2°
Hom
328

R. P. JOSEPHI

MANSI

CONGREGATIONIS ORATORII

ÆRARIUM

Euangelicum .

EPISTOLÆ

CONSECRATIONIS OBSTACULI

MAGISTRI

RUSSI

RESPONSUM.

R. P. JOSEPHI

MANSI

CONGREGATIONIS ORATORII

Romani Presbyteri Collegij Can. Reg. ad S. Asumpta in Cars.

ÆRARIUM EUANGELICUM:

HOC EST EUANGELIORUM TOTIUS ANNI,

in omnes Dominicas, & Ferias Quadrageſimæ per ſingulos verſus in Senſu Litterali, Morali, & Anagogico

ELUCIDATIONES;

VARIORUM LOCORUM S. SCRIPTURÆ DIFFICILLIMORUM dilucida Expoſitione tamquam aureis Sententiarum SS. Patrum ponderatis authoritatibus velut gemmis pretioſis, aliiſque variorum curioſiſſimorum ex ipſomet contextu Euangelico depromptorum Conceptuum Moralium divitiis Gazæ inſtar copioſiſſimè locupletatæ.

OPUS OMNIBUS DIVINI VERBI PRÆDICATORIBUS,

Animarum Paſtoribus, Sacræ Scripturæ Interpretibus perutile ac neceſſarium, & ex Italica Lingua in Latinam converſum.

CUM QUADRUPLICI INDICE; PRIMO AUTHORUM;

Secundo Euangeliorum; Tertio Locorum Sacræ Scripturæ; Quarto Materiarum, ac Rerum Notabilium locupletiſſimo.

VENETIIS, MDCCXXII.

Ex Typographia Balleoniana.

SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIIS.

Bayerische Staatsbibliothek München

Bayerische
Staatsbibliothek
München

ANNALIS MDCCXXII

ANNALES
ECCLESIASTICI
AUCTORE
R. P. IOSEPHO
MARIA
CONCEPTIONIS ORATORII
ROMAM PROFECTO
ANNO MDCCXXII

INDEX AUTHORUM,

Quorum Libris Author in Compilatione Ærarii Euangelici usus fuit.

A

A Bulensis.
Acta Ecclesiæ Mediolanensis.
S. Albertus Magnus.
Aleuinus.
Aloysius Lypomanus.
Alphonsus Salmeron.
Alphonsus Tostatus.
S. Ambrosius.
Ammonius Alexandrinus.
Angelus de Paz.
Anonymus.
S. Anselmus.
S. Antiochus.
S. Antonius de Padua.
Arias Montanus.
Aristoteles Stagyrita Philosophus.
S. Asterius.
S. Athanasius Doct. Eccles. Episc. Alexandrinus.
S. Augustinus Doct. Eccles. Episcop. Hiponens.
Author Operis Imperfecti.

B

Baronius Cardinalis.
S. Basilius Magnus Episcop. Cæsariensis in Cappadocia.
S. Basilius Seleucus.
V. Beda Monachus Ord. S. Benedicti.
Berengarius Abbas.
S. Bernardinus Senensis Ord. Minor.
S. Bernardus Abbas Claræuallens.
S. Bonaventura S. R. E. Card. Episcop. Albanensis Ord. Minor.
S. Bruno Colonienſis Patriarcha Carthusianorum.

C

Cæsar Baronius Cardinalis.
S. Cæsarius Arelatensis.
Cæsarius Heisterbacens.
Cajetanus.
Cassiodorus.
Catechismus Exemplorum.
S. Chrysologus.
S. Chrysostomus.
S. Clemens Alexandrinus.
Concilium Tridentinum.
Cornelius Iansenius.
Cornelius à Lapide Soc. Iesu.
S. Cyprianus.
S. Cyrillus Alexandrinus.
S. Cyrillus Ierosolymitanus.

D

S. Damascenus.
Didacus Stella.
Dionysius Areopagita.
Dionysius Carthusianus.
S. Dorotheus.
Drogo.
Durandus.
Dydimus Alexandrinus.

E

Ennodius.
S. Ephrem.
S. Epiphanius.
S. Eucherius.
Eusebius Emissenus.
Eusebius Gallicanus.
Euthymius.

F

S. Franciscus de Sales.
Franciscus Titelmannus.
Franciscus Toletus.
S. Fulgentius.
Fulgosius.

G

Gabriel Vasquez.
Galfredus.
S. Gaudentius.
Gillibertus Abbas.
Glossa Interlinearis.
Glossa Ordinaria.
Goffredus Abbas.
S. Gregorius Magnus Papa.
S. Gregorius Nazianzenus.
S. Gregorius Nyssenus.
Gregorius de Valentia.
Guerricus Abbas.
Guilielmus Durandus.

H

Haymo Halberstadiensis.
S. Hieronymus Ecclesiæ Doctor.
Hieronymus Oleaster.
S. Hilarius Episc. Pictauiensis.
S. Hildebertus.
Hugo Cardinalis.
Hugo à S. Victore.
B. Humbertus Ord. Prædic.

I

Ianſenius, V. Cornelius.
Idiota.
S. Ignatius Episc. Antioch.
S. Ignatius de Loyola.
S. Ildephonsus.
Innocentius III.
Interlinearis.
S. Ioannes Cassianus.
S. Ioannes Chrysost. Episc. Ant.
S. Ioannes Climacus.

S. Ioannes Damaſcenus.
Ioannes Ferus Ord. Minorum.
Ioannes Lorin. Soc. Ieſu.
Ioannes Maldonatus.
S. Ioannes 44. Epiſc. Hieroſolymitanus Ord. Carmelit.
S. Irenæus Martyr.
S. Iſidorus Epiſc. Hiſpalenſis.
Iſidorus.
S. Iuſtinus Martyr.

L

Lactantius Firmianus.
S. Laurentius Iuſtinianus.
Laurentius Surius.
S. Leo Magnus.
Lucas Burgenſis.
Lucas VVadingus.
Lucius Florus.
Ludovicus Bloſius.
Lyranus, V. Nicolaus.

M

Martinus Bettanus.
S. Maximus Epiſcopus.
Mediolanenſis Eccleſiæ Acta.
Michael Ayguanus de Bononia Ord. Carmelitarum.
Michael de Palatio.

N

Nicephorus Calliſtus.
Nicetas.
Nicolaus Lyranus.
S. Nilus.

O

Oecumenius.
Oleaſter.
Optatus Milevitanus.
Origenes.

P

Paez.
S. Paſchaſius.
S. Paulinus.
Paulus de Palatio.
Petrus Berchorius.
Petrus Bleſenſis.
Petrus Cellenſis.
S. Petrus Chryſologus.
S. Petrus Damianus Card.
S. Philippus Nerius.
Philo Carpathius.
Plinius.
Plinius Iunior.
Porrecta.
S. Proſper Aquitanus.

R

Rabanus Archiep. Moguntinus.
S. Remigius Epiſc. Rhemenſis.
Richardus à S. Laurentio.
Richardus à S. Victore.
Rupertus Abbas Tuitienſis.

S

Salmeron.
Salvianus.
Santes Pagninus.
Sedulius.
Seneca.
Severinus Boetius.
S. Severus Sulpitius.
Simon de Caſſia Ordinis Eremitarum S. Auguſtini.
Speculum Exemplorum.
Suarez.
Surius.

T

Tarcagnota.
Tertullianus.
Theodoretus Epiſc. Cyrenſis.
Theodorus Studita.
Theophylactus.
Theophylus Antiochenus.
S. Thomas de Aquino.
Thomas de Kempis.
S. Thomas de Villanova.
Thomas de Vio Cajetanus.
Titus Boſtrenſis.
Toletus.
Tridentinum Concilium.

V

S. Valerianus.
Venantius Fortunatus.
Victor Antiochenus.
S. Vincentius Ferrerius.
Vita V. Camilli de Lellis.
Vita S. Gertrudis Virginis.
Vita S. Odonis.
Vitæ Patrum.

Z

S. Zeno Epiſcopus Veronenſis.

INDEX EUANGELIORUM

PRIMÆ PARTIS.

Dominica I. Adventus. *Erunt signa in sole, lunâ, & stellis.* Luc. 25. pag. 5
Dominica II. Adventus. *Joannes cùm audisset in vinculis opera Christi.* Matth. 11. 10
Dominica III. Adventus. *Miserunt Judæi ab Hierosolymis Sacerdotes & Levitas.* Joan. 1. 19
Dominica IV. Adventus. *Anno quintodecimo Imperii Cæsaris.* Luc. 1. 29
Dominica infra Octav. Nativit. *Et erant pater ejus & mater mirantes,* Luc. 2. 38
Domin. I. post Epiphaniam. *Cùm factus esset Jesus annorum duodecim.* Luc. 2. 46
Dominica II. post Epiphaniam. *Nuptiæ factæ sunt in Cana Galilææ.* Joan. 2. 56
Dominica III. post Epiphaniam. *Cùm descendisset Jesus de monte, &c.* Matth. 8. 62
Dominica IV. post Epiphaniam. *Ascendente eo in navicnlam.* Matth. 8. 71
Dominica V. post Epiphaniam. *Simile est regnum cœlorum homini qui seminavit.* Matth. 11. 76
Dominica VI. post Epiphaniam. *Simile est regnum cœlorum grano Sinapis.* Matth. 13. 84
Dominica Septuag. *Simile est regnum cœlorum homini patrifamilias, qui exiit.* Matth. 20. 89
Dominica Sexagesimæ. *Cùm turba plurima convenirent, & de civitatibus, &c.* Luc. 8. 93
Dominica Quinquag. *Assumpsit Jesus duodecim, & ait illis: Ecce ascendimus.* Luc. 18. 106

SECUNDÆ PARTIS.

Feria IV. Cinerum. *Cùm jejunatis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes.* Matth. 6. 114
Feria V. 120. Legatur Evangelium Dom. III. post Epiphaniam. 62
Feria VI. Cinerum. *Audistis quia dictum est: Diliges proximum tuum.* Matth. 5. & 6. 120
DOM. I. Quadr. *Jesus ductus est in desertum.* Matth. 4. 126
Feria II. *Cùm venerit filius hominis in majestate sua.* Matth. 25. 136
Feria III. *Cùm intrasset in Hierosolymam, commota est universa civitas.* Matth. 21. 143
Feria IV. *Respondérunt ei quidam de Scribis & Phariseis, dicentes: Magister, &c.* Matth. 12. 149
Feria V. *Egressus Jesus secessit in partes Tyri & Sidonis.* Matth. 15. 157
Feria VI. *Erat dies festus Judæorum, &c. Est autem Hierosolymis probatica piscina.* Joan. 5. 163
DOM. II. Quadr. *Assumpsit Jesus Petrum & Jacobum, & Joannem, &c.* Matth. 17. 171
Feria II. *Ego vado, & quæretis me, & in peccato vestro moriemini.* Joan. 8. 178
Feria III. *Super Cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi.* Matth. 23. 185
Feria IV. *Ecce ascendimus Hierosolymam, & filius hominis tradetur.* Matth. 20. 192
Feria V. *Homo quidam erat dives, qui induebatur purpura, &c.* Luc. 16. 201
Feria VI. *Homo erat Paterfamilias, qui plantavit vineam.* Matth. 21. 213
DOM. III. Quadr. *Erat Jesus ejiciens dæmonium.* Luc. 11. 222
Feria II. *Utique dicetis mihi hanc similitudinem: Medice cura teipsum.* Luc. 4. 230
Feria III. *Si peccaverit in te frater tuus, vade, & corripe eum.* Matth. 18. 237
Feria IV. *Quare discipuli tui transgrediuntur traditionem seniorum?* Matth. 15. 244
Feria V. *Surgens Jesus, &c. Socrus autem Simonis tenebatur magnis febribus.* Matth. 15. 253
Feria VI. *Venit in civitatem Samariæ, &c. Jesus ergo fatigatus ex itinere.* Joan. 4. 261
DOM. IV. Quadr. *Abiit Jesus trans mare Galilææ, quod est Tyberiadis.* Joan. 6. 276
Feri: II. *Propè erat Pascha, &c. Et invenit in templo vendentes boves.* Joan. 2. 284
Feria III. *Jam die festo mediante, ascendit Jesus in templum, & docebat.* Joan. 7. 293
Feria IV. *Et prætériens Jesus, vidit hominem cæcum à nativitate.* Joan. 9. 303
Feria V. 318. Videatur Evangelium Dominicæ XV. post Pentecosten. 566
Feria VI. *Erat quidam languens Lazarus à Bethania.* Joan. 11. 318
DOM. Passionis. *Quis ex vobis arguet me de peccato?* Joan. 8. 338
Feria II. *Miserunt Principes & Pharisæi ministros.* Joan. 7. 346
Feria III. *Ambulabat Jesus in Galilæam, non enim volebat in Judæam, &c.* Joan. 7. 354
Feria IV. *Facta sunt encænia Jerosolymis, &c.* Joan. 10. 363
Feria V. 372. Vide in Promptuarii sacri Parte III. ubi per trédecim discursus de S. Maria Magdalena, & hodierno Evangelio fusè tractatur.
Feria VI. *Collegerunt ergo Pontifices & Pharisæi concilium.* Joan. 11. 372
DOM. Palmarum. *Cùm appropinquasset Jerosolymis, & venisset Bethphage.* Matth. 21. 380

De Passione Domini fusè tractatur in Tomo Tertio Bibliothecæ Moralis.

De Resurrectione Domini videatur Promptuarii sacri Pars Prima, ubi viginti habentur discursus Paschatis festo proprii & accommodati.

TERTIÆ PARTIS.

Dominica in Albis. *Cùm esset serò die illa, una Sabbatorum.* Joan. 20. 391
Dominica II. post Pascha. *Ego sum pastor bonus, bonus pastor,* &c. Joan. 10. 400
Dominica III. post Pascha. *Modicum & jam non videbitis me,* &c. Joan. 16. 407
Dominica IV. post Pascha. *Vado ad eum qui misit me, & nemo ex vobis,* &c. Joan. 16. 414
Dominica V. post Pascha. *Amen, amen dico vobis: Si quid petieritis,* &c. Joan. 16. 422
De Ascensione Domini 429. fusè per quindecim Discursus tractatur in Promptuario sacro Parte Secunda.
Dominica infra Octav. Ascensionis. *Cùm venerit Paraclitus, quem ego,* &c. Joan. 15. & 16. 429
De sacratiss. Festo Pentecostes 435. videatur Pars II. Promptuarii sacri, ubi exhibentur de eodem viginti & unus discursus.
De Festo SS. Trinitatis vide ibidem octo Discursus.
Dominica I. post Pentecost. *Estote misericordes, sicut & Pater vester,* &c. Luc. 6. 435
De Festo SS. Corporis Christi 443. vide Parte II. Promptuarii sacri, ubi de eo exhibentur Discursus decem.
Dominica II. post Pentecost. *Homo quidam fecit cœnam magnam.* Luc. 14. 443
Dominica III. post Pentecost. *Erant appropinquantes ei Publicani & peccatores.* Luc. 15. 453
Dominica IV. post Pentecost. *Cùm turbæ irruerent in eum, ut audirent,* &c. Luc. 5. 462
Dominica V. post Pentecost. *Dico enim vobis: Nisi abundaverit justitia vestra.* Matth. 5. 471
Dominica VI. post Pentecost. *Cùm turba multa esset, nec haberent quod manducarent.* Marc. 8. 480
Dominica VII. post Pentecost. *Attendite à falsis Prophetis.* Matth. 7. 490
Dominica VIII. post Pentecost. *Homo quidam erat dives, qui habebat villicum.* Luc. 16. 499
Dominica IX. post Pentecost. *Ut appropinquavit videns civitatem, flevit super illam.* Luc. 19. 509
Dominica X. post Pentecost. *Dixit autem ad quosdam, qui in se confidebant.* Luc. 18. 517
Dominica XI. post Pentecost. *Exiens de finibus Tyri, venit per Sidonem.* Marci 7. 526
Dominica XII. post Pentecost. *Beati oculi, qui vident quæ vos videtis.* Luc. 10. 534
Dominica XIII. post Pentecost. *Dum iret in Jerusalem, ibat per Samariam.* Luc. 17. 546
Dominica XIV. post Pentecost. *Non potest duobus dominis servire.* Matth. 6. 554
Dominica XV. post Pentecost. *Ibat in civitatem, quæ vocatur Naim.* Luc. 7. 566
Dominica XVI. post Pentecost. *Cùm intraret Jesus in domum cujusdam Principis.* Luc. 14. 575
Dominica XVII. post Pentecost. *Magister, quod est mandatum magnum in lege?* Luc. 22. 585
Dominica XVIII. *Ascendens in navicular, transfretavit.* Matth. 9. 594
Dominica XIX. post Pentecost. *Simile est regnum cœlorum homini Regi, qui fecit nuptias filio suo.* Matth. 22. 602
Dominica XX. post Pentecost. *Erat quidam regulus, cujus filius infirmabatur Capharnaum.* Joan. 4. 614
Dominica XXI. post Pentecost. *Assimilatum est regnum cœlorum homini Regi, qui voluit rationem ponere cum servis suis.* Matth. 18. 623
Dominica XXII. post Pentecost. *Abeuntes Pharisæi inierunt consilium, ut caperent eum in sermone.* Matth. 22. 633
Dominica XXIII. post Pentecost. *Hæc illo loquente ad eos, ecce Princeps unus accessit, & adorabat eum, dicens: Filia mea modò defuncta est.* Matth. 9. 642
Dominica XXIV. post Pentecost. *Cùm videritis abominationem desolationis.* Matth. 24. 653

ÆRARII EUANGELICI

R. P. JOSEPHI MANSI

PARS PRIMA,

Euangeliorum elucidationes in omnes Dominicas ab Adventu usque ad Feriam Quartam Cinerum complectens.

DOMINICA PRIMA

ADVENTUS.

Euangelium Luc. cap. 21. v. 25.

v. 25. *Erunt signa in sole, & luna, & stellis, & in terris pressura gentium, præ confusione sonitus maris, & fluctuum. 26. Arescentibus hominibus præ timore, & expectatione, quæ supervenient universo orbi; nam virtutes cœlorum movebuntur. 27. Et tunc videbunt Filium hominis venientem in nube cum potestate magna, & majestate. 28. His autem fieri incipientibus, respicite, & levate capita vestra; quoniam appropinquat redemptio vestra. 29. Et dixit illis similitudinem: Videte ficulneam, & omnes arbores. 30. Cum produeunt jam ex se fructum, scitis quoniam prope est æstas. 31. Ita & vos cum videritis hæc fieri, scitote quoniam prope est regnum Dei. 32. Amen dico vobis, quia non præteribit generatio hæc, donec omnia fiant. 33. Cœlum & terra transibunt; verba autem mea non transibunt.*

Versus 25.

Erunt signa in sole, & luna, & stellis, & in terris pressura gentium præ confusione sonitus maris, & fluctuum.

1. INter alia excellentiora fidei nostræ mysteria, specialem sancta mater Ecclesia, in imprimendo fidelium suorum mentibus, finalis judicii tremendo die, industriam adhibet: siquidem annum, qui Ecclesiasticus appellatur, per Evangelia de hoc mysterio diffusè tractantia terminat pariter & hodierna Dominica inchoat, atque insuper feria 2. post Dom. I. Quadrag. illud ipsum iteratò proponit. Similiter quando Deus se primitus in totius Universi creatione cognoscendum præbuit, Scriptura sacra illum nobis pariter judicem exponit; etenim ut Cajetanus acutè observat, ubi nostra vulgata legit: *In principio creavit Deus cœlum & terram*, in Hebraico textu, loco ly *Deus*, ly Judex exprimitur, ad denotandum videlicet, quod idem ille qui tanquam Creator mundum ex nihilo produxit, eundem quoque tanquam Judex in fine sæculorum sit positurus in exterminium. Adhæc in ultimo sermone, quem immediatè ante Passionem suam ad discipulos habuit, primò quidem per varias parabolas, demum verò claris verbis de judicio finali prolixè differuit, quando pariter in conspectu Caiphæ tanquam reus judicandus constitutus fuit, illius quoque mentionem subindicavit; Denique post suam in cœlos ascensionem, immediatè duos Angelos ad idem judicium intimandum misit, dicentes: *Sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in cœlum*; idque nulla alia de causa toties repetitur, quam quia ut S. Paschasius ait: *Judicii timor schola pietatis est.*

Mat. c. 25.

Mat. 26. v. 64. Act. Apost 1. v. 11.

S. Pasch. lib. 11. in Matth

2. Etenim benignissimus Salvator noster, utpote salutis nostræ cupidissimus, nos omnes pro suo in mentes nostras adventu benè præparatos esse desiderat, ne prorsus indignè illum recipiamus: *In adventu summi Regis mundentur corda hominum; ut dignè ambulemus in occursum illius*: Hæc autem purificatio à nobis per seriam futuri districti judicii meditationem securè obtinebitur. Undè Chrysologus super illa symboli verba: *Judicaturus est vivos & mortuos*, scribens, dicit: *Si credimus venturum judicem, innocentes judici nos præparemus*. David è cujus progenie Redemptor noster carnem suscepit, quemnam modum adhibuit, ut vir secundum cor Dei fieret? Ipsemet respondet, dicens: *Perambulabam in innocentia cordis met*; sed quanam via innocentiam istam sibi comparavit? *Providebam Dominum in conspectu meo semper*, id est, ut Hugo Cardinalis ait: *ut judicem*; Quemnam vero fructum ex hoc salutari exercitio reportavit? *Quoniam à dextris est mihi ne commovear: Ut judicem timeamus*, inquit idem Hugo, *quia non solùm videt quæ facimus & cogitamus, sed & districtè judicabit. Unde Prov. 20. v. 8. Rex qui sedet in solio judicii, dissipat omne malum intuitu suo, id est, Christus, quem homo in corde suo statuit judicem, intuitu suo dissipat omne malum*. Eodem quoque fine, Christus nobis in majestate regia præfulgidus ab Ecclesia ob oculos ponitur, unde in principio dicit: *Regem venturum Dominum venite adoremus*, nimirum ut eidem per finalis judi-

Chrysol. ser. 59.

Ps. 100. v. 2

Ps. 15. v. 8 Hugo Card. ib. d

cii piam meditationem devoti obsequamur & occurramus, quia *honor Regis judicium diligit*, ut Propheta Regius ait: qui idem alibi homines perperam viventes, ad vitæ emendationem, & conversationem irreprehensibilem exhortatur, dum ait: *Dixi iniquis,* Ps.74.v.5. *nolite iniquè agere*; quonam verò motivo utitur, ut eis hanc vitæ innocentiam inculcet? hoc nimirum; de die judic. *Quoniam Deus Judex est*. Et ideo S. Joannes Damascenus ait: *Fratres charissimi, lectionem de judicio attento corde audite, & memoriter retinete; qui enim lectionem istam mente diligenti attendit, etiamsi reliquas scripturas minimè intelligat, hæc sola sufficere potest ad omne opus bonum faciendum, & ad omne opus malum effugiendum*. Solent communiter ætati hominis magis lubricæ magistri & pædagogi adhiberi, qui eos in bonis moribus instruant, suaque vigilantia eos à præcipitiis obviis abarceant; Jam vero, ut Or.3.de jud. S. Basilius ait: *Timor judicii pædagogus est ad pietatem, & ideo mirum non est, quod ii qui hunc pædagogum non admittunt, in omnia scelera præcipites corruant*; undè Psalmista postquam dixisset: *Inquinatæ* Ps.9.v.5. *sunt viæ illius in omni tempore*, illius mox rationem ibid.v.6. subiungit, quia *auferuntur judicia tua à facie ejus*. Unicum offendiculum, quod majorem animarum partem irreparabiliter cadere facit, est, quod se ad rigorosissimum illud examen meditandum, quod etiam de minimo verbo otioso, reddendum erit, minimo se Ps.9.v.13. applicent: *Propter quid irritavit impius Deum? Dixit enim in corde suo: non requiret*.

Hom.1. in Evang. 3. S. Gregorius in Homilia hodie ad matutinum lecta, aliam nobis causam subindicat, ob quam hodie Evangelium legatur de judicio differens; dicit enim: *Dominus ac Redemptor noster paratos nos invenire desiderans senescentem mundum, quæ mala sequentur, denuntiat, ut nos ab ejus amore compescat*; Etenim amor quo in creaturas ferimur, magno nobis est obstaculo, quominus creatorem nostrum ea qua oportet cum reverentia recipiamus & amemus; ac proinde hodie nobis totius universi desolatio, omniumque rerum creatarum exterminium ob oculos ponitur, ut affectum nostrum ab ilsdem divellamus; nam ut S. Maximus ait: *Chri-* ser.48 in appen.S.Aug. *stianus qui mundum non possidet, hic totum possidet Salvatorem*. A terra igitur cunctilque terrenis alienus esto, si vis recipere Salvatorem, eumque tuum efficere.

Erunt signa in sole.

4. Credibile est verba hæc relationem dicere ad interrogationem ab Apostolis Christo propositam hisce ver- Matt.24.v.3. bis, apud S. Matthæum relatis: *Quod signum adventus tui, & consummationis sæculi?* signum igitur finis mundi, convulsionis cœlorum, ultimique exterminii, in quod elementa, omnesque aliæ creaturæ redigentur, in sole, & luna, & stellis manifestè conspicientur. Quotidiana nos experientia docet, quòd patrefamilias in aliqua domo occiso, vel graviter læso, subitò omnes filii, servi, aliique domestici ad vindicandam Domino suo illatam injuriam, certatim ac- ser.5.in D.1. Adv. currant; *Sic instante die novissimo*, inquit Dionysius Carthusianus, *universitas creaturarum contra impios &* Job 20.v.27. *ingratos armabitur ad ultionem*; Unde in Job dicitur: *Revelabunt cœli iniquitatem ejus, & terra consurget adversus eum*; In sapientia pariter habetur: *Creatura* Sap.16.v.24. *factori deserviens, exardescit in tormentum adversus injustos*. Porro creaturæ peccatori subjiciuntur, ratione potentiæ obedientialis, quia ita eis Deus præcepit; cæterum verò liberæ forent; quovis utique momento, ad vindicandum injurias communi ipsarum creatori illatas, suam adversus impios conceptam iram ardentissimo zelo evomerent: Interim verò summa cum impatientia diem illum præstolari & desiderare videntur, quo ab hac subjectione liberatæ, intimum doloris sensum, quem ex injuriis Deo illatis percipiunt, manifestè significare possint; Id quod Apostolus Rom 8.v.19. & 20. fortè indicare voluit, quando ait: *Exspectatio creaturæ revelationem filiorum Dei exspectat; vanitati enim creatura subjecta est non volens, sed propter eum, qui subjecit eam in spe, quia & ipsa creatura liberabitur à servitute*, quod in die finalis judicii futurum erit, ac proinde tunc omnes creaturæ contra impios conjurabunt, ad illos disperdendos, præterquam quod divina quoque justitia illas velut furoris sui instrumenta adhibitura sit: *Armabit creaturam ad ultionem inimicorum; pugnabit cum illo orbis terrarum contra insensatos*. Sap.5.v.18. & v.21. fer.5 cit.

5. Dionysius Carthusianus dicit, quòd sicut Princeps aliquis bellum aggressurus, primò generale quoddam armorum & exercitus sui lustrum instituere solet, ita quoque priusquam Judex supernus in magnifico suo throno Judicaturus considere incipiat, primò vindicativæ suæ justitiæ arma lustrabit: *Sicut bello imminente fieri solet armorum ostensio, sic ante novissimam ultionem ostendet omnipotens creaturam armatam, ad exercendam injuriarum sui creatoris vindictam*; ac proinde sol velut generalis belli dux ad perterrendos viventes peccatores tenebrosus apparebit, simulque cum aliis planetis coram cœlo veluti protestabitur, quod lumen suum malis omnino invitus, & divino præcepto coactus ministraverit, & consequenter ad ostendendam, quam de offensa Dei habuit displicentiam, & in pœnam temeritatis, qua sua fuerunt luce pessimè abusi, lucem suam eis tunc subtrahet: *Justè eis sol obscurabitur*, inquit Salmeron, *atque indignabitur, qui* to.4.tr.39. c.3. *lumine abusi sunt suo ad flagitia perpetranda*.

6. Albertus magnus, quatuor in magno hoc planeta signa observat. Primum est, quia obscurabitur; Unde S. Matthæus pro eo quod Lucas dicit: *Erunt signa* Matt.24.v. *in sole*, ita scribit: *Sol obscurabitur*. Et in Apocalypsi dicitur: *Sol factus est niger, quasi saccus cilicinus*. Se- Apoc.6.v.12. cundum signum sive portentum est, quia in illa eadem domo, in qua in principio mundi creatus fuit, immobilis stabit, id est, in tremendo signo leonis; In cujus probationem textum illum Abacuc. 3. adduHabac.3.v.11 cit, ubi dicitur: *Sol & luna steterunt in habitaculo suo, in luce sagittarum tuarum ibunt, in splendore fulgurantis hastæ tuæ; In fremitu conculcabis terram, in furore obstupefacies gentes*. Tertium signum, inquit idem Sanctus, *percussio* erit, quia rota solaris percutietur, id quod per id probat, quod Apocalyp. 8. v. 12. dicitur: *Percussa est tertia pars solis*, quia à benignis influentiis suis terræ utiliter communicandis desisset. Quartum denique signum, est *retrocessio*, quia à cursu suo magis procul retrogredietur, quam Ezechiæ tempore factum fuerit.

7. Lyranus in c.3. Joel. dicit, quòd sole justitiæ Christo, ad judicium cum incredibili majestate prodeunte, luminaria alia tum majora, tum minora, ejus luce obfuscanda sint: *Apparente claritate judicis obfuscabitur claritas luminum ad præsentiam majoris luminis*. Idem quoque S. Chrysostomus à S. Thoma in catena citatus asserit, & expressus S. Hieronymus in cap. 24. Matth. his verbis: *Sol & luna obscurabuntur, & non dabunt lumen suum, & cætera astra cadent de cælo; non diminutione luminis (alioquin legimus solem septuplum habiturum luminis) sed ut comparatione veræ lucis omnia vi sui tenebrosa sint*.

8. Veruntamen certum quoque est, quod planetæ luminosissimi per aliquod temporis spatium verè sint obscurandi *Sol obscurabitur*: *Luna non dabit lumen suum*. Unde Salmeron ait: Veracitet *sol & luna cum cæ-* to.4.tr.39.p.3 *ceris syderibus ad tempus suo lumine intelliguntur privanda*. Ac proinde sicut universa hæc vastaque mundialis machina, suam à sole vitam accipit, ita quoque sole deficiente, & sues quasi oculos occludente, signum erit, totum quoque universum interiturum esse. Unde Paulus de Palatio ait: *Solem obscurari est mundum ve-* in c.2. Ioel. *lut oculos ad mortem occludere, volunt enim Philosophi solem esse oculum mundi*.

9. Dionysius Carthusianus dicit: *Luminaria cœli ob-* ser.5.in D. *scurabuntur, ad insinuandum, quod impii indigni sunt ministerio & luce ipsorum*. At vero huic doctrinæ Carthusiani objici posset, quod in Evangelio dicatur, quod ac.1.v.17. benignissimus Pater, qui à S. Jacobo appellatur *Pater luminum, solem suum oriri facit super bonos, & malos, & pluit super justos & injustos*; Cui proinde respondetur, totum hoc verum esse, quamdiu æternus ille sol demoratur in signo virginis, & quamdiu tempus illud durat, in quo *per viscera misericordiæ visitabit nos*: fallit autem pro illo tempore, quo sol ille ingressurus est in signum leonis, prout faciet in novissimi judicii die; Etenim Joelis cap. 3. ubi judicium finale in valle Josaphat habendum esse innuitur, postquam sacer textus dixisset: *Sol, & luna obtenebrati sunt, & stellæ retraxerunt splendorem suum*, hujus rationem immediate reddens dicit: *Dominus de Sion*

rugiet,

rugiet, & movebuntur cœli & terra. Similiter in cap. 3. Amos dicitur: *Leo rugiet, quis non timebit?* Quando Sol in Leone graditur, terra præ excessivo calore ardere videtur; ita quoque tunc. *Ignis ante ipsum præcedet; exardescet sicut ignis ira tua; arescentibus hominibus.* Terrere proinde unumquemque debet, quod S. Thomas de Villa-Nova in hanc Dominicam scribit: *Rugitus ejus ut leonis*, inquit, *tenebit prædam, & non erit qui eruat.*

Amos 3. v. 8. Psal 96. ver. 3. Psal 88. v. 47. Concil. 1. in Dom. 1. Adv.

10. Tunc barathrum perditionis, omniumque fœcum, abominationum, enormissimorumque excessuum, qui unquam ab humana malitia, per omnium sæculorum decursus commissi fuere, sentina & cloaca aperietur, quæ fœtore suo universum aerem inficient, terraque caligine obfuscabunt, maximè cum peccata in Scriptura sacra appellentur. *Opera tenebrarum*, & consequenter, *qui malè agit oderit lucem.* Unde ipsimet ultro citroque se nunquam in veram lucem oculos suos defixisse fatebuntur: *Ergo erravimus à via veritatis, & justitiæ lumen non luxit nobis, & Sol intelligentiæ non est ortus nobis*; quantò igitur minus id tunc facere audebunt, quando audituri sunt: *Mittite eos in tenebras exteriores*, adeoque in terra quadam & perpetua caligine sepulti jacebunt; imò quando, ut Author operis imperfecti de cœlestibus hisce planetis dicit, *obtenebrati novissimam Dei iracundiam demonstrabunt, ut adhuc viventibus impiis super terram, jam gustus detur infernalium tenebrarum.*

Joan. 3. 20. Hom. 49.

11. Haymo solis nomine Christum, lunæ verò Ecclesiam, stellarum denique nomine, sanctos mysticè intelligens, dicit: *Retraxerunt splendorem suum his qui cruciabuntur, neque enim merebuntur, qui in pœna erunt, lumen justitiæ videre.*

12. Sanctus Antonius de Padua per hæc signa in sole conspicua, quinque Redemptoris nostri vulnera spiritualiter intelligit, quibuscum in judicio apparebit, ut reprobis, quod pretium sanguinis sui pedibus conculcaverint, efficaciter exprobrare possit: *Videbunt, in quem transfixerunt; Quæ quidem signa fuerunt quinque vulnera in corpore Christi.*

Serm. in hac Dom. Joan. 19. v 37.

13. Albertus Magnus luminaria cœlestia, ob enormissimorum peccatorum horrorem, suos, ut ita dicam, oculos in die illa clausura esse censet; *Non enim volunt videre luminaria cœli iniquitates impiorum.* Glossa autem à S. Remigio citata, aliter exponit, dum ait: *In quo die tormenta pereuntium, Sol & cætera sidera non poterunt intueri, sed retrahent fulgorem, severitatem punientis aspicere non audebunt, non quod damnanda sint Dei judicio, sed quia omnis creatura in tormentis aliorum, de suo judicio pertimescat.*

In cap. 3. Joel.

14. Isaias Propheta quondam prædixit: *Erubescet luna, & confundetur Sol*; ubi Hugo Cardinalis ait: *Quasi dicat, confundetur, ex rubore propter peccata vestra.* Sanctus Paschasius eodem modo loquitur, dum ait: *Horrore peccatorum abscondet lumen suum*, quia ne infinitam illam innumerorum excessuum multitudinem videant, oculos suos, ut ita loquar, præ verecundia contegent, protestando se nullam unquam in iis habuisse partem. Didacus Stella autem dicit: *Vult obscurari Solem, & Lucam in detestationem peccati, ut destruat, & damnet, quæ serviunt peccato.* Idem Author aliam quoque considerationem adducit, nimirum quod obscuritas ista pariter nobis indicet, quod Deus vindicativæ justitiæ suæ ensem invitus stringat aut vibret; quotiescunque enim castigandus est homo; *Irascitur* quidem, *ut faciat opus suum, sed peregrinum est opus ejus ab eo*; sicut enim ad pietatem exhibendam promptissimus est, ita ad puniendum semper est invitus. Unde Ecclesia dicit: *Deus, cui proprium est misereri.* Dicit igitur præfatus Stella, quod quasi erubescens videri se virgam manu stringere, aerem totaliter obscurari voluerit, ne videretur. Veruntamen melius hæc solis obscuratio potius exponi potest, quod sit signum severissimi cujusdam supplicii inferendi. In Isaia dicitur: *Tacui semper, silui, patiens fui; sicut parturiens loquar, dissipabo, & absorbebo simul.* Porro quando quidam severissimi supplicii excessus exprimendus est, dici communiter solet, quod puniens cœco modo percutiat; unde idem quoque hic futurum erit, neque enim deinceps minimum pietatis vestigium supererit, ut Sanctus Petrus Damianus ait: *In judice furibundo, & misericordiam nescientem;* Et ideo Sol obscurabitur ad innuendum, quod cæcè quodammodo percussurus erit. Ideo quoque in Isaia dicitur: *Nocte vastatus est murus Moab;* Ubi Sanctus Basilius ad propositum nostrum dicit: *Quod nocte irrogatum supplicium, atrocius esse solet, & amarulentius.* Enimvero quod in Jeremia dicitur: *Quomodo obscuratum est aurum, mutatus est color optimus*; Idem quoque nos huic soli justitiæ adeo benigno, & mansueto adaptare posse videtur. *Quomodo obscuratus est, mutatus est?* Haymon super illa verba: *Signa in sole*, ita scribit: *Ubi spiritualiter solis nomine Dominus Jesus Christus intelligitur, de quo scriptum est, vobis autem, qui timetis Deum, orietur Sol justitiæ*; Hic in primo adventu. *In sole posuit tabernaculum suum, & ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo:* At verò in hoc secundo adventu: *Sol obscurabitur; Factus est niger sicut saccus cilicinus*; radii ejus mutati sunt in fulmina, enses, & lanceas: *Induet pro thorace justitiam, & accipiet pro galea judicium certum, sumet scutum inexpugnabile æquitatem, acuet duram iram in lanceam; ibunt directe emissiones fulgurum, &c.*

Isa. 24. 23. In Luc. Lib. 11. in Matth. In Luc. Ser 43. Isa. 15. vers. 1. Thren. 4. 1. Hom. in Dom. 2. Adv. Psal 18. v. 6. Sap. 5. 19.

Et luna

15. Ordinariè, & naturaliter consequens est, quod orbe solari obscurato, omnes quoque alii planetæ, quibus lucem suam communicat, obtenebrati remaneant. In primo Adventu cœli omnesque planetæ certatim mundi Salvatori, & Redemptori applaudebant: *Hodie per totum mundum melliflui facti sunt cœli; Rorate cœli desuper*, ubi Septuaginta legunt: *Florete*. Firmamentum in illo adventu, novam misit, & inusitatam stellam; Sol se triplici quasi vultu in horizonte videndum exhibuit: at verò quando Deus noster tanquam Judex implacabilis, ad mundum desolandum, extirpandumque ab eo universum genus humanum, venturus est, *Fini terribili & luctuoso, quasi condolebunt cœli* (inquit Salmeron) *nec debuerunt hæc significari augmento lucis, quia lux non perterrefacit, ut ejus absentia; nec debebant statione vel retrocessione solis signari, quia hæc signa pro re parva data sunt in veteri testamento.*

16. In S. Matthæo legimus: *Luna non dabit lumen suum;* Circa quæ verba Cajetanus aptè observat, quod *Non dicit: Non habebit*; sed *non dabit;* Apud Joelem 2. 30. Deus prædicit: *Dabo prodigia in cœlo & in terra, sanguinem, & ignem, & vaporem fumi, Sol convertetur in tenebras, & luna in sanguinem, antequam veniat dies magnus, & horribilis*; Ubi Paulus de Palatio ait: *Luna sanguinolenta videbitur, Deo scilicet lunam eo colore tingente, ut significet sanguinariam venturi Judicis iram.* Porrò obscuritas hæc non imaginaria; sed vera erit, ex mente Carthusiani dicentis: *Sol & luna, & cætera luminaria cœli, verè, & in seipsis obscurabuntur ad tempus, ad incutiendum terrorem hominibus.*

In Matth. In Joel. In Lucam.

17. Sanctus Augustinus à Salmerone relatus, hasce in sole, luna, & stellis futuras tenebras, & gentium pressuras in novissimis diebus in Ecclesia, quæ *pulchra ut luna, electa ut sol* appellatur, adimplendas esse existimat, *quo significetur, eam sic obscurandam, persecutoribus in eam valde sævientibus, ut non sit amplius apparitura.* Haymo pariter per Lunam Ecclesiam significari agnoscit: *Lunæ nomine Ecclesia designatur, sicut scriptum est: Elevatus est Sol, & Luna stetit in ordine suo; Luna non dabit lumen suum, quia Ecclesia miraculorum fulgore tunc non respondebit*; Qui idem Haymo non solum verba Joelis, sed & ea quæ Sanctus Joannes (cui tremendus ille Judicii dies revelatus fuit) in Apocalypsi scripsit, nimirum: *Ecce terræ motus magnus factus est, & sol factus est niger, tanquam saccus cilicinus, & luna tota facta est sicut sanguis*, de Ecclesia exponit, dum ait: *Ecclesia pro veritatis testimonio martyrii colore sanguinea erit:* nam in truculentissima Anti-Christi persecutione, multi sanguinem suum constanti animo generosè pro fidei testimonio effundet.

In Hesych. Hom. in Dom. 2. Adv. Apoc 6. 12.

18. Albertus Magnus per Lunam in sensu spirituali sanctissimam Virginem intelligit: *Per Lunam figuratur*

In Dom. 1. Advent. Serm. 2.

ratur virgo Maria, in hac ergo Luna, id est, Beatissima Virgine, factum est signum miserabile, quia scilicet conversa fuit in sanguinem, quibus verbis credibile est, ipsum dicere voluisse, Beatam Virginem in illa die una cum filio reprobis futuram fore implacabilem, tot eis ad eorum salutem ab ea subministrata auxilia exprobrando, quibus fuere insolenter abusi.

Matt. 25. v. 1. 19 *Luna non dabit lumen suum*, id est, omnis ad eam recursus, & refugium denegabitur, prout non obscurè in Parabola illa de decem Virginibus insinuatur, quàm ipsemet Redemptor data opera, & studio composuit, ad demonstrandam, quæ in illo judicio exercebitur, examinis severitatem; siquidem fatuę virgines, quæ animas præscitas præfigurabant, ad ostium pulsare tentantes, clausam illam deprehenderunt, ipsisque responsum fuit: *Nescio vos*; Quid autem porta hæc aliud, quàm Virginis Mariæ figurabat intercessionem, utpote quam Ecclesia hoc epitheto *Janua Cœli*, honorare consuevit.

Et stellis.

Serm. 5. cit. 20. In Evangelio S. Matthæi dicitur; *Stellæ cadent de cœlo*; ubi Dionysius Carthusianus ait: *Stellæ cadere videbuntur, quoniam comas igneas ex se spargent*. Salmeron verò ait: Per stellas intelligi *crebros Cometes terribiles, ut in aere significetur commotio*.

In cap. 3. vers. 15. Joel. 21. Glossa verba illa Joelis cap. 3. *Juxta est dies Domini in valle concisionis; Sol & luna obtenebrati sunt, & stellæ retraxerunt splendorem suum*, considerans, dicit: Reprobis *omnia videbuntur obtenebrari*.

In cap. 2. Joel. 22. Haymo dicit: *Splendor quorundam fidelium ultima tribulatione deficiens obscurabitur*. Porrò justi, & maximè illi, qui alios in pietate erudiunt, stellarum titulo in scriptura insigniuntur: *Qui ad justitiam erudiunt multos, quasi stellæ fulgebunt;* Harum verò stellarum permultæ obscurabuntur, eo quòd præ nimia debilitate propria, Antichristi tormentis resistere non poterunt. Cui consonat, quod Salmeron hisce verbis scribit: *Per stellas cadentes innuitur, multos qui gratia fulgere videbantur, persecutionibus cessuros, & fideles firmissimos turbandos*; Etenim qui in Ecclesiæ firmamento stellæ fixæ esse credebantur, contremiscent, & erraticæ stellæ efficientur, quia nimirum ex falsa apparentia portentorum, quæ filius perditionis operaturus erit, fascinabuntur, de quibus portentis Apostolus scribit hisce verbis: *Cujus est adventus secundùm operationem Satanæ, in omni virtute & signis, & prodigiis mendacibus, in omni seductione iniquitatis*, & maximè metu crudelitatis & violentiæ tormentorum perculsi & consternati.

Dom. 12. v. 1. Tom. 4. tract. 39. part. 3. 2. Thess. 2. vers. 9. Ser in Dom. 1. Advent. 23. S. Antonius de Padua hanc adducit expositionem: Stellæ, *id est, homines viventes reciderunt de cœlo, id est, firmamento, id est, statu suo, in quo firmi stare, & diutius vivere credebant super terram*.

In c. 6 Apoc. Judic. 5. v. 20. 24. Per stellas Haymo in Apocalypsim scribens, sanctos intelligit: *Stellæ cœli Sancti sunt, qui in tenebris istius vitæ lucent, veluti in firmamento stellæ*, quoad hos credibile est, quod in illa die non solùm à communicanda reprobis luce, aliisque benignis intercessionum suarum influentiis cessaturi sint, verum etiam quod in illis adimplendum sit illud Judicum cap. 5. *Stellæ manentes in ordine, & cursu suo adversus Sisaram pugnaverunt*, ac proinde probabile, quòd consilia, admonitiones, cunctaque alia auxilia, quæ illis in hac vita pro ipsorum salute hactenus subministrarunt, impiis graviter exprobrabunt, sicut & bona exempla iisdem ab aliis exhibita, orationes, aliaque bona opera pro ipsis facta, tot denique sudores, quos in suis prædicationibus, laboribus, vigiliis, studiis, peregrinationibus, jejuniis, &c. pertulerunt.

Hom. in 2. Dom. Adv. 25. Idem quoque Venerabilis Doctor per hasce stellas obtenebratas hypocritas intelligi posse existimat, Unde dicit: *Stellarum nomine in hoc loco designantur Hypocritæ, qui dum professionem fidei habent in Ecclesia, quasi stellæ inter astra fulgent, sed ultima tribulatione imminente, stellæ cadent de cœlo, quia plurimi tunc ab Ecclesia recedent corpore, in qua prius recesserunt mente*.

Salmer. ibid. 26. Utilissimam tandem circa hæc luminaria cœlestia moralitatem Salmeron adducit, dum ait: *Tu ergo quoties lumen Solis, Lunæ, vel stellarum videris, recordare, citò venturum tempus, in quo sub adventum Judicis mirabilis futura sit mutatio*. In Ecclesiastico stupenda refertur audacia impiorum, contra Deum se armantium, qui & dicere non dubitarunt: *Quis me videt? tenebræ circumdant me, & parietes cooperiunt me, & nemo circumspicit me, quem vereor?* Sed turpiter falleris ò peccator, quisquis hæc cogitas, quia ecce veniet dies, in quo judex supremus *illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium*, in conspectu cœli, terræ, & inferni, non obstante tenebrarum obscuritate, qua omnia luminaria cœlestia obducta erunt, omnes iniquitates nihilominus revelabuntur, & tametsi peccata opera sint tenebrarum, ipsa tamen non obstante horum planetarum caligine, abscondi nequaquam poterunt.

Eccli 23. vers. 26. 1. Cor. 4. v. 5.

Et in terris pressura gentium.

27. Nonnulli quidem per hanc gentium pressuram, bella, seditiones, & tumultus intelligi existimant. Unde huc Sanctus Bonaventura verba illa refert: *Surget gens contra gentem, & regnum adversus regnum: & pater filium, & filius patrem trahet in mortem: & odio habebunt omnes Christum confitentes*. Nihilominus Dionysius Carthusianus pressuram illam de depressione spirituali simul & corporali intelligit: *Spiritualis, quæ est magna angustia cordis: & corporalis, quia tam multi fugient, quod se invicem compriment, præsertim ubi se quasi in loco tutiori collegerint*. In Amos Propheta, ubi de hoc tremendo die tractatur, dicitur: *Dies Domini ista, tenebræ & non lux; quomodo si fugiat vir à facie leonis, & occurrat ei ursus*. Unusquisque in speluncis inter feras se potius abscondere contendet, quàm coram irato hoc judice comparare: *Dicent montibus operite nos, & collibus cadite super nos*. Dionysius Carthusianus dicit, quod ly *in terris idem sit, quod in universis regnis, provinciis, civitatibus*. Haymo similiter de dissensionibus & bellis interpretatur; *Eisdem terræ incolis se prementibus, & invidiosa contentione in se consurgentibus*, qui in illo S. Matthæi textu cap. 24. fundatur: Consurget pater in filium, & filius in patrem, & filia in matrem suam. Et in illo Capitis 3. Isaiæ: *Irruet vir in virum, unusquisque in proximum suum*. Veruntamen S. Augustinus à Salmerone citatus aliter intelligit, dum ait: *Non afflictionem quam gentes sunt passuræ, sed quam gentes impiæ sunt allaturæ fidelibus*.

Serm. 1. in Dom. 1. Adv. Enarr. in Evang. Amos 5. vers. 18. & 19. Oseæ 10. v. 8. Hom. in Dom. 1. Advent. Salmer. tom. 4. tract. 39. part. 3.

Præ confusione.

28. Sanctus Thomas de Villa-Nova per confusionem hanc perturbationem, & confusam omnium creaturarum commixtionem intelligit: *Omnis elementarum ordo solvetur & confundetur, sicut tonitrua, fulmina, tempestates horribiles, grandines incredibilis magnitudinis, terræ motus, & hiatus terræ formidabiles*. Hunc quoque perturbatum ordinem S. Petrus in Epistola sua secunda prædixit: *Adveniet dies Domini ut fur, in quo cœli magno impetu transient, elementa vero calore solventur, terra autem, & quæ in ipsa sunt opera exurentur*. S. Thomas à Villa-Nova, confusionem hanc etiam usque ad principes extendendam esse dicit: hi enim, coram quibus terra contremiscere videbatur, tunc ne quidem intra speluncas evadere poterunt: *Qualem existimas tunc futuram mortalibus vitam, quando Reges & primates, quis cæteris solebant esse terrori, relictis urbibus, palantes, & errabundi confugient ad speluncas*.

Conc. 1. in Dom. 2. Petr. 3. vers. 10. S. Thom. de Villa-Nova ibid.

Sonitus maris & fluctuum.

29. Haymo futurum esse dicit, quod ad reprobos castigandos, non solùm cœlum & terra inter se conjurabunt, verùm etiam mare procellosum, imò & omnes aliæ aquæ fluminum, furoris sui signa horrenda edent: *Tradunt nonnulli, quòd circa finem sæculi mare, flumina, rivuli juxta qualitatem & quantitatem voces & mugitus emittent*. Psalmista quoque id insinuare videtur, nam postquam de supremi Judicis sede dixisset: *Parata sedes tua ex tunc*, posteà subjungit: *Elevaverunt flumina Domine, elevaverunt flumina vocem suam: elevaverunt flumina fluctus suos à vocibus aquarum*

Hom. cit. Psal. 92. vers. 2. ibid. vers. 3.

aquarum multarum, mirabiles elationes maris. S. Th. de
ibid. Villonova de undis marinis atteſtatur, quòd *Fluctus maris intumeſcent, adeo, ut videantur univerſam terram devoraturi.* S. Hieron. à S. Bonav. in ſer. 1. hujus Domin. hiſce verbis citatur: *Secundùm Hieronymum Doctorem veraciſſimum, mare exaltabitur quindecim cubitis ſuper excelſos montes, & poſtea proſternetur in imum profundi, & omnia quæ moventur in aquis, levabuntur ſuper aquas.* Idem Seraphicus Doctor ſuper hunc S. Lucæ textum, adimplendum eſſe ſcribit propheticum illud oraculum: *In ſpiritu furoris tui congregatæ ſunt aquæ, ipſe enim Dominus, qui conturbat mare.* Demum verò demonſtrare pergit, quanto cum jure Deus adverſus impios ſæviturus ſit; *Hoc quidem juſto judicio ſuo, quia ſicut dicitur: Impii quaſi mare fervens, quod quieſcere non poteſt.* Hugo Card. ait: *Quare mare confundetur, id eſt omninò peribit, & hoc fiet cum fragore,* & fundatur ſuper textu quodam Apocal. 21. ubi S. Joannes ſcribit: *Et vidi cœlum novum, & terram novam, primum enim cœlum, & prima terra abiit, & mare jam non eſt.*

Verſus 26.

Areſcentibus hominibus præ timore, & expectatione, quæ ſupervenient univerſo orbi: nam virtutes cœlorum movebuntur.

Areſcentibus hominibus.

1. Utinam homines præ jejuniorum auſteritate areſcerent, aut extenuarentur per rigorem pœnitentiæ, at verò ita non erit tunc, ſed potiùs areſcent *præ timore,* & horrore, ex irritata per iniquitates ipſorum, ira Dei, concepto. Unde Dionyſius Carthuſianus ait: *Areſcentibus cunctis hominibus, præſertim injuſtis, quia præ magnitudine formidinis & mœroris, corporalis harmonia, quandam exſiccationem & extenuationem incurret;* docet
Prov. v. 17. v. 22. etenim experientia, & refert Sapiens, quòd *ſpiritus triſtis exſiccat oſſa.*

hom. in 2. D. Adv. 2. Haymo in ſenſu ſpirituali ita exponit: *Spiritualiter homines in ultima tribulatione areſcere, eſt reprobos à pinguedine fidei & charitatis deficere; multi in illa tribulatione à fide areſcent, qui proſperitatis tempore fideles putabantur.*

Præ timore.

3. S. Hieronymus ad Heliodorum de die illo tremendo ita ſcribit: *Ad vocem tubæ pavebit terra cum populis, judicaturo Domino lugubris mundus immugiet, tribus ad tribum pectora ferient.* Dionyſius Carthuſ. in ea eſt opinione, quòd terror, quo ex ſubverſione & commotione cunctarum creaturarum, mentes humanæ percellentur, ac tantus futurus ſit, ut homines velut fatui & amentes paſſim ſint oberraturi: *Tantus ſtupor, perturbatio, mœror, & afflictio homines apprehendet, quod veluti amentes ibunt.*

4. Certus horum verborum ſenſus ignoratur, (neque enim illum Chriſtus nobis declaravit,) an ſcilicet ſoli reprobi præ timore arefiendi ſint, an verò etiam tremore illo corripiendi ſint juſti. S. Vincentius Ferrerius
ſer. in 1. D. Adv. ita hac de re arguit: *Si cœlum & terra, & creatura, quæ nunquam peccaverunt contra Deum, non poterunt ipſius adventum ſuſtinere, quid facient tunc peccatores? magis vellent eſſe in inferno, quàm videre Deum.* At verò Job, qui non ſolùm juſtus erat, ſed etiam totius humani generis innocentiſſimus & ſanctiſſimus ab ipſomet Deo pronuntiatus fuerat, dum hujus ſuperni Judicis tribunal à longinquo proſpiceret, tali quoque horrore perculſus
Job 14. v. 13. fuit, ut dicere non dubitarit: *Quis mihi hoc tribuat, ut in inferno protegas me, & abſcondas me, donec pertranſeat furor tuus, & conſtituas mihi tempus, in quo recorderis mei?* Ex quibus verbis clarè colligitur, abyſſum perditionis minùs horrendum futuram eſſe, quàm judicii experiri ſeveritatem, Chryſoſtomus, qui in Homilia quadam ſuper Matthæum dixerat, quòd quotieſcunque diem illum judicii cogitaret, toto corpore contremiſceret: *Horror invadit terribilis, & amariſſimè perflens ex profundo corde ingemiſco;* idem in alia quadam Homilia, quam ſuper Epiſtolam ad Rom. ſcribit, melioris conditionis eos eſſe dicit, qui ſunt in inferno quam
Hom. 5. ad Rom. qui iraſcenti Judici aſſiſtunt; *Si quis eſt, qui ſenſu &*

mente præditus ſit, is tertè gehennæ pœnam tolerare mallet, quam adverſo Deo ſtare. In Apocalypſi indifferenter de omnibus ita ſcribitur: *Abſconderunt ſe in ſpelunAPOC. 6. v. 15. 16. cis, & in petris montium; & dicunt montibus & petris: Cadite ſuper nos, & abſcondite nos à facie ſedentis ſuper thronum, & ab ira Agni.* S. Gregorius ex illa S. Jobi lib. 13. mor. c. ult. mox adducta ſupplicatione, hanc ad propoſitum noſtrum deducit conſequentiam: *Perpendamus quanta debemus formidine futurum judicium ſemper expaveſcere, quando & ille, qui ab Judice laudatus eſt, adhuc de retributione judicii in ſuis vocibus ſecurus non* ſerm. 16. in Cant. *eſt.* Unde & S. Bernardus, qui adeo innocens, & ſanctus vir extitit, illo cogitato timet, & contremiſcit: *Paveo Judicis vultum, ipſis quoque tremendum Angelicis poteſtatibus.*

5. *Quantus tremor eſt futurus, quando Judex eſt venturus cuncta ſtrictè diſcuſſurus.* Quibus verbis S. Mater Eccleſia non ſolùm futurum in illo die horrorem ingentem profitetur, verum etiam hujus terroris rationem reddit, dum tremorem illum inde orituram eſſe dicit, quia ſcilicet inſtituendum ſit de peccatis noſtris in conſpectu omnium hominum manifeſlib. de pœn. c. . . . ſtandis, examen quoddam rigoroſiſſimum. S. Ephrem ait: *Formidabiles libri aperientur, in quibus ſcripta ſunt opera noſtra, & verba, & cogitationes, & intentiones,* quæ proinde occultari nequaquam poterunt, quia Deus dicet: *Ego ſum teſtis & Judex,* ac proinde nulla ad ejus iram evadendam via ſupererit. Unde S. ſerm 55. in Cant. Bernardus ait: *Arctæ & ſtrictæ tunc erunt viæ omnium peccatorum, quando non poterunt negare, non excuſare, non appellare, non fugere, non impetrare veniam, non habere refugium.*

Quæ ſupervenient univerſo orbi.

6. Haymo ex S. Matthæi Evangelico contextu uni- hom. 61. verſalem mundi deſolationem deduci poſſe obſervat, dicit enim: *Ad ultionem reproborum hominum ipſa elementa mundi perturbata dicuntur, quæ ſingulatim Dominus enumerat, dicens: Surget gens contra gentem, & regnum adverſus regnum, ecce turbatio hominum: terræ motus magni erunt per loca: ecce reſpectus iræ deſuper: Erunt peſtilentiæ: ecce inæqualitas corporum; Et fames, ecce ſterilitas terræ: terroreſque de cœlo & ſigna magna erunt, ecce inæqualitas aerûm; erunt ſigna in Sole & Luna, ecce motio ſyderum: præconfuſione ſonitus maris & fluctuum, ecce concuſſio fleviorum.* S. conc 2. Thomas de Villanova ait: *Toto orbe mortales omnes naufragabuntur ubique.*

7. Lyranus ex quadam Hiſtoriæ ſcholaſticæ authoritate, quindecim numerat portenta, eaque omnia horribilia & tremenda, quorum Primum erit, quòd mare quadraginta cubitis ſuper omnes montes, inſtat ſolidiſſimi muri, ut elevandum. Secundum, quòd idem mare adeò profundè denuò dilabetur, ut ejus fundus videri non poſſit. Tertium, quòd monſtra marina in ſalſi illius elementi ſuperficie apparentia, horrendiſſimos ululatus ad ipſas uſque ſtellas ſe protendentes, emittent. Quartum, mare, & omnes aliæ aquæ exardeſcent. Quintum, omnes arbores humorem ſanguineum foras emittent. Sextum, cuncta ædificia corruent. Septimum, omnes petræ ad invicem collidentur. Octavum, univerſalis quidam terræmotus erit. Nonum, univerſa terra complanabitur. Decimum, homines è cavernis egredientes, velut amentes vociferabuntur, abſque ulla tamen verbi alicujus articulatione. Undecimum, omnia mortuorum oſſa, è ſepulchris reſurgent. Duodecimum, ſtellæ è cælis decident. Decimumtertium, omnes morientur viventes, ut in univerſali reſurrectione noviter reſurgant. Decimumquartum, cælum & terra ardore conſumentur. Decimumquintum, utrumque dennò renovabitur, & omnes reſurgent: ſubjungit tamen idem Lyranus: *De veritate aut falſitate iſtorum ſignorum, judicium majoribus derelinquo.* Carthuſianus verò hæc cum ſerm. 5. diſcretione referenda eſſe monet, ad conterrendos peccatores; Quod verò terræ motus attinet, eoſdem & ipſe futuros eſſe aſſerit, dicens: *Ex vehementiſſimo illo terræ motu lapides confringentur,* ubi & mortis Chriſti exemplum adducit, circa quam ex illo terræ motu *Petræ ſciſſæ ſunt, & monumenta aperta*

ta sunt : Asserunt Sancti, quod complanabitur terra, montes, colles, ædificia in pulverem redigentur; Terra in omnibus mundi partibus per terræ motus in profundissimas voragines ad centrum inferni usque sese protendentes aperietur, fumumque, ignem, & sulphur evoment; insonabitque tuba : *Surgite mortui*; *& venite ad judicium*; quæ metu & horrore omnia implebit.

Nam virtutes cælorum movebuntur.

8. S. Thomas de Villanova cæleſtes influentias distemperandas esse scribit : *Influentiæ cælestes distemperabuntur, à quibus ista inferior machina gubernatur*. Suarez quoque cælorum sphæras interturbandas esse dicit, malignos inde & portentosos in hisce creaturis inferioribus imprimendo effectus. Arabicus legit: *Virtutes cælorum conturbabuntur*; Cajetanus legit : *Agitabuntur*; In Græco habetur *Exercitus cælorum*. S. Antonius Paduanus textum illum Isaiæ cum hoc Evangelii loco consonare dicit, dum Propheta ait : *Tabescet omnis militia cælorum, & complicabuntur sicut liber cæli*.

conc. 2. p. to 2. ad 3 dis 56. sect. 3. Serm. 1. in D. 2. Adv.

9. Lucas Burgensis per has virtutes, Angelicas intelligentias intelligit, a supremo motore per infallibilem suam providentiam ad regulatum universi regimen curandum destinatas : Hæ enim in illo die *Omnia commovebunt, ut enim ipsis credita est administratio universi, ita ipsi authores erunt totius commotionis universi*. Albertus Magnus quoque in eadem fuit sententia, dum ait : *Illi Angeli, qui virtutes dicuntur, tunc circummovebuntur, ut multa terribilia faciant*. In S. Marco idipsum magis specificè exprimitur his verbis : *Virtutes, quæ in cælis sunt*. Salmeron adducta authoritate S. Thomæ, dicit : *Movebuntur istæ virtutes, faciendo mira & insolita*. Dionysius Carthusianus de iisdem scribit : *Motus potestativus, qui est processus ad operationes miraculosas*.

Marc. 13. v. 25

10. Idem Carthusianus Originem citans, scribit : *His accidentibus consequens est, cælorum rationabiles virtutes stuporem & commotionem aliquam pati, ac conturbari*. Idem quoque Carthusianus suprà præcitatum Evangelii S. Lucæ textum scribens, motum hunc Angelicarum virtutum timorem vel stuporem quendam reverentialem indicare existimat : *Movebuntur motu reverentiæ & admirationis, ex tam inconsuetis & perhorrendis divinæ justitiæ effectibus; movebuntur in obsequium Judicis, & cum eo descendent, quasi in expeditionem contra hostes ipsius*.

in enarr. ev. Origen. cit. à Dion. In Luc.

11. S. Gregorius autem Angelos cum Judice adversus reprobos comparituros existimat, ut eisdem auxilia ad ipsorum salutem subministrata, seriò exprobrent : *Qui in adventu districti Judicis tunc visibiliter parebunt, ut districtè tunc à nobis exigant hoc, quod nos invisibilis conditor æquanimiter portat*.

hom. cit. à Dionys.

12. Dionysius Carthusianus dicit, quòd motus ille sit *Motus mirativus*. Sed unde hæc in Angelis procedere poterit admiratio? Justa utique & fundatam causam & rationem habebunt; cùm enim filium Dei in terram, ut humanam sibi assumeret fragilitatem, descendisse sciant : *Nusquam Angelos apprehendit, sed semen Abrahæ*, simulque perspectam habeant teneritudinem, compassionem, amorem, & misericordiam Filii Dei erga hominem, in cujus custodiam ipsos, natura licet plurimùm superiores, destinavit, modò autem eundem hominis Redemptorem adeò erga totum genus humanum severum videant, & implacabilem, quid mirum, si præ nimia admiratione obstupefacti remaneant?

narr. in ev.

13. Hugo Cardinalis in hisce virtutibus Prædicatores Evangelicos agnoscit, utpote qui in ultima Antichristi persecutione pavidi contremiscent; *Verbo Domini cæli firmati sunt, & spiritu oris ejus omnis virtus eorum*; & tamen cum tota hac firmitudine trepidabunt, imò *timore mortis à fide recedent pro majori parte*.

14. Haymo per hasce virtutes, Prælatos & Superiores Ecclesiasticos intelligi posse censet, qui tunc severissimo examini subjacebunt : *Quidam hoc loco virtutes cælorum magistros, & rectores Ecclesiæ intelligi volunt, Episcopos, & Sacerdotes*, cujus hanc rationem reddit, quia sancta Dei Ecclesia cæli titulo honoratur : *Cælum mihi sedes est; Tales autem Prælati tunc commoveri dicuntur, quia in illo districto judicio, etiam Præsules Ecclesiarum rationem exsolvent, non solum pro suis actibus, sed etiam pro commissis sibi animabus*.

hom. in D. 2. Adv.

15. S. Bonaventura commotionem hanc de terrore Angelorum vult intelligendam, quo ob judicii severitatem percellentur. *Virtutes cælorum*, inquit, *sunt Angeli, qui ex turbatione omnium dicuntur commoveri*; in cujus probationem illum Jobi textum adducit : *Columnæ Cæli contremiscunt, & pavent*. Unde & Chrysostomus, licèt ad aliud propositum, dicit : *Tam terribile erit judicium illud, ut ab Angelis timeatur*. Origenes quoque super illa verba : *Tolle cunctos Principes populi* : ita ait : *Fortassis referuntur hæc ad Angelos, venient enim ad judicium vobiscum, & stabunt ante Solem justitiæ, ne fortè aliquid causæ ex ipsis fuerit, quod deliquimus, ne fortè minùs operis expenderint, ne nos à peccatis revocarent*. S. Bonaventura dicit : *Dicuntur pavere non timore pœnæ, sed horrore divinæ vindictæ*. Chrysostomus à S. Thoma in Catena citatus, dicit : *Movebuntur, quamvis sibi conscia non sint, videntes enim infinitas multitudines condemnari, non intrepidè stabunt illic*. Haymo ut terrorem hunc, qui in beatis illis spiritibus inverisimilis esse videtur, meliùs explicet, hac utitur similitudine. *Sicut enim v. g. cùm Rex severum & districtum judicium in subditos exercet, non solùm illi timent, qui prosuis meritis judicantur, sed etiam illi, qui ejus lateri adhærere solent; sic cum Deus omnipotens reprobos punict in judicio, ut terror & districtio judicii ostendatur, etiam illi timere dicuntur, qui æterna stabilitate firmati sunt; unde benè per Job dicitur : Columnæ cæli contremiscunt, & pavent*.

in Luc. Job. 26. v. 11 tit. 3 de cru. & lat. hom. 20. in Cat. hom. cit.

16. Meritò igitur cum S. Gregorio argumentum quoddam in mox citato Jobi textu fundatum, formare possumus, dicendo : *Quid ergo facient tabulæ, si tremunt columnæ, aut quomodo virgulta immobilia stabunt, si hujus paveris turbine etiam cedri quatiuntur*; Insignis est illa S. Bernardi consideratio, quæ digna est, ut ab omnibus sciatur, imò quæ cum pondere sanctuarii seriò à nobis trutinetur, nimirum : *Qualem putas necesse est, hominem inveniri, qui repudiati locum Angeli sortiatur? Cum accepero tempus*, (inquit districtus ille Judex;) *ego Justitias judicabo*; Quæ verba Hugo Cardinalis ponderans, dicit : *Terribile verbum, quod non tantùm peccata judicabit, sed & justitias, bona scilicet opera examinabit*.

l. 24 mor. c. 7. Serm. 2. de verb. Isa. ps. 74. v. 3. ibid.

17. S. Bernardus quoque ad illam Christi districti Judicis protestationem se reflectens, hanc inde deducit consequentiam : *Quid faciet de injustis judiciis, qui ipsas quoque justitias judicabit? Verendum est, ne sub tam subtili examine, multæ nostræ justitiæ, quæ putabantur, peccata appareant, dicente Domino : Cum acceperotempus, ego justitias judicabo*, & apud Sophoniam Dominus dicit : *Scrutabor Jerusalem in lucernis*. Quibus verbis quoad sensum litteralem, ut S. Hieronymus declarat, ad Hebræos in desolatione Hierosolymæ constitutos alludit, quando Romani eos, qui in abditissimis antris latitabant, in lucernis investigantes, inde ad mortem & stragem raptandos foras educent : In sensu verò spirituali S. Bernardus verba illa de rigorosissimo examine, cui animæ, quantumvis justissimæ & perfectissimæ, subjicientur : *Quid tutum in Babylonia, si Jerusalem manet scrutinium*. Porrò in abditissimas terræ speluncas & latibula Sol non ingreditur, ac proinde ad illas perlustrandas opus est lumine lucernæ; unde sensus verborum illorum apud Sophoniam hic est, omnium illarum animarum, quæ secundùm exteriorem apparentiam virtutis studium, & divinæ legis observantiam professæ fuerunt, cogitationes quoque secretissimæ, intentiones, & fines reconditissimi tunc revelabuntur.

Serm. 54. in Cant. Sophon. 1. v. 12. Serm 55. in Cant.

18. Redemptor noster Matth. vigesimoquinto capite parabolam illam de decem virginibus, ad finalis judicii examen directam, (de hoc enim in ejusdem capitis progressu diffusè tractatur,) proponit. Ex cujus recensitione deduci posse videtur, medietatem fidelium salvandam esse, aliam verò damnandam; siquidem harum virginum, per quas animæ fidelium denotantur, quinque ad nuptias ingressæ, aliæ verò quinque ab eisdem exclusæ fuerunt. Nec tamen à me sine causa dictum est, quòd id inde deduci posse videatur; siquidem, ut Cajetanus benè

observat, Christus venturus Judex in hac parabola, non de omnibus indifferenter tractare intendit, cùm ex his multos malos esse certum sit, sed solum de illis, qui in hominum oculis magnæ sibi innocentiæ & bonitatis opinionem compararunt, & virginum instar pretiosi habentur: *De illis tantùm, qui profitentur se studere factis ad continuum progressum versus patriam cælestem*, quorum medietas in rigorosissimo Dei judicio peribit; tunc enim Judex ille *illuminabit consilia cordium*. Magna profectò, & mira res est, quòd, cùm oleum charitatis symbolum esse constet, certum quoque sit, quòd virgines illæ prudentes animas præsignificent charitate maximè flagrantes, illæ tamen sociabus suis oleum istud tanta cum precum instantia efflagitantibus, quantumvis modicam illius partem in tanta necessitate, à qua tota dependet beatæ vitæ futuræ æternitas, tam pertinaciter denegarint; unde notandum est easdem prudentes virgines sese excusasse, dicendo: *Ne fortè non sufficiat nobis & vobis*, nemo enim, quantumcunque justus sit, consentire unquam audebit, ut ex bonorum operum meritis, quibus solis electorum animæ locupletes esse noscuntur, vel minima pars aliis proximis applicetur, cùm constet quàm rigidum & districtum futurum sit illud judicium, in quod etiam sanctissimi quique, & innocentissimi viri accersendi erunt. Unde Author operis im-
Ibid. perfecti horum verborum: *Date nobis de oleo vestro, hunc sensum dicit: intercedite, accommodate nobis auxilium operam bonorum vestrorum, id est, intercedite pro nobis peccatoribus ad Dominum*, à quibus tamen repulsam hisce verbis patientur: *Ne fortè non sufficiat nobis & vobis; ostendit in his verbis, quod ita terribile futurum erit judicium illud, ut nulla innocentia sibi confidat*. S. Gregorii de severitate, qua cum Judex quoad perfectissimos sanctissimosque viros pro-
8 mor. c 55. cessurus erit, tractantis sententia est: *Perituros se absque ambiguitate sciunt, si remota pietate judicentur, hoc ipsum quod juste videmur vivere, culpa est, si vitam nostram, cùm judicat hanc, apud se divina misericordia non excusat*. S. Augustinus tantoperè à Deo
medit. c. 4. illuminatus, quique post conversionem suam, innocentiam baptismalem ad ultimum usque vitæ spiritum conservavit, in suis tamen meditationibus ita scribit: *Tot judicibus inops astabo, quot me præcesserunt in opere bono, tot arguentibus confundar, quot mihi præbuerunt benè vivendi exempla; tot convincar testibus, quot me monuerunt sermonibus & actionibus*.

Versus 27.

Et tunc videbunt Filium hominis venientem in nube cum potestate magna, & majestate.

Et tunc videbunt.

enarr. in Ev. 1. Dionysius Carthusianus sacrosanctam Filii Dei humanitatem ab omnibus tam reprobis, quàm electis concupiscendam esse dicit his verbis: *Christi humanitatem videbunt boni & mali, ejus verò Divinitatem soli beati videbunt, visione beatificæ fruitionis*. Id quod innuere videtur celebris ille Zachariæ Prophetæ textus: *Aspicient in eum, quem confixerunt*.
Zach. 12. v. 10 Hic autem aspectus reproborum miserias atque tormenta magis magisque adaugebit, cùm enim ex Salvatoris Redemptione minimè profecerint, eundem nunc inexorabilem judicem experiri cogentur: *Quàm*
hom. 4. ad Monach. *lugubre erit*, inquit Eusebius Emissenus, *homini Deum videre & perdere, & ante pretii sui perdere conspectum*. S. Hieronymus quoque verbis ad Judæos di-
ad Heliod. rectis ita dicit: *Cerne manus Judæe quas fixeras, cerne latus Romane quod foderas*. Salmeron loci mysterium considerat, in quo supremi hujus Judicis tri-
to 7. tr. 40. bunal figendum esse creditur. Etenim Antichristus in monte Oliveti cælum conscendere tentabit, cui
2. Thess. 2. 8. Christus necem inferet, juxta illud Apostoli testimonium, dicentis: *Quem Dominus Jesus interficiet spiritu oris sui, & destruet illustratione adventus sui*. Ubi Salmeron ait: *Opportunè ex illo loco Dominus beneficia redemptionis improperabit omnibus reprobis, insultabit enim eis: Ecce Nazareth, in qua pro vobis homo factus sum; Ecce Bethlehem, in cujus præsepio natus fui reconditus; Ecce templum, in quo frequenter vos docui: Ecce Jerusalem, in qua propter vos flagellatus, & ad mortem Crucis damnatus fui; Ecce montem Calvariæ, ubi inter duos latrones pependi; Ecce sepulchrum, in quo mortuus jacui, & post mortem ad vitam surrexi immortalem; Ecce mons Oliveti, ex quo antequam cælos ascenderem, discipulos in universum orbem emisi ad prædicandum Evangelium omni creaturæ*.

2. Sancta Dei Ecclesia pientissimum hunc morem, ad horum verborum *Verbum caro factum est*, genua reverenter flectendi, nec non post factam in Hymno *Te Deum laudamus*, judicii finalis mentionem, sanguinis à Redemptore nostro pro animarum nostrarum reparatione effusi auxilium devotè his verbis invocandi: *Judex crederis esse venturus: Te ergo quæsumus, famulis tuis subveni, quos pretioso sanguine redemisti*, sanctissimè introduxit; at verò nisi ex illo effuso sanguine profecerimus, vulnera Redemptoris pariter & pro illo tempore Judicis, quæ in ipso apparebunt, & è quibus sanguis ille manavit: nec non & Crucis signum, quod tunc explicabitur, *Hoc signum Crucis erit in cœlo, cum Dominus ad judicandum venerit*, nostras miserias mirè tunc adaugebunt; unde S. Augustinus ait: *Ecce hominem quem crucifixistis, videtis vulnera quæ inflixistis, agnoscitis latus*
lib. de Symb. *quod transfixistis, quoniam per vos, & propter vos apertum est, nec tamen intrare voluistis*.

Filium hominis.

3. Haymo Halberstadiensis mysterium nobis aperit, cur Christus in judicio in specie humana sit appa-
homi in 2. D. Adv. riturus, dum ait: *Dignum est, ut ipse Filius Dei, qui in forma hominis injustè judicatus est, in eadem forma homines in judicio justè judicet*. Salmeron illa
tom. 8. tr. 12. Jo 5. v. 27. Sancti Joannis verba: *Dedit ei potestatem judicium facere, quia filius hominis est*, exponens ita scribit: *Congruum fuit, & divinæ Sapientiæ consonum, ut supremus Judex Deus esset & homo innocentissimus, qui peccatum non fecisset, nec dolus inventus esset in ore ejus, in reliquis judiciis & tribunalibus, tam sacris, quam prophanis, permittit Deus, ut judicium qui exercent in alios, sint peccatores, ut conscii suarum infirmitatum mitius, & cum majori mansuetudine & clementia conjunctum judicium faciant, levioremque sententiam ferant, etiam qui judices sunt in foro conscientiæ*; at verò non sic in isto tribunali & judicio, utpote à quo omnis pietas, omnisque compassio exulabit. Et S. Augustinus ait: *Forma illa erit Judex,*
tr. 19. in Jo. *qua stetit sub Judice, illa judicabit, quæ judicata est*.
to 18. tr. 26. Idemmet Salmeron verba illa sacri textus, quibus de Christo coram Pilato posito agitur, nimirum: *Stetit ergo Jesus ante Præsidem*, exponens dicit: *Jam judicatur noster Judex Jesus, ut discat qua mansuetudine debet judicare vivos & mortuos; ante reus vult esse, quàm Judex, ut si eo modo nos judicaverit, quo ipse judicatus est, recusare judicium non possimus; si autem æquius ac benignius, gratias simus acturi, quia nos eum impiè, crudeliterque judicavimus*.

4. S. Bernardus nihilominus Christum in hominis
Serm. 73. in cant. specie judicaturum esse scribit, ad majorem demonstrationem benignitatis, solis tamen electis exhibendæ: *Vult per hominem homines judicari, quo in tanta trepidatione & perturbatione malorum, electis fiduciam præstet similitudo naturæ*.

Venientem cum potestate magna.

5. Daniel judiciariam hanc potestatem in spiritu
Dan. 7 v. 26. prævidit, dum ait: *Judicium sedit, ut auferatur potentia, & conteratur regnum & potestas, & magnitudo Regni, quæ est subter omne cælum, detur populo sanctorum altissimi, cujus regnum, regnum sempiternum est*.
in ps. 142. Innocentius III. de hac potestate scribens ait: *Cùm sis potentissimus, manus tuas nemo potest effugere: cùm sis sapientissimus, oculos tuos nihil potest latere: cùm sis justissimus, animum tuum nemo potest corrumpere*. Quòd
Ps 103 v. 32. si unico duntaxat obtutu universam terram ex. tundamentis potest commovere: *Qui respicit terram, & facit eam tremere*, quantò magis eam contremiscere faciet, quando ab eisdem oculis iræ, & furoris sui fulmina & fulgura erit evibraturus; veruntamen

S. Aug. q. 18. nov Testam. Paul. de Pal. in c. 2. Joel. v. 31.

Augustinus optimè notat, quòd *Quanquam omnia possit Deus, illud tamen facit, quod congruit rationi.*

6. Paulus de Palatio illa Joelis verba: *Antequam veniat dies Domini magnus & horribilis*, exponens, rationem reddit, cur dies judicii à Spiritu Sancto dies Domini, & dies magnus appelletur: *Vocatur dies judicii dies Domini, quia ante eum diem, omnes dies videntur esse nostri, ita enim peccamus, ludimus & Dei obliviscimur, ac si Deus non esset, & Deus tacet, ac si dies sui non essent: at tunc qui semper tacuit & siluit, ut parturiens loquetur; erit igitur dies Domini, in quo quantus ille sit, demonstrabitur. Vocatur ille dies magnus, quia fient in eo maxima mirabilia, scilicet conflagratio mundi, tubarum sonitus, mortuorum resurrectio, Angelorum cum Christo descensus, Christi cum omnibus Sanctis adventus, judicium omnium, supplicium damnatorum, gloria beatorum.* Et Dionysius Carthusianus ait: *Magnus propter magna divinæ justitiæ opera, quæ fient in eo.*

Dion. Cart. ibid.

S. Anton. de Pad. ser. 1. D. 2. Adv.

7. S. Antonius de Padua in ordine ad potestatem & majestatem Judicis distinguit: *Ista potestas*, inquit, *erit quoad damnandos, majestas quoad salvandos.*

Et majestate.

Haym. in D. 2. Adv.

8. Haymo ait: *In potestate magna & majestate eum visuri sunt, qui in humilitate loquentem audire contempserunt.* Tunc verè cognoscent, quòd ex solo profundæ humilitatis motivo de seipso dixerit: *Ego autem sum vermis, & non homo, opprobrium hominum & abjectio plebis*, siquidem eum tunc conspicient in excelso throno infinita majestate conspicuum. Daniel ait: *Aspiciebam donec throni positi sunt, & antiquus dierum sedit, thronus ejus flammæ ignis, fluvius igneus rapidusque egrediebatur à facie ejus, millia millium ministrabant ei, & decies millies centena millia assistebant ei.* Non enim sicut in primo adventu venturus erit humilis, & in præsepio contemptus. S. Thomas de Villanova ait: *Non sicut in primo adventu mitis & humilis, sed potens & fortis; venientem non in Virginis utero, sed in altissimo solio; non vagientem in præsepio, sed regnantem in throno, non jumentis, ut prius, sed Angelis comitatum.*

Psal. v. 7.

Dan. 7. v. 9.

S Th. de Vil. con. 1. in Dom.

S Vinc. Fer. serm. 1. in Dom. 1. Ad.

9. S. Vincentius Ferrerius cælum in illa die ab Angelis vacuum futurum esse putat, eò quòd Redemptori ad judicium concedenti Angeli comitatum præbebunt: *In illo die cælum evacuabitur, nulla creatura humana, nec Angelica ibi remanebit, quia omnes venient cum Rege ad judicium.*

Matt. 25. v. 31 Salm tom. 7. tr. 40.

10. *Sedebit super sedem majestatis suæ;* ita alibi in Evangelio S. Matthæi dicitur; ubi Salmeron dicit: *Sedem intellige nubem, tantæ majestati congruam, & ab Angelis tanquam ministris sustentatam.* Porrò tribunal istud duodecim aliis sedibus circumcingetur, in quibus præter omnium Angelorum comitatum Apostoli tanquam judicii illius Assessores considebunt; *Omnes Angeli ejus, omnes cum eo, cum assumptis corporibus* (inquit idem Salmeron) *ut majori terrori sint reprobis.* Enimverò de magnifico illo Salomonis Regis throno in l. 2. Paralipomenon scribitur: *Solium eburneum grande, & vestivit illud auro mundissimo, scabellum aureum, & duos leones stantes juxta brachiola; omnia in figura tangebant; ecce enim plusquam Salomon hic.* In lib. 3. Reg. scribitur, quòd fuerint Duæ *manus hinc atque inde tenentes sedile, & duo leones stabant juxta manus singulas.*

2. Paral. 9. v. 17.

3. Reg. 10. v. 9.

Rup. Abb. ib.

Rupert. Abb. Tuitiensis scribit, quòd in sensu mystico manus illa, quæ à parte sinistra prodire conspiciebatur, justitiam significarit, quæ reprobos condemnabit, alia verò manus, quæ conspiciebatur ex parte dextra, Dei denotarit misericordiam, qua electos in cœlum suscipiet; at verò quamobrem tam à parte dextra, quàm ex sinistra leo, fera nimirum tremenda & formidabilis conspiciebatur? Nunquid convenientius ad manum dexteram, symbolum fortis electorum, mitis, & mansuetus Agnus quinam poni potuisse? Nequaquam inquit præfatus Tuitiensis, quia per hoc quoque severum & rigorosissimum significatur examen in illa die instituendum. *Duo leones juxta manus singulas, idest, utrobique fortis ac formidabilis judicii veritas, nam & à sinistra omnis iniquus condemnabitur, & a dextera vix justus salvabitur.*

Versus 28.

His autem fieri incipientibus, respicite, & levate capita vestra; quoniam appropinquat redemptio vestra.

His autem fieri incipientibus.

1. Notandus bene est hic loquendi modus, utpotè sollicitudinis illius indicativus, per quam nos exhortatur, ne tardemus divinum implorare auxilium, nostramquem mentem & cor elevare ad Deum, mox ut portenta ista videri cœperint. Seneca ait: *Felix sapientia, quæ ex aliorum discitur insipientia.* Impii homines tempore justi Noe viventes, tametsi à sancto hoc fere diluvium proximum esse persæpè audivissent, impenitentes nihilominus persistentes, eidem credere noluerunt, nisi quando aqua, ora eorum obstruens, eos suffocabat; non verò ita faciendum est justis, sed potius *His fieri incipientibus respicite* &c.

Respicite, & levate capita vestra.

Luc. Burg.

2. Lucas Burgensis dicit, Christum verbis illis alloqui eos, qui post hujus miserabilis vitæ ærumnas, ad gloriam sunt prædestinati, de illis namque qui tandem è miseriis suis evadere sperant dicere solemus, nunc tempus est levandi caput, dum post perpessas tempestates, easque feliciter superatas, assecuti estis securitatis portum. Dionysius Carthusianus ait: *Levate idest exhilarate corda vestra.* S. Bonaventura quoque eodem modo exponit, dum ait: *Suspicite & levate capita vestra ex hilaritate cordis, quia cùm finitur mundus, cujus amici non estis, prope est redemptio vestra, quam quæsistis.* S. Augustinus differentiam, quæ bonos inter & perversos intercedit, assignat, dicens: *Talis apparebit Judex, qualis videri possit & ab eis, quos coronaturus est, & ab eis quos domaturus est.* Omnes quidem tubæ & divinæ vocis sonum auribus percipient, sed cum hac differentia, inquit hic Judex apud S. Joannem: *Omnes qui in monumentis sunt, audient vocem filii Dei, & procedent qui bona egerunt, in resurrectionem vitæ, qui verò mala egerunt in resurrectionem judicii.* *Agnus erit* (inquit Villanovanus) *electis, reprobis ferocissimus leo, tunc apparebit secundum judicandorum conscientiam: judex in seunus, varius apparebit, probis agnus, improbis leo.*

Dion. Cart. enarr in Ev. S. Bonav. in Luc.

S. Aug tr. 19. in Joan.

Joan. 5. v. 28. 29.

S. Th. de Vil. conc. 1.

3. Interlinearis similitudinem adfert ignis, qui idem cum sit, illuminat per splendorem quo coruscat, per fumum verò excœcat; unde super illa Joelis verba: *Et ignem & vaporem fumi*, ita scribit: *hic ignis in credentibus habet lumen, in incredulis tenebras, quæ dicuntur vapor fumi.* In Apocalypsi dicitur: *De throno procedebant fulmina & tonitrua*, sed pro rebellibus; non verò pro justis & electis, hos enim, ut Apostolus scribit, magna cum fiducia ante thronum consistere conspicimus: *Adeamus cum fiducia ad thronum gratiæ, ut misericordiam consequamur, & gratiam inveniamus in auxilio opportuno*: hoc verò tempus opportunum est, in quo à divina pietate, in illa die protegi habebunt necesse. Lyranus super hæc verba S. Lucæ dicit: *Quia dies judicii licet reprobis sit terribilis, tamen electis debet esse consolabilis; quia tunc transferentur ad gratiam.* Idipsum Psalmista dicere voluit, quando hisce verbis servos Dei ad non timendum animavit: *Etenim qui sustinent te, non confundentur*; Notandum verò, quod per spiritum Propheticum ad illa verba: *Levate capita vestra*, alludat; quia Psalmo illi tale donat principium: *Ad te Domine levavi animam meam, Deus meus in te confido, non erubescam, neque irrideant me inimici mei; etenim universi qui sustinent te non confundentur; confundantur omnes iniqua agentes*; Irrisio autem de qua Psalmista hic loquitur, relationem dicit, ad textum illum Sapientiæ, in quo impii se electos in hac vita derisione & subsannatione persecutos fuisse, clarè confitentur: *Stabunt justi in magna constantia adversus eos, qui se angustiaverunt; videntes turbabuntur timore horribili, & mirabuntur in subitatione insperatæ salutis, dicentes intra se: Hi sunt, quos aliquando habuimus in derisum, & in similitudinem improperii: Nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniam, & finem*

Interl. in c. 2. Joel v. 30.

Apoc. 4. 5.

Hebr.

Lyran.

Psal. 24. 3.

Sap. 5. v. 1. &c.

& finem illorum sine religione; ecce quomodo computati sunt inter filios Dei, & inter sanctos sors illorum est. Frequenter homiliam illam S. Greg. recitamus, quam habemus *de communi Confessoris non Pontificis*, super illa verba: *Vos similes hominibus expectantibus Dominum suum, quando revertatur à nuptiis. Venit Dominus, cum ad judicium properat* (tractat de judicio particulari, quod cum universali connexionem habet, dicente S. Augustino: *Qualis in die isto quisque moritur, talis in die illo judicabitur*) *pulsat verò, cum jam per ægritudinis molestias, mortem vicinam esse designat; cui confestim aperimus, si hunc cum amore suscipimus; aperire enim judici pulsanti non vult, qui exire de corpore trepidat, & videre eum, quem contempsisse se meminit, judicem formidat; qui autem de sua spe & operatione securus est, pulsanti confestim aperit, qui lætus judicem sustinet, cum tempus propinquæ mortis advenerit, de gloria retributionis hilarescit.* Dionysius Carthusianus verba illa: *Levate capita vestra*, ita exponit: *corda ad Deum dirigite, in ipsum confidite, atque per spem animas vestras exhilarate.*

Hom. 13. in Evang.

Ep. 80.

4. Advertendum est insuper, quòd sancta mater Ecclesia in Evangelio lecto, simul & eodem tempore signa nobis horroris & benignitatis exhibeat; horroris quidem, illis verbis: *Erunt signa in sole, & luna, & stellis, &c.* Benignitatis autem per illa verba: *Respicite & levate capita vestra, quoniam appropinquat redemptio vestra*, hæcque lætitiæ & consolationis, cum desolatione & tristitia facta inter se commixtio multò magis in officio divino elucescit; quam utriusque commixtionem sancta mater nostra ideo, ni fallar, instituit, quia cùm ita se res habeat, quod ut S. Augustinus dicit, *Sunt meliores quos dirigit amor, sed plures sunt quos corrigit timor*, ideo Ecclesia fideles ad Salvatoris adventum præparare volens, aliquas animas ad id disponere vult per escam amoris & benignitatis, alias verò per motivum tremoris & timoris. Et quidem si officium divinum hodiernum considéremus, cælos ex una parte videbimus rorem stillantes: *Rorate cæli desuper*, ex altera vero parte, illorum audimus intemperiem summamque perturbationem: *Virtutes cælorum movebuntur*; Ex una parte quidam benignissimam nobis influentiam communicans planeta coruscat: *Sydus refulget jam novum, ut tollat omne noxium*: at verò in charta Evangelica legitur: *Erunt signa in sole, & luna, & stellis*; Ex una parte Salvator nobis exhibetur totus benignus, & ad indulgentiam pronus: *E sursum agnus mittitur, laxare gratis debitum*: At vero ex altera parte paulo post tanquam Judex in magnifico throno positus, imò tanquam furibundus quidam leo nobis ob oculos ponitur. Ex una parte ad festivandum & gaudendum invitamur: *Jucundare filia Sion, exulta satis filia Jerusalem*: ex altera verò parte luctus auditur, *Arescentibus hominibus præ timore; vocem demus cum lachrymis*: Ex una parte salus mundo promittitur: *Qui condolens interitu mortis perire sæculum, salvasti mundum languidum, donans reis remedium*, & tamen aliunde desolationes, exterminia & ruinæ audiuntur; *in terris pressura gentium*; veruntamen accidentia hæc tristia & sinistros casus reprobos quidem terrere, bonos vero inde consolandos esse intelligimus: *His fieri incipientibus levate capita vestra*; Dum hi qui innocenter in carceribus constricti jacent, carcerem aperiri audiunt, maximè gaudere incipiunt, seque relaxandos esse sperant; non verò item rei, hi enim in semetipsis malè sibi conscii, vel de capitalibus delictis suis convicti, timere & toto corpore contremiscere incipiunt, quia ad patibulum se raptandos esse formidant.

Ep. 80. ad Bon.

Quoniam appropinquat redemptio vestra.

Enar. in Ev.

5. *Id est*, ut Dionysius Carthusianus ait: *Liberatio ab omnibus adversantibus vitæ præsentis, ac salus perpetua.* Electi in hac vita plangunt, donec dies ista adveniat, tunc verò gaudent & exultant, teste Apostolo, qui ait: *Ipsi intra nos gemimus, adoptionem filiorum Dei exspectantes, redemptionem corporis nostri.* Haymo verba ista exponens; clarius nobis justorum in illa die gaudium indicat, dum Redemptorem nostrum introducit, ingra eosdem alloquentem: *Nolite de mundi interitu flere, nolite de vobis timere, quia cum ejus finis venit, quem non amastis, invenietur gaudium quod semper quæsistis: In quibus verbis ostenditur, quia electi diem judicii non tam debent timere, quam optare.* Et quidem valde considerabile hujusce veritatis testimonium in S. Joanne reperitur, ubi dicitur: *In hoc perfecta est charitas Dei nobiscum, ut fiduciam habeamus in die Judicii.* S. Bonaventura in serm. 1. de hac Dominica Redemptorem nostrum dicere voluisse asserit: *Licet hæc signa nuntia sint dolorum, non tamen terreamini, quoniam vobis patienter sustinentibus, & finaliter perseverantibus, appropinquat redemptio, non exterminatio.*

Rom. 8. 23.

hom. in D. 2. Adv. 1. Jo. 4. v. 17.

Serm. 1 in 1. Dom. Adv.

Versus 29.

Et dixit illis similitudinem: Videte ficulneam & omnes arbores.

Versus 30.

Cum producunt jam ex se fructum, scitis quoniam prope est æstas.

1. Carthusianus Christum hisce verbis, secundum usum arborum Palæstinæ, locutum fuisse observat, in qua arbores ob calidiorem climatis illius temperaturam, prius quam in aliis partibus germinabant. Haymo Christum dicere voluisse asserit, quod sicut ex arborum germine approximatio æstatis colligitur, ita quoque ex ruinis & desolationibus mundi vicinum nobis Regnum cælorum esse argui possit. *Pulchrè regnum Dei comparatur æstati, quia sicut æstatis tempore sol lucidior & splendidior apparens, mundum illuminat; ita post judicium omnis fragilitas, omnis tentatio transiet: & cùm Sol justitiæ Dominus Jesus Christus in charitatis suæ gloria apparuerit, sanctos majori splendore glorificabit.* Similiter sicut arbores hyberno tempore oculis nostris aridæ, siccæ, & infructuosæ apparent; verno autem tempore revirescunt, suamque in autumno fœcunditatem mundo exhibent: *Ita & in præsenti vita, sancti mortificantes membra sua super terram, humiles & despecti apparent, dicentes cum Propheta, quia propter te mortificamur tota die, æstimati sumus sicut oves occisionis: & sicut appropinquante æstate redivivæ arbores vestiuntur foliis, decorantur floribus, ornantur fructibus; ita & in die judicii sancti de terræ pulvere consurgentes, induti stolam immortalitatis, jucundi ac floridi apparebunt, dicente Psalmista: Justus ut palma florebit.* De his arboribus Apostolus quoque scribit: *Mortui estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo*: mox autem de spirituali vere subjungit: *Cum Christus apparuerit vita vestra, tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria.*

Enar. in Ev. hom. cit.

Gloss. 3. v. 2. & 4.

2. S. Gregorius à Glossa in horum verborum expositione citatus, ait: *Regnum Dei æstati comparat, quia tunc mœroris nostri nubila transibunt, & æterni dies vitæ sub charitate solis fulgebunt, sicut enim ex fructu arborum vicina æstas cognoscitur, ita & ex ruina mundi prope esse cognoscitur regnum Dei: Ex his verbis ostenditur, quia fructus mundi ruina est, ad hoc enim crescit, ut cadat.*

Versus 32.

Cælum & terra transibunt; verba autem mea non transibunt.

1. Quonam modo mundus defecturus sit, Cajetanus nobis hisce verbis declarat: *Non secundum substantiam, sed cælum à statu motus quem nunc habet, & terra à statu generationis, quo nunc profert vegetabilia.*

2. S. Bonaventura super hæc verba scribens, salutare nobis monitum tradit, dicens: *Qui vult æternaliter manere, oportet quod transitoriis non immoretur, sed potius deserendo transitoria per divina verba transeat ad æterna.* Etenim præter Deum nihil est, quod non deficiat, & ideo si mundo innitamur, valde decipimur, quia tandem deficiet. *Qui appendit terram super nihilum;* ecce quali basi fundamenta

in Luc.

Job 26. 7.

ejus

ejus innitantur? cælos pariter Deus defecturos esse pronuntiat, si cælum beatorum, propter quod, velut finem creati sumus, excipias, de hoc enim dicitur: *Possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi*. Mat. 25 v. 34. Haymo dicit: *Nihil in rebus visibilibus cælo & terra durabilius, nihil in rebus humanis velocius quam verba transeunt, quia nec perfici nisi transeundo possunt. Cum ergo Dominus dicit: Cælum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt, ostendit, quia quæ apud nos fixa videntur, apud illam transitoria sunt, & quæ apud nos transitoria videntur, in ejus verbis firma & stabilia sunt, quia firmas & permanentes sententias firmat ejus sermo, dum transit*. hom. cit. Porro ex Cathedra Petri pronuntiata & dictata veritas hæc est: *Omnis caro fœnum, & omnis gloria ejus tanquam flos fœni, exaruit fœnum & flos ejus decidit, verbum autem Domini manet in æternum; hoc est autem verbum, quod evangelizatum est in vos*. 1. Pet. 1. v. 24. & 25.

DOMINICA SECUNDA ADVENTUS.

Euangelium Matthæi 11.

2. *Ioannes cùm audisset in vinculis opera Christi, mittens duos de discipulis suis, ait illi: 3. Tu es qui venturus es, an alium exspectamus? 4. Et respondens Jesus, ait illis: Euntes renunciate Joanni, quæ audistis, & vidistis. 5. Cæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes evangelizantur. 6. Et beatus est, qui non fuerit scandalizatus in me. 7. Illis autem abeuntibus, cœpit Jesus dicere ad turbas de Joanne: Quid existis in desertum videre? arundinem vento agitatam? 8. Sed quid existis videre? hominem mollibus vestitum? Ecce qui mollibus vestiuntur, in domibus Regum sunt. 9. Sed quid existis videre? Prophetam? Etiam dico vobis, & plus quàm Prophetam. 10. Hic est enim, de quo scriptum est: Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te.*

Versus 2.

Joannes cùm audisset in vinculis opera Christi, mittens duos de discipulis suis, ait illi.

Joannes cùm audisset.

1. SCiendum est, quod S. Lucas cap. 7. stylum historiæ & tempus, quo singula quæque, quæ in Evangelio narrantur, acciderunt, prosequens singularium quorundam à Christo patratorum miraculorum notitiam nobis communicat, qualia erant mundatio leprosi, servi Centurionis sanatio, resuscitatio filii viduæ Naimiticæ, &c. Tandem verò, cum per horum prodigiorum famam populum ad stuporem commovisset, qui propterea ei gloriosam hanc acclamationem fecit; *Propheta magnus surrexit in nobis, & quia Deus visitavit plebem suam*; Luc. 7. l. 6. jamque hæc eadem fama ad aures pervenisset S. Joannis, ob Herodem reprehensum in carcere vincti, idem sanctissimus Præcursor, ut discipulos suos eum potius, quàm Christum Messiam esse existimantes, ab hoc errore eximeret: *Exiit hic sermo per universum Judæam* (inquit S. Lucas) *de eo, & in omnem circa regionem, & nuntiaverunt Joanni discipuli ejus*, optimam id faciendi occasionem habere præsentiens, eosdem ad Christum ablegavit, eò vel maximè, quia illos nimia erga se passione affectos moveri, Christo autem invidere videbat, eo quod majorem populum Christo quam Joanni Baptistæ, cujus ipsi discipuli erant, adhærere tolerare non poterant, ut hac ratione uno eodemque tempore illos & à spirituali infirmitate liberaret, & veritatem pariter altissimi illius mysterii, quale erat filii Dei, & promissi Messiæ incarnatio, eisdem manifestaret. Ib v. 17.

In vinculis opera Christi.

2. Joannes quia Herodem hisce verbis corripuerat: *Non licet tibi habere uxorem fratris tui*, carceris vinculis irretitus jacebat. Porro Seneca de Magnatibus ait: *Monstrabo tibi, cujus rei inopia laborent etiam magna fastigia, quid omnia possidentibus desit, scilicet ille qui verum dicat*; Quia tamen hoc non obstante Baptista illi, qui incestus sui fœtore universam Judæam scandalizabat, & inficiebat, veritatem liberè dixerat, ecce tibi remunerationem, quam inde innocens reportat. Porro adulatores ad Principum curias liberum aditum habent, libenterque audiuntur, & placent, Evangelii autem prædicatores non item: illi beneficiis cumulantur, hi verò pessimè exagitantur. Enimvero Joannis quidem corpus vinculis adstrictum erat, non verò item animus, siquidem vera filiorum Dei libertate gaudebat, *ubi spiritus Domini, ibi libertas*; animoque suo generoso & intrepido, & heroica virtute qua sacrilegum illum Regem reprehendere non dubitabat, verissimum esse ostendit, quod S. Paulus postea scripsit: *Secundum Evangelium meum, in quo laboro usque ad vincula, sed verbum Dei non est alligatum, ideo omnia sustineo*. 2. Cor. 1. v. 17. 2 Tim. 2. v. 9. & 10.

3. Ecce tibi autem evidens argumentum, unde perspicue colligere possis, quod persecutiones & immissæ adversitates, non semper culparum sint præcedentium pœnæ, cum Joannes in vinculis degere conspiciatur, licet ab utero materno innocens semper remanserit. Imo Dionysius Carthusianus ulterius consideraverat, quòd S. Joannes ex parte matris suæ proximus Christi consanguineus, & præcursor ipsius fuerit, illumque baptizarit, imo tanta fuerit sanctitate conspicuus, ut Christus, neminem inter natos mulierum ipso in sanctitate majorem fuisse, apertè declarârit, & tamen Deus promiserit, ut idem ille per adulteræ cujusdam suggestionem incarceraretur, eique in levis cujusdam tripudii præmium, sanctissimum amputaretur caput; Ex quibus demum præmissis verissimam hanc deducit consequentiam: *Nemo ergo servorum Christi murmuret, multæ tribulationes justorum*. Chrysostomus quoque idipsum considerans, ad nostram consolationem Deum hanc innocenti Joanni crudelem inferri necem promisisse dicit, *ut & iustus ille fulgentiores coronas consequeretur, & qui postea injuriam passuri essent, hoc exemplo corroborati, æquiori animo cuncta perferrent*. In c. 14. Matt. hom. 49. in Matt.

4. Chrysologus in horum vinculorum laudem ita scribit: *Qui vincula solverat peccatorum, peccatorum vinculis alligatur*, quibus verbis alludebat ad baptismum, à Joanne in deserto collatum & prædicatum, qui ad veniam & remissionem peccatorum obtinendam, prævia dispositio erat; qui igitur peccatorum catenas in aliis solvebat peccatorum & criminum alienorum catenis & compedibus innectebatur: Hisce tamen vinculis congruè verba illa S. Cypriani adaptari posse videntur, dicentis: *Ornamenta sunt ista, non vincula; nec Christianorum pedes ad infamiam copulant, sed clarificant ad coronam*. Serm. 137. l. 3. Ep. 25.

5. David impios in hac vita exaltari, sanctos verò deprimi videns, in periculo fuit adversus Divinam providentiam tantisper indignandi & murmurandi, ait enim: *Mei autem pene moti sunt pedes, pene effusi sunt gressus mei: zelavi super iniquos, pacem peccatorum videns*. Herodes omnesque domus ejus familiares saltabant, criminosaque & infami cum licentia & libertate tripudiabant, cum econtra S. Joannes squalido claudderetur in carcere. Dionysius Carthusianus ait: *Sunt vincula præceptorum, quibus rebelles ligari nolunt, & à vitiis retrahi*; in cujus probationem, illum Psalmi textum adducit: *Dirumpamus vincula eorum, & projiciamus à nobis jugum ipsorum*: Hæc autem vincula ab Herode & Herodiade insolenter fuere disrupta; & ideo ipsi, non verò Baptista compedes carceris metebantur atque catenas, & tamen ecce mirabiles divinæ infallibilis providentiæ periodos, quibus ordo hic totaliter invertitur & contrarium fieri videtur. Unde Chrysologus ait: *Herodes tu adulterium facis, & in carcerem vadit Joannes, ubi Deus? ubi homo? ubi fas? ubi lex?* optima verò omnibusque quoad hoc satisfaciens responsio est, illa Cæsarii Arelatensis de Decal. *Si quem forte movet, tantæ excellentiæ prophetam, imo plusquam prophetam tam viliter occisum, recogitet ipsum prophetarum Dominum Calvariæ inter latrones crucifixum*. Ser. de S. Pet. ad Vinc. Ps. 72. v. 2. & 3. Ps. 2 v. 3. Ser. 227.

9. Ex

6. Ex iisdem quoque verbis veritatem quandam practicam deducere possumus, nimirum quod, dum in summo adversitatum, Dei amore toleratarum, apice constituti sumus, cælestia dona & gratias abundantius participemus, siquidem de Joanne dicitur: *Cum audisset in vinculis opera Christi*. Ezechiel inter durissimæ illius servitutis catenas & compedes revelationibus, visionibusque cælestibus copiosè gavisus fuit: *Cum essem in medio captivorum, juxta fluvium Chobar, aperti sunt cæli, & vidi visiones Dei*. Joseph similiter ex carcere & vinculis, ad somnii Pharaonici interpretationem exponendam rapitur. Daniel leguminibus famem à se vix depellere poterat, & tamen habitum à Nabuchodonosore somnium ei revelatum fuit; Job de semetipso fatetur, quod in sterquilinio sedens suos in Deum vivaciter defixos habuerit oculos mentis: *Auditu auris audivi te, nunc autem oculus meus videt te*. Ubi S. Gregorius ait: *Interno enim oculo veritatis lumen magis conspexerat*; Denique Herodiani hujus carceris obscuritati, hisceque Baptistæ vinculis, universus Christianismus per omnia sæcula in acceptis referre, & grata mente attribuere debet, quidquid de Dei filio, de Messiæ adventu, de Salvatoris mundi doctrina unquam luminis accepit, hinc enim præcipuè illa ab eo manifestata divinitatis Christi notitia emicuit. *Hic venit in testimonium, ut testimonium perhiberet de lumine, ut omnes crederent per illum*. Unde S. Ambrosius ait: *Non turbentur innocentes, cùm falsis criminibus appetuntur, visitat Deus & in carcere suos*.

Ezech 1.3.

Gen.41.v.14.

Iob.42.5.

Joan.1.7.

l. de Ioseph. c.5.

Mittens duos.

7. Cum in carcere catenis vinctus, ad Christum in propria persona adire non posset, discipulos suos ad eum mittere compellebatur.

8. *Duos misit ad socialis vitæ commendationem*, inquit Dionysius Carthusianus; Eadem quoque ratio à Salmerone tangitur, dum id factum fuisse dicit, *ob decentiam*. S. Lucas de duobus discipulis tractans dicit: *Misit illos binos ante faciem suam in omnem civitatem & locum*. Et ideo maximè laudandus religiosorum usus etiamnum obtinet, quòd associati semper egrediantur.

Luc. 10.1.

9. Albertus Magnus ait: *Ut in ore duorum vel trium testium stet omne verbum, etiam apud alios dubitantes; de discipulis suis forte magis æmulantibus, ut illis certificatis etiam alii certificarentur*. Ejusdem quoque sententiæ fuit Carthusianus, dum ait: *Duos misit ad idoneam testificationem*.

10. Chrysostomus Joannem à discipulis suis elegisse existimat, quos ad credendam Christi divinitatem vel maximè dispositos esse cognoscebat: *Non omnes, sed duos, quos forsan faciliores ad credendum cæteris putabat, & qui simpliciter absque suspicione interrogare possent*. Euthymius duos illos inter cæteros prudentiores sapientioresque fuisse existimat: *Electis duobus qui prudentiores essent*. Lucas Burgensis ait: *Eos verisimile est eum misisse, qui cum essent indolis optimæ, exactius sinceriusque referrent, quæ oportebat*.

homil. 17. in Matth.

11. Ambrosius sensum consectans allegoricum, in duobus illis discipulis duos populos agnovit: *Isti discipuli sunt duo populi, quorum unus ex Judæis credidit, alter ex gentibus, qui ideo credidit, quia audivit*.

in Luc. 7.

De discipulis suis.

12. Lucas Burgensis notat, quod intimi hi Baptistæ discipuli Christo contrarii fuerint, eo quòd numerum ad Magistrum ipsorum concurrentium minui, eorum vero, qui Christum sectabantur, mirè adaugeri viderent: *Quia alieniores erant à Christo plerique Joannis discipuli, pro magistro suo contra Christum æmulantes* (Joan.3.v.26.) *atque ita ab eo pendentes, ut majora de ipso, quam de Christo sentirent* (Matth.9. v. 14.) *licet aliud eos doceret Joannes* (Joan.3.v.28.) *quæ res impediebat, ac viam intercludebat, ne in Christum crederent*. Joannes igitur è veneno medicinam confiecre novit, siquidem livorem, invidiam, & æmulationem, qua Christum aversabantur, in ipsorum beneficium & utilitatem retorsit, eos ad se de Christi divinitate certificandos & informandos mittendo, efficiciendoque ut ejus deinceps fierent sequaces. Quo facto egregiè nos docuit, veris Dei servis solam Dei, non verò propriam gloriam quærendam & zelandam esse, etiam cum propriæ æstimationis præjudicio: *Illum oportet crescere, me verò minui*. Probè Præcursor cognoscebat, quam de se discipuli ejus opinionem haberent, maximè post solemnem illam ab Hierosolymis destinatam legationem, in qua Messiæ dignitas ei offerebatur, ideo hanc opinionem eis magnopere præjudicare posse timens, ut filium Dei melius agnoscerent, meritò motus est, ut pro hac notitia acquirenda ad Christum eos mitteret. Basilius Seleucus ait: *Ne pertinaci quodam honoris studio, & veteris Magistri desiderio, deserto Christo, &c.* quasi diceret: magnoperè timebat, ne post mortem ejus, venerationi sei attributæ memoriam retinentes, de vero autem Messia nec quicquam luminis habentes, populum, ad credendum ipsum fuisse Messiam, inducerent, atque ideò ab hoc eos errore eximere voluit.

Joan 3.30.

orat. 34.

13. Chrysostomus à S. Thoma in Catena citatus, prudentiam Baptistæ observat; quia ad insinuandam eis veri Messiæ notitiam, & ut ipsos veros Christi discipulos efficeret, usus fuit: *Si dixisset, abite ad ipsum, quia melior me est, non utique persuasisset, sed æstimaretur humilia de se sentiens hoc dicere. & sic magis essent ei affixi. Quid igitur facit? expectat ab eis audire, quòd Christus mirifica facit: neque omnes misit, sed duos quosdam, quos noverat fortassis, aliis persuasibiliores existentes, ut insuspicabilis interrogatio fieret, & ex rebus ipsis discerent distantiam, inter eum & Jesum*.

14. Credibile est, discipulos illos vera Magistri sui indole imbutos fuisse, ut pectore essent adeò generoso præditi, ut ad imitationem Magistri sui, pro veritatis defensione, malis sese forti & intrepido animo opponerent; cùm enim de Christi discipulis constet, quòd Magistrum suum vinculis irretitum & captum videntes, *omnes relicto eo fugerunt*, hi econtra, tametsi Præcursorem in Regis & Reginæ indignatione positum esse scirent, ipsum tamen nunquam deseruerunt, imò obedientissimi & obsequiosissimi semper erga illum permanserunt, etiam post mortem, quando corpus ejus in facie Herodis sepulturæ honestissimè mandarunt.

15. Chrysostomus à Glossa citatus hanc adducit similitudinem: *Sicut pater, si videret filios bonis moribus ornatos, & omni sapientia perfectos, quasi securus moritur, nihil de cætero timens de illis: sic & Joannes volebat discipulos perfectos videre in Christo, ut jucundius moreretur*.

hom. in Matt in gloss.

16 Sanctus Gregem quoque suum, quem prædicatione sua multo tempore paverat, securissimum esse voluit, ut tandem ad pascua producerentur æterna, ideoque illos supremo Pastori consignandos esse duxit: *Videns mortem suam proximam*, inquit S. Anselmus, *voluit discipulos suos Christo adjungere, antequam discederet; Percutiam pastorem, & dispergentur oves*; Decollatio ipsius præ foribus aderat, ideoque priùs executioni mandare voluit, quod postea Redemptor noster discipulis suis præstitit, dum illorum securitati peroptimè prospexit: *Si me quæritis, sinite hos abire*.

Ait illi.

17. Quæri hoc loco potest, quomodo S. Matthæus dicere possit, quòd Joannes sit ille, qui dixit; *Ait illi*; non enim dicit *Ajunt*, in persona discipulorum, sed *Ait*, in persona Præcursoris, cùm tamen certum sit, quòd *Ioannes in vinculis* constitutus, procul à Christo abiens fuerit? Responderi potest, tritam esse regulam; *Qui per alium facit, per seipsum facere videtur*. Insuper considerandum est, S. Joannem interrogationem hanc suo nomine faciendam illis imposuisse: *Quasi discipulis suis diceret*, inquit S. Anselmus, *si vos dubitatis illum fuisse Messiam, cui testimonium perhibui, ite ad eum, & quærite sub nomine meo*; adeoque S. Joannes per os discipulorum suorum loquebatur.

18. Considerandum est etiam, quòd S. Joannes inter compedes & catenas constitutus, mortique pro veritatis defensione, Deique honore subeundæ vicinus, discipulos ad Christum, prodigiosa & miraculosa patrantem, non eo fine miserit, ut is se pro ipso interponeret mediatorem, vel ut innocentiam ejus justificaret, aut à ferreis catenis, quibus vinctus tenebatur, liberaret, sed per hanc interrogationem nihil aliud intenderit, quàm ut ignorantiæ tenebris à discipulorum suorum mentibus depulsis, ipli verum Messiam agnoscere,

scere; eosque in viam salutis dirigere, mundumque in agnitione filii Dei erudire posset. Unde S. Ambrosius
Serm. 1. de S. Ioan. ait: *Mirari non debemus, quòd ab Herode missas in carcerem, clausus Christum suis discipulis intimaret, cùm etiam clausus in utero eundem Dominum gestibus prædicaret.*

19. Nonnulli quoque contemplativi hoc loco meditantur, quòd cùm S. Joannes morti proximus esset, suam in Christum fidem manifestare voluerit, ad erudiendum hoc facto cunctos fideles, quòd eo vel maximè tempore facienda sit fidei nostræ professio, quo morti vicini existunt.

Versus 3.

Tu es qui venturus es, an alium expectamus?

1. Ex textu S. Lucæ cap. 3. v. 26. sufficienter colligitur, quantam de S. Joanne opinionem seu æstimationem discipuli ejus habuerint, hæc autem æstimatio in iisdem magis non solum solidata, sed & aucta fuit, quando solemnis illa legatio à Sacerdotibus universoque Hebraismi supremo Concilio ad S. Joannem missa fuit, ut eum, (dummodo ipse acquiescere voluisset,) veluti Messiam venerarentur & agnoscerent, ac proinde discipuli ejus nunquam induci potuissent, ut Christum Joanne in sanctitate superiorem, & filium Dei esse crederent, nisi sanctus Joannes ipsemet, ad hanc eis malè de se conceptam opinionem eximendam, ostendisset, se credere Christum verè Messiam esse, ac proinde ad hanc veritatem explorandam ipsos ad Christum suo nomine ablegasset. Unde S. Ambrosius dicit: *Non fide, sed pietate dubitavit; Tanquam parvulis in Christo lac vobis potum dedi, non escam*, inquit, licèt ad alium finem S. Apostolus. Sic enim mater, ut filium ad lactis nutrimentum sumendum inducat, se quoque lacte ad sui sustentationem opus habere fingit; Ita quoque mater ut filium infirmum medicinam ob nauseam sumere detrectantem sanitati restituat, medicinam eandem ori proprio applicare, imò & deglutire solet, ut hac ratione filium ad eandem sumendam pariter inducat. Unde Basilius Seleucus ait: *Non tam miramur Joannem exultantem, quàm nunc interrogantem, exultavit infans in utero* propter gaudium, ut ostenderet filium Dei, qui in Maria incarnatus fuerat, verè esse præsentem, nunc autem videtur, quòd certo quodam modo *repueraſcat*, adeò ut de ipso nunc dici possit: *Sapiebam ut parvulus*, siquidem se ignorantem esse, & Christum se non agnoscere simulat, idque non alio fine, quam ut non solùm discipuli ejus, sed & universum genus humanum, ad finem usque sæculorum, Christum, quis esset, verè agnoscerent; se ignorare simulavit, ut totus mundus increatam sapientiam jam verè incarnatam esse, fide vera crederet. *Mira res*, exclamat proinde S. Thomas de Villa Nova, *triginta annis inter homines Deus erat, & factus homo cum hominibus versabatur, & non agnoscebatur; missus est Ioannes, ut ad tanti Sacramenti advertentiam mortalium oculos excitaret.*

lib. 3. in Luc. cap. 7.
1. Cor. 3. v. 2.
Basil. 34.
1. Cor. 13 v. 11
Cong. 1. de S. Ioan.

2. Insignis est illa Origenis super quæstione Joanni à legatis proposita: *Tu quis es?* ponderatio. Dicit enim, legatos ad Joannem ab Hierosolymis missos, commissionem quidem habuisse, ut hanc Joanni interrogationem proponerent, quia ipsum Messiam esse persuasum sibi habebant, non tamen constat illos unquam similem investigationem seu diligentiam & industriam circa Christum adhibuisse, ac proinde dicit Origenes, *quod erga Ioannem Iudæi, hoc Ioannes erga Christum prosequitur, per proprios discipulos interrogans: Tu es qui venturus es an alium expectamus?* nimirum supplere illud voluit, quòd universus Judaismus honoris ipsi exhibere neglexerat, neque enim ipsi sufficiebat, quòd eum palàm digito indicasset, dicens: *Ecce Agnus Dei*, sed insuper solemnem hanc legationem per duos sapientissimos & prudentissimos scholæ suæ discipulos expedire voluit.

Ioan. 1.

3. Paulus de Palatio ingens hujusce interrogationis momentum hisce verbis trutinat: *Existimo nullam unquam fuisse in orbe quæstionem majoris quàm ista momenti; expende cuncta: Qui interrogant, vicem habent omnium fidelium: qui interrogatur, Deus est; quod interrogatur, summum negotium est, an is esset Deus, qui videbatur homo.*

4. S. Thomas sanctum Ambrosium in ea fuisse opinione refert, Præcursorem de Messiæ in mundum, sive in carnem adventu nequaquam dubitasse, *sed de adventu ad Passionem; unde miratur, si venerat ad patiendum*; Huic tamen opinioni Doctor Angelicus se opponit per S. Chrysostomi authoritatem, qui Joannem hoc quoque plene atque perfectè sciviſse existimat, siquidem eum digitis monstravit, dicens: *Ecce Agnus Dei; constat ergo, quòd eum scivit fore hostiam immolandam*. Lyranus se simili cuidam expositioni S. Gregorii opponit, dicentis: *Dubitavit, utrùm sicut natus erat in humanitate nostra, ita etiam moreretur pro salute humana;* Respondet Lyranus: *Non videtur conveniens, quia Ioannes non fuit minùs illuminatus, quàm Prophetæ veteris Testamenti, quia hic dicitur plusquàm Propheta; Prophetæ autem cognoverunt Christum, non tantùm nasciturum in carne propter nos, sed etiam moriturum, ut habetur Isaiæ 53. Tanquam ovis ad occisionem ducetur; Ergo multò fortiùs Ioannes, qui fuit plus quàm Propheta, cognovit.*
S. Thom. in Matth.

5. Et revera in dubium revocari neutiquam potuit, quin Joannes perfectam habuerit Incarnationis & Passionis futuræ Filii Dei notitiam. *Videtur mirabile, si de hoc dubitare potuit*, inquit Albertus Magnus, *quem intra materna viscera obstructus cognovit, quem Spiritus in deserto revelavit, cui columba insedit, super quem vox Patris intonuit, quem digito demonstravit, cui testimonium, quòd mundi peccata tolleret, perhibuit, de quo, quòd agnus immolandus esset, prædixit, ad quem Andream cum alio misit, qui detrahentes discipulos corripuit, qui Judæis quærentibus testimonium perhibuit, quæ omnia Lucæ 1. Joan. 1. & 3. legimus fecisse Joannem.* Imò in utero quoque materno eum cognovit, dum ob ejus præsentiam gaudendo, salire in utero cæpit; unde sicut S. Hilarius scribit: Quærendo *non suæ, sed discipulorum ignorantiæ consulit*. S. Hieronymus Lazari exemplum adducit, dum ait: *Quomodo Salvator interrogat, ubi sit positus Lazarus, ut qui locum sepulchri indicabant, saltem sic pararentur ad fidem, & viderent mortuum resurgentem; sic & Joannes interficiendus ab Herode, discipulos suos mittit ad Christum, ut per hanc occasionem videntes signa atque virtutes, crederent in eum, & magistro interrogante discerent*, ipse namque, quidnam Christus responsurus esset, prophetico spiritu illuminatus prævidebat. Unde Dionysius ait: *Interrogavit, non ob propriam dubitationem, sed propter discipulorum ignorantiam, quos volebat ex Christi responsione doceri, & certificari, noverat enim in spiritu, qualiter Christus fuerat responsurus;* adducitque idem Carthusianus ejusdem sapientissimi magistri nostri exemplum, qui sæpius se aliquid scire desiderare simulavit, quod jam de facto probissimè sciebat; sic de Lazaro ait: *Ubi posuistis eum? Unde ememus panes*, ait ad Philippum: *Cujus est imago hæc? Nonne decem mundati sunt? & novem ubi sunt? Quandoque enim interrogat homo, ut instruatur, interdum ut instruat; interdum ut experiatur, si aliquis sciat, quod quærit; interdum ut alterius ignorantiam demonstret.*
c. 11. in Matt.
S. Hier. in Matth.

6. Jam de facto Baptista discipulis suis, Christum promissum Messiam esse dixerat, qui tamen id dicenti certam non adhibuere fidem, ac proinde verba sua per experientiam miraculorum Salvatoris authenticare voluit. Unde S. Hilarius ait: *Sed ut scirent non alium à se prædicatum, ad opera ejus intuenda discipulos suos misit, ut authoritatem dictis suis illius opera conferrent.*
Ibid.

7. Quæstio autem hoc loco proponi potest; quænam causa sit, quòd Joannes interrogationem istam per verba futuri temporis circumscribere voluerit, dicens: *Tu es, qui venturus es*, cùm tamen jam triginta essent anni elapsi, á quibus de facto in mundum venerat? Arias legit: *Tu es veniens?* Græcus textus legit: *Tu es ille veniens?* Veruntamen advertendum est, quòd interrogationem illis verbis proponi fecerit, quibus ipse ab oraculis propheticis olim prophetizatus fuerat; unde & Joan. 6. v. 14. dixerunt: *Hic est verè Propheta, qui venturus est in mundum*, tametsi coram oculis eorum præsens assisteret.

8 Enimverò ex quo hæc discipulorum missio & interrogatio, in eum præcipuè finem ordinata erat, ut illis claram Christi notitiam subministraret, utpote qui

qui tunc nondum verus Messias esse agnoscebatur, *ideo haud immeritò eandem interrogationem manifestè & publicè proponi voluit, quia veritas latibula nescit*; præter quam quòd hanc quoque notitiam per universum mundum extendi & divulgari voluerit; quia servi Dei magna urgentur sollicitudine, ut unusquisque bonorum spiritualium ad majorem Dei gloriam, particeps efficiatur. Porrò quòd interrogatio hæc publicè, & in conspectu multorum proposita fuerit, ex illis ejusdem Evangelii verbis clarè deducitur: *Illis autem abeuntibus, cæpit Jesus dicere ad turbas in Joanne.*

9. Paulus de Palatio verba hæc in sensu morali exponens, dicit: *Ioannes significat gratiam, cùm igitur Ioannes est in vinculis, dubitare videtur.* Etenim multi sunt amici Dei, qui tempore consolationum spiritualium solidi persistunt; at verò in desolationibus, & ariditate animæ titubant: Cujus exemplum Davidem adducit, qui ait: *Ego dixi in abundantia mea, non movebor amplius, præstitisti decori meo virtutem*; at verò in adversitatibus positus, ait: *Avertisti faciem tuam à me, & factus sum conturbatus.* ps.29.v.7.

10. Idem quoque aliud quoddam documentum in medium adfert, dum ait: *Ioannes donum significat, inter dona primum, & radix aliorum est fides, hanc multi Christiani in vincula peccatorum conjiciunt, veritatem Dei in injustitia detinentes; fides ergo inter vincula peccatorum facile dubitat; imò facilè negat; non est tuta fides inter vitiorum catenas.*

11. Credibile valde est, sanctam Dei Ecclesiam hodie hoc Evangelio uti, uti fideles suos ad dignum pro hujus Regis gloriæ adventu, hospitium & habitaculum accommodandum & præparandum invitet: *Tu es, qui venturus es, an alium expectamus?*

Versus 4.

Et respondens Iesus, ait illis: Euntes renuntiate Ioanni, quæ audistis, & vidistis.

Et respondens Iesus, ait illis.

1. Ex quo prædicta interrogatio ipsiusmet Præcursoris proprio nomine, Christo transmissa & exposita fuit, cur Christus non ipsi respondit, sed discipulis illius? Interlinearis respondet: *Non ad interrogata, sed ad scandalum nuntiorum non respondit Ioanni, quia non dubitabat de illo.* Et ideò responsio non ad Præcursorem catechizandum, sed ad discipulos incredulos erudiendos ordinabatur. Lyranus dicit: *Ideò Christus non respondet per verba, sed per facta, faciens in conspectu discipulorum Joannis, miracula multa, manifestè declarantia, quod ipse esset Christus.*

ibid. 2. Sanctus Paschasius eandem responsionem reddit, cur non responderit *secundùm interrogata; Arbiter omnium secretorum, non ad verba, sed ad intentionem mittentis, & ad scandalum nuntiorum respondit.*

c.47.concord. 3. Jansenius considerat, quòd sicut Baptista multa fuerat prudentia, in erudienda discipulorum ignorantia, usus, palàm ipsis ostendendo, quòd Christum verum revera non agnoscerent, ita quoque Christus in eisdem erudiendis magna quoque circumspectione uti voluerit, absque eo, quòd incredulitatem & invidiam illorum eis manifestaret, aut de his eos reprehenderet, miraculosis operibus suis eisdem respondendo; *Ut magna prudentia ac charitatis studio Joannes in se discipulorum suorum suscepit dubitationem & ignorantiam; ita Christus magna eis respondet prudentia, eorum dissimulans insciitiam, nec eam apertè incessans, ut sic ad se eos suo tempore magis traberet.*

Euntes renuntiate Joanni, quæ audistis.

4. Lucas Burgensis optimè notat, Christum eo modo respondisse, ac si Præcursor legatos hosce ob suum, non verò discipulorum interesse & commodum misisset, tametsi mentem & intentionem Præcursoris sui perfectissimè nosset: *Prudenter dissimulans id, quod & Joannes, ut tantò se facilius doceri & persuaderi paterentur.*

5. Verbum, *Audistis*, ad miracula refertur, quæ paulo antè de ipso audiverant, siquidem filium viduæ resuscitaverat, Centurionis servum sanaverat, aliaque similia miracula patrarat, quæ à S. Andrea, & S. Petro ambobus paulo ante Baptistæ discipulis, audire facilè potuerant.

Et vidistis.

6. Sanctus Chrysostomus, à sancto Thoma in Catena citatus, observat, quòd Salvator non responderit directè, se Messiam esse, ne forsitan ei exprobrari posset, prout malignantes Judæi fecerunt, dicentes: *Tu de teipso testimonium perhibes*, præterquam quod fidem sibi difficulter adhibendam fuisse prævidebat, ac proinde ad facta ideat, ad miracula recurrit: *Propter hoc à miraculis fecit eos discere, insuspicabilem doctrinam faciens & manifestiorem, testimonium enim quod est à rebus, credibilius est testimonio, quod est à verbis.* Cajetanus in tempore præsenti legendum esse existimat, *auditis & videtis: Respondet non testimonio verborum, sed factorum, ut referendo Joanni miracula, convincantur à Joanne ex ipsis miraculis.* S. Paschasius notat Christum ideo voluisse, ut magistro suo ea, quæ audierant & viderant, referrent, quia signa quæ fecerat, ab antiquis oraculis de Messia venturo prophetata fuerunt. In Isaia namque prædictum fuit; *Deus ipse veniet & salvabit vos, tunc aperientur oculi cæcorum, & aures surdorum patebunt, tunc saliet, sicut cervus claudus, & aperta erit lingua mutorum*, ac proinde Lucas Burgensis in persona Christi, ita scribit: *Nihil opus est, ut de me, quis sim pronuntiem, sim Christus, nec ne: tantum ite & renuntiate Joanni, quæ vidistis, hæc enim cum vaticiniis collata satis loquuntur, quis sim.* Porrò S. Joannes miracula facere minimè debebat, bene tamen Messias atque ideo eum interrogarunt: *Quod ergo tu facis signum, ut videamus & credamus tibi?* Meritò igitur S. Cyrillus dicit: *Christus miraculorum magnitudine simul & multitudine ostendit se Messiam esse*, unde & Judæis dixit: *Si non facio opera Patris mei, nolite credere.* in Cant. Is.35.v.4.5. Io.6.30. li.2.Thes.c.4 Io.10.v.37.

7. Considerari quoque hoc loco notabilis quædam differentia poterit, quæ inter cæcum natum & Samaritanam ex una, & hosce discipulos ex altera parte cernitur; cæco enim se directè Messiam in lege promissum esse manifestavit: *Qui loquitur tecum ipse est*; Similiter mulieri Samaritanæ dixit: *Ego sum qui loquor tecum:* at verò duobus hisce discipulis solùm patrata à se miracula ostendit. Ratio autem differentiæ istius est, quia ad credendum se Messiam esse, optimam tam in cæco, quàm in Samaritana dispositionem invenit, eo quòd valde se erga eos probasset beneficum; at verò, ut hos discipulos, utpote gloriæ & sanctitati Christi invidentes, dum nimirum eum majori quàm magistrum suum veneratione honorari videbant, adeoque minus dispositos in eum credere faceret, non verbis, sed miraculis & prodigiis talibus, quorum ipsi oculati & irrefragabiles testes essent, utendum sibi esse censuit. Ioan 9.37. Io 4 v.26.

Versus 5.

Cæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes evangelizantur. Luc.7.v.21.

1. Ex textu S. Lucæ expressè colligitur, miracula ista in præsentia illorum duorum discipulorum patrata fuisse: *In illa autem hora multos curavit.*

2. Dionysius Carthusianus ad sensum spiritualem recurrens, nobis, qualiter Salvator noster miracula ista mysticè patraverit, insinuat his verbis: *Quomodo ista miracula spiritualiter fecerit, facile est pensare; spiritualiter enim cæci vident, dum Christo desuper radiante homines ab ignorantiæ errore vel infidelitate purgantur, surdi audiunt, dum rebelles verbo Dei obediunt; spiritualiter namque duritia obstinata mentis surditas appellatur; leprosi mundantur, dum à vitiis gulæ atque luxuriæ homines expurgantur; claudi ambulant, dum pigri & instabiles ad divina efficiuntur ferventes, claudicatio enim obliquitas affectionis; acedia, vel nutatio mentis accipitur, juxta illud libri Regum: usquequo claudicatis*

dicatis in duas partes ? mortui quoque resurgunt, dum impii pœnitent sed & pauperes evangelizantur, dum infirma & abjecta mundi, & ea quæ non sunt, prædicantur à Deo electa, ut fortia & superba confundantur.

Mortui resurgunt.

3. Cajetanus hæc verba de filio viduæ paulo ante resuscitato, nec non de suscitata Archisynagogi filia, intelligenda esse credidit. Dionysius Carthusianus autem numerum mortuorum à Christo ad vitam resuscitatorum, adducto in medium S. Augustini testimonio incertum esse censet, eo quod multa miracula ab Evangelista minimè conscripta fuerint; Et quidem quòd plures quam tres suscitaverit, ex hisce verbis deduci posse videtur, quia dum hæc verba dixit, miraculum illud celeberrimum in Lazari resuscitatione nondum patraverat, sed duo tantum supradicti mortui resuscitati fuerant: *Si ergo Christus tempore hujus responsionis, non suscitasset nisi duos, non dixisset forsitan tam absolutè pluraliter mortui resurgunt, præsertim cum secundum Philosophum morale sit, in his quæ ad proprtam commendationem pertinent, declinare ad minus, salva semper veritate:* Demum verò Christum plures quam tres mortuos suscitasse, efficaci quadam ratione probat, quia nimirum miraculum, circa Lazarum patratum, tres Evangelistæ silentio involutum præterierunt.

Pauperes evangelizantur.

Isa. 61 v 1. 4. Isaias, qui per antonomasiam Propheta Evangelicus appellatur, eo quod omnes legis gratiæ eventus clarissimè prædixerit, inter alia futuri Messiæ officia, ex ipsiusmet ore hoc unum esse dicit: *Ad annuntiandum mansuetis misit me*, in Hebræo habetur: *ad evangelizandum pauperibus;* Illis namque qui dixerunt: *Ecce nos reliquimus omnia*, Evangelium à Christo primo omnium loco annuntiatum fuit; ipsamet quoque experientia per omnia sæcula, illos, qui bonorum terrenorum magis egeni sunt, cœlestium bonorum, qualia Evangelium annuntiat, magis capaces ad illaque magis dispositos esse ostendit.

5. Lucas Burgensis per hosce pauperes illos intelligit, qui ex voluntatis affectu vere tales existunt: *Pauperes spiritu, qui si opes habent aut honores, non illi cor apponunt, non ideo se pluris faciunt: si non habent, non supra modum desiderant, idest, qui se pauperes, miseros, viles atque abjectos esse cognoscunt, quales facilius sunt il, qui nulla ac tenui fortuna sunt, quam qui splendida.*

Luc. 4. 17. 18 6. Refert S. Lucas, quod, dum in Nazareth patria sua constitutus, sabbatho in synagogam ingressus esset, *surrexit legere, & traditus est illi liber Isaiæ Prophetæ, & ut revolvit librum, invenit locum, ubi scriptum erat: Spiritus Domini super me, propter quod unxit me, evangelizare pauperibus misit me.* Rationem autem cur specialiorem pauperum mentionem faciat, Lucas Burgensis hanc adfert: *Ut admoneat, quinam idonei sint ad accipiendum Evangelium, & percipiendum quæ illic offertur, salutis & regni cœlorum gratiam, pauperes scilicet, idest, humiles, mansueti, afflicti, quales fere magis sunt pauperes, quam divites.* Jansenius idem hisce verbis advertit, dum ait: *Hi capaces sunt evangelicæ doctrinæ, & obedientiæ fidei, ut enim superbia & ferocia contentiosa est, & ob id indocilis; ita contra mansuetudo docilem reddit. Unde Jacobi 1. In mansuetudine suscipite insitum verbum, quod potest salvare animas vestras; Et Eccles. 5. Esto mansuetus ad audiendum Verbum Dei, ut intelligas.* S. Anselmus paucis verbis idem, vel saltem parum differens motivum adfert, dum ait: *Pauperes evangelizantur, idest, Evangelio convertuntur, non enim amant cœlestia, nisi qui contemnunt terrena.*

é 11. in Matt. 7. Sanctus Hilarius per hosce pauperes illos significari existimat, qui mortificantur, & crucis Redemptoris participes existunt. *Pauperes bene nuntiantur, idest, qui perdiderint animam, qui crucem suam acceperunt, & sequentur, qui humiles spiritu fient, quorum regnum præparatur in cœlo.*

8. Nec defuit qui diceret, ly *pauperes* in sensu *accommodatitio* intelligi posse *active*, idest, *pauperes evangelizant*, siquidem unum ex majoribus divinæ omnipotentiæ, & sapientiæ prodigiis fuit, quod pauperes piscatores nudipedes, idiotæ, natalibus & professione viles & abjecti, Evangelio mediante totum mundum Evangelicæ legi compararint; Regesque & Monarchas ipsorum se pedibus obsequiosos advolvere fecerint, tributariosque Ecclesiæ constituerint. *Comperto quod essent homines sine literis & idiotæ, admirabantur.* Act. Ap 4. v. 13.

9. Cajetanus dicit: *Inter opera, inter miracula testificantia Messiam connumeratur, quod pauperes evangelizantur, hoc est, accipiunt bonum nuntium:* notatque in hoc differentiam magnam, quæ inter Regnum Dei, & mundi, bona terræ & cœli intercedere cernitur: *Mundana bona communia annuntiantur magnatibus & divitibus mundi, & per illos derivantur ad reliquos pauperes, cælestia autem bona communia toti generi humano annuntiantur pauperibus piscatoribus, & aliis hujusmodi sequacibus Jesu, & per illos derivantur ad alios, etiam mundi principes, ut experientia testata est.* S. Hieronymus hanc apud Deum nostrum indifferentiam observat, quod acceptor non sit personarum, imò quòd potius pauperes divitibus & potentibus anteponat: *Intellige pauperes spiritu, vel certè opibus pauperes, ut nulla inter nobiles & ignobiles, inter divites & egenos in prædicatione distantia sit: hæc magistri rigorem, hæc præceptoris comprobant veritatem, quando omnis apud eum, qui salvari potest, æqualis est.* in Matth.

10. Dionysius Carthusianus, ly *evangelizantur* ita declarat; *Hoc est, Evangelica lege & gratia instruuntur.* Euthymius pariter dicit: *Pauperes lætum accipiunt Evangelii nuntium.*

11. Discipuli à Joanne ad Christum missi, de veritate quadam summi ponderis & momenti convincendi erant, nimirum quod Christus verus Dei filius & promissus in lege Messias sit, ac proinde opere pretium esse censuit, eandem factis potius, miracula operando, quàm verbis illis persuadere, illorumque mentibus imprimere. Unde S. Leo ait: *Facilis ad exhortandum sit ratio, efficax ad suadendum, validiora tamen sunt exempla quàm verba, & plenius est opere docere quàm voce.*

12. Observari quoque potest, Christum non dixisse: Ego reddo lumen cæcis, mutis loquelam, auditum surdis, sed eum in tertia persona locutum fuisse: *Cæci vident, claudi ambulant;* idque ut nos doceret omnem nobis jactantiam & ostentationem propriam summè fugiendam esse.

13. Porrò Pharisæi à Salvatore miracula petierunt, *Volumus à te signum videre*; at verò Christum audierunt, hoc illos responso affantem: *Generatio mala & adultera signum quærit, & signum non dabitur ei;* hi autem discipuli S. Joannis, absque eo quod signa aliqua à Christo exposcerent, multa viderunt patrantem miracula, quæ clarè Christi divinitatem testabantur; Differentia autem utriusque in eo consistit, quod illis ex miraculis Christi proficere, non fuerit animus, nec ex *visis iis* in ipsum credere voluerunt, hi vero bono fine Christum convenerint, nimirum ut veritatem agnoscere, eamque sequi possent: *Respondit eis in via virtutis suæ.* Matth. 12. v. 38 Ps. 101. v. 24.

14. Denique si signum unde Filium Dei venisse perspicuè cognoscere possumus, est, quòd cæci oculos suos aperiendo videant, surdi verò promptè audiant, timere jure merito possumus, Deum nobis non venisse, nisi aures & cor nostrum sanctis ejus inspirationibus aperiamus, aut nisi verum lumen receperimus, sed potius in cæcitate & ignorantia nostra perseveremus: *Illuminat omnem hominem.* Joan. 1. v. 9.

Versus 6.

Et beatus est, qui non fuerit scandalizatus in me.

1. Sanctus Anselmus quandam verborum illorum expositionem adducit, tempori multum accommodatam, dum ait; *Idest, qui non dubitaverit de adventu meo.*

2. Lucas Burgensis ait: *Numini dat justam offendiculi occasionem, sed nostra sive malitia, sive infirmitas offendiculi occasionem sibi ipsi accipit, unde non debet. Porrò discipulos Joannis, quos hic notat, offendisse videtur humi-*

humilitas conversationis Domini, quod non seorsum ab hominibus illa vitæ severitate viveret, quæ ipsorum magister Joannes. In ea namque occasione, qua Christus à Levi convivio excipiebatur, discipuli Joannis sese
Matth. 9. v. 14 prodiderunt in medium dicentes: *Quare nos & Pharisæi jejunamus frequenter, discipuli autem tui non jejunant?* nimirum reprehendere eum quoque ex illo capite volebant, quod cum modica severitate vitam ageret. Meritò igitur, inquit Lucas Burgensis: *Hic taxat eos, sed occulte, passionem mentis eorum ita detegens, ut apud turbam non pudescerent, sed taciti ipsi secum agnoscere possent vitium suum.* Dominus interiora cordis ipsorum penetrabat, modicamque videbat in eo æstimationem, quam comparativè ad Baptistam, qui in eremo sepultus, *non manducans neque bibens* vixerat, de ipso habebant; unde illos post præcursoris sui mortem scholæ suæ adscisсere volens, ab eo quo imbuti erant errore illos primò divinitatis suæ signa per intentionis & cordis ipsorum penetrationem illis ostendendo, seque ipsum à modico, quem de illo habebant, conceptu justificando, eximere, ac tum demum eo loquendo modo uti voluit, quia in Isaia de Messia venturo vaticinatum erat: *Erit vobis in sanctificationem,*
Isa. 8. v. 14. *in lapidem autem offensionis, & in petram scandali.* Si-
Luc. 2. 34. meon pariter de ipso, etiamnum tenello infante, dixerat: *Ecce positus est hic in ruinam, & in resurrectionem multorum in Israel, & in signum cui contradicetur.*

3. Carthusianus dicit, quòd, sicut in Christo duæ naturæ erant, una sublimis & divina, altera verò humilis & humana, ita quoque in ipso *fuerunt quædam altissima, multa miracula & divinitatis insignia; fuerunt etiam in eo quædam humillima & abjecta, ut quod esurilt, lassus fuit, irrisiones sustinuit & mortem; quidam ergo pensantes magnalia Christi, concesserunt, quòd esset verus filius Dei, sed non hominis, & isti ex magnificentia Christi fuerunt scandalizati; alii considerantes objecta Christi, quod mortalis fuit, expavit, tristis fuit, & cruci affixus, concesserunt quod esset filius hominis, sed non Dei, & isti ex humilitate Christi scandalum passi sunt.* Salvator igitur per hunc loquendi modum dicere voluit, beatos futuros illos, qui tam miracula sua, quam ejus passiones & contemptum mortis suæ spectando & videndo in conceptu divinitatis ejus, nullam passuri essent diminutionem: *Qui non fuerit scandalizatus, hoc est, qui visis miraculis credit me filium Dei, & etiam visis tribulationibus manet in eadem fide.* Christum in infami patibulo in medio latronum suspensum aspicere, scandalizavit totam hebraismi
in cat. synagogam; *Judæis quidem scandalum*, S. Gregorius ait: *Infidelium mens grave in Christo scandalum pertulit, cum eum etiam post tot miracula morientem vidit; Quid est dicere: Beatus, qui non fuerit scandalizatus in me, nisi aperta voce abjectionem mortis suæ signare? ac si patenter dicat, mira quidem facio, sed abjecta perpeti non dedignor; cavendum valde est hominibus, ne in me mortem despiciant, quia signa venerantur.* Albertus Magnus quoque ad mortis ipsius mysterium alludit, dum ait: *Occasionem ruinæ in me non acceperit, cum infirmitatem ostendam in Passione.* S. Paschasius similiter dicit: *Percutit conscientiam eorum omnium, qui de Christi morte dubitant, quia etsi mortuus*
ibid. *est ex infirmitate carnis, ut ipse voluit, vivit tamen ex virtute Dei.* S. Hilarius quoque verba illa de ejus morte & sepultura explicat, dicens: *Quia futura erat crux plurimis scandalum, beatos eos professus est Christus, quorum fidei nil tentamenti deferret crux, mors, sepultura.*

Iansc. 47. 4. Jansenius eadem verba in sensu morali de illis exponit, qui propter actus humilitatis & mortificationis, quos lex Evangelica annexos habet, à Christi sequela retrocedunt: *Hodie*, inquit, *in Christo multi scandalizantur, ut qui non possunt approbare humilitatem eam, quam docet in Evangeliis, & in suis exhibet Christus, hanc enim non potest mundi arrogantia non fastidire.* Quod si Christus in hunc mundum cum magna veniret majestate & magnificentia, offerendo thesauros, honores, delitias, utique longe plures mundani ei in occursum venturi essent, ad ei obsequendum; nunc autem beati erunt omnes illi, qui nullum in eo passuri sunt scandalum, idest qui propter paupertatem, persecutiones, infirmitates, aliasque hujus vitæ ærumnas & adversitates, ab ejus sedivino servitio minimè subducent; Neque enim divites, potentes, & eos qui in hujus mundi prosperitate felicissimè vivunt, Salvator beatos declarat, sed pauperes, famelicos gemebundos & lugentes, & qui in continuis tribulationibus & afflictionibus vivunt.

Versus 7.

Illis autem abeuntibus cœpit Jesus dicere ad turbas de Joanne: Quid existis in desertum videre? arundinem vento agitatam?

Illis autem abeuntibus.

1. Chrysostomus dicit: *Propter hoc autem, abeuntibus illis, ut non videatur homini adulari.* Albertus Magnus ait: *Ne præsentibus eis adulari videretur.* Eadem quoque fuit S. Thomæ circa hæc verba facta ponS. Thom. in Matth. deratio, dum ait: *Docet nos Dominus magnam curialitatem, quia noluit Joannem laudare, discipulis suis præsentibus;* ac demum subjungit, neminem præsentem laudandum esse, juxta illud monitum Sapientis, *Prov. 27. Laudet te alienus, &c. quia si bonus est, qui laudatur, erubescit; si malus est, adulatur.*

2. Potest & aliud hujusce circumspectionis motivum adduci, qua usus fuit, expectando missorum discipulorum recessum, quia si tam eximias magistri sui laudes ex ipsiusmet Christi ore intellexissent, utique in conceptu quo illum Messiam esse arbitrabantur, tanto magis confirmati fuissent, id quod in magnum veritatis & salutis ipsorum damnum & præjudicium cessurum fuisset.

3. Dici quoque potest, quòd tametsi S. Joannes velut arundo vento agitata, vanæ gloriæ periculo subjacere non poterat; attamen discipulos ejus Magistri sui encomia audire noluit, ne fortè hæc illi recenserent; ad erudiendum nos, quòd etiam omnis offendiculi occasio à viris sanctissimis & perfectissimis amovenda sit, utpote qui nullum patiuntur potentiorem inimicum, quam propriam existimationem & vanam gloriam. Unde S. Prosper ait: *Quas enim vires nocendi habeat humanæ gloriæ amor, non sentit, nisi qui ei*
l. 1. de sent. c. 317. *bellum indixerit, quia etsi facile est cuique, laudem non capere, dum negatur, difficile tamen est, ea non delectari, cùm offertur.*

4. Adhæc ex quo S. Joannes tantam apud Synagogam, Pharisæos, Sacerdotes, & Pontifices famam obtinebat, ut sublimissimam Messiæ dignitatem eidem ultrò citroque offerre non dubitarint, testimonium ejus tanquam veridicum & syncerum, omnique exceptione majus, Christo utique ejusque Divinitati plurimum inservire poterat, ac proindè prudenter & circumspectè discipulos laudes ejus auscultare noluit, ne fortè suspicari possent, illas ideò à Christo adeò extolli, ut sibi hoc fine majorem ejus benevolentiam compararet.

Cœpit Jesus dicere ad turbas de Joanne.

5. S. Anselmus observat Christum turbis eximere voluisse erroneum illum conceptum, quem audita hac interrogatione, in qua an Christus verus esset in lege nobis promissus Redemptor, apparenter se dubitare ostenderat, de S. Joannis circa divinitatem ejus ignorantia formare poterant: *Quia turbæ audierant Joannem hoc quæsisse, ne videretur hoc fecisse ex levitate, cùm eum esse Christum modo perbibuisset, modo iterum dubitaret, ideò ab eo levitatem removet, dicens: Quid existis in desertum &c.*

6. Cajetanus notat, Christum hactenus usque ad illud tempus laudes Præcursoris sui tacuisse, nunc verò linguam suam in ejus laudes laxasse, quia ita necessitas exigebat: *Hactenus quia non oportuit, tacuit laudes Joannis, modò autem quia periclitabantur in opinione turbarum, tum constantia, tum testimonium redditum à Ioanne de Iesu, inchoat laudes Ioannis: nesciebant enim turbæ, qua ratione Ioannes misisset discipulos ad interrogandum, Tu quis es, Messias?*

an alium expectdimus? De instabilitate ejus, nec non de veritate testimonii ejus: *Ecce Agnus Dei*, meritò dubitare poterant.

7. Euthymius ait: *Christus hujusmodi medetur suspicioni, docens simul, quod cordium esset cognitor*; adeoque præconiis de S. Joanne prolatis duos operatus fuit effectus; primus fuit, quòd per illas laudes ostenderet, quòd cogitationes, quas turbæ volvebant in mente, ipse in eorum cordibus legeret; alter verò fuit, quòd illos obfirmarit in credendo, quòd S. Joannes discipulos suos ad Christum non miserit ex dubietatis & perplexitatis motivo, sed potius ad inserendam mentibus eorum, sequaciumque suorum veram in Christum fidem. Unde Interlinearis ait: *Cæpit dicere ad turbas, quæ nesciebant mysterium interrogationis ejus.* in cat.

8. Chrysostomus dicit, quòd Christus quantum discipulos ad se missos attinet, fecerit, quidquid quoad ipsos opus erat; quia per patrata coram ipsis miracula, capaces illos reddiderat, ut eum Messiam promissum esse crederent: *Sed oportebat etiam turbas sanari, quæ ex interrogatione discipulorum, multa inconvenientia subintellexerint, ignorantes mittentis consilium: Poterant utique dicere, quia tanta testatus est de Christo, aliter persuasus est nunc, & dubitat, utrum sit ipse? Nunquid ergo altercans ad Iesum hoc dicit? nunquid timidior à carcere factus? nunquid vanè & inaniter priora dixit?* Et quidem hujus à populo erroris propulsatio tantò expedientior, magisque necessaria erat, ut Albertus Magnus dicit, quia populus ille ad scandalum capiendum facillimus erat: *Faciles enim erant & proni ad malum.*

9. Paulus de Palatio ex illis Baptistæ à Christo deprædicatis encomiis, moralitatem quandam deducit; Prima etenim facie, interrogatio à discipulis Joannis Christo proposita, famam & venerationem Christi non nihil lædere videtur, siquidem Divinitatem ejus dubiam reddit: *Videri cuipiam posset Ioannes, injuriam irrogasse Christo, interrogans an ipse esset, cùm jam celebri testimonio ipsum esse prius fuisset confessus, hanc injuriam Christus devorat, non malum malo reddens, sed bonum potius pro eo, quod malum videbatur.*

Quid existis in desertum videre?

10. Dubitari hoc loco haud immeritò potest, cur non potius carceris, compedum, & catenarum, quibus Joannes vinctus erat, quàm deserti mentionem fecerit? cujus ratio hæc esse potest, quia turbæ illæ sæpius Jerosolyma ad illas solitudines egressæ fuerant, ut Joannem prædicantem audirent, atque in eadem solitudine Salvatorem promissum jam advenisse annuntiaverat, imò ipsum hisce verbis, *Ecce Agnus Dei*, & protenso in ipsum digito, populo præsenti commonstraverat, atque ideò deserti potius, quàm carceris mentionem faciendam esse duxit. Ioan 1. v. 36.

11. Magnum utique sanctitatis præcursoris argumentum erat; quòd deserti incola & habitator esset; nam qui in aulis & magnatum palatiis habitant, fine ut plurimum humano ducuntur, in hoc verò horridum desertum pedem suum non alio fine intulit, quàm ut veritatem, & contumeliati Dei honorem pro virili defenderet.

12. Tametsi S. Joannes ignarus non esset, Christum in Nazareth conceptum, & in Bethlehem natum fuisse, & in domo Josephi commorari, ipseque eidem esset tam quoad parentelam, quàm in virtute & sanctitate proximè conjunctus, attamen in solido triginta annorum spatio filium Dei facietenus agnoscere aut videre intermisit, unde verè dicebat: *Ego nesciebam eum*, scilicet ex facie. Neque tamen ullatenus dubitandum est, summo intus in corde desiderio flagrasse, ut eum tandem videre, & familiariter cum eo conversari posset; cur igitur tamdiu solitarius & procul abeo remotus permansit? S. Thomas de Villanova dicit: *Cùm sciret Christum inter homines habitare, privavit se consortio Christi & familiaritate, & mansit in deserto, quòd fuit illi magnum martyrium, acerbius omni illorum rigore pœnitentiæ; ò quomodo sitiebat videre Christum, alloqui, gaudere, & frui ejus præsentia, quem sciebat esse Deum in carne!* Quonam verò motivo se se immensa hac consolatione & gaudio in rigorosissimis austeritatibus suis privavit? *Abstinebat propter hoc, ne putarent homines, quod amicitia & familiaritate Christi de ipso reddebat testimonium, non veritate.* Idem quoque Chrysostomus verba illa: *Nesciebam eum*, exponens scripsit: *ut non videatur*, inquit, *ex amicitia propter cognationem ei testimonium perhibere, quia cognatus est secundùm carnem, propterea dicit: Nesciebam eum.* Ioan 1. v. 31. Conc. de S. Ioan.

13. Mora illa diuturna, quam in deserto traxit, certum de eo testimonium edidit, inquit S. Anselmus, quod ad gloriam & applausus humanos minimè aspirabat: *Ne commotum eum aliqua cupiditate vanæ gloriæ credant, ut videlicet Christum se vellet facere, vel aliquid hujusmodi, ideò ab eo vanam gloriam removet, quasi dicat: Non est inanis gloriæ cupidus, quia non quærit præsentiam hominum, sed desertum.*

Arundinem vento agitatam.

14. Albertus Magnus legit: *Nunquid hominem levem, omni vento circumlatum? quin in prosperitate mihi testimonium perhibuerit, & modo in adversitate victus de me dubitaverit?* Quo loquendi modo Christus dicere voluit, quòd tametsi ad illam interrogationem Christo proponendam, discipulos illos miserit, non tamen ideò in jam factam Divinitatis ejus confessione titubabat. Unde concludit Albertus: *Constantem etiam in carcere, non inclinabilem à veritate & spiritu, quo repletus est ex utero matris; nunc plenius exuberantem in veritatis confessione.*

15. S. Gregorius à S. Thoma in catena citatus notat, Christum hoc dixisse, *non asserendo, sed negando; Quod videlicet non asserendo, sed negando intulit; arundinem quippe mox ut aura contingit, in partem alteram flectit, per quam carnalis animus designatur, qui mox ut favore & detractione tangitur, in partem quamlibet declinatur; Arundo ergo vento agitata Joannes non erat, quem à status sui rectitudine, nulla rerum varietas inflectebat.* In cat.

16. Hugo Cardinalis punctum paulò ante à nobis insinuatum tangit, nimirum quòd turbæ audita interrogatione, Christo à Joannis discipulis proposita, occasionem inde capere poterant dubitandi, an Joannes in confessione de Christo aliàs facta, qua illum verum Messiam diu desideratum esse dixit, etiamnum persisteret; nonnulli quoque ex eadem turba in illa erant opinione, Joannem erga Christum invidia fuisse stimulatum: *Alii putabant, quòd invidus esset, & cùm scirent ipsum esse Messiam, ex invidia quæreret, tanquam nesciret: alii dicebant eum adulatorem, quia cùm præsentem commendaret, absenti detraberet*, ideoque Christus opere pretium esse duxit, si per hasce deprædicatas Joannis laudes, sinistros hosce turbarum conceptus dissiparet, asserendo ipsum nequaquam instabilem quandam esse arundinem, sed solidè & constanter in eo persistere, quod aliàs sæpius fuerat protestatus. *Nunquid existis videre arundinem?* inquit S. Thomas, *non, sed existis videre hominem firmum; arundo autem de facili movetur, unde animus citò mutabilis, ventus reputatur. Ephes. 4. Ut non simus jam parvuli fluctuantes*; Lyranus S. Joannis in pluribus rebus stabilitatem considerat: *Ita constans erat, quòd nec timore, nec favore à veritate declinabat, nec ab austeritate pœnitentiæ.* in Matt.

17. Dionysius Carthusianus in persona Christi loquens, in S. Joannis rectitudine, verum sancti cujusdam viri characterem agnoscit, dum ait: *Quasi dicat* (Christus scilicet) *Joannes vir justus & stabilis est, quem nulla culpa vel passio à rectitudine dejicit*, adducitque illum Ecclesiastici textum: *Homo sanctus in sapientia manet, sicut sol; nam stultus sicut luna mutatur*; nec non alium textum Proverb. *Justus quasi fundamentum sempiternum*; Deinde pergit dicens: *Tales sunt omnes, qui nec blandimentis, nec minis, nec amore, nec odio, nec prosperis, nec adversis à veritate & æquitate flectuntur, sed homines vani cùm laudantur, extolluntur, cùm vituperantur irascuntur, quasi propter aliorum laudem aut vituperationem ipsi meliores essent, vel deteriores.* Eccl. 27. v. 12. Prov 10. v. 25

18. S. Hilarius in sensu mystico per arundinem, hominem Matt c. 11. in

minem intelligit vanum, humanæque gloriæ avidum: *In arundine homo talis oſtenditur, de gloria ſæculi, vitæ ſuæ inanitate ſpecioſus, ipſe autem fructu veritatis cavus, exterior placens, & nullus interior omnem ventorum motum, id eſt, immundorum ſpirituum flatum movendus, neque ad conſiſtendi firmitatem valens.*

19. Hugo Cardinalis per arundinem hypocritam intelligit: *Arundo ſignificat hypocritam, qui extra nitet, intus eſt vacuus.*

20. Paulus de Palatio ſuper hæc verba ſcribens, omnes Adæ poſteros arundines eſſe dicit: *Omnes mortales, qui ex Adam naſcimur, arundines ſumus, & ut Dei verbis utar, ſumus calamus quaſſatus: quænam arundo tam facile movetur, ut Adam motus eſt?*

21. Neque Chriſtus Baptiſtam ſine particulari myſterio apud turbas illas inſtabiles, de ſoliditate, conſtantia, & ſtabilitate commendare voluit, ſiquidem prævidebat, quòd eum tanquam Meſſiam proclamaturi & triumphaliter recepturi, eademque ſeptimana ipſum quoque velut peſſimum malefactorem in patibulo ſuſpenſuri eſſent.

22. Dici etiam poteſt, quòd merito S. Joannem Baptiſtam de ſtabilitate laudaverit, cùm enim tunc novam gratiæ legem exorſurus eſſet, docere nos voluit, quòd Chriſtus in ſuis fidelibus ſtabilem in fide ſua, & in divino ejus ſervitio perſiſtentiam requirat: *Crura ejus columnæ marmoreæ, quæ fundatæ ſunt ſuper baſes aureas.* Cant. 5. v. 15. Porro per ſponſum Chriſtus denotatur, qui cum Eccleſia deſponſatus fuit, quæ in ipſo columnæ ſuper baſes aureas fundatæ firmitudinem & ſtabilitatem commendat, quia charitatis & amoris legem conſtanter profitetur. Obſervandum eſt autem, quòd ſponſa dicat, ex eodem metallo conſtare pedes, qui corporis extremitas ſunt, & caput quod eſt alterum extremum; de hoc enim in eodem capite dicitur: *Caput ejus aurum optimum.* Ibid. v. 11. Cum igitur per caput principium denotetur, per pedes vero finis innuatur, dicere voluiſſe videtur, quòd *correſpondeant ultima primis*; & conſequenter ſequaces ſuos docere, quod finem principio correſpondentem, id eſt, ſtabilem in bono incepto perſiſtentiam & perſeverantiam requirat; nam ut S. Hieronymus ait: *Non requiruntur in Chriſtianis initia, ſed finis.* Epiſt. ad Eut. Credibile eſt, Pſalmiſtæ à Deo revelatum fuiſſe, quod Eccleſia per Pſalmos ejus, quotidianum laudum, hymnorum, & gratiarum tributum perſolutura eſſet, ideoque eum ſcripſiſſe: *Confitebor tibi in Eccleſia magna, & in populo gravi laudabo te;* Pſ. 34. v. 18. Ibid. ubi Hugo Card. ad noſtrum propoſitum legit: *In populo ſtabili.* Etenim omnes aliæ ſectæ, mutationibus ſubjectæ exiſtunt, quiſquis enim alium cultum aliamque religionem profitetur, ab ea diſtinctam, quam profitetur Eccleſia Chriſtiana, Catholica Romana, non diu illius perſiſtet religio; ſola fides noſtra infallibili hac promiſſione gaudet, quod ad finem uſque ſæculorum, in ſuo candore & integritate ſtabilis perſiſtet: *Rogavi pro te Petre, ut non deficiat fides tua;* Luc. 22. v. 32. ac proinde Chriſtus in illius fidei profeſſoribus, firmam perſeverantiam jure merito requirit, Spiritus Sanctus vaccas illas, quæ ad Arcam Dei portandam, jugo ſuppoſitæ fuerunt, mire commendavit, eo quòd vitulis in bovili ad præſepe miſere balantibus & vociferantibus, directo itinere conſtanter & libere proceſſerint, abſque eo quod vel ſemel retroſpicerent. *Ibant in directum per viam quæ ducit Bethſames, & itinere uno gradiebantur, pergentes & mugientes, & non declinabant neque ad dexteram, neque ad ſiniſtram.* 1. Reg. 6. v. 12. Hæ autem vaccæ ſymbolum ſunt illorum Chriſti fidelium, qui poſtquam colla ſua jugo legis Chriſti ſemel ſubmiſerunt, directa via procedunt uſque ad civitatem ſolis, id eſt, uſque ad æternæ beatitudinis poſſeſſionem, abſque eo quòd vel ſemel retrorſum reſpiciant. Pſalmiſta dicit: *Omnis gloria ejus filiæ Regis ab intus in fimbriis aureis.* Pſ. 44. v. 14. Per hanc autem filiam regiam, Petrus Bleſenſis unionem intelligit Chriſti fidelium: *Fimbriæ ſunt veſtimenti extremitates, eſt ergo gloria ſanctimonialis in fimbriis, nihil enim prodeſt gloriæ bonæ converſationis in principio, niſi ſit glorioſus & finis.* Ep. 36. Hinc eſt, quòd vocatio ad fidem non ſufficiat, niſi etiam ad finem uſque eidem correſpondeatur: *Multi enim ſunt vocati, pauci verò electi;* ac proinde optime S. Petrus nos monet: *Satagite, ut per bona opera certam veſtram vocationem faciatis.* 2 Pet. 1 v. 10. Circa quæ verba Gloſſa ait: *Certam facit vocationem ſuam, qui in bonis operibus perſeverat.* Ibid. In libro Joſue dicitur, quod aquarum, quas Arca pertranſivit, una pars deorſum fluxerit, altera verò inſtar muri immobilis perſtiterit; Joſ. 3. v. 16. unde Origenes pulchram hanc deducit moralitatem, illas præcipue conſiderando, quæ deorſum fluebant, donec ſe mari mortuo immergerent, & dicit: *Si enim omnes, qui baptizantur, acceptæ cæleſtis gratiæ dulcedinem cuſtodirent, nullius in amaritudinem peccatorum verteretur: pars illa, quæ in ſtabilitate permanet & dulcedinem ſervat, ſignificat eos, qui acceptum munus Dei firmiter tenent.* Ibid. in gloſ.

23. S. Eucherius ad idem propoſitum, aliam quandam reflexionem facit, ponderat enim, quod aquæ maris rubri, quæ populo Dei, ut in deſertum procedere poſſet, liberum dedere tranſitum, demum populo in alteram maris ripam translato, ſeſe denuo cum aliis aquis junxerint, viamque intercluſerint, quo minus retrogredi, aut via, qua venerant, reverti poſſent: *Aperuit Deus inter aquas vias maris, & circumfuſis deinde aquis, texit illud, ut deſertum petentibus patefaceret iter, clauderet reditum; Omnia in figura contingebant;* per hoc namque innuitur, quòd poſtquam ex Ægypto hujus mundi per aquas baptiſmales, ad veram promiſſionis terram, quæ legem Evangelicam deſignat, tranſivimus, jamque Chriſtianæ militiæ cingulo, ſub vexillo Crucis Chriſti merentes accincti ſumus, greſſus noſtros retrorſum figere nequaquam debeamus. *Quicunque ſpiritu Dei aguntur* (inquit Apoſtolus ad Romanos Neophytos) *hi ſunt filii Dei.* Rom. 8. v. 14. Ubi Chryſoſtomus ait: *Quamvis baptiſma acceperis, niſi ſpiritu poſtea ducaris, dignitatem datam perdidiſti, & adoptioni ſprærogativam; propterea non dixit: Quicunque ſpiritum acceperunt; ſed quicunque ſpiritu ducuntur, id eſt, quicunque omnem vitam ita vivunt, hi ſunt filii Dei.* Ho. 14. ibid. Sponſa, quæ Eccleſiæ Dei ſymbolum eſt, non ſine cauſa dicit: *Ligna domorum noſtrarum cedrina;* Cant. 1 v. 16. nam trabes cedrinæ, ſunt rectæ, ſtabiles, & incorruptibiles, & ideo ut S. Bernardus ait: *Signant Sanctos Dei, qui indefatigabili & immarceſſibili deſiderio conditoris ſui flagrant, & in bonis operibus uſque ad conſummationem vitæ perſeverant.* Serm. 10. de mod. bene viven. Ideo quoque Salvator noſter Apoſtolis ſuis univerſam Dei Eccleſiam tunc repræſentantibus conteſtatus eſt, ſe illis regni cæleſtis contuliſſe inveſtituram & poſſeſſionem, ut ſolidi & ſtabiles in ejus Eccleſia perſiſterent: *Vos eſtis, qui permanſiſtis mecum in tentationibus meis; Et ego diſpono vobis, ſicut diſpoſuit mihi Pater meus regnum.* Luc. 22 v. 28. 29.

24. Apoſtolus in pluribus occaſionibus, prout ex variis ejus literis ad eos, quos Evangelio noviter compararat, ſcriptis colligitur, perſeverantiam & ſtabilitatem hanc Romanis commendat: *Adhærentes bono*, inquit, ubi Chryſoſtomus notat, illum non dixiſſe, *facientes bonum, ſed adhærentes: adhærere bono jubet, ita & Deus mulieri virum conjungens dicit: Adhærebit uxori ſuæ.* Rom. 12. v. 9. Ibid. In Græco legitur: *Agglutinati bono*; unde ſicut vinculum conjugale ad mortem uſque durat, & ante illam non ſolvitur, ita quoque fideles in bono, quod Deo promiſerunt, ad ultimum uſque ſpiritum perſiſtere debent. Lyranus pariter dicit: *Adhærentia firmitatem importat.* Ibid: Sic quoque idem Apoſtolus Corinthiis per modum conſilii ſuadet: *Stabiles eſtote, & immobiles, abundantes in opere Domini ſemper.* 1. Cor. 15. v. 58. Philippenſibus ſimiliter ſcribit: *Fratres mei chariſſimi & deſideratiſſimi, gaudium meum, & corona mea, ſic ſtate in Domino.* Phil. 4. v. 1. Item ad Coloſſenſes ita ſcribit: *Sicut accepiſtis Jeſum Chriſtum Dominum, in ipſo ambulate, radicati & ſuperædificati in ipſo, & conſummati.* Col. 2. v 6. 7. Ubi Chryſoſtomus notat: *Quod radices egit, non poteſt tranſmoveri.*

Versus 8.

Sed quid existis videre? hominem mollibus vestitum? Ecce qui mollibus vestiuntur, in domibus Regum sunt.

Hominem mollibus vestitum?

1. S. Paschasius dicit, Christum illis verbis, quisnam sit prædicationis Baptistæ finis, turbas docere voluisse, quasi enim dicebat: *Non ex prædicatione sua vanam captat gloriam, neque vitæ singulari blanditur, ut mollibus vestiatur, sed potius vos quærit, qui quasi arundo intus vacui, exterius huc illucque flexibiles fulgetis.*

Cap. 11. in Matth.

2. S. Hilarius hunc textum exponens dicit: *Eos, quibus per luxum fluida & dissoluta sunt corpora, esse dæmonum habitationem.*

In Matt.

3. S. Hieronymus Christum hisce verbis populo sinistrum illum conceptum eximere voluisse docet, quem de Baptista facile sibi formare poterant, quasi invidiæ stimulis contra Christum agitatus, vel applausus, & gloriæ humanæ avidus fuisset, ut sensus verborum Christi hic sit: *An forsitan stimulis contra me invidiæ cogitur, & prædicatio ejus vanam sectatur gloriam, ut ex ea quærat lucra? Cur divitias cupiat, ut affluat dapibus? Locustis vescitur, & melle silvestri; an ut mollibus vestiatur? pili camelorum tegumen ejus sunt: istiusmodi cibus & vestis, cæteris hospitio recipiuntur, & prædicatio veritatis tale habet habitaculum; qui autem adulatores sunt, & sectantur lucra, & quærunt divitias, & delitiis affluunt, & mollibus vestiuntur, isti in domibus Regum sunt; ex quo ostenditur rigidam vitam & austeram prædicationem vitare debere aulas Regum, & mollium hominum palatia declinare.*

In Matth.

4. S. Thomas in sensu spirituali per eos, qui delicate vestiuntur, adulatores intelligit: *Per homines, qui mollibus vestiuntur, significantur adulatores; ille enim mollibus vestitur, qui verbis blandis molitur, ut in omnes homines superbi quærant gloriam.*

5. Lyranus causam refert, cur multi hodie magnatibus blandiantur, nimirum ut de delitiis, voluptatibus, divitiis, & commoditatibus istorum participes se efficiant. *Homines veritatis talia aspernantur.* Valerius Maximus lib. 4. de Diogene narrat, quòd eidem herbas quasdam eluenti nonnemo dixerit; quòd si Dionysio adulari voluisses, tales utique herbas non comederes; cui ille respondit: *Si tu ista edere velles, Dionysio adulari nolles.*

S. Thom. in Matt.

6. Doctor Angelicus hoc loco dubium movet, an exterior in vestibus pompa peccatum sit? Et ratio dubitandi est, quia de Epulone ad infernum condemnato, inter alia scribitur, quòd *induebatur purpura & bysso. Respondit Augustinus, quod talia non sunt consideranda, sed affectus utentis; quilibet enim debet indui ad modum simul conviventium; ideo magis consideranda est consuetudo: nam in aliquibus terris omnes, aut plures induuntur serico; unde aliqui strictius se induunt, aliqui latius, & utroque modo distinguuntur; si strictius & intentione bona, & hoc est bonum: aut propter vanam gloriam, & hoc est malum; si latius, & hoc propter superbiam, & hoc est malum.* Vestes homini in peccati pœnam datæ fuerunt, ne scilicet de sua nuditate confunderetur, aut erubesceret. Unde Chrysostomus ait: *Quare, dic obsecro, corpus ita ornas, & gaudes ejuscemodi amictu? non cogitas, quòd pro magno supplicio, propter transgressionis signum hoc excogitatum est? Tu circumfers pastum vermium atque tinearum.* Similiter si vestium consideres materiam, vel laneæ sunt, ex exuviis animalium, vel sunt de fera, vermium excremento; vel ex pellibus excoriatarum bestiarum desumptæ sunt; vel ex lino, planta nimirum intra aquas prius marcescente sunt contextæ; & quænam in his omnibus superbiendi materia? optime igitur Bernardus ait: *Quid eis invides, qui de operibus vermium, & murium pellibus ingloriam penè gloriam mendicare non erubescunt.*

In domibus Regum sunt.

Lib. 9. de glo. & c. 11. in Matth.

7. Rupertus Abbas Tuitiensis ait: *Ioannes non in domo, sed in carcere Regis est; non aliter admittitur in domus Regum, nisi ita, ut offeratur caput ejus in disco, saltatricis præmium, saltationis pretium.*

8. Paulus de Palatio, quoad dignitatem sancti Joannis, aliam quandam considerationem instituit, dicens: *Ubi ego intelligo Ioannem esse præpositum cunctis Regibus, cunctis Principibus, quantumvis auro fulgerent & gemmis, quasi diceret Dominus: merito Regum & Principum postpositis aulis, existis videre Ioannem, utpote qui est omni Rege, & Principe dignior.*

Versus 9.

Sed quid existis videre? Prophetam? etiam dico vobis, & plus quàm Prophetam.

1. Lyranus observat, Prophetas in antiquo testamento nominatos fuisse titulo *Videns*, ita cap. 9 lib. 1. Reg. legitur, quòd *Qui dicitur hodie Propheta, olim appellabatur videns, quia Prophetæ videbant ea, quæ aliis erant occulta.* Unde colligitur, quòd S. Joannes merito plus quàm Propheta fuerit appellatus: *Quia non solum Christum prævidit venturum, & prædixit sicut alii, sed etiam digito ostendit.*

2. Paulus de Palatio similiter excellentias & prærogativas considerat, quibus super alios Prophetas eminuit, ait enim: *Ille plura in spiritualibus videt, qui majori lumine gaudet; at Ioannes majus lumen quàm alii omnes possedit: vidit enim filium Dei, vidit Spiritum descendentem, & super Christum manentem; vidit cœlos apertos audivit Patris vocem; affertur testis à sanctissima Trinitate dicente: Super quem videris Spiritum, ipse est; affertur testis, ut universa hominum salus ex unius hominis ore dependeat.*

Versus 10.

Hic est enim, de quo scriptum est: Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te.

Mitto Angelum meum.

1. Salvator noster usus est Malachiæ prophetia, ad augendum meritorum Præcursoris sui cumulum. S. Hieronymus dicit: *Angelum hic dici Joannem non putemus naturæ societate, sed officii dignitate, id est, nuntium, qui venturum Dominum annuntiavit.* Sanctus Gregorius notat, quòd ubi in Græco legitur *Angelus*, in Latino habeatur *Nuntius*: *Rectè ergo, qui nuntiare supremum nuntium venerat, Angelus venerat, ut dignitatem servet in nomine, quam explet in operatione.*

In Cat.

S. Greg ibid.

2. S. Thomas similitudinem adducit Regis alicujus, magno cum comitatu in publicum procedentis: *Quando Rex vadit, præcedunt multi, sed magis familiaris præcedunt faciem suam; sic Joannes honorabilior dicitur, quia missus ante faciem ejus: tanto enim honorabilior, quanto propinquior.*

In Joan.

Qui præparabit viam tuam ante te.

3. Credibile est, Ecclesiam hoc Adventuali tempore, præsenti Evangelio, eo præcipue fine uti, ut non solùm nos de Messiæ adventu certiores efficiat, verùm etiam ut quænam à nobis ad illi debita cum reverentia occurrendum, illumque recipiendum, præparationes adhibendæ sint, nobis clare significet. S. Joannes enim dignus ejus prodromus & præcursor fuit, de quo proinde dicit, quòd *præparavit viam suam*. Porro modus hanc viam præparandi, divinum officium nobis in illa Antiphona insinuat, qua dicitur: *In adventu summi Regis mundentur corda hominum, ut digne ambulemus in occursum illius.* Quis autem ex hoc capite digniùs ipsi occurrere, dignioraque ad eum rite excipiendum peristromatum ornamenta præparare poterat S. Joanne? *Spiritu sancto replebitur*, inquit de illo Archangelus, *adhuc ex utero matris suæ.* Et Eusebius Emissenus de illo ait: *Ita in eum nihil sæcularis maculæ introire jam poterat, in quo sanctificationis plenitudo regnabat*; imo ne vel

Luc. 1. v. 15.

Hom. 1. de nat. Bap.

um-

umbram aliquam maculæ, aut leviſſimæ culpæ nævum in anima ſua reciperet: *Antra deſerti teneris ſub annis, civium turbas fugiens petiſti, ne levi ſaltem maculare vitam famine poſſes*, canit de ipſo Eccleſia.

4. Porro certum eſt, quòd Chriſtus, in cujus fœmore ſcriptum legitur *Rex regum, & Dominus dominantium*, tapetes, aulæa, aliaque ſimilia pretioſa ornamenta, quibus viæ in Regum vel Principum primo ingreſſu exornari à nobis ſolent, minimè requirat, utpote qui in hodierno Evangelio expreſsè dicit: *Qui mollibus veſtiuntur, in domibus Regum ſunt*; ſed prorſus à nobis deſiderat & expectat periſtromata Chriſtianarum virtutum, hæc autem ornamenta in magna illa Præcurſoris anima cumulatim reperiebantur, ideoque à Deo electus fuit, qui ſimiles dignæ præparationis modos in hominibus aſſidue curaret. S. Ambroſius ait: *Cui Spiritus ſanctus infunditur, magnarum eſt plenitudo virtutum*. Albertus Magnus de ſancto Præcurſore dicit: *Prudentia magnus fuit, quia omnes docuit; temperantia, quia non ſolum à delitiis, ſed à neceſſariis temperavit; juſtitia, quia quod ſuum erat unicuique attribuit; fortitudine magnus, quia inſaniam Regis & Reginæ ſuſtinuit*. B. Laurentius Juſtinianus illum quoque virtutum titulis & epithetis extollit, dum ait illum eſse *Humilitatis ſpeculum, magiſterium pudicitiæ, virginitatis decus, ſapientiæ lumen, præconem veritatis, paupertatis ſpecimen, contemptorem mundi, charitatis librum, martyrum decus, patientiæ faſtigium, & pœnitentiæ propalatorem*:

In Cat. in 1. Luc. — In c. 1. Lucæ. — Serm. de nat. Bap.

5. Salvator noſter, qui ſe viam & vitam dixerat: *Ego ſum via & vita*, idem quoque S. Paulo atteſtante: *Omnes homines vult ſalvos fieri*. Præcurſor autem ejus hanc viam unicuique facilem & pronam eſse fecit, quamvis ipſe per anguſtas & ſtrictas vias, tribuliſque & ſentibus plenas ambulaverit; vultis experiri quàm facilem hominibus viam ad Chriſtum ſtraverit? audite. Conveniebant ad ipſum die quadam Publicani, interrogantes: *Quid faciemus? at ille dixit ad eos: nihil amplius, quam quod conſtitutum eſt vobis, faciatis. Interrogabant autem eum & milites, dicentes: Quid faciemus & nos? Et ait illis: Neminem concutiatis, nec calumniam faciatis, & contenti eſtote ſtipendiis veſtris*. Guerricus Abbas hanc ejus diſcretionem admirans dicit: loquitur eis prout poſſunt audire: *Facite fructus dignos pœnitentiæ, ſi nondum eſſe poteſt in vobis omnis plenitudo bonorum, ſit ſaltem vera omnium pœnitudo malorum*; viam, qua Salvatori occurrere poſsemus, non arctabat, nec aſperam aut difficilem exhibebat, ſed dilatabat potius.

1. Tim. 2. v. 4. — Luc. 3. v. 12. 13. & 14. — Serm. 11. de nat. Joan.

6. Via, qua Salvator noſter in terram deſcendit, cælum eſt, quia de cælo venit; ac proinde quanto quis à terra remotior erit, ſuiſque cogitationibus in Deum defixus fuerit, tanto facilius & ſecurius ei occurrere poterit. Unde Apoſtolus dicebat: *Noſtra autem converſatio in cœlis eſt; unde etiam Salvatorem expectamus Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum*. S. Thomas de Villa-Nova de S. Joanne ſcribit: *Totum quod cogitabat, quod volebat, quod deſiderabat, quod agebat, totum erat Angelicum*; ac proinde de ipſo dicitur: *Ecce ego mitto Angelum meum*; veruntamen ſi quis eſt; qui hanc viam ad ejus imitationem ingredi non prælumit, Guerrici Abbatis conſilium ſequatur, dicentis: *Si non potes imitari Joannem in aſperitate veſtitus, & parſimonia victus, vel in hoc imitari contende, ut non ſis arundo vento agitata. Et ut Sapiens ait: Non te ventiles in omnem ventum, & non eas in omnem viam, ſed eſto firmus in via Domini*. Ecce qua in re ſanctum hunc Præcurſorem imitari poſſimus, ut dignam Redemptori advenienti manſionem præparare valeamus, nimirum ex quo tantum nobis ſpiritum polliceri non poſsumus, ut eum in eminentia donorum, gratiarum, meritorum & ſanctitatis imitari conemur, ſaltem in via Dei ſtabiliter perſeveremus, abſque eo quòd unquam ab eo deviemus.

Con. 1. de nat. Joan. — Serm. 4. de nat. Joan.

7. Quonam modo beatiſſima Virgo ſacratiſſimi uteri ſui ſanctuarium Filio Dei præparavit? utique non alio, quàm exercitio humilitatis, quanto enim hic apparatus in mundi oculis vilior eſse apparet, tanto pretioſior eſt in oculis Dei: tunc enim filius Dei incarnatus fuit, quando beata Virgo dixit: *Ecce ancilla Domini*; & ideo *humilitate concepit*. Similiter S. Joannes præcurſor ejus eſſe meruit, quia præ cunctis aliis humillimus fuit. Unde S. Bonaventura ait: *Joannes ſumme humilis fuit, vilia maxime de ſe ſenſit, vilia de ſe prædicavit, vilius de ſe quærentibus reſpondit*.

Serm. 2. de nat. Joan.

8. In primo Regum vel Principum in urbem aliquam inſtituendo ingreſſu, omnia offendicula & impedimenta è via, per quam Rex venturus creditur, amovere conſuevimus; in via autem, per quam Deus ad nos venit, aliud non eſt offendiculum, vel obex, præterquam peccatum; hoc autem poſt ſanctiſſimam Dei Matrem nemo S. Joanne perfectius ſuſtulit: etenim quænam fuere prima opera, quæ tam Chriſtus incarnatus, quàm Maria mater ejus patravit? Nimirum quòd montana Judææ conſcenderint, ut peccatum originale, quo Joannes obnoxius erat, ab eo propellerent, bellumque huic offendiculo indicerent. S. Bernardus ait: *Sanctificatus eſt à peccato, & ita dominante Spiritu ſuperfuſus, ut & purgatus exeat, & repletus*. Et quidem tametſi deinceps confirmatus in gratia fuerit, attamen ut Dionyſius Carthuſianus de illo ſcribit: *Occaſiones peccati perfectiſſimè evitavit, quia nec ſanctitate parentum, nec plenitudine gratiæ ſibi collatæ, nec promiſſis Angelicis & Divinis contentus, mox ut infantiæ annos egreſſus eſt, properavit ad eremum*.

De privil. S. Joan. — Serm. 2. de nat. Joan.

9. Denique dici poteſt, quòd S. Joannes filio Mariæ, quovis alio excellentius, occurrere meruerit, per merita ſuæ virginitatis; ſed fortè dices; Alter ejuſdem nominis conſors Joannes, dicit, quòd virgines Agnum immaculatum ſequantur, non verò dicit, quòd illum præcedant: *Virgines enim ſunt, hi ſequuntur Agnum quocunque ierit*: Ad hoc Albertus Magnus dicit: *Joannes à matris utero uſque mortem in virginitate permanſit, & propter virginitatis privilegium Agnum virgineum Virginis filium virgineo indice demonſtrare, nec non & virgineis manibus meruit baptizare*.

Apoc 14. v. 4. — Serm. de nat. Joan.

DOMINICA III. ADVENTUS.

Evangelium Joan. cap. 1.

19 *Miſerunt Judæi ab Jeroſolymis Sacerdotes & Levitas ad Joannem, ut interrogarent eum: Tu quis es? 20. Et confeſſus eſt, & non negavit: & confeſſus eſt: Quia non ſum ego Chriſtus. 21. Et interrogaverunt eum. Quid ergo? Elias es tu? Et dixit: Non ſum. Propheta es tu? Et reſpondit: Non. 22. Dixerunt ergo ei: Quis es, ut reſponſum demus his, qui miſerunt nos? quid dicis de teipſo? 23. Ait: Ego vox clamantis in deſerto: Dirigite viam Domini, ſicut dixit Iſaias Propheta. 23. Et qui miſſi fuerant, erant ex Phariſæis. 25. Et interrogaverunt eum, & dixerunt ei: Quid ergo baptizas, ſi tu non es Chriſtus, neque Elias, neque Propheta? 26. Reſpondit eis Joannes, dicens: Ego baptizo in aqua: medius autem veſtrum ſtetit, quem vos neſcitis. 27. ipſe eſt, qui poſt me venturus eſt, qui ante me factus eſt, cujus ego non ſum dignus ut ſolvam ejus corrigiam calceamenti. 28. Hæc in Bethania facta ſunt trans Jordanem, ubi erat Ioannes baptizans.*

Verſus 19.

Miſerunt Iudæi ad Ieroſolymis Sacerdotes & Levitas ad Ioannem, ut interrogarent eum Tu quis es?

1. NOn defuit, qui in dubium revocarit, an hæc ad S. Joannem expedita legatio recto fine inſtituta fuerit. Chryſoſtomus ſuper Matthæum hac de re ita ſcribit: *Ioannes Evangeliſta malignitatem eorum evidenter oſtendit, occaſionem, qua aliquid reprehenderent, quærebant*. Ratio autem, quæ ad id credendum illum movit, eſt, quia Meſſiam de tribu Juda naſciturum eſſe ſciebant, cum tamen Baptiſta

Hom. 11. in Matt.

de tribu Levi fuerit. Unde concludit: *Insidias ei interrogatione posuerunt, ut si hic aliquid loqueretur, illi ad accusandum repente consurgerent.* Insuper ad hanc opinionem firmius probandum considerat, quòd iidem Sacerdotes, videntes se desideratum intentum obtinere non potuisse, ut nimirum se Messiam profiteretur, acriter ei exprobrarint, & veluti de peccato cum arguerint, quod hactenus absque ulla sibi data authoritate & jurisdictione baptismum administrasset. Toletus super illa verba: *Interrogaverunt eum, & dixerunt ei*, &c. dicit id illos fecisse *per modum cujusdam accusationis, & reprehensionis*, Euthymius ait: *Præ malitia ignorantiam simulant*; satis enim perspicue, quis esset, noverant, veruntamen ipsum per hanc oblationem se subversuros esse sperabant: *Putabant insipienter, quòd licet in cæteris vigilantius excubare videretur, attamen humanum quiddam tanquam homo sentiret, ac gloriæ amore illectus Christum se esse responderet, & deinceps ipsius Jesu fama extingueretur, ob quam omnes oriebantur anxietates*; atque hæc unica fuit (subjungit idem) ob quam ad illum non gentem popularem seu plebejos, sed Sacerdotes & Levitas Jerosolymitanos, tanquam viros majori rerum usu & experientia præditos atque sagaces ad eum miserint. *Non vulgares quosvis miserunt, sed Sacerdotes & Levitas, idque ex Jerosolymis, utpote præstantiores atque astutiores cunctis.* Bonaventuram quoque super hoc Evangelium ejusdem opinionis esse invenio. Dicit enim: *In hoc malignitas Judæorum, qui miserunt Sacerdotes ad ipsum tentandum.*

In Joan.

In Joan.

2. Porro in Judaismo venenum invidiæ adversus Christum quotidie majora sumpsisse incrementa, adeo est clarum, ut probatione nequaquam indigeat; unde valde est verisimile, illos ad id conatos fuisse, ut duos simul ictus infligerent, nimirum Salvatorem, à sublimi illa Messiatus dignitate & ministerio penes populum excluderent, ac demum conando, ut Joannes illam acceptaret, eundem postea, quasi arrogantem Messiatus usurpatorem, manifestæ ambitionis convincerent. Toletus Chrysostomum homil. 15. in Joannem citans, scribit: *Judæos non esse motos opinione, aut suspicione ulla, qua Joannem Christum esse suspicarentur; sciebant enim non esse Christum, sed odio potius, quo Christum persequebantur, & inde erat ut ægrè ferrent, quod Joannes sibi Christum præponeret. Veniunt ergo, & adulatione quadam eum inducere tentant, ut se Christum esse fateatur, ut hac ratione opinio Christi obscuraretur.* Porro Christus juxta vulgi opinionem, humiliter natus fuerat, siquidem ipsum fabri cujusdam lignarii, & mulieris cujusdam pauperculæ filium esse arbitrabantur, vitamque agebat communem & vulgarem: cùm tamen è contra S. Joannes magnis esset natalibus oriundus, utpote summi Sacerdotis filius, magnam quoque sibi, per tot annorum austeritatem, innocentiam & eximiam sanctitatem, comparasset opinionem, veruntamen quia per quotidiana miracula, quæ Christus patrabat, conspicuus apud omnes fieri, magnamque discipulorum turbam post se trahere incipiebat, hanc ejus apud populum magnam existimationem & authoritatem sustinere diutius non poterant, ideoque ipsum per S. Joannis exaltationem deprimere, & contemptibilem reddere tentarunt: at verificatum de illis fuit ductum illud Psalmi: *Comprehenduntur in consiliis, quibus cogitant*; siquidem effectum fini suo totaliter contrarium licèt inviti operati fuere, quando S. Joannes manifestissimum non solùm toti Hebraismo, sed & universo mundo divinitatis Christi edidit testimonium, ipsum contestando promissum, diuque desideratum esse Messiam, deque ejus æterna generatione, donorumque & gratiarum cœlestium, quas super universum genus humanum diffusurus erat, prolixe tractando, ac tandem die sequenti ipsum in conspectu omnium digito monstravit dicens: *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi*; imo seipsum ejus præcursorem, licet ad solvendam calceamentorum ejus corrigiam indignissimum declaravit; adeo ut omnibus manifestè pateret, verissimum esse illud Sapientis axioma famosum: *Per quæ quis peccata, per hæc & punietur*; quia testimonium, quod S. Joannes de Christo ediderat (quod ipsi absconditum, nullique hominum cognitum esse cupiebant) clarius & certius esse non poterat, maxime illis, qui de tribu Juda (ex qua secundum prædictiones Propheticas filius Dei carnem sibi assumpturus erat) imo ex jussu Concilii Sinedrin, per adeo solemnem legationem & authoritatem publicam ad eum missi fuerant.

Chrys. cit. à Tolet.

Ps. 9. 2.

Sap. 11. v. 17.

3. Hugo Cardinalis notat, quòd Joanne prædicante, omnes circumvicinæ civitates quasi evacuatæ & exinanitæ ab hominibus fuerint, nimirum omnibus earum incolis ad eremum Joannis accurrentibus, ut vocem ejus audirent, ejusque manibus baptizarentur, inter quos ipsimet quoque Scribæ & Pharisæi erant; cum igitur die quadam, Christo similiter ibidem præsente, Joannes in conspectu tantæ multitudinis hominum, Christum verum, diuque desideratum Messiam esse protestatus fuisset, *audientes Scribæ & Pharisæi scientes, quod de paupere parentela erat, & de vili regione, id est, Galilæa, & de vilissimo castello, id est, Nazareth; scientes etiam Joannem esse de magno genere, utpote filium Pontificis, & maximæ vitæ; indignati sunt, quòd tam vilis deberet ei præponi, & ideo ut deflecterent eum de testimonio Christi, miserunt Sacerdotes & Levitas, qui blanditiis abstraherent eum à testimonio Christi.* Cui opinioni consonat id, quod Chrysostomus quoque à S. Thoma in Catena citatus scribit, nimirum *passi erant Judæi quandam humanam passionem à Joanne, indignum enim æstimabant jubjici eum Christo propter multa, quæ Joannis claritatem ostendebant.* Ecce quonam illos fastus & superbia perduxerit, hac enim sola obstante, humilitatem Salvatoris ferre non poterant, neque pati, ut ei subjicerentur; è contra verò vide, quonam se inclinet adulatio, nimirum in summi cujusdam Sacerdotis filium, non verò Christum, utpote quem pauperis cujusdam fabri lignarii arbitrabantur esse filium.

Chrys. in Cat.

4. Salmeron verò existimat concilii intentionem præcipue spectasse, ut sincere investigaretur, in Baptista verus esset Messias, nec ne: *Videtur hæc missio, quod ad mittentes attinet, bono animo facta.* Cùm enim sceptrum Juda, ad extraneum quendam Principem planè alienigenam, viderent esse translatum, satis agnoscebant juxta oraculum propheticum Redemptorem procul abesse non posse, sed proximè esse vicinum; septem quoque septimanas à Daniele prædictas, terminatas esse evidenter sciebant; recens item erat signorum admirabilium memoria, quæ circa nativitatem filii Dei contigerant; testimonia denique pastorum, Annæ Prophetissæ & Simeonis nondum à mente ipsorum evanuerant; nihil quoque notius erat omnibus, quam inopinatus trium Orientalium Regum Christi incunabula regiis oblatis muneribus adorantium, in urbem Hierosolymitanam solemnis ingressus, nec non strages illa crudelissima, qua in innocentes ab Herode sævitum fuerat: ex altera verò parte Christus nulla etiamnum patrasset miracula, nec Evangelium suum divulgasset, neque particulares aliquas, seu multum notabiles fecisset divinitatis suæ demonstrationes, magis in id propendebant, ut sanctum Joannem filium Dei esse crederent, ob vitam immaculatam, planeque miraculosam, quam in summis rigoribus agebat. Neque illos ab hac animi propensione divertere potuit notitia, qua illum ex tribu Levi ortum suum ducere sciebant, eo quòd hanc tribum cum tribu Juda stricta parentela inparentibus Joannis conjunctam esse noverant; siquidem Maria Mater Christi, Elisabethæ Præcursoris genitricis proxima cognata erat: *Opinati sunt Joannem esse Christum* (inquit Dionysius Carthusianus) *propter miraculosam ejus nativitatem; item propter vitæ abstractionem, rigorem, ac sanctitatem, & genealogiæ nobilitatem.* Sanctus Lucas quoque aperte hunc conceptum de Joanne penes populum, constanter viguisse scribit: *Existimante autem populo, & cogitantibus omnibus in cordibus suis de Joanne, ne forte ipse esset Christus.*

To. 4. tr. 15.

Luc. 3. v. 15.

Judæi.

5. S. Thomas legationis istius dignitatem ex insigni-

In Joan.

signibus eorum, qui missi fuerunt, qualitatibus censet, dicit enim: *Non enim Galilæi miserunt, sed illi qui præcipui erant in populo Israel, scilicet Judæi, qui sunt de tribu Juda in Jerusalem.* Idem quoque advertit Salmeron, dum ait: *Hæc legatio tam honorifica continet mittentes Judæos*, redditque rationem, cur hi magis anxii atque solliciti fuerint, ut Messiæ scirent atque explorarent adventum: *Tribus Juda prima erat in bello & in acie, atque ex ea sceptrum non erat auferendum, donec Messias veniret*; hoc autem jam de facto in Herodem, principem alienigenam translatum erat, ac proinde tempus adesse arbitrabantur, quo adimplendum erat, hac de re editum vaticinium, præterquam quòd Messiam de ipsorum tribu carnem assumpturum esse aperte ex Scripturis constabat. *Hi erant primi Judæorum*, inquit Toletus, & *quibus hoc negotium maxime incumbebat, cum de eorum tribu futurus esset secundum carnem Christus.*

Tr. 15.

6. Lucas Burgensis hanc resolutionem à Concilio, quod Sinedrin dicebatur, conceptam fuisse existimat: *Summus Senatus constans primariis viris. Non videtur*, inquit Salmeron, *hæc missio facta nomine Herodis Regis, vel Pilati Romanorum Præsidis, sed Senatus, qui dicitur Sinedrin, seu domus Concilii curantis, quæ religionis sunt.* Herodes enim & Pilatus, utpote Principes sæculares, nullam habebant se in materiam religionis ingerendi authoritatem; imo tametsi etiam huc se ingerendi potestatem aliquam habuissent, ex quo tamen constans in Judaismo opinio erat, Messiam corporaliter regnaturum esse, ideo *tantum abest*, quòd hi Christum quærere, mundoque manifestare studuissent, ut potius eum, ubi manifestatus esset, persequi & interficere conaturi fuissent: *Omnis qui se Regem facit, contradicit Cæsari.* Magnarum namque proprium est, quòd, quia in delitiis & voluptatibus suis continuo vivunt, Salvatorem minimè quærant, *intrassatus, impinguatus* dereliquit eum, præterquam quod à Spiritus sancto dictata veritas sit: *Nec invenitur in terra suaviter viventium.*

Ab Jerosolymis.

In Joan.

7. S. Thomas existimationem & reverentiam, qua Judæi sanctum Joannem prosequebantur, ex dignitate loci producit, unde hæc legatio processit: *Ex loci præeminentia, quia ab Jerusalem, quæ est civitas sacerdotalis, & divino cultui mancipata.* Lucas Burgensis de hac civitate pariter scribit, *tanquam de primaria & regia civitate.* Salmeron ait: *Ab Jerosolymis civitate regia atque sacerdotali, ubi sapientiores, nobiliores, politiores, religiosioresque erant professione.* Toletus insuper addit: *Metropolis terræ Judæorum, ubi residebant Sacerdotes maximi, & Reges Juda, ubi erat templum & sacrificium, & Judices septuaginta dicti Sinedrin.*

8. Considerandum hoc loco est, quod S. Joannes, dum adhuc puer esset, se in speluncis deserti abdiderit, nec unquam urbi Jerosolymitanæ pedem suum intulerit, & tamen quanto sanctitatem à mundi oculis magis occultare nitebatur, tanto eandem magis manifestarit; siquidem *non potest civitas abscondi supra montem posita*: unde in ipso verissimum esse cernitur, quòd honor semper sequatur fugientem, cùm enim ipse Jerosolymæ gloriam fugiens, procul ab ea recessisset: *Exibat ad eum Jerosolyma, & omnis Judæa, & omnis regio circa Jordanem.* Quanto se Antonius in variis speluncis magis magisque, ne inveniretur, aut in veneratione esset, recondebat, tanto frequentior ex omni regione terræ hominum turba ad eum se recipiebat, ut sua ei obsequia exhiberent, quod idem quoque de S. Hilarione legitur. S. Athanasius in vita S. Antonii dicit: *Hominem pene alio orbe celatum, & inter tantas positum solitudines Africæ, Hispaniæ, Galliæ, Italiæ, Illyricæ, ipsi etiam, quæ urbium caput est, Roma demonstravit.* Cælum, & terra certatim se S. Joannem honorare & glorificare satagerunt; siquidem dum Filium Dei baptizavit, cœli aperti sunt super eum, terra autem, è civitate Deo magis dilecta, majoribusque beneficiis auc-

Matt. 5. v. 14.

Matt. 3. v. 5.

Cap. 61. in vita S Anton.

ta, legationem ad eum misit, qua nunquam gloriosior visa unquam aut audita fuit.

Sacerdotes & Levitas ad Joannem.

9. S. Thomas hanc legationem qualificat: *Ex nuntiorum authoritate, qui solemnes erant & sanctiores in populo, quia Sacerdotes & Levitæ.* Toletus rationem reddit, cur similis conditionis homines in hanc legationem expediverint, *Personæ*, inquit, *ecclesiasticæ & religiosæ in pretio habitæ apud populum, hæc enim legatio ad religionem spectabat.* In eo namque de propheticorum oraculorum adimpletione, de adventu Messiæ, & consequenter de adventu summi Sacerdotis secundum ordinem Melchisedech agebatur, atque ideo indecens omnino erat, ut in hoc se negotium sæculares ingererent, unde neque Herodem, neque Pilatum ad quidquam horum se movisse legimus. Ozias reprehensus fuit, quòd se in ministerium sacrum, pro quo minime deputatus fuerat, temere ingessisset: *Non est tui officii, ut adoleas incensum Domino, sed Sacerdotum*, &c. Ubi Theodoretus ait: *Definita sunt à Deo, quæ Regibus conveniunt, quæ Sacerdotibus congruunt.*

In Joan.

2. Paral. 26. v. 18 Ibid. Matt. 22. v. 16

10. In S. Matthæo quidem legitur, quod Pharisæi ex præhabita deliberatione & resolutione concilii, quosdam è discipulis suis, simul cum ministris quibusdam Herodianis ad Christum miserint: *Mittunt ei discipulos suos cum Herodianis;* unde merito quæritur, cur tunc sæculares cum Ecclesiasticis in unam legationem conjunxerint? In promptu autem est responsio, nimirum, quia id fecerunt, *ut caperent eum in sermone*, & in majus ejus vilipendium, quia ipsum occasione responsi, quod daturus erat, delicti læsæ majestatis apud Herodem, reum facere sperabant: in hac autem legatione de nulla re alia cogitant, quàm honoribus S. Joanni Baptistæ deferendis, & ideo personas spectabiles, Sacerdotes nimirum ad eum mittunt.

11. Considerandum quoque est, quòd Pharisæi, Sacerdotes, Pontifices, omnesque alii, qui aliorum regimini præerant, prout ex pluribus Evangelii locis deducitur, vitiosi, hypocritæ, cunctisque sceleribus ad fauces usque immersi fuerint; & proinde merito dubitatur, quomodo se resolvere potuerint, ut Messiatum Joanni offerendo, eidem se subjicere vellent, qui adeo innocens, irreprehensibilis vitæ divini honoris zelantissimus, veritatis amicus, atque in victu & vestitu adeo rigidus erat? nunquid vereri poterant, ne eximia ejus sanctitas, dolentissima in eorum oculis spina futura esset: *Opprimamus virum justum*, dicebant impii illi apud Sapientem; *circumveniamus eum, quoniam contrarius est operibus nostris, & improperat nobis peccata legis.* Respondetur igitur, dignitatem illam Messiatus, quam illi offerebant, sublimissimam esse omnium, quæ sive in cælo, sive in terra dari potest, nimirum dignitatem ipsiusmet filii Dei, ac proinde omnino sibi persuasum habebant, se per illius oblationem adeo magnopere illum sibi devinxisse, ut, tametsi vitii alicujus excessum in illis videret, illum clausis oculis dissimulaturus esset, præterquam quod non minus sit verisimile, ipsos ea spe fretos fuisse, quòd Baptista supremum hunc honoris apicem assecutus, de hac sua austeritate multum remissurus esset, victuruque sicut alii; siquidem *honores mutant mores.* Credibile insuper est, hanc fuisse quandam ab infernali serpente motam machinam, qua nimirum legationem hanc Pharisæorum & Sacerdotum mentibus suggerebat, ut Joannem ad supremam hanc dignitatem acceptandam inducerent; sciebat enim, quàm sit difficile, ut quis in supremis honoribus humilitatem, innocentiam, rigores vitæ, cunctaque alias virtutes Christianas conservet; per propriam quippe experientiam etiamnum noverat, hunc fuisse scopulum, ad quem ipse, qui speciosissimus cæli empyrei Angelus fuerat, tam turpiter cespitans, lapsus fuit; eodemque irritamento protoparentes nostros in innocentiæ statu ad prævaricationem dolosè induxe-

Sap. 2. v. 10. & 11.

rat; imo ad idem offendiculum ipſummet Dei filium in monte allidere tentavit, dum hiſce eum verbis aggreſsus ſuit: *Hæc omnia tibi dabo, ſi cadens adoraveris me.*

Et interrogaverunt eum: Tu quis es?

12. Hi legati non ad Baptiſtæ nativitatem explorandam miſſi fuerant, quia ipſum Zachariæ filium eſſe manifeſte ſciebant, ſed ut miniſterium ejus experirentur, in quod ſe ingeſſerat; unde quærebant, qua authoritate baptiſmum prædicaret, cælorum regnum proximum eſſe publicè omnibus annuntiaret: *Quaſi dicant*, inquit Cornelius à Lapide, *quod munus geris? quod officium à Deo accepiſti? ad quid te miſit Deus prædicare & baptizare?*

To. 4. tr. 142 13. Obſervat hoc loco Salmeron, quòd *interrogationem conceptam in nativitate Baptiſtæ*, quando univerſa Judæa in ejus natalibus attonita, dicebat: *Quis putas puer iſte erit? nunc pariunt, atque depromunt.* De prædic. p. 3. prom. 1. S. Proſper dicit: *Ad eum miſerunt Principes Sacerdotum interrogantes, utrum ipſe eſſet Chriſtus.* Lucas Burgenſis obſervat, multos ſupremi illius concilii perſuaſum ſibi habuiſſe ipſum verè Meſſiam eſſe, vel ſaltem talem, qui à Deo ad aliquod, adventum Meſſiæ reſpiciens munus, electus eſset: *Aut ſi non Chriſtus, certè præcurſor, aut comes Chriſti, eo quòd multis argumentis cognoſcerent promiſſum adventus Chriſti tempus aut adeſſe, aut imminere.* At verò cur non directe ipſum, an Chriſtus eſset, interrogarunt, ſed tantum in genere quæſierunt: Tu quis es? Salmeron ait: *Ne temerarii viderentur, non aſſerunt eum Chriſtum, nec aperte eum hoc interrogant, licet cum formidine id ſuſpicarentur.*

14. Obſervar quoque poteſt, quòd, cum ſanctus Joannes à primis iannis cæleſtem potius, quàm humanam vitam in deſerto egerit, ideo non amplius idem eſſe, qui ingreſsus fuerat, agnoſcebatur, adeoque Pſ 68. v. 9. Pſ. 44. v. 11. *extraneus factus eſt fratribus ſuis, & peregrinus filiis matris ſuæ.* Unde Deus per Pſalmiſtam de ſancta quadam anima dicit: *Audi filia, obliviſcere populum tuum, & domum patris tui, & concupiſcet Rex decorem tuum.*

15. Salmeron pro illis, qui, ut Chriſtiano gregi invigilent, ſunt deputati, egregium quoddam documentum in medium hiſce verbis adducit: *Docentur Pontifices & Epiſcopi, quibus religionis cura atque cuſtodia demandata eſt, ut ad novos prædicatores, qui exurgunt, diligenter inſpiciant, attendantque, ne ipſorum incuria & negligentia doctrina peſtifera in Chriſti fideles vel ſpargatur, vel amplius ſerpat.*

16. Optimum quoque perfectionis acquirendæ medium eſt, ſi quis ſemetipſum in notitia ſuiipſius exerceat, animam ſuam frequenter interrogando: *Tu quæ es?* nimirum ad imaginem & ſimilitudinem Dei creata, redempta ejus ſanguine, & meritorum illius pretio ſanctificata, ac demum ad cæleſtis gloriæ fruitionem ab eo vocata. Deinde ad corpus converſus, idipſum quoque interroget: *Tu quis es?* Nimirum maſsa quædam luti, vas vermium, & ſentina vitiorum, & tamen Sap. 9. v. 15. Pſ. 21. v. 7. *corpus quod corrumpitur, aggravat hominem.* Dicebat David: *Ego ſum vermis, & non homo.*

Verſus 20.

Et confeſſus eſt, quia non ſum ego Chriſtus:

1. Euthymius in hæc verba ita ſcribit: *Vide prudentiam: Non dixit quis eſſet, quod poſtmodum fecit, ſed ad mentem eorum accedens, & quid velint, cognoſcens, rectè id à principio abſtulit, quod ipſum ſperabant reſponſurum; dixit enim: Non ſum ego Chriſtus.* Veruntamen merito hic quæri poteſt, cur S. Joannes ſe Chriſtum non eſse reſponderit, cùm legatorum interrogatio ab ipſo directè, an Chriſtus vel filius Dei eſset non requiſierit, ſed ſolum in communi propoſita fuerit hoc modo: *Tu quis es?* Nimirum donum, quod Deus illi largitus fuerat, penetrandi ſcilicet cogitationes cordium, manifeſtare voluit, reſpondendo non ad interrogationem, ſed ad interrogantium intentionem & finem. Unde Theophylactus ait: *Cognita eorum malignitate, non dicit quis ſit, ſed confitetur: Non ſum Chriſtus, ad ſcopum utique illorum reſpiciens.* Et S. Thomas ait: *Magis reſpondet ad mentem quærentium, quàm ad quæſtionem.* In Joan.

2. Hanc S. Joannis confeſſionem Rupertus Abbas Tuitienſis hiſce verbis commendat: *Vérax utique Veritatis præco, cavit ſapienter mortiferum divini nominis adulterium.* Subjungit deinde, Joannem hoc loquendi modo ſe Chriſti confeſsorem exhibere & probare voluiſse, pro quo etiam poſtea martyrio coronatus fuit: *Confeſſus eſt, hoc intendit, ut hoc maximè loco Joannem Baptiſtam, quod omnino probabile & verum eſt, Chriſti Confeſſorem eſse ſentiat.* Lib. 1. in Joan.

3. Oleaſter ſuper illa verba Geneſ. cap. 12. *Laudaverunt eam apud Pharaonem*, finem inquirit, propter quem Phariſæi à Joanne non petierint directe, an Meſſias eſset, ſed tantum dixerint: Tu quis es? *Mirabar, cur non peterent, an ipſe eſset Meſſias, tandem deprehendi eos hoc ideo feciſse, ne Joanni occaſionem ambiendi nomen ac munus Meſſiæ præberent, ſi ipſe non eſset. Quo facto nos docuerunt, non proponere proximis, quæ ipſi ambire, ac male poſſint deſiderare.* In cap. 12. Geneſ. 15.

4. S Joanni congruentiſſime adaptari poſsunt, quæ Deus Ezechieli dixit, nimirum: *Ut adamantem, & ut ſilicem dedi faciem tuam, ne timeas.* Mirabilis profecto conjunctio eſt, qua in hiſce verbis gemma quædam pretioſa inæſtimabilis valoris, qualis eſt adamas, qui regio diademati communiter inſeritur, conjungitur cum ſilice, qui pedibus à viatoribus calcatur. Et tamen utriuſque nomen, adamantis videlicet & ſilicis, Prophetæ adſcribitur, utique ad exprimendam incomparabilem illius virtutem, & infractum animi ipſius robur inſinuandum, quo nimirum nec adverſitatibus, perſecutionibus, & quibuſcunque aliis ærumnis in ſilice ſignificatis ceſſit per formidinem, nec ſe ab humanæ felicitatis lenocinio, per adamantem ſignificato, ſeduci permiſit. Quod laudis præconium ſancto Joanni Baptiſtæ propriiſſime competit; hic enim inter catenas & compedes, in Herodis carcere unus & idem ſemper imperterrito pectore permanſit, donec caput ejus leviculæ ſaltatrici, in habitæ choreæ daretur præmium: ſimiliter quando in hac honorificentiſſima legatione, ipſamet Meſſiæ & filii Dei dignitas ultro citroque ei offerebatur, ſe minime ſeduci permiſit, ſed libere reſpondit: *Non ſum ego Chriſtus.* Hic vere lapis lydius eſt veræ ſanctitatis, ſi quis nimirum ſe ab honoribus non ſolum humanis, ſed etiam divinis ſeduci aut, perverti minime permittat; quia tametſi apud illos, qui à mundo totaliter alieni ſunt, omnia regna mundi nihil æſtimentur; attamen divinis aliquem affici honoribus, & pro Dei filio haberi, nec tamen inde quicquam evaneſcere, verè dici poteſt ſine exemplo exemplum, quod S Auguſtinum exclamare coegit: *Fratres mei, nullum tamen meritum Joannes habuit, quàm de iſta humilitate, quod cùm poſset fallere homines, & putari Chriſtus, confeſsus eſt tam aperte, & dixit: Non ſum ego Chriſtus.* Nec eſt, quòd quiſquam id Joanni inadvertenter ex ore delapſum eſse credat: ſiquidem prout ex Evangelio aperte colligitur, ut hanc veritatem Phariſæorum cordibus tanto tenacius imprimeret, idipſum ſæpius eſt proteſtatus. Magna quidem virtus honores aſpernari, & nihil ducere; ſed longe major virtus eſse cenſetur, idipſum facere poſse, quando ejuſmodi honores ſumma cum precum inſtantia offeruntur. S. Thomas ait: *Devoti famuli eſt, non ſolum non capere gloriam Domini, ſed oblatam à multis reſpuere*, Albertus Magnus actum illum, ſolidæ cujuſdam ſanctitatis ſpecimen eſse dixit: *Quemadmodum probatur in conflatorio argentum, & in fornace aurum; ſic probatur homo ore laudantium*: ac proinde quanto majus ſolidæ ſanctitatis ſpecimen erit, ſi quis non ſolùm laudibus, ſed & honoribus & dignitatibus, imo ipſiuſmet divinitatis infinitæ celſitudini oblatæ reſiſtat. 3. v. 9. Tr. 4. in Joan In Joan.

5. Quæri hoc loco haud incongrue poterit, cur S. Joannes illos, qui peccatis onuſti ad illum accedebant, adeo ardenter & ſerio reprehenderit, *genimina viperarum* eoſdem appellando, & tamen ex altera parte, licet illi

illi æque notum esset, hos quoque cum fictione & duplicitate animi secum tractare, sive ex odio & invidia, qua Christum prosequebantur; sive ut ipsum adulationibus suis illaquearent, eos non detexerit, neque passionem suam, qua ad id faciendum movebantur, ipsis improperarit? Rupertus Abbas de Christo quidem dicit: *Tantum ad interrogata respondit parcitate irreprehensibili.* Sed magis ad rem responderi potest, Joannem sine ullo improperio, illis ob hunc solum respectum respondisse, quia nimirum hi ad ipsum missi legati levitici & sacerdotalis ordinis erant, quibus pepercit, ne illis apud populum contemptibiles redderet & exosos, nobisque pariter exemplum daret, è quo doceremur respicere & honorare Sacerdotes, quantumvis malos, ipsorumque errores palam & in publico dissimulare, ne suum apud plebem & vulgus respectum & reverentiam debitam amittant.

6. Dionysius Cartusianus rationem reddit, cur illos ab errore eximere, veritatem autem nequaquam voluerit subticere: *Quamvis*, inquit, *sæpe licitum sit veritatem silere propter audientium improbitatem, vel propriam pacem, seu aliam piam & rationabilem causam, juxta illud Psalmi: Posui ori meo custodiam cùm consisteret peccator adversum me; nunquam tamen licet veritatem negare, quamvis possit aliquando pia cautela abscondi.* Ps. 38. 2.

7. Porro sanctitas, qua sanctus Præcursor imbutus cernebatur, donum Dei erat: *Formans me ex utero servum sibi*, ac proinde hoc dono in benefactoris sui depressionem minime abutendum esse censuit, ut nos doceret, beneficia divina in defensionem illius, à quo eadem accepimus, à nobis semper retorquenda esse.

Versus 21.

Et interrogaverunt eum: Quid ergo? Elias es tu? Et dixit: Non sum. Propheta es tu? Et respondit: Non.

Quid ergo? Elias es tu?

1. Pharisæi primum Christi in hunc mundum adventum cum secundo confundebant, ideoque sibi ipsum Eliam forsitan esse posse persuadebant, utpote qui judicium universale præcessurus erit, ut Malachiæ 4. prædictum fuisse noscitur. Unde S. Thomas ait: *Sciendum est autem, quod à populo Judæorum, sicut expectabatur Dominus venturus, ita expectabatur Elias, Christum præcessurus; ideo videntes qui missi erant, quod Joannes non confitebatur se esse Christum, instant, quòd saltem confiteatur, si est Elias.* Porro hæretici nonnulli illius temporis, animas ex uno corpore in aliud transfundi existimabant, quo eodem errore etiam nonnulli Judæorum imbuti fuisse videntur, qui Præcursorem in austerissima vita sua dicto Prophetæ persimilem esse videntes, ipsum verè hunc Prophetam esse credebant, maxime cùm ipse Salvator Matt. cap. 12. dixisset: *Si vultis scire ipse est Elias.* Ita Doctor Angelicus. Toletus autem Hebræos hanc animarum transmigrationem minime credidisse, per multa argumenta probat; qui proinde in ea est opinione; quod Hebræi S. Joannem jam mortuum, in ejusque locum Eliam commigrasse existimarint, utpote quem etiamnum vivere sciunt; quippe qui in novissimis diebus filio perditionis resistere, & cum eo dimicare debebit. In Matt. Matt. 11. v. 14.

2. S. Thomas quoque hoc loco quærit, quomodo S. Joannes se Eliam esse negare potuerit, cùm tamen Veritas ipsamet de eo testata fuerit: *Ipse est Elias.* Qui idem dubium istud illo Angeli effato solvit, quo ab eo dictum fuit: *Præcedet ante eum in spiritu & virtute Eliæ, in suis scilicet operibus: Non fuit ergo Elias in persona, sed in spiritu & virtute.* Demum verò, quæ inter utrumque intercedunt analogiæ, in tria hæc capita ab eodem distinguuntur. Et primo quidem *quantum ad officia: quia sicut Elias secundum Domini præveniet, ita iste præcessit primum; secundo, quantum ad vivendi modum: quia Elias in desertis morabatur, parce utebatur cibo, & duris vestibus operiebatur*, quod idem in S. Joanne ad unguem adimplebatur. *Tertio, quantum ad zelum, quia Elias maximi zeli fuit, sic & Joannes zelo veritatis mortuus est.* Ibid.

Propheta es tu? & respondit: Non.

3. Enimverò Lucæ 1. prout S. Thomas notat, de S. Joanne dicitur: *Et tu puer Propheta Altissimi vocaberis;* quomodo igitur idem Joannes se talem esse negare potuit? Respondet: *Joannes non est Propheta simpliciter, sed plusquàm Propheta: alii namque Prophetæ solum futura prædicebant à remotis, Joannes verò Christum præsentem annuntiavit, quasi digito ostendens, ecce Agnus Dei. Ideo Matth. 22. Dominus dicit: Ecce plusquam Prophetam.* Adhæc Judæi, juxta sententiam Origenis, suis in opinionibus delusi, tres personas valde insignes Messiam in suo adventu associaturum esse crediderunt, nimirum Redemptorem ipsummet, Eliam, & alium quendam Prophetam permagnum, illum nimirum, de quo Deuteron. 18. dicitur: *Prophetam suscitabit Dominus*, quæ verba tametsi de ipsomet Messia intelligenda sint; Judæi tamen hunc alium quendam Prophetam futurum esse existimabant: *Ideo non quærunt simpliciter, utrum sit Propheta, sed an sit ille Propheta maximus, quod quidem ex ordine quæstionis appareret; nam primo quærunt, an sit Christus; secundo, an Elias; tertio, an Propheta.* Toletus ait: *Interrogant, an sit Propheta ille insignis promissus à Deo; in Græco cùm articulo describitur Propheta, ut non quicunque intelligatur, sed ille à Deo promissus.* In Joan Luc. 1. v. 76. Deut. 18. v. 15.

4. S. Bonaventura super hunc S. Joannis textum varias refert opiniones, quæ circa Baptistam sustinebantur: dicit enim: *A quibusdam credebatur esse Christus, ob eminentiam singularis potentiæ, ab aliis credebatur esse Elias, ob austeritatem vitæ; ab aliis unus de Prophetis resuscitatis, propter gratiam prophetiæ.* In Joan.

5. S. Thomas quoque observat, quòd Judæi reflectentes, quòd Joannes contra usum & constitutiones ipsorum, baptismum ministraret, quod officium solo Messiæ venturo reservatum esse videbatur, juxta illud Ezech. 36. *Effundam super vos aquam mundam & mundabimini.* Eliam quoque aquas Jordanis divisisse, Eliseum verò in iisdem Naaman Syrum mundasse scientes; apparenter saltem Joannem, vel diu desideratum Messiam, sive Filium Dei, vel Eliam, vel Eliseum esse, quorum uterque prophetia insignis extiterat, persuadere sibi poterant. v. 25.

Versus 21.

Dixerunt ergo ei: Quis es, ut responsum demus his, qui miserunt nos? quid dicis de teipso?

Dixerunt ergo ei: Quis es tu?

1. Toletus in hisce verbis Pharisæorum admirationem notat: *Vox est cujusdam admirationis*; cùm enim Joannes se nec Christum, nec Eliam, nec Prophetam esse respondisset, nullum invenire titulum poterant, quo eum pro dignitate revereri possent; *Ac si dicerent: Tua insignis & excellens virtus non patitur, te communem esse hominem, adeo ut si Christus non sis, saltem sis illius præcursor illustris.*

2. Rupertus Abbas Tuitiensis, eorum legatorum in suis interrogationibus importunitatem reprehensurus, hac phrasi utitur: *Qui sibi sapientes & prudentes habebantur, interrogationibus irreverenter habitaculum tantæ gratiæ pulsaverunt.*

Quid dicis de teipso?

3. S. Joannes tantam sibi æstimationem comparaverat, ut majorem sibi, quàm Christo fidem adhiberent; huic etenim improperarunt, dicentes: *Tu de teipso testimonium perhibes? testimonium tuum non est verum;* at verò testimonium Joannis tanti faciebant, ut Dionysius in persona horum legatorum dicat, hanc quæstionem, eundem sensum habuisse, ac si dixissent: *Tu tantæ excellentiæ es, ut proprio testimonio tuo de teipso prolato credendum sit.* Tametsi enim nullius testimonium in causa propria juxta usum legalem, nisi mediante juramento recipi soleat; attamen sancto Joanni etiam se Filium Dei esse dicenti, fidem facile adhibebant. Ioan. v. 13.

Versus 23.

Ait: Ego vox clamantis in deserto: Dirigite viam Domini, sicut dixit Isaias Propheta.

Ait: Ego vox,

1. Porro vox nihil est aliud, quàm modicus quidam reperc ussus aer. Ecce tibi igitur vilissimum conceptum, quem is, qui passim ab omnibus filius Dei esse credebatur, in interiori cordis sui habebat, neque enim ipse se Zachariæ summi Sacerdotis filium, sed vocem tantum esse dicebat. Gabriel Archangelus de eo prædixerat: *Erit magnus coram Domino*; ipse verò illud Ecclesiastici consilium adimplere voluit, dicentis: *Quanto magnus es, humilia te in omnibus, & coram Deo invenies gratiam*. Quando, an Deus, Propheta, Messias esset, interrogabatur, semper respondit: *Non*, idque repetitis vicibus: at verò dum urgeretur, ut quis esset, ediceret, se vocem esse respondit, & nihil amplius. At verò ut S. Bonaventura ait: *Quia sic se humiliavit, merito Christus eum laudando exaltavit, dicens: Inter natos mulierum non surrexit major; tria enim, quæ homines ambiunt, contempsit Joannes, & abdicavit à se: sublimitatem excellentiæ, quando negavit se esse Christum; æstimationem sanctimoniæ, quando negavit se esse Eliam; opinionem incognitæ scientiæ, quando negavit se esse Prophetam.* Enimverò dicere quis posset, hunc vocis titulum minime illi convenire posse, utpote qui in virtute stabilis, optimeque fundatus fuerit. Unde Beda ait: *Joannis humilitas commendatur, qui cum tantæ virtutis esset, elegit solidè subsistere in se, ne humana opinione raperetur supra se.* E contra verò in eo sensu, quo Christus de ipso dixit: Ipse est Elias, jure merito Eliam se esse asserere poterat, quod tamen noluit; veri namque humilis viri virtus præcipue elucet, nondum honorem, quem non meretur, respuit; verum dum etiam illi honori accipiendo reluctatur, quem justè acceptare potuisset; verus namque humilis dona cœlestia, quibus exornatus esse noscitur, pro viribus celat & obtegit, eitque contrariæ prorsus indolis à superbo, qui de iisdem ostentationes publicas facit.

Luc. 1. v. 32.
Eccl. 3. v. 20.
In Joan.

2. Rupertus Abbas solos humiles intelligere posse dicit id, quod S. Joannes vocem se nominando dicere voluit: *Ex hoc dilecto solis parvulis, id est, humilibus intelligi datur, quia contemporalem Christo se esse fatetur, ac si aperte dicat: Non sum ego Christus, sed ego ille sum, quem interiori auditu audivit Isaias clamantem vobis, ut paretis vias ejus.* Toletus Joannem jam de se factam suam confessionem per sacræ Scripturæ testimonium confirmare, eisque propriam ignorantiam ob oculos statuere voluisse dicit: *Quasi diceret: vos quæritis an sim Elias, an ille Propheta, quia in Scriptura illos venturos vos legisse videmini; sed non consideratis, alium præter hos supereresse, qui etiam in Scriptura prophetatur venturus: Isaias enim cap. 4. v. 3. alium prænuntiavit præcursorem, dicens: Vox clamantis*, &c. *Ego igitur sum ille.* Illo utique Malachiæ textu uti potuisset, in quo ipse denominatur Angelus, quem Christus in ejus honorem allegavit: *Maluit tamen uti testimonio Isaiæ, tum quia major erat Propheta, tum quia conformior erat hæc ejus prophetia vitæ & prædicationi ipsius, quia ipse in deserto clamabat.* Est & alia quædam præcipua ratio, ut hoc testimonium conformius sit contemptui suiipsius, & humilitati suæ, adeo sublimis honoris oblationi oppositæ, quæ vox parvi fit, & parum æstimatur.

Lib. 1. in Joa.

3. Alius quidam Interpres, præter has aliam adhuc tradit rationem, cur hoc se nomine appellarit: *Quia*, inquit, *testimonium exhibuit de præsente Christo, alii vates Christum demonstrabant venturum; at Joannes indice prodit*, citatque testimonium Aristotelis dicentis: *Voce utimur ad præsentes, scriptura ad absentes; vox quia præco fuit Christi, præco autem voce clamat, non scripto.*

Mich. de Palat. In Joan.

4. Hugo Cardinalis ita exponit: *Quasi dicat, non sum quidem Christus, neque Elias, neque Propheta, sed sum præco ejus, qui præsens est, ostendens eum, sicut vox ostendit verbum: vox cum verbo transit usque ad ad auditum, & postea perit vox, & permanet verbum; ita Joannes: sicut ergo vox excitat auditum, ut verbum recipiatur; ita Joannes excitavit Judæos, ut Christum reciperent.*

5. S. Thomas nos ad devotionem S. Joannis admirandum invitat, ipsum namque illud Apostoli ad Galatas cap. 2. v. 20. adimpleviisse existimat, dicentis: *Vivo ego jam non ego. Et ideo non respondet: sum filius Zachariæ dicit autem se vocem esse, quia vox origine posterior est verbo, sed notitia prior; nam verbum in corde conceptum, per vocem prolatum cognoscimus, cùm sit signum ejus; Deus autem Pater præcursorem misit Joannem in tempore factum, ut Verbum ab æterno conceptum annuntiaret*; sicut vox manifestat, & innotescere facit conceptum, qui in mente nostra recondi- Gal. 2. v. 20.
tus latet: ita S. Joannes mundo innotescere fecit Verbum, quod in sinu Patris abscondebatur, neque etiamnum incarnatum nobis innotuerat: *Hic venit in testimonium, ut testimonium perhiberet de lumine, ut omnes crederent per illum.* Similiter sicut verbum mentis nostræ, voce qua exprimitur, anterius est, tametsi in audiente prior vox sit, ita Christus Verbum Patris prior fuit Joanne, licèt respectu annuntiationis Præcursor præcedat: *Ipse est qui post me venturus est, qui ante me factus est.* Albertus Magnus dicit: *Vox verbum præcedit, quia in voce formatur verbum, & sic Joannes præcursor est Verbi, Vox verbum declarat, sic Joannes declarabat Christum, ecce Agnus Dei. Vox deficit, & verbum auditum proficit: Joan. 3. Me oportet minui, illum autem crescere. Vox est* Joan. 3. v. 30.
inutilis absque verbo, & sic fuit inutilis Joannis prædicatio sine Christo. Vox à semetipsa nullum habet esse, aut durationem, nisi dependenter ab eo, qui illam profert: Ita quoque S. Joannes nihil sibi attribuit, sed omnia dona & gratias à Deo se habere cognoscit, ac proinde coram illo sese humiliabat: Deum namque illum esse, qui in ipso loquebatur & operobatur, agnoscebat.

6. Alcuinus in hunc textum Evangelii scribens, sancti Joannis Evangelistæ testimonium adducit, Filio Dei Verbi titulum imponentis, dum ait: *In principio erat Verbum*, &c. *Ex ipsa vestra locutione cognoscitis, quia prius vox sonat, ut verbum postmodum possit audiri: Joannes ergo vocem se asserit, quia Verbum præcedit. Adventum itaque Dominicum præcurrens, vox dicitur, quia per ejus ministerium Patris Verbum ab hominibus auditur.*

7. Quamvis hic vocis titulus sancto Joanni ex alio quoque respectu attribui posse videatur. Toletus ait: *Totum quod erat in Joanne, vox erat, inducens Judæos ad pœnitentiam, ad observationem & fidem; si spectare velis ejus nativitatem, conversationem, vitam, vestitum, & prædicationem.* Omnia enim hæc in S. Joanne facunda quædam & efficax persuasiva erat ad innocentiam & sanctitatem, deserto nimirum, miraculosa ejus nuditate, & nuditate continuo prædicantibus. Sanctus Ambrosius ait: *Etiam hodie clamat Joannes exem-* Serm. 9.
plo & verbo, & vocis suæ tonitruo deserta nostrorum concutit peccatorum.

Clamantis.

8. S. Thomas duos clamandi modos distinguit, di- In Joan.
cens: *Quod autem addit, clamantis, potest intelligi dupliciter, ut scilicet sit vel Joannis clamantis & prædicantis in deserto, vel Christi clamantis in seipso, secundum illud 2. Corinth. ult. An experimentum ejus* 2. Cor. ult. v. 3.
quæritis, qui in me loquitur Christus. Sanctus Præcursor innumeros homines convertebat, ipsum quoque Herodem Regem impium atque sacrilegium, de quo dicitur: *Libenter eum audiebat, & audito eo multa faciebat:* hoc tamen non obstante S. Joannes Verbum æternum in se & per se loquens agnoscebat; unde Theophylactus verba illa: *Ego vox clamantis*, ita exponit: *hoc est: ego sum vox Christi*, quod optimè cum illo Lucæ convenit, ubi Christus dicit: *Qui vos audit, me audit.* De Baptista autem Luc 10. v. 16.
speciatim S. Paschasius ita scribit: *Quia in eo Dei Sa-* Lib. 3. in Matth.
pientia clamare intelligitur, ut ubique audiatur, & nullus insipientium de ignorantia excusetur. Porro valde considerabile est illud *Clamantis*; non enim dicit: *Ego vox clamans, sed clamantis*; ut nobis innueret

vocem

vocem ejus, qui verbum Dei annuntiat, sicut & ipsum Dei Verbum à Deo dirigi & regulari debere, ut in auscultantibus illud fructum proferat.

9. Albertus Magnus ita exponit ; *Vox clamantis*, id est, *à somno peccati homines excitantis*. Rupertus Abbas pariter per hunc clamorem pœnitentiam, quam peccatoribus annuntiabat, intelligendam esse dicit: *Clamo nunc vobis, parate viam Domini, quia videlicet dico vobis, pœnitentiam agite.*

In deserto.

10. Porro ratio litteralis, cur S. Joannes in deserto commoratus sit, ibique prædicaverit, à S. Thoma in Joan. hisce verbis traditur: *Ut in deserto manens, immunis esset ab omni peccato, & sic dignior esset Christo testimonium ferre, & ex vita sua testimonium suum credibilius esset hominibus.* Quantò enim testis irreprehensibilior, majorique bonitate & integritate præditus fuerit, tantò major illi fides & respectus adhibetur. Quoad sensum verò mysticum idem Sanctus per desertum gentilitatem significari dicit, juxta illum Isaiæ 54. v. 1. *Multæ filiæ desertæ*, &c. *Ut ergo ostenderet, quod doctrina Dei de cætero non debet esse in Jerusalem tantum, sed in gentibus, clamavit in deserto.* Quamvis, ut idem Angelicus Doctor ait, per desertum Judaismus quoque intelligi possit: *Per desertum Judæa, quæ jam deserta erat, Mat. 23. v. 38. Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta. Clamavit ergo in deserto, id est, in Judæa, ut per hoc daretur intelligi, quod populus, cui prædicabat, jam desertus erat à Deo.*

Dirigite viam Domini.

11. Rupertus Abbas ait; *Et quid clamat? Parate viam Domini: in via namque est Dominus, viam vitæ præsentis est ingressus, in via nunc est; ecce tanquam sponsus procedens de thalamo suo: exultavit ut gigas ad currendam viam. Unde, & quo iturus est? à summo cœlo egressio ejus, & occursus ejus usque ad summum ejus; nolite resistere, nolite offendicula ponere.* In hac autem via, per quam Salvator ad nos venit, obices & offendicula ponimus, quando peccata, scandala, & offensas ejus non removemus. Ps. 7, 18. v. 6. &

12. Salmeron to. 4. ar. 15. dicit, Moysen & Prophetas nos quidem viam Dei, id est, legem ejus docuisse, sed via quædam longa illa erat: *Nihil ad perfectum adducentes; per eam non intrabat Christus ad animas hominum sanctificandas, ideo opus erat alia via, atque hæc quoad interna attinet, pœnitentia est, quæ fidem includit: quantum ad externa, Sacramentum Baptismi est.*

13. Toletus hunc loquendi modum metaphoricum esse dicit, quo dicere voluit, officium ejus esse, ut tanquam Prodromus & Præcursor, populo illi viam ad Messiam præparet, qua illi occurrere, eumque recipere posset. *Ut enim via recta est brevior, & facilior ad iter peragendum, sic dirigere viam, est, se facilem exhibere ad recipiendum Dominum.* Demum verò in quonam facilitas illa & dispositio ad Christum recipiendum consistat, exponit, nimirum in exacta divinæ legis ipsius adimpletione: *Quod erat, legem ut debuerant, observare, vitia omnia, quæ impedimenta sunt viæ, & causa ne venientem reciperent, nec etiam agnoscerent, omnino abjicere.*

14. Albertus Magnus quoque hanc viam rectam, exactam præceptorum observantiam esse scribit: *Via Domini mandata ejus sunt, quæ via, sicut dicit Glossa, dirigitur per fidem & opera, per quæ ingreditur Christus ad nos, & nos ad ipsum.* Et quidem in hac expositione viæ rectæ omnes sacri Expositores concorditer conveniunt. Beda ait: *Via Domini ad cor dirigitur, cum ad præceptum vitæ præparatur; unde scriptum est: Si quis diligit me, sermonem meum servabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus.* Subditque idem Sanctus, quinam incapaces sint, ut Christo occurrere, eumque recipere possint, dum ait: *Quisquis ergo in superbiam mentem elevat, quisquis avaritiæ artibus anhelat, quisquis se luxuriæ inquinamentis polluit, cordis ostium contra veritatem claudit, & ne ad se Dominus veniat, claustra animi seris vitiorum damnat.* Psalmista quoque in pluribus locis nomine vitæ, præcepta divina intelligit: *Perfice gressus meos in semitis tuis, ut non moveantur vestigia mea, deduc me in semitam mandatorum tuorum, quia ipsam volui.* Ps 16 v5. Ps. 138. v. 15.

15. Eusebuis Emissenus in homilia quadam de Nativitate S. Joannis ita scribit: *Et nos rectas faciemus semitas Dei nostri, si teneamus in nobis verbum veritatis, affectum justitiæ, patientiæ, misericordiæ, pacis, benevolentiæ. Hæc est illa via, per quam Christus incedere delectatur.*

16. Dionysius Carthusianus modum quoque hanc viam dirigendi nos docet, dum ait: *Recte & vere exercete opera bona & sancta, & bona desideria in vobis habete, per quæ Deus ingreditur cor humanum, hoc est, vitiorum obliquitates fugite, vos ipsos ad gratiam præparate, atque ad Christi prædicationem & fidem mentes vestras disponite.*

17. Porrò per viam tritam & regiam, præceptorum observantia denotatur, at verò per semitam consilia Evangelica ad perfectionem tendentia. Et ideo illis verbis non solum nobis, ut per divinorum præceptorum viam gradiamur, nos hortatur, verùm etiam consiliorum Evangelicorum executionem tentandam esse suadet.

18. S. Thomas dicit: *Via autem ad recipiendum Deum parata & recta via justitiæ, secundum illud Isaiæ 26. Semita justi recta est*, &c. *tunc enim semita justi est recta, quando homo totus subjicitur Deo, scilicet intellectus per fidem, voluntas per amorem, operatio per obedientiam Deo subduntur.* In Joan.

19. S. Gregorius à S. Thoma in Catena citatus dicit: *Via Domini ad cor dirigitur, cum veritatis sermo humiliter auditur. Via Domini ad cor dirigitur, cum ad præceptum vita præparatur.*

20. Regius Propheta David olim à Deo postulabat, dicens: *Dirige in conspectu tuo viam meam.* Verùm intentum suum quoad corporalem Dei præsentiam assequi minimè potuit, quia humanitate sua mediante nondum visibilis factus fuerat; at verò postquam S. Joannes nobis eum digito monstravit, dicens: *Ecce Agnus Dei*, &c. simul quoque modum nos docuit, qualiter in occursum Redemptoris vias dirigere debeamus, ut divina ejus præsentia, quam in sanctissimo Eucharistiæ Sacramento reliquit, fructuosè perfruamur. Ps 5. v. 9.

Versus 24.

Et qui missi fuerant, erant ex Pharisæis.

1. Salmeron dicit, Evangelistam nobis hisce verbis indicare voluisse, quales hi legati fuerint, quia tametsi illos Sacerdotes & Levitas esse dixerit, per hoc ramen non excluserit, quin Pharisæi quoque esse potuerint: *Poterant simul esse religione sectaque Pharisæi, quemadmodum modum apud nos multi religiosi sunt sacerdotes.* Voluit quoque Evangelista illis verbis insinuare nobis, illos superbos, & erga Præcursorem invidos fuisse. *Quem tantus populus Pharisæis relictis, & acri oratione ab eo objurgatis sequebatur, ideo illi minimè in Joannem credebant, & animo calumniandi venerant*; quamvis Concilii proceres, à quibus missi fuerant, non à passione, sed fine recto & æquo ad hanc legationem instituendam motos fuisse concedat. To 10. cit.

Rupertus Abbas quoque sinistram horum Pharisæorum intentionem subindicat, dum ait: *Ex Pharisæis, videlicet ex iis, qui non Dei, sed suam quærebant gloriam* alii quoque expositores eosdem a malignitate notant. Nam Haymo ait. *Pharisæi Doctores legis invidebant Joanni, quia videbant se à populo derelinqui, & prædicationem Joannis sequi.* In Joan.

2. Lucas Burgensis dicit: Sacerdotes & Levitæ erant dignitate atque officio, secta autem Pharisæi, idque nobis Evangelistam insinuare voluisse dicit, dum legatos ex Pharisæis fuisse notat, *ut mitigaret arrogans illud responsum, quod sequitur temere carpentium viri sancti gesta, quasi dicat; Nihil mirum, Pharisæi fuerunt.* S. Thomas verò multorum opinionem refert, qui illos diversos fuisse existimant à primis legatis, qui missi fuerant, ut interrogarent: *Tu quis es?* creduntque Pharisæos postea superveniisse, ut eum propter baptismum, quem conferebat, reprehenderent. Origenes de primis ita scribit; *Cum didicissent quis esset,*

vel

vel non esset, decentissimè quiescunt; veluti silentio faventes, & demonstrantes se admittere quæ audissent, quod baptizare conveniat voci clamantis in deserto, ad dirigendam viam Domini; contrà verò Pharisæi (ut, qui juxta nomen suum divisi quidam & seditiosi essent) se eadem non sentire demonstrant, cum Judæis existentibus in urbe Metropoli, & eum ministris cultus divini. Motivum autem illorum paulò antè insinuatum est, nempe invidiæ. Unde Albertus Magnus ait: *Egregiis quidem in Scripturæ scientia, sed calumniosis ex invidia*; ideoque S. Joannem censurare non dubitantes, causam ab eo administrati Baptismi sciscitantur: *Illi doctrinam de suis actibus requirunt* (inquit Alcuinus) *qui doctrinam nesciunt quærere, sed invidere*. Toletus verò è contra eosdem fuisse censet, eisque minimè commissum fuisse autumant, ut eum de Baptismo interrogarent, sed tantum ut, num Messias esset, ab eo ediscerent: *At quia, qui missi sunt, erant ex Pharisæis legis zelum præseferentes, se aliis omnibus in legis observantia anteponentes, nec quicquam contra legem fieri permittentes, non ut legati, sed ut superstitiosi interrogant quæ sequuntur*. Et quidem prima facie eos zelo moveri videri posset, revera tamen passio & invidia unicum illorum motivum erat. Unde Glossa ait; *Doctrinam non quærunt, sed invident*. Et Beda à Luca Burgensi citatus dicit: *Studio reprehendendi, non cognoscendæ veritatis.*

Versus 25.

Et interrogaverunt eum, & dixerunt ei: Quid ergo baptizas, si tu non es Christus, neque Elias, neque Propheta?

1. Ammonius Alexandrinus in Catena Græca, traditionem inter Hebræos fuisse dicit, quod Baptismum solus Messias collaturus esset.

§ Thom. in Joan. 2. Observandum quoque est, Pharisæos hanc interrogationem non proposuisse Joanni, inquit Doctor Angelicus, ut ab eo baptismi sui mysterium ediscerent: sed ut eum reprehenderent, & ab ulteriori baptismi exercitio impedirent, *Non quærunt ut sciant, sed ut impediant*; videbant enim quod ex omnibus locis ingens quædam populi multitudo, ab hoc novo ritu attracta, ad Joannem accurreret, ac proinde invidia stimulari, eidem se opponere satagebant: *Continere non valentes suam manifestam invidiam, dicunt: Quid ergo baptizas? quasi dicant: Non debes baptizare, ex quo negas te esse aliquem illorum trium, in quibus præfiguratus est baptismus: si tu non es Christus, qui baptizaturus est fontem in ablutionem peccati; & si non es Elias, neque Propheta Elisæus, qui sicco vestigio Jordanem transierunt*. Cajetanus notat, sacrum textum non sine mysterio subjungere, hos ex Pharisæorum secta fuisse, ut exinde cognosceremus, illos ex propria indole sectæ adversus Joannem malignatos fuisse, non verò ex eorum, qui eos miserant, voluntate aut commissione. *Non ex commissione mittentium, sed ex proprio sensu subjunctam interrogationem fecerunt, commissum enim erat eis, ut interrogarent eum: Tu quis es? & non ut arguerent eum de baptismo*. Theophylactus notat; eos primò conatos fuisse, ut, si possibile eis foret, eum seducerent; at verò, cum id irrito eventu tentassent, tandem ad reprehensionem illius descendisse. *Postquam per adulationem non potuerunt eum ad suas partes trahere, atrocibus & minacibus verbis terrent, ut dicerent, quod volebant, & confiteretur se esse Christum.*

In Joan. A. 3. S. Thomas Pharisæis hisce illos assimilat, qui spirituali animarum profectui sese opponunt: *Similes istis sunt invidi, animarum profectum impedientes, qui dicunt videntibus, nolite videre.*

4. S. Gregorius in Catena stabilitatem S. Joannis hisce verbis admiratur: *Cum perversa mente requiritur, à bonitatis suæ studio non mutatur, sed verbis invidiæ, prædicamenta respondit vitæ.*

Versus 26.

Respondit eis Joannes dicens: Ego baptizo in aqua: medius autem vestrum stetit, quem vos nescitis.

Ego baptizo in aquâ.

1. *Hoc est, corpus abluo*, inquit Albertus Magnus, qui Glossam quandam citat, dicentem: *Ne imputetur, quod agò, audaciæ, quia corpora abluo aqua, non aufero peccata*. Dionysius Carthusianus eodem modo responsionem istam explicat: *Ego baptizo in aqua, id est, exterius lavo corpora vestra, non intus purgo à culpa, nec gratiam præsto*. S. Thomas ait: *Quasi dicat: Non debetis mirari, si ego, qui non sum Christus, nec Elias, nec Propheta, baptizo; quia baptismus meus non est completivus, sed imperfectus: nam ad perfectionem baptismi exigitur lotio corporis & animæ; & corpus quidem secundum naturam lavatur aqua, anima vero non nisi spiritu: Ego baptizo in aqua, id est, corpore lavo corpus, veniet autem alius, qui perfectè baptizabit scilicet in aqua & Spiritu sancto.* In Joan.

2. Toletus scribit, S. Joannem justificare se voluisse, dicendo, quòd baptizet tanquam Præcursor Messiæ, inter ipsos præsentis, tametsi ipsi eum non cognoscebant. *Ac si dixisset: Rectè cogitatis baptismum futurum tempore Christi, & ad eum, & ejus Præcursorem tantum pertinere, sed non est quod me accusetis, quia si baptizo, Christus jam adest, & hunc ego præcurro, & ostendo vobis*. Porro lavacrum istud, quod Baptista ministrabat, à lege quidem ordinatum non erat, bene tamen ab aliquo, qui lege superior sit, id est, per instinctum, impulsum, & speciale Dei præceptum; unde Salvator noster, prout Toletus in cap. 22. vers. 24. Matthæi advertit, Hebraismi sapientibus quæstionem quandam proponit: *Interrogabo vos & ego unum sermonem: Baptismus Joannis unde erat? è cœlo? an ex hominibus? non dixit, an ex lege*, inquit Toletus, *quia certa res erat non esse secundum legem, sed ex particulari Dei mandato.* Mat. 22. v. 24.

3. In hac quoque responsione S. Joannis humilitas & modestia mirè relucet, quia cùm se excusare posset dicendo, filium Dei hoc baptismi ministerium sibi præcepisse, (siquidem ut S. Bonaventura ait: *Erat in præparationem ad baptismum Christi, non in remedium*) nihilominus responsionem in suum favorem retorquere noluit, ad denotandum, quod virtus animæ, Redemptorem suum imitari volentis, consistit in eo, quod injurias minimè graviter ferat: *Cum malediceretur, non maledicebat*. Lucas Burgensis ait: *Arrogantibus modestè simul & appositè respondet*. S. Cyrillus dicit; *Æquo animo fert increpantes*, nimirum dignum se ejus Præcursorem probare voluit, de quo Isaias vaticinatus fuerat: *Nec audietur vox ejus foris, calamum quassatum non conteret, & linum fumigans non extinguet.* Isa. 42. v. 2. & 3.

Medius autem vestrum stetit.

4. Salmeron ly *stetit*, in tempore præsenti intelligendum esse dicit, ut idem sit, quod *stat*; citatque authoritatem S. Cypriani & S. Ambrosii idem dicentium. Quod Toletus quoque confirmat, citans insuper S. Hieronymum. Nimirum ad illum textum Deuteron. 18. v. 18. alludebat, ubi Hebræus legislator Messiæ adventum in spiritu prophetico prævidens, ea ore ipsiusmet Dei dicit: *Prophetam suscitabo eis de medio fratrum suorum, similem tui.* Verè admirabilis est illa, nunquam errans Dei providentia, quæ per infinitæ sapientiæ suæ prodromos bona è malis elicere novit; siquidem ex malignitate & invidia Pharisaica, clarissimum & manifestissimum adventus; imò præsentiæ suæ personalis testimonium deducit; accidit enim quod legati cùm hac responsione Jerosolymam redeuntes, coram summis Sacerdotibus, & principibus synagogæ, ex ore adeo veridico viri cujusdam in hac occasione tantopere æstimati, Messiam jam de facto venisse annuntiarent. Quæ occasio opportunior esse nequaquam poterat; *Sermo opportunus est optimus*; siquidem Præcursor, ut huic tam violentæ apud se factæ instantiæ responderet, ad hanc veritatem manifestandam rogatur, imò coactus fuit. Unde Albertus Magnus ait: *Ecce temporis opportunitas, non enim levitate verborum & animi ultrò testificatus est, sed in tempore requisitionis, quando utile fuit.* Jo. 16. v. 4. Pr. 15. v. 23.

5. Quoad sensum litteralem, hisce verbis discere voluit, quod Messias ab illis quæsitus, publicè illos conversa-

Bar.3 v.38. versaretur : *In terris visus est , & cum hominibus conversatus est* ; quasi diceret , ut Lucas Burgensis ait : *Conversatur vobiscum , habitat inter vos , intrat & exit , ut alia Scriptura loquitur , agit vobiscum jam ab annis pluribus* . Toletus ait : *Conversatur vobiscum ut unus ex vobis, non est in abscondito*; citatque illum Isaiæ textum cap. 12. v. 6. *Magnus in medio tui sanctus Israel*. Salmeron t. 16. Joannem ad communem vitam alludere voluisse dicit, quam Joannes ducebat : *Dicitur medius inter Judæos , quod communem vitam ageret Deus & homo* . Euthymius Christum se velut personam popularem & vilem , medias inter turbas miscuisse dicit , ut prædicationem S. Joannis auscultaret : *Eo enim tempore Christus immixtus erat populo , nam quasi unus è vulgo veniebat ad baptismum , quod divina revelatione Joanni innotuerat* .

6. In sensu vero mystico inquit Salmeron : *Medius , Dei & hominum mediator , in medio Ecclesiæ existens , secundùm deitatem in medio est divinarum personarum ; medius etiam , quia sæpe veniebat ad audiendum Joannem inter alios* . Albertus Magnus ait : *Quia medius inter Deum & homines , 1. Timoth. 2. vel medius , quia se omnibus prope positis & propinquis exhibet ad usum* .

7. Verum enimverò populus Christianus præ cunctis aliis hominibus gavisus est specialissimo hoc privilegio stabiliter ad finem usque sæculorum filii Dei in Eucharistiæ Sacramento existentis præsentia perfruendi : *Ecce*
Matt.28.v 20. *ego vobiscum sum omnibus diebus , usque ad consummationem sæculi* , quod longè plus est , quam dicere , *medius stetit*; neque enim dari potest unio , quæ illa major existat : *Medius nostrum stat* , cum tanta sui communi-
Joan.6. v 55. catione , ob id expresse communio appellatur : *Qui manducat meam carnem , & bibit meum sanguinem , in me manet , & ego in illo* , & ideo anima , quæ cum dispositione debita ad divinum hunc panem accedit, cum
Galat.2.v20. Apostolo jure merito dicere potest : *Vivo ego , jam non ego , vivit verò in me Christus* . S. Bernardus de natura & dignitate divini amoris tractans , ita scribit : *Manducat & bibit corpus & sanguinem Redemptoris sui , manna cœleste , panem sapientiæ , & manducans transformatur in naturam cibi , quem manducavit ; corpus enim Christi manducare , nihil aliud est , quam corpus Christi*
opusc.58.c.5. *effici*. S. Thomas , qui præ quovis alio erga Angelicum hunc panem devotissimus fuit , deque eodem altissimè scribit , in quodam opusculo suo , quod hanc unionem attinet , hæc verba habet : *Cum datur in cibum , non datur ad separationem aliquam , sed ad omnimodam unionem : uniuntur enim in unitate corporis , cibus & sumens* .
De Eccles. Hier. c.3. Sanctus Dionysius Areopagita communioni sacramentali ingeniosum quoddam epithetum attribuit , dum illam *spiritualem insitionem* appellat ; insitio enim efficit ut arbor illa , cui altera inseritur , communicetur natura & fructus arboris insertæ , id quod in sacra communione pariter accidit . Si igitur huic sacratissimæ inferamur viti , divinorum participes efficiemur . Ecclesia dicit : *Deus , qui nos per hujus sacrificii venerandacommercia , unius summæ divinitatis participes effecisti* . Enimverò Salvatoris monitum est , ut ad imitationem Patris nostri , qui in cœlis est , perfecti esse
Matt.5. v.48. studeamus : *Estote perfecti , sicut & Pater vester cœlestis perfectus est* ; & quidem prima facie videri posset admodum difficile , imò impossibile esse , ut consilium istud exequamur , aut in praxim redigamus ; ex alia verò parte nequaquam est credibile , quod Salvator noster nos ad aliquid conandum hortetur & invitet , quod virtute & capacitate nostra superius sit , eamque transcendat . Quonam igitur modo ad tam sublime sanctitatis & perfectionis fastigium pertingere quis poterit ? Modus hic facillimus est , hoc enim assequemur , si nos pane hoc Eucharistico , qui filius Dei est, nutriamus ; si enim revera ita est , uti est verissimum, quod qui hunc divinum panem manducat , unum & idem
Ioan. 8.v.56. cum ipso fiat : *In me manet , & ego in illo ; qui manducat me , & ipse vivet propter me* ; per necessariam inde consequentiam deducitur , quod efficiamur quoque perfecti , sicut Pater ejus cœlestis , quia anima talis verè dicere potest , quod Christum verè in se habeat , *vivit in me Christus* , qui cum Patre æqualiter perfectus est , utpote secunda sacrosanctæ illius Triadis persona. *Verbum caro factum est* , inquit S. Joannes , *& habitavit in nobis* ; non dicit. *Inter nos* , vel *Nobiscum* , quoad conversationem externam ; sed *Nobiscum* , quoad conversationem externam ; sed *in nobis* per unionem sacramentalem , quæ à sanctis Patribus . *Extensio Incarnationis* appellatur . *Membra sumus corporis ejus* ,
Chrys. ho. 61. ad pop. inquit sanctus Apostolus ad Ephesios 5. v. 30. *de carne ejus , & de ossibus ejus* ; *ut non tantum* , ut ait Chrysostomus , *per charitatem hoc fiamus , verum & ipsa re in illam misceamur carnem* . S. Hilarius postquam veritatem corporis & sanguinis Redemptoris in Eucharistia multis argumentis ostendisset , de eadem sacrasancta
S. Hilar l 8. de Trinit. carne & sanguine demum subjungit , dicens : *Hæc accepta atque hausta id efficiunt , ut & nos in Christo , & Christus in nobis sit ; est ergo in nobis ipse per carnem , & sumus in eo , dum secum hoc , quod nos sumus , in Deo est : quod autem in nobis naturalis hæc unitas sit , ita ipse testatus est : qui edit carnem meam, & bibit sanguinem meum, in me manet , & ego in illo* . S. Cyrillus Hierosolymitanus illos , qui communicat , consanguineos
Catech. 4. Christi appellat : *Concorporei , & ut ita dicam , consanguinei Christi facti estis* . Et paulò post subjungit , quod Christum intra nos portemus : *Efficimur Christiferi , hoc est , Christum in corporibus nostris ferentes ; cum corpus ejus & sanguinem in membra nostra recipimus* impleturque in nobis quod Petrus ait : *Divinæ consortes facti naturæ* .

Quem vos nescitis .

8. Hæc præsentia & unio corporis Christi cum anima & corpore nostro ; fortiter nos obligat , ut erga tantum thesaurum , summam reverentiam , devotionem , & gratitudinem exhibeamus : *Neque enim est ,*
Deut. 4. v. 7. *aut fuit aliquando tam grandis natio , quæ habeat Deos appropinquantes sibi , sicut adest nobis Deus noster* , licebat olim populus Hebræorum , cum tamen revera & in substantia actualis illa Dei in populo suo præsentia , nihil aliud fuerit , quam Dei in ligno seu arca assistentia , quæ nullam cum Sacramento corporis Christi habet proportionem ; & tamen ad infinitum hoc beneficium tam parum nos reflectimus, nosque adeò frigidè gratos exhibemus . Quod si fortè dixeris , divinitatem sub accidentium eucharisticorum velo occultam delitescere , & absconditam , ideoque jure merito dicere nos posse : *Nescimus* . Respondeo , quod fides ad divinitatem illam , sub velo illo conspiciendam , lynceos oculos habere debeat ; imò divinitatem in hoc Sacramento reconditam non videri , beneficium pariter , & gratitudinis obligationem in nobis adauget , quia , ut
De cast. connub. c.24 B Laurentius Justinianus dicit : *Prudentissimo igitur Dei Verbum usum fuisse consilio perspicue claret , ut se corporaliter daret hominibus , & tamen accidentibus velatum , quatenus ex præsentia nosceretur charitas , & per operimentum visibilis formæ , humanæ ad ipsum accedere valeret infirmitas* .

9. Verum quidem est , quod Deus pro cunctis beneficiis suis debitam à nobis gratitudinem exposcat , specialissimè tamen pro eo , quod in Eucharistia accipimus , gratos nos esse desiderat , & ideo illud , ut
Hom. 26 in Matth. Chrysostomus notat , *Eucharistiam , hoc est , gratiarum actionem nuncupat* ; voluit enim , ut ipsummet tanti Sacramenti donum , hoc gratiarum actionis nomen secum subinferat , ut nostram gratitudinem & recognitionem tantò magis in nobis excitet . Quando sanctissimum hoc Sacramentum instituit , prout in Canone Missæ quotidie recitatur , primò omnium æterno Patri suo gratias egit : *Accepit panem , & gratias agens benedixit* . David quoque , quando mentem suam per spiritum propheticum in sacrum hunc calicem defixit , de eoque loqui incepit , antequam illius mentionem faceret , primo gratias egit , sicut & immediatè post
Ps 115. v. 12 & 13. idem fecit , dicendo : *Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Calicem salutaris accipiam, & nomen Domini invocabo , vota mea Domino reddam* .

10. Quodsi Christus apud S. Matthæum ei , qui in ejus nomine calicem aquæ frigidæ pauperi porrigit , æternam se retributionem daturum esse promisit , quantò magis erga Deum per debitum gratiarum & laudum tributum , grata mente recolere debemus , quod de inæstimabili sanguinis sui calice , & sacratissimo corpore suo nobis , qui pauperes & cœlestium bonorum egeni sumus , tam liberaliter & munificè prospexerit :
Ps 21. v. 27. *Edent pauperes , & saturabuntur* , inquit David , cum hoc tamen onere , *Laudabunt Dominum , & requirent eum* ;

eum ; sive reminiscentur : Verè non est hic calix aquæ frigidæ , quia teste Concilio Tridentino , in hoc Sacramento *divitias gloriæ suæ effudit* ; unde S. Bernar-
Ser. 9. sup Ps. Qui habitat. dus ait : *Non est hic calix aquæ frigidæ , sed calix inebrians , quam præclarus.*

11. Nulla Deo cura fuit , ut in arca virga Moysis conservaretur , quæ tot portenta patraverat , populumque Dei è dura Ægypti servitute in libertatem asseruerat , neque ut in ea asservaretur aqua , quæ tot annis è duro silice seu petra scaturierat , coturnices , quas de cœlo depluerat , sed solùm manna asservari voluit , quod hujus panis Angelorum symbolum erat, ut ostendat , quantum sibi curæ sit , ut beneficii hujus & doni infiniti nunquam non memores simus ; nam tametsi aliàs idem manna ex una tantum die in alteram conservatum putrefieri consueverit , illud tamen in arca prædicta per sæcula illæsum manere voluit , ut nostram in nobis gratitudinem continuò excitaret (*omnia infigurà contingebant illis*) quasi dicere vellet ; tametsi omnium bonorum , quæ à pia Dei dextra accepistis , memoriam amiseritis , hujus tamen beneficii jugis memoria deponenda nunquam erit ; atque ideo quovis tempore & in omni loco ad finem usque sæculi publicè
Matt. 28. v. 20. vult esse hoc Sacramentum omnium oculis expositum: *Ecce vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi* . Adhæc sancta mater Ecclesia non sine peculiari mysterio , priusquam divinum hunc panem consecret , nos in Præfatione ad gratiarum actionem invitat per sacerdotem dicentem : *Gratias agamus Domino Deo nostro* , respondetque per ministrum : *Dignum & justum est* ; cui demum Celebrans replicat : *Verè dignum & justum est , æquum & salutare , nos tibi semper & ubique gratias agere* , &c. ideo quoque Apostolus de sacrosancto Christi corpore in nobis recepto , loquens , prius dicit : *Glorificate* , & postea subjungit : *Et portate*
1. Cor. 6. 20. *Deum in corpore vestro*. Vultisne signum aliquod evidens unde post sumptam communionem sacram , Christi in anima nostra præsentiam clarè agnoscere possimus ?
Jo: 6. v. 57. Audite idipsum ab ipsomet Christo , qui dicit : *Qui manducat meam carnem , & bibit meum sanguinem , in me manet , & ego in eo* : In quibus verbis illa præcipuè notanda sunt : *In me manet* ; illis namque insinuatur , quod , si nos post sumptam communionem totaliter in Deum absorpti , devotisque meditationibus intenti , tanti hospitis majestatem , tanti doni singularitatem , infinitumque tanti thesauri , quem in cordis nostri ærarium recludimus , valorem meditantes steterimus , simulque eodem tempore per humilitatis , reverentiæ & gratitudinis affectus nos ei obsequiosos exhibuerimus , clarum id signum futurum sit , unde agnoscere possumus , quod Deus quoque ad benefaciendum nobis intentus sit , stabiliterque in anima nostra permaneat : *Et ego in eo* . Unde sanctus Augustinus tr. 17. in Joan. *Signum quia manducat & bibit , hoc est , si manet & manetur , & habitat & inhabitatur , si hæret ut non deseratur* , adeo ut verò nobis dici possit : *Medius vestrum stat , quem vos nescitis* ; secus enim si fiat , manifestum signum est , quod corporaliter tantùm in nobis sit , non verò spiritualiter.

In Joan. 1. 1. 12. Rupertus Abbas super illa verba : *Quem vos nescitis* , ita scribit : *Quem scire expedit , quem quærere oportet , quem invenisse prodest , in quem credere salus est*.

13. Lucas Burgensis S. Joannem dicere voluisse existimat , quòd tametsi tanto tempore cum ipsis conversatus fuerit , ipsi tamen eum nondum , quis vel qualis sit, agnoverint: *Vos adhuc nescitis , nondum novistis quis sit; facie vidisse potuistis, sed nescitis cujus dignitatis & conditionis sit , gerit enim adhuc se ut plebeium & humilem ; nondum ei visum est, seipsum manifestare, & vim ac magnitudinem suam exserere*; id quod Baptista dixit; priusquam Christus se per miracula, & discipulorum suorum sequelam manifestaret: *Pridie nimirum ejus diei , quo à jejunio & tentationibus deseruit desertum ; nam pridie hujus legationis vidit Jesum venientem ad se, & ait: Ecce Agnus Dei*.

In Joan. 14. S. Thomas hanc , quam Baptista de Judæis allegat ignorantiam , in alio sensu declarat, dum ait : *Nescitis , id est, hoc quòd Deus factus est homo , capere non potestis . Item nescitis , quam magnus sit secundum naturam divinam, quæ in eo latebat, quem vos nescitis, in mundo erat, & mundus eum non cognovit ; lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt*.

Versus 27.

Ipse est , qui post me venturus est , qui ante me factus est , cujus ego non sum dignus : ut solvam ejus corrigiam calceamenti.

Ipse est , qui post me venturus est , qui ante me factus est.

1. Postquam S. Joannes se humilitatem suam non ignorare demonstrasset , nunc quoque Dei se lumine præditum esse ostendit . Nam ut Clemens Alexandrinus l. 3. pædag. ait : *Est disciplinarum pulcherrima ac maxima seipsum nosse ; si quis enim seipsum norit , Deum cognoscit* . Nos quoque si in perfecta nostri ipsius notitia exercuerimus , nobis ipsis frequenter dicendo : *Tu quis es ?* ad Deum quoque cognoscendum magis magisque illuminabimur . *Ipse est , qui post me* , &c. Sapiens in Proverbiis dicit : *Nunquid non sapientia clamitat , &* Prov. 7. 1. *dat vocem suam ?* Sed quosnam invitat ? num fortè viros sapientes , eloquentes , magnaque literatura præditos ad se evocat ? minima ; sed sequitur ; *Intelligite parvuli* ; humiles igitur ad ejus intelligentiam elevantur , hi sunt quibus altissima & imperscrutabilia mysteria sua revelat.

Cujus ego non sum dignus ut solvam ejus corrigiam calceamenti.

2. Euthymius in persona Baptistæ dicit : *Neque inter postremos ejus servos numerari mereor , propter magnitudinem considerat æ in eo divinitatis , postremis namque ministris aptari solent hujusmodi ministeria.*

3. S. Thomas quoque idem dicit , nimirum quod In Joan. solvere calceamenta omnium sit ministeriorum infimum *Est minimum obsequium* , inquit , *quod hominibus fieri potest . Ex quo patet , quod Joannes multum accesserat ad Dei cognitionem , in quantum ex consideratione infinitæ magnitudinis Dei , se totaliter vilipendebat , & nihil se esse dicebat* . Dionysius Carthusianus similem inde moralitatem deducit , cum ait : *Noverat quod homo tantò sit coram Deo sublimior , quanto in oculis propriis fuerit vilior* . S. Cyrillus Alexandrinus S. Joannem se non In Joan. tantum indignum censuisse scribit , qui ejus præcursor esset , verum etiam ne quidem qui servi nomen mereretur : *Tanto me intervallo superat , ut ne servi loco dignum me apud ipsum reputem* . Verum enimverò , quia infallibilis est illa Christi promissio : *Qui se humiliat , exaltabitur* ; ideo ut Chrysostomus ait : *Manum , quam* Ho. 38. ad pop. *calceamentorum dixit indignam , hanc super caput suum Christus attraxit , quando ad baptismum Joannis verticem inclinavit* . Veruntamen difficultas hoc loco exsurgit ; cum enim Joannes se vocem Verbi dixerit : *Ego vox clamantis* , vox autem in ore fit eam formantis , quomodo igitur se indignum , qui manus suas pedibus ejus admoveret , dicere potuit ? Ecce tibi hujus rei mysterium : nimirùm ad sublimiora cœli dona conservanda opus est , ut quis in terra , id est , in humilitate , suique ipsius contemptu valde profundus sit . *Mystice per calceamenta* , inquit Dionysius Carthusianus , *intelligitur Christi humanitas à Verbo induta , per pedem divinitas humanitate tecta , per corrigiam verò unio utriusque. Joannes ergo non fuit dignus corrigiam calceamentorum pedis Christi solvere , quia non potuit perfectè incarnationis mysterium , seu modum hypostaticæ unionis humanæ naturæ cum Verbo explicare , imò hoc excedit intellectum non solum omnium viatorum , sed & Angelicorum spirituum.*

4. Albertus Magnus postquam Joannem jure merito se indignum censuisse dixit , qui calceamentum Christi solveret : *Quia nullus sanctorum sufficit ad minimi obsequii sui condignam idoneitatem* , mox aliam expositionem , illi , quam Carthusianus supra dederat , similem prosequitur , dum ait : *Aliter exponitur , quod calceamentum Christi fuit humanitas , pes autem deitas , corrigia fuit unio* ; indeque eandem consequentiam deducit , scilicet quod S. Joannes dicere voluerit , se indignum esse , qui mysterium adeò sublime , quale Christi incarnatio erat , investigaret.

Ver-

Versus 28.

Hæc in Bethania facta sunt trans Jordanem, ubi erat Joannes baptizans.

1. Circumstantia illa loci, quam Evangelista allegat, mysterio non vacat, ut S. Cyrillus his verbis indicat: *Ut accurate diligenterque factam esse narrationem significet; solemus enim, cum de rebus magnis facienda est narratio, etiam meminisse locorum, in quibus eas fieri contigit.*

2. Albertus Magnus per adductam sancti Joannis Chrysostomi authoritatem, permagni interfuisse dicit, ut loci exacta haberetur notitia, in quo hæc omnia acciderant, ut nimirum id non in angulo quodam accidisse constaret, sed in loco publico, & in conspectu multorum, in tali videlicet loco, ad quem ex omnibus partibus homines ad Baptistę prædicationem audiendam concurrere solebant. Secunda autem ratio, quam adducit, est; *Quia paulò ante factum est; & si quis dubitaret, poterat requirere ab hominibus ibi manentibus. Tertia causa mystica est: quia Bethania domus obedientiæ interpretatur, quæ quia respicit omne præceptum, necessaria est baptizatis, quia ipsa est perfecta justitia, sicut veniens Christus ad baptismum dicit*, Matth. 3. *Sine modo; sic enim decet nos implere omnem justitiam.*

DOMINICA IV.
ADVENTUS.

Evangelium Lucæ cap. 1.

1. *ANno quintodecimo imperii Tiberii Cæsaris, procurante Pontio Pilato Judæam, tetrarcha autem Galilææ Herode, Philippo autem fratre ejus tetrarcha Iturææ, & Trachonitidis regionis, & Lysania Abilinæ tetrarcha 2. Sub principibus Sacerdotum Anna & Caipha; factum est verbum Domini super Joannem, Zachariæ filium, in deserto. 3. Et venit in omnem regionem Jordanis, prædicans baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum. 4. Sicut scriptum est in libro sermonum Isaiæ Prophetæ; Vox clamantis in deserto: Parate viam Domini; rectas facite semitas ejus. 5. Omnis vallis implebitur: & omnis mons & collis humiliabitur: & erunt prava in directa, & aspera in vias planas. 6. Et videbit omnis caro salutare Dei.*

Versus 1.

Anno quintodecimo imperii Tiberii Cæsaris, procurante Pontio Pilato Judæam, tetrarcha autem Galilææ Herode, Philippo autem fratre ejus tetrarcha Iturææ, & Trachonitidis regionis, & Lysaniæ Abilinæ tetrarcha.

In Luc. 1. CArdinalis Toletus Evangelistam per superioris luminis instinctum, tempus, Principes & provincias, quibus imperabant, diligenter & punctualiter descripsisse notat, ad Messiæ comprobandum adventum, majoremque historiæ suæ fidem conciliandam. To. 4. tr. 2. Id quoque Salmeron pariter advertit, dum ait: *Notatur tempus missionis Joannis à tot Regibus atque Principibus, quoniam tempus ac ætas Baptistæ in tempus Christi etiam atque ætatem incurrebat, atque ideo tempus missionis Joannis Baptistæ idem prorsus erat cum illo Christi, ex quo salus mundi profecta est.* Qui tamen alias quoque hujus tam accuratæ descriptionis causas adducit, nimirum ut denotetur legitima Christi ætas ad prædicandum & docendum usurpata, quæ erat tribus mensibus minor ætate sanctis Joannis, ætas scilicet annorum triginta. Præterea per horum Principum nominationem, in bonorum vel pravorum motuum sæculi illius cognitionem devenitur: tales enim subditi esse solent, quales illorum sunt Principes: Eccl. 10. 2. *Secundum judicem, sic & ministri ejus: & qualis rector est, vitatis, tales & inhabitantes in ea.* Tempus quoque à Regibus & Sacerdotibus desumitur, quia Messias Rex pariter & Sacerdos futurus erat. Denique dicit idem Salmeron, imperium Gentilium recensetur ut unitum, Judæorum verò ut divisum & dispersum, ad denotandum vicinam horum dispersionem, vicinamque gentium reductionem & unionem ad Christum, ut verificetur Danielis, adventum ejus vaticinantis oraculum.

2. In sensu verò mystico, dicit idem Author, notari in hisce Principibus potest status miserabilis, in quo mundus tempore adventus filii Dei erat: *Describit Evangelista secundum spiritum, statum mundi, qualis eo tempore sub diabolo, diversisque ejus ministris ac satellitibus, qui sunt maligni spiritus, extiterit, ut jam morbi gravitate cognita medico Christi opus esse intelligamus.* Etenim in Tiberio satanas, in Pontio Pilato hypocrisis, in Herode vana gloria, in Philippo superbia, in Lysania ingens ad delitias & voluptates affectus adnotatur. Hi autem omnes sub Annæ & Caiphæ sacerdotio vivebant, nec sine mysterio: *Nam Annas humilians vel affligens exponitur, atque hic est spiritus ducens ad vitia carnis; Caiphas declaratur sagax, vel investigans, vel ore vomens, & hic est spiritus trahens ad vitia spiritualia, astutiis, adinventionibus & fraudibus, ad vomitumque, id est, ad cupiditates disponens carnis; nam peccata spiritualia vitiis carnis plectuntur: talis ergo erat hujus mundi status & conditio, atque utinam nunc nostra culpa non sit deterior.* Sanctus Bernardus serm. 1. de adv. infelicitatem quoque hujus sæculi his verbis ponderat: *Lux divinæ notitiæ parva admodum erat, & abundante iniquitate fervor refrigerat charitatis*; adducitque illum Apostoli textum ad Galat. 4. 4. *Quando venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum, nimirum plenitudo & abundantia temporalium, oblivionem & inopiam fecerat æternorum; opportunè ergo tunc advenit æternitas, quando magis temporalitas prævalebat.* Adimpletum tunc fuit, quod in Apostolo legimus: *Ubi abundavit delictum, superabundavit gratia, ut sicut regnavit peccatum in mortem, ita & gratia regnet per justitiam in vitam æternam per Jesum Christum Dominum nostrum.* Rom. 5. v. 20. & 21. Didacus Stella ait: *In principibus mundi dominabatur tyrannis, in sacerdotibus simonia, universus orbis ita perditus erat, ut jam ferè in præcipitium inferni abiret*; ac tandem in hisce verbis divinam admiratur pietatem; *In majoribus necessitatibus nunquam obliviscitur nostri, etiamsi nos tali auxilio simus indigni.* In Luc.

3. Lyranus super hunc Evangelii textum, Romanos ad deprimendam Judæorum potentiam, omnemque illis adimendam seditionis & rebellionis occasionem, regnum illis ademisse, illudque in plura dominia divisisse dicit, id quod manifestum vicini Messiæ indicium erat, quando nimirum sceptrum à Juda ablatum erat; *In Judææ regno per quartam partem multi principabantur, voce enim nostri Redemptoris dicitur: Omne regnum in se divisum desolabitur: liquet ergo, quod ad finem regni pervenerat, quæ tot Regibus divisa subjacebat*, ait sanctus Gregorius hom. 20. in Evang. Lucas Burgensis aliam quandam observationem adducit, dum ait: *In tanta Judaici regni scissura, quanta hic describitur, dominantibus ubique alienigenis, opportunus erat Christi nativi Regis adventus*, tantoque majorem in populo hoc ad ipsi occurrendum, digneque illum recipiendum occasionem reperire poterat quanto à Romanis acerbius angariabatur. *Terrenum regnum & sacerdotium*, inquit Jansenius, *apud Judæos malè habebatur, nunquam etenim ad percipienda cœlestia magis capaces sumus, quam ubi terrena omnia adversa cadunt. Imple facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum Domine.* concord. c. 15 Ps. 82. 17.

4. Lucas Burgensis circa illam dictionem *Anno*, notat, annum hunc valde fuisse fortunatum atque felicem, ita namque etiam à Prophera Evangelico appellatus fuit: *Anno quem vocat placabilem, & acceptabilem*, Isaiæ 61. v. 2. Sciendum quoque est, scopum Evangelistæ fuisse ætatem referre, in qua Salvator prædicandi officium exorsus fuit, quæ fuit 29. annorum completorum: cumque jam trigesimum ætatis annum ingressus fuisset, sanctum Joannem protinus velut prodromum & præcursorem præmisit, ut is prædicationem proximam, & in foribus esse populo annuntiaret. Didacus Stella proinde ait: *Juniorem ætatem neque Prælati officium postulat, neque prædicationis* In Luc.

tionis mundus decet, ut quidem tametsi tam Baptista, quam Christus diu ante prædictam ætatem prædicare potuisset, veruntamen, inquit Didacus: Stella: *In hoc quidem ambitionem hujus temporis adolescentum reprehendit, & docet, prædicationis Evangelicæ munus nonnisi perfectis hominibus committendum*. Considerandum quoque est egregium exemplum, quod Verbum æternum, ipsaque Sapientia Patris, de qua scribitur: *Verba vitæ æternæ habes*, nobis post se reliquit; nam tametsi in terram descenderit pro hominum salute, quæ principaliter Verbo Dei mediante consummatur, nihilominus adusque trigesimum ætatis annum, altum silentium servare voluit.

Versus 2.

Factum est verbum Domini super Joannem, Zachariæ filium, in deserto.

Factum est.

1. Salmeron to. 4. tr. 3. ly *factum est* considerat; per hoc namque intimatum est, aggrediendum à sancto Joanne prædicationis faciendæ exordium, per quam tot animas errabundas lucratus fuit, ad pœnitentiam eas reducendo. Dicitur autem: *Factum est verbum Domini*, non verò *dictum est*, ut *Innuatur hanc prophetiam potissimum editam, non ut discamus tantum loquamur ve, at ut faciamus & operemur; ideo non ait, dictum est verbum Domini, sed factum est*; idque probat per S. Jacobi Apostoli c. 1. 22. monitum dicentis: *Estote factores verbi, & non auditores tantum, fallentes vosmetipsos*.

2. Neque S. Lucas dicit, quod S. Joannes ultro se applicuerit ad exercendum ministerium prædicationis, tametsi se per oracula prophetica tanquam Christi præcursorem ad hoc sciret esse destinatum, quin potius expectavit, donec id sibi per divinum & expressum imperium & præceptum esset impositum. Unde Theophylactus ait: *Ut discas, illum non temerè, neque citra vocationem ad testificandum Christo prosiliisse, sed divino motum spiritu*. Unde Jansenius legit: *Jussio & inspiratio Domini super Joannem*. In Glossa pariter legimus: *Hæc clarè ostendunt, Joannem ad baptismi & verbi ministerium se non ingessisse, sed à Deo vocatum & missum esse*.

Verbum Domini.

3. Albertus Magnus sensum horum verborum per expositionem Glossæ declarat, dicentis: *Hoc est, vade & prædica*. Theophylactus dicit: *Per verbum, intellige Spiritum sanctum, vel mandatum Dei*. Toletus dicit, commissionem hanc sancti Joanni datam fuisse ad prædicandum, ad ministrandum baptismum, & perhibendum divinitati filii sui testimonium: *Jussus est à Domino baptizare, & manifestare*. Circa modum autem, quo ei hæc commissio data fuit, Dionysius Carthusianus ait: *Divina jussio facta est Joanni sive per exteriorem Angelicam apparitionem, & allocutionem, vel per imaginariam visionem*. S. Lucas quidem non declarat, an hæc commissio ei data fuerit vigilanti, an vero dormienti; hoc tamen certum est, inquit Dionysius Carthusianus, quod visionibus & revelationibus cœlestibus frequenter fuerit honoratus.

4. Salmeron ex hisce verbis utilia documenta elicit pro illis, quorum munus est ad imitationem sancti Joannis prædicare verbum Dei, animasque errantes ad pœnitentiam reducere: Quia *notatur Propheta in amicitiam Dei receptus; nam tactus hujusmodi hominem sanctificat, juxta verbum Domini*, Joan. 10. 35. *Si illos dixit Deos, ad quos sermo Dei factus est*. De Sapientia divina similiter Sap. cap 7. 27. legitur, quod *In animas sanctas se transfert, amicos Dei & prophetas constituit*. Etenim energia, doctrina & facundia evangelica corda exigit pura, munda, innocentia, & à Deo edocta & erudita. *Beatus homo, quem tu erudieris Domine, & de lege tua docueris eum*. Filius Dei, qui ipsissima est Patris Sapientia, triginta annis tardavit, priusquam ministerium evangelicum exercere inciperet, quo tempore prius à Joanne toti mundo testimonium perhiberi voluit innocentiæ & divinitatis suæ, disposuitque insuper, ut interea temporis æternus ejus Pater voce delapsa de cœlo eum filium suum esse, & tanquam tali promptas & expeditas aures esse porrigendas contestaretur; *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipsum audite*. Denique prius super ipsum Spiritus sanctus in specie columbæ visibiliter requiescere debuit, non obstante, quod munus prædicandi illius per sacras Scripturas, omniumque Prophetarum vaticinia & oracula canonizatum fuerit; unde clarè deducitur, quanta cum cautela nobis munus docendi, & prædicandi aliis adeundum sit. Unde idem Salmeron ait: *Erudimur non rectè prædicare nisi illos, quibus intus factum est verbum Domini, & infusum in cor eorum*. Luc. 9. 35.

5. S. Joannes quoque Evangelista; ut Baptistam munus illud ex semetipso nequaquam adiisse, seque huic officio ultro citroque ingessisse insinuaret, dixit: *Fuit homo missus à Deo, cui nomen erat Joannes*, ut sic adimpleretur in eo, quod Apostolus ait: *Quomodo prædicabunt, nisi mittantur?* Joan. 1. 6. Ro. 10. v. 15.

Super Joannem.

6. S. Bonaventura dicit, id est, super illum, *In quo est gratia*; siquidem *Joannes* idem est, quod *gratia*; idque divina sapientia, de qua scribitur: *Omnia in sapientia fecisti*, ordinatissimè disposuit, eò quòd dandum fuerit novæ legi gratiæ principium; *Factum est verbum Domini super Joannem, id est*, ut Glossa ait, *ad Joannem, quod quidem est, desuper sola Dei gratia, prius operatur Verbum intus, & declarat Joanni, quæ velit ab ipso proferri, postea profert Joannes; sequitur Verbum, intus operans, sonus vocis exterius sonans*. In Luc.

Zachariæ filium.

7. Nominatur ab Evangelista pater, ut sciamus arborem, cui fructus iste à nobis in acceptis est grata mente referendus; de ejus genitoribus legimus: quod erant *Incedentes in omnibus mandatis Domini, justi ambo ante Deum: qualis pater, talis filius*. Luc. 1. 6.

8. S. Antonius de Padua in sensu mystico ita exponit, *Joannes Prælatum vel Prædicatorem sanctæ Ecclesiæ significat, qui debet esse filius Zachariæ, qui interpretatur memoria Domini, ut semper habeat in memoria quasi in quodam memoriali, passionem Domini*. Ser. in hac Dom.

In deserto.

9. Nicephori opinio fuit, quam etiam sanctus Petrus Martyr Alexandrinus professus fuit, quod sanctus Joannes etiamnum puerulus in desertum se subduxerit, occasione stragis, quam Herodes impius in innocentes pueruloss instituit: tunc enim S. Joannes in desertum fugisse creditur, ut illam fugeret persecutionem; finis autem principalis hujus secessus paulò superius à nobis insinuatus fuit, ex hymno, quem in ejus festo canit Ecclesia, scilicet: *Ne levi saltem maculare vitam famine posset*; fugit igitur ut intactam innocentiam suam conservaret; quam ab utero matris suæ, in quo à Spiritu sancto, sanctificari meruit, contraxerat. Sanctus Hieronymus ad Rusticum ita de eo scribit: *Joannes Baptista sanctam habuit matrem, Pontificisque filius erat, & tamen nec matris affectu, nec patris opibus vincebatur, ut in domo parentum cum periculo viveret castitatis: vivebat in eremo, & oculis desiderantibus Christum, nihil aliud dignabatur aspicere*.

10. Glossa in sensu allegorico per hoc desertum Ecclesiam significari existimat; *In deserto, id est, in Ecclesia, quæ prius deserta, modo plures habet filios: Factum est ergo verbum in deserto, ut quæ tunc erat deserta, fructum nobis in terra germinaret*. In Theophylacto quoque sequentia verba legimus: *Quandoquidem filios desertæ multiplicaturus erat, Ecclesiam dico ex gentibus, magis quam ejus quæ habet virum, hoc est, Judaicæ synagogæ*.

11. Salmeron pulchrè considerat, quod sicut lex scripta Moysi à Deo in solitudine quadam data fuerat, ita quoque in simili loco legis novæ Evangelicæ promulgationem fieri voluerit; *ut exordium novæ legis responderet latione veteris legis, quæ in deserto Synai data est*. Subjungit quoque aliud quoddam mysterium, dicens: Salm. tr. 3.

dicens : *Deinde præcursio hæc ad totum mundum pertinebat, ut omnes crederent per illum ; ut enim Christus extra portam passus est, significans quod pro omnibus Patri obtulit mortem, ita extra Jerusalem cœpit prædicatio Ioannis in deserto, quo recte mundus designatur, qui sine Christo merum est desertum.*

12. Porrò ratio horum verborum litteralis ab aliis expositoribus adfertur, & in specie quidem à Theophylacto, quem sanctus Thomas in Catena sua citat nimirum quia ab infantia, usque ad trigesimum ætatis annum in deserto, omnibus ignotus & absconditus commoratus fuerit. *Ut nulla suspicio innascatur hominibus, ut gratia affinitatis ad Christum, vel conversationis à teneris annis, talia de ipso testaretur : unde ipse testificans dicebat : Ego nesciebam illum.* Toletus quoque idem punctum tetigit, dum ait: *Cum enim esset secundum carnem Christo conjunctus si conversatus esset cum eo, & cohabitasset cum hominibus, suspicandi occasionem accepissent, affectu carnis illum duci, quæ suspicio ablata fuit, quando in deserto habitans, nec videndi occasionem habuerat.*

Ser. in hac Dom.

13. S. Antonius de Padua in sensu morali dicit : *Ubi desertum, ibi verbum Dei* ; adducitque illum locum Psalmi 62. 3. ubi dicitur : *In terra deserta, & in via, & inaquosa, sic in sancto apparui tibi : notantur virtutes, quæ sanctificant hominem, & ad contemplandum Deum mentem illuminant ; terra deserta, est paupertas : invia, id est, castitas : inaquosa, id est, abstinentia.* Salmeron in eodem sensu scribit: *Qui se propter Deum terrenis solatiis privant, atque in deserto vivunt, cœlestes digni fiunt accipere consolationes, afflatusque divinos.*

14. Idem quoque aliam rationem assignat, videlicet quia in Ecclesia quoddam vitæ eremiticæ speculum esse debebat, quod imitarentur illi, qui mundum totaliter contemnentes, sese totos contemplationi dedunt, *Ex deserto prodit, ut hac ratione pœnitentiam agentium vitam adumbraret, & mundum despicientium, divinisque vacantium contemplationibus.*

15. Lucas Burgensis aliud quoddam hujus loci mysterium attingit, dicens: *Idoneum cum quo loqueretur, & negotium reparandæ salutis humani generis tractaret Deus.*

Versus 3.

Et venit in omnem regionem Jordanis, prædicans baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum.

Et venit.

1. Inter ly *factum est verbum*, & ly *venit* nulla interjecta fuit temporis dilatio, ad insinuandam promptam & expeditam in divino beneplacito adimplendo obedientiam ; non retrocessit, neque se excusavit à suscipiendo munere, dicendo, se contemplativæ vitæ quietem deserere nolle : quia sicut ad honorem & gloriam Dei vitam hactenus duxerit eremiticam & solitariam, ita quoque ad ejusdem Dei honorem ab eadem spelunca egrediebatur. Sanctus Petrus Damianus amorem Dei proximis in ordine ad salutem æternam, benefaciendo crescere & adaugeri dicit : *Quia tunc ad alta charitas mirabiliter surgit, cum ad ima proximorum se misericorditer attrahit, & quo benignè descendit ad infima ; valenter recurrit ad summa.* Unde quando Deus noster Præcursorem suum à spelunca sua evocavit, eidem id dixisse videtur, quod scribit sanctus Bernardus, nimirum : *Noli ergo nimis insistere oculis contemplationis, quia meliora sunt ubera prædicationis.* Toletus Præcursoris in obtemperando promptitudinem admiratur, dicens : *Prompta Ioannis obedientia fuit, qualis Deo debetur præcipienti : cum primum enim Dei votem audivit, sine mora penetralia deserti, in quo latebat, relinquens, venit in partes deserti patentiores, & inde in totam regionem Jordanis circumjacentem.*

Libro ep. 12.

Serm. 9. in Cant.

In omnem regionem Jordanis.

2. Jansenius flumen hoc speciali privilegio instrumentum baptismi fieri debuisse dicit quia in tota Palæstina nulla erat aqua celebrior aut amplius flumen, præterquam quod in iisdem aquis jam olim multæ baptismi figuræ præcesserant ; siquidem flumen istud apertum & divisum fuit, quando populus Dei electus in terram promissionis ingressurus, siccis illud pedibus pertransivit. Elias quoque, postquam hujus fluminis aquas pallio suo divisas pertransiisset, in curru igneo demum in cœlum ascendit ; *Sic & per baptismum*, inquit Jansenius *introitus est in regnum cœlorum*. Naaman Syrus quoque ex præcepto Eliæi, septies in hisce undis lotus ; à lepra sua mundatus inde exivit, factus servus & cultor veri Dei Israelis ex idololatra incredulo : *Quo significatum fuit, gentiles baptismum septiformis Spiritus à noxia lepra, carnis scilicet corruptionem mundatos, adscribendos vero Dei populo.* Pergit postea similitudinem ostendere, qua flumen hoc baptismo à Baptista prædicato & collato respondet : *Iordanis enim interpretatur secundum multos fluvius judicii ; quid est autem aliud baptismus pœnitentiæ, quam fluvius quidam judicii, quo scilicet quis seipsum condemnat & judicat, ne judicetur à Domino.*

3 Origenes à Sancto Thoma in Catena citatus similiter notat, quam conveniens fuerit, ut Baptista circa hasce aquas Jordanis commoraretur, & discurreret : *Quæ autem loca decebat perambulare Baptistam, nisi Iordani circumjacentia ? ut si quem pœnitere contingeret, protinus occurreret fluenti humiditas, ad recipiendum pœnitentiæ baptismum.* Didacus Stella ait : *Quoniam gratia baptizandi venerat, ad loca abundantia aquis accedere debebat.* Eandem quoque reflexionem Salmeron tr. 3. habuit, dum ait : *Daturus initium baptismo, quo viam Christo muniret atque pararet, meritò regionem Iordani finitimam eligit, ut ad se accedentes & pœnitentiam agentes, baptizare commodius posset.* Ubi enim de inspirationibus cœlestibus, de animæ salute, de pœnitentia, de peccatis ab anima nostra repellendis agitur, nulla est prætereunda aut negligenda occasio, sed eadem subitòut endum est, absque ulla vel unis momenti prolongatione. Ille reginæ Candacis Eunuchus, qui una cum sancto Philippo Diacono, currui insidens, Isaiæ prophetiam legebat in via quendam aquæ rivulum obviam habuit : *Dum irent per viam, venerunt ad quandam aquam, & ait Eunuchus. Ecce aqua, quid prohibet me baptizari ? & jussit stare currum ; & descenderunt uterque in aquam Philippus & Eunuchus, & baptizavit eum.* Vultisne videre quam utile huic Eunucho fuerit, quod hanc baptismi à Philippo suscipiendi occasionem sibi elabi minimè permiserit ? Audite sacrum textum immediatè postea ita loquentem : *Cum autem ascendissent de aqua, Spiritus Domini rapuit Philippum, & amplius non vidit eum Eunuchus.*

In Luc.

Act. Ap. 8. v. 36. & 38.

Ib. v. 39.

4. Lyranus illa verba ita explicat : *id est, ad loca populosa, in quibus poterat magis proficere, & in hoc dedit exemplum prædicatoribus Evangelii, qui non debent quærere loca recreationis, sed fructificationis verbi divini.*

5. Chrysologus ser. 137. in quodam sermone suo ad populi Hebræi sordes alludit, quas Baptista, quoad illi possibile erat, eluere satagebat : *Venit ad Iordanem, quia Iudaicas sordes non poterat hydria jam lavare, sed flumen.*

6. Super Jordane, non verò super aliis fluminibus cœlos apertos fuisse novimus, & hunc eundem fluvium sese divisisse scimus, ad dandum populo Dei in terram promissionis adeundi liberum transitum, ad innuendum scilicet nobis, pœnitentiam, quam hoc in loco prædicabat Joannes, esse illam, quæ liberum nobis transitum facit ad terram promissam, quæque nobis aperit paradisum, *Pœnitentiam agite* (hoc utebatur in cunctis prædicationibus suis themate) *appropinquavit enim regnum cœlorum*, super hoc flumine regnum illud beatum aperiri vidit, quando filium Dei baptizavit.

Prædicans baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum.

7. Toletus rationem reddit, cur S. Joannes prædicationem, & Messiæ manifestationem exorsurus, Baptismum ministraverit, adducitque sequentem Chrysostomi authoritatem, dicentis, *Neque enim dignum erat, ut B. Ioannes singulas adiret domos, & quasi apprehensa manu circumduceret Christum, atque in ipsum credendum clamaret,*

Hom. 10. in Matth.

ret, & præsentibus cunctis atque cernentibus, beatam illam vocem emitteret, cæteraque cuncta compleret; propterea igitur venit ad baptisma, nam & baptismatis existimatio totam pellicebat civitatem, atque ad Jordanem vocabat.

8. Qualis autem hic S. Joannis baptismus fuerit, & quali fuerit præditus virtute, inter sacros interpretes non est satis liquidum; hoc saltem certum est, quod non ad instar illius, quem Christus instituit, contulerit quidquam ad remissionem peccatorum, sed ad eandem solum dispositivus erat. S. Bonaventura ait: *In remissionem peccatorum, id est, in baptismum Christi, in quo est remissio.* Eandem quoque veritatem Glossa nobis hisce verbis indicat: *Joannes baptismum pœnitentiæ prædicavit, & quibusdam etiam dedit, sed remissionem peccatorum dare non potuit*; unde ulterius valde considerabilem, scituque dignam tradit observationem, dum ait: *Non ergo ait, dans baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum, sed prædicans: quia enim dare non potuit baptismum, quo peccata solverentur, prædicabat, ut, sicut verbo prædicationis Verbum Patris præcurrit, ita baptismum pœnitentiæ, quo peccata solvuntur, præcurreret suo baptismate, quo peccata solvi non possunt.* In Luc.

9. Dionysius Carthusianus ad verborum illorum explicationem sequentem adhibet distinctionem: vel enim de Christi baptismo intelliguntur, vel de baptismo Joannis; si de Christi baptismo intelligantur, ly *prædicans*, hunc sensum habet, *id est, de proximo futurum ac dandum annuntians, suscipiendumque hortans Christi baptismum*; vocatur autem Christi baptismus, lavacrum pœnitentiæ, eò quod adultis non conferatur, nec ad utilitatem proficiat, nisi de peccatis in interioribus cordis sui pœniteant; præterea dicitur baptismus Christi, pœnitentiæ baptismus, eò quod annuntietur *docendo, quod Christi baptismus peccata deleret, gratiamque conferret.* Quodsi verò de S. Joannis baptismo intelligantur, scilicet de eo, quem prædicavit, & ministravit, & ad quem convocatas turbas, ut eum reciperent, invitavit: *Dicitur baptismus pœnitentiæ, quia quos baptizavit, ad pœnitentiam hortabatur, & qui baptismum illum accipiebant, sua peccata confitebantur, sicque se pœnitere monstrabant.* Denique de baptismo S. Joannis concludit dicens: *Baptismus Joannis fuit in remissionem peccatorum non causaliter, sed dispositivè & præparativè, non directè.* Didacus Stella idipsum dixit, dum ait: *Præparabat homines ad Christi baptismum, vocabatur baptismus pœnitentiæ, quia quos baptizabat, pœnitere docebat.* Cajetanus dicit: *Erat quoddam initium pœnitentiæ*, ad distinctionem baptismi nostri, in quo sine ulla satisfactione pœnitentiali peccata nostra condonantur ob merita Christi. Veruntamen Titus Bostrensis à Glossa citatus, aliam quandam diversitatem tangit, dum ait: *Baptismus Christi ex vi propria perfectam remissionem peccatorum habet; jam Joannis baptisma, licet peccatorum remissionem adjunctam habebat, non eam tamen ex se habebat, sed ex pœnitentia.* Sunt & alii, qui existimarunt verba illa intelligenda esse de baptismo non *fluminis*, sed *flaminis*.

10. Præteriri hoc loco nequaquam debet observatio quædam maximi ponderis & momenti, pro institutione eorum, qui verbum Dei fideli populo annuntiare debent, nimirum quod primus omnium, quibus Salvator mundi in principio legis Evangelicæ verbum Dei prædicandi commissionem dedit, sanctissimus etiam Præcursor fuerit, quem Angelum potius, quam hominem è spelunca quadam eduxit; huic ipsemet (prout piè credi potest) speciale prædicationum suarum thema suggessit, quo ipsamet deinceps incarnata Sapientia in principio prædicationis suæ uti dignata fuit, hoc nimirum: *Pœnitentiam agite, appropinquavit enim regnum cœlorum*, propter quod Joannes dicitur *prædicans baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum*, ut hac ratione manifestè intelligatur, quod hoc præcipue fine filius Dei in terram descenderit, Evangeliumque promulgarit, prædicarit, & quatuor Evangelistis conscribi fecerit, ut hoc mediante peccatum aboleretur ab homine, animasque ad veram pœnitentiam converteret; siquidem alias aditus in cœlum obtineri nequeat. Porro sanctus Matthæus refert, quod, quamprimum Præcursor è deserto egressus fuit, hæc ab eo vox in hæc verba prorumpens audita fuerit: *Pœnitentiam agite*, &c. *Venit Joannes Baptista prædicans in deserto Judææ: Pœnitentiam agite, appropinquavit enim regnum cœlorum.* Mat. 3. v. 12.

In capite autem sequenti vers. 17. postquam dixisset, Christum egressum esse de deserto, ubi auditeram illam pœnitentiam egerat, confestim subjungit: *Extunde cœpit Jesus prædicare, & dicere: Pœnitentiam agite, appropinquavit enim regnum cœlorum.* In capite autem sequenti vers. 17. postquam dixisset, Christum egressum esse de deserto, ubi audierat illam pœnitentiam egerat, confestim subjungit: *Extunde cœpit Jesus prædicare, & dicere: Pœnitentiam agite, appropinquavit enim regnum cœlorum*; nimirum Sapientia increata eodem themate Joannis Baptistæ in sua prædicatione uti dedignata non fuit, eò quod promovendæ saluti animarum, pro quibus suum erat sanguinem daturus, utilissimum esset. Unde Cajetanus ait: *Advertendum est, quod Jesus ab eadem materia suam inchoat prædicationem, à qua inceperat Joannes, tum quia Joannes præparativè, Jesus verò perfectivè hanc materiam prædicabat; tum ad confirmandam prædicationem Joannis, tum ad exemplum nostrum, ut non dedignemur inchoata ab aliis etiam minoribus bona prosequi.* His quoque addere possumus, quia centrum ad quod omnes sacræ Scripturæ, doctrinarumque Theologicarum, moralium, institutionis Sacramentorum, & omnium, quæ hactenus operata est Ecclesia, & ad finem usque sæculorum operatura erit, lineæ terminantur, illud est, quod Gentium Doctor ait: *Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret, mundans lavacro aquæ in verbo vitæ, ut exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid hujusmodi, sed ut sit sancta & immaculata.* Ephes. 5. d. 25. 26. & 27.

Æternæ quoque veritatis est propositio, quod scilicet, *Non intrabit in eam*, id est, in Jerusalem cœlestem, *aliquid coinquinatum*. Et quem putatis finem respiciunt adventus filii Dei, & nostra per illum consummata redemptio? illum nimirum, qui verbis illis in die Nativitatis cantari solitis, exprimitur: *Hodie nobis cœlorum Rex de Virgine nasci dignatus est, ut hominem perditum ad cœlestia regna revocaret*: sola autem peccata sunt, quæ nos ab illo regno excludunt, ad quorum abolitionem nullum reperitur aliud remedium quam pœnitentia, quam ut hominum cordibus efficaciter inculcaret, eidem de Evangelii prædicatione providit, quæ unum est ex majoribus, efficacioribusque auxiliis, quæ unquam in Ecclesia sua reliquit. Væ autem illis, qui eo abutuntur, in prædicationibus suis ab hoc fine declinantes, & non tam lucrandis animabus, quam proprio applausui, majorique temporali lucro & interesse adaugendo studentes. Apoc. 21. v. 27

Versus 4.

Sicut scriptum est in libro sermonum Isaiæ prophetæ; Vox clamantis in deserto: Parate viam Domini; rectas facite semitas ejus.

Sicut scriptum est in libro sermonum Isaiæ Prophetæ.

1. Isaias Propheta præ cunctis aliis, novæ legis Evangelicæ eventus distinctius prædixit & clarius. Idem igitur cap. 40. v. 1. 2. Jerusalem ob vicinium Messiæ adventum ad gaudendum invitat hisce verbis: *Consolamini, consolamini populo meus, dicit Deus vester, loquimini ad cor Jerusalem, & advocate eam, quoniam completa est malitia ejus, dimissa est iniquitas illius.* Inter cætera signa, quæ proximum Messiæ adventum subindicant, nullum ostendit esse manifestius, quam sit prædicatio Joannis Baptistæ, quam hisce terminis describit: *Vox clamantis in deserto; Parate viam Domini, rectas facite in solitudine semitas Dei nostri; omnis vallis*, &c.

Vox.

2. Salmeron to. 4. tr. 4. vocem & efficaciam prædicationis S. Ioannis septem illis vocibus adaptat, de quibus Psalmista mentionem facit Psal. 28. v. 2. dum ait: *Vox Domini super aquas. Deus majestatis intonuit*, quibus verbis baptismum qui per aquam confertur, annuntiabat: *Deus majestatis intonuit*, quia vox Patris æterni super Jordane audita fuit. *Vox Domini in virtute*; quia illum prædicabat, qui baptizaturus erat in Spiritu sancto, qui apud sanctum Lucam 24. v. 49. virtutis titulo nominatur. *Sedete in civitate, quousque induamini virtute ex alto vox; Domini in magnificentia*, quia Christum valde sublimiter deprædicabat, indignum se Ib. v. 4.

agno-

Psal. 28. v. 5. agnoscens, qui calmenta illius solveret. *Vox Domini confringentis cedros*; siquidem superbos & elatos Pha-
Ibid. vers. 7. risæos, reprehendit & devicit: *Genimina viperarum*, &c. *Vox Domini intercidentis flammam ignis*, quia voce sua incestuosum concupiscentiæ ignem, qui Herodem inter, & Herodiadem ardescebat, dividere & distinguere studuit. *Vox Domini concutientis desertum*; neque
Ibid. vers. 8. enim prædicatio illius solùm ad literam in solitudine resonabat, verùm etiam publicanos, milites, & alios peccatores à divina gratia desertos, & desolatos, qui proinde deserto cuidam vitiorum vepribus pleno similes erant, ad pœnitentiam revocabat: *Vox*
Ibid. vers. 9. *Domini præparantis cervos*, quia auscultatores suos ad credendum in Messiam Christum præparabat, specialiter autem discipulos suos, ut illos Christi sectatores, & scholæ Christi professores efficeret. Porro
In Luc. sanctus Præcursor *Vox Domini* appellatur; ubi Hugo Cardinalis ait: *Joannes est vox Verbi, id est, Chri-*
2. Cor. 13. vers. 3. *sti*. Et Albertus Magnus ait: *Ut sit sensus: hæc est vox mea clamantis Dei de cœlo 2. Cor. 13. An experimentum quæritis ejus, qui in me loquitur Christus?* Cajetanus aliam causam assignat, cur Præcursori vocis titulus attribuatur: *Joannis officium appellatur vox, quia non Scripturæ commendabat prophetiam suam, sicut alii Prophetæ, sed missus erat, ad hoc, ut viva tantum voce prædicaret.*

3. Hugo Cardinalis ad laudem Sanctis Joannis duas alias hujus tituli *Vox*, rationes observavit, dum ait: *Primo commendatur in humilitate, nihil enim est humilius voce, quæ simul incipit, & desinit esse. Secundo in Christi familiaritate, nihil enim verbo viciniùs, quàm vox.*

4. Didacus Stella dicit, quòd, quidquid in Joanne erat, id totum mera quædam, & efficax facundia fuerit, quæ prædicabat, & provocabat ad pœnitentiam: *Joannes erat vox, quia quidquid erat in Joanne, erat vox; vestis, manus, pedes, caput & lingua; totus Joannes erat vox clamans, & dicens: Pœnitentiam agite; ejus cibus, potus, lectus, cilicium, inedia, os denique & facies prædicabant: sunt multi concionatores, qui vocem habent, & clamant, sed non sunt ipsi vox, quia si verbis prædicant, non factis idipsum insinuant.*

Clamantis.

5. Valde considerabilia sunt illa de Josepho in Genesi prolata verba, quando eidem à Rege collatum
Genesi 41. vers. 40. fuit totius Ægypti dominium: *Tu eris super domum*
Psalm. 2. vers. 6. 7. 8. *meam, & ad tui oris imperium cunctus populus obediet.* De Christo David prophetavit: *Ego autem constitutus sum Rex ab eo super Sion montem sanctum ejus, prædicans præceptum ejus. Dominus dixit ad me; Filius meus es tu; postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ.* Sicut Joseph Salvator Ægypti appellatus fuit, ita Christus nominatus est Salvator mundi; unus venditus fuit à fratribus: alter à Judæis qui ejus secundùm carnem fratres erant: veruntamen id, quod præsenti proposito nostro quàm maximè deservit, est, quòd in Scriptura dicatur, quòd ad manifestandum Ægypto Josephi dominium, *clamante præcone, ut omnes coram eo genuflecterent, & præpositum esse scirent universæ terræ Ægypti. Omnia in figura contingebant.* Eodem quoque modo, ad hoc, ut omnes Salvatorem mundi, tanquam verum Dei filium adorent, Præcursor ipsum præcedens, elata voce proclamat: *Vox clamantis in deserto*, &c. ubi Cajetanus ait: *Non sola magnitudo affectus personæ Joannis, sed publica declamatio significatur, ita quòd non vox dicentis privatim, sed publicè prædicantis significatur per clamorem.*

In Luc. 6. Sanctus Bonaventura ad energiam alludit, per quam impios à vitiorum lethargo excitabat: *Vox clamantis, quia excitat dormientes, ut ad lucem evigilent.* De Sancto Joanne scribitur: *Erat lucerna ardens & lucens*; hæc autem lucerna lucebat quidem, sed in tenebris, id est, illos, qui peccatorum tenebris involuti erant, illuminabat, ut suos ad hanc lucem intuendam aperirent oculos, de qua Sanctus Joannes Evangelista
Joan. 1. ver. 9. scribit: *Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem.* Porrò Toletus in hoc Sancti Joannis clamore, libertatem & efficaciam prædicationis suæ agnoscit: *Clamantis, ut significetur libertas, & amplitudo prædicationis ejus; libertas, quia palam, & omni postposito timore humano, & sine ulla personarum acceptione arguebat Regem, Principes, & populum, & Christum eis annuntiabat, & quæ ad mores spectabant, docebat: amplitudo autem, quia sicut qui clamat, non solùm sine trepidatione quæ sentit, aperit, sed etiam omnibus loquitur, & iis qui propè, & iis qui longè sunt, & ab omnibus vox ejus percipitur; sic Joannes omnibus locutus est, Principibus, Scribis, & Pharisæis, militibus, Publicanis, turbis, & cæteris Judæis. Ex parte eorum, quibus prædicabat, clamasse dicitur, ad significandam duritiem, & spiritualem surditatem eorum, quibus prædicabat.*

7. Salmeron quoque ad necessitatem alludit, quam surdi habebant auscultandi &, audiendi ea, quæ Joannes dicebat, illi, inquam, qui non auribus, sed voluntate, & obstinatione surdi sunt: *Necessarius fuit iste clamor, & altus, tum ut ii qui longè, id est, gentes, auribus illum percipere possent: tum ut Judæi malè securi imminentia pericula perhorrescerent; jam, inquit, securis ad radicem arborum posita est. Clamat, quoniam Judæi, & in illis omnes peccatores procul erant, & surdi, & somnolenti, ad quos excitandos utimur voce grandiori: longè enim à peccatoribus salus.* Pergit deinde ostendere, quòd Judæa ad instar aspidis surdæ aures suas obturavit, ne vocem incantantis eam, & quidem ad magnam illius utilitatem eam incantantis audiret: *Scriptum etiam erat: Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus.* Salm. tract. 3.

In deserto.

8. Lyranus in sensu morali per hoc desertum gentilitatem, adducto S. Ambrosii testimonio, intelligit: *In deserto, id est, in gentium populo, qui desertus dicitur, eò quòd peccatorum spinis impletur.*

9. Hugo Cardinalis Sanctum Joannem non in regio palatio, sed in deserto prædicare observat: *In deserto, non in palatio, ibi non clamat Christus: at Justinianus, vel etiam Galenus benè auditur ibi, vel etiam, minus; sed Christo indictum est silentium, imò quod pejus est, legitur, quòd cùm volumen Jeremiæ allatum esset in palatio coram Rege, scidit illud, & projecit in ignem.* Tritum est proverbium, quo dum quis sine ullo auditorum fructu prædicat, communiter dicit solet: Talis in deserto prædicavit, ad arbores nimirum surdas, & insensiles; ac proinde juxta hoc proverbium de Joanne Herodi prædicante verè dici potuit, quòd in deserto prædicarit, quia non solùm per reprehensionem suam nullum apud Herodem fructum protulit, verùm etiam vitam propriam amisit, quia veritas nimis est magnatibus exosa, devotioque in aulis eorum multò minùs recipitur.

Parate.

10. Lucas Burgensis super hunc S. Matthæi textum notat, alios legere: *Repurgate, complanate. Metaphorica locutio est, sumpta à similitudine civium, qui si Regem, quem expectant, suum honorifice excipere, & festari gratum esse ipsius adventum volunt, viam qua venturus est, à sordibus, incommodis, atque impedimentis omnibus liberam reddunt, & pulchram ac amœnam constituunt*; & tamen experientia comprobatum fuit, quòd populus Judæorum non solùm Christo hanc viam præpararit, verùm insuper ipsum à bove quodam, & asino in stabulo super fimeto suscipi & hospitari permiserit: *Cognovit bos possessorem suum, & asinus præsepe Domini sui. Israel autem me non cognovit.* Unde Chrysologus nos bene ad errorem istum emendandum his verbis hortatur: *Tu homo, si non mox cum Angelis, agnosce vel tardissimè cum jumentis.* Didacus Stella modum nos docet; quo omnes viæ hujus obices, & offendicula è medio tollere possimus: *Amoventes peccatorum, multorumque affectuum scopulos, quo via sit parata Domino, hoc est, absque ullo impedimento, & molestia Dominus ad nos venire possit, & nos ire ad eum: Viam iniquitatis*, ajebat David, *amove à me*, id quod cum illo monito Lucæ Burgensis consonat, dicentis: *Animo peccata* In Matth. cap. 3. Isa. 1. vers. 3. Serm. 141. Psalm. 118. vers. 29.

amove, (ita scribit ad præparare se volentem) *quemadmodum solent à via sordes*; ac proinde optima præparatio ad Salvatorem proximè venturum digne recipiendum erit bona sacramentalis confessio, debitis cum dispositionibus peracta. In hymno quodam ad Laudes legitur: *E sursum agnus mittitur laxare gratis debitum; omnes pro indulgentia votem demus cum lacbrymis; novæ vitæ studeat, qua non secus ornetur, ac vià aulæis, aut ramorum viriditate.* Pergit Lucas Burgensis ulteriùs, & dicit: *Apparuit* (sunt verba Apostoli) *gratia Dei Salvatoris nostri omnibus hominibus, erudiens nos*; quænam autem est illa instructio, quam Salvator in suo adventu nobis dare intendit? Nimirum *ut abnegantes impietatem, & sæcularia desideria, sobriè, piè vivamus in hoc sæculo.* Hugo Cardinalis inquit: *Parate viam Domini, ac corda vestra, peccata abjiciendo.* Sancta Mater Ecclesia hoc sacrosancto Adventus tempore in quadam Collecta hanc nobis supplicationem præscripsit: *Ut hæc divina subsidia à vitiis expiatos ad festa ventura nos præparent.* Didacus Stella magnus ille spiritualis vitæ magister, ad dignam hanc præparationem hisce nos verbis exhortatur: *In hac vita, quæ via est, per quam ad aliam vitam tendimus, opus est recto incedere gradu: hoc est, vitia & peccata evellere, & cor nostrum ab omni sorde mundum habere.*

11. Cajetanus apparatus nobis explicat, qui Redemptori nostro advenienti admodum grati, & accepti, imò pretiosi futuri sunt: *Parate procul dubio actibus virtutum; parate non corporeis ornatibus, sed rectitudine semitarum Dei.* Non est quòd de tapetibus, aulæis, aut aliis, phrygio opere elaboratis, pannis aureis solliciti simus, solùm opus est, ut christianis virtutibus animas nostras exornemus, atque in bonorum operum exercitio hoc tempore magis quàm alio quovis anni tempore effervescamus, impendendo nos operibus charitatis, misericordiæ, compassionis erga pauperes, & egenos, exercendo nos in honestate, humilitate, mortificatione, ac in reverentia & cultu Dei, nec non in Sacramentorum frequentia. In Epistola Dominicæ I. Adventus hisce verbis monemur: *Abjiciamus opera tenebrarum, & induamur arma lucis, sicut in die honestè ambulemus, induimini Dominum Jesum Christum.* Similiter in Dominica III. nobis dicitur: *Modestia vestra nota sit omnibus hominibus, Dominus enim propè est.*

12. Albertus Magnus ait: *Præparatur via, cùm sternitur exemplis bonorum operum*, quasi diceret, si vias, ad quas venturus est ad nos, pavimentum insterneremus ex auro, argento, gemmisque pretiosis constratum, tantam utique in eo complacentiam habiturus non esset, quantam habet in viis, quæ bonis sternuntur exemplis; hoc autem monito præcipuè obstringuntur, qui alias mala vita sua scandalizarunt proximos, prouti ex Homilia S. Gregorii ad matutinum hodie prælecta clarè deducitur.

13. Origenes à Sancto Thoma in catena citatus, ita scribit: *In corde nostro via præparanda est Domino, magnum enim est cor hominis, & spatiosum, si tamen fuerit mundum; neque in corporis quantitate, sed in virtute sensuum magnitudinem ejus intellige, quæ tantum scientiam capiat veritatis.* Etenim imaginemur nobis, ac si Filius Dei hisce diebus, Festum nativitatis suæ antecedentibus, unicuique nostrum dicat: *Præbe fili mi cor tuum mihi;* & quis ita erga Filium Dei durus futurus esset, qui eidem cor nostrum, quantumcunque est, poscenti, illud denegaret? Sanctus Augustinus dicit, eum, qui cœlum, terramque immensitate sua adimplet, ex data opera sese in angustias loci recipere voluisse, (siquidem *non erat ei locus in diversorio,*) ut nos ad cor nostrum ei in hospitium promptè offerendum provocaret: *Non erat ei nisi angustia in terris, ut tu ei locum cordis tui sibi proprium dilatares.*

14. Venerabilis Bedà dicit: *Omnis, qui fidem rectam, & bona opera prædicat, quid aliud quàm venienti Domino ad corda audientium viam parat.* Imò non solùm illa prædicantes viam Domino præparant, sed & qui hisce diebus verbum Dei libenter, & devotè audiunt, idipsum faciunt, si Hugoni Cardinali fidem adhibere volumus dicenti: *Parate viam Domini, verbum Domini libenter audiendo.*

15. *Parate viam*, scilicet, ut S. Bonaventura ait: *Per observantiam mandatorum*; eandem quoque expositionem Albertus Magnus hisce verbis adhibet, dicens: *Præparate viam, hoc est mandatorum observantiam*; etenim mandata viæ illæ sunt, de quibus Psalmista loquitur, dum ait: *Vias tuas Domine demonstra mihi.* Ecce qualiter Deus nobis acquiescat, dummodò præparationibus non omninò indignis ad ejus adventum nos præparemus. Sanctus Hieronymus Salvatorem nostrum legibus suis nos adstringendo hunc præcipuè finem respexisse dicit, ut per legis observantiam, veram nobis comparemus filiorum Dei libertatem: *Ideo aliquid imperat, ut causas habeat remunerandi, neque enim obsequii nostri Deus indiget, sed nos illius indigemus imperio; siquidem in custodiendis illis retributio multa.* Ipsemet quoque Salvator apud S. Joannem dicit: *Si quis diligit me, sermonem meum servabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus.*

16. Hugo Cardinalis verbis illis interpretationem quandam adhibet illis, qui hoc Adventuali tempore abstinentiæ, & jejuniis dediti sunt, valde congruam: *Parate viam, faciendo eam mundam per temperantiam.* Moyses olim à Deo petiisse legitur: *Si inveni gratiam in oculis tuis, ostende mihi faciem tuam.* Sed qua fronte aut animo idipsum petere præsumebat, nunquid ei ipsum protestatum fuisse constabat: *Non videbit me homo, & vivet?* Cui consonat illud Sancti Pauli effatum: *Videmus nunc per speculum in ænigmate.* Aliud ad hoc responderi nequit, quàm quod Ambrosius dicit: nimirùm Moysen hoc à Deo petentem diuturno illi quadraginta dierum jejunio fuisse innixum. *Quamvis illum obtutibus Dei conditio humana subtraheret, jejuniorum tamen gratia proximum illum divinitatis consortio faciebat:* Cui consonat, quod Sanctus Basilius dicit: *Jejunium Eliam magnæ visionis spectatorem fecit, quadraginta namque dierum jejunio animam purgans in spelunca, meruit quantum fas est homini, Deum videre.*

17. Sanctus Maximus alium quendam viam præparandi modum nobis insinuat, dum ait: *Ille viam Domino suo parat, qui luxuriantis carnis respuens voluptates, toto mentis suæ spiritu suspensus, ad Deum vigore se castitatis accingit.* Regius Propheta mysterium hoc incarnationis, & Nativitatis Messiæ, quòd scilicet ex sua stirpe descensurus esset, in spiritu prophetico prævidens, hisce nos verbis invitat: *Apprehendite disciplinam, ne quando iratatur Dominus, & pereatis de via justa.* Pagninus, Vatablus, & alii legunt: *Osculamini filium.* Alia quædam versio habet *Amplectimini.* Sanctus Hieronymus: *Adorate purè.* Alii à Lorino relati: *Adorate filium*; adeoque secundùm hanc legendi veritatem idem est filium Dei adorare, amplexari, recipere, quod carnem nostram per castitatem & puritatem corporis, & mentis nostræ premere & mortificare Rabbi Salomon legit: *Armamini disciplina vel munditia;* quasi diceret. Hisce diebus, ut huic virtuti pudicitiæ cooperemur, ad macerandum corpora nostra, disciplinę nos flagello armemus, sic enim divinum hunc infantulum, qui pro salute nostra nascitur, pectori nostro tanto arctiùs & tenaciùs adstringemus. Hugo Cardinalis ait: *Parate viam Domini, ac corda vestra, bona opera faciendo, curas mundi fugiendo.*

Viam.

18. Porrò qualisnam hæc via sit, sacrorum expositorum ducatu facilè intelligere possumus. Idem Hugo Cardinalis ait: *Via Domini, id est, per quam Dominus venit ad peccatores, misericordia & justitia;* qui idem, ut nos in hac via Domino nostro occurrere valeamus, consequenter quam viam ingredi debeamus, hisce verbis nos docet: *Via per quam venitur ad Dominum, est pœnitentia, & innocentia.* In toto adventualis temporis decursu Ecclesia nos sæpiùs per diem in divino officio repetere hæc verba voluit: *Parate viam Domini*, ut, nisi invitationi huic obtemperemus, & obsequamur, tantò inexcusabiliores simus. Etenim quoties illa Præcursoris verba: *Pœnitentiam agite*, auribus nostris è Judææ desertis insonarunt? Hodie verò adimpletur, quod quondam Propheta regius

Tit. 2. ver. 11.
In cap. 13. Lucæ.
Origen. in Cat. hom. 21.
Proverb. 23. vers. 26.
S. Aug. cit. à S. Bonavent. in cap. 2. Lucæ.
In Luc.
In Luc.
Epist. 20. ad Cælant.
Joan. 14. v. 23.
Exod. 33. vers. 13.
Ibid. vers. 20.
1. Cor. 13. vers. 12.
In Dom. 1. Quadr.
Serm. 2 de jejunio.
Hom. 1. in Nativ. Joan.
Psal. 2. v. 12.

gius Psalm. 13. scripsit: *Dominus de cœlo prospexit super filios hominum, ut videat, si est intelligens aut requirens Deum*, videtur enim æternus Pater hisce diebus de cœlo super nos prospicere, ut videat, si quis nostrum sit, qui filium suum excipere contendat; at verò *omnes declinaverunt*, omnes illum fugiunt, & aversantur, quia: *Lux venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras quàm lucem; non est qui faciat bonum, non est usque ad unum*. Hactenus quidem sacro hoc tempore sæpiùs clamavimus: *Veni Domine, & noli tardare, relaxa facinora plebi tuæ*; quod equidem ut consequamur, in potestate, & manu nostra positum est, dummodo ad peccatorum nostrorum remissionem, & veniam nos disponamus, à quo tergiversando, excusari nequaquam possumus, cùm scriptum sit: *Confitemini Domino quoniam bonus*; ubi Chrysostomus ad propositum nostrum ita loquitur: *Nec peccator jam poterit excusari, qui confessionem, per quam venia nascitur, non præparavit amplecti; & verè ad literam, nascitur venia, siquidem è sursum agnus mittitur, laxare gratis debitum*. Enimvero si propter millionis cujusdam debitum, quo Domino tuo teneris obstrictus, inter carceris angustias, & compedes constituto, ipsemet Rex & Princeps tuus ex ultimis regni sui finibus ad idem debitum tibi relaxandum egrederetur, seque pro te carceris compedibus vinciri permitteret, atque insuper regni sui te participem efficeret, quantus hic esse censeretur benignitatis excessus? *Educ vinctum de domo carceris* (canit in Antiphona quadam adventuali sancta Mater Ecclesia,) *sedentem in tenebris, & umbra mortis*. Et licèt ultronea hac oblatione abutamur, neque nos misericordiæ istius participes reddere cupiamus, attamen, *quos delictorum catena constringit, miseratio tuæ pietatis clementer absolvit*.

Psal. 13. v. 2.

Joan. 3. v. 19.

Psal. 106. v. 1.

ibid.

19. Lucas Burgensis aliam filio Dei occurrente viam nos edocet, dum ait: *Via hominis in sacris literis, mores ipsius sunt, & institutum vivendi, hanc qui volet Domino esse gratam atque amœnam, à vitiis expurget oportet, & virtutibus ornet*; etenim Apostolus ad Ephesios scribens, ita nos monet: *Deponite vos secundùm pristinam conversationem veterem hominem, renovamini spiritu mentis vestræ, & induite novum hominem*. Origenes ait: *Præpara viam Domino in corde tuo per conversationem bonam*. Boni igitur mores sunt viæ mundæ, nitidæ, & exornatæ ad Dei filium recipiendum, nec non vita quædam nova, & immaculata.

Eph. 4. vers. 22. 23. & 24.

Orig. hom. 21. in Cat.

20. Dionysius Carthusianus dicit: *Viam, id est, præcepta, consiliaque divina per quorum observationem itur ad Deum, purè & irrepræhensibiliter adimpleta, istæ sunt viæ Domini ex parte nostri, id est, viæ, per quas aptamus nos ad Dei adventum, videlicet ad suscipiendam gratiosam, inhabitationem ipsius*.

21. Porrò quænam, & qualis via illa sit, quam ad occurrendum Redemptori nostro ingredi debemus, Theophylactus unico verbo nos edocet, dum ait: *Via quidem, quam jubet parari, via est christiana*. Ut autem in hac via stabiliter, & constanter perseveremus, duæ aliæ viæ à nobis ingrediendæ sunt, quas Psalmista indicat, dum ait: *Declina à malo, & fac bonum*.

Psal. 36. v. 27.

22. Didacus Stella voluntatem nostram divinæ voluntatis arbitrio perfectè substratam, viam illam esse dicit, per quam Dei filius in cordis & animæ nostræ hospitium ingreditur; ac proinde cœlestis sponsus S. Gertrudi sponsæ suæ dixisse aliquando fertur, quòd si se in corde ipsius frequenter multumque demorari desideraret, necessum sit, ut cordis sui clavem sibi consignet, ejus videlicet voluntatem innuere volens; siquidem absolutus illius velit esse Dominus. Cumque Sancta interrogasset: *Quæ est clavis? respondit Dominus: voluntas tua propria: in quo verbo intellexit, quòd si quis desiderat Dominum hospitio recipere, debet illi clavem propriæ voluntatis suæ resignare. Via itaque Domini*, inquit Stella, *ad homines venientis est voluntas nostra; ipse homo est domus, in qua Deus habitat, in quantum justificabitur, & est via, in quantum disponitur ad justificationem*.

Lib. 4. v. 23.

In vita S. Gertrudis.

Mansi Ærar. Evang.

Domini.

23. Porrò advertendum est, quòd nec Isaias, nec Sanctus Joannes Baptista nos ad præparandam hanc viam absolutè invitaverint, sed conditionatè: non enim dicit absolutè: *Parate viam*, sed addit, *Domini*; id quod idemmet Stella pariter observavit, dum ait: *Non dicit, quòd paremus quamcumque viam, sed viam Domini; alia enim est via Domini, & alia via nostra; vitia & peccata sunt viæ nostræ, viæ autem Domini virtus*. Ad quod probandum illum Isaiæ textum adducit, in quo Deus ait: *Non sunt viæ meæ viæ vestræ, & cogitationes meæ cogitationes vestræ, quia sicut exaltantur cœli à terra, sic exaltatæ sunt viæ meæ à viis vestris. Via Domini*, inquit Stella, *quæ ducit ad vitam arcta est, via autem impiorum, quæ ducit ad interitum, lata & spatiosa est*. Salmeron tria viarum genera distinguit, dicens: *Sunt aliæ viæ dæmonis, aliæ nostræ, aliæ verò Dei: viæ dæmonis superbia sunt, obstinatio & dolus; sedebo in monte testamenti: viæ nostræ peccata sunt, & viæ Dei virtutes*, viæ nostræ ad præcipitia, & ab Hierusalem in Jericho nos educunt, ubi in latrones incidimus, qui nos sauciant, & totaliter despoliant; id quod sibi accidisse impii illi testantur, dum ajunt: *Lassati sumus in via iniquitatis, ambulavimus vias difficiles, viam autem Domini ignoravimus*. Et longè expressius in Ecclesiastico dicitur: *Via peccatorum complanata lapidibus, & in fine illorum inferi, & tenebræ, & pœnæ*.

Isa. 55. vers. 4.

Salm. tract. 3.

Sap. 5. vers. 7.

Eccl. 21. v. 11.

24. Dionysius Carthusianus ait: *Porrò via Domini ex parte ipsius, per quas venit ad nos, sunt misericordia, & justitia, de quibus cantamus: Universæ viæ Domini misericordia, & veritas; item charitas, & liberalitas ejus, quæ ad misericordiam reducuntur*. Has quoque vias ex parte nostra ingredi debemus per opera misericordiæ exhibita pauperibus, Christus enim ipse expressè contestantur, quòd in pauperibus accipiat eleemosynam, in infirmis visitetur, vestiatur in nudis, in incarceratis visitetur, consoleturque in cunctis aliis misericordiæ operibus.

25. Insuper per hanc viam Domini ipsummet Verbum incarnatum intelligere possumus; *nam qui per divinitatis essentiam veritas & vita permanet, per incarnationis mysterium*, inquit Beda, *via facta est, quæ nos ad patriam, ubi veritate & vita frueremur, reduceret*; imò quod plus est, non solùm via nostra fieri voluit; siquidem dixit: *Ego sum via*, verum & se nobis, quamdiu viatores sumus, in viaticum dedit, siquidem ad debilitatis nostræ sustentationem noster factus est cibus; & ideò in Bethlehem, quæ *domus panis* interpretatur, nasci voluit.

Rectas facite.

26. Toletus verba illa eorum, quæ immediatè præcedunt, declarativa esse dicit; quasi diceret: *Sic parabitis viam Domino, si direxeritis, & rectas feceritis semitas ejus; qui vias Principis parant, semitas dirigunt, & æquant, ut Princeps facilè, & citiùs ac certiùs perveniat in urbem*. Porrò Sanctus Joannes Baptista populum ad vias venturo Messiæ dirigendas, invitabat, id est, pœnitentiam eidem inculcabat, qua mediante peccata declinando, ad Deum, ejusque unigenitum filium excipiendum se converteret. *Peccata enim*, subjungit idem Toletus, *detorquent hominem à Deo*. Titus Bostrensis à Glossa citatus, dicit: *Dei semitas rectas facit, qui per illius justitiam graditur; siquidem malitia, & improbitas res obliqua est*. Si quis daretur in eadem innocentia, qua infantiæ annos transegit, constanter perseverans, de eo utique, quòd vias rectas inambulasset, dici posset; nam ut Didacus Stella ait: *Rectum iter ille agit, qui sicut natus est, ita vivit, ut moriturus*. Cajetanus similiter dicit: *Pro explicatione apparatus, subjungitur rectitudo*. Quænam enim inter justorum, & reproborum vias intercedit differentia? Nimirum hæc, quòd reproborum viæ distortæ, & obliquæ sint: *In circuitu impii ambulant*, inquit Psalmista, & Ecclesiasticus ait: *Præcordia fatui quasi rota carri, & quasi axis versatilis cogitatus illius*; non verò ita constituta est via hominis justi,

Psalm. 11. v. 9. Eccl. 33. 5.

de hac enim Isaias ait: *Semita justi recta est, recta callis justi ad ambulandum.* Reprobi diabolum patrem suum imitantur, de quo pluribus in Scriptura locis dicitur, quòd *circuit*; in Job enim ipsemet dicit: *Circuivi terram.* Et S. Petrus ait: *Tanquam leo rugiens circuit, quærens quem devoret.* At verò ut, quænam inter eum, qui rectam ingreditur, & alium, qui viam curvam & obliquam sectatur, differentia intercedat, clarè eliquescat, notandum est, quòd is, qui viam rectam inambulat, quantò ampliùs procedit, tantò ab eo à quo digressus est termino, magis recedit; non verò idem fit quoad eum, qui viam ingreditur curvam, & obliquam; quantò enim ille magis progreditur, tanto citiùs ad locum, unde recessit, revertitur; id quod reproborum maximè proprium est, utpote qui pravas vitiorum, malorumque morum semitas non solùm non deserunt, verùm etiam ad pravas societates & conversationes pristinas citissimè revertuntur. Porrò via recta à S. Paulo hisce verbis insinuatur: *Quæ quidem retrò sunt oblivisçens, ad ea verò quæ sunt priora, intendens meipsum, quicunque perfecti sumus hoc sentiamus*: De præscitis autem sanctum Bernardum velim auscultetis: *Qui in circuitu ambulat, proficiscitur quidem, sed nihil proficit; væ homini, qui sequitur hunc circuitum; si conaris evellere, paululum sequi videbitur, sed in dolo, circuitus est, aliunde reditum parat.*

Isa. 26. 7.

Job. 2. vers. 2.

1. Petr. 5. 8.

Philip. 3. vers. 13. & 15.

Serm. 12. sup. Psal. Qui habitat.

27. Glossa ait: *Deo semitas rectas facit, dum mundas cogitationes in animo, per sermonem prædicationis format.* Qualiter desideria hæc purificare possimus, Toletus nos hisce verbis optimè docet, dum ait: *Ille mundas cogitationes habet, qui ad bona opera se convertit, non ex ambitione, aut vana gloria, alióve humano affectu, sed propter Deum ipsum*; unde Isaias nos exhortatur, dicens: *Lavamini, mundi estote, auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis, quiescite agere perversè, discite benefacere, quærite judicium, subvenite oppresso.*

Gloss. ord.

Isa. 1. 16.

28. S. Propheta Samuel in sancti regiminis sui ultimo fine ita populum est allocutus: *Docebo vos viam bonam & rectam, timete Dominum, & servite ei in veritate, & ex toto corde vestro.* Salmeron dicit: *Tunc rectas faciemus semitas ejus, cùm damus operam, ne quid pravi aut obliqui in eis inveniatur, quo accessus ejus ad nos prohibeatur; nam ut Isaias dixit Capite quinquagesimo nono. Iniquitates vestræ divisérunt inter vos, & Deum vestrum.*

1. Reg. 12. v. 23. & 24.

Salm. tract. 3.

Semitas ejus.

29. Dionysius Carthusianus dictionis hujus proprietatem optimè explicat, dum ait: *Semitæ autem propriè nominantur itinera secretiora, compendiosiora: viæ autem itinera apertiora & magis communia: idcircò per viam intelligi possunt præcepta, per semitas autem consilia, quæ directiùs ducunt ad Deum.*

30. Euthymius de hisce semitis ita scribit: *Semitæ varia sunt studia secundùm Deum, has rectas faciunt, qui rectè atque irreprehensibiliter virtutem sectantur*: tales autem sunt, qui consiliorum Evangelicorum viam sectantes ad perfectionem contendunt; Et quidem S. Joannem hujus semitæ viam auditoribus suis inculcasse mirum non est, quia Angelus Zachariæ patri ejus prædixerat: *Præcedit ante illum in spiritu & virtute Eliæ, ut convertat corda Patrum in filios, & parare Domino plebem perfectam.* Salmeron quoque inter viam & semitam differentiam assignat, eandemque ad insinuatum mysterium congruè adaptat, dicens: *Dici potest viam præceptum esse, quantum exigit necessitas, observatum, semitam verò strictiorem rationem observandi.* S. Bonaventura qualitates viarum istarum particularius inviduando dicit: *Rectas facite semitas, scilicet intentiones, cogitationes, affectiones, actiones, passiones, retributiones. Utinam dirigantur viæ meæ*, dicebat David, *ad custodiendas justificationes tuas.* Didacus Stella ad similitudinem, quæ semitas & consilia Evangelica intercedit, sese reflectens, dicit: *Quemadmodum semitæ quædam compendia sunt, ut citius ad expectatum finem perveniatur; sic etiam qui seipsos ad consilium adstringunt, magis merentur, ut citius in sanctorum patriam proveniat.*

Luc. 1. 17.

Salm. tract. 3.

Psalm. 118. 5.

Versus 5.

Omnis vallis implebitur: & omnis mons & collis humiliabitur: & erunt prava in directa, & aspera in vias planas.

1. Ad impediendam viæ alicujus conficiendæ facilitatem, servire possunt, montes, valles, colles, saxa, & omnia alia in via jacentia aut posita offendicula, hæc autem obstacula auferenda esse Evangelista, & Propheta dicunt, quia valles, in quas opus est descendere implebuntur, montes quos ascendere, oportet, complanabuntur, colles pariter demittentur, & æquabuntur, omniaque alia stirpium, saxorum, & dumetorum obstacula è medio penitus tóllentur, adeoque: *Erunt prava in directa, & aspera in vias planas.* Cajetanus dicit: *Significatur, per hujusmodi metaphoras tollenda omnis difformitas morum, tollenda pusillanimitas, superbia, injustitia, & asperitas morum; prophetanturque hæc fore cùm Messias venerit, ut ex his materialibus dispositionibus viæ intelligamus necessarias nobis dispositiones ad recipiendum Messiam.*

Omnis vallis implebitur.

2. Jansenius difficultates considerat, huic nostræ corruptæ naturæ ad virtutes exercendas naturaliter insitam, siquidem passionum nostrarum, & inordinatorum appetituum impulsus, nec non continua infernalis inimici nobis intentata pugna à virtutibus consectandis nos retrahunt, & avertunt: At verò respondet. *Id non fore operosum, sed omnino facile, eò quod valles sint implendæ, hoc est, naturales nostræ inclinationes ad res infirmas propensæ, per Evangelicam gratiam sint perficiendæ, adjecto eo quod deerat, nempe pietate, & virtute: montes verò ac colles humiliandi, ac deprimendi, hoc est, adversariæ potestates, quæ per superbiam sese erigebant, Christi virtute dejicientur.*

3. Per depressas valles humiles intelligere possumus. Unde Salmeron ait: *Sunt humiles & pauperes turbæ, in quas facilius gratia divina descendit, solent valles floribus, frumento, & fontibus abundare.* Dionysius Carthusianus idipsum fermè dicit: *Omne cor humile donis gratiæ copiosè ditabitur, humilitas enim ad omnem virtutem & gratiam præparant mentem, sicut superbia ad omne peccatum.*

4. Didacus Stella verba illa de pusillanimitate explicat, quæ multos à viæ bonæ prosecutione deterrere, & retrahere solet, eam difficilem & arduam existimando. *Intellige B. Joannem hic esse locutum de pusillanimitate; multoties pusillanimitas timidos homines facit, in causa est, ut multi suis vitiis, & peccatis inhæreant, existimant namque se non posse persistere diu in bono, quin statim ad antiquam consuetudinem mali deveniant.* Hisce igitur timidis, & meticulosis hominibus in adventu Salvatoris auxilium divinum permittitur.

5. Jansenius per hasce valles, peccatores quoque intelligi posse existimat, eos videlicet, qui hactenus contempti, postea verò ad participium divinarum gratiatiarum, quibus in adventu Salvatoris copiosè accumulabuntur, fuere admissi. *Per valles etiam recte acceperit quis idiotas ac peccatores contemptos apud homines, qui implendi erunt gratia evangelica, & erigendi ad consortium regni cœlorum.*

Omnis mons & collis humiliabitur.

6. Beda per hosce montes, & colles qui in altum eriguntur, in sensu spirituali superbos intelligit: *Quid hoc loco montium, & collium nomine, nisi superbi homines designantur? In adventu igitur Redemptoris montes, & colles humiliati sunt, quia juxta ejus vocem, omnis qui se exaltat humiliabitur; qui se humiliat, exaltabitur.* Ibid.

7. Jansenius verò aliter exponit, dicens: *Per montes, & colles intellige eos, qui sublimes erant apud homines opinione sapientiæ ac justitiæ, qui humiliandi erant, sive quod eorum falsa præsumptio per Evan-*

gelit prædicationem erat propalanda & redarguenda, sive quod supercilium suum sponte posituri essent, quo capaces fierent divinæ justitiæ ac sapientiæ.

8. Glossa per valles gentilitatem, per montes synagogam intelligit: *In adventu Domini humilis gentilitas impleta est, & crescit, plenitudinem gratiæ accipiendo: at Judæa superba per errorem perfidiæ suæ hoc, undè superbiebat, perdidit.*

9. Lyranus considerat, quod, sicut via aliqua per concavitates & profunditates vallium, montiumque altitudines difficilis redditur, eodem quoque modo quantum ad mysterium, *vita spiritualis, qua Deus graditur super corda fidelium, impeditur per depressionem terrenæ cupiditatis, & per elevationem mundanæ vanitatis; utrumque impedimentum fuit amotum per adventum Christi in multis.*

10. Salmeron per hosce montes, mundi magnates, qui eidem dominantur, intelligit, eosque dicit tunc quoque humiliandos, dum se quoque Christo non minus quàm alii opus habere intelligunt: *Ut intelligant superbi omnes atque elati principes, qui instar montium sunt, & collium, fore ipsorum superbiam deprimendam, pares ut se & æquales iis, quibus imperant, agnognoscant, seque ipsos non minus quàm inferiores Christo agere.*

11. S. Cyrillus à S. Thoma in Catena citatus in adventu Christi miram quandam facilitatem futuram esse dicit, qua cùm omnes malæ consuetudinis, omnisque in virtuosè operando difficultatis nodi dissolvendi erunt: *Quemadmodum enim Evangelicæ conversationis & vitæ iter erat ad eundum difficile ex eo quod mentes singulorum mundanæ voluptates oppresserant; ut autem Deus factus homo peccatum damnavit in carne, explanata sunt omnia, & reddita sunt ad eundem facilia, & nec collis, nec vallis, proficere volentibus obviavit.*

Et erunt prava in directa.

12. Beda pravarum viarum directionem sequentibus verbis declarat: *Prava in directa fiunt, cum malorum corda per injustitiam detorta; ad justitiæ regulam diriguntur.* Salmeron similiter dicit: *Prava in rectam viam id significat, ut injusti homines, fraudibus atque fallaciis rapientes aliena, justi efficiantur.* Etenim vix Salvator noster pedem suum Zachæi domui intulerat, cùm ecce subitò ex usurario liberalis factus est erga pauperes: *Ecce dimidium bonorum meorum de pauperibus, & si quid aliquem defraudavi, reddo quadruplum.* Idem quoque Doctor de præcursore dicit: *Obliqua & prava recta reddebat, quando ajebat publicanis, nihil aliud, quam quod constitutum est vobis, faciatis.*

13. Lyranus hanc pravorum directionem de mutatione explicat peccatorum, quæ in iis fit virtute divinæ gratiæ: *Corda contra Christum indurata mollificabuntur;* exemplo nobis Saulus esse potest, qui derepente in Paulum mutatus fuit, quique antea Christianos obstinatè persequebatur, in unico fuit momento temporis mutatus, suamque voluntatem in manus Dei consignavit, dicens: *Dominus quid me vis facere?*

14. Dionysius Carthusianus ait: *Hoc est, corda vitiosa convertentur, & fient directa, hoc est justa, & secundùm rectitudinem dirigentur.*

Et aspera in vias planas.

15. Beda per hanc asperitatem complanatam, dicit intelligendos esse iracundos, qui exemplo Christi mansueti evadunt: *Aspera in vias planas immutantur, cùm immites atque iracundæ mentes, per infusionem supernæ gratiæ ad lenitatem mansuetudinis redeunt.*

16. Salmeron ait: *Homines vel ad leviſſimam occasionem in excandescentiam insurgentes, convertentur in mites & lenes.*

17. Jansenius præcipuum adventus filii Dei effectum esse dicit extirpationem vitiorum, quibus homo inordescere solebat, & virtutum insitionem: *Aspera in vias planas, cùm vitiorum ac cupiditatum obliquitates & asperitates redactæ sunt ad rectitudinem, & planitiem virtutis.*

18. S. Thomas circa hæc verba Salvatoris benignitatem considerat, qui fragili hac carne nostra se vestiens, socius & viæ comes noster fieri voluit, ad hoc ut virtutis viam amabilem efficeret: *Ne via homini videretur nimis gravis, factus est homo Deus, & propter hoc socius viæ & peregrinationis.* de fac

19. Dionysius Carthusianus ait: *Aspera in vias planas, id est, feroces, rebelles, distortique moribus, erunt obedientes, & simplices, ita quod verbum Dei eos ingrediatur faciliter, & indurati per gratiam mollificabuntur.*

20. Salmeron exemplum hujus doctrinæ in persona S. Joannis assignat, qui ut milites feroces ad synceram redigeret pœnitentiam, viarum asperitatem, quæ illis difficiles esse videbuntur, complanavit, & obedientes reddidit: *Aspera complanavit, quando ad milites, iracundum hominum genus & rapax, dicebat: Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis, estote contenti stipendiis vestris.*

21. Idem asperitatem hanc moraliter magis individuans ita scribit: *Aspera in vias planas, quando lutum viscosum impudicitiæ, & spinæ amaritudinis & iracundiæ in plana convertuntur per virtutem mansuetudinis, & gratia offensoribus ignoscendi, quando etiam ab injuriosis, & maledicis verbis linguam coercemus, ita ut nihil asperum, & durum ex ore nostro prodeat.*

22. Euthymius in hunc S. Lucæ textum scribens, per aspera sterilitatem, & rigorem antiquæ legis interpretatur, quæ complanata fuit quando ei lex Evangelica adeo suavis & amabilis successit: *Obliquitas & asperitas veteris legis in rectitudinem ac perfectionem Evangelii convertetur.* Tertullianus lib. 5. contra Marcion. quoque hanc asperitatem per novæ legis suavitatem mitigandam esse scribit: *Christus colles æquabit vallibus, & obliqua diriget, in rectitudines, quia omnes legis difficultates in Evangelii facilitates, & æquitates convertet.* Etenim quid facilius & suavius esse potest, quam amare? *Plenitudo legis est dilectio.* Regius Propheta David novæ legis statum à longè prospiciens dicebat: *Posuisti in loco spatioso pedes meos.* Super quæ verba S. Augustinus ita scribit: *Certè angusta via est, sed quibus? laboranti angusta est, amanti lata est.* Idem quoque Propheta alibi dicit: *Viam meam mandatorum tuorum cucurri;* sed quando? *Cùm dilatasti cor meum*, id quod charitate, & amore Dei mediante efficitur. S. Petrus legem Mosaicam jugum grave denominat: *Jugum quod neque Patres nostri, neque nos portare potuimus.* At verò Euthymius in Luc. primò de vetere in lege ita loquitur: *Veteris legis jugum est obliquitas, asperitas, & incompossibilitas*: de lege autem Evangelica protinus subjungit: *Evangelii rectitudo, est claritas atque simplicitas, lenitas, mansuetudo, & compossibilitas. Illa die* (In Isaia 10. 27. vaticinatus fuit) *computrescet jugum à facie olei*; ubi per *oleum* amor intelligitur, quia sicut oleum cunctis aliis liquoribus supernatat, ita charitas omnibus aliis virtutibus superior existit. *Major autem horum est charitas.* Propheta igitur dicere voluit, quod jugum istud in legem facilem & suavem, id est, in legem amoris sit convertendum. In sacris Canticis 6. 11. dicitur: *Anima mea conturbavit me propter quadrigas Aminadab.* Pagninus legit: *Anima mea posuit me, ut quadrigæ populi mei.* Quibus verbis sponsa, per quam Ecclesia significatur, dicit, se à sponso suo factam esse populi sui quadrigam, synagoga autem neminem in Paradisum usque perduxit, sed omnes quotquot moriebantur, in sinum Abrahæ trasmisit: atque insuper quanta cum molestia & difficultate lex illa impleri debuit, quæ in se sexcenta & tredecim complectebatur præcepta? unde Philo Carpatius ibid. ait: *Currus vel quadrigas Ecclesiam ipsam positam dicit, ut se veluti piam matrem & sanctissimum vehiculum, quo plures convehantur ad patriam, esse intelligat.* Hoc enim Evangelicæ legis tempore Christianos in rheda sive quadriga in Paradisum vehi, omnesque cæli vias complanatas, jucundas & faciles factas esse dicere possumus: *Aspera in vias planas.*

Pſ.30. v.9.

Pſ.118. v.32.

Act.Ap.15. v. 10.

Versus 6.

Et videbit omnis caro salutare Dei.

Et videbit.

1. Verbum illud increatum abæterno in sinu Patris
Jon 1.18. Isa 45.15. absconditum subsistit: *Unigenitus, qui est in sinu Patris.* Unde Isaias meritò de ipso dicit: *Verè tu es Deus absconditus.* Quinque autem millium annorum spatio & amplius, postquam cœlum creasset empyreum
Psalm. 32.6 (*Verbo Domini cœli firmati sunt*) in operibus quidem ab ipso creatis videri poterat, in facie autem nunquam factus est terræ visibilis, adeoque mortalium nullus
Exod.33.20. se Deum vidisse dicere potuit, quia *Non videbit me homo, & vivet*: at verò post paucos dies unicuique ho-
Baruch.3.38. minum visibilis apparebit, & dicent: *Post hæc in terris visus est, & cum hominibus conversatus est*; sed quo
Joan 10.10. fine? *Veni ut vitam habeant, & abundantius habeant.* Cajetanus dicit: *Ecce adventus Messiæ omnibus carnalibus oculis manifestus, venit enim in vero corpore visibili, & sic publicè conversatus est, ut potuerit (quantum est ex parte sui) ab universis oculis carnalibus videri.* Lucas Burgensis legit: *Omnis homo ipsis suis oculis corporeis.*

De vict. verbi lib.3.cap.8. 2. Rupertus Abbas Tuitiensis ad illam ab Assuero Rege promulgatam legem sese reflectit, quia verebatur, ne ullus coram ipso nisi primò expressè invitatus, & vocatus compareret; legisque illius sequentibus verbis tangit mysterium: *Ut Rex magni imperii plus homine putaretur habere aliquid, & ne vilior fieret ex usu publicæ visionis;* verùm non ita suprema illa Majestas facit, *quam adorant dominationes, tremunt potestates*; quin potius ut nostram operaretur redemptionem, primorumque parentum peccatum expiaret: *Ecce quasi unus ex nobis factus est; in terris visus est, cum hominibus conversatus est; videbit omnis caro; opprobrium hominum, & abjectio plebis;* non enim solùm dignatus est pro nostra salute homo fieri, sed homine quid minus, ut ita loquar, fieri voluit: *Ego sum vermis non homo.*

Gen.3.12. Psalm.21.7.

3. Considerandum est autem, quod non unusquisque hominum ipsum velut salutare, & Salvatorem aspicere poterit, sed illi tantùm, qui per condignas præparationes ad illum recipiendum sese disponent. Unde Lucas Burgensis ait: *Quem scilicet quicunque cum fructu salutis videre vult, & dignè excipere, ut debet, necessum est; ut ejus vita moresque sint hac ratione præparati.* Matth.5.8. *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt*, non oculus corporalis, sed cor mundum oculus ille erit: qui utiliter & fructuosè in Salvatorem defigi poterit.

Isa.40.4. 4. Sciendum quoque est, verba hæc ex Isaiæ prophetia desumpta esse, qui postquam dixisset: *Erunt prava in directa, & aspera in vias planas*, immediate subjungit; *Et revelabitur gloria Domini, & videbit omnis caro pariter, quod os Domini locutum est.*

Salm. tract 8. 5. Salmeron ad illa verba: *Quod os Domini locutum est*, sese reflectens, dicit: *Significat, quàm sit Deus verax, quomodo adimpleat quæ promisit.* Enimverò quod gloriæ Dei in ejus Nativitate factam revelationem attinet, de ea nemini dubium esse potest, siquidem mox ut natus fuit, Angelorum Hierarchiæ ipsum terræ annuntiantes, cœlitus descenderunt: *Gloria in altissimis Deo; de Virgine nasci dignatus est, ut hominem perditum ad cœlestia regna revocaret.* Ad hæc Salmeron ait: *Ex adventu Domini revelata est gloria Domini, id est, filius Dei, sive vera Dei cognitio in mundum introducta est.*

Omnis caro.

6. Id est, *omnis homo*, quia in Scriptura sacra *Caro* idem est; quod *Homo. Verbum caro factum est: Omnis caro corruperat viam suam.* Quodsi verò nomine carnis peccatores intelligere velimns, de illis quoque verum erit dicere, quod de filii Dei in hunc mundum adventu participes futuri sint, non quidem ad utilitatem, sed ad damnum, & perniciem ipsorum, idque propria ipsorummet culpa; etenim ipsum quidem videbunt, sed ut severum judicem, quem tanquam misericordem Redemptorem contempserant. Porrò in vigilia Natalis Domini hisce verbis Deum rogabimus: *Præsta ut unigenitum filium tuum, quem Redemptorem læti suscepimus, venientem quoque judicem securi videamus.* Glossa ex adductæ Bedæ testimonio ita loquitur: *In hac vita omnis homo Christum videre non potuit, sed in die judicii in sede Majestatis, & electi, & reprobi pariter videbunt, ut justi remunerentur, & mali in æternum gemant.*

7. Titus Bostrensis hæc verba de fructu redemptionis nostræ exponit, qui ad omnium salutem ordinatus erit; siquidem *vult omnes salvos fieri, voluntate antecedenti*, ut scholæ loquuntur: *Quia eo potientur* 1.Tim.1.v.4. *omnes, & fructus ac virtus ejus dilatabitur usque ad fines terræ.*

8. Sanctus Bonaventura pariter de promulgatione Evangelii per totum mundum facienda interpretatur, adducitque illud Psalmi: *Videbunt omnes fines terræ* Psalm.97.3. *salutare Dei nostri.*

9. Dionysius Carthusianus nihilominus ita exponit: *Omnis homo, id est, aliqui de omni genere hominum corporaliter aspexerunt; ecce totus mundus abiit post eum.*

Salutare Dei.

10. Lyranus ait: *id est Christum*; hic enim à sancto sene Simeone, dum eum pectori suo fortiter adstringeret, hoc titulo appellatus fuit: *Viderunt oculi mei* Luc 2.30. *salutare tuum.* Sciendum est autem, quòd, ubi vulgata nostra legit: *Fœmina circumdabit virum*; septuaginta legunt: *Circumdabit novam salutem*, ac proinde ju- Jerem. 31.22. re merito Salvator appellatur: *Ipse enim salvum faciet populum suum.*

11. Euthymius ait: *Salutare, lumen Evangelii, vel salutarem incarnationem, quæ ambo præparavit Deus ante faciem omnium populorum.*

DOMINICA INFRA OCTAVAM NATIVITATIS.

Evangelium ex cap. 2. S. Lucæ.

33. *Erat Joseph, & Maria mater Jesu, mirantes super bis, quæ dicebantur de illo. 34. Et benedixit illis Simeon, & dixit ad Mariam matrem ejus: ecce positus est hic in ruinam, & in resurrectionem multorum in Israel: & in signum, cui contradicetur. 35. Et tuam ipsius animam pertransibit gladius, ut revelentur ex multis cordibus cogitationes. 36. Et erat Anna Prophetissa filia Phanuel de tribu Aser: hæc processerat in diebus multis, & vixerat cum viro suo annis septem à virginitate sua. 37. Et hæc vidua usque ad annos octoginta quatuor, quæ non discedebat è templo, jejuniis & obsecrationibus serviens nocte ac die. 38. Et hæc, ipsa hora superveniens, confitebatur Domino, & loquebatur de illo omnibus, qui expectabant redemptionem Israel. 39. Et ut perfecerunt omnia secundùm legem Domini, reversi sunt in Galilæam in civitatem suam Nazareth. 40. Puer autem crescebat, & confortabatur; plenus sapientia: & gratia Dei erat in illo.*

Versus 33.

Erat Joseph, & Maria mater Jesu, mirantes super bis, quæ dicebantur de illo.

1. Syriaca legit: *Mirabantur*, Vatablus: *Tenebantur autem Pater ejus & mater admiratione.* Toletus dubium hoc loco movet, qua ratione videlicet admiratio ista hæc in matrem ejus cadere potuerit, cùm hæc à novorum, & inopinatorum eventuum ignorantia communiter provenire soleat, ipsa autem omne id quid-

quidquid illi Simeon dixit, seu potius prædixit, optimè sibi perspectum habebat, utpote quæ *Regina Prophetarum*, ab Ecclesia appellatur. Quod enim Simeon senex Salvatorem ad populum Israel redimendum, gentesque illuminandas venisse illi prædixit, hoc totum pridem antea perspicuum illi fuerat, prout ex ejus sacro Cantico clarè deducitur, ubi inter alia ait: *Suscepit Israel puerum suum, recordatus misericordiæ suæ, sicut locutus est patres nostros*; Archangelus quoque de divino ejus partu illi revelaverat, dicens: *Salvum facies populum suum à peccatis eorum*. Tres quoque Reges Orientales tanquam gentilitatis primitias in Bethlehem ipsa susceperat, quomodo igitur gentium illuminatio ipsam in admirationem rapere potuit? Tandem verò idem Toletus hisce verbis respondet: *Respondeo non semper admirationem esse eorum, quæ ignorantur, sed etiam eorum quæ captum, & virtutem nostram superant, etiamsi nobis jam notificata sint. Sancti enim viri sæpius admirantur mysteria divina, immensitatem bonitatis Dei, multaque alia hujusmodi, etiam si jam ante sint ab eis fide percepta; nam admiratio ex fide sæpe procedit, ut non aliud sit admirari, quàm magnificare*. Dionysius Carthusianus in eundem sensum hisce verbis loquitur: *Mirantes non admiratione dubitationis, sed reverentiæ, & congratulationis, hoc est magnalibus atque magnificis laudibus de puero Jesu prolatis à parentibus præcursoris, ab Angelo, exercituque Angelico, à pastoribus quoque, & Simone, mirabantur quod de eo, qui tanta paupertate, & humilitate advenit, tam altissima dicebantur, quod scilicet esset salutare Dei Patris, & omnium Dominus, lumen gentium, gloria Judæorum, mundi Salvator, unigenitus Dei, verus Deus*; quæ omnia beatissima Virgo, & Sancto Joseph perfectè quidem sciebant, mirabantur tamen, quod, cùm alii ipsum in tanta viderunt paupertate viventem, ipsum nihilominus tanquam immensæ majestatis venerarentur, cunctisque annuntiarent velut verum Messiam, & promissum Salvatorem.

2. Didacus Stella postquam eandem difficultatem movisset, quomodo scilicet Maria, & Joseph hujus admirationis affectus potuerint esse capaces, hunc in modum quoque respondet, id nimirum factum esse: *Ex ampliori notitia rerum divinarum; opera enim Dei quantò amplius cognoscuntur, tantò admirabilius mentem suspendunt*.

Anonymus in Cat. Græca. 3 Incertus quidam Author in Catena Græca, aliam causam, unde talis admiratio nonnunquam procedit, assignat, dicens: *Quoties transcendentium rerum notitiam in memoriam venerit, toties renovat in mente miraculum*.

In Luc. 4. Sanctus Bonaventura pariter varia motiva adducit, ob quæ Cœlestis ille partus admirabilis esse videatur: *Mirantes; nam Christus admirabilis est, secundùm quod mediator, secundùm quod Salvator, secundùm quod Doctor in sapientia*. Euthymius admirationem hanc non tam super ea, quæ à Simone audiverant, cecidisse censet, quàm super ea quæ de ipso futura esse prævidebant: *Non quod tunc primum de illo audissent, sed quod præterea quæ priùs didicerant, adhuc mirabiliora percipiebant*.

5. Aliam hujusce admirationis rationem Carthusianus assignat, dum ait: *Mirabantur quoque non parum se electos ad tantum mysterium, & quod mundi thesaurus eis esset commissus*.

6. Toletus notat, admirationem cadere posse vel super ea quæ accidunt, vel super personas, qui aliquid stupore dignum dicunt, vel faciunt; sic Lucas autem in hoc nostro casu super quid ipsorum admiratio ceciderit, clarè satis expressit, dum ait: *Mirantes super his quæ dicebantur de illo;* Evangelista quidem, qua de re in specie admirati fuerint, non declarat, quia motiva ob quæ in admirationem rapiebantur multa, eaque omnia stupenda erant. Legatur Discursus undecimus de Nativitate Domini nostri Part. 4. Promptuarii sacri, super illa verba: *Mirati sunt*.

Versus 34.

Et benedixit illis Simeon, & dixit ad Mariam matrem ejus: Ecce positus est hic in ruinam, & in resurrectionem multorum in Israel; & in signum cui contradicetur.

Et benedixit illis Simeon.

1. Ex hisce verbis Cajetanus Simonem sacerdotem fuisse arguit, qua in veteri lege ad hos solùm pertinebat filios Israel benedicere, prout in lib. Numerorum cap. 6. legitur, idque tantò verisimilius esse videtur ex eo, quod benedictio hæc in templo facta fuisse dicatur: cujus aliam quoque rationem adducit, dum ait: *Imò significatur quod pars cæremoniarum erat hujusmodi benedictio, ex hoc quod utrique parenti benedixit*: Dionysius Carthusianus usum fuisse scribit dandi benedictionem genitoribus, filium in templo, cum oblationibus in lege præceptis, offerentibus. Toletus advertit, eos, qui Simonem sacerdotem fuisse negant, pariter hanc benedictionem solemnem vel talem, qualis in lege præcepta fuerat, extitisse minimè admittere, *Hanc benedictionem non solemnem, nec quæ ex authoritate fit, interpretatur, sed communem, qua ex voto bona alteri precari, aut eos beatos aut felices prædicare solemus*; tametsi ipse nihilominus aliam opinionem veriorem esse censeat, sequentem potissimum ob causam: *Cùm enim Sanctus Lucas narraret, à parentibus Christum esse præsentatum in templo, nec ullius alterius, sacerdotis mentionem faceret: cùm verisimile sit, & ex scriptura deducatur, sacerdotibus pueros præsentari, infertur Simonem ipsum fuisse sacerdotem*.

2. Quanam autem in re benedictio hæc substiterit, variæ hac de re sunt opiniones. Albertus Magnus dicit: *Creditur quod, sicut benedixit Heli Annam pro fœnere quod accommodavit, multò magis Simeon, qui major fuit, quàm Heli, benedixit parentibus Jesu pro Redemptore, quem obtulerunt Domino in templo suo*. Hugo Cardinalis existimat, quòd cùm Sanctus Lucas hujusce benedictionis formam non expresserit, credibile sit, illam quandam fuisse gratiarum actionem: *Benedictio potest intelligi gratiarum actio, sic enim benedicit creatura Creatori*. Dionysius Carthusianus in examinanda hujusce benedictionis qualitate præ cæteris fusior est, qui haud procul à vero abesse existimat, benedictionem hanc illi valde fuisse similem, quæ in libro Numerorum capit. 6. describitur hisce verbis: *Locutus est Dominus ad Moysen, & Aaron, dicens, sic benedicetis filiis Israel: Benedicat tibi Dominus, & custodiat te; ostendat Dominus faciem suam tibi, & misereatur tui; convertat Dominus vultum suum ad te, & det tibi pacem*: Veruntamen opinionem suam quoad hoc sequentibus verbis subjungit: *Reor Quod Simeon speciali omnino benedictione, benedixerit Mariæ, & Joseph*. Ad hæc duo benedictionum genera distinguit, dum ait: *Hoc quoque sciendum, quod duplex est benedictio, videlicet consecrationis, vel donationis, & laudis; benedictione consecrationis vel donationis major benedicit minori, & Deus creaturæ, juxta illud Apostoli: Sine ulla autem contradictione, quod minus est à meliore benedicitur*. Qualis autem benedictio illa sit, qua Deus creaturæ benedicit, his verbis ibidem declarat: *Benedictio, qua Deus benedicit creaturæ, est collatio munerum ejus, & multiplicatio eorundem: benedictione autem laudis minor benedicit majori, sicque Simeon benedixit Deo; & in Psalmo cantamus: Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus ejus in ore meo*. Hebr. 7. 7.

3. Jansenius dicit, quod ex hac benedictione nulla deduci possit Simeonis supra B. Virginem & S. Josephum præcellentia aut superioritas. *Hujusmodi benedictio non arguit excellentiam majorem benedicentis, sed tantum votum animi ejus*. Toletus dicit: *Benedixit, id est, benedictam ab omnibus benedicendam prædicat*: Sanctus Bonaventura ait: *Benedixit, id est, benedictos prædicavit, Mariam, quia concepit, & Joseph, quia educavit*.

4. Considerari quoque hoc loco potest, Patrem æternum,

num, quo tempore filius ejus infans erat, duobus senibus decrepitis inspirasse ut eum benedicerent, laudarent, & magnificarent: at verò quando idem Dei filius ad annos maturos pervenit, infantium & lactentium movisse
Matth.21.9. linguas, acclamantes ei: *Hosanna filio David: Benedictus qui venit in nomine Domini.*

Et dixit ad Mariam matrem ejus; Ecce positus, &c.

5. Quodnam obsecro in eo latet mysterium, quòd subitò, ut Christus natus est, mors ejus intimetur, mundoque eum in multorum ruinam, & exterminium venisse, contestatio fiat? Et tamen suavissimæ simul Angelicorum spirituum per aera resonantes melodiæ, auribus nostris percipiuntur, quibus ipsum in salutem nostram promovendam venisse declaratur. Unde Ecclesia canit: *Gaudet exercitus Angelorum, quia salus æterna humano generi apparuit*; Item: *Ecce Rex tuus venit sanctus & Salvator*; Et in hymno ad laudes recitari solito dicitur: *Beatus author sæculi servile corpus induit, ut carne carnem liberans, non perderet quos condidit*. Cur igitur simul cum Christi Nativitate, mors & perditio multorum annuntiatur? Porrò hujus difficultatis resolutione advertendum est, quòd, tametsi verum sit, Angelos in Christi Nativitate annuntiasse pacem, hanc tamen non omnibus promiserunt; quibusergo? *Hominibus bonæ voluntatis*. Id est, ut Chrysostomus ait: *Illis qui suscipiunt natum Christum*. Filius Dei Salvator nascitur, sed illis duntaxat, qui volunt salutem, non verò eis, qui illam rejiciunt, aut ea abutuntur.

6. Porrò Sol per benignos influxus suos, salutiferosque radios, spiritus quidem humanis corporibus imprimit vitales, & tamen idemmet astrum per eosdem splendores suos, caput hominis & cerebrum illius nonnunquam ita distemperat, ut per catharros, & guttam apoplecticam persæpè necem eidem subitaneam inferat, quod tamen malum non à luce Solis, sed à malorum humorum infirmi corporis nostri indispositione procedit. Sapientia incarnata die quadam, cum quodam principe synagogæ de imperscrutabili Incarnatio-
Joan 3 16. nis mysterio differens, ait: *Sic Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret*. Finis autem, cur filium suum donarit, salus nostra fuit; unde subdit: *Ut omnis qui credit in illum non pereat, sed habeat vitam æternam*: igitur in resurrectionem illum nobis dedit, non in ruinam; unde & paulò post subjunxit: *Non enim misit Deus filium suum in mundum, ut judicet mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum*; quibus verbis utique indicare voluit, quòd primus suus adventus non ad judicandum mundum, sed ad eundem salvandum directus fuerit: qua igitur ratione factum est, quod Simeon per æternæ veritatis oraculum dixerit: *Positus est in ruinam multorum*? Audite ipsummet Salvatorem, qui in superiori cum Nicodemo habito discursu immediatè subjungit, dicens: *Hoc est autem judicium*, quasi dicat: Hæc est unica, & sola causa, quare ex Salvatore, & Redemptore multis in Judicem convertat inexorabilem: *Quia lux venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras quàm lucem, erant enim eorum mala opera*; plus etenim voluptas, divitiæ, gloria mundana, cunctaque alia inordinatorum appetituum nostrorum objecta diliguntur, quam à nobis propria æterna salus ametur.

7. Sancta Mater Ecclesia in hac festivitate canit; *Hodie per totum mundum melliflui facti sunt cœli*, quibus verbis ad nectar, & ambrosiam paradisi alludit, quæ hodie super omnes novæ legis Evangelicæ fideles in magna copia depluit; siquidem in Christi Incarnatione omnes sunt donorum, gratiarum, auxiliorumque cœlestium copiosissimo torrente perfusi. Advertendum est autem, quòd sicut suavitate mellis nulla alia reperitur major, ita quoque nulla est amaritudo similis illi, quæ causatur à melle, quod in stomacho infirmo, & languido recipitur: eodem quoque modo asserere possumus, quòd filius Dei per suum in
Hom. 4. ad Mon. c. hunc mundum adventum in iis animabus, quas bene dispositas esse deprehendit, salutem quidem operetur, veruntamen iis, qui malè & irreverenter illum tractant, non minùs se exhibebit severum, & rigorosum. Unde Eusebius Emissenus: *Tantò graviora erunt humana delicta, quantò majora se ostenderunt divina beneficia*. Valde etiam consideranda venit illa dictio *Israel: Positus est in ruinam Israel*. Porrò de hoc populo Psalmista scribit: *Non fecit taliter omni nationi, & judicia sua non manifestavit eis*. Psalm 147. verf. 20. *Notus in Judæa Deus, in Israel magnum nomen ejus*. Huic namque populo inter omnes alias totius universi nationes, sui accuratam tulerat fidei notitiam; huic sacræ Scripturæ legem peculiari privilegio dederat: ad eundem quoque Prophetas in magno numero miserat; multos enim Patriarchas sanctitate insignes habuerat, sacerdotii, templi, sacrificiorum & regni honore eundem decoraverat, ipsemet in medio illius populi natus fuerat, Evangelium eidem ore proprio annuntiaverat, multosque ejusdem populi contribules, per tot patrata miracula variis beneficiis affecerat, quid igitur mirum, si eidem tot collatis bonis abutenti severum, & rigorosum supplicium indixerit? *Positus est hic in ruinam Israel*: id quod deinceps verè, & perfectè ad literam adimpletum fuit, siquidem populus iste à tot retrò sæculis ad hæc usque tempora, velut mancipium, & cujuslibet gentis ludibrium, inter omnes totius terræ populos, dispersus miserrimè oberrat. Unde Sanctus Gregorius Nyssenus ait: *Judæis specia-* In Cat. Græc. *liter minatur ruinam non solùm à spirituali salute, sed etiam propter destructionem urbis, & habitantium civitatem: resurrectio verè promittitur credentibus, partim verò velut consepultis cum Christo, & ei consurgentibus*.

In ruinam.

8 Sanctus Ambrosius in hisce verbis Christum ut Ju- In Luc. dicem observat, quasi iisdem verbis nobis diceretur: *Non est quòd vobis tantum per filii Dei tanquam Salvatoris benignitatem adblandiamini*, quin potiùs dirigendus quoque est oculus vester in divinam ejus justitiam; siquidem etiam tanquam Judex in fine sæculorum ad nos venturus erit, *ut justorumque merita discernat, & pro nostrorum qualitate actorum Judex verus & justus aut supplicia decernat, aut præmia*.

9. Dionysius Carthusianus Christum in reproborum & incredulorum ruinam & perditionem venisse scribit: *Generaliter loquendo, Christus venit in ruinam omnium reproborum seu incredulorum*. Id quod etiam in Nazian- Orat. ad cives Nazianz. zeno hisce verbis scribitur: *Christus in ruinam, & resurrectionem multorum positus est, in ruinam nimirum incredulis, in resurrectionem autem iis, qui fide præditi sunt*.

10. Glossa per hanc ruinam exterminium intelligit vitiorum: *In ruinam vitiorum*; quod Theophylactus multò apertiùs dicit: *In ruinam positus est Dominus malorum, quæ in animabus nostris, in resurrectionem verò bonorum, cadit fornicatio, surgit continentia*. Cujus moralitatis Origenes primus ante omnes Orig. rom alios auctor extitit, qui dicit: *Habeo aliquid in me, quod malè stat, & peccatis superbiæ se ingerit, hoc cadat, hoc subruat, postquam ille venit, & nunc quod in me malum fuit, corruit*; unde monet, ut in nobis adimpleatur illud Apostoli consilium: *Mortificate membra vestra superterram, fornicationem, luxuriam, idololatriam, beneficia, &c. horum omnium utilis ruina facta est, una hæc est ruina, ad quam venit Christus*.

11. Theophylactus autem ruinam hanc exponit de morte Redemptoris, qua mediante futurum est, ut multæ animæ ad gratiam resurgant, & ad gloriam. *Positus est in ruinam, hoc est, passurus est & casurus in mortem, & cùm ceciderit ipse, resurgent multi*.

12. Advertendum tamen est cum Simone de Cassia, Lib. 2. cap. 21. quòd dum Christus dicitur positus in ruinam, id intelligendum sit *occasionaliter, quia positus est in ruinam hominum vitio*. Id quod Didacus Stella per similitudinem quandam id ipsum ad vivum exprimentem explicat, dum ait: *Lapis positus est in itinere, & ostendit iter, tu si impingis in illum tibi imputabitur, quia ex malitia tua vel negligentia provenit*. Propheta Evangelicus de Messia venturo differens, hisce nos verbis exhortatur: *Dominum sanctificate, erit vobis in sanctificationem,* Isa 8. verf 13. *ix lapidem autem offensionis, & in petram scandali, in* & 14. *laqueum & in ruinam habitantibus Jerusalem*; ac proinde Judæi eum crucifixerunt, gentiles verò receperunt illum, & doctrinam ejus, illis factus est in offendiculum,

lum, quòd eos in barathrum usque perditionis naufragare fecit; gentilibus verò, qui per terras, in quibus falsa simulacra adorabantur, dispersi erant, factus est vitæ & resurrectionis instrumentum. *Est in ruinam eorum*, inquit Albertus Magnus, *sicut Sol est in tenebras, quia ubi non est lumen Solis, est tenebra, & tamen quantum est de Sole, ubique est lumen, sed id, quod interponit se, sicut causa Solis, facit quòd Sol illuc non effundit lumen suum*; unde Job cap. 24. dicitur: *Illi fuerunt rebelles lumini, nescierunt vias ejus*.

Et resurrectionem multorum.

13. Dionysius Carthusianus differentiam ostendit, quæ electos inter & reprobos versatur, dum ait: *Veruntamen non uniformiter venit, seu positus est in ruinam & resurrectionem, quia in ruinam reproborum est positus occasionaliter & indirectè: in resurrectionem verò electorum causaliter & directè*. Etenim ipse in hunc mundum venit, ut nostram operaretur salutem, nisi nos per malitiam & obstinationem nostram nosmetipsos damnemus: *Perditio tua ex te, tantummodo in me auxilium tuum*. Et in symbolo: *Propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de cœlis; & incarnatus est*. Unde Beda ait: *Benè in resurrectionem, quia lumen est, quia gloria plebis Israel, quia dicit: Ego sum resurrectio & vita, qui credit in me, etiam si mortuus fuerit, vivet: & omnis, qui vivit, & credit in me, non morietur in æternum: quomodo autem in ruinam, nisi, quia & lapis offensionis est, & petra scandali? id est, ruina his, qui offendunt verbum, nec credunt, de quibus ipse dicit: si non venissem, & locutus eis fuissem, peccatum non haberent, nunc autem excusationem non habent de peccato suo.* Ose 13. 9.

In Cat. 14. Chrysostomus à S. Thoma in catena citatus, per hanc resurrectionem conversionem quandam, sive laudabilem, & sanctam conversationem intelligit: *Resurrectio quidem est conversatio nova, cùm enim lascivus castus efficitur, avarus misericors, atrox mansuescit, resurrectio celebratur, mortuo quidem peccato, resurgente verò justitia*. Et quidem hæc spiritualis resurrectionis operatio per Christi adventum in ejus Natalibus festis in multis animabus producitur.

15. Albertus in eundem ferè sensum hisce verbis scribit: *Omnibus videlicet, qui fide & moribus convertuntur ad ipsum, & horum resurrectionis causa est ipse; est autem resurrectio à culpa per gratiam; resurrexit propter justificationem nostram*.

16. Didacus Stella, qui in adducendis sensibus moralibus eximius exstitit, hoc post se monitum scriptum reliquit. *Nemo, quamvis sit vitiis suffocatus, & jam in barathro peccatorum sepultus, desperet; positus est enim Christus in resurrectionem multorum: non est resurrectio, quin præcesserit ruina*.

17. Est & alia quædam ejusdem pientissimi Authoris consideratio scitu utilissima, nimirum, quòd Salvator noster per suam misericordiam multis instrumentum fit resurrectionis; perditionis autem iis, qui eadem misericordia abutuntur: *Nam peccatores plurimi videntes Dei misericordiam, & quomodo indulget peccatoribus, resurgunt à peccatis; sed aliis est in ruinam, quia videntes quòd Deus misericors est, abutentes ejus misericordia, fiunt deteriores, & bonitate Dei, qua convertendi erant, abutuntur, & pejores fiunt*.

In Israel.

18. Idem quoque ad id se reflectit, quod supra à nobis insinuatum fuit, nimirum quod Christus specialiter futurus sit occasio ruinæ multorum in Israel: *Non dicit positum in ruinam in Babylonem, sed in Israel, quia Christus magis offenditur ab his, in quos majora contulit*, adducitque notum illud Malchi exemplum, qui dirum illum colaphum Christo, coram facie Caiphæ, infligere non dubitavit: *Quamvis plures reportaverit colaphos, tamen hunc cæteris plus sensit, quia huic sanaverat abscissam auriculam*. Quando aliquem ex sublimi valdeque eminenti loco labi contingit, lapsus talis semper est irreparabilior, quàm sit ille, qui alicui in via plana accidit: eodem modo, qui lumine aliquo notitiæ Dei imbuti Deum offendunt, longè sunt culpabiliores, majusque merentur supplicium, quàm illi, qui ad tantam Dei & mysteriorum fidei notitiam introducti non sunt: *Sicut lumen eorum, ita & tenebræ eorum*. Ecce tibi hunc casum in terminis alibi ab eodem Evangelista insinuatum; dicit enim: *Tu Capharnaum usque ad cœlum exaltata*, cujus proinde ruina & lapsus profundior esse non potuit, quia *usque ad infernum demergeris*; idque ex ea solùm ratione, quia Capharnaum juxta lumen & notitiam, quam de Deo habebat, minimè correspondit; unde idem Stella nos & omnes alios Christianos jure merito hisce verbis hortatur, dum ait: *Severa utique hæc prædicatio est, quam omnes, qui Christiani sumus, sæpè contemplari debemus, ut videamus quid in nobis operetur agnitio Christi, an ad meliora pergamus, an verò in deteriora ruamus*. Luc. 10. 15. ibid.

Et in signum.

19. Jansenius per hoc signum stupendum aliquod in persona Christi latens prodigium intelligit: *Quod res esset nova & insolita, qualis non fuerat ab initio mundi, utpotè Deus simul & homo, qui per novam suam ex Virgine nativitatem, mirabilium patrationem, Crucis ignominiam, ac deinde gloriosam Resurrectionem & ascensionem in magnum stuporem homines esset adducturus*.

20. Cajetanus quoque per signum hoc eadem prodigia intelligit, quòd scilicet tener quidam infans in tanta paupertate natus, tandem in adultiori ætate per miracula adeo fuerit factus glorioSus atque conspicuus: *Pauperculus tot & tanta miracula faciens, postea crucifixus, ac resurgens ex mortuis, appellatur signum*.

21. Hugo Cardinalis ait: *Multipliciter positus est nobis Christus in signum; positus est enim in præsepio in signum paupertatis & humilitatis: & hoc vobis signum, invenietis infantem pannis involutum, & positum in præsepio; item positus est in Cruce, in signum patientiæ, & obedientiæ*.

22. Idem quoque Eminentissimus Doctor ly *in signum* glossat, ut idem sit, quod *in sigillum, ut in eo imprimamur per imitationem operis*; neque enim filius Dei eo solùm fine descenderat, ut mundum redimeret, verùm etiam ut semetipsum normam exhiberet christianè vivendi, ac proinde nos invitat, dicens: *Discite à me*. Didacus Stella ait: *Positus est Christus in signum humilitatis in præsepio, in signum paupertatis in Purificatione, & in signum charitatis & patientiæ in Passione, sed huic signo contradicunt superbi, iracundi, avari; denique omnes peccatores*.

23. Dionysius Carthusianus signum hoc de Christo ut mediatore & pacificatore exponit: *Potest exponi de signo pacificationis, ut sit sensus: positus est in signum fœderis & reconciliationis, seu pacis inter Deum & hominem, quia scilicet factus est mediator Dei & hominum*: Unde ipsum in arcu cœlesti præfiguratum fuisse dicit, de quo Deus ait: *Arcum meum ponam in nubibus, & erit in signum fœderis*.

24. Euthymius per hoc signum vel metam, Christum Crucifixum interpretatur: *Quidam signum, cui contradicitur, dicunt crucifixionem; signum quidem quasi symbolum amoris erga homines: nam hanc propter homines sustinuit*. Porrò serpens æneus in ligno elevatus, Joan. 3. 14. Christo ipsomet teste, ejus crucifixionem præsignavit; de hoc autem dicitur: *Pone eum pro signo, &c.* Enimverò quidnam in eo latet mysterii, quod Christus vix etiamnum natus, & fasciis involutus à Simone sene in patibulo velut extensus repræsentetur; & similiter S. Mater Ecclesia in rituum, divinorumque officiorum directione, à Spiritu sancto gubernata, hoc Evangelium, ut infra octavam Nativitatis ejus legeretur, ordinavit. Cur ita? Sine dubio id factum est, ut nos fideles inde doceremur, quòd licèt triginta tres annos moratus fuerit, priusquam in cruce moreretur, nostræque redemptionis pretium actualiter expediret; nihilominus è primo non solùm Nativitatis, sed & Conceptionis suæ instanti, dolorosissimæ passionis suæ dederit initium: *Pauper sum ego, & in laboribus à juventute mea*. Aliqui apud Lorinum pro *juventute*, legunt *à puero*, Chaldæus legit *expirans*, alii *moriens*, *moribundus*, *agonizans*, *pene mortuus à puero*; unde pie meditari possumus, quod Christus tenellus adhuc infans existens, lachrymas loco sanguinis effuderit, seque à stirpibus fœno permixtis loco spinarum compungi permiserit, quòd in præsepio libenter nudus contremuerit, cogitando, sibique imaginando nuditatem Pslm. 87. 16.

Crucis:

Crucis; quòd denique in duobus illis jumentis, duos agnoverit latrones, in quorum medio suo tempore debebat esse suspensus; ac proinde ubi nostra vulgata in Abacuc legit: *In medio annorum notum facies*; Septuaginta: *In medio duorum animalium cognosceris*. Et S. Hieronymus communem secutus opinionem scribit, per duo isthæc animalia propriè prænotari duos latrones cum Christo crucifixos. *Porrò interpretatio & opinio vulgi de Salvatore intelligit, quòd inter duos latrones crucifixus agnitus sit.*

Habac. 3. v. 2.

ibid.

25. Sanctus Bernardus etiam Passionem Redemptionis non solùm una nocte & die, sed toto tempore vitæ ejus duravisse dicit: *Crux Christi non fuit unius diei, sed tota ejus vita crux fuit*; idque per propheticum illud Isaiæ oraculum probat, dicentis: *Parvulus natus est nobis, cujus imperium super humerum ejus*, quibus verbis natales pariter cum ejus crucifixione conjungit.

Ser. 5. de pass.

Isa. 9. v. 6.

26. Idem mellifluus Doctor in alio quodam sermone ait: *Crucem, quam imperii nomine significavit, nativitati statim adjunxit, quia profectò à Nativitatis exordio, passio Crucis simul exorta est.*

Ser. 25 de vit.

27. Author operis imperfecti in ea est opinione, quòd Jesulus infans se in prodigiosa illa stella, tribus Magis Orientalibus videndum præbuerit, veluti Crucem in humeris gestantem; estque satis credibile, quòd ob eandem causam eisdem tribus Magis inspiraverit, ut inter cætera dona regia ipsi quoque myrrham offerrent, denotantem ejus sepulturam. A Spiritu sancto, qui Incarnationem Verbi in utero Virginis operatus fuit, dictata sunt verba sequentia: *Ingrediens mundum, dicit: Hostiam & obsequium noluisti, corpus autem aptasti mihi, holocaustomata pro peccato non tibi placuerunt, tunc dixi: Ecce venio.* Quem textum Doctor Angelicus ad propositum nostrum declarat dicens: *Quomodo aptasti mihi in Conceptione; tunc dixi: Ecce venio ad passionem*; alii loco *aptasti*, legunt *perforasti*. Quo mysterio factum fuisse existimatis, quòd Christus eo tempore, quo barbara illa innocentium puerorum strages instituebatur, per infallibilis & cœlestis providentiæ consilium fugam suam in Ægyptum adorsus fuerit? Num fortè alia ei deerant loca, in quibus abscondi poterat is, qui S. Felici Episcopo Nolano, ut illam à suis persecutionibus tueretur atque defenderet, vel ex ipsis aranearum telis munimenta, & fortalitia fabricare novit? *Omnia in figura contingebant.* Porrò de hoc Agno immaculato, qui veluti hostia quædam pro humani generis redemptione sacrificandus erat, scribatur, quòd sit *Agnus occisus ab origine mundi*: In Ægyptum igitur se contulit, ubi ante tot elapsa sæcula jam dudum in figura sacrificatus fuerat, ubique Hebræorum fores Agni sanguine in signum securturæ salutis, quòd videlicet ab Angelo, omnia Ægyptiorum primogenita percutiente, ejusque gladio eximendi essent, conspersæ fuerant, quia nimirum tener & innocens Agnus Christus per hoc, quantum ab illo tempore usque ad imminentis Passionis suæ horam sanguinis, pro salute mundi effundendi cupidus fuerit, ostendere voluit.

Auth Imperf. ho. 2.

Hebr. 10. v. 5. 6. & 7.

S. Th. ibid.

28. Sanctus Bernardus sollicitudinem Christi devotè meditatur, quam vix etiamnum natus ad venas suas aperiendum in se habuit, & palam ostendit: *Vide quantum ad suscipiendos dolores festinavit, quàm paratus & promptus sanguinem effundere, circumcisus pro nobis, die Nativitatis suæ octavo.* Enimverò videri nonnemini convenientius poterat, quod cùm in hunc mundum venerit, ut totum illuminaret universum, depulsisque ab humano genere infidelitatis tenebris, lumen & Divini numinis notitiam & agnitionem ei communicaret, alibi quàm in Judæa seu Hebraismo natus fuisset, siquidem jam dudum. *Notus erat in Judæa Deus, in Israel magnum nomen ejus.* Cur non potius in urbe Roma, quæ nobis caput est, natus fuit? de qua S. Leo scribit, quòd *omnium gentium serviebat erroribus*, & maximè orationem, quam idem Sanctus ibidem subjungit: *Quæ usquam gentes ignorarent, quod Roma didicisset?* S. Irenæus difficultatem hanc in favorem propositi nostri præsentis resolvit, dum ait: *Ideò Christus nascitur in Judæa, & non in gentibus, quia gentilitas carebat circumcisione, & ideò in Judæa ostentat gloriam in primordio Nativitatis suæ in effusione sanguinis.*

S. Bern. de pass.

Apoc 13 v. 8.

Ser. 1. in nat. Apost. Petri &c.

l. 3. c. 7.

Cui contradicetur.

29. Sanctus Augustinus scribit: *Duo genera hominum demonstravit, & contradicentium gratiæ Christi, & percipientium gratiam Christi, ut illis sit aqua contradictionis, istis sanctificationis; nam de ipso Domino in Euangelio legitur; & in signum cui contradicetur.*

l. 4. q. in num. q. 36.

30. Dionysius Carthusianus distinctionem quandam signorum instituit; vel enim intelligitur signum quoddam significativum, quale est hædera in tabernis; vel etiam miraculum, quod signum quoque dicitur: *Nisi signa & prodigia videritis*; vel etiam insignia quædam, qualia in vexillis insui vel pingi solent, ad discernendos unius & alterius partis milites; demum verò omnia hæc signa Salvatori nostro adaptat, dicens: *Juxta primam acceptionem sensus est, positus est Christus in signum, idest ad evangelicæ veritatis doctrinam insinuandam, seu proponendam, cui à multis contradicetur, vel verbo, vel opere, vel modo utroque inobedientes, nam Christiani opere contradicunt: juxta secundam acceptionem sensus est, positus est hic in signum, idest miraculum, quia & ipso Christo homine de Virgine nato mirabilius quid est omnium, quæ de Christo narrat scriptura, signum est hoc idest miraculum, cui contradicetur, à perfidis universis, ut quod mater virgo est; quod in unitate personæ sit Deus & homo; quod veraciter surrexit.* Hunc Origenis sensum esse dicit: *Juxta tertiam acceptionem, per signum intelligitur Crux Christi, seu fides Christi, quo signo distinguuntur servi Christi à servis Diaboli, dum signum istud ab illis honoratur, ac fronti imponitur, ab illis contemnitur.*

31. Tertullianus eodem, quo Origenes modo hanc contradictionem exponit in ordine ad fidei nostræ articulos, humana ratiocinatione imperceptibiles: *Propterea dabit Dominus vobis signum: Ecce virgo concipiet, agnoscimus ergo signum contradicibile conceptum & partum Virginis Mariæ, de quo Academici isti: Peperit, & non peperit, Virgo & non Virgo.* Quibus tamen Tertullianus respondit: *Peperit quæ ex sua carne, & non peperit, quæ non ex viri semine; Et virgo quantum à viro, & non virgo quantum à partu.*

Tertull. de car. Christi c. 23.

32. Signum quoque dici potest scopus seu meta, vel album in quod sagittantis acies & sagittæ diriguntur; quo etiam modo innocentia pariter & sanctitas Christi signum dici potest, quia ejus innocentia signum fuit, in quod Hebræi pungentia calamitatum, improperiorum & persecutionum suarum fulmina, & sagittas evibrarunt. Toletus dicit, quòd hoc signi nomine vexillum intelligatur bellicum, sub quo milites adversus hostes conscribi solent: *Hoc signum Christus extulit, quando sua prædicatione & doctrina Judæos ad Evangelium convocavit, & quando Apostolos in mundum misit annuntiare adventum suum; sicut igitur vexillis solent adversari hostes, qui contraria sequuntur signa & vexilla, ita Christus in hoc mundo, quando militiam suam instituit, habuit multos ex Judæis, qui ei contradixerunt.* Contradictiones enim passus fuit, quoad progeniem & generationem suam humanam: *Nonne hic est filius fabri, & mater ejus Maria?* Quoad patriam in qua conceptus & educatus fuerat: *A Nazareth potest aliquid boni esse?* Similiter quoad provinciam, ad quam spectabat: *A Galilæa Propheta non surgit.* Quoad personam: *In furorem versus est.* Quoad doctrinam, quæ miraculosa videbatur & insuta: *Quomodo hic litteras scit, cùm non didicerit?* Quoad vitam & mores: *Scimus, quia hic homo peccator est.* Quoad religionem & cultum divinum: *Non est hic homo à Deo, qui Sabbathum non custodit.* Quoad conversationem ejus familiarem: *Ecce homo vorax, & potator vini, publicanorum & peccatorum amicus.* Quoad propositos sibi operum suorum bonorum fines & intentiones: *Et murmur multum erat in turba de eo, quidam enim dicebant, quia bonus est: alii autem dicebant: non, sed seducit turbas.* Quoad patrata ab illo miracula: *In Belzebub principe dæmoniorum ejicit dæmonia.* At verò prout optimè Toletus considerat: *Nihil fecerunt, nam hic positus & firmus permansit in vexillum contradictionis, & sagittæ parvulorum factæ sunt plagæ eorum.*

Mat. 13. v. 55.

Ioan. 1. v. 46.

Ioan. 7. v. 52.

Marc. 3. v. 21.

Ioan. 7. v. 15.

Ioan. 9. v. 24.

Ib. v. 16.

Matt. 11. v. 19.

Ioan. 7. v. 12.

Luc. 11. v. 15.

Ver-

Versus 35.

Et tuam ipsius animam pertransibit gladius, ut revelentur ex multis cordibus cogitationes.

Et tuam ipsius animam pertransibit gladius.

1. Divina Sapientia, de qua scribitur: *Benè omnia fecit*, gaudia beatissimæ Virginis, quibus in cælesti partu suo perfusa fuit, per crucis & mortis Filii sui prædictionem amaricare voluit; ut hac ratione mundum doceret, gaudia & lætitiam ejus aliqua semper tristitia esse permixta; neque enim in hoc sublunari
Prov.14 v.13. mundo pura unquam gaudia reperiri possunt, quin potius semper *risus dolore miscebitur*.

2. Euthymius qualisnam gladius animam Virginis transfixurus erat, hisce nobis verbis exponit: *Gladium nominavit dolorem acutissimum, maximeque dividentem, qui penetravit cor Matris Dei, dum Filius*
Beda in Luc. *ejus crucifixus est*. Beda dicit: *Fuisse dolorem Dominicæ Passionis*. Hugo Cardinalis per adductam ejusdem Bedæ authoritatem ita scribit: *Quia sicut dicit Beda, non potuit videre Filium crucifixum, sine affectu materni doloris, etsi speraret resurrecturum, & mortem superaturum*. Cajetanus dicit, quòd gladius ille fuerit: *Cruciatus compassionis, quam sustinuit,*
in Luc. *usque ad intima B. Virgo in passione Filii*.

3. Sanctus Bonaventura dicit, quòd, quia B. Virgo in partu suo à doloribus libera permansit, ideo Deus illam postea in morte Filii sui longè acerbiores experiri voluerit; id quod etiam Damascenus observavit, dum ait: *Dolores, quos pariens effugit, tempore passionis sustinuit*. Unde argumentum arctissimè stringens facere licet; quòd si Christus innocentissimam Matrem suam ita tractavit, à doloris gladio eandem nequaquam eximere volens, quis igitur nostrum de occurrentibus in hac lachrymarum valle adversitatibus & ærumnis lamentar laudebit, sciens se Deum pluribus modis offendisse, adeoque non unum sed plures inferiores fuisse commeritos, tantum abest, quòd Mariæ innocentia præditi fuerimus.

4. Dionysius Carthusianus citat S. Ambrosium di-
Eph.6.v.17. centem: *Per gladium intelligit verbum, seu sapientiam*, juxta illud S. Pauli ad Ephesios: *Accipite gladium spiritus, quod est Verbum Dei; itaque sensus est* (sunt verbi Carthusiani) *tui ipsius animam pertransibit gladius, idest, intellectum tuum intimè illustrabit verbum vel sapientia mysterii Crucis, ita quod illud non ignorabit, sed præcognitio passionis Filii tui tua intima penetrabit*.

5. Beda in catena citatus, per gladium hunc persecutionem intelligit, qua in decursu sæculorum affligenda erat sancta Dei Ecclesia: *Sed usque ad consummationem sæculi præsentis, Ecclesiæ animam gladius durissimæ tribulationis pertransire non cessat, cum signo fidei ab improbis contradici, cum audito Dei verbo multos cum Christo resurgere, sed plures à crudelitate rueregemebunda pertractat, cum revelatis multorum cordium cogitationibus, ubi optimum Evangelii sevit semen, ubi zizania vitiorum vel plus justo prævalere, vel sola germinare conspicit*.

Ut revelentur ex multis cordibus cogitationes.

6. Ly *ut* non tam intentum & desideratum finem, quàm eventum importat, quasi Simeon dicere vellet: tunc apparebit manifestè, quàm Scribæ & Pharisæi, qui se Messiam desiderare apparenter simulabant, illi futuri sint contrarii, atque ab ejus persona & operibus alieni; Enim verò, Scribæ & Pharisæi Christum Messiam in propinquo esse, ex scripturæ arcanis, scientes, eundem ardenter desiderabant, persuadentes sibi omnino, illum tanquam Regem & Monarcham supremum, cum fastu & pompa mundana; magnaque cum majestate & magnificentia venturum esse; at verò quando illum humilem, pauperem, contemptum, & in tali statu positum esse viderunt, in quo ambitiosas eorum fovere cogitationes, ipsorumque cupiditates, quæ insatiabiles erant, nutrire non posset; imò quando illum audierunt annuntiantem mortificationem, suique ipsius contemptum, quandoque paterni honoris zelo accensus, vitia ipsorum acriter reprehenderet, hypocrisim & simulationem illorum detegeret, tunc pridem palam facta est invidia & odium, quod adversus ipsum, donec in Crucis trunco ipsum suspenderent, tenacissimum conceperant. In ejus namque crucifixione manifesti in Hebraismo fiebant illi, qui recta erga illum, & qui sinistra intentione ferebantur. Unde Ugo Cardinalis ait: *Crucifixo Domino patuerunt iniquæ cogitationes Judæorum, quæ usque tum latuerunt in cordibus eorum*. Nicodemus enim, qui prius occultus delitescebat, tunc sectatorem & discipulum se Christi esse manifestavit; Idem quoque fecerunt alii, ut Joseph ab Arimathia, & illi, qui *Revertebantur percutientes pectora sua*. Deus olim per os
Ose.7.v.1. Oseæ Prophetæ prædixit: *Cùm sanare vellem Israel, revelata est iniquitas Ephraim, & malitia Samariæ*. Judas etenim se proditorem manifestavit; Caiphas pro-
Joan.11 v.50. nuntiavit: *Expedit ut unus moriatur homo pro populo*: denique iniquissimi Scribæ, Pharisæi, & Sacerdotes aperte se coram Pilato steterunt, vocife-
Joan.18 v.30 rantes: *Si non esset hic malefactor, non tibi tradidissemus eum*.

7. Sanctus Bonaventura ait: *Quia hoc consecutum est Passionem Christi, quia videlicet, Judæorum carna-*
epist.50. *lium & hypocritarum fuit cordis iniquitas revelata*. S. Augustinus ait: *Per Domini Passionem & insidiæ Judæorum, & discipulorum infirmitas patuit*.

Versus 36.

Et erat Anna Prophetissa, filia Phanuel, de tribu Aser. Hæc processerat in diebus multis, & vixerat cum viro suo, annis septem à virginitate sua.

Et erat Anna.

1. Sanctus Bonaventura ait: *Post testimonium sexus virilis sequitur testimonium sexus muliebris; decebat enim Christi adventum testimonium habere ab omni genere personarum, ut inexcusabiles sint, qui non credunt Evangelio; unde Christus habuit testimonium & Angelicum & humanum; Et iterum quantum ad simplices, & quantum ad perfectos: Et iterum perfectorum in utroque sexu, ut ostendatur, quod uterque sexus ad redemptionem spectabat, sicut uterque ceciderat*. Pergit deinde ostendere, septem de Christi nativitate perhibita fuisse testimonia, quorum primum fuit stella illa prodigiosa, quæ noviter in cælo rutilans tres Reges ab Oriente evocavit; secundum, venerandum puerulo recens nato à pastoribus redditum obsequium; tertium, adoratio Magorum. Quartum confessio & cordialis amplexus, quo sanctus Simeon senex puero occurrebat. Quintum hujus Annæ viduæ prædictio. Sextum Angelorum canentium jubilus. Septimum sanctorum Innocentium martyrium, de quibus Ecclesia ita canit: *Cujus præconium Innocentes Martyres non loquendo, sed moriendo confessi sunt*; ac tandem Seraphicus Doctor concludit: *Et sit omnis natura, omnis sexus, omnis ætas Christo nascenti testimonium perhibuit, quia ipse debebat reparare omnia*.

2. Albertus Magnus aliam quandam considerationem instituit, quia originem miseriarum nostrarum quæ jam per Filii Dei in hunc mundum adventum restauratæ esse noscuntur, dicit: *Ut ex eisdem habeamus & ex tot reparationem vitæ, ex quibus & quot habuimus initium mortis: vir enim & mulier sibi & diabolo consentientes, induxerunt mortem: similiter vir & mulier sibi invicem & Deo consentientes, confessione sua adduxerunt vitam: duo virgines Joseph & Maria, duo conjugati Zacharias & Elisabeth prophetaverunt; supererat de viduis, & ideò venit ad templum Simeon viduus, ut creditur, quia cum uxore venisset; venit Anna vidua, ne aliqua vitæ professio deesset vel sexus*. Non sine mysterio ad sui confessionem, omnis ætatis, sexus, conditionis, & professionis homines concurrere voluit, id enim ita ordinavit, non solùm ne aliquis seipsum non agnovisse dicere, aut excusare posset, verùm etiam ut omnibus innotesceret, ipsum de cœlo descendisse pro salute uniuscujusque indifferenter, absque ullo vocationum, statuum, hominumque

que discrimine ; voluitque ostendere se ei , quæ magis ipsi placet , dona & gratias suas conferre. Unde Beda ait : *Prophetavit Simeon , prophetavit copulata conjugio , prophetavit virgo , debuit etiam vidua, ne aliqua aut professio deesset aut sexus.* Omnino cum his consonat , quod S. Ambrosius in Luc. de hac Dom. à quovis hominum statu & conditione facta recognitione hisce verbis scribit : *Non solùm à pastoribus, ab Angelis & Prophetis , & parentibus , sed etiam à senioribus , & justis generatio Domini accepit testimonium ; omnis ætas , & uterque sexus , cunctorumque miracula fidem adstruunt : virgo generat , sterilis parit , mutus loquitur , Elisabeth prophetat , Magus adorat , uteso clausus exultat , vidua confitetur , justus expectat.*

3. Porrò de hac sancta muliere jure dici potest : *Secundum nomen tuum , sic & laus tua ;* siquidem *Anna* idem significat quod *gratia*. Unde S. Bonaventura ait : *Anna interpretatur gratia, in quo ostenditur , quod rectè decebat hanc mulierem prophetare , quæ erat habitaculum gratiæ ;* meritò enim illa Christum annuntiare debuit , qui ad novam gratiæ legem promulgandam venit.

ep. 1 ad Gall. c. 13. 4. S. Fulgentius illam cum generosa viragine Judith hisce verbis comparat : *Quàm verò multum Deus in utraque vita continentiam sibi placitam demonstrarit ; nam Judith spiritualibus armis accincta caput lascivi prædonis abscidit : Anna verò ipsum caput Ecclesiæ Spiritu sancto repleta cognovit ; quia sanctimoniam virginalem , vidualis continentia gradu inferiore subsequitur , idcircò postquam de virginitate natus est Dei filius , vidualis linguæ dignatus est officio prædicari.*

Hæc processerat in diebus multis . . .

5. Dionysius Carthusianus ait : *Hoc est , diu vixit , & virtutibus magis processit , quam annis quotidie augens merita sua* , Albertus Magnus quoque similem adducit considerationem super ly *processerat* , quo sanctus Lucas non sine mysterio utitur : *Processerat , quia semper profecit* . Eccles. 18. *Cum consummaverit homo , tunc incipiet* . Beda morem hujus sanctæ mulieris innocentiam hisce verbis admiratur : *Devotæ conversationis , & venerandæ ætatis , digna per omnia quæ Domino incarnato testimonium ferret* . Notat Albertus Magnus , quod Spiritus sanctus illam per os Evangelistæ ex pluribus capitibus commendet. *Commendatur à nomine , à genere , à longanimitate , à castitate , & cultus divini devotione* . Et quidem inter alias virtutes in præclara hac anima specialissimè sex insigniores virtutes notare possumus, nimirum castitatem , orationem continuam , abstinentiam , exactam divinorum mandatorum observantiam, sollicitam animi ejus ad divinum cultum applicationem, & stabilem in omnibus hisce sanctis operibus , per multosque annos continuatam perseverantiam.

6. Observandum quoque est hoc loco , quod tametsi Hierosolymis multi reperirentur Scribæ, Legis Doctores , Sacerdotes , Pontifices , primariique synagogæ Principes , nihilominus increata illa & incarnata Sapientia , de qua dicitur : *Omnia in sapientia fecisti* , se decrepitæ cuidam vetulæ manifestare voluit ; ex quo clarè deducitur , Deum animas fideles non propter nobilitatem, & natalium celsitudine , non propter doctrinam, scientiam , nec propter divitias aut dignitatem , sed propter innocentiam , & bonitatem vitæ , ob bonorum morum integritatem & cordis simplicitatem duntaxat æstimare : *Cum simplicibus sermocinatio ejus.*

Et vixerat cum viro suo annis septem à virginitate sua.

7. Sanctus Bonaventura sanctam hanc mulierem castitatem in pluribus statibus integrè observasse , notat. *Habuit* , inquit , *continentiam virginalem , vidualem & conjugalem pro loco , & tempore* . Tertullianus in laudem pudicitiæ , & abstinentiæ , quæ comes ejus est individua , ita scribit : *Ostendens à nullis melius intelligi Christum , quàm semel nuptis , & sæpè jejunis* . Inter alias beatitudines admodum celebris est illa : *Beati mundo corde , quoniam ipsi Deum videbunt* . Et ideò Hierosolymis multi fuerunt , qui Redemptorem nostrum in templo minimè viderunt , idque haud dubiè ea ex causa , quia cor & animam adeò puram non habuerunt , sicut hæc vidua habebat . Theophylatus ibid. ait : *Sicut speculum , si fuerit mundum , accipit imagines ; ita & anima pura faciem Dei suscipit* . Præsenti igitur proposito verba illa sancti Joannis 1. 3. vers. 2. accommodari posse videntur , dicentis : *Videbimus eum sicuti est* , mox verò idipsum consequendum pariter nobis tradit , dum ait : *Et omnis qui habet hanc spem in eo , sanctificat se* ; S. Augustinus legit : *Castificat se , quia , qui continenter vivunt ad Deum clarè videndum perspicaciores oculos habent* . Tertullianus lib. 1. ad ux. c. 8. alibi de eadem virtute loquens ait : *Integritas solida , & tota sanctitas de proximo visura faciem Dei.* 1. Joan. 3. v. 2.

8. Didacus Stella existimat , quòd meritum castitatis , quo hæc mulier præsulsit , fundamentum quodammodo dici possit revelationis huic mulieri , de Filio Dei factæ , participii Spiritus Sancti , nec non doni prophetiæ , quo prædita fuit : *Vocat castissimam , quia castitas , & corporis pudicitia maxima dispositio est ad scrutanda , & penetranda cælestia arcana ;* quia in libro Sapientiæ c. 7. v. 25. & 26. scribitur : *Nihil inquinatum in eam incurrit , candor est enim lucis æternæ , speculum sine macula , innumerabilis honestas per manus illius* . Econtra verò sapientia cælestis ut plurimum est honestati conjuncta.

9. Idem Stella observat , quòd Evangelista postquam dixisset : *Processerunt in diebus multis* , immediatè subjungat : *Vixerat cum viro suo annis septem à virginitate sua , quasi causam reddens longitudinis vitæ , castitatis , & honestatis illam laudat* . Etenim post mortem conjugis sui octoginta quatuor annis continentissimè vixerat. *Ecce commendatur à viduitate* , inquit Albertus Magnus , *quod magnum est , quia dicit Ambrosius , quod juvenes viduæ , plus quàm virgines tentantur , propter recordationem delectationis expertæ.*

Versus 17.

Et hæc vidua usque ad annos octoginta quatuor non discedebat de templo , jejuniis & obsecrationibus serviens die ac nocte.

Et hæc vidua usque ad annos octoginta quatuor.

1. Albertus Magnus hunc octoginta quatuor annorum numerum , non tempus viduitatis , sed ætatis quam tunc habebat , metiri existimat ; tametsi enim Didacus Stella contrarium sentiat , dum ait : *Vixerat cum viro suo annis septem , post cujus obitum octoginta & quatuor annos superstes castissimè vixit* , nihilominus Albertus Magnus ita scribit : *Suæ ætatis , quando hæc facta sunt , quæ hic narrantur , octoginta autem quatuor sunt , septies duodecim ; unde quantum fuit cum viro in delitiis , tantum afflixit se jejuniis , & viduitatis opprobriis & penuriis.*

Quæ non discedebat de templo.

2. Jansenius sanctam hanc viduam de illarum mulierum numero fuisse scribit , quæ ut Exodi cap. 38. & lib. 1. Reg. cap. 2. legimus , cùm multæ integritatis mulieres essent , ad portam tabernaculi continuò vigilabant : *De mulieribus similis pietatis legimus , quæ excubabant ad hostium tabernaculi , vel ut alii vertunt ; convenerant ad orandum* , Dionysius Carthusianus autem ipsam non semper & continuò in templo demoratam fuisse existimat , quia Evangelista subjungit : *Hæc ipsa hora superveniens , non quod ibi sine intermissione permanserit , & omnia corpori necessaria egerit, cùm statim subdatur : Hæc ipsa hora superveniens ; Itaque de templo non discessisse , quia omni hora opportuna , imò frequenter prætitus , ibi fuit ; de homine multum devoto , & diu in Ecclesia perdurante dicitur , quod semper est in Ecclesia* . Albertus Magnus aliam quandam adfert expositionem : dum ait : *Dicendum , quod non dicitur discedere , quæ semel se templo devovit.*

3. Glossa ait : In sensu morali *anima à templo non recedit , cùm semper studet & castum & immaculatum custodire templum corporis sui.*

4 Euthy-

4. Euthymius huic perpetuæ templi frequentationi, orationumque ſuarum continuationi, prophetiæ donum attribuit, quo præfulſit: *Ob hoc enim prophetica etiam gratia devota fuit, quia non diſcedebat de templo, jejuniis & obſecrationibus Deo ſerviens die ac nocte.* Inter alias Antiphonas, quibus Eccleſia in officio dedicationis templi utitur, hæc quoque numeratur: *Verè non eſt hic aliud, niſi domus Dei & porta cœli*, hic enim dona & gratiæ cœleſtes in homines depluere ſolent, illos quidem vel maximè, qui illas cum devotione & reverentia ſemper frequentant; *Dominus in templo ſancto ſuo*; Quid mirum igitur, ſi hæc ſancta mulier eum præ cæteris agnoverit, & reverita fuerit, quæ præ aliis ex ſpecialiori pietatis & devotionis inſtinctu, in templo commorata fuit? pſ.10.v.26.

Jejuniis.

3. de liten. 5. Sanctus Maximus jejunii præconia ſtudioſè ponderans, ait: *Deus jejunus & ſanctus eſt, atque ideo qui vult proximus Deo eſſe, debet imitari hoc eſſe quod Deus.* Ecce tibi unum inter alia præclara hujus ſanctæ fœminæ merita, propter quod ipſa, præ cunctis aliis populis Iſrael filiabus, Deo proximius appropinquarit: *Qui vult proximus Deo eſſe*, &c. De Moyſe & Elia, qui filium Dei incarnatum in monte Thabor proximè videre meruerunt, eo quòd quadraginta dierum jejunium conſtanter continuarunt: Tertullianus ait. Et quidem imprimis de Moyſe dicit: *Meritò ei in carne ſe Dominus oſtendit collegæ jejuniorum ſuorum*; De Elia verò pariter inquit: *Tanta eſt circumſcripti victus prærogativa, ut Deum præſtet homini contubernalem, parem revera pari.* Moyſes, ut in Exodo legitur, Dominum inſtanter rogavit, dicens: *Oſtende mihi faciem tuam*; at verò, dicat fortaſſe aliquis, nunquid Moyſes verum eſſe ſciebat, quod poſtea Apoſtolus ait: *Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem*? imò quod Deus ipſe dixit: *Non videbit me homo & vivet*, in quo ergo ſpes & petitio ejus fundabatur, ad hoc ut temeritatis redargui non poſſet? S. Ambroſius difficultatem hanc hiſce verbis reſolvit: *Quamvis illum ab obtutibus Dei conditio humana ſubtraheret, jejuniorum tamen gratia proximum illum divinitatis conſortio faciebat*; adeoque nec viduæ huic diffidendum erat, quo minus in ſacroſanctam Redemptoris humanitatem oculos ſuos defigere poſſet, ſiquidem *jejuniorum gratia proximam illam divinitatis conſortio faciebat.*

Exod. 33.v. 3.

1. Cor. 13. v. 12.

ſerm. in 1. D. quadr.

Et obſecrationibus.

6. Fulgentius obſervat modum, quo nobis hæc vidua à S. Luca repræſentatur, ut digna fieret, quæ Redemptori noſtro viſibiliter occurreret & videret eundem: *Non loquitur de vidua delitiis dedita, ſed de ea, quæ non diſcedebat de templo, jejuniis, & obſecrationibus, ſerviens die ac nocte.* Cujus utriuſque boni operis conſociationem S. Bonaventura bene advertit, dicens: *Bene jungit jejunium & orationem, quia jejunio ſanantur peſtes corporis, & oratione peſtes animæ.* ibid.

7. Sanctus Ambroſius immenſa bona, quæ ex oratione in nos redundant, conſiderans, ad eandem exercendam nos exhortatur, quia ut Deo magis approximamus, efficit: *Quia juſti hanc remunerationem habent, ut videant faciem Dei, abhinc induamus hujuſmodi ſtudium; ut appropinquet anima noſtra Deo, appropinquet oratio.* Porrò ſancta hæc fœmina orationi ſemper intenta, corde & ſpiritu ſuo, Deo ſemper vicina erat, atque inſuper digna facta eſt, quæ eidem corporaliter quoque approximaret: *Ut appropinquet anima noſtra Deo, appropinquet oratio.*

Serviens die ac nocte.

8. Diu noctuque orationi faciendæ dedita ſemper & intenta erat. Unde Albertus Magnus ait: *Ecce continuitas, die enim jejunabat & operibus inſiſtebat, & nocte orabat*, ſciebat enim quod ut Pſalmo 41 dicitur: *In die mandavit Dominus miſericordiam ſuam, & nocte canticum ejus.* Et ideo priuſquam cæleſtis magiſter noſter orationis exercitium nobis præciperet in S. Luca dicens: *Oportet ſemper orare & non deficere, eandem* Luc. 18.v.1.

ipſemet prius exactè exercere & adimplere ſategit.

9. S. Bonaventura rationem aſſignat, cur ab oratione facienda nunquam deſiſtere debeamus. *Debet eſſe continua oratio, ut ſicut nunquam deficit pugna, ſic nunquam ceſſemus petere miſericordiam.* Chryſoſtomus in homilia quadam, vitam ſanctæ hujus fœminæ cultui divino & orationi in templo totaliter intentæ, adeout quæ inſuper continuo jejunabat, de cibo vel potu nec quicquam cogitarit; ad vivum nobis delineat, ac demum ſubjungit: *Nos verò decet obtemperantes Deo, ſemper omnem vitam in laudibus Dei precibuſque tranſigere majori ſtudio curam agentes divini cultus, quàm vitæ noſtræ.* Serm. 27. de anno conſec. ho. 5. de compreh. Dei natus.

10. Quod ſi quæſieris, qua ratione anima diu noctuque ſancto huic exercitio vacare ſemper poſſit; Reſponderi tibi per conſilium quoddam poterit, quod B. Petrus Damianus quondam Romanæ urbis Gubernatori Cynthio ſuggeſſit, hunc namque monuit, ut ad populum Romanum benè gubernandum ab oratione facienda etiam nonnunquam deſiſteret, maximè ſi orationis exercitium bono publico præjudicium aliquod aut impedimentum offerret, cujus conſilii hanc rationem edidit: *Scriptum quippe eſt, qui conſervat legem, multiplicat orationem, & ſacrificium ſalutare attendere mandatis: juſtitiam ergo facere, quid aliud eſt, quàm orare?* Porro oratio nihil aliud eſt, quàm quædam mentis noſtræ in Deum elevatio; huic autem mentis elevationi nec locus, nec tempus, nec operatio aliqua obſtaculo eſſe poteſt, quia cor noſtrum, in quovis opere bono ad Deum elevare poſſumus. Cui accedit, quod exacta divinorum præceptorum adimpletio, cordialiſque animi noſtri ad opera virtuoſa, & ad ſervitium Dei applicatio, eſt continua quædam & in conſpectu divinæ majeſtatis valde accepta oratio. l. 8. ep. 11.

11. Hæc S. Anna, veluti Davidis orantis æmula dicere poſſe videtur: *Septies in die laudem dixit tibi*, ſiquidem in perſolvendis per orationes ſuas laudibus divinis, integros dies & noctes conſumebat. Enimvero vix tres illi pueri Hebræi in fornacem Babylonicam conjecti fuerant, cùm ecce ſubitò filius Dei in eorum fuit ſocietate conſpectus: *Species quarti, ſimilis filio Dei. Patitur ſe Deus*, inquit Chryſoſtomus, *cum pueris in ſupplicio numerari.* Quænam verò eſt ratio, quod ſuprema illa majeſtas altiſſimi Dei intra fornacis cujuſdam & quidem Babylonicæ fornacis flammas ingredi dedignata non fuerit: nimirum quia infantium iſtorum linguas in laudes divinas relaxari audivit, ſiquidem ſolemne illud compoſuerunt canticum: *Benedicite omnia opera Domini Domino*, &c. Tunc hi tres pueri quaſi ex uno ore, &c. Pari quoque ratione, ſi vultis ſcire quare filius Dei poſtquam in hunc mundum feliciter natus fuit, ſanctam hanc viduam hoc privilegio honorare voluerit, ut a ipſa, præ cunctis aliis clarius & apertius agnoſceretur, nimirum cauſa eſt, quia erat *obſecrationibus ſerviens die ac nocte.* pſ.18.v.164. Dan 3 v.92. ho. de tribus puer. Dan. 3.v 57.

Verſus 38.

Et hæc, ipſa hora ſuperveniens confitebatur Domino, & loquebatur de illo omnibus, qui exſpectabant redemptionem Iſrael.

Et hæc, ipſa hora ſuperveniens confitebatur Domino.

1. Dionyſius Carthuſianus ait: *Ideſt, templum Spiritu ſancto movente ingrediens, quoniam Spiritu ſancto revelante cognovit, quis eſſet, & quid ageretur in templo.*

2. Cajetanus poſt ly *ſuperveniens*, adjicit ly *aſſiſtens*, ut ſit ſenſus, *& hæc ipſa hora ſuperveniens, & & dicti Simeonis aſſiſtens confitebatur Domino*; putat enim Cajetanus, quod in textu Evangeliſtæ una dictio, ſcilicet *aſſiſtens*, deficiat, qua denotetur hanc viduam diſcurſum Simeonis fuiſſe proſecutam. *Deeſt una particula, ſignificans quod reſpondendo confitebatur, hoc eſt, poſtquàm Simeon laudavit Deum, confeſſuſque eſt myſteria Jeſu, Anna proſecuta eſt confeſſionem Simeonis, reſpondendo illi, confirmando dicta illius, & eſt de confeſſione Meſſiæ laudando Deum.*

3. Euthymius ly *confitebatur* exponit de gratiarum actione ob incarnationem facta: *Gratias agebat Deo incarnato.* Unde ſanctæ hujus fœminæ gratitudo omnes

Chri-

Christianos hoc tempore vel maximè exstimulare deberet, ad exhibendum se gratos Deo ob datum nobis ab eo Filium ejus unigenitum, & ad agnoscendum infinitum illud beneficium, quod idemmet Filius Dei per incarnationem suam nobis contulit: *Qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de cœlis. Et incarnatus est.*

4. Dionysius Carthusianus ait: *Confitebatur Domino, ideſt, Christum, quem vidit præsentem, laudavit, eique gratias retulit, quod juxta Prophetarum oracula ad mundi redemptionem jam descendisset.*

Et loquebatur de illo omnibus, qui expectabant redemptionem Israel.

5. Albertus Magnus Origenem cupidum fuisse sciendi, scribit, qualesnam Annæ circa divinum hunc infantulum fuerint discursus, & respondet: *Hæc igitur sunt: quia Angelus nuntiabat; intra uterum matris filius exultabat; Angeli canebant; pastores laudabant; stella apparebat; magus currebat; mutus loquebatur; conjugata prophetabat.*

6. Didacus Stella verba illa: *Loquebatur de illo*, in sensu morali exponit dicens: *De Deo loquebatur, non de vanitatibus, fabulis, caducisque eventibus, non de luxu,* 1. Petr. 4. v. 11 *aut de carnis illecebris, juxta illud* 1. Petri cap. 4. *Si quis loquitur, quasi sermones Domini. Admonemur hic verba* 2. Tim. 2. v. 16. 17. *nostra casta debere esse & pia*; ita enim suadet Apostolus 2. ad Timoth. 2. *Prophana & vaniloquia devita, multum enim proficiunt ad impietatem, & sermo eorum ut Cancer serpit.*

7. Considerandum quoque, quòd Evangelista non sine mysterio personas declaret, quibuscum ipsa de adventu & incarnatione Messiæ discurrebat: *Omnibus qui expectabant redemptionem Israel*; cum illis inquam, qui Filium Dei cum frequentibus suspiriis desiderabant, quia in Scribis, Pharisæis, aliisque invidis & malignis Christi adversariis Hebræis, pro hujus mysterii intelli- Eccli. 32. v. 6. gentia & crudelitate nulla erat capacitas & dispositio: *Ubi auditus non est, non effundas sermonem.*

Versus 39.

Et ut perfecerunt omnia secundùm legem Domini, reversi sunt in Galilæam in civitatem suam Nazareth.

1. Prædictis verbis S. Lucas vult dicere, beatissimam Virginem & S. Josephum omnia adimplesse, quæ in lege Mosaica circa purificationis ritum statuta fuerant, siquidem Filium suum in templo præsentarunt, ipsumque quinque siclis redemerunt, legales quoque victimas obtulerunt, &c. omnibusque ritè adimpletis, in Nazareth patriam suam denuo fuere reversi. Porro certum est, neminem ex ipsis nec Christum, nec sanctissimam ejus Matrem ad hujus præcepti obligationem fuisse adstrictos; veruntamen ut ipsemet Christus deinceps Matth. 3. v. 15 dixit, id factum est, quia *non veni legem solvere, sed adimplere*, ut salutare nobis post se relinqueret exemplum, quod non solùm præcepta, sed etiam consilia observanda sint, faciendaque à nobis sint opera supererogationis, si aliàs scopum salutis nostræ securè attingere velimus: de purif *Ne accedas Domine Jesu ad purificationem*, inquit Petrus Blesensis, *tu immunis à peccato, fide mundas corda tuorum: tu sine semine conceptus, & natus de Spiritu sancto, expecta donec teipsum offeras pro mundo: Ne accedas* ſer. de purif. *Virgo sanctissima, tu enim neque propriè mulier, neque semine suscepto peperisti*, & tamen ut Goffridus Abbas optimè ait: *Merito mater legem servavit, cujus filius & legem dederat, & venerat, ut in se legem adimpleret, quam aliis* ſer. de puri f. *dederat ante*. S. Thoma de Villanova aliud quoddam adimpletionis hujus præcepti motivum assignat, nimirum ut ab illis, qui mysterium incarnationis ignorabant, scandalum submoverent: *Multa propter aliorum scandala facienda sunt, multa etiam bona omittenda, neque tibi sufficit bona conscientia, sed oportet etiam te esse sollicitum de aliena.*

2. Hugo Cardinalis circa dictionem Nazareth ita scribit: *Omnes perfecti debent habitare in Nazareth, ideſt, in flore, quia semper debent reputare se esse in principio; unde Ecclesiastici* 18. *dicitur: Cùm consumaverit homo, tunc incipiet.*

Versus 40.

Puer autem crescebat, & confortabatur, plenus sapientia: & gratia Dei erat in illo.

1. Sanctus Bonaventura dicit: *Crescebat, scilicet in corpore, sicut exponit Beda, in quantum puer erat, ideſt, homo fragilis, crescere poterat sicut cæteri homines, non in quantum verbum; quantum ad perfectionem virtutis in mente.* Subditur: *Confortabatur spiritu.* Hoc augmentum erat quoad corpus, non verò quoad sapientiam, quia à primo Conceptionis suæ instanti perfectissimum habuit usum rationis, omnemque gratiæ & sapientiæ plenitudinem. Unde Theophylactus ait: *Non assumens sapientiam, quid enim perfectius eo, qui ab initio erat perfectus? sed paulatim eam denudans, si enim quandiu brevis fuisset statura ostendisset omnem sapientiam, visus fuisset prodigiosus, & esse phantasma pueri, non verus puer.*

2. Nos quoque exemplo ipsius in spiritu & virtute crescere debemus, maximè verò cùm majora quotidie & majora bona à Deo recipiamus: sicut enim ingens & insolita quædam futura esset monstrositas, si corpus aliquod cibis substantialibus optimisque alimentis enutritum, non creseeret, sed semper in infantili pusillitate persisteret; ita quoque monstrositas est animæ Christianæ, si alimentis spiritualibus & cælestibus quotidie enutrita, in iisdem perfectionibus pertinaciter perseverat, nullosque in via spiritus faciat progressus.

Et gratia Dei erat in illo.

3. Albertus Magnus ait: *Ab instanti conceptionis, & non per momenta singula crescens, tamen istam ostendebat per momenta plus & plus, & tunc proficere coram hominibus putabatur.*

4. Sanctus Bonaventura in divini hujus infantis persona loquens, dicit: *In me gratia omnis, viæ & veritatis, in me omnis spes vitæ; vidimus gloriam ejus, gloriam quasi unigeniti à Patre, plenum gratiæ & veritatis.*

DOMINICA I.
POST EPIPHANIAM.

Evangelium Ex cap. 2. Lucæ.

42. *Cum factus esset Jesus annorum duodecim, ascendentibus illis Jerosolymam, secundum consuetudinem diei festi* 43. *Consumatisque diebus, cùm redirent, remansit puer Jesus in Jerusalem, & non cognoverunt parentes ejus.* 44. *Existimantes autem illum esse in comitatu, venerunt iter diei, & requirebant eum inter cognatos & notos.* 45. *Et non invenientes, egressi sunt in Jerusalem, requirentes eum.* 46. *Et factum est, post triduum invenerunt illum in templo, sedentem in medio Doctorum, audientem illos, & interrogantem eos.* 47. *Stupebant autem omnes, qui eum audiebant, super prudentia & responsis ejus.* 48. *Et videntes admirati sunt. Et dixit mater ejus ad illum: Fili, quid fecisti nobis sic? Ecce pater tuus & ego, dolentes quærebamus te.* 49. *Et ait ad illos: Quid est quòd me quærebatis? nesciebatis, quia in his, quæ Patris mei sunt, oportet me esse?* 50. *Et ipsi non intellexerunt verbum, quod locutus est ad eos.* 51. *Et descendit cum eis, & venit Nazareth, & erat subditus illis. Et mater ejus conservabat omnia verba hæc in corde suo.* 52. *Et Jesus proficiebat sapientia, & ætate, & gratia apud Deum & homines.*

Versus 42.

Cùm factus esset Jesus annorum duodecim.

GLossa opinionem S. Ambrosii consectans, in duodenario hoc annorum numero, duodecim notat Apostolos, quos Salvator noster ad suam in populis fidem sectandam adhibiturus erat: *Congruè duodeci-*

mo

mo anno prima fidei rudimenta revelat, quæ per duodecim Apoſtolos per totum mundum erant propaganda. Gloſſa interlinearis dicit: *Per duodecim annos ſignificantur duodecim tribus Iſrael, quæ ad Chriſtum veniunt.*

2. Porrò quæſtioni, quæ hoc in loco excitari poſſet, nimirum cur Chriſtus ſuper humanam ſapientiam ſuam non citius, & ante hoc tempus manifeſtarit? Salmeron reſpondet, dicens, id factum fuiſſe, *ne phantaſma putaretur, aut monſtro ſimilis videretur;* qui 19.3. v.46. inſuper aliam quandam rationem moralem aſſignans, dicit: *Ne malum exemplum daret liberè antè tempus agendi & prædicandi, & conſcendendi cathedras, & gradus Eccleſiæ ſupremos ante ætatem occupandi.*

3. Didacus Stella hanc ætatem cæleſtium illuſtrationum capacem fuiſſe conſiderat: *In hac ætate ratio* In Luc. *hominis incipit illuminari, & ita æquum eſt, ut, quia homo ratione incipit uti, Deum cognoſcat, & ſuum conditorem, eique ſoli ſerviat.* Salmeron quandam in ætate diſtinctionem adducens dicit, quod in contractibus v. g. matrimoniis ratis, in teſtamentis & profeſſionibus, ætas duodecim annorum non ſufficiat, quantumvis ad auſcultandas & conſectandas Dei vocationes ſubſiſtere poſſit, ejuſque hanc reddit rationem: *Quoniam Deus, qui vocat ad ſe, non decipit, cùm ſit magni conſilii Angelus: ad tractandum autem cum hominibus, qui decipi & decipere ſolent, opus eſt annis quatuordecim in pueris.*

Aſcendentibus illis.

4. Poterant quidem beatiſſima Virgo & S. Joſeph iter hoc ſine puero Jeſu aggredi, meritò tamen ſe ab ejus divina præſentia elongare, aut iter illud ſine illo ingredi minimè voluerunt, ſiquidem ſanctis hiſce peregrinantibus longè melius & verius dici poterat, quod Tobias ſenior, filio ſuo, in Archangeli ſocietate conTob. 5. 21. ſtituto, dixit: *Bene ambuletis, & Deus ſit in itinere veſtro, & Angelus ejus comitetur vobiſcum.* In ſuo etenim comitatu illum magni conſilii Angelum præſentem habebant. *Aſcendentibus illis non voluptatis ergo aut curioſitatis*, inquit Lucas Burgenſis, *ſed religionis ac feſti cauſa, ad orandum & colendum Deum profecti fuerant.*

in Luc. 5. Albertus Magnus in hoc facto morale quoddam documentum obſervat, quod filiis per hoc tradiderunt, ſcilicet ut in parentum comitatu & præſentia ſemper eſſe ſtudeant. *Hic ponitur honeſtus ſuæ aſcenſionis comitatus, cum parentibus enim procedere juvenem, commendabile eſt; contumax enim eſt, qui conſortia & monita declinat parentum.* Parentes filios ſuos conducere ſecum debent, non ſolum ut filii ipſorum malas hac ratione declinent ſocietates, illi ætati ad ſeductionem & malos mores imbibendo adeo facili noxias; verùm etiam ut pro eo tempore, quo toti reſiduæ hominis annorum ætati ut plurimum leges ſtatuere ſolet, oculati Prov. 22. v. 6. ſint vitæ & converſationis filiorum ſuorum teſtes; ſiquidem *adoleſcentes juxta viam ſuam, etiam cùm ſenuerit, non recedet ab ea.*

6. Enimvero tametſi certum ſit, quod Chriſtus ad hoc, ut cum parentibus ſuis iret, exhortatione aut præcepto nequaquam indiguerit, in hac tamen actione documentum illis, qui à paterna dependent obedientia, tradere voluit; unde Janſenius ait; *Om*concor. Evang. c. 11. *nibus filiis oſtenſa eſt forma, quomodo debeant morigeros ſeſe præbere parentibus, ad ea quæ honeſta ſunt hortantibus.* Et quidem debitum hoc bonæ educa-
to. 1. lib. 1. in Iob. tionis filiorum adeo eſt authoritati paternæ impreſſum, ut Origenes dicat: *Omnia quæ deliquerint filii de parentibus requiruntur, qui non erudierint, neque corripuerint;* cujus in Heli ſummo ſacerdote manifeſtum habemus exemplum, qui ſeveriſſimè punitus fuit, eo quòd filios ſuos reprehendere & punire neglexerit: *Hæc ſciens glorioſus Dei famulus Job, non ſolum à manifeſtis peccatis obſervat filios ſuos, ſed ab occultis, ne mali aliquid in corde ſuo cogitarent.*

7. Porrò ad inſtantiam, quæ hoc loco fieri poſſet, nimirum cur beatiſſima Virgo & S. Joſeph non timuerint, ne Archelaus, qui tunc regnabat, divinum infantulum perſequeretur, inſidiaſque illi ſtruebib. 2. ad conſenſ. Evang. c. 10. ret? S. Auguſtinus à Toleto citatus reſpondet: *Aſcendebant adhuc præferentes timorem Domini, timori illius.*

Jeroſolymam.

8. *Locum religionis ac ſtudii*, inquit Albertus Magnus, *illuc enim decet ire juvenem*, ſecundùm ordinationem parentum, ſicut nobis formam dat Salvator, Spiritus ſanctus eminentem Tobiæ ſanctitatem nobis delineare, ſimulque prima ejuſdem ſanctitatis principia oſtendere volens, dixit: *Cùm eſſet junior in* Tob. 1. v. 4 5. *tribu Nephtali, nihil tamen puerile geſſit in opere; Denique cum irent omnes ad vitulos mortuos, quos Jeroboam fecerat Rex Iſrael, hic ſolus fugiebat conſortia omnium, ſed pergebat in Jeruſalem ad templum Domini.*

Secundùm conſuetudinem.

9. Advertendum hic eſt, quòd S. Lucas non dicat Deut. 16. v. 16. *ſecundùm præceptum*, quia tametſi Deus in Deuteronomio præceperit, ut omnes mares ter in anno præſentarentur in templo, nimirum in Paſchate, Pentecoſte, & feſto Tabernaculorum; de Galilæa tamen oriundi, ut Lyranus optimè notat, hac lege, ob nimiam eorum à Jeroſolymis diſtantiam, non obſtringebantur; ac proinde iter iſtud à parentibus Jeſu, Maria & Joſeph ex ſolo propriæ devotionis motivo inchoatum fuit, ut hoc exemplo nos docerent, non ſolùm conveniens eſſe ut Deo detur id quod debitum eſt, verùm etiam liberales nos erga Deum eſſe debere in præſtandis aliis operibus ſupererogationis, ſi aliàs nos apud Deum majori gratiæ augmento dignos facere velimus. Væ etenim nobis, ſi Deus erga hos adeſſet in diſtribuendis donis ſuis parcus & avarus, ut nonniſi id, ad quod dandum eſt obligatus nobis concederet.

Dies feſti.

10. *Ecce ratio motus*; inquit Albertus Magnus, *non enim ſine ratione movetur, de loco ad locum diſcurrent.* S. Antonius Paduanus, *in Jeruſalem acceſſus de*ſerm. in hac Dom. *votionis & reverentiæ.* Lyranus Salvatorem noſtrum juvenibus exemplo ſuo inſinuare voluiſſe exiſtimat, quod ipſis à primis annis induendus ſit quidam ad cultum Dei, ad devotè frequentandum Eccleſias, ad faciendas orationes, aliaque opera pietatis pius affectus: *Per hoc oſtendit, quòd à pueritia debent aſſuefieri homines ad divina.* Et quidem patres hac in re filiis bono exemplo præcedere debent; In cujus probationem Didacus Stella hanc fecit reflexionem, quod S. Lucas prius Virginem beatiſſimam & S. Joſephum, templum aſcendiſſe dicat, & poſtea idipſum quoque de filio afferat: *Sic tu qui Pater es, debes prius aſcendere,* Eccl. 7. v. 25. *ut aſcendant filii tui.* Eccleſiaſticus quærit: *Filii tibi ſunt? erudi illos, & curva illos à pueritia eorum.* Cle- lib. 1. c. 9. pæmens Alexandrinus in ſuo pædagogio, hanc adoleſcentiæ ætatem uber appellat vitæ reliquæ: *Eſt in nobis uber ætatis, ipſa juventus.*

Verſus 43.

Conſummatiſque diebus, cùm redirent, remanſit puer Jeſus in Jeruſalem, & non cognoverunt parentes ejus.

1. Salmeron ex illis verbis deducit, feſta perficien- ibid. da eſſe, perſeverando in ſanctis eorundem dierum exercitiis uſque ad finem: *Debent feſta integrè, non ex parte tantùm celebrari & coli; & ex templo non eſt in domum revertendum, niſi prius miniſterio ſacrorum officiorum, vel divini quod premitur finis imponatur.* Albertus Magnus ex hiſce verbis nos docet, quomodo transigendi ſint dies feſtivi. *Conſummantur*, inquit, *dies feſti tribus: ſacrificiis, orationibus, & benedictione Sacerdotum. Sunt quidam qui hoc faciunt, ſed feſtum evacuant, quidam etiam deturpant, quidam verò ad perniciem feſto determinant; Evacuant otioſi luſibus, & non laudibus divinis intendentes: alii per obſcæna deturpant potibus, & eſcis, & venereis intendentes.*

Cùm

Cum redirent.

ibid. 2. Haymo Halberstadiensis observat quod tam viri quàm fœminæ tam eundo Jerosolymam, quam indè revertendo, separatim processerint. *Infantes verò & parvuli cum quolibet parente.* Præterea advertit Toletus, matres filiis suis, ut cum aliis coætaneis pueris proficisci possent, indulgere solebant; adeoque beatissima Virgo, quod aliæ matres permittebant, filio suo denegare noluit, quia *etsi parvum ætate carnis, Deum tamen esse non ignorabat, idcirco ejus arbitrio multa permittebat, secura, nihil inde præter illius voluntatem eventurum.* Origenes puerum se coram oculis Matris & S. Josephi invisibilem reddidisse existimat ad eum modum, quo coram illis, qui venerant ut caperent eum, fecisse legitur Lucæ cap. 4. v. 30.

in Cajet.

Remansit puer.

3. *Quod aliis annis non fecerat*, inquit Lucas Burgensis, *non inobedientia aut errore faciente, sed certo divinoque consilio fecit.*

4. Porrò quod hospitium attinet, in quo pro illo tempore demoratus fuit, nonnulli ipsum mendicasse illud existimant, ut Davidicum adimpleretur de ipso Ps.39.v.18 oraculum, quo dicitur: *Ego autem mendicus sum & pauper.* Apostolus pariter hac de re testimonium, perhibere videtur, dum ait: *Propter vos egenus factus est,* 2. Cor 8.v.9. *cùm esset dives.* Lucas Burgensis ait: *Credibilius est, alicujus Doctorum aut civium gratiam sibi conciliasse, qui libenter hospitio exceperit.*

in Cajet. 5. Sanctus Thomas finem explicat, ob quem puer clam, consilio suo cum parentibus minimè communicato, manere Jerosolymis voluerit: *Ideo latenter remanet, ne parentes impedimento essent disputationi peragendæ cum legisperitis: vel forsitan hoc evitans, ne videatur parentes contemnere, si mandantibus non pareret.* Idem quoque Euthymius advertit. Noluit malum hoc majoribus non obediendi exemplum post se relinquere, etiamsi de servitio Dei ageretur; Non enim ad illam ætatem hæc discretio pertinet; Cui accedit, quòd *melior est obedientia, quàm victimæ,* ac proinde præcepta paterna à filiis promptè exquirenda, non verò curiosè examinanda sunt.

In Jerusalem.

Serm. in hac Dom. 6. Albertus Magnus Jerusalem visionem pacis interpretans, hoc inde eruit documentum morale: *Per hoc, quod aliis à Jerusalem recedentibus, remansit per triduum, ostendit, quòd pacem amat, & quòd cum ipsa libenter habitet. Unde dicitur in Psal. 75. Factus est in pace locus ejus.*

Et non cognoverunt.

in Luc. 7. *Non tamen de injuria*, inquit Albertus Magnus, *circa juvenem Jesum & negligentia repræhenduntur.*

in Luc. 8. Didacus Stella ait: *Nam si cognovissent, non utique amisissent, multi enim nunc amittunt Christum, qui cum non cognoscant bonum, ex ignorantia peccant.* Unde torrens mundi hujus, qui in æternæ perditionis præcipitia effunditur, temerè peccat, & per hunc cognitionis sufficientis defectum omne commissum delictum excusat: *Ergo erravimus à via veritatis,* Sap.5. v.6. *& justitiæ lumen non luxit nobis, & sol intelligentiæ non est ortus nobis.*

Parentes ejus.

in Luc. 9. Sanctus Bonaventura hanc pueri Jesu actionem, quod scilicet à parentibus licentiam manendi non petierit, sequentibus verbis justificat: *Præbuit exemplum, quod in divino obsequio faciendo non est à parentibus carnalibus consilium requirendum: Qui dixerit Patri suo & matri suæ, nescio vos, & fratribus suis ignoro vos, hi custodierunt eloquium tuum.*

10. Porrò quàm pænosa matri hæc separatio fuerit, ex amore, quo erga filium suum ferebatur, & ex amabilissimæ præsentiæ suæ fruitione facilè potest colligi. Inde tamen sequens nascitur difficultas; quare scilicet filius amissionem hanc, tantam matri mæstitiam & dolorem conciliaturam esse sciens, illam prius de sua Jerosolymis mansione facienda non monuerit? Num fortè timebat, ne sibi ab iis denegaretur, sese in præceptorum æterni Patris executionem ingerendi licentia? Nequaquam; sed potiùs expediens fore judicavit, si Mariæ matri suæ novorum meritorum comparandorum subministraret materiam, sese ab ipsa subducendo, simulque nobis insinuaret, quòd, dum nos nonnunquàm citra ullum detrimentum nostrum consolatione, aut dulcedine spirituali privat, id non faciat, ut nos castiget, sed ut nos probet, virtutisque exercendæ occasionem subministret. Porrò beatissima Virgo, & S. Joseph ex omnibus hominibus, qui unquam in mundo vixerunt, aut deinceps vivent, sanctissimi pariter & acceptissimi fuere, nec tamen propterea illis afflictionum subeundarum occasionem subministrare non prætermisit, ut hac ratione majoris quoque meriti occasionem eisdem suggereret: *Quia acceptus eras Deo* (inquit Archangelus ad Tobiam) Tob.12.v.13. *necesse fuit, ut tentatio probaret te.*

11. Porrò sciendum est, Deum duobus modis posse amitti; vel gratiam ipsius amittendo per propriam culpam nostram, qui modus in B. Maria dari non poterat; vel etiam Deus amitti dicitur, quia consolationes suas, modo jam à nobis explicato, subtrahit nobis. Videte Davidem in utroque statu consolationis & desolationis constitutum: *Ego autem dixi in abundantia mea, non movebor in æternum: Domine in voluntate tua præstitisti decori meo virtutem;* at verò in statu desolationis: *Avertisti faciem tuam à me, & factus sum conturbatus.* Notandum quoque est, quòd puer hic amissus non fuerit in fuga in Ægyptum, regionem ipsi rebellem, vel in adeò longis, ærumnosis, & periculosis itineribus, sed admittitur in Jerosolyma Palestinæ totius Metropoli, in festo adeò solemni; *In quo facilè innuitur,* (inquit Didacus Stella) *quòd mala sit nobis mundi felicitas & abundantia, quandoquidem in ea potius, quàm in persecutionibus & tribulationibus Christus amittitur.* Noluit quoque in Nazareth loco humili & paupere, sed Hierosolymis in civitate nimirum opulenta, copiosa, & potente admitti ad denotandum, quòd ubi est frequentia occasionum, malorumque exemplorum videndorum opportunitas, ibi facillimè lapsus fuit, Deusque amittatur, quàm in locis angustis & solitariis.

12. Reflexionem quoque ad tempus facere possumus, quo hæc Christi amissio accidit, nimirum in die festo, in præcipua Paschatis solemnitate, sicut & in alio Paschate post viginti & unum annos elapsos ei necem intulerunt. *Et gloriati sunt, qui oderunt te; in medio solemnitatis tuæ, posuerunt signa sua, signa.* In diebus etenim festivis, in quibus Divinæ Majestati cultus & obsequium debitum majori cum reverentia præstandum esset, Deus, prouti experientia quotidiana demonstrat, quàm maximè & ignominiosissimè offendi solet. Unde Hugo Cardinalis ait: *Dæmones posuerunt signa sua, quia in diebus solemnibus plura peccata fiunt.* Deus olim in una præcipuarum solemnitatum, ramos palmarum portari jussit: *Sumetis vobis de primo, fructus* Lev.23.v.40. *arboris pulcherrimæ, spatulasque palmarum.* Cujus præcepti mysterium Sanctus Bruno Carthusiæ Patriarcha hisce verbis exponit: *Sunt spatulæ valdè necessariæ in festivitatibus, quia tunc maximè inimicorum insidiis infestamur*, ac proindè non immeritò Deus de hac dierum & locorum sacrorum profanatione per Ezechielem ita lamentatur: *Polluerunt* Ezech.23.v. *sanctuarium meum & sabbata mea profanaverunt.* Ubi Hugo Cardinalis ait: *Quia in festis magis peccant, & alios provocant ad peccatum, & de hoc conqueritur frequenter in scripturis.*

Ps.73.v.4.5.

in Ps. 73.

de orat. Eccl. c.5.

Ver-

Versus 44.

Existimantes autem Illum esse in comitatu, venerunt iter diei, & requirebant eum inter cognatos, & notos.

Existimantes autem illum esse in comitatu.

1. Quæri hoc loco potest, cur beatissima Virgo Filium suum, quem velut oculorum suorum pupillam dilexit, ab oculis suis evanescere seu disparere permiserit? Respondeo proinde, quòd cùm olim in usu fuerit, ut pueri tam eundo Jerosolymam, quàm inde ad domos proprias denuo redeundo, plena essent in libertate, vel societate mulierum, vel in virorum comitatu, vel etiam in aliorum coætaneorum puerorum progredi consortio, beatissima Virgo dilectum filium hac satisfactione, qua omnes alii pueri fruebantur, privare minimè voluerit; vel etiam dici potest, quòd hæc Beatæ Virginis à Christo divulsio, utpote ad utilitatem & beneficium commune humani generis facta, admiranda potius sit, quàm reprehendenda. In sacris Canticis c.1. v.3. Sponsa dicit: *Trahe me post te, in odorem curremus unguentorum tuorum;* ubi interpres quidam optimè notat, quod Sponsa *Non dixit: trahe me tecum, sed trahe me post te, & curremus, quo charitatem suam erga genus humanum clarissimè manifestat.* Gaudebat etenim, si hoc de inæstimabili Filii sui thesauro alii quoque redderentur participes. *Non petit cum filio sola esse, sed volebat, filium ad omnes Ecclesiæ filios rudes venire.*

Guill. in Cant.

2. Olim in usu passim erat, quòd viri seorsim, & seorsim quoque mulieres per vias incederent. Unde Didacus Stella ait: *Mos erat filiis Israel (& nunc apud nos etiam esset) ut in diebus festis euntes in Jerusalem, vel ab ea redeuntes, differentibus viis, homines & mulieres tenderent, idque fiebat honestatis causa; infantes autem & pueri utrumque parentem indifferenter poterant comitari.* S. Bonaventura quoque ait: *Hæc consuetudo introducta est causa honestatis, & ad custodiam castitatis.* Et tametsi res ita quoad hoc, ut præfertur, se habeat, nihilominus advertendum est, quòd puerum Jesum non inter mulieres, sed inter viros requisierint. *Inter cognatos, & notos.* Qua in re utilissimum nobis documentum suggeritur; nimirum quod licet Christus ipsemet Filius Dei: *Candor lucis æternæ, & speculum sine macula* esset, *qui* proindè semper *pascitur inter lilia*, esseque insuper tener adolescentulus, in ætate annorum duodecim constitutus, nihilominus, ad nostram spiritualem instructionem in sua tamen conversatione tam se servavit semper ab illo sexu alienum, ut Matris & Josephi menti, ne quidem per conjecturam occurreret, ipsum in hoc itinere inter mulieres etiam strictissimo parentelæ vinculo cum ipso conjunctas, inveniri forsitan potuisse, idque ut nos doceret, nullum adeò temerarium esse debere, in quacunque sit ætate, tempore, loco, vel occasione constitutus, ut cum hoc sexu liberè aut confidenter nimis agat. Unde S. Basilius excusationem quoque non admittit eorum, qui se nullis concupiscentiæ stimulis agitari asserunt: *Quod si quis dicat ex assiduo cum mulieribus colloquio congressuque & convictu non admodum lædi, hic sine dubio maris particeps non est;* seu nullum habeat cum natura humana consortium.

fer. 1. in hac Dom.

n const. mo. nast. c. 4.

3. Hugo Cardinalis ex eodem puncto moralitatem quandam deducit Ecclesiasticis in dignitate positis, & mundi pompis deditis perutilem: *Redarguuntur quidam Prælati, qui in multitudine comitum & equorum, putant consistere honorem dignitatis, putantes se peccare contra honorem dignitatis suæ, nisi in multitudine comitum & equorum, vel curruum ambularent; de quibus dicitur in Psalmo: Hi in curribus & hi in equis, nos autem in nomine Dei nostri.*

Venerunt iter unius diei.

4. Quantum sanctissima Virgo, & sanctus Joseph contristati fuerint, dum vesperi ad diversorium venientes, filium suum ibidem non invenerunt, nemo facilè explicare poterit. Enimverò Beata Virgo Jerosolymam ad frequentandum festum, ex solo maioris devotionis instinctu, & affectu ad cultum divinum, profecta fuerat, cùm cæteroquin ad molestum illud peregrinationis iter obligata minimè esset; & ecce pro tam sanctæ actionis remuneratione, hoc sibi lucrata fuit, quòd thesaurum suum longè charissimum in via amiserit. Quonam obsecro motivo Deus ducebatur, ut hanc matri Filii sui afflictionem immitteret eo præcipuè tempore, quo ad ei complacendum, & inserviendum adeò sollicita erat, sese unà cum filio suo in templo conspectui ejus sistendo? Et tamen eam conquestam fuisse, aut cordis sui pacem amisisse nusquam legitur. Verisimile quidem est, quòd cùm metueret, ne fortasse in re quapiam officio suo defuisset, tametsi in eodem nunquam vel in minimo defecerit, hanc sibi afflictionem in pœnam illius commissi defectus libenter in se sumpserit. Hujus igitur sanctissimæ Virginis exemplo, unusquisque ad seipsum reflectat, videatque quomodo in casu, quo benè & sanctè operans ærumnis & adversitatibus, loco præmii afficitur, Divinæ se voluntati per omnia conformet. Porrò Deus virtutibus operibusque meritoriis contradictiones evenire sæpè permittit, sed in utilitatem & beneficium nostrum, ut in humilitate contineat, vel ut nostram constantiam experiatur & probet.

5. Lucas Burgensis opinionem illorum minimè reprobat, qui Mariam & Josephum suspicatos fuisse dicunt, puerum illis amplius cohabitare nolle, sed Hierosolymis deinceps commorari decrevisse, ut humanæ redemptionis opus tandem inchoaret; neque enim ipsum amissum esse, aut viam amisisse timere poterant, cùm ipsum Filium Dei, & consequenter eum esse scirent, quid de se dicit: *Ego sum via, veritas, & vita;* suppositio igitur hac illos suspicione agitatos fuisse, quasi illos deserere statuisset, & quosnam in illis existimatis fuisse affectus, quibus eum saltem vel semel revidere desiderabant & suspirabant, seque illi, ne ipsos desereret recommendare satagebat. Tandem verò idem Author subjungit: *Solidius tamen respondetur, quod metuerint, ne puer parentibus in turba amissis, à via aberrans, mala & incommoda plura pateretur.* Etenim rebus ad corpus attinentibus, secundùm communes aliisque hominibus usitatas vivendi regulas procedebat, sapientia & omnipotentia sua superhumana non utendo; atque ideò poterat volens subjacere periculis.

Et requirebant eum.

6. Sine mora retrogressi sunt, ut eum studiosè inquirerent, donec invenirent, nullum passi sunt temporis dispendium se impedire: *sicut juravit Domino, votum vovit Deo Jacob: si introiero in tabernaculum domus meæ, si ascendero in stratum lecti mei, si dedero somnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem, & requiem temporibus meis, donec inveniam locum Domino.* Hæc sancta inquietudo qua Deum amissum requirebant, ab Alberto Magno in Luc. commendata fuit, dum ait: *Commendatur nobis sollicitudo ad inquirendum Deum;* omnis alia sollicitudo reprehensibilis est, hac solùm excepta.

Psal. 131. v. 2

Inter cognatos & notos.

7. S. Bonaventura citans S. Bernardum dicit: *Quomodo te bone Jesu inter cognatos meos inveniam, qui inter tuos minimè inventus es?* Etenim cognati Christi secundùm carnem, eminenti sanctitate præditi fuere: *Potens in terra fuit semen eorum.* S. Jacobus Minor primus Episcopus Hierosolymitanus, frater illius consobrinus, tres alios fratres sanctos, & matrem pariter sanctam habuit, & tamen inter hosce minimè inventus fuit. Origenes à Glossa citatus dicit: *Non inter cognatos & carnis propinquos invenitur Jesus, neque enim poterat humana cognatio Dei filium continere: non invenitur inter notos, quia major est humana notitia.* Sanctus Bernardus in quadam epistola sua 107. scribit: *Ecclesiæ jubetur, ut concupiscat Rex decorem tuum, oblivisci populum suum, & domum Patris sui. Puer Jesus inter cognatos & notos quæritur, nec tamen invenitur, fuge fratres tuos & tu, si tuam vis invenire salutem.* Nondum Christus

fer. 5. in hac Dom.

dixerat ; *Veni separare hominem adversus patrem suum , & filiam adversus matrem suam , & inimici hominis domestici* , siquidem verisimile est , quod ipsum inter illos non requisivissent , quando Petrus divinitatem ipsius protestatus fuit , filium Dei ipsum confitendo , subitò sibi dici audivit : *Caro & sanguis* Mat. 16. v. 17. *non revelavit tibi.*

8. Hugo Cardinalis in sensu morali hac de re ita loquitur dicens ; *Parentes Domini sunt Prælati , cognati eorum sunt nepotes eorum , fratres & consanguinei , inter quos revera non invenitur Jesus , quia non propter Jesum , sed propter carnis cognationem introducuntur in Ecclesiam , quasi jure hæreditario possidere volentes . Unde dicitur in Psalmo : Hæreditate possideamus sanctuarium Dei ; & alibi de iisdem dicitur : Populum tuum humiliaverunt , & hæreditatem tuam vexaverunt .*

9. Parentum proprium est , nos à Deo potius alienare & avellere . Unde Cardinalis Toletus super prædicta verba dicit : *Parentes , amici , familiares secundum carnem , non rarò à Christo avertunt , vixque Christum invenit , qui eorum affectui indulget .*

Versus 45.

Et non invenientes , regressi sunt in Jerusalem ; requirentes eum .

To. 4. tr 46. 1. Salmeron , quales personæ illæ fuerint , considerat , quæ Christum requirentes non invenerunt , nimirum fuere beatissima Virgo , & sanctus Joseph , de quibus Evangelista dicit : *Et non invenientes* . Unde ita arguit : *Perditur etiam Jesus , à justis , sanctisque hominibus , per gustum & consolationem , neque invenitur , dum vacant carni & parentibus ; subtrahitur verò hæc divina consolatio , quo agnoscatur Dei donum esse , diligentiusque custodiatur , dum habita est , & sapiat dulcius inventa* . Sanctus Bernardus , magnus ille vitæ spiritualis magister , super sacra Cantica ita scribit : *Fortè ideò subtraxit se , quo avidius revocaretur , tenereturque fortius* . Apud discipulos in Emaus abeuntes , *finxit se longius ire* : sed quo fine ab illis putas , recedebat ? ut sui desiderio magis magisque efferverescerent , *quo avidius revocaretur* . Unde est , quod amabilem illam ei violentiam intulerint , quam Evangelista exprimit , dum ait ; & congerunt eum dicentes : *Mane nobiscum Domine* .

Ser 74 in cant

Luc. 24. v. 28.

2. Porrò causam , cur reversi fuerint , Albertus Magnus hisce verbis optimè explicat : *Scientes quod non remansit post eos , nisi decore domus Dei illectus* . Psal. 81. *Elegi abjectus esse in domo Dei , magis quam habitare &c. Non quæsierunt nisi in Jerusalem , sapienti uti consilio , scientes , quod non nisi in Divinis inveniretur .*

In Luc.

3. Idem Author Ly *requirentes* , ita glossat : *hoc est , iterum & iterum quærentes . Psalm. 104. Quærite Dominum & confirmamini , quærite faciem ejus semper* . Enimverò si tanta cura , & sollicitudine Deus quæritur , quando & gratia & amicitia illius amissa non fuit , sed sola præsentia ejus corporalis est subtracta , quanto majori cum anxietate ab anima fideli quærendus est , quando hæc culpa sua , Deum , cœlum , & omne bonum illius amisit , & cum dæmonibus condemnata est in infernum . Per quotidianam experientiam videmus , quod , quando aliquam magni momenti scripturam , vel gemmam aliquam pretiosam , vel aliud quidlibet , maximi à nobis æstimatum amisimus , nullam nobis indulgeamus quietem , sed incessanter , & omni adhibita industria , & arte illud inquiramus , donec inveniamus ; econtrà verò Deum persæpè amisimus , & sine ulla cura vel cordis anxietate , dormimus & requiescimus . Unde sanctus Bonaventura ait : *Perdit homo bovem , & sollicitè eum quærit ; perdit equum , & non quiescit : perdit ovem & post eam vadit : sed perdit homo peccando Christum , & quiescit , comedit , bibit , & non quærit* . Porrò causa , cur parentes sanctissimi puerum Jesum amiserint , fuit , *Et non cognoverunt ;* unde ad eliciendam ex hisce verbis optimam quandam moralitatem , cum S. Bernardo dicere possumus : *Quid est , quod omnes homines ad peccandum instigat , nisi ignorantia boni quod perditur , & mali quod peccando incurritur?*

Ser. 2. de S. Ma. Ma.

Ser. 8. de pass.

4. Hugo Cardinalis , reditum parentum Jerosolymam versus , moraliter his verbis exponit : *Sic non invenientes Jesum Prælati in sæculo , debent redire in Jerusalem , id est , ad contemplationem , & ibi eum requirere per orationem & desiderium , donec inveniant . Sic claustrales extra claustrum in domo parentum non invenientes Jesum , debent redire ad claustrum , ubi revera invenitur .*

Versus 46.

Et factum est , post triduum , invenerunt illum in templo , sedentem in medio Doctorum , audientem illos , & interrogantem eos .

Et factum est post triduum .

1. Toletus tres dies numerat , donec inventus sit Jesus . Primus dies , quo ab Hierosolymis discesserunt . Secundus est , quo eò denuò fuere reversi , seque ad perditum thesaurum inquirendum accinxerunt . Tertius denique , quo inquirendo perseverantes , eundem feliciter invenerunt . *Noluit statim inveniri Jesus* , inquit Lucas Burgensis , *quia quod difficilius quæritur , solet dulcius inveniri .*

2. Sanctus Ambrosius ait ; *Post triduum reperitur in templo , ut esset indicium , quia post triduum triumphalis illius Passionis in sede cœlesti , & honore divino fidei nostræ se resurrecturum offeret , qui mortuus credebatur .* Lib. 2. in Luc c. 2. v. 46.

3. In exodo de populo Dei scribitur , quod , quandò se è servitute Ægyptiaca , & Pharaonis tyrannide eximere parabant , dixerint ; *Ibimus viam trium dierum in solitudinem , ut immolemus Domino Deo nostro* . Ubi Albertus Magnus ait : *Triduum pœnitentiæ , compunctio cordis , confessio oris , & satisfactio operis , in quo perfectè invenitur Jesus* . Sanctus Bonaventura in sermonibus serm. 2. 3. 4. quos in hanc Dominicam scripsit , in declarandis tribus hisce diebus incipientium , proficientium , & perfectorum latè diffunditur : *Tridui incipientium , primus dies contritionis , secundus confessionis , tertius sanctificationis . De proficientibus* scribit : *primus dies hujus tridui est paupertas voluntaria , secundus continentia , tertius obedientia* . Tres verò perfectorum dies hunc in modum distinguit : *Primus dies est quietationis quo anima quietatur & placatur ab incursu eorum , quæ turbare possunt quietem mentis : secundus est dies contemplationis , tertius dies perfectæ dilectionis .* Exo. 3. v. v. 18

4. Sanctus Antonius de Padua dicit , *Triduum est , propriæ iniquitatis cognitio , fraternæ necessitatis compassio , divinæ pietatis admiratio & consideratio .* Serm. In hac Dom. 1

5. Didacus Stella dicit animam justi accuratè ponderare , quo Deus ab ea elongari cœpit ; Sanctus Lucas numerat porro dies , at verò beatam Virgo omnia instantia & momenta accuratissimè censet , videturque dixisse : *Quando veniam & apparebo ante faciem Dei ? Fuerunt mihi lachrymæ panes die ac nocte , dum dicitur mihi quotidie : ubi est Deus tuus ?* Verba Stellæ sunt hæc sequentia : *Quam recte justus enumerat dies , quibus ab eo discessit , & dies laborum quam diligenter supputat , quosque etiam dies Deus enumerat , neque patitur suos plus quam triduo in laboribus esse , & ejus absentiam sustinere ; misereor super turbam , quia ecce jam triduo sustinent me : noluit se in sepulchro manere plus quam triduo .* Ps. 41. v. 3. & 4.

Invenerunt illum in templo .

6. Verisimile est in hac occasione adimpletum fuisse illud sacrorum Canticorum oraculum : *Quæsivi , quem diligit anima mea , quæsivi illum , & non inveni , surgam & circuibo civitatem per vicos & plateas , quæram quem diligit anima mea , quæsivi illum , & non inveni ; invenerunt me vigiles , qui custodiunt civitatem , num quem diligit anima mea vidistis ? paululum cum pertransissem eos , inveni , quem diligit anima mea , tenui eum , nec dimittam , donec introducam illum in domum matris meæ ;* siquidem beata Virgo dilectum Cant. 3. v. 4. &c.

filium

filium ſuum in Nazareth, in domum ſanctæ Annæ matris ſuæ introduxit, quæ etiamnum ſancta domus Lauretana exiſtit, in qua aduſque triginta annos demoratus fuit. Non in vicis & plateis; ſed in templo inventur, unde Albertus Magnus ait: *Tanquam cultum Dei diligens, templum, non theatrum frequentabat*; quia idem mox pergit, reprehendendo Chriſtianos, ſolo autem nomine tales, qui diebus feſtis non Eccleſias, ſed tabernas frequentant: *Propter hoc ſæpe plagantur in vineis ſuis & frugibus, ac aliis rebus*, adducitque illum Aggæi textum: *Quia domus mea deſerta eſt, & vos feſtinatis unuſquiſque in domum ſuam, propter hoc prohibiti ſunt cœli, ne darent rorem, & terra prohibita eſt, ne daret germen ſuum; & vocavi ſiccitatem ſuper terram, & ſuper montes, & ſuper triticum, & ſuper viam, & ſuper oleum, &c.* Demum verò idem Albertus Magnus à Judæis ad nos Chriſtianos digrediens, ita argumentatur: *Si igitur Judæi ſic plagabantur, qui domum Domini reliquerunt deſertam, & in domos ſuas feſtinaverunt, multo fortius plagandi ſunt Chriſtiani, qui verbum Dei horrent ut venenum: & qui fugiunt Eccleſiam, feſtinant ad tabernam, ut ibi vacent ludis, potionibus, & clamoribus.*

Serm. in hac Dom.

Agg. 1. v 9. 10. 11.

Ibid.

7. *In templo invenitur Chriſtus*, inquit Euthymius, *ſive in loco ſacro, & in ſacro negotio, & in ſacro homine*. Janſenius hac de re ita ſcribit: *Qui quæſitus inter cognatos & notos inveniri non potuit, Jeroſolymis in templo repertus eſt, id nobis ſignificat, Chriſtum humana nec cognatione, nec cognitione comprehendi*: at vero ſanctus Bonaventura ait: *Quem non poterant invenire in conſortio cognationis, invenerunt in loco orationis*. Idem Sanctus Doctor Sancto Thomæ Aquinati Crucifixum oſtendens, hunc librum eſſe dicebat, in quo continuò ſtudiis operam dabat, innuere nimirum volens, ſe omnem ſuam Theologicam ſcientiam præcipuè oratione ſola mediante ſibi comparaſſe, quod idem Angelicus quoque Doctor de ſe fuit conteſtatus.

8. Porro Deus in locis ſacris multipliciter invenitur, nimirum in Sacramentis, & præcipuè in Auguſtiſſimo Altaris Sacramento, quod tanquam ſacrificium in Miſſa offertur, & tanquam cibus animarum in Communione recipitur; invenitur item in verbo Dei, in orationibus, & divinorum officiorum celebratione, in pauperibus ad Eccleſiarum valvas, Eleemoſynas efflagitantibus; invenitur denique & quidem præcipuè in confeſſione Sacramentali; qui antea per peccatum amiſſus erat. Multum quoque ad illum inveniendum conferunt bona devotorum fidelium exempla, nec non continua mortis conſideratio paſſim nobis in ſepulchris, quæ in Eccleſia conſpiciuntur obvia, utpote in quibus parentum & amicorum cineres recluduntur.

9. Conſideranda quoque ſunt verba illa: *Invenerunt in templo*, ſiquidem multi diſſoluti & impii homines Eccleſias frequentant, non ut Deum inveniant, ſed potius eundem ibidem amittant, dum eaſdem laſcivis obtutibus, cogitationibus, aliquando etiam geſtibus, nutibus, & actibus immundis prophanare non dubitant, qua de re David graviter lamentabatur, dum ait: *Incenderunt igne ſanctuarium tuum, in terra polluerunt tabernaculum nominis tui*: Ubi Hugo Cardinalis ita ſcribit: *Incenderunt igne cupidinis: in deſiderio & cogitatione polluerunt templum ſanctum tuum, in colloquio & operatione*. Deplorandus quoque eſt multorum gravis culpæ reatus, qui Deum iis in locis perdunt, ubi illum ſecuriſſimè invenire debuiſſent; damnantur nonnulli religioſi in clauſtris monaſticis, nec non in choro multi Clerici Deum graviter offendunt, eò quod vocationi ſuæ dignè non correſpondeant, qui alias in ſæculo viventes, ſalvandi fortaſſe fuiſſent.

Pſ. 73. v. 7.

Ibid.

10. Dionyſius Carthuſianus aliam nobis rationem aſſignat, cur incarnata Sapientia in templo inveniri voluerit. *Ut pueris, imò & cunctis exemplum perſiſtendi in templo, & in cultu, & opere Dei præberet, ut zelum ſuum circa Divina & Patris honorem, à pueritia declararet: ut amore ſpiritualis profectus, in ſapientia, ſcientia, atque virtutibus carnales parentes oſtendere relinquendos.*

Sedentem in medio.

11. *Per hoc quod dicitur, in medio*, inquit Hugo Cardinalis, *notatur, quod medium eligat Deus, quia ibi ſecuritas, in extremitatibus periculum: infans naſcens in medio duorum animalium reponitur, puer adoleſcens in medio Doctorum reperitur; juvenis moriens in medio duorum ſuſpenditur: immortalis reſurgens in medio diſcipulorum pacem offert, & juſto in medio Eccleſiæ ſapientia datur: in medio Eccleſiæ aperuit os ejus, & implevit eum Dominus ſpiritu ſapientiæ & intellectus.*

12. Euthymius doctores admonet, ut in erudiendis aliis valde ſint circumſpecti, curentque ut Divinum hunc magiſtrum in medio cordis ſui habeant; *Timeamus qui præceptores ſumus, quoniam in medio noſtrum eſt Chriſtus, attendens quo pacto doceamus.*

13. Porro ſcientia motivum eſſe ſolet ſuperbiæ: *Scientia inflat, charitas autem ædificat*, & ideo Chriſtus in medio Doctorum reperitur, non tamen ubicunque, ſed in templo congregatorum, quod domus eſt orationis, ad inſinuandum nobis, quod vera ſapientia & ſcientia, à ferventi oratione, charitate & amore divino, virtuteque Chriſtiana diſjungi nequaquam debeat; ſiquidem *in medio conſiſtit virtus: non plus ſapere, quam oportet ſapere, ſed ſapere ad ſobrietatem.*

2 Cor. 8.

Rom. 12. v. 3.

Doctorum.

14. Salvator noſter docere nos voluit, juvenes in hac ætate docendos & erudiendos eſſe, maximè in literis & doctrina Chriſtiana: *Bene ratione iſtius facti*, inquit Janſenius, *quadrat in Chriſtum illud Pſalmi; Super omnes docentes me intellexi, quia teſtimonia tua meditatio mea eſt; ſuper ſenes intellexi, quia mandata tua quæſivi.*

15. Sanctus Bonaventura ait: *Inter Doctores Chriſtus quærendus eſt, quia in doctrinis & ſcripturis invenitur*. Advertendum eſt autem, ad quod paulò ante idem Doctor ſeſe reflexerat, nimirum quod inventus fuerit Jeroſolymis, in templo, & in medio Doctorum, *id eſt, in contemplatione, in oratione, in prædicatione invenitur.*

Ser. 5. in hac Dom.

Audientem illos.

16. Salmeron materias inter Doctores tunc agitatas magni momenti fuiſſe exiſtimat: *Nempe (ut mihi pium eſt credere) de Meſſia, ejus conditione & natura, atque ejuſdem adventu, quem magnis rationibus ſcripturarumque teſtimoniis imminere jam, atque inflare apertè probabat.*

17. Albertus Magnus Chriſti in hac occaſione humilitatem admiratur, atque modeſtiam; noſtram verò ſuperbiam & elationem econtra graviter reprehendit; *Si igitur ille, qui erat fons ſapientiæ, & qui omnia ſciebat, Doctores audivit & interrogavit; multò convenientius nos, qui homines illiterati ſumus, verbum Dei audire debemus: propter noſtram quippe doctrinam conſcripta eſt pagina ſacræ ſcripturæ*. Janſenius conſiderat, quod licèt juvenes in hac ætate, quando apud illos ratio ætatis præcurrit annos, audaces eſſe communiter ſoleant, & temerarii, nihilominus tamen Filius Dei, *Quanquam unus eſſet omnium magiſter, nec cum faſtu & procacitate (quæ vitia ſolent adeſſe pueris præcocis ingenii) jactabat eam qua plenus erat, ſapientiam, ſed velut diſcendi cupidus inter eos ſedebat, audiens eos & interrogans, non quod neceſſitas illi eſſet ſciſcitari ab hominibus, quod diſceret, ſed quo omnibus junioribus exemplum modeſtiæ & diſciplinæ præberet*. Eccleſ. 32. *Audi tacens, & pro reverentia veniet tibi gratia bona.*

Serm. in hac Dom.

18. Sanctus Bonaventura per hoc exemplum nobis inſinuat, quod prius diſcipuli, ac poſtea magiſtri eſſe debeamus. *In hoc ſpiritualiter eſt intelligendum, quod Chriſtus docet nos, quod ante debemus diſcere, quam docere, ſecundum illud: Antequam loquaris, di-*

In Luc.

ſce ; & ideo voluit in medio Doctorum inveniri , & in templo , quia in ſcripturarum lectione , & in oratione veritas invenitur .

Et interrogantem eos .

19. Non inquit *docentem* , ſed *audientem eos & interrogantem* , inquit Salmeron , *quanquam ipſe ſit , qui docet homines ſcientiam .*

P. 1 paſt. admo. 26. 20. *Vigilanti conſideratione penſandum eſt* , inquit S. Gregorius , *quod cum Ieſus duodecim annorum dicitur in medio Doctorum ſedens , non docens , ſed interrogans invenitur , quo exemplo oſtenditur , ne infirmus docere quis audiat , ſi ille puer doceri interrogando voluit , qui per Divinitatis potentiam , verbum ſcientiæ ipſis ſuis Doctoribus miniſtravit .* Origenes quoque hoc idem monitum tangit , dum Chriſtum licet ſapientia eſſet Patris æterni , quamdiu tamen puer fuit ſeu juvenis in medio Doctorum poſitum eos audiiſſe & interrogaſſe : *ut nos doceret , quod pueri , quamvis ſapientes & eruditi ſint , convenire ut audiant potius magiſtros ; quam docere deſiderent , & ſe vana oſtentatione jactent .*

Hom. 17.

21. Veruntamen Lucas Burgenſis optimè interrogationem ad inſtar alicujus doctionis & inſtructionis fuiſſe notat , dum ait ; *Quaſi diſcere & intelligere geſtiens quæ docerent , revera autem ut ipſos doceret .* Idem quoque Toletus cenſet , dum ait : *Nam interrogatio etſi diſcentis eſſe videatur , aliquando docentis eſt , & ſapienter interrogare eſt inſtruere .* Cujus Origenes à Gloſſa citatus efficacem rationem reddit dicens : *Ex uno quippe doctrinæ fonte manat , & interrogare & reſpondere ſapienter .*

Verſus 47.

Stupebant autem omnes , qui eum audierunt ſuper prudentia & reſponſis ejus ; & videntes admirati ſunt .

In Luc. 1. Beda dicit : *Quaſi homo ſeniores interrogat , quaſi Deus , quæ ſeniores & docti mixentur , reſpondet .*

2. Toletus Chriſtum filium in hac tenera ætate inter Doctores ſedentem , atque in cunctis admirationem & ſtuporem excitantem duos præcipuè fines intendiſſe dicit , quorum primus erat : *Excitare Doctores & ſapientes ad cogitandum , & quid inquirendum de Chriſti adventu .* Secundus erat , *ne ejus futura manifeſtatio inopinata & repentina nimis videretur .*

3. Enimverò valde conſiderabilis eſt affectus , quem in his Doctoribus (qui alias prout ex multis Evangeliſtarum reprehenſionibus conſtat , ſuperbi & elati erant) operata fuit admirabilis Chriſti ſapientia & doctrina , videlicet ſtupor & admiratio , qua in re inſigni nobis documento , ut Salmeron notavit , præluxit , nimirum quod quando nobis agendum incumbit cum perſonis , nobis in dignitate ſuperioribus , *quos revereri , quibus parere nos oporteat , nimirum , ut tametſi eruditione & ſcientia ſimus illis ſuperiores , ea utamur tamen dexteritate , ut eos quidem admoneamus veritatis rerum , de quibus agitur , ſed rationem interea dignitatis eorum , modeſtis atque prudentibus verbis proponendo potius & interrogando , quam docendo , habeamus .*

Eccl. 8. v. 10. 4. Hodie verè adimpletum fuit , quod tot retro ſæculis de hujus veri Salomonis ſapientia prophetizatum fuit : *Habebo honorem apud ſeniores juvenis , & acutus inveniar in judicio , & in conſpectu potentium admirabilis ero .* Beda ex una parte annos pueri Jeſu duodennis , ex altera verò divinam ejus ſapientiam & eloquentiam exactiſſimè ponderans dicit : *Divina lingua ſapientiam prodebat , ſed infirmitatem ætas prætendebat humanam : unde Judæi inter alta quæ audiunt , & infirma quæ vident , dubia admiratione turbantur .*

5. Toletus differentiam conſiderat , quæ inter admirationem & ſtuporem Doctorum , & admirationem Mariæ & Joſeph intercedit ; etenim illi in puero ſapientiam admirantur ætate longè ſuperiorem , attamen illum conditionem humanam excedere minimè arbitrantes ; at verò hi ipſum filium Dei eſſe ſcientes , ex alio motivo admirationem de eo conceperunt , nimirum *Quia præter eorum opinionem , & Chriſti conſuetudinem inter Doctores diſputantem viderunt , indeque noverunt non remanſiſſe , quia aberrare voluit , ſicut cæteri pueri aberrant , ſed conſilio & propoſito .*

Verſus 48.

Et dixit mater ejus ad illum : Fili quid feciſti nobis ſic ? ecce pater tuus & ego dolentes quærebamus te .

Et dixit mater ejus ad illum .

1. Sacri expoſitores unanimiter in eo conſentiunt , quod ſcilicet verba illa non reprehenſionis alicujus , ſed potius tenerrimi amoris expreſſiva fuerint ; *Neque enim dure illi loqui potuit* , inquit Janſenius , *quem tam unicè amabat , quemque , quod Filium Dei eſſe ex Angelo didicerat , reverebatur .* Idipſum quoque Cajetanus his verbis dicit : *Non arguit , ſed propriam neſcientiæ propriæ vocem depromit , nec quærit cauſam cur fecerit , cur intulerit eis dolorem ? ſed affectum manifeſtat .*

Fili .

2. *Primum verbum , quod ab ore emiſit* , inquit Didacus Stella , *ſignum fuit illius ſummi amoris ; nam dixit , Fili , quod verbum in Græco idem eſt quod amor , quo verbo non virgo conqueritur , ſed interrogat , ſi autem querela fuit , ex maternis viſceribus & amore exiit .* Simon de Caſſia libr. 2. capit. 24. argutè ipſam in aliis occaſionibus hoc Filii nomine & appellatione minimè uſam fuiſſe , conſiderat , dum ait : *Ad magnum myſterium res ipſa deducitur , quod reinventus Chriſtus à Matre Virgine Filius appellatur , ut ſit ſpes noſtra ſolidior , quod velut piam matrem impoſſibile ſit à pio filio derelinqui .*

3. Lucas Burgenſis dicit , quod *blandiori nomine nequeat compellare mater amore languens .* Salmeron dolorem Virginis (ſi tamen is talis dici meretur) hiſce verbis deſcribit : *Hæc eſt ſancta quædam & tacita querela , ex excellenti quodam & peculiari matris amore & fiducia ; divinitus collata proveniens .*

4. Nimirum benigniſſima hæc Chriſti Mater docere nos voluit , cum charitate potius & amore alloquendos & monendos , quam cùm auſteritate & rigoroſis reprehenſionibus reprehendendos eſſe , maximè dum non eſt tanta auſteritatis adhibendæ neceſſitas .

Quid feciſti ?

5. *Interrogatio eſt* , inquit Lucas Burgenſis , *non reprehenſionis , accuſationis , aut queremoniæ , ſed admirationis .*

In Luc. 6. Albertus Magnus parentes pueri hiſce verbis cauſam ab illo explorare voluiſſe exiſtimat , cur ſcilicet ab illis ſe ſequeſtraſſet , nec tamen eos propoſiti ſui vel minimum certiores feciſſet . *Aperi cauſam , ut non ſint vacua ſapientiæ tuæ opera , hoc eſt , abſque cauſa facta , non enim ſine magna cauſa feciſti .*

Nobis .

7. Obſerva Beatam Virginem non dixiſſe *mihi* , quia individua ſancti Joſephi conjux , affectus illius proprios eſſe reputabat , id quod ad veram quandam & perfectam charitatem propriè ſpectat , quia *Charitas non quærit , quæ ſua ſunt .*

Sic ,

8. Dictio hæc affectus in gradu quodam eminenti poſiti expreſſiva eſt , ſic enim ſanctus Joannes declarare volens , quantum nos , Filium ſuum pro ſalute mundi dando , æternus Pater dilexerit , eadem dictione utitur & ait : *Sic deus dilexit mundum* . Idem quoque anxietatem Chriſti , qua errabundam Samariæ oviculam ad ovile ſuum reducere ſatagebat , in ſummo gradu exprimere volens , ita ſcribit : *Fatigatus ex itinere ſedebat ſic ſupra fontem* . Eodem quoque modo beatiſſima Virgo ,

go, quæ *sedes sapientiæ* appellatur, excessivum dolorem, quem in Filii sui jamissione persenserat, exprimere volens, utitur hac dictione *sic*, quasi gradus ille doloris fuerit quasi quoddam *non plus ultra* illius affectus.

Ecce Pater tuus & ego.

9. Porro tametsi Divinus puer Jesus sanctum Josephum loco patris veneraretur, ipse tamen quoad hanc amissionem vel minimum lamentari ausus non fuit, unde Lyranus inquit: *Non fuit ausus illum arguere, cum firmiter crederet ipsum esse Dei filium, sed mater ex maxima dilectione, quam habebat ad illum, hoc fecit, quia amor excellens dominium nescit.*

Dolentes.

10. *Quoniam non sine magno dolore amittitur*, inquit sanctus Bonaventura, *quod cum magno amore possidetur, hinc est, quod Beata Virgo de amissione corporalis præsentiæ dilecti ac uniti Filii sui, quem tenerrime ac super omnia diligebat, multiplicis doloris affectu in anima colaphizabatur.* Salmeron hæc doloris ipsorum assignat motiva: *Ex privatione consolationis, tam dulcis pueri: ex commiseratione, ne puer delicatulus illo triduo aliquod pateretur incommodi; ad hæc ex timore negligentiæ propriæ in custodiendo tali deposito; bonarum enim mentium est, ibi culpam agnoscere, ubi culpa non est.* Mater junioris Tobiæ *flebat irremediabilibus lachrymis*, non amissionem filii, sed reditus ejusdem dilationem: *Heu heu fili mi, lumen oculorum nostrorum. Omnia in figura contingebant illis.* Beatissima Virgo afflictabatur quia tametsi obsequium ab ipsa Filio suo præstitum gratum eidem esse sciret, quam omnia spirituum cœlestium obsequia, *Nihilominus tamen ipsa anceps*, inquit Didacus Stella, *& dubia manet, non intelligens an forte aliquid feciſſet, quod Christi oculis displiceret: tu vero qui quotidie in mille defectus & peccata incidis, lætus vivis, existimans tuis factis Deum amicum & propitium habere.*

Ser. 1. in hac Dom. — Tr. 46. — Tobiæ 10. v. 4.

11. Sanctus Bernardinus hanc Mariæ tristitiam interessatam aliquantulum fuisse notat; dicit enim: *Quem dolebas? credo non famem, non sitim; non inediam timebas puero, quem Deum noveras, sed tantum subtractas vel ad modicum ineffabiles præsentiæ ejus delitias conquerebaris.*

Hom. in hac Dom.

12. Origenes de Magdalena scribens, de qua sanctos Joannes ait: *Stabat ad monumentum foris plorans; cum ergo fleret, inclinavit se, & prospexit in monumentum, dicit: Disce à Maria quærere Jesum, omnem revolve lapidem ab ostio monumenti Dei, tolle omnem concupiscentiam tuam à corde tuo, & diligenter perscrutare, si sit Iesus in eo; si autem non inveneris in eo Iesum, ito foris & plora, plorando ora Jesum, ut dignetur intrare ad te.*

Ho. in c. 20. Ioan. v. 11.

13. Enimverò divinus hic puer in Nazareth conceptus fuit: *Nazareus vocabitur*, quod idem significat ac *floridus*, ac proinde in sacris Canticis de semetipso dicit: *Ego flos campi*. Sciendum autem hic est, quòd anima in eodem Canticorum libro 2. v. 1. ad hunc florem inquirendum perhumaniter invitetur hisce verbis: *Surge, propera amica mea, veni: flores apparuerunt in terra nostra*; subitò autem sacer textus subjungit: *Vox turturis audita est*; id quod bene hoc loco observandum est, utpote præsenti proposito nostro multum deserviens; quotiescunque enim turtur gemit, id est, quando devota aliqua anima ex amore Dei tristatur & plangit, tunc Christus securè invenitur. Unde Petrus Cellensis ait: *Dolentis lachryma filium Dei amissum ad nos inclinat*. Sanctus Ambrosius super illa regii Prophetæ verba, *Lavabo per singulas noctes lectum meum*, scribens ait: *Quærit lavans per singulas nocte lectum, ideo meruit David, ut ex ejus familia virgo eligeretur, quæ nobis partu proprio Christum ederet*. Messias promissus quidem, sed tot sæculis profundis suspiriis desideratus, per Davidis planctum fuit inventus, siquidem dignus à Deo æstimatus fuit, ut ex ejus progenie dolens hæc mater descenderet quæ pro salute nostra hunc nobis filium mundi Salvatorem ederet.

Depœn c. 14. — Li 2. de pœnc 1.

Quærebamus te.

14. *Potissimum nobis docetur*, inquit Didacus Stella, *quam gravis dolor & jactura sit, Deum amittere, dolentes ait, & non immeritò, quia quanto aliqua res amissa charior est, tanto majori dolore quæritur*: Laban non tam ideo super Jacob lamentabatur, quod ab eo clam recessisset, quam quòd Deus ipsis ei sustulisset; Michæas ob eandem quoque causam lamentabatur, dicens: *Deos meos, quos mihi feci, sustulistis, & Sacerdotem, & omnia quæ habeo, & dicitis mihi: quid tibi est?* Deploranda profectò erat illius miseria, qui se omne bonum amisisse credebat, quando potius omne malum ab eo sublatum fuerat, falsa nimirum Deorum simulachra: at vero longè lachrymabilior est illorum miseria, qui dum omne bonum, id est, Deum, *Deus meus & omnia*, amiserunt, etiamnum rident, nec illud denuò reinvenire satagunt. Unde S. Augustinus ait: *An non in te sunt viscera Christianæ miserationis, ut plangas corpus, à quo discessit anima, & non plangas animam, à qua recessit Deus*. Ploratur ob amici cujusdam mortem, seu propter cujusvis alterius rei terrenæ jacturam, & quando Deus in aliqua delectatione sensuali, vel in dissolutione alia quacunque infelicissime amittitur, ridetur & plauditur: S. Bonaventura circa locum illum Isaiæ cap. 55. *Quærite Dominum, dum inveniri potest*, ita scribit; *Idem Propheta quasi ostendens, quomodo quærendus sit, adjungit; derelinquat impius viam suam: bene autem dicit, dum invenire potest*. Quod si quis in æstate frigus, vel in hyeme calorem, aut nocturno tempore radios solares quæreret, difficulter admodum illorum aliquid invenire posset, quia ad hoc ut aliquid inveniatur, tempore congruo & opportuno inquirendum est: idem verò S. Doctor tandem quale hoc tempus opportunum sit, determinat, & dicit, tempus illud aliud non esse, quam præsens triduum; *Invenitur autem post triduum contritionis, confessionis & satisfactionis*. Idem quoque sanctus agit: *Quærite illum per continuationem devotæ orationis, in simplicitate cordis per puritatem intentionis, & innocentiam operis, ut nulla sit duplicitas interius; nulla falsitas exterius*. Citatque Jeremiam cap. 29. vers. 13. 14. ubi Deus ita loquitur: *Cum quæsieritis me ex toto corde vestro, inveniar à vobis dicit Dominus*. Ubi Seraphicus Doctor ait: *Unde B. Virgo quæsivit in toto corde, non dimidiando eum ad terrena*. Etenim qui Deum vult invenire, cor & affectum suum ad alias res terrenas nequaquam inclinet, quia solus esse vult in corde nostro. Unde sanctus Bonaventura serm. 5. dicit: *Non in uno angulo cordis sicut illi, qui in una parte cordis diabolum, in alia Dominum quærunt; in toto corde quærendus est*. Psalm. 118. *In toto corde meo exquisivi te.*

Gen. 31. v. 20. — Iudi. 18. v. 24. — Ser. 13. de SS. — In hac Dom. ser. 5. — Ser. 1. ib. — In hac Dom.

15. Idem quoque Sanctum Bernardum adducit, dicentem; *Quomodo te invenero in gaudio, cum mater tua dolens vix te invenerit?* In cujus confirmationem Didacus Stella ita meditatur: *Christus in festis & gaudiis hujus mundi amittitur, dolore autem & angustia cordis invenitur. Ne obsecro, Deum inquiras inter oblectamenta, Moyses in rubo reperit, Cum quæsieris Dominum Deum tuum invenies eum, si tamen toto corde quæsieris, & tota tribulatione animæ tuæ*. Unde Psalmista ait: *Cum occideret eos, quærebant eum, & revertebantur, & diluculo veniebant ad eum.* — Ps. 77. v. 34.

Versus 49.

Et ait ad illos: Quid est, quod me quærebatis? Nesciebatis, quia in his, quæ Patris mei sunt oportet me esse?

Et ait ad illos; quid est, quod me quærebatis.

1. Salmeron tr. 47. hanc loquendi asperitatem in eum duntaxat finem directam fuisse existimat, ut affectum & amorem maternum nonnihil reprimeret. *Ut temperaret affectum carnis, doceretque omnium parentum amorem divino postponendum*: ostenditque proinde non esse in Ecclesia Dei pestem perniciosiorem quam

sit amor parentum, utpote qui causa est omnium malorum.

Ibid. 2. Haymo scribit, Christum illos his verbis non reprehendisse, quod eum quæsierint, sed potius illis usum fuisse tanquam quoddam ad mentem ipsorum ad mysterium sublevandam motivo: *Cogis eos surgere ad intellectum ut intelligant, quia plus debet homo obedire vero Deo Patri, quam homini Matri.*

Nesciebatis, quia in his, quæ Patris mei sunt, oportet me esse?

3. Quasi dicere voluisset: considerandum vobis erat, quod pariter æterni Patris mei filius existam, ac proinde ut talis, ejus obedientiæ & servitio obstrictus sim. Porro Mater S. Josephum Patrem nominaverat: at verò *Jesus respondens*, inquit Lucas Burgensis, *dat intelligendum, quod non illum, sed alium præstantiorem ac sublimiorem, Deum, inquam, agnoscat Patrem; opponit Patrem suum cœlestem ipsis, & negotia illius humanis omnibus, etiam parentum societati, obedientiæ, consolationi.*

In Luc. 4. Sanctus Bonaventura magnam, inter responsionem, quam Christus hodie Virgini Matri suæ dedit, & aliam, qua in trigesimo ætatis anno eidem in nuptiis Chananæis respondit, differentiam observat: *in hoc autem, quod correptus humiliter se excusavit, & invitatus à matre ut miraculum faceret, respondit dure, dedit nobis exemplum & formam humilitatis, ut malimus corripi, quam laudari.* S. Ambrosius nihilominus super duabus hisce factis B. V. diversimodè à S. Bonaventura respondet: *Alibi eum ad mysterium mater impellit, hic mater arguitur, quia adhuc, quæ humana sunt, exigat; sed cum hic duodecim describatur annorum, illic discipulos habere doceatur, vides matrem didicisse à filio, ut non exigeret à validiore mysterium, quæ stupebat in juniore miraculum.*

Lib. 2. in Luc. c. 3.

Versus 50.

Et ipsi non intellexerunt verbum, quod locutus est ad eos.

1. Verum enimvero qua ratione fieri potest, ut Beata Virgo, quæ inter illa glorioſa epitheta etiam hoc encomio honoratur, ut appelletur *sedes sapientiæ*, ut inquam, illa non caperet aut intelligeret ea, quæ dicebantur? Albertus Magnus dicit: *Intellexerunt esse verbum & sapientiam Patris, sed quod jam tunc in tali ætate ostensura erat, non intellexerunt.* Didacus stella dicit, quod propter amissum thesaurum reinventum, præ lætitiæ excessu stupefacti, mentem ad ea, quæ dicebantur, non applicarint: *Tantum erat illis gaudium de invento puero, ut nihil amplius cogitarent; lætitia absorpti, verba pueri non capiebant.* Lucas Burgensis hanc ignorantiam perfectioni Virginis minimè præjudicasse existimat. *Perfecta enim tunc temporis erat charitate præcipuè, scientia vero eatenus duntaxat, quod nihil eorum ignoraret, quæ eo tempore eam scire oporteret: nondum enim aderat tempus, quo intelligere eam oporteret hoc Christi Verbum, quia per multos consequentes annos, non erat Christus obiturus amplius hujusmodi Patris negotia.*

In Luc.

Versus 51.

Et descendit cum eis, & venit Nazareth, & erat subditus illis, & Mater ejus conservabat omnia verba hæc in corde suo.

Et descendit cum eis.

1. Lucas Burgensis in laudem obedientiæ ab hoc cœlesti juvene, parentibus suis exactè exhibitæ, advertit, quod *quamvis ad horam exemerit se à parentibus, statim tamen reversus est ad solitam subjectionem.* Notandum verò, S. Lucam expressam dedisse operam, ut Jesum duodennem à parentibus reinventum subitò ad pristinum obedientiæ jugum rediisse omnibus manifestum evaderet, *ne quis filium immorigerum, rebellem deinde fuisse cogitaret parentibus, sine quorum consilio & scitu domo se absentaret, quoties luberet prætextu negotiorum Dei Patris, aut ut Dei Patris ageret negotia, parentum debinc obedientiam neglexisse.* Imò adeo fuit in obediendo exactus, ut idem scribat, quod *nunquam seipsis subtraxerit, nisi conscius quo iret; & quando rediret: Congrua verba sunt: Et descendit*, inquit interlinearis, *verè descendit, qui humiliatur sub illis.* Hugo Cardinalis ait: *Congruè dictum est: Descendit, congruit enim & quantum ad loci situm, & quantum ad mysticum intellectum; verbo enim descensionis exprimitur modus humiliationis.* Sanctus Antonius Paduanus per hoc exemplum nostram nobis exprobrat superbiam, dicens: *Erubescas jam infrænata superbia, cecidat turgida arrogantia, miser homo manibus & pedibus reptans ad honores: sui decoris gradum nititur ascendere bonus Iesus ad interrogationem piæ matris dicentis: Fili, quid fecisti nobis sic? usque ad triginta annos negotium distulit, quod inceperat duodennis, & de templo, in quo in medio Doctorum sedebat, descendit.* S. Bernardus diu ante similem quandam considerationem in sermone quodam super cantica instituit, dicens: *Cum dixisset, in his quæ Patris sui erant oportere se esse, non acquiescentibus parentibus ejus, sequi eos in Nazareth non despexit, magister discipulos, Deus homines verbum & sapientia fabrum & fœminam.* Richardus à Sancto Laurentio libr. 1. defixis in divinum hunc filium matrem in Nazareth consectantem oculis, ita meditatur: *In laude aliarum virginum dicitur, quod sequuntur Agnum, quocunque ierit,* Apocal. 14. v. 4. *de virgine autem virginum Maria potest securè dici, quod agnus sequebatur eam, quocunque ivit.* S. Bernardus in Hom. super Missus est ait: *In laudibus virginum singulariter canitur, sequuntur Agnum quocunque ierit, quibus ergo laudibus judicas dignam, quæ etiam præit?*

Ser. in hac Dom.

Serm. 19. in cant.

2. In lib. Paralipom. scribitur: *Dominus vobiscum, quia fuistis cum eo, si quæsieritis eum, invenietis, si autem dereliqueritis eum, derelinquet vos.* Hisce verbis ad propositum nostrum pariter S. Bonaventura utitur, dum ait: *Ecce utilitas quærendi Dominum; ad hoc enim quærere debemus, ut inventus nobiscum sit per gratiam, & non derelinquamus, sed ne nos derelinquat, fortiter teneamur,* inquit Gregorius, *prius non inventus quæritur, ut post inventus strictius teneatur, hoc significatur, ubi dicitur: Descendit cum illis, & venit Nazareth.*

2. Paral. 15. v. 2.

Ser. 1. in hac Dom.

Et venit Nazareth.

3. *Pulchra consequentia*, inquit Salmeron, *ut à Jerusalem descendamus in Nazareth, hoc est, ab obedientia & cultu Dei, ad obedientiam & obsequium parentum ac superiorum: ità enim fiet, ut quod est Dei, Deo, & quod est hominis, homini tribuatur.*

Tr. 47.

4. S. Antonius Paduanus in hoc facto adimpletum esse censet illud canticorum oraculum: *Dilectus meus descendit in hortum suum, ad areolam aromatum, id est, ad humilitatem, quæ est procreatrix virtutum cæterarum: Nazareth locus humilis, interpretatur flos, & significat humilitatem, quæ benedicitur flos.*

Et erat subditus.

5. *Id est, quietè, modestè*, inquit Lucas Burgensis, *& amicè eis conveniebat, & obediebat in omnibus, in quibus ingenui filii obedire atque obsequi parentibus solent & debent, etiam quæ ad rem familiarem spectarent: adjuvans illos in negotiis exterioribus ad victum comparandum.* Ecce tibi ubinam supremus ille artifex commoretur & degat, qui unico verbo fecit mundum: *Dixit & facta sunt, ipse mandavit & creata sunt*; nimirum in fabri cujusdam lignarii officina laborat, ut victum sibi quotidianum comparet, non obstante quod ipse idem ille sit, de quo æterna veritas testimonium perhibet, dicens: *Aperis tu manum tuam, & imples omne animal benedictione.* S. Basilius ait: *In prima ætate Christus subditus parentibus, omnem laborem corporalem mansuete & obedienter sustinuit, cum enim homines illi essent justi quidem ac pii, verùm pauperes & rebus necessariis non abundantes, meritò laboribus corporis assiduis dediti erant, propter hoc necessarias res sibi ipsis acquirentes*; nimirum exemplum nobis reliquit, quo victum nostrum sudoribus quotidianis lucrari monemur; Nam ut Beda ait; *Quid inter nos aliud,*

De const. exercitatoriis c. 4.

aliud, quam quod à nobis agi velet, ageret? Imò idem Lucas Burgensis Christum hanc vitam ad trigesimum usque ætatis annum, quo se baptizari permisit, continuasse tradit: *Intelligendum est autem, subditum fuisse Joseph & Mariæ, usque ad annum ætatis trigesimum.* Adeoque si curiosè indagare velimus, quidnam filius Dei à duodecimo usque in trigesimum ætatis annum hic in terra fecerit? Sanctus Lucas, cujus calamus à Spiritu sancto, qui Spiritus est veritatis, gubernatus semper fuit, aliud nihil dicit, quam duo hæc verba: *Erat subditus illis*, quasi dicere vellet, vera & solida quædam sanctitas consistit in eo, quod ad imitationem ejus, majoribus nos subjiciamus, domui intentus sit, ac demum unusquisque pro victu suo quotidiano acquirendo in ea se arte exerceat, quam didicit; siquidem *Labores manuum tuarum quia manducabis, beatus es, & bene tibi erit*, Salmeron scribit: *Multi hoc desiderio sciendi, quid ab anno undecimo usque ad trigesimum fecerit Christus, discruciantur, quibus hoc verbo Lucas satisfacit: Et erat Iesus subditus illis, orabat, jejunabat, flebat, pauperibus parentibus collaborabat, ex quo & fabri filius à turba vocitatur.*

Ps. 127. v. 2. Tr. 47.

6. S. Ambrosius varia nobis motiva insinuat, quibus nos inducere nititur, ut parentibus nostris obsequiosi & obedientes simus: *Disce*, inquit, *quid parentibus tuis debeas: Tu matri debes pudoris injuriam, virginitatis dispendium, partus periculum, longa fastidia, longa discrimina.* Demum verò ad genitores nostros descendens, breviter ea, quæ in utilitatem nostram fecerint, considerat: *Quid anxios Patres loquar? Pro filiorum profectu & multiplicatos alienis usibus census, nonne pro iis obsequiosa saltem oportet rependi*, Jansenius considerat, quod tametsi divinus hic puer de se verè dixisset, *In his, quæ Patris mei sunt, oportet me esse*, hæc tamen omnia reliquerit & sepositerit, ut nutibus & voluntati ipsorum promptissimè obediret: *Qui prius ostenderat suo exemplo, in quibus negotiis parentum potestati non subsimus, rursus ostendit; quanta parentibus carnalibus debeatur reverentia & subjectio.* Ponderandum est autem, quod Evangelista protinus subjungat: *Iesus autem proficiebat sapientia, & ætate, & gratia apud Deum, & homines.* Siquidem bonæ educationis effectus est humilis majoribus exhibita subjectio, perfectus in virtutibus, nec non gratiæ & benevolentiæ apud Deum & homines conciliatio.

Lib. 21 in Luc. c. 3.

Illis.

7. S. Antonius de Padua dicit: *Quibus illis? Fabro & pauperculæ virgini; cœli creator subditur fabro, Deus æternæ gloriæ subditur virgini pauperculæ; non ergo dedignetur obedire Philosophus piscatori, sapiens simplici, literatus idiotæ, filius Principis ignobili.* Ab hoc exemplo Origenes deducit, nequaquam nos dedignari debere obedientiam exhibere nostris genitoribus, & aliis vice illorum, qui nimirum superiorum inter nos locorum & gradum obtinent: *Si Iesus filius Dei subjicitur Joseph & Mariæ, ego non subjiciar Episcopo, qui mihi à Deo ordinatus est Pater; non subjiciar presbytero, qui mihi Domini dignatione præpositus est?* Considera, quantum Christus Josepho præcellat, & ejus ex altera parte perpende humilitatem & subjectionem: *Sciens majorem esse subjectum, trepidus moderabatur imperium. Videat ergo unusquisque, quod melioribus sæpe præpositus sit inferior, & nonnunquam accidet, quod ille qui subjectus est, melior sit eo qui sibi videtur esse præpositus, quod cum intellexit dignitate sublimior non elevabitur superbia ex eo quod major est, sed sciet; ita sibi meliorem esse subjectum, quo & Iesus subjectus fuit Ioseph.*

Hom. 20. in Luc.

8. S. Bernardus circa idem ly *illis*, similem quandam ponderationem instituit, dum ait: *Quis quibus? Deus, hominibus; Deus inquam, cui Angeli subjecti sunt, cui principatus & potestates obediunt, subditus est Mariæ, Disce homo obedire, disce terra subdi, disce pulvis obtemperare; Erubesce superbe cinis; Deus se humiliat, & tu te exaltas, Deus se hominibus subdit, & tu dominari gestiens hominibus tuo te præponis authori?* ingeniosus fuit ille sancti Idelphonsi devotissimi Mariæ clientis conceptus dicentis: *In illo spiritu humili excelsa loquar de Iesu, in quo à Domina confiteris esse te ancillam Domini? Tam verè timeam hunc Iesum, quam vere idem*

Hom. super missus est.

Lib. de virg.

Manst Æter. Evan.

cum esset Deus, erat subditus tibi parenti. Beatissima Virgo ut sanctus Bernardus ait: *Humilitate concepit*, id est, quando dixit, *ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum Verbum tuum*, quid mirum igitur, quod ex quo humilitatis in hoc partu tantam partem obtinuit, de illo quoque dicatur & *erat subditus illi*? Ipsa se ancillam ejus esse protestata fuit; ipse verò, quoadusque vixit, servum se illi subjectissimum & obedientissimum exhibuit, nimirum se à Matre sua in hac humilitatis virtute vinci aut superari permittere noluit.

9. Valde considerabilia sunt illa S. Bernardi verba, quibus in sermone quodam ita dicit: *Attende quid fecerit magni consilii Angelus, quomodo consilium suum posti posuit consilio vel potius voluntati mulieris unius (beatissimam Virginem loquor) & fabri pauperis, ipse est Joseph. Bonum erat illud consilium; In his, quæ Patris mei sunt, oportet me esse, sed quia illi non intelligunt, mutavit consilium, ut nos mundaret ab ea lepra, quæ propriti consilii est. Quis non erubescat obstinatus esse in consilio suo, quando suum sapientia ipsa deseruit?* Porro inter tria religiosorum vota, obedientia virtus est magis ardua, quia per paupertatem bona terrena despicimus, per castitatem, sensus corporis supprimimus, subjiciendo eosdem rectæ rationi; at verò per obedientiam, propriam voluntatem subjicimus, quæ quid longe amplius est, quia libertas est arbitrii & rationalis. Simon de Cassia oculum considerationis suæ in Jesum Mariæ & Joseph subjectum deflectens, in singulare beatissimæ Virginis præconium dicit: *Christus duobus virginibus factus est subditus, ut noverint hoc Sacramentum homines, quod illorum Christus complet vota, desideria perficit, qui se puritati & munditiei tradiderunt.*

Ser. in die Pasch.

Lib. 2. c. 24.

Et mater ejus conservabat omnia verba hæc in corde suo.

10. Hugo Cardinalis ait: *Id est, in arca memoriæ reponebat omnia, non solum verba, sed etiam facta, verbum enim interdum ponitur pro re.* Ubi notandum est ly *omnia*, neque enim permittendum est, ut ex copiosa illa Verbi Dei mensa, vel unica etiam mica inutiliter cadat: *Jota unum aut unus apex non præteribit*, nonnunquam vel in unico duntaxat verbo, salus nostra reposita erit. Pulchra est illa Euthymii observatio dicentis: *Tanquam verba non simpliciter pueri, sed etiam Filii Dei, conservabat omnia examinans apud se;* Verbum Dei in semetipso & in origine sua attendendum est, non verò censurandus aut examinandus is, qui illud annuntiat. *Qui vos audit me audit.* In corde custodiendum est, quia ut monet Ecclesiasticus; *Cor fatui quasi vas confractum, & omnem sapientiam non tenebit.* Beda, cujus testimonium Lucas Burgensis adducit, de Maria ait, *Sive quæ intellexit, sive quæ necdum intelligere potuit, omnia suo pariter in corde quasi ruminanda & diligentius scrutanda, recondebat.*

Matt. 5. v. 27

Eccl. 21. v. 18.

Versus 52.

Et Iesus proficiebat sapientia, & ætate, & gratia apud Deum & homines.

Et Iesus proficiebat sapientia.

1. S. Bernardus dubium quoddam, quod circa hæc verba moveri poterat, hisce verbis resolvit: *A principio perfectus, à principio plenus fuit spiritu sapientiæ & intellectus, spiritu consilii & fortitudinis, spiritu scientiæ & pietatis: nec te moveat, quod de illo legis in alio loco: Iesus autem proficiebat, &c. nam quod de sapientia & gratia hic dictum est, non secundum quod erat, sed secundum quod apparebat intelligendum est.* Hugo Cardinalis ex doctrina Sancti Gregorii eandem distinctionem advertit, dicens; *Non per accessum temporis, quod non habebat accipiendo, sed dona gratiæ, quæ habebat, cæteris pandendo, ad Dei laudem & hominum utilitatem, & ideo proficiebat apud Deum & homines: Deo ad honorem Dei, hominibus ad utilitatem illorum.*

Hom. super missus est.

2. Lyranus Christum hanc sapientiam secundum congruentiam & opportunitatem demonstrasse observat dum ait: *Hanc perfectionem non ostendebat, nisi*

prout convenientia temporis exigebat, secundum illud Ecclesiastici: Tempus & responsionem cor sapientis intelligit, omni negotio tempus est & opportunitas; Et in hoc literatis & sapientibus dedit exemplum, ut non ostendant sapientiam suam, nisi secundum loci & temporis opportunitatem.

Ætate, & gratia apud Deum & homines.

3. Lucas Burgensis ait: *Pro ætate alii vertunt statura; ætas corporis est, sapientia & gratia sunt animi, cujus sapientia quidem intellectum, gratia autem affectum perficit, non per incrementa ætatis evasit aut sanctior aut melior, sed perfectioribus gratiæ sanctitatisque operibus incubuit.*

4. Nascitur hoc loco dubium, quomodo sanctus Lucas verè asserere potuerit, Christum ab hominibus amatum fuisse, cum à Judaismo atrociter & incessanter persecutionibus impetitus fuerit? Respondetur igitur, Evangelistam de annis præcedentibus ad trigesimum usque intelligendum esse, priusquam scilicet prædicationi insisteret, & miracula patrasset; Ex quo autem vitia reprehendere, aliorumque passiones inordinatas & scandala manifestare cepit, perversorum erga seipsum odio concitavit, sicut & miracula & comitatus discipulorum magnam ipsi conciliavit invidiam; Cæterum quamdiu privatam vitam egit teste Gersone, fama illa per Nazareth, & totam Judæam universim divulgabatur, quod qui consolationis indigus esset, ad Josephi & Mariæ filium sese reciperet: *Eamus ad filium Joseph & Mariæ: & consolabitur nos.* Idem quoque Lucas Burgensis respondet, dum ait: *Loquitur de privata Jesu vita, in domo parentum.* Etenim hæc vita quieta est, & contemplationi aptissima, & saluti obtinendæ facilis & commoda. Unde sanctus Arsenius de modo, quo se de animæ salute assecurare posset, deliberans, hanc vocem audivit: *Fuge, late, tace.*

5. Theophilactus observat, quod Evangelista prius dicat *apud Deum*, & postea subjungat de hominibus mentionem: *Primò apud Deum, & postea apud homines, quia prius debet placere Deo, & postea hominibus.* Jansenius ait: *Simile scribitur 1. Reg. 2. de Samuele: Puer autem Samuel proficiebat atque crescebat, & placebat tam Deo, quam hominibus.* De Moyse quoque Ecclesiast. 45. vers. 1. dicit; *Dilectus Deo & hominibus Moyses, cujus memoria in benedictione est.* Guerricus Abbas hanc prærogativam in hac vita scilicet præsenti placendi simul Deo & hominibus optimè his verbis ponderat: *Paucis expressit scriptura bonum ac beatum virum, paucis comprehendit summam perfectionis, plenitudinem gratiæ & virtutis, quid enim deesse potest ad æternam felicitatem illi, qui à Deo diligitur? ad præsentem consolationem illi, qui ab hominibus postea amatur?* Ser. 3. de S. Benedict.

DOMINICAM SECUNDA POST EPIPHANIA.

Evangelium ex c. 2. Ioannis.

1. *Nuptiæ factæ sunt in Cana Galilææ, & erat Mater Iesu ibi. 2. Vocatus est autem & Iesus, & discipuli ejus ad nuptias. 3. Et deficiente vino, dicit mater Iesu ad eum: Vinum non habent. 4. Et dicit ei Iesus: quid mihi, & tibi est mulier? nondum venit hora mea. 5. Dicit mater ejus ministris: Quodcunque dixerit vobis, facite. 6. Erant autem ibi lapideæ hydriæ sex positæ secundum purificationem Judæorum, capientes singulæ metretas binas, vel ternas; Dicit eis Jesus: Implete hydrias aqua. 7. Et impleverunt eas usque ad summum. 8. Et dicit eis Iesus: haurite nunc & ferte architriclino, & tulerunt. 9. Ut autem gustavit architriclinus aquam vinum factam, & non sciebat unde esset, ministri autem sciebant, qui hauserant aquam, vocat sponsum architriclinus, & dicit ei. 10. Omnis homo primum bonum vinum ponit, & cui inebriati fuerint, tunc id, quod deterius est: tu autem servasti bonum vinum usque adhuc? 11. Hoc fecit initium signorum Iesus in Cana Galilææ, & manifestavit gloriam suam, & crediderunt in eum discipuli ejus.*

Versus 1.

Nuptiæ factæ sunt in Cana Galilææ, & erat mater Iesu ibi.

Nuptiæ factæ sunt in Cana.

1. NUptiæ tunc celebrantur, *quando sponsus Ecclesiæ* scilicet Episcopus consecratur, *in Cana Galilææ*, inquit Lyranus. *Cana zelus, Galilæa transmigratio interpretatur: Per hoc significatur, quòd Episcopi consecratio fit propter zelum animarum, & propter transmigrationem ipsius ad culmen virtutum: hæc enim duo inseparabiliter concomitari debent Episcopalem statum.* Lyran: in moral.

2. S. Thomas dicit: *In zelo ergo transmigrationis hæ nuptiæ celebrantur, ut denuntiet, eos maximè Christi conjunctione dignos existere, qui zelo piæ devotionis, frequenter transmigrant de statu culpæ ad gratiam Ecclesiæ.* In Ioan.

Et erat mater Iesu ibi.

3. In admirationem prima facie jure meritò rapit consideratio, quod B. Virgo sese ab hisce nuptiis non subduxerit; Hoc etenim Ruperto Abbati Tuitiensi occasionem dedit exclamandi: *Magnum & cunctis sanctæ Ecclesiæ spectandum ordinibus humilitatis exemplum, veruntamen sacris virginibus non imitandum, quod mater Iesu virgineum Domini templum, illibatum sancti spiritus sacrarium, non aspernata est carnalium interesse voluptati nuptiarum.* Toletus Evangelistam hujus mentionem seciisse scribit: *Tum ut præsentiam tantæ personæ non prætereat; tum quia in miraculo, quod accidit, ipsa intervenit.* Sanctus Thomas in ea est opinione quod Christus propter sanctissimam matrem ad hasce nuptias invitatus fuerit, putatque consequenter, dicendum esse, quod quia Neosponsi Christum adeo solitariò & abstractè vivere sciebant, ut nulli unquam convivio hactenus præsens fuisse sciretur, ideò meritò dubitarint, an invitatus ad nuptias, in iisdem compariturus fuisset, ideoque sanctissimam ejus matrem prius invitarint, ut hac ratione utriusque præsentia facilius gaudere possent: *Puto quod primò consuluerunt matrem, an Iesus esset vocandus, & ideo signanter dicit Evangelista, primò matrem adesse jam in nuptiis, & Jesum postmodum fuisse vocatum.* Alii verò scribunt; usitatum fuisse olim timoratioris conscientiæ hominibus in similibus conviviorum nuptialium occasionibus, inter alios convivas, mulieres quoque invitare summa & rara honestate & modestia præditas, ut hæ per præsentiam suam & illis debitum reverentialem respectum, & lætitiæ excessum in talibus conviviis fieri solitum temperarent. Lib. 2. in Jo:

4. S. Thomas ait: *Mysticè autem in nuptiis spiritualiter est mater Iesu; Virgo scilicet beata, sicut nuptiarum conciliatrix, quia per ejus intercessionem conjungitur anima Christo per gratiam.* In Dom.

5. Hugo Cardinalis dicit: *Erat mater Iesu ibi, id est, timor Dei, qui generat & nutrit salutem.* Isaiæ 26. v. 17. 18. *A timore tuo concepimus & peperimus spiritum salutis, vel mater Iesu est tenera & pura conscientia.* In Ioan.

Versus 2.

Vocatus est autem Iesus, & discipuli ejus ad nuptias.

1. Toletus Christum invitantibus ad nuptias acquievisse credit, ne honestam illam & civilem conversationem aspernari videretur, qui jam quoad externam vitam communem elegerat; & ut se tantò magis exhiberet benignum & amabilem. Lucas Burgensis, Christum exemplo suo nos erudire voluisse, dicit, ne parentes aut cognatos pauperes erubescamus, aut agnoscere detrectemus. Idem quoque S. Cyrillum citat dicentem, quod Christus ad nuptias concesserit, ut solemne illud patraret miraculum: *Miraculi potius, quod acturus erat, quam conjugii gratia adfuit.*

2. Sanctus Augustinus ait: *Quid autem mirum, si in illam domum ad nuptias venit, qui in hunc mundum* Tr. 8. in Ioan

ad nuptias venit? Verbum est sponsus, & sponsa caro humana, & non utrumque unus Dei filius, & idem filius hominis. Ille uterus virginis Mariæ thalamus ejus est, unde processit tanquam sponsus de thalamo suo.

3. Beda existimat Christum per hanc in nuptiis comparitionem suam, Tatiani & Marcionis & aliorum hæresim condemnare voluisse, quos prævidebat maledicos futuros esse adversus nuptias, simulque statum hunc conjugalem sanctificare voluisse; siquidem ab utero virginali nasci, & ab Annæ viduæ lingua Prophetica benedici voluit: *A nuptiarum celebratoribus jam juvenis invitatus, hoc præsentia suæ virtutis honorat.*

4. Ad nuptias quoque invitari voluit, tametsi alias in summa solitudine vivere consuevisset, ut hoc nobis exemplum post se relinqueret, quòd nuptiæ, quæ vel maxime cæli favoribus prosperari merentur, sint illæ, in quibus sponsi eundem sibi finem propositum habent, quem Tobias junior habuit, dum ait: *Et nunc* Tob. 8. v. 9. *Domine tu scis, quia non luxuriæ causa accipio conjugem; sed sola posteritatis dilectione, in qua benedicatur nomen tuum in sæcula sæculorum.* Hisce igitur nuptiis Christus, B. Virgo, & discipuli adsunt, id est, ut S. Augustinus exponit, qui se ejus adduxerant sequelæ & disciplinæ.

5. Porro primum suum miraculum in solemni quodam convivio patrare voluit, ibidem manifestandæ gloriæ suæ facere initium, non obstante, quòd dissolutionem ut plurimum secum adferre soleant; ut ex hoc agnosceremus, dissolutiones istas & lascivias à nostra duntaxat malitia derivari; siquidem Psalmista Psal. 67. v. 4. expresse etiam justos invitat, dicens: *Et justi epulentur, & exultent;* quonam verò modo lætandum & epulandum sit, immediate post exponit, dum subdit: Ib. v. 5. *In conspectu Dei, & delectentur in lætitia, cantate Deo, psalmum dicite nomini ejus.* Neque enim in ejusmodi conviviis, præsentia Dei excludenda est à mentibus nostris.

per citatum ab ipso sancti Hieronymi testimonium, conveniens fuisse dicit, quòd in convivio, ad quod filius Dei invitatus erat, vinum lætitiæ temporalis & terrenæ deficeret: *Hoc enim vino sancti non delectantur, quia inebriat ad Dei oblivionem, & incendit ad concupiscentiam. Ad Ephes. 5. Nolite inebriari vino, in quo est luxuria, sed implemini Spiritu sancto.* Sanctus Bernardus ad beatam Virginem Mariam conversus, ita eam alloquitur: *Vocem tuam audivimus, ô Domina rerum, ad Filium: vinum non habent; deficit vinum in cadis nostris, vinum scilicet lætificans cor hominis; vinum quærimus, quod germinat virgines; calix in manu tua.* Non est periculum, quòd vinum hoc in nuptiis Eucharisticis unquam sit defecturum, siquidem est *juge sacrificium. Deficiente vino spiritualis læ-* Dan. 8. v. 13. *tiæ*, inquit Glossa Hugonis Cardinalis, siquidem Deus, ad probationem servorum suorum, iisdem consolationes spirituales internas sæpe deesse permittit, eosque per ariditatem animæ, spiritusque desolationes affligit. Serm. 4 sup. Salve regin.

4. Verum enim verò id, quod hac in re vel maximè considerabile est, Simon de Cassia hisce verbis tetigit: *Vinum non habent nuptiæ vel convivæ, quia non habent unde lætentur, verè omnes in hac vita degentes non habent unde gaudeant.* Unde bene Sapiens cavendum esse monet, ne per vini in vitro splendescentis speciem, aut exteriorem apparentiam, nos deludi & decipi patiamur: *Ne intuearis vinum, quando flavescit, cum splenduerit in vitro color ejus, ingreditur blande, sed in novissimo mordebit ut coluber.* Quisquis accurate considerat, qualem convivia, choreæ, carnales voluptates, cunctæque aliæ immoderatæ & excessivæ mundi lætitiæ & gaudia, finem & terminum habere soleant, illas potius spinas quàm rosas esse fatebitur, quemadmodum Christus in parabola de seminatore clare attestatur. Regum sapientissimus Salomon, summa in hac vita felicitate temporali usus, ipsemet dicit: *Vadam & affluam delitiis, & fruar bonis, & vidi, quod hoc quoque esset vanitas: risum reputavi errorem, & gaudio dixi: quid frustra deciperis?* Cassiod. lib. 5. c. 1 Prov. 23. v. 31. & 32. Eccl. 11. v. 1. 2.

Versus 3.

Et deficiente vino, dicit mater Jesu ad eum: vinum non habent.

Dicit mater Jesu ad eum: Vinum non habent.

1. Notat Lucas Burgensis, Evangelistam causam, cur vinum defecerit, minime exprimere; cumque defectum illum à convivarum intemperantia minime processisse certum sit, siquidem *ibi Jesus aderat, temperantiæ exemplar & magister*, ideo verisimile esse existimat, quòd cum vinum non in abundantia, sed mensuratim pro numero convivantium præsentium allatum fuerit, ideo Christo & discipulis ejus supervenientibus minime suffecerit. Albertus Magnus ex hoc vini defectu Neosponsorum paupertatem conjectat, In Joan. dum ait: *In terra ubertatis vini tempore suæ jucunditatis vinum sufficienter habere non poterant; ex hoc accipitur, qualiter Christus pauper, congregationem pauperum amabat, querum nuptiis interesse non dedignatus est.* Veruntamen idem Lucas Burgensis defectum hunc quendam fuisse Divinæ providentiæ effectum existimat: *Divina providentia hanc vini inopiam, non ad inopiam procuravit, sed ad copiam, ut glorificetur Filius Dei per eam.* Cui consonat, quod Beda hisce verbis scribit: *Ut vino meliore per ipsum mirabili ordine facto, manifestaretur gloria latentis in homine Dei, & credentium in eum fides aucta proficeret.*

2. Cæsarius Arelatensis ait: *Vinum deficiebat, quia* Hom. 8. *vinea fructum negabat, de qua dicitur Isaiæ 5. Expectavi ut faceret uvas, fecit autem spinas.*

3. Porro vinum est lætitiæ mundanæ symbolum: *Vinum lætificat cor hominis*; ac proinde in hoc deficientis vini eventu, lætitiam ubi ad summum venit, deficere significatur, quia *deficiente vino vinum non habent*, quando convivium in meliori fervore consistebat: *Risus* Prov. 14. v. 13. *dolore miscebitur, & extrema gaudii luctus occupat.* Verum dicat aliquis forsitan, si hæ nuptiæ profanæ fuissent (quales ut plurimum omnes aliæ esse solent) vinum, id est, veram lætitiam in eo deficere mirandum non esset: at verò cùm hæ nuptiæ Christi & sanctissimæ matris ejus præsentia honoratæ fuerint, cur Christus defectum illum permittit? Albertus Magnus,

5. Aliqui illam convivio minime accubuisse, sed eidem velut Neosponsorum familiarem & cognatam, convivio tantum superintendisse, Filioque vini diminutionem suggessisse, dicendo, ut sanctus Bonaventura observat, *vinum non habent*, non verò dicendo, *vinum non habemus*; unde ipsam mensæ non accubuisse colligi videtur; nihilominus Lucas Burgensis dicit: *Sed quid vetat dicere, non sedisse longe à filio, ita ut facile ex suo loco alloqui potuerit; dicit autem in aurem, ut nonnulli arbitrantur, at non est necesse hoc, verisimilius est, proxime assidentes audivisse.* Idem quoque observat, ipsam Filio suo vini defectum significasse, non quasi idipsum ignorasse existimarit, cùm enim ipsum miraculum facere posse sciret, longè magis id illi manifestum esse intelligebat; *sed indicatio, modesta petitio est. Adjutrix in opportunitatibus* appellari jure potuit, utpote quæ pro vino instantiam facere non distulit, quando illud totaliter consumptum fuit, sed deficiente vino. Unde sanctus Tho- In Joan. mas ait: usque ad extremam necessitatem non distulit, *sed deficiente vino &c.* Rupertus Abbas Tuitiensis ait: *Optat B. Dei genitrix convivantibus fieri janua* Lib. 2. in Joa *cælestis beneficii, ne illorum devotio, qui se invitaverant, fructu suo careret, neve hilaritatem præsenti rei competentem, importuna penuria contristaret.* Euthymius ait: *His qui vocaverant, gratiam volens rependere.* Ibid. Dionysius Carthusianus sollicitudinem Virginis, quam exhibuit, dum non rogata sponsorum necessitatibus corporalibus prospicere voluit, considerans tale argumentum formavit: *Si illorum corporali inopiæ consulebat, & succurrebat etiam non rogata, quanto magis nostræ spirituali indigentiæ compatietur, auxiliumque præbebit, si fuerit fideliter invocata.*

6. Toletus hoc convivis, in hac occasione à Maria præstitum subsidium perfectam & opportunam misericordiam & compassionem appellat: *Perfecta, quia à nemine rogata, sed sponte ad succurrendum se exhibit efficа-*

efficacem; ea est enim perfecta misericordia, quæ etiam petitiones & preces prævenit; etenim tanto misericordia perfectior, quanto liberalior, tanto autem liberalior est, quanto minus rogari exspectat, petitionis enim expectatio apud homines, pretii quædam est acceptatio. Nusquam constat, beatam Virginem in illo triginta annorum spatio, quo cum filio suo in summa paupertate vixit, ullum ab ipso miraculum poposcisse, neque ob proprium suum interesse & commodum sollicitam fuisse, utpote quæ adeo sobria & temperanter semper vixit; solum verò ob alienam verecundiam & confusionem reparandam aut præcavendam primum à Filio miraculum expetiit: Unde Lucas Burgensis optime ait: *Non ambitione aut vanæ gloriæ appetitu mota id petit, ut ipsa una cum Filio ab hospitibus magni fiat, & extollatur, (absit) sed sollicita pietate, & misericordi charitate erga pauperes cognatos ne pudefierent.* Serm. 1. in hac Dom. S Bernardus in ser. 1. de hac Dominica, dicit: *Compassa est eorum verecundiæ sicut misericors, sicut benignissima. Quid de fonte pietatis procederet, nisi pietas? quid inquam mirum, si pietatem exhibent viscera pietatis?*

7 Observanda quoque est modestia, quacum vini provisionem à filio poposcit, qua se Psalmistæ monito conformasse videtur, dicentis: *Revela Domino viam* Ps. 36. v. 5 *tuam, & spera in eo, & ipse faciet.* Sanctus Bernar- Serm. 46. in cant. dus ait: *Non precatur Dominum, non imperat Filio, defectum vini tantum nuntiasse contenta; cum beneficis & ad liberalitatem propensis ita est agendum, non enim gratia violenter exprimenda, sed proponenda occasio.* In Luc. Sanctus Bonaventura ait: *Suppositi sibi potestatem, largitatem, ad subveniendum pietatem, & ideo solum ait: vinum non habent; amanti enim qui est potens, & sciens, & volens subvenire, sufficit nuntiare.* Carthusianus per hoc exemplum modestiam nobis insinuat, quacum superioribus nostræ sunt necessitates aperiendæ, illorumque discretioni earum relinquenda est provisio. In Joan. Sanctus Thomas ait: *Ex reverentia, quàm ad Deum habemus, sufficit nobis, ei tantum defectus noster exponere, secundum illud: Domine ante te omne desiderium meum, & gemitus meus à te non est absconditus; qualiter autem nobis Deus subveniat, non est nostrum inquirere, quia sic ut dicitur* Romanor. 8. *Nam quia oramus, sicut oportet, nescimus, & ideo mater ejus defectum aliorum simpliciter exposuit, dicens: Vinum non habent.*

Versus 4.

Et dicit ei Jesus: quid mihi & tibi est mulier? nondum venit hora mea.

1. Hæc responsio prima facie, tantisper aspera videtur, maxime cùm sanctus Bonaventura notat, adeo se erga sanctissimam matrem suam obsequiosum semper exhibuerit: *Et erat subditus illis;* nihilominus omne dubium facile evanescet, si varias sacrorum expositorum interpretationes rite consideraverimus: Cajetanus ait: *Non sunt verba objurgantis, seu arguentis, aut repellentis matrem, sed instruentis, quod neutrius intererat pro tunc.* Concord. evang. c. 18. Jansenius ita exponit, ut sensus sit: *Quid mea & tua interest, quòd non habent vinum?* Hugo Cardinalis sensum horum verborum esse dicit: *Cognitio hujus defectus non pertinet ad me, vel ad te, sed ad illos, quorum sunt nuptiæ.* Quam sententiam Cajetanus ex illo confirmat, quòd protinus post accidit, quia Architriclinus mox ad sponsum recurrit.

2. Præterea etiam advertendum est, quod S. Bonaventura notat, scilicet Christum ostendere voluisse, quòd non affectet miraculum ad matris instantiam facere, absque eo quòd hoc ab illis expetereretur, qui eo indigebant: *Ut non essent suspecta miracula, ab his enim qui indigebant, rogari oportuerat, & quando tales rogant, insuspicabile est miraculum, & pura laus.* Beatissima Virgo, ut S. Thomas scribit, ante tempus miraculum expetit, ac proinde se ad illud patrandum, nonnihil invitum ostendit, ipsa namque supplicaverat priusquam vinum totaliter defecisset, *Deficiente vino; noluit facere miraculum, priusquam sciretur defectus, quia ex hoc fuisset minus notum, & minus credibile.* In Joan.

3. Sanctus Bernardus ait: *Manifeste jam video, &c. quod non velut indignatus, aut confundere volens Virginis Matris teneram verecundiam, dixerit: Quid mihi & tibi .... propter nos, ut conversos ad Dominum, jam non sollicitet carnalium cura parentum.* Porro David olim futurum Messiam ad instar Melchisedechi futurum esse prædixerat, qui ab omni consanguinitate & parentela alienus erat, ac proinde in omnibus honoribus se à cognato sanguine alienum esse sollicite semper ostendit, & præcipue in hac occasione, in qua per viam miraculorum, gloriam, id est, Divinitatem suam manifestaturus erat. Unde videri noluit, ac si ad matris instantiam moveretur ad facienda prodigia. Qua in re similiter nos instruere voluit, quòd in Dei donis ac gratiis communicandis à nobis nunquam consectandus sit sanguinis impulsus, sed in ea solum respiciendum sit servitium divinum. Beda verò & sanctus Augustinus à Glossa citatus, cum hoc loquendi modo innuere voluisse dicunt, se donum & operationem miraculorum non ab ipsa, matre scilicet sua, sed ab æterno Patre suo accepisse. Unde Toletus ait: *Id est opus quod petis, non ex humano pendet obsequio, non jure filiationis humanæ, nec amicitiæ aut consanguinitatis ullius exhibendum est ratione, sed ex divina pendet voluntate.* Rupertus Abbas Tuitiensis Christum in hac responsione respectum & reverentiam erga sanctissimam matrem nihil penitus diminuisse, his verbis ponderat: *Quia profecto nulla est exhonoratio Patris, vel Matris, dum eis non quælibet causa, sed solius præfertur honor vel opus Dei.*

4 Sanctus Maximus postulationem hanc, temporalem fuisse considerans scribit: *Idcirco ut reor, quia de defectu carnalis peculii ei suggerebat, qui venerat totius orbis gentibus novum æternæ salutis poculum propinare; nam quod petebat Maria, erat gratiæ temporalis; quod Christus parabat, gaudii sempiterni.* Hom. 1. in Epiph. Christus etenim desideraset, quod augustius vel majus quidpiam postulasset, ut vinum in sanguinem suum transmutaret, ut is pro salute peccatorum, quorum ipsa unicum refugium erat, incruento sacrificio continuo effunderetur. Similem quoque glossam Albertus Magnus hisce verbis adhibet, dum ait: *Ad me enim ex officio legationis, quo missus sum in mundum, pertinet cura spiritualium, non temporalium.*

5. Hugo Cardinalis ait: *Ista repulsio significat, quod aliquando Deus non exaudit, nec dat statim quod petitur, ut avidius petatur.* Sanctus Augustinus, licet Ser. 5. de ver. Domini. ad aliud propositum, ita scribit: *Cum aliquando tardius dat, commendat sua dona, non negat, diu desiderata dulcius obtinentur.* Et ideo in hisce verbis sanctissimæ matris suæ fiduciam & vivam fidem magis elucescere voluit, utpote quæ *tantum abest*, ut crediderit se passuram esse repulsam, ut etiam, velut de præstanda gratia certa & omnino secura, ministris præceperit, ut in omnibus ab eo jussis perfectissimè obedirent.

6. Discere item hinc possumus, nequaquam turbandos nos aut indignandum esse, si verbum aliquod minus gratum aut probrosum nobis dicatur, siquidem ipsamet Dei mater, velut peregrina quædam mulier, duriusculo mulieris nomine appellata, inde nec quidquam turbata fuit, sed patienter sustinuit. Verisimile quidem est, ipsam matris augustum honorem maximi semper æstimasse, & tamen patienter pertulit quando coram omnibus sibi publice dici audivit: *Quid mihi, & tibi mulier?*

Nondum venit hora mea.

7. Euthymius Christum etiam ante tempus necessitatis, ad honorem tamen virginis, miraculum patrare voluisse existimat: *Cum dixisset: Nondum venit hora mea, miraculum tamen operatus est, & matrem honorans & ostendens, quòd temporibus non serviat ac subjaceat, sed eis dominetur.* Lyranus ait: *Nondum venit tempus, conveniens ad faciendum miraculum,* siquidem ut Albertus Magnus notat, congrua, & opportuna hora ista, à necessitate & inopia dependebat convivarum, ab eorundem miraculum avide expectantium devotione, ac denique ex profectu & utilitate, quam inde percepturi erant, Dei filium aliquatenus per hoc cognoscendo. Jam verò vinum pro tempore,

pore, quo Maria se pro vini defectu supplendo supplicem sistebat, nondum omnino defecerat. Unde Hugo Cardinalis ait: *Nondum venit hora, qua magis sit gratum & utile miraculum, his, quibus postulas fieri.* Ipsa prævenit necessitatem, cùm vinum nondum defeciset, filius autem totalem illius defectum præstolabatur, ut miraculosa hæc vini provisio tanto apud omnes magis eluceseeret. Porro mater, ut Cajetanus observat: *Intellexit petitionem suam fuisse exauditam, & adimplendam, sed cum aliqua dilatione, donec scilicet deficeret vinum, alioquin non subjunxisset præceptum ministris: Quodcunque dixerit vobis facite.* Jansenius ait: *Opportunum tempus edendi miraculum, quod petebatur, non erat, nisi cùm jam de vini inopia omnibus constaret, tunc enim futurum erat gratius, credibilius, magisque liberum ab omni sinistra suspicione.* Eadem est sententia Chrysostomi, dicentis: *Nondum venit hora mea, id est, nondum deficit vinum; sine, eos primum hoc sentire, qui enim necessitatem non præsentit, neque beneficii grandem percipiet sensum.* Jansenius insuper aliam hujus dilationis convenientiam considerat, dum ait: *Quo magis omnibus innotesceret vini defectus, & sic non ostentationi, sed necessitati datum videretur.*

Hom. 20. In Joan.

8. *Si moram fecerit, expecta illum.* Nimirum Deus nostræ in ipsum fiduciæ specimen vult experiri, & ideo sæpenumero nos ad extremitates redigi permittit, ut probata gravi necessitate divini auxilii, divina ejus beneficia tanto amplius agnoscamus. Unde S. Thomas ait: *Neque defectum vini sentiunt; sine ergo primum hoc sentire, quia cum necessitatem cognoverunt, majus reputabunt beneficium, quod recipient.*

Habac. 2. 3.

In Joan.

9. S. Irenæus de B. Virgine in hac supplicatione ita scribit: *Fervore quodam ducebatur Deipara bibendi sanguinis Christi poculum.* Unde sanctus Ambrosius nostram præ illis nuptialibus convivis præcellentiam & prærogativam, utpote qui non aquam in vinum, sed calicem vini, in ejus proprium sanguinem transsubstantiati, recipimus, considerans, dicit: *Illos percepisse vini poculum, nos calicem salutis accipere, & si dici fas est, apud illos pertranssire quod biberant: apud nos verò permanere quod sumpsimus.* Ac proinde hoc sensu non sine causa respondit: Nondum venit hora mea. Unde interlinearis ait: *Nondum venit hora mea, id est, opportunitas ostendendi naturam, quam ex te habeo, sed ostensa divina per miracula, ostendetur & humana per passionem.*

Lib. 6. c. 18.

Ser. 13.

Versus 5.

Dicit mater ejus ministris: Quodcunque dixerit vobis, facite.

1. Interlinearis dicit: *Etsi videtur negare filius, scit mater pietatem ejus, & ideo fiducialiter imperat ministris.* Eusebius Emissenus ait: *Ipsi se intelligebant, ipsi sua secreta noverant, ipsi, quid tunc fieri oportebat, & quid postea futurum sciebant.* Jansenius ita scribit: *Hic præclaræ virginis dotes relucent, mansuetudo scilicet & reverentia filii, cujus duriore responso non offendebatur, nec ei vicissim respondebat; Item fidei, fiduciæ, constantiæ; Deinde & in intelligendo verba filii, & in prospiciendo futuris prudentia, in subveniendo indefessa solicitudo.*

Dom. 2. post Epiph.

2. Toletus considerat virginis præceptum, quo jusserat, ut prompte filio suo in omnibus, quæ mandaturus erat, obtemperarent: Quodcunque dixerit vobis, facite, quasi diceret: *Quodcunque etiam grave, etiamsi vobis inutile visum fuerit, facere non recusetis.* Et ideo quærit, unde idipsum credendi occasionem acceperit? Respondetque beatam Virginem à Spiritu sancto illuminatam, & per sacrarum Scripturarum intelligentiam, edoctam fuisse, quòd Deus sæpenumero ad patranda miracula adhibuisset res effectui producendo contrarias, aut disparatas, sicut ad aquas sanandas & indulcorandas, 4. Reg. 2. Salis grana aquas injici præcepit, ferrum securis ut ligno jungi posset, super aquas natare fecit. 4. Reg. 6. Vulnus seu plagam Ezechiæ ficubus superimpositis sanavit. Isaiæ 38. *Collegit ergo B. Virgo, divino lumine edocta, aliquid simile nunc faciendum.*

3. Dionysius Cartusianus nos docet, qualiter ex iis verbis, quæ Deipara Virgo ministris dixit, proficere valeamus: *Quodcunque dixerit vobis, facite.* Quodsi enim nos executi fuerimus, quidquid nobis filius Dei præceperit, ipse quoque omnia nobis præstabit, quidquid nos ab ipso postulaverimus. At verò ut Albertus Magnus optime notat: *Virgo brevissime & lucidissime omnia prædicabilia uno verbo prædicavit, ut quando dixit in nuptiis: Quodcunque dixerit vobis facite.* Et quidem tametsi ab Ecclesia denominetur *sedes Sapientiæ*, imo licet Verbum æternum in utero suo concepisset, longumque pertexuisset cum Angelo sermonem, ipsam tamen alia verba, nisi forte modicissima protulisse non constat, valde tamen illa mysteriis & pondere turgent, & cuilibet animæ ad salutis viam commonstrandam sufficiunt.

4. Aliam hujus jussionis rationem tangit Jansenius dicens: *Ne famulorum inobedientia aut non paratum obsequium obstaret, quo minus convivio subveniretur, cæterum temporis ac rei gerendæ arbitrium filio tacita relinquens.* Insinuat quoque non esse nobis deponendam in filium ejus fiduciam, licet patiamur ab eo repulsam; quippe tritissima est sententia: *Quædam non negantur, sed ut congruo dentur tempore, differuntur.*

Versus 6.

Erant autem ibi lapideæ hydriæ sex positæ, secundum purificationem Judæorum, capientes singulæ metretas binas vel ternas; dicit eis Jesus: Implete hydrias aqua.

1. Porro vasa ista aquæ capiendæ solùm destinata erant, utpote qua sæpe utendum erat ad manus & brachia usque ad cubitos lavanda, ut Maldonatus advertit. Merito autem aquam istam, vasi vino recipiendo aut continendo destinatis, infundi noluit, ne forte aliquis in iis fæces aliquas vini remansisse, suspicari posset, quæ aquæ vini calorem & saporem facile communicare possent; vasa autem hæc multa & magna esse voluit, ne ullus miraculi veritatem in aliquam posset suspicionem traducere; denique vasa hæc lapidea fuerunt, quia ut Albertus Magnus scribit: *In lapide non ponitur vinum, ut ita fieret manifestum, vasa illa esse valde aliena ab illo liquore.*

2. Hydrarum istarum mysteria multifariam à sacris interpretibus exponuntur. S. Antonius de Padua agit: *In Cana Galilææ, id est, in anima, quæ zelo amoris jam transmigrat de vitiis ad virtutes, sex hydriæ sunt, contritio, confessio, oratio, jejunium, eleemosyna, & illatæ injuriæ ex corde remissio; hæc sunt, quæ purificant pœnitentes ab omnibus peccatis.*

Ser. in Dom. 2. post Epiph.

3. S. Bonaventura ait: *Per sex hydrias possunt figurari sex opera misericordiæ: Binæ metretæ sunt amor Dei & proximi, tres sunt virtutes Theologales.*

4. Per hydrias quoque animas justorum intelligere possumus, quæ in se divinæ gratiæ aquam continent; opus tamen est, ut lapideæ sint, id est, perseverantes & durabiles existant. Unde S. Bernardus ait: *Lapideæ dicuntur propter fortitudinem, ne facile frangantur vel dissolvantur, & effundatur liquor gratiæ, qui in eis continetur.* Et alibi: *Dicuntur lapideæ, non tam propter duritiam, quàm propter stabilitatem.* Hugo Cardinalis ait: *In istis nuptiis sex hydriæ in vinum de aqua mutatæ sunt, videlicet umbræ legalium operum in veritatem, varietas & multiplicitas sacrificiorum in unitatem & brevitatem; asperitas judiciorum in lenitatem; ænigmata doctorum in lucem, promissiones in adeptionem, servitus in libertatem, & ita aqua timoris mutata est in vinum amoris, quia qui prius decalogum implebant ex timore, modo implent ex amore.*

Serm. 12. ex parvis. Serm. 2. in Dom. 2. Epi.

Dicit eis Jesus: Implete hydrias aqua.

5. Non præcepit unicum tantum vas impleri, quod convivii necessitati sufficere, imo superabundare potuisset, sed multa impleri voluit; unde Albertus Magnus ait: *Dicit quantitatem vini ex numero vasorum, quæ occultari non poterant, quia si unum vas fuisset & parvulum, credi potuisset occulte illud esse allatum cum vino: sed plena sex vasa occultari non possunt.*

6. S. Bo-

6. S. Bonaventura intercessionis Mariæ efficaciam his verbis considerat: *Ex hoc patet, quàm honorifica & quàm pia, & quam sedula, & quàm virtuosa advocata est beata Mater apud Filium, cui à quolibet est dicendum: Mulier sancta es, ora pro nobis Deum.* S. Cyrillus Alexandrinus ait: *Quantus honor debeatur parentibus ostendit, cùm statim ad actum propter matrem accedit.*

7. Albertus Magnus notat, Christum dixisse: *Implete, abundantissimæ suæ largitatis ostendens beneficia.* Unde in Collecta quadam Ecclesia legit: *Abundantia pietatis tuæ merita supplicum excedis & vota.* In aliis miraculis patrandis usus est vel verbi sui imperio, vel tactu manus, nonnunquam etiam oravit & flevit; hic autem *Sine omni verbo, & sola Domini voluntate in optimum vinum conversæ sunt aquæ.* Cur ita?

8. Dubium hoc idemmet Author duabus rationibus solvit; Prima est, quia cum miraculum istud in humanæ necessitatis subventionem patratum non fuerit, minime usus est multo studio: secunda est, quia hoc fecit, quia in illis, quæ hoc fine patravit, resistentiam aliqualem vel contra nisum sibi fieri expertus fuit, sive per peccatum, sive per recipientis modicam fidem: in aliis verò creaturis irrationalibus contrarietatem nullam invenit, ob potentiæ obedientialis respectum.

9. Theophylactus hoc loco quærit, an Christus vinum ex nihilo creare potuerit, absque eo quòd aquam mutaret? Et respondet affirmative. Et quidem Hugo Cardinalis, Chrysostomi authoritatem citans, miraculum in tali casu longè præstantius futurum fuisse existimat: *Mirabilius enim esset ipsum vinum ex non entibus facere; quàm qualitatem commutare*: cui tamen Theophylactus respondet, quod, tametsi miraculum istud in tali casu futurum fuisset mirabilius, non tamen credibilius; & hoc fine ministros hydrias aqua adimplere, non verò vinum in iis miraculose enasci aut creare voluit, *ut testes miraculi sint ministri*, inquit Theophylactus, *qui aquam infuderant*. Chrysostomus hom. 21. in Joan. dicit: *Ut miraculi testes haberet ipsos, qui aquam hausissent, ne qua fraus, ne quod præstigium putaretur; insuper ut discamus, quod ille sit, qui & in vite liquorem aquæ in vinum convertat.* Rupertus Abbas ait: *Non de nihilo creavit, sed de competenti elemento fecit, scilicet de aqua, quam singulis annis per vites ex radicibus ascendentem in vinum convertit, præcepto quod posuit & non præteribit, quod qualiter fecerit, credi potest, investigari non potest; sed profecto mirabilius est aquam de nihilo creasse, quàm vinum de aqua fecisse, mirabilius quippe est quamlibet substantiam, quæ non erat, condere, quàm substantiæ jam existenti quodlibet accidens adjicere.*

Hom. 21. in Joan.

10. Idem Chrysostomus notat, quòd aquam in vinum transmutando, Manichæorum hæresin voluerit condemnare, qui mundum cum universis creaturis suum esse & originem à dæmone habere, ab eoque gubernari asserere audebant. Ostendere igitur voluit, se elementorum & cunctarum creaturarum Dominum esse, unico duntaxat nutu unam naturam in alteram transmutando, cum ipsi omnia perfecte obediant.

Chrys. Ib.

11. Docere nos quoque voluit, quòd gratiam aliquam à Deo impetrare volentes, aliquid etiam ex parte nostra cooperari debeamus. Elisæus aliquid olei in vasa fundi voluit, ad hoc ut illud multiplicaret; Naaman quoque sanare voluit, ita tamen ut in aquis Jordanis septies se lavaret: Deus Tobiæ quidem lumen oculorum restituit, sed fellis tactu interveniente: ita quoque hic vinum dare voluit, ita tamen, ut ministri vasa prius aqua implere deberent.

Versus 7.

Et impleverunt eas usque ad summum.

1. Nulla adesse hic poterat suspicio, quasi vasis hisce vinum generosum fuisset superimpositum, siquidem omnia ad summum usque ex limpido & insipido elemento impleta fuerant, idque ut Albertus Magnus ait, *ut larga & abundans sit Dei benedictio.* Enimvero ministri quidem opponere potuissent & Christo dicere, quid frustra illis hunc hydrias aqua adimplendi laborem imponeret, siquidem convivæ non aqua sed vino opus habeant; veruntamen per cæcam quandam obedientiam, impositum sibi præceptum, accuratissime impleverunt; & ideo sicut Christus dixerat: *Implete*, ipsi quoque *impleverunt usque ad summum.* Ecce præclare præmiatam obedientiam, & largiter remuneratam intellectus & voluntatis nostræ mortificationem. Considerandum quoque, quod juxta mensuram aquæ, vini quoque quantitas fuerit, ad innuendum nobis, quod cùm illa symbolum sit afflictionum, hoc verò lætitiæ spiritualis & internæ symbolum existat, prouti Psalmista optime ait: *Secundùm multitudinem dolorum meorum, consolationes tuæ lætificaverunt animam meam.* Ps. 93. 19.

2. Ex quo vasa isthæc ad summum usque repleta fuerant, alteri liquori nullum etiam minimum locum cedere poterant, ad erudiendum nos, quod corda amore Dei intus penitus imbuta, cuivis alteri affectune vel minimum aditum indulgere debeant. Hinc quoque clare conspicitur, quàm liberalis Christus in remunerando existat, siquidem convivio, ad quod invitatus fuerat, per gratitudinem correspondeat, vinum miraculosum, eoque quod prius à sponsis convivis ministratum fuerat, longe præstantius & exquisitius in tanta copia multiplicavit.

Versus 8.

Et dicit eis Jesus: Haurite nunc, & ferte Architriclino; Et tulerunt.

1. Lucas Burgensis observat, Christum, immediate postquam aquam in vinum transmutasset, vinum illud hauriri, effundi & propinari jussisse, ut tanto manifestius appareret miraculum, quod in tam brevi tempore fuerat paratum: *Ne quis putare posset aquam fuisse in vinum mutatam vel mora temporis, vel artificio, vel vi aliqua occulta naturæ.*

2. Cur autem vinum istud Architriclinum deferri, ab eoque gustari præceperit, id dici potest factum esse, ut nos doceret, quod actiones honorificæ semper incipiendæ sint ab illis, quibus subordinati sumus, ad insinuandum quem majoribus semper deferre debemus respectum; huic enim Architriclino convivii illius moderatio & regimen commissum erat. Hugo Cardinalis citat Chrysostomum quærentem, cur Christus vinum istud miraculosum non prius sponsis vel aliis convivis degustandum dederit; & respondentem, causam hanc esse, quia Architriclinus nec manducare, nec bibere solet, nisi post alios, *Et ideo sobrior, & discretior est ad judicandum de vino, quam convivæ, qui jam sunt repleti cibo & potu.* Exinde quoque discere possumus, illos ad gustandum vinum, id est, consolationes spiritus palatum aptius habere, qui sobrii & abstemii, à gaudiis & recreationibus mundi hujus abstinent.

3. Insuper S. Thomas ait, Christus præcavere voluit, ne quis veritati miraculi hujus obsistere aut detrahere posset, & ideo illud Architriclino, qui jejunus erat, gustandum dare voluit: *Voluit Dominus, quod ipse judicaret de eo, quod factum erat, & non convivæ, ne aliquis posset miraculo detrahere, dicens, eos ebrios fuisse, & eorum sensus per comestionem corruptos.* In Joan.

Versus 9.

Ut autem gustavit Architriclinus aquam vinum factam, & non sciebat unde esset, ministri autem sciebant, qui hauserant aquam, vocat sponsum Architriclinus, & dicit ei.

1. S. Maximus dicit: *Ille aquas traduxit in vinum, quieas ab initio concrevit in nives, duravit in glaciem, Ægyptiis vertit in sanguinem, & Hebræis sitientibus manare arida de rupe præcepit, quæ innumerabilium multitudinem populorum, stillicidio novi fontis vice maternorum uberum nutiebat.* Hom in Ep.

2. S. Cyrillus Hierosolymitanus advertit, quòd ex hac aquæ in perfectissimum vinum conversione, probari possit transmntatio panis & vini, in corpus & sanguinem Christi. Unde S. Petrus Damianus ait: *Illic Jesus aquam convertit in vinum, hic* Cath myst. 4. Lib 7. ep 19 ad Blancam

idem

idem Iesus, & vinum semetipsum fecit & cibum.

3 Notandum quoque est, quod, tametsi vinum æquè bene ex aere producere potuisset, non verò ex aqua, illud tamen facere noluerit, ut intelligeremus, verum gaudium & lætitiam in hoc vino significatam, ab aqua lachrymarum, & à vera compunctione, conjunctisque aliis pœnitentiæ operibus, quibus corpora nostra affligimus, derivari: *Qui seminant in lachrymis, in exultatione metent; euntes ibant* Ps 125. v. 5. 6. *& flebant, mittentes semina sua: venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos suos.* Vinum unde nuptiæ lætificabantur, non fuit ex uvis expressum, hoc enim in ipso convivii flore & fervore deficit, sed fuit ex aqua productum. *Post lachrymationem* Tob 3. 22. *& fletum, exultationem infundit.* Fuit nonnemo, qui pro corpore emblematis vitem præcisam, plorantemque sibi assumpsit, eamque hac epigraphe vivificarit. *Ut mero gaudeam.* Vina quædam inveniuntur, grata quadam acrimonia respersa, tale est vinum illud, de quo David ait: *Potasti nos vino compunctio-* Ps 59. v. 5. *nis:* in his namque saccis, ciliciis, jejuniis, gaudium & consolatio spiritualis invenitur. *Conscidisti* Ps 29. vers. 12. *saccum meum, & circumdedisti me lætitia.* Aqua etiam multis in vinum commutatur, qui cum pane, ad mediocrem victum necessariò careant, à Deo nihilominus per patientiam & quietem Christianam, & cum divino beneplacito conformitatem, & consolationibus perfunduntur.

Et non sciebat, unde esset, ministri autem sciebant.

4. Albertus Magnus ait: *Ut taciturnitas magna facientis, nobis exemplum vitandæ jactantiæ præberet, & ideo noluit, ut ministri magnalia operum suorum prædicarent.* Toletus ait: *Miranda ministrorum obedientia, sciebant etenim & viderant patratum miraculum, & tamen illud ne quidem Architriclino, qui illud admirando obstupescebat, manifestabant; quod non alia de causa existimo fecisse, nisi quia à Christo tantum: haurite, & ferte Architriclino, audierunt, verbumque Christi prætergredi non sunt ausi, existimantes fortè hoc operatum esse, ne vinum defecisse divulgaretur.* Hugo Cardinalis ait: *Illud nescire nihil aliud est, quam non sentire laborem pœnitentiæ cum jam aqua versa est in vinum spiritualis lætitiæ; sed ministri qui hauriunt aquam, antequam sit mutata in vinum, bene sciunt, quia adhuc sentiunt laborem & dolorem pœnitentiæ.*

Versus 10.

Omnis homo primum bonum vinum ponit, & cum inebriati fuerint, tunc id quod deterius est; tu autem servasti bonum vinum usque adhuc.

1. Lucas Burgensis ait: *Pulchrè his Architriclini verbis exprimitur hujus sæculi ingenium, quo primum solet, quæ potiora & gratiora sunt, inescandi gratia, proponi, deinde quæ viliora sunt ac deteriora deceptis obtrudi.* Unde in Proverbiis 23. v. 31. 32. dicitur: *Ne* Pr. 23. v. 31. 32. *intuearis vinum, quando flavescit, cum splenduerit in vitro color ejus, ingreditur blandè, sed in novissimo mordebit ut coluber, & sicut regulus venena diffundet.* Idem quoque Sapiens lascivam quandam describit, juvenes filtris & lenociniis suis pervertere satagentem, Pr. 5. v. 4. & 5. tandem verò concludit: *Novissima autem illius amara, quasi absynthium, pedes ejus descendunt in mortem, & ad inferos gressus illius penetrant*; ecce tibi vinum: ecce quam miserabiliter tandem mundi gaudia terminentur. Hugo Cardinalis ly *omnis homo* exponit in sensu, quo Apostolus de homine loquitur, dum ait: 1. Cor. 3. *Nonne carnales estis, & secundum hominem ambulatis? De hoc igitur homine dicit: Talis homo primo ponit sibi & suis præsentes delectationes, & cum inebriati fuerint ipse & sui, id est, repleti gaudio præsentis felicitatis, tunc id, quod deterius est, id est, dolor gehennæ, & remorsus perpetuus malæ conscientiæ.*

In Ioan. 2. S. Thomas, hominem, tunc bonum vinum à principio ponere dicit, quando à primis annis in perfecta observantia divinæ legis & timore Dei vivit, postea verò in vitam licentiosam declinat & degenerat ut de illo dici possit illud ad Galat. 3. *Sic stulti estis, ut cum spiritu cœperitis, carne consumemini.*

Tu autem servasti bonum vinum usque adhuc?

3. Enimverò Christi miracula adeò sunt perfecta, inquit S. Thomas, ut affectus naturales longè superent. Sic socrum S. Petri adeo integræ valetudini restituit, ut subitò se ad mensæ ministrandum accingat, paralyticus sanatus confestim lectum, in quo infirmus decubuerat, in humeris suis domum reportat. Vult etiam, ut in præstantia hujus vini intelligamus, quantò sint consolationes Dei præ mundi solatiis desiderabiliore, cum nulla sit inter sponsorum vinum & vinum à Christo miraculosè procuratum comparatio. *Musto madere deputant, quos spiritus repleverat.*

Versus 11.

Hoc fecit initium signorum Iesus in Cana Galilææ, & manifestavit gloriam suam, & crediderunt in eum discipuli ejus.

1. Notandum Christum, primum miraculorum suorum ad instantiam suæ sanctissimæ Matris patrasse, ad instruendum nos, ut ad ipsam recurramus, ut ipsa suam in nostris necessitatibus intercessionem apud Filium interponat.

2. Hugo Cardinalis ait: *Signum hoc, est manifestatio præsentiæ Christi: unde cum tribulatio mutatur in exultationem, signum est, quod Christus est præsens.*

3. Sanctus Augustinus hoc primum Christi miraculum fuisse non existimat, siquidem continuò in vitibus aquam in vinum commutat. *Ipse fecit vinum illo die in hydriis, qui omni anno hoc facit in vitibus, sed hoc assiduitate amisit admirationem, itaque servavit sibi Deus insinuata quædam, quæ faceret, ut tanquam dormientes homines ad se colendum mirabiliter excitaret.* Cit. in caten D. Thom.

Manifestavit gloriam suam.

4. Jansenius ait: *Apertò ostendit, se esse eum, qui quotannis in vite aquam in vinum convertit.* Cajetanus vero, Christum gloriam, quam interius habebat, manifestasse dicit, ac proinde dicit sanctus Lucas: *Gloriam suam: fulgebat enim intus Deitatis gloria, fulgebat gloria beatitudinis in anima, fulgebat intus gloria divinæ potentiæ.* Aquam igitur in vinum perfectum convertendo hanc omnipotentiæ suæ gloriam manifestavit, quæ eousque hactenus occulta fuerat.

5. Rupertus Abbas Tutiensis in libr. 2. *De gloria & honore filii hominis*, Creditisne forsitan Christum suam manifestaturum fuisse, si, prout à diabolo rogatus fuerat, lapides in panem commutasset? Et respondet: Nequaquam, saltem eo modo, quo gloriam suam manifestavit, aquam in vinum transmutando, redditque rationem: *Ubi enim hoc fecit initium signorum, & sic manifestavit gloriam suam: non gloria fuit inanis, sed gloria cum fructu, quem videlicet fructum protinus Evangelista repræsentat, dicens: Et crediderunt in eum discipuli ejus.* Chrysologus ait: *Ubi aqua mutavit* Ser. 157. *naturam, mox patefecit authorem, & elementorum creator mutatione revelatus est creaturæ.* At verò S. Am- Ser. 2. de Epi. brosius à sensu literali ad moralem transit, indeque ad Christi gloriam hoc documentum adducit: *Si gloriosum est aquam in vinum mutare, quanto est gloriosius peccata in justitiam commutare, & mores potius temperare, quam pocula.*

Et crediderunt in eum discipuli ejus.

6. Lucas Burgensis B. Virginem miraculum popoposcisse dicit, non ex vanæ ostentationis motivo, sed ad divinam Christi gloriam magis declarandum: *Spectavit ante omnia gloriam filii, non vanam aliquam, sed solidam, quæ inducere homines posset ad amplectandam fidem, qualem oportebat habere in illum omnes, qui servari vellent, non ignorans, tempus ostentationis Filii sui vel adesse, vel proxime instare.*

7. Christus multos quidem discipulos habebat, doctrinæ

ctrinæ ejus auſcultandæ avidos, qui tamen, ut Albertus Magnus obſervat, in fide divinitatis ſuæ nondum ſtabiliti erant, adeo ut S. Cyrillus ſcribat, multos ante hoc miraculum Chriſtum ſecutos fuiſſe, ex admiratione ſanctitatis ejus: *Sed propter ſignum contuiti ſunt, eum habere virtutem & poteſtatem majorem, quam homines, unde crediderunt tanquam in Deum*; cujus ſententiæ etiam S. Thomas ſuper hoc Evangelio eſſe noſcitur.

Lib. 1. de recta fid.

DOMINICA III. POST EPIPHANIAM.

Evangelium Matthæi cap. 8.

1. *CUm deſcendiſſet de monte, ſecutæ ſunt eum turbæ multæ, & ecce leproſus veniens, adorabat eum, dicens.* 2. *Domine, ſi vis, potes me mundare.* 3. *Et extendens Jeſus manum tetigit eum, dicens: Volo, mundare; & confeſtim mundata eſt lepra ejus.* 4. *Et ait illi Jeſus: Vide nemini dixeris, ſed vade, oſtende te ſacerdoti, & offer munus, quod præcepit Moyſes in teſtimonium illis.* 5. *Cùm autem introiſſet Capharnaum, acceſſit ad eum Centurio, rogans eum, & dicens:* 6. *Domine, puer meus jacet in domo paralyticus, & male torquetur.* 7. *Et ait illi Jeſus: Ego veniam, & curabo eum.* 8. *Et reſpondens Centurio ait: Domine non ſum dignus, ut intres ſub tectum meum, ſed tantum dic verbo, & ſanabitur puer meus.* 9. *Nam & ego homo ſum ſub poteſtate conſtitutus, habens ſub me milites, & dico huic: Vade, & vadit; & alii veni, & venit; & ſervo meo: fac hoc, & facit.* 10. *Audiens autem Jeſus miratus eſt, & ſequentibus ſe, dixit: Amen dico vobis: Non inveni tantam fidem in Iſrael.* 11. *Dico autem vobis, quod multi ab Oriente & Occidente venient, & recumbent cum Abraham, & Iſaac, & Jacob in regno cælorum:* 12. *Filii autem regni ejicientur in tenebras exteriores, ibi erit fletus & ſtridor dentium.* 13. *Et dixit Jeſus Centurioni: Vade, & ſicut credidiſti, fiat tibi, & ſanatus eſt puer in illa hora.*

Verſus 1.

Cùm deſcendiſſet de monte, ſecutæ ſunt eum turbæ multæ, & ecce leproſus veniens adorabat eum, dicens:

Ord. Ibi d.

GLoſſa dicit: De monte, *id eſt, cùm ſe exinaniret, formam ſervi accipiens.* In quo ſenſu etiam S. Thomas per hunc montem cælum interpretatur: In c. 5. Matt. *Mons, in quo beneplacitum eſt Deo habitare in eo.* Quando autem ex hoc monte, cælo nimirum per Incarnationem deſcendit, univerſum genus humanum peccati lepra infectum, ſanitati reſtituit, à quo tempore ſecutæ ſunt eum turbæ multæ, id eſt, omnes populi totius mundi. Unde S. Paſchaſius ait: *Niſi deſcenderet per Incarnationem, habitu inventus ut homo iſte non aſcenderet.* Haymo in Catena S. Thomæ in ſenſu morali verba illa explicat: *Aſcendunt*, inquit, *in montem Doctores, cùm perfectioribus excellentiora præcepta oſtendunt: deſcendunt vero, cùm infirmioribus leviora demonſtrant.*

Lib. 5. in Matth.

Secutæ ſunt eum turbæ multæ.

In Matt.

2. Albertus Magnus hos, qui Chriſtum ſecuti fuere, varios in hac ſequela fines habuiſſe conſiderat; aliqui enim ſequebantur eum ex motivo charitatis & devotionis; alii ex curioſo miracula videndi deſiderio; alii prædicationis ejus audiendæ gratia; alii, ut ſanarentur; alii, ut ejus vitam & mores obſervarent ad accuſandum eum; alii denique ob propriam utilitatem, quæ illis in temporalibus obveniebat, dum panes multiplicabat, & datas ſibi ab aliis eleemoſynas inter egenos diſtribuebat.

In Matth.

3. Paulus de Palatio ſanitatem, quam Chriſtus multis miſerabilibus contulit, devotarum turbarum iſtarum orationibus magna parte attribuit: *Cum multæ turbæ ſequuntur, multæ orationes pro miſeris relevandis effunduntur, quibus Deus inclinatur ad ſuam benignitatem exercendam.*

Et ecce leproſus veniens adorabat eum.

4. Quod ſi quæras, cur leproſus iſte montem non aſcenderit? reſpondit Author imperfecti: *Quia lepra erat gravatus, & peccatorum bajulans pondus, ſurſum aſcendere non valebat*; ac proinde David ad interrogationem à ſe propoſitam: *Quis aſcendit in montem Domini?* protinus reſpondet: *Innocens manibus, & mundo corde.* Unde quòd tam turbæ quàm leproſus Salvatorem ſecuti non fuerint, niſi poſtquam de monte deſcendit, non ſine myſterio factum eſt; hoc enim *ſignificat*, inquit Janſenius, *Dominum, cum in cælis adhuc apud Patrem maneret, pauces habuiſſe, qui ad illum accederent; at poſtquam de monte ſuæ divinitatis deſcendit, & humanitatis noſtræ fragilitatem aſſumpſit, magnam turbam nationum ſecutam eum*; tunc enim genus humanum lepra plenum, mundatum fuit, ejuſque ſcholæ ſe addixit. Unde Euſebius Emiſſenus ait: *Domino de monte deſcendenti leproſus occurrit, quia ad hoc de cælo deſcenderat, ut mundum ſanaret, & à vitiorum lepra mundaret.*

Aut. Imperf. hom. 21.

Pſ. 23. v. 3.

Concord. vang. c. 44.

In gloſſ.

5. Sed quomodo leproſus ille Chriſto & turbæ appropinquare auſus fuit, cùm omne ſit leproſis cum aliis prohibitum commercium? reſpondet S. Ambroſius: *Ille, qui excludebatur à lege, purgari ſe Domini poteſtate præſumens, non ex lege, ſed ſupra legem eſſe gratiam judicavit, quæ leproſi maculam poſſet abluere. Verum ut in Domino poteſtatis authoritas, ita in illo fidei conſtantia declaratur.*

Levit. c. 13.

Lib. 5. in Luc. in princ.

6. Porro notandum eſt, leproſum hunc Chriſtum adoraſſe, divinitatem in ipſo agnoſcendo: *Imple facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum Domine*; tribulati enim ex miſeriis ſuis, lumen & Dei notitiam acquirunt, & dolentes ad ipſum recurrunt:

Pſ. 82. 17.

7. S. Ambroſius ait: *Iſte in faciem procidit, quod humilitatis eſt, & pudoris, ut unuſquiſque de ſuæ vitæ maculis erubeſcat, ſed confeſſionem verecundia non repreſſit, oſtendit vulnus: remedium poſtulavit.*

8. Inter omnes humanas infirmates nulla eſt, quæ peccatum magis ad vivum repræſentat, quàm lepra, cujus proinde Analogiæ varii poſſunt paralleli compendiosè adferri. Hugo Cardinalis ait: *Lepra per totum corpus diffunditur, ſic peccatum per totum hominem ad modum cancri.* Peccatum etenim corpori & animæ mortem conciliat; *corpus & animam perdit. Lepra contagioſa eſt alios inficiendo*, inquit Hugo, *ſic peccatum.* Eccleſiaſt. 13. *Qui tetigerit picem, inquinabitur; commixti ſunt inter gentes, & didicerunt opera eorum, & factum eſt illis in ſcandalum. Item leproſus habet anhelitum fœtidum, ſic peccator eſt fœtidus. Leproſus ſitim patitur, nunquam eſt ſatietas pariter in peccato.* Lepra eſt infirmitas indurabilis; *Per lepram*, inquit Paulus de Palatio, *intellige propoſitum & voluntatem manendi in peccato.* Lepra præcipuos corporis noſtri ſenſus deſtruit, ita peccatum meliores animæ potentias corrumpit, excæcat intellectum, voluntatem pervertit, cor divinis vocibus ſurdum efficit, bonum ſpiritus guſtum depravat, quia *animalis homo non percipit ea, quæ ſunt ſpiritus Dei*, noſque in bene operando facit pigros & deſides, Paulus de Palatio ſcabiei hujus conſiderat varietatem, de qua in ſupradicto capite Levitici fit mentio, dum dicitur, quòd *alia eſt in cute, alia in carne, alia in capite, barba, calvitie, veſtibus*, ex qua lepræ diſtinctione moralitatem deducit ſequentem: In cute vel pelle lepra eſt, quando quis à divina lapſus eſt gratia, nec tamen in culpa adeo tenaciter perſiſtit, quin correctus non emendetur; in carne viva lepra eſſe dicitur, quando peccatum in anima radices egit, ipſeque homo *ita placet ſibi in peccato, ac ſi peccato viveret.* In cicatrice eſt, quando vulnus peccati deteſtati renovatur, & homo in peccatum fit recidivus. In capite, vel barba eſt lepra, quando Chriſti, qui Eccleſiæ & Sanctorum ſuorum caput eſt, fides offenditur: in calvitie denique lepra conſpicitur, *quando peccatum ex virtutibus naſcitur*; *in veſtimento, cum quis exteriorem juſtitiam contemnit.*

Ibid.

Ibid.

Eccl. 13. v. 1. Pſ. 105. 31.

In Matth.

Ver-

Versus 2.

Dómine, si vis, potes me mundare.

1. *Cur non dixit, Domine munda me? Qui se peccatorem agnoscit, vix vel mutire audet*; inquit Paulus de Palatio.

2. *Non diffidit de misericordia, quantum ad eum, quem adorabat, sed potius quantum ad seipsum, qui se indignum misericordia esse judicabat*, inquit sanctus In Matth. Anselmus.

Ibid. 3. Chrysostomus leprosum istum cælesti huic Protomedico mercedem obtulisse dicit, sed spiritualem, nimirum, *fidelem orationem, qua nihil dignius Deo offerimus.*

4. Leprosus iste Evangelicus vivacissimam in se exhibet divinitatis Christi fidem, dum illum Dominum appellat, *Domine*, & in terram se prosternit, ut eum adoret: *adorabat eum: fidei magnitudinem verbis expressit*, inquit Jansenius, & Cajetanus ipsum omnipotentiam divinam in voluntate Christi collocasse, notat: *Magna fides! fatetur potentiam in voluntate consistere.* S. Fulgentius ait: *In his verbis ostendit, divinam voluntatem plenissimam esse potestatem*, Psal. 134. *Quæcunque voluit Dominus, fecit, &c.* Eusebius Gallicanus ait: *Dominus es, omnipotens es, voluntas tua opus tuum.* Centurio, cujus fides à Christo tantopere exaltatur, ut infra in suo loco dicemus, Christum uno tantum verbo servum suum sanare posse, credidit: at verò hic leprosus, Christum uno tantum verbo servum suum sanare posse, credidit: at verò hic leprosus, Christum unico duntaxat voluntatis suæ actu ipsum mundare posse, professus fuit: *Si vis, potes me mundare.*

Cap. 44. Ibi. lib. 2. ad Thrasymundum c. 12 ho. in Dom. 3. post Epiph.

Luc. 6. 29. 5. Verùm enim verò, ex quo S. Evangelista Lucas de Salvatore nostro dicit: *Virtus de illo exibat, & sanabat omnes*, qua igitur ratione leprosus iste, de voluntate Christi ad sanandum illum dubitare potuit? Author imperfecti à Glossa citatus, dicit: *Non de voluntate Christi dubitabat, sed de judicio voluntatis, Christus enim cùm sit bonus, nociva non vult præstare, etiamsi rogetur, nec enim omnibus expedit corporalis integritas.* Similem quandam considerationem S. Thomas in hoc proposito adducit, dum ait: *Misericordiam non oportet petere: sed solum indigentiam ei monstrare: Domine ante te omne desiderium meum, & gemitus meus à te non est absconditus.* Sciebat, inquit Albertus Magnus, Christi voluntatem omnipotentem, optimam, & ad benefaciendum promissimam esse: *Bonum cuilibet facit; at nescivit an sibi bonum esset, quia alias quòd mundaretur vel non, sub conditione locutus est.* S. Thomas ait: *Ostendit sapientiam Christi, quia non petit nisi voluntatem suam, quia melius scit, quid opus sit sibi, quàm ipse, ideo sapientiæ Christi dimisit.*

Imperf. cit. à gloss. In Matt. In Matt. Ibid.

Versus 3.

Et extendens Jesus manum, tetigit eum, dicens: Volo, mundare; & confestim mundata est lepra ejus.

Et extendens Jesus manum, tetigit eum.

Imperf. ho 21 1. Author imperfecti dicit, quod lepra languentem non per tactum deseruetis, sed per verbum, quod Christus ei dixit, nimirum: *Mundare;* imo ne quidem hoc necessarium erat, sed sufficiebat sola Christi voluntas. Rationem autem, cur eum tetigerit, idem Author hanc esse dicit: *Ut ostendatur, quia non propter effugationem lepræ, tetigit eum, sed ut solveret legem.* Cui consonat, quod Theophylactus hisce verbis scribit: *Attigit leprosum, ostendens, quòd obnoxius sit legi, quæ præcipit, ne tangeretur leprosus, sed Dominus ejus sit, & quòd mundo nihil sit immundum, & quòd sancta ejus caro sanctificationem communicet.* Porro sacratissima Christi humanitas lepræ contrahendæ minime erat obnoxia, quin potius ideo venerat, ut eam mundaret; nam ut Lucas Burgensis ait: *Ea est in Christo puritas, quæ non tantum non inquinetur, verum etiam sordes omnes & inquinamenta absorbeat.* Sanctus Thomas Elisæi exemplum adducit, qui ad sanandum Naaman leprosum, eum non tetigit, sed ad Jordanem, ut lavaretur, dimisit, adducitque eam, quæ Christum inter & Elisæum intercepit, differentiam, & dicit, Christum, licet leprosum hunc tetigerit, non ideo subito legem transgressum fuisse: *Quia prohibitum fuit propter contagionem, quia igitur inficì non potuit, tangere potuit.*

Ibid. In Matt.

2. Christus miserabilis viri hujus lepram tetigit, ut charitatem erga infirmos, & eos præcipuè, qui vel maximè stomachum vel nauseam movere possunt, compassionem nos edoceret. Inde S. Ambrosius in Matth. ait: *Ut doceret, nullum esse spernendum, propter quamlibet corporis læsionem, quæ à Deo immittitur.* Idem quoque motivum S. Hieronymus adducit ad *Oceanum in Epitaphio Fabiolæ*, ut scribit: *Ille quem despicimus, quem videre non possumus; ad cujus intuitum nobis vomitus erumpit, nostri similis est, de eodem nobiscum formatus est luto, eisdem compactus elementis; quidquid patitur, & nos pati possumus.* Cæsarius Heisterbacensis historiam, quæ circa quendam in Francia Episcopum sæculo duodecimo accidit, refert, nimirum, quòd cùm hic obvio cuidam leproso eleemosynam dare vellet, is ei se hanc nihili facere responderit, sed hoc solùm petere, ut effluentem ab ulceribus saniem abstergeret; cùmque Prælatus ille sudariolum eo fine protulisset, leprosus id sibi nimis molestum fore, respondit, ac proinde Episcopus manus ad saniem detergendam obtulit, quas ille cùm etiam utpote nimium ponderosas admittere detrectaret; tandem Episcopus summis apud eum precibus contendit, ut ore suo saniem illam lingua lambendo tollere permitteret, quod obsequium cùm leprosus non abnueret; Episcopus tametsi gravem in se ad id faciendum nauseam experiretur, semetipsum tamen hac in re gloriosè vincens, labra sua lepræ & saniei inde effluenti admovit, qui ore suo non saniem exsuxit, sed quodam inæstimabilis valore gemmam, sugendo, ore suo excepisse advertit: moxque leprosus in cælum evolans, ab oculis ejus evanuit.

In Matt. Lib 8. c 32.

3. S. Anselmus, in Matth. hac manus Christi extensione, misericordiam Dei denotari posse existimat: *Cum extendit manum significat se affectum misericordiæ in eum habere.* Enimverò nos quidem à nobis metipsis in peccati barathrum corruere possumus: *Perditio tua ex te*; at verò nisi Deus pietatis suæ manum porrigat, ab eodem resurgere minimè valemus: *Tantummodò in me auxilium tuum.* S. Paschasius lib. 4. in Matth. ait: *Extendit illi manum, quoniam ille languore recesserat, & nisi priùs misereretur, ut extenderet manum, huic nunquam redire aut sanari posset.*

In Matth. Osc. 13. 9. Lib. 4. in Matth.

4. Notabilis autem hoc loco considerari potest in hac, ab eodem Deo facta, manus extensione differentia; Job namque 19. 21. lamentando olim dicebat: *Manus Domini tetigit me*, & protinus eo ipso se à capite ad calces usque, lepra conspersum esse vidit: *Mitte manum tuam, & tange eos ejus, & carnem ejus*, ubi sacri Interpretes id de lepra intelligendum esse dicunt: hic autem per contactum manuum ejusdem Dei, leprosus Evangelicus perfectè sanatur; quænam isthæc est effectuum, tactu manuum Dei provenientium differentia? Responderi potest, quòd sæpenumerò celestis hic Protomedicus, qui dicit: *Non est opus valentibus medicus, sed male habentibus*, tunc vel maximè hominem à lepra, quæ animam inficit, mundat, quando eundem in corpore vel maximè sauciat. De mortali Lazari infirmitate olim dicebat: *Infirmitas hæc non est ad mortem, sed pro gloria Dei*, ut plurimum namque, dum corpori immittit infirmitatem, animæ intendit dare salutem. Lepra, qua Job per tangentem Dei manum conspersus fuit, magna eidem contulit incrementa sanitatis, per hanc namque illi patientiam eam contulit, per quam fuit, eritque semper in cunctis sæculis speculum hujusce virtutis. In leproso Evangelico similiter fidem excitavit, qua suadente recurrit ad Christum, compunctusque, eodem prorsus tempore, simul accepit corporis, & animæ salutem.

Job. 19. 21. Job. 2. v 5.

Ibid. 5. Jansenius ibid. super hæc verba, ita scribit: *Quod utique sine manus extensione fieri non potuit, ut significaret, extensione manuum in Cruce salvandos omnes credentes.* In Canticis c. v. 14. dicitur: *Manus ejus tornatiles aureæ, plene hiacint his*, ubi Philo Carpatius ait: *Tunc tornatiles factæ sunt manus Christi, quando illas extendit in Cruce, quando clavis perforatæ fuerunt*; Christus manus suas aperiendo cælestibus nos benedictionibus locupletat: *Aperis tu manum tuam, & imples omne animal benedictione*, medetur, & sanat omnes infirmitates nostras.

Ps. 144. v. 16.

Dicens: volo.

Ho 26. in Matt. 6. Chrysostomus hom. 26. in Matth. observat, Christum

ſum in aliis ſimilibus occaſionibus, cùm, ut miracnla patraret, rogaretur, nunquam hoc verbo *Volo* uſum fuiſſe : *Hic verò, ut de poteſtate ſui, opinionem & leproſi firmaret, & populi, addidit : volo*. S. Hieronymus ibid. verbum hoc humilitati attribuit, dum ait : *Conſidera, quàm humilis, & ſine jactantia reſponſio: ille dixerat, ſi vis ; Dominus reſpondit, volo: ille præmiſerat, potes me mundare ; Dominus jungit, & dicit: Mundare*. Id quod cum illa conſideratione conſentit, quam ſuper eadem verba S. Ambroſius l. 5. in S. Lucam ſcribens, inſtituit. *Illud*, inquit, *mirabile, quod eo ſanavit genere, quo fuerat obſecratus, voluntatem timentium ſe faciet, & deprecationem eorum exaudiet*. Ipſemet Deus modum nobis interiùs inſinuat, quo nobis utendum eſt ad gratias
Pſ.144.v.19. ejus impetrandas: *Ipſe ſpiritus poſtulat pro nobis*, id eſt,
Rom 8.v.26. poſtulare nos facit.

7. Verùm enimverò opponi hoc loco poſſet objectio quædam, in quadam S. Bernardi propoſitione fundata, qui de ſpirituali & myſtica lepra diffusè tractans, dicit : *Lepra propria voluntas*, quæ propoſitio ſi vera eſt, quomodo igitur increata & incarnata Sapientia, lepram per verbum iſtud *volo* curat & ſanat? Reſponſionem porrò ex declaratione deducere poſſumus, quam ſubjungit, dum, qualiſnam lepra hæc ſit, explicat : *Propria voluntas, quæ non eſt communis cum Deo & hominibus ; ſed noſtra tantùm, quando, quod volumus, non ad honorem*
S. Bern. ſer. 3. de reſur. *Dei, non ad vtilitatem fratrum, ſed propter noſmetipſos facimus, non intendentes placere Deo, & prodeſſe fratribus, ſed ſatisfacere propriis motibus*. Gratiſſimum, quod Deo offerre poſſumus, eſt donum voluntatis noſtræ, eandem ejus voluntati ſubjiciendo; ſiquidem idipſum è
Eccl.15 v.14. noſtro arbitrio dependet. *Deus ab initio conſtituit hominem, & reliquit illum in manu conſilii ſui*. Et opus eſt, quòd aliud nihil, quàm cor à nobis poſtulet, in quo ſedes eſt
Prov.23.v.26. voluntatis noſtræ. *Præbe fili mi cor tuum mihi*. De S. Gertrude ſcribitur, cæleſtem ſponſum ejus, clavem animæ ipſius ab ea requiſiviſſe, ut pro ſuo libitu in penetralibus
Lib.4.c.23. cordis ejus demorari poſſet : *ad quod illa & quæ eſt clavis? reſpondit Dominus : voluntas tua propria*.

8. Ex quo Dominus ac Redemptor noſter in quavis actione ſua, noſtram intendit inſtructionem, eo ipſo quo leproſum hunc, qui peccatoris ſymbolum exiſtit, per verbum *Volo* ſanitati reſtituit, nos utique erudit, quod pariter divinæ ſuæ gratiæ per reſolutam quandam noſtram divinæ voluntatis arbitrio conformandi voluntatem, reſpondere & correſpondere debeamus, hoc autem fiet, ſi voluntatem noſtram divinæ legi conforma-
Pſ.1.v.2. verimus; nam ut Pſalmiſta pſ.1.v.2. ait : *In lege Domini voluntas ejus*. Una ex ſororibus S. Thomæ Aquinatis, cupida habere ab eo puncta aliqua, ad propriæ ſalutis aſſecurationem eſſentialiter requiſita, cumque ejuſmodi multa documenta S. Doctor eidem tradidiſſet, ipſaque in eadem poſtulatione uſque & uſque perſiſteret, tandem Doctor Angelicus eidem unicum tantùm verbum, ſed ſummè ponderoſum, nimirùm *volo*, eidem neceſſarium eſſe præſcripſit.

9. Paulus de Palat. in Matth. ait *In hoc verbo volo, commendat Chriſtus charitatem ſuam, quia pro leproſis mortuus eſt, transferens in ſe lepram noſtram; unde nos reputavimus eum quaſi leproſum*. Conſidera hujus verbi *volo* miram emphaſim, utpote quod filium Dei ſanguinem ſuum fundere, noſtramque redemptionem operari fecit; Chriſtus enim per os Apoſtoli ad Hebræos expreſsè æterno Patri ſuo, non per victimas & holocauſta, ſe per oblationem ſuam ſatisfactum eſſe dixit : ut verò ſimul, in quonam oblatio hæc conſiſtat, declaret, ſubjungit : *In capite libri ſcriptum eſt de me, ut faciam*
Hebr.10 v.7. *Deus voluntatem tuam*; quæ ultima verba ad Pſalmiſtam relationem dicunt, qui ſubjungit : *Deus meus volui, & legem tuam in medio cordis mei*.

Mundare.

Pſ.67.v.35. 10. Gloſſa interlinearis dicit : *In hoc Majeſtatis potentia*. Quia unico duntax at verbo imperativo, lepram ab hoc miſerabile homine fugavit : *Dedit voci ſuæ*
Pſ.28.v.4. *vocem virtutis : Vox Domini in virtute*. Veruntamen ponibid. derandum, quod Paulus de Palatio ibid. animadvertit, nimirum, quod eodem tempore, quo dixit : *Mundare*, manum quoque ſuam extendit : *Olim manum ſuam Do-*
Pſ.37.v.18. *minus in ſinu geſtaverat, quod dolens David dicebat : Ut quid avertis manum tuam & dexteram tuam de medio ſinu tuo in finem? At nunc extendit manum cùm jejunat, labo-*
rat, & ſudat, ſed tunc maximè, quando extendit tota die manus ad populum contradicentem, adeoque leproſum hunc, id eſt, genus humanum, non ſolùm verbo, ſed etiam Paſſione & ſanguinis ſui effuſione mundavit.

Et confeſtim mundata eſt lepra ejus.

11. S. Anſelmus in Matth. ait : *Nihil medium eſt inter opus divinum, & ejus præceptum, quia in præcepto eſt opus Dei; Qui dixit, & facta ſunt*.

12. Origenes in Cat. conſiderat, quod promptitudini fidei, quam leproſus in Chriſtum habuit, deſiderata pariter ſalus ejus ſubitò correſponderit: *Quia non diſtulit confeſſionem, non differtur mundatio*.

13. Etenim proprium Dei eſt, quòd ad benefaciendum & ſubveniendum ſollicitus, ad caſtigandum verò tardus exiſtat, ſiquidem *Exſpectat Dominus, ut miſe-* Iſa.30.v.1
reatur noſtri.

Verſus 4.

Et ait illi Jeſus : Vide nemini dixeris; ſed vade, & oſtende te ſacerdoti, & offer munus, quòd præcepit Moyſes in teſtimonium illis.

Et ait illi Jeſus : Vide, nemini dixeris.

1. Ex quo miraculum in conſpectu totius populi patratum fuit, quando opus erat illi, ne divulgaret, interdicere? Euſebius hujus prohibitionis hanc rationem in 3. Dom. poſt Epiph.
reddit : *Prædicare namque & Dei miracula populis narrare, ſacerdotum eſt : Leproſus verò etſi mundus ſit, ſacerdos tamen fieri non debet, quoniam illi ad hoc officium eliguntur, ut Apoſtolus ait, qui ſine crimine ſunt*.

2. S. Hieronymus ib. ait : *Et revera quid erat neceſſe, ut ſermone jactaret, quod corpore præferebat*. S. Lucas c.8. v.39. refert, Chriſtum dæmoniaco à ſe liberato, præcepiſſe : *Narra, quanta fecit tibi Deus*, cur igitur leproſo huic pariter miraculosè ſanato, dicit : *Nemini dixeris?* Nimirum in illo nos inſtruit, quod erga benefactores noſtros grati eſſe debeamus; in hoc verò docet gloriam & applauſum humanum fugiendum eſſe. Tametſi etiam bene notari mereatur, quod Chriſtus dæmoniaco illi non dixerit : *Narra quanta tibi feci*; ſed potius *quanta tibi fecit Deus*. Lucas Burgenſis ibid. Chriſtum miraculum hoc à circumſtantis turbæ oculis abſcondere ſtuduiſſe exiſtimat : idcirco eum mox à ſe ablegavit, ut S. Marcus teſtatur c.1. v.43. *Et comminatus eſt ei, ſtatimque ejecit illum, & dicit ei : Vide, nemini dixeris*. Se quidem illam ad ſacerdotes mittere prætexuit, qui invidiæ ſtimulis adverſus ipſum agitati, tantum miraculum celaſſent potius, quàm quod illius præcones extitiſſent. Janſenius c.4. concord. Chriſtum, hoc leproſum ex ſolo compaſſionis motivo, curaſſe dicit, eo quod idem Evangeliſta Marcus dicat : *Jeſus autem miſertus ejus*, non verò ut per ipſius mundationem divinitas ſua palam fieret : *Non enim ad oſtentationem ſui curavit leproſum, ſed quod miſericordiæ affectu moveretur*. Cajetanus ibid. hanc prohibitionem, divulgandi curatam lepram, potius actum humilitatis quàm timoris fuiſſe dicit : *Non quod timeat ſibi de inani gloria, ſed quod doceat diſcipulos, ut ſtudeant vitare humanam gloriam*.

3. S. Ambroſius quoque per hanc occaſionem idem nobis præſcribit monitum, dicens : *Sed ne lepra tranſire* lib.5. in Luc: cap. 5.
poſſet in medicum, unuſquiſque humilitatis Dominicæ exemplo jactantiam vitet; ſubditque Chriſtum nos docere voluiſſe : *Non vulganda noſtra beneficia ſed premenda, ut non ſolùm à mercede abſtineamus pecuniæ; ſed etiam gratiæ*. Gloſſa ord. rationem reddit, cur leproſus prohibitioni factæ non obediverit, Chriſtoque prohibenti obtemperatum non fuerit : *Non quod aliquid voluit, & non potuit, ſed dat exemplum, ut ſui in magnis, quæ faciunt, latere velint, ſed ut proſint aliis, prodantur inviti*.

4. S. Ambroſius loc. cit. aliam ſilentii, huic leproſo impoſiti, rationem reddit, quia nimirum leproſus ille, utpote à Chriſto maximo beneficio affectus, in laudibus Chriſti divulgandis teſtis nimis partialis & intereſſatus futurus fuiſſet : *Aut fortaſſe etiam illa ſilentii cauſa eſt imperati, quod meliores putabat, qui fide magis ſpontanea quàm ſuſperatis beneficiis credidiſſent*.

Sed vade, & oſtende te ſacerdoti.

5. Ad officium & munus ſacerdotum ſpectabat, ut aliquem verè lepra mundatum fuiſſe declararent, ad hoc

ut ad

ut ad aliorum hominum commercium secure readmitti posset: ac proinde Christus, illos hac in parte officio suo satisfacere voluit. Hugo Cardinalis ait: Id factum esse à Christo *Propter humilitatem, ut eos honoraret: propter utilitatem, ut videntes miraculum, credentes salvarentur: Vel propter inexcusabilitatem, ut videntes, nec credentes, justè damnarentur. Item propter veritatem, ne legem frangere videretur: Item propter ostendendam majestatem, ut non legis ordine, sed gratia sanatus monstraretur.*

6. S. Thomas in Matth. dicit Christum, ipsum in divinis voluisse sufficienter esse instructum, ideoque ipsum remisisse ad sacerdotes, utpote ad quos spectat rudes catechizare: *Hic instruit eum; parum enim esset sanare, nisi instrueret eum: Intellectum tibi dabo, & instruam te in via hac qua gradieris.* Tametsi enim nonnunquam contingat, quod in rebus ad salutem spiritualem pertinentibus nobis ipsis mundi esse, virtuosèque operari videamur, nihilominus quia tanquam judices in causa propria facilè decipi possumus, justum est, ut ad nostram directionem judicio non sacerdotum & patrum spiritualium subjiciamus.

7. Albertus Magnus in Matth. præceptum hoc ad præceptum à Christo de confessione sacramentali facienda datum, referendum esse dicit: *Hic etiam allegoricè accipitur, quod etiamsi aliquis curatus sit à Deo à lepra peccati, per compunctionem, quod adhuc tenetur se ostendere sacerdotibus per confessionem.*

Et offer munus, quod præcipit Moyses in testimonium illis.

8. Glossa ord. ait: *Quia legem non solvo, quia nondum cæpit verum sacrificium.*

9. Jansenius ibid. sanctum Lucam & sanctum Marcum scribere observat, quod Christus prædictis verbis insuper adjunxerit: *Pro emendatione tua*, id quod in duobus modis intelligi posse dicit. Primò *offer in gratiarum actionem pro emendatione tibi per me exhibita*: Et hoc sensu Lyranus pariter scribit: *Nam à peccatis mundatus debet esse Deo valde gratus.* Secundò ut sensus sit: *Pro emundatione tua legali, qua leprosi mundati adhuc curari debebant, & expiari quibusdam sacrificiis, priusquam cum mundis conversari possent.*

10. Eusebius Gallicanus in sensu morali ad oblationem alludens, dicit: *Ille igitur qui mundatur; duos passeres offerat, corpus & animam Deo reddat, ut jam non mundi voluptatibus, sed Deo serviat.* hom. in hac Dom.

In testimonium illis.

11. Hæc verba varias apud sacros Interpretes expositiones & glossas habent: Albertus Magnus ibid. hunc sensum illorum verborum esse dicit: *Offer illis munus in testimonium tuæ curationis, hoc est, ut sint testes, quod sis curatus*; In qua opinione S. Thomas quoque fuit, dum ait: *Quia cum receperint oblationem tuam, non poterunt negare, &c.* Ac proinde sanctus Augustinus ab Alberto Magno citatus dicit: *In testimonium illis, hoc est contra eos, qui si non credunt, justius damnentur.* Jansenius & ipse hanc opinionem refert, dum ait: *Hoc est, ut hæc tua oblatio pro mundatione tua, testetur illis meam potestatem, ut aut credant; aut sint inexcusabiles.*

12. Lucas Burgensis ait: *Ut testata sit illis innocentia mea, quem calumniantur legis adversarium, sive virtute mea operantur eaque humanas superat vires.* Hugo Cardinalis ait: *Ut illorum testimonio mundus habearis.*

13. S. Thomas in Matth. per hujus leprosi mundadationem, spiritualem à lepra peccati sanationem intelligit, quam tribus sequentibus modis consequimur; nimirum sistendo nos sacerdotibus, ejusdemque peccata nostra integrè confitendo; in satisfactione pro peccatis; unde præcipitur: *Offer munus, &c.* in futura infallibili divinorum præceptorum observatione, ac proinde subjungitur, *Sicut præcepit Moyses.*

Versus 5.

Cum autem introisset Capharnaum, accessit ad eum Centurio, rogans eum & dicens.

Accessit ad eum Centurio, &c.

1. Haymo Halberstadiensis in Catena S. Thomæ, ethymologiam hujus vocis *Capharnaum* exponit, dicens: *Mansi Ærar. Evang. Capharnaum enim quæ villa pinguedinis interpretatur, sive ager consolationis, Ecclesiam, quæ ex gentibus est collecta, significat, quæ spirituali pinguedine est repleta: sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea,* Hic igitur Christus majorem, quàm in Hebraismo fidem invenit, & prout mox dicetur, protestatur, dicens: *Non inveni tantam fidem in Israel.*

Accessit ad eum Centurio, &c.

2. S. Lucas scribit. *Misit ad eum seniores Judæorum.* Luc 7.3. S. Augustinus humilitatem hujus Centurionis laudans, dubium illud hoc modo resolvit: *Quia fidelissima humilitate magis ipse accessit, quàm illi, quos misit*; Et alibi de hoc eodem accessu ita scribit: *Accedit ad Jesum non carne, sed corde, non corporis præsentia, sed fidei potentia.* Sic Propheta Regius nos, ut ad Deum non corporaliter sed spiritu accedamus, invitat: dicens: *Accedite ad eum & illuminamini.* Porro lumen & notitia, quam hic homo, qui antea idololatra fuerat, à Deo accepit, sine omni prorsus exemplo existit, siquidem ipsamet æterna veritas de ipso testatur: *Non inveni tantam fidem in Israel.* Lib de Virg. cap. 3. Lib. 11. cent. Faustum, c. 8. psalm. 33. vers. 6.

3. Albertus Magnus ait: *Commendatur de humilitate, & de affectu compassionis, & de fidelitate ad servum.* Per humilitatem, ut Chrysostomus observat, hunc servum interius proximum suum, & in gradu fratris respectu sui positum esse agnovit. *Et recognovit apud Deum non esse distantiam inter Dominum & servum.* Quoad compassionem verò eousque progressus fuerat, quo S. Paulus postea pertigit, qui dicebat: *Quis infirmatur, & ego non infirmor?* Servi quoque fidelitatem permagni æstimavit, ac proinde S. Lucas de illo ait: *Erat illi pretiosus.* Porro Ecclesiastici monitum est: *Si est tibi servus fidelis, sit tibi tanquam anima tua, quasi fratrem sic eum tracta:* Dicere quoque possumus multas alias in eo fuisse Christianas heroicasq; virtutes, quibus veluti spiritualibus gressibus ad Salvatorem accessit, prouti in hujus Evangelii discursu latius videbitur. In Matth. Ibid. 2. Cor. 11. vers. 29. Eccl. 33. v. 31

4. Chrysostomus & alii Expositores existimant, quod dum hic Centurio ipsemet in propria persona sese ad Christum recipere vellet, seniores populi Judæorum, ob ædificatam ipsis ab eo synagogam, & ut quantopere personam ejus æstimarent, ei ostenderent, se ad Christum pro obtinenda servi illius salute, abituros, eumque in ejus domum deducturos esse, sponte propria obtulerint. Unde S. Thomas S. Augustini authoritatem adducens ita scribit; *Quod dicitur quod venit, totum refertur ad intentionem, quia ille facit rem, cujus authoritate facit.* Et Hugo Cardinalis ait: *Qui per amicos accedit, satis dicitur accessisse: alii dicunt; quod in propria persona interfuit, sed verbum commisit senioribus, quod fuit humilitatis.* Hom. 29. in Matth. In Matth.

5. Glossa S. Lucam minutatim retulisse dicit, quidquid occurrit: Matthæum vero, qui brevitati studebat, tantum dixisse: *Accessit*, id est ivit, ob vivam fidem, quam se habere probavit, adducitque Hemorrhoissæ exemplum: *Ut mulier*, inquit, *quia credidit, magis dicitur tetigisse Christum, quàm turbæ, quæ comprimebant; ita Centurio quo magis credidit, eo magis accessit.* Ibid.

6. Theophylactus dici posse existimat; quod Centurio à principio seniores ad Christum miserit, utpote qui, ut se in ejus gratiam tanto amplius insinuarent, ad hoc se sponte obtulerant: *Deinde periculo crescente, verisimile est per se accessisse.* Vel etiam credere possumus, Centurionem seniores sponte propria misisse, postea verò mutato consilio, consultius fore judicasse, ut Christum personaliter accederet. Unde Chrysostomus: *Calamitate oppressi homines, modo hoc, modo illud consilium anteponunt.* Vel etiam Christum tam in procinctu constitutum esse, ut in ejus domum descendat, præsentiens obviam ipsi processit, ut profundissima cum humilitate & benevolentia eum reciperet; ad verificandum verò id, quod S. Lucas scribit: nimirum quod alios, seniores videlicet, ad eum miserit, dici potest, id factum nihilominus esse, qui se indignum esse reputabat, qui ad hoc ab eo postulandam gratiam in conspectum sese sisteret. Et quidem hi solùm jussi fuerant, ut pro liberatione servi supplicarent: verisimile tamen est, quòd hi, qui missi fuerant, ad hoc, ut Centurionem benefactorem suum magis honorarent; seque pro beneficiis receptis gratos exhiberent, à Domino, ut in propria persona in domum Centurionis venire dignaretur, rogitarint. Hom. cit. in Matth.

Centurio rogans, &c.

7. Paulus de Palatio quatuor Centurionum mentionem facit, de quibus Spiritus sanctus in novo testamento scribit, quorum primus hic est; secundus ille, qui in Calvariæ monte Christum filium Dei confessus fuit: Tertius Cornelius, à S. Petro baptizatus & Catechismo imbutus: quartus denique is, qui tanta cum benignitate erga S. Paulum se gessit. *Hi omnes pii fuerunt, ut notaretur; si laicus, homo gentilis, militiæ adscriptus, & aliorum præfectus ita humilis est, & pius, quantò potius reliqui omnes, qui pietatem professi sunt?*

8. Jansenius ibid. cultum & religionem admiratur, quam hic Centurio erga Deum exhibuit, non obstante, quod antea secta gentilis, professione verò miles fuisset, & quidem hanc pietatem & religionis cultum non præsetulit tunc pridem, postquam servus ejus ab infirmitate liberatus fuit, sed diu ante, hujus namque pietatis seniores Hebraismi coram Christo testimonium perhibent dicentes: *Dignus est ut hoc illi præstes, diligit enim gentem nostram, & synagogam ipse ædificavit nobis.* L. 7. 4. 5.

9. Non desunt qui dicant, ipsum, utpote qui urbis Capharnaum gubernationem loco Cæsaris administrabat, à principio erubuisse & rubore deterritum fuisse, quo minus in persona propria Christum accederet, utpote qui secundum exteriorem apparentiam & mundi æstimationem *erat opprobrium hominum*. Unde Principes synagogæ dixerunt: *Nunquid ex Principibus aliquis credidit in eum?* veruntamen postquam mors falcem suam in ejus domo super servum, qui *erat illi pretiosus*, gyrare & vibrare cæpit, omni fastu & humano respectu deposito, tanta cum submissione ad Christum ipsemet personaliter accessit: *Multiplicatæ sunt infirmitates eorum, postea acceleraverunt.* Ps. 15. 4.

10. Enimvero considerabiles valde sunt hæ duæ personæ, qui in theatro Evangelico hodie comparent, quarum unus leprosus, alter vero miles erat, ambo magno à Salvatore beneficio cumulati; primus Hebræus, alter idololatra & gentilis erat. S. Thomas in Matth. dicit: *Per quod datur intelligi, quod non solum pro Judæis, sed pro gentibus Christus venit*, quamvis cum hoc discrimine, quod primo loco pro Hebræis venerit; & sic leprosus ad adorandum Christum genus sua flexit, ita quoque Centurio profundissimam erga ipsum humilitatem exhibuit: *Ille sibi sanitatem quærebat*, inquit Jansenius, *hic servo: ille coram existentem credidit se posse sanare, hic etiam absentis verbo hoc tribuit: ille ex animi submissione in faciem procidens insigni profecto modestia oravit: si vis, potes me mundare, hic autem submissius egit, indignum se ducens, qui vel ipse Dominum appellaret, aut ad se venire sustineret.* Porro leprosus credentes ex Hebraismo præfigurat, qui pauci quidem numero, sanctitate verò insignes fuere. Centurio verò qui gentilissimi typus erat, quoad fidem palmam alteri prætulit, siquidem hic sibi dici audivit; *Non inveni tantam fidem in Israel.* Notandum quoque est, quod Christus in propria persona sanavit leprosum, quia Judæis ipsemet personaliter prædicavit; at verò Centurionis servum sanavit absentem, quia gentiles ad veræ fidei notitiam post Christi ascensionem per Apostolos fuere perducti.

11. S. Thomas in Matth. circa hos duos, leprosum scilicet & Centurionem, aliam instituit moralem observationem, nimirum quòd leprosum per se & directè petierit gratiam Centurio verò, ut S. Lucas scribit, seniores Judæorum ad Christum misit; *Et hoc quia Deus aliquorum miseretur per propriam devotionem, quorundam per aliorum intercessionem.*

Versus 6.

Domine puer meus jacet in domo paralyticus, & male torquetur.

1. Digna utique est admiratione eximia illa charitas & compassio, quam Centurio erga hunc servum suum exercuit: *Jacet in domo*, inquit Hugo Cardinalis, *contra illos, qui statim famulos ægros ejiciunt, & ad hospitale mittunt.* Eandem quoque observationem S. Antonius Paduanus fecerat, adjungendo, quod; *Non faciunt differentiam inter ipsos & canes, nam statim de domo abjiciunt eos*; neque credibile est, ipsum ob proprium suum interesse id fecisse, eò quod obsequio servi sui orbatus erat, quia tanquam Centurio super centum milites alios, dominium, & authoritatem habebat. Unde Toletus in cap. 7. Luc. ait: *Plurimi illum faciebat, non quidem ex avaritia, sed ex dilectione & charitate.* Unde hanc deducit consequentiam, quod quisquis à vera charitate moveretur, *aliorum saluti non minus quàm propriæ invigilat.* Ser. in fer. 5. Cœn.

2. Hugo Cardin. ibid. ad hujus boni Domini afflictionem sese reflectēs scribit: *Ecce compassio, quasi dicat, morbus est meus, quis infirmatur, & ego non infirmor?* Enimvero tametsi gentilis miles & paganus fuerit, ad charitatem tamen usque S. Pauli Apostoli pertigisse videtur: *Ob id mirandum maximè*, inquit Didacus Stella in c. 7. Lucæ, *quia nondum audierat Paulum, qui cum admonuisset servos, quales deberent esse, erga ministerium Dominorum suorum, jubet protinus, ut ipsius Domini paria rependant, ad Ephes. 6. Et vos Domini eadem facite illis.* Author imperfecti hom. 22. *Inter servum & Dominum nullam differentiam æstimabat* (ita de bono hoc Domino, tantopere erga servum suum benigno & compatiente scribit) *Sciens quoniam etsi dignitas in hoc sæculo diversa est inter eos, una est tamen natura illis, ideo magis Dei imagine honorabat in homine, quam opus captivitatis contemnebat in servo.* Porro credibile est, Centurionem hunc servum in bello, à se captum sibi in servitutem adsciviisse; ac proinde quia varius est eventus belli, fieri potest, eundem Dominum hunc in modum secum ratiocinatum fuisse: Sinistra illa fortuna, in quam servus meus nuper incidit, mihi quoque alia die facile potest evenire, ut scilicet ab hoste meo in captivitatem adducar, quapropter omnem servo meo benevolentiam & charitatem exhibere statui, justo namque Dei judicio & dispositione fiet, ut quam compassionem ego in præsentiarum servis meis exhibeo, eadem quoq; pro tali tempore & occasione exhibeatur & mihi: *In qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis.* Matth. 7. 2.

3. S. Lucas c. 7. v. 2. de hoc servo expressè dicit: *Illi erat pretiosus*; & meritò, tanti namque valoris hunc servum apud Centurionem æstimatum fuisse, dici poterit, quantum est pretium, quo sibi comparavit regnum cœlorum. Unde Basilius Seleucus dicit: *Servi sanationem requirens Dominum reperit, dumque ipse servi sanationem venatur, fit ipse Domino præda*, S. Antonius Paduanus ser. cit. ly *Meus* considerat, & ait: *Ideo dicit meus, id est, dilectus mihi.* Hic etenim servus occasionem illi dederat, verum agnoscendi Deum, operibus se misericordiæ impendendi, adeo heroicos, excitandi fidei, humilitatis, modestiæ, compassionis, spei, charitatis, multarumque aliarum virtutum Christianarum actus; & tametsi infirmus, & consequenter servitio Domini sui obeundo inutilis esset, eò vel maximè quia infirmitas ejus habitualis, id est, paralysis erat, *nihilominus*, inquit S. Bonaventura, *non erat Domino oneroſus, sed charus, propter Domini sui pietatem*; unde servum hunc honestissimis moribus, optimisque qualitatibus imbutum fuisse clarè deducitur. Et ideo Author imperfecti hom. 22. ait: *Secundum dilectionem Domini, mensurate fidem servi, nec enim possibile erat, ut sine pretio bonorum morum, tantam sibi dilectionem Domini comparasset.* Orat. 19. In Luc.

4. At enim quantumcunque Centurioni servus hic charus fuerit, atque in ejus salute procuranda maximè sollicitus fuerit, nihilominus ut idem Author scribit: *Vide sapientiam Centurionis, quia non dixit vel hic constitutus sana eum, sciebat enim quia potens est ad faciendum, sapiens ad intelligendum, misericors ad exaudiendum, ideo infirmitatem tantummodo exposuit, remedium autem sanitatis in potestate misericordiæ ejus dimisit.* Albertus Magnus in Matth. verba Centurionis virtuti discretionis ejus attribuit; *Tantæ discretionis, quod exaudire se expedit, vel non exaudire si non expedit, relinquit judicio Domini.* Dionysius Carthusianus ibid. eadem verba humilitati adscribit: *Non inutili; dic ut curetur, veritus ne tanto munere esset indignus.* Veruntamen tametsi ne verbum quidem tulit, quod exprimere possit desiderium, quo servum suum sanatum esse cupiebat, nihilominus ut Lucas Burgensis ibid. observat: *Satis intelligitur implorare opem, qui se potentiori miseriam suam exponit.*

Jacet in domo paralyticus, & malè torquetur.

5. Chrysostomus ait: *Excusande se quare non adduxerit*; siquidem ex quo servus ille moribundus erat, in vehe- Hom 27. in Matth.

vehementi illo viæ motu, mori facile & exspirare potuisset. S. Antonius Paduanus dicit: *Jacet, & non potest venire ad te ad salutem petendam.* At verò Hugo Cardinalis econtra vivaciorem in hoc milite fidem emicuisse dicit, quam in illis, qui similem quendam paralyticum per tectum coram Salvatore submiserunt: *Major fuit fides hujus quàm illorum: credidit eum, quod absens potuit curare.* S. Antonius Paduanus ex loco, in quo servus ille infirmus jacebat, hanc elicit moralitatem: *Hujus pueri infirmitas est in Capharnaum, id est, in consolationibus hujus mundi infirmatur. Male torquetur*; siquidem solus spiritualis magis in prosperitate periclitatur, quàm inter adversitates & tribulationes. Unde S. Augustinus ait: *Mundus iste periculosior est blandus, quam molestus, & magis cavendus, cum illicit diligi, quam cum admonet cogitque contemni.*

Ser. 5. Ciner.
Ibid.
Ibid.
Ep. 144.

6. Didacus Stella aliud quid ponderat, circa servitium, quod à Centurione in statu desperatæ salutis servi sui, tantopere æstimabatur: *Solet Dominus homines pios & sibi obsequentes gravi dolore afficere*, moxque illius rationem reddit: *Ut nihil præter ipsum diligamus, & ille solus cor nostrum & animam possideat.*

Versus 7.

Et ait illi Jesus: Ego veniam, & curabo eum.

1. Hinc clare videtur, quanta sollicitudine Christus agatur, ut nobis benefacere possit. In Isaia scribitur: *Ad vocem clamoris tui, statim ut audierit, respondebit tibi.* Lucas Burgensis verba Salvatoris hunc in modum exponit: *Paratus sum venire & curare eum*; & paulo post: *Promptus est Jesus ad beneficentiam.* Imo ut idem Author observat, *Plus facere vult, quàm potentis oratio & mens optare videatur.* Cùm verissimum sit, quod in collecta quadam sancta mater Ecclesia protestatur: *Abundantia pietatis tuæ & merita supplicum excedis & vota.*

Isa. 30. 19.
Ibid.

2. Hugo Cardinalis de hoc benignissimo responso, quo se filius Dei ad accedendum in propria persona ad infirmum, liberaliter obtulit, ita scribit: *In hoc autem tanta confusio medicorum, quia tantus medicus descendit ad pauperem servum, non quærens de pecuniæ quantitate.* Porro ventilata est ab omnibus expositoribus sacris quæstio hæc, cur Christus ad domum Reguli, filium ejus sanandi causa abire noluerit, & tamen tanta cum facilitate non rogatus, nec coactus, ad servum hunc in propria persona visitandum sese obtulerit? S. Ambrosius dicit: *Ibi noluit pergere, ne in Reguli filio videretur magis divitiis detulisse: hic ipse perrexit, ne videretur in Centurionis famulo despexisse conditionem servilem: Omnes enim, servus & liber in Christo unum sumus.* Author operis imperfecti, huic se opinioni subscribens, subjungit: *Si enim divitem honoras, propter personam ipsius honoras; si autem pauperem honoras, propter personam Christi honoras.* Salmeron hoc loco notat, Christum in hac actione instructionem dare voluisse, primo judicibus, ut scilicet justitiam æqualiter pauperibus ac divitibus ministrent. Secundo confessariis, ut eadem cum affabilitate & benevolentia agant cum pauperibus, qua cum divitibus agere solent, paritas enim illis habenda est, quoad omnem personarum statum & conditionem. Porro tota vita Christi, ejusque doctrina, miracula, discipuli & Apostoli, & quidquid ad ipsum spectabat, humilitatis characterem sibi impressum habebat. S. Bonaventura quoque scribit: *Hoc facit ad excludendam personarum acceptionem, secundum quod dicitur: Pusillum & magnum ipse fecit, & æqualiter cura est illi de omnibus.*

In Matth.
Lib. 5. In c. 7. Luc.
Tom. 6. tr. 22.
In Luc. c. 7.

3. Author imperfecti in Centurione considerat, quod fuerit primitiæ gentilitatis, quæ ad Christum convertenda erat: *Primus fructus ex gentibus, ad cujus fidei comparationem, omnium Judæorum fides infidelitas est inventa*; id quod tamen intelligendum est de primo fructu post prædicationem, non verò de primo fructu post Messiæ adventum.

Hom. 22.

4. S. Thomas dicit, Christum ad personaliter servum hunc visitandum se obtulisse: *Quia præsentia Christi est causa salutis.* Ad sanandam animæ alicujus infirmitatem lethiferam, nullum est securius remedium, quam se in continua Deipræsentia ubique exercere. At verò opponit Albertus Magnus: *Non legitur venisse personaliter.* Respondetque *Dicendum, quod personaliter venit, quando secundum præsentiam suæ Deitatis per beneficium curationis se præsentem exhibuit.* Verum quæ causa est, quod cum se venturum promiserit, ad infirmum tamen nunquam pervenerit: Lucas Burgensis dicit: *Quamquam non tam quod id facturus esset, venturum se dixerit, quam ut Centurionis arcanis fidem eam eliceret, quæ mox enituit.*

In Matth.

Versus 8.

Et respondens Centurio ait: Domine, non sum dignus, ut intres sub tectum meum, sed tantum dic verbo & sanabitur puer meus.

Domine non sum dignus, ut intres sub tectum meum, &c.

1. Chrysostomus superbiam & fastum illorum, qui impetrant, considerat, dum ait: *Tanta certe eorum superbia est, qui principatus præfecturasque gerunt, ut nec calamitatibus victi ad humiliora condescendant.* Porro Christus, secundùm exteriorem apparentiam pauper & nudus erat, & tamen Centurio hic *Princeps existens, & gentilis*, ut Albertus Magnus observat, *habitationem suam non vocat domum, sed tectum, quod solum est defendens ab incommodis aeris.* Imo idem Albertus credit, vere pauperculum quoddam fuisse tugurium, ac proinde hisce verbis illud laudat: *Ecce quàm parca sustentatio ex usu rei familiaris:* veruntamen credibilius est, Centurionem domum suam ita ex humilitatis instinctu laudasse, domum suam in conspectu Dei illius hoc modo appellando, cujus immensitati capiendæ ampliss imæ quoque cælorum sphæræ nimis sunt angustæ. Quam sententiam etiam S. Antonius Paduanus tenuit, dum ait: *Nota in verbis Centurionis profundam humilitatem, & modestam urbanitatem: Non sum dignus, ut intres sub tectum meum; non palatia, non castra, sed tectum, ad declinandum vanitatis jactantiæ fastum.* Salmeron ita ipsum locutum fuisse dicit: *Non quod domus ejus non esset splendide ornata*; nimis enim probabile est, ipsum conformiter dignitati & gubernationis, quam obtinebat, domum habuisse: at verò uti idem Author subjungit, Christus oculos suos non ad capacitatem domus, vel ad ornatum illius directos habebat, utpote qui humilitatem & paupertatem quam maxime diligebat. Unde in eadem Capharnaum, intra angustias domus socrus S. Petri hospitatus erat. *Cum centurio dives esset & nobilis, non videtur ædes tenues & exiles tenuisse*, qui idem efficacem satis ad id concludendum adducit rationem, quia non dixit Centurio, domus mea non est digna ut te recipiat, sed ego non sum dignus.

Hom. 27. In Matth.
Ibid.
S. Ant. de Pad. ser. cit.
To. 6 tr 22

2. In Habacuc. c. 1. v. 13. dicitur: *Mundi sunt oculi tui, ne videas malum, & respicere ad iniquitatem non poteris.* Et ideo verisimile est, Centurionem hunc timuisse, ut Christus à militibus suis offenderetur, qui utpote militaris vitæ homines utique dissoluti erant, teste Poeta, qui canit:

Nulla fides pietasque viris, qui castra sequuntur.

3. Maxime cum optime scire debuerit, quòd Christus erat pax nostra, ac proinde Origenes putat Centurionem dixisse *Miles gladio accinctus, sanguinem fundens, ad prælium extens, & ob hoc non sum dignus, &c.* Lyranus in ea fuit opinione, quod Centurio, licet Christo obviam processerit, & pro servi sui sanitate impetranda eundem rogarit, idola tamen domi suæ nihilominus retinuerit; cui tamen Salmeron se opponit, dicens: *Quia indignum hoc viro, qui tantam fidem de Christo conceperat, & quem Christus primitias gentium credentium constituebat.* Unde posita veritate illius, quod Lyranus asserebat, morale quoddam documentum abhinc deducere possumus, nimirum, quod primo omnia inordinatorum affectuum idola ab hospitio animæ nostræ ejicienda sint, ac tum demum à nobis recipiendus sit Christus. Unde *Genes. 35. v. 2.* dicitur prius: *Abjicite Deos alienos, &c.* & paulo post invitamur: *Ascendamus in Bethel, ut faciamus ibi altare Domino.* Rabanus similem fere conceptum tangit, cum ait: *Propter conscientiam vitæ gentilis, gravari se magis dignatione putavit, quam juvari,* id quod cum tritissimo illo S. Pauli axiomate optime concordat: *Qui manducat & bibit indigne, judicium sibi manducat & bibit.*

Hom. in diver.
In Matt.
Ibid.

4. Origenes ait: *Quando corpus & sanguinem Domini manducas & bibis, tunc Dominus sub tectum tuum ingreditur.* Et quidem tametsi nullam haberemus versus hunc Centurionem obligationem, hæc tamen præ-

Incat. S Th.

In c. 7. Lucæ. cipua est, ut Salmeron notat, quia *Nos his verbis de digne suscipiendo Christo instruxit, sive potius per eum Spiritus sanctus.* Veruntamen Cardinalis Toletus duo dubia hic movet. Primum est, quomodo dictum istud nonis accommodetur, cum Centurio eo tempore, quo verba illa dicebat, Christum in domum suam non receperit, prouti nos illum in sacramento præsentem, in animæ corporisque nostri hospitium recipimus. Secundum est, cur nos, dum indignos nos ad illum recipiendum protestamur, illum nihilominus recipiamus, tametsi Apostolus 1. Cor. 11. dicat: *Qui manducaverit panem hunc, vel biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis & sanguinis Domini.* Et quidem ad primum dubium respondet quòd Ecclesia in sacrosanctæ Eucharistiæ administratione, duos præcipue actus exercere intendat; nimirum unum, qui est fidei actus, venerando in eadem sub speciebus sacramentalibus eundem Deum & hominem, quem miles iste eisdem verbis visibiliter veneratus & confessus fuit: alium verò actum humilitatis, dum nos tanto hospite recipiendo indignos protestamur & agnoscimus. *Gratia ipsius est, quòd velit ad nos accedere.* Quoad alteram verò difficultatem vel dubium distinguit, & dicit: *Duplex est dignitas, una rei, & hac nemo potest digne suscipere Christum: alia est præparationis, & hac potest homo digne eum suscipere, si ea faciat, quæ fieri ipsemet, qui suscipi voluit, mandavit; quod si quis ea non exhi-*
Tom. 6 tr. 22. *bet, indigne suscipit.* Salmeron insuper, qua ratione domum mundare debeamus, bis verbis notat & monet: *Ingrediendo in domum sordidam corporaliter minime Deus offenditur, quemadmodum in corde immundo spiritualiter habitare.* S. Ambrosius ait: *Magnæ & perfectæ*
Serm. 80. *fidei vir, qui intelligeret, Christum cælorum esse Dominum, dum verebatur ne hospitii sui eum angusta non acciperent.* Insuper etiam hæc fides in Centurione emicuit, dum firmiter Christum utpote Deum, in omni loco præsentem esse, suumque servum etiam absentem unico duntaxat voluntatis actu sanare posse credidit: *Contradicente Centurione* (inquit S. Ambrosius) *non pergit ad domum Dominus, sed pergit Domini medicina.*

Ibid. 5. Idem Card. Toletus quoque boni hujus militis profundam ponderat humilitatem, dum ait: *Non servi indignitatem opposuit, dicendo: Servus meus non est dignus, sed propriam.* Plurima Centurio ille populo Hebræorum beneficia contulerat, adeout synagogam quoque eidem ædificaverit, ubi in lege & cultu divino Judæi erudiebantur. *Diligit gentem nostram, & synagogam ipse ædificavit nobis. Id consideratum*, inquit Jansenius, *magis admirandam facit ipsius humilitatem, ut, qui post tam magna beneficia populo Judaico collata, adhuc putavit se dignum esse aspectu Domini.* Imo tunc Christo dixit: *Non sum dignus*, quando omnes seniores populi, ipsimet primæ & æternæ veritati concorditer dixerunt: *Dignus est, ut hoc illi præstes. Mi-*
In Luc. *sit ad eum seniores*, inquit S. Bonaventura, *quasi ipse non esset dignus accedere, nec auderet; meipsum non sum dignum arbitratus, ut venirem ad te*, ait ipsemet. Salmeron duos in eo notans actus humilitatis: *Nec se ad Christum venire, nec Christum ad se descendere dignum ducit, nec recipere venientem, nec quærere illum, ut veniat.* Et quamvis certum sit, ipsum digniorem fuisse, qui Christum accederet, quàm seniores Hebraismi ab ipso ad Christum missi fuerint. *Vera tamen modestia proprios, non alienos defectus respicit.*

6. In hac humilitate & subductione sui à Christo instruimur, quod verus cum Deo negotiandi, gratiasque cælestes ab eo obtinendi modus, non in præsumptione, sed in propria diffidentia consistat, dum scilicet quis se, ut cum Deo agat, indignum esse censet; meliusque sit affectibus cum Deo loqui, quàm verbis, magisque expediat ab eo retrocedere, quàm præsumptuose se in ejus faciem sistere; hoc est enim optimum, Deo propinquius approximandi medium, prouti magno suo beneficio expertus est Publicanus, *qui à longè stans, nec audebat oculos ad cælum levare*; & tamen idem *cælum ad se potuit inclinare.* Sanctus Lucas dicit, quòd, dum Christus non procul à domo ejus aberat, aliquos ei obviam miserit, qui ei dicerent: *Non sum dignus, ut sub tectum*
In Luc. *meum intres.* Sanctus Bonaventura super illum locum: *Cum jam non longe esset à domo*, ita scribit: *prope enim erat domui corporali, sed propior domui mentali; juxta illud Psalmi: Prope est Dominus omnibus invocantibus eum. Diversum dicitur de malis: Prope es tu ori eorum, longe à renibus eorum, non talis erat iste, cujus signum erat præcipua humilitas.* S. Augustinus à Glossa cita- Serm. 6. de verb. Dom. tus dicit, quòd eo ipso, quo se indignum æstimavit, à Salvatore nostro dignus fuerit declaratus: *Non in cujus parietes, sed in cujus cor Christus intraret; neque hoc diceret cum tanta fide & humanitate, nisi jam illum, quem timebat intrare domum suam, corde gestaret; nam non erat felicitas, si Dominus Jesus intraret in ejus parietes, & non esset in pectore ejus.* Ipse quidem minime convenire existimabat, quòd Deus ille, de quo scribitur: *Candor lucis æternæ*, habitationem ejus ingrederetur: at verò, ut S. Ambrosius ait: *Dum æ-* Serm. 89. *des suas injuriosas putat magis eas honorificas facit & gratas.*

7. Quisnam obsecro apud divinum hunc hospitem, tanquam excellentiora merita habens, gratior & acceptior fuit, an Zachæus, qui *excepit illum gaudens in domum suam*, an verò Centurio noster, qui dixit: *Non sum dignus*, &c. S. Thomas quidem quæstionem Part. 3. q. 80. a. 10. ad 3. hanc hunc in modum decidit: *Ambo Salvatorem honorificantes, quamvis non uno modo*; veruntamen asserere possumus, Centurionem majus sibi Dei lumen & notitiam comparasse, quàm Zachæus acquisierit, quia quanto amplius quis se in hac Dei notitia exercet, tanto se familiari Dei consortio indigniorem esse reputat. Unde in Præfatione Missæ habemus, quòd Angeli, qui minus lumen habent, magisque à suprema illa Triade sunt remoti, *laudent* Deum: *quem laudent Angeli*: dominationes verò, qui viciniores existunt, *adorant*: denique Potestates, quæ illuminatissimæ sunt, *tremunt*.

8. S. Petrus cælesti Magistro suo dixit: *Exi à me Do-* Luc. 5. v. 8. *mine, quia homo peccator sum*, ubi Chrysologus ait: Serm. 15. *Sic eum Petrus exire à se rogat, quomodo Centurio eum ad se supplicat non venire: agit uterque, ne indignitas hospitii in hospitis maneat injuriam.* Et ideo sicut Petro mundi conversionem, & inter discipulos primatum hisce verbi: prædixit: Ex hoc jam eris homines capiens, ut Dionysius Carthusianus advertit, ita quoque ad Centurionis humilitatem exaltandam, dixit: *Non inveni tantam fidem in Israel: dico enim vobis*, &c.

Sed tantum dic verbo, & sanabitur puer meus.

9. Glossa interlinearis ad hæc verba dicit: *Magna fides, quæ Dei dicere credidit esse facere.* Nequaquam controverti posse videtur, quin Centurio iste hoc loquendi modo, Christum illum esse Deum agnoverit, de quo scribitur: *Portat omnia verbo virtutis suæ; quia postu-*
Loco cit. *lat verbum*, inquit Chrysologus, *non de loquendi usu, sed de virtute faciendi*; quale autem hoc verbum sit, quod postulat, mox declarat, dum ait, illud esse verbum divinæ omnipotentiæ proprium. *Verbum, de quo dictum est: Misit verbum suum, & sanavit eos.* Porro Toletus prædicta verba ita interpretatur: *Jube,* In Luc. 7. *impera, quod solius Dei est.* S. Antonius Paduanus Serm in fer. 5. Cin. cavendum nobis esse monet, ne credamus ipsum in ea fuisse opinione, ac si ad servum suum sanandum, verbo omnino opus esset. *Sed propterea dixit solum: dic verbo, ut aliis faceret notum, suum puerum Christi virtute sanatum.*

Versus 9.

Nam & ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites, & dico huic vade, & vadit, & alii veni, & venit, & servus meo: fac hoc, & facit.

Nam & ego homo sum, &c.

1. Ex hoc loquendi modo clare deducitur, quòd ad commodum servitium suum non defuerint multi alii servi, quorum opera uti potuisset, & tamen de unius solius servorum suorum salute adeo se sollicitum & zelosum esse probavit. Unde Hugo Cardinalis salutare Ibid. deducit documentum pro Ecclesiasticis, quibus multarum animarum commissa est salus, inter quas tamen vix una sana esse conspicitur: *Ita solliciti sint, ut iste Centurio, qui centum milites habens sub se, & propter unum servum ægrum tam sollicite, tam devote rogabat Deum, ut sanaret eum: sic debent & ipsi facere, rogare aliquos ut venirent, & verbo prædicationis sanarent ægros suos, hoc facerent, si essent eis pretiosi:* Paulus de Palatio ad præstitã In Matt.

Centu-

Centurionis, à servis suis exactam obedientiam, sese reflectens, ita scribit: *Agnoscant Principes nostri documentum pulcherrimum; si volunt subditorum obedientiam, habeant ipsos pretiosos; ideo enim arbitror, Centurio habebat milites obsequentes, quia pretiosos eos habebat;* bene illos tractabat in victu & vestitu, aliisque in necessitatibus, & ideo erga eum reverentes, fideles & obedientes erant. In c. 7. Luc. Eandem quoque observationem Didacus Stella habet, dum ait: *Unde obsecro tanta obedientia orta erat? quia benigne, & quadam benevolentia cum illis agebat.*

2. Considerabile verbum est, quod Centurio edidixit, dum ait: *Nam & ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites. Non jactabat potentiam quam nec solam protulit, nec priorem,* inquit S. Ep. 24. Bernardus: *Dicturus quippe: habens sub me milites, præmisit: homo sum sub potestate; prius se agnovit hominem, quàm potentem; agnovit inquam se hominem homo gentilis, & ut in se jam impleri ostenderet, quod longè ante dixerat David: sciant gentes, quoniam homines sunt; homo, inquit, sum; & homo sub potestate. Jam quidquid subinferat, suspectam non habemus jactantiam, præmissa siquidem est humilitas, ne altitudo præcipitet.*

In Luc. c. 7. 3. Quærit Toletus: Cur Centurio tot exempla simul multiplicarit, dicendo: *Dico huic: vade, & vadit, & alii: veni, &c.* Et respondet, id ipsum feciisse, *ut significaret Christi providentiam, ac prudentem dispensationem, qui variis utitur causis ad effectus diversos, nec uni omnia, sed singulis pro ipsorum ratione singula imponit.* Præterea hoc loquendi modo clarius nobis amplam potestatem, & voluntatis Cnristi libertatem exprimere voluit: *Sicque confitebatur Christi divinam gubernationem, & amplissimam potestatem, & liberrimam voluntatem* Tom. 6. tr. 22. Salmeron ad sensum literalem alludens, ait: *Ex his tribus, qui obedientiam illi præstabant in absentia, colligit, Christum posse in absentia sanare.* Ibid. Lucas Burgensis eum *à minori ad majus* argumentatum fuisse dicit, quasi diceret: Si ego, qui homo sum subditus alteri, id est, Tribuni, & Cæsaris imperio & directioni subjectus, nihilominus per imperium & gubernationem, quam in milites aliquos obtineo: *Multa solo verbo, solo jussu facere valeo, illis nimirum mandatis meis obtemperantibus, quanto tu magis,* In Matth. *&c.* S. Anselmus hac paraphrasi verba illa explicat: *Ego sum purus homo, tu Deus: ego sub potestate Domini, tu Deus omnium; habens sub me milites, tu Angelos; dico huic: vade, & vadit: tu huic infirmitati dic: vade, & ibit: & alli veni, & venit; & tu dic sanitati: veni, & veniet: & servo meo fac hoc, & facit,* In Matt. *& tu dic Angelo, sana eum, & sanabit.* Theophylactus morbos, milites & bellatores Dei esse dicit: *Corporales enim morbi milites sunt, & ultores Dei.* S. Au- Ser. 6. de verb Dom. gustinus in persona hujus Centurionis simile format argumentum: *Si ego homo sub potestate, jubendi habeo potestatem, quid tu non possis, cui omnes serviunt potestates?*

Versus 10.

Audiens autem Jesus miratus est, & sequentibus se dixit: Amen dico vobis, non inveni tantam fidem in Israel.

Audiens autem Jesus miratus est.

S. Thom. in Matt. 1. Dicat hic forsitan aliquis, quomodo hæc verba de Christo verificari possunt, in quem nulla cadere potest admiratio? *Admiratio non cadit in Deum,* inquit hoc loco Doctor Angelicus, *quia non fit, nisi ex ignoIn c. 7. Luc. rantia causæ, quæ non potest esse in Deo.* Toletus ait: Ibid. *Miratus dicitur ut homo;* Jansenius dicit: *Quædam admiratio non ex ea parte, qua omnia ei erant cognita, sed ex ea parte, qua experimentali notitia hactenus ei cognita fuerat tam nova & insolita fides Centurionis;* vel etiam secundùm eundem Jansenium, admiratus fuisse dicitur: *Quia in modum admirantis vultum suum composuit;* adeo ut qui verba, faciem, & omnes alios exteriores gestus intuitus fuisset, facile ipsum admiLib. de gen. cor. Manich. c. 8. ratum fuisse, credere potuisset. Unde & Lucas Burgensis ait: *Mirantis more se habuit, & locutus est.*

Hom. 22. 2. S. Thomas dicit: *Magnum, admirandum putavit, càm turbis sequentibus ostendit, & commendat eum.* Quod idem diu ante scripserat S. Augustinus, dum ait: *Quod mirabatur Dominus noster, nobis mirandum esse significat.*

3. Author imperfecti dicit: *Quid primum miretur in Centurione? Humilitatem, aut fidem, aut sapientiam, aut bonitatem?* Hugo Cardinalis ait: *Miratus, quòd in velamento carnis cognovisset excellentiam majestatis.*

4. Didacus Stella moralem quandam observatio- In Luc. c. 7. nem super hæc verba instituit; dicit enim: Christum non fuisse admiratum in Centurione, divitias, dignitatem, vel quamcunque aliam pompam aut factum humanum, sed solam virtutem; siquidem militis hujus fidem cum stupore & admiratione summè deprædicat.

Et sequentibus se dixit: Amen dico, &c.

5. Chrysologus dicit: *Dat normam credendi, qui* Serm. 35. *nondum christianæ scholæ ingressus est disciplinam.* Porro in quonam sensu hæc verba intelligenda sint, variæ de eo ab interpretibus adducuntur expositiones. S. Hieronymus dicit. *De præsentibus loquitur, non de omnibus retro Patriarchis & Prophetis, nisi forte in Centurione fides gentium præponitur Israeli.* Eandem quoque opinionem S. Thomas sustinet, dum ait: In Matt. *Dicendum: non inveni tantam fidem in Israel in tempore illo,* vel ut Lucas Burgensis ait: *Ex quo hactenus prædicavi;* siquidem historiam hanc, prædicationis ejus anno secundo, accidisse constat. Cajetanus dicit: *Scilicet ex tempore, quo quæro fructum prædicationis meæ, & miraculorum, quæ operatus sum.* Unde, ut idem Lucas Burgensis subjungit, Christus dum ait: *Non inveni tantam fidem, &c.* dicere voluit neminem inveni, *qui tantum in fide profecerit ex prædicatione & miraculis meis.*

6. Verum enimverò, quot insuper alii illo tempore in Hebraismo erant in fide Messiæ illuminatissimi? quos tamen Centurio iste longo intervallo superabat. Etenim verum quidem est, quod leprosus magnam fidem demonstrarit, quando Christo dixit: *Domine, si vis, potes me mundare, sed majorem ostendit Centurio,* inquit Cajetanus, *profitens etiam modum curandi solo verbo, in absentia.* Insignis quoque fuit fides Baptistæ, eaque in seipsa longè major, quàm fuerit fides Centurionis, sed non comparative ad proportionem status sæcularis & militaris quem hic Centurio profitebatur: *Fuit major proportionaliter, quia major fuit illa fides in viro gentili, militari, ex auditu famæ, fere in principio prædicationis Christi, quàm fuerit in Joanne Baptista ipsius maxima fides, quia fuerat sanctificatus in utero, filius Sacerdotis, educatus in vita eremitica, conversatus cum Spiritu sancto.* Eadem proTom. 6. tr. 22. portio circa Apostolos considerari potest, ut Salmeron notat, dicens: *Nam Centurio gentilis erat & indoctus, & militarem colens artem, & sine ulla legis Moysis pædagogia, sine audito Christi sermone, vel visis signis credebat, absentem sanare posse.* S. Thomas Matth. quoque considerat, quòd in omnibus aliis vestigium aliquod reperiatur, unde fides ipsorum in Messiam minor, quàm par erat, notari possit: *Petrus venit ad vocem Andreæ, Andreas ad vocem Joannis: in verbo Marthæ fuit aliquid dubietatis, quia dixit: Domine, si fuisses hic, frater meus non fuisset mortuus, quasi non absens posset, &c.*

7. Consideret igitur jam unusquisque, ad quem excellentiæ gradum fides ista ascenderit. Centurio iste Christum cælestis militiæ supremum Monarcham esse, ostendere volens, hoc utitur exemplo vel similitudine: *Habens sub me milites, dico huic, &c.* ubi Chry- Hom. 27. in Matth. sostomus ait: *Imaginatus mihi fuisse videtur cælestem militiam, cujus Christum ducem ac Dominum esse credidit, cui etiam morbos ipsos, mortem, cæteraque omnia sic esse subjecta non dubitavit, ut nonnulli milites ibi, imo etiam multo magis.* S. Paschasius ad eandem similitu- In Matth. dinem reflectens scribit: *Puto, quòd omnia cælestia ar- Ibid. matus erat, qui & divinitatem in homine deprehendit, & officia cælestis militiæ plenissime intellexit.* Omnes aliis antecedenter lumen aliquod, vel notitiam Christi habuerunt, vel per viam prædicationis suæ, vel per miracula ejus, quæ viderant, vel per invitationes & vocationes particulares & efficaces ab ipso facta; at verò de hoc Centurione Author imperfecti dicit: *Divi-* Hom. 22. *num thesaurum absconditum in agro terreno, non acu-*

mine oculorum, sed mentis puritate nullo demonstrante prospexit.

8. Enimverò tametsit Centurio iste multa Salvatoris miracula per famam audiret, attamen, ut Didacus Stella dicit, nunquam aliquem ab ipso, procul absente, solo verbo curatum fuisse perceperat: *Fidem autem Centurionis vide, quia non dixit veni, & salva eum*, inquit Author imperfecti, *quia in omni loco erat præsens.* Alii, ut Abulensis notat, petebant à Christo, ut ad curandas infirmitates infirmum tangeret, vel ut infirmum adiret; aut videret, hic verò Centurio credit, quòd etiam absens per unicum duntaxat voluntatis actum, sanare possit etiam paralysi laborantem. Chrysostomus fidem illius superiorem existimat fide illorum, qui alium quendam etiam paralyticum per tectum ante pedes Salvatoris submiserunt: *Quia enim dubitabat, vel solo Domini verbo jacentem excitari posse, idcirco minime deportandum curavit.*

Abulens. q. 35. in c. 8. Matth.

Hom. 17. in Matth.

9. Porro tametsi certissimum sit, quòd Christus salutem, quocunque volebat, languenti alicui mittere aut restituere potuerit, quantumvis etiam procul dissito & remoto, non tamen à via destitit, sed versus domum Centurionis abeundo se recepit, *ut quanta sit Centurionis fides, perdiscamus*, inquit Chrysostomus, dedita opera enim illam circumstantibus manifestatam esse voluit, ut ad perpetuam ejus memoriam & gloriam recenseretur in annalibus æternitatis.

Hom. cit.

10. Quòd si quæras, cur Deus illi adeo clarum fidei lumen communicarit? siquidem *nemo potest venire ad me, nisi Pater meus traxerit eum*; responderi potest, quòd operibus pietatis & compassionis naturaliter deditus, in piis item operibus admodum liberalis, populoque Israeli optime affectus fuerit: *Diligit gentem nostram: synagogam ædificavit nobis*, adeoque multos ibi ex præsentibus pro ipso rogasse? valde est verisimile; præterquam quòd sempiterna sit veritas, quòd *misericordes misericordiam consequentur*, sanctus Anselmus notat, multos quidem ad Redemptorem nostrum, intercedendi gratia, recurrisse, ita tamen, quòd unus illum rogaverit pro filio infirmo, alius verò pro aliis personis sibi acceptis, *nullus pro servo, nisi iste solus, & hoc ei ad augmentum beatitudinis, & ad coronam gloriæ erat, quod pro servo tam humiliter Dominum interpellat.*

Joan 6. v. 44.

11. Didacus Stella quoque rationem reddit, cur illum in publico commendarit: *Ut firmius & pressius virtuti hæreat, quia quando alicujus probitas omnibus nota est, erubescit maxime, si in aliquo crimine comprehenditur.*

Versus 11.

Dico autem vobis, quòd multi ab Oriente, & Occidente venient, & recumbent cum Abraham, & Isaac, & Jacob in regno cælorum.

Dico autem vobis, quòd, &c.

1. Lucas Burgensis scribit, quòd increata illa & incarnata sapientia per occasionem hujus tam admirandæ fidei, quæ in gentili & pagano hoc milite ideo resplenduit, Judaismi reprobationem prædicere voluerit. Porro per Orientem & Occidentem, quæ sunt duæ principales mundi partes, totum universum intelligitur; adeoque cùm Christus dicit, quòd multi ab Oriente & Occidente venient, prædicere & vaticinari voluit, quòd ex omni, quantumvis dissito & procul remoto loco, populi gentiles, vel saltem ingens pars eorum ventura sit ad Ecclesiæ gremium, sanctus Thomas super ly *recumbent*, ita scribit: *Iste accubitus abundantia est rerum spiritualium; cum Abraham, & Isaac, quia gentiles per fidem justificantur, sicut Hebræi, ut habetur Roman 4. & Gen. 12. Istis facta est repromissio: In semine tuo benedicentur omnes gentes.*

In Matth.

Gen. 12. 3.

2. Enimverò in hac Centurionis laude clare conspicitur, quàm verum sit, quòd *glorificantes se glorificat*; siquidem præterquam quòd fidem ejus tantopere deprædicarit, ipsum quoque in unam quasi classem cum Abraham, primo credentium Patre, reponit: *Regni cælorum participem constituit*, inquit Chrysostomus, & *generi Judæorum omnium præposuit, ita qui se indignum recipere Christum arbitrabatur, cælo dignissimus factus, incorruptabona quæ Abraham impetravit, consecutus est à Domino.*

Hom. 17. in Matth.

3. Haymo Halberstadiensis in sensu morali dicit: *Ab Oriente quis venit, cùm ab infantia Deo servire incipit; ab Occidente, dum in ipsa decrepita ætate ad Deum convertitur.* S. Antonius de Padua, super eadem verba aliud quoddam documentum in medium his verbis adducit: *Ab Oriente, isti sunt, qui occasum culpæ nesciunt: & ab Occidente, isti sunt pœnitentes, qui occasum culpæ corrigunt.*

Ibid.

In fer. 6. Cinер.

Versus 12.

Filii autem regni ejicientur in tenebras exteriores, ibi erit fletus & stridor dentium.

1. Cajetanus dicit: *Judæi appellantur filii regni, quia ex genere, cui promissum est regnum, nascuntur secundum carnem.* Hi sub cæcitatis suæ tenebris remanent sepulti, imo ad infernales tenebras condemnati; nos autem, qui gentiles eramus, sumus in hoc Ecclesiæ regnum constituti. Curandum verò nobis est, ut statui nostro & gratiæ, qua nos ad illum vocavit, correspondeamus, quia multi ad magnam confusionem nostram in Oriente & ad Occidentem, tanto cum fervore, fidem Christianam confitentur, ut etiam pro illa martyrium sustinere non dubitent; ac proinde metuendum est valde, ne nobis accidat eadem exprobratio, idemque comminandum & infligendum sit supplicium, nisi opere & re ipsa correspondeamus illis, quæ mente credimus.

Ibid.

Versus 13.

Et dixit Jesus Centurioni: vade: & sicut credidisti fiat tibi; & sanatus est puer in illa hora.

1. De hoc Centurione nequaquam dici potest, quòd per minimæ adulationis motivum Christi favorem vel amicitiam sibi conciliarit. Unde Chrysostomus ait: *Verum ne adulatione aliqua usum Centurionem quisquam putet, utque omnes ex animo locutum intelligant, audi quid infertur: vade, & sicut credidisti, fiat tibi.* Salus repentina & miraculosa servi eodem tempore facta, inquit idem sanctus Doctor, *Domini omnipotentiam & Centurionis fidem patefecit.*

Hom. 17. In Matth.

2. Denique, scilicet tam de Domino quàm de servo, asserere possumus, utrumque languentem & ægrum fuisse; ille enim in anima, hic verò in corpore infirmabatur; ut Basilius Seleucus his verbis scribit: *Puer membris dissolutus jacens, Domino suo ducatum præbet ad Dominum; servi sanationem Centurio requirens, Dominum reperit, dumque servi sanationem venatur, fit ipse Domino præda: servus ægrotatione lethali ægrotat, sed Dominus ante servum præsanatur, servus æger est corpore, sed Dominus anima sanctificatur.*

Orat. 19.

3. Argute Jansenius considerat benignissimum Salvatorem huic Centurioni nequaquam præcepisse, ut cingulum militare deponeret, postquam à Domino tanto elogio deprædicatus fuerat: *Non inveni tantam fidem, &c.* Similiter S. Petrus, postquam alterum Centurionem baptismatis lavacro tinxisset, non præcepit ei, ut se à Cæsaris signis, quibus nomen suum dederat, deinceps subduceret; neque Joannes Baptista militibus ipsum, de sua assecuranda salute, interrogantibus, necessum illis ad salutem esse respondit, ut à militia recederent, quia ut idem Jansenius ait: *Sicut magistratu & legibus, ita & militibus opus est ad pacem tuendam.* Præterquam quòd timor Dei cuivis statui & vocationi adaptari possit: *Quis est homo qui timet Dominum? legem statuit ei in via, quam elegit.*

Ibid.

DOMI-

DOMINICA IV.
POST EPIPHANIAM.

Evangelium Matthæi cap. 8.

23. *Ascendente eo in naviculam, secuti sunt eum discipuli ejus. 24. Et ecce motus magnus factus est in mari, ita ut navicula operiretur fluctibus, ipse verò dormiebat. 25. Et accesserunt ad eum discipuli ejus, & suscitaverunt eum, dicentes: Domine salva nos, perimus. 26. Et dicit eis Jesus: Quid timidi estis modicæ fidei? Tunc surgens imperavit ventis & mari, & facta est tranquillitas magna. 27. Porro homines mirati sunt dicentes? Qualis est hic, quia venti & mare obediunt ei?*

Versus 23.

Ascendente in nnviculam.

Orig. ho 6. in diverf. 1. DOminus & Salvator noster, (prout advertit Origenes) multa hactenus, & stupenda quidem miracula patraverat in terra, nunc igitur ad mare transit, *ut ibidem & excellentiora opera demonstraret, quatenus terræ marisque Dominus cunctis se ostenderet*. Ascendit autem innaviculam quandam, eamque ad pauperculum quendam piscatorem proprietarie spectantem, non pretiosis mercibus onustam, sed humilem & abjectam. *Non ascendit ne-*
In c. 8. Luc. *gotiatoriam aliquam navem*, inquit Didacus Stella, *aut sumptuosam, sed piscatoriam; quo docet, se mundi contemptibilia, paupertatem & humilitatem amare.*

Ser. in hac Dom. 2. Per modicum hoc lignum sive naviculam, aliqui Crucem intellexerunt. Ita S. Antonius de Padua dicit: *Ista navicula est Crux Christi; hæc est navis institoris, in qua celebravit nundinas suas*. Quisquis in mari hujus vitæ præsentis ad portum Paradisi feliciter appellere desiderat, ei, ut hanc naviculam
Ibid. conscendat, necessum erit. Unde Beda ait: *Navicula, quam ascendunt, nulla melius, quàm Dominicæ*
Sap. 14. v. 5. *Passionis arbor intelligitur*: In lib. Sapientiæ dicitur: *Exiguo ligno credunt homines animas suas, & transeuntes mare, per ratem liberati sunt*; quo idem in præsenti proposito dicere possumus, scilicet quòd si quis in hoc ligno Crucis, mare præsenti vitæ enaviget, animam suam securissime salvabit.

Tom 6. tr. 12. 3. Salmeron per multos pararellus diffuse per hanc naviculam, animam nostram intelligendam esse ostendit, quam eandem interpretationem secutus Hugo Cardinalis, ita scribit: *Per navim significatur anima, hæc navis mediocriter onerata securius incedit, quia nimis onerata à vento tollitur; onus est pœnitentia moderata, in hanc navem ascendit Deus per gratiam, cùm discipulis, id est, sanctis cogitationibus*.

In Matt. 4. Paulus de Palatio per naviculam istam vitam Christianam intelligendam esse iscribit, quia sicut nemo mare sine ligno trajicere potest, ita nemo in hoc sæculo vitam æternam secure sibi potest promittere, nisi vitam agat christianam; quam demum allusionem deinceps magis declarat, sicut enim navis cælum versus omnino aperta est, ex ea verò parte, qua mare respicit, totaliter clausa & obfirmata esse videtur, licet ex sola parte angustiori mari supernatet: *ita vita christiana tota à cælo respicitur, tota à cælo dependet, tota à cælo influitur; ex parte vero externa mare contingit; sumens ab eo necessaria vitæ*.

Ibid. 5. Hugo Cardinalis hunc navis titulum B. Mariæ Virgini attribuit: *Per naviculam B. Virgo intelligitur, quæ parva fuit per humilitatem; hanc naviculam ascendit Jesus in Nazareth, quando ipsa dixit: Ecce ancilla Domini; in hac navi dormivit Jesus mensibus novem, sed ipso excitato, id est, nato, facta est tranquillitas magna*; siquidem in Christi nativitate pax universalis se per universam terram extendit.

6. Magis autem proprie per hanc naviculam Ecclesia intelligitur, de qua Author imperfecti ita scribit: *Navigat instructa fidei gubernaculo felici cursu per hujus sæculi mare, habens Deum gubernatorem, Angelos remiges, portans choros omnium Sanctorum, erecta in medio ipsa salutari arbore Crucis, in qua Evangelicæ fidei vela suspendens, flante Spiritu sancto ad portum Paradisi & securitatis quietis æternæ deducitur*. Sine navi, qui aquas ingreditur, submersionis periculo se exponit; sine Ecclesia & ejus fide ac Religione nullus salvatur; navis ex ea parte, qua aquas respicit, nullam sustinet divisionem & aperturam: Ecclesia non admittit divisionem & discrepantiam etiam in unico duntaxat fidei articulo; navis ab unico tantum nauclero gubernatur, movetur à ventis, tempestatibus subjacet, &c. Ecclesia unicum tantum Pastorem & nauclerum habet, qui illam moderatur & dirigit, persecutionibus impetitur hæreticorum, paganorum, & perverse viventium, atque favorabili Spiritus sancti aura afflante, inter omnia sibi adversantia provehitur. De eadem dici potest, quòd loco arboris sive mali fidem; pro anchora spem, pro funibus & rudentibus charitatem, pro antenna Crucem, pro temone prudentiam, pro velis denique sancta desideria habeat. Idem quoque
Ibid. Hugo Cardinalis sentit, dum ait: *Mystice per navim Ecclesia*. sicut enim navis in principio & fine stricta & angusta est, & in medio ampla: *sic & Ecclesia in principio arcta fuit, quia pauci crediderunt; & in fine similiter cùm refregescet charitas multorum; sed in medio, id est, nunc plures credunt*. Unde nonnulli bene observarunt, usum esse antiquum, Ecclesiarum fabricas in navium formam erigendi.

Secuti sunt eum discipuli ejus.

Tom. 6 tr. 1. 7. Salvator noster juxta se discipulos habere voluit, ob honestatem, ut Salmeron ait, & ut turbas in illum, ut eum tangerent, irruentes, ab eo coercerent; *Et ut essent testes oculati vitæ suæ*; ac proinde nunquam sine speciali causa, solus in aliquo loco consistere solebat, prout factum est, dum cum Samaritana solus loqueretur, & quando ipsum Regem proclamare volentem, declinavit & fugit; & tandem quando ipsum lapidare, & de monte præcipitem agere satagebant. Didacus Stella hoc loco observat, In L. quòd prius naviculam hanc Christus ingressus fuerit, postea vero ipsam quoque secuti fuerint ejus discipuli. *Nam in laboribus & periculis, Magister & Dominus præire debet, ut discipuli & famuli sequantur*. Ad
Ibid. idem quoque consideratio quædam S. Anselmi alludit, qui per hanc naviculam lignum Crucis & Passionis intelligit. Ait enim: *Navicula vero, quam ascendit, intelligitur arbor beatæ Passionis, cujus auxilio fideles adjuti, transcensis mundi fluctibus, ad stabilitatem patriæ cælestis perveniunt*.

8. Per hanc Apostolorum sequelam, imitatio Christi intelligi potest, quæ Apostolis specialius impressa fuit: *Firmi & stabiles in fide, hi secuti sunt eum, non tantum gressus ejus sequentes, sed magis sanctitatem comitantes*. Ita S. Thomas. S. Chrysostomus autem In cat. ibid. Hom. 29. In Matt. postquam dixisset, ideo Christum discipulos suos penes se constitutos esse voluisse, ut miraculi illius, quod patraturus erat, spectatores esset, subjungit. *Nam ut palæstræ magister optimus, ad utrumque eos exercebat, ne aut terrore vincerentur in periculis, aut honoribus efferrentur*.

In c. 8. Luc 9. S. Bonaventura in hac Apostolorum sequela perfectionem ipsorum, nec non, quo erga Magistrum suum ardebant, amorem expressum fuisse, dum illum non deserunt, nec unquam se ab eo divelli patiuntur: *Ut ostendatur perfectio comitatus, quia nunquam deserebant*, adducitque illum textum Jobi, in Job. 23. 11. persona ipsorum dicentis: *Vestigia ejus secutus est pes meus, viam ejus custodivi, & non declinavi ab eo*. Eodem modo S. Antonius Paduanus meditatur, beatam appellans animam illam, quæ Salvatori idem di- Ser. in hac Dom. cere poterit, quod Ruth Noemi dicebat: *Quocunque perrexeris, pergam, ubi morata fueris, & ego pari-* Ruth. 1. v. 16. *ter morabor*.

10. Observandum etiam hoc loco est, quod, dum Christus pedem super mare, inter falsas illius undas & tempestates figere incipit, nullus ex multitudine plebis illum sequitur aut comitatur, verum omnes in terra firma remanserunt, exceptis discipulis. Unde Paulus de Palatio: *Cum prædicatur Christus Redemptor, amator miracula faciens, nemo est qui eum non sequatur*. Omnes turmatim accurrunt, adeo ut Apostoli

Christo dicant: *Turbæ te comprimunt; at si in naviculam ascendit sanctæ conversationis, eum pauci sequuntur.* Inter falsas & insipidas adversitatum & persecutionum aquas, pauci sunt, qui post Christum vestigiis insistunt; & hæc forte causa fuit, cur, ut ait Chrysostomus, *ubi miraculorum ostensio erat, plebem permittit adesse, ubi autem tentationum & timorum arreptio, athletas orbis terrarum, quos exercitaturus erat, hos solos assumpsit.*

11. Denique dici potest, Christum has inter tempestates positum, discipulos in sua societate secum habere voluisse, ut ipsis & nobis omnibus sequacibus suis per hoc innueret, quòd cum ipso pati, illiusque ærumnarum & passionum participes fieri debeamus; quia *si socii passionum erimus, sic erimus & consolationis;* illæ namque aquæ amaræ, per quas navigabant, aliud nihil quàm adversitates significant.

Versus 24.

Ecce motus magnus factus est in mari, ita ut navicula operiretur fluctibus, ipse verò dormiebat.

Et ecce motus magnus factus est.

1. Instabile illud maris elementum alia quadam vice se Christo obsequiosum præbuerat. Unde Chrysologus ait. *Pedibus Christi tumentia terga submiserat, quid modo est quod usque ad periculum sui sævit, furit, contendit authoris?* Porro communis est plurium Expositorum opinio, tempestatem istam jussu Christi fuisse exortam, & hoc forsitan est id, quod Author idem dicere voluit, dum ait: *Ut authori suo quantum servitutis deberet, offenderet*; quod etiam ex S. Luca colligi videtur, qui dicit. *Descendit procella venti*; naturaliter enim venti ex fundo maris exurgunt, marisque undas in altum elevant. Et Origenes ait: *Illa tempestas non ex se orta est, sed potestati paruit imperantis, ejus, qui educit ventos de thesauris suis.* In eadem quoque opinione S. Thomas se fuisse ostendit, dum ait: *Non est facta tempestas ex intemperie aëris, sed ex divina ordinatione provenit, qui conturbat profundum maris,* &c. hujus autem divini jussus mysteria multa sunt, eaque valde considerabilia.

Serm. 20.
Ser. 27. Luc. 8. 23.
Hom. 6. in c. 8. Matt.
In Matth.

2. Chrysostomus ait: *Tempestatem fieri permittit ut liberati ab ea, manifestiorem beneficiorum ejus sensum habeant*; at vero experientia contrarium potius communiter evenire demonstrat, siquidem superato maris periculo, & post receptam liberationis gratiam, benefactoris nostri Dei ut plurimum obliviscimur.

Hom. 29. in Matth.

3. Filius Dei quàm maxime sollicitus semper erat, ut nobis, & specialiter Apostolis suis divinitatem suam innotescere faceret: *Ipsi erant prædicaturi, quæ de Christo viderant*, inquit sanctus Thomas, *ideo ut magis in ipsis experti essent miraculis, & essent certiores, voluit,* &c. adducitque illum Psalmi textum: *Qui descendunt mare in navibus, facientes operationem in aquis multis, ipsi viderunt opera Domini, & mirabilia ejus in profundo.* In hac etenim adeo prodigiosi miraculi occasione, & divinam omnipotentiam optime cognoscere & experiri poterat.

In Matth.
Ps. 106. v. 23. & 24.

4. Ordinavit quoque tempestatem istam non solum ad suam majorem gloriam, verùm etiam ad insignem discipulorum suorum utilitatem, *Ut humilia saperent, & non se extollerent*, inquit S. Thomas, ibid. *& hoc significabat futurum periculum, quod imminere debebat tempore Passionis: item alia de causa, ut scirent in periculis vivere & vincere.* Origenes hom. cit. dicit ita factum esse, *ut mitteret in timorem, ut suum auxilium postularent, suamque potentiam rogantibus manifestaret*; id quod valde est conforme expositioni Glossæ interlinearis; dicentis: *Ut magna virtus liberatoris videatur.*

Can. 8. in Matth.

5. S. Hilarius pro instructione Ecclesiasticorum, sequens tradit documentum, dicens: *Igitur secundum hæc, Ecclesiæ, intra quas verbum Dei non vigilaverit, naufragæ sunt, non quod Christus in somnum relaxetur, sed quod somno nostro consopiatur in nobis*; Idque accidit, quando Ecclesiastici, & præcipue Prælati ac Pastores in cultu & servitio divino inertes sunt & pigri, atque in procuranda animarum salute socordes, & negligentes.

6. Verùm enimverò ex quo jam naviculam hanc, in quam Christus ascenderat, Ecclesiæ similem esse dixit, tempestas utique quæ eam conquassavit, feroces Ecclesiæ denotat persecutiones, quibus in futurorum sæculorum decursu conquatienda erat: Unde Lyranus dicit: *Navicula fluctibus operta est, Ecclesia militans in persecutionibus posita*; Et Chrysologus à Glossa relatus dicit: *Gentium flabra, Judæorum turbines, persecutorum procellæ, dæmonum nebulæ sic ruerunt, ut totus mundus una fieret tempestas.* Et quidem hæc tempestas naviculam hanc impetere nunquam cessabit, nec tamen eandem ratem hanc mergere unquam poterit. Jansenius ait: *Hinc concussa Turcarum impugnatione, hinc hæresum diversarum inquietata ventis, hinc Christianorum inter se belligerantium distracta discordiis.* Veruntamen quod vel maxime deplorari meretur, est, quod ipsamet quoque serenitas marisque tranquillitas, qua navicula hæc nonnunquam gaudet, omnium periculosissimam illi tempestatem comminetur, prouti idipsum graphice S. Bernardus deplorat, dum ait: *Olim prædictum est, & nunc tempus impletionis advenit; Ecce in pace amaritudo mea amarissima; amara prius in nece Martyrum, amarior post in conflictu hæreticorum, amarissima nunc in moribus domesticorum.* De hac persecutione, quæ Ecclesiæ à Christifidelium vitiis malisque moribus infertus, S. Leo diffuse discurrit.

Nicol. de Lyr. Ibid
Serm. 20.
Conc. c. 30.
Serm. 33. in Cant.
Ser. 6. de Ep.

7. Tritum est proverbium; propter unum peccatorem navis sæpe perit; id quod præsenti naviculæ revera accidisse videtur, siquidem hæc, ut S. Ambrosius advertit, propter unicum impium & sacrilegum Judam de naufragio periclitata fuit. Quodnam obsecro in eo latet mysterium, quod in una eademque navi Salvator quiete Evangelium prædicat, & simul eandem tam horrendæ tempestates infestant, maxime dum Petrus eidem quoque præsens assistit? *Hæc est causa periculi, erat ibi Simon Petrus, sed erat pariter & proditor Judas; quamvis illius fides fundaret naviculam, hujus tamen eam perfidia conturbabat; unius delicto cunctorum merita quatiuntur.* Ecce quàm damnosum & exitiosum fit etiam viris sanctissimis & immaculatis malorum consortium.

Serm. 21.

8. Paulus de Palatio oppositiones considerat, quas Christus & omnes, qui viam ejus sequuntur, perpeti conspiciuntur; id quod S. Paulus Apostolus clare prædixit, dum ait: *Qui piè volunt vivere in Christo Jesu, persecutionem patientur.* Ingens profecto miraculum est, inquit idem Author, quòd contra filium Dei caro nostra & mundus arma parent, siquidem Angeli & universum cælum eum adorant, & coram eo tremunt potestates; quod si alicujus nobis nocumenti author existeret, aut tyrannice nobiscum ageret, aliquæ hujus odii adduci possent excusationes, *At contra Christum jacentem dormientem quis furor, ô mortales? Quid vobis Christus aut pii Christiani nocuere? an non potius vestra quærunt lucra?*

In Matth.
2. Tim. 3. v. 12.

9. S. Augustinus sententiam quandam habet, hisce Evangelii verbis mire accommodam; dicit enim: *Unicuique sua cupiditas tempestas est.* Etenim fideles in hac Ecclesiæ militantis navicula, seu in mari hujus vitæ, in tantum à tempestatibus agitantur, in quantum illis effrænes & inordinatæ passiones prædominantur. Idem S. Doctor alibi scribit: *Audisti convitium? ventus est; iratus es? Fluctus est: Vento igitur flante, fluctu surgente, periclitatus navis, periclitatur cor tuum, fluctuat cor tuum. Audito convitio vindicari desideras, & ecce vindicatus es, & malo alieno cadens fecisti naufragium.* S. Antonius de Padua, ser. in hac Dom. per hanc maris commotionem, animæ cujusdam ad pœnitentiam se convertentis, contritionem denotari docet: *Cum quis in naviculam pœnitentiæ ascendit, motus magnus fit in mari, mare est cor hominis.* Quotiescunque Christianus aliquis ad vitam se transfert religiosam, vel spiritualem, statim vehementissimi tentationum venti insufflare incipiunt; ac proinde non inutiliter Ecclesiasticus nos monet, dicens: *Fili accedens ad servitutem Dei, sta in timore, & præpara animam tuam ad tentationem.*

Serm. 11. de verb. Dom.
Ho. 3. inter. 17. in fin. tir. 10.
Eccli. 2. 1.

10. Apostoli in illa adeo impetuosa tempestate de propria vita desperare videbantur, atque adeo hisce verbis fuere reprehensi: *Modicæ fidei quid timidi estis?* Neque enim intelligebant, quod Deus nonnunquam tunc vel maxime nobiscum sit ad nos juvandos, securioresque esse possimus, quòd ipsum habituri simus propitium, quando tribulationes & contradictiones ad summū

usque

usque pervenerunt : *Cum ipso sum in tribulatione : eripiam eum , & glorificabo eum* : imò verò naufragii periculum potius timeri debet in tranquillitate prosperitatum , siquidem ut plurimum dum summa est maris tranquillitas , ejusdem nobis proximè imminet tempestas.

11. Notandum quoque est , quod incarnata illa & increata Patris sapientia , non sine causa & singulari mysterio, permiserit, ut tempestas illa vel maximè & vehementissimè ferociret , & postea , quando omnes de salute desperabant , eadem denuo tranquillarit: siquidem hic est vulgaris Dei stylus, quo tunc vel maximè subvenire consuevit, quando necessitas nos premens ad summum pervenit : *Adjutor in opportunitatibus in tribulatione : Et sperent in te , qui noverunt nomen tuum , quoniam non dereliquisti quærentes te ; exaudivi te in abscondito tempestatis* . Unde Chrysostomus ait : *Cum jam salutem ferè desperassent , tunc salvantur* . Bethulia in procinctu erat , ut Holofernis potentiæ cederet , cum ecce de Judith prospexit , quæ truncaret caput Holofernis . Abraham jam ad impingendum in Israel verticem, gladii ictum , dexteram suam extenderat , cum ecce misit Angelum . Sic quoque in Daniele adolescentulo , spiritum excitavit propheticum , ad liberandam Susannam , quando populus jam ad illam lapidibus obruendam in procinctu stabat . Petrus denique ex Herodiano carcere liberatus fuit nocte, quæ diem , in quo moriturus erat , immediatè accedebat.

Pſ 9. 10. Pſ. 80. 8.

Hom. 29. in Matth.

C. 30. concor.

12. Jansenius insuper observat , quod *summè periclitantes visus est prorsus negligere* , siquidem profundum dormiebat , veluti de ipsorum gravi periculo parum sollicitus. *Sic sanè probantur sancti ut non solum supra, quam videantur sibi ferre posse , affligantur (nam Paulus Corinthiis scribens: Nolo, inquit , vos ignorare fratres , quoniam gravati sumus supra virtutem) sed simul ita se Deus erga illos exhibet , etiam cum actum de eis jam videtur , ut nullam eorum rationem habere existimetur .*

Ipse verò dormiebat .

Hom. 33.

13. Author imperfecti hoc loco quærit , qua ratione filius Dei dormire potuerit , cum de eo scriptum sit : *Ecce non dormitabit neque dormiet , qui custodit Israel* . Et respondet : *Tamen Dominus Salvator noster ad probandam in se susceptæ corporis veritatem , etiam usque ad somnum humanæ naturæ omnia implere dignatur* , ut nos de ejusdem assumpti corporis veritate certificaret. *Sic erat in omnibus* , inquit S. Thomas, *& ubi volebat ostendere divinitatem , semper ostendebat aliquid humanitatis, dormiebat , quia habitu inventus est ut homo* . Lucas Burgensis ait : *Pro naturæ , diurnis laboribus fessæ , recreatione* . Ideo etiam , ut Albertus Magnus bene notat , postquam à turbis , quibus ut ex cap. 4. S. Marci deducitur , prædicaverat , tantum non oppressus fuisset, *quiete indiguit, & in hoc intelligitur , quam diligens & laborosus fuit circa nostram salutem procurandam* . Similiter quando in Samariam , ad peccatricem illam mulierem convertendam , laborioso itinere progressus fuerat , *lassus ex itinere sedebat* . Veruntamen ex Cardinali Tolero advertendum est , quod Salvator noster *Ita dormiebat sensibus , ut pars rationalis non ligaretur , ut fit in nobis , animus ejus perpetuo vigilabat* . Unde Origenes scribit : quod eodem prorsus tempore , quo somni quietem captabat , simul etiam undosum illud elementum inquietabat : *Dormiebat corpore , sed divino nutu conturbabat mare* .

In Matth.

Ibid.

Ibid.

In c. 6. Luc.

ho. 6. in Mat.

14. Nimirum monstrare voluit , se maris omniumque aliarum creaturarum absolutum Dominum & Patronum esse, siquidem eo tempore , quo lignum seu navicula , qua vehebatur , à furibundo mari in sui ferè profundabatur abyssum, nec quidquam timebat, sed suavit , & profundè dormiebat : *In tanta tempestate* , inquit S. Thomas ibid. *manebat securus* , siquidem ipse erat , de quo Spiritus sanctus dicit : *Librabat fontes aquarum , circumdabat mari terminum suum , & legem ponebat aquis ne transirent fines suos , quoniam ipsius est mare , & ipse fecit illud* .

Pr 8. 28. Pſ. 94. 5.

15. Ipse quidem dormiebat , sed ad hoc , ut Apostolos circa fidem divinitatis suæ somnolentos excitaret : *Partim ut retegeretur , quæ latebat , fidei discipulorum exiguitas , nam si vigilasset , parum , aut nihil timuissent , confisi in carnali magistri vigilantis præsentia , in qua toti defixi erant* , Ita Lucas Burgensis : in miraculo autem , in sedandis subitò maris procellis , patrato , ipsum verè Deum esse animadverterunt , ideo dixerunt : *Qualis est hic ? Dormiebat ergo corpore* , ut Origenes inquit *ut Apostolos excitaret faceretque vigilare* , Jansenius insuper considerat , quod dormiente in hac tempestate Christo , *major erat timoris & invocandi opem ejus occasio.*

Ibid. Hom. cit. Conc. c. 10.

16. Sanctus Marcus 4. 38. scribit : *Erat ipse in puppi , super cervical dormiens , & excitant eum* . Didacus Stella id nobis non sine mysterio dictum fuisse notat : *Insinuat enim se esse paratissimum , veluti in procinctu ad faciendum nobis ; nam si in lecto jacuisset , quis crederet eum resurrecturum , ut laborantibus opem ferret ?* Salmeron dicit , ex hoc facto unumquemque discere posse , quod exemplo Christi ad reclinandum caput suum acceptare non debeat , *vel quodcunque cervical oblatum , ut Christus accepit* .

In Luc. 1. 8.

17. *Ego dormio & cor meum vigilat* : ita Christus , in hac navicula dormiens , verè dicere poterat , quia tametsi ipsum à somno absorptum fuisse videri poterat , nihilominus verè vigilans , erat , quoad partem rationalem ; etenim Deus nonnunquam se nostri oblitum esse simulat , relinquendo nos in afflictionibus , spiritus ariditate & tentationibus , suumque auxilium & consolationes suas differens , & tamen *Ecce oculi Domini super metuentes eum , & in eis qui sperant super misericordia ejus , ut eruat à morte animas eorum* .

Cant 5. 2.

Pſ. 32. v. 1. & 19.

18. Paulus de Palatio per hunc Christi somnum , patientiam & longanimitatem ejus intelligit , qua tot injurias & offensas , quæ illi , non ab infidelibus duntaxat , sed etiam à Christianis , iisque hipocritis , irrogantur , in hac præsenti vita dissimulat . *Ad has omnes tacet , ac si dormiret , factus est sicut homo non audiens , & non habens in ore suo redargutiones* . Verùm enimverò quoad hunc Christi somnum ita nobis arguendum erit , nisi turpiter decipi & falli velimus : Quodsi nunc in hac vita , dum se dormire , id est , patientiam & mansuetudinem suam exercere simulat , nihilominus turbulentam adeò in mari tempestatem excitat , id est , tot modis nos flagellat , adeoque rigorosis suppliciis nos castigat , quid futurum putas , quando in novissimo judicii die , excusso omni ab oculis somno , perfectè evigilabit ? *Excitatus tanquam dormiens Dominus , tanquam potens crapulatus à vino* .

In Matth.

Pſ. 77. 65.

19. Didacus Stella oculos suos ex una parte in perversos , in hoc tamen mundo prosperis omnibus affluentes , ex altera verò in justos & servos Dei , persecutionibus & ærumnis oppressos , conjicit , dicitque , quis hic divinam providentiam dormitare non dicet ? *Durent tamen in laboribus pii , impii pertimeant , qui namque dormit , expergiscetur ; nunquid qui dormit , non adjiciet ut resurgat ? Resurget & unumquemque merito afficiet præmio* .

In Luc. 1.

20. Sanctus Ambrosius somnum istum divinæ omnipotentiæ attribuit , quæ nihil formidare habebat : *Quomodo hic in tempestate dormit ? Exprimitur securitas potestatis , quod omnibus timentibus , solus intrepidus quiescebat* . Similiter Jesus dormiens hominem præsignabat justum , divinæ voluntati perfectè conformatum , de quo Sapiens ait : *Non contristabit justum , quidquid acciderit ei* .

Lib. 6. in Luc. 1. 8.

Pſ. 12. 11.

21. Author imperfecti dicit, quod hoc dormire Christi idem sit , quod Ecclesiæ naviculam sæpenumero à persetutoribus agitari permittere . *Dormire in hac navi Dominus tunc intelligitur , cum ad probationem fidei , Ecclesiam suam pressuris & persecutionibus mundi istius tentari permittit* . Vult itidem incarnata sapientia in hoc facto demonstrare , in quam periculoso statu constitutæ sint Ecclesiæ illæ , quæ Pastores & Prælatos somnolentos , inertes & otiosos sibi præpositos habent : *Qua in re Dominus depingere voluit* , inquit Salmeron tom. 6. tr. 12. *ænigmate quodam , quantum immineat periculi rebus humanis , quoties ii dormiunt , humanis vitæ commodis deliniti , qui Christi vices susceperunt ; nam Pastores Ecclesiæ altè & periculosè indormiunt hodie pulvillis hujusmodi , & cervicalibus innixi , apud quos plus valet cervical quam Christus cum sua Ecclesia* . Eandem lamentationem Jansenius ibid. super illis verbis instituit , dum ait : *Dormit super cervical , quia in Episcopis & Pastoribus , aliisque populi sui rectoribus , quibus commissa est navis hujus guber-*

Hom. 23.

gubernatio, dormit, dum voluptatibus dediti, commissi sibi gregis curam non gerunt, neque communi Ecclesiæ periculo adeo commoventur, ut experrecti cogitent, quæ sint officii eorum.

Ibid. 22. Glossa somnolentiam hanc, Christianorum pigritiam denotare existimat, qui non operantur conformiter ad id, quod credunt: *Dormit in nobis Dominus, id est, fides Domini, cum negligentius agimus, & ideo tempestas.* Non sufficit fides sine operibus: *Ille verò credit, qui exercet operando, quod credit*, inquit sanctus Gregorius: Negligen- Ho.16. in Evang. Apoc. 16. tia & pigritia in via Dei, certissimum est indicium naufragii; *Quia tepidus es incipiam te evomere.*

Versus 25.

Et accesserunt ad eum discipuli ejus, & suscitaverunt eum, dicentes: Domine salva nos, perimus.

Accesserunt ad eum discipuli ejus:

In Gat. D. Thom. 1. Rabanus Maurus, Archiepiscopus Moguntinus, in sensu Allegorico, per mare præsens sæculum, per navim, in quam Redemptor ascendit, crucem intelligit, qua mediante fideles per hujus mundi varias tempestates ad cœli littora securè enavigant. Quando Christus in hanc navicnlam ascendit, ingens facta est commotio. *Quia commotæ sunt mentes discipulorum de Passione ejus.* Navicula hæc operta fuit fluctibus (*veni in altitudinem maris, & tempestas demersit me*) quia mors, quæ ei nil nisi somnus erat, contra ipsum prævaluit; suum dormire mori est. Turbati discipuli, eum ab hoc somno excitarunt, quando ardenter resurrectionem ejus suspirarunt. A mortuis resurgens, increpavit incredulitatem eorum: *Imperavit autem ventis, quia diaboli superbiam stravit; imperavit mari, quia vesaniam Judæorum dejecit, & facta est tranquillitas magna, quia sedatæ sunt mentes discipulorum, visa resurrectione.*

Ibid. 2. *Pia uti videntur precatione*, inquit Lucas Burgensis, *eatenus ex fide perfecta, quatenus ad Christum, opis gratia, confugiunt:* & tamen, ut paulò post sequitur, in hoc ad Christum recursu, fidei suæ debilitatem manifestè demonstrarunt, siquidem dormientem Jesum nihil de ipsis curare, nec eos ab imminenti periculo, nisi excitatum, eximere posse crediderunt, ac proinde si non obstante hac fidei & fiduciæ diminutione, ad ipsum recurrentes ab eo exauditi fuerunt, quanto securius nos nobis ejus gratiam, divinosque favores promittere poterimus, si ad eum viva, & vera, & plena fide recurramus? In Gloss. Eusebius Emissenus de discipulis ejus scribit? *Non armis sed clamore & orationibus, maris hujus procellas deponunt, sic se defendunt; hæc arma suscipiunt, hoc auxilio se tuentur. In tribulatione sua*, inquit Oleas Propheta, *mane consurgent ad me.*

3. Ad Christum non ad naucleros, neque ad alia humana subsidia confugerunt, quia tametsi his quoque nobis opportunè utendum sit, ut Deum tentare velle videamur, nihilominus tamen omnis spes nostra præcipuè in his, dependenter tamen ab auxilio Dei, reponenda est, multi in ærumnis suis ad superstitiones confugiunt, desperationem incurrunt, blasphemias adversus Dei providentiam evomunt, quod tamen aliud nihil est, quam evidenti se committere periculo naufragii: non est hoc sedare, sed excitare tempestates, quæ nos in æternæ perditionis barathrum submergunt.

Li. 5. in Mat. 4. Sanctus Paschasius in ea fuit opinione, ac si spiritus infernales undas hasce suscitassent, Christum in eorum perniciem tendere, existimantes: *Fortasse ergo isti ex permissu concitaverunt ventos adversum eum, & moverunt fluctus, ne transmisso freto ad eos veniret Judex.* Docere igitur nos voluit, illorum conatus & insidias, oratione mediante superandas esse. *Alacriter ergo accedamus ad eum, cum Prophetæ dicentes: Exurge, quare obdormis Domine? & ipse imperabit ventis, id est, dæmonibus.* In Cat. Ita Origenes.

Et suscitaverunt eum.

In Matth. 5. Dionysius Carthusianus ignorantiam & perfectionem fidei, quæ in hisce discipulis cernebatur, hisce verbis detegit: *Putabant enim, quod Christo dormienti minus innotescerent omnia, quam vigilanti, quasi somnus actum rationis impleret in ipso;* ac proinde hisce ab eo verbis metuerunt reprehendi: *Quid timidi estis modicæ fidei:* Eandem considerationem Albertus Magnus adfert, dum ait, *In quo defectus fidei notatur, quod melius putabant, salvare posse carne vigilantem, quam carne dormientem, qui Deitate neque dormit, neque dormitat.* In Matt.

6 Toletus, discipulorum ad Christum recursum considerans, scribit; *Sæpe nunc, quæ nos mala perturbant, ad Deum ire compellunt.* In Luc. c. 8.

7. Albertus Magnus modum Salvatorem excitandi, nobis in sensu morali se explicat: *Spiritualiter dissimulans Dominus adjuvare, suscitatur, quando instantia devotionis, quasi manu quadam pulsatur,* Persæpè contingit, quod Christus in urgentissimis necessitatibus nostris in auxilium invocatus, dormire videatur, qui tamen tandem per ferventium orationum nostrarum multiplicationem, Christianarumque virtutum exercitium, & adhibitas nobis & carni nostræ austeritates excitatur. Unde Chrysologus ait *Suscitemus non insolenti strepitu, sed clamore spiritualium canticorum.* Ibid. Ser. 22.

8. S. Marcus scribit: *Excitant eum, & dicunt illi, Magister non ad te pertinet, quia perimus,* in sancto Luca dicunt: *Præceptor perimus,* inquit Toletus, verisimile est, quod in hoc tam evidenti mortis subeundæ periculo unus hoc modo, alter alio illum allocutus fuerit: *Alii unum, alii aliud, aut etiam omnes omnia.* Ipsum sine illo respectu suscitarunt, nec tamen quidquam de respectu & reverentia convenienti & debita intermiserunt, prout notat S. Bonaventura, qui dicit id ipsos fecisse: *Non animi audacia, sed ex indigentia patrocinii.* Vers. 38. Luc 8. v. 24. Tolet. In Luc.

Domine salva nos, perimus.

9. In omni urgentis periculi occasione refugium melius habere non possumus, quam ad Deum; & specialiter quidem ad tranquillandum & sedandum pelagus procellosum. Unde David ad Deum conversus dicebat: *Tu dominaris potestati maris, motum autem fluctuum ejus tu mitigas. Viderunt te aquæ Deus, viderunt te aquæ, timuerunt, multitudo sonitus aquarum, vocem dederunt nubes, etenim sagittæ tuæ transeunt.* Etenim Apostoli per nubes hasce significati. Christum invocantes effecerunt, ut sagittæ furoris ejus, in procellis denotatæ sine ullius damni illatione transirent. Ps. 88. v. 10. Ps. 76. v. 17.

10. Hinc quoque discere possumus, quod tametsi habuerimus in nobis sanctitatem Apostolorum, fuerimusque ipsimet Dei Filio incarnato proxime vicini, & haud secus ac ejus discipuli ab eo summè dilecti, non tamen ideo à tentationum, persecutionum, cunctorumque aliorum hujus vitæ periculorum procellis liberi erimus, sed potius, dum ipsi uniti & conjuncti ab ipso non recesserimus, ejus auxilio & assistentia separare poterimus, nos iis omnibus futuros superiores, atque ab iisdem liberandos.

11. Videri quidem poterat, Collegium Apostolorum, præsente Christo, nequaquam metu aliquo percelli debuisse, & tamen per infinitam sapientiam suam illis, nec non & cunctis aliis fidelibus salutarem hanc tradere & post se relinquere voluit doctrinam: nimirum, quod tunc vel maximè timendum sit, quando vel maxime ipsi adstricti & conjuncti sumus, siquidem Apostoli monitum est, dicentis: *Cum metu & tremore vestram salutem operamini,* Tobiæ ab Angelo, & in ipsius persona, omnibus aliis servis Dei probatis & electis, dictum fuit: *Quoniam acceptus eras Deo, necessum fuit, ut tentatio probaret te.* Naves mercibus pretiosissimis onustæ plus infestantur à pyratis, majoremque habent sibi timendi prospiciendique occasionem, quam naves vacuæ, aut aqua plenæ. Phil 2. v. 12. Tob. 12. v. 13.

12. Apostoli in Salvatoris societate positi erant, & ideo tanquam miraculosi meritò ab eo reprehendebantur. Sanctus Ambrosius ait: *Bene arguuntur, qui præsente Christo timebant, cum utique qui ei adhæret, perire non possit.* Magnus utique favor est, aliquem in societate alicujus veri servi Dei constitutum esse, ob ingentia bona, quæ inde dimanant, & mala quæ inde arcentur: viatores, qui cum sancto Lib. 6. in c. 8. Luc.

cto Paulo in naufragii periculo constituti erant, hujus Sancti Apostoli meritis felicem ab eodem periculo liberationem attribuerunt, qui aliàs utrique naufragio absorbendi erant.

Act. A post. 27 v. 24.

Ibid. 13. Paulus de Palatio sollicitudinem considerat Salvatoris, inferendo subsidio, dum ad hoc à nobis invocatur; unde idem ita nos monet: *Igitur in oratione, in clamore, in apertione oris tui, salus tua est; si peris, tua culpa peris, quia non aperuisti os tuum.* Unde celebre illud dictum Psalmi: *Os meum aperui, & attraxi spiritum*, sicut enim in respirando, in tenendo os & fauces apertas, vita nostra corporalis consistit; ita vita spiritualis consistit in oratione, in qua spiritum pariter & devotionem concipimus.

Serm. 20. 14. Chrysologus porro nos monet, ut zelum hunc, hanc salutis invocationem, non solum ad nos, sed etiam ad proximos nostros extendamus. *Revera fratres si essemus unum & humanum corpus, si eos, qui pereunt, nostra esse viscera crederemus, afflictione jejunii, precum gemitu, effusione fletuum jugiter clamaremus; Domine salva nos perimus.*

Versus 26.

Et dicit eis Jesus; quid timidi estis modicæ fidei? tunc surgens imperavit ventis & mari, & facta est tranquillitas magna.

Quid timidi estis modicæ fidei.

L. 5. in Matt. 1. Sanctus Paschasius, se Authorem quendam legisse scribit, qui persuasum sibi habebat, tempestatem hanc non à ventorum furia suscitatam in mari fuisse sed potius mare gestiens & exsiliens ob receptum hospitem creatorem suum exultasse & tripudiasse, veluti si conceptam exinde lætitiam sufficienter in se capere non valeret: *Exiliens præ gaudio, sui adventum Creatoris vix ferre quivisse, & binc esse, non quod tempestas fuerit aurarum, sed lætitiæ motus.*

To. 6. tr. 12. 2. Salmeron dicit: *Suavis reprehensio est, quæ ex charitate fit.* Nimirum Salvator noster summa cum benignitate discipulos suos, de diffidentia & pusillanimitate sua, sicut & de modica fide reprehendit.

In c. 8. Luc. t. Porrò in lingua Græca, dicit idem Author, *modicæ fidei* idem est, quod *modicæ confidentiæ*; unde Toletus dicit: *Secum habebant Salvatorem & periculum timebant? cum illis erat vita, & de morte sollicitti erant?* quam tamen eandem considerationem sanctus Anselmus diu ante his verbis fecerat: *Quasi dicat: vita vobiscum est, & de morte sollicitti estis?*

In Matth.

3. Lucas Burgensis ibid. Christum eodem tempore quo Apostolos suos de nimia timiditate corripuit, veram quoque hujusce metus causam expressisse dicit: *Nempe ex fidei exiguitate quod non crederent se etiam à dormiente, si ipsum invocarent, exaudiendos & servandos esse, nimirum parum esse etiamsi dormiret humana infirmitas, ubi divinitas vigilaret*: Ut autem fidem hanc in ipsis tantò magis stabiliret, eos, ut sanctus Bonaventura advertit, hunc in modum increpavit: *Ideò discipulos arguit de pusillanimitate, ut excitaret eos viso miraculo ad infirmitatem fidei*; maximè cùm semper miracula patraturus, fidem in iis, quibus talia miracula impendebantur, præcedere voluerit, unde in similibus occasionibus dicere solitus erat: *Fiat tibi sicut credidisti: fiat tibi secundum fidem tuam.* Undè benè Chrysostomus, licèt ad aliud propositum, ita dicit: *Nihil certè prodest, loco juxta Christum esse si fide non sit.* Petrus super mare ambulare tentans, in periculo submersionis erat, nec quicquam ei profuit Christo vicinum assistere; siquidem titubabat in fide: *Modicæ fidei quare dubitasti?*

In Luc. In Matt.

4. Hoc tempus erat Apostolos suos probandi, qui tamen metu nimio percellebantur, quod pariter in Passionis Christi tempore accidit, quando *omnes relicto eo fugerunt.* Tempus nimirum, quod per os Davidis prædixerat: *Veni in altitudinem maris, & tempestas demersit me.* Veruntamen metus hic in eis mirandus non erat, siquidem plenitudinem Spiritus sancti imbuti nondum fuerant. Chrysologus super hoc Evangelium ita scribit: *Gubernatoris peritiam non probat tempestas serena, sed procellosa tempestas: blandiente aura, navim regit ultimus nauta, in confusione ventorum primi quæritur ars magistri.* In tribulationibus virtus probatur atque perficitur: in prosperitate siquidem nullam habemus patientiæ, conformitatis cum divinæ beneplacito voluntatis, humilitatis, confidentiæ, multarumque aliarum virtutum exercendarum occasionem.

Ps. 18. vit.

Serm. 20.

5. In hac reprehensione illius dicti Job veritas clarè emicuit: *Etiamsi occiderit me, in ipso sperabo;* quia tametsi non magis procul à morte aberant, quam quantum illos subtile lignum ab undis dividebat, adeoque à tempestatis voraginibus quasi essent absorpti, spem tamen & fiduciam in Christum nunquam amittere debebant. Unde S. Paulus optimè monet, dum ait: *Nolite itaque amittere confidentiam vestram, quæ magnam habet remunerationem: patientia vobis necessaria est, ut voluntatem Dei facientes, reportetis promissionem; adhuc enim modicum aliquantulum, qui venturus est, veniet, & non tardabit.* Et verè in hac occasione ita accidit, siquidem Job. 23. v. 5. Hebr. 10. v. 35. &c.

Tunc exurgens, imperavit ventis & mari.

6. Evangelista nobis Salvatorem describit, veluti in pedes se erigentem: *Tunc surgens*, non quasi hoc ad patrandum miraculum necessariò facere debuissent; siquidem unicus duntaxat voluntatis actus sufficiebat, prouti Centurio in hoc eodem Capitulo dixerat; *Dic tantum verbo*, sed potius in hoc facto promptitudinem, & sollicitudinem, quam in subventionibus nostris exhibet, quando à nobis per preces invocatur, insinuare voluit. Sanctus Stephanus ipsum in limine cœli in pedes erectum vidit: *Jesum stantem* unde Petrus Damianus ait: *surgit ipse Rex:* & *lapidantium acies irrumpens, triumphatorio certamini assistit.* Ser. de S. Ste.

7. S. Thomas in catena testimonium adducit S. Hieronymi, dicentis, quod ex hoc facto clarè liqueat, quod omnes creaturæ se erga unum Creatorem venerabundas & obsequiosas exhibent: *Quibus enim imperatur, sentiunt imperantem, non errore hæreticorum, qui omnia putant animantia, sed majestate Conditoris, quæ apud nos insensibilia sunt; dixit, & stetit spiritus procellæ.*

Marc. 4. v. 39. 8. Sanctus Marcus dicit: *Exsurgens, comminatus est vento, & dixit mari, tace & obmutesce*, sanctus Lucas scribit: *At ille surgens, increpavit ventum, & tempestatem aquæ*; id quod sanctus Bonaventura ponderans dicit: *In hoc ostendit se esse illum, qui fecit mare.* Job. 39. *Circumdedi mare terminis meis & posui vectem, & ostia, & dixi: Hucusque venies & non procedes amplius.* In Luc.

Imp ho 23. 9. Author operis imperfecti dicit ventos, mare & tempestates nulli alteri, præterquam Creatori suo, cum promptitudine parere non potuisse, id quod David quondam prædixerat, dum ait: *Viderunt te aquæ Deus, viderunt te aquæ & timuerunt*, concepe-

In Luc. runt timorem, quia ut Toletus in supradictis duorum aliorum Evangelistarum verbis fundatus, observat: *Acriter & quasi comminando imperat ut solet fieri cum his, quorum audaciam nimiam reprimere, volumus.* Porrò

In Matt. Cajetanus rationem reddit, cur Christus ad sedandum mare verbis uti voluerit, qui alias ad compescendum rebelle illud elementum per unicum voluntatis suæ actum sufficere potuisset: *Sensibili imperio usus est, ut cognoscerent præsentes, quod solo imperio mutat creaturas.* Unde documentum quoddam morale elicit, quo nobis eam quam divinis vocibus, imò ipsiusmet Dei Creatoris, Redemptoris & Salvatoris nostri jussionibus exhibemus, surditatem & inobedientiam graviter improperat, dicens: *Non ad hoc increpabat elementa ut sentirent, sed ut homines præsentes viderent, quod sola increpatione mutantur venti & mare.*

Cor. Jans. hic. 10. Jansenius facilitatem observat, quacum mare subitò tranquillum reddit, non enim virgam, ut Moyses super aquas extendit, nec liquidum illud elementum ingressus fuit, nec se ad orationem recepit, ut aliàs multi alii servi Dei in similibus urgentibus necessitatibus feciisse noscuntur, *sed cum potestate imperabat, sicut Dominus servis, & Creator creaturis.* Enimverò ex hac actione imperiosa, qua mare antea turbatum, postea tranquillitati subitæ restituit, agnosci volebat à nobis, quis revera esset, siquidem in scripturis sacris hoc (velut propriissimum Divinitatis signum esse declaratur, quod scilicet pro suo arbitrio nudosum illud pelagus conturbare, &

ite-

iterum tranquillare valeat, juxta illud apud Isaiam 51. vers. 15. *Ego sum Dominus Deus tuus, qui conturbo mare & intumescunt fluctus ejus*. Et Psalmo 64. vers. 8. *Qui conturbas profundum maris, sonitum fluctuum ejus tu mitigas.*

Or. 22. 11. Similiter Basilius Seleucius ad facilitatem sese reflectit, qua Salvator noster maris procellas subitò conturbavit, & quieti suæ restituit, dicitque: *Modica voce Jesus ingens elementum refrænabat, recognoscebat enim veterem vocem; recordabatur antiqui præcepti: congregentur aquæ in locum unum, & appareat arida: tunc concessit terræ imperium, nunc terram imitatur consolidatione naturæ, coercet undas, ventos cogit, tempestatem sedat*. In qua sententia notandum est illud ly *modica voce*, id est, voce quadam exili, tenui, & submissa totum compescuit oceanum: & tamen idemmet Deus per tot prædicatorum Evangelicorum, sacrarum scripturarum, librorum spiritualium, inspirationum internarum, confessariorum validas voces, imò per tot nobis severè & rigidè comminata supplicia, cor nostrum tranquillare non valet. Unde Sanctus Augustinus ait: *Imitare ventos & mare, mare audit, & tu surdus es? mare audit, & ventus cessat, & tu sufflas? non eos vincat fluctus in perturbatione cordis vestri.*

Ho. 3. inter. 17 in fin. to. tom.

Et facta est tranquillitas magna.

In Matt. 12. Sanctus Thomas stylum tempestuosi maris hunc esse dicit, quòd procellis cessantibus, duo nihilominus dies intermedii requirantur, priusquam ad suam denuo tranquillitatem redire possit. Unde in hac occasione efficacia miraculi Christi colligitur, adducitque textum illum Ecclesiastici 43. vers. 25. *In sermone ejus siluit ventus, & cogitatione sua placavit abyssum*: & illum Tobiæ cap. 3. vers. 22. *Post tempestatem tranquillum facis*. Similiter videtur exindè, quam verum sit quod *Dei perfecta sunt opera*; sed quid mirum, inquit Sanctus Bonaventura: *Quia Psalmista dicit, Ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum, quæ faciunt verbum ejus.*

In Luc.

13. Author imperfecti dicit, naviculam Ecclesiæ fluctuare quidem à tempestatibus, nunquam tamen submergi posse: *Quamvis infestatione inimici Ecclesia, vel sæculi tempestate laboret; quibusvis tentationum fluctibus pulsetur, naufragium facere non potest, quia Filium Dei habet gubernatorem.*

Tit. à Glos.

Vers. 26. 14. Chrysologus hanc maris tranquillitatem à Christo procuratam, pacem significare dicit, quam Christus, post suam à mortuis resurrectionem, mundo contulit: *Suscitatus ergo à discipulis Christus, mare, hoc est, mundum corripit, tranquillat orbem, Reges mitigat, sedat fluctus, componit populos, Romanos efficit Christianos, ipsosque oxecutores Christianæ fidei reddidit, quifuerunt persecutores.*

15. Modum quem Christus mari præcipiendo tenuit, ex Evangelista retulimus; Nam Sanctus Lucas dicit: *Increpat ventum*, hi enim causæ sunt suscitatarum procellarum in mari, *sublata causa removetur effectus*, ventos compescuit, & profligavit, & hoc modo facta est *tranquillitas magna*. Experimur nonnunquam in nobis, quod mare cordis nostri ab inordinatis passionibus & affectibus agitatum, in nobis ferociter incipiat: *Impii quasi mare fervens, quod quiescere non potest, & redundant fluctus ejus*. Quod si nos ab hac tentatione & effræni concupiscentia liberos & quietos videre volumus, opus est dissipare ventos, qui omnis tempestatis nostræ causa existunt, id est, necessum est, ut periçula & occasiones tollantur è medio: caveas illam viam, ubi lubricitas timetur, deinceps ingredi, seu ad illam fenestram ubi species visa concupiscentiam excitat, prospicere, cum hac vel illa persona, quæ ad ruinam præcipitium parat, conversari &c.

Is. 57. v. 20.

Cor. Jans. c. 30 concor.

16. Jansenius dicit: *Cum prius dictum sit: facta est procella magna venti, nunc dicitur; facta est tranquillitas magna; nam pro modo afflictionis, solet esse consolationis modus.*

In Luc. 17. Sanctus Bonaventura in hac historia ad hasce moralitates descendit: *Tria hic sunt spiritualiter attendenda: animæ conversio, quæ denotatur in ascensu naviculæ Secundum tentatio, quæ denotatur in impetu procellæ. Tertiæ animæ consolatio, quæ designatur in sedatione tempestatis.*

Versus 27.

Porro homines mirati sunt, dicentes: Qualis est hic, quia venti & mare obediunt ei.

Porro homines &c.

In Matt. 1. Quinam illi homines fuerint, qui admirati fuisse dicuntur, non satis constat. Sanctus Thomas cavendum esse putat, ne sub horum hominum numero Apostoli quoque recensentur: *Quoddicit homines, non intelligatis Apostolos, quia nunquam Apostoli sic appellantur, sed intelligite nautas*; idem quoque sanctus Hieronimus ibid. scribit: In Matth. Albertus Magnus verò, qui Doctoris Angelici magister fuit, turbas jam à Salvatore dimissas fuisse scribit, adeo ut tunc in navicula præter Apostolos, nemo alius fuerit, at verò subjungit, *Benè homines hic dicuntur, quia adhuc humanæ de Christo senserunt*. 1. Cor. 3. vers. 4. *Nonne homines estis, & secundum hominem ambulatis?* ac proindè idem sanctus Hieronymus subjungit: *Sin autem quis contentiosè voluerit eos, qui mirabantur, fuisse discipulos, respondebimus rectè homines appellatos, quia necdum noverant potentiam Salvatoris*. Origenes nihilominus à Glossa citatus, homines illos, qui ob miraculum obstupuerunt, nequaquam Apostolos fuisse existimat: *Nusquam enim invenimus præter honorem, cognominari Domini discipulos, sed semper aut Apostoli, aut discipuli nominantur.*

Mirati sunt dicentes: qualis &c.

In c. 8. L. 2. Cardinalis Toletus ait; *Homo homini imperare potest, & sæpe homo imperantis jussa non exequitur, at hic plusquam homo videtur, quia etiam imperat sensu carentibus, & obediunt ei.*

Hoetit. 3. Author imperfecti per ventos, qui mare totaliter conturbant, spiritus infernales intelligit, qui etiam nutibus Christi vel inviti obediunt: *Venti, nequitiæ spirituales & immundi spiritus intelliguntur*. De quibus sanctus Jacobus Apostolus testimonium perhibet, dicens: *Dæmones credunt & contremiscunt*. Didacus Stella omnes creaturas, Deo obedientes, adversum nos provocat & invitat, ut & nobis collum jugo subjectionis suæ submittendum incurvent & inclinent: *Mirum valde est, omnes creaturas Deo tanta constantia obedire, præter hominem, qui cum non ignòret omnia alia propter se facta, nihilominus tamen ingrato animo perfidoque, obtemperare Deo negligit*. Ob hanc eandem rebellionem Origenes quoque obstupuit, dum ad nostrum propositum ita scribit: *Jubet omni creaturæ & non supergreditur, jussionem ejus: soli homines resistunt, & ideo in judicio damnabuntur.*

Iac. 2. v. 19.

Ho. 6. ex div.

4. Idem Stella aliam hic observationem habet, nimirum quod Deus bonum è malo elicere sciat. *Non solum ex bonis nostris bona, sed etiam ex malis elicit: ex hac namque tempestate & afflictione discipulorum, hoc eximium eduxit bonum, ut in ipso cognoscerent non solum in terra, verum etiam in mari potentiam.*

Ibid.

DOMINICA V.

POST EPIPHANIAM.

Evangelium ex Matthæi c. 11:

v. 24. *Simile factum est Regnum cœlorum homini, qui seminavit bonum semen in agro suo. 25. Cum autem dormirent homines, venit inimicus ejus, & superseminavit zizania. 26. Cum autem crevisset herba & fructum fecisset, tunc apparuerunt & zizania 27. Accedentes autem servi patris familias, dixerunt ei: Domine nonne bonum semen seminasti in agro tuo; unde ergo habet zizania? 28. Et ait illis; inimicus homo hoc fecit: servi autem dixerunt ei vis, imus, & colligimus ea? 29. Et ait; Non, ne forte colligentes zizania eradicetis simul cum eis & triticum. 30. Sinite utraque crescere, usque ad messem, & in tempore messis dicam messoribus: colligite primum*

zi-

zizania, & alligate ea in fasciculos ad comburendum, triticum autem congregate in horreum meum.

Versus 24.

Simile factum est regnum cœlorum homini, qui seminavit bonum semen in agro suo.

1. DUbitari haud immeritò potest, qua ratione Regnum cœlorum homini assimilari possit, cùm de illo Spiritus sanctus asserat, quod *homo putredo sit, & filius hominis vermis*, at verò si bene consideretur, quod sapientia increata dicit, nimirum: *Regnum Dei intra vos est*, dicere cogemur, tantundem valere animam quandam Christianam, quantum Regnum Dei valet. Sanctus Basilius hominem glorioso hoc titulo honoravit, nimirum, quod sit *divinæ gloriæ pulcherrimum organum*. Advertendum igitur est, quod non dixerit solum: *Simile est Regnum cœlorum homini*, sed subjunxerit, *homini, qui seminavit semen bonum*, siquidem ut Apostolus asserit: *Qui seminat in spiritu, de spiritu metet vitam æternam*. Porro per semen bonum eleemosynam intelligere possumus: Etenim in sancto Luca scribitur: *Complacuit Patri vestro dare vobis regnum*; quonam verò merito Regnum istud dare velit, immediatè subjungit, dicens: *Vendite quæ possidetis & date eleemosynam, facite vobis sacculos, qui non veterascunt; thesaurum non deficientem in cœlis.*

Lob.25.v.6. Luc.17.v.21. Hom. 21. in Hexamer. Galat.6.v.8. Luc.12.v.34.

2. Lucas Burgensis Christum, per hanc parabolam fideles præmunire voluisse dicit, ne, si post suum ex hoc mundo discessum, ex hac, quam in Ecclesia Dei ubique vident perversorum sui reproborum cum justis & electis, commixtione, scandalizarentur, Et ideo sicut in alia parabola antecedente demonstrare volebat, quod semen verbi divini non æqualem in omnibus fructum facturum esset: *Ita in hac parabola præmonet, non esse exspectandum, ut in Ecclesia, quam ad vitæ sanctitatem ipse evocabat, omnes sancti & boni sint.* In Matt. ibid.

3. Considerari meretur ly illud *seminavit*, non enim nos bonum hoc semen seminare dicit, sed potius ille seminat, qui de se dicit: *Pater meus agricola est*, & de quo sanctus Jacobus Apostolus scribit: *Omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est*. Et sanctus Paulus dicit, *Non quod simus sufficientes cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est*. Unde idemmet Paulus alibi dicebat: quod *abundantius omnibus laboravi, non ego sed gratia Dei mecum*. *Licet seminet quis verbum prædicationis*, inquit sanctus Paschasius, *ipse Christus est qui seminat, quia exit seminare ipse*: nos in depravato hoc naturæ corruptæ statu, ex nobismetipsis nil aliud præter spinas & tribulos omnis mali, producere possumus. Joan.15.v.1. Jac.1.v.17. 2.Cor.3.v.5. 1.Cor.15.v.10 Li.7.in Mat.

4. Porro Creator rerum omnium Deus à principio mundi in agro hujus naturæ humanæ, bonum semen seminavit. Unde Chrysologus ait: *Sator mundi rerum principia bona sevit, nec ullum malum ab originis processit authore, vidit Deus cuncta, quæcunque fecit, & erant valde bona*; Infernalis serpens autem confestim zizania sua superseminare studuit; ac proinde idem Chrysologus ulterius dicit: *Quem Deus faciens vocavit mundum, inficiens reddidit inimicus immundum.* Serm.96. Ser.5.in Do. 3.post Epiph.

5. S. Bonaventura bonum hoc semen tunc seminatum existimat, quando in agro machinæ mundialis, *fecit hominem ad imaginem & similitudinem suam*: at verò dormientibus Adamo & Eva, id est, præcepti divini obedientiam negligentibus, *inimicus super seminavit zizania, id est, vitia & peccata, ex quibus nascuntur filii iræ.*

6. Lyranus per bonum hoc semen doctrinam Evangelicam intelligit: *Homo iste Christus est, ager Ecclesia, labore & sanguine Christi exculta, bonum semen est sancta Doctrina & fides Catholica*. Porro Christus doctrinæ suæ, seu verbo suo divino seminis titulum imposuit, *semen est verbum Dei*, quod idem sacratissimum semper prædicationem, electionem spiritualem, & inspirationes internas super animas spargit: at vero, ut sanctus Bonaventura optimè advertit, tunc semen istud bonum efficitur & fructiferum quando in anima hominis radices agit; *Et propter hoc dicit Dominus, quod semen seminatum in terram bonam sit, qui audit verbum Dei & intelligit, & fructum affert: verbum Dei seminatur in terram bonam, quod auditur cum reverentia, & intelligitur cum executione effectus.* Ser. cit.

7. Sanctus Anselmus ibid. dicit: *Bonum semen vocat bonam voluntatem, quæ in electis est*. Advertit autem Beda, bonam voluntatem sine operibus ei correspondentibus minimè ad hoc sufficere, ut semen hoc bonum appellari possit, & proinde agrum insuper bonum & fertilem requirit, in quem spargitur: *Semen bonæ voluntatis ad operum perfectionem perducere studet.* In Matth.

8. S. Bernardus valde lamentatur de modico fructu, quem ex hoc semine reddimus, & simul quinam semen in agrum nostrum disperserint: *Seminavit in terra nostra tota Trinitas, seminaverunt Angeli & pariter Apostoli, seminaverunt martyres, confessores, & virgines*. Ostendit insuper eodem in loco, quod Pater seminaverit mittendo filium, & simul cum filio Spiritum sanctum, & tandem concludit: *Ita tota Trinitas seminavit, Pater scilicet panem de cœlo, Filius veritatem, Spiritus sanctus charitatem.* Ser. de s. Ben.

9. Bonum quoque imò optimum semen legem appellare possumus, quam Deus nobis dedit ad observandum: *Lex Domini immaculata, convertens animas*, lumen item naturale, & rectæ rationis dictamen: *Signatum est super nos lumen vultus tui Domine*; similiter remorsus & synderesis malæ conscientiæ, quam indidit nobis; divinam denique gratiam, amorem & charitatem, quæ infunditur in cordibus nostris: *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris, &c.* Ps.18.8. Ps.4.v.7. Rom 5.v.15.

10. Considerari quoque merentur verba illa *in agro suo*; Hunc enim agrum (si bene consideremus) tametsi in cultum, à solo Deo immediatè nos accepisse fatendum est. Unde David dicebat, *Manus tuæ fecerunt me, & plasmaverunt me*. Quodsi verò thesaurus in hoc agro absconditus consideretur (siquidem *habemus thesaurum istum in vasis fictilibus*) hunc pariter à Deo nos accepisse certum est: *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram: Et nunc Domine, Pater noster es tu, nos verò lutum* (terra videlicet ex agro Damasceno desumpta) *& fictor noster tu, & opera manuum tuarum omnes nos*: adeoque quicquid habemus, id totum Deo in acceptis referre tenemur: Ps.118.v.73. 2.Cor.4.v.7. Isa.64.v.8.

Versus 25.

Cum autem dormirent homines, venit inimicus, & superseminavit zizania in medio tritici.

Cum autem dormirent homines, venit inimicus ejus.

1. Post sanctorum Patriarcharum, Prophetarum Apostolorum, & Martyrum mortem, inimicus infernalis in agrum Ecclesiæ, in quem Christus, per illos bonam doctrinam seminaverat, zizania superseminavit hæresum atque errorum: *In sopore mortis*, inquit Chrysologus, *temporaliter dormientes; quia sanctorum mors somnus est*. Id ipsum Lyranus his verbis clarius scripsit dum ait: *Post dormitionem Christi & Apostolorum, hæreses seminavit inter fideles diabolus*, imò harum quoque multas, viventibus etiamnum quibusdam Apostolis, superseminavit, prout refert. Sanctus Joannes: *Nunc Antichristi multi facti sunt*. Idem quoque Author ait: *Hæc dormitio superiorum negligentiam significat circa custodiam gregis sui*. His etenim speciali quadam obligatione vigilantia incumbit: *Pervigilant quasi rationem pro animabus vestris reddituri*; Ad hosce spectat, de cultura animarum strictissimam Deo rationem reddere. *Dei agricultura estis*, inquit de iisdem idem Apostolus. Hinc est, quod sanctus Paschasius hæc verba exponens, Prælatos Ecclesiasticos moneat dicens: *Cogitare oportet, quam periculosum sit his, qui præsunt, aliud intendere, vel ignavia torpere*, siquidem ipsis in culpam & reatum imputatur, si in animas, ipsorum custodiæ commissas, per propriam ipsorum pigritiam, malum & pernitiorum hoc semen injiciatur: *Non parvum periculum prærupti præcipitii, præsulibus* Ser.96. 1.Jo:2.v.18. Heb 13.v.17. 1.Cor 3.v 9. Li.7.in Mat. Chrys ho.47. in Matth.

hinc

binc imminere videtur, quibus agrorum custodia commissa est, inquit Chrysostomus.

2. Verum enimvero quonam mysterio, astutus ille serpens, ad superseminanda zizania tempus sibi noctis elegit, dum scilicet omnes dormiebant: Chrysologus ait: *Insidiator vigilantes fugit, appetit dormientes.* Probè namque scit, quod quamdiu pro animarum nostrarum salute vigiles & solliciti sumus, nihil contra nos facere prævaleat. Unde sancta Mater Ecclesia, ut dæmonis insidias & insultus securè evadamus: 1. Petri. 5. v. 8. quotidie nos illa sancti Petri verba recitare jussit, *Vigilate, quia adversarius vester diabolus, tanquam leo rugiens circuit, quærens quem devoret;* ad nostram verò consolationem, suggerendumque nobis animum protinus subjungit: *Cui resistite fortes*, resistunt autem, qui vigilant, & seipsos bene attendunt & curant, prævalet autem iis, qui dormiunt, & salutem propriam negligunt. Noctem quoque ad damna nobis inferenda adhibet, quia *qui male agit, odit lucem*, Joan. 3. v. 20. & zizania, quæ ab ipso seminantur, nihil sunt aliud, quàm *opera tenebrarum*. Considerat insuper Chrysologus serm. 96. dæmonem nocte operari ut tanto fortius contra servos Dei malignaretur: *Diabolus hoc ideo tenebris cœlantibus est molitus, ut adulteratæ messis noxa redundaret ad servos, & binc pœnam sumerent, unde speraverant palmam*: nimirum ipse mali hujus author haberi aut censeri noluit, sed causam ejusdem in servos Dei derivare intendebat.

3. In libro Job 40. vers. 16. dicitur: *Sub umbra dormi, in secreto calami*, quando enim nos ab ejus insultibus, nos vel maximè liberos esse credimus, & securi dormimus, tunc & ipse, qui se quoque dormire simulabat, suos nobis laqueos insidiosè tendere nititur. Unde celebre est illud, à S. Hieronymo Heliodoro datum monitum, dum ait: *Tunc maximè impugnaris, si te impugnari nescis*. S. Cyprianus ad nomen serpentis, quo dæmon appellari solet, alludens, dicit: *Plus cavendus est inimicus cum latenter obrepit, cùm per pacis imaginem fallens occultis accessibus serpit; unde & serpentis nomen accepit.*

De unit. eccl.

4. Per somnum denotatur negligentia, qua Christianus divinæ legis observantiam negligit. Sanctus Paschasius notat, quod zizania superseminata fuerint, quando omnes dormiebant; *Non in die, dum invigilat quis ad præcepta Domini custodienda, sed dum dormiunt homines, somno corporis & ignaviæ.* Sanctus Bonaventura per hunc somnum otium interpretatur: *Cum dormirent per negligentiam & otium, & hoc vero omnis noxiæ & venenosæ herbæ radix est*; siquidem *omnem malitiam docuit otiositas*. Et Albertus Magnus ibid. ait, *Dormitio est torpor per negligentias duas, à verbi contemplatione, & à verbi virtute, ad quam homo in affectu & opere non se exercet.*

L. 7. in Matt.

Set. in 2. in hac Dom.

Eccl. 33. v. 29.

To. 6. tr. 3.

5. Salmeron per hunc somnum, per missionem divinam intelligit: siquidem Deus noster *quasi dormiens, multa videtur permittere & dissimulare, nam & ipso Christo apud nos existente ac dissimulante, dæmon seminavit zizania, id est, Judam, Simonem Magum, & his alios persimiles, Elymam Magum, &c.*

Superseminavit.

6. Mysteriosum est verbum istud, non enim increata Sapientia inquit *seminavit*, sed *superseminavit*. Id quod Chrysologus ponderans, ait, *Super seminavit, non seminavit, præcedunt creatoris bona, mala diaboli post sequuntur: ut malum, quod est ex diabolo, sit accidens, non natura.* Prius seminatum est frumentum, & postea illi superseminata sunt zizania, prius Deus in terram nostram insevit, & plantavit innocentiam, justitiam originalem, superque illam benignos gratiarum, donorum & virtutum influxus depluit, postea verò inimicus, super illa bona semina, zizania sua, id est, culpæ malitiam seminavit.

Serm. 96.

To. 6. tr. 3.

7. Notat Salmeron id quod adverterunt Chrysostomus, & ante ipsum Tertullianus lib. de præscriptionibus hæreticorum, nimirum quod per hoc verbum *superseminavit*, Christus significare voluerit *antiquiorem esse veritatem*, quæ in bono semine prius seminato denotata fuit, *errorem verò juniorem*, qui in zizaniis symbolizatur.

In Matth.

8. Paulus de Palatio per bonum hoc semen prohibitionem divinam intelligit, quam cœlestis agricola Deus post plantatum cœlestem paradisum, homini imposuit: at verò quando serpens dixit: *Cur præcepit Deus, ne de ligno paradisi comederetis, id superseminatum est; igitur qui legi Dei obedit, seminatus est, qui verò legi repugnat superseminatus est.*

9. Albertus Magnus ibid. zizania isthæc in superficie terræ seminata fuisse notat, indeque hanc deducit moralitatem: *Bene dicit superseminavit, quia vitium profundum cordis non penetrat, sed in sensibus illudit, & spargit radices: cui tamen fundus cordis syndereses semper contradicit*, incujus probationem textum illum adducit, ubi dicitur: *Per agrum hominis pigri transivi, & ecce totum repleverant urticæ, & operuerant superficiem ejus spinæ*, Pr. 24. v. 30. & 31. utitur etiam textu illo Apostoli, ad Rom. 7. vers. 22. & 23. dicentis: *Condelector legi Dei secundum interiorem hominem: video autem aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ.*

10. Considerari quoque hoc loco potest alia quædam moralitas, quam ex hoc verbo Salmeron ibid. desumit, nimirum quod dæmon nullum hominem, cujuscunque etiam conditionis, ad hæresim, errorem, vel quodcunque aliud culpæ genus effectivè inducere possit: *Idcirco dicitur tantum superseminasse, quod per suggestiones facit, ne quisquam existimet se esse zizania natura sua, non potius studio & voluntate sua.*

Zizania.

11. Idem quoque author zizaniorum naturam nobis declarat, dum ait; *Est ergo zizanium lolium, & quæcunque alia adulterina semina.* Existimat enim, quod zizanium nascatur ex granis frumenti vel hordei putrefactis & corruptis. Zizanium, granum producit nigrum pulveri nitrato simillimum; at verò in herba adhuc consistens simile est frumento: manducatum pernitiosum est oculis, ob vapores mordaces, quos è stomacho suscitatos capiti immittit, inducit somnum, vertiginem & vomitum causat, obfuscat sensus & rationem, ac demum ad phrænesin hominem disponit. Totus hic discursus est Salmeron, in quo pessimæ herbæ istius pessimi describuntur effectus.

12. Quantum verò ad mysteria allegorica & moralia, ipsemet Salvator ad Apostolorum suorum instantiam, in hoc eodem capitulo, ubi parabolam hanc declarat, dicit: *Zizania filii sunt nequam.* Mat. 13. v. 38. Dionysius Carthusianus ibid. dicit: *Id est, reprobi præsertim hæretici & persecutores Ecclesiæ.* Sanctus Anselmus etiam ad malos Christianos extendere videtur, siquidem inter hæreticos & malos Christianos differentiam assignans, dicit: *Inter hæreticos, & malos Catholicos hoc interest, quod hæretici falsa credunt, illi autem vera credentes, non vivunt ita ut credunt.* Ubi in vulgata nostra habetur *zizania filii sunt nequam.* In Græco legitur: *Filii illis mali & nequissimi*, id est, tales, de quibus Joan. 8. vers. 44. dicitur: *Vos ex Patre diabolo estis.* Et de quibus sanctus Basilius ait: *Omnis qui peccatum admittit, ex patre diabolo est.* In psal. 44. Peccatum namque diaboli semen est, & zizanium ad inextinguibilem inferni ignem destinatum. Unde deducitur, quod omne id quod vitium & culpa est, hoc eodem nomine appellari possit. Unde Theophylactus malas cogitationes zizania vocat: *Zizania malæ cogitationis.* Et S. Bonaventura super illa verba: *Hi sunt filii nequam*, dicit: *Hi sunt adulteri, raptores, usurari, & alii perversi, semen diaboli.* Serm. cit. Sanctus Paschasius ibid. per hunc inimicum seminatorem, omne malum in mundo intelligit: *Inde igitur in mundo hæreses, inter sanctos peccatum, inter pacificos lites, inter simplices doli, inter innocentes nequitiæ;* proinde pergit dicere.

In medio tritici.

13. *Ut quid?* quærit Chrysologus, quo fine bonum hoc semen per zizania adulteratur? *Ut periret Dominica messis*, at verò quodnam sibi ex hac jactura lucrum comparabat? *Et hoc ad lucrum quid pertinebat inimici? nisi quod invidiæ spiritus, hominum damnum suum computat lucrum, & quod perierit hominibus, hoc se æstimat acquisisse?* Serm. 96.

14. Demum verò si per zizania hæresim intelligamus, erudi-

erudimur, ut advertit Salmeron, *dæmonem & hæreticum in disseminandis suis erroribus, semper niti super aliquo vero, aut super aliquo loco scripturæ*. Cui accedit, quod in externo zelum, & sanctitatem commonstrent ha-
Matt.7.v.15. beantque pulchram frumenti apparentiam: *Veniunt in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces*.

15. Observandum est etiam, quòd inimicus homo malam herbam suam non ad latera seminaverit, sed in medio; *In medio tritici*. Ratio esse potest, quia sicut per triticum denotantur justi, & electi, ita per medium virtus symbolicè exprimitur, siquidem *in medio consistit virtus*; hic autem dæmonis stylus & genius est, quòd specialissimè, & majori cum industria & conatu ad sanctissimarum, innocentissimarumque animarum perditionem anhelet: Job c.40. v.18. ait: *Habet fiduciam, quod influat Jordanis in os ejus*. Non Nilus, siquidem hic sponte sua eò decurrit, sed Jordanis,
In Matth. animarum immaculatarum symbolum; Quæ etiam Cajetani Glossa fuit, dicentis; *Non sufficit diabolo superapponere malum bono, sed satagit, ut optimis quibusque*
Luc.22. v.31. *misceat illud: Ecce satanas expetivit vos* (inquit Salvator ad Petrum, & ad omnes alios Apostolos) *ut cribraret sicut triticum. Cibus ejus electus*, inquit Habacuc; c. 1. v. 16. sic Petrum in peccatum negationis & perjurii; Judam in proditionis crimen, Thomam in incredulitatem præcipitem egit.

16. Similiter inimicus homo iste, in medio boni seminis (cujus quantitatem longè majorem fuisse, credere utique possumus) aliquid tantum zizaniorum immiscuit, ad indicandum nobis, quòd inter alias serpentis hujus astutias, una sit, per quam animam Christianam multa opera facere permittit, dummodo unico duntaxat zizaniorum grano, aditum in corde suo permittat.

17. Hac ratione Pharisæus ille Evangelicus, qui se in templo coram Deo sistebat, siquidem orationes, elemosynas & jejunia instituebat, seque ab omni vitiorum
Luc 18. v.11. excessu alienum esse declarabat, dicens; *Non sum sicut cæteri hominum raptores, injusti &c.* & tamen per unicum solum superbiæ & præsumptionis granum, ex frumento vel tritico factus est lolium, & palea ad ignem; *Odibile fe-*
Ser.6.de or. *cerat sacrificium orationis suæ, fœtore jactantiæ*, inquit Eusebius Gallicus.

18. Salmeron de zizanio ibid. scribit: *Ut nonnulli tradunt, triticum nimia terræ uligine corruptum, jugibusque pluviis dilutum in lolium convertitur: contra verò, cum est terræ magna siccitas, lolium convertitur in frumentum*. Ita quoque experientia demonstrat, quòd multi cæteroquin virtuosi & perfecti, in culmine tamen bonorum terrenorum, divitiarum, honorum, delitiarum constituti ex frumento in zizania convertuntur, & alii paupertate, aliisque hujus vitæ ærumnis cruciati, sæpenumero ex palea in granum evadunt. Hæc est frequens illa tentatio, qua dæmon frequenter utitur, dum homines in humanarum felicitatum & dignitatum statum evehit, ut eosdem irreparabiliter cadere faciat. *Facilius invenies* (ita sanctus Bernardus quondam
lib.2. de consid c.11. Eugenium Papam commonuit) *qui innocentiam retinuerunt, contraria sibi fortuna, quam qui in prospera eam non perdiderunt*.

19. Porro certum est, quod per frumentum seu triticum justi symbolizentur; unde & S. Ignatius Martyr sanctè gloriabatur dicens: *Frumentum Christi sum*. Inter hos ergo dæmon sua zizania, id est, perversos & malos seminat, quia hoc modo eos quoque in malam herbam convertere sperat. Unde Psalmista ps.105.v.35.
Ps.105. v 35. de populo Dei ait; *Commixti sunt inter gentes, & didicerunt opera eorum, & factum est illis in scandalum*, Astrologi observant, quòd si benignus planeta quidam maligno jungatur, is malam quoque illius influentiam subitò sibi adsciscat: id quod frequenter etiam multis antea timoratæ conscientiæ hominibus accidit, qui,
Ps 17. v. 27. cum malis nimium conversando pervertuntur: *Cum perverso perverteris*.

ibid. 20. Albertus Magnus ad hoc se reflectit; quod Christus magister noster dicat: *Superseminavit zizania in medio tritici, ut undique triticum detineat & impediat; semen enim malum undique impedit bonum, quia totum agrum inficit*. Unicum duntaxat pestiferi hujus zizanii culpæ mortalis granum, in agro animæ Christianæ seminatum, ad omnes alios illius fructus inficiendos & pervertendos sufficit, siquidem per illius demerita, cuncta alia bonorum operum merita perduntur & destruuntur, præterquam considerandum sit, quòd malum hoc semen ex omni parte animam obsideat & cingat, ut fructificare non possit: *Qui to-*
Jac.2. v.10. *tam legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus*.

Et abiit.

21. Cajetanus ibid. dicit: *Studium diabolicum significatur, quo occultare nititur, quod ab ipso (qui hostis est noster) proveniunt utilia ac delectabilia contra divina præcepta*. Quod si nos persuadere nobis possemus, quòd voluptates, delitiæ omnesque aliæ satisfactiones, quibus fruimur, à jurato hoste & inimico nostro omnium maximo, quique continuò nobis insidiatur, procuratæ essent, illas utique habituri essemus suspectas, ac proinde singulari cum astu & industria hanc nobis notitiam subtrahere satagit.

22. Chrysologus hoc abire diaboli in alio quodam Serm. 96.
sensu interpretatur, dum ait: *Quia diabolus impellit quidem viribus ad ruinam, sed posteaquam prostraverit, derelinquit*. Cujus ratio esse potest, quam Paulus de Palatio ibid. super hæc verba scribens, tangit, dum ait: *Quos enim diabolus fallit, principio non torquet, sed mulier*, non vult enim ut nos subitò tyrannidem ejus videamus, qua pedes nostros gravi quadam peccatorum catena irretitos attinet, *velut abiens reliquit, ne forte si initio durum senserint imperium à tyranno resiliant*.

23. S. Thomas in Matth. in hoc, quod dæmon abit & discedit à nobis, malitiam ejus notat: *Abit, id est, occultum se reddit, quando enim instigat, non semper cooperatur*, non vult videri nos tentans, ne de-
Ps 10 v. 9. tegatur & deferatur à nobis. Nam *insidiatur in abscondito, quasi leo in spelunca sua, ut rapiat*. Malignus aliquis agricola, postquam semen aliquod venenosum in terra seminavit, abit, & illud crescere sinit, ut suo tempore bonas herbas contaminet; ita quoque astutus hic serpens, semen veneni sui in animam quandam, per obscænum aliquo phantasma, vel per fixam aliquam cogitationem perversam, per affectum inordinatum effundit, occasionem & commoditatem proximam lubricæ conversationis & correspondentiæ ad manum suggerit, & abit, pessimumque hoc toxicum à semetipso operari sinit; Ita etenim cum protoparentibus nostris fecit; quum enim Evam matrem nostram seduxisset, *abiit*, neque enim illum ad tentandum Adamum in scenam amplius processisse comperimus, siquidem bene sciebat, Evam ad illius ruinam causandam abundè sufficere; *Ipse namque*, ut sanctus Augustinus testatur, *pomum manducavit, ne contristaret delitias suas*.

Versus 26.

Cum autem crevisset herba, & fructum fecisset, tunc apparuerunt & zizania.

1. Lyranus ibid. dicit, quòd postquam bonum fidei Christianæ semen per mundum fructificare cepisset, malum quoque hæreses semen quod absconditum latebat, paulatim sese prodiderit, quando nimirum hæretici apertè contradicebant eidem, & persequebantur fideles. Unde Chrysostomus in Cat. ait: *In principio hæretici obumbrant seipsos, cum autem multam acceperint libertatem, & sermone aliquis cum eis participaverit, tunc venenum effundunt*; hac porro cautela utuntur, inquit idem Chrysostomus, quod à principio zizania, id est, hæreses, & errores suos occultent: *Primò aliqua bona dicunt & prædicant laicis, & post inferunt aliqua mala de clericis, quæ libenter audiunt, & sic avertunt populum à dilectione clericorum, & sic per consequens Ecclesiæ*.

2. Chrysologus verba hæc interpretatur de illis, qui Serm. 96.
in principio, magnum in defensione fidei nostræ fervorem commonstrant; at verò persecutionis tempore adveniente, frumentum paulatim in paleam degenerat: *Flores multi multitudinem fructuum pollicentur, sed examinati ventorum flabris ad fructum paucissimi perseverant: sic credentes in Christo multi Ecclesiæ videntur in pace, ubi autem persecutionis procella perflaverit, pauci martyrii reperiuntur in fructu*.

2. Porro zizania aliquousque occultè quidem delituerunt,

tuerunt, tandem verò amplius celari nequivere: *Tunc apparuerunt & zizania*: difficile enim est, quod hypocrisis tandem non se manifestet. *Ex fructibus eorum cognoscetis eos*, *significat*, inquit Jansenius, *ad tempus quidam plerumq; malos bonis permixtos ob Sacramentorum & nominis Christiani communionem, non posse statim discerni, cognosci autem tandem ex eo, quod non eosdem fructus proferant cum bonis*.

Conc. Evang. cap. 52.

4. Notandum est item, quòd eodem tempore, quo triticum crescit, juxta illud quoque zizania se prodant, quia quantò amplius anima aliqua in perfectione & sanctitate crescit & proficit, tantò amplius dæmon tentationes suas adauget. Unde circa illa verba Jobi: *Per quam viam spargitur lux dividitur æstus super terram*. S. Gregorius scribit: *Cum divina lux in mentes humanas spargitur, mox ab occulto adversario tentamenta succrescunt*.

Job 38. v. 24.

Lib. 23. mor. cap. 12.

5. Malum hoc semen, infernalis serpentis venenum, longo temporis spatio, in eodem agro simul cum tritico germinat & crescit, nec tamen cognoscitur, ut nos inde discamus, quod multa nobis dæmon mala multaque vitia insinuet, quæ in exteriori quidem apparentia virtutes nobis esse videntur, sed *sub specie recti* decipit nos, & illudit, siquidem transfiguratur in Angelum lucis. Unde S. Hieronymus ait: *Venena non dantur, nisi melle circumlita, & vitia non decipiunt, nisi sub specie & umbra virtutum*.

Lib. 2. Ep. 15. ad Lætam

Versus 27.

Accedentes autem servi patris familias, dixerunt ei: Domine, nonne bonum semen seminasti in agro tuo? unde ergo habet zizania?

L. 7. in Mat.

1. S. Paschasius dicit: *Accedunt mente; & non corpore, non loco sed fide*. Porro quinam hi servi sint, Lyranus ibid. hisce verbis declarat: *Sunt Patres antiqui, qui fuerunt in primitiva Ecclesia, qui admirantes perfidiam hæresis insurgentem, ad Deum accesserunt per orationem inquirentes, unde talis perfidia oriretur*. Quibus Deus opera dæmonis id factum esse revelavit, ita nimirum permittente Divinæ dispositionis ordine, ut fides suorum magis stabiliatur.

Domine, nonne bonum semen seminasti in agro tuo?

2. Chrysologus ser. 96. ingeniosè advertit servos non dixisse: *Seminavimus*, tametsi credibile sit, quòd Dominus ipsorum opera ad hanc culturam fuerit usus; cujus hanc idem sanctus Doctor rationem reddit: *Seminasti, non seminavimus; nos quod per te facimus, tibi semper nostro assignamus author, & tu in iis, quæ nobis faciendi præcipis, ipse operator existis*.

3. Porro de hoc, à cælesti agricola, cultivato agro idem dici potest, quod Isaias c. 5. v. 4. sub metaphora vineæ, de populo suo ait: *Quid est, quod debui ultra facere vineæ meæ, & non feci ei?* Etenim divina omnipotentia & beneficentia benigniores super solum istud influentias demittere non potuit; unde S. Apostolus ad Romanos scribens, postquam considerasset, quòd Deus in hunc agrum, pretiosissimum Filii sui semen commiserit, siquidem *semen est verbum Dei*, mox subjungit; *Quomodo non etiam cum illo omnia nobis donavit?* Verumtamen ecce tibi hujus admirationis causam.

Rom. 8. v. 32.

Unde ergo habet zizania?

4. O rem dignam, ob quam ipsimet quoque Angeli cælestes merito obstupescant! quòd videlicet, cùm tam specialia dona gratiarum & auxiliorum, pro salute nostra comparanda acceperimus, intra nos tamen infernale lolium & zizania succrescere potuerint. S. Paschasius lib. 7. in Matth. ait: *Quæ nimirum vox plena admirationis est, plena stupore & pavore*; qua enim ratione capere quis poterit, inquit sanctus Paschasius, quòd natura humana, quæ in tam bono, & excellenti statu creata fuit, adeò turpiter, & probrosè nihilominus degenerare rit? *Ut aliud esset, non per naturam, sed per vitium, quàm quòd creata est*; Quisquis enim illam à prima origine sua, in illo innocentiæ & justitiæ originalis statu, qualis tunc fuerit, considerat, meritò quærere cogitur: unde habet zizania? Quod homo eo fine creatus, ut hic in terra Paradiso fruatur, & insuper alio Paradiso gaudeat in cælo, nihil aliud esse appareat, quàm zizania & palea, ad fovendum ignem inferni, quis non obstupescat?

5. Paulus de Palatio in Matth. ait: *Justissima planè admirandi ratio, cur sunt tot homines mali; cur peccant homines adeo? quid dulce peccatum habet, ut nos ad se ita alliciat? si peccatum est, malum est; si malum fugiendum igitur, non amandum*. Nunquid voluntas nostra solum bonum amando prosequitur, & ad illud solum natura sua inclinatur; quâ igitur ratione fit, quod malum sectetur? si peccatum directè est contra Deum, à cujus manu quotidie bona innumera recipimus, & deinceps recipere possumus, cui igitur tam enormiter illum offendimus? Quanam in re id Deus de nobis demeritus est, ut illum tot modis, tamque indignè contumeliemur & tractemus? Præterea ex quo peccatum in ipsiusmet peccatoris damnum & perniciem redundat, cur igitur illud adeò insolenter committimus? *Qui enim diligit iniquitatem, odit animam suam*. His omnibus addi potest, quòd qualecunque semen noxium & malum, inimicus in cordis nostri terram seminet, cujuscunque generis machinam adversum nos in perniciem nostram moveat, attamen omnia isthæc nihil nobis nocere possunt, nisi nostrum illi demus consensum. Nunquid igitur justa & rationabilis est admirandi, imò obstupescendi causa, dicendique: *Unde ergo habet zizania*.

Ps. 10. v. 6.

6. Considerari quoque hoc loco potest, quòd, cùm zizania illa simul cum tritico producta fuerint, illos significet, qui alias perfecti & sancti, facilè tamen se perverti sinunt. Nunquid mirum est, quod Petrus aliquis, qui paulò ante tot promissis sese, ad Magistrum suum ad mortem usque non deserendum, obstrinxerat, ipsum nihilominus paulò post repetitis vicibus etiam cum adjecto perjurio pernegarit? Quòd David aliquis, de quo Deus dixerat: *Invent virum secundum cor meum, qui faciet omnes voluntates meas*; postea nihilominus in peccata adulterii & homicidii tam turpiter lapsus fuerit? Quòd latro aliquis, & viarum prædator publicus in cælestem quendam Seraphinum subitò transmutetur, audieritque sibi dici: *Hodie mecum eris in Paradiso;* econtra vero quod Judas aliquis, qui electum antea frumentum fuerat, postea tanquam traditor Christi, & pessimus pretiosissimi sanguinis illius divenditor, ex desperatione in furca se suspenderit.

Act. Ap. 13. vers. 22.

Versus 28.

Et ait illis: Inimicus homo hoc fecit: servi autem dixerunt ei: vis, imus & colligimus ea?

Et ait illis: Inimicus &c.

1. Tametsi malignus hic damnificator sibi, se latere & absconditum manere posse persuaserit, eo quod nocturno tempore, & quando omnes somno sepulti erant, malum semen istud seminaverit, nihilominus hunc in modum Chrysologus adversus ipsum jure exclamat: *inimice, lucis refuga, vigilasti, laborasti; sed non latuisti; nam dormientibus servis, Dominus ipse te videt*.

Serm. 97.

2. Porro celestis agricola in regno suo, id est, in Ecclesia sua, bonum semen seminare, id est, regno huic de multis electis, virisque sanctitate morum, doctrina & sapientia insignibus providere nunquam destitit, nec desistet; at verò inimicus infernalis, ut scribit Jansenius, *Infelicissimus hostis humanæ salutis, passim etiam super seminat, super seminabitq; impios homines, velut zizania ubique eos justis permiscens*, idque ut bonum semen suffocet; at verò ut S. Petro olim promissum fuit: *Portæ inferi non prævalebunt*.

Cap. 52. conc. Evan.

Matt. 16. v. 18

Inimicus homo hoc fecit.

3. Mirum profecto est, cur sapientissimus Magister noster Christus dæmonem hominis titulo insigniverit: *Inimicus homo hoc fecit*; & ideo multæ eæque diversæ illius nomenclaturæ sunt expositiones. Albertus Magnus dicit: *Dicitur inimicus homo hoc facere, quia diabolus non facit, nisi in homine, & cum homine*. Etenim sive zizania illa sint maledicentiæ, detractionis, vel odii, invidiæ, adulationis, vel homicidii, vel alterius cujuscunque vitii, semper illa, homine mediante seminat, dum tortuosus ille serpens nostris se appetitibus & affectibus inordinatis insinuat. Unde S. Jacobus Apostolus de maledictis hisce zizaniis ita scribit: *Unde bella & lites in vobis? nonne hinc? ex concupiscentiis vestris, quæ militant in membris vestris?* Salmeron nomen istud ponderans scribit: *Dum tentat, in affectus humanos se transformat, ut melius*

Ibid.

lius possit decipere, & subjungit, Davidem de hoc venenoso serpente loqui intendisse, dum hanc à Deo gratiam
Ps 119 v.1. poposcit : *Eripe me Domine ab homine malo, à viro iniquo eripe me*; & pariter quando petiit : *Exurge Domine,*
Ps.9. v.20. *non confortetur homo*. Id quod diu ante similiter operatus est S. Hieronymus.

4. Idem quoque Author aliam rationem adducit, cur dæmonem lolium inter triticum seminans, in personato hominis habitu, in Evangelio proponatur ; dicit enim : *Nam si in propria specie veniret, quisque sibi ab eo tanquam ab hoste capitali caveret; propterea transfiguratus venit in Angelum ejus*.

5. Hugo Cardinalis existimat ibid. quod, sicut genetales belli Duces, nomina sibi ab iis nationibus, quas subjungarunt, usurpant, ad eum modum, quo Scipio ab Africa debellata, appellatur Africanus ; ita quoque Diabolus appelletur *inimicus homo*, ob hominem, quo cum præliatus fuerat, devictum : *dicitur homo ab homine devicto, sicut Scipio Africanus ab Africa devicta*. Quod idem Albertus Magnus pariter dicit : *Inimicus homo dicitur, quia devicit hominem*.

6. Dionysius Carthusianus ibid. dicit : *Dicitur homo, non propter veritatem naturæ, sed similitudinem culpæ; dicuntur homines mali seminati vel esse ex dæmone, non creatione, sed parvitatis imitatione*. In quo sensu Salvator noster de Juda dixit : *Unus ex vobis diabolus est*.

Ab Hugo Card. 7. S. Hieronymus cit. hominis nomen, dæmoni attribui existimat : *Quia sub similitudine rationis humanæ decepit*.

8. Addi quoque potest, diabolum hominem, à Christo appellari ad ejus, contra genus humanum, rabiem, & crudelitatem tanto vivacius exprimendam, siquidem nulla dari potest crudelitas sævior illa, quam homo iratus adversus alium hominem exercet; unde tritum est adagium : *Homo homini lupus*. Et Deus se ad miserandum, & indulgendum pronum esse, volens ostendere per Oseam 11. v.9. dicit : *Non faciam furorem iræ meæ, non convertar ut disperdam Ephraim, quoniam Deus ego, & non homo*.

Servi autem dixerunt ei.

9. Euthymius in Matth. ait : *Servos suos, qui hæc dicant, effingit orthodoxos, qui ferventiorem erga cultum suum gerunt zelum, qui frequenter admirantur cum indignatione, quòd Deus zizania nasci permittat*. Lyranus ibid. nihilominus per servos, sanctos Patres interpretatur, qui orationibus suis mediantibus, ab oraculo Dei proposcerunt consilium.

Vis, imus, & colligimus ea?

10. Jansenius nobis unum zelantium servorum illorum, in persona Jeremiæ 12. v. 1. proponit, dicentem : *Justus quidem tu es Domine, si disputem tecum, veruntamen justa loquar ad te; quare via impiorum prosperatur, bene est omnibus, qui prævaricantur, & inique agunt? Plantasti eos, & radicem miserunt, proficiunt, & fructum faciunt*. At verò postquam illorum in hac vita felicitatem ostendisset, paulò post, illorum finem quoque, illiusque qualitatem declarat, quam habere solent, qui similis est illi, quem zizania habent, quæ in fasciculum colligata in ignem conjiciuntur, subjungit enim : *Congrega eos quasi gregem ad victimam*, sic enim animalia illa, quæ paulò post mactanda, & sacrificanda sunt, à jugo liberata in pascuis ad satietatem usque incrassari, & impinguari videmus.

11. Salmeron per hosce servos illos intelligit, qui in vindicandis Deo illatis injuriis, ferventes se, & zelosos probant : *Subito vellent ultionem de seditiosis, & vindictam de Hæreticis sumere*. Adducitque duorum Apostolorum Jacobi & Joannis exemplum, qui insultum, magistro suo à Samaritanis intentatum videntes, ad eosdem igne consumendos, ad ignem de cælo evocandum promptos se obtulerunt; at verò mox mansuetissimum Salvatorem nostrum audiverunt, id prohibentem : *Nescitis cujus spiritus estis*. Lyranus verborum illorum sensum, eundem in modum exponit : *Vis, imus, & colligimus ea? id est, separandos eos à communione Ecclesiæ per excommunicationem, & tandem dimittendo justitiæ seculari exterminando per mortem*.

12. Notandum quoque est, quòd servi isti zizania hæc, sine consilio & licentia domini sui & patris familias, eradicare non præsumpserint, ad instruendum Principes sæculares, & omnes alios, ne se sine consilio & permissione supremi Pastoris, & capitis Ecclesiæ, in materia Religionis, & dogmatum fidei ingerant, reos absque ulla cum hoc facta communicatione, aut habito consilio puniendo, & processando.

13. Porro commendandus est servorum illorum zelus, qui tametsi à patrefamilias approbatus non fuerit, is tamen operæ pretium fore existimavit, illos certiores reddere de motivo, ob quod zizania illa nondum eradicata esse vellet; ad insinuandam Prælatis & superioribus doctrinam quandam salutarem, quod tametsi superioribus aliquando non teneantur subditis suis rationem reddere resolutionum suarum, nihilominus casus nonnunquam occurrere possit, in quo id fieri expediat, ne scandalizentur.

Versus 29.

Et ait : Non; ne forte colligentes zizania, eradicetis simul cum eis & triticum.

Et ait : Non.

1. Sicut Chyrurgus aliquis expertus, ad membrum aliquod à corpore detruncandum se non resolvit præcipitanter, & indeliberatè, nisi quando membrum corruptum irreparabile reliquo corpori sanè damnum inferre, vel totius corporis vitæ nocere cognoscit : Eodem modo cælestis noster Protomedicus, qui de semetipso ait : *Non est opus valentibus medicus, sed male habentibus*, ad detruncandam impiis vitam, se non præcipitanter resolvit, sed ad tempus aliquod eosdem tolerat, quamdiu scilicet notabile electis suis damnum non inferunt *Expectat Dominus, ut misereatur*. Nonnunquam etenim è zizaniis, progressu temporis, bonum aliquod, & salutare semen progerminare solet. De Thare Abraham natus est, & Job ex progenie Esau; unde longanimitas, & patientia Dei hoc solum intendit, ut impii ad emendationem reducantur, & pœnitentiam se recipiant, vel etiam ad justitiam suam justificandam, tardat immittere promeritum supplicium, ut tempus eis concedat ad se convertendum : vel denique quia cum illos puniturus deinceps sit in æternum, ideò eis concedit, ut hic temporaliter in hac vita aliqualiter gaudere possint : *Ducunt in bonis dies suos*, siquidem *ad inferna descendunt*. Job 21. v. 13.

2. Glossa ibid. dicit : *Ecce patientia, non enim audito dolo exarsit in iram, nec mox ulcisci voluit*; unde ad spiritualem profectum nostrum promovendum, illud pro nobis elicit documentum, estque merus venerabilis Bedæ discursus in Matth. *Ita & nos læsi patienter feramus*. Enimverò ignem quidem de cælo, ad comburendum zizania evocare potuisset, & tamen licet ad supplicium, & vindictam justam de illis sumendam, provocatus esset, summa cum mansuetudine negativè respondit : *Non. Si iniquitates observaveris Domine, Domine quis sustinebit?* Quòd si Deus omnia peccata punire vellet, major pars generis humani peritura esset; siquidem *Totus mundus in maligno positus; omnes declinaverunt, non est qui faciat bonum, non est usque ad unum*. Ps. 129. v. 3. 1. Jo. 5. v. 18.

Ne forte colligentes zizania, eradicetis cum simul & triticum.

3. Sanctus Paschasius hanc responsionem textui Apostoli, dicentis : *Auferte malum ex vobis*, non opponi, neque monitum hoc patrisfamilias prohibitioni contrarium esse ostendit, redditque rationem dicens : *Aliud est, de manifestis operisque criminibus judicare in Ecclesia, aliud de his, quę adhuc quasi in herba latent; nam zizania, quod nos lolium esse dicimus, antequam in omnium veniant, dum in herba sunt, tanta similitudo est in eis, ut discerni vix, aut nunquam possint*. Hanc pariter rationem sanctus Thomas in Matth. adducit, dum ait : *Aliqui videntur mali, & non sunt, ideo si velles eradicare malos, statim multos bonos extirpares*. Præterquam quòd impii, qui hæresi, aut hypocrisi infecti sunt, in externa apparentia, potius triticum, quàm lolium esse videntur. *Id certè moris est apud hæreticos*, inquit Chrysostomus hom 47. in Matth. *ut occultent seipsos, atque obumbrent in principiis, quousque majorem fiduciam capiant*. L. 7. in Mat.

4. In hac quoque prohibitione, utilis quædam doctrina nobis traditur, nimirum quod in delictis occultis, non sit faciendum judicium, aut sententia proferenda, nisi prius meirta & demerita accusari dilucidentur. Unde sanctus Anselmus dicit; *Donavit nobis exemplum discretionis*; & Hugo Cardinalis ait: *Ecce discretio; prohibetur hic festinata, damnosa, suspicioſa eradicatio; festinata, quia prius debet corrigi;* at verò quando zizania in omnium oculis manifestè prostant, id est, quando culpa deducta est in judicium, tunc formandus est processus, neque ad privatos familiæ alicujus servos supplicium malis inferre pertinet, sed ad ministros publicos; id quod etiam Salmeron advertit, dum ait: *Verba ergo Christi ad servos patris familias directa sunt, qui privata authoritate, & zelo volebant insurgere, ad zizania de medio tollenda, qui nec potestate laica, nec Ecclesiastica præditi sunt.*

5. Advertit insuper sanctus Thomas in Matth. quod sæpenumero dissimulare expediat, ne major ignis accendatur, sæpe enim fit, quòd, dum zizania conflagrare, & in cineres redigere volumus, flamma persecutionis triticum quoque nonnunquam invadat. *Aliquis, quandoque est magnæ potestatis, ideo si excludatur, trahit multos secum, & sic cum illo malo multi pereunt.* Apocalyps. 12. vers. 4. *Draco traxit tertiam partem stellarum.* Genesis 18. vers. 25. *Absit à te ut hanc rem facias, & occidas justum cum impio.* Eandem quoque considerationem Hugo Cardinalis adfert, dum ait: *Aliquando tolerandi sunt mali pro pace Ecclesiæ.*

6. Sanctus Anselmus ibid. ex hisce verbis occasionem capit insinuandi nobis quantum nobis semper timendum sit in maximè arduo negotio nostræ salutis. *In quo docent, non ita hominem constitutum in hac vita, ut certus esse possit, qualis quisque postea futurus sit. Quod hodie est zizania,* inquit Chrysologus ser. 96. *cras in triticum vertebatur, qui ad præsens peccator cernitur, in futurum justus assistit;* idemque etiam è contrario dici potest, siquidem multi, qui antea triticum erant, postea in zizania transmutantur; de omnibus Apostolis, inter quos etiam Judas aderat, Christus ait: *Ecce satanas expetivit, ut cribraret vos sicut triticum,* & tamen paulò post, Judas factus est maledictum zizanium. Luc. 22. vers. 31.

7. Sanctus Hieronymus in Matth. super hæc verba dicit: *Datur locus pœnitentiæ, & monemur, ne cito amputemus fratrem, quia fieri potest, ut ille, qui hodie noxio depravatus est dogmate, cras resipiscat, & defendere incipiat veritatem.* Si sanctus Augustinus, dum adhuc hæreticus, & hæreseos acerrimus defensor erat, velut lolium, & zizanium ab hoc mundo exterminatus fuisset, Ecclesia in ejus conversione validum adversus eandem hæresim flagellum & propugnaculum habitura non fuisset. Et ut Chrysologus serm. 97. ait: *Si zizaniis non Dei patientia subveniret, nec Matthæum de publicano Evangelistam, nec Paulum de persecutore Apostolum Ecclesia possideret.* Sanctus Paschasius idem prorsus scribens, de sancto Matthæo subjungit: *Cujus hoc Evangelium est:* De sancto Paulo scribit Rupertus Abbas Tuitiensis: *Ubi projectus est in terram Saulus, surrexit Paulus.* Citatus quoque paulò ante Chrysologus, dicit: *Ananias eradicare triticum tunc quærebat, quando ad Saulum missus, de Paulo talia querebatur: Domine, quanta mala fecit sanctis tuis, hoc est; eradica zizania; quid ad lupum ovis?* At verò idem Chrysologus de Anania dicit, ipsum non habuisse oculos ad discernendum, qualis Paulus erat, postquam *Apertis oculis nihil videbat; Cum Ananias videret Saulum, Paulum Dominus tunc videbat; cum Ananias persecutorem diceret, tunc Dominus prædicatorem sciebat; & cùm ille eum zizania judicaret inferni, Christus eum vas electionis, triticum in cæleſti horreo jam ponebat.* Brictius, ut in vita sancti Martini legitur, supra modum scandalosus fuit, eoque progressus est malitiæ, ut huic sancto Prælato multis insultibus molestus fuerit, & tamen idem Sanctus futurum ei prædixit, quòd sibi in Episcopali sede successurus, atque sanctitate insignis futurus esset. Magnus ille Dei servus Camilius de Lellis, Romæ ab hospitali incurabilium dimissus & ejectus fuit, eò quòd infirmos durè & indiscretè tractasset; at verò ad idem hospitale de novo receptus & emendatus, ad talem Christianarum virtutum perfectionem pervenit, ut hodie processus instituantur pro ejus canonizatione; imò charitas erga infirmos adeò in ipso postea adaucta fuit, ut Religionem suam cum voto iisdem inserviendi instituerit, eique nomen Religionis Patrum ministrantium infirmis attribuerit. Porro qualis Guilielmus Dux Aquitaniæ fuerit, ei qui vitam sancti Bernardi legerit, satis utique perspicuum esse poterit, ut ingentem; quam Deus in ipso mutationem fecit, summè admirari possit. Origenes de Raab loquens, dicit: *Vides, quomodo illa, quæ aliquando erat meretrix, & impia, & immunda, nunc Spiritu sancto repleta est, prophetat, & prænuntiat de futuris;* Illa enim, quæ antea idololatra erat, postea per vinculum conjugale, cuidam se primariæ Israelis tribui adstrinxit, postquam tamen prius per veram Religionem se cum vero Deo Israelis tenacissimè conjunxisset. In Jos.

8. Divinam quoque omnipotentiam, & assistentiam considerare hoc loco possumus, quæ frumentum in medio zizaniorum illæsum, & intactum conservare novit, ad eum modum, quo in infamis illius civitatis incendio efficere potuit, ne servus Loth arderet, non solùm quoad pœnam, sed etiam quoad culpam. Sic quoque S. Athanasium, & tot alios invictos fidei Athletas, ab omnibus antiqui adversarii machinis defendit, & protexit.

9. Glossa ibid. dicit: *Vel necesse est, ut mali permixti sint bonis, per quos exerceantur, vel quorum comparatione nitantur ad melius, quibus sublatis altitudo charitatis marcescit, quod est eradicari. Ibi patienter tolerandi sunt mali, ubi aliqui inveniantur, quibus adjuventur boni.* S. Thomas illum sancti Pauli textum adducit, dicentis: *Oportet hæreses esse, ut qui probati sunt, manifesti fiant in vobis.* Et subdit idem Angelicus Doctor, quod nisi in agro Religionis Catholicæ simul quoque hæc zizania succrevissent; nos hodie tot eruditos calamos, & libros, vel S. Augustini, vel tot aliorum Doctorum & Theologorum adversum hæreses dimicantium, minimè habituri essemus. Unde tandem hanc deducit conclusionem: *Qui vellet malos eradicare, eradicaret, & multa bona.* 1. Cor 11. vers. 19.

Versus 30.

Sinite utraque crescere usque ad messem, & in tempore messis dicam messoribus: Colligite primum zizania, & alligate ea in fasciculos ad comburendum, triticum autem congregate in horreum meum.

Sinite utraque crescere usque ad messem.

1. Sanctus Anselmus in Matth. dicit, quod hisce verbis *commendare voluit longanimitatem*, idemque confirmat Hugo Cardinalis, dum ait: *Ecce longanimitas, quæ est in expectando.* Quod si Deus homini subitò post commissum peccatum, filium vitæ ejus præscinderet, isque vulgaris & communis divinæ justitiæ stylus esset, quomodo pœnitentia, quæ pietatis, & misericordiæ divinæ partus est, locum habere posset. *Alioquin clementissimus Dominus*, inquit sanctus Paschasius lib. 2. in Matth *nisi hoc juberet, videretur tollere pœnitentiam*, prouti ad hanc parabolam alludens, sequentibus verbis opimè declarat, dum ait: *Potest fieri, quod hodie zizania videtur, cras triticum fiat.* Et hanc quoque rationem, cur Paterfamilias zizania simul cum tritico in agro relinqui voluerit, sanctus Bonaventura attingit, dum ait: *Malos tolerat propter eorum correctionem, & propter bonorum exercitationem, & associationem;* sæpè enim fit, quòd perversi propter intercessionem, & bonum exemplum bonorum resipiscant, & ad pœnitentiam reducantur. Paulus de Palatio peccatores ad hoc invitat, ut agnoscant, quòd si nonnunquam ad proportionem meritorum suorum non subitò castigentur, idipsum grata mente, justorum meritis attribuant, inter quos commixti vivunt: *Bonorum siquidem gratia, Angeli non eradicant malos, cur ergo contra bonos mali desæviunt?* Jansenius ibid. quoque ita scribit: *Etsi indigni sint justorum societate, tamen propter eorum bonum, sinendi sunt in congregatione eorum;* siquidem juxta tritam illam sancti Augustini sententiam: *Omnis malus aut ideò vivit, ut corrigatur, aut per eum bonus exerceatur.* Hugo Cardinalis aliam considerat utilitatem: quæ econtra in electos resultat, dum ait: *Ordinante Deo fit quædam mirabilis translatio, ut electorum peccata transeant ad detri-*

De oper. spir. lib. 1. c. 8.

detrimenta & confusionem reproborum, & reproborum bona transeant adhonorem & gloriam electorum.

Hom.47. in Matth. 2. Sanctus Chrysostomus ideò Christum zizania cum bono semine tritici commixta relinqui voluisse sentit, ut hoc in suo augmento tantò magis stabiliretur, & radicaretur: *Interim non evelli zizania, redit in beneficium tritici, & expugna cum illis, victoria glorioſior elicitur.* (alludit nimirum ad fidei nostræ adversus hæreticos obtentas gloriosas victorias) *& dogmatum fidei traditio clarior.*

3. Aliud quoque super hæc verba ponderari potest, per Glossam adductum motivum, in eo præcipuè, quod jam de zizania diximus, fundatum, nimirum quòd quoadusque ambo, triticum scilicet lolium, in herba] sunt, modicam oculus inter utrumque agnoscere possit differentiam: *Ita monet Dominus, ne de ambiguo judicemus, quod Dominus in die judicii non suspiciosè, sed manifestè damnabit.* Ideò etiam sanctus Paulus monet: *Nolite ante tempus judicare], quo adusque veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium.* Et Chrysostomus ibid. dicit: *Debent, qui zelo utuntur, & ipsi judiciis Dei acquiescere.*

1. Cor. 4. v. 5.

Usque ad messem.

4. Idem Chrysostomus dicit: *Messem vocat consummationem mundi.* In hac messe, plenum fiet de meritis justorum & electorum discrimen, & castigabuntur demerita impiorum; interim verò locum habet, inquit sanctus Doctor, illa sententia: *Qui nocet, noceat adhuc, & qui justus est, justificetur adhuc, & sanctus sanctificetur adhuc.*

Apoc. 22. v. 11

In tempore messis dicam messoribus: Colligite primum zizania.

5. Lyranus ibid. dicit: *In tempore messis, id est, judicii, dicam messoribus, id est, Angelis.* Chrysostomus dicit, quòd zizaniis quidem parcendum erit, quoadusque in agro cum tritico simul permixta stabant, non verò in tempore messis, indeque hanc deducit moralitatem: *Parcendum esse zizaniis, quousque unà cum frumenti, in agro sunt, quia possunt in frumenti statim commutari*: siquidem homo quoadusque vivit, resipiscere, & pœnitere potest: *Si verò nihil hac longanimitate Domini lucrabuntur, tunc inevitabilis pœna necessario eos suscipiet.*

Hom. 47. in Matth.

Messoribus.

6. Chrysostomus ibid. eidem jam datæ expositioni adhærendo; per hosce messores, Angelos intelligendos esse dicit: *Sicut ministrant nobis in procuranda nostra salute, ita etiam in remuneratione accipienda, & in malos ac reprobos divini judicii sententiam exequentur.*

7. Considerabilis quoque neque nec mysterio vacans, ordo est, quem hic sapiens & prudens paterfamilias dedit, scilicet ut mala herba ista, semen diaboli in fasciculos colligaretur, simulque finem declaravit, nimirum *ad comburendum*, id est, ad reponendum illud in ejusdem Domini granario, qui illam seminaverat, totum enim hoc redundabat in majorem consolationem & gaudium frumenti: *Lætabitur justus, cum viderit vindictam, manus suas lavabit in sanguine peccatoris.* Vult enim Deus, ut tandem cognoscamus, intentam esse divinam justitiam ad præmiandum justos & castigandum impios.

Psal. 57. v. 11.

Alligate eam in fasciculos ad comburendum.

8. Theophilatus ibid. ly, *alligate*, ponderans, dicit: *Non enim tunc ultra quis operari poterit, sed omnis operandi vis ligabitur.* Sanctus Bonaventura ser. postuam exposuisset verbum: *Colligit*, aliam quandam verbi *alligate*, interpretationem adducit, dum ait: *Colliguntur perversi per separationem à bonis: alligantur per conjunctionem in pœnis.*

2 in Dom. 4. Epiph.

9. Porro pro hisce fasciculis alligatis exponendis, varias invenio explicationes. Porro sanctus Augustinus quærit, cur paterfamilias non præceperit, ut omnia illa zizania in unam struem componerentur, vel in unum tantum fasciculum, & respondet: *Propter varietatem hæreticorum, non solùm à tritico, sed etiam à seipsis discrepantium.*

de qu. Evang. l. 2. in cate.

10. Euthymius dicit: *Ostendit sermo, quòd qui in eodem peccato communicant, etiam in supplicio communicaturi sunt eodem, simulque ultionem sustinebunt.* Nimirum dominus sceleratus cum servis suis in unum fasciculum colligabuntur, si hi ad comparandum sibi ipsius gratiam, eum fuerint in sceleribus imitati, aut adulatores ipsius exstiterint. Advocatus ille simul ad infernum condemnabitur; cum tali vel tali judice, qui se seduci permiserit, unà cum cliente, notario, & falsis testibus &c. Sanctus Augustinus dicit: *Ligate in fasciculos, hoc est rapaces cum rapacibus, adulteros cum adulteris, fornicatores cum fornicatoribus*, & sic consequenter de omibus aliis, qui in eisdem criminum excessibus communicant. Paulus de Palatio in Matth. dicit: *Nullus erit regnum] aut servorum ordo, sed eorum confusio & horror sempiternus.* Sanctus Gregorius super illa verba Jobi: *Ubi nullus ordo*, ita scribit: *Fasciculus ad comburendum ligare, est hos, qui æterno igni tradendi sunt, pares paribus sociare, ut quos similis culpa inquinat, par etiam pœna constringat.*

Serm. 38 de ser

Lib. 9. mor. cap. 36.

Triticum autem congregato in horreum meum.

11. Quòd si quæras, cur electi potius tritico, quam alteri blandorum generi assimilentur, responderi potest, quòd sanctus Thomas in proposito de speciebus Sacramentalibus scribit, quas sapientia incarnata instituit sub accidentibus non cujuslibet panis, sed panis triticei: *Ex hoc, quod Dominus dicit se granum frumenti, habet Ecclesia, quod sub nulla alia specie consecrat Corpus Christi.* Christus caput est omnium electorum; *Quos prædestinavit conformes fieri imagini Filii sui*: Et ideò si ipsi nomen frumenti vel tritici attribuitur, quid mirum, si eodem quoque nomine electos honoret? & tantò quidem amplius, cùm, ut idem Angelicus Doctor asserit, hoc granum inter omnia alia nobilissimum, mundissimum, & purissimum existat: *Granum tritici est maximè purum, quia hæc species sola inter alias attingit complementum.* In eodem quoque capitulo idem sanctus Doctor frumentum sive triticum considerat, sive ut in agro, sive ut in arca, sive ut in granario constitutum: *Similiter inter fideles tres differentiæ sunt, incipientium, proficientium, & perfectorum.*

Tr. 17. opusc 58. c. 10.

Rom. 8. v. 29.

12. Cur autem Paradiso granarii nomen adscribatur, ratio hæc assignari poterit, quia in hoc frumentum, & messis in securo consistit, & ab injuriis temporum, animalium, & latronum libera, ita quoque ut sanctus Bernardus serm. 32. in Cant. *Tuta habitatio Paradisus*, hic nullum serpens aditum habere potest: *Jam non erit amplius, neque clamor, neque dolor erit ultra.* Granum priusquam post messem esset in securo positum, subtus terram emarcuit, tot fuit gelu, ardorum solatium, ventorum, pluviarumque injuriis expositum; deinde fuit nodosis fustibus percussum, ut è palea excuteretur; ac proindè quænam inveniri posset melior justorum comparatio, quàm dum grano comparantur? Lyranus ibid. de justis per eos, & in persona Christi loquitur; dum ait, vide *tritcum, id est, fideles in arca hujus mundi, mihi contritos, & flagellatos.* Sanctus Anselmus ibid. per hoc granum in granario simul accumulatum, unitatem fidelium & electorum intelligit, dicens: *Sic est intelligendum, ut punitis illis, qui diversitates; & schismata secuti sunt, in cæleste borreum recipianturr & serventur, qui charitatis unitatem amaverunt.* Eusebius Emissenus dicit, quòd panis, qui fit ex multis granis, in unam farinæ massam simul redactis, fidelium unitas significetur: *Sicut enim frumentum, quod solita purgantis sollicitudine præparatum in candidam speciem molarum labore perficitur, ac per aquam & per ignem, in unius panis substantiam congregatur: sic variæ gentes, diversæque nationes in unam fidem convenientes, unam de se Christi corpus efficiunt.* Hi igitur pariter congregati, cælestis illius granarii frumentum sunt, quod appellatur: *Frumentum electorum.*

Hom. 5. de Pasc.

13. S. Thomas in Matth. zizania colligata fuisse observat. *Notate*, inquit, *quod zizania colligata fuerint, ideoque non fuere excussa, triticum vere fuit excussum, & hoc significat, quod mali cum suis inquinamentis in infernum mittentur, sed boni penitus erunt purgati.*

24. Berengosius Abbas de laudibus sanctæ Crucis tractans, ad propositum hujus parabolæ ita scribit: *Nisi ad promerendum æterninatis regnum, de zizaniis vitiorum faciamus nobit fasciculos ad comburendum,*

Lib. 1. de land. cru. cap. 6.

rendum, nequaquam illo boni operis manipulo perveniemus ad Deum, de quo ſcriptum eſt: Triticum autem congregate in horreum meum.

DOMINICA VI.

POST EPIPHANIAM.

Evangelium ex Matthæi cap. 13.

31. *Aliam parabolam propoſuit eis dicens: Simile eſt regnum cælorum grano ſinapis, quod accipiens homò ſeminavit in agro ſuo. 32. Quod minimum quidem eſt omnibus ſeminibus: Cum autem creverit, majus omnibus oleribus, & fit arbor, ita ut volucres cæli veniant, & habitent in ramis ejus. 33. Aliam parabolam locutus eſt eis: Simile eſt regnum cælorum fermento, quod acceptum mulier, abſcondit in farinæ ſatis tribus, donec fermentatum eſt totum. 34. Hæc omnia locutus eſt Jeſus in parabolis ad turbas, & ſine parabolis non loquebatur eis. 35. Ut impleretur, quod dictum erat per Prophetam, dicentem: Aperiam in parabolis os meum, & eructabo abſcondita à conſtitutione mundi.*

Verſus 31.

Simile eſt Regnum cælorum grano ſinapis, quod accipiens homo ſeminavit in agro ſuo.

Simile eſt Regnum cælorum.

In Matth. 1. Sanctus Hieronymus per hoc Regnum, prædicationem Evangelii interpretatur: *Regnum cælorum prædicatio Evangelii eſt, & notitia ſcripturarum, quæ ducit ad vitam*; in ejus confirmationem adducit id, quod Chriſtus incredulis Hebræis prædixerat: *Auferetur à vobis Regnum Dei, & dabitur genti, facienti fructus ejus.* S. Bonaventura idem ſe ſentire oſtendit, ſiquidem ſuper S. Lucam ſcribens, in hoc eodem propoſito dicit: *Regnum cælorum dicitur hic, veritatis notitia & doctrina.*

Matth. 21. verſ. 43.

In Luc. c. 13.

2. Communior tamen interpretum doctrina eſt, per Regnum cælorum, Eccleſiam militantem intelligi, quæ in primis ſuis principiis quidem, & contemptibilem præ ſe ſpeciem ferebat, utpote quæ fundata erat ſuper duodecim piſcatores, eoſque pauperes, idiotas, ludicros, & ab uno quoque perſecutionibus agitatos, qui Chriſtum prædicabant, *Judæis ſcandalum, gentibus ſtultitiam*, vexilum erexerunt crucis, quæ illis temporibus ignominioſiſſimum erat malefactorum ſupplicium, quale nunc apud nos eſt furca vel patibulum; *Morte turpiſſima condemnemus eum*; Veruntamen ſcribit Dionyſius Carthuſianus ibid. ſicut granum ſinapis parvum & deforme in altam uſque arborem creſcit, & proficit; *Sic Eccleſia in principio ſuo contempta & numero parva, crevit in populum infinitum, ſeu Eccleſiam toto orbe diffuſam, quando in omnem terram extvit ſonus eorum, id eſt, prædicatio Apoſtolorum.*

3. Eſt quorundam ſacrorum expoſitorum non incongrue obſervatio, quòd Chriſtus in ſingulari numero *granum* dixerit: Unde Paulus de Palatio in Matth. ait: *Non dicit grana, ſed granum, quia licet plures ſimus, eſt tamen eorum, & anima una: unus eſt nobis Deus, una fides, unum baptiſma.* Eandem ponderationem apud Didacum Stellam in cap. 13. S. Lucæ invenio.

4. Sanctus Gregorius in Cat. per hoc granum ſinapis, Salvatorem noſtrum intelligit, dum ait: *Ipſi quidem eſt granum ſinapis, qui in horto ſepultus, plantatus, arbor magna ſurrexit; granum fuit eum moreretur, arbor tum reſurgeret; granum per humilitatem carnis; arbor per potentiam majeſtatis.* Idem quoque S. Hieronymus ſcribit. Chryſologus ſerm. 98. per agrum hujus grani, in quo crevit, uterum virginalem intelligit: *Chriſtus eſt regnum cælorum, qui velut granum ſinapis in hortum virginei corporis miſſus, orbe toto crucis in arborem crevit.* S. Ambroſius nihilominus hanc ſinapis alluſionem in Chriſto aliter conſiderat; dum ait: *Granum eſt cum ſepelitur in terra, arbor eſt cum elevatur ad cælum.* Sicut granum ſinapis minus eſt inter alia & vilius, ita quoque de Chriſto pariter dicitur: *Non erat ei aſpectus, neque decor; exinanivit ſemetipſum*: at verò in terra horti illius, ubi mortuus & ſepultus permanſit, reconditus, in adeo proceram arborem exercuit, *ut extendat palmites ſuos uſq; ad mare*, imò ut uſq; ad ipſammet æterni Patris dexteram, viſa ſit aſcendere, *ſedet à dextris Dei*; Et ſicut Apoſtolus ait: *Deus exaltavit illum, & dedit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen, &c.* adimpletumque eſt iſtud Iſaiæ oraculum dicentis: *Erit germen Domini in magnificentia, & fructus terræ ſublimis.* Ramos ſuos, ideſt, duodecim Apoſtolos, & ſeptuaginta duos diſcipulos per totum mundum extendit, dum ait illis: *Euntes in mundum univerſum, prædicate Evangelium omni creaturæ.*

Pſ. 79. v. 12.

Phil. 2. v. 9. Iſa. 4. v. 2.

5. *Per granum Eccleſiæ* ſignificatur, inquit Lyranus ibid. Et Chriſtus apud S. Matthæum dicit: *Si habueritis fidem ſicut granum ſinapis, dicetis monti huic tranſi hinc illuc, & tranſibit.* Porro fides noſtra debelia principia habuit, ideoque principes ſynagogæ dicebant: *Numquid ex principibus aliquis credidit in eum, aut ex Phariſæis? ſed turba hæc.* Primi ejus ſectatores nonnulli fuere pauperes, idiotæ, & contemptibiles piſcatores; Quis autem eſt, qui neſciat, quouſque fides iſta excreverit, ſiquidem, ut ſanctus Auguſtinus ait: *Per piſcatorem lucratus eſt Imperatorem?* adeo ut Conſtantinus Magnus, potentiſſimus ille mundi Monarcha, ſe magnopere honoratum exiſtimarit, quando ſibi pro eruendis & excavandis templi illius, ab ipſo in honorem capitis horum piſcatorum erecti, fundamentis, duodecim terræ cophinos deportare licuit. Ingens hæc arbor ſanguine Apoſtolorum rigata fuit: *Illi ſunt, qui plantaverunt Eccleſiam ſangnine ſuo*, & ſucceſſivè ab illo copioſo ſanguinis imbre, quam alii innumeri martyres, pro Chriſti fide confitenda effuderunt, ſuaſque inde radices adeo tenaciter, & profundè in terram egit, ut nullus, quantumvis validus, perſecutionum ventus; illam demoliri, aut proſternere prævaluerit; ſiquidem *portæ inferi non prævalebunt adverſus eam.* ſanctus Auguſtinus poſtquam aliquas hujus grani recenſuiſſet proprietates, fidei eaſdem adaptat: *Ita ergo eſt fides Chriſtiana, prima fronte videtur eſſe parva, vilis, & tenuis, non potentiam ſuam oſtendens, non gratiam ſubminiſtrans; at ubi diverſis tentationibus teri ceperit, ſtatim vigorem ſuum prodit, acrimoniam indicat, calorem Dominicæ credulitatis aſpirat, & tanto divini ignis ardore jactatur, ut & ipſa ferveat, & participantes ſibi ardere compellat.*

Joan. 7. v. 48.

tr. 7. in Joan.

Serm. 81. in append.

6. Didacus Stella ex differentia principiorum mundi, in operibus ſuis, & principiorum Dei, haſce deducit moralitates: *Opera mundi ſplendidum habent exordium, ſed malo fine clauduntur: Dei opera humili principio oriuntur, ſed gloriſſum habent finem, ecce hic granum parvum ſinapis crevit in arborem magnam, & humilis Eccleſia nimis exaltata eſt: mundus omnia ſua ſplendidè incipit, ſed in fine decipit.*

In cap. 13. Luc.

7. Albertus Magnus in cap. 13. Matth. ſimiliter hanc ſinapis modicitatem in humilitate Eccleſiæ deſignatam eſſe agnoſcit: *Regnum Dei ab humilitate maxima incipiens, grano ſinapis, minuto valde inter ſemina, comparatur, quia nec à ſapientia, nec à potentia incepit, nec à divitiis hujus mundi, ſed potius, ſicut dicitur 1. Cor. 1. Quæ ſtulta ſunt hujus mundi elegit Deus, ut confundat fortia, hoc eſt, poteſtates mundi.*

In car. 13. Luc. verſ. 27.

8. Sanctus Ambroſius conſiderat, quod granum ſinapis contuſum & contritum acrimoniam ſuam foras remittat: *Granum ejus certè res eſt vilis, & ſimplex, ſi teri ceperit, viam ſuam fundit*, etiam fides primo ſimplex videtur, ſed ſi teratur adverſis, *gratiam ſuæ virtutis effundit.* In perſecutionibus probata eſt conſtantia martyrum, & Eccleſia locupletata eſt theſauro doctrinæ, & ſapientiæ, tot Theologorum & ſacrorum Doctorum, qui fidei noſtræ veritatem defenderunt. Gloſſa interlinearis ibid. ſuper hæc verba, ſinapis proprietatem, quam habet, dum teritur, advertit: *Quanto plus teritur, tanto plus redolet:* Eodem modo dici poteſt, quòd veritas noſtræ religionis quantò magis à perſecutionibus ſuis controvertitur, & ſpernitur, tantò amplius infallibilitas ejus juſtificatur, mundoque manifeſtatur. Gloſſa ordinaria dicit: *Grano ſinapis comparatur pro fervore fidei, quia dicitur venena expellere, id eſt, omnia dogmata parvitatis.*

Lib. 7. in c. 13 Luc.

Lib. 7. in Luc. 13. Iſa 53. v. 2.

9. Al-

9. Albertus Magnus in Matth. ad aliam quandam hujus grani qualitatem sese reflectit, dicens: *Est etiam mordificativum, & hoc habet verbum fidei, quæ subtilissimæ est substantiæ in articulis, qui omnes sunt de Trinitate*. Doctissimus Salmeron hanc considerationem prosequitur, & dicit: *fervidæ est & subtilis substantiæ*, redditque ejus rationem, quia fides nostra bona pro objecto habet, quæ sunt invisibilia, justisque in præmium promissa, sicut econtrario, sunt etiam comminata supplicia æterna (quæ tamen modò sub sensu minimè cadunt) reprobis: *Articulos de altissimo ac planè recondito Trinitatis mysterio apprehendit ac concipit*. Albertus Magnus loc. cit. de hoc semine scribit: *Multum dilatatur quando conteritur, acutum est & penetrativum, dissolvit quoque & mundificat, quod & verbo fidei convenit, dilatatur enim ad æterna & temporalia, ad pœnas & gaudia, sed & vivus est sermo Dei, & efficax, & penetrabilior; &c.*

Tom. 7. tr. 8.

10. Chrysologus in hoc sinapi, prædicationem Evangelii & verbi Dei apprehendit: *Hac quippe imagine prædicit prædicationem, per universum orbem omnino coruscaturam.* Idem ferè omnino apud Theophilatum ibid. his verbis scriptum invenio: *Prædicatio est & Apostoli, pauci enim videntur hi, & totum orbem occupaverunt*, siquidem certum est, quòd Evangelium, ipsorum opera, fuerit in omnes mundi partes extensum? Undè est, quòd Glossa ibid. per hujus arboris ramos prædicatores interpretatur: *Expandit ramos, in quibus volucres cæli requiescent, quia prædicatores dispersit in mundum, in quorum dictis & consolationibus fideles ab hujus vitæ fatigatione respirarent*. Porro semen istud in tantum crevit, in quantum in agro & horto plantatum fuit, ad denotandum quòd verbum Evangelicum in corde & mente nostra recipi debeat, ut copiosum & abundantem in Ecclesiam fructum referat. Albertus Magnus ibid. dicit: *Conteritur autem per meditationem eorum, quæ creduntur*. Theophilatus in Lucam c. 13. hanc inter sinapi & verbum Dei analogiam observat; Hoc enim extrinsecus semen vile & contemptibile esse videtur, & tamen multas in se qualitates continet: *Ita & sermo Evangelii contemnitur quidem à multis, & apparet esse stultitia: Cum vero illud homo susceperit, & miserit in hortum suæ animæ, arborem magnam facit, ita ut ramos dilatet*; adducitque ad id probandum, stupendum illud S. Pauli exemplum, qui cum antea Saulus & Ecclesiæ persecutor esset, postea quando ab Ananía intra agrum animæ suæ granum hoc sinapi recepit, exinde adeo salutaris doctrina germinavit, ut cum fructu copiosissimo per universum mundum se extenderit, adeo ut in ramis sapientiæ ipsius Dionysius Areopagita, Hierotheus, & plures alii discipuli illius nidificarint.

Hom. 47. in Matth.

11. Sanctus Bonaventura per hoc Regnum cælorum, in grano sinapis symbolizatum, æternæ veritatis notitiam, qua fides nostra docetur, significari dicit: *Quia revera Regnum cælorum non est aliud, quam perfecta notitia divinæ veritatis, ideo grano sinapis assimilatur, quia ipsum est modicum mole, & magnum in virtute, sive fervore*. Ex qua modicitate & parvitate deducit contemptum, quem, tametsi ad magnum sapientiæ gradum provecti fuerimus, de nobis ipsis tamen habere debemus: *In quo insinuatur, quod nostra notitia debet esse humilis, secundum illud: Noli altum sapere, sed time, & non plus sapere, quàm oportet sapere, quia ut dicitur in Prov. 11. vers. 2. ubi humilitas, ibi & sapientia*.

In c. 13. Luc.

12. Experientia docet, quod hoc semen inter dentes masticatum acrimonia sua adusque cerebrum penetret, ut Plinius scribit, elicitque lachrymas: ita pariter in planctu, & fletu, id est, in compunctione & contritione alicujus animæ Christianæ, salus æterna consistit: *Beati qui lugent*.

13. Quando granum sinapis contunditur, virtus ejus foras emittitur: *Dedit sui saporem*, inquit Chrysologus de Christo per hoc granum symbolizato, *cum teritur passione, ut, quod est vitale, suo saporaret & conditet attactu: corpore teri voluit, qui suam noluit latere virtutem*. Ex hac contusione, à qua ejus efficacia diffunditur sanctus Gregorius hoc elicit documentum: *Non contritum, lene est; si vero conteratur, inardescit, & quod in se acerrimum latebat, ostendit, sic unusquisque vir sanctus, cum non pulsatur, despicabilis ac lenis aspicitur; si qua vero illum tritura persecutionis op-*

Serm. 98.

In præf. ad lib. Job c. 2.

primat, mox omne quod calidum sapit, ostendit, atque in fervorem virtutis vertitur, quidquid in illo ante despicabile infirmumque videbatur.

14. Sanctus Augustinus observat, quòd sinapi etiam pro ciborum condimento deserviat: *Cujus etiam semen in cibum homines, hyemis præcipuè tempore, magna pro suavitate percipiunt, quatenus repellant frigora, humores egerant, viscerum interna calefaciant*. Quærit sanctus Propheta Job c. 6. v. 6. *Poterit comedi insulsum, quod non est sale conditum? aut potest aliquis gustare, quod gustatum adfert mortem?* quasi dicat: Quonam modo alicui jejuniorum, ciliciorum, vigliarum, disciplinarum, cunctorumque aliorum rigorum, vitam abbreviantium, austeritas placere poteri? vel quem gustum habere poterit in abnegationis propriæ humilitatis, & mortificationis actibus? Et tamen si hæc omnino cum hujus grani contusi condimento, id est, eorum, quæ Christus pro nobis passus fuit, seria meditatione, corpori nostro applicata fuerint, omnia dulcia & suavitate plena esse videbuntur: *Recogitate eum, qui talem sustinuit à peccatoribus adversus semetipsum contradictionem, ut ne fatigemini animis vestris deficientes*. Adhæc dici potest omnia opera nostra ex viva memoria & præsentia Christi condienda esse, juxta illud Apostoli consilium: *Sive ergo manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite*.

Ser. 8 in append.

Hebr. 12. v. 3.

1 Cor. 10. vers. 31.

15. Semen istud magnum in se calorem continet. Unde sanctus Augustinus ait: *Cibum flammei saporis exhalat, & tanto fervoris calore succenditur, ut mirum sit in tam frivolis tantum ignem fuisse conclusum*. Hic autem calor virtutem denotat charitatis, quæ sola sufficit, ut nos Regni cælorum possessores efficiat: *Est vaporativum*, inquit de hoc grano Albertus Magnus ibid. *per spiritus charitatem, quia spirat spiritum vitæ; Spiritus ferventes*, inquit Apostolus, & paulo ante dixerat: *Sollicitudine non pigri*, siquidem tepiditas & desidia in via Dei, reprobationis signum est, sicut fervor charitatis & dilectionis cælestis signum est prædestinationis.

Ser. 81. in append.

Rom. 12. v. 11.

16. Sanctus Augustinus ibid. alias sinapis proprietes enumerat: *Sæpe etiam ex hoc capiti adhibent medicinam, ut si quid invalidum, si quid ægrotum fuerit sinapis igne curetur*, unde fidei effectus spirituales & mysticos adscribit: *Ergo granum sinapis membroeum viscera calefacit, fidei autem vigor cordium peccata comburit; sinapis granum humorem decoquit corporum, fides autem libidinum fluenta consumit*. Idem quoque Albertus Magnus ibid. scribit, dum ait: *Est dissolutivum concupiscentiarum*. Plinius lib. 20. cap. 22. ait: *Est stomacho utilissimum contra omnia vitia*.

Quod accipiens homo seminavit in agro suo.

17. Observandum, quod granum istud prius ab agricola in manus sumptum fuerit, & postea ab eodem fuerit in agro seminatum; ut per hoc innuatur, quòd, cum per granum istud fides nostra denotetur, vel etiam prædicatio Evangelii, aut veritatum æternarum notitia, necessum semper sit, ut hæc omnia cum operibus conjuncta sint, utpote, quæ correspondere debent ei, quod creditur, vel docetur; siquidem *fides sine operibus mortua est*; Non sufficit enim veritates fidei intelligere, credere, & cognoscere, nisi etiam per longum temporis spatium seria quadam meditatione mediante, altas in corde nostro radices agant. *Nisi granum frumenti mortuum fuerit, ipsum solum manet, si autem mortuum fuerit, multum fructum affert*. Et ideo priusquam granum istud germinet & fructum afferat, opus est, ut prius aliquandiu sub terra consistat; Hæc enim est causa unica, cur tot animæ fructus, culturæ & semini, quod cælestis agricola super ipsas sparsit, correspondentes minimè producant, quia Evangelicas veritates non meditantur: *Desolatione desolata est universa terra, quia non est, qui recogitet corde*. Quodsi Christianum aliquem interrogaveris, an immortalitatem animæ, gaudiorum & pœnarum æternitatem, futurum denique finale judicium, &c. firmiter credat; affirmativè utique ad hæc omnia respondebit; quænam verò causa est, quod haud secus ac si illa non crederet, vivat & moriatur? nimirum quia hoc sinapis granum in agro mentis & cordis sui satis profundè non recipit

Joan. 12. vers. 24.

Jerem. 12. vers. 11.

cipit illud ipsum meditando, & ruminando. Unde S. Hieronymus in Matt. verba illa *in agro suo*, ita explicat, *id est in semetipso, & in corde suo. Quis est iste, qui seminat, nisi sensus noster, & animus, qui suscipiens granum prædicationis, & fovens sementem, humorem fidei facit in agro pectoris sui pullulare.* Albertus Magnus ibid. per agrum, in quo seminatur, hoc sacrum orationis & meditationis exercitium intelligit, dum ait: *Ager cordis notat optimam exercitationem per disciplinam.*

Versus 32.

Quod minimum quidem est omnibus seminibus, cùm autem creverit, majus est omnibus oleribus, & fit arbor, ita ut volucres cæli veniant, & habitent in ramis ejus.

Cap. 32. cent. 1. Jansenius advertit, quòd semen istud non dicatur minimum comparativè ad omne aliud, quoad quantitatem, sed quoad proportionem, quia per respectum ad arborem, quam producit, est minus omnibus. *Minus est omnibus aliis, si id, quod ex eo producitur, conferatur cum his, quæ ex aliis producuntur.*

2. Si per sinapi Christus intelligatur, *minimum quidem est omnibus, siquidem ipsemet de se dixit: Ego autem sum vermis, & non homo. Exinanivit semetipsum formam servi accipiens.* Albertus Magnus ibid. ait: *Ista minoritas significat humilitatem, quæ est in cruce Salvatoris.* Salmeron ad eandem humilitatem alludens scribit: *Dicitur etiam minimum verbum Dei, ratione eorum, quæ tradit de Christo consputo, flagellato, & morti crucis addicto, quæ humanæ rationi scandalum & stultitia videntur.*

Ps. 21. v. 7. Phil. 2. v. 7. to. 7. tr. 8.

3. S. Thomas in Cat. de prædicatione Evangelii interpretatur, quæ in cortice & apparentia externa omnibus aliis scientiis, & philosophorum, antiquorumq; Oratorum doctrinis inferior esse videtur. *Ad primam quidem doctrinam, fidem non habet veritatis, hominem Deum, Deum mortuum, & scandalum crucis prædicans.* Cajetanus ibid. ait: *Nihil minus, nihil abjectius hoc dogmate est, sed idem maximæ virtutis in vegetatione Ecclesiæ velut arbor inter olera apparet.* Sanctus Hieronymus ibid. ante ipsum scripsit, & subjungit: *Confer hujusmodi doctrinam dogmatibus Philosophorum, & libris eorum, & splendori eloquentiæ, & comparationi sermonum, & videbis quanto minor sit cæteris seminibus sementis Evangelii.* Eodem quoque modo sanctus Anselmus ibid. scribit: *Quid enim stultius sapientibus hujus mundi æstimabatur, quàm in occisum & sepultum credere, visibilia contemnere, & invisibilibus inhiare.*

4. Chrysostomus quidem etiam per granum sinapis prædicationem Evangelicam intelligit, ex alio tamen respectu granum illud minimum fuisse interpretatur, *Quia discipuli universis erant imbecilliores.* Quem sensum Chrysostomi Salmeron ibid. hisce verbis declarat: *Minimum existet, si ad eos, qui illud prædicarunt, id est, piscatores, sutores & telonarios, oculos conjiciam, nihil habet splendoris & eloquentiæ humanæ, unde & simplici sermone, ac ex media plebe deprompto.*

5. Paulus de Palatio in Matt. semen hoc minimum denominari posse existimat, quia in iis, qui illud velut terra bona receperunt, humilitatem profundam, suique ipsius contemptum inserit: *Quia profundam humilitatem amplectuntur, & hæc est virtus hujus sinapis, honores fugere, humilitatem amare.* Quod idem monitum cælestis ille agricola sæpenumerò inculcare solebat, dicens: *Nisi efficiamini sicut parvuli, non intrabitis in regnum cælorum.*

Matt. 18. v. 3.

Cum autem creverit, majus est omnibus oleribus, & fit arbor.

In cap. 13. Luc. 6. Didacus Stella in hoc grano considerat, quòd cùm vile & contemptibile sit, subtus terram tamen conjectum adeo excrescit, ut in ramos varios sese extendat, in quibus volucres cæli habitare possunt: unde sequens elicit morale documentum: *Admonet locus iste, ne contemnamus parvulos, & pauperes, quos videmus quamvis nobis ignoti sint, & in oculis mundi parvi videantur; granum sinapis parvum est, tamen crescit in arborem magnam, & qui modo humiles sunt forsitan sunt à Deo prædestinati ad magnum gloriæ culmen.* David despicabilis inter omnes fratres suos erat, & tamen Deo complacuit, ipsum à pecorum custodia subreptum, in tantum tamque glorioſum Israelis Regem evehere. Quis Moysen alicujus æstimasset, quando in Madian ovium pastorem agebat? Quis Josephum respexisset in caverna latitantem, in domo Putipharis servum, ac demum inter carceris compedes & vincula arctè captivum?

7. Ecclesia Dei humilia, & vilia principia habuit, unde Apostolus illam suo tempore *omnium peripsema* appellabat; sectatores illius derisionibus, persecutionibus, & diris suppliciis infestabantur, doctrina Evangelica à multis philosophis, hæreticis, cunctisque aliis persecutoribus impugnabatur, & tamen quantum ejus honor, & existimatio, etiam apud mundi magnates, excrevit, præcipuè Constantini Magni tempore! Unde ab illo tempore summi Pontifices gloriosè exaltati fuere, qui antea in cryptis & terræ cavernis reconditi latitabant, &c. 1 Cor 4. 2. 13.

8. Quod si hæc sinapis similitudo prædicationi Evangelicæ applicetur, dici potest *major omnibus oleribus. Quia*, ut sanctus Thomas in Matth. scribit, *doctrina Evangelica magis fructificavit, quem doctrina legis*, siquidem hæc non nisi in Judæa in populo Hebræorum fructum fecit; unde & David dicit: *Non fecit taliter omni nationi.* Nullus unquam inveniri potuisset Philosophus, qui ad ejus doctrinam totam suam patriam attrahere potuisset, inquit sanctus Doctor: nam si Plato, qui tantam sibi apud omnes fidem compararat, divinum aliquod numen in hunc mundum visibiliter aliquando venturum esse affirmasset, quis ei crediturus fuisset? Unde concludit progressum & profectum prædicationis & doctrinæ Ecclesiæ, incomparabiliter doctrina legis majorem fuisse *in soliditate, in generalitate, in utilitate.* Porrò aliæ doctrinæ à rationibus & argumentis dependent: at verò hæc ab æterna & divina revelatione. Lucas Burgensis ibid. de hoc grano Evangelico scribit: *Inter omnia genera doctrinarum, quæ sunt in mundo, minimum est, minimum habet splendor & commendationis is, sive à naturali ratione, sive ad hominum consuetudine, sive à magistrorum eloquentia, sive ab authoritate, imo abhorret ab insito hominibus judicio.* Hi qui hoc semen ab initio seminarunt, idiotæ fuerunt, nudi, remis duntaxat tractandis assueti pauperes, hominum ludibrio expositi. Id quod prædicabant, in eo consistebat, quod Deus inter duos latrones fit crucifixus, & alia dogmata rationi & sensui totaliter repugnantia; qualia sunt unitas essentiæ in tribus divinis personis, adeoque quod tres personæ divinæ sint unus Deus; Incarnatio Verbi, Sacramenta, & tot alii ineffabiles articuli, mysteriaque imperceptibilia, paupertas Evangelica, mundi, honorum, divitiarum, voluptatumque contemptus, jejuniorum & mortificationum continuus usus & abnegatio sui ipsius: & tamen non obstante doctrinæ illius difficultate, hæc doctrina Evangelica adeo progressa est, ut *in omnem terram exierit sonus eorum; cætera omnia doctrinarum genera, quæ hactenus in mundo viguerunt, celebritate, soliditate, firmitate, æternitateque superavit.* Ps. 147 v. 20.

Et fit arbor, ita ut volucres cæli ventant, & habitent in ramis ejus.

9. Dionysius Carthusianus in Matth. per aves, quæ in hisce ramis nidificarunt, Principes, Reges & Imperatores intelligit: *Principes vel Magnates hujus sæculi ad fidem conversi.* Lyranus per ramos hujus arboris, Sanctos intelligens, de iisdem scripsit: *Fuerunt pusilli in humilitate, sed magni scientia & virtute, & ideo sic divinitus exaltati, quòd volucres, id est, Principes hujus mundi alta petentes habitabant in ramis eorum, id est, regebantur per eorum consilium.*

10. S. Augustinus per ramos, sanctos Apostolos & Martyres intelligit: *Ramus est Petrus, ramus est Paulus, ramus est B. Laurentius, rami sunt omnes Apostoli, vel Martyres Salvatoris, ad quos si quis se fortiter tenere voluerit fluctibus sæculi minimè mergitur; quin potius sub umbra illorum latitans, gehennæ non patietur ardorem.* Ser. 11. de Sanctis.

11. Hugo Cardinalis varietatem dogmatum fidei nostræ intelligit: *Rami diversitates dogmatum.*

12. Salmeron per aves in ramis habitantes, Philosophos, & omnes alios sapientes gentiles ad fidem conversos intelligit: *Homines magni, & excelsis ingeniis prædili, ut Philosophi multi, & Oratores, qui ad fidem conversi sunt, qui sub umbra doctrinæ Apostolicæ requiem captarunt & solatium.* Tales fuisse dicit, Clemen- to. 7. tr. 8.

tes

tes Alexandrinum & Romanum, Dionysium Areopagitam, S. Augustinum, S. Cyprianum, & alios similes. Per ramos autem intelligendos esse censet religionis Catholicæ articulos. *In articulis fidei volucres cæli nidificaverunt; nam in Trinitatis mysterio, & cæteris incarnationis, prædicationis, mortis, resurrectionis, & ascensionis sacramentis, magna & eruditissima ingenia, tanquam in umbra consolationem otiumque captarunt.*

Ibid. 13. Per has quoque cæli volucres Dionysius Cartusianus animas contemplativas intelligendas esse dicit: *Volucres cæli, id est, animæ contemplantes cælestia.* ibid. Cajetanus ait: *Homines cælestis desiderii, cælestis mentis, in iis quæ sunt Ecclesiæ.* S. Anselmus per hosce ramos, fidei nostræ dogmata accipit. *In quibus habitant volucres cæli, id est, animæ fidelium delectantur & pascuntur, quæ pennis virtutum ad cælestia volant. Unde dictum est: Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo, & requiescam?*

In c. 3. Luc. 14. S. Bonaventura in Lucam similiter per hæc volatilia homines spirituales intelligit: *Per volucres cæli intelliguntur viri spirituales, per ramos arboris intelliguntur documenta virtutis, procedentia ex ore sapientis.*

Versus 33.

Aliam parabolam locutus est eis: Simile est regnum cælorum fermento, quod acceptum mulier abscondit in farinæ satis tribus, donec fermentatum est totum.

Aliam parabolam locutus est eis: Simile est regnum cælorum fermento, quod acceptum mulier.

Joan. 10. n. 9. 1. Christus Dominus noster (qui se cæli ostium esse dixit: *Ego sum ostium, per me si quis introierit, salvabitur*) in hoc Evangelio binis parabolis, regnum cælorum binis diversis rebus assimilavit; videlicet primò grano sinapis, quod homo in agro seminat. Secundò mulieri, quæ fermentum pro pane coquendo præparat. Serm. 99. Chrysologus autem illius nobis mysterium hisce verbis explicat; *Bonus Dominus amator suorum Christus, regni sui similitudinem iterat, variat comparationes, quas non de occulto sumit, non captat de cælestibus, sed profert de quotidiano usu, de communi conversatione proponit, ut ad omne genus hominum perveniat, quod est omnibus profuturum.* Hinc est, quòd unum idemque regnum, nunc negotiatori assimilet quærenti margaritas; nunc pastori gregem suum pascenti; mox homini, nuptias instituenti; paulò post Regi convivium apparanti; denique reti ex omni genere piscium pleno, ut hinc intelligatur regnum istud omni statui, vocationi & conditioni hominum esse præparatum; ipsemet enim apertè ait: *In domo Patris mei mansiones multæ sunt.* Joan. 14. v. 2.

Serm. 98. 2. Idem Chrysologus sermone præcedenti, dum se ad illa verba, à S. Luca priusquam hasce duas parabolas proponeret, relata reflecteret, nimirum: *Dicebat ergo: Cui simile est regnum Dei, & cui simile æstimabo illud? Simile est grano sinapis*, &c. *Et iterum dixit: Cui simile æstimabo regnum Dei? Simile est fermento*, &c. Luc. 13. v. 18. 19. Postquam, inquam, ad illa præfatus S. Doctor se reflexisset, exclamat, & meritò: *Grano sinapis tota regni cælestis comparata est magnitudo, & quid est, quod potestatem tantam sic parva sic minima, imo minimorum minima similitudo concludit?* Considerat insuper, quòd increata illa æterni Patris Sapientia, *solus verbum, scientiæ fons, dicendi flumen, qui omnium corda rigat, sensus aperit, ingenium dilatat, in inveniendâ similitudine nunc laborat?* Si quidem eo ipso, quòd dicit: *Cui simile est? cui simile æstimabo? quasi quærentis indicat & producit affectum.* Verùmenimvero, vide quæso, in quamnam tandem similitudinem hæc inquisitio terminet: nimirum in similitudines à quodam grano sinapis, & à modica fermenti particula desumptas, idque in eum solum finem, ut nos edoceret, quanta cum facilitate unusquisque sibi regnum illud acquirere possit. Et quidem si fortè id faciendi viam & methodum ignoremus, Chrysostomus, in persona Christi, nos alloquitur, & dicit: Ho. 57. ad pop. *Pretium non appono, ne objiciat inopiam; quanti potes, tanti eme. Habes obulum? eme cælum. Non habes obulum? da calicem aquæ frigidæ, da panem & accipe paradisum.*

In c. 13. Luc. 3. Didacus Stella bene observat, hanc parabolam in eundem cum prima finem collimare: *Tamen quia Christus cupiebat, ut omnes utilitatem caperent ex ejus doctrina, & ab omnibus intelligi volebat, similitudines duplicabat.* Ecce tibi optimum pro illis documentum, qui fidelibus verbum Dei ministrant, ut scilicet omnium auditorum suorum sese accommodent, & condescendant capacitati, talia eisdem exempla & similitudines proponendo, quibus se ab omnibus, quantumvis idiotis & ignorantibus intelligi faciant. Porro similitudinem, quam ab agricultura desumit, inquit idem Stella, miles non intelligit aliam, quam forte ab arte militari desumptam proponeret, subulcus non perciperet, ne igitur id, quod docere volebat, in parabola de grano sinapis, imperitæ quoque & inexpertæ mulieres intelligere non possent, aliam, de fermento farinæ desumptam similitudinem, quam & ipsæ capere poterant, adducit in medium.

In Matt. 4. S. Hieronymus ait: *Diversus est bonorum stomachus, alii amaris, alii dulcibus, alii austerioribus, alii lenibus delectantur cibis; proponit itaque Dominus diversos parabolas, ut juxta vulnerum varietates & medicina diversa sit.*

Serm. 5. 5. S. Ambrosius ex eo quòd Christus granum se frumenti appellat, hanc deducit consequentiam: *Ergo si triticum Dominus; & Dominus est fermentum, quia fermentum non nisi de tritico fieri solet; rectè ergo fermento Dominus comparatur, qui cum esset specie homo, humilitate parvus, imbecillitate dejectus, tanta intrinsecus sapientiæ virtute pollebat, ut doctrinam ipsius mundus ipse vix caperet, qui, cùm se cœpit per totum orbem divinitatis vigore diffundere, statim omne hominum genus in substantiam suam sui potestate protraxit, ut & oleum Spiritus sui sancti infunderet omnibus, hoc est, Christianos cunctos faceret esse quod est Christus.* Fermentum toti massæ farinæ perfectionem adsciscit; Christus totam quoque humanam naturam perfecit: fermentum massæ adfert calorem; & Christus pariter de se protestatur: *Ignem veni mittere in terram*; Luc. 12. v. 49. fermentum ad suum temperamentum totam farinam reducit: Christus ad se universum mundum traxit: *Et ego si exaltatus fuero à terra, omnia trabam ad me ipsum*; Joan. 12. v. 32. illud saporem habet acetosum: mysticum hoc fermentum pariter in monte Calvariæ aceto fuit potatum.

In Matt. Dio. Car. in Matt. 6. Theophylactus scribit: *Aliqui per fermentum intelligunt prædicationem.* Dionysius Carthusianus dicit: Fermentum est *Evangelicæ legis doctrina.* Et Euthymius ait: *Fermento comparatur sermo fidei*; cujus hanc reddit rationem, quia sicut parva particula fermenti sibi attrahit & unit universam massam farinæ, eamque in speciem distinctam ab ea, in qua antecedenter erat, convertit: *Cumque farina sit mortua eam quodammodo vivificat, ac vim habens activam, sursum ascendere facit: ita fidei sermo, cum quantitate sit modicus, in multorum hominum animabus occultatus per doctrinam, omnes in unum unit Ecclesiæ corpus, ac in alteram conversationis speciem transmutat, cumque mortui sint, ad opera virtutis vivificat, & sursum ascendere facit ad cælum.*

Ibid. 7. Idem Theophylactus *fermentum dicit Apostolos.* Cajetanus notat, quòd Christus collegium Apostolicum pusillum gregem appellet: *Pusillus grex*; & tamen idem totum mundum evangelica prædicatione fermentavit, ad eum modum, quo fermentum omnes massæ partes penetrat: *Sic Christi discipuli, prima regni cælorum membra, spiritu penetrarunt corda hominum, crudaque ac acerba ad maturitatem & saporem cælestis vitæ promoverunt. Sic fermentum cum parvum sit* (sunt verba Theophylacti) *totam farinam in se transfert, sic & vos totum mundum transformabitis, etsi pauci sitis.* Id quod diu antè Chrysostomus docuerat, qui observationem quandam admiratione dignam subjungit, dicens: Hom. 47. in Matt. *Si duodecim homines totam penè farinam orbis fermentarunt, diligenter animo versa, quæso, quanta sit nostra malignitas atque ignavia; qui cum jam innumeri simus, has gentium reliquias convertere non possumus, qui vel mille mundis satisfacere deberemus.* Idem quoque per fermenti similitudinem verbum Dei denotari existimat, sicut enim hoc in maximo farinæ cumulo non perditur: *Imo in naturam suam farinam transmutat, pariter in prædicatione hac Evangelii fiet*; siquidem verbum

Dei hanc in se virtutem habet, ut ad se corda & mentes hominum efficaciter convertat.

In cap. 13. Lucæ. 8. S. Bonaventura in fermento isto, fervorem spiritus intelligendum esse existimat: *Aliquando per fermentum intelligitur fervor & dilectio; sic hic, quia fermentum pastum calefacit, & quendam ei fervorem inducit, quasi ab occulto & interiori, unde non incongruè fermentum est charitas.* Salmeron ethymologiam hujus vocis *fermentum* observat, indeque eandem ferè cum S. Bonaventura doctrinam deducit, dicit enim: *Fermentum à fervendo dicitur, ob calorem & fervorem.* Albertus Magnus advertit, quòd fermentum massam extendat, & dilatet, totamque adimpleat: *Impletivum est fermentum, quia totam massam implet ita, quòd nihil sui invenitur, quod pastum non impleverit, & ideo nihil fermenti in aliqua parte panis invenitur: sic charitas spiritu suo replet, & extrudit receptibilitatem aliorum, quia sicut dicit Bernardus: Non est quo se ingerat vanitas, ubi totum replevit charitas.* Item sicut massa panis non habet saporem, nec qualitatem panis sine fermento: eodem modo nulla virtus, nullum opus bonum, habet meritum vitæ æternæ sine charitate, & amore Dei: *Fermento levatur, & allevatur pasta & panis*, inquit Albertus Magnus, & *sic facit charitas, quæ levat cor, & elevat in cœlum.*

9. Euthymius in hac parabola unionem & concordiam Ecclesiæ agnoscit, quia fermenti proprium est, totam sibi farinam unire: *Totam farinam in unum simul corpus unit.* Hæc unio, hæc fidelium congregatio in Ecclesia conspicitur; omnes etenim fideles, unum caput & unum Pastorem agnoscunt, eandem profitentur legem, in fide eorundem dogmatum concordes existunt, eodem Eucharistico pane aluntur, ab eisdem Sacramentis vivificantur. Unde de Ecclesia dicimus in Symbolo, quòd habeat: *Sanctorum communionem.*

Serm. 50. 10. De hac autem muliere, cujus in parabola fuit mentio, S. Ambrosius in sensu allegorico ita scribit: *Mulier, quæ dicitur abscondere in farina fermentum, quæ est, nisi sancta Ecclesia, quæ quotidie doctrinam Christi in cordibus nostris conatur abscondere?* S. Hieronymus dicit: *Vel prædicatio mihi videtur Apostolica, vel Ecclesia;* quonam verò modo mulier hæc fermentum istud tractet, ita demum declarat: *Hæc tollit fermentum, notitiam scilicet & intelligentiam Scripturarum, & abscondit illud in farinæ satis tribus, ut spiritus, anima & corpus in unum redacta, non discrepent inter se.*

In Matth. Ibid. Cajetanus quidem etiam per hanc mulierem Ecclesiam intelligit, sed in diverso sensu: *Infirmus sexus, impotentiam sæcularem notat Ecclesiæ primitivæ.* Dionysius Carthusianus præter Ecclesiam, diligentiam quoque prædicatorum Evangelicorum per hanc mulierem intelligendam esse existimat: *Prædicatorum diligentia.*

Ibid. Ibid. 11. Sanctus Anselmus dicit: *Mulier est sapientia Dei, quæ abscondit in nobis fermentum, id est, fervorem charitatis, gratiam suam in nobis reponit, quo corda nostra fermentantur, id est, ad amorem Dei accenduntur.*

Ibid. Hugo Cardinalis ait: *Mulier, id est, divina sapientia, vel gratia.*

Serm. 95. 12. Chrysologus autem verisimile esse existimat; omnes auditores, quando increatam illam sapientiam, ut habetur Lucæ capite 13. audiere interrogantem: *Cui simile æstimabo regnum Dei?* suspensus stetisse. *Sic dicendo apponit animos auditorum, & attonitos reddidit stupore totos, quid regno Dei, quid imperio divino valeat comparari?* Sed ecce quonam demum hæc similitudo regni cœlorum terminetur: *Atque illis mente per multa & magna pervagantibus, cœli Dominus in hospitio pauperis, in manu panicoctariæ mulieris, regni sui invenit & format exemplum.* In Evangelio sancti Lucæ Salvator noster illos, qui oblationes suas in gazophylacio reponebant, observasse scribitur: *Vidit autem & quandam viduam pauperculam, mittentem æra minuta duo, & dixit: Verè dico vobis, quia vidua hæc pauper plus, quàm omnes, misit.* Sæpe contingit, quòd major devotio, major charitas, compassio, majorque in virtute soliditas inveniatur in paupercula aliqua muliere, coram mundi oculis abjecta & contempta, quàm in aliis personis secundùm apparentiam exteriorem, magnam exemplaritatem & perfectionem præseferentibus.

Luc. 21. v. 2. ibid. 13. Idem Chrysologus aliam insuper observationem adfert: *Vir in agro, sinapis arborem serit, domi mulier fermentum procurat, & panes præparat, quia virum foris expectat labor, intus mulierem domestica cura constringit;* Deus etenim unumquemque secundùm proprium statum & vocationem vult operari. Unde Propheta regius scribit: *Quis est homo, qui timet Dominum?* Psalm. 24. vers. 12. *Legem statuit ei via quam elegit; anima ejus in bonis demorabitur.*

Abscondit in farinæ satis tribus.

14. Cajetanus verbum *abscondit*, considerans, scribit: *Vilitas, paupertas, abjectusque status discipulorum Christi abscondebat cœleste in illis regnum.* Quis secundùm oculorum obtutum res arbitrari volens, unquam credidisset, quòd regnum hoc in illis adeo pauperibus nudisque piscatoribus absconditum lateret? *Complacuit Patri vestro dare vobis regnum*; in ipsis quoque Ecclesiæ regnum fundatum fuit: *Ecclesiarum Principes.* Luc. 12. v. 32.

15. Ad hæc dicere possumus, hoc fidei & religionis Christianæ fermentum multo tempore fuisse in cryptis & catacumbis, ob timorem persecutionum absconditum, quamvis ex iisdem vel maximos protulerit fructus, maximeque fuerit dilatatum.

Gloss. ibid. 16. Glossa hasce farinæ mensuras hoc modo explicat: *Satum est genus mensuræ juxta morem Palæstinorum, modicum, & dimidium capiens*; cujus mensuræ sensus mystici varii assignantur.

In cap. 13. Lucæ. 17. Circa farinam S. Bonaventura dicit: *Farina sunt fideles, quiteruntur inter duas molas, superiorem scilicet & inferiorem, timorem videlicet & spem.*

Gloss. ibid. 18. Glossa per hanc mulierem, Ecclesiam intelligens scribit: *Fidem hominum in farinæ tribus satis mittet, credulitati Patris, & Filii, & Spiritus sancti, cumque in unum fuerit fermentatum, non nos ad triplicem Deum, sed unius Deitatis notitiam perducit:*

loc. cit. 19. S. Bonaventura considerans, quòd per hoc fermentum, quod magnum in se calorem continet, charitas symbolizetur, ita scribit: *Tamdiu charitas in mente abscondita crescere debet, donec mentem totam in sui perfectionem commutet, ut nihil præter Deum diligat.* Tandem verò idem Seraphicus Doctor ad trium illarum mensurarum mysterium declarandum descendens ait. *Per tria sata intelliguntur tres modi diligendi Deum, scilicet ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mente.* Quam eandem explicandi rationem sequuntur Sanctus Anselmus & S. Augustinus *de quæst. Evangelicis lib. 1. quæst. 12.*

In cap. 13. Lucæ. In Luc. 20. Albertus Magnus ait: *Tria sata sunt tres status hominum*, quos in Noe, Daniele & Jobo exemplificat, *hoc est, Prælati, contemplativi, & pœnitentes.* Cui prorsus similem observationem S. Bonaventura adducit, dum ait: *Tria sata sunt tres differentiæ fidelium, in quibus Dei sapientia dilectionem abscondit in via, scilicet boni Prælati, boni contemplativi, & boni activi.* Glossa per tres hasce mensuras fructum notat trigesimum, sexagesimum, & centesimum, id est, conjugatorum, continentium, & virginum. Gloss. ord. ibid.

lib. 5. in Matth. 21. S. Paschasius dicit: *Quidam referunt, has tres mensuras ad spiritum, & animam, & corpus pertinere debere, ita ut hæc tria in unum redacta, per prædicationem verbi non discrepent inter se, sed totus & integer homo fiat nova consperso in Christo.* S. Hieronymus postquam expositionem quandam attulit, parum Paschasianæ dissimilem, demum Platonis aliorumque Philosophorum dogma fuisse asserit, tres in anima nostra reperiri appetitus, scilicet rationalem, irascibilem, & concupiscibilem; & quidem Plato existimat, quòd rationalis in cerebro, ita in felle, & concupiscibilis in hepate consistat, & resideat; subjungit igitur S. Hieronymus: *Et nos si acceperimus fermentum Evangelicum sacrarum Scripturarum, tres humanæ animæ passiones in unum redigentur, ut in ratione possideamus prudentiam, in ira odium contra vitia, in desiderio cupiditatem virtutum, & hoc totum fiet per doctrinam Evangelicam, quam nobis mater Ecclesia præstitit.* ibid.

Donec fermentatum est totum.

Luc. Burg. ibid. 22. Lucas Burgensis hisce verbis hanc adhibet declarationem: sicut in modica massa fermenti efficacia quædam reperitur, magnam in se farinæ quantitatem alterandi, & convertendi, & semetipsum in eam insinuandi, eamque in suam transmutandi substantiam: *Ita humile Evangelium meum universum terrarum orbem, cui præ-*

cui prædicabitur, alterabit, & in suam trahet naturam. Id quod verum fuisse visum est, quando Apostoli, qui pauci numero erant, parum, vel nihil à mundo cognoscebantur, totum nihilominus mundum ad legem Evan-
Cajet. ibid. gelicam converterunt Cajetanus notat, hisce verbis virtutem & efficaciam exprimi Apostolorum: *Fermentato toto apparet clarè virtus fermenti in toto, & converso mundo ad fidem Christi, apparet clarè virtus discipulorum Christi in salute mundi.*

Ibidem. 23. Paulus de Palatio ait: *Donec fermentatum est totum, significatur tamdiu duraturam Evangelicam prædicationem, quamdiu per universum orbem Evangelium prædicetur.*

Versus 34.

Hæc omnia locutus est Jesus in parabolis ad turbas, & sine parabolis non loquebatur eis.

Hæc omnia locutus est Jesus in parabolis, &c.

S. Ans. ibid. 1. Sanctus Anselmus ait: *Quasi dicat: qui prius locutus sum per Prophetas, modò in propria persona aperiam os meum in parabolis.*

Tom. 5. tract. 1. & seq. 2. Salmeron de definitione, conditionibus & utilitate parabolarum diffusè tractat; dicit igitur quòd parabola *significat comparationem seu collationem.* Et quidem tametsi parabola & similitudo synonima esse videantur, nihilominus tamen similitudo latius patet, parabola autem species est similitudinis; unde dici potest, quòd omnis quidem parabola sit similitudo, non tamen econtra omnis similitudo sit parabola: siquidem hæc in textu Evangeliorum locum non habet, nisi per personarum introductionem: *Nunquam sumitur nisi inducendo personam ratione præditam, vel negotium ratione confectum, ut comparetur ad personam spiritualem; vel ad spirituale & rationabile negotium.* Tandem hanc dici posse veram parabolæ definitionem concludit, si dicas: parabola est *verum, sive verarum, sive verisimilium, ad aliud significandum apposita & artificiosa narratio.*

In cap. 18. Matth. 3. Porro fines, ob quos incarnata Sapientia illis utebatur, omnes sunt mysteriis pleni. S. Hieronymus ait: *Familiare est Syris, & maximè Palæstinis ad omnem sermonem suum parabolas jungere, ut quod per simplex præceptum ab auditoribus teneri non potest, per similitudinem exemplaque teneatur.* Inter cæteras verò quas habet proprietates, hæ eminent, quòd altius in memoria impressæ remaneant, vehementerque delectent. Unde Salmeron idem scribit hisce verbis: *Doctrina parabolis tradita, miris modis affectus nostros concutit, voluntatemque nostram ad quodcunque velit, permovet, per collationem sensibilium ad spiritualia.*

Ibidem. 4. Lucas Burgensis aliam reddit rationem, cur Christus parabolis frequentius usus fuerit, nimirum ut in auditoribus majus excitaret, doctrinam, quam eis annuntiabat, intelligendi desiderium. *Quibus quidem pii, & veræ disciplinæ cupidi, discipuli, inquam, & si qui alii hujusmodi in illa turba erant, excitarentur ad inquisitionem veritatis.* In Evangelio porro legimus, discipulos sæpius precibus apud eum egisse, ut illis parabolas quasdam manifestaret, & apertius interpretaretur, quas aliàs capere non poterant, prout in hoc eodem S. Matthæi capite legimus. Idem quoque Author insuper dicit: *Ut in aliud tempus declarandæ veritati opportunius attenti redderentur.*

Marc. 4. v. 33. 5. Marcus de iisdem parabolis in Evangelio propositis tractans, rationem, cur Christus eis uteretur, his verbis exponit: *Talibus multis parabolis loquebatur eis Verbum, prout poterant audire. Quo significat,* inquit
Cap. 52. conc. Evang. Jansenius, *Dominum voluisse aptare suum sermonem ad captum auditorum, & ob id locutum in parabolis, quòd nudi sermonis nondum essent capaces.* Hæc quoque fuit discriminis ratio, cùm proferendis semper comparationibus & similitudinibus popularibus specialem dederit operam, easque ad auditorum capacitatem adaptarit; quòd verò nonunquam non unam tantùm, sed plures adduxerit, id ab eo factum est ad majorem auditorum satisfactionem, & ad eorum delectationem, ut inquit
Serm. 99. Hieronymus, *quasi dives Pater familias invitatos diversis cibis reficeret, & unusquisque secundùm naturam sui stomachi varia alimenta susciperet.* Hoc quoque motivum Chrysologus hisce verbis adducit: *Loquitur nota diviti, usitata pauperi, omnibus vitæ ipsius necessitati vernacula, quia homo in Dei vocatione quæritur, non discernitur in ejus vocatione persona.* Enimverò Apostolus à Deo Doctor gentium declaratus, neque in Areopagi Athenis, sed in cœlo empyreo inter Cherubinos edoctus fuit; siquidem *audivi arcana verba, quæ non licet homini loqui.* Et tamen idem Apostolus ad Corin- 2. Cor 12. vers 4.
thios scribens his verbis protestatur: *Cùm venissem ad* 1. Cor. 2. vers. *vos fratres, veni non in sublimitate sermonis, aut sa-* 1. & 4. *pientiæ; sermo meus, & prædicatio mea, non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed ostensione spiritus & veritatis.* Multum in eo interest, ut quis se uniuscujusque capacitati accommodet; & ideo, ut benè Didacus Stella advertit: *Hac de causa Christus sæpe idem sub di-* In cap 13. *versis parabolis aliquando prædicabat, quia ubi congre-* Luc. *gato est magna populi, varia sunt officia;* ac proinde varias similitudines ac parabolas proponebat.

6. Salmeron præter supradictas, duas alias rationes tangit, nimirum *ad velanda & tegenda divina mysteria; atque ita canibus & porcis occultanda.* Hinc est, quòd Christus in parabola de seminatore, Apostolis suis dixerit: *Vobis datum est nosse mysterium regni Dei, cæ-* Luc 8. v. 11. *teris autem in parabolis, ut videntes non videant, & audientes non intelligant.* Alterum motivum erat, intra turbæ multitudinem multi persæpe abscondebantur maligni, qui ad eum censurandum & taxandum eo convenerant: *Ut caperent eum in sermone;* ac proinde parabolis utebatur, ad evadendum ipsorum calumnias.

Versus 35.

Ut impleretur quod dictum erat per Prophetam, dicentem: Aperiam in parabolis os meum, eructabo abscondita à constitutione mundi.

Ibidem. 1. Theophylactus notat, ideo Sanctum Matthæum prophetici oraculi feciisse mentionem, per quod modus, quo Christus populos docturus erat, prædictus fuit: *Ne tu putes Christum invenisse novum quendam docendi modum.*

2. S. Anselmus ait: *Eructabo, id est, de thesauro secreti mei emittam in prædicatione mea mysteria, quæ abscondita erant à constitutione mundi.*

3. Theophylactus scribit, Evangelistam hisce verbis innuere voluisse, Christum revelaturum nobis esse mysteria cœlestia: *Mysteria quæ in cœlis sunt.* S. Paschasius in probationem propositionis hujus Evangelicæ se- Lib. 5. in Matth. quenti textu utitur: *Inclinate aurem vestram in verba* Psal. 77. v. 1. *oris mei, aperiam in parabolis os meum; non enim ait: erigite, sed inclinate humiliter aurem vestram, ut intus, quod sonat, non sono vocis, sed auditu mentis, sacramentum divini verbi intelligatur, quod absconditum fuit ab initio sæculi, & præfiguratum in Scripturis sacris.*

DOMINICA SEPTUAGESIMÆ

Evangelium Matth. cap. 10.

Vers. 1. *Simile est regnum cœlorum homini Patri familias, qui exiit primo mane conducere operarios in vineam suam. 2. Conventione autem facta cum operariis ex denario diurno, misit eos in vineam suam. 3. Et egressus circa horam tertiam, vidit alios stantes in foro otiosos, & dixit illis. 4. Ite & vos in vineam meam, & quod justum fuerit, dabo vobis; illi autem abierunt. 5. Iterum autem exiit circa sextam, & nonam horam, & fecit similiter. 6. Circa undecimam verò exiit, & invenit alios stantes, & dicit illis: Quid hic statis tota die otiosi? 7. Dicunt ei, quia nemo nos conduxit; dicit illis: Ite & vos in vineam meam. 8. Cùm serò autem factum esset, dicit Dominus vineæ procuratori suo: voca operarios, & redde illis mercedem, incipiens à novissimis usque ad primos. 9. Cùm venissent ergo qui circa undecimam horam venerant, acceperunt singulos denarios: 10. Venientes autem & primi arbitrati sunt, quòd plus essent accepturi, acceperunt autem & ipsi singulos denarios. 11. Et accipientes, murmurabant adversus Patrem familias, dicentes. 12. Hi novissimi una bora fecerunt, & pares illos nobis fecisti, qui portavimus pondus diei*

dus diei & æstus. 13. At ille respondens uni eorum, dixit: Amice, non facio tibi injuriam, nonne ex denario convenisti mecum? 14. Tolle quod tuum est, & vade; volo autem & huic novissimo dare, sicut & tibi. 15. Aut non licet mihi quod volo facere; An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum? 16. Sic erunt primi novissimi, & novissimi primi: multi enim sunt vocati, pauci verò electi.

Versus 1.

Simile est regnum cælorum homini Patrifamilias, qui exiit primo mane conducere operarios in vineam suam.

Conc. Evang. c. 101.

1. CErtum est, uti bene hoc loco Jansenius observat, Christum in hac parabola in regno Ecclesiæ suæ, Gentiles præferre voluisse Judæis; simulque innuere, quòd, qui hic contempti & postremo in loco habiti sunt, in cælo obtenturi sint primas sedes, & contrà, qui hic in pretio & æstimatione habentur, illinc futuri sint postremi. Estque advertendum, inquit idem Author, quòd Christus hanc parabolam posuerit, postquam *Gentes in regno Dei conjungendas Patriarchis, filios autem regni expellendos foras*, prædixisset. Porro per ly *Regnum cælorum*, *intellige ipsum in utroque statu*, inquit Cajetanus, *viæ scilicet & termini; nam operari spectat ad regnum cælorum in hac via, merces vero ad idem in termino.*

In Matth. ibid.

Homini patrifamilias.

2. Glossa dicit: *Pater iste familias Conditor noster est, qui habet vineam universalem Ecclesiam, quæ ab Abel usque ad ultimum electum, qui in fine nasciturus est, quotquot Sanctos protulit, ut palmites misit.* Author imperfecti hæc Christi verba exponens ait: *Homo paterfamilias Christus est, cui cæli & terra quasi una est domus.* Porrò Cajetanus rationem reddit, cur Deus, cùm omnium creaturarum Pater sit & Dominus, nihilominus unius duntaxat familiæ Pater nominetur: *Licèt Dominus sit omnium, respectu tamen electorum Patremfamilias se exhibet, quoniam sunt domestici Dei.*

Ord.

Imp. hom. 34. Cajes.

Qui exiit.

3. Cajetanus ait: *Exire Dei est operari adextra.* Dionysius Carthusianus dicit: *Exiit non locum mutando, sed aliquid de novo operando suamque gratiam effundendo.* Porrò ad hominem redimendum in propria persona venire voluit; *Ego veniam, & curabo eum*, non verò ad hoc servos suos misit, licèt in Hierarchiis Angelicis innumerabiles recenseret servorum suorum myriades: *Ministri ejus, qui facitis voluntatem ejus*, Ecquis autem, inquit Paulus de Palatio, mysterium verbi istius *exiit*, pro dignitate sufficienter explicare poterit? *Exiit Deus. Unde exit, qui omnia implet? Liceat dicere: Exiit ex se, ut intret in, imò ut te convertat, in se: ut enim Verbum exiit à Patre, & venit in mundum, ut deificet mundum, exiit, inquam, quia dejecit se, & humiliavit se, ita Pater exiit velut à se, velut à sua majestate, ut inhabitet in te.* Notandus quoque locus est, ad quem hic Paterfamilias exiit, nimirum in publica platearum compita: *Exiens venit in forum. Quid te ô Domine movet, ut è loco pacis, lucis, sanctitatis, venias in locum tumultus, in regionem umbræ mortis, in locum horroris & vastæ solitudinis?*

In Dio. Carth.

Joan. 6. v. 44.

Primo mane.

4. Non exspectat, donec operarii ad illum veniant, hi enim, ad laborandum in hac vinea, nunquam se loco moturi essent, nisi adinvitarentur: *Nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum* Quando nos nostræ salutis omnino obliti, somnolenti & otiosi stertimus, Deus nos summo mane & primo diluculo, ut vigilemus, & excitati, labori nos accingamus, invitat: *Hora est jam nos de somno surgere, nunc enim propior est nostra salus, quam cum credidimus.* Unde idem Deus dicit: *Ego sto ad ostium, & pulso*; ab ipsis primis ætatis nostræ annis lumen naturale, dictamen rectæ rationis, remorsum & synderesin conscientiæ nostræ nobis imprimit: *Illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Signatum est super nos lumen vultus tui Domine*: Quòdsi igitur se quoad salutem nostram promovendam adeo sollicitum exhibet, quantò magis in nobis pigritia nostra reprehendenda erit? Ipse nos excitat, ipse ad oculos sopore plenos, luci aperiendos invitat; idque tunc vel maxime, quando nostri ipsius oblivisci

Rom. 13. v. 11. Apoc. 3. v. 20.

Joan. 1. v. 9.

Ps. 54. v. 17.

ti, & in vitiorum lethargo sepulti sumus: *Nos ergo diligamus Deum, quoniam Deus prior dilexit nos.* 1. Joan. 4. num. 19.

5. Glossa interlinearis dicit: *Prima hora est ab Adam usque ad Noe; circa horam tertiam, à Noe usque ad Abraham; circa sextam, ab Abraham usque ad Moysen; circa nonam horam, à Moyse usque ad adventum Domini; circa undecimam, ab adventu Domini usque ad finem mundi.*

6. Albertus Magnus per mane pueritiam intelligit; ibid. per horam tertiam, juventutem; per sextam, virilitatem; per nonam, senectutem; per vesperam verò, decrepitam ætatem interpretatur. Estque hæc doctrina S. Hieronymi a Glossa citati, dicentis: *Mane intellectus nostri pueritia est: hora tertia, adolescentia, quia jam sol in altum profecit; sexta, juventus, cum plenitudo roboris solidatur; nona, senectus, quando sol, id est, calor ætatis discedit; undecima, decrepita ætas: in omnibus his aliqui ad bonam vitam perducuntur.*

7. Ab hoc bono Patrefamilias omnes, quibus gubernandæ domus sollicitudo, aut cura publica incumbit, vigilare discant. Sancta Mater Ecclesia in quodam Invitatorio Matutini per longum tempus hisce nos verbis invitat: *Non sit vobis vanum manè surgere ante lucem, quia premisit Dominus coronam vigilantibus.*

Conducere operarios.

8. Nulli infert violentiam, ut laborandi causa vineam suam adeat; siquidem Deus vult, ut per arbitrii nostri libertatem operemur, ideoque ad divinum servitium suum non coactos, sed ultroneos & voluntarios requirit: *Voluntariè sacrificabo tibi*, dicebat David. Cajetanus ait: *Conducere autem Dei est, sub spe præmii inducere homines: Inclinavi cor meum ad faciendas justificationes tuas, propter retributionem.* Ps. 53. v. 8. Ps. 118. 11.

9. Chrysostomus ait: *Mercenarii sumus, mercenarius sine opere esse non potest. opera autem nostra, sunt opera justitiæ*; quasi diceret sanctus hic Doctor: Character ille servorum & operariorum magni hujus Patrisfamilias non ideo nobis impressus est, ut agros, vineas, & prædia manu & aratro excolamus, tametsi idipsum sine ejus offensa facere possimus, hæc non sunt illa opera, & labores illi, ad quos ipse nos invitat & vocat. Theophylactus hoc loco dicit: *Unumquemque conduxit ut operetur vineam, hoc est, animam suam*; ac proinde Albertus Magnus per hanc vineam Ecclesiam intelligit: *Vinea est Ecclesia militans, vites fideles in Ecclesia plantati.* Chrysostomus similitudinem operariorum & mercenariorum prosequens considerat, quod nullus in vineam sub stipendio conducatur ad hoc, ut ibi tantum manducet & bibat, sed præcipuus conductionis finis sit, ut ibi laboret: *Sic nos non ideo vocati sumus, ut hoc solum operemur, quod ad nostrum pertineat usum, sed ad gloriam Dei; & sicut mercenarius totam diem intendit circa opus, modicam horam circa cibum; sic & nos debemus omne tempus impendere circa gloriam Dei, & modicam partem circa terrenos usus.* Gir. ab Hugo Car. ibid. Alb. Mag. ibid.

10 Per *operarios* illos quoque intelligere possumus, qui in vita præsenti laborant; siquidem *homo nascitur ad laborem, & avis ad volatum.* Unde David dicebat: *Labores manum tuarum quia manducabis, beatus es & bene tibi erit.* S. Gregorius illum Jobi textum: *Homo ad laborem nascitur, & avis ad volatum*, exponens dicit: *Quia inde mens ad summa volat, unde caro durius laborat.* Job. 5. ver. 7. L. 7. mor. c. 6.

In vineam suam.

11. Jansenius dicit: *Ecclesiam scilicet Sanctorum, quæ in Scripturis per vineam sæpe significatur; ut: Vineam de Ægypto transtulisti, ejecisti gentes, & plantasti eam.* In hac vita, prout tot sæculorum experientia nos docet, tot operarii, Confessores, Martyres, Virgines, Doctores, Theologi, &c. laborarunt. *Excolunt autem eam, quotquot doctrinæ aut vitæ exemplo alios ædificant, aut suæ saltem animæ curam gerunt, ut fructum bonorum operum edant.* Idem quoque observationem quandam instituit valde præclaram, omnibusque Christianis scitu valde necessariam; dicit enim: *Notandum, quòd in vineam Domini nemo vocetur, nisi ut in ea sit operarius; nec quisquam in eam venire possit, nisi vocetur.* Cap. 101.

12. Per vineam quoque, animam nostram intelligere possumus, ac proinde huic Deus apud Jeremiam dicit: *Ego plantavi te vineam electam.* Terra hujus vineæ hoc corpus nostrum dici potest: vites autem potentiæ, dona,

4. na, & virtutes: vinum, amor & dilectio Dei & proximi, ſeps vineam iſtam circumdans, cuſtodia eſt Angelica; ad hanc vineam excolendam multos conduxit operarios, Prædicatores nimirum, Confeſſarios, libros ſacros & ſpirituales; porro haſce vites cæleſtis agricola ſæpe putat ſeu præcidit ferro tribulationum & adverſitatum; eaſdem ad palum crucis ligat, per ſeriam quondam paſſionis ſuæ meditationem; foſſas quoque circa eaſdem fodit & excavat, per mortis noſtræ frequentem memoriam, eamque ab apris & feris infernalibus defendit, ne de illa dici poſſit: *Exterminavit eam aper de ſylva*. Hic igitur Paterfamilias huic vineæ in veritate dicere poteſt: *Quid eſt, quod debui ultrà facere vineæ meæ, & non feci?* Id verò, quod immediate ſequitur, Pſal.79.v.14. Iſa.5.v.4. comminatio quædam eſt, ad quam merito quævis anima hominis omnino contremiſcat, nimirum: *An quod expectavi ut faceret uvas, & fecit labruſcas? Et nunc oſtendam vobis, quid ego faciam vineæ meæ: auferam ſepem ejus; & erit in direptionem, diruam maceriam ejus, & erit in conculcationem.*

Verſus 2.

Conventione autem facta cum operariis ex denario diurno, miſit eos in vineam ſuam.

Conventione autem facta cum operariis.

Cap.101. 1. Janſenius optimè hic conſiderat, ſolos primos cum Patrefamilias de mercede paciſci voluiſſe, alii verò omnes ad ejus ſe liberalitatem remiſerunt; hos autem *rectè intelligitur ſignificare Judæos, quos conſtat veluti mercenarios Deo ſervitiſſe*; ſiquidem in multis veteris teſtamenti locis divinæ recenſentur promiſſiones de iis pro ſervitio Deo præſtando locupletandis, boniſque terrenis liberaliter remunerandis; non verò ita Gentiles fecerunt, qui potius ad gratiæ Evangelicæ beneficentiam ſeſe remiſerunt, ac proinde ex beneplacito divino digni reputati ſuerunt, qui in locum populi anteà electi ſubſtituerentur. Hunc eundem conceptum etiam apud Paulum de Ibid. Palatio ſub hiſce verbis invenietis: *Patres illi antiqui, ſi operabantur, promiſſa habebant bona terræ quæ comederent: at verò Chriſtiani, qui ultimi operarii ſunt, non propter bona terræ operantur. Adde & illud magnificum, tanta eſt vis gratiæ chriſtianæ, ut etiam ſi nulla eſſet merces æterna propoſita, adhuc Chriſtiani Deum ſuum colerent.*

Ibid. 2. Hugo Cardinalis per hos primos, quibuſcum de mercede pactum fuit, protoparentes noſtros in ſtatu innocentiæ intelligit: *Cum Adam peccavit, cum cæteris poſt ejus lapſum non*. Cùm enim poſt ipſorum prævaricationem tota maſſa generis humani corrupta & damnata fuerit, non habebat jus ad gloriam, niſi in quantum ei concedebat & donabat liberalitas divina. Demum idem Hugo ſubjungit: *Quia tantum paratus eſt tribuere, quantum mercenarii recipere non ſperabunt*.

Ibid. 3. Lyranus dicit: *Conventio iſta, eſt promiſſio vitæ æternæ pro labore*. Enim verò Deus Dominus noſter eſt; homo autem, utpote ejus creatura, ſervus, & mancipium illius; ac proinde Deus per illam poteſtatem, quam ut Dominus in mancipium & ſervum ſuum obtinet, ſervitio ipſius uti liberè potuit, & certum eſt, quòd homo nihil aliud pro ſuis obſequiis præſtitis & præſtandis prætendere poterat, præter panem & aquam, id eſt, alimenta ad miſeram hanc vitam tranſigendam neceſſaria: item efficere poterat, ut ad inſtar tot aliarum creaturarum ſenſitivarum irrationalium moreretur abſque eo, quòd ei poſt mortem, æternam concederet beatitudinem, maximè quando jam innumerabiles erant ſpiritus Angelici, ejuſdem beatitudinis participes; imò quando jam illum gloriæ & regni ſui participem efficere dignatus fuerat, poterat regnum illud ei dare ex ſola & mera liberalitate, non obſtante quovis ab eo præſtito aſſiduo & diligenti ſervitio; & tamen ad pacta cum ipſo venire voluit; ideoque dum ei legem ſuam obſervandam dedit, ſimul etiam in præmium illius obſervantiæ, æternam illi beatitudinem promiſit. Unde Apoſtolus eandem mercedem, ſcilicet pactam, appellare non dubitavit, 2. Tim.4.v.8. dum ait: *Repoſita eſt mihi corona juſtitiæ, quam reddet mihi Dominus juſtus judex*; ideoque etiam David dicebat: *Unam petii à Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ*. Deus igitur ſe debitorem noſtrum conſtituere voluit, dummodo in hac Eccleſiæ ſuæ vinea fideles & indefeſſi operarii ſimus.

Ex denario diurno.

4. Lyranus ait: *Vita æterna dicitur denarius diurnus, qui eſt æqualis omnibus ex parte finis*. Sanctus Thomas obſervat, monetam illam decem ſolidos in valore intrinſeco continuiſſe, ſibique impreſſam habuiſſe Regis effigiem: indeque hoc ſequens elicit myſterium, videlicet, quòd per decem præceptorum adimpletionem, cælorum nobis regnum comparemus; item, ſicut in moneta illa, imago regia expreſſa erat, ita quoque nos, in gloria in virtute retributionis æternæ, ſimiles Deo futuri ſimus. *Cum apparuerit ſimiles ei erimus*. Ibid. In Matt.

5. Verùm enim verò qua ratione gloria cœleſtis denarius diurnus appellari poterit, cum dicta gloria per hanc monetam ſignificata, ſit ſempiterna, non verò diurna? 1. Joan.3.v.2. Dionyſius Carthuſianus dicit: *Dicitur diurnus, quia propter eum quotidie laboratur, & quotidie ingredientibus regnum cæleſte confertur, eumque meremur in die gratiæ, & accipiemus in die gloriæ*. Memorandum quoque eſt, quòd tam ſtatus gloriæ, quam gratiæ, (quæ illius ſemen eſt) hoc nomine denarii diurni appellentur: *Melior eſt dies una in atriis tuis ſuper millia*; de operibus in gratia factis, pariter Apoſtoli teſtimonium habemus, dicentis: *Abjiciamus opera tenebrarum, & induamur arma lucis, ſicut in die honeſtè ambulemus*. Ibid. Pſal.83. 11. Rom.13. v.12 & 13.

6. Ex alio quoque reſpectu æternam beatitudinem denarium diurnum appellare poſſumus, ſiquidem hæc merces non datur, niſi qui in die hujus vitæ præſentis ſtrenuè laboraverit, quia ubi nox mortis ſupervenerit, merendi tempus amplius non erit: *Dum lucem habetis, credite in lucem*. Et Chriſtus apud Joannem ait: *Adhuc modicum lumen in vobis eſt, ambulate dum lucem habetis, ut non vos tenebræ comprehendant*. Joa.12.35.

Verſus 3.

Et egreſſus circa horam tertiam, vidit alios ſtantes in foro otioſos.

Et egreſſus circa horam tertiam.

1. Paulus de Palatio, in variis illis hujus Patrisfamilias egreſſibus ingentem illius zelum & ſollicitudinem, Ibid. qua vineæ ſuæ culturæ, & operariorum laboribus & induſtriæ promovendæ intentus erat, obſervat; varii enim à Chriſto patiente in amariſſima ejus paſſione egreſſus facti fuerunt: *Exiit Chriſtus mane in prætorium: hora tertia ad Herodis palatium; hora ſextà ad montem Calvarium; hora nona exiit ſpiritus è vita ad lymbum; hora undecima corpus ejus in ſepulchrum*.

2. Cajetanus conſiderat, quòd, ex quo ad operarios Ibid. ſufficientes in vineam ſuam mittendos, toties egreſſus fuerit, inde clarè colligere poſſimus, *ſollicitudinem divinam habitam diverſis temporibus congruis ad convertendum homines*. Enimverò quòd hic Paterfamilias operarios hoſce non una tantùm vice, ſed diverſis temporibus vocaverit, hoc ipſum *Ex differentia mentis eorum proceſſit* (inquit Chryſoſtomus) *tunc enim eos vocavit, quando erant audituri*. Deus enim inſpirationes ſuas In Gloſſ. tempore congruo immittit, tunc nimirum, quando ad illas promptè excipiendas & exequendas, bonam in nobis diſpoſitionem conſpicit. Quòd ſi Deus illum v. g. peccatorem, in medio voluptatum ſuarum exceſſu vocaſſet, repulſam utique paſſurus fuiſſet, ideo exſpectat eundem, donec in hanc vel illam capitalem infirmitatem inciderit, vel donec in his vel illis anguſtiis, v. g. in periculo vitæ, honoris & æſtimationis poſitus fuerit, &c. *Multiplicatæ ſunt infirmitates eorum, poſtea accelleraverunt*. Pſ. 15. 4.

3. S. Fulgentius ex hac parabola hanc deducit conſequentiam, quòd videlicet propter infinitam miſericordiam divinam omnis ætas adaptetur ad pœnitentiam: *Si aliquam ætatem judicaret Dominus, converſionis remedio ineptam, non diverſis temporibus operarios vocaret ad vineam; in diverſitate quippe horarum non incongruè accipitur ætatum diverſitas*. Epiſt. 7. ad Verant de pœnit. cap. 10.

Stantes.

4. Dionyſius Carthuſianus ait: *Stantes, id eſt, rebus temporalibus inhærentes, ſpiritualiter non proficientes*. Per hos autem Gentiles intelligit, quorum nonnullis Chriſtus in propria perſona, aliis verò, mediantibus Apoſtolis & diſcipulis, prædicavit.

4. S. Thomas

5. S. Thomas de Villa Nova, ſuper exprobrationem Apoſtolis in die Aſcenſionis Salvatoris noſtri ab Angelis factam ſcribens, ait: *Quid ſtatis aſpicientes*, &c. *Via cælorum patet, janua cæli aperta eſt, quid ergo ſtatis? Tanta vos gloria manet, & ſtatis? Tantum vobis præmium repoſitum eſt, & hæretis?*

6. Tritum apud ſpiritualis vitæ magiſtros proverbium eſt, quòd, qui in via ſpiritus, ad majorem ſemper perfectionem non aſcendit, ſed cum illo ſtatu, in quo eſt, contentus vivit, in periculo ſit retrocedendi & deficiendi. Unde Nazianzenus optimè monet: *Cave, ne unquam in via virtutum ſubſiſtas; tibi enim, qui à vitioſa via excеſſiſti, proinde eſſe puto, conſiſtere, ac ſi in imum vitii gurgitem labereris.* Chryſologus laudes., genitoribus Præcurſoris datas exponens, nimirum: *Incedentes in omnibus mandatis Domini*, ita ait: *Incedentes dixit, ut eos oſtenderet cucurriſſe virtutibus, non ſtetiſſe.*

In ſent.

Serm 91.

In foro.

7. Origines ait: *Forum autem eſt, quidquid extra vineam eſt, id eſt, extra Eccleſiam Chriſti.* S. Hilarius nihilominus ly *forum* mitiorem expoſitionem adhibet: *Forum autem, inquit, pro ſæculo accipi, res ipſa admonet, æquabiliter turbis hominum, calumniarum, injuriarumque contentionibus, ac diverſorum negotiorum difficultatibus ſemper tumultuoſis.*

In Gloſſ.

Ibid.

Otioſos.

8. Author imperfecti, quinam illi otiosè ſtantes fuerint, his verbis nobis explicat: *Otioſi ſunt peccatores; otioſus eſt, qui opus Dei non operatur. Vis ergo non eſſe otioſus? Non aliena tollas, & de tuis des, & operatus es in vinea Domini, miſericordiæ vitem colens.* Porro veriſimile ſatis, quòd, cùm hi in foro ſtantes, operarii & viri agricolæ fuerint, in foro ſteterint rerum ſuarum vel venditioni, vel emptioni totaliter intenti; imò ipſummet exſpectare ibidem ut conducerentur, ipſis non otium, ſed negotium reputari debebat, cur igitur otioſi ſtetiſſe dicuntur? Nimirum ut hinc intelligatur, quòd, qui negotiis ſæcularibus nimium immerſus hæret, otioſus ſtare meritò dicendus ſit; quia *Otioſus eſt, qui opus Dei non operatur.* Otiatur homo etiam ſtrenuè laborans, quando non præcipuè pro animæ & ſalutis æternæ requirendæ beneficio, ſed ſpecialiter pro hac præſenti vita laboratur.

Hom. 14.

Verſus 4.

Ite & vos in vineam meam, & quod juſtum fuerit, dabo vobis: illi autem abierunt.

1. Advertendum hic eſt, quòd cum primis de ſolvenda mercede pactum fuerit. *Conventione facta ex denario diurno*; his autem aliqualis retributionis ſpem ſolùm dedit: *Quod juſtum fuerit, dabo vobis*; cum ultimis denique remunerationis ne verbo quidem meminit. Quæ omnia myſteriis non vacant; primi namque illos denotant, qui à primis annis Dei ſe ſervitio conſecrant, in eoque perſeveranter laborant, & *portant pondus diei & æſtus*, hi arrham quandam gloriæ habent: *Conventione facta*: alii verò, qui hora tertia, ſexta & nona ad labores ſe receperunt, illos præfigurant, qui in progreſſu annorum ad Deum convertuntur, & hi tantam ſalutis ſuæ ſecuritatem non habent, quantam primi, ſed pro ratione meritorum, retributionem accipiunt: ultimi verò ſunt illi, qui pœnitentiam pro peccatis ſuis agere ad finem uſque vitæ ſuæ differunt & procraſtinant, qui de ſalute ſua adeo incerti ſunt, ut, quoad eos ne ulla quidem mercedis mentio fiat, ſed totus ſalutis ipſorum eventus à miſericordia & liberalitate divina dependet. Unde S. Thomas ait. *Primis præmium promiſit, iſtis non: quia illis debebatur, quia manè ſervierunt ei; iſtis autem debetur ex ſola miſericordia.*

In Matth.

2. Hiſce verò, tametſi cæteris tardius ad labores ſe receperint, Paterfamilias, nihilominus eandem mercedem dari juſſit, quia in illa mercede præfigurabatur Deus, de quo adimpletur id, quod Eccleſia in oratione quadam ſeu Collecta dicere ſolet: *Abundantia pietatis tuæ & merita ſupplicum excedis & vota.*

Verſus 5.

Iterum autem exiit circa ſextam & nonam horam, & fecit ſimiliter.

1. Deus, qui *ſcrutatur renes & corda*, ad cordium noſtrorum fores variis temporibus pulſare non ceſſat, & præcipuè quando bona ſeſe & opportuna offert occaſio, dexteritas enim & valor optimi medici in eo præcipuè conſiſtit, quòd medicinam congruo tempore adhibeat, ſanguinemque eliceat. Ipſe quidem Deus omni hora zelum pro ſalute nobis impertienda immenſum exhibet, totus autem defectus ex parte noſtra ſe tenet; quòd videlicet vocationibus & auxiliis ipſius minimè reſpondeamus. Unde S. Ambroſius ait: *Qui venit & januam pulſat, vult ſemper intrare., ſed in nobis eſt, quod non ſemper ingrediamur, non ſemper maneat:*

Serm 1. in Pſ. 118.

Verſus 6.

Circa undecimam verò exiit, & invenit alios ſtantes, & dicit illis: Quid hic ſtatis tota die otioſi?

1. S. Anſelmus dicit: *Circa undecimam vero, quæ eſt ab adventu Domini uſque ad finem mundi, exiit ipſe, id eſt, per ſe ipſum apparuit, qui per Prophetas & Angelos prius innotuit: & invenit alios ſtantes, gentiles populos, ſcilicet à bono opere torpentes, & dicit illis: Quid hic ſtatis? &c. Qui enim tranſacto tam longo mundi tempore, pro vita ſua laborare neglexerant, quaſi toto die otioſi ſtabant.* Tametſi enim verum ſit, ut S. Hilarius advertit, quòd Deus ſoli populo Iſrael legem ſuam dederit, *voluntas tamen gentium non excludebatur à lege.*

Ibid.

ibid.

2. Inter cæteras porro valde conſiderabilis eſt S. Andreæ vocatio, qui primus inter Apoſtolos ad ejus ſequelam invitatus fuit. Enimverò S. Joannes ſcribit, quòd, dum hic Apoſtolus vocabatur: *Hora autem erat quaſi decima*; cur etenim magnus ille Paterfamilias, qui *exiit primo mane conducere operarios in vineam ſuam*, S. Andream ad Eccleſiæ ſuæ culturam adeò tarde vocavit? Rupertus Abbas Tuitienſis ait: *Cur interpoſita eſt hora quaſi decima, cum Jeſus noctræ vocationis carpebat primitias? videlicet quia vocatorum ſalutem, non aliquod præcedens ejus meritum, ſed ſola vocantis operetur gratia; & in omnibus omnino ætas non diſcernit ac præjudicat.* Etenim quia prudentiſſimi hujus Patrisfamilias omnia verba valde notabilia ſunt, ſeorſim illa breviter examinabimus.

Joan. 1. 39.

Lib. 2. In Joan.

Quid hic ſtatis tota die otioſi?

3. Valde ſe admirari oſtendit, quòd hi tali hora, poſitis ad cingulum, vel in ſinu manibus, otioſi conſiſtant. Nec immeritò, quia ut Lucas Burgenſis dicit: *Creati ſumus, non ut inutiles ſine fructu vivamus, ſed ut laboremus, nec nobis ſolis, ſed in primis Creatori.*

Ibid.

Hic.

4. Hugo Cardinalis dicit: *Hic in loco tam periculoſo, laborioſo, ſuſpicioſo, lutoſo.* Dionyſius Carthuſianus ait: *In iſto exilio, in iſta peregrinatione, ubi non habemus civitatem manentem.* Vel etiam dici poteſt, quod per ly *hic* intelligatur Eccleſia; quaſi per ly *hic* reprehenderetur Chriſtianus, quod qui ſub crucis vexillo eſt conſcriptus, qui miles eſt in Eccleſia militante, otioſus tota die conſiſtat. *Quid? cum habetis conductores*, inquit S. Bernardus, *collaboratores, temporis opportunitatem, laboris ſuavitatem, mercedis ſaturitatem?* Unde colligitur, quod ſi illi pigri & otioſi ſtertere viderentur, utique qui jam pro ſtipendio conducti erant, tales longè majori jure reprehendi commeruiſſe. *Cum arguantur otioſitatis ipſi quoque, quos nemo conduxit, qui jam conducti ſunt, ſi otioſi inventi fuerint, quid merentur? Fides quippe ſine operibus mortua eſt.*

Serm. 2. de Purific. B. V. M.

Statis.

5. Hugo Cardinalis ait: *Mandatorum Dei obliti, rugitu leonis ſtupefacti, carnis illecebris confracti. Tota die, id eſt, tota vita, otioſi, vobis nihil proficientes, proximis non ſubvenientes, Deo non ſervientes, boſtibus non reſiſtentes, pœnitentiam non agentes, in poſterum non providentes.*

6. Author imperfecti locum obſervat, in quo reprehenſi fuerunt, qui pigri & otioſi ſtabant, nimirum in

Hom. 14.

in foro & publica platea. Et ideo dicit: *Prima laus est Christianorum, alienum esse à foro, nullam causam habere cum illo.* Pergit insuper damna recensere, quæ ex hoc loco in nos resultant, & utilitates, quæ ex labore in vineæ culturam collato; nobis emergunt, nimirum à sæculi negotiis alienum, & Dei servi in deditum omnino esse, ingens est beneficium animæ: *Si enim in foro permanseris, &, quod habes perdes: si autem in vineâ assiduus fueris, &, quod non habes, acquires.*

Versus 7.

Dicunt ei: quia nemo nos conduxit; dicit illis: Ite & vos in vineam meam.

In Matt. 1. S. Thomas per hos gentiles denotari existimat, qui falsa idolorum numina adorabant, ac demum excusationis loco se Prophetas non habere prætendebant, qui æternas illi veritates annuntiarent, prouti Hebræis contigerat. Unde Psalmista ait: *Non fecit taliter omni nationi, & judicia sua non manifestavit eis.* Ps. 147. 20.

Ibid. 2. S. Anselmus dicit: *Quid est ergo dicere, Quia nemo nos conduxit, nisi quia vitæ vias nullus nobis demonstravit.* Multi porro infideles, quibus nunquam prædicatum est Evangelium; imò multi Christiani quidem, sed solo nomine tales, qui docentium & prædicantium patiuntur penuriam, excusare quidem se hac ex parte poterunt, quo minus lumen, & notitiam Dei, & ad salutem explicitè credendorum habeant: culpabiles tamen semper erunt, si naturali lumini rectæ rationis non fideliter correspondérint, siquidem verissimum est, quòd *Signatum est super nos lumen vultus tui Domine.* Ps. 4. 7.

In Matt. 3. S. Thomas ad horam sese reflectens, in qua ad vineam vocati fuerunt, quæ undecima erat, & ætatem decrepitam præsignificabat, notat, quod meritò dixerint: *Nemo nos conduxit*; *significatur enim, quod quibusdam non datur occasio revertendi ad Deum usque ad senium, quia omnia tempus habent.*

4. Idem sanctus Doctor aliam rationem his verbis adducit: *Vel potest contingere ex dispensatione divina, quia diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum: unde novit Dominus, quod, si antè vocasset eos, non fletissent: tunc ergo conducuntur, quando consentiunt, & efficaciter magis resurgunt.*

Ibid. 5. Bonus hic Paterfamilias, ut argutè Lucas Burgensis notavit, audiens, quòd culpam oti, & negligentiæ suæ in alios conjicerent, ab ulteriori reprehensione, qua in illos invehere poterat, abstinuit: *Culpam in alios conjiciunt, sed, ne turbet eos Dominus, quin potius ut alliciat, non ipsos reprehendit.*

Ps. 18. 7. 6. Possumus etiam hoc loco Dei erga nos benignitatem advertere, utpote qui nos tunc etiam ad sibi inserviendum invitat, quando ab omnibus aliis relinquimur, & spernimur: *Quando nemo nos conduxit*; nullus enim adeo vilis, contemptus, atque ab omibus desolatus existit, qui ad Deum se vertens suum in eo refugium & solatium non inveniat: *Non est qui se abscondat à calore ejus.* Imòquando homo mundo placere, omnibusque aliis præter Deum servire, omnibus possibilibus modis quæsivit, nec tamen intentum suum est assecutus, tunc Matt. 11. 28. Deus illum invitat ad se, & benignissimè recipit: *Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis* (quod est otium illud, quod hic reprehenditur, prout in sententia Authoris imperfecti dictum fuit) *& ego reficiam vos. Ite & vos in vineam meam.*

Versus 8.

Cùm serò autem factum esset, dicit Dominus vineæ procuratori suo: Voca operarios, & redde illis mercedem suam, incipiens à novissimis usque ad primum.

Cùm serò autem factum esset.

1. Cajetanus dicit: *In fine mundi, mercedis tempus describitur, ut non maneat opus mercenarii apud Patremfamilias usque manè.* Neque enim bonus ille Paterfamilias pacti stipendii, & mercedis laboribus debitæ satisfactionem diu differt, aut suspendit, sed eodem die, mox ut hic ad vesperam declinavit, eandem expediti præcepit.

2. Idem quoque Eminentissimus Doctor ait: *Significatur tempus mercedis reddenda, quod singulis est in morte, universis autem in fine mundi.* Advertendum tamen est, quòd, priusquam pactæ mercedis expeditio fiat, necessum sit, ut omnes ad finem usque diei laborent, quia non sufficit, quòd quis manè ad tempus aliquod, laboris quoddam principium faciat, nisi labor ad vesperam usque continuetur; sola enim perseverantia est, quæ coronari, & remunerari meretur. Porro de nullo horum operariorum constat, quod aliquis illorum pactam mercedem ante vesperam postularit; siquidem, ut S. Bernardus scribit: *Incipientibus præmium promittitur, sed perseverantibus datur.* Et ideo quando nox mortis nostræ advenerit, tunc, & non antè, æternam quis mercedem potest prætendere. Serm. 6. de modo bona vivendi.

Jsa. 14. 13. 3. Hugo Cardinalis dicit: *Sero reddit mercedem, non mane.* Psal. 127. *Labores manuum tuarum quia manducabis, beatus es, & bene tibi erit.* Prov. 20. vers. 21. *Hæreditas, ad quam festinatur in principio, in novissimo benedictione carebit.* Lucifer ante laborem sedere voluit: *Sedebo in monte testamenti*; & vesperam expectare noluit: *Lucifer, qui manè oriebaris*; at verò in hac sua præsumptione turpiter delusus fuit. Ibid. v. 12.

Dicit Dominus vineæ, procuratori suo: Voca operarios.

Ibid. 4. Lyranus ait: id est, Deus Pater homini Christo, qui missus est ad procurationem salutis humanæ, de quo Procuratore verba illa intelligere possumus: *Omnem sollicitudinem vestram projicientes in eum, quoniam ipsi cura est de vobis.* 1. Pet. 5. 7.

Voca operarios.

Hug. Car. 5. Hugo dicit: *Hos Dominus vocat quatuor modis, scilicet per Sanctorum prædictionem, per beneficiorum largitionem, per internam inspirationem, per flagellorum correctionem.*

Operarios.

Ibid. 6. Hugo Cardinalis ait: *Fideles, qui operantur instanter, ne tempus pereat; lætanter, ut opus Deo placeat, perseveranter, ut præmium æternum accipiant.*

Iansc. 101. 7. Jansenius observat, quòd tametsi remuneratio & solutio mercedis ultimis facta, spe ipsorum, aliorumque cooperatorum expectatione superior fuerit & major; *nullis tamen merces datur, nisi qui operati sunt*; non enim dixit: *Voca otiosos*; sed *operarios*; non sufficiebat, quòd ad laborandum in vinea, vocati, jamque eo fine eam ingressi fuissent, siquidem non vocatio ad fidem, nec professio illius in immediato Ecclesiæ gremio facta, nos æterna retributione dignos efficit; sed hoc dignus efficietur, qui conformiter ad id, quod credit, operatus fuerit.

Redde illis mercedem.

8. Hic sollicitus Paterfamilias ad videndum, qualiter operariis pro laboribus satisfieret, præsens adesse voluit, ut obviam iter fraudibus, quæ nonnunquam à malis ministris, in magnum boni nominis Dominorum suorum præjudicium, fieri solent.

9. Lyranus dixit: *Illa merces bene intelligitur gratia, quia est quædam inchoatio gloriæ, cùm gloria non sit aliud, quàm gratia consummata.* Porrò certum est, quòd omnia opera nostra Deo debeamus, quia servi ejus nascimur & sumus; atque insuper quidquid nos in hac vita boni facimus, hoc totum effectus est gratiæ ipsius: *Gratia Dei sum id quod sum: Non ego, sed gratia Dei mecum.* Unde etiam David dicebat: *Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi?* Ideo etiam Salvator noster Apostolos suos, qui tantos in vinea Ecclesiæ suæ labores facere debebant, docuit, ut dicerent: *Servi inutiles sumus, quod debuimus facere, fecimus*; adeò tamen liberalis est Deus; eique labor noster adeò gratus existit, ut nobis pro illis meritum & mercedem amplissimam adscribat: id quòd sanctum Augustinum dicere coegit: *Misit Deus medicum, qui nos gratis sanaret, qui sanatis etiam mercedem daret.* Sufficere potuisset, quod nos ex peculiari erga nos favore aditu in vineam suam dignatus fuerat, quodque nos lumine & notitia veræ fidei illustraverat, atque à morte æterna, ab inferni servitute, & à tyrannide peccati redemerat: *Quis est qui dicat: sanem te, & do tibi mercedem? optimè fecit;* 1. Cor. 15. 10. Ps. 15. 12. Luc. 17. 10. Serm. 13. de verb. Apost.

fecit ; sciebat , se venisse divitem ad pauperes . Sanat ægrotos , sanatis donat , & non aliud quàm se ipsum donat .

Incipiens à novissimis usque ad primum .

10. Esto , quòd novissimis eundem denarium dare potuerit , quem primis dederat , mirum tamen est , cur insuper illo hisce in solutione mercedis anteponere & præferre voluerit ? Chrysostomus ait : *Libentius aliquid damus illis , quibus gratis damur , quia pro solo nostro honore damus ;* Hi autem novissimi per datam mercedem honorabantur aliquo donativo , quàm quòd iis per justitiam satisfieret , siquidem stipendium , eo modo quo primi , minimè videbantur fuisse lucrati . Unde Author imperfecti ait: *Certè ut ostendat Deus inæstimabilem misericordiam suam , primùm novissimis indignioribus reddit mercedem , postea primis , nimia enim misericordia ordinem non aspexit .*

In Cat.

Hom. 34.

11. Sanctus Thomas dicit : *Hoc potest retorqueri ad ætatem sæculi , incipiens à novissimis , scilicet ab his , qui Sacramentis imbuti sunt , unde major gratia eis data est , quàm primis .*

In Matt.

12. Dubitari hoc loco potest , quomodo verè dici possit , quòd novissimi , qui legis Evangelicæ fideles prænotabant , in fruitione beatitudinis primi fuerint , cùm tamen Salvator noster post mortem suam ad lymbum Patrum descendens , animabus ibidem retentis , quæ utique ad antiquum , non verò ad novum Testamentum pertinebant , præmium visionis beatificæ impertitus fuerit ? Ad quod pluribus potest modis responderi . Et primò quidem, quòd hæc prioritas non intelligatur quoad tempus , sed quoad alias excellentias & prærogativas ; illæ namque animæ tametsi immaculatæ essent , per multa tamen sæcula , postquam à corporibus suis separaræ fuerunt, æternam mercedem præstolari debuerunt; non verò ita sit in lege gratiæ : in hac enim mox ut quis ad vesperam mortis pervenit , confestim ei paradisus aperitur . Præterea etiam dici potest , quòd ideo in recipienda mercede primi fuerint , quia majorem acceperunt gratiam , quàm in veteri lege data fuerit ; gratia autem nihil est aliud , quàm gloria inchoata , ut scholæ loquuntur : *Nos autem primitias spiritus habentes .* Vel etiam gloriari possumus , quod primi simus , eo quod nos post mortem & passionem Christi in cælo eminentiores gloriæ gradus possidemus , quàm alii .

Rom 8. 23.

Hom. cit.

13. Author imperfecti dicit : *Omnes , qui ante adventum Christi fuerunt , quasi ex operibus facti sunt sancti , gentes autem ex gratia .*

Versus 9.

Cum venissent ergo , qui circa undecimam horam venerunt , acceperunt singulos denarios .

1. Cajetanus ait : *Ubi manifestè liquet gratia Patrisfamilias , dans novissimis supra condignum , significans Deum sic facientem ex suagratia* , adducitque boni latronis exemplum , qui in ultima hora vitæ suæ in hanc vineam vocatus primus fuit , qui hanc mercedem accepit . *Quod enim alii sanctitot laboribus acquirunt , ipse stantim ex ampliſſima gratia consecutus est .*

2. Lucas Burgensis observat , quod per hunc loquendi modum insinuetur , quasi remuneratio , operariorum exspectationem multum superarit: *Cum minimum siderent viribus suis , solemque exspectarent Domini gratiam , denarium , mercedem labori totius diei debitam , præter suam & aliorum omnium exspectationem acceperunt .*

Versus 10.

Venientes autem & primi , arbitrati sunt quod plus essent accepturi , acceperunt autem & ipsi singulos denarios .

Venerunt autem & primi , arbitrati sunt , &c.

1. Lyranus ait: *Primi , id est , Judæi qui à principio legis datæ servierant , quia in primitiva Ecclesia credebant , quòd plus deberent habere de Christi gratia* , imò Gentiles gratia Redemptoris indignos , illiusque incapaces esse existimabant. Alia quoque hoc loco facienda est consideratio , quam Paulus de Palatio habet , nimirum quod sancti Patres veteris Testamenti longo admodum tempore laborarint ; siquidem per multas ætates & sæcula vixerunt , cum nos econtra dies nostros intra sexaginta & septuaginta annos ut plurimum terminemus , unde illos majoris retributionis sperandæ justam causam habuisse videtur . Et ideo S. Thomas S. Gregorium citat , dicentem : *Quia primi homines longiori tempore vixerunt , ideo gravius pondus tulerunt .*

In Matth.

2. Idem Angelicus Doctor circa primorum prætensionem sequens movet dubium : *Nonne omnes æqualiter habebunt gloriam ? Dico , quod quantum ad aliquid par erit retributio , quantum ad aliquid non ;* & rationem reddit , quia retributio considerari potest , vel quoad objectum , & hoc in omnibus Beatis idem est : vel quoad participationem objecti , & in hac non omnes æquales erunt : *Quia non ita clarè videbunt .* Joan. 14. *In domo Patris mei mansiones multæ sunt .* Adducitque sequentem similitudinem : si enim plures ad flumen accedant pro aqua haurienda , elementum quidem unum prorsus idemque inveniunt , ex quo tamen unus plus , alter minus hauriet , secundùm majorem vel minorem capacitatem vasis , quod adferunt : *Sic qui habet animam charitate magis dilatatam , magis accipiet .* Unde sanctus Augustinus ait : *Omnibus datur vita æterna , sed mansiones eorum multa sunt , honoratur enim unus alio clarius .*

L. de virg. cap. 26.

3. Unum ex præcipuis fundamentis spei , quam hi operarii habebant , erat , quod à mane usque ad vesperam laborassent : *Portavimus pondus diei & æstus* ; hi autem multos præfigurant , qui in via Dei ambulantes , meritum gloriæ primario in austeritate ciliciorum , disciplinarum , jejuniorum , &c. in peregrinationibus , aliisque similibus rigoribus externis positum esse existimant , non intelligentes , quod hæc sint media , non vero finis & objectum sanctitatis & perfectionis : siquidem *Qui habet animam magis charitate dilatatam , magis accipiet .*

4. In hac occasione evidenter cognoscitur , quantum homo opera sua , quæ pro Dei gloria facit , æstimet & appretietur ; siquidem majorem pro illis retributionem prætendit , quàm revera illi debeatur ; ac proinde optimum est illud sancti Apostoli monitum , quo suadetur , ne opera nostra tanti æstimemus , aut quidquam per eadem prætendamus : *Deus est enim qui operatur in nobis & velle & perficere , pro bona voluntate ; omnia autem facite sine murmurationibus* , ac proinde quamvis ipse sanctè gloriari potuerit , dicendo : *Abundantius omnibus laboravi ;* nihilominus tamen protestatur , & ait: *Fratres , ego me non arbitror comprehendisse ; unum autem , quæ quidem retro sunt , oblivisscens , ad ea vero , quæ sunt priora , extendens me ipsum .*

Phil. 2. 13. 14

1. Cor. 15.

Phil. 3. 13.

5. Dionysius Carthusianus hoc loco quærit , qua ratione Beati id ipsum asserere potuerint , cum in tali statu sint constituit , in quo errare neutiquam possunt ; præterquam quod insuper dici possit , quod in æterna beatitudine appetitus uniuscujusque adeo satiabitur , ut unusquisque gloriæ suæ gradu contentissimus futurus sit , ad quem per merita sua ascenderit ? *Satiabor , cum apparuerit gloria tua .* Respondet autem : *Illa æstimatio non assertionis , sed opinationis : Sancti autem in patria non pernoscunt determinatè , quantum beatitudinis quilibet hominum electorum finaliter obtinebit , nisi ex speciali causa ei divinitus reveletur:*

Versus 11.

Et accipientes murmurabant adversus patremfamilias , dicentes .

1. S. Anselmus hoc loco quærit , quomodo operarii isti dici possint murmurasse , cùm nec iste , nec alius qualiscunque defectus Beatis attribui possit ? *In præmio suscipiendo nulla invidia , nulla erit murmuratio .* Respondet verò , usum in parabolis & in Scriptura obtinuisse : *Multos in collectione accipere , & quædam verba quibusvis personis congruere , & quædam aliis , non toti collectioni . Judæi sunt illi , qui murmurabant .* Hugo Cardinalis illos fuisse existimavit , qui in exordio Ecclesiæ primitivæ ad legem Evangelicam conversi fuerant ; hi enim quando etiam gentilibus ab Apostolis Evangelium prædicari viderunt , murmurabant ; subdit nihilominus:

In Matth.

minus: *Usque dum sic ordinatum à Deo esse didicerunt*. Unde Albertus Magnus ait: *Murmur est ortum ex Judæis, in Ecclesia primitiva, quando gentes figuram summi Regis acceperunt, tunc Judæi dixerunt Gentes canes esse immundos, & non deberi eis dari gratiam.*

2. Quòdsi verò per ultimos hosce operarios ii intelliguntur, qui in fine annorum suorum convertuntur, vel etiam gentes, quæ ad fidem venerunt, prout Jansenius observat hisce verbis: *Intelligendum est, tantam fere Dei gratiam erga Gentes, & eis, qui in fine vitæ suæ incipiunt rectè vivere, ut binc secunaum humanum morem posset oriri aliqua indignatio; Deum tamen omnibus persuasurum, se nulli facere injuriam.* Imò ipsemet quoque David impios in hac vita adeo prosperè agere
Ps. 72. v. 3. prospiciens, dicebat: *Mei autem moti sunt pedes, penè effusi sunt gressus mei, zelavi super iniquos, pacem peccatorum vident.*

Ibid. 3. Theophylactus ait: *Non invident autem Sancti bis, qui paria accipiunt; absit, sed ostendit hic, quod talia & tanta sunt bona, quæ dantur justis, ut & invidiam excitare possint.* Cajetanus Christis adducit
Ibid. exemplum, hoc modo Patri supplicantis: *Transeat à me calix iste; explicat naturalem appetitum fugientem mortem*, illudque horum murmuri applicat, dicens: *Ita murmur Sanctorum istorum explicat vellocitatem majoris gloriæ, secundum rationem inferiorem insurgentem.*

4. Dionysius Carthusianus ait: *Non est murmuratio turbationis, rancoris, vel impatientiæ, sed admirationis: dicuntur murmurare, quia de magnitudine liberalitatis; pietatisque divinæ, tantùm de præmio dantis novissimis, ut eis, vehementer mirantur.* Sic maximæ admirationis motivum fuit, videre, quod non Moysi, cui dictum fuit: *Ostendam tibi omne bonum*; non Joanni Baptistæ, qui dixit: *Appropinquavit regnum cælorum*, non Petro, qui cæli claves habet; nec denique magnæ ipsius Matri, quæ glorioso hoc titulo *Janua cæli* honoratur: sed forsan alicui beatum illud regnum apertum fuerit, dictumque: *Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso*; adeo ut si status beatitudiuis invidiæ alicujus aut murmurationis capax esset, secundum discursum humanum Sancti etiam eminentissimi super hoc bonitatis excessum murmurare potuissent.

Ibid. 5. Glossa ordinaria dicit: *Quia antiqui Patres in infernum descendentes, à gloria dilati sunt; quasi ergo post murmurationem denarium accipiunt, qui post longa inferni tempora ad gaudia pervenerunt.*

6. Unde Hugo Cardinalis advertens, quòd hi multos præsignificarint claustrales, hanc elicit moralitatem practicam: *Qui, eò quòd diutius fuerunt in claustro, murmurant, quod sibi præponuntur juniores, vel pares fiunt.*

Orat. in S. Bapt. 7. Porro Nazianzenus, quàm irrationabilis murmuratio ista fuerit, aperte ostendit; siquidem hoc plus aliis laborasse, majoris mercedis loco computare debebant; *Illud dicam, hoc ipsum impensius laborasse, majoris mercedis loco habendum est.* Imo insuper ipsos non habuisse justum de modico labore præstito taxandi motivum, tametsi vineam suam non nisi unica duntaxat hora cultivarint, vel exinde demonstrat: siquidem hoc, quod est integro die exspectare aliquem; qui illos ad laborem conducat, totumque diem contra genium & voluntatem suam in otio transigere, hoc ipsum, inquam, illis laboris loco computari debuisset; unde & ipsi dicere jure poterant: *Portavimus pondus diei & æstus*; nam ut Origenes in
Hom. 10. In Matt. persona ipsorum ait: *Nos non portavimus pondus diei & æstus, portavimus autem pondus, eo quod stetimus otiosi, antequam Patersamilias veniret ad nos, qui dixit: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis; onus enim erat otiositas ipsa, & quod non judicabamur interim ad opera vineæ digni.*

8. In hisce quoque murmurationibus nonnulli præ notantur, qui per proxium multorum annorum decursum. Dei quidem servitio & obsequio perpetuò dediti fuere, sed magna cum negligentia, & tamen se per servitii præstiti diuturnitatem, ingens multorum meritorum lucrum feciisse credunt, tepiditatem suam minimè considerante, ideoque murmurant nonnunquam, quòd similem gratiarum, denorum, consolationumque spiritualium abundantiam non receperint, qualem Deus multis elargitur, qui in devotione & spiritu magnoperè efferveiscunt.

9. Glossa aliam quandam considerationem his verbis exponit: *Non dolent, quasi fraudati sua mercede, ritu invidorum, quòd illi plus, quàm merentur, accipiunt, & non tam ipsi plus accipere desiderant, quasi alterius consortio sibi præmium minuatur.* Ibid. Cajetanus tamen de iisdem murmurationibus scribens, illos ab hac macula hisce verbis purgare nititur: *Non sunt invidiæ verba, sed rationis inferioris, detestantis parem mercedem longè imparibus laboribus.*

10. Glossa insuper credi posse existimat, quòd ii, qui primò ad laborandum in vinea vocati fuerant, boni quidem fuerint, in sua tamen vel bonitate, vel prima industria minimè perseverarint: *In principio quidem boni fuerunt, sed bonum quod inceperunt, ad finem non perduxerunt; unde non illi, qui denarium acceperunt, sed isti, qui in bonitate non perstiterunt, præmio privati murmurant, quia denario carebant, qui in principio boni.*

Versus 12.

Hi novissimi una hora fecerunt, & pares illos nobis fecisti, qui portavimus pondus diei & æstus.

1. Extra omnem controversiam est, hunc patremfamilias virum fuisse prudentem, valdeque circumspectum, id quod ex multis sacri textus circumstantiis facilè deducitur, quia quando primos operarios ad laborem invitavit, pactum stipendii cum illis fecit; similiter quando post hos, alios quoque ad laborandum invitavit, expressè iis dixit: *Quod justum fuerit, dabo vobis*; vix crepusculum vesperinum advenit, cùm ecce omnibus pactum stipendium in sua præsentia solvi jussit. Zelum quoque honoris Dei se habere probavit, dum otium omnis mali originem esse sciens, otiosos hosce, tametsi eorum opera non adeo magnoperè indigeret, ad vineæ suæ culturam tamen vocavit, ut hoc pacto eos ab otio, & malis illud subsequentibus abstraheret; ad hæc expressè dixit: *An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum!* Hac igitur illius bona conscientia, & vitæ probitate supposita, meritò dubitatur, cur ultimis parem cum primis mercedem dari jusserit: *Hi novissimi una hora fecerunt, & pares illos nobis fecisti*, &c.

2. Memorandum igitur. quòd primi cum Domino vineæ, quoad mercedem dandam pactum inierant: *Conventione autem facta ex denario diurno: nonne ex denario convenisti mecum?* ac proinde si illos in pacta mercede defraudasset, justum utique murmurandi motivum habituri fuissent; jam verò nullum habebant. Etenim Deus unicuique gratiam dat sufficientem, quanta scilicet ad ejus salutem necessaria est, majora autem auxilia nemini sub ministrare tenetur, quòd si autem nonunquam liberalior in erogando gratiæ suæ thesauro existat, idipsum effectus est benignitatis ipsius, non verò meriti nostri stipendium.

3. In hujus quoque mercedis caritate & æqualitate nobis insinuare voluit, quòd mercedem, quam à Deo accipimus, non operibus nostris, quantumvis illa multa & magna sit, sed bonitati, & liberalitati ejus attribuere debeamus; tritum enim est illud axioma S. Augustini, quòd scilicet *Deus coronat in nobis sua dona, non nostra merita*; & Apostolus protestatur, quod magnus hic Patersamilias ipsi quoque Moysi idipsum significaverit: *Moysi dicit, miserebor, cui misereor*; Rom. 9. v. 15. & 16. *igitur non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei.*

4. Origenes se ad ultimorum operariorum patientiam reflectit, quam habuerunt toto die exspectando Hom. 10. in Matth. hominem, qui illos, ad laborandum aliàs promptos, vocaret & conducere: *Reddidit eis mercedem pro eo, quòd magnanimiter tota die steterunt, & exspectaverunt usque ad vesperam conductorem*, Verum quidem, quod invidi aliqui è primis operariis illis bene exprobrarint, quòd non nisi unica hora tantùm laborassent, sed ne verbo mentionem fecerunt afflictionis & patientiæ, qua tota die invitantem ad labores æquanimiter exspectare debuerunt.

5. Advertendum quoque est, quod ad laborandum vocati, subitò absque ulla resistentia, oblatam sibi laborandi occasionem acceptarint, ad eumque locum se

sine

sine ulla dilatione contulerint, ad quem laborandi causa destinati fuerant. Ita frequenter evenit multis, qui quod tardiùs ad Deum convertantur, excusare se apud Deum poterunt, eò quod citiùs vocati non fuerint: *Non dedit voci suæ vocem virtutis*; ad primam tamen immissam ipsis vocem responderunt. Ita Eusebius de bono latrone scribit: *Nec religionem antè, nec Christum scivit; quodsi scisset, fuisset forsitan inter Apostolos non postremus in numero, qui prior est factus in regno; ergo etiam ex hoc in extremo placuit Deo, quia ad consequendam fidem non fuit extrema hora illa, sed prima.*

Em hom. de latr.

6. Verisimile etiam est, quòd hi ultimi inhoræ illius spatio meliùs excoluerint vineam, vel saltem cum majori amore, fervore & affectu, quàm primi fecerint, qui fortè in labore remissiores fuerunt, & negligentes, utpote qui oculum suum magis ad mercedem accipiendam, quàm in bonum & utile Domini servitium, deditamque vineæ culturam, directum habuerant. Unde S. Hieronymus optimè monet, dicens: *Noli fidem pensare temporibus, nec me idcirco meliorem putes, quod prior in Christi exercitu cæperim militare. Paulus Apostolus & vas electionis, dè persecutore mutatus, novissimus in ordine, primus in meritis est, quia extremus licèt, plus omnibus laboravit; subitus calor longum vincit teporem.* Sunt etiam nonnulli, qui in exiguo tempore, quod illis ad pœnitentiam supereſt, Deo se totaliter consecrant Unde S. Gregorius pariter de bono latrone ita scribit: *In cruce clavi manus ejus pedesque ligaverant, nihilque in eo à pœnis liberum, nisi cor & lingua remanserat; inspirante Deo totum illi obtulit, quod in se liberum invenit.* Hi novissimi operarii magnam in eo displicentiam habuerant, quod ad laborandum citiùs vocati non essent; sed per ipsos non stetit, quia parati erant, & ideò se excusant, dicendo: *Nemo nos conduxit*, quibus iisdem haud dubiè valde doluit, quod post illorum vocationem, vespera & nox adeò velociter accelerarint. Quot Sancti sunt in cælis, qui haud dubiè, si ita divinæ fuisset beneplacitum voluntati, in hac vita libenter diutiùs laborassent? Nunquid enim S. Martinus Deo dixit: *Domine, si adhuc populo tuo sum necessarius, non recuso laborem.*

Lib 1. c. 14 ad Paulin.

I. 18. mor. cap 23.

7. Dionysius Cartusianus ait: *Non enim respicit Deus principaliter ad laborem exteriorem, seu temporis diuturnitatem, sed ad interiorem fervorem, & rectam intentionem, cordisque munditiam, per quam homo sit capax visionis divinæ essentiæ.* Chrysologus dum de Magdalena, quæ velut publica meretrix, ad Christum ingressa fuerat: *In civitate peccatrix*, infra unius horæ, vel paulò minus spatium, ab eo egressa fuit ingens sancta, ipsomet, qui Sanctos canonizat, attestante: *Dilexit multum*, dum, inquam, de hac Sancta scribit, ita loquitur: *Conspicimus non solum caruisse peccatis, sed ad totum sanctitatis verticem pervenisse.*

Serm. 54.

8. Per hos quoque novissimos operarios, nos Christianos intelligendo, satis probabiliter dicere possumus, quod nos, de quibus dicitur: *Filioli, novissima hora est*, pluribus annis in hac vinea laboravimus, quàm qui antiquæ legis tempore vixerunt longè enim majus meritum fides nostra habet, quàm habuerit fides Hebræorum, cùm altissima illa & imperceptibilia mysteria, quæ nos explicitè credimus, qualia sunt unitas essentiæ, & Trinitas personarum in Deo, Incarnatio Verbi, Sacramentum Eucharistiæ, adoratio patibuli Crucis, &c. discursui naturali & sensibus incomparabiliter magis repugnent, quàm quæ in veteri lege credebantur; præterquam quod post Christi adventum, Christiani in hisce & superioribus sæculis copiosiora & atrociora sustinuerint supplicia & tormenta, aut tyrannorum persecutiones, quàm olim in veteri lege tolerarint.

1. Joan. 2. ver. 18.

9. Hic quoque alia quædam circumstantia consideranda venit, nimirum quod primi, qui murmurabant, fecerint pactum, deque stipendio cum Patrefamilias convenerint, adeoque de lucro acquirendo securi fuerint: cui accedit, quod per hoc satis apertè insinuarint, quod propter solum denarii interesse & lucrum, non verò ob Domini obsequium laborarint; non sic alii, & maximè hi ultimi, quibus Paterfamilias ne minimam quidem mercedis aut stipendii dandi mentionem fecerat; hi enim totaliter in Patrisfamilias beneplacitum & discretionem sese resolverant. Unde facilè colligitur, quàm sint grati & accepti, quantumque à divina Majestate æstimari mereantur illi, qui ei sine ullo proprio interesse inserviunt, ex eo solùm motivo, quia Deus meretur, ut ipsi pro vitibus serviamus, cæterùm sese totaliter in divinæ ipsius voluntatis arbitrium remittentes, adeoque similes aulicis illis voluntariis, qui Dominis vel Principibus suis sine ulla provisione inserviunt, idque longè diligentiùs & accuratiùs, quàm servi conductitii facere velint. Hi enim Principum illorum, quibus obsequia sua præstant, gratiam & benevolentiam sibi longè arctiùs aliis conciliant: ex alia verò parte considerandum pariter, est, quàm se parcum erga illos exhibuerit, qui se quoque parcos & avaros erga ipsum demonstrant; sunt enim nonnulli, qui nulla supererogationis opera facere volunt, sed soli præceptorum observantiæ insistunt, consiliorum adimpletionem horrentes, à peccatis solùm mortalibus sibi cavere proponunt, & nihil amplius, ideoque ad venialia *data opera* frænum sibi laxant.

Pares illos nobis fecisti, qui portavimus pondus diei & æstus.

10. S. Anselmus ait: *Diu sub onere legis sudavimus*; siquidem, ut S. Leo observat, præcepta, quæ Hebræis data fuerunt, ad numerum sexcentorum tredecim ascendebant, partim cæremonialia, partim judicialia, partim denique legalia. Unde S. Thomas ait: *Potest referri ad Judæos, qui portaverunt pondera legis, de quo pondere dicit Petrus Act. 15. Quod neque nos, neque patres nostri portare potuimus.*

In Matt. Act. 15. v. 10.

In Matt.

11. S. Thomas per hoc pondus laboris, dilationem intelligit beatitudinis: *Spes, quæ differtur, affligit animum; ei qui in principio mundi fuerunt, qui portaverunt pondus, qui sciverunt suam retributionem differri, idcò dicuntur portasse pondus diei*, sub quo Psalmista ingemiscens lamentabatur, dicens: *Quando veniam, & apparebo ante faciem Dei?*

Ps. 41. ver. 3.

12. S. Anselmus dicit: *Longiora carnis tentamenta sustinuimus.* Theophylactus patres illos antiquos ante Christi adventum plus laborasse existimat; *Eò quòd tunc nondum erat mors soluta, neque diabolus contritus, sed adhuc vivebat peccatum*; nos autem per sacrum Baptismatis lavacrum regenerati, ad resistendum & superandum adversarium nostrum antiquum, jam dudum à Christo prostratum & debellatum, efficacioribus gratiæ auxiliis muniti & provisi sumus.

13. Paulus de Palatio similiter eam, quam Hebræorum populus in lege scripta habebat ad virtuosè operandum, difficultatem considerat, dicit enim: *Illi carebant Sacramentis conferentibus gratiam, & juvantibus contra laborem; nos contra Sacramentis reficimur. Item minori illi ernabantur gratia, minoribusque Spiritûs sancti viribus, quàm nostri; demum minoribus illi, quàm nostri, stimulabantur virtutum exemplis.*

14. Verùm enim verò omnibus hactenus dictis opponi posse videtur, quòd potius nos hoc novi testamenti tempore dicere possimus, quòd per multa sæcula portavimus pondus diei & æstus, in tot nimirum persecutionibus, exiliis, facultatum jacturis, suppliciis, aliisque innumeris ærumnis, quas olim in primitiva Ecclesia, & etiam num sustinuimus & sustinemus; cum è contra Patriarchæ antiqui in bonis temporalibus prosperati longissimo tempore vixerint: at verò hæc ipsissima est ratio, quam Author operis imperfecti in favorem opinionis suæ adducit. Dicit enim: *Tunc mundus in juventute constitutus, omnibus bonis prosperabatur, & felix erat; nunc autem mundus senescens omnibus adversitatibus premitur, & ideo concupiscibilis non est: qui ergo tunc fuerunt homines, cum majori difficultate justitiam servaverunt, quia ipsa felicitas mundialium rerum, satis impedimentum est animæ ad justitiam faciendam.* Longè facilius erat fidelibus in catacumbis & speluncis, persecutione oppressis, sanctitatem acquirere & conservare, quàm in throno Ecclesiæ, mitræ ornamento in capite, pedi verò pastoralis manu gerentibus, ab omnibus revetenter honoratis, & cæremoniarum splendoribus coruscantibus.

Aut. Imp. hom. 34.

15. Enim verò ex alio quoque capite dici potest, illos indecorè mentitos fuisse, labor enim, quem exercebant, illis gravis esse non poterat, quando de mercede habenda securi erant. *Conventione autem facta*

da ex denario diurno; ipsa etenim quotidiana experientia nos docet, quod sudores minus sentiantur, vel saltem libentius & alacrius tolerentur, quando adest certitudo retributionis: alii hanc spem non habebant, novissimi nimirum, quibus de mercede ne verbo quidem facta est mentio. Magnum utique etiam in hujus vitæ adversitatibus ærumnantibus est solatium, quando illas sustinens, pignus in manu habet æternæ retributionis. Unde Tertullianus de sui sæcuii Martyribus ita scribit: *Nihil crus sentit in nervo, dum animus est in cœlo.*

Lib. ad Mart. c. 2

Versus 13.

At ille respondens uni eorum dixit: Amice: non facio tibi injuriam, nonne ex denario convenisti mecum?

1. Dionysius Carthusianus ait: *Aliquid tibi injustè subtrahendo, ob hoc quod alium juxta condignum glorifice & tibi in mercede parem facio.*

2. Lyranus ibid. ait: *Quia injuria non habet locum, ubi est mera gratia, & ideo fidet gratiam, cuicunque voluerit, non faciet alicui injuriam.* Cum enim gratia meritum præcedens non supponat, Deus in danda gratia absolutus est Dominus, (& præcisam gratia sufficiente, quam nulli negat) eaque se plus vel minus liberalem exhibere poterit, erga quemcunque voluerit, Nunquid ingens esset hominis illius stultitia, qui post transactam vitam lubricam & licentiosam in fine annorum suorum doleret & murmuraret, quod sibi à Deo non sit data contritio adeo fervens, ac fuit illa boni latronis? Nunquid talis impertinens murmurator mereretur audire: *Non facio tibi injuriam, tolle quod tuum est?* Deo quidem complacuit spatium pœnitentiæ Manasse concedere, quod tamen filio ejus minime indulsit, & tamen, de eodem Deo Spiritus sanctus scribit. *Bene omnia fecit.* Sanctus Apostolus de Deo nostro, velut de figulo quodam loquens, ita scribit: *O homo tu quis es, qui respondeas Deo? Nunquid dicit figmentum ei, qui se finxit, quid me fecisti sic? An non habet potestatem figulus luti ex eadem massa facere aliquid quidem vas in honorem, aliud verò in contumeliam?*

Rom. 9. v. 20. & 21.

Versus 14.

Tolle quod tuum est, & vade: volo autem & huic novissimo dare, sicut & tibi.

1. Paulus de Palatio ait; *O verbum omni miraculo majus!* Demum verò animam quandam sanctam & justam interrogat: *Quidnam tuum est?* citatque quandam sancti Augustini sententiam dicentis; *Fecit Deus hominem, ut amando, summum bonum possideret: est ergo Deus possessio hominis.* Deus enim totus factus est noster, nostraque possessio, adeò ut sancta mater Ecclesia in hymno quodam ita canat: *Se nascens dedit sociam, conversans in edulium; se moriens in pretium, se regnans dat in præmium.* Unde idem Author dicit: *Gauderes si, tuus esset orbis, gaude quod tuus sit author orbis.*

2. Dictum istud, *Tolle quod tuum est, & vade*, illis quoque adaptari potest, qui nonnunquam illorum volunt esse censores, quibus ex officio incumbit illos vel instruere, vel in vita & moribus dirigere & moderari; quodsi enim doctrina, quam tales tradunt, monitum quod subministrant, aut præceptum quod tales imponunt; à vero & ab honesto non recedat, non est quod curiosius in hoc inquiratur: hoc enim nihil nos attinet facere, hoc solum inde nobis capiamus, quod in eo fructuosum est; sic enim quoad Medicum non sumus solliciti, an benè vel malè pharmaca præscribat, dummodo dieta, quam nobis præscribit, aut medicina, quam ordinat, salutifera nobis sit.

Versus 15.

An non licet mihi, quod volo facere? An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum?

An non licet mihi, quod volo facere?

Cap. 10. concord.

1. Jansenius super hæc verba scribens, doctrinam quandam adducit, per quam errorem quendam nobis eximit, quo alias ex hisce verbis facilè imbui potuissemus. Dicit ergo: *Non ut intelligamus magis à Deo coronandos, qui minimè sunt operari, sed quod in illos Deus benignior sit futurus, qui gratiæ ipsius magis confisi de opere-*

Manst Ærar. Evang.

ribus suis minimè confidunt, illos autem illius gratiæ, qua vita æterna datur, fore expertes, qui tantum in propriis confidunt operibus.

2. Paulus de Palatio optimè considera verba illa: *An non licet mihi, quod volo facere?* benè quidem ex ore Dei prolata sonare, at verò væ nobis, si è nobis quispiam, cujuscunque demum conditionis ille sit, eadem sibi usurpare voluerit: *Totum orbis damnum est, quod putat sibi licere, quod licet: solius Dei est licere ei, quod vult, eo enim quod vult licet, nostrum est, ut solum liceat, quod Deus vult.*

An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum?

3. Glossa ait: *Verò Judæi pravam intentionem habuerunt, qui prohibuerunt Apostolis, gentibus loqui, ut salvæ fierent.* Idipsum quoque S. Remigius scripsit: siquidem per oculum intentio denotatur, *si oculus tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum eris*; intentio autem Judaismi contra Gentilismum pessima erat. *Ad quid autem sensus hujus parabolæ tendat*, inquit Sanctus Remigius, *manifestatur, cum subditur, sic erunt primi novissimi, & novissimi primi, eo scilicet, quod Judæi de capite vertantur in chaudam, & nos de cauda mutamur in caput.*

Luc. 11. v. 14

4. Hoc quoque dictum valde congruè adaptari potest illis, qui ex bonitate & longanimitate Dei occasionem sumunt in malitia sua persistendi, suamque de die in diem procrastinandi pœnitentiam. *Absit*, inquit, Tertullianus, *ut redundantia clementiæ cœlestis libidinem faciat humanæ temeritatis, nemo idcirco deterior fit, quia Deus melior est.*

De Pœnit.

5. Porrò per nequam hunc & malignum oculum, invidus intelligitur: unde Chrysostomus: *Non dolebant quasi fraudati de mercede sua, sed quia illi amplius, quam merebantur, acceperant: sic enim dolent invidi, quando alteri aliquid additur, quasi eis subtrahatur.* In Hebræo idem est *invidus*, quod *nequam oculus*. Unde sanctus Bernardus ait: *Nosse cupis oculum basiliscivenenatum, oculum nequam invidum cogitato.*

Ser. 11. sup p' Qui habitat

Versus 16.

Sic erunt novissimi primi, & primi novissimi Multi enim sunt vocati, pauci vero electi.

Sic erunt novissimi primi, & primi novissimi.

1. Cajetanus ibid. advertit conclusionem istam, responso sancto Petro dato, optimè quadrare, scilicet quod non propter id quis subitò felicior futurus sit, quia plus dereliquit; *sed quem gratia Dei priorem constituet*: notandum enim est, hanc parabolam eo præcipuè fine ordinatam fuisse, ut Ecclesiæ suæ Christus manifestaret, *quod gratia Dei absque justitiæ præjudicio non datur secundum opera, labores, temporalia bona, & similia, sed secundum divinam voluntatem.*

2. S. Anselmus Christum hoc loquendi modo dicere voluisse existimat, quod sicut Judæos, qui antea summo in pretio apud Deum erant, in tantum contemptum redactos videmus, ut sint ludibrium & opprobrium omnium hominum: Gentiles vere, qui ante ob idololatriam suam adeo anominabiles fuerant, honoratos, & in Ecclesiæ sanctæ sinum benignè receptos esse conspicimus: ita quoque idem aliis evenire possit, qui modò in mundi oculis passim contempti & abjecti, vilesque habentur.

3. Denique ex hac propositione perspicuè colligitur, quam sit humanum judicium fallax; siquidem sæpe fit, quod ii, quos nos primas in cœlo sedes occupare credimus, ultimas omnino teneant; econtrà verò quod ii, quos vix inter ultimos locum habere existimamus, futuri sint primi: neque enim ad interiora videnda penetrare possumus, præterquam quod divina gratia absque ullo divinæ justitiæ illato præjudicio omnia possit: *An non licet mihi, quod volo facere?*

Multi sunt vocati, pauci vero electi.

4. Lyranus ait; *Ad fidem Christi per legem & Prophetas electi pauci, quia de Judæis pauci comparativè crediderunt in Christum.*

5. Sanctus Thomas verba hæc interpretatur de Gentilibus ad fidem conversis, è quibus pauci salvantur, citatque authoritatem Sancti Gregorii, dicen-

In Cat.

tis ; *Ad fidem enim plures veniunt ; & ad cœleſte regnum pauci perducuntur , plerumque enim Deum vocibus ſequuntur , moribus fugiunt .* Unde ſanctus Doctor duo documenta deducit . Primò cavendum nobis eſſe , ne unquam de nobis præſumamus , quia tametſi ad fidem vocati ſimus , attamen an ad numerum electorum aggregandi ſimus , ignoramus . Secundum eſt , *Ut unuſquiſque proximum ſuum , quem jacere in vitiis conſpicit , deſperare non audeat , quia divinæ miſericordiæ divitias ignorat* . Sanctus Thomas ſuper Matthæum ſcribens , inter eſſe vocatum & eſſe electum his verbis , diſtinguit : *Quia qui fide credunt , omnes vocati ſunt : ſed illi electi , qui bona opera faciunt , & iſti ſunt pauci* : ac proinde 1. Pet. v. 10. Sanctus Petrus ſalubriter nos monet , dicens : *Magis ſatagite , ut per bona opera , certam veſtram vocationem faciatis .*

6. Sanctus Lucas 13. verſ. 23. refert ; Salvatorem de numero ſalvandorum interrogatum fuiſſe : *Ait illi quidam ; Domine ſi pauci ſunt , qui ſalvantur ? Ipſe autem dixit ad illos , Contendite intrare per angustam portam , quia multi , dico vobis , quærent intrare , & non poterunt* . Paulus de Palatio ſuper illa verba : *Aſcendente eo in naviculam* , ly *naviculam* conſiderat , & ſcribit : *Sicut elegantiſſime dicta navis eſt vita chriſtiana , quæ ad portum ſalutis affert , ita horrendè & lachrymabiliter dicta navicula eſt . Utinam navis grandis & nimium capax fuiſſet , ſed navicula eſt , arcta eſt , brevis eſt , quia pauci ſunt qui intrant per eam* . Ex parabola de decem virginibus deduci poſſe videtur , medietatem animarum ſalvandam eſſe , ſiquidem quinque illarum ad cœleſtis ſponſi nuptias ingreſſæ fuerunt ; veruntamen Cajetanus in ea eſt opinione , quod hæc parabola non ſit intelligenda de omnibus illis , qui baptiſmali charactere inſigniti , ſub Chriſti ſignis chriſtianæ militiæ ſunt adſcripti , quia quoad multos opera perditionis ipſorum ſunt manifeſta ; ſed ſolum de iis Chriſtianis quos , quoad apparentiam externam , de electorum numero eſſe credimus ; & de his Salvator vix medietatem de ſalute ſua ſecuram eſſe dicit : *Parabola iſta tractat non de omnibus Chriſtianis ; nam multorum extrinſeca opera manifeſtè ſunt mala , ſed de illis tantum , qui profitentur ſe ſtuder e factis ad continuum progreſſum verſus patriam cœleſtem .*

DOMINICA SEXAGESIMÆ

Evangelium ex Lucæ c 8.

Verſ. 4. *Cum turba plurima convenirent , & de civitatibus properarent ad eum , dixit per ſimilitudinem . 5. Exiit , qui ſeminat ſeminare ſemen ſuum ; & dum ſeminat , aliud cecidit ſecus viam , & conculcatum eſt , & volucres cœli comederunt illud . 6. Et aliud cecidit ſupra petram , & natum aruit , quia non habebat humorem . 7. Et aliud cecidit inter ſpinas , & ſimul exortæ ſpinæ ſuffocaverunt illud . 8. Et aliud cecidit in terram bonam , & ortum fecit fructum centuplum 9. Hæc dicens clamabat : Qui habet aures audiendi , audiat . 10. Interrogabant autem diſcipuli ejus , quæ eſſet hæc parabola ? 11. Quibus ipſe dixit : Vobis datum eſt noſſe myſterium regni Dei , cæteris autem in parabolis , ut videntes non videant , & audientes non intelligant . 12. Eſt autem hæc parabola : ſemen eſt verbum Dei . 13. Qui autem ſecus viam , hi ſunt , qui audiunt , deinde venit diabolus , & tollit verbum de corde eorum , ne credentes ſalvi fiant . 14. Nam qui ſupra petram , qui cum audierint , cum gaudio ſuſcipiunt verbum , & hi radices non habent , qui ad tempus credunt , & in tempore tentationis recedunt . 15. Quod autem in ſpinas cecidit , hi ſunt qui audierunt , & à ſollicitudine , & divitiis , & voluptatibus vitæ , euntes ſuffocantur , & non referunt fructum . 16. Quod autem in bonam terram , hi ſunt qui in corde bono & optimo audientes verbum retinent , & fructum afferunt in patientia .*

Verſus 4.

Cum turba plurima convenirent , & de civitatibus properarent ad eum , dixit per ſimilitudinem .

Cum turba plurima convenirent , &c.

1. NOn omnes eadem voluntate, inquit Gloſſa *quidam pro bono, quidam pro malo, omnibus tamen Dominus beneficia præſtat , docendo , alendo , ſanando.* Dionyſius Carthuſianus aliquos ex curioſitate ad ipſum audiendum acceſſiſſe putat , alios verò ex malitia , ut ei inſidiarentur . Rabanus addit , multos propter intereſſe proprium ipſum ſecutos fuiſſe , ut ſcilicet ab eo paſcerentur , eò quòd panem aliquando per mirum miraculum multiplicaſſet ; alii denique , propter miraculorum novitatem .

2, Experientia ſatis hoc bacchanaliorum tempore teſtatur , quod quo tempore Deus à majori Chriſtianorum , diſſolutiones hujus temporis conſectantium , parte miſerè deſeritur , multi nihilominus timoratam conſcientiam habentes , in ejus ſequela hiſce diebus magis , quam unquam effervescunt .

Dixit per ſimilitudinem .

3. S. Bonaventura Chriſtum , velut Sapientiam æterni Patris increatam , prudentiſſimè hac ſimilitudine parabolica uſum fuiſſe notat : *Per apertas res , quibus aſſueti erant , & ideo ad audiendum cum deſiderio properabant* Auditores, gens variis neceſſitatibus aſſuefacta , erant : *Cum turba plurima convenirent* ; ac proinde varias illis proponebat parabolas : *Attrahebat auditores , commiſcens parabolas de area , de vinea , de agro* : multum enim intereſt , ſi Concionator ad ſphæram capacitatis , & guſtum auditorum ſuorum adaptare ſe norit . Ib in Luc.

Verſus 5.

Exiit , qui ſeminat ſeminare ſemen ſuum , & dum ſeminat , aliud cecidit ſecus viam , & conculcatum eſt , & volucres cœli comederunt illud .

Exiit .

1. Theophylactus ait : *Exiit non loco , nam ubique eſt ſed ſecundum illud , quod proprior nobis eſt per carnem dicitur egredi è finibus paternis .* Idem quoque ſuper ly *Exiit* notavit Cajetanus ibid. dum ait : *Exiit , quia exivit à Patre , & venit in mundum .* Salmeron hunc egreſſum exceſſui amoris ipſius erga nos attribuit : *Dicitur exiſſe ob ingentem vim amoris ad exitum compellentis : omnis enim amor amantem extra ſe in re amata collocat .* Ib. to. 7. tr. 4.

2. Quodſi per hunc ſeminatorem Verbum increatum ſeu Sapientia Patris intelligatur , ingenti cum myſterio ad ſeminandum hoc ſemen, è cœlo , & ſinu Patris exire dicitur , ut per hoc innuat , quod ad hoc , ut Verbum Dei & Sapientia Patris in auditorum cordibus fructum afferat , neceſſum ſit , ut is , qui verbum illud , ſemen illud divinum ſeminat , homo ſit adeo juſtus & ſanctus , ac ſi de cœlo ipſo egreſſus fuiſſet .

Qui ſeminat ſeminare .

3. Salmeron , Venerabili Beda duce & authore , obſervat , quod Chriſtus eadem die , qua parentes illius prædicationem ejus interruperant , quaque varias à Phariſæis blaſphemias toleraverat , hanc parabolam juxta mare propoſuerit : *ut intelligas , adverſus bonitatem Dei nihil potuiſſe malitiam , quo enim Chriſtum Phariſæi plus calumniabantur , & inſectabantur , eo minus turbæ ab eo recedebant* . Præterea ex hoc Evangelio , quod in præſenti Bacchanaliorum tempore legitur , deduci poteſt , quod , tametſi hoc tempore potius , quam in totius anni quovis alio , majoribus afficiatur injuriis & opprobriis , ob hoc tamen ab annuntiando verbo ſuo , ad aſſiſtendum nobis in Sacramento Euchariſtiæ , in orationibus ſolemnibus , ad alia nobis ſubminiſtranda auxilia ſpiritualia nequaquam deſiſtat , ut à præſentibus nos diſſolutionibus divertere poſſit ; in multis quoque bonis & devotis animabus clarè videtur , quod , quantò magis à mundi torrente offenditur , & derelinquitur , eò minus ab eo recedant .

4. San-

4. Sanctus Hieronymus ait, *Significatur, satorem istum, qui seminat esse Filium Dei, & Patris in populis seminare sermonem*. De hoc agricola Theophylactus pariter scribit, quod semen suum nostris inserere animabus nunquam cessaret, *Non enim solum quando videtur docere, sed & per mundum istum, & per ea quæ quotidie facit erga nos, seminat in animabus nostris bona semina*. Salmeron ibid. notat, quod, sicut idemmet Filius Dei, Redemptor noster & redemptio, lex & legislator, sacerdos & hostia dicitur; ita quoque *sator & semen* appelletur: siquidem Evangelium in sua substantia nihil est aliud, quam ipsemet Christus incarnatus, natus, evangelizans, mortuus, & à mortuis resurgens, &c.

in Matt. In Luc.

5. Semen manus spargitur, quæ primò illud pugno stringit, priusquam in terram dispergat. Unde Didacus Stella ait: *Seminator manu seminat, ita quoque tu manu & opere optimè prædicabis*; atque ideo idem Evangelista de hoc eodem seminatore scribit: *Cœpit Jesus facere & docere*.

In Luc.

6. Quodsi quis esset, qui nullam haberet agriculturæ notitiam aut experientiam, is utique videns, quod frumentum, quod ad faciendum panem caro pretio emitur, postea in terram projiciatur, hanc stultitiam meram esse creditaurus esset; simili quoque stultitia nonnulli homines laborant (de quibus textus ille Apostoli intelligitur: *Animalis homo non percipit ea quæ sunt spiritus*) qui amentes & deliros illos esse censent, qui substantiam suam per eleemosynas in pauperes distribuunt, qui delitiis & voluptatibus abrenuntiant, neque enim qui tales sunt, intelligere possunt, quam verum sit, quod *Qui seminant in lachrymis, in exultatione metent, euntes ibant & flebant: mittentes semina sua, venientes autem venient cum exultatione portantes manipulos suos*.

Ps.125.5.

7. Cœlestis hic agricola in suo è paradiso egressu primo venit, ut semen suum super hanc humanæ nostræ naturæ terram seminaret: at verò in altero suo in hunc mundum adventu, qui in die novissimi judicii futurus erit, veniet, ut natam ex semine isto segetem in granarium cœli recondat; zizania vero & paleas in ignem infernalem conjiciat.

Semen suum.

8. Non sine peculiari mysterio hic ly *suum* adjunxit; per hoc enim, ut Cajetanus bene advertit, *seipsum demonstrat*; siquidem Apostoli & omnes alii, qui verbum Dei annuntiaverunt, semen Dei, & non proprium seminaverunt; siquidem semen istud è Dei granario, id est, è sacra Scriptura, è veteri & novo Testamento desumpserunt, ac proinde hic Magister noster cœlestis expresse dicit; *Non estis vos qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis. Qui vos audit, me audit*. Et Apostolus de semetipso ait: *An experimentum quæritis ejus, qui in me loquitur Christus?* Enimvero certum est, nos nullum semen bonum seminare posse, nisi illud de Christi granario mutuemus! Unde Albertus Magnus ait: *Ecce seminis puritas, non enim debet seminari, nisi semen summi agricolæ, & non aliud*. Porro multi sunt, qui loco frumenti zizania, id est, hæreses & doctrinam falsam seminant. Hanc quoque miseriam seminandi semen proprium, non verò semen Christi, Paulus de Palatio in nonnullis prædicatoribus etiam Catholicis deplorat, dum ait: *Neque otiosè dixit: Semen bonum: fateor ideo raros parari in Ecclesia Dei fructus, quia qui seminant non semen Dei, sed suum seminant; non seminatur semen habens efficaciam ex Deo, ex charitate, ex spiritu, sed ex studio & eloquentia humana*.

In Matt. c.13. Matt.10.20. Luc.10 15. 2. Cor.13.3. In Luc. In Matt

Et dum seminat, aliud cecidit.

9. Porro certum est id, quod S. Joannes de Christo ait: *Erat lux vera*; deque eo, qui hoc semen spargit, scribitur: *Respicit in cælo & in terra: suscitans à terra inopem, & de stercore erigens pauperem*; atque ideo mirum est, quomodo semen, quod est ipsissimum Dei verbum, de manibus in terram ceciderit? *Aliud cecidit*. Albertus Magnus ad hoc se reflectit, quod S. Lucas non dicat, quod illud ex industria & data opera in terram conjecerit, sed quod ceciderit: *Nunquam ex intentione projecit in locum ubi pereat, sed aliquando cadit ex fundi malitia absque intentione projicientis, & hoc est, Mansi Æthar. Evan.*

Ps.112.6.7. In Luc.

de quo dicit: Cecidit. Cornelius Jansenius hanc parabolam in illum præcipuè finem ordinatam fuisse opinatur, ut exinde discamus, quod ut resipiscamus, & meliores evadamus, verbum Dei audire non sufficiat: *Sed variè illud recipi, atque in paucis suos facere fructus, idque non ex vitio seminantis, aut seminis, sed ex vitio eorum, qui semen recipiunt*, ac proinde Theophylactus ait: *Qui seminat docet rectum sermonem, sed sermo diversimodè cadit in audientes*.

Cap.51.conc. Evang. In Gloss.

Secus viam.

Glossibid.

10. *Via est cor, sedulo malarum cogitationum transitu attritum & arefactum, ne semen verbi possit germinare, sed à pessimis cogitationibus conculcatur, & à dæmonibus rapitur*. Unde ad eum modum, quo platea publica unicuique aditum indulget; ita cor impii omnibus malis cogitationibus, cunctisque vitiis receptaculum exhibet.

11. Albertus Magnus ait: *Via est trita, dura & frequentata, & significat sensum & imaginationem, in quibus discurrunt delectantia sensualitatem, & rerum concupiscentiam & frequentant pompam Sathanæ*, id quod in hisce luxui & vanitatibus deditis, licentiosis diebus singulariter adimpletur.

In Matt.c.13.

12. Hugo Cardinalis de illis explicat, qui verbum Dei solo exteriori auditu auscultant: *Secus viam sunt, qui audiunt exterius sensu corporis; dicitur secus viam, non in via veritatis, aut pœnitentiæ: vel secus viam, id est, transitum mundi, non separati à mundo*. Suntque illi propriè, qui simul Dei & mundi partes sustinere volunt: parvi enim faciunt, si ex prædicatione verbi Dei venientes, mox ad lascivas & prophanas comœdias trans eant vel ab ecclesiis venientes prostibula accedant.

In Luc.

13. Dionysius Carthusianus expositionem quandam, hisce temporibus valde opportunam, adducit, dicens: *Id est, magna pars prædicationis Christi descendit in corda hominum mundanorum, carnalia spiritualibus præponentium, qui secus viam sunt, id est, latis itineribus sæculi hujus, id est, vitiosis operibus adhærent, nec à lata via perditionis elongare se volunt*.

In Luc.

14. Salmeron to.7.tr.4. de infidelibus atque catechumenis intelligit, qui sacrum Baptismi lavacrum nondum recepernnt, & de hæreticis, qui ab Ecclesia separati sunt; vel etiam de malis Christianis, qui, tametsi veram profitentur fidem, *Nondum tamen ingressi sunt viam Christi arctam, id est, virtutem, sive charitatem: de qua Apostolus; Excellentiorem viam vobis demonstro*.

Et conculcatum est.

15. Hoc semen in semetipso tantæ est efficaciæ, ut cœlo pariter & terræ esse & perfectionem suam conferat: *Verbo Domini cœli firmati sunt. Dixit & facta sunt; omnipotens sermo tuus Domine*. Unico duntaxat verbo surdis auditum, sermonem mutis, lumen cœcis, vitamque defunctis restituit: *Vox Domini in virtute*; unde igitur provenit, quod nonnunquam nullum prorsus in nobis fructum proferat? Paulus de Palatio ait: *Cum audit & ridet, tunc vere sementem conculcat, quia verbum, quod super caput statui debuerat, sub pedibus collocatur*.

Inc.13. Mat.

16. Albertus Magnus semen illud, quod secus viam cecidit, conculcatum esse notat, indeque hanc moralitatem deducit, præsenti proposito, & tempori Bacchanaliorum & Carnisprivii valde convenientem; *In qua diabolus per delectabilia, & vanitates mundi cor ad daritiam conculcavit* Num.22 23. *Perversa est via tua, mibique contraria*.

In Luc.

Et volucres cœli comederunt illud.

17. Glossa ibid. rationem reddit, cur spiritus infernales volucres cœli in Scriptura appellentur: *Ideo volucres cœli dicuntur, quia cælestis & spiritualis sunt naturæ: vel quia per aerem discurrunt*: imò multi spiritus in aere degunt, de quibus Apostolus scribit: *Contra spiritualia nequitiæ in cælestibus*; ideoque commune cum volucribus diversorium habeat.

Eph.6.12.

Comederunt.

18. Dionysius Carthusianus ibid. ait *Hoc verbum Dei de cordibus audientium suis tentationibus abstulerunt, ad quos spiritualiter pertinet illud Oseæ*; *Comederunt alieni robur ejus, & ipse nescivit*. Sanctus Bonaventura ad-

vertit, ex hoc loquendi modo deduci, duo esse præcipuè obstacula impedientia, quo minus semen istud fructum in nobis faciat: *Malæ suggestiones hominum, & tentationes dæmonum.*

19. Salmeron invidiam diaboli, ejusque implacabile odium considerat, quod habet adversum illos, qui verbum Dei devotè auscultant, siquidem sæpissime, imo communiter, tempore concionum auditoribus somnum conciliat; aut verò cantus hirundinum, aut aliarum avium, canum latratus, ploratus puerorum, aut similes strepitus audiri facit: *Solet tunc curas domesticas menti objicere, lites & similia, quæ possunt impedire attentionem*, similiter efficit, ut Prædicatores variorum defectuum censuris subjicere debeant, vel nimiæ prolixitatis, vel affectatæ subtilitatis, aut obscuritatis conceptuum, vel eloquentiæ, &c.

In Matth. 20. Paulus de Palatio in alio sensu ly *comederunt* interpretatur. Primo enim dicit, volucres cœli, id est, dæmones comederunt, quia diabolus, videns verbum Dei contemptui haberi, gaudet, & in hoc velut in lauto convivio delitias suas repositas habet. Secundò, quia propter hunc contemptum vires ipsius augentur ad nos tentandum, lapsumque nostrum tantò facilius procurandum: *Robustior ergo fit; ut qui comedit contra jejunium.* Tertiò comedere dicitur, *quia in pectore suo servat, quoties verbum contemnimus, ut in die judicii acrius*
Gen 40.19. *accuset*. Quartò in exemplum & figuram, somnium illud adducit Coci, sive Magistri pistorum Pharaonis, cui Joseph condemnationem ejus ad mortem in proximo esse prædixit, eo quod aves seu volucres cœli ex ferculis, quæ in canistro capiti suo imposito se portare somniabat, comedisse retulerat: *Ergo cum Dominus dicit, volucres cœli comedisse cibum nostrum, apertè indicat esse damnandos, qui verbum ita contempserint.*

Versus 6.

Et aliud cecidit supra terram, & natum aruit, quia non habebat humorem.

Et aliud cecidit supra terram.

In Luc. 1. S. Bonaventura ait: *Id est, supra cor durum, de quo Zacharias, Cor suum posuerunt ut adamantem, ne audirent legem, & verba quæ misit Dominus.* Idem quoque
In Luc. sentit Albertus Magnus, dum ait: *Est cordis duritia, quæ nec timore, nec comminatione frangitur, nec pietate, nec amore promissionum emollitur.* De hoc lapideo corde Glossa quoque scribit, dum illud tale esse dicit: *In quo non est verus amor, nec perseverantiæ virtus.* De talibus Jeremias Propheta, ut Dionysius Carthusianus advertit, hisce verbis vaticinatus fuit: *Induraverunt facies suas supra petram, & noluerunt reverti.*

2. Hugo Cardinalis ait: *Petrosa pars terræ, significat superbos, & invidos, & iracundos.* Notat quoque idem Author, quod Christus Dominus in hac parabola Apostolos suos, & omnes alios, qui ad ejus imitationem semen istud disseminaturi erant, instruere voluerit; ut ab eo opere non desisterent, donec inde fructum natum viderent, siquidem nec ipse ab hoc seminandi munere substitit, tametsi tres illius partes perituras esse antè præsciverit.

Et natum aruit; quia non habebat humorem.

3. Lucas Burgensis dicit: *Ut Solis æstus segetes raditatas exurit, ita tentatio firmos roborat magis, infirmos dejicit.*

4. Dionysius Carthusianus observat, quod, quotiescunque ex verbo Dei audito non proficimus, simul etiam ab operibus bonis prosequendis deficiamus, & ratio est, quia humidum & humor sapientiæ & donorum Spiritus sancti, quæ nondum in nobis radicata & stabilita fuerunt, in nobis deficit: *Quemadmodum humor aquarum alit & conservat arbusta, sic gratia Dei, virtutes & dona Spiritus sancti mentem nutriunt & conservant.* Etenim experientia quotidiana satis demonstrat, quod ariditates spiritus & desolationes in via Dei eos, qui in virtutibus nondum satis sunt confirmati, facilè in tentationes incidere faciant.

5. Salmeron hoc loco dubium movet, cur increata Sapientia semen suum super terram conjecerit sterilem, in qua illud perdendum esse clarè prævidit? Et respondet cum Chrysostomo, quod, quia Deus, quantum est ex parte sua, omnes in salutis statum, & ad veram Dei notitiam perducere intendit, ideo omnem terram seminat: *Quia omnes ex mala terra, boni, per seminis verbi Dei virtutem, effici possunt.* Hoc quilibet alius agricola etsi velit, exequi tamen nequit, & ideo semen, quod ab eo in terram sterilem conjicitur, ab ipso infallibiliter perditur & amittitur: *Secus verò ille agricola, de quo dixit Domini Præcursor: Potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ.*

6. S. Bernardus de corde, in peccatis habituato tractans, ita scribit; *Cor durum ipsum est, quod nec compunctione scinditur, nec pietate mollitur, nec movetur precibus, exemplis non inducitur, minis non terretur, beneficiis induratur, flagellis non eruditur, ipsum est, quod nec Deum timet, nec homines reveretur.* Li. 1. de consider.

Versus 7.

Et aliud cecidit inter spinas, & simul exortæ spinæ suffocaverunt illud.

Et aliud cecidit inter spinas.

1. Lucas Burgensis ait: *In terram feracem spinarum.* Et ideo ex verbis illis colligit, quod, quando semen bonum in agro seminabatur, spinæ in eodem agro nondum creverint, quia dicitur quod simul creverint & germinarint, ita tamen, ut spinæ citius fuerint exortæ; *Celerius assurrexerunt, ut solent lolia, & altius densiusque sese sparserunt, quam bona semina, quæ tardius proveniunt.* Pari quoque ratione experientia demonstrat quod vitium in hac nostra natura corrupta profundius radices suas agat, & amplius citiusque excrescat & augeatur, quam virtus. Unde S. Bonaventura ait: *Quia* Ibid. *plus in cordibus proficiunt, & crescunt cogitationes carnales, quam spirituales; & eis prævalent.*

2. S. Bonaventura dicit: *Id est, inter mundanas sollicitudines, in quibus multi libenter conversantur*: adducit- In Luc. que illum S. Jobi 30.7. locum: *Ecce sub sentibus delitias computabant filii stultorum.* Hisce sentibus & spinetis plenus est mundus, adeoque arrident, ut desiderentur & procurentur ab omnibus, arcteque in sinu constringantur; adducit quoque idem Seraphicus Doctor illum Isaiæ 7.24. textum: *Vepres & spinæ erunt in universa terra: & hoc, merito primæ maledictionis.* Enimvero tametsi universum genus humanum corrupta quædam & contaminata massa sit, eaque antiquæ maledictioni universaliter subjecta, nihilominus multis videtur, quod terra multorum videlicet, qui in hac vita prosperè agunt, spinas nullas producat; sed graviter hi falluntur: certum enim est, quod verba illa *Spinas & tribulos germinabit tibi*, maledictionem quandam in se contineant, quæ omnes omnino homines efficit; ac proinde contrarium sentientibus dici potest, ita quidem quoad prosperè in hoc mundo agentes, quoad exteriorem apparentiam videri, ac si spinis carerent, revera tamen ita non est, quia verissimum est, quod terra, id est, corpus uniuscujusque hominis, anxietatum, sollicitudinum, infirmitatum, appetituum inordinatorum spinas & puncturas ei producat; vel saltem ad minus puncturas remorsus & syndæresis malæ conscientiæ ei pariat, præterquam quod omnino certum sit, quod *Nemo sit suæ sorte contentus*: quantumcunque enim quis felix sit, & prosperè agat, huic tamen felicitati suæ interius non acquiescit; *Nihil est ex omni parte beatum.*

3. Dionysius Carthusianus per hasce spinas supra quas semen hoc bonum cecidit, vitiosos intelligit: unde ita exponit: *Hoc est in corda passionata, ambitiosa & vana, qui superfluis curis, inordinatis timoribus, mortiferisque tristitiis afficiuntur, punguntur, torquentur, dum ad temporales divitias & caducos honores immoderatè aspirant*: quales autem hæ punctura sint, quæ illos transadigunt, mox declarat, dicens: *Perdere trepidant habentibus invident, & perditis contristantur.*

Et simul exortæ spinæ suffocaverunt illud.

4. Spina simul cum bono semine crescit, illudque suffocat, quia in hujus mundi agro mali simul cum bonis permixti sunt; & quidem mali malitiam suam nonnunquam per hypocrisim tegunt & abscondunt, ne pro talibus agnoscantur, ipsisque bonis sæpe adeo prævalent, ut post habeantur ab illis, & malè tractentur.

5. Porrò tribus præcipuè ex causis bonum semen à spinis suffocatur: quarum prima est quia terræ humo-

humorem & substantiam nutritivam exsugunt, adeoque efficiunt, ut terra ad bonum semen humectandum, & germinandum sterilis & inhabilis remaneat. Secunda est, quia cum spinæ citius crescant, seseque latè per agrum extendant, solares radios, rorem, aerem & auram, aliasque benigniores cœli influentias impediunt, quo minus super semen bonum, quod sub terra coercent, cadere possit. Tertia causa est, quia illud in modicitate & humilitate sua coercent, ne in altum sese erigere valeat. Eodem prorsus modo tria impedimenta allegari possunt, propter quæ cœleste semen, nullum in multis fructum afferat; & prima quidem est nimia, quæ de bonis temporalibus habetur, cura & sollicitudo; siquidem quantò amor ille, quo in creaturas ferimus, major est, tantò minori amore prosequimur Deum nostrum. Unde verissima est illa S. Gregorii sententia: *Quantò cor hominum terrena desideria dilatant, tantò sinus cordis ad susceptionem Spiritus sancti coangustatur.* Secundò, eadem temporalia obstaculo sunt gratiarum, donorum, & consolationum cœlestium influentiis, nam ut S. Bernardus ait: *Cui Christus incipit dulcescere, profectò necesse est amarescere mundum.* Et ideo, qui spiritus suavitate gaudere desiderat, carnis delitias cavere debet. Tertium impedimentum est nimius affectus, quem erga corpus nostrum gerimus, hic enim semen hoc, sursum cœlum versus se erigere & crescere nequaquam permittit; siquidem *Corpus quod corrumpitur, aggravat animam, & terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem.*

Ser de verb. sap.

Sap. 9. 15.

Versus 8.

Et aliud cecidit in terram bonam, & ortum fecit fructum centuplum.

Et aliud cecidit in terram bonam.

1. Didacus Stella religiosè observat, quantum nobis hæc parabola timorem & tremorem incutere debeat, siquidem ex quatuor agri partibus, supra quas idem agricola, imò cœlestis agricola, in propria persona divini verbi sui, semen disperserit, unica duntaxat fructum protulit. Unde tandem formidabilem hanc deducit conclusionem: *Quam paucos putabimus fore salvandos?* Quæ consequentia desumpta esse videtur ex Theophylacto, qui super hanc parabolam, prouti à S. Matthæo recensetur, scribens, dicit: *Tres partes seminis perierunt, & quarta sola servata est, pauci enim sunt qui salvantur:* Id quod verum esse facile videbit, quisquis hisce diebus oculos suos in vitam Christianorum defixerit, videbit enim, quod major pars torrentem mundi, dæmonis & carnis signa & vexilla sectentur, pauci verò sint, qui in divino servitio, & Christi sequela solidi & stabiles persistant.

In Luc.

In Matt.

2. Dionysius Carthusianus per hanc terram bonam, hominis naturam seu indolem, divina gratia adjutam intelligit: *In corde bono per dona naturæ, & optimo per dona gratiæ, dona enim naturæ aptant hominem ad virtutem, & subserviunt gratiæ.*

3. Glossa ibid. auditores ad verbum Dei audiendum dispositos & avidos intelligit: *Qui verbum audire satagunt, & in ventrem memoriæ recondunt, & sic opportuno tempore fructum operationis proferunt, inter prospera & adversa sæculi patientes.*

Matt. 13. 8.

4. S. Matthæus, qui eandem parabolam refert, ita scribit: *Alia ceciderunt in terram bonam, & dabant fructum, aliud centesimum, aliud sexagesimum, & aliud trigesimum,* Salmeron hæc verba examinans, mysterium illorum refert, nimirum quod per triplicem hunc fructum tres intelliguntur vocationes differentes, nimirum virginalis, vidualis, & conjugalis; addit tamen, quod per hoc non intendat opinionem illam rejicere, quæ per triplicem hunc fructum tres differentes status intelligit, nimirum incipientium, proficientium, & perfectorum.

To. 7. tr. 4.

5. Advertendum est hoc loco, quòd tametsi tres hujus seminis partes perditæ fuerunt, una tamen pars illius adeo abundantem fructum protulit, ut sumptus & laborem ab agricola adhibitum adæquare possit: ita nonnunquam in prædicatione Evangelica modicus quidem fructus comparabitur, qui tamen tanti sit pretii & valoris, ut propter illius lucrum optimè collocati esse censeantur Evangelici prædicatoris perfusi sudores & labores. Licet S. Ambrosius per suam prædicationem nullos alios lucratus fuisset præterquam unicum tantum S. Augustinum, ipsi tamen dici potuisset: *Hic pro decem millibus computatur.*

Versus 9.

Hæc dicens clamabat: qui habet aures audiendi audiat.

Hæc dicens clamabat.

1. S. Bonaventura ait: *Ut suo clamore excitaret auditorum attentionem.* Quando homines imprudentes vocem suam extollunt ut audiantur, indicium id esse solet furoris; non verò item in hominibus circumspectis & prudentibus: *In sapientibus*, inquit Didacus Stella, *magnum aliquod portendi: ergo Christo, sapientium sapientissimo, clamante, summum est, quod agitur mysterium.* Porrò in Hebræorum populo, multi quidem prævaluerunt excessus, nec tamen Deus ad transgressores reprehendendos vocem suam ipsemet in persona propria extollere voluit, sed Isaiam 58. 1. ad illos, cum hac ei data commissione misit: *Clama nec cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, & annuntia populo meo scelera eorum.* Filiis quoque Josiæ, in eodem populo regnantibus, de novo iniquitates populi illius adauctæ, & nimis multiplicatæ fuere, misitque ad eos de novo Jeremiam eique dicit: *Clama in auribus Jerusalem, &c. Major igitur nunc urget necessitas, quæ filium Dei vociferari cogit.* Per totum novi testamenti decursum, Christus trina vice vocem suam extulisse legitur, nimirum primò in præsenti Evangelio & occasione. Deinde quando dixit, *Si quis sitit, veniat ad me & bibat.* Tertiò denique, quando in monte Calvariæ, *clamans, voce magna exspiravit,* Porro quando spiritum suum in Patris manus consignavit, ipsum tenebrarum Principem protinus in fugam pepulit, quando nos, ut biberemus, ad se invitavit: *Loquebatur de spiritu, quem accepturi erant credentes: nunc vero clamans, commendat auditionem verbi divini;* siquidem immediatè post dicit; *Qui habet aures,* &c S. Ioannes pœnitentiam prædicans, elata in altum voce dixit: *Ego vox clamantis in deserto: at nunc Christus ipsemet clamat; negotium procul dubio saluti hominum maxime necessarium agitur hic, pro quo Deus clamare non dubitat.* Etenim verbum Dei, seu prædicatio Evangelii, unum est ex præstantioribus auxilis atque subsidiis, quæ Deus ad animarum saluti cooperandum in Ecclesia sua reliquit: Isaias qui ad divinum ejus verbum annuntiandum à Deo electus fuit (unde & labia ejus igne purificata fuisse leguntur) ita scribit, *Nisi Dominus exercituum reliquisset semen, quasi Sodoma fuissemus, & quasi Gomorrha similes essemus; semen est verbum Dei.*

In Luc.

Ioan. 7. 37.

Qui habet aures audiendi audiat.

2. Hugo Cardinalis ait: *Triplicem auditum notat hic, qui est necessarius auditoribus: scilicet auditus naturæ, quo verbum suscipitur: auditus intelligentiæ, quo sensu verbi discernitur: auditus obedientiæ, quo res verbi efficitur. Non corporis* (inquit etiam Cajetanus) *sed mentis aures excitat.* Sunt porro nonnulli, qui verbum Dei auscultant quidem, non tamen idipsum intelligunt, alii vero intelligunt quidem, sed non recogitant aut ruminant, nec se applicant, ut inde proficere possint, alii quidem bonum habent propositum exequendi ea quæ audierunt, sed ad effectum illius propositi nunquam pertingunt, sive per negligentiam, sive quia se ad id, tempus sufficiens aliquando habituros esse sperant. Unde Lucas Burgensis ait: *Qui non audit, aut audita non conatur intelligere quæ debet, aut quo animo non debet, ut calumniandi vel irridendi animo, is non utitur auribus ad audiendum: perversum est enim hoc aurium officium.*

In Luc.

In c. 11. Matt

Versus 10.

Interrogabant eum discipuli ejus: Quæ est hæc parabola?

Versus 11.

Quibus ipse dixit: Vobis datum est, nosse mysterium regni Dei, cæteris autem in parabolis, ut videntes non videant, & audientes non intelligant.

Vobis datum est nosse mysterium regni Dei.

1. Theophylactus ait, *Hoc est, vobis quærentibus, ut discatis:* siquidem *Esurientes implebit bonis.*

In Luc.

Christus quoque dicit; *Si quis sitit, veniat ad me & bibat*, unde cum ipsi se ad audiendum verbum Dei magis se probaverint esse avidos & cupidos, ideo digni æstimati sunt, qui aqua sapientiæ illius potarentur, de qua scribitur: *Aqua sapientiæ salutaris potabit illum.* Eccl. 15.

2. Paulus de Palatio ait: *Vide quibus: Piscatoribus, pauperibus, ignobilibus, indoctis. Certè datur nosse pauperibus & parvulis, quod absconditur sapientibus & prudentibus.* Porro ad Cœlestem doctrinam & sapientiam sut communicandam, non Aristoteles, Socrates, Platones, Demolthenes, sed viles & idiotas piscatores elegit. In Matt.

3. S Bonaventura dicit: *Regnum Dei, id est, intelligentiam scripturæ, quæ regnum Dei dicitur, juxta illud: Auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus ejus.* Redditque rationem, cur Scriptura sacra glorioso hoc titulo insigniatur: *Quia scilicet regnum Dei prædicat, & ostendit, & promittit, & obedientem ipsi ad regnum Dei perducit secundum illud: Scrutamini scripturas, quia vos putatis in ipsis vitam æternam habere.* In Luc.

Albertus Magnus dicit, Apostolos & discipulos id non promeruisse ex merito proprio, sed ex specialissimo Dei dono: *Vobis datum est, per donum spiritus, & intellectus, & sapientiæ, & non habetis ex vobis*, 1. Cor. 2. 12. *Nos non spiritum hujus mundi accepimus, sed spiritum, qui ex Deo est, ut sciamus, quæ à Deo donata sunt nobis.* In Matt.

4. Hæc verba quoque in sensu morali hisce Bacchanaliorum diebus adaptato, applicari possunt omnibus illis, qui ab omnibus dissolutionibus, quas præsens tempus Carnisprivii secum habere solet, separati vivunt; hi enim verè intelligunt mysterium regni Dei, de quo Apostolus ita scribit: *Non est regnum Dei, esca & potus, sed justitia, & pax, & gaudium in Spiritu sancto.* Idem quoque Apostolus ad Ephesios scribens, declarat, unde dignosci possit, quinam sint viri sequaces & discipuli scholæ Jesu Christi. *Qui sunt Christi, carnem crucifixerunt cum vitiis & concupiscentiis suis;* quod idem est ac si diceret: qui Bacchanaliorum hostes existentes, eadem dissipant, fugant, & fugiunt, siquidem per appetituum sensualium mortificationem efficiunt, ut caro adversus spiritum prævalere nonpossit. Rom 14. v. Gal 5. 24.

Cæteris autem in parabolis, ut videntes non videant, & audientes non intelligant.

5. Quærit Didacus Stella, an Christus non à turba, sed à solis Apostolis in suis prædicationibus intelligi voluerit? Si ita est, igitur frustra illis prædicabat. *Nam ut Paulus ait: Si quis loquitur, & non intelligatur, mens ejus sine fructu est.* Respondet autem, hanc sancti Pauli doctrinam hic locum non habere, siquidem Salvator nosterexpropositio,parabolis inter loquendum utebatur: *Ut rogatus tenacius doctrinam suam animis audientium imprimeret.* Ac proinde si à Pharisæis & aliis non intelligebatur, id propria ipsorum culpa fiebat. *Quoniam animo malevolo audientes, & non salutifera sibi, sed incommoda Christo quærebant;* quodsi idem hanc doctrinam prædicatam non intellexerunt, id fuit, quia nihil eam facientes, contemnebant eandem; *Ejus explicationem nec petere, nec audire volebant.* Porro sæpenumero Deus permittit, ut multi cælestia mysteria, quæ eis ex solo misericordiæ ejus motivo annuntiantur, non intelligant: *Ne majus ejus præjudicium generetur*, inquit Theophylactus, *si postquam noverint Christi mysteria, contempserint, qui enim intelligit, & postea spernit, gravius punietur.* In Luc. In Cat.

6. Lucas Burgensis per illos, quibus hujus parabolæ intelligentia occultata fuit, turbam & alios omnes intelligit: *Cujus pars longè major, non habet aures ad audiendum, eorum enim alii non desiderant Dei verbum ex me audire, sed videre prodigia, alii curiosè tantum cognoscere cupiunt, quid dicam, auditaque negligunt, nec curant intelligere: alii contemnunt, atque etiam irridendi; quidem scientes prudentes calumniantur*, pauci admodum sæpe sunt in aliquo magno auditorio, qui vere, animo ex verbo Dei proficiendi, ad illud accesserint. In Matt.

7. Glossa observationem quandam instituit ex textu sancti Marci, qui eandem parabolam recenset, desumptam. Circa hæc enim Evangelistæ illius verba: *Et cum esset singularis, interrogaverunt eum qui cum eo erant duodecim, parabolam*, ita scribit; *In quo moraliter instruimur, ut, si intelligentiam divinorum verborum assequi volumus, sepositis terrenorum tumultuum curis, domum Dei, id est, occulta scripturæ penetralia orando & meditando intremus.* Marc. 4. 10. Gloss. ibid:

8. Hugo Cardinalis rationem reddit, cur increata & incarnata Patris sapientia parabolam istam Apostolis exponere & declarare dignata fuerit: *Ut se mystice loqui ostenderet, & mystice exponendi scripturas exemplum daret.*

Versus 12.

Est autem hæc parabola: Semen est verbum Dei.

Est autem hæc parabola.

1. Sanctus Hieronymus inquit: *Observa hanc esse primam parabolam, quæ cum interpretatione sua posita sit, & cavendum est, ubicunque Dominus exponit sermones suos, & rogatus à discipulis differit, ne vel aliud, vel plus velimus intelligere, quam ab eo expositum est.* Deuteronom. 4. 2. *Non addetis ad verbum quod vobis loquor, non auferetis ab eo.* Job. 29. vers. 22. Job inquit: *Verbis meis addere nihil audebant.* Proverb. 30. vers. 6. Sapiens quoque monet: *Ne addas quidquam verbis illius & arguaris. Ideo nullus expositorum*, inquit Glossa ibidem, *ausus est manum apponere, ut aliquid adderet Dominicæ expositioni; quia ipse Dominus eam exposuit.* In Mat. c. 15

Semen est verbum Dei.

2. S. Bonaventura ait: *Quia per illud renascimur, ut fiamus sancti & divini, voluntariè enim genuit nos verbo veritatis.*

3. Lucas Burgensis ibid. textum hunc de illo Dei verbo, quod annuntiatur, intelligendum esse dicit: *Sermo à Deo profectus, quem Deus vult hominibus ad ipsorum salutem, beatitatemque prædicatum.* Potestque tam de verbo divino, quod ad aures nostras aditum habet, intelligi, quam de illo, quod cordibus nostris insinuatur, cujusmodi sunt inspirationes internæ. Porrò semen illud, quod in oculis nostris non videtur aut apparet, cœlestis Agricola seminat interius, vel per orationem, vel per lectionem spiritualem, vel prædicationem, aut bona exempla, vel per alia salutaria monita & documenta, qualia à superioribus, Patribus spiritualibus, aliisque similibus subministrari solent. Et quidem cœleste illud semen, in tribus animæ potentiis seminatur, in memoria per rememorationem pœnarum æternarum, gloriæ Paradisi, brevitatis vitæ, severitatis judicii, & honoris in morte subeundi. In intellectu illustrationes & lumina cœlestia seminat, per quæ æternas nobis veritates manifestat, unde in nobis bona & sancta derivantur proposita remorsus conscientiæ, sive synderesis, & sanctus & innocens timor Dei; denique in voluntate, sancta seminat desideria & affectus, quibuscum in nobis ignem accendit amoris erga Deum, & charitatis erga proximum.

4. Enimvero ex quo verbum Dei, ab ipsomet Dei filio, semini comparatur: haud absre erit, aliquas hujusce comparationis analogias in medium adducere. Primò igitur non sufficit seminare, & semen per diligentem culturam terræ committere, nisi etiam cœlum super illud benignas influentias immittat: *Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus.* Et sanctus Augustinus ait: *Cathedram in cœlo habet, qui corda docet.* Opus enim est, ut Deus auditorum corda tangat, & aperiat, si labor verbum Dei annuntiantis fructum ferre debeat. Et hinc est, quod tametsi Paulus tuba fuerit sonora Spiritus sancti, nihilominus tamen eo prædicante, ut sanctus Lucas de Lidia tractans scribit: *Cujus Dominus aperuit cor intendere his, quæ dicebantur à Paulo.* Secunda Analogia est in ordine ad necessitatem verbi Dei; etenim homo sine vino, oleo aliisque similibus fructibus vivere potest, difficulter autem vitam longo tempore transigere potest sine semine, ut panem sibi faciat: unde semen vocatur in Scriptura: *Firmamentum panis.* Isai. 55. 10. *Dat semen serenti, & panem comedenti, sic erit verbum meum.* Et Sanctus Jacobus 1. Cor. 3. 7. Tr. 3. in epist. Jo: vers. fin. Act. Ap. 16. 14 ps. 104. 16.

cobus : *Suscipite insitum verbum* ; Sed quo fructu id fiet? *Quod potest salvare animas vestras*. Væ animabus earumque saluti, ubi hæ destitutæ fuerint subsidio verbi Dei, Tertiò semen fructum nullum producit, nisi super terram dispersum fuerit, *sic nec verbum, nisi in corde susceptum*, inquit Jansenius cap. 51. *nihil enim profuerit, illud vel auribus tantum suscepisse* : Et hinc est, quod Christo non sufficiebat dixisse : *Beati, qui audiunt verbum Dei*, sed protinus adjunxit : *& custodiunt illud*. Quartò semen, ut fructificet super terram, seminatur, non super tecta, aut arbores, per quod salutare quoddam ministris Evangelicis suggeritur monitum, quod scilicet illis non sit ambulandum in magnis, aut super arborum cacumina, per nimium sublimes discursus, quos ingenii ostentandi gratia explicant, sed procedendum illis esse stylo plano, facili, morali, & sphæræ capacitatis accommodato. *Non alta sapientes, sed humilibus consentientes* ; quem prædicantium errorem Gilbertus Abbas his verbis reprehendit : *Student magis alta, quam apta dicere ; facientes apud infirmas intelligentias, miraculum sui, non ipsorum salutem operantes*. Quintò, sicut terra à semetipsa, nisi seminetur, non nisi lolia, sentes, spinas, urticas, & alias similes inutiles herbas producit : *ita cor hominis, nisi semine divino seminatum fuerit*, inquit Jansenius, *noxia saltem profert, aut saltem inutilia & sterilia*. Sextò, semen non subitò, ut terræ mandatum est, germinat, & fructum profert, sed prius sub terra mori & putrefieri debet, & suo tempore fructificat : ita verbum Dei in multis cordibus ut plurimum, non subitò effectus suos producit, sed postquam ruminatum, & meditatione subactum est, admirabiles suo tempore & loco mutationes facit. Septimò, semen super terram sparsum, ad hoc ut fructificet, necessario agrum invenire debet, ligone vel aratro debitè cultivatum : *ita ut cor hominis*, inquit Jansenius, *intra se recipiat verbum Dei, ac sit ab omnibus vitiis purgatum ; cultura non parva opus est*. Octavò observandum est, quod idemmet granum, quod agricola in agro seminat, formica quoque in eodem agro absondat & occultet, & tamen solum illud, non verò hoc fructum adfert ; & ratio est, quia formica apicem, & velut cor grani rodit, ut germinare deinceps non possit ; quæ eadem causa est, cur tametsi cœleste hoc semen tantam in se efficaciam habeat, in multis tamen fructum, qui alicujus momenti sit, minimè producat, idque partim culpa prædicantium, partim verò ex auscultantium defectu, quia scilicet ambo vim & efficaciam, quam alias habiturum esset, fructificandi eidem auferunt, dum scilicet prædicatores illud annuntiant propter certos humanos respectus applausus vani, vel interesse aut lucri, vel dum adjutores illo abutuntur, sive ex sola curiositate illud auscultando, sive auscultatum censuris suis taxando aut contemerando. Nono, inter verbum Dei & semen, hæc quoque notari potest differentia : quia semen, priusquam fructificet, in terra quoad formam marcescit & perditur, licèt totam suam substantiam in germen influat : unde Salvator noster ait : *Nisi granum frumenti cadens in terram, mortuum fuerit, ipsum solum manet*, non tamen idem fit in generatione spirituali, quam semen hoc cœleste producit. Unde S. Petrus ait : *Renati non ex semine corruptibili, sed incorruptibili per verbum Dei vivi, permanentis in æternum*. Et ideo quoque S. Hilarius ministros Evangelicos hoc epitheto decoravit : *Æternitatis satores, immortalitatem omnibus corporibus, quibus eorum sermo aspersus fuerit, conferentes*.

Ro. 12. v. 16. Serm. 17. in Cant.

Luc. 11. 28.

Joan. 12. v. 24.

1. Pet. 1. v. 23.

In ca. 4 Matt.

Versus 13.

Qui autem secus viam, hi sunt, qui audiunt ; deinde venit diabolus, & tollit verbum de corde eorum, ne credentes salvi fiant.

1. Enimvero si sane Salvatoris expositionem præsentibus bacchanaliorum diebus vanis applicare volumus, dicere possumus, per illos, quibus volucres rapaces pretiosum hoc semen de cordis agro abstulerunt, eos intelligi, qui hisce diebus prorsus dissolutè vivunt, qui plateas & fora frequentant, choreis aut lascivis comœdiis assistunt, ubi perditur spiritus ille, illa devotio & mentis recollectio, bona denique illa proposita evanescunt, quæ sibi antea, verbum Dei auscultando, fecerant : *Ducam eum in solitudinem, & ibi loquar ad cor ejus*. Ose. 2. v. 14.

2. Ex quo dæmon in volucre vorace & prædatrice, verbum autem Dei in semine figuratur ; hinc dæmon eadem cum industria, verbo Dei ab animabus nostris deprædando, insidiatur, quo volucres rapaces seminibus in terram jactis insidiari solent, & ideo mox ut dæmon cœleste hoc semen ab anima aliqua conceptum esse videt, idipsum eidem eripere omni conatu nititur, idque pluribus adimplet. Advertendum est igitur, quod Salvator dicat : *Tollit verbum de corde eorum*, non de *auribus*, sed de *corde*, quia postquam illud ab homine devotè est auscultatum, omni studio impedire satagit, ne illud ruminetur. Christus electos suos ovium nomine appellat, eosque verbum suum diligenter auscultare dicit : *Oves meæ vocem meam audiunt & ego vitam æternam do eis* ; quæ profectò comparatio non caret mysterio, siquidem animalia ista hoc sibi proprium habent, quod pabulum semel ingestum iterato ruminent. De sanctissima Virgine pariter scribitur ; *Conservabat omnia verba hæc conferens in corde suo*. Præterea Salvator noster eodem in loco subjungit : *Tollit verbum de corde eorum, ne credentes salvi fiant*. Dæmon enim ad hoc connitur, ut verbo Dei omnem fidem & credulitatem auferat, quod efficit, vel nobis ingerendo contemptum personæ illius, quæ illud annuntiat, vel etiam efficiendo, ut veritati illius non credatur, eo quod promissionum vel comminationum, quæ in illo exprimuntur, effectus non subito conspiciantur, vel denique ne homo consideret Deum esse, qui in ministris suis verè loquitur : *Qui vos audit, me audit*. Nam ut Lucas Burgensis ait : *Metus diaboli, ne, si diutius sinatur verbum Dei duro corde superjacere, tandem suo pondere perfringat duritiam, illoque intra cor susceptо, salvi fiant ad pœnitentiam*. Ioan. 10. v. 27. Luc 2. 19. Luc. 10. v. 16.

3. Multi quidem, ut quotidiana probat experientia, aures suas verbo Dei, porrigunt, ac vero dum nos dormimus, verbum Dei exequi negligimus, inimicus superveniens zizania superseminat, ne semen receptum fructum edat : memoriam, intellectum, & cor hominis, affectibus & curis temporalibus distorquet, seu etiam hominem lascivis & prophanis comœdiis, curiosorum vel obscænorum librorum electione divertit, ut hac ratione cœleste illud semen in nobis suffocetur.

Versus 14.

Nam qui supra petram, qui cum audierint, cum gaudio suscipiunt verbum, & hi radices non habent, quia ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt.

1. Sanctus Bonaventura hosce una ex parte laude dignos esse dicit, quia verbum Dei cum aviditate auscultant : *Cum audierint, cum gaudio suscipiunt verbum*, suntque de numero eorum, de quibus Scriptura dicit : *Susceperunt verbum cum omni auditione, quotidie scrutantes scripturas : sed tamen in hoc sunt reprehensibiles*, inquit, *quia non fovent auditum*, & ideo non mittit radices, *in anima, radices non habent, id est, firmitatem*. In Luc.

2. Glossa prædictis verbis aliam adhibet expositionem, dum ait ; *Multi audientes disputationem contra avaritiam, vel superbiam, dicunt contemptores sæculi, & castos homines esse beatos, sed ubi species concupiscibiles eorum obtutibus præsentantur, mox recedit ab eis, quidquid recte cogitaverant*. Multi quidem inveniuntur, quia quoadusque verbum Dei in Ecclesia auscultant, in quo præcipitem & dissolutum mundi & Bacchanaliorum torrentem fugere monentur, veritatem auditam sibi omnino persuasam esse fatentur : at vero dum vix Ecclesia egressi in sodales suos pristinos incidunt, qui illos ad illicita objecta invitant, à bonis suis propositis subito iterum dimoventur. Habemus causam *in terminis*, ut dici solet in persona Herodis Ascalonitæ, qui sanctum Joannem Baptistam *libenter audiebat, imò audito eo multa faciebat : sed radices non habuit, ad tempus credidit, & in tempore tentationis recessit* ; siquidem caput ejus à busto amputari fecit ; porro tempus tentationis in eo consistebat, quod etiam audito Joanne, Herodiadem Marc. 6. v. 20.

adulteram nihilominus penes se retinebat, ejusque filiæ saltibus, choreis, & tripudiis, nec non conviviis sumptuosis sese oblectari pergebat. *Fecit cœnam magnam*; hæc namque sunt ferè præcipua magis motiva, quibus inimicus infernalis ad seminis hujus fructum nobis eripiendum uti communiter solet: *Vinum & mulieres apostatare faciunt sapientes*. Eccl.19.2.

3. Observandum quoque est, quod multi inveniantur, qui eadem cum facilitate, qua bona faciunt, vicissim ad mala facienda seducantur, quia firmitate & habituali in virtutibus persistentia carent; *ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt*, qui nimirum ejusdem sunt indolis, cujusmodi à Psalmista illis verbis indicatur: *Cum sancto sanctus eris, cum viro innocente innocens eris, & cum perverso perverteris*. Multi sunt, qui hisce diebus ad malum id tantum propendent, in quantum torrentem aliorum hominum vident, idem perpetrantium, quibus tamen, si se occasio bene faciendi, aut boni exempli offerat, eandem quoque non negligunt. S. Carolus occasione illarum devotionum, quas, pro hoc tempore Carnisprivii, in urbem Mediolanensem introduxerat, dicere solebat, exemplum bonorum efficax semper esse, ad invitandos & promovendos ad minus illos, qui totaliter mali non sunt, qui proinde bonos, in sanctis occupationibus positos, videntes, vel ad idem faciendum exstimulabuntur: vel saltem de eo, quod utile bonorum exemplum in actionibus publicis non sequantur, in semetipsos erubescent. Ps.17.26.

In tempore tentationis recedunt.

4. Enimvero hoc tempus tentationis dici potest, longè spiritualius in hisce lubricis & dissolutis diebus, quam in aliis, qui per totum annum decurruntur, inveniri quia tametsi verum sit, quod *tentatio sit vita hominis super terram*, nihilominus magnus ille Dei servus Joannes Baptista de Fulginio, qui suo sæculo Bacchanalia in patria sua in quandam veluti septimanam sanctam transmutavit. Bacchanalia, dæmonis vindemiam appellare solebat. Hisce igitur diebus, plus quam alias inquam adimpletur textus ille Apocalypticus: *Descendit diabolus ad vos, habens iram magnam, sciens, quoniam modicum tempus habet*. Ipse enim nunc totum infernum adversum fideles relaxare videtur, ut illos in illorum perniciem procurrendam adigat, sciens quoniam ad id faciendum modicum tempus reliquum habeat, eo quod paucos post dies superventura sit Quadragesima, solemne ei bellum indicens: *Ecce nunc acceptibile, ecce nunc dies salutis*. Dicite sodes, quonam præcipuè tempore populus Dei in horrendum illud idololatriæ scelus prolapsus est, dæmonem in lascivo quodam vitulo, loco Dei sui, adorando: *Quoniam omnes Dii gentium dæmonia?* tunc nimirum, quando Bacchanalium more vivere cœperunt: *Sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere*, id est, choreis, saltibus, tripudiis, epulis, aliisque similibus inhonestatibus dediti esse. Porrò quibus mediis dæmon efficere possit, ut cœlestis agricolæ semen pretiosum nullas in nobis radices agat, sed zizania potius radicentur, quæ ipse seminavit, Chrysostomus his verbis demonstrat: *Si Cytharœdus vel saltator nos vocaverit, omnes quidem currunt cum studio & gratiam ei de vocatione sciunt, & diei integri dimidiam partem consumunt, illi soli attendentes; Deo verò per Prophetas, & Apostolos loquente oscitamus, scalpimus, & multus æstus videtur esse.* Iob 7.vlt. Apo.11.v.12. Ps.95.v.5. Ex.32.v.6. Cit.ab Hug. Card. in c.9. Joan.

Versus 15.

Quod autem in spinas cecidit, hi sunt, qui audiunt, & à sollicitudinibus & divitiis, & voluptatibus vitæ euntes suffocantur, & non referunt fructum.

In Luc. 1. Theophylactus observat, Evangelistam non dicere, quòd à divinis suffocati fuerint, sed à sollicitudinibus & anxietatibus, illarum occasione exorientibus: *Non dicit, quod præ divitiis suffocentur, sed præ curis divitiarum & sollicitudines earum*. Etenim experientia teste liquet, quod si quis spinas in aperta manu teneat, nihil ab earum punctoris patiatur; at verò si eas intra contractum pugnum stringere velit, læsiones & puncturas non evadet; eodem quoque modo, divitiæ in manu liberali & aperta nocivæ non sunt, sed solùm in manu contracta in pugnũ & avara.

2. Enimverò quonam fine multos in mundo divites esse voluerit, Salvianus enucleatè satis exponit, dum ait: *Ut Dei opes, quas habent in sæculo temporarias, benè utendo faciant sempiternas, si agnoscentes munera Dei, dupliti bono gaudeant, cum, qui sunt divites in hoc sæculo, esse quoque divites mereantur in cœlo*. Spinæ vestes nostras in tantum lacerant, nosque pungunt, in quantum illis justo vicinius approximamus; ita quoque nimia cordis nostri ad illas adhæsio, atque conjunctio, sola est quæ nos damnat & condemnat. S. Ambrosius illum S. Pauli textum examinans: *Qui volunt divites fieri incidunt in laqueum diaboli, & desideria multa & inutilia, & nociva, quæ mergunt hominem in interitum*: ita scribit; *Laqueus in auro, viscus in argento, nexus in prædio, clavus in amore*, id quod perfectè cum eo concordat, quod etiam S. Bonaventura advertit dum ait: *Creatura non ob aliud periculosa amatori, nisi quia præponitur Creatori*. Li.1.ad Ecc. 1.Tim.6.v.9. Lib.6.de bono mor c.5. Ser 2.in Do.2 post Epiph.

3. Sanctus Gregorius in Homilia hodie ad Matutinum lecta, ait: *Quis mihi unquam crederet, si spinas divitias interpretari voluissem, maximè cum illæ pungant, istæ delectent: & tamen spinæ sunt, quæ cogitationum suarum punctionibus mentem lacerant & cum usque ad peccatum pertrahunt, quasi inflicto vulnere cruentant*. Chrysostomus avari anxietatem ponderans, cor ejus non spinis transfixum, sed à tineis corrosum esse, dixit: *Si intueri volueris animam hominis aurum amantis, invenies eamut vestimentum à decem millibus vermium corrosam, ita eam perforatam undique à sollicitudinibus*. S. Ambrosius divitis illius inquietudini intimè compatitur, qui nullam poterat captare requiem, eò quod ubinam messem suam sub tecto reponeret, ignoraret: *Quis talem non misereatur? angustatur abundantia, constringitur & coarctatur ex opulentia, ager ei non tam redditus largiores, quam gemitus attulit graviores: terra ei non fructuum copiam, sed curarum molestiam germinavit*. Tom.47. In Matth. Serm.21. Ep.2.

4. Spinæ nostras ad se vestes attrahunt, easdemque, nisi illis cedamus, omnino lacerant: divites avari per contractus suos illicitos, per usuras, per lites injustas, aliosque mille modos & inventiones, alienas sibi attrahunt facultates, neque alio modo locupletantur, nisi spoliando alios: in cujus figuram de Samsone scribitur, quod cum illam triginta vestium sponsionem fecisset, totidem Philistæos in una strage cæciderit eosque spoliarit: non quod unde vestes illas solveret, non haberet, sed ut nobis per hoc insinuaret, quod mundus neminem locupletare possit, quin alium rebus & facultate sua exuat, siquidem hæreditas aliqua ad hunc per illius mortem devolvitur. Jud.14.v.19.

5. Sub spinis multa latitant animalia venenosa, & ideo Didacus Stella ait: *Sicut spineta suapte natura latibula omnium reptilium, venenatorumque omnium animalium confugium sunt; ita divitiæ vitiorum sunt receptaculum & sedes*. Unde S. Paulinus de avaritia ita scribit: *Quæ una omnibus armata criminibus; vel si sola nos capiat, & zabulo ad malitiam, & homini ad mortem sufficit*. Ep.2.

6. S. Bonaventura ait: *Meritò divitiæ comparantur spinis, tum quia fructum non afferunt, tum quia fructum impediunt, tum etiam, quia habentem affligunt, secundum illud; Peccatori autem dedit afflictionem, & curam superfluam, ut addat & congreget: saturitas divitis non sinit eum dormire, unde quasi super spinas jacet*. In Luc.

7. Spinæ dum nos pungunt, dolorem quoque nobis afferunt, eumque semper majorem, quando intra vulnus tenaciter persistunt: longè autem acerbiorem dolorem acceserunt, dum inde eximuntur: ita quoque de bonis terrenis dicere possumus. Unde Beda ait: *Divitiæ etsi delectare videantur, tamen possessoribus suis spinæ sunt, quia cogitationum suarum punctionibus mentem lacerant, quæ avidè quæruntur, & sollicitè servantur*. Salmeron to.7. tr.4. quoque hasce avarorum puncturas considerat, dum ait: *Spina crucians cogitatio est comparandi divitias, labor in illis augendis & cumulandis, timor in illis amittendis, dolor in eis expendendis*, Cit.à Di.Bo.

8. Spinæ utpote in semetipsis infructuosæ, non valent, ut aliæ arbores solent, ut inde fiant ligna ad laborandum, sed solum ad combustionem serviunt; verum quidem, quod per nostram industriam sæpè adhibeantur ad sepes faciendas, quibus mediantibus vineæ, horti,

horti, viridaria, prata, & agri custodiantur, ne aliquod illis à latronibus, feris, vel aliis animalibus nocumentum inferri possit: ita quoque de divitiis dicere possumus, quod ex seipsis nil aliud habeant, quàm *mergunt hominem in interitum & perditionem*, nihilominus ei, qui illas utiliter secundum Evangelicæ legis directionem erogare novit, scalæ loco inserviunt, per quam conscendere possit ad cælum. Unde S. Ambrosius de Zacchæo ita scribit: *Discant non in facultatibus crimen hærere, sed in iis, qui uti nesciunt facultatibus; nam divitiæ ut impedimenta improbis, ita bonis sunt adjumenta virtutis.*

1. Tim. 6. v. 9

In c. 19. Luc. lib. 8.

9. Verum quidem est, quòd è spineto rosæ progerminare soleant, at verò hæc cito nimis marcescunt & pereunt, spinæ verò econtra semper remanent: ita quoque tametsi avari aliqualem in divitiarum suarum possessione satisfactionem habeant, sollicitudines tamen & anxietates, quas ab illis patiuntur, longe magis abundant, cùm verissimum semper sit, quod scribit S. Augustinus: *Omnis terrena possessio supplicium est cupiditatis, ut in ipsis bonis crucietur animus, cui viluit, qui tanta largitur.*

Ser. 15. de diverf.

Et voluptatibus vitæ euntes suffocantur, & non referunt fructum.

10. S. Bonaventura ly *suffocantur*, ita declarat: *id est, vitam spiritualem perdunt*, quia nullum vitium, quod spiritum & devotionem in nobis magis evacuet, quàm carnalis voluptas. Unde de lascivis licentiosisque illis hominibus, qui diluvii tempore vivebant, Deus dicebat: *Non permanebit spiritus meus in homine, quia caro est*; omnes enim erant *edentes, & bibentes, & nuptui tradentes*: & ideo Spiritus sanctus illis dicebat: *Videns Deus, quod cuncta cogitatio cordis intenta esset ad malum omni tempore*; ubi Glossa ait: *Quia voluptates suis importunis cogitationibus, guttur mentis, ne bonum desiderium ad cor possit penetrare, quasi aditum vitalis strangulant flatus.*

Gen. 6. 3.

Ibid.

11. Chrysostomus rationem reddit, cur voluptates & delitiæ afficiunt, in spinis symbolice repræsententur: *Me mireris, si nomine spinarum delitias appellavit, acerbissimos dolores tam animæ quàm corpori inferentes*; quod quidem quoad animam extra omne dubium est, siquidem remorsibus & puncturis mortalibus conscientias transfigunt, quod corpus verò attinet, quis illud neget? cùm id ipsum experientia quotidiana demonstret: *Quemadmodum acuti vepres undecunque capiuntur & constringuntur, manus cruentant; eodem modo deliciæ pedibus, manibus, capiti, oculis, omnibus similiter membris officiunt.* Quot sunt, qui propter convivia & crapulas, hoc bacchanalium tempore fieri solitas, item propter larvas, hastiludia, comædias, aliasque lascivias & inordinationes, doloribus se & infirmitatibus incurabilibus subjicient? S. Augustinus considerat, quòd spinarum radices teneræ sint, & delicatæ, nec quidquam pungat: *Quid delicatius? quid lenius? sperares de hac lenitate truces gladios? si qui eas contrectet, non pungitur, sed quo pungeris, inde nascitur*; voluptates & delitiæ in ipso actu, quo illis fruimur, delectant, non dolent, sed subito, *quo pungeris, inde nascetur*, quoniam qui illis gaudent, ut plurimum sanitatis, vitæ, reputationis & famæ, & infallibiliter animæ perdendis periculis se exponunt. Unde S. Ambrosius de voluntatibus ita scribit: *Venenum in dentibus habet, quibus unusquisque se eviscerat luxuriosus, belluo internecat, abliguritor perimit, quantos reperunt vina, dissolvit ebrietas, distendit cruditas?*

Hom. 45. in Matth.

In Ps. 53.

Epist. 42. ad Sabin.

12. Punctura est acerbissima, qua peccatum, quod committitur, cor hominis Christiani transfigit. Unde Chrysostomus ait: *Quicunque peccaverit, quasi ericius est, plenus spinis.* Dissoluti illi juvenes apud sapientem, sese conjunxerant ad invicem, ut tempora sua rosis coronarent: *Coronemus nos rosis, antequam marcescant, nullum pratum sit, quod non pertranseat luxuria nostra*; at verò advertendum est, quod protinus per rosas, spinarum quoque experti fuerint puncturas; siquidem inter se convenerunt dicentes: *Opprimamus pauperem, justum circumveniamus*, redduntque rationem, quoniam *contrarius est operibus nostris*. Quamvis apparentia exteriori omnino oppositum fieri videatur, siquidem justi judicia habent, malorum opinionibus omnino contraria, viisque omnino diversis ambulant, ideoque eos in via larga lasciviarum & dissolutionum ipsorum, impedire non possunt; & tamen bonum justorum exemplum, virtusque & sanctitas ipsorum, malis est velut spina transversa in corde, & velut festuca in oculis: *Improperat nobis peccata legis, & diffamat in nos peccata disciplinæ nostræ* Tacita enim censura quædam & improperium malis esse videtur, innocens & exemplaris vita justorum, quia continuo cruciantur timore; ne redarguantur, aut accusentur &c.

In pf. 90.

Sap. 2. v. 8.

18. Spina quidem rosas progerminare facit, sed tales quæ è mane ad vesperam usque protinus marcescunt. Unde S. Basilius ita scribit: *Florida quidem est rosa, sed mihi tristitiam infligit; nam quotiescunque florem hunc video, peccati mei admoneor, propter quod terra, ut spinas ac tribulos proferret, condemnata est*; imo spina rosæ conjuncta non solum nobis peccatum ad memoriam reducit, verum etiam voluptatum fugacitatem. Unde S. Augustinus ait: *Infelix voluptas, infelicior cupiditas atque luxuria, per transitoriam dulcedinem præparant sempiternam amaritudinem.*

Hom. de Parad.

Serm. 55. de temp.

14. Is qui pro libidine sua, voluptatibus & delectationibus vacat, velut in lecto rosis conspersо se requiescere existimat, cùm tamen acutissimas spinas corpus suum circumvolvat. Albertus Magnus ad Juniperum, sub qua magnus ille Propheta Dei Elias se recepit, ut dormiret, alludens, ita scribit: *Per juniperum, quæ spinas habet pro foliis, & tamen projicit umbram, intelligitur pungitivi sæculi delectatio.* Paulo post somni illius, quem dictus Propheta sub hac arbore habuit, mysterium his verbis declarat: *Ille igitur dormit sub umbra juniperi, qui putat quietem & delectationem invenire in spinosis gaudiis hujus sæculi.*

Ser. in Dom. 4. quadr.

3. Reg. 19. v. 5

Versus 16.

Quod autem in bonam terram, hi sunt, qui in corde bono & optimo audientes verbum retinent, & fructum afferunt in patientia.

1. Albertus Magnus quænam vel qualis hæc fœcunda terra fuerit, sequentibus verbis declarat: *Hoc est, in cor bonum, devotione pingue, lachrimis humidum, doctrina sanctorum complutum, gratia irroratum, surculo disciplinæ fossum, per confessionem & pœnitentiam à malis stirpibus expurgatum, fimo dolorosæ recordationis peccatorum fimatum, æqualitate virtutis, meditatione sanguinis Christi ad fertilitatem redactum.*

Ibid.

2. Dion. Carthus. ly, *retinent*, ponderans, ita scribit: *Auditam prædicationem memoriter servant, juxta illud in Psal. 18. v. 11. In corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi.* Salmeron similitudinem adducit mundorum animalium, quæ cibum semel deglutitum, iterum ruminant, & dicit: *Ita illi mente revolvant, & recogitent vim & efficaciam verbi Dei.* Albertus Magnus ait: *Audientes interiori auditu, retinent memoria, affectu, & operis impletione.* Lucas Burgensis dicit, ly *retinere*, idem hic significare, quod vivas profundasque radices agere: *Ita ut nulla tentatione queat evelli, nam & hoc indicatur retinendi voce, non absque luctа & certamine, bonum illud semen asservari, carne scilicet & Diabolo agentibus, ut ex animo evellant illud, & à fructu impediant*; idque præcipue dissolutis hitce carnisprivii diebus, in quibus ad eradicanda è cordibus nostris bona & salutaria salutis promovendæ proposita, omnesque alios devotionis interiores sensus, Bacchanalia nos cum omnibus suis irritamentis infestant; dæmon quoque magis quàm alias unquam omnem inferni potestatem adversum nos suscitat & exerit.

In Luc.

3. *Fructum affert in patientia.* Paulus de Palatio à cultura seminis, quod in agro seminatur, transit ad considerandа eorum merita, qui in hac vita præsenti, inter adversitates & ærumnas illius, stabiles semper & perseverantes persistunt. *Seminare*, inquit, *est jacere semen in terra, id est, in anima, jactum cooperire, in silentio & spe est seminis fortitudo; coopertum eget pluvia cælestis auxilii, ut è terra prodeat; natus calamus flagellatur ventis, aquis, frigore, gelu, caumate: inde in aream fertur, teritur, ventilatur; intelligis jam quid sit ferre fructum in patientia.* Didacus Stella argumentum quoddam format à minori ad majus, trutinat enim specialiter labores, sudores, ipsamque temporis longitudinem, quo agricola fructum projecti seminis patienter exspectat: *Diu noctuque colendis agris invigilat, nec somno aut corpori parcit, quid tu ut cælesti frua.*

In Matt.

In Luc.

Jacob 5.v.7. *fruaris fructu facere debes? Unde Jacobus: Ecce agricola patienter exspectat fructum terræ.*

4. Hæc terra, hoc modo industriè cultivata, fructum postea reddit centuplicatum: *Aliud cecidit in terram bonam, & ortum fecit fructum centuplum.* Porro terra hæc illos præfigurat Christianos, qui hisce diebus magna cum patientia ludibria, sannas & derisiones mundi sustinent, quibus subsannantur, eo quod hoc tempore à more mundano sequestrati magis pie vivant, atque ab illis prophanis gaudiis & recreationibus abstineant, quas mundi torrens hodie consectatur. Advertendum est autem, illam terram bonam dici, tum ratione fructus, quia non producit urticas, sentes, spinas: tum quia ligone & aratro proscissa fuit, tum denique quia ab omni lolio & zizaniis fuit repurgata: Eodem quoque modo illæ animæ, quæ omnibus se voluptatibus & delitiis, quæ per spinas denotantur, sponte privant, suaque corda per ligonem seu aratrum mortificationis ab omni inordinato appetitu expurgant, hæ, inquam, sunt, quæ ingentem bonorum sanctorumque operum fructum referunt, quæque Deo, quibus hoc tempore à majori fidelium numero totaliter deseritur, gratissimæ acceptissimæque existunt.

5. Porro differentia quæ est inter illos, qui seminant zizania, quæ ignis pabulum existunt, & inter alios, qui frumentum seminant, quod in cæli granario accipitur & custoditur, ab Apostolo hisce verbis nobis insinuatur: *Nolite errare, Deus non irridetur, ecce enim,* Gala.6.v.7.8 *quæ seminaverit homo, hæc & metet*; quibus verbis declarat nobis, quænam futura sit messis quæ ab illis colligetur, qui Bacchanaliorum amatores existunt, quæque & quam amplæ futuræ sint eorum segetes & manipuli, qui ab illis percipientur, qui hisce temporibus magis quàm unquam in Christi sequela patientes & Ibidem. perseverantes permanebunt *Quoniam qui seminat in carne sua, de carne & metet corruptionem; qui autem seminat in spiritu, de spiritu metet vitam æternam,* ac proinde pergit Apostolus, nos ad habendam patientiam & perseverantiam consectandam fideliter exhor- Ibid.v.9. tari, dum ait: *Bonum autem facientes non deficiamus, tempore enim suo metemus non deficientes.* Præterea semen non subito postquam seminatum est, fructum profert, sed suo tantum tempore; primo enim subtus terram reconditur; ibidemque marcescit, omnibusque aeris injuriis expositum manet. Idem pariter accidit illis, qui hisce diebus patientiam habent, occupando sese assidue in exercitiis devotionis, modo nihil quidem aliud videtur, quàm assiduus ille à mundi præsentibus vanitatibus solitarius recessus, illa quadraginta horarum frequentata oratio, illæ ad septem urbis Ecclesias institutæ peregrinationes, illa à recreationibus mundanis etiam licitis & honestis constans sequestratio, nihil, inquam, nunc videtur amplius; at verò suo tempore Deus dabit, ut omnium illorum in nobis experiamur meritum & fructum, quando scilicet vires nobis dabit, quibus inimici tentationibus resistere valeamus, quando item donum concedet perseverantiæ, vel etiam nos faciet hoc vel illud evadere periculum, sive mortis, sive alterius cujuslibet gravis infortunii, in quod alias utique lapsuri fuissemus. In vita magni illius servi Dei, Joan- Lib 1.c.9. nis Baptistæ de Fulginio legitur, quòd cum per quinquaginta annos majorem partem moribundorum illius civitatis in puncto mortis confortasset, observavit frequenter & fere ut plurimum, quòd qui in feria quinta, ante Dominicam Quinquagesimæ communicaverant, omnes ex hac vita cum magna spe salutis suæ emigrarint.

6. Etenim fructus ille, qui ab anima, quæ hisce diebus semen hoc cæleste in se perire non permittit, producitur, adeo est gratus & acceptus, ut Apostolus ad Romanos scribens illum sacrificii merito compararit; dicit enim: *Obsecro vos, ut exhibeatis corpora vestra hostiam viventem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium vestrum*, quod autem idipsum hisce diebus, per devotiores animas, torrentem mundi in consectandis vanitatibus modernis non sequentes, adimpleri Apostolus dicere voluerit, ex eo colligi videtur, quia immediate post dicit: *Et nolite conformari huic sæculo*, ubi Lyranus ait: *Id est, delectabilibus hujus mundi*: & Hugo Cardinalis adjungit: *Quia mundus, caro, dæmonia, diversa movent prælia.*

Tit. ad Rom. v. 2. Ibid.

7. Quantopere verò sacrificium istud Deo gratum sit, ex uniuscujusque verbi, in prædicta sententia Apostolica contenti, pondere deducere licet, dicit enim in primis: *Ut exhibeatis;* ubi interlinearis ait: *Licet caro repugnet.* Gloss.interl. Dicit postea: *Corpora vestra;* at verò ut Glossa ait: *Homoin quantum mundo moritur, ut Deo vivat, sacrificium est, corpus enim nostrum cum temperantia castigamus, si hoc propter Deum facimus, sacrificium est.* Addit deinde: *Hostiam*, corpus autem nostrum, ut Glossa interlinearis inquit, tum velut hostiam exhibemus, dum id facimus *in mortificatione carnalium desideriorum*, subdit: *Viventem*, id quod hisce diebus facimus, dum carnem nostram cum vivaci, seu vivo illius dolore & sensu mortificamus, Sequitur *sanctam*, id est, Glossa interlinearis exponit: *In bonis firmam, Hæc est voluntas* 1. Thess.4.v.3 *Dei, sanctificatio vestra.* Et quidem quomodo ex carne nostra hostiam sanctam efficere possimus, idem Apostolus nos in alio quodam loco optime docet, dicens: *Ut abstineatis à fornicatione, non enim vocavit nos Deus in immunditiam.* Dicitur insuper: *Deo placentem*, id quod nullo tempore commodius quàm hisce diebus vanis & lascivis fit, nunquam enim gratius Deo obsequium, per abstinentiam à vanitatibus præstare possumus, quàm hoc tempore, quo etiam major pars timoratorum hominum, licitum sibi esse putat, nonnihil relaxari, & animum in hilaritatibus recreare. Concludit denique. *Rationabile obsequium vestrum*; id quod hoc tempore vel maxime fieri potest, nullo enim tempore nos ejus gratiis digniores & capaciores facere possumus, per assiduitatem in divino servitio, quàm nunc, dum Deus à majori hominum parte, servitio suo destituitur; ad eum fere modum, quo proceres aulici & ephebi, tunc vel maxime & Regis benevolentiam & favorem sibi conciliant, quando eo tempore illius servitiis & obsequiis diligentissime vacant, eique indissolubiliter adhærent, quo ab aliis acriter & petulanter contemnitur & deseritur. Sic enim David Berzelai Galaaditi regiam suam benevolentiam familiarissime obtulit, dicens: *Veni mecum, ut requiescas mecum in Jerusalem*; imo re- 2.Reg.19.33. giam suam mensam, alioque ingentes regios favores generose eidem obtulit, quia eidem Davidi tunc præcipue regia fercula & alimoniam, aliaque subsidia obtulit, quando persecutionibus infestabatur: *Ipse præbuit alimenta Regi, dum moraretur in castris, traduxit Regem Jordanem, paratus etiam ultra fluvium prosequi eum.* Maxima autem persecutio, quæ contra Christum & ejus legem instituitur, est illa, quam hoc tempore per tot lascivias, dissolutiones, aliasque turpitudines, Christiano homine indignas patitur.

DOMINICA QUINQUAGESIMÆ.

Evangelium ex Lucæ cap. 18.

v.31. *Assumpsit Jesus duodecim, & ait illis: Ecce ascendimus Jerosolymam, & consummabuntur omnia, quæ scripta sunt per Prophetas de filio hominis. 32. Tradetur enim gentibus, & illudetur, & flagellabitur, & conspuetur. 33. Et postquam flagellaverint, occident eum, & tertia die resurget. 34. Et ipsi nihil horum intellexerunt, & erat verbum istud absconditum ab eis, & non intelligebant, quæ dicebantur. 35. Factum est autem, cùm appropinquaret Jericho, cæcus quidam sedebat secus viam, mendicans. 36. Et cùm audiret turbam prætereuntem, interrogabat quid hoc esset. 37. Dixerunt autem ei; quòd Jesus Nazarenus transiret. 38. Et clamavit dicent: Jesu fili David miserere mei. 39. Et qui præibant, increpabant eum ut taceret, ipse verò multo magis clamabat: Fili David miserere mei. 40. Stans autem Jesus, jussit illum duci ad se, & cùm appropinquasset, interrogavit illum dicens. 41. Quid tibi vis faciam? At ille dixit: Domine ut videam. 42. Et Jesus dixit illi: respice, fides tua te salvum fecit. 43. Et confestim vidit, & sequebatur illum magnificans Deum; & omnis plebs, ut vidit, dedit laudem Deo.*

Versus 31.

Assumpsit Jesus duodecim, & ait illis: Ecce ascendimus Jerosolymam, & consummabuntur omnia, quæ scripta sunt per Prophetas de filio hominis.

1. REdemptor noster Apostolos ex passione & morte sua perturbandos esse prævidens: *Prædicit & passionis pœnam, & resurrectionis gloriam*, inquit Glossa, *ut cum morientem cernerent, resurrectionem non dubitarent*, Author imperfecti addit: *Ut ab exitu cognoscatur præsentia ejus, ex præsentia autem ejus divinitas cognoscatur*, S. Cyrillus dicit, Apostolos ex hac prædicatione mortis suæ anticipata intelligere perspicue potuisse, quod eandem se propria voluntate offerret & præsentaret: *Ne dicerent, qualiter in manus hostium incidit, qui nos promittebat salvare; unde seriatim ordinem passionis narrat.* Idem quoque Theophylactus scribit, simul tamen aliud quoddam hujus prædictionis addendo motivum: *Ut deceat eos breviter ferre, quæ eventura, utpote qui ante audiverint.*

Hom. 36.

Lib. in Glos.

Ecce ascendimus.

Luc.

2. *Qui passionem suam*, inquit Albertus Magnus, *ascensionem esse reputavit*, id quod pariter S. Mater Ecclesia confirmare videtur, nam in vigilia ascensionis utitur Evangelio desumpto ex novissimo sermone, in ultima cœna ad discipulos à Christo habito, quem S. Joan. in Evangelio suo cap. 17. v. 1. recenset, in quo filius, ad patrem suum conversus, dicit: *Pater clarifica filium tuum*, ex quibus verbis deducitur, quòd suspensionem suam in patibulum crucis, exaltationem, illustrationem & clarificationem suam appellet; ac proinde S. Leo de Christo, ad Calvariæ montem egrediente, tractans, ita scribit: *Eunte itaque ad locum clarificationis suæ Domino*. Similites Juda traditore è cœnaculo egrediente: *Nunc clarificatus est filius hominis, & Deus clarificatus est in eo*; ubi S. Bernardus ait: *Gaudet & tripudiat, exultat & lætatur, & ait: Nunc clarificatus est filius hominis.*

Serm. 10. de Passion.

Joan. 13. v. 31

Serm. 4. in cant.

Consummabuntur omnia, &c.

In Luc.

3. S. Bonaventura ait: *In quo apparet mira profunditas mysterii passionis Dominicæ, proco, quod in ipso est consummatio totius revelationis prophetiæ.*

4. Porro causa, cur Ecclesia à Spiritu sancto directa nobis hoc Evangelium proponat, mundanis gaudiis, quæ hodie in summo gradu vigent, hæc forsitan esse potest, ut nos ab iisdem refrænet & coerceat; nam ut S. Leo bene advertit: *Cum caro concupiscit adversus spiritum, & spiritus adversus carnem præsidio crucis Christi mens rationalis instruitur, nec cupiditatibus noxiis illecta consentit* in Regum libris legitur, quòd, dum tres illi Reges civitatem arcta obsidione cingerent, atque ad eas angustias redegissent, ut ad sui deditionem sese propediem resolvere cogeretur, Rex Moab operæ pretium se facturum arbitrabatur, si proprium filium in mœnibus civitatis, in conspectu omnium dilaniaret: *Arripiensque filium suum primogenitum, qui regnaturus erat pro eo, obtulit holocaustum super murum, & facta est indignatio magna in Israel, statimque recesserunt ab eo.* Tres validi exercitus, scilicet mundi, carnis, & dæmonis, animam nostram hisce diebus gravi & periculosa obsidione cingunt, ut eam devastent & evertant; cui proinde æterna providentia compatiens, ut hostes illos ab ea recedere cogat, corpus unigeniti filii sui in cruce crudeliter in peccatorum & pessimarum voluptatum nostrarum expiationem, suspensum publice proponit, quia ut Origenes scribit: *Certum est, quod, ubi mors Christi animo circumfertur, non potest regnare peccatum; est enim tanta vis crucis Christi, ut si illa ante oculos ponatur, nulla concupiscentia, nulla libido, nullus furor, sed continuo ad ejus præsentiam, totus ille peccati & carnis fugatur exercitus.*

Ser. 9. de quadrag.

4. Reg 3. v. 27

In c. 6. ad Rom.

Versus 32. 33.

Tradetur enim gentibus, & illudetur &c.

1. Lucas Burgensis ex hisce, à Salvatore nostro prædictis cunctis tormentis suis, hanc elicit doctrinam: *Dat intelligendum Apostolis, nihil hic fortuitum fieri, sed omnia certa & præordinata esse à Deo*, moxque utilitates refert ex hac anticipata revelatione provenientes. *Quod quidem vincendæ tentationi, consolidandisque mœstis animis, optimum fuit remedium.* E quibus verbis, pro præsenti proposito, sequentibus duntaxat utamur, quibus dicitur, quòd crux Christi, vel Christus crucifixus sit *vincendæ tentationi optimum remedium*; id enim verum esse experiemur utique, si patibulum & passionem Redemptoris nostri devote, ut decet, speculemur; Certum etenim est, quod clavi crucis soli Christum in cruce non suspenderint, nec sola flagella illum unquam adeo crudeliter dilaniare potuerint, nisi simul cum ipsis nostra fuissent conjuncta peccata: *Propter scelus populi mei percussi eum.* Undetritum illud axioma S. Pauli: *Rursum crucifigentes sibimetipsis filium Dei*, quibus verbis de peccatoribus loquitur. Cùm igitur peccatores, imo fere totus mundus filium Dei hoc tempore, majori cum acerbitate peccatis suis crucifigitur, quàm quovis alio totius anni tempore, ideo ut maledictus hic lascivorum hominum torrens quoad possibile est fieri, retrorsum agatur, *vincendæ tentationis optimum remedium* est passio acerbissima, & ignominiosissima mors Christi. Unde S. Bernardus ait: *Deus meus pendet in patibulo, & ego voluptati operam dabo?* Enimvero quisquis Christiani nomine se compellari gaudet, per viam Christi quoque & ipse ambulare debet: *Qui dicit se in ipso manere, debet sicut ille ambulavit, & ipse ambulare*; at verò, ut optime S. Gregorius advertit: *Diverso itinere ambulat, si gaudia delectationesque appetit, cui dux suus viam amaritudinis ostendit.* Et ideo S. Bonaventura in sermone quodam super præsentem Dominicam, omnes Christianos hisce verbis hortatur & monet: *Non filium Dei rursus flagellemus per delectationem peccati, quia mitigandus est ejus dolor, non amplius innovandus.*

Isa 53. v. 8.

Hebr. 6. v. 6

In formula vitæ honestæ.

1. Joan. 2. v. 6

Hom 2. in Evang.

Serm. 1. in Quinq.

Versus 34.

Et ipsi nihil horum intellexerunt, & erat verbum istud absconditum ab eis, & non intelligebant, quæ dicebantur.

1. Lyranus hanc intelligendi incapacitatem, imperfectioni ipsorum attribuit, eo quòd nondum receperant Spiritum sanctum, de quo dixit: *Ille vos docebit omnia*, præterquam quod, ex quo Christus cum ipsis parabolice loqui solitus erat, ideo nesciebant, num forte tunc etiam eodem loquendi stylo uteretur. Id quod etiam Albertus Magnus notavit, dicens: *Adhuc autem & carnales erant, & Sacramenta Dei ignoraverunt.*

Joan. 14. 26.

2. S. Bonaventura ideo Apostolos prædictionem Christi non intellexisse existimat, quia eventum illius ipsi nequaquam, ut accideret, permittere volebant: *Cum enim Christum carnaliter diligerent, displicebat eis, quod debebat pro nobis mori*; Et quidem S. Petrus hanc displicentiam satis ostendit, quando se morti Christi opposuit, dicens: *Absit à te Domine, non erit tibi hoc*; adducitque pulchrum quoddam venerab. Bedæ testimonium, cujus hæc sunt ipsissima verba: *Discipuli, sermonem Dominicæ passionis toties replicatum ideo intelligere non valent, quia quem maxime vivere desiderant, ejus mortem audire non possunt; & quem non solum hominem innocentem, sed verum Deum sciunt, mori posse non putant; & quoties dicit aliquid de sua passione, hoc allegorice dictum putant: ex quo apparet cæcitas cordis humani, quæ mysteria redemptionis suæ non intelligit, nisi Deus tanquam cæco lumen ostendat suæ lucis, & reddat contuitum veritatis, ideo recte sequitur miraculum de illuminatione cæci, in quo intelligitur illuminatio generis humani.*

Ibid.

Matt. 16. v. 22.

3. Idem Seraphicus Doctor dicit, quod Apostoli in hac sua ignorantia *gerunt figuram ignorantium Prælatorum, qui ignorant documentum scripturarum.*

S. Bonav.

3. Lyranus moralitatem quandam tangit, quæ præsenti tempori, in quo hoc legitur Evangelium, adaptari haud incongrue potest; Dicit igitur: *Per hoc significatur, quòd homines carnales aspera nolunt audire, sed ad delectabilia sunt intenti.*

Versus

Versus 35.

Factum est autem cùm appropinquaret Jericho, cæcus quidam sedebat secus viam mendicans.

Factum est autem cùm appropinquaret Jericho.

1. Hic Christi & cæci concursus non sine divinæ sapientiæ directione accidit: *Ne incessus Domini esset otiosus*, inquit Jansenius, *sed ubique etiam in via beneficentiæ ei occasio tribueretur, suoque exemplo doceret, ut in omnibus & semper simus proficui, & nunquam ignavi.* Ca. 105 conc.

2. Advertendum est autem, Dominum nullam in Jericho moram traxisse, sed trans civitatem illam Jerosolymam contendisse. Unde Origenes moralem hanc elicit doctrinam, dicens: *Per Jericho intelligitur mundus; mundum & mundana omnia contemnentes, Christo duce, ascendunt in Jerusalem cælestem.* In Matt.

3. Hugo Cardinalis in sensu allegorico ita scribit: *Jesus autem venit Jericho, quando Christus factus est homo, & tunc cæcus illuminatus est, quia genus humanum fidei agnitionem recepit.*

4. Observandum quoque hoc loco est, quòd Christus Iericho approximans, (civitati nimirum, quæ mundi figura erat, quæque ipsomet suo nomine defectum præ se ferebat) ut cæco illi subveniret, docere nos voluerit, *Prælatum descendere usque ad defectus, & miserias sustinendas pro salute infirmorum.*

Cæcus quidam.

5. S. Marcus nomen cæci hujus specificat; *Filius Timæi Bartimæi cæcus.* S Augustinus illum quondam bonorum fortunæ prosperitate affatim cumulatum fuisse existimat. *Ex aliqua magna felicitate dejectus, notissimæ & famosissimæ miseriæ fuit.* Mar. 10. v. 46.

6. Idem Augustinus in textu S. Matthæi Evangelistę fundatus, se credidisse ostendit, duos fuisse cæcos in Jericho illuminatos, tametsi tam S. Lucas quàm S. Marcus unius duntaxat mentionem faciant. *Hinc est ergo quòd ipsum solum voluit commemorare Marcus, cujus illuminatio tam claram famam huic miraculo comparavit, quàm erat illius nota calamitas.* Ex eo tamen, quod Hugo Cardinalis hac de re scribit, satis clare duci posse videtur, unum horum cæcorum in Civitatis Jericho ingressu, duos verò in egressu ejusdem illuminatos fuisse; ita enim scribit: *Hoc autem notabile est, quod Dominus in introitu Jericho, unum solum sanavit, in exitu verò duos; quia plures post ascensionem & egressum à mundo sanavit, quàm ante.* Lib. 2. de consen. evangelist. c. 63.

7. S. Bonaventura in hoc afflicto cæco, miserabilem quandam mendicitatem agnoscit: *Simul indigebat pane & lute, quæ omnibus communiter se offert;* notatque in eodem cæco denotatum fuisse genus humanum, quod *cæcum erat per carentiam lucis sapientiæ, & mendicans per defectum gratiæ & justitiæ;* de quo etiam nos libere dicere posse asserit: *Nescis, quia tu es miser & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus; excæcatum est autem genus humanum per cupiditatem temporalium.* Glossa verò modum declarat, quo genus humanum illuminatum fuit, quæ tamen cæcitatem ejus alteri defectui adscripsit: *A superna charitate exclusum, damnationis suæ patitur tenebras; dum ergo verbum Dei infirmitatem nostræ carnis suscepit, homo ad cognoscendum redit.* In Luc: Ord. Ibid.

8. Albertus Magnus varia cæcitatum genera ex diversis indispositionibus provenientia distinguit, quarum una apte convenit cæcitati, quæ in hominibus mundanis hisce diebus cernitur: *A causa interiori, quando humor aliquis à corpore vaporat ad caput, vel à capite distillat in oculum, & rubens, & sanguine malo infectus efficitur oculus, & amittit visum.* Hanc autem cæcitatem illis præcipue applicat, qui se voluptatibus carnis totaliter mancipant: *Significant quos peccata carnis & sanguis excæcant in corde, ne recta & vera considerare possint;* adducitque illud ex Danielis cap. 23. exemplum, de duobus illis senioribus lascivis, qui ab honestissimæ Susannæ pulchritudine fuerunt excæcati: *Species decepit te, & concupiscentia subvertit cor tuum; perverterunt sensum suum, & declinaverunt oculos suos, ut non viderent cælum, neque recordarentur judiciorum istorum.* Ibid.

Sedebat.

9. Glossa ait: *Cæcus sedet juxta viam, cum incipit credere in ipsum qui dicit: Ego sum via, veritas & vita.*

10. Albertus Magnus ait: *In tenebris licet fuerit, tamen sedens, & à peccato quiescens non impingit;* quasi diceret eò ipso quo cæcus hic sedebat, non erat tot lapsuum periculis subjectus, sicut fuisset, si cæcus existens ambulasset, sic enim ad quemlibet gressum impingere poterat. *Significat eos, qui ulterius peccatis non indulgent, & in tristitia sunt suarum tenebrarum;* qui cum sancto Tobia lamentari possunt, dicentes: *Quale gaudium est mihi, qui in tenebris sedeo, & lumen cæli non video;* ac proinde idem sacer Doctor subdit, eundem Tobiam dignum reputatum fuisse, qui à Raphaele Archangelo consolationem acciperet. Ibid. Tob. 5. v. 12.

Secus viam mendicans.

11. Enimvero optimum signum est, quando is, qui à via recta deviavit, juxta eam vicinus consistit, ut se in eandem denuo recipere possit. Unde idem Albertus Magnus ait: *Quod secus viam non longe, sedit, quia lumini & præceptis Dei appropinquavit, quasi diceret illud Job 38. v. 24. Indica mihi, per quam viam spargitur lux.* Ibid.

12. Jansenius in hoc cæco peccatorem, homine & natura Dei destitutum, intelligendum esse dicit, docetque simul modum, quo illuminari possit: *Hic si visum est recepturus, in primis quidem necessum est, ut juxta viam sedeat mendicans, hoc est, ut cæcitatem cordis sui & inopiam agnoscens, alienam opem imploret:* Ratio est, quia nemo potest à peccato resurgere, nisi Deum invocet, ut manum ei præbeat auxiliatricem: *Ex te perditio tua tantummodo in me auxilium tuum,* opus quoque est, ut mendicitatem & inopiam nostram agnoscamus, quia divina beneficentia *esurientes implet bonis, et divites dimittit inanes.* Post hanc verò agnitionem *ita fiet, ut Jesus incipiat transire juxta eum; transit autem quandocunque nomen ipsius & doctrina palam prædicatione, & internis suis inspirationibus cor hominis visitat; id cum fit, peccator sanitatis avidus, ubi sentit adesse Jesum, non debet sinere elabi præsentem occasionem, sed constanti clamore fatigare ejus aures, nec desistere, etiamsi turba multa suadeat silentium, sed eo instantius illum invocare.* Ibid. c. 105. Osc. 13. v. 9.

Versus 36.

Et cum audiret turbam prætereuntem, interrogabat quid hoc esset? dixerunt autem ei quod Jesus Nazarenus transiret.

1. Lucas Burgensis dicit, cæcum hunc pedum strepitum, nec non copiosæ multitudinis murmur & tumultum audivisse, ideoque curiosius inquisivisse, quidnam hoc esset, seu quidnam tantus populus simul congregatus denotaret. S. Bonaventura ait: *Turba ista transiens est decursus creaturarum, quæ interrogatæ aliquo modo manuducunt nos ad Salvatorem propter quod Job ait: Interroga jumenta & docebunt te, & volatilia cæli, & indicabunt tibi; loquere terræ, & respondebit tibi, & narrabunt pisces maris, quis ignorat quod omnia hæc manus Domini fecerit?* Ibid. 12. v. 7.

2. Utique hodie non cæci alicujus, sed animæ cujusdam valde illuminatæ, Deique hodie multis injuriis affecti honorem zelantis, interrogatio censenda foret, si quis hodie diceret: *Quid est hoc?* id est, quo fine passim per omnia urbis platearum compita audiuntur larvatorum clamores, vicinorum risus, cantus, tubarum clangores, hastiludorum & chorearum strepitus, comœdiarum apparatus? Cui aliter responderi non posset, quàm ideo hæc omnia fieri, & passim permitti, quia præ foribus adest quadragesima, in qua unicuique facienda est pœnitentia, eaque de causa modo omnibus dissolutionibus ac recreationibus liberrime fræna laxantur; Sed verè hæc est à vero cæco, id est, ab homine, lumine & notitia Dei destituto, prolata responsio; Nam ut præclare S. Basilius ait: *Non est per temulentiam aditus ad jejunium, quemadmodum nec ad justitiam iter est per defraudationem, nec ad sobrietatem per lasciviam, nec ut summatim dicam, per malitiam ad virtutem; Nemo uxorem legitime ductus ante scorta & concubinas inducit in ædes. Dixerunt autem ei quod Jesus Nazarenus transiret.* Hom. 2. de laud. jejun.

ſiret. Porro ad coercendum mundi, in hiſce bacchanalibus ſtulteſcentis, præcipitem curſum, potentius adhiberi frænum non poſſet, quàm ſi oculus hominum in Redemptorem in patibulo crucis mortuum, titulique inſcriptionem cruci ſuperimpoſitam, ſcilicet *Jeſus Nazarenus*, &c. defixus teneretur. Unde S. Bernardus illum propter peccata noſtra ſæviſſima paſſum, & *attritum propter ſcelera noſtra* repræſentans, exclamat. *Et hæc intuens, qui dicitur Chriſtianus, propriis nihilominus voluptatibus indulgere nullatenus erubeſcit*:

3. Theophylactus ly, *tranſire*, obſervat, & dicit: *Dominus miraculum hoc cæci obiter in via operatus eſt, ut & tranſitus ejus nobis utilis eſſet, ac doctrina; ut ſemper & ubique, & apud omnes utiles ſimus.*

Verſus 38.

Et clamavit dicens: Jeſu fili David miſerere mei.

Et clamavit dicens: Jeſu, &c.

Ibid. c. 105. concord. 1. Janſenius optime conſiderat, quòd pauperculus hic cæcus, ſepoſita ſpe, quam habere poterat, inſignem quandam accipiendi Elemoſynam ab ingenti hac multitudine (maximè cum de hac, utpute Salvatorem ſequente, præſumere poſſet, eam operibus pietatis ei impendendis valde deditam eſſe) *ad ſolum Jeſum converſus, concepta fiducia ex his, quæ de illo aliquando audierat, clamabat, dicens: Jeſu*, &c. omnibus numeroſi illius populi hominibus ſeorſim relictis, ſupplicationem ſuam ad ſolum Chriſtum convertit, linguam ſuam ſolum erga ipſum laxat, ſuumque cor & ſpem omnem in ipſum dirigit, & merito, quia eſt *Pater miſericordiarum, & Deus totius conſolationis, qui conſolatur nos in omni tribulatione noſtra*; idque tanto magis, quia illud S. Davidis monitum: *Nolite confidere in filiis hominum, in quibus non eſt ſalus*, veriſſimum eſſe, ſæpe fuerat expertus.

2. Cor. 1. v. 3. 4.

Pſ. 145. v. 3.

Fili David.

2. Janſenius dicit: *Oratio magnæ fidei index, & planè Chriſto digna, qua & Matth. 9. alii duo cæci viſum impetraverant, & mulier Chananea filiæ ſanitatem.* Hebræi enim Meſſiam ex progenie Davidis naſciturum eſſe optimè ſciebant; Et ideo hæc brevis cæci ſupplicatio, oratio quædam eſt jaculatoria, quæ ad poſtulandam & impetrandam peccatorum noſtrorum veniam, magnam in ſe efficaciam habet, eo quòd ipſemet Deus proteſtatus fuerit, divinam ejus juſtitiam etiam integræ cuidam civitati, propter Davidis merita, peccatorum veniam & miſericordiam poſtulanti libenter parcituram eſſe: *Protegam urbem hanc propter David ſervum meum.*

4. Reg. 20. v. 6

3. Valde etiam conſiderabilis eſt ſtylus & modus, quem cæcus iſte in formanda ſupplicatione ſua ſervavit: *Jeſu miſerere mei*; Neque enim directè viſum ſibi reſtitui petiit, ſed quia ad id ſibi expediens futurum eſſe, ignorabat, id Chriſtus planè remiſit (quem verum Deum eſſe agnoſcebat, qui proinde *ſcrutatur renes & corda, & alta à longè cognoſcit*) ut antea Chriſtus deſiderium ejus exploraret, quod ei præ modeſtia manifeſtare non præſumebat, illud per interrogationem ſuam elicere voluit. Salmeron ait: *Petit miſericordiam, agnoſcens ſuam miſeriam, & ſolius Dei eſt gratis miſereri, quia homo qui miſeretur alterius, ad uſuram donat*: Fœneratur Domino, *inquit Salomon, qui miſeretur pauperis, & viciſſitudinem reddet ei*; Et certè huic optimè quadrat Chriſti ſententia: *Beati qui non viderunt & crediderunt.*

To. 6. tr. 45.

Prov. 19. v. 17.

Joan. 20. v. 29.

Hom. 19.

4. Author operis imperfecti, qui duos cæcos fuiſſe, & non unum exiſtimavit, ad verba illorum, quibus illum (juxta Davidis factum vaticinium: *De fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam*) filium Dei & verum Meſſiam eſſe confitebantur, ſe reflectens, exclamat: *O acutiſſimus cæcitatis aſpectus, quia quanti homines ſani, & juxta Jeſum, qui via eſt, ambulantes, hominem illum putabant, & duo cæci longè ſedentes, Deum proſpexerunt.*

Pſ. 131. n. 11.

Verſus 15.

Et qui præibant, increpabant eum, ut tacèret, ipſe verò multo magis clamabat: Fili David miſerere mei.

Et qui præibant, increpabant eum, ut taceret.

Loc. cit. 1. Salmeron varias hujus increpationis cauſas diſtinguit: vel enim illi, qui præcedebant, Chriſti inimici, eique contrarii erant, & tunc veriſimile eſt, ideo illos hunc cæcum increpaſſe, quia ei Meſſiæ titulum attribuebat: vel (quod veriſimilius) hi increpantes de ſchola ipſius erant, & tunc cauſa reprehendendi eum hæc fuit, quia nimirum vocem ſuam adeo extollebat, ut impedimento ipſis eſſet, quo minus Chriſtum loquentem (de quo S. Petrus dixit: *Verba vitæ æternæ habes*) audire & auſcultare poſſent: vel etiam ipſi obſtabant, eo quòd cantilenam iſtam Chriſto acceptam eſſe minimè crederent, eo quòd ei non reſponderet, prout etiam aliàs Chananeæ accidit; vel etiam ideo ipſum increparunt, quia ideo ipſum elata voce clamare crediderunt, ut aliquam ab eo eleemoſynam expoſceret, ideoque Salvatorem ab ejus importunitate eximere volebant; Ita Salmeron, qui ulterius ſubjungit: *In aula principum, quando pauper petit eleemoſynam, vel juſtitiam, omnes obſtrepunt, omnes increpant & impediunt.* Etenim mundus hunc eum pauperibus ſtylum tenet, illos à ſe repellit, illos increpat, & audire detrectat, non verò ſic benigniſſimus Redemptor noſter, qui ſubito ſiſtit greſſum, interrogat, petit quid velit, coram ſe iſtum adduci jubet, & cum omnes alii illum contemnerent, ipſe ſolus, magna cum ſerenitate vultus, eum recepit: *Tibi derelictus eſt pauper, orphano tu eris adjutor, oculi ejus in pauperem reſpiciunt*, miſeriæ enim tribulatorum, & afflictorum orationes, ſuaviſſimam in auribus Dei melodiam faciunt.

Joa 6. v. 69.

Pſ. 10. v. 14. 16. v. 9.

2. Author imperfecti dicit: *Videbant ſordidas veſtes, & non conſiderabant conſcientiæ claritatem, indignum eis videbatur, ut tales homines vociferarent ad eum: ecce fatua ſapientia hominum exiſtimabant injuriam pati magnos viros, ſi à pauperibus honorarentur*,

Hom. 30.

3. Didacus Sella illum non corporalem tantùm lucem, ſed & ſpiritualem pariter poſtulaſſe exiſtimat, maximè cum illum filium Dei eſſet confeſſus, & tanquam talem veneratus fuerit: *Quamobrem mundus & diabolus in eum inſurgunt, hæc eſt una de aſtutiis diaboli, ſuffocare bonum ſemen in germine.* Eadem quoque Janſenii opinio, qui proinde dicit: *Strepunt, quotquot peccatorem in ſuis vitiis retinere ſtudent; reclamat conſcientia non una voce, ſed tot vocibus, quot admiſſorum ſibi conſcius eſt animus; ſuffocare nititur pium deſiderium, & orationem turba carnalium phantaſmatum & cogitationum.*

In Luc.

4. S. Auguſtinus dicit, multos in converſionis ſuæ exordio in ſimiles oppoſitiones & contradictiones incidere. *Bonos Chriſtianos*, inquit, *volentes facere præcepta Dei, Chriſtiani mali & tepidi prohibent, clamant tamen illi non deficientes; cum enim quiſque Chriſtianus ceperit bene vivere, mundumque contemnere, patitur reprehenſores, frigidos Chriſtianos, ſed ſi perſeveraverint, jam obſequentur, qui antea prohibebat.*

Serm. 18. de ver. Dom.

Ipſe verò multo magis clamabat.

7. Janſenius legit: *Quo magis turba obſtrepebat, tanto vehementius cæcus exclamabat.* Unde S. Bonaventura colligit, quòd ad hoc, ut deſideratas gratias à Deo per orationem conſequamur, ſancta quadam opus ſit importunitate: *In quo explicatur importunitas cæci orantis, & dantis nobis exemplum orandi, quærit enim, petit, & pulſat.* Obſervat Janſenius, orationem hanc cæci, vivæ cuidam fidei aſſociatam fuiſſe, credebat enim, quòd ipſum à ſua poſſet cæcitate curare, dummodo id facere placeret, ideoque non niſi miſericordiam ipſius imploravit: *Chriſto planè dignam dixi hanc orationem, non ſolum ob ejus brevitatem, ſed etiam quod utramque ejus naturam indicet; humanam cum dicitur Filius David: Divinam, cum dicitur, miſerere mei.* Didacus Stella nos monet, ut ex hoc cæci orantis exemplo, diſcamus in oratione perſeverare, nec ab ea deſiſtere, quodcunque etiam nobis opponatur obſtaculum: *Diſce ex hoc loco in bono incepto perſeverare, nec à virtute deficere, ob ullas ſæculi perturbationes, quæ multæ ſtatim opponuntur illis, qui viam ineunt ſalutis.* Enimvero ſatis eſt veriſimile, Chriſtum à principio, tametſi adhuc ab hoc cæco remotior eſſet, ejus tamen voces percepiſſe: *Præparationem cordis eorum audivit auris tua*, nihilominus ſe illum audire diſſimulaſſe, ut tanto magis perſeveraret, & efferveſceret. Unde Theophylactus ait: *Fervor quidam intrinſecus exſtimulabat eum, idcirco & Jeſus juſſit illum adduci ad ſe, quod profectò dignus eſſet, qui appropiaret ei*; & conſequenter

S. Bonav.

Ibid.

Pſ. 10. v. 17.

Ps. 33. v. 6. ter ut illuminaretur, juxta illud Prophetæ invitatorium: *Accedite ad eum, & illuminamini.*

In Matt. 6. S. Thomas cæci hujus inter tot objurgationes perseverantiam admirans, ait: *Novit fide omnibus repugnare, & omnia triumphare, utile enim est proculcu divino pudorem deponere.* Quot sunt, qui hisce diebus larvis faciem suam obducunt, ut tanto liberalius carni indulgere possint? Quænam in eo est difficultas, quòd Christianus aliquis, qui verus est Christi discipulus & sectator, vultum suum modico verecundiæ rubore obtegat, dum ab aliis sodalibus, vel aliis discolis hominibus digito monstratur & illuditur, eo quòd se à malesano mundi torrente hisce diebus sequestret?

7. Lucas Burgensis super hoc cæci clamore, aliam quandam considerationem instituit, dum ait: *Observa vigilantiam hujus, quòd simul ac audiverit adventantem turbam, sine mora clamaverit, ne forte elaberetur Jesus Jericho*; nimirum occasionem perdere nolebat, & ideo clamore sibi subveniebat, ut Christum ad sui compassionem permoveret, & ne Jericho sine lata ipsi ope præteriret.

8. Enimvero quanto tumultuosior est Bacchanalium strepitus, & quanto amplius in iis iniquitates in contumeliam & injuriam Dei inundant, tanto magis veri servi Dei, qui majori sunt lumine & ratione dotati, hisce diebus in orationibus efferveseunt. In vita B. Liduvinæ virginis refertur, quòd cum ipsa, velut alter quidam Job, toto corpore saucia & ulceribus plena esset, strepitus quosdam enormiores in platea suscitatos audiens, interrogarit, quidnam illi significarent, cum illi responsum fuisset, eos ab aliquibus Bacchanalia sua agentibus excitari, ipsa honorem Dei zelans, eundem precata fuerit, ut ad satisfaciendum aliqua parte pro eorundem hominum offensis, quas tunc committebant, pœnosissimam aliquam corpori suo infirmitatem immitteret, quam gratiam Dominus ei quoque concessit, siquidem atrocissimis eam spasmis corripi fecit, qui usque ad Pascha duraverunt. Similiter S. Catharina Senensis in ipso Bacchanalium summo flore, nimirum in feria 5. ante Dominicam Quinquagesimæ, Christo desponsata fuit, idque quia illis diebus in cella sua recluſa sese jejuniis asperrimis, assiduis vigiliis & orationibus, multisque aliis austeritatibus macerando, mortificaverat. Ratio autem, quam cælestis sponsus ejus ei reddidit, ob quam glorioso hoc sponsalitio eam dignatus fuisset, hæc fuit. Quia tu ò dilecta filia, mundi vanitatibus hodie contemptis, me summum & æternum bonum duntaxat quæsiviſti, spretisque voluptatibus carnis, cordis tui voluptates in me solo posuisti; idque non obstante, quòd alii domus tuæ familiares hodie conviviis simul & recreationibus vacent, ideo hoc eodem die festum sponsalitii, animæ tuæ totum inire & celebrare decrevi.

Cap. 19. lib. 1.

Versus 40.

Stans autem Jesus jussit illum adduci ad se, & cum appropinquasset, interrogavit illum dicens.

Stans autem Jesus.

1. Dum cæcus ille vociferando perseveraret, Salvator autem se illum audire dissimularet; *Tum ne videretur cupidus edendi miracula causa ostentationis*, inquit Janſenius; *tum ut evidentiorem redderet cæci fiduciam, nosque doceret, perseverantia opus esse in orationibus, tandem subsistit.* Subjungit autem idem Author, Christum ex importunis & inconditis miseri hujus cæci clamoribus nequaquam ei fuisse offensum: *Non enim ut reliqui putabant, ejus clamore offendebatur, sed delectabatur.* Apud Deum contrarium accidit illius, quod apud Principes terrenos contingere solet, quia apud Deum, ut aliquid obtineatur, sancta quadam opus est importunitate. De qua S. Ambrosius ait: *O beata violentia, quæ non indignatione percutitur, sed misericordia condonatur; quisquis violentior Christo fuerit, religiosior habebitur à Christo*; ipse namque nos frustra non docuit, dicens: *Petite & dabitur vobis, quærite & invenietis, pulsate & aperietur vobis.*

Serm. 154

Luc. 11. v. 9.

2. Albertus Magnus ait: *Stetit, quia prætercunti fixit gressum, & ad misericordiam exspectavit*, Isaiæ 30. v. 18. *Exspectat vos Dominus, ut misereatur vestri.* Psal. 39. v. 2. *Exspectans exspectavi Dominum, & intendit mihi.* Didacus Stella ait: *Stat Deus, cum ad auxiliandum se parat*; In cujus probationem illum actuum Apostolicorum textum adducit, in quo S. Stephanus Protomartyr, Salvatorem nostrum in liminaribus cæli, erecto corpore stantem viderit, ut ei assisteret, eumque in suo certamine animaret & confortaret. *Videt Jesum stantem, id est, ad subveniendum paratum.* Salmeron ait: *Stans sanat, qui pertransiens eum audivit, quia secundùm naturam humanam, secundùm quam transit, commiseratus est cæcum: secundùm verò divinam, quæ stat, & æterna est sine motu & flexu, gratiam sanctitatis confert.*

Ibid.

Act. Ap. 7. v. 55.

Ibid.

3. Hoc autem Author iste à S. Gregorio didicisse videtur, qui ait: *Transire humanitatis est, stare divinitatis; cæcum igitur clamantem Dominus transiens audivit, sed stans illuminavit, quod per humanitatem suam vocibus nostræ cæcitatis compatiendo misertus est, sed lumen nobis gratiæ per divinitatis potentiam infudit.* Ad vocem Jesus præceps & rapidissimus solis currus substitit *stetit sol*; similiter ad cæci cujusdam clamores sol justitiæ, cum à cæcitate sua sanaturus, firmiter gressum fixit.

Hom. 21 in evang.

Jos 10. v. 13.

4. Hugo Cardinalis citat S. Hieronymum dicentem: *Quia cæcus sequi non poterat, stat Dominus, & vocari jubet, ne turba prohibeatur. Sic debent facere magnates, stare scilicet, & vocare ad se pauperes, ut audiant eorum querimonias, & faciant justitiam.* Didacus Stela dicit quòd non solum cæci hujus lamentationibus benignas præbuerit aures, sed etiam gressum fixerit, & substiterit: *Ut quiescente turbæ incedentis strepitu, placatius hominis miserrimi audiret lachrimas.* Poterat equidem illi, quidquid petebat, à longinquo concedere, absque eo quòd stando iter seu viam suam interrumperet sicut & non facta interrogatione illius, ejusque ad se facta accersitione: *Sed pietatem & benignitatem piissimi Jesu considera, docet enim quanta benignitate & mansuetudine pauperes & miseri suscipiendi sunt.*

Apud Hug. Card.

Jussit illum adduci ad se, & cùm appropinquasset, &c.

5. Dionysius Carthusianus similiter dicit, Christum cæcum hunc in eodem loco, ubi sedebat mendicans, illuminare potuisse, absque eo, quòd illum in suum conspectum adduci juberet, nihilominus Christum optimè fecisse dicit, miraculum istud in conspectu omnium patrando, tum ad majorem Dei gloriam, tum ad totius illius ingentis multitudinis majorem ædificationem; tum ad doctrinæ, quam prædicabat, confirmationem, tum ad magis corroborandam cæci illius fidem, dum restituto sibi noviter visu benefactorem suum perfectè intueri, eumque pro vero Deo & Messia recognoscere poterat.

6. Salmeron ideo Christum, cæcum ad se adduci jussisse dicit, quia cæcus utpote orbatus per se viam invenire non poterat, ut se coram eo sisteret, sicut etiam ut communicaret meritum illis, qui ipsum adducebant, qui antea eidem obsteterant, *tum ut illi, qui impediebant, essent etiam ministri salutis cæci, & plures accurrerent, qui essent miraculi oculares testes.* Id quod etiam Janſenius advertit, dum ait: *Quo omnium oculos ad miraculi considerationem converteret, esſetque miraculum evidentius.*

7. Albertus Magnus illa verba: *Cùm appropinquasset Jesus*, sequentem fundat moralitatem: *Per contritionem & cordis devotionem*; his enim pedibus approximamus ad Deum, juxta illud Jacobi 4. v. 8. *Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis. Ex Psalmo 33. v. 6. Accedite ad Deum & illuminamini, & facies vestræ non confundentur.*

Versus 41.

Quid tibi vis faciam? at ille dixit: Domine ut videam.

Quid tibi vis faciam?

1. Glossa ait: *Non ex ignorantia quærit, sed ideo ut rogetur, & ut mentem ad orationem excitet.*

2. Glossa interlinearis ait: *Non ignorat, sed vult audire confessionem, qui noverat intentionem.* S. Ambrosius similiter ait: *Interrogat ut credamus, non nisi confitentem posse salvari.*

3. Videri haud immerito poterat, increatam & incarnatam sapientiam, non debuisse cæcum istum hoc modo interrogare, dicendo: quid tibi vis faciam? Justum enim est, ut nos voluntatem nostram in manus Dei resignemus: *Justum est subditum esse Deo*; ipse-

que

1. Mac:6.v.12 Mat.6.v.10. que Christus nos in oratione quotidiana ita orare docuerat: *Fiat voluntas tua sicut in cœlo & in terra*. S. Paulus quoque, quando *circumfulsit eum lux de cælo, apertisque oculis nihil videbat*, in fortunata illa cæcitate subito dixit: *Dominus quid me vis facere?* quomodo igitur Deus noster nunc vult voluntatem suam voluntati cæci hujus subjicere? S. Bonaventura ait: *In quo apparuit liberalitas dantis, quia offert se beneplacito postulantis*. Albertus Magnus pariformiter dicit: *Attende magnam dantis beneficium liberalitatem, quid vel quantum det, in voluntate constituit petentis*; unde se habet ac si jam perscrutatus fuisset & penetrasset ipsius fervorem, fiduciam, fidem, devotionem, omnesqte alios actus interiores: *Jam video devotionem tuam, jam intueor fidem, jam considero spem; jam sentio charitatem, petitio tua in tua sit voluntate & optione*. Hanc porro oblationem nemo alius præterquam solus Deus facere potest, non tantum ideo, quia ipse solus potest omne id quod vult: *Omnia quæcunque voluit Dominus, fecit*: verum etiam, quia ipse solus cognoscit, an nobis expediat quod offert, novitque an nos ejus simus liberalitate abusuri, an verò non.

Lect. Apost. 9 v.3.6.& 8.

In Luc.

4. Etiamvero major pars multitudinis illius, quæ post Christum sequebatur, cæcitate quadam laborabat longe miserabiliori, quàm erat illa, qua hic noster afflictabatur cæcus, siquidem Christum, Filium Dei & promissum in lege Messiam esse non credebat; perlibenter cæcum hunc corporaliter illuminando, multos quoque alios spiritualiter illuminaturus fuisset, ac proinde illum ad se adduci jussit; ut hac ratione & ex precum instantia, quas faciebat, & ex interrogatione & ultronea sui oblatione & opis, & ex interrogatione; denique & ex miraculo, quod circa illum patrabat, de ejus divinitate tanto evidentius certificarentur. Unde

Ibid. Salmeron ait: *Interrogat Dominus, non ut ignorans, quia omnia novit, sed ut astantes scirent, eum non petere vulgarem eleemosynam? & qualis ab homine peti solet, sed divinam virtutem, & excellentem, quæ est à Deo, & ut, dum cæci Christum filium Dei esse confitentur, videntes, qui eum tantum hominem putabant, confunduntur. Quid tibi vis faciam?* Quisnam alius idipsum melius dicere poterat illo, qui *Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*; maximè tali cuidam cæco, qui orbis erat luce corporis & animæ.

Joan.1.v.9.

5. Theophylactus scribit Christum hanc interrogationem in conspectu omnium proposuisse: *Ne ille præsentibus alia petere videatur, ipse alia dare, & dum ille petit pecuniam, ipse ut ostentator, cæcitatem sanaret, nam fortassis insipienter talia fingere posset invidia.*

6. Porro certissima causa, ob quam cæci hujus voluntatem exploravit, fuisse videtur, ut tanta magis authenticaret & manifestaret in cæco patrandum miracu-

Ca.105.conc. lum; estque hæc ponderatio Jansenii dicentis: *Ut illo palam agnoscente suum malum, & explicante suum, desiderium, miraculum ab omni esset liberum calumnia; ne aliqui dicere possent, hunc verè non fuisse cæcum, aut Jesum pro ostentationis gratia, pro desiderata stirpe contulisse visum, solent enim quidam mendici fingere cæcitatem, quo plus accipiant.* Etenim satis est verisimile, in illa multitudine multos fuisse, qui credebant cæcum hunc non alio fine altum adeo vociferatum fuisse, quàm ut pinguem aliquam à Christo eleemosynam acciperet, siquidem Christus ex iis, quæ ei à sibi devotis subministrabantur aliis quoque pauperibus communicare solebat.

7. Dici quoque potest, ideo Christum hunc interrogasse: *Quid tibi vis faciam?* ut nos doceret, quòd dona & gratias suas communicare nolit, nisi prius nos ad illas recipiendas per voluntatem & desiderium nostrum disponamus.

At ille dixit: Domine, ut videam.

8. Hugo Cardinalis bene notat, cæcum hunc, Christum non jam filium Davidis appellare, uti in principio fecerat, sed tantum dicere: *Domine, quasi dicat: Filius David cæcos illuminare non potest, Filius autem Dei potest*. Didacus Stella, postquam idem cum Hugone ponderasset, subjungit: *Quamdiu dixit: Fili David miserere mei, suspensa est sanitas, sed cùm dixit: Domine, infusa est; nec mirum, ipse est enim Dominus, de quo in Psalm. 145. v. 8. Dominus illuminat cæcos*. Magna cum fiducia recurrit ad Christum, ut illuminaretur, siquidem ipsum filium David nominando, veluti verum Messiam pariter agnoverat. *De quo prædixerat Isaias* (ut notat Salmeron) *tunc aperientur oculi cæcorum*.

9. Jansenius hujus cæci desiderium ita declarat: *Da imprimis ut videam, hoc est, per fidem cognoscam, te solum verum Deum, & veram veritatis viam, qua ad te perveniatur*. Et revera hæc jure merito esse deberet præcipua & frequentior postulatio, quam unaquæque anima in suis orationibus Deo proponere deberet; siquidem salutis nostræ fundamentum est lumen fidei & agnitio Dei: *Non glorietur sapiens in sapientia sua, non* Jer 9. v.23.24 *glorietur fortis in fortitudine sua, & non glorietur dives in divitiis suis; sed in hoc glorietur, qui gloriatur; scire & nosse me*. Id quod in S. Joanne clarius dicitur: *Hæc est autem vita æterna, ut cognoscant te solum Deum verum*. Albertus Magnus dicit, cæcum in hac petitione intendisse, præter visum corporis insuper etiam lumen spirituale: *Videam non tam extra, quam intus, visio enim tota merces est, & videre Deum beatitudo est*. Tritum est axioma illud, *Creasti nos Domine ad te*, & ideo quidquid à nobis fit, quidquid desideratur, quidquid denique cogitatur à nobis, id totum directum esse debet, velut linea ad centrum, id est, ad visionem beatificã.

10. Prima & pulcherrima inter omnes creaturas visibiles, quæ unquam à manibus divinis profecta fuit, lux fuit: *Fiat lux*; ad denotandum, quòd lux fidei & notitia Dei omnem aliam quamcunque rem appetibilem præcedere debeat, sicut enim illa servit ad illius confusi chaos discretionem, ita lumen spirituale nobis servit ad credendum antiqui adversarii laqueos, ad discernendum à virtute vitium, ad ponderandam & æstimandam æternitatem, ad appretiandum animæ nostræ thesaurum, ad imminentia nobis evitanda pericula, ad incitandum bonorum exempla, ad proprias emendandos effectus &c.

11. Arguta est observatio, quam Salmeron hoc loco facit, nimirum; Christus cæco huic liberam dederat petendi optionem & facultatem, dicendo? *Quid tibi vis faciam?* ipse verò petiit: *Ut videam*. Cur autem non potius rem aliquam durabiliorem à Domino sollicitavit? lumen enim & visus sanus ultra vitam, quæ adeo longa in ipso esse non poterat, durare nequit: *Ad hæc parum delectare poterat, cum molesta & acerba multa oculis hauriamus, sunt enim oculi plerumque occasio superbiæ, & cupiditatis, & obscæni amoris atque distractionis, atque plerumque ruina animæ esse solent, juxta illud: Oculus meus deprædatus est animam meam*. Ecce Thren 3.v.51 igitur quàm verum sit, quod nos à Deo sæpenumero malum nostrum postulemus, simulque nobismetipsis ruinarum nostrarum artifices.

12. Jansenius hisce verbis expositionem quandam ad- Ibid. hibet, præsenti tempori valde adaptatam: *Da ut videam & agnoscam vanitatem hujus sæculi, ut videam, semperque ob oculos habeamus ultimum vitæ meæ finem, ne unquam obdormiam in morte*. Hoc autem lumen hisce vanissimis diebus magis quàm aliàs unquam à Deo nobis postulare necessum habemus, ut cognoscamus mundi hujus, hisce diebus, vanitatem, quæ in hoc carnisprivio tot modis nos ad malum irritat & provocat, ut oculum nostrum ad contuendum novissimam horam & diem defigere, & illud: *Memento homo, quia cinis es* &c. ob oculos continuo habere non valeamus. Salvianus populum Romanum spectaculis, aliisque profanis gaudiis immersum conspiciens, exclamavit: *Sardonicis herbis omnem Romanorum populum putes exsaturatum, moritur & ridet*; hæc enim herba quædam est venenosa, quæ illam manducantibus mortem conciliat, sed talem qua homines velut ridendo moriuntur, ille autem risus, non à corde, quo oppressum est, procedit, sed à labiorum rictu & apertura: Idem quoque multis accidit, qui se lætos & hilares esse simulant, cùm tamen tales revera non sint, siquidem uti de S. Thoma Angelico Doctore, qui ob ingentem sapientiam suam *omniscius* dicitur, refertur; hic nunquam capere potuit, quomodo Christianus peccato mortali in anima sua obnoxius ridere possit. Et quidem si lætitia talis ex comædiis nascatur, vel ex larvatorum personatis vultibus, hastiludiis, aliisque similibus spectaculis, ficta est, sicut & omnia illa ficta sunt & forinsecus tantum læti specim habentia: *Risum reputavi errorem, & gaudio dixi: quid frustra deciperis?* Quando fi-

Eccl 2.v 2. do filii Israel inter choreas, ludos, conviviorum epulas aliasque hilaritates, verum bacchanaliorum symbolum Exod.32.v.6. vitulum aureum adoraverunt: *Sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere.* Moyses ad locum, ubi Idololatria hæc exercebatur, appropinquans, dixit: *Vocem cantantium ego audio:* Josue autem in societate Moysis constitutus alium se strepitum audire exi- Paez. in can. Moyst tex. 15. annot. 1. stimabat, unde ait: *Ululatus pugnæ auditur in castris;* imo sacer quidam interpres scribit, quòd verba prædicta à Moyse prolata, juxta hebraicæ linguæ radicem seu originem, idem significent, quòd *vox afflictionis & miseriæ auditur:* at verò si Moyses voces cantantium & choreas agentium audiebat, quomodo dici potest, quòd audierit vocem afflictionis & miseriæ? Prov.15.v.13. verè tamen ita est, quia *extrema gaudii luctus occupat:* Sap. 5. v. 7. *risus dolore miscebitur.* Fatentur idipsum mundani apud inferros, dicentes: *Lassati sumus in via iniquitatis, ambulavimus vias difficiles.* Chrysostomus verba illa Davidis ponderat, quibus ad Deum conversus ita loquiPs 4.v.7. tur: *Dedisti lætitiam in corde meo; non dixit simpliciter: Dedisti lætitiam, sed in cor meum, ostendens in rebus externis non esse lætitiam, hæc enim lætitia non est cordis; sed oculorum.*

Versus 42.

Et Jesus dixit illi: respice; fides tua te salvum fecit.

Dixit illi, respice.

In cat. 1. Chrysostomus dicit, quòd, cùm Judæi miraculo huic cæci illuminati calumniosè derogare poterant, sicut circa cæcum natum facere tentarunt, dicendo: *Similis est ejus; ideo Christus voluit, ut cæcus prius ostenderet defectum naturæ, & tunc cognoscat gratiæ majestatem; at ubi petitionis modum cæcus explicuit, tunc cum summa majestate præcepit ei, ut videret.* Theophylactus ait Christum dixisse: *Recipito visum*, & postea subdit: *Et quis Prophetarum ita sanavit, tali inquam potestate? unde & vox à verò lumine progressa, lumen cæco facta est.* Didacus Stella ait: *Imperativo modo sanavit illum, & præcepit sicut Deus, ut visum haberet.* Salmeron ait: *Dixit, & facta sunt; præceptum Domini lucidum illuminans oculos.*

2. Etenim verisimile est, cæcum hoc sibi restituto visu usum semper esse, in bonum animæ suæ, alias enim Eccl.3.v.15 verissimum est secundum humanam malitiam: *Nequius oculo quid creatum est*; enimvero oculi ejus hanc habuere prærogativam, quòd illuminati fuerunt ab illo, de quo scribitur: *Erat lux vera.*

3. *Expende*, inquit Didacus Stella, *quòd quando fideliter & bene petimus, non alia nos petimus, & alia dat Christus, sed illa ipsa quæ petimus, atque ita quoties unum petimus, & aliud accipimus, manifestum est, quòd non bene, neque fiducialiter petimus.*

4. Consideratione dignissimum est miraculum illud, quòd per digitum illum sanctæ Catharinæ Senensis, cui Christus annulum sponsalitii cum dicta sancta ab ipso contracti inseruit, patratum fuit; nam quando beatus Stephanus Macconis Carthusianus, qui prædictæ sanctæ Virginis familiaris fuit, excessivos quadam vice pateretur oculorum dolores, jamque lumen oculorum quasi totaliter amisisset, post applicatam oculis suis hujus digiti reliquiam, oculorum integram sanitatem protinus recuperavit. Hunc autem annulum ipsa promerita sibi fuit, per mortificationes & austeritates, quibus in hisce Bacchanaliorum diebus corpus suum maceravit. Unde perspicuè deduci potest, quòd anima quæ Deo fidelis est, non verò de illarum numero, de quibus Oseæ 2. v. 5. scribitur: *Vadam potest amatores meos*, sed quæ Deo in veritate dicere potest: *Sponsabo te mihi in fide*, magnum sibi lumen & notitiam Dei, ad contemnendas omnes mundi hujus vanitates, & insanias falsas acquirere possit.

Fides tua te salvam fecit.

In cat. 5. Dionysius Carthusianus ait: *Visu interiori & exteriori, quem etiam corporaliter, & spiritualiter illustravit.* Sanctus Thomas scribit, quod juxta pondus & mensuram fidei, beneficia vendantur: *Pro fide enim venduntur beneficia, diffunditur enim gratia, quam suscepit fides.* Salmeron tamen distinguit, ostenditque hanc fidem donum fuisse ejusdem benefactoris: *Fidem, quæ donum Dei est, vocat Christus fidem cæci, & illi eam ad-*
scribit ob singularem ejus beneficentiam, quæ enim nobis dat, vult esse nostra.

Versus 43.

Et confestim vidit, & sequebatur cum magnificans Deum; & omnis plebs ut vidit, dedit laudem Deo.

Et confestim vidit.

1. Clamores cæci hujus audivimus, de quibus verificatur, quòd Isaias prædixerat: *Miserans misserebitur* Isa. 30.v.19. *tui, ad vocem clamoris tui statim ut audierit, respondebit tibi.*

Et sequebatur illum magnificans Deum.

2. Chrysostomus ait: *Bonum munus obtulit Christo, & quale? sequebatur eum magnificans Deum.* Porrò dæmoniaco à se liberato permittere noluit, ut se sequeretur, ne fortè libertati jam restitutus per omnia loca cum Christo pertransiens, causa esset, ut miraculum circa se patratum magis magisque divulgaretur: at verò cæcum hunc illuminatum secum in Jerusalem conduxit, quando eo abibat moriturus, ut propriis oculis suis cerneret, quòd voluntarie & sponte propria in patibulo crucis affigeretur: *Quando Jerosolymam ascendebat, per crucem perfecturus altum mysterium, ut recentem habent miraculi mentionem, non æstimarent eum infirmitate potius, quàm misericordia pati.*

3. Theophylactus gratitudinem ejus admiratur his verbis: *Vide gratitudinem ejus, qui sanatus est, secutus est enim Jesum, magnificans Deum, factusque est & aliis glorificandi Deum author.* Idem quoque Euthy- Ibid. mius ait: *Sequebatur eum tanquam gratus & beneficium rependens.*

4. Sanctus Bonaventura ait: *Sequebatur per subjectionem obedientiæ.* Quando enim anima aliqua, lumen & notitiam Dei recepit, per ejus directionem se aliis subjicere debet; cùm enim propria voluntas nos decipiat, duce & præside nobis semper opus est.

5. Salmeron sanctum Gregorium citat, qui de cæco S. Greg. hoc, Christum sequente, aliam expositionem adducit: *Ut eleganter ait Gregorius in Homilia hujus Evangelii: videt & sequitur, qui bonum, quod intelligit, operatur: videt autem, sed non sequitur, qui bonum quidem intelligit, sed bene operari contemnit.*

6. Jansenius ad cautelam eorum, qui cum reducti sunt ad pœnitentiam, ne recidivent, aliud ex hac cæci sequela eruit morale documentum: *Cavendum ei, inquit, ne ad pristinum redeat locum, nec amplius juxta viam sedeat & mendicet, sed sequatur in via Jesum ad Crucem pergentem; nec tantum sequatur, sed simul animo grato, Dei semper in se glorificet gratiam.* Quisquis hisce diebus lumen à Deo recepit, cognoscendi voluptatum & illecebrarum mundi hujus pericula, & falsam & fraudulentam licentiam, is magis in sequela Christi efferveścendo, gratum se exhibeat, atque ad Deum conversus, dicat: *Averte oculos meos ne vi-* Ps. 118. v. 37. *deant vanitates, in via tua vivifica me; statue servo* & 38. *tuo eloquium tuum.* Salomon postquam omnia imaginabili hujus mundi gaudia expertus fuisset: *Omnia quæ* Eccl. 2. v. 10. *desideraverunt oculi mei, non negavi eis*, tandem resipiscens, quodnam verum lumen sit, declarat, dicens: *Sapientis oculi in capite ejus, stultus in tenebris ambu-* Eccl. 2. 14. *lat.* Ut sanctus Basilius ait: *Id est, ut ea contemplen-* Lu. Vvad. *tur, quæ in sublimi sunt,* sublevandum est cor nostrum an. 1213. n. 19. ad gaudia & voluptatis alterius vitæ. De sancto Francisco legitur, quod is, postquam Comitem de monte Feltrio in castello montis Leonis hastilaudia, jocos, & alia similia spectacula apparare intellexisset; socios suos hisce verbis fuerit exhortatus: *Eamus, & nostras opponamus arces dæmonis insidiis, quas in hujusmodi jubilationibus sternere solet incautis.* In eo igitur loco constitutus prædicare cæpit, thematisque loco hæc sibi verba assumpsit: E tanto il ben, che aspetto, che ogni pena m'e diletto, id est, tantum est bonum illud, quod me expectat, ut nulla sit pœna, quæ non me delectet, idque tanta cum energia profcutu fuit, ut, Comes Orlandus Dominus, vallis Casentini montis, qui præsens aderat, inde compunctus ejus se directioni & disciplinæ submiserit, eique Alverniæ montem liberali dono donavit; tandem verò historia ita concludit: *Expenderunt eo tendisse sermonem, ut*

à fe-

à festis & vana sæculi lætitia transeundum doceret, ad Crucis Christi perferendæ passiones, sine quibus non pervenitur ad regnum. Porro in principio præsentis Evangelii mentio fit passionis, & postea cæcitas miseri hujus hominis recensetur, ad insinuandum nobis, quantopere in sensu spirituali verum sit id, quòd Archange-
Lib. 6. c. 3. lus Tobiæ juniorii dixit: *Fel valet ad ungendos oculos, in quibus fuerit albugo & sanabuntur.* Etenim fel amarissimum passionis Dominicæ sufficit abundè, ad tollendum è medio pannum illum, qui oculorum lumen nobis obfuscat, id est, voluptatum præsentium illecebras; valet etiam ad bacchanaliorum ebrietates & crapulas condemnandas, dummodo oculos per seriam quandam meditationem aperiamus, Salmeron de hoc cæco agens, Abraham, Isaac & Jacob, inter alios veteris Testamenti sanctos Deo adeo fuisse gratos & acceptos dicit: *Quia cùm totus mundus in tenebris Idololatriæ & obscænorum peccatorum involutus esset, ipsi præ cæteris avertentes oculos à vanitate, Deum colebant, illumque sequebantur: Idcirco quando omnes Christum illis bacchanalium diebus derelinquunt, tu contende illum sequi:* imitare boni latronis exemplum, qui dum Christus à suis Apostolis & discipulis, aliisque suis sequacibus prorsus derelictus esset, quando unusquisque ei maledicebat, convitiabatur: *Ille solus Dominum & Regem confessus est, ut intelligant omnes, qui Christi Dei cultores esse volunt, tunc sibi esse Christum vitæ & vitæ integritate consectandum, & ore confitendum coram hominibus, cum maximè homines insaniunt, & in præcipitium gehennæ certatim se dejiciunt.*

Et omnis plebs ut vidit, dedit laudem Deo.

7. Advertendum hoc loco est, sanctum Lucam dicere, quòd hic populus laudem Deo dederit, non tam post miraculum à Salvatore patratum, quàm postquam viderunt, quòd cæcus iste illuminatus, gigantæis passibus seu gressibus Christum benefactorem suum fuerit insecutus ubi nobis notandum est, quòd plebs *dedit laudem Deo*, ad exemplum cæci hujus, qui, ut jam diximus, *sequebatur illum magnificans Deum*. Enimvero exemplum illorum, qui eo tempore præcipue Christum sequuntur, quo torrens mundi contrarium faciendum esse persuadere nititur, nobisque se omni virium conatu opponit, valde est efficax ad alios, ut idipsum faciant, permovendos. Sic enim in vita S. Caroli legitur, quòd, dum sanctissimus hic Cardinalis ipso Bacchanaliorum tempo- Tob. 8. v. 9.
re, Ferrariam esset pertransiturus, dux urbis illius explicatum in foro vexillum, nec non & statuam ibidem velut indultæ licentiæ & lasciviæ Bacchanalis indices publice erectam inde dimoveri, omnesque solitas larvas, ludos, jocos, aliasque vanitates pro illo anno proniberi jussit, ne aliquod transeunti Sancti illam civitatem eadem vice pertranseunte, facta est per ipsum feria 5. ante Dominicam Quinquagesimæ Communio quædam generalis, fuitque in vasta illa civitate, talis & tanta commotio populi, quia ad ejus imitationem, exercitiis spiritualibus vacabat, ut solemnis Paschatis dies esse videretur, neque in publico vel unus homo larvatus conspectus fuerit.

Finis Primæ Partis.

ÆRARII EUANGELICI

R. P. JOSEPHI MANSI

PARS SECUNDA,

Euangeliorum elucidationes à Feria Quarta Cinerum uſque ad Paſcha Reſurrectionis Domini, per ſingulas Ferias complectens.

FERIA QUARTA CINERUM.

Evangelium Ex Matth. cap. 6.

V. 16. *Um jejunatis, nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes, exterminant enim facies ſuas, ut appareant hominibus jejunantes: Amen dico vobis, quia receperunt mercedem ſuam.* 17. *Tu autem cum jejunas, unge caput tuum, & faciem tuam lava.* 18. *Ne videaris hominibus jejunans, ſed Patri tuo, qui eſt in abſcondito; & Pater tuus, qui eſt in abſcondito, reddet tibi.* 19. *Nolite theſaurizare vobis theſauros in terra, ubi ærugo & tinea demolitur, & ubi fures effodiunt, & furantur.* 20. *Theſaurizate autem vobis theſauros in cælo, ubi neque ærugo, neque tinea demolitur, & ubi fures non effodiunt, nec furantur.* 21. *Ubi enim eſt theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum.*

Verſus 16.

Cum jejunatis, nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes; exterminant enim facies ſuas, ut appareant hominibus jejunantes: Amen dico vobis, receperunt mercedem ſuam.

Cum jejunatis.

1. NOn ſine cauſa, hoc primo die quadrageſimæ, præſens nobis Evangelium proponitur, ſiquidem cum fideles hactenus crapulis ad gulam uſque immerſi, omnibuſque aliis vitiis contaminati fuerint, merito hodie ad jejunium & pœnitentiam invitantur. Chryſologus de jejunio quadrageſimali tractans ita ſcribit: *Cum mundus, intra generis humani primordia perdeflenda, nefando vitiorum ſqualore ſordeſceret, & totus criminum fœteret horrore, ac pene ipſo iniquitatis ſuæ fumo fuſcare cæli tantam contenderet claritatem, quadraginta diebus ac noctibus expiaturus terram, cæleſtis imber effunditur.* Porro inficiari nemo poterit humanam malitiam hactenus ad ſummum uſque gradum pertigiſſe, ſiquidem Bacchanaliorum tempore verificari videtur, quod in Geneſi dicitur: *Omnis caro corrupit viam ſuam; cuncta cogitatio intenta ad malum, repleta eſt terra iniquitate*; merito igitur ad haſce pœnitentiæ & jejunii quadrageſimalis aquas invitamus, ut purificati valeamus? *Attendite fratres*, inquit idem Chryſologus, *quatenus ſit quadragenarius numerus iſte, qui & tunc cælum terris aperuit abluendis, & nunc fonti baptiſmatis orbem totum pandit gentibus innovandis.* Ad hanc purificationem, Eccleſia in oratione proximæ Dominicæ alludere velle videtur, dum ait: *Deus qui Eccleſiam tuam annua quadrageſimali obſervatione purificas.*

Serm. 166. Gen. 7. 12. Gen. 6. v. 12. & v. 5.

2. Dionyſius Carthuſianus jejunium ad quatuor præcipue, magnam conferre utilitatem dicit, ſcilicet *Ad concupiſcentiæ refræationem; ad contemplationis puritatem; ad culpæ emendationem; ad virtutum & gratiæ adeptionem.* Quantum ad primum fructum, Albertus Magnus ſuper prima hujus Evangelii verba ita ſcribit: *Intentio Dei & Eccleſiæ eſt, ut jejunio dometur peſtis libidinis, & ideo præcipit abſtineri à facientibus libidinem*, id eſt, à carnibus, & omnifeo, quod ab illis derivatur.

In Matth. Ibid. In Matth.

3. Carnevale, verbum Italicum (quod latine Carniſprivium ſeu Bacchanalia dicitur) aliqui dicunt idem ſignificare quod caro prævalet; & ideo ad illam domandam, potentius jejunio remedium adhiberi non poſſe, quis eſt, qui non videat? Unde ſanctus Cyprianus ait: *Jejuniis fugitivæ abeunt voluptates, jejunium omnem carnis rebellionem edomat, & tyrannidem gulæ ſpoliat & exarmat.*

De jejun. & tentat. Chriſti.

4. Servit quoque ad contemplationis puritatem, quia tempus hoc quadrageſimale, ad feriam quandam divinorum myſteriorum meditationem præcipue ordinatur. *Accedentes ad quadrageſimæ initium*, inquit ſanctus Leo, *id eſt, ad diligentiorem Domini ſervitutem.* Similiter in Reſponſorio ſexto Dominicæ proximæ dicitur: *Paradiſi portas aperuit nobis jejunium, ſuſcipiamus illud, orantes & deprecantes:* At verò certum eſt, quòd homo à jejunio magnum, ad orationem recte inſtituendam, ſubſidium accipiat, ideo Eccleſia dicit: *Corporali jejunio mentem elevas.* Et Chryſoſtomus ait: *Jejunium leves animæ pennas producit, ut in ſublime feratur, & ſumma contemplari queat.*

Serm. 1. de Quadrag. In præfat. Hom. 1. in Gen.

5. S. Va-

5. Valet etiam *Ad culpæ emendationem*, hæc enim tertius est jejunii effectus, juxta Carthusianum; in cujus probationem notandum est, quòd hoc eodem die, quo jejunium inchoatur, Ecclesia cantet: *Emendemus in melius, quæ ignoranter peccavimus*. Et quidem non solum est frænum, quo à peccatis in futurum committendis retrahimur, verum etiam ad pœnitentiam & remissionem eorum peccatorum cooperatur, quæ de facto à nobis commissa fuerunt. Et ideo sanctus Bernardinus Senensis dicit: *Cum sit corporis afflictivum, concupiscentiam debilitant futuris peccatis resistit*. Sanctus Bernardus autem ait: *Non solum debet peccata præterita quæ commisimus, sed repellit futura, quæ committere poteramus*. Sanctus Leo denique: *Magna divinæ institutionis*, inquit, *salubritate provisum est, ut ad reparandum mentium puritatem, quadraginta nobis dierum exercitatio mederetur, in quibus aliorum temporum culpas, & pia opera redimerent, & jejunia casta decoquerent*.

Serm. in die Cin. frue. 3.

Serm. 4. de Quadr.

Serm. 4. de Quadr.

6. Denique quartus effectus est, quòd ad virtutum & gratiæ adeptionem quoque serviat. Unde in præfatione quadragesimali Ecclesia dicit: *Corporali jejunio virtutem largiris*; at verò sanctus Hieronymus ad Celantinam scribens, adjungit: *Omnibus omnino virtutibus abstinentia opitulatur*; ac proinde sanctus Petrus Chrysologus ait; *Jejunium nunc lucet innocentia, radiat castitate, sanctitatis toto magnificatur ornatu*.

Epist. 2.

Serm. 42.

7. Veruntamen præter jam adducta motiva aliud quoque adducere possumus, nimirum quòd quia tempore præcedenti regnarunt vitia, & specialiter gula & ebrietas apud homines invaluerunt, merito ab hodierno die jejunium instituitur, ut eradicentur illa, hujus verò damna & excessus restaurentur. Sanctus Petrus Chrysologus animam quandam Christianam hisce verbis invitat: *Sumat cum Christo arma jejunii, prosternat castra vitiorum*. Et sanctus Cyprianus dicit: *Jejuniis vitiorum sentina siccatur*. Apostolus, noctis & tenebrarum nomen peccato, operibus verò bonis lucis nomen attribuit, & ideo præsenti & proximè elapso tempori verba ejus adaptare possumus, dicendo: *Nox præcessit, dies autem appropinquavit: abjiciamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis, sicut in die honeste ambulemus*; hisce namque verbis Apostolus nos exhortari videtur, ut Bacchanalia & turpitudines præteritas detestemur, nobisque modum præscribit id faciendi, nimirum per usum abstinentiæ: *Non in commessationibus & ebrietatibus, non in cubilibus & impudicitiis; sed induimini Dominum Jesum Christum, & carnis curam ne feceritis*: hæcque una est illarum causarum, ob quas S. Bernardinus jejunium institutum fuisse dicit: *Prolibidine perpetrati peccati, subtractionem delectationi justissime recompensat*.

Rom. 13. 10.

Rom. 13. 13.

Serm. in die Cin. fruct. 21.

8. S. Leo quoque ser. 1. de hoc tempore, opus nobis esse dicit, ut nos armis fortissimis adversus inimicum infernalem communiamus, abstinentia nimirum & sobrietate: *Quia quasi ad quendam agonem sancti operis introimus; ad pugnas tentationum animos præparemus*. Et hinc est, quòd Ecclesia à Spiritu sancto directa, post Cinerum distributionem hac oratione uti soleat: *Concede nobis Domine, præsidia militiæ Christianæ, sanctis inchoare jejuniis, ut contra spiritales nequitias pugnaturi, continentiæ muniamur auxiliis*. Certum est, quòd infernus hoc tempore magis, quam unquam alias contra nos sæviat atque ferociat, ob metum, partam semel prædam amittendi, præterquam quod necessum sit (ut idem sanctus Pontifex advertit) *Intelligamus, quanto studiosiores pro nostra salute fuerimus, tanto nos vehementius ab adversariis impetendos*: Sanctus Ambrosius jejunium castra militaria appellat: *Castra nobis sunt*, inquit, *nostra jejunia, quæ nos à diabolica impugnatione defundunt*. Tertullianus autem illud scutum appellat, quo immissa in nos tela retundantur & arceantur: *Jejunium scutum nostrum est, ad retorquenda jacula diaboli*.

Serm. 1. de Quadrag. i

Serm. 25.

Lib. con. Psych. c. 6.

9. Sanctus Bernardinus se ad aliud quoddam motivum reflectit, nimirum ad zelum quo sancta mater Ecclesia se etiam pro corporali salute nostra conservanda & promovenda sollicitam matrem esse ostendit, hæc enim, crapulas Bacchanaliorum continuando, in manifesto erat perditionis periculo; unde optime Ecclesiasticus monet: *Noli avidus esse in omni epulatione, & non te effundas super omnem escam; in multis enim escis erit infirmitas, & per crapulam multi obierunt, qui autem abstinens est, adjiciet vitam*. Huic quoque tempori valde adaptantur nonnulli à sancto Athanasio recensiti jejunii effectus ita enim sanctus hic Doctor de jejunio loquitur: *Distillationes exsiccat, dæmones fugat, molas cogitationes expellit, & mentem nitidiorem reddit, & cor purgatius, & corpus salubritus*...

Eccli. 37. v. 31. & 34.

Lib. de virg.

Nolite fieri sicut hypocritæ tristes, &c.

10. Porro ne bonorum operum, quibus accumulandis hoc tempore specialiter incumbere debemus, fortassis amittamus meritum, hisce verbis, hypocrisim & vanam gloriam studiosè fugere monemur; sanctus Thomas ait: *Sciebat Dominus gloriam vanam ex omni bono procedere, ideò spinam vanæ gloriæ, quæ nascitur in terra bona, jubet præcidere, ne suffocet jejunii fructum*. Et sanctus Augustinus ait: Advertendum est, non in solo rerum corporearum nitore atque pompa, sed etiam in ipsis sordibus luctuosis esse posse jactantiam, & eo periculosiorem, quo sub nomine servitutis Dei decipit.

In Cat. Mat.

Lib 1. de ser. Domini in monte c. 19.

11. Idem Doctor Angelicus in eadem catena, per Gregorii Calamum, Hypocritam quendam hoc modo describit: *Ora pallescunt, corpus debilitate quatitur, pectus interrumpentibus suspiriis urgetur*; quisnam verò hujusce austeritatis finis sit, hisce verbis exponit, dum ait: *Nihilque tanto labore aliud, nisi æstimatio humana cogitatur*. Et Lucas Burgensis ait: *Agunt enim id, quod temperantium est, proque hujusmodi se vendicant, & haberi hujusmodi gaudent, cum non temperantiæ, sed inani gloriæ operam dent*.

Lib 8. mor. c. 30.

In Matt.

12. Sanctus Thomas ly *Nolite fieri* considerans, dicit: *Probibet non solum facere sed velle, quia in voluntate radix merendi & demerendi est; dicit fieri tristes, & non esse, quia ista tristitia & simulatio, solum in apparentia*: quia hypocrita apparentiam solum affectat.

In Matt.

Exterminant enim facies suas, ut appareant hominibus jejunantes.

13. Cornelius Jansenius quale hoc faciei exterminium sit, his verbis declarat: *Nativum faciei colorem studiosè immutant, affectato scilicet pallore, & vultus tristis severitate*. Et ideo Glossa nos monet, ut tanto amplius nobis caveamus, quia *Magis sub specie religionis decipiunt*, citatque S. Bernardum, hanc quæstionem instituentem: *Quis magis impius, an profitens impietatem? an mentiens sanctitatem? nonne is, qui etiam mendacium addit, geminat impietatem*.

Concord. Evang. c. 41.

Ibid.

Ibid.

14. Chrisostomus ex Christi Verbis prædictis hanc deducit consequentiam, quæ illos, qui ex vanæ gloriæ motivo impallescunt, condemnat, nimirum: *Quidnam dicendum est de fucis corrumpentibus facies fœminarum in perditionem juvenum lascivorum? Nam hi quidem, qui ostentant pallorem jejunii, semetipsos tantummodo; hæ verò & semetipsos & eos, à quibus videntur interimunt*.

Hom. 20. in Matt.

15. Verum enimvero prima facie videri cuipiam posset, contradictionem quandam inter id, quod Christus in Evangelio docet, illudque quod Ecclesia in hoc sacro cinerum ritu præscribit, reperiri; dicit enim Ecclesia: *Immutemur habitu in cinere & cilicio, jejunemus & ploremus*; quod, quomodo cum eo, quòd paulo post in Evangelio sequitur, scilicet: *Unge caput tuum & faciem tuam lava*, concordet, non satis liquet. Veruntamen pro meliori hujus intelligentia, necessario ponderandum est, ly illud: *Ut appareant*, non enim vetatur, imo præcipitur hæc mortificatio & humiliatio externa; sed tantum condemnatur intentio seu voluntas apparendi foris, propter ostentationem & vanam gloriam. Unde Author operis imperfecti ait: *Ergo dicens: Nolite fieri tristes; hoc dicit: nolite propter homines jejunare*. Sanctus Thomas super illa verbat: *Ut appareant hominibus*, subjungit, *qui vident solùm exteriora*, adducit authoritatem S. Ilidori, qui scribit: *Qui cibis abstinent, & mala agunt dæmones imitanter, quibus culpa adest, & cibus abest*; Idem verò S. Thomas paulo post subjungit: *Non perbibet simpliciter videri, sed velle videri, quasi dicat: Ne velis favorem vel laudem pro jejunio ab hominibus capere*.

Hom. 15.

In Cat.

16. Enimvero Author imperfecti, quandam horum verborum interpretationem habet, ex qua colligitur, sapientiam incarnatam in hisce verbis manere seu culpare velle illos, qui in statu peccati jejunant: *Hypocrita*, inquit, *est omnis, qui peccans jejunat*. Idem Author paulo ante dixerat: *Ille jejunat, qui non peccat; qui autem peccat, & jejunat, non ad gloriam Dei jejunat*. Porro cum singulari mysterio abstinentia quadragesi-

Hom. 15.

gesimalis hoc præcisè tempore proponitur, quo fideles, potiori ex parte ad gulam usque peccatis immersi existunt, ut eadem abstinentia mediante, pœnitentiam agant, & confiteantur, ad hoc ut abstinentia illis utilis esse queat.

Amen dico vobis: receperunt mercedem suam.

In Matt. in prine. c. 6. 17. Sanctus Hieronymus ait: *Non Dei mercedem, sed suam; laudati enim sunt ab hominibus, quorum causa exercuere virtutes.* Considera verò hic, quanta sit differentia, inter mercedem, quam recepturi fuissent à Deo, si ob ejus honorem id fecissent; sic enim pro mercede æternam recepissent gloriam; & inter mercedem ac remunerationem, quam recipiunt ab hominibus, à quibus non nisi applausus & vanam glorioſam reportant.

Versus 17.

Tu autem tum jejunas, unge caput tuum, & faciem tuam lava.

Tu autem cum jejunas, unge caput tuum.

Ibidem. 1. Sanctus Hieronymus dicit usum fuisse in provincia Palæstinæ, ut festivis diebus caput suum ungerent & profumarent: *Præcepit igitur, ut, quando jejunamus, lætos & festivos nos esse monstremus*; quod idem etiam sanctus Thomas his verbis tradit: *Caput unge id est, hilarem & festivum te exhibe*, non solùm propter illud Apostoli motivum, dicentis: *Non ex tristitia, aut* 2. Cor. 9. 7. *ex necessitate, hilarem enim datorem diligit Deus*; verum etiam ad denotandam lætitiam, quam quilibet, Dei honorem zelans, Christianus habere debet ex eo, quod regnum peccati & dæmonis, quod præterlapsis diebus cum irreparabili bonorum morum & cultus Divini damno triumpharet, destructum & devastatum esse Ps 103. 15. videat; præterquam quod etiam justum sit, ut *Exhilaret faciem ejus in oleo*, id est, ut gaudeat, propter unctionem spiritualem gratiæ (siquidem Spiritus sanctus, *Spiritalis unctio* appellatur) dum scilicet reipsa experitur, quam sit major lætitia & jubilus, quem animæ alicui communicat serenitas bonæ conscientiæ, quàm omnes aliæ mundi jucunditates, quæ subito transeunt, & de quibus scribitur: *Extrema gaudii luctus* Prov. 14. 13. Joel. 2. v. 12. & 13. *occupat*, siquidem communiter in planctu & ploratu desinunt: *In fletu & planctu scindite corda vestra*. Apostolus ad Romanos, adeo propriis verbis, hac de re scribit, ut in detestationem Bacchanaliorum nostrorum expresse loqui voluisse videatur; ostendit enim, in quonam vera lætitia, verumque gaudium consistat; nimi- Rom. 14. 17. rum in virtuosè operando: *Non est regnum Dei esca & potus, sed justitia & pax, & gaudium in Spiritu sancto. Prompta igitur devotione, & alacri fide* (ita nos sanctus Leo in serm. 2. de Quadragesima exhortatur) *suscipiamus solemne jejunium, non in sterili inedia*, quibus obiter nobis insinuat, qualem famem & sitim habere debeamus, quæ majoris apud Deum sit meriti, quàm corporalis. Simus de illis, de quibus veritas dicit: *Beati, qui esuriunt & sitiunt justitiam, quoniam* Mat. 5. 7. *ipsi saturabuntur*.

In Matt. 2. Chrysostomus à sancto Thoma in Catena citatus, per caput nostrum, Christum interpretatur; per unctionem verò, opera misericordiæ, *Caput tuum, Christus est; sitientem pota, esurientem ciba, & sic oleo misericordiæ unxisti caput tuum, id est, Christum*. Porro ad subveniendum pauperibus, iisque benefaciendum hoc tempore, quo jejunamus, specialiter invitamur, unde sanctus Leo ait: *Jejunium nostrum* Serm. 2. de jejunio decimi mensis. *misericordiis pauperum suppleamus, impendentes virtuti, quòd subtrahimus voluptati; fiat refectio pauperis, abstinentia jejunantis*.

Serm 41. 3. Chrysologus, abstinentiam ad infirmitates nostras curandas, unicum dicit esse remedium, at verò insuper à nobis exigit, ut abstinentiæ opera, misericordiæ conjuncta inveniantur: *Abstinentia est homini prima medicina, sed ad plenam curam misericordiæ requirit expensas*. Et paulo infra, postquam de hac unione diffusè tractasset, hanc tandem statuit maximam. *Quod anima est corpori, hoc misericordiam constat esse jejunio, quando jejunium ex misericordia, tunc vivificat jejunantem*.

In Matt. 4. Paulus de Palatio, ad oleum spirituale jubili interioris alludens, motiva ostendit, ob quæ anima fidelis, hoc tempore, quo jejunatur, consolationem specialem concipere debeat: *Diem festum te agere existima; festus sane, cùm spiritus carnem tuam vincit, refertque de suo hoste triumphum; festus est, cùm arma dæmonis jejunio extenuat & hebetat, spemque ei aufert de habenda victoria*.

5. Sanctus Thomas ait: *Unge caput tuum, id est*, In Matt. *mentem, oleo nitoris conscientiæ*: redditque rationem, quia aliàs dæmon facile te capere potest, nimirum per cogitationum & desideriorum capillos, nisi bene sit mundata conscientia. *Ne diabolus per capillos, id est, cogitationes teneat*, ac proinde operæ pretium erit, confestim peccatum detestari, & bona ac syncera confessione mediante, purificare animam; & hæc est, quæ hoc oleo ungitur, de quo, super hunc locum glossans sanctus Hilarius, ait: *Oleum fructum misericordiæ esse,* In Matt. *cælestis propheticus sermo est*; de quo etiam oleo gratiæ, Hugo Cardinalis hunc locum interpretatus fuit: At verò, cur Christus etiam vultum à nobis lavari voluit, Ibid. dicens:

Faciem tuam lava.

6. Verba ista, prouti Jansenius declarat, non literaliter, sed metaphoricè intelligenda sunt; quia illis indicare vult, dissimulandum esse jejunium, id quod, ni fallor, ab Auctore Imperfecti didicit, qui ita scribit. Jans. c. 41. Hom. 15. In Matt. *Simplex interpretatio hujus loci hæc est, tanquam si dicat: Sic longè te facere debes ab ostentatione jejunii tui, ut si potest fieri (quod non decet) etiam ea facias, quæ ex diverso, luxuriæ & epulationis videntur esse indicia*; spirituales tamen hujus loci sensus sunt hi sequentes.

7. Glossa dicit: *Non sufficit opus misericordiæ sine* Ibid. *munda conscientia*: Etenim per lotam faciem nostram, mundata conscientia intelligitur. Author Imperfecti ait: *Quia facies animæ, conscientia intelligitur*; loc. cit. *projice ergo abs te avaritiæ sordes, perjurii stercora, malitiæque putredinem, & lavasti faciem, id est, con-* Isa. 1. 16. *scientiam tuam aqua prophetica, de qua dicit Isaias: Lavamini, & mundi estote, auferte nequitiam ab animabus vestris*. Enimverò in toto anni circulo, nulli sunt dies, in quibus Christiani hominis facies fœdior sit, aut turpior atque sordidior, quàm in hisce Baccanalium diebus, in quibus de ipsis dici potest: *Erraverunt* Thren. 4. 8. *cæci in plateis, polluti sunt, denigrata est super carbones facies eorum*. Sed ecce tibi facilem faciei lavandæ methodum. *Si iniquitatem, quæ est in manu tua, ab-* Job. 11. 14. *stuleris à te; & non manserit in tabernaculo tuo injustitia*, tunc lavare poteris faciem tuam absque macula. Sub Ninivitarum Rege Sardanapalo, universa Ninive festivis gaudiis, choreis, jocis, epulis, cunctisque aliis sensualitatibus dedita, imo immersa erat, cùm ecce Jonas à Deo in eandem missus, totalem ejus subversionem eidem apertis verbis prædixit; at verò post præscriptum à Rege, & ab omnibus exactissimè observatum jejunium, & pœnitentiam illam adeo austeram inchoatam, Deus eidem urbi placatus fuit: *Et vidit* Jonæ 3. 10. *Deus opera eorum, quia conversi sunt de via sua mala; & misertus est Deus*. Pari quoque modo Deus, præteritis hisce diebus, totum Christianismum, velut alteram quandam Niniven, vidit crapulis, ludis, larvis, tripudiis, aliisque vanitatibus deditam, quibus divinæ justitiæ adversum se provocabat supplicia; at verò postquam per missos ad illos, non unum, sed plures Prophetas, id est, prædicatores illis intimatum est & susceptum jejunium, post illam cinerum consperſionem, aliasque exteriores pœnitentias, Deus illi placari cœpit; sed attende, quo modo id fieri possit: *Quia conversi sunt de via sua mala, misertus est Domi-* Ibidem. *nus*; non quia induerunt se ciliciis, non quia capita sua conspersérunt cinere; non propter jejunium, nec ob alias similes austeritates, sed quia à peccatis suis destiterunt, quia conscientias nostras per bonam & syn-ceram confessionem emundamus, quia cunctis iniquitatibus præcedentibus filum detruncavimus: Et hoc est, quod notat Chrysostomus, dum ait: *Vidit* Ho. 3 ad pop. *Deus opera eorum. Qualia opera? Quod jejunaverunt? Quod saccum induerunt? Nihil horum*; *sed hæc omnia tacens intulit, quoniam conversus est quisque à viis suis malis*. Legatur obsecro illa à Samuele ad populum habita exhortatio, in qua Propheta ita loquitur: *Si in toto corde vestro revertimini ad Dominum,* 1. Reg. 7. 3.

auferte

auferte Deos alienos de medio vestri, & præparate corda vestra Domino, & servite ei soli. Quæ omnia cùm executioni mandassent, demum aquam effuderunt: *Hauserunt aquam, & effuderunt in conspectu Domini, & jejunaverunt, atque dixerunt: Peccavimus Domino.* Tertullianus de jejunio scribens, ait: *Deliquerat Israel, sed in aquatione congregatus, ita statim jejunio delictum diluit, ut periculum prælii simul effugerit*: evasit Dei supplicium, & remissionem peccatorum pariter obtinuit. Videmus per quotidianam experientiam, quòd ad abluendas linteorum sordes, lixivium adhiberi soleat, quod est liquor quidam, qui per cinerem, aquam & ignem conficitur. *In meditatione mea exardescet ignis*, dicebat Psalmista, ecce ignem. *In fletu & planctu ploremus.* Ecce aquam: Cineres quoque, qui mortis memoriam significant, non desunt: *Memento homo, quia cinis es*; uniantur igitur hæc omnia simul, omnesque animæ nostræ maculas infallibiliter abluemus. Author imperfecti per hanc faciem, cor intelligit, idque probat ex sequentibus verbis Davidis: *Tibi dixit cor meum, exquisivit te facies mea*, non enim facies carnea Deum quærit, sed conscientia. Sanctus Antonius de Padua, per hanc ablutionem, bonam & synceram confessionem interpretatur: *Aqua confessionis pura, quæ non solum habet conscientiam expiare, verum etiam & illuminare intellectum.*

Lib. adverf. Pfych. c. 7.

Pf. 38. v. 4.

Hom. 15.

Serm. in fer. Cin.

s. Leo in Cat.

8. Advertendum similiter est, quòd sancta mater Ecclesia jejunium, & hanc mysticam ablutionem, simul conjungat, siquidem ut S. Leo scribit: *Impleri debet jejunium non ciborum tantummodo parcitate, sed maxime privatione vitiorum;* & hoc quidem est essentiale quoddam punctum, fidelium mentibus necessario imprimendum; Et forte causa est, ob quam, in hac Quadragesima, verba illa Isaiæ: *Annuntia populo meo scelera eorum*, tam frequenter repetantur, quasi quibus anticipate respondere vellet, populi illius lamentis, quibus paulo post dicebat: *Quare jejunavimus & non aspexisti? Humiliavimus animas nostras & nescisti?* Porro Deus longum contexit iniquitatum illius catalogum, & tandem concludit: *Nonne hoc est magis jejunium, quod elegi? Dissolve colligationes impietatis*, &c. Sanctus Hieronymus, Celantiæ præclarum hoc monitum transcripsit: *Tunc præclara est abstinentia corporis, cùm animus jejunat à vitiis.* Et hic est sensus verborum Hymni illius: *Sic corpus extra conteri, dona per abstinentiam, jejunet ut mens sobria, à labe prorsus criminum.* Chrysostomus similitudinem quandam, proposito nostro aptissimam, adducit, dicens: *Qui propter peccatum jejunat, & in peccato volutatur, quid amplius facit, quàm si in luto locus sit, iterumque in luto volutetur?*

Isa. 58. 1.

Isa. 58. 5.

Ibid. vii6.

Ser. 1. ad Jejun.

Versus 18.

Ne videaris hominibus jejunans, sed Patri tuo, qui est in abscondito; & Pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi.

Ne videaris hominibus jejunans,

1. Insistit de novo nobis inculcare, ne jejunemus ad acquirendam nobis, apud homines, nominis nostri existimationem, sed tantum ad hoc, ut Deo Patri nostro placeamus. *Et si contigerit*, inquit Lucas Burgensis, *ab hominibus intelligi, modo id ambitum non fuerit gloriæ ergo, nihil peccatum est*: Nequaquam vult, ut à nobis in operibus nostris oculi requirantur humani. *Vani sunt omnes homines*; inquit Albertus Magnus, idemque Apostoli exemplo confirmat, dicentis: *Mihi pro minimo est, ut à vobis judicer, aut ab humano die*: Et sanctus Paschasius clarius inquit: *Hominibus ille jejunat, qui favore eorum captus, vanam gloriam quærit.*

Ibid.

Ibid. 1. Cor. 4. 3.

Lib. 4. In Matt.

Sed Patri tuo, qui est in abscondito; & Pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi.

Ibid.

2. Idem sanctus Paschasius optime declarat, quinam sint illi, qui in oculis Dei, qui est in abscondito, jejunant: *Ille verò*, inquit, *Deo Patri jejunat, qui propter ejus amorem, sese macerat* (hypocrita enim ob amorem & motivum humanum maceratur) sed & insuper subjungit: *Et quod sibi subtrahit, alteri largitur*, id est, de eo, quod ex jejunio, de suo reponit, eleemosynam pauperibus impertitur.

Mansi Erat. Evang.

3. Porro Deo, Patris titulum attribuit, quia in jejunio, & in cunctis aliis pœnitentiæ operibus, nos pro filiis suis agnoscit, atque ad præmiandum nos, paterno nos oculo respicit; tametsi enim nos illum minime videamus, siquidem de ipso in veritate dicitur: *Vere tu es Deus absconditus*, ipse tamen nos perspicue videt: *Qui videt te*; Porro bis repetit ly, *in abscondito*, quia ut ait Albertus Magnus, *Placet ei cordis secretum in intentione, qua sibi placere desideramus.*

Isa. 45. 15.

Ibid.

4. Idem Author hisce verbis, *In abscondito*, aliam quandam glossam adhibet, dum ait, *hoc est, in conscientia;* siquidem *scrutatur renes & corda*; Et ideo S. Paschasius super eadem verba scribens, ita nos monet: *Necesse est, ut jejunans sic vivat, ut ei placeat, quem in pectore portat.*

Rom. 8. 27.

5. Porro in brevibus hisce, valde autem considerabilibus verbis, incarnata illa sapientia, ut Albertus Magnus ait, tria intulit, nimirum: *Affectum Patris, beneplacitum videntis & approbantis, & justitiæ æquitatem retribuentis*; siquidem nominatur Pater, de eoque dicitur, quòd jejunia nostra cum complacentia videat, ac denique quòd ea remunerabit.

6. Dionysius Carthusianus particularem quandam Dei assistentiam notat, qua illis, qui pro viribus suis in cunctis operibus bonis, mundi applausum & existimationem fugiunt, specialiter assistit: *Patri tuo, qui est in abscondito, habitat in abscondito, id est, in corde humili, latere optanti; non in manifesto, id est, in animo vano apparere volenti.* Psalmista scribit: *Et gloriabuntur in te omnes, qui diligunt nomen tuum.* Etenim in eo proprie cognoscuntur, qui Deum verè diligunt, quando in operibus suis ad nihil aliud quàm ad gloriam Dei collimant; neque enim ob id, gloriam propriam amittunt, imo, ut ait Chrysostomus: *In Deo gloriari, est ornatus omnium maximus, & splendor, qui innumerabilia superat diademata.*

Ibid.

Pf. 5. 12.

Ibid.

Reddet tibi.

7. S. Remigius ait: *Sufficit enim tibi, ut, qui inspector est conscientiæ, sit & remunerator*: *Ecce justitiæ retributio*, inquit Albertus Magnus, qui & illum Apocal. textum adducit, ubi dicitur; *Scient omnes Ecclesiæ, quia ego sum scrutans renes & corda, & dabo unicuique vestrum secundùm opera sua.* Vult igitur, ut perspicue intelligamus, semperque memores simus, quòd omnium bonorum operum, quæ maxime in hac Quadragesima facturi sumus, nimirum abstinentiæ, prædicationum, orationum, stationum, aliorumque omnium merces promptissima semper aderit. Dionysius Carthusianus retributionem istam ad jejunium limitat: *Reddet tibi salutarem effectum jejunii, & præmium copiosum;* siquidem, ut jam diximus, multa sunt lucra, quæ ex jejunio reportamus. Observari hic meretur illud ly *reddet*, illud namque restitutionem rei alicujus debitæ exprimere videtur. Enimvero nos, respectu Dei, debitores sumus, qui ipsi præceptorum suorum exactam observantiam, imo nos ipsos, quanti & quidquid sumus, totaliter debemus; unde Redemptor noster Apostolos hunc in modum instruit: *Cùm feceritis omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite, servi inutiles sumus, quod debuimus facere, fecimus*, & tamen licet nullam erga nos obligationem in se habeat, se tamen per æternæ veritatis promissionem, cujuslibet etiam minimi operis boni, in gratia facti, debitorem & remuneratorem declarat: *Reddet tibi*, tametsi in suo semper vigore illud S. Augustini axioma remaneat, dicentis: *Deus coronat in nobis sua dona, non nostra merita.*

In Cat.

Apoc. 2. v 23.

Ibid.

Luc. 17. v. 10.

Versus 19.

Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, ubi ærugo & tinea demolitur, & ubi fures effodiunt & furantur.

Nolite thesaurizare.

1. Tria enumerat rerum genera, quæ inter hasce res terrenas, in æstimatione sunt; nimirum primo metalla, & hæc ab ærugine consumuntur; secundo vestes pretiosas, & hæ roduntur à tineis, denique alia, quæ huic damno duplici minimè quidem subjacent, ut sunt gemmæ, monilia, & alia pretiosa, sed hæc furto nobis eripiuntur.

2. S. Thomas dicit: non esse thesaurizandum in terra, propter instabilitatem, quia cito amittuntur; ipsa namque experientia demõstrat, divitias magnis esse subjectas

In Matt.

jectas periculis fori cessionis, naufragiorum, deprædationum, & millium aliorum infortuniorum; atque ideo per jocum poeticum, aurum pallidum esse dicitur, ob timorem continuum, quo angitur, ne ab unoquoque insidias patiatur.

In Matt. 3. S. Anselmus sub nomine thesauri, omnia hæc bona temporalia intelligit: *Quisquis enim amorem suum in aliqua terrena applicat, in terra thesaurizat, & si aliquid, sicut gulam, vel libidinem, vel aliquid terrenum diligit, vel si bona mala intentione faciat, iste thesaurum in terra ponit* Omne studium & amor in illum repositus, qui ad Deum non est ordinatus, vanus est & perditus.

Lib. 3. in Matth. Idem quoque S. Paschasius dicere voluit, dum ait: *Omne quod pro terrenis commodis gerimus, in terris thesaurizamus.*

3. Cajetanus circa hunc incarnatæ sapientiæ loquendi modum, observat, multos per illum, nisi bene intelligatur, decipi posse, quia littera ista diligenter inspecta non prohibet thesaurizare, sed locum thesauri; prohibet enim eligere terram, pro loco thesauri. Unde colligitur, quòd Principibus & Patribus familias non sit prohibitum accumulare vim pecuniarum, hisce quidem ad provisionem in futurum filiis; illis verò ad publicarum necessitatum curandum subsidium; in cujus probationem, textum illum Apostoli ad Corinthios ad-

2. Cor. 12. v. 14 ducit dicentis: *Nec enim debent filii parentibus thesaurizare, sed parentes filiis*, adeoque illa Christi propositio: *Nolite thesaurizare*, &c. in tantum qualificatur, ut per illam, hic in terris thesaurizare prohibeamur, vel in quantum aggregatus auri & argenti cumulus cælo, id est, divinæ legi opponitur. *Prohibet reponere in terra, ut terra contrariatur cælo*; & ut, quinam hac in parte culpabiles sint, ostendat, pergit dicendo: *Agunt contra hoc præceptum, quia accumulant divitias, confidentes in illis, in tantum, ut non curent providere sibi in cælo.*

Hom. 15. Author Operis imperfecti ait: *Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, quia non estis de terra, nec de terra venistis, sed pro tempore pro terra suscepistis terram; illic substantiam tuam colloca, ubi patriam habes.*

Hom. in Matt. Hoc idem est, quod nos Chrysostomus monet, qui contrarium, stultitiam vocat, dicens: *Quæ stultitia, illic relinquere, unde exiturus es, & non illic præmittere, quo iturus es, thesauriza ubi patriam habes.* Æternæ veritatis verbum est, quod quisquis thesaurizat hic in terris, nihil sibi, aut ad propriam utilitatem lucretur, sed aliis omnino sibi ignotis: *Thesaurizat*, inquit Psalmista de

Ps. 38. v. 7. Luc. 12. v. 20. avaro, *& ignorat, cui congregabit ea.* Et Christus diviti, de thesauris suis disponere paranti, dicit: *Quæ parasti, cujas erunt?*

In Matt. 5. S. Paschasius aliter hæc verba interpretatur, reflectendo se ad id, quod paulo ante de jejunio dixerat: *Qui jejunat, seu reservando quod non ederit, seu gloriam sibi quærendo, quod abstinuit, in terris utique sibi*

Serm. 14. *thesaurizat*; idque per quoddam Chrysologi monitum egregie confirmatur, hic enim S. Doctor ostendit, quòd non sit jejunandum, ut ea, quæ non consumimus, reservemus & accumulemus, sed ut erga proximos nostros beneficentiores esse possimus: *Fames est avaritiæ jejunium sine misericordia; ultio, non devotio est; non Deo jejunare, sed sæculo, atterere se abstinentia, & hydropi cupiditatis inflari, exonerare ventrem cibis, & mentem pecunia pondere prægravare.*

Ubi ærugo, &c.

6. Quantum ad sensum spectat litteralem, is clarus & perspicuus est, adeo ut glossa nulla indigeat: sensus autem spirituales à sacris Expositoribus allati, omnes notabiler existunt. S. Paschasius dicit: *Omnia metallorum splendentia ærugo consumit, & vestimentorum renitentia tinea, &, ut evidentius loquar, quæcunque in mundo possidentur, præteribunt; unde tribus istis verbis omnis concupiscentia mundi & avaritiæ luxus condemnatur.*

Ibidem.

In Matt. 7. S. Thomas differentiam notat, quæ inter ærugine & tineam versatur: *Ærugo apparet, tinea latet, unde per æruginem peccata corporalia, per tineam spiritualia significantur*; amborum argentum & aurum divinæ gratiæ, omniumque aliorum bonorum operum, in quibus nos exercuimus, devorant & consumunt; & licet aliàs opera illa in eo essent valore, ut per illa regnum cælorum acquiri possent, attamen ærugo & tinea peccati, illa totaliter destruit & perdit.

8. Rabanus, à S. Thoma in catena citatus, dicit: *Allegorice ærugo significat superbiam, quæ decorem virtutum effuscat.* S. Antonius de Padua, per æruginem, avaritiam intelligit: nota, ærugo de ære nascitur, & ei inhæret; eodem modo, avaritia ex cumulo divitiarum nascitur, adeoque homini avaro adhærescit, ut ipsum consumat, nec permittat ei, ut illis in suam utilitatem uti possit. Ser. in fer. 4. Cin.

9. Per tineam, quæ in pannis pretiosioribus & delicatioribus nascitur, invidia intelligitur, quæ odium & aversio est ab aliena fœlicitate Rabanus ait: *Tinea, quæ vestes latenter rodit, est invidia*; quæ etiam est expositio Hugonis Cardinalis, dicentis: *Tinea significat invidiam, quia tinea latenter vespes consumit.* In cat. In Matt.

10. S. Antonius de Padua autem, per hanc tineam, lasciviæ vitium intelligi posse existimat: *Tineam, hoc est, lasciviam; quia sicut divitias, personam & animas consumit, sic lasciviа gratiam*; hæc tinea diebus præteritis plus, quàm unquam aliàs, per annum devoravit in nobis habitus bonos virtutum, & vestem illam pretiosissimam, de qua Apostolus scribit: *Induimini Dominum Jesum Christum, & carnis curam ne feceritis.* loc. cit. Rom. 13. v. 14.

11. Per fures & latrones Hugo Cardinalis, hæreticos, vel etiam dæmones intelligit: *Fures hæretici vel dæmones, qui semper ad hoc tendunt, ut spiritualibus spolient.* Ibid.

12. Motivum nihilominus, huic tempori aptius, ex his verbis circa mortem deducere possumus; mors enim in furibus, in ærugine quoque & tinea ad vinum repræsentatur; & ideo hanc nobis similitudinem Apostolus 1. Thes. 5. v. 2. his verbis proposuit: *Scitis, quia dies Domini, sicut fur in nocte ita veniet; cùm enim dixerint pax & securitas, tunc repentinus ei superveniet interitus*; similiter sicut ærugo ferrum, quantumvis illud forte & impenetrabile sit, consumit: ita quoque mors omnem complexionem fortem & robustam prosternit, porro de tinea Job Job. 13. 28. ait: *Quia quasi putredo consumendus sum, & quasi vestimentum, quod comeditur à tinea*; & clarius in Isaias, Isa. 14. 11. *Concidit cadaver tuum, subter te sternetur tinea, & operimentum tuum erunt vermes.*

Versus 20.

Thesaurizate autem vobis thesauros in cælo, ubi neque ærugo, neque tinea demolitur, & ubi fures non effodiunt, nec fures fucantur.

Thesaurizate autem vobis thesauros in cælo.

1. Salvator noster hisce verbis & modum & locum demonstrat, in quo thesauros nostros accumulare debemus. Unde S. Gregorius in alio quondam proposito nos monet: Fratres, si divites esse vultis, veras divitias amate. Modus autem thesaurizandi est substantiam & facultates nostras in pauperum subsidium & utilitatem impendere, ita enim illas in securo collocamus. Unde In Matt. Lyranus ait: *Per hoc concludit excellentissimum modum thesaurizandi, quando scilicet bona temporalia & transitoria consumuntur in pios usus, & sic commutantur in* Serm. 8. *bona spiritualia & æterna.* Chrysologus ait: *Thesaurus cæli, est manus pauperis, quod suscipit, ne in terra pereat, reponit in cælum; thesaurizate*, inquit, *vobis thesauros in cælo.* Lucas Burgensis super hæc verba ita scribit: *Colligimus, reponimusque nobis thesauros in cælo, dum opes facultatesque nostras sedulo, constanter, liberaliterque in Dei gratia erogamus.* In Matt.

2. S. Paschasius existimat, quòd omne id, quod pro amore Dei facimus, in ærarium reponendo, thesaurizemus. *Omne quod propter Deum agimus, ad cælum transponimus.* Cùm igitur nunc magis, quàm quovis alio anni tempore, mediantibus orationibus, verbi Dei auscultatione assidua, jejuniis, stationibus, aliisque operibus meritoriis virtuosè operari satagamus, ideo monemur, ut hasce spirituales divitias in locum securum, id est, in cælum transferamus. Unde Corn. Jan- Cap. 41. concord. Evang. Matt. 6. 20. senius ait: *Thesaurizare thesauros in cælo, est apud Deum comparare & colligere futurorum præmiorum merita, quod fit per quævis opera bona, ut thesaurizare in cælo sit, di-* In Matt. *vitem fieri in operibus bonis.* Cui consonat, quod S. Thomas hoc loco dicit: *Thesaurizate*, inquit, *id est, abundantiam bonorum operum acquirite.*

Lib. 4. in Matth.

3. Considerabile est illud ly *vobis*, siquidem hæc est differentia inter thesauros, quos hic in terra nobis acquirimus, & illos, qui in cælos à nobis reponuntur, & transportantur; quòd illi nobis utiles non sint; siquidem Veritatis verbum à Spiritu sancto dictatũ est illud Psalmistæ:

Pſ 38. 7. Ibid. Ibid. In Matt. In Matth. Pſ 75. 6. Ibid Ibid Deut. 32. v. 34. v. 35. Rom. 2. 4. Ibid. 2. Cor. 4. v. 7. Hom. 38. in Evangel. lib. 4. c. 14. Ser. 3 de adv. Ibid. Mat. 16. v. 26. S. Bern. triplici miſericordia. Ibid. Ibid. In Matt. Hom. 15. In Matt.

miſtæ: *Theſaurizat, & ignorat, cui congregabit*; ac proinde Albertus Magnus hoc loco ait: *Tangit theſauri utilitatem, cùm dicit, vobis*; & Dionyſius Carthuſianus dicit: *Vobis, id eſt, ad veſtram ſalutem*. S. Thomas verò alio ſe reflectit, dum dicit: *Vobis, non Deo, quia nihil accreſcit ei*. Job. 35. 7. *Si juſte egeris, quid donabis ei, aut quid de manu tua accipiet*.

4. Paſchaſius per cælum, æternitatem intelligit: *Cælum hoc loco pro æternitate ponitur, terra pro tranſitoris*. Voluit igitur Chriſtus nos docere, non pro hac, ſed pro altera vita theſauros nobis accumulandos eſſe: quidquid enim theſaurorum, etiam opulentiſſimorum, congregaverimus; in altera vita de illis nihil invenietur: *Dormierunt ſomnum ſuum, & nihil invenerunt omnes viri divitiarum, in manibus ſuis*: Dionyſius Carthuſianus ait: *Theſaurizate vobis theſauros in cælo, id eſt, cumulum operum meritoriorum in cælo, id eſt, ad hunc finem, ut ad cæleſtem perducamini manſionem*.

5. Per theſauros, qui in cælo accumulantur, bonitatem quoque & longanimitatem Dei interpretari poſſumus, qua nos, quoadusque vivimus & valemus, ad pœnitentiam expectat: *An divitias bonitatis ejus, & patientiæ, & longanimitatis contemnitis? ignoras, quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Theſauros in cælo*, inquit Salvator; nam ut eſt in Pſal. 35. v. 6. *Domine in cælo miſericordia tua*. Porro per theſauros in terra, intelligere econtra poſſumus, divinæ juſtitiæ ſupplicia, peccatoribus obſtinatis poſt hanc vitam præparata; unde Apoſtolus dicere pergit: *Secundùm autem duritiam tuam & impœnitens cor, theſaurizas tibi iram in die iræ*; de hiſce theſauris in Deuteronomio, dum de ſceleribus populi illius mentio fit, ita ſcribitur: *Nonne hæc condita ſunt apud me, & ſignata in theſauris meis? Mea eſt ultio, & ego retribuam in tempore*. S. Bernardus, prædictorum verborum S. Pauli ſenſum exponens, dicit: *Theſaurizas tibi theſauros iræ pro prorogatis theſauris miſericordiæ, quos contemnis, & evacuas te in miſericordiam Dei*. Hodie mane ad hoſce theſauros cæleſtes, id eſt, ad miſericordiam Dei, in introitu Miſſæ, invitati ſumus, hiſce verbis: *Miſereris omnium Domine, diſſimulans peccata, propter pœnitentiam, & parcens, &c.* In diſtributione Cinerum quoque dicitur: *Multum miſericors eſt, dimittere peccata noſtra Deus noſter*. Ac denique in Epiſtola legitur: *Convertimini ad Dominum Deum veſtrum, quia benignus & miſericors eſt, patiens & multæ miſericordiæ*.

6. Theſaurum pariter, animam noſtram appellare poſſumus; de hoc enim theſauro ſcribitur: *Habemus theſaurum iſtum in vaſis fictilibus*; id eſt, intra vas hoc luteum; de hac anima merito dicitur, quòd ſit theſaurus in cælo repoſitus, quia ipſamet appellatur cælum myſticum. Unde S. Gregor. ſuper illa verba: *Anima juſti ſedes eſt ſapientiæ*, dicit: *Dum cælum dicitur ſedes Dei; cælum ergo eſt anima juſti*. In vita S. Franciſcæ Romanæ legitur, quòd hæc Sancta, in eſtaſi quadam, hanc vocem audierit: Deus eſt theſaurus animarum, & animæ theſaurus ſunt Dei. S. Bernardus hac de re ita ſcribit: *Pretioſiſſimam animarum theſaurum, ſervandum accepi, pro quo Chriſtus mercator non inſipiens, idem ipſe ſapientia Patris, totum ſuum ſanguinem fuit*. Albertus Magnus ſuper illud verbum: *In cælo*, dicit: *Ponit theſauri ſecuritatem, cùm dicit, in cælo*. Quiſnam autem modus à nobis adhiberi poterit, ut theſaurum noſtrum in ſecurum locum, id eſt, in cælum reponere poſſimus? Nimirum ſi, quamdiu hic in terra vivimus, conſideraverimus, quòd *habemus theſaurum iſtum in vaſis fictilibus*, ſerio meditando & ruminando illam, qua Eccleſia hodie in Cinerum diſtributione utitur, ſententiam: *Memento homo, quia cinis es, & in cinerem reverteris*. Etenim ratio, propter quam non theſaurizamus in cælo, ſive quod idem eſt, cur illum non reponamus in loco ſecuro, unica hæc eſt, quia verba illa maximi momenti, & utiliſſima minime conſideramus, ſcilicet: *Quid prodeſt homini, ſi univerſum mundum lucretur, animæ verò ſuæ detrimentum patiatur?* Quòdſi omnes totius univerſi Monarchias, in unam liberæ lancem, in aliam vero, valorem unius animæ ſtatuamus, nihil illarum pretium, in comparationem valoris unius animæ, æſtimari meretur; quòdſi inſuper bene trutinetur, in quonam tandem omnes honores, theſauri, voluptates & deliciæ terminentur, inveniemus quòd horum, & omnium aliarum rerum materialium finis, cinis ſit. *Effodientes theſaurum*, inquit Job, *gaudent vehementer, cùm invenerint ſepulchrum*. Ubi ſanctus Gregorius ita ſcribit: *Antiqui ſuos mortuos cum divitiis obruebant; inde qui theſaurum quærit, gaudet cum ſepulchrum invenerit*. Quapropter ſi hunc theſaurum animæ noſtræ, in ſecurum locum reponere volumus, induſtrie contemplemur, ubinam deliteſcat, & inveniemus, quòd vere ſepulchro cuidam incluſus lateat, ſiquidem monumentum portatile, eſt hoc corpus noſtrum, maxime cùm, quoad corpus, nihil ſimus aliud, quàm terra & cinis. Veteres olim, ſuper mortui alicujus cranium, incidere vel inſcribere hæc verba ſolebant. *Cogitanti vileſcunt omnia*; enimvero omnes hujus terræ theſauri, non pluris, quàm vile lutum æſtimabuntur, ſi oculum noſtrum ad lutum & cinerem, unde hæc vita noſtra dependet, defigamus.

Job. 3. v. 21 & 22. Lib. 5. moral. c. 5.

Ubi neque ærugo, neque tinea, &c.

7. S. Paſchaſius, hæc verba hunc ſenſum habere, dicit, *ac ſi dicat, cùm jejunatis, aut aliquid boni agitis, ibi recondite, ubi non adulatio, non vana gloria corrumpit*. Etenim quamdiu frumentum iſtud operum bonorum, in cæli granario non eſt repoſitum, in paleam ſemper transmutari facile poteſt, eo quod vanæ gloriæ periculo ſubjaceat. Quærit Nazianzenus, cur ſupremus ille rerum omnium artifex, Deus, animam hominis adeo nobilem, factam ad imaginem & ſimilitudinem ſuam, intra hunc luteum, ſordidum, & vermiculoſum carcerem includere voluerit: *Haud equidem ſcio*, inquit, *quo pacto ſimul & imago Dei ſim, & cum cæno voluter*; tandem verò artificium hoc, ſuo non caruiſſe myſterio dicit, nimirum ideo id factum eſt, ut non intumeſcamus, & extollamur, uti Lucifero accidit: *Hæc noſtra temperatio eſt, ut cùm imaginis dignitas nobis animos extulerit, pulvis eoſdem reprimat, contrabatque*. Verum quidem eſt, quòd theſaurum, id eſt, pretioſam nimis animam habeamus; at verò ſimul à nobis ponderandum eſt, ubi theſaurus iſte repoſitus ſit: nimirum *invaſis fictibilibus*, ideoque ad utilitatem hujus corporis reflectamus; ſed, qua utilitate & fructu id à nobis fiet? *Ut ſublimitas ſit virtutis Dei, & non ex nobis*; verum quidem eſt, quòd, quidquid operamur boni, id totum animæ fructus cenſendum ſit, ſed animæ, à Dei gratia adjutæ; & ideo totum Deo, non verò nobis adſcribendum venit; ſiquidem ex parte noſtra præter cinerem nihil ſumus, Chryſoſtomus quærit, cur Creator hoc corpus noſtrum, non ex ſolidiori & nobiliori materia formaverit, & cur diſpoſuerit, ut ſubito poſt animæ ab eodem receſſum, illud putrefieret? Et reſpondet, quòd ſi Deus aliter feciſſet, *magis ab hominibus corpora diligerentur*; adeoque cinis iſte nobis ex pluribus capitibus auxiliatur, ut hunc animæ theſaurum majoris æſtimemus, ipſumque in ſecurum locum, id eſt, in cælum reponere ſatagamus; & conſequenter ut hoc corpus noſtrum, utpote maximum, quem habemus, inimicum noſtrum aſpernemur.

Lib. 4. in Matt. Orat. 36. 2. Cor. 4. v. 7. Hom. 35 in Matt.

Verſus 21.

Ubi enim eſt theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum.

1. Lucas Burgenſis ait: *Cor pro affectibus cordis & animi ponitur; nam cor noſtrum eſſe alicubi, nihil aliud eſt, quàm curam omnem noſtram, cogitationem, gaudium, fiduciam, ſpem, metum, amorem, totum videlicet animum circa aliquid verſari*. Si enim non affectum, ſpem, & omnes cogitationes in haſce res terrenas convertamus: clarum utique indicium eſt, quòd & theſaurus noſter in cælo non ſit. Author imperfecti dicit: *Quòd ſi collocat theſauros in terra, non habet quod ſperet in cælo, ut quid enim reſpiciat in cælum, ubi nihil repoſitum habet*. Celeberrimum eſt miraculum iſtud, quod in vita S. Antonii de Padua, de quodam divite avaro defuncto, narratur: Cùm enim Sanctus hic illo textu pro concione uteretur: *Ubi eſt theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum*, dixit ad circumſtantes, auditores ſuos; ut dicti hujus veritatem experiamini, abite ocius ad divitis illius defuncti domum, & armarium inveſtigetis, in quo divitias ſuas habere ſolebat depoſitas, in iiſque cor ejus appoſitum invenietis; id quòd revera ita accidit; enimvero cor illud mundum appellari non potuit; ſiquidem S. Anſelmus ait: *Si cor eſt in cælo, mundum eſt; quia munda ſunt cæleſtia, ſi autem in terra volutatur, quomodo mundum eſt*.

In Matt. Hom. 15. In Matt.

Ibid. 2. S. Hieronymus super hæc verba scribens, monitum quoddam habet, huic præsenti diei valde opportunum; etenim si affectus & cor nostrum, etiamnum voluptatibus & vanitatibus præteritis abhæreant, manifestum id nobis signum esse poterit, quòd non in cælo, sed in terra thesaurizemus; ita enim præfatus S. Doctor scribit: *Hoc non solùm de pecunia, sed & de cunctis passionibus sentiendum est; gulosi Deus venter est, ibi ergo habet cor, ubi est thesaurus; luxuriosis thesaurus epulæ sunt; lascivi ludicra, amatoris libido; huic servit unusquisque, quo vincitur.*

FERIA QUINTA CINERUM.

Legatur Evangelium currens in Dominicâ Tertia post Epiphaniam.

FERIA SEXTA POST CINERES.

Evangelium ex Matthæi c. 5.

V. 43. *Audistis, quia dictum est: Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. 44. Ego autem dico vobis: Diligite inimicos vestros, benefacite bis, qui oderunt vos, & orate pro persequentibus & calumniantibus vos. 45. Ut sitis filiis Patris vestri, qui in cælis est, qui Solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super justos & injustos. 46. Si enim diligitis eos, qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? nonne & Publicani hoc faciunt? 47. Et si salutaveritis fratrem vestrum tantum, quid amplius facitis? nonne & Ethnici hoc faciunt? 48. Estote ergo perfecti, sicut & Pater vester cælestis perfectus est.*

Ex cap. 6. Matth. 1. *Attendite, ne justitiam vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis, alioquin mercedem non habebitis apud Patrem vestrum, qui in cælis est. 2. Cùm ergo facis eleemosynam, noli tuba canere ante te, sicut hypocritæ faciunt in synagogis & vicis, ut honorificentur ab hominibus: amen dico vobis, receperunt mercedem suam. 3. Te autem faciente eleemosynam, nesciat sinistra tua, quid faciat dextra tua. 4. Ut sit eleemosyna tua in abscondito, reddet tibi.*

Versus 34.

Audistis, quia dictum est: Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum.

In Matt. 1. HÆc propositio in antiqua lege nusquam reperitur. Unde Sanctus Thomas ait: *Istud nusquam invenitur in lege, sed additio est ex parte Judæorum.* Existimarunt quidem multi Scribæ & Doctores, idipsum ex multis in Deuteronomio ordinatis & præceptis deduci posse, & in specie dicit Lyranus ex illo, quod Ibidem. Lev. 19. v. 18. cap. 19. Levitici præscribitur: *Diliges amicum tuum sicut teipsum, inde arguebant odire inimicum, sed hoc est falsum, quia omnis homo ex charitate diligendus est, in quantum ad imaginem Dei creatus est, & capax ipsius per cognitionem & amorem.* Hugo Cardinalis postquam hanc conclusionem, scilicet in tota lege, hanc permissionem odii inimicorum nusquam inveniri, tanquam indubitatam firmasset, mox addit, nisi forsitan legis nomine scribarum traditiones intelligant: *In quorum traditionibus scriptum est: odio habebitis inimicum*, motivum verò, cur idipsum scribæ licere existimarent, fuit, quia Deus, ut inimicos suos quisque persequeretur, præceperat; verum turpiter hac in re erraverunt, non distinguendo inimicum ab inimico; illud namque præceptum intelligendum est de iis hostibus, qui illos in bello armis suis impugnabant, illis necem inferri corporalem, non verò mortem illis æternam desiderando, illos odio haberi præcepit. Lucas Burgensis observat, quòd Christus *Non ait: Dictum est, sed audistis, quòd dictum sit; ita docti estis à scribis vestris, antiquis dictum esse.*

Ibid.

Hom. 13. 2. Author imperfecti hac de re, tale format argumentum: *Si justum fuisset inimicos odire, Deus te inimicum ex gentibus nunquam in suam suscepisse dilectionem.*

In Matt. 3. Dionysius Carthulianus ut ostendat, quando præceptum hoc intelligendum sit ad literam, distinguit, dicens: *Odio habebitis inimicum, non odiendo naturam, sed culpam, non personam; sed vitium, quod utique odium ex charitate procedit, & ad perfectionem pertinet, de quo in Psalmo 248. v. 23 tanitur: Perfecto odio oderam illos;* Ps. 18. v. 113. *Et: Iniquos odio habui;* cæterum quisquis inimicum suum, quoad personam, odio prosequitur, qualiscunque ille sit, is neminem aliorum vera charitate diligere potest, cùm peccatum mortale committat; qui proprium est, charitatem extinguere: *Qui unum hominem odit, nullum veraciter diligit, cùm sit in peccato mortali, quod charitatem extinguit.* S. Augustinus similem distinctionem, pro hujus præcepti explicatione adducit, dicit enim: *Hæc itaque regula est, qua & oderimus inimicum propter id, quod in eo malum est, id est, iniquitatem; & diligamus inimicum propter id, quod in eo bonum est, id est rationalem creaturam.* Lib. 19 c. 24. cont Faustũ in cat. D. Thom.

Versus 44.

Ego autem dico vobis: Diligite inimicos vestros, benefacite bis, qui oderunt vos, & orate pro persequentibus & calumniantibus vos.

Ego autem dico vobis.

1. Seriam meretur ponderationem illud ly *Ego*; hic enim ille ipse est, qui ait: *Per me Reges regnant, & legum conditores justa decernunt: per me Principes imperant, & potentes decernunt justitiam:* & consequenter multo magis legem promulgare, maxime cùm dicat: Prov. 8. v. 18. *Data est mihi omnis potestas in cælo, & in terra.* Huc supposito ponderanda sunt verba illa: *Præceptum Domini est*, addere quoque possumus: *Si hoc fiat, sufficit:* cùm promissum fuisse constet: *Dimittite, & dimittemini.* Porro præceptum istud humanam debilitatem nequaquam excedit: *Fidelis Deus est, qui non patietur vos tentari, supra id quod potestis;* maximè cùm experimento comprobata sit illa propositio: *Qui amat, non laborat;* & quidem dilectionis inimici, Deus omnium primo exemplum dedit; unde S. Augustinus ait: *Prius te dilexit impium Deus tuus, qui nunquam fuit impius: tu autem etiamsi jam non es impius, fuisti tamen aliquando.* Quod idem motivum Author imperfecti hisce verbis adducit: *Ille pro te & filium suum, per omnia humanæ compassionis tradidit opprobriis, usque ad mortem; ille te inimicum suum adoptavit, cohæredem unigenito suo fecit, & tu vel nudam dilectionem inimico reddere non vis?* Filius ejus, qui idem ipse est, qui hanc nobis dilectionem præcepit, nos licet inimicos ejus amavit: *Cùm inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filii ejus.* S. Hieronymus ait: *Hæc autem Jesus & docuit, & fecit, dicens: Pater ignosce illis.* Porro æquitas & justitia legis hujus, ab eo dependet, ut intelligamus & credamus, nos de omnem amorem nostrum jure debere: *Diliges Deminum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, &c.* Hujus autem crediti partem, Deus inimico rostro vult à nobis expediri: siquidem ipse à nobis amandus est ex amore Dei, non verò quia ipse amari mereatur: sicut enim, si ego Petro v.g. millium scutorum debitor essem, hic autem mihi, ut ex illis quingenta scuta ad bonum computum Joanni penderem, imponeret: tametsi ille tali beneficio dignus non sit, meque offendisset, ad hæc tamen nullius à me habendus est respectus, sed solùm ad id, quod necessario mihi exequenda sit voluntas & dispositio mei creditoris: ita quoque in præsenti casu nostro: tametsi inimicus meus à me amari minimè mereatur, meretur tamen Deus, ut ejus justu, illum amem; quia is id mihi imposuit, & serio præcepit: Quòd si dixeris: Deum quidem diligere paratus sum, sed non inimicum, ego id tibi etiam sub juramento asserenti minime credo; siquidem assertio tua hæresim continet, & opponitur Evangelio dicenti: *Si quis dixerit, quoniam dilige Deum, & fratrem suum oderit, mendax est,* Ehem, quàm sunt milites promptis ad obtemperandum nutibus Ducis sui; servi, quàm expedire obediunt Dominis; subditi Principibus? De quodam Assyriorum Principe narratur, quòd cùm in præsentia alterius cujusdam magni legati, de militum suorum obedientia gloriaretur, ut illius, legato huic experientiã quandam daret, aliquem militum suorum in altissima turri vigilias agentem, se deorsum præcipitem agere jussit, qui vix finito Principis verbo deorsum se indilate præcipitavit. Inter Turcas quoq; ipsa quotidiana experientia demõstrat, Matt. 28. v. 18. Luc. 6. 37. 1. Cor. 10. v. 13. Serm. 6. de temp. hom. 13. Rom. 5. 10. Lib. 1. in c. 5. Matth Deut. 6. 5. 1. Joa. 4. v. 20. Fulgos. c. 3. rer memorab lib. 2.

strat, quod ad nimirum Ducum suorum nutum aut jussum in profundas se fossas, aut cataractas, vivos etiamnum ultro citroque, & sine contradictionis murmure dejiciant, & sepeliant. Sanctus Philippus Nerius, die quadam, cum suis pœnitentibus, juxta piscinam quandam, de virtute obedientiæ differebat, cumque inter cætera diceret; Quis vestrum adeo obediens futurus esset, ut ad præceptum meum in hoc se stagnum dejiceret, eorum unus hanc S. Patris quæstionem, præceptum esse interpretatus, in eundem se lacum subitò præcipitem egit: Elementa, quæ naturaliter inter se contraria exiltunt, ad nostram tamen utilitatem inter se uniuntur, & concordiam quandam mirabilem conciliant Arbores plantæ, planetæ, mineralia, animalia, omnesque aliæ creaturæ, tam insensatæ, quam sensu præditæ, abhinc sex millenis & amplius annis, præcepto Creatoris, ab exordio mundi sibi impositio, sese per potentiam obedientialem, perfectè subjiciunt, & quando opus est, inter se ad totius naturæ beneficium, uniuntur; solus homo, ad imaginem Dei creatus, & dilecti Filii ejus sanguine redemptus, nec non cœlestis Hierosolymæ, visionis pacis, inquam, hæres futurus declaratus, Deo inimicos diligere præcipienti, rebellis erit? Sanctus Thomas de Villa-Nova ait: *Deus ita vult & præcipit, & hoc gratum est illi, quanta quotidie facimus pro amicis? quot à nobis alienator & invisos, orantibus amicis in nostram gratiam recipimus? O Christiane, facis hoc pro amico, & Non facis pro Deo?* Quodsi Princeps tuus, Rex verbi gratia vel Imperator, vel Papa te rogaret, ut in ejus gratiam, inimico tuo condonares, cumque illo perfectè reconciliareris, simulque tibi summam suam deinceps gratiam & favorem, si huic ejus petitioni obsequaris, promitteret, quam libenter ei obtemperares, tuumque inimicum velut maximum amicum amplecteretis, eo quòd ad comparandam tanti Monarchæ gratiam; occasionem tibi & viam sterneret? At verò hic adest æternæ Veritatis promissio, *Ut sitis filii Patris vestri*, cum igitur ipsemet Deus in propria persona tibi supplex fiat, imò cum ipse, in cujus fœmore scriptum est; *Rex Regnum & Dominus dominantium*; rigorosum tibi inimicum diligendi præceptum statuat, nos illud nullius æstimabimus? nos per dilectionem talem, honorem nostrum diminuendum esse metuemus? & tamen nos valde honoratos esse arbitraremur, si ad requisitionem alicujus Principis terreni, inimico condonaremus, imò, quod culpam nostram vel maximè adauget; est, quod sæpe propter alicujus impudici scorri respectum & amorem, vel aliud quoddam vile interesse, inimicis nostris dimittamus, & tamen id ob Dei amorem facere obstinatè detrectamus.

Lib. 1. c. 26. num. 3.

Ser. in hac fer.

Diligite inimicos vestros.

In Matt.

2. S. Thomas, qua in re adimpletio hujus dilectionis consistat, hisce verbis nobis declarat; *Consulendo, auxiliando, beneficia largiendo, omnes tenentur ad hoc, affectu, & effectu etiam, in necessitate*. Lyranus ibid. interpretatur in ordine ad bona spiritualia: *Bona scilicet gratiæ & gloriæ eis optando:* bona verò temporalia illis desiderare debemus in generali, in quantum scilicet ad animarum salutem expedire possunt. S. Thomas de Villa-Nova, hoc præceptum de proximo non odiendo limitat, ut scilicet adimpleatur, non persequendo illum, non desiderando illi malum, ipsumque ab orationibus communibus non excludendo, eidem quoque in extrema necessitate fraternè prospiciendo, & quanto opus est, correctionem ei adhibendo, bona quoque spiritualia gratiæ & gloriæ, haud secus ac aliis proximis nostris desiderando. *Cæterum ei familiariter loqui, & temporaliter diligere, & extra causam necessitatis, ei benefacere, hoc consilium est, non præceptum.*

loc. cit.

3. Porro motiva, quæ hunc nobis amorem perfundere possunt, multa sunt, eaque omnia valde considerabilia. Enimverò Deus, hujus dilectionis nobis inserendæ tantam curam & æstimationem habuit, ut illam in hoc eodem capitulo, sacrificio sibi offerendo, quod dignissimus est cultus divini & Religionis actus, quem Deo præstare possumus, longè prætulerit, jussit enim ut relicta ad partem, oblatione Deo faciendas prius cum proximo reconciliaremur. Ubi Chrysostomus ait; *Honorem suum despicit, dum in proximo charitatem requirit: sacrificium mihi est, fratrum reconciliatio.*

Matt. 5. v. 23.

Hom. 16. in Matth.

4. Postquam Salvator noster in oratione quotidiana, hanc nos petitionem docuisset: *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris*; immediatè subjungit: *Si enim dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis Pater vester cœlestis delicta vestra; si autem non dimiseritis hominibus, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra.* Quod idem diu ante protestatus fuerat Ecclesiasticus, dicens: *Qui vindicari vult, à Domino inveniet vindictam, & peccata illius servans, servabit; relinque proximo tuo nocenti te, & tunc deprecanti tibi peccata solventur.*

Matt. 6. v. 14.

5. Meremur etiam per injuriam remissionem, magnam cœlestium gratiarum abundantiam, habemusque egregiam multos virtutum actus, exercendi occasionem. Unde sanctus Franciscus se terræ invidere, dicere solebat, utpote quantò magis à ligonibus & aratris sulcatur & proscinditur, majorique stercorum & immunditiei omnigenæ pondere gravatur, tantò copiosiorem, lapidioremque fructum annuatim reddit; præterea quantò profundius in ejus viscera, fodiendo penetratur, tantò nos pretiosioribus metallis & gemmis locupletare non omittit: eodem modo, multæ animæ, quantò atrocioribus persecutionibus, ignominiis, & injuriis afficiuntur, tanto ardentius in divino amore efferveseunt, & in merito & sanctitate adaugentur. Eusebius Emissenus, serenitatem vultus in Prothomartyre considerat, cui pro suis lapidatoribus precanti, apertus fuit Paradisus: *Nec mirum, si eis nescit irasci, per quos sibi videt aulam regni cœlestis aperiri, per quos se æternis sæculis intelligit consecrari.*

Hom. de S. Steph.

6. Author operis inperfecti quodam maximi momenti punctum tangit hisce verbis: *Puto, quod non tantum pro inimicis nostris Christus illa mandavit quantum pro nobis: non quia illi digni sunt, ut diligantur ab aliquo, sed quia nos non sumus digni, ut aliquem odiamus: ergo non tantum ideo jubet diligere inimicos, ut illos diligamus, quantum ut à nobis, quod malum est, repellamus.* Enimverò nihil aliud ira est, quam quædam sanguinis circa cor inflammatio, & sanitati plurimum est noxia; siquidem infallibilis, & à Spiritu Sancto dictata veritas est; *Viri sanguinem non dimidiabunt dies suos.* Odium venenum quoddam est, quod non solùm corpori, sed etiam animæ necem adfert. *Qui non diligit, manet in morte.* Unde S. Maximus ait; *Nemo se seducat, qui vel unum hominem odio habet, quidquid Deo in operibus bonis obtulerit, totum perdit.* Idem Author imperfecti ait; *Non dicam, si læseris inimicum, sed si oderis eum, tantò amplius tibi nocuisti secundum animam, quàm illi secundum corpus.*

Hom. 53.

Ps. 54. 25.

7. Considerandum quoque est, quod lex duelli, cui vindicativus subjicitur, infamiam ei conciliabit, nimirum periculum evidens mortis corporis, & interitus animæ infallibiliter infernum quendam veluti ærumnarum sibi conciliat. Unde celebris est illa sancti Ambrosii sententia: *Contemnentibus jura Dei, jura hominum proponuntur.* Porro de homicidis scribitur: *Gladius eorum intret in corda ipsorum.* Quot sunt inimicitiæ, quæ facultatem, & honoris dispendium secum adferunt, & per suspiciones & continuas cordis anxietates, integras familias & civitates, imo etiam nonnunquam integras nationes & Provincias in præcipitium proturbant?

Ps. 36. 15.

8. Et tamen advertendum est, quòd, tametsi nos injurias ab inimicis nobis illatas, remittamus, per hoc nihilominus injuriæ nostræ multæ non sint permansuræ; siquidem ipsemet Deus, ob cujus amorem nos illas condonamus, dicit: *Mihi vindicta, & ego retribuam.* Porro vindicare se velle, est juridictionem Dei arroganter usurpare, qui *Deus ultionum Dominus, Deus ultionum* in Scripturis appellatur. Et ideo sanctus Ambrosius nos monet, dicens: *Scientes prærogativam nostræ ultionis apud eum manere, neque in alios committamus, quod divino judicio vindicandum sit.* Nos receptarum injuriarum nostrarum Judices competentes, utpote nimis hac ex parte passionati & interessati, esse non possumus, meliorem, ad illarum authores puniendos, discretionem Deus habet, estque gladius divinæ justitiæ nostro longè acutior & limitatior. Et ideo David, quid præcunctis aliis majores fuit persecutiones perpessus, jure dixit; *De vultu tuo judicium meum prodeat.*

Heb 10. v. 30.

Ps. 39. v. 1.

Lib de Noe & arca c 26.

Ps. 16. 2.

Bene-

Benefacite his, qui oderunt vos.

9. Postquam Salvator noster internum nobis hujusce dilectionis actum commendasset, dicendo; *Diligite inimicos*, nunc quoque actum externum nobis imponit, dicens: *Benefacite*, &c. Lucas Burgensis ait: *Porro diligere ad animum imprimis spectat, cujus quia probatio, est operis exhibitio, additur: Benefacite.* Cajetanus, stante rigore præcepti, quomodo intelligendum sit declarat, dicens: *Benefacere inimicis in communi, est non excludere eos à beneficiis communibus.* Porro nostræ erga illos beneficentiæ meritum, magna cum utilitate nostra remuneratur, dum ipsi ea inimicis in benefactores nostros transmutantur; ac proinde Theophylactus scribit: *Inter benefactores, oportet illos habere*; cujus asserti sui duas rationes adducit, quarum prima est: *Omnis enim, qui nos persequitur, leviorem facit pœnam*, quam pro peccatis ferre deberemus: Alia verò ex Evangelii verbis desumpta fuit, in quibus propter merita hujus amoris, filiationis divinæ prærogativa remuneramur: Et tamen subjungit. *Vide, quantum bonum dat, qui te odit & lædit; modo sustinere velis.* Paulus de Palatio dicit, quod, dum inimico nostro benefacimus, *non solum illi, sed Deo, imò verò nobis impendimus, imò forsan multò majorem coronam pariet, mihi beneficium, quod inimico dedi, quam si Deo, aut mihi dedissem.* Ratiò, quam adfert, discussione non indiget, siquidem ad hoc, ut Deo aliquid dem, voluntati nostræ non fit magna aliunde oppositio, multò minus quando de beneficiis nobismetipsis impendendis agitur: *At ut dem inimico, charitas multa in pectore debet ardere.* Benefaciendo inimicis nostris nostrum quoque bonum operamur, quia illos nobis placamus: at verò, si nos vindicemus, eorum contra nos furorem magis provocabimus. Author Imperfecti hoc quoque motivum adfert: *Ut eorum odia nostris beneficiis compescantur*; ad hoc propositum optimè servit celebris illa Senecæ sententia, dicentis: *Quid est glorioſius, quam iram amicitia commutare?* Quot amicos perdidissemus, si ob quemlibet rigidum & austerum vultum, vel mordax verbum iram nostram perdidissemus. Sanctus Augustinus ait: *Ecce, quare Dominus dicit: diligite inimicos vestros, quia diligendo inimicum, facis amicum.* Aliam rationem Author Imperfecti tangit, dicens: *Benefacite odientibus, ut ex vestra benevolentia ipsi se judicent, quia injustè nos odiunt.* Alium quendam, ad inimicis benefaciendum, stimulum adducit Paulus de Palatio, estque gloria, quæ ex hoc tam heroico actu in nos redundat, tam apud homines, quam in conspectu Dei: *Qui pro inimicis orat*, inquit, *quique inimicos diligit & fovet, spectaculum est mundo, & Angelis, & hominibus: Spectat Deus, spectant Angeli, stupet mundus, attoniti redduntur homines.* Idque Apostoli testimonio probat, dicentis: *Spectaculum facti sumus mundo, & Angelis, & hominibus*, ut autem clarius explicet, quanam in re cœlum & terram suspensam teneat, subjungit: *Maledicimur, & benedicimus; persecutionem patimur, & sustinemus: blasphemamur & obsecramus.*

Li 3 de ira c. 34.

1. Cor. 4. v. 12. & 13.

Et orate pro persequentibus & calumniantibus vos.

10. Ad eradicandum totaliter odium è cordibus nostris, non solum, ut adversarios & malevolos nostros diligamus præcepit, verum etiam illis nos benefacere voluit, *benefacite*, neque hoc etiamnum contentus, insuper jussit, ut orationes nostras pro illis ad Deum effundamus. Lyranus ibid. ly *orate* exponit, dicens: *Optando scilicet eis bona gratiæ & gloriæ*: & meritò, quia cum sint nostri persecutores, habeantque cor odio & malevolentia plenum, à gratia & gloria exclusi esse noscuntur, ac proinde in gravi & extrema necessitate constituti, auxilio nostro indigent: Lucas Burgensis rationem, hanc reddit, quia tantò magis ad compassionem, erga ipsos moveri debemus, quantò major in ipsis malignitas abundat: *Quod vitium, ad majorem potius benevolentiæ affectum movere nos debet, quemadmodum medici, quando calce feriuntur à phreneticis, tunc etiam magis miserentur illorum.* Porro oratio isthæc quam pro inimicis nostris ad Deum effundimus, ex mente S. Gregorii, ingentis efficaciæ existit: *Virtus veræ orationis, est celsitudo charitatis, & tunc quisque quod rectè petit, adipiscitur, cum ejus animus in petitione nec inimici odio fuscatur, sed plerumque reluctantem animum vincimus, si etiam pro inimicis oramus.* Porro inter omnes tam veteris quam novi testamenti sanctos, David vel maximè de virtute mansuetudinis, sanctè gloriari posse videtur: *Memento Domine David, & omnis mansuetudinis ejus.* Et in Psalm. 34. 12. insidias, quas inimici adversus ipsum machinati fuerant, manifestat, dum ait: *Retribuebant mihi mala pro bonis, sterilitatem animæ meæ*, utilitas autem, quam inde cepit, fuit illa, quæ in Evangelio nobis insinuatur: *Cum mihi molesti essent, induebar cilicio, humiliabam in jejunio animam meam.* Quemnam vero inde fructum percepit? *Oratio mea in sinu meo convertetur.* Ubi S. Ambrosius ait: *Hæc est oratio, quæ in sinum convertitur deprecantis, fructum referens eorum, quæ voluit impetrare.* Psal. 34.

Hom. 27.

Versus 45.

Ut sitis filii Patris vestri, qui in cœlis est, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super justos & injustos.

Ut sitis filii Patris vestri, qui in cœlis est.

1. Differentia, quæ inter filios Dei & filios diaboli versatur, in hoc consistit, quod hi vindicativi sint & homicidæ: *In hoc manifesti sunt filii Dei, & filii diaboli; omnis qui non est justus, non est ex Deo, & qui non diligit fratrem suum.* Et ideo vindicativis verè dici potest: *Vos ex patre diaboli estis, & desideria Patris vestri vultis perficere; ille homicida erat ab initio.* 1. Ioan. 3. 10. Io. 8. 44.

2. Sanctus Augustinus observat, quod Christus *Non ait: Facite ista, quia estis filii, sed facite ista, ut sitis filii, cum autem ad hoc nos vocat, ad similitudinem suam vocat.* Etenim quidnam est aliud, in quo tanquam filii Dei agnosci poterimus, inquit etiam Author imperfecti, quam si Deo assimilemur? Filii carnales genitoribus suis sæpe in vultu, voce, vel in aliis corporis lineamentis assimilantur, *Filii autem spirituales in sanctitate.* In natura Deo similes esse non possumus, ut ait etiam Dionysius Carthusianus, dicens: *Huic perfectioni assimilari non possumus, similitudine æqualitatis, sed imitationis.* Sanctus Gregorius dictum illud Sapientiæ cap. 12. 18 *Tu autem Domine, cum tranquillitate judicas*, declarans, ostendit, quod in repressione iræ & furoris, contra inimicos nostros concepti, ipsummet Deum imitemur: *Quoties turbulentos motus animi sub mansuetudinis virtute restringimus, ad similitudinem redire conditoris conamur.* In cujus asserti probationem, ut Albertus Magnus ibid. optimè notat Christus ipsemet dixit: *Ut sitis filii Patris vestri, qui in cœlis est, & ideo non movetur passionibus iræ vel inimicitiæ.* Quænam excogitari à quopiam poterit prærogativa sublimior, quam quod vilis aliquis terræ vermiculus, qualis homo est, Deo reddatur similis? Id assequi non possumus per sapientiam, æternitatem, immutabilitatem, immensitatem, omnipotentiam, vel alia similia attributa, sed per solam mansuetudinem: Advertendum quoque hoc loco est, quod, ut prudentiam addiscamus, Deus nos mittat ad serpentem: *Estote prudentes sicut serpentes*: Ad comparandam simplicitatem & synceritatis candorem, mittimur ad columbam: *Simplices sicut columbæ*; providentiam Dei, lilium nos docet: *Considerate lilia agri*: ut à lethargo pigritiæ nostræ evigilemus, ad formicam ablegamur; *Vade ad formicam ò piger*: at verò ubi de condonandis & remittendis injuriis, & amore eorum, qui nos offenderunt, agitur, quoniam remittimur? Ad æternum ipsius Patrem, ut ab illo in filios suos adoptemur: *Diligite inimicos vestros, ut sitis filii Patris vestri, qui in cœlis est*; insuper etiam voluit, ut nos in ipso specularemur, utpote in eo, qui Patris imago existit; *Discite à me, quia mitis sum.* Lib. 5. mor. c. 30. Luc. 12. 27. Prov. 6. 6.

3. Considerandum quoque, qualis honor & gloria ex hac filiatione Dei in nos dimanet, de qua Apostolus scribit, quod ne quidem Angelica Natura, illius honore frui vel potiri potuerit; *Cui enim dixit aliquando Angelorum: filius meus es tu? Ego ero illi in Patrem, & ipse erit mihi in filium?* Utique S. Paulo non deerant ad Christi gloriam exaltandam alii tituli, & tamen solo hoc filii Dei titulo uti voluit, utpote omnibus aliis sublimiori. Unde Author hoc argumentum deducit; *Qualis*

lis putàs sit actus dilectionis inimicorum, cum filiationis divino titulo remuneretur? Lucas Burgensis ait: *Quid enim ab homine optari possit divinius, atque beatius, quam ut sit, & opere ipso esse declaretur Dei Patris filius.* Et quidem Dionysius Carthusianus, ad omnes tres Divinas personas extendit; *Scilicet Dei Patris, vel totius super beatissimæ Trinitatis, quæ est unus creator ac Deus, & Pater omnium nostrum.* Et ideo Paulus de Palatio continere se nequit, quin exclamet: *O mortales, quorum pectora honoris ambitio, & divitiarum vexat cupiditas; accurrite, en via summi honoris comparandi; si inimicos diligitis: filii estis Dei: Cur ad honorem, qui vos pauperes facit, aspiratis, ad eum verò, cui sunt regni cœlestis jura connexa, languetis?* Idem quoque Author ignorare se dicit, an Deus nos in alia quapiam occasione filii Dei titulo honorarit; præterquam his: aut verò si alias quoque idem ab eo factum fuit, id utique eadem ex causa contigit, sicut quando dixit: *Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur.*

In Matth.

In Matth.

4. Quod si filii substantia sunt parentum suorum, consequens est, ut tanquam filii aliquid divini participemus. Jacob ad Esau, à Deo alias reprobatum, dixit; *Vidi faciem tuam, quasi viderim vultum Dei*, id quod ea in occasione dixit, quando furor illius mitigatus fuit: *Amplexatus est eum, stringensque collum ejus, & osculans, flectit.* Ubi Glossa ait: *Peccator cum remittit, quasi alter Deus est.* S. Paulinus scribit: *Vicem injuriæ reddere humana ultio est, at inimicos etiam diligere, vindicta cœlestis est.* Memorandum hic quoque est, quod, quando Pater æternus Salvatorem nostrum: in trigesimi tertii ætatis suæ anni decursu, coram toto mundo filium suum esse declaravit, idipsum tum super Jordanem, tum in monte Thabor factum fuerit; utrobique enim clarum hoc ei perhibuit testimonium, nimirum: *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui.* Advertendum est autem, quòd tam in hisce aquis sanctum lavacrum symbolizantibus, quam in dicto monte, ubi *loquebatur de excessu, quem completurus erat in Jerusalem*, de peccatoribus Deo reconciliandis tractatum fuerit. Unde S. Augustinus ait: *Ipse siquidem naturalis & unigenitus Dei filius, talis è cælo prædicatus & designatus est, cum se inimicis suis præbuit benevolum, si velimus recolere tum in Iordane, tum in Thabor, à Patre dictus est Filius; cum de inimicis, sibi Patrique conciliandis agebat.*

Gen. 33. 10.

Epist. 2.

Mat. 3. 17. & 17. Pet. 1. v. 17.

5. Enimverò unum è majoribus obstaculis, ut quotidie in praxi experimur, quod majorem hominum partem, à remittendis ab inimico illatis injuriis, retinet, est metus, quo anguntur, ne in conspectu mundi reputationem suam amittant; sed ecce tibi, obstaculum istud nunc è medio totaliter sublatum, dum illos, qui injurias remittunt, filiorum Dei titulo honorat. Quisnam unquam honorem nostrum magis cordi duxit, quam ipsemet Deus noster, qui hunc nobis super omnes terræ thesauros custodiendum commendat: *Curam habe de bono nomine, hoc enim magis permanebit tibi, quam mille thesauri pretiosi.* Similiter in Proverbiis 5. 9. nos monet: *Ne dès alienis honorem tuum.* Et quomodo nobis Salvator hanc remissionem injuriarum persuadere potuisset, si nos inde, præmii loco, reportaturi fuissemus, honoris nostri præjudicium? Ideo S. Cyprianus ait; *Deus non tantum censet, non esse contra honorem inimicis parcere & benefacere; sed potius supremum bonorem & gloriam.* Et quidem quisnam, ad punctum hoc decidendum, judex competens erit, Deus ne, qui prima, infallibilis & æterna veritas, & sapientia increata est, an verò vulgus? Vulgus dico, non verò mundus, quia si nomine mundi, eos, qui in mundo sapientiores sunt, intelligere velimus, quales sunt Magistratus, Principes & Reges, his scimus incumbere, ut contra vindicativos, leges promulgent, eosque, qui has transgrediuntur, per manus lictoris, cum infamia publica, supplicio afficiant. Optimè igitur S. Bernardus ait: *Magna gloria est, si, cui potuisti nocere, parcas; nobile vincendi genus est, ignoscere velle.*

Eccli. 41. 15.

Lib. de bono patient.

Qui solem suum oriri facit super bonos & malos, pluit super justos & injustos.

6. Paulus de Palatio ibid. optimè observat, quod Christus hæc duo beneficia, quæ Deus homini præstat: simul junxerit, siquidem unum ab altero divisum, noxium esset, sicuti ambo simul conjuncta, magnum nobis emolumentum afferunt, si enim semper serenum esset, & nunquam plueret, Sol nocivus futurus esset, & sic contra de pluvia. *Quod ergo beneficium summum sentiunt homines, est solis ortus cum pluvia temperatus.*

7. Albertus Magnus in his verbis considerat, quòd justis præcedentia data fuerit; prius enim dicitur: *Super bonos, super justos, quia licet temporalia dentur bonis & malis, à Deo tamen propter bonos dantur, sicut patet.* Gen. 19. v. 1.

8. Eandem considerationem Author imperfecti diu ante habuerat, dicit enim: *Cautè posuit, dicens; Super justos & injustos, quia omnia bona Deus non propter homines dat super terram, sed propter paucos sanctos: contentus est enim magis, ut peccatores contra meritum suum, bonis Dei fruantur, quàm ut justi, contra meritum suum, à bonis ejus fraudentur.*

9. Idem argumentum, quod Christus in dilectionis inimicorum favorem formavit, à Chrysostomo quoque adducitur his verbis; *Nam & ipse quoque*, inquit, *non modo odit contemptores suos, verum etiam beneficiis munerat.* Ante hunc tamen sanctum Doctorem, Seneca pariter scripserat: *Si Deum imitaris, da & ingratis: nam & sceleratos Sol oritur.* Lucas Burgensis observat, quod magna sit inter injuriam, à nobis Deo factam, & eam, quam unus homo alteri infert, inæqualitas; & tamen Deus receptam ab homine injuriam tam facilè remittat; *Certè*, inquit, *nequaquam est æquale peccatum ejus, qui Deum, & ejus, qui te spernit, non modo propter beneficiorum cumulum, quibus à Deo ille affectus est, verum etiam propter eminentiam dignitatis.* Petra in deserto percussa, populo Israelitico aquam foras produxit, quæ aliis ignem naturaliter percussa, vibrare solet, Petra autem erat Christus, qui, quantò atrocius à nobis habitus fuit, tantò majori erga nos fuit amore succensus, nobisque è beneficto, per diram lanceam aperto latere suo; opulentissimos thesauros, id est, Sacramenta, per quæ in cœli possessionem ingredimur, copiosè emanare fecit.

Hom. 18. in Matth.

Lib. 4. c. 25. de benef.

Versus. 46.

Si enim diligitis eos, qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? Nonne & Publicani hoc faciunt.

1. Author Imperfecti ait: *Qui amicos diligit, propter se diligit, non propter Deum, & ideo nullam habet mercedem*, remunerationem quidem ab amico habere poterit, nullum verò à Deo præmium obtinebit, siquidem amor ille ad eum ordinatus non fuit. *Delectat eum ipsa dilectio, qui autem inimicum suum diligit, non propter se diligit, sed propter Deum, ideo magnam habet mercedem, quia contradicit motibus suis.* Hugo Cardinalis meritum hujus dilectionis, quæ à charitate derivatur, observat, dicens: *Amare amantem naturæ est, inimicum amare charitatis est.*

2. Porro inter Christianos, qui legem in charitate totaliter fundatam profitentur, & inter paganos hæc intercedit differentia, quod hi illos duntaxat ament, qui ipsis per amorem reciprocum vicissim correspondent, nos autem & eum, qui nos odio prosequitur, diligamus. Unde Tertullianus ait: *Amicos diligere, omnium est, inimicos autem, solorum est Christianorum.* Sanctus Petrus Characterem Christiani, ejusque vocationem, per quam à cunctis aliis, Evangelio non credentibus, distinguitur, his verbis optimè declarat; *In hoc enim vocati estis, quia & Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia ejus*, similiter quænam sint illa vestigia, quæ post ipsum gradiendo, sectari debemus, ita declarat. *Qui cum malediceretur, non maledicebat; cum pateretur, non comminabatur. Jubemus inimicos diligere*, inquit Tertullianus, *ut hæc sit perfecta & propria bonitas nostra, non communis.* Christus Isaiæ suum in hunc mundum, adventum prædici voluit his verbis: *Spiritus Domini super me, eo quod unxerit me*, ut autem sciret, in quo spiritus ille & unctio ista consistat, subjungit: *Ad annuntiandum mansuetis misit me.* Similiter quando nos primitus invitavit, ut ipsum tanquam magistrum nostrum auscultemus, prima virtus, quam omnium primo loco nobis insinuavit, mansuetudo fuit: *Discite à me, quia mitis sum.* Quando in crucem, quæ à S. Augustino *Cathedra docentis* appellatur, ascendit, prima ejus lectio hisce verbis absoluta fuit: *Pater ignosce illis.*

Cit. ib. in gl. ad Scapul.

1. Pet. 2. 21.

Lib. 1. ad Scap. c. 1. Isa. 61. 1.

Ver-

Versus 47.

Et si salutaveritis fratres vestros tantum, quid amplius facitis? Nonne & Ethnici hoc faciunt.

1. Sanctus Anselmus ostendit, Christum hoc argumento monstrare voluisse; quod discipuli & sectatores sui minime futuri sint meliores, si neminem alium ament, nullique benefaciant nisi solis amicis suis. Albertus Magnus ait: *Salutatio vocatur exhibitio beneficiorum*, Dionysius Carthusianus dicit: *Id est, salutem & bona optaveritis*. S. Antonius Paduanus ait; *Salutare, est salutem alteri implorare.*

2. Paulus de Palatio multos gentiles, veri Dei notitia & lumine fidei omnino destitutus, magis erga inimicos suos se ob gloriam & applausum humanum, beneficos exhibuisse ostendit; quam nos ad ipsiusmet Dei instantiam faciamus: *Gentilium exempla id utilitatis habent, quod ori nostro pudorem & ruborem infundant, dum ab illis, quibus præceptum non erat, videmus factum, quod à nobis, quibus tanto rerum & verborum pondere præcipitur, manifestè videtur neglectum.*

Versus 48.

Estote ergo vos perfecti, sicut & Pater vester cœlestis perfectus est.

In Matt. 1. Albertus Magnus ait; *Ex hoc quod dicit; Sicut Pater, accipitur constans ad nos affectus, qui etiam illata injuria non provocatur neque beneficia subtrahit.* Ex dictione *vester*, cernitur obligatio, qua ad illum imitandum obstricti sumus; unde Malachiæ cap. 1. 6. dicit: *Si ego Pater, ubi honor meus.* Apostolus ad Hebr. c. 12. pariter nos monet, dicens *Nonne magis obedientes Patri spirituum & vivemus?* Cùm verò dicit: *Pater cœlestis*, imperturbabilem suam denotat serenitatem: *Quia cœlestia nulla moventur turbulentia, sicut & Deus Pater peccatis in se factis non turbatur ad inimicitias, iræ, ut non benefaciat.*

2. Enimverò certum est, quod perfectio à charitate majori vel minori mensuretur: quodnam verò adhiberi poterit medium, quod ad charitatem, & consequenter perfectionem hanc adaugendam magis cooperetur, quam inimicos benefacere, eique bonum pro malo reddere? Taulerus de quadam Sancta refert, quod interrogata, quonam medio adhibito ad eam eminentem sanctitatem pertigisset, responderit: *Eos, qui mihi molesti vel infesti erant, singulari amore dilexi, atque illi, à quo læsa fueram, peculiare semper beneficium contuli, quod alias ei non contulissem*, Ps 10. 2. *Deum superbit impius incenditur pauper*, id est, ut Hugo Cardinalis ait: *incenditur amore Dei*. Dum enim impii & perversi homines, adversus humiles & mortificatos, vel maximè eriguntur, hi tantò ardentius, igne amoris Dei & dilectionis, erga ipsos accenduntur, & ideo idem Hugo ly *Pauper* ita glossat. *Pauper spiritu.*

Versus 1.

Cap. 6. Matt. *Attendite, ne justitiam vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis; alioquin mercedem non habebitis apud Patrem vestrum, qui in cœlis est.*

Attendite.

1. Hoc verbum sollicitudinem exprimit, quæ nobis in cavenda vana gloria adhibenda est: Unde Theophylactus ait: *Attendite & cavete, quasi de aliqua mala bestia dicat: Attende, ne te dilaceret.* Lyranus: *Diligenter considerate.* Hom. 19. in Matt. Ac demum Chrysostomus ait: *Cor autem nostrum attendere debemus, invisibilis est enim serpens, quem observare debemus, & latenter ingreditur & seducit.*

2. Enimvero punctum hoc, de cavenda vana gloria hoc sacro tempore, fidelium mentibus inculcare operæ pretium est, ande etiam sancta marer Ecclesia, in primo Evangelio. Quadragesimali feria quarta lectio, idipsum nobis recommendavit: ratio autem est, quia cum hoc tempore, in multis virtuosis sanctisque operibus occupandi simus, inimicus infernalis utique pro viribus allaborare curabitur, ut operum nostrorum meritum, vana gloria mediante, perdere possit. Unde S. Augustinus ait: *Sicut tempore messium vel vindemiarum,* Ser. 56. de temp. *unde caro nostra possit sustentari colligitur, ita diebus quadragesimæ, unde anima nostra in æternum possit vivere, congregatur.* Vanagloria autem est velut occultus quidam latrunculus, qui nos in hac bona messe aut vindemia spoliare satagit. Hanc Lucas Burgensis hisce verbis præclare describit: *Pestis insidiosa laudis amor, clam etiam per cuniculos quosdam in hominum mentes irrepens, dum virtuti incumbunt, atque ipsa onera sancta absque strepitu, maxima cum quiete emedullans, solisque relictis inanibus paleis, absque ullo sensu per dentis cuncta quæ intus sunt, aufferens.* Author imperfecti notat, quod omnia quidem vitia impios, qui mancipia sunt diaboli, aggrediantur: *Concupiscentia autem vanæ gloriæ, non solum servos diaboli, sed etiam servos Dei, & viros fideles impugnat:* Chrysostomus verbum *Attendite* examinat, & dicit: *Quasi de insidiosissimo aliquo serpente loqueretur, potentissimoque ad fraudandum eum, qui non tota prorsus mente vigilasset.* Albertus Magnus ibid. advertit, quod opera virtuosa potius attendantur, quoad modum & intentionem, qua fiunt, quam quoad factum ipsum, adducitque illum textum Deut. 16. 20. *Justè, quod justum est, exequeris, omnis autem modus abundantis justitiæ, consistit in recta operis intentione.*

Hom. 11.

Hom. 19. in Matt.

Ne justitiam vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis.

3. Lyranus ait: *Justitiam, id est, opera bona.* At verò, ex quo Christus alibi dixerat: *Luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona*, quomodo nunc vetat, ne *videantur*? S. Anselmus dicit: *Hac intentione fieri prohibet, ut videantur*, id est, velint videri; quod idem Jansenius dicit & fusius explicans ait: *Non enim hoc voluit esse finem operum bonorum factorum coram hominibus, sed id, quod adjecit, nimirum ut glorificent Patrem cœlestem;* Glossa ait: *Non prohibet videri, ut Deus laudetur, sed videri, ut ipsi laudentur.* Etenim in hoc genere operum meritoriorum, doctrinam quandam, longè utilissimam, supponere oportet, quam Chrysologus hisce verbis tangit: *Deus de cordibus, non de manibus facta metitur.* S. Augustinus hoc signum infallibile nobis tradit, unde, quænam opera Deo accepta sint, discernere valeamus; Dicit enim: *Non valde attendas, quid homo faciat, sed quid, cum facit, aspiciat.*

Matt. 5. 16.

Ianf. cap. 41. concord

Ser. 9. in gloss. cit.

In ps. 11.

4. Verum enim verò, quantacunque hac in re advertentia nostra sit, hunc tamen vanæ gloriæ appetitum refrænare adeo est difficile ut S. Prosper lib. de sententiis S. Augustini sentent. 317. à S. Thoma, in Catena sua citatus dicat: *Quantas vires nocendi habeat humanæ gloriæ amor, non sentit, nisi qui ei bellum indixerit, quia etsi cuiquam facile est laudem non cupere, dum negatur, difficile tamen est ea non delectari, dum offertur.*

5. Veruntamen instabis fortasse ulterius, quod saltem in erogatione eleemosynarum, maxime si hæ à nobis in publico deposcantur, impossibile videatur esse, illam ab hominum oculis abscondere, quia tametsi pauperem etiam seorsim pro eleemosyna ei eroganda evocemus, satis tamen unicuique apparet, id ad ejus miseriam sublevandam fieri. Respondet Author imperfecti, verbis sequentibus: *Considera, quia non dixit, ne tantum coram hominibus faciatis: sed addidit, ut videamini ab eis; qui ergo non ideo facit, ut ab hominibus videatur, & si coram hominibus fecerit, non tamen coram hominibus feciisse videatur; qui enim aliquid facit propter Deum, neminem vidit in corde suo nisi Deum, propter quem facit; sic artifex eum semper habet præ oculis, quà sibi opus faciendum commisit.*

Hom cit.

Alioquin mercedem non habebitis apud Patrem.

6. Lyranus ait: *Ex quo enim intentio fertur ad homines tantùm, non est aliquid à Deo justè exspectandum:* ac proinde observari debet, quod non dixit: *Mercedem habebitis* absolutè, sed addit: *Apud Patrem vestrum:* quia qui gloriam & applausum mundi solum aspirat, gloria Dei certissimè destituitur. Unde Author Imperfecti ait: *& mandatum dat, & pœnam proponit, ut vanitatem humanam, etsi non amor justitiæ tenet, vel timor damni refrænet.*

Ver-

Versus 2.

Cùm ergo facis eleemosynam, noli tubacanere ante te, sicut hypocritæ faciunt in Synagogis & vicis, ut honorificentur ab hominibus. Amen dico vobis, receperunt mercedem suam.

Cum ergo facis eleemosynam, noli tubacanere ante te.

1. Lyranus hujus sonantis tubæ, cujus Christus hic meminit, causam exponens, dicit: Olim apud Judæos tubarum usum ad eundem finem serviviſſe, ad quem apud nos Campanæ adhibentur, unde sicut in aliquibus locis videmus, quod ad pauperes coadunandos campanæ pulsentur, ita apud Judæos, in eundem finem tubæ sonus adhibebatur; hypocritæ igitur dum suam in eleemosynis erogandis liberalitatem ostentare volebant, hoc instrumentum insonabant, non quod pro suo objecto alienæ miseriæ sublevamen haberent, sed quia vanam gloriam & applausum venabantur humanum, *Ut honorificentur ab hominibus*. Cajetanus quoque hunc eundem ritum notans, subjungit: *Hic enim mos rationabiliter institutus erat, ad tollendam vagationem incertam mendicantium, & molestiam erogantium eleemosynas, ne omni hora, aut ubique molestarentur: sed hypocritæ abutebantur hoc more, servantes illum ad hoc, ut honorificarentur ab hominibus*. Albertus Magnus argutè considerat; quod Christus non dixerit: *Noli tuba sonare*; *sed: Noli tuba canere ante te*, id enim feciſſe credendus est, *qui hypocrita delectatur in tali sono, sicut in cantu musico*.

In Matth. 2. Sanctus Thomas ait; *Tuba canere est pompam vanæ laudis appetere*: Unde Rabanus ait: *Ante se tuba canit, qui ante alios vult laudari*. Hugo Cardinalis ait: Id est, Noli innotescere ad gloriam tuam. Præ cæteris verò, sonum hunc tubæ diffusius interpretatur Author Imperfecti, dicens: *Tuba est omnis actus vel sermo, per quem operis jactantia demonstratur*, quasi dicat: Omnis ille tuba canit, qui in operibus bonis, quæ facit, videri & laudari appetit. Idem verò Author in individuo de eleemosyna tractans, magis specificè exponit, quinam sint illi, qui tuba ante se canunt: *Qui intercedente aliquo facit eleemosynam, ubi autem non est intercessor, non facit; hæc consuetudo mala tuba est: Item qui viderit honestiorem personam, quæ potest referre, & dat ei*. In vita sancti Caroli refertur, quod dum quidam vir nobilis, eleemosynam ab eo posceret, eidem medium duntaxat grossum donaverit, idque ne vanæ gloriæ vitio peccaret; siquidem alias in eleemosynis erogandis adeo liberalis fuit, ut unico die quadraginta duo scutorum millia inter pauperes dispensarit. Idem quoque Author dicit, quod si quis alicui personæ qualificatæ eleemosynam daret, alio quodam æqualiter egeno ex eo solum capite postposito, quod vilis sit & abjectus: *Hoc tuba est, etiamsi in loco secreto fuerit, eo tamen proposito, ut laudabilis videatur: primùm quia fecit, secundò, quia absconsè: ipsa absconsio, tuba est eleemosynæ ejus*, & quidquid illud fecerit homo, per quod apparet, aut vult apparere, quia fecit, tuba est, ideo non tantum locus, nec actus secretus servandus est, sed magis voluntas secreta.

In Matth. 3. Albertus Magnus particulam illam, *ante te*, declarans, dicit: *Si enim post se esset, quod videlicet tentaret, & non præcederet, humana esset hæc tentatio, sed quando præcedit, diabolica hæc est elatio*. Sanctus Philippus Nerius nolebat, ut quis ad veram gloriam fugiendam, bene operari desineret. Unde solebat tria vanæ gloriæ genera distinguere: Primum est, quod ab ipsa vana gloria, Domina appellabatur, & hanc tunc dicebat, quando vana gloria opus bonum præcedebat, adeo ut opus bonum ad finem, applausum & æstimationem sibi comparandi, fieret. Secundam vocabat sociam, eratque, quando opus bonum non quidem propter applausum humanum fiebat, in eo tamen faciendo, aliquam illius habebat complacentiam. Tertiam denique vanam gloriam, appellabat servam; eratque, quando eadem inter bene operandum quidem exsurgebat caute tamen & subitò reprimebatur: Qua distinctione suppositâ, monere solebat, dicens: Super omnia cavete, ne vana gloria dominans, reperiatur in vobis.

Lib. c. 17. n. 14.4.

Sicut hypocritæ faciunt in synagogis & vicis, ut honorificentur, &c.

4. Albertus Magnus ait: *Ecce loca laudi congruentia*: Etenim Salvator duo locorum genera tangit, magis ab hominibus frequentata, sacra scilicet & prophana; sacra sunt Synagogæ, *Locum, in quo confluunt ad cultum Dei multitudines, & hæ laudant apparentem sanctitatem, & locum, ubi confluunt ad negotia propria; & hæ laudant apparentem largitatem*.

Amen dico vobis, receperunt mercedem suam.

5. Sanctus Gregorius miseriam istorum hisce verbis deplorat: *Qui pro virtute, quam agit, humanos favores desiderat, rem magni meriti, vili pretio venalem portat, unde cœli regnum mereri potuit, imo nummum transitoris sermonis quærit*. In Aggæo Propheta, contra ejuscemodi dicitur; *Seminastis multum & intulistis parum, qui mercedem congregavit, misit eas in saccum pertusum*: vel, ut alia litera legit: *In dolium perforatum*.

Lib. 8. mor. c. 28.

Aggæi 1.6.

Versus 3.

Te autem faciente eleemosynam, nesciat sinistra tua, quid faciat dextera tua.

1. Jansenius quorundam refert opinionem, qui per manum sinistram, familiarissimum quendam inimicum intelligi posse existimarunt; ut sit sensus: *Adeo secreto eleemosynam facito, ut ne familiares quidem tibi conscii sint ejus, quod agis*. Veruntamen sententiæ Chrysostomi & aliorum adhæret, qui putat id, per hyperbolem dictum esse: *Hic quoque non manus voluit intelligi, sed exaggeratum posuit hunc sensum: Si inquit possibile est, teipsum quoque ignorare, quod facis, sit tibi hoc prorsus in studio, & si fieri queat. nec manus, quibus id peragitur, conscia sint*: In qua etiam sententia Theophylactus fuit, dum ait: *hyperbolen hoc dicit, quasi dicit, quasi diceret: si possibile, etiam te ipsum ignores*. Dionysius Carthusianus, de mentione intelligit, quando in executione adimpleri non potest, *Tam occultè hoc facias, quantum ad animi intentionem, ut nec ab illo videatur, qui tibi tam vicinus est, ut una manus alteri*. Sponsa in sacris Canticis dicit: *Leva ejus sub capite meo, & dextera ejus amplexabitur me*. Paulus de Palatio circa hæc verba considerat, quod manus sinistra sub capite ab oculo videri non possit, bene autem dextera, quæ nos stringit & amplexatur; mysterium igitur in hisce verbis contentum hoc est; *Lævam sponsa non videt, videt verò dexteram; at in læva, sunt divitiæ & gloria, scilicet temporalia: In dextera, est longitudo dierum, id est, æternitas. Dicit ergo fidelis sponsa, se oculos habere totos in æternitatem defixos; divitias verò & honores, ut lævam manum non aspicere*. Sanctus Paulus Apostolus eò quod oculos suos in cœli ærarium defixos semel habuerat, quoniam raptus fuit usque ad tertium cœlum, omne aurum totius terræ nihil pendebat, *omnia arbitror ut stercora*; quisquis oculum suum ad dexteram, id est, ad bona æterna, & ad promissam eleemosynæ retributionem diligit, is semper opere ipso ostendet, se nescire, nec attendere, quantum det, etiamsi eleemosyna ad millionem auri usque ascenderet: *Ignorabit sinistra ejus, quid faciat dextera ejus*. Porro Apostolus amplissimis quidem bonorum operum thesauris onustus erat, quia plus omnibus aliis laboraverat, veruntamen quia oculum suum ad dexteram, id est, ad beatam æternitatem defixum tenebat, ideo se nihil feciſſe arbitrabatur, omniumque heroicorum operum suorum oblivisens, se pridem viam Dei incipere existimabat; *Quæ quidem retro sunt oblivisens, ad ea verò, quæ sunt priora, extendens meipsum: Quicunque ergo perfecti sumus, hoc sentiamus*.

Ho 19 in Matt.

Cant. 2. 6.

In Mat. c 6.

Phil. 3.

Phil. 3. 13. ib v. 15

2. S. Anselmus ibid. Christum per hanc sententiam illos redarguere velle existimat, qui sibi persuasum habent, quod eleemosynam dare possit, cum intentione placendi hominibus, & tamen etiam apud Deum mereri queant, adeo ut per unam eandemque eleemosynam, uno eodemque tempore, & Deo, & hominibus placere velle possint: *Dextera est amor cœlestium bonorum, sinistra*

ſtra verò eſt amor temporalium bonorum, laudis ſcilicet & neſciat ſiniſtra, id eſt, petitio humanæ laudis, quid faciat dextera, id eſt, amor, & cœleſtium reſpectus. Paulus de Palatio, nos illas res ferre dicit, quas approbamus, illas vero nos neſcire putat, quas reprobamus. *Vult igitur Dominus opus noſtrum fieri propter Deum, ut in eo nihil guſtus inveniat caro, ut cum guſtet de opere, neſcire dicatur.*

3. Theophylactus ait: *Siniſtra eſt inanis gloria, dextera vero eleemoſyna, neſciat igitur eleemoſynam inanis gloria:* Idque perfectè conſonat cum eo, quod S. Auguſtinus hiſce verbis ſcribit: *Siniſtra videtur ſignificare delectationem laudis, dextera autem ſignificat intentionem implendi præcepta divina: cum ergo conſcientiæ faciendi eleemoſynam, miſcet ſe appetitio laudis humanæ, fit ſiniſtra conſcientia dextera, neſciat ergo ſiniſtra, id eſt, non ſe miſceat conſcientiæ tuæ laudis humanæ appetitio.* Cit. in cat. li. 2. c. 4. de ſer. Dom.

4. Gloſſa per ſiniſtram vitia intelligit: *Siniſtra vitia, dextera virtutes.* Vult igitur ſapientiſſimus Magiſter dicere, quod vana gloria virtutes ignorare, & procul ab eis abeſſe dicebat: *Quod ergo agit virtus, neſciat elatio.* In Matt.

5. S. Thomas ait: *Per ſiniſtram intentio perverſa deſignatur humanæ laudis; per dexteram intentio ſancta implendi præcepta Dei, ut dicit Auguſtinus. Unde neſciat ſiniſtra tua, id eſt, non ſe immiſceat perverſa intentio laudis, vel ineptæ letitiæ, vel elationis, quid faciat dextera tua, id eſt, cum præcepta Dei implere contenditis.*

6. Dionyſius Carthuſianus per hanc ſiniſtram, intelligit tentationem, vel cogitationem vanitatis & complacentiæ, quæ in nos ſæpè ſubingreditur, quando manum noſtram, ad charitatis opera exercenda extendere volumus: *Neſciat ſiniſtra tua, quid faciat dextera tua, hoc eſt, cogitatio vana omnino abjiciatur, nec bonæ cogitationi, de qua eleemoſyna naſcitur, admiſceatur.* Similiter ut Beda ibid. obſervat, eleemoſynæ meritum nonnunquam nobis apud Deum comparare poſſumus, licèt illam manu non erogemus: *Quæ efficitur in voluntate bona, quamvis non ſit quod tribuatur in pecunia, non in his ſolet ſiniſtra operari, qui eam non intus ſed foris faciunt.*

Verſus 4.

Ut ſit eleemoſyna tua in abſcondito, & Pater tuus, qui videt in abſcondito, reddet tibi.

Ut ſit eleemoſyna tua in abſcondito.

Concord. c. 41. 1. Hæc doctrina, inquit Janſenius, intelligi poteſt vel tanquam præceptum, vel tanquam cautela: *Si accipiatur ut præceptum, ad intentionem referri debet, non enim præcipitur, ut omnino ſecreta ſit eleemoſyna, ſed ut intentio facientis aliena ſit ab eo, ut quærat videri ab hominibus, & quantum ad ſe ſpectat, in abſcondito fiat: ſi autem accipiatur ut cautela, inſtruimur ut noſtræ infirmitati conſulentes, ne obrepat in eleemoſyna vana gloria.* Eſtque hæc expoſitio conformis Gloſſæ à S. Thoma citatæ: *In abſcondito, id eſt, in ſecreto conſcientiæ, ſecundum Gloſſam; In conſcientia dicitur fieri eleemoſyna, quando propter Deum datur, non quia abſcondatur aliquando ab hominibus.* Cit. à S. Th. In Matt.

Et Pater tuus, qui videt in abſcondito, reddet tibi.

2. Idem S. Thomas ait: *Videt in abſcondito, id eſt, qui eſt diſcretor cogitationum.*

3. Quamnam remunerationem necdum ſperare, ſed & imaginari poſſumus majorem, quam quod Patrem æternum, operum noſtrorum charitatis habeamus ſpectatorem pariter & remuneratorem? Lucas Burgenſis ait: *Quid enim deſideret ab egenis & mendicis præſtari, ad cujus ſpectandas virtutes, Rex ipſe propter qui ſolus coronandi tenet poteſtatem? & qui ſua oſtentare opera cupiat, Patri imprimis oſtentet, oportet, qui, ut eſt potentiſſimus, ita prontiſſimus ad remunerandum erit.* Conſiderandum quoque quod, ut valdè ingeniosè idem Author obſervat, quando de præmiandis eleemoſynis agitur, Chriſtus Patri ſuo non Dei, ſed Patris nomen attribuat: *Pater, eſt enim, cui ſi modo ipſi placere ſtudeant filii, nihil prius eſt, quam filio bene velle.*

4. S. Thomas, per adductam Chryſoſtomi authoritatem, impoſſibile eſſe aſſerit, quod eleemoſyna, vel aliud quodcunque opus bonum, quod in occulto facimus, coram oculis mundi ſit abſconditum. *Impoſſibile eſt, ut opus bonum hominis, in abſcondito dimittas Deus: ſed in hoc ſæculo manifeſtat, & in ille glorificat.* Idem quoque ſanctus Doctor, ut unumquemque ad operandum, ea cum intentione, ut Deo placeat, & ad ſolam Dei præſentiam & oculos ejus, ad opus noſtrum conſiderandum apertos, recogitandos animet & excitet, in ſententiam ejuſdem Chryſoſtomi ita ſubjungit: *Si vis habere inſpectores eorum quæ facis, ecce habes non ſolum Angelos & Archangelos, ſed Deum univerſorum.* In Matth.

5. Denique conſiderandum, qualis ſit operum bonorum noſtrorum compenſatio, & præcipuè pondus verbi illius, *Reddet*, benè eſt operandum: in eo namque non ſolum inſinuatur, habituros nos eternæ gloriæ mercedem, verum etiam motivum quoddam ſuggeritur, quod ad eleemoſynam dandam faciles efficiamur: ſiquidem non obſtante, quod omnia bona naturæ, fortunæ, & gratiæ, quæ poſſidemus, Dei ſint bona, ipſe tamen ſe debitorem noſtrum agnoſcit & nominat. Certum quidem eſt, quod tametſi amore Dei omnia noſtra dediſſemus, nihilominus dicendum nobis eſſet: *Inutiles ſumus, quod debuimus facere, fecimus*; attamen Chriſtus opera noſtra ita Patri ſuo grata futura dicit, quod *reddet nobis*, idque per retributionem æternam. 17. v. 10.

DOMINICA I. QUADRAGESIMÆ.

Evangelium Ex Matthæi c. 4.

V. 1. *JEſus ductus eſt in deſertum à ſpiritu, ut tentaretur à diabolo. 2. Et cum jejunaſſet quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, poſtea eſuriit. 3. Et accedens tentator, dixit ei: Si filius Dei es, dic, ut lapides iſti panes fiant. 4. Qui reſpondens dixit: Scriptum eſt, Non in ſolo pane vivit homo, ſed in omni verbo, quod procedit de ore Dei. 5. Tunc aſſumpſit eum diabolus in ſanctam civitatem, & ſtatuit eum ſuper pinaculum templi, & dixit ei: 6. Si filius Dei es, mitte te deorſum; ſcriptum eſt enim, quia Angelis ſuis mandavit de te, & in manibus tollent te, ne fortè offendas ad lapidem pedem tuum. 7. Ait Jeſus; rurſum ſcriptum eſt, Non tentabis Dominum Deum tuum. 8. Iterum Aſſumpſit eum diabolus in montem excelſum valde, & oſtendit ei omnia regna mundi, & gloriam eorum, & dixit ei: 9. Hæc omnia tibi dabo, ſi cadens adoraveris me. 10. Tunc dixit ei Jeſus: Vade Sathana, ſcriptum eſt enim; Dominum Deum tuum adoraberis, & illi ſoli ſervies. 11. Tunc reliquit eum diabolus, & ecce Angeli acceſſerunt, & miniſtrabant ei.*

Verſus 1.

Jeſus ductus eſt in deſertum à ſpiritu, ut tentarêtur à diabolo.

Ductus eſt.

1. LYranus ibid. Chriſtum per impulſum Spiritus ſancti, in deſertum iſtud, ductum fuiſſe ſcribit: *A ſpiritu, ſcilicet ſancto, quia humanitas Chriſti erat organum divinitatis, & ideo ad omnia agenda movebatur Spiritus ſancti inclinatu.* S. Hieronymus inquit: *Ducitur non invitus aut captus, ſed voluntate pugnandi.* Lucas Burgenſis verbum *ductus eſt*, ponderans, hanc inde doctrinam deducit: *Cæterum ne tu te in tentationum laqueos temerarius injicias; non Chriſtus ipſe tentationis expetiviſſe dicitur; ſed ad tentationis locum à ſpiritu ductus, quamquam ipſe, ut noverat ſe ab hoſte ſuperari non poſſe, ita poterat velle, volebatque ad noſtram doctrinam tentari.* Salmeron to. 4. tr. 10. autem fortem illam armaturam conſiderat, qua prius illum Spiritus ſanctus communire doluit; *Spiritus ſanctus, qui Chriſtum expulit in deſertum, atque tentandum diabolo expoſuit, militem ſuum benè armatum atque munitum protu-* In Matth. In Matt.

protulit, ut ſine magna difficultate victoriam comparare poſſet : porro arma hæc fuerunt ſolitudo & auſteritas loci, orario continua, vigiliæ aſſiduæ quadraginta dierum, & jejunium. Advertit autem Gloſſa, quod, qui ſine hoc ſpiritu ad pugnam vadit, citò cadit.

In Matt. 2. S. Thomas, quinam illi ſint, qui à Spiritu ſancto ducidicuntur, declarat, dum ait: *Homines tunc ducuntur à Spiritu ſancto, quando charitate moventur*, unde Apoſt. 2. Cor. 5. v. 14. ait: *Charitas Chriſti urget nos*.

In deſertum.

3. Priuſquam ſe ad Evangelii prædicationem accingeret, prius ad pœnitentiam faciendam ingreſſus eſt deſertum. Unde Lucas Burgenſis ait: *Ne quidem Joannis præconio commendatus, adeoque cœlitus authoritate accepta, ſtatim ad prædicandum prorumpit Jeſus*. Jam enim Præcurſor, illum tanquam promiſſum Meſſiam, digito demonſtrarat, æternus quoque Pater de cœlo dixerat; *Hic eſt filius meus, ipſum audite*; & tamen cœpit *prius facere & docere*, & priuſquam pœnitentiam prædicare inciperet, eam prius ipſemet exercere voluit.

4. Lyranus dicit: *In deſertum, locum ſcilicet aptum orationi, ut ibi ſpiritum in oratione offerret pro nobis Patri*.

Ibid. 5. S. Anſelmus ibid. deſertum hoc, illam fuiſſe ſolitudinem exiſtimat, quæ eſt inter Jeruſalem & Iericho, in qua exules & proſcripti demorari ſolebant: *Homo quidam deſcendebat ab Jeruſalem in Jericho, qui incidit in latrones; homo dico; gerens figuram Adæ, qui à dæmonibus victus eſt, & peccatis ſauciatus, & virtutibus ſpoliatus: conveniens fuit, ut ibi Chriſtus diabolum ſuperaret, ubi diabolus hominem ſub figura ſuperaſſe dictus eſt*.

6. Janſenius, hunc Chriſti in ſolitudinem receſſum humilitati ejus attribuit; ſiquidem poſtquam paulò ante à Præcurſore, tanquam promiſſus Meſſias proclamatus eſſet, à Patre quoque æterno manifeſtè declaratus fuiſſet eſſe ejus filius: ac tandem à Spiritu ſancti pariter in ſpecie columbæ fuiſſet honoratus, operæ pretium futurum eſſe cenſuit, ſi ſe ab hominum applauſu & veneratione per hunc receſſum ſubdeceret; *Ut humillitatis nobis exemplum reliqueret*: vel etiam, ut vanam gloriam, quæ ex operibus pœnitentiæ exſurgere poterat, declinaret, ut S. Cyprianus advertit, dum ait: *Locus ſecretus eligitur quia ſolius Dei judicio, jejunia ſunt agenda: jejuniorum ſubdoribus laus importuna ſe ingerit*.

Or. de tent.

7. Theophylactus, Chriſtum per hunc receſſum, & diaboli ſubſequentem intentationem, hoc nobis documentum inſinuare voluiſſe exiſtimat, quod ſcilicet dæmon nos tunc vel maximè tenet, quando nos ſolitarios eſſe videt: *Quando videlicet ſolitarios, & non ab aliis adjutos; oportet igitur nos non temerè fidere nobis ipſis*. Eccleſiaſticis præclarum monitum eſt: *Væ ſoli, quia cum ceciderit, non habet ſublevantem ſe*. Eadem quoque obſervatio prius è Chryſoſtomo, qui hoc ſtratagema notavit, adducta fuit hiſce verbis: *Quia diabolum volebat allicere, non de eſurire ſolum, verum etiam de loco, occaſionem illi tentationis ingeſſit; tunc quippè maxime diabolus aliquos aggreditur cum ſolos viderit atque aliis ſegregatos*.

Eccl. 4. v. 10.

In c. 4. Luc.

8. Didacus Stella aliam habet obſervationem ſatis ingenioſam: Quando aliquis alium ad duellum provocat, tunc is locum eligit, alius, autem, qui provocatus eſt, arma adhibenda deſtinat: dum igitur Chriſtus cum Lucifero præliaturus ſe ſubduceret, ſolitudinem elegit, & arma diabolus. Et quidem, ut victoria tantò eſſet glorioſior, ſolitudinem elegit, non ſancta ſanctorum, non altare ſacrificiorum, ubi peccatores cum Deo reconciliantur: *Ubi dæmonis vires & potentia franguntur, ſed abiit in deſertum, ubi dæmon ambulare ſolet juxta illud quod dicitur, quod exiens ab homine; ambulat per loca arida & deſerta*.

Matt. 12. v. 43.

9. Veruntamen etiam dicere poſſumus, Chriſtum nos docere voluiſſe, quod ad vincendum dæmonem permagni interſit, ut quis locum ſibi commodum eligat, id eſt, ſolitudinem. Albertus Magnus ait, *Subtrahit arma diabolo ad pugnandum*, illa nimirum, de quibus S. Joannes dicit: *Omne, quod eſt in mundo, aut eſt concupiſcentia carnis, aut concupiſcentia oculorum, aut ſuperbia vitæ, hoc eſt, divitiæ, deliciæ, & honores; & hæc non ſunt in deſerto*. Sanctus Ambroſius ait: *Ut evacuaret diabolo tentamenta, nam etſi in abundantia copiarum, continenter vixiſſe laudandum eſt; tamen in divitiis & amænitatibus frequenter tentationis illecebra eſt*. Sanctus Auguſtinus ait: *Minus voluptatibus ſtimulatur, ubi non eſt frequentia voluptatum*. S. Hieronymus ad S. Paulinum ita ſcribit: *Multitudines hominum, & officia, & ſalutationes, & convivia, veluti quaſdam catenas effugias voluptatum*. Sanctus Paſchaſius quoque hanc ſolitudinis prærogativam eſſe exiſtimat, quod non mediante oratione, per majorem animi recollectionem, cum Deo fortius uniat atque conſtringat: & conſequenter, ad reſiſtendum inimico noſtro, fortiores, validioreſque efficiat: *Ecce elongavi fugiens, & manſi in ſolitudine: Exſpectabam eum, qui ſalvum me fecit à puſillanimitate ſpiritus & tempeſtate, præcipita Domine*.

10. S. Ambroſius aliud quoddam myſterium hiſce verbis tangit: *Ut ibi Adam ſalvarent orrantem, ubi fuerat de Paradiſi poſſeſſione dejectus: in deſerto ergo primum homini ſalus refunditur, ubi non ſunt epulæ, ubi deſunt delitiæ, ubi, quod eſt omnium malorum, cauſa, deeſt mulier. Videte rem miram; In paradiſo cum Adam diabolus decertat, in deſerto cum Chriſto diabolus dimicat, ubique inſidiator homini, ubique congreditur, ſed ubi mulierem invenit, vincit*.

Ut tentaretur à diabolo.

11. Sanctus Lucas 4. v. 1. de Salvatore ait: *Jeſus autem plenus Spiritu ſancto, regreſſus eſt à Jordane, & agebatur à ſpiritu in deſertum diebus quadraginta, & tentabatur à diabolo, & nihil manducavit in diebus illis*? Piratæ communiter illis navibus magis ſolent eſſe infeſti, quæ pretioſioribus mercibus onuſtæ mare ſulcant; ita quoque inimicus infernalis illis animabus majores ſolet inſidias ſtruere, qui ditioribus locupletatæ ſunt donorum, gratiarumque Spiritu ſancti theſauris. Unde S. Hilarius: *Tentatur ſtatim poſt baptiſmum Dominus, tentatione ſua indicans, in ſanctificatis nobis, maximè diaboli tentamenta graſſari, quia victoria ei eſt magis exoptata de ſanctis*. Sciendum quoque hic eſt, quod S. Matthæus hoc caput quartum, unde deſumptum eſt præſens Evangelium, hiſce verbis incipiat: *Tunc Jeſus ductus eſt, &c.* Circa quæ verba D. Chryſoſtomus, quando id factum ſit, quærit; & reſpondet: *Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacui: vides ergò quia nemo baptizatur in igne tentationis, niſi qui factus fuerit filius Dei*.

Luc. 4. v. 1.

Can. 3. in Matt.

Ho 5. in Mat. Mat. 3. v. 17.

12. Non eſt igitur nobis ſucedendum in deſerta, ut ab inſidiis & inſultibus infernalibus liberemur, imò potius quod Chriſtus in deſerto tentatus fuerit, ut ait Lyranus: *Per hoc inſinuatur, quod aggrediens deſertum pœnitentiæ, fortius tentatur ab hoſte*.

13. Gloſſa obſervat, quod protinus poſt baptiſmum poſtque inchoatam pœnitentiam & ſolitudinem impugnatus fuerit. *Tunc, poſt baptiſmum, quia nulla eſt mora à tentatione; Hic eſt ordo rectæ converſationis, ut poſt acceptam Spiritus ſancti gratiam, contra diabolum arctius accingamur*.

14. Aſtuti hujus ſerpentis ars fuit & eſt, nullum nobis in bonis operibus inchoatis tempus aut moram indulgere, ſcitenim, quod principiis obſtare neceſſum ſit. Unde S. Cyprianus ait: *Cogitationum foribus aſſidens, omnia virtutum germina, in ipſo ortu ſtrangulare molitur*. Et Cryſologus ſer. 11. dicit, *Diabolus ſemper primordia boni pulſat, tentat rudimenta virtutum, ſancta in ipſo ortu feſtinat extinguere, ſciens: quod ea ſubvertere fundata non poſſit*.

Ser. de quad. cap. 2.

15. Viderat, inquit S. Leo, per Chriſti humilitatem in Baptiſmo exhibitam, conculcatam ſuam ſuperbiam, omnemque carnis appetituum in eo quadraginta dierum jejunio mediante extinctum: *Et tamen non deſperavit de artibus ſuæ malitiæ ſpiritualis improbitas, tantum ſibi de naturæ noſtræ mutabilitate promiſit, ut, quem verum experiebatur hominem, præſumeret poſſe fieri peccatorem*. Nimirum docere nos Chriſtus voluit, nullum hominem, quamvis ſanctum & immaculatum, præſumere debere, ſe à tentationibus futurum fore liberum, quando nec ipſe ab iiſdem immunis exſtitit.

16. Gloſſa ibid. dicit: *Nec indignum fuit, Chriſtum tentari, qui venerat occidi*. Utique enim quid longè atrocius & mirabilius fuit, Chriſtum in medio latronum, in in patibulo crucis ſuſpendi, quam quod idem ipſe, inimici communis ſubjiceretur certamini. Cauſa autem, ob

quam,

quam, tribus hisce dæmonis tentationum insultibus infestari acquieverit, à Lyrano tangitur, dum ait: *Ostendit, quod omnis tentatio vel est à carne, vel à mundo: vel*
Hebr. 4 v. 15. *ab hoste.* Porro Apostolus de Christo hoc perhibuit testimonium; *Non enim habemus Pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris, tentatum autem per omnia pro similitudine absque peccato.* At verò quonam modo, per omnia probatus fuerit, ex eo deducere possumus, quod notat S. Anselmus, nimirum quod à tribus illis tentationibus, omines aliæ derivantur. Verum quidem est, quod ex textu S. Lucæ, colligi posse videatur, Christum per totum quadraginta dierum tempus quotidie tentatum fuisse, quod etiam hærba expresse insinuare videntur. *Consummata omni tentatione*: Veruntamen verisimilius est, quod tres solum tentationes fuerint, ad quas omnes aliæ reducuntur. Dicit autem Apostolus, ipsum fuisse *tentatum absque peccato*, quia secundum doctrinam Glossæ in hunc locum, *tribus modis fit tentatio; suggestione, delectatione, consensu; Christus sola suggestione tentatus fuit, quia delectatio peccati mentem ejus non momordit.* Beda quoque scribit: *Omnis illa diabolica tentatio, non intus fuit, sed foris.*

In Matth. 17. S. Thomas dicit, diabolum nunquam adeo futurum fuisse audacem, ut ad Christum tentandum accederet, *nisi prius Christus accessisset ad eum.* Finis autem, quem Christus hac in re habuit, inter alios, ut idem Angelicus Doctor asserit, hic fuit: *Ut, sicut morte sua vicit nostram, sic tentatione sua superaret*
Lib. 3. de fide c. 20. *omnes tentationes nostras.* Et S. Joannes Damascenus ait: *Tentatus est, ac superavit, ut nobis victoriam compararet, naturæque nostræ frangendi adversarii vim tribueret;* Nimirum fastum & superbiam dæmonis deprimere voluit, qui hactenus, post tot sæcula, à devicto primo homine elapsa usque ad Christum, superior semper remansit: *Superato dæmone, universa ejus arma abstulit, in quibus confidebat, & spolia ejus distribuit*, inquit Salmeron. Lucas Burgensis asserit, Christum in hoc certamine nobis dare voluisse, ad obtinendam adversus dæmonem victoriam, exemplum pariter & subsidium: *Ut mediatorem se nobis ad superandas tentationes proponeret, tum per adjutorium, tum per exemplum.* Nam ut Apostolus ad Hebræos 2. vers. 18. ait: *In eo enim, in quo passus est ipse & tentatus, potens est & eis, qui tentantur, auxiliari.*

18. Jansenius pariter & Lucas Burgensis, ex hac tentatione, quæ Christo, priusquam Evangelium annuntiaret, accidit, optimam pro prædicatoribus eliciunt doctrinam; Dicunt enim Christum hanc tentationem admisisse: *Quo doceret, tum demum hoc negotium*, nimirum verbi Dei prædicationem, *recte obiri posse, cum quis prius probatur variis tentationibus, superior omni concupiscentia voluptatis, honores, & divitiarum fuerit.* Lucas Burgensis adjungit; *Postquam*
1. Cor. 9. vers. 1. *castigatum corpus in servitutem redegeris, ut non sit in periculo, nec cum aliis prædicaverit, ipse reprobus efficiatur.*

Versus 2.

Et cum jejunasset quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, postea esurijt.

Et cum jejunasset.

In Matth. 1. Paulus de Palatio quærit, quænam causa fuerit, quod sapientia incarnata vitam pœnitentem à jejunio ordiri voluerit; Et respondet: *Sancti Spiritus instinctus est, à spiritu enim agitur ad jejunandum, sanè cum spiritus concupiscat adversus carnem, nihil antiquius habet spiritus, quam statim carnem domare.*

In c. Luc. 5. 2. Didacus Stella dicit, secundum hunc Adamum voluisse, ut voluisse, ut vita per jejunium ordiretur sicut mors in primo Adamo, & in tota ejus posteritate ceperat per gulam. Unde Glossa quoque ait: *In pugna Christi prius agitur contra gulam jejunando, per quam victus est primus homo.* Unde & Christum se professurum speravit ad eum modum, quo Adamum in statu innocentiæ justitia originali gloriose destitutum detriumpharat.

Serm. 131 3. Diabolus optimè novit, Christum limatoria & potentiora adversus ipsum non habere arma, quam jejunium; ac proinde, ut inquit Chrysologus, *signum panis petit, ut jejunium sibi tremendum refu-*
giat; quippe dum eum famelicum vidit, spem firmam ipsum se vincere posse, concepit. Unde Theodoretus ait: *Famem conspicatus, ex illa, ceu edito loco tela immittit.* Lucas Burgensis postquam Christum nos docere voluisse dixisset, jejunium esse invincibile adversus immici insultus propuguaculum subjungit; *Adam in paradiso victus oblectamento cibi: Christus in deserto diabolum vicit austeritate jejunii*: Ideo quoque primis parentibus nostris ut se à serpente defendere possent, abstinentiam præscripsit, dicens; *De ligno scientiæ boni & mali ne comedas*; at verò præscripto sibi remedio nesciverunt uti Theophylactus similiter jejunium, magna appellat armaturam *Jejunavit, ut ostendat quod magna armatura contra tentationes sit jejunium.* Idem supra S. Lucam scribens, idipsum repetens, subdit, Christum nos docere voluisse, *quod intentionibus, armorum loco, sint jejunia, & tunc debeamus non vacare delictis, sed jejuniis.*

Ser. de provid. Gen. 2. v. 17

In Luc. 4. Didacus Stella aliud quoddam motivum jejunii Christi adducit, quod huic tempori, quod tot crapulæ paulò ante, tantaque gula præcessit, est convenientissimum. Dicit enim, Christum jejunasse, *ut nostram ingluviem destruere jejunio suo, in solitudine vitam degebat, ut nostras iniquas conversationes dissiparet.* Abulensis, Christum ideo jejunasse dicit, ut præceptum illud, per hoc jejunium executioni demandaret, quod suis discipulis relicturus erat: *Jejunat Christus, ut nobis jejunandi exemplum, traderet, nam cum ipsemet fuerit plenissimus legislator, debuit nos de omnibus instruere.* Chrysologus ait; *videte fratres, quod quadragesimam jejunamus, non est humana inventio authoritas est divina.*

5. Paulus de Palatio ad locum sese reflectens, in quo Christus corpus suum per jejunium, aliasque corporis austeritates maceravit, insigne quoddam adversus hypocritas documentum elicit: *Jejunans*, inquit, *in deserto, edens vero & bibens in civitate, docuit quam aliena debeat esse vita Christiana ab omni fraude, faco, & hypocrisi: Hypocrita ubi videtur, jejuna,, cum verò testis abest jejunio, abest & jejunium; at non ita, qui ex animo pius est, is claudit cubiculum suum, cum opus bonum facit, cum verò edit & bibit, id operatur in aperto.*

Quadraginta diebus, & quadraginta noctibus.

6. Ad hoc ut omnis tolleretur occasio suspicandi, Christum solis diebus jejunasse, adjungit quoque S. Matthæus & noctes, Circa quod temporis spatium, hæc à S. Anselmo moralitas adducitur: *Ut indicaret, nos ab illicitis jejunare, sive in tempore prosperitatis, quod per dies designatur, sive in tempore adversitatis, quod per noctes notatur.*

7. Porro quadragenarium hunc dierum numerum excedere noluit, ne quis esset, dæmoni detegeretur; siquidem Moyses & Elias tametsi puri homines fuerint, totidem diebus jejunaverunt. Unde Lyranus ibid. ait: *Ut virtus divinitatis diabolo celaretur quia Moyses & Elias jejunaverunt tot diebus:* Etenim si hunc dierum numerum superexcessisset, dæmon ipsum plusquam hominem esse suspicari potuisset. Hom. 5.

8. Author imperfecti dicit, Christum hunc dierum numerum, suo præfixisse jejunio, *ut quadragesimi jejunii nostri poneret mensuram.* Per hunc etenim numerum, quadragesimale jejunium nostrum consecrare voluit, Unde Sanctus Ambrosius ait; *Quadragesimam nobis Dominus suo jejunio consecravit*, quod Ser. 14. idem sanctus Augustinus citatus docuit. Jansenius cap. 15. ait: *Non excessit numerum quadragenarium jejunando, quod hic numerus sit pœnitentiæ & afflictionis.*

9. Mysterio quoque numerus iste non caret, quia sicut Moyses legem scriptam populo Dei promulgaturus, per quadraginta dies jejunavit, ita Christus paulò post, legem novam Evangelicam per suam prædicationem annuntiaturus, longam quoque abstiHo. 5. de jejun. nentiam præmittere vulut. Sanctus Maximus tamen, inter Christum & Moysen jejunantes, hanc differentiam notavit, quod scilicet Moyses post jejunium, scriptas Dei digito tabulas populo prævaricante confregit: Christus post jejunium, mansurum per sæcula Evangelium consecravit.

Postea

Postea esuriit.

10. S. Ambrosius ait: *Esurire se simulat, ut diabolum, quem jejunando jam vicerat, iterum esuriendo sollicitet*: nimirum sub infirmitatis tegumento, divinitatem suam abscondere voluit, sese ad instar hominis vulgaris post jejunium tam diuturnũ famelicum exhibendo. In Luc. Ibid. Unde Glossa ait: *Latet potestas, patet infirmitas*. S. Bonaventura similiter, Christum in deserto tentatum esuriisse: in monte Calvariæ verò crucifixum, sitiisse dicit, ut se mortalitatem nostram verè assumpsisse ostenderet. In Luc. c. 4. ver. 2. S. Maximus hoc loco quærit, cur de Moyse, post adeo diuturnum, continuum & rigorosum ejus jejunium, Hom. 3. de Jejun. sacer textus eum quoque esuriisse non dicat, quemadmodum id ipsum de Christo scribitur? Et respondet *Moyses utique non esurivit ut in homine fragilia operata divinitas probaretur: esurivit Dei filius, ut assumptionem carnis nostræ, fragilem suscepisse hominem revelaret*. Lucas Burgensis ait: *Non necessitate coactus esuriit, qui præest naturæ, sed voluntate*; adducit S. Augustini testimonium ita scribentis: *Mirabilius in Christo fuisse, quod exactis quadraginta diebus esuriit, quàm quòd labentibus illis nil comedit*; quia humanitatem suam etiam sine cibo sustentare poterat, & quando eidem subministravit, id tantum fecit, ut se hac nostra mortalitate verè cinctum esse denotetur.

11. S. Anselmus dicit: *Mysticè etiam esuriit Christus, quia salutem nostram desiderabat*. In Matt. S. Hilarius pariter ait: *Non cibam hominum esurit, sed salutem*; voluitque ut Ibid. idem sanctus Pater ait, post quadraginta dies esurire, ut denotaret, se post quadraginta dies, quibus nobiscum post passionem suam conversatus erat, nostræ salutis longè majorem famem & desiderium habiturum, quàm aliàs habuerit unquam; *Esuritionem se humanæ salutis habiturum*. Idem quoque Chrysologus scribit: *Cùm propter te jejunat Christus, te esurit*.

Versus 3.

Et accedens tentator, dixit ei: Si filius Dei es, dic, ut lapides isti panes fiant. Et accedens tentator.

1. S. Anselmus dicit: *Iste dicitur esse magister dæmoniorum*. In Matt. Estque credibile, tentatorem hunc, Luciferum fuisse, omnium rebellium spirituum caput & primicerium: *Ille princeps dæmonum Lucifer, qui primum hominem tentavit*, inquit etiam Albertus Magnus. Cajetanus autem ipsum in specie humana apparuisse existimat, idque ex verbo illo *accedens* se deducere posse putà; *accedere enim progressivus motus est, convinciturque ex hoc, quod universa, quæ describitur, tentatio, foris fuit, non intus*. Ejusdem quoque opinionis est Albertus Magnus, dum ait: *Accedens passibus localibus*, Lucas Burgensis dicit, quod accessit *visibili forma, & quod non est dubium, humana*. Et ratio est, quia se detegere nolebat, quisnam esset, ne faciliorem à Christo pateretur repulsam. *Forma humana qua cognosci non posset diabolus, imo putari posset pius aliquis eremi cultor, quo facilius falleret*.

2. Tempus quoque magnopere considerari meretur, quo diabolus ad tentandum prodiit, nimirum post susceptum à Christo baptismum, post transactam in deserto solitudinem, orationem, & continuum quadraginta dierum jejunium; nam ut S. Anselmus ait: *Christus post baptismum, permisit se tentari non ante, ut tentationes baptizatis doceret immitti, diabolus enim ante baptismum cùm suos esse putat, non eos ita acriter aggreditur*. In Matth. Beda addit, dœmonem tunc adversum nos magis ferocire, quando nos ei magis renuntiamus: *Quantò magis nos sibi rebellare conspicit, tantò amplius expugnare contendit, eos enim pulsare negligit, quos quieto jure possidere se sentit*. In Luc.

3. Haud opportunè hoc loco quæri potest, cur serpens ille, qui *erat callidior cunctis animantibus terræ*, Gen. 3. v. 1. Adamum tentandi causa accedere ausus non fuerit, sed illum Eva mediante tentavit; cùm tamen ex alia parte adeo fuerit arrogans, ut cum hoc secundo Adamo, per tentationes congredi non dubitarit? Respondetur igitur, Adamum tunc in statu innocentiæ & justitiæ originalis positum fuisse, ac proinde non ita facilè ei fuisse, ut ipsum seduceret: Christus autem apparebat: *In similitudinem carnis peccati*; Rom. 3. v. 3. & hoc est, quod ei animi audaciam suggessit, & arrogantem fecit.

Dixit ei, si filius Dei es.

4. Theophylactus dicit, quòd, tametsi diabolus testimonium Patris æterni, quod de filiatione divina, Christo, tum ad Jordanum, tum in monte Thabor constitum, perhibuit, non ignoraverit; huic tamen fidem nequaquam adhibere voluerit, ideoque ut se omnino hac de re certiorem faceret, dixerit: *Si filius Dei es, quasi dicat, ego non credo voci cælitus missæ, attamen tu, si filius Dei es, ostende mihi*. In Matth.

5. Porro admirabilis illa in Christo duarum naturarum, humanæ scilicet & divinæ unio, diabolum mirè excæcabat, nam ut Cyprianus à Glossa citatus, ait: *Impossibile ei videbatur, vel quòd esuriret divinitas, vel quòd tantæ tolerantiæ posset esse tantæque potestatis corporis humilitas*. In gloss. Ex altera verò parte, multa habet signa, valde eum ad credendum urgentia. Messiam promissum jam pridem advenisse.

6. Beda dicit: Redemptorem humani generis, debellatorem suum, in mundum veniisse cognovit, ut patet in testimonio, quod per dæmoniacum perhibuit, dicens: *Quid nobis est tibi Jesus, fili Dei, venisti huc ante tempus torquere nos*. In Luc. Matth. 8. ver. 29. Imò per oracula & vaticinia Prophetarum, per factas antiquis Patriarchis revelationes, & promissiones datas, ipsum venturum esse, dæmon sciebat; Et quidem Christum, verum Dei vivi filium, esse suspicabatur, ut inquit Albertus Magnus, ex apparitione prodigiosæ illius stellæ, ex trium Regum magorum adoratione, ex pastorum Bethlehemiticorum obsequiis, ex Simeonis, Annæ Prophetissæ, Zachariæ & Elisabethæ oraculis & laudibus, beatissimæ Virgini attributis, quibus addi possunt, ut Glossa observat, Gabrielis Archangeli intimata annuntiatio, nec non clara S. Joannis præcursoris, de ipso facta declaratio; & tamen his omnibus nequidquam obstantibus: *Omne, quod de ejus divinitate suspicatus est, ei fastu suæ superbiæ, in dubium venit*. Albertus Manus quoque Ibid. ait: *Nullo modo tamen ipse superbus credere potuit, quòd usque ad tantum humilitatis, paupertatis, & passibilitatis gradum descenderet*.

7. S. Bonaventura astutiam ejus hisce verbis observat: *Cùm videret Jesus infirmitatem, & dubitaret de divinitate, voluit divinitatem cognoscendo cavere, & humanitatem seducendo dejicere*. In Luc.

Dic, ut lapides isti panes fiant.

8. Chrysostomus notat, Luciferum non præmisisse verbis prædictis proœmium aliquod, per quod Christum, ad miraculum lapidum, in panes mutandorum, patrandum paulatim disponeret, dicendo, v. g. Ex quo tanta fame & inedia afligeris, nec panis præsto sit, qui ad manducandum exhiberi tibi possit, muta lapides istos in panes: sed absolutè ab eo, tanquam Dei filio, petiisse miraculum, ex motivo ostentationis & vanæ gloriæ ab ipso patrandum: *Non dixit, quandoquidem esurias, sed si filius Dei es, videlicet existimans, posse illi aliquid per laudum blandimenta suffurari*; idem quoque Theophylactus his verbis scribit: *Adulatur ei, putans se quid suffuraturum, dicendo: si filius Dei es*; nititur enim ad inanem gloriam, neque enim diabolus id suadebat, ad hoc ut Christus famem suam sedare posset, sed ut illum, propter humanum sibi comparandum applausum, ad miraculum faciendum induceret: *Quia inanis gloria esset, si hoc vellet consequi per miraculum, cùm potius in labore sit sumendus*, Psal. 127 *Labores manuum tuarum quia manducabis, beatus es, & bene tibi erit*. Psal. 127. v. 1. Jansenius ait: *Sollicitabat partim quidem ad gulæ vitium, partim verò & magis ad inanem gloriam, & vanam sui ipsius ostentationem, aut etiam ad diffidentiam divini oraculi*. Et quidem tametsi de gula & voracitate culpari aut reus fieri per hoc non potuisset, si lapides in panem mutatos manducasset: *Tamen occasione famis obedire aliqua in re diabolo, gulæ vitio adscribendum esset*. Tandem subjungit, quòd ad propositum de vana gloria servit, nimirum: *Magis tamen hac in re peccatum fuisset, ob vanam sui ostentationem; nunquam enim proferendum est miraculum, nisi cum id postulat gloria Dei, aut fraterna charitas, non hominum libido*. Chrysologus ait: *Signa fidei credenti danda sunt ad petentis salutem, non facientis injuriam*. Cap. 13. concor. Homil. 13. Ser. 11.

9. Verùm dicat fortasse aliquis, ex quo diabolus Christum permovere volebat, ut jejunium illud adeò

diuturnum & austerum, tandem aliquando abrumperet, pessimo consilio illi lapides in cibum obtulit. Resp. Imò verò opportunè satis, lapides illi præsentavit, sciebat enim, quod veri servi Dei sæpe famem suam mucido, rancido, & instar lapidis duro pane compescere soleant; vel etiam, ut S. Anselmus scribit: *Satis convenienter lapides offert is, qui durus est, & impœnitens.* S. Paschasius ait: *E lapidibus aptè eligit panem pascere, ut quàm durus sit, qui loquitur, tali signaretur exemplo.* Præterquam quod etiam dici possit, quòd, qui attentè rem considerat, inveniet quòd omnia gaudia, deliciæ, voluptates, quas dæmon nobis offert, & quibuscum nos inescare nititur, & in substantia nihil sint aliud, quàm lapides & saxa ad rodendum aut mordendum durissima, tametsi prima facie delitiosissimi panes esse videantur. Unde Sapiens ait: *Suavis est homini panis mendacii, & postea implebitur os ejus calculo.* Verum quidem est, quod paulò post hanc tentationem superatam, omnia regna universæ terræ obtulerit, sed dolosè & fraudulenter promisit, quæ dare non potuit; siquidem *Domini est terra & plenitudo ejus, orbis terrarum, & universi qui habitant in eo.* Unde in hac occasione verè paupertatem prodidit, siquidem aliud præsentare & offerre non potuit, nisi ea, quibus alpestre desertum illud abundabat, ideſt, lapides.

§ Pasc. l. 3. In Matth.

Prov. 20. v. 17.

Ps. 23. v. 1.

10. Dionysius Carthusianus quoque hujus diabolicæ suggestionis rationem reddit, dicens: *Tentavit autem de lapidum mutatione in panes, eò quòd esset fame laborans, & per consequens magis inclinatus ad tale miraculum.* Nimirum unumquemque juxta genium, inclinationem & propensionem suam tentat, optimè occurrentibus uti novit conjuncturis & occasionibus, quas non facilè negligit.

In Matth.

11. Cajetanus dicit, rebellem hunc spiritum optimè intellexisse, Christum unico duntaxat verbo, potuisse lapides in panes transmutare. Unde non inopportunè, dum de Eucharistia sermo esset (in qua panis paucis verbis in corpus Christi transsubstantiatur) unus alteri hanc transsubstantiationem neganti dixit, appello ad illam, quam diabolus in Christo agnovit potentiam, hic enim malignus spiritus credidit, Christum tanquam Dei filium substantiam lapidis in substantiam panis, unico verbo posse convertere.

12. Quæri etiam hoc loco non inutiliter poterit, quonam argumento dæmon, cæteroquin astutissimus, permotus fuerit, ut lapides à Christo in panes converti, non verò aliud quidpiam longè prodigiosius fieri petierit, ad hoc, ut filium Dei se esse proderet, cùm tamen Moyses, Elias, & Eliseus & alii longè majora magisque stupenda miracula & portenta patrarint, nec tamen per illa se essentiæ, naturæ, & filiationis divinæ se participes esse hominibus persuaserint? Respondeo: Luciferum in hac tentatione, hunc in modum (uti mihi imaginor) discurrisse: quòd si filius Dei revera fuerit, id utique hac tentatione manifestum fiet, nam vel sequitur meum consilium, lapides in panes transmutando, vel non: si consilium meum adimpleat, signum hoc utique evidenter ipsum filium Dei non esse demonstrabit, hujus namque invisibilis proprietas est, facere Patris sui voluntatem: si verò non fecerit ex lapidibus panes, defectum omnipotentiæ manifestè declarabit. Vel etiam hunc discursum formare poterat: certus sum, quòd miraculum mutationis lapidum in panes, ad solam Dei omnipotentiam pertineat; & in hujus confirmationem, ego illud ab eo deposco, scio enim quòd illud diabolica virtute operari non possit, cum ego sim cunctorum infernalium spirituum dominus; quòd si igitur miraculum hoc, juxta quod à me petitum fuit, patraverit, signum hoc evidens erit, latentis in eo divinitatis, veræ & non fictæ.

13. Jure meritò etiam hoc loco, rationes aliquæ examinandæ sunt, ob quas Christus, diabolo hanc dederit in Evangelio descriptam repulsam: Hugo Cardinalis tres rationes adducit, nimirum: *Ut diabolum lateret ejus Divinitas, quia si cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent.* Porro Glossa observat finem, ob quem diabolus, lapides in panes transmutari suaserit, non fuisse, ut ex panibus illis Christi fames compesceretur, sed proprium interesse diaboli: *Suadet esuriem pane de lapidibus facto, non quòd ejus curet salutem, sed ut ex mutatione cognoscat virtutem.*

In Matth. 3. 1. Cor. 2. v. 8.

14. Secunda ratio est: *Ut doceret nos, opera bona malis, & maximè talibus, qui nihil inde proficiunt, abscondere; non sunt projiciendæ margaritæ ante porcos.*

Matth. 7. v. 6.

15. Tertia est, *Ut nihil ad Imperium diaboli faciamus*, qua responsione punctum quoddam valde utile, & ab aliis quoque sacris Expositoribus mentionatum tangitur; *Et quod peccatum erat, facere lapides panes? Audi igitur* (ita Theophylactus monet) *quia audire diabolum in aliquo peccatum est.* Ingeniosè Didacus: Stella observat, diabolum non petiisse à Christo, ut lapides in pavones, perdices, vel similia animalia delicata, sed ut in panem convertat: *Nam dæmon si parva re te capere potuerit, nunquam pretiosam tibi dabit;* si nos per furtum unius scuti, damnare possit, ad millium scutorum furtum nunquam urgebit. Panis, cibus est necessitatis, non intemperantiæ; & tamen hæc fuit hujus serpentis astutia, quòd ad rumpendum Christi jejunium, panem ei solum, non verò aliud cibi genus proposuerit: *Hoc fecit, ut facilius persuadeat*, inquit Albertus Magnus, *videntur esse rationabilia & necessaria, quæ proponit, & levia.* Nihilominus consilium & persuasio, quantumvis aliunde justa & rationabilis, quia tamen à dæmone, qui pater est mendacii & erroris, Deique & salutis nostræ implacabilis hostis, procedit, tanquam suspectum & noxium summè fugiendum semper est.

In Matth.

16. Didacus Stella dubium movet, cur scilicet Deus noster, qui salutem nostram tam enixè & anxiè desideret, ad nostra tamen latera se jungere permittat, inimicum quendam, adeò fortem & potentem, qui indefessè nobis insidiatur, nosque continuò & importunè tentationibus & malis suggestionibus suis impugnat & infestat? Respondet, nos hac de re lamentari posse, si canis hic solutus & non ligatus, latera nostra stiparet: nunc autem, *vincit nos spontaneos, & non invitos: nam si nos consentimus, fragiles sunt ejus vires, idquod per hodiernam historiam Evangelicam perspicuè probat: qui Christo, non vi lapides intromisit in os, sed dixit: dic ut lapides isti panes fiant; & quandò illum tentavit, ut se de sublimitate templi præcipitaret, non vi illum incitavit, ut id faceret.*

In Luc.

17. Hugo Cardinalis ait: *Lapides in panes vertunt, qui austeritatem pœnitentiæ sustinent hilariter; & qui dura verba patienter implent: ut habetur Thren. 3. Saturabitur opprobriis.*

In Matth. ver. 10.

18. Idem Hugo in cap. 4. S. Lucæ tentationem quandam, per quam cum Religiosis luctari consuevit: *Dic lapidi isti, ut panis fiat, quasi dicat: Diu laborasti, multum jejunasti, jam perfeciſti pœnitentiam, necesse est aliquando recreari, aliter deficeres; sic nititur diabolus, sub aliqua specie discretionis vel necessitatis, ingerere vitium voluptatis.*

19. Idem Cardinalis ait: *Dic lapidi superfluorum ædificiorum ut panis fiat; id est, convertantur in refectionem pauperum, quia multi è converso faciunt, panes pauperum vertunt in lapides ædificiorum. Unde Habacuc 2. v. 1. Lapis de pariete clamabit.*

In Luc.

20. Insuper etiam considerari meretur, quòd nihil sit pani adeo contrarium, quàm saxum vel lapis. Unde Salvator ait: *Quis est ex vobis homo, quem si petierit filius suus panem, nunquid lapidem porriget ei?* Cur igitur dæmon Salvatori nostro ad panes faciendos lapides offert) Errorem hic à Chrysologo, hisce verbis detectus fuit, dicente: *Miser, malus vis esse, sed non potes, cupis tentare, sed nescis, esurienti tenera offerre, non dura debuisti.* Unde tandem sanctus Pater concludit, omnes ipsius inutiles & diabolicas machinas, ad solam Salvatoris præsentiam, irritas & cassas futuras esse. *Ad præsentiam Christi, deperire tibi artes tuas tentator intellige.*

Mat. 7. v. 9.

Ser. 11.

Versus 4.

Qui respondens, dixit: Scriptum est; non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei.

1. Salvator noster Sathanæ perplexitati non satisfecit, quin potius magis quàm antea, dubium & ancipitem reliquit, non obstante, quòd ei respondere potuisset: *Ego sum panis vivus, qui de cælo descendi*, ostendendo quod terreno pane sibi opus non esset; quin potius: *Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum*: at vero S. Augustinus advertit, ex lapidibus panem facere noluit, licèt ex aqua alia vinum fecisset: *Ut voluntatem contemneret tentatoris; aliter ten-*

Ioan 6. v. 51. Ibid. v. 52.

Serm. 41. de Verb. Dom.

tentator non vincitur, nisi contemnatur. Qui tanta poterat, quare istud non fecit? Lege, imò recole, quod audisti: Qui fecit de aqua vinum, quid addit Evangelista? & crediderunt in eum discipuli ejus, nunquid diabolus fuerat in eum crediturus?

2. Lucas Burgensis ait: *Ita respondet, ut neque prodat, neque neget se Dei filium; verè mitis & humilis corde:* poterat equidem dæmoni cum imperio & majestate respondere, ejusque superbiam & arrogantiam deprimere; sed noluit, quin potius re ipsa per se exequi voluit, ad quod nos erat invitaturus, dicendo: Matt. 11. v. 29. *Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde*, tametsi sibi cum inimico infernali res transigenda esset.

Ibid. 3. Lyranus ait: *Quod verificatur non solùm de vita spirituali, sed etiam corporali*; adducitque Moysis exemplum, qui quadraginta diebus, & quadraginta noctibus jejunavit. *Verbo Dei spiritualiter & corporaliter sustentatus.* Hujus opinionis sanctus Thomas diu ante Lyranum fuit, dum inquit: In Matth. *Non in solo, id est, non vivit solùm homo per panem, sed etiam verbo, id est, imperio Dei, potest conservari sine aliquo cibo.* Imò Lucas Burgensis, omni eo, quod Deo placuerit, vitam nostram ali & sustentari posse dicit, redditque rationem: *Nam & panis quod pascit, non aliunde habet, quàm ex divinæ providentiæ constitutione, quare aluit quosdam Deus solo suo nutu nulla re corporali in panis locum substituta.*

4. S. Hilarius, dæmoni hunc titulum attribuit, quo Ibid. ab eo vocatur *Fallax diabolus, & ad traducendum artifex callidissimus:* & meritò, etenim dæmon sciebat, Christum omne id facere posse, quod volebat; ex altera verò parte, ipsum tanquam hominem, post prolixum jejunium famelicum esse agnoscebat; & tamen *Ignarus, quidnam esuriretur*; hoc ei, lapides in panes transmutandi consilium proposuit, ut occasione futuri miraculi, detectam videre posset Divinitatem. *Et ut in homine, oblectamento cibi, patientiam esurientis illuderet*; at verò illuius, confusus, & in astutia sua derisus fuit; *Sed Dominus non panem potius quàm salutem hominum esuriens, ait: Non in solo pane vivit homo, quia ipse non solùm homo, sed & Deus, licèt utique in tentationis diem, cibo hominis abstineret, Dei tamen spiritu alebatur.*

5. Beda arbitratur, Christum dicere voluisse, quod, In Matt. sicut panis materialis corporis cibus est, ita quoque animæ alimentum sit verbum Dei: *Quia sicut corpus terreno vivit cibo, sic anima Dei verbo*, inquit S. Hieronymus: Ibid. *Si quis ergo non vescitur verbo Dei, iste non vivet.* Idem quoque alibi de Moyse scribit, quod is qui quadraginta diebus & noctibus, *Sermone Dei pascebatur, in se verissimum probant, quod dicitur: Non in solo pane vivit homo &c.* Abulensis rationem reddit, cur Deus no Lib. 2. ep. 18. ad Demet. sine pane etiam corporaliter alere possit: *Quia erat potentia in verbis Christi; poterat enim loquendo consolari hominem, & conservare sine cibo*; Idem quoque, post- Quæs. 68. in Matth quam exemplum allegasset Moysis, bina vice per quadraginta dies & noctes eo modo sustentati, ut facies ejus post jejunium nequaquam extenuata, sed resplendens & vegeta visa fuerit, demum subjungit: *Poterat Christus, qui ipsemet Deus erat, sic hominem consolari, & loquendo sine cibo conservare.* Chrysostomus Ho. 13. in Matth. quoque ait: *Potest esurientem Deus etiam verbo pascere.*

Versus 5.

Tunc assumpsit eum diabolus in sanctam civitatem, & statuit eum supra pinnaculum templi.

Tunc assumpsit eum diabolus.

1. Author imperfecti quærit, qua ratione diabolus, Hom. 4. novum cum Christo certamen & duellum inire ausus fuerit, quando paulò ante, adeò turpiter ab eo fuit delusus, & devictus: *Nihil dubitat dicere, nec facere, qui nihil sibi relinquit, quod speret.*

In Matt. 2. Super illa verba: *Assumpsit eum diabolus*, variæ adducuntur expositiones. Lucas Burgensis scribit, quòd, cùm Lucifer ex responsione, quam Christus ad primam tentationem reposuerat, perspicuè se à Christo, quis esset, agnitum fuisse, etiam personata specie contectum intellexisset: *Nihil dubitans prodere se, qualis erat, spiritus nequam rapuit ipsum per aera.*

3. Dionysius Carthusianus quorundam refert opinionem, existimantium, diabolum Christum in humeris suis positum, super pinnaculum templi tulisse: *Tanquam fatigatum & debilem ex longo jejunio, & magnitudine famis, quasi compatiens ei, cui & Christus acquievit, ut falleret deceptorem.* S. Thomas hanc quidem In Matth. opinionem refert, attamen ut verius approbat: *Quod exhortando induxit ad hoc, ut iret; & Christus ex dispositione suæ sapientiæ, ivit in Jerusalem.* Albertus Magnus idipsum approbat, in ejusque confirmationem, Chrysostomi quoque hac de re testimonium adducit, demum verò subjungit, dicens: *Quodlibet istorum dicatur, miranda est Dei patientia quod ita, & à tali portari, & adduci voluit, & mirandus est zelus salutis nostræ in Christo, propter quam se ita portari & adduci voluit à diabolo.*

In sanctam civitatem.

4. Circa hunc textum, consideratione digna sunt Interl. lib. Glossæ interlinearis verba, dicentis: *Non locus Deo dedicatus cohibet eum.* Imò plus nos in locis, divino cultui consecratis, ad offensas Dei exstimulare satagit, quàm Ps 73. v. 3. & 7. alibi: *Quanta malignatus est inimicus in sancto? Incenderunt igni sanctuarium tuum, in terra polluerunt tabernaculum nominis tui.*

Et statuit eum supra pinnaculum templi.

Ibid. 5. Lyranus pinnaculum hoc, tectum templi fuisse arbitratur, quòd juxta usum domuum Palæstinæ, pla- In Luc. num erat. S. Bonaventura putat fuisse locum, ubi Doctores & Sacerdotes consueverunt loqui ad plebem. Lyranus tenet, quòd dæmon Salvatorem nostrum universæ illi vastissimæ civitati, ad lustrum & ostentationem commonstrare voluerit: *Ut à populo civitatis, ipse Jesus volare videretur, & sic in vanam gloriam ferretur; sed divina virtute fecit, quod nullus eum vidit, quia in potestate ejus erat videri, & non videri.*

6. Glossa hanc considerationem habet: *In eo loco Christum tentat, in quo multos deceperat, dum autem non consentit, docet eos, qui in sublimi sunt, vana gloria non moveri; diabolus alta petit, ad alta semper ducit, elevando per jactantiam, ut præcipitare possit.*

7. S. Thomas ait: *Quia in illo loco docebant*; & sub- In Matth. dit. Christum permisisse, ut à dæmone in hunc adeò sublimem locum duceretur, ad denotandum, quòd Diabolus illos, qui in alto, id est, in dignitate constituti sunt, de vana gloria maximè tentet. S. Lucas hunc insultum, in ultimum trium tentationum locum reponit; indeque Beda deducit: quòd, *quem gula vel avaritia superare non poterat, tentet & vana gloria; si fortè illum vel ipsa gloriæ suæ jactantia dejicere queat.* In Luc.

8. Paulus de Palatio quærit in hoc loco, qua ratione In Matth. dæmon Christum in locum adeo eminentem, ut inde caderet, deducere ausus fuerit, ubi aliàs Sacerdotes, Magistri, omnesque alii Doctores sacri populum docere solebant? cui dubio hac ratione respondet: *Fieri potest, ut opera diaboli, prædicator ad suggestum, Episcopus ad mitram, Sacerdos ad sacerdotium adductus sit, neque enim Deus solus est, qui suscitat de terra humiles, etiam diabolus collocat viles cum principibus populi Dei.* Porro omni studio ad id allaborat, ut ex hoc loco viri exemplarissimi, maximeque conspicui; & ii, qui in sublimibus constituti sunt dignitatibus, corruant: siquidem errores, scandala, & mala doctrina, perversaque exempla istorum, pessimam postle consequentiam trahunt. Idem quoque Paulus de Palatio dicit: *Ii dicuntur in pinna esse, qui exemplares sunt, quales sunt prædicatores, Pontifices, & ii religiosi vel sæculares, qui in vita spirituali publicè profecerunt; hi, si se præcipitent, dæmonum astu persuasi, ò quanta est eorum calamitas!*

Versus 6.

Si filius Dei es, mitte te deorsum; scriptum est enim: quia Angelis suis mandavit de te, & in manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum.

Mitte te deorsum.

1. Lucas Burgensis, quisnam hujusce sugestionis finis fuerit, declarat, dum ait: *Hortatur ut in urbe sancta, & frequentia populorum, quasi novus funambulus in excelso pendulus, se deorsum ad spectaculum vulgi jaciet,* per hoc namque spectaculum, & populi applausum &

admirationem conciliare sperabat, ut vel sic eum ad vanam gloriam seduceret: *Experitur, num per inanem gloriam superare valeat, per quam nonnunquam vincuntur sancti, qui omnem jam carnis necessitatem vicerunt*; ad eum modum, quo ipse propter superbiam suam è cælo oræcipitatus fuit; ita quoque, ut ait Author imperfecti hom. 5. se sufficere posse sperabat, ut & Christus ipse in idem vitium corrueret.

2. S. Hieronymus in Matth. ait: *Vox diaboli, quæ semper omnes cadere deorsum desiderat*; cui consonat S. Bonaventura in Luc. qui dicit: *Quia diabolus deorsum ceciderat, libenter omnes deorsum traheret*; Christus autem, inquit S. Doctor, ipsi, & omnibus aliis spiritibus complicibus suis, respondere poterat, quòd alias Judæis dixit: *Vos de deorsum estis, ego de superis sum; unde non erat ejus descendere, sed ascendere, sed diabolus hoc suggerebat, ut descendendo corporaliter, faceret eum superbire spiritualiter.* Joh. 8. v. 23.

3. Hugo Cardinalis in Matth. causam investigat, cur dæmon, qui Salvatorem nostrum ad vanam gloriam instigare volebat, non potius eidem suaserit, ut in cælum ascenderet: *Sed numquid proprius tentasset de vana gloria, dicendo: si filius Dei es ascende in cælum? sed ita affligitur diabolus in exaltatione hominis, ut nec tentando ascensum velit persuadere cælestem. Eccles. 36. v. 9. Tolle adversarium, & afflige inimicum, omnes enim cadere optat, ut saltem aliquando possit dicere: prævalui adversus eum.* Psal. 12. v. 5. Chrysologus serm. 12. quoque aliam non minus ingeniosam rationem assignat, cur potius descensum quàm ascensum suaserit, quia nimirum descensum illi persuadendo, faciliorem sperabat victoriam: *Non ascensum providit, sed ruinam; humana conditio ad ascensum difficilis, facilis invenitur ad lapsum.*

4. Chrysostomus in Gloss. ad impertinentiam petitionis à dæmone factæ se reflectit, siquidem ad dæmonem pertinet, illique proprium est præcipitium: *Dæmonum est, seipsos jacere deorsum, Dei vero erigere homines jacentes; prosternit ille, occidit, mactat, sed Dominus erigit elisum.* Theophilactus in Matth. hanc eandem serpentis temeritatem ex verbis antecedentibus deducit: *Si filius Dei es. Quamvis filius Dei erat, num ò maledicte præcipitare debebat seipsum? Tuæ crudelitatis est præcipitare dæmonio actos, Dei autem salvare.* S. Anselmus quoque hanc dæmonis petitionem redarguit: *Stulta fuit persuasio, præsertim filio Dei;* multò melius utique ipsum verum Dei filium esse agnoscere potuisset, si ipsi ascensum in cælum persuasisset; siquidem in Ascensione ejus verè filius Dei manifestatus fuit; at verò, ut idem sanctus Doctor subjungit: *Diabolo convenit, ut in præcipitium ire commoneat.*

5. Porrò certum est, diabolum in hac sua petitione aliam non habuisse intentionem, quàm ut ipsum vanæ gloriæ reum efficeret, de se nimirum in conspectu totius Jerosolymæ, in aera librato, ostentationem quandam instituendo; at verò cur non potius ei persuadet, ut in aere suspensus persistat; sed solùm dicit: *Mitte te deorsum?* Author imperfecti hom. 5. dicit: *Non dixit: ambula per aerem, sed tantum: mitte te deorsum, ut sciamus, quia omnis qui obedit diabolo, ipse sese ponit deorsum.*

6. Sanctus Bonaventura in Luc. dæmonis detegit debilitatem, dum ait: *Nota suggerendi modum, cùm dicit; Mitte te*; adducitque Chrysostomi testimonium, dicentis: *Non impulit, non tetigit, non appropinquat, sed tantùm dixit: Mitte te hinc deorsum, ut sciamus, quia omnis qui diabolo obaudit, ipse se deponit deorsum.* Id quod etiam sanctus Hieronymus in eodem proposito dixit, dum ait: *Persuadere potest, præcipitare non potest.*

7. Venerabilis Beda in Matth. ex illa, quam Christus huic diabolicæ suggestioni opposuit, resistentia, aliam quandam moralitatem deducit, quia sicut Christus acquievit quidem, ut in eminentissimo templi loco collocaretur, ab inde verò se ad dæmonis instigationem præcipitare noluit: *Ita dicit, ut nos, si quis suadet viam veritatis ascendere, obtemperemus; si autem vult nos ad ima de altitudine virtutum præcipitare, non illum audiamus.*

Scriptum est enim, quia Angelis suis mandavit, &c.

8. Enimverò hæc à Psalmista facta prædictio, ut sanctus Hieronymus ibid. testatur, non concernebat Christum, sed quemvis alium Dei servuum, conjuratio est, quia verbis illis agitur de adjutorio Angelorum, homini debili impendendo, ac proinde vide, quàm verum sit, quòd diabolus sinistrè interpretatur Scripturam sacram: *Certè si verè de Salvatore scriptum noverat, debuerat & illud dicere, quod in eodem Psalmo contra se sequitur: Super aspidem & basiliscum ambulabis; de sua conculcatione quasi tergiversator tacet.*

9. Nimirum simiam se facere voluit Christi Magistri nostri, ejus exemplo, scripturam sacram in suum quoque favorem interpretando. Albertus Magnus ait: *Adhibet Scripturam, ut facilius persuadeat, & præcipuè ideo, quia in superioribus Christus sibi per Scripturam responderat.* In Matt. At verò observandum hoc loco est, quòd Hugo Cardinalis, Glossam interlinearem sequendo, considerat, dum ait: *Scripturis utitur, non ut virtutes instituat, sed ut errores ingerat: sic & sui faciunt*, id est, hæretici, & omnes alii Catholicæ Ecclesiæ contrarii. In Matt. S. Thomas monet nos, quòd ex hoc loco deduci possit, verissimum esse, quòd sæpe sathan in Angelum lucis se transformet, ut nos decipiat, id quod assectæ & sectatores illius pariter faciunt: *Qui utuntur authoritate Scripturæ sacræ, ad simplices decipiendum. Petri ultimo: Indocti & instabiles depravant, sicut & cæteras Scripturas, ad suam ipsorum perditionem.* 2. Pet. 3. v. 16.

10. S. Bernardus Luciferi fastum & superbiam, hisce super eundem Psalmum conscriptis verbis, graviter retundit: *Quid maligne, Angelis mandavit Deus? nempe ut custodiant te in omnibus viis tuis, nunquid in præcipitiis? qualis via hæc de pinnaculo templo mittere se deorsum? non est via hæc, sed ruina; & si via est, tua est, non illius.* Serm. 14. in Ps 60.

11. Author imperfecti hom. 5. efficax quoddam adducit argumentum ad probandum, quòd locus ille Scripturæ à dæmone adductus, de filio Dei minimè sit intelligendus: *Nam verè filius Dei Angelorum manibus non portatur, sed ipse magis Angelos portat; nec enim creatura portat creatorem, sed creator creaturam.*

12. Paulus de Palatio se non mirari dicit, quòd Deus Angelis suis recomendaverit hominem, ut illum custodirent: *Si quidem & filio suo mandavit de nobis, non solùm ut custodiret nos, sed etiam ut moreretur pro nobis. In manibus portabunt te. Quid? sacra res est homo, quem Angeli in manibus ferant? Sacerdotes in manibus ferunt sacram synaxim, & nos in manibus ferimur Angelorum? Ne unquam offendas ad lapidem pedem tuum, id est*, ut interlinearis exponit: *ad legem in lapideis tabulis scriptam, in qua omnes offendebant*; etenim lex illa scripta in tabulis lapideis, sexcenta tredecim continebat præcepta, in quibus multi prævaricabantur, quantò igitur major est legis Evangelicæ facilitas? *Plenitudo legis est dilectio; qui diligit proximum, legem implevit*; estque certissimum, *quòd qui amat, non laborat.*

Versus 7.

Ait illi Jesus: Rursus scriptum est: Non tentabis Dominum Deum tuum.

1. Lyranus exponit, quid Salvator noster hisce verbis dicere voluerit, & dicit, quòd tentare Deum, est velle, & petere ab ipso *Experimentum de ejus virtute absque inevitabili necessitate*; quando enim homo ad evadendum hoc vel illud periculum, aut quamvis aliam adversitatem, mediis uti potest naturalibus, non est illi ad miracula recurrendum. Salvator igitur dæmoni, ipsi suadenti, ut se è pinnaculo templi demitteret, eò quòd Angeli præsto adfuturi essent, ut ipsum per aera deportarent, respondit: Tu me tentas; cùm enim per gradus aut scalas descendere possim, sicut omnes alii faciunt, justum & congruum non est, ut ego id faciam per miraculum, hoc enim esset verè tentare Deum.

2. Chrysologus autem dicit, Christum per hanc responsionem, se verum Dei filium esse palam facere voluisse: *Se utique Dominum, se utique Deum intelligi voluit, hæc dicendo, qui non de pinna templi se dedit ad terram, sed de cælis se ad inferos usque jactavit, ut non cædentium forma, sed esset resurrectio mortuorum.*

Ver-

Versus 8.

Iterum assumpsit eum diabolus in montem excelsum valde, & ostendit ei omnia regna mundi, & gloriam eorum, & dixit ei.

Iterum assumpsit eum diabolus in montem excelsum valde.

1. Lucas Burgensis dicit, dæmonem mutare voluisse tentationis locum, ad probandum, an per hoc mutare quoque in eo posset affectum, & illius impetrare assensum.

2. Altum quendam montem elegit: *Quia cùm sit superbus, semper alta petit: super astra Dei exaltabo solium meum, & quia in loco eminenti facilè homo ruit*, inquit S. Hieronymus, *ducere eum festinat ad montes, per quos ipse corruerat, ut etiam cæteri corruant*: Ibid.

3. Theophylactus per hunc montem, divitiarum cupiditatem interpretatur: *Quidam putant montem excelsum valde, affectionem & studium de possidendis divitiis*. Sanctus Hieronymus considerat, quòd gloria mundi, quæ omnem altitudinem transcendit, cum mysterio quidem, in vertice montis demonstretur, cum majori tamen mysterio. Christus de monte in planitiem descenderit (*Descendens stetit in loco campestri*) ut per humilitatem suam adversus superbiam victor evaderet: Luc 6. v. 17. *Dominus autem ad humilia descendit & campestria, ut diabolum humilitate superaret*. Hugo Cardinalis autem per montem in sensu morali, dignitates intelligit magis conspicuas: *Ubi diabolus defert Jesum; cum ambitio honoris, vel dominandi & gloriandi ferret hominem vel spiritum hominis in speculam dignitatis*.

Et ostendit ei omnia regna mundi, & gloriam eorum.

4. Salmeron existimat, dæmonem omnia illa regna commonstrantem, ad hunc effectum, potentis cujusdam Regis induisse speciem. To 4 tr. 12.

5. Glossa opinionem refert dicentem, quod dæmon Christo nec Persidis regnum, nec Indiam, nec alias universi partes ostenderit, sed tantùm ei insinuare voluerit, se in omnibus hisce rebus terrenis regnare, sive per gulam, sive per superbiam, sive per alia quæcunque vitia: *Ut suadens, quod volebat, eum sibi subjiceret*.

6. Lyranus incredibile esse existimat, quòd ex illo, quantumvis eminenti loco, omnia regna mundi ostendere potuerit; unde probabilius esse censet, quod ex illa montis altitudine varias Christo ostenderit terræ habitabiles partes, eique quoad res principaliores, omnium regnorum notitiam cõmunicarit; enarrando *in brevibus magnitudinem & gloriam illorum; & ideo ostensio fuit magis ad auditum, quàm ad visum*. Cui consonat sententia S. Thomæ dicentis; *Expressit ei temporalem gloriam mundi*.

Ibid. In Matt. Cap. 15. concord Evang. L. 2. c. 35. dial. In Luc.

7. Jansenius nonnullorum opinionem esse scribit, quòd hæc exhibitio & ostensio, à dæmone in phantasia Christi formata fuerit, adeo ut visio illa sensibilis non fuerit, sed imaginaria tantum, ad eum modum, quo S. Gregorius de S. Benedicto scripsit, ipsum *totum mundum in lumine divino intellectualiter vidisse*. Didacus Stella ait: *Dicendum, quod arte magica & incantationibus fecit diabolus, ut in montis illius spatio omnes civitates mundi opulentissimæ apparerent, omne aurum, argentum, & quidquid mundus amat*. Eandem quoque sententiam Lucas Burgensis docet, quod scilicet omnium regnorum pompam & gloriam, in brevi quodam compendio, ei ob oculos statuerit: *Illud opibus clarum, hoc viribus, aliud frequentia populorum, aliud alio conspicuum, & glorioſum, denique quidquid in orbe magnificum habet, magnorum Regum strepitus, opes, famulitium, palatia, copias, adorantium turbas, obsequia, pompas, triumphos, legationes, nutum omnipotentem*. Ibid. Jansenius dicit quòd nec decentiæ, nec pietati conforme sit credere: *Diabolum interiores Christi sensus commovisse, novis apparentium rerum speciebus*, ideoque verisimilius esse asserit, quòd diabolus Christo universum mundum sensibiliter ostenderit, modumque quo id factum fuerit, hac ratione declarat: *Quia omnium imagines novo quodam modo repræsentavit humanis ejusdem obtutibus, faciens per eas imagines omnia apparere oculis ejus*. Perque hanc apparitionem conatus est, inquit Lucas Burgensis, Christo insinuare & imprimere: *Terrenorum amorem, dominandique libidinem excitare, sed nulla intus cupiditas animum Jesu pupugit, qui sensum nobiscum communem habuit, non appetitus incompositos*.

8. Observandum verò est, quòd S. Lucas dicat: Luc 4. v. 5. *Ostendit illi omnia regna orbis terræ, in momento temporis*. S. Bonaventura autem rationem assignat, cur S. Evangelista hanc circumstantiam expresserit, nimirum, ut, quàm brevis & momentanea gloria mundi sit denotaret: *Et quia hæc non curat, sed citò transit, ideo in brevi tempore ostendit, propter quam adjungit, in momento temporis. Unde Beda: non enim tam conspectus celeritas indicatur, quàm caduca fragilitas potestatis exprimitur, in momento enim cuncta prætereunt, & sæpe honor sæculi abiit, antequam venerit*. In Luc.

9. Est & alia ejusdem sancti Doctoris super hæc verba consideratio, ponderatione dignissima; ait enim: *Ostendit vanitatem humanæ pompæ, quam amabat, quasi spatiosam ostendens, facere volebat amari*, quasi diceret: omni studio conatus est efficere, ut terra vasta & ampla appareret: at verò minimè considerabat, quod Sapiens ait: *Tanquam momentum stateræ, sic est ante te orbis terrarum: & tanquam gutta roris antelucani, quæ descendit in terram*. Sap. 11 v. 23. Ecce tibi æstimationem, quam Sancti, superiori luce illuminati, de mundo habent. Jeremias ait: *Aspexi terram, & ecce vacua erat, & nihil*. Jerem. 4. v. 23. S. Antonius Magnus solebat dicere: *Nemo, cùm despexerit mundum, reliquisse se arbitretur ingentia, quia omnis terra ad infinitatem comparata cælorum, brevis ac parva est*. Vit. S. Ant. cap. 4.

Versus 9.

Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraveris me.

Hæc omnia tibi dabo.

1. Ecce tibi mendacem & fraudulentum impostorem; siquidem a Spiritu sancto dictata veritas est: *Domini est terra, & plenitudo ejus, orbis terrarum*, &c. præterquam quòd ipsamet incarnata Sapientia clarè satis dixerit: *Per me Reges regnant*. Porro in S. Luca verba, quæ diabolus, regna illi hæc ostendens, ad Christum dixit, fusius scribuntur: *Ait illi; tibi dabo potestatem hanc universam, & gloriam illorum, quia mihi tradita sunt, & cui volo, do illa*. O inverecundum & evidens mendacium, siquidem impostor adeo pauper est & egenus, adeoque in donis impertiendis inops & pauper nobiscum, ut paulò antè vix mucidum haberet, quem esurienti Christo offerret, panem, ut eum jejunium adeo prolixum rumpere faceret: unde solitudinis istius obvius illi lapides obtulit manducandos. Beda ait: *Hoc dicit ex arrogantia*. Ingens profectò isthæc est hominis cæcitas, qua à dæmone sæpe bona temporalia se accepturum esse confidit, dum eadem in ejus manu minimè consistant: *Mecum sunt divitiæ & gloriæ, opes superbæ*, inquit Deus. Verum quidem est, quod S. Bonaventura super hæc verba scribit: *Terra data est in manibus impii, id est, terrena potestas*: at verò huic, per illam S. Bernardi sententiam responderi potest: *Plus concupiscentia mundi, quàm substantia nocet*; etenim effrænis bonorum terrenorum cupiditas est, quæ nos condemnat, non verò bonorum illorum possessio S. Ambrosius super Lucam, à Glossa in hunc locum scribente citatus, advertit dicens: *Nota, quia omnis potestas a Deo, quia ordinatio potestatum à Deo*, simul tamen etiam ostendit, quænam sit pars illa quam sibi dæmon in dominiis & regnis usurparit, dum ait: *Sed à malo ambitio potestatis*; dæmon quidem omnia mundi sceptra Christo promittebat, ita tamen, ut eum ad ambitionem adeo effrænem inducere conaretur, qua illum etiam paratus esset adorare. Cæterùm verò scimus, & sanctus Hieronymus attestatur, multos quoque sanctos homines, ad sceptrorum gubernationem à Deo fuisse assumptos.

Ps. 32. v. 1. Prov. 8. v. 15. Prov. 8. v. 18. In Luc.

2. Hujus diabolici insultus validum & potentem impulsum S. Hilarius hisce verbis exprimit: *Adversus Dominum tota jam sæculi potestate pugnatur, & Creatori suo possessio hujus universitatis offertur*. Venerabilis Beda observat, tortuosum hunc serpentem primum hominem tribus insultibus, gulæ scilicet, vanæ gloriæ, & avaritiæ aggressum fuisse, ac proinde iisdem quoque conatibus se secundum Adamum supplantaturum fuisse confidit: gula quidem, efficiendo, ut præ famis ex-

cessu, lapides in panes commutaret : vana gloria quoque monendo ipsum, ut è templi summitate sese deorsum demitteret, securus, se ab Angelorum manibus portandum, & sustinendum esse: ultimus autem ictus fuit avaritiæ, eumque sibi, veluti ictum capitalem atque validissimum, in ultimum sibi locum reservavit : *Quasi omnibus vitiis fortiorem*, inquit Chrysostomus, *pecuniarum cupiditatem postremo loco posuit, extremum*
Hom. 13. in Matt. *reservans, quasi quod omnibus valentius esse judicaret.*

3. Paulus de Palatio ad ingeniosam quoque reflexionem nos invitat, dum ait: *Id non prætereat nos, tantæ fuisse Christum sanctitatis, in oculis diaboli, ut non nisi*
In Matt. *promissione omnium regnorum mundi, & totius gloriæ suæ eum flecti posse putaret : at nos quàm minimo negotio ad sui adorationem flexisset?*

4. Considerari quoque meretur, quòd diabolus Christo primo lapides obtulerit, nunc vero omnia sceptra, diademata, & monarchias totius universi : quænam est hæc inter utrumque munus oblatum differentia? Nunquid idem tentator, qui antè erat? nunquid pariter eundem Christum tentabat? Respondeo, id quidem verum esse; verùm advertendum est, quòd, ubi agitur tantùm de exploranda veritate, an Christus scilicet verus Dei filius sit, an verò non, multum Christo offerre supervacaneum esse duxit : at verò quando spes illi erat, animam quandam lucrandi, quæ adeo sancta & immaculata erat: *Si cadens adoraveris me*; quidquid divitiarum congregare potest, libenter expendit, imo totum mundum cum omnibus, quæ in eo pretiosa sunt, liberaliter promittit. Author imperfecti considerat :
Hom. 5. *Quomodo omnis promissio ejus irrationabilis sit, & mendax; certè uni dare non poterat omnia, nisi ab hominibus omnia tolleret*; veruntamen si in ejus potestate fuisset idipsum, quod promiserat, adimplere feciisset-que utique ad hoc, ut unicam tantùm sibi animam compararet; ac proinde Salvianus ita scribit: *Quis fu-*
Ad Eccl. *ror est vides à vobis animas vestras haberi, quas etiam diabolus putat esse pretiosas? quas etiam charas vobis debere esse dicit, qui viles facere conatur? ac proinde quicunque animas suas negligunt, etiam infra judicium diaboli se amant.*

Si cadens adoraveris me.

5. De hoc quidem serpente in Genesi dicitur: *Erat*
3. vers. 1. *callidior*, &c. Veruntamen hæc ejus suggestio Christo proposita, stulta prorsus & irrationabilis esse videtur, id quod similitudine sequenti facili negotio declaratur : etenim si quispiam ab amico suo, sibi decem scuta mutuari peteret, ille autem obsequium istud ei absolutè præstare abnueret : si tunc hic repulsam passus protinus rediret, ab eoque, à quo decem scuta habere non poterat, centum scuta sibi mutuò dari postularet, nunquid illum stultum esse diceres? Quòdsi verò idem ab eodem amico, etiam illa centum scuta mutuare nolente, iterata vice & longè instantius, centum millia scutorum mutua sibi dari rogaret; nunquid illum prorsus delirum factum esse diceres? idem quoque in præsenti, de diabolo judicandum erit; hic enim à Christo primò expetit miraculum conversionis lapidum in panes, & rejicitur; de novo accedens suggerit præcipitium: *Mitte te deorsum*, patiturque iteratam petitionis suæ repulsam Quænam est igitur nunc stulta diaboli temeritas, & irrationabilis præsumptio, qua eidem Christo idololatriam & adorationem sui, qui diabolus erat, suggerere & suadere non dubitat? Notandum est verò, quod *ostendit ei omnia regna mundi, & gloriam eorum, & ait illi: Hæc omnia tibi dabo.* Lucas Burgensis ait: *Reipsa*
Ibid. *expertus erat inimicus, nihil esse tam impium ac nefarium, quòd imperii causa homines non auderent*; ac proinde tametsi Christus filius Dei esset, ipsum tamen, per hanc ei factam oblationem, sese prostraturum esse sperabat; siquidem Adam in statu innocentiæ, & quidem pariter in paradiso constitutus propter hunc inordinatum gloriæ & dominii mundani appetitum, Deo rebellarunt, & dæmoni consenserunt.

6. Jansenius nihilominus modum nobis exponit, quem diabolus in tentationibus hisce servavit : *Hoc ordine diabolus tentare solet, ut à levioribus incipiens, paulatim perducat ad graviora, semper eo ordine proponens, quæ magis ac magis movent; jam plerumque fit, ut, qui famam contemnere possunt & vanam gloriam, stabiles honores, & multarum rerum gloriosam possessionem non possint contemnere.*

7. Cajetanus magnam, inter hanc & duas alias tentationes, observat differentiam: siquidem duæ antecedentes ad hoc solùm tendebant, ut, an filius Dei esset, per illas exploraretur; hac ultima verò tentabat an illum ad sui adorationem posset pertrahere; unde colligitur, quòd in eadem tentatione cum Christo, in specie magni cujusdam Principis & Monarchæ tractaverit. Idem verò Author fatetur, se hujusce tentationis finem nequaquam posse intelligere; neque enim est verisimile, quòd dæmon sperare aut præsumere potuerit, virum tantæ sanctitatis, quem hactenus ne quidem ad minimum peccatum veniale, ulla ratione potuit flectere, ad peccatum quoddam adeo sacrilegum & execrabile, quale est idololatria, fore protrahendum. *Scivit, quòd nemo repentè fit summus, tam in bono, quàm in malo.* Quodnam igitur fuit serpentis hujus artificium? *Intelligo, quod occultiori arte tentationem hanc intulit, ad explorandum si filius Dei esset.* Porro discursus ejus, quo usus est, hic fuit; considerans enim, quòd ad explorandam divinitatis ipsius veritatem, duo primi insultus omnino fuissent inutiles, *cogitavit occultè idem explorare, tentando illum de supremo crimine, ut scilicet se adoraret, ut sic vel provocaret Jesum ad increpandum tentatorem, & dicendum: Ego à te debeo adorari, & sic explorasset ipsum esse Dei filium.* Jansenius ferè idipsum scribit, dum ait: *Sperabat eum, si non esset Dei filius, magnificis illis promissionibus superandum : si verò esset, irritatum tanta tentatoris improbitate dicturum, se potius ab illo adorari debere, suaque esse omnia, quæ illa tanquam sua pollicebatur.* Speravit insuper, prout nonnulli existimant, se saltem hoc ex illa tentatione lucrum reportaturum esse, ut saltem ipsum subjicere alicui actui impatientiæ & iracundiæ, quia per culpam leviorem, se ad majores aditum sibi facere posse sperabat, siquidem *à minimis incipiunt, qui in maxima proruunt.*

8. S. Irenæus ponderat verbum istud: *Si cadens : Ipse diabolus confitetur, quoniam adorare eum, & vo-* L. 5. c. 22. *luntatem ejus facere, cadere est à gloria Dei. Dejecisti eos, dum alleviarentur*, inquit David. Ubi S. Gregorius ait: *Elevatio ipsa ruina est, quia dum gloria falsa* Ps. 72. v. 18. *subnixi sunt, à gloria vera evacuantur.* Chrysologus de Christo, super pinnaculum ad præcipitium portato, ita ait: *Sic suis suadet, sic suis providet semper, sic suos* L. 1. reg. Epist. 5. Serm. 13. *elevat, ut de alto præcipitet validius in ruinam.*

Versus 10.

Tunc dicit ei Jesus : Vade satbana scriptum est enim : Dominum Deum tuum adorabis, & illi servies.

Dicit ei Jesus : Vade satbana.

1. Dæmon haud obscurè nobis innuit, quòd unius animæ lucrum majoris ab ipso æstimetur, quàm omnia regna mundi; siquidem hæc omnia promptissimè offert pro unius peccati commissione: Christus verò econtrà nobis perspicuè vult indicare, majoris æstimandam esse salutem æternam, quàm omnia, quæ in hac præsenti vita possideri possunt: *Quid prodest homini,* Matt. 16. *si universum mundum lucretur, animæ verò suæ detri-* ver. 26. *mentum patiatur? Totus siquidem iste mundus*, inquit S. Bernardus, *ad unius animæ pretium æstimari non po-* Med. 3. *test; non enim pro toto mundo Deus animam suam dare voluit, quam pro anima humana dedit.* Quodsi Lucifer Christo, unam duntaxat animam lucrandam obtulisset, credibile est, quòd, licèt ipsum non fuisset adoraturus, sese tamen coram ipso pronum in terram prostrasset, siquidem ut perditam traditoris (de quo dixerat: *Diabolus est*) animam lucrari posset; non solùm se coram ipso in genua prostravit, verùm etiam pedes ejus lavit, lotosque dulcissimis osculis delinivit, imò juxta multorum sacrorum Doctorum opinionem, eidem sacratissimum corpus suum manducandum distribuit.

2. Lyranus verba hæc: *Vade satbana*, exponens, illa in se acrem quandam reprehensionem continere dicit: *increpavit eum*, redditque rationem, quia in aliis duabus tentationibus illum nequaquam reprehendit: *Ad ostendendum quòd proprias injurias debet homo portare.* Ibid. Hugo Cardinalis similiter ait: *Audita blasphemia in Deum, quasi indignabundus respondit Dominus, & durè aliquantulum*; adducitque idem ex Lyrano recensitum documentum: *Hoc exemplo discimus; nostras magnanimiter sustinere injurias; Dei autem injurias neque ad auditum sufferre, quoniam in propriis injuriis*

esse

eſſe quempiam patientem, laudabile eſt; injurias autem Dei diſſimulare, impium eſt.

Ibid. 3. Janſenius dicit, Chriſtum Dominum peſſimo huic & mendaci ſpiritui opponere quidem potuiſſe, dicendo: Qua fronte mihi ita audacter promittere præſumis, quod tuum non eſt, nec mihi præſtare potes? Qua temeritate à me non erubeſcis petere, ut ego venerabundus pedibus tuis advolvar, qui Deus & creator tuus ſum, qui te à gloria mea poſſidenda exterminavi; id tamen facere illum noluiſſe: *quia id temporis fallendus erat diabolus, non docendus, nec admoneri debuit, qui corrigi non potuit.*

4. Beda verò aliam quandam, à prædictis diverſam, expoſitionem adducit: *Poteſt ita ſentire, quòd retrò anteriora tempora reſpiciat, quibus ſibi reum diabolus tenebat mundum, quaſi Dominus diceret: attende retrò, quando decepiſti primum hominem, & poſteros ejus, per varios idolorum cultus deludebas, & ſufficiat tibi uſque huc, nunc autem non ſolum non ſubvertere me valebis, ſed à poteſtate, quam te habere plaudebas, per me projicieris.*

Scriptum eſt enim.

5. Obſervat Paulus de Palatio, Chriſtum in aliis tentationum inſultibus, ſolùm ſe per ſacræ Scripturæ authoritatem defendiſſe; hic autem amplius quidpiam adjunxiſſe, nimirum improperium, & reprehenſionem; unde ſequens deducit documentum: *Cùm per locum excelſum, regnum & divitias tentamur, hic non verba Scripturæ ſola ſufficiunt, conandum eſt, ut diabolus abeat retrò cum ſuis opibus & regnis.*

6. Gloſſa tria illa Scripturæ loca, quibus Chriſtus ad Goliath infernalem proſternendum uſus fuit, præſignificata fuiſſe dicit in tribus illis lapidibus, à Davide è torrente collectis, quibus Goliath gigantem devicit: *David Goliam tribus lapidibus de torrente proſtravit, & Chriſtus diabolum tribus teſtimoniis de lege* Cajetanus ait: *Diſcamus hìc omnes, arma noſtra eſſe ſacras Scripturas, quibus reparare debemus inflictos nobis tentationum ictus.* Janſenius Chriſtum nos inſtruere voluiſſe dicit: *Nulla contra diabolum efficaciora arma eſſe, quàm Scripturarum meditationem, & verbum Dei, quod eſt gladius ſpiritus, omnes facilè reſecans cupiditates carnis ſuggeſtioneſque diaboli.*

7. Beda ad moralitatem quandam ſeſe reflectit, quam ex manſuetudine Salvatoris addiſcere poſſumus: *Exempla nobis humilitatis dedit, ut quoties à pravis hominibus aliquid patimur, ad doctrinam magis, quàm ad vindictam excitemur.*

Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſervies.

8. S. Paulus de Palatio ingenioſam quandam in hoc propoſito habet obſervationem; dicit enim: *Expende tantum eſſe valorem divitiarum apud homines, tamque illos eas colere, ut nihil aliud Chriſtus divitiis contrapoſuerit, quàm Dominum Deum tuum adorabis; ac ſi dicat: O homo, etiamſi auri te ſplendor alliciat, ut illud adores, at cogita adorationem ſoli Domino, eique Deo & tuo deberi.*

9. S. Anſelmus hoc loco quærit, an per hoc, quod Chriſtus dicit: *Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſervies*, idem Salvator noſter quodvis aliud ſervitium excludere intendat, adeò ut Principibus deinceps ſervire non liceat? Et reſpondet, verba illa ſolùm intelligenda eſſe de cultu latriæ, quem ſoli ſibi Deus reſervavit, incommunicabiliter ad quemvis alterum. Idem quoque Dionyſius Carthuſianus advertit dicens: *Loquitur de ſervitute latriæ, quæ ſoli Deo debetur.* Quidem Carthuſianus eadem verba aliter declarat, dum ait: *Soli Deo ſerviendum eſt propter ſe, tametſi aliàs verum ſit & bonum illud Apoſtoli monitum, dicentis: Per charitatem ſervite invicem.* Similiter pro ratione cauſæ, loci & temporis ſerviendum, eſt Superioribus, & nonnunquam etiam æqualibus & inferioribus: *Omnis tamen ſervitus ad Dei honorem referenda eſt, ac propter ejus ordinationem & voluntatem.* Paulus de Palatio modum oſtendit, quo Deo ſerviendo aliis quoque inſerviamus, idque per hanc declarat ſimilitudinem: ſicut enim is, qui Regis ſervit, inſuper & illis ſervitia ſua præſtat, quibus ea præſtare à Rege jubetur, non propterea ſervitiis, regiæ majeſtati debitis, quidquã detrahit: *Ita qui Deo ſoli miniſtrat, miniſtrabit & iis, quibus Deus miniſtrari voluerit.*

Galat. 5. v. 13.

10. Idem quoque Author reflectit ſe ad motiva, quæ Deus adducit, propter quæ æternus Pater ejus à nobis adorari & miniſteria debita accipere mereatur, ſcilicet *quia Dominus eſt, quia Deus, quia tuus.* Et primò quidem, cùm ſit Dominus, ſimul etiam eſt infinita quædam omnium bonorum deſiderabilium abyſſus; unde tametſi nullam ſuper non poteſtatem haberet, ex eo duntaxat, quia eſt amabiliſſimus, potentiſſimus & optimus, cultus noſter noſtraque obſequia ei deberentur. Secundò illi ſervire debemus, quia eſt Deus, Dominus ac judex noſter, qui hanc de adoratione, ſibi ſoli à nobis debita, legem condidit, illamque obſervantibus, æternæ retributionis præmium promiſit, pœnarum verò infernalium æternitatem comminatus eſt legis ejuſdem tranſgreſſoribus. *Tertio*, inquit idem Author, *ſervire illi debes, quia tuus eſt, quia adeò bonus eſt, ut quantus quantus eſt, tuus eſſe velit.*

11. Advertendum eſt etiam, diabolum Chriſto omnis regna univerſæ terræ cum hoc pacto obtuliſſe, ut ei cultum latriæ exhiberet, ſeque illi totaliter ſubjiceret; Chriſtum verò reſponſione ſua, quam diabolo dedit, oſtendere voluiſſe, mundi hujus dominium miſerabilem quandam eſſe ſervitutem: at verò Deo ſervire, eumque adorare, unicum eſſe medium ad acquirendas cæleſtis regni æternas coronas: *Servire Deo, regnare eſt.*

12. S. Hilarius dicit, Chriſtum in hac ſua reſponſione exemplum nobis dare voluiſſe, *ut contempta humanæ poteſtatis gloria, ſæculi ambitione poſt poſita, ſolum meminiſſemus Deum & Dominum adorandum; quia omnis ſæculi honor diaboli ſit negotium.*

Verſus 11.

Tunc reliquit eum diabolus, & Angeli acceſſerunt, & miniſtrabant ei.

Tunc reliquit eum diabolus.

1. Cognovit enim, omnes conatuum ſuorum machinas inutiles fuiſſe. Albertus Magnus dicit: *Reliquit non loco tantùm, ſed in poteſtate tentandi.* Theophlactus ait: *Tres tentationes ſuperavit Dominus, gulæ, vanæ gloriæ avaritiæ*, utpote paſſiones vehementiſſimas, magiſque præcipuas, quæ in nos tyrannicè deſæviunt, *has qui vicerit, alias multò magis vincet. Unde Lucas dicit, quod omnes tentationes conſummaverit.* Luc. 4. v. 2.

2. Nec eſt, quòd ignominioſam dæmonis fugam multum admiremur; ſiquidem, ut Angelicus Doctor notat, Chriſtus illis, qui tentantur, documenta quedam dedit, quibus ſervatis & ipſi eum vincere, & in fugam agere potuerunt; nimirum, *ut recurrant ad Scripturæ medicinam: Pſal. 118. In corde meo abſcondi eloquia tua, ut non peccem tibi; ut homo nihil faciat ad arbitrium diaboli.* Nam Vegetius in arte militari author expertiſſimus docet: Prudens beli dux nihil unquam eorum facere debet; quæ ſibi ab inimico fuere propoſita, tametſi conſiliarius & conſilium ejus, aliàs apparenter bona eſſe videantur. Poterat quidem Chriſtus lapides facillimo negotio in panes convertere, ſed *noluit, quia ille ſuggerebat.* Unde S. Ambroſius ait: *Cui facile fuiſſet lapides in panem, naturæ alterius tranſfuſione convertere, docet, nihil tibi pro diaboli arbitrio, aut declarandæ virtutis tuæ contemplatione faciendum.* Tametſi nonnulla eorum, quæ diabolus proponebat, rationabilia eſſe videri poterant, maximè cùm illa, per adductos Scripturæ textus cohoneſtaret, attamen ſemper ſpretus, & in omnibus poſtulationibus ſuis repulſam turpiter paſſus fuit: *Non enim aliquid ab inimico impetrandum eſt, neque conſilio ejus in aliquo acquieſcendum*, inquit Albertus Magnus. Obſervanda quoque hoc loco eſt facilitas, qua eum turpiter à ſe recedere coegit, ad hoc enim Chriſtus nulla alia re uſus fuit, quàm unius hujus vocis, *non*, iterata repetitione, inſiſtendo fortitr reſponſo negativo: *Non in ſolo pane*, &c. *Non tentabis*, &c. *Vade ſathana*, &c. neque enim vincere poteſt, niſi ſolos illi ultrò conſentientes.

S. Thom. In Matt. ver. 11.

In Luc.

Et ecce Angeli acceſſerunt.

3. Lyranus Chriſtum, obſequium & ſocietatem Angelorum, ad tempus licentiaſſe, & à ſe dimiſiſſe credit, ut tantò ſecurius Lucifero perſona ejus relaretur, haberetque ampliorem ſolitariè cum illo, id eſt, ſolus cum ſolo dimicandi campum, minorique cum metu

decertaret. Lucas verò Burgensis aliam quandam rationem adducit: *Ne videretur Dominus, Angelorum subsidio aut eguisse, aut vicisse.*

4. S. Thomas, antiquitus usum fuisse refert, quòd victores, post reportatam gloriosè victoriam, à multis magnificis exciperentur obsequiis & honoribus: *Ita hic celebratur triumphus Christi ab Angelis.* Paulus de Palatio ait: *Veniunt videre rem grandem, quam credere natura non poterat, videlicet quòd caro totum devicerit infernum, quòd caro omnes dæmonum superaverit artes, quodque caro dejecerit diabolum, quem vix tota Angelorum curia vincere potuerat.* Atque hic est, quòd S. Thomas, ex hoc Angelorum obsequio, pro nostra consolatione deducat: *Quòd homines, qui vincunt diabolum, mereantur ministerium Angelorum.* In Matt. In Matt.

5. Cajetanus, ministerium istud Angelorum, in majorem dæmonis confusionem cessisse dicit, dum ait: *Ut quod diabolus tot tentationibus explorare nequivit,* (nimirum an verè filius Dei esset) *confusus ac invitus, videat in Angelorum ministerio.*

6. Jansenius existimat, Angelos in humana specie, sé coram Christo ad majus ipsius gaudium præsentasse: *Gratulabundi redierunt; redierunt autem visibili humanaque specie (id enim vox, accesserunt, intelligendum dat) ut, quem diabolus ea specie sumpserat tentandum, ipsi eadem specie honorem, officiumque ei omnæ præstarent.*

FERIA SECUNDA
POST PRIMAM DOMINICAM QUADRAGESIMÆ.

Evangelium Ex cap. 25. Matth.

V. 31. *CUm venerit filius hominis in majestate sua, & omnes Angeli ejus cum eo, sedebit super sedem majestatis suæ.* 32. *Et congregabuntur ante eum omnes gentes, & separabit eos ab invicem, sicut pastor segregat oves ab hædis.* 33. *Et statuet oves quidem à dextris suis, hædos autem à sinistris.* 34. *Tunc dicet Rex his, qui à dextris ejus erunt: Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi,* 35. *Esurivi enim, & dedistis mihi manducare; sitivi, & dedistis mihi bibere; hospes eram, & collegistis me; nudus, & cooperuistis me.* 36. *Infirmus, & visitastis me; in carcere eram, & venistis ad me.* 37. *Tunc respondebunt ei justi, dicentes: Domine, quando te vidimus esurientem, & pavimus te; sitientem, & dedimus tibi potum?* 38. *Quando autem te vidimus hospitem, & collegimus te; aut nudum, & cooperuimus te?* 39. *Aut quando te vidimus infirmum, aut in carcere, & venimus ad te?* 40. *Et respondens Rex, dicet illis: Amen dico vobis, quamdiu fecistis uni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis.* 41. *Tunc dicet & his, qui à sinistris erunt: Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & Angelis ejus.* 42. *Esurivi enim, & non dedistis mihi manducare; sitivi, & non dedistis mihi potum.* 43. *Hospes eram, & non collegistis me; nudus, & non cooperuistis me; infirmus & in carcere, & non visitastis me.* 44. *Tunc respondebunt ei & ipsi, dicentes: Domine, quando te vidimus esurientem, aut sitientem, aut hospitem, aut nudum, aut infirmum, aut in carcere, & non ministravimus tibi?* 45. *Tunc respondebit illis, dicens: Amen dico vobis, quamdiu non fecistis uni de minoribus his, nec mihi fecistis.* 46. *Et ibunt hi in supplicium æternum, justi autem in vitam æternam.*

Versus 31.

Cum venerit filius hominis in majestate sua, & omnes Angeli ejus cum eo, tunc sedebit super sedem majestatis suæ.

Cum venerit.

1. QUando Christus hæc dixit, jam primâ vice, per incarnationem, in hunc mundum venerat, jam de facto apud S. Joannem dixerat: *Sic Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret, ut omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam;* 3. ver. 16.

non enim misit Deus filium suum in mundum, ut judicet mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum. Super quæ verba Euthymius dicit: *Neque enim solum dedit filium suum unigenitum, sed & judicium rejecit.* Sed quonam fine id factum esse putas? *In secundum ejus distulit adventum;* considerat quoque differentiam, quæ est inter primum & secundum adventum: *Nunc venit, ut de præteritis veniam tribuat,* inquit de primo: *postmodum ut condemnet.* Et quidem quando longius tempus elapsum est, quo nos exspectavit, & quantò majora nobis pro salute nostra data fuere auxilia, majorque longanimis ejus misericordia, tantò magis nobis in secundo ejus adventu timendum erit. Unde sanctus Gregorius ait: *Tantò major tunc exercebitur severitas, quantò major nunc misericordia prorogatur, & districtè tunc judicium non correctis erit, qui pietatem nunc delinquentibus patienter expendit.* L. 18. moro. c. 8.

2. Enimverò quando hic secundus adventus futurus sit, nobis non manifestatur, sed solùm dicitur *cùm venerit; ipsi enim diligenter scitis, quia dies Domini sicut fur in nocte, ita veniet.* Neque tempus judicii universalis sciri potest, nisi per revelationem divinam: *De die autem illo vel hora nemo scit, neque Angelicælorum, nisi solus Pater.* Circà quæ verba notandum, quòd in iis non fiat mentio septimanarum, vel mensium, sed solùm dierum & horarum, ut intelligamus, quòd quavis hora in hoc tribunal descendere, in eoque sese collocare possit; adducit quoque sacer textus in illo loco exemplum impiorum, qui, dum in summo lætitiæ excessu erant, obruti & suffocati fuere à diluvio universali: *Sicut erant in diebus ante diluvium comedentes & bibentes, nubentes & nuptui tradentes, ita erit & adventus filii hominis.* Videtur Ecclesia non sine mysterio, hoc nobis Evangelium hodierna die proponere, quando paulò antè in bacchanalibus omnes homines crapulis & comessationibus, aliisque profanis gaudiis dediti fuere, ad denotandum, quòd talibus vicinum sit judicium. Etenim apud sanctum Lucam Dominus nos monet dicens: *Qua hora non putatis, filius hominis veniet;* quasi diceret: tunc vel maximè vicinus erit, quando ipsum minimè exspectabimus, omnisque illius diei timor & metus apud nos evanuerit. Porro ratio incertitudinis diei novissimi judicii assignari potest, quam sanctus Gregorius dat, quoad incertitudinem mortis & finis cujuslibet hominis, nimirum: *De morte incerti sumus, ut ad mortem semper parati inveniamur.* 1. Thess. 5. ver. 2. Luc. 12. ver. 40. Citat. ab Hug. Car. in 1. Thes. 5. v. 2. Rom. 14 v. 10.

3. Æternæ veritatis propositio est, quòd *omnes stabimus ante tribunal Christi.* Similiter verissimum est, quòd tempus, quando id futurum erit, omnino ignoremur. Ecce tibi igitur optimum à S. Augustino traditum monitum, dicentis: *In quo quemque statu invenerit suus novissimus dies, in hoc comprehendet mundi novissimus dies, quoniam qualis in die isto quisque moritur, talis in die illo judicabitur.* Et quo deducitur, quòd oculos nostros non ad futurum dirigere debeamus, & considerare. *Cùm venerit,* sed ad tempus præsens, statum videlicet illum sollicitè ponderando, in quo de facto simus; siquidem huic tribunali quovis momento vicini sumus, quia in puncto mortis nostræ, judicium circa nos particulare instituitur, à quo universale judicium omnino dependet. Porro Job, qui dixerat: *Cæli non sunt mundi in conspectus ejus,* quique verissimum esse sciebat, quod post illum sanctus Petrus dixit: *Justus vix salvabitur,* cum summa securitate & confidentia dixit: *Si fuero judicatus, scio quòd justus inveniar;* hujusce autem generosæ fiduciæ causa ex versione Chaldaica facilè colligitur: *Ecce nunc ordinavi judicium, scio quòd justus inveniar;* siquidem is, qui se omni hora vicinum esse credit, ut tremendo Dei judicio judicandus sistatur, vitam suam eo modo instituit, ut nullam prorsus timendi causam habeat: *Si nosmetipsos dijudicaremus, non utique judicaremur.* Et sanctus Gregorius ait: *In hoc mentis nostræ judicio tanto citius absolvimur, quanto nos districtius eos tenemus.* Job. 15. v. 15. 1. Petr. 4 v. 18. Job. 13. v. 18. 1. Cor. 11. ver. 31. L. 23. mor. cap. 7.

Filius hominis.

4. Sanctus Thomas dicit: *Non est dubium, quoniam idem sit filius Dei, sed quare potius nominat filium hominis, quàm filium Dei?* Ratio à sancto Doctore allata hæc est, quia judicaturus erit, in quantum homò, ac proinde ipsemet Joannis 5. dicit: *Potestatem dedit ei judicium facere, quia filius hominis est.* Lucas Burgensis dicit, Christum se vocare filium hominis, quasi dicere vellet: In Matt. Joan. 5. v. 27. Ibid.

Ego

Ego vilis, qui jam habeor homuncio, eadem quidem hac
Joan. 19. v. 37. hic. *hominis forma, sed in majestate venturus ero.* Proinde scribitur: *Videbunt in quem transfixerunt.* S. Antonius de Padua, Christum in hac specie humana, potentiæ
Ps. 50. v. 6. suæ specimen exhibere velle existimat: *Quia enim in forma hominis judicatus est, ne videretur hoc passus ex impotentia, idcirco in tali forma judicabit, juxta illud: Ut vincas cùm judicaris.*
Ibid. Apoc. 1. v. 7. 5. Sanctus Thomas inquit: *Filius hominis, ut ab omnibus videatur, in forma enim divinitatis non poterat videri nisi à bonis. Apoc. 1. Videbit eum omnis homo.*
Ibid. 6. *Ad convincendum laxam familiam*, inquit S. Antonius; siquidem fragili hac carne vestitus, per triginta trium annorum decursum, *ostendit & docuit formam vivendi, & ideò in tali veniet ad judicandum, ut ipse sit judex & testis.*
Ibid. 7. *Propter meritum Christi, hoc enim meruit propter suam passionem*, inquit sanctus Thomas, atque ideo in eadem novissimi judicii die, vexillum Crucis explicabit,
Homil. 4. ad Mon. & cum cicatricibus & vulneribus publicè comparebit. Unde Eusebius Emissenus horrorem & terrorem, qui exinde in reprobis resultabit, hunc in modum meditatur: *Quam lugubre erit homini, Deum videre & perdere, & ante pretii sui perire conspectum!*

8. *Ad exhibendum & exercendum gratam clementiam, ut sit manifestum, quòd in misericordia judicabit, puniendo citra condignum.* Idem quoque clementiæ motivum
Ibid. S. Antonius Paduanus, & S. Thomas de Aquino pariter tetigerunt his ferè verbis: *Ex Dei clementia, ut homines ab homine judicentur.*

9. Veruntamen dici quoque potest, quòd Christus in novissimi judicii die speciem assumpturus sit hominis, ut
Osex 11. v 9. Epl. 2. v. 4. Eccl. 28. v. 3. tantò rigidior, severior & implacabilior existat; quia dici solet: *Homo homini lupus.* Et ideo Deus in Osea dicit: *Non faciam furorem iræ meæ;* redditque rationem: *Quoniam Deus ego & non homo.* De Deo dicitur: *Deus qui dives est in misericordia*, non vero item de homine, quin potius de eo scribitur: *Homo homini reservat iram, in hominem similem sibi non dabit misericordiam.* Sicut igitur tanta cum crudelitate ab homine judicatus & condemnatus fuit, ita quoque eidem in specie humana, vicem rependere decrevit, neque enim in judicio major exerceri potest rigor, quàm si is, qui anteà contumeliosè judicatus fuit, tandem contra eos, qui tale judicium, sententiam aut condemnationem pronuntiarunt, aut promoverunt, laturus est judicii ultima-
Matt. 27. v. 14. tam sententiam. Enimverò coram Pilato accusatus tacuit; at verò, ut S. Augustinus scribit: *Oportebat ergo, ut taceret in passione, non taciturus in judicio; judicandus enim venerat, qui posteà judicaturus veniret, &*
Is. 42. v. 14. *ideo cum magna potestate judicaturus, quia cum magna humilitate judicatus.* Unde in Isaia prædicit: *Tacui, silui, patiens fui; sicut parturiens loquor, dissipabo, & absorbebo simul.*

In majestate sua.

Ibid. 10. Sanctus Antonius de Padua ait: *In majestate visuri sunt, quem in humilitate videre noluerunt.* Immaginemur nobis, obsecro majestatem & potentiam. Regis alicujus, ab exercitu quodam valde formidabili circumdati, & comparationem quandam instituamus, inter illum & hunc judicem, qui in Scriptura sacra *Rex regum*, & *Deus exercituum* sæpe nominatur. Et quidem
Sap 5. v. 18. & 21. Iudic. 5. v. 20. in primis vultisne eum videre exercitum? *Armabit creaturam ad ultionem inimicorum; pugnabit pro eo orbis terrarum.* In libro Judicum scribitur: *Stellæ manentes in ordine & cursu suo, adversus Sisaram pugnaverunt:* Hic
Luc. 21. v. 25. &c. autem omnes sphæræ cælestes, in idem cum Christo Judice, prælium descendent: *Erunt signa in sole, & luna, & stellis, & in terris pressura gentium, arescentibus hominibus præ timore, & virtutes cælorum commovebuntur.* Quodsi armatura ejus consideretur, quam illa ma-
Sap 5. v. 18. 19. 20 22. jestatem & terrorem secum non adfert? *Accipit armaturam zelus illius, induet pro thorace justitiam, accipiet pro galea judicium certum, sumet scutum inexpugnabile æquitatem, acuet duram iram in lanceam.* In Deutero-
Deut. 32. v. 41. nomio pariter armatus exhibetur: *Si acuero ut fulgur gladium meum, & arripuerit judicium manus mea, inebriabo sagittas meas sanguine, & gladius meus devorabit carnes.* Ad militarium tubarum sonum terrentur & consternantur populi vicini: at verò cùm turba judicii
ep. exhort. ad Helio. insonuerit, ut sanctus Hieronymus scribit: *Tunc ad vocem tubæ pavebit terra cum populis: judicaturo Domino lugubris mundus immugiet, potentissimi quondam Reges nudo latere palpitabunt.* Et proinde Regum sanctissimus David, ut potentium sæculi hujus fastum & superbiam deprimeret, eosdem monuit, dicens: *Et nunc* Ps. 2. v. 10. *Reges intelligite, erudimini qui judicatis terram, servite Domino in timore.* Mira profectò exhortatio; etenim illi, qui terræ sunt judices, & domini populorum, qui omnes alios homines coram pedibus suis venerabundos, & velut tributarios prostratos conspiciunt, denique, qui totum mundum tremere faciunt, hi, inquam, non à vulgari quodam Prædicatore, sed pariter à coronato & unito quodam Rege, ut ante Judicis hujus majestatem positi contremiscant, invitantur; hic autem pavor longè magis ex Angelorum præsentium comitatu adaugebitur.

Et omnes Angelis ejus cum eo.

11. In obsequium ejus, tota curia cælestis congregata erit: *Angeli omnes à summo primi ordinis*, inquit Lucas Burgensis, *ad ultimum usque infimi*; adeo ut Paulus de Palatio scribere non dubitet: *Hæc erit unica illa dies, qua cælum vocabitur civibus suis*; id quod diu ante ipsum quoque sensit Chrysostomus, dum ait: *Evacuari, ut ita* Homil. 80. in Matt. *dixerim, cælos ostendit.* Idem verò Dionysius Carthusianus multò clarius expressit, dum ait: *Omnes Angeli novem ordinem*; etenim pro eo, quod in primo suo adventu cum humilitate & paupertate, paucorum piscatorum pauperum societate stipatus, in hunc mundum descendit, nunc omnium cælestium hierarchiarum caterva gloriosè circumdatus, venturus erit: *Propter reverentiam Judicis*; & hi omnes, ut S. Antonius de Padua ait: *Erunt assessores judicii.*

12. Lucas Burgensis, omnes Angelos cum eo descensurus esse dicit: *Magnificentiæ causa*, ad eum ferè modum, qui circa Potentates hujus sæculi adventantes usurpari solet; his enim, quando ad regna sua visitanda abeunt, omnes eorum jurisdictioni subjecti. Principes & Barones, omni qui possunt conatu elegantissimè cum aulis suis occurrere, eisque debita præstare obsequia satagunt, pariterque ut gens armis induta, multæque militum suorum cohortes assistans, operam navant.

13. Omnes Angeli cum illo erunt, inquit Lyranus, *propter executionem judicii*, siquidem Angelorum ministerio tritici granum in cœli granarium congregabitur. Sanctus Antonius de Padua ait: *Ut sint ministri* Matt 13. v. 30 *resurrectionis præcones, & executores condemnationis. In tempore messis dicam messoribus, colligite, &*, idest, ut Lyranus interpretatur, *tempore judicii dicam Angelis.*

14. S. Thomas ait: *Quia custodes sunt hominum, ideò aderunt, tanquam testes, quia boni custodiam suam receperunt, mali autem non, sed repulerunt.* Idem quo- in Matt. que Dionysius Carthusianus his verbis scribit: *Ad excusationem eorum, qui Angelicis instinctibus noluerunt assentiri.* Chrysostomus omnia nobis auxilia divina in die illa exprobranda esse existimat, quæ Deus nobis unquam pro salute nostra subministravit, quorum communicandorum nobis Angeli potiori ex parte fuere ministri: *In ministerium missi propter eos, qui hæreditatem* Heb. 1. v. 14. *capiunt salutis.*

Tunc sedebit super sedem majestatis suæ.

15. Sanctus Anselmus ly *Super sedem*, ita explicat: *idest, super Ecclesiam, in qua tunc apparebit omnipotentia ejus.* Lyranus hanc sedem, per potestatem judiciariam Ibid. intelligit. Cajetanus, an Judex verè in throno quo- in Matt. dam corporaliter sessurus sit, incertum esse existimat: *Humani forma judicii id suadet, alioquin sedes gloriæ, authoritas est quieta, regnandi & judicandi mundum.* Judices hic in terris sedent, ut per hanc sessionem se maturè & deliberatè judicare, nec sententias præcipitare indicent, nisi prius per seriam & quietam discussionem, ab ipsis ventilatæ fuerint; hoc autem multò fortiùs in Christo procedit, de quo dicitur: *Sedebit super sedem*; ideoque unusquisque fatebitur dicens: *Justus es Domine, & rectum judicium tuum*; & Ps. 118. v. 137. meritò quidem, quia ipsemet de se protestatur, dicens: *Cum accepero tempus, ego justitias judicabo.* Ps. 74 v. 3.

Super ſedem majeſtatis ſuæ.

16. Cajetanus legit: *Super ſedem gloriæ ſuæ*; magna namque gloria apparebit amictus, totus reſplendens, & Solis inſtar luminoſus. Unde tribunal hoc in Apocalypſi ſancto Joanni exhibitum fuiſſe videtur, ſiquidem illud hiſce verbis egregiè deſcribit: *Vidi thronum magnum, candidum, & ſedentem ſuper eum, à cujus conſpectu fugit terra & cœlum, & vidi mortuos magnos & puſillos ſtantes in conſpectu throni, & libri aperti ſunt.* Valde quidem conſiderabilis eſt illa terræ cælique à conſpectu magni hujus tribunalis, fuga & ſubductio; ſiquidem *Cæli non ſunt mundi in conſpectu ejus*; *in Angelis ſuis reperit pravitatem.*

Apoc. 20. v. 11 &c.

Job. 15. 15. Job 4. 18.

Verſus 32.

Et congregabuntur ante eum omnes gentes, & ſeparabit eos ab invicem, ſicut paſtor ſegregat oves ab hædis.

Et congregabuntur ante eum omnes gentes.

1. Omnes ante eum congregabuntur animæ, quæ à primo patre noſtro ad finem uſque ſæculorum fuere creatæ; item omnes ſpiritus Angelici, quorum numerus quaſi infinitus erit, tam boni, quàm mali, quia *omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti.* Ubi S. Thomas ait: *Nullus excipitur tuba mirum ſpargens ſonum, coget omnes ante thronum.* Quàm infinita, inexplicabilis, & incomprehenſibilis futura erit illa, ex omni ſexu, ſtatu; profeſſione & conditione perſonarum, ſine ullo gradus aut dignitatis diſcrimine, ſolis exceptis electis, ſanctis & beati cæli civibus collecta multitudo! Quot, Reges, Imperatores, aliique potentiſſimi mundi Monarchæ ab agricolis & vilibus ruſticis conculcabuntur, facti jam dæmonum riſus atque ludibrium! Porro dubium hic quoddam ſubnaſcitur, quomodo vallis Joſaphat hujus infinitæ & innumerabilis multitudinis capax eſſe poſſit? Reſpondet verò Lucas Burgenſis, quòd ſupremus ille Judex ſuper montem Oliveti ſit deſcenſurus, ut promiſſionem illam adimpleat, quam Angeli ex parte ipſius in ejus admirabili aſcenſione, perſpicuis verbis fecerunt, dicentes: *Sic veniet, quemadmodum vidiſtis eum aſcendentem in cœlum.* Ibidemque in luminoſa quadam nube, in aere ſuſpenſa conſidens, judicio aſſiſtet; & quia ex præcedentibus terræ moribus celſiſſima montium juga ſuberſa, univerſaque terra igne exuſta erit, nullum ſive ex Calvariæ monte, ſive ex urbe Jeroſolymitana, ſive ex alio quocunque loco circumvicino impedimentum futurum erit, quò minus ex omni parte vallis Joſaphat videri poſſit, maximè cùm probabilis admodum ſit multorum opinio, quòd ſancti Angeli, omneſque Electi *Volabunt ſicut aquilæ*, ac proinde non terræ aliquod ſpatium, ſed aera occupaturi ſint, ut celſiſſimum illum gloriæ Regem, Redemptorem & glorificatorem ſuum cingere, ſuaque ſocietate condecorare poſſit.

1. Cor. 4. v. 5.

Act. Ap. c. 1. v. 11.

Hab. 2. 8.

2. Ex hoc ingenti totius terræ, totius cœli, totiuſque inferni congregato ſpectaculo ſatis perſpicuè colligitur, qualis futura ſit noſtra confuſio & verecundia, cùm coram omnibus illis tot ingentia & horrenda ſcelera noſtra manifeſtabuntur, quæ aliàs ſub denſiſſimis tenebris in æternum ſepulta fuiſſe deſideraſſemus. *Illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium.* Porro Job, qui, ut paulò antè diximus, audacter de ſe dixit: *Si fuero judicatus, juſtus inveniar*; qui tanquam vir ſanctiſſimus ab ipſomet Deo, in conſpectu & præſentia ſathanæ canonizatus fuit; hìc, inquam, in illa die nihilominus dicet: *Quis mihi hoc tribuat, ut in inferno protegas me, & abſcondas me?* ac proinde privilegium iſtud tunc multò minus conceſſum erit illis, qui hunc Judicem non ſolùm palàm & manifeſtè, verùm etiam clam & occultè graviſſimè offenderunt. Unde ſanctus Bernardus ait: *Non erit, in quo lateas miſera; fruſtra dices montibus: Cadite ſuper nos, nudam & apertam oportet te ſtare ante tribunal Chriſti.*

Job. 13. 18.

Job. 14. 13.

Ser. de verb. Habac.

Et ſeparabit eos ab invicem, ſicut paſtor ſegregat oves ab hædis.

3. Lyranus ait: *Quia juſtitia cujuslibet & malitia apparebit omnibus manifeſtè, & talis diſtinctio vocatur ſeparatio*; tunc manifeſtabitur multorum occulta virtus & ſanctitas, qui in hac vita, ne apparerent viderentur-que ab hominibus, ab hominum oculis fuere abſcondi-ti: ſicut econtrà Deus eorum manifeſtabit hypocriſin: qui hìc in terris ab hominibus, qui non niſi externa vident, permagni fuere æſtimati. *Elegerunt bonos in vaſa, malos autem foras miſerunt.* Enimverò Deus hic ad majus ſervorum ſuorum meritum permittit, ut hominibus abominabiles & contemptibiles exiſtant, impii verò econtrà exaltentur, & apud omnes in honore ſint: at verò veniet tempus aliquando ea, quæ nunc inverſo ordine poſita ſunt, perfectiori cum diſcrimine à ſe mutuò ſecernentur, *Separabit eos*, &c. Nerones, Domitiani, Valeriani, qui per faſtum, arrogantiam & crudelitatem ſuam conculcabant Martyres, tunc ſub infimæ fœcis inferni pedibus proſtrati jacebant: illi autem *Sedebunt ſuper ſedes, judicantes duodecim tribus Iſrael.*

Matt. 13. v. 48.

Matt. 19. v. 28.

4. Gloſſa interlinearis ſimilitudinem notat paſtoris, qua Dominus noſter hoc in loco utitur, dicitque, quòd per paſtorem illum intelligatur paſtor, qui *poſuit animam ſuam pro ovibus ſuis.* Id quod ſanctus Antonius de Padua pariter conſideravit, dum ait: *Igitur ſeparabit eos ab invicem, qui ſicut paſtor pro ovibus ſuis tradidit ſe, & tunc pingues mactabit, illos autem, qui in afflictione fuerunt, ducet ad paſcua æterna*; adducitque illum Jeremiæ textum: *Congregat eos, quaſi gregem ad victimam.*

Jo. 10. 11.

Ierem. 12. v. 3.

Verſus 33.

Et ſtatuet oves quidem à dextris ſuis, hædos autem à ſiniſtris.

Statuet oves.

1. Chryſoſtomus electos ovium nomine appellari exiſtimat, eo quòd hæc animalia ſint admodum fœcunda & fertilia: *Uberes enim & multi ab ovibus fructus proficiſcuntur, à lactis copia, ab elegantia lanæ, à fœtu, quibus omne hædorum genus omnino caret.* Ipſa ovis lana ſe ſpoliari permittit, ut alii inde veſtiantur, ipſa tremula remanente præ frigore. *De velleribus ovium mearum calefactus eſt*, inquit Job de paupere. Ovis mite & manſuetum animal eſt, non recalcitrat, non iraſcitur, tametſi lac, lanam, fœtus, imo & pellem ipſam ab ea abſtuleris, & ad macellum mactandam duxeris. Lucas Burgenſis dicit: *Oves propter obedientiam, patientiam, manſuetudinem, ſimplicitatem, præſertim verò vitæ innocentiam, cum benefaciendi ſtudio conjunctam.* Porro populus Iſraeliticus, qui inter omnes alias terræ nationes divinæ legi obediens & ſubjectus erat, multiſque operibus bonis ſe fertilem & fœcundum eſſe probabat, hìc, inquam, dicebat: *Nos autem populus tuus, & oves paſcuæ tuæ.* Et ſanctus Thomas paucis verbis ait: *Quare bonos vocat oves? propter quatuor: invenimus enim in ovibus innocentiam, patientiam, obedientiam, affluentiam fructuum.*

Hor. il. 20. in Matt.

Pſ. 78. 11. in Matt.

A dextris ſuis.

2. Sanctus Thomas dicit, dexteram eſſe locum nobiliorem, magiſque conſpicuum, ac proinde electis aſſignari; quamvis etiam per dexteram æterna retributio congruè intelligi poſſit: *Delectationes in dextera ejus uſque in finem*; de Chriſto etiam ſcribitur: *Sede à dextris Dei.* Unde Lyranus ait: *Sedere ad dexteram Patris, deſignat eſſe in potioribus ejus bonis: ſicut dextera eſt pars nobilior & potior corporis.*

Pſ. 15. 11.

in c. 1. Act. Ap.

3. Origenes à S. Thoma citatus, ſimiliter per dexteram, æternæ gloriæ remunerationem intelligit: *Quia qui intentionem ſuam direxerunt ad Deum, ideſt, in remuneratione æterna.*

citat à S. Th. in Matth.

4. Paulus de Palatio hiſtoriam Jacobi Patriarchæ adducit, qui morti vicinus exiſtens, manum ſuam dexteram extendit, & poſuit ſuper caput Ephraim fratris minoris, ſiniſtram verò ſuper Manaſſem miſit, qui major erat: *Commutans manus benedixit; elegantiſſimè manus jam moriens commutat, fecitque ſibi dexterum, qui ſiniſter erat, ſiniſtrumque eum, qui erat dexter; ita & Chriſtus non ipſe moriens, ſed in mundi morte manus in judicio commutat, & juſtos facit dextros, quos mundus habuerat ſiniſtros, & contrà, impios ſtatuit ad lævam, qui mundo dediti erant.*

Gen. 48. v. 14

5. Hugo Cardinalis aliam quandam explicationem adducit, nimirum, quod per dexteram, bona cæleſtia; per ſiniſtram verò, bona terrena intelliguntur. Unde ſequens deducit argumentum: *A dextris ſunt, qui*

qui quærunt æterna; à sinistris, qui quærunt præsentia: nam; per dexteram, significantur æterna; per sinistram, temporalia.

Hædos autem à sinistris.

Ibid. 6. S. Thomas ait: *Per hædos intelligit peccatores, quia est animal per præcipitia vadens*, semper enim hædi extra viam per rupes incedunt, tales sunt impii, de Psal. 118. v. 3 Dan. 3. v. 27. quibus scribitur: *Non enim qui operantur iniquitatem, in viis ejus ambulaverunt*, solæ autem viæ Dei, viæ sunt rectæ atque securæ: *Viæ tuæ rectæ.*

7. Lucas Burgensis ait: *Hæc nos propter stupiditatem, rixositatem, immodestiam, lasaviam, præsertim verò vitæ immunditiam, & fœtorem peccatorum: nec malè additur, quòd hircus locis altis & præcipitiis gaudeat.* Ipsorum quoque proprium est, gulosum, & intemperantem esse, quia nimirum nunquam satiari posse videntur, ac proinde cuivis se periculo exponunt, ut pastum sibi comparare queant. Lyranus in iis præter fœtorem Ibid. etiam in ipsis quandam in luxuriam propensionem notat; unde & sanctus Thomas, hædum esse dicit: *Ad coitum fervidum.*

8. Idem quoque sanctus Doctor adjungit, quòd ex ordinatione legis, *Propeccato offerebatur*, ac proinde meritò per hædos, improbos vult esse intellectos.

9. Lyranus dicit: *Bene dicit hædos, non capras, quæ fœtus habere possunt, hædus enim petulcum animal est, & stolidum.*

Prov. 3. v. 16. 10. Sapiens ait: *In sinistra illius divitiæ & gloria;* at verò divitiæ, honores, & gloria mundi, ut plurimum penes reprobos esse cernuntur, adeoque in judicio, non sine causa, ad sinistram collocabuntur, quia nulli alteri rei in hac præsenti vita operam dederunt, præterquam in accumulandis divitiis, & comparanda sibi gloria Prov. 16. v. 11. mundi: *Statuerunt oculos suos declinare in terram.*

Versus 34.

Tunc dicet Rex his, qui à dextris ejus erunt: Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi.

Tunc dicet Rex.

1. Advertendum hic est, quòd Christus, Sapientia Patris, non sine ingenti mysterio, in principio Evangelii, *Filius hominis* appelletur, postea *Pastor* dicatur, demum verò mutata phrasi, *Rex* nominetur: *Tunc dicet* Conc. Ev. c. 127. *Rex.* Jansenius dicit: *Regem se vocat, quòd Regis sit judiciariam proferre sententiam, & tum ad regni consortium vocare, tum ab illo proscribere*, ubi de remuneratione præmiorum, & sententia ferenda agitur, talem sibi titulum attribuit, qui supremam denotat potestatem, & maximè, cùm nobis daturus est cælestis regni investituram & possessionem, tunc præcipuè nobis vult esse notum, se illum esse, in cujus fœmore scriptum legitur: Apoc. 19. v. 16 *Rex regum, & dominus dominantium; Quem laudant Angeli, adorant Dominationes, tremunt Potestates.*

Ibid. 2. Paulus de Palatio ingeniosè observat, Christum solùm tunc se Regem appellare, cùm Electis daturus est sententiam mercedis dandæ; at verò, quando postea reprobis maledicit, nullum prorsus titulum sibi attribuere: *Ubi intellige, piis Christum esse omnia, sicut Rex omnia est in regno suo, cùm tacet, cùm nihil addit loquens impiis, intellige jam Christum nihil habere cum impiis, & nihil impios habere cum Christo.*

Venite benedicti.

3. Quæri hic potest, cur prius remunerentur electi, reprobi verò secundo & ultimo loco. Respondetur, id fieri ad denotandum, quòd Christus ad præmium magis, quàm ad puniendum sit inclinatus, magisque ad Jac. 2. v. 13. misericordiam, quàm ad justitiam propensus: *Superexaltat misericordia judicium* Lucas Burgensis ait: *Propensior ad salvandum, quàm ad damnandum, pariterque ad benefaciendum, quàm ad puniendum, incipit à salvandis judicium: sponte enim benefacit, quia bonus est; invitus autem punit, quia judex est.*

Ser. 80. in Ps. 90. 4. S. Bernardus aliam hujus rationem reddit, nimirum id fieri dicit, ut reprobi magis torqueantur. *Ut acrius doleant, videntes, quid amiserint*, unde est, quòd Sap. 5 v. 3. penes sapientem lamententur, dicentes: *Hi sunt, quos habuimus in derisum, & in similitudinem improperii, nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniam, & finem illorum sine honore; ecce quomodo computati sunt inter filios Dei.*

5. Enimverò quòd nec ab humano, neque ab Angelico intellectu intelligi possit infinitus ille bonorum manipulus, quem dictio hæc *Benedicti* in se includit, id verum esse agnoscet, quisquis sese ad verba illa reflexerit: *Oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus iis, qui diligunt illum. Benedixit*, inquit alii idem Paulus, *omni benedictione spirituali in cœlestibus.* Et S. Bernardinus ait: Ser. 11. de jud. art. 1. c. 3. *O dulcissima locutio, & vox omni jucunditate plenissima, invitans ad amplexum totius Trinitatis, & ad quietem & æternam possessionem suæ gloriæ triumphalis. O quanta jucunditas erit cuilibet, videre se regem fieri æterni regni.*

1. Cor. 2. v. 9. Eph. iv 3.

Patris mei.

6. Jansenius considerat, quòd Beatos, duplicem ob Cap. 127. con. Eva. causam, benedictos Patris sui appellare valeamus; *Et ratione electionis ab æterno, & ratione gratiæ suæ, qua ipsos in tempore fecit consortes*; siquidem gratia æterna benedictionis semen est.

7. Chrysostomus optimè considerat, quòd illi tam benignè & benevolè invitentur: *Venite benedicti Patris mei*; impiis verò dicatur: *Ite, dicit, maledicti, non quidem à Patre*, q. d. non vocat nos ab æterno Patre suo maledictos, quia ipsimet sibi æternæ maledictionis suæ fabri extiterunt; & ideo Deus in ipsorum damnatione, partem nullam obtinet: *Non enim ipse, sed opera eis propria maledixerunt.* S. Thomas hanc quo- In cat. que considerationem adducit: *Benedictionis quidem ministrator est Pater, maledictionis autem unusquisque sibi est auctor*; adeoque quando beatitudine præmiamur, sperare omnino debemus, quod, tametsi mercedis nomine à Deo donetur, nihilominus: *Omne da-* Jac. 1. 17. *tum optimum & omne donum perfectum de sursum*; gratia enim, per quam operamur, & beatitudinem meremur, à Deo derivatur: econtrà vero in peccato nihil nobiscum participat, sed totum à nostra malitia procedit.

Hom. 80. in Matt.

Possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi.

8. Hugo Cardinalis ex verbis hisce hanc deducit consequentiam, eamque verissimam, nimirum: *Ergo omnes boni erunt Reges? verum est, Apoc. 1. Princeps regum terræ, qui dilexit nos, & lavit nos à peccatis nostris in sanguine suo, & fecit nos Reges*; hinc est, quod etiam Jeremias de beato illo regno, sub symbolo urbis Jerusalem tractans, prædixerit: *Ingredientur per portas civitatis hujus, Reges & Principes, sedentes super solium David*; quilibet enim beatus corona & diademate regio honorabitur.

Apoc. 1. 7. Jar. 17. 25.

9. Chrysostomus nos omnes ad immensam Dei nostri beneficentiam invitat, utpote per quam non solum, priusquam hominem crearet, verùm etiam priusquam magnæ huic mundi machinæ primordiale ipsius esse dedit, cælum empyreum in habitationem & palatium nostrum creavit: *Ut & ante jacta fundamenta mundi, nobis regni cælorum fruitionem præparare dignatus sit.* Primum, quod inter omnes res creatas ab omnipotenti Altissimi dextera egressum est, felicissimum illud regnum fuit, primaque verba, quæ in Scriptura sacra à Spiritu sancto dictata sunt, ad eum præcipuè finem fuere conscripta, ut sublimis hujus ædificii ad nostram utilitatem fabricati aliqualem nobis suppeditarent notitiam: *In principio creavit Deus cœlum & terram*; imo, ut Jansenius ob- Gen. 1. v. 1. servat: *Minus dicit, plus significare volens, non enim justis regnum tantum paratum fuit à constitutione mundi, sed ab æterno, siquidem, ut habet Paulus, elegit nos in ipso ante mundi constitutionem.*

Ho. 34. in Ge.

10. Porro prætensio, qua ad regnum istud aspiratur, adeo justa, æqua & sancta est, ut, cùm hic in terris illi, qui aliena regna non solum prætendunt, sed etiam ambiant, tanquam rei criminis læsæ majestatis *in primo capite*, morte aliisque atrocissimis pœnis puniantur, in altera vita econtra quadam infernalium pœnarum æternitate puniantur, atque à beato illo regno in sempiternum excludantur omnes illi, qui illud ex toto virium suarum conatu non desiderant, aut consectabantur, adeò etiam, ut Salvator noster in quotidiana oratione nos inter cætera petere docuerit: *Adveniat regnum tuum*, imò expressè Mat. 6. 10. præceperit, dicens: *Primum quærite regnum Dei.* Ibid. v. 33.

Eph. 1. 4.

Ver-

Versus 35.

Esurivi enim, & dedistis mihi manducare, sitivi, & dedistis mihi bibere; hospes eram, & collegistis me; nudus & cooperuistis me.

In Matt. 1. Quærit sanctus Thomas, an totus hic discursus vocaliter instituendus sit, & respondet: *Quod isti dicent, non erit vocale, sed secundùm interiorem instinctum; & hoc dicit Augustinus, quod divina virtute erit, quod unicuique occurret, quod fecit; & hoc patet per Apostolum Romanor. 2. testimonium reddente illis conscientia eorum.* Rom. 2. 15. Jansenius quoque eandem quæstionem examinat, censetque id, quod in Evangelio refertur, non tam à judice, quàm ab electis proferendum esse: *Sed hac narratione Dominus suum sermonem nostro accommodans captui, crasso quodam modo significare voluit, novissimi judicii rationem.* Verisimile tamen esse existimat, quòd sicut in forma visibili compariturus erit, ita quoque multa prolaturus sit verba, quibus justos ad præmium evocabit æternum, reprobos verò ad inferni pœnas condemnabit.

2. Enimverò certissimum, quòd ex illis animabus electis, quæ ad beatum illud regnum possidendum evocabuntur, plurimæ futuræ sint, quæ pro eodem regno sibi comparando, vitam prodegerunt & sanguinem, prout à tot Martyrum miriadibus factum esse constat; alii erunt qui virginitatis florem perpetuò servavere intactum & illibatum; alii, qui ad rigorosissimas pœnitentias subeundas horridis se eremis mancipaverunt, de quibus aliisque similibus, proculdubio, Apo- Hebr. 11. v. 37. stolus loquitur, dum ait: *Lapidati sunt, secti sunt, in occisione gladii mortui sunt: circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustiati*, estque verissimum, quod canit sancta mater Ecclesia: *Omnes Sancti quanta passi sunt tormenta*; ac proinde cum in sanctis & electis Dei, tanta tamque præclara & generosa sint merita, cur hic Judex, in quo tanta est æquitas & circumspectio, solùm hæc misericordiæ opera, & non alia commemorat? S. Thomas per authoritatem S. In Matt. Gregorii respondet: *Proponit ista tanquam minora, si enim ista, quæ dictat natura, non faciunt, nec alia multò magis.* Nimirum judex ille ostendere voluit, non prorsus inexcusabiles esse, si damnemur, siquidem cœlum pro tam vili & facili pretio nobis cedit; quale est operum misericordiæ impendium, quæ naturæ nostræ adeò conformia existunt, ut Dionysius Carthusianus dicat: *Sunt magis connaturalia homini; nihil enim naturalius, quàm benefacere consorti naturæ.* Idem quoque Lucas Burgensis his verbis scribit: *Ut magis naturalia sunt homini, ita notiora & magis vulgaria sunt, quæ pene à quolibet præstari possunt.* Jansenius ait: *De quibus nemo se facilè excusare potest; hujusmodi dilectionis enumerat opera, quæ omnibus competere possunt.* Etenim cilicia, jejunia, solitudines, & alia perfectionis altioris opera, cuivis statui & vocationi personarum non quadrant; imò ut se uniuscujusque viribus & facultati adaptet, varia refert operum genera: *Ex his, quæ possumus, humanitatem requirit*, inquit Euthymius, *bis enim, qui non possunt, sufficit quod velint: varias siquidem humanitatis partes recenset, ut, siquidem possumus, omnes impleamus; sin autem, at saltem eas quas possumus*, ac proinde Lucas Burgensis nos monendo, dicit: *A Deo enim singula recoluntur, ut advertamus non futurum extra misericordiam, qui vel partem horum fuerit executus*, ut dives Luc. 16. 19. ille epulo, qui *epulabatur quotidie splendide, induebaturque purpura & bysso*, electorum numero inseri potuisset, sufficisset abundè, secundùm quod Chrysologus scribit, pauperi Lazaro micas impertitus fuisset, Serm. 22. 3 quæ de mensa ejus decidebant, quasque ne canibus quidem negabat: *Quisitis extremi digiti guttam, quam si vel solam dedisses pauperi, non sitires?* Imo sufficisset, si in corde suo vel minimæ alicui compassionis & charitatis scintillæ locum dedisset.

3. Dionysius Carthusianus aliam assignat rationem, nimirum: *Quoniam opera misericordiæ, directè & evidenter includunt charitatem, virtutum reginam.* Enimverò certum est, solam charitatem esse virtutem illam, quæ capiti nostro gloriæ coronam imponit; hæc nobis cœlum aperit, & sine hac nullus ad beatitudinem à nobis sperandus est aditus: at verò charitas erga proximos, manifestum est amoris erga Deum indicium: *Unam speciem bonorum operum posuit hic*, inquit Lucas Burgensis, *pro totogenere operum bonorum*; hæc autem compassio, quæ pro sua radice habet amorem erga proximum. Paulus de Palatio ait: *Nec audire pigeat causam, cur Dominus solam charitatem & misericordiam delegit, cui possessionem regni tribueret, causa est, quia nemo ascendit in cœlum nisi qui descendit de cœlo: at sola charitas deduxit Christum ad nos, igitur sola charitas efficeret nos ad Christum.* Joa. 3. 13.

4. Porro Salvator noster tantam habuit, ad subveniendum pauperibus & desolatis, pariterque prospiciendum de bonis & æterna salute divitibus & commodè viventibus, & sollicitudinem & curam; ut data opera & studio hæc misericordiæ opera præceperit, adeoque præ ceteris bonis operibus, etiam natura sua præstantioribus, deprædicarit, ut ad illa proximis nostris libenter impendenda tantò magis accenderemur, & proclives essemus; unde Dionysius Carthusianus dicit: *Ut homines ex his verbis invitentur ad opera pietatis:* Etenim dum divites operibus misericordiæ dant operam, pauperibus ex una parte subvenitur, aliique qui eis benefaciunt, multum lucrantur, dum occasione sibi à Deo oblata bene utentes, per meritum & adimpletionem horum operum, cœlestem sibi Paradisum comparant. Quodnam Christus, ad opera misericordiæ exercenda, efficacius motivum suggerere potuisset, quàm dum ex fide divina nobis certum esse asseruit, quòd Christus ipsemet sit is, qui est famelicus, sitibundus, nudus & infirmus in cunctis illis miserabilibus hominibus, quodque ipse sit, cui opera illa misericordiæ ministrantur? Scimus insuper, quòd, quodcunque misericordiæ opus proximo nostro impenderimus, idipsum cum immensa gloria & applausu omnibus, qui in cælesti Paradiso sunt, Sanctis, omnibus Angelis, cunctisque dæmonibus & reprobis revelandum erit, simusque securi, quòd pro illis æterno quodam beatitudinis regno simus remunerandi.

5. Consideratur etiam ab Expositoribus ly illud, *Mihi*; etenim ab hinc per quinque millium annorum spatium nusquam adeò perspicuè nobis constat, quòd charitas, quæ proximo à nobis exhibetur, ab ipsomet Deo in persona propria recipiatur, quemadmodum id Christiano, in lege gratiæ liquidum est, postquam æterna & Incarnata Veritas Evangelium hodiernum promulgavit. Unde S. Paschasius jure merito dicit: *Hodie nemo est, qui ignoret Deo se præstare, quidquid pauperibus Christi tribuit.* Lucas Burgensis circa eandem dictionem *Mihi*, ita scribit: *Dedisti mihi Redemptori, Salvatori, Domino, ac Regi vestro, urget pronomen mihi, ut intelligatur, quare hujuscemodi operibus per se parvis ac vilibus, retribuat mercedem, regnum cælorum*; ostendit enim, quòd opera meritum & dignitatem suam præcipuè accipiant à persona, respectu cujus, vel in cujus gratiam dantur. Sicut enim, si quis Regi alicui in extrema necessitate, vel in evidentissimo vitæ periculo constituto succurreret, mirum non esset, si hic benefactorem suum regni sui faceret esse participem, ita quoque est in præsenti; unde per adductam Authoris Imperfecti authoritatem ita concludit: *Tale videtur opus, non quale datum est, sed qualis persona illius, qui accepit:* unde in bilancem ponendus est non pauper, non infirmus, non incarceratus, qui charitatem accepit, sed ipsemet Dei filius, qui protestatur, dicens: *Esurivi & dedistis mihi manducare* &c. L. 11. in Mat.

6. Considerari etiam hoc loco potest, quòd Christus, hæc verba, dicens; in sublimi majestatis throno consideat: *In majestate sua*: vel *In sede majestatis suæ*, totius cœlestis curiæ multitudine stipatus, in actu potestatem judiciariam exercentis, & tamen paupertatis & nuditatis suæ meminisse non dedignatur: *Hospes eram, nudus, infirmus in carcere* &c. quot facta heroica in triginta tribus illis vitæ suæ annis patrata v.g. Ascensionem, Resurrectionem, aliaque similia gloriossima mysteria, in medium adducere poterat? Nimirum docere per hoc nos voluit, curandum nobis esse, ne in supremis dignitatibus, sublimibusque honoribus constituti, obsequiorum, nobis inferiori conditione positis præstitorum, vel etiam ærumnarum, quas adversitatis tempore passi sumus, nequaquam obliviscamur: *In die bonorum, ne immemor sis malorum:* Dionysius Carthusianus aliud motivum adducit, cur solius misericordiæ, in judicio, mentio fiat: *Ut appareat, quàm justè negetur reprobis* Eccl. 11. v. 27.

tunc

tunc misericordia, qui nunc proximo misericordiam non impendunt; maximè cùm, ut Euthimius bene considerat, dilectionis illius reciprocæ (quam Christus specialem characterem esse voluit, unde dignosci possit Christianus: *In hoc cognoscent omnes, quod discipuli mei eritis, si dilectionem habueritis ad invicem*) optima pars sit misericordia in proximum. Joan. 13. v. 35. Dicit enim hic Author: *Hujus autem optima pars, est amor pauperum, & erga proximum misericordia, & compassio, juxta Gregorium Theologum; nulla enim alia re, inquit, inter omnes, ita colitur Deus, ut misericordia, neque alii cuiquam magis rependitur humanitas, quàm humanitati.* Regius Propheta David, uti equidem credo, hodierni Evangelii processum in spiritu prophetico prævidens, ita scribit: *Jucundus homo, qui miseretur, & commodat, disponet sermones suos in judicio, quia in æternum non commovebitur*; Psal. 111. v. 5. Chrysostomus legit: *Rationes suas*, sed naturalius legitur *sermones*, quia quisquis erga pauperes compassionem habuerit, nullam timendi causam habebit, ipsique Judici liberè respondere poterit; cujus contrarium accidet illis, qui hic in terris nulla habuerunt viscera pietatis. Unde Chrysologus serm. 40. ait: *Sine causa accusant peccata, quem pauper excusat: videbit diem malum, qui diem judicii sine advocatione paupertatis intrarit.*

7. Quoad sensum verò mysticum sanctus Thomas in catena sua citat Rabanum, dicentem: *Esurientem, & sitientem justitiam pane verbi reficit, vel potu sapientiæ refrigerat, & qui errantem per hæresim vel per peccatum, in domum matris Ecclesiæ recipit, vel qui infirmum in fide assumit, vera dilectionis observat jura.* Lyranus quoque dicit: *Esurivi in membris meis, desiderantibus Eucharistiam.*

Versus 37.

Tunc respondebunt ei Justi, dicentes: Domine, quando te vidimus esurientem, & pavimus te? &c.

Hebr. 6. v. 18. 1. *Impossibile est mentiri Deum.* Quomodo igitur Christus, de electis adeò perspicuè testari potest, quòd hi obliti sint operum bonorum, illaque ignorent, quæ in via sedulò exercuerunt? Nimirum desiderium, quo justi in divino servitio magis magisque semper progredi desiderant, adeò est fervens, ut oculum suum non dirigant ad ea, quæ fecerunt, sed ad illud tantum, quod illis etiamnum restat faciendum. Unde Apostolus dicebat: *Quæ retro sunt, obliviscens*, &c. At verò licet ipsi bonorum operum suorum obliti esse videantur, Phil. 3. v. 13. Deus tamen omnium illorum adeò firmam & recentem habet memoriam, ut expressè dicat: *Quicunque potum dederit uni ex minimis istis, calicem aquæ frigidæ tantum in nomine discipuli, amen dico vobis, non perdet mercedem suam.* Marc 9. v. 40. Sanctus Thomas in Matth. ait: *Bonarum mentium est, quod ea, quæ propter Deum faciunt, parva reputent.* Idem sanctus Doctor in Catena Rabanum citat, dicentem, quòd hoc loquendi modo nequaquam ostendere voluerit, se aliquem, circa Christi promissiones factas, habere diffidentiam, *sed stupent de tanta sublimatione, & de majestatis suæ magnitudine.* Vel etiam excessivam retributionem, quæ in hac invitatione: *Venite benedicti* &c. latet intelligentes, merita sua ad eandem comparata, inæqualia, & improportionata esse fatentur. *Videbatur eis parvum esse bonum, quod egerant, secundùm illud Apostoli: Non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis*; Rom. 8. v. 18. ita idem Rabanus.

Versus 40.

Amen dico vobis, quamdiu fecistis uni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis.

Tr. de eleem. 1. Sanctus Cyprianus dicit: *Quid potuit nobis majus Christus edicere? quomodo potuit magis justitiæ ac misericordiæ nostræ operam provocare, quàm quod præstari id sibi dixit, quidquid egenti præstatur?* Cajetanus ibid. observat Christum non dixisse: *Quamdiu fecistis uni pauperi, quia benefacere homini pauperi, officium est naturæ misericordiæ, comune fidelibus, & infidelibus, sed benefacere fratri Jesu Christi, officium est Christianæ misericordiæ, quæ in pauperibus Christum considerat, & propter Christum exercet hæc opera.* Jansenius ibid. quoque notat, Christum dicere, *ex his*, indigitandos illos, qui ibi erant præsentes, nimirum Apostolos & discipulos, qui in eodem judicio futuri sunt assessores, adeoque de illis præcipuè pauperibus loquitur, qui pro tempore fuerint, per voluntariam paupertatem, divino ejus servitio dedicati: *Qui voluntariè pauperes facti, variis in hoc mundo propter Christum attriti fuerint calamitatibus.* Cit. à Luc. Burg. Origenes rationem reddit, cur illos minimos appellarit: *Minimos hic dicit, aut quasi in mundo minimos existimatos, aut quia apud seipsos minimi erant; volentes enim apud Deum fieri magni, seipsos minimè faciebant.*

2. Cajetanus ingeniosè observat, quòd Christus in throno majestatis residens, *Non dedignatur appellare fratres suos pauperculos.* Author Imperfecti ibid. à Luca Burgensi citatus, diu ante hanc eandem reflexionem fecit, asserens, quòd magnates illi, qui ex loco, gradu, stemmate infimo, & vili ad præclaras dignitates evehuntur, natalium suorum commemorationem, coram se fieri ut plurimum dedignentur: *Christus adhuc gloriatur, fratres suos dicendo, sedens in Majestate, quia vivens in judicio gloriæ, non mutavit voluntatem priorem.*

Versus 41.

Tunc dicet & his, qui à sinistris erunt: Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & Angelis ejus.

Discedite.

1. Discessus iste non paulatim, & pedetentim fiet, sed præcipitium quoddam erit, siquidem damnati in eodem momento præcipites agentur in profundum abyssi, quòd in terræ centro situatur: *Introibunt in inferiora terræ, tradentur in manus gladii*; Ps. 62. v. 10. & 11. horribilis hic casus erit, quia ab altitudine quadam, quæ facilè aliquot milliarium milliones adæquabit, dilabentur; accumulabunturque unus super alterum sine ullo ordine, ingenti autem cum confusione, erunt ad invicem compressi sicut uvæ in torculari, velut sicut lateres in fornacem conjecti, vel sicut in camino ardentes prunæ; ac denique in eadem fastidiosa & incommoda positura, & situ manebunt in sempiternum. Unde sanctus Anselmus ait: *Tanto pœnarum prementur pondere, ut ne pedem vel manum impii movere possint.* Discessio hæc fiet, sine ulla spe alicujus unquam futuri reditus, quia condemnatio inappellabilis, & irrevocabilis erit; nullum posthac judicium ullum instituetur, omnis erigendi capitis ad aerem vel cœlum contuendum, spes præcisa erit, adeò ut verè dici possit: *Magnum Chaos firmatum erit inter eos, & cælum.*

2. Albertus Magnus ibid. dicit: *Discedite à me, quia dum vixeratis, dixistis mihi, recede à nobis, scientiam viarum tuarum nolumus.* Job 21. ver. 14

A me.

3. Id est, ut Albertus Magnus glossat, *à vultu Dei, & à bonis*; unde hisce verbis damnatis pœna quædam intimatur, quæ à Theologis pœna damni dicitur: *Dilexit maledictionem, & veniet ei; & noluit benedictionem, & elongabitur ab eo, & induet maledictionem sicut vestimentum.* Ps. 108. v. 18. Chrysostomus hom. 24. in Matth. porro tormentum istud, quoquis in sempiternum visione Dei privatur, incomparabiliter majus & atrocius esse censet supplicio ignis æterni: *Hæc pœna major est, quàm cruciatus ille flammarum; novi, quod probatissimi pertimescant ignem gehennæ, ego tamen Christi amissionem multò amarius, quàm gehennæ puto esse supplicium*; & hæc fortè ratio est, cur increata sapientia, Sententiam hanc condemnatoriam extendendo, pœnam damni primo, pœnam verò sensus, secundo loco ponat.

4. S. Bruno, Carthusianorum Patriarcha, omnes alias abyssos se potius sustinere paratum esse dicebat, quàm solam visionis Dei privationem; unde ita scribit: *Addantur tormenta tormentis, & pœnæ pœnis, sæviant sæviùs sævissimi ministri, at Deo non privemur.* Ser. de judic. Et quidem hujus jacturæ intimus dolor reprobis damnatis vel maximè imprimetur, per aspectum remunerationis, quæ antecedenter electis facienda erit: *Irruat super eos formido, & pavor in magnitudine brachii tui, donec pertranseat populus tuus, quem possedisti.* Exod. 15. vers. 26.

Maledicti.

5. Albertus Magnus ait: *Maledicti exprobratio est culpæ; maledicti qui declinant à mandatis tuis; maledicti,*

ti, *hoc est*, *malo addicti*; Etenim unicuique sigillatim transgressionem suarum reatus exponet, quibuscum ipsum tot annis gravissimè offendit, quorum numerus nonnunquam in plurimis, ad millionum excurret mil-
Isa 66 v. 24. liones, simulque clarè iisdem exponit, injuriæ sibi factæ gravitatem; unde fit, quòd *vermis eorum non morietur*; Et hic quidem adeo graviter damnatos affliget,
Serm. de Assumpt. ut S. Bernardus hunc vermem, sive malæ conscientiæ remorsum infernum meritò appellet: *Infernus quidem, reis conscientia est*. Porro Titelmanus quærit, qua ratione David Deo gratias agere potuerit, eò quòd ipsum ab inferno exèmisset; cum axioma sit indubitatum, quod
Ps 85. v. 13. *in inferno nulla est redemptio*; & tamen regius Propheta dicit: *Eruisti animam meam ex inferno inferiori*. Respondet autem: *Posset infernus iste, rectè intelligi carcer malæ conscientiæ, vere enim infernus est peccatum*: imò deterior infernus est abyssо & barathro perditionis, atque ideo appellatur inferior; etenim inferior, atque extremus infernus est; imò peccatum faber ille est, qui inferiorem infernum fabricavit; in Philosophia autem, una ex solemnioribus maximis, hæc est: *Propter quod unumquodque tale, & illud magis*. Jure igitur dicere possumus, quòd damnatus in hac maledictione totidem secum Infernos conferat, quot futura sunt peccata mortalia, quæ ipse in vita sua commisit.

In ignem.

Job 20. v 26. 6. *Devorabit eum ignis, qui non succenditur*. Ut hic noster ignis ardeat, continuo alimento opus est: at verò ignis infernalis, pro ratione divinæ justitiæ, majorem aut minorem æternitatem habet; ignis noster intra suam sphæram per limitatam virtutem operatur, non verò item ignis gehennalis, qui iræ Dei instrumentum existit; hic enim non ad octo tantum, sed ad centum imò millenos gradus extenditur. Unde bene Tertullianus in Apolog. ait: *Longè alius est ignis, qui usui humano; alius, qui Dei justitiæ deservit*; de hoc enim infernali igne ita discurrit: *Quid mirum, si æternaliter ardebit? æterna erit materia, æternum pabulum, anima & peccatum*. Porro follis, qui inextinguibilem hanc flammam insufflando accendit, ab Isaia his verbis
Is 30. v. 33. insinuatur: *Flatus Domini sicut torrens sulphuris, succendens eam, nocte & die non extinguetur, in sempiternum ascendet fumus ejus*. Enimverò nullum excogitari potest crudelius tormentum, quàm si aliquis vivus concremetur, & tamen sævitiæ hæc non nisi corpus solum potest afficere, præterquam quòd hic noster ignis fictus sit, in comparatione illius, qui corpus pariter & animam in atrocissimis flammis istis ardere faciet; Ad hæc, quantum foret tormentum, si quis centenis, imò millenis vicibus, vivus concremaretur; & tamen infinities erit tormentum damnatorum, qui in igne infernali, in æternum perseverabunt.

Æternum.

Ser. in Dom. 2 post Ep. 7. S. Bonav. dicit: *Cujus cor non percuteretur, si consideraret inferni pœnas, non solum intolerabiles acerbitate, sed etiam interminabiles æternitate?* Bene & serió consideretur dictio illa, *æternum*, nec non illud Isaiæ dictum:
33. v. 14. *Quis poterit habitare de vobis cum igne devorante? quis habitabit ex vobis cum ardoribus sempiternis?* Quando Christus coram Pilato, in tribunali sedente, judicandus assistebat, finalis judicii mentionem fecit, dicens: *Amodo videbitis filium hominis, sedentem à dextris virtutis*
Matth. 18. vers. 64. *Dei*; quasi idipsum ab illa hora futurum esset; cum tamen jam de facto mille, sexcenti, & amplius anni elapsi fuerint, nec tamen tale quid à nobis aut majoribus nostris unquam visum fuit. De facto quoque sexies milleni, & amplius anni sunt, à quibus Cain præceps in infernum actus est, & tamen ad proportionem æternitatis, vix unico momento ibidem fuisse censetur. Hoc verbum, *æternum* serió meditatum eremitoria fundavit, Monachis claustra replet, Reges & Imperatores ad conculcanda pedibus sceptra, & diademata sua induxit, cælum tot Martyribus, virginibus, Confessoribus, aliisque innumeris cælitibus adimplevit, cilicia, & disciplinarum aculeos adinvenit; hoc verbum S. Laurentio craticulam, & prunas, S. Catharinæ rotam, S. Stephano lapides torrentis dulces, & suaves videri fecit; illo verbo animatus S. Carolus, lupinis carnem suam enutrivit. Hæc æternitas à Davide profundè considerata, eundem virum secundùm cor Dei constituit: *Cogitavi dies antiquos & annos æternos in mente habui: Et meditatus sum nocte cum corde meo, & exercitabar, & scopebam spiritum meum*. Denique infernus ille tamdiu duraturus est, quamdiu Deus à reprobis contumeliatus & atroces injurias passus, ideoque iisdem irreconciliabilis regnabit: Hic autem, spiritu veritatis ipsomet teste, *Dominus regnabit in æternum & ultra*.
Ps. 66. v. 6. & 7.

Qui paratus est diabolo & Angelis ejus.

8. Hanc porro declarationem Christus sententiæ suæ addere voluit, inquit Origenes cit. ut inde intelligeremus, quòd aliàs Deus non infernum, sed paradisum pro nobis fabricaverit: *Paratum vobis regnum à constitutione mundi*. Unde Chrysostomus ait: *Non vobis, sed diabolo & angelis ejus præparatum; ego regnum vobis, ignem autem non vobis, sed diabolo & angelis ejus præparavi, in quem quoniam vos sponte injecistis, vobis ipsis id reputate*.
A D. Thom. in Matth.
Hom. 80. in Matth.

9. Idipsum quoque Jansenius ibid. docet, dum ait, Deum nobis prædictis verbis insinuare voluisse, quod, quantum est ex parte sua, ipse nos ad æternam salutem crearit, nos autem sponte nostra, & per propriæ voluntatis arbitrium, illa nos reddidisse indignos: *Homines peccantes sua sponte, suisque demeritis, se participes facere, & obnoxios eorum malorum, quæ imprimis & potissimum diabolo, & angelis ejus erunt parata*.

Versus 42.

Esurivi enim, & non dedistis mihi, &c.

1. Etenim in illo judicio verificabitur, quod Psalmista prædixit: *Omnis iniquitas oppilabit os suum*. Et quidem non homicidia, usuras, sacrilegia, aut adulteria impii exprobrabit, quia ut S. Anselmus in Matth. ait: Non dicit: *Quia fecistis homicidia, sed quia ea eleemosynis redimere noluistis*. Quis Nabucodonosore sceleratior aut
cap. 4. v. 24. impientior fuit? Et tamen Daniel hoc ei consilium suggerere non dubitavit: *Peccata tua eleemosynis redime, &*
1. Petr. 4. vers. 8. *iniquitates tuas misericordiis pauperum*: quia verissimum est, quod *charitas operit multitudinem peccatorum*. Quis igitur se excusare poterit? Quis dicere audebit sibi defuisse cor ad amandum proximum, ejusque necessitatibus compatiendum? *Vide, qualiter levia injungit*, inquit Chrysostomus in Cat. *Non enim dixit: In carcere eram, & non eripuistis me; infirmus eram, & non curastis me; sed non visitastis, non venistis ad me, esuriendo etiam non pretiosam petii mensam, sed necessarium cibum; omnia ergo sufficientia sunt ad pœnam*.
Ps. 106. v 42.

2. Jansenius observat, quòd multis modis aggravetur in hoc processu impietas, & inhumanitas reproborum. Et quidem inprimis valde adaugetur per *naturæ & cognationis jus, quo commoveri debuissent ad miserendum fratribus suis*. Unde Chrysostomus Christum introducit, impios hunc in modum alloquentem: *Si inimicus fuissem, nonne ad immisericordes etiam flectendos mitigandosque sufficiissent passiones illæ, inedia, frigus, vincula, nuditas, ægrotatio?* Quotidiana nos experientia docet, quod nationes & climate & moribus etiam barbaræ, ad aliquam tamen miserorum compassionem commoveri soleant: *Vos autem neque hæc contulistis, amico dico, & Domino, & benefactori: at canem plerumque fame scere videntes frangimur, & belluarum inedia nonnunquam flectimur*; Imò canes, equi, aves à nobis nutriuntur & impinguantur, & Christus in pauperibus, fame mori permittitur.

3. S. Basilius dicit, quòd panis, qui prandio nostro superfluit, vestis à tineis corrosa, argentum denique, quo non indiges, sed in armario tuo sepultum delitescit: *Tot injuria afficiunt, quot hisce rebus, dum licet, non juvas*.
Conc. 4. de eleem.

4. S. Augustinus ait: *Si in ignem mittitur, qui non dedit rem propriam, putas ubi mittendus est, qui invasit alienam; si cum diabolo ardere habet, qui nudum non vestivit, putas ubi arsurus est, qui expoliavit*. Panis nobis sufficiens adest, quo mortem nobis asciscamus æternam, ad voluptatibus & appetitibus nostris sensualibus satisfaciendum prodigi sumus: at verò, quando de vita æterna nobis comparanda, deque tot miseris, qui præ fame & inedia moriuntur, in vita conservandis agitur, manus arctas, imò clausas habemus.
In gloss. ser. 20 de verb. dom.

5. S. Jacobus Apostolus c. 2. v. 13. optimè ad propositum ita scribit: *Judicium sine misericordia ei, qui non fecit misericordiam*. Porro S. Bernardinus de Senis multas

tas adducit rationes, cur Christus horum operum commemorationem instituat; quarum prima est, ut non solum propter spem æternæ remunerationis, verum etiam propter metum & formidinem inferni, ad misericordiæ opera provocemur. Secunda est, ut nobis per hoc insinuet, nihil esse, quòd Deum magis ad iracundiam, & severè nos puniendos, permoveat, quàm pietatis & compassionis defectus. Tertia, ut ostendat, nos non solùm propter mala opera, sed etiam propter bonorum operum defectum, acriter castigandos esse, Matth. 7. v. 19. *Omnis arbor quæ non facit fructum, excidetur, & in ignem mittetur.*

Ibid. q. 6. 6. Quodsi quæras, an etiam aliorum peccatorum futura sit mentio? S. Bernardinus per adductam S. Augustini lib. 21. de civ. Dei cap. 14. authoritatem ita respondet: *Virtute divina fiet, ut uniuscujusque opera sive bona, sive mala, cuncta in memoriam revocentur, & mentis intuitu mira celeritate cernantur; ut excuset, vel accusset scientia conscientiam; atque ita simul ut omnes & singuli judicentur.* Idem sanctus Augustinus errori nonnullorum reproborum occurrit, qui non nisi illos reos declarandos aut judicandos esse existimant, qui in hisce misericordiæ operibus defecerint; at verò, inquit sanctus Doctor: *Qui dignè pro peccatis suis eleemosynas facit, prius eas incipit facere à seipso; indignum est enim, ut ipse sibi non faciat, qui facit in proximum, cum audias* Matt. 5. v. 43. *dicentem Deum: Diliges proximum tuum sicut teip-* Eccl. 30. v. 24. *sum; Itemque audias; miserere animæ tuæ, placens Deo;* nemo enim aliis misericordiam exhibet, nisi illam prius erga semetipsum fecerit.

Versus 44.

Tunc respondebunt ei & ipsi dicentes: Domine, quando te vidimus esurientem, &c. & non ministravimus tibi.

1. Glossa dicit: *Excusare satagunt, quasi Deum fallere possint, qui homines fallebant; sed non habent excusationem, qui converti à malo, & facere eleemosynas noluerunt.*

Versus 45.

Amen dico vobis, quamdiu non fecistis uni de minoribus his, nec mihi fecistis.

1. Jansenius bene observat, quàm fuerit hoc à Christo adductum motivum efficax, ut, cui reprobi quod replicarent, non habebant. Quis enim ipsorum excusare sese poterit, cum per fidem & revelationem, manifestissimamque Dei declarationem, sciant quòd totum id, quod illis facimus, aut quod illis à nobis datur, ipsimet fiat & detur Deo? *Dignitas ac dignatio ejus, qui non tantum suis fratribus, sed & sibi factum imputat, quod aliis suo nomine impenditur beneficii.* Quisquis igitur ad hoc sese reflectit, majorem utique æstimationem habebit pauperis alicujus, quàm omnium amicorum suorum & potentum hujus mundi; nam ut Lucas Burgensis ait: *In illo judicio plus proderit nobis pauper unus, olim à nobis fotus: quàm omnes amici sæpe à nobis magnificè excepti.* Et ideo saxo quovis duriores sumus, si hæc Christi protestatio compassionem è corde nostro non eliciat. *Itaque quoties ad miseros juvandos pigrescimus, veniat nobis filius Dei ante oculos, cui aliquid negare immane sacrilegium est.*

Versus 46.

Et ibunt hi in supplicium æternum, justi autem in vitam æternam.

1. Quæri hoc loco potest, cur prius pœnæ reproborum mentionem faciat, & postea præmii, quo afficientur electi, cum tamen primo loco dixerit ad electos: *Venite benedicti*: secundo loco autem: *Discedite maledicti*: Rationem hujus reddit, hisce verbis Origenes: *Propterea quod proprium boni Dei est, recordari benefacta bo-* Tract. 4. in Matth. *norum, quàm malefacta malorum: hic prius nominat pœnam malorũ, deinde vitam bonorũ, ut primum quæ timoris sunt, evitemus mala, postea quæ bonoris sunt, appetamus bona.*

2. Cajetanus quando ad horum verborum expositionem pervenit, ita scribit: *Siste prudens lector, & nota in tribus documentis hujus capituli, damnari in inferno tria genera omissorum;* etenim in hoc capite, è quo præsens Evangelium desumptum fuit, antecedenter parabola decem virginum ponitur, deinde de quinque talentis, ab abituriente Domino, servis suis ad fœnus elocatis, ac demum tertio loco, processus fit ad finale judicium: *In parabola virginum, damnantur imparati ex omissione interni te-* *stimonii: in parabola talentorum damnantur pusillanimes, ex omisso usu divinorum donorum: hic autem damnantur omittentes opera misericordiæ christianæ. Quid cum illis aget æternus judex, qui commissione malorum operum peccaverunt, stulti damnantur, qui omiserunt bona opera?*

Ibunt.

3. *Non sponte, sed coacti*, inquit Lucas Burgensis, *terra enim debiscente & ibunt, & cadent, & projicientur*; idem quoque Abulensis q. 521. scribit, dum ait: *Divina potentia aperietur terra, fietque usque ad orcum hiatus magnus, per quem ibunt, postea claudetur.*

4. In hac prædictione, quam Deus adeo anticipatè fecit, adimpletur, quod de ejus misericordia scribitur: *Cùm ratus fueris, misericordiæ recordaberis*; etenim ut be- Tob 3. v. 13. ne Lucas Burgensis ait: *Hùc justitiæ Dei observa clementiam summam conjunctam omnino servare homines volentis & minimè perdere, si enim perdere vellet, non ante tot sæcula præmoneret judicii sui, & æternorum suppliciorum:* siquidem ut advertit S. Augustinus: *Non te vult percute-* Ser. de Sanct. *re, qui tibi clamat; observa, invitus vindicat, qui quomodo evadere possimus, multò ante demonstrat.*

In supplicium æternum.

5. *Æternam nominat pœnam*, inquit Origenes ibid. *ut vitemus mala, & appetamus bona*; etenim cogitatio, & memoria æternitatis, frænum est peccati, & ad virtutum exercitium prosequendum stimulus, & calcar. *In-* Hab 3. v. 6. *curvati sunt colles mundi ab itineribus æternitatis ejus*; id-est, quotquot in hoc mundo prosperantur, ideoque per fastum & superbiam in sublime inaniter superextolluntur, subitò humiliantur; omnemque fastum deponentes, divinæ se legi subjiciunt, quando sese ad pauca hæc verba reflectunt.

6. Quærit hoc loco S. Thomas, qua ratione divina In Matth. & justitia salvetur, dum peccatum, quod à nobis tempora- p. 2. q. 87. a. 3. liter committitur, à Deo pœna æterna castigatur; eandem quoque quæstionem alibi movet, & scribit: *In suo delicto æternum peccasse dicitur homo, non solum ob continuationem actus in tota vita, verum etiam hoc ipso, quod finem in peccato constituit, voluntatem habuit in æternum peccandi*, id quod consonat cum eo, quod S. Gregorius Lib 4. Dial. ait, nimirum quòd Deus oculum suum ad cor, & volun- cap. 44. tatem nostram, non verò ad actionem hominis externam, directum habeat: *Voluissent utique, si potuissent sine fine peccare; ostendunt, quia in peccato semper vivere cupiunt, qui nunquam desinunt peccare, dum vivũt; ad magnam ergo justitiam judicantis pertinet, ut nunquam careant supplicio, qui in hac vita nunquam carere voluerunt peccato.*

7. Secunda ratio, quam S. Thomas in Summa sua assignat, est, quia per peccatum infinitæ majestatis objectum ostenditur, *Infinitæ majestatis & bonitatis Deus; solum, summum æternumque bonum, & finis ultimus hominum, quo impie rejecto vilis peccator, creaturis ipsius audet inhærere, luce meridianâ clarius evadit, justè puniri supplicio æterno, qui offendere non veretur Deum æternum.*

8. S. Augustinus ait: *Factus est homo malo dignus æ-* L. 21. de Civ. *terno, qui in se premit bonum, quod esse posset æternum.* Dei c. 12.

9. Aliam quoque rationem S. Thomas, super Matthæum scribens adducit, estque S. Hilarii dicentis: *Culpæ debetur pœna, sed culpa non deletur nisi per charitatem; ergo quamdiu homo non habet charitatem, justum est, quòd semper sit in pœna.* In barathrum illud æternæ perditionis nec amor Dei, nec divina gratia penetrabit in æternum, & consequenter cùm culpa semper viva remaneat, pœna quoque sempiterna sit, necessum est.

FERIA TERTIA
POST PRIMAM DOMINICAM QUADRAGESIMÆ.

Evangelium ex Matthæi cap. 12.

V. 10. *CUm intrasset Jerosolymam, commota est universa civitas, dicens: Quis est hic?* 11. *Populi autem dicebant: Hic est Jesus Propheta à Nazareth Galilææ.* 12. *Et intravit Jesus in templum Dei,*

Dei, & ejiciebat omnes vendentes & ementes in templo, & mensas nummulariorum, & cathedras vendentium columbas evertit. 13. *Et dixit eis: Scriptum est: Domus mea domus orationis vocabitur, vos autem fecistis illam speluncam latronum.* 14. *Et accesserunt ad eum cæci, & claudi in templo, & sanavit eos.* 15. *Videntes autem Principes Sacerdotum, & Scribæ mirabilia, quæ fecit, & pueros clamantes in templo, & dicentes: Hosana filio David, indignati sunt, & dixerunt ei: Audis quid isti dicunt? Jesus autem dixit eis: Utique nunquam legistis, quia ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem?* 17. *Et relictis illis, exiit foras extra civitatem in Bethaniam, ibique mansit.*

Versus 10.

Cùm intrasset Jerosolymam, commota est universa civitas, dicens: Quis est hic?

HIc ingressus idem est cum eo, quo in triumpho palmarum, urbem Jerosolymam ingressus fuit, acciditque quinque diebus ante Pascha, in quo eum crucifixerunt. Rabanus ait: *Notanda concordia non solùm in rebus, sed etiam in temporibus veteris & novi Testamenti; decima enim die mensis primi, Agnus, qui in Pascha immolaretur, domum introduci jussus est.* Hic autem agnus Jerosolymam ingressus est, ut tempore congruo sacrificaretur, ut Glossa his verbis advertit: *Appropinquante Passionis tempore, appropinquavit Jesus loco, ubi posset inveniri, ostendens se non invitum pati.* In Cap.

Commota est universa civitas.

2. Porro acclamationes, quas totus hic numerosus populus, qui eum sequebatur, faciebat, prout Cajetanus observat, in descensu montis Oliveti inceperunt, & quantò propinquiùs civitatem accedebant, tantò magis devotarum turbarum numerus crescendo augebatur. *Volavit fama per civitatem, excitantur universorum animi ob hanc novitatem.*

3. Enimvero Hebræi, ut Jansenius advertit, evidentissimam Zachariæ Prophetiam. c. 9. relatum, in quo hic Christi triumphus prædicitur, dissimulassent; ecce tibi, universæ hujus tam vastę civitatis commotio & admiratio illam eis exprobrasset, & ad memoriam revocasset. Cone. evangel. cap. 19.

4. Princeps quidem synagogæ, Sacerdotes, Pontifices, Scribæ, & ministri Cæsaris, triumphum hunc spectarunt, audierunt voces populares, quibus ipsi, tanquam vero Israelis Regi, gloriosè acclamabatur, imò toti huic comitatui, & commotioni, tanquam spectatores præsentes aderant, nec tamen constat, quòd eidem se opponere præsumpserint, multò minùs, quòd illum, tanquam læsæ majestatis reum accusarint, sed potiùs illis, ei tanquam novo Regi applaudentibus, consenserunt. Unde Lucas Burgensis ait: *Nisi adfuisset Dei virtus, & in illo contemptibili carnis habitu, conspicua fuisset spiritus Majestas, quæ attonitos reddidisset, quomodo passi fuissent suo magno periculo, Jesum Regem excipi, & in urbem regiam, regia pompa palam induci?*

Dicens: Quis est hic?

5. Verum enimvero qua ratione, eum tanquam peregrinum se non agnoscere, quis sit, simulare potuerunt, quem frequentissimè, & viderant, & prædicantem in templo auscultarant? Potest esse, quòd aliqui id ex contemptu dixerint, dum eum invidis oculis, tanto cum applausu recipi & honorari viderunt. Sic enim Pharao quoque dixit: *Quis est Dominus, ut audiam vocem ejus, & dimittam Israel? Nescio Dominum*: *Non quòd non novissent*, inquit Lucas Burgensis, *sed quod livore adustis, crepantesque invidia, indignum dicere vellent, & honore.* Et quidem quòd invidiæ stimulis erga ipsum fuerint exagitati, satis manifestè ex illo concilio deducitur, quod tunc adversus illum congregarant, in quo dicunt: *Quid facimus? quia hic homo multa signa facit? si dimittimus eum sic, omnes credent in eum.* In Ecclesiastico dicitur: *Pauper locutus est, & omnes dicunt: Quis est hic?* Albertus Magnus ait: *Devoti dixerunt hoc admirativè; qualis est hic, quia venti & mare obediunt ei? Simplices dixerunt hoc, ignorando.* Dionysius Carthusianus, postquam totius Jerosolymæ commotionem ponderasset his verbis: *Commota est admiratione, indignatione, dubitatione*, paulò post interrogationem civitatis hoc modo distinguit: *Quis est hic, cui tantus honor impenditur, hoc quidam indignando, quidam dubitando & inquirendo, quidam admirando, dixerunt.* Similiter potest esse, quòd clamantium voces è longinquo audientes, populique ingentem comitatum Exod. 5. v. 2. Joan. 12. v. 47 & 48. Eccli. 13. vers. 29. Salm. 10. 6. vers. 39.

videntes, nec tamen triumphum, postea demum subsecutum conspicientes, ex rei novitate permoti, interrogarint: *Quis est hic?* Salmeron ait: *Quærebant à turba præcedente, quis est hic, quia nondum videbant Jesum.* Albertus Magnus ait: *Tali autem confusione existente in turba, asina instruit Prophetam Num. 22. v. 28. hoc est simplex & humilis plebecula, Doctores & Pontifices.*

Versus 11.

Populi autem dicebant: Hic est Jesus, Propheta à Nazareth Galilææ.

1. Dionysius Carthusianus, Deum in hoc facto denotare voluisse dicit, verissimum esse, quòd *infirma, abjecta, & stulta elegit, ut confundat fortes & sapientes*; etenim Scribę, Sacerdotes, & tot alii eruditissimi legis Doctores, Dei filium minimè agnoscunt, cùm tamen simplices idiotæ & infimi populares, eò quòd ipsi devoti ipsius erant, ideoque ipsum ingenti cum fervore sequebantur, protenso veluti digito distinctè eundem demonstrēt, adeoque adimpletum est, quod ipsemet Redemptor diu ante ad æternum Patrem suum conversus, prædixit, dum ait: *Abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & revelasti ea parvulis* pariterque in eadem occasione adimpletum fuisse videtur illud oraculum Sapientis: *Nunquid non sapientia clamitat, & dat vocem suam?* Quibus enim putas increata illa & incarnata Sapientia, in prædicatione sua, suisque miraculis, luminis, & notitiæ suæ gratiam communicabat? num fortè Scribis, Pharisæis? num fortè alicui Platoni, vel Demostheni, aut eorundem discipulis? Minimè gentium, sed *intelligite parvuli, & insipientes animadvertite.* 1. Cor. 1. v. 27. Matt. 11. v. 25 Prov. 8. v. 1. Prov. 8. v. 5.

2. Notandum quoque est, quantoperè hi populi à Deo illuminati fuerint, siquidem in parvulis hisce, sed valde mysticis verbis, instar sublimium, doctissimorumque Theologorum, fuere locuti, prouti per singulas illius propositionis particulas discurrenti magis perspicuè patebit. Etenim ly *Hic* semper est articulus demonstrativus rei alicujus permagnæ. Baruch. 2. v. 15. *Hic est Deus noster.* Matth. 3. v. 17. *Hic est filius meus dilectus.* Luc. 1. v. 15. *Hic erit magnus.* Joan. 6. v. 14. *Hic est vere Propheta, qui venturus est in mundum.* Dictio *Est*, divinæ est essentiæ indicativa. Exod. 3. v. 14. *Ego sum qui sum; qui est misit me ad vos.* Dictio *Jesus* conformis est oraculo: *Vocabis nomen ejus Jesum, ipse enim salvum faciet populum suum à peccatis eorum.* In dictione *Propheta*, magnum illum in Deuteron. c. 1. promissum Prophetam intelligebant, de quo dicitur: *Propbetam de gente tua, & de fratribus tuis suscitabit tibi Dominus Deus tuus.* Nazareth appellat, ad illam de Christo factam prædictionem: *Nazareus vocabitur.* Luc. 1. v. 31. Matt. 1. v. 21 Deut. 18. vers. 15. Matt. 2. v. 23.

Versus 12.

Et intravit Jesus in templum Dei, & ejiciebat omnes ementes & vendentes in templo, & mensas nummulariorum, & cathedras vendentium columbas evertit.

Et intravit Jesus in templum Dei.

1. Primùm, quòd Jesus, Jerosolymam ingressus fecit, fuit, quòd templum adierit: *Formam religionis, quam sequamur, nobis demonstravit*, inquit S. Anselmus, *ut quocunque venerimus, domum orationis, si ibi est, primum adeamus, & per orationem Deo commendati, sic ad agenda negotia securius accedamus.* Beda verò aliam inde doctrinam moralem deducit: *Nos informans, ut in omni loco Religionis divinæ, studium orationis omnibus terrenis negotiis præponamus.*

2. Lucas Burgensis, Christum æterno Patri suo gratias egisse censet, pro fide & religione, quam devotæ illæ turbæ ei exhibuerant, quando illi veluti vero Messiæ acclamarunt, quòdque ei vicinum humanæ redemptionis exitum reccomendarint, utpote cujus causa, tunc Jerosolymam ingressus fuerat S. Thomas ait: *Statim venit ad templum, quia venerat ut hostia immolanda, ideo primo venit ad locum immolationis.*

3. Advertendum est autem, quòd populus ipsum Regem, regnique Davidici successorem proclamarit; unde juxta stylum mundi & humanam politicam, in fortissimi cujusdam fortalitii, è quo regnum Davidis sibi firmiter stabilire posset, possessionem immittendus esse videbatur; maximè cùm Archangelus virgineæ ejus matri prædixerit: *Dabit illi Dominus sedem David Patris ejus, & regnabit*; protestatus fuit dicens: *Regnum meum non* Luc. 1. v. 32. Joan. 18. v. 36

non est de hoc mundo; etenim regnum Davidis, Ecclesiæ stabilimentum, nec non cœlestis Jerosolymæ restaurationem respiciebat.

Jans. cap. 11. conc. 4. Jansenius ad gloriam, honores, & obsequia Christo ab universo populo, in conspectu totius civitatis exhibita, sese reflectit, miraturque, quod Christus nihilominus, mox ut in civitatem venit, templum subitò ingressus fuerit: *Demonstrans, se aliud non quærere, quam Dei Patris sui gloriam, cui Pharisæi calumniabantur, ipsum esse contrarium; nos docens, ante omnia quærendum esse regnum Dei.*

Hom. 38. 5. S. Anselmus aliam adfert rationem; dicit enim, quod Christus, ut S. Lucas scribit, primò amarè super Jerusalem fleverit, ejus prævidendo & prædicendo desolationem: *Deinde templum ingressus, cepit ejicere vendentes, ut causam destructionis civitatis, ex iniquitate Sacerdotum maxime pendere ostenderet.*

6. Author imperfecti, ut mentem suam nobis explicet, similitudine utitur cujusdam Medici, qui infirmitatem curaturus, radicem & origenem illius extirpare satagit: *Sicut igitur de templo omne bonum egreditur, sic & de templo omne malum procedit*, (quia si Sacerdotes scandalosi sint, omnes quoque alii, mala eorundem sectantur exempla) Medicus infirmum visitando, ex eo communiter quærere solet: Quæ est conditio stomachi tui? *Quia si stomachus sanus fuerit, totum corpus validum erit si dissipatus, totum corpus infirmum erit: ita si sacerdotium integrum fuerit, tota Ecclesia floret; si autem corruptum, omnium fides marcida est, cor autem & stomachus, Sacerdotes intelliguntur, quia in rebus spiritualibus, per eos totus populus gubernatur.*

Et ejiciebat omnes ementes & vendentes.

In Matt. 7. Tametsi omnia ea, quæ in templo emebantur vendebanturque, talia fuerint, quæ oblationes & sacrificia Deo offerenda spectabant, attamen ut S. Thomas observat, *Dominus non reprehendebat oblationem, sed cupiditatem illorum.* Sacerdotes enim, quia oblationes illas in suam utilitatem cedere sciebant, ideo ne aliqui, maximè peregrini & externi, victimarum reperiundarum defectu, se ab oblationibus faciendis excusare possent, illi easdem, licet in ipsorum denuo possessionem, per factam oblationem, redirent, caro satis pretio, nomine suo vendi faciebant, & ne aliquis ob actualem pecuniæ carentiam ab iisdem victimis emendis excusare se posset, in promptu semper alios habebant, qui mutuò, sed sub usum illis easdem divenderent. Quæ avaritia & immoderata cupiditas non solum reprehensionem, sed & supplicium merebatur: id quod Christus pariter non obscurè insinuavit, quando in templo ementes & vendentes, bina vice è templo pepulit, è quibus, quod in præsenti Evangelio refertur, secunda vice contigit. Unde idem Sanctus Thomas citat sanctum Augustinum, dicentem; *Bis factum est istud miraculum, ideo magis sunt culpabiles, cum alias reprehensi fuissent.*

Sal. t. 6. tr. 49. 8. Salmeron dicit, quod non obstante, quod Salvator noster adeo mitis fuerit, nihilominus in hac sola occasione, se magnopere indignatione commotum ostenderit: quia *In solam avaritiam sævit Christus, & ostendit zelum suum, quia proculdubio ablata avaritia de medio Ecclesiæ, est reformata, nulla enim pestis gravius nocet*: sine dubio enim Jerosolymis, multæ aliæ committebantur iniquitates peccatorum carnalium, extorsionum, homicidiorum, adulteriorum, sacrilegiorum, variarumque aliarum abominationum: & tamen in hac sacerdotum avaritia, zelum suum singulariter ostendebat. Idem quoque doctissimus Author ait: *Incepit à sanctuario, ut admoneat, quæ proprius concernunt gloriam Dei, ante omnia esse repugnanda.* Guericus Abbas dicit, quod tametsi jam certus esset; quod per hoc factum, ad necem sibi inferendam sacerdotum contra se odium excitaturus esset, nihilominus: *Flagello facto de funiculis, vindicarit injurias Patris, magis eligens furorem sacerdotum, in necem suam provocare, quam in templi prophanationem dissimulare.*

Serm. 3. in Rom.

In Matth. 9. Voluit insuper, ut intelligeremus, ut S. Thomas docet, quod *Unusquisque est templum Dei*, 1. Cor. 3. 16. *Nescitis, quia templum Dei estis vos? Unde debet unusquisque à se expellere emptionem & venditionem, ut non serviat Deo propter divitias.* Nemo ita agilis est servus qui duobus simul inservire possit, juxta dictum Evangelium: *Non potestis servire Deo & mammonæ*, id quod in clericis vel maximè verum est, quia *Nemo militans Deo, implicat se negotiis sæcularibus.* Author Imperfecti, causam hujus à Christo inflictæ punitionis assignans, ita scribit, *Significans, quia homo mercator vix aut nunquam potest Deo placere, dicente Propheta: Quia non cognovi negotiationem, introibo in potentias Domini*, ac proinde S. Hieronymus in hæc verba ita scribit: *Non sit in domo pectoris nostri negotiatio, non ementium, vendentiumque commercia, non domorum cupiditas, ne ingrediatur Jesus iratus & rigidus, & non aliter mundet templum suum, nisi flagello adhibito.*

Matt. 6. 24. Hom. 30. Ps. 70. 15.

10. Theophylactus putat, quod, quia filius Dei paulo post, æterno Patri suo velut sacrificium, in altari crucis offerendus erat, ideo omnia alia sacrificia consequenter necessariò fuerint abroganda: Et ideo ejecit ementes & vendentes victimas. *Translationem sacrificiorum significans, eo quod ejiciendo boves & columbas, præsignavit, non ultra opus esse animalium sacrificio, & immolatione, sed oratione.*

Joan. 2. 17. 11. Idem Author quoque dicit. *Tanquam Dominus domus, hoc est, templi, ejicit vendentes, ostendens, ea quæ Patris sunt, & sua esse.* Et ideo prima vice dixit: *Zelus domus tuæ comedit me*; Secunda autem vice, tametsi ne verbum in ordine ad Patrem dixerit, attamen protestatus est, dicens: *Domus mea, domus orationis*, &c.

Luc. 10. 41. 12. Porro sciendum est, quod ut ex Evangelio S. Lucæ, in quo idem Christi describitur triumphus, constat Dominus noster paulo ante, mane scilicet, Jerosolymæ futuram destructionem defleverit: *Videns civitatem, flevit super illam*; primum verò, quod Jesus Jerosolymam ingressus fecit, fuit hæc sacerdotibus, victimas vendentibus, inflicta Dei vindicta, quasi tacitus dicere voluisset, peccata clericorum, & præcipuè avaritiam, causam esse principaliorem ruinæ civitatum. Unde in Jeremia primò quidem dicitur: *A minore usque ad majorem omnes avaritiæ student*, videturque illius causam immediatè subjungere velle, dum ait: *A propheta usque ad sacerdotem cuncti faciunt dolum.* De eisdem ipse quoque Deus apud Ezechielem lamentatur hisce verbis: *Violabant me ad populum meum propter pugillum hordei & fragmen panis*: moxque subdit atroces, quas comminatur illis, jure debitas pœnas. Porro S. Marcus & S. Lucas scribunt: *Cœpit ejicere*, S. Matthæus autem dicit: *Ejiciebat*; cujus diversitatis mysterium Salmeron hisce verbis pulchrè declarat, dum ait: *Quia quod tunc cepit, postea prosecutus est per Romanos, nunc etiam prosequitur, ejiciendo malos ministros de templo Ecclesiæ, primum à gratia Dei, deinde ab obedientia & reverentia populorum, tertio interdum per mortem repentinam, ac violentam, postremò per secundam mortem gehennæ.*

Ezec. 13. 19. Marc. 11. 15.

Ibid. 13. S. Hieronymus hoc Christi facinus, inter præcipua omnipotentiæ & authoritatis Christi portenta atque prodigia recenset. Sunt enim, inquit S. hic Doctor qui Lazari resuscitationem, maximum Christi miraculum fuisse censuerunt, alii tale esse censuerunt, illuminationis cæci nati miraculum: alii tunc illud patratum fuisse censet, quando supra Jordanem aperti sunt cœli, & vox Patris audita est: *Hic est filius meus*; nec non, quod in monte Thabor visum fuit, quando luminosus & glorioſus apparuit, *Mihi autem*, inquit, *inter omnia signa quæ fecit, hoc videtur mirabilius esse, quod unus homo, & illo tempore contemptibilis, & in tantum vilis, ut postea crucifigeretur, Scribis & Pharisæis contra se sævientibus, & videntibus lucra destrui sua, potuerit ad unius flagelli verbera, tantam ejicere multitudinem, mensasque subvertere, & cathedras confringere; & alia facere, quæ infinitus non fecisset exercitus*; unde concludit, id inde profectum esse, quia ex vultu Christi, nescio quid magnifici & divini fulgoris emicabat: *Igneum quippe atque sydereum radiabat ex oculis ejus, & divinitatis majestas lucebat in facie.*

Et mensas nummulariorum.

S. Anselm. 14. S. Anselmus ait: *Mensæ istæ altaria significant, nummularii sacerdotes, qui nummis plus quam divino servitio sunt intenti, altaria evertit, dum ea multoties occulto judicio everti permittit.* S. Ambrosius, quo fine illos pepulerit, hisce verbis exponit: *Christus de templo ejiciebat nummularios, quia ipse valebat intrare*, quasi vel-

let dicere, quod, quotiescunque avaritia occupavit cor nostrum, Christus in eodem habere non possit aditum; cujus ratio hæc esse potest, quia avaritia *idolorum servitus* nuncupatur, uno autem eodemque tempore, in eodem loco Arca & Dagon commorari nequeunt.

Ephes. 5. 5.

In Matth.

15. S Thomas ait: *Nummularii dici possunt diaconi, quibus datur administratio temporalium, ut habetur* Act. 6. *Unde cum officium dispensationis retorqueat ad quæstum, debent ejici de Ecclesia.*

16. Antonius de Padua per hasce mensas, opera bona intelligit, quibus, ob terrena lucra comparanda, operam damus: *Mensa mercatorum est fiducia commodi temporalis, ad hoc jejunas, ut Deus dirigat mercationes tuas.*

Et cathedras vendentium columbas.

Cit. in cat. D. Thom.

17. Origenes optimè considerat, tria fuisse horum profanatorum genera; aliqui enim in ea vendebant & emebant, neque de oratione, in domo Dei facienda, quidquam cogitabant, & hi denotant illos Christi fideles, qui in Ecclesia, bonis terrenis nimium immersi, nil præter sæcularia & profana loquuntur & cogitant; alii sunt nummularii, quorum mensas Christus evertit, qui significant illos, qui bona Ecclesiastica minus rectè administrando, sed ex substantiis, quæ inter pauperes distribui debebant, sese divites & locupletes efficiunt. Tertii denique episcopos designant, qui Ecclesiarum regimen, minus dignis, idque minimè merentibus committunt; & hi sunt, qui columbas, id est, gratiam Spiritus sancti vendunt; quorum etiam cathedras in terram dejectas subvertit.

In Matth.

18. S. Anselmus ait: *Columba venditur, cum manus impositio, per quam Spiritus sanctus accipitur, ad pretium præbetur.* Adducitque sancti Gregorii authoritatem, plura pretiorum genera distinguentis; *Aliud à manu, aliud à lingua, aliud ab officio: Munus à manu pecunia; Munus à lingua favor, munus ab officio servitium; qui autem Spiritus sancti dona alicui propter aliquod horum tribuit, pretium de columbis accipit.*

Cap. 21. in Matth.

Ejusdem quoque mentis Sanctus Hilarius fuit, dum ita scribit; *Eorum, qui sancti Spiritus donum venale habent, cathedras evertit, quibus ministerium à Deo commissum, negotiatio est.*

19. Author Imperfecti, Christum eos, qui columbas vendebant, ejiciendo, dicere voluisse existimat, *Quid faciunt in templo multæ columbæ venales, ex qua columba descendit in templum corporis mei: Id est, Spiritus sanctus replevit Ecclesiam meam? Non enim in sacrificio columbarum postmodum placiturum est Dei templum, id est, Ecclesia, sed in Spiritu sancto. Dixi enim vobis* Ps. 49. 9. & 14. *per prophetam: Non accipiam de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos, immola Deo sacrificium laudis.*

Evertit.

20. Verbum istud, *Evertit*, occulta consideratione dignissimum est, siquidem Salvatori nostro ementes & vendentes, usurarios, simoniacos, & omnes alios è templo pepulisse minimè sufficiebat, nisi etiam omnia instrumenta, quibus ad fomentum utebantur avaritiæ, susque deque evertisset, ad denotandum nobis, quod peccatum è medio sustulisse minimè sufficiat, nisi etiam occasio illius, & omne id, quod ad relapsum viam sternere potest, è medio tollatur: Unde Cajetanus ait: *Non dedignatur manibus propriis Jesus hæc evertere, evertit autem, ut monstraret, non esse redeundum ad hujusmodi illic negotia exercenda.*

Sal. 1. 6. 11. 49.

21. Salmeron ait: *Subvertit cathedras vendentium, quia magistrorum dignitas ad nihilum redigitur, cum fuerit permixta lucris.*

1. Cor. 6. 19.

22. Quodsi verò per templum Dei, hoc nostrum corpus intelligatur: *An nescitis, quia membra vestra templum sunt Spiritus sancti*, jam per alium ejusdem Apostoli textum, certum est, quod Deus templum hoc mysticum disperditurus sit, si fuerit profanatum. *Si quis templum Dei violaverit, disperdet illum Deus.*

Versus 13.

Et dixit eis: Scriptum est, domus mea domus orationis vocabitur, vos autem fecistis illam speluncam latronum.

Domus mea domus orationis vocabitur.

1. Paulus de Palatio dicit, quod, ex quo præsens hic mundus vera quædam sit vallis lachrymarum: *Locus horroris, & vastæ solitudinis; terra deserta, invia, & inaquosa; his malis Dominus providit unicum remedium, domum orationis.* S. Joannes in Jerosolyma cœlesti, quaqua versum curiosè circumspiciendo, templum nullum vidit: *Non vidi templum in ea*; cujus hæc potest esse ratio, quia ad templa tunc præcipuè recurrere solemus, cum gravibus quibusdam necessitatibus angustiamur, ut pro iisdem deprecandis, Deo ibidem supplicationes & sacrificia nostra offeramus; in superna verò Jerosolyma, status quidam erit imperturbabilis felicitatis. Veruntamen S. Nilus nos hortatur, dicens; *Ecclesiam ut cœlum adi*, addit verò: *Et nihil in ea aut loquere, aut age, quod terram sapiat*: unde & oratio definitur, quod sit *Elevatio mentis in Deum:* & ideo si nobis possibile foret, corpus foris relinquere, & cum sola anima & spiritu Ecclesiam intrare, utique hoc modo dignum in eo aditum habituri essemus. Enimvero tametsi verissimum sit, quod Christus Samaritanæ dixit, nimirum: *Venit hora, quando neque in monte hoc, neque in Jerosolymis adorabitis*, quasi dicere vellet: quovis in loco, oratio fructuosa, Deoque grata effundi poterit: nihilominus, ut idem Palatius optimè notat, longè fructuosior illa est, quæ in domo Deo consecrata effunditur: *Si sint reliqua paria; merito enim Christus dicit, se inveniri in his, quæ Patris sui sunt, quasi dicat: si vis me invenire, in templum ascende, ibi me reperies, in Ecclesia Christus adest, in Eucharistia latens, adest & Christi crux, adsunt & sanctorum reliquiæ, & imagines, adest aqua benedicta, & reliqua sacra, ubi hæc sunt minor est diabolo de nobis triumphandi facultas, major est divina participandi potestas.*

Ps. 62. 3.

Apoc. 21. 22.

S. Nil diver.

Vos autem fecistis illam speluncam latronum.

2. S. Anselmus, Christum ideo sacerdotibus exprobrasse dicit, quod domum Dei in speluncam latronum redegerint, quia interius sacerdotum fines, per quos dirigebantur, cognoscebat; *Ad hoc in templo assistere noverat, ut aut non dantes munera, studerent corporaliter persequi, aut dantes spiritualiter necare.* In speluncis banditorum & latronum, sanguis humanus ex omni parte conspersus videtur, variaque occisorum cadavera conspiciuntur. *In speluncis enim latronum fiunt mactationes*, inquit Theophylactus, *& sanguinis effusiones.* Quot eheu strages mali sacerdotes, & Ecclesiastici scandalosi in templis instituunt, non quidem corporum, sed, quod deterius est, animarum. Unde Albertus Magnus ait: *Sacerdotes insidiantes rebus hominum, in insidiis dolistabant, non differentes à latronibus, nisi majori nocumento, quia interficiunt animas, latrones corpora.*

In Matth.

3. Spelunca latronibus ad hoc præcipuè deservit, ut in eandem, velut in locum securum, spolia & alias viatoribus violenter ereptas prædas inferant; Eodem modo scribit S. Hieronymus: *Templum Domini in latronum convertit specum, qui lucra de religione sectatur, cultusque ejus non tam cultus Dei, quam negotiationis occasio est.* Hæc præda ab Assassinis coacervata non pertinet proprietariè ad ipsos, sed rapina quædam est, & bonum alienum: Ecclesiastici, qui ex motivo avaritiæ, redditus suos accumulant, latrones nominari possunt, siquidem id quod possident, non est bonum illorum proprium, sed patrimonium est pauperum. Unde celebris valde est illa S. Bernardi sententia: *Quidquid præter necessarium victum, & simplicem vestitum de altari retines, tuum non est, rapina est, sacrilegium est.* Theophylactus dicit Christum appellasse templum speluncam latronum, quia emptoribus & venditoribus undique est refertum: *Avaritia enim & lucri cupiditas, latronum morbus est.* Sacerdotes illius temporis, cultum Dei necquidquam respiciebant, aut curabant, sed solum interesse & lucrum suum quærebant; idem quoque fit à majori parte Ecclesiasticorum, qui ad Parochiarum Præbendas, Canonicatus aut Episcopatus non aspi-

In Matth.

Ep. 2.

aſpirant, ut Deo inſerviant, aut pro animarum ſalute curam gerant, ſed ut honores & dignitates ſibi adſciſcant, bona fortunæ adaugeant, & delitiis, vitæque aliis commoditatibus vacare poſſint. Lyranus conſiderat, quod capita banditorum, dum pauperes juxta ſpeluncas & latibula ſua tranſire ſciunt, ad eoſdem deſpoliandos, miniſtros ſuos emittere in tales ſoleant, neque in propria perſona in publicum prodeant, niſi dum opimam quandam prædam in via exſpectari noverunt: *Sic multi Canonici, quando ſciunt magnum lucrum temporale, currunt ad Eccleſiam: Sed quando modicum eſt lucrum, remanet in domibus & recreationibus ſuis, & ad Eccleſiam mittunt clericos ſuos.*

4. Publici viarum deprædatores in ſpeluncis, cavernis ſeu latibulis ſuis ſeſe recondunt, ne videantur, ut ſic tempore opportuno, ex improviſo ad inferendam viatoribus necem, eoſque deſpoliandos erumpere poſſint: *Ita ſacerdotes in templo Dei*, inquit Salmeron, *& ſub prætextu divini cultus venabantur homines ad prædam, & ut latronem occultat ſpeluncæ obſcuritas, ita hypocriſis & ſpecies cultus Dei avaros iſtos, ne agnoſcantur.* In Jeremia ſcribitur: *Nunquid ergo ſpelunca latronum facta eſt domus iſta, in qua invocatum eſt nomen meum in occultis veſtris?* In quonam verò alluſio iſthæc conſiſtat, per verba ſubſequentia declarat, dum Deus ait: *Ego, ego ſum, ego vidi, dicit Dominus;* nihil enim eorum coram Dei oculis occultari poteſt.

Sal.to.6.tr.49

Jerem.7.11.

5. Theophylactus per templum, animam noſtram intelligens, pulchrè, quando illa à nobis in ſpeluncam tranſmutetur, hiſce verbis declarat: *Vide autem & tu, ne forte templum Dei per cogitationem tuam, facias ſpeluncam latronum, dæmoniorum: Fit autem ſpelunca, ſi habuerimus cogitationes, carnalibus rebus amicas, vendentes, & ementes, & lucri cupidas.*

In Gloſſ

6. Sanctus Hieronymus dicit, quod, ſicut in ſpeluncis rapinæ latronum coacervantur: *ita Eccleſia Dei vertitur in ſpeluncam, quando furta, homicidia, adulteria, perjuria, ſacrilegium, hæreſes & alia ſcelera verſantur in ea.* Similiter ſicut in aliis ſpeluncis nulla alia tractantur conſilia aut ſtudia, quam de enormibus committendis exceſſibus; ita quoque ſæpenumero in locis ſacris, nulla alia de re ſermo habetur, quam de obſcuritatibus, detractionibus, commerciis impuritatis, & de cunctis aliis vitiis ſimilibus.

Verſus 14.

Et acceſſerunt ad eum cæci & claudi in templo, & ſanavit eos.

1. Hi cæci & claudi, utique orationis faciendæ cauſa, in templo aderant. Ecce tibi qualiter nunquam aliquis in templo infructuosè adſit, dum ſit divino cultui verè intentus. Porro Salvator noſter, ut Janſenius ſcribit, ſuam nobis divinitatem declarare, ſimulque oſtendere voluit, illas, à populo factas acclamationes, quibus eum verum Meſſiam eſſe proteſtati fuerant, veras eſſe, eo quod verè in ipſo adimpletum videatur illud Iſaiæ pariter & Zachariæ oraculum: *Ad gaudium invitat ob adventum novi Regis, & ſigna adventus adjungit, dicens: Dicite puſillanimis, conſolamini, nolite timere, ecce Deus veſter ultionem adducet retributionis. Deus ipſe veniet & ſalvabit vos, tunc aperientur oculi cæcorum: tunc ſaliet ſicut cervus, claudus.*

Janſ c.3.con.

Iſ.35.v.4.&5.

Ibid.

2. Hugo Cardinalis, verba illa Chriſti ex S. Joanne adducit, quibus ait: *In judicium ego veni in mundum, ut, qui non vident, videant*, & qui vident, cæci fiant, Citatque pariter illud Iſaiæ 42. *Qui cæcus, niſi ſervus meus:* etenim multi ex illo populo, qui cæci erant, illuminati fuerunt, adeo ut ipſum, verum in lege promiſſum Meſſiam eſſe agnoſcerent, & tamen quia eidem accepto lumini fidei & notitiæ veri Meſſiæ minimè cooperantes, ſe permiſerunt ſeduci, ideo eademmet ſeptimana, qua illi tanquam vero Dei filio acclamaverant, ſimul etiam vociferati ſunt, dicentes: *Tolle tolle, crucifige eum: Non hunc, ſed Barrabam.*

Iean 9.39.

3. Theophylactus per eos, qui à Chriſto è templo expulſi fuerunt; Judæos à Deo reprobatos, & foras extra templum ejectos: per cæcos verò & claudos, in templo ſanatos, gentiles ad fidem converſos intelligit: *Ejectis Judæis, qui legi & mactationi animalium addicti erant, cæci & claudi ex gentilibus aſſumpti, ſanati fuerunt ab eo:* Hos namque gentiles & idololatras, Magnus Propheta Elias claudos appellavit, dicens: *Uſquequo claudicatis in duas partes?*

3.Reg.18.21.

4 Origenes dicit, quod in templo Dei non omnes videant, nec omnes recto & ſano greſſu incedant, ſed illi duntaxat, qui intelligunt: *Quia nullius eſt opus, niſi Chriſti, ut intelligant;* qui idem quoque modum oſtendit, quo hanc ſalutem accipiunt, dum ait id eos conſecutos fuiſſe, *Accedentes, ad verbum Dei.*

5. Per hos cæcos & claudos, ex mente Gloſſæ, peccatores intelliguntur, dicit enim: *Prius cæcos in cognitione, & claudos in operat.one illuminando, & in viam rectitudinis dirigendo, quotidie ſanat.*

6. S. Thomas locum, in quo cæci & claudi ſanati fuerunt, obſervat, dum ait: *Accedunt ad Chriſtum in templum, & ſanat eos, & congruit huic facto locus, per quod ſignificatur, quod morbi ſpirituales non curantur, niſi in Eccleſia.* Sanctus Remigius quaſi idem his verbis ſcribit: *Significat, quod homines non niſi in Eccleſia ſanari poſſunt; cui data eſt poteſtas ligandi atque ſolvendi.*

7. Author Imperfecti, quiſnam horum miraculorum finis fuerit, ita declarat: *Ut quod illis verbis clamabant iſte factis oſtenderet, quaſi teſtis vocis eorum ſanavit eos*; demum verò idem Author pergit oſtendere, quod miſeris hiſce hominibus viſum reſtituendo, multos alios in anima illuminare intenderit: *Ut cæci videntes cæcos aſpicientes, viderent & ipſi, ut iſtorum illuminatio corporalis, fieret illis ſpiritualis lucerna cordis. Curavit & claudos, ut claudicantes Judæi in fide, currerent ad Chriſtum, ut meliores pedes illi reciperent videntes, quam iſti.* Non illi ſufficiebat, quod linguis & vocibus turbarum illarum Jeſus acclamatus fuiſſet, niſi etiam ſe vere talem eſſe probaret per effectus, ſeque beneficum erga illos vel maximè exhiberet, qui has ei acclamationes fecerant, idque non ſolùm, ut erga illos gratus eſſet, verum etiam, ut hanc nobis ſalutarem doctrinam imprimeret, quod ſcilicet ad hoc, ut Chriſtiani nominis characterem dignè portemus, non ſolo nomine contenti eſſe debeamus, ſed curandum nobis ſit, ut operibus, eidem nomini conformibus, correſpondeamus.

Hom.18.

Verſus 15.

Videntes autem Principes ſacerdotum & ſcribæ mirabilia, quæ fecit, & pueros clamantes in templo, & dicentes, Hoſanna filio David, indignati ſunt, & dixerunt ei.

1. Luctabatur in hiſce Principibus ſacerdotum & ſcribis, contra Chriſtum, invidia pariter & avaritia. Theophylactus enim ait; *Diſſecabantur invidia*: Albertus Magnus quoque dicit: *Nequam oculis, qui de bono vulnerabantur;* etenim magnificum illum triumphum, & acclamationes turbarum, nec non univerſæ civitatis commotionem ſufferre nequaquam poterant, quæ quidem invidiæ lucta tantò in iis magis augebatur, quantò frequentiora ab eo patrari miracula conſpiciebant, quibus impreſſum turbis, de ſua divinitate conceptum, magnopere confirmabat. Lyranus, illos odium & rancorem contra Chriſtum concepiſſe dicit: *Propter hoc, quod manifeſtè reprehendebant avaritiam, & alia eorum vitia, & videntes miracula quæ fecit, infirmos ſanando, & pueros clamantes Hoſanna, ipſum ſcilicet eſſe Chriſtum verum, indignati ſunt.* S. Lucas hanc ipſorum iram, eouſque prorupiſſe dicit: *ut quærebant illum perdere; & non inveniebant, quid facerent illi.* Quod idem & ſanctus Marcus ſcribit: *Quærebant quomodo eum perderent, timebant enim eum quoniam univerſa turba admirabatur ſuper doctrina ejus.* Salmeron aliam adducit hujus iræ & invidiæ rationem, dum ideo hanc erga Chriſtum concepiſſe dicit: quia ipſos in vivam uſque carnem pupugiſſe videbatur eo, quod lucra ipſorum impediviſſet. *Viderant, quam ſæpe ipſorum avaritiam objurgaverat, ut non ſolum ementes & vendentes è templo ejiceret, ſed ipſos accuſaret blaſphemiæ vel idololatriæ, quia ex domo orationis, domum fecerant negotiationis, vel, quod pejus eſt, ſpeluncam latronum.*

Luc. 19. 47.

Marc. 11. 16.

Versus 16.

Audis, quid isti dicunt: Jesus autem dixit eis; utique nunquam legistis; Quia ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem.

Audis, quid isti dicunt?

1. Malevoli nihil prorsus invenire poterant, quod accusarent, neque miracula ab ipso patrata impugnare audebant, utpote quæ nimis manifestè & patenter vera erant. *Ideo arguunt eum de applausu populi*, inquit Lyranus, *quem sustinebat circa se, & dixerunt ei: Audis, quid isti dicunt? Quasi dicat: Si tu esses justus & bonus, non sustineres talem applausum populi*. S. Thomas sacerdotum mentem hisce verbis exponit: *Non est justum quod homo purus sustineat laudari ut Deus*; ut patet ex eo quod in Actibus Apostolorum Herodi accidisse refertur qui, quia sibi in eo mire complacuit, quod se tanquam Deum declamari audiebat à populo, dicente; *Dei voces, & non hominum*, ab Angelo percussus, & consumptus à vermibus miserè exspiravit. *In quo datur nobis exemplum, quod, si laudamur supra nos, quod non debemus sustinere, sed ipse* (id est Christus) *non poterat laudari supra se, quia Deus erat*. Et ideo acclamationes illi factæ meritò ipsius superiores non erant, sed correspondebant veritati.

2. Author Imperfecti, Christum malignis & incredulis Principibus sacerdotum & Scribis, respondere, hunc in modum, potuisse dicit: *Et vos videtis, quæ ego facio? Illos loquentes attenditis, & me facientem non consideratis, ego enim factis interpretor voces illorum*. Et ideo nisi invidia mentis discretionem & judicium ipsorum penitus obfuscando, labefactasset, turbam veritatem acclamare & dicere, utique potuissent intelligere, maximè quando ipsum, vocem turbæ per miracula authentizantem, quotidie videbant. Chrysostomus quoque Christum illis hoc modo replicare potuisse dicit, quando in ipsius laudem, voces undequaque resonare audiebantur: *Non auditis, quid isti dicunt? illi tanquam Deo canebant*.

3. Cajetanus horum invidorum detestatur odium, quod manifestè produnt, dum non solum devotis hisce turbis, post visa miracula, quæ divinitatis Christi testimonium perhibebant, ad promendas ipsi tanquam vero Messiæ laudes se non conjungunt; *Sed indignantur etiam, impotentes occultare venenum internum*, hoc enim venenum, in hac ei impacta injuria, satis manifestè prodiderunt, qua eum hasce voces & acclamationes: *Hosanna filio David*; *Benedictus, qui venit in nomine Domini*: admittentem, velut superbum & præsumptuosum calumniabantur.

4. Considerat Salmeron, hanc interrogationem fraudulentam fuisse, eoque fine & intentione factam, prout aliàs fieri consueverat; scilicet *Ut caperent eum in sermone*. Si enim Christus respondisset, jure merito sibi, tanquam hæredi & successori solii Davidici, titulum & nomen Regis competere, mox utique ansam arripuissent accusandi eum, velut læsæ majestatis reum, apud Judææ præsidem. Si verò publicè encomia hujusmodi rejecisset, seque laudibus illis indignum esse, palam protestatus fuisset; iterum suum se intentum consecuturos sperabant, nimirum quod tali nixi fundamento, facile persuasuri essent populo, eum non esse talem, qualem ipsi credebant & applaudebant, utpote qui ore proprio, has sibi laudes indebitas esse profiteretur; Sed increata Sapientia mirabili cum dexteritate hosce insidiarum laqueos discooperuit, & prudenti responsione è prophetico oraculo desumpta declinavit.

5. S. Hieronymus ex hac, quantumvis contumeliosa, horum sacerdotum scribarumque reprehensione, sequentem elicit moralitatem, in hæc verba: *Hosanna filio David, vertunt in calumniam, quod videlicet hoc non dicatur, nisi soli filio Dei: Videant ergo Episcopi, & quantum libet sancti homines, cum quanto periculo dici ista sibi patiantur, si Domino, cui vere hoc dicebatur (quia necdum erat solida credentium fides) pro crimine impingitur.*

Jesus autem dixit illis, Utique nunquam legistis, quia ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem?

6. Explanat S. Thomas doctè simul & breviter, perversam horum obloquentium intentionem, dum ait; *Dominus valde sapienter respondet*. Malitiosi equidem sacerdotes & scribæ tale secum formaverant argumentum: vel enim in hasce populi & puerorum festivas acclamationes consentiet? Et ecce intentum nostrum. Vel iis contradicet. Tunc verò justam utique causam habebimus accusandi eum. *Sed Dominus ita sapienter respondet, quod nec pueros reprobavit, nec ipsi haberent, unde calumniari possent*. Unde infallibile patet esse Sapientis axioma, dicentis: *Non est Sapientia, non est prudentia, non est consilium contra Dominum*. Similem huic super eadem verba doctrinam tradit S. Hieronymus, inquiens: *Responsio utrinque urgens, & calumniæ non patens*. Non enim juxta malevolorum mentem respondit Dominus; *Bene faciunt pueri, ut mibi testimonium perhibeant. Nec rursus: Errant, pueri sunt, debetis ætati ignoscere: sed profert exemplum de Psalmo 8. ut tacente Domino, scripturarum testimonium puerorum dicta firmaret*.

7. Stupet eandem hanc Christi in respondendo prudentiam Cajetanus; unde illam nominat *prudentem & confutativam responsionem*. Non enim harum acclamationum causam aut puerili ignorantiæ, aut humanæ ascribebat industriæ, tanquam auctrici earum: Monstrando causam puerilis dicti, non esse hominem aliquem procurantem aut excitantem, sed Deum implentem antiquas prophetias sic.

8. Salmeron, verba illa tacitum quoddam in se improperium continere credit, quo sacerdotibus & scribis illis ignorantiam & negligentiam ipsorum exprobraret: *Utique nunquam legistis, &c. quasi dicat: Ignominia est sacerdotis, nunquam legisse; vel legisse, & non intellexisse*. Quot eheu sunt sacerdotes, quorum imperitia tanta est, ut à pauperculis vetulis & pueris eruditi possent? Quot sunt, qui scientiæ scripturarum, sacrorum Canonum, Theologiæ moralis, rituum, & Cæremoniarum sacrarum, cunctorumque aliorum, ad ipsorum ministerium spectantium prorsus expertes existunt? Et tamen scriptura de ipsis dicit: *Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem exquirent ex ore ejus*.

9. Jansenius dicit, sapientissimum Magistrum sacerdotes & legis Doctores, per hæc verba confundere voluisse; *Fecit ad confusionem Pharisæorum, quod pueri Christum agnoverint, quem natu grandes, & oraculorum legis ac prophetarum periti etiam post tot conspecta miracula agnoscere noluerunt*; ipsis namque indicare volebant quod inexcusabiles essent, nec se aliquam sui notitiam habuisse dissimulare minimè possent.

10. Porro verba illa: *Perfecisti laudem*, specialiter hic ponderari merentur. Et quidem S. Thomas circa illa, sequens movet dubium, quonam modo scilicet hi pueri, infantes dici potuerint, cum infantes ob nimis teneram ætatem vocem articulare nequaquam possint, quomodo igitur ei laudem perficere poterant? Et respondet: *Dico quod non dicuntur infantes, propter ætatem, sed propter simplicitatem, quia à malitia sunt immunes*; hoc tamen non obstante, dici etiam posse videtur, quod suas quoque in ætate improportionata voces articularint, siquidem non solum dicitur: *Ex ore infantium*, sed insuper additur, *Et lactentium*; Idque dici potest, factum fuisse per miraculum, ut tantò magis Scribarum, invidorumque & malignorum Sacerdotum confunderetur silentium.

11. Glossa interlinearis dicit: *Perfectio laudis est fieri ab indoctis, in quibus sola veritas operatur, non ingenium hominis*: Et ideo infantilis parvulorum ætas, eorundemque ignorantia, ad laudem illam perfectiorem reddendam concurrebant. Theophylactus ait: *Significat, perfectam & absolutam ostendisti laudem, etiamsi illi propter ætatem imperfecti & viles esse videantur, non enim illi dicebant, quæ dicebant, sed os solummodo accommodantes, spiritus organa fuerunt; & ideo dicit: Ex ore infantium, innuens, quod ea verba non ab illorum mente procederent, sed quod os suum divina gratia movebantur*. Eandem quoque opinionem in S. Thoma expressam hisce verbis invenio: *Quod tales pueri laudant Deum, hoc est, ex divina inspiratione, quia Dei perfecta sunt opera,*

In Matth.

Hom. 21.

Hom. 68. In Matt.

Sol. to. 6. tr. 7.

In Matth.

Sal. to. 6 tr. 49

Prov. 21. 30.

Ibid.

Malrch. 2. 7.

Ibid.

In Matth.

In Matth.

Deuter.

Sacut. 32. Dp 10. 21. *Deuter. 32. Unde non ex industria, sed à Spiritu sancto, Sap. 10. Qui linguas infantium facit disertas.*

In Matt. 12. S. Hilarius notat, quod cum sapientum & prudentum hujus mundi linguæ mutæ factæ sint, sint aperta simplicium ora: *Cessantibus prudentium judiciis, hanc sibi à pueris atque infantibus, quorum sit regnum cælorum, confessionis gloriam præparatam, quia prudentes & Principes sæculi, sapientiam Dei reprobaverint, Christum autem regenerationis parvuli, lactentesque sint prædicaturi.* Infantes supra ætatem & capacitatem ipsorum, inquit Chrysostomus, laudant filium Dei, eique acclamant. *Fausta & rebus supernis convenientia decantabant, viri autem furiosi loquebantur.* Hic igitur, admiranda est Salvatoris nostri benignitas & mansuetudo, qui maxima cum prudentia verba subjungere noluit, quę immediate sequebantur, ne malignorum hominum illorum animos magis exasperarent. Fuitque hæc consideratio Alberti Magni, dicentis: *Notanda est mirabilis modestia Christi, quia hoc, quod Propheta addidit, siluit, ne inimicum provocaret: propter inimicos, ut destruas inimicum & ultorem.* Fuitque hæc nobis specialis doctrina, erudiens nos quoad charitatem proximis nostris exhibendam, ut scilicet, quando in ipsorum pectoribus, iræ ignem contra nos accensum esse videmus, eundem miti, humili & modesto responso restinguere satagamus. Unde Author operis imperfecti, super hoc Evangelium scribens, dicit, Christum abiisse, *Ut recedendo compesceret, quos respondendo non potuit, quia malitia non compescitur sermonibus, sed excitatur, malum enim hominem melius, locum dando, ppes vincere, quàm respondendo.*

Hom. 68. In Matt.

Ibid.

Hom. 38.

Versus 17.

Et relictis illis, abiit foras extra civitatem in Bethaniam, ibique mansit.

Et relictis illis, abiit foras extra civitatem.

In Matt. 1. S. Thomas ait: *Derelictio illa, fuit signum, quod ipsi dereliquerunt eum.* Christus enim hunc populum peculiariter sibi dilectum & electum, tantisque divinæ liberalitatis suæ muneribus per tot sæcula æmulatum, in tantum dereliquit, in quantum idem prius ipsum abjecit & deseruit.

Sess 6. c. 11. 2. Unde Concilium Tridentinum, hanc formavit conclusionem: *Nunquam Deus deserit hominem, nisi prius ab homine deseratur.* Albertus Magnus ait: *Abiit, non tam præsentia, quàm gratiæ subtractione synagogam relinquens; ecce relinquetur vobis domus vestra deserta.* Unde Deus ipse apud Jeremiam dicit: *Curavimus Babylonem, & non est sanata, derelinquamus eam.* Verum quidem est, quòd urbs illa, à qua recessit, Jerosolyma fuerit; attamen hæc Jerosolyma, adversus ipsum, vera quædam Babylonia facta fuit; quantiscunque enim modis ipse eidem fidei lumen, & sui ac Dei notitiam communicare voluit, semper tamen irrito, cassoque conatu id ab eo factum fuit. *Abiit*, inquit Lyranus, *illis excæcatis per invidiam.* Quid verò demum miserabili huic populo accidit, postquam à Deo derelictus fuit? *Deus dereliquit eum, comprehendite eum, quia non est qui eripiat.* Etenim in captivitatem deductus, & populorum omnium totius terræ servus & mancipium factus fuit, nec habuit, qui se protegeret, aut defenderet.

Ibid. Luc. 13. 35. Jer. 51. v. 9. Psal. 11.

3. Admiranda profecto circumspectio & providentia Salvatoris, qui nulli, ex populo illo, aut civitate ista, nocumentum aliquod adferre voluit. Unde Cajetanus ait: *Noluit tunc hospitari in Jerusalem, ne redderet hospitem suspectum, tanquam conscium tantæ novitatis, qua Jesus acclamatus est Rex;* cùm enim tanquam læsæ majestatis reus, post illam acclamationem, accusari facillime posset, ideo hospitem suum tanquam ejusdem criminis complicem, simili aliqua injuria affici nolebat. Unde Salmeron ait: *Sic fortassis erat, qui ipsum susciperet, nolebat Jesus alicui periculo esse.*

Ibid. 4. Dionysius verò Carthusianus, ideo Christum Jerosolyma abiisse censet, quia omnes, quotquot Jerosolymis erant, majori augebantur, pro conservando Principum synagogæ, Sacerdotum & Pharisæorum favore, gratia, & amicitia, quàm ut erga Christum gratitudinis legi, qua obstringebantur, satisfacerent. *Probabile est, quod nullus in Jerusalem audebat eum recipere hospitio, propter metum Pontificum, & conspirationem Scribarum.* Quotidiana etenim experientia demonstrat, quòd Deus in potiori hominum parte locum habere nequeat, solùm propter respectum, & interesse humanum.

5. S. Anselmus ait: *Nota, quod Christus pauper venit, nulli unquam adulatus, nullam invenit hospitem in urbe.* Unde S. Marcus scribit: *Circumspectis omnibus, cùm jam vespera esset hora, exiit in Bethaniam.* Ecce tibi, ubinam triumphi illius pompa tandem desierit, ex toto illo innumerabili populo, qui illum adeo concorditer, veluti verum Messiam & filium David præconizaverat, ne vel unum invenit, qui fami ipsius aliquod subsidium ferret, vel qui sub tectum suum ipsum recepraret; & tamen adeo tunc famelicus erat, ut diluculo sequenti, dum ad arborem ficus accedens, nullos in ea fructus reperisset, eidem protinus maledixerit: Optime igitur Jansenius hic ait: *Ut irrideret hujus mundi gloriam, ostenderetque, quòd sit inanis & infida, cùm tantos applausus, tantasque honorificas acclamationes, ac tantum populi studium secuta sit crux.* Marc. 11. v. 11

7. Nulla hoc loco circumstantia, suo caret mysterio; *foras*, inquit Evangelista, *extra civitatem.* Lucas Burgensis ait: *Ut omnem occasionem aufferret adversariis suis, cogitandi & suspicandi ipsum tanto plausu exceptum, Regemque à multitudine declaratum, velle molliri aliquid noctu agere, de occupanda urbe, vel regno terreno ineundo.*

In Bethaniam, ibique mansit.

7. S. Anselmus ait: *Apud Lazarum, sororesque ejus exceptus est hospitio, in quodam oppidulo.* S. Hieronymus ait: *In agro parvulo*; ecce tibi, quonam Dominus noster, post totius illius amplissimæ civitatis triumphum & applausus?

Hom. 38. 8. Author imperfecti ideo Christum Jerosolymæ tergum vertisse existimat, quia inferendæ sibi necis conjurationem, adversus se machinandam præviderat, ideoque hospitium suum in Bethania, apud duas illas sanctissimas sorores, accipere voluit: *Ut illic requiescere corporaliter, ubi & spiritualiter repausabat; nam sanctorum virorum est, non ibi quærere mansionem, ubi clariores sunt viri, sed ubi fideliores; nec gaudent, ubi epulæ largæ sunt, sed ubi sanctitas floret.*

In Matth. 9. S. Thomas in sensu mystico exponit, dicens: *Transfit in Bethaniam, in domum obedientiæ, ibi enim moratur Jesus. Rom. 6. Et mansit ibi, quia in obedientibus sibi manet. Unde Joan. 14. v. 23. Si quis diligit me, sermonem meum servabit; & sequitur: Et mansionem apud eum faciemus.*

FERIA QUARTA
POST I. DOMINICAM
QUADRAGESIMÆ.

Evangelium ex Matth. cap. 12.

V. 38. *Responderunt ei quidam de Scribis & Pharisæis, dicentes: Magister volumus à te signum videre. 39. Qui respondens ait illis: Generatio mala & adultera signum quærit, & signum non dabitur ei, nisi signum Jonæ Prophetæ. 40. Sicut enim fuit Jonas in ventre ceti, tribus diebus, & tribus noctibus, sic erit filius hominis in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus. 41. Viri Ninivitæ surgent in judicio cum generatione ista, & condemnabunt eam, quia pœnitentiam egerunt in prædicatione Jonæ; & ecce plus quàm Jonas hic. 42. Regina Austri surget in judicio cum generatione ista, & condemnabit eam, quia venit à finibus terræ, audire sapientiam Salomonis; & ecce plus quàm Salomon hic. 43. Cùm autem immundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca arida, quærens requiem, & non invenit. 44. Tunc dicit: Revertar in domum meam unde exivi, & veniens invenit eam vacantem, scopis mundatam & ornatam. 45. Tunc vadit & assumit septem alios spiritus secum, nequiores se, & intrantes habitant ibi, & fiunt novissima hominis illius pejora prioribus; sic erit & generationi huic pessimæ. 46. Adhuc eo loquente ad turbas, ecce mater ejus, & fratres stabant foris, quærentes loqui ei. 47. Dixit autem ei quidam: Ecce mater tua, & fratres tui foris stant, quærentes te. 48. At ipse respondens dicenti sibi, ait: Quæ est mater mea, & qui sunt fratres mei? 49. Et extendens manũ in*

in discipulos suos, dixit; Ecce mater mea & fratres mei 50. *Quicunque enim fecerit voluntatem Patris mei, qui in cœlis est, ipse meus frater, & soror, & mater est.*

Versus 38.

Magister, volumus à te signum videre.

Magister.

1. *Magister dicunt, tentando*, inquit S. Thomas, *Psal.27.3. loquuntur pacem in ore suo, mala autem in cordibus eorum*: cui Angelici Doctoris opinioni S. Paschasius perfectè concordat, neque enim ipsum Deum, sed vulgarem hominem, sicut nos sumus, esse credebant. *Ideo adulatoriè magis & fraude, quam ex fide vel religione eum magistrum vocant.* Et quidem c insideratio isthæc ex Chrysostomo desumpta est qui in expositione hujus verbi ita scribit, *Verba considera, quomodo adulatione ac derisione plena sunt, putabant enim assentatiuncula ipsum allicere, qui modo adulantur, modo convitiantur, modo dæmoniacum, modò magistrum appellant.* In Matt. Lib. 6. in Marc.

2. Lucæ cap. 11. ubi major hujus Evangelii pars describitur, illos, qui Christum, quod in virtute Beelzebub dæmonia ejiceret, calumniabantur, manifestè ab eo confutatos & confusos fuisse legimus: qui proinde cautiores facti, hoc Magistri nomine, Salvatorem compellant, quasi ab eo edoceri vellent, simulantes. Unde Abulensis ait: *Timentes duram Christi increpationem, nam socii eorum, qui dixerunt: In Beelzebub ejicit dæmonia, fuerant nimis increpati; blandius ergo isti loquuntur ut non esset ita Christo occasio eos arguendi.*

Volumus.

3. Dionysius Carthusianus hoc verbum ponderans, dicit; *Quod dicunt, Magister, ad humilitatem pertinere videtur, quod verò adjiciunt, volumus, superbiam sonat.*

4. Petitio isthæc, illi Christi doctrinæ adversari videtur, quæ in oratione Dominica sive quotidiana nobis præscribitur, dum in ea à Deo Patre orare jubemur, ut non nostra, sed ipsius voluntas fiat: *Fiat voluntas tua, sicut in cœlo & in terra.* Quam porro doctrinam ipsemet quoque executus fuit, dum ait: *Non sicut ego volo, sed sicut tu: descendi de cœlo, non ut faciam voluntatem meam.* Eusebius Emissenus ait: *Non rogant, neque postulant, sed inflato stomacho ac erecta cervice, dicunt: Volumus*, unde superbiam, & animi sui elationem non occultant, sed propalant. Enimvero voluntas propria in sacra Scriptura semper condemnatur: *Post concupiscentias tuas non eas, & à voluntate tua avertere, si præstes animæ tuæ concupiscentias ejus, faciet te in gaudium inimicis tuis.* Proprium hoc est impiorum idioma, sive modus loquendi, quo dicunt: *Volumus.* Unde levicula saltatrix illa caput S. Joannis hisce verbis proposuit; *Volo, ut protinus des mihi in disco, caput Joannis.* Paulus de Palatio ait: *O si nunquam hæc vox volumus à nobis prodiret, O si nunquam voluntas nostra, nostra esset; O si solum vellemus, quod Deus vellet, hæc nostra voluntas est, quæ nos in infernum præcipitat. Quis ferat, servum coram Domino dicere. Volo!* Quotiescunque Dei voluntatem adimplemus, tunc securi esse possumus, quod voluntas nostra adimpleatur; siquidem à Spiritu sancto dictata veritas est, qua dicitur, quod Deus noster *voluntatem timentium se faciet.* Matth. 6. v. 10. Ps. 144. v. 19.

A te signum videre.

5. Author Imperfecti, in persona Christi, interrogat: *Signum vultis videre;* quasi Dominus noster diceret: Ubinam eratis, quando spiritus infernales à me non virga aut ferula, sed voce mea castigati, vociferabantur, dicentes: *Quid nobis & tibi Jesu Nazarene? Venisti ante tempus torquere nos, scimus te, quia es filius Dei.* Dæmones igitur, miraculis meis visis, steterunt attoniti, vos autem illa ne quidem aspicere dignamini? Ubinam eratis, quando cœci lumen sibi oculorum à me restitui postulabant? *Cæci, me non videntes, viderunt; & vos videntes, me non vidistis?* Ad quas quæstiones responderi potest, quod tametsi improbi homines isti multa à Christo patrata prodigia viderint; hoc tamen fuerit perversorum illorum supplicium: *Ut videntes non videant.* Enimvero Sol, quantum est ex parte sua, Hom 10. Marc. 1. v. 24. Luc. 8. 11.

nos illuminat, si verò nulla ab ipso luce collustremur, non est ejus defectus, sed id ab indispositione nostra procedit, qui ipsius lucem subterfugimus, & ideo sicut depravatus stomachus cibos, etiam delicatissimos & saluberrimos, in malos humores convertit; ita quoque sacrosancta Salvatoris nostri opera & miracula, pharisaicam magis magisque accendebant invidiam, eamque adversum se longè semper ferventius irritabant.

6. Apud S. Lucam, Christi miracula magiæ attribuebant, dicentes; *In Beelzebub Principe dæmoniorum, ejicit dæmonia.* Postea verò de hujus calumniæ falsitate convicti & confutati, ne illi cedere ullatenus viderentur, miracula cœlitus ab eo fieri postularunt: *Tentantes, signum de cœlo quærebant ab eo*, id quod S. Hieronymus declarans, dicit: *Vel in morem Eliæ ignem de sublimi venire cupiebant: vel in similitudinem Samuelis, tempore æstivo contra naturam loci, mugire tonitrua, coruscare fulgura*; ipse verò petitioni ipsorum nequaquam acquievit, quia ut S. Thomas ait: *Etiamsi daret signa cœlestia, non crederent. Joan. 3. 12. Si terrena dixi vobis, & non creditis, quomodo si dixero cœlestia, credetis?* Malitiæ etenim ipsorum nihil erat facilius, quam ut quodvis ab eo, etiam de cœlo, patratum miraculum, calumnia falsitatis aspergerent. Et ideo S. Paschasius ait; *Quasi non possent & ista, si fierent, calumniari.* Eousque enim ipsorum excreverat obstinatio, ut Christo non crederent, quamvis admirabili, & prodigiosa virtute, miracula & portenta multiplicaret; unde tamen operæ pretium fore existimarunt, si mortem ei machinarentur, eumque velut lapidem offensionis à medio tollerent *Quid facimus, quia multa signa facit.* Luc. 11. 15.

7. Chrysostomus optimè observat, quod Evangelista dicat: *Tunc responderunt ei quidam de Scribis, volumus à te signum*, &c. unde dicit: *Tunc istud, quando significat, ut sit sensus: quando scilicet flexos jam esse oporteret, quando admirari atque obstupescere, quando saltem confusi recedere debebant, tunc in malignitate atque pervicacia sua pertinaciter perseverant:* porro Lucas Burgensis, ex alio quodam capite, malignitatem ipsorum conjicit; quia dicit: sperabant Christum petita miracula minimè patraturum fuisse, tum ne curiositati, malæque ipsorum intentioni corresponderet, tum ne potentiæ suæ virtutem inaniter ostentare videretur, in hoc enim casu latum sibi campum aperiendum fore credebant, ad diminuendam ejus, quam penes populum habebat existimationem, quia huic persuadere se posse cogitabant, quod quidquid hactenus prodigiorum patrasset, id totum dæmonum subsidio & commercio, quod ipsi cum illis intercedebat, attribui posset. *Eò verò studiosius petebant, ut, cum non ederet, persuaderent populo, non esse illi cum Deo negotium, sed cum Satana, quia non posset signum è cœlo producere, sed ex inferis potius proferret, consuetudine cum dæmonibus inita.* Hom. 44. In Matth.

8. Lyranus per hosce Sacerdotes & Scribas, illos intelligi posse censet, qui secretorum cœlestium intelligentiam, sphæra capacitatis ipsorum longè superiorem, sibi arroganter vendicare prætendunt: *Per istos, qui quærebant signum de cœlo, significantur cupidi Theologi, nitentes præsumptuosè intima divinitatis perscrutari, & sic opprimuntur à gloria, quia per hoc aliquando labuntur in erronea documenta.* Ibid.

9. Dionysius Carthusianus argutè considerat, Scribas hosce, pro uno verbo bono, plurima postea subjungere impertinentissima verba: *Magister*, ecce unicum illud verbum bonum, quod verò reliquum est verborum, ea nil nisi superbiam, invidiam, & perfidiam ipsorum indicant: *Quod dicunt, Magister, ad humilitatem pertinere videtur, quod vero adjiciunt: Volumus, superbiam sonat; sed quod subdunt: Signum videre, ex infidelitate & curiositate procedat.*

Versus 39.

Qui respondens, ait illis: Generatio mala & adultera signum quærit, & signum non dabitur ei, nisi signum Jonæ Prophetæ.

Generatio mala.

1. Chrysostomus, Christum illos reprehendisse putat, appellando illos generationem perversam, propter fictionem & simulationem ipsorum. Lucas Burgen- Hom. 44. in Matt.

Burgensis idem quoque censet, præcipuè tamen probroso hoc nomine illos à Christo appellatos esse credit, propter ipsorum hypocrisin & adulationem, quacum in oculis Christi comparere volebant: *Summa libertate adulatoribus hypocritis respondet, in eosque invebitur, qui perverso, non simplici animo signa petebant.* Hoc igitur ei attributo Magistri titulo adulari ipsi volebant; unde observandum est, quod, quando paulò ante illum infamaverant, dicendo: *In Beelzebub principe dæmoniorum ejicit dæmonia*, ut videre est apud S. Lucam, Christus illis magna cum benignitate respondit, confutando solum ipsorum errorem, quo hac in re tenebantur, cum asperitate quadam illos objurgat: cujus discriminis Chrysostomus, licet ad aliud quoddam propositum scribens, rationem reddere potest: dicit enim hic S. Doctor: *Si aversari nonnullos decet, adulatores magis quam contumeliantes odisse oportet, major enim ex adulatione pestis, quam ex vituperatione oriri solet, & facilius hanc, quam illam superare possumus.* In quo eodem sensu Sapiens loquitur, dum ait: *Meliora sunt vulnera diligentis, quam fraudulenta oscula odientis.* Suum apud illos honorem & innocentiam mansuete respondendo, defendit, quándo bonæ famæ ipsius detractores existunt; at verò dum se hypocritas exhibent, fingunt, & adulantur, mox illos severè reprehendit, asperisque & probrosis verbis alloquitur, ut hac ratione nos doceat, adulatores magis dendos, longeque Reipublicæ perniciosiores esse, quam detractores.

Luc. 11. 15.

Hom. 88. In Matth.

Hom. 44. In Matt.

2. Chrysostomus improperium istud à Salvatore, cæteroquin miti & mansueto, prolatum fuisse censet, ob ingentem ipsorum ingratitudinem: *Generationem malam nuncupavit, tum quia semper ingrati benefactoribus exstiterunt, tum quia susceptis beneficiis, (quod extremæ vitiositatis est,) ad malignitatem incitantur.*

Ibid.

3. Hugo Card. illos Generationem malam appellatos fuisse dicit, propter invidiam: *Mala, per invidiam.* S. Thomas illos hoc modo appellatos fuisse autumat, propter structas illius vitæ varias insidias. *Mala, quia insidiatores erant:* quibus proinde exprobrare hæc verba jure potuisset: *Generatio prava atque perversa: hæccine reddis Domino, populе stulte?* Beda ait: *Malam dicit, propter transgressionem mandatorum Dei.*

In Matth.

Deut. 32. v. 6.

Et adultera.

4. S. Hieronymus ait: *Egregiè dixit adultera, quia dimiserat virum, & juxta Ezechielem, multis se amatoribus copulaverat.* Chrysostomus dicit, Christum per hunc adulterii titulum, populi hujus infidelitatem denotare voluisse, tum antecedentis, cum præsentis. Author imperfecti, meretricis cujusdam similitudinem adducit, quæ se marito suo bene quidem velle fingit, sed interius adulterum diligit: in faciem quidem se consortem diligere simulat, & tamen in corde ipsius amor lascivus flagrat. *Sic & Judæi videbantur esse Dei cultores, erant autem diaboli amatores.* Beda ibid. ait: *Adulteram vocat, quia derelicto Deo vero, diversarum gentium idolis serviebat.* Dionysius Carthusianus probrosum hoc adulteræ nomen de adulterio spirituali intelligendum esse dicit. *Spirituali adulterio scilicet recedendo à Deo*, prouti in Oseam dicitur: *Fornicati sunt à Deo suo.*

Ibid.

Ose. 4. 12.

Signum non dabitur ei, nisi signum Jonæ Prophetæ.

5. Hisce verbis Christus, ex mente Jansenii, dicere voluit, se nullum de cœlo patraturum esse miraculum, prouti ipsi alias postulaverant, suo tamen tempore se daturum esse signum quoddam, totaliter diversum, cæterum se talia hactenus miracula patrasse, ex quibus sufficienter agnoscere possint, se verum in lege promissum Messiam esse. Quod idem Lucas Burgensis ait: *Non dabitur ei, quale petit; nec enim quærit, ut veritatem agnoscat, nam & illa, ut cognoscatur, sufficiunt, quæ edita sunt, Deus autem non debet hominum voluntati obsequi, præcipue depravatorum.*

Ibid.

6. Veruntamen se illis pro illo tempore, Jonam Prophetam pro signo dare velle declaravit, id est, ut Albertus Magnus exponit: *Quod significatum est per signum vel miraculum, quod contigit in Jona.* S. Thomas ait: Per signum Jonæ *signatur mors Christi*, id quod etiam ex verbis sequentibus clarè deducitur; siquidem ut Joan. 8. v. 28. legitur, Christus clarè dixit: *Cum exaltaveritis filium hominis, tunc cognoscetis, quia ego sum.* Tunc enim latro ipsum Regem agnovit cœlorum, Centurio ipsum filium Dei verum esse, confessus est; multi insuper alii *revertebantur percutientes pectora sua.* Quando Joan. cap 2. vers. 19. æterni Patris sui cultum à venditoribus, qui in templo erant, profanatum, eosdem ejiciendo zelavit; tunc de authoritate, qua id faceret; & de signo, quo divinitatis suæ authoritatem authenticaret, postulatus respondit: *Solvite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud; ille autem*, ut Evangelista subjungit, *intelligebat de templo corporis sui*; Optimè quoque historia Jonæ Prophetæ, cum Passione Domini consonat; sicut enim ille in mare projectus fuit, ita & Christus acerbissimo Passionis mari immissus fuit: *Magna velut mare contritio tua*, Jonas à tempestate maris, & à ceto absorptus fuit. Christus quoque de semetipso dicit: *Veni in altitudinem maris, & tempestas demersit me. Tollite me, & mittite in mare*, inquit Jonas, *& cessabit mare à vobis*; De communi quoque Salvatore nostro Caiphas dicit: *Expedit vobis, ut unus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat.*

Thren. 2. v. 13

Joan. 18. v. 14.

7. S. Anselmus in ea est opinione, quod Christus illis dare intenderit aliud quoddam signum, totaliter ab illo, quod postulaverant, diversum: *Respondit dicens se non de cœlo signum dare, quod indigni erant videre, sed de profundo inferni, quale est Jonas Propheta à ceto voratus, hoc est, Christus de abysso, & mortis faucibus liberatus.* Sanctus Thomas illos indignos fuisse scribit, qui signum aliquod de cœlo acciperent. *Hoc enim dedit Apostolis suis, qui viderunt eum ascendentem, qui gloriam Dei viderunt in monte, sed istis non dabitur nisi signum in inferno, quantum ad animam, & de terra quantum ad corpus.*

8. Theophylactus ait: *Signum dicit resurrectionem suam, ut admirabilem.* Etenim Christi resurrectio, ipsum, præ quovis alio vitæ suæ mysterio, verè Deum esse demonstrat; hanc autem, signum Jonæ appellat; quia in Jona ejus figura præcessit; & quidem Christus ideo, ut Jansenius notat, semper ferè cum incredulis Judæis agens, ut illos de suæ divinitatis veritate convinceret, argumento usus fuit suæ resurrectionis: *Eo quod illud omnium efficacissime demonstret, quisnam ipse esset.*

Ibid.

9. Lucas Burgensis idem hoc signum, ruinam ipsorum demonstrasse, existimat: *Dabitur ei signum quod minimè desideret, non è summo cœlo, sed ex ima terra: quo semel opprimatur, ita ut vel credat, vel pereat; resurrectio enim, ut erat summa Jesu gloria, ita summum erat tormentum inimicis ejus.* Ejusdem quoque opinionis Cajetanus fuit, qui observat, quod illis proponat Jonæ ad Ninivitas missi factum, quasi dicat: *Sic ego plusquam Jonas prædico vobis salutem & pœnitentiam, ero triduo mortuus & resurgam, & inde vestra subsequetur ruina per Romanos.*

10. Quod si quæras, cur Christus petitioni ipsorum non satisfecerit, exhibendo illis signa quæ petierant? Responderi inprimis potest, præter id, quod jam dictum est, Christum, increatam illam sapientiam in patratione miraculorum hosce sibi præcipuè habuisse propositos fines nimirum æterni Patris sui gloriam & animarum verum profectum, atque æternam salutem, non verò ostentationem atque applausum humanum; ac proinde ab hisce petitis signis patrandis ex proposito abstinuisse, quia illos eadem vel ex curiositate, vel ex malitia postulare certò sciebat: *Posuerunt signa sua signa, & non cognoverunt.* Etenim Salvator noster gratias suas, quas in nostrum beneficium libentissimè donaturus esset, dare nobis nihilominus differt, aut prorsus abnuit, ne eos, quos illis abusuros esse certò prævidet, acerbius propter illa castigare cogatur.

Pſal. 73. v. 4.

11. Responderi item posset, quod si, ut illos facere par erat, sacras attente & sollicitè evolvissent Scripturas, quibus Messiæ prædicebatur adventus utique ex illis perspicuè agnovissent, longè alia adventus sui signa ab ipso edenda esse, quam ea, quæ ipsi curiosè ab ipso postulabant.

Versus 40.

Sicut enim fuit Jonas in ventre ceti tribus diebus, & noctibus, sic erit filius hominis in corde terræ, tribus diebus, & tribus noctibus.

1. Jansenius ibid. optimè notat, Christum inter & Jonam non solum hanc intercessisse analogiam, verum plures quoque alias in medium adduci posse. Sicut enim Jonas ad sedandas maris tempestates, sese ultro & sponte in mare ab illis projiciendum obtulit; ita quoque Christus ad æterni Patris, humano generi gravissimè indignari, iram placandam, sese sponte in ignominiosam mortem subeundam tradidit. Jonas Judæa relicta, in Niniven, prædicandi causa sese recepit, eandemque brevi tempore ad meliorem frugem convertit: *Ira & Christus post resurrectionem suam, relictis obstinatis Judæis, per Apostolorum prædicationem multas gentes ad fidem & pœnitentiam subitò convertit.* Quibus addi potest, quod, sicut Jonas dicit: *Adhuc quadraginta dies, & Ninive subvertetur*; ita quoque misericor Salvator Judæis, ante Jerosolymæ destructionem, eorumque per omnes mundi plagas dispersionem, quadraginta solidos annos ad resipiscentiam, licèt irrito effectu, indulsit. Eandem quoque observationem Paulus de Palatio adducit, videlicet multas quoque in Jona alias concurrisse actiones, per quas Christo comparari potuisset. Cur autem Christus supradictam similitudinem solam, & non plures adduxerit; hæc potissima: ut reor, ratio fuit, quia per nullam evidentius se verè Deum & Messiam esse in lege promissum ostendere potuit; quia cum Salvator per cor terræ, infernum intellexerit, eoque post mortem quoad animam descenderit, ut tanquam Deus Majestatis & omnipotentiæ infinitæ, captivos inde è lymbo Patres antiquos educeret, quisnam esset, satis evidenter declaravit. Unde sanctus Apostolus dicere non dubitavit, quod triumphalis Christi in cœlos ascensio, in qua & à terra, & à Cœlitibus, tanquam verus Rex gloriæ, agnitus fuit, nec non ipsius, ad æterni Patris sui dexteram gloriosa sessio, veri fuerint hujus sui in cor terræ descensus affectus; *Quod autem ascendit, quid est, nisi quia & descendit primum in inferiores partes terræ? Qui descendit ipse est & qui ascendit super omnes cœlos*; in hoc namque corde sive centro terræ, & secundum animam, in triduo mortis constitutus, infernalis illius Cerberi fauces fortiter ligavit & constrinxit: *Apprehendit draconem serpentem antiquum, qui est diabolus, & ligavit*, innumeratque electas Sanctorum animas, ex tetro illo carcere potenter exemit. Unde Ecclesia in hymno Ascensionis ita canit: *Inferni claustra penetrans, tuos captivos redimens victor triumpho nobili, ad dexteram Patris residens:* denique infernum, in verum quendam Paradisum commutavit, dum animabus illis beatitudinem, & claram Dei visionem concessit. Chrysostomus super illud verbum *In corde terræ*, ita scribit: *Non ait in terra, sed in corde terræ, ut & sepulchrum denotet, & nemo apparentiam fuisse suspicetur.* S. Anselmus in sensu morali ait: *In corde terræ, id est, in corde terrenorum, jam desperantium, & dicentium; Nos sperabamus, quod redempturus esset Israel; sic enim erat Christus in quorundam corde humano, quasi quilibet jacens in sepulchro.*

Eph. 4. 9.

Apoc. 20. v. 2.

Ho. 44. Matt.

Luc. 24 v. 21.

2. Porro qualiter prædictio illa Christi adimpleta fuerit, idipsum inter sacros Expositores non est satis liquidum, quia tametsi quod dies, triduum salvari possit, attamen in noctibus difficultas est, quomodo ternarius numerus reperiatur. Et quidem S. Ambrosius Solem, hunc in modum loquentem, introducit: *Inveni, quid faciam, ut & moras non faciam, & numerum dierum meorum custodiam, non faciam integrum diem, & integram noctem, abbreviabo horas, ut tribus quidem diebus ac noctibus fit inter mortuos Dominus Jesus, citius tamen, quam trium dierum & noctis intervalla patiuntur, resurgam.* S. Gregorius Nyssenus autem, ut ternarium noctium numerum solvat, tres quoque tenebrarum horas, quæ in die crucifixionis acciderunt, computat inter noctes, dum ait: *Nam si Deus noctem tenebras appellavit, tribus autem horis tenebræ factæ sint super universam terram, spatium illud, in diei medio constitutum, nox fuit.*

Nyss. or. 1. de Pasch.

Versus 41.

Viri Nivitæ surgent in judicio cum generatione ista, & condemnabunt eam, quia pœnitentiam egerunt in prædicatione Jonæ: & ecce plusquam Jonas hic.

1. S. Thomas de Villa-Nova ait: *Quid vero illustre magis & insigne, ad pœnitentiam hominibus commendandam afferri potest, quam factum hoc Ninivitarum? Singulare omnibus sæculis monumentum.* Etenim nonnulli existimant, illo Jonæ tempore, Sardanapalum in Ninive regnasse; siquidem populus ille idolis, & cuivis vitio deditus, suisque delitiis & voluptatibus funditus immersus, Dei autem totaliter oblitus erat; & tamen mox, ut Jonæ viri profugi & nudipedis vocem, ad meliora exhortantem, audit, ad asperrimam se pœnitentiam recipiens, adeo sanctè & syncerè se convertit, ut divinæ & justitiæ suæ eripiens fulmina, eandem planè exarmarit: *Pœnitentiam ex corde gessit, & veniam promeruit*, inquit S. Ambrosius.

Corc. in hac fer. Cornel à Lap. in Mat.

2. Porro fideles, superioris septimana voluptates suas sectari sunt in sensualitate carnis, in conviviis, in commessationibus, choræis, aliisque similibus Bacchanalium profanis dissolutionibus, quos proinde Ecclesia hoc tempore ad pœnitentiam assiduè exhortatur, utpote qua mediante, superioris temporis iniquitatum facilem consequentur veniam: *Quando enim Deus in suis cultoribus & fidelibus, veram despicit pœnitentiam*, inquit S. Thomas, *qui etiam in hominibus, alioqui idololatris & paganis, eam non despexit?* Generoso igitur animo, ad pœnitentiam reccuramus, ne à viris Nivitis in die judicii convicti, confundamur.

3. Lucas Burgensis hac de re ita discurrit; In civitate Ninive populus quidam planè barbarus, atque à veri Dei cultu planè alienus habitabat, & tamen idem ille populus, mox ut virum quendam incultum, peregrinum, nudum, nec ita pridem è ventre ceti cujusdam ejectum, vicinum eidem civitati excidium comminantem audivit, fidem verbis illius adhibens, à solitis vitiorum præcipitiis se subducit, seriamque sacco cilicino & cinere coopertus egit pœnitentiam; Ex altera verò parte Judæi, qui veri Dei cultum profitebantur, atque in sacris literis à pueritia eruditi & instructi fuerant, audientes natum in medio pforum, veri Dei filium, ipsisque dudum promissum advenisse Messiam, à tot Prophetarum oraculis, ipsis claré satis prædictum, quemque Joannes coram ipsis, digito demonstravit præsentem, quique se per innumera, eaque irrefragabilia miracula, tanquam verum Messiam ipsis & toti populo utilem & beneficum esse probaverat, ac pœnitentiam prædicans, cœlorum regnum ipsis promiserat. *Nec credunt, neque aversi ab animi sui pervicaci malicia pœnitentiam agunt, imo contra impie ejiciunt benefactorem, afficiunt injuriis, blasphemant, denique morte mulctant, nec meliores evadunt.* S. Anselmus proinde dicit: *Ninivitæ sine signis ad pœnitentiam conversi sunt. Judæi verò nec per signa voluerunt converti.* Jonas Propheta è Balenæ visceribus egressus, Ninivitis prædicavit, ab eisque, ut seriò se converterent, obtinuit: *In me autem cum surrexero, non credetis*, ait in persona Christi Theophylactus. Ninivitæ Prophetæ loquenti, promptissimam adhibuêre fidem, Christus autem, qui in ore Prophetarum omnium locutus fuerat, apud Judæos prædicans, passus est repulsam, inquit Author imperfecti. Ninivitæ, qui nec à Prophetis edocti fuerant, nec Christum aut ejus Apostolos unquam loquentes audiverant, neque Mosaicæ legis beneficium acceperant, ad unius Prophetæ vocem, sese ad meliorem recipientes vitæ frugem, rigidam egerunt pœnitentiam: *Ibi tot præceptis eruditi legis & Prophetarum à Domino recesserunt, illi, qui semper fuerunt populus diaboli, intra dies tres, facti sunt populus Dei Isti, qui semper esse videbantur populus Dei. ntra dies tres, crucifixo Christo facti sunt populus Satanæ,*

Hom. 30.

4. Paulus de Palatio in ea opinione fuisse videtur, quod videlicet Ninivitarum istorum pœnitentia, Deo adeo grata & accepta fuerit, ut simul cum sanctis Apostolis futuri sint in judicio finali, supremi Judicis assessores; dicit enim; *Non absurdè forsitan intelligi poterit, quosdam tanto favere ad Deum conversos, ut vitæ Apostolicæ essent quædam figuræ: apostolicorum;*

enim

enim hominum est, reliquos in Judicio condemnare. Dionysius Carthusianus verba illa: *Surgent in judicio & condemnabunt*, alio quodam sensu interpretatur; dicit enim ly *condemnabunt*, hunc sensum habere, ac si diceret: *Suo facto præterito ostendent, eam damnatione dignissimam esse.*

Cap. 11. In Matt. 5. S. Hilarius dicit: *Idcirco in Resurrectione eos judicabunt, quia in his repertus timor Dei fuerit, quibus lex non erat prædicata; hoc magis indigni venia, quia ex lege sunt infideles, quo plus fidei in eis, qui legem ignoraverunt, sit repertum.* Enimvero non minus apte adversus multos Christianos, in vitiis suis obstinatos, adduci potest illa Isidori Pelusiotæ sententia, seu potius improperium: *Comminationem extimuerunt* (ita de Ninivitis scribit) *& ad inopinatum eventum exterriti sunt; nos ingrati adversus eum manemus, atque ad resipiscentiam inflexibiles.*

Lib 1. ep. 15. 4

Ecce plusquam Jonas hic.

Lib. 6. In Matt. 6. S. Paschasius, Christum his verbis dicere voluisse existimat; hic vobis præsens aliquis adstat, qui Jona longe major existit. *Hic autem non nomen accipiendum, sed adverbium loci, quoniam in præsentiarum erat Christus, qui loquebatur sic de se, quasi de alio, ac si diceret: Hic inter vos est, qui plus est, quàm Jonas.* Porro prærogativæ, quibus Christus Jonam præcelluit, multæ sunt. *Ille à ceto exsiliit, ego à morte resurgam,* inquit Chrysostomus, Christus in impassibili & glorioso corpore è sepulchro, propria virtute resuscitatus, egressus fuit, quod longe excellentius est, quam è faucibus certi ejici illum, qui nunquam mortuus fuit, Christus mortis vincula disrupit *Gemens infernus ululat, cum Rex ille fortissimus, mortis confractis viribus, pede conculcans tartara, solvit à pœna miseros.* Prophetæ ex ore Dei loquebantur: *Hæc dicit Dominus*, quia subditi & servi illius erant: *Nam cum ille servus fuerit*, inquit Chrysostomus, *ego Dominus sum*; & tamen Jonas, valde invitus sese prædicandi causa, in Niniven recepit; non verò sic æterna hæc & incarnata sapientia, quæ tanta cum facundia, tantaque cum promptitudine, animique alacritate Judææ prædicavit, ut illi auditores ipsius acclamarint: *Nunquam sic locutus est homo*; & Petrus ei dixit: *Verba vitæ æternæ habes.* Jonas patria, religione, moribus & lingua, Ninivitis peregrinus & advena erat: Christus verò *In propria venit. Ille Assyriis genti incredulæ*, inquit S. Paschasius, *Ego Judæis, populo Dei, ille alienis à lege Dei, ego meis civibus semper à lege & proph.tis, ea quæ promissa sunt, Patribus exhibeo.* Hugo Cardinalis Jonam illi populo triduo duntaxat, & non amplius prædicasse scribit, quòd idem similiter S. Paschasius, super septuaginta interpretum versione fundatus, docet: *Juxta septuaginta Jonas tribus diebus Ninivitis pœnitentiam prædicavit, ego vero tanto tempore: Ille voce tantum locutus simpliciter*, ait idem Sanctus, *nihil signorum faciens*, siquidem ipsum aliquod in Ninive patrasse miraculum, haud quaquam constat: *Ego innumeris præstiti beneficia gratis.* Unde Chrysostomus ait: *Ninivitæ quidem absque signo aliquo crediderunt, cum vos multa miraculorum signa videatis?* Qui idem S. Doctor aliam quandam observationem adjungit, dicens: *Nec quicquam, antè Jonæ verba illi audierunt, cum vos per diversa genera Philosophiæ ego educarim.* Præterea Jonas Ninive, vicinum & proximè imminens prædicabat exterminium, Christus autem totus intentus erat, ut cælorum regnum adeundum, infernum verò æternaliter observandum esse prædicaret. *Subversionem ille urbi futuram*, inquit Chrysostomus, *prædicavit, ego regni cælorum Evangelica vobis enuntio.*

Hom. 44. In Matt.

Joan. 7. 46. Joan. 6. 69.

Joan 1. 11. Ibidem.

Ibid.

Versus 42.

Regina Austri surget in Judicio cum generatione ista, & condemnabit eam, quia venit à finibus terræ, audire sapientia Salomonis, & ecce plusquam Salomon hic.

1. Hoc de Regina Austri, à Christo adductum exemplum fortius, quàm quod de Jona attulerat, Judæos stringebat; quia, quòd Ninivitæ, vocem Jonæ audientes, pœnitentiam egerint, vitamque suam serio emendarint, id adeo mirum non erat, siquidem id fecerunt, quia se, in communi illo Ninive excidio, vitam pariter & facultates amissuros esse formidabant: at verò Regina isthæc ob longè minoris momenti motivum, spretis omnibus tam prolixi itineris incommodis atque molestiis, contemptisque tot regno suo, per ejus absentiam, imminentibus dispendiis, regni curis posthabitis, Jerosolymam adiit, idque ex nullo alio motivo ducta fecit, quàm tantum, ut Salomonis auscultaret, sæpius sibi deprædicatam, sapientiam: quanto igitur Judæi inexcusabiliores erant, qui verum Salomonem, è cælo ad ipsos descendentem, ut ipsos in æternæ salutis via sectanda instrueret, tam turpiter & ignominiosè spreverunt Lucas Burgensis, hanc à Christo adductam Antithesin, hunc in modum exaggerat. Mulier quædam gentilis & pagana, in schola Dei minime instructa, quin potius in vasti cujusdam regni innumeris curis negotiisque continuo occupata, admirabili duntaxat Salomonis sapientia commota, iter quoddam laboriosissimum & sumptuosissimum, ut ipsum audire posset, ab ultimis mundi finibus veniens, in se suscepit, & quidem tametsi cum illo non nisi de rebus naturalibus & terrenis locuta & conversata fuerit, veruntamen salutaribus ejus quoque consiliis propinquius accessit, iisque acquievit: *Judæi autem divinæ legis alumni, sacris litteris addicti, Christum Dei virtutem ac sapientiam, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ ac scientiæ Dei rejiciunt.*

2. Quia igitur Judæi, aliquo saltem initiali lumine illustrati, Christum verum esse Messiam agnoscere potuerunt, & tamen de hac notitia sese certiores omnino reddere neglexerunt, ideo ab hac Regina condemnandi erunt, quæ ad Salomonis sapientiam auscultandam, ab ultimis mundi finibus recessit. Sanctus Hieronymus autem dicit: *Condemnabit eam, non sententiæ potestate, sed comparationis exemplo.* Hugo Cardinalis dicit: *Notabilia in hac Regina concurrunt varia, sexus fragilis, de remotis, cum difficultate, relicto imperio, cum muneribus, ad purum hominem, sola fama cognita venit;* quæ omnia, quantum Judæorum culpa aggravetur, satis ostendunt: *Dominum negligunt, viri, præsentem, gratis oblatum, sui generis, beneficum, Deum & hominem, miraculis approbatum.*

In Matt.

Ibid.

3. Sanctus Anselmus in sensu morali ita scribit: *Mystice verò per Ninivitas & Reginam, totus gentilis populus ad fidem conversus significatur: Ninivitæ enim significant eos, qui peccare desistunt: Regina eos, qui peccare nesciunt, pœnitentiam enim peccatum abulet, sapientia cavet.*

4. Hæc eadem verba, multis fidelibus, salutem suam negligentibus, seque spiritualibus thesauris locupletare minimè curantibus, iis præsertim, qui hic Romæ degunt, improperari jure merito possunt, eo quòd ad hanc almam urbem, tot alii ferventissimi Christiani, ex omnibus mundi partibus, ab eosdem thesauros lucrandos, per multas laborum molestias, sumptuumque dispendia, confluunt. Hugo Cardinalis Chrysostomum citat, dicentem: *Venit à finibus terræ, & Christiani nolunt de plateis, ubi nihil agitur, venire ad audiendum Christum; multi etiam de Ecclesia exeunt, & Christum solum relinquunt.* Apud Antipodas quoque multi sunt, qui Tyrannorum ensibus sponte propria occurrunt, viamque & sanguinem suum, pro Catholicæ fidei confessione, promptissimè prodigunt, tametsi in ipsomet Christianismi centro multi (pro dolor) reperiantur, qui solo nomine ipsum profitentur.

Versus 43.

Cum autem immundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca arida, quærens requiem, & non invenit.

Cum immundus spiritus.

1. Sanctus Antonius de Padua rationem reddit, cur immundus dicatur spiritus, dicens. *Immundus est formaliter, non effective, fœdat enim omnem locum, id est, conscientiam, per quam transit.* Abulensis verò dæmonem, hunc titulum alio quodam ex motivo promereri existimat, nimirum, quia *Immunda vult, & homines ad immunditiam movet.*

Exie-

Exierit ab homine, ambulat, &c.

2. Theophylactus verba hæc de illis exponit, qui in sacro lavacro fuere regenerati, ab his namque spiritus infernalis consequenter exit, seque in loca arida & inaquosa recipit, id est, *In animas non baptizatas, sed in illis non invenit requiem*, cujus rationem hanc assignat, quia hæ jam de facto in ipsius sunt potestate: *Requies autem dæmonii est, baptizatos turbare per mala opera, quoniam non baptizatos jam habet*.

Lib. 4. de div. offic. c. 14. 3. Rupertus Abbas Tuitiensis autem mysterium explicat, ob quod, Evangelium istud hoc præcipue tempore quadragesimali & quatuor temporum legatur: *Quia proculdubio, juxta B. Job magis cubat in locis humentibus, dum exsiccata jejuniis fastidit corpora*; quia in corporibus, per abstinentiam & jejunium extenuatis, serpens tortuosus nullam venenum suum effundendi invenit occasionem.

Job 40. 16.

In Matt. 4. Beda dicit: *Loca arida, corda sunt credentium, non habentia humorem luxuriæ, in quibus circumiens, consensum pravæ suggestionis suæ non invenit*. Similem quandam rationem Rabanus à Glossa citatus, tangit, dum ait: *Corda fidelium, quæ à mollitie fluxæ cogitationis expurgata, callidius infidiator explorat, si quos gressus ibi figere possit*: Quia tamen id ei ad votum nunquam accidit, eo quòd corda, honestatis amantia odio habet: *Ideo castas mentes effugiens diabolus, in solo corde pravorum, gratiam sibi invenire potest quietem*.

Ibid. 5. Sanctus Antonius de Padua, per hæc loca arida, animas sanctorum intelligit: *Per conscientias sanctorum, quæ sunt instinctu Spiritus sancti exsiccatæ*. Genes. 8. *Adduxit Dominus spiritum super terram, & imminutæ sunt aquæ, scilicet mundanarum voluptatum, ambulat per suggestionem*. Communiter etenim in illos, qui solitudines & loca alpestria, & ab hominibus inaccessa inhabitant, insultus ipsius nihil proficiunt, sed vires ejus, ab eis ut plurimum retunduntur & superantur. Unde sanctus Basilius ad Nazianzenum ita scribit: *O eremus, ubi victor dæmonum, socius efficitur Angelorum*.

Q. 97. in 12. Matt.

6. Abulensis modum declarat, quo dæmon requiem invenire, dici possit: *Non potest quiescere, quia in æternum cruciabitur, & quocunque vadat, infernum suum secum portat, sed quærit quietem suæ malæ voluntatis*; Invidus etenim est homini, nec aliud satagit, quàm ut homini pernitiosus esse possit, quo obtento, tunc proprie in suo centro, & optata quiete esse dicitur: *Quando nocere potest, quiescit aliqualiter*. Albertus Magnus aliam quandam expositionem hisce verbis adducit: *Est autem requies falsa, ut scilicet sic in malo hominis quiescat, ut totum hominem non tantum in transitu visitet, sed etiam per finalem impœnitentiam possideat*.

Versus 44.

Tunc dixit: Revertar in domum meam, unde exivi: Et veniens, invenit eam vacantem, scopis mundatam & ornatam.

Revertar.

1. Dæmon in hoc omnibus viribus suis contendit, ut, unde pulsus est, reverti possit: *Ut enim superbissimus est, expulsi magis acuitur rabies*, inquit Lucas Burgensis, *ac nocendi libido, dolore ex amissa præda concepto; quare discamus, simul ac laqueis ejus Christi gratia erepti sumus, vehementius & acrius certamen paratum nobis esse*; ac proinde S. Thomas dicit, quòd Christus per hunc loquendi modum nobis insinuet, quòd, tametsi nonnunquam ab anima nostra per pœnitentiam ejectus & expulsus fuerit; *Non tamen totaliter dimittit eam, sicut de Christo in S. Luca legitur, quod dimisit eum ad tempus, hoc est ergo intelligendum, ut semper solliciti sint, ne revertatur*.

In Matt.

Ibidem. 2. Hugo Cardinalis ait: *Hinc timeant incipientes, quia facilius recidivant*. Hic namque irreconciliabilis noster inimicus, in eo omne studium suum collocat, ut nos denuo, post resipiscentiam, in nova peccata reincidere faciat. Unde Antonius de Padua ait: *Expulsus per pœnitentiam, revertitur per recidivum*.

Serm. cit.

In Cat. 3. Sanctus Augustinus verba illa de illis, qui statu perfectionis derelicto & abjecto, ad sæculum denuo revertuntur, exponit: *Signat Dominus, quosdam ita crediturus, ut non possint ferre laborem continentiæ, sed ad sæculum redituri sint*.

D. Th. 1. c. 8. de q. Evan.

In domum meam.

4. Dæmon peccatoris animam, domum & habitationem suam appellat, at verò Paulus de Palatio eum, hac de causa, hisce verbis graviter objurgat, dicens: *Mentiris superbe, non est domus illa tua, Dei est, emit illam sanguine suo, Ecclesiæ illa anima est, cujus filia est. Cur ergo mentiris dicens esse tuam?* Veruntamen quadantenus dæmon aliquam jurisdictionis speciem, in peccatoris animam habere dici potest, ob quam illam suam appellare potest, id quod præfatus Paulus de Palatio ex variis ostendit argumentis: *Tum quia habet in ea fomitem sibi faventem: Habet legem carnis, repugnantem legimentis, & captivantem in lege diaboli; si hostes nostros in nobis habet, qui arcem ei se daturos promiserunt, quid miraris, si domum dicat suam?* Quibus addendum, quòd diabolus quasi nunquam ab homine egrediatur, quia in eodem semper, modicum quid pessimi seminis sui reliquum post se relinquat, scilicet vel malam aliquam inclinationem, aut pravum habitum, vel voluptatum præteritarum memoriam; unde David dicebat: *Peccatum meum contra me est semper. Lumbi mei impleti sunt illusionibus*.

Ps. 50. 5. Ps. 37. 8.

Et veniens, invenit eam vacantem.

5. Id est, ut sanctus Anselmus ait: *Negligentem*; Unde sanctus Hieronymus Rustico monitum istud præscripsit: *Facito aliquid operis, ut te semper diabolus inveniat occupatum*. Otium namque diabolicis tentationibus aditum pandit: Et ideo Paulus de Palatio dicit: *Otiosam invenit*. Qui idem Author ulterius ostendit, quantum nobis in via Dei negligentia cavenda sit, nosque ad assiduam animæ curam habendam, hisce Apostoli verbis, excitat. *Sollicitune non pigri, spiritu ferventes, Domino servientes orationi instantes*.

6. Lucas Burgensis dicit: vacantem id est, *à Deo non habitatam, Dei gratia destitutam*. Unde colligitur, quòd, quando Deus animam aliquam deseruit, diabolo porta, ad possessionem animæ illius denuo resumendam, nequaquam occlusa sit. Hugo Cardinalis dicit: *Domus vacans est, ubi non sit ignis charitatis, & homines, id est, motus rationales non habitant*.

Scopis mundatam & ornatam.

7. Rabanus ait: *Ornatam simulatis virtutibus per hypocrisim*; siquidem multi sunt, qui postquam semel se vitæ solitariæ & perfectionis statui addixerunt, in conspectu mundi ad vitam denuo licentiosam retrogredi erubescentes hypocrisi studeant.

In Cat.

8. Lucas Burgensis, Christum hoc loquendi modo dicere voluisse existimat, quòd nos culpa, socordia & negligentia nostra dæmonem, ad reingrediendum in animam nostram, invitemus, & quasi alliciamus, eandem ad eum modum præparando & exornando, qui ipsi vel maxime arridet. Ac si ipse invitaretur, & cupide rursus expectaretur hospes, quomodo cupide excepturus hospitem aliquem parat, purgat, ornat domum; nam spiritui in mundo sola immunditia placet, nihil ei bene olet, præter fœtorem & sordes.

9. Sanctus Thomas super hæc verba, considerationem quandam ingeniosam pariter & moralem adducit, hisce verbis: *Quia quod mundatur scopis, non mundatur, nisi quia leviter adhæret; unde idem est scopare, quod leviter mundare, & inde scopatio, imperfecta mundatio*. Hugo Cardinalis ait; *Scopis confessionis*, Psalm. 76. 7. *Exercitabar & scopebam spiritum meum*. Eheu quot sunt, qui per habituatam quandam consuetudinem, sine debita præparatione aut applicatione, vel sine debita contritione concepta, aut præmisso proposito, aliisque concurrentibus partibus necessariis, confessiones suas instituunt? Præterquam quòd unicus duntaxat affectus inordinatus, in anima nostra residuus manens, diabolo, ad habendum in eandem denuo patentem aditum, abunde sufficiat; Unde monebat Apostolus: *Nolite locum dare diabo-*

In Matt.

Eph. 4. 27.

diabolo; sic v. g. qui hoc vel illud peccatum carnis à se commissum confitetur, absque eo, quòd occasionem illius proximam deserendi propositum habeat, talis utique ad conscientiam suam emundandam scopa utitur; de quo, conscientiam mundandi modo sanctus Thomas dicit: *Hoc est superficialis ornatus; mundatio perfecta debet cum igne fieri, sicut habetur in lege; quod vasa igne debebant mundari.*

Versus 45.

Tunc vadit & assumit septem alios spiritus secum nequiores se, & intrantes habitant ibi, & fiunt novissima hominis illius pejora prioribus; sic erit generationi huic pessimæ.

Tunc vadit & assumit septem alios spiritus secum.

In Matt. 1. Sanctus Thomas per adductam sancti Augustini authoritatem, hanc inter domos illas, hoc modo male exornatas, adfert distinctionem: *Quia aliquando pœnitens agit pœnitentiam, sed negligenter se habet, & tunc fit proclivior:* alii verò post commissum peccatum, se illud abominari simulant tantum, adeoque peccato priori, *In statu pœnitentiæ addunt simulationem.*

2. Sanctus Anselmus ait: *Per septem spiritus, omnia vitia intelliguntur.* Albertus Magnus peccatorum in pristina vitia facile recidivantium, hanc specialem pœnam esse existimat, quòd postea in quemvis etiam enormem excessum facile reincidant, sintque deinceps diaboli fascinatione tenacius adstricti: *Quoniam homo recidivus, meretur pejoribus dæmonibus subjici, quàm ante, dum non recidivavit.* Sanctus Antonius de Padua multas enumerat circumstantias, quæ malitiam eorum, qui in pristina peccata facile reincidunt, magnopere aggravant; nimirum: *Ingratitudinem veniæ sibi factæ; fracturam fœderis, quo Deo promiserat, non peccare mortaliter, subsannationem misericordiæ, cui illusit, contumeliam sacramenti confessionis, & matrimonii, per eam contracti inter Deum & inter se, & tradidit se in manus inimici, iniquitatem retributionis, ejiciendo Deum; perditionem Dei.*

3. Theophylactus dicit: *Convertitur ad baptizatum cum spiritibus septem; sicut enim septem sunt dona spiritus; ità diverso septem sunt malitiæ spiritus: Cum autem ingressus fuerit in baptizatum, deterior fit calamitas; prius enim spes erat, per baptismum esse purgatum: postea autem non est spes secundi baptismi, nisi per pœnitentiam, quæ valde laboriosa est.*

Nequiores se, & intrantes habitant ibi.

4. Sanctus Anselmus inquit: *Nequiores dicuntur, quia graviora sunt peccata post baptismum quàm ante,* ac proinde scribit Apostolus: *Impossibile est enim eos, qui semel sunt illuminati, gustaverunt etiam donum cæleste, & participes facti sunt Spiritus sancti, & prolapsi sunt, rursus renovari ad pœnitentiam;* quibus verbis difficultatem, non verò impossibilitatem insinuare intendit. Hebr. 6. 4.

5. Glossa per hosce septem spiritus, septem intelligit vitia captalia, septem virtutibus contraria: *Nequiores, quia non modo habet vitia, sed & bona simulat, tanto nequiores, quanto callidiores.* Unde præter vitium etiam hypocrisis accedit, de qua sanctus Hieronymus, à Lyrano hoc loco citatus, scribit: *Simulata sanctitas duplex est iniquitas.*

Lib. 6. Matt. 6. Sanctus Paschasius aliam reddit rationem, cur Salvator noster septem illos spiritus denuò receptos, prioribus pejores esse dicat: *Quia graviora sunt vitia, quæ post perceptam legem vel gratiam committuntur, quàm fuerant illa, quæ nulla percepta lege, operabantur:* Quoniam teste S. Paulo, *melius esset viam Dei non nosse, quàm post perceptam gratiam retrorsum abire; aut sub hypocrisi, fictè aut vitiosissime vivere, quia cum quisque deciderit de culmine justitiæ Dei, deinceps jam simulationem habebit.* Hebr. 6. 4.

Intrantes habitant ibi.

Conc. in hac fer. 7. Sanctus Thomas de Villanova ait: *Intrantes per consensum peccati, habitant ibi per peccati permanentiam.* Ubi notandum est verbum, *habitant.* Paulus de Palatio quærit; quonam igitur modo illuc ingressi sunt? Num forte portas & fores apertas & patulas invenerunt? *Quid? Non erat qui resisteret? certè si Dominus vocabat & dormiebat (invenit vacantem) merito non erat, qui resisteret.* Mors Isboseth illata fuit ob ejus, qui foribus custodiendis intentus esse debebat, negligentiam; illo namque dormiente, sicarii illi *ingressi sunt, fervente die, domum Isboseth, qui dormiebat super stratum suum meridie, & ostiaria domus purgans triticum obdormivit, ingressi sunt domum latenter, assumentes spicas, percusserunt eum in inguine.* 2. Reg. 4. 5.

Et fiunt novissima hominis illius pejora prioribus.

8. Chrysostomus nos monet: ne verba hæc solis Judæis dicta esse existimemus, utpote quæ non minus quàm illos directe respiciunt. *Hæc non ad illos solum, sed etiam ad nos ipsos dicta esse credamus, nam si divina luce illuminati, & à prima delictorum miseria erepti, rursus ad eandem malignitatem revertimur, gravior punitos nos profectò exspectabit;* adducitque sanati illius paralytici exemplum, cui Salvator dixit: *Noli amplius peccare, ne deterius tibi aliquid contingat.* Lucas Burgensis, Christum hujus supplicii comminationem proferre voluisse, dicit: *Ut sciant, quale sibi judicium accersant, qui in vanum accepta Dei gratia, januam diabolo rursus aperiunt.* Hom. 54. In Matt.

9. Author imperfecti de malis Christianis exponit, dicens: *Experimenta nos docent, quomodo Christianus, si malus evaserit, pejor sit, quàm si fuisset gentilis;* etenim Medicinæ vulgaris hic est Aphorismus: *Corruptio optimi, pessima.* Hom. 30.

10. Lyranus per hunc miserabilem, in septem dæmonum potestatem redactum, hominem, hypocritam intelligendum esse censet: *Significatur peccator, curatus per Dei bonitatem, sed propter ingratitudinem suam sequentem, dimittitur cadere in hypocrisis pravitatem, & sic fiant novissima hominis illius pejora prioribus;* siquidem ad priorem malitiam, insuper fictionem & hypocrisim adjungit, quæ nihil est aliud quàm ficta quædam sanctitas & virtus.

Sic erit generationi huic pessimæ.

11. Sanctus Hieronymus, totum hunc Christi discursum Judaismo adaptandum sese dicit. *Nam spiritus immundus,* inquit, *ab hoc populo exiit; quando eidem à Deo lex data fuit,* qui abinde per loca arida ambulans, requiem quæsivit, quando ab Hebræis expulsus ad gentiles se recepit; quibus demum Evangelium Christi amplexantibus, *Ille non invento loco in nationibus, dixit: Revertar in domum meam, id est, redibo ad Judæos, quos ante dimiseram; vacabat enim templum Judæorum, & Christum hospitem non habebat, dicentem: Surgite eamus hinc. Et alio in loco: Relinquetur vobis domus vestra deserta; quia igitur Dei & Angelorum præsidia non habebant, & ornati erant superfluis observationibus legis, & traditionibus Pharisæorum, revertitur diabolus ad sedem suam pristinam; & septenario sibi dæmonum numero addito, fiunt illius populi novissima pejora prioribus.* Ibid. Joan. 14. 31. Luc. 13. 35.

Versus 46.

Adhuc eo loquente ad turbas; ecce mater ejus & fratres stabant foris, quærentes loqui ei.

Adhuc eo loquente ad turbas.

1. Lyranus dicit: *Hic ponitur confutatio insidiantium ipsius infirmitati, assumptæ in hoc, quòd ipso prædicante, dixit ei quidam insidiator, quòd mater sua & fratres ejus exspectabant eum foris.* Insidiæ autem, quas hic ipsi clam machinabantur, in eo consistebant, an scilicet hanc ob causam, cœptam intermissurus esset prædicationem; ut in hoc casu, *Arguerent, ipsum esse purum hominem, motum propter affectionem carnalem:* Veruntamen insidiator ille turpiter à Salvatore delusus fuit, reipsa ostendente, quanto sibi major ratio esset servitii Dei & salutis animarum, ostendens, quòd spiritualis occupatio est carnali affectioni præponenda,

2. Author imperfecti, hoc quodam diaboli stratage- Hom. cit.

mate

mate & aſtu, factum fuiſſe exiſtimat, utpote, qui videns Chriſtum in eo totum eſſe, ut per prædicationem ſuam turbis illis ſe verum Dei filium eſſe perſuadere poſſet, ſe à populo illo deferendum eſſe merito formidabat: *Ad convincendos ſermones ejus, introduxit parentes ejus carnales, ut per illorum contemplationem divinitatis ejus obſcuraret naturam, ideoque venit aliquis, quaſi diaboli advocatus, qui humano ore, verba diabolica loqueretur; dicens: Ecce, &c. quaſi dicat: Quid gloriaris Jeſu, de cælo dicens te deſcendiſſe, qui radices habes in terra? Ecce mater tua, & fratres tui; non poteſt eſſe filius Dei, quem homines genuerunt:*

3. Advertendum eſt autem, Chriſtum ob hanc interpellationem, à prædicatione ſua nequaquam deſiiſſe, ut ait Lyranus, ut hanc nobis doctrinam traderet, *Declararetque manifeſte, quod opus Dei præponendum eſt negotio familiarium perſonarum.*

Ecce mater ejus & fratres ſtabant foris, quærentes loqui ei.

4. Hi, qui hoc loco fratres dicuntur, ejus ſecundùm carnem conſobrini, ſive nepotes erant, qui, ut Lucæ Burgenſi videtur, ſanctiſſimam Virginem in ſua ſecum ſocietate adduxerant, ut tanto facilius ſuum aſſequerentur mentis intentum; in hoc namque pro viribus adnitebantur, ut eum à cœpta prædicatione detorquere & impedire, ſecumque in Nazareth conducere poſſent: ex quo enim ne ipſi quidem cognati ejus, divinitati ipſius fidem adhibebant, prouti Joan. cap. 7. v. 5. ſcribitur: *Neque enim fratres ejus credebant in eum*: & Marci c. 3. v. 21. *In furorem verſus eſt*, ideo magnopere, ne forte cauſa prædicationis ipſius, aliqua in populo ſeditio excitaretur, metuebant, ne forte in tali caſu, uni eidemque miſeriæ cum ipſo demum involverentur; neque enim apprehendebant, quòd, quidquid operabatur, zelo gloriæ & honoris Dei ab illo fieret, ſuamque doctri-
1. Cor. 2. 14. nam tantis miraculis conſolidaret, nempe *Animalis homo non percipit ea, quæ ſunt ſpiritus*. Et quia nondum adæquate, quiſnam eſſet, diſcernere poterant, ideo ignominiam aliquam ipſis ab eo inferendam eſſe formidabant.

In cat. D. Th. in c. 8 Luc. 5. Titus Boſtrenſis aliter opinatur, dum ait; *Quia deſiderabatur Chriſtus, propter abſentiam, accedunt ad eum cognati*, quaſi ad conciliandam ſibi auram quandam popularem, & apud plebem benevolentiam; illum ſibi præſentem habere deſiderarint; quia *Pertranſibat benefaciendo & ſanando omnes.*

Marc. 6. 31. 6. Credibile eſt etiam, quòd (ut ex illis ſancti Marci verbis: *Nec ſpatium manducandi habebant*, colligitur) eum propter vigilias, alioſque labores & moleſtias, valde fatigatum eſſe ſcirent, pietate & compaſſione, erga ipſius inſuperabiles labores, commoti, eum aliquantulum à populo ſubducere, eumque ad aliquam jam illi præparatam corporis refocillationem invitare voluerint.

Verſus 47.

Dixit autem ei quidam: Ecce mater tua, & fratres tui foris ſtant, quærentes te.

1. Præter id, quod jam ex mente Authoris Imperfecti à nobis dictum eſt, ſanctus Hieronymus dicit: Ibidem. *Videtur mihi iſte, qui nuntiat, non fortuito, & ſimpliciter nuntiare, ſed inſidias tendere Salvatori, utrum ſpirituali operi carnem & ſanguinem præferat.*

Lib. de car. Chriſti c. 7. 2. Tertullianus hujus interpellationis myſterium declarat, dicens: *Foris ſtant; figura Synagogæ in matre abjuncta, & Judæorum in fratribus incredulis, Foris erat in illis Iſrael, diſcipuli autem novi, intus audientes & credentes.*

Verſus 48.

At ipſe reſpondens dicenti ſibi, ait: Quæ eſt mater mea? Et qui ſunt fratres mei?

Ibid. 1. Sanctus Anſelmus dicit: *Non injurioſe fratres contemnit; ſed opus ſpirituale carnis cognationi præferens, religioſiorem cordium copulam docet eſſe, quàm corporum.* Ibidem. Cui perfectè conſonat, quod Gloſſa his verbis ſcribit: *Non recuſat obſequia matris, ſed præfert miniſteria Patris.* Lucas Burgenſis Chriſtum dicere voluiſſe putat: *Nullam matrem, nullum fratrem agnoſco ſecundum carnem, dum Dei negotium ago.* Sic quoque in crucis ligno ſuſpenſus, ubi humanam operabatur redemptionem, à Patre ſibi injunctam, ſanctiſſimam Virginem matrem, mulierem appellabat, dicens: *Mulier, ecce filius tuus.* Joan. 19. 26.

2. Rupertus Abbas Tuitienſis cavendum nobis eſſe dicit, ne, Chriſtum in deferenda ſanctiſſimæ matri ſuæ debita filiali reverentia quiddam defuiſſe exiſtimemus: *Neque enim genitores inhonorantur, ubi ſolus creator illis præfertur, qualiter hoc fiat, ſuo ipſo exemplo Dominus indicat*: ubi præſens facinus Evangelicum adducit in medium. Lib. 2. de oper. Sp. S. c. 21.

3. Author Imperfecti opinatur, Chriſtum per hoc denotare voluiſſe, quòd, tametſi matrem haberet in terra, ipſe tamen, tanquam verbum, baſis & fulcrum ſit humanitatis: *Nam quòd hominem me videtis, veſtimentum meum eſt, non natura.* Hom. cit.

4. Conſiderandum quoque hic eſt, quòd Chriſtus hæc dicens, actualiter verbum Dei annuntiabat, atque ideo, ut Guerricus Abbas optime ait: *Illi, qui ſermonem Evangelii, parentes annuntiando, interrumpebat, melius reſpondere non poterat*; oſtendere etenim volebat, quòd, ubi de miniſterio Dei agitur, nullus carni & ſanguini locus deferri debeat. Serm. 4. de Aſſumpt.

5. Forſitan, inquit Rupertus Abbas, *Evangelizabat tunc, cum hæc diceret, præcepturus ut homo perfectionis amator, propter Evangelium, Patrem & matrem derelinquat.* ib. loc. cit.

6. Sanctus Cæſarius obſervat, Chriſtum ob hanc, apud eum inſinuatam, matris & fratrum interpellationem, à prædicatione nequaquam remiſiſſe: *Neque Chriſtus cum à matre & fratribus quæreretur, vocationem admiſit, cum apud auditores ſalutiferam doctrinam exorſus eſſet.* Imo ſanctus Hieronymus (ut credibile eſt in favorem verbi Dei per exaggerationem) dicit: *O myſterium! Matrem Mariam ſibi Dominus adjurat, cum extra verbi audientiam eſſet conſtituta, eo potiſſimum tempore, quo verbum prædicabatur à verbo.* Dial. 3. De vera circumcif.

Verſus 49.

Et extendens manum in diſcipulos ſuos, dixit: Ecce mater mea, & fratres mei.

Ibid. 1. Nimirum incarnata Sapientia, ex mente ſancti Hieronymi, dicere voluit: *Iſti ſunt mater mea, qui me quotidie in credentium animis generant; iſti ſunt fratres mei, qui faciunt opera Patris mei.* Lyranus Chriſtum dicere voluiſſe arbitratur: *In tantum eſt mihi aliquis propinquus, in quantum eſt ſpiritualibus actibus intentus.*

2. Dionyſius Carthuſianus dictum hoc Chriſti, tribus potiſſimum modis, à nobis intelligi poſſe dicit: Primo, *Mater mea & fratres mei ſunt, id eſt, tam dilecti, ut matres & fratres diliguntur.* Secundus ſenſus eſt: *Tanto propinquiores ſunt mihi, quanto amplius intenti ſunt rebus divinis.* Tertio diſcipulos ejus eſſe, velut matrem & fratres ſuos dicit, id eſt, *Per contemplationem internam ſpiritualiter me concipiunt, & per contemplationem ac vitam exemplarem, generant me in cordibus* Gal. 4. 19. *aliorum*: *Et ſicut Apoſtolus loquitur: Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Chriſtus in vobis; ſic ergo generant me, id eſt, eſſe, & habitare me faciunt in aliorum præconiis.*

Verſus 50.

Quicunque enim fecerit voluntatem Patris mei, qui in cælis eſt, ipſe meus frater, & ſoror, & mater eſt.

Can. 12. In Matt. 1. S. Hilarius graviter nobis perſuadet, Chriſtum nullum filiali reſpectui, amantiſſimæ matri ſuæ debito, intuliſſe per hæc verba præjudicium, id quod vel eo maxime arguit: *Non faſtidioſè de matre ſua ſenſiſſe exiſtimandus eſt, cùm ipſi in paſſione poſitus, maximæ ſollicitudinis tribuerit affectum.*

2. Lucas Burgenſis, literalem horum verborum ſenſum hoc modo explicat: *Ille à me agnoſcitur & frater, & ſoror, & mater, ille horum ſimul omnium inſtar eſt; tam eſt mihi propinquus & charus, quàm ſint homini frater, ſoror, & mater; propinquus eſt autem non carne, ſed ſpiritu.*

3. S. Hilarius ad ejus, quam cum Deo habemus, Ibid. nobi-

nobiliſſimæ parentelæ ſtipitem ſeſe reflectit, dicens: *Propinquitatum omnium jus atque nomen, non jam conditione naſcendi, ſed de Eccleſiæ communione retinendum.*

Hom. 44. Matth. Imo Chryſoſtomus parentelam iſtam conſiderans, continere ſe nequit, quin exclamet: *O mirabilem humorem! O virtutis incredibiles vires! quo ducitis bene viventes homines? multo propinquiores Deo ſunt, qui voluntatem ejus faciunt, quàm qui ſumma carnis neceſſitudine conjunguntur.* Ipſamet Virgo, Mater & Genitrix Chriſti tanto tamque ſtricto parentelæ vinculo, filio ſuo annexa, adſtricta non fuit ex eo, quòd illum genuerit, quàm ex eo, quòd ſuper omnes animas creatas, ſupraque omnes ſpiritus Angelicos, cum voluntate Dei arctiſſime & intime conjuncta fuerit. Unde S. Auguſtinus ſcribit: *Mater ejus eſt, omnis anima pia, faciens voluntatem Patris ejus, fœcundiſſima charitate in iis, quos parturit, donec in eis ipſe formetur.* Demum verò ad Mariam matrem ejus deſcendens, ſubjungit, dicens: *Maria ergo faciens voluntatem Dei, corporaliter Chriſti tantummodo mater eſt, ſpiritualiter autem & ſoror & mater.*

De S. Virg.

Matt. q. 136. S. Juſtinus Martyr ait: *Non matrem debito honore fraudat Dominus, ſed docet, qua (ut ita dicam,) maternitate virgo ſit beatiſſima. Si enim is, qui verbum Dei audit & ſervat, Dei eſt & frater, & ſoror & mater, quorum utrumque in ejus matre inerat, perſpicuum eſt matrem ipſius ex hac matris ratione beatam dici oportuiſſe.*

Hom. in Matt. 4. S. Gregorius, quo modo ad ſtrictiſſimum ſpiritualis cum Chriſto parentelæ gradum pertingere valeamus, his verbis nos optimè docet, dum ait: *Sciendum nobis eſt, quia qui Chriſti frater & ſoror eſt credendo, mater efficitur prædicando, quaſi enim parit Dominum, quem cordi audientis infuderit, & mater ejus efficitur, ſi per ejus vocem, amor Domini in proximi mente generatur.*

5. Valde etiam conſideranda ſunt verba illa: *Patris mei qui in cælis eſt*; etenim S. Paſchaſii conſideratio eſt,

S. Paſch. l. 6. In Matt. dicentis: *Interea ne de Joſeph dicere rurſus calumniarentur, cùm voluntatem Patris requirebat, addidit: Qui in cælis eſt, ut monſtraretur luce clarius, ſeipſum de cælo veniſſe, quamvis filius hominis in carne videretur.*

FERIA QUINTA
POST I. DOMINICAM QUADRAGESIMÆ.

Evangelium ex Matthæi c. 15.

V. 21. *EGreſſus Jeſus, ſeceſſit in partes Tyri & Sidonis. 22. Et ecce mulier Chananæa, à finibus illis egreſſa, clamavit, dicens ei: Miſerere mei Domine fili David, filia mea male à dæmonio vexatur. 23. Qui non reſpondit ei verbum; & accedentes eum ad diſcipuli ejus, rogabant eum, dicentes: Dimitte eam, quia clamat poſt nos. 24. Ipſe autem reſpondens, ait: Non ſum miſſus, niſi ad oves, quæ perierunt domus Iſrael. 25. At illa venit, & adoravit eum dicens; Domine adjuva me. 26. Qui reſpondens ait: Non eſt bonum ſumere panem filiorum, & mittere canibus. 27. At illa dixit: Etiam Domine, nam & catelli edunt de micis, quæ cadunt de menſa Dominorum ſuorum. 28. Tunc reſpondens Jeſus, ait illi: O mulier, magna eſt fides tua, fiat tibi ſicut vis, & ſanata eſt filia ejus ex illa hora.*

Verſus 21.

Egreſſus Jeſus, ſeceſſit in partes Tyri & Sidonis.

1. EX quo duæ hæ civitates gentilium fuerunt, Chriſtus autem Apoſtolis ſuis expreſſe prohibuit, dicens: *In viam gentium ne abjeritis*, mox in exor-

Matt. 10. v. 5. dio præſentis Evangelii, difficultas occurrit, quare ipſemet Dominus noſter in hæc uſque loca ſeſe receperit?

In Matt. Ad quam Albertus Magnus reſpondet: Dicendum, *quòd ipſe ſuo mandato non obligatur*; quiſquis enim legem aliquam condit, eadem ſemper ſuperior exiſtit: *Vel dicendum melius, quòd non vadit ut prædicet, vel maneat, quod ſupra probibuit, ſed occaſione præfigurandæ ſalutis gentium.* Idem quoque Doctor arguere obſervat, quòd dicatur *in partes Tyri & Sidonis; in partes*, inquam, & *non in civitates, quia confinia tantum intravit.* Prohibitio igitur prædicationem Evangelii ſpectabat, de cætero enim, per ipſorum dominia pertranſire, ſibique exinde de ſufficienti victus annona proſpicere, minime prohibitum erat; imo ipſemet Chriſtus Apoſtolos ſuos Joan. 4. 8. miſit in Samariam, ut prandium ſibi compararent. Porro S. Marcus eandem in hoc Evangelio recenſitam hiſtoriam refert, ſimulque cautelam & circumſpectionem inſinuat, qua ſe Chriſtus, huc veniens, à ſuorum oculis abſcondit: *Ingreſſus domum, neminem voluit ſcire*, in illa namque regione, ne quidem videri voluit, cujus rationem S. Paſchaſius hiſce verbis adducit: *Ne ullam Judæis daret calumniandi occaſionem.* Marc. 7. v. 24. Lib. 7. in In Matt.

2. Porro myſterium hujus exitus, quo Salvator in partes Tyri & Sidonis ſucceſſit, S. Thomas hiſce verbis explicavit: *Quia à Judæis repellebatur, ideo ad gentes ſeceſſit, ſecundum illud Act. 13. Ap. v. 46. Vobis oportebat primum loqui, &c.* nimirum Hebræi ex iis, quæ Chriſtus pro ipſorum emendatione dixerat, graviter Chriſto offenſi erant, ac proinde ſe ejus prædicatione magis indignos reddiderant; præterquam quòd tempus illud jam præ foribus erat, quo regnum Dei ad gentiliſmum transferendum erat; atque ideo *hac loci mutatione, Chriſtus ſignificavit*, inquit Janſenius, *quàm ſitiret etiam gentium vocationem, pertæſus infidelitatem Judaicam*; ac proinde non clam, ſed palam & ipſis videntibus videri inter gentiles voluit, ut Judæis oſtenderet, quanto majorem ſalutaris diſciplinæ, & gratiarum ſuarum fructum gentiles Evangelio reportaturi eſſent. Lyranus id factum eſſe dicit: *Ut ex devotione gentilium, oſtendatur juſta reprobatio Judæorum.* Ibid. In Matth. Conc. cap. 4.

3. Hugo Cardinalis, ex horum nominum *Tyrus & Sidon*, accurata etymologia, ſequentem deducit moralitatem: *Tyrus tribulatio; Sidon venatio mœroris interpretatur. Prædicator debet egredi, ut Domino venetur peccatores. Jerem. 16. 16. Mittam venatores; & venabuntur vos; in Tyro autem venatur Dominus, quia anguſtia eſt ſaltus, ubi triſtes, ubi capiuntur pœnitentes. Baruch. 3. v. 1. Anima in anguſtiis, & ſpiritus anxius clamat ad te.* In Matt.

Verſus 22.

Et ecce mulier Chananæa à finibus illis egreſſa, clamavit, dicens ei. Miſerere mei Domine, fili David: filia mea male à dæmonio vexatur.

Et ecce.

1. Hoc verbum *Ecce* admirationis eſt indicativum. Sic enim, quando S. Evangeliſta Lucas hiſtoriam Magdalenæ texere cœpit, eandem hoc verbo exorſus eſt: *Et ecce mulier.* ubi S. Antonius de Padua ait: *Nota, quòd Ecce eſt adverbium admirationis;* heroica etenim Chananææ hujus fides, cunctæque aliæ ipſius virtutes, ipſummet Dei filium admirationem & ſtuporem rapuerunt. Ipſa namque in cunctis ſæculis admiranda eſt in Eccleſia, orationis rectè inſtituendæ magiſtra, quæ nos in ordine ad faciendam veram & ferventem orationem præclariſſime inſtruit, modumque nobis tradit faciendæ ſupplicationis Deo porrigendæ, ad impetrandas deſideratas à Deo, nobiſque neceſſarias gratias. In fer. 5. Paſſ.

Mulier.

2. Albertus Magnus ait: *Sexus fragilis, facile ſeducibilis, modo maſculinum ſibi ingerens animum, & ideo ſupra modum mirabilis. Ruth. 3. v. 11. Scit omnis Iſrael, mulierem te eſſe virtutis.* In Matth.

Chananæa.

3. Chryſoſtomus hoc loco ponderat, quòd populus Chanaan, olim juſſu Dei ab Hebræis exterminati fuerint, quibus, in bona Chananæorum, & ſubſtantias, ac facultates eorum ſuccedentibus, Deus inſuper vetuit, ne ullam cum iis communicationem haberent commerciorum, aut convictum, ne forte ab ipſis, utpote gentilibus, à divino ipſius cultu perverterentur aut abalienarentur; & ecce hodie iidem, olim maledicti Chananæi, in perſona miſeræ hujus mulieris, ſeſe Chriſti pedibus advolvunt, ipſumque adorant, & tanquam verum Dei filium agnoſcunt, dum interea Judæi eundem contemnunt & abjiciunt. *Qui enim ejecti ſunt, ne Judæos perverte-*

Hom. 53. in Matth.

rent,

O. 11.25. *tent, bi adeò ipsis Judæis meliores fuerunt, ut terminis suis relictis, ad Christum accederent, cùm Judæi ad ipsos venientem extruserunt.* Basilius Seleucus quoque dicit: *Chananæa mulier, sed animi probitate genus refutabat, in qua naturam vincit fides.*

In Matth. 4. S. Thomas in hac Oratrice, multos egregios & heroicos virtutum actus notat. Et primo quidem loco, in ipsa se prodit *Conversio petentis. Ecclesiast. 18. v. 23. Ante orationem, præpara animam tuam, & noli esse quasi homo, qui tentat Deum: præparat animam, quando à vitiis se mundat, hoc designatur, per hoc nomen Chananæa, quæ idem est, quod mutata; item qui convertitur, debet non solùm vitare peccatum, sed etiam occasionem peccati.* Secundo loco devotionem ipsius notat, siquidem clamabat, *Clamor autem magnum affectum designat.* Tertiò ejus pietatem, quia *alienam miseriam, suam reputabat; unde dicit, Miserere mei.* Præterea humilitatem ejus observat, *quia petiit ex confidentia misericordiæ Dei.* Quarto observat, quàm viva & generosa fides ipsius fuerit, quia ex quo S. Jacobus dicat: *Postulet, in fide nihil hæsitans;* ideo ipsa inprimis Christi Divinitatem confessa fuit, per dictionem illam *Domine. Psal. 99. 3. Scitote, quoniam Dominus ipse est Deus;* deinde etiam professa est ejus humanitatem, dum ei hoc epithetum, *Fili David,* attribuit. Rom. 1. 3. *Qui factus est ei ex semine David, secundum carnem.*

Jac. 1. v. 6.

In Matth. 5. S. Anselmus in magnæ hujus mulieris persona, tres insignes Ecclesiæ virtutes admiratur: *Sub persona hujus mulieris, fides, humilitas, patientia Ecclesiæ designatur; fides, qua credidit posse salvari filiam: patientia, quia toties contempta in precibus perseverat: humilitas, qua se non canibus, sed catellis comparat.*

A finibus illis egressa.

6. Enimverò prima facie, textus S. Matthæi & S. Marci inter se nonnihil discrepare videntur; siquidem hic de Salvatore dicit: *Ingressus domum, neminem voluit scire, & non potuit latere; mulier enim statim ut audivit de eo, cujus filia habebat spiritum immundum, intravit, & procidit ad pedes ejus.* Quod si ita est, qua igitur ratione salvari poterit, quod S. Matthæus dicit: *A finibus illis egressa?* Lyranus rationem reddit, cur mulier hæc è patria sua egressa fuerit: *Quia Christum sequebatur in via ad impetrandam suæ filiæ sanitatem;* etenim verisimile est, quòd ad probandam hujus mulieris fidem & perseverantiam, illam dominus nec audire, nec exaudire voluerit, unde ipsa dominum per longum itineris tractum fortiter subsecuta fuit: *Quia eam ibi non exaudivit, secuta est eum in itinere, clamans.*

Marc. 7. v. 24.

7. *Egressa corpore & anima;* inquit Dionysius Carthusianus; & quidem quòd corporaliter è domo sua egressa fuerit, nulli potest esse dubium; siquidem usque ad fines Tyri egressa est, sequens vestigia præeuntis Salvatoris; quoad animam verò, pariter è Chanaan egressa fuit, *Quoniam Chananæorum incredulitatem ac impietatem deseruit, credens in Christum;* & quidem quòd vere secundum animam, ab incredulitate egressa fuerit, idipsum S. Hieronymus arguit ex dænominatione, qua Christum filium David appellavit: *Inde novit vocare filium David, quia egressa jam fuerat de finibus suis, ac errorem Tyriorum ac Sidoniorum luci ac fidei commutatione dimiserat.*

8. Interlinearis ex illis verbis hanc nobis doctrinam salutarem proponit, quòd scilicet à conversatione & societate illorum, qui superioribus diebus vel annis, nobis lapis offensionis & petra scandali fuerunt, sollicite nos elongare & recedere debeamus. *Egressa à pristina conversatione*, quod idem ex parte quoque à S. Antonio de Padua notatum fuit, dum ait: *Nota; quòd oportet hanc mulierem, id est, animam, non solùm egredi à peccato, sed etiam à finibus peccati, frequenter enim dimittit diabolus usque ad confessionem peccatorum, sed tamen in confiniis peccatorum retinere nititur;* in cujus probationem, Pharaonis adducit exemplum, qui populo Israel licentiam quidem dabat, abeundi ad sacrificium Deo suo immolandum, cum hoc tamen pacto, ne à finibus suis ullatenus sese elongarent, ac tandem Sanctus ita concludit: *Egressi de omni opportunitate peccandi, quòd si non feceris, non effugisti laqueos inimici; sufficit enim, quòd te liget per pedem affectionis, & tamen dimittit tibi guttur confessionis.*

Serm in hoc ser.

9. Ex quo hæc mulier, typus quidam est animæ cujusdam orantis, merito à finibus Tyri & Sidonis egressa fuisse dicitur, cùm enim in hisce locis, commerciorum tractentur strepitus, ideo per hunc secessum nos docet, quòd ut anima aliqua mediante contemplatione in Deum elevetur, opus sit, ut sese ab omnibus terrenis affectionibus subducens, solitudinem sectetur & quietem. *Ducam eam in solitudinem, & ibi loquar ad cor ejus.*

10. In hac, filiæ suæ salutem zelosè procurante matre, notari quoque potest caritas provida, quam habere debent omnes illi, quibus cura incumbit animarum, hi enim, quotiescunque id subditorum necessitas requirit, è domibus suis egredi, omnesque vitæ commoditates, quas inibi habent, deserere debent, ut suorum, tam spiritualibus, quàm corporalibus necessitatibus in propria persona, non verò per alios prospiciant: *Si opus sit pro ea*, inquit Salmeron, de anima sub allusione hujus filiæ tractans, *liberanda à dæmonio, & impetranda sanitate, ad Christum confugere, & ob hanc causam exire de finibus suis, quos præscripsit torpor atque tepiditas, ita ut relictis aulis Regum vel Pontificum, visitent Ecclesias suas, atque resideant;* de Episcopis loquitur.

Ose. 2. 14.

Tom. 7. tr. 25

Clamavit.

11. Enimverò tametsi mulier hæc, utpote tot virtutibus prædita, probabiliter credi possit, fuisse modestissima, attamen ut Basilius Seleucus advertit: *Verecundiam omnem calamitas excutit.* Unde & Dionysius Carthusianus ait: *Ex vehementi affectu in verba erupit, & propter magnitudinem necessitatis suæ, oblita est fœmineæ verecundiæ, clamans sine rubore; nam excessivus amor rationem non pensat.*

Orat: 20.

12. Albertus magnus clamorem hunc non de vocali, sed de mentali intelligendum esse credit: *Nam tam alta voce oris, quàm magna cordis devotione. Jerem. 33. v. 3. Clama ad me, & ego exaudiam te.*

13. Lucas Burgensis rationem, cur mulier hæc tam elata voce clamaverit, hanc fuisse dicit, ut audiretur à Christo, siquidem nec discipulis, & multo minus Christo vicinius approquinquare audebat: *Non enim propius audebat accedere ad virum sanctum ut immunda, quales sciebat sui generis homines, à Judæis omnibus haberi; clamor desiderii vehementiam declarabat.*

14. Chrysostomus prudentiam & judicium hujus mulieris notat, siquidem non ad intercessionem sive Jacobi, sive Joannis, sive Petri, sive totius Collegii Apostolici recurrit, sed obsequia sua Christo immediate detulit: *Pro omnibus illis, pœnitentiam accepit comitem, quæ advocati locum implevit, & sic ad summum fontem perrexit.*

Hom. 15. ex var. in Matth. locis.

Dicens ei: Miserere mei.

15. Hujusce mulieris charitas, tametsi cæteroquin ipsa gentilis erat, ad ipsam ut ita dicam, sancti Pauli Apostoli sanctitatem pertigisse videtur, utpote qui alienam miseriam eodem sensu doloris, ut propriam percipiebat. Unde 2. Corint. 11. v. 29. dicebat: *Quis infirmatur, & ego non infirmor? Magnus*, inquit Hugo Cardinalis, *quia malum filiæ dicit esse suum, & in hoc notatur compassio;* Etenim non obstante, quod non ipsa sed filia ejus, infirmitate, & spiritu immundo aggravaretur, attamen dixit: *Miserere mei.* Ubi, ut S. Thomas ait: *notatur pietas, quia alienam miseriam suam cogitabat, unde dicit: Miserere mei.* Ad instar Jobi, qui dicit: *Flebam super eo, qui afflictus erat: filiæ malum suum ducit*, inquit etiam Lucas Burgensis, *ea est virtus charitatis.*

Marc. c. 7.

Ibid.

Iob. 30. v. 25.

16. Abulensis hisce verbis, materni affectus teneritudinem colligit: *Dolor filiæ, dolor est matris, & mater suum reputat incommodum, quod filia patitur.* Ex hac mulieris istius compassione & sollicitudine, parentes suæ curæ desumant exemplum, inquit Lucas Burgensis: *Parentes hinc sumant exemplum curæ & orationis, pro liberorum salute.*

Q. 64. In Matth.

Domine.

17. S. Anselmus ait: *Magna fides Chananææ hic notatur, credit Deum, ubi vocat Dominum; hominem, ubi filium David nominat.*

18. Albertus Magnus, hoc verbum ad alia sequentia relationem dicere existimat: *Domine, in cujus ditione cun-*

ne cuncta sunt posita, qui vitæ & mortis habes potestatem. Esther. 13. v. 9. quæ eadem hæ mulier dixisse non sine fructu videtur.

Tom 6. tr. 29. 19. Salmeron advertit, ipsam huic voci *Domine*, præmisisse verbum illud *miserere*, siquidem misericordia sola, inter omnia divina attributa, Deo propriissima est, *Cui proprium est misereri; sentit ipsum habere potestatem in dæmones, & absentem posse curare, & vocando Dominum, testatur ejus Deitatem & potentiam*.

Fili David.

20. Notandum, quod, postquam hæc mulier Christum Deum confessa fuisset, in his verbis postea non solùm naturam humanam confessa fuerit, verùm etiam, ipsum verum in lege promissum Messiam esse fuerit contestata de quo postea Apostolus ad Rom. 1. v. 3. scripsit: *Qui factus est ei ex semine David, secundum carnem*. Aliud quoque mysterium, cur eum filium David
Ibidem. appellarit, à Salmerone his verbis tangitur: *Vere filium David, qui cythara pellebat dæmonem de Saule*.
In Matth. Hugo Cardinalis ait: *Confitetur eum esse promissum Messiam in lege, qui nasciturus erat ex David*: Econtra verò Judæi, licet per tot Prophetarum oracula & sacras scripturas, prædicationem quoque & miracula ipsiusmet filii Dei, ipsis visibilis, illuminati fuissent, nihilo-
Joan 9. v. 29. minus expresse contestati sunt, dicentes: *Hunc nescimus unde sit*; Quod si, undenam Dominus noster descendat, scire vultis ò cæci Judæi, ecce vobis mulierem
Gen. 9. v. 25. quandam, è stirpe maledicta propagatam: *Maledictus Chanaan*; hæc illum, tanquam filium Dei, Dominum appellat, tanquam hominem verò, filium David vocat, & tanquam verum promissum Messiam humillime adorat: de qua proinde Basilius Seleucus ita scribit:
Orat. 10. *Mulier, Chananæa, etiam ante curationem, fidei data, ad Evangelistæ dignitatem pervenit*.

Ibid. 21. Albertus Magnus aliam quandam expositionem adducit, existimat enim, mulierem hanc Dominum nostrum, per hoc epithetum filii David, ad compassionem secum habendam exstimulare voluisse, quia postquam illum Deum nominasset, hominem quoque appellat: *Fili David ex natura sciens compati; Hebr. 2. v. 17. Debuit per omnia fratribus assimilari, ut misericors fieret*.

Filia mea male à dæmonio vexatur.

22. Admiranda profecto est hujus desolatæ, & filiæ suæ salutem anxie quærentis mulieris indifferentia; utpote coram Christo, in oratione posita, se divinæ voluntati perfectissime conformatam esse ostendit, non enim ab eo postulat, ut domum suam secum abeat, vel ut dæmonem potenti jussione sua in fugam agat,
Ps. 36. v. 5. sed filiæ suæ miseriam pure & simpliciter ei exponit: *Revela Domino viam tuam, & spera in eum, & ipse faciet*. Ab hac muliere omnes novæ Evangelicæ legis fideles, merito orandi modum discere deberent; ipsa namque suo nos exemplo docet, quòd sufficiat, si vulnera nostra protomedico cælesti revelemus & detegamus, siquidem longè melius nobis novit, an illa curare & omnino tollere, verè nobis expediat; Ideo Apos-
2. Cor. 12. v. 9. tolo dixit: *Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur*.

23. Glossa ait: *Filia est anima vel conscientia cujuslibet, diabolo mancipata, pro qua mater Ecclesia rogat*.
In Matt. Idem quoque hisce verbis Beda scribit: *Filia à dæmonio vexata, cujuslibet est conscientia, sordibus vitiorum polluta, cujus emendationem à pio conditore debet continuis flagitare lamentis*. Hinc quoque utilissimum valdeque insigne desumitur, cunctis matribus & patribus documentum, quòd, dum filii ipsorum infirmitatibus aliisque ærumnis & adversitatibus corripiuntur, primo omnium loco, ipsis ad Deum confugiendum sit, pro imploranda iisdem integerrima animarum salute, & bona conscientia, hanc sanitati corporali, & cunctis mundi interesse seu emolumentis longè præferendo. Etenim si per dæmonem peccata, affectus inordinati aut vitia intelligantur, parentes se filios suos vere diligere, illorumque bonum ferventer zelare tunc vel maxime probabunt, si sollicite illos ab hisce dæmo-
Hom. 74. ad pop. niis liberare procurent. *Magnus dæmon peccatum est*, inquit Chrysostomus.

24. S. Anselmus dicit: *Vulnera medico detegit, & qualitatem & magnitudinem morbi ostendit*. Etenim quanto major est nostra miseria, tanto magis ad se attrahit divinam misericordiam, David divinam pietatem implorans, subito sibi quoddam secure se exaudiendum esse promittit: *Propitiaberis peccato meo*; sed Ps. 24. v. 11.
quare? *multum est enim*; videbatur, expedientius Davidem facturum fuisse, peccatum suum diminuendo, dicendoque parvum est enim: ast nequaquam ita est, sciebat enim, quòd *ubi abundat delictum, superabundat & gratia*, accusandum est igitur peccatum, & ne- Rom. 5. v. 20
quaquam excusandum, sed potius aggravandum; non sufficit huic mulieri, quòd diceret: *à dæmonio vexatur*, sed subjungit: *male vexatur*.

25. Rabanus ex his verbis sequentem deducit sen- Incat. D. Th.
sum moralem: *Si quis bona, quæ gessit peccatorum peste fœdavit, filium habet immundi spiritus furiis agitatam*.

26. S. Marcus spiritum, qui hanc mulierem divexabat, immundum esse dicit. Unde Jansenius sequens Cap. 61.
elicit documentum. *Mulier hæc recte quamlibet animam peccatricem designat, cujus filia, hoc est, caro à dæmonio vexatur, quia exagitatur, etiam spiritu repugnante advitia varia*: Quodsi autem mater ista, hujus suæ filiæ sanitatem desideret; id est, si carnem suam refrænare cupiat, prius necessum est, ut è domus & patriæ suæ confinibus exeat: *Hoc est priora suæ conversationis vitia, in quibus quievit, relinquat, tum ad Christum fide accedat, qui unicus est salutis author*.

26. Salmeron, ex ly filia mea, pastoribus eccle- Ibid.
siasticis, amorem erga animas sibi commissas, insinuandi occasionem sumit, dicens: *Instruuntur pastores, animabus præfecti, qui instar parentum sese filiis præstare debent, de quibus Apostolus: Filioli mei quos iterum parturio generantes verbo Dei, & lac doctrinæ* Gal. 4. v. 19.
dantes.

Versus 23.

Qui non respondit ei verbum: Et accedentes discipuli ejus, rogabant eum, dicentes: Dimitte eam, quia clamat post nos.

Qui non respondit ei verbum.

1. S. Thomas dicit: *Hoc videtur mirabile, quòd fons pietatis tacuit*. Chrysostomus quoque Salvatoris nostri, In Matt. Hom. 52. In Matt.
erga Judæos cæteroquin ingratos & inimicos suos, ipsumque blasphemantes, liberalitatem considerans, hanc ejusdem taciturnitatem vehementer obstupescit, dicens: *Quàm novum atque inauditum hoc est, Judæos ingratos rationibus etiam adducit, & blasphemantes rogat, & tentantes non negligit; hanc autem quæ sponte venit, & deprecatur, quæ, quanquam nulla lege, nullis Prophetis fuit communita, tamen cum reverentia accessit, nec responso quidem dignam putare videtur*. Universam ipse Judæam perambulabat, quovis in loco suæ imprimens beneficentiæ vestigia: *Pertransiit benefaciendo, & sanando omnes oppresso à diabolo*, & hanc videns Act. Ap. 10. v. 38.
mala sua deplorantem repellit. Porrò variæ assignari possunt silentii istius rationes.

2. S. Thomas ait: *Non respondit, ne videretur ire* In Matt.
contra id, quod dixerat: In viam gentium ne abieritis. Matt. 10. v. 5
Volebat etenim ostendere, semetipsum executorem esse præcepti illius, quod Apostolis imposuerat; *sed per instantiam suam impetravit* (hæc mulier scilicet) *quod sit supra legem*; tametsi enim legi subjectus non fuerit, quam ipse tulerat, se tamen illius observatorem exhibere voluit, quia, ut S. Hieronymus ait: *Nolebat occasio-* Ibid.
nem calumniatoribus dare.

3. Euthymius, hunc supplicantis & clamantis Chananææ contemptum, eo tendisse putat, ut Judæi per hoc haud obscure ostenderet, se ad ipsos exaudiendos & juvandos longè promptiorem & propensiorem esse: *Ut Judæis ostenderet, qualem erga illos gereret affectum; cùm infirmos eorum, semel tantum rogatus, imo neque semel quidem, statim curabat, gentilium verò non ita*.

4. S. Anselmus dilationem hanc exauditionis, ex my- In Matt.
sterio factam fuisset scribit: *Differt sanare, ut salutem gentium differendam post resurrectionem præfiguraret*.

5. S. Thomas Christum ideo tacuisse censet, ut In Matt.
Apostolis in occasionem & motivum suggereret, pro

ea in-

ea intercedendi, prouti etiam fecerunt. *Quia quantumcunque sit aliquis bonus, indiget tamen orationibus aliorum*; Idem quoque his verbis Abulensis scribit: *Non respondet, ut discipuli pro ea rogarent, ostendens necessarias esse preces sanctorum ad impetrandum.*

Q. 67.

Hom. 17. ex var. in Matt. locis. Serm. 74. de temp.

6. Chrysostomus ait: *Non respondit, quia fidem illius amplius provocabat, & animum perseverantiae exercebat*; Quod ipsum S. Augustinus quoque scribit, dum ait: *Dissimulabatur à Christo, non ut misericordia negaretur, sed ut desiderium accenderetur, & ut humilitas commendaretur.*

7. Dici etiam potest, Christum ideo ei non respondisse verbum, quia mulier illa datura nobis erat veræ orationis exemplum, quæ perseverantiam adjunctam habere debet. Unde Glossa optime monet: *Si ad primam petitionem Ecclesiæ, Dominus salutem animæ differt dare, non est desperandum, vel ab oratione cessandum, sed magis precibus insistendum, & ad Deum, & ad Sanctos, donec orent pro Ecclesia, & tunc perficietur oratio.*

Eccl. 2. v. 1.

8. Salmeron illud Christi silentium ponderans, illum Ecclesiastici textum adducit: *Fili accedens ad servitutem Dei sta in justitia & timore, & præpara animam tuam ad tentationem.* Hæ erant primæ vices, quibus mulier ista pedem suum scholæ Christi intulerat, ac proinde eandem per hanc repulsam tentare & probare voluit: *Suavius enim sapiunt dona, quæ majori cum desiderio empta & recepta sunt, & ideo ad tempus dimittit nos in siccitate nostra.*

Et accedentes discipuli ejus, rogabant eum.

In Matth.

9. *Quare accesserunt?* quærit S. Thomas: *Una ratio est, quia nesciebant, quare tantum retardabant. Secundò moti erant misericordia; Item non poterant pati mulieris importunitatem.*

Orat. 20.

10. In hac Apostolorum intercessione, Salvator noster efficaciam intercessionis Sanctorũ insinuare voluit, tametsi enim hactenus aera implesset clamoribus suis, Christi tamen aures clausas semper & obturatas invenit; tametsi etiam domi, pedibus ejus advoluta fuisset, postea verò ad ipsum consectandum prolixum cum eo iter confeciisset, nihilominus, *non respondit ei verbum.* at verò vox ejus subito soluta fuit. Unde Basilius Seleucus ait: *Apostolorum chorus vicarius intercessor apud Salvatorem intervenit, mulieris oratores, sunt Christi discipuli.*

Dimitte eam, quia clamat post nos.

11. Theophylactus ait: *Discipuli gravatim ferentes clamorem mulieris, rogabant: Dimitte eam, hoc est, obsecrabant ut ablegaret illam à se*; id quod tamen non ex compassionis defectu dixisse ait: *Sed magis videntes persuadere Domino, ut misereretur ei.*

12. *Clamat post nos*, dicebant Apostoli, Lucas Burgensis legit: *Clamores ingeminat*; tanto enim spes ejus erga Salvatoris pietatem amplius augebatur, quanto majores, frequentiores & asperiores ejus repulsæ erant: *Notanda invicta mulieris fiducia*, inquit præfatus Author, *silentio, quod videri poterat quoddam repulsæ genus, minime dejectis.*

13. Paulus de Palatio Collegii Apostolici charitatem his verbis demiratur: *Agnosce charitatis ingenium, rogant enim non rogati, beneficium præstant non petenti, Quam ergo à charitate distant, qui negant improbis precibus petenti? causam verò afferunt, quia clamat post nos; Docentes, eum, qui vult exaudiri, debere sensim vitam Apostolicam sequi.*

14. Idem quoque Author ingeniosam valde observationem habet circa verba: *Dimitte eam*; Dicit enim: *Adverte, Dominus tenebat Chananæam, ligabat eam, nam discipuli dicunt: Dimitte eam, quia clamat; quomodo eam dimitteret, quam traxerat? & ideo traxerat, ut*

Rom 8. v. 26

rogaret, & rogaret exactè. Ad Romanos Apostolus ita scribit: *Spiritus adjuvat infirmitatem nostram, nam quid oremus, sicut oportet, nescimus, se ipse spiritus postulat pro nobis*; hic autem ipsemet Christus Dominus noster hic Chananææ petendi, & bonam quandam gratamque orationem instituendi, formam & modum tradit.

Versus 24.

Ipse autem respondens, ait: Non sum missus nisi ad oves, quæ perierunt domus Israel.

In Matth. Ps 87. v. 13.

1. Glossa interlinearis ait: *Missus corporali missione.* S. Thomas dicit: *Hebræorum erat peculiare*; ac proinde dicebant: *Nos autem populus ejus & oves pascuæ ejus: perierant istæ oves, quia abductæ erant per diversas observantias*: Et quamvis Isaiæ oraculum, Messiæ beneficentiam ad omnes omnino nationes extenderit; Deo dicente: *Dedi te in lucem gentium*; Dicendum tamen, *quòd ad omnes missus, ut omnes in unum congregaret*; *sed missus est primo ad Judæos, ut eos ad gentes transferret.* S. Augustinus Glossæ interlinearis intentionem secundando, ait: *Missus ad oves domus Israel, ut illi præsentiam sui corporis exhiberet, non ut oves, quas habebat in gentibus contemneret*; Siquidem in S. Joannis Evangelio expresse ait: *Alias oves habeo, quæ non sunt ex hoc ovili, & illas oportet ad me adducere*; ac proinde, prout S. Ambrosius observat, hoc loquendi modo: *Offendere dignatus est propositum, quòd eos, quos primò elegerat, nequaquam refutare cupiebat, & sæpe devios & errantes paterno quodam revocare cupiebat affectu.* Salmeron per adhibitam distinctionem, rem totam exelanat; Dicit enim Christus duplici potissimum fine in hunc modum venit, scilicet tum ad hominem redimendum, tum ad promulgandam legem Evangelicam; propter ambos verò hosce fines, pari quidem passu ab æterno Patre, tam pro gentilibus quàm pro Judæis missus fuit Joan. 11. v 51 & 52. *Jesus moriturus erat pro gente, & non tantum pro gente, sed ut filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in unum:* at verò si de Evangelii prædicatione ab ipso personaliter facta, ac tot miraculis confirmata agatur: *Hæc principaliter in propria persona perfecit apud Judæos.*

Ise. 49. v. 6.

Serm. 74. de temp.

10. v. 16.

Ser. 43.

Tom. 6. tit. 9.

Lib. 1. de Tr. & operib. ejus c. 19.

2. Rupertus Abbas ait: *Voces ejusmodi voces erant odii, non juxta rationem divinitatis, sed secundum sensum carnis, priori non consonantes proposito ejus, vel scripturarum veritati; nam priusquam incarnaretur, amorem Ecclesiæ gentium professus erat in omnibus Prophetis.*

Serm. in hac fer.

3. S. Antonius de Padua, ad dictionem *oves*, reflectens, dicit: *Quia non hædis, qui sunt in sinistra finaliter collocandi, non ad lupos, quia volebant hanc escam in ovem converti, quod factum est.*

4. Notandum quoque est hoc loco, quòd Christus paulo ante de Judaismo dixerat: *Generatio prava & adultera*, nunc verò Judæos oves appellet; imo filiorum loco eodem agnoscit, dum ait: *Panem filiorum.* Qua in re utilissimum nobis documentum tradidit, quòd nimirum contumaces & discolos, in eorundem præsentia, ad ipsorum emendationem reprehendere debeamus: iidem verò absentes honorandi sint, de ipsis, ad proximorum ædificationem, cum respectu honorifice loquendo, nec non ad ipsorum resipiscentiam, ut ab ipso facilius, correctionis fructum reportemus, eosque lucremur.

Versus 25.

At ille venit, & adoraverit eum, dicens: Domine adjuva me.

1. Quemadmodum hæc mulier Chananæa ante Salvatorem, post Apostolos, à longè sequebatur: *Clamat post nos*; ita post ea verba, quibus Christus eam repellere & abjicere velle videbatur, sese ante conspectum ejus posuit, adorando eum, & profundam ei reverentiam exhibendo. Lucas Burgensis ait: *Venit coram eo, adeo non est defatigata tot repulsis, ut etiam creverit fides ejus de Messiæ bonitate concepta, quæ animum ipsi addiderit propius coramque accedendi.* Chrysostomus hanc eandem animositatem demiratus ait: *Non tacuit, aut destitit, aut alacritatem remisit nequaquam, se magis instabat.* Quinam animum suum non totaliter abjiceret? inquit idem Sanctus; eo ipso etenim, quo Christus tacuit, tantoque tempore ei non respondit verbum, sed clamores ejus importunissimos surdis auribus excepit, jam gratię, quàm postulabat, concessionẽ desperare potuisset, quanto magis nunc, quando ab eo responsum adeo asperum & durum retulit, maxime cum insuper omnium Apostolorum, pro ipsa factam intercessionem inutilem esse

Hom. 15. Matt.

esse vidit: *Attamen non desperavit mulier, sed cùm videret patronos suos nihil efficere, pulchra quadam verecundia inverecundata fuit; antea enim in conspectum venire non audebat (clamat enim, inquiunt, post nos) quando verò consentaneum erat; ut ipsa rebus desperatis longius abiret, tunc propius etiam accedit: quid hoc est mulier? num plus fiduciæ habes, quàm Apostoli? num plus virium?*

2. *Adoravit ut Deum*, inquit Interlinearis, *adoratione latriæ*, inquit Lyranus, *speravit honoris & humilitatis officiis, se posse benevolentiam ipsius*, ut Lucas Burgensis ait, *demereri*.

3. Notanda quoque est vehementia charitatis & compassionis, hujus matris erga filiam; siquidem non una tantùm vice, sed binis, infirmitatem filiæ, veluti si propria & personalis ipsius esset, deploravit, nam ab
Ibid. initio dixit: *Miserere mei*, & nunc pariter dicit: *Adjuva me, infirmitatem enim filiæ reputabat suam*, ut Lyranus meditatur.

Versus 26.

Qui respondens, ait: Non est bonum, sumere panem filiorum, & mittere canibus.

1. Origenes miratur hic, Christum miseram hanc mulierem, magis semper ac magis à se repellentem: *Latronem liberasti, meretricem virginibus prætulisti, & solam miseram hanc mulierem despicis deprecantem*, Chrysostomus considerat, quòd, quanto ipsa amplius petendo
7. de diver. Ho. 35. in Matth. effervescebat, tanto Salvator sese magis invitum ac reluctantem ei ostendebat; *Quantò illa ferventius orat, tanto ipse vehementius retrudit*. Verum enimverò evidentius signum habere non poterat, unde se certò exaudiendam esse agnosceret, quàm dum probrosis ab ipso verbis propellebatur, & quasi vapulabat: *Percutiet, & curabit nos*. Joseph scyphum seu calicem suum, sacco
Ose. 6. 2. Gen. 44. Benjamin fratris sui imponi jussit, ut ipsum in vincula conjiceret, eumque furti commissi apparenter saltem accusaret: revera tamen finis ipsius, id ita fieri jubentis, erat, ut suum erga ipsum affectum magis magisque exhiberet, eique præ cæteris fratribus vel maximè beneL. 2. de off. cap. 16. faceret. Unde S. Ambrosius ait: *Reum statuit rapinæ, ut obsidem teneret gratiæ*. Eodem modo mulier, dum se veluti canem repudiari & contemni vidit, majorem spem concipere cœpit, se panis cælestis gratiarum divinarum certò futuram participem. Et ideo Basilius Se-
Ora. 20. leucus in ipsius persona ait: *Contumeliam teneo curationis pignus: spondet mihi salutem canis appellatio*. Unde Paulus de Palatio sequens elicet moralem documentum: *Interim id vehementissimè nota, si probrum tibi Dominus injecerit grande, nec sine fœnore solvet: si autem te canem dixerit, filium faciet: si induerit te sacco, circumdabit lætitia*.

2. Sciendum est verò, Euthymium per hunc panem, salutem interpretari, non solùm corporis, sed etiam
In Matth. animæ. *Panem dicit sanitatem, non corporum tantùm, verùm etiam animarum*. Hugo Cardinalis, Salvatorem
In c. 7. Mar. ad verbum Dei alludisse existimat: *Dominus verbum Dei, panem vocat: quia sicut panis corpus, ita verbum Dei peccata sanat*. S. Marcus refert, Christum ita di-
Vers. 27. xisse: *Sine prius saturari filios*, quasi ad illud dictum Actuum Apostolorum alludere voluisset, quo dicitur:
Vers. 46. *Vobis oportebat primùm loqui verbum Dei*. S. Anselmus dicit: *Panis est Evangelium, miracula, & alia, quæ ad salutem pertinent nostram*; & ideo hisce verbis dicere voluit; non esse bonum Judaismum, qui filius ejus erat prædicatione Evangelii, miraculis, exemplis, cunctisque aliis privare, quamdiu hunc panem velut satur fastidiens, à se non projiceret, tunc enim se justam habituram esse causam, ut panis illius etiam canes, id est, gentiles, participes efficeret.

3. Salmeron verba hæc de reditibus Ecclesiasticis exponit, utpote qui panis filiorum, id est, pauperum dici possunt: *Intelligant* (Prælatos alloquitur) *bonum non esse, sumere panem filiorum & mittere canibus, id est, reditus Ecclesiasticos & patrimonium Crucifixi, quod ad alendos pauperes, & sublevandos infirmos, orphanos, & viduas, & virgines fovendas institutum est, ad ditandos consanguineos & servos suos exhaurtando convertant: vel illis abutantur, alendo canes, parasitos, meretrices; vel, quòd quibusdam honestius videtur, bona Ecclesiæ in splendore mensæ, equorum, & servorum multitudine, aulæis pretiosis, atque in vasis aureis & argenteis comparandis, cum magno scandalo insumant*.

4. Porro Judæi vocantur filii, de quibus Deus apud Isaiam ita loquitur: *Filios enutrivi, & exaltavi*; & ali- Isa 1. v 2. Isa 46. 8. bi: *Et nunc Domine, Pater noster es tu*.

5. Gentiles autem denominantur canes; *Quia sicut canis est animal immundum*, nequit S. Thomas, *sic gentes*. Lucas Burgensis ait: *Quorum erat publica impudensque cum Idolis fornicatio, qui Judæis comparati, non* In Matth. *magis Deo curæ esse videbantur, quàm sint Patrifamilias canes, liberis collati. Vult igitur in Dei familia Israelitas esse, id, quod sunt in hominis familia, liberi; gentiles verò, quod in hominis familia sunt canes*; in his autem ingratis filiis adimpletum fuit cæleste illud oraculum, quo dicitur; *Sicut lumen ejus, sic & tenebræ ejus*, siquidem filii facti sunt canes. Unde Chrysostomus ait: *Hæc autem ad opprobrium videbantur Judæorum, qui filii vocati, canes effecti sunt, dicente Paulo ad Philipp. 3. v. 2. Videte canes, videte malos operarios*. Eadem quoque fuit S. Hieronymi ponderatio, quam hisce verbis nobis explicavit: *Mira rerum conversio: Israel quondam filius, nos canes: pro diversitate fidei, ordo nominum commutatur. De illis postea dicitur: Circumdederunt me canes multi; vos audivimus cum muliere: Fides tua te salvam fecit*.

Versus 27.

At illa dixit: Etiam Domine; nam & catelli edunt de micis, quæ cadunt de mensa dominorum suorum.

1. In fatali hac responsione egregium hujus mulieris relucet ingenium, sagacitas & sapientia mirabilis: *Non est bonum sumere panem filiorum & mittere canibus* (quibus verbis asperrimis ipsam, quàm aliàs unquam contumelia mactare videbatur) siquidem hisce verbis omnem illi intentum suum consequendi spem præcidisse videbatur: *Hoc responso*, inquit Lucas Burgensis, *reliquis repulsis duriore, spem omnem Christus mulieri præcidere videtur*. ut S. Hieronymus advertit, *Illa valde sapienter & magno intellectu respondet*; ecce sagacitatem In Matt. ipsius, S. Paschasius hanc, circa ejus responsum habet reflexionem: *Opprobrium sibi illatum, vertit efficaciter in supplicationis suæ blandimentum*. Unde L. 7 in Matt. Lucas Burgensis insuper, ipsam Christum in verbis cepisse, illudque ei extorsisse scribit, quod in ejus contumeliam à Christo prolatum videbatur, in favorem suum ingeniosè retorquendo: *Insuperabilis itaque animi hujus mulieris magnitudo, id quod videbatur omnino repulsa, vertit in argumentum impetrandi, tanquam accipiens ipsam Dei sapientiam laqueo sui oris verborum*. Dionysius Carthusianus notat, quòd sicut Christus ad ipsam metaphoricè loquebatur, ita quoque eandem metaphoram prosequendo, causam suam prorogaverit: *Subtiliter & valde pertinenter respondet*; imò mulier hæc per os sancti Chrysostomi, hunc in modum Christum al- Lo. cit. loquitur: *O Domine, factus es advocatur meæ postulationis, negando promittis*.

2. Salmeron sensum horum verborum, mirificè hunc in modum explicat: *Gaudeo, quòd me canem facis, non recuso nomen canis, nec Judæis invideo panem filiorum, & nomen honorificum Judæorum, quos etiam meos voco dominos, non præripio illis panem suum delicatum, quo vescuntur in mensa Patris*. Ipsa fortiter & generosè verbis Christi insistebat, & quasi cum ambitione & interesse nomen hoc *canis* admittebat, hoc enim supposito, veluti ex justitia & jure, saltem micam aliquam panis ab eo extorquere satagebat. Unde Chrysostomum citat, dicentem: *Canem me dicis, ergo nutri me ut canem, non possum relinquere mensam Domini mei, in verberibus non cedo*. Victor Antiochenus in hujus mulieris per- Ib cit. ho 35 In Matt. sona, ita loquitur: *Magni beneficii loco duco, vel in canum ordine haberi, tantæ enim sunt mensæ Domini opes, ut abundè mihi sat sit, si justorum tuorum micis frui liceat*. In c. 7. Marc.

3. Argumentum hoc mulieris istius optimè currit, nec quidquam ipsi in contrarium opponi potest. S. Anselmus inquit, ipsam per illa verba: *Etiam Domine*, dicere voluisse: *Verum est Domine, non est bonum, ut dones nobis panem; nam nobis sufficiunt micæ, & hoc est nam*

& catelli non edunt panem, sed micas, id est, reliquias dominorum: domini nostri sunt Judæi, qui sedent ad mensam scripturarum, nos non sumus digni sedere ad mensam, quia canes sumus, sed sub eis existentes, saltem aliquas reliquias vellemus habere, sicut est curatio filiæ meæ; ex lauta quadam mensa, semper projicitur aliquid, quod non comeditur, aut flocci æstimatur. Et ideo dicere voluit, quod; tametsi ipsa indigna esset illo miraculo, petebat nihilominus ex quo Christus adeo esset prodigus gratiarum suarum, quoad Judæos, vel unicam duntaxat panis illius micam, id est, unicum tantùm, in sui commodum patratum miraculum, à se maximi beneficii & muneris loco æstimandum fore. Unde Theophylactus ait: *Quod parvum quidem, quantum ad virtutem suam attinet, mihi autem magnum fuerit; da sicut & qui panem comedunt, non magni faciunt, si micas dent, canes autem bene ex his pascuntur.*

4. Monstrat etiam in hisce verbis, dum micarum panis, quæ ex mensa cadere sinuntur, mentionem facit, eximiam suam prudentiam; siquidem per hanc allusionem Salvatori insinuare intendebat, quòd, cùm in beneficium Judæorum, innumera miracula operetur, parum ipsi curandum sit; si ad suam, licèt gentilis mulieris instantiam, etiam vel unicum solum patrare dignaretur. Albertus Magnus super illa verba *de micis*, ita scribit: *Non peto modo salutem communem gentis meæ, sed unius miserere filiæ*; catelli de ferculis dominorum suorum mensis illatis non comedunt, sed tantùm de reliquiis, quæ ex eorundem mensa cadunt. Salmeron aliam quandam canum proprietatem his verbis prosequitur: *Canes ejecti per unam portam, regrediuntur per aliam; rejecti sunt gentiles per portam Idololatriæ, ingrediuntur per portam fidei; non ergo panem integrum dandum filiis, sed micam; id est, parum quid, maximè, quia filii negligunt*; adducitque similitudinem alicujus, qui cùm ingentem quandam pecuniæ summam, certæ cuidam personæ dare destinarit, si eam manu sua tenendo, modica quædam monetula manu ipsius excideret, eamque pauper aliquis gradiens in suum commodum levaret, hoc ei utique minimè futurum esset ingratum: *Ita Dominus Jesus manum plenam habebat misericordiarum, interim cadebat aliqua mica, quam accipiebat aliquis ex gentilibus.*

Ibid.

5. Porro in hac muliere adimpletum fuit illud Ecclesiastici effatum: *Humilia te in omnibus, & coram Deo invenies gratiam*, siquidem ejus humilitas in hisce verbis mirè resplenduit: Hic *tangitur mira humilitas mulieris*. Christus illam & omnes gentes canes appellavit; *sed humilitatis est quod concedit contumeliam; item major ostenditur humilitas, quia ipse Dominus dixerat canes; sed ipsa dixit catellos*, inquit S. Thomas. Christus Judæis nomen filiorum imposuerat, ipsa autem eosdem dominos vocat, *De mensa dominorum suorum*. S. Antonius Paduanus causam declarat, cur nomen *canis* non acceptarit; sed dixerit: *Nam & catelli: hoc nomen noluit sibi arrogare, quia canis habet aliquid industriæ, quia cognoscit dominum ipsum*: ipsa autem, tametsi adeò sagax esset & industria, ipsumque Dei filium & Dominum suum esse probissimè agnosceret, ex motivo tamen humilitatis, talis nunquam videri voluit: *Item domum custodit, & furis ingressum arcet, hæc non sic de se dicit, quia nec domum conscientiæ custodire se, fateri voluit, nec latratum confessionis habere, quo hostis depellitur: sed se nominavit catellum, qui indifferenter cum omnibus ludit, quia omni vitio adhærebat, quia Dominum non cognoscit, qui indifferenter contra quemlibet latrat.*

Eccl. 3. 26.

In Matt.

6. Sanctus Ambrosius dicit, ipsam hæc verba, per superiorem quendam majoris luminis instinctum, de pane Eucharistico intellexisse: *Agnovit mysterium, cui dicitur: nemo tollit panem filiorum, & mittit canibus; agnovit hunc panem, non panem esse, qui videtur, sed illum, qui intelligitur, & ideò respondet: utique Domine, nam & catelli edunt de micis, quæ cadunt de mensa dominorum suorum*. De hoc pane, in prosa sive sequentia Missæ Corporis Christi, dicitur: *Verè panis filiorum, non mittendus canibus*. Quænam verò est inter canes & catellos lactantes differentia? Hi ob teneram suam ætatem, innocentes repræsentant; his igitur panis iste communicatur, non verò canibus, qui rabidi, iracundi, voraces, sanguinolenti, rapaces existunt; catelli symbolum sunt humilium & pauperum: *Manducat Dominum pauper, servus & humilis*. De micis panis istius cum sancto Ambrosio dicere possumus: *O uberes micæ, quæ repellitis jejunium sempiternum, quæ colligentem pauperem æternis expletis alimentis!*

Luc. 18. Luc.

7. Valde considerabiles sunt multi heroicarum virtutum actus, in quibus magna hæc mulier sese exercuit. Etenim ingentem se conceptum habere ostendit, de Christi omnipotentia & liberalissima manu, in patrandis miraculis; siquidem, ut Jansenius notavit: *Hoc miraculum, micam vocat*. Et ut Lucas Burgensis ait: *Micam, sanationem suæ filiæ dicit; ut quæ sic conferretur cum illa miraculorum copia, illis quæ gratiæ divitiis, quas in Judæos per singula momenta profundebat, nihil aliud censenda esset, quàm una mica panis, è divite mensa elapsa*. Enimvero dubium non est, quin Salvator noster jam dudum petitioni ejus tandem annuere decreverit, quare igitur eam prius, per tot repulsas, à se abegit? Chrysostomus ait: hoc factum esse, *Non quia negligebat, verùm ut repositum atque absconditum in animo ejus virtutis thesaurum in lucem protraheret, eam repellebat*. Et quidem de ejus fide nemini dubium esse potest, cùm ob illam tantopere fuerit à Christo deprædicata. Modestiam suam palam ostendit, dum Christo solùm, suam ob filiæ malum acceptam afflictionem manifestavit, absque eo, quod ab ea liberari postularet; devotionis specimen dedit, quando ad pedes Salvatoris provoluta & prostrata, eundem devotissimè adoravit. Resignationem quoque prodidit, dum aliud nihil dixit, quàm *Adjuva me*. Fiduciæ actum elicuit, quando, licèt pagana & idololatra esset, ad Deum taman fiducialissimè recurrit. Fervor ejus in oratione emicuit, quando voce elata clamavit. Charitas, dum alienam miseriam velut propriam sensit; perseverantia, quando post tot repulsas, memorialia & supplicationes suas tam frequenter reiteravit; denique humilitas in ea eluxit, dum se cane inferiorem esse agnovit.

In Matth. 15. in Matth.

Versus 48.

Tunc respondens Jesus, ait illi: O mulier, magna est fides tua; fiat tibi sicut vis; & sanata est filia ejus ex illa hora.

Tunc respondens, ait illi: O mulier magna est fides tua.

1. Cajetanus ait: Putasses, debuisse dici; magna est constantia, perseverans; præterquam enim, quòd ipsa frequenter passa fuerit repulsas, ipsi quoque sancti Apostoli nec auditi, nec exauditi fuerunt, imò velut canis repulsa fuerat, & ideo videri potuisset, potius commendandam fuisse ipsius constantiam atque perseverantiam: *Sed Jesus, qui intuetur cor, fidem commendat magnam, quia fides in ipsum Jesum, sua magnitudine superavit negatas responsiones, repulsas & ignominias.*

2. Hæc mulier Chananæa. ut Theophylactus observat, Ecclesiæ typus fuit, quæ ex gentilibus congreganda erat; hi etenim à principio fuere rejecti. Hebræis duntaxat admisit; hisce verò demum reprobatis, nos in illorum locum subingressi, panem nobis sacratissimi Corporis Christi acquisivimus: *In filiorum ordine gentes allectæ, obtinuerunt panem Corporis Domini: Judæi autem canes facti, ex micis videntur pasci, hoc est, ex parvitate & vilitate literæ.* De hujus Ecclesiæ, ex gentibus collecta fide dici posse videtur: *Magna est fides tua*; siquidem inter tot persecutiones Tyrannorum, hæreticorum contradictiones, Atheistarum, Paganorum, Mahumetanorum, totque aliorum inimicorum blasphemias, fortis & imperturbata stabilitas permansit; præterquam quod, ut Rabanus observat, *meritò magna dicitur, quia cùm gentes nec lege fuerint imbutæ, nec vocibus prophetarum instructa, ad prædicationem mox Apostolorum, in auditu auris obediverunt.*

Incat D. Th.

3. S. Anselmus dicit: *Magna prædicatur à Domino fides mulieris, quæ primùm Salvatorem filium David, deinde Dominum vocat, extremùm ut Deum adorat*, Jansenius ait: *Magna, quia per eam magna de me credis, & confidis*. Inter mulieres non paucæ, prout experientia constat, hoc vitio laborant, quòd in necessitatibus suis ad superstitiones & dæmonum præstigia confugiant; ecce tibi verò Chananææ nostræ illibatam fidem, quæ ut idem Jansenius ait: *Credidit, omni dæmoniaca virtute illum esse superiorem; neque oratione illi & precibus opus esse putavit, reliquorum more, ut filiam sanaret,*

In Matth.

sed

sed potestate illum hoc efficere posse, idque etiam absentem; neque enim ab illo petiit, ut ad illam curandam, in domum suam se reciperet, sed potius illum etiam de longinquo, solo voluntatis suæ actu, dummodo ita vellet, dæmonem in fugam agere posse credidit.

4. Basilius Seleucius magnam ipsius fidem, ex multis argumentis deducit; dicit ergo: *Nisi talis fuisset mulier, fortè inhumanitatis & impotentiæ Salvatorem condemnans, avolasset*, quasi diceret: multæ aliæ mulieres, quæ tanta fide imbutæ non fuissent, scientes, illum in quovis alio loco innumeras præstitisse gratias, his autem illum adeo parcum & ad illas præstandas invitum esse videntes, facilè omnipotentiam & beneficentiam illius limitatam esse, suspicari, vel ipsum, tanquam immitem & immisericordem. condemnare potuissent; imò fides ejus eousque processit, ut idem Author scribit; ut Dominus noster eam toti mundo, velut fidei normam & exemplar, proponere decreverit: *Ideò tibi gratificari distuli, ut fidem tuam in exemplum proponerem; totam tibi curationis mensam explico, non ut cani micam, sed ut filiæ totum panem largior.* Ora. 10.

5. S. Augustinus acutè notat, quòd, ex quo canis nomen sibi libenter arrogarit, dicendo: *Etiam Domine, nam & catelli edunt &c.* Ideo Christus illam mulierem, & consequenter hominem appellarit: *O mulier; tu te cognovisti canem, ego te jam agnosco hominem*; idipsum magnæ fidei suæ meritum fuit; utpote sine qua, bestiis similes sumus: *Homo cùm in honore esset, non intellexit, comparatus est jumentis insipientibus.* Fides autem in filios Dei nos adoptat: *Dedit eis potestatem filios Dei fieri his, qui credunt in nomine ejus.* Ser. 74. de temp.

6. Dionysius Carthusianus fidem hujusce mulieris, omnium virtutum thesauris locupletatam fuisse dicit: *Bonis operibus virtutibusque adornata.* Salmeron illum sancti Marci textum: *Propter hanc sermonem vade, exiit dæmonium à filia tua*, considerans dicit: *Idest, per fidem, & prudentiam, & humilitatem. Laudat autem, ut imitemur virtutes ejus; apparet prudentia in responsis, pietas in quærendo Deum, & non maleficos; perseverantia in repulsis, humilitas in prostratione & confessione, fides, quæ cæteræ virtutes ornantur.*

7. Fides quoque ejus magna dici potest, siquidem omnes Apostoli, ipsa posteriores remanserunt, utpote qui suam intercessionem interponentes, minimè fuere exauditi. Unde Chrysostomus, cujus hæc est ponderatio, ait: *Tu verò diligenter considera, cùm nihil ab Apostolis in re mulieris factum fuerit, totum ab ipsa fuisse perfectum; tantum quippe potest jugis & fervens oratio.* De hac quoque ferventi oratione Chrysostomus ita scribit: *Non cessat fideliter, humiliter, prudenter, ac patientissimè postulare.* Ho. 51. in Matth.

Fiat tibi, sicut vis.

8. Optimè & perspicuè videtur, quàm sit verum illud Psalmistæ: *Voluntatem timentium se faciet, & deprecationem eorum exaudiet.* Ac si diceret, inquit Chrysostomus: *Fides quidem tua majora, quàm petis, posset impetrare: verumtamen fiat ut vis; Hæc vox illi affinis est, qua dictum est: fiat cælum, & factum est cælum.* Albertus Magnus Christum, nullum miraculo, aut gratiæ postulatæ finem præstitisse, ponderat: *Non ponit metam, quæ in fide terminum non habuit.* Idem Chrysostomus alibi ita scribit: *Non dixit, sanetur filia tua; sed fiat, sicut vis: tu, inquit, eam cura, esto medicus, voluntas tua curet eam.* Unde hæc mulier cum sancto Davide dicere potuit: *Secundùm multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ lætificaverunt animam meam.* Ps. 144. a. 19. Ibid. Ibid. Ho. 17 ex variis in Matt. loc. cit.

9. Observandum est, quòd Christus hoc, quod est pellicere dæmonem, & peccatum ab anima, ad hos ipsos remittat, siquidem sufficit ad hoc ex parte nostra, resoluta quædam voluntas; opus enim tantum est, ut nos velimus, & veræ contritionis actus excitemus; siquidem voluntas nostra divinæ gratiæ, quæ nobis non deerit, conjuncta, totum infernum prosternet, dæmonemque in fugam adiget.

10. Dionysius Carthusianus ait: *Quò Christus videbatur huic mulieri asperior foris, & in verbis, & in gestibus, eo fuit ei benignior intus, per operationem occultam, per inspirationem & illustrationem internam*; id quod ex hoc argumento convincit; quia, cùm hæc mulier gentilis, & consequenter idolorum cultui assuefacta, omnique Dei notitia destituta fuerit: *Quomodo tantam fidem, humilitatem, patientiam atque prudentiam habuisset.*

11. Jansenius inde hanc elicit moralem doctrinam, nimirum nobis non esse despondendum animo, dum videmus, quod in necessitatibus non subitò exaudiamur: *Docemur in Christo, cum quanto nostro profectu & utilitate, differat orationes nostras exaudire, nimirum ut magis in nobis accendatur desiderii & devotionis fervor, atque eò magis inflammemur ad precandum.*

Et sanata est filia ejus ex illa hora.

12. Glossa ex hac historia colligit, curandum nobis esse, ut catechizentur & baptizentur infantes: *Qui nec sapere, nec facere aliquid possunt, sed per fidem & confessionem parentum, liberantur à diabolo.*

FERIA SEXTA
POST I. DOMINICAM
QUADRAGESIMÆ.

Evangelium ex Joan. cap. 5.

V. 1. *Erat dies festus Judæorum, & ascendit Jesus Jerosolymam, 2. Est autem Jerosolymis probatica piscina, quæ cognominatur Hebraicè Bethsaida, quinque porticus habens. 3. In his jacebat multitudo magna languentium, cæcorum, claudorum, aridorum, exspectantium aquæ motum. 4. Angelus autem Domini ascendebat secundùm tempus in piscinam, & movebatur aqua, & qui prior descendisset in piscinam, post motionem aquæ sanus fiebat, à quacunque detinebatur infirmitate. 5. Erat autem quidam homo ibi, triginta & octo annos habens in infirmitate sua. 6. Hunc cùm vidisset Jesus jacentem, & cognovisset, quia jam multum tempus haberet, dicit ei: 7. Vis sanus fieri? respondit ei languidus: Domine hominem non habeo, ut, cùm turbata fuerit aqua, mittat me in piscinam; dum venio enim ego, alius ante me descendit. 8. Dicit ei Jesus: surge, tolle grabatum tuum & ambula. 9. Et statim sanus factus est homo iste, & sustulit grabatum suum, & ambulavit, erat autem sabbatum in die illo. 10. Dicebant ergo Judæi illi, qui sanatus fuerat, sabbatum est, non licet tibi tollere grabatum tuum. 11. Respondit eis: qui me sanum fecit, ille mihi dixit: Tolle grabatum tuum & ambula. 12. Interrogaverunt ergo eum: quis est iste homo, qui dixit tibi: tolle grabatum tuum & ambula? 13. Is autem, qui sanus fuerat effectus, nesciebat quis esset: Jesus autem declinavit à turba, constituta in loco. 14. Postea invenit eum Jesus in templo & dixit ei: Ecce sanus factus es, jam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. Abiit ille homo, & nunciavit Judæis, quia Jesus esset, qui fecit eum sanum.*

Versus 2.

Est autem Jerosolymis probatica piscina, quæ cognominatur Hebraicè Bethsaida, quinque porticus habens.

Probatica piscina.

1. IN hac piscina, victimæ in templo offerendæ, abluebantur: *Et quod oves illic ad sacrificium congregabantur*, inquit Theophylactus, *& intestina earum abluebantur.* Albertus Magnus id verum esse dicit, de omnibus aliis carnibus offerendis, & de Sacerdotibus, qui pariter ibi sese levare consueverant: *Ab ablutione Sacerdotum & hostiarum.* Notandum est autem, quòd liberalissimus remunerator Deus, hisce aquis, divino suo cultui inservientibus, infirmis sanandi virtutem insuderit; ut per hoc nobis indicaret, quòd per easdem res, quibus ipsi obsequium & servitium exhibemus, Deus quoque nobis, eodem tempore simul benefacere soleat. In Joan. In Joan.

2. Glossa per hanc piscinam, populum intelligit Judaicum, qui instar aquæ nunc quietus erat, mox à tentationum ventis agitabatur, unde Deo dicebat: *Nos populus tuus, & oves pascuæ tuæ*, idem quoque sancti Bonaventuræ sensus fuit, dicentis: *Quinque porticus significabant quinque libros Moysis, quibus* Ps. 78. 13. Ibid.

illi claudebantur, illi enim prodebant languidum, non sanabant.

3. S. Thomas piscinam hanc, baptismi figuram esse dicit: *Quia sicut aqua illa per hoc, quod lavabat corpora, habebat virtutem ex Angelo sanandi infirmitates, non ex propria natura; ita aqua baptismi habet virtutem sanandi & abluendi animam à peccatis.*

4. Est etiam figura pœnitentiæ, ut scribunt sanctus Bonaventura, & sanctus Thomas de Villa nova: *Hæc illa piscina salubris, in qua quicunque ægrotus, quacunque infirmitate lotus fuerit, proculdubio curabitur & sanabitur, piscina scilicet lachrymarum & pœnitentiæ.* Dionysius Carthusianus similiter dicit, quod significet *Sacramentum confessionis, in qua omnia lavantur, vel quotidianum baptisma lachrymarum sanctarum.*

5. S. Antonius de Padua ait: *Alio modo, piscina est passio Christi; porticus quinque vulnera ejus. Alio modo, fons divinæ pietatis piscina est, quæ omninò ad susceptionem gratiæ invitat.*

Quinque porticus habens.

6. Piscina isthæc multos habebat porticus, in quibus multi morabantur pauperes infirmi. Quoad mysterium verò hujus numeri, sanctus Thomas per illos porticus, quinque vulnera intelligit Redemptoris, adducitque Chrysostomi testimonium dicens. *Per hos quinque porticus mystice, secundum Chrysostomum, quinque vulnera corporis Christi intelliguntur.*

7. Sanctus Bonaventura, paulò antè allatæ expositioni inhærens, nimirum, quòd per hanc aquam pœnitentia intelligatur, & planctus peccatorum, consequenter per quinque hosce porticus, quinque intelligit considerationes, quæ peccatorem in hoc salutare lavacrum introducunt: *Prima est, consideratio excellentiæ status gratiæ, à qua recedit, Apocalyps. 2. Memor esto, unde excidetis, & age pœnitentiam: secunda meditatio vilitatis culpæ, quam commisit. Jerem. 2. Vide, quàm vilis facta es: Tertia divinæ Majestatis, quam offendit: Quarta pœnæ æternæ, quam meruit: Quinta divinæ misericordiæ, quæ peccata remittit; ex prima consideratione oritur dolor; ex secunda pudor; ex tertia timor; ex quarta horror; ex quinta amor.*

8. Sanctus Thomas de Villanova, pariter in quinque hisce porticibus, non minus ingeniosè, quàm fructuosè discurrit, per eosdem quinque corporis nostri intelligens sensus; dicit enim: *Isti sunt quinque sensus corporales, in quibus ægrotat omnis multitudo peccatorum, in quo porticu visus, jacet magna multitudo superborum, cupidorum, curiosum mundanorum: In porticu gustus, gulosorum, ebriorum, delicatorum: in porticu tactus, multitudo voluptuosorum carnalium: in porticu auditus, illorum, qui delectantur nugis, detractionibus, & cantilenis: omnis ferè ægrotus jacet in his;*

Versus 3.

In his jacebat multitudo magna languentium, cæcorum, claudorum, aridorum, exspectantium aquæ motum.

In his jacebat multitudo magna languentium.

1. Albertus Magnus inde originem suam trahere dicit consuetudinem illam, qua hospitalia Ecclesiis vicina fabricari solent: siquidem hi porticus pauperibus infirmis hospitandis & recipiendis fabricati erant. Salmeron pariter mutuam hanc templi & porticuum istorum viciniam mysterio, minimè carere hisce verbis asserit: *Mirabile est Christi documentum, qui in templum prius ingressus est ad orationem & adorationem; deinde in locum pauperum, ut exhiberet misericordiam, & suo nos exemplo ad similia provocaret, fidei & charitatis opera.*

2. Quæri hoc loco non immeritò potest, cur ex tanta languentium multitudine, unus duntaxat salutem corporis receperit, cùm aliàs Salvator noster in dispensandis gratiis suis adeò liberalis, ne dicam prodigus semper fuerit. Lyranus dicit, *significatur, quòd pauci salvantur de multitudine vocatorum.* Sanctus Augustinus ait: *Quid ergo intelligendum est, nisi quia potestas illa & bonitas magis agebat, quid animæ in factis ejus, pro salute sempiterna intelligerent, quàm quod pro corporali salute corporis mererentur? In illis enim factis quidquid temporaliter sanatum est, in membris mortalibus in fine de-*

fecit, anima quæ credidit, ad vitam æternam transitum fecit.

3. S. Thomas in sententia ejusdem S. Augustini, quinque hosce porticus infirmis refertos considerans, dicit, per hosce, in porticibus hisce degentes infirmos, denotatum fuisse, quòd quinque libri Mosis, id est, lex vetus ad populum Illum sanandum minimè sufficerit: *Lex non poterat peccata sanare, secundùm illud Hebr. 10. v. 4. Impossibile est, per sanguinem hircorum aut taurorum peccata purgari; sed ostendebat ea tantùm, secundum illud Roman 7. v. 4. per legem enim cognitio peccati.* Per hos verò languidos, figurantur peccatores teste S. Bonaventura, qui dicit: *Per languentes signantur peccatores, qui sunt languentes privatione virtutis.* Sanctus Thomas inquit, hominem in tantum censeri posse infirmum, in quantum est inordinatis sibi prædominantibus passionibus subjectus, adducitque Tulli authoritatem, dicens: *Unde & Tullio passiones animæ, puta iræ vel concupiscentiæ & hujusmodi, quædam ægritudines animi dicuntur. Unde Psal. 6. v. 3. dicebat David. Miserere mei Domine, quoniam infirmus sum.*

Cæcorum, claudorum, & aridorum.

4. Sanctus Bonaventura hæc verba in sensu morali ita exponit: *Cæci, carentia veræ cognitionis; claudi, defectu virtuosæ operationis curandi sunt gratia divina.* Nonnulli etiam per claudos, ambitiosos interpretantur, quorum proprium est, per adulationem & inverecundam affectationem sese inclinare, genua flectere. Per quos claudos similiter intelligi poterunt, qui in fide vacillant: *Usquequo claudicatis in duas partes*, ajebat Elias sequacibus Baal. Per aridos, avaros exponere possumus, qui fugacibus hujus terræ bonis tenaciter nimis adhærescunt. *Conglutinatus est in terra venter totum*, quique, ob nimiam cordis duritiam, omnis sunt compassionis expertes.

Exspectantium aquæ motum.

5. In verbis sequentibus rationem reddit, cur motum aquæ ab Angelo cælitus descendente concitatum exspectarint; quia, qui post hunc aquæ motum, primus eandem aquam ingrediebatur, sanabatur à quacunque detinebatur infirmitate. Ubi notandum, infirmos omnes, hanc aquam circumstetisse, summa cum vigilantia exspectantes; semper erant prompti, semper præparati, ne adeo bonam convalescendi occasionem negligerent: *Quoniam*, inquit Dionysius Carthusianus, *hora Angelicæ descensionis erat incerta, ideò languidi jacebant ibi continuo quasi semper parati & optantes se invicem prævenire in ingressu piscinæ*; at verò, quòd si pro corporis sanitate consequenda, ad ingrediendum aquam illam prompti semper erant, ne adeo felicem sanitatis consequendæ opportunitatem admitterent, quanto igitur magis unusquisque nostrum, pro animæ suæ salute promptus esse debet, ad audiendum, ad respondendum & obtemperandum monitionibus & bonis inspirationibus Spiritus sancti; nescimus enim, quando spiritus ille spiritus sit flamen suum in nos, siquidem *spiritus, ubi vult, & quando vult, spirat.*

6. S. Chrysostomus observat, quòd tunc infirmitas corporalis multos retrahebat & impediebat, quo minus aquam ingrederentur: *Nunc unusquisque voluntatem habet accedendi, non enim Angelus aquam movet, sed Angelorum Dominus totum perficit*; nullus modò dicere potest, se hominem non habere, qui illum adjuvet, nullus excusare se potest, quòd fuerit ab alio præventus, dummodo recipere seriò velimus salutem: *Licet universus mundus accedat, non consumitur gratia, neque gratia deficit, sed eadem semper permanet.*

7. S. Thomas per hosce languidos, illos peccatores intelligit, qui illibenter & inviti in peccatis suis persistunt; sed inde quantocius egredi desiderant: *Sunt aliqui sic affecti languore peccati, qui non exspectant aquæ motum in peccatis suis requiescentes, secundum illud Sap. 17. v. 22. In magno viventes insciliæ bello, tot & tanta mala pacem appellant, de quibus dicitur Prov. 2. v. 14. Lætantur cùm malè fecerint, & exultant in rebus pessimis, cujus ratio est, quia non abhorrent peccata, nec peccata ex ignorantia, seu infirmitate, sed ex certa materia: isti autem, utpote non ex malitia peccantes, non quiescebant in peccatis, sed per desiderium exspectabant aquæ motum. Unde dicit: Exspectantium.* Etenim bonum signum est, quando peccator, peccati sui in se sentit remorsum, illumque à conscientia sua pellere desiderat, eoque fine, divinæ gratiæ auxilium continuò implorat.

8. Glos-

Ibid. — Ibid. — Ibid. — Apoc 2. 5. — Ier 2. 36. — In Ioan. — Tom 6 tr. 18. — in cat. — In Ioan. — Set. in hic fer. — Ibid. — Ibid. — Ibid. — 3. Reg. 18. v. 21. — Ps 43. v 25. — Hom. 35. in Ioan. — In Ioan.

8. Glossa interlinearis per hanc motionem aquæ, mortem Christi, & consequenter nostram redemptionem intelligit; *Id est, mortem Christi, & inde redemptionem.*

In Ioan.

9. Per hunc quoque motum intelligi potest interior in cordibus nostris motio Spiritus sancti, utpote in pluribus sacræ scripturæ locis, in hoc elemento symbolizatur: *Si quis sitit, veniat ad me, & bibat; Qui credit in me, sicut dicit scriptura, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ; hoc autem dixit de spiritu, quem accepturi erant, credentes in eum,*

Ioan. 7. v. 38.

Versus 4.

Angelus autem Domini descendebat secundum tempus in piscinam, & movebatur aqua, & qui prior descendisset in piscinam, post motionem aquæ, sanus fiebat, à quacunque detinebatur infirmitate.

Angelus autem Domini descendebat.

1. Lucas Burgensis nonnullorum refert opinionem, existimantium hunc Angelum fuisse sanctum Raphaelem, qui Tobiam seniorem curavit: *Eo quòd corporum morbis medelam afferret.*

2. Theophylactus observat, aquam istam, non habuisse hanc sanandi virtutem naturaliter, sed ab Angelo ei collatam fuisse; si enim virtus illa huic aquæ propria fuisset, prouti in multis aquis mineralibus accidere videmus, aqua hæc virtutem illam utique semper habitura fuisset: *Sed totum in Angelo situm erat, quidquid erat efficaciæ; ita apud nos aqua baptismatis, aqua est simpliciter; cùm autem accesserit Spiritus sancti gratia propter invocationem Dei, multos morbos solvit animarum.* Lyranus illud idem baptismi mysterium adducit, dum ait: *Appropinquante Evangelii veritate, Dominus voluit figuram expressam Baptismi in hac piscina ostendere, quæ conveniebat cum baptismo in mundando & sanando, virtute Dei occulta, ad motionem Angeli, sicut Baptismus sub sensibili elemento mundat animam, virtute occulta verbi.* Christus Isaiæ c. 9. secundùm versionem Septuaginta, appellatur *magni consilii Angelus*; hic autem, ut Lyranus advertit: *Discendens in Jordanem, vim generativam dedit aquis, tactu sacratissimæ carnis suæ.*

Theo. 35. in Ioan.

3. Chrysostomus existimat, Deum miraculum istud ibidem in conspectu omnium Judæorum fieri voluisse; *Ut intelligerent Judæi, longè magis Angelorum Dominum, omnia animæ impedimenta sanare posse.*

4. Albertus Magnus per hanc piscinam, pœnitentiam & peccatorum planctum intelligens, scribit, quòd, ut aqua ista purificet & mundet, *oportet ut ab Angelo, id est, à Domini spiritu moveatur, sicut scriptum est: Flabit spiritus ejus, & fluent aquæ; nam si timore solo inferni, aut dolore alicujus incommodi, aut infamiæ quam incurristi, aut alio respectu simili ploras, non habet aqua ista sanandi virtutem; sed quando amore Dei, & spiritu Dei, & dolore offensæ prodeunt fontes & rivi lachrymarum, omnem lepram peccati mundant.*

Ps. 147. v. 18.

Secundùm tempus.

5. Quale hoc tempus fuerit, in quo Angelus descendebat, incertum est. *Itaque illud, secundùm tempus, ita est accipiendum,* inquit Jansenius, *ut significetur, non semper quidem Angelum movisse aquam, sed certis quibusdam temporibus, quæ tamen hominibus erant incognita, idque non solum semel in anno, sed frequenter, ut est verisimile.* Si enim infirmi certò tempus sciviſſent, quo aqua movenda erat, non se ad ingressum aquæ præparassent pro semper, sed tantùm pro illa hora; adhibiturus quoque fuisset quilibet eorum omnem diligentiam ad habendum auxiliatorem, ut primus omnium, aquam ingredi posset: at verò Salvator noster per illam temporis incertitudinem insinuare nobis voluit, incessanter nobis de salute nostra spirituali cogitandum esse, nosque quavis hora, ad adventum Angeli magni consilii, promptos paratosque esse debere. Unde considerabilis est illa Gregorii Magni sententia: *De morte incerti sumus, ut ad mortem semper parati inveniamur.* Lucas Burgensis aliam rationem adfert, cur tempus illud incertum fuerit; Dicit enim: *Nec ullus illic fuisset pauperibus locus, divitibus illo tempore locum illum vi occupantibus, neque permittentibus quenquam ante ipsos descendere*; Incertum igitur hoc tempus Deus esse voluit, ut pauperes in acquirenda salute sua corporali, divitibus & potentibus præferri possent, illis siquidem se Deus semper specialius addictum esse ostendit, ideoque providit, *ut incognito incertoque tempore, Angelus descenderet; aliquando interdiu, aliquando noctu, aliquando sæpius uno anno, aliquando rarius, excluſit delicatam divitum intolerantiam incommodior habitatio, relictusque est pauperibus locus.* Dicit enim Evangelista: *Jacebat multitudo magna*; vel ut est in Syriaca *Plebs magna*; Etenim in Naaman Syro, leproso quidem, sed potente, & à Rege plurimum æstimato, quænam sint divitum, etiam dum maximis & gravissimis sunt infirmitatibus detenti, prætensiones, nimirum cuperent ut Angeli, vel Prophetæ illos convenirent, seque coram illis reverenter inclinarens & obsequerentur.

Cont. c. 36.

Isa. 9. v. 6.

4 Reg 5. v. 11.

6. Ecce tibi igitur quàm verum sit, quòd, ubi de animarum salute agitur, nullum sit ponendum fundamentum spei, in certo tempore, quia quo Deus cor nostrum, per gratiam suam moturus sit, ignoramus, ac proinde quavis hora & quovis momento, prompti atque parati esse debemus; ut subitò, dum cor nostrum sua gratia pulsat & illustrat, in hasce divinæ misericordiæ aquas nos conjicere valeamus. Salmeron ly, *secundùm tempus*, ita explicat; *id est modo, quia; ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis; sive secundùm tempus, quando Deo vel Angelo aures accommodamus.*

To. 6. tr. 18.

Et movebatur aqua.

7. Idem Salmeron ait: *Cùm libenter audimus verbum Dei, & instruimur de ira Dei de cælo, quæ imminet, de morte instanti, de gehenna ignis, de gravitate peccatorum,* tunc movetur & turbatur anima, & ab hac sancta perturbatione procedit salus ejus & emendatio. Hugo Cardinalis ait: *Angelus movet aquam, quando gratia compellit exire lachrymas, & movet, & excitat in homine devotionem.*

In Joan.

Et qui prior descendisset in piscinam, post motionem aquæ.

8. Qui maximè ad ingrediendum in hasce aquas sollicitus erat, liberabatur à quacunque detinebatur infirmitate.

9. *Sollicitudine non pigri*, inquit Apostolus. Vita enim nostra unicæ duntaxat respirationi innititur, adeoque anima de momento in momentum, è corpore nostro egredi potest, ideoque meritò ille Dei servus dicere solebat. *Omni momento, ad ostium æternitatis sto*; nulla interjicienda est temporis mora, ubi de animæ salute agitur, præcipuè *post motionem aquæ*, id est, dum in nobis divina operatur, nosque ad illam excitat & invitat; per aquam enim gratia denotatur: *Fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam;* hæc autem varios in nobis motus & affectus producit, nimirum amoris, timoris, spei, pœnitentiæ & similium aliorum. Efficax ad hanc nobis sollicitudinem inculcandam ratio est, quia Deus nos vocat, dum videtur & placet sibi, non verò ad beneplacitum nostrum. *Quis autem consiliarius ejus fuit?* Nec valet si dixerit, experientiam quotidianam testari, multos esse, qui licèt tardè & morosè emendentur, salvantur tamen, siquidem præterquam quòd hoc valde incertum sit, hoc nobis certo constat, quod in tam numerosa languentium multitudine, solùm unus sanabatur; *A paucis de terra, divide eos.* Chaldæus legit: *A justis.* Bellarminus dicit: *Mortui mundo, pauci sunt, multi quidem currunt, sed unus accipit bravium.* Multi quidem ex hac multitudine, & forsitan omnes è lectis suis egrediebantur, ut aquas illas intrarent, sed quibus felicissima recuperatæ salutis sors contingebat? *Qui prior descendisset, sanus fiebat.* S. Bonaventura ait: *Unus significabat unitatem sanctæ Ecclesiæ, præter quam nullus poterat sanari.*

Rom. 12. v. 11.

Ioan. 4. v. 14.

Rom. 11. v. 34

Ps. 16. v. 1. 4. 1. Cor. 9. v. 24.

In Ioan.

Sanus fiebat, à quacunque detinebatur infirmitate.

10. Dionysius Carthusianus quærit, cur Deus hanc adeo admirabilem virtutem hisce aquis contulerit? & respondet: *Ad hoc aliqui dicunt, quod propter lignum Dominicæ crucis, quod in ea natasse, & circa passionem denatasse affirmant,* adeoque credendum est, quòd juxta horum opinionem, ex hoc in hisce aquis natante ligno, crux postea fabricata fuerit: *Alii dicunt, quòd ad præfigurandam virtutem baptismatis Christi, tunc proquinantis.*

Versus 5.

Erat autem quidam homo ibi, triginta octo annos habens in infirmitate sua.

Ioan. 1. Toletus in paupere hoc & desolato paralytico, Judæorum considerat duritiam, qui illum triginta octo annis languentem deseruerunt, absque eo, quòd illi balneo huic imponendo, manum præbuissent auxiliatricem. Probatur etiam in eodem misero homine, extrema ejus mendicitas, utpote qui ne denarium quidem habebat, quam illi solveret, qui illum, si non ex charitate, saltem propter lucrum mercedis, in aquas detulisset, verisimile etenim est, quòd si vel denarium habuisset, illum minimè postpositurus fuisset corporali suæ saluti.

Salm. tom. 6. tr. 19. 2. Dionysius Carthusianus dicit: *Specialiter hunc unum affatur & curat, qui miserabilior fuit.* Salmeron ait: *In rebus desperatis solet nobis Deus adesse, ut nos ad se magis alliciat, ut doceat nos, erga eos, qui magis indigent, & hominum auxilio destituuntur, esse benefícos & liberales.*

Matth. 9. v. 12. 3. Christus se verum medicum nostrum esse ostendit: *Non est opus valentibus medicus, sed malè habentibus*: medicorum autem proprium est, quòd ad exhibendam præstantiæ artis suæ experientiam, infirmos studiosè inquirant desperatissimos; quales & ipse Christus in hoc Evangelio quæsiisse videtur, & tandem hunc hominem

Jans. c. 36. invenit; *ut qui & immedicabili*, inquit Jansenius, *& vetustissimo morbo tenebatur, & humano subsidio destitutus erat.* voluit insuper demonstrare, eorum se vel maximè curam & sollicitudinem habere, qui ab hominum ope & solatio remotissimi & desolatissimi esse noscuntur. Idemque Jansenius aliud quoddam exinde elicit morale documentum, nimirum *nullum esse morbum animi tam capitalem, tamque inveteratum, quem non tollere & possit & velit.*

Ps. 11 v. 19. Ps. 10. v. 14. 4. David veridico calamo suo scribit: *Juxta est Dominus his, qui tribulato sunt corde; Tibi derelictus est pauper, orphano tu eris adjutor*, ac proinde Hugo Cardinalis notat, quòd Evangelista ex industria infirmitatem, secundùm suas circumstantias aggravantes, describat, nimirum quòd per tot annos habituata fuerit, eamque patienter sustinuerit: *Hæc omnia faciebant eum approximare saluti, quæ est per Christum.*

5. Toletus in hoc languido, genus humanum post peccatum præfiguratum esse dicit: *Quod diuturno peccati morbo laboras, neminem, qui ad sanandum adjuvaret, suo pretio potuit comparare, sed infirmus, inops & pauper tam diu jacuit, donec sine pretio ullo dato, filius Dei homo factus venit, qui ipsum sanavit.*

6. Hoc triginta octo annorum spatium valde vivacem in eo spem fuisse demonstrat: Arabicus loco, *homo*, legit, *vir*; Et S. Joannes, qui de aliis infirmis scripsit: *Multitudo languentium*, de hoc scribit, *erat autem*, &c. quasi de eo dicere voluisset, non jacuit ibi omni spe destitutus, quia tametsi dixerit: *Hominem non habeo*, per hoc tamen dicere velle videtur, se cælestè sperare adjutorium, quod ei quoque tandem evenit: Unde Simon de Cassia ait: *Privatum se fatetur auxilio humano.*

L. 5. c. 37. Hujus porro opinionis author D. Chrysostomus fuisse

Ho. 35 in Ioan. videtur, siquidem per hoc exemplum, & vivam hujus paralytici spem, multorum redarguit diffidentiam, qui quando non subitò in suis necessitatibus exaudiuntur, & sperata accipiunt à Deo auxilia, animum continuo abjiciunt: *Octo & triginta annos hic exspectaverat, exspectabatque, neque ejus impletum est desiderium, neque negligentia non sanabatur, sed præventus ab aliis, neque propterea desperavit; nos autem, si per decem dies orationibus invigilantes, non exaudimur, jam tepescimus.* Ostenditque sanctus, quòd longè prolixiori & fortiori spe & fiducii ac diligentia, mundo inserviamus. v. g. in bello, in aula, & in cunctis aliis servitiis humanis, in quibus ut plurimum à spe nostra turpiter cadimus, eaque frustramur: *Dominum autem nostrum, ubi sine dubio, merces sequitur longè laboribus amplior (spes enim non confundit) debito studio & diligentia prosequi non patimur.*

7. Glossa interlinearis per hunc miserabilem hominem, peccatorem, in multis habitualiter radicatis peccatis profundè demersum intelligit: *Significat multis & magnis peccatis oppressum.* Glossa hunc triginta octo annorum numerum, verbis sequentibus examinat, dum ait: *id est, duobus minus quadraginta, qui numerus conflat ex quatuor decem, & significat perfectionem operum in decem præceptis legis, & quatuor Evangeliis, & à quo duo minus habet, qui charitate Dei & proximi caret.* Lyranus hunc hominem adeo prolixo morbo ob præcedens peccatum, punitum esse dicit: *Illam enim infirmitatem propter præcedens peccatum incurrerat, ut patebit infrà, veruntamen quia pœnas patientes sustinuerat, ideo dignum erat, ut ei subveniretur.*

Ho. 37. in Ioan. 8. Chrysostomus ex hac, per tot annos continuata paralysi, quanta pœna culpæ alicui debeatur, optimè consequenter deducit. Ubinam sunt illi, inquit sanctus Doctor, qui peccatum ipsorum brevissimo tempore, imò unico tantùm voluntatis actu commissum esse dicunt, ideoque dolent dicentes: *Ob commissum brevi tempore peccatum, perpetuas pœnas daturus sum: Ecce hic, non tot annis peccavit, quot pœnas dedit: brevi peccatum patratur, morbi tormenta diuturna sunt, non enim tempora peccati, sed peccantium animus indicatur.*

Versus 6.

Hunc cùm vidisset Jesus jacentem, & cognovisset, quia jam multum tempus haberet, dicit ei.

Hunc cùm vidisset Jesus jacentem.

In Ioan. Ps. 24. v. 16. 1. S. Thomas ait: *Non solùm oculo corporis, sed etiam misericordiæ, qualiter videri petebat David, dicens: Respice in me, & miserere mei.* Ex quo facto colligitur, quam verum sit illud, quod tot sæculis antea in Isaia dictum fuit: *Dicit Dominus, ad quem etiam respiciam, nisi ad pauperculum & contritum?* Magnates mundi hujus, pauperes contemnere & dedignari solent. Isa. 66. v. 2.

2. Enimvero verisimile quidem est, quòd templum adeundo, multis aliis vicibus per hoc hospitale & infirmantium porticus transierit, & tamen nunc solùm oculos suos in miserabilem hunc hominem conjicit, quia in conferendis nobis beneficiis tempus exspectat opportunum; nunc igitur post longam illam infirmitatem, illum dispositum esse cognovit, qui divinæ ejus gratiæ cooperaretur, non verò antea: *Dominus mortificat & vivificat*; nunc igitur oculos suos in eum defigit: *Hunc cùm vidisset*; quos proinde oculos Rupertus Abbas *fenestras* appellat *salutis, & potentes misericordiæ januas.* 1. Reg. 2. v. 6. In c. 6 Ioan.

Et cognovisset, quia jam multum tempus haberet.

3. S. Bonaventura ait: *Omnia enim nuda sunt, & aperta oculis ejus.*

Versus 7.

Vis sanus fieri? respondit ei languidus: Domine hominem non habeo, ut cùm turbata fuerit aqua, mittat me in piscinam, dum venio enim ego, alius ante me descendit.

Vis sanus fieri?

In gloss. 1. S. Cyrillus ait: *Præcurrit misericordia ægrotum*; suis etenim gratiis semper nos prævenit, nec unquam è nostris nos ruinis possemus erigere, nisi ad porrigendum nobis auxiliatricem manum suam, per suam erga nos compassionem moveretur. Unde idem sanctus Doctor ait: *Manifestum argumentum summæ Christi bonitatis, quod utique laborantium preces non exspectet, sed petitionem benignitate sua præveniat.*

2. Et verò prima facie interrogatio hæc inutilis & superflua videri non immeritò poterat; quis enim est, qui inter dolores excessivos, ad mortem usque languens, sanitatem non desideret? Veruntamen nonnunquam claudi, aut membris mulctati, vel alii similes mendici aliqui inveniuntur, qui sanitatem, vel corporis prisinam integritatem minimè desiderant, quia eleemosynarum quæstum fovendo, optimè sibi prospectum esse vident; qui tamen sanitati restituti, victum suum, cum minori lucro, in aratro & ligone laborando, & sudore lucrari deberent: at verò in præsenti languido, res ita se minimè habet, de hoc enim juxta Chrysostomi opinionem dicere convenit, ipsum salutem suam ardenter desiderasse: *Non se irrideri arbitratus est, neque dixit: huc ex industria venisti, ut sannis & convitiis me lacesseres, qui interrogat, cum dolore excrucier, num velim sanari.* Ho. 36. in Ioan.

3. Nonnulli hoc loco considerant, quòd, quia hic Paralyticus, qui triginta octo annis, ex illa infirmitate, lecto affixus decubuerat, Christum præsentem cognoscere minimè poterat, utpote qui ipso primitus infirmante, natus

tus nondum fuerat, ideo Christus illum non sine causa, de re tam grata & accepta, interrogarit, ut videlicet hac interrogatione excitatus, fixis in eum oculis respiceret, vultusque sui speciem, memoriæ suæ tanto fortius imprimeret, hacque ratione ipsum deinceps obvium cognoscere posset; ita namque de sancto Petro quoque legitur, quod claudo illi, quam ad portam, quæ speciosa dicebatur, simul cum Joanne erexerat, dixerit: *Respice in nos*, & meritò; id namque fecit, tum ut miraculi testis esset; tum ut benefactorem suum agnoscens, gratum se erga illum exhibere posset. Toletus advertit, Christum non dixisse huic Paralytico: *Vis ut te sanem*; sed *vis sanus fieri*? idque meritissimo jure, quia cum paralyticus hic nullam haberet personæ Christi notitiam, ipsumque filium Dei esse ignoraret, se à Domino ironicè seu subsannatoriè interrogari, credere potuisset: *Nec enim dixit: Vis ut te sanem? quia nondum de Christo tantam habebat ille opinionem & notitiam*, ideo se spheræ capacitatis ipsius adaptans, fidem, viribus ejus superiorem, ab illo maximè requisivit. *Non petit ab infirmo aliquid supra cæptum ejus*; hanc potius fidem in iis requirebat, qui prædicationem ipsius audierant, viderantque crebra ejus miracula, illaque ab ipso deposcebant. Per hanc igitur interrogationem efficere voluit, ut, postquam sanctus esset, sese posset reflectere & intelligere, sanitatem hanc virtute & opera verbi sui divini, non verò aquarum illarum virtute, se fuisse assecutum, agnoscereteque virtutem & omnipotentiam Christi, quavis etiam Angelica potestate longè esse superiorem.

4. Voluit insuper Deus noster hisce verbis nobis insinuere, sibi salutem nostram majori cura & sollicitudinè cordi esse, quàm nobismetipsis, siquidem ipse est, qui illam nobis offert, seque illius nobis dandæ, dummodo eam habere velimus, cupidissimum esse ostendit. Didacus Stella optimè considerat, quòd Christus non sine mysterio, intempestæ noctis medio, nasci voluerit: *Dum medium silentium tenerent omnia, & nox in suo cursu medium iter haberet, omnipotens sermo tuus de cælo à regalibus sedibus venit; ea noctis hora, qua homines rerum omnium, & sui etiam obliti, cùm nulla vexat eos sollicitudo, tunc singulare hoc beneficium piissimus Dominus hominibus præstat.* In Luc. Sap: 18. v. 14. De hoc paralytico minimè constat, quòd intra triginta octo annos, ab ullo hominum unquam postularit, sibi ferri auxilium, & quando omne subsidium planè desperatum erat; Christus se de ejus sanitate & corporis salute, sollicitum cupidumque exhibebat.

Hic. 5. S. Antonius de Padua dicit, Christum veluti optimum & peritissimum medicum, dum infirmitatem hanc curare vellet, manum suam radici & origini mali totius apponere voluisse: *A causa infirmitatis incepit, sicut bonus medicus, quia peccatum erat ejus causa, sicut innuitur, & ideo primò voluit voluntatem ejus ordinare, quia cura spiritualis non fit, nisi voluntate. Unde Augustinus: Qui creavit te sine te, non justificat te sine te.* Per salutem corporalem, prius salus infundebatur spiritualis, ad hanc autem consequendam, voluntatis ipsius concursus necessarius erat. Unde idem S. Antonius notat, dicens: *Quos post sanabat corpore, prius sanabat mente, sicut Evangelium nobis manifestat; quia prius Salvator noster ad curandam voluntatem accessit, cùm dixit: Vis sanus fieri? deinde corpus restituit sanitati.* Eandem quoque observationem Albertus Magnus hisce verbis habet: *Eliciens sensum, & in hoc signat, quod dissentiens non curatur ab infirmitate spirituali, quia ponit obicem Spiritui sancto.* To. 6. tr. 19. Salmeron interrogationem hanc valde opportunam fuisse dicit; cujus hanc dat rationem, quia tametsi pauci reperiantur infirmi, qui salutem corporalem non desiderant, *pauci tamen sunt, qui ab infirmitate spirituali liberari velint.*

6. Albertus magnus observat, Christum in potestate & libertate paralytici hujus, salutem ejus ponere voluisse, *quasi diceret: In voluntate tua est, quia tu tibi peccando causa infirmitatis fuisti, & ideo voluntatem ad me à peccato converte.* Saulus ex persecutore effectus est Apostolus, vas electionis, tuba Spiritus sancti, eò quòd voluntatem suam Deo subitò consignarit, dicens: *Domine, quid me vis facere?* Hic. S. Thomas de Villa nova ait: *Paucissimi sunt, qui libera voce respondent volo; hujusmodi enim voluntatem statim sequitur salus, nam qui sic efficaciter vult, facit quod in se est.*

7. Sanctus Gregorius Nazianzenus ait: *Hoc bonum solo voluntatis pretio emendum tibi proponitur*; Deus enim per suam divinam gratiam, per sua internarum inspirationum & vocationum auxilia, nunquam nobis deest, siquidem nos interrogat: *Vis sanus fieri?* Sufficit quòd nos ejus voluntati annuamus. Unde David dicebat: *Voluntariè sacrificabo tibi.* Ad suum servitium Deus nequaquam invitos, sed spontaneos & voluntarios admittit. Unde Cassianus ait: *Non est beneficium quod præstatur invitis, nec cuique videtur utile, quòd adversa voluntate conceditur.* Orat: in fest. Bapt. Ioan. 5. v. 6. Ps. 53. v. 8. L. 1. var. Ep. 38.

8. S. Thomas de Villa nova considerat, quòd benignissimus Redemptor noster in persona hujus infirmi, omnes peccatores interroget: *Vis sanus fieri? Non petit à te Deus ò peccator, nisi ut velis sanari; si enim vera & prompta, & efficaci voluntate salutem animæ tuæ volueris, sine dubio sanaberis; quid facilius, quid levius, quàm velle salutem? tum est velle, optare, petere & desiderare; Dei est præstare: O si medicus corporalis nihil aliud peteret ab ægroto, nisi ut vellet sanari, quis ad horam ægrotaret?*

9. Simon de Cassia ait, *Quærit Jesus, si vult sanus fieri, ut ore profiteretur malum.* Fuit igitur hæc interrogatio mystica, siquidem hunc infernum, per illam ad malum suum confitendum excitare intendebat; quia ad hoc, ut nos à spiritualibus nostris infirmitatibus reconvalescamus, *ore confessio fit ad salutem. Placet tibi sanitas*, & subjungit idem, *infirmitas displiceat*, quia per contritionem & pœnitentiam culpa existinguitur. Lib 5. c 27. Rom. 10. v. 10.

10. Sanctus Cyrillus est in ea opinione, quòd per hanc interrogationem, in ipso sanitatis desiderium magis magisque provocare intenderit: *Ad vehementius illius rei studium excitantis, & ad flagitandum sanitatem instigantis.* In Ioan.

11. Sanctus Thomas Christum id interrogasse dicit: *Ut excitet desiderium infirmi, & ut ostenderet patientiam, qui tot annis exspectavit eripi ab ægritudine, & de hoc cognoscatur dignior ad sanandum.*

Respondit ei languidus: Domine.

12. Dionysius Carthusianus dicit: *Vocat Jesum Dominum, velut venerabilem virum, sed aliud nihil scivit de eo.* Quamprimùm enim ab eo sanitatis mentionem fieri audivit, tametsi Redemptor, quoad apparentiam exteriorem contemptibilis esset, (*opprobrium hominum & abjectio plebis*) Domini tamen titulo eundem condecoravit, quia circa eum, cujus nobis opera necessaria est, nulla, in attributione titulorum, parcitate uti solemus. Ps. 21. v. 7.

13. Hugo Cardinalis ait: *Nota, quanta devotione captus est ad benignitatem sermonis Christi, statim enim cum honorans Dominum vicit, quem etiam ut ad compassionem moveat, inducit.*

Hominem non habeo.

14. Jansenius dicit: Quòd tametsi paralyticus hic, nulla Christi notitiam habuerit, necsciverit, quisnam ipse esset, veruntamen ex hac tam benigna interrogatione, spem aliquam conceperit, nam ex dato ei responso satis liquet, Domino non defuisse voluntatem eum sanandi; sed potius hominem sibi defuisse, qui eum in salutares illas aquas immergendum, in humeros suos levaret: *Hujusmodi responsione verecunde à Domino petens, ut ipse, qui validus esset, ac ut videbatur ex compellatione misericors, sese deferret, cùm esset tempus in piscinam, non ausus tamen id à Domino explicitè & apertè petere, in qua ægri responsione relucet ipsius & verecunda paupertas, digna misericordia divina, & patientissima tolerantia* Concord.

15 Sunt ex interpretibus, qui existimarunt, languidum hunc non adeo fuisse desolatum, qui aliquem vel cognatum, vel amicum, vel hominem alium charitativum præsto habuerit, qui eum nonnunquam visitans, consolaretur; sed potius hi omnes tunc præcipuè illi deerant, quando eorum ope vel maximè indigebant: *Hominem non habeo, ut, cùm turbata fuerit aqua, mittat me in piscinam:* hæc enim est omnium subsidiorum, quæ ab hominibus & à mundo exspectamus, specialis conditio, quòd tunc maximè hominem destituant, quando homo iisdem vel maximè indiget: *Nolite confidere in principibus, in filiis hominum, in quibus non est salus; Bonum est confidere in Domino, quàm confidere in homine*: non verò sic Deus; imò *juxta est Dominus iis, qui tribulato sunt corde, & humiles* Ps. 145. v. 2 & 3. Ps. 117. v. 8. Ps. 33. v. 17.

spiritu salvabit: Languidus hic, prout ex ejus responsione satis colligitur, per media humana reconvalituram se sperabat, siquidem ait: *Hominem non habeo*; sed graviter hallucinabatur, siquidem una ex aliis infirmitatibus spiritualibus, quod Apostolus recenset, hæc
2. Cor. 3. v 3. est: *Secundùm hominem ambulatis*; sed quare? *Nonne carnales estis?* Caro & sanguis illum forsitan huic lecto languidum affixerant, multò minus igitur suam ab inde convalescentiam separare debebat, siquidem caro & sanguis potius saluti nostræ quàm maximè obsistunt:
Matt. 18. v. 16. Galat. 1. v 10. *Inimici hominis, domestici ejus*; *si hominibus placerem, Christi servus non essem*, dicebat Apostolus; Horum namque consortium & malum exemplum, nos malæ & habituatę consuetudinis nostræ lecto quàm arctissimè adstrictos tenet.

16. Quotidiana etenim experientia perspicuum est, quòd mundani homines, id est, parentes, amici, aliique, quorum quotidiano consortio utimur, nos quidem in culpæ, & peccati paralysin incidere faciant, ut tamen abinde denuo resurgamus, nullas nobis suppetias
Salm 18. 19. ferunt. Unde Salmeron ait: *Verè enim multi peccatores cum à peccato abstinere, & surgere proponunt, neque seipsos habent, atque hominem, id est, adjutorem vel consiliarium.*

17. Theophylactus ait: *Hoc est, qui nondum erat factus homo, filius Dei*; cùm enim in trigesimum octavum usque annum lecto affixus decubuerit, paralysi ipsius primitus incipiente, filius Dei nondum homo
In Joan Rom. 3. v 23. factus erat. Unde sanctus Thomas quoque ait: *Per hoc significatur, quòd non erat aliquis homo purus, qui*
Iob. 6. v. 13. Eccl. 51. v. 10. *humanum genus salvare posset, quia omnes peccaverunt & eguerunt gratia Dei, quousque veniret Christus, Deus & homo* Unde sanctus Job lamentabatur: *Ecce non est auxilium mihi in me*; Et in Ecclesiastico dicitur: *Respiciens eram ad adjutorium hominum, & non erat:* hoc autem tempore, quod hactenus ab illa hora decurrit, quo Christus interrogavit: *Vis sanus fieri?* nullus hominum, quisque ille sit, excusare se potest dicendo: *Hominem non habeo*, quia jam filius Dei *incarnatus est de Spiritu sancto, ex Maria virgine*; *& homo factus est*; *Crucifixus etiam pro nobis*; imò in prætorio Pilati, facta est, coram facie totius mundi, sacratissimæ ipsius humanitatis ad hominem redimendum, promptissimæ solemnis ostentatio, per hæc planè mystica verba: *Ecce homo*. Porro piscina illi, in qua sacrificiis destinatæ carnes mundabantur, quæ quinque porticus habebat. Redemptoris nostri, ut diximus, Passionem figurabat; ac proinde paralyticus ille nullam habebat causam dicendi: *Hominem non habeo*, quin potius dicere debuisset:
Ioan. 19. v. 5. *Ecce homo*. Et ut Salmeron ait: *Poterat illi dicere Jesus; imò frater, ob hanc causam, quòd hominem non habes, ego factus sum homo ad omnium salutem promovendam.* Nazianzenus orat: *in sanctum lavacrum ita hæc de re scribit: Heri in lecto decumbebas derelictus & neglectus, nec habebas hominem, qui, cùm aqua turbata esset, mitteret te in piscinam, hodie invenisti hominem eundem & Deum, seu potius Deum hominem.*

18. Nullus, quò minus à qua vis habituata animæ infirmitate reconvalescet, lamentari, aut excusare se potest, dicendo: *Hominem non habeo*; siquidem non desunt medici, qui ipsum curare possint, dummodo nos velimus, quia ut in occasione alterius paralytici sa-
Matt. 9. 6. nati turbæ acclamarunt: *Glorificaverunt Deum, qui dedit potestatem talem hominibus.*

Ut, cùm turbata fuerit aqua, mittat me in piscinam.

19. Hugo Cardinalis ait: *Aliquando enim contingit, quòd ad motum alicujus gratiæ, homo turbatur in corde, & si haberet hominem, id est, rationalem exhortatorem, descenderet in piscinam pœnitentiæ, & sanaretur ab infirmitate culpæ.* Multæ etenim animæ perduntur, ex defectu eorum, quibus easdem edocere & instruere incumbit. Unde per Zachariam Deus ita lamentatur: *Idcirco adducti sunt quasi grex, affligentur, quia non est eis pastor.*

20. Theophylactus dicit: *hanc piscinam pœnitentiæ,*
Isa 9. v 6. *Angelus turbat*, id est, *ille magni consilii Angelus* Christus Salvator noster; quonam verò modo hæc aqua ab eo turbetur, explicat, dum subjungit: *Nam si tetigerit cor nostrum divinum verbum, & turbationem fecerit in illo, propter memoriam futurorum suppliciorum, nunquam efficax erit piscina ista, neque sanitas erit animæ dissolutæ.*

Dum venio enim ego, alius ante me descendit.

21. Lyranus languidum hunc id dixisse scribit, *Quia videbat Jesum fortem, & aptum ad portandum eum, & magnum reputaret, si in hoc ei servire vellet*: at verò circa hunc benignissimum Deum nostrum, id quod in Collecta quadam recitamus, adimpletum fuit, nimirum, quòd *abundantia pietatis suæ & merita supplicum excedit & vota*: quia unico duntaxat illum verbo sanavit, quod longè plus est eo, quod infirmus ab eo poposcit.

22. Advertit Cardinalis Toletus, hunc hominem non fuisse totaliter viribus suis destitutum, quod ex eo, quia aliquantulum ambulare & progredi potuit, satis arguitur; *Dum ego venio, alius ante me descendit; ergo sine homine poterat venire & se movere, tamen non poterat illo motu citius aliis pervenire, ideò nunquam potuit sanitatem consequi, Tale est hominis arbitrium in peccato, cujus languidus hic figuram gerit, non est omnino extinctum aut ita debilitatum, ut nullum honestum sine gratia facere posset, nam morale aliquod bonum operari potest, etiam post peccatum, tamen non tale, ut possit ad salutem & liberationem à peccato pervenire, nisi adjuvante & sanante divina gratia.*

Versus 8.

Dixit ei Jesus, surge, tolle grabatum tuum, & ambula.

Dixit ei Jesus: surge.

1. Chrysostomus languidi hujus fidem valde obstupescit, utpote qui ad hæc verba minimè vacillavit: *Cùm audiret, quòd tum potestate, & quasi imperans eum alloqueretur, dicens: surge, tolle grabatum tuum & ambula, non risit*; dicere enim poterat, Angelo hanc aquam movente, nonnisi unus duntaxat ex omnibus nobis sanitatem recipit: *Tu homo, solo verbo Angelum superare confidis? audivit, & surrexit, & sanatus medici præceptum non recusavit.* Hom 35. in Ioan.

2. Poterat equidem Salvator, utpote *magni consilii Angelus*, languidum hunc in piscinam deportatum, per adhibitas ejusdem aquas sanare; id tamen nequaquam fecit, quin potius utilissimum nobis in hoc documentum relinquere voluit, nimirum cavendum nobis, ne falcem nostram in alienam messem mittamus; tali autem modo hunc languidum sanare ad Angelum spectabat; præterquam quòd Christus sibi directè & immediatè hoc recuperatæ salutis beneficium attribui voluerit, non verò usurpato aquarum balneo.

3. Cajetanus ait: *Imperat non solùm homini, sed naturæ, quoniam non erat in voluntate aut potestate languidi, surgere, sed dicendo, surge, morbum abstulit.* Etenim in Psalm. dicitur: *Misit verbum suum, & sanavit* Ps. 106. v. 20. *eos, & eripuit eos de interitionibus eorum.*

Tolle grabatum tuum & ambula.

4. Salvator noster, ut omnipotentiam suam in hoc patrato miraculo declaratam, tantò faceret clarius elucescere, non solùm languidum hunc sanavit, sed postquam per triginta & octo annos, in paralysi habituatus & immobilis perstitisset, ipsum in pedes erectum ambulare, imò lectum, in quo jacuerat, in humeros sublatum deponere voluit. Albertus Magnus ait: *Portavit lectum illum in signum restitutæ virtutis.* Beda verba illa Bed. in Io. hunc sensum habere dicit: *Relinque peccata pristina.* Sanctus Bernardinus verò ita explicat. *Surge anima pigra & nequam, relinque scelera & peccata.* Lyranus per hunc lectum, malam peccandi consuetudinem intelligit: *Per* S. Bern. Sen. ser. 26. in hac for. *lectum, in quo jacebat languidus, significatur prava consuetudo, per quam jacet homo, quæ tollitur per exercitium in opere bono.*

5. Sanctus Thomas in paucis hisce verbis, tres utilissimas ad veram pœnitentiam requisitas conditiones intel- In Ioan. ligit; dicit enim: *Hæc tria in justificatione Dominus præcepit: Primo quòd surgat, recedendo à peccato. Secundo tolle grabatum, satisfaciendo de commissis; per grabatum, enim, in quo homo requiescit, significatur peccatum; tollit ergo homo grabatum suum, quando fert onus pœnitentiæ, sibi pro peccato impositum. Tertiò, ut ambulet proficiendo in bono, secundùm illud Psalm. 83. v. 8. Ibunt de virtute in virtutem.*

6. Non sufficiebat, quòd surgeret, & grabatum in humeris suis deportaret, verum insuper justus est ambulare. *Ambula id est, ut assiduus sis*, inquit Hugo Cardinalis, *in onere pœnitentiæ, & semper ad melora fervenţer*

ter tende, quia sicut ait Bernardus, In virtutis via non procedere, retrocedere est. S. Thomas de Villanova ait: *Profice in virtutibus, in bonis operibus exerce te ad pietatem.* Beda similiter declarat, sensum hujus verbi, *ambulare*, eundem esse, ac si diceret: *Exerce te in virtutum operibus: necessitatibus fratrum succurre; & in universis quæ agis, vide ne in hoc sæculo mentem figas, sed ad videndam faciem tui festines Redemptoris*, Glossa ait: *Dilige proximum, infirma ejus tolerando, qui te infirmum patienter tulit.*

in Ioan.

7. Dionysius Carthusianus, Christum per hunc languidum, peccatorem aliquem in peccato carnis habituatum, præfigurare voluisse dicit: *Intelligitur piger & negligens, mala consuetudine pressus, qui in delectatione vitiosa & usu peccati, quasi in grabato jacet.* Sanctus Bonaventura de eodem peccato exponit, dicens: *Spiritualiter potest totum id exponi de peccatore, jacente in grabato peccati, sive in voluptate carnis*, adducitque illam S. Gregorii, super sequentia Jobi verba: *Increpat quoque per dolorem in lectulo, & omnia ossa ejus marcescere facit*; expositionem: dicit enim sanctus hic Doctor: *Lectus sive grabatus voluptas carnis, ut hic, & per paralysim significatur peccatum sive voluptas.* Hic igitur lectus removendus & procul exportandus est: *Tolle grabatum tuum, & ambula*, idest, ut S. Bernardinus exponit. *Onus iniquitatum tuarum, per veram confessionem de conscientia tua remove, ambula per itinera recta*; insuper necessum est, ut vias illas distortas & obliquas deinceps non amplius ingrediaris, domum hanc vel illam suspectam declines, & recto tramite, priori totaliter contrario progrediaris.

Iob. 33:19.

loc cit.

8. Hugo Cardinalis ait: *Debet surgere, ut stet erectus in gratia, per constantiam, ne velit resilire in illecebram.* Idem quoque monitum super eadem verba Carthusianus hisce verbis inculcat: *Surge à ruina peccati, tolle grabatum tuum, idest, delectationem peccati, in qua quiescis, aufer, & proba super te per compunctionem & satisfactionem, quatenus quantum glorificasti te, & in delitiis fuisti tantum imponas tibi luctum & afflictionem.* Sanctus Thomas de Villanova adjungit: *Tolle grabatum tuum, idest, quod erat voluptati, sit jam oneri.* Vult igitur Salvator noster, ut lectus ille, qui antea offensæ Dei, voluptatis & delectationis sensualis instrumentum erat, nunc deinceps inserviat velut pœnitentiæ instrumentum; ac proinde David post adulterium dicebat: *Lavabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis stratum meum rigabo.*

loc. cit.

Versus 9.

Et statim sanus factus est homo ille, & sustulit grabatum suum & ambulavit: erat autem sabbatum in die illo.

Et erat sabbatum in die illo.

1. Data opera, Salvator noster huic languido, admirabilem hanc sanitatem in die Sabbati conferre voluit, per hoc namque, ut Lucas Burgensis notat, miraculum istud ad majorem Dei gloriam, & ad manifestandum, quod verus filius Dei esset, per totam Jerosolymam divulgari voluit, quòd eundem alio hebdomadis die sanando, non ita facilè obtinuisset, si enim hic languidus, lectus humeris suis portans, alio die visus fuisset, à nemine id observatum fuisset; hoc autem die lectum per publicas plateas deferens, quod apud Hebræos pro ingenti habebatur sacrilegio, ab unoquoque, cujus domum pertransibat, monstrabatur digito: *Nunc autem cùm id fecerit die sabbati, quod insuetum Judæis erat, adeoque nefas judicabatur ab omnibus, increpitus & interrogatus quid faceret, miraculum omnibus divulgavit.*

Conc. c. 36.

2. Jansenius aliam rationem reddit, dicens: *Quia in hoc facto licebat, cùm esset ob gloriam Dei, sicut ob eam licebat sabbato cædere victimas*; tametsi enim apud Jeremiam dicatur: *Nolite ejicere onera de domibus vestris in die sabbati, & omne opus non facietis.* Nihilominus sanctus Thomas hoc nostrum Evangelium interpretans, dicit, quòd Deus *intendebat eos inducere, ut in die sabbati requiescerent ab oneribus peccatorum, de quibus dicitur in Psalmo 37. iniquitates meæ sicut onus grave gravatæ sunt super me.* Theophylactus pariformiter dicit, quòd Christus languidum istum, hoc die curare voluerit, ut nos, qualis hujus diei observantia esse debeat, edoceret, scilicet: *Non coli sabbatum otio corporali, sed malorum abstinentia, nũ benefacere alicui in sabbato, lex non prohibet.*

Iet. 17.24.

In Ioan. Pl. 37. v. 5.

3. Idem Jansenius aliud quoddam motivum subjungit, dum ait: quòd Christus infirmum in die sabbato curare, & ut lectum suum eodem die portaret, juberet voluerit: *Quia voluit se demonstrare esse Dominum sabbati.*

Versus 10.

Dicebant ergo Judæi illi, qui sanatus fuerat, sabbatum est, non licet tibi tollere grabatum tuum.

1. In principio Capitis 2. Ecclesiastici dicitur: *Fili accedens ad servitutem Dei, sta in justitia & timore, præpara animam tuam ad tentationem, deprime cor tuum, & sustine.* Ecce quantas contradictiones Judaismus contra hunc congesserit, quando animæ corporisque salutem vix recuperat. Hugo Cardinalis ait: *Homo conversus ad Deum statim invenit obstaculum; statim insurgunt tentationes dæmonum, vel detractiones hominum, vel adulationes.* Lucas Burgensis ita scribit: *Nonne paraphrasis est: & dicebant, cum clamore proferentes comminatricem vocem: sabbatum est, quo oportet unumquemque hominem transigere totum in otio:*

Eccl. 2. 1.

2. Hugo Cardinalis verba illa, alio quodam in sensu explicat dicens: *Non licet tibi &c. idest, non oportet te onerari in operibus pœnitentiæ, Deus jam remisit omnia, non est ita durus, non delectatur in pœnis nostris, & ita talibus verbis aliquando dissolvuntur manus bellatorum fortium.*

Versus 11.

Respondit eis: qui me sanum fecit, ille mihi dixit: tolle grabatum tuum, & ambula.

1. *Quasi diceret*, inquit sanctus Augustinus, *quare non acciperem jussionem, à quo acceperam sanitatem?* Quod si paralysis quam fugavit, suo benefactori obtemperavit, longè rationabilius est, ut erga quam se adeo beneficum exhibuit, obsequiosum se ei & obedientem præstet. Unde Simon de Cassia ait: *Si ei obedivit infirmitas fugiens, & ego obedire debui.* Dionysius Carthusianus notat, quòd languidus dixerit: *Qui me sanum fecit, scilicet à paralysi, imò à labe peccati, quoniam Christus, cujus perfecta sunt opera, sanavit in anima, quos sanavit in corpore.* Unde paralyticus, prout, hic author discurrit, tale fecit argumentum: *Ea Potestate, qua me miraculosè sanavit, eadem authoritate mihi præcepit, quod facio.* Simili quoque sensu Albertus Magnus scribit: *Sic virtute divina in se offensa, se Dominum legis esse probavit: ille tantæ authoritatis mihi dixit, tolle &c. huic obediendum fuit.*

in cat. tr. 17. in Ioan.

2. Chrysostomi infirmi hujus virtutem commendat, qui tametsi se in periculo constitutum videret, ne obpublicatum suum benefactorem à Judaismo malè tractaretur: *Neque beneficium siluit, sed clara voce quid acceperit, profitetur & prædicat.* Quo insigni exemplo suo nos salubriter docuit, cavendum nobis esse, ne posteaquam per peccatorum nostrorum remissionem, animæ salutem accepimus, tametsi ob id ab impiis hominibus detractiones & subsannationes pati debeamus (quia *Mundus, quòd suum est, diligit*) à bene cœpta salutis semita discedamus, sed potius in memoria & lingua nostra semper verba illa repetamus. *Ille qui me sanum fecit, ille mihi dixit: Tolle &c.*

Ho 36. in Jo.

Ioan. 15. 19.

Versus 12.

Interrogaverunt ergo eum: Quis est ille homo, qui dixit tibi: tolle grabatum tuum, & ambula.

1. Albertus Magnus hominum illorum malignitatem hisce verbis detegit: *Non dicunt, qui te tam longa infirmitate detentum sanavit, quia hanc virtutem in Christo negabant, & occultabant quantum poterant.* Salmeron ait: *Contemptim dicunt: homo ille, nec enim digni erant proferre nomen Jesu.* Toletus invidiam quoque pessimorum istorum hominum, cor arrodentem, in his verbis notat dum ait: *Adhuc magis malitiæ dilatantur; sciebat sanitatem eum mirabiliter percepisse, non enim negare poterant omnibus namque cognitus erat infirmus ille.* Unde miraculũ istud in controversiam revocare audent, sicuti aliàs quoad miraculum, quod circa cæcum illuminatum patrarat, facere conati sunt, quando videntem illum non eum, qui cæcus natus fuerat esse dixerunt, sed alium illi per omnia simillimum; hic enim oculati aderant, patrati

to. 6 tr. 19.

loc. cit.

In Ioan.

mira-

miraculi teſtes, ſed ſicut ex uno eodemque flore aranea venenum, apis mel exſugit (unde & flos pro corpore emblematis aſſumptus fuit, cum hoc ſubnexo ſymbolo: *Hinc mel, hinc venenum*) eodem quoque modo, boni ex miraculo occaſionem laudandi Deum & Chriſtum verum ejus filium agnoſcendi, acceperunt, invidi verò & maligni virtutem & omnipotentiam divinam, in collata huic paralytico tam ſubita ſanitate relucentem, reticentes, ipſum veluti ſabbati ſacrilegum tranſgreſſorem accuſarent. Unde ſanctus Bonaventura ait: *Quod erat poteſtatis tacuerunt, quod vero videbatur eſſe tranſgreſſionis, in medium ducunt.* Idem quoque Toletus his verbis dicit: *Non dicunt, nemo te ſanum fecit, tu hæc fingis, ſed tacentes admittunt verè ſanum eſſe factum, & præ invidia non interrogant, quis eſt ille, qui te ſanum fecit, ſed quis eſt homo, qui dixit tibi: tolle grabatum tuum & ambula?* imò juxta ſententiam Carthuſiani, ex odio & vindicta contra Chriſtum accenſi fuere, prout hæc demonſtrat interrogatio: *Tanquam dicant, oſtende nobis talem, tam malum, & legis contemptorem, ut culpam tuam puniamus in eo;* demum vero idem Author oſtendit, quales illi fuerint, qui cæleſtem hunc Protomedicum, qui prodigioſam hanc ei ſanitatem contulerat, hominem vulgarem aliis ſimilem eſſe ſibi perſuaſum habebant, dum ait: *Homines erant eo modo, quo dicit Apoſtolus: Cum ſit inter vos zelus & contentio, nonne carnales eſtis, & ſecundùm hominem ambulatis?*

1. Cor. 3. v. 3.

Verſus 13.

Is autem, qui ſanus fuerat effectus, neſciebat quis eſſet, Jeſus enim declinavit à turba, conſtituta in loco.

Is autem qui ſanus fuerat effectus, neſciebat quis eſſet.

1. Cajetanus neſcientiæ hujus cauſam eſſe dicit, quia miſer hic homo, utpote tot annis immobiliter lecto detentus, prædicationi aut miraculis Chriſti nunquam interveneraſ, ſicut alii. Dionyſius Carthuſianus ait: *Nomen & famam Chriſti ignoravit, nec quidquam audivit de eo, & fortè oblitus fuerat diſpoſitionis Chriſti in vultu & habitu, ita quod neque per circumlocutionem & ſigna indicare potuit, quiſnam eſſet.* Et quidem Chriſtus pro tunc ſpecialiter, ut ignotus remaneret, affectaſſe videtur, unde & ab illa ſe multitudine clam ſubduxit. Salmeron languidum hunc, Chriſtum ex facie cognoviſſe exiſtimat: *Nomen ejus ignorabat, quia de facie eum tantùm cognoſcebat, ut oſtenderet, quòd non favore perſonæ, ſed ſolo beneficio gratiæ collatæ perbibebat teſtimonium; nec curandum eſt, ſi Chriſtum ſecundùm carnem neſciamus, dummodo eum ſecundùm ſpiritum videamus.*

In loa.

2. Sanctus Thomas ad myſterium recurrens, paralyticum hunc ſanatum, fideles divina gratia mediante ſanatos, ſignificare exiſtimat, de quibus Apoſtolus ad Epheſios 2. dicit: *Gratia ſalvati ſumus, qui quidem neſciunt Chriſtum, quis eſt, ſed effectum tantùm ejus cognoſcunt. 2. Corinth. Quamdiu ſumus in corpore, peregrinamur à Domino, ſed tunc cognoſcemus Chriſtum quis eſt, quando videbimus eum, ſicuti eſt. 1. Joan. 3.* Hugo Cardinalis aliam rationem myſticam pariter & moralem aſſignat, dum ait: *Noviter enim converſus, parum ſcit de Jeſu, & de bis quæ ſunt ſuæ ſalutis, ſed poſtmodum per experientiam diſcit.* Euſebius Gallicanus adeò benè hac de re ſcribit, ut melius non poſſet; dicit enim: *Nec mirum, ſi iſte neſciebat, quis eſſet Jeſus; neque enim facile eſt agnoſcere Jeſum; nemo novit Filium niſi Pater. Matthæi 11. v. 27.*

Eph. 2. 8. 2. Cor. 5. v. 6. 1. Joan. 3. v. 2.

Jeſus autem declinavit à turba, conſtituta in loco.

In loa.

3. Notat Cajetanus, Evangeliſtam nos de hac circumſtantia ſpecialiter monere voluiſſe, ut boni hujus viri innocentiam tueretur, ne fortè illum benefactori ſuo ingratum fuiſſe exiſtimaremus: *Quia nec cognoſcebat ipſum Jeſum, nec Jeſus erat amplius ibi præſens, nec adverterat, qua via diſceſſerat propter turbam ibi exiſtentem.*

4. Sanctus Bonaventura tria motiva conſiderat, ob quæ Salvator noſter poſt patratum præſens miraculum ſubitò ſe ſubduxerit & abſconderit: *Ut eo abſente, teſtimonium ferret inſuſpicabile. Secundo, ut non plus furorem eorum accenderet, ſolus enim viſus ejus, qui habetur in invidia, non parvam ſcintillam immittit invidentibus: item ut non adhuc de ſeipſo quid dicat, quod ad laudem pertineret, neque enim etiamnum tempus erat, ut benefacto ſuo gratus applauderet;* unde nobis, ut ſanctus Thomas optimè advertit, exemplum relinquere voluit, ut ob vanæ gloriæ metum bona opera noſtra abſcondamus: *Ut daret nobis exemplum, occultandi opera noſtra bona, & non quærendi in eis humanum favorem.* Eſt & alia hujus rei, cum jam allata ſancti Bonaventuræ perfectè conſonans ratio, nimirum: *Ut declinemus & fugiamus oculos invidorum ab omnibus operibus noſtris, ne ex hoc eorum invidia creſcat.*

5. Idemmet Angelicus Doctor in ſenſu morali dicit: *Ut det intelligere, quòd Chriſtus non facilè invenitur in hominum multitudine, & in turbine curarum temporalium, ſed in ſpirituali ſecreto.*

6. Aliam inſuper reddit rationem, Hebræis valdè exitioſam, nimirum *ut inſinuet, quòd Chriſtus debeat declinare à Judæis ad gentes.*

Verſus 14.

Poſtea invenit eum Jeſus in templo, & dixit ei: Ecce ſanus factus es, jam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat.

Poſtea invenit eum Jeſus in templo.

1. S. Bonaventura locum obſervat, in quo Salvator noſter hunc à ſe ſanatum paralyticum invenit, & dicit: *Et in hoc religionis ſignum; non enim ſeceſſerat ad nundinas, nec voluptati & remiſſioni dedit ſeipſum, ſed in templo converſabatur.* Dionyſius Carthuſianus virum hunc ſanatum, in templum ſe recepiſſe exiſtimat, ut pro recuperata ſanitate Deo gratias redderet: *Ad quod ſanatus iſte convenit, ut Deo ageret gratias, ſic & nos ſi Jeſum invenire, & ab eo inveniri optamus, intremus templum materiale ac ſpirituale, viſitando Eccleſiam & redeundo ad propriam mentem, per vitæ noſtræ diſcuſſionem.* Similem quoque ponderationem apud S. Thomam reperies, qui ita ſcribit: *Locus, in quo invenitur Chriſtus, eſt mirabilis, quia in templo, ſecundùm illud: Dominus in templo ſancto ſuo, nam & mater ejus in templo eum invenit.* Et ideò ſanatus hic Paralyticus, inquit idem ſanctus Doctor, non adivit nundinas, nec ad loca mercimoniis tractandis, vel recreationibus aut ſpectaculis exhibendis deſtinata, acceſſit; ſed in templum ſe recepit, ibidemque Chriſtum agnovit: unde ſequens documentum deducit: *Quia ſi ad conditoris cognitionem venire volumus, fugienda eſt turba pravorum affectuum, & declinanda ſunt malorum conventicula, & fugiendum eſt ad templum cordis noſtri, quòd Deus inviſere & inhabitare dignetur.* S. Auguſtinus ad cauſam ſe reflectit, propter quam paralyticus jam ſanatus Chriſtum non cognovit antea, quando in medio illius magnæ multitudinis prope piſcinam conſtitutus erat; & ſolùm nunc in templo degentem cognoſcit, dicit enim: *Bene Jeſum in turba non vidit, in templo poſtea vidit, difficile eſt enim in turba Jeſum videre.* Notandum quoque eſt, ubinam Chriſtus ab oculis hujus hominis evanuerit: *Neſciebat quis eſſet.* Et cur id neſciebat? *Jeſus enim declinavit à turba conſtituta in loco.* Hugo Cardinalis ait: *Ecce qui in turba, hoc eſt, in ſollicitudine temporalium perditur, in templo, in oratione, & in conſcientia propria invenitur: ſicut Maria, quæ Chriſtum in turba amiſit, invenit in templo.* Beda hunc ab omni temporalium negotiorum ſtrepitu ſolitarium receſſum, nobis quoque hiſce verbis recommendat: *Myſticè nos inſtruit, ut, ſi verè conditoris noſtri gratiam cognoſcere, ejus amore confirmari, ſi ad ejus viſionem pervenire deſideramus, fugiamus ſollicitè turbam.*

In Ioa. Pſ. 10. 5. Luc. c. 46. Ci à S. Bon. Luc 2. 46. In Ioa.

2. Sanctus Thomas modum advertit, quo Chriſtus & bonus hic paralyticus in templo ſimul fuere: *Modus quidem*, inquit, *eſt mirabilis, quia non invenitur, niſi inveniat, unde dicit: Poſtea invenit eum Jeſus, nam homo ſua virtute Chriſtum invenire non poteſt, niſi ei ſe Chriſtus præſentet. Unde Pſal. 118. v. 176. Require ſervum tuum. Sap. 6. Præoccupat eos, qui ſe concupiſcunt.*

3. Hugo Cardinalis aliam ingenioſam non minus, quàm moralem rationem adducit, dum ait: *Notandum tamen, quòd non dicitur, quòd invenerit Jeſum; ſed Jeſus eum invenit; Jeſus enim ſollicitior eſt in requirendo nos, & revocando. Unde Pſ. 88. 21. Inveni David ſervum meum, quaſi dicat, quia quæſivi. Unde Ezechielis 34. Ecce ego ipſe requiram oves meas.*

Et

Et dixit ei: Ecce sanus factus es, noli amplius peccare.

4. Beda Christum æternam veritatem ex hoc loquendi modo, hanc intendisse dicit deducere consequentiam, quod scilicet morbi & infirmitates corporis, suam à peccatis trahant originem: *Quibus verbis apertè monstratur, quia propter peccata languebat, nec nisi dimissis eisdem poterat sanari.* Et hoc fortè est mysterium, ob quod Ecclesia tanquam pro fidelium suorum non spirituali tantùm, sed etiam corporali salute, sollicita mater præcipiat, ut infirmi in ipso morbi principio indilatè confiteantur, suaque peccata deponant, ut tantò facilius ad fugandam infirmitatem adhiberi, & juvare possit medicinæ remedium. Lucas Burgensis Christum hisce verbis duo dicere voluisse ait: *Duo dat homini intelligenda; unum, quod ipse conscius sit illius vitæ anteactæ: alterum, quod morbus ipsi inflictus à Deo fuerit ob peccata ipsius.* Et ideò per hanc peccatorum ejus, in tot retro transactis annis commissorum revelationem & manifestationem, se Deum esse illi ostendit. *In quo declaravit se æternum Dei filium, scrutatorem cordium & cognitorem occultorum à sæculo, cui poterat dicere hic paralyticus:* Ps. 118. 5. *Ecce Domine tu cognovisti omnia mea, novissima & antiqua.* Homil. 17. in Ioan. Chrysostomus ait: *Illa particula: Jam noli peccare, omnia ipsum vidisse indicat, quæ ille superiori tempore commisit.*

5. Sanctus Thomas hoc loco quærit, quare Salvator noster huic Paralytico & nonnullis aliis, à se sanitati integræ restitutis, peccata ipsorum iisdem revocavit in memoriam, cùm tamen idipsum omnibus aliis communiter facere minimè consueverit: *Ideò scilicet, ut ostendat per hoc, infirmitatem aliquibus ex peccatis prioribus evenire.* Quam opinionem Chrysostomus hisce verbis confirmat, dicens *Res gravis est peccatum, & animi pernicies, ut nonnunquam vi & exsuperantia sua, corpora quoque inficiat; sed cum graviter ægrotante anima, nullo dolore afficiamur parvo corporis morbo, summa diligentia medicinam perquiramus, ideo Deus ob animi peccatum, corpus flagellat, ut deterioris partis supplicio, melior ad quærendum remedium convertatur.*

6. Hugo Cardinalis ait: *In his verbis notatur duplex signum Deitatis Christi.* Primò enim novit occulta cordis & conscientiæ hujus Paralytici, idest, infirmitatem ipsius è peccatis derivatam fuisse, quod soli Deo proprium est; *Scrutans renes & corda.* Ps. 7. v. 10. Alterum verò signum: quòd causam Paralysis hujus, idest, peccatum abolere potuerit; solius enim Dei quoque proprium est, idipsum remittere.

Ne deterius tibi aliquid contingat.

7. Sanctus Thomas hanc propositionem examinans, eandem duobus modis intelligi posse dicit, secundùm duo, quæ in hoc infirmo præcesserant. Primò enim punitus fuit infirmitate quadam valde diuturna; secundò ingens consecutus est beneficium; ac proindè cautela isthæc seu monitio relationem habere potest, tam ad primum, quàm secundum. *Ad primum quidem, quia cùm quis propeccato punitur, & ex ipsa pœna à peccato non retrabitur, justum est, ut gravius puniatur, & ideò dicit: Noli amplius peccare, quia si peccaveris deterius tibi continget: Ad secundum vero, quia qui post beneficia recepta ad peccata prolabitur, gravioris supplicii reus efficitur, propter ingratitudinem, secundùm illud 2. Pet. 2. v. 43. Melius erat eis viam veritatis non agnoscere, quàm post agnitionem retrorsum converti; similiter etiam qui paste aquam homo ad peccatum semel redierit, facilius peccat, secundùm illud Matt. 12. Fiunt novissima hominis illius pejora prioribus.*

8. Theophylactus Christum hanc nobis doctrinam tradere voluisse dicit, quòd tametsi per peccatum, quod prima vice committimus, gravi nos supplicio subjiciamus: attamen si deinde iterum *in eadem incidamus peccata, iterum graviora patiemur;* redditque rationem: *Qui enim priori supplicio emendatus non est, ad majora tormenta ducetur, tanquam insensatus & contemptor.*

9. Beda advertit, quod Salvator noster non solùm huic infirmo, corporis & animæ restituat sanitatem, verùm etiam per subjunctam comminationem, præservativum illi subministrarit, ne denuò facilè relabatur: *Sed qui foris ab infirmitate, ipse etiam intus sanavit à scelere; unde & cautè præmonuit, ne amplius peccando, graviorem sibi damnationis sententiam contraberet.*

Verùm inquies forsitan, quodnam poterat gravius supplicium incurrere, illo, cui jam hactenus subjectus fuerat, dum triginta & octo annis in continuo paralysis dolore, ab omnibus desolatus, duro cuidam lecto affixus immobiliter decubuit? S. Thomas de Villanova ait: *Noli recidere, optimum est gratia stabilire cor, nam si recideris, pejus erit propter tria, propter ingratitudinem, propter consuetudinem, propter diaboli dominium, qui adducit septem alios spiritus nequiores se.* Serm. in hac fer. Heb. 13. 9. Mat 12. v. 45. Advertendum est autem, quòd hæc comminatio: *Ne deterius quid contingat,* non solùm ad pœnam temporalem, relationem dicat, quæ utique gravior futura erit, sed etiam & multò quidem amplius ad pœnam æternam. Unde Dionysius Carthusianus ait: *Propositum habe, cavendi omne peccatum, ne major pœna tibi in præsenti, vel æterna damnatio infligatur, quoniam recidivantes atque ingrati, graviorem pœnam merentur.* Ipsum quoque Lyranus his verbis docet: *Incurrendo pœnam æternam; deterius contingit, quia in recidivante fiunt novissima pejora prioribus.*

Versus 15.

Abiit ille homo, & nuntiavit Judæis, quia Iesus esset, qui fecit eum sanum.

1. Enimverò Paralyticus iste ex discursu, quem Christus cum ipso habuit, difficulter ipsum benefactorem suum fuisse intelligere potuisset, nisi ipsum, propter peccata sibi à Christo revelata & manifestata, interius Jesum esse agnovisset. Etenim paulò ante de ipso dicebatur: *Nesciebat quis esset;* quonam igitur modo nunc eum, quis esset, amovit? Dici quidem potest, à circumstanti populo id ei indicatum fuisse, qui huic patrato miraculo præsens adfuerat, quique ipsum deinceps, tanquam miraculosè sanatum suspiciebant, illudque miraculum ad majorem Christi gloriam publicari desiderassent.

2. Non cognovit eum, quis esset, quamdiu in lecto languidus & paralyticus jacebat, typusque peccatoris erat, sed quando ei peccata fuere dimissa, & gratiæ Dei restitutus, à Christo sibi dici audivit: *Ecce sanus factus es, jam noli amplius peccare;* quia quamdiu in statu peccati degimus, lumine Dei destituti sumus, ipsumque minimè cognoscimus, quia si eum agnosceremus; utique ipsum non afficeremus tot injuriis & contumeliis, nec ipsum toties mortaliter offenderemus.

3. Porro falsum est, quòd nonnulli somniarunt, videlicet, paralyticum hunc, Redemptorem nostrum adeò erga ipsum benignum & beneficum, Judæis ex malignitate quadam manifestasse, ut videlicet ipsos, contra Christum magis & vehementius exasperaret; siquidem causam, cur illum Judæis annunciarit, textus Evangelicus expressis verbis explicat, dum ait: *Nunciavit quòd Iesus esset, qui fecit eum sanum.* Unde Cajetanus ait: *Hinc apparet, quòd bono animo rectaque intentione iste retulit Iudæis, ad hoc enim significandum Evangelista narrat, non retulisse quòd interrogaverant, scilicet quis est ille, qui dixit tibi: Tolle grabatum tuum & ambula: sed annuntiasse, quòd non interrogaverant, beneficium acceptum; annuntiavit opus miraculosum affectu gratitudinis, & ad Dei gloriam.* Ejusdem quoque sententiæ fuit Euthymius, dicens: *Non tanquam iniquus ut proderet, sed tanquam gratus, ut benefactorem divulgaret, nam quia crimen se incurrere putavit, si tacuisset, beneficium prædicavit.*

4. Enimverò invidia & odium, quo Sacerdotes, Scribæ, Pharisæi, cunctique alii synagogæ Principes, filium Dei prosequebantur, manifestum omnibus erat, ideò enim adversus ipsum conjurabant: *Conspiraverant Iudæi, ut si quis eum confiteretur esse Christum, extra synagogam fieret.* Joan 9. 21. Et ideò tantò magis elucescit, quàm fuerit boni hujus viri gratitudo, constantia & pietas admirabilis. S. Augustinus ait: *Postquam vidit Iesum, & cognovit eum authorem salutis suæ, non fuit piger in evangelizando, quem viderat.* tr. 17 in Ioa: in cat. cit.

5. Chrysostomus quoque nos ad defigendum in ejus virtutem, oculos nostros invitat, dicens: *Intuere hominem in pietate perseverantem, profectò magno & fideli animo medicum, & acceptum beneficium professus est.* Homil. 37. in Ioan. Salmeron quoque animositatem hanc qua se omnes respectus humanos pedibus conculcare probat, hisce verbis commendat: *Maximè autem placet Deo confessio Christi* Tract. 19.

stil intrepida, & frons confidenter confitens Deum coram
Matt.10.v.33 *Iudæis; nam qui negaverit me, inquit, coram hominibus*
negabo & ego eum coram Patre meo.

In Ioan. 6. Sanctus Thomas ori hujus paralytici verba illa ingerit Psalmi 65. *Venite & narrabo vobis, quanta fecit Dominus animæ meæ;* quia ex quo Judæi, omnibus viribus ex ore ejus testimonium tale elicere nitebantur, quo ipsum observantiæ præcepti sabbatini transgressorem fuisse fateretur, ipse econtra ad divinam & miraculosam ejus omnipotentiam & beneficentiam testificandam, discursum suum retorsit: *Nunciavit Iudæis,*
Ps 10.2. *quia Iesus esset, qui fecit eum sanum.* Unde colligitur: quàm verum sit, quod de impiis his Judæis dicitur, *Comprehenduntur in consiliis, quibus cogitant.*

DOMINICA II. QUADRAGESIMÆ.

Evangelium ex Matth cap. 17.

V.1. *ASsumpsit Iesus Petrum, & Iacobum, & Ioannem fratrem ejus, & duxit illos in montem excelsum seorsum, & transfiguratus est ante eos. 2. Et resplenduit facies ejus sicut sol, vestimenta autem ejus facta sunt alba sicut nix. 3. Et ecce apparuerunt illi Moyses & Elias cum eo loquentes. 4. Respondens autem Petrus, dixit ad Iesum: Domine bonum est nos hic esse, si vis faciamus hic tria tabernacula, tibi unum, Moysi unum, & Eliæ unum. 5. Adhuc eo loquente, ecce nubes lucida obumbravit eos, & ecce vox de nube dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipsum audite. 6. Et accessit Iesus, & tetigit eos, dixitque eis: 7. Surgite & nolite timere. 8. Levantes autem oculos suos, neminem viderunt nisi solum Iesum. 9. Et descendentibus illis de monte, præcepit eis Iesus dicens: Nemini dixeritis visionem, donec filius hominis à mortuis resurgat.*

Versus 1.

Assumpsit Iesus Petrum, & Ioannem fratrem ejus, & duxit illos in montem excelsum seorsum, & transfiguratus est ante eos.

Assumpsit Iesus Petrum, & Iacobum, & Ioannem.

Ezech 9.v.3. 1. PAulus de Palatio super illud verbum, *assumpsit*, dicit: *Assumuntur, & non ipsi eunt, quia tota naturæ potentia huc pertingere non potest, ut homo ascendat in cœlum; nemo ascendit, nisi quem Deus, qui*
Hic *est aquila grandis, expansis alis assumpserit, & portaverit in humeris suis. Sed quare non omnes assumpsit?* quærit Angelicus Doctor S. Thomas? Nunquid omnes Apostoli digni scholæ ipsius discipuli, & visionis istius capaces erant? Respondet S. Joannes Damascenus: *Omnes Christi amore præditi, sed unus pecuniæ studio flagrans Judas, unus hic duntaxat indignus erat, qui divinitatem suam spectaret;* Et ideo non omnes assumpsit, ne ejus indignitatem manifestaret, sed potius honori & bonæ famæ ipsius prospiceret; *Ad hunc modum proditoris crimen occludit, dum ex toto Apostolorum numero, tres duntaxat eligit; si solus Judas esset omissus, tanquam invi-*
Matt.21.v.16 *dus, ad majorem fuisset malitiam provocatus.* S. Thomas aliam reddit rationem: *Ad designandum, quod non omnes qui vocati sunt, pervenient; quia multi sunt vo-*
In c.9.Luc. *cati, pauci verò electi.* Didacus Stella dicit, sapientissimum magistrum nostrum nequaquam voluisse, ut ejus transfiguratio manifestaretur; prouti ex ultimi hujus Evangelii verbis colligitur; hoc autem intentum suum difficulter assequi potuisset, si ad gloriosum hoc spectaculum videndum, omnes tanquam spectatorem interveniissent. Similiter tres solùm elegit, quia, ut Albertus Magnus scribit: *In ore duo-*
In Matth. *rum vel trium test.um stabit omne verbum.*

Ibid. 2. Porro mysteria & rationes, cur potius hosce tres elegerit, quàm alios, multæ sunt. Etenim S. Petrum elegit, inquit Lucas Burgensis: quia cum paulò ante, ex divina revelatione edoctus, solemne illud de
Mat.16. v.16. Christo perhibuisset testimonia: *Tu es Christus, filius*
Mat. 17.5. *Dei vivi*, justum erat, ut ad hanc quoque Christi transfigurationem adhiberetur, ut audiendo æterni Patris vocem, dicentis: *Hic est filius meus dilectus, &c.* insuperque ipsum gloria, filium Dei decente, quaquaversum adornatum & circumdatum videndo, in hac eadem fide, tantò magis firmiusque solidaretur. Similiter elegit S. Jacobum, quia hic ante omnes alios Apostolos, pro Christi fide vitam & sanguinem profusurus erat; eratque *proinde animandus spectaculo gloriæ Christi.* Denique S. Joannem huic gloriæ ipsius interesse voluit, quia cùm hic cunctos alios Apostolos supervicturus esset: *Congruebat, testem esse visæ gloriæ Jesu;* maximè cùm, ut satis ex ejus Apocalypsi constat, in multis eidem concedendis raptibus & extasibus, multis honorandus esset visionibus cælestibus.

3. Tres hi eidem Apostoli, in horto interfuturi erant agoniæ Salvatoris nostri, quando sudaturus sanguinem erat; & ideò justum erat, ut hujus quoque gloriæ Christi redderentur participes. *Quia*, ut Didacus Stella ait: *tempore prospero, debent homines se parare ad tempus diversum; hi tres erant visuri Christum tremebundum in horto, & ne tunc scandalizarentur in eo, per carnis infirmitatem, ostendit modo gloriam suam, ut non diffidant.* Qui enim cælestes à Deo consolationes abundanter participant, certi esse debebunt, quòd se ad spiritus ariditates & desolationes præparare debeant. Chrysostomus aliam assignat rationem, cur Homil. 57. in Matt. in c.9. Luc. hi tres præcipuè delecti fuerint, quia scilicet: *Excellentiores cæteris erant.* Quod idem Glossa confirmat; dum ait: *Scit meritorum cognitor, perfectiores fuisse cæteris.* Et quidem si sanctitatis mensura ab amore Dei sumatur, certum est, quòd omnes illi tres Deum super omnes alios diligebant: *Petrus quidem*, ut S. Chrysostomus ait: *quia valde Christum diligeret; Joannes, quia nimium diligebatur.* S. Jacobus præ cunctis, honoris Dei zelo ardebat, quod manifestum erat ferventissimi amoris ipsius indicium; etenim ipse primus fuit, qui pro Christi amore & fide, mortem occubuit; ipse quoque apud omnes Judæos, in tanto odio & abominatione erat, ut potè illatam ipsi necem, totum Evangelium subversum esse crederent. Præterea S. Thomas Ibid. Doctor Angelicus ita de ipso scribit: *Jacobus, quia præcipuus debellator erat adversariorum fidei, ideò Herodes eum occidit.* Theophylactus quoque de ipso dicit: *As-* In Luc. *sumpsit Jacobum, qui & ipse fervebat zelo pro Christo.*

4. Sanctus Ambrosius alia quædam ipsorum privilegia tangit: *Petrus ascendit, qui claves Regni cœlorum accepit; Ioannes, cui committitur Domini mater; Iacobus qui primus martyrium sustinuit.* Salmeron ait: *Per-* to.6.tr.13. *fectiores & futuri vertices Apostolorum, & magis dilecti.* Idem quoque in hisce tribus notat, quòd Christus illos, mutatis priscis nominibus, excellentioribus nobilitarit; siquidem duo illi germani fratres Jacobus & Joannes, dicti sunt *Boanerges, ideſt, filii tonitrui*, Simon verò cognominatus est *Cephas*, quod idem est, quod *Petrus*.

5. Dionysius Carthusianus dicit, quòd assumpserit *Petrum, tanquam futurum totius Ecclesiæ præsidem: Iacobum tanquam morituram pro Christo ante alios: Ioannem tanquam Theologiæ purissimum organum, ut visa gloria filii, quæ non subjacet tempori, resonet illud: In principio* Ioan. 1.1. *erat verbum*, &c.

6. Sanctus Ambrosius, ab assumptarum personarum meritis abstrahens, ternariumque numerum solum ponderans, dicit: *Hoc fortasse præterea fecit, quia* loc.cit. *nemo potest resurrectionis gloriam videre, nisi qui integrum mysterium Trinitatis, incorrupta fidei sinceritate servaverit.* Sanctus Anselmus ulterius progreditur, & Hic. nonnullas quoque in personis ipsis, ad hanc gloriam videndam, præcessisse analogias considerat: *Nomina etiam conveniunt; unusquisque enim fidelis, debet esse Petrus, ideſt, firmus in fide: postea Jacobus, ideſt, supplantator vitiorum: postea Joannes, ideſt, adscribens omnia gratiæ Dei.*

7. Salmeron in tribus hisce Apostolis, varia testimonia perhibita notat: *In his etiam tribus, intelligimus tria testimonia exhibita, signis, sanguine, & doctrina; signis coruscavit Petrus; sanguinem primus fudit Jacobus pro Christo, doctrina illustris fuit Joannes, qui propterea dicitur Theologus.* Ibid.

8. Hugo Cardinalis ait: *Per hos tres, omnes electi significantur.* Cum enim in hac transfiguratione cælum in c.9.Luc. aperiendum, nec non aliquod divinæ gloriæ specimen eden-

edendum fuerit, veriſſimumque ſit, Deum omnes homines hujus gloriæ participes fieri velle, *vult omnes ſalvos fieri*, juſtum erat, ut hi tres ejuſdem gloriæ ſpectatores aſſiſterent, utpotè per quos omnes ſtatus, vocationes & profeſſiones perſonarum repræſentantur. Significantur enim *per Petrum conjugati*, inquit Hugo Cardinalis, *vel præpoſiti*, ut Gloſſa ſcribit, & Albertus Magnus: *Quorum Petrus prælatus. Per Jacobum*, inquit Gloſſa in Lucam, *pœnitentes*, *vel actuales*; vel ut Hugo Cardinalis vult, *continentes*: *Per Joannem*, ut Gloſſa exponit, *virgines*, vel ut Hugo Cardinalis ait: *Clauſtrales*, aut verò *contemplativi*, ut vult Albertus Magnus.

1. Tim. 2. v. 4.

in Luc. Hic.

9. Voluit inſuper increata & incarnata ſapientia nos docere, quòd, quicunque in æternæ beatitudinis monte transfigurari deſiderat, hoſce tres in ſua ſocietate ſecum habere debeat. *Petrum*, inquit Hugo Cardinalis, *ideſt, cognitionem, Dei, ſui, proximi: Iacobum, ideſt, oportet quod habeat luctum contra mundum, carnem, diabolum: Item oportet quod habeat Joannem, ideſt, gratiam, ſine qua nec cognitio, nec lucta aliquid valet.*

in Luc.

in Luc.

10. Didacus Stella obſervat, quòd Chriſtus pro ſua transfiguratione, ſylvam ſeu ſolitudinem, & inter omnes Apoſtolos, tres ſolùm eoſque familiariſſimos elegerit, imò ut Theophylactus ait: *Ut magis taciturnos & ſilere valentes*, non verò ita fecit, quando crucifigi voluit. *Obſerva, quòd Chriſtus coram paucis transfiguratur in monte, & paucis oſtendit gloriam ſuam: ignominiam autem oſtendit in monte coram multis gentibus in ſua paſſione publicè, & in die Paſchæ.*

Et duxit illos in montem excelſum ſeorſum.

in Matt.

in Luc.

11. Electio illa, qua pro ſua transfiguratione, ſolitudinem quandam, ſublimemque montem elegit, minimè credenda eſt vacare myſterio, Gloſſa interlinearis dicit: *Gloriam majeſtatis oſtenſurus, montem petiit, ut diſcant gloriam non in profundo hujus ſæculi, ſed in regno ſupernæ beatitudinis eſſe quærendam*; ac proinde in hymno præſentis feſti canitur: *Quicunque Chriſtum quæritis, oculos in altum tollit, illic licebit viſere ſignum perennis gloriæ.* Didacus Stella dicit, ideò Chriſtum diſcipulos ſuos futuræ gloriæ ſuæ ſpectatores, in altum perduxiſſe, *ut doceat omnes, qui hanc videre deſiderant, non in infimis jacere voluptatibus, non tenebris capi carnalibus, non terrenis adhærere cupiditatibus, ſed ſupernorum amore ad ſuperna ſemper erigi.*

De laudib. erem. In reg. monaſt.

12. Dicet fortaſſe aliquis, nunquid ad hoc, ut unamquamque fidelem animam ad beatum hoc regnum anhelare faciat, melius fuiſſet ſi in medio templi Hieroſolymitani, pro eo tempore, quo denſa populi multitudine refertum fuiſſet, transfigurationem ſuam ordiretur; maximè cum Petrus, omnium nomine dixerit: *Bonum eſt nos hic eſſe*; primaque prædicationis Chriſti verba ad nos, ad hujus regni poſſeſſionem adeundam, invitandos directa fuerint? Fecit hoc ut intelligeremus, non omnes oculos ſatis purgatos habere ad Deum conſpiciendum: *Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt*; ſimiliter in ſolitario monte transfigurari, & poſtea in ſublimi quoque monte in cœlum aſcendere voluit, ut nobis per hoc innueret, quantum ſolitudo & receſſus ſolitarii ad gloriam acquirendam conducant. *Eremus eſt paradiſum deliciarum*, inquit S. Baſilius; *Exul mundi, hæres eſt paradiſi.* S. Hieronymus quoque dicit: *O ſolitudo, in qua illi naſcuntur lapides, de quibus civitas magni Regis conſtruitur.*

Et transfiguratus eſt ante eos.

to. 6. tr. 33.

Luc. 9. v. 32.

13. Salmeron ſpectaculum iſtud, nocturno tempore accidiſſe ſcribit, nam ut S. Lucas refert, eo tempore contigit, quo Chriſtus orationem ſuam inſtituit, hanc autem de nocte in loco aliquo ſolitario facere ſolebat; Hujus quoque opinionis ſtabiliendæ aliud quoddam ex eodem S. Lucâ deſumptum adducit argumentum, quia nimirum tres hi diſcipuli tempore inchoandæ transfigurationis, ſomno gravati erant: *Petrus vero, & qui cum ipſo erant, gravati erant ſomno, & evigilantes viderunt, &c.* idcirco amœniſſimum & ſuaviſſimum fuiſſe ſpectaculum, in mediis tenebris cernere Jeſum, plus ſole ſplendentem.

14. Certum eſt, quod cum anima Chriſti, clara Dei viſione perfruita fuerit, conſequenter etiam quatuor glorioſi corporis dotes in corpus ſuum tranſmittere potuerit, & tamen eaſdem à primo conceptionis ſuæ inſtanti, uſque ad illud transfigurationis ſuæ momentum ſuſcepit, & in portione animæ ſuperiori retinuit, ne ad ſacratiſſimam ipſius tranſmitterentur humanitatem; quænam igitur fuere Chriſti motiva, ob quæ hanc gloriam nunc in corpus ſuum dimanare voluit? Multa profectò ſunt, eaque omnia myſteriis plena.

In Luc.

15. Didacus Stella dicit: *Voluit transfigurari propter Eccleſiæ conſolationem*; Chriſtus etenim quoad apparentiam exteriorem vilis, & pauper, & contemptibilis erat, quia purus homo potius, quam ſimul Deus eſſe videbatur; ut igitur fidelium ſuorum, nec non diſcipulorum fidem & ſpem vivaciorem & animoſiorem efficeret, ſe quoque illis veluti quondam infinitæ majeſtatis Deum videndum exhibere voluit, eidemque viſioni Petrum, qui ſupremus Eccleſiæ ſuæ paſtor & caput futurus erat, præſentem eſſe voluit, qui in ſecunda Epiſtola ſua Canonica cap. 1. ſtabiliſſima fidei noſtræ fundamenta, ſuper hoc transfigurationis Chriſti myſterio jacere voluit, dum ait: *Non enim doctas fabulas ſecuti, notam fecimus vobis Domini noſtri Jeſu Chriſti virtutem & præſentiam, ſed ſpeculatores facti illius magnitudinis.* Enimvero ſoliditima maximeque ſtabilia veritatis fidei noſtræ argumenta, ait Janſenius, transfigurationi huic inſerta eſſe videmus, ſiquidem hæc nobis Chriſtum ſimul exhibet Deum & hominem; qui ab æterno Patre tanquam filius ejus nobis datus eſt, veluti Redemptor & Salvator noſter, qui pro ſalute noſtra comparanda, amariſſimæ ſe mortis ſupplicio ſubjecturus erat. *Unde D. Petrus hujus transfigurationis meminit, nimirum quod ſciret, quantum per hoc fides noſtra confirmaretur, Dominus ſuam majeſtatem inſolita majeſtate prodit: accedunt teſtes omnium graviſſimi, qui mortis modum & rationem teſtantur; poſtremum accedit & Pater ipſe, ſe verè præſentem declarans, & omnium maximum de filio ſuo teſtimonium præbens.*

In Luc.

2. Pet. 1. v. 16. Conc. evang. c. 67.

16. Apoſtoli aliique ipſorum ſequaces, poſt mortem Chriſti, multis exponendi erant perſecutionibus, ſtragibus, immaniſſimiſque tormentis. Imò & morti ipſi, ideoque illos, inquit Lyranus, hac viſione animare voluit; *Ut oſtenderetur diſcipulis gloria futuræ reſurrectionis non tantum animæ, ſed & corporis; ut ſic animarentur ad ſequendum Chriſtum, in acerbitate paſſionis.* Eſt porro celebris illa Tertulliani ſententia: *Nihil crus ſentit in nervo, cum animus eſt in cœlo*; quando enim oculus noſter in æternam retributionem defigitur, nullum eſt tam acerbum genus tormenti, quod non libenti, imò hilari & læto animo toleretur; Unde Chriſtus, ut inquit Carthuſianus transfigurari voluit, *ut oſtenderet eis mercedem exſpectandam in patria, dandam pro tribulationibus vitæ præſentis, ut per hoc in paſſionibus hujus vitæ animarentur, & certificarentur de præmio ad Philipp. 3. v. 20. Salvatorem exſpectamus Dominum &c.*

In Matt.

In Luc.

1. ad Martyr. c. 2.

17. *Voluit etiam transfigurari propter ſeipſum*, inquit Didacus Stella, *ut celebraret Paſcha corpori ſuo*; cujus hanc ſubdit rationem, quia jam triginta & amplius anni effluxerant, quibus immaculatam carnem ſuam, per jejunia aliaſque auſteritates, afflixerat & macerarat, *nec diem aliquem lætum & feſtivum ducebat.*

In Luc.

Luc. 9. v. 29.

18. Ex textu S. Lucæ, transfigurationem, Chriſto orante, accidiſſe ſatis manifeſtè colligitur; Dicit enim Evangeliſta: *Facta eſt, dum oraret, ſpecies vultus ejus altera*; Unde Gilbertus ſequentia ſcribendi occaſionem ſumpſit: *Voluit per hoc in mente ſua orationis commendare virtutem, quòd illa ſit, quæ te in intimis alterum faciat, & novum commutet in hominem: Nos*, inquit Apoſtolus, *revelata facie gloriam Domini ſpeculantes, in eandem imaginem transformamur.*

Serm. 15. in Cant. 2. Cor. 3. v. 18.

19. Reflectendum quoque nobis eſt quòd evangeliſta non dicat, quod Chriſtus ſemetipſum transfigurarit, ſed ipſum transfiguratum eſſe aſſerat, *transfiguratus eſt*, quod idem eſt cum eo, quod S. Petrus de hoc myſterio, in Epiſtolâ ſua tractans, ſcribit: *Accipiens à Patre honorem & gloriam, voce delapſa in nube, &c.* De Satana verò è contra dicitur, quòd *Transfigurat ſe in Angelum lucis*; qua in re juxta ſancti Antonii Paduani mentem, nobis inſigne quoddam humilitatis exemplum dare voluit: *In hoc notatur humilitas*; ſemper etenim gloriæ & honorificentiæ externæ oſtentationem & apparentiam declinare voluit. Unde Apoſtolus ait: *Nec quiſquam ſumit ſibi honorem, ſed qui vocatur à Deo, tanquam Aaron: Sic & Chriſtus*

2. Petr. 11. v. 17. 2. Pet. 17. 2. Cor. 11. 14. Hebr. 5. 4. Serm. in hac. Dom.

ſius non ſemetipſum clarificavit, ſed qui locutus eſt ad eum, filius meus es tu; præterquam quòd, quoadusque vixit, patiendi quidem cupidiſſimus fuit, non verò gaudendi: *Ne diem aliquam lætum, &c.*

Verſus 2.

Et reſplenduit facies ejus ſicut Sol, veſtimenta autem ejus facta ſunt alba ſicut nix.

Et reſplenduit facies ejus ſicut Sol.

In Matt. 1. Sanctus Thomas per hunc, ſolari perſimilem luminoſum ſplendorem, gloriam, quàm in cœlo fruituri ſumus, ſignificari dicit: Advertendum eſt autem, inquit, *quòd hæc claritas non erat ab eſſentia, ſed ex claritate interioris animæ, plenè charitate; erat quædam refulgentia in*
In Matt. *corpore, anima enim Chriſti videbat Deum.* Idēquoq; Cajetanus ſcribit, ſcilicet quòd ſplendor ille derivatus fuerit *Ex gloria interna animæ Chriſti, coæva ab initio creationis ſuæ, non ab extra advenit, ut ſplendor faciei Moyſis.*

l.32. in Ioan c.16. 2. S. Cyrillus Alexandrinus ait: *Tunc fulgebunt juſti ſicut Sol in regno Patris mei; quod ut firmiter crederetur, prævenit & in monte hanc gloriam diſcipuli monſtravit.*

3. Porro multæ in cœlo animæ erunt, quæ multis ſunt ſpiritibus Angelicis futuræ ſuperiores; jam verò perſpicaciſſima illa cœleſtis Aquila Joannes die quodam
Apoc. 18.1. Iynceos ſuos in Angelum quendam defixit oculos, qui luce ſua univerſum mundum colluſtrabat *Terra illuminata eſt à gloria ejus;* ex quo loco ſacri Doctores colligunt, unicam duntaxat animam beatam, per corpus ſuum glorioſum, majorem univerſo mundo lucem allaturam eſſe, quàm qua ipſemet Sol in cœlo radiare conSet 3 in Do. in Albis. In Matt. ſpicitur. S. Vincentius Ferrerius unicum corpus glorioſum, ſeptuplo majorem ſole lucem, ſplendorem, & claritatem habiturum eſſe exiſtimat. Interlinearis Evangeliſtam ideo dicit ſcripſiſſe, quòd facies Salvatoris, inſtar ſolis reſplenduerit, quia inter omnia creata aptiorem ſimilitudinem, cui coruſcantem Salvatoris faciem compararet, invenire nequaquam potuit: *Non habet clarius, cui comparet.*

Ser. 5. de reſurr. 4. S. Bonaventura ſuper illa verba: *Tunc juſti fulgebunt ſicut Sol*, ſcribens, hujuſque ſimilitudinis rationem reddens, quatuor in illa, glorioſi corporis dotes ſe invenire dicit: *In ſplendore ſolis ſignificatur dos claritatis; In perpetuitate ſolis, dos impaſſibilitatis; In virtute ſolis activa (ſol enim penetrat integrum vitium) dos ſubtilitatis; In celeritate ſolis dos agilitatis: Sole clariores erunt ſancti.*
Ianſ.c.69. Janſenius teſtimonium adducit S. Hieronymi, dicentis: *Qualis futurus eſt Dominus tempore judicandi, talis Apoſtolis apparuit.* In Iſaia denique de die illo ſcribitur: *Lux*
Iſa.30.26. *ſolis erit ſeptempliciter, ſicut lux ſeptem dierum.*

In Luc. Pſ.88 16. 5. Albertus Magnus in ſenſu morali, hac de re ita ſcribit: *Quod Chriſtus operatus eſt in ſuo corpore quotidie viri ſancti mente, in qua dum fulgorem ſuæ claritatis immittit, faciem mentis alteram facit. Pſalm. 88. 16. Domine in lumine vultus tui ambulabunt.*

Veſtimenta ejus facta ſunt alba ſicut nix.

In Luc. 6. Gloſſa ait: *Veſtes Domini ſancti ſunt, qui Chriſtum induerunt, quæ veſtis Domino conſiſtente in terris, deſpicabilis, & aliorum ſimilis viſa eſt; ſed Domino montem aſcendente, fulget, quia nondum apparuit, quod erimus, ſed tandem ſimiles ei erimus, quando videbimus eum ſicuti eſt.*

Apoc. 21.27. in Matt. 7. Hæ veſtes inſtar nivis candidæ erant, quia beatæ illæ animæ, quæ Chriſto in cœlis obſequentur candidæ erunt & immaculatæ, quia *Aliquod coinquinatum non intrabit in eam.* Interlinearis ſimiliter per veſtes haſce, ſanctos intelligit: *Sancti quicunque baptizati eſtis Chriſtum induiſtis.*

Verſus 3.

Et ecce apparuerunt illis Moyſes & Elias cum eo loquentes.

Et ecce apparuerunt illis Moyſes & Elias.

In Luc. c. 9. 1. Dionyſius Carthuſianus ideo Chriſtum ſocietatem ſanctorum, tam novi quam veteris teſtamenti, ſecum habere voluiſſe exiſtimat, *Ad inſinuandum, quod homines utriuſque Teſtamenti ſalventur per ipſum.*

2. Enimvero dubium hoc loco haud immeritò naſcitur, quomodo Apoſtoli utrumque hunc, veteris legis eximium prophetam, agnoſcere potuerint, quinam eſſent, cum diſtinctè Hebræis omnes imagines, effigies & ſculpturæ prohibitæ fuerint: Cui equidem variis modis reſpondetur Euthymius ait: *Dicimus, quod in libris vetuſtiorum Hebræorum, ſpecies inſignium virorum poſteris* ibid. *reliquerant, quas legentes, inde eos agnoſcebant; veriſimile quoque eſt, ex traditionibus, viva voce traditis; fortaſſe etiam ex divina revelatione.* Theophylactus, Apoſtolos in Matt. ipſos ex diſcurſibus, quos cum Chriſto miſcebant, facilè cognoſcere potuiſſe dicit, id quod Janſenius clarius ſpeIanſ. c.27. cificat, ait: *Veriſimillimum eſſe, eos agnoviſſe ex colloquio ipſorum cum Jeſu, in quo aut Dominus propriis eos compellarit nominibus, aut ipſimet expreſſerint, qui fuerint.* Veriſimile enim eſſe exiſtimat, quòd Moyſes de morte Redemptoris diſſerens, eidem prædixerit, ipſum eo modo extollendum eſſe in patibulo, quo modo ille in ſimili patibulo exaltaverat ſerpentem. Satis quoque probabile eſt, Eliam dixiſſe, quòd, quomodo ipſe ſe ſuper defuncti pueri corpus extendit, ad illud vivificandum, ita quoque Salvator noſter, ad reſtituendam animabus noſtris vitam perditam, brachia ſua extenſurus eſſet in cruce. Dionyſius Carthuſianus ait: *Aliquo ſigno innotuerunt Apoſtolis: Vel forte Chriſtus audientibus Apoſtolis alloquebatur nominatim Moyſem & Eliam, ſicut amici convenientes ſolent ſe invicem ex nomine ſalutare.* Lucas Burgenſis aliam habet, circa hanc rem, conſiderationem, quæ ei quòd 4. Reg. 1. cap. legitur, innititur: Dicit enim; forte ad illos agnoſcendos multum juvit; *Habitus ipſorum ſacris literis deſcriptus.*

3. At verò cur ex tam numeroſa ſanctorum veteris teſtamenti multitudine, hoſce duos præcisè elegit? Chry- Homil 57 in Matth. ſoſtomus id factum eſſe dicit: *Ut tam mortis quàm vitæ haberet poteſtatem, liquido ac verè crederetur, utque ſuperiorum & infernorum Dominus oſtenderetur, idcirco Moyſen jam mortuum, & Eliam, qui nondum id paſſus eſt, in medium produxit.*

4. Dicit etiam poteſt, quòd, ex quo transfiguratio præcipuum quoddam eſt glorioſiſſimæ vitæ ipſius myſterium, ideo Salvator noſter illud per horum duorum præſentiam honorare voluerit, quorum unus in tanto conceptu inter homines erat, ut Apoſtoli populi opinionem fuiſſe dixerint, Chriſtum vel Eliam eſſe, vel Jeremiam, aut unum ex Prophetis. Porro ſacri expoſitores, amborum horum Prophetarum varia merita, breviter l. 2. cont. Iovin. tamen referunt. S. Hieronymus ait: *Ob jejuniorum conIn Luc. ſortia, Moyſen & Eliam, transfiguratus in monte, ſecum oſtendit in gloria.* Hugo Cardinalis ait: *Omnibus renuntiaverunt, Moyſes negavit ſe eſſe filium filiæ Pharaonis, majores divitias æſtimans theſauro Ægyptiorum, improperium Chriſti*, quia oculos ſuos in hunc montem defixos Heb.11 26. tenebat: *Aſpiciebat enim in remuneratorem.* Elias adeo pauper & inops erat, ut vix pelle quadam amictus incederet; ambo quoque ſolitudinem & ſecretos montium receſſus dilexerunt; quia unum ipſorum inveniemus. *In foramine petræ;* alterum *in oſtio ſpeluncæ. Pro plebe ſe* Exod.33.22. 3.Reg.19.9. *morti expoſuerunt: Uterque oravit pro peccatoribus & perſecutoribus ſuis, Moyſes Num.12. Elias 3.Reg.19.* Ita Hugo Cardinalis de hoc myſterio diſcurrit; qui igitur hiſce exornati fuere virtutibus, meruerunt præ cunctis aliis, Chriſti in Gloria, ipſius fieri Aſſeſſores.

5. Lucas Burgenſis, hoſce duos præ cunctis aliis, ad in Matt. ſpectaculum hoc vel maximè honorandum cooperatos fuiſſe exiſtimat: *Ille à mille quingentis annis mortuus, hic à mille ex hominibus raptus:* Et paulò poſt ſubjungit: *Jeſus vitæ mortiſque Dominus huc illos ſuæ nutu voluntatis evocaverat, partim ut ſpectaculum ſua præſentia ornarent, partim ut teſtimonium perhiberent veritati; illi mortuo reddito ad breve tempus corpore; hoc ex eo, in quem curru igneo adventus fuerat, loco adeſſe juſſo.*

6. Chryſoſtomus voces & opiniones, per vulgus ſparHomil.57. in Matt. ſas, in memoriam revocans (de quibus dicitur in Evangelio, quòd poſtquam Dominus Apoſtolus interrogaſſet, dicens: *Quem dicunt homines eſſe filium hominis? Illi dixerunt: Alii Ioannem Baptiſtam, alii autem Eliam, alii vero Ieremiam, aut unum ex prophetis.*) Hunc in modum ſcribit: *Idcirco Moyſen & Eliam, cæterorum Prophetarum vertices producit, ut quàm magnum ſit inter ſervos & Dominum diſcrimen, oculis cernerent, utque rectè laudatum crederent Petrum, qui filium Dei, eum confeſſus eſt.*

Can. 17. in Matth. 7. S. Hilarius aliud quoddam tangit myſterium, dum ait: *Quod autem Moyſes & Elias, ex omni ſanctorum numero aſſiſtunt; medius inter legem & Prophetas, Chriſtus in regno eſt.* Lucas Burgenſis huic eidem opinioni adhærens, ita ſcribit: *Itaque colloquium Moyſis & Eliæ cum Jeſu, eſt conſenſus legis & Prophetarum cum Jeſu, ejuſque*

Evan-

Evangelio. Rom. 3. v. 21. *Oportebat enim Apoſtolos confirmari, non eſſe novam Religionem, quam Jeſus prædicabat, ſed teſtatam in lege & Prophetis.*

8. Ulterius inquiri poteſt, cur hic ex prophetis & ſanctis ad antiquum teſtamentum ſpectantibus, duo tantùm, ex illis verò qui ad novum pertinent teſtamentum, tres præſentes adfuerint. Reſponderi quidem poſſet, id fieri, quia in tempore legis gratiæ, cælum aperitur, & longè plures ſalvantur, quàm temporibus ſuperioribus veteris legis: at verò Timotheus Antiochenus id factum eſſe dicit: *Ut impleretur dictum Pauli: In nomine Jeſu omne genu flectatur, cæleſtium, terreſtrium, & infernorum: Et inferius ſubduxit Moyſen* (ideſt, ex ſinu Abrahæ) *ex cæleſtibus eduxit Eliam; ex terreſtribus Petrum, Jacobum, & Ioannem.*

ora. de cruc. & transf.

9. Dionyſius Carthuſianus, hoſce duos aliquam cum Chriſto habuiſſe dicit ſimilitudinem. Moyſes populi antiqui teſtamenti legislator & mediator fuit; vidit Deum facie ad faciem, quocum inſuper converſando, eſſentiam quoque divinam, licet per modum tranſeuntis vidiſſe creditur; nec poterant filii Iſrael abinde, ob claritatem vultus, eundem aſpicere: *Sic Chriſtus, populi novi teſtamenti legislator eſt & mediator, cujus anima à ſuo exordio inceſſanter vidit Deum per ſpeciem, & tanti ſplendoris, in hac transfiguratione habuit faciem, quod Apoſtolorum reverberavit intuitum.* Quod verò ſancti Eliæ perſonam ſpectat, ſequentia conſiderat, quòd ſcilicet Chriſti ad Judicum adventum, tanquam præcurſor annuntiabit, quòd item cœlum clauſerit orationibus ſuis, itidemque aperuerit; ac demum quod in illibata ſemper virginitate permanſerit: *Sic Chriſtus claudit & aperit regnum cæleſte, cujus ingreſſum prohibet impiis & præſtat electis;* præterquam quod de ipſo ſcriptum legatur: quod ſit *Candor lucis æternæ, ſpeculum ſine macula.*

In Luc.

Eccl. 43. 5.

Sap. 7. 26.

10. Sanctus Thomas Chriſtum, per horum interventum, Judaiſmi calumnias confutare voluiſſe exiſtimat, utpote qui eum veluti tranſgreſſorem traducebat: Ideo quia *Elias omnibus Prophetis ſanctior fuit, & Moyſes legislator, coram Moyſe & Elia oſtendit, quia non erat Deo contrarius, & tranſgreſſor legis.* Qui idem Angelicus Doctor aliam rationem tangit, nimirum: *Ut oſtendat ſe judicem vivorum & mortuorum, quia Elias vivus erat, Moyſes mortuus.*

Hic.

Cum eo loquentes.

11. Porro Evangeliſta noſter quidem qualem inter ſe diſcurſum miſcuerint, non declarat, bene tamen ſanctus Lucas, qui ait: *Dicebant exceſſum ejus, quem completurus erat in Ieruſalem*, quaſi diceret Evangeliſta Lucas: Inter ſe de Paſſione diſſerebant, quam paulò poſt Dominus noſter Jeroſolymis conſummaturus erat. Lucas Burgenſis ait: *Id quod notandum diligenter eſt, ut obſerves, quomodo Ieſus ita ſemper ſtuduerit docere diſcipulos ſuos dignitatem ſuam, ut non ignorarent humilitatem; & viceverſa, ita humilitatem, ut non oblivi ſcerentur dignitatem, quod perfici non poſſet redemptio noſtra, ſi deeſſet altera.*

Luc. 9. 31.

Ibid.

12. Dionyſius Carthuſianus ait: *De Chriſti Paſſione loquebantur, gratias referendo, & pro mundi ſalute orando.* Paulus de Palatio hoc de amara Paſſione, in ſupremo gloriæ ſuæ gradu habito colloqui myſteriis minimè vacare notat, dum ait: *Nemo enim poterit in gloria eſſe, niſi de Chriſti morte locutus; in fide enim ſanguinis Chriſti ſaltem implicita, omnes ſalvantur, qui cœlo fruentur.*

Hic.

Hie.

13. Poteſt itidem hoc loco inquiri, cur non etiam tres Apoſtoli, pariter cum Moyſe & Elia ad colloquium iſtud vocati fuerint? Reſponſio autem facilis eſt, ſi conſideretur Chriſtum illos duntaxat penes ſe habere voluiſſe collocutores, qui à mundo ſequeſtrati erant, ſiquidem *Mundus, quod ſuum eſt, diligit*; neque enim ſua, de inſtanti ſua morte conſilia cum Petro conferre voluit, qui alias in ſimili propoſito dixerat: *Abſit à te Domine, non erit tibi hoc*; neque cum duobus illis fratribus, Jacobo & Joanne, qui aliàs primas in ejus regno ſedes expetierant, ipſum temporaliter regnaturum eſſe ſperantes: imò neminem ſecum ſuſtinere voluit, qui ipſum vel unico tantùm paſſu, à Calvario dimovere poſſet.

Ioan. 15. 19.

Matt. 16. 22.

14. Porro ille, de Chriſti ſubeunda paſſione habitus diſcurſus, prima facie, nonnemini tantæ feſtivitatis tempori valde inopportunus eſſe videri poterat. Unde S. Auguſtinus ait: *Hæccine ſunt læta colloquia, quia huic tantæ ſolemnitati conveniebant? Hæc ſermonis materia, inter tot gaudia miſcenda erat?* At verò ſanctus hic Doctor, duos hoſce ſanctos nullum Salvatori magis complacentem diſcurſum movere potuiſſe reſpondet, quàm iſtum: *Domino Salvatori, quæ materia loquendi gratior, quàm de ſalute & redemptione mundi tractare.*

de 5. hæreſ. c. 5.

15. Myſticum profecto eſt Epithetum, quo ſanctus Lucas, per inſtinctum ſpiritus Veritatis, Paſſionem ejus inſignivit, dum ait: *Dicebant exceſſum ejus.* Euthymius ait: *Exceſſum vocans, ab hac vita exitum: Quædam Exemplaria habent exceſſum, alia gloriam habent, nam gloria quoque appellatur crux ipſa; aliis ſiquidem omnibus probrum erat, utpote magnorum pœna criminum, ſoli vero Chriſto gloria facta eſt, magni videlicet erga nos amoris præmium.*

Luc. 9. 31.

Hie.

16. Doctiſſimus Salmeron per elevatum ſuum intellectum, verbum iſtud. *Exceſſum*, præ quovis alio expoſitore exactiſſimè ponderat, dum ait: *Cæterorum hominum mors potius deceſſus eſſe ſolet, quàm exceſſus: Exceſſit Dominus in pretio, quo redemit nos, quod Petrus ponderans, ait: Scientes, quòd non corruptibilibus auro vel argento redempti eſtis, ſed pretioſo ſanguine Agni immaculati Chriſti.* Unica duntaxat ſanguinis guttula, unica lachrymula, unicum tantum ſuſpirium, imò unicus ſolùm voluntatis actus ad nos redimendos ſufficere poterat: *Sed copioſa apud eum redemptio: Exceſſit in obedientia, quia factus eſt obediens uſque ad mortem, mortem autem crucis: Exceſſit in charitate, quia majorem hac charitatem nemo habet, quàm ut animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis, & tamen illum gradum ſuperavit, moriendo pro impiis & inimicis.* Dionyſius Carthuſianus pariter Paſſioni Chriſti hoc nomen *exceſſus* attribuit, propter exceſſivum amorem, quo Chriſtus paſſus fuit: *Dicitur Paſſio Chriſti exceſſus, quia ex amore exceſſivo ad nos, pati dignatus eſt: Exceſſit & in patientia*, inquit Salmeron, *quia tanquam agnus coram tondente ſe obmutuit, & non aperuit os ſuum, vel ut ſe excuſaret, vel ut contradiceret, & malediceret maledicentibus, quia habebat pro ſe plus quàm duodecim legiones Angelorum, ſi voluiſſet.* Hugo Cardinalis hunc exceſſum in humilitate conſiſtere dicit, dum ait: *Exceſſum vocat mortem, in qua ejus humilitas omnem exceſſit, vel ipſe omnem hominem per humilitatem.* Dionyſius Carthuſianus denique dicit, quòd Paſſio Domini vocetur. *Exceſſus, propter ejus exceſſivum dolorem.*

1. Pet. 1. 18.

Pſ. 129. 7. Phil. 2. 8. Ioan. 15. 13.

Iſa. 53. 7.

Matth. 26. 53.

Hic.

Ia Luc.

Verſus 4.

Reſpondens autem Petrus, dixit ad Jeſum: Domine bonum eſt nos hic eſſe, faciamus hic tria tabernacula, tibi unum, Moyſi unum, & Eliæ unum.

Reſpondens autem Petrus, dixit ad Jeſum: Domine, bonum eſt nos hic eſſe.

1. Sanctus Anſelmus Petrum hoc dixiſſe aſſerit, *quia guſtata cæleſti dulcedine, vileſcunt infima*; ex quo S. Petri pronuntiato idem S. Pater, quanti æterna beatitudo æſtimanda efficaciter convincit; dicit enim: *Quòd ſi Petrus videns glorificatam humanitatem, tanto afficitur gaudio, ut nunquam velit ab hujus intuitu ſecerni, quid putandum eſt de his, qui divinitatem merebuntur videre?* Idem quoque argumentum S. Thomas his verbis efformat: *Videns gloriam ita effectus erat, quod nunquam voluiſſet ſeparari, ſi Deus voluiſſet, & quid erit de illis, qui in gloria erunt perfecta?* Lyranus conſiderat, quòd beatitudo eſſentialis in clara divinitatis viſione, ejuſque perfecta fruitione conſiſtat; Apoſtoli autem non ſicut S. Paulus in divinitatem, ſed in glorificatam Salvatoris humanitatem duntaxat, directè & intuitivè reſpiciebant, *Et tamen in ejus conſpectu fuerunt ſic delectati, quòd voluiſſent ibi perpetuò manere.* Beda ait: *O quanta felicitas viſionis Deitatis, inter Angelorum choros adeſſe perpetuò; ſi tantùm transformata Chriſti humanitas, duorumque ſocietas Sanctorum, ad punctum viſa delectet, ut eos, ne diſcedant, etiam obſequio Petrus ſiſtere velit?*

in Matth.

Hic.

Hic.

in c. 9. Luc.

2. S. Petrus jam de facto in univerſalis Eccleſiæ Paſtorem electus, adeoque in tam ſublimem dignitatem, qua major aut ſublimior in terra dari nequit, evectus fuerat; qua igitur ratione nunc ſublimis conditionis ſuæ oblitus, in mõte quodam, & inacceſſa quadam ſolitudine, aeris injuriis expoſitus commorari præeligit? ſiquidem ne vel verbo alicujus pro ſe erigendi tabernaculi mentionem fecit? Lucas Burgenſis dicit, quòd unicus duntaxat gloriæ corporis Chriſti glorificati obtutus & aſpectus potens fuerit, qui huic ſancto Apoſtolo contemptibile efficeret, quidquid mundus in ſe bonum aut venuſtum continet: *Gutta una immenſo illi mari comparata*, (hoc nomine

mine minimum gloriæ vestigium appellat,) *tanta affecit dulcedine, ut rebus aliis omnibus spretis, sola illius fruitio ipsi sufficeret*. Similiter S. Augustinus de S. Petro scribit: *Unam stillam dulcedinis ille gustavit, & omnem aliam fastidivit dulcedinem; quid putas dixisset, si magnam multitudinem dulcedinis divinitatis gustasset, quam abscondisti timentibus te?* Apostolus, qui solùm *per modum transeuntis*, cælum perlustravit, protestatus est de se dicens: *Omnia arbitror ut stercora;* totus mundus in comparatione Paradisi positus, ipsi sterquilinium quoddam esse videbatur S. Augustinus ait: *Tanta est jucunditas lucis æternæ, ut etiamsi non liceret ampliùs in ea manere, quàm unius diei mora, propter hoc solùm innumerabiles anni hujus vitæ, pleni delitiis & circumfluentia temporalium bonorum rectè meritoque contemneretur*. David propter collatum sibi Israelis sceptrum, ob gloriosè reportatos varios triumphos, postquam comparata varia regna, post acquisitos opulentissimos mundi thesauros, ad summam felicitatem evectus, nihilominus ultro citroque fatetur, dicens: *Melior est dies una in atriis tuis super millia*.

Soliloq. c. 21.

Phil 3. 8.

l. 3. de lib. arbitr. c. 15.

3. Sanctuarii pondere trutinanda sunt verba ista: *Bonum est nos hìc esse*, idest, per relationem ad beatitudinem. *Bonum est*, quia bonum quoddam infinitum possidetur.

4. Porro gloriæ definitio hæc est, quòd scilicet sit *status omnium bonorum aggregatione perfectus*. Etenim in dictione *Nos* miseriam & vilitatem considerare possumus, à qua ad maximam, qua infinita Dei omnipotentia nobis dare potest, felicitatem transimus: *De stercore erigens pauperem, ut collocet eum cum principibus populi sui*. Cùm enim de nobis vere dicatur, quòd *Putredo & vermis simus*, non solùm Seraphinis, sed ipsimet Deo similes efficimur: *Cum apparuerit, similes ei erimus*. In dictione *Hic*, cæli beatorum amplitudo, opulentia & Majestatis decor & venustas considerari potest. In verbo *esse*, quod tempus præsens indicat, gaudiorum, quibus Beati in cælis perfruuntur, permanentia, stabilitas & interminabilis æternitas innititur.

Psal. 112. v 7. & 8. Job. 25. 6.

1. Joan. 3. 2.

5. Lucas Burgensis, Petrum hujus glorioli spectaculi visione & fruitione captum, nunquam deinceps de monte illo, inter mundi strepitus & tumultus descendere decreviisse dicit: ideoque petit, *ut liceat hic sedem figere, & perpetuò manere, perpetua frui visione gloriæ tuæ, nec reverti ad mundum, tumultibus, timoribus, miseriis plenum*.

6. Jansenius inter eam gloriam, quę hodie nobis in lege Evangelica exhibetur, & inter eam, quæ in lege scripta aliquando exhibita fuit, ingentem notat differentiam; in lege etenim scripta, populus Israel, metu & pavore nimio perculsus, Moysen rogabat, ut ipse illos, non verò Deus, gloria amictus, immediatè & directè alloqueretur, adducebatque rationem: *Ne fortè moriamur*; imò ne quidem vultum Moysis, ex habito cum Deo colloquio, præfulgidum & refplendentem intueri poterat: at verò hic in monte Thabor, *Etsi nonnullo pavore ob spectaculi novitatem correpti essent, tamen tantùm abest, ut conspectam gloriam refugiant, ut ejus perpetui cupiant esse spectatores; in Evangelio enim Deus se magis amandum exhibet, quàm metuendum*.

Exod. 19. v 19.

7. Dionysius Carthusianus, Petrum hæc verba dicentem, tanquam corporalem dilectissimi Magistri sui salutem avidissimè cupientem, excusare & justificare nititur, dum ait: *Fortè hoc dicit Petrus etiam ideo, quia videbat, quomodo Scribæ & Pharisæi Christo insidiarentur, ideo optavit in hoc loco tuto manere*.

8. S. Thomas dicit, quòd, quia S. Petrus Christo, mortem suam prædicenti; sese opponens, ab eodem Magistro suo graviter reprehensus fuit; ideo dum Moyses & Elias in hoc loco comparentes, de Christi Passione imminenti loquerentur, *Petrus non potuit se opponere, ideò cogitavit, quòd si ibi maneret, evaderet mortem, ideo ne citò recederent, dixit: faciamus hìc tria tabernacula*, &c. sperabat, quòd hi à Christo nequaquam ita citò recessuri, eique mortem dissuasuri essent. Hugo Cardinalis ait: *Non audebat manifestè dicere: Propitius esto tibi, quia redargutus fuerat super hoc*, &c. Theophylactus Petrum, hunc in modum intra seipsum discurrisse sibi persuadet; in hoc monte utique à Judæis securi esse poterimus, quò minus in Magistrum & Dominum nostrum manus suas conjiciant; hìc etenim Eliam nobis præsentem habemus, qui super temerarios Domini nostri aggressores ignem cælitùs descendere faciet; præstò etiam hic nobis est Moyses, Dux adeò expertus & generosus, qui tot exercituum stragem instituit: at verò Euangelista subjungit: *Hæc autem dicebat, nesciens quid loqueretur, ipse enim putabat malum quoddam & difficillimum esse, crucem, & propter hoc illam cupiens vitari, hæc dicebat, Christus autem sitiebat crucifigi*.

Hic.

in Luc.

inl Luc.

Se vis, faciamus hìc tria tabernacula, tibi unum, Moysi unum, & Eliæ unum.

9. Tertullianus occasione, à Moyse & Elia quadraginta diebus jejunantibus, desumpta, in laudem jejunii ita scribit: *Merito igitur etiam in carne se Dominus Moysi ostendit collegæ jejuniorum suorum, non minùs & Eliæ;* & ad hæc à Petro, in mente concepta tabernacula alludens, ita scribere pergit: *Tanta est circumscripti victus prærogativa, ut Deum præstet homini contubernalem, parem reverâ pari*. Paulus de Palatio verum esse sciens, quòd Christus dixit: *In domo Patris mei mansiones multæ sunt*, Petri tanquam Pastoris universalis charitatem valdè admiratur, qui omnes omnino homines sub hisce tribus tabernaculis receptos & comprehensos esse desiderabat: *Curat & optat omnes admitti in regnum, sive Judæos, sive gentiles; ideo dicit: Tibi cum Christianis unum, Moysi cum Judæis unum; Eliæ cum gentibus per eum convertendis unum*.

de laud jejun. adversus Psych. c. 6.

Hic. Joan. 14. v. 2.

10. Cajetanus reflectit se ad textum S. Lucæ, dicentis: *Factum est, cum discederent ab illo;* ideoque Petrum tunc præcisè hæc verba dixisse existimat, quando Moyses & Elias jam jam discessuri erant: *Præoccupans discessum, ut impediret licentiam*.

In Luc.

11. Verum enimvero cur S. Petrus trium duntaxat tabernaculorum mentionem facit, cùm tamen in monte Thabor sex viri diversi congregati fuerint? Dionysius Carthusianus ait: *Fortè ideò id dixit, quia putavit in illis tribus tabernaculis se, & duos condiscipulos suos recipi posse ac commorari, sic tamen, ut ipse esset in tabernaculo Magistri sui charissimi*: Nonnulli in Petro admirantur alienum à cunctis terrenis animum, utpote qui in monte isto nudus & discoopertus, sub dio stare & subsistere minimè curabat; ac proinde dicunt, illum in urbe Romana, utpote præcipua & unica suæ Pontificiæ potestatis sede, non tantùm tribus tabernaculis, sed sumptuosissimis templis in ejus honorem erectis, fuisse remuneratum, nimirum Basilica S. Petri in Vaticano, S. Petri ad Vincula, & S. Petri in Monte aureo.

Hic.

12. Valde considerabilia sunt verba illa, quæ S. Lucas immediatè post hanc à Petro factam propositionem, ex peculiari Spiritus sancti instinctu, subjungit: *Nesciens quid diceret*; quorum equidem multæ à nobis examinandæ sunt rationes. Interlinearis dicit: *Petrus nesciebat quid diceret, quia oblitus erat regnum non in terra, sed in cœlo esse promissum nec mortali carne circumdatos posse intrare*. S. Thomas Petrum ex primis verbis laudat, nimirum quibus dicit: *Si vis, faciamus*, &c. *Quia voluntatem nostram debemus submittere voluntati divinæ: fiat voluntas tua; unde in isto benè dixit Petrus, in alio verò malè, quia credidit, quòd gloria fine morte possit haberi*.

Luc. 9. 33.

Hic.

Hic. Matt. 6. v. 10.

13. Rabanus errorem Petri in eo præcipuè constitisse dicit, quòd in eo loco tabernacula desiderarit, ubi nulla illorum necessitas erat, siquidem, ut S. Bernardus optimè advertit: *Tuta habitatio Paradisus*, tabernacula etenim eo præcipuè fine construuntur, ut incolam à temporum tueantur injuriis; ad hæc Rabanus ait: *Domus necessaria non erat, cùm scriptum sit: Templum non vidi in eo, Dominus Deus omnipotens templum illius est & agnus*, Glossa pariter dicit: *In cælis tabernacula quærit, ubi nulla adversitatis aura est timenda, sed in hoc sciebat quid diceret: Bonum est hìc esse, quia verè solùm hominis bonum est intrare in gaudium Domini sui*.

Ibid.

Apoc. 21. 22.

14. S. Hilarius Christum ad hanc Petri propositionem nihil prorsus respondisse notat; unde clarum & perspicuum est, qnòd eandem non approbarit; redditque rationem: *Nondum enim ut in hac gloria consisteretur, erat;* priùs namque opus erat, ut Christus nobis per mortem & sanguinem suum, viam ad supernam Jerusalem recta perducentem aperiret: *Oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam*. Unde ex monte Oliveti ascendit in cœlum, quia ibidem pœnosa ejus Passio exordium sumpsit. S. Leo ait: *Huic suggestioni Dominus non respondit, significans non quidem improbum, sed inordinatum esse quod cuperet, ut intelligeremus, inter tentationes hujus vitæ priùs nobis tolerantiam postulandam esse quàm gloriã, quia tempora patiendi non potest felicitas prævenire regnandi*. Albertus Magnus ait *Non considerans, non esse manendũ in mon-*

Concil. 17. in Matt.

Luc. 24. 26.

Ser. de transfig.

in Luc.

Tom.6.t.133. *monte, ſed ad redemptionem properandum.* Salmeron diſcurſum ſuum convertit ad Petrum, eumque monet, prius Chriſto alium quendam montem, Calvariæ videlicet, conſcendendum eſſe, eique in eodem monte aliam ſubeundam Transfigurationem, per quam totus videatur lepra conſperſus, *ubi non erit facies lucida & ſplendens, ſed plena ſputis & ſanguine, de qua Propheta: Non eſt ſpecies ei, neque decor;* veſtes ejus non ad eum modum, quo hæc inſtar nivis candidæ erunt, ſed milites ſuper illas ſortes mittent: non hærebit in medio Moyſis & Eliæ, ſed in duorum latronum medio, ſuſpenſus videbitur: *Non aderis illi, quem tu ò Petre negabis; & à quo Jacobus & Joannes in principio fugient; non erit vox Patris, qui derelinquet, ſecundum illud: Deus Deus meus, ut quid dereliquiſti me; non erit nubes lucida, ſed tenebræ ſuper univerſam terram; ibi ex ferro & ligno Crucis fabricandum eſt ſolidius tabernaculum, quo ſalutem omnes conſequantur.*

Isa. 53. 2.

Ps. 21. 2.

Ser. de Aſcen. 15. Similis quoque error ex Iy. *Hic* deducit. Unde S. Bernardus ait: *Quomodo ergo jam bonum eſt nos hic eſſe? Imo verò moleſtum eſt, grave eſt, periculoſum eſt; nimirum ubi malitiæ plurimum, ſapientiæ modicum invenitur; ubi omnia lubrica tenebris operta; obſeſſa laqueis peccatorum; ubi periclitantur animæ, ubi tantum vanitas & afflictio ſpiritus.*

In Luc. 16. Didacus Stella ad alium quendam Petri defectum ſeſe reflectit, utpote qui oculum ſuum in bonum ſuum particulare, non verò in bonum commune & univerſale directum habebat, citatque S. Auguſtinum, ita ſcribentem: *O Petre, mundus perit, & tu ſecretum quæris? Neſcis, Petre, quod dicas; reſtant magna peragenda negotia, & magna ſtatuenda Sacramenta: nondum enim ſtabilitum eſt Sacramentum Euchariſtiæ, humanum genus non redemptum, detinentur animæ in lymbo vinculis conſtrictæ, expectantes dulcem libertatem.*

In Luc. 17. Hugo Cardinalis ait. *Neſciens quid diceret, quaſi ebrius de una gutta vini cæleſtis, quam biberet, vel viderat, volebat facere tres tabernas, in quo invenitur liberalitas & largitas Paradiſi; neſciebat Petrus quid diceret, quia ſpeciem gloriæ, quam viderat, veram gloriam æſtimabat.*

Ibid. 18. Erravit quoque Petrus, inquit Salmeron, quia ſervos Domino ſuo pares & æquales facere volebat, Chriſto pariter & Moyſi ac Eliæ uniformia tabernacula aſſignando. *Ita plerique faciunt, qui alicui Sancto nimium afficiuntur, quem cum Chriſto conferre & æquare contendunt.*

Ser. in hac Dom. 19. S. Antonius de Padua aliam reddit rationem: *Quia tabernaculum eſt manſio tranſmutabilis, firmam autem Deo habitationem facere oportet, Deo enim competit æterna.* Ecce tibi hic quoque expreſſum errorem noſtrum, in quem frequenter incidimus; neque enim Chriſto ad nos divertenti manſionem in tabernaculis, quæ mobilia quædam tentoria ſunt, erigere debemus, ſed recipiendus à nobis eſt in loco aliquo permanente, firmo, & ſtabili, ut ſit nobiſcum *Per modum permanentis, non tranſeuntis.*

20. Theophylactus verò pro ratione, hanc moralitatem adducit: *Ne dixeris cum Petro: Bonum eſt nos hic eſſe; nam oportet ſemper proficere, & non permanere ſemper in uno gradu virtutis & contemplationis, ſed ad alia tranſire.*

21. Denique ſi nobis omnino ſtatutum eſt tria hæc tabernacula erigere, pulchrum nobis id faciendi modum
In Luc. Hugo Cardinalis inſinuat, dicens: *Tria tabernacula in nobis facimus, ſi poſſe noſtrum Patri, noſſe Filio, velle Spiritui ſancto præparemus ad habitandum.*

Verſus 5.

Adhuc eo loquente, ecce nubes lucida obumbravit eos, & ecce vox de nube dicens: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipſum audite.

Ecce nubes lucida obumbravit eos.

Ibid. 1. S. Hieronymus dicit: *Ut, qui carnale è frondibus aut tentoriis quærebant tabernaculum, nubis lucidæ operirentur umbraculo:* Cajetanus nubem, pro Apoſtolorum refrigerio, demiſſam fuiſſe arbitratur: *Temperamentum præſtitit diſcipulis umbræ ſuæ, ne à multitudine lucis ſplendentis in facie Jeſu, ſicut Solis opprimerentur oculi corporei.* Ejuſdem quoque opinionis fuit Carthuſianus, dumait: *Ne oculi eorum claritate corporis Chriſti omnino repercuterentur & obtunderentur.*

1. Chryſoſtomus quoque nobis hujus apparentiæ cauſam inquirit, & reſpondet: *Sic fere ſemper Deus videtur. Pſal. 96. 2. Nubes & caligo in circuitu ejus. Pſal. 103. v. 3. Qui ponis nubem aſcenſum tuum.* Janſenius nubem hanc efformatam fuiſſe ſcribit, ad hoc ut per eam æterni Patris denotaretur præſentia, idque Salomonis Regis teſtimonio comprobat, dicentis: *Dominus dixit, ut habitaret in nebula;* magnam verò inter utramque nubem differentiam, his verbis idem Sanctus conſiderat, dicens: *Nubes illa, qua olim Deus gloriam ſuam & præſentiam declaravit, dicitur fuiſſe tenebroſa, ut Exod. 19. v. 9. in datione legis: hæc vero dicitur fuiſſe lucida, ut intelligamus differentiam veteris legis & novæ, & illam quidem plenam eſſe umbris, hanc verò ipſam exhibere veritatem.* Theophylactus quoque nubem hanc claram & luminoſam fuiſſe conſiderat, dum ait: *Tranſiit enim umbra veteris legis, & tenebroſa obſcuritas, ſed nubes lucida venit, illuxit enim veritas & gratia Domini.*

Hom. 57. in Matth.

Cap. 69.

3 Reg. 8 v. 12

In Luc.

3. S. Thomas per hanc claritatem, conſolationem interpretatur, quam Salvator nobis in gloria ſua communicat: *Apparet lucida, quia ſignificat conſolationem gloriæ, quia tunc protegentur ab omni æſtu.* Apocal. 21. *Et ecce vox è nube, dicens: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui.*

4. Abulenſis ſcribit, æterno Patri operæ pretium futurum viſum fuiſſe, ſi Apoſtolis per hanc cæleſtem vocem, teſtimonium de filio ſuo perhiberet, eo quòd cap. 16. v. 27. antecedenti dixiſſet: *Filius quidem hominis venturus eſt in gloria Patris ſui, & tunc reddet unicuique ſecundum opera ejus.* Inſuper etiam confeſſionem, quam S. Petrus de ejus Filiatione divina edidit, ratificare & confirmare voluit. Unde Lucas Burgenſis ait *Filius Dei vivi, qualem nuper confeſſi eſtis, hæc eſt perfectio, hoc culmen gloriæ Jeſu, quòd Deus agnoſcat, teſteturque eſſe filium ſuum: accipiens, ait Petrus 2. Epiſt. c. 1. v. 17. à Deo Patre honorem & gloriam voce delapſa ad eum hujuſcemodi, magnifica gloria: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui.* Chryſologus nullum, niſi ſolum Patrem æternum, teſtimonium hoc edere potuiſſe affirmat: *Ipſe ſui teſtis filii, ipſe aſſertor exiſtit: Hic eſt filius meus, quia alium, qui teſtimonium diceret, non habebat.* Verum quidem eſt, quod Petrus jam aſſeruerat: *Tu es Chriſtus filius Dei;* at verò prouti idem filius Dei confitenti Petro declaravit, *Caro & ſanguis non revelavit tibi, ſed Pater meus;* ac proinde idem Chryſologus ſubjungit, dicens: *Teſtem generatio neſcit divina, ipſo filio dicente: Nemo novit filium, niſi Pater; neque Patrem quis novit, niſi filius.*

Q. 83 in Matt.

Serm. 118.

Matt. 16 v 16
Matt 16. v. 17.
Matt. 11. v. 7.

Ipſum audite.

15. Cajetanus rationem reddit, cur hæc verba ſuper Jordane, dum Chriſtus baptizaretur, audita non fuerint; tunc enim pariter, ut conſtat, *Ecce vox de cælis inſonuit, dicens: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacui:* at verò vox illa tunc non ſubjunxit: *Ipſum audite, propter myſterium; tunc enim regeneratio, modo doctrina ſignificatur, & propterea tunc ſatis fuit teſtificari, quòd eſſet filius, modo oportuit teſtificari etiam, quod eſſet filius audiendus à mundo, præſertim de futuris in alia vita, quæ Jeſus prædicabat, propter quæ Transfiguratio iſta patrata eſt.* Eadem quoque fuit opinio S. Thomæ dicentis: *Inſinuat eum datum Doctorem omnium; ipſum audite, non Moyſen, non Eliam; niſi ſecundum quod Chriſtum doceat, vel doctrinam Chriſti.* Dionyſius Carthuſianus vim hujus verbi, *Audite*, declarat, dum ait: *Audite auribus cordis & corporis, quoniam ipſe eſt veritas infallibilis, ſapientia increata, Magiſter perfectus, qui ait: Qui audit verba mea, & credit ei qui miſit me, habet vitam æternam.* Euthymius aliam hujus verbi expoſitionem adducit *Huic obedite*, inquit, *huic credite, ſi quid aut dixerit, aut fecerit; nam quidquid dicit & facit, mea voluntate dicit & facit.* Et quidem id quod Doctoribus Evangelicis dixerat: *Luceat lux veſtra coram hominibus*, de eo adimpletur, quia *cœpit facere & docere*; & ideo *reſplenduit facies ejus ut Sol.* S. Hilarius ait: *Ac ſi aliis verbis diceret: Recedant umbræ legales, & typi Prophetarum, & ſolum coruſcum lumen Evangelii ſequimini. Pſal. 2. v. 2. Ego autem conſtitutus ſum Rex ab eo ſuper Sion, montem ſanctum ejus, prædicans præceptum ejus.* Salmeron ait: *Ipſum audite: Chriſtus prima veritas eſt, quæ fallere, nec*

Ibid. In Matt. Matt. 3. v. 17.

Ioan 5. v. 24

Ibid.

Matt. 5. 16.

Act Ap. 1. v 1

Ibid.

Tr. 35. to. 6.

nec falli potest. Ne audiatis Moysen, quia lex Mosaica deinceps locum non habet; neque Eliam, qui nimio zelo ardens, claudit cælum, & ignem cælitus descendere facit *sed Christum filium audite, qui verba vitæ æternæ habet, qui cælum verbo aperit, qui ignem sancti Spiritus in corda vestra descendere facit*.

Versus 6.

Et audientes discipuli ceciderunt in faciem suam, & timuerunt valde.

1. S. Hieronymus hujus timoris & lapsus in faciem, sequentem reddit rationem: *Quia humana fragilitas conspectum majoris gloriæ ferre non sustinet*.

2. Optimum signum fuit, quòd proni in faciem suam ceciderint, prouti Albertus Magnus hisce verbis advertit: *Qui cadit in faciem, sciens ubi cadit, prudenter cadit*: 1. Cor. 14. v. 25. *Cadens in faciem suam, adorabit Deum, pronuntians, quòd vere Deus in nobis sit*: *econtra cadentes retrorsum, nesciunt ubi cadant, & extra gratiam cadunt*, ubi Heli historiam ex 1. Reg. 4 adducit.

3. Proverb. 24. v. 16. juxta Catenæ Græcæ lectionem dicitur: *Septies in die cadit justus, & resurgit*; superquæ verba S. Bernardus ait: *Septies in die cadit justus, & septies resurgit, inquit, resurgit, sitamen cadat in die, ut se cadere videat, & cecidisse sciat*. Serm. 16. in Cant.

4. Timor ille discipulorum reverentialis fuit: *Accepit autem omnes timor, & magnificabant Deum*. In Gen. 28. v. 17. de Jacobo Patriarcha, cælum patulum vidente, dicitur: *Pavensque dixit: Quam terribilis est locus iste*. In Evangelio S. Joannis turba vocem de cælo lapsam persentiscens, tonitruum se audivisse credidit; ubi S. Paschasius ait: *Quid est, quòd ibi tonitruum audiens turba non cadat; hic autem audita voce, discipuli in faciem cadunt? nisi quia ibi superbia tumet, hic autem humilitas pavet?* Lucas Burgensis timorem, ex nostræ mortalitatis debilitate profectam esse censet, dum ait: *Ea est enim naturæ nostræ infirmitas, ut expavescat audita voce Dei, nec ferat sive oculis, sive auribus majestatis illius præsentiam quin dejiciatur; quid est enim omnis caro, ut audiat vocem Dei viventis? dicebant illi* Deut. 5. v. 26. Luc 7. 16. Joa 12. v. 29. Lib 8. in Matt.

Audientes discipuli timuerunt.

3. Ex quo enim jam ab ipsamet divina sapientia instructi fuerant, ut ipsum attenta deinceps aure auscultarent; *Ipsum audite, merito sancto hoc timore correpti fuerant: Scriptum est enim: Initium sapientiæ timor Domini*. Psal. 110 v. 10

6. Bene, ubi de gloria visa agitur, simul etiam timoris fit mentio, quia Prov. 14. v. 26. dicitur: *Timor Domini fons vitæ*, quod apud Ecclesiasticum his verbis clarius dicitur: *Timor Domini sicut Paradisus benedictionis*. Et alibi: *Timor Domini gloria, & gloriatio, & lætitia, & corona exultationis*, ubi Cajetanus ait: *Est corona exultationis, quia æternam meretur salutem & perducit ad eam; siquidem beati omnes, qui timent Dominum*. Eccli. 40. v. 28. Eccli. 1. v. 11. Ps. 227. 10

Versus 7.

Et accessit Jesus, & tetigit eos, dixitque eis: Surgite, nolite timere.

1. Lucas Burgesis ait: *Non solo sermone discipulos animat, sed & tactu confirmat, ut omnem discutiant metum, ne forte spectrum suspicentur*.

2. Dum nos, ut sæpe accidit, in multa peccata labimur, Deus est, qui ad nos sublevandos & erigendos, divinæ nobis pietatis suæ manum porrigit. S. Job in sterquilinio à vertice capitis ad plantam pedum usque ulceratus sedens, afflictionem illam quendam manus Dei tactum appellavit: *Manus Domini tetigit me*, quia revera morbi, adversitates & ærumnæ, quas Deus nobis immittit, divinæ manus blandimenta sunt, quibuscum nos à peccato denuo erigere intendit: *Accessit, & tetigit eos, dixitque eis, Surgite*. Job. 19 21.

3. S. Paschasius ait: *Porro quod accedit post tantam gloriam, clementia est, quòd tangit, potentia reformantis; ut ea manu recreentur ad fidem, qua creatierant ad vitam*. Lib. 8. in Mat.

4. Porro Psalmista quidem nos ad approximandum Deo dulciter invitat, dicens: *Accedite ad eum*, simulque hujus approximationis fructum exponit, dum protinus subdit: *Et illuminamini*. Longe tamen major æstimandus est favor ille specialissimus, quo Deus nos dignatur, dum ipsemet proxime ad nos accedit: *Et accessit Jesus & tetigit eos*; hanc autem specialissimam prærogativam, & gratiam propriissime in sacratissima Eucharistia invenimus, in qua Deus non solùm ad nos, sed & in nos venit, nosque tam dulciter amplexatur, ut unum idemque fiat nobiscum: *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo*. Ps. 31. 6. Joan. 6. v. 57.

Versus 8.

Levantes autem oculos suos, neminem viderunt, nisi solum Jesum.

1. Jansenius ait: *Circumspicientes viderunt Jesum, eumque solum, ut intelligerent vocem illam ad Jesum pertinere, non ad Moysen & Eliam*; hoc autem accidit, ut S. Anselmus advertit, post sublatam, quæ illis antea apparuerat, lucidam nubem: *Viderunt Jesum stantem ablata nube, & Moysen & Eliam evanuisse*; causa autem illius, quæ ab eodem Anselmo adducitur, hæc est: *Quia postquam legis & Prophetarum umbra discessit, quæ velamento suo Apostolos texerat, verum lumen Evangelii reperitur*. Jansenius cum eodem fere concordat, dum ait: *Ut intelligeremus unum Jesum nobis satis superque esse, & postquam legis & Prophetarum umbra discessit, omnia in Evangelio reperiri*. Denique S. Thomas ait: *Iste est effectus confortationis divinæ, quia à Christo confortati non vident, nisi Jesum, nec in ullo gaudent, vel confortantur, nisi in ipso*. Cap. 65. Ibid. In Matt.

Versus 9.

Et descendentibus illis de monte, præcepit eis Jesus, dicens: Nemini dixeritis visionem, donec filius hominis à mortuis resurgat.

1. Salvator Transfigurationem suam, & consequenter se filium Dei esse, nequaquam in vulgus divulgari volebat, ne populus sese adversus Scribas, Pharisæos, Sacerdotes, cunctosque alios erigeret, ejusque Passionem impediret. Ita censet S. Remigius: vel etiam prout S. Joan. Damascenus existimat: *Hoc præcepit Dominus, sciens discipulos adhuc imperfectos, ne corda aliorum, qui non viderant, subverterentur tristitia, & ne proditor invitaretur ad invidiæ rabiem*.

2. Dionysius Carthusianus alias rationes adducit. Dicit enim id factum esse: *Primo, ut doceret propriam perfectionem excellentiamque, quam diu hic vivimus, occultare, nisi forte causa valde idonea requirat oppositum. Secundo, ut personis devotis daret exemplum, non faciliter, nec sine rationabili causa revelationes suas manifestandi. Tertio, ne visio ista ob sui magnitudinem incredibilis putaretur, & sic alii non credendo peccarent. Quarto, ne tempore Passionis gravius scandalizarentur, qui ante poterant ædificari ex visionis hujus relatione*. In Luc.

FERIA SECUNDA POST II. DOMINICAM QUADRAGESIMÆ.

Evangelium ex cap. 8. S. Joan.

V. 21. *Ego vado & quæretis me, & in peccato vestro moriemini: quo ego vado, vos non potestis venire. 22. Dicebant ergo Judæi: Nunquid interficiet semetipsum, quia dixit; quo ego vado, vos non potestis venire. 23. Et dicebat eis: Vos de deorsum estis, ego de supernis sum, vos de mundo hoc estis, ego non sum de hoc mundo. 24. Dixi ergo vobis, quia moriemini in peccatis vestris; si enim non credideritis, quia ego sum, moriemini in peccato vestro. 25. Dicebant ergo ei: Tu quis es? Dixit eis Jesus: Principium qui & loquor vobis. 26. Multa habeo de vobis loqui, & judicare; sed qui me misit, verax est, & ego quæ audivi ab eo, hæc*

eo, hæc loquor in mundo. 27. *Et non cognoverunt, quia Patrem ejus dicebat Deum.* 28. *Dixit ergo eis Jesus: Cùm exaltaveritis filium hominis, tunc cognoscetis, quia ego sum, & à me ipso facio nihil.* 29. *Sed sicut docuit me Pater, hæc loquor, & qui me misit mecum est, & non reliquit me solum, quia ego, quæ placita sunt ei, facio semper.*

Versus 21.

Ego vado & quæretis me, & in peccato vestro moriemini: quo ego vado, vos non potestis venire.

Ego vado.

In Ioan. 2. NImirum mortem suam duobus hisce verbis prædicit. Unde Bonaventura ita exponit: *Ego vado*, scilicet *moriendo*; dicit autem in præsenti *Ego vado*, non verò Ego vadam, quia *de futuro tanquam de præsenti* loquitur, ut notat Interlinearis, & Hugo Cardinalis, ut sit sensus: *In proximo est ut vadam, vel quia futura sunt ei quasi præsentia; vel quia jam præsens erat mors ejus, quantum ad iniquas machinationes Pharisæorum, quia jam conceperunt mortem ejus.*

Tr. 38. in Ioa. circa princ. 2. Observandum est autem, quod mortem suam, abitum seu profectionem appellet: *Ego vado.* Unde S. Augustinus ait: *Christo Domino mors profectio fuit illuc, unde venerat, & unde discesserat.* S. Thomas autem dicit: *Et unde non discesserat*; voluitque hoc loquendi modo, ut idem S. Doctor dicit, denotare, quòd ultro citroque, & ex propria voluntate sese morti exponeret: *Voluntarie moritur, scilicet vadens, & non ab alio ductus. Joan. 16. v. 5. Vade ad eum, qui misit me. Et infra c. 10. v. 18. Nemo tollit à me animam meam, sed ego &c.* Cum qua expositione etiam Theophylactus consonat, dum ait: *Ut mentiretur, quòd præsciat suam mortem, & quòd non illorum virtutis opus sit crux, sed ejusdem voluntatis suæ.*

3. Porro hæc incarnata sapientia ipsamet in Proverbi's 8. v. 31. de seipsa dicit: *Deliciæ meæ esse cum filiis hominum;* quòd si ita est, quomodo se nunc ab illis discedere, eosque relinquere velle declarat. Responderi potest idem, quod idemmet Redemptor Apostolis ob vicinam Passionem suam mœstis dixit: *Expedit vobis ut ego vadam, si enim non abiero, Paraclitus non veniet ad vos*; etenim hic ejus à nobis discessus seu abitus, ad nostram redemptionem ordinabatur, & ut corporalem suam in Ecclesia præsentiam per perpetuam permanentiam tanto magis stabiliret: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem sæculi.*

Ioan. 16. v. 7.

Matt. 28. v. 20.

In cat. D. Th 4. *Præsens verbum*, inquit Origenes, *minatur Christi recessum.* Eratque hic Christi ab illo populo recessus acerbius supplicium quod vindicativa Dei justitia populo illi comminari poterat, dum videlicet illos se comminatur derelicturum: hic autem discessus & derelictio propria ipsorum culpa eis eveniebat, quia videlicet ei mortem machinari continuo nitebantur: neque enim Christus Hebraismum unquam deserturus fuisset, nisi hic omni studio, omnique adhibito virium conatu ipsum à se propellere, & prorsus abjicere fategisset, Unde

Sess 6. c. 10. veritas illa sacri Concilii Tridentini perspicue deducitur dicentis: *Quòd nunquam Deus deserit hominem, nisi prius ab homine deseratur.*

5. Enimvero bene ponderanda est ingens illa jactura, quam homo patitur, dum Deus ab anima illius recedit,

In c. 2. Isa. de hac enim S. Basilius ita scribit: *Nulla atrocior pœna, cæteras omnes vincit calamitas hæc, deseri a Deo.* Unde postquam Deus, Osee cap. 9. 12. acerbissima populo huic supplicia comminatus fuisset, tandem hanc comminationem per formidabilissimam hanc comminatam pœnam in fine his verbis concludit: *Væ eis, cum recessero ab eis.* Christus semetipsum huic populo, sub symbolo

Matt. 9. v. 12. Medici dedicavit ait: *Non est opus valentibus medicus, sed male habentibus*: ac proinde sicut non est evidentius desperatæ salutis alicujus infirmi signum, quàm si medicus infirmum talem, in summo ægritudinis excessu positum totaliter deserat: ita quoque filius Dei certius reprobationis judaismi signum allegare non poterat, quàm dum eidem dicit: *Ego vado*: unde protinus sequitur: *Et in peccato vestro moriemini.*

c. 8. Pat. 6. S. Bernardus, ut nos à vitiorum præcipitiis retrahat, salubriter nos hisce verbis hortatur: *Quidem enim est, quod omnes homines ad peccandum instigat, nisi ignorantia boni, quod perditur, & mali quod peccando incurritur?* Michæas idolum quoddam sibi sculpi fecerat, quod in domo sua, cultu & veneratione quotidie prosequebatur, eoque fine Levitiam quendam, veluti quotidiani cultus sui ministrum, sibi pretio conduxerat; accidit autem, ut idolum illud una cum aliis pluribus bonis eidem Michææ furto subriperetur: quo furto vir ille adeo mente consternatur, ut furtum illud amaris lachrymis inconsolabiliter defleverit & planxerit: ab aliis autem de causa fletus sui interrogatus, respondit: *Deos meos, quos mihi feci, tulistis, & sacerdotem, & omnia quæ habeo, & dicitis mihi, quid tibi est?* Hic vir partem aliquam marmoris vel metalli amiserat (ex tali namque materia falsum illud simulachrum utique fabricatum fuerat) diabolus ei è domo sublatus fuerat, & ideo amare plangebat: quanto igitur magis sanguineis lachrymis tot hominum malitia deploranda venit, qui, dum per peccata sua, Deum vivum & verum amiserunt, *tantum abest*, ut ob eam ineffabilem jacturam lamententur & doleant, ut potius ob receptum in corde suo dæmonem exultent & videant: *Lætantur cum malefecerint, & exultant in rebus pessimis*; Imo ipsum libenter & lætanter amittunt, ipsumque, ut ab eis recedat, eosque derelinquat, rogant, amantes potius sibi vicinas esse voluptatum & carnalium delectationum occasiones, quàm Deum, cujus timore ab illis inviti arcentur: Unde S. Propheta Job, postquam mundanorum hilaritates & vana gaudia exposuisset, dicendo: *Ducunt in bonis dies suos*, paulo post de iisdem dicit: *Qui dixerunt Deo; recede à nobis, & scientiam viarum tuarum nolumus*; sed quonam ob hanc impietatem fuere mulctati supplicio? Idem Job 21. 13. dicit: *In puncto ad inferna descendunt:* Id quod optime cum illis Psalmistæ verbis consonat, quibus dicit: *Ecce qui elongant se à te, peribunt, perdidisti omnes, qui fornicantur abs te: Mihi autem adhærere Deo bonum est.* Rupertus Abbas super illum textum Osee: *Væ eis cum recessero ab eis*, ita scribit: *Non solum hoc malum erit eis, ut fiant absque liberis, sed postquam recessero ab eis, postquam tradidero eos in manu hostili, sequitur adhuc væ, id est, judicium æternæ damnationis*, id quod per dictum Psalmistæ probat, qui postquam dixisset: *Tradentur in manus gladii*, confestim addidit: *Introibunt in inferiora terræ.*

Iud. 18. 24.

Prov. 2. 14.

Iob. 21. 14.

Ps. 72. 27. 28.

In gloss. ad c. 9. Osee.

Ps. 62. 10.

Et quæretis me.

7. Origenes quærit, qua ratione, hoc quoad Judæos impletum fuerit, quod scilicet illum essent quæsituri? *Quærere enim Jesum, est quærere veritatem & sapientiam:* Et Psalmista exhortatur: *Quærite Dominum & confirmamini*; quorum neutrum in Judæis invenitur. Tandem verò ipsemet dubium solvit, dicendo: *Et de persecutoribus aliquando dicitur, quòd quærebant eum capere*, quod idem est cum eo, quod Angelicus Doctor ait: *Impie quærent, & odio ad persequendum*: At verò instare aliquis poterit, ex quo Salvator noster mortem suam prædixit, per illa verba: *Ego vado*, illaque ab ipsismet Judæis ei inferenda erat, quomodo illum post mortem quærere poterant? Dici quidem ad hanc instantiam posset, quòd si Judæis post Christi, à mortuis resurrectionem, permissum fuisset, utique novas illi struxissent insidias, eique de novo mortem machinati fuissent. Veruntamen Rupertus Abbas Tuitiensis in persona Christi melius respondet, dicens: *Nunquid postquam abiero hinc ad Patrem meum, oculi vestri à gloria mea liberati erunt? Non erit ita; sed tunc dentibus vestris frendetis.* Dionysius Cartusianus ait: *Quæretis id est, nomen meum, & fidem Christianam quæretis extinguere, vel me in membris meis persecuturi estis post Passionem.* Imo Christus ipse se in servis suis, directe persecutionibus impetitum esse censet: Unde contra Saulum lamentatur, dicens: *Quid me persequeris?* Non obstante, quòd tunc Ecclesiam infestans persecutio, non adversus Christum immediate, sed contra discipulos, aliosque Evangelii sequaces duntaxat moveretur.

In cat. s Th.

Ps. 104. 4.

S. Th. hic.

Lib. 8. in Ioa.

8. Toletus verba illa *Quæretis me* de exspectatione Messiæ exponit, siquidem transacti jam sunt mille sexcenti & amplius anni, quibus cæcus & miserabilis hic populus Messiam quærit & patienter exspectat, adeoque in obstinatione sua morietur. *Futurum erat, ut negato & repulso vero Christo, quem præsentem habuerint, quærerent, & exspectarent adhuc venturum, & inde semper in errore versarentur.*

9. Hugo Cardinalis ita exponit: *Quæretis tempore destructionis per Romanos.*

10. Albertus Magnus sic explicat: *Quæretis per legis*

legis observationem, quæ tunc jam mortua erat, & mortifera. Amos 8. 12. *Circuibunt, quærentes verbum Domini, & non invenient.*

Serm. 75. in Cant. 11. S. Bernardus dicit: *Attende, tres esse causas, quæ quærentes frustrari solent, cum videlicet non in tempore quærunt, aut non sicut oportet aut ubi non oportet.* Ideo impii, qui pœnitentiam facere differunt, frustra illum quærent; unde notandum, quòd Salvator pro tempore futuro dicat: *Quæretis me*, & proinde mox subjungit: *Et in peccato vestro moriemini*; nimis enim clara & perEccli. 5. 8 9. spicua est illa Ecclesiastici sententia: *Non tardes converti ad Dominum, & ne differas de die in diem; subito enim veniet ira illius, & in tempore vindictæ disperdet te.* Et ideo Hugo Cardinalis verba illa, hac Glossa illustrat: *Quæretis me sero pœnitentes.* Quodsi verò verborum illorum: *Quæretis me*, sensus hic sit, quòd multi ipsum post passionem & mortem ipsius quæsituri, sed minime inventuri sint, utilissimam profecto doctrinam nobis subministrant, nimirum quòd illum in vita, non verò in hora & momento mortis nostræ quærere debeamus, siquidem per calamum spiritus veritatis, qui fallere nequit, nobis satis perspicue significavit, dicens: In interitu vestro ridebo, & subsannabo, cum vobis id quod timebatis evenerit. Et ideo irremediabilis est illorum error, qui pœnitentiam suam in tempus usque futurum differunt; quos notat verbum: *Quæretis*. Optimum est itaque illud Isa. 55. 6. &c. consilium, qui non dicit: *Quæretis, sed quærite Dominum dum inveniri potest, invocate eum dum prope est; derelinquat impius viam suam, & vir iniquus cogitationes suas, & revertatur ad Dominum, & miserebitur ejus.* Ubi bene notandum, quòd non dicat in futuro tempore: *Derelinquet, revertetur*, sed in tempore præsenti loquatur; ac proinde de hoc quadragesimali tempore, verba isthæc auribus nostris frequentissime insonant: *Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis.* Unde Origenes ait: *Se abiturum minatur: Ego vado; at, si cum abierit, ipsum quæramus, non inveniemus, sed moriemur in peccato nostro.* Secundum obstaculum, quod nos impedit, quo minus illum inveniamus, est, quia quærimus eum, non tamen sicut oportet. Herodes alias etiam Christum quærebat, sed ad necem illi inferendam. Unde Eusebius Emissenus

Ho. 1. de Nat. ait: *Fallitur stulti furor Tyranni, Christum non potest inventire perfidia, Deus non crudelitate sed credulitate quærendus est*, hæc proprie Judæorum vesania erat, qui Salvatorem quidem quærebant, non tamen ut ab eo sibi salutem adsciscerent, & in ipsum crederent, sed ut necem crudelissimam ei inferrent. Origenes

In Cat. fines & motiva quorundam considerat, qui propter interesse & lucra temporalia ipsum quærunt; dicit enim: *Differentiæ sunt eorum, qui quærunt Jesum, non omnes enim pro eorum salute & utilitate quærunt eum.* Sanctus Thomas ait: *Quidam quærunt Christum pie ex charitate, & hanc inquisitionem sequitur vita.* Psal. 68. 33. *Quærite Dominum & vivet anima vestra:* Ex alia verò parte, multi quidem Deum ardenter quærunt & colunt, ut commercia, sanitatem, liberos, divitias & honores ipsorum adaugeat; hi tales Deum non quærunt, sed in Deo lucra sua sectantur; ac proinde quondam

Joan. 6. 26. gravitet lamentabatur, dicens: *Amen dico vobis, quæritis me, non quia vidistis signa, sed quia manducastis ex panibus & saturati estis.* Sanctus Bernardus secundum hoc impedimentum quoad desidiam & negligentiam nostram exponit, unde ut nos ad debitam sollicitudinem excitet, fervorem cælestis sponsæ in exemplum adducit, dicens: *Non tepide, aut negligenter, aut perfunctorie quærit sponsa, sed corde ardenti, & omnino infatigabiliter quærit, plane ut decet.* Tertius obex, propter quem Deum non invenimus, est, quando quæritur, ubi non oportet, adducitque ad hoc illustrandum ejusdem sponsæ exemplum, quæ dicebat: *In lectulo meo quæsivi per noctem, quem diligit anima mea;*

Cant. 3. 1. neque enim Deus inter voluptates atque delitias in-

Job. 28. 12. venitur: *Nec invenitur in terra suaviter viventium*, nec in plateis & conversationibus, sed in secreto o-

Ose 2. 14. rationis. *Ducam eam in solitudinem, & ibi loquar ad cor ejus.* Sanctus Philippus Nerius dicere solitus erat, Christum ibi vel maxime inveniri, ubi non est, quod dictum suum declarabat hunc fere in modum; Christus enim haud dubie nunc in cælo ad dexteram Patris impassibilis & immortalis residens, existit; quòd si tamen illum invenire volumus, illum non hic, sed in cruce passibilem, sive inter medias hujus vitæ ærumnas, sive in præsepio, &c. quærere debemus.

Et in peccato vestro moriemini.

12. Lyranus, ad hoc melius declarandum, practicam quandam, valdeque usitatam adducit similitudinem; sicut enim sole ab Hemisphærio nostro recedente, aer densissimis repletur tenebris: *Ita similiter Christus, qui est Sol justitiæ ex hoc mundo per mortem decedente, Judæi pro majori parte sunt obtenebrati tenebris infidelitatis, & in eis obstinati.* Quotidiana etenim experientia per tot sæcula manifeste comprobat, quòd obstinatio Judæorum, in infidelitate contra Christum, semper adnugeatur & crescat, nec dubium est, quin obstinatio illa ad finem usque sæculorum duratura sit, quando *reliRom. 9 27. quiæ Israel salvæ fient. In peccato vestro*, inquit Bonaventura, *moriemini, scilicet in vestra infidelitate, justus* Joan. 8. 21. Rom. 1 17. *enim ex fide vivit.* Lucas Burgensis ait: *Prænuntiavit illis Dominus, dixitque sententiam, præscius* (ait Augustinus) *quòd in suo peccato morerentur, quos sciebat nunquam ad se convertendos.* Cajetanus idipsum confirmat, pariter subjungendo, hujusce prædictionis effectum ad usque dies nostros, quotidie verificatum & adimpletum videri: *Quod usque in hodiernum diem verificari videmus, moriuntur enim Judæi in peccato infidelitatis suæ erga Jesum.*

13. Lyranus hanc propositionem in alio quodam, longe à priori diverso, declarat, dicens: *In peccato, id est, propter peccatum vestrum moriemini, quia propter persecutionem Christi & Apostolorum, civitas Jerusalem destructa est, & templum combustum, & populus occisus ab exercitu Romano.*

Car. tom. 19. in Joan. 14. Origenes ad hoc se reflectit, quod illi, quibuscum Christus loquebatur, vivi etiamnum erant: *Sed vivebant in infirmitate animæ, & infirmitas illa ad mortem erat, propter hoc Medicus, videns illos graviter infirmantes, dicebat: Et in peccatis vestris moriemini.* Siquidem semper incredulitas eorum magis magisque adaugebatur. S. Thomas ait: *Exaggerat eorum obstinatam pertinaciam.* Toletus hoc modo exponit: *Nemo enim peccatorum suorum remissionem habere potest, nisi in me credat; qui igitur in me non credunt, morientur in peccato suo.*

15. Euthymius dicit: *Propter vestrum peccatum, morte estis puniendi*, illa nimirum, de qua scriptum est: Ps. 33. 22. *Mors peccatorum pessima* siquidem *corpus & animam perdit in gehennam.* Hugo Cardinalis ait: *In peccato vestro moriemini morte æterna.* Dionysius Carthusianus dicit, id intelligendum esse *formaliter, id est, peccatum vestrum contra me erit mors animæ vestræ, quia mortale fuit, & causa damnationis vestræ.*

16. Consideretur hoc loco seriò, quid sit *in peccato*, in statu iræ Dei perire, in perditionis barathrum præcipitari, Deique simul & Paradisi irreparabilem jacturam pati.

17. Alii exposuerunt de pertinaci Judæorum, adversus Christum, ad mortem usque durante odio. Unde Lucas Burgensis ait: *Nempe in odio meo vitam finietis, perseverabitis in eo usque ad mortem.* Et Cajetanus ita exponit: *Moriemini in peccato persecutionis meæ.*

18. Porro multis eheu accidit, quòd, quia ad inspirationes & voces Dei surdi fuere, atque in habituatis peccatis suis pertinaciter perstitere, ideo postea in fine vitæ suæ Deum quærant, nec tamen inveniant, quin potius desperati moriantur, quia Deus justo judicio in ipsorum pœnam permittit, quòd vel confessarius eo tempore inveniri nequeat, vel tunc pridem, cum infirmitati delirium superaccessit, adveniat, vel quòd sanctissima communio, aliaq; sacramenta debito tempore non adsint.

Quo ego vado, vos non potestis venire.

19. Salvator noster hisce verbis, Hebræis reprobationem eorum longe clarius prædicit. Unde S. Thomas ait: *Prænuntiat mortis damnationem, & à gloria exclusionem.* Hugo Cardinalis mortem inferni specificat dicens, *quasi dicat: moriemini in inferno, quia ad gloriam meam non potestis venire tales, quales estis.*

20. Theophylactus Dominus ad suam resurrectionem alludere voluisse credit. Unde ait: *Ostendit, quod resurrecturus sit ipse quidem in gloria, & consessurus ad dexteram Patris, ipsi autem in suis peccatis morituri.*

21. Hu-

21. Hugo Cardinalis ait: *Non poteſtis venire, quo ego vado, quia corda veſtra premuntur onere peccatorum.*

22. Notandum quoque eſt, quòd tametſi mortem ſuam imminentem præviderit, & prædixerit, dicendo: *Ego vado*, nihilominus tamen Judæis ſimul ſignificatum eſſe voluerit, quòd ipſi mortem hanc ei machinando, ultimum quoque ſibi conciliaturi ſint exterminium & perniciem: Unde dicit primo: *In peccatis veſtris moriemini*, & paulo poſt ſubdit: *Quo ego vado, &c. Et hoc maxime turbavit eos*, inquit Hugo Cardinalis, *cum audirent, quod nec morte ei nocere poſſent; Chriſtus autem hoc dixit: ut faceret eos aliquid magnum de ſe imaginari, & verum Deum eſſe credere, quia illius ſolius eſt, ſua virtute, morte non detineri, etiam cum in morte exiſtat*; quo modo loquendi illis, ſe morte & quibuſvis aliis perſecutionibus & machinationibus ipſorum ſuperiorem eſſe indicare voluit.

23. Ex alio quoque capite, Chriſtus juſtam habebat rationem, dicendi: *Quo ego vado, vos non poteſtis venire*, quia via, quam Chriſtus gradiebatur, omnino contraria eſt illi, quam ingrediuntur mundani; unde impoſſibile eſt, quòd ſibi mutuo occurrere poſſint; Chriſtus enim erat in procinctu, ut in cælum aſcenderet, illi viam ingrediebantur inferni. Ob quam etiam cauſam Chriſtus cuivis peccatori merito dicere poteſt: *Perverſa eſt via tua, mihique contraria.* Num. 22. 32.

Verſus 22.

Dicebant ergo Judæi: Nunquid interficiet ſemetipſum, quia dixit, Quo ego vado, vos non poteſtis venire?

1. S. Thomas opinionem refert Origenis, qui in Judaiſmo traditionem fuiſſe ſcribit, Meſſiam pro ſua libera voluntate, tempore ſibi bene viſo & placito moriturum eſſe, id quòd S. Joannes cap. 10. v. 18. de Chriſto pariter verum eſſe inſinuavit, ideo namque Chriſtus de ſeipſo dicit: *Ego pono animam meam, & iterum ſumam eam; Nemo tollit eam à me, ſed ego pono eam à meipſo.* Ibid. v. 18. In Iſaia quoque cap. 53. 12. ſcribitur: *pro eo quòd tradidit animam ſuam in mortem;* quia igitur Judæi aliquale indicium, unde clare ſatis ipſum promiſſum in lege Meſſiam eſſe, cognoſcere poterant, ideo hunc diſcurſum & opinionem in medium produxerunt, an ſcilicet pro ſuo libitu ſe interfecturus eſſet: at verò ut S. Thomas ait: *Contumelioſe hoc proferunt; nunquid interficiet ſe, hoc eſt, nunquid anima ejus, cum ipſi placuerit, egredietur, recto corpore?*

2. *Stulta verba*, inquit S. Bonaventura, *quaſi, ſi de morte diceret, non poterant eum ſequi.* Chriſtus igitur verba de gloria regni cæleſtis, ad quam properabat, intellexit; prævidebatque ipſos culpa ſua ad eundem ipſum præcedentem minime ſequi poſſe. S. Thomas ait: *Quæ quidem ſecundum Auguſtinum ſtulta opinio eſt: Nunquid enim non poterant venire, quo Chriſtus perrexit, ſi interficeret ſemetipſum?* At verò juſtas hujus contumeliæ & ſubſannationis pœnas luere debuerunt: *Ut ſcirent, quia per quæ peccat quis, per hæc & torquetur: Cum eorum plerique ſeſe interemerint*, inquit Janſenius, *maxime in Romanorum expugnatione, ut patet ex Joſepho, ut rurſus jam in eorum opprobrium converſum ſit; quod per convitium hic Domino objecerunt.* Sap. 11. 17. Cap. 97. conc.

3. Rupertus Abbas Tuitienſis continere ſe nequit, quin Judæis malignitatem & ſtultitiam ipſorum improperet, quam in hoc adeo temerario loquendi modo prodiderunt: *Quid amarius? Quid nequius? O Judæi homicidæ crudeles & ſcelerati, adeone nil boni de hoc homine, qui mortuos veſtros ſuſcitavit ſentire poteſtis, ut hoc ſolum quod interficiat ſemetipſum, viis ejus ſupereſſe arbitremini? Imo vos, interfecto homine iſto, vos ipſos interficietis tanto furore, tanta rabie, ut miretur orbis, ut veſtri quoque condoleant inimici.* Lib. 8. in Joa.

4. Toletus Judæos ideo dixiſſe exiſtimat: *Nunquid interficiet ſemetipſum*, quia exiſtimarunt conſilia inferendæ Chriſto necis, quæ machinati fuerant, adeo certo & infallibiliter ſuum eſſe habitura effectum, ut ipſi nullus poſſet eſſe manus illorum evadendi modus reliquus quàm ſi ſemetipſum interficeret: Et ideo dicebant: *Nunquid interficiet, &c.* quaſi in cordibus ſuis dixiſſent: *Sic enim evadet manus noſtras*, adeoque illis verbis non ſolum prodebant ſiniſtram & perverſam intentionem ſuam, *Qua non ſolum animo conceperant, & in votis habebant Chriſti mortem, ſed indicabant etiam ſtudium, quo eum comprehendere quærebant, tanto enim deſiderio eum occidendi quærebant, ut non aliter eorum manus Chriſtum evadere poſſe crederent, quàm per mortem ſibi illatam à ſeipſo.*

5. *Quæ autem convenientia*, quærit Janſenius, *intelligere aut ſuſpicari ex verbis Domini, ipſum ſeſe interfecturum? An, qui ſe interficit, aliquo vadit? Aut ſi aliquo vadit, an non etiam Judæi eo abire poterant?* Cui interrogationi in aliud reſponſum dari nequit, quàm per illa verba Dionyſii Carthuſiani, dicentis: *Paſſionati & invidi omnia interpretantur in pejus*, præterquam quòd, ut S. Thomas ait, *carnaliter intelligebant.* 1. Cor. 2. 14. *Animalis homo non percipit ea quæ ſunt ſpiritus Dei.*

6. Cornelius à Lapide Judæos dicere voluiſſe exiſtimat: *Eat quocunque vellet, nos perſequemur eum; eat ad gentes, non retrahemur eum, & occidemus; Ergo per hoc quod dicit: Quo ego vado, vos non poteſtis venire, vult ſignificare, quòd interficiet ſeipſum, ut à nobis capi, excarnificari, & occidi non poſſit; præſumptuoſa & fatua erat hæc eorum cogitatio, ſed quam odium & livor eis dictabat.*

Verſus 23.

Et dicebat eis: Vos de deorſum eſtis, ego de ſupernis ſum; vos de mundo hoc eſtis, ego non ſum de hoc mundo.

Vos de deorſum eſtis.

1. Janſenius ad verba ſubſequentia ſe reflectit, ut exinde horum verborum expoſitionem elicere poſſit; exiſtimat enim, quòd ſapientiſſimus Magiſter noſter eorum, quæ antea dixerat, rationem reddere intenderit: *Moriemini in peccato veſtro, & quo ego vado, vos non poteſtis venire; ſignificat enim, ſe ob divinam ſuam naturam in cælum aſcenſurum, unde venit in mundum; ipſos autem, quòd ſint ex terra origine & affectu, non poſſe propriis viribus in cælum conſcendere, niſi ipſe eos illo trahat, & ad ſe aſſumat, quod futurum non eſt, niſi in ipſum credant.* Conc. c. 77.

2. Lyranus Chriſtum ad naturæ debitum alludere voluiſſe exiſtimat, quo ipſi mortem, veluti peccati ſupplicium neceſſario luere debebant, ad differentiam ſui, qui omnis peccati expers, tale debitum nunquam contraxit: *Vos de deorſum eſtis, id eſt, de maſſa corrupit pondere originalis peccati, & ideo habetis debitum mortis, & neceſſitatem moriendi, propter quod ſeparatio animæ à corpore non ſubjacet ſimplici veſtræ voluntati.*

3. Beda verba illa de immoderata adhæſione, qua Judæi bonis hiſce temporalibus adnexi erant, exponit: *Ideo terram ſapitis: quia ſicut ſerpens terram manducatis; quid eſt terram manducare? Terrenis paſcimini, terrenis delectamini, terrenis inhiatis, ſurſum cor non habetis:* Ad ſupplicium ſerpenti à Deo illatum alludit; *Terram comedes*; at verò ex quo ſerpens infernalis purus ſpiritus exiſtit, quid opus habet nutrimento, & quidem nutrimento tali? Quænam eſt terra illa, quæ ſerpenti huic in cibum deſtinata fuit: Rupertus Abbas ait: *Terram comedes, & non cælum, id eſt, non quorum converſatio in cælis eſt, ſed qui terrena ſapiunt, illi cibus tuus erunt.* Gen. 3. 14. Lib. 3. in Gen. c. 18.

Ego de ſupernis ſum.

4. S. Thomas ait; *Quia non habuit affectum ad mundana & infima, ſed ad ſuperiora, in quibus anima Chriſti converſabatur.* Toletus authoritatem adducit Tertulliani in lib. de Trinitate ita ſcribentis: *Idcirco nunc Chriſtus in unam partem ſolius divinitatis incubuit, quoniam cæcitas Judaica ſolam in Chriſto partem carnis aſpexit, ideo in præſenti loco corporis fragilitate, quæ de mundo eſt, ſilentio præterita, de ſola ſua divinitate locuta eſt, quæ de mundo non eſt, ut, in quantum illi inclinaverant, ut hominem tantummodo crederent, in tantum illos Chriſtus ad divinitatem ſuam conſiderandam traheret.* Lyranus, quanto cum Jure Chriſtus hoc aſſerere potuerit, conſiderat, quia ſecundum naturam divinam cum æterno Patre ſuo idem erat, quoad verò humanam naturam, anima à Deo creata, corpus verò opera Spiritus ſancti in utero virginali organizatum & formatum fuerat: *Et propter hoc habebat plenum dominium in corpus ſuum, ſeparando animam ab ipſo, & reuniendo, ſecundum quod dicitur infra cap. 10.*

Potestatem habeo ponendi animam meam, &c.

5. Porro ab hac Christi declaratione perspicue deducitur, quòd Christus à nobis, in rebus hisce temporalibus & terrenis, nunquam invenietur; siquidem de seipso dicit: *De supernis sum*; ac proinde salutare est illud S. Apostoli monitum, dicentis: *Quæ sursum sunt, quærite, ubi Christus est ad dexteram Dei sedens; quæ sursum sunt, sapite, non quæ super terram.* Coloss. 3. 1.

Vos de mundo hoc estis.

6. Beda ad horum verborum sensum exponendum, late non minus quàm utiliter diffunditur, dicit enim: *Quia peccatores erant, quia iniqui erant, quia infideles erant, quia terrena sapiebant. Nunquid Apostoli & Sancti de hoc mundo non erant? Erant quidem, quia de Adam nati sunt; sed ipsa Veritas de his ait: Ego elegi vos de mundo, id est, de carnali conversatione, quæ mundi nomine hoc loco significari videtur.* Quicunque respectus humanos attendunt, & mundi hujus leges sequuntur, Evangelio & legi Christi sese conformare nequeunt. Unde S. Jacobus dicit: *Nescitis, quia amicitia hujus mundi inimica est Deo? Quicunque ergo voluerit amicus esse sæculi hujus, inimicus Dei constituitur.* Jac. 4. 4.

7. Glossa interlinearis ait: *In peccato nati adhuc in eo vivitis.* S. Bonaventura de affectibus nostris terrenis, bonis hisce temporalibus nimis profunde immersis, exponit: *Quantum ad affectiones deprimentes, & mundo affigentes, & à cælestibus separantes; & sic inficientes & fœdantes.* S. Bernardus salutare hoc monitum nobis post se scriptum reliquit: *O homo, quanto magis ad mundum accedis, tanto longius à Deo recedis.* Certum quidem est, quod omnis homo, quamdiu hic in terra vivit, in mundo non morari, & cum mundo non conversari non possit; verum advertendum est, quòd non tam bonorum temporalium possessio, qnàm nimia adhæsio ad illa prohibeatur. Unde idem mellifluus Doctor super illa verba: *Ecce nos reliquimus omnia*, inter cætera ita scribit: *Plus concupiscentia mundi, quàm substantia nocet.* Serm. de miser. hom. Matt. 19. 29.

8. Idem Beda in hoc loco evidentissimum quoddam manifestat indicium, unde velut ex infallibili quodam signo colligere possumus, quando aliquis plus vel minus ad mundum hunc spectet: *Nemo dicat, de hoc mundo non sum; quisquis es, ò homo, de hoc mundo es; sed venit ad te, qui fecit mundum, & liberavit te de hoc mundo; si delectat te mundus, semper vis esse immundus; si autem jam non delectat te hic mundus, jam tu eris mundus; qui plus peccat, plus est in mundo, & plus immundus; & quanto quis se mundat à peccato, tanto se declarat de mundo non esse.*

Ego non sum de hoc mundo.

9. S. Augustinus argumentum quoddam facit, cui non video, quid replicari possit: *Quomodo enim*, inquit, *erat de mundo, per quem factus est mundus?* Juxta expositionem Bedæ dicentis: *Quanto quis se mundat à peccato, tanto se declarat de mundo non esse.* Quis est qui nesciat Christum de semetipso dixisse: *Quis ex vobis arguet me de peccato? Qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus.* Joa. 8. 46. 1. Pet. 2. v. 22.

Versus 24.

Dixi ergo vobis, quia moriemini in peccatis vestris: si enim non credideritis, quia ego sum, moriemini in peccato vestro.

1. Hugo Cardinalis hanc propositionem non absolutam, sed conditionatam esse observat; siquidem Dominus noster subjungit: *Si non credideritis. Hæc est*, inquit, *prophetia comminationis, non determinationis.* Unde subdit: *Si non credideritis.*

2. Dionysius Carthusianus, qualiter hæc verba in bona Theologia intelligenda sint, hisce verbis explicat: *Id est, quia ad reprobos pertinentes, dixi, quia in peccatis finaliter perseverabitis, atque peribitis, quod dictum est, quantum ad certitudinem prædestinationis, per quam non auferetur libertas hominibus; unde ne omnem spem eis auferret, conditionalem adjecit: Si enim non credideritis, fide per dilectionem operante.*

3. Albertus Magnus causam æternæ damnationis ipsorum, in duritiam & obstinationem ipsorum propriam conjicit: *Moriemini in peccatis vestris obstinati, quia lumen veritatis, per quod de peccatis exeatis, recipere non vultis.* Etenim error ipsorum unice in hoc consistebat, quòd noluerint illuminari veritate, quam licet magna ex parte agnoverint, illius tamen ignorantiam affectarunt, ut tanto amplius adversus Christum malignari possent.

4. Toletus circa hanc Christi prædictionem advertit, quòd, *quæ ab hominis pendent arbitrio, & prius quàm fiant, prædicta sunt, non ideo sunt, quia prædicta fuerunt, quin potius, quia futura erant, idcirco prædicta sunt: præscientia non determinat quod futurum est, sed ostendit quod fiet; quod autem futurum est, certissimum est, non quod præscientia imponat necessitatem, sed quod in scientia sua Deus non fallitur.*

5. Advertit quoque Beda, quòd increata & incarnata Sapientia hoc loco se non Messiam aut filium Dei appellarit, sed tantum dixerit: *Si non credideritis, quia ego sum. Qui nihil addidit, multum est quod commendavit. Dixit: Ego sum, & non addidit, quid, sive Christus, sive filius Dei, sive ille, quem Prophetæ prædixerunt, sive Salvator mundi, sive aliud aliquid, quod de eo in Scripturis legitur;* ac tandem concludit, quòd ad hoc, ut Christus palam faceret, quis aut qualis esset, sufficiebat dicere: *Quia ego sum*; siquidem jam olim Moysi dixerat: *Ego sum qui sum, nihil aliud melius videtur intelligi in hoc verbo, nisi ego sum Deus.* Idipsum quoque S. Thomas his verbis scribit: *Ut rememoret quod dictum est Moysi, Exod. 3. v. 14. Ego sum qui sum, nam ipsum esse, est proprium Dei.* In Ioan.

6. Lucas Burgensis Salvatorem Judæos in desperationem redigere noluisse dicit. *Ne putarent, quòd ejusmodi mortem effugere non possent, profert modum, quo effugere queant, nimirum si credant in ipsum.* Albertus Magnus Christum illis hisce verbis viam ostendere voluisse docet, quia illis eundum sit, ne æternæ perditionis barathrum incurrant: *Ecce viam salutis, per quam solùm possunt exire de peccatis: quamvis autem fides donum Dei sit, hoc tamen nulli negatur credere volenti.* Advertendum est tamen, secundum quod Lyranus notat, quòd hoc intelligatur de fide bonis operibus conjuncta: *Fide formata charitate*, ac proinde Glossa citat Origenem, dicentem: *Manifestum est, quod, qui moritur in peccatis suis, quamvis dicat se Christo credere, tamen in veritate non credit: qui enim credit justitiæ, non faciet injustitiam.* Aug. cit. tom. 19. in Joan.

Versus 25.

Dicebant ergo ei: Tu quis es? Dixit eis Jesus: Principium, qui & loquor vobis.

1. Rupertus Abbas Tuitiensis hanc interrogationem ex contemptu factum fuisse existimat: *Irreverenter quidem quæsierunt, & propterve pulsaverunt.* Idem quoque docet Lucas Burgensis, dum ait: *Non tamen negarunt ut crederent, sed potius ex personæ contemptu, ut carperent, vel deriderent.* Lyranus in eadem est opinione, dum ita scribit: *Derisorie quærebant, quem reputabant falsum Christum.*

2. Nequaquam igitur mirandum est, quòd æternam ipsorum damnationem repetitis vicibus, hisce verbis prædicat: *In peccato vestro moriemini*; quia ipsum contemnebant, & subsannabant. Manifestum signum, quòd impius aliquis in profundum malitiæ suæ barathrum pertigerit, est, si virtuose operantem aspernetur, & contemnat: *Impius cùm in profundum venerit, contemnet.* S. Augustinus super illa verba: *Muta fiant labia dolosa, quæ loquuntur adversus justum iniquitatem in superbia & abusione*, unumquemque viam Dei directe ingredi volentem, impiorum subsannatione & opprobria passurum esse dicit: at verò quando putreolentia hæc ora tandem aliquando obstruenda erat? *Quando efficientur muta labia ista? In hoc sæculo nequam quotidie clamant, quotidie latrant; muta fient labia dolosa, quando stabunt justi in magna constantia adversus eos, qui se angustiaverunt. Tunc dicent illi: Hi sunt, quos aliquando habuimus in derisum, & in similitudinem improperii.* Theophylactus de obstinatis hisce Judæis, qui Christum interrogarunt, ita scribit: *Post tantum tempus, post tantorum miraculorum ostensionem dicunt: Tu quis es? ita fuerunt insipientes & irrisores.* Lucas Burgensis quoque super verbum, *Judicare*, ait: *Addit comminationem adversus contemptores & irrisores, ne impunitam fore existiment pervicatiam suam.* Prov. 18. v. 3. Ps. 30. 19. Ps. 30. conc. 3. Sap. 5. v. 1.

3. Alii

3. Alii verò Expositores per hanc interrogationem, illos Christum instanter sollicitasse existimant, ut se per prodigia & miracula talem esse probaret, quem verum Messiam & Filium Dei esse credere possent. Interlinearis enim ait: *Qui dixisti, ego sum, & non addidisti, quid? nunc ergo dic, quis es, ut credamus.* Lyranus autem sensum hujus interrogationis Judæorum
Isa.45.15. hunc fuisse dicit: *Quasi dicant: Ostende nobis, quòd tu sis tantus, quòd credi debeat tibi.* Nam ut Isaias ait: *Vere tu es Deus absconditus Deus Israel Salvator.* Et quidem tametsi Judæis respondere potuisset illud Gen. 32. 29. *Cur quæris nomen meum:* Attamen ut malitia ipsorum tanto esset inexcusabilior, ipsis respondit dicens:

Principium, qui & loquor vobis.

4. S. Bonaventura in pauculis hisce verbis duo mysteria agnoscit: *Duo insinuantur, quorum primum est filii Dei æterna majestas, ibi: Principium; & incarnationis veritas, ibi: Qui & loquor vobis:* Psalmista dicit: *Tecum principium in die virtutis tuæ in splendoribus sanctorum, ex utero ante luciferum genui te.* Ubi Ruper-
Ps.109.3. Lib.8.in Ioa tus Abbas ait: *Revera magnum dignumque est, quod hac responsione testificatus est, id enim est, ac si dixisset: Seipsum esse qui erat, & qui est, & qui venturus est: Nam quia erat, principium se appellat, & quia est, statim subjungens ait: Qui & loquor vobis; Et qui venturus est, scilicet ad judicandum vivos & mortuos in novissima die. Multa, inquit, habeo de vobis loqui & judicare.* Beda alias hujus appellationis rationes adducit:
Ps.101.28. *Principium in se manet, & innovat omnia; Principium est, cui dictum est: Tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient.*

5. Rupertus Abbas ait: *Secundum divinitatis infinitam antiquitatem Principium, in quo omnia condita sunt, sicut in exordio lib. 1. Gen. 1. scriptum est: In principio fecit Deus cælum & terram.* Angelicus Doctor hunc titulum ipsi quoque æterno Patri attribuendum esse asserens, quomodo idem Filio Dei & Patri communis sit, declarat, dicens: *Uno quidem modo, nomen Principii comune est Patri & Filio, in quantum scilicet sunt unum principium Spiritus sancti; per communem spirationem & tres personæ simul sunt principium creaturę per creationem.* Veruntamen nomen istud Patri magis proprium esse dicit, in quantum est principium Filii per æternam generationem: Filius autem *Dicit se principium totius creaturæ:* Ita sanctus Thomas.

6. In Evangelio Joannis adversus contumacem & obstinatam generationem istam Christus dicit: *Si non venissem, & locutus non fuissem eis, peccatum non haberent, nunc autem excusationem non habent de peccato suo.*
Joan.15.22. Quibus verbis, ut S. Thomas notat sicut & sequentibus, Christus interrogationi ipsorum respondit, ut prorsus sint inexcusabiles: *Respondit inducens eos ad credendum. Primo, ex suæ naturæ sublimitate: Principium, qui & loquor vobis. Secundo, ex judiciaria sua potestate: & judicare. Tertio, ex paterna veritate: Qui me misit, verax est.*

7. Interlinearis super illa verba: *Loquor vobis;* Christum dicere voluisse asserit: *Factus homo propter vos, ut possetis me intelligere.* Cùm enim hactenus nobis per ora Prophetarum locutus fuisset, nostram mortalitatem in carne assumpsit, ut immediate nos alloqueretur. *Mul-*
Hebr.1.1. *tifariam* (inquit ad obstinatos Hebræos Apostolus) *multisque modis olim Deus loquens Patribus in Prophetis, novissime diebus istis locutus est nobis in filio; ad hoc*, inquit S. Thomas, *quòd immediatè ipsum divinum Verbum audiremus, carnem assumpsit, cujus organo locutus est nobis.*

Versus 26.

Multa habeo de vobis loqui, & judicare, sed qui me misit, verax est, & ego quæ audivi ab eo, hæc loquor in mundo.

1. Toletus Christum per hæc verba dicere voluisse ait, quòd, tametsi tunc illis prædicaret, & doceret, peccata ipsorum dissimulando, ipse tamen multa illis opponenda habeat: *q. d. Multa vestra peccata aliquando loquar, manifestabo, & indicabo; non enim tantum Doctor & Salvator sum: sum etiam judex, & ad me pertinet judicare vos.* Cajetanus Christum ingratitudinem & pertinaciam ipsorum eis improperare voluisse existimat, eo quòd sibimet personaliter prædicanti acquiescere noluerunt, quasi sit reprehensio quædam similis illis, quam illis objecit Joan. cap. 15. *Quia locutus est eis, ideo multa de ingratitudine & pertinacia eorum potest loqui & judicare.* Ibidem.

2. Cyrillus ait: *Non unum tantum, sed multa excusabo, & in nulla re mentior sicut vos;* qui idem S. Doctor ad Judæos judicandos & condemnandos, criminalem quendam adversus ipsorum scelera processum contexens, hunc in modum per os Christi loquitur: *Possum condemnare vos tanquam incredulos, tanquam arrogantes, contumelioso, tanquam Deo repugnantes, tanquam ingratos, malignos, tanquam voluptatum potius, quàm Dei amatores, tanquam humanam captantes gloriam, Dei verò gloriam non quærentes.*

3. Hugo Cardinalis ait: *Multa habeo de vobis loqui, ad instructionem vestram, si volueritis; & judicare in futuro, id est, condemnare, si non pœnitueritis.* Chrysostomus Christum hisce verbis demerita & peccata ipsorum, nec non quam habet illos judicandi & condemnandi potestatem, detegere voluisse dicit; ita tamen, ut hoc in futuro facturus sit, nunc verò cum ipsis dissimulare velit, si forte resipiscant: *Hoc enim significat: Multa habeo de vobis loqui & judicare, non tantum reprehendere, sed & punire; sed qui misit me, hoc est, Pater, non vult hoc; non enim veni judicare mundum, sed salvum facere; non enim misit Deus filium suum, ut judicet mundum, sed ut salvum faciat; si ergo ad hoc me misit, & ille verax est, merito neminem in præsentiarum judico, sed ad salutem loquor, non ad reprehensionem.*

4. Lyranus nihilominus verba hæc in malam partem interpretatur; argutè namque advertit, Christum non dicere: *Multa habeo vobis loqui, sed de vobis; non dicit vobis ad utilitatem vestram, sed de vobis, idest, ad malum vestrum.* Idem quoque Albertus Magnus scribit: *Male contra me per calumniam facta.* S. Thomas distinctionem quandam, Judæis minime favorabilem, adducit his verbis: *Sciendum, quòd aliud est loqui nobis, & aliud loqui de nobis; nobis enim loquitur Christus ad nostram utilitatem, scilicet ut ad se trahat, & sic loquitur nobis, dum vivimus, prædicando, inspirando, & ejusmodi faciendo: loquitur autem de nobis non ad nostram utilitatem, sed ad suam justitiam ostendendam, & hoc modo loquetur de nobis in judicio futuro.*

Sed qui me misit verax est, & ego quæ audivi ab eo, hæc loquor in mundo.

5. Beda ait: *Videte, quemadmodum Patri dat gloriam æqualis filius Patri;* nimirum exemplum nobis dare voluit, ut in omnibus operibus nostris gloriam Deo referamus.

6. Verbis hisce, auditorum animis personæ suæ veritatem insinuare intendebat; ut tanto securiorem ei fidem adhiberent; ac proinde, ut S. Thomas advertit, *Inducit etiam ad credendum Christo, veritas paterna; & quantum ad hoc, dicit: sed qui misit me, verax est, quasi dicat: Pater est verus, ego autem loquor consona ei, ergo loquor vera, ergo mihi debetis credere.* Unde idem S. Doctor verba illa: *Ego quæ audivi à Patre meo*, hac glossa illustrat: *Quæ audivi ab eo, non auditu humano, sed per generationem æternam accepi, hæc loquor.* Interlinearis ait: *Idem est audire ab eo, quod esse ab eo.* Lyranus nihilominus aliter interpretatur, nimirum: *Quæ audivi à Patre ut Deus, hæc homo factus loquor in mundo;* simulque causam declarat, cur dicat: *Quæ audivi ab eo, quia in quantum Deus habet scientiam à Patre eandem, sicut & essentiam; sed in quantum homo, habet scientiam infusam ab eo;* & hanc scientiam mundo communicat: *Hæc loquor in mundo*, id est, ut Lucas Burgensis exponit: *Visibilis in mundo constitutus loquor, mundo dicit, quia quæ in Judæa loquebatur, nota fieri volebat toti mundo.*

7. Toletus verò à prædictis expositionibus omnibus diversum sentit; Christum enim his verbis rationem reddere voluisse credit cur illis delicta & scelera ipsorum nunc non improperet, nec eos tanquam Judex supremus condemnet, nimirum, quia æternum Patrem suum veracem esse, ostendere volebat, qui ipsum hunc in mundum miserat; Christus Dominus autem, ut paulo ante cum Chrysostomo notavimus, dixerat: *Non misit*

Deus filium suum in mundum, ut judicet mundum; quorum verborum sensus est, ut inquit Toletus, *Qui me misit, verax est, ac si dicat: Deus verax est, quæ promittit, facit: promisit autem, ut prius mundum salvem, non ut judicem mundum; cùm ergo verax sit, oportet me non judicare, nec damnare, nec accusare modo, sed salvare.*

8. Cajetanus super illa verba: *Loquor in mundo*, per ingeniosam quandam ponderationem ita scribit: *Significanter quoque dicit: Loquor in mundo; loquor, inquit, non scribo: & in mundo, non in angulo, non in uno tegno, non in Asia, sed in mundo, quoniam doctrinam suam sic tradebat in uno loco, quod intendebat eam tradere mundo.* Eadem sacra Scriptura, idem Evangelium, eadem fidei nostræ dogmata, eadem, inquam, in tota Christianitate universim sparsa; & tametsi vox ipsius in sola Judæa audita fuerit, paulo post tamen per sanctos Apostolos, omnibus terræ partibus doctrina ejus insonuit: *In omnem terram exivit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum*; dicique verè potuit, hanc Apostolorum vocem, Christi vocem esse, quia in ipsis ipse loquebatur, & operabatur.

Versus 27.

Et non cognoverunt, quia Patrem ejus dicebat Deum.

1. *Ecce cæcitas, quæ sibi lucem clare ostensam non videt*, inquit Albertus Magnus; etenim Hebræi, quotiescunque de lumine & notitia Dei agebatur, talpa cæciores erant, licet alias in lucris terrenis adaugendis, Argo oculatiores essent. Jansen. c. 77 dicit: *Est autem sensus: Non cognoverunt, quòd Patrem dicebat, id est, quòd de Patre suo loqueretur.*

In Joan. 2. S. Thomas ait: *Reprehendit tarditatem intellectus eorum; nondum enim oculos cordis apertos habebant, quibus Patris & Filii æqualitatem intelligerent*; ad hanc enim notitiam amor & dilectio Dei necessaria erat; Eccli. 1. v. 10. monet enim Ecclesiasticus: *Diligite illum; & illuminabuntur corda vestra*, ubi Lyranus ait: *Ferventius amando, & illuminabuntur corda vestra, clarius cognoscendo; nam amor penetrare facit intima ipsius amati.* Enimverò Hebræi, ut S. Bonaventura scribit Christum quidem quærebant: *Quæretis me*; sed quo fine? *Non desiderio, sed odio.*

Tr. 40. in Joa. 3. S. Augustinus Christum hanc in Judæis cæcitatem permisisse opinatur in particulare humanæ redemptionis beneficium: *Differo cognitionem meam, ut impleam passionem meam.* 1. Cor 2. v. 8. *Si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent.*

Hom. 52. in Joan. 4. Chrysostomus porro hoc illis, ex parte Christi ignorantiæ & cæcitatis, his verbis prædicit supplicium: *Cum à cultu excidetis, neque vobis solita sacrificia permittentur, tunc divinam in vos indignationem oblationemque, quia me non auditis, intelligetis.*

5. Idem quoque Sanctus, quàm sint inexcusabiles, hisce verbis demonstrat: *O dementiam, cùm post multa signa & doctrinas nihil eis persuasisset, jam de Cruce sermonem aggreditur!* ac proinde sequitur:

Versus 28.

Dixit ergo eis Jesus: Cùm exaltaveritis filium hominis, tunc cognoscetis, quia ego sum, & à meipso facio nihil.

Dixit ergo eis Jesus: Cùm exaltaveritis filium hominis:

1. Porro Christus Dominus crucifixionem suam, exaltationem appellat: *Non solùm propter elevationem à terra factam*, inquit Jansen. c. 77. *per suspensionem in ligno, sed etiam propterea, quòd per mortem suam meruerit à Patre exaltari.* S. Joannes Apostolus, qui quan- Hebr 12. v. 2. to cum gaudio Redemptor noster in Cruce mortuus fuerit, propriis oculis conspexi, (*Proposito sibi gaudio sustinuit crucem confusione contempta*) hic, inquam, quando de hoc amaræ passionis ejus mysterio scribit, semper hanc phrasiam scribit; siquidem præter hunc tex- Joan. 3. v. 14. tum Evangelicum, insuper cap. 3. Evangelii sui ita scribit: *Sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis.* Et cap. 12. *v.* 32. *Ego si exaltatus fuero à terra, omnia trahamad meipsum*; hoc autem dicebat, significans qua morte esset moriturus; & paulo post: *Oportet exaltari filium hominis*; & merito hic S. Apostolus ita loquitur; siquidem ut S. Paulus Hebr 2. v. 9. ait: *Videmus Jesum per passionem mortis, gloria & honore coronatum*; ubi S. Ambrosius ait: *Hic ostendit, quia gloria & honor Crux est Christi.* Reddi quoque potest ratio, cur crucifixioni suæ exaltationis titulum attribuat: Joan. 12. v. 32. siquidem *omnia traxit ad seipsum*: quia postquam in crucem actus fuit, universus mundus se ad Redemptorem crucifixum adorandum, obedientem & obsequiosum exhibuit. Unde Chrysostomus ait: *Christus orbem terrarum per Crucem ad se allexit.* Et S. Leo ait: *Traxisti Domine ad te omnia, & cùm extendisses tota die manus tuas ad populum non credentem & contradicentem tibi, confitendæ majestatis tuæ sensum totus mundus accepit.* Hom. 4. in epist. 1. ad Corinth. Ser 8. de Pass.

Tunc cognoscetis, quia ego sum.

2. Rupertus Abbas Tuitiensis ait: *Tunc cognoscetis, id est, tunc ignorare non licebit, cæli enim tunc enarrabunt, & annuntiabit firmamentum, & dies diei eructabit hoc verbum, & nox nocti hujus rei indicabit scientiam, & non erunt loquelæ, neque sermones, quorum non audiantur voces eorum.* Lib. 8. in Ioa. Ps. 18. v. 3.

3. Venerabilis Beda illud quoque in die Pentecostes, quando post Christi ascensionem Spiritus sanctus super cænaculum immissus fuit, adimpletum fuisse considerat; tunc enim Apostolis in nomine ejus miracula & prodigia maximá patrantibus, Judæi, qui eum crucifixerant, *Compuncti sunt corde, & qui sævientes occiderunt, mutati crediderunt, & quem sanguinem sæviendo fuderunt, credendo biberunt.*

4. Imo in monte Calvariæ, multi eum tanquam verum Dei filium agnoverunt, & confessi fuere: *Vere filius Dei erat iste: revertebantur percutientes pectora sua.* Unde Tertullianus hunc in modum pie meditatur: *Despuitur, verberatur, deridetur, fœdis vestitur, fœdioribus coronatur, mira æquanimitatis fides; qui hominis figura proposuit latere, nihil de impatientia hominis imitatus est; hinc vel maxime Pharisæi Dominum agnoscere debuistis, ut patientiam hujusmodi nemo hominum perpetraret.* Marc. 15. v. 39. Lib. de patic. c. 2. Luc. 23. v. 48.

5. Dionysius Carthusianus hæc verba directa esse existimat ad prædicendam quorundam ibi præsentium conversionem; siquidem in conspectu omnium Hebræorum, tunc in templo prædicationi operam dabat: *Dixit illis, quos novit convertendos ad se; in hac enim turba fuerunt nonnulli electi, quibus prædixit ordinem conversionis earum.* Interlinearis quoque notat: *Inter eos fuisse aliquos, qui crediturierant.* Sicut enim fel piscis illius Tob. 6. v 9. seniori lumen oculorum restituit, Angelo id asserente, dum ait. *Fel valet ad ungendos oculos, in quibus fuerit albugo, & sanabuntur*; ita quoque amarissimum fel diræ Passionis Christi ignorantiam & cæcitatem multorum incredulorum Hebræorum illuminavit. *Prænuntiat Christus*, inquit S. Thomas, *per quod pervenire debeant ad fidem, nempe per passionem ejus.*

6. S. Augustinus, postquam verborum illorum: Tr. 40. in Ioa. *Cùm exaltaveritis*, sensum declarasset, subjungit: *Hoc oportebat impleri per manus eorum, qui postea fuerant credituri, quibus dicit hoc. Quare? nisi ut nemo, in quocunque scelere, & male sibi conscius desperaret, quando vident eis donari homicidium, qui occiderant Christum.*

Quia ego sum, & à meipso facio nihil.

7. S. Thomas ait: *Id est, habeo in me naturam* In Ioan. *Dei, & sum ille, qui locutus est Moysi, dicens: Ego* Ioan. 8. v. 28. *sum qui sum; & à meipso facio nihil; sed sicut docuit* Act. 1 v. 1. *me Pater*, &c. *quia cœpit Jesus facere & docere.* Porro duabus præcipue in rebus filium se Dei declarare intendit, nimirum in operibus, ac proinde dicit: *A* Io *meipso facio nihil.* supra cap. 5. v. 19. *Non potest filius à se facere quidquam*; & in doctrina quam docebat, quia paulo post protestatus est, dicens: *Sed sicut docuit me Pater*, &c.

Ver-

Versus 29.

Sed sicut docuit me Pater, hæc loquor, & qui me misit, mecum est, & non reliquit me solum, quia ego, quæ placita sunt ei, facio semper.

Sed sicut docuit me Pater, hæc loquor.

Tr. 40. in Jo. 1. S. Augustinus hæc verba ita exponit; *Id est, docuit me Pater, quod est, scientem genuit me Pater*: siquidem Patris ei sapientia communicata fuit.

Et qui me misit, mecum est.

Ho. 52. in Jo. 2. Chrysostomus dicit, Dominum non sine causa subjunxisse: *Mecum est*, ne secundum divinam naturam Patre inferior esse videretur: *Et ne hoc verbo; Qui misit me, minor Patre existimaretur, secum esse dicit.*

3. Sanctus Augustinus verbum *Misit* glossando de Incarnatione verbi illud intelligit: *Missio incarnatio est, & ipsa incarnatio filii est tantum, & non Patris.* Dum autem ait, *Mecum est juxta Toleti expositionem, idem facit, ac si clarioribus verbis dictum esset; Sum filius Dei, unius & ejusdem substantiæ & potentiæ cum ipso, cujus una est indivisa essentia potentia, & operatio: Pater meus mecum est, mecum operatur.*

4. Dionysius Carthusianus Patrem non tantum secundum naturam divinam, sed etiam humanam inseparabiliter esse probat. Quod autem quoad naturam divinam, indubitatum est, quia *Filius est Deus per identitatem essentiæ*, quoad naturam verò humanam idipsum hoc modo probat: *In quantum est homo, est Pater in eo per specialissimam inhabitationem, & singularissimam gratiam, intimam, & inseparabilem gratiæ unionem, atque beneficam fruitionem*: siquidem anima Christi divina fruebatur essentia, & beata erat.

Et non reliquit me solum.

5. Albertus Magnus ait: *Quia nunquam fum relictus ab ipso, cujus Deitati sum unitus, & voluntati per omnia conformis*: quia verò contra hoc opponi poterat, quod in Crucis patibulo dixit: *Deus Deus meus ut quid dereliquisti me?* ideo protinus respondet ad objectionem: *Dicendum, quod nunquam dereliquit quoad unionem & beneplacitum, sed quoad exterioris hominis assumpti defensionem, quando hominem illum passioni exposuit.*

6. Hugo Cardinalis circumstantiam quandam hisce verbis comprehensam ponderat, ex eaque utilissimam quandam deducit moralitatem; etenim Christus rationem, cur Pater semper secum fuerit, immediatè subjungit, dicens: *Quia ego quæ placita sunt ei, facio semper*: unde hanc deducit conclusionem: *Et hoc quamdiu homo vult facere ejus voluntatem, nec repugnat voluntati divinæ*, etenim unusquisque tunc vel maximè securus erit, quod Deus illum per suam divinam gratiam, & auxilia supernaturalia, nunquam deseret aut destituet, si in divinæ voluntatis adimpletione constanter perstiterit.

Quia quæ beneplacita sunt ei, facio semper.

7. Idemmet Cardinalis, ait id est; *In salutem humani generis, quæ est voluntas Patris, quasi dicat: Ideo nunquam à me recedit gratia, quia nunquam subintrat culpa*; ac proinde Lucas Burgensis ait; *Neque enim deserit Pater eos, qui, quæ placita sunt ei, faciunt semper: qui deseritur à Deo, sibique derelinquitur, nihil ille rectè agit.*

8. S. Bonaventura Christum, tantam in æterni Patris sui voluntate adimplenda complacentiam & delectationem habuisse observat, ut hanc adimpletionem cibum suum appellarit: *Meus cibus est, ut faciam voluntatem Patris*. Et quidem id verum esse ipsemet Christus pluribus in locis protestatur: *Descendi de cœlo, non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus, qui misit me. In capite libri scriptum est de me, ut facerem voluntatem tuam*, &c.

Jo. 4. 34.

Jo. 6. v. 38.

Hebr. 10 v. 7.

9. Advertendum est autem, quod Dionysius Carthusianus ait, nimirum, quod secundum naturam divinam Filius *indesinenter fecit, quæ complacent Patri à principio mundi, quoniam operatio Patris ac Filii ad extra est indivisa: & est amborum una voluntas & potestas, quidquid facit unus, facit alius, & summè complacet alteri: porro secundum naturam assumptam, fecit Filius à principio Incarnationis, quæ complacent Patri, quia obedientissimus fuit voluntati divinæ.*

FERIA TERTIA
POST II. DOMINICAM
QUADRAGESIMÆ.

Evangelium ex Joan. cap. 23.

V. 1. *Jesus locutus est ad turbas, & ad discipulos suos dicens: 2. Super cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi. 3. Omnia ergo quæcunque dixerint vobis servate & facite, secundum vero opera eorum nolite facere? dicunt enim, & non faciunt. 4. Alligant enim onera gravia & importabilia, & imponunt in humeros hominum, digito autem suo nolunt ea movere. 5. Omnia verò opera sua faciunt, ut videantur ab hominibus: dilatant enim phylacteria sua, & magnificant fimbrias. 6. Amant autem primos recubitus in cœnis, & primas cathedras in synagogis. 7. Et salutationes in foro, & vocari ab hominibus Rabbi. 8. Vos autem nolite vocari Rabbi, unus est enim magister vester, omnes autem vos fratres estis. 9. Et Patrem nolite vocare vobis super terram, unus est enim Pater vester, qui in cœlis est. 10. Nec vocemini magistri, quia magister vester unus est Christus. 11. Qui major est vestrum, erit minister vester. 12. Qui autem se exaltaverit, humiliabitur, & qui se humiliaverit, exaltabitur.*

Versus 1.

Locutus est ad turbas, & ad discipulos suos.

1. CHristus ad turbas pariter & discipulos suos, discursum hunc pronuntiavit: ad illas quidem, ut erga eos, à quibus edocendi erant, (quod munus proprium est Ecclesiasticorum) debitum respectum; venerationem, & reverentiam iisdem imprimeret, etiamsi tales moribus & vitæ conversatione, bonis doctrinis & dogmatibus suis minimè correspondeant: ad Apostolos verò locutus est, ut, dum hi, illum Scribas & Pharisæos reprobantem, & graviter reprehendentem audirent, eosdem in suo quoque ministerio exequendo, cautos & circumspectos efficeret; siquidem ut Seneca scribit: *Felix sapientia, quæ ex aliorum discitur insipientia*, & ideo sæpenumero illos monebat, dicens: *Cavete à fermento Pharisæorum.* Marc. 8. v. 15.

Versus 2.

Super cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi.

1. Non est hoc ita intelligendum, ac si Scribæ & Pharisæi in eadem cathedra, è qua Moyses suo tempore docuerat, considerent, hæcque cathedra ad ea usque tempora conservaretur; ad eum modum, quo etiamnum in hodiernum diem usque, cathedra conservatur sancti Petri, sed per hanc cathedram, sacri interpretes hoc loco instructionem circa legem à Moyse traditam, intelligunt. Unde Sanctus Hieronymus ait: *Cathedra doctrinam legis ostendit*; Sanctus Anselmus: *Magisterium doctrinæ, quam docuit Moyses*: vel etiam juxta expositionem Lucæ Burgensis, *intelligitur per cathedram Moysi, authoritas promulgandi, interpretandique legem Dei, ac populum juxta eam judicandi & regendi, qua primus à Deo fuit auctus Moyses.*

2. Quæstio hoc loco non inopportuna moveri, potest, cur scilicet hæc cathedra à Moyse, & non potius ab Aarone appellationem suam habeat, cum tamen hic summus Sacerdos & Ecclesiasticus fuerit, ad quos propriè pertinet instruere populos, adhæc, cum Aaron eloquens, facundusque fuerit, illi potius quam Moysi in hac cathedra locus deberi videtur, cum Moyses balbus & elinguis, ac sæcularis

populi Princeps exstiterit. Respondetur, legem, quæ in hac cathedra doctrinaliter tendebatur, à Moyse allatam fuisse, ac proinde ab ipso, Cathedra Moysis appellatur, & quidem tametsi verum sit, Moysen loquendi difficultate haud parum laborasse, manu tamen sua, id est, per virgam suam egregiè operabatur. Efficacissimè autem in cathedra illi Oratores perorant, qui exemplis & bonis operibus potius, quàm verbis & voce loquuntur. Unde sanctus Leo ait: *Facilis ad exhortandum sit ratio efficax ad suadendum, validiora tamen sunt exempla quam verba; & plenius est opere docere, quam voce.*

Serm. de S. Laur.

Sederunt.

3. Tametsi Scribæ & Pharisæi ministerium, etiamnum in præsenti actualiter adhuc adimplerent, incarnata tamen Sapientia non sine causa in tempore præterito dicit; *Sederunt*, quia *Lex & prophetæ usque ad Joannem*, & ideo jam authoritatem & jurisdictionem suam perdiderant, lege Evangelica jam in ejus locum subingrediente.

Matt. 11. v. 13.

4. Hæc sessio authoritatem ipsorum indicabat; Unde Cajetanus *Sederunt*, ita explicat: *Authoritatem habuerunt, ut Judices præsidentes*, ac proinde vigore hujus potestatis iis obtemperari, eosque in veneratione haberi volebat: Unde Beda ait: *Propter sacerdotum, nominisque dignitatem exhortatur populos, ut subjiciantur eis; non opera, sed doctrinam considerantes.*

5. In hoc quoque verbo *Sederunt*, error quidam notari potest multorum Prælatorum & superiorum communis, qui ad dignitates aspirant, easque ambiunt, & studiosè venantur, non alio fine, quam ut sedeant; seu ut quietem, & animi remissionem sibi captent, delicatæ & commodæ vitæ omnem operam dantes. Unde per quotidianam experientiam multos videmus, qui superioribus temporibus vel justitiam administrando, vel laboriosis studiis tradendis operam dando, vel munia alia difficilia exercendo defatigati dicere solent: Dabo operam, ut Ecclesiam aliquam vel Episcopatum prædivitem nanciscar, ut tantisper requiescere liceat: & nonnunquam verè requiescunt & suaviter obdormiscunt, sed super lana gregis, quem tondent, copiosos sibi redditus congregando, ut quietius & suavius vivere possint. Interea verò Apostolus ad Timotheum scribit, *Qui Episcopatum desiderat, bonum opus desiderat*, id est, ut Hieronymus verba illa glossando exponit; *Non opes, non dignitatem, non divitias, sed opus laborem desiderat*: Tales erant hi Scribæ & Pharisæi, qui nihil aliud quam venerationem, honorem & reverentiam à mundo exhibendam, non verò animarum salutem & profectum desiderabant: *Amant primos recubitus, primas cathedras, salutationes in foro, vocari ab hominibus Rabbi*, &c. ad sedendum solum, non verò ut se quoad intronizare possint, spectantes.

1. Tim 3. 1.

Matt. 23. v. 6.

6. Paulus de Palatio hoc loco quærit, cur Chrysologus dixerit: *Sederunt, non vero ascenderunt; aut steterunt*, usitatum enim est, quod Prædicatores, tametsi nonnunquam sed rarius sedeant, majori tamen ex parte verbum Dei stando, & erecto corpore populo annuntient; & respondet: *Non omnibus Prædicatoribus obedientia debetur, sed his, qui prædicant ex officio, aut munere sibi commisso; his enim, qui nondum prædicant ex functione commissa, sed ut ad prædicandum se exerceant, nondum parere tenemur, ii enim nondum in cathedra sedent, licet sedere contendant.*

Hom. 41.

7. Author imperfecti in eos Sacerdotes, qui solo nomine tales sunt, seu qui in hac cathedra indignè sedent, vel qui reverendissimo sacerdotii gradu abutuntur, graviter his verbis invehit: *Multi Sacerdotes, & pauci Sacerdotes, multi nomine, pauci opere; videte ergo, quando sedeatis super eam, quia cathedra non facit Sacerdotem, sed Sacerdos cathedram; non locus sanctificat hominem, sed homo locum: qui benè sederit super cathedram, honorem accipiet ab illa: qui malè sederit, injuriam facit cathedræ; ideoque malus Sacerdos de sacerdotio suo crimen acquirit, non dignitatem.* Et Origenes dicit: *Is tamen benè sedet, qui prius facit, quam dicat, qui prius portat onus, quam aliis imponat.*

Tr. 21. in Matth.

Scribæ & Pharisæi.

8. S. Paschasius inter duplex hoc hominum institutum hanc intercedere differentiam docet: *Tradunt quidam, quod Scribæ dicantur, quia à litera legis non recedunt: & Pharisæi, qui magis aliquid de lege se nosse profitentur, & ideo seipsos quasi meliores ac doctiores à cæteris dividant: unde & Pharisæi vocantur, quod interpretatur divisi vel segregati:* quales inter nos sunt hodie Religiosi & claustrales magis reformati. Dionysius Carthusianus multos ex his Sacerdotes, & de numero septuaginta seniorum populi fuisse existimat, qui tempore Moysis totius Reipublicæ Hebræorum ordinarii Judices & Consiliarii, ætate provecti, & doctrina insignes erant. Hoc supposito, quærit Cajetanus, quare Christus nullam Sacerdotum aut Pontificum mentionem fecerit? Et respondet; *Propter reverentiam ordinis sacerdotalis*; & ecce tibi ipsissima ejus verba, quæ in hujus favorem habet: *Lege Evangelium, nunquam invenies Jesum nominasse Sacerdotes & Pontifices, arguendo & reprehendendo, sed Scribas & Pharisæos professores scientiæ & morum, instruendo Prædicatores, ut non prædicent contra sacerdotes aut Pontifices in specie, propter reverentiam ordinis.*

Lib 16. In Matt.

Versus 3.

Omnia ergo, quæcunque dixerint vobis, servate, & facite, secundum vero opera eorum nolite facere: dicunt enim, & non faciunt.

Omnia ergo, quæ dixerint vobis, servate & facite.

1. S. Anselmus ait: *Servate quæ ad cathedram pertinent, non ad vitam.* Considerandæ est in superioribus non ipsorum persona, sed authoritas, quam Deus dignitati & muneri illi delegavit, ad quod per ejus dispositionem fuere assumpti. Deus etenim illos hic in terris constituit, voluntatis suæ arbitros, legumque suarum Judices & interpretes. Christus se Matri suæ & Josepho licet hi ipso in sanctitate & sapientia longè inferiores essent, subjecit. Nam ut Origenes quoque scribit: *Sæpe enim subditus melior est.* S. Ignatius Loyola in Epistola quadam, in qua de obedientia tractat, salutare hoc monitum suis scriptum reliquit: *Nunquam intueantur personam, cui obediunt, sed in ea Dominum, cujus causa obediunt.* In actibus quoque Apostolicis scribitur: *Qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit.*

Ho. 20 in S. Luc.

In Epobed.

Rom. 13. v. 2.

2. Paulus de Palatio considerat, Christum prius dixisse: *Super cathedram Moysi sederunt*, idque merito, quia *admonuit Prædicatores officii sui, ne dum prædicant, se privatos homines esse putent, sed personam & authoritatem habere Moysis, id est, Dei.* Eandem quoque considerationem habere debent, qui illos auscultant, id est, Deum per os illorum loqui, credere debent: *Qui vos audit, me audit, qui vos spernit, me spernit.* Theophylactus ait: *Quæcunque enim dicunt Doctores, illa Moysen putate dicere, id est, Deum.*

Luc. 10. v. 16.

3. Apostolus Paulus in duobus locis hæc verba replicat: *Obedite Dominis carnalibus cum timore & tremore, in simplicitate cordis vestri, sicut Christo, non ad oculum servientes, quasi hominibus placentes, sed ut servi Christi, facientes voluntatem Dei ex animo.* Quod idem fere ad Colossenses scribit; ubi Theophylactus ait: *Ob Dei oculum, ut, quam ex lege debes servitutem, ex timore amoreque Dei fiat, ut hæc sit simplicitas non ad homines respicere.*

Eph. 6. 5.

Coloss. 3. v. 22 Ibid.

4. Sanctus Antonius de Padua, Christum nos hisce verbis admonere voluisse, docet, ut Dei verbum reverenter audientes, executioni quoque mandemus; tametsi etiam à malæ vitæ hominibus nobis annuntietur, cum hac tamen clausula reservante: *Dum tamen fundetur in veritate Scripturæ divinæ*, adducitque exemplum sanctissimi corporis Christi, quod summa cum reverentia adoramus, tametsi ab indigno fuerit Sacerdote consecratum, sic est de verbo divino. Paulus de Palatio dicit: *Servate & facite, indicat, quanta cura & veneratione verba Dei servanda sint.*

Serm. in hac fer.

5. Veruntamen Theophylactus quærit: *Facienda ne igitur omnia, quæ dicunt, etiamsi mala fuerint?* Respondetque dupliciter. Primò, quod, ut plurimum is, qui alios docet & prædicando instruit, errorem, vitium, aut quodvis aliud malum animis eorum insinuare non

re non audeat. S. Augustinus hanc habet observationem: *In verbis Christi debetis advertere, quantus honor delatus sit doctrinæ Moysis, in cujus cathedra etiam mali sedentes, bona dicere cogebantur.* Idem sanctus Doctor alibi quoque dicit: *Illa cathedra non eorum, sed Moysis, cogebat eos bona dicere etiam non bona facientes.* In Petri cathedra pessimi nonnunquam sederunt Pontifices, qui tamen nullos unquam ex eadem cathedra tradiderunt errores, aut falsitatem docuerunt. Secundus modus respondendi est: *Ut demus hoc, ut quis in malam vitam inhortetur, non tunc à Moysi cathedra, neque de lege loquitur, Dominus autem dicit de his, qui in cathedra Moysi sedent.* Jansenius rationem reddit, cur malam doctrinam persuadentibus & docentibus, fidem aut obedientiam adhibere minimè debeamus; *Nam si eis est obediendum, quoniam in cathedra sedent Moysis, non est ergo obediendum, quando contra eam cathedram aliquid docent vel præcipiunt.*

Lib. 16. cont. Faust. c. 29. Lib. 4. de doctrin. christ. c. 27.

Secundum verò opera eorum nolite facere.

6. Nimirum, ut Chrysostomus ait; *Præmonere multitudinem voluit, ne opera eorum consequentes, miserius cadant.* Unde verba hæc admodum utile in se monitum continent; siquidem malum superiorum exemplum facillimè ad subditos transmittitur: *Si sal infatuatum fuerit, in quo salietur?* Faciliores etenim magisque dispositi & inclinati ad malum, quam ad bonum sumus: & ideo sanctus Paulus ad Titum ait: *In omnibus teipsum præbe exemplum bonorum operum.* Et S. Anselmus dicit: *Qui viderint, legant in operibus tuis, velut in libro legis, quid agere debeant*, ex quo enim bonum exemplum tantam in se efficaciam habet, quando amplius exemplum malum proserperet, nisi ab illo prænoniti & præcauti essemus? Porrò Apostolus de illis, qui res profanas prædicant, tractans, dicit: *Multum proficiunt ad impietatem, & sermo eorum ut cancer serpit*; idem quoque multis eveniret, nisi hunc scopulum, bonam doctrinam, utiliaque præcepta à malis moribus, ea insinuantium distinguere scientes, evitarent. S. Augustinus dicit. *Botrum inter spinas cautè lege, ne dum quæris fructum, laceres manum; & cum audis bona dicentem, ne imiteris mala facientem.*

Hem. 73. in Matt.

Matt. 5. v. 1.

Tit. 2. v. 3.

2. Tim. 2. v. 16

Tr. 46. in Jo.

7. Lucas Burgensis ait: *Vult obediri, sed cum cautela*, (nimirum de obedientia, Scribis & Pharisæis, ab eorum auditoribus debita loquitur,) *authoritas, inquit, eorum ita promoveat vos ad obedientiam, ut ad imitationem, doctrinam sequamini, non vitam.* Cui optimè consonat, quod S. Thomas diu ante ipsum pariformiter scripserat, dicens: *Hic docet cautelam: debetis scire, quod Prælatus præficitur, ut doceat non solum doctrina, sed etiam vita.* Tandem verò de Scribis & Pharisæis in specie tractaturus, de illis tale quod dicit, quod & de multis Ecclesiasticis, & Prædicatoribus Evangelicis dici posset, nimirum: *Isti non dissonant à doctrina, sed à vita; ideo doctrina eorum est attendenda, sed vita cavenda.*

In Matth. 23

8. Nihil hac in re adeo necessarium est, quam quod quis inter dignitatem, potestatem, doctrinam, ac demum inter personam, ejusque malos mores & scandala discernere queat; pro cujus faciliori explicatione Author imperfecti sequentem adducit similitudinem: *Ecce enim & vilis terra aurum producit, nunquid propter terram vilem pretiosum aurum contemnitur?* In toto elemento terræ nulla est pars sterilior, incultior, & spinis ac vepribus refertior, quam in qua mineræ latent, auro & argento onustæ, & tamen tanti valoris metallum producit. Sanctus Bernardinus Senensis, eadem quoque utens similitudine, dicit: *Sicut aurum eligitur, & terra relinquitur, sic & nos debemus doctrinam accipere, & mores relinquere.* Idem quoque aptam apium adfert similitudinem, & ait: *Apibus herbæ necessariæ non sunt, sed flores herbarum, flores colligunt, & herbas relinquunt, sic & vos flores doctrinæ colligite, & conversationem relinquite, ubi sit inutilis herba.* S. Augustinus aliud quoddam, à Sacramentis petitum practicum exemplum adducit, quæ cum ad gratiam conferendam instituta sint, huic effectui mali ministri nequaquam præjudicant: *Memento, Sacramentis nihil obesse mores malorum hominum, quò illa vel omninò non sint, vel minus sancta sint, sed illis malis hominibus, ut hæc habeant, ad testimonium damnationis, non ad adjutorium salutis.* Sanctus Carolus Borromæus in libro illo, qui verus quidam est Ecclesiasticæ disciplinæ thesaurus, & intitulatur: *Acta Ecclesiæ Mediolanensis*; ubi de distinctione agit ordinandorum, quos à populo in magna veneratione haberi volebat, hunc in modum Parochis præcipit: *Docebit præterea dignitatem sacerdotalem, clericalemque, non à persona illorum, qui illam obtinent, sive obscuro loco, sive humili genere nati sint, sed ab officii munere & administratione pendere, non propterea illos æstimandos esse, quatenus homines sunt, sed tanquam dispensatores mysteriorum Dei, quorum omnis illis administratio commissa est, quæ ad populi salutem, & perpetuam utilitatem spectat.* Author imperfecti ait: *Si bene vixerint, eorum est lucrum: Si benè docuerint, nostrum; accipite quod vestrum est, nolite discutere quod alienum est.*

Hom. 43. in Matt. 23

Hom. 43.

9. Origenes super hæc verba ait: *Quid est Doctore illo miserabilius, cujus vitam discipuli cum non sequantur, salvantur; cum invitantur, perduntur*: Deus per Psalmistam lamentatur, dicens; *Si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem utique; tu verò homo unanimis, dux meus, & notus meus, qui simul mecum dulces capiebas cibos in domo Dei ambulavimus cum consensu*; cui & similibus, Deus severissimum comminatur supplicium, dicens: *Veniat mors super illos, & descendant in infernum viventes, quoniam nequitiæ in habitaculis eorum, in medio eorum.* S. Ambrosius ait: *Quid sumus professione, actione potius quam nomine demonstramus, ne sit nomen inane, & crimen immane, ne sit honor sublimis, & vita deformis.* Chrysostomus dicit: *Nulla re Deus magis offenditur, quam quod indigni & peccatores Sacerdotes dignitate præfulgeant.* S. Hilarius quoque, quâ divina justitia acerbum supplicium per ejuscemodi indignos Sacerdotes, christianæ plebi inferre soleat, his verbis exponit: *Quãtus nobis dolor est, cum ex populo Dei effici videmus sæculi ministrum & operarium unum diaboli; & vas mortis, & materiam gehennæ?* S. Gregorius similitudine utitur aquæ baptismatis, quæ, postquam alto illi gratiæ in Sacramento conferendæ ministerio cooperata fuit, projicitur, & in cloacas effunditur: *Ingrediuntur electi Sacerdotum manibus expiati cœlestem patriam*, (de baptizatis loquitur,) *& Sacerdotes ipsi per vitam reprobam ad inferni supplicia festinant. Cui ergo rei similes dixerim Sacerdotes malos, nisi aquæ baptismatis, quæ peccata baptizatorum diluens illos ad regnum cœleste misit, & ipsa postea in cloacas descendit?*

Psal. 54. 13.

Psal. 54. 16.

Dicunt enim, & non faciunt.

10. S. Paschasius de iis, qui per facta verbis non correspondent, ita scribit. *Qui benè docuerit, & malè vixerit, de sacerdotio suo crimen acquirit potius, quam dignitatem, quia indignè sedet:* in cujus confirmationem opportunè Author imperfecti; transgressores illos his verbis austerè monet, dum ait: *In judicio enim sedens; siquidem bene vixeris, & bene docueris, omnium judex es; si autem bene docueris, & malè vixeris, tui solius condemnator es; nam benè vivendo & benè docendo, populum instruis, quomodo debeat vivere; benè autem docendo & malè vivendo Deum instruis, quomodo te debeat condemnare.*

In Matt.

Hom. 41.

11. D. Chrysostomus mali cujusdam Ecclesiastici peccatum ex tribus capitibus aggravari dicit: *Tripliciter condemnatur.* Primò quidem propter transgressionem: secundò, quia dum alios corrigere adstrictus ipsemet claudicat, atque in eo, quod ex dignitate, quam sustinet, dare obstringitur, bono exemplo deficit, majoris se reum esse facit supplicii. Tertiò, quia quod à Rectore & Doctore probetur scandalum, & malum exemplum, in inferioribus facilius serpendo propagatur & imprimitur.

16. Jansenius, ad præsens propositum, sententiam quandam refert Diogenis, qua *Inter cætera præclarè dicta, eos, qui de virtute loquerentur, nec rectè viverent, dicebat Cytharæ similes, quæ sono prodest aliis, cum ipsa non sentiat, nec audiat quidquam.* Abbas Pastor invitis Patrum ait: *Si quis docet aliquid, & non facit quod docet, similis est puteo, qui omnes ad se venientes satiat, & sordes debet, seipsum autem purgare non potest, sed omnis spurcitia & immunditia in eo est*, Cajetanus tales monstra appellat: *Monstrum est in moralibus, dicere & non facere, seu vita contraria doctrinæ.* Nunquam Apostoli, eorumque successores mundum convertere potuissent, si sola voce prædicassent, sanctitatem autem non adhibuissent: *Exaltationes Dei in gutture eorum, & gladii ancipites in manibus eorum.* Sed quo-

In vita Patrum l. 5. c. 18

nam

nam putas id fine fieri ? *Ad faciendam vindictam in nationibus , increpationes in populis* . Quis hanc facundarum linguarum & ancipitum enſium conjunctionem, ad populos & gentes proſternendas non admiretur? Notandum verò eſt , quod hoc loco de Idololatria diſſipanda , omnibus terræ nationibus , Tyrannis , Monarchiſque legi Evangelicæ ſubjiciendis tractetur : *Ad alligandos reges eorum in compedibus* . Totum verò iſtud negotium , per verbi Dei & prædicationis enſem conficitur : *Gladium ſpiritus , quod eſt verbum Dei* ; Et ideo ubi vulgata in Epiſtola ad Philippenſens legit : *Mecum laboraverunt in Evangelio* , in Græco legitur : *Concertaverunt* ; Ubi Evangelii prædicatio certamini cuidam ſive conflictui comparatur . Advertendum eſt autem , victoriam iſtam in tantum fuiſſe ab Apoſtolis gloriosè reportatam , in quantum enſes hoſce , in manibus ſuis ferebant : *Gladii ancipites in manibus eorum* ; id eſt , in quantum convenienter ad id quod prædicaverant , vitæ ſuæ actiones inſtituebant : quia ut Iſidorus Peluſiota ait : *Sermo actione deſtitutus , non ultra aures graſſatur , qui autem ab actione animatus eſt , ut , qui acris & efficax ſit , penetrat , animumque tingit* .

Pſ. 149. 8.

Eph. 6. 17. Phil. 4. 3.

Iſid. Pelus l. 3. Ep. 102.

Verſus 4.

Alligant enim onera gravia & importabilia , & imponunt in humeros hominum , digito autem ſuo nolunt ea movere .

Alligant enim onera gravia & importabilia .

1. Lyranus per hæc onera, multas traditiones ipſis propriasintelligi exiſtimat ; *Quia ſupra legis præcepta conſtituerunt multa ex traditionibus , quæ erant gravia & importabilia* . Unde fiebat , quod circa Sabbati obſervantiam adeo indiſcretè zeloſi fuerunt , ut ipſummet Salvatorem , veluti illius tranſgreſſorem , & ſeveriſſimi ſupplicii , ex eo ſolum , reum eſſe cenſuerint, quia infirmos miraculosè ſanaverat ; Apoſtolos quoque redarguebant , eò quod famis ſedandæ cauſa , grani ſpicas convellerent : neminem quoque niſi prælotis manibus , panem manducare poſſe cenſebant , quæ omnes aliæque ſimiles ſuperſtitiones , in hoc eodem capitulo fuſius reprehenduntur. Lucas Burgenſis ait : *Verbo alligandi declarat Salvator , undique colligi præcepta ex lege , ex traditionibus ſeniorum , ex propria ſententia , quæ graviſſima reddantur ; primum ad multitudinem , deinde ob moleſtiam : adhæc ob rigorem interpretationis divinorum : denique ob difficillimam veniæ impetrationem , ſi quis ea tranſgreſſus eſt* .

2. Verum quidem eſt , quod antiquæ & Moſaicæ legis præcepta cæremonialia , moralia , judicialia , & legalia ad numerum ſexcentorum tredecim facile aſcenderint , nequaquam tamen importabilia erant, ſiquidem æternæ veritatis calamus multos recenſet , qui exactiſſimi fuerunt omnium præceptorum obſervatores, videlicet Lucæ 1. 6. Præcurſoris parentes , David Act. 13. v. 25. Joſue cap. 11. v. 15. Joſias 4. Reg. 23. v. 25. Qua igitur ratione præcepta iſthæc odioſum illud nomen ſortiuntur , quo *onera importabilia* appellantur ? Reſponſio in promptu eſt , quia Scribæ , qui in eorum adimpletione primi eſſe debebant , quique eorundem obſervantiam aliis inculcabant , ab illorum adimpletione ſe ſubducebant , & tamen adverſus eos , qui illa tranſgreſſi fuerant , valde ſe zeloſos & feryentes exhibebant . Unde Lucas Burgenſis ait ; *Eò graviora & magis oneroſa reddunt præcepta , quia dicunt & non faciunt : nam quando qui dicit , facit , allevat onera ; & exemplo ſuo conſolationem affert.* Cui conſonat Theophylactus, ita ſcribens ; *Quando enim qui docet , non ſolum docet , ſed & operatur , videntur ſimul cum his , qui docentur , operari & laborare ; tum verò ille me onerat , ipſe autem nihil agit , magis me gravat , inde oſtendens ea , quæ dicit , fieri non poſſe* .

3. Paulus de Palatio aliam quandam affert rationem , cur adimpletio legis onus importabile appelletur ; *Lex Chriſti ſine amore , ſine ſpiritu vix portabilis eſt , at non accuſatur Deus tam legem ferens , ſi enim tulit , dedit etiam ſpiritum & vires , quibus portetur , quibus fiat jugum ſuave & onus leve* ; At verò amore Dei & ſpiritu deficiente vigor quoque deficit obſervantiæ , nihilque niſi labor & tædii nauſea ſentitur . *Viam mandatorum tuorum tucurri* , dicebat David , *cum dilataſti cor meum* . Sanctus Auguſtinus ſuper illa verba Pſalmi *Statuiſti in loco ſpatioſo pedes meos* , ita ſcribit : *Certè angusta eſt via , laboranti angusta , amanti lata eſt* ; Enimvero tametſi Moſaicæ legis præcepta , ad tam ingentem numerum excreverint , attamen ſibi omnium adimpletionem , quovis momento ſummæ curæ fuiſſe ſanctè gloriatur , eo quod amabat , ac proinde de omnibus velut de unica duntaxat lege loquitur , dicens : *Quomodo dilexi legem tuam Domine , tota die meditatio mea eſt* ; atque ideo ipſemet quoque Salvator non ſine myſterio in ſingulari numero , non verò in plurali dicit : *Si quis diligit me , ſermonem meum ſervabit* , quia , quando verus ſpiritus , veruſque amor in nobis eſt , tunc omnia divina præcepta eadem cum facilitate adimplentur , ac ſi unicum ſolum eſſet .

In pſ. 30. 9.

Pſ. 118. 97.

Io: 14. 22.

4. Author imperfecti , per horum verborum occaſionem , indiſcretos , & erga pœnitentes nimirum rigoroſos confeſſarios hiſce verbis graviter reprehendit ; *Tales ſunt , qui grave pondus venientibus ad pœnitentiam imponunt : ubi Paterfamilias largus eſt , diſpenſator non debet eſſe tenax . Si Deus benignus eſt , ut quid ſacerdos ejus auſterus ? Vis apparere ſanctus ? Circa tuam vitam eſto auſterus , circa alienam autem benignus : audiant te homines parva mandantem , & grandia videant facientem* .

Hom. 43.

5. Cajetanus quoque ex his verbis , motivum ſumit conquerendi , adverſus tot variantium opinionum multiplicitatem , quæ viam Dei ſtringunt , & difficilem reddunt . *Utinam hæc verba Domini Jeſu , in ſedentibus ſuper cathedram Moyſi , finem habuiſſent . Tot jam onera ſunt ſuper utriuſque teſtamenti honeſtiſſima præcepta impoſita ſuper humeros hominum , ut Chriſtiani facilè ſe ſervire Chriſto credant , ſi tot laqueis non ſubjicerentur , ſic de ſolis divinis præceptis ſolliciti eſſe deberent* .

Et imponunt in humeros hominum , digito autem ſuo nolunt ea movere .

6. Sanctus Thomas aptiſſimè hac de re diſcurrit , dicens : *Excedunt in dicendo , iterum in non faciendo* , id quod hoc modo probat ; ſunt enim nonnulli , qui non omnia , ſed aliqua tantum præcepta facere volunt : ſunt alii , qui ab iis , quæ difficilia ſunt , ſe ſubducunt ; alia tamen , quæ faciliora ſunt , adimplent : ſunt item , qui tametſi præcepta non adimpleant de facto , optimam tamen habent illa adimplendi voluntatem : Tandem ſanctus Doctor concludit , dicens : *Sed qui nihil iſtorum vult in malitia ſuperexcedit* . Unde dicit ; *Digito autem ſuo nolunt ea movere : unde non ſolum non faciebant , ſed nolebant ſaltem digito ſuo movere , id eſt , inchoare* , Lucas Burgenſis ad verba illa : *Nolunt ea movere* , ſe reflectit , & conſiderat , quod ille , *qui ſcrutatur renes & corda* , declaret , defectum hunc ſe tenere ex parte deficientis perverſæ voluntatis ipſorum , non verò ex parte impoſſibilitatis : *Non enim quia non poſſint præ infirmitate tanta onera ferre , quanta alii , ſed quia abſolutè nolint* . Albertus Magnus ait : *Ecce incompaſſio , ſuper afflictos dura geſtabant viſcera , & motus digiti minimi ſignificat adjutorium vel comportationem* ; in cujus comprobationem illum Apoſtoli ad Galat. c. 6. 2. textum adducit : *Alter alterius onera portate & ſic adimplebitis legem Chriſti* : At vero peſſima Scribarum & Phariſæorum indoles hæc erat , quod *In ſe eſſent concupiſcentiis reſoluti , & circa alios auſteri* . Amos 6. 6. *Optimo unguento* , &c. S. Anſelmus in horum defectibus , multorum quoque malorum ſacerdotum culpam agnoſcit , dicens : *Tales ſunt etiam indiſcreti ſacerdotes , qui omnem juſtitiam populo mandant , & ipſi nec modicam ſervant* .

In Matth.

7. Paulus de Palatio advertit , non tam Scribas & Phariſæos reprehendi , quod in obſervantia præceptorum eſſent tepidi , quam quod omnia etiam importabilia onera aliis portanda imponerent , ipſi verò ne vel minimi digiti opem admovendo , illos ſublevarent ; unde hanc moralitatem deducit : *Quid enim ſi Phariſæus decimas hinc det , illinc verò odiat , invideat , ſuperbiat ? Profecto parum legis fert , non totam ; hic ergo ſuggillantur , quod , cum totam legem allegant , non totam movere contendant* .

8. Lucas Burgenſis verbum , *Imponunt* , conſiderat , & dicit : *Imponendi verbo jactantia notari à Salvatore videtur , quaſibi in eo placuerint , quod aliis leges conderent , & imponerent* , quod imperium in alios exercerent .

Pſ. 118. 32.

9. In

9. In his quoque verbis, egregia observari potest excellentia, quâ Evangelici novæ legis sacerdotes & ministri, veteris legis sacerdotibus præstant; hodie enim sacerdotibus gratia illa collata est, ut digito non suo, sed Dei, id est, mediantibus sacramentis, quæ conferunt, & mediante gratia Spiritus sancti, qui dexteræ Dei digitus appellatur, præceptorum divinorum pondus alleviare & tolerabilius efficere possint, ac proinde notandum est, quod in festo Pentecostes in Evangelio mentio fiat, adimpletionis divinorum præceptorum, factæ in virtute amoris Dei, qui cum hoc sanctissimo Spiritu unus & idem est: *Si quis diligit me sermonem meum servabit; qui non diligit me, sermones meos non servat.* Joh. 14. 23. & 24.

Versus 5.

Omnia verò opera sua faciunt, ut videantur ab hominibus, dilatant enim phylacteria sua, & magnificant fimbrias.

Omnia verò opera sua faciunt, ut videantur ab hominibus.

Greg. 24. 1. S. Joannes Climacus magnus vitæ spiritualis magister, quantopere vanæ gloriæ appetitus huic nostræ corruptæ naturæ congenitus sit, optimè nobis insinuat dum *Naturam non facilè ab appetitu gloriæ posse servari illæsam* dicit, adeo etiam, ut quemadmodum sanctus Lib. 10. confes. c. 38. Augustinus notat, sæpe fiat, quod, dum nos illam, omnem humanum applausum fugiendo, nosque quoad possumus abscondendo & humiliando superasse credimus, tunc illa vel maximè nos aggredi & infestare incipiat: *Sepe homo de ipso vanæ gloriæ contemptu vanius gloriatur*: At verò Scribæ isti & Pharisæi ex industria & data opera, laudibus hominum & applausibus eorum captandis operam dabant, prouti manifestum in Pharisæo illo habemus exemplum, qui in medio templi constitutus, de factis à se operibus bonis inaniter se jactabat. Ac proinde Sanctus Thomas huic maledicto vanæ gloriæ appetitui velut causæ attribuit, quod scribæ illi & Pharisæi incorrigibiles fuerint, seque in quemvis criminosum excessum præcipites egerint: *Causa, quare homo sit difficilis ad corrigendum, est quærere gloriam propriam.* Unde Chrysostomus ait; *Tolle gloriam inanem de clero, & sine labore omnia alia vitia resecabis.* Ibid.

2. Albertus Magnus Christum in illis verbis omnem ipsorum malitiam tam internam quam externam detegere voluisse observat: *Hic fit extensio exterioris simulationis cum interiori malitia iniquitatis:* specialiter autem hisce verbis meminit operum & actionum, *quia cogitationes non patent.*

3. Valde considerabilis est hæc dictio, *Sua*, per hanc namque significare vult, quod opera illa, quantumvis apparenter bona essent, quantumvis in honorem Dei, & ad Deo placendum facta fuisse videantur, nihilominus tamen opera ipsorum erant, quia eo fine præcipuè facta fuerant, ut per illa, honorem & existimationem propriam sibi aut parerent, aut adaugerent, virtuosè quidem operabantur, sed non ad honorem Dei, sed ad honorem proprium: *Omnia opera sua faciunt, ut videantur ab hominibus.* Unde idem Albertus Magnus ait; *Faciunt non ex charitate vel obedientia, sed ut videantur ab hominibus.* Festa quidem aliqua celebrabant, v.g. primum diem cujuslibet mensis in memoriam receptæ à Deo legis: ita tamen ut per illa festa, Deo cultum aliquem exhibere minimè intenderent; sed prout interesse honoris & applausus proprii promoverent: unde Deus ait: *Calendas vestras & solemnitates vestras odivit anima mea.* Isa 1. 4. At verò ex quo festa hæc in Dei honorem dedicata erant, cur illa vestra appellat? quia Deus nihil in illis agnoscebat, quod ad ejus cultum pertineret.

4. Paulus de Palatio ad illa Psalmistæ verba se reflectens: *Omnis gloriæ filiæ Regis ab intus*, de populo nostro ita scribit: *Vita Christiana tota consistit ab intus, tota est in homine interiori renovando; si igitur tu totam vitam extra consumis, nihil curans interiora, hoc est cum vita Christiana è diametro pugnare.* Ps. 44. 14.

5. Advertendum, Christum non sine mysterio dixisse: *Omnia opera sua faciunt*; quia sicut quando radix arboris alicujus infecta est, omnes quoque fructus illius, ad quos humor illius transfunditur, pariter infecti & vitiosi esse censentur; ita quoque in homine, vanæ gloriæ dedito, omnia opera ipsius bona, quæ facit ob intentionem & finem sinistrum, quem illa exercens habet, peccaminosa, culpabilia, inutilia, & vana existunt. Unde Chrysostomus ait: *Omnia non hæc, aut illa; hoc expulit eos omnino à charitate*, prouti ex totius c. 23. S. Matthæi, (ex cujus capitis principio præsens Evangelium desumptum fuit) decursu videre est, ibi namque Christus septem præcipuè enumerat Scribarum & Pharisæorum vitia: *Clauditis regnum cœlorum*, &c. Præter quæ aliud insuper malum, quod faciebant, adjungit, nimirum quod omnia ipsorum opera, bona quæ talia forinsecus esse videbantur, demeritoria & inutilia fuerint, quæ proinde propter fictionem, quam habebant annexam, ut Theophylactus ait: *Majori & gravieri digna erant supplicio: Non solum autem nihil boni faciunt, sed & simulant, quasi faciant & si quando quidpiam faciunt, ut videantur, faciunt, & auferatur jam illorum merces, nunc autem quantà condemnatione digni, quando neque faciunt, & videri volunt, quasi faciant?* Ibid.

6. Verum enimverò ex quo in principio Evangelii mentionem fecit eorum, qui super cathedram Moysis sedentes, docent & erudiunt alios prædicando, multorum malitiam manifestare voluisse videtur, qui propter humanos applausus ministerium istud exercent, ut velut docti, scientifici, ingeniosi penes mundum in honore habeantur & æstimatione, nequaquam verò profectum animarum, & cultus divini ampliationem intendunt. Author imperfecti Scribis & Pharisæis sequentia exprobrat: *Prædicabant in lege Christum venturum, & non credebant in eum, qui omnia opera sua faciebant, ut viderentur ab hominibus, id est, quia non verè prædicabant Christum venturum, desiderantes ipsius Christi adventum, quem prædicabant, sed propter hoc solum, ut prædicatores & traditores esse legis hominibus viderentur.* Hom. 43. Eundem verò discursum suum demum ad prædicatores nostros detorquens, subjungit: *Simile propositum habent omnes, qui justitiam Dei docent, & non faciunt, quia non docent verè ipsum, justitiam Dei non amantes, quam docent, sed propter hoc solum, ut Doctores esse justitiæ Dei ab hominibus videantur.* In prima Epistola, quam Apostolus (qui ad portandum & annuntiandum Evangelium cunctis nationibus & Monarchis terræ specialiter à Deo electus fuit) ante omnes alias scripsit, docet omnes verbi Dei ministros, qualem sibi in hoc tam sublimi ministerio finem propositum habere debeant: *Accepimus*, inquit, *gratiam & Apostolatum ad obediendum fidei in omnibus gentibus, pro nomine ejus dilatando, non pro fama propria*: vel ut S. Thomas exponit: *Non pro aliquo terreno fructu quærendo.* Rom. 1. 5. Ecce veram veri prædicatoris Apostolici & Evangelici effigiem & idæam: *Neque enim aliquando fuimus in sermone adulationis sicut scitis, neque in occasione avaritiæ, Deus testis est, nec quærentes ab hominibus gloriam, neque in vobis, neque in aliis.* 1 Thes. 2. 5. Gilibertus Abbas nonnullorum reprehendit obstinationem, qui in sermonibus suis nihil aliud facere contendunt, quam ut prædicent seipsos: *Student magis alta, quam apta dicere, facientes apud infirmas intelligentias miraculum sui, non ipsorum salutem operantes.* Serm. 27. in Cant. Terribilis profectò est illa comminatio, quam S. Bernardus in suis sermonibus super Cantica, adversus ejuscemodi prædicatores scriptam reliquit: *Væ qui bene de Deo sentire & eloqui acceperunt, si quæstum æstiment pietatem, si convertant ad inanem gloriam, quod ad lucra Dei acceperant erogandum: paveant quod in Prophetâ legitur, dicente Domino; Dedi eis aurum meum & argentum meum, ipsi autem de argento meo & auro operati sunt Baal.* Serm. 41. in Cant. Ipsi enim talentis & donis, quæ Deus illis ad procurandam animarum salutem contulit, quæ Deo carissimo vitæ & sanguinis sui pretio constiterunt, utuntur ad mundi hujus captandam auram & applausum, vel ut ad honores sublimentur, aut verò ut lucrum sibi temporale acquirant. Ose. 2. 8.

Dilatant enim phylacteria sua, & magnificant fimbrias.

7. S. Hieronymus scribit, quod ex quo Deus, postquam Moysi præcepta digito suo conscripta dederat, mox eidem præceperit, dicens: *Ligabis ea in manu tua, & erunt immota ante oculos tuos.* Et quidem sensus horum In Matt.

rum verborum hic esset: *Præcepta tua sint in manu tua, ut opere impleantur, sint ante oculos tuos, ut die ac nocte mediteris in eis*, nihilominus Pharisæi præceptum istud siniſtrè interpretantes, decalogum in membrana descriptum & circumvolutum, fronti instar coronæ superimponebant, ut illum semper ob oculos positum haberent. Hunc porro usum, inquit S. Hieronymus, Indi, Persæ, & Babylonii ad ipsius usque tempora constanter retinuerunt: *qui hoc habuerit, quasi religiosus in populis judicatur*. Præterea (est merus præcitati sancti Doctoris discursus) Moyses eidem populo præceperat ut in quatuor pallii sui angulis cæruleas adnecterent fimbrias, ut per hæc signa exteriora à Gentilibus dignoscerentur; *Ut quomodò in corporibus circumcisio signum Judaicæ gentis daret, ita & vestis haberet aliquam differentiam: superstitiosi magistri captantes auram popularem, atque ex mulierculis sectantes lucra, faciebant grandes fimbrias, & acutissimas in eis spinas ligabant, ut videlicet ambulantes & sedentes interdum pungerentur, & quasi hac monitione retraberentur ad officia Domini, & ministeria servitutis ejus*. S. Thomas sanctitatem ipsorum apparentem, hucusque quidem pertigisse, non tamen veram fuisse dicit; *Onerosa non faciunt, sed aliqua, quæ exterius patent, bene faciunt*. Unde Bernardus ait: *Portant vestes sanctitatis, & hoc non est onerosum*. Porro Scribæ isti & Pharisæi verum & à Deo in hisce externis cæremoniis intentum sensum intelligere aut adimplere negligebant. Unde S. Hieronymus ait: *Non intelligentibus Pharisæis, quod hæc in corde portanda sint, non in corpore, alioquin & armaria & arcæ habent libros, & notitiam Dei non habent. Hoc apud nos superstitiosæ mulierculæ, in parvulis Evangeliis, & in crucis ligno & istiusmodi rebus (qui habent quidem zelum Dei, sed non juxta scientiam) usque hodie factitant, culicem liquantes, & camelum glutientes*. S. Thomas quoque errorem hunc in hujus præcepti Mosaici interpretatione nobis manifestat, nam illa verba Deuteron. 6. 8. *Ligabis ea in manu*, ita exponit, *id est, in completione operis, & ante oculos tuos, id est, in consideratione tua*, hi autem illud liberaliter intelligentes, illo ad vanitatis suæ fomentum usi fuerunt, decalogum in vestibus portantes, easque explicantes; ut tanto zelosiores, & Spiritu ac sanctitate personæ æstimarentur.

In Matt.

Versus 6.

Amant autem primos recubitus in cœnis, & primas cathedras in synagogis.

1. Salvator noster hisce verbis, internum horum hypocritarum animum vitiis infectum esse ostendit. Albertus Magnus ait; *Est ambitio conjuncta gulæ, & ambitio concuncta superbiæ, & favori sæculari & laudi*. Amant primos in conviviis accubitus, quia in capite mensæ fercula communiter delicatiora & pretiosiora apponi solent. S. Antonius de Padua dicit: *Sequebantur carnis delitias, primos recubitus in mensa, ubi scilicet melior portio ponebatur*. Albertus Magnus ait: *In tali loco meliores dapes dabantur, & meliora vina proponebantur*. Hanc eandem ambitionem, meliores semper captandos cathedras, clarè satis testimonio manifestabant. Dionysius Carthusianus per primas cathedras intelligit. *Eminentiores sedes, vel immoderatum amorem dignitatum* ut inquit Albertus Magnus, siquidem prima semper loca, reverentias, & obsequia, & titulos speciosos ambiebant; *Ambitio est cum cupidine humani favoris*.

In Matth.

2. Ponderant quoque sacri expositores verbum illud *Amant*. *Dicit: Amant*, inquit S. Thomas, *Quia non reprehenditur authoritas, sed inordinatus appetitus; quidam enim sunt in primo loco corporaliter, qui tamen in corde sedent in novissimo*. Similem quoque considerationem habet S. Anselmus dum ait: *Notandum, quod non vetat eos salutari in foro, nec primos sedere vel discumbere, quibus revera competit hoc officii ordine; sed eos arguit, qui hæc habita vel non habita appetant: non reprehendit de dignitate, sed dignitatis cupiditate*. Author Imperfecti observat, quod Deus parum curet sive corpus nostrum primo, sive ultimo loco consistat, sed solum respicit & curat animum: *Ergo quod jubet Dominus in ultimo loco recumbere, non solum sic jubet, ut corpore novissimo in loco jaceamus, sed etiam animo, ut novissimos nos esse omnium judicemus: nam sine causa loco se humiliat, qui corde se præfert; unde non vituperat eos, qui in primo loco recumbunt, sed eos, qui amant primos discubitus*.

Hom. 71. In Matt.

3. Theophylactus ab illis, qui primos discubitus ambiunt interius arguit, ad illos, qui operantur ut exaltentur: *Papè! quid dicit? Idcirco condemnantur, quia amant? Quodsi solum amans primos accubitus condemnatur, qui nihil non facit pro illis, qua condemnatione dignus?* Equidem prima facie non videtur ingens esse transgressio ambire honores, nihilominus, ut Chrysostomus scribit: *Hæc etsi minima esse videantur, magnorum tamen causa sunt malorum, nam civitates & Ecclesias sæpenumero everterunt*. Quisquis Annales pervolvit Ecclesiasticos, videt clarissimè, multos ab obedientia Sedis Apostolicæ se subducentes, in gravissimos schismatis & hæresum errores prolapsos fuisse, eò quod ad primas hasce cathedras non potuerint pervenire. Arias hæresiarcha, quia Episcopatum, quem arroganter ambiebat, non fuit assecutus, in illum se conjecit errorem, ut inter presbyterum simplicem & Episcopum, nullam neque quoad ordinem, nec quoad manus impositionem, nec quoad sedem, differentiam intercedere assereret. Valentinianus ob eandem causam hæresiarcha factus est, triginta fingens Deos, quindecim mares, alios verò quindecim alterius sexus, à quibus omnes alios Deos generari affirmabat. Tertullianus Montani hæretici partibus accessit, seque ab Ecclesia sequestravit, idque non ob aliam causam fecisse creditur, quam quia illi in honoribus prælatus fuit Victor Antiochenus. Propter eundem inordinatæ ambitionis stimulum Novatianus magnum in Ecclesia schisma fecit; id quod alio tempore in Africa pariter ob eandem causam accidisse novimus.

Baron. an. 58. n. 4.

An. 146. n. 1.

An. 201. n. 9.

An. 254. n. 7.

An. 306. n. 28.

4. Porro ex Evangelio clarè deducitur, quænam sint præcipua motiva eorum, qui ad sedendum in cathedra aspirant; quotquot enim dignitates sectantur Ecclesiasticas, ad aliud nihil æquè respiciunt, quam ad commoditatem vitæ, ad obsequia clientum, & ad lucra pecuniarum, quas inde se comparaturos esse sperant, de servitio Dei, de salute & lucro animarum nec quidquam cogitantes. *Super cathedram sederunt*, ecce tibi commoditatem vitæ: *Omnia opera sua faciunt ut videantur*; id est, ut æstimationem & applausum sibi acquirant, ut laudibus & adulationibus deliniantur: *Dilatant phylacteria sua*; instar pavonis syrma vestium suarum expandunt, magnamque in vestibus, apparatibus, cunctisque aliis tapetum opulentorum pretiosorumque ornamentis, faciunt ostentationem. *Amant primos recubitus*, ambiunt præcedentias, primas cathedras, ut ad dominandum, ut statuta & decreta condenda, promulgandas leges, sententiasque in rebus controversis ferendas, plenam authoritatem habeant; *Salutationes in foro*, venerabundum ab unoquoque accipiendo honoris obsequium, *Vocaris ab hominibus Rabbi*, ut magnificis speciosisque titulis præfulgere & gaudere possint. Cæterum nusquam in toto Evangelio invenietis, quod ulla fiat mentio de facta per ipsorum industriam, malorum moram in populis dissolutis reformatione, de erogatis per illos eleemosynis, de relictis post se salutaribus exemplis, de cultu Dei per ipsos promoto, de pauperum provisione, de plantata in subditis bona disciplina Ecclesiastica, nihil horum de hujusmodi ambitiosis auditur, sed tantum de iis, quæ pro ambitionis & gloriæ muudanæ fomento deservire possunt.

5. Porro argumentum evidens, unde tales ad scholam Christi minimè pertinere, colligi potest, hoc est, quia prima & præcipua lectio, quæ in schola Christi addiscenda proponitur, & à qua Christus, in discipulis suis spiritualiter erudiendis, primum deducebat fundamentum, est humilitas: *Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde*; hi autem faciunt, quod huic lectioni omnino est oppositum. Unde Theophylactus ait; *Ubi magis debebant docere alios humilitatem, eo loco illi ipsi majori fastu corrumpebantur*. Idipsum diu ante quoque Chrysostomus his verbis scripserat: *Tu autem considera, ibi maximè illos inanis fomenta gloriæ quæsivisse, ubi jubebantur humiliores esse in synagogis, videlicet qui ad docendos alios veniebant*.

Matt. 11. 29.

Hom. 23.

6. Sanctus Antonius de Padua quoque hanc ambitionem

tionem avaritiæ adscribit, dicens; *Sectabantur avaritiam, quia conabantur habere primas cathedras in synagogis, ut scilicet essent præcipui in oblationibus, quæ eis fiebant.*

Versus 7.

Et salutationes in foro, vocari ab hominibus Rabbi.

1. Rabanus, cujus testimonium Hugo Cardinalis adducit, culpabilem esse censet hanc prætensionem, qua in foro & plateis salutationes, & alia reverentiæ signa recipere gestiebat: *Quamvis*, inquit, *& hoc culpa non careat, si tidem in foro litibus interessent, qui in cathedra Moysi, synagogæ magistri cupiunt appellari.* S. Apostolus quendam in Episcopali cathedra jam sedentem, hoc salutari monito instruxit: *Nemo militans Deo, implicat se negotiis sæcularibus, ut ei placeat, cui se probavit.* 2 Tim. 2. 4. Quodnam putas in hoc latet mysterium, quod Clericis, dum primum pedem scholæ Christi inferunt, capilli præcidantur, iique insigniantur prima tonsura, ut vocant? *Clericus titulum habet in capite*, inquit Hugo Cardinalis, *scilicet tonsuram in signum abjectionis temporalium.* In c. 19 Isa. De contemp. sæc. t. 9. S. Augustinus pariter scribit; *Caput radere signat cogitationes terrenas & superfluas à mente resecari*; sicut enim capilli non sunt pars corporis necessaria, nec integralis, sed superflua, ita bona temporalia nobis non sunt connaturalia, sed superflua. *Unde sacerdotes minimam partem capillorum in capite retinent, ut per eorum abrasionem se minimam terrenorum sollicitudinem habere designent.*

2. Dici etiam potest, hosce cathedram Moysi occupantes, in eo fuisse culpabiles, quod in plateis conversarentur. De Nazaræis, qui ex proposito cultu Dei promovendo vacabant, Jeremias Thren. 4. v. 8. testatur, quod *Non sunt cogniti in plateis*; unde satis colligitur, hosce ex cathedra Moysis docentes, solicitudini parum fuisse addictos. Sanctus Matthæus cap. 4. 17. pulchrè scribit, quando Christus prædicare, & tanquam Magister in cathedra sedere cœperit: *Exinde cæpit Jesus prædicare.* Hom 41. Sed quando? Author imperfecti dicit: *Ex quo famen vicit in deserto, avaritiam previt in monte, vanam gloriam repercussit super templum.* Quidnam verò hæc omnia nos docent? Ut nobis ostendat, qui ventri suo contradicere potest, qui sæculi bona contemnit, qui vanam gloriam non desiderat, ille debet Christi vicarius factus justitiam prædicare; pòstquam quadraginta solidos dies perseveravit in solitudine, tunc ad prædicandum egredi cœpit; quia ad hoc, ut quis dignè verbum Dei annuntiet, speratum quoque in animabus fructum adferat, necessarium est ut prædicator solitudinem diligat, & quoad fieri potest ab omni commercio humano sequestratus vivat. Etenim quis majorem unquam in prædicando efficaciam audivit ea qua Joannes Baptista prædicare consueverat? Scimus namque, quam fuerint ex ejus prædicatione subsecutæ conversiones; sed ubinam prædicare solebat? In horrido quodam deserto: atque ideo in tanta apud illum, Deo licet rebellem & contumacem populum, veneratione & reverentia erat. Hoc maximè illi reverentiam augebat, inquit Rupertus Abbas, In c. 3. Matt. quia veniebat ignotus, quia cum hominibus non fuerat conversatio ejus.

3. Jansenius ambitionem eorum ex ea parte considerat, quod ambiebant passim appellari Magistri: *Qui enim sibi in nomine placent Doctoris, hoc ipso declarant, se plus sibi arrogare, quam ipsis competat, & quasi primarios reputare magistros: ac proinde ei, qui solus est verè Magister, injuriam faciunt, sibi vendicantes quod illius est.* Jansc. 120.

Versus 8.

Vos autem nolite vocari Rabbi, unus est enim Magister vester, omnes autem vos fratres estis.

1. Cajetanus optimè considerat, Christum nequaquam hanc nobis prohibere appellationem, quæ ab aliis nobis attribuitur; sed eam tantum, quæ ambitionem & desiderium rostrum annexum habet: *Non enim mihi prohibetur aliena actio, sed propria, ac per hoc non vocari, sed affectus ut vocer, affectus ad gloriam nominis.* Similiter Theophylactus prohibitionem nequaquam circa titulum fieri dicit, sed circa inordinatam nostram affectionem; *Non prohibet Christus vocari quempiam Magistrum, sed tanta affectione velle vocari, & omnibus modis curare, ut ita vocetur.* Eadem quoque est Sancti Thomæ expositio, *id est, non ambiatis.* In Matt.

2. Porro ratio, quam Christus reddit, cur nolit hunc titulum à suis, ad quos suum direxit discursum usurpari, fuit, quia solus Deus potest vocari Magister. Sanctus Augustinus libri cujusdam à se compositi, mentionem facit, quem hoc nomine, Magister, intitulavit: *Sub idem tempus*, ait, *scripsi librum de Magistro, in quo disputatur, quæritur, & invenitur, Magistrum non esse, qui docet hominem scientiam, nisi Deum, secundum illud, quod in Evangelio scriptum est, Unus est Magister vester Christus.* Lib. conf. c. 2

3. Sanctus Thomas ibid. speculando dicit, eum, qui doctrinam ab alio acceptam & traditam aliis communicat, magistrum appellari non posse, sed solum illum, qui eandem in, & à semetipso habet, & hoc sensu solus Deus, Magister appellandus venit, utpote qui scientiam sibi propriam habet, nec ab ullo alio haustam. Sanctus Anselmus ait; *Unus est Magister, qui illuminat hominem, intellectum dando, homo autem non docet, intellectum conferendo.* Lib. 10. In Matth. S. Paschasius aliam rationem adducit, dum ait: *Christus, licet multi doceant, unus est magister omnium, qui omnes homines intus non artificiosè, sed naturaliter docet,* 1. Cor 3. 7. ideo Paulus clamat: *Neque qui plantat, neque qui rigat est aliquid, sed qui incrementum dat Deus. non enim homini intellectum præstat docendo, sed à Deo præstatur, qui intellectum dat parvulis, & ait: Intellectum* Ps. 31. 8. *tibi dabo, & instruamte; undè beatus homo, quem* Ps. 93. 12. *tu erudieris Domine, & de lege tua docueris eum.* Eandem quoque rationem reddit Lyranus, dicens; *Quia solus Deus potest docere interius, intellectum illuminando, seu speciem intelligibilem infundendo, homo autem docet solum exterius aliqua proponendo.* Dionysius Carthusianus de hoc unico Magistro ita scribit: Eccl. 1. 5. *De quo scriptum est in Ecclesiastico: Fons sapientiæ verbum Dei in excelsis*; & de eodem subjungit: *Sine cujus magisterio frustra laborabit Doctor seu Prædicator exterius.*

Omnes autem vos fratres estis.

4. Albertus Magnus verba hæc quoad parentelam spiritualem exponit, dicens: *In gratia & esse spirituali formati ex uno Patre, Hebr. 3. 1. Fratres sancti vocationis cœlestis participes. Hebr. 2. v. 11. & 12. Non confunditur Christus fratres vocare eos, dicens: Annuntiabo nomen tuum fratribus meis.* Dionysius Carthusianus dicit, omnes nos nepotes & cognatos esse à proto parentibus Adamo & Eva oriundos, quoad hoc, quod corporis generationem spectat, quoad animam verò hanc omnes uni & eidem Creatori in acceptis referre debemus; *Æquales quoque in natura specifica, & filii Dei adoptivi per gratiam*: adducitque textum illum Malachiæ dicentis: *Nunquid non Pater unus omnium nostrum? nunquid non unus creavit nos?*

5. Christus Salvator noster nos omnes in lege Evangelica stabilire volens, loco basis & fundamenti omnium præceptorum, dilectionem reciprocam esse voluit, dicens: *Hoc est præceptum meum; ut diligatis invicem. Plenitudo legis est dilectio*, ad hoc autem ut nos invicem cordialissimè diligeremus, arctiori vinculo nos ad invicem adstringere non poterat, quam si per verbum æternæ veritatis, nos ad invicem fratres esse affirmaret. Et ideo Malachias Propheta, postquam dixisset: *Nunquid non Pater unus omnium nostrum? nunquid non Deus unus creavit nos?* paulò post subjungit; *Quare ergo despicit unusquisque nostrum fratrem suum?* Joan. 15. v. 12. Rom. 13. v. 10. Malach. 2. v. 10.

Versus 9.

Et Patrem nolite vocare vobis super terram, unus est enim Pater vester, qui in cælis est.

Et Patrem nolite vocare vobis super terram.

1. Veruntamen receptissimus est in Ecclesia usus; quod multi Religiosi (etiam illi, qui optima observantia vitam suam regularem traducunt) Magistrorum & Patrum

Patrum titulo appellantur : ac proinde Venerab. Beda multas suo tempore circa hunc textum quæstiones motas fuisse dicit: *Sed facilè solvuntur, quod quomodo unus per naturam Deus, & unus filius non præjudicat cæteris, ne per adoptionem Dii vocentur, & filii : ita unus Pater & Magister non præjudicat aliis, ut abusivè appellentur Patres & Magistri*. S. Hieronymus huic dubio aliter respondet, dicens: *Aliud est natura Patrem & Magistrum, aliud indulgentia; nos si hominem patrem vocamus, honorem ætati deformius, non authorem nostræ ostendimus vitæ: magister quoque dicitur ex consortio veri magistri.*

Unus est enim Pater vester, qui in cœlis est.

2. Lyranus notat, quod, tametsi vel genitores nostri, vel ætate valde maturi & decrepiti, vel nostri in vita spirituali magistri, Patris titulo appellari soleant, attamen solus Deus verè Pater appellari possit: *Quia ab eo solo habemus animam intellectivam, quæ est forma hominis*. Aristoteles quoque ait: *Pater est, qui sui aliquid habet in alio, ex quo ille constat in fieri, & esse perfecto*: nullus igitur præter Deum Pater noster appellari poterit, prout sancta illa Machabæorum mater ex instinctu utique superno professa fuit, dum ait: *Neque ego spiritum & animam donavi vobis, & vitam*, (cum filiis loquebatur) *& singulorum membra non ego ipsa compegi, sed mundi creator*. S. Thomas rationem reddit, cur Christus voluerit, ut æternum Patrem suum, nostrum appellaremus & invocaremus Patrem, dum ait: *Cum oratis, dicite, Pater noster. Dicitur Pater, ratione specialis creationis, quia creavit nos ad imaginem, & similitudinem suam, quam aliis creaturis non impressit.* Similiter Pater noster meritò dicitur, ob curam paternam, quam erga unumquemque nostrum gerit, quæ tanta est, ut S. Augustinus ad Deum conversus dicat: *Si curas unumquemque nostrum, tanquam solum cures; sic omnes, tanquam singulos.*

Li. de anima

T. 1. 3 opusc. 7 de ora. Do.

Lib. 3 confes. 11.

Unus est enim Pater vester.

3. Nam ut Apostolus ait; *Flecto genua mea ad Patrem Domini nostri Jesu Christi, ex quo omnis Paternitas in cœlis & in terra nominatur.*

Epk. 3. 14.

4. Hoc singularissimum privilegium *Omnia dona excedit*, inquit S. Gregorius, *nimirum ut Deus hominem vocet filium, & homo Deum nominet Patrem*. Propter hoc Chrysologus præ nimio stupore absorptus, exclamare hunc in modum cogitur; *Nihil tam stupet cœlum, pavet terra, & expavescit universa creatura, servus Dominum Patrem vocare audet*; hic honor unicè nobis reservatus fuit: siquidem Hebræorum populus, cæteroquin tantoperè à Deo electus & prædilectus, eò præsumptionis ascendere nunquam ausus fuit, ut Deum communi titulo Patrem cognominare auderet: nec mirum; nam de illis Apostolus scribit; *Acceperunt spiritum servitutis in timore*; non verò idem de nobis ait, quin potius: *Accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus; Abba Pater.*

Hom. 19. in Ezech.

Serm. 70.

Rom 8. 15.

5. Advertendum, quales sancti Patres ex illis præmissis deducant consequentias; *Vocate Deum Patrem*, inquit Chrysologus, sed cum quo pacto, vel conditione? *quatenus sit vobis cœlestis vita, sint vobis divini mores, quia cœlestis Pater respondentes generi filios muneribus ditat divinis, degenerantes ad pœnalem revocat servitutem*: Idem quoque monitum S. Cyprianus sequentibus verbis subministrat: *Meminisse itaque & scire debemus, quia quando Patrem Deum dicimus, quasi filii Dei agere debemus, ut, quomodo nos nobis placemus de Deo Patre, sic sibi placeat & ille de nobis filiis.*

Serm. 71.

De ora. Do.

Versus 11.

Qui major est vestrum, erit minister vester.

1. S. Thomas discipulos opponere & replicare potuisse dicit: *Vis, quod non sit prælatio in terra*; & statim subdit: *Dicit Dominus, hoc non volo, sed volo, quod qui major est vestrum, sit vester minister, id est, non se existimet ut superiorem, sed ut ministrum*; ac proinde S. Franciscus omnes Religionis suæ Superiores & Prælatos hoc nomine appellari & intitulari voluit.

In Joan.

2. S. Anselmus ait: *Hoc docet, non esse contendendum de primatu; quicunque enim vult fratrem suum prævenire regnando, prius præveniat illum obsequendo*. Lyranus super verbum *Magister*, dicit: *Sit minister, id est, paratus ad officia humilitatis, secundum decentiam sui status, propter hoc Papa vocat se servum servorum Dei*: Cajetanus ministerium istud, quoad muneris sui exercitium exponit, dicens: *Exhibebit se ad ministrandum vobis, recognoscendo se in veritate accepisse majoritatem ad ministrandum vobis doctrinam, bonos mores, & universaliter, quæ sunt spiritus.*

Versus 12.

Qui autem se exaltaverit, humiliabitur: & qui se humiliaverit, exaltabitur.

1. Cajetanus ly *se exaltaverit*, observat, & dicit: *Superbus acutissimè describitur per proprium objectum, dicendo, se: nam objectum superbi non est bonor aut gloria, sed ipsemet*, eo ipso enim, inquit Christus, quo seipsum exaltat, immoderatum ambitionis suæ appetitum exprimit: *Affectus, studium, officiumque superbi totum tendit ad exaltandum se, humiliabitur tandem à Deo.* Syriaca legit: *Quicunque offeret seipsum, deprimetur, & qui seipsum depresserit, efferetur.*

FERIA QUARTA
POST II. DOMINICAM
QUADRAGESIMÆ.

Evangelium ex Matth. cap. 20.

V. 17. *Ascendens Jesus Jerosolymam, assumpsit duodecim discipulos secretò, & ait illis; 18. Ecce ascendimus Jerosolymam, & filius hominis tradetur principibus Sacardotum, & Scribis, & condemnabunt eum morte. 19. Et tradent eum gentibus ad illudendum, & flagellandum, & crucifigendum, & tertia die resurget. 20. Tunc accessit ad eum mater filiorum Zebedæi cum filiis suis, adorans & petens aliquid ab eo, qui dixit ei: Quid vis? 21. Ait illi: Dic, ut sedeant hi duo filii mei, unus ad dexteram tuam, & unus ad sinistram in regno tuo. 22. Respondens autem Jesus dixit: Nescitis, quid petatis, potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum? Dicunt ei: Possumus. 23. Ait illis: Calicem quidem meum bibetis, sedere autem ad dexteram meam, vel sinistram non est meum dare vobis, sed quibus paratum est à Patre meo. 24. Et audientes decem, indignati sunt de duobus fratribus. 25. Jesus autem vocavit eos ad se, & ait: Scitis quia Principes gentium dominantur eorum, & qui majores sunt, potestatem exercent in eos. 26. Non ita erit inter vos; sed quicunque voluerit inter vos major fieri, sit vester minister. 27. Et qui voluerit inter vos primus esse, erit vester servus. 28. Sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, & dare animam suam pro multis.*

Versus 17.

Ascendens Jesus Jerosolymam assumpsit duodecim discipulos secreto.

1. REdemptor noster tempori Passionis suæ proximus, per hanc antecedentem prædictionem aliud nihil intendit, quam ut discipulorum suorum animos ad generositatem animaret, ne turbarentur: ita S. Anselmus ait: *Intimando eis mortem, præparat eos ad tentationem, ne turbarentur, cum viderent, morientem.*

2. In aliis occasionibus pauculos discipulos testes elegit, prout videre est in monte Thabor, in resuscitatione filiæ Archisynagogi, in hisce namque locis solos Petrum, Jacobum, & Joannem secum habuit: at verò nunc omnes duodecim secum sumpsit, idque ut denotaret, quod, ubi de patiendo de prodigenda pro nostra redemptione vita & sanguine agitur, Salvator noster neminem excipiat, quin potius ipsummet quoque traditorem suum admittat, quia, quantum est ex parte sua, *Vult omnes salvos fieri*; etenim Salvator clarè satis, se à Juda in manus satellitum & lictorum tradendum esse prævidebat: *Filius hominis tradetur*, nec tamen eum ex hac prædictione auscultanda excluſit; imò ne quidem, ut famæ ejus integritati consuleret, ipsum vel minimo verbo revelare voluit. Quamvis Origenes

1. Tim 2. v. 4.

econ-

Hom 12. in Matth. eecontrà diabolum nondum venenum suum cordi Judæ pro tunc instillasse existimet : *Adhuc nesciebat Judas quid esset facturus, sed nec aliquis nostrum scit ; nam & omnibus dictum : Noli gloriari in crastinum. Prov. 27. 1.*

Secretò.

3. Ingens porro hominum multitudo eum sequebatur, atque ideo cum Apostolis locuturus, ad partem eos à turba seduxit. *Quia magnum erat sacramentum*, inquit sanctus Paschasius ibid. *semper pretiosior thesaurus & sacratior fidelioribus credendus est, & in vasis pretiosioribus recondendus.* Eandem quoque S. Thomas opinionem sustinet, dum ait : *Magna eis ostendere volebat,* Luc. 8. 11. *ideo non omnibus erant communicanda, atque ideo vobis datum est nosse mysterium regni Dei*, aliàs Apostolis dixerat : ad hæc turbæ, mysterii cujusdam & sacramenti adeo sublimis intelligendi, quale erat, quòd filius Dei crucifigendus, ac demum immortalis & gloriosus resurMatth. 19. 11. recturus esset, incapaces erant : *Non omnes capiebant* Matth. 7. 6. *verbum istud*, & prouti in ordine ad aliud quoddam propositum dixerat : *Nolite sanctum dare canibus*. Hugo Cardinalis ait : *In hoc instruimur, quòd revelandum est consilium antiquioribus & bonis. Propter vitandum scandalum.* (est hæc alia à S. Thoma allata ratio) *quia viri, qui nondum erant perfecti, aversi fuissent ab eo, si audissent mortem ejus, mulieres provocatæ fuissent ad lachrymas.*

4. Origenes tr. 11. citatus in catena ait : *Adhuc erat & Judas, adhuc enim forsitan dignus erat cum aliis seorsim audire, quæ passurus erat Magister.* Syriaca legit : *Assumpsit duodecim discipulos inter se, & ipsos privatim.* Unde perspicuè colligitur, quòd ad divina mysteria seria meditatione pensitanda, & specialiter ad deplorandam, & compassione prosequendam ejus passionem, nihil sit utilius & efficacius, quàm solitudo, & ab hominibus seorsim facta sequestratio.

In Matth. 5. Hugo Cardinalis dicit, Christum assumpsisse illos secretò. *Propter exemplum, ut tu veniens ad claustrum, non multis manifestes.* Atque ex Genes. cap. 35. [v. 20. exemplum Jacob] adducit, qui à Laban *insalutato hospite recessit.*

6. Ex hujus quoque Evangelii decursu observandum est, quòd, quia sapientissimus & prudentissimus Magister Christus, duos illos fratres manifestè nimis ambitiosos futuros, aliosque decem Apostolos ex duorum fratrum ambitiosa petitione ad indignationem permovendos esse prævidit, eò quòd & ipsi gloriæ mundanæ avidè cupidi, ideoque duobus illis invidi erant, ideo duodecim illos discipulos valde prudenter à turba sequestravit, ne hæc de scholæ suæ discipulis, quibus velut primam præcipuamque doctrinæ suæ maximam, humilitatem adeo sollicitè inculcaverat, humilem nimis abjectamque opinionem conciperet, sicut etiam ut ipsorum verecundiæ & confusioni consuleret, quæ aliàs indubiè in totius populi conspectu conspergendi fuissent, qua in re prudentiam & charitatem nos docere voluit, adhibendam à nobis ad defectum proximorum, maximeque Ecclesiasticorum, à mundanorum oculis occultandos, ne aliquod apud sæculares existimationis & reverentiæ illis debitæ patiantur præjudicium.

7. Hugo Cardinalis dicit, quod Christus discipulos secretò abduxerit : *Hoc fecit contra hypocritas, qui, quando vadunt ad crucem patientiæ, non secretò faciunt hoc, sed publicè.*

Versus 18.

Ecce ascendimus Jerosolymam, & filius hominis tradetur Principibus Sacerdotum, & Scribis, & condemnabunt eum morte.

Ecce ascendimus Jerosolymam.

1. *Signanter ait : Ecce ascendimus*, inquit S. Paschasius hic, *nam ecce hoc loco contestantis est sermo ut memoriam præscientiæ hujus in cordibus suis reconderent.* Hæc etenim prædictio id postea in Apostolorum cordibus operabatur, ut ad eam se passionis tempore reflectentes, de ejus morte minus turbarentur, memores nimirum, quod illam secundùm omnes in Passione ipsius concurrentes circumstantias accuratissimè prædixisset, ultroHom. 35. que elegisset. Author Imperfecti idipsum diù antè scripsit, dum ita ait : *Ac si dicat : Videte, quia voluntariè vado ad mortem, nemo me vocat Jerosolymam, nullius potestatis præceptum timeo.* Considerat insuper Cajetanus aliquid; unde ipsum se propria voluntate ad mortem obtulisse convincitur, nimirum : *Non solùm Passionem, sed species Passionis prædicit* ; prævidet namque præcisè & annuntiat passionis futuræ locum, dum ait : *Jerosolymam* ; Luc. 13. 33. siquidem ut in S. Luca scribitur : *Non capit Prophetam perire extra Jerusalem ; & quare ?* quærit S. Thomas hic ; *Quia erat locus legalis & sacerdotalis, & utrumque conveniebat Christo ; quia sicut Sacerdos verus debebat immolare pro populo, sic & Christus hostiam obtulit pro mundo.*

2. Author Imperfecti ibid. hanc tertiam fuisse vicem notat, qua Apostolis passionem suam annuntiabat : *Ecce nunc jam tertia vice prædico vobis mysterium Passionis meæ futuræ* ; cujus S. Paschasius rationem reddit, dicens : *Ut ex præscientia divinitatis ejus plenè intelligatur, & consideratio divinitatis fidem ipsorum amplius corroboret & confirmet in tempore Passionis, ut totum quod patiebatur, dispositioni voluntatis, ejus applicet, non necessitati naturæ.* Adduci quoque aliud potest motivum, quod ab Authore Imperfecti his verbis traditur : *Ut mysterium Passionis altiùs insideat mentibus vestris frequentibus repetitum* ; ac proinde Apostolo meditationem Passionis Do- Heb. 12. v. 3. minicæ suadere volenti, non sufficiebat dicere : *Cogitate* ; sed ait : *Recogitate eum, qui talem sustinuit*, &c.

3. Notandum est insuper, quòd progressum ad Calvariæ montem, ascensionem appellarit, quia quando de Passione adeunda agebatur, gyganteis gressibus properabat : *Exultavit ut gygas ad currendam viam.* Unde Ps. 18. v. 6. Albertus Magnus super hæc verba ait : *Quia Passionem suam ascensionem esse reputavit.*

Filius hominis tradetur Principibus.

4. Paulus de Palatio ait : *Vide mundi sapientiam, nobilitatem, culmen contra Christum armari ; hæc vobis, ò Christiani, qui cum Christo ascendistis, expectate : totus* In Matth. *infernus, totusque mundus contra vos insurgit.* Quisquis ad perfectionis verticem conscendere satagit, infestationes, contradictiones, motus & irrisiones ut expectet, oportet. In Ps. 90. Quod S. Augustinum, totaliter se ad Deum convertentem, per experientiam verisimile est comprobasse ; siquidem ita scribit : *Sunt multi malè viventes Christiani, inter quos qui voluerit benè vivere, patitur ipsos Christianos insultatores.*

Versus 20.

Tunc accessit ad eum mater filiorum Zebedæi cum filiis suis, adorans & petens aliquid ab eo, qui dixit ei : Quid vis ?

Tunc accessit ad eum.

1. Valde mysteriosum est ly illud *Tunc* ; videtur enim Evangelista per hoc innuere velle, quod eodem prorsus tempore, quo Christus se deludendum, tradendum, flagellandum, & crucifigendum esse prædicebat, hæc mulier in conspectum Domini prodierit, ut pro filiis suis sceptra thronosque regios exposceret ; ecce tibi, quàm sit inordinata & inconsulta vehemens illa ambitionis impellentis passio.

2. Albertus Magnus hic, Christum tunc inter alia Resurrectionis suæ mentionem fecisse observat : *Quo-* Matt. 28. 18. *modo mentionem fecerat de Resurrectione, in qua regnaturus erat in potestate, de qua dicit : Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra.*

3. Basilius Seleucus Crucem, juxta regii Prophetæ vaticinium, regium regni Christi vexillum, & signum Orat. 24. futurum esse notat : unde Ecclesia canit : *Dominus regnavit à ligno* ; & ideo dum latronis in crucis patibulo suspensi petitionem memorat, ita de hac filiorum Zebedæi matre scribit : *Antevertit, ut apparet, latronis voces, mulier ; ille in cruce orationes fundebat : Memento mei dum veneris in regnum tuum ; hæc autem crucem pro regno supplicabat.* Luc. 23. 42.

4. Porro controversum est inter Scriptores, an hic mulieris ad Christum accessus, hicque petitionis propositæ strepitus ; directè & immediatè, ac principaliter ab ipsa factus ; an verò ad hanc petitionem faciendam à filiis suis ad Christum missa & directa fuerit. Albertus M. ait : *Accessit ausu familiaritatis & consanguinitatis.* Luc. 3. 8. Ipsa namque una illarum erat, de qua scribitur : *Ministrabant ei de facultatibus suis.* Abulensis q. 54. in Mat. adjungit : *Quia facilius concederet Christus matri ; quàm filiis, quia fortè illa adjuverat Dominam nostram sororem suam, ad nutriendum Christum.* Præterquam quòd contra hunc dominii avidum sexum, fortis admo-

dum stet præsumptio; etenim sexus ille omnium primò per Luciferum supplantatus fuisse noscitur, eodem quoque velut instrumento usus est, ad instillandum Adamo
Gen. 3. hoc ambitionis venenum: *Eritis sicut Dii*. Tritum quoque est illud, quod de Agrippina Neronis matre scribitur, scilicet, quòd cùm hunc filium, seu potius naturæ monstrum, per partum suum enixa fuisset, cupida sciendi, an ad Imperii fastigium evehendus aliquando esset, Astrologos sollicitè consuluerit, qui formata infantis nativitate, illum quidem regnaturum, at matrem suam pariter interfecturum esse dixerunt; quo audito ipsa primò quidem cogitabunda substitit, tandem verò respondit: *Occidat, dum imperet*.

5. Veruntamen verisimilius est, ipsam hanc supplicationem Christo porrexisse, à filiis suis subornatam. Ita enim opinatur sanctus Paschasius, quòd quidem et-
Cap. 10. v. 35. iam ex textu sancti Marci colligi posse videtur, qui dicit: *Et accedunt ad eum Jacobus & Joannes, dicentes: Volumus, ut quodcunque petierimus, facias nobis; unde manifestum est, hanc eadem postulasse, quæ à filiis suis ei persuasa sunt, & ideo quasi ipsi per se accesserunt*. Hujus quoque opinionis veritas ex responsione Dei illius,
Jerem. 17. 10. qui *scrutatur renes & corda, & scit quid sit in homine*, haud obscurè colligitur; siquidem Dominus non matri, sed filiis ejus directè respondet. Unde sanctus Hieronymus ait: *Major postulat, & discipulis loquitur, intelligens preces ejus ex filiorum descendere voluntate*. Finis autem, propter quem matris opera usi fuerunt, ille fuisse videtur, quem jam insinuavimus, & quem
Cant. c. 104. Jansenius quoque his verbis indicat: *Verisimile est, hos fratres matrem subornasse, quia illa inter eas esset mulieres, quæ Domino serviebant, & ministrabant de facultatibus suis, & secutæ eum fuerant à Galilæa*; nec mirum, quòd in eorum petitionem proponendam consenserit, quia mater erat. *Magna vis amoris in matribus*,
Lib. 5 de fid. cap. 2. inquiunt pariter S. Paschasius & S. Ambrosius: *Matrem considerate, matrem cogitate*. Ad hæc Authoris Imperfecti consideratio est, filios tale inter se agitasse con-
Hom. 35. silium *Submittamus matrem nostram, ut suo nomine deprecetur pro nobis, & fiunt duo bona; si enim res ipsa reprehensibilis inventa fuerit, facilè meretur veniam, quasi mulier, ipsi enim sexus excusat errorem, si autem non fuerit importuna, facilius impetrabit*. S. Paschasius aliam adfert rationem, cur S. Jacobus & S. Joannes in persona propria, ad hanc petitionem faciendam, Christum non convenerint: *Ne ulla suspicio, quod ipsi hoc petierunt, nasceretur, neque invidia inter condiscipulos, quod ipsi hoc appeterent, oriretur*.

Hom. 66. In Matt. 6. Chrysostomus nihilominus non solùm matrem, nec filios solos, sed hos simul & conjunctim cum matre Christum accessisse opinatur: *Utrumque fuisse credendum, matremque ab eis assumptam, ut per authoritatem supplicantis, Christum facilius exorarent*; hæcque opinio ex verbis textus clarè colligitur, in quo expressè dicitur: *Accessit cum filiis suis*.

Mater filiorum Zebedæi.

7. Lucas Burgensis dicit, eam *proprio nomine Salome* appellatam fuisse; Evangelista autem non vocat illam Zebedæi uxorem, quia, ut idem Burgensis ait, verisimile est, ipsam fuisse viduam. Albertus Magnus idipsum opinatur, quia si pater Zebedæus etiamnum superstes fuisset, *officium petendi pro his patri commisisset*. Alii verò sacri expositores, ipsum tunc quoque vivum & superstitem fuisse existimant. Hugo Cardinalis hic, ait: *Magna laus est hujus mulieris, nam relicto viro secuta est Christum, quia ille temporalis maritus erat, iste autem perfectus sponsus*. S. Paschasius dicit, quod non solùm filii, sed & mater se totam Christi disciplinæ addixerit: *Nec eam vicit maritalis affectus*. Albertus Magnus ait: *Fit mentio Zebedæi, qui fuit ita amicus Jesus, quod æquanimiter sustinuit derelinqui à filiis, ut sequeretur Jesum*.

8. Author Imperfecti mulierem hanc velut egregiis virtutibus præditam deprædicat, utpote quæ sancta fuit, & cujus in Martyrologio Romano die 22. Octobris, fit commemoratio: *Sexu fragili*, inquit, *& jam ætate defecta Christi sequebatur vestigia, quia fides nunquam senescit, & religio fatigationem non sentit*. verùm dicat hic aliquis: ex quo mulier hæc adeo sancta fuit, cur pro comparandis filiorum honoribus se adeo ostendit ambitiosam? Ecce quonam homines etiam sanctos carnis & sanguinis affectus non adigat! siquidem hæc petitio, (tametsi in ea de primis sedibus, non cujuslibet regni, sed solius regni Christi ageretur) utique rationabilis nequaquam extitit, secus enim Christus non dixisset: *Nescitis quid petatis*. Unde sanctus Ambrosius loc. cit. ait: *Etsi error pietatis, tamen est error, nesciunt enim materna viscera patientiam*.

Adorans.

9. Enimverò si hæc mulier Christum, tanquam verum Dei filium agnovisset, consequenter utique intellexisset, ipsum non fuisse regnaturum temporaliter: *Regnum meum non est de hoc mundo*. Ecce tibi genuinam Joann. 18. 36. ambitionis naturam; superbi namque, ad hoc ut desideratos assequantur honores, priùs serviunt, & ad objecta, ipsorumque natalibus & conditionibus indi- Prov. 15. 33. gna servitia sese dimittunt: *Gloriam præcedit humilitas*: Unde sanctus Ambrosius ait: *Ambitio, ut dominetur, aliis priùs servit, curvatur obsequio, ut honore donetur, ut dum vult esse sublimior, fit demissior*. L. 4 in Luc. Absalon potentissimi Regis filius, præ nimio throni possidendi desiderio, moræ paternæ mortis impatiens, dum contra patrem machinatur rebellionem, ad conciliandam sibi populi subditi benevolentiam, omnibus magna cum submissione occurrebat, sua illi subsidia & favores ultro citroque offerens. Unde succinctè quidem, sed valde ingeniosè sanctus Cyprianus ad Donat. hac de re ita loquitur: *Qui amictu clariore fulgere tibi videtur in purpura, quibus hoc sordibus emitur ut fulgeat?* quantæ ab ambitiosis indignitates committuntur, ad conciliandam sibi ejus gratiam, à quo sui exaltationem exspectant! Sanctus Bernardus de tertia Serm. 6. in Pal. 90. tentatione, qua dæmon Salvatorem nostrum aggressus, in idololatriam proturbare conatus fuit, tractans, ita scribit: *Tertia diaboli tentatio de ambitione fuit, quando omnia regna mundi promisit, si cadens adoraret eum; videsne quòd ambitionis via, adoratio diaboli est*.

10. Lucas Burgensis ly *adorans* explicat, dicendo: *Insigni reverentiæ officio Jesu animam captat, adorans, & petens*. Experientia quippe quotidiana demonstrat, quòd, dum aliquid nobis petendum est, maximè dum honores exspectantur & sperantur, ad quævis etiam infima obsequia nos abjiciamus, magnificisque ac speciosis titulis patronos nostros condecorare soleamus. Unde Innocentius III. scribit, quòd *Ambitiosus humilitatem simulat*, atque ideo illa à talibus oblata obse- L. 1. de contempt. sæc. cap. 16. quia, submissiones, profundissimæ reverentiæ, fictæ communiter sunt, & vel ex ambitione, aut immoderata superbia, vel ex motivo proprii, & spe intentum nostrum assequendi procedunt.

Petens aliquid ab eo.

11. Sanctus Marcus clarè discipulos coram Domino cum jam insinuata petitione comparuisse dicit: *Volumus, ut quodcunque petierimus, facias nobis*. Lucas Burgensis notat, matrem priùs in genere sibi petiisse concedi id, quod petitura esset: *Verita enim & ipsa repulsam, ubi declaratura esset, quid illud esset, quod postularet, conatur ante omnia Jesum sibi generali p llicitatione devincere, assensum venata, antequam petat, ne postea negare liceret*.

12. Verùm enimverò, quisnam est hic tam peregrinus loquendi modus, seu quæ phrasis hæc est, qua ad sollicitandas primas & præcipuas in regno Dei (de quo scribitur: *Domini est terra, & plenitudo* Ps. 23. v. 1. *ejus*) dignitates & sedes, petitum illud *aliquid* duntaxat appellatur? Bethsabea apud Salomonem filium 3. Reg. 2. 20. suum, ad regnum assumptum, pro Adonia interveniens, memoriale quoddam præsentavit, hunc in se petitionis tenorem continens: *Petitionem unam parvulam ego deprecor à te*. Quòd si verò bene observetis, quonam hæc loquendi phrasis directa fuerit, ipsam Ibid. v. 1. 2 ad regnum aspirasse deprehendetis: *Postula ei & regnum*. Etenim hæc est ambitiosorum indoles & natura, quòd honores, quos affectant, diminuere soleant, ut eos tantò facilius impetrent, vel etiam quòd, postquam illos sunt assecuti, parvi illos se æstimare simulent: vel quòd rarò contenti esse soleant, parum id esse existimando, quod merita illorum nimis superexcedit, licèt inordinatæ illorum ambitioni nunquam sufficiat. Veruntamen Evangelista, per superiorem quendam spiritum motus, hic supremi honoris

solli-

sólicitationi hunc titulum attribuit, quòd aliquid tantùm vocet; volebat enim ut omnes intelligeremus, quòd, dum de gloria terrena agitur, quidquid mundus dare potest, verè nihil sit æstimandum. Audite, quid Isaias de vasto aliquo populorum, provinciarum & regnorum Domino scribat: *Omnes gentes quasi non sint, sic sunt coram eo, & quasi nihilum & inane reputatæ sunt ei.* Isa. 40. 17.

Qui dixit ei: Quid vis?

13. Quid opus erat, illam interrogare quid vellet, quando id jam per divinam præscientiam optimè ei perspectum erat? Nunquid enim Psalmista dicit: *Abscondita tu scis Domine, & alia à longè cognoscis?* Nimirum per hanc interrogationem, utilissimam nobis doctrinam innuere voluit, quam etiam Jansenius c. 104 circa hanc interrogationem notavit, num ait: *Suo nos exemplo docens, ne ob familiaritatem, aut carnalem affectum, fidem roganti amico obstringamus, priusquam in specie petitionis qualitatem intellexerimus, & justane an injusta sit, didicerimus.* Ps. 137. 6. Jansen. c. 104

Versus 21.

Ait illi: Dic, ut sedeant hi duo filii mei, unus ad dexteram tuam, & unus ad sinistram in regno tuo.

1. Inter alias febres, quæ animam nostram discruciant. S. Ambrosius ambitionem quoque recensuit: *Febris nostra, ambitio est*, Febrilis autem proprietas est, quòd caput invadens, perturbato cerebro hominem delirare faciat; cujus equidem delirii effectum, in hac muliere & filiis eius satis clarè videre licet, quibus proinde increata Sapientia haud immeritò dixit: *Nescitis;* imò verò, si verba petitionis ejus bene observaveritis, videbitis utique, illam, quot verba protulit, tot deliramenta in medium protulisse. L. 4 in c. 4. Luc.

Dic.

2. Ecce tibi primum amentiæ signum. Etenim filios exaltari volens, non in filiorum meritis & aptitudine seu idoneitate, sed in Christi jubentis & ordinantis authoritate fundatur. Porro honores communi nomine dignitates appellantur, eò quòd non nisi dignis conferantur; quodsi autem dignitates indignis conferre liceret, jam non dignitates, sed indignitates appellandæ essent; ad hoc igitur, ut homines sine merito ad munera publica sublimentur & promoveantur, plus requiritur, quàm verbum *Dic*, quia prius labores, sudores, virtutes & quævis alia merita præcedere debent.

Ut sedeant.

3. Hisce verbis secundum delirii signum exprimitur; neque enim dominium & gubernatio subditorum exercetur sedendo & quiescendo, sed ad illorum servitium & obsequium indefessè & incessanter laborando: Deus etenim olim ex pastoribus magnos creavit Principes, prout in Moyse, Davide, & aliis factum esse constat; similiter piscatores Ecclesiæ suæ cardines esse voluit: *Ecclesiarum Principes*; cujus doctissimu. Oleaster accommodam proposito nostro reddit rationem, quia scilicet pastores diu noctuque vigilant, in continuo item laboris motu perseverant, frugaliter comedunt, & miserè vestiuntur, quod idem iis quoque accidit, qui piscationem exercent: *Ut ergo tam Reges, quàm Pontifices scirent, se non ad quietem, non ad divitias; aut delitias assumptos, sed ad labores, sudores, ac vigilias, hos inter cæteros deligere curavit.* Hier. ab Oleast. in c. 3. Exod.

4. Adhæc quoque magnæ in iis dementiæ signum erat, quòd se in honorum mundanorum cum adeo instabili & volubili rota sedere seu stabiliri posse crederent, in qua nullus unquam hominum quietè sedere aut se immobiliter stabilire potuit, propter quod Davidis imprecatio erat: *Deus meus, pone illos ut rotam*; imo hanc fortunæ instabilitatem ne quidem Christus ipse evadere potuit, quia eadem septimana, qua Christo magnificus ille palmarum triumphus præparatus fuit, eidem quoque crucis horrendum fabricatum fuit patibulum. Verum quidem est, quod dominia, principatus & regna, Status vulgari nomine appellentur, sed à stulta & imperita plebe, siquidem Geometræ, aliique viri docti, eosdem principatus in mappa mundi repræsentantes, eosdem in forma globi cujusdam rotundi oculis nostris objiciunt, quia sicut forma perfectè sphærica & rotunda ad quemlibet venti flatum volvitur & vertitur, ita quoque amplissima terræ dominia ad quemlibet levem obortum motum mutantur & deficiunt.

Hi duo.

5. Tertius hisce verbis delirii ipsorum sollæcismus innuitur, siquidem omnibus nota est illa sapientia: *Nec regna sociumferre, nec tædæ sciunt.* Esto quòd regnum, cui Rex aliquis dominatur, adeo vastum & amplum sit, quantum est totum hoc universum, & nihilominus solium illius regnum adeo semper strictum esse videbitis, ut duos simul capere nequaquam possit. Unde Alexander Dario dixisse fertur, quod sicut cælum duos soles non sustinet, ita nec Persidem duorum esse Regum capacem.

Filii mei.

6. His verbis quartum indicatur delirium, siquidem honores & dignitates, non ex directione carnis sanguinis, sed secundùm distributivæ justitiæ regulam conferendi sunt: *Væ qui ædificas civitatem in sanguinibus, & præparas urbem in iniquitate.* Sichemitæ, qui in promovendo Abimelech, utpote suo cognato, solliciti fuerant, justo Dei judicio postea desolati fuerunt & destructi. Lyranus in præsenti Evangelio per duos hosce fratres, ambitiosos intelligens, & ad verbum *Nescitis*, sese reflectens, subjungit *Nam honores Ecclesiæ non sunt dispensandi ex propinquitate sanguinis, sed ex idoneitate personarum, ratione scientiæ & virtutis.* Hab. 2. 12. Judic. 9. 1.

Unus ad dexteram, & alius ad sinistram.

7. Fuit hinc quintus error. *Mirum erat de muliere*, inquit Albertus Magnus, *quæ semper audierat Dominum detestari sinistram, per quam significantur mundanæ divitiæ, & tamen petit unum esse à sinistris.* Prov. 3. 16. *In dextera ejus longitudo dierum, & in sinistra ejus divitiæ & gloria.* Adhæc graviter quoque in hoc erravit, quia immoderata & effrænis ambitionis passio, ad ætatis, virtutum, qualitatum & meritorum præcellentiam minimè respicit, sed sine ullo ætatis habito discrimine, quilibet illorum, licèt germani fratres sint, pro dextera sibi comparanda acerrimè dimicabit. Prov. 3. 16.

In regno tuo.

8. Hisce verbis ultima se illorum fatuitas prodit; siquidem ipsi terrenum, non verò æternum regnum consectabantur. Unde Chrysostomus ait: *Quod igitur nihil spirituale quærebant, nec de cæleſti regno quidquam cogitabant perspicuum est*; clarum igitur est, quod Christum nequaquam regnaturum fuisse ignorarit. *Regnum meum non est de hoc mundo.* Hom. 66. in Matth. Joa. 18. 36.

Dic.

9. Paulus de Palatio verbum hoc ponderans, illud divinitatis Christi expressivum fuisse sustinet. *Illo verbo, Dic, videtur agnovisse Christi divinitatem, cujus est sola verba facere, ipse enim dixit, & facta sunt.* Unde Centurio pariter, cui dictum fuit: *Non inveni tantam fidem in Israel*, ad eum dixit: *Dic tantum verbo.* Ps. 148. 5. Matth. 8. 10.

Ut sedeant.

10. Quodnam obsecro mater illa motivum habuit, ut hoc verbo uteretur? Nunquid illi dicere sufficiebat, rogote, ut illos ad primas regni tui dignitates evehas? S. Paschasius ibid. notat, Apostolos Christum sæpius non solùm de monte, sed & de resurrectione sua audisse discurrentem: *Et ideo cæperunt cogitare intra se, cum essent jam in fide devoti, ecce Rex cæleſtis ascendit, ut regna mortis, regemque & regnum distrueret inferorum, quid aliud restat, cùm victor ascenderit de bello, nisi ut regni gloria subsequatur?* ipsum dicentem audierant: *Cum sederit filius hominis in sede majestatis suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim, judicantes duodecim tribus Israel; unde valde permoti ad gloriam, satis acutè atque ingeniosè submittunt matrem.* S. Thomas hic, idem punctum tangens, subjungit: *Sciendum, quod Jacobus & Joannes magis honorabantur à Christo post Petrum, ideo Petrum voluerant excludere.* Lucas Burgensis ait: *A filiis instructa alludit ad promissionem, paulo ante cap. 19. v. 28. duodecim factam: Sedebitis, &c.* Matth. 19. 28.

11. Idem Author, sedere idem quod regnare esse dicit: *Sedere regnantis est.* Sap. c. 6. v. 22. *Delectamini sedibus & sceptris ô Reges populi.* Sap. 6. 22.

12. S. Thomas de Villanova in sermone de hac præsenti Feria, ait; *Jam non miremur, si illi, qui habitant in curia Regia, desiderant favorem & principatum*; filiorum namque ambitionem per os matris sese manifestasse existimat; cùm igitur hi Apostoli, & quidem excellentiores inter illos fuerint, & tamen adeo manifestè ambitionem suam prodiderint: *Quis tam sanctus & justus, qui hac macula non tangatur?* Etenim hi jam totaliter mundo renuntiarant, ab omnibus divitiis & mundanis voluptatibus maximè alieni erant: *Et tamen quærebant gloriæ principatum: Ultima omnium congressio cum ambitione est.*

Hi duo filii mei.

13. Idemmet sanctus Archiepiscopus, fratres hosce hanc Christo propositam petitionem, inter se ab omni reatu excusasse considerat, eo quod inter omnes Collegii Apostolici condiscipulos & collegas, neminem ipsis præferri posse censuerint. *Hæc enim prærogativa præeminentiæ, quam petimus, si jure propinquitatis dari debet alicui, nullus propinquior; si ex amicitia & gratia, nullus familiarior, si ex servitiis, nullus superior; si ex merito, nullus nos præcedit;* at vero quidquid sit de aliis hujus prætensæ excusationis capitibus, puncto tamen parentelæ insistendo, dicendum est, graviter ipsos fuisse hallucinatos; siquidem summus hic sacerdos, de quo scribitur: *Introivit semel in sancta, æterna redemptione inventa*, in promovendis suis ad honores ecclesiasticos, ab affectu sanguinis se seduci nequaquam permittit. Porro observandum, quod è numero duodecim lapidum pretiosorum, quibus Aaronis rationale locupletabatur, solus excusus fuerit adamas, cùm tamen gemma ista hæc nulli alteri, sive quoad pulchritudinem, sive quoad pretium & æstimationem inferior existat. *Omnia in figura contingebant.* Glossa ait: *Hæc positio diversarum virtutum in Rationali, multiplicem variarum virtutum gratiam ostendit, quæ concordi serie in corde sacerdotis debet apparere.* Scirene vero cupitis, cur adamantem dicto rationali inseri voluerit? Nimirum quia illius affectus & amoris, quo parentes prosequimur, symbolum existit; hic autem, ut plurimum, nos vel maximè, præter fas & æquitatem seducit; estque inter alias proprietates, hac quoque specialiter præditus, quod non nisi per sanguinem molliri aut frangi possit. Hugo Cardinalis in cap. 16. Ezechielis explicans illa verba: *In die ortus tui non est præcisus umbilicus tuus*; ita dicit: *Id est, in die promotionis tuæ in Episcopum, vel quemcunque Prælatum; tunc enim Prælatus incipit nasci, cum præficitur in Ecclesia, vel cùm sacerdos ordinatur, tunc omnis carnalitas ab eo abscondi debet, & nihil ad ipsum de nepotulis.* S. Hieronymus quoque super illa verba: *Oculi mei ad fideles terræ:* ita scribit: *Potest hoc dicere & Episcopus, sanctus vir, quoniam non ordinabam presbyterum illum, qui mihi obsequebatur, aut propinquum meum, sed eum, quem sciebam fidelem.*

Hebr 9. 12.
Exod. 28. 17. ad 21.
1. Cor 10. 11.
In cap. 16. Ezech.
In Ps. 106.

Unus ad dexteram tuam, & alius ad sinistram.

14. S. Thomas hic, in authoritate S. Chrysostomi fundatus, petitionem hanc materiam spiritualem spectasse scribit: *Et in hoc fuit laudanda, quia matres plus petunt temporale, quam spirituale; unde mater, si videat filium peccantem, non tantum dolet, quantum si videt infirmantem: unde per dexteram spiritualia significantur, terrena per sinistram.*

15. Lucas Burgensis dicit, mulierem hanc prudentissimam, favorem hujus Regis adeo intimum & familiarissimum sibi concillare stategisse, ut lateribus ejus utrinque proximi assisterent, adeo ut sine ipsorum consensu & patrocinio nullus unquam ad ejus Majestatem habere aditum posset; sensus est: *Cingant tibi latus utrumque, sedeant tibi proximi, sint à te Rege primi proceres regni.* Cajetanus dicit: *Ut ex utroque latere sint primi.* Sed nunquid ei sufficere poterat, si obtinuisset, ut ambo à dextris illius ei assisterent? Nequaquam, inquit Cajetanus: *Nec volunt alter sub altero sedere;* sed potius pari in gradu & dignitate unus ex uno, alter verò ex alio latere eminere volunt. Unde Cajetanus dicit: *Significant primas sedes hinc & inde*; quia tametsi fratres utrinque fuerint, quia tamen hic de dominio agitur, ideo unus alteri cedere omnino renuit. Et ideo notandum est prudens hujusce mulieris consilium, quæ, ne inter utrumque fratrem controversiam, litem seu contentionem aliquam causaret, cuinam dexteram, aut cui sinistram dari desideret, minimè specificat, quia noverat, quòd ubi de dominio & subjectione agitur, minorennitas ætati seu maturitati senili minimè cedit; neque contra se excitare voluit illorum malevolentiam, per primatum uni potius quàm alteri procuratum: tanta semper contentione animi prætensione & præsumptione noverat ambiri.

16. Doctor Angelicus hic, per dexteram, & sinistram quoque, vitam contemplativam & activam interpretatur: *Possumus intelligere per dexteram & sinistram, activam vitam, & contemplativam, ideo petit istos perfici in utraque.* Cant. 2. v. 6. *Læva ejus sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me.*

In regno tuo.

17. S. Paschasius ex his verbis movetur, ut ipsos gloriam cælestem petiisse existimet: *Quasi religiosi & cælestis gloriæ amatores, tamen non quasi scientiam habentes*; quam opinionem, uti verisimile est, ab Authore Imperfecti desumpsisse videtur, qui scribit: *Non sentit illa sicut cæteræ matres, quæ corpus natorum suorum amant, animam autem contemnunt; desiderant illos valere in sæculo isto, & non curant quid passuri sint in alio; alii militias filiis suis providet, alii honores, & nemo filiis suis providet Deum; perditionem illorum cum magno pretio comparant, & salutem illorum nec dono accipere volunt. Si viderint illos paupres, tristantur: si autem peccantes, nemo tristatur, ut ostendant quia corporum sunt parentes, non animarum.* Qui idem mox objectioni cuidam, quam opponi posse sciebat, nimirum quod manifestum signum illam non cæleste, sed terrenum regnum filiis suis postulasse, exinde colligi videtur, quia Christus illis respondit: *Nescitis quid petatis.* Huic, inquam, objectioni, protinus respondet, dicens: *Non dicimus, quia rectè petit*, (siquidem illos in cælo cum Christo regnare cupiebat, priusquam hic in terris passi fuissent) *sed hoc dicimus, quia non terrena, sed cælestia filiis suis optabat.* Etenim argumentum videns, unde colligi potest ipsos in cælo cum Christo regnare cupivisse, ex eo colligitur, quia Christus illis calicem passionis suæ ebibendum proposuit. Idem verò gravis Author materiam hanc ulterius prosequitur dicens: *Dominus cognoverat propositum istud petentium fratrum, quia primatum sibi non petebant secundum mundiales honores, quem si ex duobus vel tribus unus acceperit, necesse est cæteros fieri eo inferiores, sed perfectionem pietatis petebant in regno cælesti; quam & multi consequi possunt, & cùm fuerint consecuti, alterius perfectio alterius perfectione non minuitur.* Ibid. Hom 15.

18. Lyranus tamen illos primas in regno terreno sedes petiisse existimat, quia vulgaris in universo Israele opinio erat, Messiam Jerosolymis temporaliter regnaturum esse, unde Scripturas sacras, spirituale Ecclesiæ suæ regimen concernentes, juxta appetitum & genium suum interpretabantur: *Regnum ablatum eis per Romanos, credebant sibi restituendum per Christum*; ac proinde Apostoli Christum in cælos ascensurum unanimiter interrogarunt, dicentes: *Domine, si in tempore hoc restitues regnum Israel? Hoc modo Jacobus, & Joannes, & mater eorum audientes Christum post mortem tertia die resurrecturum, crediderunt ipsum immediatè regnaturum in Jerusalem temporaliter: & ideo cupientes, ei collaterales esse præ cæteris, quia erant ejus cognati germani, informaverunt matrem suam de petitione sequenti.* Act. Ap 1. 6.

19. Venerabilis Beda hic, quærit: Ex quonam signo hi duo fratres regnum Dei imminens colligere potuerint, qui illum audiebant de imminente sibi morte, cum aliis discipulis differentem? Et respondet: *Ex verbis, quod Dominus dixerat: Et tertia die resurget, putabat enim eum post resurrectionem illico regnaturum.*

Versus 22.

Respondens autem Jesus dixit: Nescitis quid petatis; potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum? Dicunt ei: Possumus.

Nescitis quid petatis.

1. Quodsi mater illa hanc supplicationem sola sine filiis, & ex proprio motivo, non verò sollicitata à filiis Christo proponebat, adeo ut filiorum prætensio ad eandem ne quidem per umbram concurreret, cur igitur

Sal-

Salvator noster responsionem suam ad omnes indifferenter direxit? S. Paschasius ibid. dicit: *Cælestis arbiter non ad verba mulieris, sed ad consilium & suggestionem filiorum respondit.* Lucas Burgensis verò ait: *Tacitè interim filios simulationis arguens, & opinionis de ipso indignæ, quem putarent astuta petitione, & incauta permissione capi posse.* S. Ambrosius tamen existimare videtur, Dominum non mulieri petenti, sed filiis, pro quibus petebat, respondisse, idque ex honorifico quodam respectu & veneratione, qua mulierem hanc alias optimè de se meritam, sibique beneficam prosequebatur: *Cùm honorandum esse sciret pietatem, non mulieri, sed filiis respondit;* etenim mulier hæc proxima erat beatissimæ Virginis cognata, & prout supra diximus; verisimile est, quòd multum ad educationem Christi in ejus infantia contulerit, præterquam quòd *Ministrabat ei de facultatibus suis.* ideoque debito cum respectu & reverentia cum ipsa Dominus procedere volens, hanc adeo manifestam repulsam ei directè dare, eamque velut ignorantem redarguere noluerit, sicut filios redarguit.

Lib. 5. de fid. cap 3.

Serm. in hac fer.

2. Sanctus Antonius Paduanus in hac materia argumentum quoddam proponit indissolubile, postquam enim præmisisset hanc propositionem: *Verè nesciebant,* demum ita discurrit: vel enim intelliguntur regnum voluisse terrenum, in eoque primatum ambivisse, & tunc verè se valde nescire & ignorantes esse probarunt, quia Christus protestatus est, dicens: *Regnum meum non est de hoc mundo;* vel intelliguntur loqui de sedibus, quas occupaturi erant, quando Dominus noster in throno majestatis suæ venturus est ad judicium finale, cujus futuri erant assessores, & tunc multò amplius augetur ipsorum ignorantia, quia unum ex se ad sinistram collocari rogant, ad quam reprobos statuendos esse constat; vel denique regnum sibi dari postulant beatum: *Et tunc multipliciter nesciebant, quid peterent.* Primò, *quia istud regnum non datur per parentelam, sed propter præcedentia opera; non enim datur bravium, nisi post cursum, nec datur corona, nisi post victoriam, non pretium nisi post laborem.* Secunda ratio ex illis verbis: *Unus ad sinistram,* desumitur, *quia ibi non erit sinistra, quia nec adversitas; unde inquit, ut gaudium vestrum sit plenum.*

3. S. Paschasius ly *sedeant,* ponderans dicit: *Proprium est unico Dei filio Christo Jesu, ut sedeat ipse ad dexteram Patris, quomodo sederet aliquis eorum ad sinistram filii, nisi medius sederet inter Patrem & Filium, quod nefas est dicere, ac proximior illo.* Sanctus Thomas hic, eandem facit considerationem, dum ait: *Petebant, quod supra omnem creaturam haberent eminentiam, quia sedere à dextris nulli creaturæ convenit, ut habetur ad Hebr. 1. 13. Ad quem Angelorum dixit aliquando: Sede dextris meis.* His adde, estque conceptus alterius Sancti Thomæ de Villanova; quia in regno cælorum nullus sedet: *In regno meo nullus sedet; scriptum est: Decies millies centena millia assistebant ei. Qui sedere voluit, dicens: Sedebo in monte Testamenti in lateribus Aquilonis, præcipitatus est in æternum.*

Serm. de S. Jacobo. Dan. 7. v. 10. Isa. 14. v. 13.

4. Albertus Magnus ad hoc se reflectens, quod Christus discursum responsionis suæ ad filios direxit, ita scribit: *quasi dicat, quod mulier nescit, non imputo, quia non est imbuta doctrina meæ sapientiæ; sed vos de ignorantia arguo, qui ab initio mecum estis, & multa de dextera petenda, & nulla de sinistra audistis:* S. Paschasius quoque hunc in modum scribit: *Nunquid non audistis, quod qui à sinistris erunt, maledicti erunt & reprobi; idcirco vos vocavi de sinistris ad dexteram, ut semper in dextris permaneatis, & quid est, quod vos vestro consilio rursus recurrere velitis ad sinistram?* Idem quoque Author Imperfecti notavit.

In Ioan.

S. Thomas ait: *Nescitis, quia de præmio contenditis, sine merito præcedente.* Porro Petrus in monte Tabor, glorioši illius spectaculi pulchritudine captus, ibidem perpetuò demorari voluit, dicens: *Bonum est nos hic esse;* at verò Spiritus sanctus per S. Lucam illum ignorantiæ redarguit; dicit enim Evangelista: *Nesciebat quid diceret;* prius etenim opus erat, ut Christus montem Calvariæ ascenderet, eique calix ejus propinaretur exhauriendus, priusquam æternæ beatitudinis particeps fieri posset. Idem quoque hic dicere possumus: *Quia nescitis quid petatis, potestis bibere calicem?* &c. Rabanus ait: *Nesciebant quid peterent, qui sedem gloriæ à Domino, quam nondum merebantur inquirunt, delectabat eos*

Luc. 9. v. 33.

In Cat. D. Thom.

culmen honoris, sed prius habebant exercere viam laboris. Idem quoque sanctus Anselmus scribit: Quænam enim erat temeritas, pedem suum aliis anteferre velle, quando etiamnum omnis erant meriti expertes? Dionysius Carthusianus ait: *Ex quadam præsumptione & elatione petiisse videntur, optantes Coapostolis anteferri, & volentes summi esse in gloria, qui nondum prioribus Sanctis similes erant in merito.*

6. Beda hic, hanc petitionem non à mundana, sed & cælesti, & consequenter meritoria & laude digna ambitione processisse censet; siquidem desiderium, quo etiam super choros Seraphinorum ascendere cupimus, sanctissimum est: *Bonum desiderium, sed inconsiderata petitio, quæ ideo non confunditur, quia de amore Domini nascebatur: quare non voluntatem eorum, neque propositum, sed solam ignorantiam culpavit;* siquidem gloriam sine sudoribus, laboribus aut meritis volebant. Unde Cajetanus dicit Christum dixisse: *Nescitis quid petatis, quia modus perveniendi ad regnum meum, est per passionem & mortem, propterea examinate vires vestras, si potestis bibere calicem, &c.*

7. Observat Author Imperfecti, & S. Anselmus idem scribit, quòd sapientissimus Magister Christus discipulos suos nonnunquam errare permiserit: *Patitur aliquid non rectè dicere, aut agere, aut cogitare, ut ex illorum culpa inveniat occasiones docendi, & exponendi regulam pietatis, sciens, quia ipse error non nocet magistro præsente.*

8. Lucas Burgensis horum primas sedes prætendentium discipulorum errorem hisce verbis aggravat, dum ex altera parte, Christi illis respondentis mansuetudinem laudat; dicit enim: *Crassam, carnalem, ambitiosamque discipulorum petitionem, ignorantiæ insimulatione contentus est repulisse mitis Magister,* quamvis eorum intentionem per verba sequentia excusare videatur, dum ait: *Error enim non ex malitia, sed ex simplicitate profectus sunari debuit, aut ad tempus tolerari.*

9. Cajetanus considerat Christum non dixisse: *Nescitis quid petitis, sed quid petatis, reprehenduntur enim, quòd ignorant quid petendum sit, seu acquirendum post resurrectionem meam;* alibi enim docuit: *Primum quærite regnum Dei, & justitiam ejus.* Unde Hugo Cardinalis ait: *Nescitis quid petatis, id est, nescitis, quale petere debeatis..*

Luc. 12. v. 31.

10. Lucas Burgensis existimat; Christum illos arguere voluisse erroris, quo ipsum temporaliter regnaturum esse credebant, q. d. *Vos æstimatis regnum meum fore mundum, erratis; arbitramini precum ambitu primas hujus regni sedes impetrari posse, quod tamen non petitionibus, sed meritis acquiritur:* alium quoque committebant errorem, dum matris interventum adhibuerunt; unde S. Paschasius ait: *Fortè diabolus per mulierem ad consueta recurrit arma; ut per muliebres affectus locum inveniat error;* quo sensu Salvator illum Reipublicæ nimis exitiosum prohibere voluit, in conferendis honoribus procedendi modum; dum honorum fastigia ad hujus sexus instantiam, nec non ob consanguinitatis respectum conferri solent. Unde Dionysius Carthusianus: *Quantum ad hoc, tenebant typum eorum, qui à magnis Prælatis ad ecclesiasticas dignitates postulant, propter consanguinitatis lineam promoveri.*

11. De Cardinali Bellarmino refertur, quòd, dum à viro quodam apparenter dignissimo rogaretur, ut pro obtinendo sibi quodam episcopatu vacante, favore suo opitularetur, is eidem liberè responderit, se hactenus quidem eum tali dignitate dignissimum censuisse, hunc tamen conceptum penes eum totaliter evanuisse, ex quo illum similem dignitatem ambire intellexisset; episcopatus enim, ut Theophylactus ait: *Magnum est onus, & Angelicas virtutes concutiens.* Paulus de Palatio dicit: quòd si ambitiosi scirent, quænam in muneribus ecclesiasticis pericula lateant, quidve Deus, & S. Paulus à Prælatis exigant, qualique debito erga gregem suum astringantur, nullus se ad illa promoveri sineret: *Quis enim nimium pauper, decem mille filios, ut ab eo alantur, habere vellet? Quis pauper alieno ære gravari cuperet; Quis ascendens, onustus gravi onere, mille graviora pondera sibi imponi desiderat? Quis languidus multorum sibi languores ascisçat?* Audite sanctum Augustinum, sub episcopatus sui pondere satiscentem, & hisce verbis lamentantem: *Sunt, qui de nobis ea sentiunt quæ ipsi diligunt, & in hujus mundi*

Ser. 51. de ver. Dom.

quasi prosperitatibus, quibus ingemiscimus, invident nobis; ibi nos felices putant, ubi periclitamur.

12. Albertus Magnus de hac muliere ita scribit: *Humanum passa est, etiam temporalem prosperitatem cupit filiis, ut hic & in æternis sint in honore,* stulta autem & inordinata est hæc petitio, quia in hoc & in futuro sæculo, pariter gaudere difficile est, ne dicam impossibile.

13. S. Thomas de Villanova serm. cit. hoc nos salutari monito instruit, dum ait: *Erratis, erratis, quicunque à Deo temporalem gloriam, favores, & divitias, & opulentiam anxiè quæritis; nescitis quid petatis. Venit Christus in mundum, ut doceret ea omnia contemnere, & tu instanter petis?* Quot sunt, qui inter voluptates, divitias & delitias, rosas se inventuros credunt, cùm tamen postea se nimiarum anxietatum, solicitudinum, suspicionum, invidiarum, infirmitatum, millenarumque aliarum ærumnarum spinis se continuò transfigi experiantur! neque enim ipsemet Christus sine mysterio, divitias spinis assimilat. Potest etiam hæc discipulorum ignorantia hac Boetii aggravari sententia dicentis: *Non in hoc terræ puncto, sed in cælo propaganda gloria.*

Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum.

14. Mystica prorsus est illa hic ab increata Sapientia discipulis data responsio, hi etenim fratres primas sedes, primosque thronos postulant, illisque per patibula & cruces respondetur: nimirum ut per hoc denotaret, verissimum esse, ut serió rem trutinantibus patebit, quòd regna mundi, vera sin: ambitiosorum patibula. Unde trita est illa sancti Bernardi sententia: *O ambitio ambientium crux!* Enimverò Salvator noster tunc pridem, non verò antea titulum Regis libenter acceptavit, illumque ab universo Hebraismo super caput suum figi permisit, quando crucis patibulo affixus pependit: ut vel inde regna terræ in substantia, nihil præter patibula & cruces esse agnosceretur.

15. Verùm quærat hic fortasse aliquis, ex quo Salvatori nostro jam perspicuum erat, duos hosce fratres ea esse generositate præditos, ut calici huic passionis epotando labia sua indubitanter admoturi essent, cur insuper illos hac de re interrogare & examinare voluit. Sanctus Anselmus dicit: *Non ignorabat quidem Dominus, quia passionem ejus poterant imitari; sed ideo dixit hoc illis, ut Domino interrogante, & eis respondentibus, omnes nos audiamus, quia nemo potest cum Christo regnare, nisi passionem ejus fuerit imitatus.*

Hom. 66. in Matth.

16. Salvator noster, hanc ambitionis febrim in duobus hisce fratribus ulterius proserpere videns, ad eam curandam, salutarem illis porrigit medicinam. Unde Chrysostomus ait: *Perpendis, quomodo statim ab hac cupiditate eos removit, contraria eis differens; nam vos, inquit, de honoribus, & coronis cogitatis, ego verò de luctaminis, atque sudore.*

S. Bernard. ex parvis.

17. Sanctus Bernardus considerat, cælestem hunc protomedicum, calicis hujus amaritudinem se quoque ebibiturum esse prædixisse, ut duobus hisce discipulis, ad eundem bibendum, animi generositatem, & vigorem subministraret; nam super illa verba: *Quem ego bibiturus sum*, ita scribit: *Tanquam pius & laudabilis medicus, prius bibit potionem, quàm parabat suis, id est, passionem & mortem sustinuit, & sic sanitatem immortalitatis accepit & impassibilitatis, docens suos, ut confidenter biberent potionem, quæ generat sanitatem & vitam.* Quisquis enim huic Redemptoris calici labia admovet, ad patiendum & moriendum pro Domino paratum se esse probat, & consequenter recipit regni futuri pignus certissimum: 2. Tim. 2. v. 12. *Si sustinebimus, & conregnabimus.* Chrysostomus hom. cit. Christum valde sapienter passionis & mortis suæ mentionem fecisse notat: *Ut communicatione laboris promptiores redderentur.* S. Augustinus in man. c. 22. dicit: *Nihil tam amarum ad mortem est, quod morte Christi non sanetur.* Basilius Seleucus or. 24. dicit, Christum regni sedes sollicitantibus discipulis, per patibulorum oblationem respondisse, quia *Regni acquirendi modum docebat; thronus laborum fructus est, via est passio, labores pro religione susceptl, regnum merentur.* Enimvero valdè considerabilia sunt verba illa: *Calicem, quem ego bibiturus sum*, hisce in verbis à nobis postulat, ut calices, quos bibituri sumus, ipsius sint, id est, ut, quidquid in hac vita toleratur & bibitur, id totum à nobis non ob fines mundanos, sed ex amore patiendi pro Christo, & ad ipsius gloriam fiat. Multi quidem ambitiosi, calices sæpe amarissimos exhauriunt, sed eo duntaxat fine, ut ad optatum desiderlorum suorum scopum perveniant; unde aulicus ille, qui in vita aulica incanuerat quondam, ait: Se eousque vixisse, *Injurias accipiendo, & gratias agendo.* Hi duo fratres à Christo sibi dici audierunt: *Calicem quidem meum bibetis*; unde sequens moralis doctrina elicitur: nimirum calicem Domini semper à nobis bibendum, non solùm in rebus gloriam Dei immediatè spectantibus, verùm etiam in quibuscunque aliis rebus indifferentibus, idque modo sequenti. Quando enim nonnunquam casus contingit, quod ratione vocationis nostræ nobis sudandum & laborandum sit, non in rebus ad Dei servitium immediatè pertinentibus, sed in rebus mundanis; tunc sudores & labores illi, per bonæ cujusdam intentionis rectitudinem, ad Deum & finem supernaturalem dirigi possunt & debent. Unde S. Augustinus in Ps. 31. ait: *Non valde attendas quid homo faciat, sed quid, cum facit, aspiciat.*

18. Notandum quoque est, Christum omnino contrarium illius facere, quod mundus facit; huic namque proprium est, quod, dum suos vult exaltare, iisdem obsequia, authoritatem, delitias, thesaurum, & quævis alia, quæ grata sunt, & placent, ob oculos ponere, non verò pericula, turbationes, populorum censuras, rebelliones, inimicitias, aut alios quosvis, ex similibus dignitatibus oblatis oriundos, tumultus: econtrà verò Christus primo loco ob oculos nobis statuit amaritudinem laborum, sudorum, contradictionum & mortificationum; has autem per æternæ Veritatis promissionem, tandem regnum quoddam beatum necessario consequitur.

19. Chrysostomus hom. 6. in Matth. nihilominus dicit, Christum hoc suo responso generosum illis animum suggessisse, ac hunc calicem sine ullo metu aut formidine exhauriendi. *Perspice*, inquit, *qualiter ipso interrogationis modo & hortatur, & allicit; non enim dixit: Potestisne vestrum effundere sanguinem? Sed quonam pacto? Potestis bibere calicem? Deinde alliciens inquit: Quem ego bibiturus sum.*

20. Author Imperfecti hom. 35. modum nos docet, quoad promerendas regni beati sedes, omnes huic calici labia nostra admovere possimus. *Passionem Domini*, inquit, *dicimus suscipere nos debere, non omnimodo persecutionem gentilium, sed omnem laborem & molestiam, quam patimur in corpore, contra peccata certantes.*

Dicunt ei: Possumus.

21. S. Paschasius hanc responsionem cæterorum Apostolorum murmuri, quod ex hac tam insolenti horum fratrum petitione coortum fuerat, aliqualiter satisfacere potuisse existimat: *Ut illis respondentibus, quia possumus, audiant & cæteri, ac conquiescant, intelligentes, quodsi & ipsi parati sint mori pro Christo, nihilominus possunt & ipsi juxta Christum sedere nequaquam excluși pro duobus.*

22. S. Thomas hic, quærit: *Quare sic respondent? Ex amore ad Christum, quia ita adhærebant ei, quòd mors eos ab ipso separare non posset; ad eum ferè modum, quo sanctus Apostolus dicebat: Omnia possum in eo, qui me confortat. Quis nos separabit à charitate Christi, tribulatio? an angustia? an fames? an persecutio? an mors?* &c. Etenim ex quo sancti hi duo Apostoli oculos, imo & corda sua in cælestis regni primas sedes, sive in æternam retributionem defixa habebant, nullus esse calix poterat, quantumvis etiam amarus esset, quem non libenter ad fundum usque exhaurirent, quia *non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam.* S. Basilius de hisce iisdem fratribus ita scribit: *His auditis submissa mentis cervice, obedientiæ jugum subierunt, alacrique animo in pericula, in contumelias, in cruces, in varias neces proceserę; gaudebant enim, quod digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati.*

Phil. 4. v. 13. Rom. 8. v. 35.

Rom. 8. v. 18.

In constit. mon. c. 21.

Act. Ap. 5. v. 41.

23. Communior tamen opinio esse videtur, quod pro aviditate consequendi id, quod postulabant, vires suas nequaquam examinarint, & attenderint: *Ex ignorantia*, inquit S. Thomas ibid. *quia vires suas non considerabant: item ex cupiditate assequendi quod petierant.* Lucas Burgensis dicit, quòd hoc responsum dederint, postquam se & suam ambitionem detectam, & Christo notam esse viderunt; siquidem Christus audita matris petitione, non matrem, sed ipsos allocutus fuit: *Cùm audiunt*

audiunt requiri à Christo, quòd in se situm esse arbitrantur, cupiditate assequendi, promittunt quodvis, minimè metientes vires suas, sicut & S. Petrus vires suas minimè dimensus fuerat, quando Christo dixit: *Tecum paratus* Luc.2.v.33. *sum & in carcerem & in mortem ire*, quod vel inde liquet, quia postea vel ad unius ancillæ vocem contremuit. Neque enim etiamnum sciebant, quanta hujus calicis amaritudo esset; quæ ipsummet quoque Dei filium sanguinem sudare & agonizare fecit, quæque divinum Atlantem, qui tribus digitis universum sustinet mundum, Ps.18.v.6. quique *Exultavit ut gygas ad currendam viam*, totum tremebundum in terram prostravit, adeoque de imminente sibi morte anxium reddidit, ut, quando calix iste ab Matth.26.v.39. Angelo ei præsentatus fuit, ad Patrem hisce verbis oraverit: *Pater si possibile est, transeat à me calix iste.*

24. S. Anselmus hac de re ita scribit: *Non tantum confidentia cordis, quantum ignorantia Passionis responderunt, nescientibus enim desiderabile est bellum, sic inexpertis levis esse videtur tentatio passionis & mortis, si enim Dominus potuit dicere; Pater, si fieri potest, transeat, &c. quantò magis non fuerint dicturi, quia possumus, si scirent, qualis est tentatio mortis.* Lyranus quoque rationem quandam adfert, dicens: *Patuit per effectum, quia in passione Christi fugerunt præ timore mortis.*

Hom.66. in Matth. 25. S. Joannes Chrysostomus autem fratres hosce exiguam promissionis suæ curam habuisse existimat, ad omnia tamen sese promptos obtulisse dicit, eò quòd mente sua in id, quod adeo ardenter ambiebant, defixi erant: *Nec idipsum intelligentes, quod se posse affirmabant, sed sperantes se habituros postulata.* Serm.de Jac. S. Thomas de Villanova observat hanc esse specialem ambitiosorum indolem, quòd cuncta periclitari patiantur, dummodo ad propositum sibi scopum pertingere possint: *Omnes labores, omnes sudores, tormenta & mortem sustinebimus, dummodo tecum regnemus; divitias, quas cum tanto sudore acquirunt, & tam dilectas & salutem & vitam, si casus honoris se offerat, omnia libenter exponunt.* Paulus de Palatio ait: *Ita respondent omnes, qui beneficia concupiscunt, verbum est humanæ superbiæ.*

Versus 23.

At illis: Calicem quidem meum bibetis, sedere autem ad dexteram meam, vel sinistram, non est meum dare vobis, sed quibus paratum est à Patre meo.

1. Theophylactus, Christum mortem suam calicem denominasse notat: Ostendens, *quod leve sit, & quod oportet nos tam facilè illud aggredi* (martyrium videlicet) *quàm si bibendum esset poculum, & declarans quòd ipse suaviter accedat ad mortem.* Porro quanto cum gaudio & promptitudine uterque horum prætendentium hunc calicem ebiberit, amborum martyrium satis conspicuè ostendit; tametsi S. Joannes in lebetem ferventis olei immissus, illæsus abinde egressus fuerit; & ideo Salvator noster, ut Lucas Burgensis ait: *Amplectitur promptitudinem eorum, non tanquam veram, sed ut hujusmodi aliquando futuram.*

Sedere autem ad dexteram meam, vel sinistram non est meum dare vobis, sed quibus paratum est à Patre meo.

2. Author Imperfecti hom. 35. circa hæc verba dicit: *Noluit suscipere petitionem eorum, ne cæteros omnes tristaret*; cùm enim Apostoli eo tempore nequaquam illuminati essent, hunc ferè in modum intra se discurrere poterant: *Si semel istis duobus totius regni illius societas dividenda est, si unus sessurus est ad dexteram, & alius ad sinistram ejus, ergo nos quid fieri jam speramus? Ideo eum secuti sumus, ut illis electis de medio nostrum, nos inveniamur relicti?* Demum verò concludit, quòd sapientissimè Redemptor noster petitionem ipsorum nec totaliter rejecerit, neque ex omni parte eidem favorabiliter assensserit: *Ideo neque dicit, non sedebitis, ne duos confunderet; neque dixit, sedebitis, ne cæteros irritaret.* Ita namque Dominus noster argumentatus fuisse videtur: *Si petitio eorum suscepta non est, & omnes conturbati sunt, quantò magis fuerant conturbandi, si eorum petitio suscepta fuisset.*

3. Enimvero si hoc Salvatoris responsum ad cœlorum regnum dirigebatur, difficultas non modica exurgit, qua ratione Salvator noster se illud eis dare non posse, dicere potuerit, cùm idem in novissimo judicii die electis suis dicturus sit: *Venite benedicti Patris mei, & possidete paratum vobis regnum?* &c. Et alibi eidem Salvatori nostro dicatur: *Fecisti nos Deo nostro regnum, & regnabimus*, S. Paschasius ait; *Nunquid non Pater diligit filium, ut alibi ait: Omnia dedit in manu ejus? sed & ipse de se filius: Omnia Patris, inquit, mea sunt.* Demum verò præfatus Sanctus respondet: *Rectè dicit, quod non est suum dare, sed eorum est promereri.* Etenim in æterna beatitudine primis sedibus gaudere posse, non à sola Dei liberalitate dependet, verùm etiam ab intensissimo ferventissimoque nostro amore ac dilectione; nam ut S. Thomas hic, ait: *Eminentia dignitatis non datur personæ, sed merito, & hoc secundùm prædestinationem divinam; non est meum dare vobis sine merito, sed personis ex merito acquirentibus.* Voluit igitur illis innuere, nullum in cælis locum habere acceptionem personarum, adeoque nihil illis suffragari, quod cognati ejus sint, aut familiares. S. Hieronymus hic, dicit: *Sic intelligendum est; regnum cælorum non est dantis, sed accipientis; non est enim acceptio personarum apud Deum, sed quicunque talem se probaverit, ut regno cælorum dignus fiat, hic accipiet, quod non personæ, sed vitæ paratum est.* Deus nequaquam per hujus terræ Principum leges dirigitur, qui proximè sibi cognatos, aut magis gratos & acceptos, ad primos solent honores evehere. Basilius Seleucus or. 24. ita exponit: *Non est meum dare vobis. Cur? quia remuneratio accipientis meritum consequitur, non solam facultatem dantis; thronus laborum præmium est, non ambitionis donum gratuitum; monstra meritum tuum, & meam intuere potestatem.* Chrysostomus, & post illum Theophylactus, rem hanc per palii sive bravii similitudinem explicant. Si enim aliquis apud Regem, qui bravium in stadio currentibus, vel inter se certantibus constituit, sollicitaret, ut braviũ illud sine cursu vel certamine prævio sibi concederet: *Huic respondere utique ille poterit, non est meum dare ad gratiam, sed quibus præparatum est, hoc est, his qui cucurrerint, & vicerint*; sic autem & hoc loco dicit Christus: *Bonum certamen certavi*, inquit Apostolus, ac proinde concludebat, *reposita est mihi corona justitiæ.* 2.Tim.4.8.

4. Nonnulli ex sacris Expositoribus ly *Vobis* hoc loco considerant. S. Remigius in cat. ait: *Vobis, id est, superbis talibus, quales vos estis, sed humilibus corde, quibus paratum est à Patre meo.* Lyranus ait: *Sed quibus paratum est, id est, verè, humilibus, & spiritualia sapientibus.* S. Ambrosius ait: *Non dixit: Non est meum dare, sed non est meum dare vobis, non sibi potestatem deesse asserens. sed meritum creaturis. Accipe aliter: Non est meum dare vobis, qui veni humilitatem docere; non est meum, qui veni ministrare, & non ministrari; non est meum, qui justitiam servo, non gratiam.*

5. Quòd si verò in hoc Christi responso de honoribus agatur terrenis, prouti in hoc nostro casu fieri videtur, meritò Christus se non est passus induci, ut postulata illis concederet, quia tametsi corda Regum, & multò amplius regna in ejus consistant manibus, nihilominus dicere voluit: *Non est meum dare vobis*, quia desiderium ejus ad hoc solum contendit, ut primas illis cæli sedes & thronos consignet, non verò ut illos hic in terris in sublime evehat; imo suo nos exemplo gloriam humanam spernere docuit. In oratione quidem quotidiana, quam Dominicam appeliamus, nos regna petere docuit, sed regnum Paradisi: *Adveniat regnum tuum: id dare meum non est, non enim dabo morbum alicui, qui doceo ut à morbo caveatis.* Lucas scribit, superbum Luciferum illa Christo obtulisse, dum ait: *Ostendit illi omnia regna orbis terræ in momento temporis, & ait illi: Tibi dabo potestatem hanc universam, & gloriam illorum, quia mihi tradita sunt, & cui volo do illa.* Luc.4. v.5. & 6.

6. Paulus de Palatio optat, ut omnes Prælati, dum cognati ipsorum se ab illis ad dignitates vehi rogant, idipsum cum Christo respondeant: *Utinam cum à Prælato consanguinei petunt præbendas, dicerent: Non est meum dare vobis.* Imo non solùm illis, sed & omnibus aliis, qui omni merito carent, respondendum est: *Non est meum dare vobis*, quia conscientia, ut solos dignos exaltent illos arctissimè obligat, cum Prælati bono publico arctissimo debito obstringantur. Sanctus ille Præsul Albertus Magnus, de cujus Canonizatione agitur, hac de re ita scribit: *Audiant hoc Prælati, Christus enim dicit, non esse suum dare sedem hominis in acceptione personarum, & cujus erit dare sedem illam præter meritum?*

Si enim Christi non est, consequens est, ut etiam Vicarius Christi potestatem in hoc non habeat.

7. Author Imperfecti hisce verbis consolatur multos, qui in suis à Deo sollicitatis petitionibus patiuntur repulsam, dicens: *Quamvis putas te spiritualem rem petere secundum Deum, & dignam impetratione, tamen si non impetraveris, graviter ferre non debes;* adducitque duorum horum fratrum exemplum de quibus ita scribit: *Rem spiritualem & dignam Deo se petere æstimabant, tamen reprobata est petitio eorum, inutilis judicata; non enim omne, quod apud homines justum videtur, etiam apud Deum similiter est justum; quanto major est Deus homine, tanto profundiora sunt Dei judicia, quàm hominis, nunquid digniores esse possumus Jacobo & Joanne? ut non impetrantes quod petimus, doleamus, cùm nec illi de non impetrato beneficio sint contristati.*

Versus 24.

Et audientes decem indignati sunt de duobus fratribus.

1. Lucas Burgensis dicit, matrem unà cum filiis Christum nonnihil ad partem subduxisse à discipulis, ut petitionem suam Christo proponens, ab aliis Apostolis minimè audiri posset: Salvatorem verò voce adeo clara respondisse, ut ejus responsione proposita à matre supplicatio facili posset negotio intelligi. Verùm inquit idem Lucas Burgensis, ubinam est ejus charitas & circumspectio? Et respondet: *Cùm sciret eodem uno morbo omnes ipsos laborare, voluit ipsis simul omnibus mederi, unumque responsum simul omnibus servire.*

2. Ecce tibi igitur, quàm ferociter effrænis hæc ambitionis passio in cordibus humanis sæviat; neque enim vel ipsammet Christi scholam & collegium Apostolicum in sęcularem quandam transmutare aulam dubitat: *Hi nimirum sunt affectus eorum*, inquit Jansenius, *qui vivunt in oculis Principum; sibi quisque placet, sibi quisque pollicetur primos honores, & aliis Prælatis invidet.* Cap 104. conc.

3. Paulus de Palatio proinde continere se nequit, quin exclamet: *O verè venenum charitatis, cupiditas, venenum concordiæ ambitio! Quis crederet inter piscatores pauperes, & hos Christi collegas, futuram de summo loco discordiam?* hæc etenim ambitionis macula animas quascunque etiam purissimas coinquinare non desinit. Unde Hildebertus ep. 31. ait: *Superbia natione cælestis, sublimes appetit mentes, & velut ad proprios revolans ortus, in gloriam & puritatem irrumpit hominum, quæ à gloria & puritate prorupit Angelorum.* Hic superbiæ & ambitionis spiritus suam se è cælo empyreo originem inter mentes Angelicas habere gloriatur, indeque se in naturam humanam transfudit, idque eo vel maximè tempore, quo adhuc omnino immaculata & illęsa erat, id est, in statu innocentiæ & justitiæ originalis. Meritò igitur S. Ambrosius ita de ea scribit: *Quos nulla potuit movere luxuria, nulla avaritia subruere, facit sæpe ambitio criminosos.* Epist. 31. L. 3. in Luc.

Versus 25.

Jesus autem vocavit eos ad se, & ait: Scitis, quia Principes gentium dominantur eorum, & qui majores sunt, potestatem exercent in eos.

Jesus autem vocavit eos ad se.

1. S. Hieronymus Salvatoris nostri benignitatem & mansuetudinem valde admiratur, utpote qui duorum horum fratrum præsumptuosam petitionem minimè reprehendit, neque cæteris Apostolis invidiam ipsorum turbationem asperis verbis improperavit, *sed tale proponit exemplum, quo doceat eum majorem esse, qui minor fuerit, & illum Dominum fieri, qui omnium servus sit.* Et quidem omnes simul coram se accersivit, ut tantò eum attentiùs auscultarent. Theophylactus ait: *Omnibus itaque simul loquitur, præsens omnibus fit.* Cajetanus dicit: *Ut omnes simul propiùs, familiariùs, ac magis benignè reprehendat, duos ambitionis, decem indignationis; unà tamen & eadem ratione, quia una erat radix peccati, scilicet appetitus primatus.*

Scitis, quia Principes gentium dominantur eorum, &c.

2. Lyranus Christum dicere voluisse putat, authoritatem & superioritatem, quæ in ejus regno, id est, in Ecclesia ipsius esse conspicitur, nullam habere similitudinis relationem ad Principum temporalium authoritatem: *Quia authoritas in regno terreno acquiritur per ambitionem & potestatem; sed in regno meo contrario modo acquiritur, videlicet propter humilitatem, propter quod dicit: Quicunque voluerit inter vos &c. id est, se exerceat in obsequiis humilitatis.* Lucas Burgensis fines, quos Principes sæculares in sua gubernatione sibi propositos habent, hisce verbis examinat: *Dominandi imperandique honorem spectant arroganter, quæruntque è principatu suo, in eo sibi placent, quòd aliis præsint, à quibus timorem, honorem & obedientiam velut à servis exigunt; denique principatum dominatu definiunt, non proponunt sibi eorum, quibus præsunt, utilitatem, sed seipsos, suamque ambitionem, cui servire subditos cogunt, tum legibus, tum vi; malo frequenter ipsorum subditorum.* Demum verò quomodo illa verba; *Qui majores sunt, potestatem exercent in eos*, intelligenda sint, declarat, notatque, quosdam ita legere: *Qui majores sunt licentia seu imperiosa authoritate utuntur in eos; sensus est, eo delectantur, eò referunt dignitatem suam ut jubeant, & imperent pro libitu subditis, invitosque ad obsequium sui compellant.*

3. Author Imperfecti similiter ambitiosos, inordinatosque eorundem Principum fines hisce verbis ad vivum delineat, dum ait: *Principes mundi ideo fiunt, ut dominentur minoribus suis, ut spolient eos, & comedant & usque ad mortem abutuntur vita eorum ad suas utilitates & glorias.* Hom. 1

4. Idem quoque Author dicit, sapientissimum Magistrum nostrum nobis, quisnam sit fructus humilitatis, quis verò ambitionis effectus, palam ostendere voluisse. Dicit enim: *Fructum humilitatis terrestris posuit primatum cælestem, & primatus terrestris fructum posuit confusionem cælestem; quicunque ergo desiderat primatum in terra, inveniet confusionem in cælo.* Per salutarem hanc medicinam, pestilentialem, & malignam ambitionis febrim in discipulis suis curare voluit: *Ut jam inter servos Christi non sit de primatu certamen, nec festinet unusquisque eorum, quemodo aliis major appareat, sed quomodo omnibus inferior videatur.*

Versus 26.

Non ita erit inter vos: sed quicunque voluerit inter vos major fieri sit vester minister.

1. Legatur Caput 5. Epistolæ 1. S. Petri vers. 2. ubi Apostolus, quales Superiores & Prælati in regno Christi esse debeant, aptè declarat, dicens: *Pascite, qui in vobis est, gregem Dei providentes non coactè, sed spontaneè secundum Deum, neque turpis lucri gratia, sed voluntariè: neque ut dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo.*

2. S. Thomas ibid. scribit, Christum hoc loco illos, qui primas dignitates, primasque in ejus Ecclesia sedes occupare prætendunt, instruere velle, qua ratione se gerere debeant: *Si quis desideret habere præsidentiam in Ecclesia Spiritus sancti, ut sit sicut minister.* 1. Pet. 4. v. 10. *Unusquisque sicut accepit gratiam, &c. sicut boni dispensatores, ut, quantò plus habebis, plus in utilibus expendas, ideo qui voluerit major fieri inter vos, id est, in Ecclesia, fiat ut minister, id est, ministret in necessitate aliorum.*

3. Cajetanus dicit, Christum hisce verbis stabilire voluisse, quales in regno ipsius esse debeant superioritates, pro quibus hanc præcipuè maximam statuit: *Non sic erit inter vos: Principatus vester non erit ad dominandum, & præcipiendum & cogendum.* Lucas Burgensis ait: *Nec idcirco tamen imperiosa in vos authoritate utatur, sed ministri instar, omni cum mansuetudine agat, si potest, obsecratione potiùs, quàm imperio adhibito.*

4. Albertus Magnus bene observat, Christum dixisse: *Inter vos*; indeque hanc deducit brevem moralitatem: *Ex modo loquendi notat Prælatum non supra subditos, sed inter subditos esse debere.* Author imperfecti finem explicat, quem Salvator noster capita & superiores deputando habuit: *Principes Ecclesiæ fiunt, ut serviant minoribus suis, & ministrent eis, quæcunque acceperunt à Christo, ut suas utilitates negligant, & illorum procurent, & si opus fuerit, neque mori recusent pro salute inferiorum suorum, sicut Apostolus dicit: Ego autem impendar, & superimpendar ipse pro animabus vestris.*

5. Pau-

5. Paulus de Palatio super verba illa : *Sit vester minister*, ait : *Quidni ministret, qui videt Deum ministrare, & lavare pedes discipulorum? Quidni ministret, qui videt ministrare munus esse Dei, superbire verò Luciferi.* Cajetanus pulchrè distinguit, in quonam magnificentia & potestas Principum hujus mundi, & in quo Prælatorum præcellentia & potentia consistat : *Magnitudo mundi est, ad exercendam potestatem, magnitudo vestra erit ad exercendum ministerium, principatus, gentium est ad dominandum, vester erit ad serviendum.*

Versus 27.

Et qui voluerit inter vos primus esse, erit vester servus.

1. Lucas Burgensis ait : *Vester servus, vobis prorsus addictus, nullatenus liber, plus est servum esse, quàm ministrum; nam minister liber esse potest, servus autem totus est Domini sui; quidquid habet in bonis sive naturæ, sive fortunæ, totum addictum est servituti Domini.* Servus debet esse subditorum suorum, quos gubernandos accepit, ac proinde nullum ab eis pretendere debet servitium, (sunt verba præcitati Expositoris,) *adeo se servitio vestro obnoxium esse sciat, ut quidquid habet bonorum sive animi, sive corporis, adeoque vitam suam, ubi fuerit opus, seque ipsum totum impendere debent tutandæ saluti vestræ.* S. Thomas hæc verba in eodem vigore interpretatur, dum superioritatem Ecclesiæ non dominium, sed servitutem esse dicit : *Si aliquis desiderat habere primatum in Ecclesia, sciat quòd illud non est habere dominium, sed servitutem,* adducitque illum Apostoli textum 1. Cor. 9. v. 29. *Cùm essem liber ex omnibus, omnium me servum feci.*

Hom. 66. n Matth.

2 Ex omnibus hisce, seriò à Chrysostomo, & ab Authore operis imperfecti examinatis & ponderatis, ambo nihil stultiùs esse deducunt, quàm dignitatum seriam ambitionem; & quidem hac de re primus ita scribit : *Nam qui primatum quærunt, sibi ipsi dedecori sunt, ignorantes hoc se pacto in infima detrudere, non enim externis similia nostra sunt; nam apud gentes, qui Principes sunt, ipsi dominantur apud me autem, qui ultimus est, summa tenet.*

m. cit. 3. Author imperfecti verò dicit : *Primatum Ecclesiasticum concupiscere, neque ratio est, neque causa, quia neque justum est, neque utile; quis enim sapiens ultro se subjicere festinat servituti, labori, dolori, & quod majus est, periculo tali, ut det rationem pro omni Ecclesia apud justum Judicem, nisi fortè, qui nec credit judicium Dei, nec timet, uti abutens primatu suo Ecclesiastico; sæculariter convertat eum in sæcularem.*

Versus 28.

Sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, & dare animam suam pro multis.

1. Ne autem, quò minus hactenus inculcata crederent, ullam prætexere possint rationem, semetipsum omnibus in exemplum proponere non dedignatur. Unde S. Anselmus ait : *Proponit exemplum, ut, si dicta parvi ponderent, ad opera saltem erubescerent, dicens : Sicut filius hominis, &c.*

2. S. Thomas hic, opponit hisce verbis Domini, & dicit, qua ratione Dominus dicit, se non venisse, ut sibi ministraretur, cùm tamen idem Evangelista de Chri-
Ioan. 12. v. 2. sto scribat : *Accesserunt Angeli, & ministrabant ei.* Joannes quoque in Evangelii sui capite 12. eum à sancta Martha varia accepisse obsequia & ministeria scribit : *Martha ministrabat ei.* Respondet autem paulò post, quòd, *licet ei ministratum fuerit, non tamen ad hoc venit; ad quid igitur? ut ipse ministraret, id est, ut abundantiam gloriæ aliis impenderet.* Luc. 22. v. 27. *Ego sum in medio vestrum sicut qui ministrat.* Quærat fortasse aliquis vestrum, inquit S. Doctor : An Christus servus dici possit, qui revera Dominus est. Et respondet : *Ita; servus enim dicitur, qui accipitur in pretium, & ipse fecit se pretium, & dedit se in redemptionem pro multis.* Observat item, Christum non dixisse : *Pro omnibus, sed pro multis, quia quantum ad sufficientiam pro omnibus, quantùm verò ad sufficientiam pro multis, scilicet pro electis.*

Serm. de Annunc. 3. S. Thomas de Villanova, ingeniosam quandam circa incarnationem filii Dei considerationem habet, huic nostro proposito non admodum incongruam; observat enim, filium Dei tunc præcisè conceptum fuisse, quando ejus sanctissima mater se servam & ancillam nuncupavit, dicens : *Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum.* Circa quæ verba præfatus Archipræsul ita loquitur : *Grandi mysterio, altissimoque Deitatis instinctu conceptura Deum, sui meminit ancillatus, ut orientem à se filium, mundi obsequio manciparet.* Luc. 1. v. 38.

4. Cajetanus ex prædictis Evangelii verbis, Prælatos Ecclesiasticos servitio spirituali destinatos esse colligit : *Hic apparet, quòd de ministerio in spiritualibus statuit magnates Ecclesiasticos ministrare, sicut ipse Jesus venit, ut ministraret spiritualia corporali exercitio & fatigatione interveniente, prædicando, discurrendo per civitates & castella.* Ipsemet Christi in terris Vicarius, Servus Servorum appellatur, ad denotandum, quòd quantò sublimior est gubernantis & præsidentiæ dignitas, tantò profundior esse debeat eorum humilitas.

FERIA QUINTA
POST II. DOMINICAM QUADRAGESIMÆ.

Evangelium ex Lucæ cap. 16.

V. 19. *Homo quidam erat dives, qui induebatur purpura & bysso, & epulabatur quotidiè splendidè. 20. Et erat quidam mendicus, nomine Lazarus, qui jacebat ad januam ejus ulceribus plenus. 21. Cupiens saturari de micis, quæ cadebant de mensa divitis, & nemo illi dabat; sed & canes veniebant, & lingebant ulcera ejus. 22. Factum est autem, ut moreretur mendicus, & portaretur ab Angelis in sinum Abrahæ, mortuus est autem & dives, & sepultus est in inferno. 23. Elevans autem oculos suos cùm esset in tormentis; vidit Abraham à longè & Lazarum in sinu ejus. 24. Et ipse clamans, dixit : Pater Abraham miserere mei, & mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti sui in aquam, & refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma. 25. Et dixit illi Abraham : Fili recordare, quia recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala, nunc autem hic consolatur, tu verò cruciaris. 26. Et in his omnibus inter nos & vos chaos magnum firmatum est, ut hi, qui volunt hinc transire ad vos, non possint, neque inde huc transmeare. 27. Et ait : Rogo ergo te Pater, ut mittas eum in domum Patris mei. 28. Habeo enim quinque fratres, ut testetur illis, ne & ipsi veniant in hunc locum tormentorum. 29. Et ait illi Abraham : Habent Moysen & Prophetas, audiant illos. 30. At ille dixit : Non Pater Abraham, sed si quis ex mortuis ierit ad eos, pœnitentiam agent. 31. Ait autem illi : Si Moysen & Prophetas non audiunt, neque si quis ex mortuis resurrexerit, credent.*

Versus 19.

Homo quidam erat dives, qui induebatur purpura & bysso, & epulabatur quotidie splendidè.

Homo quidam.

SAnctus Bonaventura hic, S. Ambrosius in cat. & alii, hujus Evangelii seriem non parabolam, sed veram historiam, & revera factum eventum fuisse crediderunt; cujus indicium esse dicunt, quòd Lazarus proprio suo nomine appelletur. Dionysius Carthusianus ibid. in ea est opinione, divitem hunc reprobum fuisse Nabal, qui Davidi insultavit, eumque indignè tractavit.

2. Euthymius rationem reddit, cur divitis nomen Ps. 15. v. 4. non exprimatur, dum ait : *Divitis quidem nomen non edidit, utpote odio digni; scriptum est enim : Nec memor ero nominum eorum per labia mea.* Idem quoque ex Hebræorum traditione refert; quod in eo sæculo, quo ambo vixerunt, dives appellatus fuerit Ninensis, pauper verò Lazarus dictus fuerit, Christumque post amborum mortem hanc de iis, quæ verè inter utrumque

que acciderunt, præsentem composuisse parabolam. Lucas Burgensis scribit : *Nullus narrare potuit præter Christum, cui soli res alterius sæculi notæ fuerunt.*

3. Albertus Magnus tres rationes, cur nomen divitis expressum non fuerit, assignat. Prima est : *Ad innuendum, quod divites apud Deum sunt ignoti.* Secunda ad denotandum, Deum modo quodam, mundi legibus contrario, procedere, mundus enim neminem ex nomine agnoscere, aut magnificare solet, præterquam sæculi istius magnates. Tertia, quia divites solùm solliciti sunt, ut ab hominibus magnificentur, & noscantur ex nomine, nihili facientes, quòd à Deo æstimentur, aut apud illum ex nomine famosi & magnifici existant : *In hoc mundo nomen acquirentes, apud Deum perdunt.* Psal.48. vers 12. *Vocaverunt nomina sua in terris suis.* *Quarta ratio magis est propria, quia putrescit in manibus eorum, in quo nominari quærunt; ut lutum platearum delebo eos.*

Ps.48. v.12.

Ps.17. v.43.

4. Hugo Cardinalis ideo Evangelistam divitis nomen non expressisse dicit, ut inde intelligamus, *Quòd divites nomen suum, quod hic habuerunt, amittent, & pauperes invenient.* Prov.10. v.7. *Memoria justi cum laudibus, nomen impiorum putrescet.*

5. Didacus Stella id ex morali quodam motivo factum fuisse dicit; cùm enim scandala & vitia, propter quæ in inferno sepeliendus erat, referenda essent, prudenter illum ex nomine non appellavit : *In quo docet, ne, quotiescunque vitia alicujus narramus, authorem nominemus, ne aliqua infamia inde illi sequatur.*

Erat dives.

6. Christus Dominus, ut Beda advertit, ideo hoc factum narrat, quia paulò ante divites hisce verbis monuerat : *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut, cùm defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula, quod audientes Pharisæi deridebant*; ideoque hactenus à se dicta hoc exemplo confirmare voluit. Idem quoque Beda diffusè, & post ipsum Lyranus parabolæ vel historiæ hujus sensum exponunt allegoricum, dum in divite populum Judaicum, in Lazaro verò populum gentilem significari dicunt.

Luc.16. v.9.

7. Hugo Cardinalis, Christum de hoc divite in tempore præterito imperfecto loqui observat : *Erat*; *quia talis, qui non est finaliter bonus, imperfectè est dives, quia ejus divitiæ prætereunt & pereunt.* Porro Deus huic quidem diviti amplissimas concesserat divitias, non tamen ut ad illas velut ad scopulum allidens, in fundum usque inferni naufragaretur, sed ut illis virtuosè utendo, salutem sibi acquireret; ac proinde, ut ad id faciendum, promptam occasionem haberet, extremam mendici Lazari necessitatem, ei incessanter ob oculos statuerat, ut illam videns, ad intimam erga illum moveretur compassionem. Judam avaritiæ deditum esse videbat, & tamen loculos eidem concredebat, non ut illis tanquam vitii illius fomento uteretur, sed ut Chrysostomus ait : *Ut omnem tolleret proditionis materiam.* Opportunum valde est in hoc proposito illud Theodoreti monitum : *Apertissimum defensionis campum haberent malitiæ operarii, si in hac vita divitiarum thesauros solis justis Judex ille distribuisset.*

Hom. 64. in Ioan

L.6. de providen.

8. Sanctus Bonaventura hic, ait : *Dives dicitur non solum propter divitiarum possessionem, sed propter earum dilectionem, ratione cujus dititur : Qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli.* Chrysologus ait : *Dives, sed crimine, non censu, non substantia, sed reatu.* Hugo Cardinalis in hoc proposito scribens, diviti huic non possessionem ad delictum imputatam fuisse dicit, sed effrænem, & inordinatam divitiarum cupiditatem, adducitque ad id confirmandum illum textum Jobi c.38. 5. *Deus potentes non abjicit, cùm & ipse sit potens*; & quidem hic noster dives tantò poterat esse inculpabilior, quia non per malè acquisita opulentus factus aut locupletatus fuerat. Unde Lucas Burgensis dicit, quòd fuerit *Dives de suo, (quod habet Augustin. serm.19. de verb. Apost. cap. 3.) non enim accusatur rapinæ, furti, aut alterius injustitiæ.*

1.Tim.6. v.9.

Serm. 122.

Qui induebatur purpurâ.

9. Venerab. Beda se graviter opponit illis, qui vestes pomposas, nimisque pretiosas terre, ab omni peccato excusare nituntur. *Quodsi videlicet culpa non esset, nequaquam sermo Dei tam vigilanter exprimeret, quod dives, qui torquetur apud inferos, purpura & bysso indutus fuisset*; hanc porro purpuram, ut Interlinearis asserit, ostentationis causa portabat : *Hoc nisi ad inanem gloriam* : & Dionysius Carthusianus ait : *Qua vestiebatur exterius ad ostentationem inanem.* Porro habitus pomposi oculos & obtutus profanorum & lascivorum post se trahere solent : *Et mulier erat circumdata purpura & coccino, & inaurata auro*; advertendum est autem, quòd per hanc vestium pretiositatem, tenacissimus quidem libidinis viscus injectus erat : *Habens poculum aureum in manu sua plenum abominatione, & immunditia fornicationis ejus*, hancque in fronte adfixam inscriptionem circumferebat : *Babylon magna mater fornicationum.*

Apoc.17.v.4.

Ibid v.5.

10. Luxus vestium, qui in hoc divite militabat, in eo consistebat, quod scilicet supra statum & conditionem suam, vestium ornatus usus fuerit. Unde Cajetanus ait : *Peccatum luxus in immoderato vestitu exteriori significatur* : *Purpura enim Regum, non cujuscunque divitis est* : *Byssus lini mollissimi genus, Reginarum delitiis fortè commodum, non cuicumque diviti.* Præterquam quod sanctus Bonaventura hunc vestium luxum ex alio quodam capite censura dignum existimet : *Quia valde absurdum est putridum cadaver pretiosa veste ornari, unde possent multi pauperes sustentari, excusatur autem hoc ratione dignitatis personæ.* Nazianzenus orat.3. de purpura diffusè tractat, atque inter alia ita scribit : *Hic quidem purpuræ flos vobis quidem malis imperatoribus superbiam, pauperibus autem luctum conciliare invenitur.* Et ratio est, quia Magnates per sanguinem & sudorem pauperum in immoderatis pompis suis excedere solent : Et quidem tametsi de hoc divite non constet, quòd divitias suas per iniquas extorsiones & pauperum oppressiones congregarit; hoc tamen de illo hodiernum testatur Evangelium, quòd pauperes fame mori & interire permiserit; & ideo ejus quoque purpuram sanguine tinctam rutilasse dicere possumus; quia trita est illa S. Ambrosii sententia : *Si non pavisti, occidisti.* S. Bonaventura cit. quoque S. Hieronymum cit. dicentem : *Aliena rapere convincitur, qui temporalia ultra necessitatem habere comprobatur.* Hic dives pomposè se ornando, pauperem ad limen domus suæ nudum jacentem toto corpore tremere fecit, & rigidam nimis etiam micarum panis rationem habens, easdem misero Lazaro, præ fame & nuditate morienti immiti animo negabat; De hisce Job 25. v.7. scribit : *Nudos dimittunt homines, indumenta tollentes*; *quibus non est operimentum in frigore, quos imbres montium rigant.* Cajetanus ait : *Nuditas Lazari describitur ex hoc, quod canes lingebant ulcera ejus.* Divites supra vires facultatum suarum, & supra statum suum ita in pompis vestium excedere volunt, ut permittere necessariò debeant perire pauperes. S. Ambrosius ait : *Parietes vestitis auro, homines denudatis, clamat homo nudus, & tu sollicitus es, quibus marmoribus vestimenta vestias* : *pecuniam pauper quærit & non habet, & equus aurum sub dentibus mandit.* Enimvero non quidem muros candido aut variegato marmore contegere & exornate prohibemur; indignum tamen est, ut, dum adeo de muris contegendis sollicitus es, Christum in paupere, præ nimio frigore & gelu tremere, & ex fame interire permittas; verum quidem est, quòd mulier illa fortis, cujus Sapiens meminit, superbè vestita fuisse legatur : *Stragulatam vestem fecit sibi, byssus, & purpura indumentum ejus*, attamen Spiritus sanctus post hæc verba immediatè subjungit : *Nobilis in portis vir ejus, quando sederit cum senatoribus terræ*; unde purpura illa status & dignitatis ejus sublimitati & excellentiæ debebatur; & tamen inter hasce pompas, quam prodigam erga pauperes charitatem exercuerit, ex sequentibus verbis audite : *Manum suam aperuit inopi, & palmas suas extendit ad pauperes.*

Job 24.v.5.

L.de Nabos cap.13.

Prov.31.v.22

Prov.31.v.20.

11. Hugo Cardinalis ad moralem sensum descendens, ait : *Purpuram & byssum nominat Dominus, non solùm quia delicata & sumptuosa sunt, sed propter latens mysterium; purpura enim sanguine tingitur, & significat beneficia Ecclesiastica, Christi sanguine comparata, vel de sudore pauperum acquisita, multi enim ea, unde pauperes deberent vivere, ponunt in vestibus suis pretiosis.* Albertus Magnus super hæc verba scribens, parum ab illa Hugonis consideratione differt, dicit enim *Quidam enim sunt, qui purpura sanguinis Christi vestiuntur,*

& in ministerio sacerdotali vel clericali, & byssо castitatis ejusdem; sed quid sequitur: *Ind. gloriantes, contemnunt pauperes, & non compatiuntur eis.*

Serm. in hac fer.

12. S. Antonius de Padua optimè explicat, quinam sint illi, qui in perniciem pauperum, purpura se vestiunt, dum ait: *O quot induuntur hodie purpura, panno scilicet intincto sudore & sanguine pauperis, quia induuntur rapina, furto, usura, illicito lucro.*

Et byssо.

13. Byssus genus quoddam lini subtilissimi, & supra modum candidi erat, de qua Hugo Cardinalis ita scribit: *Mollitiem carnis notat byssus, genus lini candidissimi quod juxta carnem habetur*: Quia verò delicata hæc byssi mollities sæpe causa est, cur caro recalcitret seque spiritui opponat, ideo idem Doctor subjungit: *Candor byssi convertetur in obscuritatem abyssi; nunc vestiuntur byssо, tunc vestiuntur abyssо.* Porro supremos Ecclesiasticæ Hierarchiæ Principes, purpura & byssо vestiri quotidie videmus, quodnam verò in eo vestium genere lateat mysterium, Albertus Magnus, præceptum Dei, quo purpura & byssus in vestem sacerdotalem adhiberi jubetur, recolens, hisce verbis exponit: *Quod Prælatus dives debet ista habere indumenta, ut per purpuram congruat Passioni, & per byssum continentiæ Christi.*

Et epulabatur quotidie splendidè.

14. Tametsi is, qui ventrem lautis cibis nutrit à Theologis moralibus, non adeo facilè peccati mortalis condemnetur, nihilominus, ut S. Basilius bene advertit: *Corpus bene saginatum, & anima illi immersa proclivis sit ad peccandum.* Et quidem quod peccatum luxuriæ attinet, dicit S. Bonaventura: *Ecce voracitas, quæ ut plurimum habet luxuriam adjunctam.* Jacob. 5. v. 5: *Epulati estis super terram, & in luxuriis enutristis corda vestra.* S. Greg. dicit: *Penè semper epulas comitatur voluptas.* Dionysius Carthusianus ibid. addit, quòd omnibus aliis peccatis aditum patefaciat: *Ex qua*, inquit, *luxuria, acedia, & alia varia consequuntur peccata.* S. Joannes Climacus ait: *Princeps est dæmonum, qui cecidit Lucifer, & princeps vitiorum concupiscentia gulæ.* In quibus verbis notandum est ly *Concupiscentia*, quia non tam cibus, quàm immoderatus illius appetitus est, qui nos condemnat. Unde S. Gregorius ait: *Neque enim cibus, sed appetitus in vitio est.* Sunt nonnulli crapulones, de quibus dici potest, quòd eorum *animus in patinis* sit, qui, quidquid studeant, quidquid cogitant, quidquid operantur aut moliuntur, totum eò duntaxat referunt, ut novas inveniant gulæ promovendæ inventiones. Dives Evangelicus non solùm semel, aut iterum, sed *quotidie* epulabatur; Cajetanus autem dicit: *Congruit quandoque epulari, sed quotidie nimis est.* Et ideo Dionysius Carthusianus ait, quod erat *Gulam in consuetudinem vertens.* Hanc autem ejus intemperantiam. Theophylactus inter alios vivacissimè exprimit, dicens: *Non nunc tantum, & postea non, sed quotidie, & non mediocriter, sed splendidè, hoc est sumptuosè, & prodigaliter.*

Hom. de Parad.

In scala gr. 14.

L. 3 mor. c. 5.

Lib. 31 mor. cap. 2.

Splendidè.

15. Id est, inquit Lucas Burgensis. *Ita ut epulis ipsius nihil jucunditatis deesset, non sanitas, non consortium, non colloquia, non musica; splendidos, magnificosque apparatus, sive ciborum pretia, condimenta, & varietates, sive vinorum præstantiam, sive vasorum ex argento & auro, totiusque supellectilis splendorem spectes.* Dionysius Carthusianus ait: *Delicatè, crapulosè, superfluè, pomposè, excedendo in ciborum & potuum multiplici varietate, exquisita præparatione, pretiosa consumptione, vasorum ornatu curioso, atque in his assiduus fuit.*

Dise. 1.

16. Augustinus Mascardus celebris sæculi nostri orator vitiosam hanc gulæ intemperantiam hisce verbis satis emphaticis exaggerat, dicit enim: Hisce nostris temporibus ad unicum duntaxat ventrem demulcendum vina ex una regione transferuntur in aliam, pro unica duntaxat instauranda cæna, ex uno & alio mari, ex fluminibus, torrentibus & lacubus diversis, diversa transvehuntur piscium peregrinorum genera; feræ per mille sylvas defatigatæ, sanguine persæpe tinguntur eorum, qui eas venantur, ut uni duntaxat epulonis ori cruentum pendant tributum; ut unius duntaxat palato nimium curioso deserviatur, integri ministrorum, & coquorum desudant exercitus, pro unico palmari tantùm stomacho faciendo, altissimi fumant camini, fornaceſque amplissimæ, fercula ferculis accumulantur in mensis, sub dapum nimio pondere ingemiscentibus, penuaria in vino natant, ipsaque granaria præ nimia rumpuntur aut certè incurvantur granorum abundantia; & cum unica sylva centum Elephantis sustentandis abunde sufficiat, opportunumque illis præbeat nutrimentum, centum contra provinciæ unico duntaxat homini exsaturando minimè sufficiunt. Sileo hic ex industria, quòd per diversa adinventionum genera hoc solum procuretur, ut fames non tam compescatur, quàm ut magis magisque ad majorem golositatem pruritetur, quod per exquisitas condimentorum species, animalia in alienas quoque naturas degenerare contendant; sub silentio itidem pertranseo, quòd ad delectandum unius hominis palatium, ipsa quoque anni tempora seu stationes inter se confundantur, dum tempore effervescentis prææstu caniculæ, & leonis, mensas faciunt ex condensatis ex saccaro artificiosè præparatis nivibus & glacie apparere, haud secus ac si sub Polo antartico, in corde rigidissimæ hyemis consisterent.

17. Verum enim verò ad propositum nostrum magis deserviet, si consideremus, quòd probabiliter satis timeri possit, ne fortè sola gula causa sit, quòd dives hic epulo sepultus fuerit in inferno; nam ut Cajetanus ait: *Hæc autem non ideo commemorantur, ut significentur peccata esse mortalia secundum se, sed signa animi, dediti totaliter vitæ sensuali*, ac proinde cùm gulosi, præter edere & bibere, aliud nihil somnient aut cogitent, animam suam nihil faciunt, imò ipsiusmet Dei ut plurimum obliviscuntur. Sic enim Protoparentes nostri, ut pomum vetitum manducare possent, creatori suo cælorum gaudiis & saluti æternæ, liberè renuntiarunt. Unde Tertulianus ait: *Facilius ventri quàm Deo cessit, salutem gulæ vendidit.* Similiter in Deuteronomio dicitur: *Incrassatus, impinguatus dereliquit Deum factorem suum, & recessit à Deo salutari suo.* Dives ille, cujus etiam in S. Luca fit mentio, post habitam illam copiosam messem, animam suam ad manducandum, & bibendum protinus invitavit, dicens: *Comede, bibe, & epulare*, haud dubiè enim animam suam haud secus ac fauces, frustum quoddam carnis esse arbitratus fuit, eamque esus & potus, exindeque nascentis delectationis capacem esse credidit. Unde S. Basilius de illo pulchrè sic loquitur: *O verba stulta! ò dementiam singularem! si porcinam habuisses animam, quid aliud ipsi denuntiare potuisses? At unde hoc? Quia terrena sapis, & Deum habes ventrem.* Gulosi solis epulis congerendis studeant, & quia divites sunt, huic suo inordinato appetitui satisfacere possunt, ac proinde ventrem suum loco Dei adorant & colunt, ac tandem ignis æterni esca & pabulum evadunt. *Stulte hac nocte repetent a te animam tuam.* In vita Magni illius servi Dei Camilli de Lellis, fundatoris clericorum infirmis ministrantium, recensetur, quòd, dum clerici ejus ad moribundum quendam confortandum accersiti, multis cum ipso de æterna salute differerent, ipse in horrendas continuasque blasphemias proruperit, cùmque illum pœnitentiæ seriæ, confessionisque peccatorum instituendæ commonuissent sæpius, ipse bonæ ac salutaris instructionis pertæsus, uni illorum responderit: Ecquid tua refert, si ego ad infernum detrudar, illoque dicto mox expiravit. Hic autem, prout ejus domestici postea retulerunt, gulæ adeo deditus fuit, ut pro unius capreoli condimento decem scuta facilè exponeret.

De jejun.

Cap 2. v. 15.

Luc. 12. v. 19.

Hom. 6 in div. avar.

Luc. 12. v 20

Lib. 3. c. 9.

Versus 20.

Et erat quidam mendicus, nomine Lazarus, qui jacebat ad januam ejus, ulceribus plenus.

Et erat quidam mendicus.

1. Albertus Magnus distinguit inter hæc duo verba; *Mendicus & pauper*: Dicit enim de Lazaro: *Non tantùm pauper erat, quia pauper est, non sufficiens sibi, ut dicit Augustinus, sed mendicus est, qui circuit per ostia, omni auxilio destitutus.* Idem quoque observat, quòd mendicus communiter elata voce per plateas ad ostia domuum clamitare soleat: *Mendicando clamat ad ostia, ut excitet pietatem*; de Lazaro autem non constat quidem, quod clamando, suamque inopiam recommendando, alius importu-

portunus fuerit, idque fortasse, quia ad clamandum, vigorem viresque corporis sufficientes non habuerit; at verò tot ipsi linguæ erant, quibus suam lamentabatur miseriam, aliorumque subsidia implorabat, quot in ulceroso illius corpore, ulcera & vulnera, aperta velut ora esse videbantur, quia erat *ulceribus plenus*.

2. Sanctus Bonaventura durum immite hujus epulonis cor inde vel maximè arguit, quia solus & unicus Lazarus, ejus compassionem implorabat; non verò multi pauperes: *Aggravatur ex hoc, quod ille pauper erat unitus*; unde dicit quidam Psalmus: *Respice in me & miserere mei, quia unicus & pauper sum ego*. Albertus Magnus ipsum ad aliorum compassionem excitandam altum clamasse existimat: *Si enim taceret, vel plures essent; non esset adeo admirabilis divitis impietas*.

3. Hugo Cardinalis, mendicum hunc cum divite epulone simul conferens, circa salutis nostræ dispositionem, divinam admiratur providentiam: *Diviti adjungitur pauper, quia uterque alteri confert, & uterque à Domino est; voluit enim Dominus alios pauperes, alios divites esse, ut illi sustinendo, isti largiendo proficerent in virtute*, Proverb. 22. v. 2. *Dives & pauper obviaverunt sibi, & utriusque illuminator est Dominus*; *Lazarus est pauper, dives est creditor; habebat enim, quod credere posset Lazaro, si vellet*. Deus utique tenacitatem divitis hujus optimè perspectam habebat, ideoque unicum duntaxat pauperculum hominem ipsi objecit, & quidem, qui solis micis de lauta divitis illius mensa cadentibus contentus erat, quia ipsis quoque canibus se postponi patienter sustinebat: At verò idem Doctor S. Bernardum citat, dicentem: *Quantos Lazaros hodie videtis, & plus de equorum phaleris, quàm de proximorum miseria cogitatis?* Albertus Magnus nullum se hunc divitem excusandi modum invenire, dicit: *Nonnisi unus & unicus erat*, inquit de hoc mendico, *qui & uni & unico non dedit, nunquam ad plures, misericordia motus fuisset?*

Nomine Lazarus.

4. Venerabilis Beda dicit: *Certè in populo plus solent nomina divitum, quàm pauperum sciri, quid est ergo, quod Dominus de paupere & divite verbum faciens, nomen pauperis dicit, & nomen divitis non dicit, nisi quod Deus homines novit & approbat, & superbos ignorat?*

In Luc. 5. Didacus Stella inde morale hoc documentum deducit: *Docet præsertim Prælatos, ut nomina pauperum sciant, & visitent eos, & tanquam filios diligant, & curam illorum gerant*.

6. Albertus Magnus se præ cæteris expositoribus latius extendit in ponderandis causis, cur pauperem, non verò divitem ex proprio nomine appellarit: *Cujus nomen novit Dominus propter quinque, quia sunt noti apud eum pauperes, quia ipsos elegit*. Jacobi 2 v. 5. *Nonne Deus elegit pauperes divites in fide, & hæredes regni, quod repromisit Deus diligentibus se. Secunda ratio, quia paupertatem diligit, & humilitatem approbat: Tertia, quia nomina nulla habent in terris, & ideo in cælis habere merentur. Quarta, quia apud Deum sunt gratiæ singularis*. Sanctus Bonaventura illum Psalmi locum adducit: *Parcet pauperi & inopi, & animas pauperum salvas faciet, ex usuris & iniquitate redimet animas eorum, & honorabile nomen eorum coram illo. Quinta, quia in cælis & non in terra, omnia merita, per quæ nominandi sunt, scripserunt*.

Ps 71. v. 13. & 14.

7. Porro mysticum hoc nomen esse comperiemus, si illius Ethymologia examinatur, id quod Jansenius nobis hisce verbis insinuat. *Bene quadrat in hunc mendicum nomen Lazarus, nam illud significat, ut habet Chrysostomus & Augustinus, eum qui adjutus est, aut potius ad adjutorium, nimirum quia nulla re mundana fretus, ad solum Dei respiceret adjutorium*.

Concord. cap. 79.

8. Lucas Burgensis, hunc pauperem notissimum, optimorumque morum fuisse existimat, dum ait: *Nec puto, quod à Christo inter tot pauperes nominaretur, nisi specialis paupertatis & miseriæ notus fuisset apud homines, & specialis meriti apud Deum*.

Qui jacebat ad januam ejus.

9. Sciens Deus, divites sibi per eleemosynam comparare posse Paradisum, de hujus epulonis salute sollicitus, miserabilem hunc hominem oculis ejus objecit, ut ad ejus moveretur compassionem, siquidem ipsi quoque canes ejus commiserabantur. Unde Hugo Cardinalis ait: *Jacebat ante januam, ut dives eum videre posset, exiens, & revertens*. Et S. Bonaventura: *Ut jam non posset præ ignorantia excusari*, illumque S. Joannis textum adducit, in quo dicitur: *Qui habuerit substantiam hujus mundi, & viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in illo?* Hugo Cardinalis ait: *Jacebat ante januam, ut dives dicere non posset, non vidi, in angulo fuit, aspicere non potui*. Lucas Burgensis ideo hunc pauperem ad januam divitis jacuisse existimat, quia hic eum ne quidem intra domus suæ vestibulum recipere volebat: *In via quidem publica, nec enim permisisset dives, ut occuparet interius vestibulum domus, quod januam vestiebat*. Hugo Cardinalis divitem hunc non solùm pauperi cibum abnuisse, dicit: *Sed nec eum videre sustinebat, & ideo non permittebat eum jacere intra januam, ne videret eum*. Unde S. Bonaventura illum Jobo & Abrahæ dissimillimum fuisse considerat; siquidem primus sanctè de se gloriatur dicens: *Foris non mansit peregrinus, ostium meum viatori patuit*; de alio verò scribitur: *Sedebat in ostio tabernaculi, ut statim susciperet peregrinos*.

1. Joan. 3. 17.

Iob. 31. 32.

Gen. 18. 1.

Ulceribus plenus.

10. Valde considerabile est verbum illud, *Jacebat*: Titus Bostrensis, à Luca Burgensi citatus ait: *Jacebat abjectus, neglectus, prostratus, pro nihilo habitus, omni humano præsidio prorsus destitutus*, & hoc quidem modo multis diebus atque noctibus in terram prostratus sub dio, in aperto aere jacuit, absque eo quod quempiam ad compassionem & misericordiam flectere posset.

11. Venerab. Beda in externa hac pauperis illius derelictione divinæ providentiæ dispositionem agnoscit, qua illum probare voluit, non solùm per paupertatem extremam, verùm etiam per pœnosam mortalemque infirmitatem: *Ut probaretur amplius pauper, simul & hunc & paupertas, & ægritudo tabescit*; præterquam, quod ut idem Author notat, doloris sensus in hoc paupere eo vel maximè augebatur, quòd miram divitis hujus prosperitatem quotidie oculis suis cogeretur aspicere; *Atque insuper videbat procedentem divitem, obsequentibus cuneis sulciri, & se in infirmitate & inopia à nullo visitari*. Et quidem si verum est, ut est verissimum, quòd scilicet *Patientia opus perfectum habeat*, meritò Didacus Stella in hoc paupere admiratur, quòd *Nullam querelam nullam in Deum contumeliam effudit, nec nullum impatientiæ indicium extulit, sic faciunt electi, qui gloriantur in tribulationibus suis*.

Jac. 1. 4.

12. Porro Deus, per hæc Lazaro immissa ulcera, spiritualem illius salutem consolidare, nec non epulonis spiritualem profectum omni studio procurare satagebat, siquidem ut Hugo Cardinalis considerat. *Solent ulcera infirmorum visa magis provocare affectum intuentium, à quibus, qui avertit oculos impius est*; qualem se hic dives esse clarè satis probavit, quia ut Glossa notat: *Hujus ulcera dives fastidiosus exhorret*; redditque nauseæ hujus rationem, ne scilicet per ulcerum horum aspectum delitias & voluptates suas turbaret: *Ne inter pretiosas epulas, unguentatosque convivas, fœtorem ulcerum lambentibus canibus sustineat*.

13. Chrysologus autem per sublime ingenium suum, super hæc fœtentia cæteroquin ulcera, suavem quandam fragrantiam effudit, dum ait: *Deus, qui obturatis auribus unius oris nil erat vox clamantis, ad aperiendum cor divitis, totum corpus pauperis vulneribus aperit, ut in admonendo divite tot essent pauperis ora, quod vulnera, solvuntur viscera, ulcera producuntur, hiatus vulnerum dilatatur, sanies effunditur, & tota pauperis caro componitur in scænam pietatis, ut quem vox esurientis non moverat, suspiria, dolores, gemitus, & tota ærumnarum congeries moveret*.

14. Per hæc quoque Lazari ad cælestem beatitudinem electi ulcera intelligere possumus pœnitentiam alicujus, qui ut animæ salutem recipiat, peccatorum suorum vulnera sacerdoti manifestat. Unde Hugo Cardinalis ait: *Ulcera, quæ in cute exterius virus ostendunt, peccata sunt per confessionem aperta: & istorum est maximè miserendum, qui peccata propria confitentur, illi enim sanari appetunt, qui vulnera detegent & ostendent*.

Ver-

Versus 21.

Cupiens saturari de micis, quæ cadebant de mensa divitis, & nemo illi dabat; sed & canes veniebant, & lingebant ulcera ejus.

Cupiens saturari de micis, quæ cadebant de mensa divitis.

1. Non obstante, quòd hic pauperculus mendicus se ex fame deficere videret, attamen ne micas quidem panis, quæ cadebant de mensa divitis, adeoque quæ interituræ erant, postulare ab eo præsumpsit, adeo patiens, modestus, & in Deum resignatus erat: *Cupiens*; desiderabat quidem, nullam tamen eas poscendo fecit instantiam. Unde Jansenius ait: *Quodque summa cum modestia tantùm de micis saturari cuperet, nec tantillum quidem importunitate obtinere contendens, sed miseriæ suæ ostentatione potius, quàm clamore mendicans. Micis, seu fragmentis panis*, inquit Lucas Burgensis, *non sumptuosis ferculis, sed de micis, quibus saturabantur canes, quæ cadebant, vel canibus relinquebantur, vel peribant*; adducitque authoritatem Titi Bostrensis, ita scribentis: *Ad placandam inediam nihil aliud expetens, quàm micas, quæ de divitis mensa temerè cadebant, adeoque* reliquiæ quæ peribant, quæque nihili æstimabantur, pauperculum hunc sustentare, imò recreare poterant; dives verò econtra in illa micarum debitè facta distributione, centuplicatam quandam in cælo annonam invenire poterat. Unde S. Thomas ait: *Quasi dicat pauper, quod projicis de mensa, hoc præbe in eleemosynam; fac damna lucrum.* In multis utique, qui in hoc sæculo feliciter prosperantur, comminatio illa Davidica adimplebitur: *Omnis iniquitas opilabit os suum*: Quid enim excusationis loco respondere poterunt, quando videbunt, quòd micis & luxuum suorum superfluitatibus cælum sibi lucrare potuerint, pauperibus benefaciendo, ipsi verò hisce falcones, vel equos, aut canes, aut similia animalia impiissimè prætulerint? Mendicus contentus erat micis illis, eademque Deo sufficiebant, ut erga illum vicissim misericordiam exerceret, & tamen *Nemo illi dabat. Quod superest*, inquit Deus, *date pauperibus*. Albertus Magnus ait: *Si petiisset delitias, fortè non immeritò non exaudisset, quia non decent pauperem delitiæ. Unde Augustinus de sermone Domini in monte ait: Non cogantur divites pauperum cibis uti, edant delicata, dent pauperibus superflua, edant pretiosa, dent pauperibus vilia, & quidem pauperum sunt reliquiæ, non deliciæ, non oblectamenta, sed fragmenta.* Didacus Stella se in hoc proposito continere nequit, quin adversus ejuscemodi divites exclamet: *O ingentem ignorantiam, omnibusque hominibus meritò deplorandam, quàm parvis de rebus condemnentur mortales, ne videlicet exigua sibi à Deo impositа præcepta adimpleant.* Pergit demum idem Author demonstrare, quòd multi pauperes ex fragmentis, & mensarum nostrarum reliquiis, quas abjicimus, sustentari possent. Adducitque illam in libro Ruth secensitam historiam, in qua refertur, quòd Booz Ruth spicas à messoribus suis in agro relictas colligentem videns, data opera iisdem messoribus præceperit, ut ex manipulis quosdam studio cadere in agrum permitterent, ut in ipsius usum cedere possent: *Eodem modo deberent & divites facere, multas de mensis suis de industria pauperibus relinquentes, de quibus sustententur, reliquias.*

In Cat.

Pf. 106. v. 42.

Ruth. 2. v. 16.

Et, nemo illi dabat.

2. Albertus Magnus ait: *Nec Dominus, nec famulus, quia qualis erat Dominus, tales sibi quæsivit ministros*: Imò non solùm Dominus, domi suæ genio suo conformes habebat ministros, verùm etiam hi, ut se tantò intimius in Domini sui gratiam insinuarent, omnem tyrannidem adversus pauperem illum exercebant, ita enim in domibus sive aulis Magnatum fieri solet.

Isa. 63. v. 5.

3. S. Bonaventura pauperem hunc dicit lamentari potuisse, dicendo: *Circumspexi, & non erat auxiliator; quæsivi, & non fuit, qui adjuvaret.* Chysologus viscera divitis hujus, ob duritiem ferrea appellat: *Purpura, byssо, delicatis vestibus, epulis blandis ferrea viscera crudeli anima nutriebat*; & tamen is spectaculum hoc adeo compassivum ob oculos positum habebat, unde ad pietatem moveri debuisset: *Quem Deus humanæ salutis avidus inquisitor emollire cupiens non tam Lazarum, quàm ipsum pietatis conflatorium, ejus projecit ad januam.* Nonnulli inveniuntur homines (inquit S. Ambrosius) adeo inhumani, ut in alienis miseriis potius gaudeant, quàm quòd de illarum sublevamine cogitent: *Ut de miseriis pauperum incentiva sua capiant voluptatum, rideant inopem, & quorum misereri debeant, his auferant.* L. 8. in Luc. in Cat.

Serm. 121.

4. Beda dicit, divitem hunc, non propter furta, rapinas, lites injustas, vel ob detentas aliorum facultates, sed propter denegatum pauperi in ejus necessitate subsidium fuisse condemnatum. Unde hanc deducit consequentiam dicens: *Hinc ergo, hinc summopere colligendum est, qua pœna mulctandus sit, qui aliena diripit, si inferni damnatione punitur, qui propria non largitur.*

5. Lucas Burgensis tutò affirmari posse dicit, quòd si dives ille miserabilem hunc Lazarum per charitatem sublevasset, Deus eidem forsitan intemperantiæ suæ excessum clementer condonaturus fuisset: *Si erga calamitosum humanus fuisset ac benignus, facilè illi Deus intemperantiæ vitium condonasset, & Lazarus eum secum in sinu Abrahæ, consequenterque in regnum cælorum abstraxisset.* In vitis Patrum de famoso illo avaro, cui nomen Petrus Telonearius erat, refertur, quòd, quia pauperi panem licet invitus & cum furore elargitus fuerat, Deus illi visionem ostenderit, quæ ejus ad Deum conversionis motivum fuit, posteaque tandem in virum, summa sanctitate præditum evasit.

6. Verum inquirat hic aliquis, quænam causa fuerit, quòd, cùm à divite hoc solum dandum erat, quod pro conservanda vita Lazari necessarium erat, imò quòd alias foras projectum deperibat, hoc tamen illi dare abnuerit? Chrysologus dicit: *Verum est, verum est, quòd dives cùm nec micas dare potest, semper avarus eget.* Verum aliud quoddam motivum hujus Didacus Stella tangit; hic enim postquam quæsiisset causam, cur dives ille, qui in vestium pompam, conviviorum luxum, aulæ majestatem, & quævis alia adeo effusus & prodigus fuit, manus postea ad pietatem, pauperibus exhibendam, adeo strictas habuerit, ut ne micas quidem de mensa cadentes mendico illi erogarit? Tandem id factum esse respondit, quia ut in luxu, fastu & pompa excedere posset, licitum sibi esse judicavit, ibi se parcum exhibere, ubi ipsum liberalem esse conveniens, imò necessarium erat: Id quod hodie multi divites eheu imitari non dubitant, qui eleemosynas dare, & quæcunque alia ad animæ salutem pertinentia præstare negligunt, ut juxta libitum & arbitrium suum vivere possint: Hoc namque fine divitias suas non solùm dispensat, sed & prodigaliter effundunt, & velut stercora se projiciunt; ut honestæ alicujus puellæ honestati insidientur, multa scutorum millia prodigere non verentur, cùm tamen ad ejusdem honorem sartum tectum conservandum, vel ad eam Deo desponsandam, ne denarium quidem se habere simulent; ingens auri & argenti summa in convivium instaurandum ab eis impendetur, illique qui præ fame mori cogitur, mucidum panis frustum denegabitur. Serm. 121.

Sed & canes veniebant, & lingebant ulcera ejus.

7. Enimvero in tantis angustiis, & miseriis Lazarus positus erat, ut vix illi tantæ vires fuerint, ut, sicut Euthymius optimè notat, canes à se arcere aut abigere posset: *Adeo debilis erat corpore, ut neque canes posset abigere*; omnibusque in tantum odio, nauseæ & contemptui erat, *quod nec dignus habitus est in conspectu divitis*, inquit Albertus Magnus, *à quo canes prohiberentur, & in hoc notatur nimia duritia, & inhumanitas hominem videre canibus expositum, & canes ab eo non prohibere.* Lucas Burgensis canes illi pœnam & dolorem extremum attulisse censet: *Dolore non modico afficiebat nudum & imbellem*: Qui etiam observat, quòd, tametsi canes ad lingendum hominem ulceratum vivum appropinquare non ausint, nisi ab eo fuerint accersiti aut invitati, hi tamen ultro ad Lazarum appropinquarint, *Tanquam ad projectum nudumque cadaver, ut saniem, & sanguinem lingerent, quo libenter vescuntur.* Idem quoque inter alias ærumnas, quibus Lazarus repletus erat, hanc recenset, quòd videlicet ipsos etiam canes crudelis divitis hujus, suis vulneribus & cruciatibus pascere & reficere debuerit: *Erat ei novus hic dolor ferendus,*

dus, quo canibus divitis solatium præbebat, à quo ipse ne canum quidem conditionem poterat obtinere.

8. Albertus Magnus impiorum & crudelium divitum proverbium esse dicit, quo, dum pauperibus maledicere volunt; *Optant eos tradi canibus ad devorandum*; observat autem, quòd huic diviti ex divina dispensatione acciderit, quod conversum est hoc in lenimentum pauperis, & diviti in cumulum damnationis. Ratio ejus est; *quia lingua canum medicinalis est, & mundat vulnera à putredine*. Idem quoque motivum à Serm. 121. Chrysologo adducitur, dum is hunc Epulonem reprehendens, ita eum alloquitur: *Miser dives, si panem non dedisti, quare vel canes abigere noluisti? Sed mitiores te canes tui, imò tu sævior canibus tuis; nam te sæviente illi parcunt, qui non ad morsum dentes, sed linguam ad obsequium sic producunt, ut in modum spongiæ non vexent vulnera, sed detergant.*

9. Videmus per quotidianam experientiam, quòd canes, in pauperes magna cum rabie insilire & allatrare soleant, eos præcipuè, quos vestibus laceris vestitos & seminudos esse vident, quasi timeant, ne panem illis subripiant, dum enim illos à Domino suo panem accipere conspiciunt; ne tandem panis illis defecturus sit, timent, hic autem talem suspicionem habere nequeunt, quia ipse quidem erat *Cupiens saturari de micis, quæ cadebant de mensa, & nemo illi dabat*. Titus Bostrensis canes illos, meliori quo poterant modo, ei adblanditos fuisse dicit: *Faciebant hoc canes eo, quo poterant sensu, vicem dolentes Lazari, curamque illius, qui ab omnibus desertus erat, amicè suscipientes, nec non vulnera ejusdem benevolè medicorum more foventes.*

10. Didacus Stella canes hosce Lazaro adblandientes demiratus, continere se nequit, quin hominibus sævitiem, & impietatem ipsorum improbet; cùm enim canibus proprium sit allatrare, & mordere peregrinos, viatores persequi, iisque, quos non cognoscunt, aditu in domum præpedire; veruntamen erga Lazarum in hac occasione mira exhibuerunt charitatis & compassionis opera. *O crudeles homines*, inquit, *qui finitis canes, quod vobis incumbit, officium exequi pietatis, pudeat vos sic crudeles esse.*

11. Albertus Magnus canes hos Lazarum ferociter, & cum solita rabie in principio quidem aggressos esse existimat; attamen subitò ex ordinatione & dispositione divina factos fuisse mansuetos, ad eum modum, quo leones se erga Danielem mites exhibuerunt & obsequiosos.

12. Sacri quoque interpretes, pauperculi hujus erga canes charitatem admirantur, utpote qui initio erga ipsum adeo se feroces & crudeles eum adlatrando exhibuerant. Chrysologus serm. 121. ait: *Dives pauperem non cadentibus de mensa micis pascit, & Lazarus pauper, quia aliud non habebat, etiam de carnibus suis, canibus humanus extitit.* Albertus Magnus ne canes quidem micis de mensa Epulonis cadentibus gaudere potuisse existimat, tametsi hæ communiter in ipsorum alimentum
Mat. 15. 27. cedere soleant: *Nam & catelli edunt de micis, quæ cadunt de mensa Dominorum suorum: Adhuc autem pauper liberalior fuit canibus divitis, cibans eos suo humore & cruore, cui dives avarus negavit cibum canum.*

13. Jansenius c. 97. porro circa eadem verba aliam quandam & valde ingeniosam reflexionem facit, cujus sunt hæc sequentia verba: *Potest etiam aliter intelligi, ipsos canes divitis, à paupere, qui conditionem canum petebat, assecutos fructum & voluntatem, ut cùm ipse non posset cum canibus saturari, canes tamen ab ipsius malo saturarentur, & reficerentur;* ostendit verò demum, canes lingendo ulcera Lazari non ex charitatis, sed proprii interesse motivo inductos fuisse: *Non enim lingebant ejus ulcera, quo ei benefacerent, sed quia inde eis bene erat.*

14. Albertus Magnus ad allegoriam transiens, id nostris sæculis adimpleri considerat: *Canes enim venatici ordines sunt prædicantium, qui non expectant domi, sed veniunt ad pauperes, & lingunt ulcera peccatorum suorum, habentes in ore latratum prædicationis,*

15. Hugo Cardinalis idipsum ad omnes Prædicatores Evangelicos extendit sequentibus verbis: *Habet canis in ore latratum, in dentibus morsum, in lingua medicamentum; sic bonus prædicator, & bonus confessor, & quilibet spiritualium bonorum administrator, debet habere hæc tria; latratus est verbum exhortationis, morsus verbum objurgationis; linguæ medicamentum, verbum consolationis.*

Versus 22.

Factum est autem, ut moreretur mendicus, & portaretur ab Angelis in sinum Abrahæ: mortuus est autem & dives, & sepultus est in inferno.

Factum est autem, ut moreretur mendicus.

1. Hugo Cardinalis hanc S. Lucæ phrasim: *Factum autem est, ut moreretur*, observat, & dicit: *A quo factum* Ps. 123. 7. *est? A Deo vocante ad gloriam, & à miseria liberante. Unde potest dicere illud Psal. 123 7. Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium.*

2. Didacus Stella accuratè hoc loco se reflectit ad id, quòd scilicet Christus sapientia Patris, priùs divitis vitam descripserit, & postea pauperis, adeoque divitem pauperi antepositi, sed tunc solùm, cùm de præsenti vita tractatur; quia in hac vita secundùm legem mundi hujus, divites quovis in loco præcedentiam habent: non verò sic egit quoad mortem utriusque: *Dum de his in vitæ functis narrationem incipit, narratio pauperis præponitur, quia pauperes divitibus in alia vita præponuntur.*

3. Quantum judicia humana à Dei arbitrio differunt? Etenim si quis hunc pauperculum à capite ad pedes usque ulceribus plenum, nudum in platea publica humi jacentem, canibus quaquaversum circumcinctum, præ nimia fame agonizantem & morientem vidisset, quemnam sibi de eo formaturus fuisset conceptum? & tamen ipsiusmet æternæ & primæ Veritatis ore canonizatus fuit. Jansenius ibid. mysterium aperit, cur Lazarus priùs mortuus fuerit, dives autem prosperitate continua & superabundanti affluens, diuturno tempore vivus post ipsum remanserit; dicit enim: *Magis enim festinat Dei benignitas afflictos ex more doloribus, & æterna quiete donare, quàm ipsius justitia festinet, felices in hoc mundo eripere ex sua felicitate, & æternis tradere cruciatibus; expectat enim eos ad pœnitentiam.*

Et portaretur ab Angelis.

4. Hugo Cardinalis Lazari mendicitatem, & totalem desolationem considerans, ita circa hæc verba scribit: *Fortè non habuit alios portatores.* Theophilactus Christum per hoc Angelorum obsequium & comitatum nobis insinuare voluisse arbitratur, quòd afflictiones, quæ in hac vita patienter à nobis sufferuntur, liberalissimam in hora mortis remunerationem accipiant: *Ut doceat eos, qui affliguntur, quàm bene habituri sint pro his, quæ hic sustinent*; etenim circa illum, circum quem antea nonnisi canum latratus audiebantur, & qui solis canibus circumdatus erat, ecce tibi hodie Angelicæ militiæ è cælo expediuntur exercitus, ut ei obsequantur, ejusque exequias suavissimis suis prosequantur cantibus, ejusque animam in æternæ beatitudinis depositum deportent. Unde Chrysologus serm. 121. ait: *In obsequium divitis migrat hic tota civitas, cùm funus effertur, pauper vadit solus: pauperem duorum portat miseratio bajulorum; meritò ei mox Angelica officia, meritò divina deputantur obsequia, cui tam crudeliter negata sunt ipsa humanitatis extrema, funus divitis antecedit lugubris turba servorum, feretrum pauperis præcedit Angelorum psallentium multitudo.*

5. Non quidem credidisses, ut existimo, inquit Albertus Magnus, Lazarum opus habiturum fuisse, ut à beatis illis spiritibus deportaretur, utpote cui merita ipsius propria ad eum in fortunatum illum sinum deportandum sufficere poterant: *Non quidem quod indigeret,* tom 2. inter hom. ex Lucic. in cat. *qui propriis subvehebatur meritis, sed Angeli congratulationem in comitatu ostendebant, quòd simpliciter & rectè consiliis eorum & custodiis operam vivus dedisset.* Chrysostomus ait: *Ne ambulans laboraret, portabatur ab Angelis*; moxque rationem reddit, cur non solùm unum Angelum, sed cælestes illos Ephebos in magno numero ad eum deportandum submiserit, (cùm tamen unus tantum Angelus, sicuti ad amplissimas cælorum sphæras circumvolvendas abundè sufficit, ita quoque ad animam aliquam in cælos usque deferendam sufficere potuisset) nimirum: *Non sufficerat ad portandum pauperem unus Angelus, sed propterea plures veniunt, ut eorum lætitiæ faciant.* Imò non solùm cælestis illa Jerosolyma ab omnibus, ut ita dicam, spiritibus beatis exinanita fuit eo fine, ut solemnem ei præberent in cælos comitatum, verùm etiam ob ambitiosam devotionem, qua quilibet illorum

rum sacrosanctum cadaver illud contingere & bajulare contendebat: *Gaudet unusquisque Angelus tantum onus tangere, libenter talibus oneribus prægravantur, ut ducant homines ad regna cælorum.*

6. Cajetanus ex Lazari deportatione ab Angelorum exercitu in sinu usque Abrahæ facta, colligit, qualiter animæ ab hujus vitæ vinculis solutæ, earumque merita ipsis mediantibus ad judicium & tribunal Altissimi usque deducantur: *Significatur per hoc meritorum Lazari oblatio coram divino judicio; rationabile siquidem est, Angelorum officio merita justorum colligi in morte.*

7. Ehem, quàm subitò mutatur vitæ humanæ lubricra scæna. Etenim de divite paulò post dicitur: *Sepultus est in inferno*, de hoc autem miserabili mendico textus hodierni Evangelii dicit: *Factum est autem, &c.* ubi Chrysostomus ait: *Vidistis illum in vestibulo divitis, videte eundem hodie in sinu Abrahæ: vidistis illum, cùm à canibus circumlingeretur, videte eum ab Angelis stipatum; vidistis illum in paupertate, videte nunc in delitiis.*

Ctnc.2. de Lazar.

In sinum Abrahæ.

8. Titus Bostrensis meritorum, & sanctitatis ejus eminentiam arguit, siquidem eum ab Angelorum choris directè in sinum usque Abrahę deportatum cernimus, absque eo quod vel minimam in purgatorio moram traxerit; sed quid mirum, si id ei contigerit felicitatis, qui tot annis in hujus vitæ miseriis & paupertate vixit? Nam ut B. Laurentius Justinianus ait: *Paupertas est caminus purgans, & eliminans sordes vitiorum.*

De paupr. cap 3.

Hom cit.

9. Chrysostomus ly *sinum*, expendit; neque enim ipsum prope sanctum Patriarcham, sed in sinum Abrahæ delatum esse dicit: *Ut illum refocillaret, ut illum quasi clementissimus teneret in sinu & recrearet.*

10. Lucas Burgensis ex hac historia clarum esse dicit, quòd ii, qui in hac vita infirmitate, paupertate, cunctisque aliis ęrumnis affliguntur, atque velut peripsemata mundi à cunctis deseruntur, non ideo continuò à Deo derelicti censeri debeant: *Videmus, quàm pretiosa anima, in quam fœtido ac putrido corpore latuerit, quæ ab Angelis in beatam vitam delata sit; sed quonam merito? an eo solo, quòd pauper fuerit in hac vita? non; sed rectè significatur ita fuisse pauperem, ut timuerit Deum, ut paupertatem & ærumnas æquanimiter tulerit, tanquam profectas à Dei manu, nemini convitium dixerit, aut malè precatus fuerit, nec diviti ipsi, non obmurmuraverit, non providentiam Dei accusaverit, sed patientia probatus, opus perfectum consummaverit.*

Mortuus est autem & dives.

11. Valde mysticus modus est, quo sapientissimus magister noster primò de morte Lazari, postea verò de Epulonis interitu locutus fuit. Etenim de illo dicit: *Factum est, ut moreretur*; de hoc verò: *Mortuus est autem.* *Præterito perfecto utitur Dominus*, inquit Hugo Cardinalis, *ad innuendum, quòd dives perfectè est mortuus, non una, sed triplici morte; Prima est culpæ, quia Deus separatur ab anima; hoc mortuus fuit, dum viveret; secunda naturæ, quia separatur anima à corpore: tertia est gehennæ, quia separatur anima à gloria.* Enimvero verisimile est, eum ab improviso mortuum fuisse, id quod naturaliter evenire solet illis, qui continuæ crapulæ & ebrietati immersi, vitam degunt; hi etenim ex apoplexia ut plurimùm mori solent; ac proinde tantò fit credibilius, quòd nullum ipsi præstò fuerit pœnitendi spatium, & tempus, neque enim de præcedenti morbo vel infirmitate, aut languore Scriptura quidquam refert. Porro tam pauperi, quam diviti adaptari potest ille Ecclesiastici textus, nimirum: *O mors, quàm amara est memoria tua homini pacem habenti in substantiis suis*; & paulò post sequitur: *O mors bonum est judicium tuum homini indigenti.*

Eccl.41. 1. Ibid. v 3.

Et sepultus est in inferno.

12. Didacus Stella solito ingenii sui acumine, in usu plurimùm positum esse advertit, quòd mortui in propria ipsorum Parochia sepeliantur. *Usitatum est unicuique, ut in propria Parochia post obitum sepeliatur; jus suum diabolus districtè sibi defendit, nec patitur eum, qui suæ debetur Parochiæ, in alio loco sepeliri.* De hoc autem reprobo divite Epulone Lyranus testatur, dicens: *Erat diaboli Parochianus, et primitias debens.*

13. Verum enim vero ex quo hactenus nulla in Evangelio alia delicti hujus divitis facta est mentio, præterquam quòd erga pauperes avarus fuerit; ideo me extra propositi orbitam iturum non arbitror, si processus ejus criminalis instituatur, ad hoc, ut quilibet de Deo verè dicere possit: *Justus es Domine, & rectum judicium tuum.* Ps. 11. v. 137.

14. Et quidem ex eo, quod dives satis evidens in se circumtulit æternæ damnationis signaculum; siquidem quando Deus de divitibus sermonem habet, sæpe hoc verbo *Væ* utitur, quod æternæ reprobationis cõminationem significat. Amos 6. v. 1. *Væ, qui opulenti estis* Abac. 2. v. 6. *Væ ei, qui multiplicat non sua, usquequo & aggravat contra se densum lutum? Væ, qui congregat avaritiam.* Luc. 6. v. 24. *Veruntamen væ vobis divitibus.* Redemptor noster humano generi apertam de inferno notitiã dare voluit, & prima quidem vice id fit in hac occasione hujus, sive historiæ, sive parabolæ, quocunque tandem nomine seriem hujus Evangelii appellare placuerit; dum autem divitem hunc in inferno sepultum esse dicit, non illum alicujus blasphemiæ, idololatriæ, perjurii, sensualitatis, vindictæ, aut similis culpæ reum, sed tantùm divitem fuisse asserit; quasi per hoc nobis insinuare vellet, quòd in divitiis ut plurimùm nidificare & fundari soleant cuncti peccatorum excessus. S. Paulinus de hac divitiarum cupiditate ita proinde scribit: *Quæ una omnibus armata criminibus, vel si sola nos capiat, & pabulo ad malitiam & homini ad mortem sufficit.* Advertit tamen optimè S. Ambrosius, quòd non tam divitiarum possessio, sed abusus nos condemnari faciat: *Discant divites, non in facultatibus crimen hærere, sed in his, qui uti nesciant; nam divitiæ ut impedimenta sunt improbis, ita probis, sunt adjumenta virtutis.* Unde Lyranus de hoc divite, & Jansenius c. 97. multò clariùs ita scribunt: *Bona temporalia in illicitis consumendo divitis sibi ad dispensandum concessis abusus est, expendens eas tantùm ad ambitionem & voluptatem.* S. Antonius de Padua hic, dicit, quòd ex divitiis orta in hoc divite fuerit *superfluitas in vestibus & cibis; væ, qui potentes estis ad bibendum vinum.* Isaiæ 5. v. 22. Lyranus divitem hunc horas diaboli auscultasse observat, non dicit, quòd illas recitavit, sed quòd attentas aures eidem porrexerit: *Horas ejus audiendo*; Quales autem hæ horæ sint, subdit, dum ait: *Cantilenis dissolutis & malis verbis intendendo: Carnis tantum curam habuit*, inquit Jansenius; siquidem omne fere studium in eo collocatum habebat, ut corpus suum delicatis ferculis & conviviis excessivè lautis saginaret, illudque subtus subtilissima bysso & linteo, superius autem pretiosissima purpura exornaret. Luc. 19. Luc. Ep. 5.

15. Didacus Stella notat, de hoc divite dici, quòd sit *sepultus*: quoad Lazarum verò nulla fit sepulturæ mentio, cujus hanc rationem assignat: *Omnis superbi divitis cura in magnificè construendo corpori sepulchro cernitur*; corpus etenim in hac vita delicatè enutrire satagunt; cineres verò & vermes, in quos postea resolvetur, superbis magnificisque sepulchris & mausolæis includere contendunt, *nec moriens recordatur animæ*; adde quòd *nec vivens*. Jansenius de hoc Epulone ita scribit: *Negligentissimus salutis animæ fuit, ut, qui nec de damno pereuntium micarum cogitaverit facere lucrum.* Aggravatur insuper ejus damnatio notabiliter ex eo, quòd erga pauperem famelicum & moribundum tenax & avarus fuerit; id quod S. Antonius de Padua fusè exponit, dicens: *Quia pauper nonnisi unus erat, cui poterat faciliter subvenire, quia in extrema paupertate, quia ulceribus plenus, calamitosus, & illum dives habebat in præsentia.* Chrysologus ait: *Ob hoc egerat Deus, ut dives pauperis, pauper divitis in epulis semper memores essent, quatenus vicissim sibi ambo curam de vario languore præstarent; hinc est, quod differebatur cura pauperis, ut dives sumeret de vulnere medicinam.* S. Antonius quoque culpam ejus exinde aggravat, quia Lazarus *non cupiebat magna, sed parvas micas, quæ cadebant de mensa*, & tamen has potius inutiliter disperdi sinebat; ac proinde si verum est, uti est verissimum, quòd *Misericordes misericordiam consequentur*, qua ratione fieri poterat, ut dives hic vel minimam, in divinæ misericordiæ thesauris, pietatis stillam inveniret, qui adeo in hunc pauperem crudelis & inhumanus exstiterat.

16. Idem S Antonius ait damnatum fuisse: *Quia canes obsequium præstabant, cui homo subtrahebat.* Jansenius insuper culpam ejus exinde agravat, quia temporalium bonorum prosperitas eum longè crudeliorem efficiebat, qui aliàs exinde beneficus in alios esse debebat; ac proindem iratur: *Quòd cùm magna felicitas mitiores & beni-*

& benigniores soleat homines reddere, ne in tanta quidem felicitate commoveretur misericordia erga tam egregiè miserum, ut vel saltem idem beneficentiæ illi præstaret, quod canibus suis, inhumanior etiam canibus, qui quod potuerunt, misero præstiterunt lingentes ulcera ejus.

17. Quisquis pœnas & cruciatus divitis hujus asequi vult, prius hujus Evangelii ponderet exordium; Apoc. 18 7. siquidem dici de illo potuit: *Quantum glorificavit se, & in deliciis fuit, tantum datum fuit illi tormenti & luctus.* Serm. 122. Chrysologus idipsum optimè exponit, dum voluptatum ejus paradisum confert & comparat cum ærumnis ipsius, quas jam in inferno patitur: *Ipse est, qui induebatur purpura & byssо; quid est dives? ab æstu byssus non defendit? purpura non resistit inferno? remanserunt ista, deseruerunt illa, & ipse nunc nudus sudas, æstuas, qui aliquando insultabas æstibus artificiosa nuditate vestitus.* Contemplemur, seu ut meliùs dicam, admiremur, quòd hic Romæ in superbo regiorum Legatorum ingressu seu equitaturis fieri & exhiberi videmus. In hoc apparatu multi videntur pannis holoseriсis, auro argentoque artephrygia pretiosissimè depictis, contecti, argentum quoque non tantum in frænis mordentes, verùm etiam calcantes in soleis, in quorum phaleris nil nisi aurum ubique rutilat, coruscant gemmæ, adeo ut omnium sibi oculos attrahant: sed quid tandem? die huic apparatui destinato finito, superbis illis phaleris & ornamentis spoliati in stabulum denuò reducûtur, ubi nulla prioris ornatus memoria habita percutiuntur, onerantur, atque in consueta palea & sordibus præter continuas, quibus aures eorum quotidie ferè obsurdescunt, vociferationes & execrationes cubare coguntur. Idem quoque quoad superbiam & fastum humanum in multis hominibus accidere videtur, qui quoadusque hujus vitæ dies durat, ob divitias, nobilitatem, dignitatem, vel dominium, quo præfulgent, apud unumquemque in summa sunt veneratione, timore, & reverentia; at verò vespertino crepusculo, id est, nocte adveniente, in stabulum recluduntur inferni, ubi omnes illorum hactenus perceptæ voluntates, Ps 48. 17. dominia, & divitiæ ultimum suum finem accipiunt, (*Ne timueris cùm dives factus fuerit homo, & cùm multiplicata fuerit gloria domus ejus, quoniam cùm interierit, non sumet omnia, neque descendet cum eo gloria domus ejus.*) sed sola ibi invenient scelerum, & iniquitatum commissarum onera.

18. Cajetanus existimat, quòd Evangelista, postquam dixisset: *Mortuus est dives, & sepultus est in infernum*, firmum faciat punctum. *Fiat hic punctum* dicit; *Ad cumulum bonorum præsentium præsentis vitæ dives describitur sepultus, quod de Lazaro non est dictum, non quia inhumatus relictus fuit, sed quia non fuit cum honore sepultus*; post hoc vero punctum adjungendum esse dicit: *Et in inferno elevans oculos &c.* Chrysologus verò scribit: Serm. 12. *Quam rerum lamentanda mutatio; pauperem portant Angeli, divitem deglutit infernus.* Et Albertus Magnus ait: *Ecce exequiarum officium à dæmonibus presbyteris impensum, in hoc enim præcipuè verum est, quod dicitur Matth. 8. v. 22. Sine mortuos sepelire mortuos suos*, Magis autem apertè Chrysostomus idipsum testatur, dum ait: *Nullus autem est, qui sepeliendo diviti) ministrasse dicatur, ut Lazaro, eo namque quod in lato itinere delectatus, multos habuit obsequentes adulatores, ut pervenit ad finem privatus est omnibus; simpliciter enim sequitur: Et sepultus est in inferno.* Jansenius ait: *Mortuus est dives, & sepultus est, nam pauper fortè nec sepultus*; Verùm qualitercumque idipsum acciderit, hoc saltem certum est, ut Didacus Stella advertit, quòd *nihil opes morientem, nihil voluptates dolentem juvare potuerunt.*

19. Euthymii hæc est opinio, quod de cadavere pauperis, illud sepultum fuisse, Evangelista non scribat; *eò quòd vile esset pauperis sepulchrum.* Lucas autem Burgensis quandam ex S. Augustino sententiam refert, quæ inter eas, quas S. Prosper passim ex Augustini operibus collegit, numerum 89. obtinet, qua dicitur: *Sicut peccatoribus nihil prosunt exequiæ sumptuosæ, ita nihil nocent aut viles, aut nullæ sanctorum pauperum sepulturæ,* idque Lazari exemplo confirmat, *dicens: Nulla est mentio sepulturæ Lazari, quia vel non fuit sepulturæ traditum corpus ejus, vel contemptim & sine honore abjectum in foveam.*

Versus 23.

Elevans autem oculos suos cùm esset in tormentis, vidit Abraham à longè, & Lazarum in sinu ejus.

Elevans autem oculos suos, cùm esset in tormentis.

1. Valde considerabile est, quando illud, quod Evangelista exprimit, dum ait: *Cùm esset in tormentis*; per hoc enim insinuatur, divitem tunc pridem oculos suos aperuisse, cùm esset in tormentis. Albertus Magnus super illa verba ait: *Quia oculos quos ante culpa clausit, pœna aperuit, ut dicit Gregorius; tunc enim, ut Job. 27. v. 19. dicitur: Aperiet oculos suos, & nihil inveniet.* Tunc pridem oculos suos ad cælum elevavit, quando iidem huic luci clausi erant, imò quando in tenebris abyssi constitutus erat: *Dum lucem habetis credite in lucem, ut filii lucis sitis*; quandousque vivimus, oculos nostros aperiendi tempus est, aut ad evitandos antiqui adversarii nostri scopulos & laqueos, cauti & circumspecti simus. Chrysostomus in Cat. ait: *Non dicit in tormento, sed in tormentis, totus enim in tormentis erat, oculos suos liberos habebat, ut alterius lætitiam possit aspicere, ut magis torqueatur.* Ioan. 12 3.

Vidit Abraham à longe.

2. Non sine mysterio Abraham hic nominatur, quia & de ipso scribitur; *Erat autem dives valde*, & tamen *tantum abest*, quòd hic, in inferno sepultus fuerit, ut potius locus ille, in quem animæ electæ ad gloriam depositatæ fuerunt, suum ab ipso nomen acceperit; quia ut Chrysologus observat, *Abraham dives, sed plus humanitate, quàm censu*; atque hinc est, quòd de hoc epulone dicat: *Vidit Abraham divitiarum consortem, sed humanitatis exortem.* Theophylactus ait: *Propterea non apud aliud quendam Justum, sed in sinu Abrahæ vidit Lazarum, quoniam hospitalis fuerit Abraham; ut igitur reprehenderetur illius inhospitalitas, propterea illum apud Abraham vidit.* Idem quoque ostendit: quanto cum jure ab Abrahamo reprehendi potuerit, & dicit: *Ille etiam eos, qui præteribant, in domum suam trahebat, hic autem etiam intra domum suam jacentem despiciebat.* Et hæc fortè causa est, cur Christus dicat: *Vidit à longè*, utpote qui à charitate & hospitalitate Abrahæ adeo dissimilis & alienus erat. Gen. 13. v. Serm. 1.

3. S. Bonaventura divitem in majorem suam pœnam & cruciatum, Abraham & Lazarum vidisse dicit: *Non ad solatium, sed potius ad cumulum tormentorum*; in cujus opinionis confirmationem quandam S. Gregorii authoritatem adducit, verisimile esse existimantis, quod nonnulli præsciti, ante finale judicium æternam quorundam beatorum in patria visuri sint retributionem: *Ut eos videntes in gaudio, non solum de suo supplicio, verùm etiam de eorum bono crucientur, videntes turbabuntur timore horribili, &c.* Sap. 5. v. 2.

Et Lazarum in sinu ejus.

4. Hugo Cardinalis admirabilem hoc loco scenæ mutationem observat, dum ait: *Solebat Lazarus esse in tormentis, dives in deliciis, nunc autem econverso; Solebat Lazarus mendicare à divite nunc econtrario: & sicut dives non audiebat Lazarum, ita nec ipse modo auditur.* Hæc historia magnopere illos confortat, qui hic in terris, variis infestantur adversitatibus atque ærumnis. Unde Didacus Stella ait: *Hæc historia, mirum est, quantum pios homines consoletur, vitiosos vero & improbos terreat.* Ecce tibi malorum pariter & bonorum retributionem: Lazarus etenim in sinu Abrahæ conquiescit, epulo verò in profundissima inferni abyssо concrematur.

5. Euthymius ait: *Ut hospitem Lazarum, apud hospitalem Abraham, intuitus dives, osor hospitum, haberet hoc ad confusionem suæ inhospitalitatis.*

Versus 24.

Et ipse clamans, dixit: Pater Abraham miserere mei, & mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti sui in aquam, & refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma.

Et ipse clamans, dixit:

1. S. Bonaventura textum illum Isaiæ 65. 14. adfert, ubi dicitur: *Ecce servi mei laudabunt præ exultatione cordis, & vos clamabitis præ dolore cordis, & præ contritione spiritus ululabitis*; ideoque observat pœnam divitis perfectè

fectè culpæ ejusdem correspondisse, juxta illud Prov. 21. v. 13. *Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis, & ipse clamabit, & non exaudietur.*

Pater Abraham.

Serm. 23. 2. Chrysologus dicit: *Modò cognoscit Patrem, & modò tibi Patrem se esse nescit.* Magna etenim divitis præsumptio & temeritas fuit, quod Abraham Patris nomi-
Li 3 de prov. ne appellare non dubitarit, quia ab ejus pietate, charitate, & hospitalitate tantopere degeneraverat. Salvianus Episcopus Massilienſis de malis Christianis ita scribit: *Magis per nomen sacratissimum rei sumus, quia à nomine sacratissimo discrepamus.* Hugo Cardinalis ait: *Hæc est illa sera pœnitentia, in qua fatuæ virgines clamant; Aperi*
Mat. 25. v 11. *nobis? modo vocat patrem, quem noluit imitari*, citatque Chrysologi authoritatem, dicentis, *Si pius, si hospitalis in pauperes fuisset, filius Abrahæ esset.*

3. Theophylactus curiosum quoddam hoc loco movet dubium, quærens, cur dives ille non rectè recurrerit ad Lazarum, sed ad Abraham confugium suum acceperit? Et respondet, ipsum erubuisse, eò quod suam maculaverit conscientiam, timebat enim ne fortè mendicus aliquam de ipso vindictam sumpturus fuisset: *Ex suis causis judicabat illum, si enim ego in tanta felicitate frequens, contempsi illum tantis malis coangustatum, multò magis ipse contemptus vindicabit, & non annuet, ut mihi beneficium concedatur, & propterea ad Abraham fecit sermonem; putabat enim ignorare, quæ contigissent.*

Miserere mei.

Serm 66. 4. Chrysologus arrogantem hanc & impertinentem petitionem valde admiratur dicens: *Quam misericordiam petis, quam tibi, negando pauperi, tu negasti?* Albertus Magnus pariter scribit, *Misericordiam invocat, qui noluit misereri.* Lucas Burgensis autem in hisce vocibus voces alicujus agnoscit, qui stipem ostiatim mendicat, ac proinde exemplo hujus divitis dicere possumus quod *per quæ quis peccat, per hæc & torquetur: vox pauperis mendicantis, Lazarus in altera vita mendicaverat, dives in ista*, prout manifestè videtur ex verbis sequentibus, quibus unicam duntaxat aquæ stillulam mendicabat, *& nemo illi dabat.*

Et mitte Lazarum.

Hom. 7. in var. Luc. 5. Notat Chrysostomus, quod dives eo tempore, quo Lazarum ante oculos suos positum habebat, illum contempserit, & nauseârit; nunc verò cum adeo procul ab eo remotus existat, eum invocat & suspirat; *Quam frequenter ingrediens, & egrediens non videbat, hunc procul semotum diligenter aspicit;* & verè tunc tempus videndi erat, non verò modò; Dives verò tunc in Lazarum oculos figere cepit, dum Lazarus in centro est omnis felicitatis, quando verò eundem unico duntaxat panis frustulo à morte salvare poterat, eum abhorrebat, & à se repudiabat. Ehem quot Principes, quot superbi & fastuosi epulones in inferni perpetuis ardoribus cremabuntur, eò quod ipsi pauperes despexerint maleque tractarint, quos ipsi proinde in delitiarum æternalium refertissima mensa accumbentes conspicient, quando ipsi indigni esse censebuntur, qui vel de minimis mensæ illius locupletissimæ reliquiis participes fiant; quia potius ut Psalmista illis prædixit; *Famem patientur ut canes*, dicentque: *Hi sunt, quos habuimus aliquando in derisum*
Ps 68. v. 7. & 25. Sap. 5. v. 3. *& in similitudinem improperii, ecce quomodo computati sunt inter filios Dei.*

6. Observandus quoque hic est imperiosus loquendi modus, quo Lazarum ab Abrahamo mitti jubet; Dicit enim *mitte*, non verò: *Rogo ut mittas;* etenim domi suæ servis & ministris imperare, & promptam ab illis obedientiam accipere assueverat. Unde videre est, quod habitus malos, quibus hic in terris assuevimus, ad sepulchrum usque deferamus, nec unquam deseremus, postulat quoque dives, ut Lazarus ad ipsum veniat, ac si servus & minister ejus esset, & tamen *vidit Lazarum in sinu Abrahæ.*

7. Erant in sinu illo tot veteris testamenti Patriarchæ totque alii sanctitate insignes viri, cur igitur dives ille auxilium sibi implorans, inter tot alios sanctos soli Lazaro se supplicem sistit, quem in vita sua adeo indignis modis tractaverat; Lucas Burgensis ait: *Rogat mitti Lazarum, quia alium in illo sanctorum spirituum loco non*

noverat, quia enim cum solis parasitis, adulatoribus, morionibus, aliisque similis farinæ sociis tractare & conversari assueverat, nullius servi Dei vel minimam notitiam habebat; unde credibile est, illum ne quidem primam religionis & cultus divini principia habuisse perspecta.

8. Porro sacri interpretes Lazari charitatem certatim admirantur. Albertus Magnus ait: *In quo notatur istius mendici charitas, à quo etiam is, qui eum offendit mi-* Mat. 5. v. 44. *sericordiam negando præsumit invenire misericordiam?* satis dives iste, mendicum hunc de eorum numero esse intelligebat, quibus Salvator insinuarat; *Benefacite his qui oderunt vos.* Lucas Burgensis divitem hunc omnino sibi persuasum habuisse dicit, Lazarum sibi postulatam ab eo consolationem nequaquam denegaturum fuisse; *Quamquam ipse nihil unquam in Lazarum beneficii contulisset, tamen injuriæ immemorem à beneficentia non fore alienum, præsertim patre Abraham jubente.*

9. Didacus Stella hoc loco quærit, cur dives iste non potius subsidium ab iis sibi impendi postularit, qui in hac vita quondam fuere divites, v. g. à Davide, Josepho, Jacob, Isaac, Job, aliisque similibus: aut verò cur non potius eos sollicitavit, qui in hac vita summa in paupertate vixerant, verbi causa, ab Elia, Eliseo, Abdia, Jeremia, Amos, vel Michea, &c. Tandem verò responsum ad hanc difficultatem in promptu esse dicit, & facilè, si consideretur *Lazarum diviti illi in specialem animæ salutem injunctum fuisse, quod dives, quanquam igne æterno detinebatur, secum reputans, non abs re in morte, quod in vita amiserat, egregium salutis suæ juvamen exoptabat.* At verò tempus opportunum juvandi illum jam transierat, in vita potius, hoc sub-
2. Cor. 6. v. 2. sidio uti debuisset; *Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis.*

10. Juxta multorum expositorum satis probatam opinionem, asserere quoque possumus, quod dives iste, sicuti in vita adversus Lazarum crudelis fuerat, ita quoque odium & sinistri affectus venenum istud etiam post mortem conservarit; trita etenim regula est, qua dicitur; *Qui sic vivit, sic moritur*; arbor dum cæditur, ad quamcunque demum partem ceciderit, ibi semper manet. Et ideo Albertus Magnus ingeniosè observat, quod non petierit hanc sibi ab Abraham gratiam fieri, ut ad Lazarum conveniendum admitti posset, sed potius rogavit, ut Lazarus veniret ad ipsum; sed quonam in loco positum? *Sepultus est in inferno; sed potius Lazarum ad se mitti postulat, ut eum, cui durus fuerat in vita, etiam nunc à regno in infernum deponeret.* Serm. 121. Chrysologus divitem hunc ex pauperculi hujus felicitate perspecta, invidiæ stimulis agitatum hæc dixisse existimat: *Zelo magis incenditur, quam gehenna; est illis incendium non ferendum*, invidis nimirum, *quos aliquando habuere contemptui, videre felices adhuc divitem malitia non deserit, quem detinet pœna.* David à Saul, gloriæ & applausus sui æmulo, persecutionibus exagitatus, lamentabatur, dicens; *Dolores inferni cir-* Ps. 17. v. 6. *cumdederunt me*, ubi sanctus Augustinus legit; *Dolores invidiæ.*

11. Hugo Cardinalis ad sensum moralem recurrens, dicit; *Nec orat dives, ut ducatur ad Lazarum, sed quod Lazarus ad ipsum veniat: in quo significantur quidam peccatores, qui cum in peccatis suis remaneant, alios pro se orare implorant, & ipsi seipsos juvare nolunt.*

Ut intingat extremum digiti sui in aquam.

12. Ecce quonam fine tandem adeo lauta convivia, crapulæ & ebrietates, & in nectaris & ambrosiæ mari continuata mansio, claudi soleant; *Dives cum dormierit, nihil secum auferet*, ut S. Bonaventura, quin potius *apprehendet eum quasi aquæ inopia*, quia juxta proportionem gaudiorum, voluptatum & felicitatis hujus vitæ (dum homo illis abutitur) succedent ærumnæ & tormenta æterna. S. Augustinus dicit; Serm. 117. de temp. Serm. 124. *Pauper beatitudinem emit mendicitate, & dives supplicium facultate.* Chrysologus oculos & memoriam suam in lacus pretiosissimi vini, quo penuaria divitis redundabant defigens, ita scribit; *Sititit aque guttam, qui vini lacus, ut pauper sitiret, effudit, stilla digiti extremi credidit gehennæ flammas extinguere, qui per totam diem ebrietatis non extinxit incendia.* Idem quoque in alio Serm. 122. quodam sermone interrogat; *Ubi sunt torrentes torcularium tuorum; ubi sunt vina ad inopiam pauperis, annositatibus, & ipsa temporum oblivione servata? omnia tibi periere, non crimini, qui sitis extremi digiti guttam,*

quam si vel solam dedisses pauperi, non sitires. Immisericordiem te gutta, & mica reddidit inhumanum, in quibus totus pauperis & victus consistit & vita.

13. Lucas Burgensis, optimè considerat, ipsum aquam, non verò vinum, aut alium petiisse liquorem; *Quod enim petat, nisi aquam, qua ignis, sitisque extinguitur? quanquam non prorsus extinguiprecatur, & ex inferno liberari, sed modicam duntaxat refrigerationem efflagitat?* Sed quid? Et hæc ipsa hæc ei denegatur. *Sed dicis dives*, inquit Chrysologus, *ego etsi vinum negavi, aquam dedi; puto quod & aquam pauperi tu negasti, cui ne ingrederetur januam tuam, nec ad tuum puteum perveniret, canes quam plurimos objecisti.* Idem quoque sanctus Doctor in alio quodam sermone, ubi de hoc Evangelio disserit, quanto cum jure ei etiam unica aquæ guttula negata fuerit, ostendit; *Sitit aquæ guttam, qui vini lacus, ut pauper sitiret, effudit.* Audite obsecro, quidnam Chrysostomus, ad hunc epulonem conversus, eidem improperet: *Lazarum videre non dignebaris, & nunc digitum ejus desideras; hoc quod petis, tu ei debebas facere, dum adhuc viveret.* In eundem quoque sensum S. Gregorius his verbis scribit: *Qui ulcerato pauperi mensæ suæ vel minuta dare noluit, in inferno positus usque ad minima quærenda pervenit, nam guttam aquæ petivit, qui micas panis negavit.* Ex quibus Venerabilis Beda juititiam divinorum judiciorum optimè arguit, dum ait: *Quanta est subtilitas judiciorum Dei, quam districtè agitur bonorum actuum malorumque retributio.*

Serm 122.

Serm. 124.

In cat.

14. Hugo Cardinalis hanc divitis petitionem alio quodam sensu exponit, dum ait, petitionis illius sensum hunc esse: *Concede mihi minimum meritum ejus ad meum refrigerium.* Unde divitem dicere voluisse videtur, quod unicus tantum gradus, vel unicum solummodo claritatis, gratiæ, & meriti ad comparandam gloriam sufficientis drachma sufficiens futura sit, ad transmutandum totum infernum in amœnissimum paradisum; verè etenim dicere possumus, quod gloria eandem proportionem cum pœnis habeat, quam habet gratia cum culpa, jam verò certum est, quod minimus sanctificantis gratiæ gradus ad innumera peccata delenda abundè sufficiat; ergo etiam quælibet torrentis illius, qui civitatem Dei planè inundat, stilla, ad totum ignem infernalem extinguendum sufficiet? dummodo eò penetrare posset. Unde S. Augustinus ait: *Tanta est dulcedo futuræ gloriæ, quod si una stilla in infernum deflueret, totam damnatorum amaritudinem indulcoraret.*

Orat. de Beatit.

15. S. Gregorius Nyssenus nequaquam decuisse dicit, quod impius ille dives, vel minima cœlestis nectaris stilla, vel guttula reficeretur: *Idcirco misericordia implorata, non auditur, non quia una gutta de magno paradisi fonte deprompta, damnosa esset, sed quia misericordiæ stilla commisceri, atque communicari cum inhumanitate non potest, qualia enim seminaverit homo, talia & metet.* S. Augustinus temerarium hunc divitem acriter his verbis reprehendit, dicens: *Qua fronte quæris guttam, qui noluisti porrigere micam*: pergitque ostendere, quanto cum jure prætendere potuisset, quicquid postulabat, si ad minus erogando micam liberalis fuisset: *Justè nunc exigeres, si dedisses.* Salvianus divitem hunc ad hoc ut saltem ad horam in hisce cruciatibus refrigerium aliquod obtinere potuisset, libenter dicit *voluisse omnem substantiam suam tradere.* Reges pro habendo in hisce tormentis vel unius momenti refrigerio, libenter utique sceptra, coronas, una cum monarchiis suis deserturi essent.

Sal. l. 3. ad Eccl.

16. Albertus Magnus ad verba illa: *Extremum digiti* sese reflectens, illa ita exponit: *Extremum digiti aliquid est munerum, & consolationis Spiritus sancti, quia Spiritus sanctus est Dei digitus.* Non enim de digito manus Lazari loqui intendebat, probè namquè sciebat, illum ei in igne illo parum refrigerii conferre posse: *Bene vidit, quod digitus Lazari nullus ibi fiat; & scivit, quod talis corporalis digitus contra flammam inferni nihil conferebat: unde petivit adjutorium gratiæ Spiritus sancti, ut in aquam gratiæ Spiritus sancti intingat extremum digiti*, cum enim nullum haberet meritum, parum poposcit: *Parum cupit, & ideo parvo contentus fuisset refrigerio.*

17. Hugo Cardinalis similiter per hunc digitum, gratiam Spiritus sanctus intelligit, indeque moralitatem quandam à priori differentem deducit, dum ait: *Cum autem digitus sit Spiritus sanctus, quid est extremum digiti nisi gratia in extremis? unde extremum digiti intingitur in aqua, & datur petenti, cum peccatori datur gratia in fine*, pergit demum ostendere, digitum hunc tres in se juncturas sive articulos habere: *Prima est gratia justificans; secunda conservans; tertia consumans, id est, finalis; multi non multum curant de primis duabus, sed tertiam postulant, quantum possunt, id est, bonum finem, gratiam finalem, hoc est enim petere extremum digiti.* At verò quod aliquis ambobus pedibus in inferno consistat, ex signo evidentiori non colligitur, quam dum aliquis salutis suæ spem ad usque cervicem, in quo moritur, reservat.

Et refrigeret linguam meam.

18. S. Bonaventura causam declarat, cur dives hic inter omnes tormenta subjecti corporis sui partes specialiter de lingua mentionem faciat, dum ait: *Quia ipsa in culpis est, quasi fomes totius iniquitatis. Jacob. 3. 5. Lingua modicum quidem membrum est, & magna exaltat, ecce quantus ignis, quam magnam sylvam incendit, & lingua ignis est universitas iniquitatis.*

19. Jansenius causam pœnæ, quam dives in lingua patiebatur, culpæ ab eadem in objurgando & convitiando Lazaro, commissæ attribuit: *Per eam forte petulanter intessans pauperem*; id quod haud dubiè à S. Augustino didicit, in quo hæc verba diu ante ipsum exarata reperio; dicit enim hic S. Doctor: *Ideo in lingua majorem sentit ardorem, quia per eam superbè loquendo contempserat pauperem: Ipsa enim lingua, quæ noluerat dicere, ut eleemosyna pauperi daretur; gravius gehennæ flammis exuritur.* In eadem quoque opinione Chrysologus esse videtur, ait enim; *Magis lingua uritur, ardet, æstuat, quæ insultavit pauperi, quæ misericordiam denegavit.*

Serm. 117. de temp.

Serm. 122.

20. Lyranus ait; *Ibi plus cruciabatur, quia per eam plus peccaverat.* Duplici præcipuè fini lingua deservit, nimirum ad ciborum degustandum saporem & suavitatem; & ad loquendum; hic autem epulo multarum transgressionum reus fuit, tam in crapula, quam in loquacitate; de gula, res extra controversiam existit, siquidem *Epulabatur quotidie splendide*, quantum verò ad loquacitatem res clara esse videtur, quia *Inter epulas splendidas, magis relaxatur lingua ad loquendum inepta*: Glossa interlinearis ait: *In hoc nota, quia sicut mos est, etiam inter convivia loquacitati fluduit.*

21. S. Bonaventura ait: *Hæc præcedit ad judicium, quæ præcessit ad peccatum: hæc primò degustat cruciatus, quæ pretiosos cibos & odorifera pocula degustavit, secundum illud; Per quæ quis peccat, per hæc & torquetur.*

Sap. 11. 17.

Versus 25.

Et dixit illi Abraham: Fili recordare, quia recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala; nunc autem hic consolatur, tu verò cruciaris.

Fili.

1. Observat Theophylactus Abrahamum, divitem hunc nequaquam duris aut rigidis verbis excepisse: *Non dixit; inhumane, & crudelis, non erubescis? misericordiæ nunc recordaris? sed quomodo? sed dixit; Fili vide compatientem & sanctum: dicit enim & sapiens quidam: Animam humiliatam ne turbaveris.* Sanctus hic Patriarcha in ipso benignius tractando, fecit, quod potuit ceterum, namque ipsum in nulla alia re consolari potuit: *Quod possum, hoc tibi communico, compatientem scilicet vocem.* Jansenius similem quoque observationem habet; dicit enim: *Blandè compellat, non dedignatus appellare filium, ut intelligamus hinc, sanctorum pium etiam contra damnatos affectum, & discamus vicissim & nos afflictos etiam justè non incessere, quibus digni sunt nominibus.*

Jans. c. 97.

2. Chrysologus Abrahæ pietatem admiratur, qui filium appellare non fuit dedignatus, qui ob suam crudelitatem ab eo turpiter adeo degeneravit: *Sed vocat filium*, inquit, *ut magis magisque filii prodatur impietas, quando cum tali etiam, paterni sermonis pietas perseverat. Tu vocas Patrem, ego voco filium, ut te graviter doleas perdidisse, quod natus es.*

Serm. 123.

Recordare, quia recepisti bona in vita tua.

3. Glossa Abrahamum dicere voluisse existimat; memento, quod in hujus vitæ gaudiis & vanitatibus paradisum tuum repositum habueris: *Omne enim gaudium,*

Mat. 25. v. 21.

dium, felicitatem transitoriam putasti: ac proinde illam Dei invitantis vocem frustra prætendis aut expectas, qua dicit: *Intra in gaudium Domini tui.*

4. Albertus Magnus ait; *Alius sensus est, quod recepit in vita bona, quæ reputavit sola bona & beatitudinem suam.* S. Bernardus sapienter ponderat, Abrahamum nullum epuloni exprobrasse crimen, sed solum ei dixisse: *Recordare, &c.* Unde idem mellifluus Doctor dicit: *Hæccine cruciatuum causa tota, quod in hoc sæculo bona recepit? Ita planè; neque enim ad hoc nos de Paradiso voluptatis animadversio divina ejecisse videtur, ut sibi hic paradisum adinventio humana pararet.* Idem quoque suavissimus Doctor in quadam Epistolarum suarum dicit, nos homines per felicitates terrenas ut plurimum à cœlestibus & æternis excludi: *O sæculum nequam,* inquit; *quod solos tuos sic soles beare amicos, ut Dei facias inimicos, consequenter & indignos concilio beatorum.* Idem quoque ingeniosè observat, Abrahamum diviti non dixisse, bona illa quibus in hac vita fruitus fuerat, per lucra iniqua, extorsiones aut rapinas comparata fuisse: *Recepisti, dixit, non rapuisti, ne etiam de hoc tibi frustra blandiaris, quod tuis contentus, alia non rapias;* siquidem etiam divitiæ justo titulo acquisitæ & possessæ, magnum sæpenumero sunt vitii incentivum, scopulosque nobis in hujus mundi mari objiciunt, ad quos allidentes, in inferni abyssum usque naufragemur. S. Bernardinus in proposito de hoc epulone scribens, ait; *Sicut fulgur tonitrua portat, ita posteritas supplicia sempiterna prænuntiat.* S. Augustinus aliam quandam ponderationem ingeniosam pariter & moralem adducit, dum ait: *Dives erat, non dixit calumniator, non dixit pauperum oppressor, non dixit pupillorum spoliator, viduarum persecutor.* Idem quoque alibi dicit: *Cum ei dicitur, recepisti bona in vita tua, illud tangitur, quia felicitatem dilexit sæculi, nec aliam vitam præter istam, in qua superbus tumebat, adamavit.*

De declamat. Ecce nos reliquimus omnia ep. 107.

Ep. 107.

S. Bernard. Ep. 1. ad Tulconium.

Ser. 23. in fer. 5. post Do. 12. qua. at. 2. c. 23.

Ho. 3 & 50 l. 2. 99 Ev. c 38

5. Iansenius argumentum quoddam efformat, quod usurariis omnibusque aliis, facultates iniquo lucro comparatas, possidentibus ingentem potest pavorem & tremorem incutere. Dicit enim: *Hic observandum, quod si inferni damnatione percutitur, qui propria largitus non erat, qua pœna plectendus sit, qui aliena rapit? si damnatus est, qui suis bonis ad corporis curam usus est, nec alicujus sceleris arguitur, quid futurum iis, qui sese horrendis contaminant immunditiis, impietatibus & injustitiis?*

Jans. c. 99.

6. Theophylactus observat, Abrahamum non dixisse: *Accepisti, sed recepisti: Et quare non dixit accepisti, sed recepisti? recipere enim de his dicere solemus, qui suscipiunt, quod eis debebatur. Discimus igitur, quod licet quidam facinorosi sint, & in extremam pervenerint malitiam, nonnunquam tamen unum quoddam, vel duo bona opera faciunt, unde & ipsi habentes bona quædam, quæ in præsenti vitæ prosperitate capiunt, recipere dicuntur,* ac proinde ad hoc propositum, valde opportunum est illud S. Gregorii monitum, dicentis: *Quæcunque ergo in hoc sæculo bene habetis, cum vos bona egisse recolitis, valde de ipsis pertimescite, ne concessa vobis prosperitas eorundem remuneratio sit bonorum.* Cajetanus super hæc verba, ly *tua*, hic deficere dicit, ideoque legendum esse putat: *Bona tua in vita tua, ac si apertè dicat: Recordare, quod si quid meruisti boni, recepisti, antequam morereris, unde non superest tibi boni aliquod recipiendum; significantius autem dicit: Bona tua, hoc est, à te concupita.*

In cat. ho. 48. in Evang.

7. Hugo Cardinalis Abrahamum epuloni huic delectationes & felicitatem vitæ superioris in memoriam revocasse putat, eo tantum fine, ut majus pœnis ejus incrementum adjiceret: *Auget afflictionem, hoc est enim quod maximè cruciat damnatos, scilicet præteritarum delitiarum recordatio, quas mallent non habuisse;* unde Boetius ait: *Infelicissimum genus infortunii est, fuisse felicem.*

8. Idem quoque purpuratus Doctor in ordine ad bona hujus vitæ, distinctionem adducit justos inter & reprobos; dicit enim; *Bona tua, id est, quæ putabas tuam beatitudinem, sic mali recipiunt bona in vita, id est, quæ videntur eis bona:* non verò sic intelligendum est de iis, qui ad gloriam sunt prædestinati: de his enim dicit: *Justi non recipiunt bona, id est, quæ reputent, vel quæ videantur eis bona, quia non recipiunt ea pro compensatione meritorum.*

Et Lazarus similiter mala.

In Luc.

9. Valde considerandæ sunt verba illa S. Bonaventu-

Mansi Æt. ar. Evang.

Mat. 25. v. 21.

ræ, dicentis: *Recepit mala ad tempus; ad purgandum mala culpæ, & ad inquirendum bona felicitatis æternæ.* Paupertas etenim, infirmitas, ulcera, fames, & tot aliæ adversitates, libenti animo à Lazaro toleratæ, breves fuerunt, & ad tempus modicum tantum durantes, eique hic in terris purgatorii loco inservierunt, pro cunctis culpis ab eo commissis, fueruntque ei loco monetæ ad comparandam sibi beatitudinem æternam.

10. Chrysostomus advertit, Lazarum ærumnas & miserias suas nec quicquam æstimasse; dicit enim: *Non quod Lazarus ea mala putaverit, sed ex censura divitis hæc dicebat, qui inopiam, & famem, & ægritudinem æstimabat mala.* Lazarus autem miserias illas in interiori cordis sui Dei æstimabat blanditias, imò thesauros ad beatum illud regnum ei concessos. Unde S. Jacobus ait: *Omne gaudium existimate fratres mei, cum in varias tentationes incideritis.* Notandum hic est ly *similiter*: per hoc namque innuitur, quod eodem cum gaudio, quo dives sibi in conviviis, purpuris, divitiis, delitiis, cunctisque aliis complacebat, Lazarus pariter paupertate, fame, ulceribus, cunctisque aliis miseriis suis gavisus fuerit.

In c. Rom. de divite.

Iacob. 1. 2.

Nunc verò hic consolatur.

11. Chrysologus consolationem ponderat, quam pauperculus mendicus ille in altera vita recepit: *Recipit pro doloribus requiem, pro opprobrio gloriam, pro contumeliis honorem, pro despectu gratiam, pro pœnis immortalitatem, pro vulneribus præmia, pro siti refrigerii fontem, pro fame cœlestis mensæ delitias sempiternas.*

Serm. 66.

Tu verò cruciaris.

12. Lucas Burgensis delitias, quas epulo in hac vita habuerat, cruciatibus confert alterius vitæ, dicens; *Pro superbis ædibus habes tartarum, pro variis delitiis, multiplicia tormenta, pro jocis & cantionibus æternum ejulatum.* Chrysologus pariter ad hunc reprobum conversus, ita eum alloquitur: *Tu fulgens quondam purpura tegere fimo, pro coccino vestire flammis, pro molli discubitu sustine tormentorum dura, pro lautis ferculis epulare pœnas, ebrietates siti digere.*

Serm. 66.

13. Ac proinde Didacus Stella opportunè nos interrogat, qui facturi essemus, si optio nobis daretur eligendi, ut vel cum divite felices, vel cum paupere mendico ulcerosi, aliisque infinitis miseriis simus obnoxii? *Si ostenderentur tibi duo viri, unus potens purpuratus, & magna comitante caterva, & alius egens mendicus, ulceribus plenus, & daretur tibi optio, uter istorum esse velles? credo, quod velles esse dives, nam omnes cupiunt divites esse;* magnopere autem te in hac electione falli, paulò post his verbis ostendit: *Sed quam debile sit hominum judicium, hæc historia ostendit. Mortuus est dives, & sepultus est in inferno.*

Versus 26.

Et in his omnibus inter nos & vos, chaos magnum firmatum est, ut hi, qui volunt transire ad vos, non possint, neque inde huc transire.

Et in his omnibus inter nos & vos, chaos magnum firmatum est.

1. Lucas Burgensis chaos istud de immensa, quæ cœlum & centrum terræ, in quo est infernus, intercedit distantia, exponendum esse censet: *Immensus nunc hiatus sui intervallum est inter supremum cœlum, sedem beatorum, & centrum terræ carcerem reproborum,*

2. Jansenius per hoc chaos, decretorum divinorum intelligit immutabilitatem: *Quod si speciatim exprimi quis quærat, quid per hiatum illum magnum sit intelligendum, rectè dicitur significari firmissimum Dei statutum, in modum hiatus, probibens borum & illorum permixtionem ut sit sensus: Firmissimo & immutabili decreto Dei sic sumus nos à vobis separati, ut hi, qui volunt hinc transire ad vos possint.*

Jans. c. 99.

3. Dionysius Carthusianus per hunc loquendi modum, infinitam intelligit distantiam, quæ intercedit inter merita & gloriam beatorum, & demerita ac pœnas reproborum, sicut etiam circa loca & status eorundem: *Id est, grandis distantia meritorum est, statuum & locorum.*

4. Jansenius quoque per hanc phrasim, Abrahamum

epulóni æternam quandam à consortio electorum separationem intimare voluisse existimat: *Significatur diviti notificatum, æternam fore reproborum à beatis separationem, ac refrigerii nullam esse damnatis spem.*

Ut hi, qui volunt transire ad vos, non possint.

5. Non quod gaudium beati propter cruciatuum infernalium aspectum, ulla ratione turbetur; nam ut Glossa ait: *Non fuscat beatitudinem aspecta pœna reproborum, quia ubi jam compassio miseriæ non erit, minuere bonorum lætitiam non valebit; & licèt justis sua gaudia sufficiant, ad majorem tamen gloriam vident pœnas malorum, quas per gratiam evaserunt.* Chrysostomus proinde de beatis scribit: *Nos videmus quod fugerimus, vos quod perdideritis, nostra gaudia cumulant vestra tormenta, & vestra tormenta nostra gaudia.* In cat.

6. S. Ambrosius ait: *Quia post mortem nequeunt merita mutari.* De qua beatitudinis firmitate & stabilitate regius Psalmista testimonium his verbis perhibet, dum ait; *Ego dixi in abundantia mea: non movebor in æternum.* Hugo Cardinalis ait: *Ex una parte inflexibilis justitia Dei, & immutabilis exigentia meritorum: ex alia scilicet, quia nec illi possunt mereri vitam æternam, nec boni mortem æternam; non sic in hac vita, nam & boni possunt fieri mali, & mali boni.* Ps. 49. 7.

7. Beda dubium quidem non esse dicit, quia reprobis, qui sunt in inferno, omnis in cœlum aditus præclusus sit; at verò simul non æquè perspicuum esse declarat, quomodo animæ beatæ aditus ad infernum negetur, quia tametsi beati ad infernum descenderent, non ideò à divinæ essentiæ visione & fruitione impediendi essent: *Sed sicut transire reprobi ad electos cupiunt, id est, à supplitiorum suorum afflictione migrare, ita ad afflictos & in tormentis positos transire, justorum est, mente ire per misericordiam, eosque velle liberare; sed qui volunt de beatorum sede ad afflictos, atque in tormentis positos transire non possunt, quia justorum animæ, quamvis in suæ naturæ bonitate misericordiam habeant, jam tunc auctoris sui justitiæ conjunctæ rectitudine constringuntur, ut nulla ad reprobos compassione moveantur.* Cajetanus hanc impossibilitatem in animabus illis beatis non defectui aut pœnis illorum adscribendum esse dicit: *Non est impotentia hæc aliqua, non est ademptio libertatis animabus existentibus in lymbo, sed immutabilitas voluntatis firmatæ in conformitate ad voluntatem divinæ justitiæ.*

Versus 27.

Et ait: Rogo ergo te Pater, ut mittas eum in domum patris mei.

1. Cajetanus reprobi illius hypocrisim detegit, dum illum hoc non ex zelo salutis fratrum suorum dicere ostendit, prout alicui videri potuisset; cujus rationem satis efficacem reddit, nimirum; *Quoniam damnati habent voluntatem firmatam ad malum*: & ideo petitionem hanc ex superbia derivatam fuisse existimat: *Superbus enim, videns se dejectum in miseriam, quamvis omnes vellet esse miseros; similes sibi, aut miseriores se, videns tamen aliquos evasuros miseriam, appetit suos esse, ut vel sic (in suis) exaltetur*: Veruntamen alii interpretes petitionem hanc invidiæ & crudelitati ipsius attribuunt. Hugo Cardinalis ait: *Notatur divitis crudelitas erga Lazarum, quem petit exire de regula, qui semper fuit in labore: nec est credendum, quod vellet Lazarus suscitari ad vitam mortalem, cum Dominus flevisse legatur, quando Lazarum suscitavit iterum moriturum.* Chrysologus in ipso malignitatem, zeli & pietatis prætextibus ab eo palliatam agnoscit, dicens, *Sub specie pietatis ad pristina vulnera, ad præteritos gemitus Lazarum vult redire, quem prima petitione ad suos revocare non potuit cruciatus; ante dixit: mitte ad me; modo dicit; mitte ad fratres meos.* Idem in alio quodam sermone pariter scribit; *Scitur, quia plus te felicitas Lazari, quam gehennæ torquet incendium*; idemque ad locum, quo Lazarum mitti postulabat, scilicet ad domum ejus se reflectens, ita scribit: *In domum, ante quam bene jacuit Lazarus, ante illam januam, in qua fame sua inhumanitatis tuæ titulos fixit, ubi postes tuos suis ulceribus laureavit, ubi sanie sua pinxit micas tuas.* Serm. 113. Serm. 66.

Versus 28.

Habeo enim quinque fratres, ut testetur illis, ne & ipsi veniant in hunc locum tormentorum.

1. Glossa ait: *Serius dives iste magister incipit esse, jam nec discendi tempus haberet, nec docendi.* At verò, ut bene Didacus Stella observat; nequaquam id desiderio salutis ipsorum dicebat. *Noluit fratrum conversionem ex dilectione Dei, nec ex dilectione proximi:* siquidem charitas in damnatis locum non habet: neque enim petit, ut Lazarus ad illos mitteretur ad monendum eos, ne malum ipsius imitarentur exemplum, aut ne Deum offenderent, sed ne & ipsi ad infernum detruderentur; certum namque est, quod ex reproborum multiplicitate, cujuslibet damnati pœna accidentalis notabiliter accrescat. Unde S. Bernardus dicit, quod id dixerit, *Timens procul dubio ex suorum cruciatu augeri suum.* Lyranus ait: *Quia fuerat eis occasio peccandi, tum ratione divitiarum, quas eis dimiserat ad usum, tum exemplo malæ vitæ, quod eis dederat*: non verò urgebatur zelo, ut non offenderent Deum. Epist. III.

2. Verisimile porro est, hosce fratres eadem fuisse pice inquinatos, siquidem eos quoque in eodem quo ipse degebat barathro exspectabat. Lucas Burgensis ait: *Ad cumulum temporariæ felicitatis fecerat, quod fultus esset quinque dilectis fratribus, non minoribus, quam ipse divitiis, deliciis, pompisque florentibus.* Hugo Cardinalis mysticum horum fratrum numerum advertit, dicens: *Ideo forsitan quinque, quia quinque sensuum voluptatibus intendebant fratres ejus, sicut ipse prius; sic mulier Samaritana dicitur habuisse quinque viros.*

3. Fuerat hic dives alias totaliter carni & sanguini deditus, prouti inordinatus ipsius erga corpus proprium, nec non erga cognatos ipsius affectus satis demonstrat. Unde S. Bonaventura ait: *Hæc petitio erat carnalis, quia solum ad fratres se extendit.* Venerab. Beda ait: *Ut ergo peccatores amplius in supplicio puniantur & eorum vident gloriam, quos contempserunt, & de illorum etiam pœna torquentur, quos inutiliter amaverunt.* Idipsum quoque S. Gregorius à S. Bonaventura in horum verborum expositione citatus, asserit.

4. Chrysologus cavendum nobis esse dicit, ne verba illa divitem ex charitatis motivo dixisse putemus: nam: *cui pius, qui sibi sic impius imprudenter præsumit aliis imperare pœnitentiam, qui sibi tam crudeliter ad veniam nil providit. Et putas, quod quinque fratribus tuis sufficit Lazarus, qui tibi tanto tempore tot vulneribus suis toto clamans corpore nihil profecit.* Serm. 113.

5. Hugo Cardinalis illum quoque parvi judicii fuisse notat, dum fratres suos pœnam ejus evadere potuisse credidit, quos culparum suarum participes esse novit? *Notatur divitis fatuitas, qui non putabat eos socios fore in pœna, qui fuerant socii in culpa.*

Versus 29.

Et ait illi Abraham: habent Moysen & prophetas, audiant illos.

1. S. Bonaventura sensum verborum illorum esse dicit, *Habent doctrinam legis, & Prophetarum*, adductque illum Sancti Petri textum, dicentis: *Habetis firmiorem propheticum sermonem, cui benefacitis attendentes, quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco, donec dies illucescat, & lucifer oriatur in cordibus vestris.* Lucas sensum responsi, ab Abrahamo dati, hunc esse dicit; *Nihil necesse est hac gratia evocare Lazarum à quiete sua, & ad vitam mortalem redire, habent fratres tui, sicut cæteri Judæi Doctores & admonitores suos, quos Deus illis providit, qui majorem longè, quam tu illorum curam gerit.* 2. Pet. 1. v. 19.

Versus 30.

At ille dixit; Non Pater Abraham, sed si quis ex mortuis ierit ad eos, pœnitentiam agent.

At ille dixit: Non Pater Abraham, &c.

1. Abrahæ, epulóni huic dicenti, ad fratres ejus in modo bene, & in timore Dei vivendi erudiendos, scripturas sacras omnino sufficere, epulo subitò replicavit & contradixit, quia ut testatur S. Chrysostomus, exiguam semper libris sacris fidem adhibuit: *Quia enim audiendo scripturas contemnebat & fabulas esse putabat, ex his, quæ passus fuerat, ipse quoque de fratribus dijudicabat.* In Cat.

2. Cajetanus reprobi illius instantiam imprudentem fuisse notat: *Petit resuscitationem unius mortui ad suam instantiam fieri; & quod dementius est, audet docere Abraham dicendo; Non Pater Abraham, sed si quis, &c.*

3. Hugo

3. Hugo Cardinalis arguit illum stultitiæ : *Notatur in hoc stultitia divitis, & omnium mundanorum, putant enim plus esse credendum mortuis, quam vivis, vel quam scripturis, &c.*

4. Lucas Burgensis existimat, quod, quia dives ille in vita sua admonitiones & exhortationes spirituales, ex libris Moysis aliisque sacris codicibus desumptas contempserat atque irriserat, aliunde verò amatoribus mundi hujus, tormenta in altera vita reservari minimè crediderat, ideo cum id nunc verum esse propria experientia comprobaret, meritò ne fratribus, ob eandem culpam eadem quoque pœna eveniret : *Dicebat apud se, quod illi* Sap. 2. v. 1. *Exiguum & cum tædio est tempus vitæ nostræ, & non est refrigerium in fine hominis, & non est qui agnitus sit reversus ab inferis : Venite ergo fruamur bonis, &c.*

5. Didacus Stella considerationem quandam adducit similem illi, quam paulò ante ex Cajetano retulimus. Dicit enim : *Vide hominem temerarium, qui sanctum Patriarcham docere tentat ; sic etiam & hunc multi peccatores impœnitentes, confessarios docere volunt, non monita eorum implentes, sed repellentes, vel arguentes.*

6. Sanctus Bonaventura in hac responsione fratrum ejus carnalitatem demonstrari scribit : *Utpote qui magis moverentur ad corporalem sustentationem, quàm ad spiritualem revelationem ; ostendebat etiam suam & fratrum suorum perversitatem, ut testimonium hominis mortui præferrent testibus divini verbi, contra illud Isaiæ 8. vers. 19. & 20. nunquid non populus à Deo suo requiret pro vivis à mortuis ? ad legem magis, & ad testimonium*. Sanctus Bonaventura addit : *Requiret visionem.*

Versus 31.

Ait illi : Si Moysen & Prophetas non audiunt, neque si quis ex mortuis resurrexerit, credent.

1. Sanctus Bonaventura consequentiæ istius rationem reddit, nimirum : *Quia qui non credit testimonio magis credibili, nec etiam minus credibili* ; adducitque alterius Lazari à Christo resuscitati exemplum, cui increduli & obstinati Hebræi non crediderunt, imò qui ex illius resuscitatione magis fuerunt adversus Salvatorem exacerbati ; siquidem ab illo momento adversus illum conjurantes, ei machinati sunt mortem : *Quia multi propter illum credebant in Jesum : hujus etiam exemplum habemus in Christo, cui etiam suscitato Judæi credere noluerunt.* Ioan. 11. 45.

2. Chrysologus ait : *Nihil tam verum, fratres, qui de cœlo loquenti per legem, de cœlo venienti Christo credere noluit, jam non merebitur credere ab inferis revertenti.*

3. Cajetanus nos ad hanc Abrahæ propositionem bene trutinandam invitat, dicens : *Nota sententiam hanc incredule, qui dicis : si viderem resuscitatum unum mortuum, facerem, dicerem ; Ecce Abrahæ sententia contra te ; quod si Moysen & Prophetas non audis, neque si quis ex mortuis resurrexerit, credes, & verè sic est ; quoniam credere donum Dei est, quoniam pœnitere peccatorum, donum Dei est.* Ser. de resurr.

4. Sanctus Zeno paucis nos verbis, sed valde emphaticis convincit : *Evidenter ostendens, non in oculis esse carnalibus verum, sed in fide credentium constitutum.* 2. *Petri* 1. *vers.* 19. *Habemus meliorem propheticum sermonem, &c.*

5. Jansenius quoque rationem responsionis Abrahæ paucis verbis declarat, dicens : *Quod quam verè dictum sit, recta ratio docet, quia ei, qui Moysen & Prophetas suscepit, certior est authoritas & veritas eorum librorum, quam possent esse ejus, qui à mortuis resurgeret : causari enim posset facilè, aut phantasma esse, aut dæmonium, cum authoritatem Moysis constet esse divinam.* Jans. c. 9. 97.

FERIA SEXTA
POST II. DOMINICAM QUADRAGESIMÆ.

Evangelium ex Matth. cap. 21.

V. 33. *Homo erat paterfamilias, qui plantavit vineam, & sepem circumdedit ei, & fodit in ea torcular, & ædificavit turrim, & locavit eam agricolis, & peregrè profectus est. 34. Cum autem tempus fructuum appropinquasset, misit servos suos ad agricolas, ut acciperent fructus ejus. 35. Et agricolæ apprehensis servis ejus, alium cæciderunt, alium occiderunt, alium verò lapidaverunt. 36. Iterum misit alios servos plures prioribus, & fecerunt illis similiter. 37. Novissimè autem misit ad eos filium suum, dicens : Verebuntur filium meum. 38. Agricolæ autem videntes filium, dixerunt intra se : Hic est hæres, venite occidamus eum, & habebimus hæreditatem ejus. 39. Et apprehensum eum ejecerunt extra vineam, & occiderunt. 40. Cum ergo venerit Dominus vineæ, quid faciet agricolis illis ? 41. Ajunt illi : Malos malè perdet, & vineam suam locabit aliis agricolis, qui reddant ei fructum temporibus suis. 42. Dicit illis Jesus ; Nunquam legistis in scripturis : lapidem quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli ? A Domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris. 43. Ideo dico vobis, quia auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus ejus. 44. Et qui ceciderit super lapidem istum, confringetur ; super quem verò ceciderit, conteret eum. 45. Et cum audissent Principes Sacerdotum, & Pharisæi parabolas ejus, cognoverunt, quod de ipsis diceret. 46. Et quærentes eum tenere, timuerunt turbas, quoniam sicut Prophetam eum habebant.*

Versus 33.

Homo erat paterfamilias, qui plantavit vineam, & sepem circumdedit ei, & fodit in ea torcular, & ædificavit turrim ; & locavit eam agricolis, & peregrè profectus est.

Homo erat paterfamilias.

1. Hæc parabola, ut Lucas Burgensis notat, à Christo ad plebem enarrata fuit, ut ex ipso S. Lucæ sacro textu clarè colligitur, qui ait : *Cœpit autem dicere ad plebem parabolam istam : sed in proceres præsentes, & audientes stylum stringit, quorum immedicabilem malitiam à majoribus tractam, apertius, quam in superiori parabola describit.* Porro coegerant Principes Sacerdotum concilium, in quo Caiphas inter alios sententiam suam hunc in modum enuntiavit : *Expedit ut unus moriatur homo pro populo : quid facimus, quia hic homo multa signa facit.* Per hanc igitur parabolam eis propositam, non solum indicare voluit, notum sibi atque manifestum esse, quidquid adversus ipsum consiliorum machinatum fuisset, verùm etiam simul eis pœnas & supplicia, quæ exinde eis obventura essent, prædicere operæ pretium duxit ; id quod tanta cum circumspectione & prudentia fecit, ut eos contra semetipsos sententiam pronunciare coegerit : *Malos male perdet, vineam suam locabit*, &c. Luc. 20. 9. Joan. 11. 50. Joan. 11. 47.

2. Observandum verò est, quod quamdiu de plantanda, fovenda, munienda, & elocanda vinea agitur, Deus homo & paterfamilias in hac parabola appelletur, quia dum nobis benefacit, merus erga nos amor, charitas & benignitas est : econtra verò ubi de postulatione ad rationes reddendas agitur, Dominus vocatur : *Cum ergo venerit Dominus*, tanquam judex severus, strictam à nobis de bonis suis nobis collatis, rationem exposcet, ubi iisdem fuerimus abusi.

Plantavit vineam.

3. S. Thomas per hanc vineam, synagogam vel Judaismum intelligit, de qua Isa. 5. v. 7. dicitur ; *Vinea Domini domus Israel est.* Et Ps. 79. 9. *Vineam de Ægypto transtulisti.* Lucas Burgensis, postquam mysteria sepis, turris & torcularis declarasset, subjungit ; hæc omnia eò solum spectare, ut specialissima, quam Deus erga populum illum semper exhibuit, protectio per illa denotetur, utpote quem toti terræ formidabilem reddidit, summam

Isa.5. v.4. illum fœlicitate & prosperitate circumvallando ; id quod Deum ipsum constrixit ; ut per os Isaiæ diceret ; *Quid est, quod debui ultra facere vineæ meæ, & non feci ei?*

Serm. in hac fer. 4. S. Antonius de Padua per hanc vineam, sanctam Dei Ecclesiam intelligi posse existimat, dum ait : *Vinea est Ecclesia Catholica, quam Deus singulariter plantavit : Plantasti radices ejus, & implevit terram.*

In cat. tit 19. 5. Origenes de doctrina Evangelica exponit, dicens ; *Sed fortè in Evangelio vinea est regnum Dei, id est, doctrina, quæ scripturis inserta est, sapientiæ : vita autem irreprehensibilis hominum est vineæ fructus.*

6. S. Antonius Paduanus insuper per hanc vineam, nos ipsos, id est, animam uniuscujusque nostrum intelligi posse dicit : *Vinea ista est homo, vel anima* : atque ad id magis elucidandum analogias varias adducit ; vinea enim ut fructum optatum adferat, multa cultura opus habet, ita quoque homo, ut operum bonorum fructus producat. Vinea nisi strenuè excolatur, præ cunctis aliis plantis facillimè sylvescit, idipsum quoque homini accidit. Vites si fructum non ferant, ad nihil aliud, quam ad ignem deserviunt Ezech. 15. 7. *Fili hominis, &c. Verè homo Deo non fructificans, ad nihil aliud valet, nisi ut sit escaignis. Item nota similitudines ratione fructus, quia quando vinea est bene culta, nullius arboris fructus potest ei adæquari, sic nec hominis bene culti fructibus.* S. Anselmus vineam istam unicuique nostrum ad cultivandum in baptismo committi dicit : *Mysticè vinea cuique locatur colenda, cum mysterio Baptismi initiatur*, hujusque parabolæ allusionem ultetius prosequens, subjungit tandem. *Mittitur servus unus, & alter, cum lex, Psalmus, & Prophetia legitur, quorum monita benè operetur : sed missus cæditur, vel ejicitur, cum sermo contemnitur : hæredem, quantum in se est, occidit, qui filium Dei conculcaverit, & spiritui gratiæ contumeliam fecerit : perdito malò alii vinea datur, cum donum gratiæ, quod superbus perdidit, humilis accipit.*

Et sepem circumdedit ei.

7 Quod hanc sepem attinet, multas invenio, easque omnes varias sacrorum interpretum expositiones. Lucas Burgensis dicit ; *Tutela providentiæ divinæ, id est, divinæ custodiæ munitione eam vallavit*, id quod tanta cum sollicitudine semper facit ; ut Deus nihil aliud (ut ita dicam) curare & satagere videatur, quam quod populum suum Israel protegat & defendat, illique semper assistat ;

Psal.147 v.20. *Non fecit taliter omni nationi.*

8. Author imperfecti dicit : *Sepes est meritum & custodia patrum justorum*, Noe videlicet, Abrahæ, Isaaci, Jacobi, Davidis, & plurimorum aliorum : *Qui tanquam*

1. Reg. 19. v. 34. *murus factus est populo Israel, Protegam urbem hanc propter David servum meum.*

9. Interlinearis *sepem* idem esse dicit, quod *communitionem scilicet terræ promissionis, quam opera bellicosorum virorum David & Machabæorum communivit*, Deus nampue populo huic de generosis semper, magnanimisque viris, qui illum defenderent, paternè providit.

10. S. Thomas per sepem, orationes Sanctorum intelligit ; *Quæ ponuntur ad custodiam, sive sint orationes Sanctorum, vel custodia Angelorum, dicuntur sepes. Unde Osee 2. v.6. sepiam viam tuam spinis.*

Lib. 9. In Matt. 11. S. Anselmus ait : *Angelorum custodiam deputavit illi* : Cui consonat S. Paschasii expositio, dicentis ; *Angelos illis profuisse ad custodiam, nemo est qui dubitet* ; adducitque Josephi Hebræi per vetusti scriptoris testimonium, scribentis, quod, dum urbs Hierosolyma in procinctu esset, ut destrueretur, hæ voces per aera auditæ fuerint : *Transeamus ex his sedibus.*

12. *Sepes arcebat bestiarum incursus*, inquit S. Antonius Paduanus, *& erat Angelorum custodia, quibus à gentibus protecti fuerunt, sicut patet in pugnis, quas Dominus pro eis fecit.*

13 Sacri quoque Doctores per sepem, legis, sivè præceptorum divinorum, seu doctrinæ Evangelicæ observantiam interpretantur. Unde S. Anselmus ait : *Imposuit ei legalia, tormenta, per quæ cogerentur ad bene vivendum*. S. Leo numerum præceptorum omnium tum cæremonialium, tum legalium, tum judicialium ad sexcenta tredecim ascendisse affirmat. Lyranus quoque per sepem, doctrinam Evangelicam, clausuram legis, & mandatorum intelligit. Theophylactus similiter dicit : *Sepes, id est, lex*. Sepes communiter spinis & sentibus plenæ sunt, vineæ autem magnum subsidium adferunt ; siquidem illam ab incursibus ferarum, & latronum invasionibus defendunt : ita quoque prima facie legis & præceptorum divinorum adimpletio difficilis & ardua videtur ; ex altera verò parte, dum vineam animæ nostræ ab omni communis inimici insultu protegit, eandem sanctorum bonorumque operum fructus reddere facit. Sicut vinea sæpè destituta facile sylvescit, ita quoque anima sine divinæ legis directione, omnibus vitiis facilè in prædam cederet, omnibusque inimici tentationibus facilè succumberet ; *Lex Domini immaculata convertens animas*. Psal.18. v.8. Deus in Deuteronomio 10. v. 13. populorum Israelis ad legis suæ adimpletionem exhortans, hoc præcipuè usus est motivo, *Ut bene sit tibi*. S. Hieronymus ad Celantiam scribit, Deum in tantum nos præceptorum suorum compedibus esse voluisse adstrictos, in quantum per hoc non suam, sed nostram utilitatem promovere satagebat, *Ideo aliquid imperat, ut causas habeat remunerandi : neque enim obsequii nostri Deus indiget, sed nos illius indigemus imperio ; Mandata ejus desiderabilia super aurum & lapidem pretiosum multum ; dulciora super mel & favum ; quoniam in custodiendis illis retributio multa.* Lib. 2. Ep. 16.

Et fodit in ea torcular.

14. Quia per vineam hanc Judaismus intelligitur, ideo S. Thomas dicit, *intelligitur per torcular altare holocaustorum* : cujus rationem reddit Dionysius Carthusianus dicens : *Quia in eo effundebatur sanguis victimarum, sicut in torculari exprimitur liquor uvarum.*

15. S. Hilarius per torcular Prophetas intelligit, qui in mystica hac vinea instar torcularis cujusdam fuerunt : *In quos musti modo quædam ubertas Spiritus sancti ferventis influeret.* Lyranus pariter super hæc verba dicit, *Dando doctrinam Prophetarum : in qua exprimitur & declaratur magis virtus legis.* Can. 12. in Matt

16. S. Thomas quoque de Martyribus exponit, *qui pro fide sanguinem suum fuderunt*, id quod S. Anselmus confirmat subjungens, quod tres Psalmi *pro torcularibus* inscripti inveniantur : id quod apertius declarat dicens ; *Id est, posuit in ea*, scilicet vinea hac mystica, tales viros : *qui parati essent torqueri pro nomine Christi, ut per eos efflueret quædam ubertas Spiritus sancti.* Lyranus pariter dicit, *Martyrum est patientia, qua roborata est Ecclesia.*

17. Author imperfecti per hoc torcular Ecclesiam intelligendam esse dicit : *Ecclesia torcular est intelligenda in qua omnes fructus vineæ, id est, opera servorum Dei, & fides roborata ad Dei gloriam transmittitur.* Ab hoc torculari cœleste Spiritus sancti mustum exprimitur, & sicut omnes vitium per vineam sparsim consistentium fructus caput velut suum torculari submittunt, ita quoque omnia fidelium opera bona, in communione uniuntur Ecclesiæ, *Sanctorum communionem*. S. Paschasius sanctos Apostolos, aliosque Christi discipulos, qui ad hanc synagogæ vineam pertinebant, tandem ad Ecclesiam Christi transisse considerans, scribit : *Quæ torcularia cum in Ecclesiam sint translata, repleverunt musto Spiritus sancti corda credentium, cujus fervore cum essent potati, ebrii dicebantur, & musto pleni.* Hom. 10.

18. Paulus de Palatio ad illum Isaiæ textum alludens, in quo Deus protestatur, dicens : *Torcular calcavi solus, & elocavi eos in furore meo*, per hoc torcular justitiam Dei intelligit, per quam Deus impios in hac vita castigat, ut illos emendet. *Torcular hujus vineæ justitia est, vindictam de malis accipiens grandis est misericordia, quod in Ecclesia torcular justitiæ Deus statuerit, videlicet ut si torquemur, non premamur, ut damnemur, sed ut vinum Deo optatum proferamus. Grande beneficium est torcular in Ecclesia, quod à peccatoribus meliorem exprimit vitam ; nemo igitur sit, qui premi à torculari refugiat.* Isa. 63. v. 3.

19. Simon de Cassia per hoc torcular crucem intelligit, in qua Redemptoris sanguis expressus fuit, qui pro redemptione & sanctificatione omnium animarum effusus fuit : siquidem pretium hujus sunt sacrificia & sacramenta ; ab hoc sanguine valorem suum accipiunt omnia merita & opera bona Christianorum.

Et ædificavit turrim.

20. Salmeron finem nobis declarat, ob quem turris ista fabricata fuit, dum ait, *Partim ad speculandum, ne*

quis

quis ingressus fructus deprædaretur, partim ad fructus collectos asservandos; quantùm verò ad sensus mysticos.

21. Lucas Burgensis per hanc turrim, Jerosolymam intelligi posse censet: *Quæ præ cæteris civitatibus eminens, velut caput in corpore fuit terræ Israeliticæ, quod turris in vinea*.

22. S. Thomas per turrim templum interpretatur. *Templum intelligitur*. Mich. 4. v. 8 *Et turris nubilosa gregis usque ad te veniet potestas prima vel agnitio Dei*. Lyranus templum in forma turris fabricatum fuisse notat, neque similitudo hæc impropria est: siquidem Ecclesia propter immunitatem suam, fidelibus instar arcis seu fortalitii cujusdam deservit, in qua suum habent refugium, omnemque eorum, qui ipsis insidiantur, vim & violentiam evadunt; Est velut armamentarium quoddam, in qua anima omnibus armorum generibus communitur, ut adversus infernales inimicos decertare, iisque resistere possit: *Omnis armatura fortium, mille clypei pendent ex ea*, nimirum verbum Dei, oratio, sacrificia, confessiones, communiones, &c.

Cant. 4. v. 4. 23. Salmeron de potestate sacerdotali exponit; *Spiritualem sacerdotum potestatem significat, sive templum in monte Syon constructum, quod instar turris turbatur, in hac turri speculatores vineæ evigilabant pro aliis tanquam rationem reddituri*.

Ibid. 24. S. Antonius de Padua legem intelligit: *Sublimitas legis secundum quam si vigilare volebant, poterant hostium infestationem prospicere*. Ejusdem sententiæ est S. Hilarius. Author imperfecti duo bona nos à turribus habere dicit, nimirum quod inimicis nostris exinde valeamus resistere, & facilius profligare: *Sic & qui in fide Christi consistunt, vel in lege Dei, & dæmones super se irruere non sinunt, & spiritualibus bonorum operum sagittis eos facile vulnerant, & dæmones super illos irruere nequeunt, & à spiritualibus malorum operum sagittis non facilè vulnerantur*.

Hom. cit.

Et locavit eam agricolis.

25. Lucas Burgensis, quinam sint illi vinitores, quibus hæc vinea elocata fuit, his verbis declarat: *Hi fuerunt Reges, Sacerdotes, Doctores, Judices, cæterique Primates & Magistratus populi Israel, his commisit Deus vineam suam colendam, id est, regendum populum suum defendendo, docendo, monendo, malos castigando, bonos honorando, exemplis præeundo*. S. Thomas per hos agricolas Moysen & Aaron intelligit, quibus Deus regimen & dominium populi sui commisit. Theophylactus ait: *Agricolæ sunt Doctores populi*, Lyranus de Sacerdotibus exponit, *qui habent officium servandi cultum divinum*. De his quoque Author imperfecti ait: *Colentes populum quasi vineam, cum acutissimo ferro sermonis, faciunt eos bonos fructus justitiæ Domino exhibere; sicut autem duram terram ferrum emollit, sic & verbum duritiam cordis relaxat*.

In Matt.

26. Hugo Cardinalis observat eos quibus hæc vinea colenda elocatur, seu quibus animarum regimen & dominium populorum committitur, multum lucrari, multumque perdere possint: *Ad gloriam, si diligenter, ad periculum si negligenter*. Quodsi enim is, qui lucra temporalia maximi momenti in se suscipit, ingenti semper timore percellitur: *Quantò magis, qui de manu Dei susceperunt animas sanctas? non enim sacerdotes præstant Deo, docentes populum ejus, sed Deus Sacerdotibus committendo eis populum*. Paulus de Palatio nescire se dicit, quomodo hæc vinea elocari possit, id est, quo ausu ad curam & regimen animarum deputari valeant, qui artem illas gubernandi nesciunt. *Cum vineam nemo locet ignaro colono, quæ causa, quod vinea sacra ignorantissimis locetur hominibus? cum sit ars artium regimen animarum, potius de post fœtantes eligendus esset, qui vineam spiritualem coleret, si artem nosset colendi, quam vir illustrissimus si esset artis ignarus*.

Ps. 77. v. 70.

27. Valde considerabilis est hujus patrisfamilias industria & circumspectio, ac sollicitudo, quam circa hanc vineam gerit, adeo ut verè dicere possit; *Quid debui facere vineæ meæ & non feci?* qui tamen ex alia parte in hac cultura solus esse noluit, juxta tritam illam S Augustini sententiam dicentis; *Qui creavit te sine te, non salvabit te sine te*; S. Ambrosius ait: *Si Deus in te laboravit, qui laborare non novit, cur ipse fugitans sic laboris? Locavit eam agricolis*; nobis illam excolendam commisit, per opera exemplaria, per actus amoris erga Deum, perfectam non solum præceptorum, verum etiam consiliorum evangelicorum adimpletionem.

Isa. 5. v. 4.

Locavit eam agricolis.

28. Id est, rusticis, quia discretus hic paterfamilias statum, & vocationem uniuscujusque optime discernere novit & secundum hanc discretionem opera nostra à nobis exposuit: *Unicuique secundum propriam virtutem*; quod ab agricolis & terræ fossoribus requirit, non exigit à nobilibus & equestris ordinis viris; Quod religioso convenit, non poscit à sæcularibus; non prætendit à Principe & Prælato, quod ad inferiores & subditos pertinere dignoscitur.

Mat 25. v. 14.

Et peregrè profectus est.

29. Theophylactus per hanc vineam, synagogam Hebræam intelligens, dicit: *Profectus est autem Deus, quando non amplius in columna nubis loquebatur eis*. Albertus Magnus hanc profectionem, portentorum & miraculorum, quæ quondam in oculis populi sui patrare consuevit, subtractioni attribuit: *Quia subtraxit opera potentiæ, quæ in præsentia eorum operabatur in Ægypto per plagas, & in deserto per apparitiones & miracula*.

30. Lucas Burgensis verba hæc de eodem populo intelligens dicit: *Gessit se tanquam absentem, qui nusquam abest, cœlum cum impleat & terram, permisso regimine populi sui, arbitratui, fideique illorum*. Hugo Cardinalis autem intelligere hæc verba videtur in eo sensu, quod illos in duritia & observatione sua dereliquerit: *Judæos propter eorum superbiam suo arbitrio relinquens*.

In Matt. 31. S. Thomas verba illa de longanimitate & patientia Dei exponit, quam exercet exspectando nos ad pœnitentiam: *Dicitur peregrè proficisci, quando non ad quamcunque culpam, pœnam infligit*. Theophylactus ait: *Peregrinatio ejus longanimitas ejus: videtur enim peregrè proficisci, cum longanimis est, & non è vestigio peccatorum pœnas exigit*; Ejusdem sententiæ Chrysostomus fuit, dum in specie de populo illo dixit: *Non enim semper simul atque peccarunt, pœnas inflixit*. Salmeron textum illum Isaiæ; *Exspectavi ut faceret uvas, & fecit labruscas*; adducens, pro nostra instructione subjungit: *Hæc patientia Domini & longanimitas in omnia nos scelera præcipitat, nostro tamen vitio*.

Hom. 69. In Matt. To 2. tr. 16. Isa. 5. v. 4.

32. S. Thomas dicit; *Profectus est, non mutando locum, sed hominem in suo arbitrio relinquendo*; quia postquam Deus nobis hanc animam, quæ vinea quædam mystica est, infudit, arbitrii nobis libertatem donavit: S. Anselmus quoque ait: Profectus est *relinquens arbitrium bene operandi*: Unde David dicebat: *Voluntariè sacrificabo tibi*.

In Matt.

33. S. Ambrosius Christum dicere voluisse existimat quod per favorum suorum assistentiam plus minusve nobiscum sit, in quantum nos in hac vinea excolenda plus minusve pigri vel solliciti sumus; *Peregrè profectus est Dominus, non quia de loco ad locum profectus est, qui utique semper præsens est: sed quia est præsentior diligentibus, negligentibus abest*.

Lib. 2. In Luc.

34. Paulus de Palatio in expositione textus hujus notat, quod aliqui eorum, quibus Deus hanc vineam elocavit, adeo efferuntur & superbiunt, ut Patrefamilias ab iis cogatur abscedere; *Superbiam eorum non ferens Videns clericum aut monachum doctrina & moribus insignem, at ubi Dominus vineam ei elocaverit, adeo contra Dominum se erigit: adeo fastu, & superbia, & luxu corrumpitur, ut cogat à se Dominum longè proficisci: honores enim mutant mores*.

Versus 34.

Cum autem tempus fructuum appropinquasset, misit servos suos ad agricolas, ut acciperent fructus ejus.

Cum autem tempus fructuum appropinquasset.

1. Albertus Magnus super hæc verba, ingeniosam quandam observationem adducit; Advertit enim, quod non dixisset; *Cum autem fructus appropinquassent, sed tempus fructuum, quia per negligentiam eorum, quibus tradidit eam, fructus nullos habuit*. Isaiæ 5. *Exspectavi ut faceret uvas, & fecit labruscas*. Jansenius clarius explicat, qualenam tempus illud fuerit, in quo hæc vinea ei, qui illam plantavit, specialiter fructum ferre debebat, *Tempus fructuum erat, cum jam*

In Cant. c. 115.

habitarent in terra promissionis quiete, scilicet tempore Davidis, Salomonis, & sequentibus: tunc enim justum erit fructus producendi tempus, id est, in quo præcepta legalia exactè observare debebant. Idem quoque Lucas Burgensis his verbis scribit, dum ait: *Hujusmodi fructus seu vina sunt cultus atque obedientia Dei, virtutes & proba secundum mandata opera.*

Ibid. 2. Salmeron observat, quod Dominus noster in plurali numero dicat. *Fructum, non unius, sed pluritum*. Porro præterquam, quod vinea non nisi unius generis fructuum, scilicet vinum nata sit producere, hoc quoque considerandum est, quod fructus nonnisi in hortis ut plurimum nasci soleant; & tamen si per vineam hanc animam intelligamus, *plura Deus plantavit in nobis, & omnium cupit habere fructum; nempe fidei, spei, charitatis, justitiæ, humilitatis, obedientiæ & patientiæ*; neque sufficit, quod omnes vites fructiferæ existant, si vel una sola sterilis sit, siquidem irrefragabile est axioma illud, quo dicitur, *Quod bonum sit ex integra causa, malum ex quocunque defectu*. Pro nostra tamen consolatione advertendum est, quod quantitatem fructuum non taxaverit, quia patremfamilias habemus adeo mitem & benignum, ut quantumvis modico, quod præstare possumus, libens acquiescat, dummodo verè sit aliquis fructus, id est, dummodo opus factum sit in statu gratiæ. Matth. 15. v. 14. Psal. 5. v. 21. Ratio autem, cur quantitatem taxare noluerit, est, quia vires in quolibet nostrum non sunt æquales: *Unicuique secundum propriam virtutem*, præterquam quod *bonorum nostrorum non eget*; sed totus fructus, quem hæc vinea profert, in solam utilitatem nostram cedit: quod solum motivum sufficit, ut nos ad laborandum excitet.

3. Quodsi quæras, quodnam sit hujus fructus proferendi tempus? optimè tibi respondet S. Apostolus; *Ecce nunc tempus acceptabile? Dum tempus habemus, operemur bonum*, id est, quàm diu vita hæc præsens duraverit. Notat nihilominus Paulus de Palatio, quodsi vitis non quovis tempore fructum ferat, id nequaquam ei pro defectu imputandum sit, siquidem recentes plantatæ vites fructum ferre nequeunt; & ideo infantes quoque à fructu ferendo excusantur, quoadusque infantia & pueritia ipsorum duraverit; *Imo & cum primo quis ad Deum convertitur ex antiqua peccatorum fœce, vix maturos Deo fructus affert: at quod qui propter ætatem debuerant esse magistri, propter ignaviam lacte adhuc egeant, id grave crimen colonorum est.* 2 Cor. 6. v. 2. Gal. 6. v. 10.

4. Ut autem vineam hanc non nostram esse sciamus, sed ejus, qui illam plantavit, nobisque eam elocavit, ideo primo loco de hac vinea dicit; *Locavit eam*, & postea quod ab ea exacturus sit fructus. Porro quidquid sumus, aut boni præstare valemus, id totum non in sola potestate nostra independenter à Deo consistit, sed totum illud in acceptis referre debemus. Totus error eorum, qui vineam sibi elocatam acceperant, in eo consistit, quod se illius dominum habere crediderunt: *Habebimus hæreditatem*, avertatque Deus, ne & nos eidem fiamus errori obnoxii, quin potius omne id, quod possidemus, & quod scimus, id totum nobis in depositum, in elocationem, & in creditum datum esse, nobisque de illis omnibus rigorosissimam rationem reddendam esse intelligamus. Unde Salvianus ait: *Non usum tantum earum rerum accipimus, quas tenemus, commodatis à Deo facultatibus utimur, igitur si omnia omnibus Deus tribuit, nemini dubium est, quod ea, quæ dono Dei accepimus, ad Dei cultum referre debeamus.* L. 1. ad Eccl.

Misit servos suos ad agricolas, ut acciperent fructus ejus.

5. Dionysius Carthusianus observat, quod, postquam tempus advenisset, ut hæc synagogæ vinea post acceptam à Deo Mosaicam legem, fructum præceptis ei traditis proportionatum produceret: *Misit sanctos Prophetas ad agricolas, id est, Sacerdotes, Scribas, & Principes synagogæ, ut acciperent fructus ejus, id est, populum synagogæ ad Deum reducerent, & opera virtuosa in eis invenirent*. Lucas Burgensis paulò aliter exponit, dicens: *Qui viserent Dei nomine, an primates populum sic regerent dignè Deo, & si non, admonerent eos officii*. Rabbanus, dicit, primos ab hoc Patrefamilias missos servos Moysen fuisse, & Aaronem, quorum primus legislator, secundus verò summus Sacerdos erat: *Quos cæsos flagello linguæ, vacuos remiserunt*. In Cat.

6. Porro fructus, quos servi missi accipere debebant, juxta Lucæ Burgensis expositionem, erant *cultus, honor, obedientia erga Deum, tributum spirituale*.

Versus 35.

Et agricolæ apprehensis servis ejus, alium cæciderunt, alium occiderunt, alium verò lapidaverunt.

1. Salmeron scopum hujus parabolæ fuisse dicit, ut divinam beneficentiam Hebraismi ingratitudini & malitiæ opponeret, & unam ex alterius comparatione magis elucescere faceret: *Cujus scopus est, indicare beneficiorum Dei multitudinem, deinde malignitatem Sacerdotum, agricolarumque volentium sibi vineam usurpare, & gravissimam eorum punitionem, ob ingratos animos, & abusum tantorum beneficiorum.* Salm. tr. 36.

2. Porro multi Reges & Sacerdotes, ut Lyranus ait Prophetas à Deo ad ipsos missos in vincula conjectos, occiderunt, unde Isaias jussu Manassis per medium dissectus fuit, Amos prophetæ, Oziæ regis præcepto perforata fuerunt tempora. Zacharias inter templum & altare à Joas lapidari jussus est. Sanctus Thomas insuper Michæam adjungit, & Naboth, illumque Apostoli ad Hebr. 11. vers. 37. textum adducit, quo dicitur: *Lapidati sunt, secti sunt, in occisione gladii mortui sunt*. Unde colligitur, ut sanctus Hieronymus ait, quantam ab hoc Patrefamilias missi servi, lanienam & carnificinam subirent, ut proinde sanctus Paschasius jure dixerit; *Non lætitiæ vino, non spirituali musto torcularia eorum redundarunt, sed cruentum Prophetarum sanguinem fuderunt*. Etenim quot Moyses & Aaron à populo sustinuerunt injurias? quot convitia Elias & Elisæus? Jeremias pariter quam crudeliter habitus fuit? In Matt. Lib. 9. In Matt.

3. Enimverò quæri hoc loco potest, cur nullus repertus fuerit, qui illatis hisce servis injuriis & violentiis sese seriò opponeret ad eos defendendos, sive ad talem adeo abominabilem illis illatam injustitiam & impietatem vindicandam. Porro Ruben fratribus suis quidem se opposuit, dum fratri ipsorum Josepho necem intentare vellent, non verò quando de illo Madianitis negotiatoribus divendendo consilium inierunt: siquidem in eo consilio ipse quoque interesse suum habebat repositum; siquidem & ipse de comparata ex venditione pecunia participabat, non verò si innocens sanguis ejus præter fas & æquitatem fuisset effusus. Ita quoque in præsenti casu nostro asserere possumus, vinitores omnes, quoad servos illos cædendos & occidendos concordes erant & unanimes; quia perpetuum vineæ illius dominium sperabant, ita ut illam deinceps non velut sibi elocatam, sed ut propriam possiderent. *Habebimus hæreditatem ejus*, quia ubi consiliorum agitationem intersesse aliquod consiliantium ingreditur, nullus legi sive divinæ, sive humanæ, sive naturali, sive positivæ defertur respectus: *Auri sacra fames quid non mortalia cogis pectora!* Gen. 36. v. 21.

4. Paulus de Palatio verba hæc in sensum moralem convertit & dicit: Nos quidem Christiani excusare nos forsitan possemus dicendo, quod prædicatoribus nostris Evangelicis minimè injurii simus, quin potius eisdem omnia nobis possibilia obsequia exhibemus: *Ego verò*, inquit, *ad interiora oculos converto: si eorum monita opere complemus, non lapidamus? at si eorum dicta contemnimus, hominem quidem venerantes, prædicatorem lapidamus; veneramur ejus eruditionem, amplectimur gratiam, sed lapidamus prædicationem*. Similem ferè observationem Jansenius eadem verba exponens adducit, dum ait: *Missus servus cæditur & ejicitur, cum ejus sermo contemnitur, & veritatis doctrina non recipitur, aut quod pejus est, irridetur*. Jans. c. 15.

Versus 36.

Iterum misit alios servos plures prioribus, & fecerunt illis similiter.

Iterum misit alios servos plures prioribus.

1. Tempore Davidis, ut S. Thomas scribit, turbas misit Prophetarum: *Tempore David misit multos cuneos Prophetarum, vult enim Dominus, pugnare misericordiam suam contra malitiam eorum*. S. Anselmus hanc In Matt.

pugnam

pugnam factam fuisse dicit ab impiis, per abusum & præjudicium divinæ pietatis: *Per singulos tamen gradus divinæ misericordiæ eis exhibitæ, crescebat cumulus Judaicæ malitiæ, & contra Dei clementiam certabat humana malignitas*. Et tamen optime Tertullianus monet: *Absit ut redundantia clementiæ cœlestis libidinem faciat humanæ temeritatis, nemo idcirco deterior fit, quia Deus benignior est*. De pœnit. c. 7

2. Salmeron ait: *Primi servi tempore Judicum, secundi tempore Regum & Samuelis, tertii circa tempus transmigrationis Babyloniæ*. Tom. 7. tr. 36.

3. S. Hieronymus finem, cur Paterfamilias servos suos repetitis vicibus miserit, hunc fuisse dicit, ut agricolæ resipiscerent à malitia sua: *Patientiam ostendit Paterfamilias, quòd frequentius miseris, ut malos colonos ad pœnitentiam provocaret, illi autem thesaurizaverunt sibi iram in die iræ*; adeoque id culpa eorum factum est in majus damnum ipsorum; nam ut S. Gregorius ait: *Quos diu, ut convertantur, sustinet, non conversos durius damnat*; id quod ipsis revera accidit, qui deinceps fuerunt, & in finem usque sæculorum ludibrium & derisio erunt omnium populorum. In Matt. Hom. 13. in Evang.

4. Salmeron per hanc servorum multiplicitatem in sensu morali interpretatur auxilia gratiæ, quæ ad salutem nostram Deus nobis subministrat. *Quando Angelorum, qui numero & charitate plures, ministerio nos excitat, ut fructum reddamus, sed ubi reliqua omnia nil prodesse videt, mittitur filius, qua maxima est, & efficacior inspiratio, & postrema exhortatio, qua Christi merita ponuntur ante oculos, & qua ratione crucem pro nobis sustinuit, & vineam suam sanguine suo redemit*; nihilominus experientia teste, hasce Dei invitationes & inspirationes frequenter rejicimus, parumque de Christo curamus, dum voluntatibus & commodis nostris carere nequaquam volumus. *Honoris & quæstus gratia, verum Christum relinquimur & reprobamus, & turpius à nobis cognitus & gloriosus ejicitur, quàm non admissus hospes fuisset*. Porro Hebræi *si cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent*; at verò de nobis, qui fidem ejus profitemur, dici potest: *Iterum Christum in semetipsis crucifigentes*. Ad Hebræos autem terribilis sententia contra illos scribitur; ait enim Apostolus: *Voluntarie enim peccantibus nobis, post acceptam notitiam veritatis, jam non relinquitur pro peccatis hostia*. 1. Cor. 4. v. 8. Hebr. v. 26.

Versus 37.

Novissime autem misit ad eos filium suum, dicens: Verebuntur filium meum.

Novissime autem misit ad eos filium suum.

1. Chrysostomus hoc loco quærit: *Sed cur filium non continuo misit?* Et respondet: *Ut à multis jam malefactis possent seipsos cognoscere*. Salmeron nos ad modum considerandum invitat, quem Deus in vindicando servat: *Perpende modum, quem observat Deus in plectendis injuriis*: Dum enim hi temerarii agricolæ primos servos dire adeo tractassent, eos non subito punivit, sed alios confestim servos plures prioribus ad illos amandavit; quos cum iterato multis injuriis affecissent, non illos è vestigio vinea elocata privavit, sed proprium ad eosdem misit filium suum: *Cumulavit novo missi ad eos filii beneficio*. Author Imperfecti ait: *Dei misericordiæ quanto magis à Deo offendebatur, tanto amplius addebatur in eis. Post tot scelera adhuc & misericordia locum servabat*. Sed quid tandem? idem Author paulo post subdit: *Quanto majora beneficia hominibus sunt constituta, tanto majora peccantibus judicia sunt præparata*. Hom. 69. In Matt.

2. S. Anselmus ait: *Filium suum, dico, non quasi ad noxios & promeritos, pœnæ sententiam bajulantem, sed patienti venia post tot sæcula adhuc eis locum misericordiæ reservantem*.

Verebuntur filium meum.

3. In S. Luca, qui eandem hanc parabolam describit, insuper additur ly *forsitan*. Unde S. Thomas ait: *Sed quid est, quod dicit, forte? nunquid ignorabat ipse? Hieronymus dicit, quod iste modus loquendi dubius significat libertatem arbitrii, ut ostenderet quid facturi essent, quia qui non honorificat filium, non honorificat Patrem*. Chrysostomus hanc ambiguitatem aliter explicat: *Dicit fortassis? verecundari enim procul dubio debuissent*. Salmeron Christum id quod eventurum erat probe scivisse dicit: *Sed sic loquitur, quemadmodum de ægroto dicere solet medicus, date illi hoc vel illud pharmacum, quia forte sanabitur; non absolute audet promittere sanitatem, ob magnitudinem morbi; & usitatum est, in parabolis præsertim, transferri humanos affectus in Deum, proinde dixit, forsitan*. 20 v. 13. In Matt. Hom. 69.

4. S. Anselmus Authoris Imperfecti expositionem sequens, hanc habet considerationem: *Nota*, inquit, *quia misit confundere illos, non punire, quia bono Domino & benigno pro tantis injuriis sufficiebat sola vindicta pudoris*. Etenim tametsi quis innumeris sit peccatis onustus, Deumque mille modis offenderit, atrocibusque injuriis affecerit, Deo tamen injuriato sufficit, si pœniteat, & pro peccatis commissis confundatur & erubescat. Unde sanctus Ambrosius ait: *Quanta pudoris gratia, ut justitiam teneat verecundia, quam culpæ reatus abstulerit! Ad Roman. 6. 8. v. 21. Quem fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis?* In quibus Apostoli verbis, verbum *tunc*, peccati statum exprimit, *nunc* verò statum gratiæ & amicitiæ Dei; observandum verò est, quod, quando de gratia agitur, id est, de statu emendationis, & resipiscentiæ, solam erubescentiæ mentionem faciat; nam ut S. Anselmus ait: *Sana mens erubescentiam præbet ad malam, verecundiamque testem suæ pœnitudinis profert*. Lib. 2 de Cain & Abel c. 7 Ad Rom.

5. Author Imperfecti motiva adducit, ob quæ filium patrisfamilias amare & timere debebant: *Mittam filium meum, si amare eum voluerint, est quod amatur in eo, quia post me solus est bonus; si voluerint eum timere, est quod timeatur in eo, quid post me solus terribilis est Deus*. Lyranus ipsum dicere voluisse asserit: *Verebuntur, id est, in reverentia deberent habere*. Hom. 40.

Versus 38.

Agricolæ autem videntes filium, dixerunt intra se: Hic est hæres, venite occidamus eum, & habebimus hæreditatem ejus.

Agricolæ autem videntes filium.

1. Sacri Expositores concorditer dicere & sentire videntur, ipsos cognovisse Christum vere promissum esse Messiam. Lyranus super hæc verba: *Videntes filium dicit, id est, Dominum Jesum Christum, opera divinitatis facientem; & omnia quæ prædicta erant de ipso, adimplentem*. Lucas Burgensis hanc notitiam non solum ex ipsiusmet Christi mentiri nescientis protestatione, quam fecit in Evangelio S. Joannis his verbis: *Si non venissem, & locutus non fuissem eis, peccatum non haberent, nunc autem excusationem non habent de peccato suo*; verum etiam ex S. Joannis Baptistæ testimonio, ex efficacia doctrinæ & prædicationis ejus, ex miraculorum sublimitate, ex fide populorum, ex prædictionibus, prophetiis, figurisque adimpletis clare deducit: subjungit tamen, quod hac notitia non obstante oculos circa ipsum & ejus notitiam hebetes & caligantes habuerint, idque ex ipsorummet propria malitia: *Sed invidia seipsos excæcante, noluerunt illud sibi persuadere; nam illud sibi si persuasissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent*. Tandem concludit, Christum illos per hanc parabolam de sui notitia convincere voluisse. *Manifestissime hic Dominus probat, Judæorum Principes non per ignorantiam, sed per invidiam crucifixisse filium Dei*. 15. v. 22.

2. Beda ait: *Manifestissime probat Dominus, non per ignorantiam, sed per invidiam Principes Judæorum crucifixisse filium Dei*. S. Anselmus ipsos hoc loquendi modo. *Hic est hæres, habebimus hæreditatem ejus*, usos fuisse observat, & ex eodem loquendi modo hanc eandem Principum Sacerdotum notitiam manifestissime arguit, dicens: *Intellexerunt enim hunc esse, cui dictum est; Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam*. In Matt. Ps. 2. v. 8.

Dixe-

Dixerunt intra se.

3. Cajetanus verba hæc ad Concilium illud alludere dicit, quod post Lazari à Christo factam resuscitationem congregarunt, in quo de morte illi inferenda unanimiter convenerunt; unde idem Doctor dicit: *Hoc est, colloquendo inter seipsos in secreto Concilio, hic est hæres*; siquidem dixerunt: *Quid facimus? quia hic homo multa signa facit, si dimittimus eum sic, venient Romani*, &c. Albertus Magnus ait: *Meditati sunt in cordibus suis de filii occisione, & perfecerunt in operis perpetratione.* Joan. 11. 47.

4. At verò si ita est, quòd *meditati sunt*, quod idem est, ac si diceretur: *Excogitato consilio* fecerunt: quis non videt, quousque passionis invidiæ vehementia pertingens; quomodo enim, si ipsum esse filium Dei, & promissum Messiam esse cognoverunt, hanc inferre potuerunt consequentiam: *Hic est*, &c. Ergo occidamus.

Hic est hæres, venite occidamus eum.

5. Salmeron ait: *Imo potius inferre debuerunt: ergo vereamur, humiliemur illi, & de admisso peccato malæ administrationis veniam petamus.* Insuper ipsorum observat cæcitatem atque stultitiam, quam in hujus consequentiæ illatione prodiderunt, dicentes: *Habebimus hæreditatem ejus; scriptum est enim: Hæres, qui testatorem occidisse comprobatur, à jure hæreditatis cadit.*

Hom. 60. in Matt. 6. Chrysostomus hanc adeo malignam deliberationem impiis hisce graviter exprobrat, dicens: *Cur obsecro? quid criminari magnum, aut parvum potestis? an quia nimirum vos Deus honoravit? quia cùm Deus sit, homo propter nos factus est, & innumera ad salutem nostram miracula fecit? an quia peccata dimittebat? an quia in regnum vocabat?*

Et habebimus hæreditatem ejus.

In cat. 7. Rabanus illos fidem Christianam, & à Christo promulgatum Evangelium extinguere voluisse existimat: *Fidem, quæ per eum est, extinguere, & suam magis, quæ ex lege est, justitiam præferre, ac gentibus imbuendis conabantur inferere.* Idque quodantenus cum Alberti Magni in hunc textum expositione concordat; hic enim dicit, prætendebant, sive aspirabant Judæi ad duas hæreditates: prima erat, ut quiete & pacifice terra promissionis gaudere possent, quæ majorum suorum hæreditas erat, idque in Concilio illo haud obscure declararunt, dicentes: *Ne forte veniant Romani, & tollant*, &c. *ab illo ergo die cogitaverunt interficere:* alia verò hæreditas, Ecclesia ex gentibus congregata erat: *Quam sublata Christi prædicatione suis traditionibus cogitabant addere, ut proselytam, & in ea dominari.* Joan 11. 48. Joan. 12. 33.

8. Lucas Burgensis ipsos hunc fere in modum inter se deliberasse dicit: *Liberum merumque erit nobis in populum Israel dominium, nec enim sinit iste nos pro nostro arbitratu cum populo agere, craducens vitia nostra, honorem lædens, & quæstum prohibens.*

9. Nec legi, nec imaginari potest excessus aliquis execrabilior, quàm ipsimet Dei filio mortem machinari. Et ideo merito inquiritur, undenam sceleris istud suam traxerit originem? De hoc Patrefamilias, per quem Deus ipse significatur, in hoc Evangelio dicitur: *Peregere profectus est*; & hæc sceleris istius occasio fuit, quando enim memoria divinæ præsentiæ ex hominis mente amittitur, homo semper in profundissimum iniquitatis barathrum præcipitatur: *Non est Deus in conspectu ejus, inquinatæ sunt viæ illius in omni tempore.* Ita namque filio prodigo accidit, quando insolenter à patris præsentia recessit: *Abiit in regionem longinquam*, id est, memoriam domus paternæ amisit. Mat. 21. v. 33. Ps. 10. v. 5.

10. Observandum quoque hoc loco est, quàm sint impii isti in malo decernendo unanimes atque concordes; dicebant enim omnes: *Venite, occidamus eum*; ubi Albertus Magnus ait: *Ecce consensus in malum.* Jeremiæ 11. 19. *Venite, mittamus lignum in panem ejus*, &c. *Venite, sapienter opprimamus eum*, Exodi 1. vers. 10. Ministri dixerunt: *Circumveniamus justum*, Sapient. 2. vers. 12. *Convenerunt in unum adversus Dominum, & adversus Christum ejus*, Ps. 2. v. 2.

11. Ex hoc tam abominando sceleris excessu clare perspicitur, quantam bonorum temporalium aviditas in hominum cordibus tyrannidem exercent; siquidem propter vineæ illius speratam hæreditatem, non solum inducti fuerunt ad primos ad se missos servos convitiandos & injuriis afficiendos, verum etiam ad variis mortis generibus mulctandos eos, qui secunda vice ad ipsos fuerant amandati, imo postea manus suas in ipsiusmet filii patrisfamilias innocenti sanguine tingere & lavare non dubitarunt; quot non committuntur ex sola avaritia vitiorum excessus! Optime igitur sanctus Leo ait: *Nullum est in isto corde justitiæ vestigium, in quo sibi avaritia fecit habitaculum.* Ser. 9. de Pass.

12. Dionysius Carthusianus quoque rationem reddit motivi illius, quoad machinandam Salvatori mortem fuerunt inducti: *Ad hoc enim moti sunt occidere eum, ne possessionem terræ, & dominium populi perderent*: Deus autem illis indicare voluit, quàm sit verum, quòd *Per quæ quis peccat, per hæc & torquetur*; quia in mortis Christo ab ipsis illatæ pœnam: siquidem in ipsos totamque ipsorum progeniem ad finem usque mundi secuturum ultimum superinduxit exterminium.

13. Porro quot beneficiis populus Judæorum super omnes totius terræ populos à Deo cumulatus fuerit, hujus non solum omnes totius veteris & novi Testamenti, sed & singuli eorundem characteres evidens perhibent testimonium; & pro his omnibus, ecce qualiter iidem responderint. Unde Albertus Magnus ait: *Ecce studium malitiæ in cordibus ingratorum.*

14. Salmeron ait: *Redarguuntur hoc verbo omnes, qui ut ad sibi præfixum finem perveniant, vias obliquas & vitiosas sectantur, dicentes: Faciamus mala, ut veniant bona, quorum damnatio justa est, teste Apostolo & Davide: Amandatis tuis intellexi, sive ut Hebræus habet: Intelligens reddor, omnem propterea viam iniquitatis odio habui, id est, omnia instrumenta & media illicita.* Porro ad hujus Patrisfamilias, id est, Dei hæreditatem aspirare quidem potuissent; at non per modum adeo iniquum. Ps. 118. v. 104. Ps. 118. v. 163.

Versus 39.

Et apprehensum eum ejecerunt extra vineam, & occiderunt.

1. Lucas Burgensis Christum principibus Sacerdotum, cunctisque aliis non solum mortem suam, sed & locum, ubi illum infra tridui spatium interfecturi erant, prædixisse notat, dicens: *Quod imitati majores suos interfectores Prophetarum, ipsi Christum interfecturi essent.*

2. S. Anselmus observat, S. Marcum ordinem verborum illorum immutasse, dum illos filium primo occidisse, postea verò foras ejecisse dicit: *Occiderunt, & ejecerunt extra vineam, quasi vile cadaver; in quo notat eorum pertinaciam, quia occiso Domino & resuscitato, à suis finibus eum excluserunt, & quantum in se erat, gentibus ad suscipiendum dederunt*, cujus proinde condignas postea reportavere pœnas; nam ut S. Irenæus ait: *Quoniam filium Dei reprobaverunt, & ejecerunt eum, cum cum occidissent, extra vineam, juste reprobavit eos Deus, & extra vineam existentibus dedit fructificationem culturæ.* Lib. 4. c. 70.

3. Anselmus hanc occisionem quoque extra vineam adimpletam fuisse ostendit, eo quòd eum crucifigendum foras extra Hierosolymam eduxerint: *Nota iterum, quod extra vineam ejectus est, quia extra portam passus.*

Versus 40.

Cùm ergo venerit Dominus vineæ, quid faciet agricolis illis?

1. Salmeron finem explicat, quo Christus motus fuit, ut circa vindictam de homicidis istis sumendam Scribarum & Sacerdotum consilium exquireret: *Dominus*, inquit, *qui sapientes comprehendit in astutia sua, interrogavit eos, ut responso suo se in laqueum injicerent, seque ipsos proprio judicio condomnarent, & de seipsis vinea spoliandis, & gentibus in colonos assumen-*

sumendis prophetarent. Unde sequentem optimam moralitatem elicit, dicens: *Vide, quàm simus in aliorum peccatis judicandis severi & duri judices, qui ad propria connivemus, & nobisipsis blandimur*. Etenim si sibi ulla ratione persuadere potuissent, quod ad pronuntiandam sibimetipsis sententiam interrogati fuissent, utique in hanc responsionem minime prorupturi fuissent; idem quoque Davidi accidit, dum Nathan in illum per correctionem, sub parabolæ illius involucro, animadvertere moliebatur.

2. Est quoque hoc loco insignis nonnullorum observatio, quòd scilicet, dum hic Patersamilias beneficiis aliquos afficere satagebat, idipsum nullo cum aliis præhabito consilio fecerit; si enim plantavit vineam, eique de omni necessaria cultura prospexit, nullo cum alius habito consilio; similiter tametsi primi ab eo missi servi pessime habiti, multisque injuriis affecti fuissent, nemine tamen præconsulto alio submisit, iisque occisis proprium ad eos filium ablegavit; at vero quando per supplicia in sceleratos homicidas animadversurus erat, primo cum eis, qui tanquam rei castigandi erant, consilium iniit, dicens: *Quid faciet agricolis illis?* Ad hoc ut reatum suum ore proprio, nec non debitam sibi pœnam contestarentur: *Cum iratus fueris, misericordiæ recordaberis*; nimirum benefacere volens, & nemine consilium exposcit, sicut illud requirit castigaturus. Hab. 3. 22

3. Lyranus qualis hic adventus fuerit, his verbis declarat: *Venit Dominus ad judicandum & vindicandum illud factum, quando ex ejus ordinatione venit contra eos exercitus Romanus.*

Versus 41.

Ajunt illi: Malos male perdet, & vineam suam locabit aliis agricolis, qui reddant ei fructum temporibus suis.

1. Job cap. 9. 20. dicitur: *Os meum condemnabit me, pravum me esse comprobabit*. Et Luc. 19. 22. *Ex ore tuo te judico, serve nequam*. In lib. Sapientiæ pariter legitur: *Venient in cogitatione peccatorum suorum timidi, & traducent illos ex adverso iniquitates ipsorum*. Vatablus legit; *Suis sceleribus convincentur*. Jer. 2. 19. *Arguet te malitia tua*. Autor Imperfecti discursum suum ad judicium finale transferens ait: *Putas quomodo in die judicii convincendi sint peccatores in suis peccatis, ita ut nullum colorem excusationis inveniant, ubi ipsa opera statuentur ante oculos peccatorum, dicente Prophetа: Arguam te, & statuam contra faciem tuam peccata tua*. Apostolus quoque ad Romanos ita scribit: *Testimonium reddente illis conscientia ipsorum, & inter se invicem cogitationibus accusantibus. Quis illum defendet*, inquit Author Imperfecti, *qui seipsum accusat*; idem quoque sapienter observat, Deum nobis conscientiæ inseruisse remorsum, qui cuncta bona & mala, quæ fecimus, detegat: *Posuit Deus quendam spiritum scientiæ boni & mali in hominibus, ut quotiescunque peccamus, illa in silentio quasi factum nostrum accuset, & in conscientia tacite ad animam loquitur, dicens: Malum est hoc, & hoc bonum est.*

Sap. 4. 20. Hom. 40. Ps. 49. 21. Rom. 2. 15.

2. Theophylactus ipse hisce verbis proprium exterminium prædixisse dicit, quod illis illaturus erat in pœnam mortis Salvatoris Romanorum exercitus: *Cum venerit, hoc est, respexerit ad iniquitatem, quam fecerunt Judæi, tunc malos male perdet, misso Romanorum exercitu*. S. Paschasius hunc textum: *Ut quid destruxisti maceriam ejus, vel sepem, & vindemiarunt eam omnes, qui prætergrediuntur viam*, adducens dicit: *Quam sane vineam, quia pœnitere noluit, exterminavit de sylva, & ferus depastus est eam, id est, exercitus Romanorum sub Tito & Vespasiano, qui missi sunt ad perdendos malos & pessimos vineæ colonos, qui non solum vineam sibi commissam excolere, ut fructum ferret Deo, noluerunt; verum etiam seipsos de propagine veræ vitis abscinderunt.*

Ps. 79. 13. Lib. 9. In Matt.

3. Salmeron S. Lucam dicere observat, agricolas hosce respondisse: *Absit*, idque vel, inquit, quia hi alii & diversi à primis erant: *aut, quod est verisimilius, quia quod verum erat, prædicentes in genere, sentientes in seipsos tendere, ceperunt retractare.*

4. Paulus de Palatio per hunc Patremfamilias Deum intelligendum esse dicens, sequens movet dubium: *Quid est, male perdet? num facit Deus aliquid male? num qui bene omnia fecit, hos solos male castigat? imo profecto non male, sed bene perdet.* Tandem verò respondet, receptum apud nos loquendi usum esse, quòd dum aliquis rigidius punitus fuit, de eo dicatur: male est tractatus. *Sed rem profundius ditamus: cùm Deus hominem castigat ad ejus emendationem, bene eum castigat; sed cum eum ad condemnationem castigat, male eum perdit.* Pro cujus majori elucidatione, sequentem valde perspicuam & familiarem adducit similitudinem: qui enim ludendo in principio perdit, ad hoc ut in fine copiosius lucretur, ille utique bene perdidisse aut amisisse lusum dici solet: solent enim astuti valdeque periti lusores data opera in principio lusus fortunam dissimulando efficere, ut colludores vincant, ad hoc ut in tanto ampliorem summam prostituendam, sive lusu lucrandam dolose provocent: quodsi autem sine spe majoris lucri perderet, utique male perdidisse diceretur: ita Deus cum S. Petro & S. Paulo lusisse videtur, quando eos turpiter cadere permisit, nullo tamen alio fine, quàm ut eos altius erigeret, & cum majori gloria & spirituali lucro resurgere faceret: *Id sane erat bene eos perdere, quos postea melius recuperaret: sed cum Judam & Judæos amisit, nolens postea eos lucrari, id fuit male perdere. Psaltes Ps. 43. 13. inquit: Vendidisti populum tuum sine pretio.*

Et vineam suam locabit aliis agricolis.

5. Lyranus hæc verba ita exponit: *Quia Christus Ecclesiam suam regendam tradidit Apostolis, & aliis discipulis, qui reddiderunt fructum, quia eis credidit multitudo gentium;* cum enim hanc synagogæ vineam antea Scribæ Sacerdotes, Pontifices & Hebraismi seniores excoluissent, in eorum postea locum Apostoli successerunt, vel etiam ut Hieronymus exponit: *Locata est nobis vinea.*

Qui reddunt ei fructum.

6. Idem S. Hieronymus ait: *Locat ea conditione, ut reddamus Domino fructum temporibus suis, & sciamus unoquoque tempore quid oporteat nos vel loqui, vel facere.* Et hæc unica causa fuit, inquit Paulus de Palatio, cur Christiani, qui in terra sancta Palæstinæ erant, otiosi existentes, speratumque minime reddentes fructum, vineam hanc turpiter amiserint: *Translata enim est à Palæstina in Græciam, Ægyptum, Africam, quas nunc vineas desertas videmus, forsitan colonorum culpa; faxit Deus, ne etiam transferatur à nobis.*

7. Hugo Cardinalis quisnam, & qualis hic fructus sit, distinctius specificat dicens: *Fructum scilicet, cordis, oris, & operis: cordis; fructus contritio, divinæ legis meditatio, beneficiorum Dei recordatio, mortis memoratio, proximi compassio fructus oris, confessio, prædicatio, gratiarum actio, consilium; fructus operis, pœnitentia, eleemosyna, obedientia, obsequiorum diligentia, difficilium tolerantia.*

8. Paulus de Palatio causam subtiliter inquirit, cur hi fructus non à vitibus, sed de manu vinitorum seu agricolarum directe exigantur? *Fructum aliquando exiget à vitibus singulis*, inquit, *sed fructus plurimos exiget à colonis*; & ratio est, quia Superiores ad dandum subditis bonum exemplum obligantur, qui demum conformiter ad illud vitæ suæ actiones instituunt: *Qua ergo pœna dignus erit colonus, qui multorum in vite fructuum causa esse debuerat, qui tamen econtra causa est vel exigui, vel nullius, vel quod pejus est, venenati fructus.*

Temporibus suis.

9. Ecce tibi insignem hujus Patrisfamilias discretionem, qui fructum pro ratione temporis à vitibus præstolatur: eodem prorsus modo Deus à nobis Christianarum virtutum opera non exigit, nisi conformiter ad uniuscujusque ætatem, statum, conditionem & professionem. Unde Psalmista dicebat: *Quis est homo, qui timet Dominum? Legem statuit ei in via, quam elegit;* fructus igitur unicuique vocationi proportionatus proferendus est; etenim religiosus certo diei tempore orationi, aliisque spiritualibus exercitiis vacare debet, id quod Princeps aliquis, Artifex, Judex, Ps. 24. 12.

Legi-

Legista, Patersamilias, aut vir agricola facere neutiquam potest, &c.

Versus 42.

Dicit illis Jesus: Nunquam legistis in Scripturis: Lapidem quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli? A Domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris.

Lapidem quem reprobaverunt, &c.

1. Lucas Burgensis Christum per hanc metaphoram prædicere, seu ut melius dicam, prophetiam Davidis ipsum declarare notat, scilicet se quidem ab Hebraismo tanquam indignum, qui populo huic annumeretur, rejiciendum esse, tandem verò totius populi Dei, id est, Ecclesiæ suæ Caput, Regem & Principem esse futurum. Idem quoque ly *anguli* declarat, dicens: *Hoc amplius significare videtur voce anguli, Christum fore caput Ecclesiæ ædificandæ ex duobus populis, Judæis & Gentibus; angularis fundamentum lapis Christus missus est; qui parietum compage in utroque nectitur*, canit in hymno quodam Ecclesia. Et ad Ephes. 2. 14. *Qui facit utraque unum.*

Dan. 2. 14. 2. Dionysius Carthusianus huic persimilem ex Daniele locum adfert, in quo dicitur: *Lapis abscissus de monte sine manibus, factus est mons magnus, & implevit universam terram*; cùm enim Christus ab universo Hebraismo ludibrio haberetur, prædicatione & doctrina ejus à gentibus acceptata, ad sui adorationem universum mundum pertraxit.

3. S. Anselmus ita de Hebræis scribit: *Facti cæmentarii pessimi auditoribus suis conabantur eripere fidem Christi, qui quasi lapis electus debuit poni in ædificio Dei, jungens in se duos parietes, id est duos populos. Hic est enim lapis ille, de quo Isaias: Immittam in fundamentis Sion*
Isa 28. 16. *lapidem electum, pretiosum, angularem, & qui crediderit in eum, non confundetur.*

Hom. 49. 4. Author imperfecti, ædificii & lapidis allusionem prosequens observat, quòd sicut architectus lapides meliores & venustiores seligit, ut illos in fronte fabricæ collocet, alios verò indifferenter, ubi primum eis locus occurrerit, jacere solet: *Sic Ecclesia meliores Christianos eligit, & ponit in facie Ecclesiæ, id est, alios fecit Sacerdotes, alios Diaconos, cæterosque ministros Ecclesiæ. Sicut lapides, qui sunt intus in ædificatione, nemo aspicit; sed eos qui foris sunt, considerant omnes: sic sæcularium hominum vitia, neque sic considerantur, neque sic notant Ecclesiæ.*

A Domino factum est istud, &c.

Tom. 7. fol. 36. 5. Salmeron, quoad sensum literalem, verba illa exponit, dicens: *Non errore artificum, aut fortuito, vel hominum consilio, sed Dei voluntate, hominibus multis modis repugnantibus; sed frustra, & est mirabile in oculis nostris, quòd scilicet duos condat populos in unum.*

Versus 43.

Ideo dico vobis, quia auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus ejus.

Ideo dico vobis, quia auferetur à vobis regnum Dei.

In Matt. 1. Beda, Origenes, & S. Thomas per hoc regnum Dei, sacram Scripturam interpretatur. Et primus quidem ait: *Sacras dixit Scripturas ablatas à Judæis, & nobis traditas, ut fructus earum faciamus.* Secundus verò dicit: *Regnum Dei divinas Scripturas, quas tradidit Dominus primo quidem populo illi priori, cui credita sunt eloquia Dei.* S. Thomas verò modum explicat, quo hoc regnum, id est Scriptura sacra Hebræis ablata fuit: *Quia amittetis intellectum sacræ Scripturæ.* Joan. 12. *Excæcavit oculos eorum, ut non videant oculis, non intelligant corde.*

Orig. tract. 19 In Matt. in cap. Ibid.

In Matt. 2. Cajetanus per regnum istud, possessionem intelligit multorum bonorum temporalium, nec non dominium, quod in synagogam & universum populum obtinebant, quod ab eis in bello, quod Titus & Vespasianus contra ipsos moverunt, ablatum fuit: *Impletum est hoc ad literam excidio Hierosolymorum subsecuto per Romanos, quantum cultum divinum*, &c.

3. S. Thomas quoque de superioritate in Ecclesiam intelligit, siquidem in summum Hebraismi Pontificatum Petrus successit, *Prælationem super Ecclesiam Fidelium, quia translata est gloria eorum.*

4. Lucas Burgensis de gratia & protectione divina exponit: *Subtrahente ipsis pro ipsorum meritis gratiam suam, sine qua in Deum & in Christum credere, sperare, diligere, & Deo gratus esse nemo potest.* Unde Jansenius occasionem sumit nos monendi, ut Deum timeamus, ejusque divinis beneficiis per debitam gratitudinem correspondeamus & cooperemur: *Hinc & nos monemur, tum in genere simul omnes, tum quisque sigillatim, ut oblatam & præsentem nobis Dei gratiam non negligamus, nec spernamus*: Simulque nos ad fructum in hac vinea reddendum invitat, ne etiam nobis Judaismi excidium superveniat, quemadmodum in progressu sæculorum, multis Christianorum populis in Africa, Asia, & Græcia accidisse novimus: *Idem & nobis ne usu veniat, verendum est, si, ut plerique in hoc occidentis angulo sunt affecti, pergant homines contempta Ecclesiastica doctrina, quam nobis tradidit antiquitas veneranda, audire potius magistros prurientes auribus, & loquentes placentia, ac pastores Ecclesiæ, quibus vinea Domini, & regni Dei propagatio commissa est, suum tantum ex vinea Domini commodum, suum tantum in regno Dei honorem quærant.* Cont. c. 111.

5. Salmeron ad hoc se reflectit, quod Salvator non dixerit: *Malos male perdet*, quemadmodum idipsum adversus semetipsos Hebræi prophetaverunt, sed potius suaviter eis dixerit: *Aufferetur à vobis regnum*, &c. Quia Deus mitior est in sententia, quàm simus nos ipsi in peccatis aliorum plectendis: Imo hoc verum esse ex eo patet, quòd hanc comminatam pœnam, per quadraginta duorum annorum decursum, distulerit, ut ad veram eos pœnitentiam expectaret.

6. Considerari etiam hoc loco meretur, quòd Christus in hujus parabolæ principio, nomine & metaphora utatur vineæ, postea verò in progressu illius, eidem possessioni regni titulum attribuat, ut per hoc nobis insinuet, quòd labores, quos in hujus vineæ, id est, Ecclesiæ, vel etiam animæ culturam impendimus, tandem in mera transformentur diademata, coronas, & regna, & quidem regna æterna, siquidem *servire Deo, regnare est.*

7. Notandum quoque est, quòd, tametsi hic populus olim semper per tot sæcula, unicus fuerit favorum gratiarumque divinarum scopus, tandem nihilominus eundem populum in extremum exterminium præcipitem egerit. Id quod, ut Salmeron ait, docet Dei favores & veteris amicitiæ testimonia, nihil prodesse ingratis, quin regno priventur, & in alios dona eorum conferantur. S. Thomas de Villa Nova postquam prius immensa, à Deo Israeli collata beneficia, postea verò rigidas ejusdem pœnas à Deo immissas considerasset, tandem exclamat: *Quis à judiciis tuis non formidabit? Elevans allisisti me:* Veruntamen postea subjungit, quòd si populi illius adversus Deum benefactorem suum ingratitudo ingens & malitia consideretur. *Vere non miremur, quia eum repulisti, sed magis quod tam longo tempore tantam eorum nequitiam sustinuisti.* Porro hæc omnia Moyses prævidisse videtur, quando in Cantico suo, morti vicinus existens hunc in modum illis graviter exprobravit: *Hæccine reddis Domino populo stulte & insipiens? Gens prava, atque perversa, gens absque consilio & absque prudentia: Uva eorum uva fellis, & botri amarissimi; fel draconum vinum eorum, & venenum aspidum insanabile.*

Ser. in hic fer. Ps. 101. 21.

Deut. 32. 6. Ibid. v. 5. Deut. 32. 33.

Et dabitur genti facienti fructus.

8. Per hanc prædictionem, inquit Doctor Angelicus, vocatio gentium ad fidem perspicue probatur, juxta propheticum illud Isaiæ oraculum: *Ecce testem populi dedi eum, ducem ac præceptorem gentibus; ecce gentem, quam nesciebas, vocabis, & gentes quæ te non cognoverunt, ad te current.* S. Paschasius per regnum Dei, Ecclesiam & Christum caput illius intelligens, Hebræis utrumque merito ablatum esse scribit, eo quòd se utriusque boni participio indignissimos esse manifeste probarint: *Indignos se judicaverunt æternæ vitæ, nolentes Christum recipere, auffertur ab eis Christus, auffertur & Ecclesia, aufferuntur & omnia sacramenta salutis, & datur his, qui credunt in Christum.*

In Matt. Isa 55. 4.

9. S. Tho-

Ibid. 9. S. Thomas de Villanova caput 11. Apostoli ad Romanos ponderat, ubi Apostolus nos monet, ne Judæorum reprobationi insultemus, sed potius caput nostrum submittentes, nos humiliemus; tandemque discursum suum ad populum Christianum, in Hebræorum locum substitutum, convertens, dicit: *Si ergo tu*
Rom. 11. 17. *cum Oleaster esses, insertus in bonam olivam, & pinguedinis olivæ consors factus es, noli altum sapere, sed time.* Pergit deinde sanctus hic Archipræsul ascendere, quò Gentilismus nullam habeat causam timendi, ne forte à fide excludatur, bene autem idipsum hic & alter ille populus jure timere possint: *Non timemus repulsam, sed translationem; quis enim scit, si propter delicta populi, Deus Ecclesiam suam & fidem transferat ad aliam gentem ista relicta? Auget autem timorem nostrum hæc nova alterius orbis apud Indos revelatio, quæ gens barbara cùm fidem amplexari jam cæperit, merito est timendum, ne propter nostram malitiam transeat ad illos Deus nobis expulsis, sic enim ab Oriente jam diu siccari fides, & ad occidentem fluere cœpit, ut timeri possit, ne etiam ab occidente transeat Oceanum.*

10. Valde considerabile est pondus illud verborum, quibuscum Christus nobis regnum Dei nobis dandum, nosque in filios Ecclesiæ adoptandos, simulque regni cælorum investitura exornandos esse prædixit: *Dabitur facienti fructus;* siquidem *Fides sine operibus mortua est;* Et quidem quosnam illos fuisse putas, qui in
Matt. 20. 8. alia illa vineæ parabola ad mercedem accipiendam fuere invitati? *Voca operarios, & redde illis mercedem.* Non
Ps. 118. 6. dixit etiam: *Faciens fructum, in numero singulari, sed fructus in plurali. Tunc non confundar, cùm perspexero in omnibus mandatis tuis:* Insuper advertendum, quòd dixerit: *Fructus ejus*, quia multa opera quoad exteriorem apparentiam bona esse videntur & sancta, & tamen non sunt Dei, id est, non cum intentionis rectitudine, neque in statu gratiæ facta fuerunt, quin potius ex hypocrisi quadam, aut propter respectus & interesse humana persæpe à nobis fiunt.

11. Salmeron egregie nobis, quinam & quales fructus illi sint, quos Deus ab illis, qui vineam hanc excolunt, exposcit: *Petit Christus in pauperibus fructum misericordiæ & eleemosynam; in Eucharistia fructum latriæ & reverentiæ; in adversitate & infirmitate fructum patientiæ; in superioribus, quidquam præcipientibus aut prædicantibus exigit fructum obedientiæ; ab eo, qui injuriam intulit, postulat reconciliationem & satisfactionem; ab eo qui injuriam sustinuit, remissionem ejus & veniam. In persecutione exigit fructum constantiæ: In sacerdotibus corrigentibus pœnitentes prioris vitæ emendationem; ab Episcopis & rectoribus Ecclesiasticis fructum prædicationis verbi Dei, præsentiam & assistentiam ad oves sibi creditas, & vitæ sanctioris conversationem; laicis principibus poscit sibi reddi fructum pacis, justitiæ, annonæ abundantiam & etiam audientiam.*

Tr. 19. in can. 12. Origenes, ut diximus, per mysticum hoc Dei regnum sacram Scripturam intelligens, hanc nobis cum hac expressa conditione datam esse dicit, ut faciamus fructum: *Nemini enim datur verbum Dei, nisi facienti fructum de eo, & nemini, in quo peccatum regnat, datur regnum Dei.*

Apoc. 3. 11. 13. Ex eisdem quoque verbis sequens potest moralitas deduci: *Nemo accipiat coronam tuam:* Quis etenim populi illius, tot à Deo beneficiis cumulati, reprobationem, in illiusque locum, gentilismum Idololatriæ totaliter deditum, veroque Deo adeo rebellem substituendum esse, unquam credere potuisset? Et tamen vide, ubi nunc regnum & corona Israelis quiescat.

Versus 44.

Et qui ceciderit super lapidem istum, confringetur, super quem vero ceciderit, conteret eum.

1. Salmeron priusquam hæc verba exponat, quandam Aristotelis lib. 4. Meterolog. doctrinam præmittit, inter *Frangi* & *conteri* hanc assignantis differentiam. *Frangi dicuntur, quæ in magnas partes dividuntur, conteruntur verò solida, quæ ad minimas quasque particulas reducuntur.* Qua distinctione suppositâ, observat, Christum ad illam petræ metaphoram, à Propheta superius adductam, alludere, siquidem per petram illam Christus intelligitur aut figuratur; sicut enim is, qui supra petram cadit, minus frangitur, quàm is, super quem petra cadit, siquidem hæc gravis plumbi instar decidit, & quantum fieri potest, comminuit: *Ita fidelis peccans per incontinentiam, manet quidem in Christo, sed per fidem surgere potest, & reparari, ut vas testeum fractum; at qui fidem non habent & per intemperantiam delinquunt, & superbe in Christum insurgunt, Christus cadit super eos, neque habent ullum principium, quo contriti in partes minutas, reparari valeant.* In cujus probationem illum Isaiæ c. 12. v. 30. textum adducit: Pro eo, quod reproba sit, &c. Tandem ad tractandum in specie de Judæis, descendens, pergit dicere, quod, sicut lapis, qui super aliquem decidit, non frangitur, bene tamen is super quem cadit, confringitur & sauciatur: *Ita Judæi contriti sunt non solum, quòd Romanis militibus in direptionem omnium bonorum, & templi, & civitatis, & internecionem in sunt traditi, sed quia in æternum duplici contritione (nempe in corpore & anima) in præsenti sæculo & in futuro contriti fuerint.* Præterea ut Theophylactus advertit, *contriti sunt ab ipso, hoc est, dispersi sunt ubique terrarum.*

2. S. Hieronymus à S. Thoma super Matthæum citatus, in ea est opinione, quòd illi super petram cadant, qui Christum offendunt, licet aliàs in eum credant: *Ille cadit super lapidem Christum, quando fidem tenet de eo, sed cadit per peccatum, quod contra eum facit.*

3. S. Anselmus distinguit, & explicat quinam illi sint, qui supra petram cadunt, & quinam illi, super quos petra corruit: *Qui peccat & tamen in ipsum credit, cadit super lapidem & confringitur, sed non omnino conteritur, reservatur enim ad salutem per pœnitentiam.* Non verò idem accidit illis, super quos petra cadit; illi nimirum, qui in Christum non credunt: *Hoc est, qui Christum penitus negaverit, veniet illi desuper in judicio cum pœna perditionis, & interim conteret omnia bona, quia nullum bonum sine fide.* Cui consonat, quod Lyranus his verbis scribit: *Ille cadit super lapidem, qui credens peccat per lubricitatem carnis, seu aliis peccatis; & ille confringetur, sed non comminuitur, quia non peccat tam graviter, sicut ille, qui peccat peccato infidelitatis.*

Hom. 40. 4. Author Imperfecti ex illis verbis occasionem sumit, considerandi damnum, quod is, qui Christum offendit & injuria afficit, sibimet ipsi creat, cùm tamen nullum inde in Christum resultet præjudicium: *Qui sunt,* inquit, *qui super lapidem cadunt? Qui credentes in Christum stant super ipsum; quasi supra proprium fundamentum; si quis ex istis peccaverit, non eum Christus corrumpit, sed ipse se corrumpit, offendens in Christum, & ideo Christianus peccans non tantum perdit quantum potest perdere Christum, sed quantum seipsum secundum opera sua perdiderit.* S. Paschasius ostendit, quanta sit
Lib. 9. in Matth. mysticæ hujus petræ magnitudo, excellentia atque soliditas: *Ideo,* inquit, *quicunque super eum cadit, & percutit eum, ipse se collidit & confringit: Lapidem verò Christum nemo lædit, se quidem corrumpit, quia super lapidem peccator cadit.*

5. Idem quoque Sanctus nos monet: *Perpendat,* inquit, *unusquisque quantum & unde cadat, non omnis casus æqualiter ruentem confringit.* Quod documentum utique ab Authore Imperfecti desumpsit, qui Christia-
Ibid. num, duplicem ob causam graviter in peccatum cadere his verbis observat: *Aut propter magnitudinem peccati, aut propter altitudinem dignitatis; ut puta, si sit clericus, aut continens vidua, aut monachus, aut virgo, id est, qui se Deo tradiderit: Propter magnitudinem autem peccati, ut puta si quis homicidium fecerit, aut adulterium, aut aliud de gravibus peccatis, ille talis, etsi de humili loco cadat, id est, etsi laicus sit, aut sæcularis, fortiter perit propter pondus peccati: De alto verò cadit, ut puta clericus, cæteræque personæ spirituales.*

6. S. Paschasius quoque hæc verba de illis exponit, qui pro perhibendo fidei Christi testimonio morti se generosè exponunt: *Quidam,* inquit, *volunt eos, qui super lapidem ceciderint, intelligi, qui propter Christum corpora sua in mortem tradiderunt, id est, super ipsum occubuerit, & confringatur caro & ossa ipsorum.*

In Matt. 7. S. Thomas ait: *Cadit super lapidem, quando proprio arbitrio peccat, sed tunc lapis super eum cadit, quando Christus punit eum, & tunc totum comminuit.* Psalm. 18. *Comminuam eos, sicut pulverem ante faciem venti.*

Ver-

Versus 45.

Et cùm audissent Principes sacerdotum, & Pharisæi parabolas ejus, cognoverunt quòd de ipsis diceret.

8. Lucas Burgensis ait: *Manifeste intellexerunt, quòd involucris parabolarum, malitiam eorum depinxisset, & quæ ipsos maneret ultio; stirbant ipsi qui essent, quomodo affecti, & quid molirentur*; jam enim de facto concilium convocaverant, in quo de nece ei inferenda decretum condiderant, quam etiam intra triduum ei intulerunt: *Conscientia itaque ipsorum interpres erat parabolarum Jesu.*

Versus 46.

Et quærentes eum tenere, timuerunt turbas, quoniam sicut Prophetam eum habebant.

1. Albertus magnus ait: *Ecce incorrigibilitas perversorum post tot miracula salutis.* Ezech 3.7. *Filii Israel nolunt audire te, quia nolunt audire me.*

2. Salmeron in sensu morali ait: *Apprehenditur Christus, quoties resistitur inspirationi, ejicitur quando diligitur creatura plusquam creator, & occiditur tandem quando peccamus.*

Ibid. 3. Sanctus Hieronymus harum turbarum instabilitatem admiratus, dicit: *Semper turba mobilis est, nec in proposita voluntate persistens, atque in morem fluctuum diversorumque ventorum huc illucque trahitur: Quem nunc quasi Prophetam venerantur & colunt, postea contra eum clamant: Crucifige, crucifige*; id quod eadem septimana accidit, & tamen uti Albertus Magnus observat; *Hæ turbæ erant, quæ eum cum victricibus laudibus & signis receperunt.*

4. At verò Lucas Burgensis ait: *Turba melius de Jesu sentit, quam magnates, quamquam debuerat amplius profecisse*; neque enim in hac æstimatione, veneratione & defensione Christi, persecutionibus infestati, persistentiam aut perseverantiam exhibuit, dum se à sacerdotibus & Principibus adeo faciliter seduci permisit.

DOMINICA TERTIA QUADRAGESIMÆ,

Evangelium ex Lucæ cap. 11.

V. 14. *Erat ejiciens dæmonium, & illud erat mutum, & cùm ejecisset dæmonium; locutus est mutus, & admiratæ sunt turbæ.* 15. *Quidam autem ex eis dixerunt: In Beelzebub principe dæmoniorum ejicit dæmonia.* 16. *Et alii tentantes, signum de cælo quærebant ab eo* 17. *Ipse autem ut vidit cogitationes eorum, dixit eis: Omne regnum in seipsum divisum desolabitur, & domus supra domum cadet.* 18. *Si autem & Sathanas in seipsum divisus est, quomodo stabit regnum ejus? quia dicitis in Beelzebub me ejicere dæmonia.* 19. *Si autem ego in Beelzebub ejicio dæmonia, filii vestri in quo ejiciunt? Ideo ipsi judices vestri erunt.* 20. *Porro si in digito Dei ejicio dæmonia, profecto pervenit in vos regnum Dei.* 21. *Cum fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt ea, quæ possidet.* 22. *Si autem fortior eo superveniens, vicerit eum, universa arma ejus auferet, in quibus confidebat, & spolia ejus distribuet,* 23. *Qui non est mecum, contra me est, & qui non colligit mecum, dispergit.* 24. *Cum immundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca inaquosa, quærens requiem, & non inveniens, dicit: Revertar in domum meam, unde exivi.* 25. *Et cùm venerit, invenit eam scopis mundatam & ornatam.* 26. *Tunc vadit & assumit septem alios spiritus secum, nequiores se, & ingressi habitant ibi, & fiunt novissima hominis illius pejora prioribus.* 27. *Factũ est autem, cum hæc diceret: Extollens vocem quædam mulier de turba, dixit illi: Beatus venter, qui te portavit, & ubera quæ suxisti.* 28. *At ille dixit: quinimo beati, qui audiunt verbum Dei & custodiunt illud.*

Versus 14.

Erat ejiciens dæmonium, & illud erat mutum, Et cum ejecisset dæmonium, locutus est mutus, & admiratæ sunt turbæ.

Erat ejiciens dæmonium.

1. OBservat Toletus Pharisæos eo præcipue tempore suas adversus Salvatorem evomuisse calumnias, quo obsessum illum liberabat: *Modus hic locutionis per verbum imperfectum, nempe: Erat ejiciens, notat, Pharisæos protulisse verba sequentia contra Christum tunc, quando dæmonium hoc ejecit.* In Luc.

2. Valde considerabile est verbum illud, *Erat*, quod tempus imperfectum & dilationem denotat, non quòd aliquam Christi in pellendo dæmone impotentiam arguat, sed resistentiam Christo à dæmone factam indicat; utpote qui in homine illo velut in suo centro demorabatur; dolebat proinde prædam hanc, quam sibi compararat, in manu Salvatoris inimici sui venturum esse. Porro dæmon, id est, peccatum faciliter in animam hominis ingreditur, siquidem ad dandum illi consensum nostrum non solùm faciles, sed & solliciti sumus: at verò quàm difficile est & arduum, animam è dæmonis potestate eripere & liberare? quanta cum repugnantia offensam Deo factam detestamur? adeo nimirum idipsum difficile & arduum opus est, ut certo quodam modo dicere possimus, Deum ipsum in depellendo ab anima dæmone defatigari; sic quando se ad Samaritanam convertendam accinxit: *Fatigatus ex itinere sedebat.* Joan. 4. v. 6. In resuscitatione Lazari quatriduani mortui, qui peccatoris typus erat, *Infremuit spiritu, & turbavit semetipsum.* Joan. 11. v. 33.

3. Nonnulli interpretes dicunt, hanc particulam: *Erat ejiciens*, quandam innuere ambiguitatem, sive animi suspensionem & irresolutionem; hujusque ambiguitatis causam in eo consistere, quia quando de usu congruo linguæ, muto huic restituendo agebatur, deliberatione opus esse videri poterat; quando lingua ut plurimum tot tantorumque malorum causa exitit. Unde quando Salvator noster in discipulorum Joannis Baptistæ præsentia, plurima erat patrans miracula, nullum tamen quoad mutos patrare voluit prodigium, expeditum illis linguæ usum restituendo: *Cæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes evangelizantur*; & ideo verisimile est, quòd, priusquam Salvator huic muto promptum loquendi usum restituit, eidem muto ab æterno Patre suo gratiam, linguam bene gubernandi impetraverit; verissimum namque est quòd postquam linguæ usus ei restitutus fuit, is lingua sua tam sancte deinceps usus fuerit, ut ex suo loquendi modo omnes vehementer ædificarit. *Locutus est mutus, & admiratæ sunt turbæ.* Matt. 11. v. 5. Luc. 11. v. 14.

4. Ingeniosè Didacus Stella observat, quòd S. Lucas dicat: *Erat ejiciens, nam quamvis virtus divina in instanti operetur, voluit tamen paulatim ejicere, ut ostendat; vitia, qui mali mores sunt, paulatim esse expellenda, non autem omnia simul.* In Luc.

Dæmonium.

5. Hugo Cardinalis ait: *Dæmonium est peccatum, primo à dæmone inventum.* Primus etenim, qui peccatum in cælo adinvenit, Lucifer fuit: primus quoque, qui illud in terram detulit, idem fuit, astuti cujusdam serpentis similitudine obtectus. Docentur in hoc facto, inquit Salmeron, Prælati Ecclesiastici, ut ad Christi imitationem à dæmone obsessos liberare satagant; quinam verò hi obsessi sint, idem Doctor his verbis declarat: *Qui peccato aliquo ab illo possidentur, quod opus multo majus est & facilius, quàm pellere dæmones de corporibus.* Tom 6. tr. 15.

Et illud erat mutum.

6. *Id est*, inquit Glossa Interlinearis, *motus faciens.* Lyranus autem id in sensu spirituali tunc accidere dicit, *quando gratiam habens prædicandi, vel Ecclesiam officiandi, cessat ab illis instigante diabolo.*

7. Theophylactus mundum hunc humanæ naturæ figuram fuisse scribit: *Quæ à dæmonibus detenta, audire non potest sermonem Dei, multoque minus eloqui valet.* In Luc.

7. Theo-

In Matt. 8. S. Thomas per hunc mutum, gentilismum vel peccatorem intelligit, dum ait: *Qui dæmonium habet, in quantum servus, quia qui facit peccatum, servus est peccati, mutus à confessione fidei*, Psal. 38. 3. *Obmutui & silui à bonis*. Hugo Cardinalis similiter per dæmonem peccatum intelligens, ait: Dæmon mutus est, *id est, faciens mutum à confessione fidei & peccati; hoc dæmonium ejicit Jesus, gratiam infundendo, quæ illuminat, & ora sæcentia ad confessionem relaxat, & sic dæmonem effugat.*

Joan. 6. v. 71. 9. Porro Salvator noster Judam diabolum appellavit; dicens: *Unus ex vobis diabolus est*, quia anima in statu peccati mortalis constituta, dæmonis est mancipium; ac proinde dæmon in tali anima, quod fieri potest, hoc satagit efficere, ut illam mutam efficiat, id est, ut peccata sua confiteri absolute renuat, ne ab hac ejus tyrannide libera evadat. Unde Didacus Stella ait: *Efficit mutum hominem dæmon, ut nequeat Sacerdoti confiteri sua peccata. Adhærere*, inquit, *apud Ezechielem, faciam linguam tuam palato tuo, & eris mutus; in palato residet gustus, linguam adhærere palato, est voluptatem capere, & in peccatis gaudere.* Spiritus sanctus diabolum nobis sub specie lupi in Scriptura sacra ob oculos ponit: *Lupus rapit, & dispergit oves*. S. Augustinus autem inter alias lupi proprietates, hanc quoque specialiter tangit, præsenti proposito nostro valde opportunam, dum ait: *Ecce lupus guttur ovis apprehendit, diabolus fidei adulterium persuasit*. S. Ambrosius pariter dicit: *Lupi ovium guttur invadunt, ut cito strangulent*; dæmon quoque quia novit, quòd peccator faucibus, lingua, & voce mediantibus sese ab ejus servitute eximere, æternamque salutem sibi comparare possit, fauces illius constringit, quia *Confessio fit ad salutem*. Salmeron adductam à S. Augustino lupi similitudinem, nimirum quòd ovium guttur constringit, ne vociferari aut balare valeant, adducens, ita scribit: *Ne clamet, & clamore suo canes excitet; ita dæmon hoc molitur, & in hoc insidias struit, ut peccator nec per orationem ad Deum fusam, nec per detectionem delicti apud Sacerdotem, neque per petitionem consilii, crimina sua ad salutem consequendam declaret.*

In Luc. 10. S. Bonaventura in vita S. Francisci Religiosum quendam fuisse refert, qui apud vulgus non minus quàm inter Fratres suos in opinione sanctitatis, magnaque in veneratione habebatur, cujus famam Seraphicus Pater inaudiens, ad monasterium, in quo morabatur, accessit; eumque omnes Religiosos virtutibus & perfectioni viri illius applaudentes comperisset, eumque in tanta perpetui silentii observantia se semper continere intellexisset, ut etiam ipsammet sacramentalem confessionem non nisi per nutus, & signa perficeret, ad illa verba suspensus stetit; ea autem revera ita se habere intelligens, dixit: *In veritate scias, quia diabolica tentatio est, & deceptio fraudulenta*; quod verissimum fuisse tandem luce meridiana clarius evasit; siquidem idem ille Religiosus, qui sanctus à quolibet existimabatur, paulo post in turpissimam fuit apostasiam prolapsus. Ps. 31. 3. *Quoniam tacui, inveteraverunt ossa mea*. Enimvero miserabilis homo ille, cujus Matthæi 22. v. 12. fit mentio, qui in tenebras exteriores præceps actus fuit, non præcisè ideo atrocem sibi pœnam illam promeruit, quòd nuptiali se veste exornare neglexerit, sed quòd ad errorem suum ingenue confitendum, os suum non aperuerit; id quod Galfredus ly *Tunc*, considerans, In alleg. Thelm. in c. 2. Matth. ex eo vel maxime arguit, quia interrogatus, quamobrem convivium illud cum decenti vestitus genere accedere neglexisset, aut contempsisset, instanterque, si quam haberet temeritatis hujus commissæ excusationem, illam ediceret monitus, omnino obticuit, imo ut Scriptura dicit: *Obmutuit; tunc igitur in tenebras exteriores proturbari jussus est, non quia sine veste nuptiali introiit; sed postquam admonitus, siluit, interrogatus obmutuit, & noluit confiteri.*

Matt. 12. v. 22. In Luc. 11. Porro sciendum est, quòd S. Matthæus, qui hanc eandem historiam describit, dicat: *Oblatus est ei dæmonium habens, cæcus & mutus*; Albertus Magnus autem ait: *Cæcitas est obtenebratio luminis veritatis, quamvis sinistro oculo cænolentum videatur mundi, vanitatis & cupiditatis*. 1. Reg. 11. *In hoc feriam vobiscum fœdus, ut eruam omnium vestrum oculos dextros*; adducitque textum illum Isaiæ cap. 6. 10. ubi de interiori surditate, quæ verbum & vocem Dei respicit, nec non de cæcitate spirituali agitur: *Excæca cor populi hujus, & aures ejus aggrava, ne forte, &c.* Item de mutitate, *quæ est taciturnitas à laude Dei*. Psal. 37. 14. *Ego autem tanquam surdus non audiebam, & sicut mutus non aperiens os suum*. Demum verò miserabilis hominis istius damna, à dæmone eidem illata, his verbis ponderat: *In ratione illum læsit, ne veritatem perciperet, ne lumen claritatis Dei in miraculis videret; in auditu, ne ex auditu verbi ad fidem veniret; in loquela, ne de salute ab aliquo inquirere posset.*

In Matt. 12. Beda per dæmoniacum hunc mutum & cæcum, gentilem populum intelligit: *Quia oblatus per prædicatores ad fidem Christi, cæcus, quia viam veritatis ignorabat; mutus, quia os ad laudem conditoris non aperuit; dæmoniacus fuit, quia per idololatriam dæmonibus serviebat.*

In Luc. 13. S. Bonaventura in sensu morali effectus aliquos, quos peccatum in nobis operatur, adducit, dum ait: *Dæmonium est peccatum, quod facit surdum ad veritatem audiendam, & mutum ad confitendam.*

Et cùm ejecisset dæmonium, locutus est mutus.

14. Toletus Evangelistam, quòd mutus locutus fuerit, minime expressisse, observat; dicit tamen: *Probabile est, fuisse verba laudis, & encomium illius, qui eum à tanto malo laboraverat.*

15. Valde igitur nobis incumbit, ut erga Deum benefactorem nostrum gratos nos exhibeamus, cui tamen nulla alia moneta retribuere possumus, quàm laudes ei debitas persolvendo & enunciando. Et ideo sancta mater Ecclesia sanctam hanc consuetudinem introduxit, ut pro hujus debiti satisfactione, septem horæ Canonicæ decantentur, in quarum principio ad Matutinum dicimus: *Domine labia mea aperies, & os meum annunciabit laudem tuam.* Ps 50 v. 17.

Conv. c 49. 16. Jansenius hominem hunc non à nativitate cæcum & mutum, sed talem dæmonis opera effectum fuisse notat. Unde deducitur, quòd eo abacto, id est, peccato, confessione sacramentali mediante, è medio sublato, nec non submota proxima illius occasione, anima lumen Dei reacquirat, linguamque ad ejus laudes promendas relaxet; unde Beda ait: *Cæcus videt, mutus loquitur, possessus à dæmone liberatur, quod & tunc quidem carnaliter factum est, sed & quotidie completur in conversione credentium, ut expulso primum dæmone, fidei lumen aspiciant, deinde ad laudes Dei tacentia prius ora laxentur.* In Luc.

Et admiratæ sunt turbæ.

17. *Id est*, ut Hugo Cardinalis ait: *Promiscuum vulgus*, sive homines plebei & populares, siquidem cæteri primates, Sacerdotes nimirum, Principes synagogæ & seniores, eum potius convitiabantur & blasphemabant, unde & simplicissima quædam muliercula, ut in fine Evangelii hujus dicitur, è circumstante densissima turba eidem acclamavit: *Beatus venter qui te portavit*; etenim pauperes præcipue sunt, qui ad devotionem, cultum, & obsequium Christi vel maxime inclinantur.

Versus 15.

Quidam autem ex eis dixerunt: In Beelzebub principe dæmoniorum ejicit dæmonia.

1. S. Matthæus, quinam hi fuerint, magis specifice declarat, dum illos Pharisæos fuisse asserit: *Quos periculosius possidebat dæmon in anima, quàm mutum in corpore*, ut Salmeron inquit, *qui & pejores ipso dæmonio erant, siquidem dæmon subito ab hoc muto se recipiens, ne verbo quidem Christo contradicere præsumpsit*; at verò Pharisæi: *Interficiendi agitabant consilia, & calumniabantur miraculum.* Porro motivum, quod Pharisæos ad hanc blasphemiam evomendam permovit, ab eodem Evangelista Matthæo sufficienter innuitur, ut Toletus optime advertit; dicit enim hic Evangelista: *Pharisæi autem audientes hoc, dixerunt: Hic non ejicit dæmonia, nisi in Beelzebub*, id est, ut Toletus explicat: *Cùm audissent turbas dicentes: Nunquid hic est filius David? tunc dixerunt*; &c. ut igitur turbas, ne Christum talem esse crederent, cohiberent, illum calumniari, tantaque injuria afficere operæ pretium esse duxerunt: *Scelus profecto, & peccatum gravissimum hoc est, qui enim debuerant turbas docere, & ad agnitionem Christi eas adducere, non tantum* To. 6. tr. 25. Matt. 14 v. 15

tantum hoc non præstant, sed à recta via averiunt, & lumen accensum in eis extinguere conantur. Unde verissimum esse deducitur ipsum, quod cap. 23. v. 13. iisdem
Matt. 23. v. 13 improperet, dicens: *Claudittis regnum cælorum ante homines, vos enim non intratis, nec introeuntem finitis intrare.*

2. Perspicue ea in occasione verissimum esse cognosci poterat, quod in hujus progressu Evangelii dicitur, ni-
1 Pet 5. 8. mirum: *Cum exierit ab homine, quærens requiem non invenit; Circuit quærens, quem devoret*: dæmon etenim, postquam ab homine pulsus est, quiescere nequit, imo adversum nos magis magisque exacerbatur; unde postquam ab hoc muto ejectus fuit, ad ingrediendum in Pharisæos aditum sibi fecit, qui à dæmone agitati illum fuere calumniati, eumque enormiter adeo blasphemarunt, & ideo ab uno homine fugatus, ut se vindicaret, in multos ingressus fuit, per quorum Pharisaicam malignitatem, non humana, sed diabolica lingua, horribilem nimis blasphemiam adversus Christum evomuit: *Faciunt Je-*
In Luc. *sum*, inquit Cajetanus, *non solum virum malum, sed pessimum magum, divinaque opera fugiunt diabolica* S. Bonaventura quoque blasphemiæ hujus atrocitatem hisce
Matt. 12. v. 31. verbis exaggerat: *Quod fiebat à Spiritu sancto, attribuebant spiritui maligno*; Unde Matthæus statim post hoc dicit: *Omne peccatum & blasphemia remittetur hominibus, spiritus autem blasphemiæ non remittetur.*

3. S. Thomas hunc Beelzebub, in cujus virtute Christum dæmonem ejicere asserebant, Deum fuisse Accaronitarum affirmat: *Qui dicitur Deus muscarum, propter turpissimum ritum sanguinis, ratione cujus multæ*
In Matt. *muscæ congregabantur, ideo credebant illum dæmonem, principem dæmoniorum, ideo credebant in potestate illius posse ejici dæmonia*,

4. Didacus Stella proinde optime nullam adeo heroicam & insignem sanctitatem & virtutem dari posse consideraat, quæ ab impiis non traducatur per calumniam, quæque impiorum detractionibus non impetatur. Porro magna hos Pharisæos inter & obsequiosas devotasque turbas cernitur differentia; siquidem hæ *admiratæ sunt* patrata à Christo miracula, quæ illi calumniantes, magiæ, incantationibusque attribuebant; nimirum ex uno eodemque flore apes mel suavissimum aranea vetò toxicum elicit perniciosissimum, ad eum fere modum, quo virga in manu Moysis posita, imperii sceptrum & potentium instrumentum erat, coram magis Pharaonis in terram projecta, confestim in serpentem transmutata fuit.

In Luc. 5. *Excæcati per invidiam*, inquit Albertus Magnus, *hæc dixerunt & erraverunt, excæcavit enim illos malitia eorum*. Eidem quoque causæ S. Bonaventura blasphemiam istam attribuit, dum ait: *In hanc blasphemiam prorumpebant ex invidia*; proinde sanctam matrem Ecclesiam Evangelium illud in hac Dominica tertia Quadragesimæ legi præcepisse existimat, quia in eandem Dominicam quoque sacra Josephi historia incidit, in qua per fratrum suorum invidiam venditus fuisse legitur: *Sicut enim fratres Joseph ex invidia vocaverunt eum inventorem somniorum, sic & isti dicebant Christum invocatorem esse dæmonum.*

6. Didacus Stella Pharisæorum considerat ingratitudinem, eamque Salvatoris beneficentiæ è diametro oppositam comparans, dicit: *Non solum eorum malitia perpenditur ex eo, quod Christi miraculis pejores efficiebantur, sed etiam ex temporis circumstantia*; eodem namque tempore, quo ipsum tanquam verum in lege promissum Messiam agnoscere, & tanquam verum & consubstantialem Dei filium venerari, eique pro miraculis, quæ in Hebraismi evidentem utilitatem patrabat, gratis referre debebant, eum contumelioso deriserunt, horrendisque calumniis & blasphemiis vel maxime onera-
Ps 34. 12. runt: *Retribuebant mihi mala pro bonis & odium pro dilectione mea*; fueruntque incredulitate sua ipsis Pharaonis magis longe deteriores; siquidem hi Moysis prodigia
Exod. 8. v. 19. conspicientes confessi sunt, dicentes: *Digitus Dei est hic*: hi autem blasphemè dixerunt: *In Beelzebub, &c.* non obstante, quòd eum viva voce audissent, dicentem: *In digito Dei ejicio dæmonia.*

7. Porro mutus hic Evangelicus linguam suam in Christi gloriam & laudes deprædicandas laxavit, qui eum à pernicioso hoc dæmone liberaverat: Pharisæi autem lingua sua ad impudenter Divinitati ejus detrahendum fuere abusi; unde Pharisaicæ huic perfidiæ Christus Jure meritò dicere poterat: *Os tuum abundavit malitia, & lingua tua continuabat dolor.* Verissima est igitur illa Salviani sententia, dicentis: *Detrahendi libido terminum non habet, nunquam saturatur*; ecce enim in quantam tandem proruperint blasphemiam, ut omnem ei penes populum fidem adimerent.
Ps 49. 19. Salvianus lib. 3. de gubern.

Versus 16.

Et alii tentantes, signum de cælo quærebant ab eo.

1. Lyranus dicit, nonnullos ex ipsis miracula in cælis fieri petiisse, quale Josue patrasse legitur, dum Solis rotam integræ diei spatio immobiliter subsistere fecit; vel quale Ezechiæ tempore factum est, dum idem Planeta decem gradibus visus est retrogredi. Glossa dicit illos à Christo poposcisse, *ut vel ignem de cælo descendere faceret, vel quæsierant manna de cælo.* Albertus Magnus hanc eorum petitionem hunc sensum habere asserit, *ac si dicerent: Quæ circa inferiora operaris, à virtute possunt esse inferiori, sed in cælestibus non potest operari virtus inferior, & ideo si de cælo signum facis, cognoscemus, quòd non in principe dæmoniorum, sed virtute divina facis, quod facis.*

2. Videatur Feria 4. post Domin. I. Quadragesimæ, sub v. 38. circa illa verba: *Volumus à te signum videre.*

Versus 17.

Ipse autem ut vidit cogitationes eorum, dixit eis: Omne regnum in seipsum divisum desolabitur, & domus supra domum cadet.

Ipse autem ut vidit cogitationes eorum.

1. *Quas solus novis Deus*, inquit Albertus Magnus, Jerem. 17. v. 9. *Pravum est cor hominis & inscrutabile, quis cognoscet illud? Nemo nisi solus Deus*; Ps. 93. 11. *Dominus scit cogitationes hominum.*

2. Beda horum verborum occasione Pharisæis incre- In Luc.
dulitatem ipsorum improperat, utpote quibus ob oculos positum fuerat, manifestum Divinitatis ipsius indicium, dum videbant quòd interiora cordium & cogitationes secretissimas ipsis veridice manifestaret: *Non ad dicta, sed ad cogitata respondit, ut vel sic compellerentur credere potentiæ ejus, qui cordis videbas occulta.* Hugo Cardina- In Luc.
lis prædictis Evangeliis hanc glossam adnectit: *Intellige singulos singulorum*; facile enim fieri potest, quòd homines aliquas cogitationes occultas allequantur per conjecturas; qua de re Plato librum integrum conscripsit; at verò ad singulas singulorum cogitationes in particulari penetrandas pertingere neutiquam possunt, sed hoc soli Deo competit, juxta illud 1. *Paralip.* 28. v. 9. *Omnia corda scrutatur Dominus, & universas mentium cogitationes intelligit.*

3. Idem quoque Hugo frustra illos aliud è cælo signum ab eo postulasse ostendit, quando omnes cordis sui cogitationes secretissimas, ipsi perspectissimas esse videbant: *Dominus autem, si diligenter attendere vellent, statim dedit eis signum de cælo, non ad verba eorum, sed ad cogitata respondendo; ubi enim ostendit se nosse secreta cordis, dat evidens signum Deitatis.*

4. Sciendum quoque est, quòd, postquam Salvator Matth. 9. v. 34. alteri cuidam muto expedite loquendi gratiam contulisset, pari ipsum calumnia onerarint, scilicet quòd in virtute dæmonis idipsum fecisset, & tamen tunc ab illa se calumnia minime defendit, bene tamen in præsenti occasione, prouti S. Chrysostomus optime observavit; cujus quoque hanc rationem assignat, quòd scilicet hic, quia ipsos in obstinatione & perversitate contumaciter perseverare vidit, ei se pro viribus opponere, eamque compescere voluerit: *Verùm quoniam in nequitia eorum perseverantes eadem dictitabant, respondit nunc:*
Hom. 43. in Matth.

5. Verissimum quidem est, hæc verba nec majorem Christo calumniam inferre, nec Divinitatem ipsius atrocius lædere potuisse; veruntamen nec se ab illa purgare, neque calumniatores confutare aut confundere voluit, donec intentionis ipsorum malitiam prius manifestassent: *Ut vidit cogitationes eorum:* siquidem bona vel mala intentio sola est, quæ opus specificat. *Perpendit, quo animo hæc dicerent*, inquit Jansenius, *nimirum ut populum averterent ab ipso; proinde quandoquidem calumnia hæc non in suam tantum personam recidebat, sed*

& bla-

& blaſphemia erat in Deum, & ad populi ſubverſionem vergebat, non potuit eum Dominus ſilentio præterire, ſed validis & variis rationibus calumniæ hujus abſurditatem oſtendere voluit.

6. Didacus Stella circa hæc verba utiliſſimam quandam moralitatem adducit, dum ait: *O ſi hæc peccator apud ſe revolveret, quòd Deus interiores cogitationes reſpicit, & quòd ipſi nihil eſt occultum; nullus adeo eſt effrænis & impudicus peccator, qui coram hominibus ea audeat facere, quæ coram Deo. Si cogitationes Deus cognoſcit, quomodo opera tua peſſima ignorabit?*

Dixit eis: Omne regnum in ſeipſum diviſum deſolabitur.

7. Idem quoque Stella hac in reſponſione Chriſti obſervat, & admiratur æquanimitatem & patientiam, dicens: *Quamvis maxima injuria affectus, nulla animi perturbatione motus, modeſtè & optimis rationibus adversùs eos arguit ille, qui poterat in ictu oculi eos in infernum detrudere. Hinc diſcere debent Principes & Prælati, ne in caſtigandis ſubditis ira & furore rapiantur.* Advertendum quoque hoc loco eſt, quòd Salvator omnipotentiam ſuam ad miracula patranda admoveat, pluſque factis loquatur, quàm verbis, quando de corporibus animabuſque noſtris ab inferni tyrannide eruendis agebatur; at verò quando ſibi ſui ipſius juſtificatione, atque à tam abominabili calumnia, expurgatione opus erat, miraculis nequaquam miracula adjicere, ſed verba duntaxat, rationes & argumenta in medium adducere voluerit, adeo ut majorem pro bono noſtro, quam pro ſuomet honore defendendo zelum viſus fuerit oſtendere. Lucas Burgenſis ait: *Exemplis aliquot à rerum natura & experientia ſumptis refutat adverſarios.*

In Luc. 8. Idem quoque Stella hæc verba exponens, adverſus Phariſæos ſequens format argumentum: *Omne regnum in ſe diviſum deſolabitur*, ſed ſatanas pellens ſatanam, regnum ipſius divitum eſſe oſtendit; ergo regnum ipſius conſiſtere nequit: *Conſequens eſt falſum, quia vos dicitis, quod apud gentes regnat diabolus tantùm, apud vos, qui fideles eſtis, eſt regnum Dei, & diabolus regnat in mundo per peccata, ergo regnum ejus ſtat; Tunc ultrà: Regnum ejus ſtat, ergo non eſt diviſum; ergo malè dicitis: In Beelzebub principe dæmoniorum me ejicere dæmonia.*

9. Lyranus duobus in locis duas differentes eruit moralitates. In S. Lucam ſcribens dicit: *Per quod ſignificatur omnis congregatio carens concordia;* ſiquidem in hac duo ſatanæ eſſe noſcuntur, quorum quilibet pro parte ſua alteri prævalere ſatagit. In S. Matthæum verò ita ſcribit: *Tale regnum eſt anima hominis mali, cujus ſenſualitas rebellat rationi: hoc deſolabitur, quia Chriſtus, qui eſt Rex pacis, inde recedit, & diabolus ingreditur.*

Verſus 18.

Si autem & ſatanas in ſeipſum diviſus eſt, quomodo ſtabit regnum ejus? quia dicitis: in Beelzebub me ejicere dæmonia.

1. Pergit hiſce verbis Salvator ulteriùs demonſtrare, quòd ſi in virtute dæmonis alios fugaret dæmones, hic utique ad deſolationem propriam machinaretur. Unde Cajetanus ait: *Dæmones agerent ad deſolationem proprii regni.*

2. S. Bonaventura, quale ſatanæ regnum ſit, his verbis declarat: *Regnum ſatanæ eſt in malis & peccatoribus;* Iob.41.25. *unde Job: Ipſe eſt Rex ſuper univerſos filios ſuperbiæ;* Rom.6.12. *ideo dicebat Apoſtolus: Non regnet peccatum in mortali corpore veſtro.*

Verſus 19.

Si autem ego in Beelzebub ejicio dæmonia, filii veſtri in quo ejiciunt? Ideo ipſi judices veſtri erunt.

Filii veſtri in quo ejiciunt?

In Matth. 1. Interlinearis ait: *Exorciſtæ Judæorum, qui ad Dei nominis invocationem ejiciebant dæmones.* Eadem quoque eſt horum verborum expoſitio apud Bedam, dicentem: In Luc. *Coarctat eos interrogatione prudenti, ut confiteantur Spiritus ſancti eſſe opus; quod ſi expulſio, inquit, dæmonum in filiis veſtris Deo, non dæmonibus imputatur, quare in me idem opus non eandem cauſam habet.* Cajetanus verò Chriſtum per hoſce eorum filios, diſcipulos ſuos intelexiſſe exiſtimat, dum ait: *Per filios ipſorum intelligit diſcipulos ſuos, qui ejiciebant dæmonia, & tamen non reputabantur Magi.* Albertus Magnus ad impoſſibilitatem In Luc. hanc demonſtrandam, illum ex 2. Cor. 6. v. 15. textum adducit, ubi dicitur: *Quæ conventio Chriſti ad Belial? & quæ communicatio templi Dei cum idolis?*

Ideo ipſi judices veſtri erunt.

2. Albertus Magnus modum oſtendit, quo ipſi à filiis In Matth. ſuis judicandi dicuntur: *Vos primùm de falſitate convincentes, & poſtea ſua comparatione condemnantes.* Beda Chriſtum de diſcipulis ſuis, utpote Judæorum filiis loqui intendiſſe dicit: *Qui certè diſcipuli Domini Jeſu Chriſti bene ſibi conſciі erant, nihil ſe malarum artium à bono magiſtro dediciſſe, ut in principe dæmoniorum ejicerent dæmonia; ideo inquit, Judices veſtri erunt.*

Verſus 20.

Porrò ſi in digito Dei ejicio dæmonia, profectò pervenit in vos regnum Dei.

Porrò ſi in digito Dei ejicio dæmonia.

1. Cajetanus ait: *Intendit per digitum Dei ſpecialem & exactam operationem divinam, qualis fit digito proprio ipſius artifici;* hac enim metaphora propriam ſibi filio Dei poteſtatem ejiciendi dæmonia ſignificat. Porro Matt.12.v.28 S. Matthæus legit: *Si autem ego in ſpiritu Dei,* Unde Lucas Burgenſis ait: *Per ſpiritum Dei, cooperante Spiritu ſancto.*

Profectò pervenit in vos regnum Dei.

2. Toletus adducta S. Hieronymi authoritate per hoc annot. 45. regnum Chriſtum intelligi poſſe exiſtimat, juxtà id quod Lucæ 17. v. 21. dicitur: *Regnum Dei intra vos eſt. Idem eſt, quod adveniſſe Meſſiam, & ejus regnum ad Eccleſiam in ipſo fundandam.*

3. Dionyſius Carthuſianus per regnum beatitudi- In Luc. nem, ſive Paradiſum cœleſtem interpretatur: *Ideſt, regnum cœleſte, ſeu beatitudo æterna per me patefit vobis, dum regnum diaboli vinco atque debilito, cæleſtique regni vobis introitum præparo;* ad quod probandum locum illum adducit S. Joannis in Epiſtola I. dicentis: *In hoc apparuit filius Dei, ut diſſolvat opera diaboli.* 1.Ioan.3.8.

4. S. Thomas per regnum Dei dominium illud intel- In Matth. ligit, quod Deus in hominem obtinet; ait enim: *Regnum Dei, ideſt, dominium Dei in hominibus; oportet autem illum regnare, donec ponat inimicos ſub pedibus ejus, ſi ergo dæmones jam ſuppeditari incipiunt, jam pervenit in vos regnum & dominium.*

Verſus 21.

Cùm fortis armatus cuſtodit atrium ſuum, in pace ſunt ea quæ poſſidet.

1. Cajetanus Chriſtum per hanc ſimilitudinem oſtendere voluiſſe ſcribit, quòd quamdiu dæmon inſtar fortis cujuſdam armati regnum hujus mundi cuſtodivit, humanum genus velut atrium quoddam ſine ulla reluctantia aut oppoſitione, quietè & pacificè poſſederit: at verò poſtquam filius Dei ipſo utique fortior ſuperveniens, ipſum meritis & fortitudine ſua vicit, tot atrociſſima tormenta, & ignominioſiſſimam Crucis mortem patienter ſuſtinens, omnia ei arma ipſius, ideſt, vitia noſtra, quibus munitus erat, (ſicut econtra virtutes arma ſunt Chriſti,) eripuerit, ejuſque ſpolia rapiens, homines ab ejus crudeli ſervitute liberaverit: unde Beda In Luc. dicit: *Fortem diabolum, atrium verò illius mundum, qui in maligno poſitus eſt, appellat, quo uſque ad Salvatoris adventum malè pacato potiebatur imperio, qua in cordibus infidelium ſine ulla contradictione quieſcebat.*

2. Lyranus verba illa in ſenſu morali de peccatore obſtinato exponit, qui peccatum adversùs eum, à quo reprehenditur, obſtinatè defendit, prouti Saulem adverſus Samuelem feciſſe novimus, qui tamen nonnunquam per auxilium & gratiam Dei vincitur & ſuperatur: *Aliquando cum Dei adjutorio vincitur, qui auffert arma ſua, ideſt, rationes, quibus defendit peccata; & ſpolia diſtribuit, quando ejus actus & membra ad bonum convertit.*

3. S. Bonaventura ex hiſce verbis efficax quoddam Divinitatis Chriſti argumentum deducit, dum hunc ferè

in modum discurrit: Is, qui fortis est, nonnunquam ab eo vincitur, qui minori est virtute aut robore præditus; quòd si igitur adversus diabolicam potentiam, nulla potestas humana prævalere sufficit, sed ad illam subigendam potentia exigitur cælestis: *Ergo qui expellit dæmones, non est de terris, sed de cœlis, non humana, sed divina potestas.*

An hoc. 50.

4. Toletus per atrium dæmonis ignorantiam intelligit, sive errores, quibus ob defectum notitiæ & agnitionis veri Dei ante Messiæ adventum, totus obvolutus erat mundus: *Hoc atrium conabatur diabolus custodire, & conservare, ne lux cœlestis intraret.*

5. Didacus Stella exinde aliud quoddam argumentum his verbis efformat, dicens: *Nullus potest fortis alicujus armati, ea quæ possidet, dirumpere, nisi sit fortior illo, sed ego diripio, quæ possidebat diabolus, quod patet, quia abstuli ab eo dæmoniacum, quem possidebat;* ergo fortior sum ego, quàm diabolus.

6. Hugo Cardinalis ad ly *Custodit*, sese reflectens, qualiter id intelligendum sit, ita declarat: *Custodit diabolus ad damnationem atrium suum, idest, mundum, sicut lupus custodit ovile ad devorationem.*

In pace sunt ea, quæ possidet.

7. Idem Hugo ait: *Idest, omnes peccatores, quia eos non vult inquietare diabolus, quia sibi favent.* S. Gregorius ait: *Illos pulsare negligit, quos quieto jure possidere sentit;* Hæc autem pax in mortalem illis militiam & prælium cedit. Vel etiam per pacem otium intelligi potest: *In pace, idest, in otio, quæ mala pax est, si autem fortior illo, idest Christus, de quo* Psal. 23. 8. *Dominus fortis & potens in prælio, superveniens, idest, de supernis veniens.* Joan. 3. 31. *Quid de sursum venit, super omnes est.*

Versus 22.

Si autem fortior eo superveniens, vicerit eum, universa arma ejus auferet, in quibus confidebat, & spolia ejus distribuet.

Si autem fortior eo superveniet

1. Glossa ait: *Fortiorem se vocat, qui non concordi pace, & operatione, sicut calumniabantur, sed fortiori potentia ipsum stravit, mundumque ab ipsius dominio liberavit.* S. Bonaventura quoque quisnam hic potentior & fortior sit, his verbis declarat: *Fortior est diabolo divina fortitudo, scilicet Christus Deus noster, iste supervenit, idest, de supernis venit, secundum illud: Qui de cœlo venit, super omnes est.*

Ioan. 3. 31.

Vicerit eum.

Jerem. 46. 11.

2. S Bonaventura victorem hunc Christum fuisse dicit: *Qui licet victus videatur, tamen vicit; id quod à Jeremia clarè prædictum fuit: Fortis impegit in fortem, ambo pariter conciderunt, quia Christus corporaliter & visibiliter, diabolus verò sempiternaliter, totaliter, & irrecuperabiliter.*

Universa arma ejus auferet, in quibus confidebat.

3. Dionysius Carthusianus per hæc arma, communis inimici nostri fraudes, dolos & stratagemata, quibus humanum genus seducebat, intelligit: *Versutas ejus fallacias, tentationumque machinamenta fallaciis plena, quibus decipit homines compescet, deteget, superarique faciet ab electis;* id quod Apostolis hisce verbis promiserat: *Ecce dedi vobis potestatem calcandi super serpentes, & scorpiones & super omnem virtutem inimici.*

Luc. 10. 19.

4. S. Bonaventura dicit: *Hoc fecit, quando portas infernales confregit, secundum illud: Quia contrivit portas æreas, & vectes ferreos confregit.* Et hæc quidem arma nos ipsi dæmoni suppeditamus, per nostrum in peccatum consensum: In cujus probationem idem Seraphicus Doctor, sequentem adducit Apostoli textum: *Non exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato.* Lucas Burgensis dicit: *Arma, quibus munit regnum ne pereat, ut sunt peccandi voluptas, consuetudo, & cætera hujusmodi retinacula.* Vel etiam, ut idem inquit, arma dæmonis sunt tentationes, & machinamenta, quibus adversum nos prævalet. Albertus Magnus in eadem opinione consistens, optimè observat arma isthæc vasa appellari apud S. Matthæum: *Hæc dicuntur vasa* Matthæi 12. 29. *Quia continent iram Dei, & sunt arma impugnationis diabolo,*

Ps. 106. 16.

Rom. 6. 13.

In Luc.

quibus expugnat alios; idque lib. 1. Regum præfiguratum fuisse videtur, quando David à Goliath arma ejus abstulit, ipsiusque gladio caput ejusdem detruncavit. 1. Reg. 17. 51.

Spolia ejus distribuet.

5. Glossa ait: *Spolia sunt animæ ab eo deceptæ, quæ victor Christus distribuit, quod est insignium triumphantis, quia captivam ducens captivitatem dedit dona hominibus.*

6. Dionysius Carthusianus per hæc spolia, peccatores intelligit, quos dæmon per tentationes suas vicerat, sibique compararat, atque creatori suo subtractos dominio suo subegerat: *Hos Christus per gratiam suam redemit, & dæmonibus abstulit.* S. Bonaventura ait: *Hoc fecit, quando de vasis contumeliæ fecit vasa misericordiæ.* In Luc.

7. Albertus Magnus qualiter Christus hæc arma, in quibus inimicus infernalis fiduciam suam collocatam habebat, eidem eripuerit, sequenti nobis exemplo declarat, dum ait: *Sicut confidebat in Saule & literatura sua, quem abstulit Christus. Act. 9. 15. dicens Vas electionis erit mihi iste, ut portet nomen meum, &c.* En igitur quale hinc Christus argumentum elicuerit: *Quicunque diripuerit vasa diaboli. fortior illo est, & contrarius illi, ego autem sic diripio, &c.*

Versus 23.

Qui non est mecum, contra me est, & qui non colligit mecum, dispergit.

Qui non est mecum, contra me est.

1. Porro Christum cum inimico infernali minime confœderatum fuisse Albertus Magnus ostendit, & hac ratione probat: *Quod non sit mecum, patet, quia præsentiam meam non sustinet, sed est sibi tormentum.* Unde Matt 8. 29. Lamentabantur dæmones, dicentes: *Quid nobis & tibi Jesu fili Dei? Venisti huc ante tempus torquere nos.* In Luc.

2. Beda hanc Christum inter & dæmonem unionem esse nequaquam posse, aliis rationibus hoc modo probat: *Ille cupit animas hominum tenere captivas, Dominus liberare; ille prædicat idola, hic unius Dei notitiam; ille trahit ad vitia, hic ad virtutem revocat.* Unde nullam inter utrumque correspondentiam esse posse, evidenter consequitur: *Quomodo ergo possunt habere concordiam inter se, quorum opera diversa sunt?* Qui idem discursus totus quoque in S. Hieronymo reperitur. In Luc.

3. Lyranus per aliam rationem idipsum convincit, dicit enim; voluntas ejus, qui alteri obedit, conformis semper est voluntati illius cui obedit, si non in intentione saltem in executione; quodsi igitur Christus opera & virtute dæmonis miracula operatus fuisset, ipsum utique in operibus suis ei consensisse manifestè se queretur, quod tamen manifeste falsum esse constat: *Quia facta Christi & doctrina, erant ad retrahendum homines à peccatis; facta autem dæmonis sunt ad distrahendum homines per peccatum.* In Matth.

Et qui non colligit mecum, dispergit.

4. Dionysius Cartusianus ait: *Hoc est, homines ad Deum creatorem non reducit, nec virtutibus unit, prout potest, & obligatur, videlicet orando, docendo, seu exemplariter conversando; dispergit, idest, à Deo avertit, atque erroribus se atque alios, quantum est in se implicat.* In Luc.

Versus 24.

Cum immundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca inaquosa quærens requiem, & non inveniens dicit: Revertar in domum meam unde exivi.

Cum immundus spiritus exierit ab homine.

1. Beda verba hæc de cordibus à cogitationibus & phantasmatibus obscænis expurgatis exponit: *Idest, corda fidelium, quæ à mollitie fluxæ cogitationes expurgata sint, callidus insidiator exploret, si quos forte suæ nequitiæ gressus figere possit.* Lyranus pariter per hunc immundum spiritum ab homine exeuntem, appetitum carnalem pœnitentia mediante repressum intelligit. *Idest, peccati carnalis appetitus exierit per virtutem pœnitentiæ.* Appellatur autem *spiritus immundus*, non quod carnalem aliquam labem contrahere possit, cum sit purus & merus spiritus, sed propter peccati turpi- In Luc. In Luc.

turpitudinem atque immunditiam, qua quamlibet animam coinquinare ſatagit.

Ambulat per loca inaquoſa.

2. Sacra Scriptura nobis dæmonem velut in continuo motu poſitum deſcribit, ſiquidem ut plurimum hac phraſi uti ſolet: *Circuit*, unde idipſum ab eo impii diſcunt, de quibus dicitur: *In circuitu impii ambulant.* Job. 1. 7. *Circuivi terram & perambulavi eam.* 1. Petri 5. 8. *Circuit, quærens quem devoret; immundorum ſpirituum eſt ambulare in circuitu, quia ſemper declinant ab itinere recto, longiſſimè enim diſtat à recto circuitu.*

Pſ 11. 9.

3. Didacus Stella diſcurſum hunc, qui à præcedenti omnino diverſus eſt, non ad Phariſæos, nec ad populum aut turbas habitum fuiſſe dicit: *Sed quantum ego exiſtimo fuerunt dicta homini illi, à quo dæmonium exierat, ut deinceps ad melius vitæ inſtitutum rediret, & à peccatis caveret, ne iterum in vomitum incideret.*

4. Obſervat quoque idem Author, dæmonem nequaquam quocunque ſibi libitum eſt eundi habere poteſtatem: *Obſerva quod dæmon expulſus à corpore, non habet poteſtatem eundi quo ipſe voluerit, ſed quo mittitur.*

5. Albertus Magnus dicit: *Loca inaquoſa, ideſt, à vitiis & concupiſcentiæ humore arida.* S. Bonaventura per loca inaquoſa illas intelligit animas, in quibus locum non habet carnalis concupiſcentia: *Propterea virgo Maria, quæ extinctam habuit omnino concupiſcentiam dicitur petra deſerti: Non autem requieſcit diabolus niſi in illis, in quibus invenit defluxus concupiſcentiarum, quos quia non poteſt reperire in ſanctis viris afflictis, & maceratis, ideo in eis non requieſcit, ſed fugit.*

In Luc.

Quærens requiem & non invenit.

6. Per hanc quietem Albertus Magnus permanentiam in peccato intelligit: *Requiem, manſionem per peccati conſenſum, & obſtinationem, ſicut* Geneſ. 8. 7. *Corvus requievit in cadavere.*

7. Toletus per hanc inquietudinem diſplicentiam intelligit, quam dæmon concipit, dum ſe animabus nocere non poſſe videt: *Quia ſtudium ac cibus ejus ac deſiderium eſt nocere hominibus, ubi igitur non invenit, cui noceat, requiem non habet.* Lucas Burgenſis ſimilem habet expoſitionem, dum ait: *Quia tamdiu ſibi diſplicet, animoque torquetur ac diſcruciatur, quamdiu extra homines habitat, nec illos infeſtat.*

8. Beda infernalem hunc ſpiritum nullum in cordibus & mentibus puris & caſtis aditum invenire dicit: *Bene dicitur*, inquit: *Quærens requiem & non inveniens, quia caſtas mentes effugiens, in ſolo diabolus corde pravorum gratam ſibi poteſt invenire quietem; Unde de illo Dominus: Sub umbra dormit in ſecreto calami, & locis humentibus;* ubi per umbram ad conſcientias obſcuras alludit, ideſt peccatis, quæ *opera tenebrarum* appellantur, commaculatas: calamus autem, qui deforis ſplendet, cum tamen intus vacuus exiſtat, fictio & hypocriſis intelligitur; loca denique humida & inaquoſa laſcivos & carnales homines denotant, in quibus omnibus dæmon ædificat.

Iob 40. 16.

Rom. 13. 12.

Revertar in domum meam, unde exivi.

9. Toletus ex his verbis acutè arguit, quantum ſibi dæmon quoad eos, qui ſemel ab eo ſubjugati fuerunt, promittere auſit: *Perpende conatum & ſtudium dæmonis ad nocendum hominibus, & quantum ſibi promittat in eos, quos ſemel ſubjecit.*

Ibid.

10. Quoad ſenſum verò literalem videatur S. Hieronymus in Feria 4. poſt Dom. 1. Quadrag. ſub verſu 45. ubi etiam in eodem Evangelio ſub verſu 44. multi horum verborum ſenſus tanguntur.

11. Beda dicit: *Timendus eſt ipſe verſiculus, non exponendus, ne culpa, quam in nobis extinctam credebamus, per injuriam nos vacantes opprimat,* in hoc enim maximè arduo ſalutis noſtræ negotio ſemper nobis timendum eſt & trepidandum, quia niſi cauti ſimus, ad relapſum valde faciles ſumus. Albertus Magnus ait: *Reverſione nequitiæ iniquitatis.* 2. Petri 2. 22. *Canis reverſus ad ſuum vomitum, & ſus lota in volutabro luti.*

In Luc.

In Luc.

12. Didacus Stella, ly *domum meam* obſervat, dicens: *Suam vocat domum, non quidem per creationem, quia ſolius Dei eſt, ſed per poſſeſſionem: Aſpice ò homo, quod cum in peccatum præceps tendis, viliſſimo & alieno Domino tui ipſius imperium tribuis:* Neque enim diabolus ſe in aliam domum ire velle dicit, quia ei videbatur, quod in ea domo, unde exierat, portæ ſibi paterent, ad rehabendum in eam denuo aditum: *Nam peccatorum experientia & fallacitas facit, ut homines omnino depoſito timore iterum ad peccata revertantur:* Portæ enim ſemper tenentur apertæ, quia ſenſus ſuos minimè cuſtodiunt, neque præcedentium peccatorum occaſiones è medio tollunt; ac proinde valde nobis advertendum eſt, ne ex eo, quòd dæmon à nobis receſſerit, ſeu quòd peccatum confeſſi fuerimus, ſecuri nimium evadamus, quin potius operæ pretium eſt, ut portas ipſi omnemque viam præcludamus, ne ad nos denuo redire poſſit, idque conſequemur, ſi à nobis præteritorum peccatorum occaſiones & pericula ſubmoveamus.

Verſus 25.

Et cum venerit, invenit eam ſcopis mundatam, & ornatam.

1. Toletus Chriſtum hiſce verbis dicere voluiſſe ſcribit, quod dæmon animam ad ſe denuo recipiendum optimè deprehendat eſſe diſpoſitam & præparatam: *Præparatam ſuæ habitationi, nempe virtutibus ac donis Spiritus ſancti carentem, vitiiſque incumbentem abſque ulla emendatione.* Syriaca legit: *Scopatam & paratam;* Græcus verò: *Vacuam;* Etenim hic propriè eſt ornatus & apparatus dæmoni gratiſſimus, ſi nimirum homo otio & pigritiæ deditus exiſtat, animaque virtutibus omnibuſque aliis operibus bonis ſit deſtituta: Tametſi enim verum ſit, quod ipſe immundus appelletur: *Cum immundus ſpiritus;* attamen domus ornata, ſcopata, & polita ſummopere ipſi placet: At verò ſordes & immunditiæ, in quibus ſibi maximè complacet, ſunt nonnunquam ornatus prophani, pompæ & faſtus, utpote quæ communiter ſecum ſubinferunt ſuperbiam, arrogantiam, otium, acediam, ſeu rerum divinarum faſtidium & nauſeam, voluptates, & omnia alia vitia.

2. S. Bernardus aliam quandam interpretationem adducit, dicens: *Quid eſt aliud, quàm fictio execranda, ſi peccata ſuperficie tenus radas, non intrinſecus eradices:* Scopa etenim non mundat, niſi ſolum in ſuperficie; non ſufficit malos habitus ſecundùm exteriorem apparentiam ſubmovere, niſi etiam intrinſecus eradicentur: *Certus eſto quoniam pullulabit uberius, & emendatam, ſed vacantem domum cum nequioribus ſeptem, qui ejectus fuerat, hoſtis malignus intrabit.*

Ser. 2. de Aſſumpt.

3. Didacus Stella ſimiliter dicit ſcopas, non lutum, aut ceram pavimento tenaciter adfixam tollere, ſed ad illius ſublationem ſolidiori & fortiori inſtrumento opus eſſe; hancque ſimilitudinem ad mortalitatem applicans, dicit, quòd una ex præcipuis cauſis, cur tanta cum facilitate in peccata hactenus confeſſa, & deteſtata denuo relabamur, ſit mala conſuetudo: *Conſuetudo antiqua peccandi, quæ ita fixius & tenacius animæ inhæret, ut etiamſi ſcopis mundes tuæ animæ peccata, & illa fatearis; tamen mala & antiqua conſuetudo efficiet, ut ipſe dæmon iterum animam poſſideat.*

4. Lucas Burgenſis per hanc vacuitatem gratiæ & amicitiæ Dei ab anima ablationem intelligit, unde dicit: *Vacuam, ideſt, Dei gratia deſtitutam, quia vacui ſunt ſpiritu Dei, ii ad recipiendum diabolum parati ſunt, cujus ſummæ delitiæ ſunt inanitas illa, quæ divinæ gratiæ neglectum ſequitur.*

In Matth.

5. Hugo Cardinalis ſuper Matthæum, qui, ut dixi- In c. 22. Matt.
mus, eandem hiſtoriam deſcribit, dicit: *Nolite ſtare otioſi, quia ad domum vacantem, unde exivit, diabolus revertitur, & habitat cum ſeptem ſpiritibus nequioribus.* Didacus Stella idipſum conſiderans, quod ſcilicet S. Mat- Matt. 12. 44.
thæus dicat, *invenit eam vacantem*, hanc nobis doctrinam proponit, dicens: *Hoc otium audaciam dæmoni tribuit, ut redeat in domum, quam reliquerat.* Sæpe enim multis contingit, quod facta confeſſione, dum à confeſſarii pedibus receſſerunt, ſe in culmine gratiæ, & in ſtatu, in quo amplius relabi nequeant, poſitos exiſtiment: *Et propter otium & parvam curam, quam adhibet erga ſalutem animæ, dæmon ſtatim revertitur, ideo Apoſtolus monet: Nolite locum dare diabolo; ille dat locum, qui non alicui rei ſtudioſè intentus eſt; nam in anima, aliquibus ſanctis exercitiis implicita, dæmon nullum habet locum.* Epheſ. 4. 27.

6. Beda per hanc munditiam, Baptiſmum intelligit, In Luc.

cui tamen Christianus per opera bona correspondere minimè satagit: *Hoc est gratia baptismatis à peccatorum labe castigatam, sed nulla boni operis industria cumulatam.*

Versus 26.

Tunc vadit, & assumit septem alios spiritus secum nequiores se, & ingressi habitant ibi, & fiunt novissima hominis illius pejora prioribus.

Tunc vadit, & assumit septem alios spiritus secum, nequiores se.

1. Postquam Pharisæi Christum calumniati fuissent, quasi per secretam cum Lucifero intelligentiam, dæmonem ab obsessis corporibus pelleret, mox Christus se ab hac calumniosa imputatione expurgavit. Unde Lucas Burgensis ait: *Dat intelligendum Salvator tantum abesse, ut ipse ope dæmonis, dæmonem expellat, ut ingenio prorsus contrario nihil æquè desideret dæmon atque homines occupare, usque adeo, ut si ex quo ejectus sit, modis omnibus redire studeat, & septem potius alios secum inferat, quàm ut iterum in expulsionis periculo versetur.*

2. Beda per septenarium hunc dæmonum numerum, septem, imò omnia vitia, & peccata intelligit, quorum vitiorum excessum Salvator *Nequiorem esse* dicit, *quia non solum habebit illa septem vitia, quæ septem spiritualibus sunt contraria virtutibus, sed etiam per hypocrisim, ipsas se virtutes habere simulabit.* S. Bonaventura idem fictionis punctum his verbis tangit, dum ait: *Sunt septem simulationes, quæ virtutes esse se simulant, & mentiuntur, qui ideo sunt nequiores vitiis apertis, quia majorem habent malitiæ perversitatem;* adducitque quandam S. Augustini sententiam, dicentis: *Simulata æquitas non est æquitas, sed duplex iniquitas.*

Et ingressi habitant ibi, & fiunt novissima hominis illius pejora prioribus.

3. Valde considerabilis est dictio illa, *habitant*, quia permanentiam denotat & stabilitatem: Enimverò quando inimicus infernalis animam aliquam præ manibus habet, quam antea amiserat, eam adeo strictè sub suo jugo retinere studet, ut evadere nequeat, efficit enim, ut incatenetur, magisque quotidie habituetur in peccato. Unde
In Luc. Albertus Magnus ait: *Habitant ibi morando per consuetudinem.*

4. Dionysius Carthusianus verba hæc de recidivis intelligenda esse scribit: *Moraliter explanantur de quolibet homine recidivante, fiunt novissima illius pejora prioribus, vulnera enim repetita sunt periculosiora tam in corpore;*
l. 1 qq. Evg. c. 18. *quàm in anima.* S. Augustinus occasione horum verborum, miseram illorum deplorat conditionem, qui relicto semel mundo ad eundem denuo revertuntur: *Significat Christus quosdam ita credituros, ut ferre non possint labores*
Epist. 135. *continentiæ, & ad sæculum redituri sunt.* De hisce in Epistola quadam ita scribit: *Simpliciter fateor coram Domino Deo nostro, qui testis est super animam meam, ex quo Deo servire cœpi, quomodo difficile sum expertus meliores, quàm qui in monasteriis profecerunt, ita non sum expertus pejores, quàm qui in monasteriis ceciderunt.*

lib de Penit. 5. Tertullianus de recidivis ita scribit: *Pœnitens dum in pristina peccata relabitur, eaque quasi canis vomitum relambit, diabolum Domino præponit.*

6. Lyranus aliam quandam tangit circumstantiam, ex qua culpa hæc aggravatur, dicens: *Quia propter ingratitudinem doni pœnitentiæ præcedentis, aggravatur peccatum.*

Ser. de lapsu primi hominis. 7. Chrysostomus quoque per efficacia quædam & intelligibilia motiva, nec non per similitudines quasdam, nos, ne facile in pristina relabamur peccata, his verbis admonet: *Noli peccare post veniam, noli vulnerari post curam, noli solidari post gratiam; cogita graviorem culpam esse post veniam, renovatum vulnus pejus post curam, molestius hominem sordidari post gratiam.* Quot sunt vulnera, quæ facta sunt lethifera & irremediabilia, quia obducta cicatrix denuo sauciata fuit? Quantò periculosior est voluntarius in infirmitatem relapsus ea infirmitate qua ante fuit obnoxius! Hac eadem similitudine utitur S. Cy-
lib. 9. in Luc. c. 17. rillus Alexandrinus, dum ait: *Quinimo relapsus in ægritudinem periculosior esse solet, & exitio propior, quàm prior ille languor*, ille namque naturam invenit ex præcedentis mali violentia dejectam & depressam adeo, ut nec quicquam valeat resistere: *Haud secus frustra pœnitentiæ medicamentum sumitur, si post eam peractam ad præteritæ vitæ sordes reditur.* Hoc eodem monito cælestis protomedicus Salvator noster paralyticum illum præmunivit, postquam illum jam sanaverat à paralysi animæ & cor-
Ioan. 5. 14. poris: *Noli*, inquit, *amplius peccare, ne deterius tibi amplius contingat.* Et ideo magnus ille spiritualis vitæ ma-
Serm. 54. in Cant. gister S. Bernardus tantopere omnibus, qui per pœnitentiam resipuerunt, stabilitatē, & firmitudinem in amicitia & gratia Dei commendat, ne ad vomitum denuo fiat regressus: *Timeas quidem pro accepta gratia, amplius pro amissa, longè plus pro recuperata;* Et quidem ut utilissimum hocce monitum tanto nobis firmius imprimat, efficaciusque persuadeat, paulò post subdit: *Jam si gratia pro-*
Ioan. 8. 14. *pitiata redierit, multò magis tunc timendum, ne forte contingat recidivum pati, juxta illud: Jam amplius noli peccare, ne deterius tibi contingat, audis reincidere, quàm incidere deterius? Proinde invalescente periculo, invalescat & & metus.*

Versus 27.

Factum est autem, cùm hæc diceret: Extollens vocem quædam mulier de turba dixit illi: Beatus venter qui te portavit, & ubera quæ suxisti.

Factum est autem cùm hæc diceret.

1. Valde considerabilis est illa temporis circumstantia, in qua Spiritus sanctus hujusce mulieris linguam in Christi laudes sese exserere fecit, nimirum tunc quando paulò ante in totius populi conspectu tanquam Magus, qui cum dæmonibus communicaret, proclamatus fuit: *In Beelzebub principe dæmoniorum ejicit dæmonia:* Ecce tibi, quàm sit divina providentia in reparando dilectissimorum amicorum suorum læso honore, inque illis ab invidia, odio, perversorumque calumniis defendendis sollicita, zelosa, & provida.

2. Didacus Stella ait: *Non est dubium, nisi quod au-* In Luc.
dientes hæc Pharisæi cruciabantur, solet Dominus invidos alieni boni torquere, augendo eis bona, quibus invident? Neque enim Deus Pharisaicam hanc invidiam solùm per patrata miracula, nec non per suppliciorum prædictionem torquere, verum insuper Christi laudes & gloriam cum totius populi applausu, per sanctam hanc mulierem exaltare voluit.

3. Toletus observat, quòd *Efficax iste & copiosus Christi sermo, nullum fecit fructum in calumniatoribus Pharisæis ac Scribis, sed in una quadam muliere, & quidem de media plebe, in illorum confusionem & damnationem.*

Extollens vocem.

4. S. Bonaventura generosum virilemque hujus mulieris animum magnopere admiratur, utpote quæ divinitatem Christi, ejusque sacratissimam humanitatem in conspectu Pharisæorum, qui adversus eum conjuraverant, publicè laudare non dubitavit: *Virilitas notatur in hoc, quòd* vocem extollebat, secundùm illud: *Exalta in*
Isa. 40. 9. *fortitudine vocem tuam, qui evangelizas in Jerusalem: Ex quo apparet* (inquit paulò post) *quòd laudator divini nominis non debet esse timidus, ut laudare non audeat, nec timidus ut laudare erubescat.* Ad idem quoque propositum optimè nobis inservit dictum illud Theophylacti, super illa verba Joan. 7. v. 37. *Stabat & clamabat: Si quis sitit, &c. Clamavit Jesus, ut libertatem suam in dicendo manifestaret, quod nullum metueret.* S. Bernardus quoque ad
lib 4. de consider. Eugenium Papam ita loquitur: *Hanc velim in generalem constituas regulam, ut omnem, qui palam veretur dicere, quod in aure locutus est, suspectum habeas.* Hanc quoque mulieris illius libertatem in dicendo Beda admiratur, dicens: *Tanta ejus incarnationem sinceritate cognoscit, tanta fiducia profitetur, ut & præsentium procerum calumniam, & futurorum confundat hæreticorum perfidiam.*
In Luc. 1

5. Toletus quoque mulierem hanc omnes exhibuisse humanos respectus observat: *Non erubuit, nec timuit palam, & alta voce inter medios calumniatores, qui ab omnibus magnificabant, & Doctores habebantur, vocem extollere, & Christum mirificè laudare.* Quando enim fides vitia in Christum in nobis urgere incipit, huicque simul ardens in illum amor conjungitur, omnis respectus & interesse mundanum calcatur, & os nostrum etiam cum mortificatione nostra in veritate obsequium aperitur. Unde advertendum est, quod regius Propheta

David

David primò præmittit hoc verbum *Credidi*, & ſtatim ſubjungit: *Propter quod locutus ſum, ego autem humiliatus ſum nimis.* Interlinearis inquit: *Magna fiducia inter blaſphemos confiteri Dei filium.* Pſ.115.10.

Quædam mulier.

6. Albertus Magnus refert, nonnullos opinari mulierem hanc ancillam fuiſſe S. Marthæ Chriſti hoſpitæ, eamque Stellam fuiſſe appellatam, & poſt mortem & reſurrectionem Salvatoris una cum ſanctis Maria Magdalena, Lazaro, Martha, & Maximino mari impoſitam, trajeciſſe Marſiliam: *Cujus nomen ſignificat illuminationem radioſam cognitionis ipſius: Hæc etiam fuit una de ſtellis, quæ ſicut dicitur,* Judic. 5. *contra Siſaram pugnaverunt, qui Phariſæos commovit in blaſphemiam, hoc eſt, contra diabolum.* Iud.5.20.

7. Lyranus ab Alberto quoad mulieris hujus nomen, non verò quoad perſonam diſſentit: *Iſta à ſanctis Doctoribus dicitur fuiſſe S. Marcella, famula B. Marthæ ſororis Lazari.*

8. Albertus Magnus mulieris illius conſiderat ſexum, cæteroquin debilem: *Cùm eſſet fragilis ſexu, terrore blaſphemantium non eſt perterrita;* adducitque authoritatem S Ambroſii, dicentis: *Quanto infirmius vaſculum, quod reportat ex hoſte triumphum, tanto majori opprobrio diabolus induitur, tanto dux militiæ noſtræ Chriſtus jucundius impugnantibus ſuis delectatur.* Judith. 14. *Una mulier Hebræa fecit confuſionem in domo Nabuchodonoſor Regis.* Judith.14.16.

9. S. Bonaventura ad verba illa S. Lucæ: *Quædam mulier de turba, ſe reflectit, dicens: Notatur conditio in perſona laudante: Moditas, quòd quædam mulier non nominata, nec nobilis, ſed de turba, ut impleretur illud: Pauper & inops laudabunt nomen tuum;* demum verò Seraphicus Doctor diſcurſum ſuum in hujus devotæ mulieris laudem dirigit, eique dicit: *In te verificatum eſt illud: Fundamenta æterna ſupra petram ſolidam, ſic mandata Dei in corde mulieris ſanctæ.* Albertus Magnus dictionem hanc *Quædam*, hac Gloſſa expendit: *Quædam dignitate ſingularis, quamvis conditione humilis.* Porro de muto & ſurdo, quià Salvatore miraculosè ſanatus fuerat, non conſtat, quòd vel verbum in gratiarum actionem, vel in Chriſti laudem, vel in ejus ab impacta calumnia excuſationem, vel defenſionem locutus fuerit, tametſi is ſummus ejus fuerit benefactor; & ecce paupercula quædam ancilla, è denſiſſima hac turba proſilit in medium, ut Dei innocentiam juſtificet, eamque à tot in eandem impio ore prolatis calumniis redimat; at verò dicat aliquis, cur ad filium Dei à falſis hiſce calumniis eximendum Deus non excitavit linguam unius ex famoſiſſimis totius Hebraiſmi oratoribus? Cur hoc fine non eſt uſus Nathanaele legis Doctore, vel Nicodemo eximiæ authoritatis viro, vel S. Joanne Apoſtolo & ſublimi Theologo? Cur os pauperis cujuſdam mulierculæ, imò ancillæ in hanc rem adhibere voluit? *Infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia;* ut Philoſophos, oratores, & totius univerſi Imperatores & Monarchas convinceret, & ad fidem perduceret, pauperibus & egenis uſus eſt piſcatoribus: ut Pharaonis & Ægyptiorum faſtum arrogantiamque reprimeret, adhibere voluit ranas, cyniphes, muſcas: *Ecce quales inſtruxit acies*, inquit Rupertus Abbas Tuitienſis, *ex hujuſmodi cohortibus contra fortes Ægyptios compoſuit acies;* præterquã quod ſimplex hæc mulierecula in perhibitione teſtimonii de ejus incarnatione minus ſuſpecta eſſe poterat; ſiquidem *cum ſimplicibus ſermocinatio ejus*, ſatis enim evidens erat, eam id non à ſe, ſed ex ſpeciali cæli inſpiratione eloqui. 1. Cor. 1.27. Lib. 2. in Exod. c. 18. Prov. 1. 32.

10. Neque Apoſtolis & diſcipulis ejus animus ſufficiens erat ad Magiſtrum ſuum ab hac calumnia liberandum, ideo mulier hæc vice ipſorum in medium prodiit. Meritò ſancta mater Eccleſia de hoc ſexu ita canit: *Pro devoto fœmineo ſexu*, veriſſimum namque eſt, quòd devotio huic ſexui propriiſſima ſit & velut innata, ſicut & amor erga Deum. Magnanimæ fuerunt, generoſæque mulieres, quæ ipſum in Paſſione ejus ſecutæ ſunt, imò quæ & eidem in cruce pendenti fideliter aſtiterunt, cùm tamen de Apoſtolis Evangelium dicat: *Omnes relicto eo fugerunt.* S. Hieronymus ipſorum ad ſepulchrum uſque conſtantiam & perſeverantiam conſiderans, dicit: *Ut erubeſcant viri non quærere, quem tam fragilis ſexus invenerat.* Matt. 26.56. In Prol Sophon.

11. Beda in homilia, quam per anni circulum ad matutinum perſæpe legimus, hanc mulierem Eccleſiæ typum fuiſſe oſtendit: *Extollamus*, inquit, *vocem cum Eccleſia Catholica, cujus hæc mulier typum geſſit; magnæ devotionis & fidei hæc mulier fuiſſe oſtenditur, quæ ſcribis & Phariſæis Dominum tentantibus ſimul & blaſphemantibus, tanta ejus incarnationem præ omnibus ſynceritate agnoſcit, tanta fiducia confitetur, ut & præſentium procerum calumniam, & futurorum confundat hæreticorum perfidiam.*

Et turba dixit illi.

12. Porro experientia ex Evangelii lectura clarè ſatis demonſtrat, turbam & plebejos ad Chriſti ſequelam magis inclinatos fuiſſe, quàm primates, majoriquefuiſſe fide & devotione ardentes, id quod ipſimet primates teſtantur, dum ita interrogant: *Nunquid aliquis ex principibus credidit in eum?* Sed turba hæc, qui enim in hoc minori felicitate gaudent, qui minus aliis ſunt honoribus conſpicui, hi vel maximè Chriſti ſequelæ & imitationi ſe conſecrant. Ioan. 7. v. 48.

13. Albertus Magnus notat verbum illud: *Dixit illi:* & dicit: *Cor ipſius intentum erat ad ipſum, & blaſphemantes prophanos reputabat, & qui indigni eſſent allocutione ipſius: Et ideo non eis, ſed Chriſto dixit; audientibus tamen illis, ut confunderentur.* Pſal. 34. *Induantur confuſione & reverentia, qui maligna loquuntur ſuper me.* Pſ.34.26.

Beatus venter, qui te portavit, &c.

14. Enimvero mulier iſthæc Salvatorem noſtrum à calumniis ei impoſitis juſtificare & defendere volens, operæ pretium factura videri potuiſſet, ſi Phariſæis calumniarum ſuarum falſitatem, gravitatemque blaſphemiarum ipſorum ob oculos poſuiſſet, impietatemque & ſacrilegium ipſorum acriter exprobraſſet; id tamen nequaquam fecit, ſed loco hujus ex prudentiſſimo conſilio, ſe ad humanitatem & divinitatem Chriſti laudandam accinxit; hoc enim faciens, ſimul & eodem tempore pro Chriſti juſtificatione manifeſtum perhibebat teſtimonium, ſuumque oſtendebat pluſquam virile judicium & ſapientiam, non aggrediendo officium aliquod ſexui, conditioni, & profeſſioni ſuæ adeo improprium, quale erat, corrigere, docere, Doctores, & ſynagogæ ſuprema capita confutare; ſuam quoque in eo prudentiam probavit, dum ignem odii & invidiæ, quo erga Salvatorem exardeſcebant, & ſtimulabantur, magis adaugere noluit: Inſuper quia illos ex tali reprehenſione parum profecturos cognovit, multum ſe merituram ſuoque ſe zelo ſatisfacturam eſſe exiſtimavit, ſi ita filium Dei ab objectis ei calumniis juſtificaret, ut Phariſæos injuriando aut exaſperando, charitatem non læderet.

15. Porro de Virginis Matris utero in ſacris Canticis prædictum fuit: *Emiſſiones tuæ Paradiſus*, nam ſolùm, quia in eo Verbum æternum, quod objectum eſt beatificæ viſionis, opera Spiritus ſancti incarnatum fuit, verùm etiam quia ibidem in beata Chriſti infantis anima per novem menſium decurſum recluſa fuit cæleſtis paradiſi beatitudo & gloria; adeo ut de ſacratiſſimo virginis utero, cælũ in eo Empyreum latuiſſe, dici poſſit; imò de eodem utero canit ſancta mater Eccleſia: *Quem cæli capere non poterant, tuo gremio contuliſti:* denique omnis gratia, quæ ſemen eſt & pignus gloriæ, omnia Redemptoris merita, quæ adæquatum ſunt beatitudinis æternæ pretium, in ſacroſancto hoc ærario ſuere depoſita. Unde S. Bernardinus Marianæ gloriæ cumulum hiſce verbis admiratur: *Ut intra Trinitatis gloriam ipſa ſola ſit evecta, ut plus beatiſſimæ Trinitatis diligat gloriam, capiat, ſentiat, & fruatur, quàm omnis alia pura creatura ſimul ſumpta, de cujus gloria poſt filium participant univerſi.* Cant. 4. 13. tr. 1 ſerm 61 art. 3. c. 3.

16. Porro Toletus cauſam nobis declarat, cur ſolius matris mulier illa mentionem fecerit: *Inſinuabat enim Spiritus ſanctus per mulierem hanc Chriſtum per carnem, ratione cujus portabatur in ventre, & lactabat ubera, non habuiſſe Patrem, ſed matrem ſolam:* Chriſtum quidem beatum eſſe expreſsè directè non dixit, ſed verba à ſe prolata ad genitricem ejus direxit: *Sic enim Chriſtum magis laudabat, quæ talem ac tantum prædicabat, ut matrem efficeret beatam. Perpende, quàm oppoſita & contraria calumniatoribus mulier iſta profert verba.*

Versus 28.

At ille dixit: Quinimo beati, qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud.

At ille dixit: Beati qui audiunt verbum Dei.

1. Toletus Titi Bostrensis adducens authoritatem, mysticam valdeque opportunam hanc Christi responsionem fuisse dicit: *Nempe quando multi erant, qui eum non solùm non audiebant, sed etiam eos, qui audiebant, arguebant, in jus vocabant & damnabant:* Pharisæis contemptum divini verbi, quem admiserant, improperare, simulque ex altera parte ejusdem divini verbi sedulos auscultatores consolari volebat. Cajetanus ait: *Hoc est, curam habent verbi Dei, ne in vanum audierint, sed in corde, in ore, & in opere servaretur.* In Luc.

2. Glossa sensum, quem filius Mariæ erga eam tantopere venerabundus in horum verborum prolatione habuit, declarans dum ait: *Quasi dicat: Non solùm laudanda Maria, quia verbum Dei portavit in utero, sed maximè beata est, quia præcepta Dei servavit in opere.* Albertus Magnus in hujus textus expositione hanc propositionem habet: *Christum beata virgo corporaliter non genuisset, nisi prius verbum aure cordis concepisset, & custodivisset, quasi gestans ipsum in cordis utero.* Ibid.

3. Dionysius Carthusianus ait: *Christus his verbis conceptum sui spiritualem prætulit conceptui corporali, ita ut nec virgini gloriosa profuerit ad salutem, esse carnalem filii Dei matrem, nisi & verè devota fuisset, & Christum in mente spiritualiter concepisset.* Unde hanc elicit doctrinam moralem. *Unde & nos de aliorum quorumlibet propinquorum sanctitate non præsumamus, quòd prosit nobis, nisi illorum virtutes sectari curemus.* Porro celebris est illa S. Augustini authoritas, dicentis: *Materna propinquitas nil Mariæ profuisset, nisi felicius Christum corde, quàm carne gestasset, beatior ergo Maria percipiendo fidem Christi, quàm concipiendo carnem Christi.* lib. de S. Virginit. c. 3. & tr. 10. in Ioan.

4. Christus utique prædictis verbis seu responsione sua se nequaquam laudibus & gloriæ Virginis contrarium esse, indicare voluit, quin potius occasionem hinc sumpsit, eorum commendandi & extollendi merita, qui in Dei verbo auscultando assidui existunt, suamque pariter exhibere humilitatem & modestiam, ex laudibus sibi attributis non evanescendo, sed ea se minimi facere demonstrando.

5. S. Hilarius prædicatoribus Evangelicis hosce præconium attribuit: *Æternitatis velut satores, immortalitatem omnibus hominibus, quibus eorum sermo aspersus fuerit, conferentes.* In c. 4. Matt. S. Jacobus Apostolus de Verbo Dei dicit: *Suscipite insitum verbum, quod potest salvare animas vestras.* Iacobi 1. v. 21. Verum quidem est, quòd immediatè subjungat: *Estote factores verbi, & non auditores tantùm.* Ioan. 5. v. 24. Ipsissimum Dei incarnatum verbum, Joan. cap. 5. verbis & æternæ veritatis promissionibus se declarat, dicens: *Amen, Amen dico vobis, quia qui verbum meum audit, habet vitam æternam;* equidem si talem suo tempore vitam æternam habiturum esse dixisset, verborum illorum intelligentia utique facilis fuisset; at verò quanam ratione illi de præsenti & actualiter vitam æternam habere salva veritate dici poterunt? S. Bonaventura ait: *Habentia spe vitam æternam;* siquidem pignus vitæ æternæ actualiter possident, quia *vivunt in præsenti vita gratiæ;* quisquis enim verbum Dei libenter auscultat, illudque in effectum ponendo conservat, securus est, quod divinam gratiam minime perdet, utpote quæ nonnisi per culpam amitti valet; & ideo David securè dicebat: *In corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi.* Ib. in Ioan. 5. Ps. 118. v. 11.

Et custodiunt illud.

6. Cajetanus optimè hoc loco nos monet, non vocari hic beatos illos, qui verbum Dei solùm auscultant, sed addit, *& custodiunt;* idque non in tempore præterito, sed per verbum præsentis temporis enuntiat: *Non dicit, qui audierunt & custodierunt, sed qui audiunt & custodiunt, ut intelligamus solos perseverantes audiendo & custodiendo esse beatos.*

7. Glossa pariter hoc Christi monitum mentibus nostris his verbis imprimere satagit: *Beati sunt, qui verbum Dei auditu fidei concipiunt, & boni operis custodiam in suo vel proximorum corde pariunt, & nutriunt.*

8. S. Joannes in principio Apocalypseos eos, qui prophetias libri illius audiunt, legunt, & conservant, beatos appellari audivit: *Beatus qui legit & audit verba prophetiæ hujus, & servat ea, quæ in ea scripta sunt.* Apoc. 1. v. 3.

9. Quando Christus Matthæi 12. discipulos suos glorioso illo matris & fratrum suorum titulo honorare dignatus fuit, dixit: *Quicunque fecerit voluntatem Patris mei, qui in cœlis est, ipse meus frater, & soror, & mater est.* Matt. 12. 50. Apostolus quoque ad Romanos nos monet, dicens: *Non auditores legis justi sunt apud Deum, sed factores legis justificabuntur.* Ad Rom. 2. v. 13. Deus ipse quoque in libro Exodi populo suo dixit: *Si ergo audieritis vocem meam, & custodieritis pactum meum, eritis mihi in peculium de cunctis populis;* ubi Rupertus Abbas notat, dicens: *Non dixit tantùm: si audieritis, sed si custodieritis pactum meum, quia profectò non auditores legis justificabuntur, sed factores.* Exod. 19. v. 5. Ibid.

FERIA SECUNDA POST III. DOMINICAM QUADRAGESIMÆ.

Evangelium ex Lucæ cap. 4.

v. 13. *Utique dicetis mihi hanc similitudinem: Medice cura teipsum; quanta audivimus facta in Capharnaum, fac & hic in patria tua. 24. Ait autem: Amen dico vobis: quia nemo Propheta acceptus est in patria sua. 25. In veritate dico vobis: Multæ viduæ erant in diebus Eliæ in Israel, quando clausum est cœlum annis tribus, & mensibus sex, cùm facta esset fames in omni terra. 26. Et ad nullam illarum missus est Elias, nisi in Sarepta Sidoniæ ad mulierem viduam. 27. Et multi leprosi erant in Israel sub Eliseo Propheta, & nemo eorum mundatus est, nisi Naaman Syrus. 28. Et repleti sunt omnes in synagoga ira, hæc audientes. 29. Et surrexerunt, & ejecerunt illum extra civitatem, & duxerunt illum usque ad supercilium montis, super quem civitas illorum erat ædificata, ut præcipitarent eum. 30. Ipse autem transiens per medium illorum ibat.*

Versus 23.

Utique dicetis mihi hanc similitudinem: Medice, cura teipsum, quanta audivimus facta in Capharnaum, fac & hic in patria sua.

Utique dicetis mihi hanc similitudinem.

1. Corda Pharisæorum penetrans, & ad ea, quæ intus cogitabant, pertingens, idipsum manifestat. *Profert Jesus in medium quæ sciebat, illos animis agitare,* inquit Lucas Burgensis, *& occurrit objectioni quam meditabantur, quam & verbis certè prodidissent, nisi prævenisset Jesus.* In quam pariter expositionem S. Bonaventura consentit, dicens: *Dixit ergo hoc ironicè, proponitis contra me, quod occultè in cordibus vestris concepistis.* Et Albertus Magnus dicit: *Ait illis, ex cogitationibus eorum.*

Medice, cura teipsum.

2. Titus Bostrensis, cujus authoritatem Glossa adducit, verba hæc usitatum quoddam apud Hebræos proverbium esse existimat: *Ut medicos in morbum prolapsos, faceto hoc dicto: Medice cura teipsum, quidam exciperent.* Eandem quoque observationem S. Bonaventura habet, dum ait: *Quod consuevit dici medicis infirmitibus, cùm sibi subvenire non possunt, aut nesciunt, aut negligunt, quod est ipsorum derisorium verbum;* hoc igitur proverbium ad Christum applicando dicere voluerunt: *Sic & tu teipsum, id est, infirmos tuos, hoc est, patriæ tuæ, cura;* idque potius per incredulitatem, & modicam, quam habebant fidē, & per derisum, quā ex devotione & affectu, quo in ipsū ferebātur, siquidem clarū est, ex Evangelio testimoniū, quòd nulla in patria sua miracula fecerit, propter eorū incredulitatem; ac proinde Bedam in Glossa relatum citat, dicentē; *Frustra opem misericordiæ cœlestis expectas, si alienis virtutibus invideas; aspernator est enim Dominus invidorū.*

3. Dionysius Carthusianus ipsos in discursu suo dicere voluisse existimat, quòd si verum esset ipsum vera operari miracula, decens profectò fuisset, ut priùs & ante omnes alios se in patriam & patriotas suos beneficium exhiberet, quàm in exteros, quodque idipsum non faciēs, satis se talem non esse, insinuet, qualem se esse asserebat: *Cum ita non agas, concluditur, quòd vel insipienter, vel inordinatè te habes, vel quòd tua miracula non sint vera miracula.* Porro similitudo à Christo adducta, ut Lyranus pōderat, in hoc cōsistit, quòd, sicut expertus aliquis medicus potiùs & libentiùs semetipsum, & alios ipsum proximè cōtingētes sanat, quā extraneos; ita quoq; dicere volebāt, si tu

si tu verus Propheta esses, miracula quæ passim operaris, primo tuis & postea aliis impenderes; Dominus autē noster hoc illorum argumentum per proposita in Evangelio viduæ Sareptanæ & Naamani exempla elusit.

4. Hugo Cardinalis verba hæc quoad illos exponit, qui spiritum & perfectionem, quam aliis inferre satagunt, in seipsis negligunt: *Teipsum primùm quàm alios.* Rom.2.21. *Ad Rom.2. Qui alium doces, teipsum non doces.* Eccles.34.v.4 Ecclesiast. 34. *Ab immundo quid mundabitur?* S. Gregorius ait: *Sordes tergere manus non valent, quę lutum tenent, ideo dicitur* 2. Esdræ 2.v.30. *2. Esdr. 12. v. 30. Mundati sunt Sacerdotes & Levitę, & mundaverunt populum.*

lib.7.cap.1. Collat. 16. c. 21. 5. S. Antonius Magnus præclarus Magister vitæ spiritualis, ait. *Patres antiqui egressi sunt in desertum, & ipsi sani effecti, facti sunt medici, & reversi alios sanaverunt.* In collationibus Patrum Abbas Joseph hanc nobis doctrinam tradit: *Non tolerare poterit aut curare languentem is, qui similiter ęgrotat, sed ille medelam tribuit, qui imbecillitati ipse non subjacet.* Hom.9. Author imperfecti considerat, quòd Christus octo beatitudines annuntiaturus, montem sublimem ascenderit: *Ut ostendat nobis, quoniam in altitudine spiritualium virtutum consistere debet, qui docet justitiam Dei; nemo potest in valle stare, & de monte loqui; ubi stas, inde loquere. Si autem in terra stas, de terra loquere, si autem de cœlo loqueris, in cœlo consiste, ut dicas cum Apostolo: Nostra conversatio in cœlis est.* Philip 3.v 20

6. Toletus similitudinem hanc à medicis desumptam esse dicit, qui alios curantes propriam negligunt salutem: *Generaliter applicatur iis omnibus, qui cùm aliis prosint, sibi prodesse negligunt.* Magna profectò ponderatione digna sunt illa increatæ Sapientiæ verba: *Quid prodest homini, si universum mundum lucretur, animę autem suę detrimentum patiatur?* Quod si enim aliquis omnes totius mundi animas Deo lucraretur, suam verò propriam negligeret, quamnam inde utilitatem talis reportaturus esset? *Quid prodest?* Matt.16.v.26.

7. Operarii illi, qui tot annis in arca Noetica fabricanda laborarunt, hosce quidem labores pro sancti illius viri familia, unà cum ipso, & tot aliis animabus salvandis subierunt, cùm tamen ipsi fortis extra prædictam arcam remanentes, in diluvio submersi fuerint. 1.Pet.3.v.20. Unde S. Augustinus ait: *Similes facti fabris arcæ Noe, quia aliis ubi evaderent, præstiterunt, & ipsi diluvio perierunt.* Serm.de Epiphan. Idem sæpenumero nonnullis accidit Religiosis, quia per suas prædicationes, confessionum auscultationes, & alia similia studia; item per austeritatem & exemplaritatem (licèt solùm externam) vitæ suæ, ædificationi & adjutorio sunt multis animabus, ut salventur, cùm tamen ipsi per hypocrisin, vanam gloriam, & alia peccata damnentur: *Inexcusabilis es, o homo, in quo judicas alterum, te ipsum condemnas;* Rom.2.v.1. quid enim pro sui excusatione in die judicii coram tribunali constitutus Dei illius, cui in veritate dicitur: *Justus es Domine, &* Ps.118.v.137. *rectum judicium tuum*, dicere poterit? quid, inquam, dicet, si tot animas laboribus & sudoribus suis Deo lucratus, de anima propria salvanda nec minimùm cogitavit? Faces & tædæ aliis prælucendo, ipsæmet consumuntur, & in ignem & fumum penitus resolvuntur; eodem modo multi sunt, qui plurimis animalibus in via Dei lumen communicarunt, eisdemque velut duces & directores ad cælum ingrediendum obsecuti fuerunt, cùm tamen ipsimet per propriam malitiam, viam sibi ad tenebras exteriores, ignemque infernalem statuerint. Præfat.in Epist. Canon. S. Thomas ait: *Istæ sunt epistolæ sivè literæ Uriæ, de quo loquitur lib.2. Reg.cap.11. quòd portaverit literas mortis suæ, tales portant literas, qui sciunt, & docent, & non faciunt.* 2.Reg.11.v.14 l.1. de compunct. Chrysostomus quoque ait: *Grandis condemnatio est, sermonem quidem suum componenti, vitam verò suam atque operam negligenti.* Luc.19.v.22. Utique illi, qui neglecta salute propria, aliorum saluti procurandæ deditus fuit, in veritate dici poterit: *De ore tuo te judico.*

Iob.5.18. 8. S. Bonaventura ait: *Nota, quòd ironicè vocant medicum, quem veraciter deberent confiteri medicum, secundùm illud: Ipse vulnerat & medetur.* Ps.102. De hoc cœlesti protomedico S. Augustinus ita scribit: *Magni languores, sed major medicus; omnipotenti medico nullus languor insanabilis occurrit, tantùm tu curari te sine, manus ejus ne repellas, novit quid agat, non tantùm delecteris cùm fovet, sed etiam tolleres cùm secat, tolera medicinam futuram cogitans sanitatem.* Ipse est medicus, qui non corpora tantùm, sed & animas sanat, qui majorem sollicitudinem suam non in vita & salute corporali, sed spirituali & æterna procuranda adhibere consuevit.

Quanta audivimus.

9. Didacus Stella circa hæc verba ingeniosam adfert observationem, dum ait: *Non dicunt: Quanta scimus,* Marc.6.v.5. *sed quanta audivimus, ut ostendant, se nonnihil dubitare, an vera essent, ut dicebantur.* Interlinearis verba hæc ita glossa: *Quanta audivimus, quod incerta fama vulgavit;* ex quo loquendi modo Pharisæorum satis colligitur, neminem illorum Christum prędicantem subsecutum fuisse, prout aliàs tot aliæ civitates Judææ & Jerusalem faciebant, sed tantùm tractasse ipsos *de auditis* per relationem aliorum, de miraculis ipsius; imò ulterius exinde deducitur, nullam in ipsis erga Christum fuisse devotionem, nec dictis ejus ullam adhibuisse fidem.

10. Porro causam, cur Christus erga suos compatriotas beneficum se non exhibuerit, S. Marcus expresse subindicat, dicens: *Non poterat ibi virtutem ullam facere, nisi paucos infirmos impositis manibus curavit, & mirabatur propter incredulitatem eorum.* Interlinearis in personam Christi dicit: *Ideo non operor inter vos, quia vos incredulit, non quia patriam oderim, cui beneficium meæ nativitatis contuli.* Didacus Stella ait: *Quamvis majus miraculum in hac civitate fuerit factum, quàm in Capharnaum, nam hic verbum divinum assumpsit humanam naturam.* Hæc igitur impotentia non à Christo, sed à Nazarethanis derivata fuit; ut Albertus Magnus ait: *Impedivit enim hoc eorum incredulitas, & indevotio, quia in fide devotè non petebant, & ideo quod Deus poterat de potentia absoluta, non poterat de justitia*, adducitq; authoritatem S. Augustini, expresse scribentis, quòd, quando Christus corporaliter aliquem sanabat, eundem quoque effectum in anima illius sanati operabatur; & ideo Joan.cap.7. dicit: *Totum hominem salvum feci; & quia interea sanari ab* Ioan.c.7.v.23 *ipso noluerunt, ideo indigni fuerunt, quod exterior sanitas præstaretur illis.* S. Bernardinus observat, quòd Nazarethani tanquam unius & ejusdem patriæ cum Christo consortes, majori fide & veneratione Christum meritò prosequi debuissent, quàm omnes alii; & tamen *ex infidelitate & animo contradicendi, & detrahendi, & contemnendi, dicunt ei: Quanta audivimus facta, & quasi dicere velint; nisi aliqua magna mirabilia feceris, fama tua videtur falsa, & ideo non tibi credemus.* Ser.27. in hac fer.

11. Porro sacri expositores præter jam dictam incredulitatem, alias adducunt rationes, ob quas Christus patriæ suæ miraculorum gratiam subtraxerit. Et quidem in primis Matthæi 25. dicitur: *Omni habenti dabitur, & abundabit, ei autem qui non habet, & quod videtur habere, auferetur ab eo;* Matt.25.v.29. quasi diceret: Qui Dei beneficiis correspondet, & cooperatur, eaque grata mente agnoscit, & in pretio habet, novis denuo gratiis cumulabitur; at verò ab eo, qui illa contēnit, & flocci facit, ea quæ actualiter possidet, aufferentur. De Nazarethanis magis quàm de quibuslibet aliis verificatur illud: *In propria* Ioan.1.11. *venit, & sui eum non receperunt;* etenim civitatem Nazareth singularissimo illo & eximio incarnationis beneficio, in salutem humani generis consummatio, specialissimè honoravit, nobilissimamque legationem à supremo sanctissimæ Triadis consistorio expeditam, inter omnes alias totius mundi nobilissimas civitates ad illam misit: *Missus est Angelus Gabriel à Deo in civitatem Galilææ, cui* Luc.1.16. *nomen Nazareth;* ac proinde Nazarethani cives meritò gloriari & dicere poterant: *Verbum caro factum est, & habitavit in nobis;* Ioan.1.14. siquidem ibi educatus fuit, & per triginta tres annos unà cum sanctissima matre sua & S. Josepho, qui alia quædam in terris sacrosancta Frias ad ęmulationem ejus, quę in cęlis est, verè exstiterunt summa cum vitę exemplaritate & sanctitate conversari voluit, & tamen suos in eum oculos minimè direxerunt, nec quidquam illos æstimarunt, nec majoris quàm alios vulgares homines fecerunt, sed tantùm quando illum alibi miracula patrare audierunt, tunc pridem ab ipso postulârunt, ut eũ se, qualem ipsum fama vulgabat, reipsa esse probaret. S. Joannes Baptista pro vero, in lege promisso Messia habitus & agnitus fuit, tametsi nullum unquam patrasset miraculum, solùm ideo, quia vita ejus continuũ miraculum erat; de Christo autem idipsum longè verius affirmari poterat, præterquam quòd insuper infinita patrarit miracula, omnem mortalitatis nostræ sphæram longissimè excedentia, ac proinde ingratis & incredulis compatriotis suis Nazarethanis jure meritò impropera-

Ioan 1.v.9. rare poterat, dicendo: *Tanto tempore vobiscum sum, & non cognovistis me*. Certum quoque est, quòd nonnullos in patria sua infirmos sanarit, & tamen nullam habebant illorum beneficiorum acceptorum memoriam, aut verò beneficia illa flocci faciebant; vel etiam, quod ingratis hominibus proprium est, valdeque familiare, quia id, quod sibi ab eo se impetraturos esse præsumptuosè promittebant, obtinere non potuerunt, beneficia superiori tempore recepta à memoria penitùs deposuerant, suumque benefactorem contemnebant. B. Laurentius Justinianus ait: *Obstruit contra se ostium divinæ bonitatis, misericordiarum Dei exsiccat fontem*, ubi de ingratitudine loquitur.

lib de hdmil. c.15.

12. Ex quibusdam Bedæ verbis clarè deducitur, compatriotas Nazarethanos derisisse Salvatorem, & per solum ludibrium, miracula ac prodigia ab illo postulasse. Dicit enim Venerabilis hic Doctor: *Qui ab irridentibus quidem civibus, seipsum curare, hoc est, in sua patria virtutes facere monetur*; ideo quoque fabri filium ipsum, pro-

Matt.13.v.55. bri loco appellarunt: *Nonne hic est filius fabri, & mater ejus dicitur Maria?* ac proinde justissimè & ipsi in sua postulatione merebantur derideri, infirmique & agonizantes ipsorum, communi pietatis & benehcentiæ Salvatoris beneficio destitui. Deus etiam per os Sapientis

Prov 1.v.24. ita loquitur: *Quia vocavi & renuistis, extendi manum meam, & non fuit qui aspiceret; despexistis omne consilium meum, & increpationes meas neglexistis*; cùm autem verisimillimum sit, quòd in solidis illis triginta tribus annis, quibus in Nazareth commoratus fuit, maxima cura, zelo & sollicitudine salutem ipsorum promoverit, ideo ex quo illum contempserunt, meritò hoc

Prov. 1.v.26. Dei comminationem fuere promeriti: *Ego quoque in interitu vestro ridebo & subsannabo*.

13. Toletus aliam quandam in ipsis malitiam his verbis detegit: *Non hi miracula fieri apud se cupiebant propter fidem, sed propter ambitionem quandam aut curiositatem*, miracula enim in Nazareth ab ipso patrari postulabant, ut ad civitatem ipsorum concursus essent omnium populorum, propter ostentationem & vanitatem, ut ipsum in ea civitate natum & educatum fuisse gloriari possent; ecce quàm sit lagax studium emolumenti; triginta illis annis, quibus donum miraculorum, & Divinitatis suæ lucem absconderet, ipsum ne quidem obiter aspicere dignati fuissent: modò verò, quia ipsum patriam suam per miracula illustrare posse sperant, ipsique utilitatem inde nascituram evidenter vident, ipsum invisunt, & tanquam Prophetam, & hominem omnem humanam conditionem superexcedentem magni æstimare & honorare incipiunt, ipsumque, ut miracula faciat, requirunt.

14. Alia quoque causa hoc loco assignari potest, cur inter suos miracula facere detrectarit, & externis potiùs beneficia sua impendere studuerit; nimirum ut nobis insinuaret, quòd vel maximè in rebus, animæ salutem & cultum divinum attinentibus, à carne & sanguine

Ps.44.v.11. omnino alieni esse debeamus: *Audi filia, & vide, inclina aurem tuam, obliviscere populum tuum, & domum Patris*

in Didasc. l. 3.c 30. *tui, & concupiscet Rex decorem tuum*. Hugo de S. Victore ait: *Delicatus ille est adhuc, cui patria dulcis est, fortis autem jam, cui omne solum patria est, perfectus autem, cui mundus exilium est*.

Homil. 49. in Matt. 15. Chrysostomus nobis filii Dei, Patris misericordiarum benignitatem declarat, quia non obstante, quòd pessimè à Nazarethanis habitus fuerit, attamen iisdem benefacere non omittit, à miraculorum, quæ ab ipso poscebantur, patratione abstinendo: *Considera, post quantam signorum manifestationem ad ipsos venerit, & ne sic quidem rursus sustinuerint, qui rursus odio inflammarentur, quocirca nec fecit signa multa, nec majus supplicium illis accresceret*. Verum quidem est, quòd in Capharnaum prodigia multa operatus fuerit; verumta-

Matt. 11 v 23. Ps.138. 12. men apud S. Matthæum Salvator noster ait: *Et tu Capharnaum, nunquid usque in cælum exaltaberis? usque in infernum descendes, quia si in Sodomis factæ fuissent virtutes, quæ factæ sunt in te, fortè mansissent usque in hanc diem; sicut lumen ejus, ita & tenebræ ejus*; qui enim majus lumen, majoremque Dei notitiam habent, nec tamen illi cooperantur, irremissibiliùs castigabuntur.

16. Cajetanus rationem reddit, cur Christus in exordio prædicationis suæ ad operandum miracula, in Nazareth non se receperit; nimirum *ut vel disponerentur concives ad credendum, sed prævaluit invidia*; ac proinde Chrysostomus scribit: *Cùm veniret Nazareth, à miraculis abstinet, ne provocaret eos ad majorem livorem*. In Cat.

Facta in Capharnaum, fac & hic in patria tua.

17. Albertus Magnus ait: *Patriam suam vocat hic strictè locum conceptionis & nutritionis*; & ideo secundùm eundem Albertum Nazarethani dicere voluerunt; quòd si in te charitas est ordinata, priùs patriæ, parentibus, compatriotis & aliis benefacito, & postea aliis: *Tui enim, quos debes reputare sicut teipsum, multis subjacent defectibus, & indigent beneficiis tuis, si ergo hæc facis, primo fac circa tuos*. Didacus Stella sequens argumentum adducit: *Si similia non fecerit*, (id est, miracula alibi facta,) *apud suos, videbitur aut non velle, aut non posse; quòd si nollet, ingratus in patriam suam existet: quòd si non potest, clarum est, quòd excæcavit Capharnaitas suis magicis artibus; hæ erant impiæ cogitationes Nazarenorum*.

18. Nazareni quidem Christum increpabant, eo quòd nulla inter ipsos miracula operaretur; & tamen potiùs semetipsos arguere debuissent, qui se ex tot capitibus hac gratia indignos reddiderant: *Declinaverunt in* Ps.10.12. *te mala*. Impiorum etenim hominum proprium est, infortunia & adversitates suas Deo veluti unicæ causæ attribuere, cùm tamen illas sibimetipsis fabricarint, & accersiverint; lascivus namque & libidinosus, ipsemet morbi illius incurabilis, quo afficitur, faber fuit; si aliquam sibi conciliavit capitalem inimicitiam, si jurgia & duella ipsi intenta fuerunt, malam incusat societatem, quæ ad hæc omnia viam straverunt; usurarius ille incarcerationis suæ causam non Deo, sed illicitis suis contractibus, & injustis extorsionibus attribuat: *Mala quæ patimur, mala nostra meruerunt*.

Versus 24.

Ait autem: Amen dico vobis: Nemo Propheta acceptus est in patria sua.

1. S. Bonaventura ait: *Nec quoad doctrinam, nec quoad* Ser.cit. *vitam, in quibus Prophetæ habere consueverunt excellentiam, & ideo non est mirum, si in patria sua non faciat miracula, quæ pro ingratis & indignis non sunt facienda*. Idem S. Josephi Patriarchæ exemplum adducit, qui à fratribus suis divenditus, ab Ægyptiis autem honoratus & exaltatus fuit; Moysis item, qui ab Aarone & Maria, nec non ab omnibus aliis populi sui tribubus, injuriis fuit insignibus affectus.

2. S. Bernardinus Senensis dubium movet, nimirum qua ratione propositio illa verificetur, cùm tamen Moyses & Isaias in Israele summè fuerint honorati & celebrati. S. Franciscus pariter magno in honore suis Assisinatibus fuit; S. Antonius Ægyptiis valde fuit charus & pretiosus, S. Hilarion quoque in Palæstina omnibus fuit acceptus; idemque de aliis Sanctis legimus. Respondet autem, dictum Christi intelligendum esse, non universaliter, sed *ut plurimùm*, & speciatim veritatem suam habet in exordio perfectionis & sanctitatis Sanctorum; *& maximè si in principio fuerunt de simplici statu, vel gente*. Advertit quoque idem Sanctus hoc loco, nomine patriæ domum vel familiam intelligi, in qua Sanctus aliquis natus fuit & educatus; tametsi etiam sæpè de civitatibus verificetur, vel de locis ubi suos fuere sortiti natales.

3. S. Ambrosius observat, quòd meritò se, quò minus in Nazareth miracula patraret, excusaverit: *Ne fortassis aliquis ulliorem patriæ nobis esse debere putaret affectum; neque enim cives poterat non amare, qui amaret omnes, sed ipsi se charitate patriæ, dum invident, abdicarunt, charitas enim non æmulatur, non inflatur; nec tamen exors patria beneficiorum est, quod enim majus miraculum, quàm quòd in ea natus est Christus?* id quod de incarnatione & conceptione ejus intelligendum est; siquidem nativitas in Bethlehem facta fuit, id quod sequentibus verbis declarat; *Videte igitur, quid mali invidia afferat, indigna propter invidiam patria judicatur, in qua cives operetur, qua digna fuit, in qua Dei filius conciperetur*. Enimvero hæc gratiarum & miraculorum Christi obex, invidia ab omnibus in execratione habetur. Chrysologus dicit: *In-* l.4.in cap. 4. Luc. *ter suos posse; morsus est, adustio est; inter cives eminere* Ser.48. *proximos proximorum urit gloriam*; Dionysius Carthusianus quoque hujus livoris reddit rationem, dicens: *Homi-*

nes

nes ut frequenter ægrè ferunt, dum compares sui ipsius præferuntur, & pronì sunt considerare eum, qui excellit secundùm id quod fuit, dum eis similis videbatur; erubescibiles sibi arbitrantur, quòd familiaris collega conscius in tantum eis præfulgeat, & hoc verum est de hominibus, in quibus superbia, invidia, & passiones cæteræ regnant. Beda aliud quoddam motivum his verbis ponderat: *Non enim considerant præsentia viri opera, sed fragilem recordantur infantiam, quasi non & ipsi per eosdem ætatis gradus ad maturam ætatem venerint.* S. Thomas hanc habet observationem: *Quando homo est in patria sua, multi qui cognoscunt infirma sua, semper reducunt in memoriam infirma, hoc enim est à malitia hominum, ut magis infirma cogitent, quàm perfecta.* Chrysostomus hunc contemptum consuetudini valde familiari attribuit: *Quoniam consuetudo contemptum parere consuevit.* Et idem Angel. Doct. alibi ait: *Quos familiares magis habemus, minùs revereri consuevimus.*

in c. 13. Matt.

Homil. 34. in Ioan.

in c. 4. Ioan.

4. Porro ad hoc, ut vox persuadentis fructum faciat, opus est, ut bonam habeat opinionem & existimationem apud eum, cui est persuasurus. S. Paulus se ab Agrippa libenter audiri sciens & videns, causam suam apud eum acturus seque defensurus, dixit: *Æstimo me beatum apud te, cùm sim defensurus me hodie.* Christus ut Apostolorum prædicationem apud auditores suos fructuosam efficeret, hanc eis consolationem reliquit, dicens: *Qui vos audit, me audit;* at verò in præsenti, ut Didacus Stella optimè advertit, *Non solùm non credebant, sed irridebant eum:* non solùm ipsum non tanquam filium Dei venerabantur & æstimabant, sed & hisce verbis ei insultabant: *Nonne hic est filius fabri?* Apostolus ad Thessalonicenses ita scribit: *Rogamus vos, & obsecramus in Domino Jesu, ut, quemadmodum accepistis à nobis, quomodo oporteat vos ambulare, & placere Deo, sic & ambuletis, ut abundetis magis;* quæ ultima verba Chrysostomus hac Glossa exponit: *Ut beatis summo pretio Evangelii ministros propter opus eorum;* Idem quoque alibi hac Medici similitudine utitur, qui se ab infirmo contemptum nihilque æstimatum videns, curam ejus protinùs deserit: *Medicus infirmum videns suis mandatis non obtemperantem, sed despicientem ea, & vacantem iis, quæ morbum faciunt increscere, infirmum in sua ægritudine relinquit.* Christo ad hoc, ut miracula sua patret, non sufficere videtur, ut Didac. Stella bene observat, illa in ipso residens miracula faciendi potestas, nisi etiam in iis, qui eum recepturi sunt, correspondentiam & quasi cooperationem quandam inveniat; sicut enim in omni actione naturali non solùm requiritur virtus & potentia operativa, verùm etiam dispositio materiæ: *Nam actus activorum sunt in patiente benè dispositio;* sic enim licet ignis proprietas sit ardere, hanc tamen proprietatem actualiter non exequitur, nisi in materia dispositia, & ad incendium concipiendum adaptata: ita quoque Deus in miraculis *ut plurimùm* non solùm requirit potestatem & omnipotentiam illa operantis, *sed fides etiam & devotio requiritur in illo, qui vult accipere.* Christus quidem virtutem & omnipotentiam in operando infinitam habebat; sed insuper in Nazarenis dispositionem requirebat, & hæc illis deerat. Tolet. verò adversus jam datam doctrinam, objectionem quandam fieri posse dicit; nimirùm quòd Salvator noster etiam miracula patrarit apud eos, qui in eum non credebant; unde sequi videtur, *Christum magis punivisse Nazarenos, quàm cæteros;* Antecedens autem constat ex Matthæi cap. 13. & cap. 6. S. Marci, ubi Christus etiam incredulis beneficisse legitur. *Videtur igitur minus dilexisse suos.* Nox verò idem objectioni satisfaciens, dicit: *Respondeo, & ni fallor, notanda est responsio hæc, nam in bo: plus dilexit suos, quando enim beneficiis Dei homo abusurus est, majus accipit beneficium, magisque diligitur, si ea illi non conferantur;* adducitque authoritatem S. Augustini tract. 37. in Joannem ita scribentis: *Deum aliquando nos exaudire, dum non facit, quæ petimus, nimirum quando ea quæ petimus, nocumento futura sint nobis.*

Act. Apost. c. 26 v. 2.

Luc. 10. 16.

Matt. 13. v. 55.

1. Thessal. 4. v. 1.

Ibid. hom. 10.

Homil. 30. in Gen.

tr. 37. in Ioa.

Serm. 48.

5. Enimvero in hoc facto manifestè patet, quàm sit inordinata passio, invidia, Chrysologus etenim filium Dei, tum ex sanctitate vitæ, tum ex cælesti ejus doctrina, quam annuntiabat, tum etiam ex prodigiis, quæ operabatur omnino venerabilem fuisse considerat, *tamen ne in ipso videatur Divinitas, Deitas sentiatur, invidia parentum carnalium nomina commonet & divulgat;* nam ad ejus gloriam & Divinitatem obfuscandam, eum fabri filium matrem verò ejus pauperculam esse divulgarunt, idque in majus ejus vilipendium & contemptum. Cajetanus Christi in hac occasione exhibitam mansuetudinem commendat, dicens: *Et quia directè dicta fuerunt in despectionem personæ ejus, ideo directè respondet mansuetissimè non esse hoc novum.*

6. Toletus aliam quandam adducit objectionem, quę hoc loco moveri posset, nimirū; Christus ideo inter suos prædicare & miracula facere destitit, quia suis exosus erat; unde sequi videtur, Christum solùm ideo miracula patrasse, ut populi illa spectantis sibi captaret auram & benevolentiam; cui objectioni respondet dicendo, opera Christi in gloriam Patris, tanquam in finem fuisse directa, & ut se Messiam esse testaretur & manifestaret; pro cujus explicatione nonnullas adducit similitudines, & hanc sequentem inter cæteras: *Sicut si Medicus insignis quæreret, & cuperet agnosci ab infirmis, ut sanari vellent ac possent, & sic Respublica conservaretur, non ambitio, non vana gloria, sed honesta & commendanda dilectio est.*

7. Hæc verba Religiosos quoque sui officii memores reddunt, ne scilicet nimium habeant erga patriam & nidum, in quo geniti fuere, affectum, sed ut alas suas explicent ad aliò avolandum, ut variis se populis indifferenter utiles & proficuos efficiant; nam ut Nazianzenus ait: *Una magnis & excelsis viris patria est, nempe Jerusalem illa, quæ mente concipitur.*

Orat 18.

8. Deus, qui per os Prophetarum suorum loquitur, (propter quod dicunt: *Hæc dicit Dominus*) is inquam in principio Prophetiæ Isaiæ cælos terramque, ut eum auscultent, invitat: *Audite cœli, & auribus percipe terra, quoniam Dominus locutus est.* Quidnam verò Deus cælo & terræ vult esse persuasum; Idipsum immediatè subjungit, dicens: *Filios enutrivi & exaltavi, ipsi autem spreverunt me.* Verum quidem est, omnes Judæos Deum valde magna affecisse injuria, de Nazarenis verò Judæis specialiter dici potest, quòd ab ipso, filiorum loco habiti & æstimari fuerint, siquidem ex triginta tribus annis, quibus cum hominibus conversatus est, cum Nazarenis triginta solidos annos dimoratus & conversatus fuit; unde si alibi pertransiens omnibus benefecit, quantò id verisimiliùs facturus fuisset magis & liberalius illis, in hac tanto tempore continuata cum illis mansione, nisi se tali beneficentia omnino reddidissent indignos? *Cognovit bos possessorem suum, & asinus præsepe Domini sui, Israel autem me non cognovit.* Et ideo Deus ibidem adversus Nazarenos, in individuo & specialissimè lamentari videtur, dum subjungit. *Et populus meus non intellexit; væ genti peccatrici, populo gravi iniquitate, semini nequam, filiis sceleratis. Blasphemaverunt sanctum Israel; super quo percutiam vos ultra addentes prævaricationem?* quibus verbis propositum sibi esse declarat, quòd illos miraculis suis privare velit, si enim alibi *transiit benefaciendo, & sanando omnes;* hic omnino contrarium præstat. *Qualia fecisti in Capharnaum, fac & hic: omne caput languidum; à planta pedis usque ad verticem non est in eo sanitas, vulnus & livor, & plaga tumens non est circumligata, nec curata medicamine;* nam prout in fine Evangelii dicetur, de monte eum præcipitando, necem ei inferre tentarunt.

Ibid. v. 2.

Isaiæ 1. 3.

Ibid. v. 4.

v. 5.

Luc. 4. 23.

Isa. 1. v. 5.

9. S. Gaudentius ser. 9. immensa populo Israelis collata beneficia considerans, illud in specie exprimit, quod Nazarenis quàm maximè adaptatur, dicens: *Ipse in carne adveniens docuit eos & instruxit, & verberavit curationum beneficiis.* q. d. ut hosce ingratos quàm severissimè castigaret, nullum invenit potentius medium, quàm si eos beneficiis cumularet. Unde Chrysost. hom. 25. in Matth. de Hebræis, testatur; dicens: *Judæos nihil magis perditioni dedit, quàm quòd ingrati Deo esse voluerunt.* Et quidem hoc ingratitudinis vitium adeo est abominabile, ut non solum Isaias verum etiam Moyses, de Hebræorum ingratitudine lamentari volens, cælum pariter & terram ad se auscultandum invitarit dicens: *Audite cœli quæ loquor,* (Deut. 32. v. 1. 5. 6. & 19.) *audiat terra verba oris mei: Generatio prava atque perversa, hęccine reddis Domino populo stulte?* Et quidem postquam multos à Deo receptos eximios favores recensuisset, quos ingratissimi contempserant, tandem singulari cum Emphasi concludit, dicens: *Vidit Dominus, & ad iracundiam concitatus est,* innumeraque rigidissima iis comminatur supplicia, prouti loco citato fusius legitur.

Ver-

Versus 25.

In veritate dico vobis: Multæ viduæ erant in diebus Eliæ in Israel, quando clausum est cælum annis tribus & mensibus sex; cum facta esset fames magna in omni terra.

In veritate dico vobis.

Ibi de viduit. 1. Sanctus Ambrosius ad aliud propositum dicit: *Cùm me admoneat Dominus, quod in veritate dictum sit, ad mysterium videtur sollicitare aures.* S. Bonaventura super eadem verba ita scribit: *Sermo tuus veritas est, etiam veritatem dicebat, cui erat credendum, & tamen non credebant. Unde* Joan. 8. *Si veritatem dico vobis, quare non creditis mihi? Et illud* Iob. 6. 25. *Quare detraxistis sermonibus veritatis.*

Multæ viduæ erant in diebus Eliæ. &c.

2. Jansenius nobis causam declarat, cur increata & incarnata sapientia, hæc exempla adversus Nazarænos allegarit: sicut enim Elias & Eliseus per varia in Israel patrata miracula Prophetæ valde illustres, suis ob propria demerita relictis ad exteros abeuntes illis benefecerunt, tametsi conterranei ipsorum in pari & forsitan majori necessitate comprehensi essent, ita se per hæc exempla à prava suspicione purgare voluit: *Horum exemplo sese Dominus purgat, idque eo magis, quo significat hos Prophetas non propria, sed divina voluntate suis prætermissis, benefecisse cæteris*; idque in primo exemplo denotavit, quando dicit: *Ad nullam illarum missus est Elias, &c.* Ac proinde hoc loquendi modo se non solum ab omni prava suspicione liberavit, verum etiam ex divinæ voluntatis dispositione fieri demonstravit, quòd non nisi illis benefaceret. Insuper considerari hoc loco potest, quòd, ex quo Prophetæ mentionem fecerat in verbis antecedentibus, ut inquit Toletus, *Exemplis Prophetarum duorum confirmat, non solùm Prophetas apud suos in pretio non fuisse, sed etiam eos ob incredulitatem suorum, miracula apud extraneos suis relictis fecisse.* Et quidem duobus hisce exemplis totius Hebræi populi stringebat incredulitatem, qui ex omnibus sibi illatis suppliciis & pœnis nec quidquam fuerat emendatus: *Ut eo exemplo, patriæ etiam suæ infidelitatem magis taxaret, quæ tot miraculis & doctrina acceptis, nondum crediderit.*

Conc. Evang. cap 14.

3. Beda per hanc viduam à qua Elias invitatus fuerat, Ecclesiam intelligit ex gentibus collectam: *Vidua, ad quam Elias missus est, gentium designat Ecclesiam, quæ à suo diutius conditore deserta, populum rectæ fidei nescium, quasi pauperem filium egena stipe nutriebat.*

Ibid.

4. Porro qualiter hæc fames in sensu mystico intelligi dicebat, Origenes hisce verbis exponit: *Occupante enim fame populum Israel, scilicet audiendi sermonem Dei; venit Prophetæ ad viduam, de qua dicitur: Multi filii desertæ magis, quàm ejus quæ habet virum.*

In Cap. hom. 35. Isa. 54. 1.

5. Hugo Cardinalis in sensu morali exponit, dicens: *Moraliter per viduam & leprosum significantur laici peccatores, diversorum peccatorum generibus maculati, qui sæpe devotius recipiunt verbum Dei, quàm clerici, etiam quàm religiosi.*

Versus 26

Et ad nullam illorum missus est Elias, nisi in Sarepta Sidoniæ ad mulierem viduam.

1. Sanctus Bonaventura hunc textum exponens, verba illa Psalmi allegat: *Esurientes & sitientes, anima eorum in ipsis defecit.* Etenim Elias ex Samaria in Sareptam se transtulit, ut famem apud eos utpote famelicos & in gravi necessitate ac penuria constitutos sublevaret, quasi Christus dicere vellet: Illi gratias & miracula Eliæ merebantur, qui illorum tenebantur desiderio & fame: *Esurientes implevit bonis.* Nazaræni verò illa ridebant, eademque invidia potius animique livore prosequebantur; aut verò dicere voluit; quòd, sicut Elias populo Israel dorsum verterat, ut in Sarepta muleri cuidam gentili & idololatræ provideret, quæ majori in honore & æstimatione ipsum habeant quàm Samaria, & sicut omnibus, quæ Elias ei promiserat, promptissimè credebat, & quidquid ab eo illi præceptum fuerat, indilatè exequebatur, ita quoque Christus dicere voluit, se Capharnitas (eò quòd se illi obsequiosos & devotos exhibuerunt, suisque miraculis sine ulla difficultate fidem adhibebant) Nazarænis longè anteponere; eò quòd ipsum ludibrio haberent, ab eoque miracula sola curiositatis aliorumque humanorum respectuum causa exposcerent.

2. Lucas Burgensis de hac Sareptana vidua scribit, eam modica, quam habebat, farina libenter se privasse, eamque Eliæ subministrasse, certa cum fiducia se illam multiplicatam esse recepturam: *Tantam fidem conjunctam cum singulari charitate cum non inveniret Deus in Israel, postbabitis Israelitis; misit Prophetam ad Sydoniam viduam, adeo apud Deum plus habet momenti animus, quàm genus; nec genti largitur sua munera Deus, sed fidei, non carnis propinquitati, sed promptitudini spiritus.* Eodem quoque modo Deus non ad patriam, animos, parentes: sed ad spiritum, fidem, & devotionem respexit, ut gratias suas distribueret, suisque miraculis largiretur beneficia.

Versus 27.

Et multi leprosi erant in Israel sub Eliseo Propheta, & nemo eorum mundatus est; nisi Naaman Syrus.

1. Salvator noster juxta opinionem Lucæ Burgensis, hæc Eliæ & Elisei exempla adduxit, ut denotaret, quod tametsi à compatriotis suis contemneretur, suæ tamen gloriæ exinde nihil deceret: *Quia Deus non sine eorum ignominia, ac pudore alibi ipsum ornare, & extollere possit, sicut olim Prophetis suis honorem dedit in mediis gentibus.*

2. Porro causa, cur ab Eliseo Propheta ex universo illo numerosissimo populo nullus alius curatus fuerit, in eo posita est, quia nullus erga dictum Prophetam eam præ se fidem tulit, quam Naaman habuit. Unde Lucas Burgensis ait: *Nullus leprosorum Israelitarum tanti Eliseum fecit, quanti hic alienigena, qui solus religioso officio fluduit sanitati*; hic enim sanitatis infallibiliter subsecuturæ fiducia concepta, prolixum aggressus est iter, muneraque attulit, lumenque ac notitiam veri Dei sibi comparavit; cum tamen *inter leprosos Israelitas nullus erat, qui vel pedem moveret, ut Prophetam sanitatis obtinendæ causa adiret. Cur non rogabat fratres (rogat Ambrosius) non curabat cives, non sanabat Prophetæ consortes, cum sanaret alienos, sanaret eos, qui observantiam legis, & religionis consortium non habebant? nisi quia voluntatis est medicina non gentis, & divinum manus votus eligitur, non naturæ jure defertur; disce Christiane rogare, quod cupias impetrare.*

Lib. 4. c. 4. in Luc.

3. Naaman Hebræis reprobationem ipsorum imperat, dum gentilis populus ab Idololatriæ cunctorumque aliorum vitiorum lepra mundatus, in locum ipsorum subintrat: Unde Beda de Naaman ait: *Populum demonstrat nationum, quandam perfidiæ scelerumque lepra maculosum, sed per sacramentum baptismatis ab omni mentis & corporis fœditate purgatum.*

4. S. Bonaventura ex duobus illis exemplis, indignitatem Judaismi respectu gentilium clarè demonstrat: *His duobus exemplis ostendit indignitatem Judæorum respectu gentilium, quantum ad universalem defectum pœnitentiæ, & universale contagium malitiæ, quod in Judæis remansit non curatum, sed in gentilibus est sanatum per Christum.* Porro cælum tribus annis & senis mensibus clausum, gratiæ & doctrinæ Evangelicæ in illo populo denotavit penuriam, quia justè paris temporis spatio circiter Salvator illis prædicavit; at verò. *Non susceperunt pluviam gratiæ, exigentibus peccatis suis, quamvis enim super se veniret imber Judæa tamen non recepit: Interea autem temporis mittitur verus Elias prædicator ad viduam in Sarepta Sidonis, quæ rectè significat gentilitatem,* Demum verò aliam Naamani à lepra mundati historiam prosequitur & declarat mysterium: *Infectio lepræ designat corruptionem malitiæ, quæ fuit in omnibus ante adventum Christi secundum illud Ps. 13. 1. Corrupti sunt & abominabiles facti sunt; ab hac non est curata Judæa.*

5. Hugo Cardinalis ait: *Peccatum lepra dicitur, quia inficit, multi sunt hodie leprosi in Israel, id est in Ecclesia, & tamen nemo mundatur nisi Naaman, qui decor interpretatur, & significat confitentes. Psalm 103. 1. Confessionem & decorem induisti.*

Ver-

Versus 28.

Et repleti sunt omnes in synagoga, ira, hæc audientes.

Repleti sunt omnes.

1. Valde considerabilis est illa dictio, *omnes*, siquidem quando de servis Dei persequendis, contumeliandis & exagitandis agitur, omnes unanimiter ad invicem cõcordant, tametsi aliis in rebus facile discordes evadant: Ps.2.2. *Astiterunt Reges terræ, & principes convenerunt in unum*, non obstante, quod Politia & ratio status eos à se invicem diridat, nec unquam animos eorum simul conciliatos esse permittat. Notandus verò est finis, quem unio Ps.13.2. isthæc sibi propositum habuit: *Adversùs Dominum, & adversus Christum ejus: Dominus de cælo prospexit super filios hominum, ut videat, si est intelligens, aut requirens Deum, Omnes declinaverunt.*

Isa.1.6. 2. De hoc Judæorum populo dicitur: *A planta pedis usque ad verticem non est in eo sanitas*. Mira profectò res illa fuit, quòd in quadam tot compatriotarum multitudine, nec vel unus partes & causam filii Dei sustinuerit, aut secutus fuerit: Et quidem culpa eorum ex eo quoque notabiliter aggravatur, quod ita hæc non ex motu quodam primo exorta fuerit, quia ly, *Repleti*, ferociam quandam in illis fuisse declarat & exprimit, quam etiam effectus subsecutus satis superque declarat, siquidem ipsum rabie exagitati, præcipitem agere decreverant. Locus quoque ad majorem culpæ ipsorum aggravationem, considerari meretur, in quo hac furia exarserunt, id enim factum est in Synagoga, ubi quieta & sedata mente ad audiendam veritatem convenire, eique in mentibus & cordibus suis aditum dare debebant; synagoga enim nihil aliud erat quàm schola sapientiæ & virtutis.

Cap.54. 3. Jansenius ait: *Mirabilis sanè mutatio*, nam prouti ex ejusdem capituli S. Lucæ verbis, præsens Evangelium
Luc 4.22. antecedentibus satis colligitur: *Omnium in synagoga oculi erant intendentes in eum; omnes testimonium illi dabant, & mirabantur in verbis gratiæ, quæ procedebant de ore ipsius*; & tamen ut Jansenius inquit, iidem prorsus invidia mox stimulati, vel quia ipsum ob natalium humilitatem contemnebant, vel quia nulla in patria miracula patrare voluerat. *Cum nondum auderent ipsum apertè incessere, postquam summa cum modestia, atque admodum civiliter & se purgasset, & illos incredulitatis notasset & indignitatis, non solùm nõ receperunt purgationem; nec ad resipiscentiam & agnitionem sui morbi sunt commoti, sed mox deposito penitus erga ipsum animo, invido murmure quorundam non amplius se continente, omnes in manifestam indignationem accensi sunt.* Undenam obsecro derivata fuit, subita hæc mutatio? Quidnam illos movit, ut in adeo execrabilem se malitiam abripi sinerent? Pro meliori illius intelligentia, consideremus id quod idemmet Author dicere porro pergit: *Vide*, inquit, *impietatis magnitudinem;* potius hi Nazaræni cives, utpote unius patriæ & civitatis cum Christo consortes innocentem Salvatorem nostrum ex charitatis debito, quo ejusmodi concives ad invicem obstringuntur, ab injuriis & contumeliis ab aliis malevolis eidem illatis defendere debuissent, maxime quando jam paulo ante in synagoga admirabilem ejus audierant sapientiam, ejusque per universalem famem percrebuerant miracula, quæ alibi patraverat, nec non promptam omnium populorum quos post se velut sapientia sua incatenatos trahebat perspexerant sequelam, ex his enim omnibus ipsi rationabiliter credere & sperare poterant, se quoque tanquam proximos illius concives & compatriotas pari beneficentia afficiendos esse; & tamen *Primi hi non solum calumniis ipsum incesserunt, sed extrema etiam injuria afficere cogitant, & ipso facto tentant, idque Sabbathi die, quo non putassent licitum vel calcem fuere, vel animal occidere, Tam impotenti scilicet malo detinebantur, ut nec diei religio, nec ratio amoris debiti civi, vel civi tali, tam in illos benefico, non retraheret eos à scelere tanto.*

4. S. Bonaventura in hoc facto illud verificari scribit: *Odio habuerunt corripientem in porta; propter quod dicitur in Prov 9. 8. Noli arguere derisorem, ne oderit te, argue sapientem, & diliget te; unde ex auditu veritatis non sunt eruditi, sed potius irritati.*

5. Græcus in Catena hanc iram inde provenisse putat, quod Dominus noster unicujusque in seipso cogitationes occultas malignas & invidas detexerit: *Quia pravam eorum intentionem redarguerat, ideo indignantur.* Jansenius ex hoc intolerabilem eorum arguit superbiam, dum ait: *Tampestilens & impotens malum est superbia, quod ut non patiatur alios præterri, ita non sete morbos suos detegi & notari, maxime ab his quorum gloriæ invidet.*

6. Hugo Cardinalis ait: *Scilicet quod indigni erant, ut coram eis faceret miracula*; adducitque illam Tullide vera amicitia authoritatem dicentis: *Assentatio amicitiam, veritas odium parit*, Ecclesiast.19. c.19.12. *Sicut sagitta infixa fœmori canis, sic verbum correctionis, scilicet in corde stulti.*

7. Lyranus stimulum hunc iræ exinde in iis se prodidisse putat, quia scilicet se ab illo gentilibus, quos adeo abominabantur, posthaberi audierant: *Quia præponebat eis gentiles, quos abominabantur sicut canes*; ac proinde non sine mysterio S. Lucas subjungit: *Hæc audientes*; siquidem adductum Eliæ & Elisei exemplum audierant, qui relictis Hebræis gratias suas adeo liberaliter dispensaverant inter gentiles.

8. Albertus Magnus hanc inde elicit moralitatem: *Hæc audientes ex verbis vitæ mortem concipiunt.* Prov.15. 12. *Non amat pestilens eum qui se corripit.*

9. Lyranus quoque in sensu morali ita scribit: *Per istos significantur illi qui prædicatores veritatis persequuntur, eo quod dicunt eis displicentia.*

10. Porro qualis ira hæc fuerit, idipsum Dionysii Carthusiani expositio clare manifestat dicentis: *Repleti sunt ira per vitium, quæ est inordinatus appetitus vindictæ;* unde Evangelista versu sequenti dicit.

Versus 29.

Et surrexérunt, & ejecerunt illum extra civitatem, & duxerunt illum usque ad supercilium montis, super quem civitas illorum erat ædificata, ut præcipitarent eum.

1. Toletus hanc adeo impiam & execrabilem audaciam ponderans dicit: *Quo quidem facto confirmarunt, quod Christus illis objiciebat, nimirum illos esse indignos, ut apud illos miracula faceret.*

Et ejecerunt illum extra civitatem.

2. Dionysius Carthusianus ait: *Id est, tanquam reum mortis irreverenter expulerunt*, ipsum namque tanquam blasphemum & sacrilegum mulctarunt. Nam ut S. Bonav. ait: *Sic erat præceptum: Educ blasphemum extra castra*; adeoque in ipso adimpletus sensus parabolæ illius de Lev 24. 14. Matt.21.39. vinea, ubi dicitur, quòd *Ejecerunt eum extra vineam.*

3. S. Ambrosius ait: *Non mediocriter invidia proditur, quæ charitatis oblita, in acerba odia causas amoris inflectit; cum enim ipse Dominus per populos beneficia diffunderet, illi injurias irrogabant: Nec mirum si perdiderunt salutem, quia ejecerunt de suis finibus Salvatorem.* In Luc.

4. S. Antonius Paduanus totam hanc historiam peccatoribus moraliter adaptat dicens: *O quot hodie sunt, qui replentur ira, quia Dei indignatione, quam incurrunt ex peccato*, illi Salvatorem extra civitatem ejiciunt, qui illum è conscientia sua expellunt: *Consurgunt per consensum, ejiciunt per opus, præcipitant per consuetudinem. Vel surgunt per delectationem, ejiciunt per consensum, præcipitant per opus.* Serm. in hanc fer.

Et duxerunt illum usque ad supercilium montis, super quem civitas, &c.

5. S. Bonaventura notat stulto huic populo illud sapientis mulieris dictum improperari potuisse, nimirum: 2. Reg 20.29. *Quare præcipitas hæreditatem Domini?*

6. Albertus Magnus situm civitatis illius non sine mysterio supra monte fuisse observat, dum ait: *In monte enim superbiæ diaboli ædificaverunt. Abdiæ 3. Superbia cordis tui extulit te habitantem in scissuris petrarum exaltantem solium tuum.*

Ut præcipitarent eum.

7. Optime Cajetanus ponderat, quod usque ad illud tempus nemo unquam in Christum manus admovere ausus fuerit, licet alias verbis sæpe ipsi injuriam intulerint, solos Nazarænos primos fuisse qui id facere præsumpserint: imo alii Hebræi ipsum in tempore Passionis suæ ne vel tangere ausi fuissent, nisi à ministris publicis

ad

ad faciendum fuissent instigati : *Concives autem proprii furiis acti, ad præcipitandum eum de supercilio montis concurrunt, facloque ducuntur, & non solum attentant, ut Hierosolymitæ postea bis attentarunt lapidare.* Similiter Geraseni licet illis à Christo plusquam duorum millium porcorum jactura illata fuisset, nihil tamen adversus ipsum attentare præsumpserunt, sed obsequiose *Rogaverunt eum ut discederet ab eis : Nazaræni verò nullam passi jacturam, præcipitare Jesum conantur.*

8. Toletus illud ab iis non ex zelo, sed ex passione invidiæ & odii factum fuisse dicit : *Responderi potest, vere ira illa, & appetitu vindictæ ac invidia commotos fuisse, ut hoc facerent, prætexuisse tamen blasphemiam, quod se Christum & Messiam prædicaret.*

9. S. Bonaventura Bedæ authoritatem introducit, illos diabolo pejores fuisse ostendentis : *Quia quod ille tantum dixit verbo : Mitte te deorsum ; hoc illi conati sunt facto.* Albertus Magnus qui eandem habet considerationem illum Psalmistæ locum adducit : *Nolite tangere*
Ps.104.15. *Christos meos, & in Prophetis meis nolite malignari : Ne enim in eum manus extenderet, diabolo præcepit.* Job. 1. 12. *Verumtamen in eum ne extendas manum tuam.* Incredulis quidem Hebræis illis dixit :
Joan.8.44. *Vos ex patre diabolo estis, & desideria Patris vestri vultis perficere, ille homicida erat ab initio*, veruntamen diabolus eousque in odio suo adversus Christum non processit, ut manibus suis in eum involaret.

10. Albertus Magnus dicit : *Sic hodie multi Jesum è supercilio montis per dignitatem adeptam præcipitant.* Qui idem in quonam præcipitium hoc, quo filium Dei deorsum è sublimi deturbare statuerant, consistat, his verbis declarat : *Quia de eo non curant, sed contemnunt.*

11. Hugo Cardinalis ait : *Heu quam multi se præcipitant de supercilio montis, omnes scilicet qui in dignitatum sublimitatibus positi salutem perdunt. 1. ad Tim. 5. v. 22. Neminì manum, &c.*

12. Didacus Stella ait : *Aspice quam retributionem mundus dat sanctis : Qui retribuunt mala pro bonis detrahebant mihi, quoniam sequebar bonitatem : Et Jere-*
Ps.17.21. Jerem.18.20. *mias : Numquid redditur pro bono malum, quia foderunt foveam animæ meæ? Prædicabat Christus, ut eos à præcipitio inferni liberaret ; ipsi autem ab alto civitatis volebant eum præcipitare.*

13. Judæi olim à tot sæculis Messiam suum ad se mitti postularunt & suspirarunt, cur igitur nunc eum abjiciunt & mortem ei machinantur? Idem Stella causam hujus hanc fuisse respondet, quia nimirum vitia & malos eorum mores semper reprehendebat : *Cum jam advenisset, & eorum mores depravatos & opera reprehenderet, illum abjiciunt, & expellunt, dum Deus illis secunda donat, dum illis benefacit, eum laudant & prædicant, sed dum illis & eorum moribus adversatur in illum convitiantur.*

14. Idem quoque plus author aliam quandam ex hac historia moralitatem deducit, nimirum quod unum peccatum alterius pœna existat : *Primo invidi fuerunt, quia Capharnaitis invidebant, eo quod Christus apud eos miracula fecisset ; secundo ambitiosi & honoris cupidi, ideo dicunt : Fac & hic in patria tua : tertio ira fuerunt repleti, & Christum voluerunt præcipitare ; unde fit, ut qui peccata priora non emendaverit, in alia & alia majora incidat.*

Versus 30.

Ipse autem transiens per medium illorum ibat.

Ipse autem transiens.

1. Verbum illud, *Transiens*, quo S. Lucas hic utitur, ob multa quæ in se continet mysteria, valde est considerablle, S. Bonaventura quoad sensum literalem dicit : *Hic notatur declinatio persequentium perfecta, quia fuit sine detentione, sine impulsione, sine portatione, unde non poterant ei violentiam facere.*

2. Hugo Cardinalis ait : *Ille transitus significat recessum à Judæis, & transitum ad gentes : Vobis oportebat primum loqui verbum Dei, sed quoniam repellitis illud, ecce convertimur ad gentes*, Act. Apost. 13. v. 46.

3. Lucas Burgensis ait : *Transiens per medium illorum, mutata subito vel obstupefacta furentium mente descendit.* S. Ambrosius Christum in hoc facto evidens aliquod divinitatis suæ signum edere voluisse existimat : Dicit enim. *Quod à populo modo non tenetur, sed transit, majestatis est ; unde nihil poterat actum virtutis suæ retardare. Ecce iste venit saliens in montibus, transiliens colles. In Proverbiis dicitur : Non contristabit justum, quicquid acciderit ei.* In Hebræo *contristari* idem est, quod *tangere*, Christus igitur imperturbabilem se ostendit, probavitque in se ipso neminem ipsi vel pilum contorquere ausum fuisse.
Cant. 2. 8. Prov. 12. 21.

4. Titus Bostrensis rationem reddit, cur Salvator pro illo tempore morti succumbere noluerit : *Non ideo quod crucem fugeret, sed quod tempus ad eam idoneum nondum adesset, cæperat enim jam tunc primum Evangelium disseminare.* In Glossa. S. Bonaventura mortem Redemptori quadruplex insidiarum genus machinatam fuisse dicit : Primo ferro, quo ipsum Herodes è medio tollere statuerat, sed cum adhuc fasciis obvolutus in cunis jaceret, sed vane & incassum id fecit. Secundo per præcipitium, prout in Evangelio præsenti, sed irrito etiam effectu. Tertio per lapidationem, prout moliebantur Judæi Hierosolymis facere. Quarto per crucifixionem ; & hoc mortis genus ab ipso electum sibique gratum erat ; siquidem dixit : *Si exaltatus fuero à terra, omnia trahan ad meipsum.* Beda dicit Christum in hoc facto demonstrare voluisse, quod spontaneé mortem subiret : *Intellige non ex necessitate fuisse, sed voluntariam corporis Passionem ; nec captum à Judæis, sed à se oblatum, etenim quando vult capitur, quando vult elabitur ; quando vult suspenditur, quando vult non tenetur.*
Joan. 12. 32.

5. Lucas Burgensis dicit Christum illis tempus indulgere voluisse ad resipiscendum : *Quin etiam malebat adhuc Judæos sanare quam perdere, ut inefficaci furoris exitu desinerent velle, quod implere non possent.*

6. Didacus Stella ad nostram doctrinam hoc loco Christi prudentiam admiratur : *Christus docet, ut adversariis nostris cedamus, & iræ, & malitiæ illorum locum demus, ut Paulus docet, ne amplius eos ad iram lacessamus ; cum inflammati & accensi sint ;* unde quod se subduxerit, & absconderit, non ignaviæ, sed laudis & gloriæ potius signum est, id quod sequenti similitudine explicatur : *Velut qui à leone & ursо saucius fugit, non ignominia illi est, sed potius magna prudentia.*
Rom. 12. 19.

7. Beda rupem quandam per medium supernaturaliter divulsam fuisse scribit, ad hoc ut Salvatori nostro congruum posset transitum indulgere : *Illicedente petra, & ipsum suscipiente, ut illi ad eum non possent attingere.* S. Antonius de Padua pariter ait : *Nota quantum ad literam, quomodo rupes divisa est in duas partes, & cessit Christo, cui dura corda cedere vel acquiescere noluerunt.* Historicus quidam Terram sanctam describens foris extra Nazareth ad partem Australem locum quendam esse scribit ab urbe ad quadruplicem sagitiæ jactum distantem, qui *Saltus Domini* antiquitus dicebatur, ubi Judæi Salvatorem præcipitem agere tentarunt : *Sed exiens è manibus eorum, statim in ventus est in latere montis oppositis, ad jactum arcus, & oculo videntur clarissimè corporis illius lineamenta ac vestigia lapidi impressa.* Adrichomius idipsum in Theatro scribit, cum de tribu Zabulon sub num. 84. scribit. Lucas Burgensis ait : *Potuissent sane vel hoc solo miraculo commoveri ad ipsum suscipiendum, nisi saxis duriores se præbuissent.*
Brocard. 1. p. c. 6. §. 1.

8. Ipse Dominus utique potuisset efficere, ut quod ipsi machinabantur præcipitium, super ipsos reapse rueret, efficiendo ut rupes ista sub eorum pedibus dehisceret, sicut hæc rupes ad Salvatorem recipiendum divisa fuit ; at vero, ut Lyranus inquit : *Non fuit percutiens illos, aut impellens, nec aliquo modo se vindicans, in hoc docens prædicatores Evangelii, ut non quærant vindictam de injuriis sibi factis.*

9. S. Antonius de Padua ait : *Hoc Christus nunquam fecit, quia declinando ipse per medium nostrum transit, per medium inquam nobis indignis beneficia ministrando : Ego autem, inquit, in medio vestrum sum, sicut qui ministrat ; sed timendum ne transeat per medium judicando, separando scilicet in morte animam à corpore, corpus vermibus, animam ignibus & tormentis deputando, donec, ut ait Bernardus, infelici consortio conjungantur acrius puniendo.*
Serm. in hanc fer. Luc. 22. 27.

10. Didacus Stella duo alia documenta moralia tangit, dum ait : *Deus quandoque aliqua nobis superabit, quorum occasione labi possemus, quo consilio modo Nazarenis suam præsentiam subtrahit, ne graviter delinquerent.*

11. Alterum documentum est, *Docet locus iste, Deum à no-*

L. 4. in Luc. cap. 4.

à nobis non abire, nisi nos ipsum flagitiis nostris à nobis removeamus, quod in istis videmus, apud quos manebat & docebat, & mansit, donec illos expulerunt.

Per medium illorum ibat.

12. S. Bonaventura ly medium considerans, dicit: *Per medium vadit, quia mediator Dei & hominum semper deligit medium; unde medius vestrum stetit, quem vos nescitis.* Ioan. 1. 26.

13. Cajetanus in ea est opinione, quod Christus mox ut ad montis verticem pervenit, omnibus illis se invisibilem reddiderit, ideoque postea liberè per medium ipsorum sine periculo transierit: *Ivit quo voluit, remanentibus istis delusis, ut vel sic occasionem respiscentiæ haberent.*

14. Albertus Magnus ait: *Ibat invisibilis eis, percussi enim sunt aorisia*, datque exemplum in Sodomitis illis, qui fores Loth invenire non valebant. Dionysius Carthusianus exemplum horti adducit, ubi omnes mox ut dixit: *Ego sum*, velut extra se positos in terram prostravit: Albertus Magnus igitur rem hanc ita prosequitur: *Dicitur autem quod de monte descendens mox sedens sinum fecit, & eum in se recepit, ita ut usque hodie vestigia vestimentorum & pedum appareant in lapide* Prov. 12. 13. *Effugiet justus de angustia.* Ezech. 1. 13.

15. S. Bonaventura verbum illud, *Ibat*, ita exponit: *Ad ostendendum, quod non fuit violentia vectionis; subditur, Ibat, scilicet propria virtute, sicut animalia, de quibus in Ezechiele dicitur, quod ibant, & revertebantur; Ibat scilicet non in præceps, sed descendebat.* Lucas illud hisce verbis ad vivum exprimit: *Ibat illæsus, securus, intrepidus sine vi, sine fuga, sine festinatione, servata gressus gravitate, quasi non inter medios hostes constitutus (hæc enim vis verborum est) evasit ab eis ita liberè, ut ipsimet nescirent, quo pacto è manibus eorum elaberetur, an constringeret ipsorum manus, an oculos percuteret, an stupefaceret mentes & corda.*

16. Ecce igitur quantopere verum sit, quod *Exspectat Dominus ut misereatur vestri*; tunc enim quando vel maxime ad se vindicandum manum suam extendere debebat ad justitiam, ut impios & sacrilegos illos perderet, ipse de eorum salute vel maxime sollicitus fuit. Hugo Cardinalis proinde ait: *Illorum mente mutata, vel subito obstupefacta descendit, quia adhuc illis locum pœnitentiæ reservat.* Isa. 30. 18.

17. Idem purpuratus Doctor in sensu morali dicit: *Per medium præcipitantium itur per consilii maturitatem.* Prov. 13. 16. *Astutus omnia agit cum consilio, per medium lapidantium itur per mansuetudinem.*

FERIA TERTIA
POST III. DOMINICAM QUADRAGESIMÆ.

Evangelium ex Matth. cap. 18.

V. 15. *Si peccaverit in te frater tuus, vade & corripe eum, inter te & ipsum solum. 16. Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum: Si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc unum, vel duos, ut in ore duorum vel trium testium stet omne verbum 17. Quod si non audierit eos, dic Ecclesiæ; si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus. 18. Amen dico vobis, quæcunque alligaveritis super terram erunt ligata & in cælo, & quæcunque solveritis super terram erunt soluta & in cælo. 19. Iterum dico vobis, quia si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re quamcunque petierint, fiet illis à Patre meo qui in cælis est. 20. Ubi enim sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. 21. Tunc accedens Petrus ad eum dixit: Domine quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei? Usque septies? Dicit illi Jesus: Non dico tibi usque septies, sed usque septuagies septies.*

Versus 15.

Si peccaverit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipsum solum.

Si peccaverit.

1. INter sacros interpretes non satis convenit, de quali offensa vel culpa Dominus noster hoc loco loquatur. Interlinearis legit: *Si injuria vel contumelia affecerit.* Sanctus Anselmus pariter ita exponit: *Quasi dicat: Noli contemnere pusillum, sed si peccaverit in te faciendo tibi injuriam, labora adeo de salute illius, quod prius corripias per te, postea per alios.* Jansenius eandem opinionem adfert. Sanctus Augustinus, Hieronymus, & Chrysostomus quoque hanc opinionem majorem probabilitatem habere existimant; siquidem postquam sanctus Petrus Christum interrogasset: *Quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei?* Christus protinus parabolam de decem millibus talentorum, ad injuriarum remissionem ordinatam subnexuit. Hæc quoque opinio ex textu S. Lucæ deduci posse videtur, ubi dicitur: *Si peccaverit in te frater tuus, increpa illum: & si pœnitentiam egerit dimitte illi; cui læso*, inquit Jansenius, *duplici sane nomine præ aliis convenit fratris peccantis & lædentis eum correptio, nimirum tum quod ei fratrum peccatum est notius, ac ipsum magis urit, tum quod ejus fraterna admonitio efficacior possit esse apud eum, qui læsit, cum viderit etiam illum salutis tuæ studiosum, cui injuriam intulit.* Ecce tibi quousque charitas Christiani hominis pertingat, ut etiam injurias beneficiis compenset; Senecæ sententia est: *Si magnanimus fueris nunquam judicabis tibi contumeliam fieri: De convitiante dices: Animum nocendi habuit, mihi non nocuit;* & quidem si illatam nobis injuriam non solùm æquanimiter toleraverimus, verùm insuper solliciti fuerimus de salute illius, qui nos offendit, animamque ejus lucrati fuerimus, in tali casu injuriam nobis minimè nocuisse, quantumvis atrox fuerit, inferiùs monstrabimus *Lucratus eris fratrem tuum.* Matth. 18. n. 1. 4. de virtut.

2. Alia opinio, quæ etiam multos habet sectatores, dicit verba illa intelligenda esse de peccato, quod verè est offensa & injuria facta Deo, Lucas Burgensis ait. *Sub peccato in te commisso, quodvis peccatum intelligi vult, in Deum aut proximum commissum, cujus tu conscius sis, nec sit omnino publicum*; neque enim solùm de omni offensa Deo illata dolere debemus, sed in omnibus peccatis militat idem motivum & ratio lucrandi proximum. Imo major nobis zelus habendus est pro injuria Deo illata, quàm pro ea quæ illata fuit nobis, eò quòd propter illam frater noster majus vulnus accepit, magisque de salute periclitatur. Pro hac opinione habemus S. Thomam cum omnibus Scholasticis 2. 2. q. 33. *Suarez de Religione, lib. 10. c. 7. n. 11.* Ratio autem quam Jansenius pro hac sententia adfert, est: *Quod correptio ista fratris non tantùm sit adhibenda, cùm quis in nos peccavit, sed multo magis cum in Deum, tum quòd non tantùm lesus fratrem lædentem corripere debet, sed & alius quisque qui conscius est injuriæ, quam quis patitur, multo magis alius quàm læsus, ne videatur iste propriam injuriam prosequi.*

In te.

3. S. Anselmus hanc ultimam opinionem adducens, qualiter illud ly *in te*, intelligendum sit, his verbis declarat: *Hoc est publicè, omne enim publicum peccatum, contra unumquemque dicitur fieri, quia, publicè peccans, proximum suum corrumpit.* Jansenius ait: *Intelligunt illud in te, coram te, vel te conscio, te præsente atque vidente*, idem namque est peccare in aliquem, quod dare illi scandalum, vel quod Deum in proximi præsentia offendere. *Quia Christianus quisque debet esse addictus gloriæ Dei & dilectioni proximi, ut omni peccato offendatur tanquam in se commisso, etiam si non directè in ipsius vergat læsionem aut injuriam, sed in injuriam Dei aut proximi cujuslibet.* Syriaca loco verbi *peccaverit*, legit *erraverit*. Quisquis enim injuriam Deo infert, nobis pariter contumeliam inurit, qui sumus & nominamur filii ejusdem Patris; *Pater noster*. Præterquamquòd S. Paschasius dicat: *Majorum injuria, minorum est opprobrium*, & ideo non solùm pari, sed etiam ferventiori zelo persequenda nobis est offensa Deo facta, quam quæ nobismetipsis facta fuisset; Cap. 21. concord. Lib. 8. in Matth.

set; at verò, de quo S. Hieronymus graviter lamentatur, omnino contrarium à nobis fit: *Nos enim in Dei injuria benigni sumus, in nostris contumeliis execremur odia.* Didacus Stella illud *in te*, ita exponit: *id est, te sciente peccatum alterius.* Qualecumque enim peccatum aliquod sit, contra nos semper est, quia in damnum nostrum militat; unde Abulensis ait: *Quicunque peccat, malum nobis infert*, quia pœnarum participes sumus, licet culpa detestemur.

In cap. 17. Luc.

In c. 23. Matth. q. 84.

4. Hugo Cardinalis verba illa exponit in ordine ad malum exemplum vel scandalum: *Id est contra te, ait, malo suo exemplo*, S. Bonaventura ait: *Dicitur peccare in nos, quando non solùm in personam nostram, sed etiam nobis præsentibus peccat*, adducitque locum quendam ex S. Augustino in serm. 16. de verbis Domini, ubi dicit: *Peccat frater in nos, si etiam nobis scientibus peccat, quia quantum in eo est, exemplo nos corrumpit, quos testes iniquitatis efficit.*

In c. 17. Luc.

Serm. 16. de verb. Dom.

5. Cajetanus de offensa privata intelligit: *Ad differentiam peccati in alium, nam peccatum contra te, tuum est condonare.* S. Antonius de Padua tres illius modos considerat: *Uno modo si tibi aliquam offensionem intulit, vel personæ, vel rerum temporalium; alio modo scandalizando malo exemplo: tertio, dum utroque modo.*

Set. in hanc fer.

Frater tuus.

6. Lucas Burgensis legit: *Christianus, nec enim hic intelliguntur ii, qui foris sunt; id est qui christiana, veraque à nobis religione discrepant.* S. Bernardinus autem verbum istud ad quemvis peccatorem extendendum esse putat. *Planè nomine fratris omnis homo, etiam peccator intelligi debet, sive æqualis, sive minor, sive etiam major sit ille, quia ex uno Patre Deo creati, quia ex uno patre Adam generati, atque ex uno Patre Christo regenerati & redempti sumus.*

Din Senen. ser. 22. c. 2.

7. Titulus hic fratris charitatem & amorem excitare debet in cordibus nostris, id namque Deus à nobis exposcit, ut tametsi graviter à proximo offensi simus, inimicum tamen verè fratrem nostrum esse agnoscamus. Unde idem Sanctus ait: *Ponitur potius nomen fratris, quam hominis aut peccatoris, eò quòd frater nomen est charitatis, & amoris, quia ex uno Patre creati & regenerati sumus, ideo correctio fratris ex radice procedere debet charitatis.*

S. Bernardin. Senen.

Vade.

8. Vult dicere: non esse nobis curandum, si pro illius adimpletione molestiam vel incommoditatem aliquam subire debeamus; unde ire debemus in propria persona, nec differendum id est, aut expectandum, donec is nobis occurrat; vult enim Deus in nobis videre sollicitudinem & curam, quam pro hoc charitatis officio adimplendo habemus, quòdque opus illud nulla interposita dilatione tardetur, ne fortè vulnus illius profundius aut amplius proserpat: *Malum enim cùm perseverat, augetur*, inquit Cassiodorus, *& remediabile bonum est in peccatum accelerata correctio.*

L. 3. v. 14.

9. S. Antonius de Padua verbum illud *Vade* dupliciter intelligi posse scribit: *Uno modo ad literam: Vade, & corripe*, citatque Chrysostomum dicentem: *Vade ad eum, quia ad te venire verecundatur.* Idem quoque monitum Lucas Burgensis his verbis tradit: *non expectes, dum prior ipse ad te veniat, culpamque agnoscat, sed quæras ipse opportunitatem. Alio modo dicit vade, ad designandum quid debeat te movere, quia charitas ista debet te portare, & utilitas proximi attrahere. Vade*, id est, deliberatè & prudenter correctionem aggredere, non præcipitetur, nec obiter & cursitando fiat, sed procedatur potiùs passibus maturitatis & charitatis, quàm fervoris & zeli indiscreti.

10. Hugo Cardinalis ait: *Non solùm per scriptum corripe, quia, ut dicit Hieronymus, nescio quid latentis energiæ vivæ vocis actus habet*; adducitque dictum quoddam S. Ambrosii, super illa verba: *Qui timent te, videbunt me & lætabuntur, ità dicentis: plerisque justi aspectus admonitio correctionis est, perfectioribus verò lætitia est.*

In Ps. 118. Ps. 118. 74.

11. At verò quid si is, qui correctionem recepturus est, nobis vicinus existat, quid in tali casu agendum erit? Nunquid etiam tunc verbum hoc *vade* in executionem mitti poterit? *Sed si propè est, æqualiter ibo?* inquit Albertus Magnus, *vade duobus pedibus, compassionis & charitatis, tunc enim non indignabitur, corripe eum.*

12. Cajetanus hunc textum de injuria particulari exponens, ita commentatur: *Vade, non expectes ut veniat ad petendam veniam à te, aut prius ipse veniat ad te, aut ut obviet tibi, sed tu vade.* Hugo Cardinalis ait: *Vade, ut noverit te compati sibi, & sollicitudinem habere erga se.* Porro videri cuipiam poterat sufficere, si qui offensus est, injuriam acceptam remitteret, nec opus esse, ut insuper onus hoc grave imponeretur, ut eum qui injuriam intulit conveniens, debitam per correctionem ad resipiscendum permoveat, & tamen Christus non sine mysterio ita disposuit, dicens: *Vade, & corripe eum*, quia talis tunc evidens signum edet, quòd odium in ejus corde non regnet, si se sollicitum esse ostendat pro salute animæ illius, qui eum offenderat, quia per hoc charitatis officium odii venenum è corde inimici sui eradicare, & lethalem ejus infirmitatem integrè sanare possit, (*lucratus eris fratrem tuum*,) ideo si id facere contemneret aut negligeret, satis apertè se charitatem non habere, nec reconciliari curaret, nec zelo præditum se esse ostenderet, alienæ salutis, illarumque animarum, quas Dei filius tam caro pretio sibi comparandas esse duxit. Optimè igitur nos monet S. Augustinus, dum ait: *Quando ergo in nos aliquis peccat, habeamus magnam curam non pro nobis, nam glorioſum est injuriam oblivisci, sed oblivisce re injuriam tuam, non vulnus fratris tui.*

Serm. 16. de verb. Dom.

Corripe eum.

13. Lyranus distinguendo clarè ostendit, de quanam correctione Christus in hoc Evangelio loquatur; utique non de illa, quæ ordinatur ad puniendum delinquentes pro satisfactione justitiæ publicæ. *Talis non pertinet ad singulares personas, sed ad judicem*; illa verò quæ ad propositum nostrum spectat, ea est. *Quæ ordinatur ad fratris peccantis emendationem, & hæc est actus charitatis; & pertinet ad omnes, quia sicut dicitur in Ecclesiastico: Unicuique mandavit Deus de proximo, & ideo sicut quilibet tenetur proximum ex charitate diligere, ita tenetur defectus ejus charitativè ad emendationem ejus corrigere.*

17. v. 12.

14. Porro præceptum hoc corrigendi proximum divinum esse ex verbis Christi clarum est, quòd verò insuper naturale sit, ex illo Apostoli textu deducitur, qui ait: *Per invicem sollicita sunt membra; si quid patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra.* Læso etenim pede, oculus se applicat, ut vulnus exploret, manus verò, ut medicinam ei adhibeat, ingenium quoque ad præparandum huic effectui proportionatum unguentum laborat. *Unum corpus, & unus spiritus, sumus invicem membra.* Chrysostomus ait: *In corpore tamtesi pes vulnus accipiat, humi declinamus caput inclinantes. Caput inclinatur, quando pes infirmatur, ita dum unum membrum, id est, proximus labitur, ab alio membro corripiatur.* Virga Moysis in terram projecta, in serpentem transmutabatur, ad denotandum, quòd quando non habetur ratio correctionis, nunc vel maximè peccati serpens ulteriùs serpendi locum peramplum habeat, Unde id quod Deus serpenti dixit: *Ipsa conteret caput tuum*, Hugo Victorinus non de muliere, sed de correctione interpretatur: *Caput*, inquit, *serpentis conteritur, quando peccatum ibi corrigitur, ubi nascitur.*

1. Cor. 12. v. 26.

Ephes. 4. v. 4

Hom. 33. in 1. ad Cor.

15. Cùm universa lex Evangelica in charitate fundetur, præceptum illud pariter in hac virtute suam radicem defixam habet. Paulus de Palatio dicit: *Si jubemur cibum, potum, vestem, proximo indigenti porrigere, quantò potius jubebimus eum à peccato, si possumus, liberare*, Lucas Burgensis excellentiam quandam tangit, quam correctio obtinet supra eleemosynam: *Præcipit correctionem fraternam, actum virtutis charitatis, eò præstantiorem eleemosyna, quę præstantius fratris bonum nititur reparare læsum. Præcipit præcepto affirmativo; quod quidem semper obligat, sed pro personarum, loci, temporis, finis, & cæterarum circumstantiarum opportunitate.*

16. S. Thomas super hæc verba scribens quærit. *Nunquid peccat, qui hanc correctionem omittit?* Et cum S. Augustino respondet: *Si non corripis, pejor factus es tacendo, quàm ille peccando*; id quod etiam Seneca agnovisse videtur, dum ait: *Amici vitia si feras, facis tua; cum his conversare, qui te corrigant.* S. Thomas amplius

plius eum reum esse existimat, qui ab hoc officio ob respectus humanos desistit: *Si desistis*, inquit, *ne lædaris in temporalibus, ne molestia tibi accidat, vel hujusmodi peccas*.

17. Deus ipsemet circa hujus præcepti adimpletionem talem sollicitudinem gerit, ut ne ab illius adimpletione nos seducamus, & ne exosum illis efficiatur, circa quos exercendum venit, Deus ipse in pluribus Scripturæ locis se, ut ita dicam, reprehendi velle insinuat. In Job dicit: *Docete me, & ego tacebo, & si quid forte ignoravi, instruite*. Job 6. 24. *In Isaia: Arguite me, dicit Dominus*. Isaiæ 1. 18.

18. Enimvero ad hoc ut præceptum istud obliget, multas necessum est concurrere circumstantias. Et quidem recentior quidam Theologus, S. Thoma, aliisque pluribus Doctoribus præeuntibus, conditiones quasdam necessarias breviter adducit: *Primo si certò aut probabiliter scias proximum peccasse. Secundo, si non respuerit. Tertiò, si sit spes respiscendi. Quartò, si indigeat correctione. Quintò, si non sit alius, à quo commodius corripiatur. Sextò, si sit occasio corripiendi. Septimò, si peccatum ipsius sit mortale, aut periculosum veniale*. Becanus l. 3. c. 21.

19. Cajetanus ad hujus præcepti executionem non omnes obligari advertit, dum ait: *Ad hoc non tenentur omnes semper, sed pro loco & tempore, quando scilicet vacat, & licet, & credit quòd sua correctio sit utilis ei, qui corripitur*. Idem quoque casus nonnullos excipit, in quibus nulla est correctionis obligatio; quorum primus est, quando in corrigendo nulla est spes emendationis; secundus est, quando dubium est, an delictum probari possit, dum processus aliquis criminalis instituitur. Tertius est, quando peccatum suo Superiori tanquam Judici est manifestum. Quartus, si quis alteri operi æqualiter bono vel meliori actualiter sit applicatus. Quintus, *Cum multitudo vel potestas est in culpa, ubi correctio plus noceret, quàm prodesset Ecclesiæ*.

20. Denique conditiones, quibuscum hoc charitatis officium est exequendum, multæ sunt, æque valde considerabiles. Job 5. 27. In libro Job scribitur: *Ecce hoc, ut investigavimus, ita est; quod auditum, mente pertracta*. Præcedat igitur diligens quædam & accurata circa peccatum proximi informatio; & postea deliberetur de modo illum corrigendi, & præcipuè examinanda est conscientia nostra, an scilicet ad eam faciendam moveamur ex passione, an verò ex zelo & charitate; nam ut S. Augustinus ait: *Nunquam alicui peccati objurgandi suscipiendum est negotium, nisi cum internis interrogationibus examinantes nostram conscientiam, liquido nobis coram Deo responderimus dilectione nos facere*. ad Galat. 6. v. 1.

21. S. Bonaventura in Lucam, ubi de correctione à Christo nobis præscripta agit, advertit, quòd *Ista increpatio non debet venire ex ira, sed ex clementia, non ex libidine vindictæ, sed ex amore justitiæ*. Porro inter alias circumstantias, quæ à bona correctione deficiunt, una est, quam Hugo Cardinalis tangit, dum ait: *Si non ex charitate & compassione corripiat, sed malitiosè & derisoriè, sicut Cham. Genes. 9. 22.* Gen. 9. 22. In sacris Canticis dentes Sponsæ gregibus ovium comparantur, quæ ex aquis lotæ & mundæ egrediuntur: *Dentes tui sicut greges tonsarum, quæ ascenderunt de lavacro*; Cant. 4. 2. enim vero per hosce sponsæ dentes correctiones intelliguntur, hæ enim ut plurimum mordent, & sensui displicent. Sciendum igitur est, quòd inter alios ovium conditiones hæc una sit, quòd herbas quas depascunt, non perdant, imo verò easdem viventius germinare faciant, & fœcundiores efficiant; tales pariter dentes, idest, animæ cujusdam justæ & perfectæ correctiones esse debent; curandum enim est, ne is, qui correctus est, offendatur, sed potius easdem gratas habeat, indeque proficiat; qui autem illam executurus est, vigilanter attendere debet, ut ejus, qui reprehenditur, bonum nomen, bonamque famam conservet. Veletiam (& est secunda conditio,) dentes qui mordent, candidi, mundi, & loti esse debent. Unde Gilibertus Abbas ait: *Vides quomodo lotos & irreprehensibiles esse oporteat eos, qui aliorum excessus debent remordere & corripere*. Serm. 23. in Cant. Moysi pro primo signo commissi sibi à Deo regiminis populi sui, virga data fuit, pro secundo verò manus leprosa: *Si non crediderint, neque audierint sermonem signi prioris; credent verbo signi sequentis*, & tamen ipsum hoc secundo signum usum aliquando fuisse nullibi inveniemus, non obstante quòd quoad primum signum subinde titubarint, & ratio est, quia illam *Protulit leprosam instar nivis*; ex quo cognovit, quòd ut manus illa, quæ sceptrum domini & regiminis sustinet, aliosque reprehendere debet, fructum faciat, munda & nitida sit oporteat. Sanctus Bonaventura observat, quòd sapientissimus Magister noster, priusquam in S. Luca præceptum correctionis instituat dixerit: *Attendite vobis*, & postea sul junxerit: *Si peccaverit, &c. quasi diceret, prius debetis circa vestram correctionem invigilare, quam circa peccata proximi*, adducitque illum Actuum Apostolicorum textum: *Attendite vobis, & universo gregi, in quo, &c. Hic autem ordo est necessarius, ne forte dicatur intendenti correctioni alienæ, & negligenti suam, illud: Qui alium doces, teipsum non doces? Corripiet me justus in misericordia, & increpabit me*, inquit in Psalm. 140. 5. regius Propheta David. David audito flagitioso filii sui Ammon incestu, contristatus quidem erat, sed filium non castigavit, aut punivit, neque illum prouti conveniebat, reprehendit, eo quòd ipsemet paulò ante grave illud adulterii facinus commisisset, & quia in eodem cum scandalo publico continuaverat, os suum ad filii scelus reprehendendum aperire non præsumpsit, eo quòd eadem pice turpiter inquinatum esset. Hugo Cardinalis ad idem propositum textum illum Evangelii adducit: *Quomodo dicis fratri tuo sine ejiciam festucam de oculo tuo, & ecce trabs est in oculo tuo; Hypocrita ejice primùm trabem de oculo tuo, & tunc videbis ejicere festucam de oculo fratris tui*. Exod. 4. 6. In 17. Luc. Act. 20. v. 28. 2 Reg. 13. v. 21.

22. Celebre est illud Apostoli ad Galatas 6. v. 1. traditum consilium: *Fratres, etsi præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos, qui spirituales estis, hujusmodi instruite in spiritu lenitatis*. S. Bernardinus de Senis in duobus diversis locis verbum illud *corripe*, ponderat: *Si vim hujus termini, corripere, voluerimus ponderare, nihil aliud indicare videtur, nisi cor peccatoris à malo ad bonum subitò rapiendo mutare; dicuntur enim rapi, quæ subitò auferuntur, sicut si ignitus carbo super propriam vel proximi cecidisse vestem, rapere eum, & subitò auferre solet; citò cor fratris à malo ad bonum transfertur, cùm ei turpitudo suæ culpæ, & pulchritudo divinæ gratiæ demonstratur, quod fraterna correctione evenire contingit*. Serm. 22. n. Fer. 4. post Dom. 3 Quadr. In alio verò loco scribit, quòd *corripere* idem fit, quod *cor rapere; considera bene istud vocabulum, corripere, quod idem est, quod corrapere; quemadmodum si filius tuus cadit in ignem, tu subitò extrabis eum, quia officium charitatis est subitò sublevare cadentem, & corde rapere eum de igne inferni*. Leonis Magni sententia est: *Plus erga corrigentem agat benevolentia, quàm severitas: plus cohortatio, quàm commotio: plus charitas, quàm potestas*. Epist. 48. ad Anastas. Marc. 16. v. 14. Christus ipse, qui aliàs dixit: *Discite à me, quia mitis sum*, nihilominus data occasione *exprobravit incredulitatem eorum, & duritiam cordis, quia his qui viderant eum resurrexisse, non crediderunt*. At verò quis inter Apostolos nolendo credere obstinatior fuit sancto Thoma? & tamen quanta cum sanitate & benevolentia eum ad fidem perduxit resurrectionis! Ecce tibi inter reprehensionem Apostolorum, & S. Thomæ correctionem magnam differentiam; illa namque pluribus personis in genere facta, præfigurabat illam, quæ fit publicè, dum prædicatio Evangelica populo ministratur, quæ proinde efficax esse debet, ut terrore incutiat: non verò sic correctio fraterna, quæ fit homini in particulari, hæc enim *in spiritu lenitatis* fieri debet. Seneca etenim de homine scribit, quòd *mollem medicinam desiderat*. Consolatoria proinde sunt illa S. Apostoli verba dicentis: *Considerans teipsum, ne & tu tenteris*; neque enim aliqua dari potest infirmitas in uno homine, qua alter quoque obnoxius esse non possit, nisi Deus illum præservaret, quod idem pariter quoad malum culpæ afferre possumus; ac proinde optimum est illud S. Augustini monitum, dicentis: *Piè cautèque vigilandum est, ut cùm aliquem reprehendere vel objurgare nos necessitas coegerit, cogitemus utrùm tale sit vitium, quod nunquam habuimus, vel quo jam caruimus; & si nunquam habuimus, cogitemus & nos homines esse, & habere potuisse; si verò habuimus, & non habemus, teneat memoriam communis fragilitas, ut illam reprehensionem aut objurgationem, non odium, sed misericordia præcedant*. Lib. de Clem. cap. 17. Gal. 6. v. 1. l. 2. de serm. Domini in monte.

23. S. An-

Serm. in hac fer.

23. S. Antonius de Padua similitudinem adducit chyrurgi alicujus, qui vulneribus semper superimponere solet remedia lenitiva, quia si illa exasperativis obduceret, eadem denuo sanie & putredine reimpleret, quæ tandem ipsam cordis regionem petitura esset: *Sic quando videmus hominem impatientem, non debemus exasperare, & ipsum corripere, quia tunc peccatum ad interiora trahitur, dum scilicet sic correctus pertinax efficitur, & impatienter suum defendit peccatum.*

Hom. 12. in Ezech.

24. Chirurgus, priusquam patienti venam aperiat, brachium illius fascia serica, vel ligaculo rubeo arctè & fortiter constringit, ut venam se prodere faciat, cui ictum infigere parat. S. Gregorius considerat, quòd dum Joseph fratribus suis sui venditionem ab illis crudeli animo factam ob oculos posuisset, moxeodem tempore sui erga eos amoris teneritudinem in copioso quem effudit fletu ostenderit: *Ecce hoc est magisterium disciplinæ, ut culpis & discretè noverit parcere, & piè ac prudenter resecare.* Prudens & expertus chyrurgus ferrum abscondit, quo secare aut pungere intendit, seque vulnus tantùm palpare & mollire velle simulat, & quando infirmus ictum minimè expectat, tunc illum infigit, efficitque hac ratione, ut pœna minus sentiatur. Quam incurabile erat vulnus illud Judaismi, qui mortis & crucifixionis filii Dei reus erat; & tamen S. Petrus, licèt illos illum probè cognovisse nosset. Dixerunt enim: *Hic est hæres; venite occidamus eum; verè filius Dei erat iste*; nihilominus ut illos Evangelio acquireret, fratres illos appellare non dubitavit: *Et nunc fratres scio, quod per ignorantiam feciſtis, sicut & Principes vestri; pœnitemini igitur*, hacque ratione attracto ad se rete, aliquot animarum conversarum millia, cœpit, *Dulciter eos alloquitur*, inquit Lyranus, *ut verbum Dei magis recipiant.*

Matt. 21. v. 38. Matt 27. v. 54. Act. 3. v. 17.

Ibid.

25. S. Antonius de Padua monet cautè quoque advigilandum esse, ne dum eradicare zizania contendimus, per zelum indiscretum frumentum quoque electum stirpitus evellamus: *Quia tunc non præmiabitur ut corrector, sed punietur ut structor*; adducitque textum quendam Exodi cap. 22. v. 6. ubi dicitur: *Si egressus ignis invenerit spinas, & comprehenderit acervos frugum, sive stantes segetes in agris, reddet damnum qui ignem succenderit*, ubi per ignem zelus intelligitur, qui cùm est discretus, zizania comburit, dum vitium corrigit & emendat: at verò quando zelus ille indiscretus existit, nonnunquam etiam frumentum succendit virtutis illius, quam invenit. *Quoniam supervenit mansuetudo*, inquit David, *& corripiemur.*

Ps. 89. v. 10.

26. Odiosum valde est officium corrigendi alios, idque tantò magis, quia constat quòd veritas odium parit; naturaliter enim laudes amamus, non verò reprehensiones; & tamen, ut bene S. Ambrosius advertit: *Et si amaritudo correctionis animum amici vulneret, tu tamen corripere non vereris*; sicut enim si aliquod infirmo subministrares remedium, quo mediante is sanitati pristinæ restitueretur, tametsi id illi invito dedisset: firmiter tamen tu illum tibi per gratitudinis obligationem adstringeres: ita quoque res se habet, & quidem longè magis, ubi de restituenda & procuranda animæ salute agitur; ac proinde Christus non sine ingenti mysterio correctoribus amplissimum quoddam præmium & remunerationem excessivam promisit: *Lucratus eris fratrem tuum.*

L. 1. de offic. cap. 16.

27. Lucas Burgensis de injuria in particulari nobis facta interpretatur, quæ non solùm nulla ratione vindicanda à nobis est, verùm etiam incumbit nobis, ut inimico nostro per benignam correctionem benefaciamus: *Non tantùm non lædendum tibi eum, qui te læserit; verùm etiam magnam curam salutis illius gerendam tibi asserit, ut à peccati morte ad justitiæ vitam ipsum revoces.*

Inter te & ipsum solum.

In Matt.

28. *Et quare?* inquit S. Thomas, moxque respondet, *quia ista correctio fit ex charitate, charitas autem est amor Dei & proximi; si amas, debes salutem ejus diligere.* Duos autem modos præscribit, per quos in hoc officio circumspectè procedere debemus: *Attendenda conscientia, & bona fama*; bona enim fama proximi nostri omnino salvanda nobis est, idque fiet, si eum inter te & ipsum correxeris: *Si ante omne corrigis, famam ejus tollis; tamen conscientia præponenda est famæ.* Et ideo quando crimen commissum est publicum, correctio etiam aliquando publica sit oportet: *Peccantem coram omnibus argue*; prouti S. Joannes Baptista quoad Herodem fecit, eò quòd incestus cum Herodiade commissus omnibus fuerit manifestus,

1. Tim. 5. v. 20. Matt 6. v. 1.

29. S. Anselmus reddit hanc rationem: *Corripe privatim, ne potiùs videaris alieni criminis proditor, quàm corrector.*

30. S. Hieronymus aliud quoddam motivum in medium adfert, dum ait: *Corripiendus est frater seorsim, ne si semel pudorem & verecundiam amiserit remaneat in peccato.*

31. S. Augustinus ait: *Studens correctioni, parcens pudori, fortè enim præ verecundia incipit defendere peccatum suum, & quam vis facere correctiorem, facis pejorem.* Hæc quoque Chrysostomi consideratio fuit dicentis: *Ne testimonio multitudinis graviori accusatione visa, dedignatus ille duriorem se ad corrigendum præbeat.*

Serm. 16. de verb. Dom.

Hom. 61. in Matth.

32. Cajetanus hunc modum privatim corripiendi præcipi dicit, ut correctus ex viso hoc modo, & dexteritate personæ corrigentis, agnoscat illum ad hunc actum nullo alio moveri motivo, quàm solius amoris & charitatis: *Ut ex modo monendi percipiat qui offendit, charitatem monentis; si enim coram aliis incipit monere, existimabit qui corrigitur, quòd tuo studens honori, aut illus confusioni, aut quòd vindictam sic exerceat; et ubi inter te & ipsum solum verba salutis ejus sola fundantur, soli charitati rationabiliter attribuitur monitio.* Hanc eandem observationem Jansenius adducit, dum ait: *Cùm enim quis videt alium suæ saluti ac simul famæ consulere, efficaciter sanè commovetur ad peccati sui agnitionem & detestationem, idque eo efficacius, si fiat ab eo, quem læsit.*

Cap. 71. concord.

Versus 16.

Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum, si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc unum vel duos, ut in ore duorum vel trium testium stet omne verbum.

Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum.

1. Nimirum scire nos Dominus voluit, quo fine faciendæ sit à nobis correctio. Sanctus Thomas ait: *Si propter te ipsum corripis, nihil facis; si propter Deum, tum valet.* Tunc enim Deus operam nostram remunerat, quando nos salutis illarum animarum zelosos exhibemus, quas ipse sibi sanguine suo & vita pretiosa, caro scilicet pretio comparavit. Unde S. Jacobus Apostolus ait: *Qui converti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, liberat animam ejus à morte, & operit multitudinem peccatorum. Per alterius salutem*, inquit Interlinearis, *salus tibi acquiritur.*

In Matt.

2. Lucas Burgensis ingens lucrum exactè pensitat sequentibus verbis: *Perierat frater peccando & tibi, & sibi, & Deo, à quo factus fuerat alienus; sibi, quia obnoxium se reddiderat æternæ morti; tibi, cui se reddiderat inimicum; amica hac tua correctione suavissimè lucrifeciſti cum Deo, cui per pœnitentiam reconciliatur; sibi, quia salutis, vitaque æternæ jus recuperat, & per illius salutem tibi quoque salutem acquiris.* Demum verò ulterius dicit, quòd tametsi Deo proprium sit peccatores ad pœnitentiam reducere, efficereque ut efficaciter resipiscant, eidem tamen ad nostram utilitatem & gloriam nos singularissimæ hujus prærogativæ participes facere piè complacuit: *Quo tamen ad officium magis strenui simus, suum nobis honoremus transcribit Christus, quòd fratrem perditum lucrifacimus, qui nil nisi externum correptionis ministerium adhibemus.*

3. Ponderemus igitur quàm charè Deo anima existat, quanti hæc illi constet, & postea consideremus, quòd non tantùm unam, sed duas animas lucrifaciamus: nostram, quia ut S. Anselmus dicit: *Per alterius salutem nobis quoque acquiritur salus*; proximi quoque animam lucramur: *Lucratus eris fratrem tuum.* S. Gregorius ait; *Si magnæ mercedis est eripere carnem à morte, quanquam morituram, quanti est meriti à morte animam liberare, in cælesti patria sine fine victuram?* Quot videmus extremis se periculis objicere, ut amicum quendam sive in puncto honoris & reputationis, sive vitæ defendant, idque faciunt sine ullo timore aut

Hom. 26.

respe-

respectu mortis? at verò longe majus meritum nostrum erit, si quoad animæ salutem conservandam, quæ longe excellentius quid est, zelosos & fervidos nos esse probaverimus.

Si te audierit.

Hom. 61. in Matt. 4. Chrysostomus ait: *Videlicet, si persuasus à te peccati se condemnarit*. Dionysius Carthusianus dicit: *Si tuæ increpationi humiliter acquieverit.*

Si autem te non audierit, adhibe tecum, &c.

5. Interlinearis ait: *Si adhuc incorrigibilis extiterit*; Ps. 57. v. 5. *sicut aspidis surdæ*, inquit David, & *obturantis aures suas, quæ non exaudiet vocem incantantium, & venefici incantantis sapienter*. Multi sunt, qui surdos se esse simulant, correctionesque à se penitus abjiciunt & repellunt, nec tamen ideo nobis à cura salutis ipsorum æternæ desistendum est, quia ut Lyranus observat, cùm fama minus bonum sit, quàm bona vita & salus animæ: *Si non possit servari bona vita fratris, sine detrimento suæ famæ, tunc procedendum est ad salutem bonæ vitæ cum aliquali læsione suæ famæ*; ac proinde adhibendus est unus vel duo ad summum criminis ab eo commissi testes, isq; in præsentia illorum est reprehendendus, & tunc si se non emendaverit, nulla tibi amplius bonæ famæ ipsius conservandæ cura esse debet, quia bona vita famæ longe prævalet.

6. Dionysius Carthusianus verba illa: *Si te non audierit*, ita glossat: *hoc est, si verba tua contempserit, vel se excusaverit, vel id, quod fecit, bonum esse affirmaverit, non peccatum*; vel etiam secundum Albertum Magnum, si ad tuam notitiam pervenerit, quod correctionem tuam contempserit, & hac de re certus fueris: *Si ad te pervenerit certo judicio, quod te non audierit, & hoc fit, nisi quando peccatum iterat, & hoc jam in notitiam serpere incipit*. Lucas Burgensis ait: *Peccatum impudenter defendens, aut excusans, vel certe in eo perseverans; nam qui factum perfricta fronte negarit, is, nisi testes suppetant, Dei judicio relinquendus est.*

In Luc. 7. S. Bonaventura modos nobis tradit, quos observare debemus, ut errans in viam salutis denuo reduci queat. Id enim fit *primo amore, quod fit quando rectè monemur. Secundo pudore, quod fit cùm testes adhibentur. Tertio terrore, quod fit in facie Ecclesiæ.*

8. Lucas Burgensis qualitates eorum declarat, quos in nostram societatem adhibere debemus, nimirum *viros bonoris Dei, fraternæque salutis studiosos, quemadmodum jumentum in foveam collapsum, si unus solus extrahere nequit, plures in auxilium advocantur.*

9. Per duos hosce testes intelligere possumus Deum in cælo, & confessarium hic in terra, qui obtinet locum ipsius, coram quibus reprehendendi & judicandi sumus. Unde Augustinus super illa verba: *Veritas de terra orta est, & justitia de cælo prospexit*, ita scribit: *Confessio ab homine, homo enim peccator eras, ò terra, qui quando peccasti, audisti: Terra es, & in terram ibis; oriatur de te veritas: sicum sis iniquus, dicis te iniquum, veritas de terra orta est. Quæ justitia de cælo prospexit? tanquam Dei dicentis: parcamus huic homini, quia ipse sibi non pepercit; ignoscamus, quia ipse se agnoscit.*

Ps. 48. Ps. 48. v. 12.

Versus 17.

Quodsi non audierit eos, dic Ecclesiæ; si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus.

Quodsi non audierit eos, dic Ecclesiæ.

De correct. & grat. 1. S. Augustinus eos, qui de scandalis suis reprehendi nolunt, hisce verbis monet: *At quicunque corripi non vis, etiam propterea corripiendus es, qui corripi non vis.*

2. S. Hieronymus dicit, quodsi is, qui erravit, ad correctiones ejus, qui ex motivo charitatis eum corrigit, surdus extiterit, tunc corrector alium sibi in societatem adsciscat, cui si etiam aures attentas præbere detrectaverit: *Adhibeatur & tertius, vel corrigendi studio, vel conveniendi sub testibus; porro si nec illos audire voluerit, tunc multis dicendum est, ut detestationi eum ha-*

beant, & qui non potuit pudore salvari, salvetur opprobriis. In eundem quoque sensum S. Thomas consentit dicens: *Dic Ecclesiæ, id est, toti multitudini ut confundatur, ut qui noluit sine confusione corripi, cum confusione corripiatur; est enim confusio adducens peccatum, & est confusio adducens gratiam & gloriam.* Ecclesiast. 4. v. 25. In Matt.

3. Cajetanus quoad sensum literalem ait: *Appellatione Ecclesiæ Prælatus, qui ordinarius judex est fratris impœnitentis*; verbum autem *dic*, hoc sensu exponit, scilicet, *judicialiter denuntiando, seu accusando & procedendo.*

Si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi, &c.

4. Hugo Cardinalis ordinem considerat, quem in exequenda executione officii correctionis tenere debemus, ideoque dicit: *Primo debet revocari amore, & ideo primo singulariter admoneri debet, post timore, & ideo dicuntur adhiberi testes, quos timeat, & tandem pudore; & ideo ad ultimum dicit: vitetur tanquam ethnicus.* Simon de Cassia scribit: *Eorum est desperanda salus, quibus est odiosa correptio.* In l. 9. c. 44.

5. Jansenius in hoc præcepto, sicut & in plerisque aliis potius intentionem, quam verba Christi attendendam esse existimat: *Intentio autem ejus hoc loco est, studiosè tentandum modis quibuslibet aptioribus, ut vel frater peccans resipiscat, vel si id impetrari non potest, à contagio ipsius alii præserventur.* Ibidem.

Versus 18.

Amen dico vobis, quæcunque alligaveritis super terram erunt ligata & in cælo: & quæcunque solveritis super terram, erunt soluta & in cælis.

1. Cajetanus super Matthæum, Christum hisce verbis illos perterrefacere voluisse existimat, qui se incorrigibiles esse ipso opere probat: ut non solùm timeatur sententia Petri, sed quilibet sui Prælati, suæque Ecclesiæ sententiam timeat.

2. S. Anselmus Christum hanc authoritatem Apostolis delegasse scribit, ut sciant, qui à casibus condemnantur, humanam sententiam divinam sapientiam roborari, & quodcunque ligatum fuerit in terra, ligari pariter & in cælo. Innocentius III. de clavibus Petro datis ita scribit: *Petrus ergo per claves acceptas & claudit, & aperit: claudit, cum ligat: aperit, cum absolvit*; Job. c. 40. dicit: *Si habes brachium sicut Deus, & simili voce tonas?* Id quod de sacerdote vere dici potest; sacerdos enim in danda absolutione brachium elevans, se quasi omnipotentem, Deoque parem esse demonstrat, dum peccata remittit: *Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus?* Sacerdos paucula verba proferendo, velut tonitrua & fulgura vibrans, censurarum sententias vibrat, obstinatisque & rebellibus Ecclesiæ cælum claudit. Porro S. Bernardus in laudem S. Petri memorabilem quandam scribit sententiam, quæ & illis adaptari congrue potest, in quos ipse suam transfudit authoritatem: *Claves cælitum singulariter accepit, ut præcedat sententia Petri sententiam cæli.* Id quod B. Petrus Damianus pariter asserit, dum ait: *Judicat Petrus, & Petri judicia confirmat Omnipotens, & est in manu Petri manus Altissimi.* In fest. Apostol. ser. 1. Serm. de SS. Apost. Petro & Paulo. Ser. de S. Petro.

3. Postquam Salvator miraculum illud patrasset in paralytico, cui non solùm corporis, sed & animæ salutem contulit, peccata ejus ei dimittendo, dicit sacer textus, quòd devotæ circumstantes turbæ *Glorificaverunt eum, qui dedit potestatem talem hominibus*; siquidem jurisdictio illa sacerdotibus concessa ad condonandum & remittendum peccata, quoddam est Ecclesiæ beneficium quasi, ut ita dicam, infinitum. Et quidem quisquis doni hujus in Sacramento pœnitentiæ excellentiam pro meritis considerare vult, prius statum animæ cujusdam in peccato constitutæ, cui irreparabiliter & in sempiternum clausum est cælum, & apertus infernus, consideret, & inveniet, quòd sicut peccator intra diabolicæ cujusdam servitutis jugum constrictus & ligatus hæret, ita ab unius duntaxat sacerdotis voce denuo relaxantur: *Quæcunque solveritis super terram, erunt soluta & in cælo.* Matt. 9. 8. Matt. 17. v. 19

Versus 19.

Iterum dico vobis, quia si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re, quamcunque petierint, fiet illis à Patre meo, qui in cælis est.

Si duo ex vobis consenserint super terram.

1. Christus hisce verbis preces & supplicationes eorum, qui per charitatis, amoris & pacis vinculum conjuncti inter se concorditer vivunt, omnino exaudiendas esse promittit. Porro Chrysostomus hoc loco Christum hoc loquendi modo omnes à fidelibus suis discordias & dissensiones abigere & profligare voluisse dicit, eosdem ad unam voluntatem, & animorum conformitatem, non solum per minas & pœnas, verùm etiam per donorum illorum, quorum charitas liberalis dispensatrix existit, promissionem reducendo: *Nam postea quam contentionis extrema supplicia posuit, magna concordiæ præmia exponit, cùm & à Patre, qui consensu & charitate conjuncti sunt, facile impetrent quod petunt, & ipsum Christum in medio sui possideant.* S. Hilarius solicitudinem, quam Christus in hac unione procuranda exhibuit, hisce verbis expendit: *In tantum humanæ pacis fluduit concordiæ, ut unitatis merito omnia, quæ à Deo precanda sint, impetranda esse confirmet.*

Hom. 61. In Matt.

Can. 18. In Matth.

2. Porro quòd hac promissione non obstante, persæpe in nostris supplicationibus non exaudiamur, hujus Origenes hanc reddit rationem: *Quia non consentimus nobis per omnia super terram, neque dogmate, neque conversatione; sicut enim in musicis, nisi sit convenientia vocum, non delectat audientem: sic in Ecclesia, nisi consensum habuerit, non delectatur Deus in ea, nec audit vocem eorum.*

Tract. 6. in Matth. in cat. D. Th.

3. S. Paschasius ex hisce præmissis, & ex hac Christi præmissa sequentem deducit consequentiam: *Si duo vel tres bene sibi consentientes impetrare possunt fiducialius de omni re, quàm secundum Jesum petierint in nomine ipsius à Patre, quanto magis singulæ Ecclesiæ, aut omnis Ecclesia rogat?*

Lib. 8. in Mat. c. 18.

4. S. Cyprianus aliud format argumentum, quod à prædicto parum dissimile existit, dicit enim: *Quod si duo unanimes tantum possunt, quid si unanimitas apud omnes esset?*

Epist. 28.

5. Lyranus hæc verba de illis exponit, qui postquam inter se inimici fuerunt, demum ad invicem reconciliantur: *Scilicet offensam sibi invicem remittendo: de omni re, quamcunque*, &c. *quia oratio non est accepta coram Deo, si teneat odium contra fratrem in animo.*

6. Porro valde considerabile est illud ly *Si duo*. S. Thomas dicit: *Si duo ex vobis, qui secundum Evangelium vivitis*; adducitque illum S. Jacobi locum cap. 4. *Petitis, & non accipitis, eo quòd male petatis.* Hanc quoque eandem observationem Euthymius in medium adfert, dum ait: *Non simpliciter dixit: si duo consenserint, sed si duo ex vobis, hoc est, similes vobis virtutem colentes*; neque enim sufficit duos inter se unitos esse ad flectendum genu, nisi etiam uniti simus ad inflectendam voluntatem, perfecte nos Dei legi subiiciendo: *Iniquitatem si aspexi in corde meo, non exaudiet Dominus.* S. Hieronymus spiritualem quendam sensum ex hisce verbis elicit dicens: *Possumus & hoc spiritualiter intelligere, quod ubi spiritus & anima, corpusque consenserint, & non inter se bellum diversarum habuerint voluntatum, carne concupiscente adversus spiritum, & spiritu adversus carnem, de omni re, quam petierint, impetrent à Patre, nullique dubium, quin bonarum rerum postulatio sit, ubi corpus ea vult habere, quæ spiritus.* Porro S. Joannes qua in re fiducia nostra de omni re, quam à Deo petierimus impetranda, fundanda sit, hisce verbis optime declarat: *Quoniam si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum, ut quicquid petierimus, accipiemus ab eo.* Regius quoque David magnam in oratione, quam Deo offerebat, habebat fiduciam; sed qua putas cum conditione? Prius nimirum dicebat: *Exaudi Domine justitiam meam*; & postea subjungit: *Intende deprecationem meam.* Etenim ad hoc, ut oratio nostra ad tribunal usque Altissimi penetrare possit, cælos transeat necessum est; at verò audite quales illi S. Ambrosius alas assignet; hic enim super illa verba: *Appropinquet deprecatio mea in conspectu tuo Domine*, ita scribit: *Volare facit orationem bona vita, & dat alas precibus spirituales, quibus sanctorum ad Deum evehatur oratio.*

In Matth. 4. 3. Euth. ib. Ps. 65. 18. In Matt. 1 Joan. 3. v. 21 Ps. 16. 1. In Ps. 118. v. Ps. v. 169.

De omni re, quamcunque petierint, fiet illis.

7. Enimvero qualiter hæc promissio intelligenda sit, Lyranus optime hunc in modum explicat: *Dum tamen illa oratio habeat conditiones, quæ ad hoc requiruntur, scilicet quòd aliquis oret pro se pie & perseveranter*; quod optime consonat cum eo, quod Hugo Cardinalis dicit: *Si petierit pie, perseveranter pro se & ad salutem.*

8. Cajetanus ait: *Fiet illis, non contra, vel præter illos, ut intelligas, non præmitti exauditionem, nisi secundum voluntatem petentium quam haberent, si cuncta nossent, quæ Deus novit. Bonus enim Dominus negat quod volumus, & petimus, ut tribuat, quod mallemus, si omnia videremus, quæ Deus videt.* Imo ipse quoque Seneca solo lumine naturali illustratus hanc nobis veritatem declarat, nimirum quòd nonnunquam secundum intentionem nostram, licèt non secundum petitionem exaudiamur: *Sunt quædam nocitura impetrantibus, quæ non dare, sed negare beneficium est; æstimabimus itaque utilitatem potius, quàm voluntatem petentium.*

Lib 2 de benef. c. 1.

9. Cardinalis Cajetanus super illud ly *Si duo*, aliam quandam ponderationem habet: *Non dixit: Si omnes; ne de universali Ecclesia tantum intelligeretur; non dixit: si multi, ne ad magnarum ecclesiarum gratiam sermo restrictus videatur; sed dixit, si duo, ut etiam minimi numeri fidelium, quanta sit vis, explicetur.* Ecquid enim servus Dei facere & obtinere non potest? Legite cap. 5. 1. Jeremiæ, & in ejus principio Deum protestantem invenietis, & dicentem: *Circuite vias Jerusalem, & aspicite, & considerate, & quærite in plateis ejus, an inveniatis virum facientem judicium, & quærentem fidem, & propitius ero ei.* Ubi S. Hieronymus exclamat: *Grandis amor justitiæ! non pro decem justis, sicut olim dixerat ad Abrahàm, liberat civitatem; sed si invenerit unum tantum justum in Jerusalem, ignoscit toti civitati propter illum.*

In Jerem.

10. Deus olim vindicativæ justitiæ suæ ensem adversus infamem illam civitatem stringere & vibrare decreverat; at verò se decretum hoc exequi non posse protestabatur, quamdiu inde justus Loth nondum discesserat. Unde S. Hieronymus alibi ita scribit. *Qui dixit: dimitte me, ostendit se teneri posse ne faciat quod minatus est, Dei enim potentiam servi preces impediebant.*

Gen. 19. v. 22. Epist. ad Gaud.

Versus 20.

Ubi enim sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum.

1. Chrysostomus verba illa, *In nomine meo*, observat, iis enim requiritur, ut hæc unio sit plurium personarum, quæ in nomine & amore Dei, non verò propter fines & lucra temporalia, prout communiter contingit, congregatæ existat: *Si quis principaliter propter me charitate proximo conjungitur, cum eo ipse sum, si ad hoc virtutis etiam opus adjecerit*; at verò pauci sunt, inquit sanctus hic Doctor, qui ab hoc fine moventur, alios namque respectus in ipsorum amicitiis ut plurimum inveniemus: *Nam alius amat, quia redamatur; alius, quia utilitati sibi esse aut fore hominem putat; Christi verò causa difficillime quenquam invenies, qui amicum ut oportet, diligat; sed omnes fere sæcularium vinculo rerum inter se vinciuntur.*

Hom. 61. in Matth.

2. Hugo Cardinalis quoque distinctionem illam, quam sapientissimus Magister noster verbis illis: *Congregati in nomine meo*, innuit, considerat; siquidem experientia teste videmus, quòd multi quidem uniantur ad malum, pauci verò ad virtuose operandum: *Sunt congregati*, inquit, *sed non in nomine Domini, quorum consensus in fraudulentia, in malitia, in vanitate, in augendis divitiis, in cubilibus & impudicitiis, & injuriis suis ulciscendis.* Ex alia verò parte quoque quinam illi sint, qui in nomine ejus congregati sunt, declarat: *In nomine Domini congregati sunt, qui ipsius gloriam æmulantur, ipsius spiritu fervent, ipsum in omnibus & per omnia fidei oculis & mundo corde non desinunt intueri.*

3. Jan-

Jans. c. 72. 3. Jansenius multo specialius, qualiter hæc Christi, in hac plurium simul facta congregatione, assistentia, intelligenda sit, declarat his verbis: *Non solum propter præsentiam suæ divinitatis, secundum quam ubique est, sed magis ratione specialis suæ gratiæ & assistentiæ, qua illorum orationes Deo Patri facit acceptas, tanquam à se simul fusas, aut eas ipsemet acceptat & adimplet. His ergo sententiis dupliciter commendat fraternam concordiam, tum scilicet propter ipsius impetrandi vim apud Deum Patrem, tum quòd illa singulari sua præsentia sit decorata.* Unde evidenter deducitur, quanti æstimandę sint Synodi & Concilia generalia pro fidei stabilimento, bonorumque morum & disciplinæ Ecclesiæ propagatione congregata & celebrata.

4. Lucas Burgensis hinc quoque efficaciter arguit, illarum efficaciam & virtutem orationum, quæ à pluribus fidelibus simul congregatis passim effundetur: *Multo magis*, inquit, *si duo vel tria millia, aut Ecclesia universa; promissionem de paucis extulit, ut doceret, quàm probet nos in ipso conspirare & convenire, etiamsi minime numero simus; gratius ergo ipsi est, si plurimi inter nos in ipso conspiremus*; ac proinde in tribulationibus, urgentioribus Christianitatis necessitatibus celebrantur processiones, orationes instituuntur solemnes, fiuntque publicæ orationes, &c. quia ut Chrysostomus scribit: Hom 2. in 1. ad Cor. *Deus frequenter reverètur multitudinem unanimem & consentientem in precando, ut velut pudore victus, non audeat illis denegare.* Id quod præfatus sanctus Doctor de Ninivitis loquens scribit, qui tametsi sceleratissimi idololatræ essent, atque sententiam condemnatoriam contra se à divino consistorio latam audivissent à Jona dicente: *Adhuc quadraginta dies, & Ninive subvertetur*; nihilominus ad orationem faciendam simul congregati, divinæ justitiæ flagellum jam illorum cervicibus imminens à se repulerunt. Similiter civitas Bethuliæ cælesti se auxilio & subsidio destitutam esse timere haud immerito poterat, quando se ab Holophernis exercitu ad tantas vidit redactam esse angustias; qua igitur ratione assistentiam & protectionem Altissimi sibi tandem compararunt? *Unanimes preces suas Domino effuderunt; clamaverunt ad Dominum Deum Israel unanimiter*; qui proinde generosæ illi viragini Judith pectus & cor heroicum suggessit, ut facinus illud adeo generosum, sexumque debiliorem longe transcendens explere, & feliciter exequi prævaleret. Quando Heliodorus ad templum sanctum Hierosolymitanum totaliter deprædandum in procinctu erat, videri quidem poterat, quod ad illius violentiam reprimendam summi Pontificis Oniæ, aliorumque Sacerdotum, qui vestibus sacerdotalibus præcincti accurrebant, meritum sufficere potuisset, & tamen Spiritus sanctus, quantum oratio publica facere prævaleat ostendere volens, dicit: *Gregatim de domibus concurrebant, publica supplicatione obsecrantes*; unde protinus subsecutum fuit pessimi illius sacrilegi Regis severissimum supplicium; nam *Spiritus omnipotentis Dei magnam fecit suæ ostensionis evidentiam.* Unde Chrysostomus tale facit argumentum: *Si omnes oratio tantam vim habet, longè magis eam, quæ ex ora multorum provenit, valere consentaneum est; plus enim nervorum in ea est, & audientia major, quàm in domestica illa & privata; inter homines populo petente, Rex multitudine motus sententiam contra reos deponit, multo magis Rex cælestis.* Sancta mater Ecclesia orationi illi, quæ in Missa & officio divino dicitur, nomen Collectæ indidit, ad denotandum, orationem divinæ Majestati acceptissimam esse illam, quæ à pluribus simul congregatis ad Deum effunditur. Unde Chrysostomus ait: *Multa oratio fervention fit, & exaudibilior.* Idem quoque multas valde proficuas conditiones in illis observat, qui in Ecclesia simul congregati Deum orant: *Concordia, conspiratio, copula amoris & charitatis, sacerdotum clamores; præsunt etiam eam ob rem sacerdotes, ut populi orationes, quæ per se infirmiores sunt, validiores illas complexæ simul in cælum evehantur.* Dic sodes, quandonam Spiritus sanctus primitus cum tanta cælestium thesaurorum plenitudine super Ecclesiam infusus fuit? *Erant omnes pariter in eodem loco*, id est, quando omnes primi fideles ad orationem faciendam congregati erant: *Erant perseverantes unanimiter in oratione.* Optime igitur S. Bernardinus ait: *Scimus quòd concordia ad proximum, seu fraternum col-*

Judith. 6. v. 14

Jud. 4. 10.

2. Mac. 3. v 18

Ibid. v. 24.

Hom. 3. de incompreh. Dei nat. circa fin.

Act. 2. 1.

Act. 1. 14.

Serm. de septem donis, l. 3. ar. 3. c. 1.

legium cum vacatione attentæ orationis ad Deum, integra dispositio sunt ad Spiritus sancti cumulatum donum.

5. Theophylactus ingeniosè observat, Christum non fuisse locutum in tempore futuro, dicendo, futurus sum, vel ero in medio eorum; sed in tempore præsenti, ibi sum in medio eorum, qui scilicet in nomine meo congregati erunt: *Non dixit autem: Ero (non enim tardat, vel tunctatur) sed sum, hoc est, jam illis invenior.* In Matth.

6. Cajetanus quærit, unde hujus orationis efficacia & valor derivetur, cui impetratio promittitur omnium illorum quæ postulat? & respondet: *Ratio tantæ efficaciæ in unanimitate orantium redditur, præsentia ipsius Jesu in medio talium est, ita quod ipsi jam non ipsi petunt, sed ego in ipsis peto*, nam ut Apostolus testatur: *Ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.* Ro. 8. 26.

7. Dionysius Carthusianus pulchre declarat, in quonam hæc Salvatoris præsentia specialissime consistat, dicit enim: *Ibi sum in medio eorum, id est, inter eos, atque in cordibus singulorum per Spiritus sancti directionem, piam gubernationem, & precum illarum gloriosam exauditionem.*

8. Lucas Burgensis eximium illud beneficium, quod nobis ex præsentia Salvatoris promittitur, optime examinat, dicens: *Hoc quam inæstimabile sit bonum, Christum in negotiis omnibus habere præsentem, qui preces, consilia, & eventus benedicat, non levem stimulum nobis addere debet, ut tam reverenter, quam libenter conveniamus ad publicas preces.*

9. Bene tamen advertendum est illud Ennodii monitum dicentis: *Regnat autem Christus in numero vestro, qui sibi non tam in multitudine, quam in devotione complacuit.* Etenim unio hæc pro vinculo & motivo, charitatem, devotionem, & spiritum habere debet; neque enim Deus tam numerum, quam congregatorum æstimat pietatem. Ennod. l. 2. ep. 14.

10. Chrysostomus quærit: *Quis ita miser est, ut nolit Christum ipsum medium habere? Certe nos illi sumus, qui mutuis inter nos subditionibus conflictamur.* De Christo autem scribitur: *Factus est in pace locus ejus.* Ho. 8. ad Ro.

11. Ingentis profecto consolationis motivum nobis esse debet, quando in ecclesia, in oratoriis, vel aliis sacris congregationibus orationes nostras ad Deum fundimus, quòd Christum nobis promisisse sciamus, quod in medio nostrum esse, & quarumlibet rerum petitionibus & postulationibus, quas ab æterno ejus Patre requisierimus, annuere libens & subscribere velit; at verò alia ex parte ingentem profecto in cordibus nostris reverentiam & devotionem concipere debemus ex eo, quod Dei filium nobis præsentem esse certo sciamus; Idem namque Deus dixit: *Ibi sum in medio vestri*, de quo Ecclesia canit: *Quem laudant Angeli, adorant Dominationes, tremunt Potestates.* Ps. 75. 3. Matt. 18. v. 20.

Versus 21.

Tunc accedens Petrus ad eum dixit: Domine, quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei? usque septies?

1. Dionysius Carthusianus considerat, quòd ex quo Redemptor noster charitativum modum præscripserat, observandum in correctione proximorum errantium, eorumque qui nos graviter offenderunt (qui fructuose adimpleri non potest, nisi unus alteri ex corde remiserit) ideo Petrus protinus, quoties injuria condonanda esset, interrogarit.

2. S. Anselmus ait: *Quærit Petrus, si frater correptus pœniteat, quoties ei dimitteretur? & visum est ei satis sufficere septenam dimissionem, & ideo quærit, utrum dimittet usque septies? Petrus gerit hic personam Ecclesiæ, & dicit: Si frater meus peccaverit in me, id est, Ecclesiam, dimittam ei, &c.* Rationabilem utique causam Petrus habuit instituendi hanc interrogationem; siquidem verum quidem est, quòd in terrenis hisce tribunalibus delicta nonnunquam dimittantur & condonentur, sed prima tantum vice, secunda autem vice rarius, nam recidivationes peccatorum sine intermissione puniuntur; & ideo evidenter patet, quanto excel-

lentiorem conditionem vasalli & subditi S. Petri in ejus tribunali habeant, siquidem Christus sine ulla dilatione respondit.

Versus 22.

Dicit illi Jesus: Non dico tibi usque septies, sed usque septuagies septies.

1. S. Anselmus verba hæc de qualibet transgressione exponit: *Præcepit ergo dimittere septuagies septies, id est, universam transgressionem.* In judiciis Principum temporalium omnia crimina non dimittuntur, quia delicta læsæ majestatis in primo capite à parentibus usque in proprios filios vindicantur, tametsi illi statuum & dominiorum ipsorum unici etiam essent hæretes? præterquam quod quando excessus aliqui execrabiles & enormes dimittuntur, nunquam tamen illorum absolutio aut venia conceditur, quando crimina illa & specie, & numero multa esse deprehenduntur; non verò ita fit in Ecclesiæ tribunali: *Dicit illi Jesus*, id est, infallibile illud cæli oraculum, æterna & prima Veritas, Pater misericordiarum, præcipit, decernit, & imperat: *Non dico tibi usque septies, sed*, &c. *id est, universam transgressionem.* S. Thomas ait: *Non septies, sed septuaginta vicibus; vel potest teneri multiplicative, ita quòd septem vicibus septuaginta: vel potest dici, quòd ponitur numerus finitus pro infinito. Universitas peccatorum significatur, quasi dicat: Omnia quæcunque peccaverit, dimitte ei;* adducitque authoritatem quandam S. Hieronymi dicentis: *Videtur quòd velit dicere, quòd plus remittere potest, quàm alter possit offendere.* S. Justinus martyr ait: *Hanc constituit in mundo probum peccatorum medicum, videlicet pœnitentiam, quæ potest iis etiam mederi, qui septuagies septies dereliquerint.* Albertus Magnus infinitam in hisce verbis admiratur Dei nostri pietatem & misericordiam, qui Petro & omnibus aliis ministris suis præcipit, ut omnes iniquitates condonent: *Sensus est, quòd in omni transgressione, & omni inobedientia, & omni plenitudine & vitiorum, & omni tempore delinquenti omnia sit paratus dimittere, & sic nullus terminus ponitur misericordiæ infinitæ;* adducitque locum illum Ezech. 18. 22. *Quacunque hora ingemuerit peccator, omnium iniquitatum suarum non recordabor.* Expressius verò & significantius, præ aliis hac de re ita scribit Chrysostomus: *Qua quidem oratione nullum numerum posuit, sed indefinite, continue ac semper significavit.*

In Matt.

Resp. 1.

Hom. 62. In Matt.

Can. 15. In Matt.

2. S. Hilarius argumentum quoddam format pro particularium offensarum remissione, quo vindicativos fortiter stringit: *Quæ utique veniæ assiduitas docet, nullum omnium omnino penes nos iræ tempus esse oportere, tum omnium omnino peccaminum veniam Deus nobis suo potius munere, quàm nostro merito largiatur; neque enim fas est, nos ex præscripto legis dandæ veniæ numero concludi, cum per Evangelii gratiam sine modo nobis à Domino fuerit indulta.* S. Augustinus quoque similiter discurrit: *Si Christus millia peccatorum invenit, & tamen omnia donavit, noli subducere misericordiam;* Serm 16 de ver. Dom. Coloss. 3. 13. *ait enim Apostolus: Donantes nobismetipsis, si quis adversus aliquem habet querelam sicut Deus in Christo donavit nobis.* Porro S. Petrus numeri septenarii meminit, quia ad illa Sapientis verba respexit: *Septies enim cadit justus, & resurget;* Prov. 24 v. 16. at verò is eo tempore locum illum non satis penetrabat, neque enim sensus illius est, quòd septies in vita cadit justus, & resurget, sed septies quolibet die justus Deum offendat, licet (dummodo is resipiscat) Deus nobis remittit offensam & condonat, ac proinde Dei filius audiens se interrogari, an septies tantum in vita proximo nostro remittendum esset, respondit: *Non dico tibi usque septies*, &c. Unde Dionysius Carthusianus ait: *Id est toties, quoties te offendit, nam toties oportet proximo in nos peccanti remittere, quoties volumus nobis peccantibus à Deo ignosci, à quo utique volumus nobis indesinenter ignosci, quotiescunque peccamus, aliter non possumus dicere: Dimitte nobis debita nostra, & sicut nos dimittimus debitoribus nostris.*

3. Possumus quoque hoc loco considerare differentiam, quæ est inter Deum & hominem in ordine ad remittendum injurias, & illam quæ inter unum hominem & alterum, qui sibi invicem nolunt dimittere. In Osea Ose. 11. 9. de Deo nostro scribitur: *Non faciam furorem iræ meæ ut disperdam Ephraim*; & rationem hujus protinus subdit, dum ait: *Deus ergo, & non homo.* Quis enim est inter homines, qui cum ab aliquo decies, centies, & millies in uno die ab alio offensus & injuria affectus sit, eidem semper perfecte condonet, & eum in gratiam suam denuo recipiat, prout Deus nobiscum facit, dum se semper erga nos magis magisque benevolum, & in concedendis gratiis suis copiosiorem ostendit: *Ubi abundavit delictum superabundavit gratia.* Rom. 5. 20.

FERIA QUARTA
POST III. DOMINICAM QUADRAGESIMÆ.

Evangelium ex Matth. cap. 15.

V. 1. *Accesserunt ad eum ab Hierosolymis Scribæ & Pharisæi, dicentes:* 2. *Quare discipuli tui trangrediuntur traditionem Seniorem? non enim lavant manus suas cum panem manducant.* 3. *Ipse autem respondens ait illis: Quare & vos transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram?* 4. *Nam Deus dixit: Honora patrem & matrem, & qui maledixerit patri vel matri, morte morietur.* 5. *Vos autem dicitis, quicunque dixerit patri vel matri, munus quodcunque est ex me, tibi proderit.* 6. *Et non honorificabit patrem suum, & irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram.* 7. *Hypocritæ, bene prophetavit de vobis Isaias dicens:* 8. *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè est à me.* 9. *Sine causa autem colunt me, docentes doctrinas & mandata hominum.* 10. *Et convocatis ad se turbis dixit eis: Audite, & intelligite.* 11. *Non quod intrat in os, coinquinat hominem, sed quod procedit ex ore, hoc coinquinat hominem.* 12. *Tunc accedentes discipuli ejus dixerunt ei: Scis, quia Pharisæi audito verbo hoc scandalizati sunt?* 13. *At ille respondens ait: Omnis plantatio, quam non plantavit Pater meus cælestis, eradicabitur.* 14. *Sinite illos, cæci sunt, & duces cæcorum; cæcus autem si cæco ducatum præstet, ambo in foveam cadunt.* 15. *Respondens autem Petrus dixit ei: Edissere nobis parabolam istam.* 16. *At ille dixit: Adhuc & vos sine intellectus estis.* 17. *Non intelligitis, quia omne quod in os intrat, in ventrem vadit, & in secessum emittitur?* 18. *Quæ autem procedunt de ore, de corde exeunt, & ea coinquinant hominem.* 19. *De corde enim exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiæ.* 20. *Hæc sunt quæ coinquinant hominem, non lotis autem manibus manducare, non coinquinat hominem.*

Versus 1.

Accesserunt ad eum ab Hierosolymis Scribæ & Pharisæi, dicentes.

Accesserunt ad eum.

1. SAlvator noster in Galilæa morabatur, & ideo Scribæ & Pharisæi ex Judææ metropoli Jerosolyma abierunt ad illum: *Non ut discant,* inquit Jansenius, *sed ut calumnientur eum, quem jam audierant tanto vulgi favore accipi, & prædicari.* S. Remigius quoque pessimum adventus ipsorum finem detexit, dum ait: *Non ad discendum, sed ad reprehendendum Dominum venerant.* Cap. 60. concord. In cat.

Ad Hierosolymis.

2. Tametsi Scribæ & Pharisæi per omnes Judææ civitates dispersi essent, illi tamen, qui Jerosolymis morabantur, arbitri erant Religionis, & ad illos omnes ex omni parte concurrebant, ut circa cultum divinum, ritus sacros, doctrinam & legem Mosaicam subnata dubia decidert & determinarent. Unde Lucas Bur. ait: *Hi doctri-*

næ

næ & religionis totius obtinebant arcem, & inquisitionem proinde, censuramque doctrinarum sibi arrogabant.

3. Est quoque mystica hæc termini à quo adventus ipsorum circumstantia, ut Jansenius his verbis notat: *Ut sic duplici nomine eorum exaggeraret impietatem, nimirum quòd Jerosolymitani essent, & ob id justiores, & doctiores habiti, eo quòd Jerusalem fons pietatis & doctrinæ haberetur; & quòd ab Jerusalem descendissent, tantum viæ non dubitantes aggredi calumniandi causa;* Quæst 3. siquidem ut Abulensis computando ostendit, in hoc itinere triginta sex leucas confecerunt. Euthymius quoque advertit, hos, qui ad Christum accesserunt, Scribas & Pharisæos omnium aliorum iniquissimos fuisse: *Cæteris iniquiores erant, qui ab Hierosolymis erant.*

Scribæ & Pharisæi.

4. Remigius illos ex duplici capite reprehensibiles fuisse observat: *Et quia ab Jerosolymis venerant, id est, à loco sancto descenderant, & quia seniores populi, & legis Doctores erant.* Lyranus in illis munditiam externam, neglecta interiori, zelantibus, hypocritas delineari ostendit: *Hypocrita falsi arguentes frequenter alios de modicis, cum tamen sint infecti gravibus peccatis:*

In cat. 5. Sciendum verò est, quod S. Matthæus in principio hujus Capituli, ly *Tunc* apponat, quod valde considerabile est; hujus enim occasione Chrysostomus quærit, quando hoc factum est? Et respondet: *Tunc scilicet, cum innumera signa operatus est, quando tactu solummodo fimbriæ multos curavit ægrotos; propterea enim Evangelista notavit tempus, ut magnam eorum malitiam ostenderet:* Etenim miraculis & beneficiis illi populo exhibitis in augmentum invidiæ, malignitatis & odii sui adversus Salvatorem concepti abusi fuerunt, ut non solum ipsum, sed & omnes scholæ ejus discipulos calumniarentur: *Tunc in eodem tempore livore tacti*, inquit Albertus Magnus, *ex fama miraculorum, & quòd Regem vellent eum constituere*, prout in miraculo in deserto in panum & piscium multiplicatione facto factum est, frivolis accusationibus suis apud populum traducere & denigrare intendebant: *Et ideo*, ut inquit Hugo Cardinalis, *ostendit Evangelista tempus, ut eorum malitiam ostendat inexcusabilem.*

Hom. 52. in Matt.

In Luc.

Versus 2.

Quare discipuli tui transgrediuntur traditionem seniorum? non enim lavant manus suas, cum panem manducant.

Quare discipuli tui, &c.

1. Certum quidem est odium Scribarum & Pharisæorum primario & principaliter directum fuisse in Christum, & tamen etiam per calumnias & detractiones Apostolos ejus denigrare nitebantur, ut omnem verbis ipsorum fidem adimerent, quia ut Clemens Alexandrinus ait: *Discipuli à Magistris disciplinam mereantur*; & ut Nazianzenus: *Ex discipulis magistrum ornabo.* Et ideo sanctus Paschasius intentionem & finem malignum, in quem hi Scribæ collimabant, hisce verbis nobis manifestat: *Quoniam quicquid in discipulis reprehenditur, in calumniam magistri insidiose ab ipsis, qui Hierosolymam advenerunt, Scribis & Pharisæis rejectum.*

Lib. 2. Strom.

Orat. in S. Basil.

Lib 2. in Matth.

2. Merito etiam affirmare possumus, Pharisæos ad id obtinendum laborasse, ut aliqua discipulos inter & Magistrum seminare possent controversiarum & diffidentiæ zizania, ut paulatim ipsos ab ejus consortio separare possent; aliàs namque de ipso dixerant ad discipulos: *Cum Publicanis & peccatoribus manducat Magister vester*; nunc adversus discipulos, tanquam multarum observantiarum transgressores apud Salvatorem obmurmurant, eosque calumniis aspergere contendunt. *Odio acti*, inquit Lucas Burgensis, *nil nisi rem criminantur, ut tam præceptorem, quàm discipulos populo reddant exosos, arbitrati facti rationem dari non posse.* Tentarunt quoque an aliquod maledicentiæ verbum adversus seniores, eorumque authoritatem ex ejus ore extorquere possent: *Quo majorem ipsi seniorum invidiam conflarent.* Eandem quoque considerationem Lyranus his verbis exponit: *Quia Christum in discipulis suis arguebant*

Matt. 9 11. Luc. 5. 30.

tanquam contemptorem doctrinæ seniorum, ut sic redderent eum populo odiosum.

3. Enimvero nihil novum est, quod in Apostolis adimpleatur id, quod postea monuit Apostolus dicens: *Omnes qui pie volunt vivere in Christo Jesu persecutionem patientur*, adeo enim malignorum impietas lyncea est, ut licet præeuntium vestigia videant, ipsi tamen in iis pedem suum figere non possint; ecce enim quàm immaculata vita fuerit eorum, qui Salvatoris sequaces erant, siquidem nihil aliud in ipsis culpare aut reprehendere poterant, quàm quod ante cibi sumptionem manus suas non abluerent. 2. Tim. 3. 12.

4. S. Marcus, quidem eandem historiam refert, ita scribit: *Cum vidissent quosdam ex discipulis ejus communibus manibus, id est, non lotis, manducare panes, vituperaverunt.* Multa utique bona & sancta in Apostolis relucebant (utpote qui omnibus sæculis velut lucidissimum Christianarum virtutum & veræ sanctitatis speculum futuri erant) & tamen vide quousque malignitas, maledicentia & detractio pertingat. Ab eodem flore apis mel, aranea vero venenum exsugit, ita quoque Pharisæi velut venenosissimæ araneæ ex sanctissimis Apostolorum actionibus odii, maledicentiæ & detractionis toxica eliciebant. Apostoli per prædicationem Evangelicam, per vitæ sanctitatem, & frequenter patrata miracula multum inclarescere incipiebant, & ideo cum antea viles fuissent piscatores, in Scribis & Pharisæis, qui religionis arbitri erant, invidiæ livorem excitarunt. Marc. 7. 2.

Serm. in hac fer.

5. S. Antonius de Padua ait: *Si patet magis nequitia istorum, qui non potentes calumniari Magistrum in se, in discipulos tam dementer insurgebant. O quot sunt hodie tales Scribæ, qui nullum aliud habent officium, nisi quod notent & scribant facta aliorum.* Adversus hos Salvator noster, cæteroquin mitis, in præsenti Evangelio stomachatur, eorumque hypocrisin, invidiam, ignorantiam, malitiam, & avaritiæ cupiditatem detegit, & increpat, ut per hoc nobis insinuet quàm vitiosi, detestabiles & abominabiles bonæ famæ aliorum detractores & calumniatores existant.

6. Notari quoque hoc loco potest, quòd oculi curiosorum & zelantium ut plurimum in eos vel maxime designantur, qui sunt in sublimi dignitatis culmine constituti, ut actiones ipsorum censuris suis pessimis convellant, imo quod Principum opera perpetuæ subditorum censuræ subjaceant, omnemque etiam minimum culpæ nævum in iis observent, & ideo non mirum, si Apostoli quoque eandem à Pharisæis cogantur experiri censuram, siquidem de illis dicitur: *Constitues eos Principes super omnem terram.* Psal. 44. v. 17.

In Matt. 7. Hieronymus miram horum Scribarum considerat stultitiam, utpote qui Deum hominum more agere arbitrabantur: *Mira Scribarum Pharisæorumque stultitia, Dei filium arguunt, quare hominum traditiones & præcepta non servent.*

Non enim lavant manus cum panem manducat.

8. Porro lotiones, quæ populo Hebræorum in lege Mosaica præscriptæ fuerunt, ut Lucas Burgensis observat, ad puritatem & munditiem interiorem ordinatæ erant. *Scimus quàm severe requisierit lex corporis munditiem, non quod illa Deo per se accepta esset, aut redderet solius corporis immunditia quemquam Deo invisum; sed ut rudis populus observationibus hujusmodi, à corporis tandem ad mentis puritatem adduceretur.* Porro Pharisæi per proprias traditiones superstitiose non solum manus ante prandium, sed ante quodvis ferculum in prandio appositum lavarentur, ordinaverant; unde nonnulli notarunt, quòd hydriæ illæ, de quibus in Evangelio de nuptiis in Cana Galilææ habitis dicitur, *secundum purificationem Judæorum*, ad hunc solum effectum servierint, ut manus ante quodlibet ferculum abluerentur: *Notandum quòd non dicant, antequam panem manducent*, inquit Jansenius, *sed cum panem manducant; traditio enim seniorum non tantum exegit civilem illam ablutionem manuum, qua passim fit ante prandium & cænam, sed crebram etiam inter manducandum.* Et S. Antonius de Padua dicit: *Crebro manus lavant, scilicet in omni ferculi renovatione.* S. Marcus ait: *Pharisæi enim, & omnes Judæi, nisi crebro manus laverint, non manducant, tenentes traditiones Seniorum.* Joan 2. v. 6. Jan. c. 60. Marc. 7. v 3.

Gloſſa autem crebras haſce lotiones hiſce verbis deridet: *Intus nihil arguunt* (Apoſtolos ſcilicet) *quia intus livore pleni ſunt; in vanum quidem ſua baptiſmata ſervant, qui ſuorum cordium & corporum ſordes abluere negligunt.* Etenim quoad apparentiam quidem externam ſe diſcipulorum ablutionem atque munditiem zelare oſtendebant; at verò, ut Paſchaſius optime advertit: *Non diligentiam corporis à diſcipulis Domini, ſed ſuperſtitionis ſuæ baptiſmata requirebant*; qui idem paulo poſt hanc ſuperſtitionem apertius detellatur & declarat, dum ait: *Quam plane purificationem manuum, de ſuperſtitione venientem magis, quàm de honeſtate & uſu quotidiano illi calumniantes requirebant; cum eſſent impuri & mundi.*

In Matth. 9. Sanctus Thomas verum quidem eſſe, Apoſtolos in hac lotione non ita accuratos fuiſſe concedit. *Sed quare? quia ita ſolliciti erant de verbo Dei, quod etiam tempus non habebant; unde ex ſollicitudine circa ſpiritualia, non ſe lavabant eo modo ſicut Judæi.* Et hoc forte ab ipſis paulo ante in deſerto in Apoſtolis obſervatum fuit, quando panem & piſces inter turbas diſtribuentes, manus ſuas utique ad quamvis, quam diſtribuebant portionem, non lavarunt. Enimvero ut S. Paſchaſius atteſtatur, Apoſtoli ſuiipſius contemptui non ita dediti erant, ut exinde in motum civilitate quicquam defuerint; dicit enim præfatus Sanctus: *Nemo cum hæc audit, exiſtimet diſcipulos Domini ſub ſpecie contemptus ſui, incultis & illotis manibus, ac ruſticos conſueſſe manducare, præſertim quia menſæ Domini, quaſi convivæ participes erant.* De certo namque ſancto Dei ſervo legitur, eum dicere ſolitum fuiſſe, quod is, qui incivilis eſt in moribus, in vita ſua quoque defectum patiatur ſpiritus. Superſtitioſus & indiſcretus Scribarum zelus ad hoc plane intentus erat, ut punctualiter obſervarentur vanæ ipſorum traditiones, at vero ut Hugo

In Matth. Cardinalis bene notavit, à ſemetipſis condemnati fuerunt: *Ab ipſa interrogatione ea capiuntur; non enim dicunt: legem Moyſi tranſgrediuntur, ſed traditiones, quas Moyſes fidei probibuit.*

10. Lucas Burgenſis ingenioſam quandam hoc loco obſervationem adducit; dicit enim: *Niſi ipſi indicaſſent, ſuſpicio eſſe poterat, magnam aliquam, magnæque dignitatis traditionem à diſcipulis violatam fuiſſe, quos tanti viri in crimen vocarent.* Quodſi forte Chriſti diſcipulis objeciſſent, quod manus haberent ſordidas, minimeque mundas, forſitan aliquem apparenter rationabilem prætextum adduxiſſent: ſiquidem de dictis diſcipulis ſcribitur: *Vos ſæculi juſti judices, Eccleſiarum Principes;* hos autem mundas & nitidas quovis tempore manus habere neceſſum eſt. Unde David ſancte

Pſ. 100. v. 2. Iſa. 33. v. 15. gloriabatur dicens: *Perambulabam in innocentia cordis mei in medio domus meæ.* Deus quoque apud Iſaiam dicit: *Qui ambulat in juſtitiis, & loquitur veritatem, qui projicit avaritiam, & excutit manus ſuas ab omni munere.* Etenim de Phariſæis in veritate illud Sapientis di-

Prov. 30. v. 12. ci poterat: *Generatio quæ ſibi munda videtur, & tamen non eſt lota à ſordibus ſuis*; etenim ipſi in aliorum defectibus cenſurandis Argi, in propriis verò iniquitati-

Matt. 23. v. 24 bus agnoſcendis talpæ erant: *Excolantes culicem, glutientes camelum.*

11. Hugo Cardinalis ait: *Ulciſcebantur ſua, quæ Dei erant non curantes*; quod enim lex & præcepta Dei negligerentur, parvi faciebant; atverò in rituum & ſuperſtitionum ab ipſis introductarum obſervantia rigidi erant: *Similes his ſunt, qui magis offenduntur & arguunt, ſi tranſgrediatur homo conſtitutiones mundanas, quàm ſi mandata Dei.*

In Matth. 12. S. Hieronymus hæc verba de manuum lotione in ſenſu morali exponit, dum ait: *Manus, id eſt, opera, non corporis utique, ſed animæ lavandæ ſunt, ut fiat in illis verbum Dei* Paulus de Palatio magnam quoad hanc

In Matt. lotionem inter Chriſtum & Phariſæos differentiam ponderat dicens: *Judæus lavat manus exterius, ea ſcilicet quæ parent, Chriſtus lavat interius in abſcondito, & quod maximum eſt, Judæi lavant manus, at Chriſtus lavat pedes diſcipulorum; fruſtra enim lavetis opera (quæ per manus deſignantur) niſi lavetis pedes, qui affectus ſignificant. Ergo Judæorum eſt opera Chriſti lavare affectiones, quibus lotis, reliqua fere munda ſunt, quibus econtra illotis reliqua ſunt immunda.*

Verſus 3.

Ipſe autem reſpondens ait illis: Quare & vos tranſgredimini mandatum Dei propter traditionem veſtram?

1. S. Paſchaſius hanc Chriſti reſponſionem ad animæ potius, quàm corporum ablutionem Phariſæorum mentibus imprimendam directam fuiſſe dicit: *Oſtendit quod magis ſemper ſit animarum lavatio, quàm corporum ſectanda.* Lib. 7. Matt. c. 5.

2. Videri quidem hoc loco poterat operæ pretium fuiſſe, ut ſapientiſſimus Magiſter noſter Chriſtus diſcipulos ſuos excuſaret, ac juſtificaret, illorumque detractorum calumnioſa ora obſtrueret, dicendo, illos utpote mundos omnino & immaculatos, nulla prorſus lotione opus habere, id tamen non fecit, quia perpetua veritas eſt, quod *cæli non ſunt mundi in conſpectu ejus.* David homo erat ſecundum cor Dei juſtus & ſanctus, Iob. 15. v. 15. & tamen ait; *Lavabo inter innocentes manus meas.* Apoſtolorum quoque pedes lavare voluit, tametſi paulo Pſ. 25. v. 6. ante eis dixiſſet: *Jam vos mundi eſtis*, quia ut S. Leo Joan. 15. v. 3. advertit: *Neceſſe eſt de humano pulvere, etiam religioſa corda ſordeſcere.* Cæleſtis ſponſa, quæ animam Serm. 4. de Quadr. Cant. 5. v. 3. præfigurabat, omnis prorſus maculæ expertem, in ſacris Canticis lamentatur dicens: *Lavi pedes meos, quomodo inquinabo illos?* ſed quodnam timere poterat illos coinquinandi periculum? nimirum ſponſæ videbatur, quòd ſolum penetralium ſuorum fores aperiendo, vel pedes ſuos in terram figendo, id eſt, ad res illas terrenas licet ex neceſſitate ſeſe divertendo, aliquem ſaltem vel minimum pulveris atomum, quo contaminaretur, adſciſcere poſſet; ac proinde Venerab. Rupertus Abbas Lib. 2. in Cant. Tuitienſis optime monet dicens: *Pedes lavet, id eſt, quotidiana & communia, ſine quibus humana vita tranſigi non poteſt.* Janſenius verò quoad ſenſum literalem di- Prov. 21. v. 10. cit: *Non excuſat ſuorum factum; nec adhuc dicit eos bene facere tranſgrediendo, ne eos irritaret magis: Non eſt ſapientia, non eſt prudentia, non eſt conſilium contra Dominum.* Porro valde ſapienter Chriſtus ab omni diſcipulorum ſuorum excuſatione abſtinuit, hoc enim facere volens vel dicere debuiſſet, quod non ſe lavando bene feciſſent, aut verò quod id non faciendo erraſſent. Aſſerendo primum, majorem in Phariſæorum pectoribus odii furoriſque flammam excitaſſet, factique fuiſſent in detractione & maledicentia deteriores & acerbiores: ſi verò illos male feciſſe aſſeruiſſet, ſuperſtitioſas ipſorum approbaſſet obſervantias & traditiones, & tanquam reos proprios ſuos condemnaſſe Apoſtolos. Chryſoſtomus aliam quandam rationem his verbis adducit: *Non reſtitit eis*, inquit, *neque cauſam diſcipulorum dixit, ſed ſtatim recriminatus eſt, ut audaciam eorum reprimeret, atque oſtenderet, non oportere illos, qui delinquunt in maximis, pro parvis aliorum criminibus adeo moveri, ut exactiori eos trutinæ ſubjicere velint, cum oporteret*, inquit, *vos reprehendi, audetis etiam alios ipſi reprehendere.* Similem quoque conſiderationem in hæc verba S. Hieronymus habet, dum Hom. 51. in Matt. ait: *Falſam calumniam vera reſponſione confutat; cùm vos propter traditionem hominum præcepta Dei negligatis, quare diſcipulos meos arguendos putatis, quòd ſeniorum juſſa parvi pendant, ut Dei ſcita cuſtodiant?* In Matt.

3. Cajetanus notat Scribas hoſce non ideo Chriſtum conveniſſe, ut cauſam hujus tranſgreſſionis ab eo ediſcerent, ſed ſolum id animo murmurandi feciſſe: *Si interrogaſſent cauſam, reſpondiſſet ad cauſam, ſed ubi non quærunt ſcire, quare, ſed criminantur, ſed invebuntur in magiſtrum innocentem, reſpondet directe ad criminationem.* Et quidem hic ipſorum error in eo præcipue ſeſe prodidit, quòd ſervorum traditiones in ea habuerint veneratione & reverentia, cùm tamen debitam Deo obedientiam, divinorumque præceptorum ejus obſervantiam nihili ducerent. In Matt.

4. Idem quoque eminentiſſimus Doctor in hac malitiolorum Scribarum & Phariſæorum reprehenſione notat, eandem non ex divini honoris zelo, ſed à propria paſſione profectam fuiſſe; & ideo Dominus noſter ad eum modum illis reſpondit: *Ac ſi aperte diceret: Non ex zelo juſtitiæ inſurgitis ad arguendum, ſed ex amore propriæ authoritatis, cùm mandata veſtra præponatis*

atis mandatis Dei; quodsi autem divini honoris zelo moveremini, primo utique satageretis Dei præcepta adimpleri, hominum verò traditiones postea: *Sed ubi excandescitis circa frivola humana, postbabentes divina mandata, apparet quòd propriæ amor authoritatis vos movet.*

5. Dionysius Carthusianus hanc Christi responsionem non ex impatientia, sed ex zelo profectam fuisse notat, siquidem innocentibus patrocinando, invidos & maledicos graviter reprehendit: *Ad ostendendum quòd indigni sunt alios de parvis accusare, qui magnis subjacent vitiis.* Cui consonat quod Hugo Cardinalis scribit, dum ait: *Ad eos enim pertinet peccata arguere, qui nec æquali, nec inæquali, nec majori involuti sunt crimine.* Adducitque verba illa Christi, quæ Scribis adulteram lapidare volentibus dixit, nimirum: *Qui sine peccato* Joan 8 v.7. *est vestrum, primus in eam lapidem mittet, lapidem objurgationis & reprehensionis.* Imo ut Jansenius optime observat, posito etiam quod Apostoli manus suas ante panis sumptionem non lavando peccassent, reprehendi quidem ab aliis potuissent, non tamen ab ipsis; & ideo Christus per suam responsionem dicere voluit: *Non recte criminari ipsos, ut qui gravioris & minus tolerabilis transgressionis essent rei, idque in ea re, in qua culpabant discipulos; gravius enim peccabant servando seniorum traditiones, quàm discipuli negligendo.*

6. Albertus Magnus ipsos duarum transgressionum reos fuisse existimat: *Traditiones præter Dei mandata facitis, & quia contraria quæ cum Dei mandatis stare non possunt, facitis.* Etenim in libro Deuteronomii hoc Deut.4.v.2. decretum Dei legitur: *Non addetis ad verbum quod loquor vobis; nec auferetis.* Denique in alio ejusdem libri Deut 12.v.32 textu legitur: *Quod præcipio tibi hoc tantum facite Domino, nec addas quicquam, nec minuas.* Hoc autem decretum Dei hi maligni homines non adimplebant, imo additiones & appendices suas è cerebro confictas, quàm divinæ legi debitam obedientiam pluris æstimabant, S. Thomas ait: *Addentes traditiones, contra legem faciebant;* Matt. *non quòd non liceret constituere aliquid, sed quod ita præcipiebant observari, sicut legem Domini.* Denique S. Antonius de Padua optime notat, non omnes traditiones de facto repudiasse, *sed quas faciebant legi divinæ contrarias.*

7. Paulus de Palatio verba quæ Christus Pharisæis opposuit sigillatim, & adhibito sanctuarii pondere, magna cum emphasi hisce verbis trutinat: *Quare? dicite quæ causa vos moveat ad leges Dei violandas? num satisfacere carni vestræ? num placere diabolo? num assequi miserum lucrum? suntne hæ dignæ rationes, ut Dei majestatem sacrilege conculcetis?*

8. *Quare & vos? vos vermis, pulvis, cinis, universa vanitas, fœnum, umbra, mendax, terra, lutum: vos mea gratia Christiani, vestra professione divinæ legis cultores, vos fratres mei, filii mei, mea ascensione exaltati, vos dii, vos meo sanguine redempti, mea morte vivificati.*

9. *Transgredimini; Angeli namque transgressi sunt, nunquam cæli; statuit enim hæc in æternum, præceptum eis posuit, & nunquam sunt transgressi. Aquæ superbi fluctus terminos sibi præfixos non sunt transgressi; etiam infernus leges Dei non transgreditur, & quidem Deus leges, quas semel sanxit, nunquam est transgressus, neque enim libertatem abstulit, nec pium præmiis defraudavit.*

10. *Mandata Dei tanta consilio liberata, tanta charitate promulgata, quæ si serves, æternitatem felicitatis; si violes, æternitatem supplicii comparabis: quæ essent servandæ, etiamsi non essent pœnæ, nec præmia, judicia enim Domini recta, justificata in semetipsa, desiderabilia super aurum, at tu contemnis ut carbones?*

11. *Propter traditiones vestras. O veram divinæ legis contumeliam! sed quid aliud ab homine expectes, quàm divinis contemptis humana præferre?*

12. Hac autem in re adimpletum est illud Sapientis: Sap.11 v.17. *Ut scirent, per quæ peccat quis, per hæc & torquetur.* Etenim hic Scribæ discipulorum Christi bonæ famæ voluerunt detrahere, eosdem veluti traditionum suarum transgressores accusando, cùm ecce ipsi tanquam de divinorum præceptorum violatorum reatu convincuntur, & confunduntur, quod longe gravius est, idque illis in discipulorum ejus, omniumque aliorum conspectu contigit.

13. Enimvero sancti Apostoli veros se & dignos probarunt esse discipulos scholæ magistri illius, qui dixit: *Discite à me quia mitis sum;* neque enim ob hanc illis Matt.11.v.29. objectam calumniam fuere indignati, neque se illis per sui excusationem aut justificationem opposuerunt; licèt Christus ipsorum defensionem & patrocinium sibi protinus assumpserit, siquidem id ipsum facturum Isaias prædixit ac promisit, dicens: *Arguet in æquitate pro mansuetis terræ.* Chrysostomus ait: *Quando in-* Isa. 11.v.4. *juria nobis fit, nosque mansueti & mites, ac tolerantes fuerimus, majori largioreque auxilio divino fruimur.* Hom. 57. In Gen.

14. Lyranus historiam hanc ad practicam quandam reducit moralitatem, dum ait: *Simile fit hodie & in multis locis, in quibus sollicitudo habetur circa custodiam mandatorum hominum, quàm circa custodiam divinorum præceptorum.* Certum namque est, quòd non solum Principum leges & statuta occurrentia, verum etiam naturales inclinationes & genii longè accuratius observantur & adimplentur, quàm qualescunque leges & præcepta divina; imo Principum genio & inclinationi, per divinorum præceptorum transgressionem ut plurimum obedientia præstatur. Sed quid de Principibus, de amico nostro, vel de homine aliquo: erga quem naturali propensionis pondere inclinamur quid, inquam, de his omnibus loquor? Divina præcepta propter illos negliguntur, non solum dum senes sunt, verum etiam dum adhuc juvenes existunt, *non propter traditiones seniorum, sed juniorum.*

15. Paulus de Palatio hoc loco specialem dæmonis fraudem & astutiam advertit, per quam spiritus ille nequam innumeras decipit, sibique conciliat & subjicit animas, illas nimirum, quæ bonam se viam ingredi existimantes certa quædam peragunt spiritualis vitæ exercitia, in iisque plus nimium confisi divinorum præceptorum negligunt observantiam: *Sunt quamplurimi quibusdam regulis humanis addicti, quas si impleant, nihil sibi ad salutem deesse putant,* idque in illis præcipue exemplificat, qui exterioribus quibusdam devotiunculis plus nimium confidunt: *Credit ille, si quasdam orationes recitarit, non se subito, neque sine pœnitentia moriturum; id vero est legibus humanis fidere: Credit alter, si omnibus diebus missæ interfuerit, se non in infernum iturum;* veruntamen quanto hi errore laborent, ex illis Christi verbis satis colligitur, quibus ipse protestatur dicens: *Non omnis qui dicit mihi, Domine,* Matt. 6.v.21. *Domine, intrabit in regnum cœlorum; sed qui facit voluntatem Patris mei, qui in cœlis est.* At verò quonam modo hæc voluntas adimpletur? *In lege Do-* Ps.1.v.2. *mini voluntas ejus; si vis ad vitam ingredi, serva* Matt.19.v.17 *mandata.*

Versus 4.

Nam Deus dicit: Honora patrem & matrem, & qui maledixerit patri vel matri, morte moriatur.

1. Porro in quo hæc reverentia & honor patri & matri exhibendus consistat, S. Thomas his verbis optime In Matt. declarat: *Ille exhibet reverentiam, qui quæ necessaria sunt, administrat.* Et Interlinearis ait: *Honora, dando necessaria.* Idem pariter de benedictione dicit, ad hanc sola verba non sufficere: *Sic in benedictione non solum intelligitur, ut ore benedicas, sed etiam, quo benedictionem impendas.*

2. Glossa Interlinearis hæc verba: *Qui maledixerit*, ita exponit, ut sensus sit: *Qui debitis obsequiis parentes indignos judicaverit.*

Versus 5.

Vos autem dicitis: Quicunque dixerit patri, vel matri, munus quodcunque est ex me, tibi proderit.

1. S. Hieronymus Deum filiis præcipisse dicit, ut propriis suis genitoribus in necessitatibus eorum, quantum in ipsis est, prospicerent, eosque neutiquam ope sua destituerent: econtra verò Scribas & Pharisæos propriæ utilitatis promovendæ studio exstimulatos suos docuisse dicit, ut id quod parentibus naturali jure donandum erat, Deo potius, divinoque cultui promovendo offerrent & erogarent, id namque Deo futurum esse longe gratius & acceptius, quam si illa parentum ne-

ceſſitatibus ſublevandis applicarent: *Atque ita fiebat, ut oblatio liberorum ſub occaſione templi & Dei, in ſacerdotum lucra cederet?* Idem quoque ſenſus eſt S. Anſelmi, dum ita ſcribit: *In quo præceptum Domini traditione ſua tranſgrediuntur: Deus præceperat in lege honorari patrem, & matrem: Phariſæi verò avaritiæ ſervientes, ut homines offerrent munera in templo, quæ in ſuos uſus pervenirent; patrem honorandum, Deum eſſe muneribus venerandum interpretabantur, & ita carnales patres ſub nomine pietatis eſſe poſtponendos dicebant.* Neque ſolum filiis ut alimenta & quævis alia genitoribus debita, in ſacras haſce eleemoſynas converterent, perſuadebant, verum etiam ipſiſmet parentibus ut huic acquieſcerent, ſeque in caſu quovis obvio fame necari ſinerent.

2. S. Paſchaſius verba hæc de iis votis, quæ Deo in præjudicium neceſsariæ parentum ſuſtentationis fiunt, interpretatur, dicens: *Compellit filios, ut dicant parentibus ſuis, munus vel donum, quodcunque ex me votis oblaturus eram Domino, in tuos conſumo uſus, tibique prodeſt ô pater, vel ô mater, ut illi timentes accipere, quod Deo ſaltem voluntatis voto videbant mancipatum, ita ut inopem vellent magis vitam ducere, quam comedere de conſecratis.*

In Matt. 3. Enimverò cur munera & oblationes illæ impiæ fuerint, & ſacrilegæ, hujus S. Thomas hanc rationem reddit; *Quia dona impiorum non probat Altiſſimus; & Prov. 28. v. 24. Qui ſubtrahit aliquid à patre ſuo, vel à matre, & non dicit hoc eſſe peccatum, particeps homicidii eſt.*

4. S. Paſchaſius dicit: *Quibus profecto verbis callide evacuabant honorem Patris;* Et ratio eſt, quia ut S. Hieronymus atteſtatur: *Honor in Scripturis non tantum in ſalutationibus,* Ibid. *& officiis deferendis: quantum in eleemoſynis, ac munerum oblatione ſentitur;* Etenim honor patri & matri debitus non tam in ſalutationibus & reverentiis externis, quàm in ferendis neceſſitati illorum ſubſidiis conſiſtebat; hi autem in hiſce enormiter deficiebant, quia quæ in eleemoſynas & parentum ſubſidia erogare debebant, templorum ornatui applicabant; ac proinde S. Paſchaſius ſuperius dicta proſequitur, dicens: *Mandata Dei tranſgredi faciebant pro ſuis concupiſcentiarum lucris, nolentes attendere, quod ait Dominus; Miſericordiam volo magis, quàm ſacrificium.*

5. Porro Scribæ & Phariſæi patribus & matribus perſuadere ſatagebant, ut eleemoſynas, quæ illorum ſubſidio & ſublevamini ſervire poterant, ut in Dei ſervitium applicari paterentur, eo quòd majorem inde eſſent percepturi utilitatem, quam ſi ipſorum fuiſſent ſubſidiis adhibitæ: *Tibi proderit,* inquit Lyranus, *magis, quàm* In Matt. *ſi expenderes in neceſſitates tuas.* S. Thomas ait: *Dicebant his, hi habebant patres pauperes, ut dicerent eis: Pater, non diſpliceat tibi, ſi non do tibi neceſſaria, quia munus quod offero, proficit tibi ſpiritualiter, ſed hoc non erat verum.* Dionyſius Carthuſianus dicit: *Tibi utilius erit, quàm ſi illud tibi præſtarem, quia proficiet ad ſpiritualem ſalutem, quæ melior eſt, quàm corporalis nutritio.*

6. Optime profecto quondam Poeta ille cecinit, qui ait: *Auri ſacra fames, quid non mortalia cogis pectora?* Quibus verbis avaritiam non ſine myſterio egregio illo epitheto honorat, quo eandem *ſacram* honeſtiſſimo ſcilicet nomine appellat, ſiquidem vitium iſtud Deo ſacratas perſonas, & Eccleſiaſtici ordinis homines pluſquam omnes alios abominanda labe ſua coinquinat & deturpat; Pſ. 73. 7. unde meritò David lamentans ait. *Incenderunt igni ſanctuarium tuum.* At verò dices fortaſſis, ubinam Ibid. in ſacra Scriptura ignis uſpiam ſanctuarium corripuiſſe reperitur? *Igne cupiditatis,* inquit Hugo Cardinalis, *incenderunt Sacerdotes & Clericos Domino ſanctificatos, & dedicatos; in terra, id eſt, in abundantia terrenorum.* Deus ille, qui in ſchola ſua nullam aliam virtutem tanta cum ſollicitudine docebat, ſicut manſuetudinis virtutem: Matt. 11. v. 29 *Diſcite à me, quia mitis ſum,* binis tamen vicibus tanto ſe iræ furore accenſum exhibuit, ut flagello manus ſuas obarmans vendentes & ementes è templo protinus ejecerit, tametſi ea quæ emebantur & vendebantur, omnia ad divinum ejus cultum ordinata fuerint, idque ut Hugo de S. Victore ait: *Ne miniſtri altaris attendentes lucra, eorum corrumperentur exemplo.* Deus ipſe olim per Jeremiam lamentatus fuit, dicens: *A minori uſque ad majorem omnes avaritiæ ſtudent, & à Propheta uſque ad Sacerdotem;* Et quidem valde notandum eſt, quod poſtquam Deus ibidem Sacerdotes tanquam avaros arguiſſet, confeſtim ſubjungat: *Cuncti faciunt dolum;* ſiquidem Eccleſiaſticorum avaritia cauſa eſt univerſalis tranſgreſſionis in populo, utpote qui propter intereſſe ſuum clauſis quaſi oculis divinæ legis obſervantiam contumaciter deſpiciunt, quinimo ipſa quoque Sacramenta auſu ſacrilego vendere non dubitant: *In quorum manibus iniquitates ſunt,* & ratio eſt, quia *dextera eorum repleta eſt muneribus;* ubi Hugo Cardinalis ait: *manus enim Sacerdotum modo inunctæ ſunt pice cupiditatis ad retinendum, quæ deberent eſſe inunctæ unctione charitatis ad largiendum.*

Verſus 6.

Et non honorificabit patrem ſuum, aut matrem ſuam, & irritum feciſtis mandatum Dei, propter traditionem veſtram.

Et non honorificabit patrem ſuum, aut matrem ſuam.

1. Lucas Burgenſis ait: *Non obſervabit mandatum Dei de honorandis patre & matre, quia ſinet eas egeſtate conſumi, ac premi, non ſuccurrens indigentiæ ipſorum.*

Et irritum feciſti mandatum Dei.

2. *Pietatis ſimulatione,* inquit Chryſoſtomus, *deſpicere parentes, fuerunt eruditi; Quo pacto? Si quis* Hom. 52. in Matth. *parens à filio ovem flagitaret, aut vitulum, aut hujuſmodi aliquid, præmonitus à Scribis & Phariſæis filius reſpondebat: Quod à me in utilitatem tuam petis, dono jam Deo promiſſum eſt, ac ideo dare non poſſum.* Chryſoſtomus autem ulterius proſequitur dicendo, quòd tales duplicis peccati rei erant: *Nam neque Deo offerebant; & parentes oblationis nomine defraudabant.*

3. Janſenius ait: *Nullum Dei præceptum, nullum noſtrum votum, nulla rei ſanctificatio tollit neceſſarium naturæ vinculum, & ordinem;* quibus verbis declarat, quòd in occurrente caſu neceſſitatis ſive noſtræ, ſive aliorum, etiam iis, quæ Deo per votum dedicata vel conſecrata fuerunt, juſte & inculpate uti poſſimus.

Verſus 7.

Hypocritæ, bene prophetavit de vobis Iſaias, dicens:

1. Merito hi Phariſæi hypocritæ appellati fuere, ſiquidem *exterius aliud prætendunt, quam habeant interius,* ut inquit S. Thomas; nam Scribarum intentio In Matt. erat lucra ſua adaugere, quam tamen cupiditatem per divini cultus prætextum exterius artificioſa ſimulatione occultabant: *Interius intendebant lucra, exterius movebant homines ad offerendum Deo;* id hodie à multis quoque fieri videmus, qui devotiones certas animabus purgatorii proficuas ſtudioſe promovent, vel ſimilia pietatis opera exercent, non quidem ut animabus illis ſuffragentur, aut Deo ſervitium aliquod præſtent, ſed propter lucrum eleemoſynarum, quas ſe ex talibus operibus conſecuturos eſſe ſperant.

2. Lyranus Chriſtum hiſce verbis ſimulationem illorum detegere voluiſſe exiſtimat: *Redarguit de falſa ſanctitatis ſimulatione, quia ad hoc quod eſſent in reverentia populi, oſtendebant ſanctitatem in verbis, & in exteriori converſatione, tum tamen corrupti eſſent intentione.*

3. Cajetanus ex hac reprehenſione Scribas & Phariſæos non ex ignorantia, ſed ex malitia erraſſe hiſce verbis deducit: *Non ex ignorantia credebant, ſed ſub ſpecie religionis dicebant, quæ in ſacerdotum redundabant utilitatem.* Enimvero quotieſcunque de hoc hypochriſis vitio agitur, Salvator noſter indignationem ſuam clarè demonſtret; & licet aliàs tanta ſit benignitate præditus, attamen quando illi cum hypocritis negotium intercedit, ſeveriſſimi ſupplicii minas fulminare non omittit.

Ver-

Versus 8.

Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè est à me.

1. Extrinsecus quidem Judæorum populus præ cunctis aliis universæ terræ gentibus Deum vel maximè colere & honorare videbatur, quia solus ille inter omnes alios veri Dei cultum profitebatur: *Sed corde à Deo recessit*, inquit S. Remigius, *quia visis signis, atque miraculis, nec divinitatem ejus cognoscere, nec eum suscipere voluerunt.* In cat. cit.

2. Hanc quoque in ipsis linguam inter & cor discrepantiam S. Thomas observavit, quia exterius quidem se oblationes Deo & templo ejus factas promovere, & cultus divini zelum se habere simulabant: *Cor autem eorum longè est, quia non tendebant ad honorem Dei, sed ad cupiditatem: unde quanto cupiditas major, tanto charitas minor.* In Matth.

3 Rabanus tempus exemplificat, quo id ipsum adimpletum fuit: *Labiis eum honorabant, quando dicebant: Magister, scimus quia verax es; sed cor eorum longè ab eo fuit, quando miserunt insidiatores, ut eum caperent in sermone.* In cat. Matt. 22. v. 16. Ibid. v. 15.

4. Lucas Burgensis hæc duo simul esse & conjungi debere advertit: *Os prope & cor longè, ad hypocrisim convincendam. Intelligenda est igitur prior pars cum exclusione posteriotis; non enim est Deo ingratus exterior labiorum cultus, nisi ab interiori cordis se junctus sit, imo verò & interiorem cultum requirit, ut tam corpore colatur, quam animo.*

5. Eodem quoque modo Sanctus Anselmus de hoc populo scribit: *Commendando exteriorem munditiam illum honorabat, sed dum interiori (quæ vera est) carebat, cor eorum longè erat, & ille talis honor inutilis est eis: unde sequitur: sine causa enim colunt me.*

6. Porrò timendum est valdè, ne si populum Christianum cum gente Hebræorum illius temporis & moderni comparemus, illum præ hoc longe majori reatu obnoxium inventuri simus, id quod S. Ambrosius clarè testatur, dum ait; *Judæus vel labiis, tu verò nec labiis; si illius qui vel labiis honorat, cor longè est à Deo, quomodo potest cor tuum propè esse, qui etiam labiis non honoras.* Serm. 118. In Ps. 118.

7. Lyranus ex hisce verbis moralitatem quandam adversus eos deducit, qui bene docentes, pessimè vivunt: *Hoc potest dici de Doctoribus & prædicatoribus, qui docent bene, & vivunt malè.*

8. Paulus de Palatio emphaticè, quam ingens malum sit cor nostrum longè à Deo positum esse, considerat, dum ait: *O utinam non vobis hæc vox conveniat! longè sunt cœli à terra: si cor tuum terrenum est, & terrena amat: Deus verò habet sedem in cœlo, certè longe est cor tuum à Deo, si cor tuum est in peccato; longè à peccatoribus salus.*

9. Potest itidem hic Isaiæ textus de illis intelligi, qui solo vocis sono, sine ulla attentione & applicatione interiori orant & psallunt. Psalm. 46. vers. 7. Psalmista nos ad Deum laudandum his verbis invitat; *Psallite Deo nostro, psallite; psallite Regi nostro, psallite; quoniam Rex omnis terræ Deus*, sed protinus subjungit: *Psallite sapienter*, id est, ut ait Dionysius Carthusianus, *cum interiori mentis sapore, cordialique gustu verba psalmodiæ proferte.* B. Laurentius Justinianus nos quoque monet dicens: *Nec enim precantis verba intendit Deus, sed orantis cor aspicit. Quid oratio prodest strepitu labiorum, ubi est cor mutum? sicut enim vox sine modulatione auribus hominum onerosa existit, sic oratio absque devotione auribus Dei inexaudibilis est.* Valde considerabilia sunt illa Tertulliani verba: *Sonos vocis subjectos esse oportet*, quibus verbis utique innuere intendit, voci, ut à Deo exaudiatur, intimam à corde dependentiam necessariam esse, quia *Deus non vocis, sed cordis auditor est, sicut & inspector*; Tritum namque est illud commune proverbium: *Si cor non orat, in vanum lingua laborat.* Dolig. vit. c. Lib. de orat.

Versus 9.

Sine causa autem colunt me, docentes doctrinas, & mandata hominum.

1. Sanctus Thomas hoc loco tale format dubium; Qua nimirum ratione propositio isthæc possit substinere, siquidem certum quod etiam jejunia tantum sint præcepti Ecclesiastici, similiter canones, quid sunt aliud quam traditiones humanæ: *Nunquid qui hæc docent sine causa colunt Deum? Intelligendum est in præjudicium mandatorum Dei.* unde Angelicus hic Doctor, tanquam verus Theologiæ Princeps hanc maximi momenti maximam definit dicens; *Ex hoc habemus, quod homo magis debeat sibi conscientiam facere de transgressione mandati Dei, quam de transgressione Ecclesiasticæ constitutionis.* In Matth.

2. Lucas Burgensis alios libros hoc modo legere dicit: doctrinas, mandata hominum, hoc sensu: *Doctrinas quæ sunt mandata hominum. Sensus igitur est: cultu quo me prosequuntur, est mandatum ab hominibus datum; colunt me observatione mandatorum ab hominibus traditorum: porro quod mandata hominum sunt non quævis ab hominibus profecta mandata, sed quæ ita sunt hominum, ut non sint Dei: quæ homines sine spiritu Dei, suoptè ingenio pravo & corrupto effingunt*, sunt enim nonnullæ observantiæ, quæ non à personis legitimam authoritatem habentibus emanarunt, & hæc præceptis opponuntur, vel saltem ad illorum adimpletionem, & ad internum Dei cultum nihil conferunt. Dionysius Carthusianus dicit: *Mandata hominum humano spiritu, non Spiritu sancto, loquentium.*

3. *Inaniter colunt me exteriori solum obsequio*, inquit Dionysius Carthusianus, *quia non est meritorium opus hujusmodi, nec perducit ad ultimum finem, qui est vita æterna.*

4. Theophylactus de illis ita scribit: *Cum mali essent per mala opera, longè fiebant à Deo, & divinum sermonem solo ore loquebantur, frustra enim colunt, & putant se colere Deum, qui per opera illum dehonorant.*

5. Lyranus medicinæ similitudinem adducit, & dicit, quod sicut medicina *datur sine causa, quæ non confert sanitatem, sic cultus divinus, qui non ducit ad veram felicitatem.* Interlinearis hanc glossam addit: *Non habituri mercedem cum veris cultoribus.* Albertus Magnus cultum illorum iniquum & falsum appellat: *Iste cultu iniquus, falsus, & malus, & mandatis Dei contrarius, sine causa est, quia remunerationem non meretur.*

Versus 10.

Et convocatis ad se turbis, dixit eis: Audite & intelligite.

Et convocatis ad se turbis dixit eis.

1. Albertus Magnus circa hæc verba observat, Salvatorem hic exequi voluisse, quod docuerat: *Quod in aure auditis, prædicate super tecta; quasi diceret: Pharisæi mihi susurrant ad aurem, quia qui malè agit, odit lucem, Joan. 3. 20. Ego autem omnibus manifestè dico, quod enim omnes tangit, omnibus proponendum est.* Mat. 10. v. 27.

2. Lucas Burgensis dicit, Christum discipulos suos ab objectis eisdem à Pharisæis calumniis expurgare, & innocentes offendere voluisse, scilicet, quod sine culpa panem manducaturi manus non lavarent, simulque veritates quasdam, in quibus etiam ipsimet Scribæ errabant, in medium adducere decrevisse, ideoque turbas ad se convocasse: *Ne frustra proferat, si soli eam audiant Scribæ & Pharisæi; quia præ invidia & fastu indociles, nihil nisi deteriores reddendi erant: docilis enim erat turba, aut certè aliqui.* Glossa interlinearis hanc paraphrasin addit: *Turbis, quæ in Dei mandatis sitiebant* Jansenius dicit: *Convenientem servans ordinem*, quod enim calumniam in accusatores retorsit, id fecit *Seorsim, & non audiente omni turba*; at verò quando discipulos excusando & purgando veritatem proposuit, omnes præsentes esse voluit, ut Pharisæis exinde nihil proficientibus, alii saltem ex doctrina

ctrina suam utilitatem aliquam, & profectum caperent.

Audite & intelligite.

3. Circa hæc verba varias invenio sacrorum Interpretum expositiones. Sanctus Paschasius dicit: *Aures utriusque hominis requirit, quia nec recte audit intus, qui contemnit quæ Dei sunt, audire foris; nec foris, ut dignum est, audit, qui intus non intelligit quæ audit foris.* S Pasch. l 7.

4. Dionysius Carthusianus Christum omnes ad se attentè audiendum invitasse dicit, quasi diceret: *Diligenter advertite, quæ dico.* Lyranus ait: *Audite aure cordis, intelligite aure mentis.* Albertus Magnus de obedientia verbis auscultatis præbenda explicat: *Audite obediendo, & intelligite veritatem discernendo. Eccles. 3. Auris bona cum omni concupiscentia audiet sapientiam.*

5. Hugo Cardinalis planè diversimodè ab aliis illa exponit, dicit enim; *Audite mandata Dei, non traditiones hominum.*

6. Paulus de Palatio dicit, Christum increatam & incarnatam Dei Sapientiam non fuisse contentum, quod ab auditoribus præsentibus auscultaretur, ideoque totum ad se populum convocasse, neque hoc ei sufficisse, ideoque magna & specialissima cum solicitudine postulasse ab omnibus audientiam: *Audite, nec eo contentus, addit, intelligite, expendite apud vos, quam sint recta, quæ dicemus. Intelligite igitur Dominum sedisse in excelso throno, ut finem imponeret legi veteri, ut doceret qua ratione coli vellet, quæ etiam sint, quæ* Matt. 7. v 14. *coram Deo hominem coinquinant.* Sciendum igitur est, quod sanctus Marcus Salvatorem dixisse scribat: *Audite me omnes, & intelligite*; ubi Jansenius ait; *Emphasi non caret, quod dicit me, & omnes, ut est apud Marcum, per me enim significat, se potius quam Pharisæos audiendum; per omnes significat se de re attentione digna, & omnibus utili locuturum.*

Versus 11.

Non quod intrat per os, coinquinat hominem, sed quod procedit ex ore, hoc coinquinat hominem.

1. Salvator noster operæ pretium esse duxit declarare quænam sint illæ sordes & maculæ, quæ inficiunt animas, easque contaminant, scilicet, id non fieri per observantias & ritus exteriores, sed per deordinationem interiorem. Unde Lucas Burgensis dicit: *Ego autem dico vobis, nihil eorum, quæ de foris ingrediuntur in hominem, quibuscunque sordibus obnoxium sit, polluere hominem, aut reddere Deo minus gratum; sed si vultis, scire, quæ verè hominem contaminent, non sint ea quæ ingrediuntur, sed contrà, quæ egrediuntur ex homine*; id quod paulò post melius declarat, dum ait: *De corde exeunt cogitationes malæ*, &c.

2. Etenim fieri nequit, ut aliquid eorum, quæ manducantur, conscientiam nostram commaculare possit, *Nec etiam Idolothum, in quantum est Dei creatura*, ut ait Sanctus Anselmus, *sed potius illud coinquinat, quod procedit de ore, id est, verbum exprimens immunditiam, & nequitiam suæ pravæ mentis.* Jansenius distinguit, & dicit, Christum non asserere quod aliquis manducando maculari non possit: *Cum variis modis contingat edentem coinquinari, nempe quia gulosè edit, vel quia contra legem, vel quia cum scandalo aliorum, sed dicit cibum ipsum non coinquinare, quod pro omni tempore verum est de omni cibo.* Ratio autem, quam adfert, hæc est, quia cibus in lege veteri prohibitus, & qui in lege nova contra constitutiones & leges Ecclesiæ manducatur, solum propter inobedientiam nos maculat, & culpabiles efficit: *ipsa inobedientia hominis, & inordinata ejus concupiscentia hominem contaminant*, quamvis idipsum in cibo & potu prævaricatio contingere possit per intemperantiam. Interlinearis sententiam quandam adducit Sancti Augustini dicentis; *Non timeo immunditiam obsoni, sed cupiditatis.* Lyranus cibum nos spiritualiter immundos efficere posse existimat, simulque quonam id modo fieri possit, his verbis declarat: *Cibus corporalis coinquinat hominem spiritualiter, scilicet nonnisi in quantum per delectationem malè afficitur ad cibum.* Porrò immundorum animalium caro Hebræos quidem transgressionis reos efficiebat, id tamen solum fiebat ratione prohibitionis quæ, ut Lyranus observat, mystica erat, qui proinde authoritatem quandam adducit ex sanctos Augustino contra Faustum, qui ait: *Quia per animalia immunda secundum legem signantur quædam vitia, quæ sunt evitanda, & ideo quia lex Evangelica, quæ spiritualis est, inchoata erat per Christum, ideo & illa observatio figuralis ciborum non erat amplius observanda.*

In Matth. Ibid. Ibid. Ibid

sordes oris, maledictio, blasphemia, contumelia; stercus in manibus tenens nunquam auderes orare, & nimirum hoc nulla jactura est, quid inaniter irrigas linguam perniciosam, circumferens stercus? Si quis stercore manus implens tuos teneret pedes supplicans, non solum non audires, sed pedibus conculcares: qualiter igitur audes ad Dominum accedere & tu? manus est in lingua orantium, & per eam detinemus genua Dei? Isaiæ 1. Cum multiplicaveritis orationes vestras, non exaudiam; manus enim vestræ sanguine plenæ sunt.

Versus 12.

Tunc accedentes discipuli ejus dixerunt ei: Scis quia Pharisæi audito verbo hoc scandalizati sunt.

Mar. 7. 17. 1. Ex textu sancti Marci eandem hanc historiam referentis clarè satis deducitur, quod priusquam discipuli Christi verbis hisce eum alloquerentur, jam antè turbæ à Christo dimissæ fuerint, Salvator autem cum discipulis domum quandam fuerit ingressus: *Et cum introisset domum à turba, interrogabant eum discipuli ejus* Et sanctus Matthæus ait: *Tunc accedentes*, quasi Apostoli hoc facto docere nos voluissent, quod dum alicui bonum ob finem salutaria volumus monita suggerere, id non in publico, sed in privato & secreto faciendum sit. Præterea inquit Paulus de Palatio: *Admonemur non esse indignum, majores à minoribus admoneri, ut hoc loco Christus ab Apostolis, & Petrus à Paulo, ad Galat. 2. 11. Sicut nec est indecorum majores res suas cum inferioribus tractare:* sic enim quando Christus tot millia hominum paulò ante quinque panibus, & duobus Joan. 6. 6. piscibus satiare voluit, tametsi Evangelista dicat, quod *sciebat quid esset facturus*, attamen prius discipulos suos in consilium adhibere voluit.

Lib. 7. In Matth. 2. Enimverò quodnam illud scandalum fuerit, quo Pharisæi offensi fuerunt, Sanctus Paschasius his verbis optimè declarat; *Eò quod solveret legem Moysis: nam ex hoc uno sermone, omnis superstitio Judaicarum observationum fuerat elisa, quoniam omnem religionem suam in cibis sumendis abominandisque arbitrabantur esse positam.* Lucas Burgensis ad hoc se reflectit, quod Apostoli Pharisæos scandalizatos fuisse dicant, tametsi etiam Scribæ præsentes adfuerint; *Nam quanquam Scribæ profiterentur rerum hujusmodi disputationem & scientiam exactam, tamen eorum observationem profitebantur Pharisæi.*

3. Exindè perspicuè videtur, quam verum sit, quod *Omne quod recipitur, ad modum recipientis recipitur*; siquidem Pharisæi isti stomachum suum invidia, odio, & malitia contra Christum refertum habentes, *tantum abest*, quod veritati à Salvatore clare plane satis traditæ acquiescerent, ut scandali potius exinde sumpserint occasionem: proprietas nimirum Solis est ea illuminare: in quibus congruam deprehendit dispositionem, lutum verò econtrà indurare, & obfuscare, idque non tam suos, quam illius defectus.

Versus 13.

At ille respondens ait: Omnis plantatio, quam non plantavit Pater meus cœlestis, eradicabitur.

In Matth. 1. S. Thomas per has plantationes à Patre cœlesti minimè plantatas, traditiones divinæ legi oppositas intelligi posse censet: *Potest ista plantatio intelligi, de traditione hominum, quæ est eradicanda si sit contra Deum, sed* Act. 5. 38. *traditio, quæ est à Deo, nunquam est eradicanda.* In cujus probationem textum illum Actuum Apostolicorum adducit, in quo Gamaliel ait: *Si fuerit hoc à Deo, non poteritis contradicere*; & quidem hoc idem, inquit sanctus Doctor, in quavis alia re communiter videmus: *Videbis aliquem, qui bona opera facit fundata in charitate, Ezechielis 3. 17. In charitate radicati & fundati, & hæc non possunt eradicari, sed alia quæ non habent bonum fundamentum, ut dare eleemosynam propter vanitatem; eradicantur; sic intelligendum est Sapientiæ 4. vers. 3. Spuria vitulamina non dabunt radices suas.* Sanctus Paschasius quoque de traditionibus, de quibus paulò antea facta fuerat mentio, hunc textum ita exponit: *Omnis illa traditio Judæorum non à Deo Patre erat, sed superstitio hominum, pro cujus favore etiam præcepta legis transgrediuntur.* Lyranus verba illa: *Omnis plantatio*, &c. ita exponit; *Id est, doctrina ab homine inventa, quæ non est legi ipsius Dei consona*: Theophylactus ait. *Lex plantatio est Dei, non illa eradicata est.* Traditiones verò à senioribus inventæ, non verò à Deo præceptæ erant: *Non plantavit Pater meus intus in radices veritatis, & pietatis*, inquit Albertus Magnus.

2. Venerabilis Beda objectioni cuidam respondet; In Matth. quæ circa illa Apostoli verba: *Ego plantavi, Apollo rigavit*, opponi poterat; nimirum, quod si ita est, 1. Cor. 3. v. 6. quod Apostolus manu sua, & industria propria plantationes illas cultivavit, & tamen hæc cœlesti illi agricolæ, de quo Christus dixit: *Pater meus agricola est*, Joan. 15. 1. adeò gratæ fuerunt & acceptæ, qua ratione Christus dicere potuit: *Omnis plantatio, quam non plantavit*, &c. *eradicabitur.*

3. Respondet Beda: *Solvitur quæstio in eo, quod dicitur: Deus autem incrementum dedit.* In quam observationem pariter Albertus Magnus consentit, dum ait: *Plantat aliquando per se, aliquando per ministrum, vera in credendis, pia in faciendis. Isaiæ 60. 12. Germen plantationis meæ, opus manus meæ ad glorificandum.*

4. In sancto Joanne scribitur: *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te Deum solum verum, & quem misisti Jesum Christum*; super quæ verba sanctus Cyrillus Alexandrinus ita scribit: *Fides, & vera pietas vitæ æternæ radix est, & origo.* Mirum igitur esse non debet, quod traditiones illorum, sicut & ipsi nullas egerint radices, & consequenter extirpatæ fuerint, in quibus per obstinationem, & voluntatem propriam fides hæc & vera pietas desiderabatur; siquidem omnis illorum devotio fictio quædam & hypocrisis fuit.

5. Lucas Burgensis ait: *Plantati propriè à Deo Patre dicuntur, qui gratuita ejus adoptione in arborem vitæ Christum, absque quo non est salus, insiti sunt.* In hoc sensu Deus Pater Isaiæ 60. vers. 12. de populo Ecclesiæ suæ in nova lege gratiæ loquens, illum appellat, *Germen plantationis meæ.*

6. Porrò quænam hæ plantationes sint, quæ à Patre cœlesti minimè plantatæ fuere, Origenes nobis hisce In Gloss. verbis in sensu morali optimè declarat, dum ait: *Sunt quædam intrinsecus in animabus vestris insita, quæ non plantavit cœlestis Pater; omnes quippe cogitationes pessimæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, blasphemiæ, plantationes sunt, quas non plantavit pater cælestis, sed inimicus homo superseminavit*, De homine justo Da- Psal. 1. 3. vid scribit: *Lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo, & folium ejus non defluet, & omnia quæcunque faciet, prosperabuntur. Non sic impii, non sic.* Sanctus Judas Apostolus de eisdem loquens, eas vocat. *Arbores autumnales, bis mortuas, eradicatas. Sapient. 4. 3. Spuria vitulamina non dabunt radices*; vel ut alia quædam litera habet: *Adulterinæ plantationes.* Deuteron. 29. v. 18. *Ne forte sit inter vos radix germinans fel & amaritudinem*: alii legunt: *Toxicum.* Caldæus: *Ne sit inter vos cogitans peccata & superbiam.*

Versus 14.

Sinite illos, cæci sunt, & duces cæcorum: cæcus autem, si cæco ducatum præstet, ambo in foveam cadunt.

Ad Tit. 1. v. 10. 1. Sanctus Hieronymus monitum illud adducit Apostoli dicentis; *Hæreticum hominem post unam & alteram correptionem devita, sciens quod perversus sit hujuscemodi, & à semetipso damnatus*; & hoc sensu dicit idem sanctus Doctor Christus nobis præcipit, ut à perversorum Doctorum consortio nos studiosè sequestremus: *Sciens eos difficulter ad veritatem posse trahi, & cæcos esse, & cæcum populum in errorem trahere.*

2. Cajetanus ait: *Non sit vobis curæ scandalum illorum, quod ipsi acceperunt, non ego dedi.* Unde scandalum illud nomen accepit, quod scandalum Pharisaicum appelletur, quando nimirum aliquis absque data occasione, & sine justo & rationabili motivo scandalizatur. Ho. 7. in Ez. Et S. Gregorius dicit; *Si de veritate scandalum sumitur, utilius permittitur nasci scandalum, quam quod veritas relinquatur.*

3. Lucas Burgensis ait: *Ne laboretis, aut solliciti sitis de illorum offensione, & in doctrinam meam impactione, de quorum eradicatione perpetuo exitio constare vobis debet, non judicavit operæ pretium; ut placandis illis intende-*

tenderet, aut clarius interpretatur doctrinam contumaciter rejecturis.

4. Paulus de Palatio in hisce verbis considerat synagogæ infelicitatem, utpote quam Christus se deseruisse his verbis clarè satis significavit: *O verbum durissimum finite eos, relinquamus eos: terra enim sæpe super se venientem bibens imbrem, & non producens fructum relinquitur; hanc derelictionem significat verbum illud; Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta. Licet Deus nunquam auferat ab homine auxilia & favores, quibus, si conetur, anima surgere possit, aufert tamen illos, quibus facilè surgeret: væ igitur cum dicit Christus discipulis suis; Sinite, & relinquite; & vult exire ab eis, exeuntibus enim bonis de medio malorum, remanent mali Sicut Sodomitæ, exeunte ab eis sancto Loth, subito perierunt; sicut exeuntibus ab Ægypto Judæis statim periit.*

Cæci sunt, & duces cæcorum.

5. *Id est*, carentes vero intellectu legis, inquit Lyranus, & *duces cæcorum, quia alios excæcant suo errore, & ducunt eos ad præcipitium.* Interlinearis ait: *Quia non solum sibi non prospiciunt, sed etiam alios in præcipitium trahunt.* Dionysius Carthusianus per hoc lumen, cujus defectu excæcati fuerunt, veram sapientiam intelligit: *Id est, lumine veræ sapientiæ, & rectæ intelligentiæ Scripturarum privati.*

6. Cajetanus de his Scribis & Pharisæis observat, quod *Præerant aliis exemplo fidei, doctrinæ, vitæ; juxta illud, Nunquid aliquis ex Principibus credet illi? & rursus: Nunquid verè cognoverunt Principes nostri, quod hic est Christus? Joan. 7. vers. 48. Et propterea appellantur duces cæcorum; verè enim fuerunt duces cæcorum populorum, qui in Judaica permanserunt invidia; unde & secutum est quod videmus, ambos in foveam cecidisse, & præsentis servitutis, & æternæ damnationis.* Ibid. 6.26.

7. Sanctus Gregorius ait: *Superbi Pharisæi ab ipsa veritate cæci nominantur, quæ discipulis ait: Cæci sunt, & duces cæcorum.* Quibus in verbis advertendum est, cuinam rei hanc cæcitatem tanquam causæ adscribat, ut vel ideo vitium carnis maximè detestemur: *Quæ utique cæcitas specialiter libidinosis adscribitur, quia nulla sunt vitia, quæ spissiores tenebras menti ingerant, quam libido. Osee 4. 11. Fornicatio, & vinum, & ebrietas auferunt cor.*

8. Ex his verbis quoque colligitur, quod Principes sive in paradisum, sive in infernum post hanc vitam abeant, magnum semper post se comitatum habeant, siquidem innumeri homines per bonum, vel malum ipsorum exemplum vel salvantur, vel damnantur; quod idem de Superioribus quoque dici potest: nec non & de illis, qui non tam per authoritatem quam ob doctrinam & sapientiam omnibus aliis supereminent, aliosque erudiunt.

Si cæcus cæco ducatum præstet, ambo in foveam cadunt.

9. Dionysius Carthusianus ait: *Prælatus seu Doctor non illuminatus à Spiritu sancto, si cæco gregi, vel subdito ignoranti ducatum præstet, inducendo eum ad ambulandum per vias rectas, seu ad sequendum opera & judicia sua, ambo in foveam cadunt, id est, in vitia præcipitantur, & tandem in locum gehennæ labuntur: hinc Jerem. 10. vers 21. Quia stultè egerunt pastores, ideo omnis grex eorum dissipatus est*; adducitque in ejus confirmationem quandam sancti Gregorii sententiam dicentis; *Cum pastor per abrupta graditur, necesse est, ut grex in præcipitium feratur.*

Versus 15.

Respondens autem Petrus dixit ei: Edissere nobis parabolam istam.

1. Salvator noster parabolis frequenter uti solitus erat; *Et ideo*, inquit Sanctus Remigius, *Petrus cum audisset, quod intrat in os non coinquinat hominem; putavit parabolicè eum fuisse locutum.* Albertus Magnus ait: *Detentus carnali intellectu legis putabat Christum parabolicè loqui, qui doctrinas de cibis revocavit ad novæ gratiæ veritatem.* In cap.

2. Theophylactus hanc interrogationem artificiosè propositam fuisse sustinet; *Petrus quia sciebat legem prohibere promiscue ejus omnium; & timebat dicere Jesu, Ex his quæ dixisti, offendimur (apparent enim legi adversa esse) simulat ignorantiam, & interrogat.*

3. Porro Petrus præ quovis alio se veræ Christi sapientiæ addiscendæ cupidum fuisse monstrat, quia *Labia Sacerdotis custodiunt sapientiam, & legem requirent ex ore ejus. Ecclesiast. Beatus vir, qui in sapientia morabitur.* Imò tanquam Christi in terris Vicarius, præ quovis alio profundius à Christo erudiri debebat. Malac. 2. v. 7. Eccl. 14. v. 22.

Versus 16.

At ille dixit: Adhuc & vos sine intellectu estis?

1. *Id est*, ut Albertus Magnus exponit, *post tot audita, visa, & exposita, quibus datum est nosse mysterium regni Dei.*

2. Paulus de Palatio hanc reprehensionem Prælatis Ecclesiasticis attribuit; *Gravis*, inquit, *reprehensio, cum enim Episcopus sit aliorum dux & lux, si & ipse sine luce sit, omni reprehensione dignus est, neque enim alicui minus, quam Episcopo ignorantia convenit.*

3. Lucas Burgensis Christum Salvatorem nostrum sæpius nos docuisse notat, quanam in re mundities illa consisteret, quam in fidelibus & sequacibus suis requirebat: *De his rebus non semel, neque breviter disseruerat, neque obscuris verbis, ut ex cap. 6. & 7. hujus Evangelii intelligitur, idcirco increpat tarditatem discipulorum, cui tamen non definit Doctorem se præstare*, ipsorumque incapacitati & ruditati magna cum benignitate condescendit, prouti ex verbis sequentibus clarè liquet.

Versus 17.

Non intelligitis, quia omne quod in os intrat, in ventrem vadit, & in secessum mittitur.

1. Theophylactus verba illa hunc in modum exponit: *Dicitur igitur. Non intelligitis quod omnes intelligunt & sciunt? cibi enim non manent intus, sed infra exeunt per alvum, & nullum hominem in anima coinquinant, non enim manent intus: cogitationes autem intrinsecus nascuntur, & manent illic, & egredientes, hoc est, in opus procedentes, inquinant hominem.* Nihil etenim animam maculare potest, nisi tangat illam, *cibus autem non contingit animam*, ergo. Ita sanctus Thomas. In Matth.

Versus 18.

Quæ autem procedunt de ore, de corde exeunt, & ea coinquinant hominem.

1. *Id est, ab intellectu & voluntate causantur*, inquit Dionysius Carthusianus, *quia ut ait Plato, ad hoc datus est nobis sermo, ut mutæ volantatis fiant indicia.* S. Bernardinus porro pro nostra instructione observat, quod *inter omnia illa, quæ à corde exeunt, & de ore procedunt, hominem, imò totum mundum inquinantia, sunt execrandæ detractiones.* To. 2. ser. in hac fer.

2. Porro per hasce sordes, (*hæc coinquinant hominem*) non materiales & corporales, sed spirituales intelliguntur; unde Dionysius Carthusianus ait: *Coinquinant inferendo maculam culpæ.*

3. Cajetanus dicit. *Declarat, quo sensu dixerit: quod procedit de ore, scilicet pro quanto procedit à corde, hoc est, à voluntate.*

Versus 19.

De corde enim exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiæ.

1. Sanctus Hieronymus ex hac propositione illam deducit consequentiam: *Ergo anima principaliter non secundum Platonem in cerebro, sed juxta Christum in corde est.* Unde sanctus Doctor pergit ostendere, qualiter magnopere reprehensibiles sint illi, qui dæmonem esse dicunt, qui nobis malas cogitationes & desideria imprimat; *Arguendi ex hac sententia sunt, qui cogitationes à diabolo immitti putant, & non ex propria*

pria nasci voluntate; diabolus adjutor & incensor malorum cogitationum potest esse, author esse non potest. Sin lautem semper in insidiis positus levem cogitationum suarum scintillam suis fomitibus inflammarit, non debemus opinari eum cordis quoque occulta rimari, sed ex corporis habitu & gestibus æstimare, quid versemus intrinsecus: verbi gratia si pulchram mulierem nos viderit crebrò inspicere, intelligit cor amoris jaculo vulneratum.

2. S. Antonius de Padua cor hujus nostri corporis primum mobile, primumque vitæ principium esse considerat: *Sicut enim cor est vitæ corporalis principium, sic & vitæ moralis*, adducit quandam S. Augustini sententiam in libro de libero arbitrio attestantis; *Quod nihil habet rationem peccati, nisi quantum à corde & voluntate egreditur.*

3. Sicut ex equo Trojano multi egressi sunt milites, qui civitatem illam in extremum redegere exterminium, atque in eos, qui dictam fabricaverant machinam, inhumanam exercuere barbariem: ita quoque è corde nostro, seu ab amore & voluntate nostra tot derivantur affectiones pravæ, & appetitus inordinati, qui mortem animæ spiritualem & æternam adiscunt. Unde Chrysologus in sermone quodam, quem super Evangelium præsens conscripsit, ita ait: *Novus est hic ordo bellandi, de homine contra hominem gentes exeunt bellaturæ.*

4. Paulus de Palatio magnam quandam inter Mosaicam & Evangelicam legem notat differentiam, dum ait: *Nota primo loco poni cogitationes, licèt Moyses in fine Decalogi earum meminerit, cujus ratio est, quia vitæ christianæ maximè interioribus intenta est, contra Mosaica exterioribus.*

Prov. 4. v. 23. 5. Facilè igitur hinc discere possumus, quanti interfit monitum illud Sapientis attendere, dicentis: *Omni custodia serva cor tuum, quia ex ipso vita procedit.*

Versus 20.

Hæc sunt quæ coinquinant hominem; non lotis autem manibus manducare non coinquinat hominem.

1. Paulus de Palatio maculæ peccati turpitudinem ponderat, dum ait; *Contra infinitam majestatem ab ab infinita vanitate, id est, homine procedit, infinitum bonum aufert, Deum nobis propinquum, amicum, sponsum, fratrem & Patrem exasperat, ut hostis sit noster & vindex, Si penetrare vis, quanta sit hæc macula, hinc intelliges; quia solo Christi sanguine, & non hircorum aut taurorum purgari potest.* Hæc macula pulcherrimum cœlestis paradisi Angelum in horrendum mutavit titionem inferni.

Hom. 51. In Matth. 2. Optimum igitur & saluberrimum est illud Chrysostomi documentum, dicentis: *Discamus, obsecro, quænam ea sint, quibus turpiter homines fœdentur: discamus, oro, & fugiamus*, ubi ulterius abusum jam paulò antè mentionatum, exponere pergit, quo in Ecclesia quoad corpus, mundi comparare satagimus, interiorem animæ puritatem parum admodum curantes. Sanctus Augustinus ab Alberto Magno hoc loco citatus dicit: *Nimius appetitus munditiæ corporalis sordes inducit mentis, & ablutio corporis nihil penitus conducit ad munditiem mentis. Unde Jerem. 2. 22. Si laveris te nitro, & multiplicaveris tibi herbam Borith, tamen maculata es coram me, dicit Dominus.* Deformis macula, qua anima humana unquam contaminata fuit, censenda est iniqua illa condemnatio, qua agnus ille immaculatus in medio duorum latronum patibulo adjudicatus fuit suspendendus, & tamen Pilatus sententiam illam pronuntiaturus, manus suas prius abluere voluit, simul protestando dicens; *Innocens ego sum à sanguine justi hujus. Væ vobis, qui mundatis quod deforis est calicis*, inquit alibi in Matthæo Christus de hypocritis illis, qui perfectionem & sanctitatem suam in frequentioribus ablutionibus reponendam esse censuerunt.

Matt. 27. v. 24 Matt. 23. v. 25

FERIA QUINTA
POST III. DOMINICAM
QUADRAGESIMÆ.

Evangelium ex Lucæ cap. 15.

V. 38. *Surgens Jesus de synagoga, introivit in domum Simonis, socrus autem Simonis tenebatur magnis febribus: & rogaverunt illum pro ea. 39. Et stans super illam, imperavit febri, & dimisit illam: & continuo surgens ministrabat illis. 40. Cùm autem sol occidisset, omnes qui habebant infirmos variis languoribus; ducebant illos ad eum; at ille singulis manus imponens curabat eos. 41. Exibant autem dæmonia à multis clamantia, quia tu es filius Dei, & increpans non sinebat ea loqui, quia sciebant ipsum esse Christum. 42. Facta autem die egressus ibat in desertum locum, & turbæ requirebant eum, & venerunt usque ad ipsum, & detinebant illum ne discederet ab eis. 43. Quibus ille ait: quia & aliis civitatibus oportet me evangelizare regnum Dei, quia ideo missus sum 44. Et erat prædicans in synagogis Galilææ.*

Versus 38.

Surgens Jesus de synagoga introivit in domum Simonis: socrus autem Simonis tenebatur magnis febribus, & rogaverunt illum pro ea.

Surgens Jesus de synagoga.

1. SAlvator noster in synagoga paulò antè dæmoniacum quendam miraculosè liberaverat, ac proinde, ut Jansenius notat. *Protinus dicitur cum suis Christus egressus à synagoga; hic enim fuit mos Domini, ut ferè semper cum miraculo aliquo inclaruisset, turbis sese subduceret, contentus nimirum benefecisse, nec gloriæ humanæ cupidus, docens nos, ut bene mereri potius, quam laudem venari studeamus.* Jane. c 28. concord.

2. Albertus Magnus ad mysterium recurrit, dicens: *Ecclæ synagogæ, in qua prædicaverat, derelictio. Jerem. 12. vers. 7. Reliqui domum meam, dimisi hæreditatem meam.*

Introivit in domum Simonis.

3. Dubitari hoc loco potest, quomodo domus illa domus Petri esse potuerit, cùm ipsum in Bethsaida natum fuisse constet, præterquam quod ipse in Evangelio omnia deseruisse dicatur: *Ecce nos reliquimus omnia*; quomodo igitur Evangelista domum hanc domum & habitationem ipsius fuisse dicit? Salmeron in primis Bethsaidam Capharnaum vicinam fuisse respondet; adhæc dicit: domum illam ad Petrum spectasse, quia ad conjugem ipsius pertinebat. *Domus uxoris Petri vocatur ejus domus.* Lucas Burgensis dicit: *Domum socrus Petri, idcirco Petri dictum, quod quoties Capharnaum veniret, ibi hospitaretur.* Salmeron dicit: *In domum suam, id est, quæ jam fuerat ejus*, quam postea quam se Christi disciplinæ subjecit, totaliter dimisit. Mat. 19. v. 27. Sal. to. 6. tr. 11. In Matt. c. 8

4 Enimvero dubium quidem non est, quia in opulenta illa civitate plures fuerint habitationes longè capaciores & nobiliores illa, in qua filius Dei hospitio excipi potuisset, ipse tamen præ cæteris Apostolos suos honorare voluit. Unde Sanctus Thomas ait: *Honorem intulit discipulis suis, quia noluit ire ad domum Centurionis, ivit tamen ad domum pauperis piscatoris. Unde Psalm. 138. 17. dicitur: Nimis honorati sunt amici tui Deus, nimis confortatus est principatus eorum.* Chrysostomus aliam assignat rationem, cur nonnunquam discipulorum suorum hospes esse voluerit, prout postea in domo sancti Matthæi factum fuisse constat, quando illum ad Apostolatum vocavit: *Quod faciebat, ut hoc ab eo affecti honore, diligentiores ad omnia fierent.* Didacus Stella eum in urbe Capharnaum hanc præcipuè domum elegisse dicit: *Quia Christus hic honorem impendit, à quibus ipse honoratur: unde olim dixit; Quicunque honorificaverit me, glorificabo eum. Petrus Christum honoravit, relin-* In c. 8. Matt. Hom. 28 in Matth.

quens

quens domum & omnia, quæ possidebat, sequens illum, ideo Christus vult eum summo honore afficere.

5. Credibile satis est, Jacobum, Joannem, & alios Apostolos domus habuisse longè ampliores, quam
In Luc. orat. fuerit illa Petri, & tamen ipse super omnes alios ab eo privilegiatus fuit, quia ut Isidorus Clarius ait; *Æquum fuit, ut à Petro primum reciperetur, quia fervidior erat cæteris*: Hæc etenim virtus habitationem Deo ampliat valdè & dilatat; trita namque est
Serm. 61 de verb. Dom. 1. Jo: 4. vers. 16. illa sancti Augustini sententia dicentis: *Augustiantur vasa carnis? dilatentur spatia charitatis. Deus charitas est, & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. Si quis diligit me, sermonem meum servabit*, Jo: 14. 23. *& Pater meus diligetur eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus*. Sanctus Petrus autem Christum præ cunctis aliis vehementius amabat: *Diligis me plus his? Tu scis Domine, quia amo te.*

6. Didacus Stella ait: *Petro voluit hoc beneficium donare, ut ipsum magis ad sui obsequium devinciret.*

In Matth. 7. S. Thomas dicit Christum hanc domum sponte propria honorare voluisse, ut per hoc manifestaret, quanto in respectu Petrus apud ipsum esset: *In hoc ostenditur reverentia, quam habuit Dominus ad Petrum, quia se obtulit, licet Petrus non rogaret*. Petrus à Christo suus in hac terra Vicarius instituendus erat, eique consignanda & committenda erat sponsæ illius custodia, quam sanguinis sui pretio acquisierat: *Ecclesiam, quam acquisivit sanguine suo*. Glossa dicit: *Domus Petri circumcisio est, ejus Apostolatui commissa; socrus synagoga, quæ quodammodo mater est Ecclesiæ, Petro commissæ: Hæc febricitabat, quia invidiæ æstibus laborabat, persequens Ecclesiam*. Salmeron observat, quod antequam domum Petri ingrederetur, prius è synagoga fuerit egressus; alias quoque Petri naviculam conscendit, ex eaque turbas docere voluit; *Intelligimus Christum renunciasse synagogæ Judæorum, in Ecclesiam, quæ domus est, & navis Petri ingressus: In hac domo sanabat & docebat Jesus, quia in Ecclesia tantum est vera doctrina Christi, & vera remissio peccati.*

Act. 28. 28.

Lib. 5. In Matth. 8. S. Paschasius ait: *Venit ergo Jesus in domum Petri, quatenus ad eum domus Petri veniret*.

9. Quia domus symbolum & figura Ecclesiæ erat, divina providentia sapientissimè ordinavit & disposuit, ut domus illa demum magnifico honoraretur ædificio.
Niceph. l. 8. cap. 10. Nam ut Nicephorus refert, S. Helena in ipsissimo hujusce domus situ in honorem S. Petri sumptuosissimam fabricari fecit Ecclesiam.

10. Sancta mater Ecclesia in officio divino de Apostolis ita canit: *Vos qui reliquistis omnia, & secuti estis me, centuplum accipietis*. Inter cunctos verò Apostolos Petrus primus fuit, quia omnia sua propter Christum dereliquit, salutare in hoc cunctis aliis præbens exemplum, in cujus pietatis compensationem Deus ille, *quem cœli capere non possunt*, in pauperculo tugurio ejus hospitio excipi voluit, illudque sua cunctorumque Apostolorum præsentia, imo & miraculo quodam adeo celebri, quod ad perpetuam rei gestæ memoriam annalibus æternitatis insertum est, honorare voluit, effecitque ut ante ipsius fores universa civitas certatim concurreret, omnesque infirmos suos ibidem deponeret, ut sanitati pristinæ denuo restitui possent.

Lib. 5. In Matth. 11. S. Paschasius Christum non rogatum, sed ultro citroque, & sponte propria ad domum illam accessisse dicit: *Mira omnipotentis Dei dispensatio, qui etiam non quærentes se quærit, & non valentes ad se venire, ad eos clementer venit*. Etenim nusquam Christum à Petro ut ad sanandam socrum suam in domum suam se reciperet, rogatum fuisse constat, non obstante quod ex multiplici experientia vidisset, quod *Per transibat benefaciendo, & sanando omnes, quia charitas non*
Act 10. 10. *quærit quæ sua sunt*, & ideo eousque longè ardentiorem erga aliorum salutem, quam erga propriæ familiæ & familiarium suorum sanitatem, zelum exhibuit, quia bono publico & divini Magistri sui sequelæ & servitio totus intentus erat; unde postea in Christo natus est zelus illius, quam in ejus domum liberalissimè contulit beneficentiæ specialis. Sanctæ Catharinæ Senensi à cœlesti ejus sponso dictum fuit: *Tu de me sollicita esto, & ego tui sollicitam curam semper habebo*. Porrò S. Marcus pro hujusce socrus sanitate restituenda Christum non à S. Petro, sed ab Apostolis rogatum fuisse scribit, quia Petrum ne quidem os suum aperuisse constat: nam ut Chrysostomus ait: *Ab exordio erudiebatur, quæ aliorum erant sibi ipsi præponere, quo circa neque eum ipse induxit, sed Christus sponte adivit*: Imo ipsemet sacer textus expressè dicit: *Decumbebat autem socrus Simonis febricitans; & statim dicunt ei de illa*; unde clarè liquet, quantum hic Apostolorum verte & Princeps à carne & sanguine fuerit alienus. Sanctus Hieronymus *de vera circumcisione*, ad magnam S. Petri gloriam ita scribit: *Omnia se reliquisse testatur, non in alto fluctuat, artis cura non geritur, nec socrus ægra sine Domino visitatur, omnis singularis viri affectus in Christo est, hunc sequitur substantiæ contemptor, affinitatis oblitus*. Verum enimverò sive Petrus ex motivo modestiæ, sive ob animum à carne & sanguine penitus alienum de socru sua nec quicquam sollicitus fuerit, certum tamen est, quod Christus illam non propterea neglexerit, aut illius fuerit oblitus, ut ex hoc clarè intelligeremus, quod si divino ejus servitio totaliter intenti simus, Christus pariter ad nobis omnibusque cognatis & amicis nostris benefaciendum totaliter futurus sit deditus. S. Cyrillus ad hujus hospitii paupertatem sese reflectit dicens: *Aspice autem, quomodo manet penes verum inopem Christus, qui sponte spontanea voluntate paupertatem pro nobis passus est, ut discamus, cum pauperibus conversari, nec spernere depressos & pauperes*. Chrysostomus ad horum piscatorum domos respiciens dicit: *Cogitatione assequimur, quales fuerint; videmus tamen ipsum humiles sponte casas petere, ut his omnibus despiciendam esse humanam magnificentiam doceat*. Idem quoque Chrysostomus aliam adducit rationem, cur in hanc domum Petri intraverit, dum ait; *Mihi quidem videtur id factum esse, ut cibum assumeret, quod Evangelista quoque significavit, cum dixit; Surrexit, & ministrabat illis*. Chrysologus vero aliter hac de re sentit, dum ait: *Ad domum Petri non invitavit discumbendi voluptas, sed jacentis infirmitas; non prandendi necessitas, sed salutis occasio, divinæ virtutis opus, non humani pompa convivii, in domo Petri non vina, sed lachrymæ funduntur.*

In cat. In cat. Marci 1. 30. S. Hieron. to. 4. ep. 10. Hom. 28. In Matth. Ibid. Serm. 18.

12. Lucas Burgensis dicit, Christo quidem in civitate Capharnaum minimè defuturas fuisse domus magnificentiores, commodiores, majoribusque delitiis affluentes, veruntamen hunc Christi genium fuisse, quod *plus amabat pauperes, ægrotos, lugentes*. Et Chrysologus ait: *Non aspexit qualitatem domus, non præparationis ornatum, sed gemitum languentis, & statim manus ad opus suæ majestatis extendit*: Neque enim voluptates aut delitiæ, sed planctus & miseriæ nostræ Salvatoris accersendi sunt attractivæ: *Cum ipso sum in tribulatione*. Enimverò quonam putatis Christum mox ut domum illam ingressus fuit, suos defixisse, misericordes obtutus? Optimè id S. Matthæus declarat, dicens: *Cum venisset Jesus in domum Petri, vidit socrum ejus jacentem & febricitantem*. Quo facto ministros & prædicatores Evangelicos docere voluit, ab illis voluptates & commoditates nequaquam quærendas & sectandas esse, sed potius requirendas esse proximorum corporales & spirituales miserias, ut ils subveniant, neque corporum, sed animarum sanandas esse febres. Pharisæi Christum calumniati fuerant, dicentes: *Cum publicanis & peccatoribus manducat*. Fuerat quidem ipse à Martha plurium castellorum Domina exceptus hospitio, à Zachæo quoque Publicanorum principe ad prandium invitatus fuerat, at verò in quovis loco in eo impletum fuit illud sancti Paschasii dicentis; *Non cura* prandii ac *lætitiæ, sed lachrymarum effusio*; quovis loco & tempore ad errantium animarum conversionem aspirabat; in domo namque Marthæ ejus lucrari satagebat sororem; nunc verò dum ipsum sub pauperi tecto voluntarium hospitem factum fuisse vident nulla erat calumniandi occasio.

Serm. 18. Psal. 50. 15. Matth. 8. 14. Matt. 9. 11. Lib. 5. In Matth.

13. Albertus Magnus in signem ex Petri nomine moralitatem adducit, dum ait: Domus Petri, *significat domum obedientiæ, quia Simon obediens interpretatur, ubi præceptis Christi & Apostolicis obeditur*. Etenim anima, quæ Deo divinisque illius præceptis subjicitur & obtemperat, secura esse potest, quod Christum sit receptura hospitio.

In Matth.

14. Hugo Cardinalis super illa verba Sancti Matthæi cap. 18. *In domum Petri*, dicit, *Domum Petri esse conscientiam agnoscentis peccatum suum: tunc enim*

enim venit Jesus, quando quis peccatum suum agnoscit.

15. Observandum quoque est hoc loco Petrum alias sæpè una cum Christo in Capharnaum accessisse, ut videre est *Matth.* 17. v. 23. Marci 2. v. 1. & *Cap.* 9. v. 23. *Lucæ* 7. *v.* 1. & *Cap.* 10. v 15. *Ioan.* 4. *v.* 46. & tamen ex nullo dictorum locorum Petrum in domum suam pedem intulisse constat, præterquam in hac occasione, cujus ratio esse potest, quia jam de se protestatus fuerat; *Ecce nos reliquimus omnia*, quænam verò causa est, quod nunc de illo scribatur, ipsum simul cùm Christo, & omnibus aliis discipulis domum suam fuisse ingressum? Respondendum videtur, Petrum hoc loco repræsentasse perfectum quendam religiosum, qui
Matt. 16. 17. sæculo totaliter valedixit: *Caro & sanguis non revelavit tibi*; Petrus igitur in domum suam intrare noluit, nisi in Christi & Apostolorum societate, idque ob gravem socrus suæ infirmitatem, ut eam sanaret, ut hoc facto religiosos & Ecclesiasticos parentum totiusque paternæ domus abnegationem, nec non magnam in conversando cum amicis & cognatis adhibendam cautelam edocet, ne scilicet in illam se intromittant, nisi solum in casu, quo id ipsorum postulat gravis necessitas & charitas, & ne tunc quidem illos aliter frequentandos esse, quam in Christi & Sanctorum individua societate.

Socrus autem Simonis.

In Luc. 16. Hugo Cardinalis utrumque, id est, tam socrum Simonis, quam domum Petri, synagogæ & circumcisionis figuram fuisse existimat: *Per uxorem Petri significatur Ecclesia, cujus Pastor fuit Petrus, cujus mater fuit synagoga*: Quod idem quoque Albertus
In Luc. Magnus sensit dum ait: *Quæ socrus allegoricè quidem*
In Cat. *synagoga, filia autem uxor Petri est Ecclesia; Moraliter autem est caro contraria spiritui*. Rabanus pariter per hanc socrum sanatam, synagogam interpretatur; considerat enim, quod S. Matthæus cap. 8. postquam in leproso mundato salutem insinuasset totius generis humani, in servo vero Centurionis salutem populi gentilis, *Consequenter per socrum Petri designet curationem synagogæ*.

In Luc. 17. Sanctus Bonaventura argutè observat, quod mulierem hanc non in synagoga, sed in domo sanarit: *Ad insinuandum quod dicitur; Docere autem mulieri non permitto.*

Tenebatur.

18. Considerandum est verbum illud, *Tenebatur*, quia ut Didacus Stella advertit; *Non ait, quod tenebat febres, sed quod tenebatur à febribus: Sic peccator tenetur à suis passionibus & peccatis, ita ut captivus teneatur, ne id quod vult, facere possit*. Unde
Ser de S. Maria Magdal. B Laurentius Justinianus ait: *Sunt peccata, vincula*
L. 4. in Luc. 4. *spiritualia, quibus tenetur anima. Febris nostra*, inquit
1. Tim. 6. 9. S. Ambrosius, *avaritia est*; In omnibus namque hisce vitiis anima nostra per inordinatas passiones & appetitus suos stringitur & ligatur, Et quidem si de cupiditate argenti & auri sermo sit, scriptum esse scimus:
Epist. 1. 9. *Qui volunt divites fieri, incidunt in laqueum diaboli*; Et Seneca dicit: *Sic divitias habens, quomodo habere dicimus febrem, cum illa nos habeat, e contrario dicere debemus, febris illum tenet; eodem modo dicendum est:*
Epist. 8. *divitiæ illum tenent*. Idem quoque Author alibi dicit; *Quisquis nostrum agere vitam volet quantum plurimum potest ista viscata beneficia devitet, in quibus hoc quoque miserrimi fallimur, habere nos putamus, & habemur.* Quod si febrim libidinis consideremus, hæc nos adeo libertate nostra destituit, ut is, qui ad cœnam magnam, quæ gloriæ symbolum erat, invitatus fuerat, sese excusarit dicendo: *Uxorem, duxi, & ideo*
Luc. 14. 20. Tert. de exhort. castitat. De bono pudicitiæ. *venire non possum*; quod vitium proinde Tertullianus appellat: *Carnis necessitatem*. Et S. Cyprianus vitium hoc sufficere censuit, ut nos in perpetua dæmonis servitute semper constringat, ideoque luxuriæ hosce titulos attribuit, quod si videlicet *Cupiditatum infesta rabies, incendium conscientiæ bonæ, mater impœnitentiæ*. Quo si de febre ambitionis agatur, sicuti febri proprium est, quod hominem delirare faciat, ita quoque nullum reperiri majus delirium potest, quam sit il-
Li 4. in Luc. lud, in quod, ut S. Ambrosius ait, per ambitionem prolabimur, utpote quæ facit, quod *ut dominetur aliis plus serviat, curvetur obsequio, ut honore donetur, & dum vult esse sublimior, sit demissior.*

Magnis febribus.

19. *Ille, qui tamegregiè in synagoga prædicaverat*, inquit Didacus Stella, *nunc opera charitatis exercet, visitans pauperes infirmos, & sanans ac curans, ut doceat prædicatorem verbi Dei, non solum verbis, sed etiam factis & operibus charitatis populum erudire debere.*

20. Sanctus Bonaventura bene notat Evangelistam dicere: *Magnis febribus*, neque enim una solum, sed pluribus febribus, iisque gravissimis cruciabatur: *In quo designatur infirmitatis gravitas, quæ disponit ad gratiam, juxta illud; Infirmitas gravis sobriam facit animam*. Petrus, qui præ cunctis aliis Apostolis à Salvatore nostro privilegiatus fuit, quique omnibus aliis ardentius amabat, febres & infirmitates lethiferas domi suæ habebat, quia verissimum semper est, & manet, quod tribulationes blandimenta sint Dei, quibus nos demulcet: *Ecce quem amas infirmatur*. *Semper in domibus eorum, qui diligunt Christum*, inquit Salmeron: *reperiuntur infirmi, ut in domo Mariæ & Marthæ, erat Lazarus languens ad mortem; in domo Centurionis servus paralyticus, & in domo Petri febricitans, nemo ergo carens Medico desperet.*

In Lc. Eccli 31. 2. Ioan. 11. 3. Sal. t. 6. tr. 11.

21. Porrò per febrim hanc concupiscentia carnalis specialiter intelligitur: *Per istam socrum intelligitur anima æstimans igne concupiscentiæ*, inquit S. Thomas; Quod idem Rabanus pariter scribit, dum ait: *Unaquæque anima, quæ carnis concupiscentiis militat, quasi febribus æstuat, sed manu misericordiæ divinæ tacta convalescit, & per concupiscentiæ fræna carnis lasciviam stringit.*

In Matth. In Cat.

22. Per hanc quoque febrim varia vitia intelligi possunt: *Quid per febrim nisi crimina & peccata convenientius*, inquit sanctus Bernardinus, *designantur? Per socrum Simonis conscientia ægra significari potest, super quam tanquam Dominus & Imperator stat misericors Deus, atque per timorem imperat febri, id est, criminibus & peccatis; quæ per veram contritionem dimittunt illam*. Sanctus Antonius de Padua per hanc Simonis socrum animam ex culpa febricitantem intelligendam esse dicit, cum enim febris immoderatus quidam calor existat; hic ardor, ut Galenus dicit, esse potest *Vel in spiritibus, & sic vocatur Ephimera: vel in humoribus, & sic vocatur proprie febris; vel in solidis & medulla, & sic vocatur Ethica. Prima febris, quæ in spiritibus creatur, per subtilitatem materiæ citò resolvitur, & hæc signat peccatum, quod est in cogitatione; secunda significat peccatum in opere; sed in consuetudine tertia, quæ est peccatum consuetudinis, quæ quodammodo convertitur in naturam, & hæc durat usque ad mortem, prima species est in corde, & hæc levis, secunda in opere, & hæc difficilis: tertia in consuetudine, & hæc quasi incurabilis.*

Serm. 30. Ser. in hanc fer.

23. Paulus de Palatio per hanc socrum Simonis in sensu morali exponit Ecclesiam: *Fideles qui nunc sumus, secundum interiorem hominem vehementer infirmamur, causa est calor nimius ex sanguine multo & corrupto, id est, ex multis & malè partis divitiis.*

In Matth.

24. Didacus Stella observat, quod Evangelista dicat: *Magnis febribus*, indeque utilissimum hoc documentum deducit: *Febris magna, ut erat hæc, citò curatur; at febris quæ in ossibus latet, hæc vitam rapit, ita magnum peccatum raro nos in infernum ducit; nam ipsius magnitudo nos terret, ita ut in cognitionem ejus veniamus, quo fit, ut illius pœnitentiam agamus: At hæc peccata parva, in quæ quotidie dilabimur, & ad quæ ob ipsorum parvitatem non respicimus: hæc sunt quæ in interitum celeri cursu nos vocant*. Tritissima est illa Chrysostomi doctrina, qui ait; *Solet mihi nonnunquam non tanto studio magna videri esse peccata vitanda, quanto parva & vilia: illa enim natura sponte aversatur; hæc autem hac ipsa re, quia parva sunt, desides reddunt*. Eandemque quoque propositionem S. Gregorius tradit, dicens; *Admonendi sunt, qui in minimis frequenter excedunt, ut sollicitè considerent, quia nonnunquam in parva deterius, quam in majori culpa peccatur, cujus & ipse sequentem rationem assignat: Minor dum quasi nulla creditur, eo potius, quo*

Hom. 87. in Matth.

& securius in usu retinetur ; unde fit plerumque ut minus assueta malis levibus , nec graviora perhorrescat , atque ad quandam authoritatem nequitiæ per culpam nutrita veniat , & tanto in majoribus contemnat pertimescere , quanto in minimis didicit non timendo peccare .

Et rogaverunt illum pro ea .

In Luc. 25. S. Bonaventura subtiliter considerat , quod Salvator paulò ante dæmoniacum illum sine ullis aliorum intervenientibus precibus liberarit ; postea verò hanc febricitantem à discipulis rogatus sanitati restituerit ; demum verò alium leprosum videlicet mundarit , quia is semetipsum ei se mundandum recommendarit : *In quo significatur , quod tripliciter animas peccatrices curat gratia Salvatoris , nunc intercedente sola benignitate suæ clementiæ , nunc interveniente oratione Ecclesiæ , nunc vera interveniente proprio gemitu .*

26. Nec Lucas , nec Sanctus Matthæus , nec sanctus Marcus Petrum ad socrum suam Christo recommendandam , os suum aperuisse scribunt : *Quia vel* Sal. to. 6. tr. 11 *ignorabat*, inquit Salmeron, *si morbus erat recens , vel ne impedire Christum , si noverat : vel ne videretur caro petere , ea maximè quæ sua natura media & indifferentia sunt* . Petrus etenim jam omnem cognatorum suorum affectum , imo memoriam despoluerat post- Chrysost. t. 5. hom. 11. quam dixit : *Ecce nos reliquimus omnia* . Chrysostomus Petrum socrus suæ memorem non fuisse scribit , quia ut mundo curæ suæ commisso beneficia impenderet tota animi contentione intentus & deditus erat ; unde sanctum Apostolum populos sibi commissos hisce verbis allocutum fuisse meditatur : *Vos mihi fratres , vos mihi filii , vos mihi mater .*

27. Aliud motivum cur Salvator noster ad socrum Petri sanandam rogari voluerit , sanctus Bonaventura adducit , dum id ideo voluisse scribit , ut nobis insinuaret , quod tametsi ipse ad gratias nobis impendendas pronus sit , illas tamen nostris orationibus mediantibus à se postulari velit : *Invoca me in die tribulationis* Ps. 49. 15. Is. 58. 9. *eruamte , invocabis , & Dominus exaudiet , clamabis ,* In Matth. *& dicet : Ecce adsum* . Albertus Magnus ideo Deum nostras preces nonnunquam exspectare dicit : *Quin quanto beneficium magis est requisitum , tanto magis est gratum* . Idem quoque in Evangelium Lucæ scribens In Luc. aliam rationem reddit , dum ait : *Ecce deprecatio sanctorum & intercessio , quia ut dicit Gregorius ; Quæ prædestinavit Deus facere , frequenter sic prædestinavit , ut fiant orationibus sanctorum .*

28. Toletus in hac Apostolorum pro socru Petri facta intercessione , interesse quoddam intercessisse exi- In Luc. stimat , dicit enim ; *Non tantum ex fide & proximi dilectione preces hæ emanabant , sed etiam ex quadam necessitate , cum non haberent , qui mensæ ministraret : tales preces Dominus exaudit , quando expedire novit* . Pergit deinde ostendere , quam Deo gratæ & acceptæ preces illæ sint , quæ pro aliorum sanitate illi afferuntur , maximè quando infirmi valetudine recuperata usuri sunt ad bonum & laudabilem finem , prout mulier hæc factura erat , quæ sanitati restituta filio Dei & Collegio Apostolico ministrare debebat ; docemur insuper ex hisce Apostolorum intercessionibus , quam nos in adjuvandis & sublevandis infirmis solliciti esse debeamus , idque si alio modo hoc præstare non valemus, nostras pro ipsis preces & orationes ad Deum dirigendo.

In Luc. 29. Didacus Stella observat Apostolorum preces nequaquam tales fuisse , quales esse solent aulicorum supplicationes , id est , fictas & simulatas , sed vera ab ipsis & recta fuisse intentione prolatas : *Offerunt pro illa preces sancti Apostoli , nec fictas aut simulatas , sicut familiares Principum facere consueverunt* . Ecce igitur quonam hi cœlestis Regis collaterales & familiares, favorem illius direxerint , nimirum ad subveniendum infirmis , & proximorum sublevandas miserias .

Versus 39.

Et stans super illam , imperavit febri , & dimisit illam ,
Et continuo surgens ministrabat illis .

Et stans super illam .

In Luc. 1. Dionysius Carthusianus verba hæc insensu literali ita exponit ; *Accessio ad locum , in quo jacuit illa ; & sic altior situ fuit* . Simili ferè modo eadem verba interpretatur Toletus , dum ait : *Id est accessit decumbenti , ac inflexo corpore manum ejus apprehendit , erigens eam .* Salmeron pariter in eandem descendit sententiam , dum ait : Describitur gestus Christi sese ad lecti fulcrum inclinantis : Cum quo concordat , quod in S. Matthæo Matt. 8. v. 15. scribitur . *Tetigit manum ejus* , ubi Chrysologus ait : *Quæ necessitas tangendi erat , ubi inerat jus jubendi ? Sed Christus tenuit manum mulieris ad vitam , quia Adam de* Serm. 18. *manu mulieris acceperat mortem .*

2. Quantum verò ad Mysterium Albertus Magnus ait : *Stando autem ostendit paratum illi adjutorium* . Salmeron ait ; *Stat super illam , flagello scilicet , & timore illam castigans & domans , juxta illum : Castigo corpus meum , &c.*

3. Paulus de Palatio dicit : *Christum precor in Eccle-* In Matth. *siam ingressum , ut stet , nec prætereat nos , imperetque febri ut illa abeunte ministrare incipiamus .*

Imperavit febri .

4. Salvator noster eo ipso quo creaturis etiam insen- In Luc. sitivis absoluto imperio præcepta dedit , & obedientiam ab illis promptissimam accepit , filium Dei se esse aperte monstravit . *Solo enim verbo fugavit , quod est Christo proprium , Sancti autem faciunt per obsecrationem* . Sap. 15. v. 12. *Non herba , nec malagma sanabat eos , sed sermo tuus , qui sanat omnia* . Cajetanus pro eo quod vulgata dicit : *Imperavit* , legendum putat : *Increpavit febrem , ejecit febrem increpando , velut puerum molestum* : Dionysius hunc modum fugandi febrem valde admiratur , dicitque modum hunc longè glorioſiorem fuisse ipsomet miraculo : *Modus agendi glorioſior fuit , quam opus in se , cum & naturaliter quis posset curari à febre , sed tam imperialiter & repente gravibus febribus laborantem curare , ita ut febre cessante , plena sanitas , & corporis robur pariter mox reverteretur , omnino divinum miraculoſumque fuit .*

5. Toletus porrò rationem reddit , cur hoc modo imperativo usus fuerit : *Non utitur precibus , ne reputetur simplex propheta , aut purus homo , sed imperio ut credatur Dominus , qui verbi sui virtute omnia operatur & movet* . S. Ambrosius Christum in hoc miraculo uno eo- Li. de vidui. demque tempore humanitatem pariter & divinitatem suam demonstrasse notât , quia *Quasi Deus imperat , & quasi homo visitat .*

6. Salmeron exinde salutare hoc documentum deducit : *Quia verò* , inquit , *Dominus imperat febri , constat morbos ministros esse Christi , qui ad ejus imperium accedunt & Christus Dominus est vitæ & mortis , & quando vult , vel mitigat , vel tollit pœnas à nobis .*

Et dimisit illam .

7. Didacus Stella super hæc verba scribens , magnum hujusce mulieris commodum & emolumentum fuisse dicit , quod Sanctum Petrum sortita fuerit in socrum , non divitem quidem illum , sed sanctum : *Et tantum hæc mulier lucrata est , copulans conjugio filiam suam cum Beato Petro , ut meruerit in domo sua Christum habere , & divina virtute miraculo facto sanari : Nunc autem in conjugio plus rationis habetur de pecunia , quam de virtute , etenim quæruntur divitiæ , non candidi mores .*

Et continuo surgens .

8. Febricitantibus id semper contingit , quod post recuperatam sanitatem valde sint debiles : *Sed talis non fuit* In Matt. *curatio Domini* , inquit S. Thomas , *imo plenam sanitatem reddidit , quia Dei perfecta sunt opera* , Deut. 32. *Aliter enim curat Dominus , aliter natura .*

9. Didacus Stella promptam hanc & festinam obedientiam considerat , qua febris ab hac infirma recessit , sicut & ex alia parte , quod ipsa sine ulla interposita mora , aut dilatione è lecto surrexerit : *Quo facto arguitur , & reprehenditur contumacia voluntatis humanæ , quia omnis creatura etiam insensibilis divinis obedit mandatis , quibus miser homo contradicit .*

10. S. Marcus dicit ; *Apprehensa manu elevavit eam .* Marci 1. v. 31. Sacrosancta enim Salvatoris nostri caro vivificandi virtutem in se habebat ; & ideo non mirum , si frequens ejusdem sacratissimi corporis communio animam ab omni spirituali infirmitate sanet ; *Virtus de* Luc. 6. 19. *illo exibat , & sanabat omnes* . Videmus porrò per experien-

perientiam, quod qui vult lapsum in terram erigere, benignam ei manum ad illum juvandum & sublevandum porrigere soleat: *Tenuisti manum dexteram meam, & cum gloria suscepisti me.* Hugo Cardinalis dicit, *Tangit manum & non caput, quia ipsam elevare volebat.* Enimverò Salvator noster in Scriptura sub sacra Medici symbolo nobis repræsentatur: ac proinde sicut Medicis solemne est, quod infirmorum pulsum tangendo explorent, ita quoque dicere possumus, quod ad eundem modum Salvator infirmam hanc per manum apprehendere voluerit: *Apprehensa manu*, ad insinuandum nobis, quod salus nostra à manibus dependeat, id est, à bonis operibus divina gratia à nobis factis: *Non ego, sed gratia Dei mecum*, ac proinde dicitur: *Surgens ministrabat*; neque enim anima à peccati infirmitate sanata, otio torpere debet.

Ps. 12. 4.

11. Notandum verò est ly illud, *Continuò*, quia postquam cœlestis hic Prothomedicus nos à vitiorum & inordinatorum appetituum nostrorum febri liberavit, subito & sine dilatione deserendus nobis est infirmitatis lectus, id est, è medio nobis tollendæ à nobis sunt occasiones, atque ab illarum personarum consortio nobis recedendum est, quæ nos pertraxerunt ad reatum peccati: *Curatio mulieris à febre est curatio animæ à peccatis carnalibus*, inquit S. Bonaventura.

In Luc.

12. Theophylactus observat, quod Salvator noster non solum ab hac muliere malum profligarit, verum etiam eidem vigorem contulerit & vires, ut subito se in pedes erigere, eique servire posset: *Et nos quoque si illum exceperimus, extinguet nostram febrim iræ & concupiscentiæ, & eriget ac corroboravit nos, ita ut ei ministrare valeamus, hoc est, facere, quod ei placet.*

In Luc.

Ministrabat illis.

13. Porrò quinam & quales convivæ illi fuerint, quibus ipsa ministrabant, Simon de Cassia optimè declarat dum ait illam ministrasse *Christo sanatori ejus, & sanctis Apostolis intercessoribus ejus*, optimè scilicet de ipsa meritis; ecce tibi gratitudinem qua recuperatæ saluti correspondebat.

Lib. 5. c. 9.

14. Albertus Magnus in hoc ministerio multos observat virtutum actus ab hac muliere exercitos: *Ministerium hoc & vigorem in probationem divinæ virtutis, & officium pietatis obsequio Christi, & hospitalitatem in procurationem Apostolorum, & humilitatem in serviendo sanctis demonstravit.* Idque fecit, ut Dionysius Carthusianus ait, *tanquam grata de beneficio sanitatis sibi tam miraculosè collato, & valde læta eos quoque quibus ministrabat, spectaculo lætificans tam jucundo.*

15. S. Ambrosius ait: *Proprium est autem surgere Christi ministros, juxta quod scriptum est: Surge qui dormis, & exurge à mortuis:* nimirum à negligentiæ lethargo evigilare, nostræque saluti cum fervore cooperari debemus: *Beneficium non otiosè suscepit*, inquit Simon de Cassia, *nam recepta illico sanitate se contulit ad agenda, non expectavit de administratione præceptum, quanquam non sine præcepto febris abiisset, surgens ministrabat illis de facultatibus, & corpore circa illos obsequia præstabat;* indeque moralitatem quandam deducit, illis præcipuè valde considerabilem, qui spirituali sunt sanitati denuo restituti; Dicit enim *Optimum in moribus est acceptæ gratiæ cooperari, & omne quod à Deo accepimus in dedicationem convertere creatoris.*

Li. de vedut.

Ubi sup.

16. Enimverò satis verisimile est, non defuisse alios qui mensæ Salvatoris libenter ministrasset, utique enim quilibet è familiaribus domus certatim accurrisset, ut se tanti meriti tantique honoris participem efficeret. Inde sanctus Pasehasius ait: *Non quod illius egeret Christus ministerio; sed ad altiora nos intelligenda provehit: nam & domus Petri non absque mystica, ut credo; significatione commemoratur, ita hujus obsequium &c.* Documentum vero quod cœlestis Magister noster nobis tradere voluit, à supradicto parum differt; *Quodsi non ob aliud, tropologicè saltem ad demonstrandum secundum Apostolum, ut membra, quæ servierunt iniquitati ad iniquitatem, fructificent & serviant justitiæ in sanctificationem.* Porro de aliis præter ipsam mensæ inservientibus nihil constat: ideoque hinc facilè colligitur, quod sicut ipsa in beneficii acceptione sola fuit, ita quoque in beneficio recepto obsequiis suis, compensando sola esse voluerit.

Libr. 5. in Matth.

17. Didacus Stella saluberrimum illis monitum suggerit, qui per gratiam vel miraculum pristinæ fuere sanitati restituti: *Discere te oportet, eam incolumitatem, & optimam valetudinem, quam Deus tibi præbet, in Dei obsequio, & in ipsius divinis mandatis exerceas.* Regius Propheta David Psalm. 10. v. 1. ab hisce verbis orditur: *Benè dic anima mea Domino, & omnia quæ intra me sunt nomini sancto ejus. Benedic anima mea Domino, & noli oblivisci omnes retributiones ejus.* Sed quonam hæc oblata obsequia, & gratiarum actiones tam solemnes præcipuè tendunt? *Qui sanat omnes infirmitates tuas; qui redimit de interitu vitam tuam.* Hoc igitur tempus, seu potius annos, quibus nos Deus ab infirmitate liberatos superstites esse voluit, in ejus servitium, in tempus inaniter elapsi reparationem, denique in majorem æternæ salutis promovendæ fervorem impendere necessariò debemus. Cardinalis Toletus ait: *Exemplum datur infirmis, ut Victor Antiochenus notavit, ne sanitatis beneficium præpostere à Deo expectent, verum eo præcipuè animo, ut sanitatem jam adepti, præceptis illius accuratius pareant.*

Ibid. v. 2.

Ibid. v. 3.

Ibid. v. 4.

In Luc.

18. Salmeron hoc loco quærit, quemnam sibi Christus finem propositum habuerit, ut in Petri domum introiret: *Cujus rei gratia Christus in domum Petri diverterat? Nempe ut habitaret, & ministraretur illi.* Demum verò idem Author ostendere pergit, qualiter idem Salvator exhibitam sibi hospitalitatem superabundanter compensarit, priusquam mensæ accumberet: *Bonus hospes*, inquit, *prius solvit symbolum, quam quicquam apponeretur; nec ob aliud nobis immittuntur adversa, quam ut Christo & sathanæ ministremus; sed multi sunt, qui dum morbis afflictantur, proponunt mutare vitam & mores, & Christo ministrare; at ubi salutem sunt consecuti, propositum suum obliti, ad pristina vitia & peccata revertuntur.*

Sal. t. 6. tr. 11.

19. Hugo Cardinalis per hanc socrum Petri post redditam sanitatem Christo ministrantem, carnem nostram à carnalibus concupiscentiis suis mundatam, & spiritui obedientem effectam his verbis interpretatur; *Sic caro si mundata sit à febre, servit spiritui, & ministrat ei obedientiam ad vigilandum & jejunandum.* Didacus Stella Christum hoc à socru Petri ministerium accepisse observat, postquam ab eo fuit sanitati pristinæ restituta: *Non acceptat Deus opera facta in infirmitate peccati, prius restituta est illi sanitas, & postea Deo servivit; sic prius animæ tuæ infirmitatibus medere, & dic cum David; Miserere mei Domine quoniam infirmus sum, sana animam meam quia peccavit tibi; postquam verò ab infirmitate animæ sanus fueris, tunc dignam poteris Deo offerre servitutem.*

In Matth.

Ps. 6.

20. Quodsi verò per ministerium hoc intelligere volumus ministerium illud, ad quod nos sacerdotes consecrati sumus, ponderari poterit, quod hisce verbis S. Ambrosius scribit: *Qualis esse debeat quæ Christo ministrat, ostenditur; oportet eam primò carere variarum illecebris voluptatum, vitare internum corporis animique languorem, ut corpus & sanguinem Christi ministret, neque enim potest quisquam peccatis suis æger minimeque sanus; immortalium sanitatum remedia ministrare. Vide quid agas sacerdos, ne febrienti manu corpus Christi attingas.* Priusquam Salvator leprosos mundaret, eisdem, ut sacerdoti se ostenderent, præcepit: *Si mundos eos, qui antè fuerant leprosi, Christus jubet occurrere sacerdotibus, quantò magis mundum convenit ipsum esse sacerdotem?*

Li. de vidutt.

Versus 40.

Cum autem sol occidisset, omnes qui habebant infirmos Variis languoribus, ducebant illos ad eum: at ille singulis manus imponens curabat eos.

Cum autem sol occidisset.

1. Quodnam obsecro in eo latet mysterium, quod in homines Solis expectarint occasum, priusquam infirmos suos coram Christo adducerent? Toletus circumstantiam hanc denotari temporis minimè superfluam fuisse dicit: *Judæis enim illis persuasum erat sabbatbis curare non fas esse, sed & Judæorum proceres id-*

ipsum turbis vitio dabant. Luc. 13. 14. dicentes. Sex dies sunt, in quibus oportet operari, in his ergo venite, & curamini, & non in die sabbathi; post Solis autem occasum opus quodvis exerceri licebat.

In Luc. 2. Beda autem Christum tota die prædicationi intentum fuisse dicit, ut à populo illo tenebras depelleret ignorantiæ: *In sero per miraculum confirmavit, quæ prædicaverat, & excitavit populum ad laudem Dei.* Albertus Magnus dicit homines illos bonam Salvatoris præsentis occasionem nequaquam voluisse negligere: *Ideo timentes ne in crastinum discederet, statim ipsa nocte cum infirmis veniebant*; neque enim id eis per diem licebat, quia tunc totus in prædicatione occupatus fuerat. Origenes alias quasdam rationes adducit: *Et ipsa* inquit, *die illos educebant, quia verecundabantur, vel timebant Pharisæos: vel quia de die intenti erant circa alia: vel quia putabant non licere curare in sabbato.* Quantum vero in Salmerone videre potui, multis se hic ab Origene adductis rationibus opponere videtur: *Non autem quod timerent Pharisæos, non propter morborum verecundiam, sed propter laborem diurnum, quia profecto omnia illa obstacula facile relinquerent propter sanitatem adipiscendam.*

Matt. 1. 5. 3. S. Paschasius hanc habet ponderationem satis considerabilem, dicit enim: *Mirum si tanta multitudo erat, aut deferentes tam tardi, ut contempto die vesperi multos male habentes deferrent; sed licet ita fit ob nimiam occupationem Salvatoris, tamen tam diligenter ideo exprimitur, ut mystice hoc factum intelligamus*; etenim S. Joannes ait: *Filioli, novissima hora est*; quibus verbis novissimum hunc statum, in quo modo sumus, scilicet legis Evangelicæ, intelligit, vesper etenim est, quando sole occidente dies finitur; *Sic & fines sæculi, in hoc oblati sunt ex officio Apostolorum multi male habentes, etiam nos de gentibus ignorantes unum Deum, de quibus verba virtutis suæ spiritus ejecit immundos: unde scribitur: Omnes dii gentium dæmonia.*

1. Joan. v. 18.

Ps. 95. 5.

4. Considerari hoc loco potest, quantopere Deus nobis etiam dormientibus, & nec quicquam cogitantibus de salute nostra procuranda, sollicitus existat, quippe qui etiam de nocte nulli rei adeò incumbit, quam ut nobis beneficia præstet: *Ego dormio, & cor meum vigilat*: Sol quidem materialis alterum hemisphærium illuminabat, at verò Sol justitiæ, etiam in densis tenebris noctis beneficentiæ suæ radios super populos illos diffundere non omittebat.

Cant. 5. 2.

In Luc. 5. Hugo Cardinalis dicit: *Per occasum Solis significatur occasus mundanæ prosperitatis, postquam multi sanantur spiritualiter, qui sole prosperitatis lucente graviter infirmantur.* Qui idem quasi idipsum scribit super illa verba S. Matthæi c. 8. v. 16. *Ejecit Jesus dæmonia, quia tum prosperitas temporalis jam in monte deficit, quod jam temporalia non nimis amantur, tunc Jesus est in mente, & necesse est de tenebris exire.* Idem quoque S. Antonius de Padua docet his verbis: *Moraliter occasus Solis significat occasum mundanæ prosperitatis, qui nisi occumbat in corde tuo, non potes à languore sanari.*

Serm. in hac

In Matth. 6. S. Anselmus per hunc occasum Solis, mortem & passionem Christi veri illius justitiæ Solis intelligit, in qua lux illa occubit, quæ de se dicit: *Quamdiu in mundo sum, lux sum mundi. Et sole occidente plures dæmoniati quam antè, & plures sanantur ægroti, & qui temporaliter vivens in carne paucos Judæorum docuit, calcato mortis regno, omnibus per orbem gentibus fidei dona transmisit, cujus ministris tanquam vitæ lucisque præconibus Psalmista dicit: Iter facite ei qui ascendit super occasum.* S. Hieronymus pariter per hunc Solis occasum Passionem intelligit: *Omnes non manè, non meridie, sed ad vesperam curantur, quando sol occubiturus est, quando granum tritici in terra moritur, ut multos fructus ferat.*

Ps. 67. 5.

In Matth.

Omnes qui habebant infirmos variis languoribus, ducebant illos ad eum.

Marc. 1. v. 32. 7. S. Marcus, qui hanc eandem historiam recenset, dicit; *Afferebant ad eum omnes male habentes, & dæmonia habentes, & erat omnis civitas congregata ad januam.* Nimirum omnes unanimiter ad postulandam corporalem salutem intenti & solliciti erant, adeo opportunam illius acquirendæ occasionem minimè negligendam esse censentes; siquidem Christum postero die discessurum esse metuebant. Utinam eadem nobis inesset sollicitudo pro spiritualibus infirmitatibus curandis: at verò quotidiana nos experientia docet, quod illos vel maximè fugiamus & declinemus, qui vel unica manus impositione eandem sanare queunt. Porro hominibus illis ex superstitione Pharisaica scrupulus aliquis inerat, quod scilicet sibi in die sabbathi ad procurandam corporis salutem minimè liceret ingerere; & ideo confestim ut sol occidisset, *omnis civitas congregata ad januam* aderat, adeò ut ne momentum quidem temporis negligendum esse duxerint: at verò, proh dolor, non idem nobis est zelus procurandæ salutis æternæ.

8. Didacus Stella devotè meditatur, quod quando Reges civitatibus sibi subjectis appellunt, varia auri & argenti, aliarumque pretiosissimarum rerum tributa illis offerri protinus soleant: *Sed Christo Redemptori nostro omnes fœtidi, sauci & vulnerati offeruntur, nec mirum, cum nihil aliud ei nos offerre possumus; mater nostra putredo est, & sorores nostræ vermes, & cum his omnibus peccata nostra offerimus.*

9. Salmeron tempus examinat, quo omnes hi infirmi ad Christum sanandi adducti fuerunt, nimirum postquam socrus Petri sanata fuit, cujus mysterium, ut idem Author ait, hoc est: *Quia quando Ecclesia Romana à suis peccatorum abusibus & corruptelis reformata fuerit, omnesque ejus ministri sive clerici, tam majores quam minores sanctum vitæ propositum amplexati fuerint, tunc omnes infirmi & male habentes, variisque peccatorum affecti languoribus, tanto exemplo concitati atque commoniti reformabuntur.*

10. Didacus Stella utilitatem observat, quæ in nos ab infirmitatibus derivari soleat; siquidem ad Deum nos ducunt, suique sancti luminis & notitiæ participes efficiunt.

11. Idem ulterius ita scribit: *Cum sanitas animæ longo discrimine preferenda sit sanitati corporis, pauci sunt, qui spiritualiter infirmos ducant ad Christum; sed quid dico ad Christum? imò venientes ad Christum impediunt.*

At ille singulis manus imponens curabat eos.

12. Quid mirum si per solam manus suæ impositionem illos sanarit? inquit S. Bonaventura; *Quia secundum quod dicitur, Non est abbreviata manus Domini, ut salvare nequeat.*

13. Mysticum est verbum illud, *singulis*, quia ut idem Seraphicus Doctor ait; *Singulis imposuisse dicitur, sine exclusione, sicut dicitur in Actis: Non est personarum acceptor Deus. Aperis tu manum tuam*, inquit ad Deum se vertens David, *& imples omne animal benedictione.* In lib. Sapientiæ 6. 8. *Pusillum & magnum ipse fecit, & æqualiter cura est illi de omnibus.* Ipsemet Salvator apud Sanctum Joannem protestatur, dicens; *Eum qui venit ad me, non ejiciam foras. Erga omnes sine discrimine expositam misericordiam demonstrat*, inquit Jansenius, *cum nullum curandorum delectum fecit, non gratiam alicujus aut premium quærens, nec ullam fœditatem aversans, sed contactu suo etiam singulos donatus, quantumvis fœdo laborantes morbo*; imò tametsi leprosi, aut alio quovis morbo contagioso & nauseabundo infecti fuissent, illorum tamen corpora & ulcera pari cum benignitate manu sua contingebat, unde ait præfatus Doctor; *Major est nostri medici vis, quam ut nullius morbi magnitudine sit inferior; major est puritas, quam ut illis hominum malis possit inquinari; major est misericordia, quam ut ullam fœditatem aversetur.*

Act. c. 10. v. 34. Ps. 144. v. 16. Io: 6. 37. Concord. c. 28.

14. Toletus hoc loco quærit, cur Dominus noster, qui omnes unico duntaxat voluntatis suæ actu curare poterat, manuum quoque instrumento ad infirmitates curandas uti, imò & easdem quilibet infirmo particulariter & seorsim, tametsi innumera quasi multitudo eorum esset, imponere voluerit? Et respondet id factum esse, *ut distinctius omnes agnoscerent medicum, à quo sanabantur, qua etiam de causa non simul omnes verbo uno, sed singulis manuum imponens, sanitatem restituebat, simulque significabat, unumquemque beneficio accepto ita deobligatum manere, ac gratum debere se benefactori præstare, ac si solus beneficium recepisset; vitium enim hominum est frequens, minus obligatos se agnoscere beneficiis, quæ aliis etiam conferuntur, quasi major liberalitas conferentis*

minus

minus obliget recipientes, cum potius id eos debeat efficere magis gratos.

15. Præterea etiam infirmos hosce suis voluit manibus tangere, ut eis sacratissimæ humanitatis suæ veritatem palam ostenderet: *Ut veritas carnis suæ & virtus ostendatur*, inquit Salmeron. Notat item Chrysostomus, quod tametsi Christus se ab hac multitudine uno verbo tantum expedire & liberare potuerit, *tamen tangat eos, ostendens propriam carnem efficacem ad præstenda remedia; nam caro Dei erat*, qui similiter nos ad ipsum contingendum admonet: *Tangat & nos, imò potius nos illum tangamus, quatenus & nos ab animarum infirmitatibus liberet, nec non a dæmonum impugnatione & superbia.*

In Luc. 16. Hugo Cardinalis ait: *Mannum autem impositio significat cooperationem liberi arbitrii, quæ requiritur in nostra sanatione; unde Augustinus: Qui creavit te sine te, non justificabit te sine te.* 1. Corinth. 3. 9. *Dei sumus adjutores.*

17. Salmeron Salvatorem in hoc facto sub pastoris & medici symbolo observat, dicens: *Bonus pastor ac medicus singulas oves morbidas vult contrectare, cum nos ne à longè quidem tales videre dignemur*, ut plurimum enim infirmos vel aspicere nauseamus.

18. Dubitari hoc loco potest, qua ratione Salvator manuum contactu infirmos sanarit, cum manuum contrectatio in phrasi & modo loquendi S. Scripturæ, infirmitates potius causare soleat; sic enim Job, qui à capite ad pedes usque ulceribus plenus dolebat, dixit: *Manus Domini tetigit me.* Ad quod ex eodem Jobo responderi potest, dicente: *Quia ipse vulnerat, & medetur; percutit, & manus ejus sanabunt*; Deus namque corpus infirmari facit, sed eo fine, ut animam sanet: siquidem in multis adimpletur, & verificatur quod dicitur: *Infirmitas hæc non est ad mortem, sed pro gloria Dei*: multi namque per mala, quæ corpus affligunt, emendantur atque in salute animæ proficiunt.

Job. 19. 21. Iob 5. 18.

In Luc. 19. Hugo Cardinalis ait; *Significat etiam manuum impositio gratiæ donationem, per quam fit sanatio, & datur potestas bene operandi* 1. *Corinth.* 15. *v.* 10. *Non ego, sed gratia Dei mecum.*

20. Et quidem cum similiter per manuum impositionem ea, quæ in pœnitentia datur, sacramentalis absolutio intelligatur, quis est qui non videat, quod per hanc omnis curetur spiritualis infirmitas, quantumcunque illa lethifera existat? Unde Salmeron ait: *Tu adducito infirmos tuos ad Sacramentum pœnitentiæ, ubi manus Christi imponitur ad absolvendum*; qui idem pariter quales hæ sanantes Salvatoris manus sint, declarat, dum ait: *Manus Christi sunt Sacerdotes absolventes in foro pœnitentiæ, vel conficientes & porrigentes Eucharistiam.* Lucas Burgensis hic usum illum antiquum nobis in memoriam revocat, quo per manuum impositionem libertas servis dabatur, eosdem à Domini potestate eximenda, qui actus proinde solemni nomine *manumissio* appellari solebat: *Ea ratione manus imponuntur peccatoribus, tum Dei nomine in gratiam recipiuntur, ut qui à peccatis suis absolvantur, & in statum filiorum restituantur.* In sacrificiis quoque antiquæ legis usitatum erat, ut manus capiti victimæ imponerentur, quæ in peccatorum expiationem in sacrificium offerenda erat, per quam cæremoniam denotabatur, peccatorem malæ vitæ suæ cursum sistere & firmare, peccatisque suis deinceps finem imponere debere; unde forte usus ille quorundam Sacerdotum suam habet originem, qui absolutionem sacramentalem daturi, pœnitentis capiti manum imponunt, ut per hunc actum denotent, necessum esse, ut is malæ vitæ suæ tandem finem imponat.

Mat. 8. 16.

21. Sciendum verò est, quod S. Matthæus dicat: *Ejiciebat spiritus verbo*; cur autem Christus id specialiter circa dæmoniacos observat, quod scilicet illos non per manus impositionem, sed solo verbo suo ejiciat? Pro resolutione notandum, quod maligni spiritus sæpe immundi appellentur, non quod alicujus carnalis concupiscentiæ capaces existant; sed quod ad hanc plerumque instigare soleant. Christus igitur tametsi, utpote *Candor lucis æternæ*, nec huic, nec alteri cuicunque maculæ contrahendæ subjici nequeat, illos tamen ad nostram instructionem tangere noluit, sed *ejiciebat verbo*, id est, ut Hugo Cardinalis advertit, *verbo prædicationis*. Unde *dicit non verbis omnia quia verba prædicatorum à verbo uno virtutem ejiciendi dæmonia habent: inde est, quod plerique nostrum in suis prædicationibus non ejiciunt dæmonia: quia non prædicant verbo, sed verbis excogitatis & politis.*

In Matth.

Versus 41.

Exibant autem dæmonia a multis clamantia, quia tu es filius Dei, & increpans non sinebat ea loqui, quia sciebant ipsum esse Christum.

Exibant autem dæmonia à multis clamantia & dicentia, quia tu es filius Dei.

1. Lucas Burgensis dicit; *Non quod veritatem prædicare, aut Christum honorare gaudeant, ita clamant, sed ut desinat illis molestus esse, quasi dicat, ut apud Matth. c. 8. v. 29. Quid nobis & tibi; tuus tibi bonos manet, tu es Christus filius Dei; nos te non oppugnamus, neque tibi molesti sumus, quid tu nos infestas?*

Mat. 8. v. 29.

2. Toletus aliam rationem reddit, nimirum quod ad clamandum hoc modo moti fuerint ex motivo timoris & superbiæ: *Clamant Christum filium Dei tum timere, ne graviori pœna ab ipso afficiantur, tum superbia, ne ab homine puro videantur expelli ac superari: malunt enim veritatem confiteri, quam ab illa excellentia, quam apud hominum ambitiosè & superbè expetunt, vel minimum deturbari.*

3. S. Bonaventura dicit: *Solum ore dicebant, & opere negabant*, qua in re multorum sunt malorum Christianorum figura, qui solo nomine tales sunt, de quibus idem sanctus Doctor dicere pergit: *Confitentur se nosse Deum factis autem negant; nec mirum, qui secundum quod dicitur in Ps. 6. 6. In inferno autem quis confitebitur tibi? nullus scilicet confessione meritoria.*

In Luc. Tit. 1. 16.

Et increpans non sinebat ea loqui, quia sciebant ipsum esse Christum.

4. Ex quo Dei filius de cœlo in terram præter alias causas ideo quoque descendit, ut se tanquam verum promissum Messiam humano generi manifestaret, unde Joan. 17. 3. dicitur: *Hæc est autem vita æterna, ut cognoscant te solum Deum verum, & quem misisti Jesum Christum*, meritò dubitabatur, quam obrem Christus huic manifestationi adeo seriò se opponat?

5. S. Bonaventura dicit: *Nolebat sui nominis cognitionem per dæmones divulgari, tum quia indigni erant, tum etiam quia odiosi, tum etiam quia fraudulenti, & ideo talis confessio nec conveniebat Deo, nec congruebat dæmoni, nec proderat homini.*

6. Porro dæmones indigni erant, qui tantum mysterium publicarent, & annuntiarent. Unde Chrysostomus ait: *Nec decebat Christi mysterium lingua fœda publicari.* Beda hanc rationem expressius tradit, dum ait: *Quare autem dæmonia de se loqui prohibebat? Psalmista manifestat, qui ait: Peccatori autem dixit Deus: tu enarras justitias meas?* Salmeron ait: *Quia perinde est laudari à viris turpibus, & laudari ob turpia, ut ait Seneca.* Lucas Burgensis quoque eandem facit reflexionem, dum ait: *Nolebat unctionis suæ testimonium dæmoniorum voce reddi, sed virtute potius sua, & antiquorum oraculorum observatione, comparationeque cum rebus, quæ ab eo gerebantur.* Idem quoque Salmeron circa dæmonum in dignitatem aliud quoddam punctum tangit, desumptum à comparatione illorum cum illis, qui de illo tanta cum dignitate & excellentia testificaturi erant: *In quibus tantæ veritatis accepturus gravissimum testimonium in Transfiguratione à Patre, & quia suis operibus in gloriam Dei factis videbat plus illucescere, quàm hominum dæmonumque testimoniis.* Chrysostomus dicit: *Non enim oportebat eos subripere officii Apostolici gloriam*; quasi diceret: Officium istud annuntiandi Messiam Apostolis reservaturum erat, & ideo intolerabilis erat illa dæmonum temeritatis, qua ministerium istud sibi usurpare præsumebant: *Hæc manifestatio erat Apostolica*; inquit Toletus, *& ad Apostolos spectabat.*

Ps. 49. 16. in cap. In Luc.

7. Idem quoque notat dæmones tribus distinctis vicibus Christum Dei filium confessos fuisse. Videlicet, primò, paulò ante quando dæmon illi dixit: *Sciote, quid sis, Sanctus Dei.* Secundò Marci 1. in hac occasione, quando multi simul ipsum Dei filium esse clamabant. Tertia denique vice, quando Matth. 8. Marc. 5. & Luc. 8.

Mar 1. v. 24

ipsum rogabant, ut ipsos in immunda illa animalia se recipere permitteret, dicebantque: *Jesu fili Dei altissimi; nunquam tamen eos illum appellasse Christum, seu Messiam legimus; imò hoc est, quod superius loqui vetuit, quando dixit: obmutesce; & nunc cum dicitur; Non sinebat ea loqui; additurque causa: Non quia sciebant ipsum esse filium Dei, sed quia sciebant ipsum esse Christum*; neque enim incarnata Sapientia hujus testimonium a dæmonibus perhiberi voluit, eò quod indigni essent, sed à solis Apostolis.

8. Hi quoque infernales infestissimo Christum odio prosequebantur, qui proinde tametsi hanc veritatem propalarent, id tamen nequaquam bono fine, sed perversissima intentione faciebant. *Nisi enim dæmones*, inquit Toletus, *à loquendo prohibuisset eum esse Christum & Messiam à Judæis expectatum, per ora illorum hominum palam & expressè annuntiassent, non quidem intentione recta, sed perversa, ut prædicationis ejus veritatem diminuerent, quasi à fallacibus dæmonibus annuntiatam.* Porro in rebellibus istis spiritibus non nisi odium regnare poterat, eò quòd amorem irreparabiliter amisissent. S. Augustinus dæmones quandam filiationis Dei in Christo verè existentis confessionem fecisse arguit, illi similem, quam Petrus fecit: *Ecce modo audistis in Evangelio, quod ait Petrus; Tu es Christus filius Dei vivi, legite, & invenietis; dixisse dæmones: scimus quis sis: Filius Dei, Petrus tamen laudatur, dæmon compescitur, una vox, facta diversa. Unde separantur istæ duæ confessiones, laudatur amor, damnatur timor, non enim amore dicebant hæc dæmones, Tu es filius Dei, timore hæc dicebant, non amore.*

Serm. 31. de verbis Apost.

Mat. 16. v. 16. Marci 1. 4.

9. *Tum etiam quia fraudulenti*, estque hæc tertia ratio, quam, ut diximus, S. Bonaventura allegat Sciendum igitur est, quod tametsi Christus revera filius Dei, & promissus Messias esset, in sua tamen intentione dæmones mentiebantur: *scilicet quod sciebant*, inquit Cajetanus, *ipsum esse Christum, tum quoniam dicebant mendacium, quoniam dicebant se scire quod nesciebant: tum quoniam nolebat testimonium ab illis: tum quoniam sciebat quod tentando hoc dicebant, ad explorandum an ipse esset verè Christus*. Beda astuti hujus impostoris falsitatem hisce verbis nobis detegit, dum ait: *Improbus enim magister est diabolus, qui falsa veris sæpe permiscet, ut specie veritatis testimonium fraudis obtexat, ex quo nobis datur intelligi, quod qui in prædicando Christum vera falsis permiscent, omnino sit cohibendi sicut hæretici*. Verum quidem est, quod veritas cum majori applausu acceptari videatur, quando hanc ipsimet etiam inimici confitentur: *Inimici nostri sunt judices*, attamen Christus, *qui scrutatur renes, & corda, increpans non sinebat ea loqui, quia sciebat quod dolos tota die meditabantur, ego autem tanquam surdus non audiebam.*

Deut. 32. v. 31 Ps. 17. v. 13. & 14. In 3 Luc.

10. Euthymius ait: *Docuit nos, ne dæmonibus unquam credamus etiam vera dicentibus, nunquam enim vera loquuntur, nisi ad fallendum, veritate quasi esca quadam utuntur*. Beda Christum hoc nobis monitum dare voluisse observat: *Ne quis dum prædicantem audit, sequatur errantem, improbus enim magister est diabolus, quia falsa veris sæpe permiscet*. S. Antonius de Padua ait: *Ad amovendam ipsorum fallaciam, quia semper vera aliqua falsitate fermentabant.*

In c. 1. Marci.

11. Salmeron tempus nondum adfuisse opportunum observat ad Christi divinitatem divulgandam: *Quia nondum esset tempus hujus veritatis confitendæ, donec amplius progrederetur prædicatio ejus, & signa plura testantia Messiam ederet.*

Serm. In hac fer.

12. Dionysius Carthusianus aliud quoddam motivum adducit; *Addi potest*, inquit, *quod etiam ideo, ne sua passio impediretur*: quia si Judæi firma quadam & clara cum certitudine ipsum filium Dei esse cognovissent; nunquam ipsum crucifixuri fuissent, adeoque impedita fuisset humana redemptio.

13. Sciendum quoque est, quod dæmones eo tempore in falsis simulachris sua proferebant oracula, à quibus gentiles totaliter dependebant; Christus igitur, ut Salmeron observat, *imponit dæmonibus silentium, in signum quod omnia dæmonum oracula suo adventu statim deficere deberent, & arescere, & muta reddi.*

14. *Tacere jubentur*, inquit S. Antonius de Padua, *ad confutandum iniquos Pharisæos, qui dicebant eum in Beelzebub principe dæmoniorum ejicere dæmonia*; vel etiam estque ejusdem Sancti opinio, *ad dandum nobis exemplum, quia ipse Dominus est superorum & inferorum, & noluit dæmonum obsequium, nec consequenter nos debemus velle*. Salmeron hactenus dictis adjungit: *Nolebat prædicari à diabolo, ne suspicio esset illum habere commercium cum dæmonibus.*

15. Didacus Stella aliam quandam habet considerationem, dum ait; *Diabolus certo non sciebat Christum esse filium Dei, sed tantum id suspicabatur, jussit autem ut tacerent. Primò, quia unum dicebant, & aliud credebant*; unde hanc deducit moralitatem: *Non vult ab eis laudari, quia aliud in ore, aliud in corde habent*. S. Athanasius advertit, quod *diabolus quoque loquebatur è sacris literis, sed tamen æquè illi os obturatum est à Salvatore: si enim ea quæ dicebat, animo sensisset, nunquam excidisset è cælo.*

Orat. 1. cont. Arrian.

Versus 42.

Facta autem die egressus ibat in desertum locum, & turbæ requirebant eum, & venerunt usque ad ipsum & detinebant illum ne discederet ab eis.

Facta autem die egressus ibat in desertum locum.

1. S. Marcus habet: *Diluculo valde*. Possunt autem duo hi Evangelistæ facilè ad invicem conciliari; siquidem hic de discessu Christi è Capharnaũ loquitur, S. Lucas autem de adventu ejus in solitudinem scribit, quando ait: *Facto autem die*: ibique orabat, subjungit S. Marcus. Ecclesiast. 39. v. 6. *Cor suum tradidit ad vigilandum diluculo ad Dominum*. Ps. 118. v. 147. *Prævenì in maturitate & clamavi*. Alia litera loco verborum illorum: *In maturitate*, legit: *Cum adhuc tenebræ essent*. Toletus dicit. *Deserta enim loca contemplationi eligebat ad turbas autem & civitatem, ut misericordiæ opera & miracula faceret, sicque doctrinam confirmaret, se convertebat.*

Marci 1. v. 35.

2. Dionysius Carthusianus Christum duas ob rationes in desertum cessisse scribit. Primò ut nos applausus & gloriam mundi fugere doceret; tunc maximè, cum aliquid magnificum egerimus; secundò, ad instituendum, commendandum, ac confirmandum solitariæ & eremiticæ vitæ secretum.

In Luc.

3. Lyranus in quadam super hæc verba moralitate ita scribit: *Dans in hoc exemplum prædicatoribus revertendi ad solitudinem contemplationis post laborem prædicationis, & ut gratias Deo agant de profectu præterito, & se disponant de futuro.*

4. Chrysostomus contemptui applausus & gloriæ mundanæ insistit, dum ait; *Videsne iterum quanto studio fugiat ostentationem? Nam cæteri quidem dicunt, dæmonibus eum præcepisse, ne dicerent quod ipse esset: Matthæus autem dicit, quod turbas removebat, quod faciebat, partim nos docens, humilianque; partim ne Judæi pestifero veneno invidiæ tabescerent, monens nihil prorsus ad ostentationem à nobis faciendum; etenim non corporum incolumitas cura sibi tantummodo erat, sed multò magis animarum saluti providebat*. Noctu miracula patrabat, ut illa sub tenebris absconderet, & diluculo se in solitudinem subducebat, ad gloriam & honores evitandos, quos omnes illi, quibus beneficia contulerat, sibi fuissent exhibituri; unde S. Ambrosius ait: *Non sanandorum copiam, sed jactantiam declinabat.*

Hom. 28. in Matth. Li. 3. de Vir.

5. S. Bonaventura ait: *Illud autem iter in desertum, & egressus de civitate significat egressum vitæ sæcularis, & ingressum religionis.*

Et turbæ requirebant eum.

6. *Populares etenim Christo magis adhæserunt, quam Primates Judæorum, ac Scribæ, & Pharisæi, quorum vel pauci, vel nulli secuti dicuntur hac vice.*

7. S. Bonaventura ait; *Exeluditur ambitio: non ille se ingerebat, sed illi quærebant eum cum devotione.*

8. Toletus ait; *Turbæ tot ac tantis beneficiis affectæ à Christo, qui infirmos eorum sanaverat: trahunt beneficia homines.*

9. Didacus Stella ait: *Nonne vides quomodo honor eum sequitur, qui ab eo fugit? optimè quidem umbræ assimilatur, nam ab eo fugit, qui ipsam sequitur, ipsa autem post eum sequitur, qui ab ipsa fugit.*

Et ve-

Et venerunt usque ad ipsum, & detinebant eum ne discederet ab eis.

10. Toletus ait: *Laudanda est turbarum constantia, quæ Christum quæsierunt, donec ipsum invenerunt, hoc enim studium est perfectum, si bonum, quod deest, investigemus, donec assequamur.* Etenim postquam Deum invenimus, cum regio Propheta supplicandum nobis est dicendo: *Deus meus es tu, ne discesseris à me*; *Tenui eum nec dimittam*, ajebat sancta illa anima, *donec introducam illum in domum matris meæ*: multi invento Deo, illum in cordibus suis non constanter custodiunt, in statu gratiæ non perseverant, nec continuant in salutarium propositorum executione. Ps. 12. 18. Cant. 3. 4.

11. Toletus ait: *Detinebant non solum sanitatum, & liberationum cupiditate moti, sed etiam, & quidem præcipuè studio audiendi sermonem & doctrinam ipsius, ut verba Christi sequentia indicant.*

Versus 43.

Quibus ille ait: Quia & aliis civitatibus oportet me evangelizare regnum Dei, quia ideo missus sum.

1. In hoc Christi loquendi modo sanctus Bonaventura multos Salvatoris virtuosos actus considerat: *Excluditur ambitio, non ille se ingerebat, sed illi quærebant*; *adulatio in hoc quod additur*: *Quibus ille ait. Et aliis civitatibus oportet me evangelizare*; *non blanditur eis, sed ostendit æqualiter curare de omnibus*; *excluditur personarum acceptio, quia erat prædicans in omnibus synagogis.*

2. Idem quoque Sanctus pulchrè declarat, quod ad hoc, ut doctrina quæ docetur, accepta sit, multis sit opus circumstantiis: *Ad hoc autem, ut doctrina aliqua debito modo auditoribus fiat accepta, oportet quod sit immunis ab ostentatione, ambitione, adulatione, & personarum acceptione.*

Chrysost. In cat. in Luc. 3. Chrysostomus benignissimi Salvatoris erga omnes charitatem observat: *In eodem loco manendo poterat omnes trahere ad se, non tamen hoc fecit, præbens nobis exemplum, ut perambulemus & requiramus pereuntes, sicut pastor ovem perditam, & medicus accedit ad infirmum.*

Serm. 30. 4. S. Bernardinus in sermone quodam ait: *Et hoc quoque ad aliorum exemplum Doctorum, ut non quiescant, ubi se acceptos esse conspiciunt, imò quod nec permittant se detineri ab illis, sed memores sint aliorum locorum*, quia Marci ultimo dicitur: *Illi autem profecti prædicaverunt ubique, Domino cooperante, & sermonem confirmante, sequentibus signis.* Marc. 16. v. 20

In Lucam. 5. Dionysius Carthusianus ex illis verbis: *Ideo missus sum*, egregiæ laudis motivum pro illis eruit, qui verbum Dei annuntiant: *Ex quo patet quam divinum & præclarissimum sit prædicatoris officium, cum unigenitus Dei propter illud exercendum se perhibeat missum.*

6. Salmeron ait: *Noluit reverti Capharnaum, ne incredduli multa videntes miracula, postea atrocius punirentur, & ut doceat Pastores quærere oves perditas, ubicunque illæ sint.*

7. Toletus Christum non dixisse observat, quod sibi ad alia se loca recipere necessarium sit ad patranda miracula, sed ad prædicandum & evangelizandum; *Aliis civitatibus oportet me evangelizare*: *Non dixit miracula facere, infirmos curare, obsessos liberare, sed oportet me evangelizare; hoc enim est ad salutem necessarium, non illud, & quod Christus præcipuè intendebat.*

Versus 44.

Et erat prædicans in synagogis Galilææ.

1. Hugo Cardinalis ait: *Synagogæ Galilææ sunt congregationes sæcularium: quibus etiam prædicandum est, quia bonis prædicandum est, & malis, ut mali ad bonum, & boni ad melius provocentur.*

FERIA SEXTA
POST III. DOMINICAM
QUADRAGESIMÆ.

Evangelium ex Joannis cap. 4.

V. 5. *VEnit in civitatem Samariæ, quæ dicitur Sichar, juxta prædium quod dedit Jacob Joseph filio suo. 6. Erat autem ibi fons Jacob: Jesus ergo fatigatus ex itinere sedebat sic supra fontem, hora erat quasi sexta... 7. Venit mulier de Samaria haurire aquam. Dixit ei Jesus; Da mihi bibere. 8. Dicit ergo ei mulier Samaritana: Quomodo tu Judæus cum sis bibere à me poscis, quæ sum mulier Samaritana? Non enim coutuntur Judæi Samaritanis. 10. Respondit Jesus, & dixit ei; Si scires donum Dei, & quis est, qui dicit: Da mihi bibere, tu forsitan petisses ab eo, & dedisset tibi aquam vivam. 11. Dicit ei mulier; Domine, neque in quo haurias habes, & puteus altus est; unde ergo habes aquam vivam? 12. Nunquid tu major es Patre nostro Jacob, qui dedit nobis puteum, & ipse ex eo bibit, & filii ejus, & pecora ejus? 13. Respondit Jesus, & dixit ei: Omnis qui biberit ex aqua hac, sitiet iterum. 14. Sed aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. 15. Dicit ad eum mulier: Domine, da mihi hanc aquam, ut non sitiam, neque veniam huc haurire. 16. Dicit ei: Jesus: Voca virum tuum & veni huc. 17. Respondit mulier, & dixit: Non habeo virum, dicit ei Jesus: Bene dixisti, quia non habeo virum. 18. Quinque enim viros habuisti, & nunc quem habes, non est tuus vir hoc verè dixisti. 19. Dicit ei mulier: Domine, video quia Propheta es tu. 20. Patres nostri in monte hoc adoraverunt & vos dicitis quia Hierosolymis est locus, ubi adorare oportet. 21. Dicit ei Jesus: Mulier crede mihi, quia venit hora, quando neque in monte hoc, neque in Hierosolymis adorabitis Patrem. 22. Vos adoratis quod nescitis, nos adoramus quod scimus, quia salus ex Judæis est. 23. Sed venit hora, & nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu & veritate; nam & Pater tales quærit, qui adorent eum. 24. Spiritus est Deus, & eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare. 25. Dicit ei mulier: Scio quia Messias venit (qui dicitur Christus) cum ergo venerit ille, nobis annuntiabit omnia. 26. Dixit ei Jesus: Ego sum qui loquor tecum. 27. Et continuò venerunt discipuli ejus, & mirabatur, quia cum muliere loquebatur; nemo tamen dixit. Quid quæris? aut quid loqueris cum ea? 28. Reliquit ergo hydriam suam mulier, & abiit in civitatem, & dicit illis hominibus. 29. Venite, & videte hominem, qui dixit mihi omnia quæcunque feci; nunquid ipse est Christus? 30. Exierunt ergo de civitate, & veniebant ad eum. 31. Interea rogabant discipuli ejus: Rabbi manduca. 32. Ille autem dicit eis: Ego cibum habeo manducare, quem vos nescitis. 33. Dicebant ergo discipuli ad invicem: Nunquid aliquis attulit ei manducare. 34. Dixit eis Jesus: Meus cibus est, ut faciam voluntem ejus, qui misit me, ut perficiam opus ejus. 35. Nonne vos dicitis, quia adhuc quatuor menses sunt, & messis venit? Ecce dico vobis, levate oculos vestros, & videte regiones, quia albæ sunt jam ad messem. 36. Et qui metit, mercedem accipit, & congregat fructum in vitam æternam, ut & qui seminat, simul gaudeat, & qui metit. 37. In hoc enim est verbum verum, quia alius est qui seminat, & alius qui metit. 38. Ego misi vos metere, quod non laboraftis; alii laboraverunt, & vos in labores eorum introistis. 39. Ex civitate autem illa multi crediderunt in eum Samaritanorum, propter verbum mulieris testimonium perhibentis, quia dixit mihi omnia quæcunque feci. 40. Cum venissent ergo ad illum Samaritani, rogaverunt eum ut ibi maneret, & mansit ibi duos dies. 41. Et multo plures crediderunt in eum propter sermonem ejus. 42. Et mulieri dicebant, quia jam non propter tuam loquelam credimus; ipsi enim audivimus & scimus, quia hic est verè Salvator mundi.*

Versus 6.

Jesus ergo fatigatus ex itinere sedebat sic supra fontem, hora erat quasi sexta.

1. OStendit his verbis S. Joannes, quantopere Salvator noluerit ab omni fastu, deliciis, & vitæ commoditatibus alienus fuerit: *Ostendit nobis Dominus à fastu & rerum abundantia*, inquit Theophylactus, *alienum fuisse, non enim jumentis utebatur ad iter, sed pedes ibat.*

2. Nimirum ostendere voluit se carnem humanam assumpsisse una cum infirmitatibus suis. Interlinearis ait: *Suscepit enim omnia quæ sunt nostræ infirmitatis, sine peccato. Ex quo*, inquit Lyranus, *apparet veritas humanæ naturæ ex infirmitate.*

Tr. 15. in Io: 3. S. Augustinus scribit: *Invenimus Jesum fortem & infirmum; fortem, quia in principio erat Verbum, infirmum, quia Verbum caro factum est.*

4. Dionysius Carthusianus mysticæ hujus fatigationis Dei illius, de quo David dixerat: *Diligam te Domine fortitudo mea*, rationes aliquas hisce verbis adducit: *Æstuavit, & fatigatus est, non ex necessitate, sed propter multiplices causas. Primò ut susceptæ carnis, atque indutæ à se humanitatis veritatem demonstraret. Secundo, ut sua fatigatione nobis requiem mereretur æternam, gratiam quoque copiosam in sæculo isto. Tertiò, ut nos ad fortem atque æquanimem Sanctorum laborem & fatigationem tolerantiam animaret, sicut & alibi loquitur, Venite ad me omnes qui laboratis, &c.*

Ps. 17. 1.

Matt. 11. 28.

Serm. 20. de temp. 5. S. Augustinus ait: *Tunc fatigatur Christus, quando nullam virtutem in suo populo recognoscit, hodieque fatigat eum inobedientia nostra.* Veruntamen, ut verum fatear, quod si peccatum aliquod filio Dei aliquam, ut ita dicam, fatigationem conciliat, illud vel maximè contingit, quando animam aliquam carnis vitio immersam, qualis illius Samaritanæ erat, ad salutis statum perducere satagit; nam ut est apud Oseam 4. 5. *Non dabunt cogitationes suas, ut revertantur ad Dominum, quia spiritus fornicationum in medio eorum.*

6. S. Bernardinus de Senis dicit; *Tunc fatigatur Christus, quando mulier Chananæa affectione fervens, sollicitudine quærens, clamoribus petens, filiam, id est, animam suam salvari deposuit, & nihilominus Jesus fugit, obmutescit & spernit velut canem, & eam quodammodo abhorrere apparet, e contra hanc Samaritanam insectari videtur etiam suis inspirationibus renitentem.* Huic autem difficultati responderi potest Christum Dominum nobis in Chananæa conditiones declarare voluisse, quas in anima orante exposcit; in Samaritana autem zelum adumbrare voluisse, quem in lucro animarum errantium habere debemus. Ecce etenim qualiter filius Dei ad instar solliciti & viscerosi amantis Pastoris in sudoribus & fatigationibus perditam hujus animæ oviculam inquirere & lucrari satagat: S. Bernardus ait; *Multum fatigationis assumpsit, quo hominem debitorem teneret;* unica duntaxat hæc anima erat, & tamen tantus Deus pro sola hac anima tam ardenter zelat. Tertullianus ait; *Erat una Pastoris ovicula, sed grex una charior non est, una illa requiritur, præ omnibus desideratur.*

Serm. 10. In tant.

Li de Pœnit. c. 1.

Ex itinere.

Ps. 18. 6. 7. *Exultavit ut gygas ad currendam viam, à summo cœlo egressio ejus:* ponderanda enim est infinita illa, quæ est inter sinum æterni Patris & Nazareth, distantia, è qua labor itineris facilè æstimari poterit. S. Augustinus ait: *Iter autem ipsius est caro pro nobis assumpta, quia enim ubique est, quo it, nisi quia non ad nos veniret, nisi formam visibilis carnis assumeret, ideo fatigatus ab itinere quid est aliud, quam fatigatus in carne? Iter Christi incarnatio*, ut interlinearis quoque interpretatur.

Tr. 15. in Io:

Sedebat.

8. *Post labores quæsivit refrigerium*, inquit Lucas Burgensis, *ne quis ultra modum putaret corpus esse infestandum.*

9. S. Antonius de Padua ait: *Qui tot horis graditur ad requirendum peccatorem, & à quo peccator tot horis discessit ad adulterium, id est, ad diabolum accedendo. Quid mirum, mi Salvator, si tanta ingratitudine fatigaris, & cum sedes supra fontem sedes, & hora quasi sexta. Sedes, inquam, quia benignè & patienter expectas; super fontem sedes, scilicet misericordiæ tuæ, ut inde salutis potum tribuas homini æstuanti.*

10. Beda hanc sessionem in sensu mystico hoc modo exponit: *Quanquam illud quod sedit, quoniam solent sedere Doctores, possit alio intellectu non humilitatis modestiam, sed magistri denotare personam.*

Sic.

11. *Quod autem sedebat sic*, inquit Theophylactus, *significat simpliciter, & ut fortè obveniebat, & non super sedem, sed simpliciter, videlicet super pavimento.* Cajetanus ait: *More fatigati innixus fonti, puta applicato bra-*

chio super labium fontis ad sustinendum caput, sic enim solent fatigati sedere.

12. Porro dictio illa, *sic*, in aliis quibusdam novi Testatemnti locis est expressiva mysterii: *Sic Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret.* Ubi Chrysostomus ait: *Stupescens tonitrui filius, consideransque charitatis divinæ excellentiam, clamabat, & dicebat, sic Deus dilexit, vide quanto miraculo plena sit hæc dictio, sic.* Idem S. Joannes, tametsi alioquin adeo esset eloquens & sapiens, in hac tamen occasione alia dictione non utitur, quam illa, *sic.* Beatissima Virgo ut filio suo dolorem in ejus amissione perpessum exprimeret, ait: *Fili quid fecisti nobis sic?* Centurio ait: *Videns quia sic clamans expirasset.* Unde S. Joannes per hanc dictionem divini hujus Pastoris anxietatem ardentissimumque ejus amorem denotare voluisse videntur, quo in perditæ hujus oviculæ assidua requisitione æstuabat.

Io: 3. 16. Hom. 22. in Genes.

Supra fontem.

13. Meritò hujus Samaritanæ conversionem hoc in loco aggreditur, qui olim per Zachariam præ dixerat, *In illa die erit fons patens domui David, & habitantibus Jerusalem in ablutionem peccatoris.* In Apocalypsi quoque dicitur, *Deducet eos ad vitæ fontes aquarum.*

Zach. 13. 1.

14. S. Bernardinus ait; *Mysticè fons iste, super quem ascendit Dominus noster Jesus Christus, est sancta Crux: ipse enim fons est omnium gratiarum.* De ejusquoque sacratissimis vulneribus textus ille Isaiæ exponitur. *Haurietis aquas in gaudio de fontibus Salvatoris.*

Serm. cit.

15. S. Augustinus ait; *Sedit Dominus supra puteum, ut non in altitudine quæramus aquam, sed de eo fonte, qui super omnes aquas est, salutaria nobis pocula hauriamus.* Porro aquæ, id est, delitiæ & bona hujus mundi sitim in nobis non restinguunt, sed potius vehementiam accendunt. Jerem. 2. 18. *Quid tibi vis in via Ægypti, ut bibas aquam turbidam?* Isaias quoque dixit; *Sicut somniat sitiens & bibit, & postquam fuerit expergefactus, lapsus adhuc sitit, & anima ejus vacua est, sic*, &c. Qua similitudinem rerum harum terrenarum omnium instabilitas optimè exprimitur.

Serm. 92. de tem.

Isa. 29.

16. Observandum quoque quod S. Joannes aquam illam fontem appellet; *Erat ibi fons Jacob; sedebat sic supra fontem:* Samaritana verò illam appellat puteum altum & profundum. *Puteus altus est, Jacob dedit nobis puteum.* Responderi autem potest, id factum esse, quia puteus ille quamvis altus & profundus, apud Deum fuisse ad instar fontis cujusdam, è quo ab unoquoque magna cum facilitate bibitur; *Venite ad me omnes qui laboratis, & ego reficiam vos: si quis sitit, veniat ad me, & bibat. Omnes sitientes*, inquit Isaias, *venite ad aquas, & qui non habetis argentum, properate, emite, & comedite:* non verò ita penes mundum fieri solet, in hoc namque pro consequendis bonis ejus laboratur, & homo sudoribus & fatigationibus conficitur. *Puteus altus est.*

17. Dionysius Carthusianus alia motiva adducit; *Primò, quoniam sitiebat, & bibere voluit. Secundò, quia per fontem & aquam designantur fluenta sapientiæ Christi quam ipse suis propinat electis, juxta illud: Haurietis aquas de fontibus Salvatoris. Tertiò, ut occasione loci mulierem instrueret, imò ex persona propria mulieris Samaritanæ totam Ecclesiam ex gentilitate conversam.*

Isa. 12. 3.

Hora erat quasi sexta.

18. Albertus Magnus meridiem fuisse censet: *Hoc est meridies, quando sol in summo cœli consistit, & undique per cardines orbis lumen suum diffundit, & maximi caloris existit; quod etiam congruit, quando sol justitiæ Christus Deus noster lumen suum etiam ad gentes diffundit, & quando calorem suæ charitatis ad omnes expandit.* Unde Hugo Cardinalis considerat Christum in illa hora ob Solis ardores meritò lassum fuisse, & sudoribus perfusum: *Patet quod calore confectus erat, quia tali hora jam ascendit sol ad altiorem gradum nostri hæmisphærii.*

19. S. Cyrillus à Jansenio citatus Evangelistam dixisse notat; *Quasi sexta, ut discamus vel in minimis non parvam veritatis curam habere.*

20. S. Bernardinus illam diei horam fervidam esse considerans, ita scribit: *Id est, summo charitatis & dilectionis ardore.*

21. Isaiæ 38. Deus dicit: *Hæc est requies mea reficite lassum,*

lassum, & hoc est meum refrigerium : justum itaque erat, quod filius ejusdem cum æterno Patre suo sententiæ esset, *Fatigatus ex itinere*. Sed qualis erat, quam desiderabat lassorum membrorum suorum refectio? Nimirum animæ illius errantis salus & conversio: Notanda autem est hora illa mystica, de qua Serm 92. de temp. Sanctus Augustinus ita scribit: *Sexta die Deus de limo terræ hominem figuraverat; sexta hora venit Samariam visitare, ut si in eum Samaritani crederent, ipse in eis inciperet requiescere, ut verum illud quietis celebraret*: requies enim, sicut & cibus Christi, animarum, & præcipuè gentilitatis, conversio erat.

Tr. 6. ho. de Samar. 22. Chrysostomus ad illud se tempus reflectit; quo Eva prævaricata fuit: *Venit hora sexta, quandoquidem & cum Eva mandatum in paradiso transgressa est, hora quasi sexta, ideoque servata est Samaritana eadem hora*. Simon de Cassia autem præ cunctis aliis horæ istius mysteria longè fusius combinavit, dum ait: *Sexta die factus est, qua & peccavit homo, & quasi hora sexta ejectus de paradiso, & sexta ætate mundi requisitus est, in qua sexta die incarnatus, & crucifixus, & mortuus est*. Unde perspicuè horam hanc mysticam fuisse deducitur, quam ad mulierem hanc verum gentilitatis typum ad sui notitiam perducendam elegit.

Li. 38. qq. 64. in cat. 23. Sanctus Augustinus ait, *Id est; sexta ætate generis humani, tanquam senectute veteris hominis*, Rupertus Abbas Tuitiensis perfectè concinit, dum Joan. c. 4. ait: *Quia videlicet nunc, dum ipse Dominus omnium ad dexteram Patris residens regnat, sed mundi volvitur ætas*.

S. Ber-Senen Ibid. 24. Per hanc quoque horam passio & mors Salvatoris intelligitur; *In summo æstu passionis & mortis*. Lyranus verba hæc in morali sensu explicans dicit: *Ista fatigatio fuit signum passionis Christi futuræ tali hora*. Sanctus Antonius de Padua ait: *Hora sexta sedes, quia ferenda, & non restat nisi sententia contra peccatorem tamen sedes. Ista est hora sexta, quando scilicet sedisti in fonte misericordiæ tuæ super crucem*.

25. Hugo Cardinalis ab hac hora satis clarè deduci posse dicit, ipsum longam viam, eamque magna cum velocitate confeciisse, idque nullo alio fine, quam ut mulierem hanc in bonam viam deduceret. Indeque hanc deducit moralitatem: *Quando sol est in fervore suo, id est, peccator in ardenti desiderio peccandi; tunc enim quandoque visitat eum Dominus. Unde* Li. 2. de Spir. S. cap. 20. *Michææ 4. 10 Veniens usque Babilonem, ibi liberaberis*. Et Sanctus Ambrosius ait: *Quamvis manè venire debueris, tamen etiamsi serius veneris, etiam sexta hora Jesum fatigatum inveniens, fatigatus est, sed in te, quia diu te quæsivit, tua illum tam diu incredulitat fatigavit*.

Versus 7.

Venit mulier de Samaria haurire aquam; dicit ei Jesus; Mulier da mihi bibere.

Venit mulier de Samaria.

1. *Videri posset mulier casu venisse*, inquit Lucas Burgensis, *sed qui omnia dispensat, mentem illius arcano ducebat impulsu, ut tunc veniret, quando fons vitæ Christus illic erat præsens*. Similiter sicut venatores certam quendam sibi de industria locum eligunt, in quo speratam feram opportunè expectare se posse putant: ad eundem quoque modum Christus fatigatus, juxta puteum sese collocavit, ut mulierem illam expectaret, cujus anhelo pectore desiderabat salutem, tametsi illa natalibus vilis, pauper, imò & Joan. 1. 13. fornicaria esset, nihilominus *Fatigatus ex itinere* divinæ eloquentiæ suæ retia explicans, fecit quantum novit, & quantum potuit, ut illam lucraretur; siquidem animæ à Deo non ex nobilitate & divitiis, vel alia simili conditione considerantur, aut æstimantur, sed in quantum, ut Sanctus Joannes dicit: *Non ex sanguinibus, aut voluntate carnis, sed ex Deo nati sunt*; & ideo apud Deum omnes animæ pari in pretio habentur.

Tr. 15. in Io. 2. Sanctus Augustinus ait: *Hæc mulier forma est Ecclesiæ non justificatæ, sed jam justificandæ*; ipsa namque à Samaria civitate schismatica, & à Judæa quoad religionem & fidei cultum divisa procedebat, id quod huic mysterio multum conferebat: *Ventura erat enim Ecclesia de gentibus, & aliena à genere Judæorum*.

Haurire aquam.

3. S. Antonius de Padua ait: *Egreditur ad hauriendam aquam carnalium voluptatum, & corporalium delectationum; puteus est mundana concupiscentia, in qua continentur voluptates mundanæ, quæ sunt aquæ mortiferæ*. Et ideo hoc loco observandum est, quod S. Joannes hanc mulierem ex proprio nomine non specificet, eò quod non solum de peccatoribus scriptum sit, *Nec memor ero nominum eorum per labia mea*, verum insuper Apostolus de iis, qui peccato carnis coinquinati sunt, dicat: *Fornicatio autem, & omnis immunditia nec nominetur*. S. Bernardinus hujusce mulieris patriam considerans scribit: *Samaritana interpretatur anima vana, quæ quærit tantummodo lascivias, delectationes, luxuriam, avaritiam, & omnia desideria mundi*. Porro tametsi hæc mulier dissolutam hanc vitam diversis cum adulteris tanto tempore duxerit, nihilominus adeò pauper & inops erat, ut in ipsa meridie, dum sol vel maximè ardet, ipsamet in propria persona ad aquam procul à civitate scaturientem hauriendam se conferre debuerit, eoque fine non vas aliquod æneum, sed fictile secum attulerit; unde clarè satis verissimum esse colligitur, quod de hoc vitio Scriptura dicit; *Ignis est usque ad perditionem devorans, & omnia eradicans*. Nulla mulier quæstum agens meretricium, vel paucæ admodum lascivè vivendo locupletantur, prout in hac fornicaria videre licet, quæ ne tantillum aquæ, quantum cyathus capere potest, domi habebat, tametsi actualiter viro cuidam fornicariè & lascive convivere: *Et nunc quem habes, non est tuus*; & licèt hic publicè mariti loco ab aliis haberetur, ecce tamen vilem miseræ illius mulieris famam & æstimationem, justa namque Dei permissione circa hunc sexum carnalibus voluptatibus deditum contingit, quod *Omnis mulier, quæ est fornicaria, quasi stercus in via conculcabitur*.

Serm. in hac fer. Pf. 15. 4. Ad Ephes. 5. v. 3. S. Bernard t. 4. ser. 24. Job. 31. 12. Eccli. 9. 10.

Dicit ei Jesus; Mulier da mihi bibere.

4. Cajetanus quoad sensum literalem scribit, Christum ideo juxta hunc fontem consedisse, quia ibidem cum suis Apostolis prandere statuerat, qui proinde in civitatem ea, quibus opus habebant, procuraturi concesserant, veruntamen, ut idem Doctor scribit: *Occasione oblata, quamquam fatigatus, vacat instructioni, evangelizare intendit mulieri, & suaviter volens eam trahere ad spiritualem doctrinam, petit potum, non ratione quod bibere vellet, sed ut invitet illam sic ad Evangelium*. Potum ab illa petiit, cum adhuc jejunus esset, & prout tandem in fine videtur, allatis cibis, & potu præsente nec manducavit, nec bibit; quia, ut ait Toletus; *Petit non ut biberet, sed ut suo sermone mulieris mentem inciperet illuminare*. Porro Jansenius rationem assignat, cur de potu parum adeo curavit, dum ait: *Ex eo patet, quod exorta collocutione, aquæ desiderium reliquerit*.

Conc. 1. 23.

5. Glossa in sensu allegorico ita scribit: *Petit à primitiva Ecclesia, quam de Gentibus elegerat, potum fidei qua in eum credatur*.

6. *Quid sitis Domine?* verba sunt Antonii de Padua Salvatorem interrogantis: *Certè salute illorum, ut ait Augustinus, pro quorum salutem tuum sanguinem fudisti; sitis ex calore procedit intrinseco, hunc calorem, scilicet accensum amorem Christus habebat, qui ipsum faciebat sitire*. Considerat S. Ambrosius Christum quadraginta diebus sine ullo cibo & potu vitam suam transigentem, *Postea esuriit*; hìc bibere postulare, at vero *Esuriit & sitivit*, inquit S. Ambrosius, *non cibum aut potum humanum, sed salutem*. Similiter Albertus Magnus ait: *Plus sitivit salutem fœminæ, quam potum aquæ*. At vero reflexio, quam Toletus hac super siti facit, intensissimi desiderii vehementiam, quam salutis ipsius habebat, magis exprimit, dicit enim; *Vox est deprecantis, & qui imperare poterat Angelis, vilem adulteram & infidelem mulierem rogat, adeo enim hominum diligit salutem, ut quod nostra summoperè interest, etiam precibus flagitet*.

Serm. 36. In Joan.

7. Verissimum semper est illud axioma: *Dixi Domino, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges*. Unde bibere ab illa poposcit, is qui fons est aquæ vi-

Pf. 15. 2.

væ, ut hinc divinæ suæ gratiæ eidem afferendæ, dandique illi luminis notitiæ suæ occasionem capter; ideoque imaginari nobis possumus, clarius ipsum huic mulieri dixisse: *Sitivi in te anima mea*. Sic quoque Elias stipem à vidua illà postulavit, potius ut eandem illi daret, illamque locupletaret, quam ut subsidium ab ea reciperet. Unde Basilius Seleucus dicit: *Hydriam vertit in alimenti fontem*, & S. Ambrosius dicit: *Exiguo cibo perpetuum toto tempore famis invenit alimentum*, ita quoque hic Christus haustum aquæ expetiit, ut perennem quendam ei impertiretur fontem: *Ut fieret in ea fons aquæ salientis in vitam æternam*. Chrysologus ait: *Petit Deus, sed tibi, non sibi, humanam petit misericordiam, ut largiatur divinam*. Origenes dicit: *Quæ obtuleris Deo, multiplicata recipies; videmur quidem Domino negotiari, sed nobis cedunt lucra negotiationis. Vide quod est amittere aliquid pro Deo, hoc est multiplicata recipere tibi*. S. Bernardinus de hac petitione hunc in modum scribit: *Id est, quæ tantum dedisti bibere mundanis desideriis, da mihi bibere modicum gustando de aqua vivi fontis, & delectationis spiritualis, quia volo implere tuum vas charitate & gratia Dei, & tuam mentem lumine veritatis*. Idem quasi in Sancto Chrysostomo scriptum legimus, dicit enim: *Fons vitæ juxta fontem sedens, bibere poscit, non bibere valens, sed potum dare:* paulòque post, quidnam illi dare intenderit, declarat dicens: *Da mihi bibere, ut dem tibi bibendam aquam immortalitatis*.

Orat. 11. Lib. de Abrah. c. 3. In Gen. c. 23. S. Bern. to. 4 serm. 4. Chrysost. t. 6. hom. de Samar.

8. In hoc quoque facto Salvator noster præclarum nobis edidit sobrietatis & temperantiæ exemplum, quia circa meridiem famelicus, fatigatus, & sitibundus existens, pro lassi corporis restauratione vix modicum aquæ haustulum expetiit. Unde Hugo Cardinalis ait: *Dominus post labores monet nos ad parcitatem & sobrietatem in hoc, quod fatigatus sedit supra fontem, & petit aquam ad potum, & de cibo sibi adhuc hora sexta non fuerat provisum*.

9. Idem quoque advertit, quod *Mirum est, quod panis esurit, & fons sitit, via lassatur, sed hæc omnia propter nos*.

Versus 8.

Discipuli enim ejus abierant in civitatem, ut cibos emerent.

1. Theophylactus ex hoc modicam Christi curam colligit, quam pro victu habuit: *Ut quo tempore fermè omnes à prandio dormiunt, illi cibos emerent, & panes duntaxat*. Lyranus illos tanquam pauperes & mendicos juxta publicum puteum manducare voluisse notat: *Nec ad magna hospitia in villas declinabant*.

2. Porro videri potuisset sufficere, si pro modico pane procurando unus duntaxat, vel ad summum duo in urbem concessissent, & tamen non sine mysterio omnes eò dimisit, ut solus esset. Albertus Magnus ait: *Ex dispensatione divinæ sapientiæ factum est hoc, ut de secretis Christus alloqui mulierem posset*. Nec constat, quod deinceps quicquam ille discipulis retulit, quæ inter se locuti fuerant ipse & Samaritana; *Sicut confessor peccator quæsit, coram aliis revelare non debet*. Toletus quoque Salvatoris discretionem considerat, qui Samaritanæ confusioni & erubescentiæ consulere & parcere voluit; *Fortè omnes ablegati fuerant à Domino captante solitudinem, ut consuleret hujus mulieris pudori, & locus daretur liberius delictum illius notandi*.

3. Hugo Cardinalis mysticam quandam expositionem adducit: dicit enim, *Discipuli Christi sunt prædicatores disciplinati, habentes zelum animarum, quo nullum est Deo placidius sacrificium, ut dicit Gregorius, qui ingrediuntur civitatem Ecclesiæ vel mundi, ut cibos emant, id est, peccatores ad Christum convertant*.

Versus 9.

Dicit ergo ei mulier Samaritana; Quomodò tu cùm Judæus sis, bibere à me poscis, quæ sum mulier Samaritana? Non enim coutuntur Judæi Samaritanis.

1. Dionysius Carthusianus eam Christum ex habitu Judæum esse agnovisse existimat, eo quod juxta usum Judaicum in vestimento suo fimbrias portarit. *Etiam ex dispositione vultus & sermone. Unde Matthæus ait;* Matt 14. 36. *Quotquot tangebant fimbriam vestimenti ejus], salvi fiebant*. Samaritani autem apud Hebræos schismatici erant, utpote qui una cum ipsis in materia religionis, allorumque rituum minimè conveniebant.

2. Lucas Burgensis dicit: Judæi, *Non utuntur eodem convictu, eadem mensa & vasculis cum Samaritanis*. Cajetanus dicit, quod quia Samaritani in Societate idolorum Deum verum adorabant, magis Judæis exosi fuerint, quam qui planè Gentiles erant, sicut nos magis hæreticos, quam paganos abhorremus.

Hom. marit. t. 6. Matth. 24.

3. Chrysostomus ait, *Existimans eam peccare, corripientis more ad memoriam reducit observantiam*. Nimirum Samaritana hæc de zelo & superstitione Pharisaica participabat, de quibus Christus dicit: *Excolantes culicem camelum glutientes*: Etenim nullum sibi ex eo faciebat scrupulum, quod in adulterio continuo viveret, & tamen filium Dei ex eo reprehendere præsumebat, quod lassus, & præ sudore madescens aquæ haustulum ab ea depoceret. Enimvero nusquam in Evangelio discipuli in Samariam ad prandium procurandum missi, à Samaritanis repudiati, aut aliquam ab illi contradictionem passi fuisse leguntur, cum tamen verisimile sit, ex illis multos fuisse legis suæ observandæ longè zelosiores, quam fuerit mulier hæc Samaritana, veruntamen facilis ad hoc est responsio, si consideretur, quod Evangelista Apostolos missos fuisse dicat, ut cibos emerent; ubicunque enim utilitas vel interesse in rem aliquam ingreditur, oculus ad quemvis alium respectum facilè clauditur.

4. Toletus ait; *Hæc verba quandam insimulationem continent, vox est exprobrantis:* ecce tibi quousque zelus quem Salvator noster de salute unius duntaxat animæ habuit, pertigerit; libenter enim se alicujus fornicariæ mulieris reprehensioni submittit, eamque patienter auscultat, seque stilla aquæ indigere demonstrat, ut animam talem salvare posset.

5. Hugo Cardinalis hoc loco quærit, cur Salvator noster petitionem hanc, quæ legi adversabatur, apud mulierem hanc fecerit? Et respondet; *Petebat, non quia vellet bibere, sed quia hac occasione volebat in verba instructionis intrare; vel propter mysterium, ut significaret quod sitit salutem & fidem Ecclesiæ, vel animæ illius; tamen si bibisset, contra legem non feciset Dominus legis*. Præterquam quod idem præcepta legalia in casu necessinatis nequaquam obligare ostendat, siquidem in simili casu David ex panibus propositionis se reficere non dubitavit.

6. Verisimile est, quod mulieri huic in continuis carnis voluptatibus vivere assuetæ, Christus, mox ut ab ea visus fuit, spina in oculis ejus à principio fuerit, siquidem sola justorum sanctorumque hominum præsentia à malis protinus apprehenditur velut tacita quadam vitiorum suorum censura; ac proinde quid mirum si ipsa haustum aquæ illi petenti abnuat, & quidem aquæ illius, de qua ipsamet, Jacob Patriarcham ipsis quoque jumentis ex ea potum dedisse asserebat? Quotidiana experientia teste videmus, quod homines mundani ad satisfaciendum propriis appetitibus valde liberales existant, arctos verò & tenaces se erga Deum exhibeant; ad hoc ut hanc vel illam voluptatem assequi possint, ut in ludis facultates suas discrimini exponant, ut hac vel illa dignitate potiantur, non desunt pecuniæ: & tametsi deessent, facilè tamen ad illas inveniendas reperiunt medium; at verò cum distribuenda aut eroganda est in pauperes quantum modica eleemosyna, pauperes se esse declarant; cum facienda est oratio, capitis debilitatem prætendunt; aut sanitatem se læsuros esse causantur, cum jejunandum est; & tamen ad crapulas, ebrietates, lascivias frequentandas vires illis sufficientes habent. Si Christus bibere postulet, si vel acetum requirat, si fortè vinum illi largiantur, illud tamen myrrha amarissima permixtum & conditum porrigunt.

7. Hugo Cardinalis in sensu morali ita scribit: *Ita quandoque dicit peccator, si converterem me ad Deum, quomodo acceptaret ipse servitium meum, qui tam magnus peccator sum? Non enim coutuntur Judæi cum Samaritanis, quasi dicat: Quæ societas luci ad tenebras? Quæ conventio Christi cum Belial? Respondit Jesus, & dicit: Si scires donum Dei, id est, benignitatem Spiritus sancti, dicit Dominus in corde peccatoris: Et quis est qui dicit tibi: da mihi bibere, id est, quam benignus est, qui à te tuam fidem, & tuam salutem dignatur sitienter petere;*

petere; si scires quàm paratus est ad dandum, & quàm fervens & importunus est ad rogandum de his, quæ sunt ad profectum tuum, in forsitan petisses ab eo, id est, fiduciam petendi concepisses: quis enim desperet, ubi offert se gratia, imo ubi cognovit sua petitione importunam? De prima dicitur Proverb. 1. 24. Extendi manum meam, ad dandum scilicet; tanquam filiis se offert nobis Deus; de secundo, quomodo scilicet rogat, dicitur Matthæi 11. 28. Venite ad me omnes qui laboratis, &c.

Versus 10.

Respondit Jesus, & dixit ei: Si scires donum Dei, & quis est qui dicit tibi: Da mihi bibere, tu forsitan petisses ab eo, & dedisset tibi aquam vivam.

1. *Gratiam & misericordiam Dei*, inquit Dionysius Carthusianus, *quæ tibi nunc offertur per hoc, quòd filius Dei petit potum à te, nempe qui Christo aliquid dat, potius recipit beneficium, quàm impendat: quemadmodum magnum esset pauperi, si Rex peteret quicquam parvum ab eo.*

2. Notanda est dictio illa: *Si scires*; siquidem *Animalis homo non percipit quæ sunt spiritus*, multo minus autem vitio carnali immersa luminis divini & notitiæ Dei capax esse potest.

3. Cajetanus per hoc donum Messiam intelligit: *Ubi non explicando rem dono datam, insinuare videtur donum mundo datum, de quo superius dictum est; sic Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret.* Joa: 3. 16.

4. Lucas Burgensis optime considerat, quòd sapientissimus Magister noster petitioni factæ de potu porrigendo minime insistat, sed differentem omnino discursum cum illa ineat, efficiendo ut ipsa eodem tempore clare cognoscat sibi nullum esse aquæ defectum, hanc autem aquam ad bibendum ideo ab illa deposcat: *Ut occasionem haberet cum illa colloquendi, & agendi de rebus ad salutem illius pertinentibus.* Idem quoque Author observat, quòd Christus ad oppositionem sibi à muliere factam, scilicet *Quomodo tu Judæus cùm sis*, &c. minime responderit, ejusque hanc rationem reddit. *Non enim probabat in hoc Judæorum institutum, quos non tam religionis studium, quàm supercilicium, & propriæ gloriæ aura ducebat; festinat ad exponendum cœlestem thesaurum.*

Et quis est, qui dicit tibi: Da mihi bibere?

5. Albertus Magnus ait: *Ille enim est dives in omnes, qui invocant illum.* 1. Corinth. 1. 15. *In omnibus divites facti estis in illo, in omni verbo, & in omni scientia.*

6. Dionysius Carthusianus ait: Id est, si me agnosceres, si me esse Deum & hominem scires.

7. Hugo Cardinalis ad pauperes alludens ait: *Quia non pauper petit, sed Christus in paupere, & Christo datur, non pauperi, tu forsitan petisses*, &c. *Id est, tu petisses quod pauper recuperet à te eleemosynam, & sic daret tibi eam, quia tuus esset fructus, licet pauperis esset usus.*

Tu forsitan.

8. Rationem, cur Christus hac dictione *forsitan* utatur, reddit S. Bonaventura, nimirum *Ob libertatem liberi arbitrii; quod potest petere, & non petere.* S. Antonius de Padua idipsum his verbis scribit: *Propter liberum arbitrium, quod cogi non potest à Deo de potentia ordinaria.* Idem quoque aliud quoddam motivum adjungit, nimirum *Propter fœditatem peccati, quia forsitan non auderes apparere coram eo, quia omnia secreta tua novit. Nota ex parte peccatoris est forsitan, non ex parte Dei, qui semper est paratus.* Quotidie proh dolor videtur, quòd magna pars Christianorum cum omni eo lumine, quod à Deo habent, & cum omnibus Christiane vivendi & operandi commoditatibus, cœlestibus tamen inspirationibus minimè correspondeant aut cooperentur, imo quod ii, qui carnales sunt, qualis hæc mulier erat, omnibus auxiliis, quæ Deus illis specialiter offert, proterve opponant: *Non permanebit spiritus meus in homine, quia caro est.* Gen. 6. 3.

Petisses ab eo.

9. S. Thomas duo motiva considerat, quæ nos ad divinam gratiam postulandam impellunt: *Scilicet ex cogitatione desiderandi boni, & ex cognitione datoris, & ideo duo cognoscenda proponit. Primo, ipsum donum: Si scires donum Dei, quod est omne bonum desiderabile, quod est à Spiritu sancto. Secundo, proponit ipsum datorem; unde dicit: Et quis est qui dicit tibi: Da mihi bibere*, &c. In Ioan.

Et dedisset tibi aquam vivam.

10. *Per talem aquam*, inquit S. Bernardinus, *gratia gratum faciens significatur, quod nunquam sine Spiritu sancto est, imo sine tota Trinitate esse non potest.* Tom. 2. ser. 31 a. 2. c. 2.

11. S. Augustinus ait: *Hinc ostendit non se talem aquam petisse, qualem ipsa intellexerat, sed quia ipse sitiebat fidem ejus, eidem sitienti Spiritum sanctum dare cupiebat, hanc enim rectè intelligimus aquam vivam.* Lib. 83. qq. q. 64. S. Thomas ait: *Viva aqua est, quæ suo principio continuatur & effluit, secundum hoc gratia Spiritus sancti datur homini, quod tamen ipse fons gratiæ datur, scilicet Spiritus sanctus, imo per ipsum datur gratia.* In Ioan. S. Antonius de Padua rationem reddit, cur gratia sua aquæ symbolo hic exprimatur: *Propterea quòd purificat, & multum refrigerii præbet suscipientibus; dicit vivam, hoc est, scaturientem, & quæ moveatur; nam gratiam Spiritus semper agilem ad bonum facit animam.*

12. Jansenius ait: *Aqua dicitur, quòd purget animam à sordibus peccatorum, quòd refrigeret æstum noxiarum cupiditatum ac mentem fœcundet, sed ad propositum maxime, quod sitim carnalium rerum tollat.* Idem quoque, qua ratione viva appelletur, declarat dicens: *In modum aquæ semper profluentis nunquam quiescit, sed assidue procedit, ad ulteriorem virtutum progressum provocans, vivificat mentem hominis, & ad æternam vitam perducit.* Cap. 22.

13. *Jesus vili mulierculæ*, inquit Lucas Burgensis, *hausum aquæ è puteo neganti aquam vitæ pollicetur, ita videlicet propter vos egenus factus est, cùm esset dives, ut illius inopia nos divites essemus;* quibus verbis veritatem ostendit illius quod dixit Matth. 10. v. 42. *Quicunque potum dederit uni ex minimis istis, amen dico vobis, non perdet mercedem suam.* 2. Cor. 8. 9.

14. Aqua viva, quæ civitatem Dei; id est, Ecclesiam percurrit, & ad finem usque sæculorum percurret, quæ ex aperto ejus latere egressa fuit, de qua S. Augustinus ait: *Unde Sacramenta Ecclesiæ manaverunt, sine quibus ad vitam, quæ vera est vita, non intratur.* Tract. 120. In Joan. Tract. 120. in Joan.

15. Advertendum quoque est, quòd dum Christus juxta puteum una cum Samaritana consisteret, illaque hydriam ad aquam hauriendam penes se haberet, Christus discursum suum cum illa de aqua instituerit, se quoque bibendi cupidum demonstrarit, atque sub aquæ symbolo de divina gratia tractare cœperit, idque ut tanto magis se ejus adaptaret capacitati; sic quoque stella mediante Magos, qui Astrologi erant, vocavit; Apostolis piscantibus dixit: *Faciam vos fieri piscatores hominum;* cum Nicodemo verò & Nathanaele, qui docti & eruditi erant, cum illo de serpente æneo, cum hoc verò de Scripturæ textibus locutus fuit, quia utrumque talis discursus capacem esse scivit: nimirum *Omnibus omnia factus, ut omnes lucrifaceret.* Matth. 4. v. 19. Philip. 3. v. 8.

Versus 11.

Dicit ei mulier: Domine, neque in quo haurias habes, & puteus altus est; unde ergo habes aquam vivam?

1. Notandum, hæc mulier verborum Christi mysterium assecuta fuerat, ideoque eum ad capiendam aquam vase carere videns, minime, qua ratione illi oblatam sibi aquam vivam dare posset, intelligebat. Hugo Cardinalis quoad sensum spiritualem hæc verba explicans dicit: *Hauritorium est cooperatio gratiæ, quia etsi Dominus gratiam paratus sit dare, sicut habetur 1. Petri 1. v. 13. Sperate in eam, quæ vobis offertur, gratiam,*

tamen

tamen cor ad suscipiendum & hauriendum eam oportet habere.

Puteus altus est.

2. S. Bonaventura per hujus putei altitudinem Sacramentum Baptismi figuratum esse existimat: *Est puteus aquæ baptismalis, regenerationis & lavantis lavacro aquæ.*

Tom. 4. ser. 4 3. S. Bernardinus per profundam hanc aquam vitia intelligit, in quæ mulier illa se præcipitem egerat: *Puteus profunditas concupiscentiæ, luxuriæ, superbiæ, avaritiæ, gulæ, iræ, & acediæ: & exivit fumus de puteo abyssi, Apocal. 9. 2. scilicet superbiæ, luxuriæ, avaritiæ.*

In Joan. 4. Sanctus Thomas per puteum profundum sacram Scripturam intelligi dicit: *Per altitudinem seu profunditatem putei intelligitur sacræ Scripturæ profunditas, & sapientiæ divinæ: hauritorium autem, quo aqua sapientiæ salutaris hauritur, est oratio. Jacobi 1. 5. Si quis indiget sapientia, postulet à Deo.*

In Joan. 5. Beda per putei hujus altitudinem, ejusque profunditatem labores hominum, quos in hasce res temporales & terrenas adhibent, intelligit: *Ergo nunc puteus mundi hujus terrenum laborem & errorem tenebrosa profunditate significat.*

6. Cùm igitur divina gratia in aquæ profunditate figuretur, homines mundani communiter se illam assequi posse desperant: *Puteus altus est, unde ergo*, &c. At verò graviter in eo errant; quàm enim abundanter Deus animabus illis, quæ se veraciter Deo dedicant, gratias & consolationes cœlestes infundat, nemo credit, nisi qui id per experientiam probavit; neque enim via Dei adeo inaccessibilis & spinosa est, sicut illam esse mundani sibi imaginantur.

Unde ergo habes aquam vivam?

7. *Non negat eum habere*, inquit Albertus Magnus, *sed præsentibus intenta quærit, unde sit sibi facultas habendi aquam vivam promissam; Domini autem intentio est loqui de spiritu & gratia ejus, cujus hauritorium est spiritus, aqua autem viva est gratia purificans.*

Versus 12.

Nunquid tu major es Patre nostro Jacob, qui dedit nobis puteum, & ipse ex eo bibit, & filii ejus, & pecora ejus?

1. Lyranus Samaritanam dicere voluisse inquit: *Non potes mihi dare, nisi tu faceres miraculose, quod non videtur, quia major tunc esses Patriarcha nostro Jacob, quod non videtur.*

Versus 13.

Respondit Jesus, & dixit ei: Omnis qui biberit ex aqua hac, sitiet iterum; qui autem biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum.

Omnis qui bibit ex aqua hac, sitiet iterum.

1. Jansenius ait: *Qua responsione instruimur, in disputationibus de veritate omnia missa facere, præsertim quibus nos impetimur, tantum omnem quærere occasionem docendi proximum, quemadmodum hic bis Dominum fecisse vidimus.*

Tr. 15. in Jo. 2. *Quod quidem verum est de aqua sensibili*, inquit S. Augustinus, *& de ea, quam significat illa aqua; etenim aquæ in puteo voluptas est: cùm pervenerit quisque ad voluptatem hujus sæculi, nunquid non iterum sitiet?*

3. Hugo Cardinalis dicit: *Ita dicit Deus in corde peccatoris, ut dimittat voluptates & divitias, quia quo plus sunt potæ, plus sitiuntur aquæ.* Jerem. 2. v. 6. *Traduxit nos per desertum, per terram sitis.* Ubi Gilbertus Serm. 15. in Cant. Abbas ait: *Terra sitis, cupiditates enim mundanas magis irritat, quàm satiat.* S. Thomas ait: In Joan. *Quia insatiabilis est delectationis appetitus.*

Ibid. 4. Idem quoque sanctus Doctor de bonis spiritualibus exponit: *Hæc sitis in mundo isto usquequaque non tollitur, quia bona spiritualia in vita ista percipere non possumus, & ideo qui biberit ex hac aqua, adhuc quidem sitiet ejus perfectionem;* Eccl. 24. v. 29 unde in Ecclesiastico dicitur: *Qui bibunt me, adhuc sitient*; pergit verò S. Thomas ulterius dicere: *Sed non sitiet in æternum, quasi ipsa aqua deficiat, quia ut dicitur in Ps. 35. Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ.*

Qui autem biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum.

5. Quodsi de aqua elementari, quam Deus suis etiam hic in terris providit, sermo sit: *Bibebant de spirituali consequente eos petra, petra autem erat Christus.* S. Ambrosius ait: *Petra erat Christus, eo quòd sitientes sequatur, ne sitientibus aqua desit. Quomodo sitient*, inquit Burgensis, *qui inebriabuntur ab ubertate domus tuæ? Satiabor*, dicebat David, *cùm apparuerit gloria tua.* In Isaia dicitur; *Non esurient, neque sitient amplius.* Psalmo 35. 9. quoque habetur: *Torrente voluptatis tuæ potabis eos.* Hugo Cardinalis argute considerat, quòd Christus non solum dixerit: *Non sitiet*; sed insuper addiderit, *non sitiet in æternum; modo enim habentes tantum stillam gratiæ, sitimus; sed in æternum, id est, in futuro, in æterna vita, quando torrente voluptatis suæ potabit eos, non sitiemus; unde Apocal. 7. v. 16. Non esurient, neque sitient amplius.*

1. Cor. 10. v. 4. S. Ambr. in Ps. 39. Ps. 16. v. 15. Is. 49. v. 10.

6. Toletus ad artificium illud se reflectit, quo incarnata Sapientia cum Samaritana loquens utitur: *Allicit mulierem ad credendam, desiderandam & petendam aquam promissam per hoc, quod sitim expellat in æternum, ut mulier, quæ quotidiano labore hauriendi aquam putei propter sitim frequentem premebatur, spe à tanto onere se liberandi, facilem se ad credendum & quærendum, quod promittebatur, exhiberet.*

Versus 14.

Sed aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. In Matth.

1. Jansenius hanc adducit similitudinem, & dicit, sicut si quis vivum intra se & perenniter scaturientem fontem haberet, is utique nullam unquam passurus esset sitim: *Ita saturum esse oportet bonorum omnium, cui adest Spiritus sanctus;* siquidem huic ab Ecclesia hic titulus attribuitur, quo appellatur *Fons vivus.*

2. *Aqua corporalis deorsum fluit*, inquit Glossa, *spiritualis sursum salit, & secum eos, qui eam bibunt, in æternam gloriam subvehit.* Lyranus considerat, quòd In Matt. quælibet naturaliter tantum ascendere queat, quantum descendit: *Ideo sicut aqua gratiæ à Deo in nos derivatur, ita per ipsam anima ad Deum elevatur, quia per ipsam homo consors divinæ naturæ efficitur. A quocunque bibita fuerit*, inquit Rubertus Abbas, *ad matricem suam æternæ divinitatis abyssum redit.* Lib. 4. in Joan. c. 4. Cajetanus ait: *Salientis, non descendentis, ecce quo ascendit, in vitam æternam, Gratia enim, quæ desursum datur*, inquit Hugo Cardinalis, *sursum ascendit, & ascendere facit, quia per gratiam venit ad gloriam.*

3. Porro Spiritus sanctus etiam ideo fons appellatur, quia in eo, qui eum recipit novas semper gratias scaturit; unde S. Augustinus ait: *Spiritus sanctus animo hominis semel exceptus, perpetuo in eum diffundit aquam donorum suorum, & gratiarum, atque auxiliorum, & divinarum virtutum, utpote fidei, spei, charitatis, humilitatis, patientiæ, castitatis, &c. sanctarum denique operationum.* Citat. à Luc. Bur.

4. S. Ambrosius dicit: *Dominus fons aquæ vivæ appellatur, quia ex eo sitientia corda cœlestis aquæ gratia irrigantur*, S. Cyrillus de hoc fonte scribens dicit: *Qui biberit*, inquit Christus, *ex aqua, quam ego præbebo, non modo nunquam sitiet, sed illum in seipso fontem continebit.* Lib. de Filij divinit. c. 6. Lib. 2. c. 15. in Joan.

5. S. Thomas per hanc aquam Spiritum sanctum denotari notat: *Quæ quandoque aqua non secundum substantiæ proprietatem, sed secundum similitudinem actionis; Ignis, quia elevat cor per fervorem; aqua, per purgationem.* In Joan.

Versus 15.

Dicit ad eum mulier: Domine, da mihi hanc aquam ut non sitiam, neque veniam huc haurire.

1. Mulier ista quotidie hunc fontem frequentare cogebatur, quia in domo sua aquæ penuria laborabat. Unde Hu-

de Hugo Cardinalis ait : *Quia sicut dicit Augustinus, ad laborem eundi propter aquam quotidie indigentia aquæ cogebat, quia indigentia illa per aquam reficiebatur, non extinguebatur, & ideo petit talem aquam.*

2. Valde etiam considerabilis est honorificus ille titulus, quem mulier hæc Salvatori attribuit, dum ait : *Domine*, & antea illi tanquam homini abjecto & vili, velut improperans dixerat : *Quomodo tu Judæus cùm sis*, &c. nunc verò, quia aliquod ab eo beneficium consecuturam se esse sperat, Dominum illum vocat ; solemne namque nobis est honore afficere illos, quorum opera & ope indigemus, juxta ambitionis qua afficimur, proprietatem. Unde S. Thomas ait : *Statim cum audit eum fore sibi utilem, & aquam dare posse, Dominum eum vocat.* Dionysius Carthusianus verò ait : *Vidit enim in vultu & habitu Christi, quòd esset valde veneranda persona, omni maturitate & probitate morum effulgens, ideo nominat eum Dominum.* Ideo verisimile fit ex modo ipsius loquendi, quòd eum plusquam hominem esse statim arbitrata fuerit : *Verba vitæ æternæ habes, nondum tamen putavit eum esse Prophetam, vel Christum, aut Deum.*

Da mihi.

3. Non petiit à Salvatore aquæ oblatæ pretium, quia Deus per os Isaiæ dicit : *Omnes sitientes venite ad aquas, & qui non habetis argentum, properate, emite & comedite, venite & emite absque argento, & absque ulla commutatione.* Divina enim gratia absque ullo præcedenti merito homini confertur ; unde in Apocalypsi Deus dicit : *Ego sitienti dabo de fonte aquæ vitæ gratis.*

Isa. 55 1.

Apoc. 21. 6.

4. Lyranus hæc verba de Paganismo interpretatur, qui *Audita prædicatione Apostolorum, & aliorum discipulorum devote recepit fidem Christi.* S. Augustinus : ita *Ille qui bibere quærebat, fidem mulieris sitiebat* ; etenim in hac Samaritana, gentilitatis sitiebat conversionem ad fidem.

Ibid.

5. S. Bernardinus nos ad hanc aquam postulandam his verbis invitat : *Sed & tu anima mea, pete à Jesu tuo hanc aquam vivam Spiritus sancti, ut non sitiat voluptatis lutum.*

Tom. 2 ser. 31 a. 2. c. 3.

6. Albertus Magnus mulierem hanc jam de facto aquæ hujus mysterium & sacramentum intellexisse censet : *Servit hæc mulier & experta fuerat, quòd cupiditas facultatum, concupiscentia delitiarum, & ambitio bonorum nunquam satiantur, sed semper cum labore haurire oportet.* S. Thomas de Villa Nova in sermone de hac Feria, ad nostram eruditionem hisce verbis exclamat : *O anima misera & fatua ! quid anxiaris ? quid fatigaris ? quid satietatem quæris ubi non est ? an ignoras quòd aqua ista maris salsa & turbida sitim non sedat, sed provocat ; non extinguit, sed incendit ; non refrigerat, sed inflammat ?* Idem quoque Præsul querelam illam graviter ponderat, quam per Prophetam Evangelicum facit, dum cœlos ad admirationem & stuporem, & ad portas suas desolandas & diruendas hisce verbis invitat : *Duo mala fecit populus meus*, inquit Deus : *Me dereliquerunt fontem aquæ vivæ, & foderunt sibi cisternas dissipatas, quæ continere non valent aquas.* Circa quæ verba idem ita scribit : *Aquam mundissimam, limpidissimam, clarissimam, dulcissimam, saluberrimam fontis vitæ gratis oblatam neglexerunt, & cum magno labore foderunt sibi cisternas perforatas, ut bibant ex eis aquam turbidam, fœtidam, mortiferam, venenatam. verè cisterna dissipata honor, cisterna perforata voluptas, divitiæ, & omnis prosperitas mundialis.*

Serm. in hac fer.

Ier. 2. v. 13.

S. Thom. de Vil Nov.

Jer. 2 18.

7. Dionysius Carthusianus mulierem hanc duplicem sibi finem in hac aquæ illius petitione propositum habuisse existimat, videlicet primo, *Ut à pœna sitis libera esset* ; secundo, *ut à labore hauriendi eriperetur : sic & nos spiritualem hanc aquam à Christo cordialiter jugiterque petamus, ut non sitiamus ista terrena, quæ appetitum nequeunt satiare ; sed quo eorum amori & occupationi homo magis involvitur, eo à divinorum contemplatione, dilectione, & vera quiete ac libertate amplius impeditur, ac elongatur ; neque veniamus huc haurire, id est, in exterioribus atque carnalibus consolationes viles requirere, sed in Domino sit tota dilectio nostra.*

Versus 16.

Dicit ei Jesus : Voca virum tuum, & veni huc.

1. Quænam esse poterat necessitas, quòd ad dandam ei hanc aquam, suum secum, ad illum locum, maritum adduceret ? Lyranus ait : *Non dixit Jesus hoc, ut illa eum adduceret, sed ut ex responsione convenientius ipsam argueret, secretum revelando.* Sed dicet fortasse aliquis, cur eam maritum suum advocare jubebat, quam non cum marito, sed cum scortatore vivere sciebat ? Dionysius Carthusianus dicit : *Virum tuum, id est, eum, qui putatur maritus tuus, quamvis sis adultera, sed nunquam intentio Christi fuit, ut virum illum adduceret ; quid enim ille fecisset adductus ?* Lyranus ait, Christum hac via ei indicare voluisse, se aliorum penetrare occulta & secreta, ut hac ratione se Deum esse cognoscere posset : *Ideo per hoc, quòd Christus hoc secretum illi dixit, ostendit se scire peccata occulta.* Cajetanus verò observat, Salvatorem hoc ex honestatis motivo fecisse : *Moralis enim honestas hoc habet, ut mulieri nuptæ non donetur, nisi conscio viro.*

2. Lucas Burgensis aliam adducit rationem, scilicet id Christum dixisse, ut eam faceret confiteri adulterium suum : *Loquitur tanquam habenti, ut commoda occasione admoneat eam vitæ corruptioris, & à scortatione ad pœnitentiam revocet, sine qua aqua illa divina percipi nequit.* Potuisset quidem ei manifeste dicere, quòd nisi prius peccatorum suorum ageret pœnitentiam, aquæ illius, quam postulabat, recipiendæ minime capax futura esset ; *sed maluit artificio uti, quo sic nimiæ illius verecundiæ consuleret, ut tamen necessariam peccati confessionem eliceret.* Idipsum verò diu ante Rupertus Abbas quoque his verbis docuerat : *Usa est arte sua nostræ salutis opifex Dei sapientia, quatenus nec illam molesta verecundia pulsaret.*

Lib. 4. in c. 4. Ioan.

3. Sanctus Augustinus per hunc maritum intellectualem ipsius applicationem intelligit, ad intelligendum mysterium, quod ei imprimere satagebat : *Id est, adhibe intellectum, per quem docearis à quo rogaris.* Hugo Cardinalis ait : *Intellectum tuum, ò mulier, ad te revoca, & mihi præsenta, ut intelligas, quod dico, spiritualiter, non sentias carnaliter, & veni huc, id est, adesto præsens & prope per spiritualem cognitionem.*

Tract. 14. in Joan.

4. Porro Christus sapientissimus quidam & prudentissimus Protomedicus erat, ut ait Toletus, qui Samaritanam perfecte sanare intendebat, ac proinde ad infirmitatis illius causam & radicem, fornicationem videlicet curandam accingere se voluit : *Capere divina & spiritualia mulier non poterat, quia gravi carnis peccato oppressa & cæca tenebatur ; ut igitur illuminetur, ad causam morbi medicus se convertit, & ut peccatum suum agnoscat & confiteatur, ipsam mulierem illuminandam inducit.*

Versus 17.

Respondit mulier, & dixit : Non habeo virum, dicit ei Jesus : Bene dixisti, quia non habeo virum.

1. Jansenius ait : *Mulier non intelligens, quo fine id Christus dixisset, & existimans se apud hominem tantum loqui, mulieb i pudore dissimulans suam turpitudinem, respondit, se non habere virum, matrimonium quidem inficians, sed dissimulans fluprum.*

Cone. c. 23.

2. Sciendum est proinde, quòd, ut S Thomas notat, ipsam dum adulterium suum celare vellet, sibique Salvatorem solum hominem esse persuaderet : *Licet verum responderit Christo, tamen fictè & occulte dedecus suum tacebat.*

In Joan.

3. Rupertus Abbas hinc Christi bonitatem suspiciendi & admirandi occasionem captat : *Sufficit ista confessionis inchoatio vocanti misericordiæ, non expectavit aut exegit ut totum diceret, sed clementiæ manum porrigens pepercit pudori, subvenit conscientiæ fluctuanti ; nam sequitur : Bene dixisti, quia non habeo virum.* Hugo Cardinalis ipsam hisce verbis culpam suam agnovisse existimat : *Multum enim placet Deo, cum homo recognoscit*

Lib. 4. c. 4. in Ioan.

scit peccatum suum. Pr. 28. v. 13. *Qui abscondit scelera sua, non dirigetur, qui autem confessus fuerit, & reliquerit ea, misericordiam consequetur.*

4. Toletus ait: *Magna prudentia & suavitas Christi hæc est, non arguit, non invebitur contra eam, non adulteram vocat, sed modestissime ejus peccatum manifestat; ut Confessariis exemplum daret, quo moneantur, ut pœnitentium pudori & confusioni quantum possunt, consulant, & parcant, eosque dum contriti sunt, & bene dispositi, aspere non reprehendant, sed summa cum benignitate illos excipiant.*

5. Porro Christo alii modi, qui Samaritanæ se cordis alieni arcana & occulta penetrare, seque plus quam hominem esse ostenderet, minime deerant, nihilominus illi, qualis vita ejus fuisset, aperire, & secreta illius carnis peccata ei detegere voluit: *Mulieris vitam, qualis fuisset, & esset,* inquit Jansenius, *detexit potius, quàm quodvis aliud occultum, non solum quòd commoda occasio se obtulisset, sed etiam ne videretur ob id colloquium hujus mulieris non sprevisse, quam impudicam ignoraret, utque vitæ ejus impudicæ revelatio, fieret ei occasio vitæ mundioris, & detestatio vitæ præteritæ.*

Versus 18.

Quinque enim viros habuisti, & nunc quem habes, non est tuus vir, hoc vere dixisti.

1. Cajetanus notat, quòd postquam mulier hæc se virum non habere respondisset, Christus protinus omnia ei revelarit, quæ à primis ætatis suæ annis perpetrarat: *Aperit Jesus gesta mulieris à principio adolescentiæ ejus, incipiens illi monstrare quis est ipse Jesus per hoc quòd scit absentia, & ea, quæ humana notitia erant et ignota.* S. Thomas ait: *Ut mulierem ad spiritualem intelligentiam reducat, & credat in Christo aliquid divinum esse.* In Joan.

2. S. Bernardinus acute notat, quòd hoc, quod est ipsam cum quinque viris continuum habuisse commercium, maximæ illius incontinentiæ evidens signum fuerit, quam proinde post tot & tam diu continuata carnis peccata decebat quidem esse continentem, quia *debuerat esse satiata concupiscentia sua;* veruntamen Christus nos ejus exemplo pessimam hujus vitii conditionem cognoscere voluit, ut pote quod ejus est naturæ, quod *ex plurium delectabilium objectorum & actuum subministratione non extinguitur, nec minuitur, quin potius accenditur;* & ideo bene se sitibundam esse ostendit; siquidem aquam perennem postulavit, jamque ad aquam hauriendam in procinctu erat; ac proinde merito Poeta ille cecinit: *Quo plus sunt potæ, plus sitiuntur aquæ.* Bern. t. 2. ser. 31. et 2. 6. 5.

3. S. Thomas de Villa Nova hac occasione discursum suum merito ad mundanos hisce verbis dirigit: *Unde eis hæc tam rabida & inexplebilis sitis? utique quia anima eorum quinque viris, id est, quinque sensibus corporeis nupsit, atque eis nimirum conjuncta & alligata est; inde appetitus insatiabilis videndi, gustandi, audiendi, & quantumcunque videat & audiat, tamen non satiatur oculus visu, neque auris impletur auditu, nunquam ista hydria plena est.* Albertus Magnus de concupiscentia carnali specialius loquens, de quinque hisce maritis hunc in modum discurrit: *Primus vir secundum hæc est primus sensus, qui est sanitas visus in jocis & ludicris incontinentiam inducentibus, & peccatis. Secundus vir est, auditus turpium verborum. Tertius, olfactus incendentium ad libidinem. Quartus, est gustus. Quintus vir fornicans, est tactus.* Serm. in hac fer. In Joan.

4. S. Bonaventura pariter per quinque hosces viros quinque sensus intelligit, sed progreditur ulterius dicendo: *Ex his quinque regitur anima infirma, & in primis annis; sed quando venit ad annos discretionis, si eam acceperit doctrina sapientiæ, succedit vir legitimus, scilicet intellectus, qui melius regit, quia ad æternitatem cogit, & excolit, & instruit.*

5. Rupertus Abbas Tuitiensis mulierem hanc ante habitum cum Christo colloquium, mundo & quinque sensibus serviviſſe, id est, omnibus fuisse vitiis dedi tam considerat, ac tandem per idololatriam dæmoni fuisse desponsatam: *Sic Ecclesia quondam cum gentilis esset, quinque sensibus corporis luxuriata, in omni concupiscentia carnis & oculorum, quæ in mundo est, tandem ad hoc devoluta fuerat, ut pro viro suo legitimo, pro factore & amatore animarum Deo, diabolum reciperet, in ligno & lapide fornicans cum illo, qui non erat suus vir.* Lib. 4. In Joan. c. 4.

Versus 19.

Dicit ei mulier: Domine, ut video, Propheta es tu.

1. Ex hisce verbis dicti illius Davidici veritas deducitur; dicit enim Psalmista: *Declaratio sermonum tuorum illuminat, & intellectum dat parvulis.* Postquam enim ignorans hæc, & in via Dei agnoscenda cæca mulier familiare cum Christo colloquium continuasset, divinum ejus verbum audiendo, paulatim vero lumine illustrata fuit; siquidem quæ paulo ante probrose ei dixerat: *Quomodo tu Judæus cum sis, bibere à me poscis?* postea eum honorifico nomine Dominum compellarit, dicens: *Domine da mihi hanc aquam;* nunc verò amplius eum honorans, Prophetæ titulum ei attribuit; & tandem eundem tanquam verum in lege promissum Messiam & mundi Salvatorem esse agnovit. Psal. 118. v. 130

2. S. Thomas ait: *Prophetam confitetur idoneum ad satisfaciendum de dubiis; hoc est proprium Prophetarum, ut incognita & abscondita annuntient.* In Joan.

3. Theophylactus mulieris illius admiratur virtutem, quia dum sibi inhoneste ab ea transactam vitam à Christo manifestari audit, nequaquam se illi irasci aut indignari ostendit: *Num illa ægre ferebat, cum talia audiret? vel relicto eo fugiebat? Non; sed magis admirata & confirmata, dicens: Domine, ut video, Propheta es tu.* Tunc jam non amplius de terrenis, hoc est, de aqua, vel alia quavis re petenda, sed de dogmatibus spiritualibus, & de Messiæ adventu investigando & annuntiando sollicita fuit: *De dogmatibus divinis statim illum interrogat, non de corporalibus, ita sapientiæ avidam, & virtuti deditam habebat animam.* Unde & sanctus Bernardinus ait: *Ex auditis malis suis non turbationem, sed conversionem accepit.* Ibid.

4. Imo correctionem sibi propositam grato & libenti animo accepit, & ideo illuminari meruit; secus verò à Pharisæis factum fuit, qui obturgidum fastum & superbiam suam, defectus suos sibi manifestari sufferre non poterant: *Non succenset;* inquit Lucas Burgensis, *non diffitetur peccatum, non excusat; magnum salutis argumentum est, correptionem admittere; ut contra, odisse correptionem, vestigium est peccatoris, Ecclesiast. 21. v. 7. Uno eodemque hoc sermone mulier & confitetur modeste peccatum suum, & Jesu celebrat excellentiam.*

5. Hugo Cardinalis ex hisce mulieris verbis salutare hoc nobis suggerit documentum, ut scilicet servos Dei religiose veneremur, nequaquam verò ex invidiæ motivo contemnamus illos: *Instruimur, ut cum sanctitatem in homine videamus, eam confiteamur, & non ex invidia impugnemus.*

Versus 20.

Patres nostri in monte hoc adoraverunt, & vos dicitis quia Hierosolymis est locus, ubi adorare oportet.

1. S. Thomas nos ad diligentiam hujus mulieris considerandam his verbis invitat: *Quia mulieres utpote curiosæ & infructuosæ, & non solum infructuosæ, sed otiosæ, 1. Timoth. 5. Non de mundanis, non de futuris eum interrogabat, sed de his quæ Dei sunt, secundum illud Matth. 7. v. 33. Primum quærite regnum Dei,* &c. Ex quo enim Christum veluti Prophetam agnoscebat, bonam negligere noluit occasionem illum interrogandi circa decisionem quæstionis illius, quæ Judæos inter & Samaritanos controvertebatur in materia religionis. Samaritani etenim, inquit præfatus Angelicus Doctor, Deum pariter cum Judæis per eorundem præceptorum observantiam adorantes, ne opus esset frequentare templum Hierosolymitanum in monte Syon fabricatum, aliud quoddam in monte Garizim templum fabricarant; ac proinde hoc facto *Quæstio versabatur inter eos, quis istorum montium esset convenientior locus orationi, & ducebant rationes utrimque pro parte; Samaritani dicebant, in monte Garizim, quia antiqui patres adoraverunt* in Joan.

Hom. 31. in Joan. *runt ibi Dominum*. Chrysostomus optime ponderat mulieris hujus profectum, quem tempore adeo brevi, quo cum Salvatore locuta fuit, in spiritu sibi comparavit: *Animadvertisne quàm brevi altiora aggreditur? Nam cui modo de sedanda siti cura erat, jam doctrinæ præcepta perquirit*. Demum verò notabilem nobis negligentiam nostram exprobrat, qua in similibus occasionibus Deum & salutem æternam respicientibus, desides & socordes esse solemus: *Pudeat nos, & erubescamus, quinque virorum mulier, & Samaritana, tantam in discendo adhibet diligentiam, ut neque diei tempore, neque aliis occupationibus à Dei doctrina abduceretur; nos verò non modo nihil ad divinarum rerum eruditionem inquirimus, sed negligimus*. Enimvero meridies erat, quo tempore Solis ardores molestiores esse solent, ideoque verisimile est, magnam illam venatam fuisse sitim; & tamen, ut Rupertus Abbas observat: *Præter sitim corporis, ob quam veniebat haurire aquam, habebat quandam aliam sitim, scilicet audiendi verbum Dei, quam optime noverat ipse adaquator mentium, qui loquebatur ei; nunquid enim sola peccata ejus noverat, & desiderium animæ ejus non noverat?*

Ibidem.

2. Hugo Cardinalis ad hoc se reflectit, quòd sagax & prudens hæc mulier, postquam semel ei Christum verum Prophetam esse persuasum fuit: *Non interrogat aliquod mundanum, neque de sanitate corporis, neque de pecuniis, sed de dogmatibus statim quærit, & præcipue de hoc, de quo erat dubitatio & contentio inter Judæos & Samaritanos, scilicet de loco orationis: in hoc instruimur, ut cum sanctis & sapientibus viris libenter colloquamur, & consilium de spiritualibus, non de temporalibus requiramus*.

3. Idem quoque Cardinalis per hoc, qui de præcedentia circa cultum loci alicujus vel imaginis sacræ contendunt, illos qui in operibus devotionis æmuli & competitores sunt, intelligendos esse censet: *Significantur quidam æmuli & zelatores in invicem, qui sanctitatem loci & habitationis suæ Ordinis sui aliis præferunt. Est contentio inter æmulatores non spirituum, sed laudum*.

4. Lucas Burgensis hoc loco quærit, cur mulier hæc in postulatione aquæ vivæ semel facta non perstiterit, sed discursum suum mutarit: *Non amplius ursit donum illud aquæ vivæ, vel quod existimaret non esse dandum impudicæ; vel quòd persuasa allegoricum & mysticum fuisse promissum illud, quales solent esse Prophetarum sermones*. Et tamen valde considerabile, quò mulier hæc in carnis lascivia ad gulam usque profundissime immersa, de nulla alia re cognoscenda sollicita fuerit, quàm ut de loco, in quo orationem suam factura erat, interrogaret; ad quod tamen responderi potest, id mirum non esse, quia hujusmodi peccatrices & infames mulieres ut plurimum loca sacra celebriora, magisque frequentata invisere solent, non tam ut adorent, quam ut adorentur; vel etiam quia uti experientia in multis docet, tales mulieres ut plurimum, licet in mala vita sua continuanda perseverent, idque ideo, quia in certis quibusdam orationibus & devotionibus externis confisæ, sub harum ficto pallio carnis voluptatibus omnem prorsus licentiam permittunt: *Resolutionem hujus controversiæ petit*, inquit Toletus, *sive quia desiderio sciendi hoc tenebatur; sive quia scrupulo aliquo angebatur, ne forsitan ubi non deberet, Deo sacrificium offerret; sive forsitan, colloquium de sua incontinentia inceptum interrumperet; sæpe enim accidit, quando aliquid non admodum libenter audimus, aliquam solemus excitare diversam quæstionem, de qua dum fit sermo, quod erat auditui minus gratum, relinquatur*.

5. Tametsi Christum huic mulieri postulatam aquam vivam dedisse non constet, attamen neque econtra hanc ei negatam fuisse refert Evangelium; & ideo ex repentina mutatione, quæ in eo facta fuit, credere possumus, Christum gratiose ita disposuisse, ut aqua hæc salutaris divinæ gratiæ in ea abunde scaturiret; siquidem vere dicere poterat: *Vivo ego jam non ego, vivit verò in me Christus*. Unde Simon de Cassia ait: *Omnibus posteris honestam conversandi & loquendi tradit formam cum viro religioso de religione, cum sancto de sanctitate, cum honesto de honestate, cum sapiente de disciplina*, &c.

Ad Gal. 2. v. 20. Lib. 11. c. 20

Versus 21.

Dicit ei Jesus: Mulier crede mihi, quia venit hora, quando neque in monte hoc, neque in Hierosolymis adorabitis Patrem.

Crede mihi.

1. Evangelicæ doctrinæ mysteria aperturus, inquit Jansenius, prius fidem exigit, quòd sine ea nemo sit idoneus auditor, nec sine ea mulier hæc intelligere potuerit. Sanctus Thomas pariter notat, quòd non sine causa dixerit: *Fidem adhibe, quia accedentem ad Deum oportet credere*. Conc. c. 23. In Ioan.

2. Porro per hanc horam tempus legis novæ intelligitur: *Intellige tempus legis novæ*, inquit Lucas Burgensis, *seu Evangelicæ*. Albertus Magnus illum Apostoli ad Roman. 13. v. 11. textum adducit, ubi Apostolus ait: *Hora est jam nos de somno surgere, nunc enim propior est nostra salus, quàm cum credidimus*. Chrysostomus Christum huic mulieri specialissimam quandam contulisse prærogativam dicit: *Maximam huic revelavit doctrinam, & quam neque Nicodemo, neque Nathanaeli*. Hom. 31. in Ioan.

3. Verum petere nonnemo posset, cur, ex quo de hac solum controversa quæstio esset, Christus ad hanc directe non responderit, sed discursum suum alio converterit? Chrysostomus igitur Christum id summa cum prudentia fecisse ostendit; dicit enim: *Nihil aliud illi propositum, nisi ut mulierem venaretur, & ad salutis viam traduceret, propterea nihil asperius prolocutus est; nam si dixisset Jerosolymis locum esse, ubi adorare oporteret, ipsam exasperasset*. Toletus verò Christum cohærenter ad quæstionem respondisse probare nititur; siquidem expresse ei hanc controversiam paulo post & indilate cessaturam esse declaravit & prædixit; siquidem in procinctu sit, ut neque ibi, neque Hierosolymis ad orationem faciendam convenire necesse sit: *Sed ne putaret cultum & adorationem omnino cessaturam, inquit: Adorabitis Patrem, ut cum dicit Cyrillus lib. 2. cap. 91. Dum Patrem vocat, ad Filium erigit considerationem*. Quodsi enim orationis faciendæ causa ad templum Jerosolymitanum frequentandum omnino esse respondisset, illum utique offensurus fuisset, & à resipiscentia reddidisset alienam: si verò hoc fine montem Garizim conscendendum & visitandum esse dixisset, utique contra veritatem locutus fuisset; neque insuper suum assecuturus fuisset intentum, quo se verum in lege promissum Messiam esse manifestare volebat; ideoque prægnantem ob causam, hanc adorationem tam inter Samaritanos, quàm inter Judæos per adventum suum terminandam, & finem suum habiturum esse respondit. Idem ho de Samaritana.

4. S. Bonaventura in sensu morali, ita scribit: *Si quæris in altum locum, intus exhibe templum Deo; in templo vis orare? in te ora; sed prius esto templum, quia ille in templo suo exaudiet orantem*.

Versus 22.

Vos adoratis quod nescitis, nos adoramus quod scimus, quia salus ex Judæis est.

Vos adoratis quod nescitis.

1. Nimirum errorem ipsorum hisce verbis detegere voluit; siquidem Deum corporeum esse, eumque veluti particulari cuidam loco alligatum, vel in monte illo, vel Hierosolymis subsistere & residere credebant: *Existimabant Deum esse corporeum; unde credebant in uno loco corporeo tantum determinate adorari oportere*; ideoque ab hoc errore illam liberare volens, paulo post dixit: Spiritus est Deus. Præterea errabant credendo Deum aliis creaturis parem esse vel similem, quem proinde simul cum idolis suis adorabant: *Ideo nesciebant eum, quia non attingebant ad veram cognitionem ejus*. In Ioan.

2. S. Bernardinus in sensu morali dicit: *Per hoc mystice innuitur, quòd anima carnalis per Samaritanam designata adorat quod nescit; quia summam felicitatem in rebus caducis & transitoriis quærit & colit*. Ser. 11. a. 3. c. 4

3. Deploranda profecto erat ingens illa Gentilium cæcitas & ignorantia, qui lapides, marmora, metalla, li-

Ps. 113. 4. la, ligna adorabant, de quibus scribitur: *Simulachra gentium argentum & aurum, opera manuum ejus; os habent & non loquentur, oculos habent & non videbunt, aures habent & non audient.*

Nos adoramus quod scimus.

4. Dionysius Carthusianus ait: *Id est, Deum, quem verè cognoscimus: Notus enim in Judæa Deus; cæteris enim nationibus ad diversos errores ruentibus, remansit in populo Israel vera cognitio Dei.* Lyranus adjungit, populum hunc ideo veram scientiam & agnitionem Dei habuisse, quia illum à Prophetis acceperat, & legem à Deo datam habebat, præterquam quod pluribus à Deo beneficiis fuerat cumulatus, utpote qui per tot sæcula speciali divinæ protectionis suæ assistentia fruiturus fuerat.

5. Porro ratio, cur etiam ipse Christus Judæis adnumeratus fuerit, hæc est, quia *Et Judæus erat secundum gentem.* Ita S. Thomas. Chrysostomus verò dicit: *Neque tibi admirationi sit Jesum se Judæis annumerare, nam secundum mulieris loquitur opinionem, tanquam Judæus Propheta.* Dici quoque posset: *Quia Christus erat nasciturus ex eis,* inquit Lyranus, *ideo subditur: Salus ex Judæis est, id est, Salvator ex eis exspectatur.*

In Joan. Hom. 32. In Joan.

Salus ex Judæis est.

6. Jansenius ait: *Non solum quòd prædicatio Evangelii ab eis dimanavit ad omnes gentes: De Sion exibit lex, & verbum Domini de Jerusalem; sed etiam quòd ante Evangelium in nulla alia gente prædicata doctrina Dei pure viguit, sed omnis vera Dei cognitio ab illis ortum habuit.*

7. Dionysius Carthusianus verba hæc de Christi ex hoc populo facta incarnatione & nativitate explicat; vel etiam quia salus mundi à Judaismo dependebat: *Puta à Christi passione, & Apostolorum prædicatione.* Albertus Magnus quoque ad incarnationem alludit dicens: *Quia Salvator est prædictus nasci ex Judæis, & ille est lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* Chrysostomus ait: *Orbi terrarum bona inde provenerunt, nam & Dei cognitio, idolorumque contemptus, & cætera dogmata à Judæis ortum habuere.*

Versus 23.

Sed venit hora, & nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu & veritate; nam & Pater tales quærit, qui adorent eum.

In Joan. 1. Euthymius à Luca Burgensi relatus dicit: Non in corpore, sed in spiritu; hoc est, non corporales victimas, sed spirituales; neque enim deinceps amplius futurum erat, ut pecora, arietes, tauri, vel alia similia animalia afferentur, quin potius corda & animas Deus requirebat. Lucas Burgensis dicit: Hujusmodi victimæ sunt cogitationes sanctæ, contemplationes, gratiarum actiones, laudes, orationes, interiores actus fidei, spei, & charitatis, cæterarumque virtutum. In Joan. Sanctus Cyrillus ab eodem citatus cultum declarat, quem deinceps non tam externum, quàm internum esse volebat: Spiritualiter adorator gratus est, qui non forma & figuris Judaicis ad pietatem obumbratur, sed evangelica virtute refulgens recta dogmatum disciplina veram peragit adorationem. Cajetanus observat, Christum jure merito exigere, ut hic cultus Deo exhibeatur in spiritu & veritate, ut adoratio conformis sit adorato, quia Deus spiritus & veritas; tandem subjungit: Hinc habes, erudite lector, quòd exterior cultus non propter seipsum gratus est Deo, sed pro quanto ordinatus ad interiorem, qui fit in spiritu & veritate.

2. Dionysius Carthusianus dicit: *Hoc est, in corde interno, in spirituali intellectu; in veritate, hoc est, Deum veracitur invocare, intus & ex corde vocare;* quod quàm utile sit, Psalmista declarat, dum de hac oratione ita scribit: *Prope est Dominus omnibus invocantibus eum in veritate.* Ps. 144. 18.

3. Rupertus Abbas aliam quandam glossam hisce verbis adhibet, ab omnium aliorum expositorum interpretatione longe diversam; dicit enim: *Quid hac veri adoratoris definitione pulchrius? Adorabitis, inquit, Patrem, spiritum adoptionis filiorum ab ipso percipientes, & in filii ejus unigeniti membra venientes; Patrem enim in spiritu adorare, quid est nisi spiritum adoptionis filiorum accepisse, in quo clamamus: Abba Pater? Quid est adorare Patrem in veritate, nisi in filio ejus manendo, qui dicit: Ego sum veritas, Patrem invocare?* Lib. 4. in Joan. c. 4.

4. S. Thomas ait: *Non in cæremoniis carnalibus, in veritate, non in figura.* Ad veram igitur adorationem duas conditiones desiderat; quarum prima est, quòd sit spiritualis: *In spiritu; hoc est, in fervore spiritus.* 1. *Corinth.* 14. 15. *Orabo spiritu, orabo & mente;* alia verò est, quòd fiat in veritate: *Id est, sine fictione & simulatione, contra quod dicitur Matthæi* 6. *Amant in angulis orare, ut videantur ab hominibus.* In Joan.

5. Chrysostomus, quinam veri adoratores existant, hoc modo explicat: *Ecclesiam significat, quoniam verus & debitus Deo cultus ipsa est. Qui sunt veri adoratores? Qui nullo loco divinum cultum circumscribunt, qui Deum in spiritu colunt.* Hugo Cardinalis dicit Christianos veros dici adoratores, si cum Judæis & Samaritanis comparentur: *Quorum utique in typo adoraverunt & umbra. Veri, quia illi pro temporalibus orabant, quæ falsa sunt; isti pro spiritualibus & æternis, quæ vera sunt.* Hom. 32. in Joan.

6. Idem quoque qua ratione verba illa: *In spiritu,* intelligenda sint, his verbis declarat: *In spiritu, id est, in corde, non ore tantum, quia nihil valet strepitus labiorum, ubi mutum est cor. Et in veritate, id est, non ficte, quia Spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum. Sap.* 1. 5. S. Hieronymus in Epistola ad Paulinum ait: *De Hierosolymis, & è Britannia æqualiter patet aula cœlestis: regnum enim Dei intra vos est; singuli quique credentium non locorum diversitatibus, sed fidei merito ponderantur.*

Versus 24.

Spiritus est Deus, & eos qui adorant eum, in spiritu & veritate adorare oportet.

1. Toletus ait: *Spiritus hoc loco vox communis est Trinitati, naturam non personam certam significans.*

Versus 25.

Dicit ei mulier: Scio quia Messias venit (qui dicitur Christus) cum ergo venerit ille, nobis annuntiabit omnia.

Scio quia Messias venit.

1. S. Thomas Samaritanam his verbis dicere voluisse censet, se quidem de facto mysteria, quæ à Salvatore ei annuntiabantur, non intelligere, illa tamen post Messiæ adventum intellexisse, de quo jam per Moysis libros instructa erat, siquidem in iis clare prædicitur: *Non auferetur sceptrum, &c. Venit, id est, de proximo venturus est.* Samaritani enim utebantur libris Moysis, & juxta vaticinium, quod in iis habetur Genes. 49. 10. Messiæ tempus Herode regnante advenisse existimabant: *Ideo apud eos erat fama communis, quòd Christus erat de proximo venturus, & ideo loquebatur mulier, quia ex fama communi audierat.* In Joan.

Cum ergo venerit ille, nobis annuntiabit omnia.

2. Dionysius Carthusianus ait: *Id est, certificabit nos de quæstionibus universis, & cæteris ad salutem spectantibus.* Et quidem satis est verisimile Samaritanam invitis auribus ex ore Christi hæc verba percepisse: *Vos adoratis quod nescitis; salus ex Judæis est;* attamen quia jam illum veluti Prophetam æstimabat, ideo de respectu, illi ut tali, debito nihil negligere voluit; quòd verò se ad venturum Messiam remittere voluerit, nullam per hoc illi injuriam se irrogaturam esse censuit.

Versus 26.

Dixit ei Jesus: Ego sum qui loquor tecum.

1. *Mira gratia,* exclamat hoc loco Cajetanus, siquidem

quidem universo Judaismo illo petente, & dicente: *Si tu es Christus, dic nobis palam*, hanc sui manifestationem edere distulit; imo & discipulis suis, ne eum præpropere manifestarent, prohibuit: *Et tamen nunc sponte Samaritanæ se dicit esse Messiam; Mulieri nimirum*, ut Toletus ait, *infimæ conditionis, & adulteræ, & Samaritanæ*. Quænam hujus assignari poterit ratio; *Juste quidem*, inquit Toletus, *tunc illis negatum est, quia jam ex operibus mirandis, & ex ipsius verbis sæpius repetitis id potuerant cognoscere, nec voluntate credendi, sed persequendi quærebant*. Cajetanus ideo se Christum Samaritanæ manifestare dicit, quia hæc manifestatio passioni ipsius impedimento esse non poterat, prout in Jerosolymis facta esse potuisset. *Non erat periculosa ad præveniendam passionem ejus*. Præterea in eo aliud quoddam mysterium reconditum erat, quia nimirum hoc Gentilibus privilegium esse volebat, dum se huic mulieri, quæ gentilitatis typus erat, proprio ore manifestare voluit, quia hæc, non verò Judaismus ex ejus adventu profectum sibi comparaturus erat.

2. Hac in occasione adimpletum fuit illud Sapientiæ cap. 6. 14. *Præoccupat eos, qui se concupiscunt, ut illis se prior ostendat: Ego diligentes me diligo*. Etenim hæc mulier sancta quadam cum impatientia Messiæ adventum expectabat, prouti ex ejus discursu facile deduci potest. Et ideo, inquit Carthusianus, Christus *Quoniam vidit eam de cognitione divinorum sollicitam, revelavit ei seipsum*. Sanctus Bernardinus ipsam de pluribus aliis virtutibus magnopere commendat: Quia *licet esset carne peccatrix, tamen multa bona in se habebat. Primo enim ad sanctos Patriarchas reverens erat. Secundo, erat sollicita de quærenda & scienda veritate divini cultus. Tertio magnam fidem & spem in Christum venturum illam habere per sua expressa colloquia apparebat*. Lucas Burgensis dicit, Christum docilitatem & ardens ejus desiderium penetrasse, quod habebat in cognoscenda & addiscenda veritate; atque ideo mox ut Messiæ, quem expectabat, & à quo edoceri sperabat, opportune se illi cognoscendum præbuisse.

Ser. 21. a. 1. c. 7.

3. Considerari insuper hoc loco potest, Scribas & Phærisæos homines quidem fuisse sagaces, & literarum studio valde deditos; parum vero curasse doctrinæ synceritatem, rectitudinem & simplicitatem; at verò hanc mulierem, tametsi antea impuram vitam egerit, ex colloquio cum Christo habito, qui est candor lucis æternæ, omnino fuisse mutatam, & Dei amore mire succendi cœpisse: *Vos mundi estis propter sermonem, quem locutus sum vobis*. Unde verissimum esse liquet, quòd *abscondit hæc à sapientibus & prudentibus, & revelat ea parvulis. Cum simplicibus sermocinatio ejus*.

Joan. 15. 3.

Matt. 11. 25. Prov. 3. 32.

4. S. Thomas notat, Christum se huic mulieri non manifestasse à principio, siquidem suspicari facile potuisset, Salvatorem id ad se ostendendum, & jactantiæ causa fecisse: *Nunc autem paulatim in cognitionem Christi eam reducens, oportune revelavit seipsum*. Prov. 25. 11. *Mala aurea in lectis argenteis, qui loquitur verbum in tempore suo*. Chrysostomus ab Alberto Magno citatus dicit: *Oportuit paulatim manuducere mulierem legem non cognoscentem, quia si statim à principio hoc dixisset, deliramentum videretur; nunc autem postquam per collocutionem Scripturarum, per secretorum revelationem, per cultus ordinationem manuducta est, tunc vidit, quòd sapientia Dei ordinante ista profecta sunt, & tunc ordinatius credidit*.

in Ioan.

5. Sanctus Bonaventura ad verba à Christo prolata, nimirum: *Ego sum*, se reflectens dicit: *In hoc liquet sua immutabilis divinitas: Antequam Abraham fieret, ego sum; Qui loquor tecum: & in hoc evidens ejus humanitas: Locutus est nobis in filio*.

6. Idem Seraphicus Doctor zelum & sollicitudinem, qua Salvator vel unius duntaxat animæ conversionem curabat, his verbis admiratur: *Benignitas admiranda, studiositas sedula ad docendam unam mulierem, perita artificiositas in attrahendo, nunc revelando occulta, nunc promittendo desiderata*. Concludit vero tandem, & dicit, Christum in hoc cunctis prædicatoribus Evangelicis optimum dedisse exemplum, *Prædicandi non solum multis, sed etiam uni aliquando*.

Versus 27.

Et continuo venerant discipuli ejus; & mirabantur, quia cum muliere loquebatur; nemo tamen dixit: Quid quæris? aut quid loqueris cum ea?

Et mirabantur, quia cum muliere loquebatur.

1. Quærit S. Bonaventura: *Ex quo noverant eum esse fontem pietatis, quare mirabantur eum loqui cum muliere paupere?* Adducitque authoritatem S. Augustini dicentis, Christum sollicite inquisivisse ovem hanc perditam, eoque fine de cœlo descendisse. Unde concludit: *Bonum ergo admirabantur, non malum suspicabantur*. Lyranus dicit: *Mirum erat, quòd tantus Doctor alloquebatur unam solum mulierem, pauperculam, & gentilem, quia videbatur eis parva, aut nulla authoritas, cum tamen esset magna*. Idem quoque S. Thomas Doctor Angelicus tentit, nimirum discipulos superabundantem ejus mansuetudinem & humilitatem admiratos fuisse: *Quia Dominus orbis terrarum dignatus est cum inope muliere loqui, & diu; dans in hoc nobis exemplum humilitatis*. Hugo Cardinalis dicit: *Hoc est contra illos, qui libenter loquuntur cum divitibus, & pauperes ac viles personas respuunt. Ecclesiastici 4. Congregationi pauperum affabilem te facito*.

In Ioan.

Eccles. 4. v. 7.

2. S. Thomas aliam hujusce admirationis causam, eamque fortasse magis literalem adducit, quia scilicet Judæi cum Samaritanis minime conveniebant: *Cum Samaritana & alienigena loquebatur, nescientes mysterium, quòd mulier typum Ecclesiæ gentium gereret, quam quærebat, qui venit quærere, & salvum facere quod perierat*.

In Ioan.

3. Dionysius Carthus. ait: *Quia consuetudinem loquendi cum mulieribus ac privatim non habebat*. Id quod Lucas Burgensis hunc in modum fusius exponit: *Cum muliere extranea, ignota, sola, solus loqueretur præter morem suum; nec enim consueverat Jesus etiam publico & patente in loco, nisi in turba loqui (exceptis familiaribus & sanguine junctis) ut nec consueverat cuiquam loqui, nisi de rebus gravibus, & ad regnum Dei pertinentibus; quibus mulier hæc minus idonea videbatur*. Toletus similiter dicit: *Nec hactenus Christum ignotis cum mulieribus, maxime remotis arbitris, loquentem viderant, propterea que mirati sunt, tanquam novum quid, insolitum & insperatum*.

4. Porro hæc Apostolorum admiratio multis sacris Doctoribus occasionem subministravit, varie exaggerandi periculum, quod in colloquio & consortio cum hoc debiliori sexu solet inesse. S. Cyprianus ait: *Et ut de Apostolis breviter probem, quantum eis fluxa familiaritas potuerit displicere, qui compulsi sunt de ipso Domino loquente cum fœmina dubitare, nisi eos majestatis notitia probata compesceret*. S. Augustinus observat, verba vilis alicujus ancillæ ostiariæ solidam illam dejecisse columnam, super quam Christus suam voluit ædificari Ecclesiam: *Processit sermo puellæ, & immobilis columna discussa est*.

De singularit. cleric.

Serm. 114. de temp.

5. S. Bernardinus Senensis multas examinat circumstantias, quibus sapientissimus & prudentissimus Magister cavere voluit, ne aliquod in hoc facto ederet malum suis exemplum. In primis enim locus publicus & apertus, & in uniuscujusque conspectu positus erat; & hinc est, quòd Religiosi ad audiendas confessiones in publico, & in oculis omnium constituto loco auscultare debeant: *Et debent habere semper ibi socium videntem confiteri*. Secundo loco horam considerat, quæ meridiana erat: *Item quia stomacho jejuno; nam corpus est magis refrænatum, quam quando est bene pastum. Item loquebatur cum illa, quæ jam erat senex, & non cum juvencula, quæ est magis suspecta. Quinto, quia erat necessum, ut loqueretur secum, & venaretur illam animam, ad denotandum, quod licet fratribus tempore necessitatis & Confessionis loqui cum filia spirituali. Item, quia Christus erat sapientia divina quæ errare non poterat*. Ex quibus omnibus liquido deducitur, quando male suspicandi causam habere possimus nimirum: *Quando locus est suspectus & occultus, hora incongrua; quando corpus repletum cibo & vino, in quo est luxuria; quando fœmina est juvenis; quando non est aliqua justa causa & necessaria*. Idem quoque Sanctus præter prædictas considerationes alias quoque adducit; primo enim

Tom. 4. serm. 24. in hac ter.

quæ-

quærit: *Sed nunquid indecens fuit, Christum cum muliere sola sic stare, & loqui?* At tandem attentis circumstantiis & cautelis à Christo adhibitis, negative respondet: nimirum *Considerato loco, qui erat publicus; considerato tempore, hora erat meridiei, & ante cibum sumptum; considerata causa adventus mulieris, scilicet pro hauriendâ aquâ; considerata ætate ejus, quæ post quinque viros jam habitos præsumitur fuisse grandæva; considerata persona Christi, & adventu ejus ad puteum; celeris reditus expectatione discipulorum; materia verborum Christi cum muliere.*

Tom. 2. ser. 31. 2. 2. c. 7

Nemo tamen dixit: Quid, &c.

6. Per hoc, inquit S. Thomas, debitam erga divinum Magistrum suum ostenderunt reverentiam & respectum: *Ostenditur ex taciturnitate eorum; in hoc enim ostendimus reverentiam ad Deum, quando facta ejus discutere non audemus.* Hugo Cardinalis ait: *In hoc instruimur, ut nos reverenter habeamus ad Magistros & Prælatos nostros, ne passim & indifferenter eorum dicta vel facta mordeamus.*

In loc.

7. Toletus S. Basilium hunc locum adversus curiosos premere dicit: *Qui quæ ad eos scire non pertinent, sollicite scire quærunt, à qua curiositate discipuli se continuerunt:*

Versus 28.

Reliquit ergo hydriam suam mulier, & abiit in civitatem, & dicit illis hominibus:

Reliquit ergo hydriam suam mulier.

1. Nimirum lumini & notitiæ veri Dei, quam acceperat sine ulla temporis dilatione respondet: *Recepto in corde Christo Domino, quid faceret.* Beda inquit, *nisi jam hydriam suam dimitteret, & evangelizare curreret? projecit cupiditatem, & properavit nuntiare veritatem: discant qui volunt evangelizare, projiciant hydriam ad puteum.* S. Augustinus per fictilem hanc hydriam affectum ad res terrenas intelligit: *Hydria amorem hujus sæculi significat, id est, cupiditatem, qua homines de tenebrosa profunditate, cujus imaginem puteus gerit, hoc est, de terrena conversatione hauriunt voluptatem.*

In Ioan.

Lib. 1. c. 64.

2. Dionysius Carthusianus nos ad mulierem hanc imitandam incitat, ut scilicet protinus lumine Dei à nobis accepto deponamus omnem ad res hasce terrenas affectum: *Sic & nos dum illuminationem & gratiam Christi experimur, hydriam nostram, id est, ventris curam, voluptatem, omnemque terræ substantiam parvi pendere debemus.*

3. Apposite hoc loco parallelus quidam sive comparatio institui poterit Rebeccam inter & Samaritanam, quarum utraque puteum accedit, ut hydria sua aquam hauriat; illa cum Eliezer, hæc cum Christo verba miscet ad puteum; qui ambo ab illis respective potum sibi ministrari postulant; denique ambæ hæ mulieres ad domum suam properant, ut quæ sibi acciderant, familiaribus suis annuntient, cum hac tamen notabili differentia, quòd Samaritana *Reliquit hydriam suam.* Cujus hanc Origenes rationem reddit: *Hydriam apud eum deponit, qui præstantior est, cum aquam accepisset, quæ jam in ea principium aquæ salientis in vitam extitit.* De Rebecca verò concludit: *Non eodem modo hauriebat, quo Samaritana.* Samaritana à puteo Jacob sine aqua recessit, at verò, ut S. Ambrosius scribit: *Relinquens aquæ vasculum ad civitatem non fert hydriam, sed refert gratiam; vacua quidem videtur reverti onere, sed plena revertitur sanctitate; plena, inquam redit, quia pectatrix advenerat, revertitur prædicatrix, in nullo civitati suæ inferens detrimentum; etenim si aquam civibus non intulit, tamen fontem salutis invexit.* Merito hic considerandæ venit subitanea, quæ circa ipsam facta est, mutatio, ex peccatrice in sanctitatis prodigium; nam die 25. Martii ejus tanquam sanctæ mentionem facit Romanum Martyrologium. *Venerat hauriendæ aquæ gratia*, inquit Chrysostomus, *& cum verum fontem invenisset, contempsit alterum, & superna provenienti gratia Apostolico munere fungitur.* S. Bernardinus qualitatem aquæ, qua replera fuit, licet inane & vacuum vas dimiserit, ostendit: *Sitim non curavit, puteum despexit, reliquit hydriam, non haurit aquam, & merito;* concludit idem Sanctus, quia *aliam è cælo susceperat*, id est, gratias & dona Spiritus sancti, qui vulgari ab Ecclesia titulo *Fons vivus* appellatur, *Fons aquæ salientis*, &c. S. Ambrosius ait: *Quæ ad puteum meretrix advenerat, à Christi fonte casta regreditur.*

Gen. 24. v. 16. v. 17.

In loc.

Citat à Lucbur.

Ser. 13 a 3. e. 1

Serm. 30.

Ser. 30.

4. Toletus miram in ea mutationem factam considerat, quia quæ ante à principio ad porrigendum Christo aquæ haustulum invita erat, nunc non aquam solum, sed & cum hydria funem pariter dimisit: *Et cui toties venire ad fontem, etiam ut sibi aquam hauriret, grave erat, jam redire ad civitatem, & iterum ad fontem; ubi Christus manserat, reverti, non laborem, sed requiem putabat.* Et quidem admirabilem horum omnium effectuum soli verbo Dei attribuit: *Mirabilis est verbi Domini mente & affectus concepti efficacia, quæ peccatorum voluntates ad se potenter & cito convertit.* Jansenius dicit: *Observandum ita fieri solere, ut quos destinavit Deus donare sua gratia, eos crassioribus quidem in peccatis ante sui illuminationem vivere sinat, ejusmodi tamen, quæ ut sunt fœdiora & notiora, ita facilius agnita pudorem incutiunt.*

5. Albertus Magnus ait: *Reliquit hydriam, ut expedita curreret; hydria autem hauritorium frigidæ consolationis, cupiditatem significat terrenæ possessionis. Eccles. 12. 6. Conteratur hydria super fontem. Ad Philippens. 3. v. 7. Quæ mihi fuerunt lucra, hæc arbitratus sum ut stercora, ut Christum lucrifacerem.* Multi ex divina hac aqua ebrii hydriam hanc fictilem deseruerunt, imo in mille partes confregerunt, id est, vas corporis sui in mille partes passi sunt discerpi, prouti multi Martyres fecerunt. *Prævaluit virtus aquæ vivæ*, inquit Rupertus Abbas *dulci ebrietate sopitam exsuperans carnem, mentemque lætificans vigilantem, ita ut non solum cupiditates rursus bibere non appeterent, sed & ipsa animarum vasa fictitia, scilicet corporea sua penitus abdicarent.*

Lib. 4. In Ioan. c. 1.

6. Theophylactus considerat, quòd mox, ei quædam divini amoris scintilla in animam illabatur, in nihilum penitus vertantur, & despiciantur omnia illa, quæ prius amabat: *Quoniam accensa fuerat anima divino igne, ad nihil eorum quæ in terra sunt, respicit, non ad confusionem, non ad ignominiam, nec ad aliud quidpiam;* imo peccata sua occulta, quæ Christus ei revelaverat, omnibus manifestavit.

7. Chrysostomus eandem hanc flammam in corde ejus flagrantem, hisce verbis egregie ponderat: *Adeo audito Jesu incensa est, ut relicta hydria & aquæ, cujus gratia eo concesserat, in civitatem properaret, & ad Christum universum populum traheret. Considera mulieris studium, considera sapientiam. Venerat hauriendæ aquæ gratia, & cum verum fontem invenisset, contempsit alterum; ut nos exemplo licet parvo admoneret, spiritualium gratia sæcularia omnia nobis esse contemnenda, neque eorum, nisi ad necessitatem, ullam rationem habendam.*

Hom. 11. In Ioan.

8. Toletus velocitatem observat, cum qua à puteo aquam secum minime deferens recessit: *Abiit cito, ne si moram faceret, Christus recederet; nam videns discipulos venisse de civitate, arbitrata est cibos emisse, ibique saltem commoraturum tantisper, donec cibum caperet, & forsan hydriam reliquit in usum ipsius & discipulorum.*

Versus 29.

Venite, & videte hominem, qui dixit mihi omnia quæcunque feci; nunquid ipse est Christus?

Venite, & videte hominem.

1. Cur obsecro mulier ista, quæ ex ipsiusmet Christi ipsum verum in lege promissum Messiam, & consequenter Filium Dei esse, auribus suis audiverat, cur, inquam, illum solum appellat hominem, & non potius sublimiorem ei titulum ad minus saltem Prophetæ attribuit? S. Thomas dicit: *Non statim dixit, quod venirent ad Christum, seu crederent, ne daret occasionem blasphemandi.* Hugo Cardinalis *Sapientiam ejus* notat; *dicit enim: Venite, & videte; levissimum quid persuadens eis, non dicit: Venite, & credite; sciebat enim, quia si venirent, eodem potirentur fonte, quo ipsa; nec dicit: Venite, & videte Prophetam, sed hominem; didicerat enim ex allocutione Christi secum facta, qualiter paulatim*

In Ioan.

eos deberet adducere, sicut & ipsa ab homine in Prophetam est elevata, & à Prophetain Messiam S. Bernardinus ait:
Ser.41.n.3. cap.3. *Intellexit, quod homines facilius excitantur ad talia mira videnda, quàm mox ad illa credenda, & quòd plus proficerent ex præsentia Christi & visione, quam ex aliquo quod dicere posset eis.*

2. Lucas Burgensis observat, quòd dixerat. *Venite, scilicet mecum, non dicit, ite, sed venite? volebat enim redire ad Christum, & seipsam eis ducem viæ offerebat, fidem sermonemque nequaquam intermittens.*

3. Jansenius mulierem hanc Apostolam nominat, dicit enim: *Ex peccatrice subitò facta est Apostola; quain re Evangelista pulchrè duplicem veræ fidei fructum explicavit, nempe neglectum rerum temporalium, & studium impertinendi aliis inventam veritatem.* Nimirum, ut Dionysius Carthusianus inquit, doctrinam illam à S. Petro deinceps traditam adimplere voluit, qua dicitur: *Unusquisque sicut accepit gratiam in alterutrum illam administrantes, sicut*, &c. *Infirma mundi elegit Deus*; ecce enim
1. Pet.4. ver.10. 1. Cor.1. ver.27. mulierem quandam peccatricem, vilibus natalibus oriundam, Samaritanam, schismaticam, literarum penitus ignaram, in Apostolam Gentilium à Christo electam, quæ fidem Christianam & Messiæ adventum fervidè annuntiando universum prævenit & præoccupat Collegium Apostolicum, primaque est quæ integram quandam civitatem ad agnitionem Filii Dei perducit.

Ser.132. 4. S. Ambrosius ait: *Posteaquam est fonte abluta Salvatoris, prædicationis virtutem assumit, & viva aqua abstergens maculas suas, ad evangelizandum non conscientia peccati retrahitur, sed fidei calore compellitur.* Ecce tibi hic insignem pœnitentiæ virtutem, inquit Sanctus, quæ culpas adeo perfectè delet, ut nulla deinceps earundem memoria reliqua remaneat: *Hæc virtus Christi est Domini, ut quamvis peccator, qui ejus unda se laverit, denuo in virginem reparatus, non meminerit antea quæfecerit.* Porrò ministerium annuntiandi verbum Dei & Evangelium Christi, omnium quæ in Ecclesia exercentur munia sublimissimum est, & dignissimum, & tamen primus, qui ad hoc ministerium exercendum adhibetur, non est Joannes, nec Andreas nec Petrus, sed mulier quædam Samaritana. S. Thomas de Aquino no-
In Ioan. tat, ipsam exemplo suo egregium post se reliquisse cunctis prædicatoribus documentum: *In hoc verò Prædicatoris imitatur exemplum; non ad se homines, sed ad Christum vocando. 2. Corinth 4. Non enim prædicamus nosmetipsos, sed Christum*, &c.

5. Cyrillus ad servum illum, qui acceptum à Domino talentum abscondit, se reflectens dicit: *Non est imitandus servus ille, qui Matthæi 25. talentum obruit, sed multiplicanda sunt quæ accepimus, quod probè nobilis hæc mulier fecit, quæ Samaritanis omnibus, quod accepit, proposuit.*

Qui dixit mihi omnia, quæcunque feci.

6. Hugo Cardinalis ait: *Id est, de omnibus majora; quia enim ei occulta dixerat, omnia posse dicere credebat; vel omnia, id est, totam seriem vitæ meæ.* Theophylactus mulieri huic nequaquam alios modos defuisse considerat, quibus Christum Samariæ annuntiare & manifestare potuisset, absque eo quòd peccata sua illis panderet: *Ecce non veretur sua secreta pandere, contemnit suam gloriam, & ad hoc solùm spectat, ut prædicet veritatem.* Chry-
Hom 33. In Ioan. sostomus nos ad eam imitandam his verbis invitat: *Hanc & nos mulierem imitemur, & in peccatis, quæ commisimus, confitendis neminem vereamur, Deum duntaxat, ut decet, formidemus.* Hugo Cardinalis ait: *Nihil reputat etiam cunctis fateri turpitudinem vitæ suæ, hoc solùm intendens, ut signum deitatis Christi omnibus manifestaretur.*

7. Considerari quoque hoc loco potest, quòd tametsi Christus huic unicum duntaxat luxuriæ peccatum, & nullum aliud detexerit, hoc tamen solùm sufficere poterat, ut adimpleretur quod ab ea dicebatur: *Dixit mihi omnia*; id est, omnia vitia mea mihi improperando manifestavit, quia luxuriam Clemens Alexandrinus nominat
Lib.1. Stromat. *Metropolim vitiorum*. Et S. Cyrillus Alexandrinus pariter de ea scribit: *Illi, quibus voluptas persuasa est, proclives in quodvis absonum vitium prolabuntur.*
In dial. de adorat. ad Pal.

Numquid ipse est Christus?

8. S. Bernardinus ait: *Dubium verbum non ex dubia*
Loc. cit. *mente processit; quasi dicat: Ex his quæ mihi revelavit, &*

dixit, ecce videtur Christus. Ita pariter Jansenius ait: *Non dubitantis erat, sed ex indicato miraculo inferentis Jesum esse Christum, & prudenter proponentis, id judicio omnium examinandum, quod Dominus dixerat.* Neque enim ipsa se in tanti momenti & ponderis causa judicem constituere volebat. *Alios experientia potius id cognoscere volens.* Porro ipsam hæc verba nequaquam dubitando dixisse, Cajetanus ratione quadam satis efficaci demonstrat, quia, inquit, *Ad assertionem usque adeò declinabat mulier, ut exigat ab eis adventum & visum ad confitendum ejus assertionem.* Albertus Magnus aliam quandam observationem habet; dicit enim: *Quod assertivè dicere potuit, sub interrogatione posuit, ut occasionem det meditandi, quia meditando ex his, quæ dixit mulier, facilius vocantur, quando recogitant, quòd nemo nisi solus Deus secreta scit conscientiarum.*

Versus 30.

Exierunt ergo de civitate, & veniebant ad eum.

1. S. Thomas ex hoc Samaritanorum è civitate egressu, ut Salvatorem convenirent, sequens elicit documen- In Ioan.
tum; ait enim: *In quo datur intelligi, quid si ad Christum ire volumus, oportet nos exire de civitate, id est, amorem carnalis cupiditatis deponere.* Interlinearis ait: *Exitur de civitate, cùm exitur à mundanis.*

2. Eadem Glossa Interlinearis ex illis verbis Gentilium ad fidem amplexandam facilitatem observat, dum ait: *Nota facilitatem Gentium ad fidem, & duritiam Judæorum.* S. Andreas quidem Petrum ad Christum perduxit, S. Philippus Nathanaelem; at verò Samaritana, tametsi mulier esset, integram quandam civitatem, ut ad eum properaret, permovit.

3. *Veniebant ad eum*, inquit Albertus Magus, *ut bonis spiritualibus fruerentur. Ecclesiast.24. v.26. Transite ad me omnes, qui concupiscitis me.*

Versus 31.

Interea rogabant discipuli ejus: Rabbi manduca.

1. S. Bonaventura hoc loco quærit, quamobrem discipuli Christo hanc instantiam seu petitionem proposuerint: *Ex quo noverant eum semper facere, quod erat melius & convenientius.* Imò ex quo lassus ex itinere potum sibi dari postulaverat, ipsum siti non minus quàm fame laborare, conjicere facilè poterant. Tandem verò hanc petitionem nequaquam temerariam fuisse respondet, sed potius magni fuisse erga Magistrum suum affectus & amoris signum. *Compatiebantur compassioni*, inquit Dionysius Carthusianus, *sui Magistri, & propriæ fami consulere quæsierunt; ipsi namque esuriebant, & quia non præsumebant comedere, nisi Magistro jubente, incipiente, & escam benedicente; idcirco rogabant.*

Versus 32.

Ille autem dicit eis: Ego cibum habeo manducare, quem vos nescitis.

1. Porro de quonam cibo Christus hic locutus fuerit, S. Thomas declarat, dum ait: *Cibus autem iste, quem Christus manducare habebat, est salus hominum quam quærebat;* & quidem dum desiderium salutis animæ illius cibum appellat, qualenam desiderium illud sit, quo nos salvari cupit, satis demonstrat: *Sicut enim nobis, cùm esurimus, concupiscibile est manducare, ita ei salvare nos.* Chrysostomus à Luca Burgensi citatus ait: *Non negat quin esuriat, sed significat cibum alium esse, quem præferat, quem potius appetat, in quo libenter pascatur.* Theophylactus Christum probè sciviisse dicit, Samaritanos venturos esse, ut se ei submitterent, eumque verum Salvatorem esse profiterentur & agnoscerent, ac proinde dixisse: *Ego cibum habeo comedendum, hoc est, salutem hominum.* Id quod Apostolis ejus, qui convertere debebant mundum, præclarum erat documentum, nimirum: *Ut & ipsi, cum ordinati sint in magistros orbis, minoris faciant corporalem cibum omneque desiderium suum eo transferant, ut salvent homines.* Interlinearis ait: *Cibum habeo manducare conversio-*

nem Samaritanorum. S. Cyrillus dicit: *Cibum ſuum putat perditorum hominum converſionem. Hic peccatores recipit, & manducat cum illis*. Sic enim Magdalena ipſum convivio excepit; S. Matthæus lautum illi in domo ſua convivium inſtruxit, quando ſe ejus ſequelæ adjunctus erat; Zachæus pariter illum ad prandium invitavit; pater filii prodigi (in quo Chriſtus peccatores ad pœnitentiam miſericorditer excipiens figurabatur) *Occidit vitulum ſaginatum*, ſiquidem veriſſimum eſt quod ait S. Bernardus: *Cibus ejus pœnitentia mea, cibus ejus ego ipſe*.

In Gloſſ.

Serm. 11. in Cant.

2. Toletus Chriſtum hoc loquendi modo diſcipulis inſinuare voluiſſe dicit, ut ipſi comederent, cùm ſibi decretum fuerit à cibis abſtinere: *Solus enim Dominus jejunare, diſcipulorumque laſſitudini & fami conſulens, diſciplinæ rigorem in ſe exercere volebat, quamvis nemo ſine illo eſcas acceptavit*.

3. Cajetanus conſiderat, quòd licèt nimia laſſitudine circa horam prandii exhauſtus fuerit, nihilominus à ſuggerendis ſalutaribus conſiliis & documentis non remiſerit: *Ut diſcamus emittere cibum corporis, quacunque hora imminet ſpiritualium cura exercenda. Sicut Samaritanam traxerat ex hauſtu aquæ occaſionem ſumens, ita diſcipulos elevat ex oblati cibi occaſione, inſtruens de illorum officio ſub metaphora cibi*.

Verſus 33.

Dicebant ergo diſcipuli ad invicem: Nunquid aliquis attulit ei manducare?

1. S. Thomas ex hac diſcipulorum perplexitate occaſionem ſumit excuſandi Samaritanam, quando de quanam aqua Salvator loqueretur, non capiebat: *Non eſt ergo mirum, ſi mulier illa Samaritana ſpiritualem aquam non intelligebat, ecce enim quod diſcipuli Judæi ſpiritualem non intelligunt eſcam*. Pergit verò idem ſanctus Doctor demonſtrare, attendendam nobis eſſe Chriſti conſuetudinem, qua cibos ſibi ab aliis oblatos acceptare ſolebat, non quòd illis indigeret; ſiquidem *Bonorum noſtrorum non indiget, qui dat eſcam omni carni ſed quare quærebat, & ab aliis acceptabat? Propter duo: Primo, ut dentes & offerentes meritum conſequerentur. Secundo, ut daret Chriſtus exemplum, quod vacantes ſpiritualibus non erubeſcant paupertatem, ne grave putent ab aliis nutriri*.

Ioan.

Verſus 34.

Dixit eis Jeſus: Meus cibus eſt, ut faciam voluntatem ejus, qui miſit me, ut perficiam opus ejus.

Meus cibus eſt, ut faciam voluntatem ejus, qui miſit me.

1. S. Thomas ait: *Id eſt, in hoc eſt firmitas & ſuſtentatio mea, ut faciam voluntatem ejus qui miſit me*. Porro quænam ſit æterni Patris voluntas, idipſum S. Paulus hiſce verbis ſatis expreſſit, dum ait: Deus vult omnes homines ſalvos fieri. *Salus hominum voluntas Dei eſt*, inquit Toletus, & *opus Dei eſt; voluntas quidem, quia ſalvare voluit; opus verò, quia ſalutem effecit*. Prædictam verò propoſitionem circa cibum ſuum, inquit Lucas Burgenſis, diſcipulis ſuis multò clarius manifeſtavit: *Illis enim datum fuerat noſſe myſterium regni cœlorum, quare omni velamine orationis rejecto, rem eis apertiſſime dicit, inquit Cyrillus; nam quoniam orbis futuri erant magiſtri; exemplo ſuo eos docet, multo majorem ſalutis hominum, quàm proprii corporis curam eſſe ait*. Chryoſtumus expreſſius ait: *Hominum ſalutem hic in loco cibum appellat, ut quanta ſalutis noſtræ cura & deſiderio teneatur, oſtendat: ſicut enim nos cibum, ita Chriſtus humani generis ſalutem deſiderat*. S. Thomas dicit: *Tunc Deo cibum ſpiritualem offerimus, quando ab eo paſcimus ſalutem noſtram*.

In Ioan.

1. Tim. 2. v. 4.

Hom. 11. In Ioan.

In Ioan.

2. Janſenius ait: *Sic & noſter cibus eſſe debet quodvis virtutis opus bonum, & adimpletio mandatorum Dei, ita ut eam avide deſideremus, & in ea conquieſcamus, & oblectemur*; adducitque locum illum Pſalmi: *Beati omnes qui timent Dominum, qui ambulant in viis ejus; labores manuum tuarum quia manducabis, beatus es, & bene tibi erit*. De eodem cibo dicitur Joan. 6. *Operamini non cibum qui perit, ſed qui permanet in vitam æternam*.

Pſ. 127. 1.

Ut perficiam opus ejus.

5. S. Thomas ait: *Ut compleam opera, quæ ſcio eum velle*. Albertus Magnus ly *opus ejus*, ita exponit, id eſt: *Hominum vocationem, converſionem, & ad Patrem reductionem*. 1. *Theſſal.* 4. *v.* 3. *Hæc eſt voluntas Dei ſanctificatio veſtra, ut perficiam opus ejus, ſcilicet quod ipſe fieri per me diſpoſuit*.

In Ioan.

4. S. Bernardinus ad quæſtionem illam, quæ hoc loco moveri poterat, ſcilicet, cur Chriſtus redemptionem humanam opus Patris potius, quàm ſuum appellet, cùm tamen ipſe ad eandem tantùm contulerit? hoc modo reſpondet, nimirum hoc modo illam appellaſſe: *Primò, ut doceat ſe omnia referre ad Patrem, tanquam ad paternum principium perſonæ ſuæ. Secundo, ut oſtendat quòd ipſe, in quantum homo, principalis operator non eſt, ſed cooperator. Tertio, ut in noſtris operibus docet plus amare & ſapere quæ Dei ſunt, quàm quæ ſunt propria noſtra*, Aliàs quoque Patrem ſuum Chriſtus alioquens, eandem redemptionem non Patris, ſed ſuum opus appellat: *Opus conſummavi quod dediſti mihi ut faciam, Miſit Deus filium ſuum*, &c.

Ser. 11. a. 1. c. 2.

Ioan. 17. 4.

Verſus 35.

Nonne vos dicitis, quia adhuc quatuor menſes ſunt, & meſſis venit. Ecce dico vobis: Levate oculos veſtros, & videte regiones, quia albæ ſunt jam ad meſſem.

1. Notat Cajetanus, quòd ſicut Chriſtus occaſione aquæ motus eſt ad demonſtrandum Samaritanæ ſalutarem divinæ gratiæ aquam ſub illa metaphora; ita quoque nunc occaſione ciborum ſibi ab Apoſtolis oblatorum, motus eſt, ut de ſalute ſpirituali ſub metaphora meſſis diſſereret: *Salutem ſpiritualem annuntiat ſub metaphora colligatarum frugum ad cibum humanum*. Porro meſſem corporalem quatuor adhuc menſium ſpatio exſpectandam eſſe aſſerit: at verò meſſem ſpiritualem jam præſentem eſſe dicit: *Ecce dico vobis, levate*, &c. Ubi Chryſoſtomus ait: *Regionis autem & meſſis appellatione, animarum multitudinem, quæ in ipſius prædicatione erant creditura, demonſtrat. Jam venientium Samaritanorum turbam videbant, quorum fervorem & promptiſſimam voluntatem albas regiones appellat*. Gloſſa dicit: *Parata eſt meſſis, id eſt, videte Gentes facilè credentes*. S. Cyrillus à Luca Burgenſi citatus ait: *Nam ſata intellectualia & ſpicæ ſpirituales ſunt, qui Prophetarum voce culti ad fidem Chriſti perveniunt, quæ ſeges tunc, cum jam maturus, id eſt, promptus ad ſuſcipiendam fidem Chriſti & veram religionem animus eſt; meſſorum vero falx eſt Apoſtolorum ſplendida prædicatio, quæ ad aream, id eſt, ad Eccleſiam Dei tranſmiſit*. Nimirum Salvator diſcipulos ſuos tacitè exſtimulare voluit, ad ferendam opem, & collaborandum ad meſſem jam maturam colligendam, id eſt, ad procurandam Gentilium converſionem; quia ſicut meſſis, poſtquam granum maturuit, differri non poteſt, ita quoque quando animæ diſpoſitæ ſunt, ut ſe ad Deum convertant converſio illorum nequaquam eſt procraſtinanda, ſed ſollicitandi ſunt cooperatores & adjutores, qui illam ſollicitent.

Hom. 11. In Ioan.

Verſus 36.

Et qui metit, mercedem accipit, & congregat fructum in vitam æternam, ut qui ſeminat, ſimul gaudeat, & qui metit.

1. Toletus circa hæc verba dicit: *Allicit eos magno & inſolito præmio propoſito, quod multum differt à mercede meſſorum temporalium; nam qui temporalia ſemina metunt, mercedem accipiunt, & laboris ſtipendium, fructus tamen ſibi non congregant, ſed Domino; operarii enim fructus non percipiunt, ſed Dominus*; non verò ita res ſe habet in meſſe ſpirituali, cujus proventus in noſtram quoque utilitatem redundat: *Congregat fructum in vitam æternam; non in horreum terrenum*, inquit Lucas Burgenſis, *ubi aliquando conſumatur, & perit: ſed in Eccleſiam Chriſti, in qua non conſumitur, ſed vivit in æternum translatus ex hac mortali vita in æternam*. Joan. 15. 16. Chriſtus dicit: *Poſui vos, ut eatis, & fructum afferatis, & fru-*

fructus vester maneat. Ubi Albertus Magnus ait: *Qui enim in gratia congregat, ille in vitam æternam congregat, quia nunquam excidet fructus ille, quamvis nos aliquando excidamus ab ipso.*

2. Cajetanus magnam quandam ostendit esse differentiam hanc inter & alteram vitam: *Temporalis non semper est commune gaudium seminanti, & metenti: contingit enim eum, qui seminavit, mortuum esse tempore messis, aut congregari fructus alteri, quàm seminanti, & propterea non simul gaudet, & qui seminat, & qui metit. Vita autem æterna commune est gaudium seminanti & metenti, etiamsi seminans longè ante mortuus corpore fuerit; & propterea dicitur, ut simul gaudeat, & qui seminat, & qui metit.*

3. Dionysius Carthusianus per hunc fructum procuratam à nobis animarum conversionem intelligit: *Fructum, hoc est, spirituales filios sua prædicatione conversos, vel fructum, meritum copiosum pertingent in vitam æternam.*

Versus 38.

Ego misi vos metere, quod non laborastis: alii laboraverunt, & vos in labores eorum introistis.

1. Sanctus Thomas ait: *Ille metit spiritualiter, qui congregat fideles in Ecclesia, vel qui colligit fructus veritatis in anima sua.*

2. Enim verò quinam, & quales illi fuerint, qui ante Apostolos laborarunt, in quorum labores ipsi hic introisse dicuntur, Cajetanus hisce verbis pulchrè declarat. *Moyses & Prophetæ docendo & instruendo, tanquam seminando & colendo agrum; vos in labores eorum introistis, colligendo fructum fidei seminatæ ab eis: discipuli enim Christi erant idiotæ, & non erant Prophetæ, neque Doctores, qui laborassent instruendo Judæos.* Dionysius Carthusianus quoque qualiter intelligenda sint illa verba; *Non laborastis*, in eundem hunc sensum declarat sequentibus verbis: *Hoc est, populum Judæorum, quem vestris prædicationibus, scripturis & laboribus non disposuistis ad fidei receptionem.* Et quidem tametsi Petrus multa Judæorum millia converterit, hoc tamen fecit, quia jam ante dispositi erant, & per Scripturas, prophetias, figuras, prædictiones, & testimonia Patriarcharum antiquorum convicta erant.

3. Porro verba illa Hebræorum populo adaptari poterant, quando in terre promissionis possessionem ingrediebantur, quia tunc omnes illi sudores & labores, quos terræ illius incolæ in plantandis vintis, agris cultivandis, erigendisque ædificiis adhibuerant, & in commodum & utilitatem cedebant Hebræorum, utpote qui dominus & possessione terræ illius à Deo liberaliter donari fuerant. Possunt quoque verba illa nobis Christianis aptissimè accommodari, qui sacris Indugentiis à summis Pontificibus nobis concessis gaudemus, quibus pœnæ temporales exsolvuntur, quas aliàs pro reatu pœnæ per peccata contracto sustinere debuissemus; hætenim indulgentiæ ex thesauro Ecclesiæ depromuntur, in quo superabundantia Christi, sanctissimæ Virginis, Martyrum, omniaque aliorum Sanctorum merita, velut in depositio asservantur, quæ merita demum nobis per Indulgentias applicantur, sicque revera adimpletur, quod hic dicitur: *Alii laboraverunt, vos in labores eorum introistis.*

Versus 39.

Ex civitate autem illa multi crediderunt in eum Samaritanorum, propter verbum mulieris testimonium perhibentis, quia dixit mihi omnia quæcunque feci.

1. Theophylactus Christum in civitate Samariæ verbum Dei, sive veritates Evangelicas proprio ore admirabili cum eloquentia annuntiasse existimat: *Verisimile est eum diviniora quædam docuisse, unde nullo viso signo credunt, & obsecrant ut maneat*; non verò sic fecere incredduli Hebræi, qui prædicatione ipsius sæpius audita, visisque tot stupendis miraculis, eum nihilominus jactis in eum lapidibus probrosè à se expulerunt: ut proinde de illis optimè verificetur: *Inimici hominis domestici ejus.*

Matt. 10. v. 36.

2. *Ecce fructus sermonis habiti cum Samaritana*, inquit Cajetanus, *ecce primitiæ gentium, ecce quotquot receperunt eum.*

3. Hugo Cardinalis dicit, Samaritanos prius id, quod mulier illa eis dixerat, audisse, eique fidem adhibuisse, & postea Christo: *Conspiciebant enim, quoniam nequaquam admirata esset ad gratiam mulier eum, qui redarguerat ejus delicta, neque ut gratificaret aliis, suam divulgasset vitam.*

4. Idem quoque purpuratus Doctor circa hæc verba hanc considerationem moralem in nostram utilitatem instituit, dum ait: *Nota quòd Dominus dedit virtutem verbo mulieris, quia verecundiam omnem contempsit, & se vilificavit, nec vitam suam divulgare timuit: ita si nos contemneremus nosmetipsos, credo quod nos proficeremus, humilibus enim dat gratiam.*

Versus 40.

Cùm venissent ergo ad illum Samaritani, rogaverunt eum ut ibi maneret, & mansit ibi duos dies.

1. Præceperat Sapientia incarnata Matthæi 10. 5. discipulis suis, ne Samaritanorum ingrederentur civitates, &c. *Hos duodecim misit Jesus præcipiens eis dicens: In viam gentium ne abieritis, & in civitates Samaritanorum ne intraveritis*; & ideo mirum est, quomodo ille nunc primus sit, qui præceptum istud in conspectu totius Collegii Apostolici tam expressis verbis publicatum, tam facilè transgreditur. Origenes à Glossa citatus dicit: *Ad quod dicendum, quòd in viam gentium pergere, est imbui gentili dogmate, & in illo ambulare: civitatem verò Samaritanorum intrare, est acceptare falsam doctrinam. Effectus fidei*, inquit Cajetanus, *supplex invitatio est ad manendum in civitate, ita quòd non solùm venerunt ad videndum, sed ad rogandum, ut apud eos maneret*, Christum in animæ & cordis nostri hospitium suscepisse non sufficit, nisi etiam ad hoc conemur, ut stabilem apud nos masionem instituat; ac proinde David Deum rogabat dicens: *Ne derelinquas me Domine Deus meus, ne discesseris à me.* Et S. Cypiranus ait: *Parum est adipisci aliquid potuisse, plus est, quod adeptum est, posse servari.* Ps. 32. 22.

2. Chrysostomus promptitudinem Samaritanorum, qua Christum exceperunt, & Judæorum contra eundem obstinationem inter se his verbis comparat, & dicit: *Nihil invidia nocentius, nihil inani gloria gravius, ipsa innumera bona corrumpere consuevit; nam cùm Judæi majorem, quàm Samaritani, Dei cognitionem haberent, & in Prophetarum essent lectionibus educati his longè inferiores apparuerunt: Samaritani etiam mulieris testimonio fide adhibita, nullo signo confirmati, Christo obviam fiunt, rogant apud ipsos moretur: Judæi tot miraculis admoniti, non modo non retinent, sed expellere conantur.*

Et mansit ibi duos dies.

3. Duobus continuis diebus commoratus fuit, inquit Lucas Burgensis, in Samaria: *Quos sermocinando & concionando impendit.* Id quod ex verbis immediatè sequentibus colligit. Porro quidnam Salvator noster Samaritanis in specie prædicaverit, non constat quidem, veruntamen idem Author ibidem ait: *Multa dixit, & magna, demonstrante eventu eorum, qui tam brevi tempore tanto numero crediderunt.* Enimverò nisi Evangelista idipsum tam manifestis verbis testificaretur, quis unquam credere potuisset adeo copiosum animarum numerum in tam brevi tempore ad Christi fidem comparari potuisse? cùm tamen Judaismus intra tot annos, quotidie redderetur adversus eum contumacior.

4. Cajetanus benignitatem Christi Domini notat: *Benignus Jesus non negat se Samaritanis, quibus negant se Judæi, quia, ut mulier Samaritana dicebat: Non conuntur Judæi cum Samaritanis.*

5. Albertus Magnus super hæc verba scribens, textum illum adducit Luc 24. v. 29. *Coegerunt illum dicentes. Mane nobiscum Domine; & mansit ibi, quia semper satisfacit devotis in oratione.* Glossa interlinearis ait: *Mansit ibi duos dies gratiam eis impertiendo, duos dies, duos præcepta charitatis.*

Versus 41.

Et multò plures crediderunt in eum propter sermonem ejus.

Luc.9.v.54. 1. *Ecce exercitium Jesu illis diebus*, inquit Cajetanus, *& significatur simul promptitudo Samaritanarum credentium sine miraculis, ad solam prædicationem: Erat*
Ibid.v.53. *enim sermo Jesu vivus.* Porro Lucas refert Christum alia quadam vice quosdam è discipulis suis in Samariam amandasse, ut prandium ei ibidem præpararent. Cumque Christus ibi ad portas urbis appulisset: *Non receperunt eum*,
Luc.9.v.54. quin potius adeo inurbanè ipsum ab ingressu civitatis prohibuerunt, ut hæc tam enormis incivilitas duobus fratribus Jacobo & Joanni occasionem dederit, ut
Luc 9.v.55. Christo dicerent: *Vis dicimus, ut ignis descendat de cœlo, & consumat illos?* At verò benignissimus Redemptor noster, qui emendationem conversionemque ipsorum suo tempore futuram prohibebat: *Conversus increpavit illos dicens: Nescitis cujus spiritus estis, filius hominis non venit animas perdere, sed salvare*, Ecce tibi stupendam Dei nostri longanimitatem! Quot zizania in electum mutantur frumentum per boni hujus patris familias ge-
Ioan.6.v.69. nerosam patientiam? Hoc autem loco hujusce mutationis & conversionis laudem efficaciæ verbi Dei adscribere debemus: *Crediderunt in eum propter sermones ejus*, nec mirum, quia de illo S. Petrus optimè dixit: *Verba vitæ æternæ habes.*

Versus 42.

Et mulieri dicebant, quia jam non propter tuam loquelam credimus; ipsi enim audivimus & scimus, quia hic est verè Salvator mundi.

1. Cajetanus verba illa observat, *audivimus & scimus*, *scilicet certitudine fidei absque hæsitatione; hic est enim verus fructus auditus, hinc apparet sermonem Jesu non sonasse exterius tantùm, sed mentes penetrasse, & donum fidei contulisse*; idque verum esse vel ex eo patet, quia protestantur se non propter mulieris verba Christo credidisse: *Jam non propter tuam loquelam credimus; quæ,*
In Ioan. ut Albertus Magnus exponit, *comparatione ejus quod vidimus, nihil est.* 3. Reg. 10. v. 7. *Ipsa veni, & vidi, quòd dimidia pars mihi nuntiata non fuerat.*

2. S. Thomas Samaritanos Christum tanquam Messiam & mundi Salvatorem verè agnovisse dicit: *Ubi confitentur Christum Salvatorem, singularem, verum, & universalem; singularem, cùm discretum eum ab aliis dicunt, hic est, qui scilicet singulariter venit, Isaiæ 45. vers.15. Verè tu es Deus absconditus, Deus Israel Salvator. Verè verum dicit; nam secundùm Dionysium cum salus sit liberatio à malis, & conservatio in bonis, est duplex salus: quædam vera, quædam non vera; vera quidem salus, cùm liberamur à veris malis, & conservamur in veris bonis.* Deus quidem in veteri testamento Hebræorum populo multos misit Salvatores, de nullo eorum dici verè poterat, quòd veram illis contulissent salutem; siquidem à solis malis & ærumnis temporalibus illum liberabant, quæ verè mala non sunt; bona quoque conferebant quidem, sed non vera, quia transitoria erant. Unde S. Thomas concludit dicens: *Christus est verè Sal-*
Ioan.4.v.42. *vator, qui liberat à veris malis, scilicet peccatis, & præservat in veris bonis, id est spiritualibus.* Christum quoque confessi sunt Salvatorem universalem, quando dixerunt: *Salvator mundi*, per hoc manifestè ostendentes ipsum non solùm venisse ad salvandum Judæos, sed universum genus humanum.

3. Cajetanus ex illa confessione in hac occasione facta colligit, Christum totum hoc biduum impendisse, ut ipsis sua prædicatione hanc veritatem inculcaret, quòd
Hom. cit. scilicet ipse Messias & Salvator mundi: *Manifestans quod Jesus evangelizaverat ei se esse Messiam, Salvatorem mundi, quod nunquam publicè evangelizavit Judæis.*

4. Chrysostomus ait: *Hic verè Salvator est, qui veram salutem elargitur, non brevi, sed perpetuo duraturam.*

DOMINICA QUARTA QUADRAGESIMÆ.

Evangelium Joan. cap. 6.

Vers. 1. *Abiit Jesus trans mare Galilææ, quod est Tyberiadis. 2. Et sequebatur eum multitudo magna, quia videbant signa quæ faciebat super his, qui infirmabantur. 3. Subiit ergo in montem Jesus, & ibi sedebat cum discipulis suis. 4. Erat autem proximum Pascha dies festus Judæorum. 5. Cùm sublevasset ergo oculos Jesus, & vidisset, quia multitudo maxima venit ad eum, dixit ad Philippum: Unde ememus panes, ut manducent hi? 6. Hoc autem dicebat tentans eum; ipse enim sciebat quid esset facturus. 7. Respondit ei Philippus: Ducentorum denariorum panes non sufficiunt eis, ut unusquisque modicum quid accipiat. 8. Dicit ei unus ex discipulis ejus, Andreas, frater Simonis Petri. 9. Est puer unus hic, qui habet quinque panes hordeaceos, & duos pisces, sed hæc quid sunt inter tantos? 10. Dixit ergo Jesus: Facite homines discumbere. Erat autem fœnum multum in loco; discubuerunt ergo viri numero quasi quinque millia. 11. Accepit ergo Jesus panes, & cùm gratias egisset, distribuit discumbentibus: similiter & ex piscibus quantum volebant. 12. Ut autem impleti sunt, dixit discipulis suis: Colligite quæ superaverunt fragmenta, ne pereant. 13. Collegerunt ergo, & impleverunt duodecim cophinos fragmentorum ex quinque panibus hordeaceis, quæ superfuerunt his qui manducaverant. 14. Illi ergo homines cùm vidissent, quòd Jesus fecerat signum, dicebant, quia hic est verè Propheta, qui venturus est in mundum 15. Jesus ergo cùm cognovisset, quia venturi essent, ut raperent eum, & facerent eum Regem, fugit iterum in montem ipse solus.*

Versus 1.

Sequebatur eum multitudo magna, quia videbant signa quæ faciebat super his, qui infirmabantur.

1. Theophylactus existimat Christum in itineribus, quæ ex uno loco in alterum instituebat, devo- In Ioan.
tionem & fervorem illorum, qui eum sequebantur, experiri voluisse: *Transit de loco in locum, probans multitudinis studium, ignaviores enim manebant in locis suis, studiosiores autem sequebantur eum.* Dionysius Carthusianus advertit, quòd S. Marcus hanc eandem historiam In Ioan.
narrans dicat: *Et pedestres de omnibus civitatibus con-* Marc.6.v.33.
currerunt illuc, & prævenerunt eos, id est, discipulos. *Ex quo patet fervens eorum ad Christum affectio, & prompta devotio.* Albertus Magnus ait: *Sua commoda relin-* In Luc.c.9.
quentes, & horrorem ac sterilitatem deserti non timentes, neque recogitantes. Idem quoque ex verbo *pedestres* deducit, illos pedestri itinere eum insecutos fuisse, *ut labore fatigationis ostenderent magnitudinem devotionis.* Lucas Burgensis fervorem hunc non solùm ex pedestri itinere, verùm etiam ex solitudine, quæ locus sterilis est, considerat: *Fervor populi declaratur pedes in desertum festinantis, omni necessariarum rerum cura deposita; amor addidit alas.*

2. Dionysius Carthusianus ex eo quòd ii, qui relictis civitatibus & domibus suis Christum sunt insecuti, pedestres incesserint, hanc deducit consequentiam: *Ex* In Ioan.
quo elicitur, quod egeni fuerunt pro majori parte, etenim verissimum est, quòd pauperes, tribulationibus & adversitatibus pressi, & qui in hoc mundo modicam partem obtinent, magis ad devotionem inclinati existant, cumque majori legis Dei observantia vivant, quod *ut plurimum* in divitibus & prosperè agentibus minimè videtur.

3. Hieronymus hanc inde deducit moralitatem: *Secutæ sunt eum turbæ relinquentes civitates suas, hoc est, pri-* In cap.14.
stinas conversationes; nam ut ex hoc intelligamus, quòd Matth.
qui Deum sequi, & mundum deserere desiderat, solitudini deditos esse, conversationesque & loca, in quibus antea prævaricatus fuerat, deserere & fugere necessariò debeat.

4. Albertus Magnus causam, cur tam numerosa mul-

In Ioan. multitudo Chriſtum conſectata fuerit, aviditati attribuit, quam ad audiendum Dei verbum, ipſumque Salvatorem videndum habebant: *Tanta erat aviditas audiendi eum, & videndi deſiderium; quod obliti propriorum ad eum undique concurrebant.*

Quia videbant ſigna quæ faciebat ſuper his qui infirmabantur.

5. In hac occaſione clarè videtur, quàm verum ſit quod dicitur Pſ. 15. v. 4. *Multiplicatæ ſunt infirmitates eorum, poſtea acceleraverunt. Turba ſequebatur*, inquit Baſilius Seleucus, *morborum depulſorem*; infirmitates enim, Orat. 44. quæ nos hìc premunt, ad Deum recurrere compellunt. Et quidem tametſi veriſimile ſit, quòd major pars hujuſce multitudinis optima ſanitate gaviſa fuerit, hujus tamen cœleſtis prothomedici gratiam pro avertendis futuris infirmitatibus, quas incidere aliàs forſitan poſſent, ſibi comparare operæ pretium eſſe exiſtimabant. Chryſoſtomus utilitatem & lucrum, quod ſibi ex hac Chriſti Hom. 50. In Matth. conſectatione comparat, hiſce verbis ponderat: *Quamvis magno ſudore illi ſequebantur, tamen quæ Chriſtus ipſis retribuit, omnem ſtudii illorum diligentiam ſuperabant.* Imò veriſimile eſt plures illorum magnis fuiſſe à Chriſto beneficiis affectos, qui proinde ipſum ſequebantur, non ſolùm ex motivo gratitudinis, verùm etiam ut receptam ab ipſo corporalem ſalutem in ejus obſequium & ſervitium impenderent.

In Ioan. 6. Albertus Magnus Chriſtum miracula ad finem rectum, juſtum & ſanctum ordinaſſe notat, non verò ad oſtentationem & applauſum mundanum: *Non enim inutiliter & ex vanitate fecit ſigna, ſed neceſſitatibus & utilitatibus hominum ſubvenientia. Pſal. 102. v. 3. Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, qui ſanat omnes infirmitatet tuas.*

In Ioan. 7. Hugo Cardinalis paucos Chriſtum ex ſynceritate cordis & vera devotione ſecutos fuiſſe exiſtimat, ſed diverſis ad id finibus fuiſſe permotos: *Iſti curioſi, non veri ſequaces; alii ſequebantur, ut comederent de panibus ejus, hi guloſi; alii ut ſanitatem recuperarent, hi infirmi; alii ut eum in ſermone caperent, hi Phariſæi; alii ut doctrinam ejus acciperent, hi diſcipuli.* Toletus Evangeliſtam finem ſatis expreſſiſſe putat, ob quem populus ille Chriſtum ſequebatur, nimirum ob utilitatem, & intereſſe privatum, quod illis ex ejus miraculis reſultabat: *Utilitate corporis magis, quàm animæ iſta multitudo concurrebat;* etenim Deus per hanc quoque viam multos ad ſui amorem & agnitionem, & ad perpetuam ſui ſequelam trahere conſuevit, ſæpe enim hominibus ſalutem corporalem impertitur, ut illos ad ſpiritualem ſalutem poſtulandam & procurandam inducat. Unde Salmeron To. 6. tr. 16. ait: *Ut inde allecti ſanarentur eorum animi.*

Verſus 3.

Sublit ergo in montem Jeſus, & ibi ſedebat cum diſcipulis ſuis.

In Ioan. 1. Theophylactus rationem reddit, cur Chriſtus in montem aſcenderit, nimirum propter miraculum futurum: *non enim erat vanæ gloriæ cupidus, ut in mediis civitatibus miracula operaretur.*

2. Idem quoque aliam quandam rationem moralem adducit: *Quia & opus eſt, ut ab omni tumultu liberetur, & locum quærat ab omni ſtrepitu purum, ſi quis talia loqui velit.*

Verſus 4.

Erat autem proximum Paſcha dies feſtus Judæorum.

In Ioan. 1. Lyranus dicit, illos, quibus inimicitia quædam capitalis cum aliis intercedebat, Jeroſolymam in Paſchate contendere minimè obligatos fuiſſe; ac proinde hæc cauſa erat, cur Chriſtus cæteroquin omnium legum obſervantiſſimus, illo tempore Jeroſolymam non adierit, quia ibi Scribæ & Phariſæi omnem lapidem movebant, ut ei mortem machinarentur: aut verò tametſi aliàs in quibuſvis aliis occaſionibus divina præcepta ſummo cum zelo obſervare ſolitus fuerit, illa tamen vice ex propoſito, & data opera ſe eximere voluit, *oſtendens*, inquit Dionyſius Carthuſianus, *ſe verum Deum ac legislatorem* In Ioan. *ſupra legem*. Salmeron obſervat, Chriſtum ab Jeroſolymis ſe tunc abſentantem, ne daret ſcandalum, aut ne divinæ legis reputaretur tranſgreſſor, ſtatuiſſe hoc præſens patrare miraculum: *Ne vero videretur peccare non eundo, hoc admirandum & divinum edidit miraculum.* Item exiſtimat Chriſtum ideo in illo Paſchate non conceſſiſſe Jeroſolymam, quia oſtendere volebat ſolemnitates illas deinceps minimè obligaturas eſſe: *Voluit etiam paulatim ablactare Judæos à feſtis Judaicis, quæ quamprimum erant abroganda.*

2. Lucas Burgenſis dicit, Evangeliſtam non ſine myſterio Paſchatis feciſſe mentionem: *Quemadmodum ſub hoc tertium Paſcha multa hominum millia pauxillo panis pavit, ita ſub proximum quartum Paſcha illum daturus eſſet panem incorruptibilem & æternum, quo unus alturus eſſet Eccleſiam ſuam.* Qui idem conceptus diu antè ab Alberto Magno in medium allatus fuit hiſce verbis: *Tangit temporis congruentiam, quia in Paſchate futura* In Ioan. *erat cæna, Sacramentum Euchariſtiæ ſignificans, & ideo conveniens erat miraculum facere, ex quo doctrina Euchariſtiæ habet exordium.*

3. Paulus de Palatio ad tempus pariter, & patratum miraculum ſe ſe reflectens, ſequens inde deducit documentum: *Qui ſequuntur Dominum largitorem, ejus manum noverunt in feſtis; cùm igitur imminent feſta, præparemus corda noſtra, ut de manu Domini largiores ſumamus cibos; ſed nos corpori, non animæ cibos quærimus.* In Matt.

4. S. Thomas ad antecedentia verba ſe reflectens, ſcilicet: *Subiit in montem, aliam quandam adfert conſiderationem: Per montem ſignificatur perfectio juſtitiæ, ſecundùm illud Pſal. 35. verſ. 7. Juſtitia tua ſicut montes Dei. Paſcha interpretatur, tranſitus, ut det intelligere, quod quiſquis pane divini verbi, & corpore & ſanguine Domini deſiderat reſici, debet tranſire de vitiis ad virtutes.* In Ioan.

Verſus 5.

Cùm ſublevaſſet ergo oculos Jeſus, & vidiſſet, quia multitudo maxima venit ad eum, dixit ad Philippum: Unde ememus panes, ut manducent hi?

Cùm ſublevaſſet ergo oculos Jeſus.

1. *Ubi Chriſtus elevat oculos*, inquit Salmeron, *ſemper aliquod magnum myſterium innuitur.* Sic quando Chriſtus apud S. Lucam de beatitudinibus tractaturus erat. *Elevatis oculis in diſcipulos ſuos dicebat: Beati pauperes*, &c. Et quando Zachæum convertere voluit, elevatis in eum oculis ſuſpexit: *Suſpiciens Jeſus vidit illum. Item cum in oratione elevavit oculos ad Patrem; quemadmodum elevatis oculis Euchariſtiam confecit.* To. 6. tr. 27. Luc. 6. 20. Luc 19. 5.

2. S. Hieronymus ait: *Aſpicit in cœlum, ut illuc oculos dirigendos doceat*, S. Bonaventura per oculos Chriſti dona cœleſtia interpretatur: *Oculi Dei ſua ſunt dona; ſuper lapidem unum ſeptem oculi, quod exponit Gregorius de ſeptem donis in Chriſto. Hos oculos ſublevat Dominus, quando miſeretur, & diſtribuit dona ſua; oculi ejus in pauperem reſpiciunt, id eſt, dona in pauperem diriguntur.* In c. 14. Matt. In Ioan. Zach. 3. 9.

3. Beda Chriſtum per hanc oculorum elevationem ſe ſe erga conſtantem ipſorum ſui ſequelam beneficum exhibere voluiſſe exiſtimat. *Ipſe autem ut potens piuſque Salvator excipiendo fatigatos, docendo inſcios, ſanando ægrotos, reficiendo jejunos, quantum devotione credentium delectetur, inſinuat.* In c. 9. Lucæ.

4. Salmeron hanc Chriſti actionem à S. Joanne non otiosè aut ſuperfluè narratam fuiſſe oſtendit, dicens. *Oportuit dici Jeſum ſublevaſſe oculos, & vidiſſe turbam, ut per hoc indicetur, quod fuit ſollicitus de paſcendis turbis: Oculi ejus in pauperem reſpiciunt.* To. 6. tr. 26. Pſ. 10. 5.

5. Chriſti obtutus beneficus ſemper eſſe conſuevit; unde David Deum rogabat, dicens: *Illuſtra faciem tuam ſuper ſervum tuum.* Ubi Angellius ita ſcribit: *Quem ipſe benigne vultus reſpicit, miſer eſſe non poteſt.* in Levitico hæc reperitur à Deo facta promiſſio: *Reſpiciam vos, & creſcere faciam.* Et Heſichius ait: *Nihil melius quàm reſpici à Deo, cujus reſpectus ſalus eſt.* Pſ. 30. 17. Lev. 26. 9.

6. Rupertus Abbas Tuitienſis, de oculorum Salvatoris elevatorum ſalutaribus influentiis ita ſcribit: *Sublevati oculi Jeſu feneſtræ ſalutis, & patentes miſericordiæ januæ ſunt, per quas gratia & veritas emittitur; ſublevatio oculorum Jeſu præſens miſerorum com-* L. 6. in Ioan.

passio est. Ac proinde Psalmista ad illos, qui compassionis visceribus carentes crudeles existunt, alludens dicit: *Oculos suos statuerunt declinare in terram*. S. Thomas ait: *Oculos suos sublevat, id est, respectum pietatis impendit*, id quod idem Psalmista à Deo instanter petebat, dum ait: *Respice in me, & miserere mei*.

Ps. 16. 10. In Ioan. Ps. 24. 16.

7. Idem Doctor Angelicus aliam quandam nobis valde salutarem considerationem adducit, dum ait: *Existens in monte cum discipulis*, oculos suos non ad forum, vel alium locum prophanum videndum subitò elevavit, *ut discamus Christi maturitatem oculos non dirigentis huc atque illuc, sed pudicè sedentis & attente cum discipulis suis*. Dionysius Carthusianus eandem in ipso oculorum modestiam & circumspectionem considerat, dum ait: *Oculus vagus non fuit, summè compositus, nec sine ingenti causa circumspexit*.

In Ioan.

Et vidisset, quia multitudo maxima venit ad eum.

8. Toletus observat, S. Joannem multas alias variarum actionum Salvatoris omisisse circumstantias, quæ tamen ab aliis Evangelistis exprimuntur. Primò enim SS. Matt. 14. v. 14 & Mar. 6. 34. eum à solitudine montis recessisse dicunt, ut in consectantem se multitudinem oculos suos conjicerent: *Et exiens vidit turbam multam*. S. Marcus addit: *Et misertus est super eos*, & ad compassionem commotus, quæ est secunda circumstantia. *Secundo addunt, tactum esse misericordiæ affectu. Tertio causam Mar. 6. 34. assignat, quia erant velut oves non habentes pastorem. Quartò dicit Luc. 9. 11. ipsum eos excepisse placide, & humaniter obviam processisse. Quinto Mar. 6. 34. refert, eæpisse eos docere multa. Sexto addit Luc. 9. 11. de regno Dei. Septimò Matt. 14. v. 14. & Lucas addunt, ægrotos, & qui curatione indigebant, sanasse. Octavò, secundum Matt. 14. 15. & Mar. 6. 36. erat hora tarda, & dies inclinabat; accesseruntque discipuli dicentes: Dimitte illos, ut euntes in vicos & villas proximas emant sibi cibos, Nono, secundùm Mat. 14. 15. & Mar. 6. 37. respondent: Euntes emamus panes ducentis denariis, & dabimus eis. Decimo, quod Joan 6. 5. nunc refert: Cùm sublevasset oculos Jesus, & vidisset maximam multitudinem, ad Philippum conversus, ipsum interrogat, jam enim docuerat, jam miracula ediderat, infirmos sanaverat, nunc animum ad refectionem corporalem illorum applicans ait*, &c.

Dixit ad Philippum.

9. Valde credibile est, S. Philippum ab increata illa Sapientia habitum fuisse præceteris Apostolis velut consiliarium propria commoda minimè quærentem, valdeque charitativum; neque opinio hæc suo probabili caret argumento, quia si manifestum charitatis indicium est illud, quod tradit Apostolus, dum ait: *Charitas non quærit quæ sua sunt*, illud cumprimis in S. Philippo egregie emicuit, quia quando magnam illam Christo supplicationem proposuit dicens: *Domine ostende nobis Patrem*, eandem non pro se tantùm, sed pro omnibus exhibuit, non enim dixit: *Ostende mihi*, sed *Ostende nobis*; neque enim se ab interesse proprio moveri aut seduci permisit. Vix cælestis Magistri scholæ primum pedem intulerat, cùm ecce protinus cœlestis illius & infiniti boni Nathanaelem participem esse voluit. Cõsiderari quoque hoc loco potest, quòd cum Philippus ex illis Bethsaidæ finibus oriundus fuerit, locorum illorum majorem utique cæteris omnibus notitiam, praxim & experientiam habuerit, & ideo ipse specialissimè præ cæteris à Christo interrogatus fuit. Et quidem tametsi Christus *Sciebat quid esset facturus*, attamen docere nos voluit, in rebus arduis non esse fidendum nobis ipsis, sed à viris practicis, & rerum experientia præditis petenda esse consilia. Unde Albertus Magnus ait: *Quia Philippus de illis partibus fuit, ut dicunt, & magis de multitudine curavit*. Toletus pariter ait: *Argumento est majori sollicitudine premi circa victum magisque esse timidum*.

1. Cor 13. 5. Ioan 14. 8. In Ioan.

10. Lucas Burgensis ait: *Ut qui majori eruditione indigeret, quod annotant Patres, fortè, quia intelligentior rerum mundi plus esset de victu sollicitus*. Albertus Magnus citat Chrysostomum in hæc verba scribentem: *Quia hic Apostolus rudior fuit, & magis indigens instructione*. Aliam tamen rationem Toletus affert, dicens: *Possumus & aliam excogitare causam, nempe Philippum fuisse in hisce, quæ ad victum comparandum pertinebant, peritiorem & intelligentiorem*.

In Ioan.

11. Hugo Cardinalis discursus, quos Salvator cum Apostolis suis miscuit, per conjecturam assequi contendit; dicit enim: *Pater de quibus tractabat cum discipulis, de operibus scilicet misericordiæ, attendens hic, quod nunquam inaniter sedebat cum discipulis suis, sed diligenter loquens quid ad eos, & docens*. In Ioan.

Unde ememus panes, ut manducent hi?

12. Ecce quàm sit sollicitus, ut eis, qui ipsum sequuntur, de necessariis prospiciat. Jansenius ait: *Rectè intelligitur Dominus hoc miraculo significare voluisse eis, qui sibi adhærent etiam in deserto, hoc est, ubi nullum humanum auxilium adfuerit, nullum necessariorum bonorum, defuturum*. Conc. c. 17.

13. Rupertus Abbas Tuitiensis finem hujusce interrogationis sequenti similitudioe explicat, dicit enim: *Quomodo benevolus cujusque artis præceptor interdum discipulum interrogat, non quod de ignorantia illius dubitet, sed ut ad interrogationem evigilet, & ipse attento efficacius demonstret*. Lyranus ait: *Non petit ignorans, quòd deficeret eis pretium, sed ut ex responsione Philippi appareret certius miraculum*. Dionysius Carthusianus ait: *Interrogat non quasi ignorans, sed informare intendens*. Ib. 6. in Ioan. In Ioan. In Ioan.

Versus 6.

Hoc autem dicebat tentans eum, ipse autem sciebat quid esset facturus.

1. Quonam sensu tentatio hæc explicanda sit, Dionysius Carthusianus declarat, dicens: *Tentatio piæ probationis ordinatæ ad instructionem*, ad eum modum, quo sacer textus Deum Abraham tentasse scribit. Toletus diffusius loquitur: *Non aliud est, inquit, quàm periculum facere sive scientiæ, sive virtutis, sive alicujus alterius quod in illo latet*. Sciebat etenim Christus, quæ & qualis esset hujus Apostoli diffidentia, quæ etiam ex ejus responsione clarè colligitur, ac proinde hanc ei interrogationem proponit: *Non ut fidem ejus notam aliis faciat, sed ut & ipsum humanum remedium deesse advertere faciat, & sic discat Christo se totum committere, & sollicitudinem supervacaneam temporalis victus deponere*. In Ioan.

Versus 7.

Respondit ei Philippus: ducentorum denariorum panes non sufficiunt eis, ut unusquisque modicum quid accipiat.

1. Lucas Burgensis ex quadam Ariæ Montani annotatione super Marcum advertit, ex antiquis Judæorum monumentis colligi, quòd Christi temporibus unus denarius in illis locis ad decem homines pane satiandos sufficerit; ex quo deducitur, quòd cum ducentis denariis, ducentis tantùm hominum millibus satisfieri potuerit.

2. Salmeron ait: *Id est, panis Dei satians non potest comparari ullo naturæ pretio: unde Simoni Mago dixit Petrus: Pecunia tecum sit in perditionem, quoniam donum Dei existimasti pecunia possideri: potest tamen emi de congruo denariis nostris, verum ex auxilio divinæ gratiæ*. To 6. tr. 15. Act. 8. 20.

Versus 8.

Est puer unus hic, qui habet quinque panes hordeaceos, & duos pisces; sed hæc quid sunt inter tantos?

Est puer unus hic.

1. Salmeron charitatem sancti Andreæ valde commendat, qui se ad prospiciendum turbis illis valde sollicitum exhibuit. *Charitatem ostendit Andreas, quod necessarium victum paratus erat turbis communicare, nos autem ne superfluum quidem largimur*. Panes illi & pisces Salvatoris, & duodecim Apostolorum mensæ instruendæ destinati fuerant, & tamen S. Andreas illis se privare paratus erat, ut aliorum famem sublevaret. Etenim ex textu S. Marci satis colligitur, panes illos ad Apostolos spectasse; ideo enim Dominus illos interrogavit: *Quot panes habetis?* In S. Matthæo pariter Apostoli dicunt: *Non habemus nisi quinque panes, & duos pisces*. Et apud S. Lucam similiter asserunt: *Non sunt nobis plus quàm quinque panes, & duo pisces*. To 6. tr. 17. Mar. 6. 38. Mat. 14. 15. Luc. 9. 13.

2. Didacus Stella hanc habet considerationem: *Com-* In Luc.

men-

mendat Eccleſiam Petro, conſtituit Epiſcopos Apoſtolos ſanctos, & virtute præditos, iis animas commendat, & officium prædicandi, pecuniam Judæ tradidit, alimentum corporeum puero cuſtodiendum datur. In hoc videbis quam parvi pendat Deus res temporales, & quanto pretio res habeat ſpirituales.

Qui habet quinque panes.

3. Chryſoſtomus ſobrietatem & temperantiam conſiderat victus, quo Apoſtoli ſuſtentabantur: *Illud enim hinc diſcimus, quanta philoſophia anguſtaque diſciplina Apoſtoli viverent, omnium delitiarum luxum contemnentes;* ſiquidem pro duodecim vitis ſuſtentandis quinque ſolùm panes præſto erant: *Ita quæ ad corpus pertinent, omnia ſuperflua & contemnenda ſibi videbantur.*

In Luc. 4. Eandem quoquè conſiderationem habet S. Bonaventura, qui dicit: *Ex quo apparet diſcipulorum inopia, non ſolùm ad reficiendam turbam, ſed etiam ad propriam famem mitigandam, & ut magna oſtendatur inopia, Joannes exprimit genus panum.*

In Matt. 5. S. Thomas de Aquino exinde guſtum & ſuavitatem arguit, quam Apoſtoli ex verbo Chriſti & prædicatione ejus percipiebant: *Ex hoc videtur, quod Apoſtoli ita fuerint intenti ſuavitati ſermonis Chriſti, quòd magis delectantur in audiendo Chriſtum, quàm in procurando ſibi victum; unde parum curabant de corporis refectione.*

Serm. in hac Dom. 6. S. Antonius de Padua per hoſce quinque panes in ſenſu morali varios intelligit virtutum actus circa bonam quandam & ſolidam pœnitentiam agendam neceſſarios: *Primus, dolor de amiſſo; ſecundus, pudor de commiſſo; tertius, horror judicii; quartus, timor ſupplicii; quintus, ardor pœnitudinis.* Per duos verò piſces duas alias circumſtantias ad eandem pœnitentiam requiſitas intelligendas eſſe dicit: *Piſces duo, ſunt propoſitum melioris vitæ, & ſpes obtinendi veniam.*

in Matt. 7. S. Matthæus Apoſtolos Chriſto magiſtro ſuo ſuaſiſſe ſcribit ut dimitteret turbas, ut ſibi in locis vicinis victum poſſent neceſſarium comparare; at ille reſpondet: *Non habent neceſſe ire;* ubi S. Hieronymus ait: *Non habent neceſſe diverſos cibos quærere, & emere ſibi ignotos*
In Matt. *panes, cùm ſecum habeant cœleſtem panem.* S. Hilarius hanc petitionem ipſorum nequaquam miratur; ſiquidem *Nondum conceſſum Apoſtolis erat ad vitæ æternæ cibum cœleſtem panem perficere ac miniſtrare.*

Mar. 6. 38. In Ioan. 8. S. Marcus Chriſtum interrogaſſe ſcribit: *Quot panes habetis? ite, & videte.* Toletus hujus interrogationis, perquiſitionis & præcepti Apoſtolis dati, ut ſcilicet prouti in S. Matthæo habetur, panem & piſces inter turbas diſtribuerent, cauſam hanc eſſe dicit: *Ut hac ratione cognoſcentes ſe nihil habere, non ſolùm quòd pro tanta multitudine, ſed nec etiam quòd ſibi ipſis ſatiandis ſufficeret, & poſtea experientes divinam ejus virtutem, ipſius poſtea fidant providentiæ, & nimiam ſollicitudinem deponant.* Id quoque probat reprehenſio, quam Chriſtus diſcipulis
Matt. 16. 8. fecit Matt. 16. 8. dum ait: *Quid cogitatis inter vos modicæ fidei, quia panes non habetis? nondum intelligitis, neque recordamini quinque panum, & quinque millium hominum, & quos cophinos ſumpſiſtis?*

In Luc. 9. Didacus optimè conſiderat, potuiſſe quidem panem & piſces de novo creare, abſque eo quòd modica illa victus ſui proviſione & annona uteretur: *Sed voluit quòd diſcipuli ejus ei afferrent illos panes; vult namque nos ei afferre id, quod ex noſtra parte poſſumus, ipſe verò reliquum perficiet; opera noſtra ex ſe non ſunt digna, ut mereantur gloriam, at per merita Chriſti, & gratia divina adjuvante & faciente conſequemur.*

Homil. 50. in Matt. 10. Chryſoſtomus patratum hoc à Chriſto miraculum hiſce verbis admiratur: *Non eſt minus ex quinque panibus tot panes produxiſſe, & ex duobus piſcibus tam magnam multitudinem piſcium, quam aut germinaſſe à principio terram, aut aquas piſces produxiſſe, hoc nempe ſignum erat, terræ ac maris ipſum eſſe creatorem.* Hoc prodigium tanquam Dei potentiam excedens, inquit idem
Pſ. 77. 20. S. Doctor, æſtimabatur ab Iſraelitis, dum per tot annos in deſerto oberrabant: *Nunquid & panem poterit dare, aut parare menſam in ſolitudine? Idipſum tamen opere conficit.*

Hordeaceos.

Corn. c. 57. 11. Janſenius admiratur non tantùm pro duodecim & amplius perſonis modicam quantitatem, ſed etiam annonæ qualitatem; non enim habebant carnem, ſed piſces, panemque modicum, eumque hordeaceum: *Videri etiam poſſet ideò hordeaceorum panum apertam factam eſſe mentionem, quo revocaretur in memoriam miraculum Eliſei, qui viginti panibus hordeaceis pavit centum viros.*

12. *Hinc delitiis dediti intelligant* (ita monet Chryſoſtomus) *quid magni illi viri & admirabiles comederint, quam vilis & modica eorum menſa fuerit.* Qui idem alibi in S. Matthæo obſervat, S. Joannem Evangeliſtam non ſine myſterio panes illos hordeaceos fuiſſe, declarare voluiſſe: *Non ſuperfluè, neque otioſè id enarrans, ſed delitiarum luxum Apoſtolorum exemplo calcandum eſſe inſtruens.* Homil 41. in Ioan. & homil. 50. in Matt.

13. Nonnulli ſacri Expoſitores hoc loco ſequens movent dubium, cur ſcilicet ſapientiſſimus Magiſter, ſicut multiplicando vinum, perfectum & generoſum vinum produxit, ita quoque idem circa panem non fecerit, curando ut panes illi non hordeacei, ſed triticei eſſent? Albertus Magnus reſpondet: *Ad hoc dicendum, quòd aliud eſt hic, & aliud ibi; illud enim miraculum deſervivit jucunditati nubentium, & ideò conveniebat aquam mutari in liquorem jucunditatem facientem; iſtud autem deſervivit neceſſitati communis turbæ, & ideo à forma neceſſitati deſervienti illum panem non mutavit, maximè, ut dicit Chryſoſtomus, ne gulæ videretur deſervire.* Salmeron verò aliam magis literalem rationem adducit, dicens: *Quia multiplicavit quod invenit, invenit autem panes hordeaceos, & non frumenti.* Lucas Burgenſis ad noſtram inſtructionem hoc inde documentum deducit: *Qui ſibi Chriſtum cupiunt eſſe nutritium, diſcant non appetere exquiſitas lautitias, ſed pane hordeaceo contenti eſſe.* Id quod quotidie tot bonis religioſis evenit, qui Dei ſervitio dedicati, in ſumma auſteritate & ſobrietate quovis pane contenti vivunt. In Ioan. In Ioan. Homil. 50. in Matt. to. 6. tr. 27. In Ioan.

14. Quod verò myſterium attinet, hoc à Venerab. Beda fusè hiſce verbis exponitur: *Panes, qui legem deſignant, hordeacei fuiſſe referuntur, qui jumentorum maximè, ruſticorumque eſt cibus, quia incipientibus, nec dumque perfectis auditoribus aſperiora, & quaſi groſſiora ſunt committenda præcepta; animalis enim homo non percipit ea, quæ ſunt Spiritus Dei, atque ideo Dominus pro ſuis cuique viribus dona diſtribuens, ſemperque ad perfectiora provocans, primò quinque panibus quinque millia, ſecundo ſeptem panibus quatuor millia hominum reficit; tertiò diſcipulis ſuæ carnis & ſanguinis myſterium credit; ad ultimum magno munere dat electis, ut edant & bibant ſuper menſam ſuam in regno.* In Luc.

Et duos piſces.

15. Non ſufficiebat Chriſto miraculum edidiſſe in pane, quin etiam in piſce idem operari voluit: *Ut oſtenderet ſe Dominum*, inquit S. Thomas, *& in terra, & in mari; ille, qui Geneſ. 1. 11. dixit: Germinet terra herbam virentem; & qui dixit: Producant aquæ reptile*, &c. In Matt. Gen. 1. 20.

16. Albertus Magnue de piſce ita ſcribit: *Præbet frigidum dulcoramentum, & non fovet libidinem.* In Matt.

17. Hugo Cardinalis in ſenſu morali ita ſcribit: *Duo piſces, cognitio illuminans intellectum; & dilectio inflammans affectum; cognitione enim præſentia vana eſſe conſpicimus: per præterita quaſi per quædam præſagia de futuris conjicimus.* In Matt.

Sed hæc quid ſunt inter tantos?

18. Siquidem, ut S. Bonaventura advertit, uno pane milleni homines paſcendi erant: *Unde viros nominat, & numerat: unde apparet, quanta erat reliquorum turba, præſui multitudine non numerata. Unde Matthæus dicit, quod manducantium fuit numerus quinque millia virorum, exceptis mulieribus & parvulis.* In Ioan.

19. Theophylactus ſuper Matthæum ita ſcribit: *Diſcamus hoc loco, quòd etiam pauca, quæ habemus, in hoſpitalitatem inſumere debemus: Apoſtoli pauca habentes dederunt, & pauca hæc multiplicavit.* In Matt.

Verſus 10.

Dixit ergo Jeſus: Facite homines diſcumbere. Erat autem fœnum multum in loco; diſcubuerunt ergo viri numero quaſi quinque millia.

Facite homines diſcumbere.

1. Hinc præcepto Domini Apoſtoli necquicquã con-

tradixerunt, multò minus ingens illa hominum multitudo, tametsi illis ignotus esset hujus præcepti dominici exitus aut finis. Unde Lucas Burgensis ait: *Qualis fuit simplicitas obediendi Apostolorum, ut juberent discumbere, talis & facilitas obsequendi populorum, ut uno tantùm verbo jussi discumberent, de fine licèt incerti.* Chrysostomus similiter ait: *Nondum visis panibus, ut intelligas quæ non sunt, sicut ea quæ sunt, ei subdita esse, ut Paulus testatur, vocans quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt, ut hinc discipulorum animos excitaret; cùm enim ex sermone illo lucrati essent, continuò paruerunt; neque perturbati sunt, dicentes: quid est hoc? quid jubes discumbere? nihil est paratum, sed ante miraculum credere cœperunt.*

2. Didacus Stella ad locum alpestrem, in quo discubituri erant, se reflectit, siquidem locus ille in deserto erat, & tamen eos vel minimum recalcitrasse non constat: *Discubuerunt omnes in deserto illo super terram; pauci enim eorum habebant vestes pretiosas, si enim habuissent, vix recumbere voluissent super terram; ut intelligas non multos sapientes, nobiles, aut divites ex Christi pane manducare; vel certè si divites & nobiles erant, hæc contemnentes in vili humo sederunt.* Unde devotam quandam instructionem pro illis deducit, qui ad panem & mensam Sacramentalem sunt accessuri. Ergo ad edendum panem hunc requiritur ea animi modestia, ut non te credas altiori loco dignum, quam humili terra. Salmeron quoque in sensu morali monitum quoddam suggerit, quod eidem dispositioni ad mensam dominicam multum potest cooperari: *Discubitus iste quietem mentis, & cessationem à curis atque molestiis significat.* Idipsum quasi Hugo Cardinalis notat hisce verbis: *Per quod significatur, quòd qui verbo Dei audiendo volunt attendere, & mensæ Domini participare, debent sensus suos arcere, & eis perfectè dominari, ut dicit Glossa.* Demum verò graviter invehitur contra illos, qui alio fine, quàm ob spiritualem profectum ad verbum Dei auscultandum conveniunt: *Contra illos, qui veniunt ad sermones, ut videant, & videantur, & concupiscant, & colloquantur cum mulieribus.*

3. Illos quidem quietè sedere jussit, sed postquam ambulando defatigati fuere, & viribus exhausti. Unde S. Ambrosius ait: *Gratiæ cœlestis impartitur alimentum, sed quibus impertiatur, adverte, non otiosis, non in civitate quasi in synagoga, vel sæculari dignitate residentibus, sed inter deserta quærentibus Christus.* Suis quidem illos benedictionibus pascit, eosque quietè considere facit, sed postquam eum audierunt, & per labores & defatigationes inter alpestres horridasque solitudines eum fuere secuti.

4. Salmeron facto discumbentium calculo computat, quòd cùm discumbentium numerus se præter mulieres & parvulos ad quinque hominum millia extenderit, quilibet Apostolorum circiter octingentis quinquaginta hominibus ministrarit.

Erat autem fœnum multum in loco.

5. Dionysius Carthusianus ait: *Et sic locus mollior & aptior fuit ad sedendum atque vescendum.* S. Marcus locum hunc virescentem fuisse dicit, intelligendo per fœnum herbam viridem, vivam, nondum præcisam & exsiccatam, qualis in principio veris circa Pascha esse solet. Theophylactus legit: *Super gramina, frugalitatem docens, ne tu in pretiosis lectis & stratis recumbas.*

6. Quantum verò ad fœni hujus mysterium attinet, illud multiplex esse reperitur. Beda ait: *Fœnum, in quo discumbens turba reficitur, concupiscentia carnalis intelligitur, quam calcare ac premere debet omnis, qui spiritualibus alimentis satiari desiderat; omnis enim caro fœnum, & omnis gloria ejus tanquam flos fœni: discumbat ergo super fœnum: florem fœni conterat, idest, castiget corpus suum, & servituti subjiciat, voluptatem carnis edomet, quisquis panis vivi cupit suavitate reficì.*

7. Salmeron S. Marcum dicere notat: *Super viride fœnum, quia omnis caro fœnum: & scio, inquit Apostolus, quia non habitat in me, hoc est in carne mea bonum, & dicitur fœnum viride, idest, nondum succisum falce mortis & peccati, quia tunc traditur comedendum bestiis inferni; ergo dum fœnum est viride, idest, dum tempus habemus, operemur bonum.*

8. Eusebius Emissenus oculum suum in panem Eucharisticum, & sacri Altaris mensam dirigens, ita scribit: *Super fœnum turbas discumbere facit, quatenus hoc ciboille intelligat se esse indignum, qui nondum super fœnum discumbit; Propheta enim dicit: Verè fœnum est populus. Quicunque igitur es, qui vis satiari de panibus Christi, discumbe prius super fœnum, prius fœnum te esse cognosce;* finis enim nostri consideratio, ad accedendum dignè ad Sacramentum, optima est præparatio.

9. Albertus Magnus per hoc fœnum, super quod discumbentes sedebant, subjectionem intelligit, qua caro spiritui subjicitur: *Nec ad mensam Dei dignè sedere poterit, qui carnem per servitutem spiritui non subjicit.* 1. *Corinth.* 9. *v.* 27. *Castigo corpus meum*, &c. Interlinearis ait: *Super fœnum studio continentiæ calcata carne.* Rupertus Abbas Tuitiensis ait: *Ut reprimant vitia carnis, quia omnis caro fœnum.*

10. Paulus de Palatio scribit, per fœnum in Scriptura sacra carnem, & quamvis rem terrenam & caducam intelligi: *Omnis caro fœnum;* item peccata minus gravia, adducitque illum Apostoli textum: *Qui ædificat super hoc fundamentum fœnum, stipulam & lignum, opus ejus ardebit: multa ergo peccata leviora sunt multum fœnum. Igitur docuit nos Christus, eum, qui voluerit de cœlesti cibo gustare, prius debere multa terrena contemnere; deinde quando non licet omnia venialia vitare, certè vitet multa, ut ex illo divino pane satietur.*

Numero quasi quinque millia.

11. *Quia quinque sunt*, inquit Beda, *exterioris hominis sensus; quinque millia viri Dominum secuti designant eos, qui in sæculari adhuc habitu posiit, exterioribus quæ possident, bene uti noverunt.* Hugo Cardinalis in illis quinque millibus quinque notat personarum genera, quæ ad Dei verbum audiendum accedunt: *Per quos significantur quinque genera hominum, qui veniunt ad sermonem: quidam ut doceantur scire; quidam ut doceantur vivere; quidam ut videantur boni esse; quidam observandi gratia; alii causa societatis & consuetudinis.*

Versus 11.

Accepit ergo Jesus panes, & cùm gratias egisset, distribuit discumbentibus; similiter & ex piscibus quantum volebant.

1. Chrysostomus discipulorum admiratur modestiam & mortificationem, & dicit: *Non clamaverunt, nihil nobis relinquitur, quo nostram inediam mitigare possimus, sed confestim nihil murmurantes paruerunt.*

2. Lyranus ad quæstionem, quæ hoc loco excitari posset; cur scilicet Dominus panem de novo non creaverit, sed multiplicarit? respondens dicit: *Non creavit de novo, sed præexistentes multiplicavit, ut miraculum esset magis notum, quia talis multiplicatio est magis perceptibilis, quàm creatio.*

3. *Accepit panem in manus suas, ut tactu suæ manus,* inquit Albertus Magnus, *virtus in panem ageret suæ divinitatis.* Toletus aliam reddit rationem, nimirum ut hoc miraculum sua virtute factum esse magis innotescere: *Si enim creati fuissent ad illius preces, Deum illum panem misisse dixissent turbæ, sicut oratione Eliæ pluit, & sicut in deserto missæ sunt coturnices; at dum ipse manibus suis accepit panes, & multiplicat, in eo esse virtutem tantam nemo dubitare poterat.* Basilius Seleucus ait: *Panes pariebant panes, panes absque rustico sudore parti, non de spicis erumpebant, sed de Domini manu efflorescebant.*

4. Toletus ait: *Factum est etiam hoc ad mysterii significationem, de sacratissimo Eucharistiæ pane, in qua non novus panis creatur, sed panis jam factus assumitur, qui divina virtute in Christi substantiam seu corpus convertitur.*

5. Didacus Stella bene considerat, quòd quamdiu panes illi in manibus pueri fuerint, numerosæ huic multitudini sustentandæ vel satiandæ minimè suffecerint: *At cùm Christus illos in suis manibus sumpsit, creverunt & multiplicati sunt: sic opera, quæ tu facis per te, & in tuis manibus parvi momenti sunt; sed cùm in manibus Christi ea posueris, multiplicabit illa divina virtus, & augebit frugem justitiæ nostræ; nam ut Paulus ait: Non qui seminat, aut qui plantat, sed qui incrementum dat Deus.*

6. Albertus Magnus dicit panem hunc tunc à Chri-

ſto in manus ſumi: *Quando refectio ad vires reparandas ſic ſumitur, ut vires in obſequio Dei exerceantur & expendantur.*

7. S. Anſelmus ſuper S. Matthæum ad ſenſum recurrit allegoricum, & ait: *Non novacreat cibaria, ſed acceptis eis, quæ habuerunt diſcipuli, benedicit, quia veniens in carne, non alia, quàm quæ prædicta ſunt, prædicat, ſed legis & Prophetarum ſcripta, quàm ſint myſteriis gratiæ gravida demonſtrat. Manducaverunt, dum intellexerunt, quid ſunt illa fragmenta, niſi quæ populus non potuit manducare? Intelliguntur quædam ſecretiora intelligentiæ, quæ multitudo non poteſt capere.*

Et cùm gratias egiſſet.

Lib. 6. in Io. 8. Rupertus Abbas Tuitienſis hanc gratiarum actionem ad exemplum factam eſſe dicit, quod nobis relinquere voluit, agendi Deo gratias tam pro illis quæ recepimus, quàm pro aliis quæ ab ipſo accipere ſperamus: *Videlicet ut nos de perceptis vel percipiendis cœleſtis gratiæ donis exemplo ſuo gratias agere prædoceret.*

Homil. 72. ad pop. 9. Chryſoſtomus ad aliud propoſitum ſcribit, nempe de menſa vulgari, ad quam præmiſſa benedictione accedimus, & à qua cum gratiarum actione recedere ſolemus: *Menſa*, inquit, *ab oratione ſumens initium, in orationem deſinens nunquam deficiet, ſed fonte largius omnia nobis affert bona.* Et hæc quidem principalior eſt hujus In Ioan. actionis cauſa. Unde & Albertus Magnus ait: *Ut nos doceret non ſine gratiarum actione & verbo orationis panem ſumere, & ideo cùm alia miracula ſine tactu & oratione perfecerit, hic & tangit propter benedictionem, & gratias agit propter divinæ largitatis donationem.* Alii tres Evangeliſtæ addunt: *Benedixit;* circa quod ver- in Matt. bum Dionyſius Carthuſianus ait: *In quo docuit ante comeſtionem benedicere cibos.* Sanctus Bonaventura Chryſoſtomi teſtimonium adducens ita ſcribit: *In panibus hoc fecit* (ideſt, gratiarum actionem præmiſit) *oſtendens,* 1. Cor. 10. v. 31 *quoniam eos, qui comeſtionem incipiunt, gratias agere Deo oportere; unde Apoſtolus ait: Sive manducatis, ſive bibitis, vel aliud agitis, in gloriam Dei facite.*

10. 6. tr. 27. 10. Salmeron obſervat, quòd alii dicant Chriſtum benedixiſſe & fregiſſe panem; item quòd S. Joannes loco illius verbi, *Benedixit*, dicat: *Cùm gratias egiſſet, ut intelligamus idem eſſe benedicere, & gratias agere, ut adnotavit* Cyrillus. *Hæc benedictio deprecatio fuit divinæ gratiæ, quæ non ſimplex erat, ſed efficiens panum benedictorum multiplicationem, ut benedictio panis in ultima cœna operabatur panis in corpus Chriſti tranſmutationem.*

In Matth. 11. Paulus de Palatio hanc benedictionem in alio ſenſu accipit, dicit enim: *Benedicere Dei multiplicare eſt; nec forſan invenies bona in Scriptura multiplicata ſine benedictione divina: agit igitur ex more Dominus, benedicit multiplicaturus.* Dionyſius Carthuſianus ait: In Matt. *Benedixit illis, dando eis, ut mox multiplicarentur.*

12. Sciendum quoque eſt, quòd alii tres Evangeliſtæ unanimiter Chriſtum in hac benedictione ſeu gratiarum actione oculos ad cœlum elevaſſe dicant, cujus myſterium explicans Cajetanus dicit: *Elevatis in cœlum oculis, ad demonſtrandum quòd à Deo fiebat miraculum.* Et In Luc. Beda ait: *Reſpicit in cœlum, ut illis dirigendam mentis aciem, ibi lucem ſcientiæ doceat eſſe quærendam.*

In Luc. 13. Hugo Cardinalis in ſenſu morali ad hoc reflectit, quòd Chriſtus panem prius benedixerit, & poſtea eundem fregerit: *Ille primò benedicit, & poſtea frangit, qui* Hugo in Ioa. *prius facit bonum, & poſtea docet illud.* Idem quoque Author ait: *Prius accipiendi ſunt panes, poſt cum gratiarum actione diſtribuendi, ut prius habeat verbum in manu, quàm in lingua.* Demum verò pergit: *Hinc eſt, quòd in principio menſæ datur benedictio. Unde 1. ad Timoth. 4. v. 4. Nihil rejiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur, ſanctificatur enim per verbum Dei, & orationem.*

Diſtribuit diſcumbentibus.

Luc. 9 16. 14. Obſervandum hoc loco eſt, quòd ſanctus Lucas dicat: *Diſtribuit diſcipulis ſuis, ut ponerent ante turbas.* In Matth. S. Hilarius ait: *Dantur Apoſtolis panes, quia per eos erant* In Matth. *divinæ gratiæ dona reddenda.* Interlinearis ait: *Qui prius* In Matth. *Apoſtolis dederat ſenſum, ut intelligerent Scripturas, quæ per miniſterium Apoſtolorum aliis exponuntur.* Theophylactus aliud motivum adducit, nimirum ut miraculum memoriæ ipſorum tantò vivacius imprimeret: *Diſcipulis dat panes, ut in memoria ſemper habeant miraculum, & ne effluat à cogitatione eorum, tametſi illo citò obliviſcantur.*

15. Didacus Stella ait: *Chriſtus dedit his victum per manus Apoſtolorum, ſic dat pauperibus per manus divitum.* Qui idem Author ulterius dicit: potuiſſe quidem Chriſtum efficere, ut aer turbæ huic præſtaret nutrimentum, vel ut non ſentirent famem, ſicut idem donum pauperibus impertiri potuiſſet, eos nimirum divitiis ſufficientibus locupletando: *Sed voluit in mundo eſſe pauperes famelicos, ut dives beneficus eſſet, quia cupit hoc medio eos ſalutem conſequi, & pauperes etiam patientiam habentes, regnum cœlorum adipiſci.*

16. Gloſſam ſuper Lucam ita ſcribit: *Quod Apoſtoli miniſtrant, futuram diviſionem Dominici corporis & ſanguinis prænuntiat.* S. Bonaventura ait: *Ipſi erant nobiles Chriſti miniſtri, & diſpenſatores, & prompti ad inſerviendum, ſecundum illud: Sic nos exiſtimet homo, ut miniſtros Chriſti, & diſpenſatores myſteriorum Dei.*

17. Didacus Stella in hoc miniſterio interceſſionem Sanctorum inſinuari dicit: *Docemur hic quanta bona nobis largitur Deus per manus ſanctorum ſuorum.*

18. Salmeron diſtinctam totius hujus diſtributionis to. 6. tr. 26. refert ſeriem; prius enim panes in manibus Chriſti lo- tract. 24. in cum habebant, de quibus S. Auguſtinus in Homilia ad Ioan. Matutinum lecta dicit: *Panes illi quinque ſemina erant, non quidem terræ mandata, ſed ab eo qui terram fecit, multiplicata*, à Chriſti manibus autem panes ad manus tranſierunt Apoſtolorum, ac demum in manus venerunt numeroſæ illius multitudinis: *In manibus Apoſtolorum & diſcumbentium; nam alioquin & Chriſtus ipſe frangendo panes, & Apoſtoli deferentes minùs laborarent, & turbæ diutius exſpectarent, donec miniſtri pauci totum cibum apponerent. Turbæ etiam per centenos & quinquagenos diſcumbentes non vidiſſent ſignum, ſi tantùm in manibus Chriſti fiebat, nec ita communicaretur in edendo ſigno poteſtas. Chriſtus ergo frangendo panem porrigebat diſcipulis pauca fragmenta, quæ intitinere creſcebant, ut non poſſent jam fere, in menſa multo plus augebantur: itaque videbant ſe comedere, & cibum non ſolùm non diminui, ſed creſcere.*

Similiter ex piſcibus quantum volebant.

19. Cajetanus ait: *Crediderim ergo ſignificari, quòd* In Ioan. *tam panes quàm piſces Jeſus multiplicabat quantum volebat, diſcipulis ad diſtribuendum; quemadmodum principalis diſpenſator dat præpoſitis menſarum quantum petunt, illi autem petebant ad effluenter dandum.*

20. Hugo Cardinalis in alio ſenſu hac de re ſcribit: *Contra illos qui invitis prædicant, & tædio afficiunt prædicatores præ nimietate.*

21. Conſiderari etiam hoc loco poteſt, quod in men- In Ioan. ſa, quam Deus inſtituit, omnino quæ volumus & optare poſſumus, inveniamus; non verò idem contingit in menſa mundi, in hac enim nemo ſatiatur: Manna omnem in ſe ſaporis ſuavitatem habebat, quam quis deſiderare poterat, quia cibus erat ex Dei penuario miniſtratus: Sap. c. 16. v. 21 *Deſerviens uniuſcujuſque voluntati, ad quod quiſque volebat, convertebatur.*

Verſus 12.

Ut autem impleti ſunt, dixit diſcipulis ſuis: Colligite quæ ſuperaverunt fragmenta, ne pereant.

Ut autem impleti ſunt.

1. Albertus Magnus ait: *Eſuriei, & laſſitudini, &* In Ioan. *labori, & deſiderio ſatisfacientis. Luc. 1. v. 53. Eſurientes replevit bonis;* ut quis ex pane communi, qui hìc in terris pinſitur & coquitur, ſaturari poſſit, *ducentorum* Ioan. 6. v. 7. *denariorum panes*, ut S. Philippus ait, *non ſufficiunt eis, ut unuſquiſque modicum quid accipiat;* panis autem à Deo benedictus, & in ejus manibus poſitus, abundanter appetitum noſtrum exſatiat, quantumvis etiam minima quantitate ſumptus, una duntaxat ſtilla torrentis illius, qui civitatem Dei inundat, ſufficit ut ſervi Dei exclament: *Satis eſt Domine, ſatis eſt. Ad imaginem Dei*, inquit S. Bernardus, *facta anima rationalis, cæteris omnibus occupari poteſt, repleri omnino non poteſt, capacem Dei, quicquid Deo minus eſt, non implebit.* Ser. ſup Ecce nos reliquimus omnia. Pſal. 33.

Psal. 33. v. 11. dicitur: *Divites eguerunt, & esurierunt, inquirentes autem Dominum non deficient omni bono.* Multi utique in Palæstina fuere divites, qui in delitiis & voluptatibus suis passi fuerunt famem, neque usquequaque contenti fuerunt, quod tamen hisce, qui Christum secuti fuerant, minimè evenit: *Justus comedit, & replet animam suam, venter autem impiorum insaturabilis.* Prov. 13. v. 25. In hac Dom. Eusebius Emissenus ait: *Certamen fit inter panes & homines; hominès manducant, panes crescunt; vincunt panes, superantur homines; illi sufficiunt, isti deficiunt; nisi enim manducare homines cessassent, fortasse in infinitum panes crescerent.* In Luc. Undè Albertus Magnus ait: *Divina virtus semper exsuperat & excrescit.* Joan 2. v. 3. Vinum à sponsis in nuptiis Canæ in Galilæa propinatum, in ipso convivi fervore protinus deficit; ad denotandum, quòd in mundanis *extrema gaudii luctus occupat;* mundus etenim bonum prandium alicui exhibere nequit, quia semper in fine malam cœnam ministret: non verò sic se vinum illud habuit, quod Deus noster miraculosè submini-Prov. 14. v. 13 stravit: *Tu autem servasti bonum vinum usque adhuc:* & de hydriis vinum illud continentibus dicitur: *Impleruntea usque ad summum.* Porro superabundantis liberalitatis Christi, in sectatoribus suis cœlesti pane suo satiandis, manifestum fuit indicium ingens *ille* residuorum fragmentorum in quantitate excessus, de quo Victor Antiochenus ita scribit: *Tanta reliquiarum vis facta fuit, quo publicè constaret tantam rerum abundantiam magis provenisse ad ostendendam facientis virtutem,* In c. 6. Marc. *quàm ad expellendam præsentis populi necessitatem.*

2. Porro alii tres Evangelistæ loco dictionis illius: *Impleti*, scribunt: *Saturati sunt.* S. Bonaventura ait: In Luc. *Impletum est, in cujus figura dixit Eliseus de paucis panibus: Hoc enim dicit Dominus: Comedent, & supererit.* S. Hilarius ait: *Crescit materies, nescio utrùm in* In Matt. *mensarum loco, an in manibus sumentium, an in ore edentium. Ne mirere fontes fluere, inesse uvas vitibus, & uvis vina diffundi, & omnes mundi opes annuo quodam meatu indefessoque defluere; auctorem enim hujus universitatis tantos panum profectus ostendit.*

3. Lyranus super textum Matthæi in sensu morali ita scribit: *Per hoc autem, quòd pavit eos corporaliter,* In Matth. *significatur, quod Prælati & curati debent subditos pascere verbo doctrinæ; & Sacramento Eucharistiæ;* ac proinde S. Joannes non sine mysterio miraculum istud tempore, quod Paschati proximum erat, accidisse notat, in quo fideles omnes à Pastoribus suis communionem accipere solent.

4. Idem quoque Author pro majori hujus miraculi evidentia notat, quòd Evangelistæ de discumbentibus scripserint: *Saturati sunt, impleti sunt. Per hoc* In Joan. *enim ostenditur miraculi veritas; si enim multiplicatio fuisset secundùm apparentiam tantùm, homines non fuissent inde satiati, nec remansissent reliquiæ sensibiles.*

5. Glossa scribit: *Significat famem in perpetuum ab* In Luc. *electis repellendam, quia non esuriet qui acceperit Christi cibum: Non esurient, neque sitient amplius,* ut in Apoc. 7. v. 16. Apocalypsi scribitur.

6. Dionysius Carthusianus hoc loco quærit, quomodo hæ turbæ ex hac refectione satiatæ dici potuerint, cùm vinum, & alius qualiscunque potus in ea defuisse noscatur, siquidem potus nulla penitus fit mentio. Et In Joan. respondet: *Certum videtur, quòd si non habuerunt aliunde potum, quòd Christus dedit cibariis istis virtutem agendi quod efficit potus, ita quòd sitim perpessi non sunt; opera nempe Christi summi opificis perfecta fuerunt; quos ergo refecit, perfectè refecit.*

7. Considerabilis est inter cætera hujus miraculi superius enumeratas circumstantias, quam S. Marcus Marc. 6. v. 34. hanc historiam describens expressit, nimirum: *Cœpit illos docere multa.* Exinde namque colligitur, quòd prius turbas illa divini verbi sui annona paverit: *Non in* Matt. 4. v. 4. In Matt. *solo pane vivit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei.* Albertus Magnus super illa verba Matthæi: *Dimitte turbas*, dicit: Exinde arguitur, quòd turbæ illæ licèt jejunæ, & ex longinquo itinere defatigatæ essent, à Christo divelli non potuerint: *Ex hoc notatur quod turba non petebat ire, suspensa ad dulcedinem* Ps. 118. v. 118. *sermonis: quàm dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo.* Salmeron ait: *Primò quidem sacræ doctri-* to. 6. tr. 17. *næ pabulo refecit illorum animas, postremò etiam pane communi satiavit, adeò ut meritò de eis dicatur: Impleti sunt, saturati sunt; unde dici tunc potuit: Duplici substantia totum cibavit hominem.*

8. Paschasius ad panem Eucharisticum alludens ait: *Etenim hydria farinæ sive panes crescunt, & non minuuntur dum satiant quid putas caro Christi?* Verisimile est utique, quòd dum homines turbæ illius in principio panem in tam modica quantitate apponi viderunt, ultimi valdè anhelaverint, ut primis se jungere possent, timentes ne modica illa quantitas ad illos usque pertingere non posset; at verò panis cœlestis Eucharistici hæc est eximia prærogativa, quòd *sumit unus, sumunt mille, tantum isti, quantum ille, nec sumptus consumitur. Manducat Dominum pauper, servus, & humilis.* L. de Euch. c. 7.

Dicit discipulis suis.

9. Cur hæc fragmenta à discipulis suis, non verò ab aliis colligi voluit? *Quod turbis superest*, inquit Beda, *à discipulis sustollitur, quia sacratiora mysteria, quæ à rudibus capi nequeunt, non negligenter omittenda, sed sunt inquirenda perfectis.* In Luc.

Colligite quæ superaverunt fragmenta ne pereant.

10. Finis, ob quem Christus ex hoc apposito pane tot fragmenta superesse voluit, optimè à Theophylacto his verbis exponitur: *Non propter ostentationem, sed ne credatur per phantasmata satiatos esse homines; appareat autem omnibus quod verè satiati sunt, quandoquidem residua fuerunt.* In Joan.

11. Voluit quoque Dominus noster per hoc utilissimam quandam nobis imprimere doctrinam, qua eruditmur mensarum nostrarum panes in pauperum refectionem colligendos esse. Unde Rupertus Abbas scribit: *Non solùm in dispensatione verbi Dei, verùm etiam in usu vel victu panis hujus visibilis, quo corpus pascitur, curandum est, ne nobis saturatis pereat, quod esurientibus potest prodesse pauperibus.* Albertus Magnus hoc loco quærit: *Quare superflua ministravit, cùm hoc vitium quoddam dicatur? Dicendum, quod non est vitium, sed virtutis largissimæ indicium, quando superfluum convertitur ad utilitatem pauperum, sicut hic. Luc. 11. v. 41. Quod superest date eleemosynam, ideo præcepit colligi, ut collecta pauperibus distribuerentur.* Lib. 6. in Is.

12. Erant fragmenta hæc meritò diligenter custodienda, quia panis admodum pretiosi reliquiæ erant. Rupertus Abbas de petitione illa orationis quotidianæ, quam nos Christus ipse scilicet orare docuit, *panem nostrum quotidianum da nobis hodie*, ita scribit: *Triplicem debet panem nostræ devotionis humilitas intendere. Primum, panem spiritualem, idest, omne verbum quod procedit ex ore Dei, quo noster homo interior vivit; deinde panem dominici corporis, quo interior simul & exterior homo in vitam æternam convalescit; & subinde panem carnalem, quem & ipsum item Deus & Pater omnium homini immerito de terra producit; præsentibus turbis omnem hujus triplicis panis largitatem eodem tempore aperuit; loquebatur enim illis de regno Dei, quod est panem spiritualem frangere esurienti; refecit eos carnalibus epulis; & deinde prædicavit eis, ut esurirent & sitirent cibum & potum sanguinis sui.* Ibid. Luc. 11. v. 3.

13. S. Bernardus per hæc fragmenta, beneficia à Deo accepta interpretatur, quæ tametsi nonnunquam non magni ponderis esse videantur, oblivioni tamen minimè tradenda, nec negligenda sunt: *Jubemur colligere fragmenta, idest, nec minimi beneficii oblivisci.* serm. 51. in Cant.

14. Paulus de Palatio ait: *Meritò jubet Dominus colligi reliquias, quia diem festum agent tibi. Plus gaudet anima cùm in memoriam adducit, se gustu Dei cibatam, quàm si cuncta terrena possideret.* In Matth.

15. Salmeron observat fragmenta hæc non solùm de panibus, verùm etiam de piscibus mansisse residua, prouti ex textu sancti Marci colligitur: *Ad magnificentiam convivii spectabat, ut utrumque supereesset. Plus tribuit quàm opus sit ad miraculi claritatem, & plus tribuit nobis, quàm egeamus, ut sit unde charitatem erga proximos exerceamus.* Ibid. to. 6. tr. 17.

16. Idem quoque, qua ratione hæc fragmenta disperdantur, sequentibus verbis declarat: *Pereunt ergo fragmenta*, inquit, *quæ ad usum & utilitatem hominum non proveniunt.*

Versus

Verſus 13.

Collegerunt ergo, & impleverunt duodecim cophinos fragmentorum ex quinque panibus hordeaceis, quæ ſuperfuerunt his qui manducaverant.

1. Quæri hìc oportunè poteſt, quomodo in ſterili quadam ſolitudine, ubi nulla erat incolarum habitatio, tam promptè duodecim cophini reperiri potuerint? Cui quæſito hæc poteſt ſubſervire reſponſio, quod ad dandum duo ſolùm reperti fuerint piſces, & quinque hordeacei panes: at verò ad recipiendum, ſive ad colligendum ſubitò, ut ita dicam, curatur ut adſint duodecim cophini, & plures, ſi fuiſſet neceſſum, inventi fuiſſent, quia aviditas hominum ad recipiendum & intereſſe proprium omnia facilè præſto eſſe faciunt. Quando Salvator noſter à Samaritana hauſtum aquæ ex communi omnibus puteo ſibi dari petiit, ab ea repulſam pati debuit, dicente: *Quomodo tu Judæus cùm ſis bibere à me poſcis? neque in quo haurias habes;* at verò quando ei aquam vivam obtulit, dicens: *Si ſcires donum Dei, &c. dediſſem tibi aquam vivam*, de ſitula ſollicitâ non fuit, ſed protinus dixit: *Domine da mihi hanc aquam.* Ioan. 4. v. 9.

2. Toletus Apoſtolos non omnia fragmenta collegiſſe exiſtimat: *Veriſimile eſt hæc fragmenta collecta non eſſe omnia ea, quæ ex refectione ſuperfuerunt, multa enim ipſos comedentes ſibi reſervaſſe in cibum futurum, ſive in teſtimonium tanti miraculi, ut fieri ſolet, probabile eſt.*

3. Lucas Burgenſis, quonam modo hæc fragmenta multiplicata fuerint, declarat, dicens: *Non quinque panes multiplicantur in plures (ſic enim de Dei tantùm illos ſuppeditantis, non de Jeſu conſtitiſſet virtute) ſed fragmentis fragmenta ſuccedunt, & fallunt ſemper præfracta frangentes. Hilarii verbis utar. Vidiſſes, inquit Ambroſius, incomprehenſibili quodam rigatu, inter dividentium manus quas non fregerant, fructificare particulas, & intacta frangentium digitis, ſponte ſua fragmenta ſubrepere, quemadmodum videmus liquidis fontibus continuos fluere ſucceſſus.* in Matt. In Ioan. S. Thomas hæc fragmenta etiam ſecundum numerum cophinorum conſiderata myſtica fuiſſe obſervat, dicit enim: *Ubi notandum, quòd non quantæcunque reliquiæ ſuperſunt, neque ad caſum, ſed ſecundùm certitudinem, quia neque plus, neque minus, ſed quantum voluit, fecit ſuperfluum eſſe; cujus ſignum eſt, quod cophinus cujuslibet Apoſtoli plenus fuit. Duodecim ergo cophini ſignificant duodecim Apoſtolos, & eorum imitatores, qui licet in præſenti ſint contemptibiles, ſpiritualium tamen Sacramentorum divitiis ſunt interius referti.* L. 6. in Ioan. Rupertus Abbas quoque in hoc numero Apoſtolos obſervat: *Numero ſuo præfigurantes univerſos ſanctæ Eccleſiæ Doctores, quorum fideli miniſterio tractandus erat vitalis iſte Scripturarum panis.* Quæ expoſitio pariter menti S. Thomæ conſonat, ſcribentis: *Per fragmenta intelligitur ſenſus ſpiritualis, qui à turba non capitur, ſed in cophinis, ideſt, in ſapientibus.* In Matt. S. Anſelmus rationem reddit, cur Apoſtoli per hæc cæteroquin ſervilia vaſa denotentur; dicit enim: *Quare dicuntur cophini pleni fragmentis? conſtat enim cophinis ſervilia opera ſolere geri: Chriſtus qui cophinos fragmentis replevit, qui infirma mundi elegit, ut confundat fortia.*

4. Chryſoſtomus ait: *Erat autem & hoc non parum ad Judæ damnationem, qui & cophinum portabat, qui & oculatus tanti miraculi teſtis erat.* Homil. 41. in Ioan. orat 33. Baſilius Seleucus ait: *Paricum Apoſtolis numero ſunt cophini, ut ſinguli ſingulos bajulando laborem miraculi teſtem ſubeant, humeruſque dum teritur, rei geſtæ ſenſum ingerat, & memoria fatigatione conſervetur.* Hæc autem memoria in Apoſtolis, & multò magis in Juda ſubitò evanuit.

5. S. Gaudentius liberaliſſimam Chriſti magnificentiam his verbis admiratur: *Jam quinque millium hominum famem quinque panibus hordeaceis, & duobus piſcibus ſatiaverat, majori miraculo convivium ſolvens; amplior enim cibi appoſiti quantitate reliquiarum cumulus invenitur.* tr. 11. p. de paralyt. Eadem liberalitas à S. Cyrillo Alexandrino his verbis commendatur: *Liberalitas nobis hoc miraculo commendatur, & quaſi magna voce dicitur: quanto plura dabis liberaliter ac miſericorditer, tanto tibi plura largius confluent.* l. 3. in Ioan. c. 18. Apoſtoli ad pauperculam hanc turbam ſatiandam quinque panes & duos piſces, prandium videlicet & victum ipſiſmet neceſſarium dederunt, & duodecim cophinos receperunt panibus & piſcibus plenos.

Verſus 14.

Illi ergo homines cùm vidiſſent, quòd Jeſus fecerat ſignum, dicebant, quia hic eſt verè Propheta, qui venturus eſt in mundum.

1. *Vide gulam vulgi*, inquit Theophylactus. Etenim Dominus noſter miracula longè prodigioſiora, eaque ſine numero patraverat, nec tamen illa admirati fuiſſe leguntur: *Et ecce propter cibum dicunt hic eſt ille Propheta, &c. non amplius eum de ſabbathi violatione arguunt, non ultra legem vindicant, ſed adeò illum propter panes colunt, ut & eum non ſolùm Prophetam præ cæteris dicant, ſed & dignum regno cenſeant.* In eodem cap. 6. S. Joannis v. 41. & 42. *Murmurabant Judæi de illo, quia dixiſſet: Ego ſum panis vivus qui de cœlo deſcendi; & dicebant: Nonne hic eſt filius Joſeph, cujus nos novimus patrem & matrem?* quomodo igitur cum his concordat, quòd nunc tanta cum ſolemnitate & honorificentia publicè eidem acclament? Chryſoſtomus ait: *Qui cùm comederent panem, Prophetam Jeſum appellabant, & Regem facere volebant: hoc in loco indignati, filium fabri dicunt. Et quidem videbantur indignari, quia de cœlis deſcendiſſe ſe diceret; non tamen hæc erat cauſa, ſed quòd corpus non paſceret.* Hom. 44. in Ioan. Enimverò ſemper veriſſimum eſt, quòd lautè cibari, & tractari, os murmurationibus faciendis vehementer obturet & occludat: *Si non fuerint ſaturati, murmurabunt.* Pſal. 58. v. 16. Paulò pòſt idem Chryſoſtomus ait: *Cùm audirent non amplius edendum, incredulitatis præceptum invenerunt, quod altius loqueretur.* Idem Hom. 44. in Ioan. Lucas Burgenſis dicit: *Nota vulgi ingenium citius ſentientis ventris beneficium, quàm mentis.* Idem Chryſoſtomus eadem de re ita ſcribit: *Prò quanta gulæ vis, quàm mutabilis ſententia, jam non amplius calumniantur, nec ſabbathi tranſgreſſionem curant, neque Dei zelo moventur; omnes has curas pleno ventre abjecerunt; Propheta erat, Regem volebant.* Hom. 41. in Ioan. Toletus verò authoritatem adducit ſancti Gregorii dicentis: turbam hanc Chriſti prædicationem deinceps longè majoris exiſtimaſſe & veneratam fuiſſe, eo quòd eandem tam præclaris miſericordiæ operibus vidiſſent authenticatam: *Egentis animum prædicantis ſermo non penetrat, ſi hunc apud ejus animum miſericordiæ manus non commendat.* 2. p. Paſt. c. 7.

2. Lucas Burgenſis ait: *Leviſſimi beneficii eſt alere corpus, majus eſt ſanare, maximum ſacra doctrina animum paſcere; pro doctrina, pro ſanitate nemo regnum obtulit, pro cibo offerre ardent.* Didacus Stella aliam hinc deducit moralitatem, dum ita ſcribit: *Sic multi in proſperitate, cùm eis dat Deus divitias, honores, cibos, aut bona temporalia, laudant Deum, ſed cùm venit tribulatio, murmurant, detrahunt.*

Verſus 15.

Jeſus ergo cùm cognoviſſet, quia venturi eſſent, ut raperent eum, & facerent eum Regem, fugit iterum in montem ipſe ſolus.

Cùm cognoviſſet, quia venturi eſſent.

1. Lucas Burgenſis dicit, id Chriſtum feciſſe, poſtquam prævidiſſet eos congregandos eſſe, ut eum proclamarent Regem: *Non permiſit eos ad ſe venire; nam ſi palam fuiſſet tentatum, quod animis conceperant, ſparſus mox fuiſſet rumor defectionis, nec poſtea facilè fuiſſet inuſtam ſemel maculam eluere. Noluit igitur permittere id, quod calumniæ foret occaſio.*

2. In Iſaia varia legimus illius, qui in Principem eligi renuebat, adducta motiva: *Non ſum medicus, inquit, & in domo mea non eſt panis, neque veſtimentum; nolite me conſtituere Principem populi.* Iſa. 3. v. 7. S. Gregorius de Chriſto dicit: *Quis enim principari hominibus tam ſine culpa potuiſſet, quàm is, qui hoc nimirum regeret, quos ipſe creaverat?* 1. p. Paſt. c. 3. Ipſe aliorum infirmitates curaverat, *videbant ſigna quæ faciebat ſuper his, qui infirmabantur;* Ioa 6. v. 2. ipſe panum abundantia aſſuebat, & ſicut hunc multiplicaverat, ita quoque linum, lanam, pannum multiplicare haud dubiè potuiſſet, unde nullam habebat ſe excuſandi cauſam, & dicendi: *Nolite me conſtituere Principem;* Iſa. 3. v. 7. at verò, ut idem glorioſus Pontifex dicit, quia in mundum hunc venit, non ſolùm ut ſua nos morte redimeret, verùm etiam ut ſuo nobis exemplo cœli

viam

viam demonstraret: *Rex fieri noluit, ad crucis patibulum sponte pervenit, oblatam gloriam culminis fugit, pœnam probrosæ mortis appetit, ut membra ejus discerent favores mundi fugere.*

3. Porro satis est verisimile hujus turbæ homines pro majori parte ob proprium suum interesse & commodum motos fuisse, ut Christum statuerint facere Regem, siquidem se hoc pacto, omnem laborem fugere posse sperabant, videntes quòd ut illis prospiceret, tam insignia ederet miracula, semper se sanos mansuros esse credebant, quandiu ipsius curæ subjecti essent, eo quod illum unumquemque protinus curare vidissent: *Pertransit benefaciendo, & sanando;* at verò graviter hallucinabantur: *Labores manuum tuarum quia manducabis, beatus es & bene tibi erit.* Albertus Magnus electores hosce hunc in modum describit: *Illi qui manducaverant; novit enim eos, ut dicit Chrysostomus, quia tam faciliter multos procuravit, & ideo ab ipso otiosam & resolutam, & gastrimarginosam putabant ducere vitam, qui omnibus abundarent, & nihil laboris vel impensarum impenderent, & ideo corruptam eorum noverat esse intentionem. Videbant quod non oporteret, quòd pro ipso arma sumerent, quia seipsum ab omnibus posset defendere.* Rupertus Abbas quoque hisce verbis eorum conditores declarat, dum ait: *Videlicet diligentes hoc sæculum, & sapientes ea quæ carnis sunt, hoc in illo amaverunt, quod in illo miraculo experti sunt, scilicet posse illum omni ubertate eorum pascere populum suum, locupletare regnum Judæorum, totumque divitiis vincere & acquirere mundum.*

Act 10. v. 38.

Ps 127. c. 2.

In Joann

Lib. 6. in Jo.

Ut raperent eum, & facerent eum Regem.

4. *Quid enim? non erat Rex*, inquit sanctus Augustinus, *qui timebat fieri Rex? erat omnino, nec talis qui ab hominibus fieret, sed talis qui hominibus regnum daret*; & tamen tum ex hoc verbo, *raperent*, quod à Spiritu sancto, qui Spiritus est veritatis, dictatum fuit; tum ex ejus fuga perspicuè videtur infinita, quam ex hac exaltatione habuit repugnantia. S. Thomas ait: *Illud rapi dicitur, quod præter voluntatem & oportunitatem accipitur.* Cajetanus dicit: *Cognoscebant Jesum alienum esse ab appetitu regni.* Dionysius Carthusianus quærit: *Cur raperent quasi violentiam illaturi? puto quòd ideo, quia Jesum præsumebant, quem noverant, humilitatem & paupertatem docere, non debere acquiescere eis in accipiendo dominium.* Et quidem tametsi Cæsaris & synagogæ, quæ illi omnino adversabatur, timere poterant indignationem & gravissimam offensam; attamen quia ipsum verum promissum in legem Messiam esse credebant, cui regnum ad promissum fuerat, nihili penitus offensam illorum faciebant. *Si consistant adversum me castra, non timebit cor meum; si exurgat adversum me prælium, in hoc ego sperabo.*

Tract. in Joa.

In Joann.

In Joann.

Ps 26. v. 3.

5. Idem Carthusianus ipsos tribus potissimum ex causis ad ipsum Regem creandum motos fuisse considerat: *Primò, quia viderunt eum pium, compassivum ac liberalem. Secundo, valde sapientem in omnibus. Tertio, potentem supra naturam, sicque credebant se ab ipso defendendos idcirco nec Romanos, nec Pontifices proprios attenderunt.*

Fugit iterum in montem ipse solus.

6. Toletus ait: *Passu veloci tanquam fugiens recessit ad divinæ contemplationis montem, docens eos vehementer ascendere debere, qui mundi honores & pompas vitare pro Dei amore cupiunt.*

In Joan.

7. Dionysius Carthusianus ita scribit: *Promovendus in Regem fugit, quæsitus ad crucifigendum paratum se obtulit, confundit superbam ambitionem nostram; ipse enim idcirco hæc fecit, ut doceat nos honores prælationesque fugere, adversa autem æquanimiter sustinere.* Lyranus Christum se ad mortem promptum & expeditum obtulisse dicit, dum ait: *Ego sum, per hoc ostendens, quod virtuosus debet esse tardus ad honores, & promptus ad labores.*

In Joan.

8. S. Thomas tres hujus fugæ rationes adducit. Prima est, quia alias dignitati suæ derogaturus fuisset, si se ab hominibus in Regem eligi permisisset: *Quia sic Rex erat, ut ejus participatione omnes Reges essent.* Secunda, quia aliàs ingens attulisset damnum doctrinæ, quam annuntiabat, *si claritatem & robur ab hominibus accepisset; sic enim operabatur & docebat, ut totum virtutis divinæ ad-*

scriberetur, & non favori humano. Et ideo Joan. 5. v. 41. protestatur dicens: *Claritatem ab hominibus non accipio.* Tertia ratio jam adducta fuit à Dionysio: *Ut erudiret nos humanas dignitates contemnere.*

9. Rupertus Abbas ait: *Verum per hoc quod fugit, altius quid mystice innuit, quia qui Christum propter aliud, quàm propter Christum sequuntur, fugit ab eis Christus.*

L. 6. in Joan.

FERIA SECUNDA
POST IV. DOMINICAM QUADRAGESIMÆ.

Evangelium ex Joan. cap. 2.

v. 13. *Prope erat Pascha Judæorum, & ascendit Jesus Jerosolymam. 14. Et invenit in templo vendentes boves, & oves, & columbas, & nummularios sedentes. 15. Et cùm fecisset quasi flagellum de funiculis, omnes ejecit de templo, oves quoque & boves, & nummulariorum effudit æs, & mensas subvertit. 16. Et his qui columbas vendebant, dixit: Auferte ista hinc, & nolite facere domum Patris mei, domum negotiationis. 17. Recordati sunt verò discipuli ejus, quia scriptum est: Zelus domus tuæ comedit me. 18. Responderunt ergo Judæi, & dixerunt ei: Quod signum ostendis nobis, quia hæc facis? 19. Respondit Jesus, & dixit eis: Solvite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. 20. Dixerunt ergo Judæi: Quadraginta & sex annis ædificatum est templum hoc, & tu in tribus diebus excitabis illud? 21. Ille autem dicebat de templo corporis sui. 22. Cùm ergo resurrexisset à mortuis, recordati sunt discipuli ejus, quia hoc dicebat, & crediderunt Scripturæ & sermoni quem dixit Jesus. 23. Cùm autem esset Jerosolymis in Pascha in die festo, multi crediderunt in nomine ejus videntes signa quæ faciebat. 24. Ipse autem Jesus non credebat semetipsum eis, eo quòd ipse nosset omnes. 25. Et quia opus ei non erat, ut quis testimonium perhiberet de homine, ipse enim sciebat quid esset in homine.*

Versus 13.

Prope erat Pascha Judæorum, & ascendit Jesus Jerosolymam.

1. Dionysius Carthusianus aliquas refert rationes, cur Salvator noster Paschate præ foribus existente Jerosolymam se conferre voluerit: *Primò, ut legem impleret. Secundò, ut sacrificia offerret, & orationum vota persolveret, quemadmodum lex præcipit. Tertiò, ut hæreticorum futurorum errorem destrueret, dicentium legem Mosaicam à diabolo traditam. Quartò, ut nobis exemplum daret, cum omni vigilantia cordis, & reverentia obediendi divinis præceptis.* Pergit idem Author ulterius ostendere, adimpletum tunc fuisse quod in Zacharia dicitur: *Hæc dicit Dominus: usque-quo veniant populi, & habitent in civitatibus multis, & vadant habitatores unus ad alterum dicentes: Eamus, & deprecemur faciem Domini, vadam etiam ego.* Carthusianus autem declarat, Prophetam hæc duo ultima verba nequaquam de se intelligere, sed Deum esse qui illa loquatur: *Ire autem non competit Deo, nisi ratione naturæ assumptæ.*

In Joan.

Zach. 8. v. 21.

2. Beda Christum nos docere voluisse existimat: *Quanta animi vigilantia Dominicis subjicii debeamus imperiis, cùm ipse in hominis infirmitate apparens, eadem quæ ex divinitatis authoritate statuit, decreta custodiat.*

3. Dionysius Carthusianus super illa verba, *ascendit Jerosolymam*, scribens, cunctos fideles hunc in modum exhortatur: *Sic nos, appropinquante Pascha, non carne & litera, sed spiritu confitentes ascendere debemus Ecclesiam toto tempore Quadragesimali, præparando nos ad devotam Paschalis festivitatis celebrationem per opera pœnitentiæ, & exercitia devotionis, & compunctionis internæ.*

In Joan.

Ver-

Versus 14.

Et invenit in templo vendentes boves, & oves, & columbas, & nummularios sedentes.

Et invenit in templo.

1. Toletus ad hoc se reflectit, quòd scilicet Jesus mox ut Hierosolymam venit, templum adierit: *Cum enim Deus sit, in domum suam se recepit, quia domus Dei templum dicitur.* Notat insuper Lucas Burgensis, quòd *Ierosolymam cùm venisset, ante omnia invisit templum.* Hugo Cardinalis ait: *Argumentum, quòd primo veniebat ad templum, quod est locus orationis.*

In Ioan. 2. Albertus Magnus quatuor templi distinguit atria. Primum interius, ubi altare holocaustorum erat, ad quod soli Sacerdotes & Levitæ aditum habebant. Secundum erat illud, ad quod sæcularibus ingredi licebat, sed mundis tantùm, ut ad portam prædicti atrii interioris oblationes suas immolarent. Tertium erat, ad quod ingrediebantur mulieres etiam solùm mundæ, ut orationem suam ad Deum effunderent. *Quartum atrium immundarum, in quo etiam gentiles aliquando intrabant, & in illo animalia vendebantur jussu Sacerdotum, quod non erat licitum, quia Domino fuit dedicatum;* & tamen ecce tibi supplicium, quod Deus de illo sumpsit. Ex hoc arguere licet, quantopere peccemus nos Christiani, qui cum tanta irreverentia, non jam atrium externum, idest, cæmeterium, sed ipsummet sanctuarium temerè prophanamus, dùm in præsentia sanctissimi Sacramenti altaris adeò prophanos nos exhibemus.

3. Porro videri non immeritò poterat, ut Beda ait, licitè in illo atrio dividendi quicquid ad sacrificia necessarium erat, & ad cultum divinum spectabat: *Sed nolens aliquid in domo sua terrenæ negotiationis, ne ejus quidem, quæ honesta putaretur exhiberi, dispulit negotiatores. Quid ergo, fratres mei, quid putamus facsret Dominus, si rixis dissidentes, si fabulis vacantes, si risu dissolutos, vel alio quolibet scelere reperiret irretitos, qui hostias, quæ sibi immolarentur, ementes in templo vidit, & eliminare festinavit.*

Vendentes boves.

4. Enimvero hi, qui à longinquo veniebant, animalia ad sacrificandus secum ferre non poterant, atque ideo propter eos illa venditores in atrio templi vænum
In Ioan. adducebant: *Quia propter angustiam temporis, & multitudinem quæ convenerat, carius tunc vendere poterant;* boves quidem ad sacrificia divitum; oves verò pro iis, qui mediocris fortunæ erant; columbas denique pro pauperibus.

In hac fer. 5. Porro quinam per hosce boves intelligantur, S. Antonius de Padua in sensu morali ita explicat: *Diditi mundi delectationibus, & qui solùm de consolationibus curant corporis, animam negligentes.* Ostendit insuper hosce in parabola nuptiarum figuraliter fuisse expressos, ubi unus ex invitatis ex eo se capite excusavit, quia juga boum quina sibi coemerat. *Isti ad morem boum semper arant terram, cœlum negligentes. Si aliquando jugum Domini imponatur ipsis, ut portent legem Domini, & arcam scilicet pœnitentiæ, in qua lex continetur, calcitrant, neque eam usque ad terminum perducunt.*

6. Hugo Cardinalis in hisce animalibus simoniacos præfiguratos fuisse dicit; *Bos est animal ordinatum ad laborem, & significat illos simoniacos, qui promittunt & exhibent laboriosa servitia pro præbendis, quales sunt quidam advocatorum, & hoc bene tangitur Proverb. 14. v. 4. ubi non sunt boves, idest, talia servitia laboriosa promittentes, præsepe vacuum est, quia ibi non habent præbendas multas; ubi autem plurimæ segetes, idest, præbendæ plures & pingues, manifesta est fortitudo bovis, idest, labor & sollicitudo, quam habuerunt de habendis præbendis.*

7. Beda verò ita exponit: *Boves quippe doctrinam vitæ cœlestis intelligit; vendunt boves, qui verbum Evangelii non divino amore, sed terreni quæstus intuitu impendent;* cui expositioni etiam sanctus Bonaventura subscribit.

8. Lyranus quoque expositionem adfert consonam illi, quam Hugo adduxit; dicit enim: *Per boves, qui sunt laboriosi, significantur illi, qui magnos labores sustinent pro Principibus & Prælatis, ut per hos promoveantur in Ecclesia, licèt insufficientes sint & indigni.*

Et oves.

9. Hugo Cardinalis per illos, qui oves vendebant, hypocritas intelligendos esse dicit: *Alii sunt, qui vendunt simplicitatem & innocentiam simulatam, quæ designatur per oves*, quia hypocritæ pelle ovina induti incedunt, & de his Matth. 7. 15. scribitur: *Veniunt ad vos in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces.*

10. Beda ait: *Oves opera munditiæ & pietatis significant; vendunt oves, qui humanæ gratiæ laudis opera pietatis exercent.*

Et columbas.

11. *In columba apparuit Spiritus sanctus*, ait S. Augu- tract. 10. in Ioa.
stinus; *qui ergo vendunt columbas? qui pretio vendunt, pretio honoris sui: columba non est venalis, gratis datur.*

12. Hugo Cardinalis per columbas non solùm simoniacos, sed etiam illos, qui austeritatem & rigorem vitæ ex motivo vanæ gloriæ exercent, intelligit: *Columba non habet amaritudinem fellis in hepate, & non multam constructionem faciens in nido, & gemit pro cantu: columbas ergo vendunt, qui gratiam mansuetudinis, vel asperitatem vitæ, vel gemendi & plorandi, vel aliquam aliam gratiam, ad ostentationem & inanem laudem convertunt, ut hypocritæ.*

Et nummularios sedentes.

13. Sanctus Bonaventura ait: *Scilicet accomodantes pecuniam sub cautione; nam prohibitum erat dare ad usuram, tamen tales parva munuscula accipiebant, licèt non numeratam pecuniam, palliantes suam usuram.*

14. *Nummos mutuò dant in templo*, inquit Beda, *qui non simulatè cœlestibus, sed apertè terrenis rebus in Ecclesia deserviunt, sua quærentes, non quæ Jesu Christi.*

15. *Sciendum, quòd diabolus insidiatur his, quæ Dei* In Ioan.
sunt, inquit S. Thomas *& ea nititur corrumpere; inter cætera autem, quibus sancta corrumpit, præcipuum est vitium avaritiæ.* Deploravit olim hanc miseriam Isaias, dicens: Isa 56. 11.
Unusquisque ad avaritiam suam à summo usque ad novissimum. Perhosce quoq; venditores & emptores denotantur illi, inquit idem sanctus Doctor, qui in & de bonis ecclesiasticis mercaturas exercent: *Nam bona ecclesiastica spiritualia, & eis annexa significantur per boves, & oves, & columbas; ipsa consecrata quidem & confirmata sunt ex doctrinis Apostolorum & Doctorum, qui significantur per boves. Prov. 14. 4. Ubi plurimæ sunt segetes, ibi manifesta fortitudo bovis. Item ex sanguine Martyrum, qui significantur per oves; unde in persona eorum dicitur in Psalmo 34. &* Psal. 43. 22.
Romanor. 8. 36. Æstimati sumus ut oves occisionis. Item dona Spiritus sancti, quæ significantur per columbas; omnia hæc vendunt, scilicet doctrinam Apostolorum, sanguinem Martyrum, & dona Spiritus sancti, quicunque bona ecclesiastica spiritualia, & eis annexa vendere præsumunt.

16. Albertus Magnus super hæc verba scribens, locum quendam citat S. Bernardi ad Eugenium, in quo illos, qui beneficialibus redditibus accipiendis a vidè annelant, his verbis describit: *Circuit sedulus explorator, blanditur, obsequitur, manibus & pedibus reptat, si quomodo valeat se ingerere in patrimonium Crucifixi; exhibet laborem ut bos, simulat sanctitatem ut ovis, dona appendit pro columbis, & aliquando nummulariorum exhibet marsupium.*

17. Similiter qua ratione hæc animalia exponenda sint, Hugo Cardinalis in sensu morali his verbis declarat: *Per ovem intelligitur hypocrisis, & simulata innocentia: per bovem pigritia: per columbam quæ volat, elatio: per æs, cupiditas & avaritia: hæc omnia debent ejici ab anima, quæ est templum Dei.*

18. S. Thomas de Aquino, per templum uniuscu- In Ioan.
jusque nostrum animam intelligens, juxta illud Apostoli testimonium 1. Cor. 3. 17. *Templum Dei quod estis vos*, hanc inde deducit moralitatem: *Tunc ergo homo vendit in templo oves, & boves, & columbas, quando in anima bestiales motus retinet, pro quibus homo vendit se diabolo; nam per boves, qui agriculturæ serviunt, significantur terrena desideria; per ovem, quæ est animal stultum, significatur hominis stoliditas; per columbas ve-*

ro,

ro, hominis inſtabilitas, quæ quidem Deus de cordibus hominis expellit.

Verſus 15.

Et cùm feciſſet quaſi flagellum de funiculis, omnes ejecit è templo, oves quoque & boves, & nummulariorum effudit æs, & menſas ſubvertit.

Et cùm feciſſet quaſi flagellum.

Matt. 21. 1. Aliàs quoque, ideſt, paulò ante ſuam paſſionem, ut S. Matthæus ſcribit, ejecit vendentes & ementes pariter de templo: illa tamen vice ipſum virga & flagello uſum fuiſſe non conſtat, prout in hac occaſione feciſſe legitur. Hugo Cardinalis minimè inconveniens eſſe credit, ſi Chriſtum etiam tunc virga ſeu flagello uſum fuiſſe dixerimus, tametſi ſacer textus idipſum non dicat: *Vel melius poteſt ſolvi*, inquit paulò infrà, *quia primò & ſecundò fecit flagellum, ſed flagellum non exprimit in ſecunda ejectione, ad ſignificandum, quòd quoſdam in præſenti percutit flagello diſciplinæ, ſecundùm illud Hebræor. 12. 6. Flagellat omnem filium quem recipit, & Apocal. 3. 19. Ego quos amo, arguo & caſtigo; in futuro autem non percutit, ad correctionem, ſed ad perpetuam damnationem: unde genus flagelli non exprimitur, ad ſignificandum quod non poteſt exprimi.*

2. Conſiderari etiam in hoc Chriſti facto poteſt, quantum divina juſtitia indignetur adverſus ſacrorum locorum prophanatores. Iſaias quidem flagellum in Iſa. 28. 21. manu Dei poſitum rem ab eo valde alienam dicit: *Iraſcetur, ut faciat opus ſuum, alienum opus ejus, peregrinum eſt opus ejus ab eo*; econtra verò pietatem Dei valde exaltat: dives in miſericordia, cui proprium eſt miſereri ſemper: *Diſcite à me quia mitis ſum.* Et ideò quando idem Propheta Deum populum ſuum caſtigaturum eſſe prædicit, audite quanam id phraſi exprimat: *Radet Dominus in novacula conducta in his, qui trans flumen ſunt in Rege Aſſyriorum*, quaſi dicere vellet, quòd caſtigare non ſit opus Dei, ſiquidem ad hoc novacula conducta utitur: ubi notandum, quod novacula non ſit lancea quædam, aut enſis, ſed inſtrumentum, quo pili duntaxat raduntur. Verum quidem eſt, quod juſtitia Iſai. 59. 18. Dei zelo ſe obarmet, at vero *Accipiet armaturam zelus illius; armabit creaturam ad ultionem:* at vero quando tam execrabilis prophanationis templi exceſſus à Deo puniendus eſt, ecce quantum furor illius provocetur & irritetur. S. Vincentius Ferrerius obſervat, quod Chriſtus nunquam aliquem manu propria caſtigaſſe legatur, Ser. in fer. 3. poſt Dom. in Quadr. præterquam dum hi tranſgreſſores puniendi erant: *Hic apparet, quantum diſplicet iis, qui tangit Eccleſiam ſponſam ſuam.*

Ibid. 3. S. Cyrillus Alexandrinus ait: *Non nudis verbis duntaxat animi ſui commotionem prodit, ſed verberibus & flagro ſacris aditibus exturbat;* in aliis quidem occaſionibus ſimiliter reprehendit; minatur; ſed id totum ſola lingua perficit: hic autem & vox & manus pariter adhibentur: *Vide porrò tanquam in imagine deſcriptum illud Pauli dictum: Si quis templum Dei violavetit, diſperdet illum Deus.* Toletus rationem reddit, 2. Cor. 3. 17. cur ad prophanatores hoſce templi caſtigandos, manu uſus fuerit, non vero lingua tantùm, prout in aliis exceſſibus reprehendendis facere conſueverat, dicit enim: *Cur manum etiam tremendam admoverit, inſigni facto ſe Dei & templi, & conſequenter cultus & religionis zelatorem oſtendit, ut, qui tanto periculo ſe expoſuerit pro templi Dei reverentia. Adde quod ad doctrinam pertinet, abuſus publicos, & qui tolerari non debent, non verbis, ſed facto eſſe eradicandos; verba enim in abuſibus communibus, & temporis longinquitate inveteratis, maximè qui ex avaritia procedunt, quales hi erant, proficiunt.*

De *funiculis*.

4. *Quos illic invenit*, inquit Cajetanus, *pecorum venditorum atque immolatorum*; ac proinde nota, quod Evangeliſta non dicat, *de funiculo*, in numero ſingulari, ſed in numero plurali: *Ut intelligas funiculos inventos ibi, ubi erant oves & boves, & ex his coegiſſe flagellum.* Non eſt Deo opus, ut ad funes hoſce inveniendos, quibus flagellum, quo nos percuſſurus eſt, contexat, procul abeat, ſemper enim & protinus in propinquo adſunt; trita ſunt illa S. Auguſtini verba dicentis: *Juſſiſti Domine, & ſic eſt, ut omnis ſibi pœna ſit inordinatus amor*, paſſiones enim & appetitus inordinati vitioſorum carnifices exiſtunt. S. Thomas ait: *Facit flagellum de funiculis, quia de peccatis noſtris ſumit materiam, unde nos puniat.* Sic enim in avaritia noſtra Deus nos affligendi materiam invenit, ſive per motas contra nos lites, ſive per judicia & accuſationes criminales nobis intentatas propter contractus illicitos, uſuras, aliaſque extorſiones. De ambitione ſanctus Bernardus ſcribit: *O ambitio ambientium crux!* Per exceſſum laſciviæ & luxuriæ infirmitas illa adeo abominanda & inevitabilis communiter naſci ſolet; non eſt roſa quæ ſuas ſibi ſpinas conjunctas non habeat; quot dolores capitis & ſtomachi nauſeas ebrius ſibi ex crapula non conciliat? Quot non ſuſcitari ſolent vindicativis deplorandæ ſtrages ex diu continuata & irreconciliabili inimicitia! *Gladius eorum intret in corda eorum, & arcus eorum confringatur*; Pſ. 36. 15. Prov. 5. 22. ideoque veriſſimum eſt, quòd *funibus peccatorum unuſquiſque conſtringitur. De his funiculis*, inquit Hugo Cardinalis, *facit Dominus flagellum, quando peccatori peccata convertit in tormentum, ut ſic ipſa peccata eum ejiciant à peccatis. Unde Jeremiæ 2. 19. dicitur: Arguet te malitia tua.* Sanctus Antonius de Padua ait: *Flagello facto de* Serm. in hac fer. *peccato, quia convertit ipſorum peccatum in pœnam, ut fiant graves etiam ſibi ipſis.*

5. Rupertus Abbas Tuitienſis per hoc flagellum exterminium populi illius ſignificari dicit: *Quid enim funiculus ille agit in manu potentis, in manu ſapientis? Quid niſi Romanum deſignat exercitum, durum ad cædendum, fortem ad ligandum & captivandum.* S. Cyrillus Alexandrinus flagella mancipiorum caſtigationes eſſe dicit: *Servitutis in eos jure pœnam ſtatuens, utpote qui libertatis aſſertorem filium per fidem ſuſcipere recuſaturi eſſent.* Lib. 6 in Ioa.

6. S. Thomas citat S. Auguſtinum ſcribentem: *Ipſa protelatio peccatorum, ſecundùm quod peccata peccatis adduntur, funiculi dicuntur.* Cui conſonat quod Beda hiſce verbis ſcribit: *Funiculi, quibus flagellando impios de templo expulit, cœmenta ſunt actionum malarum, de quibus materia damnandi reprobus judici datur; hinc enim Iſaias dicit: Væ qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis.* S. Bonaventura ait: *Unuſquiſque in peccatis ſuæ teſtem ſibi facit, addendo peccatum peccato.* S. Auguſtinus dicit: *Quis facit teſtem longam? qui peccato addit peccatum.* Interlinearis inquit, *Qui peccata peccatis addit, qua ſi funem connectit, quo flagelletur, & ligetur.* In Ioan. tract. 10. in Ioan.

7. Porro tametſi Salvator noſter adverſus hoſce ementes & vendentes in templo adeo exaſperatus fuerit, nihilominus in eorum è templo expulſione non uſus eſt ferro, aut baculo, ſed flagello, & hoc quidem ab illis manibus contexto, de quibus Sponſa dicit: *Manus illius tornatiles, aureæ, plenæ hyacinthis*; adhæc vel maximè conſiderabile eſt, quod flagellum hoc *non de funibus*, ſed *de funiculis* contexuerit; ſiquidem de benigniſſimo hoc Deo noſtro in veritate dici poteſt: *Cùm iratus fueris miſericordiæ recordaberis*; præterquam quod ſemper *punit citra condignum.* Pro cujus confirmatione valde etiam conſiderabilis eſt dictio illa: *Quaſi, cum feciſſet quaſi flagellum*, ſiquidem in immiſſis ab eo ſuppliciis vix apparet flagellum. Cant. 5. 14. Hab. 3. 2.

8. Ad funem aliquem contexendum multa ſubtilia fila requiruntur, quia ex multis funiculis flagellum conficitur; pari quoque modo dicere poſſumus, quod tametſi multa peccata levia & venialia ad culpam uſque mortalem non pertingant; nihilominus *Ex parvis maxima fiunt negligentia noſtra.* Præterea peccatum conſcientiam noſtram flagellat, ipſiſque Dei manibus flagellum inſerit, ut nos puniat. In Iſaia dicitur: *Væ qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis, & quaſi vinculum plauſtri peccatum.* Ecce tibi funiculos in rudentem tranſmutatos. Chaldæus ita legit: *Væ qui incipiunt puſillum peccare, trahentes peccata in funiculis vanitatis, augentur & creſcunt, donec fortiora facta ſunt, & vinculum plauſtri peccata.* Homil. 87. in Matth. Iſa. 5. 18.

9. Hugo Cardinalis docet, quomodo contexendum ſit flagellum, quo nos Eccleſiaſtici uti debemus: *Debet habere duplicem funiculum; primus eſt, charitas diligens ſalutem proximi: ſecundus eſt, zelus iraſcens contra vitia proximi; tertius, eſt innocentia, ſive ſerenitas conſcientiæ, ne poſſit reprehendi de ſimili, de quo alium repre-*

reprehendit: Hic triplex funiculus alligatur baculo authoritatis, & fit flagellum, quo expelluntur minus idoneæ personæ ab Ecclesia Dei.

Omnes ejecit de templo.

10. Nullius penitus in hac ejectione habuit respectum, quia S. Joannes expresse dicit: *Omnes ejecit*. Idem quoque Albertus Magnus notavit, dum ait: *Severitas censuræ ex his debet attendi, omnes ejecit, nullum excipiendo, sine personarum acceptione*. Hugo Cardinalis scribit, Christum in hoc facto optimum dedisse omnibus Prælatis exemplum, ut scilicet flagello correctionis omnes illos ab Ecclesia removeant, qui eandem prophanant; quia enim omnis Christi actio ad nostram instructionem ordinata fuit, & certè permagni refert, quòd à locis & personis sacris tollantur scandala, quodque hæ bonum de se edant exemplum. Porro Cajetanus
Matt 21. in ea est opinione, quòd scilicet *videatur porro prædicationem suam Hierosolymis hinc auspicatus, ab hac, inquam, repurgatione & reformatione templi Dei*; & quidem quando aliàs hoc flagello in eosdem vendentes & ementes iterata vice usus fuit, id factum est in fine prædicationis suæ, in triumpho palmarum, paucis diebus ante suam mortem, ad denotandam & indicandam nobis summam sollicitudinem, quam habuit in custodienda reverentia, & conservando respectu domui suæ debito, in cujus honorem & defensionem bina vice miracula adeo admiranda operatus fuit.

11. Dionysius Carthusianus valde appositè observat, quòd Christus hanc animadversionem fecerit à principio prædicationis suæ, quando nondum per actiones & miracula prodigiosa adeò factus fuerat eximius atque conspicuus. *Non fuit hoc minimum*, inquit etiam Cajetanus, *imò ex minimis unum miraculum Jesu, hominem unum, plebejum, obscurum, nullius quæ hactenus authoritatis posse ex templo vi, ignominioseque flagello exigere multitudinem potentium negotiatorum, & quidem populi pietati deservientium*. Est enim verisimile præsentes ibi adfuisse Sacerdotes, qui suos susque deque videbant everti denarios, & lucra sua disperdi. Enimverò secunda vice, qua illos iteratò expulit, non erat tantum prodigium, quòd neminem sibi repererit resistentem, siquidem paucis horis antea Rex & Messias proclamatus, & maximo cum triumpho in urbem receptus fuerat, omniumque turbarum, imò totius Hierosolymæ comitatu stipatus erat. Nihil verò horum nunc aderat, quando paucis etiamnum cognitus erat, & quando vix primum ab eo miraculum in nuptiis editum fuerat: *Nunc cùm nondum*
Conc. c. 19. *cognitus esset, fautoresque paucos aut nullos haberet, id egisse res fuit omni admiratione major.* Jansenius ait: *Mirabilis ejus authoritas & potestas declarata est, ut inter omnes vendentes, nemo uni homini adhuc ignoto obsistere auderet, nemo qui non imperanti mox obediret*. Albertus Magnus hìc quærit, cur Sacerdotes se non opposuerint, cùm tamen Christus omni esset adjutorio aut defensione destitutus, ipsi verò in magno numero congregati, valdeque interessati fuerint? Et respondet: *Dicunt quidam, quòd hoc dissimulaverunt, ne notam avaritiæ coram populo in die festo incurrerent*. At verò Cajetanus dicit: *Nimirum tanta fuit gravitas majestasque vultus Jesu ad justam iracundiam compositi (quo non erat alioqui mansuetior alius) quando terrorem omnibus incuteret, ita ut ne hiscere quidem auderent, tanquam Deo iratum illis vultum monstrante, minasque intentante, quod verè erat.*

12. Valde considerabile item est instrumentum, quo ad illos castigandos usus fuerat. Jansenius ait: *Velut canes è domo Dei profligans, nam hi funiculis ejici solent.* Cajetanus pariformiter scribit: *Flagello adhibito, tanquam canes nimirum, aut quod Cyrillus ait, iniquos servos fustuario dignos, ut ostenderet dura bos manere flagella ob prophanationem templi Dei.*

L. 3. in Joan. 13. Rupertus Abbas duo hic mysteria tangit: *Protendit miseris Judæis verè magnum & miserabile malum, verè dolendum, nisi meritò accidisset cruentæ civitatis, & prophanati templi excidium, totumque penitus abolendum ab oculis Dei, præsignat veteris sacrificii ritum.*
In Matt. S. Thomas idem scribit, dum ait: *Dedit intelligere quod appropinquabat tempus, quo sacrificia legis cessare debebant, & verus Dei cultus ad gentes transferri.*

14. Idem quoque sanctus Doctor sinistrum & perversum detegit finem, quem in victimis atque oblationibus ad cultum Dei spectantibus emendis, & vendendis habebant: *Ideo eos ejecit, quia sacerdotes in hoc non intendebant honorem Dei, sed utilitatem propriam.*

Oves quoque & boves.

15. Unà cum hominibus animalia seu pecora pariter expulit: *Nihil enim horum retinuit, nec in usus suos convertit, in hoc se liberum ostendit vitiorum correctorem, dans pro certo formam Prælatis, quàm libera & severa manu, & flagello districtionis ecclesiasticæ tales expellant ab ecclesia, ut B. Bernardus ad Eugenium: Flagellum tenes; sciant te ad flagellandum potius, quàm ad accipiendum esse præpositum.*

16. Toletus aliam quandam literalem pariter & moralem rationem tangit, dum ait: *Prudenter Christus hominibus ejectis, qui tamen semel pulsi facilè redissent, si in templo oves eorum & boves mansissent, etiam ejecit hæc, ne redeundi relicta videretur occasio.*

Et nummulariorum effudit æs, & mensas subvertit.

17. Idem quoque Author Christum ex proposito, & industria mensas eorum collybisticas in terram proturbasse existimat, super quibus suos numerare denarios solerent, ut illas sublevantes discederent: *Ne iterum reponerent, etiam mensas subvertit, tunc enim malo subvenitur perfectè, quando etiam mali occasio amputatur.*

18. Cajetanus advertit, quod Christus *Mensas nummulariorum propriis manibus dignatus est evertere*. Hugo Cardinalis ait: *Probabile est, quòd in pecunias manus non extenderit*. Albertus Magnus verbum illud, *Effudit*, examinat: *In diversa sparsit æs pecuniarum, & mensas, in quibus æs ponebatur, subvertit, ut pecunia perdenda spargeretur*. Isaiæ 33. 15. *Excutit manus suas ab omni munere*. Ubi Lyranus ait: *Hoc erat illicitum propter cupiditatem sacerdotum, qui diversis adinventionibus depauperabant populum.*

19. Theophylactus in sensu morali exponit dicens: *Si quis æs & nummos, hoc est, sermonem & dogmata vendat, & fortassis cùm sit Doctor, non annuntiat verbum nisi lucrum habeat, etiam ejus mensam subvertit Dominus.*

Versus 16.

Et his qui columbas vendebant, dixit: Auferte ista hinc, & nolite facere domum Patris mei, domum negotiationis.

Et his qui columbas vendebant, dixit: Auferte ista hinc.

1. Considerat Toletus, quod nisi columbæ istæ suis fuissent columbariis inclusæ, utique illæ Domino in eas quoque flagello animadvertente, perterrefactæ evolaturæ fuissent per templum, atque ideo monet illos dicens: *Auferte ista hinc*, &c. Cajetanus quoque notat, columbas, ex quo columbariis suis inclusæ erant, expelli minimè potuisse, nisi columbaria cum evidenti dominorum damno aperta fuissent: *Idcirco his, auferte, inquit indignabundus, id quod illi præ timore facilè executi sunt*. Hugo Cardinalis autem ipsos non sicut alios malè fuisse tractatos, eo quod non tam indecens erat columbas vendere, quàm vendere alia animalia: *Quia columbas in templo circumferre non ita inhonestabat templum, sicut oves & boves, qui faciebant stabulum de templo.*

2. Rupertus Abbas aliam reddit rationem, ob quam Christus tam placidè & suaviter cum illis processerit: *Et hoc valde notandum, quòd in medio fervore districtionis, in ipsa flamma zeli ardentis, dum sine cura sacerdotum mercimonia projicit, pauperibus (scilicet, his qui columbas vendebant; non enim divites, sed pauperes hujusmodi aviculas vendere solent) pauperioribus ergo pepercit, ut non exturbet columbas, quas vendebant, quas, cùm exturbatæ evolassent, ipsi consequi non possent, & damno affecti angerentur.*
In c. 3 Joan.

3. Beda de hisce columbarum venditoribus in sensu spirituali ita loquitur: *Non solùm venditores sunt columbarum, & domum Dei faciunt domum negotiationis, qui sacros Ordines largiendo pretium pecuniæ, vel laudis, vel*

vel etiam honoris inquirunt; verùm hi quoque, qui gradum vel gratiam in Ecclesia spiritualem, quam Domino largiente percepere, non simplici intentione, sed cujuslibet humanæ causa retributionis exercent, contra illud Apostoli Petri: Qui loquitur quasi sermones Dei, qui ministrat tanquam ex virtute, quam administrat Deus, ut in omnibus honorificetur Deus per Jesum Christum.

1 Pet. 4. 11.

Et nolite facere domum Patris mei domum negotiationis.

4. S. Bonaventura hoc loco quærit, cur hic minoti cùm rigore tractaverit, quàm aliàs eum fecisse in S. Matthæo legimus; hìc enim solùm dicit: *Nolite facere*, &c. ibi verò addit: *Fecistis speluncam latronum?* Et per adductam Chrysostomi authoritatem respondet: *In principio signorum non ita vehementer, sed remissè increpatione utitur, ideo tunc post signa & documenta acrius locutus est.* S. Thomas aliam adfert rationem, dicit enim: *Quod Dominus ideo fecit, ut sicut bonus medicus primò à levioribus incipiens, postea dura proponeret, hoc enim quod hic factum dicitur, primo factum fuit, unde in ipso principio non latrones, sed negotiatores eos vocat;* at verò quia ex hac correctione nec quicquam profecerant, ideo postea illam columbarum venditionem & emptionem non negotium, sed latrocinium appellat. Unde Cajetanus dicit: *Illis severius, ut qui mitiori hac castigatione nihil emendati, in sua illa arte cauponaria, & infami nundinatione obstinatè usque perstarent.*

Matt. 21. 13.

In loan.

Homil. 22. in loan.

5. Chrysostomus obstupescit propter furorem, quem Salvator noster cæteroquin benignissimus, exhibuit: *Quæsitu dignum est, qua gratia adeo Christus hic indignatus est, & maximè cùm alias injuriis contumeliisque affectus, Samaritanus, dæmonium habes, nihil tale fecerit, nunc non contentus flagello, verbis etiam in eis invehitur.* Id, quod ad dubium istud respondendum videtur, potest ex S. Bonaventura desumi, dicente: *Templa Dei sunt veneranda, & ea quæ sunt negotiationis, voluptatis, cupiditatis, contentionis, ex eis ejicienda.*

6. Idem quoque Doctor quærit, cur Christus hanc severitatem exhibuerit, & ea quæ ad cultum Dei & servitium templi spectant, qualia sunt sacrificia vendere, aut mutuare, negotiationem appellarit? *Isti enim vendebant, quæ opus habebant homines in sacrificiis, & quæ honestè emuntur, non illicitè venduntur.* Tandem verò concludit & respondet cum S. Augustino dicente: *Ejecit Dominus omnes qui sua quærebant, ideo non passus est domum orationis fieri domum negotiationis;* neque enim oculum suum ad cultum Dei, & victimarum provisionem directum habebat, sed ad interesse & lucrum proprium.

Zach. 14. 21.

7. In Zacharia cap. ultimo prædictum fuit: *Venient omnes immolantes, & non erit mercator ultra in domo Domini.* Et Psalmo 70. 15. ut S. Thomas advertit, ubi vulgata legit: *Quoniam non cognovi literaturam, introibo in potentias Domini;* alii legunt: *Negotiationem.*

8. Hugo Cardinalis tribus præcipuè modis domum Domini domum negotiationis fieri dicit: *Primo modo, quando personæ Dei tractant negotia. Et hoc est contra illos, qui in Ecclesia Dei, vel in Religione maximè negotiationes exercent, & causas & litigia tenent & habent,* quod Apostolus 1. Corinth. 6. 7. reprehendit, dicens: *Jam quidem omnino delictum in vobis est, eo quòd judicia habeatis inter vos;* citatque S. Bernardum ad Eugenium ita scribentem: *Qui dicunt quod de celsitudine sedis sit judicare, & litigantes audire, puto quòd non monstrabunt, ubi alicubi quispiam Apostolorum Judex sederit hominum, aut diversorum terminorum, aut distributor terrarum; stetisse denique Apostolos judicandos, sedisse judicantes non lego, erit illud, non fuit. In hujus vitii detestationem respondit Christus Luc. 12. 14. Homo quis me constituit judicem, aut divisorem inter vos? Secundo modo faciunt domum Dei domum negotiationis, qui res domus Dei ita expendunt, & dant parentibus, ac si eas negotiando acquisivissent. Tertio, quando ad literam in ecclesiis tractant negotia sæcularia, ubi deberent attendere spiritualibus.*

9. Cajetanus observat, quòd tametsi totum illud negotium emptionis & venditionis in majorem templi honorem cedebat, siquidem emendo & vendendo aliud non distrahebatur, quàm quod oblationibus serviebat, quæ in sacrificiis fieri debebant; attamen filius Dei reverentiam sacris locis debitam tanto cum zelo prosequitur, ut illud severè interdixerit: *Fieri negotiationem etiam earum rerum, quæ destinabantur ad orationem, eo quòd negotiatio quarumcunque rerum tum absque avaritiæ studio tam ementis, quàm vendentis ex parte vix unquam contingat, foro congruat, non templo; non enim culpat, quod hæc venderentur, sed quòd in templo, poterant enim suis locis extra templum vendi.*

10. Beda ait: *Hæc propter illos diximus, qui ecclesiam ingressi non solùm intentionem orandi negligunt, verùm etiam ea, pro quibus orare debuerunt, augent.*

In loan.

11. Porro in hanc negotiationem sacerdotes non tantùm consentiebant, verùm etiam de utilitate, quæ in illos ex victimarum multiplicitate resultabat, participabant; adeoque non solùm claudebant oculos, & locum sacrum prophanari permittebant, verùm etiam ipsimet ab interesse extimulati, illius præcipui authores erant. Postquam Jeremias ex jussu Dei Jerosolymæ & templi Domini destructionem prædixisset, dicendo: *Dabo domum istam sicut Silo, & urbem hanc dabo in maledictionem cunctis gentibus terræ*, sacer Textus ipsum à sacerdotibus auditum fuisse declarat: *Audierunt sacerdotes Jeremiam loquentem verba hæc in domo Domini.* Sed quid illos vaticinio hoc audito fecisse existimatis? Num fortè totum populum invitarunt ad pœnitentiam? aut monuerunt eum, ut ad Dei iram placandam publicas institueret orationes? Aut per totam dispersi sunt urbem, ut imminens hoc Dei flagellum annuntiando, urbis incolas perterrefacerent, maximè cùm Jeremiam ex ipsiusmet Dei ore loqui scirent? Audite obsecro quid fecerint? *Cumque complesset Jeremias loquens omnia, quæ præceperat ei Dominus, ut loqueretur ad universum populum, apprehenderunt eum sacerdotes, & omnis populus dicens: Morte morietur.* At verò quidnam Propheta iste mali fecerat, ut eum occidere molirentur? Arguere nimirum hinc licet, quousque pertingat tyrannis avaritiæ Ecclesiasticorum. *Avari enim erant*, inquit Hugo Cardinalis, *& non poterant sustinere templi desolationem, quam Jeremias futuram prædicabat; morte moriatur, quia majores concitant minores, magis dolebant de temporalium amissione, scilicet oblationum, quas recipiebant in templo à populo, quàm de spiritualium damnificatione.* Deus per Oseam Prophetam de sacerdotibus graviter lamentatur, dicens: *Peccata populi mei comedent.* Sed quænam est phrasis ista, qua peccata comedi dicuntur? Sanctus Hieronymus inquit: *Sacerdotes dissimulant atque laudant peccata populi, ut plurimæ ad eorum quæstum afferantur victimæ, & ita populum spoliant, atque comedunt de quibus in* Psalm. 13. 4. *dicitur: qui devorant plebem meam sicut escam panis.* Episcopi etenim, Prædicatores, & Confessarii excessus & scandala populorum sæpe acriter reprehendere & punire desinunt, timentes ne deficiant aliàs utilitates & commoda, quæ per dissimulationem & conniventiam illorum in ipsos ordinariè derivantur.

Jer. 26. v. 6.

Ibi. l. v. 7.

Ibid. v. 8.

In Jerem.

Ose. 4. 8.

In Oseam.

12. Beda dictionem, *Patris mei*, notat, & dicit: *Apertè namque se filium Dei Patris ostendit, qui templum Dei domum sui Patris cognominat.* Theophylactus circa hoc aliam considerationem habet, dicit enim: *Ideo non dixit domum Dei, sed domum Patris mei, ostendens quod potestatem habeat sicut filius Patris omnium.*

Versus 17.

Recordati sunt verò discipuli ejus, quia scriptum est: Zelus domus tuæ comedit me.

1. Admiranda est hìc constans & solida virtus Apostolorum, qui Magistrum suum, id est, eum qui illis dixerat: *Discite à me, quia mitis sum*, indignari videntes, turbati non sunt, nec scandalizati, siquidem *charitatem cogitat malum.* Et ut Hugo Cardinalis ait: *Boni subditi quando vident dispositionem Prælati corrigentis, ex hoc ipso perpendunt quo animo corrigat, utrùm scilicet trahat eum zelus, vel furor, vel ostentatio dominii.*

1 Cor. 5. 11.

2. Porro quã Deo gratus sit, & quãti ab eo æstimeutr

zelus,

zelus, quo pro honore ejus urgemur, Albertus Magnus vel ex eo deducit, quia hic unus fuit ex primis magisque præcipuis Christi operibus: *Attendendum*, inquit, *quanti meriti sit zelus domus Dei, & generaliter omnis zelus bonus, cujus actus inter prima sua opera Christus ostendit, cujus merito Phinees pactum sempiterni sacerdotii accepit.*

3. Valde etiam considerabiles sunt definitiones zeli sancti quas sacri Expositores adferunt, nec non affectus, quos zelus Dei operari consuevit. Cajetanus ait: *Zelus est vehemens studium procurandi ea, quæ ad Dei honorem faciunt, & adversantia propulsandi.*

4. Dionysius Carthusianus addit, quòd zelus non solum in defensionem honoris Dei, verùm etiam in beneficium & utilitatem salutis proximorum armatur: *Zelus spiritualis, divinus, & charitativus, quo nititur homo ea excludere, quæ divino honori, aut proximi contrariantur saluti. Hoc zelo accendi debemus, Dei honorem, proximorum correctionem, justitiæ observationem cordialiter affectantes, atque impedimenta eorum pro viribus dissipantes.* Enimvero quòd pro Dei ab hominibus contumeliati honore, mortalibus nos periculis exponere laudabiliter possimus, idem Cajetanus attestatur dum ait: *Magnitudo zeli in contemnendis pro tuendo Dei honore periculis, & motu omni postponendo maxime elucet.* Carthusianus in authoritate Glossæ fundatus hac de re ita scribit; *Præterea secundum glossam zelus iste est fervor animi, quo mens abjecto humano timore pro defensione veritatis accenditur.* Porro de Christo in ultimis hujus Evangelii verbis scribitur: *Sciebat quid esset in homine.* Perfecte etenim sciebat, quòd honorem & reverentiam templi cum notabili damno & detrimento lucra temporalis illorum sacerdotum, imo cum ignominia eorundem (siquidem flagello ipsos veluti canes expulit) zelando, illi adversus eum magis ac vehementius exasperandi, adeoque ignominiosam illi & in patibulo in medio duorum latronum inferendam mortem machinaturi essent, nec tamen ab hujus zeli exhibitione desistere voluit; unde ut idem Carthusianus ait; Christus merito dicere potuit: *Comedit me*, id est, *spiritualiter absorbuit zelus domus tuæ, quia zelus iste fuit occasio occisionis Christi, & ita comedit, id est, consumpsit, seu interfecit eum: per hunc enim zelum bis ejecit vendentes de templo, per quod maxime offendit, odiumque incurrit sacerdotum, qui eum ex invidia occiderunt;* unde clare deducitur, quòd tametsi filius Dei perspicue odium sacerdotum ad usque sui crucifixionem in se concitandum esse prævideret, non tamen ideo à tuendo templi honore, & propulsanda prophanatorum irreverentia desistere voluerit, imo secunda vice idipsum quinque diebus ante mortem suam fecit; ut inde intelligeremus, quòd cum de reverentia & respectu locis sacris debito agitur, ad ejus imitationem nos cuilibet debeamus exponere periculo; cùm hanc reverentiam templo non sine sanguinis & vitæ suæ impendio procurarit.

5. Cajetanus super hæc verba: *Zelus domus tuæ*; ita scribit: *Hoc est, amor impatiens consortii in domo tua, ut scilicet domus tua communis sit propbanis.* Sic quoque tametsi templum Philisthinorum Dagon consecratum fuerit, zelo tamen arcæ suæ, quando cum illa Dagon pari loco positum vidit, magnopere exarsit. Unde idem Cardinalis ait: *Sub templi nomine universum Dei cultum per synecdochen designat.*

Cap. 19. Concord. 6. Jansenius in expositione horum verborum ita scribit: *Est autem sensus, ardentissimum studium gloriæ domus Dei, tanquam ignis quidam intra præcordia conclusus, ursit, torsit, & consumpsit animum meum ferentem molestissime neglectum, & inhonorationem domus meæ.*

In Ioan. 3. Reg. 19. v. 10. S. Thomas verba illa ex libris Regum: *Zelo zelatus sum pro Domino Deo exercituum*, adducens, ita scribit: *Nos autem debemus diligere domum Domini, secundum illud Psalmi 25. 8. Domine dilexi decorem domus tuæ, & in tantum debemus diligere, quòd zelus ejus nos comedat, dum si quid contrarium fieri videmus, studeamus etiam, quantumcunque chari nostri sint, qui hoc faciunt, removere, nec timeamus propter hoc aliqua mala pepeti.* Idem quoque sanctus Doctor Glossam citat, ea quæ diximus, clare attestantem, & confirmantem, scilicet quòd pro honore Dei & veritate defendenda, quemvis mortis timorem aut periculum posthabere debeamus. Tandem idem S. Thomas concludit: *Eo comedi-*

tur, qui quælibet prava, quæ viderit, corrigere satagit, & qui nequit, tolerat, & gemit. Idem quoque diuante S. Augustinus his verbis docuit, dum ait: *Quis comeditur zelo domus Dei? qui omnia, quæ ibi videt perversa, satagit emendare, cupit corrigere, non quiescit.* Tract. 10. In Joan.

7. S. Thomas qualis hic zelus sit, declarat, dum ait: *Sciendum, quòd zelus proprie dicit quandam intensionem amoris, qua intense diligens nihil sustinet, quod amori suo repugnet. Ille igitur proprie zelum habet, qui nihil patienter sustinere potest contra honorem Dei, quem maxime diligit.* Dictio *comedit*, juxta annotationem S. Bonaventuræ, vehementiam zeli indicat: *Quod enim comeditur, quasi in comedentem vertitur.* S. Augustinus postquam hanc explicasset metaphoram, & dixisset: *Unusquisque Christianus in membris Christi zelo domus Dei comedatur*, hoc argumentum subjungit: *Si in domo tua, ne quid perversum fiat, satagis, in domo Dei, ubi salus proposita est, & requies sine fine, debes pati, quantum in te est, si quid forte perversum videris? v. g. vides fratrem currere ad theatrum, prohibe, mone, contristare, si zelus domus Dei comedit te.* Hugo Cardinalis intimum doloris sensum, quo Dei honorem zelans perstringitur, hisce verbis ad vivum exprimit: *Comedit me, id est, quasi consumpsit; adducitque illud Psalmi: Tabescere me fecit zelus meus, quia istud mirabiliter cruciat, & extenuat ad literam bonos Prælatos.* Ps. 118. 158. *Vidi prævaricantes, & tabescebam.* 2. Cor. 11. 29. *Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis scandalizatur, & ego non uror?* In Joan. Tract. 10. in Joan. Ps. 118. 139.

Versus 18.

Responderunt ergo Judæi, & dixerunt ei: Quod signum ostendis nobis, quia hæc facis? Respondit Jesus, & dixit eis: Solvite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud.

Quod signum ostendis nobis, quia hæc facis?

1. Nimirum Salvatorem nostrum ardentem zelum, & supremam in hac actione authoritatem exercere considerarunt: *Zelum quidem ejus improbare non potuerunt, nec negare, non decere domum Dei fieri domum negotiationis, sed signum authoritatis exhiberi postulant.* Eum namque convincere satagebant, quòd si id authoritate propria faceret esset temerarius, aut verò si ex Dei commissione, tanquam missus ab eo prophetare, id præstaret, aliquod datæ sibi ejuscemodi commissionis signum ederet. S. Thomas ipsos in suo loquendi modo dicere voluisse dicit. *Quare cum tanta potestate & authoritate nos expellis? non videtur hoc esse officii tui.* Tametsi enim actio ista hæc in seipsa bona esset, inquit Lyranus, non tamen cuivis personæ illam exercere conveniebat, *sed solum* id spectabat *ad eum, qui habet authoritatem corrigendi excessus Sacerdotum, quod non conveniebat alicui de communi populo, cum Sacerdotes essent in illo populo superiores.* Prophetæ ad illum effectum à Deo specialiter missi erant, ut populis imminentia illis supplicia intimarent, eorumque ipsis scelera clare ob oculos ponerent, ac proinde interrogabant: *Quod signum*, &c. Albertus Magnus ait: *Quia Propheta suam potestatem debet probare per signum.* Dionysius Carthusianus ipsos dicere voluisse scribit: *Ejectio ista non spectat ad te, nec tuum est corrigere nos, & facta Sacerdotum, cum non habeas authoritatem, nec sis Sacerdos, neque Propheta; sed si dicis, quòd imo tuum sit, hoc ostende signum, quo sciamus tibi divinitus commissam potestatem.* Cajetanus verissimum esse dicit, quòd Sacerdotes hisce negotiatoribus ad vendendum & emendum in illo atrio licentiam dederint; unde se illam dare posse præsumebant.

2. Lucas Burgensis dicit, quòd quia de illa prophanatione & irreverentia templo irrogata aliquem in seipsis sentiebant conscientiæ remorsum, ignorarint, quonam ad sui defensionem recurrerent, nisi id facerent accusando ipsum, quòd nullam illos reprehendendi, & tali modo expellendi haberet authoritatem: *Male sibi conscii, facileque persuasi, nec in atrio gentium, quod prophanatum ipsi vocabant, id licere, defectum authoritatis in ipso criminantur.*

3. Hugo Card. dicit: *Discipuli boni pro bono habent correctionem sui Prælati, sed mali quòd corriguntur, quærunt signum potestatis, vel sanctitatis, vel scientiæ.*

tiæ Exod. 2. v. 14. Quis te constituit principem & judicem super nos?

4. Sciendum verò est, quòd cum bina vice prophanatores illos per eandem potestatem è templo exturbarit, hac solum, non verò secunda vice potestatis talis signum ab eo exquisiverint, dicentes: *Quod signum*, &c. Cajetanus hujusce differentiæ assignat rationem, & dicit: *Innumera signa tunc Jesus exhibuerat*, nimirum antequam illos secunda vice, id est, in die sui glorioſi triumphi ejecisset, *hic postulant, quia nullum hactenus Jerosolymis reddiderat, nisi quòd illud ipsum fuerit clarum, & plane stupendum divinæ potentiæ argumentum.*

5. Origenes hanc ementium & vendentium authoritativam expulsionem, unum fuisse è majoribus divinæ potentiæ suæ signis existimat, imo longe majus & præcellentius illo, quod paulo ante ediderat, aquam transmutando in vinum: *Eo quòd illic inanimata subsistit materia, hic vero tot millium hominum domantur ingenia.* Observat quoque idem vetustissimus scriptor, eos in hoc facto facile notare potuisse, ipsi naturam quandam inesse humana longe superiorem: *Quorum expulsio transcendebat dignitatem ejus, qui reputabatur filius carpentarii; Verum*, ut Cajetanus advertit, *dissimulant illud ipsi, quasi sponte cessissent, aut certe avaritia itaque excæcati non animadverterunt.*

Hom. 12. In Joan. 6. Chrysostomus Salvatorem melius divinitatis suæ signum edere non potuisse observat, quàm dum æterni Patris sui honorem ardentissime zelat: *O summam clementiam! quónam signo opus erat, cum malefacta corriperet, & Dei domum tanta purgaret ignominia? zelus ille pro domus Dei honore, maximum fuit virtutis signum, quod boni adverterunt, recordati namque sunt discipuli ejus tunc, quia scriptum est: Zelus domus*, &c.

7. S. Bonaventura dubium quoddam hoc loco movet, & ait: *Sed quæritur, quare tunc non fecit aliquod signum ad eorum confusionem? Et ad hoc respondet Chrysostomus; quòd propter eorum insensibilitatem, & dolosam mentem.* Lucas Burgensis incredulitatem eorum hisce verbis manifestat: *Porro quòd signum postulant, non est, quòd signum abs Jesu illi videre desiderent, quod non credant ab ipso posse præstari, sed solummodo ut præsumptuosi animi, adeoque sedit ionis ipsum insimulent.*

Hom. cit. 8. Chrysostomus optime notat, Judæos adversus Christum tanta fuisse rabie percitos, ut etiam adversus eum ob beneficia, gratias & miracula exasperati fuerint, quæ in sui beneficium ab eo fieri videbant; hæc enim in causa fuerunt, cur iniquam illam adversus ipsum pronuntiarint sententiam, dicentes: *Quid facimus, quia hic homo multa signa facit?* & tamen hic ignominiosè è templo exturbati, instarque canum flagello percussi, asperisque verbis reprehensi, imo in suis quoque lucris notabiliter damnificati, ne minimo quidem injurioso verbo se illi opposuerunt. Etenim tritum est adagium: *Conscientia mille testes*, ipsos verò remordebat conscientia avaritiæ ipsorum, scandali quod populo dabant, denique iniquitatum, quas locum sacrum prophanando quotidie committebant. Joan. 11. v. 47

9. Hugo Cardinalis aliam quæstionem proponens dicit: *Quare ita patienter tulerunt, præcipue cum avari magis offendantur de effusione rerum, quàm propriì sanguinis?* respondetque per adductam Chrysostomi authoritatem, cujus hæc sunt ipsissima verba: *Dolebant turpe lucrum auferri, & ut eum ab incepto averterent, ad miraculum trahere adnituntur.* Hugo dicit: *Ut eum sic cessare facerent à persecutione eorum, & ut in signo faciendo eum occuparent.* Pergit ulterius dicere Chrysostomo: *Intellige malitiæ plenam percontationem cum enim deceret, ut ipsi studium & zelum susciperent, tum oporteret eos obstupescere & admirari, quòd tantam domus curam gereret, illi autem & vendere sibi libere contendunt, neque à vendendo sibi desistendum, nisi ipse signum ostenderet.* Hom. cit.

10. Idem Hugo ulterius quærit, cur non fuerint in ipsum commoti, prouti alias fecerunt, quando illum dicentem audierunt, quòd templum domus Patris sui esset, per hoc namque se filium Dei & verum Messiam esse aperte declarabat? Et respondet: *Credebant quod hoc simpliciter diceret, non Patrem naturaliter, sed adoptione, vel creatione.* Respondetque pariter, cur scilicet in secunda ejectione, non verò nunc Scribæ & Pharisæi adversus eum exacerbati fuerint: *Post ejectionem negotiatorum*, id est, post secundam ejectionem, *curavit infirmos, & ideo magis invidia moti, exasperati sunt, hic autem non ita, ubi tantum expulsi sunt; quia stupebant ad novitatem.*

Respondit Jesus, & dixit eis: Solvite, &c.

11. *Quasi dicat*, inquit Hugo Cardinalis, *vos quæritis signum, in qua potestate hæc faciam, sed ego non do vobis signum potestatis, sed dico vobis significationem hujus facti, quia sicut templum hoc materiale vos inquinatis, & ego emundo, ita templum corporis mei vos dissolvetis, & ego resuscitabo.*

12. Lucas Burgensis S. Joannem nobis insinuare voluisse dicit, quòd Christus petitum ab illis signum vel miraculum edere intermiserit, non ob defectum potentiæ, vel ex eo quod ipsorum contempserit salutem; siquidem septimanis & mensibus sequentibus multa ejuscemodi miracula operatus fuit. *Sed quòd indigni essent, quorum votis satisfaceret, qui etiam tunc, cum satisfaceret, parum apud eos profeceris.* Jansenius dicit: *Sciens maligno animo eos signum postulare, & calumniaturos, etiamsi edidisset, deinde nolens unquam ad solam ostentationem miraculum operari, sed tantum ad sublevandam aliorum necessitatem, ut quod esse divinæ virtutis argumentum, idem esset & humanæ necessitatis beneficium.*

13. Idem Jansenius rationem reddit, cur hac metaphora uti voluerit: *Verbis allegoricis & metaphoricis templi, quia de templo agebatur, & ejus occasione de templo corporis sui transfert locutionem.*

14. *Sed quare ait imperative: Solvite?* quærit S Bonaventura, cui idem Seraphicus Doctor per adductam Glossam respondet: Christum id dixisse per modum prophetiæ: *Non enim imperat, sed quasi dicit: Vos solvetis in passione.* Per responsionem ad petitum miraculum, inquit S. Thomas, per duo præcipue correspondit: *Primo prænuntiat suam mortem futuram, secundo resurrectionem.* De morte dixit: *Solvite: Non dicit, solvetur, ne intelligas eum seipsum occidisse; & dicit: Solvite, quod non est imperantis, sed prænuntiantis & permittentis.* In Joan.

15. Hugo Cardinalis notat, quòd mentem suam non declaraverit expresse, sed sub quodam verborum involucro, quia si iis expresse se moriturum, & pro libitu suo, suaque virtute resurrecturum esse prædixisset, nullam utique fidem ei adhibituri fuissent. Lucas Burgensis ait: *De industria usus amphibologica obscuritate, ut eos falleret, indignos quibus mysteria regni cœlorum aperirentur.*

Templum.

16. Multa sunt mysteria & analogiæ, propter quas sacratissimum Christi corpus templi titulo & nomine insignitum & honoratum fuerit. S. Thomas ait: *Templum dicitur, in quo Deus inhabitat, ideo corpus Christi est templum Dei non solum secundum animam, sed etiam secundum corpus. Ad Coloss. 2. v. 9. In quo inhabitat plenitudo divinitatis corporaliter.* In nobis Deus per gratiam inhabitat, secundum actum intellectus & voluntatis, quæ non est actus corporis, sed animæ solius: *Sed in Christo habitat secundum unionem in persona, quæ quidem unio non solum ipsam animam, sed & corpus includit, & ideo ipsum corpus Christi est templum Dei.* Dionysius Carthus. præter hanc rationem unionis hypostaticæ nonnullas quoque alias assignat: *Quoniam habitavit in anima per fruitionem claram & beatificam.* Alia ratio, quam adfert, hæc est: *Quia sicut in templo materiali orationes Deo offeruntur, & ab ipso exaudiuntur, sic preces Ecclesiæ porriguntur Deo in Christo, & per Christum, per quem etiam exaudiuntur.* In Joan.

17. Beda quoque motivum consolationis nobis subministrat, qui pariter templa Dei per participationem denominamur: *Et quidem gaudendum est, quia ipsi sumus in baptismo in templum Dei facti, teste Apostolo, quia ait: Templum Dei sanctum est, quod estis ipsi, sed nimis tremendum; quia præmisit Apostolus, dicens: Si quis autem templum Dei violaverit, disperdet illum Deus.* Hugo Cardinalis ait: *Hoc templum solvimus & prophanamus per peccatum mortale.* 1. Cor. 3. v. 17. Ibid.

2. Mys-

2. Machab. 6. v. 4. *Templum luxuria & commessationibus*, &c.

Templum hoc.

18. Mysterio turget ultima illa dictio *hoc*, siquidem ut S. Joannes notat, indigitavit corpus suum, non verò templum Salomonis intellexit. Quando ipsum Matthæi cap. 26. v. 61. de hoc dicto accusarant, convicit illos tanquam falsos testes testificatos fuisse, quasi dixisset: *Templum Dei*. Toletus ait: *Ad eos direxit verbum: Solvite templum hoc; nec dixit, templum Dei, sed templum hoc: præterea de templo corporis sui Christus locutus est, & poterant intelligere, si voluissent; nam dum dixit: Templum hoc, certum est gestu ipso, & motu manuum, non illud materiale, sed seipsum demonstrasse.*

Et in tribus diebus.

19. Hugo Cardinalis triduum hoc in sensu morali ita exponit: *Hoc templum in tribus diebus excitatur, hoc est, in triplici cognitione: scilicet peccati, ad detestandum & cavendum; proximi, ad subveniendum; & Dei, ad diligendum; vel tres dies sunt: dolor, pro delectatione peccati; pudor, pro turpitudine, timor, ne recidivet iterum pro ipsius peccati tenacitate, & hominis debilitate; vel tres dies, contritio, confessio, & satisfactio, & sic spiritualiter reædificabitur, quia destructio peccati est ædificatio templi.*

Excitabo illud.

20. *Proprie loquitur, excitabo*, inquit S. Bonaventura, *quasi de somno, ob brevitatem temporis, ante resurrectionem, secundum illud Psalmi: Ego dormivi, &* Psal. 3. 6.
soporatus sum; cui expositio S. Thomæ de Aquino con- In Joan.
sonat, dicentis: *Scilicet corpus à mortuis suscitabo. Non autem dicit: excitabitur; nec: Excitabit illud Pater; sed, Ego excitabo, ut ostendat se propria virtute à mortuis resurgere.*

21. Hoc autem resurrectionis suæ miraculum fuit evidentissimum, quod illis dare poterat divinitatis suæ signum: *In hoc maxime signum divinitatis ejus ostenditur*, inquit S. Thomas, *non enim puri hominis est, ut se excitare à mortuis, sed solum Christus, qui fuit inter mortuos liber, hoc virtute suæ divinitatis fecit.* Et ideo Christus mox ut surrexit à mortuis, legem & Evangelium suum per universum mundum divulgari jussit, eo quod jam divinam filiationem suam sufficientissime probatam esse supponeret. Unde Toletus scribit: *Resurrectio à mortuis populos convertit Judæorum, supra omnia miracula Christi fidem auxit & confirmavit, incredulos autem, qui in sua obstinatione manserunt, confudit.*

Versus 18.

Dixerunt ergo Judæi: Quadraginta & sex annis ædificatum est templum hoc, & in tribus diebus excitabis illud?

In Joan. 1. S. Cyrillus Alexandrinus ignorantiam ipsorum considerat, dicens: *Mysterii altitudinem non intelligentes, signum irridentes, & insciliæ suæ morbum, tanquam justam ei non parendi causam arripiunt.*

2. S. Augustinus à Glossa citatus templum Salomonis intra septennium ædificatum fuisse testatur; at verò dum sub Zorobabel de novo ædificatum fuit, fabrica illius ob inimicorum obstacula, ad quadraginta sex annos protracta fuit: *Hic numerus convenit perfectionibus Dominici corporis, quia ut dicunt Physici, tot diebus forma humani corporis perficitur*; at vero S. Cyrillus eos hoc argumento convincit: *Quo pacto quæso longis temporum spatiis ad unius domus structuram opus illis fuerit?* quibus verbis S. Doctor insinuat, quod tametsi etiam de templo materiali Christus locutus fuisset, facile tamen ei fuerit illud brevissimo tempore de novo erigere: *Aut quomodo ulla in te imbecillior fuerit, qui septem duntaxat numero diebus universum hoc ineffabili virtute fabricatus est?*

Ibid.

Versus 19.

Cum ego resurrexissem à mortuis, recordati sunt discipuli ejus, quia hoc dicebat, & crediderunt Scripturæ, & sermoni quem dixit Jesus.

Recordati sunt discipuli ejus, quia hoc dicebat:

1. Id quod Salvator de morte & resurrectione sua prædixit, ipsorum quidem memoriæ impressum remansit, sed per effectus valde diversos. Unde Lucas Burgensis ait: *In aliis alium fructum protulit; Judæi recordati velut crimen capitale objecerunt*, siquidem in nocte passionis hisce Christi verbis: *Solvite templum*, &c. usi sunt tanquam præcipuo accusationis & criminalitatis ejus capite, & ideo convitiabantur dicentes: *Vah* Matt. 27. v. 40
qui destruis templum Dei, & in triduo illud reædificas? discipuli recordati & venerati intellectum sunt assecuti. Et quidem priusquam Christus à mortuis resurgeret, difficile illis erat, ut, quid dicere vellet, intelligerent, quia mysterium inaccessibile in se complectebantur. S. Thomas notat quòd S. Joannes non sine causa dixe- In Joan.
rit: *Cum ergo resurrexisset; nam ante resurrectionem difficile erat hoc intelligere. Primo, quia per hoc ostendebatur, quod in corpore Christi erat vera divinitas, alias non potuisset dici templum, & hoc tum temporis intelligere, humanam capacitatem excedebat; secundo, quia in hoc facit mentionem de passione & resurrectione, cum dicit: Excitabo illud, quem nullus discipulorum adhuc audierat; unde Christus quando resurrectionem & passionem suam expressit Apostolis, Petrus hoc audiens scandalizatus est.*

Et crediderunt Scripturæ & sermoni, &c.

2. Toletus verborum istorum sensum declarat; dicens: *Et est sensus: Crediderunt non solum sermoni Christi de sua resurrectione, sed etiam Scripturæ, in qua & mors & resurrectio Christi prænuntiatæ sunt; crediderunt eas Scripturas in Christi verificari & compleri.* S. Thomas In Joan.
Oseæ testimonium in specie citat, cui adhibuere fidem: Ose. 6. 3.
Vivificabit nos post duos dies, & tertia die suscitabit; atque insuper Jonæ prophetiam: *Et inde est, quod in ipsa die resurrectionis aperuit illis sensum, ut intelligerent Scripturas.*

Versus 20.

Cum autem esset Jerosolymis in Pascha in die festo, multi crediderunt in nomine ejus, videntes signa faciebat.

Cum autem esset Jerosolymis in Pascha in die festo, &c.

1. Lyranus Christum Jerosolymis Paschatis tempore ad populum prædicasse, & docuisse scribit, multisque patratis miraculis doctrinam, quam annuntiaverat, confirmasse, indeque multos ad credendum in eum fuisse confirmatos.

2. Toleti est ponderatio, quòd Christus data opera ad annuntiandum Evangelium loca quæsierit populosissima, festaque item & solemnitates præcipua & saluberrima elegerit, magnum desiderando hominum concursum, non ad applausum, aut vanam ostentationem, sed fine rectissimo, nimirum *ut ejus prædicatio & miracula pluribus prodessent, & adventus ipsius multis esset manifestus.*

Multi crediderunt in nomine ejus.

3. Ipsa nos docet quotidiana experientia, quòd frequentissime Deum potius in festis & solemnitatibus præcipuis per dissolutiones nostras, per locorum sacrorum irreverentiam, per immoderationem conviviorum, ludorum, societatum, chorearum, aliarumque prophanarum recreationum vana gaudia ostendamus, quàm alias unquam.

4. Dionysius Carthusianus hosce credentes Christum verum Dei filium aut Messiam esse minime agnovisse credit. *Credentes quòd esset Christus, vel saltem vir sanctus atque Propheta, non tamen credebant, nec suspicabantur, quòd esset filius Dei naturalis, verusque Deus, nisi forte ante agnovissent per Scripturas, quod Chri-*

ſtus in lege promiſſus eſſet Deus; vel etiam, ut advertit Theophylactus: *Non firma eorum fides erat, ad tempus enim attendebant Chriſto, non ut Deo, ſed ut homini, qui Deo afflabatur.*

Videntes ſigna quæ faciebat.

5. Enimvero tametſi Evangeliſta quænam aut qualia hæc miracula fuerint, minime exprimat; veruntamen, ut Lucas Burgenſis dicit: *Intelligendum relinquit fuiſſe talia, qualia illa, quæ ſcripta ſunt, nimirum non terrori hominum, aut curioſitati ſervientia, ſed amori ſalutique ſuavia ac benefica.* Dionyſius Carthuſianus eum prodigia & miracula ſtupenda operatum fuiſſe exiſtimat; ſiquidem S. Joannes Nicodemum ei dixiſſe refert: *Nemo poteſt hæc ſigna facere, quæ tu facis, niſi fuerit Deus cum eo*; expreſſam tamen illorum mentionem non facit, ut S. Thomas obſervat, quia in fine ſui Evangelii ſcribit: *Sunt & alia multa, quæ fecit Jeſus, quæ ſi ſcribantur per ſingula, nec ipſum arbitror mundum capere poſſe eos, qui ſcribendi ſunt libri*; neque enim Evangeliſtarum intentio erat, omnia referre miracula; *Sed tot, quot neceſſaria erant ad Eccleſiam fidelium inſtruendam.*

Joan. 3. 2.

Joan. 21. v. 25.

6. Idem quoque S. Doctor optime ponderat, quiſnam fuerit miraculorum Salvatoris fructus: *Fructus autem, qui provenit ex ſignis Jeſu, magnus eſt, quia multi crediderunt, & converſi ſunt ad eum*; quorum tamen aliqui ex miraculis viſis crediderunt, alii verò, quia eis ſecreta cordis & cogitationes occultas revelaverat: *Sed commendabiliores ſunt, qui per doctrinam credunt, quia ſunt magis ſpirituales, quàm qui propter ſigna, qui ſunt magis groſſiores.*

7. Hugo Cardinalis ad hoc ſe reflectens, quòd multi crediderint, quando Chriſtus Jeroſolymis, & in die feſto præſens aderat, hanc inde deducit moralitatem: *Tunc multi crediderunt propter ſigna, quia quando tempore proſperitatis Chriſtus ſe exhibet hominibus benefícum, tunc Deo ſerviunt*; *ſed hoc propter ſigna, id eſt, propter ipſa proſpera, quæ videntur homini eſſe ſigna amoris, cum tamen magis ſunt e contrario: quia ut dicit Gregorius, quòd continuus ſucceſſus temporalium bonorum, eſt quoddam æternæ damnationis indicium. Pſ. 48. 19. Confitebitur tibi cum benefeceris ei.*

Joan. 12. v. 23.

8. Enimverò unum ex iis miraculis, quæ viderunt, eſt illud, quod in præſenti Evangelio narratur, de percuſſione & exturbatione prophanatorum. Unde Origenes ait: *Præſens hiſtoria in nullo minorem proteſtatem prætendit his, quæ ab eo miraculoſius edita ſunt*; etenim ipſa nobis experientia demonſtrat, multos in Deum credere, eumque confitentes ad ipſum recurrere, dum percutiuntur à manu ejus, & flagellantur.

Verſus 21.

Ipſe autem Jeſus non credebat ſemetipſum eis, eo quòd ipſe noſſet omnes.

Ipſe autem Jeſus non credebat ſemetipſum eis.

1. *Non revelabat eis*, inquit Lyranus, *altiora myſteria ſecundum ſenſum literalem, quia aliqui erant imperfecti potentes ea capere, & aliqui ficti, quærentes ea deridere; & inſtruxit prædicatores Evangelii, ut non prædicent ſimplicibus alta, ſed captibilia, nec fidelis fidei ſecreta myſteria, ne deridentur ipſa*; ac proinde Matth. c. 7. 6. Salvator nos monet dicens: *Nolite ſanctum dare canibus, neque mittatis margaritas ante porcos, ne forte conculcent eas.* Beda rationem reddit, cur Chriſtus ſe non crediderit eis: *Non enim ſic credebant in eum, ut digni eſſent Chriſtum habitare in eis.*

2. Hugo Cardinalis ait: *Quia non eſt vera fides, quæ ſolum à probatione miraculorum pendebat, ideo non confidebat de eis, ut committeret eis ſecreta ſuæ inſtructionis.*

3. Dionyſius Carthuſianus nequaquam nobis credendum eſſe dicit, quòd Redemptor eos timuerit, ſiquidem *Poteſtatem omnis carnis dederat ei Pater: certum eſt quòd non timuit hoc, nec eos qui corpus occidunt*, ſed, inquit, ut Beda & Auguſtinus aſſerunt: *Non ſe credidit eis, quia nondum baptizati, & plena fidei imbuti fuerunt*; ac proinde ita exponit: *Non committebat ſeipſum eis, tanquam fidelibus conſtantibuſque amicis, nec voluit converſari inter eos, quaſi inter veros diſcipulos.*

4. Toletus Salvatorem inconſtantiam ipſorum prævidiſſe exiſtimat: *His verbis ſignificat illorum credentium inconſtantiam, quorum multi non ſolum retroceſſuri à concepta fide, ſed & Chriſtum perſecuturi erant.*

5. Hugo Cardinalis ſenſui ſupradicto adhærens, nimirum quod multi tunc præcipue in Chriſtum credant, quando ab ipſo beneficiis afficiuntur, ſubjungit: *Tales temporales ſunt, non ſtabiles; ipſe autem Jeſus non credebat ſemetipſum eis, quia talibus inſtabilibus Dominus magnam gratiam non confert, quia ſunt indigni.*

6. *Quia iſti credebant*, inquit Albertus Magnus, *ad tempus, & in tempore tentationis recedebant, ſicut ipſe Dominus dicit, & ſubjungit cauſam Evangeliſta dicens, eo quòd ipſe Jeſus noſſet omnes.* Dionyſius Carthuſianus illos de eorum genere fuiſſe dicit, de quibus Joan. 12. ſcribitur: *Ex principibus multi crediderunt in eum, ſed propter Phariſæos non confitebantur; dilexerunt enim gloriam hominum magis, quàm gloriam Dei*; *tales autem non credunt vere atque ſalubriter, ſicut ait Salvator: Quomodo poteſtis vos credere, qui gloriam ab invicem quæritis, & gloriam quæ à ſolo Deo eſt, non quæritis.*

Joan. 5. 44.

Eo quòd ipſe noſſet omnes.

7. *Et hoc per potentiam divinitatis*, inquit S. Thomas. *Eccleſiaſt. 23. v. 28. Oculi Domini multo lucidiores ſunt ſuper ſolem; nam homo etſi cognoſcat alios, non tamen certam cognitionem de eis poteſt habere, quia non videt niſi ea quæ apparent*; at verò Deus occultiſſimas quaſque penetrat cogitationes, teſte Theophylacto, qui ait: *Non ignorat quales ſint cogitationes in ſingulis hominibus.* Chryſoſtomus Chriſtum de verbis ipſorum minime curaſſe dicit, quia penetrabat interiora: *Hoc eſt, non curabat exteriora verba, qui in ipſos animos ingreditur, qui in humanas cogitationes irrumpit, qui eorum fervorem mox infrigeſcere cognoſcebat.* Idem quoque Lucas Burgenſis his verbis ſcribit: *Non eis fidendum*, inquit, *eo quòd fides eorum eſſet admodum imperfecta.* Cognoſcebat quòd facile ipſum delerturi eſſent, & *mutata voluntate conjuncturi ſe perverſis Scribis & Phariſæis.*

In Ioan.

Hom. 23. In Ioan.

Verſus 22.

Et quia opus ei non erat, ut quis teſtimonium perhiberet de homine, ipſe enim ſciebat quid eſſet in homine.

1. *Novit hominum*, inquit S. Bonaventura, *ineffabilia omnia, & in hoc patet ſalutare exemplum hominibus, non credendi atque committendi ſe omnibus, qui fingunt ſe eſſe amicos.*

2. Porro cognitionem hanc, quam Deus de nobis habet, expreſſius hiſce verbis declarat Cajetanus: *Cognoſcebat quid eſſet in homine, in intellectu, in voluntate, in cogitatione, in affectu hominis, & propterea non erat ei opus teſtimonio.* Hugo Cardinalis inquit: *Plus ſcit de homine, quàm homo de ſe; ipſe enim ſciebat quid eſſet in homine, id eſt, quid eſt, vel eſſe poteſt in mente hominis.* *Ad Hebræos 4. 13. Omnia nuda & aperta ſunt oculis ejus.* Rupertus Abbas hæc verba gloſſans ita ſcribit: *Quis enim novit omnes homines, niſi ſcrutans corda & renes Deus? Cui veraciter dictum eſt: Tu ſolus noſti corda filiorum hominum; quis denique ſcit quid ſit in homine, niſi Deus, de quo non vane dictum eſt: Homo videt in facie, Deus autem inſpicit in cor.* S. Cyrillus ſingularem hanc in Deo ſcientiam agnoſcit, & Pſalmiſtam hanc ei ſoli attribuere demonſtrat: *Soli Deo vero ipſam tribuit Pſalmiſta dicens: Qui finxit ſigillatim corda eorum, qui intelligit omnia opera eorum.*

Lib. 2. hæc. 30. In Ioan. 3. Reg. 8. v. 39. 1. Reg. 16. 7.

Alexand. In Ioan. Pſ. 32. 15.

3. S. Bonaventura ad noſtrum profectum utiliſſimum hoc inde eruit documentum: *Ex quo Deus novit omnia quæ ſunt in homine, ob talis Judicis majeſtatem, ob talis teſtis inflexibilem veritatem, (ipſe enim judex & teſtis, ob talis dominatoris in corde habitantis ſanctitatem, & immunditiarum ab eo odibilitatem (mundi enim ſunt oculi tui, ne videas malum, & reſpicere ad iniquitatem non poteris) neceſſe eſt ut homines mundent corda ſua.* Unde Boetius lib. de Conſol. Phil. lib. 5. Proſa 6. in fine ait: *Magna vobis eſt, ſi diſſimulare non vultis, neceſſitas indicta probitatis, cum ante oculos agitis Judicis cuncta cernentis, propter quod ait Propheta. Providebam Dominum in conſpectu meo ſemper.*

Pſ. 15. 8.

FERIA

FERIA TERTIA POST IV. DOMINICAM QUADRAGESIMÆ.

Evangelium Joannis cap. 4.

V. 14. *IAm die festo mediante ascendit Jesus in templum, & docebat. 15. Et mirabantur Judæi dicentis: Quomodo hic literas scit, cum non didicerit? 16. Respondit eis Jesus, & dixit: Mea doctrina non est mea, sed ejus qui misit me. 17. Si quis voluerit voluntatem ejus facere, cognoscet de doctrina utrum ex Deo sit, an ego à meipso loquar. 18. Qui à semetipso loquitur, gloriam propriam quærit, qui autem quærit gloriam ejus, qui misit eum, verax est, & injustitia in illo non est. 19. Nonne Moyses dedit vobis legem, & nemo ex vobis facit legem? 20. Quid me quæritis interficere? Respondit turba, & dixit: dæmonium habes; quis te quærit interficere. 21. Respondit Jesus, & dixit eis: Unum opus feci, & omnes miramini. 22. Propterea Moyses dedit vobis circumcisionem (non quia ex Moyse est) sed ex Patribus & in sabbatho circumciditis hominem. 23. Si circumcisionem accepit homo in sabbatho, ut non solvatur lex Moysis, mihi indignamini, quia totum hominem sanum feci in sabbatho. 24. Nolite judicare secundum faciem, sed justum judicium judicate. 25. Dicebant ergo quidam ex Jerosolymis: Nonne hic est, quem quærunt interficere? 26. Et ecce palam loquitur, & nihil ei dicunt; nunquid vere cognoverunt Principes, quia hic est Christus? 27. Sed hunc scimus, unde sit: Christus autem cum venerit, nemo scit, unde sit. 28. Clamabat ergo Jesus in templo docens, & dicens: Et me scitis, & unde sim, scitis, & à meipso non veni, sed est verus qui misit me, quem vos nescitis. 29. Ego scio eum, quia ab ipso sum, & ipse me misit. 30. Quærebant ergo eum apprehendere, & nemo misit in illum manus, quia nondum venerat hora ejus. 31. De turba autem multi crediderunt in eum.*

Versus 14.

Jam die festo mediante ascendit Jesus in templum, & docebat.

1. SCiendum, quòd ut in principio hujus capitis dicitur, Jerosolymis festum agebatur tabernaculorum, quod septem dies integros durabat: Judæi verò adversus eum exasperati, machinabatur mortem ipsius. Cumque à cognatis, ut ad eandem se solemnitatem conferret, rogaretur, eis acquiescere noluit, sed dixit: *Vos ascendite ad diem festum hunc, ego autem non ascendam*; & tamen licet non aperte & manifeste, bene tamen se eo recepit occulte, & per septem continuos dies ibidem substitit occultus: *Et jam die festo mediante ascendit in templum*, *id est*, inquit S. Thomas, *cum illius festi tot dies remansissent, quot effluxerant; unde cum septem diebus agebatur festum, dicitur hoc fuisse quarto die; & quidem in hoc, quod se occultaverat, humanitatis Christi est indicium, & nostræ virtutis documentum.* In Joan

To. 8. tr. 14. 2. Salmeron hanc dilationem ad mitigandos Judæorum animos ordinatam fuisse existimat, ut ampliorem haberet campum & occasionem sedatis ipsorum mentibus Evangelicam imprimendi doctrinam. Unde Theophylactus ait: *Ascendit quando insaniam illorum verisimile erat mitigatam esse.* Lucas Burgensis scribit: *Interdum cedere periculis licet, sed nulla bene agendi opportunitas omitti vel negligi debet; docebat populum, cum Sacerdotes & Scribæ deessent officio.* Lyranus pariter monet: *Propter hominum verba, doctrina saluti non est omittenda.* S. Augustinus ait: *Illud, ut lateret, erat causa exempli, hoc potestatis.* Porro qualenam illud exemplum fuerit, quod nobis post se relinquere voluit, Salmeron hisce verbis exponit: *Docens nos suo exemplo, ut cum volumus proficere in proximis, nequaquam in fervore animi concitati, aut affectu peccati, sed eo declinante adeamus, ut moris est Dei facere, qui venit ad auram post meridiem, ut corrigeret primum parentem.* Tract. 29. in Joan.

3. Idem quoque Author considerat, quòd tametsi Salvator imminentia sibi prævidisset pericula, intermittere tamen nequaquam voluerit, quin se in ea festivitate & videndum & audiendum exhiberet: *Ut indicet mandato Dei obtemperandum absque timore mortis; docet deinde suo exemplo Pastores, ne tempore periculi doctrinam salutarem populo subtrahant: nam bonus Pastor animam suam ponit pro ovibus suis.* Ibid.

4. Porro si per festivitatem, humanam velimus prosperitatem intelligere, dicendum videtur, quòd tunc Jesus Jerosolymam concesserit, ibique suam præsentiam communicarit, quando festivitas in declinatione erat, ad denotandum quòd quando deficiunt & occidunt felicitates terrenæ, tunc ipse vel maxime in cordibus nostris ascendat: at verò S. Antonius de Padua ad hoc se reflectit, quòd Redemptor noster ad templum ascenderit, quando quærebatur ad mortem, idque ad insigne documentum nostrum: *Ut daret nobis exemplum, quòd imminenti adversitate debemus ad Deum recurrere.* Serm. in hac fer.

Ascendit.

5. S. Cyrillus Alexandrinus ait: *Non dixit Evangelista Christum ingressum fuisse in templum, sed ascendisse; ardua enim res est atque sublimis loca ingredi sancta, & docendi manus recte suscipere.* In Jeremia sublime exprimitur illorum encomium, qui ad animas convertendas divinum annuntiant verbum: *Si separaveris pretiosum à vili*, inquit Deus, *quasi os meum eris*; etenim Veritas ipsamet in S. Luca dicit: *Qui vos audit, me audit.* Lib. 4 in Ioan. c. 30. Jer. 15. 19. Luc. 10. 16.

In templum.

6. S. Bonaventura ait: *Non in palatium, vel in forum; & docebat, non silebat veritatem*; siquidem ad eum finem destinatæ sunt Ecclesiæ, ut æternæ fidei nostræ veritates mediante prædicatione fidelium cordibus imprimantur, ut animæ reducantur ad pœnitentiam, viaque sternatur ad gloriam. *Patet hic exemplum Prælatis & Doctoribus*, inquit S. Bonaventura, *ascendendi in templum, & docendi ibidem exemplo B. Ambrosii, qui omni die Dominico in publico verbum Dei tractabat.*

7. S. Antonius Paduanus moralitatem quandam hoc loco adducit nobis Christianis in solemnitatibus occurrentibus perutilem: *Sicut Christus imminentibus solemnitatibus templum corporaliter ascendit, sic innuit, quòd nos semper debeamus per devotionem ascendere in Deum, singulariter tamen in festis aliquibus solum divino cultui vacare debemus.*

Et docebat.

8. Poterat quidem Salvator noster sine comitatu in templum ascendere, & sine aliqua turbarum congregatione privatim, non verò in publico docere, maxime cum Sacerdotum mortem sibi machinantium perspectum sibi haberet furorem: veruntamen, ut idem S. Antonius scribit, in publico se manifestare voluit: *Ad ostendendam voluntariam oblationem, quia tempore passionis suæ conversabatur maxime in Jerusalem, & in templo, ut exhiberet se persecutoribus.*

9. Sapiens de oportunitate tractans, quam ad Dei verbum annuntiandum quærere debemus, hanc adducit similitudinem: *Mala aurea in lectis argenteis, qui loquitur verbum in tempore suo.* Porro quatuor diebus post inchoatam festivitatem, prædicationem suam distulit, ut tanto majori cum aviditate deinceps auscultaretur. *Tardius venit*, inquit Salmeron, *ut diutornius expectatus, avidius audiretur, & majori cum fructu.* Lyranus ait: *Docebat populum, qui diebus præteritis intentus fuerat sacrificiis & oblationibus consuetis, & per hoc docuit prædicatores Evangelii, ut secundum dictum Sapientis, tempus tacendi considerent, & tempus loquendi.* S. Thomas pariter rationem reddit, cur prædicationem suam in medium usque festivitatis distulerit: *Quin in principio festi omnes magis attenti sunt his, quæ festi sunt, boni ad cultum Dei, alii ad vanitates & lucra; sed circa medium festi, his quæ festi sunt, expeditis, magis parati sunt ad doctrinam.* Prov. 25. 11. Eccl. 3. 7. In Joan.

10. Idem quoque S. Doctor aliam adfert rationem, dicitque id ab eo factum esse propter mysterium, quia verissimum semper est, quod *Omnia in figura contingebant*

bant illis. Congruit ordini doctrinæ Christi, quia non in fine mundi, nec in principio, sed in medio tempore venit instruere homines de regno Dei. Abac. 3. 2. *In medio annorum notum facies.*

11. S. Joannes quidem non declarat nobis quale Redemptoris nostri thema, vel quodnam prædicationis ejus subjectum fuerit, sed solum dicit, *Docebat. Doctrinam tamen insignem fuisse insinuat*, inquit Toletus, *dum Judæos, qui eum insequebantur, & ut occiderent, quærebant, & in admirationem conversos esse narrat.*

12. Advertendum est, quòd S. Evangelista Christum in templum ascendisse, ibique populum docuisse, constanter asserat, ad denotandum finem, quem habere debemus, dum ad sacra nos loca recipimus, nimirum ad verbum Dei audiendum, ad profectum spiritualem promovendum, non verò propter curiositatem, vel conversationem, vel ob alios similes fines terrenos: *Indica mihi quem diligit anima mea, ubi pascas, ubi cubes in meridie, ne vagari incipiam post greges sodalium tuorum;* ecce quales erant hujus electæ animæ devotæ intentiones; quærebat enim in domum Dei oculum suum dirigi, ibidemque panem Angelorum, animarum cibum & nutrimentum videre, seque inibi in sancto quodam secessu & solitudine orationi vacare, non verò oculis hinc inde vagari, vel cum sodalibus fabulando circulos facere, &c. *Ne vagari incipiam.*

Cant. 1. 6.

Versus 15.

Et mirabantur Judæi dicentes: Quomodo hic literas scit, cum non didicerit?

Et mirabantur Judæi.

1. S. Augustinus scribit: *Omnes quidem, quantum arbitror, mirabantur, sed non omnes convertebantur,* redditque rationem, unde hæc fuerit admiratio oborta: *Quia multi noverant, ubi natus, quemadmodum fuerit educatus, nunquam eum viderant literas discentem;* videri quidem poterat conveniens esse, quòd sicut secundum usum aliorum voluit educari, ita quoque secundum stylum omnium aliorum studiis operam dare debuerit; Sapientia tamen incarnata ab aliis doceri noluit, non tam propter miraculum, quàm propter mysterium, quòd à Luca Burgensi hisce verbis tangitur: *Ideo filium suum ex mechanica potius officina prodire voluit cœlestis Pater, quàm ex Scribarum scholis, quo magis conspicua esset Evangelii origo, ne quis in terris fabricatum putaret, vel hominem quempiam fingere ejus auctorem.*

2. Porro admirationem istorum Rupertus Abbas hisce verbis exprimit: *Admiratio Judaica pœnalis & impatiens ad audiendum, detrahentis invidiæ livor est, qua urgente dum sapientiæ docentis nequeunt obviare, saltem ex præsumptione magisterii nituntur personam illius promere.* Cui consonat, quod de hac admiratione Chrysostomus in hæc verba scribit: *Vides eorum plenam malitiæ admirationem?* Non admirabantur veritatem doctrinæ Christi, ut inde proficerent, & ut ipsum in debito respectu & reverentia haberent; *sed modum, quo eam doctrinam acquisierit,* inquit Lucas Burgensis. Sed quonam fine admirabantur? *Ut dum modum insuetum & incognitum ostendunt, doctrinam quoque ipsam suspectam reddant, ut inventum commentumque humanum ipsius Jesu, invidi non solum, sed malitiosi.*

Quomodo hic literas scit, cum non didicerit?

3. Nimirum Christum filium Joseph viri pauperis esse, ejusque sudoribus sustentari, & consequenter una cum ipso laboribus mechanicis victum sibi quærere credebant. Putabatur filius fabri, *qui*, ut S. Thomas ait, *de labore suo vivens non insisteret studio literarum, sed potius operi manuali, secundum illud Psalmi: Pauper sum ego, & in laboribus à juventute mea.* Lucas Burgensis dictionem illam, *Hic*, ponderat: *Hic Galilæus, faber, & fabri filius, qua sapientia replebitur, qui tenet aratrum? Ecclesiast. 38. v. 26. Stimulo boves agitat, & conversatur in operibus eorum.* Etenim verisimile est Salvatorem nostrum S. Josephum nutritium suum in laboribus adjuvando, aratra nonnunquam fabricasse, ideoque horum similitudine aliquando usum fuisse, damna eorum denotare volens, qui in bene cœptis non perseverant: *Nemo mittens manum suam ad aratrum, & respiciens retro aptus est regno Dei;* quonam igitur modo inter mechanicos hosce labores sacram Scripturam, & cœlestem theologiam discere aut explicare poterat? Idem Lucas Burgensis ait: *Jamdiu quæsierant, quod Jesu à puero egisset; qualium hominum consortio usus fuisset, & cætera eo pertinentia; intellexerant autem nullas ab eo scholas frequentatas, conversatum semper inter idiotas, & fabrilem artem ad virilem usque ætatem exercuisse. Hinc admirantur, nolebant enim agnoscere eum esse, de quo Isaias scripsit cap. 11. v. 2. Et requiescet super eum Spiritus sapientiæ & intellectus, &c. In quo essent sapientiæ & scientiæ Dei omnes thesauri absconditi.* In cujus confirmationem Cajetanus hanc habet ponderationem, quòd nimirum Salvatoris vitam, quam duxerat, non Galilæi compatriotæ ipsius, sed Judæi qua potuerunt diligentia examinarint, iidemque fuerint, qui sapientiam ipsius fuere admirati, scientes quòd in pueritia, adolescentia & juventute sua laboribus manualibus & mechanicis, non verò literis, continuam dedisset operam.

Luc. 9. 62.

4. S. Cyrillus Alexandrinus ait: *Atqui dementiæ Judaicæ inter cætera argumentum etiam istud est, alioquin enim nihil eis mirum videri debebat literis non indigere cunctorum opificem Sapientiam, hoc est, unigenitum Dei Verbum, quod inter ipsos in forma hominis latebat.*

Lib. 4. In Joan.

5. Invidia eos adeo excæcavit, ut oculos non haberent, quos in veram defigerent lucem, quæ *illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*; siquidem, ut Jansenius notat, majus divinitatis & authoritatis ejus argumentum habere non poterant, quàm videre ipsum tanta cum sapientia erudientem populos, cum tamen nulli unquam literarum studio vel minimam dedisset operam; at verò quid illis hoc profuit? *Pro suo fastu & invidia, hoc ipsum trahunt in calumniam authoritatis ejus, velut dæmoniacum insimulare volentes doctrinam ejus, ex eo unde certo constabat esse divinam.* Sicut enim ipsum miracula patrantem calumniabantur asserendo ipsum secretum quoddam cum Beelzebub principe dæmoniorum habere commercium, inquit Salmeron, *Ita doctrinam calumniari non valentes, modum, quo illam sibi comparasset, nempe vel à dæmone, vel arte magica, in calumniam rapiebant.* Theophylactus quoque hanc admirationem invidiæ motivo attribuit, illudque sequenti similitudine declarat: *Veluti si pauper quispiam vicinus repente in splendidiore vestitu prodeat, & videat eum vicinus invidus, dicit, quomodo hic tam sumptuosis vestibus indutus est, qui dudum pauperrimus erat?* Idem Salmeron exemplum ipsorummet Judæorum, qui in die Pentecostes Apostolos, qui antea piscatores & idiotæ fuerant, cum admirabili doctrina & facundia prædicare audientes, & ignorantes mysterium, eosdem ebrios esse existimarunt. *Admirantur una lingua ad unam gentem loquentem, quid facient cum Apostolos variis linguis ad universas mundi nationes viderint prædicantes?*

Concer. c. 75.

Tom. 1. tr. 14.

Versus 16.

Respondit eis Jesus, & dixit: Mea doctrina non est mea, sed ejus qui misit me.

1. S. Augustinus acute observat sapientissimum hunc Magistrum nostrum non dixisse: *Doctrina ista non est mea:* sed, *doctrina mea non est mea;* & ait: *Si non tua, quomodo tua? Si tua, quomodo non tua?* Tu enim dicis utrumque: mea doctrina, & non mea. Quam difficultatem demum per verba S. Joan. cap. 1. resolvit, ubi dicitur: *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum; inde pendet hujus solutio quæstionis: Quæ est doctrina Patris, nisi Verbum Patris? Ipse ergo Christus doctrina Patris, si Verbum Patris; sed quia Verbum non potest esse nullius, sed alicujus, & suam doctrinam dicit seipsum, & non suam, quia Patris est Verbum, quid enim tam tuum, quam tu? Et quod tam non tuum, quam tu, si alicujus es, quod es?*

Tract. 29. In Joan.

2. Porro Redemptor noster tanquam unicus & verus filius Dei eandem æterni Patris sui scientiam & doctrinam habebat, quia sicuti una est utriusque essentia, ita & unam habent scientiam, cum hac tamen differentia, quòd Pater scientiam suam nõ accipiat ab alio, sicuti il-

Psal. 16.

illam à Patre filius accipit, ac proinde dicit: *Doctrina*
Cap. 15. *mea non est mea, sed ejus qui misit me. Doctrina*
In Ioan. *quam ego doceo*, inquit Jansenius, *non est à me profecta primo & originaliter, sed est originaliter ejus qui me misit in mundum*. S. Thomas expositionem adfert huic omnino similem: *Mea doctrina, quam ego pronuntio verbo creato, non est mea, id est, non est mihi à metipso, sed à Patre, quia etiam cognitionem filius per æternam generationem habet à Patre.* Unde Matth. c. 11. 27. dicit: *Omnia mihi tradita sunt à Patre meo.*

3. Toletus quoque declarat, qua ratione intelligendum sit quòd doctrina sit sua, & non sua, idque hisce fere verbis: *Hæc doctrina, quæ Christi hominis est, sua dicitur, quia ipsi inest: non sua autem, quia à divinitate, quæ unita est, procedit & emanat; propterea vere dicitur, mea doctrina, quam ut homo habeo, non est mea, sed Patris, quia ab eo accepta est.* Idem quoque hac occasione ponderationem quandam instituit, quia ad sequentem doctrinam moralem viam ei pandit; dicit enim: *Tribuit Christus Patri quæ divinitatis suæ sunt, cum posset dicere: Doctrina, quam ut homo habeo, à meipso, qui Deus & filius Dei sum, at Patri tribuit*; adducitque Chrysostomi authoritatem, hanc illius rationem reddentis: *Ne ingenitus, neve Deo contrarius, neve se extollere videretur, ut modestiam servans, neminem se jactare debere doceret, & auditorum imbecillitati consuleret.* Porro de hoc Deo in sacra Scriptura dicitur: *Deus scientiarum Dominus est, & ipsi præparantur cogitationes*, & tamen non sibi, sed æterno Patri suam scientiam attribuit. Clarissimum illud Theologiæ jubar S. Thomas de Aquino Doctor Angelicus, id quod in studiis suis assecutus fuit, non sibi aut sudoribus & vigiliis suis, sed orationi adscribit; idem quoque faciendum cuivis alteri homini, quantumcunque ille excellentissime doctus sit & eruditus; Deo enim omnem scientiam suam in acceptis referre debet, quia *Non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis, tanquam ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est.*

Hom. 48. In Ioan. — 1. Reg. 2. 3. — 2. Cor. 3. 5.

4. Lucas Burgensis ait: *Doctrina hic accipitur, non pro habitu scientiæ inhærente menti, sed pro eo quod per habitum illum explicatur verbis, & aliis traditur. Mea doctrina igitur, id est, id quod ego doceo & prædico ad credendum & agendum (loquitur ut homo) non ab hominibus præceptoribus accepi, non ex libris didici, non studio literario acquisivi, non ingenii subtilitate excogitavi;* vult dicere, scientiam suam non esse acquisitam, sed infusam ei à primo conceptionis ejus instanti; *ac si dixisset*, inquit Rupertus Abbas, *mea doctrina non ex homine, sed ex Deo est;* etenim secundum naturam divinam habet eandem cum Patre scientiam, sed à Patre, secundum verò naturam humanam assumptam, aliam quandam scientiam habet, creatam videlicet: *Non tamen habet eam*, inquit Lyranus, *per exercitium acquisitam, sed ab instanti conceptionis infusam.*

Lib. 7. In Ioan.

5. S. Thomas habita ratione scientiæ creatæ, ei infusæ, illam eum non à seipso habere dicit; cujus hanc assignat rationem: *Quia omne verum à quocunque dicatur, à Spiritu sancto est.* Et ideo ex quo doctrinam suam per os Apostolorum per universum mundum divulgari voluit, eosdem pariter instruxit (utpote viros idiotas & illiteratos) ut intelligerent, quòd doctrina, quam annuntiaturi essent, non sit futura ipsorum, sed ipsius: *Qui vos audit, me audit*; vel etiam Spiritus sancti, utpote qui illos erudivit: *Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis.* Felices igitur sunt auditores illi, qui doctrinam & sapientiam à ministro aliquo evangelicam prolatam auscultant; siquidem vere hic dicere potest: *Doctrina mea non est mea*, quia prædicat id, quod ei suggestum & dictatum fuit à veritate & sapientia cœlesti: *Sicut docuit me Pater, hæc loquor.*

In Ioan. — Luc. 10. 16. Matt. 10. 29. — Ioan. 8. 28.

6. Rupertus Abbas ait: *Subauditur, sicut doctrina Pharisæorum doctrina sua non est, quia videlicet doctrinam sensumque suum in plerisque doctrinæ Dei non communicant, docentes servare mandata hominum; Dei quippe traditiones propter suas traditiones dereliquerunt.* In hujusce doctrinæ à tam veridico & sapienti Magistro traditæ laudem idem Author dicit: *Non facit hæreses & schismata, quomodo faciunt eorum doctrinæ, qui novitates vocum amantes dereliquerunt traditiones Dei propter traditiones suas.*

Cap. 7. in Ioan.

Versus 17.

Si quis voluerit voluntatem ejus facere, cognoscet de doctrina utrum ex Deo sit, an ego à meipso loquar.

1. Enimvero quia à Judaismo controverti & in dubium vocari poterat, an doctrina Christi è cœlo data, an vero ex ejus inventione excogitata esset, ideo illos modum, quo id experiri & explorare posset, docere voluit: *Si quis voluerit voluntatem ejus facere, recognoscet, &c. Notans causam, ob quam Judæi non intelligerent doctrinam ejus esse divinam, nimirum quod Dei nolent facere voluntatem, cujus tamen volebant videri cultores religiosi.* Ita Jansenius, qui duce S. Augustino ulterius declarare pergit, verba illa de illa Dei voluntate intelligenda esse, qua mediante vult, ut homines in Christum filium ejus credant, sicut in capite præcedenti dixerat: *Hoc est opus Dei, ut credatis in eum, quem misit ille*; Vult igitur Salvator noster his verbis dicere, inquit Jansenius: *Si quis voluerit credere in me, hic intelliget qualis sit doctrina mea*; qui tamen idem Doctor aliam adfert expositionem: nimirum verbis illis significari, quod voluntas Dei adimpleta plurimum ad illam veritatem discernendam & capiendam conferat: *Alii verò melius intelligunt generaliter de omni Dei voluntate, ut significetur bonam hominis voluntatem & studium obsequendi Deo, multum conferre ad discernendum, an doctrina aliqua sit ex Deo, an non: Spiritualis enim omnia dijudicat, animalis autem homo non percipit ea quæ sunt Spiritus Dei. Hoc audiat consilium*, inquit Rupertus Abbas, *qui discretivum quærit veritatis intellectum.* Porro viam ad intelligentiam doctrinæ cœlestis Sapiens hisce verbis satis aperte indicat: *Præbe fili mi cor tuum mihi, & oculi tui vias meas custodiant.* Majori cura allaborandum est, ut cor Dei amore, quàm intellectus scientia repleatur; ideoque recta nobis via procedendum est in observantia mandatorum Dei: siquidem *In lege Domini voluntas ejus.* Hisque præmissis arcanorum Dei notitia, & cœlestis sapientiæ profectus facile comparatur. Unde Rupertus Abbas ait: *Igitur doctrinam Dei qui non discernunt, excusationem non habent, quia videlicet ex ipso errore suo sibi testes sunt, quòd desiderium non habent faciendi voluntatem Dei, quod utique si haberent, doctrinam, quæ ex Deo est, ultro amarent.*

Ibid. — Ioan. 6. 29. — Lib. 7. in Ioa. — Prov. 23. 26. — Ps. 1. 2.

2. Cajetanus ait, Christum jam ante satis declarasse notat, quomodo literas & sapientiam sibi comparavit, dum se doctrinam suam à Patre suo accepisse confessus fuit: jam vero quinam illi sint, declarat, qui hanc doctrinam se ab æterno Patre suo accepisse agnoscent: *Declarat modo qui sunt cognoscentes hoc, scilicet quòd doctrina ejus est ex Deo, nec exigit ut literas didicerint, aut distant; non magnitudine ingenii, non longum studium, sed solum voluntatem, dicendo: Si quis voluerit voluntatem ejus facere; ecce quod exigit volendum, scilicet facere voluntatem Dei, factis exequi quod vult Deus, cognoscet; ampliissima schola ad cognoscendum omnibus patet sola bona voluntate.*

3. Albertus Magnus, qui S. Thomæ Aquinatis, Doctoris videlicet tanta sapientia & scientia Theologica & sacra ad miraculum usque conspicui præceptor fuit ideoque & ipse dicere vere potuit: *Doctrina mea non est mea*; in hæc verba ita scribit: *Patris doctrina est in hoc, quod docet ejus voluntatem facere, & voluntati ejus conformari, & sanctificationem ejus accipere.*

In Ioan.

4. Lucas Burgensis valde solide observat, Christum à Scribis & Pharisæis non petiisse, ut pro cœlestis doctrinæ suæ specimine eum per viam argumenti & literaturæ humanæ examinarent: *Ad experimentum ejus, quam tradit, doctrinæ provocat, non autem exigit, ut literas sciat, qui dijudicet, non longum studium, non subtile ingenium requirit, sed voluntatem præstandi factis quod Deus vult.* Ad hoc ut in Theologia cœlesti illustremur, Christus à nobis aliud nihil exigit, quam exactam divinorum præceptorum suorum observantiam. *Docet Christus* (non id docet S. Augustinus, vel S. Hieronymus, vel alius quiscunque Doctor Ecclesiæ, sed ipsamet æterna Veritas) *rectam hujusmodi voluntatem esse dispositionem animi propinquam, tum ad recipiendum lumen divinum, tum ad discernendam doctrinam; obedientiam, inquam, mandatorum Dei, mereri illuminationem & intelligentiam.* S. Bernardus ait: *Si quis sa-*

Serm. 85. in Cant.

S. Bern. Serm. 23. in Cant.

pientiam, virtutis amorem definierit, non à vero deviare videbitur. Et alibi: *Nec cognitio sapientem, sed timor facit.* In Psalm. 110. 10. scribitur: *Initium sapientiæ timor Domini*; mox verò immediate subnectitur: *Intellectus bonus*; sed quibus? *Facientibus eum.* Ubinam doctrina sacra & vera sapientia solidius reperitur, quàm inter religiosos claustraliter viventes, illos, inquam, qui in exacta legis Dei & Ordinis observantia vivunt, atque insuper consiliorum Evangelicorum fidelissimi executores existunt? *In malevolam animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis.* Chrysostomus ait: *Si quis sit amator virtutis, verborum meorum vim intelliget.*

Sap. 1.4.

Hom. 48. in Ioan.

Job. 36. 32.

5. Unde considerandæ sunt verba illa, *facere voluntatem*, quia in Jobo legimus: *In manibus abscondit lucem:* neque enim sola sufficit speculatio, nisi huic simul adnexa fuerit actio, quæ speculationi per opera conformis existat. *Circumfulsit eum lux de cœlo:* eo ipso tempore, quo S. Paulus Doctor Gentium de cœlo proclamatus fuit, simul etiam fuit in divinæ sapientiæ thesauros introductus; imo eo ipso tempore hæc ejus vox audita fuit: *Domine quid me vis facere?* Apud Isaiam Deus inquit: *Me etenim de die in diem quærunt, & scire vias meas volunt, quasi gens quæ justitiam fecerit, & judicium Dei sui non dereliquerit.* Præcipua causa, cur hæretici, Mahumetani, pagani, &c. mysteriorum fidei nostræ intelligendorum & credendorum omnino incapaces existant, hæc est, quia lasciviæ & carnis vitiis immersi vivunt, divinæque legis manifesti transgressores existunt; quòd si enim juxta lumen dictaminis naturæ viverent, Deus illis utique sui & fidei suæ agnitionem non denegaret, quia *Non est qui se abscondat à calore ejus.*

Act. 9. 3.

Act. 9. 6.

Isa. 58. 2.

Ps. 18. 7.

In Joan.

6. S. Thomas in horum verborum expositione Angelice advertit, quod ad hoc ut quis discernat, an quis in re aliqua bene operetur, necessario standum sit judicio illius, qui rem illam ex instituto & professione sua novit & exercet, v. g. si scire volumus an quis bene & ordinate Gallicam linguam calleat, adhibendus est Gallus judex, qui linguam illam pro vernacula habeat, non verò ad hoc judicium adhibendus est Italus linguæ prædictæ ignarus. Huic igitur regulæ insistendum quoque est, si discernere velimus, num doctrina aliqua à Deo sit; adhibendus enim est judex talis, qui in rebus Dei discernendis practicus existat, hic enim & non alius hac in re judicium ferre poterit. 1. Corinth. 2. 14. *Animalis homo non percipit ea quæ sunt Spiritus Dei; spiritualis autem judicat omnia. Et ideo non cognoscitis ex doctrina utrum ex Deo sit; si quis voluerit voluntatem ejus facere, cognoscet*, &c.

Hom. 48. in Joan.

7. Chrysostomus Salvatorem dicere voluisse existimat, quod ad hoc ut doctrinæ suæ veritatem agnoscere possent, prius necessum illis sit, ut odium & invidiam adversus ipsum conceptam penitus deponant, & ab animis suis avellant: *At si dicat: Hanc amovete dubitationem, & iram, & invidiam, & inane contra me odium, & nihil vos impediet, quin cognoscatis Dei vere verba mea esse, nunc hæc vobis & tenebras offendunt, & rectum verumque judicium corrumpunt.* Hoc tamen loquendi modo expresse uti voluit, ne vitia & inordinatas illorum passiones illis ob oculos ponendo, eos magis ad iracundiam & aversionem proritet: *Sed hoc totum significavit, cum inquit: Qui facit voluntatem ejus, cognoscet de doctrina, utrum vero ex Deo sit, an ego à me ipso loquar.* In quam etiam expositionem S. Cyrillus Alexandrinus & Lyranus consentiunt.

In Joan.

8. S. Thomas observat, Christum dixisse, quod qui Dei voluntatem fecerit, cogniturus sit an ex ore Dei, an verò ex proprio arbitrio loquatur. *Ille quidem à seipso loquitur, qui falsum dicit*; quia ut Salvator noster Joan. 8. 44. dicit: *Cum loquitur mendacium, ex propriis loquitur.* Vel etiam secundum Chrysostomum, inquit idem S. Thomas: *Voluntas Dei est pax, charitas, & humilitas nostra; studium contentionis frequenter pervertit mentem hominis, in tantum, ut verum æstimet falsum; unde deposito contentionis spiritu, rectius habetur certitudo veritatis.* Job. 6. 29. *Respondete obsecro absque contentione, & loquentes id quod justum est, judicate.*

To. 8. tr. 34.

9. Considerandæ sunt etiam verba illa: *Si quis voluerit.* Salmeron ait: *Deus enim nolentem non vult cogere; & voluerunt, inquit, quia sciebat, multos velle, & non posse, quibus satis est bona voluntas, ut Deus illis sui cognitionem infundat.* Sufficit Deo nostra bona voluntas, quando opus ipsum præstare non possumus; & ideo non dixisset: *Si quis fecerit voluntatem;* sed ait: *Si quis voluerit facere*, quia, ut Tertullianus ait: *Nemo ab invito coli vellet.* Et Psalmista dicit: *Voluntarie sacrificabo tibi*; Deus etenim ad servitium suum non admittit coactos, sed ultroneè volentes.

Apol. c. 24. Ps. 53. 8.

10. Per hanc Dei voluntatem executioni mandatam adimpletio legis intelligitur: *In lege Domini voluntas ejus*; & hæc est, quæ divinorum mysteriorum intelligentiam facilitat. Cajetanus ad id explicandum, sequentem adhibet similitudinem: *Sicut bona dispositio gustus dat gustui discernere differentias saporum, sic bona dispositio voluntatis, si vere est bona, dat intellectui discernere doctrinam ex Deo, à Doctrina, quæ non est ex Deo.* Sponsa cœlestis in sacris Canticis ait: *Introduxit me Rex in cellam vinariam, ordinavit in me charitatem.* Ubi Chaldæus ita legit: *Introduxit me Dominus in domum gymnasii doctrinæ Israel.* Sed quonam fine hic charitatis facit mentionem? ad insinuandum videlicet, quod omnis scientiæ & doctrinæ sacræ fundamentum in divinæ legis observantia consistat, de qua scribitur: *Plenitudo legis est dilectio.* Philo Carpathius ait: *Ordinatur autem charitas in anima fideli, ex diligenti observatione mandatorum, dum legit & mutuatur Scripturas sacras.*

Ps. 1. 2.

Can. 2. 4.

Rom. 13. 10.

11. Rupertus Abbas ait: *Est autem ex Deo loqui, sic loqui, quomodo Spiritus veritatis suggerit, id est, non de corde proprio quicquam confingere, sed sicut corde sentitur, ita & ore veritatem proferre: ita econtra à semetipso quenquam loqui, mendacium loqui est.*

Lib. 7. in Jo.

Versus 18.

Qui à semetipso loquitur, gloriam propriam quærit, qui autem quærit gloriam ejus, qui misit eum, verax est, & injustitia in illo non est.

Qui à semetipso loquitur, gloriam propriam quærit.

1. *Hoc est, qui non est missus à Deo*, inquit Jansenius, *& loquitur ea, quæ à Deo non accepit, hic non Dei quærit gloriam, sed suam propriam.* Et quidem hujus pronuntiati veritas in hæreticis perspicue videtur, qui neglecta doctrina Dei, doctrinam sibi propriam adinveniunt, nihilque præter gloriam & applausum apud homines avidius quærunt.

2. Lucas Burgensis ait: *Gloriam apud homines suam, non Dei quærit, affectat, aucupatur, desiderat, scilicet ex propria ingenii sui inventione, nimirum ut ab auditoribus in pretio habeatur, laudetur, magnificetur, & proprium ipsius nomen extollatur, intendit animum, ut populari plausu excipiatur.* Id quod multis evidenter nimis conspicitur, qui non prædicant, ut animas Deo lucrentur, vel pro divinæ gloriæ incremento, vel ut peccatores ad pœnitentiam perducant, sed tantum ut sibi penes mundum laudem, existimationem, & conceptum viri ingeniosi & scientifici inaniter acquirant. Hi ut plurimum à semetipsis loquitur, quia conceptus proprios, nec unquam hactenus auditos adinvèniunt, sacrarum Scripturarum, sanctorumque Patrum dogmata spernunt & negligunt: vel etiam quia seipsos ad docendum non invitatos aut vocatos, ad prædicationis ministerium sua se sponte temere ingerunt & obtrudunt. De quibus Chrysologus hisce verbis præclare loquitur: *Quis non vocatus ad aulæ Regis se proripit servitutem? Quis sine titulo militari militem se ausus est profiteri? Quis sine dignitatis insulis nomen dignitatis invidit? Et si hæc penes homines sollicita cautaque sunt, quanta penes Deum magis cauta est devotio, magis tremenda servitus, magis sollicitus cultus, ut divinum ratione præstet obsequium.*

Serm. 109.

3. Salvator noster Apostolis suis dixit: *Qui vos audit, me audit.* Quod si igitur is, qui verbum Dei annuntiat, velit ut in veritate dicere possit, verbum à se prædicatum, Dei non suum verbum esse, illud à Deo ediscat, & Christi, non sua doctrina utatur, quia hac de re ipsamet quoque Sapientia increata sollicita fuit, dum ait: *Doctrina mea non est mea, sed ejus qui misit me*; quasi diceret, ut Lucas Burgensis interpretatur: *Ille solus me literas docuit, ille sicut misit me in mundum, ita dedit mihi ipsos, & præcepit ea omnia, quæ docere, & prædicare*

Luc. 10. 16

dicare in mundo debeam. Nec quicquam hactenus dictis officit, si aliorum conceptus prædicemus, dummodo hi ad majorem Dei gloriam, & animarum fructum ordinentur. *Gloriam propriam quærit*; ubi Cajetanus ita scribit: *Quia in propriis inventis gloriam propriam intendit*. Carthusianus dicit: *Hoc est, proprias adinventiones, non veritates desuper revelatas*. S. Cyrillus Alexandrinus ait: *Ostendit se gloriam non aucupari docendo, quod peregrinis quibusdam, & à lege alienis sermonibus non utatur, hoc est enim loqui à semetipso*. Lib 4. in Io:

4. S. Augustinus super hæc verba ostendit, quod Christus hoc in loco magnum post se nobis reliquerit humilitatis exemplum, dum se adeò à propria gloria quærenda alienum esse probavit: *Æqualis est Patri, verissimè dixit: Ego & Pater unum sumus, Deus de Deo, Deus apud Deum, coæternus, immortalis, creator & dispositor temporum; tamen quia venit in tempore, & formam servi accepit, & habitu inventus est ut homo, quærit gloriam Patris, non suam. Quid tu homo facere debes, qui quando aliquid boni facis, gloriam tuam quæris*. Tr. 29. in Io:

5. S. Bonaventura tale facit argumentum: quodsi filius Dei, cui omnis debeatur gloria, solam Patris sui gloriam se velle & procurare profitetur, multò magis cuilibet fideli, qui corporis illius membrum est, gloria Dei, non verò sua quærenda, omnisque scientia & doctrina Deo, non verò sibi attribuenda erit.

Qui autem quærit gloriam ejus, qui misit eum, hic verax est, & injustitia in illo non est.

6. Lyranus Christum omnia hactenus dicta exemplo suiipsius probare voluisse dicit; siquidem in doctrina sua nihil præter æterni Patris sui gloriam & honorem sectabatur, indeque se Deum esse arguebat: *Omne enim, quod est ad Dei gloriam ordinatum, ab ipso est, hoc est quod dicitur: qui autem quærit, &c. Hic verax est, & irreprehensibilis est in vita*.

7. Lucas Burgensis hoc loco per injustitiam impostura & fraudem intelligit: *Ut injustus sit veraci contrarius, is scilicet qui studio fallendi & adulandi, simulque propriæ gloriæ ambitu docendi se munere ingerit*; hoc autem in Christo inveniri neutiquam poterat, utpote qui decipere & adulari nequibat. Unde sequentem doctrinam deducit: *Monemur his, neminem fideliter obire posse Doctoris munus in Ecclesia, nisi qui ambitione vacuus, hoc unum sibi agendum sumit, ut totis viribus promoveat gloriam Dei*.

8. Toletus verò aliam quandam adhibet distinctionem, ad hoc se reflectens, quod pessimi illi Scribæ & Pharisæi duobus ex capitibus Salvatorem accusarint; primò videlicet, quoad doctrinam ejus, hac enim ipsum turbas seducere dicebant, secundò, quoad ipsius opera eum tanquam sabbathi transgressorem calumniabantur: *Contra utrumque calumniam intulit: Qui gloriam Dei, à quo missus est, non autem propriam quærit, hic verax est, quia doctrina ejus vera est; mendaciis enim non glorificatur Deus*. Considera igitur quanta id Christus cum prudentia & circumspectione dixerit; siquidem nonnulli prædicationem ejus & doctrinam, alii vero vitam ipsius calumniabantur.

9. Idem quoque S. Cyrillum citat, dicentem: *Pharisæos illos arguit, qui propriam quærentes gloriam mendaces & injusti erant; mendaces, quia hominum traditiones divinæ legi contrarias docebant, injusti, quia divina mandata transgrediebantur*. Lib. 4. in Io: cap. 44.

Versus 19.

Nonne Moyses dedit vobis legem, & nemo ex vobis facit legem?

1. S. Thomas Christum hisce verbis objectioni occurrere voluisse dicit, quam malitia Pharisaica ei opponere poterat, dicendo, doctrinam ejus à Deo esse non posse, eò quod ipse sabbathi violator manifestus existat: *Non est hic homo à Deo, qui sabbathum non custodit*; hisce igitur hunc ferè in modum respondere voluit; Dato, concesso, quod doctrina illius à Deo non sit, qui sabbathum non custodit, vos tamen nullam habetis justè me de hac transgressione accusandi causam, cum hac in re vos me longè sitis culpabiliores; *Nonne Moyses dedit vobis legem, & nemo ex vobis legem, & nemo ex vobis facit legem? si ergo non servatis legem, quare propter transgressionem ejus vultis me interficere? Non enim propter hoc facitis, sed propter odium, alioquin si propter zelum legis faceretis, ipsi vos servaretis eam*. Theophylactus Christum illis improperare voluisse dicit, ipsos videlicet, non verò se, legis transgressores esse, quia cum lex præcipiat inter alia: *Non occides*, ipsi tamen sibi mortem continuò machinarentur. Ita pariter Rupertus Abbas Christum de industria mox subjunxisse scribit: *Quid me quæritis interficere? Quasi diceret: repugnantia quippe sunt, nec simul esse possunt, & legem facere, & hominem velle occidere*. Ipsi quidem Salvatori imputabant, quasi is sabbathum violasset, dum curaverat paralyticum; at vero S. Cyrillus inquit: Ergone legis transgressor, & mortis reus esse censebitur, qui in sabbatho alteri per miraculum restituit salutem: Vel certè si ego legum transgressor dicendus sim, vos potiori jure legis transgressores dici meremini: siquidem ego infirmo confero salutem, vos autem viro innocenti machinamini mortem: *Nonne sicut doctrinam meam calcatis, ita quoque legem violare pro nihilo ducitis, dum cædem injustè molimini?* Hugo Cardinalis autem filium Dei dicere voluisse dicit. Quod si ego sabbathum violasse censendus sum, quia sanavi paralyticum; multo magis vos divinæ legis violatæ crimine vos polluitis, qui machinamini mihi mortem: *Et ita transgressio mea est in salutem, vestra autem in perditionem, ideo non potestis, qui magnam facitis transgressionem, me judicare minus transgredientem*. Dionysius Carthusianus ait: *Hoc asserit cordium judex & cognitor, vel quia in turba, quam alloquebatur, nullus fuit justus, legisque factor: per hoc innotuit, quod digni non erant eum arguere de sabbathi transgressione*. S. Cyrillus dicit: *Non unum aut alterum, sed totum Judæorum genus Mosaicam legem parvi facere ostendit*, adeo ut de æterno Patre dici potuerit: *Dominus de cælo prospexit super filios hominum, ut videat si est intelligens aut requirens Deum*: tantum abest enim, ut cognoscerent ejus filium, ut potius ad inferendam ei necem unanimiter adversus eum conjurarint *Omnes declinaverunt*. Lib 7. in Io Lib 4 Io: Lib. 4. in Io cap 46. Ps. 13. 2.

Versus 20.

Quid me quæritis interficere? Respondit turba, & dixit: dæmonium habes; quis te quærit interficere?

Quid me quæritis interficere?

1. Nimirum occultas ipsis insidiarum technas manifestat. Unde Dionysius Carthusianus ait; *Hoc dicit, ut ostenderet se illorum machinationes cognoscere, & eos ad emendationem inducere, non tamen ut mortem imminentem evaderet*.

2. Lucas Burgensis hisce verbis tacitam quandam malitiæ ipsorum reprehensionem contineri existimat: *Quasi dicat: Injustè mecum agitis: injustum est enim, ut quis punire velit alterum ob id, in quo est & ipse manifestè atque impune culpabilis*.

3. S. Antonius de Padua dicit: *Imò verius; quid me jam tam crudeliter interficitis? peccator namque quoties peccat, toties in se interficit Christum*.

Respondit turba.

4. Beda ob hæc Evangelistæ verba prædictam blasphemiam à turba prolatam fuisse existimat; *Quid posset aliud dicere turba turbulenta? quid posset aliud olere cœnum commotum, nisi putidum? turba turbata est: unde? à veritate; oculi non habentes sanitatem, non possunt ferre luminis claritatem*. Lyranus dictionem hanc, *Turba*, hac glossa exponit, id est, *homines turbati*; neque id sine mysterio; siquidem frequens aliis in occasionibus experientia edocuit, populum erga Salvatorem ipsis Principibus longè fuisse devotiorem: imò in Evangelio expresè dicitur; *De turba multi crediderunt in eum*. In Luc. Joan. 7. 31.

5. Lucas Burgensis turbam hanc excusare nititur, dum ait; *Turba nescians Principum consilium verba generaliter dicta ad se traxit, cumque se ab eo crimine alienum sentiret, imò potius Deo favere sibi videretur, irritata Jesu accusatione tanquam ab eo homicidii insimularetur, acerbè & contumeliosè respondet, & cum injuria*

Jesu

Jesu ejuscemodi factinus à se repellit. Toletus ejusdem fuit opinionis, quod nimirum Redemptor noster hæc verba; *Quid me quæritis interficere*, non ad populum, sed ad Pharisæos, & alios Judaismi Principes dixerit, utpote qui ad adimendam sibi vitam unanimiter inter se conjurarant: veruntamen verum quoque esse posse existimat, quod cum non omnes ingentis illiuo magnitudinis homines in ejus mortem conspirarint, sed solum aliqui illorum, ideo hi tantum, qui ab ejus sanguine mundas manus habebant, adeò Christo ob hoc ejus dictum fuisse indignatos, *Existimo eos, qui ita responderunt, non fuisse de numero eorum, qui occidere quærebant; erat enim turba humilis, cujus non erat legis transgressiones vindicare.*

Aug. tr. 42.

Dæmonium habes.

6. Nimirum filium Dei ab eo, quod ipsi erant, arguebant; malorum namque proprietas est, ex semetipsis alios metiri & judicare, omniaque in deteriorem partem interpretari: & ideo, quia Christus illis dixerat; *Vos ex patre diabolo estis, & desideria patris vestri vultis perficere, ille homicida erat ab initio*: ideo, inquam, filium quoque Dei dæmonium habere judicabant.

7. Toletus ipsos dicere voluisse ait: *Dæmon te instigat ut hæc dicas, nam nemo nostrum te quærit interficere: dæmonio hæc tribuunt, quia ipsius est mendacia, & falsa testimonia, & calumnias imponere. Quod ergo dicunt; Dæmonium habes, idem est, ac si dicerent,* inquit Lucas Burgensis, *Insanis.*

8. Et quidem si hæc responsio ab illis, qui innocentes erant, data fuit, credibile est, quod Christum judicii temerarii arguere voluerint; hoc autem si vertatur in materia gravi, culpa est mortalis, quæ unica ad dandum dæmoni in anima christiana liberum aditum abundè sufficit; at verò in hoc conceptu, quem sibi de Christo formaverant, turpiter hallucinabantur.

9. Jansenius exemplum mansuetudinis & patientiæ Christi, quod in hac occasione edidit, valde admiratur. Dicit enim: *Cum dæmones ejiceret, patienter tamen audivit eos, qui ipsum dicebant dæmonium habere, tranquillè respondens, & ad salutarem se doctrinam convertens.* Quod idem S. Augustinus diu antè his verbis dixerat: *Et quippe dictum est, quod dæmonium haberet, qui dæmones expellebat.*

Tr 10. in Jo:

Quis te quærit interficere?

10. *Negatio hæc fuit malignitatis*, inquit S. Cyrillus *impietatemque impietati addunt, quasi mendacem eum appellantes, addentes iniquitatem iniquitati.* Cajetanus quoque illos id per fraudem negasse existimat: *Sicut fraudulenti se coram eo, sicut coram homine abscondere putabant.* Hugo Cardinalis ait: *Negare conantur, quod tamen volebant; unde & blasphemi & mendaces sunt.* Salmeron quoque idem opinatur, dicens, *Negant impudenter quod volebant, quia peccans non videt peccatum, ut cæcus.*

Lib. 4. in Jo: cap. 47.

11. Salmeron observat, quod tametsi populus ab illa machinatione, qua de nece Christo inferenda agebatur innocens fuisset, attamen ad defendendum Sacerdotes, Pontifices, Scribas, & omnes alios synagogæ Principes, qui revera rei erant, Salvatorem hac calumnia diffamare nequaquam debebant; *Taxatur hic improba defensio majorum ab adulatoribus; docemur sollicitè cavendum esse, ne sententiam feramus de rebus incognitis, ut turba fecit, quæ temere solet judicare de factis majorum, quæ ignorat, ideo erat sive vituperans, sive defendens:*

Sal tract. 35.

12. Prudentissima Christus hic cautela usus fuit, ne Principes populi, Scribas & Pharisæos vel minimum culpabiles esse manifestaret, sed discursum suum ad totam hanc multitudinem direxit, ne si defectus hos singulariter in ipsis solis detexisset, eosdem adversus se magis magisque exasperaret. S. Gregorius hac occasione utilissimum nobis in ordine ad correctionem faciendam suggerit documentum, dum ait: *Nisi prædicator sustineat, quando proferre congrue correctionem possit, auget in eo malum, quod insequitur; sæpe enim contingit, ut talis sit, qui nulla increpationis verba sustineat.*

Lib 13. Mor. c. 3.

Versus 21.

Respondit Jesus, & dixit eis; Unum opus feci, & omnes miramini.

1. *Respondit Dominus non plane turbatus*, inquit sanctus Augustinus, *sed in sua veritate tranquillus, non reddidit malum pro malo, nec maledictum pro maledicto, quibus si diceret: Dæmonium habetis vos, verum utique diceret.*

Tr. 10. in Jo:

2. Dionysius Carthusianus quoque ad hanc se benignitatem reflectit, dum ait; *In verbis istis commendatur nobis ineffabilis patientia, mansuetudo atque tranquillitas Christi, qui ad tantam contumeliam tam benigne mititerque respondit*, adducitque illum Psalmi locum, quem etiam ad ipsius patientiam declarandam adaptat; *Posui ori meo custodiam, cum consisteret peccator adversum me*; nec non & illam Sapientis sententiam *Non respondeas stulto juxta stultitiam suam, ne efficiaris ei similis.* Salmeron ait: *Discamus injuriam devorare, & exemplo Christi forti animo sustinere: gravissima enim fuit blasphemia conjungere dæmonem divinitati Christi; quod detestabilius fuit, quam ponere idolum Dagon juxta arcam Dei.*

Psl. 38. 2. Prov. 26. v. 4. Salm. tr. 15:

3. Pro horum verborum Christi majori intelligentia sciendum est, quod, ut Toletus advertit, ab illo tempore, quo paralyticum in die sabbathi sanaverat, eidem ut lectum suum humeris suis asportaret, præcipiando, Judæi enim ad inferendam ei necem conspirarint, neque ab hac ipsorum machinatione deinceps destiterint, imò furor & rabies eorum adversus ipsum magis magisque excreverit, & ideo miraculum istud in præsenti in medium adducit, *quia in eorum memoria præsentissimum erat, & propter id mortem ei parabant.*

4. Quonam igitur modo & sensu verbum illud, *miramini*, intelligendum sit, clarum & perspicuum est inter sacros interpretes. Rupertus Abbas ait; *Hoc opus illi mirabantur, hoc est, magnifice inter se quærendo, velut magnum & inauditum scelus, tanquam pro lege Dei magno zelo indignabantur*, & quidem idipsum verum esse, Venerabilis hic Doctor ex verbo *Indignamini*, quod paulò post subjungitur, deducit; *Quod ait: Hoc omnes miramini, paulo post repetens eandem admirationem vocat indignationem, dicendo. Mihi indignamini, quia totum hominem sanum feci in sabbatho.* Lyranus ait; *Miramini, id est, turbamini, quasi dicat, Quantum turbaremini, si vidissetis omnia facta mea, malè interpretantes ea.* Toletus ita exponit: *Perturbati estis, & tumultuamini, quasi sabbathum, & legem sim transgressurus.* Hugo Cardinalis pariter ait: *Id est, tumultuamini, qui magis deberetis congaudere sanato, & laudare sananten Deum.* Lucas Burgensis ait: *Damnatis tanquam immane scelus publice admissum contra religionem sabbathi, dignum quod morte puniatur.* S. Thomas in eadem opinione fuit, siquidem ait; *Admirabantur non admiratione devotionis*, sicut Isaiæ c. 60. 5. scribitur: *Videbis, & afflues; & mirabitur, & dilatabitur cor tuum, sed admiratione turbationis*; juxta illud Sap. 5. 2. *Videntes turbabuntur timore horribili, & mirabuntur*: atque ideo hanc inferre voluit consequentiam: *Si propter unum opus miramini, id est, turbamini, quid faceretis, si omnia opera mea videretis?*

Lib. 7. in Jo:

In Joan.

Versus 22.

Propterea Moyses dedit vobis circumcisionem (non quia ex Moyse est) sed ex Patribus & in sabbatho circumciditis hominem.

1. S. Thomas hujus argumenti ab incarnata Sapientia facti efficaciam insinuat, dicens; *Efficaciam habet ex tribus considerationibus.* Prima est, inquit S. Doctor, quia nos videmus, quod tametsi circumcisio sancto Abrahæ Patriarchæ data fuerit, nihilominus præceptum Moysi circa sabbathi observantiam datum, primo præcepto circumcisionis ne vel minimum præjudicabat. *Et ideo ex hoc arguit, quia licet in humanis legibus posteriora præjudicent prioribus, tamen in divinis priora sunt majoris authoritatis, & ideo præcepto facto Abrahæ de circumcisione, non præjudicat præcepto Moysi de observatione sabbathi; multo ergo minus præjudicat mihi, qui facio quod dispositum est à Deo ante mundi constitutionem, de salute hominum in sabbatho figurata.*

In Ioan.

2. Se-

2. Secunda consideratio est, quia Judæi prohibitionem habebant non laborandi, aut opera servilia exercendi in sabbatho, & tamen ab iis faciendis, quæ ad salutem propriam pertinebant, nequaquam desistebant; siquidem etiam in die sabbathi se circumcidi curabant: *Ergo multò magis debet homo facere ipso die ea, quæ sunt ad universalem salutem: non ergo debetis mihi indignari, quia totum hominem sanum feci in sabbatho.*

3. Tertia consideratio est, quia utrumque præceptum tam circumcisionis, quam sanctificationis sabbathi, figuræ erant; siquidem *omnia in figura contingebant illis; si ergo figura, scilicet mandatum de observatione sabbathi, non præjudicat figuræ, scilicet mandato circumcisionis, minus præjudicat veritati.*

4. Porro verba illa: *Non quia ex Moyse sed ex Patribus*, declaratione aliqua indigent. Et ideo Lyranus in-
Ianſ. c. 75. primis ait: *Non ex Moyse, scilicet primo, sed ex Patribus quia data est tempore Abraham.* Jansenius ait: *Nimirum quod eam in lege præciperet, quamquam prius fuerit instituta, ne quis Dominum argueret inscitiæ, quasi putaverit Moysen authorem fuisse circumcisionis, cum tamen fuerit confirmator.*

Versus 23.

Si circumcisionem accepit homo in sabbatho, ut non solvatur lex Moysis, mihi indignamini, quia totum hominem salvum feci in sabbatho.

1. S. Bonaventura argumentum istud hoc modo in formam suam disponit: in die sabbathi circumeiditis, eo quod lex puerum in die octavo circumcidere præcepti licet octavus ille dies in ipsum sabbathi diem incidat, quod si igitur is, qui hominem in sabbatho circumcidit, non prævaricatur legem Mosaicam quoad violationem festi, *ut non solvatur lex Moysis, quæ prohibebat opera servilia, non opus salutis, mihi indignamini, id est, cur indignamini quod totum hominem sanum feci? curatus enim fuit, ut sanatus esset in corpore, & credidit ut sanus esset in anima.*

Tr.30. in Ioſ 2. S. Augustinus illos, cur in sabbatho circumcidi se facerent, interrogat: *Circumciditis hominem, quare? Quia circumcisio pertinet ad aliquod signaculum salutis, & non debent homines sabbatho vacare à salute; ergo nec mihi irascamini, qui salvum feci totum hominem sabbatho.* Idem quoque sanctus Doctor hanc introductionem facit: *Propter legem Moysi circumciditis, quando etiam sabbathum occurrerit, & ego sanitatum faciendarum beneficentiam non vultis ut exhibeam per sabbathum?* Porro Toletus Judæos excusari potuisse dicit, quod circumcisionem etiam in sabbatho facerent; *Quia erat pro salute animæ, quamvis cum corporis læsione esset*; at verò Christus eo modo respondit, ut eos convicerit: *Se non animam solum, sed corpus etiam sanasse respondet; circumcisio enim unam partem sanabat, alteram lædebat & vulnerabat: at Christi opus integrum hominem salvum fecit.*

3. Lyranus verba illa: *Cur mihi indignamini?* ita exponit: *Quasi dicat: hoc est valde irrationale, quo magis licita est & melior sanatio hominis in anima & corpore, quam sit ipsa circumcisio, & magis ad gloriam ei.*

4. Toletus ad id se reflectens, quod Christus se totum hominem sanasse dicat; declarat id intelligendum esse in ordine ad salutem paralytico collatam in corpore simul & anima, cum tamen circumcisio totum hominem minimè sanaverit, quin potius corpus vulne-
Salm. tr. 35. rabat & lædebat, licet in virtute fidei in Christum venturum animam sanaret. Salmeron ait: *Neque hæsites circa dictum: Totum hominem sanum feci, cum tamen maneat fomes & proclivitas ad malum, quæ à Paulo peccatum dicitur, & totum hominem resanat in spe certa, & jure salutis æternæ consequendæ, per quam fomes & mortalitas absorbentur.*

Versus 24.

Nolite judicare secundum faciem, sed justum judicium judicate.

1. Cajetanus filium Dei his verbis dicere voluisse existimat, cavendum illis ne de illo conceptum faciant ex eo, quod in illo extrinsecus apparebat; quia si eum talem agnovissent, qualis revera erat, illum utique nec sabbathi, nec alterius cujuscunque legis transgressorem esse existimassent: *Secundum aspectum exteriorem, quo aspicior à vobis, pauper & unus de populo; considerate me patratorem miraculi solo imperio, & sic justum judicium judicate, mihi licere facere hæc in Sabbatho, non minus quam Moysi circumcidere in Sabbatho.* Jansenius ita exponit: *Ne judicetis secundum faciem, hoc est, personarum qualitatem.* Vos Moysen, quem meritò permagni existimatis, minimè deliquisse existimatis, dum vobis per circumcisionis Sabbathum transgredi permisit: *In simili negotio absolvitis, in quo me humilem & contemptum apud vos condemnatis.* Toletus literalem horum verborum sensum præ aliis apertius declarat, dum ait: *Verus sensus hic est: Lex Moysis præcepit, ut Sabbatum servetur: Patres octava die circumcidendum infantem præcipiunt, quod & Moyses confirmavit; fieri autem potest, ut octavus dies sit Sabbathum, tunc si circumcisio non fiat, patrum institutio non servatur: si verò fiat, lex Moysi violari videtur, in hac ambiguitate vos Judæos declaratis, & rectè factum est, esse die octava circumcidendum, nec per hoc solvi legem Moysis; nec enim opus Patrum credi debet prohibitum esse à Moyse; cur ergo creditis opus hoc, quod, multo majus est, esse prohibitum? Si enim dicatis, illud esse Patrum, hoc tuum est, quem vulgarem hominem existimamus & reputamus, jam profectò accipitis personam:* ac proinde, ut idem Doctor considerat, eosdem salubriter monet, ut non secundum exteriorem apparentiam de eo judicent, sed miraculum ab eo patratum recogitent, & examinent, absque eo quod ad personam ejus extrinsecus pauperem & humilem oculos suos dirigant: *justum judicium judicate, id est, considerate opera ipsa, quæ Sabbatho fiunt.* Circumciditur in die Sabbathi infans, & eodem die paralyticus ille, qui triginta octo annis lecto immobiliter affixus jacuerat, sanitati restituitur: *Brevi temporis momento ita Sanatur, ut gravatum valeat per vias portare, quis neget divinius, mirabilius, potentius esse hoc opus? Si ergo licuit vobis illud in Sabbatho exercere,* id est, circumcisionem administrare, *cur hoc mihi non licuerit? vos ad personas recurritis, scilicet circumcisio Patrum est, opus hoc tuum est, quem nos multò Patribus inferiorem æstimamus hoc jam est judicium, in personarum acceptione, accipere; nam opera sunt, per quæ fit ingressio (si aliqua est) non personæ ipsæ.*

Tr.10. in Ioſ 2. S. Augustini monitum est dicentis: *Hoc vitium, fratres, quod Dominus notavit hoc loco, evadere in hoc sæculo, magni laboris est non personaliter judicare, sed rectum judicium retinere,* at verò ut S. Bonaventura ait; *In hoc illos convicit, nos instruxit Augustinus, ut ideo non personaliter judicemus, sed rectum judicium teneamus.*

3. Porro quomodo intelligendum sit, quòd non secundum faciem & apparentiam exteriorem judicare debemus, id Lucas Burgensis optimè his verbis declarat: *Quod unus honoratus sit in sæculo, alter despectus: unus gratus, alter exosus,* id quod in Christo exemplificat, quem sic introducit loquentem: *Ego Galilæus vilis, & contempti fabri filius; vos Judæorum principes ac seniores.*

Ho.48. in Ioſ 4. Chrysostomus Sapientiam incarnatam monitum hoc non solis Hebræis tradere voluisse dicit, sed potius illud voluisse per omnia sæcula ventura ad totum humanum genus extendere: *Hoc autem non illius sæculi hominibus tantum dictum est, sed & nobis, ut nullo modo justitiam oppugnemus, sed totis viribus eam defendere contendamus;* modumque nobis præscribit, quo eandem justitiam tueri & servare possimus, videlicet si personarum acceptionem nullatenus acceptaverimus: *Nullius sit nobis respectus, an pauper quis sit, an dives, rem ipsam investigemus, non misereberis, inquit, pauperis in judicio, hoc est, noli flecti, noli moveri, si pauperem injustum judicaturus es, cui si non est ignoscendum,* In Ioan. *longe minus diviti.* S. Thomas quoque hisce verbis eandem expositionem adhibet, dum ait: *Nolite accipere personam in judicio, hoc est, prætermittere justum judicium propter amorem, seu reverentiam, seu timorem, aut conditionem personæ, quæ non faciunt ad causam.* Optimè S. Bonaventura, quinam sint periculosiores scopuli, observat, propter quos, si in eos quis impingat, judicium pervertitur: *Judicium pervertitur quatuor modis, scilicet timore, odio, amore, cupiditate;* &

qui-

quidem pro faciliori eorundem memoria hosce versus adducit :

Quatuor ista : timor, odium, dilectio, census,
Sæpè solent hominum rectos pervertere sensus.

Isa.11.v.3. Isaias dum Messiam tanquam Judicem venturum esse prædicit, ita loquitur : *Non secundum visionem oculorum judicabit, non secundùm auditum aurium arguet, sed judicabit in justitia pauperes* ; & quidem licèt hic Judex decipi nulla ratione possit, de quo ita scribitur : Joan.2.v.25. *Sciebat, quid esset in homine ; scrutatur renes & corda* ; nos tamen erudire voluit, quòd nequaquam nos secundùm faciem exteriorem judicia nostra regulare debeamus. De eodem Judice in Psal.49. v.3. ita scriptum legitur : *Deus manifestè veniet* ; & quidem quòd ibi de judicio sermo sit ; nullum est dubium ; quia paulò post Ps.2.v.4. statim sequitur : *Advocabit cœlum desursum, & terram decernere populum suum*. Id verò, quòd illo in textu proposito nostro vel maximè deservit, in eo consistit, quòd ibi Judex, prodromi, vel ministri justi- Ibid.v.5. tiæ loco ignem habiturus esse dicatur : *Ignis in conspectu ejus exardescet* ; idque non sine magno mysterio, quia ignis elementum quoddam est, quod ejus est naturæ, ut nullius hominis respectum aut differentiam habeat ; in unumquemque sibi appropinquantem agit, quicunque tandem sit, sericum æquè ac linum, non minus lanam quàm vilem chartam comburit, saccumque ciliceum æquè ac purpuram regiam in cine- Matth.19.28. res convertit. Salvator noster Apostolos (de quibus sancta mater Ecclesia canit : *Vos secli justi judices*, Matth.5.14. de quibus cœlestis ipsorum Magister pariter dicit : *Sedebitis super sedes judicantes*) lucis titulo exornat, dum ait ad illos : *Vos estis lux mundi* ; sicut enim lux in medio situata est planetarum, omnesque ex æquo illuminat ; divites non magis quàm pauperes, suosque radios tam super fertilem & fecundam, quàm super ste- Matth.5.45. rilem & incultam terram extendit : *Solem suum oriri facit super bonos & malos*, eodem modo per hanc similitudinem erudire nos voluit, ut ii, quibus judicium commissum est, justitiam omnibus indifferenter & æqualiter administrent sine ulla personarum distinctione aut S. Thom. in Joan. acceptatione.

5. S. Thomas hisce verbis aliam adhibet interpretationem, qua Judicibus diligens & sollicitum recommendat causarum ipsis expositarum examen : *Dicitur autem quis*, inquit, *judicare secundum faciem, dum non attentis meritis causæ judicium profert, nam Judex judicat secundum allegata. 1. Reg.16. Homines vident ea, quæ apparent ; sed in hoc potest esse deceptio, & ideo dicit : Nolite judicare secundum faciem, id est, secundum illud quod statim apparet, sed diligenter inquirite.*

Versus 25.

Dicebant ergò quidam ex Jerosolymis : Nonne hic est, quem quærunt interficere ?

1. Toletus considerat, quòd quia hi Jerosolymis continuò degebant, conjurationis, quam Principes synagogæ, Scribæ item & Phatisæi adversus Dominum machinabantur, meliorem & faciliorem aliis notitiam habere poterant. Adhæc Evangelista magnam illorum perversitatem exprimere voluit : *Similiter etiam ut & in hoc duritiem & incredulitatem Judæorum, qui de Juda erant, ostenderet ; hi enim omnium maximè increduli & infensi contra Christum fuerunt, qui ad fidem promptiores, & ad Christum recipiendum pariores esse debuerunt : de eorum enim tribu secundum carnem Christus futurus erat.* Albertus Magnus de iisdem ita scribit : *Et facta plus aliis viderant, & Pharisæos plus aliis audierant, & ideò quærentes, & dubitantes vacillabant* ; etenim ex una parte motiva in Christum credendi habebant, ex alia verò Pharisæorum & Principum timore anxii coercebantur ; *Facta Christi eos inducebant ad fidem, & dicta* Hom.49.in Joan. *persuasiones Judæorum à fide avertebant, & ideò vacillabant.* Chrysostomus autem cæcitatem ipsorum hisce verbis deplorat : *Cur ex Jerosolymitanis dixit ? ut ostenderet Evangelista, quod qui multa & magna viderant miracula, hi miserabiliores erant : qui maximum divinitatis signum acceperant, perditorum Principum judicium sequebantur* ; multi etenim se à potentatibus mundi hujus à via Deo seduci permittunt ; Magnates enim non solùm in hac vita sed etiam in altera, dum ad infernum abeunt, magno sunt communiter comitatu & societate plurium stipati ; siquidem pessimum illorum exemplum & authoritas, spes autem & fiducia, quam homines pauperes in eorum potentia, & præcellenti dignitate & eminentia repositam habent, innumeros in eorundem societate constitutos, enormiter prævaricari & peccare facit ; Ps.13.iii. at verò congruè de illis dici potest : *Sicut lumen eorum, sic & tenebræ* : quia tametsi ex tribu Juda progeniti, sanctitatis item, miraculorum, optimorumque Christi exemplorum oculati testes, suarumque prædicationum continui auscultatores essent, attamen eorum multi inimicorum ejus partibus sese jungere non dubitarunt.

Nonne hic est, quem quærunt interficere?

2. Tritum & usitatum est omnibus proverbium, quo mendacium alterutro breviori pede claudicare dicitur : Tract.11. Salmeron ait : *Ecce quàm cito deprehensum est mendacium ; priùs dixerant : Quis te quærit interficere ? & nunc fatentur. Nonne hic est, quem quærunt, scilicet Principes, interficere ?* Enimvero nisi fortè à præcedentibus distincti fuerint, & diversi, manifestè sibi contradicere convincuntur : *Mendacium diutius regi non potest, nec prolixius delitescere, quàm in claudo ambulante vitium claudicationis.*

3. Mirabantur etenim Jerosolymitani, prout Toletus observat, miram illam in Principibus synagogæ factam mutationem, qua factum est, ut ipsum jam in publico sine ullo metu aut formidine loqui & conversari permitterent, cujus vitæ antea tot tamque varias insidias struxerant : *Nunc liberè loquatur, & reprehensione in eos utatur, seque defendat, & nemo non solùm manum in eum mittat, sed nec verbo contradicat* ; & tamen ut Euthymius scribit, in illa auditorum frequentia multi præsentes aderant, qui in necem ei inferendam inter se conjuraverant.

Versus 26.

Et ecce palam loquitur, & nihil ei dicunt, nunquid verè cognoverunt Principes, quia hic est Christus?

Et ecce palam loquitur.

1. Lucas Burgensis ait : *Publicè, liberè, constanter, audacter docet populum, se defendit, principes injustitiæ arguit* ; ac proindequod Salvator noster paucis præcipuè diebus ante festivitatem sese absconderit, & ab oculis hominum subduxerit, id nullo modo ex metu fecit, sed potius, ut Jansenius ait : *Infirmitatis humnæ à se susceptæ demonstratio fuit ; mansuetudinis item & modestiæ exemplum, dum noluit livorem Pharisæorum ; nihil præter occidendi occasionem captantium, magis sua præsentia in principio exhibita provocari, quod verò postea prodiit, divinæ potestatis demonstratio fuit, cum non auderent, nec possent in illum conjicere manus, licet quidam dudum id perficere statuerant.* Sanctus Thomas quoque Redemptorem divinitatis suæ specimen edere voluisse existimat, in publico sine ullo metu aut trepidatione coram omnibus comparendo ; *Ut ostenderet suæ divinitatis personam, publicè docet in templo, & à persequentibus teneri non potest : & sic, ut ait Augustinus, apparet potestas, quæ putabatur timiditas.*

Et nihil ei dicunt.

2. Porro tametsi se ab iis ad mortem quæri non ignoraret, à sua tamen prædicatione desistere noluit, furorem illorum & impetum coercendo, ne fructum impediret bonorum. Jansenius ait : *Propter eos, quos sciebat sua doctrina profecturos ad salutem, atque ut se ostenderet salutis hominum, & gloriæ paternæ adeò cupidum fuisse, ut ob eam non metueret aliquam hominum vim.* Cap.11. In Joan.

3. S. Thomas ait : *Nihil ei dicunt ; quasi repressi virtute divina, hæc est enim propria Dei virtus, quod malorum corda ab impetu suæ malitiæ reprimit.*

Nunquid verè cognoverunt Principes, quia hic est Christus?

4. Cum enim illis prospectum esset, quanta cum rabie & aviditate ad mortem illius anhelarent, capere minimè valebant, qua ratione nunc erga eum adeo mites essent, ut sine ulla eum contradictione audirent, &

non

non potius manus in illum conjicerent: *Crediderunt fortius*, inquit Lyranus, *ipsum esse Christum, trahentes argumentum ex facto Principum, qui non capiebant eum, cum tamen prius ad mortem quærerent eum, quasi ipsi de novo haberent notitiam, quod ipse esset verè Christus eis promissus, & ideo ab ejus persecutione cessassent.* Hugo Cardinalis errorem ipsorum, quo obnoxii erant, his verbis manifestat: *Et nondum plenè intelligentes ejus esse potentiam, putant esse scientiam Principum, quia cognoverunt eum esse Christum.* Eandem Toleti opinionem
In Joan. S. Thomas quoque his verbis allegat: *Vera hujus causa divinitatis Christi virtus ac potentia, quæ adversarios ita reprimebat, quando ei placitum erat, ut obmutescere eos faceret.*

5. Idem quoque dictionem hanc, *verè*, considerans dicit; *Ut insinuent eos tractasse, & in controversiam vertisse, an esset Christus, at jam veritatem resolutam novisse, & assecutos fuisse*, Lyranus autem ad id se reflectit, quod Jerosolymitani illi, qui de eo controvertebant, mox subjunxerunt, dicentes: *Sed hunc scimus unde sit*, &c. *Veruntamen quia non habebant certitudinem, sed tantum opinionem, ideo etiam arguebant ad contrarium.*

Versus 27.

Sed hunc scimus, unde sit; Christus autem cum venerit, nemo scit, unde sit.

Sed hunc scimus unde scit.

In Joan. 1. Nimirum, ut S. Thomas scribit, hunc in modum argumentabantur: Filius origenem & nativitatem occultam, nullique manifestam habere debet; at verò ubi hic natus sit, constat nobis; veruntamen malè argumentabantur, quia tametsi verum sit, quod
Isa. 35. 8. in Isaia divinum effatur oraculum, dicens; *Generationem ejus quis enarrabit?* hoc tamen de divina intelligebatur generatione, cum tamen alia Prophetarum vaticinia nativitatem ejus secundum carnem in tempore futuram respicerent. *Vide malitiam*, inquit Theophylactus, *quomodo & illi sibi adversarii sint.* Quando Sacerdotes, Scribæ, & alii synagogæ Principes, ab Herode de Messia fuerunt interrogati, nativitatem ejus conformiter ad Prophetarum vaticinia in Bethlehem futuram esse responderunt; hi verò locum & modum nativitatis ejus ignotum esse asserunt. in hoc eodem cap. 7. Sancti Joannis, unde præsens desumptum est Evangelium eosdem expressè dixisse
Io: 7. v. 42. legimus: *Nonne Scriptura dicit, quia ex semine David, & de Bethlehem castello, ubi erat David, venit Christus?* At verò, ut Euthymius ait: *Malitia non intelligit, quod sibi ipsi contradicat, ac plenè mentiatur; est enim quædam animæ ebrietas.*

2. Ingeniosam quandam circa hæc verba considerationem Toletus his verbis adducit: *Jam rem eò perductam esse fatentur, ut si nescirent; unde iste esset, Christum esse recíperent & consentirent; ignorantiam miseri homines ad Christum recipiendum quærunt, nescire oportet, inquiunt, unde sit, quod verus sit Christus.* Lucas Burgensis hunc in vulgo conceptum sive fabulam radicatam fuisse refert, quod Christus subitò, ut in Bethlehem natus esset, in secretas regiones longinquas transportandus foret, ubi post sui educationem subitò in virum perfectum excresceret, mundoque, imò & suismet progenitoribus ignotus subitò compareret, atque ideo forsitan dicebant.

Christus cum venerit, nemo scit unde sit.

Tr. 31. in Io: Isa. 53. 8. 3. Sanctus Augustinus ipsos hoc in vigore prophetiæ Isaiæ dixisse dicit, in qua ita habetur: *Generationem ejus quis enarrabit?* At verò, inquit idem sanctus Doctor, Christus ipsis eo modo respondit, ut confusi & penitus convicti permanserint: *Ad utrumque respondet, & quia noverant cum unde esset, & quia non noverant, ut attestaretur prophetiæ sanctæ, quia de illo antè prædicta est, & secundum humanitatem infirmitatis, & secundum divinitatem majestatis.*

Versus 28.

Clamabat ergo Jesus in templo docens, & dicens: Et me scitis, & unde sim, scitis, & à meipso non veni, sed est verus qui misit me.

Clamabat ergo Jesus in templo docens.

1. Quærit hoc loco S. Bonaventura, quomodo id esse potuerit, cum hic clamor vaticinio prophetico omnino contrarius existat, in quo dicitur; *Non clamabit, neque audietur foris vox ejus.* Et respondet: *Loquitur* Isa. 42. 2. *ibi de clamore contentionis.* Unde Glossa in hunc locum dicit - *Non clamabit mitis & mansuetus; hic vero loquitur de clamore prædicationis & doctrinæ: Sapientia foris clamitat, & patet ipsius ad prædicandum affectuositas, quia clamabat.* Albertus Magnus ait: *Clamor Jesu notat intensionem intentionis ad persuadendum, notat etiam quod audientes longè erant ab intellectu veritatis.* S. Antonius de Padua illum clamasse dicit, quia surdi erant. Magis tamen literalis sensus est, quod ideo Christus vocem suam extulerit, ut audiretur ab omnibus; credibile namque est, quod conjurationes & consilia sua detecta esse videntes, ira & furore perciti, & in rabiem acti, magnarum inter se murmurationum strepitus excitarint. Lucas Burgensis ait: *Ut ab omnibus audiretur, etiam ab iis, qui procul stabant, ac præsertim Jerosolymitis illis, quorum murmurationi tacitè opponitur clamor Jesu.* Jansenius Salvatorem voce magis sonora verba, quæ statim subjunxit, audiri voluisse dicit: *Fortè ideo, quia aliquantulum ab ipso (ut verisimile est) abfuerint illi calumniatores: vel certè ut ita pondus majus suis verbis adderet.*

2. Toletus diversam à prædictis rationem assignat, dicens: *Non sine magna causa Christus clamat, cum enim videret illos omnia, quæ Christus facturus erat de ipso, confiteri, hoc uno autem impediri, quia scirent unde esset, propterea clamat, quasi victoriam ex eis reportans.*

Docens, & dicens: Et me scitis, & unde sim, scitis, & à meipso non veni, &c.

3. S. Augustinus ait: *Hoc est dicere: Et scitis, & me* Tr. 31. in Ioi *nescitis, unde sim, scitis, Jesus à Nazareth, cujus etiam parentes nostis, secundum carnem & effigiem hominis, quam gerebat: secundum autem divinitatem & à meipso non veni, sed est verus qui misit me, quem vos nescitis: sed ut eum sciatis, credite in eum quem misit, & scietis: Deum enim nemo vidit unquam, nisi Unigenitus, qui est in sinu Patris, ipse narravit.*

4. Sanctus Thomas ait: *Et me scitis, scilicet corporaliter.* Baruch. 3. 38. *Post hæc in terris visus est:* In Joan. sciebant enim quod ex Maria in Bethlehem natus, & in Nazareth enutritus & educatus esset: *Sed nesciebant virginis partum, & quod per Spiritum sanctum conceptus esset.* Cajetanus ait, *Hoc est, per Scripturam, & opera, & testimonia Joannis scire potestis; & unde sim, scitis, quia hoc Scriptura etiam declarat.* Jansenius quoque verba hæc in pariformi sensu exponit, dicens: *Alii sic intelligunt, si modo verum fateri velitis, scitis quidem me, quod sim Messias, & quod à Deo processi, aut meritò scire deberetis, id enim vobis testantur Scripturæ, Joannes, Pater, ac opera.*

5. Toletus Chrysostomum adducit ita scribentem: Hom. 49. *Christi verba esse affirmantis, illos verè scire eum esse Christum, & à Deo missum: quod si postea dicitur; Nescitis, id est, quia operibus & verbis negabant.* Citat pariter S. Justinum Martyrem, qui in explicatione Genes. quæst. 140. notat: *Ignorantiam voluntariam interdum scientiam dici*; in cujus probationem textum illum Evangelii adducit, ubi dicitur: *Me scitis, & unde sim, scitis id est, scire potestis ex tot signis & doctrinis à me dictis & factis.*

6. Observandum illos paulò ante dixisse, quod scirent ubi natus esset: *Hunc scimus unde sit.* Cùm igitur locus nativitatis suæ ipsis notus fuerit, ex sacræ scripturæ, vaticiniorumque propheticorum diligenti prævolutione facilè in ejus poterant devenire cognitionem, quod verus Messias in lege promissus esset.

Et à meipsò non veni ; sed est verus qui misit me , quem vos nescitis .

In Ioan. 7. Quasi dicat , inquit sanctus Thomas , *antè fui secundum divinitatem , quam in mundum venirem per humanitatem , alias non conveniret ei venire , nisi antè fuisset , & tamen hoc ipsum quod veni , non veni à meipso , quia filius non est à se , sed a patre* . Porro æterno Patri suo veracis titulum attribuit : *Sed est verus qui misit me , quasi dicat ; Non aliunde veni , sed ab eo qui promisit ; & promissum adimplevit* . Id est , incarnationem filii ad hominem redimendum perfici curavit . Unde & Apostolus Romanor. 3. ait : *Est autem Deus verax , & ideo docet me veritatem loqui* . Qui discursus merus est Angelici Doctoris .

8. Theophylactus per hæc verba duas in Christo naturas clarè & perspicuè denotari dicit : *Per hoc enim quod ait ; Ab ipso sum , substantia divina declaratur ; cum verò ait : Et ille misit me , humana , secundum enim humanam naturam missus dicitur* .

Hom. 49. 9. Chrysostomus verba illa Christi : *Si me sciretis , & Patrem meum sciretis , mente recolens dicit : Quomodò ergo dicit se à Judæis sciri , unde sit ? & iterum : Neque se , neque Patrem ab iisdem sciri ? Num contraria loquitur ? Absit , sed valde sibi constat ; alteram autem dicit scientiam , dicendo : Nescitis ? quemadmodum cum dicit : Filii Heli , filii Belial , nescientes Dominum ; & Paulus ; confitentur se nosse Deum , factis autem negant ; stat igitur , ut qui sciat , nesciat* .

Ad Tit. 1. 10. S. Bonaventura Christum his verbis dicere voluisse asserit , Judæos ejus quidem nativitatem , & in Nazareth educationem scivisse , modum tamen , quo genitus aut educatus fuit , ignorasse : *Ipse enim erat filius virginis , quod ipsi ignorabant* .

Versus 29.

Ego scio eum , quia ab ipso sum , & ipse me misit .

1. In sancto Matthæo Redemptor noster dixisse lè- Matt. 11. 27. gitur : *Nemo novit filium , nisi Pater : neque Patrem quis novit , nisi filius , & cui voluerit filius revelare* . Albertus Magnus verba hæc ita exponit : *Ego scio eum , scientia comprehensionis novi Patrem , qui me misit . Joan. 10. Sicut novit me Pater , & ego agnosco Patrem* .

2. Beda Christum ipsos modum docere voluisse notat, quo in æterni Patris sui possent devenire notitiam : *Ergo à me quærite ut sciatis eum* .

In Ioan. 3. S. Thomas hanc scientiam in summo perfectionis apice constitutam fuisse dicit : *Ego scio eum , quantum cognoscibilis est . Et ratio est , quia ab ipso sum : Si vultis notitiam ejus , qui me misit , habere , oportet , quod habeatis à me , quia ego solus scio eum* .

Versus 30.

Quærebant ergo eum apprehendere , & nemo misit in illum manus , quia nondum venerat hora ejus .

Quærebant ergo eum apprehendere .

Bal. t. 8. tr. 25. 1. Salmeron Scribas & Pharisæos hic se de novo mendaces esse probat ; siquidem cum antea se excusassent , dicendo : *Quis te quærit interficere ?* Nunc cum ad mortem ei inferendam , in vincula conjicere conati fuere : *Non defuit ergo voluntas , sed executio* . Ad id , ut Hugo Cardinalis ait , *Irritati per hoc , quod dixerat , quod nesciebant Patrem* . Enimvero tametsi in aliis pluribus occasionibus à Christo reprehensi fuissent , in verba tamen adeo aspera & contumeliosa nunquam proruperunt ; unde clarè videtur , quantum aliquem offendat , & ad iracundiam provocet , si quis rudis ab aliis habeatur , & ignorans , maximè in rebus ad cultum Dei & religionem spectantibus . Unde Euthymius ait : *Ægrè audiebant dicentem , quod vos me nescitis* .

2. Albertus Magnus hic ait ; *Tangit qualiter in pejus invidi ex verbis salutis proficiebant* ; ac proinde Toletus quoque hunc in modum scribit : *Unde debuerunt converti à malitia & cæcitate ad fidem & amorem inde argumentum obdurationis & multiplicandi scelleris sumunt* . Causa etenim , ob quam adversus eum adeo atrociter ferociebant , prout ex eodem Toletò habemus , erat , quia se verum Dei filium & promissum Messiam esse declaraverat : *Ea de causa , quibus exosus erat , apprehendere eum quærebant , sicut Joan. 5. 18. dictum est : Propterea magis quærebant eum interficere , quia patrem suum dicebat Deum* .

3. Sanctus Thomas ait : *Proponebant eum apprehendere ad crucifigendum , & occidendum , secundum illud Psalm. 70. 11. Persequimini , & comprehendite eum . Sunt tamen aliqui , qui Christum in se habentes , quærunt tamen piè apprehendere . Ad Philippens. 3. Quæram si quo modo apprehendam* .

Hom. 49. 4. Porroquinam illi fuerunt , qui Christum vinctum abducere voluerunt , sanctus Chrysostomus sub distinctione declarat ; dicit enim : *Quinam ? Non multitudo , quæ affectabat principatum , neque capiebatur invidia , sed sacerdotes* .

Nemo tamen misit in illum manus , quia nondum venerat hora ejus .

In Ioan. 5. Sanctus Thomas hic ait : *Invisibiliter enim eorum furor refrænatus est , & repressus ; per quod patet , quod voluntas nocendi est unicuique à se , sed nocendi potestas à Deo* .

Tr. 31. in Io. 6. Sanctus Augustinus rationem , quam sanctus Joannes hac de re his verbis reddit . *Quia nondum venerat hora ejus* , ponderans , dicit : *Si tua hora voluntas est illius , illius hora quæ est , nisi voluntas tua ? Non ergo horam dixit , qua cogeretur mori , sed qua dignaretur occidi* . Cui etiam sanctus Bonaventura adhæret , dicens : *Ut noveris non necessitatem , sed potestatem morientis* . Unde Lucas Burgensis ait , *Hora ejus , quam ipse elegerat* .

Versus 13.

De turba autem multi crediderunt in eum .

Ps. 68. 9. 1. *Quo notatum est* , inquit Jansenius , *quemadmodum alias frequenter infirma & stulta mundi eligere voluisset , ut confunderet fortes , & sapientes : & simpliciores (eò quod ab invidia & ambitione essent liberi) capaciores fuisse doctrinæ Christi , & fidei in eum , quam doctiores , & eos qui apud mundum magni erant nominis* . Toletus illos ingenti cum affectu credidisse notat , prouti verba subsequentia perspicuè satis demonstrant : *Tanto affectu crediderunt , ut fidem in mente conceptam occultare non valerent , sed in confessionem oris prorumperent , & dicerent quæ sequuntur* . Idem quoque Author differentiam ponderat affectuum quos Christi prædicatio in hisce , & in aliis operata fuit ; dicit enim : *Uno ergo verbo Christi & hi convertuntur , & illi obdurantur : sed quod convertantur , virtus est verbi ; quod obdurentur , vitium est audientium* . Nimirum eadem lux sanos perspicuè videre facit , idque virtute & operatione sua , quod verò infirmos oculos obfuscet , ab eorundem indispositione derivatur .

2. Meritò Christus lamentari potest dicendo : *Extraneus factus sum fratribus meis* ; siquidem Lucas Burgensis , quinam ii fuerint , declarans dicit : *Eorum , qui foris advenerant ad festum , Jerosolymitani , de Messia altercati fuerant , extranei Jesum esse Messiam ex miraculorum multitudine adstruunt* .

3. Albertus Magnus Chrysostomi authoritatem adducens ait ; *Crediderunt , non tamen fide firma & certa* , quia de Christo tanquam Messia , non animosè , sed quadam cum perplexitate loquebantur : *Sed tamen aliquem calorem fidei & devotionis conceperant , qui si fuisset fotus à Pharisæis & Sacerdotibus , convaluisset* . Hugo Cardinalis inquit : *Intuere quantum est humilitatis verborum lucrum , quia dixerat humiliter : Ab ipso sum , & ipse me misit* . Cajetanus hoc loco bene considerat , quod verbum Dei nunquam effectu suo frustretur , aut fallat : *Quamvis pertinaces fuerunt Judæi , non tamen infructuosa fuit Christi doctrina tunc , quoniam multi de turba crediderunt in illum* . Glossa interlinearis ait ; *Prædicatione & miraculis moti , simpliciter credunt , & verba & facta Domini glorificant* .

In Ioan. 4. Sanctus Thomas Christum hic de turbis , non verò de Principibus & Sacerdotibus loqui advertit : dicit enim : *Quanto majores erant , tanto magis erant clonga-*

elongati, & ideo in eis sapientia locum non habebat; quia ut dicitur Prov. 11. 1. Ubi humilitas, ibi sapientia. Turba autem, quia suam ægritudinem citò vidit, Domini medicinam sine dilatione cognovit. Matth. 11.25. Abscondisti hæc à sapientibus, & prudentibus, & revelasti ea parvulis. Et propter hoc in principio humiles & pauperes conversi sunt ad Christum.

T:41. in Io: 5. S. Augustinus de populi illius Principibus ita scribit: *Insaniebant, & ideo Medicum non solum non agnoscebant, sed etiam occidere cupiebant.*

FERIA QUARTA POST IV. DOMINICAM QUADRAGESIMÆ.

Evangelium Joannis cap. 9.

Vers. 1. *ET præteriens Jesus vidit hominem cæcum à nativitate. 2. Et interrogaverunt eum discipuli ejus: Rabbi, quis peccavit, hic aut parentes ejus, ut cæcus nasceretur? 3. Respondit Jesus: Neque hic peccavit, neque parentes ejus sed ut manifestentur opera Dei in illo. 4. Me oportet operari opera ejus, qui misit me, donec dies est; venit nox, quando nemo potest operari. 5. Quamdiu sum in mundo, lux sum mundi. 6. Hæc cum dixisset, exspuit in terram, & fecit lutum ex sputo, & linivit lutum super oculos ejus. 7. Et dixit ei; Vade, lava in natatoria Siloe (quod interpretatur, Missus) Abiit ergo, & lavit, & venit videns. 8. Itaque vicini, & qui viderant eum prius, quia mendicus erat, dicebant: Nonne hic est qui sedebat, & mendicabat? Alii dicebant, quia hic est. 9. Alii autem: Nequaquam, sed similis est ei; ille verò dicebat: Quia ego sum. 10. Dicebant ergo ei: Quomodo aperti sunt tibi oculi? 11. Respondit ille: Homo, qui dicitur Jesus, lutum fecit, & unxit oculos meos, & dixit mihi: Vade ad natatoria Siloe, & lava; & abii, lavi, & video. 12. Et dixerunt ei; Ubi est ille? Ait, Nescio. 13. Adducunt eum ad Pharisæos, qui cæcus fuerat. 14. Erat autem sabbathum, quando lutum fecit Jesus, & aperuit oculos ejus. 15. Iterum ergo interrogabant eum Pharisæi, quomodo vidisset? Ille autem dixit eis: Lutum mihi posuit super oculos, & lavi, & video. 16. Dicebant ergo ex Pharisæis quidam: Non est hic homo à Deo, qui sabbathum non custodit. Alii autem dicebant, Quomodo potest homo peccator hæc signa facere? Et schisma erat inter eos. 17. Dicunt ergo cæco iterum: Tu quid dicis de eo, qui aperuit oculos tuos? Ille autem dixit: Quia Propheta est. 18. Non crediderunt ergo Judæi de illo, quia cæcus fuisset & vidisset, donec vocaverunt parentes ejus, qui viderat; & interrogaverunt eos, dicentes. 19. Hic est filius vester, quem vos dicitis, quia cæcus natus est, quomodo ergo nunc videt? 20. Responderunt eis parentes ejus, & dixerunt; Scimus quia hic est filius noster, & quia cæcus natus est. 21. Quomodo autem nunc videat, nescimus, aut quis ejus aperuit oculos, nos nescimus; ipsum interrogate, ætatem habet, ipse de se loquatur. 22. Hæc dixerunt parentes ejus, quoniam timebant Judæos: jam enim conspiraverant Judæi, ut, si quis eum confiteretur esse Christum, extra synagogam fieret. 23. Propterea parentes ejus dixerunt: quia ætatem habet, ipsum interrogate. 24. Vocaverunt ergo rursus hominem, qui fuerat cæcus, & dixerunt ei; Da gloriam Deo, nos scimus, quia hic homo peccator est. 25. Dixit ergo eis ille; Si peccator est, nescio: unum scio, quia cæcus cùm essem, modo video. 26. Dixerunt ergo illi: Quid fecit tibi? Quomodo aperuit tibi oculos? 27. Respondit eis: Dixi vobis jàm, & audistis; quid iterum vultis audire? Nunquid & vos vultis discipuli ejus fieri? 28. Maledixerunt ergo ei, & dixerunt: Tu discipulus illius sis, nos autem Moysi discipuli sumus. 29. Nos scimus, quia Moysi locutus est Deus: hunc autem nescimus, unde sit. 30. Respondit ille homo, & dixit eis: In hoc enim mirabile est, quia vos nescitis, unde sit, & aperuit mihi oculos. 31. Scimus autem quia peccatores Deus non audit; sed si quis Dei cultor est, & voluntatem ejus facit, hunc exaudit. 32. A sæculo non est auditum, quia quis aperuit oculos cæci nati: nisi esset hic à Deo, non poterat facere quidquam. 33. Responderunt, & dixerunt ei; In peccatis natus es totus, & tu doces nos? Et ejecerunt eum foras. 34. Audivit Jesus, quia ejecerunt eum foras; & cum invenisset eum, dixit ei: Tu credis in filium Dei? 35. Respondit ille, & dixit: Quis est Domine, ut credam in eum? Et dixit ei Jesus; Et vidisti eum, & qui loquitur tecum, ipse est. 36. At ille ait: Credo Domine. Et procidens adoravit eum.*

Versus 1.

Et præteriens Jesus vidit hominem cæcum à nativitate.

Et præteriens Jesus.

1. DE Salvatore nostro in Actis Apostolorum scribitur; *Unxit eum Deus Spiritu sancto & virtute, qui pertransiit benefaciendo, & sanando omnes.* Act. 10 38. Ubi Chrysologus ait; *Christus quod loca circuit, quod maria transfretat, non est res humani desiderii, causa est humanæ salutis.* Nimirum exemplo suo ad compassionem movere nos voluit, ut videlicet dum in miserabilem aliquem hominem incidimus gressum nostrum sistamus, ad hoc ut ei ope & subsidio nostro subvenire possimus; unde S. Ambrosius ait: *Ergo nec nos præterire debemus, quem Dominus prætereundum non putavit.* Serm. 16. Epist. 95.

2. Valde considerabilis est illa temporis circumstantia, in qua Salvator miraculum istud operatus fuit. Etenim S. Joannes cap. 8. in fine, ut Salmeron advertit, dicit Judæos post diuturnam in templo Salvatorem inter & ipsos habitam disputationem, se confusos & convictos videntes, saxa arripuisse, ut eum iisdem impeterent, Salvator autem iræ & furori ipsorum cedere volens, sese abscondit, & è templo sese proripuit: *In quo egressu hoc signum tam magnum & evidens suæ deitatis testimonium operatus est; atque hic lapis fortissimus fuit; quo Dominus Pharisæorum fortissimè percussit frontem.* At verò quod in hoc facto in majorem nos admirationem rapere debet, est, quod per sua miracula ipsorum contra se invidiam & crudelitatem majora semper incrementa accipere videns, ab iisdem patrandis non solum non destiterit, verum etiam longè prodigiosiora opera ediderit, propriam salutem nihili faciens, ut salutem promoveret aliorum. Et ideo sanctus Ambrosius jure merito dicit; *Tantum fuit Domino studium tuæ salutis, ut propemodum de sua periclitaretur, dum te lucraretur.* Videbat enim, quod hunc à nativitate cæcum hominem illuminando, non solum ipsum, sed & omnes alios spiritualiter excæcatos illuminaturus esset, ac proinde omne contempsit periculum. Consideranda quoque est Redemptoris nostri benignitas & mansuetudo, qua impiorum illorum homicidarum insultibus per stupendorum miraculorum suorum beneficientiam occurrere non intermittebat. Unde Salmeron ait; *A tantis convitiis & injuriis ad benefaciendum excitatur est, docens nos, quomodo certandum sit cum capitalibus inimicis, nempe benevolentia & beneficiis.* Tom. 6. tr. 36. Joan. 8. Lib. de Jacob & vita beat. c. 6.

3. Enimverò videri quidem nonnemini posset Dominum nostrum obiter & per transennam, sive casualiter miraculum illud edidisse; at revera non est ita, quin potius in eo evidens quoddam infallibilis sapientiæ & providentiæ suæ specimen edidit, siquidem dum ab Hebræis lapidibus impetitus, & à templo egressus, cæcum hunc, verum Gentilismi illuminandi typum, sano visu illustravit, se id ob certum quoddam mysterium insinuandum facere ostendit, eò quo ab illo populo esset turpiter expulsus & rejectus. Unde S. Cyrillus Alexandrinus ait: *Certissimum velut documentum ac signum ponens se à Judæis discessurum, gentesque potius denuo respecturum, & eos invisurum.* Unde hinc duo præcipua documenta colligere licet. Primum est, quod dum Christus nonnunquam per divinas suas inspirationes obiter, & per modum transeuntis cor nostrum pertransit, cavendum nobis sit, ne id fortuito & causaliter fieri credamus, quin potius animam ad cœlum acquirendum electa, illum tunc nequaquam à se abire pati debeat, ut dicere possit: *Tenui eum nec dimittam, donec introducam illum in domum*, &c. Alterum verò est, quod Christus in tantum à Judaismo recesserit, in quantum ab eo data opera & violenter expulsus fuit, quia Deus ab animabus nostris nunquam discedit, nisi nos peccato aditum indulgendo Lib. 6. in Ioan. Cant. 3. 4.

primi

primi simus ; qui illum à nobis vi exturbemus . Idem quoque Cyrillus dicit ; *In transitu verò Christi , gentium oculi sanati sunt , transferentis in eas misericordiam , propter rebellionem & incredulitatem Israel .*

Vidit .

Ho. 55. In Io: 4. Chrysostomus benignissimum Salvatorem nostrum considerat , qui benignum oculorum suorum obtutum in hunc cæcum direxit ; *Ipse vidit cæcum , & non ad ipsum cæcus accessit , & tam diligenter eum intuitus est , ut discipulos ad interrogandum converteret .* Estque hoc speciale quoddam à dilecto Christi discipulo nobis 1. Ioa 4. 19. ob oculos positum motivum , quo ad Deum ardenter amandum incitemur : *Nos ergo diligamus Deum , quoniam Deus prior dilexit nos .* Non fuit cæcus hic primus , qui à Christo expeditum sibi visum donari petiit , sed potius Christus omnium primò fuit ad pietaIoan 6. 44. tem erga ipsum commotus : *Nemo potest venire ad me ,* Serm. in hac fer. *nisi Pater qui misit me , traxerit eum .* S. Antonius de Padua , dictionem illam , *Vidit* , hisce verbis ponderat : *Ad quem aspiciendum Dominus subsistit , quasi diligenter vellet ejus infirmitatem contemplari .* Dionysius Carthusianus cæci hujus proprium nomen exprimit , eumque nomine Cedonium appellatum fuisse dicit ; imò subjungit ipsum in societate Sanctæ Mariæ Magdalenæ , Marthæ , Maximini , & Lazari è Judæa fuisse expulsum . Qui idem venerabilis & extaticus Doctor , super illa dictione , *vidit* , ita scribit : *Diligenti intuitu oculi corporis , pio quoque respectu divinæ miserationis .*

5. Lucas Burgensis quoque hunc obtutum in hunc cæcum nequaquam obiter directum fuisse observat : *Non obiter , & velut casu , sed arcana quadam prudentia & providentia ; nam gradu sistens defixis oculis contemplabatur hominem , per cujus sanitatem Dei gloriam esset mirabiliter illustraturus .*

Concord. c. 78 6. Jansenius quoque considerat , quod principium hujus miraculi obtutu oculorum Christi cœperit ; *Miraculi hujus exordium cœpit à visione & aspectu Domini , qui ubique faustus & salutaris legitur fuisse .* Porro hominem hunc à nativitate cæcum fuisse , Jerosolymis non passim omnibus notum fuit , atque ideo dum illum talem revera esse manifestavit , oculum se propheticum habere ostendit . Unde Author quidam de Christi oculis ita scribit ; *In oculis Domini fuit Prophetia .* Job 32. 29. quoque de cœlesti hac aquila , ejusque lynceis oculis ita scribit ; *De longè oculi ejus perspiciunt .*

Hominem cæcum à nativitate .

7. Salmeron Christum dixisse observat : *Ego sum lux mundi* , ipsumque ut veram se lucem esse probaret , cæcum hunc illuminare voluisse scribit , quem profectò conditione sua mirabilem fuisse nemo negare poterit , quem proinde Lucas Burgensis , *Deplorate cæcum appellat , cui nulla cura , aut arte humana visus posset conciliari , ut cui orbes oculares essent vel vacui , vel repleti materia inepta ad recipiendum visum .*

Tr. 44. in Jo: 8. S. Augustinus in hoc miserabili homine universum genus humanum præfiguratum fuisse existimat : *Hæc enim cæcitas contingit in primo homine per peccatum , de quo omnes originem duximus . Venit Dominus ; quid fecit ? Magnum mysterium commendavit , exputit in terram , de saliva sua lutum fecit , quia Verbum caro factum est .*

Lib 9. In Io: 9. Rupertus Abbas Tuitiensis super hæc verba discurrens illum gentilium expressum typum fuisse existimat ; *Lux vera Christus , qui superius dixit : Ego sum lux mundi , qui sequitur me , non ambulat in tenebris , sed habebit lumen vitæ , lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum . Quod à Judæis oculos suos claudentibus ad gentes transierit , easque illuminaverit , manifestum est , eorum scilicet gentium cæcitatem originalem homo ille à nativitate cæcus significat .* Porrò de gentilismo in vera fide illuminato Propheta Evangelicus hoc modo vaticinatus fuit : *Populus , qui habitabat in tenebris , vidit lucem magnam , habitantibus in regione umbræ mortis lux orta est eis , multiplicasti gentem .* Notandum quoque , quod sanctus Joannes hujus miraculi historiam terminans , Chri-Ioh. 9. 39 stum tandem hæc verba subjunxisse scribat ; *In judicium veni in hunc mundum , ut & qui non vident , videant , & qui vident , cæci fiant* ; quod & reapse constitutum est , siquidem Judæi , qui præ cunctis terræ populis majori veri Dei lumine fuerant collustrati ; *Notus in Judæa Deus , in Israel magnum nomen ejus* ; Ps. 75. 2. lumen illud amiserunt , utpote quod ad gentiles , qui antea cæci fuerant , demum pertransiit . Ejusdem quoque sententiæ est S. Cyrillus , dum hanc comparationem facit ; *Quemadmodum ille qui curatus est cæcus , non videbat Jesum ; misericordia verò & clementia hoc præter spem & expectationem lucratus est : sic & idem gentibus per Christum contigit .* Demum verò quod illuminatio hujus cæci in die Sabbathi acciderit , hoc quoque idem sanctus Doctor mysterio particulari attribuit , dum ait ; *In sabbatho curatio illa perficitur , sabbatho nobis hic implere idoneo figuram ultimi temporis , præsentis nempe sæculi , quo Servator gentibus illuxit , finis quidem hebdomadis est sabbathum .*

Lib. 6 in Io:

10. Per hunc quoque cæcum intelligi potest peccator, qui divinæ gratiæ lumen , & Christum ipsummet amisit , de quo scribitur , quod *Illuminat omnem hominem : Comprehenderunt me iniquitates meæ , & non potui ut viderem .* De Prothoparentibus nostris in Scriptura dicitur : *Aperti sunt oculi amborum* , non quod antea corporaliter cæci fuerint , sed quia , ut Origenes scribit ; *Quos prius habuerunt perspicaces animæ oculos , fruentes Deo , & ejus paradiso , eos , ut opinor , propter peccatum clauserunt ; Ambulabat ad auram post meridiem ad vesperam .* At verò dices fortasse , Amqua ratione in paradiso vesper esse poterat ? Sanctus brosius respondet ; *Denique in paradiso , ubi semper matutinus erat dies , vesper est factus , quoniam omnia peccata tenebrosa sunt .*

Ps. 17 13. Gen. 3. 7. Lib. 7 contra Celsum.

11. Primum spolium , quod Antiochus , verus dæmonis typus , è templo deprædatus fuit , erat magnum illud candelabrum quod sustulit , illiusque lumen extinxit ; *Accepit candelabrum luminis* , ad denotan- 1. Marc. 1. 22. dum , quod dæmon mox , ut in nobis (*vos estis templum Dei vivi*) aditum sibi acquisivit , lumen judi- 2. Cor. 6. 16. cii , rationis , discretionis , & applicationis ad salutem æternam , eripiat & extinguat . Corvi proprietas esse dicitur , quod primum , quod in cadavere devorat , sit oculus , quem statim rostro suo evellit , & depascitur . Certum quoque est , quod nisi auceps falconis apertos oculos caputio contegeret , eundem in manu sua ligatum coercere non posset , quin avolaret : ita quoque astutus ille serpens nobiscum facit , quia ut nos in perpetua sui servitute retineat , spiritualiter nos cæcos efficit . Unde David , qui cæteroquin adeo illuminatus erat , postquam in adulterium turpiter lapsus fuerat , lamentatur ; *Dereliquit me virtus mea , & lumen oculorum meorum , & ipsum non est mecum .* Samson , postquam Philisthæorum præda factus esset , subito oculis suis privatus fuit . Sedecias pariter in Babyloniam adductus , mox ibidem oculorum lumine privatus fuit ; idem quoque damnum nobis adfert princeps tenebrarum , mox ut in ejus servitutem redacti sumus ; *Lux obtenebrescit in tabernaculo illius , & lucerna , quæ super eum est , extinguetur .* Idem quoque supplicii genus in Isaia exprimitur , dum is ait : *Excæca cor populi hujus , & oculos ejus claude , ne forte videat oculis suis , & corde suo intelligat , & convertatur , & sanem eum* : tametsi enim verum sit , quod Deus conversionem nostram desideret , attamen , ut sanctus Hieronymus commentatur : *Hoc intelligendum ; quod pro magnitudine sceleris , etiam pœnitentia indigni judicati sunt .* Salmeron quoque hanc cæcitatem ad vivum exprimit , dum ait : *Omnis peccator cæcus est , nec seipsum , nec Deum , à quo tot beneficia in dies accipit , cognoscit ; Non est intelligens aut requirens Deum . Non distinguit , præfert vilia pretiosis , & temporalia æternis : Non videt vel præcipitium peccati , vel foveam inferni : Ductorem alium non habet , quam principem tenebrarum .* Pergit demum idem allusiones peccatoris in hoc cæco adumbratas prosequi , dicitque per baculum , cui is innititur , intelligendum esse *Fiducias in carne fraudulenta* : per mendicitatem harum terrenarum insatiabilitatem intelligit , quæ semper nos pauperes efficit : *Quia non satiatur oculus visu , nec auris auditu impletur .* Fortis extra templum constitutus reperitur ; *Quia peccator templum Spiritus Sancti non est , & templum Dei prophanavit .*

Pf. 37. 11. Iob. 18. 6. Is. 6. 10. Sal. t. 6. tr. 19.

12. Hu-

12. Hugo Cardinalis illos à nativitate cæcos esse dicit, qui in natalibus suis efferuntur, & superbiunt : *Cæcus à nativitate, id est, ille, qui excedit per superbiam, de nobilitate stirpis suæ; illuminantur per duo, per sputum, & lutum, si apponat ad oculos suos. Considerare enim debemus utilitatem nostram, quæ significatur per sputum; & fragilitatem, quæ significatur per terram: hæc duo sunt collyrium oculorum, ut homo se videat, & agnoscat.*

Versus 2.

Et interrogaverunt eum discipuli ejus: Rabbi, quis peccavit, hic, aut parentes ejus, ut cæcus nasceretur?

1. Porro interrogatio omnino irrationabilis minimè fuit, quia pœna semper culpam è vestigio & proportionaliter sequitur. Oleaster verba illa fratrum Joseph, nimirum : *Meritò hæc patimur, quia peccavimus in fratrem nostrum*, considerans dicit : *Optima consideratio, cùm senseris pœnam culpæ meminisse*; qui idem Author hanc Apostolorum interrogationem recolens, subjungit : *Licèt enim aliquando pœna sine culpa hominis eveniat, nihil tamen mali est, si se propter culpam castigatum putet, ut in se aliquid emendandum corrigat.* In c. 42. Gen.

2. S. Thomas nos duobus modis puniri dicit : nimirum vel pœna spirituali, quæ animam tangit; vel temporali, quæ afficit corpus : *Pœna quidem spirituali nunquam filius pro patre punitur*; cujus ratio Ezechielis cap. 18. v. 4. assignatur, ubi dicitur, quòd anima filii non sit patris, sed Dei : *Omnes animæ meæ sunt sicut anima patris, ita anima filii*; quod verò pœnam temporalem attinet, hac filius nonnunquam pro patre punitur, cùm quoad corpus, quædam sit pars illius : *Quare autem uno peccato alius puniatur, sciendum, quod pœna duo habet læsionem, & remedium; nam aliquando absconditur membrum, ut totum corpus conservetur, & sic pœna hujus læsionem infert, in quantum abscinditur: sed remedium habet, in quantum conservat corpus; nunquam tamen medicus nobilius membrum abscindit, propter conservationem minus nobilis, sed è converso. In rebus autem humanis anima nobilior est corpore, & corpus nobilius exterioribus rebus, & ideo nunquam fit, ut aliquis propter corpus in anima puniatur; sed potius in corpore propter remedium animæ.* Quot nascuntur claudi, cæci, surdi, pauperes, qui si sani, divites, aut videntes fuissent, damnarentur; nunc autem miseriam suam patienter supportando, salvantur : Unde S. Thomas concludit: *Quandoque Dominus irrogat pœnas corporibus, vel rebus exterioribus propter remedium bonum animæ, & tunc homini pœnæ non inferuntur, ut læsivæ tantùm, sed ut purgativæ in remedium.* S. Bonaventura similem quoque distinctionem adducit, dum ait : *Pœna æterna non punitur quis pro peccatis parentum, nisi fuerit imitator, & tunc punitur pro peccatis propriis; pœna tamen temporali, quæ potest esse utilis ad vitiorum exclusionem, & meritorum augmentationem, non est inconveniens quod puniatur.* In Ioan. In Ioan. In Ioan.

3. S. Augustinus in discursu quodam, quem de hoc cæco instituit, ostendit, quòd is, tametsi cæcus fuerit, multarum tamen transgressionum potuerit esse reus; ita enim scribit : *An quia oculos clausos habebat, concupiscentiæ minimè vigilabant? Quanta mala committunt cæci! à quo malo abstinet mens mala, etiam clausis oculis? non poterat videre, sed noverat cogitare, & concupiscere aliquid, quod cæcus non posset implere, sed in corde judicari à cordis perscrutatore.* Tract. 44. in Ioan.

Versus 3.

Neque hic peccavit, neque parentes ejus, sed ut manifestentur opera Dei in illo.

Neque hic peccavit, neque parentes ejus.

1. *Levitatem nostram compescit*, inquit Rupertus Abbas, *ne quoties cum hujusmodi privatione, membrorumque aliqua deformitate aut diminutione natos aliquos conspicimus, nostram in illis carnem despiciamus, temerarium jactantes judicium, quod vel propter parentum culpam hoc evenerit; sed cunctos venerantes, ministremus illis tanquam revera membris Christi, qui dicturus est nobis : Quamdiu uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis.* Idem quoque Venerabilis Author aliud adducit motivum, quod cum eo, quod in præsenti est Eu-

angelio, coincidit, nimirum ejusmodi defectus instrumenta esse declarat, quibus opera & gloria Dei manifestetur. Salmeron ait : *solatur hoc verbum omnes, qui à nativitate vitium aliquod contraxerunt.* To. 6. tr. 19.

2. Satis est verisimile, quòd tam hic cæcus, quàm parentes ejus, utpote qui in populoso eo sæculo, quo filius Dei incarnatus fuit, divinæ legi adeò rebelli nati fuerant, multorum fuerint peccatorum rei; veruntamen Christi proprium est illa abscondere & contegere : *Charitas operit multitudinem peccatorum*; atque ideo ipsum non in pœnam peccatorum suorum cæcum natum fuisse dixit, sed ob alios fines longe diversos. Dum germani Josephi Patriarchæ fratres suum coram eo scelus mente recolerent, ipse tanquam vir summa prudentia & charitate præditus ea contexit, dicendo : *Pro salute vestra misit me Dominus ante vos in Ægyptum.* 1. Pet. 4. v. 8.

Sed ut manifestentur opera Dei in illo.

3. Considerat Toletus, quòd Deus ab unoquoque nostrum, qui sumus peccati prothoparentum nostrorum consortes, in peccati originalis pœnam, qualemcunque exposcere possit cruciatum & infirmitatem; unde fit, quod etiam parvuli, qui actualiter nunquam peccaverunt, multis infirmitatibus, imò & morti ipsimet videantur subjecti; quòd autem omnes, qui qualiter debitores sumus, non æquali pœna afficiat, id opus singulare est misericordiæ ejus : *Cùm igitur hunc cæcitatem immisit, propter divinam gloriam, non est factum sine justitia, cùm majora potuisset infligere propter peccatum ejus, & parentum; ut autem aliquid justè fiat, satis est, si sine injustitia, quamvis non propter justitiam fiat.* Pro cujus majori evidentia exemplum adducit creditoris alicujus, qui multos habet creditores, à quibus tamen ex solo compassionis motivo debita non exigit : *Si contingat aliquando pro bis, quæ ad suum pertinent honorem, partem debiti ab uno exigere, injustè non facit, quia majora ille debebat.* Secunda ratio, ex qua ostendit, quòd nullam illi, adversitates aut infirmitates ei immittendo, faciat injuriam, est, quia quando Deus alicui cæcitatem, surditatem, paralysim, vel alias similes infirmitates immittit, nihil illi aufert, quod jure aliquo ipsius est, quia sanitas & integritas corporalis nulli in statu peccati ex naturæ lege debetur, & si illa de facto fruamur, donum est ipsius gratuitum : *Quando ergo alicui non dat visum, aut sanitatem, aut longam vitam, non aufert debita, sed non donat quæ donare potuit, hæc non est injustitia, sed donationis suæ terminus.* Tertia ratio est, quia tametsi nulla in infirmo esset transgressio, illique sanitas stricto jure deberetur, non tamen immissus ei morbus injustitiam aliquam, sed summam potius justitiam argueret : quia si homines libenter amore boni publici, se libenter vitæ & facultatum jacturæ submittunt, ipsique Principes subditos suos stragi & internecioni pro reipublicæ defensione in bello exponunt : *Multò potiori jure in hoc casu justa est cæcitas, quam passus est iste, non solùm pro communi bono, id est, pro fide in Christum concilianda, in qua salus hominum est, sed etiam pro Dei honore & gloria, ut Deus ipse glorificetur ab hominibus.* Martyres se felices terque beatos existimabant, quando in fragilibus corporibus suis aliquod pro fidei Christi testimonio edendo, constantiæ, fortitudinis, & heroicæ virtutis specimen prodere potuerunt. Unde Toletus de hoc cæco ita concludit : *Non solùm ergo injustitia non est, sed si fieri posset, ut ipsi ante cæcitatem diceretur : Ecce cæcitas hæc futura est pro Dei gloria, & pro manifestatione veræ fidei, tenebatur ille ex justitia acceptare; nam plus est vita, quàm visus; & majus malum mors, quàm cæcitas : & tamen Martyres pro fide & gloria Dei obligabantur mortem subire.* Quarta, quam adfert ratio, nequaquam est aliis inferior; siquidem dato etiam, quòd nulla prædictarum rationum concurreret : *Adhuc injustitia non esset, nec injuria alia; quia per hanc cæcitatem consecutus est multo majus bonum, nempe visum mentis per fidem, & vitam animæ; si enim medicus vulnerat corpus propter sanitatem corporis; quid mirum, si Deus id faciat propter sanitatem animæ.*

4. Chrysostomus hunc in modum discurrit : *An non aliter poterat gloria Dei manifestari? Quid ni, neque enim dicit : Non potuisse, sed & in hoc ut manifestaretur; ergo* Hom. 55. in Joan.

injuria propter Dei gloriam accepit? Quam injuriam, dic quæso, etiamsi eum non produxisset, aut formasset? Pergit idem sanctus Doctor ulteriùs, & præcedentem illam cæcitatem magno ei beneficio fuisse ostendit: *Vidit enim interioribus oculis. Quid oculi Judæis contulerunt? Majus supplicium, cùm videndo cæci essent. Quid cæcitas huic obfuit, propter quam vidit?* Hugo Cardinalis inquit: *Beneficium eum accepisse ajo à cæcitate, interioribus enim oculis aspexit, quod non Judæi.* Denique solum peccatum malum denominari posse concludit: *Peccatum duntaxat malum.* Quot fuere homines perspicacissimo lumine præditi, qui tamen ad tenebras fuere condemnati! Quot econtra oculorum laborarunt caligine & cæcitate, qui tamen nunc irretortis illum solem aspiciunt oculis, qui tribus luminibus in una luce resplendet! *Peccatum solum malum est*, inquit S. Bonaventura; *Cæcitas verè non est malum; scilicet exterior, sed interior.* in Ioan.

5. Porro qualis in hac cæcitate, operum Dei manifestatio facta fuerit, Toletus his verbis exponit: *Ut opera divinitatis meæ in ea cæcitate expellenda mundo manifestentur, ut me Deum esse, in eo sanando ostendam, quia talé opus faciam, quod à solo Deo esse potest.* Jansenius omnia, quæ in hac historia referuntur, ad magnificandam Christi gloriam mirificè servire dicit: etenim ipse cæcus plurimis notus erat, idque causa fuit, quòd miraculum istud ad majorem venerit hominum notitiam. Innotuit etiam benignitas Salvatoris, qui non divites, sed pauperes mendicos curabat, à quibus nihil præmii aut lucri sperare poterat. Denique hominem hunc curavit absque eo, quòd ipse vel minimùm id ab eo postulasset.

6. Dionysius Carthusianus multas examinat causas, propter quas Deus nos in hac vita affligit, & castigat, easque omnes ad quinque præcipuas reducit. Nimirum: propter peccata, ut ab illis hic purgemur, nosque emendemus; ob eorundem pœnam & supplicium quando in iis obstinati sumus, ut hac ratione in hac præsenti tormenta inferni suum habeant exordium; pro majori incremento meritorum, & probatione virtutum, prouti Jobo pariter & Tobiæ accidisse legitur: propter vigilem custodiam donorum & bonorum spiritualium, ne extollamur & inflemur; denique, ut in tribulatorum patientia, eorundemque cordiali lætitia, nec non in miraculis Christi magis nonnunquam appareat æterni Patris sui gloria, prouti hoc in cæco verè accidisse constat. *Discimus hinc*, inquit Cajetanus, *mala pœnæ à Deo infligi, quandoquidem ad manifestandam gloriam ipsius Dei, nec in hoc injuriam facit Deus alicui, qui propter majus bonum sic disponit:* imò si nullum ex tribulationibus & ærumnis aliud enasceretur bonum, hoc saltem permagnum & inæstimabile censeri meretur, quòd scilicet sciamus; quòd hoc lutum, quale homo est, instrumentum tale sit, quod ad Dei Creatoris, Redemptoris & benefactoris sui gloriam & honorem cooperari possit. Quænam esse potest hominis alicujus Christiani major gloria, quàm quòd miseriæ, quæ peccatorum suorum effectus sunt, quæque aliunde huic naturæ corruptæ annexæ sunt, & connaturales eidem, ad finem quendam adeò divinum, qualis est honor & gloria veri Dei, eleventur?

7. S. Thomas de Aquino hoc loco observat, quòd *Per opera Dei in ejus cognitionem ducimur, cognitio autem Dei est summum bonum hominis, cum in ea consistat hominis beatitudo, Joan. cap. 17. v. 3. Hæc est vita æterna, ut cognoscant te; si ergo infirmitas contingit, ut manifestentur opera Dei, & per ipsorum manifestationem Deus innotescit, manifestum est, quòd homini corporales infirmitates contingant propter bonum.* in Ioan.

8. S. Cyrillus Alexandrinus considerat, quòd Medici alicujus præstantia exinde vel maximè agnoscatur, si infirmitatem desperatam curare prævaleat: *Et quis in eo medici, qui eum curavit, vim non admirabitur?* Miserabilis homo ille à nativitate cæcus, omnisque humani remedii incapax erat; præterea si medicamentum, quo usus est, & modum quo ei oculorum impertitus est lumen, consideretur, quis cœlestis hujus Prothomedici sapientiam non obstupescat? 14 in Ioan.

9. Chrysostomus ingenioso quodam artificio oculum nobis describit, tanquam unum ex præstantioribus operibus, quæ supremus hic artifex unquam produxit. Et ideò in hoc opere omnipotentia & sapientia Dei specialiter manifestata fuit. Ita enim sanctus ille Doctor loquitur: *Universæ creaturæ homo est præstantissimus; & inter membra nostra oculus; propterea non simpliciter, sed hoc modo oculos effinxit, quæcunque in nobis sunt, divinæ sunt sapientiæ indicium, multò magis oculus, qui totum corpus gubernat & regit. Quod sol mundo, hoc oculus corpori; extincto sole, omnia perduntur, & gubernantur, ita amissis oculis, pedes inutiles sunt, & manus, & animus, corrumpitur enim cognitio, his enim Deum cognovimus: invisibilia enim ipsius à creatura mundi per ea quæ sunt intellecta, conspiciuntur, non enim corporis lucerna tantùm oculus est, sed animæ potiùs; quare ut regio quodam loco in altiore corporis parte sedem sortitus est, & cæteris præfertur sensibus.* Hom. 55. in Ioan.

Versus 4.

Me oportet operari opera ejus, qui misit me, donec dies est; venit nox, quando nemo potest operari.

Me oportet operari opera ejus.

1. Salvator noster de miraculis suis loqui hoc loco intendebat, quæ in terris nobiscum in carne mortali vivens editurus erat. Lucas Burgensis ait: *Intelligit potissimum miracula edenda divina virtute, quibus homines adducantur ad fidem in Christum, & consequenter salutem, inter quæ in primis habet hujus cæci illuminationem.* Theophylactus per opus ejus fidem Evangelii & Ecclesiæ intelligit, quam in mundo plantare volebat: *Opus Dei fidem nominat.* Beda quasi idipsum his verbis docet: *Quæ sunt opera Domini, propter quæ venit filius Dei in mundum, nisi cæcitatem generis humani illuminaret.*

2. Per hæc Dei opera intelligi quoque potest divinæ pietatis & misericordiæ suæ erga miserabiles exercitium: *Miserationes ejus super omnia opera ejus*; unde Rupertus Abbas ait: *Notandum quòd lux mundi non exspectavit, ut clamaret tale quid, dicens: Miserere mei, Marci 10. v. 48. sed ultrò naturæ indigenti se accommodavit; & gratuito beneficio tacenti subvenit; nam hoc ad opera Dei manifestanda pertinuit.* Ps. 144. v. 9. l. 9. in Ioan.

Qui misit me.

3. Hugo Cardinalis ait: *Non opera nostra debemus agere, sed mittentis, & ad honorem ejus*; cui consonat, quod advertit Lucas Burgensis, dicens: *Ut ipso missionis nomine declararet; nimirum non gloriæ cupiditate, sed necessitate præcepti se facere.*

Donec dies est.

4. Interlinearis hæc verba ita glossat, ut sit sensus: *Dum sum in mundo, id est, ex præsentia mea in mundo.* S. Bonaventura per diem humanitatem & incarnationem ejus intelligit, utpote quæ in S. Joanne per diei metaphoram exprimitur; Christus enim dicit: *Abraham pater vester exultavit, ut videret diem meum*; unde verba illa hunc sensum habent ex mente Lyrani: *Quamdiu sum præsentialiter super terram in humanitate assumpta*; sicut enim sol in nostro horizonte constitutus causa est diei, ita præsentia Christi veri justitiæ Solis super terram: *Fecit quandam diem gratiæ spiritualem*; & quidem dies iste ab ejus nativitate, ad usque Ascensionem ipsius duravit; quia verò luminosum hunc gratiæ diem ad finem usque sæculorum durare voluit, ipseque una per humanitatem suam, quam ad Patris dexteram collocaturus erat, visibiliter nobis subtrahendus erat, ideo modum per sapientiam suam adinvenit, quo nobiscum in Augustissimo altaris Sacramento, verè quidem, sed invisibiliter remanere ad finem usque sæculi posset.

5. Dionysius Carthus. Christum etiam post Ascensionem suam in cœlum, ab æterni Patris sui operibus nunquam destitisse dicit: *Verum quoniam Christus etiam post Ascensionem operabatur opus nostræ salutis, mittendo Paracletum, & per Apostolos faciendo miracula, & per eos & alios multos illuminando & convertendo, quod & nunc egit, & usque ad sæculi finem facturus est, ideò potest hoc modo exponi: Me oportet operari opera ejus, qui misit me, hoc est, miseris subvenire, peccatores convertere, infirmos sanare, electos custodire, donec dies est, hoc est, durante tempore gratiæ, seu vita præsente sub Evangelica lege.* De hoc die Isaias prædixit, dum ait: *In tempore placito exaudivi te, & in die salutis auxiliatus sum tibi.* Et Apostolus ait: *Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis.* Is. 49. v. 8. 2. Cor. 6. 2.

6. Chry-

Hom. 55. in Io an.

6. Chrysostomus nobis consequentiam quandam, quam ex hisce verbis deducere possumus, insinuat, dum ait: *Quam habet consequentiam? sanè magnam; tale enim est quod ait: Donec dies est, dum licet hominibus in me credere, dum hæc durat vita laborandum est.* Sanctus Bonaventura quoque hanc eandem inde deducit moralitatem, eamque ex hisce præcipuè motivis: *Propter temporis brevitatem, & ejusdem ad operandum idoneitatem, & propter finis vitæ incertitudinem, & mortis subitationem, & operandi post mortem impossibilitatem, ecce breves anni transeunt, & semitam per quam non revertor, ambulo.* Dionysius Carthusianus quoque simile prorsus monitum nobis suggerit: *Non ergo*, inquit, *indulta pœnitentiæ opera negligamus; non diem aliquem infructuosè perdamus, sed juxta Salomonis doctrinam: Quodcunque potest manus nostra, instanter operemur.*

Venit nox, quando nemo potest operari.

Tract. 44. in Ioan.

7. Quid de hac nocte dicemus, inquit S. Augustinus, in qua nemo amplius poterit operari? *Nox ista impiorum erit, nox ista eorum erit, quibus in fine dicetur: Ite in ignem æternum &c. Nox est projicite eum in tenebras exteriores, operetur ergo homo, dum vivit, ne illa nocte præveniatur.* S. Cyrillus Alexandrinus ait: *Diem corporeæ vitæ tempus nominat noctem diem mortis.*

l. 6. in Ioan.

in Ioan.

8. Sanctus Thomas Aquinas in sensu spirituali duo distinguebat genera noctis: *Una per subtractionem actualis gratiæ, quam inducit peccatum mortale, & quando hæc nox venit, nemo potest operari opera meritoria vitæ æternæ.* Albertus Magnus ait: *Solis justitiæ lumen tunc non juvat ad operationem: alia nox est consummata, quando non solùm privatur actuali gratia quis per peccatum mortale, sed etiam facultate adipiscendi per æternam damnationem in inferno, ubi profunda nox est.*

Versus 5.

Quamdiu sum in mundo, lux sum mundi.

in Ioan.

1. *Mundam illuminans*, inquit S. Bonaventura, *& sic diem faciens; lux venit in mundum.* Sanctus Thomas per hanc lucem gratiam intelligit: *Lux sum mundi spiritualiter per gratiam; ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vitæ; iste dies usque ad consummationem sæculi extendetur.* Dionysius Carthusianus autem Christum principaliter de eo tempore, quo in carne mortali nobiscum vivebat, loqui intendisse existimat, ut sit sensus: *Hominum corda illustro verbo prædicationis, exemplo conversationis, signis divinæ virtutis.* Pergit verò idem Extaticus Doctor ulterius docere hanc lucem Ecclesiæ nunquam penitus defuisse, postquam hic sol justitiæ in cœlum ascendit: *Est autem in hoc mundo inferiori, & cum fidelibus per majestatem deitatis, per Sacramentum proprii corporis & sanguinis, atque per spiritualem inhabitationem, qua mentes devotas per charitatem, & cætera gratiæ dona inhabitat.* Toletus considerat, quòd dum sol ad aliud hemisphærium transcendit, terram luna mediante illuminet, utpote cui hunc in finem lucem suam communicat: *Sic Christus donec inter nos fuit, per se docuit & verbo, & opere, & absens per lunam, quæ est Ecclesia ab ipso illuminata.*

Versus 6.

Hæc cùm dixisset, exspuit in terram, & fecit lutum ex sputo, & linivit lutum super oculos ejus.

Hæc cùm dixisset, exspuit in terram.

in Ioan.

1. Nunquid majoris potentiæ indicium fuisset, si illum unius tantùm verbi pronuntiatione illuminasset; cur igitur in terram exspuendo lutum hoc fecit? *Sputo illuminat*, inquit sanctus Thomas, *ut ostendat, quòd virtute à se egrediente hoc faciebat, ut nulli alteri rei miraculum adscribatur.*

2. Hugo Cardinalis hoc spuere Christi, quod antequam miraculum ederet, præmisit, in mystico sensu hoc modo exponit: *Deus in terram exspuit, cùm in mundum divinitas descendit, & sic de saliva lutum fecit, quando Verbum caro factum est, & habitavit in nobis; saliva enim est Dei sapientia, quæ ex ore Altissimi prodivit; terra est caro Christi, lutum ex sputo & terra, est Christus in utraque natura, Deus scilicet & homo; in hujus fide cæcus, id est, humanum genus, vel gentilis populus à cæcitate infidelitatis, & peccato liberatur.* Incarnatio etenim Verbi humano generi, quod propter idolorum adorationem cæcum erat, lumen & agnitionem veri Dei contulit.

l. 6. in Ioan.

3. Sanctus Cyrillus dicit, quòd licèt per solius vocis imperium solitus fuerit Dominus facere quicquid volebat: attamen *Etiam loculo manus admovit*; sed quo putas fine id fecit? *Probans etiam corpus suum vivificum vim & potestatem habere: sic & hoc loco illinit sputo, docens & corpus suum vel exili tactu, lucem posse conciliare, corpus est etenim veræ lucis*; nimirum notum voluit esse omnibus, cujus virtutis sacrosanctum & divinum ejus corpus esset, adeo ut & sputum illius mirabili esset efficacia præditum, quod aliàs in nobis vilissimum est excrementum.

4. Facies Redemptoris nostri in nocte Passionis ejus turpi, & fœtenti Judæorum sputo defœdari debebat; sputo igitur suo hunc à nativitate cæcum sanare voluit, inquit sanctus Asterius: *Ut detestari faciat eos, qui illum paulo post sputis fœdabant*; quàm enim detestabile erga ingratitudinis ipsorum facinus, qui sputis & fœtentibus salivis suis defœdant illum, qui paulò ante cuidam concivium ipsorum cæco per sputum suum dederat lumen?

In cat Græc ad c. 18. Luce

5. Sputa faciem deturpantia, ignominiam præfigurant & vilipendium, quo nonnunquam illa infallibilis Dei providentia nos affligi permittit & tribulari; quæ tamen eadem Dei providentia hanc nobis immissam infamiam ad hunc præcipuè scopum & finem ordinat, ut videlicet lumen & agnitionem Dei, quam paulò antè amiseramus, denuò recipere possimus: *Imple facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum Domine.*

Ps. 82. v. 17.

6. Hugo Cardinalis sputum hoc in alio sensu exponit, dum per illud peccati detestationem intelligit: *Quod est, quando peccator detestatur peccatum: per sputum intelligitur exspuitio sive exprobratio peccati; fecit lutum ex sputo, quando ex ipsa exprobatione peccati apparet ipsa immunditia peccati; & linivit lutum super oculos ejus, quod est, quando ipsa vilitas peccati cum diligentia magna ostenditur peccatori.*

Serm. in hac fer.

7. Sanctus Antonius de Padua pulcherrimam nobis quoad correctionem fraternam faciendam, tradit doctrinam, dum ait: *Datur nobis forma corrigendi proximum, qui de sputo sapientiæ, quod procedit à capite, id est, mente; debemus facere lutum, id est, mentionem & memoriam de peccato; & oculos linire, id est, benignè facere proximum se recognoscere, non pungere vel vulnerare, sed linire, & tunc ipsum mittere ad natatoria Siloe, id est, ad aquam pœnitentiæ.*

Et fecit lutum ex sputo.

Tr. 44. in Io.

8. Idem Sanctus observat, quòd juxta expositionem sancti Augustini, per salivam, quæ ex capite descendit, Sapientia denotetur increata, quæ derivatur à Patre: Ecclesiast. *Ego ex ore Altissimi prodii*; terra verò, humanitas assumpta; lutum verò est unio naturæ humanæ cum divina: *Istud lutum imposuit Deus oculis humani generis, dum fidem suæ divinitatis & humanitatis eos docuit, & circa eam instruxit.* Veruntamen totum hoc ad veri luminis acquisitionem non sufficiebat, nisi insuper homo ille cæcus natatoriam Siloe, id est, Baptismum accederet. Quod idem mysterium Rupertus Abbas verbis valde significantibus expressit: *Quid enim aliud nobis manifestatur in isto cæco per illud, quòd exspuens Dominus Jesus in terram lutum fecit ex sputo, & linivit ejus oculos, nisi hoc spectabile & gratiosum opus divinæ gratiæ, quòd Verbum suum pulvereæ naturæ hominis unitum, nobis gentibus prædicari voluit.*

l. 9. in Ioan.

9. Memorandum porro est, quòd Apostolus supremum mundi hujus architectum in figulo quodam cretæ & luti præfiguret: *An non habet potestatem figulus luti*, &c. In Jeremia pariter scribitur: *Sicut lutum in manu figuli, sic & vos in manu mea*; dicit igitur Albertus Magnus: *Lutum materiam substantiæ nostræ designat*. Utique Dei filio pro hujus illuminationis instrumento alia quædam materia purior & nobilior minimè deerat; & tamen luto hoc, & non alia materia excellentiori uti voluit, ad denotandum se illum ipsum esse de quo David ait: *Manus tuæ fecerunt me, & plasmaverunt me. Qui majores substantias de nihilo*, inquit Chrysostomus, *ad esse produxit, multo magis oculos sine materia*

Rom. 9. v. 21.

Jer. 18. v. 6.

Ps. 118. v. 73.

Hom. 56. in Ioan.

fecisset; sed voluit docere seipsum esse Creatorem, qui in principio usus est luto ad hominis formationem; ideò autem non aqua utitur ad lutum faciendum, sed sputo, ut nihil adscribatur fonti: Sanctus Thomas eandem assignat rationem, dicens: *Lutum fecit ex sputo, ut ostenderet se membra homini deficientia posse formare, qui formaverat totum primum hominem; unde sicut primum hominem de luto formavit, ita lutum fecit, ut formaret oculos cæci nati*. Toletus Christum existimasse dicit operæ pretium futurum, si partem corporis defectibilem in hoc cæco per lutum denuo repararet: *Ut dum eadem materia utitur ad partem reparandam, videatur ille esse, qui de eadem materia totum fecit*. Adducitque expertissimi cujusdam artificis statuarii exemplum, qui in pulcherrima à se affabrè exsculpta statua, aliquam illius partem imperfectam relinquit, ut hac ratione ipse tanquam verus illius author ab aliis agnoscatur, utpote quam nullius alterius artificis peritia ad perfectionem valet, aut præsumit perducere. *Sic fecit Christus in hujus hominis creatione, reliquit oculos imperfectos, quos nulla ars, nulla vis naturalis potuit perficere, etiamsi ad multos annos imperfecta exspectaverit; supervenit tandem ipse artifex, & perfecit, eadem materia utens, qua à principio usus fuerat, & hac ratione se totius hominis authorem manifestavit*. Chrysologus partim ad ejusdem alludit conceptum; dum ait: *Christus imponit lutum, ut creante manu inde suppleret homini lumina, unde hominem fecerat totum*. Sanctus Irenæus ait: *Ostendens antiquam plasmationem, & manum Dei ostendens, nec jam alteram requiremus manum, nec alterum patrem scientes*.

in Joan.

Serm. 176.

Lib. 5. c. 15.

Et linivit lutum super oculos ejus.

10. Lucas Burgensis extra omnem ambiguitatem positum esse dicit, quin Salvator vel per se immediatè, vel mediantibus Apostolis ab hoc cæco quæsierit, an lucem sibi communicari desideraret; & quidem verisimile est hosce Apostolos ei indicasse præsentem esse famosum illum Taumaturgum, cujus utique per famam audierat egregia miracula, ac consequenter eum ad sollicitandum exstimulasse, utpote qui ad ipsum illuminandum esset promptissimus: *Nec minus dubitandum, quin cæcus responderit, nihil optatius sibi posse contingere*; neque enim cæcus ille suos sibi oculos luto defædari passus fuisset, nisi spem firmam concepisset recipiendi luminis: *Quomodo passus fuisset cæcus oculos sibi oblini fœdarique luto si ex improviso Jesus nihil tale cogitantem effecisset*.

11. Chrysostomus Christum per remedia visui totaliter contraria cæcum hunc illuminasse advertit: *A contrariis in cæco operatus est Christus, cui cùm mederi vellet, per rem oculis contrariam fecit, quippe cui lutum imposuit, & à cæcitate liberavit*. Salmeron ad id probandum, alia in medium adducit facta similia; sicut dum super apostema Ezechiæ massam ficuum applicari jussit, dum per salem in amaras aquas Jerichuntinas conjectum, easdem indulcoravit; nec non per lignum in aquas Maro, quas Hebræi à Leon manasse scribunt, projectum: *Luto ad excæcandum potius apto*, inquit Toletus, *lucem restituit*. Jansenius ait: *Iis rebus ad aperiendum huic cæco oculos usus est, quibus nemo dubitare potuit hujusmodi virtutem non inesse, imò quæ potiùs cæcitatem afferre nota essent*. Albertus Magnus quoad oculorum fabricam, quandam refert Platonis & Aristotelis opinionem: *Secundum Platonem oculi ex igne; secundùm Aristotelem ex aqueo limpido conficitur oculus; & ignis quidem fulgor caligat ex luto, & aquæ limpiditas turbatur, ut per contrarium naturæ divina virtute sanatus esse intelligatur*. Voluit nimirum, ut intelligeremus lumen hoc non luto, sed superhumanæ & divinæ sapientiæ & omnipotentiæ suæ attribuendum esse. Chrysostomus ait *Ut ait igitur per lutum cæcum curavit, ita etiam orbem terræ per crucem allexit, quæ scandali incrementum, non abolitio videbatur*. Per mortem namque vivificavit universum genus humanum: *Salutem humani generis in ligno Crucis constituisti, ut unde mors oriebatur, inde vita resurgeret*.

Hom. 4. in ep. ad Cor.

Tom. 6. tr. 39.

Cap. 28.

Hom 4. cit.

12. Ex quo per cæcum hunc populus gentilis luce Evangelii & fide Christi illustratus intelligitur, aptè Salvator sputo, terra & luto uti voluit, ut mysterium quoddam nobis utilissimum insinuaret, nimirum quòd ad lumen Evangelii gentibus communicandum uti noluerit Philosophis, Oratoribus, Principibus, vel Monarchis, sed vilibus idiotis, & abjectis piscatoribus: *Videte vocationem vestram, quia non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles, sed quæ stulta sunt mundi elegit Deus, ut confundat sapientes, & infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia, & ignobilia mundi & contemptibilia*, Quænam obsecro materia vilior esse potest luto? aut quæ creatura pulchrior est aut nobilior luce? & tamen increata Sapientia modum adinvenire novit, oculum, partem nimirum humani corporis spectabiliorem, magisque conspicuam, & lucem illius formandi ex luto: *Potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ*. Sanctus Franciscus filius erat Bernardonis Assisinatis, eratque omnium literarum, nobilitatis, aliorumque talentorum omnino expers, & tamen Deus modum novit, quo illum ad Seraphinorum chorum usque sublimaret, si verum est, quod de eo nonnulli crediderunt, quòd nimirum sanctus Franciscus in Luciferi sedem fuerit collocatus, & sic deinceps de innumeris aliis discurrere licet, qui ex humili statu à Deo ad sublimia fuere exaltati.

1. Cor. 1. v. 26. 27. & 28.

13. Dionysius Carthusianus dicit, Christum per hoc miraculum modum nos docere voluisse, quo ad nos interius illuminandos usus fuit: *Per exteriora ista quæ fecit, insinuavit, quo modo & ordine interior oculus illustretur. Exspuitio in terram figuravit effusionem divinæ sapientiæ super corda hominum; lutum est cor humanum, quoniam sensus & cogitatio hominis proni sunt ad malum, & ad terrena jugiter inclinantur, nisi cor ipsum divina gratia perfundatur, ac elevetur; per linitionem luti istius super oculos cæci designatur unctio spiritualis, quia Verbum incarnatum, vel homo quicunque divina sapientia illustratus, docet intellectum fratris seu proximi sui*; eique ut se in aquis Siloe lavet, id est, cor suum ab omni caligine vitii & culpæ, in fonte vivo veræ sapientiæ, id est, Christo mundet & purificet, imponit. Sanctus Gregorius à sancto Thoma citatus aliam assignat rationem, cur salivam cum terra miscens, lutum fecerit: *Salivam*, inquit, *luto miscuit, & cæci nati oculos reparavit, quia superna gratia carnalem cogitationem nostram per admixtionem suæ contemplationis irradiat, & ab originali cæcitate hominem ad intellectum reformat*.

Lib. 8. Mor. cap. 18. cit. in Cat.

14. Porro de Tobia legitur, eum oculorum suorum lumen per stercus amisisse hirundinum, quod ei super oculos ceciderat; hic autem idem oculorum lumen per terram, & lutum generatur & producitur. Enimverò per stercus bona intelliguntur terrena, quibus adhærescimus. Unde Apostolus ait: *Omnia arbitror ut stercora, ut Christum lucrifaciam*; hoc verò stercus, id est, inordinatus iste & nimius ad bona temporalia affectus in causa est, cur verum Dei lumen atque notitiam amittamus: Deus autem per infinitam sapientiam suam lumen istud nobis per lutum restituere novit, dum illud oculis superimponit, id est, per agnitionem & notitiam, quam nobis de harum rerum terrenarum vanitate & instabilitate interius communicat. Formantur nonnunquam ab arte certa quædam perspicilia, quorum vitra colorata sunt; & quidem si vitrum istud flavum est, v. g. omnia, quæ per talia perspicilia cernuntur, flava quoque & ipsa, aut per alio perspiciliorum colore aliis quoque & ipsa esse videntur: hoc igitur modo Salvator noster fecit; nam ut miserabilis hic cæcus lumen acciperet oculorum, perspicilium quoddam ei ex luto formatum subministravit, ut hac ratione omnia hujus mundi bona lutea illi esse viderentur, vult enim Deus, ut quemadmodum David de mundanis dicit: *Statuerunt oculos suos declinare in terram*, ita quoque illam talem qualis revera est, id est, terram & lutum, & nihil aliud esse agnoscerent.

Philip. 3. v. 8.

Psal. 16. v. 11.

15. Salvator noster per lutum cæcum illuminat, cùm tamen experientia nobis clarè demonstret, quòd quilibet etiam minimus pulveris atomus visum obfuscet, ipsaque oculorum pupillas hebetare faciat; ad insinuandum nobis, quòd tunc vel maximè lumen animæ communicetur, quando in rebus hujusmodi cæci & ignorantes sumus. Unde de Saulo dicitur: *Circumfulsit eum lux de cœlo*; & tamen idem *apertis oculis nihil videbat*: tunc enim, id est, in illa cæcitate constitutus, adeò illuminatus fuit, ut ex persecutore factus sit Apo-

Act. 9. v. 3.

stolus,

stolus, & Doctor gentium, qui sua prædicatione & copiosa doctrina hunc cæcum natum illuminavit, id est, gentilismum universum clara Evangelii luce illustravit. Unde sanctus Ambrosius ait : *Inde Saulus desinit videre sæcularia, quia incipiebat audire divina.* Et sanctus Bernardus in serm. quodam de conversione hujus Apostoli ita scribit : *Pauli felix cæcitas, qua malè quondam illuminati in prævaricatione, tandem in conversione oculi salubriter excæcati.* Qui igitur in conspiciendis, & appetendis hujus vitæ bonis Argus fuit, talpa fieri debet, si visus ei velut incentivum ad peccatum antea fuerit. S. Gregorius Nissenus ait : *Est autem cæcus is, qui multis oculis ad vana aspicit.*

L. de Abram cap. 9.

Serm. 1. de Conv.

l. 8. in Cant.

16. Salmeron dicit, Salvatorem nostrum lutum hoc oculis superimposuisse, ut finis sui memoriam ob oculos semper positam haberet : *Memento homo quia pulvis es.* Primum etenim nostræ substantiæ principium terra & lutum fuit : *Formavit Dominus Deus hominem de limo terræ, quia memoriam mortis nostræ & utilitatis nobis repræsentat.* In Apocalypsi de miserabili illo homine, qui sibi aurum semper ob oculos ponebat, nec alia de re, quam de auro & argento somniabat, hæc verba legimus : *Dicis quia dives sum & locupletatus, & nullius egeo*, qui utique clarè satis se cæcum & miserabilem esse demonstrabat : *Nescis quia tu es miser, & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus.* Eodem tempore, quo sancta mater Ecclesia nos thesauros congregare jubet : *Thesaurizate vobis thesauros in cœlo*, simul etiam capita fidelium pulvere inspergit, lutumque hoc oculis superimponit dicens : *Memento homo, quia pulvis es.*

Gen. 2. v. 7.

Apoc. 3. v. 17.

Matt. 6. v. 20.

17. Considerandum hoc loco etiam est, quòd in miserabili hoc à nativitate cæco & mendico homine nulla fuerint oculorum organa, sed quædam duntaxat concavitas oculorum. Unde Toletus ait : *Oculos appellat illam imperfectam oculorum partem, quæ erat in concavitate, in qua oculi esse solent*, adeò ut liberè asserere valeamus, quod Salvator noster humorem chrystallinum, pupillas, tunicas, potentiam visivam, & omnia alia ex luto produxerit ; in quo facto supremus hic artifex docere nos voluit, quòd ad acquirendam perfectam Dei, nostrique ipsius agnitionem, & verum notitiæ lumen, solum lutum ob oculos positum sufficiat. Toletus ait : *Advertunt causam esse ut per hoc induceretur homo in humilitatem ; est enim ex pulvere terræ factus, qui est pars inutilior terræ, & fragilior.* Adducitque sanctum Ambrosium ita scribentem : *Si volumus mentis nostræ oculos sanare, debemus lutum super eos ponere, nempe considerare nostram miseriam, fragilitate, imperfectionem & peccata, à cognitione enim sui incipit Christiana perfectio.* Consideranda quoque est animæ nostræ ingenua nobilitas, utpote quæ viva est sacratissimæ Triadis effigies, luteo huic corporis nostri vasculo inserta. Unde Nazianzenus exclamat dicens : *Haud equidem scio, quo pacto simul & imago Dei sim ; & cum cæno voluter ?* Num fortè Deo purior aut nobilior materia præsto non erat, quàm lutum istud ? At verò idem Sanctus protinus respondet, per infallibilem & errare nesciam divinam providentiam ita factum esse, ut animæ luteum hoc mortalitatis nostræ pondus adjiceretur, ut humilis esset, nec unquam per superbiam, ut Lucifero accidit, evanesceret. *Hæc nostra temperatio est, ut cùm imaginis dignitas nobis animos extulerit, pulvis eosdem deprimat, contrabatque.*

l. 3. de Sacr. cap. 2.

Orat. 26.

18. S. Antonius de Padua ex hisce verbis moralitatem quandam adversus illos deducit, qui natalium suorum nobilitate superbientes alios contemnunt : *Remedium contra tales est ponere lutum super oculos, id est, considerare fœditatem communem in ortu & in exitu tuo.* Job. 33. v. 6. *Ecce me, sicut & te fecit Deus, & ex eodem luto ego quoque formatus sum.* Omnes quoque tales sanctus hic prædicator ad natatoriam Siloe dimittit, id est, *ad fluvium humilitatis, quæ sunt aquæ currentes.*

Versus 7.

Et dixit ei : Vade, lava in natatoria Siloe (quod interpretatur Missus) abiit ergo, & lavit, & venit videns.

Et dixit ei : Vade, lava in natatoria Siloe.

1. S. Antonius Paduanus aquam hanc ex altera parte civitatis situatam fuisse, & Salvatorem cæcum hunc adeo procul amandare voluisse dicit : *Ut tam corpora-*

lem defectum, quam spiritualem medicinam omnes possent aspicere. Toletus aquam hanc ad integrum miliare ab urbe remotam fuisse asserit, dicitque : *Id factum, ut miraculum Christi divulgaretur, homo enim cæcus media civitate luto oculis impositio incedens, omnium pertranseuntium oculos ad se convertebat, quos veniens & revertens cum visu, testes oculatos facti habebat.* Hanc eandem rationem S. Thomas diu antè expressit, dicens : id factum *ad confutandam Judæorum duritiam.* Chrysostomus quoque ait : *Multos viæ longitudine testes, & diligentiores spectatores rei insolentia comparat, ut attentiores facti, jam non possent, an is esset, dubitare.*

in Ioan.

Hom. 46. in Ioan.

2. S. Thomas in laudem cæci hujus aliud quoddam nobis motivum subministrat : *Ut commendaretur cæci obedientia & fides ; frequenter enim fortè lutum in faciem receperat, frequenter in natatoria Siloe se laverat, & tamen non viderat ; unde potuisset dicere : lutum solet magis excæcare, & multoties me ibidem lavi, & a nullo sum adjutus.*

in Ioan.

3. Quod verò mysterium attinet, hæc est Ruperti Abbatis ponderatio, quòd videlicet Salvator cæcum hunc non statim post impositum oculis ipsius lutum, videre posse voluerit, sed tunc pridem illuminatam fuisse, quando, ut oculos ablueret, ad aquas illas concessit, quia *omnia in figura contingebant. Verùm ubi cæcis oculis hoc lutum illitum est, id est, incarnatio filii Dei prædicata & credita est, non statim eodem, quamvis credulo auditu cæcus illuminatus, & visione Dei, quam in Adam perdidit, factus est dignus, nisi ad fontem lavacri Catbecumenus accedens, baptizaretur in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti ; aliter quippe lumen oculorum nostrorum Spiritum sanctum nemo nostrum accepisset in remissionem peccatorum.* Unde aptissimè ad propositum nostrum Nazianzenus Baptismum hoc epitheto condecorat : *Baptismum illuminationem appellamus, quia per eum sanctam illam lucem intueremur, atque ad divinum numen intuendum oculorum acie pollemus.* Ita Nazianzenus.

l. 9. in Ioan.

Orat. in sanctum Bapt.

4. Toletus aliud quoddam hic exponit mysterium, dicitque Christum in persona hujus cæci, id quod per suum in hunc mundum adventum Judaismo ipsum recipere abnuenti eventurum erat, adumbrare voluisse ; nimirum quòd post ejus adventum magis excæcandi forent, quàm anteà, quia nisi cæcus ille ad Siloe aquas properasset, non solùm oculorum suorum expeditum lumen nunquam comparaturus fuisset, verùm etiam oculi ejus in longè deteriori futuri fuissent conditione, quàm anteà, eò quòd luto essent illiniti : *Talis fuit adventus Domini bis, qui eum non receperunt, nec venerunt ad Siloe, id est, Christum, missum à Deo, obdurati enim magis, & cæcitate obscurati evaserunt.* Id quod Salvator noster paulò post in fine hujus historiæ apertius declarat, dum ait : *Veni in judicium, ut qui vident, cæci fiant, id est, qui sibi videre videbantur, nec me receperunt. cæci facti sunt.* Hanc cæcitatem porro Isaias hisce verbis prædixit : *Excæca cor populi hujus.*

Io. 9. v. 39.

Isa. 6. v. 10.

5. Hugo Cardinalis per has aquas Siloe pœnitentiam interpretatur & planctum : *A qua lachrymarum est natatoria Siloe, quæ per intervalla datur à Deo, & rarò, non quotiescunque volumus ; & secretò, sicut aquæ Siloe, quæ fluunt cum silentio.* Nimirum ad illud alludit, quod sanctus Thomas hisce verbis scribit : *Si volumus mundari à cæcitate cordis, oportet quòd spiritualiter lavemur. Isa. 1. Lavamini, mundi estote.*

in Ioan.

6. Poterat equidem Salvator noster Apostolos, vel alium quempiam ad hasce aquas ad se adferendas ablegare, ac demum lutum hoc suis manibus ab oculis cæci abluere ; hoc tamen facere noluit, quin potius ipsummet ad Siloe piscinam abire jussit, ut per hoc denotaret, quòd in arduis salutis nostræ negotiis, præter divinæ gratiæ, divinorumque auxiliorum efficaciam nostra quoque insuper requiratur cooperatio, vult enim ut nos quoque ex parte nostra cooperemur. Tametsi enim Deus ad salutem nostram adjuvando concurrat, eamque efficaciter desideret, necessum tamen est, ut & nos quoque ad eam nobis comparandam cooperemur. Etenim axioma est indubitatum : *Qui creavit te sine te, non salvabit te sine te.* Elisæus quidem lepram Naaman Syri solius vocis suæ imperio sanare potuisse, & tamen præfato Naaman præcepit : *Vade, & lavare septies in Jordane, & recipiet sanitatem caro tua.*

4. Reg. 5. v. 10

Quod interpretatur, Missus.

Tract. 44. in Ioan. 7. S. Augustinus ait: *Pertinuit autem ad Evangelistam commendare nobis nomen hujus piscinæ, & ait, quod interpretatur, missus; jam quis sit missus, agnoscitis, nisi enim ille fuisset missus, nemo nostrum esset ab iniquitate admissus. Lavit ergo oculos in ea piscina, quæ interpretatur missus, baptizatus est in Christo.*

8. Cajetanus Evangelistam nos docere voluisse dicit, undenam hæc aquæ illius virtus procederet: *Ad significandum mysterium virtutis illuminativæ in illo lavacro esse non ex natura, sed ex significato, hoc est, ex misso, hoc est, Verbum caro factum est.* S. Cyrillus Alexandrinus ait: *Cujus necessariò nomen interpretatur Evangelista sapientissimus, ac spiritu divino afflatus; existimamus enim alium neminem esse missum illum, quàm Filium unigenitum cœlitus à Patre huc profectum & delegatum ad peccati pernitiem, & diabolicæ tyrannidis eversionem.*

Lib 6. in Io.

Abiit ergo, & lavit, & venit videns.

Tom. 6. tr. 39. in Ioan. 9. Salmeron ait: *Perpende brevitatem Evangelii, quæ succinctis verbis magna explicat mysteria: abiit, lavit, & venit videns, sicut Cæsar qui dixit: Veni, vidi, & vici.*

10. S. Thomas cæcum hunc sine ulla mora Dei jussui, ob lucis sibi impertiendæ spem, quam habebat, promptè obsecutum fuisse considerat: *Neque mirum,* Prov. 6. v. 23. *quia dicitur Proverb. 6. v. 23. Mandatum scilicèt impletum lucerna est, & lex lux;* ipsamet igitur divini præcepti executio lucem oculis ejus influebat. Porro obedientia cæci hujus rara quædam obedientia fuit, quia sine replica, sine murmure, sine discursu, & sine ulla contradictione obedivit, unde adeò perfectum lumen accipere meruit, ut se à corpore ad animam quoque illustrandam pariter transfuderit, prout ex ejus liquet responso, quod coram toto Hebraismo, qui ei se opponebat; in Christi defensionem edidit, sicut & ex ultimis præsentis Evangelii verbis.

Hom. 56. in Ioan. 11. Porro hanc obedientiam admirantur omnes sacri expositores. Etenim Chrysostomus ait: *Sed intuere cæci animum in omnibus parentem, præbuit os, nihil sollicitus an lutum esset, an sputum, & quid sibi Siloa opus esset, & si hoc, cur illo? Non cur lutum liniret super oculos, aut cur lavari præceperit; nihil tale reputavit, illud duntaxat curavit, ut pareret in omnibus operanti.* Toletus pulchrè hic observat, lucem oculorum cæci hujus eadem cum promptitudine correspondisse, quali ipse verbis obediverat Christi: *Ut enim ille sine excusatione obedivit, ita & Christus obedientem sine mora illuminavit*; Christus, inquam, cui idem S. Joannes testimonium perhibet, dicens: *Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem.* Dionysius Carthusianus quoque ait: *Obediendo Christo in ipsa piscina visum recepit, quo significatur, quod qui obedit Deo, copiosius illustrari meretur.* Lucas Burgensis pariter hanc eandem cæcæ obedientiæ circumstantiam his verbis tetigit: *Ut ergo ille sine tergiversatione obedivit, ita & Jesus obedientem sine mora illuminavit, idem enim sequitur: & venit, seu redit videns.*

12. Præter hanc ejus obedientiam viva quoque fides illius non minorem meretur admirationem. Etenim valde est verisimile, multos qui sputum & lutum oculis ejus adhærescens videbant (quales utique multi fuerunt) illum verbis contumeliosis subsannasse & derisisse, eos præsertim, qui id Christi, erga quem odio & invidia ardebant, jussu & ordinatione factum esse sciebant; nihilominus ipse omnia hæc per vivam miraculi fidem generosè superavit & vicit. *Vide cæci mentem,* inquit Hugo Cardinalis, *obedientem & credentem; non cogitavit, lutum imponere hoc magis extæstare est; nec dixit: Non potuit prius præsens curasse, & tunc misisse Siloam; si quam virtutem haberet, præsens curasset;* non opposuisse se, alias ibi sæpe sine fructu ablutum fuisse, nec lamentatus de eo, quòd remedium oculis contrarium, salivam scilicet & lutum oculis ejus adhiberet; siquidem viva ejus fides omnem contradictionem superabat, utique in via, dum ad fontem seu piscinam illam contenderet, intra semetipsum ad Christum mente conversus dixit: *Apud te est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen. Observanda hujus cæci magna fides,* Psal. 35. v. 10. inquit Lucas Burgensis, qui non solùm oculos sibi saliva & luto inungi, & obliniri permisit, verùm etiam ita in facie sordidatus & deturpatus in conspectu omnium, per tantam viæ distantiam ad aquas processit: *Sed ut illic operi Christi locum dedit, ita hic jussui illius promptè obedivit, etiamsi cuncta rationi humanæ viderentur ridicula, commisit se Christi & manibus & verbis.* Euthymius quoque in ejus laudem ita scribit: *Nihil hæsitans, sed confestim obediens, & simpliciter credens, quòdque ad salutem suam conveniret, & fecisset Jesus, & jussisset.* Obedientiam enim vivæ fidei ipsius affectum fuisse certum est. Præterquam quòd etiam dici possit: *Præceptum Domini lucidum illuminans oculos.* Ps. 18. v. 9.

13. S. Cyrillus Alexandrinus in hac cæci promptitudine, magnam gentilium in amplectenda Evangelii prædicatione promptitudinem adumbratam fuisse, dicit: *Abiit porro cæcus confestim abluturus, & sine cunctatione imperata facit, ostendens tanquam in seipso gentium promptum obsequium, de quibus scriptum est: Præparationem ordinis eorum audivit auris tua.* Lib. 6. in Io.

14. Lucas Burgensis sensum verborum illorum, & *venit videns*, expositurus, observat, quòd S. Joannes non dicat cæcum lumen oculorum suorum accepisse, dum oculos lavaret, vel mox ut illos lavit: *sed quòd rediens viderit, seu quòd inter redeundum visus ei natus fuerit.* Et quidem satis credibile est cæcum hunc post acceptum visum primò omnium accessisse in domum parentum, ut eos hujus tam grati & læti nuntii conscios redderet; hoc enim ex vers. 22. præsentis Evangelii satis aperte colligi posse videtur; demum verò locum illum denuò repetiverit, ubi solitus erat à prætereuntibus mendicare, *non ut iterum mendicaret, sed ut contemplaretur locum illum, in quo tam diu gerat tenebrosus, & vicinis cæteroque illic transire consuetis se conspiciendum præberet ex cæco videntem; nam & speravit fortè Jesum illic invenire se posse, eique gratias agere.*

Versus 8.

Itaque vicini, & qui viderant eum prius, quia mendicus erat, dicebant: Nonne hic est qui sedebat, & mendicabat? Alii dicebant, quia hic est.

1. Theophylactus hanc à S. Joanne circa cæcum hunc adjectam circumstantiam, quòd scilicet mendicaverit, minimè superfluam esse censet: *Non temerè hoc adnotavit, quòd mendicus esset, sed ut ostendat ineffabilem Domini misericordiam, quæ se ad infirmos usque admittat, itaut & medicum summa diligentia curaret, & inde etiam ipsi disceremus, ne contemnamus minimos.* Chrysostomus summam illam Salvatoris benignitatem obstupescens exclamat: *Papè! quò Dei descendit humanitas? benignissimè mendicos curat, Judæis silentium imponit, quòd non claros & generosos viros, non Principes, obscuros etiam sua dignos providentia ducebat.* Hom. 66. in Ioan.

2. Salmeron observat, quòd cæcus hic postquam illuminatus fuit, vix amplius ab aliis agnitus fuerit, & ideo in ipsius persona peccatorem quendam à pristina sua conversatione pessima resipiscentem intelligens, hanc ei proponit moralitatem: *Ex mutatione vitæ nostræ illud consequi debet, ut vix agnoscamur etiam à vicinis & notis.* Tract. 40.

Versus 9.

Alii autem: Nequaquam, sed similis est ei; ille verò dicebat, quia ego sum.

Sed similis est ei.

1. Rationem hujus ambiguæ perplexitatis Lyranus his verbis assignat: *Ex visu enim fit homo maximè agnoscibilis, & restitutio visus ita mutaverat vultum ejus, quòd vix poterat recognosci, nisi à valde expertis, quales erant vicini.* Dionysius Carthusianus illos ex duplici motivo dixisse refert. Primò, quia longè censebant esse possibilius & facilius, quòd duo darentur hominum vultus ex omnibus faciei lineamentis uniformes, sibique adeò consimiles, ut unus ab alio nequaquam possit discerni, quàm quòd aliquis à nativitate cæcus posset sanari. Secundum verò est: *Quia & cæcus iste in vultu aliqualiter fuerat mutatus, propter oculorum apertionem.*

2. Lucas Burgensis eadem motiva adducit; secundò verò testimonium quoddam adjungit S. Augustini dicentis: *Aperti oculi vultum mutaverant, adeoque totius corporis habitum.*

3. S. Am-

Lib. 1. de pœnit. c. 10.

3. Sanctus Ambrosius de Pœnitentia tractans dicit: *Seipsum homo abneget, & totus mutetur.* Qui idem de juvene quodam refert, qui postquam lubricam & inhonestam aliquamdiu conversationem habuisset cum certa quadam muliere, cùm post diuturnum resipiscentiæ suæ tempus eidem mulieri obviam factus, & ab eadem agnitus, ad veteris familiaritatis renovationem ab eadem exstimularetur, ille se eam agnoscere dissimulavit; cumque ipsa se talem esse, & tali nomine appellari diceret, ille, sed non sum ego amplius talis, respondit: *Ab ipso non interpellata mirata putaverat se non recognitam, rursus occurrens dixerit: Ego sum; responderit ille. Sed ego non sum ego.*

Ille verò dicebat, quia ego sum.

Tract. 44. in Ioan.

4. *Vox grata*, inquit S. Augustinus, *ne damnaretur ingrata.* Rupertus Abbas Tuitiensis magnam cæci hujus erga suum benefactorem gratitudinem admiratur,

L. 9. in Ioan.

dicens: *Mente & corpore illuminatus, qualem potest, illuminatori suo rependit gratiam, eligens magis invidiam cum illo sustinere, quàm ingrato silentio laudi & gloriæ Dei damnum inferre, cujus dicto sive responsa meritò hic ut fide verè fidus notarius, primùm mente memori, deindè & calamo excipere curavit.* S. Cyrillus Alexandrinus, id

L. 6. in Ioan.

quod bonus hic homo fecit & dixit, ponderando, velut ex ore ejus loquens ita scribit: *Benemeritum de me gratitudine animi remunerabor, intempestivo silentio non utar, honorabo medicum agnitione beneficii.*

5. Chrysostomus cæcum hunc jam illuminatum priorem suam cæcitatem manifestare nequaquam erubuisse: *Non puduit cæcitatis.* Jansenius c. 78. ait: *Aliis dissentientibus, & miraculum ignorantibus ipse cæcus liberè & intrepidè (quemadmodum gratum decebat) omnem confitetur veritatem, neque veritus suam confiteri cæcitatem, & mendicitatem.*

6. Idem quoque Author notat hanc controversiam circa hujus cæci illuminationem exortam ad majorem cessisse Dei gloriam, majoremque miraculi manifestationem; siquidem minimè contenti quòd interrogassent hac de re vicinos, ipsum quoque interrogare non omiserunt: *Quodque ille etsi conscius suæ paupertatis, nihil vereretur apud potentes & magni nominis hostes Jesu, simpliciter & constanter, ut res habebat, narrare, quod*

Cap. 1. v. 36.

in se gestum erat. Unde de ipso asseri potest quod in libris Machabæorum scribitur: *Testabatur omnibus ea, quæ suis oculis viderat, opera magna Dei.* Eandemque ob causam Albertus Magnus illum duobus hisce epithetis nobilissimis honorat, dum dicit, quòd fuerit: *Immobilis veritatis confessor, & constans athleta veritatis.* *Ecclesiast. 4. v. 33. Pro justitia agonizare pro anima tua.* Rupertus Abbas ibid. ipsum primum fuisse existimat omnium illorum, qui Christi fidem athleticè defenderunt: *Quia videlicet primus omnium mortalium pro Christo quæstionibus pulsatur, & persecutionem passus est;* tandem ejus confessionem ulterius ponderans, hæc in ejus laudem verba scribit: *Illuminatoris sui gratiam confitetur fortis in laboribus, victor in persecutionibus, oportunè volentibus, importunè nolentibus prædicans.*

Hom. cit. in Ioan.

Chrysostomus populum unà cum Pharisæis conjunctum unanimiter illi contrarios fuisse notat; & tamen *neque populi furore victus est.* S. Thomas cum aliam ad tam excellens & præclarum beneficium compensandum non habuisse monetam dicit: *Quàm quod constanter confiteretur se à Christo curatum.* Jansenius ait: *Neque metuens Jesu nomen (quod Judæis scivit esse exosum) apud omnes prædicare.* Coram vicinis, coram parentibus suis, coram Pharisæis, imò coram unoquoque Christum & veritatem Apostolica libertate confessus fuit: *Observandum est in cæco isto*, inquit idem Jansenius, *quanta sit veritatis vis, quamque hæc fortes & intrepidos facit, etiam eos, qui alioqui quosvis metuebat.* Toletus hoc ipsum, quod est esse confessorem & præconem veritatis, præter receptum oculorum lumen, novum esse beneficium existimat *Hoc etiam præter visum receptum, novum est Dei beneficium, ut tantæ fiat prædicator veritatis.*

Tom. 6. tr. 22.

7. Salmeron sensum exprimit, quem cæcus in responso suo intendit nimirum dicere voluit, inquit ille: *Ego sum peccator ille, qui tantum beneficium à Domino accepi.* Unde hoc pro nobis elicit utilissimum documentum: *Oportet etiam non tantùm coram vicinis & notis, sed etiam coram inimicis & Pharisæis, Dominum nostrum apertè profiteri; nam qui me erubuerit, & meos sermones,*

hunc filius hominis erubescet. Apostolus quoque dicebat: *Non erubesco Evangelium.* Similiter S. Petrus ait: *Ut Christianus non erubescat, glorificet autem Deum in isto nomine.* Jansenius aliud quoddam tradit documentum, quòd cæcus iste suo nobis exemplo post se reliquit: *Docens Dei beneficia nobis exhibita non esse reticenda, sed palam à nobis, cùm oportunum fuerit, prædicanda, etiamsi necesse sit hoc fieri cum confessione alicujus, quod apud homines est, aut habetur ignominiosum.*

Rom. 1. v. 16.

1. Petr. 4. v. 16

8. Salmeron mendicitatem & miseriam hujus cæci considerat, qui tametsi omnibus despicabilis esset, à Christo tamen ad ejus divinitatem exaltandam & magnificandam adhibitus fuit: *Observandum, quales Christus suæ gloriæ & sui nominis patronos eligere voluit, contra potentissimos sui nominis calumniatores. In isto exemplum editum est, quomodo per pauperes & indoctos nomen suum prædicandum esset in universo mundo, & obturandum os omnium, qui contra illud loquerentur, iniqua.*

Versus 10.

Dicebant ergo ei: Quomodo aperti sunt tibi oculi?

Tom. 5. tr. 35.

1. Idem quoque Author scribit, quòd Pharisæi videntes nullum sibi modum superesse, quo hoc possent calumniari miraculum: *Modum ejus naturæ humanæ imperscrutabilem temerariè & curiosè inquirunt, ita ut propè excæcarentur in ejus visu & lumine; nam qui scrutator est majestatis, opprimetur à gloria.* Vaticinii Isaiæ meritò memores esse debuissent, qui de venturo Messia loquens promiserat, dicens: *Tunc aperientur oculi cæcorum.*

Isa. 35. v. 5.

2. Albertus Magnus inquit: *Hoc ideo quærunt, quia si malagma aliquod apposuisset, tunc ei non adscripsissent; ex modo volebant ostendere, quod esset maleficus & divinus.* Toletus nonnullos cæcos reperiri scribit, qui salvo visus organo & instrumento cæci existunt, quorum tamen *potentia visiva propter aliquam organi intemperiem aut impedita est, aut destructa*, in hoc autem cæco defectus omni ex parte erat, utpote qui præter oculorum concavitatem nihil habebat: *Etiam organum ipsum deerat, hoc enim luto restauratum est: unde Cyprianus lib. de bono patientiæ dicit: Christum luto formasse oculos, quod miraculi magnitudinem maximè commendat.* Tametsi igitur ad lumen hisce oculis subministrandum nullum posset pertingere humanum remedium; malignitas tamen hominum tanto miraculo detrahere, illudque modis omnibus calumniari satagebat; at verò, ut Jansenius dicit: *Quo magis huic miraculo detrahere studuerunt, hoc magis reddiderunt illustre.*

Versus 11.

Respondit ille: Homo, qui dicitur Jesus, lutum fecit, & unxit oculos meos, & dixit mihi: Vade ad natatoria Siloe, & lava, & abii, lavi, & vidi.

L. 6. in Ioan.

1. S. Cyrillus Alexandrinus cæcum hunc nondum perfectam Christi notitiam & lumen sibi comparasse existimat; dicit enim: *Ignorare quidem adhuc videtur servatorem natura sua esse Deum; neque enim tam exiliter & demissè de eo locutus esset.* Jansenius ignorantiam hanc ad majorem Christi gloriam reservatam fuisse observat, dum ait: *Jam gloriæ Dei etiam inservit, quod cæcus nescierit ubi esset Jesus, nec illum agnoverit; sic enim omnis suspicio tollebatur, ut videri non posset ad gratiam loqui.* Toletus ait: *Brevissimis & compendiosis verbis totam narrat historiam, & plus quàm interrogaretur, respondet.* Illi etenim solùm inquirebant de modo, quo oculi ejus aperti fuerant, ipse verò non solùm modum hunc refert, verùm insuper hujus tam stupendi prodigii manifestat authorem: *Quod & animi grati, & novam illorum interrogationem impedire volentis fuit.*

2. Quærit hoc loco Theophylactus: *Unde cognovit illum quod Jesus esset?* Et respondet: *Ex colloquio ad discipulos.* Unde patet quantæ sit veritatis, quod per os Psalmistæ Spiritus sanctus ait: *Declaratio sermonum tuorum illuminat, & intellectum dat parvulis.* Et alibi. *Lucerna pedibus meis verbum tuum.* Ipse verò cæcus, & non surdus erat; & ideo discursus quem cum Christo & Apostolis ejus habuit, id in ipso effecit ut lumen fidei & Christi Salvatoris assequeretur agnitionem: *Ille homo, qui dicitur Jesus.*

P. 118. v. 130.

Ps. 118. v. 105.

3. Certum quidem est, quòd lutum à Christo præparari videre nequiverit, sicut forsitan sputum excreari ab illo audivit *Sed lutum factum, & oculis superpositum*, inquit sanctus Thomas, *per sensum tactus didicit; & ideo non dixit: Lutum fecit ex sputo, sed simpliciter*

in Ioan.

lutum fecit, & unxit oculos meos. Cajetanus inquit: *Spuere illum in terram, sensu auditus percepit, facere autem lutum, relatione ipsius, aut assistentium discipulorum cognovit*. Qui idem purpuratus Pater totum discursum, quem ipsum inter & Redemptorem ac discipulos ejus intercessisse valde est verisimile, à S. Joanne descriptum non esse existimat: *Aratione siquidem humana alienum est, qu dres sic nudè gesta sit cum solis verbis Evangelistæ*. Unde dici posse arbitratur, cæcum hunc, dum lutum oculis suis superimponi sensit, principio quidem indignatum fuisse; at verò postquam ei facti hujus apertum est mysterium, ei non solum acquievisse, verùm etiam ultrò executum fuisse, quicquid à Christo impositum fuerat.

Act. 10. v. 38. 4. Hoc loco quoque ad id nos reflectere possumus, quod de Christo scriptum sit: *Pertransiit benefaciendo, & sanando omnes*; ideoque miraculorum ejus fama omnibus nota & manifesta erat, & tamen ab eo petierunt, quisnam ejus aperuisset oculos; & quidem tametsi quisnam ille fuerit, totamque prodigiosi hujus miraculi notitiam distinctè satis perceperint, in eum tamen non crediderunt; id quod tamen nulli mirum videri poterit, qui nullum Principum in eum credidisse considerat: *Nunquid ex Principibus aliquis credidit in eum, aut ex Pharisæis? sed turba*; hujus etenim mundi magnates, & qui ex scientia, qua pollent, intumescunt, Dei lumine utplurimum carent, quod econtra abundè subministratur illis, qui tribulationibus & afflictionibus immersi hærent, qualis pauper hic cæcus natus erat: *Ille homo, qui dicitur Jesus*, &c.

Joan. 9. v. 48.

Versus 12.

Et dixerunt ei: Ubi est ille? ait: Nescio.

Versus 13.

Adducunt eum ad Pharisæos qui cæcus fuerat.

1. Lucas Burgensis acutè considerat, Christum Dominum minimè solitum fuisse diu in eo morari loco, ubi miraculum aliquod operatus fuerat: *Ne plausu gloriæ popularis delectari videretur*. Chrysostomus proinde dicit: *Intuere Christi humilitatem, curatos dimittebat, non digito monstrari volebat*.

Hom. 56. in Joan.

2. S. Cyrillus Alexandrinus ait: *Non amore erga Deum, neque benevola mente Jesum quærunt, sed neque & ubi, & apud quos diversetur, scire studeant, ut adeuntes eum, aliquid quod ad salutem conducat, postulent; verùm excæcati mente multò deterius, quàm ille quondam corpore, ira injustissima accenduntur*.

L. 6. in Joan.

3. S. Thomas rationem assignat, quare Pharisæi eum convenerint, nec non cur ab eo ubi Christus moraretur, interrogarint: *Ut si eum invenissent, ducerent eum ad Pharisæos, damnandum propter solutionem sabbathi; quia verò Christum non habuerunt, ducunt cæcum, ut eum vehementius interrogantes, cogant importunitate, vel timore aliquid falsitatis contra Christum configere*.

In Joan.

4. S. Cyrillus Alexandrinus denique notat, illos non quæsiviſse de hoc miraculo eo fine, ut de miraculi in ipsius persona patrati certitudine assecurarentur: *Sed ut reum faciant violatæ legis Dominum, qui lutum in sabbatho fecisset, nullam enim rationem habentes stupendi miraculi, factum pro crimine arripiant*.

Ibid.

Versus 14.

Erat autem sabbathum, quando lutum fecit Jesus, & aperuit oculos ejus.

1. Sacer Evangelista non sine mysterio Sabbathum fuisse scribit, quando filius Dei massam illam fecit luteam obtenebratis hujus cæci oculis superimponendam: *Legale mandatum*, inquit S. Cyrillus Alexandrinus, *de sabbatho rati à Servatore esse violatum, in rabiem non mediocrem aguntur, quòd omnino lutum tangere ausus sit, & terram digito terere, quodque homini ut ablueret se, præceperit*. Nesciebant utique, vel saltem scire nolebant, in diebus festis solùm ab operibus servilibus abstinendum nobis esse, non verò ab operibus Dei. *A servili opere peccati*, inquit Rupertus Abbas, *semper vacandum; ab opere autem Dei nunquam vacandum est, nec sabbatho, si ritè perspicias, ab opere suo cessavit Deus*. Hunc cæcum Christus in sabbatho, id est, in die festo illuminare constituit, quia in diebus festivis specialiter à Deo lumen acquirimus per sacrificia, per orationes, per confessiones & communiones, per verbi Dei auscultationem, & assiduam divinorum officiorum assistentiam.

L. 6. in Joan.

2. Theophylactus ipsorum detegit malitiam, qua sub prætextu violati sabbathi, & per accusationem ejus tanquam trasgressoris diei festivi, miraculi à Christo patrati gloriam obfuscare nitebantur; non igitur movebantur ex zelo gloriæ Dei, sed ex invidia, quia prædicti miraculi gloriam & famam sustinere non poterant.

Versus 15.

Iterum ergo interrogabant eum Pharisæi, quomodo vidisset? Ille autem dixit eis: Lutum mihi posuit, &c.

Curationis modum curiosè denuò scisciantur, inquit S. Cyrillus Alexandrinus, *vehementiorem in seipsis quodammodo invidiæ flammam accendentes*. Ibid.

Versus 16.

Dicebant ergo ex Pharisæis quidam: Non est hic homo à Deo, qui sabbathum non custodit; alii autem dicebant: Quomodo potest homo peccator hæc signa facere? & schisma erat inter eos.

Dicebant ergo ex Pharisæis quidam: Non est hic homo à Deo, qui sabbathum non custodit.

1. Jansenius c. 78. Pharisæorum istorum malignitatem hunc in modum describit: *Quidam ergo Pharisæorum pro ingenio hominum desperatorum tam inaudito divinæ potentiæ miraculo adeo non potuerunt moveri, ut de Domino melius sentirent, ut mox ex diei religione mutuarent occasionem calumniandi, factum planè divinum, quod diei religionem docebat, atque commendabat*. Toletus ipsorum ignorantiam pariter & malitiam inculpat, dum ait: *Attende insipientiam & malitiam*. Etenim ex hoc Christi miraculo duas deducere poterant consequentias. Prima est: Hic homo mendico à nativitate cæco lumen impertitus est, quod numquam habuit: ergo ipsum à Deo esse convenit credere; ipsi verò aliter concluserunt, per hanc videlicet consequentiam: Hic homo in die sabbathi parum luti fecit, ut hunc cæcum natum videntem redderet: *ergo non est à Deo. Quis est tam judicii expers, qui non videat priorem consecutionem esse fortiorem multo & potentiorem, quàm posteriorem? nam ex tanto facto multo verius concludebatur esse à Deo, quàm quia parum luti confecit, non esse à Deo, esto fuisset in majori quantitate*. Etenim medicis licitum erat, ut in die sabbathi pro salute corporali incerta componerent medicamenta, & tamen nolebant, ut cœlestis hic Prothomedicus pro dando huic cæco lumine corporali pariter & spirituali, modicum quid componeret luti. Ac proinde S. Cyrillus hunc illorum superstitiosum zelum hisce verbis deridet: *Totam legem violatam credunt, propter unius digiti motum in sabbatho, cùm interim ipsi quoque bovem à præsepio solverent, & aquatum ducerent, & pecudem, si in foveam incidisset, sicut scriptum est, magno conatu retraberent*. Lucas Burgensis hanc illorum superstitionem, qua tantopere excæcabantur, ipsos æterna cæcitate dignos effeciſſe existimat: *Clamabant opus esse indignum, sabbatho pauxillum luti adhibuisse oculis cæci ut illuminaretur, ipsi digni perpetua cæcitate*. Ibid.

2. Ipsis proinde dæmonibus haud dubiè fuerunt longè deteriores, qui confessi sunt Christum esse filium Dei. Marc. 1. 24. *Quid nobis & tibi Jesu? scio quia sis sanctus Dei*. Matth. 18. 29. *Quid nobis & tibi Jesu fili Dei?* Hi verò non solùm adeo fuerunt temerarii, ut asserent: *Non est hic homo à Deo*, verùm insuper inhorrendam illam proruperunt blasphemiam, qua dixerunt: *Scimus quia hic homo peccator est*. Ecce tibi igitur, qualiter invidia hominis, ipsiusmet etiam dæmonis malitiam longè excedat. De Christo Domino dicitur: *Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem; lux summundi*. Advertendum est autem, quòd unica eademque lux alio modo illuminet adamantem, & alio modo lutum, cujus ratio est: quia hoc ad lucem recipiendam nequaquam est bene dispositum; hanc autem optimam dispositionem vera illa lux in corpore & anima cæci hujus invenit, utpote qui se erga Christum adeo gratum & pium exhibuit: econtrà verò Scribarum & Pharisæorum duritiès & obstinatio indies magis magisque crevit,

crevit, ad eum ferè modum, quod lutum tantò magis induratur, quantò magis à solaribus radiis irradiatur.

3. Et quidem hæc ipsorum malignitas tantò magis eluceſcet, si consideretur id, quod ei posuerunt; dixerunt enim ipsum esse eum, *qui sabbathum non custodit*, cujus tamen nullam assignant rationem, qua id verum esse probent: quia si hanc adducere voluissent, necessariò debuissent patrati miraculi facere mentionem, quod facere horreſcebant: quin potius ubi motivum est laudis & gloriæ, ibi calumniandi inveniunt occasionem. Unde Hugo Cardinalis ipsos paralytico illi dixisse notat: *Quis est qui dixit tibi: Tolle grabatum? Non dixerunt: Quis est qui te sanum fecit? sed hoc bonum tacuerunt, quod eos torquebat, & eam quæ æstimabatur transgressionem, in medium adducunt.* Joan. 5. v. 8.

4. S. Augustinus Salvatoris nostri partes in se defendendas suscepit, ostendendo ipsum potius sabbathi sanctificationem zelasse, quàm illos: *Ipse potius custodiebat, qui sine peccato erat, sabbathum enim spirituale hoc est, non habere peccatum. Denique fratres, hoc admonet Deus, quando commendat sabbathum, opus omne servile non facietis in eo; quid sit opus servile? Dominum audite: Omnis qui facit peccatum, servus est peccati.* Tract. 44. in Joan. Hic S. Augustini conceptus S. Bonaventuræ occasionem suggessit scribendi, ut sequitur: *In hoc patet eorum excæcatio; ipsi enim in sabbatho detrahebant Domino, & malum contra eum machinabantur, & ita violabant sabbathum*; ac proinde Carthusianus illos hunc modum jure merito reprehendit: *Indurati & excæcati, festucam in aliis, non trabem in seipsis pensantes, atque ex beneficiis Dei pejores effecti.* Fuerunt insuper etiam mendaces, inquit idem Dionysius, Christum tanquam sabbathi transgressorem acculando; quia opera externa ad honorem & cultum Dei ordinata, in hoc die licitè exercebantur, sicut licebat animalia mactare & decoriare ad sacrificandum, similiter adornare templa, & alia ad honorem Dei spectantia exercere: *Factura autem luti, & unctio oculorum ordinabatur directè ad gloriam Dei, ejusque omnipotentiæ sublimitatem declarandam, itemque ad glorificationem filii sui, ut verus Christus esse sciretur.*

Alii autem dicebant: Quomodo potest peccator hæc signa facere?

5. *Inter omnes enim convenire oportet*, inquit S. Cyrillus Alexandrinus, *divinam legem violantibus, nunquam Deum concessurum esse, ut aliquid præclarum & admiratione dignum efficiant.* Lib. 6. in Io.

Et schisma erat inter eos.

6. S. Bonaventura ait: *Nec mirum, quia erant adeo divisi, nec erant charitate uniti.* Ubi Apostolus ad Corinthios ita scribit: *Audio scissuras esse inter vos*; in Græco legitur, *schismata*; etenim nonnunquam inter malos boni permixti reinveniuntur, qui veritatem impudenter negare nequaquam ausi sunt: *Quam terribilia sunt opera tua Domine, in multitudine virtutis tuæ, mentientur tibi inimici tui.* 1. Cor. 11. 18. Ps. 65. 3. Speciali verò Dei providentia ita ordinatum fuit, ut hæ inter ipsos gliscerent dissensiones: *Quia concordia malorum est mala.* Isaiæ 29. v. 10. *Dominus miscuit spiritum vertiginis in medio eorum, & errare fecerunt Ægyptum in omni opere suo.* Ita Albertus Magnus.

Versus 17.

Dico ergo cæco iterum: Tu quid dicis de illo, qui aperuit oculos tuos? ille autem dixit: quia Propheta est.

1. S. Cyrillus Alexandrinus ibid. hoc loco quærit, num fortè cæcus iste miraculum negando, Christi gloriam obscurare potuisset? *Ecquid enim potuisset convellere potestatem & vim stupendi signi, unius ingrati vox? aut quomodo non divina Christi gloria eluxisset, si fortè cæcus metu victu,, & periculi timore, ingratus esset erga bene de se meritum? sed invidia suos authores ad quodvis audendum præcipites facit, quamvis oppido ridiculum.* Lucas Burgensis eos, qui Salvatori adversabantur, spem firmam concepisse existimat, hunc cæcum timore humano prohibendum fore, ne bene de Christo illuminatore suo loqueretur: *Præsertim cùm observare potuisset majorem Principum partem malè de Jesu censere: procul dubio enim, si malè ille de Jesu loqueretur, qui abs Jesu beneficium acceperat, præjudicium videretur non exiguum*; at verò cæcus ille forti illa D. Petri lorica armatus erat, qua dum antea cujusdam ancillulæ voce perculsus terrebatur, postea dicere novit: *Obedire oportet magis Deo, quam hominibus.* Act. 5. 29.

Ille autem dixit: Quia Propheta est.

2. Rupertus Abbas diminutam hanc cæci responsionem excusare nititur, dicendo: Minus dixit, quàm est: *At rudis visor veritatis adhuc erat*; Dei etenim lumen, sive status perfectionis, non simul & semel una vice, sed paulatim acquiritur: *Ibunt de virtute in virtutem, videbitur Deus deorum in Syon. Nemo repentè fit pessimus.* Lib. 9. in Io. Ps. 83. 8. Sic quoque in præsentis Evangelii fine cæcum hunc reperiemus Christum adorare velut Deum, quem antea solum velut Prophetam venerabatur. Nominat verò ipsum Prophetam: *Usurpans*, ut S. Cyrillus Alexandrinus ait: *id quod apud Judæos tritum erat; mos enim illis erat vocare Prophetas ejus, qui signa facerent.*

3. Lyranus verò existimat, eum non habuisse hunc de eo conceptum, ac si Propheta esset, sicut Isaias, Jeremias, vel alii similes Prophetæ nominantur; sed talem ipsum appellasse per antonomasiam: *Sed Prophetam antonomasticè dictum, qui erat promissus ad salutem hominum, secundùm quod dicitur Deuter. 18. 15. Prophetam suscitabit vobis Deus*, &c.

Versus 18.

Non crediderunt ergo Judæi de illo, quia cæcus fuisset & credidisset, donec vocaverunt parentes ejus, qui viderat; & interrogaverunt eos.

1. *Intuere quot modis teneant obumbrare miraculum*, inquit S. Bonaventura, *sed hoc est veritatis natura, quòd per quæ putatur ab hominibus insidias pati, per hæc fortior fit, per hæc claret, per quæ obumbratur.* Eandem quoque observationem in S. Chrysostomo reperio, qui ait: *Verùm hujusmodi est veritatis natura, unde magis oppugnatur, inde magis confirmatur, & quo magis obtegitur, eò clarior evadit: nisi enim ista facta essent, miraculum ipsum apud multos suspectum esse potuisset.* Hom. 57. in Joan.

2. Lucas Burgensis per adductum Euthymii testimonium ita scribit: *Rigidè interrogant, putantes eos exterrere, ut dum hi negassent, tenebris offunderetur miraculum.* Eandem quoque reflexionem Jansenius habet, dum ait: *Si fortè illi metu adducti (ut sunt ferè timidi, quibus est res angusta domi) aliquid dicerent, quod ad miraculum obscurandum facere posset.*

3. Adimpletum itaque est propheticum illud oraculum: *Comprehenduntur in consiliis quibus cogitant; in laqueo isto quem absconderunt, comprehensus est pes eorum.* Ps. 10. 2. Ps. 9. 16.

4. *Attende*, inquit Toletus, *quomodo Judæi etiam nolentes divinæ veritati inserviant, nam & testes veritatis convocant: testimonium enim parentes pro veritate perhibent.*

Versus 19.

Hic est filius vester, quem vos dicitis, quia cæcus natus est, quomodo ergo nunc videt?

1. Theophylactus ait: *Quia illius gratum os obstruere non poterant, parentes ejus ambiguos reddunt, quos statuunt in medio, & cum multo furore interrogant, imò cum multa malitia.* Quod idem etiam Albertus Magnus observat, dicens: *Dolosi sic quæstiones componebant, ut, quicquid diceretur, inconveniens reputaretur.*

2. Toletus argumentum quoddam in medium adducit, quod velut Pharisaicæ malitiæ specimen fortiter stringit; dicit enim: *Non crediderint, quod valde annotandum est; si judicarunt sabbathi esse transgressorem, quia lutum fecit, cur non crediderunt illum hominem cæcum fuisse, cùm potiùs id credere deberent, ut causam accusandi haberent, quòd lutum fecerit? at senserunt revera plus posse miraculum ad confirmandum esse à Deo, quàm lutum illud ad probandum à Deo non esse, ideo miraculum occultare voluerunt, varia est profectò, & cæca, & inconstans malitia.* Unde patet, totum hoc examen eò solùm spectasse, ut miraculum occultarent; quo fine se parentes ejus lucraturas esse sperabant. Lyranus Pharisæos ad hoc conatos fuisse dicit, ut eos ad ejus cæcitatem præcedentem negandam paulatim inducerent: *Quia parentes solent occultare monstruosi-*

ſtruoſitatem filiorum, quam trahunt à nativitate, quia convertitur in confuſionem eorum.

Verſus 20.

Reſponderunt eis parentes ejus, & dixerunt: Scimus quia hic eſt filius noſter, & quia cæcus natus eſt.

1. Lyranus ſuper hanc parentum aſſertionem, hanc obſervationem ducit: *Magis volunt confiteri turpitudinem ſuam, quàm dicere falſitatem.*

Verſus 21.

Quòmodo autem nunc videat, neſcimus aut quis ejus aperuit oculos, nos neſcimus; ipſum interrogate, ætatem habet, ipſe de ſe loquatur.

1. Toletus parentes hoſce tribus quaſi interrogationibus ſimul reſpondiſſe ſcribit: *Fatentur eſſe filium ſuum, & natum cæcum, at quomodo videat, ignorare; & adhuc adjiciunt: neſcire ſe quis ejus oculos aperuerit; timore autem Judæorum inquiſitionem in ipſum filium convertunt, ætatem legitimam, ut in judicio inquiri poſſet, habere affirmantes; quo verbo ejus confeſſionem legitimam fore teſtificantur; quod etiam Judæorum animos magnopere confundit.*

2. Theophylactus ad maturitatem annonum cæci hujus ſe reflectens ait: *Nunquid infans eſt, vel ſtupidus, ut non intellexerit, quomodo ſanatus ſit? quaſi dicant*, inquit S. Thomas: *Etſi genuimus eum cæcum, non tamen mutum; unde lequi poteſt pro ſe in cauſa*, ac proinde dixerunt: *Ipſum interrogate, ætatem habet juſtam & legitimam*, inquit Lucas Burgenſis, *itaut fides ei etiam in judicio haberi merito debeat.* In lezm.

Verſus 22.

Hæc dixerunt parentes ejus, quoniam timebant Judæos; jam enim conſpiraverant Judæi, ut, ſi quis eum confiteretur eſſe Chriſtum extra ſynagogam fieret.

1. Rupertus Abbas Tuitienſis ſe dicit non mirari, quòd parentes cæci illius ſe nonnihil timidos eſſe oſtenderint: *Veruntamen eo tempore parentes cæci hujus timuiſſe, non adeò mirum eſt; cùm & Petrus non ſolùm timuerit, ſed & Chriſtum negando, totus penè ſubmerſus ſit.* Nimirum formidabant, ne ſi modum, quo cum filius ipſorum illuminatus fuerat, manifeſtarent aut proderent, inquit Lucas Burgenſis, tanquam fautores Chriſti ſuſpecti eſſent, adeoque è ſynagoga turpiter arcerentur: *Itaque teſtimonii invidiam in filium rejecerunt*: at verò, ut S. Auguſtinus advertit: *Jam non erat malum fieri extra ſynagogam: illi expellabant, ſed Chriſtus excipiebat.* L. 9. in Ioan. Tr 2. in Jo.

Verſus 23.

Propterea parentes ejus dixerunt: quia ætatem habet, ipſum interrogate.

Verſus 24.

Vocavetunt ergò rurſus hominem, qui fuerat cæcus, & dixerunt ei: Da gloriam Deo, nos ſcimus, quia hic homo peccator eſt.

Vocaverunt ergo rurſus hominem, qui fuerat cæcus.

1. Hic juxta ſententiam Salmeronis, quintus conflictus fuit; fecerunt etenim prout in expugnatione & obſidione civitatis ſeu fortalitii alicujus fieri conſuevit, quod dum omni ex parte fortiter & arctè cingunt, ad loca ſemel derelicta denuo vadunt, iterumque redeunt: *Ita iſti rurſus ad cæcum explorandum accedunt.* To. 6. tr. 39.

2. Dionyſius Carthuſianus in novo hoc examine quoſdam notat invidiæ effectus. *Invidia enim non quieſcit, ſed indefeſſo animo molitur malum ei, quem odit; & qui veritatem nititur obruere, variis exquiſitis, falſiſſimiſque cautelis utitur.*

Dixerunt ei: Da gloriam Deo.

3. Variæ ſunt, æque omnes diverſæ ſacrorum Interpretum in hæc verba allatæ expoſitiones. Hugo Cardinalis ait: *Id eſt, dic te mentitum fuiſſe hoc, quòd dixiſti eum Prophetam eſſe, & curaſſe, & ſic cognoſce peccatum tuum, quod eſt, dare gloriam Deo.*

4. Lyranus exiſtimat Phariſæos illum inducere voluiſſe, ut quaſi per veritatis inſtinctum, ſe viſum arte magica accepiſſe aſſereret.

5. S. Cyrillus Alexandrinus ait: *Aſtutiſſimè quidem jubent dare gloriam Deo, ob miraculum, in hoc pietatem ſimulantes*; at quonam fine idipſum feciſſe exiſtimas? nimirum ut majorem aſſertionibus ſuis fidem acquirerent: *Sibi tamen ſuffragari, ſibique credere volunt, quamvis extrema cum pietate peccatorem eſſe dicentibus eum, qui ad evertendum peccatum advenerit.* Porro miraculum hoc ex parentum cæci hujus teſtimonio adeò certum & indubitatum evaſerat, ut in controverſiam deinceps vocari veritas ejus minimè poſſet; quonam igitur ſpectabant aſtutiſſimæ illæ technæ, quas licèt incaſſum adverſus ipſum machinabantur? *Facti laudem à Jeſu*, inquit Janſenius, *quem oderant, avertere ſtuduerunt, idque ſub prætextu Religionis, dicentes: Da gloriam Deo; at per hoc ſignificantes, illum non dare gloriam Deo, ſed Deum ignominia afficere, quamdiu miraculum Jeſu tribuebat, quem ſe ſcire dicebant eſſe peccatorem.* Lib. 6. in l.

6. Theophylactus inquit: *Confitere, quòd Jeſus nihil operatus ſit in te; gloriam enim eſſe Dei putant, de Jeſu nihil boni atteſtari.* Albertus Magnus totum illorum intentum eò ſpectaſſe dicit, ut efficere poſſint, quatenus Chriſtus nullam penitus in hoc miraculo partem habuiſſe videatur: *Miraculum nituntur obnubilare, quia negare non poſſunt, ut ſaltem nomini Chriſti non attribuatur: & ad hoc inducunt blanditias, ut illiciant; verſutias, ut decipiant; convitia, ut ad impatientiam moveant; injurias, ut terroribus cogant.*

7. Cajetanus alio ex capite malitiam eorum conſpicuam reddit; dicit enim, quòd quia miraculum in conſpectu mundi patratum abſcondere, aut negare non puterant, conati ſunt cæco illuminato perſuadere, ut omnem ex hoc miraculo emergentem gloriam Deo immediatè tribuat, Chriſtum verò penitus excludat: *Et hoc ſub ſpecie divinæ gloriæ; intendunt enim dicere, quòd gloria miraculorum danda eſt Deo, non homini peccatori; quod det gloriam Deo, affirmando cum eis veritatem, ſcilicet quod Jeſus eſt peccator; & quòd Deus illuminavit illum.* Ejuſdem quoque mentis fuit S. Thomas, dum ait: *Quaſi dicant: Illuminatus es? ſed hoc non eſt, niſi à Deo: ergo hoc nulli alii attribuas, niſi Deo, & non iſti Chriſto: quia ſi hoc facis; oſtendis te non accepiſſe à Deo curationis beneficium.* Salmeron veluti ex ore malignorum & invidorum Phariſæorum ſcribens, ita illos loquentes inducit: *Confitere veritatem, & reputa te à ſolo Deo ſanatum, non à Galilæo illo homunculo; & ita hujus rei gloriam authori hujus redde, non huic ſeductori. Palam quidem atque imprudenter*, inquit Chryſoſtomus, *non dicunt: nega Chriſtum te ſanaſſe, ſed pietatis umbra id tentant: da gloriam Deo, confitere, nihil Chriſtum in te operatum; nos ſcimus quia peccator eſt.* In Ioan. To. 6. tr. 44. Hom. 57. in Ioan.

8. S. Auguſtinus inquit: *Quid eſt, da gloriam Deo? Nega, quod accepiſti: hoc planè non erat gloriam Deo dare, ſed Deum potius blaſphemare.* Tametſi igitur dicerent: *Da gloriam Deo*; ipſum tamen ad hoc inducere nitebantur, ut gloriam Chriſto debitam derogaret: at verò omnino contrarium ejus, quod volebant, accidit, quia per generoſas & magnanimas hujus cæci reſponſiones gloria Dei in Filio ejus mirè dilatata, & magnificata fuit. Tr. 44. in Io.

Scimus quia hic homo peccator eſt.

9. Lucas Burgenſis ait: *Non explicant, qua in re peccarit, ut multis modis peccatorem eſſe, & quidem ſceleſtiſſimum dent intelligendum.* Ecce tibi Chriſti gloriam, & innocentiæ ejus teſtimonium, per ipſorum inimicorum ejus os proprium manifeſtatum; totum malum quod fecit, & de quo illum accuſabant, in hoc conſiſtebat, quòd modicam quandam luti maſſam oculis hujus cæci ſuperimpoſuerit, ut eoſdem illuminaret: *At cùm audierunt à Chriſto*, inquit Toletus; *Quis ex vobis arguet me de peccato? nihil probare potuerunt. Proprium hoc eſt detractorum vitium, ut contra abſentes loquantur, ne fortè ab innocentibus, ſi adſint, redargui poſſint.* To. 6. tr. 44.

Verſus 25.

Dixit ergo eis ille: Si peccator eſt, neſcio; unum eſt, quia cæcus cùm eſſem, modo video.

1. Chryſoſtomus ait: *Si peccator eſt, neſcio; non eſt dubitantis, abſit: norat enim non eſſe peccatorem.* Hocque verum eſſe, per alia ejuſdem cæci verba declarat: *Scimus*, Hom. 57. in Ioan.

mus, quia peccatores Deus non exaudit; sed & si quis Dei cultor est, & voluntatem ejus facit; ubi non modò eum à peccatis absolvit, sed acceptissimam Deo, & omnia Dei opera facientem demonstrat.

Leo in Joan. 2. S. Cyrillus ita scribit: *Duplicem gratiam accepit, quando cum corporis oculis, etiam ei mens illustrata est, & jam Solis, qui à nobis conspicitur, fulgorem habet in carnis oculis: radium vero velut subintellectum cadentem, sancti, inquam, Spiritus illuminantem intromittit, & corde suscipit.* Porro verba illa cæci: *Unum scio, quia*, &c. eum hominem valde illuminatum fuisse ostendunt, inquit S. Doctor: *Non simplicis cujusdam considerationis, sed valde cordati hominis conceptum includit.*

in Joan. 3. S. Thomas verba illa non titubantis, sed illos potius reprehendentis fuisse existimat: *Quasi indignatus Pharisæos irridens, quasi dicat: vos asseritis eum peccatorem, sed hoc ego nescio, quod sit peccator, & miror, quod hoc asseritis; quia opus fecit, quod non videtur esse peccatoris.* Albertus Magnus verbum illud *nescio*, ita interpretatur, ut sensus sit: *non approbo.* Lyranus cæcum dicere voluisse scribit, Christum non posse esse peccatorem, quando hoc in eo operatus est miraculum, in quo sanctitatis suæ irrefragabile specimen reddidit, utpotè quòd omnem potentiam, & facultatem humanam excessit.

4. Toletus ait: *Non dubitando se nescire dicit; nam ut paulo post apparet, esse à Deo sciebat, sed illud judicium ad se pertinere negat.*

Versus 26.

Dixerunt ergo illi: Quid fecit tibi? quomodo aperuit tibi oculos?

Versus 27.

Respondit eis: Dixi vobis jam & audistis? quid iterum vultis audire? nunquid, & vos vultis discipuli ejus fieri.

1. Toletus super hasce novas & iteratas Pharisæorum interrogationes & instantias hunc ferè in modum discurrit: Videntes omnem sibi ad miraculum calumniandum, præclusam esse viam, siquidem homini à nativitate cæco visum impertiri opus est superhumanum & divinum, modum patrati miraculi examinare incipiunt, ut eum in die sabbathi lutum præparasse, illudque oculis cæci illius superimposuisse replicantes, eum in hoc opere sabbathi transgressorem fuisse convincant: *Tentarunt primò negare factum, quia divinum agnoscebant, id non valentes testium multitudine convicti falsum calumniantur ex modo, quia lutum fecit; modus hic faciendi multò illustrior & mirabilius efficeret & redderet miraculum.*

Tom. 4. hom. de æmu. & cæco nato. 2. *Videre erat miserum spectaculum*, inquit Chrysostomus, *cùm pietas exaggeraretur, impii judices disceptarent, magnus athleta certaret, certamini præsideret.*

Dixi vobis jam, & audistis.

Tom. 6. tr. 39. 3. *Dixisti, ò bone vir*, inquit Salmeron, *sed non ea, quæ isti audire volebant, tu quidem veritatem rei dixisti: at illi qui semper veritati rei adversati sunt, veritatem audire non quærunt, sed Christi calumniam. Dicitur enim in lib. Prov. c. 18. Non recipit stultus verba prudentiæ, nisi ea dixeris, quæ versantur in corde suo.*

4. Cajetanus inquit: *Et deest, non audistis; intendit, qui fuerat cæcus, arguere eos, quod non audierant interno auditu*; dum replicat, quid iterum vultis audire? auditu nimirum exteriori; adeoque cæcus hic surditatem illis spiritualem improperat.

5. Toletus ait: *Pertæsus homo vanas Pharisæorum interrogationes respondet: Dixi jam vobis &c. Si quod dixi semel non audivissetis, meritò iterum quæreretis, at cùm audieritis meam responsionem, non est amplius cur audire quæratis.*

Nunquid & vos vultis discipuli ejus fieri.

in Joan. 6. Thomas dicit: *Quando enim aliquis diligenter inquirit, aut hoc facit bona intentione, ut scilicet ei adhæreat: aut mala, ut eum condemnet: quia ergo isti diligenter quærebant, & cæcus non est ausus eis imponere, quod mala intentione quærerent, declinat ad aliam partem, dicens, nunquid & vos &c.*

7. Toletus prudentiam hujus cæci eximiam admiratur, cùm enim satis superque agnosceret, quòd Christum perfequerentur ad mortem, ejusque opera calumniari vellent; id tamen dissimulavit, seque id non advertere finxit, replicatas ab illis maligna & sinistra jam intentione factas interrogationes in bonum sensum interpretando: *Nunquid forsitan tam avidè hæc iterum audire quæritis, quia etiam vos discipuli ejus fieri vultis? Miro artificio eos pupugit, quasi diceret: Cùm tantus sit homo hic, qui oculos cæci nati aperire potuit, vosque satis homines religionem quàm maximè profitentes, profectò non aliud mihi vestra hæc tam exquisita diligentia de vobis pollicetur; tacita est & acris reprehensio eorum, qui persequebantur, quem ut magistrum debuerant sequi.* Jansenius quoque scribit: *Id dicit per ironiam, sciens illos nolle discipulos ejus fieri, & ob id significans indignos, quibus eadem repetantur, ut qui non bono animo, sed malo ad easdem revolverentur percunctationes.*

Versus 28.

Maledixerunt ergo ei, & dixerunt: Tu discipulus illius sis, nos autem Moysi discipuli sumus.

1. Sanctus Thomas ait: *De hac maledictione dicitur in Psal. 108. v. 8. Maledicent illi, & tu benedices. Et Matth. 5. Beati estis, cùm maledixerint vobis homines.* Maledictio igitur hæc cæco fuit facta, quoad imprecationem ejus, quod illi augurabantur, benedictio potius seu maledictio benedicta fuit, non fuerit talis quoad ipsorum intentionem, quæ planè perversa erat: *Maledictum, si cor eorum discutias.* Unde & sanctus Bonaventura ait: *Non est autem, si verba perpendas, magna enim benedictio est, quòd homo sit discipulus Christi.* S. Basilius quoque dicit: *Omne verbum, quod eo animo profertur, ut ex eo contumelia seu ignominia alter afficiatur, maledictum est, licèt verbum ipsum per se non videatur contumeliosum.* In cujus probationem adducit hanc maledictionem, qua Pharisæi hunc cæcum onerarunt, hæc enim quoad Pharisæos injuria fuit, licèt in ipso quoad substantiam ejus fuerit gloria. in Joan.

2. Porrò in hac occasione satis liquet verificatum fuisse illud Ecclesiastici monitum, dicentis: *Fili accedens ad servitutem Dei, sta in timore; præpara animam tuam ad tentationem.* Mox enim ut cæcus hic à Domino lumen tam animæ quàm corporis accepit, quantos non perpeti debuit luctus, quot non sustinere coactus est contradictiones? Mox enim hic illum aggressus est examinando, ille injuriando, alius maledicendo, alter contentiosè cum illo disputando, nonnulli ipsum tanquam excommunicatum è synagoga proscribendo, adeò etiam ut & ipsimet illius genitores illum in angustiis suis desolatum derelinquerint; at verò omnia hæc ad majorem illius gloriam tandem cesserunt; unde verè dicitur: *Beati estis, cùm maledixerint vobis homines, & persecuti &c. Gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cœlis.* Toletus considerat, quod verbum hoc *maledixerunt* in græco injuriam & contumeliam secum subinferat: *Sanè cæcitas eorum convincitur, quòd enim erat maximi honoris, tanquam convitium inferunt, maledicent illi; & tu benedices*, ubi mox subjungitur: *Qui insurgunt in me, confundantur, servus autem tuus lætabitur; Confitebor Domino nimis in ore meo, in medio multorum laudabo eum, quia astitit à dextris pauperis, ut salvam faceret à persequentibus animam meam*; quæ omnia in hoc cæco *ad unguem* adimpleta fuisse cernuntur. Eccl. 2. v. 1. Matth. 5. 11.

Versus 29.

Nescimus, quia Moysi locutus est Deus, hunc autem nescimus unde sit.

1. S. Thomas ait: *Quasi dicant, nullius authoritatis est, ita ut non constet de eo, an à Deo venerit.* Mendacium verò illorum manifestè convincitur, siquidem ut Glossa advertit: *Superius dixerant: hunc scimus, unde sit, & id dicunt se nescire; sed nescire nos dicimus, quæ abjicimus, ille nescitur, latet humilitate, proditur signorum virtute.* In Joan.

2. Salmeron ponderans id, quod dicunt: *Nos scimus, quia Moysi &c. illorum confundit malignitatem, dicens: firmiori tamen testimonio scire poterant JESUM esse filium Dei; nam illud de Moyse sciunt uno solo textu, & qui de ipso testimonium perhibuit &c. hoc per auditum; hoc autem scire poterant pluribus testibus, scilicet Moyse & Elia,* Tom. 6 tr. 39

Elia, & cæteris ſcripturis, voce deinde paterna è cœlo dimiſſa, & ex viſu tot operum divinorum, quæ inter eos fecit.

Verſus 30.

Reſpondit ille homo, & dixit eis: In hoc enim mirabile eſt, quia vos neſcitis, unde ſit, & aperuit meos oculos.

1. *Tanta horum fuit inſipientia*, inquit Janſenius c. 78. *ut non poſſet non eam mox mendicus iſte & deprehendere & redarguere.* Omnes ſacri expoſitores heroicum & intrepidum hujus cæci animum, quo Chriſtum ſtrenuè defendit & tutatus eſt, unanimiter admirantur. Sanctus Bonaventura ait: *Ut ait Auguſtinus, liberè, conſtanter, veraciter loquitur.* Chryſoſtomus dicit: *Ecce veritatis præconem, quomodo ſapientiam non impedit paupertas. Vides, quòd audivit à principio, & quod pertulit, & quomodo verbis & operibus teſtatus eſt?* Quidem S. Doctor ulterius cæcum hunc ſuo nos exemplo dicere oſtendit, qualiter in profitenda Chriſti fide ſolidi, ſtabiles & immobiles ſtare, ejuſque diſciplinam & ſequelam minimè erubeſcere debeamus: *Nam ſi is, qui mendicus erat, qui cæcus, qui Chriſtum non viderat, ante ejus hortationem tantùm confirmatus eſt, ut in conſpectu totius populi homicidæ, furentis, inſani, & ejus voce Chriſtum damnare cupientis, nec aſſenſus ſit, nec acquieverit, ſed per quam fideiter eorum os obſtruxerit, & expelli maluerit, quàm ſubjicere veritatem: quantò magis nos, qui tamdiu in fide viximus, qui per fidem tot miracula intuiti ſumus, qui majora, quàm ille, accepimus beneficia, qui interioribus oculis arcana myſteria conſpicamur?* Hom. 57. in Ioan.

2. Sanctus Thomas ejuſdem Chryſoſtomi adducens authoritatem, veritatis efficaciam admiratur, dicens: *Ex iſta cæci conſtantia apparet, quàm fortè quid ſit veritas, quaſi deſpectos aſſumpſerit, claros, & fortes eos facit; & quàm imbecille quid ſit mendacium, quod etſi cum fortibus fuerit, imbecilles eos monſtrat & reddit.* in Ioan:

3. Lyranus ait: *Iſte illuminatus eorum malitiam & falſitatem confuſcat.* Judæ namque ſignis & miraculis patratis facilem ſemper fidem adhibere conſueverant; unde 1. Cor. 1. dicitur: *Judæi ſigna petunt, & manifeſtis ſignis credere conſuetum erat;* quam eandem veritatem in Exodo quoque expreſſam habemus. Unde præfatus interpres ita arguendo ſcribit: *Inconſuetum erat & mirabile, quòd non credebant Chriſto facienti ſignum maximum in illuminatione hujus cæci, quia nec Moyſes, nec alius Prophetа ſimile fecerat.* ℣. 1. 10. v. 22.

4. Janſenius c. 78. intrepidum hujus cæci animum aptis hiſce ponderationibus commendat, dicens: *Cujus cum inter diſputandum (ut fieri ſolet) creſceret fiducia, confirmatus veritatis conſcientia, & Dei gratia, fortiter contemptis omnibus periculis auſus eſt Chriſti cauſam agere apud viros magni nominis, quos ſentiebat omnibus technis moliri perniciem Jeſu;* unde dicere poterat illud Jobi 27. v. 6. *Juſtificationem quam cæpi tenere, non deſeram.* Chriſti etenim innocentiam ad finem uſque generosè defendit, donec tanquam excommunicatus è Synagoga proſcriberetur. Porrò in hac lucta verificatum fuit illud Davidis Regis pronuntiatum: *Dum ſuperbit impius, incenditur pauper,* ſiquidem quantò vehementius hi Phariſæi adverſus hunc cæcum exaſperabantur, tantò ferventius pauperculus ille in amore erga benefactorem ſuum accendebatur: pergit verò Pſalmiſta eodem in loco dicere: *comprehenduntur in conſiliis quibus cogitant;* quia cùm illi cæcum hunc à teſtimonio huic miraculo perhibendo deterrere & retrahere conarentur, is tanto amplius Salvatorem in conſpectu totius Jeroſolymæ cum ſumma illorum ignominia & contemptu juſtificandum & manifeſtandum accendebatur. Pſ. 10. v. 2.

5. Conſiderandum quoque hoc loco venit, quòd cæcus ille, utpote in ſcripturis minimè verſatus, circa punctum quod de Moyſe tangebatur, nihil prorſus reſponderit, ſed illi ſe tantum appoſuerit, quòd ſe Chriſtum nequaquam cognoſcere aſſererent, quem tamen per patratum in ipſius perſonâ miraculum luce meridiana clarius agnoſcere debebant: *Eorum ignorantiam junctam miraculo,* inquit Cajetanus, *illuminationis ſuæ, vertit iſte homo in cumulum miraculi.* Porrò miraculum iſtud adeò ſpecioſum & ſtupendum fuit, ut cùm S. Joannes, ut bene Salmeron advertit, in ſuo Evangelio multa illuſtria vitæ Chriſti facinora ab aliis Evangeliſtis enarrata, ſub ſilentio tranſierit, eò quòd ſcopus illius principalis eò ſolùm in Evangelio ipſius ſpectabat, illa ſolùm in ſpecie tangere, quæ ad Chriſti divinitatem convincendam, vel maximè ordinata erant. *Maximè quæ divinitatem ſtabiliebant, illa ſuo Evangelio inſervit;* nihilominus hanc cæci nati illuminationem diffusè narravetit, utpote quæ hanc Chriſti Divinitatem evidenter probabat, prout cæcus ille efficaciter arguebat. Unde Toletus ait: *Modeſtè eorum ignorantiam affectatam, aut diſſimulatam arguit, & eſt ſenſus: valde miror, quomodo vos ignoratis, unde ſit homo, cùm ex tanto miraculo facilè cognoſci poſſit, unde ſit: mirabile eſt, ac ſi dicat: Vix credi poteſt, vos ignorare; eſt enim ignorantia nimis indigna vobis, qui tantam ſcientiam profitemini. In hoc mirabile eſt.* Magnæ quoque hujus cæci laudi attribui poteſt, quòd ipſe pauper, mendicus, illiteratus, qui nullos unquam literarum apices viderat, nedum legerat, in tam brevi tempore tantùm ſibi lumen, tantamque ſapientiam comparavit, quacum Scribas & Doctores adverſus eos diſputando convicit, quæque cum tanto doctrinæ & ſapientiæ fundamento, univerſam ſynagogam convincere & confutare idonea erat. *Ecce ſapiens,* inquit Albertus Magnus, *cæci illuminati reſponſum, cùm ex operibus poteſtatem divinam, & ex poteſtate naturam & perſonam poſſetis cognoſcere.*

Verſus 31.

Scimus autem, quia peccatores Deus non audit, ſed ſi quis Dei cultor eſt, & voluntatem ejus facit, hunc exaudit.

Scimus:

1. Id eſt, inquit Lucas Burgenſis: *Scimus nos idiotæ, multoque magis vos Doctores legis;* voluit etenim cæcus illis ſubindicare, quod vel ſciant, undenam Chriſtus ſit, vel ſaltem quòd ratione muneris ipſum ſcire debebant.

Quia peccatores Deus non audit.

2. S. Bonaventura hoc loco cum S. Auguſtino in hiſce verbis cæci objicit: *Si ita eſſet, fruſtra Publicanus oraſſet, dicens: Propitius eſto mihi peccatori;* reſpondetque, peccatores duplicis generis eſſe: *Vel in peccato exiſtentes affectu, & actu, & tales non audit Deus, in quantum tales; non enim eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris; vel dicuntur peccatores peccata recognoſcentes, & reputantes ſe peccatores, & tales exaudit. Manentes in peccato, & ſuum peccatum amantes non exaudit, & hoc meritò ratione elongationis eorum ab eo, & interpoſitionis ſuorum peccatorum inter ſe & Deum: Iniquitates veſtræ diviſerunt inter vos & Deum, & peccata veſtra abſconderunt faciem ejus à vobis, ne exaudiret.* Eandem quoque expoſitionem ſanctus Thomas adducit, dum ait: *Non exaudivit peccatores in peccatis perſiſtentes, exaudivit tamen peccatores de peccatis pœnitentes.* Idem quoque S. Bonaventura allam adducit rationem, cur ſcilicet peccatores, qui in peccatis ſunt obſtinati, non exaudiantur: *Non exaudit propter eorum abominationem, & diſplicentiam à Deo; nam oratio eſt placabilis, quando perſonæ eſt diſplicibilis.* in Ioan.

3. Salmeron probabile eſſe exiſtimat cæcum in hiſce verbis juxta communem ſacræ Scripturæ ſtylum, Judæis non ignotum locutum fuiſſe; ſiquidem in ſacris literis *ut plurimum* ſervi Dei & juſti exaudiri dicuntur, non verò impii; dicitur enim: *Oculi Domini ſuper juſtos, & aures ejus in preces eorum; clamaverunt juſti, & Dominus exaudivit eos;* & illud: *Qui declinat aures ſuas, ne audiat legem, oratio ejus erit execrabilis.* Alia tamen ratio, quam præter jam dictam adfert, magis videtur eſſe literalis, nimirum quòd cæcus dicere voluerit, quòd Deus donum miraculorum peccatoribus non concedat, neque illos in ordine ad illa exaudire ſoleat: *Non audit, ſive exaudit ad virtutem ſcilicet edendi miracula in teſtimonium bonitatis, & ſanctitatis eorum.* Quæ opinio per Euthymium confirmatur, dicentem: *Non exaudit in hujuſmodi miraculis.* Pſ. 33. v. 16. Pſ. 33. v. 18. Prov 28. v 9.

Sed ſi quis Dei cultor eſt, & voluntatem ejus facit, hunc exaudit.

4. Conſideratio eſt Theophylacti, quòd cæcus non ſolùm dixerit: ſi quis Dei cultor eſt, verum inſuper protinus adjunxerit: *Et voluntatem ejus fecerit, multi enim*

Ibidem.

enim cultores quidem sunt, voluntatem autem Dei non faciunt; oportet autem utraque adesse, Dei cultum, & voluntatis divinæ adimpletionem, hoc est fidem & opera.

Versus 32.

A sæculo non est auditum, quia quis aperuit oculos cæci nati.

1. Toletus inquit: *Facilè in hoc cæco agnosces spiritum Domini, nec enim tanta in Idiota potuit esse sapientia; qua Doctores convinceret, & illis dicentibus: nos scimus; contradiceret; nos inquit scimus, nec tam intrepidus animus liberè inter persecutores Christum confiteretur, & defenderet, cùm ab omnibus etiam parentibus esset derelictus; nisi in eum ille intrasset spiritus, de quo dicitur Matth. 10. Non estis vos, qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri.* Nimirum ex hoc casu à sæculis nunquam audito miraculo, Christum non solùm non peccatorem, sed & verum Deum esse magna cum efficacia arguendo concluſit: *Quasi dicat: Multa memorantur miracula*, inquit Jansenius, *quæ Deus olim gessit per majores nostros, sed sanctos, non peccatores; & tamen si repetamus ab orbis condito nunquam auditum est, quenquam extitisse, qui cæco nato oculos aperire, & visum quem nunquam habuerit, imò quem natura negavit, præberet.* Lucas Burgensis rationem reddit, cur magnitudinem hujus miraculi tantoperè ponderarit: *Amplificat hujus miraculi excellentiam, ut majorem addat argumento suo vim.*

l. 6. in Ioan. 2. S. Cyrillus Alexandrinus zelum hujus cæci considerat, seu potius indignationem adversus Judæos conceptam ob injuriam, quàm redemptori irrogabant; Dicit enim: *Non parum, ut videtur, indignatus, & ægrè ferens cæcus tot convitiis impeti Christum, summaque molestia affectus, quod sibi ut probrum ingerant: Tu discipulus illius sis, nos autem Moysis; Festinat suo magistro patrocinari.*

3. In hoc homine, qui à primo vitæ suæ exordio cæcus fuerat, peccator habituatus denotatur, qui nihil unquam boni fecit, omnique Dei lumine & agnitione privatus existit; ut igitur talis in statum redigatur salutis, plures circa ipsum modi adhibendi sunt. Porrò Christus ad hunc cæcum illuminandum quatuor præcipuè præstitit. Primò enim divino verbo suo usus fuit, dicens: *Vade ad natatoria Siloe.* Secundò digitum suum illi applicuit: *Linivit oculos.* Tertiò sputum adhibuit: *Exspuit in terram.* Quartò denique lutum præparavit: *Et lutum fecit:* Eodem modo ad curandam cæcitatem impii cujusdam peccatoris, qui à nativitate sua quasi in iniquitatibus commissis callum contraxit, opus est imprimis verbo Dei: *Lucerna pedibus meis verbum tuum*, deinde digito Dei, id est, miraculis: *Digitus Dei est hic*, sive ut clarius dicam, efficacia Spiritus sancti: *Dexteræ Dei tu digitus.* Denique luto, id est, ignominia & infamia penes mundum est aspergendus: *Imple facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum Domine.* Tandem verò luto, id est, memoria mortis nobis ipsis imprimenda: *Memento homo, quia pulvis es &c.*

Ps. 118. v. 5.

Ps. 82. v. 17.

Versus 33.

Nisi esset hic à Deo, non poterat facere quidquam.

1. Antea ipsum Prophetæ titulo honoraverat, nunc verò in hisce adductis verbis ipsum tanquam verum in lege promissum Messiam à Deo nobis missum fuisse, asserere voluisse videtur. Unde Albertus Magnus ait: *Apparet supervenisse intus divinum lumen, quo protulit hæc verba de JESU.*

Versus 34.

Responderunt, & dixerunt ei: In peccatis natus es totus, & tu doces nos? & ejecerunt eum foras.

in Ioan. 1. S. Thomas Pharisaicam superbiam & fastum hisce verbis reprehendit: *Superbiæ defectum incurrunt, contemnendo cæci doctrinam, cùm dicunt: Tu doces nos? quasi dicerent: Non es dignus. In quo apparet eorum superbia; Nullus enim homo quantumcunque sapiens, debet à quocunque parvo doctrinam repellere.*

2. Lucas Burgensis Pharisæorum detegit malitiam, siquidem confusos & convictos se videntes, dum rationibus respondere non possent, per injurias & contumelias eidem respondent: *Convitiis & injuriis dejicere conati sunt, quem rationibus non poterant. Exaggeratio est, totus, id est, non solum anima, ut cæteri homines, sed & corpore; Corpus tuum mox ut natum, demonstravit singularem animæ suæ deformitatem*; vel etiam ut Jansenius exponit: *Dicunt in peccatis natum, quod secundum eos omnia ejus, mendicitas scilicet, cæcitas, & impudentia arguerent hominem à nativitate sceleſtum.*

3. *In hoc cæco & paupere ostendit*, inquit Salmeron, *quomodo per pauperes & indoctos humanis præsidiis & adjumentis destitutos, nomen suum prædicandum esset per universum orbem.*

Et ejecerunt eum.

4. Toletus huic cæco è synagoga ejecto invidet, ob meritum ingens quod inde sibi conciliavit: *Felix cæcus, qui primus pro nomine Jesu contumeliam passus, & absque synagogis factus est, quod Joan. 15. Apostolis futurum Dominus prædixit.*

6. Theophylactus id omnibus accidere scribit, qui militiæ Christianæ albo sese inseri faciunt: *Ubi baptizatus qui fuerit tunc & tentationibus subjacebit; oportet firmiter se gerere & stare in confessione constanter, nec propter metum negare.*

6. Sperabant Pharisæi illum, utpote publicè è synagoga proscriptum & ejectum, & velut excommunicatum, nullam deinceps penes populum habiturum esse fidem, adeoque parum nocere posse. Unde Lucas Burgensis ait: *Futurum sperarunt, ut excommunicatus ac proinde declaratus infamis & indignus consuetudine Israelitarum fidem apud populum non mereretur, si ulterius promulgaret miraculum à Jesu in se editum.* Jansenius observat, quanto cum studio & industria veritatem sepelire & obfuscare conati fuerint: *Observandum hic, quàm indefesso studio impii veritatem obscurare nitantur, quanto furore, dum convincuntur contra veritatis assertores exagitentur.* Sanctus Bonaventura ad Pharisæorum malitiam manifestius exponendam, sequentem adducit sancti Augustini auctoritatem dicentis: *Ut enim ait Augustinus, ipsi illum magistrum fecerunt; Ipsi ut discerent, toties cum interrogaverunt, & ingrati docentem projecerunt, & in hoc beneficium magnum ei contulerunt. Unde Augustinus ait: Illi pellunt, excipit Dominus, magis enim quia pulsus est. Christianus factus est*, & ideo fidelium Novæ Legis typus fuit, de quibus S. Paulus ait: *Exeamus ad eum extra castra, improperium ejus portantes.* Heb. 13. v. 13.

Versus 35.

Audivit Jesus, quia ejecerunt eum foras, & cum invenisset eum, dixit ei: Tu credis in filium Dei.

Et cùm invenisset eum.

1. Cajetanus ait: *Non dicit: reperisset, tanquam fortuito obvium, ad significandum, quod ex intentione invenit eum, quòd ideo dixit Evangelista, ut instrueret Pastores Ecclesiæ, ut essent studiosi erga repulsos ab aliis propter nomen Jesu.* S. Thomas de Aquino eandem ponderationem his verbis habet: *Illud enim inveniri dicitur, quod diligenter quæritur. Luc. 14. quærit diligenter, donec inveniat; ex quo videtur, quod Christus solum eum quærat, quia in illo solo plus invenit de fide, quàm in omnibus aliis.* Theophylactus ait: *Dedita opera ad hoc veniens, ut eum consolaretur, quasi agonothetes athletam, qui multum laboraverat, & coronatum suscipiens.* in Ioan.

2. S. Joannes utitur dictione hac, *audivit*, ut Albertus Magnus notat, tametsi idipsum probè sciverit, etiam dum non audivit: *Quidem quod ante scivit, licet ut homo etiam audire vellet, ut formam daret inquirendi & audiendi veritatem, antequam procedamus contra aliquem.*

3. S. Cyrillus Alexandrinus ait: *Quærit illum non longo post tempore Christus, & inventum arcana docet; Erit ergo & istud documentum: Curæ esse Christo eos, qui defendere ipsum parati sint, & pro ejus fide periclitari non vereantur. Tales inveniet Jesus*, inquit Theophylactus, *& tunc magis, quando ab inimicis ignominia notatus fuerit, à Christo honorabitur agnitione & cer-* in Ioan.

& certiori fide. Idem quoque Doctor lucrum considerat, quod bonus hic homo sibi comparavit, dum ait: *Vide lucrum, ejectus est ex templo, & statim invenit eum Dominus templi, contemptus fuit opinione illorum propter Christum, & honoratus est agnitione filii Dei.*

10. in Ioan. 4. S. Cyrillus super verbum hoc: *Audivit Jesus*, occasionem accipit, tum cæcum hunc laudandi, tum nos per sequentem moralitatem instituendi; Dicit enim: *Non aliquo renuntiante id quod factum esset, sed quoniam, ut quidam sapientium dixit: Spiritus Domini replevit orbem terrarum; Audit enim, sicut Psaltes ait: Qui plantavit aurem, non audiet? & qui finxit oculum, non considerat? Cum ergo injuria afficimur propter eum, vel aliquid molestiæ sustinemus ab hostibus Dei, credendum est propter inspectorem esse Deum.*

l. 9. in Ioan. 5. Rupertus Abbas Tuitiensis, dictionem hanc, *invenisse*, considerans ait: *Neque hoc sine pondere dictum est: Et cùm invenisset eum. Invenit enim Jesus, quos mundus perdit; Invenit salus, quos perditio derelinquit: Invenit autem de prope. Juxta est Dominus his, qui tribulato sunt corde.*

Hom. 58. in Ioan. 6. Chrysostomus verò exinde occasionem captat præ cæteris in hoc pauperculo cæco illuminato illos præcipuè honorandi, qui propter Christi sequelam & disciplinam, cui se addixerunt, malè tractantur à Christi hostibus; Dicit enim: *Qui propter veritatem & Christi confessionem malo & contumelia aliqua afficiuntur; hi maximè à DEO honorantur. Ut enim qui propter Deum pecunias dispergit, is maximè eas invenit: & qui odit animam suam, is vel inprimis amat, ita contumelia affectus propter Deum, is plurimum honoratur à Deo, quod cæco usuvenit. Ejectus est è templo à Judæis, & à templi Domino inventus est; Contemptus à contemptoribus Christi, ab Angelorum Rege honoratus est. Considera, quibus eum præmiis remunerat summa omnium bonorum: se enim ei notum fecit;* & consequenter cum hac agnitione simul in eo procedebat gloria cœlestis: *Hæc est enim vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum; & quem misisti Jesum Christum.*

Dixit ei: Tu credis in filium Dei?

In Ioan. 7. *Iste cæcus*, inquit S. Thomas de Aquino, *typum baptizandorum gerebat; unde etiam consuetudo inolevit in Ecclesia, ut baptizandi interrogentur de fide; Interrogans autem de fide, non dicit: Credis in Christum? sed in filium Dei?* quia ut S. Hilarius observat, futuri erant hæretici, qui in Christum quidem crediturі erant, non tamen tanquam in filium Dei, vel tanquam in Deum; prout faciunt Ariani.

8. Salmeron fidem hujus Christo nequaquam ignotam fuisse dicit, siquidem jam antea in ipsum crediderat, priusquam illum in facie videret: *Sed ut initia fidei, quæ in illo seminarat, ad majora promoveret, interrogavit.*

9. Toletus dicit: *Non tam ad intellectum, quàm ad voluntatem refertur interrogatio; ut sit sensus: vis tu in filium Dei credere? semper enim Deus hominum arbitrio in eorum salute & fide conciliandа utitur.*

Versus 36.

Respondit illi, & dixit: Quis est, Domine, ut credam in eum?

1. Lyranus ait: *Non cognoscebat Jesum in facie, quia illum alias non viderat, sed eum desiderabat videre, & ideo dignum erat, ut ei veritas revelaretur.* Salmeron ait: *Non est vox diffidentis, sed ardentis videre beneficii authorem.*

In Ioan. 2. S. Thomas postquam demonstrasset cæcum hunc, Christum ex facie minimè cognoscere potuisse, eò quòd tunc pridem illuminatus fuerit, postquam ad aquas Siloe missus fuisset, postea verò à Pharisæis detentus & moratus fuerit, ipsum tamen Salvatorem verè filium Dei esse existimasse in sequentibus subjungit, dicens: *Ex quo hic apparet, quod eum ex parte cognoscebat, & ex parte ignorabat;* Vehementer tamen illum videre desiderabat. Isaiæ 26. 9. *Anima mea desideravit te in nocte, scilicet ignorantiæ.* Unde Chrysostomus ait: *Desiderantis & valdè inquirentis animæ verbum: pro quo tanta locutus est, cum ignorat. Ut veritatis eum amatorem esse intelligat: nondum enim eum viderat.*

Hom 58. in Ioan.

Versus 37.

Et dixit ei Jesus: Et vidisti eum, & qui loquitur tecum, ipse est.

1. Jansenius ait: *Videtur autem dedita opera dixisse: Vidisti eum, ut omnino in memoriam suæ sanationis illum reducat, & per eam magis ad credendum. Quod secundo dicit: Qui loquitur tecum, ipse est, provocet & confirmet: vidisti eum corporaliter*, inquit S. Thomas, *quia prius nullum videbas, quasi dicat: Ab ipso virtutem videndi accepisti.*

2. *Et qui loquitur tecum, ipse est, quia ut Hebr. c. 1. 2. dicitur: Novissimè locutus est nobis in filio.*

3. Abraham postquam inimicos, qui Loth captivum abduxerant, dissipasset, fratremque suum ex eorundem manibus exemisset, Deum sibi dicentem audivit: *Ego protector tuus sum & merces tua magna nimis.* Cùm igitur cæcus iste Christum generosè defenderit, atque ad protegendum & liberandum Dei filium difficilem luctam pugnamque contra universam synagogam heroico animo sustinuerit, meritò remunerationis loco sibi à Christo dici audivit: *Vidisti eum, & qui loquitur tecum, ipse est*, siquidem in visione & fruitione Dei tota ratio gloriæ consistit. Gen. 15. v. 1.

Versus 38.

At ille ait: Credo Domine, & procidens adoravit eum.

1. Sanctus Cyrillus ait: *Tunc magis meruit cognoscere Christum, cùm ejectus est de consortio inimicorum Christi.* S. Thomas cæcum hunc per hunc adorationis actum divinitatem in Christo agnovisse his verbis asserit: *Mundata conscientia cognovit illum non solùm filium hominis, quod exterius videbatur, sed filium Dei, qui carnem susceperat: nam adoratio debetur soli Deo.* Rupertus Abbas ait: *De hoc primitivo adoratore filii Dei, duo hæc notanda sunt, quæ de nullo adorante illum legis; quia videlicet & credo, dixit, & procedit;* Leprosus quidem etiam adoravit; de illo tamen non legitur, quòd dixerit: Credo Domine, aut quòd se in terram prostraverit, sed tantùm genuflexit: *Hic unus invenitur tam voce confessionis, quàm gestu, cordis necessariam perficiens adorationem filii Dei; Et idcircò rectè per singulos annos in exemplum ponitur sanctæ Ecclesiæ catechumenus instante solemnitate Paschali baptizandus in morte Christi.* Ibid. in Ioan. l. 9. in Ioan.

2. S. Bonaventura advertit cæcum duo nos puncta docuisse homini oranti, quàm maximè necessaria: *Primum fidei credulitas: Credo Domine; postulet autem in fide: secundum humilitas in gestu. Ibi: Procidens. Qui enim procidit à se, cadit, si infra se, alteri innititur.*

3. Petrus de Natalibus in Catalogo sanctorum de hoc cæco illuminato ita scribit: *Cedonius Episcopus, vel Sidonius, fuit ille cæcus à nativitate, quem Dominus lutum ex sputo faciens & oculos liniens illuminavit, qui & ab aliquibus dicitur fuisse unus ex septuaginta duobus Christi.* Esquilin. l. 5. cap. 102.

FERIA QUINTA
POST IV. DOMINICAM QUADRAGESIMÆ.

Videatur Evangelium Dominicæ XV. post Pentecosten.

FERIA SEXTA
POST IV. DOMINICAM QUADRAGESIMÆ.

Evangelium S. Joannis cap. 11.

1. *ERat quidam languens Lazarus à Bethania de castello Mariæ, & Marthæ, sororis ejus. 2. Maria autem erat, quæ unxit Dominum unguento, & extersit pedes ejus capillis suis, cujus frater Lazarus infir-*

infirmabatur. 3. *Miserunt ergo sorores ejus ad eum dicentes: Domine ecce quem amas, infirmatur.* 4. *Audiens autem Jesus dixit eis: Infirmitas hæc non est ad mortem, sed pro gloria Dei, ut glorificetur filius Dei per eam.* 5. *Diligebat autem Jesus Martham & sororem ejus Mariam, & Lazarum.* 6. *Ut ergo audivit, quia infirmabatur, tunc quidem mansit in eodem loco duobus diebus.* 7. *Deinde post hæc dixit discipulis suis: Eamus in Judæam iterum.* 8. *Dicunt ei discipuli: Rabbi, nunc quærebant te Judæi lapidare, & iterum vadis illuc?* 9. *Respondit Jesus: Nonne duodecim sunt horæ diei? Si quis ambulaverit in die, non offendit, quia lucem hujus mundi videt.* 10. *Si autem ambulaverit in nocte, offendit, quia lux non est in eo.* 11. *Hæc ait, & post hæc dicit eis: Lazarus amicus noster dormit, sed vado, ut à somno excitem eum.* 12. *Dixerunt ergo discipuli ejus: Domine si dormit, salvus erit.* 13. *Dixerat autem Jesus de morte ejus, illi autem putaverunt, quia de dormitione somni diceret.* 14. *Tunc ergo Jesus dixit eis manifestè: Lazarus mortuus est.* 15. *Et gaudeo propter vos, ut credatis, quoniam non eram ibi; sed eamus ad eum.* 16. *Dixit ergo Thomas, qui dicitur Didymus, ad condiscipulos: Eamus & nos, ut moriamur cum eo.* 17. *Venit itaque Jesus, & invenit eum quatuor dies jam in monumento habentem.* 18. (*Erat autem Bethania juxta Jerosolymam quasi stadiis quindecim.*) 19. *Multi autem ex Judæis venerant ad Martham, & Mariam, ut consolarentur eas de fratre suo.* 20. *Martha ergo ut audiit, quia Jesus venit, occurrit illi, Maria autem domi sedebat.* 21. *Dixit ergo Martha ad Jesum: Domine, si fuisses hic, frater meus non fuisset mortuus.* 22. *Sed & nunc scio, quia quæcunque poposceris à Deo, dabit tibi Deus.* 23 *Dicit illi Jesus: Resurget frater tuus.* 24. *Dicit ei Martha: Scio quia resurget in resurrectione in novissimo Die.* 25. *Dixit ei Jesus: Ego sum resurrectio & vita; Qui credit in me, etiamsi mortuus fuerit, vivet.* 26. *Et omnis, qui vivit, & credit in me, non morietur in æternum.* 27. *Credis hoc? Ait illi: Utique Domine, ego credidi, quia tu es Christus filius Dei vivi, qui in hunc mundum venisti.* 28. *Et cùm hæc dixisset, abiit; Et vocavit Mariam sororem suam silentio, dicens: Magister adest, & vocat te.* 29. *Illa ut audivit, surgit citò & venit ad eum.* 30. *Nondum enim venerat Jesus in castellum, sed erat adhuc in illo loco, ubi occurrerat ei Martha.* 31. *Judæi ergo qui erant cum ea in domo, & consolabantur eam, cùm vidissent Mariam, quia citò surrexit & exiit, secuti sunt eam, dicentes: Quia vadit ad monumentum, ut ploret ibi.* 32. *Maria ergo cùm venisset, ubi erat Jesus, videns eum, cecidit ad pedes ejus, & dicit ei: Domine si fuisses hic, non esset mortuus frater meus.* 33. *Jesus ergo ut vidit eam plorantem, & Judæos qui venerant cùm ea plorantes, infremuit spiritu, turbavit semetipsum, & dixit: Ubi posuistis eum? Dicunt ei: Domine, veni & vide.* 35. *Et lachrymatus est Jesus.* 36. *Dixerunt ergo Judæi: Ecce quomodo amabat eum.* 37. *Quidam autem ex ipsis dixerunt: Non poterat hic, qui aperuit oculos cæci nati, facere, ut hic non moreretur?* 38. *Jesus ergo rursum fremens in semetipso, venit ad monumentum; (Erat autem spelunca, & lapis superpositus erat ei.)* 39. *Ait Jesus: Tollite lapidem. Dicit ei Martha, soror ejus, qui mortuus erat: Domine, jam fœtet, quatriduanus est enim.* 40 *Dicit ei Jesus: Nonne dixi tibi: quoniam si credideris, videbis gloriam Dei?* 41. *Tulerunt ergo lapidem. Jesus autem elevatis sursum oculis, dixit: Pater, gratias ago tibi, quoniam audisti me.* 42. *Ego autem sciebam, quia semper me audis, sed propter populum, qui circumstat, dixi, ut credant, quia tu me misisti.* 43. *Hæc cùm dixisset, voce magna clamavit: Lazare veni foras* 44. *Et statim prodiit, qui fuerat mortuus, ligatus pedes & manus institis, & facies illius sudario erat ligata. Dixit ergo Jesus: Solvite eum, & sinite abire.* 45. *Multi ergo ex Judæis, qui venerant ad Mariam & Martham, & viderant quæ fecit Jesus, crediderunt in eum.*

Versus 1.

Erat quidam languens Lazarus à Bethania, de castello Mariæ & Marthæ sororis ejus.

in Ioan.

1. ALbertus Magnus, dictionem *languens* ponderans ita scribit: *longus angor est, quia & angustia angit, & diuturnitate corpus atterit, & vires consumit; Et hoc dicitur ad magnitudinem miraculi.*

Tom 6. tr. 43.

2. Salmeron ad illud Ecclesiastici dictum: *Languor prolixior gravat medicum*, sese reflectens, idipsum in præsenti occasione adimpletum esse ostendit: *Hic enim Lazari languor magis Dominum, Medicum, quam Lazarum infirmum gravavit; Nam pro infirmo sanando medicus vitam suam posuit.* Prævidebat enim quod per hoc miraculum universi Hebraismi contra ipsum concitanda esset invidia, quodque exinde ad mortem suam determinandam permovendi essent, nec tamen ob id Lazarum resuscitare non prætermisit, eo quod Lazarus hic peccatorem prefigurabat in peccatum prolapsum indeque mediantibus auxiliis cœlestibus ad gratiæ vitam resurgentem, in quem finem Redemptor noster vitam & sanguinem suum impendere & prodigere non dubitabat.

Eccl. 20. v. 11.

in Ioan.

3. S. Thomas ait: *Per hunc fidelis signatur, qui in Deo sperat, & tamen patitur infirmitatem peccati, de qua dicitur in Psalm. 6. Miserere mei Domine, quoniam infirmus sum; Lazarus enim interpretatur auxiliatus à Domino; unde eum signat, qui habet spem divini auxilii. Ps. 120. 2. Auxilium meum à Domino.* S. Bernardinus quoque per hunc languentem Lazarum, perversam intelligit peccatoris voluntatem, qui in incurabilem mortalis culpæ infirmitatem incidit, à qua non nisi divina gratia mediante curari non potuit: *Sorores istius voluntatis consentientis peccato, videlicet intellectus & memoria, annuntiant Deo dicentes: Ecce quem amas, infirmatur, quando intellectus elevatur considerans, & intelligens peccatum animæ, cui per voluntatem consensit, & memoria recordatur de morte & judicio Dei pensando peccatum & pœnas inferni.*

Tr. 4. ser. 32.

4. S. Thomas ait: *Bethania domus est obedientiæ, per quod datur intelligi, quod si infirmus sit Deo obediens, potest ab eo de facili curari, sicut infirmus obediens medico ab eo beneficium consequitur sanitatis.*

Versus 2.

Maria autem erat, quæ unxit Dominum unguento, & extersit pedes ejus capillis suis, cujus frater Lazarus infirmabatur.

1. Per hæc verba Evangelista demonstrare voluit, hanc esse eandem Mariam, inquit Cajetanus, quæ in cap. 7. sancti Lucæ illud Christi pedibus obsequium præstiterat: *Imo ex industria Joannes, qui legerat Evangelium Lucæ, explanat hanc esse illam.* Quæ eandem illud quoque miraculum hoc præsenti prodigio non inferius in semetipsa experta fuerat, quia ut Rupertus Abbas Tuitiensis ait: *Ille quidem languens erat, Maria autem soror ejus, jam pessimo languore, imò & ab ipsa morte animæ jam fœtens per gratiam Domini revixerat atque convaluerat.*

in Ioan.

l. 10. c. 11. in Ioan.

2. Quæri hoc loco haud incongruè potest, cur S. Joannes non simul mentionem fecerit hospitalitatis, quam S. Maria Magdalena ibidem Salvatori sæpius exhibuit? Ad quod tamen facilè respondetur, siquidem dici potest, quod Sapientia incarnata alimenta corpori præstita non tanti fecerit, quanti æstimavit peccatricis lachrymas, contritionem, pœnitentiam & vitæ mutationem, quam in domo Pharisæi ad pedes ejus prostrata exhibuit.

Versus 3.

Miserunt ergo sorores ejus ad eum, dicentes: Domine, ecce quem amas infirmatur.

Miserunt ergo sorores ad eum.

1. *Non per seipsas venientes*, inquit Albertus Magnus, *ut & sexum recognoscerent, quem per terras discurrere non decebat.* Sapiens etenim mulieri non honestæ, sed impudicæ attribuit, quod vagabunda, & garrula circum cursitet: *Nec valens in domo consistere pedibus suis, nunc foris, nunc in plateis &c.* Theophylactus præter hanc aliam quoque rationem assignat, cur in persona propria Dominum non convenerit: *Quia plurimum fidebant Christo, & quia mulieres erant, non oportebat eas ita facilè è domo progredi, & quia in luctu erant, & occupatæ circa fratrem; Ecclesiast. 6. v. 11. Amicus si permanserit fixus, erit tibi quasi coæqualis, & in domesticis tuis fiducialiter aget;* Cum omni namque securitate & familiaritate cum ipso agere & tractare poterant. Idem quoque motivum S. Bonaventura adducit, dum ait sorores hasce non in persona propria Dominum accessisse, ut Regulus & centurio fecerant, non

Prov. 7. v. 11.

quia

quia de fratris sui salute recuperanda sollicitæ non essent, nec quia de se ipsis præsumptuosè sentirent : *Sed quod vehementer confidebant de Christo, & multam habebant ad eum familiaritatem.*

Domine.

2. *Professio est*, inquit Albertus Magnus, *potestatis sanandi si vult; Unde Augustin. Posse habes arbitrii tui, sic utrum sanare velis, & ideo etiam non rogant, sed innotescunt tantum sibi, quod utilius videtur relinquentes.*

Ecce quem amas, infirmatur.

3. *Is, quem amas unicè*, inquit Lucas Burgensis, *è familia nostra; nam & alios amabat Jesus, nominatim discipulum, qui hæc scripsit;* duabus quidem hisce sororibus multæ suppetebant ad Christi animum in Lazari curationem inflectendum rationes, inquit Toletus; Cùm enim in orationibus efficacissimæ essent, maximè Magdalena, quæ *optimam partem elegit* : uti quidem supplicationibus aut memorialibus potuissent, *sed potissimam elegerunt*, nimirum dicendo : *Ecce quem amas*. Secunda ratio consanguinitas erat : *Deus enim & homines solent multa facere pro his, quos conjunctos sciunt amicis, quos diligunt.* Tertia ratio est amor infirmi erga Salvatorem, sed quarta ratio omnibus aliis potior est & efficacior : *Ipsius subvenientis amor, hæc est omnium potissima; efficacior est enim amor subvenientis, ut benefaciat, quam amor indigentis, ut bene fiat.*

4. Dionysius Carthusianus legationem notat, quam ad eum submiserunt : *Utuntur verbo tam affectuoso & blando : Ecce quem amas, ut Jesum ad misericordiam inclinarent, quem noverant pietatis visceribus plenum*; nam in Psalmo 6. v. 3. scribitur : *Miserere mei Domine, quoniam infirmus sum; Infirmitas enim amici*, inquit Albertus Magnus, *ad misericordiam flectit.*

Lib. de catech. rud. c. 4. 5. Sanctus Augustinus rationem reddit, cur hæ sapientes & circumspectæ sorores non potius dixerint : *Qui te amat. Rudis est animus, qui dilectionem, quam nolit impendere, nolit rependere. Poterunt ergo dicere : Ecce, qui te amat, infirmatur*; at verò probè sciebant, inquit S. Doctor, amorem quo Deus erga nos fertur, fontem esse & originem amoris nostri erga ipsum : *Quoniam Deus prior dilexit nos.*

1 Joan. 4. v. 9.

Concord. cap. 102. 6. Jansenius ad hoc se reflectit, quòd non dixerint : *Frater noster infirmatur*; sed : *Ecce quem amas*; *nimirum non nitentes propriis aut Lazari meritis, sed tantùm amori, & benevolentiæ Christi; Neque suorum meritorum intuitu,, sed amicitiæ jure ipsum provocantes, verecundè ad subveniendum*. Cæterum prætendere poterant merita sua, quæ sibi præ cunctis aliis apud Christum compararant, siquidem domus ipsarum ipsi & omnibus ejus discipulis semper patebat, jamque ab ipsis iteratis sæpè vicibus hospitio exceptus fuerat; præterquam quod Magdalena de illarum mulierum numero erat, de quibus sanctus Matthæus scribit, quod erant *ministrantes ei de facultatibus suis.*

Luc. 8. v 3.

Joan. 4. v. 40. 7. Regulus quidem à Christo petierat : *Descende priusquam moriatur filius meus* : at verò modestissimæ hæ sorores tanta cum Salvatore securitate & præsumptione uti nolebant, maximè cum illum è longinquo unico tantùm verbo fratri suo sanitatem restituere posse scirent; Neque itineris ad ipsas instituendi incommodum ipsi inferre præsumebant, eo quod se cum omnibus meritis suis indignas esse arbitrabantur, ut Christum in propriam domum suam reciperent, nisi ultro volentem; præterquam quod satis sit verisimile, ipsas eum imminenti noluisse exponere periculo, siquidem ut Apostoli ejus dixerant : *Nunc quærebant te Judæi lapidare, & iterum vadis illuc?*

8. Verùm enimverò dicat fortasse aliquis; ex quo ergo nullum ei incommodum creare volebant, cur non committunt illis, quos ad Christum miserant, ut fratris sanitatem ab eo directè exposcerent? Nimirum sciebant, quod divinum oraculum per os Davidis promiserat : *Ecce oculi Domini super metuentes eum, & in eis, qui sperant super misericordia ejus, ut eruat à morte animas eorum*; *Custodit Dominus diligentes se.* Salmeron inquit : *Non citant merita propria, nec fratris sui Lazari; sed tantum ejus in Lazarum amorem; neque dicunt : Veni, aut festina : sed infirmitatem tantùm proponunt, & modum succurrendi non describunt; Satis putabant, annuntiare amanti, qui amat, & non deserit, qui diligit non verbo, aut lingua, sed opere & veritate.* Unde S. Gregorius scribit, quòd amor ei, qui verè amat, calcaria addat ad subveniendum amato: *Amor etiam mentes ad opus excitat, nec calcaribus indiget.*

Pf. 32. v. 18.

Pf. 144. v. 20. Ibid.

Lib 4. mor. cap. 27.

9. Devotæ quidem & sanctæ hæ sorores, Deum ut gratias suas nobis conferat nostris orationibus & supplicationibus sollicitari velle sciebant; at verò pariter monitum ab ipso Matth. 6. v. 7. nobis datum, scilicet: *Orantes nolite multum loqui*, non ignorabant; atque ideo urgentem necessitatem suam paucis & brevibus verbis exposuerunt, scientes, quòd *præparationem cordis eorum audivit auris tua.* Beatissima Virgo nuptiarum necessitatem filio suo exponens, duobus se verbis tantum expedivit, dicendo : *Vinum non habent.*

Pf. 10. v. 17.

Tr. 49. in Jo. 10. S Augustinus ait : *Non dixerunt : Veni; amanti enim tantummodo nuntiandum fuit; sufficit ut noveris; non enim amas & deseris.* Solus Christi erga Lazarum fervens amor competens judex esse poterat, qui an sanitas ei expediret an secus, discerneret. S. Antonius Paduanus ait : *Non enim ad amantem insinuare curant; nisi ecce quem amas, infirmatur. Quia, ut ait Augustinus : Non diligis, quem deseris. Insuper quia sanitate potest homo bene & malè uti, ideo non est simpliciter postulanda; Ideo dicitur : Ecce quem amas, infirmatur; quasi dicatur : Domine, video necessitatem, fiat quod conducere nosti ad ejus utilitatem corporis & animæ.*

Serm. in hac fer.

11. Magno nos duæ hæ sanctæ Matronæ errore liberarunt, quo ut plurimum mundus seducitur, qui infirmitates, afflictiones, aliasque ærumnas irati nobis Dei signa esse censet, cùm tamen revera res ita se non habeat : *Ecce quem amas, infirmatur.* Unde Chrysostomus inquit : *Multi cùm aliquem bonum & Deo acceptum, mali aliquid, ut morbum, ut paupertatem & hujusmodi pertinent; perturbantur; sanè ignari hoc maximè Dei amicis contingere; nam & Lazarus & amicus Christo, & ægrotus erat.* S. Augustinus igitur duas causas, ob quas Deus sæpius infirmitates immittere solet, assignat, dum ait : *Respondemus, ante remissionem esse illa supplicia peccatorum : post remissionem certamina exercitationesque justorum placeo mihi in infirmitatibus*, dicebat S. Paulus, *ut inhabitet in me virtus Christi.*

Hom. 61. in Joan.

Lib. 1. contra Pelag.

2. Cor. 12. 10.

Versus 4.

Audiens autem Jesus, dixit eis : Infirmitas hæc non est ad mortem, sed pro gloria Dei, ut glorificetur filius Dei per eam.

Infirmitas hæc non est ad mortem.

1. Duobus modis infirmitas hæc considerari potuit, vel secundùm ejus malignitatem, & sic tendebat ad mortem, quia Lazarus revera ex illa mortuus fuit : vel etiam *ut erat sub ordine divinæ providentiæ*, inquit Cajetanus, *& sic verum est, quod non erat ad mortem, hoc est, ad hoc ut Lazarus maneret mortuus, sicut alii homines mortui.* Jansenius dicit : *Quod mors illa non esset sibi mors, sed veluti somnus, sive quod in idem redit; quia infirmitas illa non perductura esset Lazarum ad mortem talem, qualem sorores metuebant, in qua scilicet maneret.*

Ibid.

2. Ante omnes alios Chrysostomus hanc considerationem adduxit, quòd scilicet sorores illæ à legato ab eisdem misso resolutum adeò & liberum Salvatoris responsum audientes, quo Salvator ait : *Infirmitas hæc non est ad mortem*, cùm tamen ipse revera mortuus esset: *Non sunt scandalizatæ, cùm contra accidisset, quam dixerat, sed ei obviam factæ sunt, neque mentitum putaverunt.* De Abrahamo pariter Scriptura refert, quòd tametsi ei ab æterna veritate in Isaaco filio ejus progeniem ipsius multiplicandam esse, promissum fuerit, ipse tamen propter acceptum à Deo de eodem jugulando & sacrificando mandatum, spe sua non exciderit, sed firmiter cœleste oraculum crediderit esse adimplendum : *Contra spem in spem credidit* : veruntamen sanctarum harum mulierum fides & spes longè major fuit & excellentior, dum fratrem suum extinctum esse scientes, Christi nihilominus responsum admittere non detrectarunt, de quibus proinde Basilius Seleucus ait : *Contrario rei eventu non sunt offensæ, & sine mendacii suspicione ad Dominum adierunt.* Porrò Lucas Burgensis hac de re hunc in modum discurrit : nuncius ab hisce sororibus ad Christum missus ab eodem ob lætum, quod relaturus erat nuncium gaudens quidem abiit, qui tamen ubi in Bethaniam rediit, Lazarum mortuum

Hom. 61. in Joan.

Rom. 4. v. 18.

Orat. 40.

& re-

& recenter terræ commendatum, ambasque sorores Mariam & Martham, omnesque alios domesticos lugentes invenit: *Mortuus enim fuerat eo ipso die, quo nuntius missus discesserat à Jesu, sive ante responsum à Jesu nuntio datum, sive paulo post.* Mox verò ut acceptum à Christo responsum iis, à quibus missus fuerat, exposuit, aliquantulum quidem turbatæ fuerunt: *Tamen quia adjunxerat Jesus, morbum fore ad gloriam Dei (ut glorificetur filius Dei per eam) persuaserunt sibi sensum verborum Jesu esse hunc aut similem; quod infirmitas fratris esset non ad mortem, sed ad salutem ipsius æternam pro gloria Dei; itemque rem totam divinæ providentiæ reliquerunt.* Et quidem valde est verisimile, quod quando infirmitatem fratris ad gloriam Dei cedere intellexerunt, gavisæ fuerint, & de infirmitate fratris, & de ipsius morte, eo quod dignus habitus fuerit, qui vel minimum gloriæ Dei promovendæ cooperari potuerit; immensa etenim hominis cujuscunque consolatio esse debet, quod in ærumnis & afflictionibus suis exaltandæ gloriæ Dei instrumentum esse possit.

3. Credibile est hoc responsum à Christo datum, expositum fuisse in præsentia multorum circumstantium, qui vel reditum missi nuntii, vel adventum Salvatoris vel ad minus bonum aliquod à Christo allatum nuntium impatienti cum desiderio præstolati fuerunt, datumque nuntium mox per universam Bethaniam, & passim inter Judæos fuisse divulgatum. Unde verisimile fit multos erga Christum malè affectos Pharisæorum & synagogæ dictamina & opinionem sectantes Christum & ejus responsum derisisse, illumque traduxisse tanquam falsum & mendacem Prophetam, nec tamen benignissimus Salvator ideò se eò recipere renuit: aut si tardavit, id factum est, quia opportunum medicamentum applicandi tempus longè melius medicus novit, quam infirmus; unde exspectavit, donec cadaver computrescens fœteret, ut tantò evidentius medicinæ suæ specimen ederet is, qui de seipso dixit: *Ego sum resurrectio & vita:*

Sed pro gloria Dei, ut glorificetur filius Dei per eum.

In Ioan. 4. S. Thomas verba illa hoc sensu exponit; *Ut scilicet ipse, qui resuscitatus fuit, quasi castigatus justè viveret ad Dei gloriam, & populus Judæus videns miraculum, converteretur ad fidem. Psal. 117. 18. Castigans castigavit me Dominus, & morti non tradidit me.* Enimverò ob hoc miraculum adeò prodigiosum, adeò ingens in universa Judæa motio fuit, ut dicere non dubitarint: Ioan. 12. 19. *Totus mundus abit post eum;* Apostolorumque quos tanquam Ecclesiæ suæ elegerat cardines, fides magnoperè fuerit consolidata; unde Lucas Burgensis ait: *Fides Apostolorum fuit gloria Jesu, sicut & fides aliorum, quos hoc* Ioan. 11. 15. *miraculum permovit.* Apostolis quoque Christus dicit: *Gaudeo propter vos, ut credatis.*

Lib. 10. in c. 11. in Ioan. 5. Rupertus Abbas Tuitiensis ait: *Pro gloria inquam Dei, id est, pro testificanda Divinitate filii Dei: exprobratur namque filio Dei, diciturque v. g. quia dæmonium habet, & insanit, eo quod dixerit; Venit hora, quando omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem Filii Dei, & procedent; ut ergo glorificetur, & insaniæ non arguatur Filius Dei, oportet illum in hoc uno, qui nunc infirmatur, experimentum dare virtutis & veritatis suæ, id est, ostendere in uno homine, quid, vel quomodo facturus in universo hominum genere.* Et quidem quantò magis morti appropinquabat, tantò, Tom. 6. tr. 43. inquit Salmeron, evidentiora edebat Divinitatis & omnipotentiæ suæ specimina: *Admirabiliora legationis injunctæ à Patre testimonia edebat, ne quisquam humanæ naturæ infirmitate in cruce & morte declarata offenderetur, aut eum quasi impotentem morti succubuisse existimarent.* Toletus quoque ait: *Nullum enim extitit miraculum Christi, quale hoc, in quo ita esse se Dei filium ostenderet, & tot credentes sibi conciliaret.*

6. At verò dicere nonnemo hic posset; certissimum est, quod Salvatori nostro perspicuum planè fuerit, hanc Lazari resuscitationem suam ei acceleraturam fuisse crucifixionem, quonam igitur modo filius Dei eo in casu in medio latronum glorificari poterat? Idem Toletus ad hoc dicit: *Alii exponunt de Filii passione, quia hoc miraculum causa fuit, ut Judæi mortem Christo omnino inferre decernerent,* & tamen etiam ex hoc capite Ioan. 12. 32. planè verificatur: ut glorificetur, &c. siquidem Christus ipsemet dixit: *Ego, si exaltatus fuero à terra, om-*

nia traham ad me ipsum: videmus Jesum per passionem Hebr. 2. 9. *mortis gloria & honore coronatum.* Unde S. Leo ait: Ser. 6. de Pas. *Traxisti Domine ad te omnia, & cum extendisses tota die manus tuas ad populum non credentem, & contradicentem tibi, confitendæ majestatis tuæ sensum totus mundus accepit.*

7. Porrò Salmeron ex hisce verbis utilissimam quan- Ibid. dam deducit moralitatem, dum ait; *Mundus suæ gloriæ instrumenta habet, ambitionem, potentiam, opes, honores, sapientiam, & hujusmodi, unde glorietur; Christus verò elegit Crucem, infirma, ignobilia, & ea, quæ non sunt, ut inde gloriam suam eliciat.* Enimvero Deus ad promovendam gloriam suam, sicut & ad incrementum salutis & profectus animarum suarum, qui non minus ad ejus gloriam ordinatur, immissis nobis infirmitatibus, persecutionibus, & quibuscunque aliis afflictionibus tanquam instrumentis utitur, quia per similes ærumnas Deus amicos suos edere facit specimina virtutis, & efficaciæ divinæ suæ gratiæ, nobisque occasionem æternam comparandi gloriam subministrat.

Versus 5.

Diligebat autem Jesus Martham, & sororem ejus Mariam, & Lazarum.

1. Toletus Evangelistam ideò hanc Christi erga Martham, Mariam & Lazarum dilectionem expressisse existimat, ut sorores hasce & fratrem earum Christo prædilectos fuisse audientes, intelligeremus hoc iter in Bethaniam à Christo integro biduo dilatum fuisse non ex amoris & voluntatis defectu, sed propter mysterium, ut nimirum rarius & admirabilius videatur esse miraculum.

2. Tota hæc familia hunc Christi merebatur amo- To. 6. tr. 43. rem, ut Salmeron notat, dicens; *Peculiari quodam affectu hanc familiam & carne & fide nobilem, & inter se concordem, sicut in universum diligit omnes credentes in Deum, & hospitales in proximum, piè audientes verbum Dei, & se mutua dilectione amantes, juxta illud: Ego diligentes me diligo.* Lucas Burgensis inquit; *Diligebat & ut Deus, & ut homo: ut Deus dilectione æterna, tanquam electos & salvandos; ut homo diligebat amore naturali, quippe amicos & hospito solitos recipere, amore etiam humano & morali, utpote honestos & virtutis studiosos:* qui idem Author Evangelistam de amore naturali & morali locutum fuisse opinatur, quo nimirum se erga amicitiam, & ab illis sæpius receptam hospitalitatem gratum exhibere volebat. Dionysius Carthusianus circa ethymologiam nominis Lazarus ita discurrit: *In exterioribus strenuum, & interioribus devotum; fuit strenuus & nobilis miles, dives & justus, ac Christi discipulus eo modo, quo Joseph ab Arimathæa & Nicodemus.* Fuitque hic Christi in hanc familiam amor adeò excessivus, ut licet hanc resuscitationem mortem sibi acceleraturam esse sciret, ab hoc tamen miraculo patrando ob id minimè destiterit.

3. S. Cyrillus Alexandrinus ait: *Nec mirum si mors* Lib. 1. & 8. in *& morbus ei, quem Deus diligebat, acciderit: communia* Ioan. *enim omnium, quæ ex infirmitate naturali proveniunt, tametsi diligentibus Deum, peculiaris ea gratia data est, ut non iniquo animo ferant ærumnas.* S. Bonaventura Chrysostomum citans quærit, cur S. Joannes Christum hanc familiam dilexisse toties repetat? Et respondet, quod Christus id fecerit: *Erudiens nos, non tristari, si aliqua infirmitas fuerit circa amicos, quia quem diligit Deus, castigat: quis est filius, quem non corripit pater?* Jansenius quoque similem ponderationem adducit, di- Iansc. 10:. citque sacrum textum per hanc Christi erga hanc familiam ostensam dilectionem nos monere voluisse: *Ne putaremus justorum infirmitates divinæ iræ semper esse indicia, ne quis gravatim ferret, si etiam Deo amici morbo teneantur, aut ad tempus videantur à Deo negligi.* S. Augustinus in tribus hisce personis certum quendam notat languorem atque tristitiam; dicit enim: *Ille languens, illæ tristes, omnes dilecti, sed diligebat eos & languentium Salvator, imò etiam mortuorum suscitator, & tristium consolator.*

Versus 6.

Ut ergo audivit, quia infirmabatur, tunc quidem mansit in eodem loco duobus diebus.

Libro in ca. 11. Ioan. 1. Rupertus Abbas Tuitiensis causam explicat, cur benignissimus Salvator non eandem ostenderit erga Lazarum sollicitudinem, quam erga Archisynagogi filiam & filium viduæ demonstrarat; dicit enim: *Experimentum ejus verbi patrabatur, quod dixerat: Omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem filii Dei, & procedent; ut ergo ad hoc perveniret, tamdiu tardavit, donec mortuus terræ gremio reconderetur, ubi pulvis in pulverem convertitur, & omnis caro in suam origenem redigitur, ut inde clamore illius evocaretur, unde in jussu & voce Archangeli, & in tuba Dei, illo ad judicium descendente de cælo, omnes evocandi sumus.* Ex quo eodem venerabili scriptore Salmeron ulterius docet, hanc dilationem à Christo præmissam nec Lazaro præjudicasse, nec offendisse legem, sicut nec charitatem aut amicitiam, ex alia verò parte: *Sororibus multum doctrinæ & consolationis attulit, sed in primis gloriæ Dei servivit, Lazarus quidem amicus, sed amicitior Dei gloria.* Unde utile quoddam pro illis documentum deducit, qui dum cœli auxilia, ab ipsis sæpe sæpius in urgentibus necessitatibus implorata differri & suspendi vident, de Dei bonitate diffidere incipiunt; dicit enim: *Docemur ergo hac ejus mora, non æstimandum nobis Dei amorem à præsenti rerum statu; quia rogatus sæpe auxilium suum differt, velut orandi ardorem magis acuat, vel ut patientiam nostram exerceat, & simul ut assuefaciat ad obsequium divinum.* Chrysostomus sequentem rationem adfert; *Non enim cognita esset gratia repentè præstita, nisi corruptus esset, & fœteret.*

Ibid.

Ho. 61. in Jo:

In Ioan. 2. S. Thomas hujus ejusdem dilationis duplicem tradit causam; quarum prima est: *Ne ex præsentia ejus mors Lazari impedita esset, nam ubi vita præsens est, mors locum non habet.* Secundò, ut miraculum redderetur tantò credibilius, nec quisquam objicere posset; eum mortuum non fuisse. *Nullus potest dicere, quod nondum defunctum eum suscitavit, sed potius stupefactum.*

Versus 7.

Deinde post hæc dixit discipulis suis; Eamus in Judæam iterum.

Ibid. 1. S. Thomas inquit: *Per hoc autem quod iterum revertitur in Judæam, mysticè datur intelligi, Dominum in fine mundi, iterum reversurum ad Judæos, qui convertentur ad Christum.*

Versus 8.

Dicunt ei discipuli; Rabbi, nunc quærebant te lapidare, & iterum vadis illuc.

1. Toletus hoc à discipulis Christo suggestum non tam ex zelo, quam ex privato quodam ipsorum interesse dimanasse: *Consulebant quidem Christo*, inquit, *sed magis sibi; quod sæpe inter nos accidit, ut sub specie charitatis erga proximum res nostras agamus.*

2. Lucas Burgensis hoc totum discipulorum in Christum affectui attribuit; dicens, *Quia diligebant Jesum, nolebant eum in mortem incurrere;* sed hoc ei iter dissuadendo bifariam errabant: *Semel, quod nescirent Jesu moriendum esse, ut Christi partes impleret; simul, quod putarent interfici posse præter exspectationem & voluntatem, quamvis super utroque aliquoties admoniti.*

Versus 9.

Respondit Jesus: Nonne duodecim sunt horæ diei? Si quis ambulaverit in die, non offendit, quia lucem hujus mundi videt.

Tr. 49. in Jo: 1. S. Augustinus dicit: *Cum vellent dare consilium homines Deo, discipuli magistro, servi Domino, ægroti medico, corripuit eos, & ait; Nonne duodecim sunt horæ diei? Si quis ambulaverit in die, non offendit, me sequimini, si non vultis offendere. Ut diem se esse ostenderet, elegit duodecim discipulos: si ego sum dies, & horæ; nunquid horæ diei consilium dant? horæ diem sequuntur, non dies horas.* Idem quoque Rupertus Abbas his verbis dicit: *Quid mihi consilium datis, cum non vos me, sed ego vos duodecim elegerim, ut si debeatis sequi nutum magistri, sicut sequuntur duodecim horæ motum solis?*

2. Per eandem metaphoram à suorum cordibus timorem depellere voluit, quem de ejus morte habebant; ita Toletus exponit, siquidem vitam suam in duodecim horarum diei decursu adumbrat, in quibus se extra omne mortis periculum constitutum esse sciebat, siquidem prius omnia, quæ per infallibilem providentiam suam disposuerat, adimpleri debebant. *Noctem*, inquit, *tempus passionis appellat, de quo dixit: Hæc est hora vestra, & potestas tenebrarum; erat quidem jam vicina nox, quia imminebat passionis tempus, tamen adhuc hora erat diei, quando nemo ei nocere poterat.* S. Cyrillus ait: *Si enim qui ambulat in die, non offendit, quomodo qui omnibus lumen immittit, pateretur aliquid molestum invitus; & quomodo qui omnibus revelat occultas malorum foveas, imprudens in eas cadet?* Li. 7. & 8. in Ioan.

3. Idem quoque sanctus Doctor in hisce verbis instabilitatem humanam expressam considerat; dicit enim: *Fortè comparat hominum mentem novitatis cupidam, ac mobilem semper, fluenti dierum motui, nunquam firmiter in una opinione consistentem.* Eundem quoque sensum Hugo Cardinalis amplectitur, dum ait: *Quia dicat: variæ & mutabiles sunt horæ diei, sic & affectus hominum, & etiam sæpius in die mutatur cor hominis, quam horæ; sic & Judæi possent esse mutati à voluntate me lapidandi, & sicut possum tempora mutare, ita & Judæorum corda.*

4. Quod verò sensum attinet moralem, certum est gratiam in luce velut ejus symbolo insinuari: *Lux orta est justo. Ephes. 5. v. 8. eratis aliquando tenebræ; nunc autem lux in Domino, ut filii lucis ambulate. Fructus autem &c.* S. Thomas ait: *Sicut qui in die vadit, non impingit, id est, non offendit, ita nec vos qui mecum itis, & hoc ideo; quia lucem hujusmodi videt in me, si autem ambulaverit, in nocte, id est, in tenebris ignorantiæ & peccati, tunc offendit; & hoc ideo, quia lux, scilicet spiritualis, non est in eo, non quidem ex defectu lucis, sed eorum rebellione. Josue 22. Ipsi fuerunt rebelles lumini.* Similem quoque considerationem Dionysius Carthusianus habet, dum ait: *Per quod mysticè innuit, quod is, qui ambulat in luce justitiæ, vel in puritate conscientiæ, non impingit opere, vel affectu, non habet timorem, sed debet esse securus, quoniam nulla ei nocebit adversitas si nulla dominetur iniquitas.* Ps. 96. 11. In Ioan.

Versus 10.

Si autem ambulaverit in nocte, offendit, quia lux non est in eo.

1. Quisquis in nocte ambulat, facilè impingit, & in præcipitium aliquod labitur, quia lux ei deest, Lyranus dicit: *Lux non est in eo, id est justitia, vel ego, qui sum lux; quasi dicat Christus; Quamdiu vobiscum sum præsentialiter, non debetis timere Judæos, quia Christus etiam in captione sua eos salvavit, sed post mortem meam erit vobis periculum.*

Versus 11.

Hæc ait, & post hæc dicit eis: Lazarus amicus noster dormit, sed vado, ut à somno excitem eum.

Lazarus amicus noster dormit.

1. Temporibus superiorum sæculorum Deus Abrahamum, Isaac & Jacobum magnopere honorasse censebat, quando eos servos suos appellabat; David quoque sanctissimus Rex & Propheta in eodem titulo gloriabatur; dum ajebat: *Servus tuus sum ego, & filius ancillæ tuæ;* hic autem sublimia Lazari meritò glorioso amici titulo condecorat, qui tantus est, ut Apostoli postquam ad apicem sanctitatis, majoremque gratiæ & amicitiæ Christi gradum pertigerant, tunc pridem sibi à Christo dici audierint: *Jam non dixi vos servos vos autem dixi amicos.* Ps. 115. 16. Ioan. 15. 14.

2. *Ex hoc autem quod dicit amicos*, inquit Albertus Magnus, *dicit adjuvandi voluntatem, quoniam qui amicus est, ejus voluntas est, ad hoc, ut adjuvetur amicus; quia amicorum est idem velle & nolle.*

3. Do-

3. Dominus noster his verbis simul amicitiam hanc suis quoque Apostolis communem fuisse insinuat; quasi diceret: *Quem simul omnes amamus, cui vos non minus ac ego devincti estis, nonne amicissimus noster hospes; noster dicit, ut discipulos ad commiserationem commoveret, & faciles ad iter redderet; sunt enim amici causa etiam pericula contemnenda.* S. Thomas Christum omnibus bonum amicum fuisse considerat; *Propter multa beneficia & obsequia, quæ nobis exhibuit; & ideo non debemus in necessitate deficere.* In Joan.

4. Considerandum quoque hoc loco venit, Lazarum amicum nunquam appellatum fuisse, nisi postquam mortuus fuit; nullus enim quoadusque vivit de gratia & amicitia Dei securus esse potest. Unde Poeta ita canit: *Dicique beatus ante obitum nemo, supremaque funera debet. Eccles. 9 v. 1. Nescit homo, utrum amore vel odio dignus sit*: at verò confestim ut homo mortuus est, tunc dicere potest: *Laqueus contritus est, & nos liberati sumus.* Ps. 129. 7.

Dormit.

5. *Somnus dicitur aliquando mors*, inquit S. Bonaventura, *nolumus vos ignorare de dormientibus*; præcipuè verò mors servorum Dei somnus appellari meretur, de quibus verè dicitur, quod *requiescant*. Chrysostomus ait: *His verbis docet non timendam mortem, cum ad conditionem somni jam redacta est.* Hom. 25. in Matth. Ante Salvatoris nostri mortem animæ à corporibus solutæ in lymbo depositæ asservabantur; at verò postquam ille resurrexit, qui est velut *Primitiæ dormientium*, justi ad æternam sese recipiunt requiem, *Cum dederit dilectis suis somnum, ecce hæreditas Domini.* 1 Cor. 15. v. 26. Ps. 126. 5. S. Lucas de Stephano Prothomartyre scribit, quod *ob dormivit in Domino*; sicut enim somnus est corporis ex laboribus, vigiliis, & aliis decursum diei toleratis molestiis fatigati restauratio, ita & mors animæ refocillationem inducit. Act. 7. 59. S. Bernardus ait: *Triplex in morte congratulatio est, homines ab omni labore, peccato, & periculo liberari.* In transitu Malach. Sanctus Thomas in Joannem ita scribit: *Somnus dicitur mors, propter spem resurrectionis, & ideo mors consuevit appellari dormitio, ab eo tempore, quo Christus mortuus est, & resurrexit.*

Sed vado, ut &c.

6. Dionysius Carthusianus Christum his verbis Apostolos dupliciter lætificasse dicit: *His verbis dupliciter roboravit ac lætificavit corda discipulorum*; primò quia se in familiarium amicorum suorum domum abire dixit, in qua alias tam honorificè hospitatus fuerat, non verò Jerosolymam, ut cum Pharisæis disputaret, seque tot funestis mortis periculis exponeret. Secundo, quia se ad Lazarum communem omnium amicum resuscitandum concedere asseruit; Lyranus ait: *Hanc causam sui itineris dixit ad discipulos, quasi dicat, non debetis timere, quia vado non ad disputandum cum Judæis.* In Ioan.

7. Sed dicet fortasse quispiam, cur Salvator noster ad Lazarum resuscitandum in Bethaniam concessit, quando jam certò sciebat, resuscitationem istam sibi morte luendam esse? Et ideo pro resolutione notandum quod Dominus noster Lazarum amicum suum appellarit, de amico autem Seneca scribit: *In quid amicum paro? ut habeam, pro quo mori possim, & habeam, quem in exilium sequar, cujus morti opponam & impendam.* Seneca ep. 9. Salmeron Christum se non sine peculiari mysterio, nec non rationabili & virtuoso motivo periculo huic exposuisse his verbis ostendit: *Docemur hic non temerè in periculum nos conjicere, nisi justæ sint causæ, id est, gloria Dei, proximi necessitas & charitas: nos propter commodum proprium in mala quæcunque & pericula nos objicimus, propter Deum vero colendum, & proximum sublevandum movemur ne tantillum quidem.* Dici quoque potest, quod ex quo Lazarus typus sit peccatoris, in quo vita gratiæ extincta fuit, Redemptor noster ad illum in statum salutis reducendum libenter se mortis periculo exposuerit.

8. Observandum quoque est, quod Christus ad Lazarum defunctum accesserit, eò quod is in eo statu ad ipsum ire, aut ullum actum humanum exercere non potuerit, utpote qui jam mortuus, & omnis vitæ expers esset; qua in re denotatur, quod necessum sit ad hoc, ut reducamur in statum salutis, ut misericordia Dei ad compassionem erga nos moveatur, eo quod nullas ad nos erigendas ex nobis ipsis vires habeamus. Unde S. Antonius de Padua dicit: *Adhuc Christus dicit nobis continuè; Lazarus amicus noster dormit, sed vado, ut a somno excitem eum; vide profundum inæstimabilis pietatis; dormit peccator, negligit semetipsum, & tamen Deus non desistit, sed nos excitare satagit à peccato, clamans exhortando vel comminando: Lazare veni foras.* In hac fer.

9. Hugo Cardinalis scribit; *In hoc potest percipi, qui verum amicum habent, si eos à peccatis excitent, in quibus dormiunt eum diabolo; unde & Christus venit excitare amicum suum Lazarum.* Idemquoque varios distinguit modos, quibus peccator ab hoc lethargo excitatur; *Quandoque ad strepitum, id est, turbationem & tribulationem mundi; item clamore in exhortatione & prædicatione; tertio in pulsu flagellorum: Percussoque latere Petri excitavit eum.* Act. 12. 7.

10. Toletus divinam admiratur pietatem, qua in nobis per gratiam suam præveniendis utitur, dicit enim: *Est etiam perfecta misericordia, quando non tantum venientibus ad nos subvenimus, sed etiam iis, qui venire nequeunt benefacturi accedimus*

Ut à somno excitem eum:

11. Nimirum hoc loquendi modo facilitatem nobis insinuare voluit, quam habebit in patrandis miraculis, imò etiam in resuscitandis ad vitam defunctis. Unde S. Augustinus ait, *Verum dixit: Sororibus mortuus erat, Domino dormiebat: hominibus mortuus erat, qui eum suscitare non poterant; nam Dominus tanta cum facilitate excitabat de sepulchro, quanta tu non extitas dormientem de lecto.* Tr. 49. Chronista facer de miraculis Dei tractans, ita scribit: *Extendisti manum tuam, & devoravit eos terra.* Ubi Cajetanus ait: *Tam facilè Deus miraculum facit, ac si duntaxat manum extenderet.* Ex. 15. v. 12.

12. S. Cyrillus quoque rationem reddit, cur Dominus noster mortem appellaverit somnum: *Neque enim mortem vocare voluit, qui creavit hominem ad immortalitatem, veruntamen etiam verus est sermo, & verè est somnus apud Deum.* Ibid.

13. Idem quoque sanctus Pater aliam adfert rationem, cur miraculi mentionem nullam facere voluerit: *Fastum & jactantiam vitans ad nostram institutionem & utilitatem.* Chrysostomus pariter dicit: *Semper nos admonet, ut inanem gloriam caveamus, & nihil de nobis mere promittamus.* He. 61. inio.

Versus 12.

Dixerunt ergo discipuli ejus: Domine, si dormit, salvus erit.

1. Sanctus Augustinus ait: *Solet enim esse somnus ægrotantium salutis indicium.* Tr. 49 in Io:

Versus 13.

Dixerat autem Jesus de morte ejus: illi autem putaverunt, quod de dormitione somni diceret.

1. Salmeron errorem ponderat Apostolorum, quo in hisce verbis laborabant: *Quis enim sanæ mentis itinere unius diei proficiscitur, ut quempiam à somno excitet?* To 6. tr. 43. Non recordabantur amplius, quod aliàs Patri filiæ mortuæ dixerat; *Non est mortua puella, sed dormit.* Matt. 9. v. 24. *Patrum acutè dixerunt: Si dormit, salvus est, eo etiam dato, quod sit sermo de dormitione somni, nam Adæ dormienti ablata est costa, & reposita caro pro ea; Samsoni dormienti præcisi septem crines, in quibus fortitudo ejus sita erat: Holofernes capite truncatur; dormientibus hominibus venit inimicus, & superseminavit zizania.* Gen. 2. 21. Iud. 16. 19. Iudit 13. v. 10. Mat 13. v. 25.

2. Toletus Apostolos excusandos esse putat in eo, quod sibi persuaserint, Christum dixisse se ad Lazarum suscitandum in Bethaniam abire, *Quasi somnus esset illi noxius, quo tanquam à re noxia & contrà sanitatem eum liberari opus esset, ideoque se opponunt, dicentes; non esse somnum noxium, sed utilem, & sanitatis indicium.*

3. Lucas Burgensis errorem & defectum notat in ipsis tanquam discipulis in schola Magistri cœlestis nondum sufficienter eruditis: *Idcirco illorum tarditas*

In Joan. *nobis ob oculos ponitur, ut virtus Jesu in illis paulò post perficiendis fit illustrior.* S. Thomas ait: *Adhuc erant rudes, & in timore positi, & ideo malè capiebant verba Christi*; vel etiam eos excusari posse existimat dicendo eos credidisse, quod Christus more suo in parabolis loqueretur: *Consueverat eis parabolicè loqui, & ideo nesciebant, quid per suscitationem à somno intelligeret.*

Versus 14.

Tunc ergo Jesus dixit eis manifestè: Lazarus mortuus est.

Tr 49. in Jo: 1. Sanctus Augustinus notat Christum, eo quod obscuriusculè loquendo eum dormire dixerat, nunc apertius se declarasse, dicendo quod vere mortuus erat: *Æger enim, non mortuus fuerat nuntiatus, sed quid lateret eum, qui creaverat, & ad cujus manus anima morientis exierat.*

Versus 15.

Et gaudeo propter vos, ut credatis, quoniam non eram ibi, sed eamus ad eum.

1. Toletus ostendit, quonam modo licitè quis & meritoriè de alieno malo gaudere possit: *Gaudere licet in malis*, inquit, *quæ hominibus à Deo immittuntur, non propter eorum malum, sed propter eorundem aut aliorum spiritualem salutem ac profectum, quando per ea ad Deum convertuntur, vel in melius proficiunt.* Sapientia incarnata hanc mortem Lazari specialiter ad fidem Apostolorum, ac demum totius Judaismi stabiliendam ordinaverat; & ideo de Apostolis S. Augustinus scribit: *Ut credatis, quod intelligendum est, ut amplius robustiusque credatis.*

Tr 49.

Ibid. 2. *Ait autem se gaudere*, inquit S. Cyrillus, *non ad vanitatem, quia miraculum patraturus esset, sed quia hæc causa futura erat discipulis fidei.* Theophylactus Christum se in hoc miraculo Apostolis suis specialius tanquam verum Deum declarare voluisse existimat, *Ut credatis mihi magis nunc, ut Deo.* Sanctus Thomas ait; *Propter vos, id est, propter vestram utilitatem, ut ex hoc sumatis experimentum Divinitatis meæ, quia in absentia video.*

In Ioan.

Lib. 10. in Io: 3. Rupertus Abbas ita scribit; *Gaudii sui causam mox subjunxit, dicens, quia non eram ibi: quid enim Domine, si fuisses ibi? Si fuisses ibi, inquit, non tanta daretur materia gloriæ Dei, precibus quippe amantium, & ploratibus eorum urgerer hoc facere, ut non moreretur, aut certè ut mortuum suscitarem, antequam sepeliretur; nunc magnificentius glorificabitur filius Dei, cum cadavere sepulto jamque fætente experimentum dabitur, quod in hora novissima verè omnes, qui in monumentis sunt, procedent ad vocem ejus.*

Serm. 63. 4. Chrysologus quærit, quomodo verificari possint verba illa æternæ & infallibilis Veritatis, scilicet; *Non eram ibi, Et erat locus, ubi non erat Christus? & quomodo non erat ibi, unde mortuum Lazarum discipulis nuntiabat?* Tandem verò dubium illud sequenti distinctione resolvit: *Fratres erat, ibi Christus Deus, sed ibi non erat homo Christus; erat ibi Christus Deus, cum moreretur Lazarus, sed tunc ad mortuum venturus erat Christus, quando erat mortem Christus Dominus subiturus, dicebat itaque; quoniam non erat ibi, hoc est, in morte, in sepulchro, in inferno, ubi per me & per meam mortem potestas tota mortis est subruenda.*

5. Supradictæ Ruperti Abbatis expositioni conformis quoque est aliorum expositorum interpretatio; *Gaudeo, quia non eram ibi, id est, Lazaro corporaliter non adfuit*, inquit Dionysius Carthusianus, *cum infirmabatur, quoniam si fuissem, curassem eum antequam mortem incurrisset, propter instantiam suarum sororum, & quia non decuisset amicum meum mori, me, qui vita sum assistente.*

Ibid. 6. Chrysologus aliud quoddam gaudii hujus motivum tangit; *Quia in morte & resurrectione Lazari figura tota mortis & resurrectionis Dominicæ pingebatur, & quod erat secuturum mox in Domino, jam præcedebat in servo; mortem Lazari usque ad quatriduanum tempus protendit, usque ad fœtorem prævalere permittit, ut discipuli non haberent dubium, posse Dominum post triduum adhuc recentem surgere, cum servum vidissent quatriduanum surgere jam fœtentem, & crederent posse facilè sibi vitam reddere, qui alium taliter revocaret ad vitam.*

Eamus ad eum.

7. Ex hisce verbis S. Thomas pulchram hanc elicit moralitatem: *In quo ostenditur*, inquit, *Dei clementia, in quantum homines in peccatis existentes, & quasi mortuos, per se accedere ad eum non valentes, misericorditer præveniendo attrahit, secundum illud Jerem. 31. 3. In charitate perpetua dilexi te, ideo attraxite.* Salmeron notat amicitiam hominis aliquando eousque pertingere, ut faciat amicum amico ad mortem usque assistere, imo mortem ipsam, ubi opus fuerit, libenter pro eodem subire: *Sed Christus fidissimus est amicus, non tantum in vita & morte, sed etiam post mortem succurrens.* Observat Toletus Christum suos invitasse discipulos, ut ad videndum & visitandum Lazarum, licet defunctum, secum irent; *Homines solent infirmos amicos visitare, mortuos destituere, nihil enim visitatione sua eis præstare valent, at Christus etiam mortuos visitat sicut & vivos; tam facile enim est ei, mortuis vitam, quam infirmis sanitatem conferre.*

In Ioan.

Versus 16.

Dixit ergo Thomas, qui dicitur Didymus, ad condiscipulos; Eamus & nos, & moriamur cum eo.

Lib. 7. & 8. in Ioan. 1. S. Cyrillus Alexandr. ait: *Faciebat autem eos timidos Christus supra modum injuriarum impatiens, quas accipiebat à Judæis*; sciebant enim odium synagogæ adversus Magistrum ipsorum semper summè fuisse implacabile, ideoque timebant, ne ejus injuriæ in ipsos quoque, ut discipulos illius redundarent. S. Thomas igitur sodalibus suis animum generosum suggessit, eis demonstrando amorem ejus, cui obstrictissimi erant debitores. Unde Interlinearis dicit; *Ecce verus amantium affectus, vel cum eo vivere, vel cum eo mori.* S. Thomas ita exponit: *Quasi dicat: Ire vult, periculum ei mortis imminet, nunquid & nos remanebimus, ut vivamus? absit, sed eamus & moriamur cum eo. 2. ad Timoth. 2. v. 12. Si compatimur, & conregnabimus.*

In Ioan.

2. Toletus in hisce verbis amorem & fortitudinem S. Thomæ notat, dum ait; *Verba sunt dilectionis erga Christum, & fortitudinis; dilectionis, quoniam quidem sine Christo vitam contemnebat propriam; fortitudinis, quia à periculo, quod animo conceperat, non retardabatur, quo minus sequeretur Magistrum*; erat tamen adhuc fides ejus imperfecta, siquidem adæquatum nondum habebat conceptum Divinitatis suæ, per quam omnia pericula superare, iisque superior esse poterat.

Versus 17.

Venit itaque Jesus, & invenit eum quatuor dies jam in monumento habentem.

Venit itaque Jesus.

1. Tametsi quatriduum à morte Lazari elapsum fuerit, auxilium tamen in tempore satis opportuno superadvenit, quod licet nonnunquam differatur aliquantulum, diffidendum tamen nequaquam est: *Adhuc visus procul, & apparebit in finem, & non mentietur, si moram fecerit, expecta illum, quia veniens veniet, & non tardabit.*

Habac 2. v. 3.

Et invenit eum quatuor dies jam in monumento habentem.

2. *Non quod ignorarit*, inquit Lucas Burgensis, *sed quod ignorantem se gerens intellexerit ex incolis Bethaniæ obvius Lazarum esse mortuum, & à quatriduano sepultum.* Cajetanus considerat, quod si verum est imprimis, quod Christus tunc discipulis suis Lazarum mortuum esse dixerit, quando præcisè exspiravit, ac deinde quod iter ab illo loco, in quo Joannes Baptista baptizabat, usque in Bethaniam solo potuerit quatriduo perfici, verisimile omnino fiat, quod Lazarus pro eo tempore, quo Christus dicebat: *Infirmitas hæc non est ad mortem*, etiamnum vivus extiterit, & præcisè in eo temporis puncto, quo Christus dixit: *Lazarus mortuus est*, exspirarit. Lucas Burgensis econtra dicit, quod tametsi locus, in quo infirmitas Lazari Christo nuntiata fuit, à Bethania non nisi octo horarum itinere dissitus fuerit, hoc tamen intelligendum sit, si iter istud summa cum celeritate, & accelerantis veredarii passi-

paſſibus conficiatur, at verò *homini gravi & multis comitato, qui multis notus, facile à multis interpelletur in via, facileque ſubſiſtat benefaciendi ſtudio, majus eſt, quam unius diei iter.* Cauſa autem, ob quam adventum ſuum ad quatuor uſque dies diſtulit, à Cajetano tangitur hiſce verbis: *Ut interim & mors Lazari publica eſſet in Jeruſalem, & Judæi convenientes ad conſolandum ſorores, teſtes eſſent tanti miraculi.*

3. Cæterum quod myſteria moralia attinet, Hugo Cardinalis ait: *Quatuor dies mortis, ſunt quatuor ætates, in quibus peccant, etiam in decrepita ætate; vel quatuor dies, peccatum cordis, oris, operis, & conſuetudinis.*

4. S. Bonaventura, S. Auguſtinum citans per quatuor hos dies, quatuor legum tranſgreſſionem intelligendam eſſe dicit: *In iſto mortuo intelligimus genus humanum; quatuor dies mortis, ſunt quatuor tranſgreſſiones hominis, quarum prima eſt contractio peccati originalis; ſecunda tranſgreſſio legis naturalis; tertia legis ſcriptæ; quarta legis Evangelicæ, & ad excitandos homines, de his motibus venit Dominus*, quæ omnia diffuſius deducit S. Auguſtinus. Tract. 49. In Ioan.

5. Chryſologus notat hanc moram, intra quam cadaver computreſcere cæpit, omnem reſuſcitationis ſpem è medio ſuſtuliſſe videatur: *Agit, ut humana ſpes tota pereat, tot vis mundanæ deſperationis accedat*; hic enim perfrequens eſſe ſolet infallibilis divinæ providentiæ ſtylus, quod mala ad extremitatem uſque redigi patiatur, ut per hoc nobis innoteſcat, quam verum ſit, quod ſit *Adjutor in tribulationibus, quæ invenerunt nos nimis.* Deus eouſque ſacrificium Iſaac impedire diſtulit, donec jam ad feriendum cervicem dextra Abrahæ extenſa eſſet, Joſeph tot annis in miſera ſervitute tranſegerat, & poſt toleratam calumniam retro incluſus fuerat ergaſtulo carceris, ibidemque etiam ab eo, cui eximie benefecerat, oblivioni traditus fuerat, nec tamen Deus illius oblitus tunc fuit; ſiquidem *Deſcendit cum illo in foveam, & in vinculis non dereliquit eum.* Serm. 63. Pſ. 45. 2. Sap. 10. v. 13. 14.

Verſus 18.

Erat autem Bethania juxta Jeroſolymam quaſi ſtadiis quindecim.

1. Hugo Cardinalis in ſenſu morali dicit: *Per hoc ſignificatur, quod obedientia eſt prope pacem, ſoli enim obedientes habent pacem pectoris, & exſpectant pacem æternitatis.*

Verſus 19.

Multi autem ex Judæis venerant ad Martham & Mariam, ut conſolarentur eas de fratre ſuo.

1. Chryſoſtomus hoc loco quærit, qua ratione Judæi ſibi perſuadere potuerint, licitum ſibi eſſe ad has Chriſto dilectas matronas honorandas & conſolandas accedere eo tempore, quo jam adverſus Chriſtum mors inferenda decreta fuerat, ipſeque omnibus adeo abominabilis erat, *Ut ſi quis eum confiteretur, extra ſynagogam fieret?* Et reſpondet, Judæos haſce ſorores convenisse, *vel propter vulneris magnitudinem, vel quia nobiliores reverebantur, vel quia non mali erant, qui ad eas venerant, multi namque crediderunt.* Baſilius Seleucus aliam rationem ſubinſinuat, dum ait, An ob mali communis neceſſitatem? Quaſi dicere vellet; forſitan compaſſivum hoc Lazari in florida ætate conſtituti, nobilis, divitis, robuſti mortui ſpectaculum in ipſis omnem repreſſit invidiam & odium, quo adverſus Salvatorem exardeſcebant. Præ cunctis verò aliis Chryſoſtomus rem acu tetigiſſe videtur, dum ait: *Nobiliores reverebantur*; erant enim Judæi iſti viri totius ſynagogæ maxime præcipui, atque in ſumma authoritate & reſpectu conſtituti, qui proinde ſe nequaquam puniendos eſſe ſciebant; hi igitur cum Domicellis illuſtri & nobiliſſima proſapia & parentela progenitis, poſſeſſioneſque & dominia ampliſſima ſub ſe habentibus, curialiter exercere, eaſque honorare impune poterant; ſoli namque pauperes & plebei ſunt, qui ut plurimum legum quas tranſgrediuntur, pœnas luere debent, magnatibus verò etiamſi prævaricantur, omnis defertur reſpectus, quibus proinde quicquid libet etiam licet. Hom. 61. in Ioan. Orat. 40.

Verſus 20.

Martha ergo ut audivit, quia Jeſus venit, occurrit illi, Maria autem domi ſedebat.

Martha ergo ut audivit, quia Jeſus venit, occurrit illi.

1. Lyranus dicit, quod quia illa domum tanquam ſenior regebat, ideo quoque illi priuſquam Mariæ Salvatoris fuerit nuntiatus. S. Thomas ait: *Occurſus Marthæ deſcribitur feſtinus, abſque moræ dilatione; Ratio, quare Martha audivit, & occurrit ſola, eſt, quia Martha ſollicita erat, & ideo occupata circa diſpoſitionem negotiorum diſcurrebat per domum, & nuntianti facilius occurrit.* S. Bonaventura dicit: *Occurrit ſicut avida ad videndum Chriſtum, & ſicut gaudens de adventu, non ſperans de ſuccurſu.* Interlinearis in ſenſu morali ita ſcribit: *Activa vita primum occurrit, per opera miſericordiæ, quia contemplativi quietem deſiderant.* In Ioan.

2. Chryſologus myſteria occurſus iſtius hiſce verbis expendit: *Sic ſervus non fuit, non proximus, non unicus certe, qui aderant, conſolator, ut mulier ſola, medias per turbas, per caſtrum totum, extra civitatem, & luctus tempore, venienti occurreret Salvatori? Fratres in his perſonis non cauſæ currunt, ſed ſacramenta ſignantur. Mulier currit pro morte, quæ cucurrit ad mortem; feſtinat ad veniam, quæ feſtinavit ad culpam; reſurrectionem quærit, quæ quæſivit ruinam; & ipſa, quæ mortem viro attulit, ut vitam viro referat, hæc anhelat.* Serm. 64.

Maria autem domi ſedebat.

3. S. Thomas ait: *Maria autem ſedebat domi cum illis, qui venerant de Jeroſolymis, & ideo non ita cito potuit ſibi indicari, ut Marthæ.* Cauſam verò cur Martha non ſubito ſororem ſuam de Chriſti monuerit adventu, reddit Chryſoſtomus, ab eodem ſancto Doctore relatus: nimirum *Quia Maria ſedebat cum Judæis, & Martha ſciebat, quod Judæi perſequebantur Chriſtum, & ita conſpiraverant in ejus mortem.* In Ioan.

Verſus 21.

Dixit ergo Martha ad Jeſum: Domine, ſi fuiſſes hic, frater meus non fuiſſet mortuus.

Dixit ergo Martha ad Jeſum: Domine, ſi fuiſſes hic, &c.

1. Lucas Burgenſis veriſimile eſſe cenſet, quòd duæ hæ ſorores ſæpius inter ſe contulerint de dilato Chriſti adventu, dicendo, quòd ſi Chriſtus ad viſitandum fratrem ſolicite accurriſſet, is utique extra omne fuiſſet poſitus mortis ſubeundæ periculum; neque illæ in haſce fuiſſent anguſtias redactæ. Et quidem de Martha, quæ prima Chriſto occurrit, Rupertus Abbas ita ſcribit: *Non auſa eſt conqueri, cur non veniſſet mox, ut ipſi nuntiatum eſt à dicentibus, Domine, ecce quem amas, infirmatur, ſed reverentiam Domino ſervans, & dilectionem lædere cavens, tantum humili fide in confractione cordis omnipotentiam confitetur amantis;* lamentari quidem de Chriſto potuiſſet, inquit Janſenius, quòd in auxilio ferendo juſto fuiſſet tardior, cum tamen ab ipſis ardentiſſimis ad ferendum auxilium precibus fuiſſet rogatus: *Cum tamen extraneos pleroſque & ignotos lubens adire ſolet, & ſanitatis munere impertiri*, & tamen, ut idem ſcribit Janſenius, *Nec aliquid remittit de ſolita reverentia & honore.* Lib. 10 in Ioan.

2. S. Cyrillus Alexandr. circa illa verba: *Si fuiſſes hic, non fuiſſet mortuus, &c. ita ſcribit: ſi ſciviſſet Deum eſſe, non dixiſſet, ſi hic fuiſſet; Deus enim ubique eſt*; veruntamen ad eam excuſandam, hæc protinus verba ſubjungit: *Præ dolore extra rationis fines evagata, exiſtimat nihil aliud præſtare poſſe Dominum, tanquam elapſa occaſione, putabatque ipſum veniſſe non ad ſuſcitandum Lazarum, ſed ad ipſas conſolandas*; veriſſimum quidem eſt, quòd nullus ſit locus, ubi Deus non ſit; veruntamen ſpecialiter adeſt animabus electis in ſumma tribulatione poſitis, tametſi tunc oculis humanis longiſſime abeſſe videatur: *Cum ipſo ſum in tribulatione, eripiam eum, & glorificabo eum; longi-* Pſ. 90. 15.

tudine dierum replebo eum, & offendam illi salutare meum, prout in Lazari morte factum fuisse conspicimus.

3. Porro causam cur Dominus noster illam de fidei modicitate non arguerit, S. Cyrillus his verbis adducit: *Obrutam dolore Mariam non redarguit; ei, qui creaturam omnem implet, hoc locutam, si fuisses hic: exemplum nobis præbens, non redarguendi eos, qui sunt in recenti, vehementique luctu*; etenim tritum monitum est: *Non est addenda afflictio afflicto*. Ibid.

4. Observandum tamen est, illam nihilominus aliquem habuisse de divinitate ipsius conceptum, licet non adæquatum & perfectum, uti ex illis verbis clare colligitur: *Frater meus non fuisset mortuus*; ex illis namque liquet, ipsum infallibiliter futurum credidisse, quod sola ipsius præsentia fratrem à morte potuisset eripere. Unde S. Cyrillus ait: *Non ideo ait, mortuus est frater meus, quia natura hominis morti subjacet, sed quia tu non aderas, qui solo imperio mortem vincere potes*. S. Bonaventura Glossam adducens dicit: *Te præsente nulla infirmitas ausa esset apparere, apud quem vita hospitari noverat*; unde proficuum valde monitum deducit pro illis, qui in animæ suæ hospitium recipiunt Salvatorem; dicit enim: *Glorioſum ergo & jucundum & securum est animæ fideli filium Dei hospitari in corde, & suscipere, ut nulla infirmitas, nulla mors peccati, nulla tristitia indebita ibi sit*.

5. Ex hoc S. Marthæ pronuntiato clare satis, quàm sint fallacia hominum judicia, colligitur, siquidem *Nescimus, quid petamus*; cum enim hæ sorores absentiam & dilationem Christi Lazaro damnosam futuram esse existimarent, hæc ad majus illius bonum auctioremque Dei gloriam ordinata fuisse cernitur: atque ideo in ipsius nos voluntate remittere debemus, cum medicus nobis ipsis, prospicere possit. Atque hæc sola causa fuit, cur S. Martha omnibus illis, quæ Christus hac in re fecerat, perfecte se conformarit. Unde Toletus ait: *Tempera te & modeste dolorem animi, qui justus erat de morte fratris, expressit, nec enim sciebat, quid divina providentia in illa morte statuerat*.

Versus 22.

Sed quæcunque poposceris à Deo, dabit tibi Deus.

1. Extrà controversiam quidem est, quia S. Martha ardentissimum habuerit fratris in vitam resuscitandi desiderium, atque ut ex horum verborum sensu perspicue colligitur, Christum id facere posse probe sciverit, maxime cum jam antea filium viduæ Naimiticæ, nec non & Archisynagogi filiam à mortuis resuscitasset, & tamen ab hac gratia à Christo postulanda abstinuit, quia tanquam mulier virtutibus & perfectione magna prædita, necessum esse sciebat, ut in simili eventu propriæ voluntati renunciantes, in Dei nos beneplacitum totaliter resignemus, sanctus Augustinus ait: *Unde enim sciebat, si fratri suo resurgere utile erat; Hoc tamen dixit: Scio, quia potes, si vis, facis; utrum enim facias judicii tui est, non præsumptionis meæ*. S. Bernardus optime ad propositum interrogat: *Cur ejus miser cordiam non flagitatis? Respondent: Sic melius, tanquam non orantes, oramus, exhibemus fidem, perhibemus affectum, scit ipse, cui non est opus, ut aliquid dicatur, quid desideremus; quod nostris meritis deest, verecundia fortasse supplebit*. Tract. 49. In Ioan. De grad. humilit. gr. 12.

2. Lyranus ait: *Videtur per hoc non fuisse edocta plene de ejus Deitate, quia non dixisset: Quæcunque poposceris, sed quæcunque jusseris*. Credebat namque, ut Toletus ait, ipsum Lazarum quidem resuscitare posse, ita tamen ut pro hoc fine obtinendo Deo per preces supplicaret; unde patet, quod ipsum purum hominem esse crediderit, siquidem id ipsum oratione mediante, non verò per omnipotentiam propriam facere posse credebat.

3. Lucas Burgensis ipsam dicere voluisse asserit, quod tametsi causa mortis fratris sui ejus absentia fuerit, verificandum tamen ad minus illud fuisse crediderit, quod permissum à se nuntium sibi significatum fuerat, nimirum: *Infirmitas hæc non est ad mortem, sed pro gloria Dei*: Quòd verò resuscitationem ejus nec prætenderit, nec sperarit, ex ejus cum Christo habito discursu, nec non ex illius responsis, sicut etiam ex toto contextu Evangelico satis liquide patet, siquidem hæc ei nimis prodigiosum esse videbatur miraculum: *Mens ejus fuit fateri in genere, verba Jesu esse vera, seque illis indubitatam fidem adhibere, etiamsi ea non intellexerit*.

4. Toletus ejus modestiam his verbis commendat: *Modestam petitionem hæc verba continent, non enim expresse rogat, ut à Deo petat, sed potentiam ejus confitetur, amanti autem satis est nosse*. Jansenius ait: *Judicio Domini cuncta subjiciens, ac de ejus benignitate tantopere confidens, ut non dubitarit fratrem resuscitandum, si id à Deo peti posset, aut conveniret*.

5. S. Thomas de Villa Nova considerat, quòd hæ sorores suas Salvatori supplicationes porrigendo pro Lazaro se interposuerint: *Sanctarum sororum obsecrationibus Lazarus suscitatus est: placet Deo nimis humilitas peccatoris, qui de se penitus diffisus (quia indignum exauditione se reputat) alterius suffragia quærit*. Conc. in hac fer.

Versus 23.

Dicit illi Jesus: Resurget frater tuus.

1. *Non dixit, resuscitabo fratrem tuum*, inquit Jansenius, *tum quod ubique Dominus vitaret sui ipsius jactantiam, ac modestiam verborum sectaretur; tum quia paulatim volebat animum Marthæ ad miraculi fidem & spem exercere*. Cap. 10.

2. Salmeron hæc verba nobis ob oculos ponit, veluti motivum admodum efficax ad nos in charissimorum amissione consolandos: *Cogitent, & putent se de Christi ore audivisse: Resurget vel Pater, vel frater, vel filius tuus; unde Job 19. 27. Reposita est hæc spes mea in sinu meo*. To. 6. tract.

Versus 24.

Dicit ei Martha: Scio, quia resurget in Resurrectione in novissimo die.

1. Theophylactus pulchre nobis declarat, quomodo sancta hæc mulier corpora nostra in fine sæculorum resurrectura esse sciverit: *Sciebat*, inquit, *ex divinis scripturis, & inprimis ex continuis Christi sermonibus de Resurrectione*.

2. Toletus notat, consolationis motiva, quæ ordinarie similibus in occasionibus proponi solent, optime ab Apostolo ad Thessalonicenses his verbis perhiberi: *Nolumus vos ignorare fratres de dormientibus, ut non contristemini, sicut & cæteri, qui spem non habent: In hunc sensum verbum Christi Martha interpretata est adhuc rudis, & imperfectæ fidei*. 1. Thess. 4. v. 12.

Versus 25.

Dixit ei Jesus: Ego sum resurrectio & vita, qui credit in me, etiamsi mortuus fuerit, vivet.

Ego sum resurrectio.

1. Postquam Martha de universali resurrectione mentionem fecisset, Christus ei opportune replicavit, inquit S. Bonaventura: *Ego sum resurrectio; subditur doctrina veritatis de potestate filii Dei in suscitando omni tempore*. Tacite quoque insinuare voluit *se esse illum suscitatorem & vivificatorem*, inquit Salmeron: *per quem in novissimo futura sit resurrectio mortuorum*.

2. Martha paulo ante in suo discursu, Christo ad edendum miracula precibus ad Deum fusis opus esse insinuaverat; ac proinde ab hoc errore illam eximere voluit: *Ostendit se, non sicut illa existimavit*, inquit Jansenius, *opus habere alio adjutore, nec precibus sibi impetrandam esse mortuorum resurrectionem, quemadmodum sanctis aliis, utpote qui fons esset vitæ & resurrectionis*. Toletus Christum illi filium Dei esse, uti revera erat, manifestasse scribit: *Apertis verbis Dominus eam instruit, & imperfectam fidem ejus corrigit, docetque se non indigere poscere quicquam à Deo, sed se esse Deum, qui mortuos suscitare, & vitæ pristinæ restituere possit*. Significantioribus etenim verbis vivam ei spem resurrectionis Lazari, ejusque ad vitam resuscitationis imprimere non poterat, quia dicere his verbis voluit, inquit Jansenius: *Ego sum fons & author resurrectionis & vitæ*. Et quidem resurrectionis pariter & vitæ mentionem fecit, *ut intelligamus eum non loqui potissimum de resurrectione communi etiam impiis, sed de ea, quæ propria erat justorum & fidelium*.

3. S. Au-

Tr 49 in Jo: 3. S. Augustinus ad spiritualem peccatorum mortem alludens ait: Audiamus & resurgamus. *Quam multi sunt in hoc populo, quos premit consuetudinis moles? Fortè audiunt me quidam, quibus dicitur; Nolite inebriari vino, in quo est luxuria, dicunt, non possumus; fortè audiunt me aliqui immundi lasciviis & flagitiis inquinati, quibus dicitur: Nolite hoc facere, ne pereatis: & respondent: Non possumus tolli à consuetudine nostra. O Domine, istos resuscita.* Tametsi in peccatis inveterati simus, non tamen diffidamus, quia Christus, qui *non vult mortem peccatoris, sed ut magis convertatur, & vivat*, protestatur dicens: *Ego sum resurrectio.*

Qui credit in me, etiamsi mortuus fuerit, vivet.

4. *Per fidem autem, non nudam fidem intellectus, sed perfectam, quæ est cum obedientia mandatorum ejus, & charitate intelligere oportet.* Ita exponit Toletus.

Ibid. 5. S. Cyrillus Alexandrinus hanc adfert horum verborum interpretationem: *Non erit immunis à morte carnis, propter conditionem humanæ naturæ, qui in me credit, veruntamen nihil inde patietur damni, cum Deus nullo negotio vivificare possit, quem velit, qui enim in eum crediderit, in futuro sæculo vitam habebit sine carentem in beatitudine, & plena perfectaque corruptionis immunitate.*

Versus 26.

Et omnis, qui vivit & credit in me, non morietur in æternum.

1. S. Bonaventura duo mortis genera adfert, corporis scilicet & animæ, adducitque S. Augustini testimonium dicentis: *Mors animæ fit, cum eam deserit Deus, sicut corporis, cum id deserit anima; ergo utriusque rei, id est, totius hominis mors est, cum anima à Deo deserta deserit corpus; ita enim nec ex Deo vivit ipsa, nec corpus ex ipsa*; Christus igitur juxta Seraphici Doctoris expositionem vult dicere: *Omnis, qui vivit corporaliter & spiritualiter, & credit in me, scilicet veritatem, non morietur in æternum morte damnationis æternaliter.* In Joan. S. Thomas aliam quandam adducens expositionem adjungit: *Hoc non est intelligendum, quin moriatur ad tempus morte carnis, sed quod aliquando sic morietur, ut tamen resuscitatus vivat in æternum in anima donec caro resurgat, nunquam postea moritura.*

Li. 10. in Jo: 2. Rupertus Abbas ait: *Quis mortuus est, nisi is maximè, qui sine Deo est? E contra quis vivit, nisi beatus ille, cujus Dominus Deus ejus est?*

3. Dionysius Carthusianus verba hæc de vita naturali intelligit, cui perseverans in Christum fides sit conjuncta: *Quod non est sine gratia gratum faciente, quæ est vita animæ; non morietur in æternum, id est, finaliter non peribit, neque æternam damnationem incurret; vel nunquam morietur, spiritualem vitam amittendo, dum in fide formata manserit constans.* Lucas Burgensis inquit; *Qui credit de me, quicquid credendum est, qui mihi adhæserit fide viva per spem & dilectionem operante, & usque ad mortem perseverante.*

Versus 27.

Credis hoc? Ait illi; Utique Domine, ego credidi, quia tu es Christus filius Dei vivi, qui in hunc mundum venisti.

Credis hoc.

1. Notat Jansenius, quod ex hisce Christi verbis colligatur, quod tam in resuscitatione Lazari, quam aliorum defunctorum, hic ejus finis fuerit: *Ut ex eo intelligeremus, ipsum esse authorem speratæ resurrectionis, & desideratæ vitæ.*

Serm. 63. 2. Chrysologus ingeniosam hoc loco quæstionem in medium adducit; dicit enim: *Qui ad Lazarum venerat, quid sic occupatur in Martha? Quid? Ut ante ista in fide surgeret, quam ille resuscitaretur in carne, sic facit, qui & vivis & mortuis consulturus advenit.*

Ait illi; Utique Domine, ego credidi, quia tu &c.

3. Toletus fidem hanc Marthæ, quam circa divinitatem filii Dei habebat, imperfectam fuisse existimat, ad eum modum, quo si homini alicui rudi & indocto propositiones aliquæ circa fidem proponantur, quas, licet fidem habeat, attamen non capit, is respondere solet: *Credo sanctam Ecclesiam; ita nunc Martha: Ego credidi Domine, te esse verum Christum, & omnia quæ dicis, vera esse, at non distinctè ea percipiebat.* S. Bonaventura eundem sensum habet, dum ita scribit, *Petrus intelligit plenariè veritatem, scilicet quod erat filius Dei æternus; Mulieres verò istæ censuerunt istum, sicut de virtuoso quodam homine, & approbato & excellente.*

4. Thomas hanc confessionem expendens eam maximè commendat, dicens: *Hæc confessio Marthæ perfecta est, confitetur enim Christi dignitatem, naturam, & dispensationem, scilicet incarnationis*; quod enim dignitatem spectat, hanc in eo regiam & sacerdotalem agnoscit, dum ait: *Tu es Christus*, quia in græco *Christus* idem est, quod *unctus*; *inunguntur autem Reges & sacerdotes*; ipse autem oleo Spiritus sancti inunctus fuit: *unxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ*; divinam quoque naturam Patri coæqualem confessa fuit, dicendo quod sit filius Dei vivi; confessa est item incarnationis mysterium, dum ait: *Qui in hunc mundum venisti; scilicet carnem assumens.* Salmeron in ejusdem confessionis laudem ita scribit: *Hæc est fides Ecclesiæ Catholicæ, hanc Petrus caput Ecclesiæ professus est; hanc & Martha confidenter asseruit.* Unde hanc deducit moralitatem, ut scilicet omnes in schola fidei Christianæ, in fidei confessione studeamus esse unanimes: *Una & eadem est fides Papæ & mulierculæ; docti & idiotæ, majorum & simplicium.* Maximam tamen Sanctus Petrus in sua confessione habuit prærogativam, quæ confessione Sanctæ Marthæ altior & superior fuit; siquidem ut Christus ait; *Caro & sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus cœlestis.* In Joan. Psal. 44. 8. Mat. 16. v. 17.

5. Nota hic, quantum sancta hæc matrona in agnitione & notitia Dei brevissimo temporis spatio profecerit, quia cum antea illum solum hominem esse existimavit, talem tamen, qui suis apud Deum precibus multum obtinere possit, nunc eundem verò Dei filium esse confitetur. Unde Sanctus Thomas de Villa-Nova ait: *Hominem perfectissimum & maximum Profetam hæc mulier credebat, sed Deum, aut Dei filium unigenitum nesciebat: Hæc fides Domini colloquio perficitur; Mira colloquii utilitas.* Conc. in hac fer.

Versus 28.

Et cum hæc dixisset, abiit, & vocavit Mariam sororem suam silentio, dicens; Magister adest, & vocat te.

Hæc cum dixisset, abiit, & vocavit Mariam.

1. Nimirum sororem suam consolationum suarum participem fieri voluit, quia ut S. Cyrillus advertit: *Audierat, resurget frater tuus.*

2. Chrysologus ait; *Martha mittitur ad Mariam, quia sine Maria nec fugari mors poterat, nec vita poterat reparari; Veniat materni nominis bajula, ut videat homo Christum Virginalis uteri habitasse secretum, quatenus prodeant ab inferis mortui; mortui exeant de sepulchris.* Serm. 64.

Silentio.

3. S. Cyrillus ait: *Quia cum ea erant Judæorum nonnulli Christo miraculorum factori invidentes.* Theophylactus aliam adfert rationem; dicit enim, quod si Judæi qui urbanitatis causa ad illi condolendum advenerant, illam à Christo vocatam esse, penetrare potuissent, hi utique confestim è domo recessissent; adeoque miraculo huic ademptus fuisset numerus spectatorum & testium, *Quia autem existimabant Mariam ad sepulchrum proficisci lachrymarum, propterea simul abierant cum ea, & miraculi spectatores fuerunt, ac testes.*

4. Jansenius dicit: *Fortè ne circumsedentes Judæi, quos plerosque sciebat iniquiores esse Iesu, impedirent eam ut non accederet ad Dominum.* Rupertus Abbas ait: *Non enim ignorabant, quia nuper eum lapidare volebant; ne ergo irreverenter inimici Magistrum solitis pulsarent injuriis, vel ne currentes impedimento essent sibi cupienti ejus colloquio frui, silentio sororem suam vocavit* Toletus dicit: *Silentio eam advocat, ut solam sciat se à Magistro vocari.* Lib 10. in Jo:

5. Observat S. Thomas, quod cum silentium privationem

tionem vocis ac soni importet, impossibile fuerit, eum hoc nuntium silenter expedire potuisset, unde concludit, dicens: *Silentium suppressam vocem nuncupavit, quasi dicat: Vocavit eam submisse. Mystice autem per hoc datur intelligi, quod ad Christum quis vocatur exteriori voce tantum, sed efficacius silenter.*

6. S. Bonaventura exinde pro debiliori sexu sequens subinfert documentum: *Nota hic exemplum mulieribus colloquendi silentio; quanto enim sunt magis loquaces naturaliter, tanto magis sunt commendandæ ex taciturnitate: Ideo dicitur Ecclesiast. 26. v. 18. Mulier sensata & tacita.* Albertus M. inquit: *Quia non decet mulieres clamosas esse.*

Magister adest, & vocat te.

7. Notandum, quòd Martha sororem non advocarit, nisi postquam ex æternæ veritatis ore audivit: *Resurget frater tuus.* In planctu sola esse voluit, non verò in gaudiis & lætitia. Lucas Burgensis ait: *Nolult ire domum harum sororum, priusquam perfecisset Dei opus, propter quod venerat.* Hugo Cardinalis inquit: *Id est, præsto est gratia & eruditio divina. Hebr. 12. 7. Tanquam filiis offert se Deus; Apoc. 3. 20. Ego sto ad ostium, & pulso: Et vocat te beneficiis, flagellis, creaturis, & aliis modis: Illa ut audivit, surrexit cito, declinando à malo, venit ad eum faciendo bonum.*

Versus 29.

Illa ut audivit, surgit cito, & venit ad eum.

In Ioan. 1. *Promptitudo Mariæ ad occurrendum describitur*, inquit S. Thomas, *quia non distulit propter luctum; non tardavit propter astantes; sed statim ut audivit, surrexit cito de domo, in qua erat, & venit ad Jesum.* Unde deducitur, illam non passuram fuisse se à sorore prævenire, si Christi adventum citius & ante sororem agnovisset. Tametsi enim à prima & præcipua Jerosolymæ nobilitate, quæ utrum ipsi, tum Marthæ condoleret in Bethaniam venerat, sollicita curialitatis, & reverentis condolentiæ officia reciperet, attamen protinus ut sibi à sorore dictum fuit: *Magister adest, & vocat te* sine ulla civilitatis significatione (licet id urbanitati solitæ adversari sciret) ab illis recessit. Unde Basilius Seleucus ait: *Præceptore præsente humana omnia posthabuit; totaque in unum hoc incubuit, ut suus Magistro constaret bonos.* S. Thomas de Villa Nova inquit: *Præ amore, & desiderio Salvatoris præsentes nobiles consolantes, velut pueros spernit, & rapido gressu obviam dilecto suo vadit.* Lucas Burgensis dicit: *Significatur moræ impatientia, quod præ vehementi, quo Jesum prosequatur amore simul & honore statim surrexit & festinarit ad Jesum.* Idem verò Author postea ad inurbanitatem illam descendens, quam circa nobilissimam illam heroum Jerosolymitanorum domum illarum in luctu visitantium coronam, illos tam inciviliter insalutatos nec monitos deserendo Maria commiserat, subjungit: *Nihil cur surgeret præfata ad eos, qui causa consolandi ipsam aderant, viros honoratos in sæculo (haud dubium) oblita urbanitatis, oblita decoris, oblita luctus; fervens amor nihil nisi amatum curat.*

In Ioan. 2. S. Thomas ait: *Datur per hoc nobis exemplum non tardandi, cum vocamur ad Christum.* Salmeron ait: *Fidelis vocatus non debet moras nectere vocationis suæ, sed protinus ubi pulsaverit Deus cor eorum, surgere ac sequi.*

Versus 30.

Nondum enim venerat Jesus in Castellum, sed erat adhuc in illo, ubi occurrerat ei Martha.

Ioan. 1. Causam moræ in hoc loco S. Thomas his verbis adducit: *Ut non videatur seipsum ingerere miraculo, sed dum rogatus & inductus miraculum operatur, confiteantur ipsum mortuum esse, & miraculum nullam calumniam patiatur.*

2. Lucas Burgensis dicit, quòd ex quo Salvator noster post longum illud iter & corporis defatigationem pro aliquantula membrorum suorum restauratione, priusquam miraculum illud operaretur, ad castellum Mariæ & Marthæ se non transtulit, per hoc nos instruere voluerit, quod prius nobis & ante omnia alia præferendum sit opus & servitium Dei, postea verò necessitatibus corporalibus subservire debeamus: *Exemplum nobis propositum est, ut & ipsi cumprimis ea, quæ ad regnum & gloriam pertinent, exequamur.*

3. S. Thomas inquit: *Datur etiam per hoc intelligi, quòd cum volumus Christo frui, eum venientem anticipemus, non expectantes quòd ipse nobis condescendat, sed ut ipsi prius condescendamus ad eum; præparate corda vestra Domino*, inquiebat S. Propheta Samuel: Et Psalmista pariter dicit: *Præoccupemus faciem ejus in confessione.* In Ioan. 1. Reg. 7. 3. Ps. 94. 2.

Versus 31.

Judæi ergo qui erant cum ea in domo, & consolabantur eam, cum vidissent Mariam, quia cito surrexit & exiit, secuti sunt eam, dicentes: Quia vadit ad monumentum, ut ploret ibi.

1. Observat hoc loco Toletus, Judæos illos in Castello præsentes adventum Christi juxta Castellum ignorasse, multoque minus eosdem sciviisse, quòd Christus illam per Martham ad se vocari fecerit: *Ideo repentinos ejus passus, & ita celeres, ut nec verbum ullum præsentibus dixerit, non alteri causæ tribuebant, quam quod dolore tacta nimio, ad monumentum, ut ibi ploraret, profecta esset;* at verò graviter hac in re errabant, cum verissimum sit, quod Lucas Burgensis his verbis scribit: *Atqui illa non monumentum, domum mortis petebat, sed vitæ ac resurrectionis fontem, qui & mox Lazarum, & tandem omnes mortuos è sepulcbris excitaturus esset.*

2. S. Cyrillus ideo Judæos Mariam protinus secutos esse existimat, quia timebant, ne ob nimiam doloris vehementiam in actum aliquem desperationis prorumperet: *Rati eam in monumentum sese propipuisse, ut se dilaniaret, sequuntur eam ad id nutu divino impulsi, ut vel inviti ad videndum miraculum convenirent.*

3. Hugo Cardinalis sensum moralem insinuat, dicens: *Ad monumentum debet anima vel conscientia ire, & ad alios ducere, id est, ad memoriam peccatorum, vel mortis etiam corporalis, & lugere ibi pro peccatis & præsentibus miseriis.*

Versus 32.

Maria ergo cum venisset, ubi erat Jesus, videns eum cecidit ad pedes ejus, & dixit ei: Domine, si fuisses hic, frater meus non esset mortuus.

Cecidit ad pedes ejus.

1. Lyranus Magdalenam Marthæ præfert, eo quòd hęc illum erga Christum obsequii actum non exhibuerit: *Ex quo patet, quòd Maria magis amabat Jesum, & reverebatur.* Unde S. Bonaventura hoc eam encomio commendavit: *Calidior autem hæc soror sua, quia non ob turbam verecundata est, non ob suspitionem, quam habebant inimici de Christo, quòd esset contrarius Deo, sed omnia projecit, tam ergo gestu, quia cecidit, quam affatu, quia sic dixit, Christi potestatem professa est.* Rupertus Abbas Magdalenam eandem à sorore sua factam fidei professionem non solum prosecutam esse, sed eam longe excellentius edidisse dicit: *Eandem quam latius verbis Martha peroravit fidem Christi filii Dei, Maria citius adorando expressit; cecidit enim ad pedes ejus.* Lib. 10. in Ioan.

2. Sanctus Chrysostomus dicit: *Hoc unum curabat, ut Magistrum veneraretur*, quamvis enim nobilissima fœmina esset, multisque territoriorum statibus dominaretur, ideoque tanquam talis multa esset nobilium virorum caterva stipata, qui Christum tanquam fabri lignarii filium, & ab omnibus pro dæmoniaco, Samaritano & seductore habitum aspernabantur & vilipendebant, maxime cum lacera & pauperis veste indutus, atque à meris egenis & vilibus piscatoribus comitatus ubique incederet, qui proinde in omnium synagogæ Principum odio constitutus, velut excommunicatus è synagoga proscriptus fuerat, nihilominus ipsa ad ejus se pedes prostravit, majorique ipsum submissione & reverentia honoravit, quam à vilissima & infima plebecula affici potuisset. Unde Theophylactus ait *Ad nullum hominum respiciebat præsente Magistro, idque unum curabat, ut illi summum impenderet honorem.* Hom 61. in Ioan.

3. Omnes

3. Omnes sacri Expositores in ea admirabantur virtutem, quam in eo præcipue contestata fuit, quod tantæ mortificationis & humiliationis actus in tot procerum præsentia erga pauperem Christum exercere non erubescebat. *Procedit ad pedes ejus*, inquit Chrysostomus, *Vehementius quam soror amabat, neque turbam reverita est, neque opinionem, quam de ea habebant*. Unde quod cœlestis sponsus dilecta sua sponsa petiit, nimirum: *Ostende mihi faciem tuam &c.* ipsa prompte præstitit, siquidem faciem suam in totius præsentis turbæ conspectu exhibere non erubuit.

Hom. cit.

Cant. 2. 14.

4. S. Thomas dicit: *Nota in Maria securitatem, quia contra mandatum, quòd nullus confiteretur Christum; non verecundabatur turbam, nec suspicionem Judæorum de Christo veretur, cum aliqui inimicorum Christi interessent, ad Christum currit*. Dionysius Carthusianus ipsam hanc virtutem à Magistro suo didicisse scribit: *Veram à suo Magistro didicit humilitatem, nec verecundata est, se illi prosternere in conspectu adversariorum ejus*; qui proinde nonnullorum reprehendit humilitatem, qui in ea in subnatis occasionibus non minime perseverant. *Quorum humilitas modica est, vel nulla, quoniam licet æquanimiter tolerent, quòd increpentur secrete, tamen si coram multis humilientur, vel arguantur, impatientia exagitantur*. Hæc porro Sancta à primo conversionis suæ instanti omnes humanos respectus pedibus substratos contempsit: unde Didacus Stella de ipsa dicit: *Mundum sub pedibus constituit*.

In Ioan.

In c. 7. Lucæ.

5. Toletus ait: *Agnoscebat pedes Maria, quos unxerat, & lachrymis rigans suorum obtinuerat remissionem peccatorum*. Eandem quoque observationem Cajetanus hisce verbis insinuat: *Locum proprium Maria cognovit pedes Jesu, & ita agnovit, ut non jam jaceret se, sed caderet tanquam impotens se continere juxta pedes Jesu, à quibus veniam consecuta fuerat*. S. Bernardinus quoque Magdalenam pedibus Jesu semper affixam fuisse notat; dicit enim: *Quare ergo semper cadis ad pedes Jesu, ò Maria? quia ibi remittuntur peccata mea. Luc. 7. 48. Quia ibi est locus meæ consolationis, cum sto ad pedes Magistri, audiendo verba oris ejus; & quia ibi reperio meam propugnationem, cum dixit: Sinite eam, cum infudit unguentum. Marci 14. v. 6. Et quia ibi reperio meam defensionem, cum dixit: Cur molesti estis huic mulieri? Nunc etiam credo, ibi ad pedes ejus reperire Lazari resurrectionem*.

Serm. 34.

Mat. 26 v. 10.

6. S. Antonius de Padua quoque dicit, eam ad pedes Salvatoris vivam quandam invenisse pietatis & misericordiæ divinæ scaturiginem, seu frontem: *Jam enim fontem invenerat misericordiæ, & istum fontem nunquam potuit oblivisci & omittere*.

Ser. in hac fer.

7. Jansenius notat, quòd tametsi Magdalena valde fuerit afflicta & tristis ex eo, quòd cœlestis ejus Magister adeo tarde advenerit ad subveniendum fratri suo in tam urgenti necessitate, solita tamen illi exhibere obsequia, magnique, quo erga eum ardebat, amoris signa edere non omiserit, ut per hoc nos doceret: *Nec tum quidem deficiendum esse à solitis amoris indiciis, cùm præter nostrum desiderium nos ad tempus derelinquit*.

Et dicit ei: Domine, si fuisses hic, frater meus non esset mortuus.

8. Rupertus Abbas inquit: *Cecidit ad pedes ejus dolore fratris pariter, & amore Christi saucia, breviterque locuta: Domine, si fuisses hic, frater meus non esset mortuus; lingua conticuit, cætera lachrymis uberius pergit*. Quibus Ruperti verbis Lucas Burgensis subjungit: *Nullam rata orationem efficaciorem lachrymis*.

Lib. 10. in Ioan.

9. Theophylactus magnam Christi Domini cum duabus hisce sororibus agendi differentiam observat; tametsi enim Magdalena se in eodem cum Martha sorore sua errore versari ostendisset, dum credebat, quòd si Christus Lazaro infirmanti præsentialiter adfuisset, is minime fuisset mortuus, quasi difficilius fuisset Christo absenti salutem alicui impertiri, quàm præsenti, illam tamen non sicut Martham hoc de errore vel minimo verbo monuit: *Attamen Christus ad hanc non dicit, quod ad sororem ejus, eo quòd multa turba aderat*; Maria etenim tunc multos in sua societate Judæos habebat, ideoque illum de errore suo non reprehendit, ut nos doceret correctionem privatim; non verò publice faciendam esse, ut pareatur verecundiæ & confusioni corrigendi vel correcti; similiter per hoc docere nos voluit, defectus & ignorantiam proximorum nostrorum palam nequaquam manifestandam esse.

Versus 33.

Jesus ergo ut vidit eam plorantem, & Judæos, qui venerant cum ea plorantes, infremuit spiritu, & turbavit semetipsum, & dixit.

Jesus ergo ut vidit eam plorantem.

1. S. Thomas de Villa Nova acute notat, quod duæ hæ sorores pro Lazari sanitate Christo supplicarint, quamdiu vivebat, at verò ipso mortuo solum fleverint, nihil autem ab eo pro Lazaro petierint, indeque hanc moralitatem deducit: *Sic omnino Sancti apud Deum pro peccatore adhuc sensibus vivo, qui & reatum sentit, & à peccatis solvi toto animo concupiscit, orationibus intercedunt pro illo; at qui jam mortuus corde, in vitiis & in peccatis sepultus est, non precibus, sed lachrymis agunt, si forte respiciat Deus, & misereatur*; adducit illum textum 1. Joan. 5. v. 15: *Est peccatum ad mortem, non solum peccati, sed sensus & cordis, non pro illo dico, ut oret quis; quid igitur? Non oret, sed ploret; efficactor enim coram Deo est lachryma, quam lingua, & plus fletibus, quàm orationibus flectitur*.

Ser. cit.

2. Euthymius ait: *Solent qui humani sunt, alios videndo lachrymantes, excitari ad misericordiam*; quando Ezechias in lachrymas resolutus fuit, ad primam lachrymæ stillam divinam placavit justitiam: *Audivi orationem tuam, & vidi lachrymas tuas; ecce sanavi te*.

Ibid.

4. Reg. 20. v. 5

Infremuit spiritu, & turbavit semetipsum.

3. Toletus Chrysostomi doctrinæ innixus, censet hunc fremitum idem importare, ac si Evangelista dixisset, vehementem compassionem suam repressit: *Fremitum esse cohibitionem quandam, qua effectum commiserationis repressit, ne vocem lachrymantium effunderet*. Salmeron S. Basilium citat, quem in ea opinione fuisse dicit, quòd Christus Lazari mortem non subito deflerit, quem paulo post resuscitare intendebat, ut hoc suo exemplo nobis in similibus casibus anteiret: *Ut in his & similibus mœrendi & lugendi rationibus moderate agamus, & vitiosos devitemus excessus*.

Hom. 62.

Homil. de grat. act. & c. To. 6. fr. 44.

4. S. Thomas notat, quòd hic uno eodemque tempore evidentia in Christo Salvatore nostro signa emicuerint infirmitatis humanæ, quam assumpsit, & naturæ divinæ, quæ ab eo inseparabilis fuit. *Ubique fere in factis suis mixta leguntur humana divinis, & divina humanis; & si quandoque ponitur aliquod humanum de Christo, statim additur aliquid divinum*. Majus infirmitatis signum de Christo non legitur, quàm amara ejus passio, & mors eandem subsecuta, & tamen in ea miras legimus editas fuisse Divinitatis ejusdem demonstrationes, in obscuratione Solis, in diruptione petrarum, in cadaverum extinctorum resuscitatione, & apertione monumentorum. In tanta præsepii ipsius paupertate, insolita quædam in cœlo stella scintillare cæpit, applaudentes & festivissime canentes è cœlo descenderunt Angeli, Reges ei facti sunt tributarii; & ideo ut Angelicus Doctor scribit, hic quoque dum *Christus secundum humanitatis affectum aliquod infirmum patitur*, eodem protinus tempore insigne illud operatur miraculum, quod ipsum absolutæ & independentis Majestatis & omnipotentiæ Deum esse manifeste deprædicat.

In Ioan.

5. Porro compassio & turbatio, quæ quædam in Christo propassio fuit. Unde S. Bernardus ait: *Christus se turbavit, non conditionis necessitate, sed suæ beneplacito voluntatis*. Lucas Burgensis pariter ait: Passiones istæ eum non corripuerunt invitum, aut inconsiderantem, sed sponte ipse eas assumpsit, & ratio imperavit, ut appetitus sensitivus eas pateretur; ac proinde S. Augustinus scribit: *Quis enim eum posset, nisi se ipse turbare? turbatus est, quia voluit; esurivit, sed quia voluit; contristatus, sed quia voluit; mortuus, sed quia voluit; in illius potestate erat sic vel sic affici, vel non affici*. S. Thomas super hæc verba tres considerationes instituit, dum

Serm. 2. de S. Andrea.

Tract. 49. in Ioan.

In Ioan.

dum ait: *Primo attende pietatem; secundo discretionem; tertio potestatem. Pietatem ex causa, quæ est justa, tunc enim juste turbatur, si ex aliorum tristitia & malo turbetur*; ac proinde Evangelista eum hinc turbatum esse dicit, quando Magdalenam plorantem conspexit; unde & Apostolus ad Rom. 1. 15. monet: *Flere cum flentibus. Discretionem, quia secundum judicium rationis turbatur; unde dicitur: Fremuit spiritu, quasi judicium rationis servans. Potestatem, quia suo imperio turbavit semetipsum.*

Ser. in hac fer. 6. S. Thomas de Villa Nova ait: *Sed quòd infremuit, alteriori indiget sensu; magnum profecto aliquod in pectore Christi latebat, unde fremitus ille prodiit, sed quòd illud sit, quis agnovit? Forte duritiam & pertinaciam Judæorum exhorruit, quæ eum mortuos fœtidos suscitare compellebat, ut tanto miraculo convertantur.* Tametsi nec hoc ad id prævalere potuerit, siquidem inde magis exasperati illud congregarunt conciliabulum, in quo sententiæ trutinam perverterunt, ad mortem eum condemnando. Toletus ait: *Indignabatur contra infidelitatem Judaicam, propter quam Lazarus mortuus, & sororibus bis sanctis afflictionis causa data erat.* Porro mors illa ab incarnata & increata sapientia eum præcipue in finem ordinata erat, ut se tanquam verum promissum Messiam toti mundo, & præcipue Hebraismo manifestaret: *Quæ manifestatio necessaria non erat, si Judæi jam signis & miraculis conversi fuissent, nec Lazarus mortuus esset, si illi jam credidissent.*

7. Jansenius dictionem illam, *Infremuit*, expendens, illam indignationis expressivam esse asserit: *Rectius intelligitur Dominum hoc suo fremitu & turbatione commotum fuisse contra mortem, quæ præsentis tristitiæ causa fuit, & contra eum, qui mortis habet imperium.* Salmeron quoque fremitum hunc non doloris, sed indignationis indicium fuisse, expresse asserit: *Nec tamen infremuit Dominus*, inquit, *ad doloris testificationem, sed ad indignationem quandam, qua commotus est contra mortem, quæ præsentis tristitiæ causa fuit.* Lyranus ante præcitatos ambos Doctores idipsum scripsit: *Iste Christi fremitus*, inquit, *procedebat ex indignatione ejus contra diabolum, per cujus suggestionem mors intravit in mundum, quem erat cito debellaturus.*

Tn 44.

Serm. 64. 8. Chrysologus turbationem hanc indignationi attribuit, qua Christus percellebatur ex eo, quòd tardaretur tempus illud, in quo omnes defunctos resuscitaturus erat. *Fremuit spiritu, & tota se viscerum commotione conturbat, quia adhuc solum Lazarum, & non jam omnes mortuos suscitabat.*

Tract. 49. In Ioan. 9. S. Augustinus ad sensum moralem recurrens dicit: *Quid est ergo, quòd turbat semetipsum Christus, nisi ut significet tibi, quomodo turbari tu debeas, cum tanta mole peccati gravaris & premeris?* S. Thomas de Villa Nova observat, quòd Christus, priusquam Lazarum resuscitet, turbetur & ploret, & in semetipso fremat: *Quæ omnia in peccatoris contritione invenire oportet: turbet ergo semetipsum peccator, non expectet, ut turbetur à Deo; nam contritio dolor est voluntarie pro peccato assumptus, non flagello extortus; modicus dolor spontaneus gratior est gravissimo dolore coacto; sed si verus est dolor, sequantur lachrymæ.* Quòd si mater aliqua ob filium amissum, quem in vitam revocare nequit, inconsolabiliter plorat, inquit idem sanctus Archipræsul: *Quibus tu fletibus animæ tuæ æternam mortem deplorare debebis, cum possis eam lachrymis suscitare?* Albertus Magnus observat, quòd prius dicatur: *Infremuit & turbavit*, postea verò subnectatur: *Lachrymatus est*, ac denique tertio loco, quòd *infremuit*, non verò dicatur, quòd denuo *turbatus fuerit*, quorum omnium hanc reddit rationem: *Primo enim docet fremitum ad cordis compunctionem & turbationem. Joelis 2. 12. Convertimini ad me in toto corde vestro, in jejunio, fletu, & planctu, & scindite corda vestra; ecce turbatio compunctionis. Secundo lachrymatur ad delicti expiationem & absolutionem. Tertio fremit ad indignationem reliquiarum peccati.* S. Bonaventura ejusdem est cum S. Augustino sententiæ; dicit enim: *Iste fremitus Salvatoris significat fremitum indignationis, quo debet homo indignari contra peccata sua, & in se conturbari & amaricari, & sic venire ad monumentum, quod est locus, in quo sepeliuntur mortui, id est, ad recogitationem, & rememorationem peccatorum suorum.*

10. S. Augustinus ait: *Fremat Christus, increpet se homo; flevit Christus, fleat se homo; quare enim flevit Christus, nisi quia hominem docuit? quare fremuit, & turbavit seipsum, nisi quia fides hominis sibi merito displicentis, fremere quodammodo debet in accusatione multorum operum, ut violentiæ pœnitendi cedat consuetudo peccandi?* Ibid.

11. Eusebius Gallicanus in homilia quadam super hæc verba, Christum nos compassionem docere voluisse existimat, qua exstimulandi sumus, ut ob spiritualem proximorum nostrorum mortem affligeremur, & amare ploremus: *Infremuit, id est, ingemuit, ut doceret nos super peccantes gemere.* Ibid.

12. Hugo Cardinalis hanc turbationem & fremitum compassionis Christi erga peccatores indicium fuisse dicit: *In hoc ostenditur compassio Domini erga peccatores. Jerem. 31. 20. Adhuc recordabor ejus, idcirco turbata sunt viscera mea.*

13. Idipsum quoque in peccatore moralizando scribit: *Dominus dicitur fremere, turbari, & lachrymari in peccatore, quando facit eum tremere præ horrore peccati, turbari pro damno, & lachrymari pro macula, vel offensa Dei.*

Versus 34.

Ubi posuistis eum? Dicunt ei: Domine, veni & vide.

Ps. 137. 6. 1. Quòd si Christus iserat, de quo Job. 39. 29. scribitur: *Oculi ejus de longe prospiciunt: alta à longe cognoscit*, qua ratione nunc, ubinam Lazarum sepeliverint, interrogat? Salmeron ait: *Non interrogat, quasi nesciret, ubi conditus esset, qui positus longe à Bethania noverat ejus mortem, sed ut malignam Judæorum suspicionem vitaret, ne quid hac de re fraudulenter & composite agere videretur?* Toletus S. Athanasium citat dicentem orat. ad Maximum Philosophum, de Divinitate Christi: *Percontatur humanitus, ubi Lazarus situs sit, sed tamen excitat eum prorsus divinitus*; demum verò subjungit: *In gestis suis modo se Deum, modo se hominem Christum significare voluit, ut utramque vere habere naturam comprobetur.* S. Hieronymus hac occasione hanc humanitatis simul cum divinitate unionem expendens, ita scribit: *Et hic turbatus Judæis Deitatem celat in homine, & splendori Divinitatis in tantæ operationis coruscatione ignorantiam mortalitatis obducit, ut cum possit in suscitando Lazaro Deus adorari, homo in sepulchri ejus ignoratione vilescat.*

Tr 44.

Lib. de vera circum.

Hom. 62. In Ioan. Tract. 49. In Ioan. 2. *Sed quid rogas*, quærit Chrysostomus, *non vult festinare, sed omnia ab eis discere, & hortatus facere, ut omni suspicione careret miraculum*; at verò S. Augustinus ait: *Scisti quia mortuus sit, & ubi sit sepultus, ignoras?*

In Ioan. 3. S. Thomas hoc loco duo tangit mysteria, quorum primum est, quòd qui quærit & interrogat, ut sciat, se illius, cujus quærit notitiam, scientiam non habere demonstrat: *Per Lazarum in monumento signantur mortui in peccatis; ostendit ergo Dominus se ignorare locum Lazari, dans per hoc intelligere, quòd quasi nesciat peccatores.* Idem quoque S. Augustinus scribens ait: *Et ista significatio est, quia sic perditum hominem quasi nesciat Deus, non ausus sum dicere nescit; quid enim ille nescit? sed quasi nescit. Unde hoc probamus? Dominum audi dicturum in judicio: Non novi vos.* Aliud à sancto Thoma insinuatum mysterium est: *Quia quòd aliqui à peccato resurgant ad statum justitiæ divinæ, est ex profundo prædestinationis divinæ, quod quidem profundum homines ignorant. Rom. 11. v. 34. Quis cognovit sensum Domini? aut quis consiliarius ejus fuit?* Ibid.

4. Hugo Cardinalis quoque ad miserabilem peccatoris statum alludens ait: *Ubi posuistis eum? id est, in quo vili loco, quasi diceret: Considera in quantis flagitiis posuisti cor tuum? ubi; quasi diceret: Ego quæro eum, & ideo dic mihi: Dominus enim quærit nos quasi ovem perditam. Psalm. 128. v. 176. Quære servum tuum.*

Dicunt ei: Domine, veni & vide.

5. Hugo Cardinalis Christum ideo ad sepulchrum perductum fuisse notat, ut calumniari non possent, quasi non Lazarum, sed alium quempiam suscitasset: *Vox enim*

enim, & manus, & auditus, & viſus, ſimul & odoratus, teſtantur miraculo: Vox quidem dicens: Veni & vide; manus autem tollentes lapidem, & faſcias ſolventes; auditus, qui vocem audivit: Lazare veni foras; viſus, qui vidit exeuntem de monumento, odoratus, qui ſenſit fœtorem quatriduani.

Tract. 49. Pſ. 14. 18. 6. S. Auguſtinus ait: *Quid eſt vide? miſerere; videt enim Dominus, quando miſeretur; unde illi dicitur: Vide humilitatem meam, & laborem meum, & dimitte omnia peccata mea.*

Ser. in hac fer. 7. S. Antonius de Padua ad animam extra Dei gratiam conſtitutam ſeſe reflectit dicens: *Leva in directum oculos tuos, & vide, ubi nunc proſtrata ſit anima tua; quòd ſi non potes, ſaltem dic: Domine, veni & vide; veni per gratiam, hoc eſt, videre me fac, ſcilicet ut recognoſcam.*

Vérſus 35.

Et lachrymatus eſt Jeſus.

1. S. Bonaventura ait: *Oſtendens prius naturam humanam, & poſtea monſtraturus divinam in miraculo.* S. Lib. 7. & 8. In Ioan. Cyrillus planctum hunc moderatum fuiſſe advertit: *Tantiſper quidem lachrymatus, deinde mox comprimit lachrymas, ne videatur durus quidam & immiſericors, ſine ullo ſenſu alieni doloris.* Chryſoſtomus ſuper hæc Hom. 6. In Joan. verba dicit: *Minime lugere, ſed impudenter lugere veto; non ſum immanis atque crudelis, non licet ullo affectu moveri, quod & Chriſtus oſtendit.* Idem quoque conſiderat, quòd S. Joannes, quot vicibus Salvator fleverit, turbatus & contriſtatus fuerit, diligenter annotarit: *Ut intelligas vere naturam noſtram induiſſe*; hæc enim naturaliter ſecum ſubinfert affectum compaſſionis: *Nullus reprehendat moderatas lachrymas funeris, quas Jeſus propriis lachrymis approbavit.* Lucas Burgenſis ſorores, omneſque alios circumſtantes, qui in magno numero erant, plorantes expediens, conveniens eſſe cenſuit, ut & Chriſtus illorum luctum & planctum ſecundaret: *Præſentium ſororum, comitumque lachrymis ſic commoveri voluit, ut eis & intus condoleret, & fons collachrymaret; incongruum judicans amicis languentibus & flentibus, vultu plane rigido adſtare.* S. Cyrillus tamen notat, quòd Salvator nobis moderationem quandam præſcripſerit: *Erudiens ac docens, ne plus juſto ſolvamur in luctum ob mortuos, illud enim redolet humanitatem, hoc plane ignavum & muliebre.* Rom. 12. 15 Et quia Apoſtolus nos paulo poſt monituros erat: *Flere cum flentibus*, ideo S. Ambroſius Lib. 4. in Luc. in fine Proem. dicit: *Chriſtus omnibus omnia factus eſt, pauper pauperibus, dives divitibus, flens flentibus eſuriens cum eſurientibus; in carcere cum paupere eſt, cum Maria flet, cum Apoſtolis epulatur, cum Samaritana ſitit.* Ipſe etenim erat, de quo teſtificaturus erat idem Apoſtolus dicendo, 2. Cor. 1. 3. quod ſit *Pater miſericordiarum, & Deus totius conſolationis, qui conſolatur nos in omni tribulatione noſtra.* Magnæ quoque conſolationis argumentum eſt afflictis, dum chariſſimos amicos contriſtatos eſſe vident in ſuis miſeriis. *Flebat Dominus*, inquit S. Zeno, De Lazar. reſuſcit. *non quòd ante ſe mortuum periiſſe cognoſceret, ſed quòd ſororum fletus temperaret.*

In Pſ. 68. 2. Toletus S. Hilarii authoritate ſuffultus, Chriſtum ploraſſe cenſet propter duritiam & obſtinationem, quam in eis futuram eſſe prævidebat, utpote qui nequidem viſo hoc tam prodigioſo miraculo, clariſſimo Divinitatis ipſius teſtimonio paſſuri erant ſe convinci.

Serm. 64. 3. Chryſologus cauſam inquirit planctus Chriſti; dicit enim. *Quare flebat? Certe ipſe qui dixerat: Lazarus mortuus eſt, & gaudeo; de quo gaudet mortuo, ipſum cum reſuſcitat, tunc lamentatur; qui cum amittit, non flet, cum recipit, tunc deplorat, tunc fundit mortales lachrymas, vitæ ſpiritu cum refundit.* Tandem verò dubium hoc ſolvit oſtendendo, quòd etiam vehemens & immoderatus lætitiæ affectus lachrymas excitare poſſit: *Habet*, inquit, *hoc natura corporis humani, ut producat lachrymas vis gaudii, vis mœroris; quoties enim viſcera aut lætitiæ, aut triſtitiæ nimio arctantur impulſu, oculi in lachrymas mox erumpunt; hinc eſt, quòd Chriſtus non dolore mortis, ſed illius lætitiæ recordatione lachrymavit, qui voce ſua, voce una omnes eſt mortuos perpetuam ſuſcitaturus advitam.*

De Lazar. reſuſc. 4. S. Zeno exiſtimat filium Dei per haſce lachrymas denotare voluiſſe, quàm ſit efficax apud æternum Patrem ſuum fletus ipſius, ita enim dictus S. Pater ſcribit: *Quia ipſe ſororum fletibus movebatur, lachrymis filii ſui Salvatoris noſtri inter ipſos cœlos Pater flectebatur.*

5. Non deſunt quoque ſacri Expoſitores, qui ipſum ideo lachrymatum fuiſſe crediderunt, quia videlicet ſe adſtrictum ad revocandum in hanc miſeriarum & lachrimarum vallem Lazarum prædilectum amicum ſuum, qui jam de facto pace & requie fruebatur alterius vitæ, Dionyſius Carthuſianus per citatum S. Hieronymi teſtimonium dicit: *Veruntamen ſecundum Hieronymum flevit Jeſus Lazarum, non quia mortuus fuit, ſed quia ad hujus vitæ ærumnas, (quæ ſine peccatis non agitur,) fuerat revocandus; frequenter legitur Chriſtus planxiſſe, nunquam vero riſiſſe, in quo levitas noſtra & diſſolutio commendatur.* Cui conſonat Rupertus Abbas, Lib. 10. in Ioan. dum ait: *Fortaſſis non tam pro eo quòd mortuus erat, quàm pro eo, quod propter ædificandam viventium fidem revocari illum oportebat, ad tolerandas rurſus hujus vitæ miſerias.*

6. Quatriduanum Lazari cadaver, peccatorem præfigurabat in peccatis habituatum; ut autem talis à malæ conſuetudinis morte; denuo revocetur ad vitam gratiæ, Dei cujuſdam fletu opus eſt; imo nec hic ſine ſanguine & fine vitæ profuſione ſufficeret. S. Ambroſius ait: *Ibi flevit, ut prius lachrymis ſuis mortui delicta lavaret.* Lib. de Joſeph c. 10. S. Bernardus de Chriſti infantis lachrymis & fletu ita ſcribit: *Lachrymæ Chriſti mihi & pudorem pariunt, & dolorem; compatitur filius Dei & plorat, homo patitur, & ridebit?* Serm. 3. in Nativit. Peccator de facto ingreſſus eſt ſepulchrum, imo ſuos quoque pedes collocavit in infernum, & Chriſtus ipſum in culpa ſua obſtinatum eſſe videns, eundem ad gratiam denuo ſuſcitare ſatagit, Prov. 2. v 14. & ipſe jocatur & ridet? *Gloriantur cum male fecerint, & exultant in rebus peſſimis.*

7. Chryſoſtomus Chriſtum nos in hac hiſtoria modum docere voluiſſe dicit, quo nobis egrediendum eſt de Hom. 62. in Ioan. peccato: *Ubi datur intelligi forma exeundi à peccato; turbatum in confeſſione, fremit in contritione, plorat in ſatisfactione; flevit autem ſecundum Auguſtinum ſuper vulnera tua, ut tibi periculum & gravedinem languoris oſtendat, & ad fletum propriæ iniquitatis te adducat. Flevit, ut ſcias, quantum tibi boni fletus operantur; doleant tibi peccata tua, hic optimus fletus.* Demum verò reprehendit illos, qui in aliorum morte immoderate plorant: vis mortuum honorare? *Alia via aggrediendum eſt; quæ illi ex multis fletibus utilitas?*

Verſus 36.

Dixerunt ergo judæi: Ecce quomodo amabat eum?

1. Erant hæc verba illorum, qui affectus mirabantur vehementiam, quam Chriſtus in Lazari morte deflenda oſtenderat, inquit Toletus, qui idem mox quærit, quid eſt, quòd ipſius fletum mirabantur, quando omnes flebant, quotquot aderat. *Admiratio procedebat ex maxima opinione, quam de Chriſto conceperant, eis enim videbatur tanto homine indignum flere, niſi graviſſima ex cauſa, idcirco amoris magnitudini tribuerunt.*

2. Ipſi quidem fletum hunc ſolum amoris indicium fuiſſe credebant, inquit Janſenius. *Sed non intelligentes etiam ob alias cauſas diſpenſatorie Dominum lachrymari; ecce quomodo amabat eum, ut qui cum ſit vir conſtantiſſimus, ejus mortem deploret, eum quo nulla fuit conſanguinitate conjunctus.* Sanctus Thomas ait: In Ioan. *Nam amor maxime in triſtitiis hominum manifeſtatur.*

3. S. Auguſtinus ait: *Quid eſt, amabat eum? Non veni vocare juſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam.* Tract. 49. in Joan. S. Thomas ad ſenſum quoque moralem deſcendens, Ibid. ait: *Myſtice per hoc datur intelligi, quòd Deus homines etiam in peccatis amat, niſi enim eos utique amaſſet, non diceret: Non veni vocare juſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam.*

4. Lyranus conſequentiam conſiderat, quam multi Judæorum ex hac Chriſti triſtitia & fletu deducebant, ii nimirum, qui Lazari mortem Chriſto diſplicere exiſtimabant, utpote quæ præter ejus voluntatem accidiſſet, de illis namque rebus contriſtari ſole-

ſolemus, quæ contra voluntatem & votum noſtrum accidunt; ac proinde hi pariter inde Chriſtum ipſum à morte nequaquam præſervare potuiſſe concludebant: *Et hoc eſt, quod dicitur: Dixerunt ergo Judæi: ecce quomodo amabat eam, quia videbant evidens ſignum, innuentes per hoc, quod libenter, ſi poſſet, præſervaſſet eum à morte;* unde & miraculo circa cæcum natum à Chriſto edito detraxerunt, dicendo: *Non poterat hic, qui aperuit, &c. Quaſi dicat, ex quo non poteſt hoc, nec illud potuit, nec fecit.* Salmeron verò ad noſtram conſolationem nobis inſinuat, dicens: *Ferenda ſunt falſa & diverſa hominum judicia de noſtris operibus; nam quivis Abel habet ſuum Cain; hinc lachrymas Chriſti quidam tribuunt amori, quidam impotentiæ, dicentes; non poterat hic, qui aperuit, &c. quia ſi noluit à morte ſervare, cur nunc lachrymis teſtatur intempeſtivum amorem? ſi autem voluit, quomodo non potuit, qui præſtitit, quòd majus erat?* Tr. 44.

Verſus 37.

Quidam autem ex ipſis dixerunt: Non poterat hic, qui aperuit oculos cæci nati, facere, ut hic non moreretur?

1. *Præproperum fuit eorum judicium*, inquit Lucas Burgenſis, *non exſpectantium finem rei; potuerat facere, ne hic non moreretur, ſed noluerat, non quòd mors Lazari ipſi grata eſſet, quæ per ſe diſplicebat, ſed quòd ea ipſi utendum eſſet, ad expugnandam Judæorum incredulitatem, & propagandam gloriam filii Dei, & permiſit, ut moreretur, quod majori miraculo ſuſcitaretur? noluit facere minus, quo faceret majus. Qui noluit*, inquit Auguſtinus, *facere, ut non moreretur, plus eſt, quod facturus eſt, ut mortuus ſuſcitetur.*

2. Hugo Cardinalis Judæorum ponderat malignitatem, qui dum miraculum à Chriſto in cæco nato editum confeſſi fuerant, eidem pariter detraxerunt: *Nota, quòd confitentur, quòd aperuit oculos cæci, & congruo exiſtente pro illo admirari, inde detrahunt, ut nullo facto ſigno.* Theophylactus ait: *Iterum malignitatem contexunt, tametſi calamitas ante oculos ipſorum ſita erat.* Idem quoque notat, quòd S. Joannes malitiam ipſorum referat: *Quia antequam Chriſtus oſtenderet ſe reſuſcitaturum, præveniunt eum accuſationibus, non expectantes rei finem; Chriſtus autem non reſpondit eis per verba, ſed per opera Divinitatis, ut malignis majorem verecundiam inferat, & alios ad fidem convertat.* Chryſoſtomus ad hoc ſe reflectit, quòd Chriſtus ſe ad longe mirabilius miraculum edendum, id eſt, Lazarum à morte ad vitam revocandum accinxerit, quàm fuiſſet, ſi illum præſervaſſet à morte; ac proinde malitiam Judaicam tacitus per hoc reprehenderit. *In quo ergo ejus virtus erat admiranda, in eo Jeſum calumniantur; confitentur autem aperuiſſe oculos cæci, & quòd rurſus debebant admirari, calumniantur ac ſi nihil feciſſet.* Hom. 62. in Joan.

Verſus 38.

Jeſus ergo rurſum fremens in ſemetipſo venit ad monumentum, erat autem ſpelunca, & lapis ſuperpoſitus erat ei.

Jeſus ergo rurſus fremens in ſemetipſo.

1. S. Thomas cauſam nobis declarat, cur Evangeliſta omnem nobis triſtitiæ, turbationis, fremitus & fletus Chriſti circumſtantiam retulerit, & ait: *Quia oſtenſurus erat ſuæ Divinitatis poteſtatem; ne dubitares ergo de veritate ſuæ humanitatis, infirmiora & humiliora naturæ noſtræ de Chriſto aſſerit.* Salmeron ait: *Quæ ſi non monſtraſſet, non facile credidiſſent eum hominem poſt tantum miraculum.* In Ioan. Tract. 44.

2. Rupertus Abbas differentiam conſiderat inter hunc fremitum & primum: ſiquidem poſt hunc fremitum non replicatur ipſum fuiſſe turbatum: *Cum primo fremuit ſpiritu fortitudinis ſuæ Dominus Jeſus, id eſt, quando infernum debellaturus intravit vera mortis paſſione turbatus; quando autem fremet iterum, ſcilicet veniens ad judicandum, non turbabitur, quia jam impaſſibilis eſt, & mors illi ultra non dominabitur; tunc verificabitur & clamabit, fremitu ſuo movebit virtutes cœlorum; unus idemque terror validæ temp-*
Ibid.

peſtatis occidet, & eodem momento rurſus excitans vivere faciet.

3. S. Thomas ait: *Myſtice autem infremuit, ut detur intelligere, eos, qui à peccatis reſurgunt, in continuo debere perſiſtere luctu.* In Joan.

Venit ad monumentum.

4. Lyranus nos dictionis hujus ethymologiam docet, dicens: *Dicitur enim ſepulchrum monumentum, quia monet viventes, ut præcogitent mortem.*

5. S. Auguſtinus ad peccatorem in peccatis habituatum, qui per quatriduanum hoc cadaver ſignificatur, alludens dicit: *Omni homini, qui premitur peſſima conſuetudine, dicitur: Venit ad monumentum.* Ibid.

Erat autem ſpelunca.

6. S. Thomas ait: *Myſtice autem per ſpeluncam intelligitur profunditas peccatorum.*

Et lapis ſuperpoſitus erat ei.

7. Idem S. Doctor ait: *Per lapidem ſuperpoſitum intelligitur lex, quæ in lapide ſcripta eſt, & peccatum non tollebat, ſed tenebat eos in peccato, quia ex hoc gravius peccabant, quod contra legem faciebant.* Cui conſonat expoſitio S. Auguſtini dicentis: *Mortuus ſub lapide, reus ſub lege; ſcitis enim, quia lex, quæ data eſt Judæis, in lapide ſcripta eſt.*

Verſus 39.

Ait Jeſus: Tollite lapidem; dicit ei Martha ſoror ejus, qui mortuus fuerat: Domine, jam fœtet; quatriduanus eſt enim.

1. Chryſoſtomus hoc loco quærit, cur Chriſtus voce ſua lapidi non imperarit, ut ſemetipſum abſque alterius viri opera ſubmoveret, ſicut voce ſua præceperat morti: *Poterat enim, qui corpus mortuum voce moverat, & corrupto animam inſpiraverat, multo magis lapidem movere, ſed cur non fecit? ut eos teſtes faceret miraculi, ne dicerent, quod & de cæco, hic eſt, non eſt; manus enim & præſentia illorum ipſum eſſe teſtabantur.* Demum verò manifeſta identitatis illius cadaveris indicia recenſet, dicens: *Cum lapidem tulerint, cum ligatus exierit, cum juſſus ſit ſolvi, cum amici, à quibus fuerat exportatus, præſentes ipſum viderint, & ex veſtibus agnoverint, & cum ſorores illinc non abierint, & Martha, quia jam quatriduanus eſſet, fœtere dixerit, hæc omnia ſufficientia erant, &c.* Hom. 62. in Joan.

2. Lucas Burgenſis nequaquam cum miraculo conveniſſe exiſtimat, ſi Chriſtus lapidem illum ab oſtio monumenti ſeipſo exilire feciſſet, redditque rationem, dicens: *Quia non conveniebat, ut vel per ſe, vel miraculo faceret, quæ commode fieri ab aliis poterant, quando autem adſtantium opera utebatur, fiebant illi certiſſimi teſtes miraculi.* Theophylactus Judæos de obſtinatione & ingratitudine ſua reprehendens ait: *Adeſſe in loco & tollere lapidem ſuis manibus, ſufficientia erant ad obturanda ingratorum ora, qui teſtes ſigni facti erant.*

3. In hoc quoque facto Chriſtus nobis ſuum agendi ſtylum, quem nobiſcum ſervare ſolitus erat, inſinuavit, quotieſcunque enim noſtram vult operari ſalutem, ex noſtra quoque parte aliqualem requirit cooperationem, non verò ſolus ipſe omnia facere intendit. S. Ambroſius de conditionibus pœnitentiæ tractans, quæ ab hoc requiruntur, ut ſit ſtabilis & vera, hanc præſentem Lazari adducit hiſtoriam, & ait; *Poterat tacita vi operationis occultæ transferre ſaxum ſepulchri, ſed hominibus juſſit ut removerent, in typo, quod nobis donaret, ut levaremus delictorum onera, moles quaſdam reorum, noſtrum eſt onera removere.* Non ſufficit profecto, quòd Deus voce ſua nos invitet & vocet, noſque faciat pœnitere, & ad priſtinam redire gratiæ vitam, ſiquidem etiam occaſiones peccatorum è medio tollere oportet. Lib. 2. de pœnit. c. 7.

4. S. Thomas de Villa Nova quarundam pœnitentium animarum pœnitudinem, contritionis dolores & fletus examinans, tandem ſubjungit: *Nullo animi vigore peccati jugum à ſe abjiciunt; ſtatim enim poſt lachrymas veniunt ad plorata; his à Chriſto dicitur:* Ser. in hac fer.

tur: Tollite lapidem, quasi dicat: placet, quòd commissa ploratis, sed deplorata iterum non repetatis; qui enim lavatur à mortuo, & iterum tangit mortuum, Serm. 65. *quid illi profuit ablutio?* Chrysologus quoque mysterium investigans, propter quod Christus velut in omnipotentiæ suæ subsidium hominis cooperationem requisierit, ita scribit: *Inter divinas virtutes humanum Christus requirit auxilium? non sufficit amovere lapidem, cui mortem sufficit effugare? sepulchri claustra reserare non valet, qui portas tartari prævalet aperire? Dixerat per Prophetam: Aufferam cor lapideum de carne eorum, & dabo eis cor carneum; præcepit ergo, ut Judæi ex se cor lapideum tollerent.* Deus quidem nos à morte peccati redire vult ad vitam gratiæ, vult tamen ex nostra parte è medio cordis nostri submoveamus obstinationem, nostramque voluntatem in ipsius desiderium inclinamus; nullam quippe libero arbitrio nostro vult inferre violentiam. Albertus Magnus per hunc lapidem voluntatis & cordis nostri duritiem interpretatur, quæ quando vincitur, & ad divinam gratiam inclinatur, *significat oblationem obdurationis cordis, qui à Domino est suscitandus.* Salmeron de peccatore scribit: *Habet super* Tract. 6. tr. 44. *se saxum superpositum, id est, delictum obdurationis, de quo dicitur: Secundum duritiam tuam & impœnitens cor thesaurizas tibi iram; ut tollendus lapis ad suscitationem, ita lapis obstinationis à peccatore, ut possit audire verbum Dei.*

5. S. Thomas ex S. Augustino dici posse existimat, In Ioan. quòd per hanc ingentem saxi molem, quam aufferri jussit, pondus denotetur observantiarum legalium antiquæ legis, de quo sanctus Petrus his verbis lamentatur: *Jugum est, quod neque Patres nostri, neque nos* Act. 15. 10. *portare potuimus.* Hæc enim præcepta tum moralia, tum cæremonialia, tum judicialia, tum denique legalia ad numerum sexcentorum tredecim ascendebant. *Mystice secundum Augustinum, remotio lapidis signat amotionem ponderis legalium observantiarum, à fidelibus Christi ex gentibus ad Ecclesiam venientibus, quod eis aliqui imponere volebant: Tollite lapidem, id est, legis pondus, & gratiam prædicate.*

6. S. Antonius de Padua summam expendit difficultatem, quam peccator experitur, dum ad gratiam resurgere nititur, eo quòd arduum illi esse videatur licentiosæ & dissolutæ vitæ suæ dimittere voluptates Ps. 37. 5. atque delitias: *Iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum, & sicut onus grave gravatæ sunt super me;* at verò Deum nostrum introducit, qui in auxilium nostrum dicit: *Removete lapidem, scilicet per meæ passionis memoriam, quæ habet scindere cor lapideum, & monumenta reserare.*

7. Salmeron ex alia parte optime considerat, Christum similiter noluisse, ut Lazarus resuscitatus è monu- Tr. 44. mento egrederetur penetrando lapidem, id enim si fieri dispotuisset, judicasset utique ipsum ad vitam resuscitatum fuisse immortalem: *Voluit alia ratione lapidem tolli, quia Lazarus resuscitandus erat ad vitam mortalem, & corpus ejus non erat dotibus gloriosis bonestandum, ut posset lapidem penetrare, sed corpus ejus suscitatum est mortale & corruptile, & quod post paucos annos erat iterum à morte devorandum, ideo aperto sepulchro suscitatus est; Christus verò in quem mors ultra dominari non debebat, clauso monumento suscitatus est, positis ibi linteaminibus, quibus suscitatus non indiget.*

8. Cajetanus quoque aliam adfert rationem, dum ait: *Si enim clauso sepulchro exisset, existimatum fuisset spectrum aliquod.*

9. S. Thomas considerans, quòd in lapidibus & saxis, in quæ impingimus, scandala præfigurentur, ita In Ioan. scribit: *Vel per lapidem significat eos, qui in Ecclesia corrupte vivunt, & offensioni sunt credere volentibus, dum eos à conversione retrahunt. Isaiæ 57. 14. Auferte offendicula.*

Dixit ei Martha soror ejus, qui mortuus fuerat.

10. *Non autem sine mysterio Evangelista addit tot verba; nempe soror ejus, qui mortuus fuerat,* inquit Toletus, *cum alias sæpe solo nomine Marthæ usus sit; his enim verbis significare voluit miraculi magnitudinem; nam erat Lazarus ita jam corruptus, ut nec sorori propriæ gratus ejus fuerit aspectus.*

Domine, jam fœtet.

11. Rupertus Abbas Tuitiensis existimat, quòd Lib. 10. in Ioan. Martha hæc verba dixerit, postquam hoc à Domino præceptum datum esse audivit: Tollite lapidem; & ideo subjungit: *Cur lapidem tolli jubes? Ut videas amicum saltem mortuum? An ut miseris sororibus vivum reddas illum? Si illud intendis, facere potes; si autem ut videas, dico tibi, jam fœtet, quatriduanus est enim, & idcirco visus idoneus non est.* Jansenius Cap. 102. hoc loco considerat, quod Martha hæc dicens minime se ad factam sibi à Christo promissionem reflexerit, qua ei à Domino dictum fuerat: *Resurget frater tuus*, multo minùs ad id, quod in expressione fidei suæ protestata fuerat: *Ego credidi, quia tu es Christus, filius Dei vivi*: Unde dicit Martham distulisse executionem præcepti à Christo dati, de submovendo lapide, ne Christi nares ex fœtore cadaveris illius offenderentur: *Quibus verbis ut reverentiam quandam prætendebat erga Dominum, cujus nares verebatur, ne cadaveris fœtor offenderet, ita de miraculo futuro non se securam & satis confidentem declarabat*; veruntamen totum hoc ad majorem serviebat miraculi hujus patrandi gloriam & justificationem: Nimirum *cum jam ex verbis sororis constaret omnibus diuturnitas mortis, & illius diffidentia declararet, nullam fuisse inter Jesum & sorores collusionem.* Chrysologus Serm. 63. omnes hujus historiæ circumstantias considerans, huncque resuscitatum Lazarum, cum aliis à Christo resuscitatis, filios nimirum viduæ Naimiticæ, & filia Archisynagogi conferens, concludit dicens: *Circa quem*, scilicet Lazarum, *vis tota mortis completa est.*

12. Enimverò certum est, Judæis olim maximè divitibus & nobilibus in more positum fuisse, ut defunctorum suorum corpora multis aromatibus, Balsamo, aliisque unguentis copiosè condirent; quod si etiam circa Lazarum (prout valde est verisimile) præstitum fuit, mirum profecto est, quòd Martha fœtorem è fratris corpore exhalandum fore timuerit? Ad quod responderi quidem potest, omnes hasce circa cadavera adhibitas industrias nonnunquam fœtorem illorum vincere nequaquam posse; vel dici potest, vanum quendam Marthæ metum fuisse, facile enim mulieres aliquid timere solent. At verò quoad sensum moralem dici potest, quod sicut Apostolus in persona omnium justorum dicit: *Christi bonus* 2. Cor. 1. 15. *odor sumus in omni loco*, ita de impiis dici potest omnino oppositum, scilicet quod tametsi cunctis Indiæ odoribus perfumentur & imbuantur, nihilominus pessime semper fœtere soleant; unde de hisce Chrysostomus scribit: *In sepulchro à seipsis intrusi, ingenti* Hom. 28. *peccatorum mole obruuntur, & eorum anima corrupta per* In Matt. *totam vitam os habens, vel ipsis cloacis spurcius, intolerabilem exspirat odorem.*

13. S. Thomas inquit: *Mystice autem de illo, qui* In Ioan. *peccare consuevit, dici potest: Jam fœtet, scilicet per pessimam famam, cujus odor deterrimus per peccatum consurgit*, ii namque qui in peccatis habituati sunt, facillime semetipsos produnt, utpote qui publicum dant aliis scandalum. Unde Rupertus Ab- Lib. 5. in Gen c. 9. bas ait: *Lazarus eadem dormitione sua, vel quatriduana sepultura typum gerit peccatoris jam consuetudine nequitiæ inveterati, jamque mala operatione fœtentis.*

14. Chrysologus ex occasione fœtentis Lazari quærit: *Mulier, & quod fœtet cujus est?* quibus verbis ad Ser. 65. peccati fœtorem alludit, quod suam à prothomatre nostra Eva originem suam habuit, quod bonum terrestris Paradisi odorem turpiter infecit: *Modo ad te pertinet, quod ad te venit; ad sepulchrum non sentires fœtorem, si in Paradiso suaforem noluisses audire: quod perditori fœtet, non fœtet creatori.*

15. Salmeron modum non docet, quo dum spiri- Tom 6. tr. 44. tualiter mortui sumus, ad gratiæ vitam resurgere valeamus: *Opus est, videre mortuum, & sentire fœtorem, id est, confundi & conteri de peccatis, de quibus Apostolus: Quem fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis? Nam finis illorum mors est.* Hisce quoque adjungi poterit consideratio mortis,

tis, vermium & putredinis corporum noſtrorum, quæ in Dei offenſam amorem noſtrum ad ſe trahere ſolent.

Quatriduanus eſt enim.

16. Cajetanus inquit: *Ut nulli calumniæ poſſit miraculum hoc ſubeſſe, quatriduanus in monumento aſſeritur; & ut ſimul intelligamus, Martham non ſperaſſe tale miraculum, ipſa eſt, quæ obſtat, ne aperiatur ſepulchrum.* Albertus Magnus fœtorem hunc ex calidi illius climatis proprietate profectum eſſe dicit: *Tantum enim tempus in terra calida magnum interiorum inducit corruptionem: Interioribus autem corruptis, non eſt poſſibilitas aliqua ad vitam; quia interiora ſunt vaſa vitæ, & non exteriora: In quibus adhuc forte figuram mortuus tenuerat.*

17. Salmeron moralizando verba illa in ordine ad peccatorem per hoc quatriduanum cadaver denotatum, ita dicit: *Quia peccator his gradibus, ad quatriduum illud pervenit. Primo objecta eſca per ſuggeſtionem dæmonis delectatur; deinde operi nefario, quod ſuggeritur, conſenſum præbet. Tertio non ſolum conſentit, ſed opere exequitur, quod ſuggeſtum eſt; Quarto poſtquam ſemel quis exuit pudorem, & peccare cæpit, conſuetudinem contrahit in vitio.* Eundem quoque ſenſum exprimit S. Thomas de Villa Nova dum ait: *Quatriduanus eſt, quoniam quatuor dies in peccato habet; ſcilicet conſenſum, opus, conſuetudinem, & contemptum.* Etenim iis, qui peccati infirmitatem ab uno pridem alterove tantum die contraxit, facile curatur, eo quod malum in eo radices nondum egerit: *Sed quatriduanus vix unquam à peccato reſurgit*, juxta illud Amos Prophetæ: *Super tribus ſceleribus Damaſci, & ſuper quatuor non convertam eum; ſuper tribus ſceleribus Gazæ, & ſuper quatuor non convertam eum: ſuper tribus ſceleribus Edom, Tyri, Moab, Juda, & ſuper quatuor non convertam eum, quaſi dicat: Tribus ſceleribus aliquando parcam; quarto vix parcam*: Demum verò idem S. Archipræſul in Lazaro peccatorem obſtinatum ſpecialiſſime deſignatum fuiſſe his verbis dicit: *Lazarus quatriduanus, fœtidus & ſepultus, peccatoris typum gerit, non cujuſcunque, ſed obſtinati, indurati, in quo ratio, mens, ſenſus, ſyndereſis vitio ſepulta ſunt.*

Amos 1.3. v. 6. v. 9. & 11.

Verſus 40.

Dicit ei Jeſus: Nonne dixi tibi, quoniam ſi credideris, videbis gloriam Dei.

1. Toletus in hiſce verbis reprehenſionem quandam latere agnoſcit: *Quaſi Chriſtus diceret: Reprehenſione tanto magis es digna, quanto plus es à me jam edocta: Dixi enim tibi: Si credideris, videbis gloriam Dei, id eſt, videbis miraculum inſigne divinitatis meæ, in quo mea divinitas comprobabitur, & innoteſcet.* Lucas Burgenſis Chriſtum hac reprehenſione uti voluiſſe exiſtimat, dicit enim: *Reſpondet caſtigans objurgatiuncula, tanquam parum memorem, & fidei parum tenacem;* qui idem Ruperti Abbatis authoritatem adducens, ſubjungit, quod Chriſtus in promiſſione illa: *Videbis gloriam Dei*, intenderit ſignificare *inauditam hactenus reſuſcitationem quatriduani*. Cajetanus aliam diverſam opinionem tradit; dicit enim; hæc verba à Chriſto dicta eſſe *Ad declarandum quorſum dixit ei hæc; ut vel nunc erigatur Martha cum auditoribus in fidem & ſpem futuri miraculi, ad gloriam Dei.*

2. S. Cyrillus Chriſtum hac dictione *Gloriam Dei*, uſum fuiſſe dicit, ut vitaret inanem gloriam: *Non dixit: Videbis gloriam meam, ſed Dei; Gloria verò Dei, eſt, ſuſcitare mortuum.*

Lib. 7. & 8. in Ioan.

3. Dici quoque poteſt hic per gloriam Dei juſtificationem intelligi peccatoris, dum illum è peccati ſepulchro reſuſcitatum, atque ab inferno ereptum, vitæ gratiæ reſtituit, eumque à Paradiſo & gloria exulantem in libertatem aſſerit. Filius Dei per os Prophetæ Evangelici ita loquitur: *Salus mea non morabitur: Dabo in Syon ſalutem, & in Iſrael gloriam meam*; id quod reipſa adimpletum fuit, quando ipſa die glorioſæ reſurrectionis ſuæ Apoſtolis in cænaculo Syonytico peccata remittendi, & peccatores juſtificandi poteſtatem contulit, dicens: *Accipite Spiritum ſanctum; quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis &*

Iſa. 46. 13. Joan. 20. 2.

Et quidem quod gratiam ſuam juſtificantem gloriæ Dei titulo cohoneſtet, ex illo ſancti Pauli textu clare deducitur: *Omnes peccaverunt, & egent gloria Dei.* Rom. 3. 23.

Verſus 41.

Tulerunt ergo lapidem; Jeſus autem elevatis ſurſum oculis dixit: Pater, gratias ago tibi, quoniam audiſti me.

Tulerunt ergo lapidem.

1. Lucas Burgenſis dicit, quòd lapide ab oſtio monumenti ſublato, *Contendebant ſinguli præſentium inſpicere, & mortuum videre; ejus ſitum notare, prout inſpexerunt, viderunt, & notaverunt, quantum licuit.* Additque, quòd mox ut ſepulchrum patefactum fuit, intolerabilis quidam fœtor ſingulorum nares invaſerit, ad conteſtandam tanto evidentius cadaveris putredinem.

2. S. Thomas conſiderat dilationem in tollendo lapide ab obſtaculo per Martham facto fuiſſe cauſatam, dicit enim: *Et ideo tamdiu reſuſcitatio fratris dilata eſt, quamdiu Chriſtum per verba detinuit; ſed ſtatim cum Chriſti mandatum obediendo exequitur, frater reſuſcitatur.* Unde pulchram quandam adverſus illos moralitatem deducit, qui converſionem ſuam de die in diem differre conſueverunt; *Ut per hoc diſcamus nihil interponere inter juſſa Jeſu, & ipſorum executionem; ſi cupimus, quòd ſtatim ſalutis ſequatur effectus.* In Ioan.

Jeſus autem elevatis ſurſum oculis.

3. *In cœlum oculos ſuſtulit*, inquit Salmeron, & *cum Deo colloquutus eſt, ut ipſo corporis geſtu teſtaretur, hæc ſe divina virtute facere; ne qua magiæ aut præſtigii ſuſpicio apud aliquem reſideret, & ut doceat nos omnia opera, quæ magnifice agimus, ad Deum referre.* Tract. 6. tr. 44.

4. S. Thomas nobis oraturis exemplum Chriſti imitandum eſſe dicit: *Neceſſe eſt levare oculos mentis noſtræ ad Deum, removendo illos à præſentibus rebus, memoria, cogitationibus, & intentionibus. Levamus etiam oculos ad Deum, quando non confidentes de meritis noſtris, de ſola Dei miſericordia ſperamus.* In Ioan.

Pater, gratias ago tibi.

5. Cajetanus dictionem illam, *Pater*, exponens ait: *Ut vel hoc opere cognoſcant, quòd verus eſt filius Dei. Toletus inquit: Verbum quoddam profert, ut Deus, & quoddam ut homo, ut ſicut una perſona Deus erat & homo, ita unica ſententia verbum Dei & verbum habeat hominis: Patrem appellat ut Deus, auditus & gratias agit ut homo.* Quamvis etiam poſſimus afferere, Chriſtum in hoc manifeſta edidiſſe divinitatis ſuæ indicia. Nam ut Janſenius ait: *Non orat pro edendo miraculo, ſed ante editum miraculum gratias agit, quod alii facturi erant poſt editum miraculum;* per hanc igitur anticipatam gratiarum actionem, certitudinem demonſtrat, qua de miraculo ſecuturo ſecuruserat, ſciens, hoc ipſum ab ejus omnipotentia & voluntate unice dependere.

6. Rupertus Abbas Tuitienſis Chriſtum hanc gratiarum actionem ad divinam ſuam filiationem manifeſtandam ordinaſſe ſcribit hiſce verbis: *Idcirco gratias agò, ut teſtificante per ſubſequens opus, me tibi gratum & beneplacitum eſſe cognoſcat populus, & credat, qui circumſtat, quod non injurioſe, ſed gratioſe dixerim ſuperius: Ego & pater unum ſumus.* Albertus Magnus Arrianos in hiſce verbis fundatos fuiſſe dicit, ut Chriſtum Patre inferiorem fuiſſe aſſererent; ſiquidem ipſe ſe Patri per orationem recommendavit, ad hoc ut miraculum iſtud edere poſſet: At verò hæreticis illis hunc in modum reſpondet: *Ex litera hoc oſtenditur non eſſe verum: In oratione oſtendit, quod ad Patrem omnia dirigit, & hoc patet: Quia nemo gratias agit de hoc, quòd adhuc non recepit: Chriſtus autem hic ante miraculum gratias agit; adhuc autem ante orationem nemo ſcit, ſe exauditum eſſe, Chriſtus autem ante orationem ſe exauditum dicit: Adhuc autem nemo ſcit ſe ſemper fore exaudiendum, & hoc etiam Chriſtus hic dicit.* Lib. 10 in Ioan.

7. Lyranus Chriſtum Judæos per hanc gratiarum actio-

actionem mendacii arguere voluisse dicit, qui Christo, quod in virtute dæmonum miracula patraret, objiciebant: *Quod facit ad declarationem miraculi, quia Judæi Christo imponebant, quòd faciebat miracula virtute dæmonis.*

8. Gratitudo pro præteritis beneficiis exhibita, inquit idem Author, pignus est, vi cujus alia sperare & petere possumus: *Ex gratiarum actione de præteritis, ad præstanda beneficia sequentia provocatur.*

In Ioan. 9. S. Thomas inquit: *Lachrymæ, quas Christus pro morte Lazari fuderat, vicem orationis habuerunt.* Sed quo fine ipsum gratias egisse arbitraris? *Per hoc autem quòd in principio orationis gratias agit, datur nobis exemplum, quòd cum orare volumus, antequam futura petamus, pro perceptis beneficiis Deo gratias referamus.* In descriptione multiplicationis panum & piscium à Christo factæ refert S. Joannes: *Cum gratias egisset, distribuit discumbentibus*; In quæ verba Cajetanus ita scribit: *Ad erudiendum nos, quòd futurorum petitio ex præteritorum gratitudine consurgit.* Enimvero valde est verilimile, quòd non solum de corporali Lazari resuscitatione, verum etiam de spirituali una cum tot aliis, qui viso hoc miraculo in eum crediderunt, juxta illud: *Viderant, quæ Jesus fecit, & crediderunt in eum*, æterno Patri suo gratias egerit.

Quoniam audisti me.

Pf. 10. 17. Pf. 20. 3. Isa. 65. 24. Serm. 5. in Quadr. 10. Hisce verbis Salvator noster creationis denotare voluit efficaciam, quæ non nunquam à Deo exauditur, priusquam nos ad orandum labia nostra moveamus: *Præparationem cordis ejus tribuisti ei: Antequam clament, ego exaudiam.* Sanctus Bernardus ait: *Priusquam egressa sit ab ore nostro, ipse jubet eam scribi in libro suo.*

Versus 42.

Ego autem sciebam, quia semper me audis; sed propter populum, qui circumstat, dixi, ut credant, quia tu me misisti.

1. Jansenius inquit: *Quo significat adeo se non esse Deo contrarium, ut in omnibus una sit illi, eademque cum Deo voluntas, & quidquid ipse velit, etiam Pater per illum fieri velit. Hoc est enim; semper me audis.* Lucas Burgensis quoque eadem verba de ejusdem divina voluntatis identitate exponit, dicens: *Hoc est, Idem vis, quod ego; semper vis, quæ volo, inquit Euthymius: Nam eadem utrique voluntas est, ac mens eadem.*

In Ioan. 2. S. Thomas ad illa se verba: *Propter populum, qui circumstat, reflectens ita ait: In quo datur intelligi, quòd multa fecit & dixit propter utilitatem aliorum; nam omnis Christi actio, nostra est instructio.*

3. Dionysius Carthusianus Christum se per hanc æterni Patris sui invocationem apud Judæos defendere voluisse dicit ab illa calumnia, qua ipsum in virtute dæmonis miracula facere calumniabantur; ostendere igitur voluit, se non dæmonis, sed æterni Patris sui virtute miracula operari: *Audiendo quòd invoco te, sciant me non in principe dæmoniorum, seu magicis artibus operari, sed tua virtute, & per consequens quòd sim missus à te, verus in sermone, & justus in opere.*

Versus 43.

Hæc cum dixisset, voce magna clamavit: Lazare veni foras.

Clamavit voce magna.

Lib. 9. & 8. in Joa. 1. S. Cyrillus clamorem istum valde his verbis admiratur: *Novum ubique & insolens Servatori nostro: etenim Deus & Pater alicubi de illo ait: Non contendet, neque vociferabitur. Quid ergo dicemus, cum videamus illum præter consuetudinem vociferantem?* Respondetque id factum esse propter figuram universalis Resurrectionis, quando eadem filii Dei vox omnium defunctorum auribus insonabit dicens: *Surgite mortui.*

Ibid. 2. Theophylactus inquit: *Magna vox Salvatoris, quæ Lazarum suscitavit, symbolum est magnæ turbæ, quæ sonatura est in magna Resurrectione.* Rupertus Abbas quoque ad tubam novissimam alludens ait: *Magno quippe cœlorum fragore, magna cœlestium virtutum commotione dormientes in sepulchro concutiet; nam Deus, ut inquit Psalmista: Manifeste veniet, & non silebit.*

3. Lucas Burgensis ait: *Non silentio rem conficere voluit, quia constare voluit, se authorem esse, ut glorificaretur filius Dei, magna, alta, forti, quæ longe possit audiri;* voluit nimirum, ut omnes intelligerent, verba illa, quibus ad Lazarum à mortuis ad vitam suscitandum utebatur, non esse superstitiosa, aut magica: *Hoc facit ad declarationem miraculi*, inquit Lyranus, *quia si dixisset in silentio, possent dicere adversarii, quòd verba magica dixisset, vel interposuisset.*

In Ioan. 4. S. Thomas Christum quendam gentilium, nec non & Judæorum errorem extinguere voluisse dicit, qui in ea erant opinione, quòd animæ pariter cum corporibus morarentur in sepulchro: *Ideo clamat, quasi animam ex longinquo evocans, in tumulo non existentem.*

Tom 6. tr. 44. 5. Salmeron ait: *Ut intelligant, quòd solo imperio verbi sui, quo mundum condidit, mortuum excitat: & quia animam absentem vocat, non corpus præsens.*

Tract 49. In Ioan. & ser. 44. de verb. Dom. 6. S. Augustinus habituati peccatoris allusioni insistens ita scribit: *Fremuit, lachrymavit, voce magna clamavit. Quam difficile surgit, quem moles malæ consuetudinis premit.* Et in alio quodam sermone idem S. Doctor dicit: *Ostendit multo clamore objurgationis opus esse ad eos, qui consuetudine obdurverunt*; opus etenim est voce illa, de qua in Actibus Apostolicis dicitur: *Facta autem hac voce convenit*, &c. Ubi notandum, quod quando Judæos antea induratos convertit, Spiritus sanctus in specie linguarum ignearum super Apostolos descendens, *Tanquam spiritus vehementis*, &c. vox appelletur; hac enim voce opus est, quando corda peccatorum indurata inducenda sunt ad veram pœnitentiam: *Vox Domini confringentis cedros, vox Domini intercidentis flammam ignis; vox Domini concutientis desertum.*

Act. 2. 6. Act. 2. 2. Psal. 28. v. 5. 7. & 8.

7. Adhæc si per vocem Christi clamantem tuba novissimi judicii, ut diximus, symbolizata intelligatur, fatendum est, hanc quoque ad hoc ut in peccatis obdurati, vel ut fœtentia & quatriduana cadavera è peccati sepulchro egredi cogantur, magnam in se habere efficaciam & energiam. Unde Rupertus Abbas ait: *Quia non nisi magno terrore aspirantis Dei, & de futuro judicio comminantis exterritus, male securus peccator ad cor suum reducitur; statim prodit, id est, reatum suum confitetur.* Ibid.

8. *Quæ vox, ut quidam dicunt*, inquit S. Antonius de Padua, *audita est in inferno*, ad lymbum forsitan alludit, ubi verisimile est, Lazarum fuisse quatriduo illo demoratum, utpote qui Dei amicus erat, demum per hoc cadaver peccatorem in culpa obstinatum intelligens ulterius prosequitur dicens: *Voce magna, quia difficulter homo peccati consuetudine consopitus resurgit.* Necessum enim est, ut vox Christi profundissimam penetret inferni abyssum, ut peccator ab illis tenebris extrahi possit.

9. Hugo Cardinalis occasione hujus vocis vociferantis salutare tradit documentum pro illis, qui verbo divino mediante animas in peccato mortuas resuscitare satagunt: *Per hoc nos docet, quòd antequam clamemus ad mortuos per prædicationem, clamare debemus ad Deum per orationem, vel gratiarum actionem. Et nota, quod Dominus clamat voce magna, id est, effectuosa per prædicatores suos.*

Lazare.

10. S. Bonaventura dicit, nomen hoc Lazarus idem significare quod *adjutus à Domino, quod bene congruebat ei, & ratione facti, quia fuit à Deo resuscitatus; & ratione mysterii: sua enim resuscitatio significavit resurrectionem animæ à morte peccati.*

In Ioan. 11. Cajetanus ait: *Multis ibi sepultis, unus erat nominandus, ut ille unus resurgeret.* S. Thomas expressius, & magis proprie, cur ipsum nomine proprio compellarit, exponit, dicens: *Quem ideo ex proprio nomine vocat, quia tanta erat virtus vocis, quòd pariter omnes mortui cogerentur exire, nisi per expressionem nominis virtutem suam ad unum determinasset, ut Augustinus dicit.*

Veni

Veni foras.

12. Lucas Burgenſis notat, Chriſtum non fuiſſe contentum ex eo quòd Lazarus rediſſet ad vitam, ideoque ſimul voluiſſe, ut in omnium circumſtantium præſentia è ſpelunca ſive ſepulchro ſuo foras prodiret: *Prodi ex antro ſepulchri, & omnibus conſpicuum te præbe, duplici ſcilicet miraculo; nec enim niſi altero miraculo è profundo ſepulchri exire ſtatim velociterque poterat, præſertim ligatus manus & pedes, & obvinctus oculos;* at vero, ut in S. Cyrillo legimus: *Et vultus quidem velamento videndi uſu privatus, nullo tamen impedimento, quo minus ad eum, qui vocaverat, curreret, retardatus, agnoſcens Domini vocem.* Chryſologus nos ad admirandum inferni, ſeu potius lymbi ſollicitudinem invitat, utpote qui protinus ad Chriſti vocem animam illam reſtituit: *Tunc tartarus ligatus manibus ac pedibus Lazarum retulit ad ſuperna, timens & tremens, ne dum ſolvit, ne dum moras facit, ne dum tardius refert unum, omnes cogeretur afferre.*

Ibid.

Serm. 63.

13. S. Gregorius ita ſcribit: *Dicit autem Lazaro, veni foras, ut ab accuſatione & occultatione peccati ad accuſationem ſuam ore proprio exire provocetur, ut qui intra conſcientiam ſuam abſconſus jacet per nequitiam, à ſemetipſo foras exeat per confeſſionem.* Ad hanc Chriſti vocem in noviſſima die, quando Judex ſedebit, omnes conſcientiæ revelabuntur: *Liber ſcriptus proferetur, in quo totum continetur, unde mundus judicetur. Tu feciſti abſcondite, ego faciam verbum iſtud in conſpectu omnis Iſrael, & in conſpectu ſolis.*

Lib. 22. Mor. c. 9. cit. in cat. D. Th.

2. Reg. 12. 12.

14. Richardus de S. Victore in libro, quem ſcripſit, *de poteſtate ligandi & ſolvendi*, dicit: *Quid eſt autem reſuſcitatum inde, ubi mortuus jacuerat, exire, niſi peccatum ſuum penitus & in perpetuum deſerere?* Ad hoc autem intentum aſſequendum, non ſolum requiritur ut è ſepulchro, id eſt, à peccato ſuo exeat, verum etiam ut ab eo elongetur, id eſt, omnes deſerat etiam peccandi occaſiones. Unde S. Thomas Doctor Angelicus ait: *Datur per hoc intelligi, quòd Chriſtus vocat peccatores foras exire, de converſatione peccati.* S. Thomas de Villa Nova in Concione ſuper præſens Evangelium dicit: *Exi foras, non ſolum à delicto, ſed etiam ab occaſione, & delinquendi propoſito; quidam enim ad modicum in Quadrageſima peccata deſerunt, ſed peccandi propoſitum nunquam dimittunt: quidam etiam cum peccatis etiam propoſitum peccandi reliquiſſe ſibi videntur, ſed occaſiones delinquendi non fugiunt; hi non ſuſcitantur, quia non omnino foras exeunt.*

Lib. de poteſt. c. 7.

In Joan.

15. S. Ambroſius de Pœnitentia tractans dicit: *Veni foras; hoc eſt, qui jaces in tenebris conſcientiæ, & delictorum tuorum ſordibus, exi foras, delictum proprium prode, ut juſtificeris.* S. Thomas de Villa Nova ait: *Qualis intus in conſcientia es, talis foras in confeſſione prodi; non vulnera tua pallies, non excuſes, non defendas: ſi enim operam medicamentis exſpectas, neceſſe eſt ut vulnera tua detegas; revela te uni, ne aliquando reveleris univerſo mundo; ſuſtine nunc verecundiam unius ſacerdotis, ne poſtmodum ſuſtineas verecundiam orbis.*

Lib. de Pœnit. c. 7.

Verſus 44.

Et ſtatim prodiit qui mortuus fuerat, ligatus pedes & manus inſtitis, & facies illius ſudario erat ligata. Dixit ergo Jeſus: Solvite eum, & ſinite abire.

Et ſtatim prodiit.

1. *Inaudita profecto vocis hæc eſt virtus*, inquit Toletus, *ut animam trahere locò, in quo morabatur, & corpus recipiendæ animæ diſponere, ſimulque utrumque venire: & ut revocatus ad vitam, mandato obediret, unico momento potuit.* Lucas Burgenſis notat, Chriſtum pro majori miraculi evidentia Lazarum, è ſepulchro egredi voluiſſe; dixit enim: *Eo habitu, quo fuerat à domeſticis & amicis è Jeroſolymis ad funus evocatis hic jam aſtantibus, à quatriduo ſepultus, ut ipſiſſimus eſſe certe cognoſceretur.* Id quod Janſenius pariter confirmat, dum ait: *Ad aſtruendam magis miraculi certitudinem, ne quid, & ne aliquid deeſſet ad pleniſſimam miraculi fidem.*

2. S. Thomas quoad ſenſum moralem ita ſcribit: *Prodit namque peccator, quando exit pœnitendo à conſuetudine peccati ad ſtatum juſtitiæ, qui tamen habet manus ligatas inſtitis, id eſt, carnalibus concupiſcentiis, quia adhuc in corpore conſtituti, alieni à moleſtiis eſſe non poſſunt, etiam à peccatis ſurgentes.*

In Joan.

3. S. Auguſtinus contextum hunc pariter de peccatore hunc in modum exponit: *Quando contemnis, mortuus jaces, & ſi tanta quanta dixi, contemnis, ſepultus jaces: quando confiteris, procedis; quid eſt procedere, niſi ab occultis, velut exeundo, manifeſtari? Sed ut confitearis, Deus facit, magna voce clamando, id eſt, magna gratia vocando.*

Tract. 49.

Ligatus manus & pedes.

4. S. Bonaventura ait: *Eſt ligatio multiplex: una eſt vinculis culpæ, quæ ſignatur hic: alia eſt vinculis pœnæ, ligatis manibus & pedibus.* Idem S. Seraphicus Doctor ad propoſitum præſens, S. Gregorii authoritatem in hæc verba adducit: *Tunc ligat pœna, quos modo à bonis operibus ligavit culpa; pedes enim qui viſitare ægrotum negligunt, manus, quæ nihil indigentibus tribuunt, ligatæ ſunt.*

5. Albertus Magnus inquit: *Spiritualiter, quando Deus per gratiam ſuam hominem à morte ſuſcitat, ligatus eſt ad pœnam expiationis; pedes autem ſunt affectus & intellectus, & horum ligamen difficultatem ſignificat cognoſcendi verum, & amandi ſive volendi bonum: manus autem ſignificant poteſtatem operandi opera virtutis, & horum ligatio ſignat difficultatem ad opera virtutum.*

Et facies ejus ſudario virtutum.

6. S. Cyrillus Alexandrinus ad ſenſum moralem recurrendo ita loquitur: *In peccatum lapſi dedecus inde contractum, veluti quoddam velamen animæ noſtræ faciei circumpoſuimus, & mortis laqueis irretiti ſumus.* Porro prima jactura, quam anima in culpæ barathrum prolapſa patitur, eſt, quod lumen judicii, rationis, diſcurſus, ejus præcipue, qui circa divina & cœleſtia inſtituitur, amittat.

Ibid.

7. S. Thomas ad aliud quoddam reſpicit myſterium, dum ait: *Hoc eſt, quòd in vita plenam cognitionem Dei habere non poſſumus. 1. Cor. 14. Videamus nunc per ſpeculum in ænigmate.* Albertus Magnus ad ſententiam Doctoris Angelici alludens hanc adfert expoſitionem: *Sudarium autem ſuper caput, ſignat velamen faciei animæ ad contemplationem cœleſtium; iſtæ enim ſunt reliquiæ peccatorum, in quibus homo eſt, etiam poſtquam reſurgit à peccato per vitam gratiæ, remiſſionem peccatorum.*

In Ioan.

8. Quonam vero modo peccatoris facies velata ſit, Salmeron his verbis optime explicat, dum ait: *Quia peccator nec cognoſcit ſeipſum, nec Deum, nec videt ligamina vitiorum, quibus premitur, nec ſaxum duri cordis, non audit etiam verbum Dei, nec vitæ ſuæ ſatorem ſentit.*

9. At vero dicat aliquis, qua ratione Lazarus oculis clauſis extra monumenti oſtium exire potuit, ut Chriſto ſeſe ſiſtat? S. Ambroſius dicit: *Comprehende, ſi potes, quomodo clauſis oculis iter carpat, vinctus pedibus dirigat; virtute enim divinæ præceptionis operante, natura ſuum non requirebat officium, non jam ſuo ordini, ſed divino nutui ſerviebat; agebatur prius, quàm parabatur inceſſus.* Cæca etenim obedientia ſola eſt, quæ vero lumine colluſtratur: hæc ſola aures ad audiendum habet; non vero oculis prædita eſt ad diſcernendum.

Lib. de fide reſurrect.

10. S. Ambroſius dicit, peccatoris faciem, poſtquam pœnitentiam egit, nequaquam occultandam eſſe, ſed ſecure manifeſtari poſſe, quia jam *Decorem induit; quia venia donatus eſt, revelare faciem, aperire vultum jubetur, non habet enim quod erubeſcat, cui peccatum dimiſſum eſt.*

Tom. 4. l. 2. de Pœnit. c. 7.

Dixit ergo Jeſus: Solvite eum.

11. S. Bonaventura ait: *Quæritur, cum eſſet evidentius miraculum, ſi deligatus omnino prodiſſet, quare non ſic fecit Dominus?* Reſpondet autem cum ſancto Chryſoſtomo, Chriſtum ipſum à vinculis exſolvi, & in eum ſtatum, quo libere progredi poſſet, conſtitui voluiſſe, ut hoc modo oſtenderet, non eſſe phantaſma aliquod, prout alias maligni facile calumniari potuiſſent. Salmeron quoque cauſam declarat, cur miraculum hoc non ſimul eodem tempore faſcias illas ruperit & ſolverit: *Quia ſolutio non erat opus ſuper naturam, ideo his qui præſentes*

Tract. 44.

sentes aderant, illum dimisit, ut intelligamus, ibi tantùm præstolandam divinam potentiam, ubi humana defuerit industria. S. Ambrosius verò aliam quandam insinuat rationem mysticam, nimirum: *Ut intus ista fides infunderetur infidelibus, ut per gradus quosdam credulitatis nasceretur.*

L. Hexam. c. 7.

12. Ex communiori sacrorum Interpretum expositione verba illa intelliguntur de solutione vinculorum peccati. S. Thomas ait: *Ut autem solvantur peccata ejus, ministris mandatur ut solvant eum, & sinant abire; nam quem Christus per seipsum interius vivificat, discipuli solvunt, quia ministerio sacerdotum vivificati absolvuntur.* Albertus Magnus super hæc verba scribens, præceptum hoc Lazarum solvendi ad Apostolos immediatè directum esse dicit: *Discipulis suis, quibus in Petro dixit: Quodcunque ligaveris super terram, erit ligatum & in cœlis; quodcunque solveris super terram, erit solutum & in cœlis.* S. Cyrillus Alexandrinus inquit: *Si enim mens nostra tanquam Lazarus mortua sit, oportet cum confessione molem carnis materialem & venerabiliorem animam, tanquam Martham & Mariam accedere ad Christum, & deprecari: Et ille astans impositam memoriæ tolli jubebit duritiem & callum, & clamabit magna Evangelicæ tubæ voce; Et solvet peccatorum catenas.* S. Augustinus quoque verba illa specificè de absolvendi potestate intelligit, dum ait: *Quæ solveritis in terra, soluta erunt & in cœlo.* S. Antonius de Padua ex hoc Christi præcepto, *Solvite*, deducit, nullum peccatorem, quantumvis obstinatus sit & impius, excusare se posse, prætexendo, quod ad pœnitentiam resurgere non possit: *Excusat se peccator, quòd non potest, quia est ligatus: Funes peccatorum circumplexi sunt me, sed Dominus præcipiet: Solvite eum. Gratia quidem solvit interius, dum scilicet de tuis peccatis confiteris sacerdoti: Dixi, confitebor adversum me injustiam meam Domino, & tu propitiaberis peccato meo, & tunc poteris progredi per bona opera.*

In Ioan.

Matth. 16. 19.

Lr 7. & 8. in Ioan.

13. Quod porro Salvator ad hanc vinculorum solutionem alios adhibere voluerit, ideo hoc ipsum fecit, quia videlicet vincula & funes culparum solvendi potestatem aliis delegare jam decreverat. Unde Salmeron ait: *Opus est ministris solventibus, idest, sacerdotum absolutione: Non debent facilè absolvere, nisi constet eos egressos de spelunca, & de lapide revoluto, consulendo ut prius restituant aliena quæ retinent, & prius parcant inimicis suis, si quid fortè offenderunt.*

Et sinite abire.

14. Toletus Christum jussisse dicit, ut discipuli Lazarum abire sinerent, ut ab omnibus circumstantibus, aliisque Bethaniam incolentibus videretur, ut tanto evidentius fieret miraculum, magisque manifestaretur: *Commodior enim singulis dabatur occasio videndi, si non in uno loco staret, & vero vitæ receptæ, ipse incessus majus & illustrius erat argumentum: Omnia enim hæc facta sunt, ut omnis calumnia, & falsa suspicio tolleretur.*

15. Lucas existimat, quod Lazarus præmissa prius Christi devota adoratione Christi jussis perfectè obediens in viam se protinus receperit: *Relinquit intelligendum* (Evangelista videlicet) *quòd solutus vinculis abierit à sepulchro amictus syndone super nudo, spectantibus præsentibus omnibus & prælætitia ac gaudio, reique magnitudine stupefactis; & primum quidem Jesum auctorem vitæ sibi restituere recognoscens, protinus adoraverit.*

16. Chrysostomus hanc à Christo Apostolis datam commissionem, qua ut ipsum abire sinerent jubebatur, summæ Christi humilitati & modestiæ attribuendum esse scribit: *Intuere quòd nullam gloriam expectat, non ducit eum, non jubet eum secum esse ut, remonstrentet facto miraculo.*

Hom. 63. in Ioan.

17. Ex quo sepulchrum locum denotat peccati, & præcipuè illius, quod jam habituatum, & in consuetudinem versum est, meritò Christus resuscitatum à sepulchro exire & abire jubet, quia ad hoc ut anima aliqua in peccatis habituata, in peccati recidivam denuo non relabatur, opus est, ut à loco, personis, & conversationibus, quæ antea lapsus occasionem subministrarunt, procul recedat. Quando S. Petrus à peccato & scandalo suo resipuit, dicit Evangelista, quòd *flevit amare*, sed ubi? *Egressus foras.* Sed dices fortassis, ex quo Petrus Magistrum suum in atrio, & in conspectu totius aulæ Pontificiæ, & ancillæ illius negaverat, nunquid justum & decens quoque erat, ut similiter in præsentia omnium illorum pœnitentiam ageret, suamque vitæ emendationem exhiberet? Minimè gentium; ex quo enim sanctissimus hic Apostolorum Princeps omnibus Ecclesiæ fidelibus velut insigne pœnitentiæ speculum proponendus erat, Deus nos in ipsius exemplo scire voluit, hanc nunquam (vel saltem rarissimè) veram & stabilem esse posse, quamdiu in iisdem locis, cumque iisdem personis perseveranter commoramur, cum quibus hactenus per longam & diuturnam consuetudinem prævaricati fuimus. *Quia*, ut Lyranus optimè dicit, *peccator debet esse elongatus, non solùm à peccato, sed etiam ab occasionibus ejus.* Pharao rex Ægypti desiderium filiorum Israel Deo suo sacrificare volentium precibus libenter quidem acquiescebat, dummodo ab Ægypto non recederent, sed coram oculis suis sacrificia sua peragerent; in quod tamen Pharaonis responsum Moyses à Deo illuminatus, consentire minimè consentaneum esse duxit, sed in sua petitione constanter perseveravit, *ut* scilicet *eamus viam trium dierum in solitudinem, ut sacrificemus Deo nostro.* Ubi Oleaster ait: *Neque fas est ei, qui Deo vult sacrificare, recedere à malis, nisi ab eis securet elongari via trium dierum.*

Matth. 16. 19.

Exod. 3. 18.

18. Salmeron ait: *Sinite abire per opera orationis, jejunii, eleemosynæ, & per novitatem vitæ è sepulchro recedendo; de qua est illud: Si spiritu vivimus, spiritu & ambulemus.*

Galat. 5. v. 25.

Versus 45.

Multi ergo ex Judæis, qui venerant ad Mariam & Martham, & viderant quæ fecit Jesus, crediderunt in eum.

1. *Hic igitur fuit fructus miraculi inter spectatores præsentes, postea verò & ad alios multos fructus dimanavit,* inquit Lucas Burgensis. Et quidem, ut Toletus notat, meritò hoc adeo prodigiosum miraculum ad finem usque prædicationis reservavit, ut Judæorum convinceret & condemnaret incredulitatem; adducitque experti alicujus Medici similitudinem dicens: *Nam sicut medicus potentiora medicamenta in principio morbi non adhibet, sed quò magis is ingravescit, eo efficacioribus utitur remediis, ita Christus,* &c. Cùm enim paulò pòst mortis condemnandus esset, unicuique manifestum esse voluit, quòd huic morti subjici ab ipsis non posset, utpote qui ipsis tanquam Dominus & Patronus præesset, ideoque scire illos voluit, quòd *oblatus est, quia ipse voluit.*

Isa. 53. 7.

2. Res summa admiratione digna est, quòd homines in Christum crediderint, magnaque erga eum devotione affecti fuerint, ex eo quòd mortuum ad vitam per ipsum revocatum esse viderint, nec tamen ullus hominum, aut valde pauci, ad miracula continua se reflectant, quæ operatur quotidie, dum ad gratiæ vitam, quæ longè est excellentior, tot homines quotidie resuscitat: *Omnis qui peccat, moritur,* inquit S. Augustinus, *sed mortem omnis homo timet, mortem animæ pauci, pro morte carnis, quæ sine dubio quandoque ventura est, curant omnes, ne veniat, inde est, quòd laborant; laborant ne moriatur homo moriturus; & non laborant, ne peccet homo in æternum victurus.*

Tr. 49. in Ioa.

3. Theophylactus magnam inter Judæos observat differentiam; siquidem S. Joannes expressè dicit: *Multi ex Judæis;* non verò dicit, omnes: *Spectantium alii quidem crediderunt, alii autem annuntiaverunt Pharisæis, calumniantes nimirum, ut prophanam rem, quia ausus fuerat imperare, ut effodiatur sepultus.* Horum primi simul cum Lazaro resuscitati fuere, sed spiritualiter; alii verò in sepulchro aut monumento suo magis magisque computruerunt, idest, in sepulchro duritiæ & obstinationis ipsorum: *Ut vel hinc agnoscas fidem esse Dei donum,* inquit Salmeron, *& verè Abraham dixisse: Neque si quis ex mortuis resurrexerit, credent.*

To. 6. tr. 44.

DOMINICA PASSIONIS.

Evangelium ex Joan. cap. 8.

Vers. 46. *QUis ex vobis arguet me de peccato? Si veritatem dico vobis, quare non creditis mihi? 47. Qui ex Deo est, verba Dei audit, propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis. 48. Responderunt ergo Judæi, & dixerunt ei: Nonne benè dicimus nos, quia Samaritanus es tu, & dæmonium habes? 49. Respondit Jesus: Ego dæmonium non habeo, sed honorifico Patrem meum, & vos inhonorastis me. 50. Ego autem non quæro gloriam meam, est qui quærat, & judicet. 51. Amen, amen dico vobis: Si quis sermonem meum servaverit, mortem non videbit in æternum. 52. Dixerunt ergo Judæi: Nunc cognovimus, quia dæmonium habes; Abraham mortuus est, & Prophetæ, & tu dicis: Si quis sermonem meum servaverit, mortem non gustabit in æternum. 53. Nunquid major es Patre nostro Abraham, qui mortuus est, & Prophetæ mortui sunt? Quem teipsum facis? 54. Respondit Jesus: Si ego glorifico meipsum, gloria mea nihil est; est Pater meus qui glorificat me, quem vos dicitis: Quia Deus vester est. 55. Et non cognovistis eum, ego autem novi eum; & si dixero, quia non scio eum, ero similis vobis mendax, sed scio eum, & sermonem ejus servo. 56. Abraham Pater vester exultavit ut videret Deum meum; vidit, & gavisus est. 57. Dixerunt ergo Judæi ad eum: Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidisti? 58. Dixit eis Jesus: Amen, amen dico vobis: Antequam Abraham fieret, ego sum. 59. Tulerunt ergo lapides, ut jacerent in eum; Jesus autem abscondit se, & exivit de templo.*

Versus 46.

Quis ex vobis arguet me de peccato? Si veritatem dico vobis, quare non creditis mihi?

Quis ex vobis arguet me de peccato?

1. SAnctus Bonaventura ad personas se reflectens, quibuscum Dominus noster loquebatur, dicit: *Quis ex vobis mendacibus & peccatoribus?* hi enim velut talpæ quædam in sole quærebant caliginem.

2. Porro Christus hanc vitæ suæ innocentiam, & irreprehensibilitatem non ex jactantia publicè professus est, sed ex necessitate, ut videlicet per illam authenticaret doctrinam & prædicationem; nam ut S. Gregorius optimè advertit: *Cujus vita despicitur, restat ut ejus prædicatio contemnatur.* Salmeron quoque dicit: *Non existimet quisquam Christum carnali jactantia de vitæ suæ innocentia gloriatum, sed juxta spiritus sui prudentiam objecit suam prudentiam & integritatem ob doctrinæ suæ commendationem.* Hi quoque, qui gubernationes & officia publica gubernanda habent, in more positum habere solent, quòd ad vitæ suæ actiones & integritatem suam justificandam, aliorum se arbitrio & censuræ submittant; cujus inprimis in Moyse exemplum habemus, qui in simili munere positus, publicè in hæc verba protestatus fuit: *Tu scis, quòd ne asellum quidem acceperim ab eis, nec afflixerim quempiam eorum.* Samuel quoque publicè in conspectu omnium positus audacter edixit: *Ecce præsto sum, loquimini, &c. Christus perfunctus officio legationis & prædicationis, ab hac sua justificatione non voluit esse alienus*; quin potiùs omnes in communi, & singulos in particulari hodie invitat, ut si quæ adversus ipsum habeant accusationis capita, in medium producant.

l. 19 Mor. c. 18 Jo. 8. v. 42.

Num 16. v. 15 1. Reg. 12. 3.

3. S. Cyrillus Alexandrinus sensum verborum Christi hunc esse dicit: *Disquirite vitam meam, verba & opera mea discutite, nihil omnino, quod jure redarguere possitis, occurret.* S. Thomas textum illum Proverbiorum adducit, in quo Spiritus sanctus dicit: *Quis potest dicere: Mundum est cor meum, purus sum à peccato? Quasi dicat: Nullus, nisi solus Deus. Ipse peccatum non fecit*, inquit de filio Dei S. Bonaventura, *imò Agnus est Dei, qui tollit peccata mundi.* Beda ait: *Non dedignatur ex ratione ostendere, se peccatorem non esse, qui ex virtute divinitatis potuit peccatores justificare.* Lucas Burgensis rationes aliquas adducit, per quas impossibilitatem culpæ ostendit in Christo: *Planè peccatum non fecit, qui non peccare potuit: tum quia humana ejus natura unita divinæ: tum quia anima ejus in beata Dei visione semper fuit; & nec potuisset esse Dei & hominum mediator, sed ipse mediatore eguisset, si peccato obnoxius fuisset.*

T. 8. in Joan. c. 7.

In Joan.

Prov. 20. v. 9.

In Luc.

4. Toletus eos, qui alios exhortantur, aut prædicant aliis, ex tribus præcipuè capitibus bonam sui æstimationem apud auditores suos amittere considerat: nimirum *aut propter vitam ejus parum honestam, qua indignus efficitur, ut ei credatur: aut propter doctrinam, quia falsa & improbabilis; aut propter nequitiam & culpam ipsorum auditorum non credentium. Dominus igitur removet duas causas primas, & inde infert tertiam.* Primò enim ex parte sua ostendit vitæ suæ irreprehensibilitatem, secundò doctrinæ veridicæ integritatem, quam annuntiabat; unde per optimam consequentiam, incredulitatem eorum ab ipsorum malignitate & obstinatione derivari ostendit.

5. Jansenius dictionis illius, *arguere*, significationem ponderat, dicens: *Quis me potest, vel poterit arguere, hoc est, argumentis convincere de quovis peccato, nedum de errore & mendacio? arguere enim exponendum est, pro convincere, non autem pro accusare*; sæpe enim Salvatorem de excessu aliquo accusabant, & calumniabantur, utpote quòd dæmoniacus, aut ebrius esset, & de similibus: *Nunquam autem potuerunt convincere certis argumentis, sed ubique obstructum est à Domino os loquentium iniqua.* c. 77. conc. Evang.

6. Tametsi de ipso per Jeremiam Prophetam prædictum fuerit: *Ponet in pulvere os suum, dabit percutienti se maxillam, saturabitur opprobriis*; operæ tamen pretium, imò necessarium esse duxit, ut se de confictis adversus suam innocentiam calumniis & impostoris justificaret, tum ne prædicatio ejus fidem apud auditores amitteret, tum ut omnes ministros Evangelicos instrueret, curam illis honoris & bonæ famæ habendam esse, ut deinceps Dei gloriam, & animarum curæ ipsorum commissarum salutem tantò efficaciùs promovere possint. Thren. 3. v. 29 & 30.

7. Theophylactus observat, sapientissimum Magistrum Hebræos, utpote qui se peculiariter filios Dei esse arbitrabantur, peculiari quodam argumento aggressum esse, dicendo: *Si Dei estis filii, utique peccantem debetis odio habere, si igitur & me, quem odio habetis, potestis arguere peccantem, manifestum est, quòd justè odio me persequimini; quòd si nemo me potest arguere, manifestum est, quòd me propter veritatem exosum habetis; quam autem veritatem? omnino quia dixerat se filium Dei.* Hoc enim unicum erat necis ipsi ab illis inferendæ motivum; at verò quia, ut Hugo Cardinalis advertit, se defendere potuissent, dicendo, quòd homo facinorosus & sceleratus erat, qui proinde vita indignus esset, ideo ut omnem se excusandi viam illis præcluderet, Christus dixit: *Quis ex vobis arguet me de peccato?* at verò mors, quam illi machinabantur, longè ex hoc reddebatur execrabilior & detestabilior, dum hanc ei ideo inferre nitebantur, quod verus Dei filius, & promissus in lege Messias esset. In Joan.

Si veritatem dico vobis, quare non creditis mihi?

8. Postquam vitam suam irreprehensibilem esse demonstrasset, jam immediatè ostendere incipit, qualis doctrina sua existat, quam tradebat, nimirum ipsissima Veritas; unde Toletus ait: *Si veritatem dico vobis, ac si diceret: non etiam potestis causam vestræ incredulitatis in meam rejicere doctrinam, veritatem meam dico vobis.* Et verò unica causa, ob quam ipsi credere renuebant, hæc erat, quia auditum suum veritati accommodare non poterant, quia, ut habet tritum illud proverbium: *Veritas odium parit.* Dionysius Carthusianus ait: *Veruntamen dico vobis, Evangelicam legem prædicando, & vestra placula increpando, futura atque secreta elucidando.* Pergit ulteriùs, quàm ipsorum incredulitas irrationabilis fuerit, ostendere; siquidem scriptum est: *Cùm videris sensatum, evigila ad eum.* Sicut enim subitò credere signum est levitatis animi, ita obstinationis signum est, multis, iisque omnibus indubitatis veritatis signis & indiciis fidem non adhibere. *Quamvis verò doctrina Christi fuerit omnino insolita, atque incomprehensibilis, propter quod nec facilius recipienda fuit, tamen tanta tamque evidentissima argumenta patuerunt, quòd* Eccl. 6. 36.

quòd ipse esset verus Christus, verus Magister, & Sanctus, putà testimonium Joannis Baptistæ, vaticinia Prophetarum, miracula Christi, discipulorumque ejus constantia, ejus pro veritatis defensione & zelus justitiæ, quod inexcusabiles erant Judæi de sua perfidia.

5. Porrò ad hoc ut veritatem, eamque præcipuè, quam Christus docuit, libenter amplexaremur, Albertus Magnus in laudem veritatis ita scribit: *Quæ omnibus debet esse amabilis, eo quòd divina est, & eo quòd veritas est, quia illa dirigit in quantu est veritas, & ad Deum dirigit, in quantum est divina. Psal. 42. 3. Emitte lucem tuam & veritatem tuam, ipsa me deduxerunt in montem sanctum tuum, & in tabernacula tua.* In Ioan.

Versus 47.

Qui ex Deo est, verba Dei audit, propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis.

Qui ex Deo est, verba Dei audit.

1. Salvator noster verba hæc non solùm de auditu externo, sed etiam & multò magis de interiori intelligit, inquit Toletus: *Non solum propter auditum exteriorem, sed propter fidem doctrinæ, & mandatorum ejus obedientiam, hoc enim est perfectè audire verba Dei.* Judæi quidem ad ea, quæ dicebat, audienda, aures suas patulas præbebant, sed solùm ad ipsum accusandum & censurandum, non verò ad auscultandam veritatem, ut inde proficerent. Cajetanus verba Christi hac glossa illustrat: *Verba quidem Dei necessaria ad salutem suscipit, ut necessaria ad salutem; verba autem exhortatoria suscipit ut expedientia, illa ut præcepta, hæc ut consilia.* Considerat quoque Christum Judæis dixisse: Propterea vos non auditis; unde deducitur, quòd Christus non intendebat loqui de auditu corporali, sed de spirituali & interno. *De eruditione interna, hoc est, susceptione Jesus loquitur.* Eandem quoque ponderationem Hugo Cardinalis his verbis insinuat: *Verba Dei amat, & cum devotione recipit, vos non auditis, idest, auditui tradere & obedire contemnitis.*

2. Facilè credibile est, quod quisquis verbum Dei non tam auribus quàm corde libenter auscultat, ad Deum pertineat, deque numero electorum existat. Unde Dionysius Carthusianus hunc in modum discurrit: S. Joannes scribit: *Qui natus est à Deo, non peccat, quoniam semen Dei manet in illo,* semen verò istud, in cujus virtute anima ab offensa Dei abstinet, aliud non est, quàm verbum Dei: *Semen est verbum Dei*, ac proinde sanctè gloriabatur Psalmista dicens: *In corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi*; qui idem Carthusianus extaticus hac de re practicam quandam similitudinem adducit dicens: *Unusquisque libenter audit de re, quam diligit; qui ergo diligit Deum & vitam beatam, verba Dei libenter audit, & affectuosè conservat, & in hoc salus nostra consistit; debemus ergo verba sacra cum magna attentione, intima affectione, humili reverentia legere, audire, proferre, tanquam epistolas nobis divinitus missas.* In Ioan. 1. Joa. 3. 9.

3. Beda ait: *Interroget se unusquisque, si verba Dei in aure cordis percepit, & intelliget unde sit. Cœlestem patriam desiderare veritas jubet, carnis desideria conterere, mundi gloriam declinare, aliena non rapere, propria largiri; pensèt ergo apud se unusquisque vestrum, si hæc vox Dei in cordis ejus aure convaluit, & quia jam ex Deo sit, agnoscit.* In Ioan.

4. Idem ille Deus, qui se Paradisi portam esse dixit: *Ego sum ostium, per me si quis introierit, salvabitur,* idem, inquam, similiter dixit signum, unde quis electos ad gloriam dignoscere possit esse, si quis vocem ejus libenter audiat: *Oves meæ vocem meam audiunt, & ego vitam æternam do eis.* Mystica profectò fuit illa muneris oblatio, quam Jobo in prosperitatis & salutis statum restituto, subditi ejus fecerunt: *Dederunt ei unusquisque ovem unam, & inaurem auream unam*; & quidem facile est intelligere, cur quilibet ei ovem unam obtulerit, quia illis temporibus facultates meliores non consistebant in monetis aureis vel argenteis, sed in rebus fructiferis, & specialiter in gregibus & armentis: sed quodnam in eo latet mysterium, quòd huic animali inaures junxerint; *Omnia in figura contingebant*; & ideò per hoc denotabatur, quòd quælibet anima prædestinata, cujus ovis symbolum exiitit, promptas & faciles Dei Ioan. 10. 9. Ioa. 10. v. 27. & 28. Iob 42. 11.

verbo aures præbere debeat, quia: *Qui ex Deo est, verba Dei audit; oves meæ vocem meam audiunt. Habent divina verba,* inquit Didacus Stella, *nescio quòd divini & paterni amoris, quòd audientes filii Dei, qui ad æternam beatitudinem destinati sunt, in ipsis agnoscunt, gaudent, & exultant.* Inc. 11. Luc.

Propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis.

5. S. Bonaventura hic ait: *Causam subdit, quia non erant ex Deo, quasi enim naturale est, & delectabile cuilibet audire verba paterna, & ideò qui ex Deo est, delectabiliter audit verba Dei; omnis qui ex veritate est, audit vocem meam.* Nimirum insinuare illis voluit, inquit Salmeron, quòd culpa propria veritatem non recipiebant, *Quia qui ex Deo est, verba Dei audit, propterea vos non auditis; quia ex Deo non estis;* idque hic Author in ipsis post tot sæcula adimpletum esse his verbis ostendit: *Judæi enim hodie sine veritate, sine Christo sunt, edunt siliquas porcorum, vescuntur Thalmuditis, & caballisticis figmentis, intendunt fabulis & genealogiis interminatis; denique verbum Evangelicum non audiunt, quia ex Deo non sunt.*

6. Dionysius Cartusianus magnam nobis in eo consolationem positam esse dicit, quòd in hac vita præsente, in qua nemo certò scire potest: *An amore, an odio dignus sit, aliquod saltem ex ore veritatis depromptum habeamus prædestinationis nostræ signum: Contulit magnam spem confidendi, quòd sunt in statu salutis, & filii Dei, quia experiuntur se verba Dei libenter audire, frequenter revolvere & custodire, propter quod probabiliter scire possunt, quod sunt in charitate & gratia.* Cujus contrarium est in reprobis, qui verbum Dei audiendi, legendi, & meditandi tædium & nauseam habent. Unde S. Augustinus à S. Bernardo citatus ait: *Sicut nullum est majus signum prædestinationis æternæ, quàm Dei verba libenter audire, sic nullum pejus signum, quàm illa contemnere.* In parabola de semine, per quod verbum Dei significatur, legimus: venit diabolus, *Et tollit verbum de corde eorum;* quonam putas fine id facit? ut damnentur: *Ne credentes salvi fiant.* Ser. 6. de orat. Dom c. 5.

7. Divinus ille Pastor de ovibus loquens, de iisdem dicit: *cognosco oves meas, & cognoscunt me meæ;* oves pastorem ex voce ejus agnoscunt, eidemque prompte obediunt, Christus in eodem Cap. S. Joannis Judæos incredulos interrogavit; *Quare loquelam meam non cognoscitis? quia non potestis audire sermonem meum; vos ex patre diabolo estis, & desideria patris vestri vultis facere.* Et quidem veritas isthæc in Actibus Apostolicis manifestè exprimitur; ibi namque refertur Sergium audiendi prædicationem sanctorum Pauli & Barnabæ valde fuisse cupidum: *Desiderabat audire verbum Dei; resistebat autem Elymas Magus*; quonam verò epitheto S. Paulus Apostolus hunc appellavit: *O plene omni dolo & omni fallacia fili diaboli.* In eodem cap. 12. Actuum, quando idem Apostolus coram toto Hebraismo in hæc verba protestatus fuit: *Vobis oportebat primum loqui verbum Dei, sed quoniam repellitis illud, ecce convertimur ad gentes,* consideratio quædam occurrit, quòd uno eodemque tempore *simul & semel,* quo hi verbum Dei repudiabant, Deus quoque illis dorsum obvertit, & ab æterna vita eos excludit: *Indignos vos judicatis æternæ vitæ.* Eadem illa sonora Spiritus Sancti tuba, de qua dictum fuit: *Vas electionis est mihi iste,* dum in Athenarum Areopago verbum Dei annuntiaret, paucos habuit ex auditoribus, qui cor suum Evangelio recipiendo expanderent: *Quidam verò adhærentes ei crediderunt, in quibus & Dionysius Areopagita, & mulier nomine Damaris:* alii verò in cæcitate sua obstinatè remanserunt, quia tametsi verbum Dei auditu corporali percepissent, non tamen illud in interiori cordis auditu exceperant: *Quidam quidem irridebant, quidam verò dixerunt, audiemus te de hoc iterum, & sic Paulus exivit de medio eorum,* neque enim ad electorum numerum pertinebant. *Propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis. Ego ad hoc natus sum,* inquit Christus, *& ad hoc veni in mundum, ut testimonium perhibeam veritati: qui est ex veritate audit vocem meam;* hi auditum suum veritati accommodare non poterant. Quòd si leoni herbam ostenderis, tametsi illa viridis sit, ejus tamen appetitum nequaquam exstimulat, eò quòd non sit naturale illius nutrimentum; si bovi vel ovi Ioan. 8. 43. Act. 13. v. 7. & 8. v. 10. Act. 13. 46. Act. 9. 15. Act. 17. 34. v. 32. Ioa. 18. 37.

carnem propoſueris, multò minus ad manducandum proritabitur, eo quòd hæc animalia herbis paſcantur: eodem modo ſi perverſis & reprobis hominibus de Deo, vel æternæ animæ ſalute locutus fueris, non intelligent quid dicas, haud ſecus ac ſi peregrino aliquo idiomate loquereris: *Propterea vos non auditis, quia ex Deo non eſtis:* quòd ſi autem iiſdem de mundanis emolumentis, vel aliis rebus prophanis, quibus delectantur, loqui cæperis, eoſdem te avidè & perlibenter auſcultantes reperies. In Joan.

8. S. Thomas varias adducit verbum Dei audientium differentias: *Quidam ſunt, qui præcepta Dei, nec aure corporis, ideſt, exteriori auditu dignantur audire, de quibus in Pſal. 57. 5. Sicut aſpidis ſurdæ & obturantis aures ſuas: quidam ſunt, qui hæc quidem corporis aure percipiunt, ſed illo ea mentis deſiderio complectuntur, non habentes voluntatem implendi, Ezech. 33. 31. Audiunt ſermones tuos &c. quidam autem ſunt, qui libenter verba Dei ſuſcipiunt, ita ut etiam in fletibus compungantur, ſed poſt lachrymarum tempus vel tribulationibus oppreſſi, vel allecti delitiis ad iniquitatem redeunt.*

Verſus 48.

Reſponderunt ergo Judæi & dixerunt ei: Nonne benè dicimus nos, quia Samaritanus es tu, & dæmonium habes?

Dixerunt ei: nonne benè dicimus nos?

1. *In hoc eorum præſumptio temeraria patet*, inquit S. Bonaventura, *blaſphemabant, & tamen ſe benè dicere aſſerebant, talis enim eſt fatuitas ſtultorum, & arrogantium, qui videntur ſibi ſapientes.*

L. 8. in Joan.

2. S. Cyrillus illos ira & odio excæcatos fuiſſe dicit: *Tanquam furore exagitati prorumpunt in injurias, & falſis eum probris laceſſunt, quia vera, quæ illi poſſent ingerere, non inveniunt:* Apoſtolus quidem Feſtum convicit, fidei tamen illum non comparavit; quin potius ipſe, dum reſpondere non poſſet, confuſus exiſtens, ad injurias recurrit: *Magna voce dixit: inſanis Paule, multæ te literæ ad inſaniam convertunt.* Unde Caſſiodorus dicit: *At injurias tunc proſiliunt, cùm ſe ſuperatos turpiter erubeſcunt.* Lucas Burgenſis eandem adfert conſiderationem, dum Judæos ex Chriſti reprehenſionibus, quas pro injuriis & irrogatis ſibi contumeliis habebant, exaſperatos eſſe notat: *Tanquam laceſſiti pluribus injuriis, more inſenſatorum, qui juſtas correptiones non ferunt, ad inſana maledicta confugiunt, ſeque non ex Deo, ſed diabolo patre eſſe rebus ipſis oſtendunt.* Idem quoque hanc contumeliam ex fœtidis eorum oribus non ex impetu iræ, ſed præmeditatè in Chriſtum evomitas eſſe obſervat, id quod majus ipſorum odium & malignitatem indicabat, ſiquidem dixerunt: *Nonne benè dicimus nos? ergo non tantum per modum contumeliæ cujuſdam iracundè ac temerè objiciunt hæc Chriſto, verùm etiam per modum diu meditatæ affirmationis.*

Act. 26. v. 24.

L. 1. ep 15.

Luc. Bur.

Quia Samaritanus es tu.

3. *Ideſt, hæreticus quidam*, exponit Carthuſianus; & Albertus Magnus legit: *Alienus à lege divina*, vel etiam ideò illum Samaritanum vocant, quia in Samaria cum applauſu totius civitatis prædicaverat; poſtquam mulierem illam Samaritanam peccatricem convertit. Præterea dicit idem Albertus: *Quia indicabant, quod aliquid de lege reciperet, & alia quædam objiceret; tertiò quia in parabolis Samaritanos laudavit, & extulit in miraculis.*

Et dæmonium habes.

4. *Quòd inſana & abſona eum loqui judicarent*, inquit Janſenius, *cùm illos dicebat ex patre diabolo, & non ex Deo eſſe*, qui idem Author ad hoc ſe reflectit, quòd multi in capite ſequenti de ipſo dixerint: *Dæmonium habet, & inſanit, quid eum auditis?*

5. Quid autem dicere voluerint, dum illum dæmonium habere aſſeruerunt, Dionyſius Carthuſianus his verbis exponit: *Cujus relatione & adjutorio dicis, & facis alia ac mira, quæ alii te facere & dicere putant virtute divina: hoc perverſi dixerunt; quoniam aliter ſalvare non poterant, quomodo tot mirabilia facere, totque ſecreta & futura reſerare, & tam ſubtilia atque profunda docere non inſtructus ab homine poſſet, niſi quod vel à Deo, vel à diabolo hoc haberet.* Rationem autem, cur illa ſupernaturalia opera non in meliorem partem interpretati ſuerint, ideſt, quòd hæc tam inſignia dona à Deo haberet, idem Extaticus Doctor hanc aſſignat, dicens: *Noluerunt credere, quòd haberet ea à Deo, propter nimiam diſplicentiam atque invidiam, quam conceperant in eum, ideò omnia talia deputabant diabolo.*

Verſus 49.

Reſpondit Jeſus: ego dæmonium non habeo, ſed honorifico Patrem meum, & vos inhonoraſtis me.

Reſpondit Jeſus: ego dæmonium non habeo.

1. Duo fuerunt præcipua aſſertarum adverſus ipſum injuriarum capita, ſiquidem ipſum primò Samaritanum, deindè verò dæmoniacum appellarunt, cur igitur ad illas reſpondens ſe ſolùm de ſecunda, non verò de prima calumnia purgat & tuetur? Sanctus Bonaventura ſancti Gregorii expoſitionem adducens, dicit: *Unum negavit, quòd non habuit dæmonium, alterum tacendo conſenſit, ſcilicet ſe eſſe Samaritanum, qui cuſtos interpretatur, eo quòd ipſe verè cuſtos eſt. Cuſtos quid de nocte? Niſi Dominus cuſtodierit civitatem.* Sanctus Thomas obſervat, quòd quia tempus illud advenerat, in quo ſub uno paſtore unum futurum erat ovile, Judæique pariter cum gentibus ſub eadem erant uniendi: *Ideò Dominus, ut oſtendat ſe veniſſe proſalute omnium non negavit ſe eſſe Samaritanum, ut magis quàm Paulus, omnibus omnia factus, omnes nanciſcatur.* Idem quoque Angelicus Doctor aliam jam à nobis inſinuatam rationem aſſignat, nimirum, quia *Samaritanus* idem eſt, quod *Cuſtos, ipſe autem præcipuè cuſtos noſter eſt ſecundum illud Pſal. 120 4. Ecce non dormitabit, neque dormiet, qui cuſtodit Iſrael.* Pſ. 126. 1. In Joan.

2. Aliud quoddam ab Alberto Magno motivum adducitur, dicit enim: *Per hoc quòd dæmonium eum habere dicebant, Spiritui gratiæ (qui ab ipſo procedit) contumeliam faciebant; & ideò negavit, & correxit, ſed per hoc, quòd eum Samaritanum dicebant, ſibi humanam generationem attribuebant.* Unde ſalutare hoc deducit documentum, quòd videlicet injurias Deo & proximis noſtris illatas iniquiſſimè ferre, eorumque honorem & innocentiam defendere debeamus, manſuetos verò nos ex alia parte exhibere, actioneſque quæ perſonam noſtram privatim contingunt, patienter diſſimulare debeamus. Unde Theophylactus ait: *Cum ſeipſos filios Dei dicerent, vehementer eas coarguit, veritatem vindicans; quando autem ipſum injuria afficiunt, non ulciſcitur; docens etiam nos, quæ contra Deum ſunt, vindicare; quæ autem contra nos, manſuete ferre, ſicut & ipſe manſuete dixit: Ego dæmonium non habeo, ſed honoro patrem meum.*

3. Toletus Chriſtum in hoc ſe ab injuria & calumnia, per Samaritani nomen illata juſtificaſſe exiſtimat, dum ſe æternum patrem ſuum honorificare aſſeruit, *Hoc verbo, honorifico Patrem meum, confirmat ſe dæmonium non habere, & ſimul Samaritanum eſſe refellit.* Non quidem ei, quod natione Samaritanus eſſe objiciebant, nimis enim probè ipſum Nazarenum eſſe ſciebant, *ſed moribus & ſtudiis*; ideoque dicendo ſe dæmonium habere, ſed æterni patris ſui gloriam & honorem zelare, ſimul quoque eodem tempore ſe Samaritanum moribus non eſſe juſtificabat: *propterea Chriſtus rem ipſam conſiderans reſpondit: honorifico patrem meum, quod Samaritanus non facit.* Idem quoque S. Hieronymum citat, qui Chriſtum ex alio quoque motivo Samaritanum ſe eſſe non negaſſe aſſerit nimirum. *Ut ſe illum verum Samaritanum oſtenderet, qui in parabola Luc. 10. ſignificatus eſt, qui alligavit vulnera jacentis in via.* Adhæc Toletus dicit: *Ut etiam ſe eſſe oſtenderet qui omnibus omnia factus eſt, ut omnes lucrifaceret, iis qui ſine lege erant, tanquam ſine lege eſſe.* Hugo Cardinalis ideò Chriſtum ad injuriam Samaritani nihil reſpondiſſe exiſtimat, quia nomen hoc ſcientia & conceptu ſuo minimè injurioſum eſſe ſciebat. *Non reputavit hoc opprobrium, nec negavit, ne ſignificare videretur, quod ipſi eſſent deſpiciendi putabant, neminem enim deſpicit Chriſtus, qui dicit, Non veni vocare juſtos, ſed peccatores.* Ad Aſſellam. Mat. 9 13.

4. S. Tho-

In Ioan.

4. S. Thomas insinuat solum Dei filium libere & veridice dicere potuisse: *Ego dæmonium non habeo: hoc verbum solus Christus dicere potest, ut Origenes dicit, nam ille nihil quod dæmonis est, leve videlicet aut grave in se habet; venit princeps mundi hujus, & in me non habet quidquam.* De hac autem veritate nos extra omnem dubium posuit, dum ait: *Honorifico Patrem meum; diabolus enim honori Dei resistit, qui ergo quærit Dei honorem, alienus est à diabolo.* Unde meritò Chrysostomus quærit: *Quis dæmonium habet, num qui Deum honorat, an qui honoribus Deum prosequentem contumelia afficit?*

Hom. 54. in Ioan.

5. Omnes sacri Expositores unanimiter intenti sunt, ut virtutem admirentur benignissimi Salvatoris nostri, quam in hac responsione exhibuit, siquidem in ea offensum aut læsum se esse ostendit, in eo unde offendebatur Deus, non verò in injuriis sibi tanquam personæ privatæ illatis, adeoque adimpletum est in eo quòd S. Petrus

1. Pet. 2. v. 23. postea hac de re scripsit, scilicet: *Cum malediceretur non maledicebat, cum pateretur, non comminabatur.* Cajetanus quoque hac de re ita scribit: *Non ad contumeliam propriam qua appellatus est Samaritanus, sed ad injuriam Dei, qua dictum est: dæmonium habes, respondit: hæc enim directè tollebat fidem credentium, tollebat veritatem doctrinæ, nocebat populo.*

6. Hugo Cardinalis ita scribit: *Hic in duobus nos instruit; Primò, scilicet, quia cùm crimen nobis imponitur, debemus levi excusatione nos expurgare, ne pereat fama, quæ necessaria est propter proximum. Secundum est, quia injuriam Dei debemus omnibus modis indicare, nostram autem patienter tolerare.* Etenim cum majori mansuetudine Christus respondere non poterat, neque enim injurias acceptas injuriis reciprocis compensavit, neque vitia aut excessus illorum ulla in re detexit. Unde Salmeron inquit: *Dat nobis exemplum, ut cùm adversarii nobis falsa mala impingunt, vera eorum mala taceamus.* Quo virtutis actu se dæmoniacum non esse in effectu probavit: *Tam mansueto responso ostendit se dæmonem non habere; non enim dæmonum est, ad convitia patienter & mansuetos se præstare.* Quod si non se sed ipsos verè à dæmone possessos esse asseruisset, *Verum utique dixisset,* inquit Beda, *quia nisi impleti dæmonio, tam perversè de Deo loqui non possent, sed accepta injuria, etiam quod verum erat, dicere veritas noluit ne non dixisse veritatem, sed provocatus contumeliam reddidisse videretur. Ex quare quid nobis innuitur, nisi ut eo tempore, quo à proximis ex falsitate contumelias accipimus, eorum etiam vera mala taceamus, ne ministerium justæ correptionis in arma vertatur furoris.*

Hom. de Susanna.

7. Occurrit hoc loco sententia quædam Chrysostomi examine & ponderatione dignissima; Dicit enim: *longe gloriosius est, ad imitationem Christi injuriam tacendo tolerare, quam superare respondendo.* Tametsi enim is qui injuriam receptam alia majori à se repellit; alterum superasse videatur; revera tamen non est ita; siquidem teste S. Bernardo, *infelix victoria est, qua superans hominem succumbit vitio; os pravi tanti non est, ut quis illud dignetur responso.*

Ser. ad milites templi.

Hom. 1. in 1. ad Thessal.

8. Chrysostomus ad idipsum magis elucidandum familiaris satis & practica utitur similitudine, quando enim in domo aliqua duæ januæ sibi mutuo oppositæ apertæ sunt, per quas utrimque ventus perflare possit, magnus ventorum ex utraque parte ingredientium videbitur conflictus: *Si vero alteram clauseris nihil prodest ventus, sed magna pars virium ejus præciditur, ita nunc quoque duæ sunt januæ, os tuum, & ejus, quite contumeliis afficit & convitiis, si tuum clauseris, extinguis totum spiritum, sin autem aperueris, non potest cohiberi.* Idem quoque Chrysostomus in alia quadam homilia salubriter nos monet, ut contra illatas injurias, non pugnemus; aut reciprocas inferamus injurias, sed cedamus potius modeste & patienter, quia *malum hominem tacendo & locum dando melius vincis, quam respondendo; quia malitia non instruitur sermonibus, sed excitatur,* ac proinde cave sis ne te ob id superatum & oppressum esse credas, maxime si verum est, quod S. Valerianus hac de re scribit: *plena victoria est ad clamantem tacere, & non respondere provocanti.* Surius de sancto quodam viro Canonico regulari refert, quod cum is gravibus injuriis & minis ab æmulis quibusdam suis impetitus tacuisset, is interrogatus cur in honore & re-

Hom. 38 in Matth.

Hom. 12. Die 10. Octob. c. 8.

putatione adeo enormiter læsus, se non defendisset, responderit: Quid si in domum igne conflagrantem, ad eum extinguendum oleum desuper effunderes, nunquid ad illius incendium promovendum potius quam restinguendum concurreres? Cum igitur æmulus meus ira intus & furore velut igne succensus sit, ego utique illum injurando, convitiando, replicando, confundendo, ignem potius adjecto novo igne, vel superinfuso oleo adaugerem, quam si darem incendium; Et ideo *posui ori meo custodiam, cùm consisteret peccator adversum me; Obmutui, & silui.* Psal. 38. v. 2.

Honorifico patrem meum, & vos inhonorastis me.

9. Salmeron valde suspicit & admiratur gloriam illam, quam Dei filius ex hac sibi illata contumelia reportavit, dum illam tanta cum virtute supportando, eodem prorsus tempore modestissime repulit: *De præsenti honorifico ad vestram contumeliam D.i gloriam, æquo animo ferendo, & honorare Deum non est opus dæmonis, qui Dei gloriam furatus est olim, & semper quantum in se est, furatur.*

10. Enim vero qualiter Christus æternum patrem glorificarit, Carthusianus his verbis declarat: *Verbo & opere, & in omnibus exhibeo honorem, cultum, & obedientiam Deo Patri, secundum quod homo sum. Ex quo patet sanctitas vitæ meæ & quod cum dæmonibus non concordo, sed eorum cultum destruo, idololatriam reprobo, vitia damno, hominesque ad Deum converto, ut eum in omnibus toto corde diligant & honorent.*

11. Theophylactus Christum patrem suum ejus gloriam & honorem zelando honorasse scribit: *Quomodo autem honorabat Patrem? ulciscens illum, & non sinens eos, qui homicidæ erant, ac mendaces, Salvatoris, & veritatis filios nominari.*

12. *Vos inhonorastis me, tum non præstantes mihi legato patris fidem,* inquit Salmeron, *tum objiciendo me habere dæmonium & apponendo juxta arcam Domini idolum Dagon, tum denique vocando me Samaritanum.* Non culpavit eos dicendo vos æternum Patrem meum inhonorastis, sed inhonorastis me, ut illis innueret, quod quoad naturam & essentiam divinam unus idemque cum patre esset; & consequenter *tacite innuens gloriam Patris, & suam, unam esse & eandem.*

Versus 50.

Ego autem non quæro gloriam meam, est qui quærat, & judicet.

Ego autem non quæro gloriam meam.

1. Cajetanus hanc illis verbis adhibet interpretationem, videlicet: *Intentio mea secundum quod sum homo, non tendit ad hoc, ut ego homo in præsenti glorificer à vobis; intentio tamen Dei tendit ad hoc ut vos glorificetis me;* unde subdit: *Est qui quærat,* quasi dicat: Æterni patris voluntas est, ut Filius ejus glorificetur.

2. Dionysius Carthusianus, ut nostram condemnet superbiam, in sensu morali ita scribit: *Christum secundum quod homo non quæsivit gloriam sæcularem, mundanum honorem, vel aliquam vanitatem; incomparabiliter igitur minus spectat nos vilissimos peccatores quærere gloriam propriam, velle dominari, præesse, & glorificari;* nec hoc humiliantem se deprimere poterit Christus ob humilitatem suam vel maxime glorificatus fuit, quia honor fugientem se sequitur semper. Unde S. Hieronymus de S. Paula ita scribit: *Quæ unius urbis contempsit gloriam, totius orbis opinione celebratur;* Moyses itidem *negavit se esse filium filiæ Pharaonis, magis eligens affligi cum populo Dei, quam temporalis peccati habere jucunditatem,* & quia Ægypti sceptrum contrectare & gubernare noluit, ideoque se ad greges pascendos in vastum quoddam desertum se recepit, Deus illum Deum Pharaonis esse voluit, de quo proinde S. Ambrosius ait: *Fugiendo potentiam potentior factus est, factus est enim in Deum Regi Pharaoni,* & in generalissimum totius populi Dei ducem.

Ad Eustoch. Hebr. 10. v. 5

In Psal. 118. oct. 8.

Est qui quærat, & judicet.

3. Circa hæc verba V. Beda ita scribit: *Illicitas contumelias Patris judicio reservat, ut nobis profecto insinuet, quantum patientes esse debemus, dum adhuc se ulcisci non vult & ipse qui judicat;* sæculares quidem homines qui de honoris apicibus non lædendis solliciti sunt,

de receptis se contumeliis vindicare summæ sibi gloriæ ducunt, Dei autem filius in iis condonandis gloriam suam repositam habet. Unde S. Paulinus ait: *Vicem injuriæ reddere humana ultio est, at inimicos etiam diligere vindicta cœlestis est.* Ep. 2.

4. Eam quidem, quæ personæ suæ irrogabatur injuriam patienter sustinuit, at vero non item eam quæ patrem suum offendebat, idque ut Chrysostomus ait: *At nos erudiendum, ut quæ ad Deum pertinent, majorem in modum defendamus: quæ ad nos, contemnamus;* nec tamen quis ideo existimare debet, quod injuriæ ejus amore toleratæ impunes sint dissimulandæ, siquidem Spiritus sanctus expresse dicit: *Mihi vindicta, & ego retribuam;* id quod Christus multo manifestus nobis hisce verbis protestatur dicens: *Est qui quærat, & judicet;* Est *qui quærit gloriam meam, qui & ipse potest judicare,* inquit Theophylactus, *& condemnare eos, qui me injuria afficiunt; sæpe enim quis quærit ulcisci, & nequit ipse judicare; propterea dixit; Est qui quærat, & judicet.* Quibus verbis ex mente Hugonis Cardinalis severissimum prædixit supplicium, quod illis à divina justitia suo tempore immittendum erit: *Punivit enim pater peccatum eorum in captivitatem eos tradendo, & justam pœnam excæcationis eis infligendo.* Homil. 54. in Ioan. Rom. 12. v. 19.

Versus 51.

Amen, Amen dico vobis: Si quis sermonem meum servaverit, mortem non videbit in æternum.

1. S. Thomas hoc loco ad summam Christi mansuetudinem nobis repræsentandam, optime observat, quod inimicis suis bonum pro malo reddiderit; Dicit enim: *Sciendum, quod quamvis Christus lacessitus esset injuriis, & opprobriis, non tamen destitit à doctrina; sed postquam habere dæmonium dictum est, prædicationis suæ beneficia largius impendit, in quo datur nobis exemplum, quod cum malorum perversitas crescit, & per opprobria hominum conculcantur, qui convertuntur, non solum prædicatio frangi non debet, sed etiam augeri.* Salmeron vero econtra opinatur Christum prædicationem suam brevi temporis spatio intermisisse, donec irrogatas sibi diluisset calumnias & contumelias: *Postquam injuriis objectis satisfecit, redit Dominus ad verbi sui, quod prædicabat, commendationem, & quod illi impudentes dæmoni tribuebant, & urget ad fidem tanto præmio proposito, & docet, ne ob injurias à docendi beneficio refrigescamus.* Postquam enim doctrinam suam (quæ alta, incomprehensibilis & cælestis erat) veluti à dæmonio sibi acquisitam calumniati fuissent, calumniam hanc falsam esse ostendit, quando æternæ veritatis verbo asseruit, dicens: *Amen, amen dico vobis, si quis sermonem meum servaverit, mortem non videbit in æternum;* certum est etenim dæmonem mortis, non vero vitæ, maxime æternæ authorem esse. Unde Chrysologus ait: *Dæmon mali author, mala promittit, non bona; occidere, non vivificare consuevit. Ergo non est dæmon, sed Deus est Christus, qui redonat, quam donaverat vitam.* In Ioan. Ser. 131.

2. Considerandum quoque hic est dictio illa *servaverit;* hac enim Salvator noster utitur, ne quis sibi persuadeat, ad mortem æternam evadendam sufficere quod voci & verbo Dei aures nostras arrigamus. Unde dictionem hanc Salmeron ita exponit: *Si quis sermonibus meis Evangelicis obtemperaverit, fide illos excipiendo, effectu amando, & manibus operando;* Cui consonat expositio Jansenii dicentis: *Nisi simpliciter audierit, sed auditum etiam servaverit,* idest, ut Albertus Magnus ait: *Per amorem & operis impletionem.* Notandum quoque Christum non dicere *servat*, in tempore præsenti, sed *servaverit*, ut *denotet perseverantiam.* In quæ verba D. Thomas idem quasi notat, dum ait: *Servaverit, primo quidem per fidem, & jugem meditationem. Prov. 4. serva eam, & servabit te: Secundo vero per operis impletionem.* S. Bonaventura dicit: *Servaverit, scilicet & in corde, & in ore, & in opere; qui habet mandata mea, & servat ea, ille est qui diligit me. Joan. 14.* Theophylactus ait: *Hoc est credendo simul, & vitam habens puram; tunc enim vere qui tenet doctrinam Domini, quando & puram habet vitam. Desiderabilia super aurum,* inquit Psalmista, *& lapidem pretiosum multum, & dulciora super mel & favum; etenim servus tuus custodit ea, in custodiendis illis retributio multa;* In Ioan. Psal. 18. v. 11.

Et quidem idipsum de præceptis Dei asseritur, de ejus pariter verbo dici potest, de quo similiter ita scribitur: *Eloquia Domini, eloquia casta, argentum igne examinatum.* Psal. 11. v. 7.

3. Glossa ex eo quod Michol ob derisum & contemptum Davidem maritum suum, perpetua quadam punita fuit sterilitate, morale hoc elicit documentum: *At contra filia Saul cubiculum Regis ingressa nullos concepti seminis fructus dat, quia qui verbum Dei auretenus percipiunt, absque boni operis prole diem perpetuæ mortis exspectant.* 2. Reg. 26. v. 23. Ibid.

Mortem non videbit in æternum.

4 *Idest, nusquam experietur, seu sentiet mortem temporalem; quia nec in præsenti privabitur vita gratiæ, nec in futuro vita gloriæ.* Quisquis verbum Dei cum fructu ascultat, illudque in corde suo conservat, vivam quoque amicitiam & gratiam Dei continuat, atque ab illius offensis pro viribus abstinet; In cujus probationem S. Thomas illum adducit Ecclesiastici textum: *Qui operantur in me, scilicet in divina sapientia, non peccabunt; & qui elucidant me, vitam æternam habebunt;* & congrue tali merito debetur tale præmium, nam *vita æterna præcipue in visione Dei consistit; Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum; Hujus autem visionis quoddam principium in nobis fit per verbum Christi Matth. 13.* In Ioan Eccl. 24. v. 31. & 31. Ioan. 17. v. 3.

5. Jansenius ita exponit: *Non videbit, idest, non experietur, non sentiet mortem in æternum, quia ab æterna morte erit liber, & mors corporis ei mors non erit, sed sonus & migratio:* mors etenim terribilis & formidanda quidem est impiis, non vero justis, imo hi mortem quasi suavem quendam somnum esse experiuntur. Idem quoque Author aliam quandam observationem ingeniosam subjungit, dicens: *Circa quæ verba notandum, idem à Domino promitti servantibus sermonem ejus, quod supra promisit manducantibus carnem ejus, ut intelligamus verbum Dei æquari in hac parte Eucharistiæ; utrumque enim est panis, mentem hominis nutriens & vivificans.* Albertus Magnus illa verba: *Non videbit mortem,* ita exponit, *hoc est æternæ mortis amaritudinem non experietur. Sap. 6. Custoditio legum consummatio incorruptionis est.* Sap. 6. 19.

6. Ex his quoque verbis efficacia verbi Dei clare deducitur, de qua verbum æternum in S. Joanne ita loquitur: *Sicut pater suscitat mortuos & vivificat, sic filius quos vult vivificat;* Modum autem quo animabus nostris vitam donat, declarare volens, subjungit: *Amen, amen dico vobis, quia qui verbum meum audit, & credit ei, habet vitam æternam;* Etenim anima quæ in peccatis suis sepulta quasi computrescit, si ad audiendam vocē & verbum Dei cor suum aperuerit, protinus ad gratiæ vitam redibit. Unde S. Bernardus ait: *Licet mortuus in peccato, si audieris vocem filii Dei, vives; sermo enim, quem loquitur spiritus & vita est.* Ezechielis cap. 37. legimus, Deum huic Prophetæ campum quendam ostendisse nudis mortuorum ossibus & cineribus refertum, eique præcepisse, ut conversus ossa isthæc circumquaque respiceret, ac demum interrogasse illum: *Fili hominis, putas ne vivent ossa ista?* Qui respondit: *Domine Deus tu nosti:* Cui Deus subjunxit: *Vaticinare de ossibus istis, & dices eis: Ossa arida audite verbum Domini;* Quodnam obsecro majus poterit videri prodigium, quam quod Sapientia illa increata Prophetæ imperarit, ut aridis illis cadaverum craniis, ossibus, & cineribus, qui nec aures habent ad audiendum, nec cor quod voci & verbo ejus aperiri possit, verbum Domini pleno ore ferventer prædicet? At vero Propheta subjungit: *Hæc dicit Dominus ossibus his; Ecce ego intromittam in vos spiritum, & vivetis, & dabo super vos nervos, & succrescere faciam super vos carnem, & scietis, quia ego Dominus.* Eodem igitur modo invenietur fortasse è peccatoribus quispiam, qui in vitio vel peccato aliquo certo ita fuerit radicatus & habituatus, ut vitium istud ipsa quoque ossa & medullam ejus penetrasse videatur, cujus etiam cor instar aridi cineris exsuccidum sit, qui tamen si ad locum aliquem devenerit, ubi alter quidam Ezechiel, vel prædicator Apostolicus verbum Dei annuntiarit, se ad vitam gratiæ denuo resurrecturum esse sperare haud immerito poterit: *Dabo vobis spiritum & vivetis, & scietis quia ego Dominus. Amen, amen dico vobis, quia venit hora, & nunc est, quando mortui audient vocem* Ioan. 5. v. 21. Ioan. 5. v. 24. Ser. de multiplici utilitate verbi Dei. Ezech. 37. v. 3. v. 4. Ezech. 37. v. 5 Ezech. 36 v 6 Ioan. 5. v. 25.

cem filii Dei, & qui audierint, vivent. Ubi S. Augustinus dicit, Christum illis verbis non loqui de judicio finali, *quando in jussu & voce Archangeli, & in tuba Dei descendet de cœlo, & mortui, qui in Christo sunt, resurgent;* quia judicium illud etiamnum futurum est; at vero hora illa jam venisse dicitur: Et nunc est, adeoque non de corporum, sed de animarum resurrectione, quæ in virtutem vocis, & divini verbi sui fiet, loquitur. S. Ambrosius de viduæ Naimiticæ filio loquens dicit: *Quis est iste tumulus tuus, nisi mali mores; tumulus tuus perfidia est, tumulus tuus guttur est: Sepulchrum patens est guttur eorum; ab hoc sepulchro te liberavit Christus ab hoc tumulo surges, si audies verbum Dei.*

Tr 19. in Io. et ad Thessal. 4. v. 15.

L. 5 in Luc. c 7.

Psal. 5. v. 11.

Versus 52.

Dixerunt ergo Judæi: nunc cognovimus quia dæmonium habes: Abraham mortuus est, & Prophetæ, & tu dicis: si quis sermonem meum servaverit, mortem non gustabit in æternum.

1. Ipsimet Judæi hisce verbis aperte fassi sunt, quod antea Christo per calumniam & injuriam imposuerint, dicendo: Dæmonium habes, siquidem dixerunt: *Nunc cognovimus.* Unde Salmeron ait: *Dicendo, nunc cognovimus, ostendunt se id prius non nisi mendaciter & calumniose Christo objectasse; est autem in mundo communis hic morbus, ut plerique Christi gratiam & beneficia sensu carnis tantum æstiment.* Jansenius existimat, quod quando prima vice dixerunt: *Dæmonium habes*, illam non habuerint cognitionem, qualem sibi nunc post habitum Christi cum ipsis discursum habere videbantur: *Significant se hoc prius, cum illi objecerint, non cognovisse, aut non satis cognovisse;* Vel etiam, ut Toletus exponit, non negant se antea illum dæmoniacum esse cognovisse, sed ostendunt: *Illud idem esse sufficiens argumentum id affirmandi, etiamsi nullum aliud præcessisset, solemus enim dicere; nunc novi te amicum; nunc intelligo te virum doctum, idest, vel ex hoc solo nosco te amicum, te virum doctum; si nunc vel hoc solo satis ostendis te dæmonem habere, etiamsi nihil aliud dixisses, vel fecisses.* Dionysius Carthusianus ait: *Tam insensatè tamque manifeste mendaciter loqueris, quod qui paulo ante opinabamur te dæmonium habere, illoque instigante stultissime loqui, nunc certi sumus de hoc.*

2. Cajetanus ex hac verborum interpretatione deducit, Judæos Christum in tantum existimasse dæmoniacum in quantum illum reputabant esse fallacem, impostorem, mendacem: *Impossibilem reputabant veritatem verborum Jesu, & propterea dicunt se nunc cognovisse, quod dæmonium habet, utpote loquens manifeste falsa.* Unde manifeste colligitur, quantum homini infamiam mendacium conciliet; Enimvero certissimum esse novimus, quod ipsamet prima & æterna Veritas in hoc eodem capite de dæmonio loquens dicat: *Cum loquitur mendacium, ex propriis loquitur, quia mendax est, & pater ejus.* S. Thomas dicit: *Ponit peccatum dæmonis contra Deum, quod consistit in hoc, quod avertit se à veritate, quæ Deus est; primo ostendit eum à veritate aversum; secundo ostendit eum veritati contrarium.* Diabolus primus mendacii inventor fuit, qui deinceps per idem omnes suos sequaces seducit: Unde Origenes ait: *Diabolus mendacium genuit, seductus est à semetipso; in hoc deterior, quod alii ab eo falluntur, ipse sibi deceptionis est author*, inquit S. Augustinus: *Quomodo Deus Pater genuit filium veritatem, sic diabolus lapsus genuit quasi filium mendacium.* S. Thomas scribit, quod Judæi in injuria, quam Christo impegerant dicendo: *Dæmonium habes*, in tantum fuerint confirmati, in quantum se falsitatem mendacium ejus manu sua tangere & palpare potuisse credebant: *Hoc ideo dixerunt, quia notum est apud Judæos, quod adinventor peccatorum est diabolus, & præcipue mendacii, secundum illud 3. Reg. ultimo: Egrediar, & ero spiritus mendax in ore omnium.* Jam ipsum audierant dicentem: *Si quis sermonem &c.* id quod illis evidens videbatur falsitas esse, siquidem ipsum de morte corporali, non vero de spirituali & æterna locutum fuisse credebant: *Dæmonium habes, quasi dicant: Ex instinctu dæmonis mendacium loqueris*: Porro ut ipsum de mendacio convincerent, duo præcipue adducunt argumenta; Primo scilicet aliquorum scilicet Abrahæ & Prophetarum mortem proponunt; Secundo verba ab ipsomet prolata adversum eum adducunt, dicentes: *Et tu dicis: si quis &c.* unde ipsum falsa asseruisse concludunt. S. Thomas autem in æternæ & incarnatæ Veritatis defensionem respondet: *Mortui sunt corpore, sed vivunt spiritu, qui sermonem Dei servaverunt.*

v. 44.

In c. 8. Ioan.

Conc. 5. in Psal 10. In Ioan.

1. Reg. 22. v. 21.

3. Salmeron ait: *Ex Christi verbis calumniam struunt, ac si de morte corporis duntaxat esset locutus.* Ex quo verissimum esse liquet, quod *animalis homo non percipit ea quæ sunt spiritus &c.* quia Christum dicere voluisse credebant, quod verbum & prædicatio ejus à morte præservaret, adeo ut hac ratione homines in præsenti vita degentes immortaliter vivere potuissent.

4. Cajetanus malignitatem & iram ipsorum notat, dum in calumnias & contumelias prorumpunt, seque impostores esse perspicue manifestant: *Vide furorem, non solum à contumelia inchoabant responsionem (cum tamen Jesus eis manifestissimè proponeret eorum salutem) sed propriti honoris oblivisciuntur, manifestantes se hactenus dixisse: Dæmonium habes: non enim dicunt: Nunc etiam cognovimus, sed nunc cognovimus; prius igitur non cognoverant, & tamen dixerunt.*

Versus 53.

Nunquid major es patre nostro Abraham, qui mortuus est? Et Prophetæ mortui sunt? quem teipsum facis?

1. *Mira cæcitas Judæorum*, inquit Dionysius Carthusianus, *experimentaliter enim constabat, quod Jesus in gratia prophetiæ, in altitudine sapientiæ, in efficacia miraculorum, in conversatione spiritualium operum excessit Abraham, sed omnia ista adscripserunt diabolo.*

2. Porro Judæorum argumentum, ut Salmeron ponderat, hoc erat; Abraham, Prophetæ, & quotquot illis crediderunt, mortui sunt omnes, tuumque verbum majoris utique non erit virtutis, quam verbum Dei fuerit, hoc autem auditum, susceptum & à prædictis diligenter custoditum ac conservatum, illos in vita superstites conservare non potuit, multo igitur minus tuum idipsum efficere poterit, sed consequentia hæc nequaquam valet: *Male inferunt, quia Dominus non de morte carnis, sed spiritus loquebatur, & quod ad illam attinet, Abraham & prophetæ vivebant.* Cajetanus proinde illos cæcos appellat, eo quod se ab odio decipi & hebetari permiserint, ne suam possent videre ignorantiam, *Excæcati odio non solum errant, intelligendo verba Jesu de mente corporis, sed præcipites non dubitant, non quærunt, quo sensu illa verba dixerit, sed definiunt de morte corporis dicta, & propterea objiciunt mortem Abrahæ, & Prophetarum, quos constabat sermonem Dei servasse.*

3. *Quem teipsum facis?* dicebant, quasi dicere voluissent, cur divinam tibi filiationem usurpas? Unde Salmeron ait: *Quasi sibi Filii Dei dignitatem usurparet, cum teste Apostolo, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo.*

Versus 54.

Respondit Iesus: Si ego glorifico meipsum, gloria mea nihil est, est pater meus, qui glorificat me, quem vos dicitis, quia Deus vester est.

Respondit Iesus: Si ego glorifico meipsum, gloria mea nihil est.

1. Quasi diceret, inquit Lucas Burgensis, *falsa ac mendax est, si quid mihi attribuam præter veritatem;* Declarare enim voluit, quod nec ambiat, nec quærat propriam gloriam. Unde Salmeron ait: *Quia solus Deus est cognitor & approbator sui ipsius, non autem ullus homo, non enim qui seipsum commendat, ille probatus est, sed quem Deus commendat. Christus ergo se humanitus non glorificavit, quia omnis gloria, quam sibi potest attribuere creatura, vana est,* Et ratio est, quia homo seu quælibet alia creatura nullum habet objectum, unde gloriari possit aut debeat, quia nihil habet quod non acceperit, præterquam quod gloriari vitiosum sit, cum per illud injustitia committatur, dum sic gloriando alienum usurparetur; Et ideo considerabilem hanc exinde deducit consequentiam: *Quod si nihil erat gloria Christi, si seipsum glorificasset, quem quæso dabis, qui se glorificando veram & solidam gloriam acquirere possit.*

T

2. Toletus considerat, quod Judæi Christo quem hominem aliis hominibus similem & parem esse credebant, imputarint, quasi superbo & elato animo vanigloriusesset, à qua calumnia ipse se prædictis verbis justificare nititur, quasi dicere vellet: *Si ego ut homo, ideſt, ex operibus hominis solius gloriam quærerem, profecto parvi esset momenti; at non ex humanis operibus gloria mea est, sed ex divinis, quæ feci, & facio, non ergo jactantiæ potestis tribuere verba, sicut nec opera, quæ non hominis, sed Dei, cui jactantia non inest, sunt; est pater meus qui glorificat me.*

3. Dionysius Carthusianus verba illa Christi hunc sensum habere dicit: *Si ego glorioſum seu magnum me dico inordinate, & non sub ordine sapientiæ Dei, secundùm quod mihi imponitis, gloria mea, ideſt dignitas, quam mihi adscribo, nihil, ideſt, nullius est reputationis, vana & falsa.* Verum quidem est quod se lucem mundi appellarit, & alia similia de se dixerit, quæ in ipsius gloriam redundabant, hoc tamen sine ulla jactantia vel inordinatione fecit, prout ipsi calumniabantur, siquidem se id ex æterni Patris sui jussu & ordinatione fecisse protestatur, qui ipsum exaltari & glorificari volebat: *Et pater meus qui glorificat me.* Hic illum in Jordane & in monte Thabor manifeste filium suum dilectum proclamavit; *Hic est filius meus &c. Glorificat me per opera miraculosa, & per Prophetarum eloquia.*

Versus 55.

Et non cognovistis eum, ego autem novi eum; & si dixero, quia non scio eum, ero similis vobis mendax, sed scio eum, & sermonem ejus servo.

Et non cognovistis eum.

Joan 13.v.7. Joan.14 v.9. 1. *Si enim cognovissetis me, & patrem meum utique cognovissetis*; nam ut sancto Philippo dixit *Philippe qui videt me, videt & patrem*; & ideo è converso, qui filium non cognoscit, multo minus in divinis cognoscet patrem. Dionysius Carthusianus ait: *Secundum proprietatem relativam, & propriam patris rationem, nec Deum cognoverunt cognitione formata sed informi, non enim obedierunt ejus præceptis, ideo factis eum negabant*; 1. Joan.2.v.3. citatque illum S. Joannis textum: *In hoc scimus quoniam cognovimus Deum, si mandata ejus observamus*; Lib 3. in Io. c.11. Super quæ verba S. Cyrillus ita scribit: *Nam soli cognoscere Deum suum dicuntur, qui viam mandatorum ejus perambulant, neque ab ea declinant.*

2. Hugo Cardinalis ait: *Non cognovistis, quasi dicat, jactatis vos de eo, quod Deus vester sit, sed eum ignoratis, quia ei qui omnia pro eo dicit, & facit, ut ipse glorificetur, injuramini, & missum ab eo non recipitis.*

Et si dixero, quia non scio eum, ero similis vobis mendax.

3. Lucas Burgensis ait: *Ad increpandum mendacitatem eorum, qui proprio quodam vitio mendaciis studentes, veritatem opprimere satagebant.*

4. Toletus existimat, quod Christus Judæos non ex ira vel odio mendaces appellarit, sed potius ex divinæ gloriæ zelo idipsum fecerit: *Mendaces eos appellat, non metu vindictæ, sed zelo divinæ gloriæ, quæ divinitatem ejus dæmonio tribuebant, Deique gloriam in jactantiam & ambitionem convertebant.*

Versus 56.

Abraham Pater vester exultavit, ut videret diem meum, vidit & gavisus est.

Abraham pater vester exultavit &c.

1. Christus Dominus hoc argumento Abraham se majorem esse probare voluit, quasi diceret, inquit Theophylactus: *Etenim major sum, etenim ille exultavit, ut videret diem meum, hoc est desideratum, & optatum habuit illum.*

Ut videret diem meum.

2. *Diem meum, ideſt*, ut S. Bonaventura exponit, *tempus vitæ meæ. Unde Augustinus dicit: Totam vitam Domini corporalem, diem vocat, qui nescit occasum*; semper namque illi sol justitiæ splendebat, quia ipse est, de quo scribitur: *Ego sum lux mundi*. S. Bonaventura citat S. Joannem Damascenum dicentem: *Dies est, quando est sol super terram, & quia ipse erat sol justitiæ, ideo vita sua in mundo fuit dies.* Lucas Burgensis quoque hunc diem exponit de tempore, quo nobis hic in terris in carne visibiliter apparuit, dum nostram salutem operatus fuit. Salmeron similiter diem illum de tempore, quo in hac mortali vita vixit, interpretatur, dum ait: *Diem effectum à sole justitiæ irradiante,* Ioan.9.v.4. *de quo Dominus: Me oportet operari opera ejus, qui misit me donec dies est.* S. Thomas distinguit dicens: *Est autem duplex dies Christi, scilicet æternitatis, de quo Psalm. 2. v. 7. Ego hodie genui te; Idem dies Incarnationis & humanitatis, de quo infra.* 9. *Me oportet operari donec dies est, & Rom.13.v.12. Nox præcessit, dies autem appropinquavit.* Abraham autem utrumque diem videre desideravit; Et quidem de die æternitatis nulli dubium esse potest, Incarnationis vero diem oculo fidei vidit. Toletus sanctum hunc Patriarcham Filium Dei hac nostra mortali carne induendum præsciviſſe scribit, utpote quem ex ejus progenie & lumbis incarnandum esse divina ex revelatione accepit, atque ideo tempus hujus Incarnationis futuræ scire magnopere desideravit.

In Ioan.

3. Cajetanus dicit: *Ut videret diem meum, ideſt, claritatem divinitatis meæ.* Chrysostomus de Passione & morte Redemptoris interpretatur dum ait: *Diem autem meum hoc in loco crucem mihi significare videtur*; Cui consentit Theophylactus dicens: *Diem autem meum dicit crucem, nam præfigurabat illum Abraham in oblatione Isaac & arietis sacrificio; sicut enim illic Isaac ligna, ita Dominus crucem portavit; Et sicut relictus quidem est Isaac, immolatus autem aries, ita & Deus quidem alienus est à passione; in humana autem natura & carne passus est.* Traditore à cœnaculo exeunte, ut Redemptorem nostrum lictorum manibus consignaret, idem Dominus noster æternum patrem hisce verbis fuit affatus: *Venit hora, clarifica filium tuum, ut filius tuus clarificet te*; unde liquet quod lux & claritas mysticæ hujus diei, mirè adaugenda erat. Unde S Cyrillus Hierosolymitanus ait: *Vides quomodo gloriam propriam sciebat esse crucem.*

Homil 54.in Ioan.

Ioan. 17. v.1.

Catech.13.

Vidit & gavisus est.

4. *Tunc vidit*, inquit Beda, *cum in figura summæ Trinitatis tres Angelos hospitio recepit, quibus profecto susceptis, sic tribus quasi uni locutus est.*

In Ioan.

5. Chrysostomus ait: *Significans non invitum se ad passionem venire, siquidem laudat eum, qui in cruce delectatus est, quæ salus mundi erat.* Hugo Cardinalis Abrahamum lætatum fuisse dicit, quia suam, & totius generis humani redemptionem prævidit: *Per hoc ostendit Christus quod non invitus venit ad passionem, quia laudat Abraham, qui lætatus est in cruce.*

Ibid.

Versus 57.

Dixerunt ergo Judæi ad eum; quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidisti?

1. *Irridentes verbum Christi, opponunt*, inquit Toletus, *nondum habes quinquaginta annos, vidisti Abraham, qui tot retro sæculis fuit?*

2. At vero dices, ex quo Christus illo tempore triginta tribus tantum annis major non erat, cur Judæi ætatem ejus ad tantò majorem referunt? S. Bonaventura id illos fecisse dicit: *Ob maturitatem gressus, & morum, & sermonum, & elegantiam personæ, æstimabant eum esse magnæ ætatis, ætas enim senectutis vita immaculata.* Dionysius Carthusianus quorundam refert opinionem, qui ipsum majorem ætatem præ se tulisse dicunt, *propter jejunia & labores, & propter nimiam maturitatem.* Hugo Cardinalis ait: *Dici potest, quod multum laboraverat, & terra calida est valde, & ita consumpserat & labor & calor, & inopia naturam ejus delicatissimam.* Idem quoque Author dicit: *Dixerunt irati, solam in eo ætatis carnem pensantes, & divinam naturam non considerantes.*

Versus

Versus 58.

Dixit eis Jesus : Amen , amen dico vobis , antequam Abraham fieret , ego sum .

1. *Quæritur , quare sic loquitur* , inquit S. Bonaventura, *& non ait : Ego fui antequam Abraham esset* ? Et cum S. Gregorio respondet , notando , quod *ly ante est præteriti temporis* ; *ly* vero *sum* , *præsentis* ; *& quia præteritum & futurum tempus divinitas non habet , sed semper esse habet , ideo ait : Ego sum* ; *sicut : Ego sum qui sum* . Eandem quoque considerationem Albertus Magnus adducit, dum ita scribit : *Non dicit fui , vel eram , quia æternitas non habet nunc præteritum , sed ut dicit Boetius* ; *Nunc stans , & non movens se , semper facit æternitatem* . Unde Chrysostomus ait : In his verbis *divinitatem exprimit* ; seque palam omnibus manifestavit , quia tempus passionis ejus propinquum erat , in quo se filium Dei esse omnibus manifestaturus erat : *Cùm exaltaveritis filium hominis , tunc cognoscetis quia ego sum* .

Hom. 5. in Ioan.

Ioan. v. 28.

2. Salmeron verba hæc non solum de divinitate , sed etiam de humanitate intelligenda esse advertit : *Hæc verba non tantum de divinitate Christi , quæ & omnia sæcula transcendit , sed etiam de Christo Deo & homine sunt intelligenda ; nam ut ait Apostolus : Jesus Christus heri & hodie , ipse & in sæcula , quod omnibus sæculis cognitus fuerit mediator , quo placandus esset Deus , & omnibus ætatibus , viguit gratia mediatoris* .

Hebr. 13. v. 8.

Versus 59.

Tulerunt ergo lapides , ut jacerent in eum , Jesus autem abscondit se , & exivit de templo .

Tulerunt ergo lapides , ut jacerent in eum .

1. Quòd si in publica platea , aut foro eo tempore fuissent , facilè reperiri lapides potuissent , quibus Salvatorem impeterent , jam verò in templo erant . Plinius aptè ad propositum scripsit : *Furor cum fervescit , gignit ferrum , parturit gladios , spargit lapides* . Lucas Burgensis ait : *Tulerunt lapides sparsim fortè jacentes in area atrii propè ani , vel certè ex pavimento extructos , ut erat atrium lapidibus stratum & solent seditiosi furore acti quodvis obvium rapere* . Ipsum namque per illa verba : *Antequam Abraham fieret , ego sum* , blasphemiam gravem protulisse existimarunt , atque ideò in illum tanquam blasphemum lapides jacere voluerunt : *Vbi apparet manifestus furor* , inquit Cajetanus , *sine processu , sine authoritate Judicis , sine sententia procedere ad lapidationem , non habita etiam ratione loci , scilicet templi* .

In Paneg.

2. S. Bonaventura ait : *Tanta duritia , quo curreret nisi ad lapides , ait Augustinus* , Præter cujus testimonium etiam S. Anselmi authoritatem adducit , dicentis : quòd saxa illa & lapides duritiam & obstinationem cordis ipsorum præfigurabat : *Hoc signabat , quod insensati & obdurati , corda lapidea habentes lapideis affectibus & objurgationibus volebant obruere veritatem . Vnde & ipsi lapides erant . Matth. 3. Potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ , promisit Dominus credentibus : aufferam cor lapideum de carne vestra , in figura duritiæ illorum fuit lex eis data in tabulis lapideis* .

3. Salmeron lapidationem hanc , cui se Judæi jam accincturi erant , in ea quam Judæi Moysi Exod. 17. & Davidi. 1. Reg. 30. intentarunt , præfiguratam esse dicit.

4. Idem quoque Author : *Agnosce nostram insignem stultitiam , cùm enim nobis Dominus Jesus se vult ostendere , lapidibus eum volumus petere . Lapidatio , ignis , suspensio , & fustigatio legis erant pœnæ : crux autem Romanorum supplicium erat : ne quis ergo Dominum legi obnoxium esse dicat , noluit pœna legis mori ; nec alia die , qua licebat Judæis lege agere , ne ex hoc injusta appareret eorum sententia . Noluit præterea lapidari , quia lapides debebant in passione testari , & prædicare ejus Divinitatem* .

5. Toletus refert S. Augustinum à S. Bonaventura citatum , qui de Judæis ita scribit : *Similes ad similes se convertisse , ad lapides se convertunt , quorum corda erant duriora & insensibiliora lapidibus . Rei ac nocentes pœnam qua digni erant , parant & tentant inferre innocenti , imo ipsi Deo* ; at verò ut Lucas Burgensis scribit : *Cùm illi lapides tollerent , ut scribit Augustinus , ut mitterent in eum , quid magnum erat , ut eos continuo debiscens terra sorberet , & prolapidibus inferos invenirent ? Non erat magnum Deo , sed magis erat commendanda patientia , quàm exerenda potentia* .

6. Unde adimpletum fuit cæleste illud oraculum, quo Spiritus Sanctus protestatur *per quæ quis peccat , per hæc & torquetur* , quia sicut ipsi ad Messiam lapidandum manus suas lapidibus admoverunt , ita quoque ipse illis futurum esse prædixit , & vere contingit , quòd in hujus immanissimi flagitii supplicium , Jerosolymis non remanserit lapis super lapidem : *Venient dies in quibus non relinquetur lapis super lapidem , qui non destruatur* .

Sap. 11. 17.

Luc. 21. 6.

Jesus autem abscondit se .

7. Quærit hoc loco D. Chrysostomus , cur non potius impetum & furorem iplorum , per divinam suam authoritatem & potestatem repressérit , tunc enim viso prodigio utique credidissent : *Ita enim credidissent* . sed respondet ipsos nequaquam inde ad credendum permovendos fuisse : *Paralyticum sanavit , & non crediderunt innumera operatus est , & in ipsa passione stravit eos supinos , & visum abstulit , & non crediderunt , & quomodo si id fecisset , credidissent ? Animo enim desperato nihil pejus , quamvis signa , quamvis miracula videat , in eadem perstat pertinacia* .

Ho. 54 in Ioan.

8. Albertus Magnus hanc Christi fugam nequaquam ejus ignaviæ attribuendam esse monet : *Non timore mortis ; quia crucifixoribus occurrit : neque impotentia resistendi , quia uno verbo in inferno omnes præcipitare potuit ; cedens furori usque dum veniret hora passionis , docens nos furorem hostium pro tempore declinare* , Beda quoque idem tetigit documentum , dum ait : *Cur abscondit , nisi quòd homo inter homines , & factus Redemptor nosset alia nobis verbo loquitur , alia exemplo ? Quid autem nobis exemplo loquitur , nisi ut etiam cùm resistere possumus , iram superbientium humiliter declinemus* . Nec timendum est inde nostram lædendam esse existimationem , quia ut ait S. Gregorius : *Imitatione Dei glorioſius est injuriam tacendo fugere , quàm respondendo superare* . Imò ipse quoque Seneca licèt ethnicus dicit : *Pusilli hominis & miseri est , repetere mordentem , mures & formicæ , si manum admoveris , ora convertunt , imbecilliora se lædi putant , si tangantur* .

Ho. 18. In Ioan.

Lib. 2. de ira cap. 34.

9. Chrysologus dicit . *Deus quando fugit hominem , Sacramenti est , non pavoris* S. Bonaventura alias adfert fugæ hujus rationes : dicit enim Dominum fugisse : *Ex humilitate , & ad ostensionem suæ veræ humanitatis , & exempli exhibitionem , declinandi malitiam superborum , & ad exemplum patientiæ in sustinendo injurias* . Salmeron in hoc facto duas sententias verificari notat . Prima videlicet : *Doctrina viri per patientiam nosci tur* . Secunda verò : *Honor est homini qui separat se à contentionibus ; sunt enim* (inquit ulterius idem Author) *qui dedecori ducunt , non semper respondere & replicare , ut ita ignem iracundiæ & contentionis accendant , & ut dicitur , nimium altercando amittitur veritas* . S. Thomas alia duo fugæ hujus tangit mysteria , nimirum : *Ut daret fidelibus suis exemplum declinandi persecutores suos . Secundo , quia non elegerat hoc genus mortis , sed potius in ara Crucis voluit immolari , & quia nondum impletum erat tempus , adhuc fugit* . Idem quoque S. Doctor Christum se in virtute divinitatis suæ , suis se inimicis invisibilem reddidisse asserit : *Non autem abscondit se sub lapide , vel in angulo , sed potestate suæ Divinitatis invisibilem se eis exhibens exivit & recessit* . Cajetanus quoque ait : *Redditus est invisibilis ab eis* ; id quod Jansenio occasionem dedit dicendi : *Qui jam verbis suam apertè significavit Divinitatem , eandem reipsa ostendit , cùm abscondit se ab eis , reddendo se illis invisibilem* . Dionysius Carthusianus hanc absconsionem duobus modis interpretatur : *Dupliciter potest intelligi , primò quòd percussit eos cæcitate , qua aliquid non videtur , cùm alia videantur ; vel si videtur , non agnoscitur secundo , quòd Jesus divina virtute fecit , ne color corporis sui immutaret visum Judæorum* .

Ser. 150.

Ibid. Item. 8. tr. 24.

Prov. 20. 3.

In Ioan.

11. Quo ad sensum moralem verò S. Bonaventura observat , Salvatorem , qui est is de quo scribitur : *Ego sum veritas , se abscondisse , ad designandum , quòd eis veritas absconditur , qui ejus verba contemnunt* .

11. Salmeron alio modo hanc fugam ponderat , dicit enim :

enim: *Cavendum nobis est, ne dum Christus per seipsum, vel per Ecclesiam, vel per Angelos & Prædicatores nos alloquitur, ne inquam lapides tollamus, ne inquam dura corda assumamus, quæ nec beneficiis molliantur, vel flagellis frangantur, nec lumini Dei cedant, quibus dicitur:* Hodie si vocem Domini *audieritis, nolite obdurare corda vestra, nam Christus abscondit se ab induratis:*

Ps. 94.

Exivit de templo.

12. *Designans derelictionem illorum*, inquit Albertus Magnus, *& transitum ad gentes*, *Matth.23.v.38. Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta.*

13. Rupertus Abbas Tuitiensis considerat, quòd infortunia, quæ ipsis deinceps obvenerunt, satis illos à Deo derelictos & abjectos esse subindicarint: *Mala subsequentia probaverunt verè de templo illo exitisse, & de civitate illa abiisse Jesum.*

Ibid.

FERIA SECUNDA PASSIONIS.

Evangelium ex Joan. cap. 7.

V.32. *Miserunt Principes & Pharisæi ministros, ut apprehenderent eum. 33. Dixit ergo eis Jesus: adhuc modicum tempus vobiscum sum, & vado ad eum qui misit me. 34. Quæretis me, & non invenietis, & ubi ego sum, vos non potestis venire. 35. Dixerunt ergo Judæi ad semetipsos: quo hic iturus est, quia non inveniemus eum? Nunquid in dispersionem gentium iturus, & docturus gentes? 36. Quis est hic sermo, quem dixit: Quæretis me & non invenietis, & ubi ego sum, vos non potestis venire. 37. In novissimo autem die magno festivitatis stabat Jesus, & clamabat dicens; si quis sitit, veniat ad me & bibat. 38. Qui credit in me, sicut dicit scriptura, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ. 39. Hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum.*

Versus 32.

Miserunt Principes & Pharisæi ministros, ut apprehenderent eum.

Miserunt.

1. THeophylactus hoc loco observat, quòd turba adversus Salvatorem murmurans satis se quoad affectum solitum & fidem in eam plurimum remisisse ostendat: *Nam à Principibus separari volebat id, quod illi sentientes miserunt ad comprehendendum Jesum, ob eam duntaxat causam, quòd Christus esse credebatur. Miserunt, sed non ipsi venerunt, metuentes turbam ne tumultuaretur, & propterea ministros mittunt, seipsos subducentes, ne quid periculi suboriretur, illos autem furori populi exponentes; ita undequaque quod sumerat, sectabantur.* Etenim tritum est proverbium, quòd lacerata veste, scuta projiciantur in aera; Principes enim ut plurimum subditos periculo & manifesto facultates & vitam suam amittendi discrimini exponunt, ut suas prosequantur malè consultas resolutiones & proposita, cùm tamen potius ipsi authoritate & consilio suo ipsis scuti & hastæ loco in eorum defensionem inservire deberent. Porro finis quem apparenter habebant, erat ut Dei zelarent honorem, ideò enim filium ejus, veluti sabbati transgressorem accusabant, cùm tamen in substantia mera ducerentur invidia; ita namque persæpè fieri solet, quòd Principes sub prætextu boni publici in totale exterminium redigant subditos, in veritate autem agebantur per passiones suas privatas, non verò propter universale beneficium subditorum.

Principes.

L.5. in Ioan. 2. S. Cyrillus Alexandrinus dicit: *Quodque minus ferendum est, non hominum de trivio hæc deliberatio est, sed cudunt talia Sacerdotum Principes.* S. Bonaventura quoque eandem habet observationem, scilicet quòd ad hanc, quam Christo intentabant, captivitatem instituendam non se turbæ moverint, sed Principum duntaxat ea resolutio fuerit: *Non multitudo, quæ Principatum non cupiebat, neque à livore capi poterat.* Quotquot enim imperium moderandum habent, alios præter ipsos honorari ferre non possunt. Principes miserunt, inquit Glossa, *audito murmure, quo Christus à turba glorificabatur. Ecce* remunerationem quam Magnates Deo exhibent, qui eos sublimavit in hoc sæculo. *Ego confortavi brachia eorum, & ipsi cogitaverunt in me malitiam.* Os.7.15. Solus Deus est, qui potestatem & dominium Principibus contulit: *Per me Reges regnant*, unde Judææ Præsidi apertè dixit. *Non haberes potestatem, nisi tibi data esset desuper.* Et in libro Sapientiæ Spiritus sanctus dicit: *Audite Reges & intelligite: data est à Domino potestas vobis*; videte autem qualiter potestate sibi à Deo collata abutantur, nimirum ad Christum Dei filium capiendum, & mortem ei machinandam: *Miserunt ministros, ut* &c. Salmeron proinde ait: *Instruimur ex hoc loco omne malum oriri à falsis Principibus, sicut omne bonum à bonis; unde apud Danielem legimus: De Babylone egressa est iniquitas, à senioribus judicibus, qui videbantur regere populum.* Christus confixus est in crucem, sed ad requisitionem Principum, & condemnante Pilato, qui & ipse dixit: *Pontifices tui tradiderunt te mihi.* Baptista decollatus fuit, sed à Rege sicut & in ferventis olei lebetem S. Joannes Apostolus immissus fuit, sed Imperatore quodam idipsum jubente. S. Jacobus Major gladio cæsus est, sed ab Herode, sicut & ab alio quodam Herode Rege immanis illa Innocentum strages instituta fuit, sperante se in tot puerorum necatorum numero quoque filio Dei necem illaturum esse. Et ita deinceps seriò quæ passim fiunt consideranti patebit, quòd omnia mala quæ Ecclesia & Christus in servis & sequacibus suis patitur, suam Magnatibus & iis qui tyrannicè dominantur derivent originem, nam ut idem Author subjungit: *Si Principes prospicerent, non audiremus tot blasphemias Christi & Sanctorum, non despicerentur Templa & Sacerdotes, non seminarentur tot hæreses, non ederentur tot libri pestiferi, non esset venalis justitia, non immortales lites, non se ingereret Ozias, moderationem acciperent pompæ.*

Pro.8.15.

Ioan.19.11.

Sap.6.vers.1 & 4.

Tom.8. tr. 16.

Dan.13.5.

Ioan.18.35.

Et Pharisæi.

3. S. Cyrillus ait: *Cùm lex aperte pronuntiet: Innocentem & justum non occides, ac propterea clamet, non eris cum pluribus in malitia, ardent tamen interficiendi Christi cupiditate legis ipsi custodes, & qui Sanctorum Moysis præceptorum explicationem sibi arrogabant.* Observat Toletus, quòd pessimas post se consequentias trahat, quòd *Qui tenebantur turbam dirigere & illustrare, ut veritatem cognoscere, removent & deterrent à veritate sequenda, ut verum sit, quod Dominus illis objecit, Matth. 23.v.13. Væ vobis Scribæ & Pharisæi, qui claudit is regnum cælorum ante homines.* Sanctus Cyrillus ait: *Ut Sacerdotes dignitate, consilio & prudentia Dei, voluntate consentanea his illos præstare dicebat.*

Ibid.

Ministros.

4. Salmeron hic ostendit, quantopere in hac occasione verificatum fuerit dictum illud: *Secundum judicem populi, sic & ministri ejus, & qualis rector est civitatis, tales & inhabitantes in ea.* Et alibi dicitur: *Princeps qui libenter audit verba mendacii, omnes ministros habet impios; Non mirum ergo est, cum Principes & Pharisæi impii essent, & mendacium diligerent, si ministros impios, & ad omne nefarium facinus paratos haberent.* Hi ministri utique ne quidem prima sacræ scripturæ elementa sciebant, aliàs in iis scriptum legissent: *Nolite tangere Christos meos, & in Prophetis meis nolite malignari.*

Eccl.10.2.

Prov.29.19.

Ps.104.15.

Ut apprehenderent eum.

5. Pharisæi & Principes Sacerdotum, ad quos spectabat populum in pietate & devotione instruere, tanta fuerunt adversus Christum Invidia & odio succensi, eò quòd populum Christo optimè affectum viderent, ut violentam illi necem inferre decreverint: *Ut quod ad tempus differre statuerant*, inquit Jansenius, *jam diutius non differendum esse putarent, reipsa satis declarantes, ut annotavit Chrysostomus, magis eos torsisse gloriam Domini apud populum, per quam suæ gloriæ diminutionem metuebant, quàm*

Conc.c.75.

quàm sabbati violat, sicut illi putabant trangressionem; tanta pestis est ambitio religionis, & doctrinæ prætextu fucata. S. Thomas quoque hanc illorum detegit invidiam, considerans illos nunquam turbas aut commotiones apertè excitasse, nisi postquam à populo ipsi exhibitos vidissent applausus: *Quando vident turbam ei acquiescere, statim concitantur contra eum, & insanientes eum occidere cupiebant; ex quo patet, quod sabbati solutio non erat vera causa odii eorum, sed hoc eos maximè mordebat, quòd turbæ Christum glorificabant.* In Ioan. Cajetanus inquit: *Ecce provisio quam fecerunt, ne crescceret multitudo credentium in Christum.* Dionysius Carthusianus similiter per hæc verba livorem exprimit, quo intus ardebant: *Livore contra Christum accensi & tabefacti, audito quòd turbæ confiterentur & glorificaverunt Jesum, asserendo, quòd esset Christus & plurima faceret signa, timuerunt, quòd reciperent Jesum pro Rege Messia; idcircò collocuti sunt cum Principibus Sacerdotum, vel principalioribus Judæorum de occisione Christi, & inito pacto miserunt ministros, ut caperent Jesum.* Hugo Cardinalis ut demonstret Iudæos ad Jesum apprænendendum nullo alio fuisse motivo inductos; hoc argumento utitur: *Nota, quod suprà sabbati violationem prætendebant quasi velam invidiæ, sed hic non possunt aliquid arguere, neque in dictis, neque in factis; unde patet quòd sola invidia movebantur, quia scilicet turba laudabat eum,* Adjungit Salmeron: *Amittendi terrena bona metus, & gloriam suam imminuendi apud multitudinem jam in Christum propensiorem.* Alia quoque motiva erant, quibus ad hoc tam immane facinus exstimulabantur; prius enim, inquit Salmeron, illum occultè capere volebant; nunc autem *Exuto omni pudore, & invidia impellente manifestè capere intendunt, & sæpè peccata secreta Deus in publicum prodire permittit, ut eorum iniquitas, qui sanctitatem prætendant, detegatur.*

6. Idem Author: *Ut vivum vel mortuum adducerent, & comprænderent incomprænsum, & ut ligarent salutem & vitam ne vivificaret.*

Versus 33.

Dixit ergo eis Jesus: Adhuc modicum tempus vobiscum sum, & vado ad eum, qui me misit.

Dixit ergo eis Jesus:

To.8. tr.36. 1. Salmeron ob oculos nobis ponit verbum Incarnatum ex una quidem parte ministris à Principibus Hebraismi ad ipsum capiendum missis, omnique armorum apparatu instructis circumdatum, ex altera verò parte sola divini verbi sui armatura communitum, qua tamen eosdem disputando adeò convincit, ligat, & stringit, ut qui eum capturi advenerant, funibus, catenis, compedibusque projectis, ipsimet prædicationis ejus suavitate, efficacia, & veritate vincti & constricti remanserint, dicentes: *Nunquam sic locutus est homo;* Ioa 7.46. *omnipotens sermo tuus Domine;* Sap.18.15. adeoque qui tigrides & leones fuerant, in mansuetissimos agnos fuerunt commutati, factique sunt mansuetudinis, bonitatis & beneficentiæ Christi mancipia & capti, ut verè dici possit: *Manus tuæ in cervicibus inimicorum tuorum* Gen.49. v.8. De Elia quidem scribitur quòd ad concremandum quinquagenarium illum, qui cum quinquaginta satellitibus ad eum capiendum advenerat, ignem de cælo evocarit: at verò longe majori cum suavitate Elisæus cum militibus à Benadab, ad eum ligandum & vinciendum missis processit, dum illos in Samaria lauto convivio excepit, hacque ratione confusos, suæque eis impensæ charitatis vinculis constrictos ad suos denuò remisit: *Ad hunc modum Jesus filius Dei ministros missos ut se comprænderent, igne charitatis suæ, & reti potentis verbi sui comprænsos, & egregio convivio prædicationis exceptos, qui prius mortui erant, vivos remisit ad Principes & Pharisæos, ut testimonium apud illos de se, quis esset, ferrent, & tanquam Christi ministri jam facti Pharisæos & Principes allegarent.* Ad quod magis declarandum idem doctissimus Author duas adducit historias, unam quidem sacram, alteram verò prophanam; de Saulo etenim S. Lucas dicit, quod *Spirans minarum & cædis in discipulos Domini,* Act 9.v.1. in Damascum abiret, ut vinculis, catenis & compedibus manus pedesque innecteret Christianorum; cùm ecce ipse eadem in via retibus Evangelicis irretitus, Apostolus, vas electionis, & Doctor Gentium à Deo declaratus fuit. De Marco Antonio pariter refert Valerius Maximus, quod cùm ad inferendum ei necem Centurio quidam multis stipatus militibus ad eum accessisset, ipse urpote eloquentissimus ex industria sublimi quodam loco conscenso causam suam coram eo tanta cum efficacia perorarit, ut confestim mutato consilio ab iniquo suo attentato, consiliisque destiterit.

2. Hugo Cardinalis, & ante ipsum diu Chrysostomus ponderant: *Quod potens loqui dure, potius humilia loquitur; cum posset & flectere, & perterrere audientes, quantavis loquitur humilitate; quasi dicat: quid me interficere quæritis? quid me persequimini? modicum exspectate, & non quærentibus vobis, me vobis capiendum exponam.* Ho.49. in Ioan. S. Cyprianus quoque de bono patientiæ ita scribit: *Patientissime sustinet, cumque habeat in potestate vindictam, mavult diu tenere patientiam.* Ibid.

3. Theophylactus Christum hisce ministris ad se missis, occultam ipsorum intentionem qua ad ipsum capiendum venerant, aperuisse dicit: *Ostendit,* inquit, *quòd sciat causam profectionis illorum, & quòd vellent ipsum occidere, ideò prædicit eis mortem suam, quod ad parvum tempus sit, ut vadat ad Patrem.* Albertus Magnus inter hæc Christi verba & mortem ejus septem mensium tempus intercessisse dicit, illudque quod in hoc Evangelio narratur, in septembri ultimum prædicationis suæ annum antecedente accidisse opinatur. Cajetanus verò sex tantùm mensium spatium intercessisse existimat.

4. Idem Author ait: *Aperit Jesus se nolle adhuc comprænendi, dicendo, se adhuc modico tempore cum illis permansurum, ac si apertius dixisset: Non est adhuc tempus, quo ego volo apprænendi, supereste enim modicum tempus.* Idem quoque Lucas Burgensis his verbis scribit: *Deridet eorum conatus, quòd frustra omnia moliatur, donec tempus à se, Patreque decretum advenerit, & divinam tum omnipotentiam, tum omniscientiam suam reipsa declarat.* Et quidem omniscientiam suam declarat, dum occultas eorum machinationes & consilia ipsis manifestat; omnipotentiam verò suam indicat, dum illis apertè dicit, quòd ne pilum quidem sibi lædere, multò minus occidere possint, eò quòd etiam num aliquousque inter ipsos remanere statuerit: *Ut cujus neque vita, neque mors arbitrio ipsorum, sed suo ipsius subjecta sit.*

5. Sanctus Thomas hoc loco tres adducit rationes, ob quas Sapientia Incarnata, adhuc ad breve tempus, hic inter nos prædicationis suæ officium administrare disposuerit, quarum *Prima est, ad demonstrandam suam virtutem, quod in tam brevi tempore, totum mundum immutaret; secunda est, ad excitandum desiderium discipulorum, ut scilicet magis eum desiderarent, quem modico tempore corporali præsentia habituri erant: tertia ad augmentandum discipulorum spiritualem profectum.* In Ioan.

6. Verùm enim verò, ut infinita Salvatoris nostri benignitas tantò evidentius appareat, sciendum nobis est, quòd tametsi eum ad mortem inferendam capere voluerint, non tamen de hoc querulosè loqui non omiserit, non quasi mortem pro nostra salute invitus subierit, sed quia majus temporis spatium, quod ad illis largius benefaciendum sibi præstituerat, ex tali machinatione defuturum esse cognoscebat. Unde Rupertus Abbas Tuitiensis hunc verborum Christi sensum esse ait: *Ac si diceret: tam citò vultis me comprænderere? sic festinatis occidere, & quia gravis sum vobis ad videndum, jam nunc è cætu viventium properatis excludere me? sustinebitis, & exspectabitis paulisper,* sed quonam hæc, quam ab illis requirebat, tolerantiam spectabat? *Donec perficiam sanitates;* adeoque dilationis hujus finis erat, ut magis illis benefaceret. Advertendum quoque est, quisnam verborum illorum: *Vobiscum sum,* sensus fuerit; Hugo enim Cardinalis dicit: *Nota quod non dixit simpliciter: Hic sum, sed vobiscum sum, id est, ad utilitatem vestram, quasi dicat: etsi persequimini me, parvo tamen tempore non cessabo docens & monens utilia.* Albertus Magnus quoque hunc loquendi modum ponderans, dicit: *Nota ex modo loquendi, quòd Christus erat cum eis, & non è converso, quòd ipsi cum Christo, quia Christus operabatur salutem in medio omnium, quanquam ipsi Christum quærerent ad mortem.* L.7. in Ioan.

7. Dionysius Cartusianus in eundem ferè sensum hæc ver-

verba interpretatur, dum ait: *Adhuc parumper ambulabo in populo ad docendum eum, & ad complendum opera, quæ Pater dedit mihi ut faciam.* Theophylactus præ cæteris melius ita exponit: *Sensum habet hunc: etiamsi persecuti fueritis; etiamsi abegeritis, ego autem vobiscum sum, hoc est, pro vobis curam gero, & loquor ea, quæ ad salutem vestram spectant.*

8. Sanctus Thomas Salvatorem hisce verbis insinuare
in Ioan. voluisse putat; *Suam potestatem, & patiendi voluntatem; potestatem in dilatione mortis.* Satis enim illis verbis declaravit, quòd tametsi Pharisæi eum tunc ad mortem capere voluerint, ipse tamen mortem suam per aliquod tempus differre decreverit: *Nemo tollit animam meam, sed ego pono eam; & ideò dixit eis: adhuc modicum tempus, quasi dicat: vultis me interficere, sed hoc non est positum in voluntate vestra, sed mea: Ego determino, quòd adhuc modicum tempus vobiscum sum.*

9. Idem quoque Angelicus Doctor rationem reddit,
Ibid. cur illis hanc temporis modicitatem, quo inter ipsos commorari volebat, notificarit; dicit enim: *In quo quidem Dominus satisfacit; primo turbæ, quæ eum venerabatur, faciens eam magis avidam ad audiendum, quasi parvo tempore derelicto, in quo possent hac doctrina potiri: dum lucem habetis, credite in lucem. Secundo vero turbæ, quæ eum persequebatur, quasi dicat: Non diu differtur desiderium vestrum de morte mea, unde patienter sustinete.*

10. Porro ex hac dictione, *Adhuc*, motivum insigne, pietatem & misericordiam Dei admirandi deducere possumus, quæ licet ex nostra in iniquitatibus obstinatione & duritie exasperetur, ultricem tamen divinæ justitiæ suæ gladium, ad nostram emendationem libenter suspendit: *Adhuc quadraginta dies, & Ninive subvertetur. Adhuc una plaga tangam Pharaonem & Ægyptum.* Unde sanctus Athanasius ait: *Non dixit: Post triduum subvertetur; nam omnino ita factum fuisset, sed adhuc & tres dies, ut in eo verbo, adhuc, tolerantiam Dei intelligeremus;* nimirum Salvator noster per hanc supplicii sui suspensionem, & per mortis suæ dilationem illos non solùm à tanti sceleris atrocitate impedire, verùm etiam per miraculorum suorum multiplicitatem, perque bonorum & gratiarum suarum, quas ex illis mensibus adhuc reliquis in universam Judæam & populum illius diffusurus erat, abundantiam, nec non per prædicationis suæ efficaciam, eosdem ad veram notitiam ab errore suo resipiscentiam perducere & lucrari volebat, prouti etiam paucos ex ipsis reipsa lucratus postea fuit.

11. Chrysostomus varios animi sensus considerat,
in Ioan. quos multitudo illa, salutare hoc monitum: *Adhuc modicum tempus vobiscum sum, audiendo concepit: simplicior multitudo his verbis movebatur, audacior timebat, studiosior festinabat ad audiendum, ac si breve sibi tempus relinqueretur ad ejus doctrinam percipiendam.* Qua in re utilissimum nobis dederunt documentum, ne scilicet occasiones bonas, quæ nobis ad cooperandum saluti nostræ offeruntur; sine fructu nos præterire & elabi sinamus.

12. Theophylactus & Vatablus legunt: *Adhuc pusillo*
Ho 45 in Ioan. *tempore vobiscum sum*, ubi notandum est, quòd quando æterna veritas de tempore differit, ut plurimum unciatim, drachmatim, & momentaneè de illo loquatur. Quando jam jam in cælum ascensurus erat, Apostolos suos hisce verbis alloquitur: *Non est vestrum nosse tempora vel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate*; diu verò ante in sermone in ultima cœna habito, universum illud temporis spatium, quod à morte sua ad finem usque sæculorum transigendum erat, *Modicum appellavit*, dicens: *Modicum & non videbitis me, & iterum modicum, & videbitis me.* Ubi S. Augustinus ait: *Modicum est hoc totum spatium, quo præsens pervolat sæculum.* Apostolus quoque ait: *Ecce nunc tempus acceptabile.* Imò & Gentilis Seneca de brevitate vitæ ita scribit: *Præsens tempus brevissimum est, adeò quidem, ut quibusdam nullum videatur, in cursu enim semper est, fluit & præcipitatur, ante desinit esse, quàm venit.* Salmeron super hæc verba ita scribit: *Quare intelligimus nobis quoque dici: adhuc modicum tempus vobiscum sum, exiguum enim & cum tædio est tempus vitæ nostræ, & vapor est ad modicum parens, & deinceps exterminabitur, ut ait frater Domini; ideò hic quærendus est & audiendus, non in morte, quando sera est pœnitentia.*

Vado ad eum qui me misit.

13. *Dicit se ad eum, qui misit illum, iturum*, inquit Jansenius, *veluti eos terrere volens, quasi de ipsis apud Patrem sit conquesturus, eosque accusaturus.* S. Cyrillus verò omninò contrarium opinatur, scilicet, quòd per hunc loquendi modum summam suam mansuetudinem & benevolentiam exhibere voluerit, unde dicit: *Summa cum moderatione, & singulari cum mansuetudine conjuncta est oratio, sed ad exemplum nostrum instituta; unde Paulus Dei servum, ait, litigare non oportere, sed mansuetum esse erga omnes, cum modestia corripientem eos, qui contradicunt: decet animum Dei amantem vacuum esse omni tumultu, & asperioris iræ motibus.*

14. Theophylactus Christum dicere voluisse existimat, ad suum beneplacitum mortem suam esse futuram: *Dicendo vado, significavit mortem suam voluntariam.* Hugo Cardinalis in hac Christi sententia evidens quoddam Divinitatis ipsius signum sese prodere dicit: *In hoc etiam ostendit suam Deitatem, quia non est humanæ mentis suum obitum præscire vel prædicere; quia nec etiam Psalmista sciebat: unde Psal. 38. v. 5. ait: Notum fac mihi Domine finem meum, & numerus dierum meorum quis est, ut sciam quid desit mihi.* S. Cyrillus Christum hisce verbis dicere voluisse asserit, quòd frustranea essent, quæ adversus ipsum machinabantur consilia: *Comprimite invidiæ zelum, frustra quippe emittitur, non subjiciet morti eum qui vita est, evolabo ad eum, ex quo sum, & ascendam rursus in cælum.*

Versus 34.

Quæretis me, & non invenietis, & ubi ego sum, vos non potestis venire.

Quæretis me, & non invenietis me.

1. Chrysostomus quærit hoc loco, quandonam præ-
Ho. 49. in Ioan. dictio hæc adimpleta fuerit? Item *Ubinam quæsierunt eum Judæi?* refertque testimonium S. Lucæ asserentis, quòd mulieres Hierosolymitanæ eum in Calvariæ montem abeuntem defleverint; subjungit verò idem Chrysostomus: *Ita & alios multos credibile est, & statim captis Jerosolymis, Christi & miraculorum ejus meminisse & eum desiderasse consentaneum est.* Dionysius Carthusianus aliud quoddam adducit motivum; dicit enim Christum dixisse: *Quæretis me, hoc est, auxilium meum implorabitis, & non invenietis me ad libitum vestrum, tempore destructionis Jerusalem à Romanis.* Hugo Cardinalis similiter ait: *Non invenietis propitium in tribulatione.*

2. Dionysius Carthusianus, quantum ad sensum
In Ioan. moralem dici posse existimat, Christum illis anticipatè vaticinari voluisse, quòd illum post illud tempus ad inferendam einecem quæsituri essent, irrito tamen prorsus conatu, nisi accedat voluntas ejus; sic namque post patratum resuscitationis Lazari miraculum, edictum quoddam promulgarunt, ut omnes quibus locus, ubi moram trahebat, cognitus esset, eum protinus manifestarent.

Ibid. 3. Cajetanus Christum hisce verbis ad inquisitionem illam alludere voluisse existimat, qua ut corpus ejus post mortem retinere possent, laboraturi erant: *Quæretis me ad retinendum, & non invenietis me resurgente: custodia enim, quam procurarunt poni in sepulchro Jesu (ne forte venirent discipuli ejus, & furarentur) fuit quærere Jesum ad retinendum corpus ejus, sed non invenerunt, quoniam tertia die resurrexit.*

4. S. Augustinus dicit Christum de ea inquisitione fuisse locutum, qua post ejus resurrectionem illum ex compunctione cordis requisituri erant: *Quia quæsituri illum erant post resurrectionem compuncti.* Lyranus quoque scribit, quòd post ascensionem Domini multa ab Apostolis ejus miracula patrari videntes: *Pœnitentia ducti reversi sunt ad fidem Christi, dicentes ad Apostolos, quid faciemus?* Toletus aliam quandam opinionem refert, dum ait: *Aliis exponunt, ut hic Domini sermo ad pios dirigatur, qui post ejus ascensionem credentes in eum, quæsierunt, & desideraverunt eum videre, & prædicantem audire in terris, sicut ante fecerat, quando ipsi non credebant ei, non tamen inveneruut.* Ugo Cardinalis ait: *Non invenietis in carne vobiscum.*

5. Possunt quoque verba hæc de synagogæ, Templi, legum,

legum, rituum, & religionis Judaicæ derelictione interpretati: *Relinquetur domus vestra deserta*, eò quòd Christus in lege ipsis promissus Messias ad gentes transiturus erat. Unde Rupertus Abbas Tuit. ita scribit: *Jam nunc una quidem turba unius gentis, vel terra hujus plebecula submurmurat, quibusdam credentibus & dicentibus: Nunquid Christus cùm venerit, plura signa facturus est, quàm quæ hic facit? tunc autem à solis ortu usque ad occasum laudabile erit nomen Christi, & laudabunt eum omnes populi, & tunc implebitur quod scriptum est, & dominabitur à mari usque ad mare, & à flumine usque ad terminos orbis terrarum; Coram illo procident Æthiopes, & inimici ejus terram lingent, tunc utique majori quam nunc invidia quæretis me, cupientes nomen meum extinguere sed frustra.* Lucas Burgensis existimat Christum discursum suum direxisse non ad ministros, sed ad Pharisæos & Principes, à quibus hi missi fuerunt, voluisseque illis prædicere obstinationem ipsorum, & persecutionem, quam post suam ascensionem adversus ipsum & sequaces ejus moturi erant, omne odium & furorem suum adversus Ecclesiam admirandis progressibus ad omnes terræ partes dilatam, & extensam effundendo & evomendo: *Tunc quæretis me, ut iterum occidatis ardentissima persecutione interfectis, discipulis meis, quando me non poteritis.* Unde idem Author dicit, quod idem sit. *Non invenietis me, ac si diceret, non poteritis nocere mihi, aut nomen meum opprimere, nihil proficietis adversum me.*

Matth. 23. v. 38.

L. 7. in Ioan.

Psal. 71. v. 8.

Vers. 9.

6. Toletus hæc verba exponit, veritatem quandam experimentalem, & à multis sæculis hactenus practicam allegando, nimirum quod Judæi continuo quidem Messiam illis à Prophetis divinisque oraculis promissum investigabunt & expectabunt, ipsum tanquam nunquam reipsa sint inventuri: *Id est, verum Christum promissum requiretis, non tamen invenietis, me enim rejecto, qui verus sum Christus, omnis qui alium quærit, non invenit.* Multi etenim deinceps se Messiam esse finxerunt, de quibus Matt. 24. v. 23. Christus ipse dicit: *Si quis vobis dixerit; Ecce hic est Christus, nolite credere.*

7. Salmeron Christum illis his verbis exprobrare voluisse censet, quod Messiam quendam illorum adaptatum genio quæsituri sibi sint, & desideraturi: *Male quærunt, qui carnalem & temporarium Messiam expectant, sed non inveniunt, quia talis Messias, qualis est Jesus cruci affixus, eis non placebat.* Imo ipsi quoque immediati scholæ ejus discipuli ipsum temporaliter regnaturum esse sperabant: *Quando restitues regnum Israel?* Unde & duo illi fratres primas in hoc regno sedes ab eo postularunt.

Act. 1. v. 6.

8. Clemens Alexandrinus non immerito dicit: *Nescio quomodo ea quidem, quæ sunt præsentia despici, propter consuetudinem, quæ autem sunt sperata in admiratione haberi videmus.* Unde ob hanc rationem dicere etiam possumus, Christum his verbis monere voluisse Judæos, ipsos quidem in præsenti ipsum contemnere, futurum tamen aliquando tempus esse, in quo ipsum, postquam ab eis in cælum avolarit, summo sint studio perquisituri, & suspi raturi post ipsum: *Venient dies quando desideretis videre unum diem filii hominis, & non videbitis.* Sicut enim si pater aliquis filios suos in optima disciplina coercens, si illos noxiam sibi libertatem nimium diligere videat, iisdem nonnunquam prædicere solet, veniet ò dilecti filii mei, aliquando tempus, in quo mea monita vera fuisse cognoscetis, & plorabitis, dum me vobis præsentem deinceps non habebitis: Ita quoque &c.

In exhort. ad Gent.

Luc. 17. v. 22.

9. Verum dicat aliquis; Nunquid Christus alibi promisit dicens: *Omnis qui quærit invenit*, quomodo ergo nunc sibi hisce verbis contrariatur? In promptu responsio est: *In simplicitate cordis quærit illum*; Judæi quidem quærebant eum, sed ut necem illi inferrent, non vero ex motivo amoris aut religionis; præterquam quod passim homines Deum ut plurimum pure non quærant, id est ejus honorem & gloriam, aut animæ nostræ salutem, sed potius divitias, honores, sanitatem, voluptates, & similia bona terrena in ipso quærunt. Et ideo S. Bonaventura dicit: *Quærentes Christum malo animo, eum non inveniunt*, quod ipsum in multis casibus verum esse ostendit, in quibus ipsum quærentes non inveniunt. Quidam enim quæsierunt eum *in multitudine carnalis cognationis, & non invenerunt, quæsierunt eum inter cognatos & notos. Item sunt quærentes filium Dei in multitudine sperantes mundialis affluentiæ; In gregibus suis & in armentis vadent ad quærendum Dominum, & non invenient; Item sunt quærentes in tumultuositate mundanæ occupationis vel negotiationis; Circuibo civitatem per vicos & plateas quæram quem diligit anima mea;* Et sequitur: *Non inveni. Unde Ambrosius: Non invenit Christum, qui quærit eum in foro, ubi lites sunt, ubi nundinæ sunt, non ulla pecunia comparatur Christus; Item sunt qui quærant Christum in delitiis carnalis concupiscentiæ; In lectulo meo per noctes quæsivi;* Et sequitur: *Quæsivi & non inveni; Non enim invenitur in terra suaviter viventium sapientia Dei.*

Matth. 7. v. 8.

Sap. 1. v. 1.

Luc. 2. v. 44.

Osee. 5. v. 6.

Cant. 3. v. 2.

Cant. 3. 1.

Job. 28. v. 13.

10. S. Cyrillus occasione horum verborum Christi monet nos ne bonas negligamus occasiones, quæ in nostrum se beneficium nobis offerunt: *Qui vitam ab eo præsente capere nolunt, & bonum quod præsto est stulto consilio repudiant, quomodo id rursus accipere poterunt? & qui occasionem amittere pensi nihil habent, quomodo occasionis, bona consequentur? Imminente quippe & præsente occasione, quærenda quæ in ea sunt, & quæ ex ipsa, dilapsa vero, frustra demum utilitas ex ea quæritur. Unde B. Paulus ait: Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis.* Seneca scribit: *Vigilantis est occasionem observare properantem, itaque hanc circumspice, & si videris, apprehende.* Sæpe etiam illa verba in officio divino repetimus: *Quærite Dominum dum inveniri potest; invocate eum, dum prope est.* S. Thomas dicit: *Prænuntiat Judæorum desiderium, quasi dicat: Modicum est, quod potestis mea doctrina frui; sed hoc modicum quod modo respuistis, quandoque quæretis & non invenietis.* Hugo Cardinalis ait: *Non invenietis per gratiam in præsenti. Prov. 1. vers. 28. Mane consurgent ad me, & non invenient.*

S. Cyrill. Alex l. 5. in Ioan.

2. Cor. 6 v. 2.

Senec. Epist. 22.

Isai. 55. v. 6.

In Ioan.

11. Toletus aliam quandam expositionem adducit, dum ait: *Nimirum peccatores, qui non respiscunt, frequenter non exaudiri à Deo in suis calamitatibus clamantes, est expositio doctrinam veram continens scripturis & patribus conformem.*

Et ubi ego sum, vos non potestis venire.

12. Salmeron Christum dicere voluisse ait, quod ad ipsum ad Patris dexteram considentem pertingere neutiquam possint, ut sensus sit: *Non poterant persecutionibus suis attingere, ut eum vexarent, aut offenderent, nec meritis suis, quamdiu infideles erant, valebant pertingere.*

13. S. Augustinus optime ponderat, quod licet postea ad cælos ascensurus fuerit, non tamen in futuro tempore dixerit: *Ubi ego ero*, sed *ubi ego sum: semper enim ibi erat Christus, quo fuerat rediturus. Sic enim venit ut non recederet*; adducitque alium Evangelii textum, in quo Salvator ait: *Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, filius hominis, qui est in cælo; Non dixit: Qui fuit in cælo; In terra loquebatur, & in cælo se esse dicebat; sic venit ut inde non abscederet, sic rediit ut nos non derelinqueret.* Toletus ait: *Ad cælum, ubi ut Deus semper sum.* Beda quoque inquit: *Quid est quod dixit ubi sum ego, nisi in sinu Patris, consempiternus Patri sum; in terra loquebatur, sed in sinu Patris se esse monstrabat.*

Tr. 31. in Ioan.

Ioan. 3. v. 13.

14. Verum dicat aliquis, ex quo divinæ & æternæ veritatis axioma est: *Deus vult omnes homines salvos fieri; Non est qui se abscondat à calore ejus*, cur nunc illis protestatur dicens: *Et ubi ego sum, vos non potestis venire?* S. Thomas respondet: *Non potestis venire, quamdiu scilicet sic dispositi estis; Quis ascendet in montem Domini? Innocens manibus & mundo corde; nec innocentes manibus, quia volebant Christum interficere, ideo dicit: Non potestis ascendere in montem Domini.* Lucas Burgensis ait: *Vos qui perseverabitis in odio mei, est enim prophetia conjuncta cum comminatione.* S. Antonius de Padua justum fuisse dicit, ut illis Christus ita comminaretur, quia ipsum capere & occidere volebant: *Vere ad eum ire non possumus, cum scilicet proximum offendamus.*

1 ad Tim. 2. v. 4. Ps. 18. vers. 3.

Ps. 23. v. 3. & 4.

Serm. In hac For.

15. Venerabilis Beda ait: *Quare non potestis venire? qui non vultis credere.* S. Bonaventura autem ulterius hoc dubium movet, & dicit: *Qualiter hoc?* Nunquid paulò ante jam diximus, quod post ejus resurrectionem eum compuncto & contrito corde quæsituri sint? Respondetque cum S. Augustino, *Non dixit eis: Non poteris venire, sed ait: Non potestis; tales enim erant tunc, qui non poterant venire, qui erant in peccato.* Idem quoque S. Augustinus similem expositionem adducit, dum ita scribit: *Non dixit: Non poteris, sed non potestis, tales enim nunc erant, qui non possent; nam ut sciatis, non*

hoc

hoc ad desperationem dictum; discipulis suis, inquit sanctus Doctor, die quadam dicit: *Quò ego vado, vos non potestis venire*; & tamen æternum pro ipsis patrem his verbis rogaverat, dicens: *Pater volo, ut ubi ego sum, & ipsi sint mecum*; *Denique hoc Petro exposuit, & ait illi: Quo ego vado non potes me modo sequi, sequeris autem postea.*

Joan. 13. v. 33.

Joan. 17. v. 24.

16. S. Cyrillus Christum illis gratiarum suarum assistentiæ & divinæ protectionis suæ subtractionem prædicere voluisse existimat; adeo ut sensus sit: *Vos exortes divinorum bonorum eritis, expertes meæ gloriæ; nec cum sanctis regnabitis, spei donum non assequemini, divinas nuptias non gustabitis.*

S. Cyrill. Alex. ibid.

17. S. Joan. Chrysostomus quoque hoc nobis Christianis salutare monitum relinquit. Dicit enim: *Verum hæc illis dicta sunt; sed timendum ne in nobis quoque ea verba locum habeant, quod ubi est, venire non possumus, si quidem vita nostra scelerum plena est; De discipulis enim ait: Volo ut ubi ego sum, illinc sint mecum: De nobis contra timeo, ne dicatur: Ubi ego sum, vos non potestis venire.*

Hom. 49. in Joan.

Joan. 17. v. 24.

Versus 35.

Dixerunt ergo Judæi ad semetipsos, quo hic iturus est, quia non inveniemus eum? nunquid in dispersionem gentium iturus est, & docturus gentes?

Dixerunt ergo Judæi ad semetipsos:

1. Albertus Magnus ait: *Non enim ad Jesum audebant dicere, quia timebant se confutandos ex responsis Sapientiæ ejus. Act. 6. v. 10. Non poterant resistere sapientiæ & spiritui, qui loquebatur.* Lucas Burgensis S. Augustini authoritati innixus, susurrationem hanc ab ipsis factam superbiæ motivo attribuit: *Nibil enim ipsum discendi causa superbi rogare volebant.*

Quo hic iturus est, quia non inveniemus eum?

2. Non intelligentes, quid illis dicere vellet, adversus eum exasperati hæc verba per derisum & ludibrium dixerunt: *Per odium in Dominum*, inquit Jansenius, *non intellecta student in calumniam & derisum trahere.* Neque enim hunc Christi loquendi modum capiebant: *Crassi homines*, inquit Lucas Burgensis *nihil terra sublimius cogitare valentes, non intellexerunt Jesu de cælo sermonem esse, quo per mortem iturus esset.* S. Thomas illum Apostoli textum ex 1. Cor. 2. adducit. *Animalis homo non percipit ea quæ sunt spiritus, & ideo quod esset iturus, non quidem per mortem, sed corporaliter ad aliquem locum, quo eis non liceret ascendere, suspicantur.*

Exp. 55

In Joan.

Nunquid in dispersionem gentium iturus est, & docturus gentes?

3. Timebant, inquit Cajetanus, ne forte in Græciam se reciperet, ad docendum multos; qui ibi dispersi degebant, ad quam nationem illorum se non extendebat potestas. Hugo Cardinalis hanc opinionem nonnullorum fuisse existimat, qui Christi prædicatione audita, ejus se sequelæ adjunxerant: *Non dixerunt lædere vel seducere gentes, sed docere; per hoc patet, quod quidam eorum jam submiserant iram, & his quæ dicta erant, crediderant*; Nisi enim bene erga eum affecti fuissent, utique non cum tanta anxietate, quonam abiret, requisivissent, quin potius illius discessum velut gratissimum nuntium excepissent: *Libenter hoc volumus, scilicet, quod tu vadas*: jam vero potius discessum ejus sibi quam maximè displicere ostenderunt; Quia *qui prius odiebant, flexi sunt ad misericordiam*. Ecce tibi eximium verbi Dei fructum, utpote quo voluntates mutantur, cordaque lapidea, summeque obstinata emolliuntur.

4. Quotquot in sacris literis peritiores existunt, credibile esse dicunt, Judæos hoc dixisse, quia illius Isaiæ Prophetici oraculi exactam habebant notitiam atque memoriam, quo dicitur: *Parum est mihi, ut sis mihi servus ad suscitandas tribus Jacob, & fæces Israel convertendas, dedi te in lucem gentium, ut sit salus mea usque ad extremum terræ*. S. Cyrillus autem illos hæc ex livore animi dixisse opinatur: *Addunt maligne etiam gentes edocturum, ut ejus accusandi novum inde prætextum arripiat eorum suspicio.*

Isai. 49. v. 6.

Ibid.

5. Chrysostomus causam refert, cur gentilissimum, *dispersionem* appellaverint *gentium*; *quia ubique dispersæ essent, & promiscuè invicem miscerentur, quam ignominiam ipsi postmodum subierunt; ipsi namque facti sunt dispersio.* Judæi enim in sola Palæstina morabantur, gentiles autem per universum mundum dispersi erant, S. Bonaventura ait: *Ideo gloriantes, in se vocant gentes dispersionem, non enim sciebant, quæ dixerunt, sed quia ille voluit, prophetaverunt, iturus enim erat ad gentes, non præsentia corporis sui, sed pedibus suis, qui pedes erant Apostoli.* Lucas Burgens. vero advertit, quod Judæi per contemptum gentiles dispersionem appellarint: *Ignominiam quem gentibus consueverant exprobrare, ipsi postea subierunt, & magis etiam hodie subeunt.* Salmeron dicit: *Quod sibi eventurum timebant, vaticinati sunt, tanta est vis veritatis, ut sæpè ex ore adversarii vel invita prorumpat.*

Hom. 49.

Versus 37.

In novissimo autem die magno festivitatis, stabat Jesus, & clamabat dicens: Si quis sitit, veniat ad me & bibat.

In novissimo autem die.

1. Porro quidnam populus Judæorum in hoc novissimo festivitatis die facere solitus fuerit, Lucas Burgensis his verbis declarat: *Solutis tabernaculis conveniebant in templum ad laudandum, & agendas gratias Deo, & commendandum iter, & se, suaque tutelæ divinæ.* Salmeron hujusce festivitatis exactam notitiam tradens, primum & ultimum diem præ aliis in tabernaculorum veneratione transactum fuisse, diebusque septem durasse scribit: *In ultimo die erat festum collectæ, coibat enim populus in concionem magna frequentia, & concionabatur aliquis de rebus sacris, & hortabatur ad liberalitatem, & colligebatur undique collecta ad sacros usus tabernaculi expendenda.* In Hugone Cardinali medietatem horum dierum in recreationibus, ludis & choreis transactam fuisse legimus: *Non ergo locutus est eis debentibus ire ad voluptates, sed jam recessuris viatica dat salutis; Et est hoc argumentum, quod non est bonum hominem arguere, vel monere quando est in furore voluptatis suæ contra illos prædicatores, qui volunt prædicare ad choreas & ludos, cum quadam violentia. Ecclesiast. 8. v. 6. Omni negotio tempus est, & opportunitas; Item Ecclesiast. cap. 20. v. 6. Est tacens non habens sensum loquelæ, & est tacens sciens tempus aptis sermonis.* S. Bonaventura notat Christum illis viatici loco dare voluisse spiritualem quandam provisionem: *Ultima die cùm recedebant domum, viatica dedit ad salutem; Et patet hic exemplum prædicatoribus denuntiandi documenta Dei, tanquam viatica salutis in festis.*

To. 8. tr. 33.

2. Oportune Ecclesiasticus nos monet dicens: *Ubi auditus non est, ne effundas sermonem*, & ideo Salvator noster in prædicando temporis oportunitatem attendit. Et ideo Theophylactus ait: *Cùm his enim qui diebus intermediis delitiis erant intenti, intempestivum erat colloqui, neque enim attendissent.*

32. v. 6.

3. Cajetanus benignissimum magistrum, tametsi adeo adversus eum exasperati fuissent, ut eum in vincula conjicere statuerint, omnibus tamen diebus ipsos docere nequaquam omisisse dicit: *Ad insinuandum quod continuabat Jesus illis diebus exercitium docendi extremos dies commemoravit Evangelista.*

Die magno festivitatis.

4. S. Thomas ad tempus, in quo hoc contigit, sese reflectens dicit: *In novissimo die magnæ festivitatis, cum festum illud celebrabatur septem diebus, & primus & ultimus dies solemniores erant, sicut apud nos primus dies festi, & octavus solemnis est magis: hoc ergo quod hic Dominus fecit, non fecit primo die, quia nondum ascenderat Jerosolymam, nec intermediis diebus, sed in novissimo; Et hoc ideo, quia pauci sunt qui festa spiritualiter celebrant, & ideo eos à principio ad doctrinam invitat, ne per vanitates sequentium dierum aboleretur de cordibus eorum, quia ut dicitur Luc. 8. v. 7. Verbum Domini suffocatur à spinis, sed ultimo die eos invitat, ut tenacius eorum cordibus imprimatur.*

In Joan.

5. Saluberrimum nobis Salvator hac in re reliquit exemplum, annuntiandi videlicet verbum Dei specialissime

sime in diebus festis, quando culti divino & locis sacris frequentior populus assistit, & quando ob sacrificiorum, Sacramentorum, orationis, & officiorum Ecclesiasticorum devotionem, ad illud majori cum attentione &
Isai.58.v.1. fructu auscultandum est magis dispositus: *Clama ne cesses; quasi tuba exalta vocem tuam, & annuntia populo meo scelera eorum, & domui Jacob peccata eorum*, id quod Deus Prophetæ Evangelico vel maximè in festis celebrioribus facere præcepit, prouti ex capitis hujus decursu satis clarè colligitur.

6. Salmeron cœlestium aquarum suarum oblationem
Tr.37. à Christo in novissimo festivitatis die factam esse, quicquid verò antecedenter prædicasse fertur, præcedentibus diebus dictum fuisse dicit: *Nam ita Dominus dispensabat doctrinam suam, ut nunc quidem (ne tædium afferret) scilicet, quo avidius postea audiretur, deinde verò illum majori cum fructu auditorum, & sua authoritate tradebat.*

Stabat Jesus.

In Ioan. 7. S. Thomas ait: *Sciendum est, quòd Christus docuit sedens, & stans; sedens quidem docuit discipulos Matth. 5. v.1. Stans autem turbas, sicut hic; Et ideo ex hoc consuetudo in Ecclesia inolevit, ut turbis prædicetur stando; Religiosis vero & Clericis sedendo: Cujus ratio est, quia cùm prædicatur ad turbas, fit quasi ad eas convertendas; fit per modum exhortationis: sed cùm prædicatio ad Clerum fit, quasi jam existentes in domo Dei, est ut quædam commemoratio.*

8. Lucas Burgensis dicit; quòd Evangelista dictione hac, *stabat, usus fuerit ceu rem seriam & maximè gravem, ac ad omnes homines pertinentem constantissimè asseruturus*.

Tr.37. 9. Salmeron aliam nobis adfert rationem, cur Apostolis prædicando sederit: hic verò in pedes erectus steterit: *Quia ad peccatores oratio debet esse concitatior, fervention, efficacior, ad perfectos autem tranquillior, pacatior, atque sedatior.*

10. Dionysius Carthusianus dicit: *Stabat tanquam confirmatus in bono, erectus in omni virtute; & paratus ferre subsidium cunctis ad ipsum confugientibus, potestque per suam stationem, divinitatis ipsius invariabilitas designari.* Albertus M. ad hanc eandem rectitudinem alludens, textum illum Canticor cap. 2. v. 9. adducit: *Ipse*
Vers. 9. *stat post parietem nostrum; solus enim stetit post parietem (qui corpus significat,) qui se nunquam à rectitudine deflexit, propter corporis infirmitatem; stabat qui se in auxilium & obsequium omnibus paratum exhibebat.*

Et clamabat dicens:

11. Toletus Christum hac vocis elatione usum fuisse credit, ut id quod dicebat, auditorum suorum animis tanto fortius imprimeret; *Vt cordibus auditorum, qui jam discessuri in propria loca erant, verba tenatius infigat.* Lucas Burgensis aliter hac de re sentit: Dicit enim Christum clamasse, *ut intelligendum daret se loqui ex intimis animi sensibus ea, quæ magnopere referret omnes audire ac scire, ac proinde tenacius infigerent* cordibus audita verba, ne tanta oportunitate neglecta perirent. Hugo Cardinalis Christum ob præsentiam ingentis multitudinis altum clamasse notat: *Propter turbam multam, ut*
Ser. in hac Fer. *omnes audirent*. S. Antonius de Padua ait: *Clamabat prædicando verbum Dei*, quasi dicere vellet, quòd ad hoc ut verbum Dei surdis, quales sunt pectatores, cum
Isai.58.v.1. fructu prædicetur, necessum sit vocem extollere, æneaque latera habere: *Quasi tuba exalta vocem tuam, & annuntia scelera eorum*. S. Thomas addit: *Quantum ad*
In Ioan. *conatum vocantis*: Toletus verò dicit: *Vt surditatem & duritiem Judæorum in credendo repræhendat.*

12. Theophylactus hanc exclamationem constantiæ & libertati Christi in dicendo & prædicando artribuit: *Vt libertatem suam in dicendo manifestaret, & quòd nul-*
Ibid. *lum metueret*. S. Thomas dicit: *Vt ostenderet suam securitatem*. Isaiæ 40. v. 9. *Exalta in fortitudine vocem tuam, exalta, noli timere*. S. Ambrosius à Toleto citatus dicit: *Ideo nunc clamasse dicit, quia homines ad ma-*
Serm. 19. in Ps. 118. v. 1. *gna, nempe regnum cælorum, vocabat*. Hugo Cardinalis S. Hieronymum citat, qui super cap. 3. Jonæ scribens, dicit: *Quòd omnis sermo Christi clamor dicitur, quia de magnis agit.*

13. Toletus dicit: *Clamat etiam ut se liberè & intrepidè loqui & docere significet, quod veritatis est magnum argumentum.*

14. Hugo Cardinalis ait: *Ut affectum suum ostenderet, se namque ex corde prædicare, omnibus notum esse volebat: Ex abundantia cordis os loquitur.*

15. Idem quoque purpuratus Doctor aliud insuper motivum adducit: *Propter præsentiam suam omnibus* Matth. 12. v. 14. *ostendendam, ne dicerent quod se occultaret*. Nullam illis se excusandi occasionem relinquere voluit, quo minus ipsum non cognoverint: *Cùm videret ex fide*, inquit Salmeron, *in se & doctrina sua salutari hominum vitam* Tr. 37. *æternam pendere, ne quidquam intermitteret eorum, quæ ad fructum & beneficium mundi spectabant; ipse factus est tubà, seu præco doctrinæ suæ.*

Si quis.

16. Chrysostomus ait: *Hoc est, nemini vim facio, neminem trabo, sed si quis libens & promptus accedit; si* Hom. 50. in Ioan. *quis ardet desiderio, tunc ego advoco*. Rupertus Abbas ad hoc se reflectit, quod Christus nullam habeat status, Lib. 7. in Ioan. sexus, professionis, vel conditionis personarum differentiam, & ideo indistinctè dicat: *Si quis; quia cunctis hominibus, cujuscunque gentis vel conditionis desiderantibus salvari ex tunc non solùm aperuit salutis aditum, sed etiam altisona prædicatione cunctos invitavit ad bibendum vitæ salutis poculum*. S. Thomas ait: *Si quis; quasi di-* In Ioan. *cat, quicunque est ille. Ecclesiast. 24. v. 29. Transite omnes, qui concupiscitis me.*

17. Albertus Magnus conformiter ad expositionem Chrysostomi arbitrii ponderat libertatem, quam unicuique illibatam relinquit gratiam suam sive recipiendi, sive repudiandi: *Notans arbitrii libertatem, quia nullus cogitur. Esther. 1. v. 8. Non erat qui nolentes cogeret ad bibendum.*

Sitit.

18. Jansenius optimè considerat, sapientissimum Magistrum nostrum mentem suam non satis explicasse, de qua siti intelligi vellet, sed indifferenter & absolutè dixisse: Si quis sitit: Quasi unumquemque sitibundum, intelligi volens: *Et sit enim necdum sitim habeant spiritualium rerum, posset fortè intelligi, ut invitet etiam eos, qui sitiunt terrena, honores, divitias, voluptates; nam & hi si ad Christum venerint, haurire ex eo poterunt, unde suam sitim extinguant, in quo veriores honores, divitiæ, & voluptates percipiuntur, quam in mundo, per quem etiam sitis illa rerum internarum tollitur. Non determinat,* inquit Lucas Burgensis, *quid quis sitiat, nam & eorum sitim, qui desiderant, quod verè non est bonum sedat, cùm largitur, quod in eo desiderio est veri boni, propriè tamen intelligit: Si quis sitit salutem, perfectionem, beatitudinem suam & sitim vocat desiderium, studiumque salutis. Ille solus sitit, qui salutem desiderat*. S. Thomas ait: *Ideo* In Ioan. *sitientes vocet, quia tales sunt, qui desiderant Deo servire; Deus autem coacta servitia non acceptat. 2. Corinth. 9. Hilarem datorem diligit Deus. Propter hoc dicit Psal. 53. v. 8. Voluntariè sacrificabo tibi.*

19. Cajetanus illud quod Christus malignis rebellibus suis dixerat nimirum: *Quo ego vado, vos non potestis venire*, in memoriam revocans dicit; *Invitat modo non omnes, sed sitientes; sed appetentes spiritualia bona, & propterea dicit: Si quis sitit; Explicat autem appetitum boni spiritualis nomine sitis, quia sub similitudine aquæ spirituale bonum promissurus erat.*

20. *Si quis sitit, id est*, ut glossat Lucas Burgensis: Luc. 1. v. 53. *Si quis appetit, desiderat, quia esurientes implevis bonis*: Isai. 55. 1. Et alibi: *Sitientes venite ad aquas.*

Veniat.

21. Non est opus, ut quis per longum & fastidiosum iter se fatiget, ad hoc, ut ad hunc fontem vivum approximare possit, fontem inquam illum, qui civitatem Dei inundat. Dionysius Carthusianus namque ait: *Non corporis gressu duntaxat, sed & mentis humili præparatione, faciendo quod in se est, fide quoque non hæsitante, & oratione constanti; Vnde scriptum est in Jacobo. 1. v. 5. Si quis vestrum indiget sapientia, postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & dabitur ei*. Interlinearis dicit:

Ve-

Veniat affectu amoris, & passibus fidei, recedendo ab amore mundi, & hoc est, venire ad eum. S. Philippus Nerius dicere solitus erat, quod quantum amoris homo aliquis in creaturis ponit, tantundem Deo creatori eripiatur. Hugo Cardinalis dicit: *Venite ad me recedendo ab amore mundi, & se ad gratiam præparando.* S. Augustinus super hoc verbum mirabiliter discurrit; dicit enim; *Si sitimus, veniamus, & non pedibus, sed affectibus, non migrando, sed amando veniamus, quanquam & secundum interiorem hominem, & qui amat, migrat; & aliud corde; Migrat corpore, qui motu corporis mutat locum, migrat corde, qui motu cordis mutat affectum.* Tract. in Ioan.

22. Apud Principes & Magnates ardua & difficilis res est, gratiarum impetratio, utpote quæ sanguine, id est, rubore & verecundia comparantur, pro illis obtinendis supplicationes concipiuntur & memorialia, mediatores requiruntur & intercessores, & quantum non liberatur? Non verò ita fit apud illum supremæ majestatis Regem, imò ipse semetipsum ad illas impertiendas ultro citroque offert, ipse nos invitat, precatur & rogat, ut quotquot ardentissimè sitiunt, vas afferant amplissimum, ad gratiarum suarum aquas in maxima abundantia & copia recipiendas: *Omnes sitientes venite ad aquas; & qui non habetis argentum, properate, emite, & comedite; venite emite absque argento, & absque ulla commutatione vinum & lac;* Ubi Salmeron ait: *Per vinum & lac, & aquam Spiritum sanctum intelligimus*: Idem quoque Author appositè notat, sitim nostram, qua quælibet anima salutem suam ardenter desiderat, Deo nostro optimè esse perspectam: *Sciebat Jesus hominum inspirationem, ut ad se venirent, & illos aut pudore retardari aut dæmonis suasu impediri, aut carnis affectibus retineri, proinde sedandæ tantæ sitis ostendit viam, urgendo eos ad hauriendam aquam in gaudio de fontibus Salvatoris.* Isai. 55. v. 1. Tr. 15.

23. S. Bonaventura existimat, quòd per ly *veniat* libertas insinuetur, quam Deus ad aquam hanc hauriendam nobis relinquit: *Quæ si dicat; Nullum de necessitate aut vi attrabo, sed si quis habet desiderium hunc voco.* Cajetanus pariter dicit: *Dicendo veniat, voluntarium ire significat, nemo excipitur, sed cuilibet sitienti, spirituale bonum, monstratur fons, monstratur iter ad fontem.*

Ad me.

24. Lucas Burgensis, super illa verba: *Credat in me,* ita scribit: *Loquitur tanquam verus & unicus mediator Dei & hominum, sine quo hominibus nulla sit salus.* S. Augustinus in suis meditationibus ad Deum conversus dicit: *Tu dixisti ore tuo sancto & benedicto: Si quis sitit, veniat ad me & bibat; fons vitæ da sitienti animæ semper bibere de te.* Maldonatus advertit, Salvatorem nostrum omnibus notum esse velle, sed ad instar publici cujusdam, omnibusque patuli fontis esse, qui omnibus obvius & expositus est, ut unumquemque ad se confugientem, salutari aqua gratiæ suæ potet, ac proinde aquæ, quæ elementum quoddam est communissimum, similitudine usum esse: *Erat consentaneum, ut se rei maximè publicæ, unde omnium salus & vita pendeat, compararet, nihil magis ejusmodi est, quàm fons publicus, aut flumen; unde omnes, qui volunt, bibunt, nemine prohibente.* Zacharias Propheta vaticinium hoc edidit: *In die illa erit fons patens domui David, & habitantibus in Jerusalem in ablutionem peccatoris;* Hic fons omnibus communis exstitit, tam pauperibus quàm divitibus; tam subditis, quàm Principibus, tam ignorantibus & idiotis quàm sapientibus. *Veniat ad me;* siquidem etiam mundus suos ad bibendum invitat; sed unde? *Foderunt sibi cisternas dissipatas, quæ continere non valent aquas; Me dereliquerunt fontem aquæ vivæ,* lamentatur, & jure quidem meritissimo Deus per Jeremiam, dum tamen prius cœlos ad obstupescendum invitasset: *Obstupescite cœli super hoc, & portæ ejus desolamini vehementer.* Comparetur obsecro aqua illa ex dissipatis hisce cisternis hausta, cùm aqua præsenti, de qua dicitur: *Fons aquæ vivæ; Si quis sitit, veniat ad me;* De illis putridis & graveolentibus aquis, ipsimet mundani fatentur, quòd *quo plus sunt potæ, plus sitiuntur aquæ;* De hisce verò quæ in præsenti Evangelio nobis offeruntur, S. Augustinus dicit: *Fons vitæ, reple mentem meam torrente voluptatis tuæ, & inebria cor meum sobria ebrietate amoris tui, ut obliviscar quæ vana sunt & terrena.* L. 11. Medit. c. 37. ib. In Ioan. Cap. 13. v. 1. Cap. 2. v. 13. Medit. c. 27.

Et bibat.

25. Cajetani ponderatio est, quòd Salvatori nostro se nos sitientes invitasse, minimè sufficiat; verum insuper subdat: Et bibat: *Non sufficit venire ad fontem, sed oportet bibere, si levanda est sitis; Non sufficit venire ad Jesum fide, sed oportet incorporare sibi Jesum hausta salutis.*

26. S. Antonius de Padua conjuncturam seu circumstantiam temporis observat, quo Salvator noster hunc salutaris aquæ fontem populo Judaico obtulit, nimirum quando is in procinctu erat, ut eum caperet ad mortem; adducitque illum Apostoli textum, in quo nos modum edocet, quo odium persecutorum & inimicorum nostrorum vincere valeamus; nimirum: *Noli vinci à malo, sed vince in bono malum*; declaratque id in duobus præcipuè faciendum esse: *In humili vel in molli responsione; benedicite persequentibus vos, & nolite maledicere; Humili namque responsione statim mens elata prosternitur; sicut enim dicit sapiens: Responsio mollis frangit iram, sermo durus suscitat furorem*; Et Eccle. alt. 6. v. 5. *Verbum dulce multiplicat amicos.* Hanc autem in respondendo mansuetudinem superius in Christo admirati sumus, quando dixit: *Adhuc modicum tempus vobiscum sum.* Alius inimicum placandi modus, quem Apostolus nobis tradidit, est sequens: *Si inimicus tuus esurierit, ciba illum: si sitit potum da illi; Istum modum in suis actibus Salvator voluit nobis ostendere*, quando ultro citroque nobis obtulit aquam vivam dicens: *Si quis sitit &c.* Ser. in hac Fer. Rom. 12. v. 21. Prov. 15. v. 1. Rom. 12. v. 20.

27. Verum enim verò opponet fortasse aliquis; quomodo Salvator noster hanc promissionem fecerit, cùm tamen omnibus constet, ipsummet tanta fuisse siti cruciatum, ut ne guttam aquæ habere valens, in cruce exclamaverit dicens. *Sitio.* Ad hoc igitur responderi potest, quod tametsi hanc tam ardentem sitim ex tormentis perpessis sustinuerit, non tamen ob hoc perennis ille fons aquæ vivæ in ipso exsiccatus fuerit, cùm ipsemet dixerit: *Intraverunt aquæ usque ad animam meam;* Imò Longinus latus Salvatoris aperiens aquam inde emanare fecit: *Exivit sanguinis & aqua.* Optimè igitur Sanctus Laurentius Justinianus huic quæsito: *An vitæ fons sitire valet?* Respondet: *Potest, quoniam vult; sitit utique, & inebriatur amaritudine; Adhuc duriora sustinere desiderabat.* An verò ut S. Augustinus in persona Christi ait: *Sitis mea, salus vestra est: sitis mea redemptio vestra; sitio fidem vestram.* Opportunam huic proposito nostro rationem adfert S. Ambrosius, cur passionis suæ calicem biberit, qui nos ut ex ipso tanquam ex fonte vivo bibamus, invitat; Dicit enim: *Bibit Jesus calicem, hoc est passionem illam duorum criminum redemptricem, ut tu sitim illius mundi sacri potus cruore restinguas.* Ioan. 19. v. 28. Psal. 68. v. 2. Ioan. 19. v. 34. De triumph. Christi agens cap. 19. Serm. 1. in ramis Palm. L. 1. de Spiritu sanc. cap. ult.

28. Salmeron veritatem quandam valde practicam hac eadem occasione adducit, nimirum quòd nullus sit hominum, qui suam non patiatur sitim; Dicit enim: *Nemo est, qui non sitiat, hoc est, ardenter desideret; hoc est enim per metaphoram sitire*; unde consequenter illas declarat, quas nos homines ardenter desiderare solemus, scilicet: *Liberationem à malo culpæ aut pœnæ; vel sapientiam, vel divitias, vel delitias, vel libertatem, vel conscientiæ serenitatem, vel vitæ perpetuitatem, vel æternam felicitatem. Qui ergo hanc sitim cupit extinguere, non habet alium fontem, quam Christum.* Si enim quis divitias appetat: *In Christo sunt omnes thesauri.* Si quis desideret consolationem; Ipse *Deus totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra*; Si quis voluptatibus adhærescat, inveniet ipsum esse, de quo Psalmista ait: *Torrente voluptatis tuæ potabis eos*; Si quis sanitatem & vitam anxius requirat, in ipso hanc perfectissimam deprehendet: *Quoniam apud te est fons vitæ*; Si quis gloriæ fortasse avidus insectator existat: Ipsum consectetur, nam *qui gloriatur, in Domino glorietur*; Si quis fortasse lauta & sumptuosa convivia sitiat & desideret; ipsum esse comperiet, à quo ampla illa facta est fidelibus promissio: *Dispono vobis regnum, ut edatis & bibatis super mensam meam in regno meo*; adeò ut Rex ille tot undique prosperitatibus affluens ultro fateatur & dicat: *Sitiabor cum apparuerit gloria tua.* Quemadmodum igitur viator ex continuo solis ardore, & ex diuturni itineris lassitudine sitibundus, tametsi rivulum aliquem turbidum, & ex radiis solaribus tepefactum offendat, inde Tr. 15. Coloss. 2. v. 3. 2. Cor. 1. v. 3. Psal. 15. v. 5. Psal. 35. v. 10. 1. Cor. 1. v. 31. Luc. 22. v. 30. Psal. 16. v. 15.

non

non bibit, sed sitis suæ mitigationem ad fontem, unde is derivatur, se inventurum exspectans, eo se recipit, indeque ad satietatem bibit, eo quod ibidem frigidam pariter & limpidam aquam se reperturum esse cognoscat, eodem modo anima, quæ bonorum est appetens, bona, quæ in hisce terris inveniuntur, innumeris malis permixta esse considerans, eo quod ut Poeta ille cecinit:

Bona hæc mortalia,
Quam malum, non sunt alia.

Si aliquo est judicio & rationis discursu prædita, ad fontem utique originarium ardentem sitim suam restinguendam reservans se recipiet, de quo S. Jacobus Apo-
Jac. 1. 17. stolus scribit: *Omne datum optimum, & omne donum perfectum de sursum est, descendens à Patre*; ad quem proinde hæc esse solet Sanctorum oratio: *Deus meus & omnia*, ad quem proinde Salvator noster nos invitat dicens: *Veniat ad me, & bibat.*

In Ioan. 29. Sanctus Thomas inquit: *Potus iste est spiritualis refectio, in cognitione divinæ sapientiæ & veritatis, etiam in impletione desideriorum.*

30. Hugo Cardinalis dicit: *Bibat per dilectionem, vel per Spiritus sancti receptionem.*

31. Jansenius quoque ait: *Venit ad Christum, qui cupidus est audiendi doctrinam ejus: bibit autem ex fonte Christi, qui credit ejus sermonibus, aut venit qui credit, bibit, qui per charitatem sibi Christum incorporat.*

Tom. 1. 32. Salmeron hasce aquas, zelotypiæ aquis assimilari dicens: *Aquas Spiritus sancti, quæ sunt ut aquæ zelotypiæ, quo peccatum adulterii, quo recessimus à Deo sponso, putrescat; & ut aquæ piscinæ, quibus omnis infirmitas, & paralysis membrorum mortuorum per vitam gratiæ sanatur, ita ut possimus tollere grabatum carnis nostræ, & obtinere, ut peccatum in nostro mortali corpore non dominetur. Sunt ut aquæ natatoria Siloe, ut plene illuminemur; sunt aquæ Jordanis, in quibus baptizamur, & in filios Dei regeneramur; denique sunt aquæ Samaritanæ, quæ bibit de Christi fonte salutari, cujus aqua saturata, servavit civitatem; est aqua per innocentiam & vitæ puritatem, quam confert, & per quam refrigeratur ardor concupiscentiæ;* quibus addere possumus, aquas quoque illas similes esse undis illi, quæ lepram Naamani diluerunt, utpote quæ à peccati nos lepra perfecte emundant.

Versus 38.

Qui credit in me, sicut dicit scriptura: flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ.

Qui credit in me, sicut dicit scriptura.

1. Theophylactus opinatur post verba illa: *Qui credit in me, sicut dicit scriptura*, punctum sensum terminans fieri debere; dicit enim: *Hoc loco punctum oportet facere; deinde aliud faciendum est principium: Flumina fluent, &c. Quia enim multi propter signa credebant, ostendit non tam propter signa credendum esse, quam propter scripturam; fides enim recta ex scripturis est. Multi putant se credere, sed non ut dicit scriptura, atque ita suas secuti sunt sectas, ut omnes hæretici.*

In Ioan. 2. Idem quoque, scil. quod post ly *Scripturas* punctum fieri debeat, S. Thomas his verbis docet, dum ait: *Sicut dicit scriptura, id est, secundum scripturæ documenta; scrutamini scripturas, quia ipsæ testimonium perhibent de me.* Unde Syriaca legit: *Sicut dixerunt scripturæ.* Lucas Burgensis Christum hisce verbis: *Sicut dicit scriptura*, plura scripturæ loca insinuare voluisse dicit, in quibus cœlestium gratiarum plenitudo, maxime sub aquæ metaphora prædicta fuit, ut videre est, Isa. 41. v. 18. & cap. 44. v. 3. & cap. 55. v. 1. Ezech. 36. v. 5. cap. 39. v. 29. Joel. 2. v. 28. Cajetanus dicit, quod si ita est, quod scilicet Christus aliqua scripturæ testimonia huc servientia allegare intenderit, tametsi illa hodie in scriptura non inveniantur, id non ideo eveniat, quasi nunquam tale quid in scriptura dictum fuerit, sed quia summa cum jactura nostra multi libri sacri deperditi fuerint: *Quoniam multos libros Prophetarum non habemus, qui forte tempore, quo Jesus erat in terra, habebantur, ut apparet ex libro Paralipomenon, ubi fit mentio Nathan, Gad, Achiæ, Addo, Semejæ & Ozai.*

3. Diversam prorsus à prædictis expositionem Sal- Tr. 17.
meron adfert, dum ait: *Ut sit sensus: Qui credit in me, sicut dicit scriptura esse credendum in me, nempe fide viva per charitatem operante, & fide constanti, qua me credens amplectatur, ut verum Messiam & Dei filium, mundique Salvatorem, hoc enim tota scriptura vetus personat; hic sensus verus est, & scrupulum non habet.* Alia quoque expositio est ab eodem allata, quod scilicet verba illa referantur ad verba sequentia: *Flumina &c. atque ita Beatus Hieronymus scripturæ verbum esse asserit illud: Flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ, quod ipse quidem in editione 70. dicit non haberi, sed bene in Hebraica litera, etsi nullum certum signet locum;* unde illum fortasse u- Ps. 147. 18.
num ex locis deperditis esse posse existimat: *Alii vero putant non deesse locum; ait enim Psaltes: Emittet verbum suum, & liquefaciet ea; flabit spiritus ejus,* In Ioan.
& fluent aquæ. S. Thomas Lyranum & Rupertum Abbatem citat, qui hæc verba ad cap. 5. 16. Proverb. referenda esse dicunt, ubi dicitur: *Deriventur fontes tui foras, & plateis aquas tuas divide, alii adducunt ex Isaiæ c. 58. 11. Et eris quasi hortus &c.*

Flumina.

4. Chrysostomus per hæc flumina aquæ vivæ, scien- Hom. 50 in Ioan.
tiam & notitiam Christi intelligendam esse existimat: *Hoc in loco post hæc verba, qui credit in me, sicut dicit scriptura, distinguendum est, ut hæc particula, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ, Christi scientia sit;* illi namque qui lumen & notitiam Christi acceperunt, seque Christi submiserunt disciplinæ, tanta virtutum cœlestiumque gratiarum copia fuere cumulati, ut de illis 120. qui in cœnaculo Syon simul erant, S. Lucas, Act. 2. 4.
dicat: *Repleti sunt omnes Spiritu sancto.* Unde S. Bonaventura ait: *Flumina vocat copiositatem & ubertatem, hoc est, multam gratiam.*

5. Rupertus Abbas Tuitiensis ita exponit: *Ac si di-* Ibid.
cat: quid male solliciti estis dicentes: Nunquid in dispersionem gentium iturus est, & docturus gentes? An putatis, quod sime occideritis, illud præcaventes, jam non sit, qui gentibus salutem, quam illis invidetis, annuntiet? Non est ita; nam qui credit in me per ipsam mortem, qua vos me occidetis, accipiet spiritum sapientiæ ac scientiæ, & implens mundum abundantia doctrinę Evangelicę, non finet (uti vos vultis) nomen meum perire, vel dispersioni gentium Dei notitiam deesse.

6. Idem quoque Rupertus illum Psalmistæ textum adducit: *Fluminis impetus lętificat civitatem Dei;* ibidemque per flumen interpretatur Spiritum sanctum: *Ipsa substantia vel persona Spiritus sancti intelligitur.* Albertus Magnus ad illum terrestris paradisi fontem, Ps. 45. 5.
qui in quatuor dividebatur flumina universam terram fœcundantia, alludens ita scribit: *Hic est fons gratię, qui totam superficiem terrę irrigat, & dividitur in quatuor capita; in moralibus enim ordinat passiones & opera; in heroicis ordinat naturam ad metas mentis, in intellectualibus ordinat rationem ad normam perfectę virtutis; in divinis ordinat contemplationem ad altitudinem & puritatem divinę delectationis, & theoriam veritatis, & sunt flumina paradisi.*

7. S. Gregorius per hujusce fluminis rivulos varia in- Lib. 15 mor. c. 15.
telligit dona Spiritus sancti: *Rivuli ergo fluminis sunt dona Spiritus sancti.* Lucas Burgensis dicit: *Varia ac multiplicia Spiritus sancti dona notantur, eaque excellentia in suo genere singula, qualia numerantur Isaię 11. v. 2. ad Galat. 5. v. 22. 2. Cor. 12. Vel dicamus,* inquit Albertus Magnus *quod flumina sunt sacramentales gratię in remissionem peccatorum; gratię virtutum in facultatem bonarum operationum, donorum Spiritus sancti in adjutorium divinorum factorum fructuum in prægustatione æternorum, & hęc sunt quatuor flumina, quę influunt Ecclesiam.*

De ventre ejus.

8. Venerab. Beda ait: *Venter interioris hominis, conscientia cordis est ejus; bibito ergo isto liquore, reviviscit purgata conscientia;* Spiritui sancto enim attribuitur ab Ecclesia remissio peccatorum: *Quia ipse est remissio*

Joan. 20. v. 22 *peccatorum*; & ideo quando Christus hanc absolvendi potestatem Apostolis suis contulit, infudit in eos Spiritum sanctum: *Insufflavit in eos dicens: Accipite Spiritum sanctum.*

Ibid. 9. S. Gregorius ait: *Ventris autem viscera quid sunt aliud, nisi mentis internæ, id est, recta intentio, sanctum desiderium, humilis ad Deum, pia ad proximum voluntas?*

Fluent.

10. In vigilia Pentecostes, in Introitu Missæ cantantur hæc verba; *Effundam super vos aquam mundam,* Ser de Pent. *& mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris.* S. Leo quoque de eodem festo tractans, ita scribit: *Ab hoc die imbres charismatum, flumina benedictionum, omne desertum & universam aridam rigaverunt.*

11. Porro aquæ specialis est proprietas, tam illius, quæ ex flumine, quam quæ ex fonte hauritur; sive etiam ejus quæ pluviatim de cœlo labitur, vel cujuscunque alterius generis, quod indifferenter super terram dimanet, omnemque plantam sine ullo discrimine fœcundet: eodem quoque modo in quamcunque animam mystica hæc Spiritus sancti aqua effunditur, eandem protinus sanctorum fertilem efficit, idque sine ulla personarum acceptione, sive discrimine. Unde Rupertus Lib. 7. in Joann. Abbas dicit: *Humana anima dicitur, videlicet pro similitudine, quia sicut aqua terram irrigat, & infusione competenti germinare eam facit: sic sancti Spiritus gratia substantiam humanæ animæ per semetipsam inopem, & sterilem, donorum suorum fluentis necessariis irrigat, & beneficio suæ visitationis infusam fide & bonis operibus fœcundat.*

Hom 50. 12. Chrysostomus per hanc affluentiam admirabilem facundiam & eloquentiam, quæ speciatim Evangelii ministris à Spiritu sancto communicatur: *Salientis pro inundantis positum est, quod facile quivis deprehendere poterit, si Stephani sapientiam, Petri linguam, Pauli vim consideraverit.*

13. Venerabil Beda, & cum ipso plures alii scribunt, quod cœlestis Magister noster per verbum *Fluent*, insinuare voluerit, quod dona & gratiæ, quas in nobis ab hoc cœlesti fonte recipimus in nobis nequaquam sistere, sed in alios opera nostra interveniente redundare debeant: *Quid est fons? vel quid est fluvius, qui manat de ventre hominis? Benevolentia, qua vult consulere proximo: si enim putet, quia quod sibi bibit, sufficit, æresci, & non fluit aqua viva de ventre ejus; si autem proximo festinat consulere, ideo non siccatur quia manat.*

In Joan. 14. S. Thomas eodem fere modo scribit: *Qui ergo bibit, quod sibi soli proficit, dona gratiarum, quæ per flumina signantur, non fluent aquæ vivæ de ventre ejus, sed qui proximo festinat occurrere*, adducit locum illum S. Petri, 1. Pet. 4. 10. *Unusquisque sicut accepit gratiam in alterutrum illam administrantes.*

15. Hugo Cardinalis illud Sapientis monitum adducit dicentis: *Bibe aquam de cisterna tua, & fluenta putei tui, deriventur fontes tui foras, & in plateis aquas tuas divide.* Lucas Burgensis ad ly *Flumina* sese reflectens, ita scribit: *Infundam in animam ejus dona, charismataque Spiritus sancti tanta copia, ut non solum intus eum in mente reficiant, verum etiam foris exundent in omne genus sanctæ perfectionis, nec tantum ipsum ferant in vitam æternam, verum etiam alii pluribus cum illo in vitam æternam trahendis sufficiant, quemadmodum flumina vehementi impetu delata, occurrentia omnia secum rapiunt, ac trahunt.*

Tr. 17. 16. Salmeron hanc inde moralitatem deducit: *Fluent, sive current, non ait stabunt, quia non progredi in via Dei, regredi est.* Aqua firmiter subsistens, quæ non fluit, sed stagnat, non solum corrumpitur, sed venosa etiam exinde animalia generantur: eodem modo qui donis, gratiis, & virtutibus à Spiritu sancto receptis non cooperantur, maximo sunt exposiți periculo, ne per suam desidiam & tepiditatem, omnigenis inordinatis affectibus vitiis in semetipsis locum indulgeant.

Aquæ vivæ.

Hom. 50. in Joan. 17. Chrysostomus ait: *Spiritus enim gratia cum mentibus illapsa est, eamque irrigarit, omni fonte uberius scaturit, nunquam deficit, nunquam vacuatur.* Salmeron considerat, quod Christus gratiam aquam vivam appellarit: *Quia conjungitur cum fonte ipso Christo & Spiritu sancto, quia semper ad bona opera impellit.* Lucas Burgensis dicit: *Viva aqua dicuntur dona à primo fonte, & authore Spiritu sancto, qui eum suapte natura sit vita, etiam dona sua vivifica reddit ejusmodi, quæ possessorem efficiant justum, & Deo gratum in hac vita, & perducat ad vitam æternam.* Eandem quoque expositionem Hugo Cardinalis his verbis adhibet dicens: *Aquæ vivæ, id est, vivere facientis hic per gratiam, in futuro per gloriam.*

Versus 39.

Hoc autem dixit de spiritu, quem accepturi erant credentes in eum.

1. Flumen istud Spiritus sancti adeo copiose in Judaismum in cœnaculo Syonitico congregatum inundavit, & supereffluxit, ut non solum Apostolos, omnesque alios ibi congregatos fideles suis adimpleverit, verum etiam impetu suo multa credentium millia post se traxerit: *Appositæ sunt in die illa animæ circiter tria millia.* Act. 2. 41.

FERIA TERTIA PASSIONIS.

Evangelium ex Joan. cap. 7.

Ver. 1. *Ambulabat Jesus in Galilæam; non enim volebat in Judæam ambulare, quia quærebant eum Judæi interficere. 2. Erat enim in proximo dies festus Judæorum, Scbænopegia. 3. Dixerunt autem ad eum fratres ejus: transi hinc, & vade in Judæam, ut & discipuli tui videant opera, quæ facis. 4. Nemo quippe in occulto quid facit, & quærit ipse in palam esse: si hæc facis, manifesta teipsum mundo. 5. Neque enim fratres ejus credebant in eum. 6. Dicit ergo eis Jesus: Tempus meum nondum advenit, tempus autem vestrum semper est paratum. 7. Non potest mundus odisse vos, me autem odit, quia ego testimonium perhibeo de illo, quod opera ejus mala sunt. 8. Vos ascendite ad diem festum hunc, ego autem non ascendo ad diem festum istum, quia meum tempus nondum impletum est. 9. Hæc cum dixisset, ipse mansit in Galilæa. 10. Ut autem ascenderunt fratres ejus, tunc & ipse ascendit ad diem festum non manifeste, sed quasi in occulto. 11. Judæi ergo quærebant eum in die festo, & dicebant: ubi est ille? 12. Et murmur multum erat in turba de illo, quidam enim dicebant, quia bonus est: alii autem dicebant; non, sed seducit turbas. 13. Nemo tamen palam loquebatur de illo propter metum Judæorum.*

Versus 1.

Ambulabat Jesus in Galilæam, non enim volebat in Judæam ambulare, quia quærebant eum Judæi interficere.

Ambulabat Jesus in Galilæam.

1. Evangelista in principio Capitis hanc dictionem præmittit: *Post hæc ambulabat*; quam dictionem Toletus considerans scribit: *Post hæc quæ Dominus operatus est miracula, & post altissimum sermonem de ejus carne & sanguine in cibum potum vitæ æternæ dandis.* Filius enim Dei tunc maximas ab hominum malignitate recepit injurias, quando se erga nos summe exhibuit beneficum: *In qua nocte tradebatur, accepit panem &c.* Thesaurus omnium, quos nobis in Eccle- 1. Cor. 11. v. 23. sia reliquit, pretiosissimus, tunc præcipue ab eo nobis est collatus, quando homo ad mortem illi machinandam armatus erat.

2. Salmeron ponderat verbum illud *Ambulabat*: Tom. 8 tr. 32. *verbum ambulabat, Græce, versabatur, sive conversabatur, ut intelligas eum otio deditum non fuisse, sed salutem hominum semper, quod ad se attinet promovisse* Albertus Magnus ait: *Ambulabat Jesus author salutis, ubique omnibus salutem ingerens, in Galilæam, quia facilius credebant, quia inde plures discipulos vocaverat.*

Serm. in hac fer. *verat.* S. Antonius de Padua galilæos homines valde simplices fuisse existimat: *Galilæi erant homines simplices, & ideo opera Christi non sic calumniabantur, & ideo Christus eos multipliciter honoravit, scilicet beneficio suæ conceptionis, & suæ nativitatis, & singularitate vocationis.* Primi enim qui ad Apostolorum sunt vocati, Galilæi fuere, unde omnes Apostolatum hoc titulo ab Angelo
Act. 1. 11. fuere appellati: *Viri Galilæi quid statis aspicientes in cælum.* Prima miracula item in Cana Galilææ patravit; ac demum hanc Provinciam pariter eligere voluit, ut in ea post resurrectionem suam visibiliter apparens discipulis suis se manifestaret.

In Ioan. 3. S. Thomas dicit: *Ideo autem Dominus in Galilæa frequentius moratur, ut ostendat nobis transmigrandum esse de vitiis ad virtutes*, siquidem *Galilæa* idem significat, quod *Transmigratio*. Hugo Cardinalis dicit: *Galilæa, quæ interpretatur rota, vel transmigratio, significat ærumnas & miserias, in quibus rotantur & affliguntur in hac vita sancti, qui in ea sunt exules & peregrini.*

4. Theophylactus considerat, quod ex quo tempus passionis & mortis suæ nondum advenerat, in manus inimicorum suorum nondum voluerit tradi: *Vanum & supervacaneum erat in medio inimicorum suorum versari, & majoris semper rabiei illis authorem fieri.* Quæ charitas neque docet, ut proximis nostris omnes è medio tollamus peccati & offensæ Dei occasiones, quando id æque bene fieri potest.

Non enim volebat in Judæam ambulare.

5. Interlinearis dicit: *Non tamen timens, quia habet potestatem, sed infirmis dat exemplum, ne eis latibulum objiciatur.* Beda addit: objiciatur crimen, præcessit in capite, quod in membris confirmaretur. Ipse quidem inter Judæos, ut Lyranus inquit, illæsus demorari poterat, & tamen ante mortem suam se ab illis absentare voluit: *Ostendendo in se veritatem humanæ naturæ, & quod licitum erat fidelibus suis aliquando persecutionem fugere.* Hic idem sensus ex sequentibus D. Chry-
Hom. 1 in 48. Ioan. sostomi verbis elicitur, dicentis: *Quæ secundum humanam imbecillitatem à Christo facta sunt, non tantum incarnationem confirmant, sed etiam ad virtutem instituunt; nam si omnia tanquam Deus fecisset, quid scire potuissemus in humanis rebus incidentes quid facere nos oporteret?* Porro divinitatem suam demonstravit, dum se in medio inimicorum suorum illæsum, illosque acriter objurgando cum inexpugnabili securitate & libertate intrepidum exhibuit, hominem se nobis similem ostendit, inquit Lucas Burgensis, quando se antecedenter latibula quærere, & timore perculsum esse demonstravit: *Quod in medio insidiantium non est comprehensus, invincibilem se, atque inexpugnabilem significavit, & quod delituit, incarnationem certo confirmavit.* S. Thomas in hoc loco quæsito cuidam re-
In Ioan. spondet, quod moveri poterat, videlicet, cur omnipotentia, quæ à suis se persecutoribus defendere poterat, nihilominus idipsum facere non voluerit, sed potius ad tempus ab illis recesserit: Dicit igitur Angelicus Doctor: *Deus erat & homo; & ideo virtute divinitatis poterat & non lædi à persecutoribus, sed hæc noluit continuo facere, quia sic declarata fuisset ejus divinitas, quod tamen humanitas venisset in dubium.* Abscondit se igitur, seque ex timore ne inimicos suos ad rabiem provocet, inque fauces illorum sese ingerat, ab eorum se conspectibus subducit, ut verum se hominem esse demonstret, ex alia vero parte ut se verum esse Deum ostendat, per medios enses hostiles securus & illæsus pertransit, invisibilem se reddendo.

Lib. 6. in Ioan. Pf. 103. 19. 6. *Non mori metuens*, inquit Rupertus Abbas, *sed sicut ait Psalmista, sol cognovit occasum suum*; Et ideo nemo sibi persuadeat Dominum nostrum Judæam mortis metu perculsum declinasse, qui tanta cum aviditate
Tom. 8. tr. 32. ad mortem anhelabat, inquit Salmeron, quique vitæ & mortis Dominus erat, præterquam quod violentiam ipsorum pluribus utique modis evadere poterat; videlicet *Primo signis ostensis: Secundo factus invisibilis: Tertio timore turbæ injecto in hostes suos: Quarto sermone corda mutando, ut ministrorum volentium eum comprehendere: Quinto divinitate majestatis ostensa, ut fecit ejiciendo ementes & vendentes de templo: Sexto fugiendo ut homo.*

Tract. 28. in Ioan. 7. S. Augustinus præcæteris hujus è Judæa per aliquod tempus facti secessus mysteria fusius detegit; dicit enim: *Quando latuit ut homo, non potentiam perdidisse putandus est, sed exemplum infirmitati præbuisse*; suis namque discipulis aliisque sequacibus exemplum dare voluit, ex quo se in casu quo fidem profitendi necessitas non urget, absque ulla ignaviæ aut pusillanimitatis nota fugere & occultare posse discerent: *Infirmitati nostræ præbebat exemplum, non ipse perdiderat potestatem, sed nostram consolabatur fragilitatem.*

8. Salmeron Salvatorem Judæam ex humilitatis in- Ibid.
stinctu declinasse autumat, ut eandem suo exemplo animis quoque nostris insinuaret: *Ut humilitatis præbeat exemplum, ut fortior, ditior, & nobilior discat cedere infirmiori, & servet illud Apostoli: Non vos defendentes charissimi, sed date locum iræ.*

9. Idem quoque Author aliud quoddam morale mo- Rom. 12. 19.
tivum considerat, dicens, id Christum fecisse, *Ut doceat fugere incredulitatem, & malam societatem, & maxime eam, quæ quærit occidere Jesum in nobis, id est, salutem extinguere.*

Quia quærebant eum Judæi interficere.

10. Sanctus Cyrillus ait: *Sed magnæ utique perver-* in L. 4. in
sitatis accusari Israelitas inde arbitror, quod satius ille existimet, apud alienigenas reperiri, quàm cum Ju- Ioan. c. 5.
dæis versari, quod Propheta quidem Jeremias prædixit his verbis: Jerem. 12. v. 7
Dereliqui domum meam, dimisi hæreditatem meam, dedi animam meam dilectam in manus inimicorum ejus; Christum enim persecutorum impietate extorrem fieri, & ad Galilæos migrare, quid est aliud obsecro, quam tradere animam suam in manus inimicorum ejus? Salmeron ait: *Mire erant ingrati, volentes illi mortem infligere, qui venerat illis dare vitam.*

11. Observat hoc loco Salmeron Judæos ad machinandam Christo mortem illa præcipue temporis circumstantia seu conjectura usos fuisse, quo ipsum à multis derelictum esse intellexerant: *Forte audierant discipulos scandalizatos & eum deseruisse, ac proinde sumpserunt occasionem necem designandi*; in præcedenti namque capite, postquam de ineffabili Eucharistiæ sacramento, in quo ipsum illis in cibum dare decreverat, disseruisset, multi ex verbis ejus scandalizati recesserunt ab eo.

12. Hugo Cardinalis in sensu morali ita scribit: *Judæa interpretatur glorificatio, & significat adulationem, sive curiam principum, ubi sunt adulationes. Bonum est ergo homini quærenti salutem, ut magis quærat rotam tribulationis* (id est, Galilæam) *& dejectionis, quam Judæam adulationis.*

Versus 2.

Erat enim in proximo dies festus Judæorum scenopegia.

1. *Celebrant diem festum, magnam solemnitatem*, Lib. 6. in
inquit Rupertus Abbas, *veluti reminiscentes beneficia* Ioan.
Domini, qui Dominum erant occisuri. Tabernaculorum namque festum erat, quod solidis septem diebus durabat.

Versus 3.

Dixerunt autem ad eum fratres ejus: Transi hinc, & vade in Judæam, ut & discipuli videant opera, quæ facis.

Dixerunt autem ad eum fratres ejus.

1. S. Thomas dicit, quod per fratres cognati ipsius In Ioan.
intelligantur, qui eum ex parte Virginis sanguine proximo contingebant. *Hæc enim est consuetudo scripturæ, consanguineos appellare fratres*; at vero qui nonnulli sanctissimæ Matris ejus cognati Apostoli erant, videlicet, Jacobus, Joannes, S. Judas Thadæus & S. Jacobus Minor, ideo nequaquam hosce de numero fratrum illorum fuisse credendum est, quia ut Salmeron observat, hi paulo ante per os S. Petri ad eum dixerant: *Quo ibimus? Verba vitæ æternæ habes: Fuerunt ego alii propinqui ejus, qui Christum non diligebant*, & tamen fra-

Rom. 9. 3. tres ejus ob propinquitatem dicuntur. Sic S. Paulus dum scribit: *Optabam ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis*, de cognatis suis, imo de universis Hebræis intelligendus venit. Cæterum quòd verba hæc nec de Apostolis, nec de septuaginta duobus discipulis intelligi possint, ex eo quoque deducitur, quòd, ut Toletus advertit, hi fratres *non credebant in eum*, cùm tamen prædicti paulo ante professi fuissent, di-
Joan. 6. 70. cendo: *Nos credimus & cognovimus, quia tu es filius Dei.*

Transi hinc, & vade in Judæam.

2. Euthymius intentionem illorum pessimam fuisse existimat, utpote qui eum in Judæam veluti ad macellum destinare moliebantur: *Finis eorum pravus erat, ab invidia procedens; conabantur siquidem illum*
Cap. 7. v. 1. concord. *in Judæam pellicere, ut ab illis occideretur, qui eum quærebant interficere.* Hanc tamen opinionem Jansenius minus probabilem esse censet, dum ait: *Non id verisimile esse potest;* & ideo finem ab iis intentum, & ab Evangelista expressum detegit, dicens: *Sed quod humanis affectibus obnoxii partim judicarent illum gloriæ avidum, sed tamen subtimidum, atque ob id relicta Judæa latitare in Galilæa: Unde freti propinquitatis jure, confidentius, & contemptius quam par erat, eum admoverunt; partim quod cuperent ex consanguinei operibus suam gloriam majorem fieri;* quorum temeritatem
Serm. in hac fer. & arrogantiam S. Antonius de Padua hisce verbis reprehendit: *Nota præsumptionem; quia Christum volebant docere vanitatem; qui volebant de Christi operibus vane gloriari; imo ipsum ad vanam gloriam inducere; temeritatem judicii: quia non solum ad vanam gloriam eum inducebant, verum appetere vanam gloriam judicabant.*

3. Lucas Burgensis talem hac de re discursum instituit: Cum enim hi Christi cognati, multos in Judæa esse scirent, qui in illum crediderant, eumque veluti verum Messiam venerabantur; ex alia verò parte similiter illis perspicuum esset, ipsummet hunc de se conceptum habere, atque ut alii ipsum talem esse crederent, miracula passim edere: *Ipsi etsi maxime desiderarent id verum esse, ut quod ad honorem & commodum ipsorum plurimum facere posset, persuasi tamen, nunquam publice recipiendum esse pro Christo, nisi accederet Scribarum & Principum hac de re judicium & consensus; urgent ut Jerosolymam, ubi illi agebant, proficiscatur, & sua illic miracula edat, si forte illi miraculis moti Christum esse declarent, & ut hujusmodi recipiant.* Toletus ly: *In Judæam* ponderans inquit: *Ubi templum, ubi sacerdotes, ubi legis doctores,* Salmeron pariter ita scribit: *In Judæam florentissimam regni partem, & Judaicæ gentis caput, & in mediam hominum lucem, ubi sunt doctissimi, & religiosissimi sacerdotes, & nobilissimi tum Judæi, tum Romani Principes, quibus si persuaseris, te è cœlo venisse, facile & nos credemus; si tuam doctrinam receperint, & nos suscipiemus. Tales sunt etiam hodie multi; qui ut arundines vento agitatæ nihil aliud, quàm quod magnates credunt, sive bonum sive malum, etiamsi aliud persuadeat conscientia.*

Ut & discipuli tui videant opera, quæ facis.

4. Albertus Mag. ad hoc se reflectit, quod Salvator noster in Paschate præcedente paucis mensibus ante nonnullos discipulos, qui ab ipso recesserant, perdiderit; ideoque dicit: *Et hoc quædam minoratio honoris esse videbatur, & ideo provocabant, ut illum honorem vellet recuperare, quia si discipuli tui vera opera tua, quæ de te dicuntur, viderent, non recederent;* unde dicere voluisse videntur, inquit Salmeron, *occulte hic operaris, quæ si in publicum ederes, ad te redirent.* Dionysius Carthus. in multis locis devotos Christi discipulos fuisse dicit, tametsi Christum personaliter & aperte non sequerentur, & de his cognatos ejus locutos fuisse, non verò de Apostoli,; tales autem erant v.g. Lazarus, Gamaliel, Nicodemus & alii similes.

5. Toletus hosce cognatos Christi, ideo illum ad patranda Hierosolymis miracula exstimulasse dicit, ut experientiam facerent, an vere tales essent, qualem se esse declarabat: *Eo animo, ut certioret fierent, an is esset vere Christus; in Jerusalem enim erant Pharisæi, legis Doctores, & periti scripturarum, ac Principes Judæorum, qui rectum & legitimum judicium hujus rei facere posse videbantur.*

6. Plurimum etenim illorum intererat, quòd Christus tanquam verus Messias acceptaretur ab iis, & passim declararetur, sciebant enim, quòd tanquam proximi Salvatoris consanguinei in majori apud omnes futuri essent honore, atque ad primos honores exaltandi, siquidem opinio vulgaris inter Judæos erat, quod Christus temporaliter regnaturus esset. *Ex factis ejus,* inquit Lyranus, *volebant reportare gloriam mundanam.* S. Thomas ait: *Volebant captare gloriam de bonore mundano, qui Christo exhiberetur à turbis, & ideo inducebant eum, ut faceret opera sua in publico;* maxime quia tunc major quam aliis temporibus concursus erat, siquidem ad tabernaculorum festivitatem, ex variis provinciis varii ad templum concurrebant.

7. *Gloriam hujus mundi amantes;* inquit Rupertus Lib. 6. in Ioan. Abbas, *& veram cœlestis hominis gloriam suo sensu terreno metientes, vanum illi dilatandæ gloriæ dabant consilium.* Hæc enim sunt quæ parentes communiter dare solent consilia, adhoc, ut per illos familiam suam per gloriam mundanam exaltare, iisque magnos in sæculo honores comparare valeant: Unde S. Bonaventura ait: *Patet ex dictis, quæ & qualia appetunt fratres & cognati suis cognatis, optant in eis excellentiam temporalem, sæcularem apparentiam, & humanam gloriam, non propter verum amorem eorum, nec propter divinum honorem, nec propter animarum salutem (licet hoc prætendant aliquando) sed propter propriam excellentiam & gloriam, & ideo cavendum ab eis, nec assentiendum consiliis eorum.* Motivum igitur eorum nequaquam spirituale erat, non movebantur zelo honoris & cultus divini; neque enim eum exhortabantur, ut abiret Jerosolymam ad concelebrandam festivitatem, ad sacrificia offerenda, ad faciendam orationem, sed ad acquirendum sibi per miracula & sapientiam suam plausum & existimationem apud homines: *In hoc se produnt*, inquit Salmeron, *tentatores Dei, incredulos, amatores gloriæ humanæ per Jesum, avaros etiam, nam probabile est eos aliquid emolumenti speravisse sibi obventurum ob miracula Christi, sperabant etiam partem famæ & claritatis ad se, tanquam ad consanguineos perventuram.*

Versus 4.

Nemo quippe in occulto quid facit, & quærit ipse in palam esse; si hæc facis, manifesta te ipsum mundo.

Nemo quippe in occulto quid facit.

1. Quod idem est, ac si dicerent, quisquis applausum ambit, & gloriam in mundo desiderat, prodigia & miracula sua non in privato, sed in conspectu omnium edere debet.

2. Quibus quidem verbis veritatem enuntiarunt, sed perversa intentione, inquit Lucas Burgensis, siquidem Tobiæ 12. 7. dicitur: *Sacramentum Regis abscondere bonum est, opera autem Dei revelare & confiteri honorificum est; nec Jesus ipse voluit opera sua occulta esse; sed carnaliter consulunt, non tam gloriæ Dei, quam proprii honoris studium.* Finis ipsorum non erat, ut Deus in miraculosis filii sui operibus glorificaretur, sed oculum suum in solum honorem & utilitatem, quæ inde in ipsos resultabat, directum habebant. Unde Albertus Magnus ait: *Per facta Domini volebant magnificari.*

3. Cajetanus dicit ipsos Salvatori, ut in Judæam se reciperet, persuasisse ad hoc, ut miracula ibidem operando sequaces & adhærentes sibi conciliaret, seque hoc pacto, & suos à persecutoribus liberare posset: *Nullus enim quærens liberari à persecutionibus, facit miracula sua in occulto, sed in publico, ut sic visis miraculis habeat fautores, & liberetur à timore persecutionum.* Nimirum ipsum imminentia mortis suæ pericula fugere supponebant, ac proinde ei persuadebant, ut sequaces & fautores sibi compararet, ut hac ratione se tanto facilius defendere posset; idque sibi tanto magis persuasum habebant, quia procul à Judæa remanebat, cavebatque ne suum eo pedem inferret: *Non enim volebat in Judæam ambulare.* Erat & alius error, in quo ipsi fun-
Ioan. 7. 1.

si fundabantur; quia scilicet miraculorum quæ in Galilæa edebat, famam in Judæam minime pervenisse existimabant.

In Joan. 4. S. Thomas dicit: *Quasi dicant: Tu dicis te facere miracula, sed facis in occulto, & hoc ex timore, alioquin ires in Jerusalem, & faceres ea ibi coram multitudine.*

Lib. 6 in Joa. 5. Rupertus Abbas dicit finem à Christo intentum longè alienum fuisse ab eo, quo cognati ipsius eum duci existimabant; Christus enim non ab hominibus claritatem accipere, sed hominibus claritatem dare volebat, non hominibus placere, sed homines ad placendum Deo erudire volebat.

In Joan. 6. S. Thomas quoque eandem detegit intentionis perversitatem; siquidem filium Dei vanitatis & gloriæ mundanæ affectu moveri credebant: *Quasi dicant: Tu quæris gloriam de his quæ facis, & tamen propter timorem abscondis te. Hoc est proprium malorum, ut credant alios similes eis animi passiones habere; vide quàm irreverenter prudentia carnis verbum caro factum arguebat.*

Si hæc facis, manifesta teipsum mundo.

7. Antea ipsi conati fuerant persuadere, ut Jerosolymam abiret, ibidemque miracula patrando sequaces sibi & fautores adsciscceret, ut eorum ope & subsidio à suis se persecutoribus liberare posset, nunc eum ad mundanam sibi gloriam comparandam exhortantur: *Manifestationem in Judæa*, inquit Cajetanus, *appellant manifestationem mundo, tum quia ibi erant ex omni natione mundi propter templum, ad quod confluebant Israelitæ ex omni parte mundi: tum quia ibi erant Principes Sacerdotum & Scribæ, & summa totius populi Israel capita. Ibi erat etiam Cæsaris nomine Præses, quo mediante poterat manifestari Cæsari, ac per hoc mundo.*

8. Toletus melius de illis sentit, scilicet, quod neque illum ad mundi gloriam consectandam exstimulari voluerint, neque illum ad hunc finem miracula sua patrare crediderint; *sed* illos, *quod verum est, hac in parte sensisse & protulisse; Christus enim ab hominibus nosci & credi volebat, quia id ad eorum salutem necessarium erat, ut tanquam verus Christus reciperetur, idque fratres sciebant; non enim ignorabant Christum suis signis se esse Messiam ostendere, & ut talem recipi voluisse; neque hoc ambitioni tribuebant, sed quòd ipse existimaret eam cognitionem esse necessariam hominibus. Dicunt ergo fratres: Si tu quæris ab hominibus recipi, & coli tanquam Christus & Messias, fac tua opera loco & tempore celebri, ut omnibus nota sint, ita enim futurum est, ut Messias habearis.*

9. Considerabilis hoc loco est dictio illa, *si hæc facis*; nam Albertus magnus dicit: *Hoc sub dubitatione proferunt*; multi namque inter ipsos etiamnum erant, qui eum in virtute dæmonis per artem magicam miracula patrare existimabant, & ideo dicere voluerunt: Quòd si admiranda opera tua, quæ facis, in qualitate
Eccl. 10. v. 32. miraculorum vere subsistunt, fac ut mundo manifesta evadant; nam *Sapientia abscondita, & thesaurus invisus, quæ utilitas in utrisque? Putabant enim, quod locus & favor mundi, omnis esset fructus virtutum & miraculorum suorum, quod quidem penitus falsum est; Ad Galat. cap. 1. Si adhuc hominibus placerem, Christi servus non essem. Psal. 52. 6. Qui hominibus placent, confusi sunt, quoniam Deus sprevit eos.*

10. Finem hisce verbis manifestarunt, quem in hac exhortatione habebant, qui Christo manifestus fuit: *Novit intentionem fratrum, quod non invitarent eum ad ascendendum in Jerusalem, & ad signa illic faciendo ex devotione, sed vanitate, ut scilicet ipse Jesus eorum cognatus, & ipse propter eum, tanquam cognati ejus, humanam laudem, favorem, & commodum ex perpetratione miraculorum consequerentur.*

11. Salmeron dicit, quòd sicut hi cognati humanam gloriam ambiebant, ita quoque filium Dei eundem sensum hac in parte habere existimarint: *Et seipsis Christum metiebantur, quem putabant eodem morbo laborare,*
Eccl. 10. 3. adducitque illum Ecclesiastici textum: *In via stultus ambulans, cum ipse insipiens sit, omnes stultos æstimat.* Et vero pessimum hoc consilium ab aliis, quàm à cognatis derivari non poterat, quia inimici hominis domestici ejus; ac proinde Evangelista subjungit, quòd non credebant in eum. Mundus earum actionum, quæ à servis Dei fiunt, competens Judex esse nequit: *Animalis homo non percipit ea, quæ sunt spiritus*, multo minus ea, quæ Deum ipsum immediate spectant: *Mundus eum non cognovit; mundus in maligno positus est; si mundus vos odit*, inquit ad discipulos suos, *scitote, quia me priorem vobis odio habuit*; ac proinde sanius futurum erit consilium, ut quis sibi à mundo caveat, ab illo se subducat & abscondat, utpote qui Dei, Evangelii, & legis suæ, nec non omnium sequacium ejus implacabilis est inimicus.

Joan. 1. 10. Joan. 5. 19. Joan. 15. 18.

12. Salmeron in hæc cognatorum verba exponit, ut Ibid.
sit sensus: *Quorsum hic latitas in hoc oppidulo? Contende in aulam Romanam, vel in curiam magni Regis; prode ingenium, sagacitatem, prudentiam & literas, ut ita nomen celebre comparare valeas, & dignitates, & familiam tuam illustrare, & tuos ditare; hoc est consilium mundi, & hoc ingenium carnis, sed certe tales in Christum se credere non ostendunt.*

Versus 5.

Neque enim fratres ejus credebant in eum.

1. S. Augustino videtur Evangelistam dicere voluisse, quòd hi parentes, ut tales, qui per solam consanguinitatem ei conjuncti erunt oculos satis apertos non habuerint, ut eum pro illo cognoscerent, qui revera erat, id est, pro vero filio Dei. *Opera discipulos non latebant, sed istos latebant, isti enim fratres, id est, Christi consanguinei, Christum consanguineum habere potuerunt, credere autem in ipsum ipsa propinquitate fastidierunt.* Et quidem tametsi videri alicui possit, quòd modicum hoc cognatorũ suorũ lumen, & exigua quam de ipso habebãt notitia in exiguum Christi honorem, imo in ignominiam ipsius redundarit; veruntamen id bene consideranti nequaquam verum esse patebit. *Nam*, ut Salmeron ait, *inde major Christi gloria consurgit, qui ne parentes quidem aut consanguineos habuit favorabiles, sed potius contrarios, ut totus ex Deo venisse cognoscatur. Ad hæc nulli servis Dei magis molesti sunt, quam propinqui, & hi magis, quam extranei. Docemur fidem in Christum donum esse Dei, quod nulla carnis prærogativa contingit;* Ioan.
nam credentes neque ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nascuntur; & caro & sanguis non revelant filium Dei, sed Pater, qui in cœlis est.

2. In dubium porro hoc loco revocari potest, an hi Christi cognati omni prorsus fide in Christum caruerint; neque enim verisimile esse videtur, illos ex visa ejus innocentia, sanctitate, & exemplaritate, nec non ex conspectis ab eo patratis miraculis, nullum de ipso concepisse transcendentem & sublimiorem conceptum. Lucas Burgensis ait: *Non credebant, ut par erat; credebant aliquo modo, sperabant esse posse Christum*, neque enim alio ex motivo ipsum Jerosolymam ut abiret, exstimulabant, quam ut hujus rei caperent experientiam. Toletus quoque asserit, illos se de Divinitate Christi certiores facere voluisse: *Tamen non adeo increduli, ut id fieri posse omnino negarent, sed dubii eum ad locum certiorem remittebant.* Chrysostomus per hosce fratres S. Jacobum Apostolum, & S. Thadæum intelligen- Hom. 47. in Ioan.
dos esse opinatur, eosque in Cana præsentes fuisse credit, quando aquam in vinum convertit. *Sed nihil adhuc profecerunt.* Unde si vera est hæc opinio, satis clare videtur, etiam Sanctos aliquando errasse; subjungit enim: *Unde igitur eis tanta incredulitas? A voluntate & invidia, consanguinitas enim solet quodammodo invidia haberi.* Ponderandum namque est, quod nemo repente fit summus, perfectio enim & sanctitas gradatim comparatur, non verò una vice simul & semel.

3. S. Salmeron ad hanc illorum incredulitatem probandam aliqua similiter motiva adducit; dicit enim: *Nec enim si fidem habuissent, dixissent Christo: Transi hinc, sed Mane nobiscum Domine; nec arguerent Dominum imprudentiæ, sed confiterentur: Bene omnia fecit; nec ipsum docere conarentur, sed consilium ab eo quærerent, ac dicerent: Doce me facere voluntatem tuam; nec quærerent gloriam humanam, nec alios incitarent, ut quærerent, sed dicerent: Non nobis Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam.*

4. S. Augustinus ipsos adeo à vana gloria obfuscatos Tract 28. in Joan.
esse existimat, ut veræ cujusdam ac vivæ fidei obtutum in Dei filium figere nequaquam potuerint:

Quare, inquit, *non credebant in eum? Quia humanam gloriam requirebant, nam & quod eum videntur monere fratres, gloriæ ipsius consuluni; facis mirabilia, innotesce, appare omnibus, ut laudare possis ab omnibus; loquebatur caro carni, sed caro sine Deo.*

Versus 6.

Dicit ergo eis Jesus: Tempus meum nondum advenit, tempus autem vestrum semper est paratum.

Dicit ergo eis Jesus.

1. Hugo Cardinalis Chrysostomo duce hujusce responsionis admiratur benignitatem; dicit enim; *Notanda est blanda Christi responsio; non enim respondit: Vos qui estis, qui docetis me; sed mansuete respondit: Tempus meum nondum advenit; & in hoc docemur non indigne ferre, etiamsi viles existant, qui consiliantur nobis.* Unde tametsi de ipso scriptum sit, quòd vocandus sit *Magni consilii Angelus*; nihilominus eorum dicta & suggesta consilia non dedignatur, sed *Humiliter sustinuit consiliantes, quæ non oportebant; qua fruemur venia nos terra & cinis, ad ea quæ consiliantur utilia, graves existentes?*

Tempus meum nondum advenit.

2. *Significans per hoc*, inquit Cajetanus, *quòd singula opera sua agebat definitis temporibus, & non prout occurrebat, ut faciunt alii homines.* Eandem quoque ponderationem Jansenius his verbis adducit: *Significare voluit, se non aliorum hominum more facere opera sua singula, prout occurrit, sed certis temporibus, prout ea novit Patrem præscribere sibi, & prout scit ea maxime facere ad Dei gloriam illustrandam, & profectum Evangelii provehendum.* Jans. c. 71.

3. Toletus dicit, quòd tempus illud, tempus suum appellarit, in quo cum minori vitæ periculo (*humano more loquendo*) Jerosolymam ascendere poterat, nimirum quando sedatiores futuri erant Judæorum animi: *Id autem fuit, quando jam furor Judæorum deferbuerat, qui primis festi diebus eum avide exspectabant.* Incarnata illa sapientia Pilato dixit: *Ego ad hoc natus sum, ut testimonium perhibeam veritati*; at vero, ut Lyranus observat. *Tempus aptum doctrinæ veritatis, propter quam venerat Salvator, non sic erat in principio solemnitatis*; non solum quia adversus eum rabie perciti erant, sed etiam quia festivitatis illius primi dies conviviis, recreationibus, aliisque similibus vanitatibus impendebant. Unde S. Cyrillus ait: *Cum Judæorum mens nondum matura sit ad intelligendum, ita ut citra iram ac furorem meam doctrinam capere queant.* Joan. 18. v. 37. Lib. 4. in Joan. c. 5.

4. Hugo Cardinalis Christum dicere voluisse putat, quòd nondum tempus ea miracula patrandi advenerat, quibus se vel maxime filium Dei esse, mundo manifestare volebat, eo quòd hæc sibi in finem usque vitæ suæ reservare decrevisset: *Usque in futurum Pascha, in quo crucifixus fuit, ante quod volebat miracula plura facere, & beneficia sanitatum pluribus conferre, & discipulos suos solidiores reddere, & doctrinam suam plus manifestare.*

5. Rupertus Abbas ait: *Suum tempus ipse verus Agnus Dei paschalem primi mensis solemnitatem in quo Deo Patri pro omni mundo sacrificium fieret, jam dudum prospexerat, quo nihilominus tempore idem ipse ab Angelo annuntiatus, & in utero Virginis conceptus fuerat.* Tempus suum, id est mortis, non erat festum Tabernaculorum, sed Paschatis, in quo verus Agnus pro mundi redemptione erat sacrificandus; nimirum, ut Salmeron ait: *Ut veritas responderet figuræ. Tempus meum*, inquit Chrysostomus, *hoc est, crucis & mortis.* Lib. 6. in Joan. Hom. 47. Tr. 28. in Joa.

6. S. Augustinus opinatur, quòd ad persuasionem illam, qua illum ad comparandum sibi per miraculosa opera sua, Jerosolymis in conspectu mundi plausum & gloriam mundanam perurgebant, hic responderit: *Illis respondit, qui ei consilium de gloria dabant: Tempus gloriæ meæ nondum venit; videte quam profundum sit, de gloria illi admonebant, sed ille voluit altitudinem humilitate præcedere, & ad ipsam celsitudinem per humilitatem viam sternere.* S. Antonius de Padua dicit: Tempus meæ gloriæ ostendendæ tempus Passionis, tunc enim pluribus modis Divinitatis suæ gloriam manifestavit, cui testimonium perhibuere latro justus, Centurio, & alii, qui *Revertebantur percutientes pectora sua.* Ser. In hac fer. Luc. 23. 48.

7. Salmeron ait: *Ut sit sensus: Non est tempus meæ exaltationis, & gloriæ, sed prius me humiliari oportet usque ad mortem Crucis, ut ad exaltationem perveniam, & hæc est via Christi, & suorum omnium.* Electi enim & Sancti, inquit Hugo Cardinalis, primo hic in terris vigiliam agunt, jejunant, contempti sunt & abjecti, & postea in cœlis gaudent, & festivitatem celebrant sempiternam. To. 3. tr. 31.

8. S. Augustinus ait: *Quando nobis insultant amatores hujus sæculi, dicamus eis: Tempus vestrum semper adest paratum, tempus nostrum nondum venit; nobis enim dixit Apostolus: Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo: Quando veniet tempus nostrum? Cum Christus, inquit, apparuerit vita vestra, tunc & vos apparebitis cum Christo in gloria.* Ibid. Ad Colos. 3. v. 3.

Tempus autem vestrum semper est paratum.

9. *Quasi dicat: Tempus gloriæ mundanæ quam quæritis*, inquit Lyranus, *nunc est, in principio hujus solemnitatis, quia Judæi magis vacabant conviviis & lætitiæ in principio festi, quam in fine.* S. Thomas quoque verba illa de mundi gloria exponit, dum ait: *Ideo enim mundani habent tempus gloriæ paratum, quia eadem amant, quæ mundus amat, & mundo consentiunt; Sancti vero, qui quærunt gloriam spiritualem, non habent hoc tempus paratum, quia quærunt quæ mundo displicent, scilicet paupertatem, luctum, esuriem, & hujusmodi, vituperant quæ mundus amat, & ipsum mundum contemnunt.* In Joan.

10. Ex quo Judæi primos festivitatis dies lætitiæ & dissolutionibus impendebant, Salvator jure merito, tempus suum Jerosolymam adeundi nondum advenisse ait, & subjungit tempus ipsis semper opportunum adesse, quia nimirum illos in bonum finem devotionis & religionis in templum nequaquam abire sciebat: *Vobis autem, qui ex præscripto Dei non vivitis*, inquit Jansenius, *quibus cum mundo bene convenit, semper opportunum tempus est petendi in Jerusalem.*

11. Toletus verò verba illa in alio prorsus sensu explicans dicit: *Tempus vestrum quando ad meliora proficere possitis, semper est paratum, quia nunc etiam vos potestis proficere, & ad melius revocari.*

12. Dionysius Carthusianus præ cæteris exactius literalem horum verborum sensum attingere videtur; siquidem ita scribit: *Ideo dicit tempus suum nondum advenisse, tempus verò eorum semper est paratum, quoniam habuit multos insidiatores, illi verò sine periculo adversariorum ascendere poterant.*

Versus 7.

Non potest mundus odisse vos, me autem odit, quia ego testimonium perhibeo de illo, quòd opera ejus mala sunt.

Non potest mundus odisse vos.

1. Jansenius dictum hoc Salvatoris quotidianæ experientiæ adversari asserit, siquidem impios se mutuis odiis prosequi, & in continuis rixis vivere videmus: *Considerandum igitur, ad quod propositum Dominus istud dixerit*; tandem Christum dicere voluisse concludit: *Non potest vos mundus ea ratione, qua me odit, odisse, utpote qui similes estis mundo, cum me odiat ob dissimilitudinem; odium enim oritur ex dissimilitudine*; unde & Albertus M. ait: *Similium in voluntate, voto, & opere, non est odium, sed amor & amicitia.*

2. S. Cyrillus optime advertit, quod mundi nomine non hanc universi molem intelligat: *Mundum, non creatum quem cernimus, sed eos, qui quæ in mundo sunt, sapiunt.* S. Bonaventura rationem reddit, cur hi tales in odium & malevolentiam mundanorum minime incurrant, dicens: *Mundus diligit suos falsos testes, qui ipsum non arguunt, sed cum eo corruunt, & eadem cum ipso volunt, cum tamen meliora sint vulnera diligentis, quàm fraudulenta odientis oscula.* Lib. 4 in Joan. c. 5.

3. Toletus ait: *Rectius dicimus eos non odio habitos à mundo, nempe Judæos, quia non credebant, ut & ipsi, in Christum; nec vita sua, seu opera eorum reprehensa*

erant

erant ab his, sed omnes humana sapiebant, humana quærebant.

Me autem odit, quia testimonium perhibeo de illo, quòd opera ejus mala sunt.

4. Salvator noster de se ait: *Ego sum via, veritas*, ac proinde verbum incarnatum præter veritatem aliud nihil proferre poterat; ideoque perneccssariam consequentiam malignorum adversus se odium concitare debebat, cùm experientia teste certissimum sit, quòd *Veritas odium parit.*

5. Mox ut vel solum veritatis nomen in prætorio Pilati auditum fuit, velut idioma quoddam peregrinum & barbarum, talem protinus provocavit omnium admirationem, ut versis ad se adinvicem vultibus, præ stupore attoniti sese mutuo aspicerent. *Quid est veritas?* Joan. 18. 38. Isa. 59. 14. Isaias de veritate prædixit: *Corruit in platea veritas*, quanto magis in Magnatum aulis, ubi adulatio prævalet. Prov. 15. v. 12. S. Bonaventura inquit: *Patet hic mundi error & fatuitas, odit enim arguentem ipsum in veritate, sicut Jesum Christum hic; non enim amat pestilens eum, qui se corripit.*

6. Lucas Burgensis Sapientiam Incarnatam excusare se voluisse ostendit, declarando se mundi odium non per propriam culpam, sed ex illius malitia sibi adscivisse: *Doceri non vult, quæ salutis æternæ sunt, sed opera sua mala tueri, & aliis quoque probari;* hæc enim præcipua causa fuit, cur Judæi mortem ipsi machinarentur. Legatur vaticinium illud Sap. 2. 12. descriptum, ubi dicitur: *Circumveniamus justum, quoniam inutilis est nobis, & contrarius est operibus nostris, & improperat nobis peccata legis, & diffamat in nos peccata disciplinæ nostræ.* Etenim reprehensiones, quibus pro subnatis occasionibus Judæos de iniquitate sua redarguit, persecutionem & odium Judaismi adversum se concitarunt. Ibid. Unde S. Cyrillus super hæc verba ita scribit: *Cum necessitas Doctorem ad arguendum adigit, & curandi ratio id postulat, discipulus vero reprehensionis impatiens vehementius indignatur, tunc ex odio mala utique nascuntur.* Quæ omnia in præsenti casu nostro concurrebant; siquidem in synagoga aliud nihil erat, præterquam hypocrisis, in Sacerdotibus, Scribis & Pharisæis, omnibusque aliis vitium regnabat & iniquitas; pergit itaque S. Cyrillus dicere: *Idcirco Salvator ait: à mundo se odio haberi, ut qui nondum cum objurgatione admonitionem ferre possit, cum id propter utilitatem fieri deceat;* rationem quoque reddit, cur correctio in ejusce modi hominibus parum aut nihil proficiat: *Animus quippe vitiosi voluptatibus deditus, castigationem prorsus ferre nequit.*

7. Cajetanus observat, quòd ei, qui Christum monuerat, ut Jerosolymam abiens miracula ibidem operaretur, ad hoc ut per illa favorem, famam & venerationem sibi conciliaret, & persecutoribus suis prævalere posset, *Respondent declarando causam persecutionum non esse ignorantiam miraculorum, sed odium natum ex eo, quòd testimonium reddit de malis operibus eorum.* Toletus idem fere scribit, dum ait: Causam odii explicat, quia opera ejus mala reprehendo; mundus ergo reprehensionem nolens admittere, reprehensorem occidere quærit. Idem quoque Toletus in specie de Judæis tractans dicit, quod Christus hisce verbis cognatis suis dicere voluerit: *Non vos quærunt interficere, sicut me, quia vos mala opera eorum non arguistis, sicut ego facio & feci.*

8. Salmeron super hæc verba scribens, insigne nobis tradit morale documentum, dum ait: *Cordi alte infigendum, quoniam nobis cum mundo, dum vivimus, versandum est; & nisi caute ambulemus, & cum eo tanquam cum proditore agamus, actum est de nobis; est enim mundus plenus laqueis, retibus, periculis, insidiis, proditoribus.* Tract. 33.

Versus 8.

Vos ascendite ad diem festum hunc, ego autem non ascendo ad diem festum istum, quia meum tempus nondum impletum est.

Vos ascendite ad diem festum hunc.

1. *Id est*, ut Albertus Magnus exponit, *ad diem primum festivitatis, quia illa dies fuit solemnior, & ad illam diem plures convenerunt*; Christus etenim primis diebus solemnitatis, ob rationes in Evangelio Feriæ præcedentis allatas, interesse noluit.

2. Lucas Burgensis ait: *Ablegat à se fratres suos secundum carnem, quorum authoritatem & affectus semper solitus erat submovere, quoties evangelicum esset agendum negotium.* Tametsi enim & ipse hanc festivitatem adeundi voluntatem habuerit, nos tamen certiores fieri voluit, quod id ad ipsorum persuasionem minime faceret, utpote quibus resolute & cathegorice dixerat: *Ego autem non ascendo, vos ascendite*; postquam vero ipsi Jerosolymam versus abiissent, paulo post & ipse eodem se recepit, veruntamen, ut S. Joannes dicit, *quasi in occulto*, ad docendum nos, quòd in rebus ad evidens æterni Patris sui servitium non spectantibus, cognatis suis adhærere nolit, quod adeo firmiter servavit, ut etiam sanctissimæ matri suæ, & S. Josepho de ejus amissione dolentibus respondere non dubitaverit: *Nesciebatis, quia in his, quæ Patris mei sunt, oportet me esse?* Luc. 2. 49.

3. Sanctus Augustinus hic quærit: *Quid est hunc? ubi gloriam humanam quæritis? Quid est hunc? ubi extendere vultis carnalia gaudia, non æterna cogitare.* Tract. 8. In Joan. S. Antonius de Padua inquit: *Ad diem festum hunc, qui scilicet est ad mundanam conversus lætitiam, & non factus ad divinam reverentiam.* Albertus Magnus ait: *Sicut mundani, qui festa gaudiorum mundanorum quæritis, ascendite ad diem festum hunc, in quo videri & videre quæritis in vanitate & concupiscentia; non propter solemnitatem, sed propter vanitatem, quæ fiebat in solemnitate, ascenderunt.*

4. Chrysostomus verba illa S. Pauli: *Itaque epulemur non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ, sed in azymis sinceritatis; & veritatis*, hæc inquam ponderans ita scribit: *Indicat conscientiam mundam festum efficere; nihil enim aliud est festum, quàm lætitia; spiritualem vero lætitiam nihil aliud gignit, quàm conscientia bonorum operum;* quotidiana nihilominus experientia liquet, fideles ut plurimum in diebus festis vel maxime majoribus dissolutionibus frænum laxare. S. Thomas de Villa Nova, de gaudiis illis scribens, quibus sancta mater Ecclesia sancti Præcursoris natalitium diem prosequitur, ita differit: *O sancte Baptista, bi prophanis ludis tuam se putant celebrare festivitatem, non celebrant, sed prophanant: nam quale est sanctum virum in eremo commorantem, cilicio camelorum vestitum, non comedentem, nec bibentem talibus ludis, & choreis, & cibis, & potibus honorare; scriptum est: Quod multi in nativitate ejus gaudebunt; sed isti gaudent non de nativitate, sed de vanitate.* Conc. 2. de S. Joan. Bapt. Luc. 1. 14. Etenim in collecta, quæ ejus festivitati adaptatur, ita legimus: *Da populis tuis spiritualium gratiam gaudiorum, & omnium fidelium mentes dirige in viam salutis æternæ.*

5. Deus populo suo iratus, hisce illum verbis objurgavit: *Solemnitates vestras odivit anima mea, facta sunt mihi molesta, laboravi sustinens*, cujus paulo post causam declarat, dicens: *Manus vestræ sanguine plenæ sunt; lavamini, mundi estote, auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis, quiescite agere perverse, discite benefacere.* In eodem quoque capite denuo protestatur, dicens: *Ne offeratis ultra sacrificium frustra, incensum abominatio est mihi.* Magis enim Deo corda nostra munda, quàm animalia placent: *Immola Deo sacrificium laudis, & redde Altissimo vota tua; Obsecro vos, ut exhibeatis corpora vestra hostiam viventem, sanctam, Deo placentem.* Chrysologus proinde ait: *Non tam libenter odoratur Arabicæ arboris guttam, quam sinceri cordis & pectoris sanctitatem.* Idem quoque monitum tradit nobis S. Augustinus, dum ait: *Repleamur jucundis, pretiosisque odoribus castitatis, fidei & compunctionis incenso, balsamo benevolentiæ, & thymiamate charitatis.* Isai. 1. 14. v. 15. v. 16. v. 13. Ps. 49. 14. Rom. 12. 1. Serm. 87. Serm. 186. de temp.

6. Quænam porro solemnitas Deo acceptior existat, S. Ephrem his verbis exponit: *Celebritas bona & pulchra, & Deo grata, est pœnitentia cum lachrymis.* Cui consonat, quod Origenes ita scribit: *Est ei magna festivitas, humana salus.* De Cruce Dom.

7. S. Isidorus significatum Ethymologicum hujus dictionis *Celebritas*, inde provenire dicit: *Eo quod non ibi terrena, sed cœlestia tantum agantur.* Considerandum quoque est nomen illud, quo increata sapientia Homil. 23. in Num. Lib. 6. c. 18.

in eorum festorum, quæ ab Hebræis in ejus honorem celebrabantur, detestationem utitur, solemnitates vestras illas nuncupando, dicere enim quis posset: Nunquid festa illa in Dei honorem, & ex ipsiusmet Dei jussu instituta fuerunt? cur igitur illa festa *solemnitates vestras* appellat? sed in promptu causa est; nimirum ideo festa illa non sua, sed ipsorum appellat, quia in illis nihil sui invenire poterat, maxime spectando finem, ob quem illa instituerat; neque enim celebrabantur, ut ob receptorum beneficiorum memoriam cultus ei & veneratio debita cum latria exhiberetur; neque cum illa peragebantur pietate & devotione, qualis requirebatur, sed potius ex consuetudine, sive ob recreationem quandam & vanitatem. Præceptum quod Deus de festorum sanctificatione instituit, his verbis comprehenditur: *Memento, ut diem sabbathi sanctifices*; circa quæ verba Oleaster optime notat, *Deum non dicere, quòd sabbathi recorderis, ut in eo gaudeas, tripudies, ut tibi vaces, sed ut sanctifices.*

Isai. 1. 14.

Exod. 20. v. 8.

8. Inter alias Jerosolymæ miserias, quas vindicativa Dei justitia per modum supplicii eidem superinduxit, quæque ab Jeremia Propheta amaris lachrymis deploratæ fuerunt, una fuit, quòd festa illius inimicis ejus versa sint in derisum & improperium: *Viderunt eam hostes ejus, & derisérunt sabbatha ejus*; videbant enim, quòd Judæi, qui ea die pietatis & religionis operibus intenti esse debebant, eadem die vel maxime ludis, tripudiis, conviviis, aliisque dissolutionibus dediti essent; de quibus S. Bernardus ait: *Vacantes corpore, vacantes ubique corde nequaquam merentur videre, quam dultis est Dominus, nescientes facere sabbathum ex sabbatho; merito viderunt eam hostes, & derisérunt sabbatha ejus, inde enim hostes derident sabbatha eorum, vel tuæ vocationis otia.* Quodnam obsecro Dei motivum fuit, ut tanta cum severitate in illos animadverteret, qui festa prophanabant, adeo ut ne quidem Deus manna in sabbatho colligi permittere voluerit? Tostatus ait: *Ut daret eis incentivum, sive occasionem vacandi Deo; nam cum aliquis videret se carentem omni occupatione, converteretur ad Deum.*

Thren. 1. 7.

De inter. domo, c. 70.

Abul. q. 12. in c. 16. Exod.

Ego autem non ascendo ad diem festum istum.

9. Filius Dei apertissime se illis festis interfuturum non esse protestatur, in quibus lætitia mundana, vanitas, dissolutio, & sola apparatuum, aliorumque ornamentorum exteriorum ostentatio locum habere cernitur. Unde S. Bernardinus Senensis dicit: *Ascendite vos, ego non ascendam ad festa ista mundana, vana & temporalia; alia sunt festa spiritualia, & ad illa ivit Christus: Festa spiritualia sunt displicentia peccatorum, dolendo de peccato facto.* Christus festivitatem illam adivit, ad verbum Dei annuntiandum, ad communicandam auditoribus sui notitiam, ad illos convertendos, & ad compunctionem excitandos; unde circa finem Evangelii habemus: *Quidam autem dicebant, quia bonus est.* Optime igitur Chrysostomus his verbis monet: *Festum celebremus non januam coronantes, sed animas comentes; non solum tapetibus exornantes, sed animam splendidam virtutis amictu reddentes.*

In fer. 11. t. 4.

Joan. 7. 12.

Hom. 12. de Penit.

10. S. Antonius de Padua operæ pretium esse dicit examinare, qualenam sit festum illud, ad quod filius Dei se ire nolle dicit: *Hoc festum dicitur scbenopegia, quod interpretatur: Fixio tabernaculorum, per hanc siquidem mundanam intelligere possumus lætitiam, de qua Ecclesiast. 34. v. 2. Quasi qui apprehendit umbram, & persequitur ventum.* Jeremias lamentatur inter cætera de eo, quòd *Viæ Syon lugent, eo quòd non sint, qui veniant ad solemnitatem*; sed qua ratione id literaliter verum esse dici poterit, quandoquidem ad eandem ex omnibus Palæstinæ partibus ingens fiebat hominum concursus? Oleaster dubium hoc solvit, dicens: *Quia pios & cultores Dei desiderabant*; major enim concurrentium hominum pars eo vel ex curiositate, vel propter lætitiam, vel ex consuetudine concurrebat, absque eo, quòd se reflecterent aut applicarent ad id, quod maxime considerandum & intendendum erat, scilicet ad syncerum Dei cultum, ad orationem, vel ad Dei verbum devote audiendum, ad quæ proinde festa Deus se ire nolle aperte protestatur.

Set. in hac fer.

Thren. 1. 4.

In c. 18. L. v.

11. Quæri autem haud inopportune hoc loco potest, cur Salvator cognatos suos ad ejusmodi festa frequentanda non potius impediverit, vel dehortatus fuerit, quando modicum illos ex tali frequentatione profectum reportaturos esse sciebat: Salmeron ait: *Non est dubium, quin Christus eos instruxisset, & retinuisset apud se, si corde syncero fuissent, & simpliciter errassent; verum quia spiritu livoris, & affectu humanæ gloriæ ducebantur, maleque de se sentiebant, suis ipsorum consiliis reliquit, & à se ablegavit: Sic solet Deus incredulos & immorigeros suis ipsorum consiliis relinquere. Psal. 80. v. 13. Dimisi eos secundum desideria eorum.*

Tr. 33.

12. S. Cyrillus inquit: *Patet Christum nolle festum agere cum fratribus, id est cum tota Judæorum gente*; in cujus probationem citat illud Amos cap. 5. v. 21. *Odio habui, repuli festivitates vestras; nec odorabor hostias in conventionibus vestris. Ad hoc festum non ascendo, quod typo nimirum & figura constat; nihil enim in eo sentio voluptatis, sed veræ celebritatis tempus, quod nondum impletum est, potius expecto.* Qualenam verò festum fuerit, quod tanta cum menti lætitia, & aviditate expectabat. Beda optime declarat, dum illud Passionis & mortis ipsius idem fuisse dicit: *Unde licet intelligere, vel hanc Domini responsionem, quia ait: Ego non ascendo ad diem festum hunc, ad Passionem Domini pertinere, quia Christus non in festivitate scenopegiæ, sed in festivitate Paschali, qua Agnus occidi solebat, crucem ascendit.* Clarius idipsum nobis exponit Chrysostomus, dum ait: *Non dixit simpliciter: Non ascendam, sed, ad hunc, id est, vobiscum; quia tempus meum nondum impletum est: atqui in futuro Paschate crucifigendus erat.*

Lib. 4 in Ioan.

Hom. 47. In Joan.

13. Interlinearis ait: *Non ascendam ad diem festum istum, sicut vos quærens gloriam; quia tempus gloriæ meæ nondum est, in quo erit mea festivitas*; quasi diceret, tempus illud, in quo ego festivitatem celebraturus, gloriamque meam comparaturus sum, tempus futurum erit amaræ Passionis meæ. Sanctus Augustinus declaraturus, quo sensu se ad festum illud ire velle dixerit, ad quod postea se revera contulit, ita scribit: *Ascendit non quasi ad diem festum, sed quasi ad litem, illi enim omnes læti ascenderunt, quasi ad perfruendas delitias diei festi; is autem illi fuit dies festus, quo Passione sua redemit mundum. Hic festus dies ejus, in quo vicit mortem.*

Hom. 71. novi Test.

14. S. Cyrillus considerat Christum non totaliter reditum in Jerosolymam abnuisse, sed dixisse, se nolle tunc ire. *Hæc autem Salvator ait, non quòd omnino negaret se Jerosolymam profecturum, neque quòd repræhensiones peccatoribus utiles adhibere detrectaret; sed quòd congruo tempore istud quoque inter alia facere in animo haberet.* Judæi etenim in festivitatis illius primis principiis valde adversus eum exasperati erant, ideoque ex industria ipsum præstolabantur, ut suas in innocentissimo ipsius corpore cruentare manus possent: Providus verò Redemptor noster summa cum circumspectione eousq; expectavit, donec sedari aliquousque ipsorum animi essent; hoc enim enorme scelus committendi occasionem præbere noluit, licet ipsi, ut optime Theophylactus observat, ex ipsius præsentia, quæ ipsis velut spina in oculis erat, ferocientes, quodvis contra ipsum in cordibus suis mala machinarentur. Qua in re utilissimum nobis præbuit exemplum, quòd scilicet si festa, ad quæ magnus est populi concursus, frequentando, nos prævideamus aliis daturos esse occasionem offensæ vel lapsus, potius ab illis nos subducamus, & absentemus; quòdsi verò ut illa adeamus, magna à nobis exposcit vel convenientia vel necessitas, illa cum debita cautela & circumspectione frequentemus.

Ibid.

15. Beda optime ponderat, quòd dies festivus filii Dei non sit ille, quem Sol materialis producit: *Ipse erit festus dies meus, non diebus istis percurrens, & transiens, sed manens in æternum; ipsa erit festivitas, gaudium sine fine, æternitas sine labe, serenitas sine nube.*

Quia meum tempus nondum impletum est.

16. Salmeron ait: *Modo quindecim codices varii legunt: Nondum ascendo;* ex quibus verbis deducitur, ideo ipsum minime judicasse opportunum, ut iret in Jerusalem, ne ibidem in principio festivitatis adesset, ob rationes jam dictas; unde Toletus ait: *Non ascendam nunc vobiscum, ascendam tamen postea, quia tempus meum nondum est impletum; tempus suum appellat, quando minori periculo, humano loquens modo, poterat comparere.*

Tract. 33.

Ver-

Verſus 9.

Hæc cum dixiſſet, ipſe manſit in Galilæa.

1. Hinc deductum eſt illud Salmeronis documentum: *Addiſce ergo tu quoque à Chriſto, ut non ſinas te trahi à carne & à ſanguine, à propoſito Religionis, ad celebranda feſta in mundo:* quod ſi enim una cum ipſis Jeroſolymam conceſſiſſet, de ipſo æſtimari potuiſſet, quod cognatorum hortatione motus id feciſſet, eundemque ſibi haberet propoſitum finem, quo ipſi exſtimulati eò ſe recipiebant, nimirum ad comparandum ſibi plauſum & gloriam mundanam; magna igitur cum prudentia tunc eò in ſocietate ipſorum abire deſtitit ad denotandum, quod ubi de cultu & ſervitio Dei agitur, aures præbendæ non ſint carni & ſanguini; poſtea verò eo ſe contulit, ut legi ſatisfaceret, animarumque operaretur ſalutem.

Verſus 10.

Ut autem aſcenderunt fratres ejus, tunc & ipſe aſcendit ad diem feſtum, non manifeſte, ſed quaſi in occulto.

Ut autem aſcenderunt fratres ejus, tunc & ipſe aſcendit ad diem feſtum.

1. Cùm cognatis ſuis aſcendere noluit, ne carni & ſanguini adhærere videretur: *Extraneus factus ſum fratribus meis. Conſueverant Galilæi turmatim:* inquit Lucas Burgenſis, *ad ſolemnitates Jeroſolymitanas proficiſci per cognationes & vicinias; qua occaſione & ſecum trahere voluerant fratres iſti:* at verò id ab eo obtinere non potuerunt. Pſ. 68. 9.

2. Lyranus Salvatorem quatriduo poſt eò aſcendiſſe ſcribit, ita ut quarto die ſolemnitatis, quæ ſeptem diebus durabat, ibidem præſens adeſſet: *Sicut enim noluit eſſe in principio feſtivitatis, ne fratribus ſuis videretur favere, malum perſuadentibus, ſic non habuit ſe omnino ſubtrahere, ne à populo doctrinam ſalutis ſubtraheret; quam venerat docere.*

3. S. Auguſtinus explicat, qua ratione verbis ſuis ſatisfecerit, quibus dixerat: *Ego autem non aſcendam ad diem feſtum hunc*, tametſi ſe poſtea eo contulerit: *Ideo non ad diem feſtum hunc, quia non gloriari tempori aliter, ſed aliquid docere ſalubriter, corrigere homines, de die feſto æterno admonere, amorem ab hoc ſæculo avertere, & in Deum convertere capiebat.* Tract. 28. In Ioan.

4. Hugo Cardinalis dicit, quod Chriſtus quidem Jeroſolymam adierit, ſed non ad moriendum: *Non ad patiendum quidem, ſed ad docendum, in quo erudimur & nos poſſe formidare mortem, ſed ita ut propter hoc non dimittamus facere quod debemus.*

5. Idem quoque Doctor dicit, cognatos Chriſto gloriam & honorem mundanum, divitias, & voluptates perſuaſiſſe: *Manifeſta teipſum mundo, ſed Chriſtus non acquievit carni & ſanguini; unde & nos ſimiliter faciamus aſcendamus ad hoc feſtum die feſto mediante, ut ſubſidium temporalium accipiamus, tantum ad neceſſitatem corporis, anima verò non in eis, ſed in cœleſtibus quærat ſuam delectationem.*

6. S. Thomas ex hac feſtivitate aliam quandam deducit moralitatem: *Scenopegia erat feſtum Tabernaculorum, ille ergo hoc feſtum celebrat, qui ſe in mundo iſto intelligit peregrinum.* In Ioan.

Non manifeſtè, ſed quaſi in occulto.

7. S. Cyrillus hanc abſconſionem hoc ſenſu interpretatur: *Quod non ea libertate utatur, & hilaritate, qua qui ad feſtum ibant.* Li. 4. in Ioan. cap. 5.

8. Toletus ait: *Non magno comitatu, uti ſolebat, & omnibus notus, recto conſilio latuit, tum ut Judæorum furori aliquantulum cederet, qui tunc maximus erat, quando expectabatur venturus, & docturus, nempe primis diebus tum ut ſui excitaret deſiderium; denique ut ſuam potentiam oſtenderet, qui Judæis ipſum illis diebus inquirentibus, & contra eum murmurantibus apparuit, & tamen nihil ei nocere potuerint;* Id quod turbæ admirabantur, quando dixerunt: *Ecce palam loquitur, & nemo in eum mittit manus.* Ioan. 16. 29.

9. Dionyſius Carthuſianus dici poſſe exiſtimat, quod diverſam ab ea quam omnes alii ingredi ſolebant, tenuerit viam, viaſque ingreſſus ſit ab aliis minimè communiter tritas: *Vel quia conſpici noluit, per quod dedit exemplum, ut interdum humiliter lateremus, atque occultè agamus bona, quæ agimus, ne alii contra nos provocentur.*

10. Cajetanus ait: *Non enim aſcendit prædicando, præmittendo diſcipulos, ad præparandos auditores, ſed velut perſona privata; In aliis obviis occaſionibus pertranſiit benefaciendo & ſanando omnes;* nonnunquam etiam alias prædicabat, morabaturque in via; in hac verò occaſione ſecretò & privatim aſcendit: idque ut Lyranus ait: *Ne daret Judæis occaſionem majoris invidiæ.*

11. Gloſſa in ſenſu allegorico dicit: *Typicè Chriſtus occultus aſcendit in feſtivitatem, quia in omnibus illis figuralibus latuit, qui modo eſt manifeſtus nobis.* Quia enim Apoſtolus ait: *Omnia in figura contingebant illis*, omnis legis Moſaicæ cultus, qui à Deo datus fuerat, umbras & figuras in ſe recludebat illius, quod filius ejus in nova Evangelica lege nobis revelaturus erat.

12. Hugo Cardinalis ait; *Non manifeſtè, id eſt, non quærens favorem hominum, ſed ſalutem*, quibus verbis dictus purpuratus Doctor ad inordinatum illud conſilium; *Manifeſta te ipſum mundo*, ideo quaſi totaliter oppoſitum fecit, comparendo ſine editis miraculis, & ſine ullo omnipotentiæ & divinitatis ſuæ ſpecimine, ſed ſolum eo conceſſit, ad operandum prædicatione ſua mediante aliorum ſalutem. Ioan 7. 4.

13. S. Thomas ait; *Ut doceat nos bona quæ facimus: occultare debere, non quærentes favorem hominum, nec pompas ſtipantium turbarum deſiderantes.* In Ioan.

Verſus 11.

Judæi ergo quærebant eum in die feſto, & dicebant; Ubi eſt ille.

Judæi ergo quærebant eum.

1. Non ex motivo amoris, ſed odii illum quærebant ut ſcilicèt durè illum tractarent, & neci traderent. Unde S. Cyrillus ait: *Judæi quærunt, non ut eo invento credant, præveniſſet enim eorum indaginem, & ſeipſum obtuliſſet, ſicut ipſe ait: Inventus ſum ab iis, qui me non quærebant.* Paulò poſt verò idem S. Doctor hanc deplorat eorum infelicitatem, qui Chriſtum quærebant, non ut illum haberent, ſed ut eum in ſeipſis perderent: *Quærunt Jeſum, ut multi: eum laceſſentes convitiis inextinguibilem flammam ſuis capitibus accerſant. Propheticæ vocis ſunt immemores, quæ ita habet; Quærite Deum, & inveniendo eum invocate, & poſtquam appropinquaverit, derelinquet impius viam ſuam, & vir iniquus cogitationes ſuas, & convertatur ad Dominum, & miſericordiam conſequetur. Vides, ut ſalutem non modo quærere ſufficiat, ſed cum invenerimus, converti debeamus, per obedientiam nimirum ac fidem.* Ibid. Rom. 10 i. Iſ. 55. v. 6. & 7

2. Lyranus eorum, qui quærunt & interrogant, diverſos exponit fines; aliqui enim eum quærebant, ut eum occiderent, alii verò quia divini verbi auſcultandi avidi erant: *Ideo debuit apparere & docere, ut oſtenderet, quod mali nocere non poterant, niſi quantum permittebat; ſicut enim ſe occultando oſtendit infirmitatem humanitatis: ita confidenter inter inimicos apparendo, oſtendit potentiam Deitatis; debuit etiam apparere propter bonos, ut ejus doctrinam originatam à Deo oſtenderet, ut attentius eam conſiderarent.* In Ioan.

3. S. Thomas quoque differentiam notat intentionum, quæ erat in illis, qui eum ſequebantur: *Quidam quærebant deſiderio addiſcendi, ſecundum illud Pſal. 88. Quærite Deum, & vivet anima veſtra. Alii deſiderio malignandi, ſecundum illud Pſ. 139. Quærunt animam meam ut auferant eam.* Albertus Magnus dicit: *Quidam mala intentione, quidam bona; quidam vana etiam curioſitate.* Joan. 6. *Quæritis me non propter ſigna, quæ vidiſtis, ſed quia manducaſtis de panibus.*

In die feſto.

4. *In die feſto ad eædem ſemper ferebantur*, inquit Lucas Burgenſis, Chryſoſtomi teſtimonium citans, *& feſtis eum diebus capere tentabant: Pulchra ſanè illorum opera in diebus feſtis*, exclamat Euthymius, *cum illos credis facerent occaſionem, quo die potiſſimum quærere debebant Chriſtum, ut in eum auditum crederent, eum quærebant. ut occiderent.*

5. Bo-

5. S. Bonaventura Christum persæpè in diebus festivis miracula edere solitum fuisse considerat, ideque longè detestabiliorem ipsorum malignitatem fuisse deducit: *Sicut enim, ait Chrysostomus, in his scilicet festivitatibus piscari eum, id est, capere solebant; & loquendo ironicè, ait; Quod bene erant Judæorum directiones, id est, festivitates, in occisionem impetum faciebant.* Theophylactus quoque eandem ponderationem adducit, dum inquit: *Considera, quam avidi fuerint cædis, cum neque per tempus festivitatis illi parcerent, sed venari illum per illud volebant*; unde cum verissimum sit, quod de iis, qui mortaliter Deum offendunt, dicit Apostolus, quod scilicet sint *rursus semetipsis crucifigentes filium Dei*: quis est, qui non videat, quod multi non solum Judæi, sed & Christiani festivitatibus & solemnitatibus præcipuis utantur, ut desideria sua & carnalium intentionum suarum effectum consequi possint. Unde Salmeron ait: *Quærebant boni bene, & mali malè quærebant, quemadmodum & ad festa, quæ celebrantur, non omnes sincero animo veniunt; & ideo bene Psalmista dicit; Tempus faciendi Domine, dissipaverunt legem tuam*; seu ut S. Hilarius legit: *Tempus sacrificandi Domine*, q. d. Eo tempore, quod ad cultum & honorem Deo exhibendum specialiter est institutum, impii Christiani vel maximè contra ipsum offensas multiplicant. Una ex circumstantiis, scelus à Judæis in crucifixione filii Dei patratum notabilissimè aggravantibus, fuit solemnissima illa Paschatis festivitas. Unde S. Bonaventura, verba illa *Vocavit adversum me tempus, ponderans, inquit: Tempus enim aggravat Christi passionem, aggravat autem propter festi magnitudinem; propter quod multi convenerant in Jerusalem, ut coram pluribus inhonoraretur, in quo tempore gravius est affligi*; ita quoque quod aliquis in diebus festivis, qui instituti sunt, ut eos sanctificemus, ut Deum in iis placemus, ut bonis sanctisque vacemus operibus, quod in quam aliquis iis diebus omnino contrarium faciendo scandalum potius præbeat, & hoc quidem multis, qui similibus festivitatibus in copiosissimo numero tunc præsentes assistunt, hoc utique peccantis culpam notabiliter aggravat. Unde Deus apud Ezechielem meritò lamentatur dicens: *Polluerunt sanctuarium meum, & Sabbatha mea profanaverunt*; ubi Hugo Cardinalis inquit: *Quia in festis magis peccant, & alios provocant ad peccatum, & de hoc conqueritur frequenter Dominus in scripturis, quia in festivis diebus magis eum offendimus, & magis gulæ & luxuriæ vacamus.*

Hebr. 6. 6.
Salm. tr. 33.
Ps. 118. 126.
Ser. 6. in Pasc.
Ezech. 23. 38.

6. Optimum festa ritè decenterque venerandi modum S. Ambrosius nobis tradit hisce verbis: *Festus dies Domini est, ubi perfectarum virtutum gratia est, quæ tunc perfectæ sunt, si sollicitudines sæculares, & corporales illecebras victor animus delinimenta voluptatis excludit:*

Libr. 2. de Abel c. 2.

Et dicebant: Ubi est ille?

7. S. Antonius de Padua postquam dixisset, illos Salvatorem offendisse: *In irreverentia festivitatis, in die, quando debuissent vacare Deo*, statim illos quoque offensam aggravasse, subjungit, per contemptum & vilipendium, quo Christum afficiebant; *In contemptu, quia non dignantur ipsum nominare*. Rupertus Abbas ait: *Vide nunc genimina viperarum, quanto sæviant veneni præcordialis ardore, dum non dicunt: Ubi est Jesus? Sed ubi est ille? Nunquid enim ejus, quem quærebant interficere, poterant nomen nescire? Ergo cordis illorum habitator homicida diabolus sic eos agebat, ut odio dictante nomen salutis non possent, imò nollent attingere.*

Lib 6. in Jo:

8. S. Cyrillus similiter in hac interrogatione contemptum & odium erga Salvatorem observat, dum ait: *Superborum est ea vox, ille, & nondum eum colere dignantium, quamvis multis editis miraculis apud eos in maxima fama & existimatione esse debeat.*

Lib 4. in Jo: c. 5.

9. Chrysostomus ait: *Ex nimio odio eum nominatim appellare non patiebantur*. Salmeron eum, qui hanc interrogationem proposuit, de numero persecutorum ejus fuisse existimat: *Videntur fuisse de hostibus, quibus ut gravis erat ad videndum, ita & ad nominandum*, utique de eo loquentes, hisce malis & inurbanis terminis uti consueverant. Cajetanus ait; *Non aperiebant venenum suum turbis, sed non videntes eum more solito, interrogabant, ubi est ille?*

Ho 48. in Jo: Sal. tr. 33

10. Lyranus verò dicit, quod ii, qui ad necem illi inferendam eum quærebant, *Dedignabantur eum nominare nomine proprio: illi autem, qui quærebant eum ex devotione; ita reputabant eum famosum, quod non oportebat exprimere nomen proprium*, unde hi, ut idem Doctor ait, in hac interrogatione ei honorificè deferre volebant quasi dicerent: *Ubi est ille, qui tantus & talis est, & facit tot miracula?*

Versus 12.

Et murmur multum erat in turba de illo; Quidam enim dicebant, quia bonus est: Alii autem dicebant: Non, sed seducit turbas.

Et murmur multum erat in turba de illo.

1. Hanc populi Israelitici dissensionem, nequaquam admirandam esse docet Salmeron, inquiens: *Quod esset murmur de illo mirum non est, quia sunt Angeli sancti & apostatæ, homines pii & impii, qui interdum non tantum in se dissentiunt; sed etiam boni cum bonis, ut constat ex dissensione Pauli & Barnabæ.*

Salm. tr. 33.

2. Ecce quousque murmurationis temeritas ascendere ausit, nimirum ut etiam de ipsomet Dei filio qui *candor est lucis æternæ, speculum sine macula*, malè loqui sinistrum que conceptum ingerere ausit: de quibus dici potest; *Posuerunt in cœlum os suum*. Illæ quoque benedictæ aures, quæ in cœlo ab Angelicis Hierarchiis, per continuas acclamationes, *Sanctus, Sanctus, Sanctus* honorantur; nunc quoque improperium illud audire coguntur: *Dæmonium habes. Quidam enim dicebant; quia bonus est, alii dicebant non.*

Sap. 7. 26.
Ps. 72. 9.
Isa. 6. 3.
Joan. 7. 12.
Joan. 7. 12.

3. Omnes equidem uno ore dicere debuissent, quia bonus est; siquidem à Spiritu sancto dictata veritas est; *Quam bonus Israel Deus.* Tametsi advertendum quoque sit, quod protinus subditur; *His, qui recto sunt corde*; unde convincitur, illos, qui hanc veritatem negabant, vel saltem in dubium vocabant, nequaquam rectos corde, sed perversos & malignos extitisse. Jeremias quoque de bonitate Dei testimonium perhibet, dicens: *Bonus est Dominus*. Sed quibus putas bonus est? *Sperantibus in eum, animæ quærenti illum.*

Ps. 72. 1.
Thren. 3. 25.

4. Chrysostomus illos, qui bonum de Salvatore conceptum habebant, deque illo honorificè loquebantur, plebejos fuisse existimat; hi namque erant, qui ut plurimum lateri ipsius adhærebant, dicit enim: *Nam puto multitudinis opinionem hanc, non Principum & Sacerdotum fuisse: illud enim verbum: non, sed seducit turbas, hoc indicat.* Idem quoque Lyranus testatur, dicens: *Ex hoc, quod isti malignantes dicebant, turbas esse seductas ab eo, patet, quod major pars secundum numerum dicebat contrarium*; adeoque multitudo populi ipsum tanquam Christum venerabatur; unde conformiter ad opinionem Chrysostomi concludit, illos, qui Salvatorem, seductorem esse, dicebant, principes fuisse; nisi fortè cum Cajetano sentire velimus, qui ait; *Dicentes, quod seducit turbam, inter turbas quidem erant, sed non de turba, nisi fortè increduli aliqui de turba arrogantes sibi exemptionem à turba, tanquam prudentiores aliis.* Chrysostomus porrò in laudem plebejorum, magnatum verò reprehensionem prosequitur, dicens; *Vides ubique optimates quidem corruptos, turbam verò sanos fuisse judicio*, pauperes enim, id est, qui continuo laborant, huicque mundo, non adeo tenaciter adhærescunt, ad Christum sequendum aptiores sunt, magisque dispositi: ideoque obedientiæ præceptis divinis & legi Evangelicæ exhibendæ capaciores existunt. Quinam obsecro ii fuerunt, qui ad nuptias præ aliis in Evangelio invitati fuisse leguntur, id est, qui incarnationis filii Dei gratias & beneficia immensa quam maximè participarunt? *Pauperes, debiles, cæcos & claudos introduc huc.* Quinam inter alios ad æternarum cœli deliciarum fruitionem fuere vocati? *Beati pauperes, beati qui lugent, beati qui persecutionem patiuntur*; nunquam dicitur *Beati divites, beati principes*; sed prima beatitudo pauperibus ascribitur, inquit Sanctus Ambrosius; *Primam beatitudinem hanc uterque Evangelista posuit; ordine enim prima est & parens generatioque virtutum*; imò valde considerandum est, quod S. Matthæus c. 5. v. 1. dicit: *Videns turbas ascendit in montem*, ex eodemque omnes octo beatitudines turbis annunciavit: *Videns turbas,*

Hom. 41.
Luc. 14. 13.
Matth. 5. 1 & seqq.
Lib 5. in Luc. c. 6.

bas, quotiescunque de Christi sequela, vel de ejus notitia seu agnitione & commendatione agitur, turbarum semper fit mentio, nunquam verò magnatum mundi hujus vel Principum. Quando sancta illa mulier ad Christum à calumnia illa, qua dæmoniacus vocabatur, defendendum in hasce voces clamando prorupit: *Beatus venter, qui te portavit*. S. Lucas hac de re scribens ita loquitur; *Extollens vocem quædam mulier de turba*, quando ei regni sceptrum offerre, eumque Regem creare moliebantur, oblatio isthæc à turba illa facta fuit, quam in deserto miraculosè paverat; *Sequebatur eum multitudo magna*; turba doctrinæ & sapientiæ ejus applausit: *Admirabantur turbæ super doctrina ejus*: Turba magna cum aviditate eum secuta, eique magna cum reverentia obsecuta fuit: *Turbæ requirebant eum*: turba vivacissimè sacrosanctam ejus humanitatem fide apprehendit: *Omnis turba quærebat eum tangere, quia virtus de illo exibat*: Turbæ ad eum exaltandum & magnificandum, reverentiali eum timore, laudibus & gloria prosecutæ fuerunt: *Videntes turbæ timuerunt, & glorificaverunt*: Turbæ ad divinum ejus verbum auscultandum magna cum frequentia concurrerunt; *Cum turbæ irruerent in eum, ut audirent verbum Dei*: Quæ omnia devotionis & fidei turbarum erga Salvatorem clarissimum perhibent testimonium: Quod tamen vel maximè ediderunt, quando cum olivis & palmis triumphalibus ipsi obviam procedentes, filium Dei & Messiam esse proclamarunt: *Plurima autem turba straverunt vestimenta sua*; de iisdem turbis dicitur: *Stupebant omnes turbæ, & dicebant: Nunquid hic est filius David*; Imò ipsemet Christus discipulos suos, non de Scribis, Pharisæis, Sacerdotibus aut Principibus, sed de turbis interrogavit dicens: *Quem me dicunt esse turbæ*; imò ex quo turbæ post Lazari resuscitationem Christum venerabantur, eique credebant: *Testimonium perhibebat turba, quando Lazarum vocavit de monumento*; Princeps utique majori adversus Redemptorem ferocia usi fuissent, nisi turbas in favorem ipsius seditionem concitaturas fuisse formidassent: *Quærentes eum tenere, timuerunt turbas*. Ex alia verò parte Principes, omnium malorum, quæ Christo acciderunt, authores & instrumenta fuisse comperiemus; *Videntes Principes mirabilia quæ fecit, indignati sunt*: imò ipsimet de se dixerunt: *Nunquid ex Principibus aliquis credidit in eum?* Sed turba hæc, quæ non novit legem, & maledicti sunt. Discipuli in Emaus abeuntes, Principes agnoverunt fuisse crucifixionis Christi authores; *Tradiderunt eum summi Sacerdotes & Principes nostri in damnationem mortis, & crucifixerunt eum*. Id quod Christus ipsemet iis diu antè prædixerat; *Cœpit ostendere discipulis suis, quia oportet eum multa pati à senioribus, & scribis, & principibus sacerdotum: filius hominis tradetur principibus sacerdotum, & condemnabunt eum*, Judas cum illis pactum iniit de mercede venditionis & traditionis ipsius per eum faciendæ, *Tunc abiit unus de duodecim ad Principes sacerdotum, & ait illis; Quid vultis mihi dare, & ego eum vobis tradam? At ille constituerunt ei triginta argenteos*. Lictores ab iisdem ad eum capiendum missi fuerunt; *Missi à Principibus sacerdotum cum gladiis & fustibus*; ipsi ad eum condemnandum falsos testes subornarunt: *Principes sacerdotum quærebant falsum testimonium contra Jesum, ut eum morti traderent*. Quando Pilatus inclinationem, qua ad Christum à mortis sententia liberandum propendebat, insinuare volens, Judæis Christum inter & Barabbam optionem indulsit; *Pontifices concitaverunt turbam, ut magis Barabbam dimitteret eis*. In cruce denique positum *Deridebant eum Principes sacerdotum*. Ex quibus omnibus satis liquet, jure merito credi posse solos divites, potentes & primates populi adversus ipsum murmurasse, maleque de eo fuisse locutos.

Luc. 11. 27. Ibid. Ioan. 6. 2. Matth 7. 28. Luc. 4. 42. Luc. 6. 19. Matth. 9. 8. Luc. 5. 1. Matth. 21. 8. Matt. 12. 23. Luc. 5. 18. Marci 12. 17. Matt. 21. 15. Ioan. 7. 48. Luc. 24. 19. Matt. 16. 21. Matt 20. 18. Matt 26. 14. Matt. 26. 47. Matt. 26. 59. Marc. 15. 14. Luc. 23. 35.

5. S. Augustinus hoc loco optimè considerat; hac eadem murmuratione omnes servos Dei etiamnum intestari. *De omnibus servis ejus hoc dicitur modo; quicunque enim eminuerit in aliqua gratia spirituali, profectò alii dicunt, bonus est, alii, non. Unde hoc? Quia vita nostra abscondita est cum Christo in Deo*; ad quod explanandum congruam arboris adducit similitudinem, quæ hyberno quidem tempore frondibus spoliata, arida & exsuccida, imò mortua esse videtur, cum tamen cum vere inchoante gemmare conspicitur, viva esse ab omnibus agnoscitur: *Similis est aridæ, & quamdiu hyems est, non apparet, æstas probat, judicium probat: æstas nostra revelatio Christi est*.

Tr. 28. in Io: Colos. 3. 3.

6. Beda dixit: *Hoc patitur corpus Christi usque ad finem seculi à mundi amatoribus, quod tunc passus est à Judæorum murmuratoribus*.

Versus 13.

Nemo tamen palam loquebatur de illo propter metum Judæorum.

1. Lyranus per hosce Judæos, non tam Judæos in genere, quam illos, qui ex tribu Juda descendebant, intelligendos esse existimat; *Scilicet illorum de tribu Juda; licèt enim omnes de populo nominarentur Judæi, tamen speciali modo sic nominantur illi de tribu Juda; & isti gravius movebantur contra Christum, eo quod in Scripturis Christus erat promissus de tribu eorum, ipsi autem reputabant ipsum Galilæum, & ab eis extraneum; propter quod & sacerdotes etiam repudiabant eum*.

2. Nonnulli quidem eorum, qui clariorem filii Dei notitiam habebant, ipsi tanquam vero Messiæ acclamaturi, eumque apertius in veneratione habituri fuissent, ab eo tamen per Principum synagogæ coercebantur timorem; *Quia turbæ comprimebantur*, inquit S. Thomas, *propter metum Principis sacerdotum, quia ut dicitur cap. 9. Si quis confiteretur ipsum esse Christum, extra synagogam, &c. Ex quo patet eorum, qui principabantur, malitia, qua Christo insidiabantur, ut eorum qui subjiciuntur, scilicet plebis, quia non habebant libertatem dicendi quod sentiunt*.

In Ioan. Ioan. 9 22.

FERIA QUARTA PASSIONIS.

Evangelium Joannis cap. 10.

Vers. 22. *Facta sunt encænia in Jerosolymis, & hyems erat. 23. Et ambulabat Jesus in templo in porticu Salomonis. 24. Circumdederunt ergo eum Judæi, & dicebant ei: Quousque animam nostram tollis? Si tu es Christus, dic nobis palam. 25. Respondit eis Jesus; Loquor vobis, & non creditis, quia non estis ex ovibus meis. 27. Oves meæ vocem meam audiunt, & ego cognosco eas, & sequuntur me. 28. Et ego vitam æternam do eis, & non peribunt in æternum, & non rapiet eas quispiam de manu mea. 29. Pater meus quod dedit mihi, majus omnibus est, & nemo potest rapere de manu Patris mei. 30. Ego & Pater unum sumus. 31. Sustulerunt ergo lapides Judæi, ut lapidarent eum. 32. Respondit eis Jesus: Multa bona opera ostendi vobis ex Patre meo, propter quod eorum opus me lapidatis. 33. Responderunt ei Judæi: De bono opere non lapidamus te, sed de blasphemia, & quia tu, homo cum sis, facis teipsum Deum. 34. Respondit eis Jesus: Nonne scriptum est in lege vestra, quia ego dixi: Dii estis? 35. Si illos dixit Deos ad quos sermo Dei factus est, & non potest solvi Scriptura. 36. Quem Pater sanctificavit, & misit in mundum, vos dicitis, quia blasphemas, quia dixi: Filius Dei sum. 37. Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi. 38. Si autem facio, etsi mihi non vultis credere, operibus credite, ut cognoscatis & credatis, quia Pater in me est, & ego in Patre.*

Versus 22.

Facta sunt encænia in Jerosolymis, & hyems erat.

Facta sunt encænia in Jerosolymis.

22. Porrò qualis hæc, quæ tunc celebrabatur, festivitas fuerit, S. Augustinus hisce verbis declarat: *Encænia festivitas erat dedicationis templi, quandocunque novum aliquod fuerit dedicatum, encænia vocantur: jam & usus habet hoc verbum, ut si quis nova tunica induatur, encæniare dicitur*. Enimverò certissimum est, Christum in conversione peccatoris summopere gaudere; *Gaudium est super uno peccatore pœnitentiam*

Tr. 48. in Io:

tiam agente, gaudetque cum illo universus paradisus; peccator enim depositio veteri & obsoleto vitiorum, malarumque inclinationum habitu, novo Christianarum virtutum amictu superinduitur, juxta illud sancti Pauli monitum: *Deponite vos secundum pristinam conversationem veterem hominem, renovamini autem spiritu mentis vestræ*. Dionysius Carthusianus ait: *Anima nostra, quæ est templum Spiritus sancti, agat encænia, id est, commemorationem consecrationis suæ quæ in fonte Baptismi dedicata & consecrata est Deo eo modo, quo monet Apostolus ad Coloss. 3. vers. 9. Exspoliantes veterem hominem cum actibus suis, & induentes novum, eum qui*, &c. Gillibertus Abbas super illa verba Canticorum: *Dentes tui sicut greges tonsarum, quæ ascenderunt de lavacro*, ita scribit: *Veterem deponentes hominem, loti, alacrius ad superiora conscendunt.*

Ad Ep. 4. v. 22

2. Hebræi hanc festivitatem in memoriam dedicationis templi celebrabant, sicut etiam apud nos in usu esse videmus, non tamen illius templi, quod à Salomone quondam ædificatum fuit; hoc enim, ut venerabilis Beda bene advertit, in autumno absolutum & consecratum fuit, multo minus ejus, quod tempore Zorobabel erectum fuisse legitur; hoc enim verno tempore fuit perfectum, & dedicatum; sed templi illius, prout à Juda Machabæo restauratum fuit, quod factum est tempore hyberno. Unde Toletus ait; *Die 25. Novembris, qui apud Judæos erat mensis nonus, peragebatur illud festum, quando tempore Machabæorum, altare à gentibus prophanatum, destructum est, & novum ædificatum.* Porro festum istud nec jussu Dei in lege scripta relatum, nec à Prophetis ordinatum, sed à Juda Machabæo, de seniorum consilio pariter & consensu institutum fuit. *Voluit Dominus*, inquit Salmeron, *huic festo interesse, ne quis præcepta Ecclesiæ & majorum, etiam ubi non est Scriptura, contemnat.*

To 1. tr. 93.

3. S. Thomas circa hæc verba observat, quod festa ab Ecclesia instituta suam à receptis à nobis beneficiis divinis habuerint originem; in cujus probationem ponderat, quod Psalmista, postquam varia à Deo recepta beneficia commemorasset, tandem nos exhortetur, dicens; *Confitemini Domino quoniam bonus*, &c. ac tandem subdit: *Constituite diem solemnem in condensis*, &c. Declarat autem idem Angelicus Doctor, quod tribus potissimum modis beneficia recepta à nobis commemorentur; primò scilicet, *Ut exhibita nobis in capite nostro Christo, & sic celebramus festa Nativitatis, Resurrectionis, Ascensionis. Quandoque ut exhibita nobis in membris nostris, scilicet in Sanctis, qui sunt membra Ecclesiæ, & sic celebramus festa Sanctorum. Quandoque ut sunt exhibita toti Ecclesiæ, puta in ministerio Sacramentorum, & in aliis communiter Ecclesiæ collatis; & quia domus materialis est quasi signum collectionis Ecclesiæ fidelium, & etiam in ea omnia Sacramenta gratiæ dispensantur, ideo in memoriam ipsorum beneficiorum festum dedicationis ecclesiæ celebramus.*

In Ioan.

Psal. 117. 29.

Et hyems erat.

Libr. 10. In Ioan.

4. Rupertus Abbas Tuitiensis ait: *Juxta literam indicatur natura temporis, sed mystice, quod magis ad rem pertinet, frigida Judæorum significatur impietas, quia mentes illorum à divino igne aversas, diabolus, tanquam glacialis Boreas afflaverat.* Hoc idem mysterium à venerabili Beda tangitur, scilicet quod Evangelista hyemem fuisse dicat, non tam ad tempus anni insinuandum, quam ad indicandam Judæorum incredulitatem, eorumque obstinationem & duritiem describendam: *Omnino propter duritiam Judæorum & infidelitatem, quæ frigoris nomine sæpè designari legitur.* S. Thomas citat S. Gregorium, qui etiam hyemis mentionem fieri existimat: *Ut inesse auditorum cordibus scilicet Judæorum, malitiæ frigus indicaret.*

In Ioan.

Lib. 2. Mor. ep 2. Luc. 21. 34.

5. Albertus Magnus hoc festum in mensem Decembris incidisse existimat, quo maximum frigus esse solet: *Et ideo tunc frigidis peccatoribus magis erat necessarium, ut exhiberetur eis calor charitatis in ignito eloquio Salvatoris.* Dum Petrus Christum abnegaret, Evangelista frigus acerbum fuisse memorat, quod S. Gregorius ponderans, ita scribit: *Quod denegaturo Petro præmittitur, quia frigus erat, & stans ad prunas calefaciebat se, jam namque intus à charitatis calore torpuerat: sequebatur eum à longè*; quamdiu Christo vicinus erat, animosum se & intrepidum esse ostendit; at verò quando ab eo recessit, de quo dicitur: *Deus ignis consumens est*, mox frigus ingens se invadere sensit. Unde S. Ambrosius ait: *Frigus erat, ubi Jesus non agnoscebatur ubi negabatur ignis consumens; frigus ergo erat mentis, non corporis.*

In c. 22. Luc. lib. 10.

6. S. Augustinus ait: *Hyems erat, & frigidi erant, ad illum enim divinum ignem accedere pigri erant; si accedere est credere, qui credit, accedit; qui negat, recedit; non movetur anima pedibus, sed affectibus; frigebant à diligendi charitate, & ardebant nocendi cupiditate.*

7. Salmeron dicit Evangelistam importunam hyberni temporis stationem insinuasse: *Ad significandum, hyemem atque frigidum tempus non impedivisse Jesum ab adventu in templum, ut ignem, quem venit mittere in terram, accenderet.*

Versus 23.

Et ambulabat Jesus in templo, in porticu Salomonis.

Et ambulabat Jesus.

Ioan 4. 6.

1. Psalmista de futuro Messia ferventissimo redemptionis & salutis nostræ promotore prædixit: *Exultavit ut gygas ad currendam viam*. Tametsi verò mulierem illam peccatricem conversurus juxta puteum sedisse dicatur: *Sedens sic supra fontem*, prius tamen de illo dicitur, quod fuerit *fatigatus ex itinere*; *Dicitur autem quod Jesus ambularet*, inquit Salmeron, *non minus circumiens, & quærens ovem, quam ad salutem devoret Leo de tribu Juda, quam diabolus tanquam leo rugiens quærit, cum ad interitum devoret. Cruciabat verus noster Josue civitatem Hiericho, ut ad circuitum ejus caderet, non utens turba Sacerdotali, sed voce sua Evangelica.* Lucas Burgensis hanc deambulationem non animi causa factam fuisse dicit: *Non animi recreandi, aut sermonum vanorum cum aliis miscendorum causa, sed ut præsentem se ostenderet, & paratum exhiberet ad docendum & benefaciendum.*

Psal. 18. 6.

Ibid.

2. Eusebius Emissenus Christum in templo non sedisse, aut quievisse, sed ambulasse notat: *Adverte, quia in illius templi exterioribus, adhuc foris ambulabat Jesus, nec sedem ponit, sed deambulabat, nec intus ingreditur, hujus autem exteriora perpetuo habitaturus intravit, sicut ipse dixit: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consumationem sæculi.*

1. Hom. de Dedic. Eccl.

3. Dionysius Carthusianus ad sensum moralem recurrens, mysticum hoc templum in anima nostra reperiri notat: *Ambulabat autem Jesus in anima, dum in latitudine charitatis familiariter conversatur, & operatur in ea, sicut per Moysen loquitur; quia inhabitabo & ambulabo in eis; denique Deus immensus & incommutabilis pergit nobiscum, quando custodit introitum & exitum nostrum, quemadmodum ait ad David; Fui tecum in omnibus ubicunque ambulasti.*

In templo.

4. Ex hoc Salmeron Christi in templo frequentando assiduitatem ad nostram instructionem deducit: *Ut doceret nos templum frequentare orationis, sacrificii, & verbi Dei causa.*

5. Venerabilis Beda super illo verbo motivum nobis suggerit consolationis, dum ait: *Si ergo Dei filius ambulare voluit in templo, in quo caro & sanguis brutorum animalium offerebatur, multo magis nostram orationis domum, ubi carnis ipsius ac sanguinis Sacramenta celebrantur, visitare gaudebit.*

In Ioan.

In porticu Salomonis.

6. Salmeron opinatur, quod tametsi templum Salomonis igne à Chaldæis suppositio conflagarit, hunc tamen porticum, vel saltem aliquod ejus vestigium residuum manere potuisse: vel etiam dici potest, quod è Babylonia Jerosolymam reversi, aliud exstruxerint templum ad prioris similitudinem, illudque denominarint porticum Salomonis: *Vel ideo Salomonis dicitur, quod in ea stare ad loquendum populo solitus esset; nam dicitur in Ecclesiaste, plebi concionabatur; vel ibi tempore sacrificii & orationis moram trahere solebat*; qui discursus totus est prædicti Authoris.

7. Sciendum est autem, quod, ut Lucas Burgensis explicat, in hoc loco deambulare licitum fuerit: *In parte tem-*

re templi introire, ubi ambulare conſuetudo permittebat & minime dedecebat; & quidem tametſi S. Joannes dicat: *In templo*, protinus tamen ſubjungit: *In porticu Salomonis*, ut videlicet, inquit Cajetanus: *Non intelligas Jeſum intus ambulare in domo Dei, quæ propriiſſime templum vocabatur (quoniam in illud ſoli ſacerdotes intrabant) ſed appellatione templi intelliguntur atria & porticus*: ac proinde Salmeron hoc loco operæ pretium eſſe dicit reprehendere illos, qui in Eccleſia irreverenter degunt, in eodem velut in foro publico deambulando: *Neque vero quiſquam ex hoc Chriſti exemplo colligat, licitam eſſe deambulationem in templo; nam Chriſtus neque in ſancto, neque in ſancto Sanctorum, ſed in atrio tantum, quod in aditu templi erat, ambulabat, ac fortaſſis cogente frigore, ac neceſſitate magis compulſus, quam alio nomine id ageret, neque tamen ullam præſeferebat mali ſpeciem ejuſmodi ambulatio.*

8. Albertus Magnus aliam quandam tangit circumſtantiam, ob quam fortaſſis Salvator noſter hunc locum frequentandi motivum habuit: *Ibi etiam hoſpitale pauperum ædificatum fuit, quibus ſemper Chriſtus familiaris fuit.*

9. Beda ait: *Si deambulare non deſpexit porticum, in quo Rex quondam mortalis ac terrenus, quamvis potentiſſimus ac ſapientiſſimus ad orandum ſtare ſolebat, quanto magis penetraria cordium noſtrorum inviſere atque illuſtrare deſiderat, ſi tamen ea porticum eſſe Salomonis, hoc eſt, ſi ea timorem ſuum, qui eſt initium ſapientiæ, habere perſpexerit?*

Verſus 24.

Circumdederunt ergo eum Judæi, & dicebant ei: Quouſque animam noſtram tollis? Si tu es Chriſtus, dic nobis palam.

Circumdederunt ergo eum Judæi.

1. Cajetanus inquit: *Ex condicto adverſus Jeſum ſe convenire etiam circumdatione monſtrant, tanquam facto mentem exponentes.* Lyranus dicit, omnes unitim & conjunctim ſimul conatos fuiſſe, ut ſi poſſibile eſſet, ipſum per ſuas interrogationes in aliquem labi facerent errorem, *ut citius eum in verbis caperent*; cui conſonat quod Hugo Cardinalis hiſce verbis ſcribit: *Corrupta erat eorum mens & callida, quia enim non poterant inferre calumniam operibus, inſidiantur, ut capiant eum in ſermonibus, ideo interrogant ut poſſint capere.*

2. Ex ipſorum manibus evadere non poterant, quia corona circa ipſum facta eum quaquaverſum circumdederant, atque ut greſſum ſiſteret, & petita reſponſa daret, conſtrinxerant: *Sive dicendi cupiditatem ſimulantes*, inquit Lucas Burgenſis, *ſive ut quicquid reſponderet, omnes audire æque poſſent, ſpe ducti adducendi circumventum à multitudine, ac proinde turbatum ad reſponſionem incautam.*

Tom. 3. tr. 43. 3. Salmeron ad hanc Judæorum eum circumdantium coronam ſe reflectens, illam nequaquam illi ſimilem fuiſſe dicit, qua diſcipuli magiſtrum, vel filii patrem vel matrem cingere ſolent, ſed illi, qua inimici civitatem vel caſtrum quaquaverſum obſidione cingentes hoc unum curant, ut ſive per illatam armata manu violentiam, ſive ſponte propria in eorum ſeſe manus & arbitrium tradat. Pſ. 21. 17. De hac Judæorum corona olim per Pſalmiſtam lamentabatur, dicens: *Circumdederunt me canes multi, conſilium malignantium obſedit me*; quibus verbis canum ſimilitudinem adducit, qui ſummo cum deſiderio prædam dilaniandam expectant: *Ita Judæi immundi, & ſine ratione latrantes ut canes, magna cum aviditate necem mihi machinabantur.* Porro hoc argumento intra ſe ratiocinabantur: vel enim ſe verum eſſe Meſſiam aſſeret, vel negabit, aut vero ſilebit; quod ſi id affirmaverit, ipſum apud Pilatum, veluti læſæ Majeſtatis reum accuſabimus, utpote qui regiam dignitatem ambierit; quod ſi vero id inficiatus fuerit, doctrinam ejus nos condemnabimus, eumque tanquam novæ legis temerarium ſeminatorem penes populum traducemus; denique ſi obmuteſcens ſiluerit, Pſ. 93. 11. cum pudore & erubeſcentia confuſus remanebit; at vero, inquit Salmeron: *Dominus ſcit cogitationes hominum, quia vanæ ſunt.*

4. Lucas Burgenſis dicit: *Fraudulenter & inſidioſe loquuntur, non credere ſtatuentes verbis ejus, ſed ſiquidem neget ſe eſſe Chriſtum, omnes ei fidem & authoritatem apud populum detrahant, & ſeductorem vocent.*

5. Albertus magnus ipſos hac obſidione, qua Chriſtum omni ex parte cinxerant, metum & pavorem ipſi incutere voluiſſe dicit: *Ut multitudine ſe armarent, quia veritate ſe nudos eſſe profeſſi ſunt. Eccleſiaſt. 51. v. 10. Circumdederunt me undique, & non fuit qui me adjuvaret; circumdederunt, ut tumultu opprimerent.*

6. Hugo Cardinalis hac occaſione Davidicum illud adimpletum fuiſſe dicit oraculum: *Circumdederunt me ſicut apes*; cujus tametſi rationem non aſſignet, hoc tamen eſſe poteſt myſterium, quia videlicet vere inſtar apum mel adulationis & fictionis in ore ferebant, ſimulando ſe ſciendi cupidos, an verus eſſet Meſſias, cum tamen revera mortalis adverſus ipſum odii aculeum in intentione ipſorum latitantem haberent. *Nacti ſibi videbantur opportunitatem*, inquit Rupertus Abbas, *aucupandi contra eum aliquid, unde poſſet accuſari.* Lib. 10. in Joan. Unde cum Suſanna dicere poterat: *Anguſtiæ ſunt mihi undique*, quia quicquid demum diceret aut faceret, id totum perverſæ & ſiniſtræ ipſorum cenſuræ & interpretationi ſubjectum erat, totumque majori invidiæ & odii flammæ accendendæ ſerviebat. Dan. 13. v. 22.

7. Veruntamen longe verius quam David Salvator noſter dicere potuit: *Si conſiſtant adverſum me caſtra, non timebit cor meum*; ipſe etenim tametſi in capitalium inimicorum ſuorum medio conſtitutus eſſet, non ſolum tamen illæſus, ſed & corde intrepidus permanſit. Advertendum eſt autem, quod dixerit: *Opera quæ ego facio in nomine Patris mei*, &c. Quiſquis enim intus limpidam mundamque conſcientiam habet, exactuſque eſt divinorum præceptorum executor, nunquam formidat, tametſi totus adverſus eum mundus armatus conſiſtat; ſiquidem *Juſtorum animæ in manu Dei ſunt, non tanget illos tormentum mortis.* Pſ. 26. 3. Ioan 5. 36. Sap. 3. 1.

Et dicebant ei: Quouſque animam noſtram tollis?

8. *Adulatorie loquuntur*, inquit S. Thomas, *volentes per hoc oſtendere, ſe deſiderare ſcire veritatem de ipſo; quaſi dicant, anima noſtra eſt in ſuſpenſo deſiderii, quamdiu mœſtos nos relinquis?* Lucas Burgenſis ait: *Fingunt ſe languere, ac propemodum emori præ deſiderio aperte cognoſcendi Jeſum.* Haſce vero adulationes in mortalis odii demonſtrationibus terminarunt, ſiquidem manus ſuas protinus extenderunt ad lapides, ut his illum impeterent. In Ioan.

9. Janſenius ipſos conqueſtos fuiſſe dicit, quod ipſos verborum ſuorum ambiguitate quoad perſonam ſuam in ſuſpenſo relinqueret: *Quamdiu animos noſtros aut nos ſuſpenſos tenes verborum tuorum ambiguitate?* Cajetanus in eadem eſt ſententia, dum ait: *Fingunt ſe cruciari obſcuritate verborum Jeſu, utpote affectantes ſequi ipſum, ſi manifeſte loqueretur.* Hanc porro ſuſpenſionem & ambiguitatem ſe mortis doloribus affligere & cruciare ſimulabant, ſeu potius fingebant: *Cruciatum ſuſpenſi animi ad affectatam rem, ſeu notitiam ſignificant, exaggerando uſque ad periculum vitæ.* Cap. 193. concord.

10. Hugo Cardinalis ait: *Nota qualiter malitiam cooperiunt, præmittunt enim verba adulationis*; ſe namque cupidos eſſe ſimulabant ſciendi, an filius Dei eſſet, ut eum debito modo venerari poſſent, cum tamen ipſi in ſcopum omnino contrarium collimarent: ſimile fere exemplum Matthæi 22. v. 16. legitur, quando ad eum accedentes dixerunt: *Magiſter ſcimus quia verax es, &c. quod autem non diſcendi, ſed tentandi gratia quærerent, iſta lapidatio monſtravit; quem enim ita fide dignum æſtimabant, ut de ſeipſo teſtantem ſuſciperent, parva quædam locutum confeſtim lapidaverunt.*

11. Toletus ipſos in hiſce verbis duo mendacia protuliſſe notat. Primum eſt, quod ſe præ nimis intenſo deſiderio ſciendi, an vere Chriſtus eſſet, affligi dixerint, quod falſum erat, ſiquidem ſi id de eo credere voluiſſent, non utique dicturi fuiſſent: *Dæmonium habes*; cum enim ipſum dæmoniacum appellarint, ſignum eſt, quod de ejus divinitate minime ambigebant. Secundum vero erat, quòd Chriſtum hujus perplexitatis cauſam eſſe dicerent: *Et hoc erat mendacium; nam ſufficientiſſime aperuerat quis eſſet.*

12. S. Antonius Paduanus illos verum dixiſſe exiſtimat, revera enim in animabus ſuis affligebantur, videntes ſtupenda quæ patrabat miracula: *Quia invidi Judæi invidia pleni erant, idcirco inceſſanter ſtimulabantur in corde tanto lethalius, quanto videbant Chriſtum plus* Serm. in hac fer.

clari-

clarificari prodigiis & doctrina; hoc tamen odium & invidiam, sub prætextu quod illum verum Messiam esse ignorarent, cautè tegebant. Glossa ait: *Calumniatur illum tollere animas, qui salvat.*

13. Salmeron quandam in ipsis malignitatis subtilitatem ponderat, qua usi fuere, ut Christum ad intentum ab illis finem loqui inducerent, ipsique omnia quæ respondisset, censurandi & calumniandi occasionem haberent: *Quoniam videbant Dominum animos diligere, quo facilius eliciant responsum quod volunt, animam suam afflictam, & hujus rei desiderio suspensam asserunt, & in singulari dicunt animam, ut plus moveant.* Nihil enim Christus æquè impensè desiderabat, quam ut animarum securitati consulere possent, cujus equidem hæc unica via erat, nimirum communicata illis sui ipsius perfecta notitia: *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum Deum verum, & quem misisti Jesum Christum.* Ioan. 17. 3.

Situ es Christus.

14. Non quidem hoc ab eo testimonium postulabant quasi in eum quodammodo crederent, sed ut fidem ipsius & authoritatem penes populum diminuerent, & ut eum apud Judææ Præsidem tanquam Cæsareæ Majestatis læsæ reum accusarent, ac demum veluti blasphemum morti adjudicare possent. Undè Ven. Beda ait: *Hæc verò non veritatem fidei inquirendo, sed illi, quem interrogabant, insidiando, & calumniam struendo dicebant, ut invenirent quod accusarent.* Lyranus ulterius perversam illorum intentionem detegit, nimirum quod verbis illis se omnibus, quæ ad eos dicturus esset, acquiescere, iisque fidem se adhibere velle simularint: *Per hoc invuentes, quod vellent ejus dicto stare, & eum libenter sicut Christum recipere, cum tamen haberent contrarium in corde.* Li. 10 in Io: Unde Rupertus Abbas Tuitiensis dolosam hanc fictionem apertè accusans, hisce eam verbis illis improperat: *Quid enim ex ore ipsius audire desideratis, nisi ut apud potestatem Romani Imperii adversus illum accusationem inevitabilem invenire possitis?* ut Pilatum sibi conciliarent, ferendamque ab eo contra Christum sententiam pro voto ab eodem obtinere possent; hanc coram ipsius tribunali adduxerunt accusationem: *Si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris: omnis enim qui se Regem facit, contradicit Cæsari*; suum namque Messiam temporaliter regnaturum esse existimabant. Dionysius Carthusianus dicit, quod tunc Messiam præstolati fuerint, quo modo illum semper hactenus exspectarunt; nimirum *sic futurum, quod esset Rex potentissimus, & mundi Monarcha, atque omnia regna subjecturus pro Judæis, dominabitur à mari usque ad mare.* In Ioan. *Attende illorum perversitatem*, inquit S. Thomas, *nam quia indignabantur contra Christum, quod se diceret filium Dei, non interrogant eum, an sit filius Dei, sed dicunt: Si tu es Christus*; quia eum propter responsum assertivum apud Imperatorem, tanquam si velut seditiosus regnum affectasset, accusare volebant; notat quoque idem Sanctus, quod quando ipsum apud Pilatum accusarunt, quod se filium Dei fecisset, flocci idipsum fecerit; non verò item quando ei objecerunt: *Omnis qui se Regem facit, contradicit Cæsari.* Unde Lyranus verba illa: *Si tu es Christus*, ita glossat, *id est, unctus, quæ unctio debebatur Regibus.*

15. Meritò igitur Salvator noster illis improperat dicens: *Vos ex patre diabolo estis, & desideria patris vestri vultis perficere*; hic enim pari cum perplexitate animi Christum in deserto convenit, ipsum interrogando: *Si filius Dei es*, quod cum ipsorum sollicitatione valde convenit, qua dicebant: *Si tu es Christus*. Dæmon ei lapides obtulit dicens: *Dic ut lapides isti panes fiant*: hi verò patre suo pejores, duriores, & perversiores: *Sustulerunt lapides ut jacerent in eum.* Ioan 8. 44.

Dic nobis.

16. Chrysostomus hic ait: *Si rectè advertere voluissent, ex verbis quoque ipsum confiteri debuissent, nam operibus sæpenumero ostendit; sed considera eorum pravitatem; cum verbis eruditur dicunt: Quod signum ostendis? Cum autem operibus ejus virtus demonstratur, dicunt: Si tu es Christus, dic nobis palam, sic operibus clamantibus ad verba, verbis autem ad opera confugiunt, & contrariis semper insistunt.* Hom 60. in Ioan. Porro S. Antonius de Padua postquam eandem posuisset considerationem locum illum Psalmi subjungit, *In circuitu impii ambulant.* Theophylactus quoque ait: *Cum opera prædicarent illum esse Christum isti ex verbis quærebant discere, quod ludentium magis est & deridentium.* S. Augustinus ait: *Non veritatem desiderabant, sed calumniam præparabant.* Ser n. 11 hac fer.

Palam.

17. Nimirum testimonium istud ex ipsiusmet ore, voce clara, elata & distincta prolatum audire volebant, ut testimonium adversus ipsum perhibere possent. Unde Lyranus ait: *Dic nobis palam, ut possent habere contra eum testimonium.* Jansenius dicit: *Palam, posito scilicet omni metu, & verborum involucro.* Lucas Burgensis ita explicat: *Apertè & verbis claris, clarè lucideque, sine verborum ambagibus, & parabolarum involucris, quibus tua ferè soles involvere.* Ioan. 9.

Versus 25.

Respondit eis Jesus: Loquor vobis, & non creditis, opera quæ ego facio in nomine Patris mei, hæc testimonium perhibent de me.

Respondit eis Jesus: Loquor vobis, & non creditis.

1. *Mirabili artificio uno verbo se esse Christum confitetur*, inquit Toletus, *& fraudem illorum declinat, & simul mendacia eorum revincit. Loquor, inquit, vobis, ac si diceret, ego nihil aliud facio, quam loqui, & manifestare quod petitis.* Meritò illis objiciebat, quod nullam verbis suis fidem adhibuerint; siquidem ipsi exprobraverant: *Tu de teipso testimonium perhibes, testimonium tuum non est verum.* Ioan. 8. 13.

2. Hugo Cardinalis ait: *Loquor vobis verba doctrinæ quæ nemo alius unquam locutus est, & ideo potestis me per ea cognoscere.* Sanctus Petrus ei protestatus fuerat dicendo: *Verba vitæ æternæ habes*; imò ipsimet lictores quoque, qui ad eum capiendum missi fuerant, verba ejus omnem humanæ capacitatis sphæram excedere fatebantur: *Nunquam sic locutus est homo.* Unde Beda ait: *Propriè ostendit, quis esset, cum dixit: Loquor vobis, id est, Verbum Dei coæternum Patri.* Ioa. 6. 69. Ioan. p. 16.

3. Cajetanus rationem reddit, cur Salvator se Christum esse, apertè declarare noluerit; videlicet: *Quia non erat adhuc passionis tempus ab eo definitum, respondit ad intima eorum, manifestans quod intelligit corda eorum, quod ficte interrogant.*

4. Matthæi 22. v. 16. quando similibus adulatoriis & fucatis technis eum aggrediebantur dicentes; *Magister, scimus quia verax es*, &c. publicè illos & acriter reprehendit, hypocrysim illis manifestè exprobrans; *Quid me tentatis hypocritæ?* Non verò hoc loco sic facit, inquit Hugo Cardinalis: *Per hoc ostendens, quoniam novit abscondita mentis eorum: hic autem nihil loquitur; per hoc erudiens nos, non de omnibus arguere eos, qui insidiantur, sed præ mansuetudine & humilitate multa dissimulare.* Poterat utique illis perversa illorum detegere consilia, quibus ipsum apud Pilatum accusare nitebantur, insinuando illis, quod invidiæ, odii, fictionis & falsitatis veneno pleni essent; sed dissimulare voluit, ne occulta ipsorum peccata palam manifestaret, & ut omnem quoque illis adimeret magis contra ipsum malignandi occasionem, qua utique usi fuissent, si illos exasperasset.

5. Idem quoque Hugo in sensu morali dicit; *Loquor vobis interius per inspirationem, exterius per Scripturas, & beneficiorum largitiones, & non creditis; non credimus verbis Christi propter quatuor, vel quinque, scilicet: quia nobis displicent. Ecclesiast 21. 18. Audivit luxuriosus, & displicebit illi, & projiciet illud post dorsum suum. Item quia sunt contraria sapientiæ nostræ. 1. Cor. 2. Animalis homo non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei, stultitia est illi, & non potest intelligere. Item, quia de talibus non cogitamus. Prov. 18. 2. Non recipit stultus verba prudentiæ, nisi ea dixeris, quæ versantur in corde ejus. Item, quia fingimus ea dicta ad terrorem, non ad veritatem. Item quia non videmus pœnas, quas comminatur.*

Opera, quæ ego facio in nomine Patris mei, hæc testimonium perhibent de me.

6. S. Cyrillus Alexandrinus ait: *Oportet unumquemque ex qualitate operum spectari, nec ad sola verba respiciendum est.* Christus igitur dicendo, quod in virtute Lib. 7 & 8 in Ioan.

æter-

æterni Patris sui operetur, Judæos blasphemos declarabat, qui ei exprobrare non dubitabant, quod in virtute Beelzebub dæmonia ejiceret.

In Ioan. 7. S. Thomas ait: *Non solum verbis, sed nec operibus meis testimonium perhibentibus de me creditis, qui modo fingitis solis verbis vos credituros; dixerant enim: Si tu es Christus, dic nobis.* Theophylactus Christum hisce verbis fictionem & duplicitatem illorum reprehendere voluisse existimat, quasi diceret: *Quid ita simulatis, quod nudo verbo persuadeamini? opera quæ ego facio non ut adversarius Dei, sed in nomine Patris mei, non recipitis, quomodo nudis verbis credideretis? omnino enim major est virtus operum, quam verborum ad persuadendum.* Hugo Cardinalis ex hisce præmissis illam consequentiam deduci considerat, quod scilicet fraudulenta esset illa sibi proposita interrogatio; *Patet quod superflua & subdola est vestra interrogatio*; ratio est, quia si admirandis, prodigiosis, prorsusque divinis factis ejus non credebant, multò minus nudis verbis præstituri erant fidem; hæc enim Christi opera evidens reddebant divinitatis ipsius testimonium. Unde ipsemet Dominus Joan. 5. 36. dicit: *Ego habeo testimonium majus Joanne; opera enim, quæ dedit mihi Pater, ut perficiam ea; ipsa opera, quæ ego facio, testimonium perhibent de me, quia Pater misit me.* Ideo quoque Nicodemus Joan. 3. ait: *Nemo potest hæc signa facere, quæ tu facis, nisi fuerit Deus cum eo.*

8. *Opera adjungit*, inquit Lucas Burgensis, *ut duplicis contumaciæ eos convincat; nam præter doctrinam habebant in miraculis luculentum testimonium, nisi Deo fuissent rebelles.*

9. Salmeron similitudinem fructiferæ cujusdam arboris, olivæ videlicet, vel pyri adducit, quæ si interrogaretur, cujus generis arbor sit, responsura utique esset *Abundè fructus, quos produco, testantur. Quisque ergo nostrum non glorietur aut in nobilitate, aut in fortunis, aut in potestate, aut in sapientia, nemo ex his judicandus est à Deo, sed ex operibus suis tantum, & ex usu illorum donorum quæ à Deo recepit.*

Itc. 2. 18. 10. S. Jacobus Apostolus in epistola sua dicit: *Ostende mihi fidem tuam ex operibus*; multi quidem sapienter de rebus divinis discurrunt, prouti ex ministris Evangelii plurimi faciunt: at verò ut pro synceris Evangelii ministris habeantur, oculus ad mores & ad opera dirigendus est; Ecclesiastici namque bono potius exemplo, quam voce prædicare debent: *Luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona.*

Matt. 5. v. 16.

Versus 26.

Sed vos non creditis, quia non estis ex ovibus meis.

1. Toletus verba illa: *Vos non creditis*, non tantum simplicem quandam incredulitatem, sed incredulitatem culpabilem designare dicit: *Quia abundantissima habuerant & efficacissima media, ut converti potuissent, ut sit sensus: Tot profectò habuistis remedia, tot ac tanta argumenta, quibus credere potuissetis, ut jam credidissetis, si de numero electorum, mearumque ovium fuissetis.* Jansenius verò hosce incredulos defendere velle videtur, siquidem hunc in modum discurrit. *Esse ovem Christi, est esse electum, & prædestinatum, sed divina electio & prædestinatio non est sita in nostra potestate; ergo nec culpandi erunt, qui non credunt, si ideo non credunt, quia non sunt ex ovibus Christi, hoc est, quia non sunt electi.* Tandem vero huic discursui distinguendo respondet: enimvero esse ovem Christi, seu esse de numero electorum, aut credere in Deum, partim à divina gratia dependet, & partim à nobis; & ideo nemo potest credere nisi à gratia præventus fuerit, & simul eodem tempore verum est, quod nemo credet, nisi velit; *Sic ut quis sit ex ovibus Christi, partim est ex gratia prædestinationis, partim ex spontanea credentis voluntate. Itaque cum dicitur; Non creditis mihi, quia non estis ex ovibus meis, intelligi potest, reddi per hoc rationem incredulitatis ipsorum: vel ex parte ipsorum, quia scilicet nollent esse ex ovibus ipsius, & sic suo vitio non essent oves Christi: vel ex parte Dei, quia scilicet non essent ex electorum numero.*

2. Dionysius Carthusianus super hæc verba propositionem quandam statuit, quæ primo aspectu aliqualem in se continet difficultatem; dicit enim: *Non omnium est fides, sed electorum duntaxat*: hoc enim falsum esse videtur, quia multi etiam fideles in Evangelium credunt, qui tamen persæpe ad gloriam electi non sunt; idem verò extaticus Doctor eandem propositionem paulo post declarat dicens; *Omnes viatores electi sunt credentes, quoniam sine fide impossibile est placere Deo*; ac proinde S. Lucas in Actibus Apostolicis ita scribit: *Crediderunt quotquot prædestinati erant in vitam æternam.* Act. 13. 48.

3. Considerat hoc loco Lyranus Salvatorem in hac responsione sua se Christum esse non directè affirmasse, prouti hi malignantes desiderabant: *Sed dixit aliquid æquivalens, vel majus, ut responderet veritatem, & excluderet calumniæ malitiam.*

4. Idem quoque ait: *Non estis ex ovibus meis, id est, innocentes & humiles, sed superbi & maligni, & ideo Dei judicio excæcati*; quodsi enim ad cœlestis illius Pastoris gregem admissi non fuerunt, propria ipsorum culpa id factum est: *Nam ego quidem ut Pastor bonus*, inquit Theophylactus, *quæ oportebat facere, feci; vos autem si non sequimini, non ego Pastoris, sed vos ovium vocatione indigni estis.* Unde S. Augustinus ait: *Oves credendo sunt, oves Pastores sequendo sunt, oves Redemptorem non contemnendo sunt, oves per ostium intrando sunt.* Tract. 48.

Versus 27.

Oves meæ vocem meam audiunt, & ego cognosco eas, & sequuntur me.

Oves meæ vocem meam audiunt.

1. Dionysius Carthusianus efficaciter probat, Christum hæc verba non de auditu externo solum intellexisse, quia sæpenumerò hi incrudeli prædicationi ejus præsentes intererant, eamque audiebant: *Loquitur ergo præcipuè de interiori auditu, id est, obedientia & consensu, ut sit sensus: Oves meæ, id est, homines, quorum corda per gratiam nutrio, atque multiplicis spiritualis alimoniæ cibo confoto; vocem meam audiunt, hoc est, verbis Evangelicæ legis, vel inspirationi internæ, quæ verba audiunt immediatè à me, vel à prædicatoribus meis, obediunt saltem, antequam de hoc sæculo auferantur.* Unde Glossa Interlinearis breviter ita explicat: *Vocem meam audiunt, id est, obediunt præceptis.*

2. Multæ super hæc verba fieri possunt, consi derationes morales, ac proinde advertendum est in primis, quod Christus non dixerit; *Voces meas*, in numero plurali, quia certissimum animæ alicujus electæ signum est si aures & cor suum primæ æterni hujus pastoris vocationi & invitationi pandat. S. Paulus paucis horis antè Ecclesiæ persecutor erat, qui tamen audire meruit: *Vas electionis est mihi*, atque ex lupo (*Benjamin lupus rapax*) in momento factus est ovis gregis Christi, idque non alio merito, quam quia protinus audita hac voce: *Saule, Saule*, sine dilatione respondit: *Domine quid me vis facere?* unde & ad Galat. 1. v. 16. ait: *Continuo non acquievi carni & sanguini*; ac proinde idem Apostolus in Epistola ad Titum ita scribit: *Admone illos dicto obedire*; non dicit, *dictis* in numero plurali, sed in singulari; & alibi iterum Gentium Doctor ait: *Si quis non obedierit verbo nostro per epistolam, hunc notate*; supremus etenim Pastor oves suas ad nutum unicum obedire desiderat; *Sibilabo eos, & congregabo eos, quia redemi eos. Quasi solo sibilo opus sit, non prædicationis tuba*, inquit Titelmanus. Act. 9. 15. Tit. 3. 1. 2. Thes. 3. v. 14. Zach. 10. v. 8.

3. Notari quoque hoc loco potest, quod Christus non dicat in tempore futuro, *audient, sequentur*; sed in præsenti tempore, *audiunt, sequuntur*; per quod nobis insinuat, quod auscultatio vocis divinæ, cum ad cœleste ovile invitamur, nequaquam differenda aut procrastinanda sit; *Hodie si vocem Domini audieritis, nolite obdurare corda vestra*; ubi quoque obiter notandum est, quod Psalmista eodem in loco paulò antè dixerat; *Nos autem populus tuus, & oves pascuæ tuæ*, postea verò ut modum, quo in harum ovium numerum aggregari valeamus, ostendat, ingenti cum mysterio subjungit: *Hodie si vocem Domini audieritis* &c. Ps. 94. 8.

4. S. Antonius de Padua aliam hoc loco moralitatem adducit, dum ait; *Nota hic, Christus non dicit, audiunt fabulas, vel verba aures demulcentia.* Et ideo S. Bonaventura quoque dicit: *Vocem meam, scilicet documenta mea audiendo & credendo.* Serm. in hac fer.

Et ego cognosco eas.

5. S. Thomas ait; *Id est, diligo, approbo* 1. *Timoth.* 2. *Novit Dominus, qui sunt ejus, Sed si aliquis non potest crede-* In Ioan.

credere, nisi detur ei à Deo, videtur quod infidelitas non sit aliqui imputanda. Cui objectioni Angelicus Doctor efficaci quadam ratione respondet, dum ait: *Dicendum quod ideo imputatur, quia in eis est causa quare non datur;* pro cujus majori elucidatione claram satis similitudinem adducit, dicens: *Sicut ego non possem videre lumen, nisi illuminarer à sole; si autem clauderem oculos, non viderem lumen, quod non esset ex parte Solis, sed ex parte mea, qui claudendo oculos præbeo causam ne illuminer; peccatum autem est causa, quare non illuminamur à Deo per fidem, putà originale, vel in aliquibus actuale; unde omnes illi, qui deseruntur, justo Dei judicio deseruntur; & illi, qui eliguntur, ex Dei misericordia assumuntur.*

6. Porro quales electi sint, Christus, prout notat Toletus, ab effectibus ostendit, dum ait: *Oves meæ vocem meam audiunt*; cui insuper aliud quoque ejusdem rei signum adjungere placuit: *Ne quis enim objiceret: Forsan hi oves tuæ sunt, sed tibi ignotæ. Addit: Non sic est: Ego agnosco eas*; etenim quinam prædestinati, infallibiliter agnoscit.

Et sequuntur me.

7. Idem Cardinalis hæc verba ita exponit: *Obedientes verbis & mandatis meis.* Salmeron verò interpretatur modo sequenti: *Gratiam prævenientem & operantem amplexati, ac illa justificati sequuntur me, tanquam Pastorem suum per viam mandatorum currentes, ac per crucem usque ad gloriam.*

In Ioan. 8. S. Thomas hanc sequelam de imitatione ejus interpretatur; dicit enim: *Imitatione ad Christum, & quantum ad hoc dicit: sequuntur.* Idem quoque Cajetanus insinuat, dum ait: *Imitando vestigia mea, id est, exempla vitæ meæ.*

Rom. 8 30. 9. Hugo Cardinalis se ad illum Apostoli ad Romanos textum reflectens: *Quos prædestinavit, & vocavit,* &c. quatuor illa à Redemptore hoc loco insinuata, ad quatuor, quæ Apostolus loco præcitato specificat, reduci posse dicit, *ita ut prædestinatio referatur ad cognitionem, vocatio ad auditum, justificatio ad secutionem, & magnificatio ad vitæ æternæ dationem.*

10. Opponit verò Theophylactus, dum ait: *Quomodo autem dixit: Oves meæ me sequuntur, & non pereunt? videmus enim quod Judas perierit; sed propter hoc periit, quia non secutus est, neque ovis mansit usque ad finem; Dominus de his, qui secuti eum; Et oves sunt, inquit, quia non pereunt.*

Versus 28.

Et ego vitam æternam do eis, & non peribunt in æternum, & non rapiet eas quisquam de manu mea.

Et ego vitam æternam do eis.

Tract 14. In Ioan. 1. *Bona pascuæ vita æterna dicitur*, inquit S. Augustinus, *ubi totum viret, totum viget.* Albertus Magnus aliud nobis in hac vita ovium suarum pascuæ genus ostendit, dum ait: *Per carnis meæ passum, & sanguinis potum, & spiritus mei vivificationem, & deitatis meæ gratificationem:* adducitque illum S. Joannis textum: *Ego veni ut vitam habeant, & abundantius habeant*; nec non locum illum Joan. 6. 58.; *Qui manducat me, vivet propter me.*

Ioan. 10. v. 10.

2. Toletus solius potentiæ proprium esse dicit, vitam dare posse æternam, utpote quæ infinitum quoddam præmium est electis suis destinatum: *Quod si hoc non allicit, terreat quod sequitur: Si oves non sunt, in æternum peribunt; nemo dicat: Ovis non sum, solum mihi æterna vita negabitur, tamen nullum indè mihi impendet, decipietur, in æternum peribit.* Pro adultis non supereſt locus medius, sed illis vel paradisus vel infernus assignabitur. *Ea est causa, cur, cum Dominus dixerit: Vitam æternam do eis, addidit; Et non peribunt in æternum, ut significaret oves liberari ab æterna morte, & vitam æternam habere.*

3. Salmeron hoc loco observat, quod Salvator in præsenti tempore dicat: *Do*, non verò dicat: *Dabo: id est, dabo post sequelam completam, vel etiam de præsenti do, non solum dando eis gratiam, quæ est vita æterna inchoata, de qua Paulus; Gratia Dei, inquit vita æterna, sed etiam per illam bonorum operum merita producentem, do vitam æternam in jure ad eam, & in spe certa illius consequendæ.* Cajetanus super verbum *Do*, ita scribit: *Non dixit, dabo, sed do, ut intelligamus, quod de dono in præsenti vita loquitur: Habet vitam æternam in semine præsentis gratiæ, in pignore charitatis.*

Et non peribunt in æternum.

4. Frequens nos experientia hactenus docuit, quod multi de electorum numero in hac præsenti vita in mortem culpę mortalis misere & infeliciter inciderint, quamvis alia ex parte certum sit, quod iidem in illa morte non perseverarint, sed tandem resurrexerint ad pœnitentiam. *Licet ad tempus*, inquit Dionysius Carthusianus: *variis persecutionibus, tentationibus atque molestiis fatigentur, quemadmodum scriptum est: Omnes qui pie volunt vivere in Christo, persecutionem patientur: his enim omnia cooperantur in bonum & omnia quæcunque faciunt, prosperantur finaliter ergo salvantur, & tanto pleniori beatitudine perfunduntur, & felicius requiescent in patria, quanto nunc amplius vilipenduntur, tentantur ac tribulantur.* Albertus Magnus similiter ait: *Ad tempus videntur perire, non tamen peribunt in æternum*; adducitque textum illum Sap. 3. in quo legimus: *Visi sunt oculis insipientium mori, & æstimata est afflictio exitus illorum, & ab itinere justo abierunt in exterminium, illi autem sunt in pace.* Qui enim electi & prædestinati sunt ad gloriam, tametsi ad tempus prævaricatores, divinæque legis transgressores existant, attamen *non pereunt in æternum*, sed tamen resipiscunt, & emendantur. S. Augustinus prædestinationem hoc modo definit: *Prædestinatio est præscientia & præparatio beneficiorum Dei, quibus certissime liberantur, quicunque liberantur.* Porro prædestinatos in salvo esse indubitatum est apud Deum, estque hæc infallibilitas in divina præscientia, de qua Psalmista dicit: *Alta à longe cognoscit*; & Apostolus ait: *Cognovit Dominus qui sunt ejus.*

Lib. de bono persever. cit.

Ps. 137. 6.

Et non rapiet eas quisquam de manu mea.

5. Dionysius Carthusianus illum Apostoli locum ad Romanos allegat, ubi dicitur: *Quis accusabit adversus electos Dei? Deus qui justificat, quis est qui condemnet? Christus Jesus ad dexteram Dei interpellat pro nobis,* quasi dicat: tametsi electi nonnunquam cadant Pastor tamen æternus, qui protectionis suæ oculos super oves suas rectos habet, pro ipsorum emendatione intercedit: *Quis ergo nos separabit à Charitate Christi? tribulatio? an angustia? an fames? an nuditas? an periculum? an persecutio? an gladius? In his omnibus superamus propter eum, qui dilexit nos. Prædestinatio*, inquit Dionysius Carthusianus, *equidem includit omnia, quæ electis necessaria sunt ad salutem, ideo comprehendit auxilia, quibus indigent prædestinati ad hoc, quod non vincantur, neque à Christo finaliter separentur.* Lucas Burgensis ly illud *Quisquam*, ponderans dicit: *Non fur, non satban, non mundus, non caro, non dæmones, non homines, non hostis, sit visibilis, sit invisibilis, non adversa, non prospera, non minæ.*

Rom. 8. 11. & 34.

Rom. 8. 35.

6. Albertus Magnus super ly *Non rapiet*, ita scribit: *Id est, per aliquem violentum impulsum tentationis, quia non permittam quod ultra vires à maligno aliquid patiantur 1. Cor. 10. v. 13. Fidelis Deus qui non patietur vos tentari supra id quod potestis, sed faciet etiam cum tentatione proventum.* Dictio illa, *de manu*, protectionem indicat & tutelam, qua Deus electos suos specialiter tuetur & custodit. *Manus dicitur, quod sit totius corporis munus*, inquit Isidorus, *ipsa enim cibum ori ministrat, ipsa operatur omnia, atque dispensat, per eam accipimus & damus: Justorum animæ in manu Dei sunt*; omnes electorum gressus provido & benigno oculo à Deo considerantur: *Apud Dominum gressus ejus dirigentur, & viam ejus volet, cum ceciderit, non collidetur, quia Dominus supponit manum suam; junior fui, etenim senui, non vidi justum derelictum*; tametsi enim nonnunquam per prærupta & invia deviare videantur, oculum tamen suum in viam rectam directum semper habent, malæque conscientiæ suæ remorsum & syndęresin interius sentiunt, ac Dei timorem filialem ac reverentiam nunquam totaliter amittunt; unde tametsi Petrus Magistrum suum negaret, & cum perjurio se illum minimè nosse diceret, nulla tamen ei fides adhibebatur: *Loquela tua manifestum te facit; & tu de illis es.*

Euthym. c. 1.

Ps. 36. 23.

Mat. 26. v. 37.

7. Ca-

7. Cajetanus Christum hoc loco manifestè de prædestinatis agere probat: *Manifestè apparet, quod de ovibus prædestinatis loquitur; de iis enim solis verum est, quòd ultra gratiam, charitatem, & virtutes in anima, tot, tanta, & talia adhibentur à Deo gratuita auxilia, ut in æternum non pereant, ut non rapiat eos violentia cujuscunque sævitiæ.*

8. Theophylactus hoc loco quærit, quomodo illud Salvatoris dictum: *Nec rapiet illas quisquam de manu mea*, verificetur, cùm tamen tot electi turpiter cadere videantur? Et respondet: *Dicendum: quòd rapere quidem nullus potest de manu Patris, decipere autem multi; nam vi quadam & tyrannide nullus potest avellere à Deo, deceptione autem quotidie supplantamur.*

9. S. Bonaventura præeunte S. Augustino scribit, neminem hasce animas de manu Dei rapere posse finaliter; *Nec lupus rapit, nec fur tollit, nec latro interficit, scilicet finaliter.* Quòd si fortè contingat, inquit idem Sanctus, quòd præsentaneè aliquis electorum à Deo abripiatur, atque à bona semita deviet, *id non est ex impotentia Dei custodientis, sed ex labilitate & infirmitate liberi arbitrii deficientis.*

10. Unde reprobus nullam de providentia & bonitate
Osc.13.6. hujus Pastoris lamentandi occasionem habet, quia *Perditio tua ex te Israel, tantummodo in me auxilium tuum*; ex quibus verbis deducitur, quòd Deus ne vel minimam in hominis reprobatione culpam habeat, imò potiùs, quòd ab eo solo auxilia procedant, quæ ad salutem ei submini-
Ad Art. sibi imp. art. 3. 1. Tim. 2. v. 4. L. 1. contra Iulian. c. 18. strantur, ab illo autem rejiciuntur. Axioma est S. Augustini: *Nemo creatus est, ut periret*; quod cum illo Apostoli oraculo concordat: *Deus vult omnes salvos fieri*. Idem quoque S. Doctor de Deo dicit: *Potest aliquos sine bonis meritis liberare, quia bonus est: non potest aliquos sine malis meritis damnare, quia justus est.* Accedit, quòd maxima ipsis quoque reprobis subministret auxilia; siquidem qui oculum suum in Judam v. g. conjecerit, ipsum abundantissima pro salute obtinenda subsidia accepisse facilè deprehendet, adeò ut Deus unicuique animæ damnatæ in faciem exprobrare jure possit, dicendo: *Quid ultra potui facere, & non feci?* Porro Deus salutem nostram & electionem ad gloriam (maximè si de adultis sermo sit) non solùm in gratiis, donis, & pietate sua repositam esse voluit, verùm etiam in cooperatione & voluntate nostra. S. Hieronymus, postquam
Ad Hedibiam. Rom. 9. 22. reprobos sua culpa damnari ostendisset, super illa verba S. Pauli: *Vasa iræ, & vasa misericordiæ*, scribens dicit: *Hæc vasa misericordiæ non solùm populus gentium est, sed etiam ii, qui ex Judæis venerunt: ex quo ostenditur*
In Tim. 2. *non gentes eligi, sed hominum voluntates.* S. Ambrosius quoque ait: *Vult Deus omnes salvos fieri, sed si accedant ad eum, non enim sic vult, ut nolentes salventur, sed vult illos salvari, si & ipsi velint.* Si enim ipsi voluerint, & gratiæ, quam Deus pro ipsorum salute eis offert, revera cooperati fuerint, copiosos cœli thesauros super se descendere videbunt, unde quilibet Christianus punctum istud infallibile & indubitatum esse firmiter credat, reprobationem & damnationem animæ suæ non fieri de facto, nec fieri posse, nec unquam futuram esse sine consensu suo, id est, sine culpa sua, nec ullam culpam mortalem dari posse sine voluntatis nostræ consensu, adeoque effectus & executio prædestinationis ipso facto dependet à nobis, licèt à Deo ab æterno irrevocabiliter decreta fuerit.

11. Quodsi quæras, qua ratione libertas arbitrii nostri cum hac prædestinationis infallibilitate salvari possit? Respondeo, quòd hæc certitudo divini decreti in divina numinis præscientia fundetur, qua prævidet quòd liberè quidem, sed tamen infallibiliter electus cooperaturus sit gratiæ ipsius, ideoque sit salvandus, Origenis sententia est dicentis: *Non ideo aliquid erit, quia Deus*
In cap 7. ad Rom. *scit, sed quia futurum est, à Deo scitur antequam fiat.* Ita namque erit, ut Deus decrevit, hoc autem decretum non excludit, imo potius requirit nostram in operando libertatem, infallibilitas autem ejus in præscientia fundatur, quam ab æterno habuit, & in voluntate
Eccli 15. v. 18. nostra, qua vel cœlum, vel infernum volumus: *Ad quod volueris, porrige manum: Ante hominem vita & mors, bonum & malum, quod placuerit ei, dabitur illi.* S. Prosper de differentia differens, quæ circa certitudinem vel perplexitatem nostræ prædestinationis Deum inter & nos intercedit, ita scribit: *Prædestinatio Dei etsi apud nos, dum in præsentis vitæ periculo versamur, incerta est, apud illum tamen qui fecit quæ ventura sunt, incommutabilis perseverat.* In Apocalypsi quoque dicitur: *Tene quod habes, ut nemo accipiat coronam tuam.* potestne igitur, dicat fortè aliquis, anima aliqua ad gloriam electa & prædestinata labi? Ita est neque enim hoc impossibile est, licèt nunquam futurum sit. Deus enim ita prævidit, quòd scilicet anima illa finaliter in gratia & amicitia sua perseveratura sit. Vasquez hunc Apoca- 1. p. q. 23. disp. 89. c. 10.
lypseos textum examinans ita scribit: *Si electio ad gloriam facta esset ante prævisa merita, frustra electo diceretur: Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam: nam si nullus ita haberet eam in manu sua, ut posset amittere, rectè responderet, depositam esse in manu Dei, de qua nec ullus alius rapere, nec ipse electus amittere posset.*

12. Regius Propheta David hanc in Psalmis propo- Ps. 83. 12.
sitionem statuit: *Gratiam & gloriam dabit Dominus*; quasi diceret: Prius daturus est gratiam, & postea gloriam. Etenim in actu prædestinationis duo divinæ voluntatis decreta considerare possimus. Primum est, quo Deus prædestinato in hac vita gratiam cõferre determinavit? Secundum verò est, quo Deus eidem in altera vita gloriam dare decrevit. Primum decretum dicitur electionis ad gratiam: secundum verò electionis ad gloriam: in ambobus verò actus prædestinationis consistit, quia in primo datur gratia, ut medium ad gloriam; in alio verò datur gloria, ut finis. S. Augustinus præ- L. de prædestinat. sanct. cap. 10.
destinationem ita definit: *Prædestinatio est gratiæ præparatio, gratia vero ipsa donatio.* Gratia enim donum est, & non supponit meritum, tametsi verum sit quòd per nostram cooperationem ad illius non augmentum disponamus. Circa hæc autem decreta controversia est, utrum ex illis duobus alterum præcecedat, an scilicet prius Deus eligat ad gloriam, & secundariò ad gratiam: aut verò prius sequatur electio ad gratiam, & postea ad gloriam (licèt enim illud prius & posterius in Deo quidem non detur, scholæ tamen hos terminos assignant, ut materiam hanc capacitati nostræ melius adaptent) & quidem pro utraque parte probabiles sunt opiniones, de quibus Theologi fusius agere solent. Nobis hoc loco sufficiat quòd gratia fundamen- Ps. 61. 13.
tum sit electionis nostræ ad gloriam, quodque hæc nulli animæ sine nostra culpa negetur, nullus enim se excusare poterit, dicendo, se auxiliis ad salutem necessa- Ioan. 10. 28.
riis fuisse destitutum. Porro priusquam Salvator noster dixisset: *Vitam æternam do eis: Non peribunt in æternum*, de electis prius dixit: *Oves meæ vocem meam audiunt, & sequuntur me*, adeoque ante executionem de- Ioan 10. 27.
creti ad gloriam, vult ut opera nostra bona præcedant: *Semel locutus est Deus, duo hæc audivi, quia potestas tibi est, & tibi Domine misericordia, & tu reddes unicuique juxta opera sua.* Enimverò probabilior esse videtur opinio, quòd prædestinatio fiat ex prævisis meri- Lib 5. de fide, cap. 3.
tis. Nam S. Ambrosius ait: *Non ante prædestinavit, quàm præsciret, sed quorum merita præscivit, eorum merito prædestinavit.*

13. Celebris est textus ille S. Petri: *Quapropter sata-* 2. Pet. 1. 10.
gite, ut per bona opera certam vestram vocationem & electionem faciatis: ideoque si dixeris te esse prædestinatum, adeoque sine bonis operibus salvandum, sanctus Petrus sequenti monito te condemnabit, atque ab hoc te errore eximet; subdit enim: *Sic enim abundanter mi-* 2. Pet. 1. 11.
nistrabitur vobis introitus in æternum regnum Domini nostri. Sic, inquit, id est *per bona opera*. Porro communis perversorum hominum error est, quo dicere non verentur: Si sum prædestinatus, salvabor utique, etiam nihil boni operans: si verò præscitus sim, quicquid boni egero, nihilominus damnabor; sed iis respondendum est, quòd quando Deus animam aliquam elegit ad gloriam, vult ut illam per operum bonorum merita sibi comparet, gratiæ ipsius cooperando, & non aliter; & ideo si hoc facere negligat, indicium est evidens animam illam præscitam esse. S. Gregorius 1. p. q. 23.
de Valentia hoc modo respondet: Quòd si de electorum numero fueris, christianè tibi vivendum erit, cum hac enim conditione, ut id facias, ad gloriam te elegit; si autem hoc non facias, indicium est manifestum, quòd sis præscitus: *Satagite, ut per bona opera* 2. Pet. 1. 10.
certam vestram electionem faciatis, ubi Glossa ait: *Certam facit vocationem suam, qui in bonis operibus perseverat.* Quòd si destinatus es ad ignem inferni, blasphemia erit dicere, quod Deus illius causa existat; siqui-

dem alia illius causa assignari nequit, quàm peccatum tuum, quod Deus abborret, tu autem ultrò amplecteris; Deus ad abolendum peccatum, filium suum in terras misit, ut vitam suam pro tua salute prodigeret: Ezech.33. 11. *Nolo mortem peccatoris, sed magis ut convertatur, & vivat.* Blasphemia quoque erit dicere, quicquid boni fecero, damnabor nihilominus, si fuero præscitus, siquidem Catholica est veritas; Psal.61. 13. *Tu reddes unicuique juxta opera sua;* ac proinde Apostolus dicebat: 2.Tim.4.7. *Bonum certamen certavi, cursum consummavi, in reliquo reposita est mihi corona justitiæ, quam reddet mihi Dominus justus judex.* Deus enim non est injustus, non confert gloriam, nec animas ab eadem pro libitu suo reprobat: *Reddet unicuique juxta opera sua.* Ecclesia in quadam Collecta ita orat: *Omnium misereris, quos tuos fide & opere futuros esse præscis;* unde clarè deducitur, illos, qui sanctè operantur, misericordiarum suarum futuros esse participes, nec ulla ratione ab iisdem repudiandus.

14. Isaias novæ legis Evangelicæ eventus prædicens, Isa.7.15. de Salvatore nostro ita loquitur: *Vocabitur nomen ejus Emanuel; butyrum & mel comedet, ut sciat reprobare malum, & eligere bonum.* Reprobi non propter opera bona damnabuntur, sed propter ipsorum iniquitates & scelera. Ep.105. S. Augustinus ait: *Quærimus causam prædestinationis, nec invenimus; reprobationis autem causam quærimus, & invenimus.* Nulla autem alia assignari potest prædestinationis causa, quam misericordia Dei, cui eos gratiis suis locupletare complacuit, quas non meruimus, sed prædestinationis causam quamnam esse existimas? *Quibus Deus misericordiam suam non impertit, ut non impertiatur merentur*, divinis namque vocibus aures suas obturant, clanduntque oculos suos luci, quæ *illuminat omnem hominem:* Idem quoque sanctus Doctor alibi ostendit, quod reprobi nullam habeant de Deo conquerendi causam, cùm tamen Deus de illis justissimè conqueri possit: *Juste de reprobis conqueritur, tanquam de his, quos peccare non cogit.* S. Prosper hujus ejusdem propositionis reproborum falsitatem ostendit, dum ait, Deum illos ab æterno non pro suo mero libitu è paradiso cœlesti excluisse, sed quia abinde ipsorum prævidit obstinationem & malitiam, adeo ut blasphemia sit, si præscitus dicat, tametsi quantum valeo & possum bonum operatus fuero, equidem damnabor, quia Deus illos propter mala ipsorum opera reprobavit: *Gratia Dei non prius eos deserit, quàm ab eis desereretur, & quia hoc ipsos voluntaria facturos defectione prævidit, ideo in prædestinationis electione illos non habuit.*

5. Augustin. con. Adim. Manich c 7.

Ad c. Gallor. in sent. super c.p.7.

Versus 29.

Pater meus quod dedit mihi, majus omnibus est, & nemo potest rapere de manu Patris mei.

Pater meus quod dedit mihi, majus omnibus est.

1. Toletus Christum hoc loco ut hominem loqui dicit, adeo ut hisce verbis dicere velit, Patrem ejus illi dedisse quantum potuit: *Quia divinitatem illius humanitati conjunxit, & fecit ut homo ille Deus esset*, Interlineatis ita explicat: *Dedit mihi, id est, esse unigenitum filium, coæqualem, coæternum.* Janssenius alias expositiones adfert, dum ait: *Sive quia filio charius sit, quàm universa creatura.* Ita Titelmannus, ad denotandum, quòd nunquam permissurus sit electos perire, utpote quos omnibus aliis rebus creatis præponit: *Sive quia grex Christi, etsi ex sese pusillus & infirmus, & tamen Christi & Patris virtute omnibus suis adversariis superior sit.* Aut verò omnipotentiam suam à Patre acceptam indicare voluit, utpote cum quo ejusdem est consors essentiæ; *Ego & Pater unum sumus.* Dionysius Carthusianus ita explicat illud ly: *Quod dedit mihi; Pater enim totam divinitatis plenitudinem transfunddit in filium;* unde veritatem indicare voluit ejus, quod dixerat, nimirum: Joan 10.28. *Non rapiet eas quisquam de manu mea.*

Cap.93.

Et nemo potest rapere de manu Patris mei.

2. S. Augustinus ait: *Manum Patris & Filii, intelligimus potestatem Patris & Filii: ergo nemo rapit de manus Patris mei, hoc est, nemo rapit mihi; sed ne forte adhuc titubes, audi quod sequitur: Ego & Pater unum sumus.* S. Cyrillus ait: *Nemo è manu Patris mei, hoc est, mea, seipsum quippe dicit omnipotentiam Patris dexteram, tanquam Patre per eum omnia operante.* A potentia autem Patris electis gregis sui arguit securitatem.

Tr.48.

L.7. & 8. In Joan.

Versus 30.

Ego & Pater unum sumus.

1. *Divinam ejus & ineffabilem cogitamus naturam*, inquit S. Cyrillus, *secundum quam unum est cum suo Patre propter substantiæ identitatem, imago quoque, & character, & splendor gloriæ ejus.* Ven. Beda hanc identitatem quoque his verbis specificat, dum ait: *Una nobis substantia, una est divinitas, una æternitas, perfecta æqualitas, dissimilitudo nulla.* Ibid.

2. Considerabilis est illa Ruperti Abbatis expositio, dicentis: *Per hoc quod ait, unum, substantiæ unitatem; per id quod dixit, sumus, Personarum expressit pluralitatem.* Lyranus quoque per hæc verba duos errores quoad articulum sanctissimæ Trinitatis emergentes, exclusos esse notat. Sabellius tam Personarum, quàm essentiæ unitatem in Deo posuit: *Hoc removetur cum dicit: Ego & Pater unum sumus; si enim Pater & Filius essent una persona, dixisset, sum, in singulari.* Arius tam essentiæ, quam Personarum diversitatem in Deo admisit; hic autem error per ly *unum, excluditur: Si enim Pater & Filius haberent diversas essentias, non diceret unum naturaliter, sed plura.* Lucas Burgensis S. Augustinum adducit, *sub finem orationis, de quinque hæresibus*, ita scribentis: *Pereant vaniloqui & mentis seductores Arianus, & Sabellianus: quod dico, unum, audiat Arianus: quod dico, sumus, audiat Sabellianus: non dividat Arianus, unum; non deleat Sabellianus, sumus.* Lib.10. in Joan.

Versus 31.

Sustulerunt ergo lapides Judæi, ut lapidarent eum.

1. Cajetanus ait: *Lapidare volebant sine processu, sine judice, acti furore.* S. Thomas ipsos Judæos ex malitia & obstinatione sua motos, lapides corripuisse notat, dicit enim: *Quia durierant, & profunda Domini verba intelligere non poterant, lapidibus similes ad lapides currunt.* In Joan.

2. *Ecce usque ad tollendos lapides*, inquit Rupertus Abbas Tuitiensis, *potuerunt currere, & lapidei sui cordis duritiam manibus armatis prodere*; veruntamen per hoc indicarunt, inquit idem venerabilis Abbas, Christum esse illum, de quo Job vaticinatus fuerat; dum ait: Job.38.10. *Circumdedi mare terminis meis, & posui vectem, & ostia, & dixit: Huc usque venies, & non procedes amplius, & hic confringes tumentes fluctus tuos*: nam ut S. Cyrillus ait: *Immobiles steterunt vi & efficacia Christi, ex quo liquido constat, eum nisi volentem nunquam passurum fuisse.* Ibid. Ibid.

3. *Igniti, ac furore perciti*, inquit Lucas Burgensis, *levaverunt è terra lapides, fortè ex fundamento porticus sive atrii extractos, additur Græcè & Syriace. Item, id quod refertur ad similem eorum conatum supra cap.8. vers.59.*

4. In sensu morali Salmeron ait: *Accipimus lapides in Christum, quando duro & lapideo corde excipimus ejus verbum, aut inspirationes, & cùm vitiis nostris contrarias virtutes percutimus.* Tr.48.

Versus 32.

Respondit eis Jesus: Multa bona opera ostendi vobis ex Patre meo, propter quod eorum opus me lapidatis?

Respondit eis Jesus.

1. Cajetanus in manus Christi fuisse dicit, iram inimicorum suorum reprimere, jam enim hi Judæi lapides in manibus suis habebant: *Nihil deerat nisi actus lapidantis, quia tamen lapidari nolebat, cohibet eos divinitatis suæ virtute.* Lucas Burgensis quoque hanc repressionem his verbis expressit: *Jamjam ferientia brachia sub nutu cohibuit, & furore velut æstro agitatos repressit, ut vellent nollent, audirent alloquentem. Allocutus est autem eos blandè, ut animos furore turbatos sedaret, propositis suis in eos beneficiis.* Toletus considerat

quòd

quòd Sapientia incarnata beneficia ipsis exhibita admirabili prorsus artificio eisdem proposuerit : *Perpende*, inquit, *mirum Salvatoris artificium, iratus enim homo non considerat quæ bona accepit, sed quod malum ei illatum est; idcirco contra conferentem, quantumvis benefactorem, invehitur: iræ ergo medicamentum est, irato ante oculos bona accepta proponere*. Dionysius Carthusianus ait: *Ipsorum insaniam blandi refrænans & differens*.

Multa bona opera ostendi vobis ex Patre meo.

2. *Ait à Patre, & non à seipso opera*, inquit S. Cyrillus, *modestia nimirum utens ad nostram utilitatem, ne cùm aliquid à Deo accepimus, arrogantes simus*.

3. *Commemorat eis exhibita beneficia*, inquit S. Thoma : *in sanitatibus infirmorum, in exhibitione doctrinæ & miraculorum*. Hugo Cardinalis ly, *Bona* perpendens ait: *Bona dicit, quia omnia ejus miracula cedebant ad utilitatem. Ex Patre meo dicit, ut mitiget eorum furorem, qui blasphemum dicebant*.

In Ioan.

4. Salmeron Salvatorem Judæis hisce verbis crudelitatem & injustitiam suam exprobrare voluisse dicit; eo quod illis, qui damnum reipublicæ inferunt, neutiquam sit parcendum: *Ego tantum beneficiorum contuli in vos ex benignitate Patris mei; quanquam autem sancti nunquam jactent opera sua bona, nonnunquam tamen illa revocant ad memoriam, vel ut Deo gratias agant, vel ut liberentur à desperatione, vel ad alios ædificandos, vel denique ad aliorum reprehensionem*.

Tr. 44.

Propter quod eorum opus me lapidatis?

5. *Quasi dicat*, inquit S. Thomas, *benefactorem oportebat honorare, non lapidare*. Cajetanus observat, quod Salvator dixerit: *Me lapidatis*; non dicit: *Vultis me lapidare, ut intelligamus, quòd erant in procinctu lapidandi*. S. Bonaventura ait: *Quasi dicat: injuste retribuitis, quia mala pro bonis, quod est injustum & probibitum*. Nimirum ingratitudinem ipsorum eis hisce verbis exprobrabat: pro pane etenim, quem ipsis in deserto multiplicaverat, nec non pro patratis in ipsorum commodum miraculis, saxa retribuebant.

In Ioan.

Versus 33.

Responderunt ei Judæi: De bono opere non lapidamus te, sed de blasphemia, & quia tu homo cùm sis, facis teipsum Deum.

Responderunt ei Judæi.

1. *Lapides habentes in manibus*, inquit Dionysius Carthusianus, *& brachia ad projiciendum in Jesum jam extenta*, tametsi enim ab invisibili Christi potentia repressi fuerint, ne lapides in eum projicerent, enormes tamen in eum conjiciebant injurias, dum ipsum blasphemum appellabant.

De bono opere non lapidamus te, sed de blasphemia.

2. In hoc falsum dixerunt, ut notat Albertus Magnus: *Quia nihil nisi bonum opus apparuit in eo. 1. Pet. 2. Qui non fecit peccatum, nec inventus est dolus in ore ejus*. Dionysius Carthusianus considerat, concessisse quidem eos, quòd Christus bona opera fecerit, ipsum tamen postea blasphematorem factum esse dicunt: *Quæ simul nequeunt stare, si enim fuisset blasphemus, Deus ejus doctrinam & conversationem non approbasset, aut confirmasset miraculis*. Blasphemum ipsum appellarunt: *Cum ipsi potius blasphemi sint*, inquit Albertus Magnus, *attribuentes diabolo, quod fieri non potuit, nisi in digito Dei*; præterquam quòd id, quod Christum circa divinitatem suam dixerat, *Fuit actus virtutis*, inquit Dionysius Carthusianus, *& protestatio veritatis*.

3. Lucas Burgensis indiscretum illorum zelum reprehendit, dum ait: *Causantur se moveri zelo honoris Dei, sed zelo ardent non cum scientia conjuncto, sed cum livore, & obstinatè incredulo odio*. Salmeron similiter ait: *Christum persequebantur, sed quia illa non poterant calumniari, fingunt blasphemiam, quemadmodum Judices invidum suum & malignum animum justitiæ colore tegunt,*

Tract. 14.

Et quia tu homo cùm sis, facis teipsum Deum.

4. Lucas Burgensis illos in falso quodam principio errasse dicit, nimirum, quòd idem Deus simul & homo esse nequeat; ac proinde Toletus cæcitatem & ignorantiam ipsorum deplorat, dicens: *Hominem esse impedimento, quò minùs Deus esset, reputabant, quasi utrumque simul esse non posset, nempè Deus & homo*; adducitque S. Athanasii authoritatem, hunc locum ita interpretantis: *Obmurmurabant Judæi, tu homo cùm sis, facis teipsum Deum? Stulti & animo obcæcati, quippe oporteret eos invertere sermonem in hunc modum: Tu cùm esses Deus, homo factus es, nam & opera Deum esse declarabant*.

Epist. contra omnes hæreses.

Versus 34.

Respondit eis Jesus: Nonne scriptum est in lege vestra: quia ego dixi, Dii estis.

1. Toletus Christum hic tanquam Deum locutum esse considerat: *Attende Christum loqui & Deum, & Dominum legis, ipsiusque datorem; propterea enim dicit: In lege vestra scriptum est, id est, in lege vobis, tanquam servis imposita, non mihi, qui filius sum & Dominus*. Cajetanus Christum omnes libros Canonicos legem ipsorum appellare dicit: cæterum verba ex lege adducta, verba sunt Psalmistæ, qui hominibus Dei nomen attribuit: *Verè enim aliqui homines possunt Dii nominari, non natura, sed participatione divinæ potestatis, visionis, seu gratiæ*; cæterùm argumentum, quod contra ipsos facit, Scripturam interpretando seu declarando instituit: *Explanat enim dicendo, ad quos sermo Dei factus est, declarando, quòd ratione divini sermonis facti ad homines, homines nominati sunt Dii, quod est ratione divinæ notitiæ participatæ; audiendo Deum homini loquentem, communicari homini divinum nomen*.

Ps. 81. 6.

Versus 35.

Si illos dixit Deos, ad quos sermo Dei factus est, & non potest solvi scriptura.

Versus 36.

Quem Pater sanctificavit, & misit in mundum, vos dicitis, quia blasphemat, quia dixit Filius Dei sum.

1. S. Cyrillus hoc argumentum à Christo propositum considerans dicit: *Si enim quoniam dixi meipsum Deum, videor blasphemare, cur cùm Pater dixerit per legem ad homines, dii estis, non blasphemiam esse judicastis*. Ven. Beda argumentum istud in Christi persona hoc modo efformat: *Sermo Dei factus est ad homines, ut dicerentur Dii, ipsum Verbum Dei, quod est apud Deum; si ergo homines participando fiant Dii, unde participans non est Deus?*

2. Hugo Cardinalis hanc inductionem facit: *Si illi, qui per gratiam hoc acceperunt, non incusantur Deos se vocantes, qui à natura hoc habet, qualiter dignus est increpari? sed ita expresse quidem non dixit*: se enim directè Deum esse dicere noluit, sed hac usus est phrasi: *Quem Deus sanctificavit*, &c. idque ut rabiem illorum nonnihil mitigaret: *In hoc mitigans furorem illorum, ut susciperetur sermo ab eis, humilius locutus est*.

3. Lucas Burgensis argumentum Christi quid amplius intulisse dicit, scilicet quòd ipse Christus multò magis sit Deus, quam illi, qui per Scripturam Dii appellantur; filium Dei se præcipuè duas ob causas appellare noluit. *Una est, quia non dixerat disertis verbis se Deum esse, sed Deum esse Patrem suum, sive se & Deum Patrem unum esse: altera, ut serviret infirmitati auditorum, eorumque declinaret invidiam, qui facilius ferre poterant, quod se Filium Dei esse diceret, imaginari minus aliquid esse, quàm si dixisset se Deum esse*.

Versus 37.

Si non facio opera Patris mei nolite credere mihi.

1. *Concessio est confidentis causæ suæ, nihilque dubitantis, quin crediturі sint, si oculos ad opera velint deflectere*. Sic etiam Joan. c. 15. 24. ipsos inexcusabiles penitus esse proteста-

status, propter opera planè prodigiosa, quæ inter ipsos patrarat: *Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent, nunc autem excusationem non habent de peccato suo.*

2. S. Bonaventura hoc loco quærit, quænam illa opera fuerint, ex quibus se Filium Dei esse manifestè cognosci poterat: *Quia si loquebantur de operibus spiritualibus, illa erant insensibilia oculis corporeis: si de sensibilibus, consimilia fecerunt Prophetæ & Apostoli, qui tamen non erant filii Dei per naturam*, adducitque textum illum Joan. 14. ubi Christus promittit: *Qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipse faciet, & majora horum faciet.* Respondet autem S. Doctor: *Facitebat opera sua propria virtute, qui erat Verbum, quo omnia facta sunt, & sine invocatione alterius cooperantis, vel adjuvantis: Sancti fecerunt opera miraculosa virtute Filii Dei, & invocatione sui nominis.*

3. Dionysius Carthusianus aliquas miraculorum Dei proprietates notat, dicens: fiebant *propriâ potestate, solo imperio, in instanti sæpe, & discipulis tradidit potestatem faciendi miracula etiam majora, quàm ipse fecit; hoc nec humanæ, nec Angelicæ est potestatis.*

Versus 38.

Si autem facio; & si mihi non vultis credere, operibus credite: ut cognoscatis & credatis quia Pater in me est, & ego in Patre.

In Joan. 1. S. Thomas ait: *Nullum tam evidens judicium de natura alicujus rei esse potest, quàm illud, quod accipitur ex operibus ejus; evidenter ergo cognosci potest de Christo, & credi quòd sit Deus, per hoc quòd facit opera Dei.*

2. Cajetanus Christum in operibus æterni Patris sui quæ faciebat, duo præcipuè intendisse dicit, scilicet ut fides adhiberetur doctrinæ quam prædicabat, & ut miracula, omniaque alia opera ejus quæ faciebat, haberentur in pretio: *Nam ex hujusmodi operibus & debebant credere vera esse verba quæ dicebat, quoniam Deus non est testis mendaciorum: miracula autem ejus fiebant, ad testificandum verbum ejus; & debebant credere factis, quæ monstrabant divinitatem facientis.*

tract. 44. in Joan. 3. S. Augustinus sensum illorum verborum: *Pater in me est, & ego in Patre*, hoc modo declarat: *Non sic, dicit Filius, in me est Pater, & ego in illo, quomodo possunt homines dicere; si enim bene cogitemus, in Deo sumus, & si bene vivamus, Deus in nobis est; fideles participantes ejus gratiam illuminati ab ipso in illo sumus, & ipse in nobis; sed non sic unigenitus Filius, ille in Patre, & Pater in illo, tanquam æqualis in eo, cui est æqualis; denique & nos aliquando possumus dicere; In Deo sumus, & Deus in nobis.*

4. Lucas Burgensis Rupertum Abbatem citat, verba illa hoc modo interpretantem: *Excepto quòd ille propriè Pater, & non Filius est, & ego propriè sum Filius, & non Pater; quicquid est ille, hoc ego sum naturaliter*, scilicet *Deus, Dominus, omnipotens*, &c. *quicquid in natura Patris, hoc totum in Filio est; & e converso quicquid in natura Filii, hoc totum in Patre est; hoc in nullis creaturis inveniri potest, ut plures sint in se mutuò, adesse sibi mutuo possunt; sed inesse in se mutuo non possunt, quia non est plurium una eademque numero natura.*

De Evangelio Feriæ quintæ hic non tractatur, quia in principio Partis tertiæ Promptuarii sacri tredecim habentur Discursus de S. Maria Magdalena, in quibus de illo Evangelio fusè disseritur.

FERIA SEXTA PASSIONIS.

Evangelium ex Joan. cap. 11.

Vers. 47. *Collegerunt ergo Pontifices & Pharisæi concilium, & dicebant: quid facimus, quia hic homo multa signa facit? 48 Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum, & venient Romani, & tollent nostrum locum & gentem. 49. Unus autem ex ipsis Caiphas nomine, cùm esset Pontifex anni illius, dixit eis: Vos nescitis quicquam, nec cogitatis. 50. Quia expedit vobis, ut unus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat. 51. Hoc autem à semetipso non dixit, sed cùm esset Pontifex anni illius, prophetavit, quòd Jesus moriturus erat pro gente. 52. Et non tantum pro gente, sed ut filios Dei, qui dispersi erant, congregaret in unum. 53. Ab illo ergo die cogitaverunt, ut interficerent eum. 54. Jesus autem non jam palam ambulabat apud Judæos, sed abiit in regionem juxta desertum in civitatem, quæ dicitur Ephrem, & ibi morabatur cum discipulis suis.*

Versus 47.

Collegerunt ergo Pontifices & Pharisæi concilium, & dicebant: Quid facimus, quia hic homo multa signa facit?

Collegerunt Pontifices & Pharisæi.

1. Post illud à Christo in resuscitatione Lazari patratum glorioſum miraculum, nonnulli, qui ejusdem miraculi editioni præsentes astiterant, Pharisæos convenientes, iisdem quicquid acciderat, retulerunt. Unde Lucas Burgensis dicit: *Pharisæi illi retulerunt ad summum Pontificem, & unacum illo judicarunt rem dignam esse, ob quam concilium, de quo etiam ipsi erant, convocaretur.* Ecce tibi quemnam ex hoc tam admirabili miraculo, quod clarum perhibebat divinitati Christi testimonium, sortiti sint effectum. Enimverò valde considerabilis est dictio illa, *ergo*; per hanc enim sanctus Joannes dicere velle videtur: ecce tibi effectum, in his miraculum istud produxit. Toletus ait: *Quis unquam audivit tale? quia mortuum quatriduanum suscitavit, propterea convenerunt contra ipsum, cùm causa hæc eos movere debuisset, ut convenirent ad eum recipiendum, & venerandum.* Quòd si aliquod fortasse commisisset homicidium, justè institutum fuisse videri posset concilium, ut castigaretur; *At mortuum ad vitam revocantem, nemo damnare tentasset, præter eos, qui diabolica nequitia pleni erant, quibus rectè dictum est; Vos ex patre diabolo estis.*

2. Quis concilium hoc (in quod nulli admittebantur, præterquam illi, qui eximio zelo, sapientia, morumque religiositate in universo Hebraismo præcellentiores, magisque conspicui erant) maximè in illa temporis circumstantia coadunari videns non credidisset hoc solùm fine congregatum fuisse, ut nimirum Christo velut Messiæ divini decernerentur honores, vel ut hoc fine præclara quædam expediretur legatio, qualis aliàs ad ejus præcursorem destinata fuerat, maximè quando jam constabat Christum hoc miraculum patrando protestatum fuisse, se ad illud edendum hoc solùm fine moveri, ut illud videns circumstans spectatorum corona eum verè filium Dei esse agnoscerent? clarè hinc videtur, quantum hominum passionatorum cogitationes & consilia distent ab eo, quod recta ratio & discursus suadet hominum ingenuorum; etenim concilium hoc illa solùm intentione celebrabatur, ut odio & invidiæ, qua adversus Salvatorem exstimulabantur, aliquem boni publici coloratum prætextum affingerent, non vero ut cultum & venerationem ipsi tanquam Messiæ debitam publica authoritate authenticarent. Quamvis Salmeron ad alium quendam ab illis intentum finem perversum sese reflectat, dum ait: *Factum est hoc, ut quo Christi condemnatio à pluribus fieret, eò esset Christo ignominiosior, & justior videretur apud populum.* To. 2. tr. 19.

3. Quòd si populus seditiosus ad invicem coivisset, deque mediis ad necem ei inferendam oportunis inter se deliberasset, aliquam saltem pro se excusationem mereri potuisset, eò quòd furor & indignatio suam judicio libertatem non permittat, ipsaque plebis congregatæ seditiosæ multitudo ignorantia plerumque laborare, & in discursu suo cæca esse soleat: at verò stupenda res est, quòd viri eximiè docti, sapientes, prudentes, & in consiliis tractandis expertissimi, sedato animo, & maturo prævio consilio, post innocentiam suam illis perspicuè declaratam, post recepta veridica miraculorum ejus testimonia de inferenda ipsi morte *Excogitato consilio* decretum condiderint; hoc enim est, quod concilii hujus malitiam vel maximè aggravat, ut proinde Spiritus sanctus per os Psalmistæ non immeritò quærat dicens: *Quare fremuerunt gentes, & populi me-*

meditati sunt inania? Astiterunt Reges terræ, & Principes, &c. Psal. 2. v. 1. ubi cum pondere sanctuarii trutinanda est dictio illa, *quare*, sed quodnam fuit illorum motivum? *Quia multa signa facit.*

4. *Fuerunt hujus consilii authores Pontifices* (inquit S. Antonius de Padua) *in quibus esse debebat æquitas justitiæ, & Pharisæi, in quibus esse debebat sanctitas vitæ.* In Ioan. Sanctus Thomas ex pluribus capitibus eorum, qui concilium hoc convocarunt, malitiam aggravat, nimirum *Ex personarum conditione, quia non plebei, sed Pontifices & Pharisæi; Pontifices, qui erant principes sacrorum; Pharisæi, quia speciem religionis habebant.* Secundo loco considerat, quòd hæc resolutio non sine maturo consilio cœpta fuerit. Tertia circumstantia est, quòd congregati fuerint *ex prava intentione, quia* To. 8. tr. 54. *adversus Jesum, id est, Salvatorem.* Salmeron hanc habet considerationem, ex qua etiam Concilii hujus malignitas clarè eluceſcit: *Cùm omne Concilium ad propugnandam fidem, & morum disciplinam restituendam congregari in Spiritu sancto legitime consueverit, solum hoc concilium, aut conciliabulum potius ad Christi fidem extinguendam, ac proindè ad morum corruptelam invehendam celebratum fuit.* Idem quoque doctissimus Concilium hoc omnium Conciliorum, quæ unquam congregata fuerunt, iniquissimum fuisse ostendit. Simul quidem in se convenerunt fratres contra Joseph; Ægyptii adversus populum Dei; Achitophel & Absalon contra David; Seniores contra Susannam; Sacerdotes contra Jeremiam; Satrapæ adversus Danielem: sed hi omnes contra homines convenerunt, non verò contra Deum, aut contra suum Messiam, qui aliud non erat, quàm unicus ipsorum Salvator.

5. Idem quoque Author, qualesnam illi fuerint, quorum jussu Concilium istud congregatum fuit, examinat dicens: *Qui majora beneficia à Deo acceperant, magis erant Christo infensi, ut jam non liceat dicere cum Prophetа: Et erit sicut populus, sic Sacerdos*; sed potius non erit sicut populus, sic Sacerdos. S. Bonaventura quoque reflectit odium Sacerdotum & Pontificum intensissimum fuisse propter interesse ipsorum, à quo se seduci sine- Luc. 14. v. 7. bant: *Patet hic quod Pontifices & majores amplius Christum impugnabant, ne amitterent principatum in plebem, quem amabant*; quam ipsorum ambitionem Dominus noster jam antè in his verbis improperat: *Intendens quomodo primos accubitos eligerent, &c. & quia diligebant temporales dignitates supra divinum honorem, & supra Deum, ideo meritò amiserunt.*

6. Lyranus Pharisæos pro majori parte ex tribu Simeonis descendisse notat, sicut Pontifices & Sacerdotes ex tribu Levi prognati erant: *Ideo in figura hujus prædictum est Genes. penultimo: Simeon & Levi fratres, vasa iniquitatis bellantia, in concilium eorum non veniat anima mea.*

Et dicebant: Quid facimus?

7. *Vox hæc est*, inquit Toletus, *se mutuò accusantium, & insimulantium negligentiæ & tarditatis in discernendo eo, quod contra Christum faciendum est.* Jansenius post- Cap 103. concord. quam hanc eandem expositionem adduxisset, subjungit aliam, dicens: *Aut ut intelligatur quærere de eo quid faciendum restat, ut præsens, fecimus, sit positum, quemadmodum codices quidem antiqui, ut sit sensus: Quid suadetis faciendum?* S. Thomas ait: *Sicut non minus insipientes, quam cæci, quia dubitant, quòd eos facere oporteat, cùm nihil aliud eis faciendum erat, quàm credere.* In Ioan.

8. Salmeron ejusdem est cum Toleto opinionis, quòd scilicet hisce verbis semetipsos condemnent, unusque alteri suam in morte Christo inferenda, eumque è medio mundi tollendo pigritiam, socordiam & negligentiam exprobrarit. Qui idem tamen aliam quandam observationem adducit, qaæ odium truculentum, quo adversus Christum agitabantur, ad vivum exprimet: *Expende*, inquit, *admirabilem sitim malefaciendi*; jam enim ejus doctrinam, prædicationem, vitam miracula, parentes sæpius calumniati fuerant, eumque multis injuriarum generibus in faciem ei illatis afficerant: jam cum tanquam sabbathi transgressorem, vinolentum, publicanorumque amicum accusarant; similiter ad inferendam ei necem violentas in eum manus injicere conati fuerant, denique omnes illos, qui in eum credi- To. 8. tr. 54. 1

turi erant, excommunicatos, & è synagoga proscriptos declarant: & *tamen tanquam si nihil egissent, dicunt: Quid facimus?*

9. Non dixerunt: *Quid fecit?* siquidem nullum contra eum delicti caput adducere poterant, nisi miracula ejus, innocentiam, & sanctitatem vitæ ipsius, quæ ipsius velut spina in oculis erant: *Multa signa facit.* Ecce delictum, propter quod ipsum occidere decreverant: *Pro crimine*, inquit Salmeron, *quod omni laude & admiratione dignum erat. Adhæc etsi ex livore illum vellent perdere, nihil mali tamen ei poterant objicere, nisi tantùm benefacta ejus*; imò & ipsi latrones cum eo crucifixi innocentiam & vitam ejus irreprehensibilem deprædicabant, dicentes: *Nihil mali gessit.* Ibid. Luc. 23. v. 41.

10. Albertus Magnus hæc verba ponderans, multos absconditos & occultos detegit fines, ob quos ad intentandam ei mortem moti fuerunt. Dicit enim: *Est autem verbum angustiati, dicere, quid facimus?* Hancque angustiam ex tribus præcipuè derivari potuisse ostendit. Primò scilicet, ob avaritiam, quia lucra, quæ in populo sectabantur, perdere nolebant. Unde & avarus ille Luc. 12. v. 17. dicebat: *Quid faciam?* Secundo loco procedere poterat à timore perdendi dominium, publicorumque officiorum & magistratuum administrationem; sic enim œconomus ille Lucæ 16. v. 3. *Videns se destitutum à potestate administrationis rerum Domini sui, inquit: Quid faciam? quia Dominus meus aufert à me villicationem.* Tertiò ab invidia processisse dicit, quia Salvatoris malignabantur miracula. Sic enim *Act. Apost. 4. v. 6. dicunt: Quid faciemus, viri fratres, hominibus istis? quoniam quidem notum signum factum est per eos omnibus*, &c. *Istis omnibus de causis isti contristati & angustiati dicunt: Quid facimus?*

11. S. Antonius de Padua ait: *Moraliter autem quid facimus? Cuilibet enim nostrum verbum propositum est; peccatis namque involvimur, peccatis detinemur, peccata cumulamus, & tamen nobis Scriptura dicit: Quid facimus?* Ser. in hac fer.

Quia hic homo.

12. Chrysostomus eos ipsum hominem appellasse notat, non obstante quòd multa eis evidentia demonstrasset signa divinitatis: *Adhuc hominem appellant, cùm tamen divinitatis ejus testimonium acceperint.* Die præcedenti glorioſum illud resurrectionis Lazari miraculum ediderat, quod se ideo facere protestatus fuerat, ut se à Patre cœlitùs missum esse comprobaret: *Propter populum, qui circumstat, ut credant, quia tu me misisti.* S. Cyrillus ait: *Ut de homine simplici existimantes, dicunt, quia hic homo*; si enim ipsum hominem pariter & Deum agnovissent, mortem ejus utique machinati non fuissent: *Si cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent. Quem in tanto miraculo*, inquit Albertus Magnus, *Deum esse cognoscere poterant, adhuc excæcati hominem vocant.* Hom. 65. In Ioan. Ioan. 11. v. 41. L. 7. in Ioan. 1. Cor. 2. v. 8.

13. Dionysius Carthusianus eos illum hoc nomine ex contemptu appellasse existimat: *Quem ex contemptu & invidia proprio nomine exprimere non volebant.* Salmeron eodem sensu pariter scribit: *Ut erat illis gravis ad videndum, ita & ad nominandum; & quem verum Christum, & Dei filium agnoscere potuerunt, tum ex Joannis testimonio, tum ex doctrina, tum ex Scripturis, tum ex admirandis operum signis, eum hominem vocant.*

Multa signa facit.

14. D. Chrysostomus cæcitatem & crudelitatem ipsorum his verbis obstupescit: *Cùm admirari & obstupescere eos oporteret, ipsum, qui mortuum suscitaverat, interficere voluerunt.* Salmeron observat, quòd cùm aliàs ab ipso petierint, ut ad declarandum se Dei esse filium miracula ederet, nunc ea videntes, & tanquam veris cum admiratione & stupore applaudentes, dum eum venerari debuissent, mortem ei machinati fuerint: *Vide insignem nequitiam, aliqui petunt signa ut credant, dum dicunt: Quod ergo tu facis signum, ut videamus & credamus tibi? Joan. 6. v. 30. Nunc signa confitentur, & propter illa Christum perdere conantur*; passio etenim invidiæ & odii illos excæcavit: siquidem consequentia, quam ex miraculis, quorum oculati testes fuerant, quæque plena voce confitebantur, hæc erat: Ergo ipsum tanquam Prophetam, omnique humana conditione superiorem venerari & colere debemus, vel saltem miracula examinare debebant, an talia Hom. cit. To. 8. tr. 53.

revera essent, quæ ipsum verum Messiam manifestare possent. Paulò antè concorditer confessi fuerant, dicentes: *Nunquid cùm Christus venerit, plura signa faciet?* Nicodemus, qui valde sensatus & sapiens erat, dicebat: *Scimus quia à Deo venisti Magister, nemo enim potest hæc signa facere, quæ tu facis, nisi fuerit Deus cum eo.* *Hinc majori damnatione*, inquit Salmeron, *digni extiterunt Judæi, quod talia opera præstantem damnaverint, sicut ipsemet dixit: Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent.*

Ioan 7. v. 31.
Ioan. 3. v. 2.

15. Aliud quoddam cæcitatis ipsorum signum Origenes his verbis notat: *Cæcitas hoc ipsum erat; ad faciem enim tot miracula pertinebat, ut se ab eorum insidiis eximeret*; manifestius autem Chrysostomus eos stultitiæ arguit, dum ait: *O amentiam! qui in aliis corporibus mortem vicerat, ei mortem inferre arbitrabantur.* Hanc eandem considerationem S. Cyrillus Alexandrinus quoque his verbis exprimit: *De occidendo consultant, quem morte potentiorem videns, non cogitantes ineffabilem potentiam.*

In cat D. Ta.
Hom. cit.
Ibid.

16. Motivum, quo non obstante quòd divinitatis suæ omnipotentia evidenter appareret, mortem ei nihilominus machinabantur, sola invidia fuit. *Præcipua quæ eos movit, causa*, inquit Lucas Burgensis, *fuit invidia & odium erga Jesum, cum desperatione conjunctum, quod viderent, si Jesus emergeret, se mergendos.* Theophylactus ponderat, quòd totum delictum, quod ei opponebant, ad hoc solum reducebatur: *Multa signa facit; & quale hoc crimen, quod signa facit?* Invido nimirum omne bonum, omniaque virtutis & perfectionis opera, quæ in aliis elucescunt, materia culpæ esse videntur atque delicti. S. Gregorius de synagoga scribit: *An non æmulationis suæ factibus ardebat, cùm Redemptoris nostri signa conspiciens, per quosdam suos diceret: Quid facimus, quia hic homo multa signa facit? vel certè: videtis quia nihil proficimus, ecce totus mundus post eum abiit. Videbant unde converti debuerant, atque exinde perversiores fiebant: Quærebant extinguere, quem cernebant mortuos vivificare.* Non enim concilium hoc convocarant ad Christi causam examinandam, sed ut suum contra Christum odium proderent. Unde S. Augustinus ait: *Plus cogitabant perditi homines quomodo nocerent & perderent, quam quomodo consulerent*; cujus evidens signum fuere verba illa, quæ in principio dixerunt, priusquam de meritis causæ agerent, videlicet: Quid facimus? prius discutere merita, & de iis inter se consultare debuissent, & postea se resolvere, dicendo: Quid facimus? quam resolutionem capiemus? Unde Seneca optimè ait: *Sapientis est examinare consilia, & non citò facili credulitate ad temeraria prolabi.*

L. 18. Mor. cap. 19.
Ibid.
Epist. 14.

17. Matthæi cap. 12. refertur, quòd cùm Salvator manum aridam habentem suæ integritati restituisset: *Tunc ait homini: Extende manum tuam, & extendit, & restituta est sanitati.* Qua subsecuta, Pharisæi immediatè se simul junxerunt cum Pharisæis, ut ei machinarentur mortem: *Exeuntes autem Pharisæi concilium faciebant adversus eum, quomodo perderent eum.* Divus Chrysostomus hoc loco optimè considerat, quòd adversus Redemptorem ferocire cœperint propter miracula & beneficia, quæ in ipsorum edebat utilitatem, non verò propter verbera, quibus eos exceperat. quando flagello manibus suis apprehenso è templo eos ejecit; nec mirum, quia ut idem sanctus Doctor ait: *Multo magis aliena gloria offendit invidos, quàm proprium damnum, in alios collata beneficia magis irritabant.*

Matt 12. v. 11.
Hom. 21. in Ioan.

18. Valde admiratus S. Thomas de Villa-Nova, neminem in eo concilio fuisse, qui Redemptoris sibi defensionem vendicaret, dicendo: Quid enim mali fecit? Nullus erat ibi, qui responderet pro innocente, & diceret: *Quid enim mali fecit? Nullum aliud crimen reperitis, nisi quòd multa signa fecit, quod sanat ægrotos, illuminat cæcos, quod suscitat mortuos? Propter hæc adorare debuissetis, & pro his occiditis?* Ergone possibile est, quòd in tot Scribarum, Sacerdotum, Pharisæorum, Princ ipum atque Pontificum multitudine nullus sit, qui majori non sit præditus pro Dei honore zelo, quàm homo aliquis gentilis, & idolorum cultui etiam num deditus, qualis Pilatus fuit, qui eis illum occidere volentibus clamavit: *Quid enim mali fecit?*

Ser. in hac fer.
Matt 27. vers. 23.

19. Verè hic adimpletum fuit, quod Psalmista prædixerat: *Retribuebant mihi mala pro bonis*; pro eo namque quòd Lazarum à mortuis suscitaverat, quòd mortem & infernum jussis suis morigerum reddiderat, ecce qualis ipsi impensa fuerit remuneratio, machinatio videlicet mortis. Unde meritò idem sanctus Archipræsul eis exprobrat, dicens: *His beneficiis talem præstatis remunerationem?* Sancta quoque mater Ecclesia in lectionibus Matutini Feriæ 6. in Parasceve, hanc eis ingratitudinem per S. Augustinum ob oculos hic ponit: *Nostis quis conventus erat malignantium Judæorum, & quæ multitudo erat operantium iniquitatem? Quam iniquitatem? Quia voluerunt occidere Dominum Jesum Christum. Tanta opera bona, inquit, ostendi vobis, propter quod horum me vultis occidere? Pertulit omnes infirmos eorum, curavit omnes languidos eorum, his omnibus ingrati, tanquam multa febre phrenetici, insanientes in medicum, qui venerat curare eos, excogitaverunt consilium perdendi eum.* S. Antonius de Padua ait: *De quo erat illud concilium? De morte Christi procuranda; erat enim adversus salutem, quia contra Jesum. O peccati furia & phrenesis, quæ in tantam processit insaniam, ut mortem mansuetissimi medici, qui salutem attulerat, pertractaret!* Porro hoc ingratitudinis ipsorum detestabile vitium, exterminii ipsorum causa fuit, ac proinde divus Chrysostomus scribit: *Judæos nihil magis perditioni dedit, quàm quòd ingrati Deo esse voluerunt.* Moyses adversus hanc ingratitudinem, quæ relaturus eisdem exorsus est verbis, quibus post tot sæcula Deus ipse per os Prophetæ Evangelici lamentatus fuisse legitur, dum ait: *Audite cœli quæ loquor, audiat terra verba oris mei.* Moyses etenim dixit: *Generatio prava & perversa, hæccine reddis Domino?* Isaias verò ait: *Audite cœli, auribus percipe terra; filios enutrivi, & exaltavi, ipsi autem spreverunt me.*

In Ps. 63. vel. 1.
Hom. 25. in Matt.
Deut. 32. v. 6.
Isa. 1. v. 2.

Versus 48.

Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum, & venient Romani, & tollent nostrum locum & gentem.

Si dimittimus eum sic.

1. *Significanter dicunt, si dimittimus eum*, inquit Cajetanus, *tractando, quòd oportet opponere impedimentum ex parte ipsius Jesus, impediendo ipsum.* Neque enim videbant, quòd tantæ multitudini populi obviam ire possent; siquidem non obstante edicto hoc publico, quo decernebatur, *ut si quis eum confiteretur esse Christum, extra synagogam fieret*, eidem nihilominus ne minimum quidem parebant; *vincebatur enim hoc impedimentum à magnitudine miraculorum.* Albertus Magnus ait: *Si dimittimus eum sic liberè miraculando procedere: & assignatur hujus perversitatis ratio ex amissione lucri & dominationis eorum in populo.*

Ioan 9. v. 22.

Omnes credent in eum.

2. *Christum agnoscent & sequentur, ut Messiam Regem*, inquit Lucas Burgensis, *patribus promissum; significant admiranda & efficacia signa esse, quæ omnes queant attrahere, adversus se, ipsi veritatis testes vel inviti.* Interesse enim proprium, prout verba sequentia satis declarant, nec non; invidiæ livor excæcaverat, ut num Christus verus Messias esset, examinare negligerent, cùm tamen argumenta manifesta idipsum convincentia præsto essent, maximè prophetia Isaiæ cap. 35. vers. 5. *Hæc inquirenda*, inquit Lucas Burgensis, *ab ipsis in primis erant (ut erat istius concilii de vero & falso Prophetæ judicare) bis consulto præteritis, odio personæ occupati, ponunt Jesum non esse Christum, nec in eum credendum.*

3. Salmeron ait: *Unde lætari debuerant, contristantur, & ut Cyrillus exponit, invident Soli, quòd in plures suæ lucis distribuat radios.*

4. Digna S. Gregorii ingenio ponderatio fuit, dicentis, quòd Judæi fidem populi in Christum, per ipsius mortem extinguere cupientes, eundem illa mediante magis potius adauxerint: *Intulerunt ei mortem, ut ab eo absconderent fidelium devotionem; sed fides inde crevit, unde se hanc extinguere infidelium crudelitas credidit*; id quod jam dudum ante Joan. 12. v. 32. prædixerat, dum ait: *Si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum;*

6 Moral. cap 13.

meipsum; hoc autem dicebat, significans qua morte esset moriturus. Centurio quoque totius gentilismi nomine confessus fuit dicens: *Verè filius Dei erat iste.*

Matt 27. vers. 54.

5. S. Antonius de Padua ipsos Christum criminis læsæ majestatis reum esse convincere voluisse dicit, eò quòd causa fuerit, cur populus tumultuaretur, in ejus se sequelam & disciplinam recipiens, cum non modico rebellionis contra Cæsarem periculo: *Verius puto dicebant ex malitia, quia volebant contra eum corda hominum incitare.*

Ser. In hac fer.

Et venient Romani.

6. Sanctus Thomas hunc illorum timorem aliquali fundamento non caruisse existimat, siquidem Christum à turbis tanquam Regem honorari noverant, Romanos verò idipsum sine aliqua cum illis facta communicatione, ipsorumque permissione fieri nequaquam toleraturos esse sciebant, at proinde non immeritò videbantur timere, ne si hoc in illorum veniret notitiam, ab ipsis velut rebelles ipsi quoque mulctarentur pœnis, Unde cap. 19. dicunt: *Omnis qui se Regem facit, contradicit Cæsari*; at verò, prouti alii sacri Expositores optimè discurrunt, nullum habebant idipsum rationabiliter timendi motivum, scilicet quòd semetipsum ad honores sublimaturus esset, indeque exturbaturus alios; tum quia quando turbæ illum ad thronum regium subvehere volebant: *Fugit in montem ipse solus;* tum quia in cunctis operibus suis verissimum esse ostendit, quod coram tribunali Pilati constitutus edixit, nimirum: *Regnum meum non est de hoc mundo*; sicut & illud, quod sancta mater Ecclesia in Hymno quodam de Epiphania canit: *Non eripit mortalia, qui regna dat cœlestia.* Unde bene D. Chrysostomus ait: *Nunquid seditionem docebat Christus? Num dissuadebat censum dare Cæsari? Nonne Regem ipsum facere voluistis, & renuit?* Summus etenim erat seditionum & contentionum inimicus, & quod alias docebat, in semetipso prius adimplebat, nimirum: *Discite à me quia mitis sum & humilis corde.* Idem quoque sanctus Doctor ulterius procedit, dicens: *Nonne alapis cæsos non ulciscì, nonne injuria affectos tolerare, nonne ad accipiendum, quàm ad inferendum aliis malum promptiores esse admonuit?* nunquid hæc tyrannidem constituentis sunt, an potius tollentis? S. Thomas de Villa Nova efficacem quoque adversus ipsos rationem adducit, dum ait: *Quod si invitus à populo constitueretur Rex, nunquid non sufficeret liberare populum à Romanis, qui poterat homines suscitare à mortuis? Quanta vobis esset felicitas sub tali Rege! quanta severitas in tali Salvatore!* Etenim certum est ipsos sibi persuasum habuisse, quòd Messias temporaliter regnaturus, suoque dominio cunctos alios terræ Principes subjecturus esset, eò quòd Psalm. 71. v. 11. dicatur de illo: *Adorabunt eum omnes Reges terræ*; at verò si divinam ejus in patrandis miraculis omnipotentiam, & quam super elementa, omnesque alias creaturas exercebat authoritatem, excessivam denique ipsius sanctitatem, sapientiam, admirandamque ejus prædicationem ritè examinassent, facilè sibi persuadere potuissent, ipsum quoquo Romanos ad suum habiturum fuisse arbitrium & obsequium, vel saltem quòd ad resistendum illis, ipsosque ab horum jugo liberandos sufficientissimus fuisset futurus.

In Ioan.

Ioan. 19. vers. 12.

Joan 6. v. 15.

Ioan. 18. vers. 36.

Hom 61. In Ioa.

Serm. in hac fer.

7. Unde Toletus notat, quòd ab omnipotentia & miraculis Christi contrariam omninò deducere debuissent consequentiam: *Ratio recta non hoc inferendum esse dictabat, sed venient Romani, & credent etiam in eum; nam qui cæcos illuminabat, & mortuos suscitabat, & Judæos ad se converterat, Romanos etiam potuisset ad se trahere*; idque ei tantò poterat esse facilius, quantò verius erat hoc in ingenti illa Deorum, quos adorabant, multitudine (quia, ut sanctus Leo ait: *Omnium gentium serviebat Roma erroribus*) ne vel unum ex omnibus Diis habebant, qui adeò prodigiosa edidisset miracula, qualia Salvator noster quotidie faciebat; imò tantò firmius idipsum sibi persuadere potuissent, quantò clariora erant Scripturarum plurium divina oracula, quibus ipsum quoque fidei suæ lumine ad gentiles pertransiturum esse prænuntiabat. Isa. 60. vers. 3. *Ambulabunt gentes in lumine tuo, & Reges in splendore ortus tui*: Et quidem tametsi etiam dubitare potuissent, an Romani ad ipsum convertendi, & fidem ejus amplexaturi essent, saltem nullo modo sive timere, sive dubitare poterant, quia supremus ille Monarcha, in cujus femore scriptum legitur: *Rex regum & Dominus dominantium*, ipsos protecturus fuisset, & defensurus: *Nam innumeras gentes contra eos insurgentes, unius Prophetæ interventu à Deo dispersas & separatas esse experti erant; una Judith Holofernem occidit, & exercitum ejus dissipavit; Elisæus latrones excæcavit; Elias quinquagenaris duces igne de cœlo consumpsit; hæc omnia ex Scripturis non ignorabant, nemo autem tanta opera fecerat, nec talia, quanta & qualia Christus.*

Psal 71. v. 11. Ser de Festo S. Apost. Petri, &c.

8. Divus Chrysostomus ad sacrosanctam filii Dei vitam ex una parte, ex alia verò parte ad panicum illum timorem, quo Judæi Jerosolymam per Romanos causa ipsius evertendam esse metuebant, respicens ita scribit, considerandum vobis erat, quòd servitutem Babylonicam, & miserias, quas sub Antiocho Rege perpessi estis non sancti & virtutibus illustres, sed qui in vobis erant perversi, & sceleribus perpetratis infames causarint: *Non fuit causa quod apud vos boni viri, sed mali & injusti, & Deum provocantes versabantur.* Enim verò ipsi utpote à propriis passionibus excæcati non considerabat, quòd mortem innocentissimo Christo inferendo sibimetipsis ruinam conciliaturi essent, & excidium; siquidem dum homines justi & sancti moriuntur, dejiciuntur columnæ illæ, quæ populos, civitates, provincias & regna sustentant & stabiliunt. Sanctus Vincentius Ferrerius in sermone quodam in laudem sancti Ambrosii conscripto, ita loquitur: *Lombardia modo est perdita, quia Deus ex sancta vita Ambrosii dissimulabat peccata hominum.* Idem quoque sanctus Mediolanensium Archiepiscopus testatur, dicens: *Magnus murus patriæ vir justus, illius nos fides servat, justitia ab excidio defendit.* Sanctus Cyrillus Alexandrinus pulchram quoque habet sententiam, in qua efficaciter ostendit, quàm mala consulta fuerit illa Judæorum sententia, qua Christum è medio tollere decreverunt, de quo fatebantur: *Multa signa facit*, idque non ob aliam causam, quam quia ruinas sibi ex ejus vita imminentes metuebant; dicit enim: *Vehementer sanctis opus est, servant enim urbes & regiones clade impendente, liberant iram, quantumvis ferventem, vitæ claritudine & impetus ejus iracundiæ invertentes.*

Hom. 61. in Ioan.

Lib. 1. c. 6.

In Amos.

9. Salmeron duos pessimos assignat consiliarios, qui unicuique ipsorum in hoc conciliabulo prædominabantur: *Duos pessimos consiliarios secuti sunt, nimirum ambitionem & avaritiam; timebant enim & gloriam & quæstum omnem sibi doctrina & signis Christi perituram, per quos duos consultores homo in universa vitia & crimina præceps prolabitur.*

To 8. tr. 55.

10. Communior tamen Expositorum opinio est, quòd sub prætextu zeli boni publici, se ad laxandam adversus Redemptorem vehementem odii & invidiæ passionem, qua tunc vel maximè agitabantur, seduci permiserint. D. Chrysostomus paucu- Loc. cit.
lis lineis eandem invidiam trinies diversis verbis detestatur. Primo enim ait: *Hæc sine ratione ulla dicebant, sed ex invidia tantum*; paulo post dicit: *Verum enimvero invidia nihil videt, sed cæcat animam.* Tertia vero vice hæc habet: *Sed ut dixi, gravis quidam affectus est invidia, & plenus simulatione.* Rupertus Abbas de dolosa hac fictione aut simulatione ita scribit: *Ergo hunc hominem interficere apud tribunalia quidem Cæsaris videbatur fore tutum, apud judicem populi videbatur esse necessarium; sic intenderunt arcum conventus ille malignantium, & multitudo operantium iniquitatem, sic firmaverunt sibi sermonem nequam, sub hac occasione timoris, vel fidelitatis Romani Imperii, absconderunt laqueos, dixerunt: Quis videbit eos?*

Lib. 10. In Joan.

Pf. 63. v. 6.

11. Theophylactus quoque laqueos istos, quos ad invidiam suam abscondendam tendebant, manifestat hisce verbis: *Ut non videantur insidiari Christo propter invidiam, commune periculum in medium afferunt, concitantes populum contra Christum, quasi perditionis author ille esset futurus.*

12. Ejusdem opinionis Hugo Cardinals fuit dum ait: *Non hoc æstimantes, sed invidentes.* Etenim per longi temporis experientiam bene sciebat Christum non aspirare ad honores nec ad seditiones excitare:

attamen invidia illos exstimulabat, ut differenter ab interno suo conceptu loquerentur & operarentur.

13. Salmeron quoque ad hanc passionem zeli prætextu palliatam sese reflectit, dum ita scribit: *Vide quanta hypocrisi iniquum animum sub specie boni velent, fingentes se de communi salute consultare, deinde de fidelitate Romanis servanda, & ita sub honesti specie curabant homines fallere, nihil de divino judicio curantes, quasi plus timendi homines sint, quàm Deus.* Interius satis probè sciebat Christum Cæsaris legibus non esse contrarium, utpote qui expressis verbis jusserat: *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari*; qui etiam hanc erga Romanorum Imperatorem subjectionem, in virginali matris utero clausus licèt, professus jam dudum fuerat: dum matrem suam instigavit, ut partus sui tempore in Bethlehem sese reciperet, ut Romani Imperatoris edicto hac ratione morem gereret. Adhæc non latebat eos, quòd qui Imperatoris nomine in illis regionibus gubernabant, & maximè Pilatus præses, satis futurus esset oculatus, atque omni tumultus occasioni & periculo invigilaturus, quando idipsum faciendi necessitas postularet: at verò malignitatis ipsorum subtilitas in eo præcipuè consistebat, ut apud Imperatoris ministros invidiam adversus ipsum concitare satagerent, ideòque ipsum tanquam criminis læsæ majestatis reum accusabant, ut hac ratione Hebræorum nullus in ejus defensionem os aperire, vel mutire præsumeret; tametsi enim cùm de religione agebatur, utpote de puncto seu materia, quæ in ipsorum tribunalibus decidenda erat, unusquisque illum adjuvare posset, non verò dum in accusatione materia aliqua tangebatur, quæ ad Pilati tribunal pertineat, maximè quando illam rem tanti momenti concernebat, qualis erat, quòd ipse Regem se facere, & seditionem excitare vellet; veruntamen quantumvis malitiam suam tegerent, Pilatus tamen fictionem & malitiam ipsorum clarè satis advertit: *Sciebat enim quòd per invidiam tradidissent eum.*

14. Euthymius aliam quandam adducit considerationem, nimirum quod hujus Concilii assessores ad hoc ut affectum, devotionem, & sequelam, qua turbæ Salvatori adhærescebant, ab eo diverterent, & in iis extinguerent, omni studio conati sunt illis persuadere, Romanos ex nullo alio motivo, quam ob nimium illorum in Christum propensionem & affectum, totis viribus in id laboraturos esse, ut universam Hierosolymam & Judæam in extremum adigant exterminium: *Speciosum prætextum imponere volentes insidiis, quas contra Salvatorem struebant, ac populum contra eum commovere molientes, timorem causabantur Romanorum.*

15. Sanctus Thomas ad ponderandam illorum cæcitatem nos hisce verbis invitat: *Attende eorum miseriam, quia nihil timent perdere, nisi temporalia, de vita æterna non cogitantes.* Sanctus Augustinus super illa verba Psalmistæ: *Illic trepidaverunt timore, ubi non erat timor, ita ait: Trepidaverunt in damno temporalium; ubi non erat timor; timuerunt regnum terrenum amittere, & amiserunt regnum cœlorum, quod timere debuerant; pereat mundi lucrum, ne fiat animæ damnum.* Romanorum angebantur timore, non verò Deum timebant, moriatur filius Dei, ne illato aliquo præjudicio offendantur Romani, hocque solum pondus erat, quod sententiæ libram in iniquam illam inclinavit condemnationem: *Si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris.* Et quidem quotidiana, proh dolor! experientia videmus, quod major pars hominum majorem curam habeant, ne aliquem offendant amicum, seu hominem, à quo aliquod exspectari potest emolumentum, quàm ne Deus injuria vel offensa aliqua afficiatur.

16. Toletus adversus hosce in Concilio congregatos tale facit argumentum; vel enim illi fidem Christi veram esse, ipsumque Redemptorem verum Dei filium esse existimabant, vel non: *Si vera fides, verusque Christus erat, elegerunt magis conservare temporale regnum, quàm credere, & quàm veram fidem in Christum habere; nam verborum hic sensus est: Ne tollant Romani locum nostrum, faciamus ne credant in eum; si autem non existimabant esse veram fidem, potius dicendum erat: Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum, & religio vera destruetur, & fideles peribunt, majus est enim damnum spirituale, quàm temporale; at hi non curarunt spiritualia, sed temporalia, ac si diceret inter nos Princeps aliquis, impediamus hæresim, ne pereat jurisdictio mea ac potestas.*

17. Observarunt hoc loco omnes sacri Interpretes, quod in hoc Concilio adimpletum fuerit, quod Psalmista ait: *Comprehenduntur in consiliis quibus cogitant.* In libro Judicum dicitur: *Addiderant filii Israel facere malum in conspectu Domini, qui confortavit adversus eos Eulon Regem Moab.* Ubi Origenes ait: *Vides quia peccatu vires hostibus præbent.* Sic crucifixo & mors Christo illata, Tito novas vires adjunxit ad consummandum Jerosolymæ excidium. Id quod idem Imperator confessus fuit, nimirum *Deo iracundiam contra Judæos demonstranti* (verba sunt Baronii Annalibus) *se manus suas præbuisse, Infixæ sunt gentes in interitu quem fecerunt.* Ubi Chrysostomus ait: *In laqueo hoc, quem absconderunt, comprehensus est pes eorum. Quod Judæis contigit*; siquidem hi ex timore Romanorum, Christo necem inferre decreverunt, cùm tamen ab iisdem ex vindicativa Dei justitia permoti ultimum passi sint exterminium. Unde sanctus Augustinus ait: *Temporalia perdere timuerunt, & vitam æternam non cogitaverunt, & sic utrumque amiserunt; nam & Romani post Domini passionem & glorificationem tulerunt eis & locum & gentem, expugnando & transferendo. Verum quidem est, quod, ut Tertullianus ait: Negotiatio est aliquid amittere, ut majora lucreris.* Hi autem malos se negotiatores esse probarunt, quia terræ & terrenis solùm totaliter adhærescentes, de cœlo nihil curabant. Toletus proinde optimè ostendit errorem consequentiæ, quam ex præmissa illa intulerunt, dicentes; *Si dimittimus eum sic, venient Romani, &c. Dicit enim: Decepti sunt; & errarunt, imo quia non dimiserunt, sed occiderunt, propterea venerunt Romani, & tulerunt locum & gentem, hoc enim prædixerat Daniel cap. 9. Occidetur Christus, & civitatem cum sanctuario dissipabit populus, cum duce venturo. Rectè dicit Augustinus lib. 4. de Civitate Dei, cap. 34. Si Judæi Christum non occidissent, in suo regno permansissent.* Jansenius in eundem sensum scribit; dum ait: *Quæ fecerunt, ut effugerent, ea quia fecerunt, non effugerunt; impletumque est in eis illud Proverbiorum: Quod timet impius, veniet super eum, Et illud, quod ad impios loquitur Sapientia, quæ est Christus: Despexistis omne consilium meum, & increpationes meas neglexistis; ego quoque in interitu vestro ridebo & subsannabo, cùm vobis id, quod timebatis, advenerit.*

18. Sanctus Thomas de Villa-Nova in hoc concilium, in quo universi Hebraismi Statistæ & Politici congregati erant, oculum suum dirigens, de Salvatore nostro inquit: *Apprehendit sapientes in astutia sua, & consilia pravorum dissipat: Parum est Deo, dissipare pravorum consilia, sed ipsos in suis consiliis capit, ut tendant rete & cadant, in eo parent laqueos, ut incidant in eos.* Similis doctrina in sancto Augustino his verbis legitur: *Sed quando illi laqueos præpararent, in quos non prius ipsi caput immitterent? Non est captus cui tendebantur, sed potius ipsi capti sunt, qui tendebant.* Sapientia igitur incarnata voluit, ut in ipsis adimpletum videretur oraculum istud: *Per quæ quis peccat, per hæc & torquetur.* Judas cum assignata ei militum cohorte abiit ad capiendum Christum, sed à quibus hæc ei assignata fuerat? *Judas ergo cùm accepisset cohortem, & à Principibus & Pharisæis ministros:* Deus autem, ut vicem eis rependeret, innumeras quoque Romanorum militum submisit cohortes & legiones, quæ eos quoque in captivitatem & servitutem abducerent. *Judas venit illuc cum lucernis, facibus & armis:* & ecce idem quoque supplicium ex Sophoniæ vaticinio comminatum illis irrogatum fuisse legitur, nimirum. *Scrutabor Jerusalem in lucernis*; siquidem Titi & Vespasiani milites secretissima & occultissima promptuariorum subterraneorum & cavernarum civitatis illius tributa investigarunt, ut inde educerent, qui timore adacti in ea se subduxerant. *Irruerunt ergo in lumen verum*, inquit sanctus Leo, *filii tenebrarum, & utentes faculis atque laternis, non evaserunt infidelitatis suæ noctem, quia non intellexerunt lucis auctorem.* Sanctus Ambrosius quoque ad hasce Judæorum faces & arma se reflectens, dicit: *Sibi ergo Judæi jam ferebant incendia, qui persequebantur salutis authorem. Venerunt cum armis, significantes armis*

se

Tc. 5 tr. 54. Matt. 22. vers. 21. In Joan. 2. In Joan In Ps. 13. Joan. 15. vers. 12. Pf. 10. v. 2. vers. 12. Hom. 3 in Jud. Tr 49. Cap 2. ad Matth. Marc. 5. vers. 10. Tract. 11. Sap. 11. v. 17. Joan. 18. v. 3. Sophon 1. vers. 12. Ser. 8. de Pass. In Ps. 37.

se perituros Romanis, usque ad excidium totius civitatis. Judæi Christum in tempore Paschalis solemnitatis, quo Jerosolyma ex omni gente refertissima esse solebat, crucifixerunt, & ecce Deus eodem tempore Jerosolymam obsidione arctissima cingi voluit. Mors Filii Dei in cruce consummata fuit; & ecce strages, quam Deus in ipsis fecit, pariter completa fuit in patibulis crucis; imò in tanto numero Judæi crucifixi fuerunt, ut jam nec ligna amplius, nec situs inveniri possent, in quo cruces
Ps.7.17. plantari aut erigi possent. Judæorum multi vociferantes clamarunt: *Tolle, tolle, crucifige: sanguis ejus super nos, & super filios nostros; & ecce super vertices ipsorum iniquitas eorum descendit.* Judæi filium Dei à Juda 30. denariorum pretio sibi compararunt, & ideo in ipsis adPs.43.13. impletum fuit dictum illud Propheticum: *Vendidisti populum tuum sine pretio.*

Versus 49.

Unus autem ex ipsis Caiphas nomine, cùm esset Pontifex anni illius, dixit eis: Vos nescitis quicquam, nec cogitatis.

Unus autem ex ipsis Caiphas nomine, cùm esset Pontifex anni illius.

L.10 in c.11. Ioan. 1. Rupertus Abbas hunc Caipham in Pontificali dignitate tyrannicè gubernasse dicit: *Verè ut fur & latro in ovile ascendit, & nunc ipsum pastorem ovium mactare intendit, ut furta sua licentius agere possit*; ac proinde typus & figura fuit tyrannorum illorum, qui in progressu
Exod.20. sæculorum viros Apostolicos persecuti erant. Exodi cap. 28. Deus summum sacerdotium per totam Sacerdotis vitam durare, ejusque filios in demortui locum succedere præcepit; ac proinde mirum est, qua ratione S. Joannes dicere potuerit: *Cum esset Pontifex anni illius?* S. Augustinus inquit: *Intelligendum est per ambitionem & contentiones inter Judæos postea constitutum, ut plures essent, qui per annos singulos ministrarent.* Lyranus similiter ait: *Propter cupiditatem & ambitionem suam statuerunt inter se illi, qui erant de genere sacerdotali, ut quolibet anno unus esset, qui illo officio fungeretur.* Alcuinus authoritatem adducit Josephi Hebræi lib. 18. Antiquit. cap. 3. dicentis, Caipham Pontificatum sibi pecuniis comparasse; quod si verum est, quid mirum si ad mortem Christi machinandam duo hæc ambitionis & emolumenti proprii adduxerit motiva, omnibusque eam suspicionem & timorem ingesserit, futurum esse, ut culpa Christi omnem in populum authoritatem & dominium, omniaque bona terrena, quæ in ea urbe possidebant, amittant?

2. Albertus Magnus verba illa: *Unus autem ex ipsis*, ponderans ait: *q.d. singularis dignitatis, & singularis astutiæ, & singularis malitiæ. Dicit hoc, ut intelligatur, quod primam vocem habuit in consilio, & ideo primus proposuit.*

Dixit eis: Vos nescitis quicquam, nec cogitatis.

3. Jansenius considerat, quòd S. Joannes, priusquam referat hanc Caiphæ exprobrationem, qua omnes concilio huic assistentes, tanquam ignorantes, & injurios, & negligentes carpit, eum summum Sacerdotem fuisse me-
c.103. moret: *Sive significare volens, illum ratione suæ Pontificiæ authoritatis ausum fuisse tam liberè aliorum increpare incogitantiam; sive ad notandum magis, & exaggerandum illius impietatem, qui cum debuisset cæteris omnibus fuisse religiosior, & omnium maximè abhorruisse à cæde innocentis, cæteris omnibus repertus est magis impius.*

To.8.tr.54. 4. Salmeron arrogantiam illius reprehendit: *Ubi primùm nota, ingenium arrogantis esse, ut se solum sapere & scire reputet, cogitationesque suas magnificas existimet, reliquos verò & inscios esse, & minus se intelligentes.* Albertus Magnus hanc quoque arrogantiam hisce verbis detestatur: *More superborum, aliorum inventa vituperando annihilat primùm, & tunc suis influere conatur consilium.* Jansenius existimat, quòd priusquam Caiphas hæc verba protulit, multa in eodem concilio congregatorum consilia præcesserint, & præcipuè aliquorum, qui Christum occidere, omni conatu dissuadebant, eo quòd nullus adversus eum delicti reatus in medium adduci posset, ac proinde sigillatim & seorsim suam hac in re opinionem subjunxerit, dicendo: *Vos nescitis*, &c. Lucas Burgensis quoque dicit: *Hæc verba significant, quòd consiliarii ambigebant, & in varias inclinabant opiniones*; ideoque quando Caiphas locutus est, magna cum attentione auscultatus fuerit: *Quia majoris erat authoritatis, libertius loquebatur & facilius, quod dicebat, recipiebatur.* S. Thomas existimat, Caipham, dum illos velut ignorantes corripit, dicere voluisse: Vos non cogitatis quàm justum & æquum sit, ut boni publici salus bono præferatur privato: *Vos nescitis, quia expedit vobis*, &c. *idest, iste homo moriatur, ne totus populus seducatur, quasi dicat, unius hominis salutem pro communi republica oportet contemnere.* In Ioan.

Versus 50.

Quia expedit vobis, ut unus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat.

Quia expedit.

To.8.tr.54. 1. *Prudenter non dixit, necessarium est*, inquit Salmeron, *vel oportet, vel opus est; sed expedit, quia multis aliis modis poterat, quàm morte redimere.* Tantis autem dolorum sumptibus salutem nostram operari voluit, Ps.129.7. *Ut copiosa esset apud eum redemptio.* Angelicus Doctor S.Tho.3.p. qu.1 ar.2. in corp. ait: *Deus per suam omnipotentem virtutem poterat multis aliis modis humanam naturam reparare, & tamen* Ioa.10.10. *apud S. Joannem dicit: Ego veni ut vitam habeant, & abundantius habeant.* S. Antonius de Padua in sermone quodam super hanc Feriam verbum illud, *Expedit*, ponderans, dicit verum id esse *multiplici ratione. Primo, quia culpæ infinitæ satisfactio debebatur, ut ait Anselmus in lib. Cur Deus homo. Secundo, quia omnes homines erant debitores per se nec per se satisfacere poterant. Tertio, quia tanta debet esse satisfactio, quanta est dignitas ejus, cui est facienda: omne autem quod Deus non est, Deo satisfacere non poterat.*

Vobis.

To.8.tr.54. 2. Salmeron optimè hoc loco considerat, sacrilegum hunc Pontificem semetipsum non censuisse in numero redemptorum: *Non dixit nobis, seipsum videlicet excipiendo à fructu passionis*; subjungit tamen, quòd quia Græci & nonnulli codices Latini manuscripti, nec non Evangelium Syriacum legunt, *Nobis*, ideo probabile esse nonnullos ex iis Sacerdotibus, qui in hoc concilium intervenerunt, postea fuisse conversos, quia in Actibus Apostolicis legimus: *Multa turba sacerdotum obediebat* Act.6.7. *fidei.* Cæterùm de hoc impio Caipha Salmeron attestatur, eum violenta semetipsum morte confecisse, ut scribit sanctus Clemens Alexandrinus in Constitutionibus Apostolicis.

Ut unus moriatur.

3. Horum verborum *Duplex erat intellectus*, inquit sanctus Bonaventura, *unus procedens ex perversa intentione illius, & ille fuit carnalis: alius verò intellectus finalis ex divina revelatione, & iste fuit spiritualis; unde Spiritus sanctus non fuit usus voluntate illius, quæ erat mala, sed locutione.* Caiphas enim dicere volebat: Christo, quantumvis sanctus esset & innocens, patrareteque miracula, inferendam esse mortem, ut Judæorum eximeretur à periculis, quæ ipsis à Romanis eventura esse metuebat; at verò, ut bene Cajetanus advertit: *Non admittit recta ratio, ut occidamus justum innocentemque unum, ut salvetur libertas, aut vita totius gentis*; & tamen hic Pontifex hanc propositionem tanta cum securitate & animositate, seu potius impudentia pronuntiavit, quia cùm esset summus Sacerdos, ambitio, lucri amor, invidia, cunctæque aliæ passiones intellectum, & rectæ rationis ac discursus lumen totaliter excæcabant, & obfuscabant. Unde idem Cajetanus ait: fuisse *Palliatum judicium specie communis boni præponendi bono particulari, nulla mentione facta de justitia, deque innocentia*; Mat.7.15. *veniunt ad vos in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces.* Porrò Salvator noster, qui scrutatur renes & corda, Pilato duplicitatem & malignitatem illorum in conspectu totius Hebraismi manifestare novit, quando eidem dixit: *Qui me tradidit tibi, majus peccatum habet*: his namque verbis ei indi- Ioa.19.11.

care

care voluit, scelus eorum longè esse execrabilius injustitia Pilati; hic namque ad mortem Christo per sententiam suam inferendam motus fuit, ne Cæsaris gratiam amitteret: Sacerdotes autem & Pontifices eandem machinabantur sub prætextu justi zeli cultus divini, religionis, & boni publici, cùm tamen interius ab Invidia, ambitione, aliisque emolumentis, quibus avide inhiabant, essent excæcati; jam verò, ut S. Augu-
Tract. 116. in Ioan. stinus ait; *Id zelando facere, multo majus malum est*; Deo namque, religione, & divini honoris zelo abusi sunt, ut suũ adversus eundem Deum conceptum odium evomere possent. Toletus quoque hanc propositionem in semetipso injustam fuisse probat, dum ait: *Attende Caiphæ sententiam in eo, quem ipse conceperat, sensu, iniquam fuisse & falsam; falsam quidem, quia innocentem nec licet, nec expedit occidere pro temporali reipublicæ salute; rursus quia expediens & utilis illis ista occisio non fuit juxta eorum sensum*, quia Romani ad exterminandum illos justo Dei judicio fuere permoti; adhæc qua ratione probari poterat expedientem esse mortem
Act 10.38. illius, qui *Pertransibat benefaciendo & sanando omnes*? Illius, inquam, qui mortuos suscitabat, irreprehensibilemque annuntiabat doctrinam, qui immaculatas promulgabat leges, qui miracula patrabat, qui elementis imperare poterat, qui per tam evidentia signa omnipotentiam, innocentiam, sanctitatem & divinitatem suam manifestabat, de quo etiam ipsimet ejus, licèt implacabiles inimici dicebant: *Quid facimus; quia hic homo multa signa facit*? Et quidem qua ratione fieri poterat, ut in illo concilio nullus adesset, qui Christi disciplina allectus, discipulus ejus non esset? ubi erant Nicodemus, Joseph ab Arimathæa, Gamaliel? cur ejus sibi non vendicaverunt defensionem aut tutelam? Nihil hic aliud responderi potest, quàm quòd vel non fuerint ausi, vel noluerint sese prodere, seque pro ejus defensione discipulos ejus declarare, eo quòd jam pœna decreta fuisset, *Ut si quis eum confiteretur esse Christum, extra synagogam fieret*; unde Nicodemus ne proderetur, accessit ad Jesum nocte; vel etiam pro illorum excusatione dicere possumus, quòd latere maluerint, eo quòd adversus tantum inimicorum Christi torrentem nihil se profecturos esse præviderent.

4. Salmeron hoc loco bene considerat, quòd non dixerit: *Interficiatur*, sed *moriatur*, *quia sponte mortuus est*; *oblatus est*, *quia ipse voluit*, *potestatem habebat ponendi animam suam*.

Unus.

5. Quia in operanda hominum salute & redemptione procuranda solus esse, nec ullum subsidium alienum admittere voluit, adeò ut de se sanctè gloriaretur:
Isa. 63. 5. *Torcular calcavi solus*, & *de gentibus non est vir mecum*, ubi Interlinearis dicit: *Pressuram crucis sustinui*
Ibid. *solus*, *non est vir mecum*, *ideſt*, ut Glossa ait: *nec Angelus*, *nec Archangelus*, *nec quilibet cœlestis spiritus*. Hugo Cardinalis ait: *Nullus mecum socius fuit in patiendo*; & multò apertius Dionysius Carthusianus, qui hanc illius rationem reddit: *Quoniam ipse solus pro hominibus satisfecit*; quasi dicere vellet: nulla
Ps. 13. 3. alia creatura *de toto rigore justitiæ* æquivalentem satisfactionem dare poterat: *Omnes quippe declinaverunt*, *simul inutiles facti sunt*.

Homo.

6. Mysteriis hæc dictio scatet, siquidem hac nostra mortali carne vestire se voluit, ne Deus esse aper-
1. Cor. 2. v. 8. tè agnosceretur, quia *Si cognovissent*, *nunquam Dominum gloriæ crucifixissent*. Pilatus illum, dum in summa passionis suæ acerbitate constitutus esset, coram toto Hebraismo in hominis similitudine publicè demonstrare voluit, quando dixit: *Ecce homo*. Porro expediens erat, ut Deus pariter & homo esset; homo quidem, ut sanguinem haberet, quem pro nostra redemptione effunderet & corpus, in quo tormenta pati posset; homo item, quia homo divinæ justitiæ debitor erat: simul tamen conveniebat, ut etiam Deus esset, ut passioni suæ valorem sufficientem adjungeret, adhoc ut meritum in se & satisfactionem infinitam haberet. S. Joannes, qui clarissimum veræ Theologiæ lumen fuit, quod unquam Ecclesia habuit, de Redemptore
Can. 11. 1. nostro nihilominus scribit: *Sciens quia à Deo exivit*, & *ad Deum vadit*; ex quibus verbis ultima facilius & melius intelliguntur, quàm prima; quonam enim modo Verbum unquam è sinu paterno egredi potuit? Solvit autem dubium istud S. Bernardus, dum ait: *Talem se hominibus præbuit, qui posset ligari, colaphizari, conspui, & ad ultimum occidi, hoc est quod dicitur, à Deo exivi*, estque idem, ac si diceret, quòd ad hoc ut morereretur, ipsum necessum fuerit fieri hominem: *Expedit ut homo moriatur*. Ubi Salmeron ait: *Homo, non Angelus, quia qui debitum contraxerat, solus debebat solvere; scriptum est: Frater non redimit, redimet homo, non dabit Deo placationem suam, & pretium redemptionis animæ suæ*, adducitque illud Apostoli testimonium dicentis: *Unus Deus, unus & mediator Dei & hominum, homo Christus Jesus, qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus*.
Ser. 2. in Cœna Domini.

Pro populo, ut non tota gens pereat.

7. Notat Lucas Burgensis, neminem præter hunc sacrilegum & impium, similem ausum fuisse proferre blasphemiam: *Quia scriptum est: Insontem & justum non occides, Exod. 23. v. 7. Ut evitetur maximum malum pœnæ, non est committendum vel minimum malum culpæ*.

8. Lyranus hanc Caiphæ ignorantiam passioni attribuit invidiæ, quæ eum excæcabat: *Hinc patet manifestè, quòd passio invidiæ & livoris contra Christum, & passio timoris perdendi gentem & locum, subvertebant in eis rationis judicium, quia in nullo casu licitum est interficere innocentem; per hoc enim non procuratur bonum commune, sed magis destruitur*.

9. Toletus advertit omnem Concilii hujus sollicitudinem in eo positam fuisse, ut scilicet inexplicabilis illa explanaretur difficultas, scilicet qua ratione Christus morti adjudicari posset, quia nullum adversus eum delictum invenire aut excogitare poterant, ac proinde summus Sacerdos boni publici prætextum adducere debuit: *Excogitaverunt sibi expediri unum mori pro omnium salute*.

10. Admiranda igitur est in hoc Concilio Sapientia divina, quæ ita disposuit, ut inter tot homines consilio & prudentia humana conspicuos, eosque juratos Christi inimicos, de processu criminali adversus Christum seriò tractaretur, nec tamen vel unus ipsum, vel de minimo culpæ nævo redarguere ausus fuerit: *Nec inter se, ubi seriò res agebatur, seductorem, aut dæmonium habentem, aut blasphemum, aut legis transgressorem esse proponant*. Voluitque ut ipsemet Caiphas tanquam caput illius, eum declararet innocentem: *In hoc Caiphæ decreto apparet & constat innocentia Christi, confessi sunt enim multa illum signa facere, nec causam ullam mortis se in eo invenire*.

11. Non poterat equidem dignior Christo formari processus, nec æquior pronuntiari sententia ad declarandum hominem Christi debitorem, quàm dicendo: *Expedit*, &c. siquidem mors ejus universum mundum vivificatura erat, omnesque amplexaturi erant ejus fidem: *Omnes credent in eum*.

Versus 51.

Hoc autem à semetipso non dixit, sed cùm esset Pontifex anni illius, prophetavit, quòd Jesus moriturus erat progente.

Hoc autem à semetipso non dixit.

1. Cajetanus modum, quo sanctus Joannes sensum propositionis Caiphæ explicare nobis voluerit, his verbis declarat: *Exponit, quòd hæc verba Caiphæ, quantum ad id, quod veritatis continebant, dixit actus à Spiritu sancto ratione officii pontificalis, quamvis quantum ad iniquæ occisionis consilium intentum à Caipha, dixerit à seipso*. Lyranus interpretationem quandam adducit à præcedenti parum diversam: dicit enim, quòd tametsi Caiphæ intentio solùm ad hoc directa fuerit, ut ad evadenda imminentia sibi à Romanis pericula Christi mortem Concilio persuaderet conficiendam esse: *Tamen verbum ejus sic sonabat, quòd Christus erat moriturus pro gente & populo, & quod sicut fuit prolatum, fuit prophetia quodammodo de futuro, quod Christus erat moriturus pro salute spirituali non solùm Judæorum, sed etiam omnium gentium*.

2. Ru-

l. 10 in c. 11. Ioan. 2. Rupertus Abbas Tuitiensis dictum Caiphæ à spiritu mendacii dictatum fuisse existimat: *Oratiunculam magnæ veritatis significativam, spiritus mendacii per os hujus Caiphæ sibi usurpavit, ut quod confiteretur Evangelica fides in veritate, hoc idem æquivocè sonaret per os nescientis, & contra omnem veritatem nitentis homicidæ.* Hom. 64. in Ioan. Chrysostomus tamen sensum omnino contrarium in verbis illis latere ostendit, dum ait: *Vide quanta spiritus potentia à mala mente verba prophetica & admirationis plena elicere potuit.* S. Cyrillus ait: *Rem veram dicit, sed non ex eorum malignitate, at ex Dei voluntate & sapientia ad bonum directa fuit.*

Sed cùm esset Pontifex anni illius.

L. 7. & 8. in Ioan. 3. S. Cyrillus ait: *Quoniam sacerdotii dignitatem obtinebat, non tanquam ei data prophetia, sed sacerdotii functione.*

In Ioan. 4. S. Thomas ex illis verbis hanc consequentiam deducit, quòd scilicet Deus nonnunquam etiam malis in dignitate positis ad beneficium subditorum, dona sua concedere soleat: *Ex quo datur nobis intelligi, quòd etiam malos in dignitate constitutos Spiritus sanctus movet ad loquendum aliqua vera & futura, pro utilitate duntaxat subditorum.*

To. 8. tr. 54. 5. Salmeron ex his verbis Dei assistentiam & patrocinium deducit, quod illis, qui gubernant, præcipuè verò summis Pontificibus præstaret solet; unde tale format argumentum: *Si non defuit moribundæ, & illo anno perituræ synagogæ, minus Christi Vicario, & Pastori Ecclesiæ universalis deesse potuit.* Divus Chrysostomus ait: *Vides quanta sit Pontificalis potestatis virtus? Cùm enim Pontifex esset, licèt indignus, prophetavit.*

Prophetavit quòd Jesus, &c.

Hom. 64. in Ioan. 6. Idem sanctus Doctor hanc prophetiam solùm in lingua, non verò intus in corde habuisse dicit: *Nescius tamen quid diceret, & os tantùm gratia, non autem sceleratum cor attigit.* Serm. in hac fer. Ac proinde S. Thomas de Villanova Prophetæ titulum illi attribuere renuit: *Quia non intellexit quod dixit, sed in sensu, quo ille locutus est, falsum protulit.* Albertus Magnus quoque probat, eum non intellexisse quid diceret: *Ignorans quòd verba salutis omnium proferret; verba prophetiæ protulit, quamvis inspirationem propheticam non acceperit.* Salmeron Saulis præsciti exemplum adducit, dicens: *Accipe illum non habitum, sed actum prophetiæ habuisse, quemadmodum de Saule dicitur: Insiliet in te Spiritus Domini, & prophetabis.* Sanctus Gregorius à sancto Bonaventura citatus, asinæ Balaam exemplo utitur, dicens: *Sic irrationale animal rationis verba edidit, nec tamen ad permutationem naturæ rationalis accessit; ita sæpe quilibet indignus sancta verba per prophetiæ spiritum accipit, sed tamen ad promerendam sanctitatis gloriam non pertingit, ut & se supra se loquendo emineat, & infra serviendo torpescat.*

c. 10. 7. Jansenius divinam admiratur sapientiam, utpote quæ ex malis bona elicere novit: *Hinc discendum, quomodo Deus mala in bonum convertat: impiisque hominum voluntatibus, dictis & factis bene utatur;* in eo sensu, quo Caiphas dixit: *Expedit vobis*, &c. Unde S. Thomas de Villanova ait: *Non enim debet occidi innocens, etiamsi inde speraretur quæcunque commoditas, quia sanguis effusus clamat contra populum: occidere innocentem, non est quærere, sed destruere bonum publicum.* Caiphas hanc propositionem pronuntians, ab invidia, odio & malignitate contra Christum permotus fuit, licèt boni publici mentiretur prætextum: *Hic à spiritu proprio suæ malignitatis*, inquit Lucas Burgensis, *motus est suo consilio ad dandam sententiam mortis contra Jesum ex odio & invidia, sed eam sententiam Deus superiori impulsu ita proferri & pronuntiari voluit, ut non aliàs melius & plenius interpretari vir mysteriorum intelligens possit, quàm ut ad salutem publicam totius mundi per Jesu mortem parandam referatur.* Idem quoque blasphemiam fuisse declarat quoad intentionem, qua fuit prolata; prophetiam verò fuisse dicit, quoad verborum sonum externum: *Prophetia fuit juxta sensum, quem Spiritus sanctus intelligi voluit; non verò blasphemia fuit, juxta sensum mentis Caiphæ. Ita fit aliquando, ut impiorum linguas Deus sic flectat, ut eisdem verbis, quibus maledicere volunt, benedicant.*

Versus 52.

Et non tantùm pro gente, sed ut filios Dei, qui dispersi erant, congregaret in unum.

Isa 49. 6. 1. Isaias Messiam non solùm ad Hebræos lucè fidei suæ illuminandos, sed etiam ad omnes alios totius terræ populos eadem luce collustrandos missum fuisse prædixit: *Dedi te in lucem gentium, ut sis salus mea usque ad extremum terræ. Parum est, ut sis mihi servus ad suscitandas tribus Jacob, & fæces Israel convertendas.* Ioa. 10. 16. Christus quoque ipsemet apud sanctum Joannem dicit: *Alias oves habeo, quæ non sunt ex hoc ovili, & illas oportet me adducere.* Albertus Magnus ait: *Ut filios Dei omnes in toto mundo ad gratiam prædestinationis, quos Deus in filios adoptionis formandos prævidit conformes futuros filio suo.*

2. Theophylactus lupum infernalem variis nos modis dispersisse considerat, dum ait: *Ab invicem divulsit, ut unusquisque sæviret contra proximum suum, propter divitiarum amorem, & vanam gloriam, Christus ita in unam nos collegit Ecclesiam, & sub unum conjecit jugum, tam eos qui propè, quàm eos qui longè erant, unum corpus faciens, ut is qui Romæ est, eum qui in India est, suum membrum esse credat, & omnium unum caput fateatur esse Christum.*

3. Albertus Magnus ait: *Dispersos in multos cultus, & in multos deos, & diversas voluntates, & modos vivendi, congregaret in unum per fidem Religionis Christianæ, Psalm. 105. v 47 Salvos nos fac Domine Deus noster, & congrega nos de nationibus, ut confiteamur nomini tuo.*

Versus 53.

Ab illo ergo die cogitaverunt, ut interficerent eum.

1. Considerabilis est illa hujus concilii unio, in qua de morte Redemptori nostro inferenda tractatum fuit. S. Cyrillus ait: *Non enim dixit Evangelista: Ab illa horacædis faciendæ consilium cœpisse, sed simul & universos de ea consultasse.* L. 7. & 8. in Ioan. Neque concilium hoc ingressi sunt ad examinandum & consulendum inter se, an justum & conveniens sit filio Dei necem inferre, sed hoc jam veluti totaliter concluso supposito, de modo id faciendi cogitant: *Hoc est, quod privatim singulis videbatur, in communi omnibus placuisse.* L. 10. in Ioa. Rupertus Abbas ait: *Ab illo die prædestinato concilio cogitaverunt, ut eum, quem lapidare anteà voluerant per turbam & tumultum, nunc interficerent quasi per judicii ordinem legitimum.* Per hujus namque concilii convocati unionem toti mundo se in ejus condemnatione in terminis judicialibus & secundùm leges processisse declarare volebant. Cajetanus dicit: *Consultaverunt, ut executioni mandarent occisionem.* Dionysius Carthusianus autem ait: *Decreverunt per definitivam sententiam.*

2. Porrò difficulter credi potest, quòd omnes in hanc contra Christum latam sententiam consenserint, cùm multi illorum ipsum sciverint esse innocentem, jamque de facto ipsum omnem humanam conditionem superexcedentia patrasse miracula sponte propria fassi fuerint; quamobrem igitur qui ex tot capitibus ejus innocentiam defendere poterant, adeò fuerunt pusillanimes, ut ne unus quidem os suum defensionis causa aperire ausus fuerit? Cur vota sua non retractarunt, sed cum torrente aliorum applauserunt & approbarunt omnibus illis, quæ à summo sacerdote dicta fuerant? nimirum ex hoc verissimum esse colligitur, quòd Principum dictamina & opiniones, sive vera sive falsa, sive bona sive mala in consequentiam attrahant voluntates & assensum inferiorum, sive id fiat per viam adulationis, sive propter authoritatem, sive denique ob violentiam; saltem nullus est qui animum habeat contradicendi.

3. Salmeron in ea est opinione, quòd unusquisque illorum, qui Christi partes sectabantur, ipsum quidem defenderit, sed cum exiguo profectu: *Sed novum non est improborum consilia sæpe superiora existere, & in more esse, ut potius numerentur, quàm ponderentur sententiæ.*

4. Con-

4. Considerandaquoque sunt verba illa: *Cogitaverunt interficere*; quia ex sententia Psalmistæ certum est,
Ps.99.10. quòd *Non accedet ad te malum, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo*; quis igitur ei, qui author vitæ, & vitæ quidem æternæ, inferre poterit necem? ei, inquam, qui protestatur intrepidè dicendo: *O mors ero mors tua*! Valde igitur significanter Joannes dicit: *Cogitaverunt interficere*. S. Augustinus Judæis mortem ex-
In Ps.61.v.1. probrat Redemptoris, sed quibus verbis? *Vos, ò Judæi, occidistis; unde occidistis? gladio linguæ; acuistis enim linguas vestras: & quando percussistis, nisi quando clamastis: crucifige, crucifige?* neque enim unquam ex omnibus viribus, quas sæpius adversus eum exseruerunt, tantum contra ipsum prævalere potuerunt, quod vel minimum ei invito capillum extorquere potuerint:
Isa.53.7. *Oblatus est, quia ipse voluit*.

Versus 54.

Jesus autem jam non palam ambulabat apud Judæos, sed abiit in regionem juxta desertum in civitatem, quæ dicitur Ephrem, & ibi morabatur cum discipulis suis.

1. Non se à Judæis subduxit ex timore, ut nimirum
L.7. & 8. in Ioan. evaderet mortem, sed, ut S. Cyrillus ponderat: *Ne videatur eos præsentia sua irritare jam ad cædem incensos, docet etiam nos cedere iratorum furoribus, nec projicere nos in pericula, etiamsi de veritate agatur, sed deprehensos quidem consistere, antea vero detrectare propter*
L.10. in Ioa. c.11. *incertos eventus*. Rupertus Abbas similem adfert expositionem, dum ait: *Hoc facto & utilia fidelibus suis præmittit exempla, & divina more suo signat mysteria; hoc enim ejus exemplo licet ejus discipulis, humiliter declinare instantiam persecutionis; & itidem mysticè datur intelligi, quòd Judæis jam debeat domus sua deserta relinqui; abeundo namque in regionem juxta desertum, & ibi morando cum discipulis suis, per desertum innuit dissertionem Judæorum; per ipsam regionem, quæ est juxta desertum, electam habitationem gentium, apud quas mansuruserat in civitate Ephrem, ideſt, in Ecclesia faciente fructum multiplicem; Ephrem quippè interpretatur frugifer*.

T.31. in Ioa. cit in Cat. 2. Origenes quidem illorum fidelium constantiam laudat & promptitudinem, qui pro confessione fidei non fugiunt martyrium; sed mox ibidem subjungit: *Nec minus honestum est non tradere occasionem tantæ tentationi, non solùm propter incertitudinem eventus proprii; sed ne nos occasionem præstemus, & alii magis impii ac noxii fiant*.

3. Hugo Cardinalis alia hujus recessus considerat mysteria, dum ait: *Occultat se, ut ostendat se verum hominem; si enim cum eis moraretur, & vi divina ab eis eriperetur, solùm Deus, & non homo putaretur; aliquando fugit, ut credatur homo; aliquando manens se divina virtute protegit, ut Deus credatur*.

4. Jansenius discipulorum considerat amorem & animositatem: *In discipulis Christi*, inquit, *observanda amoris constantia, quòd cùm ab hominibus Dominum viderant derelinqui, & ipsum humano more viderent sese salvare, & ibi miserè metuerent, noluerunt tamen illum deserere*; ac proinde Dominus noster gratum se illis exhi-
Luc.22.v.28. 29. & 30. bens, magnam hanc illis fecit promissionem: *Vos estis qui permansistis mecum in tentationibus meis; & ego dispono vobis, sicut disposuit mihi Pater meus regnum, ut edatis & bibatis super mensam meam in regno meo*.

Ibid. 5. S. Cyrillus aliud quoddam Judæis satis præjudiciosum tangit mysterium, dicens: *Dicendum olim quidem Jesum liberè ambulasse in mediis Judæis per Prophetas, nunc verò nequaquam; neque enim in eis est verbum Dei, sed ab illis abscessit in solitudinem, de qua dicitur: Multi filii desertæ magis, quàm ejus quæ habet virum*.

6. Salmeron super Ly *Ephrem*, ita scribit: *Frugifera interpretatur, quoniam persecutiones & tentationes haud secus nos frugiferos reddunt, quàm ictus & flagella reddunt nucem fructuosam*. Ephrem in solitudine est situata, quia in solitudine copiosa fit messis virtutum, donorum, & meritorum; unde anima sancta, quæ in sacris Canticis novis gratiis & cœlestibus thesauris referta & locupletata proponitur, de deserto venire scri-
Cant 8.5. Isa.51.3. bitur: *Quæ est ista quæ ascendit de deserto delitiis affluens?* In Isaia prædictum fuit: *Ponet desertum ejus quasi delitias, & solitudinem ejus quasi hortum Domini, gaudium & lætitia invenietur in ea, gratiarum actio, & vox laudis*. Voluit quoque solitudinem illam per sacrosanctam humanitatem suam sanctificare, ad denotandum, quòd deserta post mortem ejus in mansiones transmutandæ sint cœlestes, prouti specialiter in desertis Ægypti & aliis factum fuisse ex historiis constat, in quibus sanctus Antonius virtutis & perfectioris vitæ cupidos ad solitudinis recessus exhortabatur: *Ut remotioris vitæ beatitudinem appeterent*.

DOMINICA PALMARUM.

Evangelium ex Matth. cap. 21.

vers.1. *Cum appropinquasset Hierosolymis, & venisset Bethphage ad montem Oliveti. 2. Tunc Jesus misit duos discipulos dicens eis: Ite in castellum, quod contra vos est, & statim invenietis asinam alligatam, & pullum cum ea; solvite & adducite mihi. 3. Et si quis vobis aliquid dixerit, dicite: quia Dominus his opus habet, & confestim admittet eos. 4. Hoc autem totum factum est, ut adimpleretur quod dictum est per Prophetam dicentem: 5. Dicite filiæ Sion: Ecce Rex tuus venit tibi mansuetus, sedens super asinam & pullum filium subjugalis. 6. Euntes autem discipuli fecerunt, sicut præcepit illis Jesus. 7. Et adduxerunt asinam & pullum, & imposuerunt super eos vestimenta sua, & eum desuper sedere fecerunt. 8. Plurima autem turba straverunt vestimenta sua in via; alii autem cædebant ramos de arboribus, & sternebant in via. 9. Turbæ autem quæ præcedebant, & quæ sequebantur, clamabant, dicentes: Hosanna filio David: Benedictus qui venit in nomine Domini.*

Versus 1.

Cùm appropinquasset Ierosolymis, & venisset Bethphage ad montem Oliveti.

Cùm appropinquasset Ierosolymis.

1. *Magnis ditatus mercibus*, inquit S. Hieronymus, *salute credentium reddita, ingredi cupit urbem patris*. Appropinquabat autem, inquit Albertus Magnus, non tam gressibus corporis, quàm affectus & amoris. D. Chrysostomus considerat Redemptorem nostrum pluries Jerosolymam adiisse, nunquam tamen ministerio usum fuisse jumentorum, nec exceptum ab obviis, eique de industria occurrentibus Jerosolymitis cum ramis palmarum virescentibus, nec unquam fuisse per acclamantium festivas voces honoratum: solùm illa omnia tunc acciderunt, quando, *Ut pateretur, ascendit; ideo ergo cum tanta gloria est ingressus, ut amplius eorum adversus se excitaret invidiam, quia jam tempus passionis ejus instabat, & non mors eum urgebat, sed ipse magis adversus se compellat mortem*. Jansenius ait: *Præcognovit hac ratione Pharisæos & Sacerdotes excitando ad inferendam sibi mortem*.

In Matth. In Matth. To.2.hom.57 in Matth. c.110.conc. In Matth.

2. S. Anselmus hoc loco ad considerabile quoddam se reflectit mysterium, cur scilicet hodierna die præcisè Hierosolymam accesserit: *Omnia*, inquit, *in sapientia fecisti: decima enim erat dies mensis, quod habemus ex Evangelio Ioannis; ait enim: Ante sex dies Paschæ venit Bethaniam, in crastinum verò venit Ierosolymam, & acceperunt eum cum ramis palmarum; decimo autem die ideo voluit ingredi, quia ita erat præfiguratum in lege, ubi præcipitur: Decima die mensis hujus tollat unusquisque agnum*, &c. Hic igitur agnus conformiter ad legem tempore debito voluit præsentari, & quia victimas antiquitus frondibus & floribus coronare, easque multis lætitiæ demonstrationibus comitari solebant, ideo disposuit, ut tanta cum festivitate & applausu cum ramis & frondibus exciperetur, &c. *Proposito sibi gaudio*, inquit Apostolus, *sustinuit crucem*. Et S. Anselmus ait: *Decima die mensis primi agnus, quem in pascha immolarent, domum introduci jussus est, quia Dominus decima die ejusdem mensis, hoc est, ante quinque dies paschæ in civitatem, in qua pateretur, erat ingressurus*.

In Matth. Ioan.12.v.1 & 12. Heb.12.2.

3. Jan-

3. Jansenius alias reddit rationes, cur Christus ante
Conc. c. 110. probrosam passionem suam publicè cum tanta pompa & majestate ingredi voluerit, nimirum: *Ut antequam pateretur, specimen quoddam regni sui Dominus exhiberet, seseque efficacibus argumentis Messiam comprobaret exspectatum, ut sic bonos in fide erga se confirmaret, & mali non haberent, quod in excusatione prætexere possent.* S. Matthæus subjungit, quòd *Commota est universa civitas, dicens: Quis est hic?* populus autem respondit: *Hic est Jesus.* Sacerdotes quoque quisnam esset, satis cognoscere poterant ex zelo, quem eodem die in profligandis templi prophanatoribus exhibuit, di-
Matt. 13. 13. cendo: *Domus mea domus orationis vocabitur*, sicut & ex prodigiosis miraculis, quæ tunc operabatur, adeoque dum illum post quinque dies tanquam pessimum malefactorem crucifixerunt, protestando: *Non habemus Regem, nisi Cæsarem*, per nullam se excusationem justificare potuerunt, se illum non agnovisse prætexen-
Luc. 19. Luc. tes. Didacus Stella mysterium nobis pandit, ob quod Christus, tametsi humilis, & mundi contemptui totaliter deditus esset, nihilominus hunc triumphum acceptarit, dicit enim: *Hanc triumphi gloriam non spernendam duxit, eo quòd urgeret necessitas, necessum enim erat, ut nostra redemptio omnibus innotesceret, ac proinde ut se filium Dei ostenderet, de quo apud Zachariam*
Zach 9. 9. *prædictum erat: Exulta filia*, &c.

4. Sancta Mater Ecclesia crucem hoc præcipuè titulo condecorat: *Triumphale lignum: super crucis trophæum dic triumphum nobilem, qualiter Redemptor orbis immolatus vicerit.* Porrò homines in hoc mundo
2. Reg. 11. v 25 triumphum tunc pridem exspectare solent, quando prostratus & dissipatus est inimicus: *Varius est enim*
Ioa. 12. v 31. & 32. *eventus belli*; non verò sic filius Dei fecit, qui de victoriæ certitudine omninò securus, anticipare voluit triumphum; jam enim antea prædixerat: *Nunc princeps hujus mundi ejicietur foras.* Et iterum: *Et ego, si exaltatus fuero à terra, omnia trahàm ad meipsum*; & ideò inter populi totius honorifica obsequia, festivasque acclamationes triumphando, innuit victoriam, quam de toto universo reportaturus erat, illud ipsum fidei suæ subjiciendo, & profligando tyrannidem in-
Ser. 3. in Ramis Palm. ferni. Guerricus Abbas felicissimum Jobi statum, qui subitò in calamitosissimum commutatus fuit, hodierno triumpho comparavit, quem eadem septimana in monte Calvario terminavit: *De summa dejectus felicitate, in extrema atque gravissima finem sortitus est calamitate.* Fuit autem hæc specialis Redemptoris nostri adinventio, quam eo fine excogitavit, ut tantò amarior ei passio sua esse videretur, ad eum ferè modum, quo summo dolore conficiendus esset, qui cùm hodie
Ser. in Palm. Rex proclamatus sit, cras tanquam latrò patibulo affigeretur. Unde sanctus Bernardus ait: *Sed quid fuit, quod processionem habere voluit, quam mox futuram noverat passionem? Fortè ut amartor esset passio, quam processio præcessisset.*

5. Porrò Filius Dei in variis quidem occasionibus testatam facere voluit lætitiam, quacum se ad redemptionis nostræ opus consummandum accingebat; at verò dum illi jam proxime vicinus esset, ostendere nobis voluit, quòd ad opus illud se haud secùs, quàm ad
In Matt. triumphum se reciperet. Unde Paulus de Palatio hoc eruit utilissimum documentum: *Intelligant ii, quibus crux placet, adeò glorioſum esse pati, adeoque opus esse perfectum, ut ad id subeundum gloriosa deceat pompa; ornatur Sacerdos sacrificaturus, sponsus nupturus, Rex*
Conc c. 110. *inaugurandus, ornatur Christus passurus.* Jansenius optimè notat, quòd dum vix ex jumento, cui tempore hujus triumphi insederat, descendisset, mox flagello armatus in conspectu sacerdotum ibi præsentium, vendentes & ementes è templo, ubi iniquum & sacrilegum mercatum agebant, profligant; & quidem tametsi perspicuè futurum esse prævidisset ipsos ad inferendam ipsi mortem, per facinus istud heroicum ad majorem ferociam atque sævitiem esse exstimulandos; attamen *Horum impietate ad promovendam hominum salutem uti voluit.*

In Luc. 6. Didacus Stella considerat Christum Dominum disposuisse, ne triumphus iste diuturnus esset, sed subitò, & veluti in momento transiret: *Hunc honorem & triumphum non lentè, sed raptim sibi voluit exhiberi, ut scilicet nos doceret modum, quo in dignitatibus nostris terrestribus, & caducis honoribus nos habere debeamus, momentanei enim sunt, milleque periculis & casibus obnoxii.* Jansenius similem quoque habet observationem, Ibid.
nimirum quòd Christus hisce applausibus, & hac gloria mundana brevissimo tempore uti voluerit, idque ad nostram instructionem, ut scilicet à mundi honoribus semper essemus alieni: *Ut ad tempus abblandiens & accommodans se suorum affectibus, irrideret hujus mundi gloriam, ostenderetque quàm sit inanis & infida, cùm tantos applausus, tamque honorificas acclamationes, & tantum populi studium mox secuta sit Crux.* Hisce quoque consonat Paulus de Palatio dicens: *Ut intelligant qui pompas ambiunt, quàm sit vicinum & germanum summum decus summo dedecori.* S. Lucas Christum in hoc Luc. 19. 41.
triumpho amarè flevisse scribit, unde Didacus Stella hanc deducit moralitatem, dum ait: *In medio triumphi in lachrymas prorumpit, intuens mundanas has dignitates potius tristitia & fletu, quàm gaudio & risu esse prosequendas, si hujusmodi honores, quemadmodum Christus recepit, nos reciperemus, nobis detrimento minimè essent.*

Et venisset Bethphage.

7. In hoc loco, inquit Lucas Burgensis, sacerdotes, qui alternatim templo deserviebant, gregum suorum habebant pascua: *Sacerdotum villam fuisse veteres tractatores notant, fortè quòd victimas illic alerent, & cùm foret opus, illic acciperent, ut propè aberat civitate.* Agnus igitur hic mysticus, qui pro humani generis redemptione sacrificandus erat, non sine mysterio in hoc loco conspicuus esse voluit, priusquam Jerosolymam cum solemnitate ingrederetur.

8. S. Thomas ait: *Vicus sacerdotalis, quia sacerdo-* In Matth.
tes serviebant templo per hebdomadas, vel idem est, quod domus maxillarum, quia hostiæ maxillæ erat portio sacerdotalis; ac proinde etiam ob hanc rationem Christus ad hunc locum opportunè accessit, ut in sacrificio cruento non nisi semel offerendus, tanquam hostiam se sacerdotibus præsentaret, qui se tanquam sacrificium incruentum paulò pòst se eorundem sacerdotum manibus ad finem usque sæculorum consignaturus erat.

9. S. Hieronymus ait: *Qui sacerdotum vitulus erat,* In Matth.
& confessionis portabat typum. S. Thomas pariter ait: In Matth.
Volens appropinquare Jerusalem, venit per Bethphage, per domum confessionis. Bethphage porrò villa quædam erat in descensu montis Oliveti situata, inquit Lyranus, in qua sacerdotes habitabant, respiciebatque Jerosolymam, cui vicina erat, ut tantò promptiores ad templi cultum accurrere possent. B. Petrus Damianus Hom. in hac
similiter ad sacerdotes alludit, indeque sequentia salu- die.
taria elicit documenta: *Bethphage interpretatur domus buccæ, & est intellectus sacerdotum, per quam designatur confessio; ad hanc Dominus venit, quia ad confitendum corda accendit.* Demum verò idem sanctus Pater discursum suum prosequitur, & per contextum hunc Evangelicum discurrendo ostendit, quonam modo vera pœnitentia institui possit: *Castellum, quod est contra Dominum, & ejus discipulos, est amicus obstinatus, propriæ deditus voluntati; duo discipuli ad illud missi, sunt spes & timor; asina & pullus alligati, humilitas & simplicitas: hujusmodi enim animus aliquando novit, quid sit humilitas, quid simplicitas, & quòd simpliciter & humiliter sit vivendum, sed quasi eas alligat & reponit, dum non vult eas opere exercere. Terret hunc timor, ubi à malo respuerit, minans ei tormenta; confortat eum spes, si pœnituerit, præmia pollicendo; compungitur his duobus animus; solvitur asina & pullus, cùm obviam Domino eundo Bethphage, confitetur se peccasse, & promittit se* Isa. 26. v. 1.
deinceps humiliter & simpliciter victurum; & sic qui erat prius castellum diaboli, efficitur urbs fortitudinis nostræ Syon, Salvator ponitur in ea murus & antemurale; murus humilitas est, antemurale patientia. Demum concludit, ad veram quandam confessionem & emendationem vitæ nos exhortando: *Egrediamur igitur obviam Domino Bethphage, conjuncti timore pœnæ, & spe cœlestis vitæ firmati, confitendo peccata humiliter & simpliciter, ambulando substratis vestibus nostræ carnalitatis, ut in nobis dignetur sedere Dominus, & nos secum in cœlestem Jerusalem introducere.*

In

In montem Oliveti.

In Matth. 10. S. Anſelmus ait: *Mons verò Oliveti, eandem etiam Eccleſiam primitivam ſignificat; oliva enim fomentum gignit luminis, ſcilicet oleum, quod etiam carnem fovet, & lætificat, & in Sacramento Baptiſmatis ponitur. Præterea eſt etiam arbor pacis, quæ omnia Eccleſiæ conveniunt, Eccleſia enim pacifica, & aliis pacem nuntiat, & eam Chriſtus unctione ſpiritualium chariſmatum ſanctificat, & luce ſcientiæ illuminat, & oleo exultationis, ideſt, gratia ſpirituali impinguat.*

11. Interlinearis per hunc montem Oliveti, Eccleſiam quoque interpretatur, vel immenſam Salvatoris dilectionem: *Significat Eccleſiam, vel celſitudinem dominicę dilectionis.* S. Hieronymus de hoc monte in ſenſu myſtico dicit: *Ubi lumen ſcientiæ, ibi laborum & dolorum requies.*

Verſus 2.

Tunc Jeſus miſit duos diſcipulos, dicens eis: Ite in caſtellum, quod contra vos eſt, & ſtatim invenietis aſinam alligatam, & pullum cum ea, ſolvite, & adducite mihi.

Tunc Jeſus miſit duos diſcipulos.

1. Gloſſa duos hoſce diſcipulos Petrum & Philippum fuiſſe exiſtimat; ſiquidem hi primi fuerunt, qui præ aliis gentibus prædicarunt: *Philippus Samariam convertit, quam aſinam interpretantur: Petrus Cornelium, quaſi Samariæ pullum.* S. Thomas per hanc miſſionem illam præfiguratam eſſe dicit, qua omnes Apoſtoli in varias mundi partes fidei plantandæ cauſa mittendi erant: *Significavit miſſionem Apoſtolorum in hunc mundum.* Porrò duoſoli miſſi fuerunt, ſed ut S. Bonaventura advertit: *Per duos diſcipulos miſſos intelligitur univerſitas diſcipulorum miſſorum ad convertendum mundum, & maximè populum gentium.*

In Matth. In Luc.

2. Sacri Expoſitores varia in hoc numero myſteria conſiderant; & quidem S. Hieronymus ait: *Ideſt, ſcientiam & opera.* Gloſſa dicit: *Duo, propter ſcientiam veritatis, & munditiam operis, & ſacramentum geminæ dilectionis prædicaturi.* S. Thomas inquit: *Sed duos, ut ſignificaret charitatem, quæ conſiſtit ſaltem inter duos; vel ſignificat vitam activam, & contemplativam.*

In Matth. In Matth.

3. Hugo Cardinalis ad peccatorum noſtrorum confeſſionem alludens dicit: *Moraliter iſti ſunt timor & amor; timor ſolvit aſinam & pullum, nam timor Domini expellit peccatum, Eccleſiaſt. 1. Amor veniam impetrat, & ſic ad Jeſum adducit.*

Ite in caſtellum quod contra vos eſt.

4. Dionyſius Carthuſianus per caſtellum iſtud Jeroſolymam intelligendam eſſe cenſet: *Hoc eſt, in civitatem Jeruſalem;* at verò quia fortè dicet aliquis, cur Dominus civitatem illam adeò vaſtam, adeò ſumptuosè fabricatam, totius Palæſtinæ metropolim, caſtellum appellat? ideo duas ejus rationes adducit: unam quidem literalem: *Propter ſitum loci, quia in montibus erat ſita; vel ob fortitudinem murorum & munitionum.* Alia ratio eſt, quia *deſpectivè vocatur caſtellum, quia non fuit in ea vera unio civium, ſed magna diſſenſio.*

In Luc.

5. S. Bonaventura verba illa conſiderat: *Quod contra vos eſt;* licèt enim Cajetanus illorum verborum hunc ſenſum eſſe dicat: *Quod è regione ad vos ſitum eſt;* attamen Seraphicus hic Doctor ſcribit: *Per caſtellum illud, quod eſt contra diſcipulos, intelligitur mundus, de quo* Ioannes: *Si mundus vos odit, ſcitote quia me priorem vobis odio habuit, & tamen in hunc miſit diſcipulos ad prædicandum.*

Io. 15 18.

In Matth.

6. Hugo Cardinalis ſuper Matthæum ad peccatorem induratum alludens, ita ſcribit: *Cor peccatoris eſt cogitationibus quaſi muris & propugnaculis munitum.* Pſal. 59. *Quis deducet me in civitatem munitam? ad quod prædicti diſcipuli mittuntur, ut ſolvant aſinam & pullum, & adducant ad Ieſum: alia eſt caro laſciva, pigra, ſtolida; pullus carnalis affectus, uterque ligatur, ideſt, voluptatum illecebris irretitur.*

Serm. in hac die.

7. S. Bernardus ait: *Caſtellum, quod contra diſcipulos Chriſti eſt, anima eſt peccatrix, quæ per elationem interniis & ſpiritualibus Redemptoris noſtri virtutibus contraria eſt.*

Et ſtatim invenietis.

Hom. 67. in Matth.

8. Chryſoſtomus in hoc Chriſti præcepto varia Divinitatis ſuæ ſigna obſervat: *Diligenter obſerva, quot mirabilia peragit, & quot prophetias adimplet; aſinam inventores prædixit; neminem prohibiturum, & omnes tacituros affirmavit; non enim parvum eſt, cùm trahèrentur jumenta, nihil dixiſſe, & ſi dixerunt, cùm audiſſent, quia Dominus illis indigeret, ceſſiſſe, maximè cum non ipſum, ſed diſcipulos ejus viderent.*

9. Non ſolùm illis, quòd jumenta ſubitò inventuri eſſent, prædixit; verùm etiam illis inſinuare voluiſſe videtur, quòd animalia illa illis confeſtim paritura, neutiquam verò recalcitratura ſint. S. Jacobus in epiſtola ſua Canonica dicit: *Si equis fræna in ora mittimus ad conſentiendum nobis, & omne corpus illorum circumferimus.* Porro equus ad motum manus, vel virgæ nutum, ad minimum fræni motum, vel ad minimam calcaris puncturam, ſubitò promptus eſt ſive ad ſiſtendum greſſum vel curſum, ſive ad accelerandum, ſive ad ſe movendum; ſive ad ſaltandum, ſive ad tardius gradiendum: at verò animæ fideles, quæ in oratione Dominica quotidie proteſtantur, petuntque ut Dei in ipſis voluntas adimpleatur: *Fiat voluntas tua ſicut in cœlo & in terra,* quàm ſunt Deo rebelles & contumaces! Tertullianus ait: *Etiam de pecudibus, etiam de beſtiis obedientiam exprimimus, intelligentes uſibus noſtris eas à Domino proviſas & traditas;* en verò quæ indè ab eodem pervetuſto ſcriptore deducitur conſequentia, meritò nos erubeſcere facit, ſubdit enim: *Meliora ergo nobis erunt in obſequii diſciplina, quæ nobis Deus ſubdit?*

Jac. 3. 3.

De Patient. cap. 4.

Aſinam alligatam, & pullum cum ea.

10. Interlinearis per aſinam Judaiſmum intelligit: *Iudæos legis jugo domitos, ſed tamen peccatis irretitos.* Venerabilis Beda ſimiliter ait: *Aſina ſynagoga, quæ legis jugum traxerat: pullus aſinæ laſcivum & liberum nationum populum demonſtrat.* Gloſſa addit: *Cui nullus Doctorum frænum correctionis impoſuit, liber, & laſcivus, qui & ipſe vinculis peccatorum irretitus erat; omnes enim peccaverunt, & egent gratia Dei.* Obſervandum eſt ex Gloſſa eadem quoque, quòd quia ſanctus Matthæus Hebræis ſcribebat, ideo, ne eos in ſalutis ſuæ deſperationem adigeret, eiſdem ſignificat, quòd præter pullum etiam aſinam inſidere voluerint: *Docens non deſperare ſalutem Hebræis, ſi pœniteant.* Eadem quoque Gloſſa textum citat ſancti Marci dicentis: *Pullum nunc ante januam in bivio inventum; janua Chriſtus, extra quam populus gentium ſtabat, ligatus non in una via fidei, ſed in diverſis erroribus.* Sciendum inſuper eſt, quòd Lucas altam quandam de hoc pullo circumſtantiam adducat; dicit enim: *Invenietis pullum aſinæ alligatum, cui nullus unquam hominum ſedit.* D. Chryſoſtomus hoc loco Judæos interrogat, an ullus unquam Rex pullo aſinæ inſidens Jeroſolymam ingreſſus fuerit? Nullus utique præter Chriſtum: *Hæc faciebat, ut figuris ventura ſignificaret. Hic enim Eccleſia & novus populus olim immundus per pullum ſignificatur, qui poſtquam in eo Jeſus quievit, ab omni ſorde liberatus, mundus effectus eſt.* Cajetanus ait: *Non elephantem, non camelum, non equum, non mulum, ſed aſinam & pullum, ut ex eis manifeſtis indiciis tanto tempore ante prædictis, nullus relinqueretur excuſationi Jeroſolymitarum locus.* Idem quoque Doctor conſiderat, quòd tametſi animal illud indomitum fuerit, adeo tamen ſe quietum exhibuerit: *Admirare quomodo dum eſſet indomitus, & fræni omnino expers, non reſiliit, nec reluctatus eſt, ſed quietè quaſi aſſuetus ferebat; Gentium enim obedientia hinc ſignificatur, & repentina in meliorem vitam mutatio: Saulus adhuc ſpirans minarum & cædis in diſcipulos Domini;* at verò vix Chriſtus Dominus noſter effrænum hunc pullum (Saulum videlicet) ſibi & inſeſſioni ſuæ vendicavit, ex quo illum in terram dejiciendo, cùm ecce ſubitò dixit: *Domine, quid me vis facere? Beniamin lupus rapax* in agnum manſuetiſſimum commutatus fuit.

In Matth. Rom. 3. 11. Matt. 21. 5. Mar. 11. 4. Luc. 19 30. Hom. 67. in Matth. In Matth. Act. Ap. 9. 6.

11. Theophylactus ſuper Matthæum, ad diverſitatem ſe reflectit, qua Evangeliſtæ hiſtoriam hanc referunt;

runt; siquidem S. Lucas, & S. Marcus *subjugalem solùm dixerunt; Matthæus autem, asinam & pullum: non dixerunt autem contraria; ducentes enim pullum secuta est mater;* ambo autem hæc animalia ligata erant, quia tam populum gentilem, quàm Judaicum, inquit Beda, *ingrediente mundum prædicatore, perfidiæ vinculis, & funiculis peccatorum invenerunt alligatum. Job.* 11. *v.* 12. *Vanus in superbiam erigitur, & tanquam pullum onagri se liberum natum putat; sed alligatus dicitur funibus peccatorum*, inquit S. Bonaventura.

In Matt.

Hom. 57. in Matth.

12. Chrysostomus summam ejus humiliratem, quam in summo honorum apice in hoc Evangelio constitutus, exhibere voluit, dum Jerosolymam triumphabundus ingrediens in humili hoc jumento sedere voluit, considerans ait: *Regulus nobis præbet, ne majora quàm necessarius usus exigat, requiramus; itaque quando etiam nascebatur, non magnificas ædes, non locupletem matrem, sed pauperrimam, & fabro desponsatam elegit, & in tugurio nascitur, & in præsepio ponitur.* Imò verò tam nativitatem, quàm mortem glorioso triumpho honorare voluisse videtur, sed triumpho humilitatis, in nativitate sua enim loco currus triumphalis præsepe habuit, equorum loco bovem & asinum adhibuit, pro symphoniis choros Angelicos, nunquam hactenus visam stellam pro ignibus artificialibus habuit, populus applaudens pauperes fuere pastores; Magnates obsequia & tributa sua ei offerentes, tres fuere Reges Orientales. In morte similiter currus ejus triumphalis fuit crucis patibulum, diadema corona ejus spinea, sceptrum clavi, lacera purpura chlamys regia, lautum ejus convivium ex aceto & felle præparatum fuit; populus festivos ei applausus faciens Judæi fuere vociferantes: Tolle, tolle; Capitolium, in quod ductus est, Calvariæ mons funestissimus; Magnates denique & Principes, à quibus utrinque stipari visus est, duo fuerunt latrones.

In Luc.

13. Hugo Cardinalis de pullo isthoc in sensu mystico ita scribit: *Pullus asinæ alligatus, est affectus animæ triplici vinculo ligatus, quod est lascivia juventutis, sanitas corporalis, prosperitas mundialis.*

14. Sanctus Hieronymus quoque de hoc jumento in sensu morali tractans, ita scribit: *Per asinam alligatam, animam peccatricem* intellige; de peccatore enim Spiritus sanctus per os Davidis testatur dicens: *Homo cùm in honore esset, non intellexit, comparatus est jumentis insipientibus;* at verò quando homo Deo rebellis adversitatum funibus à Deo stringitur & ligatur, facile, & sine ulla recalcitratione se à Deo duci & trahi patitur: *Imple facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum Domine.* Ubi S. Augustinus ait: *Horum facies salubriter impletur ignominia, ut quærant nomen Domini.*

Ps. 48. v. 13.

Ps. 82. v. 17. Ibid.

Solvite.

15. *Absolvite à vinculis errorum & peccati*, inquit Dionysius Carthusianus Matth. 16. *Quæcunque solveritis super terram, erunt soluta, & in cœlis.* Apostoli enim gentiles, ad quos Evangelii prædicandi causa missi fuerant, ab innumeris superstitionum, magiarum, idololatriæ, vitiorum & scelerum vinculis & erroribus liberare & eximere debebant. Unde Glossa Interlinearis ait; *Solvite à peccatis;* siquidem, ut Origenes dicit: *Ascendens cœlum jussit discipulis, ut solverent peccatores, dans eis Spiritum sanctum;* eadem septimana consecravit Sacerdotes, & in die Resurrectionis in ordine ad potestatem remittendi peccata, contulit illis Spiritum sanctum: *Insufflavit in eos dicens: Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis*; nimirum triumphum suum associatum esse voluit liberatione & absolutione animarum ligatarum à vinculis peccatorum, ad denotandum nobis, quòd in hoc victoriam, trophæa, & triumphos suos habeat repositos, id est, in eo, quod est peccatoribus peccata eorum remittere & condonare. Sanctus Apostolus proinde ait: *Ubi est mors victoria tua? ubi est mors stimulus tuus? stimulus autem mortis peccatum est; Deo autem gratias, qui dedit nobis victoriam per Dominum Jesum Christum;* hanc enim victoriam, idest, virtutem superando, mortem peccati, per Christum & sanguinem ejus pretiosissimum effusum obtinuimus.

Joa 20. v. 22.

1. Cor. 15. v. 55.

Et adducite mihi.

16. Sed quonam modo id fiet? *Per doctrinam vestram*, inquit Chrysostomus, *per miracula vestra adducite, idest, ad gloriam meam corrrgite illos.* Sanctus Anselmus hanc commissionem Prælatis & Superioribus datam fuisse considerat: *Ecclesiastici, qui semper debent prædicare populo, per orationes, & confessiones, & pœnitentiam, & jejunium.*

Hom. 67. in Matth.

17. Albertus Magnus ait: *Adducite per attractionem charitatis.* In Osea etenim Dominus dicit: *In funiculis Adam traham eos, in funiculis charitatis.*

Osee 11. v. 4.

18. Porro pro Christo ligari & vinciri, vera filiorum Dei libertate frui est: *Ego Paulus vinctus Christi Jesu.* S. Ambrosius dicit: *Christus quos alligat, liberat, quos astringit, absolvit.*

Ad Eph. 3. v. 1

In Ps 45.

Versus 3.

Et si quis aliquid vobis dixerit, dicite: Quia Dominus his opus habet, & confestim dimittet eos.

Et si quis aliquid vobis dixerit.

1. Quia Apostoli viles, abjecti, pauperes, & nudi Galilææ piscatores erant, verisimile est quòd horum jumentorum domini, illa sine licentia & permissione sua abduci videntes se opposituri, eosque furto eripiendos sibi arbitraturi fuissent; ac proinde discretus magister noster Christus hanc oppositionem prævidens, illis quid facere, aut dicere iisdem dominis deberent, præscribere voluit, Divus Chrysostomus ex prompta ipsorum obedientia hanc pro nobis instructionem deducit: *Hinc discipulos docet, quicquid ipse peteret, etiamsi animam dare juberet, absque ulla controversia est parendum; nam si cesserunt ignoti, quid discipuli facere deberent?* Lucas Burgensis verba illa: *Si quis vobis dixerit*, ita glossa: *idest, contradixerit, quare solvatis, qua authoritate id faciatis, quo velitis abducere, & quid agere, vel aliquid hujusmodi.*

Hom. 67. in Matth.

Dicite, quia Dominus his opus habet.

2. Sciendum est, quod prouti ex textu sancti Lucæ clarè satis colligitur, quòd pullus iste ad plures dominos pertinuerit: dicit enim sanctus Lucas: *Solventibus autem pullum, dixerunt domini ejus ad illos: quid solvitis pullum? at illi dixerunt: Quia Dominus eum necessarium habet.*

Luc. 19. v. 33

3. Et ideo Sanctus Bonaventura dicit: *Plures domini dicuntur, quia secundùm veritatem historiæ, tam asina, quàm pullus dicitur fuisse totius castelli, quo utebantur pauperes ad afferendam aquam.* Dionysius Carthusianus ait: *Fortè audierunt Jesum Nazarenum illuc venire.* Experientia enim demonstrat, quòd pauperes promptiores & faciliores sint, quàm divites, ad hoc ut propriis se destituant commoditatibus, ut aliis, & maximè Religiosis, subvenire possint, utpote qui viscera ad compassionem proniora habent. Lucas Burgensis inquit: *Dominus propter nos pauper factus, cùm dives esset*, quid mirum igitur, si pauperes ex motivo gratitudinis per reciprocam benevolentiam se suis rebus spoliarint?

In Luc.

4. S. Bonaventura ait: *Ex hoc apparet virtus divini præcepti, quia nec amplius quæsierunt, nec restiterunt.* Sanctus Ambrosius considerat, quòd hi discipuli authoritate sua nullatenus usi fuerint, neque animalia ista violenter abduxerint: *Nunquid suis viribus usi sunt? minimè; sed dixerunt, sicut dixerat illis Jesus, ut agnoscas, quod non suo sermone, sed Dei verbo; nec proprio, sed Christi nomine fidem populis infudere Gentilibus, atque adversariæ potestates, quæ sibi nationum obsequia vendicabant, mandato cessere divino.*

L. 9. in Luc.

5. Dionysius Carthusianus hoc loco quærit, quo sensu domini horum jumentorum hanc dictionem, Dominus, intellexerint; Et respondet: *Dicendum opinor, quòd Apostoli Christi ex habitu, vel ex aliis signis facilè cognoscebantur esse discipuli Jesu. De Jesu quoque tunc rumor fuit, quod ipse esset Christus; idcirco custodes cognoscentes, quòd essent discipuli Jesu, per Dominum intellexerunt Jesum;* pauperes enim multò magis

Christo

Christo per devotionem adhærebant, quàm Scribæ, Pharisæi, Sacerdotes & Principes, qui potius fatali odio Christum prosequebantur ad mortem.

6. Considerandum est etiam, quòd Salvator noster non obstante dominio, quod tanquam Dominus in omnes obtinebat creaturas, sua tamen authoritate hoc loco uti noluerit. Iansenius ait: *Notandum Apostolos non esse jussos dicere: Dominus noster his opus habet, sed absolutè, Dominus: quo significavit divinitatem, & supremum in omnes homines & creaturas dominium, cui cedere omnes suum deberent dominium. Non auferri vult invitis jumenta*, inquit Lucas Burgensis, *quamvis omnium esset Dominus, sed dominii simul & necessitatis ratione adducta persuaderi, ut permittant abduci.* Per quod, ut Didacus Stella notat, Principes & Magnates docere voluit, quòd sua, quam in subditos habens, potestate, nunquam violenter uti debeant, substantiis ipsorum eos privando; sed quòd proponendæ sint illis gravaminum, quæ imponere volunt, rationes & causæ, efficiendo, ut utilitatis & necessitatis publicæ capaces evadant.

In Matth.

7. *Sed cur humilis Jesus*, inquit Dionysius Carthusianus, *seipsum tam sublimi nomine exprimit, quod Deo est proprium, sicut per Isaiam testatur: Ego Dominus, hoc est nomen meum?* Respondet autem, quòd illa die specialiter se Deum, & summæ, imo infinitæ majestatis Dominum exhibere voluerit: *Hoc die voluit majestatem suam verbis & factis suis ac aliorum multipliciter declarare.*

In Matth.

8. Albertus Magnus ly *Dominus* ponderans, illud cum verbis sequentibus: *Opus habet*, confert, & dicit: *Mirum videtur, si Dominus universorum venturus in gloria, indigentiam dicatur habere asini pauperum, & si allegabitur à discipulis, vix alicui credibile erit?* Respondet autem multipliciter; inter cætera autem adducit illam Plinii authoritatem in Panegyrico Trajani dicentis: *Cui nihil ad augendum fastigium supererat, hoc uno modo crescere potest, si se submittat.* Sic Christus asino opus habebat, sed quonam putas fine? ad se humiliandum. Unde Paulus de Palatio ait: *Num ille, qui sedet super Cherubim, eget asello? An non currus Dei decem millibus multiplex? Dominus in eis in Sina, in sancto, eget asello? Certè qui prius equitabat super Cherubim, & cujus erant tot currus, ut videretur terribilis, auferens spiritum Principum, nunc eget asello, ut humilis videatur & mansuetus.*

In Luc.

9. Didacus Stella verissimam esse fatetur illam Psalmistæ propositionem: *Dixi Domino: Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges*; at verò subjungit: *Sed ut bona sua creaturis communicaret, necessitatem pati voluit; unde Paulus Corinthiis ait: Scitis enim gratiam Domini nostri Jesu Christi, quoniam propter nos egenus factus, cùm esset dives, ut illius inopia vos divites essetis.* Albertus Magnus dicit in eo fuisse divitias bonorum spiritualium, temporalium verò bonorum paupertatem: *Sed Dominus dives in spiritualibus, 1. ad Cor. 1. In omnibus divites facti estis in illo: pauper autem in temporalibus, & erat notæ paupertatis, propter hoc recipiebatur verbum discipulorum.*

Psal. 15. v. 2.

In Matth.

10. Responderi quoque potest, Christum in hisce jumentis prænotasse peccatores: *Comparatus est jumentis insipientibus.* Et quidem certo quodam modo dici potest, quòd Dominus hisce indigeat, ut in illis pietas & misericordia ejus eluceseat. Hugo Cardinalis super illa verba: *Dives in misericordia*, ita scribit: *Sicut dicitur, iste homo habet magnum thesaurum, & misericordia Dei est quasi infinitus thesaurus. Unde Matth 21. v. 2. Dicite; quia Dominus his opus habet. Per asinam & pullum peccatores significantur, quibus videtur Deus indigere ad hoc, quòd expendat thesaurum misericordiæ suæ; sicut dicitur de aliquo, qui habet magnum thesaurum, & filium prodigum; ille indigebat tali filio, aliter nunquam expenderetur thesaurus ejus.* Ex quo enim filius Dei de cœlo in terram descenderat, ut cœlestis Jerosolymæ ruinas restauraret, consequenter necessariò peccatoribus opus habebat. *Potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ: Urbs beata Jerusalem construitur in cœlis vivis ex lapidibus*; ac proinde sanctus Anselmus ait: *Præcipitur Apostolis & Doctoribus aliis, ut si quid adversitatis obstiterit, si quis peccatores à laqueo diaboli solus probibuerit, & per confessionem adduci à Domino, non tantùm prædicare desistant, sed constanter insinuent, quia Dominus ad ædificandam Ecclesiam suam talibus opus habet.* Hugo Cardinalis verba ait: *Dominus his opus habet*, ita exponit, ut sensus sit: *Peccatoribus opus, ut impleantur sedes paradisi.*

Luc. 1. v. 8.

In Matth.

11. S. Bonaventura prædicta Psalmistæ verba: *Bonorum meorum non eges*, adducens mox subjungit: *Et tamen desiderat operam nostræ salutis, ad hoc autem ut Deus salutem nostram operetur, nostra pariter cooperatione simul opus habet.* Unde S. Thomas ait: *Dico quòd non indiget, nisi ad nostram necessitatem, & suam gloriam.* Advertendum quoque est, quòd in sancto Luca ita habeatur scriptum: *Dominus operam ejus desiderat* Albertus Magnus ait: *Magis ad mysterium, quàm ad vehiculum; semper enim Dominus desiderat animarum salutem. Hinc Deus voluntati concurrens in desiderio, dicit David Psal. 72. Ut jumentum factus sum apud te, & ero semper tecum, desiderat enim jumentum esse Domini, ut sit sanctum.*

In Matth.

In Luc.

Et confestim dimittet eos:

12. D. Chrysostomus hoc loco quærit: *Quis enim illis persuasit, cùm res ipsorum auferrentur, præsertim pauperibus, ac forsan agricolis, nullo modo adversari?*

Hom. 67. in Matt. tr. 2.

13. Lucas Burgensis ait: *Sinet à vobis adduci mea adauctus occulta virtute: ut res absentes fuerunt Jesu conspectæ, ita & futuri rerum eventus prævisi & cogniti, adeoque imperio ejus, ubi voluit, cesserunt omnia, etiam hominum corda, quæ potuit, quo voluit, flectere, cum omni scientia; itaque suam hic declaravit omnipotentiam, & supremum in omnes dominium.*

14. Idem quoque Chrysostomus acutè observat, quòd Dominus non jusserit ut discipuli sui dominis jumentorum dicerent, quòd illos remissuri essent: *Non dixit: Et iterum remittet eos ad te, ut ne mysterium præcederet rationem; nam puto in primis homines non sermone nudo vocavit Apostolorum, sed per virtutem Spiritus sancti solvit pariter, & adduxit; postquam autem adduxit, iterum dimisit eos in arbitrio, ut labore suo, comitante gratia, justificentur, nam quòd vocati sumus, Dei est; quòd autem dignè post vocationem vivimus, nostrum pariter est, & Dei. Hoc est quod ait: Iterum remittet eos, non ad diabolum, qui priùs tenebat eos; sed in arbitrio suo, adjuvante gratiæ scilicet dono.*

Hom. 17. in Matt. tr. 2.

Versus 4.

Hoc autem totum factum est, ut adimpleretur quod dictum est per Prophetam dicentem.

1. Lucas Burgensis dicit, incarnatam Sapientiam hoc loco agere voluisse tanquam Dominum & patronum omnium creaturarum: *Vel ob eam causam, ut futuris occurreret suspicionibus, ne de industria negotium istud confixisse videri posset, quo Zachariæ prophetiam sibi accommodaret, facilè enim cuivis sit asinam invenire, qua equitet, urbemque ingrediatur.*

2. Hugo Cardinalis Evangelistam hanc prophetiam ideo in medium adduxisse dicit, ut intelligeremus Christum hisce jumentis non in aliquod itineris sublevamen usum fuisse, sed propter mysterium: *Non propter equitandi voluptatem, sed propter mysterii significationem.* Id quod Cajetanus pariter confirmat, dum ait: *Ne putares sublevandi laboris in itinere, aut attendendæ alicujus novitatis causa misisse Jesum pro asina & pullo, curavit Evangelista rationem interserere facti, ut Jesus impleret scripturas Prophetarum.*

In Matth.

Versus 5.

Dicite filiæ Syon: Ecce Rex tuus venit tibi mansuetus, sedens super asinam & pullum filium subjugalis.

Dicite filiæ Syon:

Isa 62. 11.

1. In Isaia prædictum fuerat: *Dicite filiæ Syon: Ecce Salvator tuus venit, ecce merces ejus cum eo*; Christus namque hoc die venit, ut humanæ redemptionis mercedem & pretium exsolveret; expressius autem Zacharias ait: *Exulta satis filia Syon; jubila filia Jerusalem; ecce Rex tuus veniet tibi justus, & Salvator, ipse pauper, & ascen-*

Zach. 9. 9.

In Matth. *ascendens super asinam, & super pullum filium asinæ.* Paulus de Palatio ad eam se reflectit lætitiam, ad quam duo hi Prophetæ Jerosolymam hodie invitarunt, dicit enim: *Expende cur jubeat Matthæus, & prius Zacharias & Isaias, ut Syon exultet, & exultet satis, cum Rex super asinam venit: quænam tantæ causa lætitiæ, quod veniat pauper? an non gaudendum esset magis, si venisset dives? quod si gaudendum, quia mansuetus venit, cur jubet gaudere, quod super asinam veniat sedens? video enim gaudendum esse, quod pauper veniat, ut ejus inopia nos divites simus, ac si omnia nobis bona communicasset, nihil sibi relinquens; video gaudendum, quia venit pauper, docet enim suam inopiam meliorem esse, quam copiam, videlicet quia cœlum inopia mercandum potius, quam copia.*

Ecce Rex.

2. Guerricus Abbas devotarum harum turbarum
Ser. 3. in Pf. ardentem admiratur fidem; qua Christum tanquam Regem & Messiam suum agnoverunt & susceperunt, licet pauperrimus vilissimo cuidam jumento, eique non suo insederet: *Sed nimirum intelligebat super egenum & pauperem, quippe cui Prophetæ signum dederat intelligi Salvatorem ipsum, qua superbis viluit, paupertatem; ipse, inquit, pauper, & ascendens super asinam, hoc signo poteris venientem agnoscere Regem tuum, quia ad debellandam superbiam, quæ regnat in mundo, paupertatem seu humilitatem evangelizabat.*

3. Christus Salvator noster ad suam se præparabat passionem, ac proinde turbas illas, quæ eadem septimana illum in crucem acturæ, hancque inscriptionem: *Jesus Nazarenus Rex Judæorum*, capiti ipius superimposituræ erant, ut ipsum tanquam Regem salutarent & exciperent, non respuit, sed humaniter invitavit.
Iudic. 9. 15. In libris Judicum legitur, quod arbores inter se de Rege sibi eligendo consultarint, inter quos oliva, ficus, & vitis sceptrum sibi oblatum acceptare renuerunt; rhamnus verò libenter admisit; enimverò Redemptor noster, de quo divinum inquit oraculum: *Ego autem constitutus sum Rex ab eo super Syon montem sanctum ejus*; Rex proclamari, & tanquam talem se variis in occasionibus exhibere potuit, id tamen facere noluit, donec tempus illud appropinquaret, in quo loco aurei gemmisque distincti diadematis, tempora illius spinea cingerentur corona, & vice sceptri arundo vel clavi manibus ejus insererentur; tunc enim trita quadam lacerague purpura per ludibrium amictus, Regis titulum sibi passus est acclamari.

Ser. in Pf. 4. S. Bernardus hujus diei triumphum cum illa confert repulsa, qua Regnum sibi sponte ab Hebræis oblatum constanti prorsus animo repudiavit: *Sanè*, inquit, *venturas aliquando turbas, ut raperent, & eum Regem facerent, fugiens legitur declinasse; nunc vero etiam non quæsitus adfuit, ut tanquam Rex Israel susciperetur & prædicaretur ab eis, quin etiam hæc ipsa præconia eorum excitavit, & hæc quidem præparatio ad passionem fuit.*

Tuus.

5. *Non hostis, non alienigena, cui vi vel dolo, sed Rex tuus, egente tua, è familia David, proprius, legitimus, unicus, cui divino jure regnum Israel debetur.* Ita Lucas Burgensis.

In Luc. 6. Didacus citat illum Deuteronomii textum, in quo implicita fit trium Personarum divinarum mentio; ita tamen, ut secundæ ly *tuus* attribuatur: *Deus, Deus tuus, Deus unus est; positum est, tuus, in secunda Trinitatis persona, nec abs re, quia filius Dei naturam assumpsit humanam, & nobis natus & datus, pro nobis mori non dubitavit;* dicitque ulterius, Prophetam non sine mysterio dixisse, *Ecce Rex tuus venit tibi: Exulta, non potest enim non esse tuus, ò homo, ille, qui corpus, animam, vitam, sanguinem, se denique totum tibi dedit. Meritò igitur ille Deus, tuus dicitur, quandoquidem sibi nihil retinuit.* In hymno quodam Officii sanctissimi Corporis Christi dicitur: *Se nascens dedit socium, conversans in edulium, se moriens in pretium, se regnans dat in præmium.*

7. Considerandum quoque hic est, prophetiam illam specialiter ad Judaismum fuisse dictam; siquidem, ut
Mat. 15. v. 24. ipsemet postea declaravit: *Non sum missus nisi ad oves, quæ perierant, domus Israel*; at verò quia ipsum repudia-

runt, ad nos pertransiit, factusque est totus noster. Unde Guerricus Abbas ait: *De Judæis quidem est natus sed nobis est datus, quia illis ablatus, nobis est datus*; Serm. 2. de Nativ. ac proinde, si volumus ut nobis dicatur; Rex tuus, sponsæ imitemur exemplum, dicentis; *Tenui eam, nec dimittam*: Cant 3. 4. Ad quod Didacus Stella motivum quoddam nobis nobilissimum suggerit, dicens; *Insinuatum à natura est omnibus, ut quisque sua diligat; quare igitur veluti domum, vineam, fundumque, quia tua hæc sunt, amas: Deum verò tuum non amabis? Etenim Deus Optimus Maximus cum vidisset homines tanto amore sua prosequi, se nostrum facere statuit, ut sic eum amare quodammodo compelleremur.*

8. Spiritus Sanctus, qui Spiritus est veritatis, tam in primo Christi in hunc mundum ingressu, quam in fine vitæ ejus certiores nos facere voluit, Christum ideo ad nos venisse, ut totus noster fieret: *Ecce Rex tuus.* Angeli quoque in ejus nativitate hominibus annuntiarunt, dicentes: *Natus est vobis hodie Salvator*; quæ verba à S. Thoma de Villa-Nova exactiori meditatione Luc. 2. 11. Serm. 4. de Nativ. trutinata, occasionem ei præbuerunt exclamandi: *Nobis ergo puer natus est, nobis filius datus est, meus es ò bone Jesu, & undequaque meus es, mihi natus à matre, mihi donatus à Patre*; imò ut una eademque res nobiscum fieret, sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum hac septimana instruit, de quo ipsemet ore proprio edixit; *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo.* Io. 6. v. 55. & 57.

9. Pissima est illa Didaci Stellæ meditatio, qua justissimum esse dicit, ut cum Deus totus & totaliter datus est nobis, nos quoque aliquam nostri partem ipsi donemus: *Nunquid aliquid te dare ei æquum esse putas, qui se totum tibi dedit? Æquissimum profectò erit, ut ex multis horis, diebus mensibus, & annis, diem saltem unum in meditandis sceleribus & peccatis, quibus Deum auctorem & protectorem tuum graviter offendisti, consumas.* Ibid.

Venit.

10. Enimverò licet homo nullam Dei rationem aut æstimationem habeat, & ambobus, ut ita dicam, pedibus in inferno consistat, ita ut viribus se propriis inde eruere non possit, Deus tamen ob id à cura & sollicitudine, qua nos & salutem nostram prosequitur, necquicquam remittit: *Sic Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret, ut omnis qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam æternam.* Joa. 3. 16. Non dicit Evangelista, Deum à nobis, ut ingens hoc nobis beneficium conferret, fuisse interpellatum; sed quod nobis hac de re necquicquam cogitantibus, ex solo sui erga nos amoris motivo, sponte propria in terram descendere dignatus fuerit. Porro Elisæus Naaman Principem prædivitem & potentem à lepra curaturus, ad eum è domo sua exire minimè dignatus fuit: non tamen ita Deus noster fecit, qui ad leprosum hunc hominem sanandum descendit de cœlis, eundemque dulciter amplexatus arctissimè sibi adstrinxit & univit: *Et homo factus est.* 4. Reg. 5. v. 10 Naman quidem Eliseum sibi obviam processurum, manibusque propriis impositis curaturum fuisse speraverat, nec tamen id ab eo obtinere potuit, at vero gratiam, quam Eliseus gentili & pagano huic Principi denegavit, Christus homini licèt ingrato, rebelli, summaque arrogantia turgido liberalissimè contulit, siquidem *In propria venit, & sui eum non receperunt.* Ps. 21. 31.

Tibi.

11. *In tuum usum*, inquit Lucas Burgensis, *& utilitatem, non ut suam rem conficiat, quod plerumque Reges, sed ut te salvet, & beatum reddat, adeoque ut tuus sis totus.* Paulus de Palatio circa hæc Evangelii verba interrogat: *An non venit & Patri? An non dictum est: Ex te exiet mihi dux? & in Psalmis dictum est à Domino: Anima mea illi vivet, & semen meum serviet ipsi?* Respondet autem, ipsum solum in hunc mundum venisse Jo. 1. 11. pro nobis; *Venit ille tantus nobis vilissimis; se totum tradidit nobis; ita planè se nobis exhibuit, ac si nihil cogitasset aliud, quam commoda nostra. Tecum nunc cogita, quale sit quod Christus Rex & Deus tibi nascatur, & circumcidatur, oret, prædicet, sudet, patiatur, resurgat & regnet.* Evangelista & Propheta non sine mysterio dixit: *Tuus & tibi; non vester, non vobis*; sed ut nobis per hoc insinuet, quod si nulla alia anima ipsi redimenda fuisset, quam anima uniuscujusque nostrum in

particulari, ipse tamen tantundem passurus, nec minus pro unica duntaxat anima, quam pro omnibus simul & collectivè sumptis in terras descensurus fuisset. Refert In Monili spirit. Ludovicus Blosius Redemptorem nostrum die quadam sanctam Gertrudem virginem hisce verbis fuisse allocutum: Quotiescunque anima quævis me in cruce suspensum conspexerit, omnino sibi persuasum habeat, quod eandem hisce verbis compellem; *En dives, quomodo pro te sum vulneratus in cruce? si saluti tuæ expediret, vellem pro te solo tolerare omnia, quæ* Ser in exhor. ad plebem. *toleravi pro toto mundo.* Aurea quoque est illa Eusebii Emisseni, sententia, dignaque quæ hisce diebus seria quadam meditatione ponderetur: *Christus pro cunctis passus est, sic pro singulis, sicut et totum debent universi, sic totum singuli, sed quodam modo plus singuli, quam universi, quia quantum acceperunt singuli, tantum universi.*

Mansuetus.

12. Chrysostomus, vel quisquis alius est libri illius To. 2. ho. 38. In Matth. author, dicit. *Vis cognoscere mansuetudinem venientis? Considera speciem adventus ejus. Non sedet in currus aureo pretiosa purpura fulgens, nec ascendit super fervidum equum discordiæ amatorem & litis, qui de longè odorat bellum, & gaudet ad vocem tubæ, & cum videt sanguineam pugnam, dicit in corde suo, bene est factum; sed sedet super asinam, tranquillitatis & pacis amicam.*

13. Interlinearis circa hoc verbum finem considerat, quo rex iste ad nos venire dignatus fuit: *Mansuetus ut ametur, non ut per potentiam timeatur*; at verò Paulus de Palatio, epithetum istud, mansuetus, prima quidem facie Deo, qui Deus exercituum appellatur, valde impropriè convenire videri posse considerat, dum ait: *An non Deus quasi vir pugnator, omnipotens nomen* Exod. 15. 3. *ejus? An non Deus, qui inebriat sagittas suas sanguine, cujus gladius devorabit carnes? Quid igitur est, quod nunc mansuetus venit? Certe quia novum fecit Dominus super terram; novus (si fas est dicere) factus est Deus; rerum omnium mutationem intellige, novam legem, novum orbem, novum Regem si venit mansuetus, ut ovis ergo ad occisionem venit: si mansuetus ut agnus, ergo coram tondente se obmutescet.*

14. Guerricus Abbas fugam Christi in solitudinem, Ser 1. in Ramis. eo tempore quo turbæ ipsum in Regem eligere, sibique adscisscere decreverant, factam mente recolens dicit: *Refugiens, & in solitudinem ad orandum aufugiens, docuit exemplo, quod dixit & verbo, ne scilicet velimus in sublime tolli; sic modo quadam alia dispensatione sese ad horam honorari patiens, & nihilominus solitam, quia inolitam mansuetudinem in honore retinens, formam dabat his, qui in potestate sunt constituti.*

Sedens super asinam, & super filium subjugalis.

15. Cum in dubium revocari nequeat, quin tam asina, quam pullus à duobus Apostolis fuerint adducti, protinus dubium quoddam subnascitur, an Salvator In Matth. noster utrumque hoc animal insederit? Albertus Magnus cuidam S. Hieronymi authoritati innixus dicit: *Nec credendum est, ut dicit Hieronymus, quod Dominus in tam brevi itineris spatio in utroque animalium istorum asinaverit, quia ridiculum esset, sed utrumque adduci fecit, & forte utrumque sterni.* Author imperfecti in ea Hom. 17. opinione esse videtur, Christum corporaliter utrique huic jumento minimè insedisse, sed idipsum de spirituali sessione intelligendum esse: *Tamen etsi corporaliter fieri non poterat, ut super utrumque animal sederet, spiritualiter poterat, cum esset Deus, ut & in Judæis sederet, & in Gentibus simul; sedere autem super jumento, est in præcordiis eorum habitare, ut dicat illis Christus: Tollite onus meum super vos, & videte quia* In Matth. *mitis sum & humilis corde.* Verba S. Hieronymi sunt hæc sequentia: *Aut enim insedit asinæ, & pullus absque sessore fuit; aut si pullo, quod magis competit, usus est ad sedendum, asina ducta est libera.*

16. Est tamen alia plurium sacrorum Interpretum opinio, quod Christus tam super asina, quam super pullo revera gestatus fuerit. Lyranus tamen nonnullorum præcavet, qui ab ignorantibus sustineri forsitan posset, errorem, dum ait: *Non quia sederit super utrumque simul, sed successive, quia primò sedit super pullum, quia tamen non erat domitus, quia adhuc non fuerat applicatus humanis usibus, ut habetur Marci 11. & Luc. 19. ideo postea sedit super asinam.* Dionysius Carthusianus eandem adhibet distinctionem, nimirum, quod successive utrique jumento insederit: *Sedit super utrumque, quoniam utrumque populum sibi subjecit per fidem & cultum divinum.* Theophylactus in eadem est opinione, dum ait; *Ducentes pullum secuta est mater, collocaverunt autem eum super illa, sedet super asina, & postea super subjugalem, quia & primum quievit in Judæorum synagoga, deinde in gentili populo.* Hanc eandem convenientiam quoque S. Bonaventura his verbis adducit, dum ait: *Hoc valde rationabiliter fecit*, nimirum quod duobus hisce tam vilibus jumentis insederit, *& propter mysterium, & propter exemplum: propter mysterium, quia per pullum intelligitur populus gentilis, per asinam Judaicus, & ideo licet alter deberet sibi sufficere, tamen super utrumque ascendit.* Veruntamen Christum prius pullo, & postea asinæ insedisse existimat, ad denotandum, quod prius nos gentiles, postea verò in fine sæculorum Judæos quoque ad fidem vocaturus esset: *Quando reliquiæ* Rom. 9. 27. *Israel salvæ fient*; citatque prophetiam illam, quam nobilissimam appellat: *Non auferetur sceptrum de Juda, & dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus est, & ipse erit expectatio gentium, ligans ad vineam pullum suum, & ad vitem, ò fili mi, asinam suam.* Porro Lyranus rationem reddit, cur per pullum denotatus fuerit Paganismus: *Quia non fuerat subjectus jugo legis.* Theophylactus de hoc eodem animali gentiles populi In Luc. c. 19. typum præ se ferente, ita scribit: *Figuraliter nobis insinuat, quia sessurus sit super novum, & indomitum, & immundum populum gentilem; nunquam enim alias rogavit, ut pro itineris longitudine jumentum sibi daretur*; pullo itaque insedit ratione mysterii, non verò ut eodem pro sua uteretur majori commoditate. In asina autem synagoga præfigurabatur: *Per asinam populus Judaicus, qui laboraverat sub lege*, Unde S. Hieronymus ait: *Quæ subjugalis fuit, & edomita jugum legis traxerat, synagoga intelligitur.*

17. Albertus Magnus rationem assignat, cur Chris- In Luc. tus jumenta, non verò equos conscenderit: nimirum: *Mansuetudinem ostendere voluit, eundo ad passionem non elegit currus & equites; equus superbum animal superbiam & fastum significat dominatus.*

18. Paulus de Palatio aliud quoddam considerat mysterium, dicens: *Super asinam regulam vitæ monstravit, ut scilicet sanctitatis celsitudinem humilitati jungamus. Cum triumphabant Romani, secum afferebant, quod eos humiliaret, ut triumphi gloriam dejectionis vilitate temperaret.* Jansenius ad hoc se reflectit, quod scilicet incarnata Sapientia operibus gloriossimis, summeque magnificis, quædam humilitatis exempla semper in conspectu totius mundi associare consueverit: *Sicut autem & alias semper in his, quæ circa Dominum contigerunt, humilia magnificis sunt conjuncta; sic & modo regiam suam dignitatem & magnificentiam ostendere voluit, ut tamen simul non desereret summam humilitatem.* Porro manifesta divinitatis suæ indicia fuerunt, quod sibi tanquam omnium creaturarum Domino promptam à jumentorum Domino exhiberi fecerit obedientem, eventus procul positos Apostolis prædixerit, dicens: *Invenietis*, &c. pullum mansuefecerit: universum populum ad concorditer exhibendos sibi absque ullo Principum synagogæ timore, festivos plausus excitarit, eorumque cordibus & oritalia verba suggesserit, quibus in illum ut Messiam verum credere protestarentur; ad humilitatem verò spectabat, quod duo vilia & stolida, atque ab egena gente mutuata animalia conscendere, suosque discipulos laceris vilibusque vestibus indutos in sequela vilis plebeculæ arborum frondes deferentis in triumphum hunc educere voluerit; unde Jansenius concludit, Christum per hoc docere nos voluisse: *Aliam esse conditionem regni sui, quam regnorum hujus mundi, se etsi à Patre potestatem accepisset, cui omnia, cum vellet, crederent, tamen per humilitatem omnes velle ad se trahere.* Didacus Stella ait: *Quid est asello vili in tanto triumpho vectum fuisse, nisi nos verè docere humilitatem, quæ inter honores & pompam maximè periclitatur?* Eccli. 12. 4 *In die honoris tui ne extollaris.* Albertus Magnus inquit: *Nec currum vel equum pompæ & belli amatorem elegit, quia fallax equus ad salutem. Hi in curribus, & hi in equis amatores mundi sunt, sed nos in humilitate Domini ambulantes, in nomine Domini invocabimus*; adducitque illum ex Amos Ps. 19. 8. c. 2. de-

c.2. desumptum textum, quo dicitur: *Ascensor equi non*
Amos 5. 15. *salvabit animam suam.*

19. Paulus de Palatio hanc increatæ & incarnatæ Sapientiæ huic animali, quod verus quidam stoliditatis typus erat, insessionem se minimè comprehendere posse, hisce verbis profitetur: *Sed interim Domine, cur super asello sedes? cur summam sapientiam summæ conjungis stultitiæ? Tu sapientia Patris, in te omnes thesauri sapientiæ & scientiæ Dei; at nullum animal insipientius asino, adeo ut ex insciti a nomen deduxisse videatur; cur sapientia summa insidet asello, cui propria stultitia est? Planè Dominus novit terram desertam ponere in stagna aquarum, & terram sine aqua in exitus aquarum, novit igitur ex summa stultitia summam monstrare sapientiam, quod stunquam fecit, tempore suæ passionis effecit;* prouti totius amarissimæ passionis suæ decursu evidenter monstravit; quis enim non æstimasset stultitiam, quod is, qui verus Deus erat, pateretur, seque virgarum & flagellorum verberibus subjiceret? quænam prima facie excogitari potuisset major stultitia, quam quod moreretur is, qui vita erat, & ipsamet gloria sine gloria remaneret? *At quod stultum est hominibus, ad summæ sapientiæ Deo est, ut inde nos colligamus, tunc nos demum sapientes esse, cum stulti facti fuerimus.* Glossa jumentum istud minimè à nobis contemnendum esse monet, dicens: *Ne despicias hunc asellum, quia sicut in vestitu ovium sunt lupi rapaces, ita sub exuviis corporis (quod nobis est commune cum belluis) mens Deo plena vegetatur.*
In Luc.

20. Sedulius de hoc asino ita scribit: *Asselli ungula non*
Lib. 4. oper. Pasc. c. 20. *pretio magna, sed merito tanti sessoris claruit, sub fasce nobilior; non illius impar, qui modico Christum quamvis*
Ps. 35. 7. *cerneret in præsepi, Dominum esse cognovit.* S. Bernardus
Ser. 1. de Pur. illa Psalmistæ verba commemorans: *Homines & jumenta salvabis Domine, cum multiplicaveris misericordiam tuam Deus*; ita inquit: *Neminem itaque dedignatur nec ipsos, qui computruerunt tanquam jumenta in stercore suo, non dedignatur, inquam, sed si Apostolica vestimenta non desint, si doctrina eorum, si morum justitia, si obedientia, si charitas operiat multitudinem peccatorum.* Enimverò rememorandum est quod diximus, nimirum quod Isaias antè, quam Zacharias Jerosolyma hodie ad exhibendos Messiæ super asellum vecto, portas ejus ingredienti festivos applausus excitarit; cujus quidem applausus & jubili motiva Paulus de Palatio his verbis nobis exponit: *Quia si pullus populum significat gentilem, maximè gaudendum erit, quod disrupta materia inimicitiarum, pax coaluerit inter tam diffidentes populos, quod cultus Dei jam non inter privatos Judæorum contineatur lares; quod non tam latè jam dominetur diabolus; quod non tanta strage totus orbis in infernum proruat; quod Dominus plures habeat cultores. Secunda gaudendi causa est, quod non quærat nobiles, potentes; sapientes, sed stulta hujus mundi, jumenta scilicet, quæ nullum habent in mundo nomen, hęc quærit ubi sedeat.*
Isa. 62. 11. *Tertiam exultandi causam explicavit Isaias: Exulta filia Syon, ecce Salvator tuus venit, ecce merces ejus cum eo, & opus ejus coram illo*; siquidem ad exsolvendum redemptionis nostræ pretium veniebat.

21. Idemmet Author in Christo figuram quandam adimpletam esse considerat, quæ quondam in Isaac, quando sacrificandus erat, jam dudum præcesserat: *Abraham suum Isaac immolaturus*, inquit, *asellum sterni jubet, cui Isaac imponat, non it tamen asinus ad locum immolationis, sed expectare reditum jubetur. Hic asellus genus hominum est: erat enim homo in honore, & quia non intellexit, jumentum factus est; sternitur ergo ab Apostolis, & Christus verus Isaac illi imponitur, magno tamen mysterio; nec enim passurus est asinus, nec immolandus, immolabitur Isaac illæso asino; ita enim dicit Dominus: Si me quæritis, sinite hos abire, videlicet plagæ, verbera, gladius, non in jumentum, sed in Christum incidunt. Cum igitur videbat Christus ramos ex olivis decisos, quis credat eum ejus historia immemorem, quæ Isaac ligna, quibus immolaretur, tulisse declarat.*
Gen. 22.

22. Albertus Magnus illa S. Lucæ verba: *Cui nemo unquam hominum sedit*, considerans, hanc inde elicit sequentem moralitatem, *Hoc autem sic Dominus voluit, ut eum videntibus omnibus Dominum mansuetè portaret, homines ad fidem ædificarentur, & verecundarentur, non mansuescere ad eum, ad quem animal parvi sensus, & adhuc indomitum mansuetabatur. Is. 1. 3. Cognovit bos pos-*

sessorem suum, & asinus præsepe Domini sui. Israel autem me non cognovit.

23. Enimverò qua ratione nos quoque ejus honoris, quo Christus hæc jumenta dignatus fuit, participes fieri possimus. S. Ambrosius sequentibus verbis demon- Li. 9. in Luc.
strat; *Felices illos, qui talem internis renibus recepere vectorem: felices planè illos, quorum ora ne multiloquio solverentur, verbi cœlestis habena restrinxit. Quæ est ista habena, fratres? Quis me doceat, quemadmodum ora hominum aut restringat, aut solvat? Monstravit mihi habenam ille, qui dixit, ut detur mihi sermo in apertione oris mei, ad Eph. 5. 19. Sermo ergo habena est, sermo stimulus est & ideo durum est tibi adversus stimulum calces mittere, docuit igitur hic nos aperire ora, stimulum perpeti, jugum ducere.*

Versus 6.

Euntes autem discipuli, fecerunt sicut præcepit illis Jesus.

1. Evangelista promptam laudat Apostolorum obedientiam; & ideo Lucas Burgensis ait: *Laudatur promptum obsequendi studium, qui absque mora impleverunt, quod erant jussi, nihil detrectantes ministerium, sive ut vile & insolitum, sive ut incertum.* Didacus Stella pariter hanc cæco modo obediendi promptitudinem admiratur dicens: *Christi dictis minimè diffidentes, ejus mandatum illicò sunt impigrè executi*, inde utilissimum hoc eruit spiritale documentum: *Nec enim est opus ut Dei præcepta exequamur, scrutari prius qualia aut quæ sint ab eo imperata, non nos suorum præceptorum statuit examinatores, sed impigros executores esse vult.*

2. Nec tamen mirum est, quod promptè adeò obsecuti fuerint, quando de jumentis alligatis solvendis, & ad Christum adducendis præceptum eis impositum fuerat, hæc enim animalia peccatores præfigurabant, qui proprium peccatorum suorum funibus constricti & vincti esse noscuntur; ad ministrandam verò talibus pœnitentiam, nulla est mora aut dilatio interjicienda, quia In Matth.
periculum est in mora. Albertus Magnus super ly *Euntes* &c. dicit: *Notatur diligentia, quasi diceret, continuò ibant donec fecerunt quod dixerat. Quod euntes Apostoli* (est hæc alia D. Chrysostomi consideratio) *solverunt asinam alienam, ministerium quidem fuit eorum, virtus autem & authoritas Christi.* Nunquam horum jumentorum domini illa sibi eripi & abduci passi fuissent nisi Christus animas To. 2. ho. In Matth.
ipsorum intrinsecus ad ea mutuanda disposuisset: *Sic quod Apostoli solverunt Judæos vel gentes de vinculo inimici, in prima quidem facie eorum videbatur opus, revera autem fuit virtus & gratia Christi: nec enim à Christo duodecim constituti, totum mundum ligatum sub potestate diaboli solvere potuissent, nisi gratia Christi confregisset virtutem inimici.*

Versus 7.

Et adduxerunt asinam & pullum, & imposuerunt super eos vestimenta sua, & eum desuper sedere fecerunt.

Et adduxerunt asinam & pullum.

1. De Apostolis scribitur: *Ecclesiarum Principes, vera mundi lumina, Constitues eos Principes super omnem* Ps. 44. 17.
terram; veruntamen ecce tibi qualiter ad serviendum Christo, & præstandam ei debitam obedientiam, agasones, seu asinorum actores facti sint, idque non in privato, sed in publico, in conspectu totius populi, & quidem horum unus Petrus Christi vicarius erat, ad cujus pedes deinceps omnes mundi Monarchæ prosternendi erant; ecce, inquam, quam verum sit, quod *servire Deo regnare est*; etenim Deo in ministeriis etiam abjectissimis deservire in summam cadit hominis gloriam; nam ut S. Ambrosius ait: *Quod sub aliis contumelia est,* In Ps. 43.
sub Christo gloria est. Didacus Stella pariter ait: *Expende discipulorum Christi submissionem & humilitatem;* In Luc.
nam cum asinos agere vilissimum sit, Apostoli tamen ætate provecti, asellos agere de Christi mandato non recusarunt; etenim nullum tam vile & abjectum officium est, ut si ob obedientiam fiat, non facillimè præstetur; nec enim officium illud, aut labor illis est habendus, quo vita illa æterna consequitur; nos verò non obsequimur, nisi illis, quæ nobis honori fore arbitramur, abjecta verò opera etiam propter Christum operari verecundamur; hanc igitur verecundiam aut vanitatem nostram, discipulorum humilitas & obedientia nunc & accusat, & damnat.

Et imposuerunt super eos vestimenta sua.

2. Lucas Burgensis ait: *Nihil verecundati vestibus se nudare, & absque palliis comitari, modo constaret Domino, qui debebatur honor:* at verò gratissimus Magister protinus hoc ipsorum remuneravit obsequium; siquidem eadem septimana ad pedes eorum prostratus eosdem lavit, & osculis delinitos, linteis, quibus præcinctus erat, absterserit, adeoque se ab iis per urbanitatem aut benevolentiam vinci non permisit.

In Matth. 3. Dionysius Carthusianus ait: Id Apostolos fecisse, *Ut Jesus mollius honestiusque sederet*, ecce qualia ipsi vestium ornamenta commodarint Apostoli, S. Hieronymus in sensu mystico ait: *Vestis Apostolica, vel doctrina virtutum, vel ediserti o Scripturarum intelligi potest, sive Ecclesiasticorum dogmatum varietates, quibus nisi anima instructa fuerit & ornata, sessorem Dominum non meretur.*

Serm. 27. in Cant. 4. S. Bernardus hac de re ita scribit; *Vestes suas substraverunt, significantes Salvatorem seu salutem nequaquam insidere nudæ animæ, quam videlicet non vestitam invenerit doctrina & moribus Apostolorum.*

5. S. Thomas inquit: *Vestimenta super asinam significant virtutes, quas à Deo acceperunt, & illas communicaverunt Gentilibus & Judæis.*

Et eum desuper sedere fecerunt.

In Matth. 6. *Juverunt eum ascendere super asinam*, inquit glossando Albertus Magnus; nam ut 1. Corinth. 3. dicitur: *Dei adjutores sumus; adjutorium autem istud est potius ex parte asini, qui tenetur, & aptatur, & sistititur, quam ex parte Christi ascendentis.*

Versus 8.

Plurima autem turba straverunt vestimenta sua in via, alii autem cædebant ramos de arboribus, & sternebant in via.

Plurima autem turba.

1. Cajetanus miram hujus populi devotionem considerat, utpote qui quatuor obsequiorum genera Christo ingenti cum honorificentia exhibuit. Primò namque in persona Apostolorum ipsum honoravit, pallia & chlamides suas ephippii seu clitellarum loco jumentis insternendo. Secundò, per totam viam, per quam transiturus erat, turba illa vestes suas certatim stravit; cujus quidem honoris in tota Scriptura vix aliquod reperitur exemplum: siquidem nec Davidi, nec Salomoni tale quid unquam exhibitum fuit; fuitque obsequium istud tantò admirabilius, quantò magis id honorificentiæ genus ab improviso unanimiter ab omnibus excogitatum & usurpatum fuit. Tertiò, alii in amputandis frondescentium arborum ramis ad terram majori cum majestate exornandam laborarunt, quod utique ab illis præcipuè factum fuisse existimatur, quibus pallia aut vestes ad viam sternendam non suppetebant. Quartò, festivis, omnique jubilo, & insolita gloria plenis vocibus laudes ei condignas acclamarunt.

Straverunt vestimenta sua.

2. Lucas Burgensis ait: *Exemplum discipulorum, quo fuerunt provocati, etiam superaverunt; consternebant vestibus suis viam, qua pergendum erat Jesu, quod erat summi honoris, quale Regibus vix exhibitum legitur, propriis corporis vestibus se exspoliare, eisque adeò non parcere, ut asino calcandas præberent, quo viaseori iter facienti foret mollior, expeditior, ornatior.* Didacus Stella notat, Christum hoc ei à turba sponte delatum obsequium non renuisse, sed grato & libenti animo accepisse, utpote quæ ad cor suum, & quo erga Salvatorem ferebatur, amorem & venerationem suam contestandam, suis se licet pauperculis & vilibus vestibus libenter exuit: *Observandum hic est*, inquit, *non exisse obviam Christo divites, non magnates, non principes, hi enim de gloria Dei non admodum sunt solliciti, sed turbam, id est, populum, & abjectos, ac pauperculos; in his enim, quæ ad Dei cultum attinent, longè promptiores pauperculi, quam opulenti reperiuntur.*

In Luc.

In Matth. 3. Albertus Magnus viam, quam Christus asinæ insidens transiturus erat, saxosam fuisse considerat: *Lapidosa fuit, & dura, & fuerunt in eo scopuli acuti & spinosi, & fuit valliculosa & defossa inter lapides.* Dicit igitur populum hunc, qui benignissimum Salvatorem summa cordis teneritudine prosequebatur, metuisse ne via, per quam vehendus erat, ei molestiam aliquam conciliaret: *Cogitabat ergo, ne animal dure calcans pede offenso fortè ce spitaret, & sedentem concuteret, & pede læso ex acutis scopulis fortè claudicaret, & sedentem inæqualiter portando læderet, vel fortè in defossum calcando caderet, & sessorem dejiceret & contra primum straverunt vestimenta, ut molliter calcans suaviter portaret; contra secundum sternebant flagra arborum & frondes, ne acuta pedem figerent, & sic æqualiter veheret; contra tertium magnos sternebant ramos, ut defossa tegerent, & sic animal tutè ponens pedem securè portaret.* Utinam nos vel minimam ex hisce diligentiis & industriis à plebe hac exhibitis adhiberemus, ut Christum in anima nostra spiritualiter, & debita cum reverentia bajularemus: *Glorificate & portate Deum in corpore vestro.* 1. Cor. 6. v. 20. *Vestimenta in via sternunt*, inquit Beda, *qui corpora sua edomant, ut eò iter ad mentem parent, vel exempla bona sequentibus præbeant.* In Matth.

4. S. Thomas ait: *Per vestimenta corpora intelliguntur.* Apoc. 3. 4. *Habes paucos in Sardis, qui custodierunt vestimenta sua; illi ergo, qui in via straverunt vestimenta, fuerunt primi Martyres.*

5. S. Gregorius à Lyrano in mortalitate citatus inquit: *Quid sunt terrena omnia, nisi quædam corporis indumenta? vestimenta igitur in via sternere, est in via vitæ præsentis bona terrena pauperibus erogare.* Mom. 24.

6. S. Bonaventura per hæc vestimenta in via dispersa & extensa, corporum nostrorum mortificationem intelligit: *Per strationem vestimentorum in via intelligimus conculcationem corporum nostrorum per abstinentiam & patientiam ad aliorum bona exempla, per quæ dirigantur in via.* Beda hæc verba de Martyribus exponit, dicens: *Quia sancti Martyres propriæ se carnis amictu exuentes, simplicioribus Dei famulis viam suo sanguine parant, ut videlicet inoffenso gressu mentis ad supernæ mœnia civitatis, quo Jesus ducit, incedant.* In Matth.

7. Verum enimverò quidnam differentia illa innuit, qua turbæ vestimenta sua straverunt per viam, Apostoli verò eadem jumentis instraverunt? S. Bonaventura ait: *A mysterio non vacat, quod discipuli vestimenta sua posuerunt super asellum, sed turba sternebat sub pedibus asini ad conculcandum; per hoc enim intelligimus, quod populus gentium convertendus documenta Apostolorum debebat venerari; & traditiones Judæorum & cæremonias conculcare.*

Alii autem cædebant ramos de arboribus, & sternebant in via.

8. Paulus de Palatio monet, nequaquam nobis silentio prætereundum esse id, quod S. Joannes his verbis scribit: *In crastinum autem turba multa, quæ venerat ad diem festum, cum audissent quia venit Jesus Jerosolymam, acceperunt ramos palmarum, & processerunt obviam ei. Palmæ in manibus, victoriæ indicium & symbolum est; necesse est eos igitur qui Christum sequuntur, pugnare, nec pugnare satis, nisi sequatur victoria pugnam, id verò est, quod habetur in Apocalypsi, Sanctos, qui in cœlo consistunt, palmas in manibus habere.* Joan. 12. v. 12.

9. Didacus Stella honorem hunc in Dei cultum exhiberi consuevisse scribit: *Non tanquam puro homini, sed tanquam Deo gestientes, cum ramis obviam ierunt, quæ cæremonia Deo duntaxat, non vero hominibus fieri solebat; quando enim Deus tabernaculorum festum instituit, hac cæremonia voluit illud celebrari, dicens* Levitici 23. v. 40. *Sumetis vobis die primo fructum arboris pulcherrimæ, spatulasque palmarum. Judæi igitur Jerosolymitani, qui cæremoniis dediti erant, honorem hunc Deo solummodo dicatum, Christo Domino tribuunt, veluti vero Deo, quod nunquam mundus suis imperatoribus exhibuit.* In Luc.

10. Drogo per hanc cæremoniam ad opera nos misericordiæ exhortatur, utpote quæ in hisce ramis olivarum significabantur: *Egredere*, inquit, *cum pueris Hebræis, qui transeunt simpliciter in occursum Domini, sterne in via ramos olivarum, & opera misericordiæ pedibus ejus accommodes.*

11. S. Anselmus per hanc turbam omnes fideles repræsentari scribit, *qui ponunt fidem in Christo, & portant fructum boni operis.* Idem quoque in ordine ad illos, qui libros sacros pervolvunt, aliam quandam expositionem adducens dicit: *Ramos vel frondes cædunt, qui verba & sententias bonas de libris Patrum excerpunt,* In Matth.

per

per quos simplicium corda Christianorum ædificantur, ne errent in via veritatis.

Hom. 17. in Matth. 12. Author imperfecti, Regis nostri mansuetudinem ponderans, scienſque econtrà quod Principes terreni pro corporis sui custodia armatorum cohortibus stipari soleant, ita scribit: *Non autem vides in circuitu ejus splendentes gladios, aut cætera ornamenta terribilium armorum, sed quid? Ramos frondentes, testimonia pietatis. Venit ergo mansuetus, non ut propter potentiam timeretur, sed ut propter mansuetudinem amaretur.*

Versus 9.

Turbæ autem, quæ præcedebant, & quæ sequebantur, clamabant dicentes: Hosanna filio David, benedictus qui venit in nomine Domini.

Turbæ autem quæ præcedebant, & quæ sequebantur.

1. Quantum obsecro ab hisce turbis hodie recepti honores & obsequia ab iis distant opprobriis & injuriis, quibus sequenti die Veneris Salvatorem nostrum probrosissimè onerarunt? Et verò hoc forsitan mysterium Ecclesia indicare voluit, dum hunc triumphum adeò funesto mortis suæ conjungit spectaculo, licet hoc in hujus septimanæ termino seu fine acciderit. Cui proposito aptissimè convenit illud ingeniosè depromptum distichon:

Frondentes hodie tantum Christe accipe ramos:
Truncum, qui supereſt, cras tibi turba dabit.

Serm. 3. in Ramis. 2. Guerricus Abbas de hoc mysterio ita loquitur: *Hodierna processio simul & passio considerentur: in processione namque cogitatur in honore Regis; in passione spectatur in pœna latronis: ibi circumdat eum gloria & honor; hic non est ei species & decor: ibi gaudium hominum & gloria plebis: hic opprobrium hominum, & abjectio plebis: ibi acclamatur ei: Hosanna filio David, benedictus qui venit Rex Israel; hic inclamatur reus mortis, subsannaturque quod se fecerit Regem Israel: ibi cum ramis palmarum ei occurritur; hic alapis palmarum in faciem cæditur, & arundine percutitur caput: ibi sublimatur præconiis, hic saturatur opprobriis: ibi certatim via sternitur vestimentis alienis; hic exuitur propriis: ibi tanquam Rex justus & Salvator suscipitur in Jerusalem; hic tanquam reus & seductor damnatus ejicitur: ibi sedet in asino stipatus obsequiis; hic pendet in ligno crucis, cæsus flagellis, confossus plagis, & desertus à suis.*

In Rationdivi. offic. 3. Didacus Stella quoque ad hanc populi hujus mutationem & instabilitatem se reflectit, dum ait: *Propter Christum omnia Judæorum vestimenta fuerunt in terram prostrata; abhinc quinque diebus Dominum propriis exspoliaverunt, ut nudus crudelissimis flagellis vapularet. Viridibus ramis ei occurrerunt, & paulò post caput ejus siccis arundinibus plectebant. Cantant Judæi Hosanna filio David, benedictus qui venit in nomine Domini, & quinque post dies clamoribus magnis dicunt: Crucifige, crucifige eum: Quid hoc aliud significat, nisi variam & instabilem mortalium conditionem, nec aliquid firmum aut stabile in vita reperiri posse?*

4. Durandus de hodiernæ solemnitatis mysteriis tractans, modum nos docere satagit, eam spiritualiter cunctis fidelium animabus accomodandi, dicit enim: *Cum processionem facimus, Christum venientem ad nos suscipimus, cum pueris obviamus, si innocentiam servemus: olivas gerimus, si pacis & misericordiæ operibus indulgeamus; palmas portamus, si de vitiis & diabolo victoriam reportemus: Virentes flores & frondes gestamus, si virtutibus exornemur: Vestimenta sternimus, carnem mortificantes; Ramos carpimus, sanctorum vestigia imitantes.*

5. Hanc adeo peregrinam triumphi & mortis, honorum & opprobriorum erga eundem Redemptorem ab iisdem turbis intra breve tempus procedentium ab Ecclesia factam conjunctionem Sanctus Bernardus sequentibus verbis devotissimè ut solet, meditatur. Serm. 2. in Palm. *O quam dissimile est: Tolle, tolle, crucifige eum; ab illo Benedictus qui venit in nomine Domini! quam dissimile: Rex Israel, & Non habemus Regem, nisi Cæsarem! quam dissimile rami virentes, & crux, flores & spinæ! Cui prius sternebantur vestimenta, ecce suis exuitur, & sors mittitur super ea. Væ tibi amaritudo peccatorum nostrorum, propter quæ solvenda tanta amaritudo necessaria est.* Ge-

nus humanum divinæ justitiæ satisfactionem debebat infinitam, eamque Redemptor noster *de toto rigore justitiæ* exsolvere volens, hunc triumphum præcedere voluit, ut tantò ei passio esset amarior. *Quid fuit, quod processionem habere voluit*, inquit S. Bernardus, *qui mox futuram noverat passionem? Fortè ut amarior esset passio, quam processio præcessisset.* Ser. 1 in Do. Palm.

6. Guerricus Abbas Christum firmo & & stabili pede tam in prosperitatibus, quam in adversis sine lapsus periculo sequendi modum nos edocet sequentibus verbis: *Ut inoffenso pede tam inter prospera, quam per adversa sequamur ducem nostrum, in processione consideremus eum in honore positum, in passione contumeliis & opprobriis subditum.* Ser. 3. in Pſ.

Osanna filio David.

7. Verba hæc ex glossa S. Hieronymi idem significant, quod *Salus in excelsis*; unde idem S. Doctor subjungit: *Perspicuè ostenditur, quod adventus Christi, non tantum hominum salus, sed totius mundi sit.* S. Thomas ait: *Multi dicunt, quod significat Redemptionem, sed ideo est, quod obsecro salve? anne affectum dicit obsecrantis?* Cui Venerabilis Beda pariter subscribit, dum ait: *Osanna hebraicum, latinè sonat salva, quia quod salus mundi sit Christus, agnoscebant: addebant in excelsis, quia adventus ejus non tantum hominum salus, sed totius sit mundi, terrena jungens cœlestibus.* In Matth.

8. Paulus de Palatio mysterium explicat, cur secunda vice ly Osanna in excelsis, subjunxerint, dum ait: *Nec vacat mysterio, quod hic dicunt, Osanna; sed cum secundo addant, in excelsis, quo indicant, se quidem in hoc seculo optare victoriam, at non qualemcunque, sed quæ in cœlo plena sit. Igitur non dicunt: Salva nos Domine in hoc seculo, sed maxime salva nos in excelsis.* In Matth. Idem quoque gravissimus Author declarat, qualiter Osanna cum palmis in manibus acclamando contestati fuerint, se omnes victorias suas Christo in acceptis referre: *Quod vero qui palmas habent, Osanna clament, indicant victorias suas à Christo recepisse.*

Benedictus qui venit in nomine Domini.

9. Iidemmet, qui paulo post inconditis clamoribus vociferaturi erant *crucifige, crucifige*, quod idem erat, quod maledictum ipsum declarare (*Factus est pro nobis maledictum; Maledictus à Deo est qui pendet in ligno. Deute. 21 v. 23.*) Nunc clamant *Benedictus*, &c. Porro Christum ne verbum quidem aliquod protulisse constat, quo sibi hæc à populo exhibita honoris obsequia grata fuisse testatus fuisset, aut gratum se erga illos exhibuisset, quia ejus prævidebat mox secuturam mutationem & instabilitatem. Gal. 3. 13. Unde S. Bernardus occasionem sumplit honorum mundanorum nobis insinuandi vanitatem: Ser. 2 in Do. Palm. *Quis ergo sperare jam debeat in incerto gloriæ temporalis, cùm videat in ipso quoque, qui peccatum non fecit, creatore temporum, & conditore universitatis post exaltationem tantam, tantam nihilominus humiliationem sequi? In eadem enim civitate, à plebe eadem, & eodem tempore nunc quidem processionis gloria, & divinis est laudibus honoratus, postmodum irrogatus contumeliis & tormentis & cum sceleſtis reputatus.* Idem quoque melifluus Doctor hanc unam ex rationibus esse existimat, ob quas Ecclesia passionem Domini nostri cum ejusdem triumpho conjunxit, licet hæc aliquot retrò diebus acciderit, nimirum fit hoc ad instructionem nostram, ne ullæ lætitiæ vel gaudio mundano innitamur aut adhæreſcamus: *Opportunè utique passio processioni conjuncta est, ut discamus in ulla lætitia hujus sæculi habere fiduciam, scientes quoniam extrema gaudii luctus occupat;* quonam obsecro fine Ecclesia olivis, & palmis illis tandem utitur, quæ in hac festivitate benedicuntur, & quibuscum Christo triumphanti occurrimus? Certè non alio, quàm ut illas tandem vertente anno comburat, & in cineres redigat, quibus prima totius Quadragesimæ die, sive in capite jejunii uti solet ad annuntiandum illud: *Memento homo quia cinis es, & in cinerem reverteris*, quasi indicare nobis vellet, quo tandem fine omnes victoriæ, triumphi, cunctique aliis applausus mundani soleant terminari. Turbæ istæ Christum glorioſissimo quodam triumpho, quo glorioſiorem mundus unquam vidit, exceperunt; unde Didacus Stella ly *Osanna in excelsis*, interpretans dicit: *Hoc est, tu Salvator es mundi, peccatorum redemptor, & peccatorũ remissor,* in Luc.

missor, Messias, filius David, Rex Israel. Itaque factis & dictis filium Dei & mundi redemptorem confessi sunt; ideoque triumphum hunc honorabiliorem & præstantiorem fuisse, quam omnium mundi Principum, perspicuum est. Ipsemet quoque verbis & factis se filium Dei esse demonstravit, dum templi prophanatores tanta cum majestate & authoritate inde exturbavit, dicendo; *Nolite facere domum Patris mei domum negotiationis*; multa quoque & prodigiosa in conspectu omnium edidit miracula; *Accesserunt ad eum claudi & cæci in templo, & sanavit eos*; & tamen, ut S. Marcus notat, neminem invenit, qui famescendi vel mucidi panis frustum offerret, *Circumspectis omnibus cum jam vespera esset hora, exiit in Bethaniam;* ex eo namque, quod Evangelista narrando prosequitur, Dominum nostrum famelicum fuisse colligi potest; siquidem in ficulnea fructum quærens, nec tamen inveniens eidem maledixit.

Ioan. 2. 16.
Matth. 21. 14.
Marc. 11. 11.

10. Supremis Principibus communiter Serenitatis nomen attribui solet; coronæ quoque & diademata in Solis formam efformantur; denique sceptra ad instar floris communiter fabricantur, quæ omnia nobis mysteria particularia insinuant; neque enim flos caducus adeò subitò marcescit, nec cœli serenitas tam celeriter ab æstivo turbine obumbratur, sicut honores, dignitates, imperia & dominia ex repentinis improvisisque eventibus susque deque vertuntur. Hodie omnes Jerosolymitani Redemptori nostro festivis vocibus clamant, & die Veneris dicturi sunt per ludibrium; *Alios salvos fecit, seipsum non potest salvum facere, salvum faciat semetipsum, si filius Dei est, descendat de cruce.* Quisquis vult obstupescere, legat festiva gaudia & applausus ab hoc populo in primi Regis sui electione factos, dicit enim sacer textus: *Et clamavit omnis populus, & ait: vivat Rex;* & postquam eum adorassent, *dimisit Samuel omnem populum, singulos in domum suam.* Vix autem iidemmet, qui applauserant, ab eodem recesserunt, quid dixerint, audite, & obstupescite; *Filii Belial dixerunt: Num salvare nos poterit iste? & despexerunt eum.* Similiter postquam SS. Paulus & Barnabas in Lystris hominem illum claudum ex utero matris suæ, qui nunquam ambulaverat, sanassent, turbæ iisdem protinus acclamarunt, dicentes; *Dii similes facti hominibus, descenderunt ad nos*; imo ipsi sacerdotes jam præparatas habebant victimas, quas ipsis veluti numinibus cœlestibus in sacrificium offerre decreverant, nisi ipsi veri Dei honorem zelantes se ipsis pro viribus opposuissent. Sed quisnam fuit horum applausuum & obsequiorum divinorum finis? Eodem prorsus die idem ille populus à Judæis instigatus, sumptis in manus lapidibus eosdem lapidavit; *Persuasis turbis lapidantes Paulum traxerunt extra civitatem, existimantes eum mortuum esse.* Optimè igitur Theodorus Studita de felicitatis humanæ volubilitate scribens ita loquitur: *Quid est præterit figura hujus mundi? id est, labitur, præterequitat, nec vel diurnam stabilitatem obtinens, sed qui heri nitidus, hodie squalidus, qui heri resplenduit, hodie in miseria est, nunc extollitur ille, nunc alter dignitate ruit; hic à paupere fit dives, alius è divite pauper, milleque mutationibus & vicibus ærumnosa nostra vita subjecta est, nihil possidens constans.*

1. Reg. 10. 24. & 25.
Act. 14. 10.
Catech. 1.

Finis Secundæ Partis.

ÆRA-

ÆRARII EUANGELICI

R. P. JOSEPHI MANSI

PARS TERTIA

Euangeliorum Elucidationes in omnes Dominicas à Paſchate Reſurrectionis Domini Noſtri uſque ad Adventum ejus complectens.

DOMINICA IN ALBIS.

Evangelium Joan. cap. 20.

Verſ. 19. *CUm eſſet ſerò die illo una Sabbatorum, & fores eſſent claùſæ, ubi erant diſcipuli congregati propter metum Judæorum, venit Jeſus, & ſtetit in medio, & dixit eis: Pax vobis. 20. Et cum hoc dixiſſet, oſtendit eis manus & latus. Gaviſi ſunt ergo diſcipuli viſo Domino. 21. Dixit ergo eis iterum: Pax vobis; ſicut miſit me Pater, & ego mitto vos. 22. Hæc cum dixiſſet, inſufflavit, & dixit eis; Accipite Spiritum ſanctum. 23. Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta ſunt. 24. Thomas autem unus ex duodecim, qui dicitur Dydimus, non erat cum eis, quando venit Jeſus. 25. Dixerunt ergo ei alii diſcipuli: Vidimus Dominum. Ille autem dixit eis: Niſi videro in manibus ejus figuram clavorum, & mittam digitum meum in locum clavorum, & mittam manum meam in latus ejus. non credam. 26. Et poſt dies octo iterum erant diſcipuli ejus intus, & Thomas cum eis; venit Jeſus jamnuis clauſis, & ſtetit in medio, & dixit: Pax vobis. 27. Deinde dixit Thomæ: Infer digitum tuum huc, & vide manus meas; & affer manum tuam, & mitte in latus meum, & noli eſſe incredulus, ſed fidelis. 28. Reſpondit Thomas, & dixit ei: Dominus meus, & Deus meus. 29. Dixit ei Jeſus: Quia vidiſti me Thoma, credidiſti, beati qui non viderunt, & crediderunt. 30. Multa quidem & alia ſigna fecit Jeſus in conſpectu diſcipulorum ſuorum, quæ non ſunt ſcripta in libro hoc. 31. Hæc autem ſcripta ſunt, ut credatis, quia Jeſus eſt Chriſtus filius Dei, & ut credentes vitam habeatis in nomine ejus.*

Verſus 19.

Cum eſſet ſerò die illo una Sabbatorum, & fores eſſent clauſæ, ubi erant diſcipuli congregati propter metum Judæorum, venit jeſus, & ſtetit in medio, & dixit eis: Pax vobis.

Manſi Ærar. Evan.

Cum eſſet ſerò die illo.

1. HOc ipſo *in die Reſurrectionis*, inquit Gloſſa, *factum eſt, in quo quinquies Jeſus apparuit. Primò Mariæ Magdalenæ. Secundò eidem currenti cum aliis nuntiare diſcipulis. Tertio Petro. Quartò Cleophæ, & ſocio ejus. Quintò diſcipulis, januis clauſis. Juxta eſt Dominus his, qui tribulato ſunt corde.* Etenim tametſi ad veſperam uſque tardaverit, ipſos tamen utpote afflictos conſolari non diſtulit: & quidem licet aliis citius apparuerit, ſuis tamen diſcipulis non niſi circa noctem, videndum ſe præbuit, exſpectans nimirum, ut S. Thomas notat, donec ſimul uniti & congregati eſſent: *Quam bonum & quam jucundum habitare fratres in unum; ubi erant diſcipuli congregati.* Pſ. 33. 19. In Ioan. Pſ. 132. 1.

2. Porro diſcipuli, prout ex reprehenſione, qua illos, priuſquam in cœlos aſcenderet, corripuit, facilè colligitur, increduli fuerunt, fidem reſurrectioni ejus adhibere nolentes: *Exprobavit incredulitatem eorum, quia his, qui viderant eum reſurrexiſſe, non crediderunt*; ac proinde benigniſſimus Salvator noſter prudenter ad veſperam uſque iis apparere diſtulit, ut ipſos, qui myſterio huic novo, nec unquam hactenus viſo, ac proinde ad credendum difficili & arduo increduli erant, per apparitiones aliis, eadem die factas, perque veridicas & fide dignas eorundem relationes, magis magiſque ad credendum diſponeret; veletiam, ut eodem tempore meritum ipſorum, qui ad divinam ejus præſentiam ſuſpirabant, auctius majuſque redderet; ſiquidem *Spes quæ differtur, affligit animam*. Albertus Magnus ait: *Cum ſerò eſſet, quia in mundi veſpera, & quando dies mundi in ſero erat, paſſus fuit Chriſtus.* Marci 16. 13. 14. Prov. 13. 12.

3. Poteſt igitur per veſperam quoque, ultimum mundi ſæculum intelligi; unde in parabola vineæ dicitur: *Cum ſero autem eſſet, dixit Dominus procuratori vineæ: Voca operarios, & redde illis mercedem*; ſiquidem Chriſtus in fine mundi venturus eſt, ut iis, qui in vinea ipſius laborando, ſudaverint, æternam largiatur retributionem, ipſorum corpora poſt reſurrectionem gloria veſtiendo. Matt. 20 8.

Serm. 84. 4. Chrysologus in sensu spirituali ita scribit: *Sero erat, plus mœrore, quam tempore, serò est mœroris & tristitiæ nubilo mentibus obscuratis*; etenim juxta mensuram desolationum & mortificationum, quas electi pro Christo sustinent, divinæ quoque consolationes ejus in ipsis superabundant: Ps. 93. 19. *Secundum multitudinem dolorum in corde meo, consolationes tuæ lætificaverunt animam meam.*

Hab. 2. 3. 5. Videtur hic adimpletum fuisse illud Abacuc oraculum: *Quia adhuc visus procul, & apparebit in finem*; siquidem aliis, & præcipuè discipulis in Emmaus Ibid. abeuntibus procul apparuit; unde Collegio Apostolico tunc pavido & perplexo dici poterat: *Si moram fecerit, exspecta illum, quia veniens veniet, & non tardabit*; tandem enim, licet serò valde, apparebit; quando enim de consolatione præsentiæ ipsius recipienda diffidere omnino videbantur, jamque dies in vesperum, imò in noctem inclinasset, omnesque præ nimio metu in cænaculo illo recluſi latebant; tunc vel maximè illos apparitione sua, tantopere ab eis desiderata, dignatus est, ut per hoc nobis ostenderet, quod Deus tunc nobis per gratias suas propinquior adsit, quando nos illum à nobis remotissimè abesse credimus, omnemque spem nostram depo- Ps. 117. 13. suimus: *Impulsus eversus sum, ut caderem, & Dominus suscepit me; fortitudo mea Dominus*. Sic auxilium suum tribus pueris illis præstare distulit, donec jam fornacis ardentis flammas ingressi fuissent. Danielem veluti famelicorum leonum prædam, pluribus diebus remanere permisit. Abrahamum per totum iter, quo ad montem Moria se recipiebat, conscium voluntatis suæ esse noluit, nimirum arietem loco Isaaci immolandum esse, sed id ei significare distulit, donec jam ad impingendum cervici filii sui ensem extendisset brachium; innocentem quoque Susannam liberare distulit, donec ad eam lapidandam populus, eam circumstans, sustulisset lapides & tunc pridem consolationem ei submisit: similiter urbi Samariæ de annona prospexit, quando in ea arcta obsidione cincta matres ex diuturnæ famis impulsu suos non horrescebant manducare filios, & quando octoginta argenteis asini caput vendebatur, adeoque spes illorum ex serico tenuique filo suspensa esse videbatur.

6. Quod si quæras, quamobrem Salvator noster mulieribus manè, Apostolis autem vesperi apparere voluerit? Responderi potest, ideo id factum esse, quia mulieres generoso pectore Christum tum in passione, tum post illam ad sepulcrum usque secutæ fuerunt, seque viriles & intrepidas exhibuerunt; Apostoli verò non item, utpote qui *Omnes relicto eo fugerunt*.

Et fores essent clausæ.

In cat. 7. Theophylactus rationem reddit, cur Christus in cœnaculum istud per portas clausas, glorioso corpore suo eas penetrando, ingredi voluerit? dicit enim: *Ostiis verò clausis ingressus est, ut ostendat, quia eodem modo resurrexit, adjacente lapide super monumentum*. Scire etenim Apostolos voluit quod sacrosancta & gloriosa ejus humanitas, inter alias dotes subtilitatem habuerit, qua quodvis, quantumvis solidum, corpus penetrare poterat. S. Hieronymus quoque ad Pammachium hac de re ita scribit: *Dic mihi acutissime disputator, quid est majus tantam terræ magnitudinem appendere super nihilum, & super aquarum incerta librare, an Deum transire per clausam portam, & creaturam cedere* Trat. 121. in Joan. *creatori? Quod majus est, tribuis; quod minus est, calumniaris*. S. Augustinus Nativitatis ejus exemplum in medium adducit, in qua salva clausuri virginalis materni integritate egressus fuit: *Moli quidem corporis, ubi divinitas erat, ostia clausa non obstiterunt. Ille quippe non eis apertis intrare potuit, quo nascente virginitas matris inviolata permansit*.

8. Quoad sensus morales huic præcipuè tempori opportunos, sciendum est, quod ad hoc, ut non disperdamus, quod sacrosanctis hisce præteritis diebus lucrati fuimus, vel maximè necessum sit, ut fores animæ nostræ clausas teneamus, id est, sensus nostros custodiamus, & sollicitè refrænemus. Deo quidem cor nostrum Cant. 5. 2. apertum esse debet, qui dicit: *Aperi mihi soror mea sponsa*; cuivis autem alteri affectui clausum esse convenit. Unde S. Thomas ait: *Mysticè autem per hoc datur intelligi, quod Christus nobis apparet, quando fores, id est; sensus exteriores sunt clausi in oratione. Matth. 6. 6. Tu autem cum oraveris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio ora*. S. Bonaventura quoque ait: *Tunc apparet, quando fores sunt clausæ, id est, sensuales affectiones sub regulari disciplina cohibitæ*. Denique S. Gregorius ita Lib. 4. in 1. scribit. *Clausas januas habent, qui contra humani lapsus negligentiam, officia corporis sub foris custodia stricta retinent; intus etiam sunt, qui in interna dilectione supernæ vitæ requiescunt; quibus profecto resurgens Dominus apparet, quia ejus gloriam tantò clarius aspiciunt, quantò per mundi contemptum passionis ejus mysterium strictius sequuntur. Hi etiam repleri Spiritu sancto quasi in domo possunt, quia illi percipiunt abundanter gratiarum ejus dona, qui ad ea percipienda, sese, visibilia contemnendo paraverunt*.

9. S. Bonaventura ad eam se historiam reflectit, quæ Serm. 1. in hac Dom. lib. 4. Regum cap. 4. 4. describitur, ubi Elisæus paupertati mulieris illius miraculosè prospexit, multiplicando in vasis ejus oleum. Etenim per hunc liquorem, gratia Spiritus sancti intelligitur, qui hodie Apostolis datus fuit; hic enim sanctissimus Spiritus *spiritalis unctio* communi nomine ab Ecclesia appellatur. *Oleum est gratia Spiritus sancti. Psalm. 44. 8. Unxit te Deus oleo lætitiæ*; per mutuata autem à vicinis vasa, sanctorum hominum intelligenda sunt bona exempla, eorum præcipuè, qui hic in terris nobis vicini sunt, & nobiscum vivunt: *Sed vasa in nobis vacua sunt, si exempla illa sanctorum per gratiam Spiritus sancti non imitamur; ostia sunt nostri sensus, visus, gustus, auditus; tactus, olfactus; & os tuum est ostium, hæ fores, nisi ab illicitis cogitationibus clausæ fuerint, oleum gratiæ in domum mentis tuæ in vasis non multiplicatur*. Ubi etiam illud sancti Anselmi monitum adducit, dicentis: *Intra in cubiculum mentis tuæ, & claude super te ostium contra omnia, præter Dominum, & quæ juvant ad quærendum illum*.

10. Albertus Magnus ad orationis recollectionem al- In Joan. ludens, verba illa hoc sensu exponit: *Ut tempore devotionis ac orationis, tumultus spiritum non inquietaret orantium. Secunda causa, ut strepitu vanitatum in sensibus à contemplatione veritatis non avertatur animus. Isa. 26. 20. Vade populus meus, intra in cubicula tua, &c.*

Ubi erant discipuli congregati.

11. Idem Albertus hic ait. *Semper enim adest Deus congregationi sanctorum*. Ps. 110. 1. *Confitebor tibi Domine in toto corde meo, in concilio justorum & congregatione*. Discipuli recepturi erant Spiritum sanctum, ac proinde conveniens erat, ut omnes simul uniti & conjuncti essent; sicut patet in die Pentecostes, quando donorum & gratiarum ejusdem plenitudinem recepturi Act. Ap. 2. 1. erant: *Erant omnes pariter in eodem loco*; ubi Glossa ait: *In una domo sedentibus infunditur Spiritus, ut Ecclesiæ unitas commendetur*. Sanctus Bernardinus Ser. de 7. donis Spirit. & Senensis ad diem Apostolicum collegium in eodem art. 3 c. 1. cœnaculo in die Pentecostes congregatum alludens, ita scribit: *Scimus, quod concordia ad proximum seu fraternum collegium, cum vacatione attentæ orationis ad Deum; integra dispositio sunt ad Spiritus sancti cumulatum donum*.

Propter metum Judæorum.

12. Ecclesiastes dicit: *Melius est ergo duos esse simul,* Eccl. 4. 9. *quam unum; habent enim emolumentum societatis suæ; si unus ceciderit, ab altero fulcietur*. Porro timor ille, quo à Judæis percellebantur, effectus fuit hujus unionis, quæ illis tantæ utilitatis exstitit, cum tamen econtra Thomas eo, quod ab aliis se sequestraverit, graviter lapsus fuerit; *Væ soli, quia cum ceciderit, non habet sublevantem se*.

13. Satis verisimile, quod metus Judæorum ipsos ferventiorem Dei timorem concipere fecerit; scriptum est enim: *Clamaverunt ad Dominum cum tribularentur*. Ps. 106. 6. Sanctus autem hic timor egregia est dispositio ad sapientiam, & dona Spiritus sancti recipienda, & ad ea custodienda optimum medium; nam *Initium sa-* Eccli 1. 16. *pientiæ timor Domini*; quantum vero ad conservandum hunc sapientiæ spiritum, Isaias de donis Spiritus sancti, in Messia venturo tractans, ita scribit: *Requiescet* Isa. 11. 2. & 3. *super eum spiritus Domini, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilii & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini*. Et-

etenim

enim quodnam in eo latere putas mysterium, quod timor Dei ponatur ultimo loco? Petrus Cellensis dicit: *Quasi custus super innumerabiles gazas, sic timor in ultimo charismatum ponitur, ad conservandas innumerabiles gratias.* Sanctus Hilarius super illa Psalmistæ verba: *Statue servo tuo eloquium tuum*, ita scribit; *Novit initium sapientiæ Dei, esse timorem, novit in illa septiformis spiritus gratia, timorem in postremo tanquam firmamentum eorum, quæ superius sunt dicta, numerari.* Cum igitur hunc sanctissimum Spiritum una cum donis & gratiis suis paulò post recepturi essent, sanctus hic timor præcedere debuit, idemque (ut satis est credibile) à Judæorum pavore & metu vehementer adauctus.

Lib. de pæn. c. 14.

Ps. 118. 38.

14. Porro tametsi nihil Apostolis timendum fuerit, si se ad prædictiones, ipsis à Salvatore præcedenter factas, nec non ad ejus resurrectionem, quam utpote sæpius illis prædictam, pro indubitata habere debebant, reflectere voluissent, ea tamen est infernalis serpentis astutia, ut mentem piorum vano timore, aliisque molestis phantasmatibus persæpe infestet, ut hac ratione perturbatus ipsorum animus mysteriis cœlestibus intendere nequeat.

Venit Jesus.

15. Toletus Jesum venisse scribit, *Non solum propter timorem illorum, sed propter fidem, ut crederent*; neque enim mulieribus, Dominum resurrexisse asserentibus, fidem adhibere voluerant: simul etiam ne ægre nimis ferrent mulieribus visum esse, non autem ipsis; clementissimus Dominus noluit hac eos consolatione privare, Salmeron ait: *Considera Christi boni pastoris industriam, tum enim haberet oviculas quasdam dispersas & errantes, in eis reducendis ac colligendis laborabat.* Collegium enim Apostolicum grex illi charissimus & dilectissimus erat, cui paulo ante dixerat: *Noli timere pusillus grex.*

To. 11. tr 27.

Luc. 12. 32.

Lyranus in sensu morali ita scribit: *Per Jesum, qui salus interpretatur, Prælatus bonus zelum salutis animarum habens significatur, qui salvans clausuram, virtutum, ad subditos ingreditur.*

Et stetit.

16. Verbum hoc, *stetit*, mysticum est, prout ex variis sacrorum expositorum ponderationibus facile deducitur. S. Bonaventura ait: *Veniens stat, in quo notatur sua immortalitas, & etiam divinitas*, citatque authoritatem S. Gregorii dicentis: *Omnis creatura, quia de nihilo est, defluere dicitur, stare autem solius Creatoris est, ut per quem transeuntia non transeunt.* Albertus Magnus inquit: *Stetit, qui nunquam à rectitudine se deflexit. Stetit erectus solus, omnes alios ad statum rectitudinis erigens.*

In Joan.

17. Porro tametsi Evangelica veritas sit, quod Christus *sedet à dextris Dei*, nihilominus, ut Cajetanus exponit. *Non significatur positio corporis, quoniam Jesus in cœlo stat, non sedet; stare enim est naturalis situs hominis perfectus, sedere autem imbecillitatis est.* In hac igitur corporis situatione hodie comparuit, ut se non jam amplius corpus passibile, sed perfectum habere significaret: *Ecce video Jesum stantem à dextris virtutis Dei*, inquit S. Protomartyr, ubi Lyranus ait: *Hoc dicit, ad affirmandam ejus resurrectionem; ideo Stephanus vidit Jesum stantem, ad designandum, quod erat paratus ad ejus roborationem, quia stare est proprium adjuvantis in prælio.* Apostoli ob synagogæ, cunctorumque Principum persecutionem, timidi & pavidi erant: *Propter metum Judæorum*, atque ideo Salvator & Magister ipsorum *stetit in medio, & dixit eis: Pax vobis*, ipsos namque animare & corroborare voluit, ideoque se ad defendendum & protegendum illos advenisse ostendere voluit. Nam ut Glossa in proposito de S. Stephano loquens, dicit: *Stantem, &c. Habitus adjuvantis, & pro servis pugnantis sic ostenditur.*

Marc. 16. 19.

Act. Ap. 7. 55.

Act. Ap. 7. 55.

In medio.

18. Didacus Stella Deum olim Moysi dixisse observat: *Ego sum Dominus in medio terræ*; quibus verbis Deus loquitur per metaphoram, à Regibus aliisque terræ Principibus desumptam, qui ut plurimum habitationem suam in medio Dominiorum suorum erigere solent, ut eadem tanto melius & commodius gubernare possint; adducitque idem Author similitudinem cordis, quod in humani corporis medio collocatum esse cernitur; citatque Aristotelem lib. 4. Politicorum dicentem: *Quod, quanto magis aliquid accedit ad medium, tanto melius est.*

In c. 24 Luc. Exod. 8. v. 22.

Act. Ap. 10 34

19. S. Bonaventura Christum in medio se collocasse dicit: *Ad significandum se esse mediatorem Dei & hominum, ipse enim in medio sicut cor vivificans*; ubi aliam quoque rationem his verbis tangit: *Non enim est personarum acceptor Deus, ideo recte dicitur stare in medio.*

In Joan.

Joan. 1. 26.

20. S. Thomas conformius ad sensum literalem dicit Christum stetisse in medio, ut omnes certitudinaliter cognoscerent; unde arguuntur Judæi, qui eum non cognoverunt, *medius autem vestrum stetit, quem vos nescitis.*

21. Enimvero tametsi in cœnaculo illo, propter metum Judæorum, congregati fuerint, per hoc tamen non excluditur, quin etiam eodem in loco tum ad faciendam orationem, tum ad consultandum & deliberandum de negotiis Christianam religionem, tunc in suis primordiis periclitantem, concernentibus convenerint; id quod ex protestatione illa deduci posse videtur, quam Christus apud Matthæum fecit, dum ait: *Ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum.* S. Bernardus dicit: *In medio stat, id est, disciplina communi, communi vita, communibus studiis delectatur.* Habuit proinde suam vita religiosa in Apostolis originem, utpote qui, priusquam per mundum dispergerentur, in illis Ecclesiæ primordiis simul convivebant.

Mat. 18 v. 20.

Serm. 5. de Ascens.

22. S. Thomas ait. *Stetit in medio, ut ostendat conformitatem humanæ naturæ, quam habet ad eos. Eccl. 50. 13. circa illum corona fratrum, quasi plantatio cedri in monte Libano; item stetit in medio per condescensionem, quia inter eos conversatus est, quasi unus ex eis Eccles. 32. 1. Rectorem te posuerunt, noli extolli, esto in ipsis quasi unus ex eis; Item ad designandum, quod nos debemus esse in medio virtutis.*

23. B. Petrus Damianus in serm. quodam de S. Victore multa motiva recenset, propter quæ Salvator noster in medio stare dicitur; dicit enim: *Vulpes foveas habent, & volucres cæli nidos; ipse non habet nidum, foveam ignorat, angulum nescit, locum illum elegit; unde pateat omnibus, exclusa personarum acceptione; denique & natus positus est in medio duorum animalium; & quæsitus invenitur in medio Doctorum, & medius Judæorum stat, quem ipsi nesciunt; loquitur ad discipulos: Ubi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, ibi sum in medio eorum; & ego in medio vestrum sum; sicut qui ministrat; crucifixus est etiam in medio duorum latronum; resurgens stetit in medio discipulorum; & à Joanne visus est in medio duorum candelabrorum aureorum; medius ergo medium sequere, nec angulorum sordibus, nec fovearum tenebris delecteris.*

Et dixit eis: Pax vobis.

24. Observat Toletus, quod, quia Apostoli merito timere poterant, se ob suam in non credendo resurrectionem ejus, incredulitatem & pertinaciam ab ipso severe reprehendendos & castigandos esse, ideoque motivum habebant suspicandi, ipsum eo fine inter ipsos comparuisse: *Dominus præveniens jucunda pacis salutatione trepidantia corda serenat*; qui salutandi modus inter Hebræos valde usitatus erat, unde & Angelus Tobiæ & Gedeoni dixit: *Pax tibi*; & sicut ipse discipulis insinuarat, ut domum quampiam ingredientes hanc salutationem præmitterent: *Pax huic domui*, ita inquit Albertus Magnus: *Ipse primum ad discipulos congregatos intrans, pacificum suum ostendit ingressum*; his quoque verbis demonstrare voluit, se eundem ipsum esse, qui biduo ante illis dixerat: *Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis*; & quia discipuli ipsum interrogare poterant id, quod Samuel interrogatus fuerat: *Pacificusne est ingressus tuus?* Ideo illos prævenire voluit, dicendo: *Pax vobis.*

Judic. 6. 23.

Tob. 12 17. Matt. 10. 12.

Joan. 14. 27.

1. Reg. 16. 4.

25. D. Chrysostomus Christum illis pacem imprecatum fuisse dicit, ob ærumnas & persecutiones, quibuscum Apostoli tunc ab Hebraismo continuo infestabantur: *Nam cum bellum implacabile cum Judæis haberent, pacem subinde eis dicit, ut parem bello consolationem afferat.*

Hom. 84. in Joan.

26. Di-

In Luc. 26. Didacus Stella ait: *Merito quoniam victoriæ fructus & metus pax est; victor erat, & eripuerat nos dæmonio & morti; æquum erat, ut pax publico præconio denuntiaretur.*

In Ioan. Ibid. 27. S. Bonaventura ait: *Ostendens, per ipsum factam esse pacem cælestium & terrestrium.* D. Chrysostomus inquit: *Crucis merita colligit, quæ sunt pax.*

28. Albertus Magnus de pace interna exponit, quæ dulcedinem spiritualem in animam influit: *Pax dicitur hic dulcedo pacis, quæ gustata pacat hominem, ut de cætero à nullo inquietetur, etiam inter tormenta Martyres servavit in dulcedine sui spiritus.*

29. S. Bonaventura serm. 1. in hanc Dominicam, textum illum cap. 22. v. 21. *Acquiesce igitur et, & habeto pacem, & per hæc habebis fructus optimos*, adducens dicit: *Vere optimos, per pacem enim habemus interius securitatem*; & quidem idem Job in verbis sequentibus insinuare nobis velle videtur, qua in re pax hæc adeo
Job. 22. 21. fructuosa præcipue consistat; dicit enim: *Suscipe ex ore illius legem, & pone sermones ejus in corde tuo*; nam
Ps. 118. 165. ut Psalmista quoque dicit: *Pax multa diligentibus legem*
Ps. 118. 11. *tuam, & non est illis scandalum*, & alibi ait: *In corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi.* Similiter de qua pace Redemptor noster locutus fuerit, Dionysius Cathusianus clare demonstrat, dum ait: *Christus autem præsertim nunc loquitur de pace interna, quæ est tranquillitas animi, utpote quies à motibus propriis inordinatis.*

30. Toletus pacem & reconciliationem humani generis cum Deo, mortis & resurrectionis ejus fructum fuisse notat, de qua proinde pace ita scribit: *Nascente*
Luc. 2. 14. *te Domino promiserant Angeli canentes: In terra pax hominibus bonæ voluntatis; hunc Dominus surgens, effectum impartitur, & communicat his, qui bonæ voluntatis, & electi à Patre erant.*

Versus 20.

Et cum hæc dixisset, ostendit el manus & latus: Gavisi sunt ergo discipuli viso Domino. Dixit ergo eis iterum: Pax vobis; sicut me misit Pater, & ego mitto vos.

Et cum hoc dixisset, ostendit eis manus & latus.

1. Glossa Redemptorem nostrum in corpore suo resuscitato duo contraria exhibuisse his verbis notat: *Palpabile ejusdem naturæ, ut formet ad fidem; & incorruptibile alterius gloriæ, ut invitet ad præmium.*

2. Porro varia ab interpretibus tanguntur mysteria, cur cicatrices in glorioso corpore resuscitato voluerit retinere. Lyranus ideo id ipsum voluisse existimat: *Ut per cicatrices remanentes, ostenderet identitatem corporis numeralem, prius passi*; quia enim Apostolos, ut Lucas inquit, de sua resurrectione ambigere videbat, dixit eis:
Luc. 24 39. *Videte manus meas & pedes, quia ego ipse sum, palpate & videte, quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere.* Interlinearis ait: *Ad dubitantium corda sananda, vulnerum sunt servata vestigia.* S. Leo inquit:
Serm. 1. de Ascens. Dom. *Ad sananda infidelium cordium vulnera, clavorum & lanceæ erant reservata vestigia, ut non dubia, sed constantissima fide teneretur, eam naturam in Dei Patris confessuram esse throno, quæ jacuerat in sepulchro.* S. Bonaventura testimonium citat S. Augustini, dicentis:
In Ioan. *Quia in corde discipulorum vulnera erant, propter quæ*
P. 3. q. 54. ar. 4 *sananda, cicatrices in corpore suo servavit.* S. Thomas pariter ait: *Ut dubios in fide firmaret.* Ex his namque vulneribus visis dubitari minimè poterat, quin idem illud corpus resurrexisset, quod paulò ante passum fuerat; & ideo indubitata quoque fide à nobis credi voluit nos quoque in eadem carne resuscitandos esse, in qua hic in terris conversati & variis ærumnis pressi fuimus.
Job. 19. 26. Unde S. Job semetipsum consolabatur, dicens: *Rursus circumdabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum meum, quem visurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi sunt.*

Art. cit. 3. *Decuit*, inquit S. Thomas, *animam Christi in*
1. Reg. 17. 54. *resurrectione corpus cum cicatricibus resumere, ut victoriæ suæ triumphum circumferret.* David arma illa, quibus gloriosam de Goliatho gigante reportarat victoriam, in triumphi perpetuum monumentum in tabernaculo suspendit; Unde & hic verus David, qui vulnerum suorum armis debellarat diabolum, eadem illa arma ad glorioſissimæ humanitatis suæ templum in signum trophæi perenne affixa habere voluit; unde S. Ambro- Lib. 10. in
sius de Christi corpore, cicatricibus & vulneribus insig- Luc. c. 24.
gnito, ita scribit: *Trophæum nostræ salutis* (hoc nomine vulnera appellat) *Devotionem acuit*: Et ideo *vulnera susceptа pro nobis cælo inferre maluit, abolere noluit, ut Deo Patri, nostræ pretia libertatis ostenderet; talem sibi Pater ad dexteram locat, trophæum nostræ salutis amplectens.* S. Thomas citat Bedam, supra Lucam ita scribentem: *Non ex impotentia curandi cicatrices servavit; sed ut in perpetuum victoriæ circumferat triumphum.* Et quidem in præcitata S. Ambrosii sententia, notanda sunt verba illa: *Cælo inferre maluit*, quasi per hæc, gloria cœlestis adaucta fuerit, unde & cunctas Angelorum Hierarchias in stuporem rapuerunt, quæ admira- Isa. 63. 1.
bundæ scisitabantur, dicentes: *Quis est iste, qui venit de Edom tinctis vestibus de Bosra? Formosus in stola sua*, vulnera etenim gloriosam illam humanitatem non deformarunt, sed miro potius decore & venustate condecorarunt. Lucius Florus de Augusto, in militia Lib. 4. cap.
in pedibus pariter & manibus vulnerato tractans, ita scribit: *Saucius manibus & pedibus speciosior sanguine*, quod idem de hisce Redemptoris nostri cicatricibus jure asserere possumus. Unde & Lyranus ait: *In corpore Christi remanserunt non ad defectum, sed magis ad gloriam.* Vestis, quæ aurea tela suffulta est, scinditur communiter, ut tanto ornatior & locupletior esse videatur. Sanctus Thomas testimonium adducit sancti Loc. cit.
Augustini, qui Martyres in cælo in corporibus eorum glorificatis ex cicatricibus eorum eximium splendorem & ornatum habituros esse existimat: *Non enim deformitas in eis, sed dignitas erit, & quædam quamvis in corpore, non corporis sed virtutis pulchritudo fulgebit.*

4. Zacharias Propheta Redemptorem nostrum in- Zach. 13. 6.
terrogandum esse prædicit, his verbis: *Quid sunt plagæ istæ in medio manuum tuarum?* Cui ipsum respon- surum esse dicit: *His plagatus sum in domo eorum, qui diligebant me.* Ipse quidem Ecclesiæ in terris militanti in memoriale passionis suæ corpus suum reliquit in Sacramento altaris; at vero Ecclesiæ triumphanti idem inferre voluit, in manibus, pedibus ac latere exsculptum, ad hoc, ut omnes & singulæ animæ redemptæ beatæ, suam hisce vulneribus adscriberent gloriam, iisque in omnem æternitatem laudes debitas referrent:
Et erat numerus eorum millia millium dicentium voce magna: Dignus est agnus qui occisus est accipere virtutem & Apoc. 5. 11.
divinitatem, & sapientiam, & fortitudinem, & honorem, & gloriam, & benedictionem.

5. Scire quoque nos voluit, se etiam ad dexteram Patris jam considentem, nostri memoriam nunquam depositurum esse, quia *Ecce in manibus meis descripsi* Isa. 49. 16.
te. De illo, qui valde se liberalem continuo exhibet, dicere solemus: *Hic manus perforatas habere videtur*; ac proinde Christus manus habere voluit perforatas, ut nobis innueret, quod in dispensandis gratiis suis non tantum liberalis, sed & prodigus, ut ita dicam, perenniter esse velit: *Manus ejus tornatiles aureæ plenæ hya-* Cant. 5. 14.
cinthis. Imo hodie etiam per manus discipulorum suorum, cælestes thesauros dispensare incipit, dum ait: *Accipite Spiritum sanctum*, &c. Sanctus Thomas ideo Loc. cit.
ipsum vulnerum cicatrices in corpore suo retinuisse dicit, *Ut Patri pro nobis supplicans, quale genus mortis pro homine pertulerit, semper ostendat.* Etenim sicut beatissima Virgo, ut filium suum ad habendum erga nos pietatem & compassionem excitet, ubera sua, quibus illum lactavit, ei exhibet, ita econtra Christus æterno Patri suo vulnera ostendit, quibus ad illum placandum, nos redimere dignus fuit.

6. S. Augustinus, filium Dei omne etiam minimum vulneris vestigium è glorificato corpore suo tollere potuisse, dicit. *Sed sciebat, quare cicatrices in corpore suo reservaret: Sicut enim demonstravit Thomæ non credenti, nisi tangeret & videret: Ita etiam inimicis suis vulnera demonstraturus est sua, non quod eis dicat, sicut Thomæ: Quia vidisti, credidisti, sed ut convincens eos veritas, dicat: Ecce hominem, quem crucifixistis; videtis vulnera, quæ infixistis; agnoscitis latus, quod pupugistis, quoniam per vos, & propter vos apertum est, nec intrare voluistis.* Sanctus Thomas simile fere mo- Ibid.
tivum adducit, dicens: *Ut sua morte redemptis, quam misericorditer sint adjuti, propositis ejusdem mor-*

tis

tis indiciis insinuet: Postremo ut in judicio, quam juste damnentur, ibidem annunciet.

7. Dici etiam potest, quod per vulnera sua, quæ in glorioso corpore ante thronum Patris cælo intulit, passiones, cruciatus & tormenta, quæ pro Dei amore sustinentur, sublimare voluerit: *Nonne oportuit pati Christum*, inquit de semetipso Christus, *& ita intrare in gloriam suam?* Nimirum inter immensos gloriæ suæ splendores, plagas quoque & vulnera scintillare voluit, ut per hoc innuat nobis quod *si sustinebimus & conregnabimus*.

Luc. 24. v. 26.

1. Tim. 2. 12.

8 S. Bonaventura, ad resurrectionem spiritualem se reflectens, sequentem moralitatem adducit: *Signans in illis, qui resurgunt spirituali resurrectione, quod hæc sunt vera signa, scilicet novitas vitæ & conversationis, quæ figurantur in latere, & perfectibilitas operationis, quæ in manibus figuratur; Christus resurrexit à mortuis, & sequitur: Ergo in novitate vitæ ambulemus.* Ad hæc bonis hisce operibus bona simul correspondere debet intentio; siquidem per latus interior intentio, per manus vero, opera exteriora designantur; Christus discipulis suis utrumque exhibuit, ad insinuandum nobis, quod opera nostra tunc vita æterna digna futura sint, quando à recta quadam & bona intentione derivabuntur.

In Joan.

Gavisi sunt ergo Discipuli viso Domino.

9. Idem Bonaventura Christum, hunc Apostolorum jubilum illis prædixisse, imo promisisse observat: *Istud gaudium promiserat eis supra, videbo vos & gaudebit cor vestrum; opere implevit, quod promisit; merito sunt gavisi, quia plenum gaudium, non ubi spes lactat, sed ubi res nutrit, ait Augustinus.*

10. Albertus Magnus gaudium hoc visioni vulnerum Redemptoris attribuit, dum ait: *Quis enim sine magno gaudio videret tantæ pietatis spectaculum? Ostendit manus quibus operatus est salutem in medio terræ; pedes, quibus prædicando discurrit, & quibus in itinere lassus fuit; quibus cruci affixus fuit; ostendit latus, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ Dei absconditi.*

In Joann.

11. Dionysius Carthusianus discipulos non tantum ideo gavisos esse dicit, quod Christum à morte, eaque tam ignominiosa resurrexisse viderint, verum etiam ob propriam suam inde in ipsos emanantem utilitatem: *Magistro suo intime congaudebant, & de suo profectu exhilarati sunt, videntes se non esse deceptos, sequendo Jesum, propter quem omnia sua reliquerant, & multa perpessi fuerant, ac patiebantur*; ad hæc impensi gaudebant, quando illum erga se adeo amabilem viderunt esse & benignum, non obstante quod jure merito timere potuissent, ne ab eo castigarentur, eo quod ipsum in passione adeo turpiter deseruissent, atque insuper in admittenda Resurrectionis fide adeo obstinatos se præbuissent.

Versus 21.

Dicit ergo eis iterum: Pax vobis.

12. Lucas Burgensis in ea est opinione, quod Christus per hanc secundam pacis annuntiationem, Apostolos in gratiam denuo recipiendo, omnes ipsis præteritas culpas dimiserit, ut hoc modo ipsi prius in statu gratiæ constituerentur, quibus tunc delegare volebat, ut aliis per sacramentum pœnitentiæ gratiam conferrent: *Pacem ipsis optans non solum, sed etiam dans, & in gratiam eos recipiens, congruebat enim, ut ipse illis prius peccata (si quibus obnoxii erant) remitteret, essentque à peccatis liberi, quibus, ut daret potestatem remittendi peccata aliorum, se comparabat.*

13. Dionysius Carthusianus Christum Apostolis per hanc repetitam pacis imprecationem, pacem tanto tenacius cordibus ipsorum imprimere voluisse scribit: *Quæ etiam repetitio est admonitio discipulorum, ut pacem jugiter appetant, præcipueque exquirant; vel ideo bis ait: Pax vobis, quia optavit eis pacem gratiæ in præsenti, & pacem gloriæ in futuro.*

14. Toletus existimat quod hæc secunda pacis intimatio facta fuerit ad hoc, ut ipsi eandem universo mundo annuntiarent: *Ac si diceret: Iterum pacem do vobis, ut eam toti mundo annuntietis.*

15. Glossa ait: *Iterat, ut monstret per suum sanguinem esse pacificata, quæ in cælis sunt, quæ in terra.*

16. Beda Christum ad duo charitatis præcepta alludere voluisse dicit: *Ideo repetit, quia gemina est virtus charitatis.*

In cat.

Sicut misit me Pater, & ego mitto vos.

17. *Ut Apostolatus dignitatem ostendat*, inquit Lucas Burgensis, *& magnitudinem potestatis eorum aperiat*, ait Cyrillus, *quos his verbis ordinavit orbis Doctores, & divinorum mysteriorum ministros.* Toletus eandem expositionem adducens, Salvatorem dicere voluisse asserit: *Quod munus mihi dedit Pater, hoc ego vobis trado, & vos vicarios meos instituo, qua authoritate Pater misit me, eadem vos ego mitto, ut prædicetis, gubernetis, dirigatis mundum in viam salutis & veritatis.* Albertus Magnus similiter dicit: *Sicut misit me Pater authoritatem suam in me homine per missionem derivando, & ego mitto vos, authoritatem meam vobis dando*; suam namque authoritatem ipsis tanquam suis delegatis hic in terris, unde ipse paulo post recessurus erat, delegavit.

18. Cajetanus ad ly *Sicut* se reflectens, dicit: *Nota adverbium, sicut, significans modum, nam vere, quemadmodum Pater misit Jesum ad prædicandum benefaciendo, & mala patiendo, ita explicat se mittere discipulos.* Hugo Cardinalis eandem observationem habet, dicit enim Christum hisce verbis eis intimare voluisse persecutiones & tormenta, quæ ad ejus imitationem docendo, perpessuri erant: *Id est, ad id, ad quod me misit ad passiones Pater, qui me amat; ideo confidite, quasi dicit: Ea vos charitate mitte ad mala, qua Pater me misit.* S. Gregorius ait: *Ea charitate vos ditigo, cum inter scandala persecutorum vos mitto, qua me charitate Pater diligit, quem venire ad tolerandas passiones fecit.*

Hom. in Evan. 2.

Versus 22.

Hæc cum dixisset, insufflavit, & dixit eis: Accipite Spiritum sanctum.

Hæc cum dixisset, insufflavit.

1. Albertus Magnus ait: *Spiritum à se procedere significavit, per flatum, quem in discipulos direxit.* Per hanc igitur aspirationem & insufflationem, naturam Spiritus sancti nobis insinuare voluit, qui ab ipso & à Patre æqualiter procedit: quia sicut homo aliquis in alium inspirans & insufflans, suum ei halitum & spiritum infundit, ita Pater & Filius se mutuo amantes, naturam & essentiam suam Spiritui sancto communicant; & sicut halitus noster nobis est substantialis, ita quoque Spiritus sanctus est ipsissima Patris & Filii essentia & substantia.

2. S. Augustinus quoque à S. Thoma in Catena citatus, advertit, quod *Flatus iste corporeus substantia Spiritus sancti non fuit, sed demonstratio per congruam significationem non tantum à Patre, sed etiam à Filio procedere Spiritum sanctum.*

3. Salmeron ait: *Ut olim Deus insufflavit spiraculum vitæ, ut fieret homo in animam viventem, ita idem insufflat animam peccato mortuam, ut vivat per Spiritum sanctum.*

Tom. 11 tr. 18

4. S. Thomas quoque dicit, quod sicut prima animæ nostræ vita ab insufflatione originata fuit, ita quoque nunc eadem per eandem restauretur: *Insufflavit in faciem ejus spiraculum vitæ, quod primus homo depravavit, scilicet vitæ naturalis, sed hoc Christus reparavit dando Spiritum sanctum.*

Et dixit eis: Accipite Spiritum sanctum.

5. S. Bonaventura hoc loco exclamat: *O quam magna licentia, quod dicit; Accipite! O quam magna gratia, quod dicit: Non aurum, non argentum, sed Spiritum sanctum.*

Ser. 3. in hac Dom.

6. S. Hieronymus hæc quærit, quonam modo Christus S. Joanne teste, hodie in Apostolos suos infuderit Spiritum sanctum, cum S. Lucas scribat, quod illum post suam in cælos Ascensionem pridem mittere promiserit? Dicit tamen, quod in promptu sit ad hanc difficultatem congrua responsio, si consideretur id, quod S. Paulus dicit, nimirum varias esse hujus sanctissimi Spiri-

Ad Hebid. q. 9.

Spiritus divisiones. Scribit enim in 1. ad Corinthios: *Divisionis donorum sunt, idem vero spiritus.* Hodie igitur Collegio Apostolico communicatus fuit, non secundum amplitudinem & latitudinem omnium gratiarum & donorum suorum, sicut in die Pentecostes, sed solum in ordine ad peccata remittenda. Theophylactus similiter ait: *Ad susceptionem Spiritus idoneos eos reddens:* mox tamen subjungit: *Dicendum autem, & quod potestatem quandam, & donum spirituale dedit eis, non ut mortuos suscitent, & virtutes faciant, sed ut remittant peccata.*

In Cat. 7. Chrysostomus quorundam refert opinionem, qui existimarunt, hanc communicationem fuisse per modum dispositionis & præparationis cujusdam pro die Pentecostes; *Non spiritum dedit, sed aptos eos ad susceptionem spiritus per insufflationem construxit.* S. Thomas quoque hanc opinionem refert, & in illius probationem textum Danielis 1. adducens, dicit: *Dicitur, quod non potuit sustinere visionem Angeli; unde isti, nisi præparati, non potuissent sustinere Spiritus sancti adventum; sed tamen idem Chrysostomus dicit: Spiritus sanctus datus fuit hic discipulis non communiter ad omnia, sed ad aliquem effectum, ad dimittenda peccata;* priusquam enim sanctissimum hunc Spiritum in die Pentecostes mitteret, Apostolis suis dixit: *Accipietis virtutem supervenientis Spiritus sancti;* ubi notandum, quod dictio illa *supervenientis*, clare satis, ipsos jam de facto aliquod saltem hujus spiritus donum accepisse indicat.

Act. Ap 1. v. 8

Act. Ap. 2. v. 2 8. S. Augustinus à Glossa citatus, Spiritum sanctum semel in terra datum, & semel de cælo missum fuisse dicit: *Factus est repente de cælo sonus, tanquam advenientis spiritus vehementis;* unde sequentem deducit moralitatem: *In terra,* inquit, *datur spiritus, ut diligatur proximus; è cælo datur spiritus, ut diligatur Deus.* Eadem quoque observatio à S. Gregorio his verbis adducitur: *Cur prius in terra discipulis datur postmodum de cælo mittitur, nisi quia duo sunt præcepta charitatis, dilectio videlicet Dei, & dilectio proximi? In terra datur spiritus, ut diligatur proximus, è cælo datur spiritus, ut diligatur Deus.*

Hom. 26. in Evang.

Versus 23.

Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt.

Rom. 4. v. 25. 1. Jure merito Apostolus dixit: *Resurrexit propter justificationem nostram,* siquidem tametsi verum sit, quod Salvator noster captivitatis nostræ lytrum seu pretium, in die Veneris super mensa Crucis prompte exsolverit, nosque proinde justam causam habeamus, ut nos erga Christi crucifixi effusum sanguinem debitores esse agnoscamus, cum in virtute illius Chyrographus debiti, quo divinæ justitiæ obstricti eramus, perfecta litura deletus fuerit; sciendum tamen est, hanc satisfactionem nonnisi hodie applicatam nobis fuisse, quando eadem in Sacramento Pœnitentiæ, hodie Instituto, deposita fuit. Enimvero mira res esse videtur, si consideremus, quod Christum non Pilatus, non carnifices, non Hebræi crucifixerint, cum veritas sit infallibilis, id quod à Davide dicitur: *Non accedet ad te malum, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo.* Neque enim flagella ipsum ausa fuissent percutere, nec lancea vulnerare, nec perforare clavi, nec spinæ eum pungere, nisi hisce omnibus nostra se peccata adjunxissent: *Vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra;* & tamen Redemptor noster adeo erga nos benignus & clemens extitit, ut mox, ut à mortuis resurrexit, nequaquam sese peccatoribus, tanquam crucifixoribus suis, infestum aut iratum ostenderit, sed potius magnis illos beneficiis adauxerit; tametsi enim ipse ab iisdem graviter læsus fuisset, ipsi tamen resurgenti, nihil adeo curæ fuit, quam ut aliquem ipsos in amicitiam & gratiam suam restituendi modum adinvenire posset; cumque nos ad nihil adeo conati fuerimus, quam ut necem ei crudelissimam inferremus, ipse econtra, postquam à mortuis resurrexit, nihil adeo sollicite efficere curavit, quam ut nobis vitam & salutem largiretur æternam. Incognitus Carmelitanus Michael de Ayguanis Bononiensis verba illa: *Hæc est dies, quam fecit Dominus,* quæ Resurrectioni adaptantur, ita exponit: *Hac die à servitute peccati redempti sumus, & nobis restituta est hæreditas æterna.*

Ps. 87. 16.

Isa. 53. 5.

Ps. 117. 24.

2. Salmeron causam & mysterium exponit, ob quod increata & incarnata Sapientia, hanc à peccatis absolvendi potestatem in die Paschatis conferre voluerit; dicit enim: *Pulchre in die Paschæ post resurrectionem hoc Sacramentum instituit, non solum ut intelligamus illos recte Pascha celebrare, qui à peccatis mundantur, verum etiam ut intelligant peccatores, qui volunt per Sacerdotes absolvi, oportere esse prius à morte excitatos peccati; per virtutem contritionis extincti, aut saltem ita esse per pœnitentiam talem, etsi minus perfectam, (quam Theologi attritionem vocant) dispositos ac præparatos, ut salubriter & cum fructu absolutionem valeant recipere.*

Hom. 85. in Joan. 3. Chrysostomus supremam hanc Apostolis delegatam potestatem considerans, hanc adducit similitudinem: *Quemadmodum Rex præfectos mittens, ut in carcerem reos intrudant, & ut liberent, potestatem præbet: ita Jesus discipulos dimittens, hac munit authoritate.* Verum quidem est, quod Christus apud S. Matthæum diu ante Apostolis dixerit: *Quæcunque alligaveritis super terram, erunt &c.* Veruntamen eo in loco illis hanc potestatem solum promisit, nunc vero illos in hujusce potestatis possessionem realiter immittit, ad eum modum, quo Princeps aliquis quempiam ad munus aliquod militare eligit, cujus tamen muneris patentes, & actualem administrationem suo tempore, quo scilicet munus illud exercere debebit, committit.

Mat. 18. v. 18.

4. *Vide Sacerdotum dignitatem,* inquit Theophylactus, *quod divina sit; Dei enim est remittere peccata; sic illi igitur honorandi sunt, ut Deus; nam quamvis indigni sunt, quid hoc? Divinorum donorum ministri sunt, & gratia operatur per eos, sicut & per asinam Balaam locutus est, non enim indignitas nostra gratiam probibet.* Cajetanus potestatem hanc Deo à nobis, tanquam illius ministris, directe in acceptis referendam esse dicit: *Mirabilis est facultas hæc, utpote soli Deo propria, quocirca ne intelligeremus authoritative dimitti peccata; remittuntur eis, ut vis & efficacia remissionis explicaretur non in discipulis, sed in Deo remittente.*

5. Porro veniam hanc & remissionem peccatorum, non pro nostro libitu & arbitrio, sed conformiter ad solius Dei voluntatem exequi debemus; siquidem opus quoque est, ut voluntas pœnitentis per debitas dispositiones ad eandem concurrat. Unde Albertus Magnus primo dicit: *Quorum remiseritis per vos vel per successores,* postea subjungit: *Quos dignos remissione judicaveritis, duabus videlicet clavibus, scilicet potestatis, & jurisdictionis.* Quot eheu sunt, qui seipsis se hac remissione indignos esse ostendunt, eo quod proximam à se peccandi occasionem submovere nolint, vel se non conantur vincere, acceptam condonando injuriam, vel famæ aut facultatum injuste ablatarum restitutionem facere renuunt, vel prava consortia, & alia similia obstacula deserere detrectant? Qui autem adversus horum obstinationem & duritiem claves proderunt?

In hæc Dom.

6. Advertendum porro hic est, quod Christus nec tempus, nec locum, nec qualitatem personarum limitet, nec se ad certam peccatorum speciem aut numerum, nec ad tot vices adstringat, & non amplius, sed absolute dicat: *Quorum remiseritis peccata, &c.* quia nullus est peccator, quantumvis impius sit, qui non quovis tempore, & loco absolvi possit, dummodo ipsemet Sacramento obicem non ponat.

7. Per unicam insufflationem, hanc Apostolis potestatem contulit, sicut omnium catenarum dissolutionem; *Quos delictorum catena constringit,* duobus hisce verbis: *Absolvo te;* alligavit; voluit etiam hanc jurisdictionem in Ecclesia sua, suis successoribus per insufflationem conferri, non obstante, quod peccata nostra ipsi magno vitæ & sanguinis sui pretio constiterint, ut illos, qui hoc Sacramentum administrandum habent, doceat, quod vita gratiæ, pœnitentibus cum charitate & amore insinuari, & spiritum compunctionis iis infundendo, benigne recipi debeant.

Ver-

Versus 24.

Thomas autem unus ex duodecim, qui dicitur Dydimus, non erat cum eis, quando venit Jesus.

Hom. 86. in Joan. 1. D. Chrysostomus eos, qui in horto Gethsemani Christum deserendo, fugerant, illo vesperi ad cæteros Apostolos nondum se recollegisse existimat: *Credibile est ex fuga nondum rediisse*; at vero dicat forte aliquis, nunquid hic Thomas idem ille erat, qui ante octo vel decem dies omnes Apostolos ad sequendum Christum in Judæam abeuntem, & moriendum cum illo animaverat? Joan 11.16. *Dixit ergo Thomas, qui dicitur Dydimus ad condiscipulos: Eamus & nos, & moriamur cum eo*; huic igitur respondeo; hoc quidem verum esse, imo & Petrus ipse magnas quidem promissiones fecerat, at vero mox ut turbas viderunt armatas, *omnes relicto eo fugerunt*; Mat. 26.v.56. multi quidem sunt, iique nonnunquam valde spirituales, qui in ferventibus orationibus suis bona quidem faciunt proposita; at vero quando ad eorum devenitur executionem, nulla iis est ad ea adimplenda sufficiens Isa. 37. 3. virtus: *Venerunt filii usque ad partum, & non erat virtus pariendi.*

In Ioan. Ibid. 2. *Non erat cum eis*, inquit Albertus Magnus, *congregationi eorum conjunctus*. Unde S. Thomas hoc nobis utilissimum elicit documentum: *Instruimur per hoc, à societate separari non debere.*

Lib. 12. in Ioan. c. 16. 3. S. Cyrillus quærit hoc loco, quanam ratione & ipse Thomas, licet procul à cæteris Apostolis in cænaculo præsentibus remotus, potestatem circa peccatorum absolutionem & communicationem Spiritus sancti delegatam participare potuerit: *Quomodo si tunc aberat, quando Christus sufflans, dixit: Accipite Spiritum sanctum, spiritus ipse particeps factus est?* Moxque respondet: *Dicimus virtutem spiritus ex intentione dantis Christi in omnes discipulos pertransisse; non enim quibusdam, sed omnibus discipulis dedit; quare liberalitate dantis non solum præsentes, sed etiam absentes Apostoli Spiritum sanctum receperunt.*

4. Lyranus S. Thomam præ cæteris timidiorem fuisse, ac proinde tardius ad cæteros Collegas suos convenisse scribit: *Et ideo propter tarditatem suam privatus est illa visione Christi*; neque enim etiamnum ab illo incaluerat igne, qui in die Pentecostes deinceps super 1 Ioa. 4. v. 18. cænaculum istud descenderat: *Perfecta enim charitas foras mittit timorem.*

5. Glossa dicit: *Non casu, sed divina dispositione defuit Thomas, & audita non credidit; unde palpandum se ei Dominus præbuit, quia ejus dubitatione, & facta sibi probatione, nulli relinquitur jam dubitare.*

Hom. 26. in Evang. 6. Id quod è S. Gregorii doctrina desumptum fuit, qui dicit: *Egit miro modo superna clementia, ut discipulus ille dubitans, dum in Magistro suo vulnera palparet carnis, in nobis vulnera sanaret infidelitatis; plus enim nobis infidelitas Thomæ ad fidem, quam fides credentium discipulorum profuit, quia dum ille ad fidem palpando reducitur, mens nostra omni dubitatione postposita, in fide solidatur.*

Versus 25.

Dixerunt ergo ei alii discipuli: Vidimus Dominum; ille autem dixit eis: Nisi videro in manibus ejus fixuram clavorum, & mittam digitum meum in locum clavorum, & mittam manum meam in latus ejus, non credam.

1. *Evangelista morbi gravitatem exacte describit*, inquit Toletus, *non ut Thomæ notam infamiæ inurat, sed tum ut Resurrectionem Dominicam confirmet, tum ut Medici clementia & virtus agnoscatur in sanando.* Jansenius S. Thomam excusare nititur, utpote cujus incredulitas, tametsi reprehensibilis erat, nihilominus, inquit: *Non ex malitia profecta erat, sicut Pharisæorum, sed ex imbecillitate humana.*

Cap 147. concord. 2. In hac occasione illa Psalmistæ propositio: *Abyssus abyssum invocat*, verificata fuisse videtur; *Abyssus* Ps. 41. 8. enim idem est, quod *Thomas*; & hic in multorum errorum barathrum quoddam misere corruit. Primo enim titubavit in fide resurrectionis articulo nimirum ad religionem nostram, & Messiæ Divinitatem stabiliendam utilissimo; 1 Cor. 15. v. 19. siquidem *Si Christus non resurrexit, inanis est fides nostra;* Et quidem ex quo Christum filium Dei esse credidit, prout jam ante per os Petri cum aliis protestatus fuerat, quid mirum si à mortuis resurrexit? *Non dabis Sanctum tuum videre corruptionem.* Mat. 20. v. 19. Num forte ad id credendum, oracula & prædictiones Propheticæ deerant? Imo ipsemet discipulis suis sæpius prædixerat: *Tertia die resurget.* Secundo ex hoc se cæteris Collegis prudentiorem & sagaciorem probare voluisse videtur, quasi dicere vellet: *Qui cito credit, levis est corde*; non vero talis sum ego, imo *nisi videro*, &c. Eccl. 19. 4. Neque oculari solum testimonio contentus esse voluit, quin etiam contactum vulnerum postulavit, nec sufficiebat illi, vulnera Salvatoris digitis explorasse, nisi etiam manum suam iisdem immitteret, idque non solum in loca clavorum, sed etiam in vulnus lateris, id quod arrogantiam & temeritatem non modicam sapiebat. Adhæc in illa tam præsumptuosa protestatione magnam quoque exhibuit irreverentiam, siquidem *In sancta sanctorum* pectoris illius ingredi præ- Colos. 2. 3. sumpsit, *in quo sunt thesauri sapientiæ & scientiæ Dei.* 2. Reg. 6. 7. Porro Oza morte repentina punitus fuit, quia in arca, quæ lignum quoddam, & remotissima tantum sacrosanctæ illius humanitatis figura erat, manum suam extendere attentavit; imo ipsemet Christi præcursor, licet inter natos mulierum maximus esset, se tamen ad corrigiam calceamentorum solvendam indignum esse censuit. Tertio duritia & obstinatio ipsius summe reprehensibilis erat, siquidem nec Petro, nec sanctis illis mulieribus, nec discipulis in Emmaus abeuntibus, nec omnibus Apostolis, qui testes oculati, *Omnique exceptione majores* erant, credere voluit; & quidem, quod culpam ejus vel maxime aggravavit, octo continuis diebus in hac incredulitate sua perseveravit: unde Toletus ait: *Magna pertinacia fuit & incredulitas Thomæ, non enim ad horam aut diem perseveravit incredulus, sed per integros dies octo, imo in sua permansisset infidelitate diutius, si Dominus ad eum venire distulisset.* Quarto demum obstinationi huic præsumptionem adjunxit, siquidem Incarnatæ illi Sapientiæ modum præscribere voluit, quo illum ad resurrectionis suæ fidem perduceret, nimirum permittendo, ut digitos & manum suam in vulnerum ejus aperturam immittere posset, imo, secus enim si fieret, nequidquam crediturum se esse protestari præsumpsit: *Nisi videro, nisi mittam, &c.*

3. In hac occasione perspicue apparet, quam verum sit illud Sapientis monitum: *Qui cum sapientibus graditur, sapiens erit, amicus stultorum similis efficietur*; Prov. 13 v. 20. hic etenim Apostolus præ cunctis aliis se ferventissimum exhibuit, quamdiu in aliorum Apostolorum societate permansit; unde ait: *Eamus & nos, & moriamur cum eo*; quando vero ab illis separatus fuit, non una tantum vice, sed pluribus graviter lapsus fuit: *Cum sancto sanctus eris, cum viro innocente innocens* Ps. 17. v. 26 & *eris, & cum perverso perverteris.* Enimvero de S. 27. Petro legimus, ipsum semel Christum negasse, imo cum adjuncto jurejurando protestatum fuisse, quod ignoraret, quis esset: *Nescio hominem*, & tamen alia quadam vice ex æterni Patris revelatione eum filium Dei esse confessus fuerat, & aperte agnoverat? undenam hæc provenit differentia? Nunquid unus idemque Petrus erat? Nunquid de eodem Dei filio confitendo vel diffitendo Petro res erat? *Circumsedentibus illis, erat Petrus in medio eorum.* Luc. 22 55. Quinam obsecro Petri consortes erant, quando magistrum suum negavit? S. Thomas ait: *Non mirum si* In Matt. 1b. *cecidit, quia in mala societate mansit*; Socii enim ejus erant sacrilegi, iniqui & excommunicati illius Pontificis, Caiphæ nimirum, familiares ministris, & satellites, qui Salvatori mortem machinabantur; non vero in tali erat consortio constitutus, quando filium Dei confessus fuit, tunc enim in medio Coapostolorum suorum constitutus erat; Imo advertendum est, quod ut de commisso scelere pœnitentiam Mat 16 v 75 ageret: *Egressus foras flevit amare.* Ubi S. Remigius Ibid dicit: *Egreditur foras de impiorum societate, ut pavide negationis sordes amaris fletibus lavet.* David, qui tametsi vir secundum cor Dei fuerit, turpiter tamen & ipse lapsus fuit, totus anxius exclamabat, dicens: *Salvum me fac Deus, quoniam defecit sanctus, quoniam diminutæ sunt veritates à filiis hominum*; Ps. 11. v. 2. circa quæ verba, verba illa S. Augustini licet

cet de S. Petro dicta fuerint, ad noſtrum propoſitum tamen adducere poſſumus, ita enim ait: *Ecce columna firmiſſima ad unius auræ impulſum tota contremuit; & ecce caput aureum ad unius lapilli contactum, in parte fictili comminutum eſt & corruit.* Cajetanus quoad hunc S. Petri lapſum, breve quoddam ſuggerit monitum, quod etiam in hoc S. Thomæ caſu ſervire poteſt; dicit enim nervoſe & breviter: *Conſidera, & treme vir juſte.* Petrus paucis horis ante ad Chriſtum defendendum valde ſe ſtrenuum & generoſum ſolus exhibuit, dum Malcho auriculam amputavit, & tamen mox eadem nocte adeo factus eſt pavidus. S. Thomas quoque ſeptimana antecedenti proteſtatus eſt, dicens: *Eamus & nos, & moriamur cum eo,* item Lazari Mortui Quatriduani reſuſcitationem præſens ſpectavit, & tamen nunc cunctis aliis ſe miraculoſiorem eſſe probavit, imo obſtinate credere noluit, quod reſuſcitare poſſet ſemetipſum. Similiter de eo, quod omnes Apoſtoli quoad reatum proditionis Magiſtri ipſorum omnino inſontes, audientes unum ex ipſis Salvatorem traditurum eſſe, contriſtati fuerint; S. Leo ita ſcribit: *Contriſtati ſunt, non de conſcientiæ reatu, ſed de humanæ mutabilitatis incerto timentes;* etenim quantumvis aliquis ad altiſſimum perfectionis & ſanctitatis culmen pertigerit, quamdiu tamen in hujuſce certaminis arena militat, vulneribus & plagis recipiendis ſubjectus eſt, niſi Deus ei per ſpecialia auxilia aſſiſtat.

S. Auguſt. tr. 113.

In Matt.

Ser. 7. de paſſ.

4. Unde perſpicue ſatis cognoſcitur, quantum voluntatis propriæ impetus, qui obſtinationem, individuum habere comitem ſolet, animabus noſtris præjudicium inferat, ſiquidem hic videmus, quod diſcipulus ille, qui integro triennio, diſciplinæ Chriſti in ſchola Dei operam dedit, propriæ tamen ſcientiæ & voluntati tanta cum pertinacia induruerit, ut mentis ſuæ ſenſum totius Collegii Apoſtolici, & forſitan etiam ipſiuſmet Matris Dei, quæ utique apparitioni huic præſens interfuit, teſtimonio, & veritati perhibitæ præhabuerit. Quis igitur opinionem & judicium proprium non pertimeſcat, maxime cum adeo ſanctæ & perfectæ ſcholæ diſcipulus non exiſtat?

5. Enimvero Albertus Magnus ambigentem hunc Chriſti Apoſtolum excuſare nititur, dum ait: *Quia multa ſigna infirmitatis viderat, & quamvis reſurrexiſſe non crediderat, tamen nec contrarium aſſerebat, nec uni, nec alteri firmiter adhærens, & tales ſunt tardi ad credendum, & quando credunt, firmiſſime credunt.*

Verſus 26.

Et poſt dies octo iterum erant diſcipuli ejus intus, & Thomas cum eis; venit Jeſus januis clauſis, & ſtetit in medio, & dixit: Pax vobis.

Et poſt dies octo iterum erant diſcipuli ejus intus, & Thomas cum eis.

1. Nullus ex diſcipulis Chriſti per ſolidum octo dierum ſpatium, hunc ſuum condiſcipulum à ſua pertinacia dimovere potuit, qui proinde in ſua utique obſtinatione perſeveraturus fuiſſet, niſi benigniſſimus Magiſter noſter paternè erga ipſum commotus fuiſſet; unde clare deducitur, quod ex nobis ipſis quidem in peccatum labi poſſimus, at vero poſt lapſum ex nobiſmetipſis inde non valeamus reſurgere, niſi Deus auxiliatricem ſuam nobis porrigat manum; licet enim in facultate noſtra ſit, cadere, pœnitere tamen poſt lapſum, noſtram excedit poteſtatem, omnes quidem electi tam qui in terris, quam qui in cælis ſunt, in noſtrum ſubſidium facere poſſunt, quidquid illis poſſibile fuerit, ſuum tamen intentum finem minime conſequentur, niſi Deus ipſe ad ſuccurrendum nobis motus fuerit: *Venit Jeſus.*

Hom. 86. In Joan.

2. *Et qua gratia ei non continuo apparuit?* quærit hoc loco Chryſoſtomus, & reſpondet, Chriſtum id facere diſtuliſſe, *Ut interea à diſcipulis edoctus, iiſdem auditis, in majus traheretur deſiderium, & magis in fide confirmaretur.* Janſenius adjungit: *Tum ut magis Domini pateſceret clementia, qui talem in diſcipulo, tanto tempore pertulit incredulitatem, quæ quo major erat & diuturnior, eo magis ſubito in magnam mutata fidem reſurrectionis in nobis confirmat credulitatem.*

3. S. Thomas hic moralem quandam obſervationem in medium adfert; ait enim: *Ubi notandum, quod Thomas ſolus hac apparitione indigebat, non tamen ei ſingulariter Dominus apparuit, ſed in congregatione exiſtenti, ad deſignandum, quod ſingularitates non ſunt multum Deo acceptæ, ſed bi, qui in communitate charitatis exiſtunt.* Ad hæc dici poteſt, Chriſtum voluiſſe, ut diſcipulus hic ſimul cum aliis conjunctus, & in reliquorum Apoſtolorum ſocietate conſtitutus eſſet, ut nobis inſinuaret, quam nobis proficua ſit bonorum communicatio, eoquod propter illorum merita multas nonnunquam recipimus gratias, quas alias forſitan minime reciperemus. Præterea ut Collegium Apoſtolicum benignitatis & zeli, quem Chriſtus ad conſulendum errabundæ hujus animæ ſecuritati exhibuerat, teſtaretur, ac proinde exemplo ejus charitatem & zelum ediſceret, quem deinceps in lucrandis animabus, & maxime in iis à mala ad bonam viam convertendis & reducendis habere debebant: cui accedit, quod juſtum omnino fuerit, ut qui ex Coapoſtoli ſui incredulitate ſcandalizati fuerant, ex viſis & auditis ferventiſſimis ejuſdem fidei actibus, quibus præcedentem reparabat incredulitatem, denuo ædificarentur.

In Ioan.

Venit Jeſus &c.

4. Hæc nova Chriſti apparitio, aliis Apoſtolis neceſſaria non erat, ſed ob ſolum Thomam facta fuit, ut is nimirum reduceretur ad fidei integritatem. Et ideo D. Chryſoſtomus ait: *Tu autem cum diſcipulum non credentem videas, conſidera Dominiclementiam, quomodo pro una etiam anima vulnera ſua oſtendit, & ut unum ſalvum faceret, apparuit.* Toletus pariter ſcribit, quod licet pertinacia Thomæ maxima fuerit: *Major tamen clementia, & in ſuos amor extitit Salvatoris, propter unum enim & hunc incredulum & pertinacem iterum dignatus eſt apparere, eademque imo majora ſuæ reſurrectionis argumenta facere.* Salmeron cæleſtem hunc Paſtorem conſiderat, qui unicam gregis ſui perditam oviculam tanta cum ſollicitudine & cordis anxietate quærit: *Nunc quidem immediate propter unam oviculam, hoc eſt, Thomam, in quo ejus ſingularis elucet charitas, volens indicare, quæ pro omnibus fecit, pro ſingulo quoque pro eximia ſua atque incomparabili charitate facere.*

Hom. 11. In Joan.

To. 11. n. 13.

Verſus 27.

Deinde dicit Thomæ: Infer digitum tuum huc, & vide manus meas, & affer manum tuam, & mitte in latus meum, & noli eſſe incredulus; ſed fidelis.

Deinde dicit Thomæ: Infer digitum tuum huc.

11. Per hæc verba, haſque actiones, Chriſtus Thomæ perſpicue oſtendit, ſibi nota & perſpecta eſſe omnia, jamque quævis penetraſſe abditiſſima cordis ejus ſecreta, dum nimirum illius revelat cogitationes, deſideria, omniaque verba, quæ aliis diſcipulis locutus fuerat; unde Salmeron ait: *Qua in re oſtenditur, ſe plane Deum eſſe, qui omnia noverit ejus verba.* Verum quidem eſt, Chriſtum juſtiſſimam habuiſſe cauſam & occaſionem illum confundendi, eique incredulitatem & pertinaciam ſuam improperandi, attamen nullam ei objurgationis umbram ſeu veſtigium propoſuit, quin potius omnibus, quæ ab ipſo ſibi concedi non ſine præſumptione petierat, condeſcendit, omneque ipſius deſiderium perfecte complevit, ut ipſum lucrari, & in ſalutis ſtatum reducere poſſet; nequaquam ad ejus reſpexit temeritatem & inurbanitatem, qua ipſe, qui ſervus erat, cum Domino ſuo de conditionibus non ſatis æquis paciſci, & ſubditus à ſuo Principe, imo injuriam inferens ab injuriato & læſo, ſatisfactiones & capitulationes præſcribere & prætendere præſumpſit, hæc omnia, inquam, negligit & diſſimulat, nec ullum habet reſpectum humanarum rationem, dummodo ejus poſſit operari ſalutem. Unde Divus Chryſoſtomus ait: *Aſtitit ergo iterum Jeſus, neque ab illo rogari exſpectat, neque quidquam tale audire, ſed nihil eo dicente, ipſe Jeſus primum ejus ſatisfecit deſiderio.* Lucas Burgenſis eandem habet conſiderationem, dum ait: *Non exſpectavit, dum Thomas ipſe rogaret, ſed præoccupavit partes ejus, & non requiſitus obtulit diſcipulo, quæ ad credendum*

Hom. 86. in Joan.

dendum ille requiſierat apud condiſcipulos, paratum ſe exhibens, ſatisfacere, quamvis inordinato diſcipuli deſiderio, ejus quem noverat non ex malitia, ſed imbecillitate peccare.

Serm. 13. de verb. Dom. 2. Sanctus Auguſtinus dicit: *Digitos tuos mitte per latus meum, & noli eſſe incredulus; occiſus ſum propter te; per locum, quem vis tangere, ſanguinem fudi, ut redimerem te.*

In Ioan. 3. Sanctus Thomas Chriſti admiratur ſollicitudinem & vigilantiam, qua ſuis proſpicere feſtinat & ſubvenire: *In quo apparet ſecundum ſignum divinæ pietatis, quod electis ſuis in caſu cito ſubvenit.* Idemque Angelicus Doctor differentiam oſtendit, quæ inter lapſum reproborum & electorum intercedit: *Cadunt electi aliquando*, inquit, *ſicut & reprobi, ſed differenter, quia reprobi franguntur, electis vere cito Deus ſupponit manum ſuam, ut reſurgant.* Pſalm. 26. 24. *Cum ceciderit juſtus, non collidetur, quia Dominus ſupponit manum ſuam; item: ſi dicebam, motus eſt pes meus, miſericordia tua Domine adjuvabit me; & ideo ſtatim ſupponit Thomæ lapſo manum, ita ut cum diceret: Niſi videro, non credam, revocat dicens: Infer digitum tuum huc, & noli eſſe* &c. Sanctus Thomas de Villanova ait: *Pius paſtor ovem ſuam perire non patitur, ſicut ad Patrem dixerat; Quos dediſti mihi, non perdidi ex eis quemquam; dicant Prælati, quam commiſſis ovibus ſollicitudinem exhibeant; ſi pro una ſola Dominus apparuit, omnis ſollicitudo, omnis labor unius animæ negotio minor eſt.*

Pſ. 91. 18.

Serm. in hac Dom.

in Joan. 4. S. Thomas Doctor Angelicus circa digitum S. Thomæ in ſenſu ſpirituali ita ſcribit: *Myſtice per digitum diſcretio deſignatur, per manus opus noſtrum; monet ergo, & digitum, & manus in latus ejus mittere, ut quidquid in nobis eſt diſcretionis & operis, in Chriſti ſervitium expendamus.*

Et vide manus meas, & affer manum tuam, & mitte in latus meum.

Ibid. 5. S. Thomas de Villanova erga hanc ſancti Thomæ manum ſancta quadam invidia motus, dicit: *Felix manus, quæ Dominici pectoris ſecreta rimavit; quas divitias non intus invenit? Ab illo pectore arcana cæleſtia Joannes hauſerat dormiendo: in illo Thomas grandes theſauros reperit ſcrutando; grandis illa ſchola, quæ tales diſcipulos facit.*

6. Albertus Magnus dictionem illam, *Vide*, ponderans dicit: *Hoc eſt, intus perſpice cum Propheta Zacharia cap. 13. 6. Quid ſunt plagæ iſtæ in medio manuum tuarum? Et reſpondet: His plagatus ſum in domo eorum, qui diligebant me, hoc eſt, qui me diligere debuerunt, talibus ſignis pietatis cognoſcere me debes, qualia paſſus ſum pro te.*

7. Didacus Stella in Chriſti vulneribus & apertis manibus, ejus liberalitatem conſiderat: *Manus*, inquit, *invenies perforatas, in quo ejus maxima bonitas & magnificentia oſtenditur.* Cicatrices haſce, licet in corpore glorioſo & ſplendeſcenti defectus quidam & deformitates eſſe videantur, retinere voluit, ut ſe in pietate ſua beneficum exhiberet & liberalem, tametſi etiam non niſi unicam animam, qualis S. Thomæ erat, ad ſalutis ſtatum reducturus eſſet; *Vide autem, quomodo propter unum hominem*, inquit Theophylactus, *Thomam, non dedignatus eſt ita condeſcendere Dominus, & latus oſtendere, ut ſalvet animam unam, ita & nos quoque minimum contemnere non debemus.*

8. Salmeron ſacroſanctam Redemptoris noſtri conſiderat humanitatem, quam Apoſtolo huic ad eum ſanandum exhibuit: *Applicat*, inquit, *tanquam medicus bonus convenientem morbo medicinam, dicendo: Infer digitum tuum huc, ſancta namque Chriſti humanitas præſtantiſſima quædam ac viva medicina eſt, quæ homini vivo ſecundum ſpiritum, id eſt, vita fidei & charitatis privatè applicatur.*

9 Janſenius exiſtimat, quod licet Chriſtus S. Thomæ vulnera ſua exhibuerit tangenda, ipſe tamen ab eorundem contactu abſtinuerit: hic jam credi poteſt, Thomam, etſi à Domino admonitum, ut id faceret, quod deſideraverat, & contrectando tamen ipſum & loca vulnerum abſtinuiſſe, quod agnita Domini facies & vox ei ſatisfacerent, & præ reverentia non auderet illum tangere; & quidem ratio, quæ illum ad id credendum movet, hæc eſt, quia Chriſtus dixit: *Quia vidiſti me Thoma, credidiſti*, non vero ait: *Quia vidiſti & tetigiſti*, quod utique dixiſſet, ſi eum tetigiſſet. Toletus proinde ipſum ex tanta benignitate attonitum hæſiſſe: *Tanta Domini clementia confuſum fuiſſe, magnamque & profundam humilitatem concepiſſe certum eſt.*

Verſus 28.

Reſpondit Thomas, & dixit ei: Dominus meus & Deus meus.

In Joan. 1. S. Thomas Apoſtolum hunc ſubito in profundum quendam Theologum evaſiſſe dicit: *Apparet, quod ſtatim factus eſt Thomas bonus Theologus, veram fidem confitendo.* Humanitatem namque ejus confeſſus eſt, quando dixit; *Dominus meus*, hoc etenim nomine eum ante paſſionem ejus nominare ſolebant: *Vos vocatis me Magiſter & Domine, & bene dicitis.* Dum vero ait: *Deus meus*, divinam ejus confeſſus eſt naturam, neque enim Apoſtoli ipſum antea hoc nomine *Deus* appellaſſe leguntur.

Joan. 13. 13.

2. *Quemadmodum ad credendum fuerat difficilior*, inquit Janſenius, *ita nemo clarius Divinitatem ejus profeſſus eſt.* S. Auguſtinus hanc infidelitatem valde deſiderabilem fuiſſe oſtendit; dicit enim: *Quam bona ignorantia, quæ erudivit ignaros! Quam bona infidelitas, quæ ſæculorum fidei militavit.* B. Laurentius Juſtinianus ait: *Per unius infidelitatem univerſam voluit erudire Eccleſiam.* Chryſologus dicit Redemptorem tacite Thomæ dicere voluiſſe: *Infer digitum tuum huc, ut effundant toto orbe iterum te aperiente, hæc vulnera fidem; veniant & audiant hæretici.* B. Petrus Damianus ait: *Evertit errores atque verſutias hæreticæ pravitatis.* S. Thomas de Villanova hanc Thomæ confeſſionem ei, quæ alias à S. Petro facta fuerat, anteponit, dicens: *Expreſſius intonat Thomas: Dominus meus, & Deus meus, ſimplici verbo utramque naturam in Chriſto confeſſus.*

Serm. 54. in append. I.

Ser de S. Th.

Ser. 84.

Diſc. de S. Barthol.

Serm. cit.

3. Nec mirum, quia in illo veræ ſapientiæ ærario, *in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ Dei*, in vera Theologia eruditus fuit, præterquam quod S. Bernardus de ſchola Paſſionis ſcribat, *In illa enim ſapientia eſt, in illa juſtificationis noſtræ perfectio, in illa ſcientiæ plenitudo, in illa ſalutis divitiæ, in illa abundantia meritorum eſt*, & ideo ad unicum vulnerum illorum aſpectum, obſtinationis ejus gelu diſſolutum fuit. Unde ſanctus Bonaventura exclamat: *O vulnera, corda vulnerantia, & mentes congelatas inflammantia, & pectora adamantina liquefacientia!*

Coloſ. 2. v. 3.

Serm. 48. in cant.

De ſtig. m. t. c. 4.

Verſus 29.

Dixit ei Jeſus: Quia vidiſti me Thoma, credidiſti; Beati, qui non viderunt & crediderunt.

1. S. Thomas Doctor Angelicus dubium hoc loco movet, dicens: *Cum fides ſit ſubſtantia ſperandarum rerum, argumentum non apparentium, ut dicitur Hebr. 11. v. 1. quomodo hic Dominus dicit: Quia vidiſti me Thoma, credidiſti?* Moxque ſubjungit: *Sed dicendum, quod aliud vidit, aliud credidit; vidit hominem & cicatrices, & ex hoc credidit divinitatem reſurgentis.*

2. Idem quoque Angelicus Doctor aliam movet difficultatem, nimirum ex quo S. Thomas ſe reſurrectionem Chriſti nequaquam crediturum eſſe proteſtatus fuit, niſi vulnera ejus videret pariter & tangeret, cur Chriſtus poſtea ſolum dixit: *Quia vidiſti me*, non vero dicit: *Tetigiſti me?* Cui difficultati per adductam S. Auguſtini authoritatem reſpondet: *Senſu viſus utimur pro quolibet ſenſu; Dicimus enim: Vide quomodo ſonat, quomodo ſapit. Dicit ergo: Infer digitum tuum huc, & vide; non quod in digito ſit viſus, ſed dicitur quaſi: Tange & experire.* Cui eidem difficultati aliam quoque ſubjungit reſponſionem, dum ait: *Vel dicendum, quod Thomas videns vulnera, & cicatrices, confeſſus eſt in ſe ipſo, & antequam poneret digitum, credidit, & dixit: Dominus meus & Deus meus.*

3. Celebre valde eſt illud S. Auguſtini axioma, dicentis: *Melius judicavit de malis benefacere, quam mala nulla eſſe permittere*; Poterat quidem Chriſtus hunc Apoſtolum ſuſtinere erectum, ne caderet, nec tamen lapſum ejus impedire voluit, ut poſtea tanto glorioſius poſt lapſum reſurgeret; Ipſe etenim eſt, qui præ cunctis aliis

Enchir. c. 96. c. 25.

aliis Apostolis hunc adeo difficilem Resurrectionis articulum, toti mundo annuntiavit, adeo ut B. Petrus Damianus de digito S. Thomæ, qui hic Romæ in Basilica S. Crucis in Jerusalem velut miraculosa quædam reliquia, integer conservatur, dicat: *Cujus digitus magister factus est mundi, qui principali quadam dignitate vere dicendus est judex, hunc veritatem Dominicæ carnis ignorantibus indicavit.* Ecce tibi bonum, quod Deus elicere novit ex lapsibus electorum, de quibus Apostolus scribit: *Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum; etiam peccata*, inquit Glossa. S. Ambrosius dicit: *Sancti Domini, qui consummare pium certamen gestiunt, & currere cursum salutis, sicubi forte ut homines corruerint, naturæ magis fragilitate quam peccandi libidine, acrius ad currendum insurgunt, pudoris stimulo majora reparantes certamina, ut non solum nullum attulisse æstimetur lapsus impedimentum, sed etiam velocitatis incentiva cumulasse;* id quod in S. Thoma ad literam adimpletum fuit; De illo namque Dionysius Carthusianus ita scribit: *Innumerabiles pro Deo persecutiones patientissime tulit, infatigabiliter laboravit;* & vere ita est; nam si vastitas & numerus provinciarum & regnorum, quæ cum tanto Christianæ religionis profectu & augmento peragravit, ad trutinam revocentur, totum quasi mundum, ut ita dicam, penetrasse dici potest; Unde B. Laurentius Justinianus in sermone quodam de hoc sancto dicit, quod fecerit *innumerabilium conversionem populorum*. Et Carthusianus in eodem sermone dicit: *Copiosissimum*.

Ser. de s. Bar.

Rom 8. v. 28.

Apol. 1. de David. c. 5.

Serm. 1. de S. Th. Ap.

Serm. 1. de S. Th.

4. Considerare quoque hoc loco possumus miram vulnerum Redemptoris nostri efficaciam, siquidem tametsi solæ eorum apparuerint cicatrices, nullusque inde pro tunc sanguis manarit, quin potius incorruptibilia & splendescentia fuerint, attamen in Thoma antea obstinato & contumaci, atque in amore Redemptoris sui adeo gelido, incredulo & arrogante, adeo vividos produxerunt veræ fidei, sapientiæ altissimæ, charitatis, humilitatis, omniumque aliarum virtutum sensus & affectus, ut proinde S. Bonaventura de hisce vulneribus scribat, quod sunt *fundamentum fidei, erectio spei, & inflammatio charitatis*; unde & sancta mater Ecclesia etiam per hoc totum tempus Paschale, amaræ Passionis Christi, nobis valde efficaciter inculcat memoriam, dum nobis toto Paschali tempore, in officio divino Crucis commemorationem facere præcipit, ut hac ratione statum gratiæ, quem sanctis hisce præteritis diebus nobis acquisivimus, perenniter continuare valeamus: ad hoc enim vel maxime proderit, si oculos cordis nostri in sacrosancta Christi vulnera defixos teneamus, serio considerando, quanto pretio peccata nostra Deo constiterint. Unde S. Augustinus ait: *Ut pellem vitiorum deponamus, per foramen stigmatum Christi transeamus*. Porro S. Antonius Paduanus dicit, quod Redemptor per hanc vulnerum suorum exhibitionem, non solum S. Thomam, sed & omnes nos, quotquot sumus, fideles enixè roget, ne illa per peccata nostra denuo aperiamus: *Ostendit rogans, ut sibi compatientes, clavis peccatorum iterum ipsum non crucifigamus*.

De stigmat. p. 1. c. 6.

Ser. 4. ad frat.

DOMINICA II. POST PASCHA.

Evangelium ex Joan. cap. 10.

Vers. 11. EGo sum pastor bonus; Bonus pastor animam suam dat pro ovibus suis. 12. Mercenarius autem, & qui non est pastor, cujus non sunt oves propriæ, videt lupum venientem, & dimittit oves, & fugit, & lupus rapit, & dispergit oves. 13. Mercenarius autem fugit, quia mercenarius est, & non pertinet ad eum de ovibus 14. Ego sum pastor bonus, & cognosco oves meas, & cognoscunt me meæ. 15. Sicut novit me pater, & ego agnosco patrem, & animam meam pono pro ovibus meis. 16. Et alias oves habeo, quæ non sunt ex hoc ovili, & illos oportet me adducere; & vocem meam audient, & fiet unum ovile & unus pastor.

Versus 23.

Ego sum pastor bonus; Bonus pastor animam suam dat pro ovibus suis.

Ego sum pastor.

1. SAncta mater Ecclesia opportune nobis in hac Dominica Evangelium quoddam proponit, in quo se Redemptor noster, non semel, sed sæpius pastorem bonum appellat, id quod antea in ipsis effectibus demonstravit, dum pro salute gregis sui, vitam suam prodegit, & post resurrectionem suam, per quadraginta dierum spatium hic in terris, inter nos mortales commoratus, nihil aliud adeo sollicite facere sategit, quam ut dispersum gregem suum in unum simul congregare studuerit, ad Ecclesiæ ovile eundem reducendo, eoque fine suos quoque erudiendo Apostolos: *Per dies quadraginta apparens eis, & loquens de regno Dei*. Quibus proinde cum peccata remittendi potestatem dedisset, prouti præcedenti Dominica vidimus, nunc boni Pastoris & Prælati Ecclesiastici partes, & officium plenius exspectare constituit.

Act. Ap. 1. v. 3.

2. Porro ex quo à mortuis glorioſus & immortalis resurgens adversus mortem & infernum victor evasit, merito sibi glorioſiores speciosioresque titulos, nimirum filii Dei altissimi, Regis Regum, Dei exercituum, Regis gloriæ, vel alios similes sibi vendicare debuisset, nec tamen id fecit, sed pastoris munus & titulum sibi assumpsit, titulum videlicet humilitatis & amoris, ut per hoc nobis insinuaret, se in hoc glorioſo tantæque majestatis statu humilitatem & benignitatem suam nequaquam deposuisse, idque, ut reor, ideo fecit, ut nos tanquam oves perditas sibi denuo compararet, & ad gregem suum reduceret, in cujus evidens signum, eodem, quo resurrexerat die, duos è discipulis suis errabundos, in Emaus contendere videns, ipse quoque assumpta sibi viri peregre proficiscentis specie, eorum se societati adjunxit, cum iis tamdiu progressus fuit, donec eosdem affabilitate sermonum suorum in viam rectam, id est, in notitiam & fidem resurrectionis suæ perduceret.

3. Chrysologus in sermone 6. in Psal. 99. ita scribit: *Deus mitissimi Pastoris elegit officium, personam Patris induit, ut vagos populos, dispersus longe lateque gentes velut errantes oves in unum pastor misericors congregaret*. Prout hodie in Epistola ad Missam lecta, quæ ex Epistola 1. S. Petri cap. 2. v. 25. ejus nimirum, cui dixerat: *Tu es pastor ovium, princeps Apostolorum*, desumpta fuit, hisce claris verbis à nobis lectum fuit: *Eratis sicut oves errantes, sed conversi estis nunc ad pastorem*; Gentiles enim ad cæli ovile à Deo electi (quales nos omnes eramus) per idololatriæ, aliorumque millenorum errorum prærupta dispersi, ad inferni barathrum irreparabiliter ambulabant; Unde Isaias ait: *Omnes nos quasi oves erravimus, unusquisque in viam declinavit*, imo quilibet populus inter gentes suis erat particularibus erroribus imbutus, adeoque in tot præruptis homines gentiles tunc periclitabantur, quot erant profana numina, quæ adorabant, Jovis nimirum, Saturni, Veneris, imo & Crocodilorum, cæparum & porrorum simulachra; & Roma ipsa, ut S. Leo scribit: *Magnam sibi videbatur assumpsisse religionem, quia nullam respuebat falsitatem, omniumque gentium serviebat erroribus*. Hujus igitur gregis dispersioni amantissimus hic Pastor compatiens, dum vix jam à mortuis resurrexerat, Petrum ad se accersivit, eique trina vice, quoad charitatis virtutum examinato, gregem hunc consignavit, ut eum in salutaribus Evangelicæ doctrinæ suæ pascuis pasceret & enutriret, ac demum ad cæli ovile perduceret: *Pasce agnos meos, pasce oves meas*. Id quod multis sæculis antea ab Ezechiele prædictum fuerat; ubi Deus per os Prophetæ ita loquitur: *Salvabo gregem meum, & non erit ultra in rapinam, & suscitabo super eas pastorem unum, qui pascat eas*.

Isa. 53. v. 6.

In nat. Apost. Petr. & Paul.

Joan. 21. v. 17.

34. v. 22. & 23.

4. Porro Deus hunc Pastoris titulum maximi facit, siquidem dum sub figura parabolæ de ove perdita, redemptionis humanæ naturæ mentionem faceret, semetipsum nobis sub specie Pastoris ob oculos posuit, qui eandem post multos sudores & labores quæsitam ac demum inventam, suisque humeris impositam, salvam & incolumem ad ovile reportavit; Quæ omnia plane

planè conformia erant illi, quod diu ante Prophetam Evangelicum conscribere jusserat, qui postquam dixisset: *Omnes nos quasi oves erravimus*, immediatè sequentibus verbis exponit, qualiter omnes nostri errores, ut condigna satisfactione redimerentur, hujusce Pastoris humeris impositi fuerint: *Et posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrorum*. Unde S. Ambrosius dicit: Pro rationali grege, Christus seipsum passioni corporis non negavit, ut ovem lapsam, crucis suæ humeris superponens, pii oneris functione recrearet. Tertullianus, in annalibus Ecclesiasticis relatus, testatur, olim devotis Christi fidelibus in usu positum fuisse, ut in calicibus, in quibus pretiosus Christi sanguis consecrabatur, Pastorem quendam in humeris suis oviculam bajulantem effigiarent, ut hac ratione Sacerdotes ad imitandam Salvatoris charitatem excitarent: *Ubi est ovis perdita à Domino requisita, & humeris ejus revecta.* Hæc eadem figura, ut Baronius scribit, in cæmeteriis antiquis quoque passim conspicitur, atque à primis nascentis Ecclesiæ temporibus, in Pastorum & Prælatorum Ecclesiasticorum maximè insignium vestibus sacerdotalibus, præcipuè in pallio Archiepiscopali expressa geritur, de quo Isidorus Pelusiota lib. 1. Ep. 136. ita scribit: *Illud enim amiculum ex lana contextum, quod illi gestant humeris, ovis illius, quam Dominus aberrantem quæsivit, inventamque humeris suis sustinuit, pellem designat.* In Ecclesiis quoque S. Joannis Lateranensis, S. Laurentii extra muros, S. Sebastiani, SS. Cosmæ & Damiani, hæ Christi imagines, similitudinem Pastoris, oviculam in humeris suis bajulantis referentes, expressæ conspiciuntur, ad denotandum nobis, quantum Redemptor noster de hoc nomine & officio Pastoris glorietur & gaudeat, in hujus namque signum primitivi Christiani ipsum in hac figura delineare solebant.

Isa. 53. v. 6.

Ibidem.

In Ps. 118. oct. 10.

de pudic. c. 6.

Baron. an. 219. n. 13.

5. Considerari etiam hoc loco meruit, quòd Christus in tugurio quodam, seu pastorum habitaculo nasci, in præsepio quodam, ad quod greges duci solebant, jam natus reponi, ac demum mox ut natus fuit primo omnium loco à Pastoribus recipi & visitari elegerit; quibus etiam de cælo legatum misit, qui eos suæ facerent nativitatis jam factæ conscios. Sanctus Ambrosius ad id quod pastores in illa nocte vigila sse dicantur, sese reflectens, dicit: *Bene Pastores vigilant, quos bonus Pastor informat.*

L. 2. in Luc.

Bonus.

6. Porro filius Dei incarnatus sæpius quidem titulum sibi lucis, Salvatoris viæ, vitæ, veritatis, Regis, assumpsisse legitur, nunquam tamen sibi hunc titulum, *bonus*, vendicasse reperitur, imò dùm aliquando hoc titulo honoraretur, eandem non sine indignatione eum recepisse constat: *Et ecce unus accedens ait illi: Magister bone, quid boni faciam, ut habeam vitam æternam? qui dixit ei: Quid me interrogas de bono? unus est bonus Deus*, quasi dicere voluisset, quòd bonum esse proprietas quædam sit, quæ soli Deo convenit: Cur igitur eadem increata Sapientia, nunc sibimetipsi nomen imponit, dum se non Deum, sed pastorem appellat? utique hic dicere convenit, Christum dicere voluisse, quòd, sicut nullus bonus est, nisi Deus, ita quoque nullus fuerit hactenus ea, qua ipse bonitate præditus, quodque hic titulus divinitati suæ & curæ ejus pastorali ex æquo conveniat. Toletus ait: *Est autem articulus græcus appositus duplex; nempe ego sum pastor, ille bonus, ut per hoc significet Dominus se esse illum verum pastorem, promissum in Prophetis.* Albertus Magnus ait: *Bonus in natura, bonus in gratia, bonus in pastorali cura.* Cajetanus considerat, Christum non solùm dixisse: *Ego sum pastor*, sed adjunxisse: *ille pastor*, & si ambigeres quis est ille, *subjungitur: ille bonus, ad significandum, quod est summus pastor, summè bonus.* Lucas Burgensis ita exponit. *Unus & singularis per Prophetas nominatim Ezech. c. 34. v. 23. promissus pastor magnus ovium, quem vocat Paulus Hebr. 13. v. 20. Principem pastorum, & Episcopum animarum nostrarum; & Petrus Epist. 1. c. 2.*

Matth. 19. 16.

7. Tertullianus de oratione Dominica tractans, primamque illius dictionem, scilicet, *Pater*, ponderans, hæc pulchra verba habet: *Tam Pater nemo, tam plus nemo*; ita quoque de hoc pastore asserere possumus & dicere: *Tam pastor nemo, tam bonus nemo.* Inter alia Davidis pastorculi generosa facinora, hoc quoque ex ipsiusmet Davidis ore habemus, dicentis: *Pascebat gregem ser-*

Lib. de orat.

Matth. 6. 9.

1. Reg. 17. 34.

vus tuus, & veniebat leo, vel ursus, & tollebat arietem de medio gregis, & persequebar eos, & percutiebam eruebamque de ore eorum. Longè præstantiora sunt hujusce nostri optimi pastoris, pro grege suo præstita opera; quot enim animas bonus hic pastor è luporum infernalium faucibus liberavit? & maximè leonis illius, de quo supremus pastor ita scribit: *Adversarius noster diabolus, tanquam leo rugiens circuit, quærens quem devoret?* In offertorio Missæ pro defunctis, hisce eum verbis invocamus: *Libera animas omnium fidelium de ore leonis.* Hujusce boni pastoris fideliter & sollicitè sibi impensam curam David grata mente recolens dicit: *In loco pascuæ ibi me collocavit, super aquam refectionis educavit me*, atque ideo deinceps pergit ostendere, qualiter nihil sibi adversi metuat, quamdiu sub protectionis ipsius umbra constitutus fuerit: *Si ambulavero in medio umbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es.*

1. Pet. 5. v. 8.

Ps. 22. v. 2.

Ps. 22. v. 4.

8. Jacob Patriarcha optimi & vigilantis pastoris typum expressit, dum inter cætera dicit: *Die noctuque æstu urebar & gelu, fugiebat somnus ab oculis meis.* Pari quoque modo Christus adeo se vigilantem exhibuit, ut sub mediam noctem, quando omnes vitiorum nostrorum lethargo sepulti, nostrique ipsius prorsus oblitieramus, de cœlo descenderit: *Dum quietum silentium continerent omnia & nox in suo cursu medium iter haberet, omnipotens sermo tuus de cælo à regalibus sedibus venit*; sanguinem quoque sudaverit: *Sudor ejus sicut guttæ sanguineæ*, summè fatigatus fuerit: *Fatigatus ex itinere*; denique oculis suis somnum nunquam indulserit: *Non dormitabit, neque dormiet, qui custodit Israel*, adeoque divino huic pastori adaptari possit, quod de S. Cypriano S. Augustinus scripsit: *Victina corporis morte, non moriebatur in animo pastoris vigilantia pastoralis, & cura tuendi Dominici gregis, usque ad extremam vitæ hujus diem mente sobria tenebatur.* Ipsemet Apostolis suis dixerat: *Nolite timere pusillus grex*, quibus verbis sollicitam ipsorum eis promisit custodiam, eandemque promissionem adimplevit, quia ut in horto Gethsemani, eorumdem securitati consuleret, suipsius penitus oblitus, nihil adeo curavit, quàm ut illos è famelicorum luporum illorum faucibus eriperet: *Si me quæritis, sinite hos abire.* Hanc quoque tutelam curamque pastoralem circa tot animas electas quovis tempore, præcipuè verò, quando Martyres in summis constituti erant persecutionum & certaminum procellis egregiè exhibuit.

Gen. 31. v. 40

Sap. 18. v. 14.

Luc 22. 44.

Ioan 4. v. 6.

Ps. 120. v 4.

To 10 ser. in nat. S. Cypr.

Luc. 12. v 32

Ioa 18. v. 8.

9. In Evangelio sancti Joannis Salvator inter alia boni alicujus pastoris præconia, hoc quoque recenset, quòd distinctam & singularem habeat ovium suarum notitiam: *Proprias oves vocat nominatim.* Hic autem cœlestis pastor non solùm unamquamque animam cognoscit & diligit, verùm etiam pro unaquaque, si id necessitas poscceret, suam positurus esset animam, id quod Apostolus his verbis testatur, dum ait: *In fide vivo filii Dei, qui dilexit me, & tradidit semetipsum pro me.* Circa quæ verba Chrysostomus asserit, quòd si non nisi unica duntaxat anima in mundo redimenda fuisset, divinus hic pastor pro illa redimenda in ipsas mortis fauces sese utique conjecturus fuisset. Hujus quoque curæ & providentiæ pastoralis, S. Augustinus manifestum perhibet testimonium, dum ait: *Sic curat unumquemque nostrum, tanquam solùm curet, & sic omnes tanquam singulus.*

Ioa 10 v 3.

Galat 2. 20.

10. Boni pastoris proprium est, veste se pellicea induere, ut gregis sui velleribus exactius sese conforment, hacque ratione ab iisdem magis diligantur, & timeantur minus. Porrò Deus in veteri Testamento: *Deus exercituum* appellatus, tantum illius temporis hominibus incutiebat timorem, ut Moysi dixerint: *Non loquatur tibi Dominus, ne forte moriamur.* Unde & Isaias ait, quòd fuerit *justitia cingulum lumborum ejus*; at verò nunc, ut hunc nobis timorem propulsaret, nostra hac mortalis carnis trabea vestire se voluit: *Cùm in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est, esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens, & habitu inventus ut homo;* & ideo antequam S. Joannes Redemptorem nostrum primitus digito commonstravit, dicens: *Ecce Agnus Dei*, Baruch jam dudum prophetizando dixerat: *In terris visus est, & cum hominibus conversatus est.* Porro diabolica crudelitatis Neronianæ adversum Christianos inventio fuit, qua illos ferarum pellibus superindui jussit, ut canes feris dilaniandis assuefacti, illos quoque protinus dilaniarent, ne aliàs il-

Exod. 20. 19.

Isa. 1. v. 5.

Philip. 2. 6.

Baruch. 3 38.

los fortè agnoscentes, in veneratione haberent; at longè ingeniosior modus ab hoc divino pastore adinventus est: cùm enim sciret, quod, si in manifesta divinæ majestatis & omnipotentiæ suæ similitudine in mundo compareret, nullus adeo temerarius futurus esset, qui mortem ei inferre auderet, quia *si cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent*, ac proinde nunquam pro redemptione nostra vitam & sanguinem suum profusurus esset, certum quendam se sub hisce mortalitatis nostræ exuviis abscondendi modum adinvenit, ut hac ratione ad inferendam sibi mortem, Hebræorum adversus se odium & impios ausus provocaret, indeque in ipsos, & universum genus humanum vita, eaque æterna derivari posset. Quoniam *circumdederunt me canes multi, concilium malignantium obsedit me. Foderunt manus meas & pedes meos, dinumeraverunt omnia ossa mea*, &c.

1. Cor. 2. v. 8.
Ps 21. v 17.
Ibid v. 18.

11. *Tam pastor nemo, tam bonus nemo.* Enimverò pastores nostri gregem suum optimè quidem pascunt, non tamen id ex aliquo, quo illum prosequantur, faciunt amore, sed propter utilitatem, quæ in illos inde resultat; siquidem ex ovium lanis & pellibus vestiuntur, ex carne verò & lacte earum nutriuntur: aliaque inde sibi comparant emolumenta; non verò sic Deus noster facit, cui Psalmista liberè dicit: *Dixi Domino: Deus meus es tu, quoniam bonorum nostrorum non eges; si esuriero, non dicam tibi, meus est enim orbis terræ*; imò ipse egenus factus est, ut nos divites & locupletes efficeret: *Exinanivit semetipsum*. Neque ipse sibi à nobis vestes assumit, sed potius nos ipso vestiri debemus, unde Apostolus nos exhortatur: *Induimini Dominum Jesum Christum*. Et tametsi ipse hac nostra se carne vestiverit, id tamen non ad suam, sed nostram utilitatem, ab ipso factum fuit. Unde Eusebius Emissenus ait: *Suscepit humanitatem nostram, ut tribueret divinitatem suam; de nostro obtulit sacrificium, de suo contulit præmium*. Chrysologus denique Christum nulli rei adeo studuisse considerat, quàm ut modum inveniret, quo totus noster fieret, quem tandem assecutus fuit, dum in se beneficium & utilitatem nostram, ex pastore in oviculam transmutare novit: *Christus ergo*, inquit Chrysologus, *sicut ovis, & volens, & tacens tondetur, ut tegat illam, quam Adam primus contulit, nuditatem; velut agnus occiditur, ut peccatum totius mundi immolatus absolvat; ponit pro ovibus animam suam, ut impleat & pietatem Pastoris, & curam. Tibi ergo Rex, tibi Sacerdos, tibi Pastor, tibi sacrificium, tibi agnus, tibi ovis, tibi totum factum est, quod fecerat totum, & qui sibi nunquam tibi toties immutatur propter te varias monstratu in formas, qui manet unica suæ majestatis in forma.*

Ps 15. v. 2.
Ps 49. v. 12.
Philip 2. 7.
Homil. 4. de Epiph.
Serm. 23.

12. Nullus unquam pastor invenietur, adeò gregis sui amans & sollicitus, ut ad eripiendam è luporum faucibus oviculam manifesto se mortis exponat periculo, quia major habenda est æstimatio hominis alicujus, quam multorum animalium. Unde Lyranus super illa verba ita scribit: *Ad cujus intellectum sciendum, quòd res melior non est exponenda periculo pro viliori, sed magis econverso: vita autem hominis melior est simpliciter, quam omnium brutorum; & ideo licèt pastor brutorum debeat aliquem laborem pro salute sui gregis sustinere, non tamen debet se morti exponere.* Hic autem cœlestis pastor humanæ naturæ & rationalis animæ oviculam tanto in pretio habuit, ut vitam & sanguinem suum pro illa effusum, optimè collocatum & expensum esse censeat. Unde Eusebius Emissenus ait: *Quàm pretiosus sis, si factorem fortè non credis, interroga Redemptorem.* Qui idem in alia quadam Homilia ostendit, Christum animæ nostræ oviculam tanti æstimasse, quanti seipsum: *Tam copioso munere ipsa redemptio agitur, ut homo Deum valere videatur.* Valde ad hoc propositum considerari merentur illa S. Ambrosii verba, dicentis: *Ut servum redimeres, filium tradidisti.* Et S. Augustinus ad amabilissimum hunc pastorem conversus ait: *Dilexisti me Domine plus quem te, quia mori voluisti pro me.*

Homil. 2. de Symb.
Hom 6. de Pasch
In medit.

13. Pastor aliquis suo quidem gregi prospicere potest de herbis, quæ jam de facto à natura productæ sunt, ut tamen de novo recentes herbæ progerminent, efficere nequaquam potest; non sic pastor noster, qui unico à se prolato verbo, nimirum: *Germinet terra herbam virentem*, sex ab hinc annorum millibus & amplius terram, tot arbores, totque herbarum germina produxit in hominum pariter & animalium brutorum abundans nutrimentum: & quis pastorum unquam sibi venam incidi aut aperiri fecit, ut oves suas proprio suo sanguine potaret.

14. Rupertus Abbas ait: *Cæteri quidem pastores digni sive idonei dicantur, hic autem solus pastor bonus, qui solus ita animam suam posuit pro ovibus, ut in Sacramento corpus suum & sanguinem verteret, & oves quas redemerat, suæ carnis alimento satiaret.*

Lib 1. in Io.

15. Hanc eandem ponderationem Chrysostomus his verbis adducit: *Qui pastor unquam membris suis oves suas satiavit? Quis pastor oves proprio pascit cruore? Hoc unicus fecit Christus, pastor infinitè bonus, qui sic dilexit oves, quas redemerat, ut eas suæ carnis alimento satiaret.*

Hom 61. ad popul.

16. Pastor gregem suum virga pastorali percutiens, eundem inflicta verbera & percussionis ictus sentire facit, quia dolorem ei inferunt; non verò sic fit per virgam, quam Evangelicus hic pastor noster manu sua versat; unde David dicebat: *Virga tua & baculus tuus ipsa me consolata sunt*; quæ enim electis inferuntur tribulationes, gaudium illis adferunt, & consolationem magnam. Unde S. Paulus, de quo dictum est: *Vas electionis est*, &c. protestabatur dicens: *Superabundo gaudio in omni tribulatione*.

Ps 22. v 4.
2. Cor. 7. 14.

17. Alii pastores, interiores gregis sui necessitates & infirmitates penetrare, & agnoscere nequeunt, ut illis prospiciant & compatiantur; non ita nobis à pastore nostro audivit, de quo Apostolus ait: *Non habemus Pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris tentatum per omnia, languores nostros ipse tulit*; imò ad hoc ut nobis compati posset, ipsemet ovis, id est, homo fieri voluit, sitimque, famem, frigus, defatigationes, omnesque alias pœnalitates nobiscum tolerare, & experiri: *Nusquam Angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit; unde debuit per omnia fratribus assimilari, ut misericors fieret.*

Hebr. 4 v. 15.
Isa. 53. v. 4.
Hebr. 2. v. 16.

18. S. Leo in quodam sermone, quem in die suæ ad Papatum assumptionis anniversario habuit, ita scribit: *De profectu gregis gloriatur cura pastoris*. Ex quibus verbis, quousque bonitas hujus pastoris pertigerit, facilè deducere possumus, utpote qui innumeris animabus beatis secum in cœlo regnantibus, quæ sub ipsius ducatu & præsidio æternum ovile ingressæ sunt, sanctitatem adeo eminentem infudit.

Serm. 1. de anniver.

19. Difficultas quædam nihilominus hoc loco moveri potest, quanam scilicet ratione bonus pastor dici possit, qui ipsemet apud S. Matthæum dicit: *Ego mitto vos sicut oves in medio luporum*, at verò D. Chrysostomus respondet: *Sic enim virtutem meam maximè ostendam, cum ab ovibus lupi superabuntur*. Frequens nos hactenus experientia docuit, Deum talem servis suis communicasse virtutem, ut persecutorum suorum corda adeò mirabiliter transmutarint, ut ex lupis oves mirabili fuerint metamorphosi conversi; unde idem præfatus Doctor dicit: *Quamvis illæ sint in medio luporum, & innumeris morsibus lacerentur, non modo non consumpta sunt, verùm etiam illas in sui naturam transmutarunt*. Unde sanctus idem Doctor truculentiam & feritatem meritò reprehendit, dicens: *Erubescamus igitur, qui longè diversa facientes, tanquam lupi in adversarios ruimus; nam quamdiu oves fuerimus, vincimus, etiamsi mille circumstent lupi; quodsi lupi fuerimus, vincimur: tunc enim à nobis pastoris auxilium recedit, qui non lupos, sed oves pascit.*

Matth 10 16.
Hom 34. in Matth.

Bonus pastor animam suam dat pro ovibus suis.

20. S. Augustinus hìc dicit: *Amor in eo, qui pascit oves in tam magnum debet spiritualem crescere ardorem, ut vincat etiam mortis naturalem timorem*. Meritò autem Sanctus Augustinus hanc timoris fugam, amoris dicit esse effectum, siquidem hic solus superare prævalet mortem: *Fortis est ut mors dilectio*. Unde Chrysologus ait: *Fortem faciat vis amoris, quia nil durum, nil amarum, nil grave, nil lethale computat amor verus: Majorem charitatem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis*; incomparabiliter verò hic amoris ignis in Christo ardentior fuit: nam *cùm inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filii ejus*. Nunquam auditum fuit, quòd pastor aliquis pro gregis salute, vitam prodegerit, multò minus quòd idipsum per luporum ipsum dilaniare volentium salute præstiterit; solus idipsum & unicus pastor noster effecit: *Admisit in se impias furentium manus*, inquit S. Leo, *quæ dum proprio incumbunt sceleri*,

Tract. 123. in Ioan.
Cant 8. v 6
Serm. 40.
Joan. 15. 13.
Rom. 5. 10.
Serm 10 de pass.

fama-

famulatæ sunt Redemptori, cujus etiam circa interfectores suos tanta erat pietatis affectio, ut de cruce supplicans Patri non se vindicari, sed illis postularet ignosci.

21. S. Cyrillus ait: *Definit, quonam modo bonum pastorem probari oporteat, ac ipsam quidem animam prodigere debere pro salute ovium pugnantem docet, quod quidem per Christum factum est.* At vero quærit hoc loco Chrysologus, quonam modo hæc mors pastoris gregis ejus utile esse potuerit, quando is post mortem ejus lupis cedebat in prædam: *Quæramus ergo*, inquit, *hujus quæ vis si amoris; Pastor pro ovibus morti, quæ ovibus imminebat, occurrit, ut authorem mortis diabolum novo ordine captus caperet, victus vinceret, puniret occisus. Præcessit oves pastor, ab ovibus non recessit, nec illas dedit lupis, sed lupos tradidit illis, quibus donavit suos elidere sic prædones, ut occisæ viverent, lanitæ resurgerent.* Serm. 40.

22. Porro quomodo hoc, quod est animam suam dare pro ovibus suis intelligendum sit. Hugo Cardinalis his optimè declarat: *Animam suam vitam temporalem dat, vel ponit, non invitus, sed libens & spontaneus, pro ovibus suis pascendis & vivificandis, & eruendis à lupis.* Dionysius Carthusianus hæc verba de debito exponit, quod Prælatus, imo unusquisque alius habet ut vitam corporalem pro salute spirituali proximi prodigat, indeque hanc deducit consequentiæ inductionem: *Si ista est ratio boni seu veri pastoris, nullus prælationis seu curam animarum præsumat optare, vel adipisci, nisi se tantæ perfectionis inveniat.* Venerabilis Beda Christum semetipsum, veluti verorum pastorum ideam proponere voluisse dicit, dum illos pro aliorũ salute vitam suam in discrimen ponere asserit: *Fecit quod monuit, ostendit quod jussit, animam suam posuit pro ovibus suis, offensa est nobis de contemptu mortis via, quam sequamur, apposita forma, cui imprimamur; primum nobis est exteriora nostra misericorditer ovibus ejus impendere, postremum verò si necesse sit etiam mortem nostram pro eisdem ovibus ministrare. Qui non dat pro ovibus substantiam suam*, quando pro his daturus est animam suam? ac proinde D. Chrysostomus iis, qui ad prælaturas aspirant, sequens monitum jure merito præscribit: *Magnum quiddam*, inquit, *dilectissimi, magnum, inquam, est Ecclesiæ prælatio, & quæ multa indiget sapientia, & fortitudine, qualem Christus proposuit, ut animam pro ovibus ponamus, & nunquam illos deseramus, ut lupo generosè resistamus.* Idem quoque S. Doctor alibi idem huic dignitati onus & pondus annexum his verbis considerat: *Non dixit: Bonus pastor honoratur & colitur, sed animam suam ponit pro ovibus suis. Hoc est principatus, hoc est pascendi scientia, sua negligere, & eorum quos regit, curam gerere.* Hic pastor mortem gregi suo nunquam intulit, sicut alii pastores nonnunquam facere solent, qui, ut sibi lucra comparent, agnos, & alia animalia ad macellum mittunt, sed ut Basilius Seleucus optimè notavit: *Pastor pro ovibus tanquam ovis jugulum præbet.* Unde apud Isaiam prædixit: *Sicut ovis ad occisionem ducetur.* Hom. 59. in Ioan. Hom. in Ps. 133. Isa. 53. 7.

Versus 12.

Mercenarius autem, & qui non est pastor, cujus non sunt oves propriæ; videt lupum venientem, & dimittit oves, & fugit, & lupus rapit, & dispergit oves.

Mercenarius autem.

1. Jansenius Christum hoc dixisse opinatur, ut per illa verba argueret Scribas, Pharisæos & Sacerdotes, qui officium suum non ex motivo charitatis, sed propter interesse lucri adimplebant: *Verisimile est notasse Scribas, Pharisæos & Sacerdotes, qui avaritiæ deditis, gregem Dei non tanquam suum, sed tanquam alienum pascebant, commodi tantum sui & lucri gratia.* Cap. 79. conc.

2. Venerabilis Beda rationem reddit, cur talis mercenarius appelletur: *Quia non pro amore intimo oves Dominicas, sed ad temporales mercedes pascit; mercenarius quippe est, qui locum quidem pastoris tenet, sed lucra animarum non quærit, terrenis commodis inhiat, honore prælationis gaudet, temporalibus lucris pascitur, impensa sibi ab hominibus reverentia lætatur.* Lyranus ait: *Mercenarius dicitur à mercede, tales sunt illi, qui superioritates propter redditiuum temporalium emolumentum, non verò propter lucrum ambiunt animarum: ille est verus pastor, qui attendit ad præmium gloriæ, mercenarius autem, qui attendit ad commodum rei alienæ.* In Jeremia scribitur: *A minimo usque ad majorem* Jer. 6. v. 13.

omnes avaritiæ student. De quo hominum genere Sanctus Apostolus nequaquam fuit, qui 2. Cor. 13. v. 14. de se dicit: *Non quæro vestra, sed vos.* Et alibi, scilicet 1. Cor. 10. v. 33. iidem Corinthiis ita scribit: *Non quæro quod mihi utile est, sed quod multis, ut salvi fiant.* Sanctus Augustinus multos in Ecclesia Prælatos esse scribit, similes illis, de quibus sanctus Apostolus dicit: *Sua quærentes, non quæ Jesu Christi. Quid est, sua quærentes? Non Christum gratis diligentes, non Deum propter Deum quærentes, temporalia commoda sectantes, lucris inhiantes, honores ab hominibus appetentes.* 2. Cor. 12. 14. 2. Cor. 10. 33. Tr. 46. in Io.

Et qui non est pastor, cujus non sunt oves propriæ.

3. Albertus Magnus ait: *Quia non habet curam de ovibus, ut de suis propriis, & ideò grassatur in eis, ut ab eis lucrum recipiat, quamdiu est cum ovibus, & lucrum etiam quærit cum magno ovium periculo.*

Videt lupum venientem.

4. S. Augustinus hæc verba declarans, adulteri alicujus exemplum adducit, & dicit: *Diabolus fideli adulterium persuasit, tu taces, non increpas: O mercenarie, lupum vidisti venientem, & fugisti?* At verò, inquit, forsitan respondebit, se non fugisse, sed in statu & conditione sua firmiter perstitisse. Respondet igitur sanctus Doctor, hanc fugam non pedibus, sed silentio fieri, id est, quando correctio negligitur: *Fugisti, quia tacuisti, quia timuisti, fuga animi timor est, corpore stetisti, spiritu fugisti*; adducitque Apostoli exemplum, qui utique se non mercenarium, sed pastorem exhibuit: *Etsi corpore absens sum, spiritu vobiscum sum; quomodo enim spiritu fugiebat, qui etiam corpore abiens, fornicatores literis arguebat.* Coloss. 2. 5.

5. Cajetanus per hunc lupum, malorum morum & exemplorum, falsæque doctrinæ corruptelam intelligit: *Sive exemplo ad corrumpendos mores, sive doctrina ad errores fidei, sive sævitia contra credentes.* Hugo Cardinalis similiter per lupum, diabolum, vel tyrannum, vel hæreticum intelligit. Albertus Magnus ait: *Lupus super oves venit, cùm quilibet injustus fideles & humiles opprimit.* Chrysostomus dum se pro paupercula quadam vidua defendenda, Eudoxiæ Imperatrici opposuit, in defensionem minimæ gregis sui oviculæ, pastorem se, non verò mercenarium exhibuit.

6. Quæri hoc loco non incongruè poterit, cur sapientissimus Salvator noster feras gregem suum invadentes, lupos potius appellet, quàm ursos, vel leones, cùm tamen hi quoque oves rapiant, & dilanient, ut David pastorculus reipsa comprobavit? Respondetur igitur, quòd lupi in abscondito gregi insidientur, non verò apertè, sicut aliæ feræ. Unde S. Ambrosius ait: *Lupi bestiæ sunt, quæ insidiantur ovibus, circa pastorales versantur casas, habitacula domorum intrare non audent, somnum canum, absentiam aut desidiam pastoris explorant;* ita quoque faciunt, qui animarum perditioni incumbunt, nunquam enim apertè idipsum faciunt. In c. 10. Luc.

7. Idem quoque sanctus Pater aliam quandam tangit luporum proprietatem, nimirum, quod fauces ovium subito invadant, ut mortem illis inferant, ut nec vociferari, balare, aut pastorem in auxilium advocare possint: *Lupi ovium guttur invadunt, ut citò strangulent.* Idem efficere conatur in animabus nostris lupus infernalis, illas namq; subito suffocat, & fauces invadit, ne loqui possint, hoc est, peccatorum impedire satagit confessionem, efficiendo, ut nauseam & repugnantiam erga Pœnitentiæ Sacramentum concipiant; scit namque, quod *Ore fit confessio ad salutem.* Rom. 10. 10.

Et dimittit oves, & fugit.

8. Hugo Cardinalis rationem assignat, cur mercenarius fugiat: *Cujus*, inquit, *non sunt oves propriæ, per curam, sollicitudinem, & amorem.* Vel etiam: *Qui non amat oves, vel commodum ovium tanquam proprium, lanam & lac habent pro suis, & non oves, id est, animas. Ezechielis 34. 3. Lac comedebatis, &c. Dimittit oves, id est, negligit earum salutem, & fugit, id est, non occurrit resistendo, vel peccata arguendo; fugit, quia mercenarius est, id est, quia quærit sua commoda, & non pertinet ad eum de ovibus, id est, non amat utilitatem earum*, adducitque S. Gregorii authoritatem, dicentis: *Fugit, quia timuit, quia temporale plus æterno amavit.*

9. Rupertus Abbas Tuitiensis ait: *Videt lupum venientem, id est, diabolum animabus insidiantem, eas-* Lib. 9. in Io.

que ad mortem æternam per diversa scelera pertrahentem; videt, inquit, & fugit, id est, sub silentio se abscondit; fugit, id est, verbum exhortationis subtrahit, ne si lupo resistat, temporale commodum, quod amat, amittat. Nec est, quod tibi persuadeas, monet sanctus Augustinus, Christum dicere his verbis voluisse mercenarium in pedes se erigere, ut corporaliter fugiat, nequaquam : *Non fugit mercenarius corpore, non enim Ecclesiam deserit, aliquè abit sed fugit animo, quia cum præsens sit corpore, vitiis medicinam non adhibet, oviumque mores non corrigit vigilanter.*

Ser. 10. de ver. Dom.

10. Baronius in Annalibus Ecclesiasticis quandam S. Bonifacii Archiepiscopi Moguntini adducit Epistolam, cujus quædam verba, quia ad propositum nostrum aptè deserviunt, hic recensenda esse duximus : *Cui dispensatio verbi commissa est*, inquit, *etiamsi sanctè vivat, & tamen perditè viventes arguere aut erubescat, aut metuat, cum illis omnibus, qui eo tacente perierint, condemnabitur, & quid ei proderit, non puniri suo, qui puniendus est alieno peccato?*

To. 9. an. 750.

11. Hugo Card. hanc fugam, ex mente S. Gregorii, de omissione correctionis & emendationis necessariæ exponit : *Fugit, id est, non currit resistendo, vel peccata arguendo, quod est fugere*; adducit illum textum Jer. 46. v. 21. *Mercenarii ejus, qui versabantur in medio ejus, quasi vituli saginati, versi sunt, & fugerunt simul, nec stare potuerunt. Ezech. 13. v. 5. Non ascendistis ex adverso, neque opposuistis murum pro domo Israel, cùm tamen hoc sit officium Prælati, opponere se lupo, id est, hæretico, vel tyranno, vel diabolo, vel peccato.*

12. Beda inquit *Fugit, non mutando locum, sed quia injustitiam vidit, & tacuit : fugit, quia se sub silentio abscondit.*

13. Albertus Magnus ait: *Salvans se & sua, fugit enim, quando periculo se subducit.*

14. Toletus motivum declarat, quod Christus pro causa adduxit, cur mercenarius fugerit, id est, salutem gregis sui neglexerit : *Quia*, inquit, *mercedem solam quærit : proinde quando pereunt oves, ipsi non pereunt, sed Domino, cujus sunt, sive ergo vivant, sive pereant, nec lucrum, nec damnum ei referunt, quia solam mercedem ex custodia ovium habet, propterea fugit; & vitæ propriæ consulit; hoc significat illa phrasis : Non pertinet ad eum de ovibus, id est, non pereunt in damnum ipsius, nec vivunt in lucrum.* His similes sunt omnes illi Parochi & Episcopi, qui beneficia curata, & Episcopatus accipiunt, ut redditibus illorum gaudere possint, non verò ut salutem animarum curæ eorundem commissarum procurent.

15. Lucas Burgensis advertit, quòd divinus hic pastor, cujus in hoc Evangelio fit mentio, pastorem mercenarium contemnet & vituperet, non quod vitam suam minoris æstimet, aut minus curet, quàm animalium irrationalium, qualia sunt oves, agni, & similia : *Sed quòd respiciat præcipuè ad pastores ovium, ratione præditarum, quibus si merces temporaria, quam exspectant, amplius sit curæ, quàm salus ovium æterna, ideoque non resistunt satbanæ, & ejus ministris.*

16. Rupertus Abbas objici huic doctrinæ posse dicit, quòd, ex quo in alio Evangelii loco scriptum sit : *Si vos persecuti fuerint in una civitate, fugite in aliam*; pastor ille condemnari non possit, qui per fugam vitæ suæ consulit; at verò respondet : *Tunc irreprehensibiliter pastor fugit, quando aperta persecutione furis, hæretici, sive lupi diaboli, per gentilem potestatem malitiam suam exserentis, pastor ipse quæritur, ut oves ejus præsidio destituantur*; cùm enim tunc fuga ad gregis ordinetur salutem, licita utique est, & expediens: non verò quando propriam vitam saluti publicæ præferre satagit.

Matth 10. 23.

Rup. Abb. lib. 9. in Jo.

Et lupus rapit, & dispergit oves.

17. Toletus observat, quòd lupi nomine non solùm hæretici, tyranni, & Ecclesiæ persecutores intelligantur : *Sed quicunque, qui fideles à justitia avertere conantur, qui timorem aliquem sua potentia Prælatis incutere solent; sed non satis est pastoribus, si non fugiant lupos, quando terrentes invadunt, sed adhuc cavere debent, ne cum lupis amicitias ineant in ovium detrimentum*; in cujus probationem quandam ex Anacleti Papæ Epistola quadam, quæ in ordine prima est, sententiam adducit, qua dicitur : *Turpe profecto est pastoribus, lupos habere amicos in suarum ovium damnum.*

18. Venerabilis Beda dicit, quòd quando pastor, cui super salute gregis sui vigilare incumbit, ad nihil aliud, quàm ad utilitatem propriam attendit, suumque gregem lupis in prædam fieri permittit, grex ille paulatim ut intereat, necessum sit : *Lupus rapit, & dispergit oves, cùm alium ad luxuriam pertrahit, alium in avaritiam accendit, alium in superbiam erigit, alium per iracundiam dividit; hunc invidia stimulat, illum in fallacia supplantat : quasi ergo gregem lupus dissipat, cùm fidelium populum diabolus per tentationes necat; sed contra hæc mercenarius nullo zelo accenditur, nullo fervore dilectionis excitatur, quia dum sola exteriora commoda requirit, interiora gregis damna negligenter patitur; unde & mox adjungitur : Mercenarius autem fugit, quia mercenarius est, & non pertinet ad eum de ovibus; ac si apertè diceretur, stare in periculo ovium non potest, qui in eo, quod ovibus præest, non oves diligit, sed lucrum terrenum quærit, dum enim honorem amplectitur, dum temporalibus commodis lætatur, opponere se contra periculum trepidat, ne quod diligit, amittat*; quod idem ferè etiam in Sancto Gregorio legitur.

Versus 13.

Mercenarius autem fugit, quia mercenarius est, & non pertinet ad eum de ovibus.

1. Cajetanus dicit : *Non est illi cura ovium, cura mercenarii est circa lucrum suæ mercedis, & non circa salutem ovium.* Albertus Magnus ab expositione Cajetani paulum differt, dicit enim : *Non pertinet, id est, in perditione illarum se nihil perdere existimat.*

2. Ad Episcopos quidem, & alios Prælatos Ecclesiasticos spectat, reprehendere vitia, populorum pravos reformare mores, & circa animarum salutem exactam sollicitudinem gerere : Deus autem per Oseam graviter lamentatur, quòd multi è sacerdotibus metu utilitatis propriæ amittendæ, idipsum facere intermittant : *Peccata populi mei comedent, & ad iniquitatem eorum sublevabunt animas eorum*, ubi S. Hieronymus ait : *Sacerdotes dissimulant atque laudant peccata populi, ut plurimæ ad eorum quæstum afferantur victimæ, & ita populum spoliant, atque comedunt, de quibus dictum est Ps. 31. v. 4. Qui devorant plebem meam, sicut escam panis.*

Osee 4. v. 8.

Versus 14.

Ego sum pastor bonus, & cognosco oves meas, & cognoscunt me meæ.

Ego sum pastor bonus.

1. S. Thomas optimam inter bonum & malum pastorem assignat differentiam : *Bonus pastor*, inquit, *intendit commodum gregis, malus autem commodum proprium*, adducitque illum Ezechielis Prophetæ locum dicentis c. 34. v. 2. *Væ pastoribus, qui pascunt seipsos, qui utitur grege ut semetipsum pascat, non est pastor bonus.*

2. Advertendum est autem, quòd Christus non dicat ego sum pastor fortis, eruditus, prudens, circumspectus, sed *Ego sum pastor bonus*, ut exinde intelligatur : quòd bonitas, bonumque aliis relictum exemplum, &, bona fama, primus sit atque præcipuus boni Pastoris & Prælati Ecclesiastici character : *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona.* Beatus Petrus Damianus dicit : *Sacerdos, qui in regno cœlorum vult esse magnus, sit in populo prævius, ut quod voce se sequentibus dictat, primus ipse vivis operibus adimpleat, anteeas vadit*, inquit Christus apud sanctum Joannem de bono pastore, *Et oves illum sequuntur*, optimè idipsum præstitit Christus ipse, de quo in Actis Apostolicis dicitur : *Cœpit Jesus facere & docere.* Hugo de S. Victore, de hoc bono Pastore ita scribit : *Unus pastor, unus in se, & unus cum grege : unus in se, ut quod docet verbis, impleat operibus; unus, ut non mutetur prosperis, vel adversis; unus cum grege, ut à subditis non dividatur per pretiosiorem cibum, vel habitum.* Hugo Cardinalis ait : *Nota tria, in quibus præcipuè attenditur bonitas pastoris : in solertia pascendi, in diligentia custodiendi, in audacia defendendi.* Quòd si examinaverimus, qualia hic pastor gregi suo, id est, electis suis pascua procuraverit, subitò eluceseet, quanto cum jure sibi boni pastoris nomen comparavit. David, qui se hujus gregis oviculam esse lubens agnoscebat, pauper, & ab ipsomet patre & fratribus suis contemptus pastor erat, & tamen quantum ille etiam in hujus vitæ bonis auctus & cumulatus fuit? Quot sibi accersivit regnorum sceptra,

Matth. 5. 16.

Ad Firmi.

Act. Ap. 1. 1.

Lib. 2. miscel. c. 130.

ptra, thesauros, progeniem? Quantamque penes universum mundum famam & venerationem? *Dominus regit me*, inquit, *& nihil mihi deerit, in loco pascuæ me collocavit, super aquam refectionis educavit me*; abundanter enim etiam in pascuis terrenis & corporalibus provisus fuit, in Psalmo 1. v. 1. ubi animam cœlo possidendo electam describit, ita ait: *Beatus vir qui non abiit*, &c. & tandem concludit: *Et omnia quæcunque faciet prosperabuntur*. Quòd si verò de spiritualibus pascuis loqui velimus, apud Ezechielem 34. v. 14. illa his verbis promisit: *In pascuis uberrimis pascam eas, in pascuis pinguibus pascentur*. Imò ipsummet Dei pinguissimam nobis pascuam exhibet: *Oves meæ vocem meam audiunt, & vitam æternam do eis. Sciant filii tui, quos dilexisti, Domine, quoniam non nativitatis fructus pascunt homines, sed sermo tuus hos, qui in te crediderunt, conservat. Non in solo pane vivit homo*, inquit cœlestis hic Pastor, *sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei*. Ad hæc inter electorum pascuas quoque connumerari possunt dona interiora gratiæ, fides, charitas, patientia, spes, castitas, humilitas, & omnia alia, quibus interius spiritualiter pascimur: *Beati qui esuriunt & sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur*; etenim hæc dona gratiæ & virtutes, vires & vigorem ad operandum animæ tribuunt, ad eum modum, quo cibus materialis corporibus nostris robur addit, ad exercendum suas operationes. Denique gratissimam animabus Deo charis & dilectis pascuam præbent tribulationes & passiones, Dei amore à nobis toleratæ, adeo ut de S. Stephano sancta mater Ecclesia canere soleat: *Lapides torrentis dulces illi fuerunt*. S. Laurentius postquam truculentissimorum tormentorum carnificinam, ante se positam, conspexisset, dixit: *Has epulas ego semper optavi*. Verùm enimverò omnem cibum superat, omnemque aliam suavitatem & substantiam superexcedit sacratissimum divini hujus Pastoris corpus, quod electos suos nutrit, & sanguis quo nos potat & reficit; adeo enim cibus hic & pascua pretiosa est, ut nullam habeamus Angelorum mensę in paradiso præparatæ invidendi rationem.

Ps. 22. v. 1.

Joan. 10. v. 27 & 28.

Sap. 16. 26.

Matth. 4. 4.

Matth 5. 6.

Et cognosco oves meas.

3. S. Bonaventura verbum hoc *Cognosco*, ita glossat, ut idem sit, quod *Diligo*. Unde Lucas Burgensis ait: *Scio cognitione non nuda & sterili, sed plena amoris & curæ, cognitione, quæ ex amore nascitur, & curam secum trahit*.

4. Toletus inter divinum hunc pastorem & pastores alios hanc assignat differentiam; nam *Pastores oves suas non cognoscunt distinctè, nisi aliquo signo exteriori notentur, quo uti solent, ut eas agnoscant, & inter alias, quæ suæ non sunt, distinguant, at mirabilis noster Pastor Christus hoc habet proprium, tanquam verus & proprius pastor, qui novit oves suas etiam nullo signo distinctas. 2. Tim. 2. v. 19: Cognovit Dominus qui sunt ejus*.

5. Theophylactus causam refert, cur mercenarii hanc notitiam non habeant: *Mercenarius*, inquit, *nescit oves, quod contingit, quia non sæpe illas invisit, nam si sæpe inviseret, cognosceret eas*. Et ideo Sapiens in Proverbiis optimè monet, dum ait: *Diligenter agnosce vultum pecoris tui, tuosque greges considera*.

Prov. 27. 23.

6. Cajetanus Christum hisce verbis dicere voluisse asserit, se oves suas probè agnoscere, adeo ut illas à reprobis perfectè discernere queat: *Quod est cognoscere prædestinatos; effectusque prædestinationis in eis, quod est cognoscere intima eorum, præsentia & futura: rursus significat, quod notitiam habet infirmitatum, reliquarumque conditionum, earum non minus, quàm pastor corporeus agnoscit conditiones pecudum suarum.*

Et agnoscunt me meæ.

7. *Significat*, inquit Cajetanus, *se à prædestinatis agnosci ut eorum pastorem, curatorem, vivificatorem; est enim in prædestinatis internum lumen, faciens in eis hujusmodi notitiam.*

8. Albertus Magnus ait: *Per beneficia enim mea cognoscunt fidem meam, fide, & devotione, & gratiarum actione.*

9. S. Bonaventura ita explicat: *Cognoscunt me, id est, obsequuntur.*

10. Hugo Cardinalis ait: *Cognoscunt me meæ, id est, in proximo est ut convertantur, & credant multi cognovit enim Dominus eos, qui sunt ejus.*

11. *Cognoscunt me tanquam Pastorem & Salvatorem suum*, inquit Lucas Burgensis, *imò qui intelligunt nos esse sibi aliam salutis spem, nisi per me, ita me cognoscunt, ut etiam gratæ me redament; ita noverunt vocem suam, ut præeuntem morigeræ sequantur, jussis meis obtemperent, & imitentur exempla.*

12. Porro in hujus æterni Pastoris notitia & agnitione omnis nostra salus reposita consistit, ipsomet teste, qui ait: *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum Deum verum, & quem misisti Jesum Christum*. Unde optimè Jeremias monet, dicens: *Non glorietur sapiens in sapientia sua, non glorietur in fortitudine sua, & non glorietur in divitiis suis; sed in hoc glorietur, qui gloriatur, scire & nosse me*. Etenim evidens signum, unde agnoscere possumus nos talem notitiam habere, à S. Joanne nobis his verbis traditur: *In hoc scimus, quoniam cognovimus eum, si mandata ejus observemus. Qui dicit se nosse eum, & mandata ejus non custodit mendax est, & in hoc veritas non est.*

Joan 17. 3.

Ier. 9. 23.

1. Jo. 2. v. 4.

13. Albertus Magnus ait: *Semper ante oculos bonæ ovis est pastor, ut illum sequatur, & semper in oculis boni pastoris est ovis, ut ab illo illuminetur*; citatque S. Joannem Chrysostomum dicentem, quòd hic Pastor Evangelicus, & alii terrestres in omnibus aliis inter se similes existant: *Præterquam in hoc solo, quòd pastor corporalis sequitur oves, pastor autem spiritualis oves præcedit, ut ipsum semper habeant in oculis, Joan. 10. v. 4. Ante eos vadit, & oves illum sequuntur.*

Joan. 10. 4.

14. Porro signa, ex quibus, an aliquis de hujus Pastoris grege, sive de electorum numero sit, dignosci potest, varia sunt & multa; & quidem imprimis oves præ cunctis aliis animantibus solitudinem diligunt, civitates autem & loca inhabitata nauseant, & aversantur. Deus de anima sancta, & de omnibus illis, qui solitudinem diligunt, per os Oseæ Prophetæ 13. v. 5. dicit: *Cognovi te in deserto, & in terra solitudinis*; & S. Augustinus quoque ait: *Desertissimas terras incolunt perfruentes colloquio Dei, cui puris mentibus inhæserunt*. Præterea ii, qui officii Pastoralis experientiam habent, referunt, quòd ovium grex salsas, sive amaras pratorum herbas quammaximè diligant; unde & in illis agris, ubi salnitrum, seu sal petræ prævalet, libentissimè pascuntur, atque folia, quæ ex amaris arboribus progerminant; industriè quærunt. Eadem quoque ratione, quantò anima aliqua afflictionibus corporalibus, sensumque & partis rationalis, tum interiori, tum exteriori mortificationi magis dedita est, & adhærescit, tantò evadit purior & immaculator, & consequenter cœlesti sponso magis accepta; unde S. Leo dicit: *Tantò fit rationalis anima purgatior, quãto fuerit substantia carnis afflictior*. Ovis dum pascitur, & in pratis festivè saltat, eandem vocem edit, quam percussa, jugulanda, aut dilanianda edere solet, quod in animabus justis, tam in adversis, quam prosperis æquanimitatis est symbolum: *Non contristabit justum, quidquid acciderit ei*. Sic Job eandem præsetulit vultus serenitatem in adversitatum procellis, quam in prosperis fortunæ eventibus, unde ait *Dominus dedit, Dominus abstulit, sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum*. Et in hymno de Martyribus communiter canimus: *Cæduntur gladiis more bidentium, non murmur resonat, non querimonia, sed corde tacito, mens bene conscia, conservat patientiam*. Ad hæc ovis inter alia animalia maximè est timida; ita quoque justis evenire solet: *Beatus homo, qui semper est pavidus, semper quasi tumentes*, inquit Job c. 31. v. 23. *super me fluctus timui Deum*. Job 9. v. 28. *verebar omnia opera mea, sciens quòd non parceres delinquenti*. Cui accedit, quod animal istud ex speciali quodam naturæ instinctu, sui agnoscat vocem Pastoris; ita quoque S. Gregorius super illa Christi verba: *Qui ex Deo est, verba Dei audit*, ita scribit: *Interroget se unusquisque, si verba Dei in aure cordis percipit, & intelligit unde sit*. Præterea ex omnibus pecudum gregibus nullus est magis inermis aut imbellis, quàm qui ex ovibus congregatur; hæ enim nec dentes habent ad mordendum, nec ad percutiendum calces, nec ungues ad dilaniandũ, nec ad offendendũ cornua, nec venenum ad intoxicandũ, & ideo aptissima sunt animæ alicujus justæ figura, utpote quæ divinæ particeps est filiationis: *Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabũtur*. Deinde quotidiana nos docet experientia, quod ovis aliqua à grege & pastore suo sequestrata

L. de morb. Eccles.

Ser. 1. de jej.

Prov. 12. 21.

Iob. 1. 21.

Prov 28. 14.

Hom. 18. in Evang. Joan. 8. 47.

Matth. 5. 9.

ſtrata oberrans, continuò balando vociferetur & contriſtetur, donec paſtori & gregi ſuo denuo conjungatur, adeo etiam, ut quamdiu à grege procul abeſt, præ nimio metu toto corpore contremiſcat, quod aptiſſimum animæ alicujus prædeſtinatæ ſignum eſt, hæc enim quando à recta legis Dei ſemita, per peccatum aliquod commiſſum aberravit, protinus interiorem conſcientiæ patitur remorſum; ac proinde continuo affligitur, donec ad Confeſſarii pedes ſe proſternendi occaſionem inveniat, timet enim, ne juſtitiæ divinæ vindicta in eam animadvertat, niſi ſub divinorum præceptorum obedientia ſe denuo recipiat; cujus contrarium in reprobis evenire videmus, qui malæ conſcientiæ ſyndereſin vel non ſentiunt, aut vero contemnunt:
Prov. 18. 3. *Impius cùm in profundum venerit, contemnit.* Oves quoque paſtoribus ſuis gratas ſeſe exhibent pro cura & providentia, quam de illis habet, quam eiſdem per multa, quæ ab ipſis accipiunt, emolumenta recompenſant hæc quoque erga recepta à Deo beneficia gratitudo, hominis Deo grati & accepti certiſſimum & infallibile eſt indicium. Unde Lyranus ſuper illa verJoan. 10. 14. ba: *Cognoſcunt me meæ*, dicit: quia verè fideles cognoſcunt beneficia Chriſti. Ideoque regius Propheta
Pſ. 115. 12. David totus anxius & ſollicitus quærebat; *Quid retribuam Domino pro omnibus, quæ retribuit mihi?* Oves inſuper inter ſe charitativæ exiſtunt, paſtoremque ſuum impenſè diligunt, id quod nobis amorem repræſentat, quem habere debet anima erga Deum & proximum, hic enim certiſſimus & infallibilis eſt character prædeſtinationis; unde ſanctus Auguſtinus ait: *Sola*
Tr. 1. in ep. S. Joan. *charitas diſcernit filios Dei à filiis diaboli*; & ideo Evangelicus Paſtor noſter dilecto gregi ſuo dicit: *In hoc co-*
Jo. 13. v. 35. *gnoſcent omnes, quia diſcipuli mei eſtis, ſi dilectionem habueritis adinvicem.* Eſt quoque animal hoc adeo patiens, ut, dum ad macellum perducitur, nullam, ſicut alia, faciat reſiſtentiam. Unde Iſaias Propheta, ut nobis incomparabilem Chriſti patientiam, quam, dum ad
Iſa 53. v. 7. crucifigendum educeretur, exhibuit, aliqua ſimilitudine adumbraret, dixit: *Sicut ovis ad occiſionem ducetur, & non aperuit os ſuum*; & Origenes dicit, quod *juſti oves*
Tract 14. in Matth. *ſint dicti, quia ſalvabuntur per manſuetudinem.* Unde patientia, quæ in ſervis Dei conſpicitur, manifeſtum maximæ perfectionis eſt indicium: *Patientia opus*
Jac. 1. v. 4. *perfectum habet.* Et Apoſtolis, inque ipſorum perſona, omnibus aliis electis dictum fuit: *In patientia ve-*
Luc. 14. v. 9. *ſtra poſſidebitis animas veſtras.* Ovis præterea ad unicum paſtoris ſibilum, vel manus motum, vel ad unicam vocem obedit, ita ut ad quemvis minimum nutum gra-
Pſ. 79. v. 2. diatur, & greſſum ſiſtat: *Qui deducis velut ovem Joſeph*: hæc cum divina voluntate conformitas, ſive propriæ voluntatis abrenuntiatio, hoc, quod eſt voci Dei, diviniſque ejus inſpirationibus obedientem eſſe, pignus pariter, & ſignum eſt prognoſticum, unde aliquem ad gloriam electum eſſe, dignoſcere poſſumus.

15. Sanctus Martinus, dum ovem aliquando tonderi vidiſſet, dixiſſe fertur, illum Evangelicum perfectè adimpleviſſe conſilium, quo dicitur: *Qui habet duas tunicas, det non habenti*; ita quoque eleemoſyna, & erga pauperes exhibita miſericordia, nos de ſortienda in judicio finali felici dextera ſecuros efficit: *Nudus*
Matt. 25, 36. *eram, & cooperuiſtis me.* Quodnam inter omnia animalia inveniri poterit, quod in miniſtrandis abundantiùs fructibus & emolumentis cum ove decertare poſſit? Lac enim ovis, paſtoris induſtria ad noſtrum nutrimentum in varias ſubſtantias dividitur, agnos ſuos quoque nobis communicat, carnibus etiam nutrimur, veſtimur itidem lana ejus & pellibus, ecce tibi igitur myſterium, cur electi amici Dei per ovium gregem denotentur, nimirum ut per hoc nobis inſinuetur, illos dignos eſſe, qui electorum numero aggregentur, qui bonorum operum fœcundi eſſe conſpiciuntur. *Opera enim*
Apoc. 14. 13. *illorum equuntur illos.* Denique oves omnium ſe uſibus ac neceſſitatibus adaptant; ſiquidem pellibus ſuis veſtiunt ruſticos, ex lana earum texitur pannus etiam talis, ut nobiles illo ſine rubore veſtire ſe poſſint; ex inteſtinis earum fides præparantur muſicis modulis edendis aptiſſimæ, ex ipſarum oſſibus, tibiæ aut fiſtulæ, aliaque inſtrumenta muſica conficiuntur; ex ipſarum quoque pellibus, charta pergamena præparatur, cui regia & pontificia inſcribuntur diplomata & privilegia. Quod idem quoque juſtorum proprium eſſe noſcitur, Apoſto-
1. Cor. 9. 22. lo de ſemetipſo id atteſtante, dum ait: *Omnibus omnia factus ſum.* Imo de omnibus perfectis, Deoque charis animabus idem Paulus ſcribit: *Epiſtola noſtra vos eſtis, ſcripta in cordibus noſtris*; ſiquidem ſanctæ, innocentes, Deumque ardenter amantes, inſtar pellis cujuſdam extenduntur: *Extendens cœlum ſicut pellem*; vel etiam inſtar chartæ complanantur, ut divinæ voluntatis, gratiarum, donorum, cœleſtiumque privilegiorum, quibus Deus illas locupletat, characteres congruè in illis exprimi & exarari poſſint. 2. Cor. 3. 2.

Verſus 15.

Sicut novit me Pater, & ego agnoſco Patrem, & animam meam pono pro ovibus meis.

Sicut novit me Pater, & ego agnoſco Patrem.

1. Venerabilis Beda verba illa hunc in modum explicat: *Ac ſi apertè dicat: In hoc conſtat, quia agnoſco patrem, & cognoſcor à Patre, quia animam meam pono pro ovibus meis, id eſt, ea charitate, qua pro ovibus morior, quantum Patrem diligam, oſtendo.*

2. Cajetanus Chriſtum hac ſimilitudine uſum fuiſſe notat, ad declarandum: *Quod non extrinſeca, & infra terminos propriæ vilitatis notitia eſt inter ipſum, & oves ejus, quemadmodum eſt inter paſtores & pecudes eorum, ſed eſt notitia intellectualis, & vera amicitia, quemadmodum eſt inter ipſum & Patrem.*

3. Janſenius quoque Chriſtum dicere voluiſſe obſervat, ſe non vulgarem habere electorum ſuorum notiCap. 78. Concord. tiam: *Per hanc ſimilitudinem ſignificatur, non vulgarem eſſe cognitionem, qua ipſe Chriſtus cognoſcit oves ſuas, viciſſim cognoſcitur ab eis, nec talem eſſe, qualis eſt, qua omnia ut Deus cognoſcit, & quia etiam dæmones ipſum cognoſcunt; ſed cognitionem affectivam, quæ amorem in ſe includit.*

4. Lucas Burgenſis ly *ſicut* conſiderans ait: *Adverbium ſicut, ſimilitudinem notat, non æqualitatem; quemadmodum, inquit, Deus Pater novit me filium ſuum, ita ut gratiſſimum habeat, diligat, curet, omnis generis donis ac perfectionibus ornet ac cumulet, nec deſerat unquam, ſed perpetuo ſervet: ſic ego Paſtor novi oves meas electas, ita ut diligam, liberem, defendam, cuſtodiam, ſervem, & plurimis beneficiis, tum ſpiritualibus, tum corporalibus afficiam.*

Et animam meam pono pro ovibus meis.

5. Hugo Cardinalis ait: *Id eſt, vitam expono.* Janſenius notat, ſolum Chriſtum dicere potuiſſe: *Animam meam pono, ſolus Chriſtus potuit dicere, hoc eſt, deponere animam ſuam, quia ſicut ille ſeipſum ultro tradidit manibus perſequentium, à quibus jam captus, ſeipſum, ſi voluiſſet, liberare potuiſſet, ita cùm voluit, ſpiritum emiſit, poteſtatem habens, illum vel emittendi priùs, vel retinendi diutius.* Joan. 10. v. 18.

6. Cajetanus notat, Chriſtum non dixiſſe: *Pro ovibus meis, ſed pro ovibus ad ſignificandum, tum quod non pro propria ſua utilitate, ſed pro utilitate ovium ponit vitam*; nimirum ſe ab aliis paſtoribus vult condiſtinguere, qui tametſi nonnunquam ſe pro grege ſuo periculo exponunt, id tamen ex motivo proprii intereſſe, non aliquo, quo erga illas ferantur, amore faciunt: Jeſus autem pro utilitate ovium, pro ipſarum ſalute.

7. Albertus Magnus dicit: *Eſt ſubire periculum mortis, ut grex liberatur.* 2. Cor. 12. v. 14. *Ego autem libentiſſimè impendam, & ſuperimpendam pro animabus veſtris.* Enimvero quod ſi quis, quanti Deus animam aliquam faciat, & quanto pretio illa in Dei ſtatera ſit æſtimabilis, accuratiùs conſiderare velit, nullus utique homo erit, qui, quantumvis exiguus Dei amicus exiſtat, non libenter ſe ſe pro illius ſalute comparanda omnibus ſit paſſionibus & periculis expoſiturus. Idem quoque Albertus ſanctum Ambroſium citat dicentem: *Nullus tantum impendit, quantum qui ſeipſum impendit: ille enim Paſtor dat corpus in paſtum, ſanguinem in potum, animam autem dat in pretium, & deitatem dat in præmium.*

8. Toletus emolumenta, quæ in cœleſtis hujus Paſtoris gregem ex ejus morte redundant, his verbis exponit: *Sola mors Chriſti peccatum delere potuit, gratiam reſtituere, & cœlum aperire, ipſe ergo eſt, qui maximè pro ovium utilitate animam poſuit, in maximo profuit.*

Verſus

Versus 16.

Et alias oves habeo, quæ non sunt ex hoc ovili, & illas oportet me adducere, & vocem meam audient, & fiet unum ovile, & unus Pastor.

Et alias oves habeo, quæ non sunt ex hoc ovili.

1. Cajetanus ait: *Quæ non sunt ex ritu cultus Israelitici, quæ non sunt ex tabulo legis Mosaicæ.* Lyranus tunc Pastorem hunc vitam & animam suam pro grege suo exposuisse dicit, quando in cruce suspensus, æterno Patri suo dixit: *In manus tuas commendo spiritum meum; & ne crederetur, quod solum pro Judæis debet mori, propter hoc quod dicitur Matth. 15. vers. 24. Non sum missus nisi ad oves, quæ perierunt, domus Israel, ideo hoc removet, dicens: Et alias oves habeo, quæ non sunt ex hoc ovili, id est, de synagoga Judæorum, sed de populo gentili, & illas oportet me adducere, quod factum est per prædicationem Apostolorum, & vocem meam audient, quia Judæis repellentibus fidem Christi, gentiles eam devotè receperunt ad prædicationem Apostolorum.*

2. *Alias oves*, inquit Venerabilis Beda, *quia non solùm Judæam, sed etiam gentilitatem redimere venerat.* S. Bonaventura ait: *Scilicet eligendas animas de populo gentili.*

In Joan. 3. S. Thomas ait: *Ponit fructum mortis Christi, qui est salus non solum Judæorum, sed Gentium; quia enim dixerat: Animam meam pono pro ovibus meis, Judæi reputantes se oves dici, juxta illud:* Ps. 78. v. 13. *Nos autem populus ejus, & oves pascuæ ejus, possent dicere, quòd pro eis tantùm animam poneret; sed Dominus addit, dicens: quòd non tantùm pro eis; sed etiam pro aliis.*

Et illas oportet me adducere.

4. *Id est*, inquit S. Bonaventura, *adducere per Apostolos*, quia Apostolorum opera idololatras ad ovile Ecclesiæ suæ reduxit, dum illos prædicatione Evangelica mediante Deo lucratus fuit.

5. *Oportet, id est*, ut sanctus Thomas exponit, *oportunum est, secundùm ordinem divinæ prædestinationis ad gratiam vocari*; qui idem Angelicus Doctor, postquam sibi opposuisset locum illum Matthæi 15. v. 24. insinuatum: *Non sum missus nisi ad oves, quæ perierunt domus Israel*, protinus ad illum respondet: *Quòd ad oves domus Israel tantùm missus est Jesus, ut eis corporaliter prædicaret, Gentes autem adduxit per Apostolos suos.*

Et vocem meam audient.

6. Cajetanus dicit: *Vocem meam procul dubio internam; prædicantibus enim Apostolis nunquam adductæ fuissent oves, nisi in illorum prædicationibus & miraculis internam Christi vocem audissent.*

In Ioan. 7. Sanctus Thomas Christum hisce verbis tres conditiones indicare voluisse dicit, iis necessarias, qui ad fidem & religionem Christianam accedunt; quarum prima est: *Obedientia mandatorum Dei*; ac proinde dicit: Ps. 17. v. 45. *Vocem meam audient, id est, servabunt mandata mea populus, quem non cognovi, in auditu auris obedivi mihi.* Secunda conditio est: Unitas charitatis, ad quam indicandam dicit: *Fiet unum ovile, id est, una Ecclesia fidelium, ad Ephes. 4. v. 5. Una fides*, &c. *Ipse est pax nostra, qui fecit utraque unum.* Eph. 4. v. 5. Tertia conditio est: *Unitas fidei, & quantum ad hoc, dicit: Et unus Pastor.*

Et fiet unum ovile, & unus pastor.

8. Dionysius Carthusianus Ecclesiam unam vocari dicit, *propter fidei, spei, charitatisque unitatem; ipsa enim est unum mysticum corpus Christi, quo ab uno capite, scilicet Christo gubernatur; uno spiritu vivificatur; una lege regulatur, uno fonte purificatur, uno pane reficitur, ab uno Patre regenèratur, ad unam patriam proficiscitur.*

4. Lyranus ait: *Fiet una Ecclesia ex Judæis & Gentibus collecta, & unus Pastor, scilicet Christus; alii enim non sunt, nisi vicarii hujus Pastoris.*

DOMINICA III. POST PASCHA.

Evangelium Joan. cap. 16.

16. *Modicum & jam non videbitis me, & iterum modicum & videbitis me, quia vado ad Patrem. 17. Dixerunt ergo ex discipulis ejus ad invicem; quid est hoc, quod dicit nobis: Modicum & non videbitis me, & iterum modicum & videbitis me, quia vado ad Patrem? 18. Dicebant ergo: Quid est hoc, quod dicit modicum? Nescimus quid loquitur. 19. Cognovit autem Jesus, quia volebant eum interrogare, & dixit eis: De hoc quæritis inter vos, quia dixi, modicum & non videbitis me, & iterum modicum, & videbitis me. 20. Amen, amen dico vobis: Quia plorabitis & flebitis vos, mundus autem gaudebit; vos verò contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium. 21. Mulier cùm parit, tristitiam habet, quia venit hora ejus; cùm autem peperit puerum, jam non meminit præssuræ propter gaudium, quia natus est homo in mundum. 22. Et vos igitur nunc quidem tristitiam habetis, iterum autem videbo vos & gaudebit cor vestrum, & gaudium vestrum nemo tollet à vobis.*

Versus 16.

Modicum & jam non videbitis me, & iterum modicum, & videbitis me, quia vado ad Patrem.

1. NOtandum in primis est, quòd Evangelia, quæ in hisce quatuor Dominicis sequentibus usque ad Pentecosten legi solent, desumpta sint ex celebri illo sermone, quem Christus in ultima cæna ad discipulos suos peroravit, idque ob causas diversas. Primò, ut omnes Christi prædictiones adimpletas esse videntes, in fide ejus tanto stabilius confirmemur, & præcipuè in fide Resurrectionis, cujus articulus adeo est ad credendum difficilis. Secundo, quia cum ultima monita, quæ à majoribus nostris, præcipuè in ultimo mortis articulo nobis traduntur, summo haberi solent in pretio, ideo sancta mater Ecclesia nobis conatur ostendere, quo in pretio & æstimatione omnia illa monita habeat, quæ eidem paulo ante mortem à Christo relicta fuerant. Tertio, quia in more positum est, quod post mortem pro adeunda hæreditate, legatisque & monitis expediendis testamenta aperiri & examinari soleant, ideo Ecclesia ad hujus imitationem, tanquam pia fidelium mater, exhortari illos velle videtur, ut pro adeunda hæreditate, ad quam vocati sunt, testamentum illis à Christo relictum studiosè legant; unde Christus post resurrectionem suam non subito in cœlos ascendit, sed in Coloss. 3. 1. terris remansit, ut S. Lucas scribit: *Per dies quadraginta apparens eis, & loquens de regno Dei*, ut legata expedirentur, executionique mandarentur eis relicta monita, quibus testamentum, id est, sermo in ultima cæna habitus, copiosè abundat. Quarto, ut hoc paschali tempore bonorum æternorum contemplationi dediti essemus, juxta illud Apostoli monitum: *Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt, quærite, non quæ super terram*, de hisce autem magna nobis in hisce Evangeliis notitia subministratur. Quinto, ad præparandum corda nostra non dona & gratias Spiritus sancti omnino indignè recipiamus. Sexto ad gaudii Paschalis incrementum; dum enim in prima Dominica peccata absolvendi potestatem Ecclesiæ relictam esse audivimus: in secunda verò filii Dei tanquam amantissimi Pastoris super grege suo superintendentiam intelligimus, in tertia quoque, id est, hodierna Dominica, cœlestium gaudiorum percipimus perpetuitatem & brevitatem tribulationum præsentium: in quarta promissum nobis audimus Spiritum sanctum: in quinta denique formam, qua oratio à nobis instituenda est, ut exaudiamur, accipimus: ac tandem in sexta Spiritum sanctum proximè nobis vicinum esse intelligimus; tot tantisque beneficiis & consolationibus cœlestibus nos cumulatos esse videntes, novis nos in hac jucunditate Paschali perfusos esse gaudiis utique experimur. Act. Ap. 1. 1.

Modicum & jam non videbitis me, & iterum modicum, &c.

2. Salvator noster cap. 14. dixerat: *Adhuc modicum, & mundus me jam non videt*; quod idem hic iterum replicat. Et per hoc, ut Hugo Card. inquit: *Probat & assuefacit eos, in tristium auditione nobiliter ferre*

ejus separationem; quæ enim prædicuntur, facilius feruntur, cum evenerint.

Cap. 115. Concord. 3. Jansenius Christum his verbis dicere voluisse asserit, tempus passionis & mortis, nec non subsequentis resurrectionis prope esse ut veniat: *Sed obscurius locutus est, tum ut mœstos satis discipulos minus consternaret, tum ut eos præ mœstitia silentes, ad interrogandum provocaret.*

4. Glossa ord. ait: *Modicum, id est, parvum tempus restat, usque ad hoc quod patiar & claudar sepulchro.* Albertus Magnus verba hæc à Redemptore nostro in ea nocte, qua tradendus erat, dicta fuisse notat: *Modicum prius de tempore brevi instantis mortis: alterum de illo, quo mansit subtractus ab oculis discipulorum mortuus, post quod breve tempus resurrexit.*

5. Lucas Burgensis ita explicat: *Non videbitis me secundum carnem, auferar à vobis, comprehensus ab inimicis, non dabitur vobis mecum conversari, quin & ex omni conspectu vestro subtrahar per mortem & sepulturam.* Porro tametsi nonnulli ipsorum eum in lictorum manibus conspexerint, attamen tunc non *erat ei species, neque decor, vidimus eum, & non erat aspectus.* Is. 53. v. 2. *Viderunt eum quidam eorum jam comprehensum, crucifixum, mortuum, ut Joan. 19. v. 26. Viderunt, sed in miseria, & umbra mortis constitutum, qui videndi modus cùm non sit optabilis, non habetur pro visu, præsertim cùm subsequens sepultura qualemcunque etiam visum negaverit.* Verùm enimverò dicat fortasse aliquis, Thren. 2. 13. si ita est, quòd passio ipsius tam atrox fuerit, ut de illa scriptum sit: *Magna velut mare contritio tua*, qua igitur ratione illam, *Modicum* appellare potuit? Respondetur, quòd sicut Jacobo, licèt tot annis Laban pro Gen. 29. 20. Rachele servierit, nihilominus *Videbantur illi pauci dies præ moris magnitudine*, ita quoque amantissimo Redemptori nostro accidit, ac proinde cùm discipuli in Emaus contendentes, nescientesque ipsum esse, qui loquebatur cum ipsis, admirarentur ipsum rerum ante biduum duntaxat præteritarum adeo ignarum esse, ut atrocissimorum tormentorum & dolorum à Jesu crucifixo toleratorum, nec non ignominiosæ mortis ipsius nullam haberet scientiam, ipsemet, qui illa omnia perLuc. 24. 19. pessus fuerat, respondendo subjunxit: *Quæ?* quasi vel illorum jam oblitus fuisset, vel modicum ex illis tormentis persensisset dolorem, cùm semper verissimum sit, quòd *qui amat, non laborat.*

6. Porro primum modicum tempus mortis & sepulchri spectat, secundum verò illud respiciebat tempus, quo post suam resurrectionem quadraginta diebus, priusquam in cœlos ascenderet, in terris etiamnum commoraturus erat; *Cui intelligentiæ bene convenit, quod pro ratione subjicit: quia vado ad Patrem, ideo enim non diu, sed modico tempore cum Apostoli post resurrectionem erant visuri, quia iturus erat ad Patrem.* Verba sunt Jansenii.

7. Albertus Magnus verba de Christi in Eucharistia (quam eodem vesperi instituerat) corporali præsentia interpretatur, quasi Salvator dicere voluisset: *Per præsentiam corporalem aperta specie non videbitis me, quamvis corporali substantia in altari vobiscum sum, non aperta specie, sed sub specie sacramentali. Et ita hoc* Matth. 18. 20. *tempore videbitis me, non oculis corporis, sed cordis per Intellectum divinitatis, quia sicut promisi Matth. ult. sic in adjutorio gratiæ vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi, hoc tamen tempus modicum est respectu æternitatis.*

8. Theophylactus Christum alludere voluisse putat ad transitum suum ex hac præsenti vita ad gloriam, qui intra breve tempus subsecuturus erat, ac demum ad visionem & fruitionem sui, qua electi in cœlo gavisuri erant: *Pusillum, & non videbitis me, iterum pusillum & videbitis; ad triste statim addidit lætum quiddam: Ad Deum vado, qui vos juvare potest, & non pereo, sed transeo, & ad parvum quidem tempus secessus erit, postea autem perpetuo conversabor vobiscum.*

Lib. 12. in Joan. 9. Rupertus Abbas Tuitiensis ait: *Jam non videbitis me, scilicet qualem nunc videtis, utique passibilem, mortalem, cum hominibus conversantem, humanas infirmitates sentientem, virum dolorum, & novissimum virorum, talem jam non videbitis me post hoc modicum, id est, post sequentis diei horam nonam. Igitur qui dicturus: Iterum videbitis me, præmittit, jam non videbitis me, profectò humanæ substantiæ veritatem interituram, sed naturæ gloriam per virtutem resurrectionis asserit immutandam.*

10. Hugo Cardinalis verba illa de absconsione rei divinæ exponit, quæ nunc velata est nobis mortalibus; quoadusque hac mortalitatis carne vestiti vivimus: *Modicum, & jam non videbitis me, quia absconditur nobis facies ejus, quia videbimus per speculum in ænigmate*; at verò sancto Bernardo videtur, quòd merito sanctè & laudabiliter de Salvatore nostro conqueri possit, quòd tempus hoc modicum vocet; dicit enim: *O modicum & modicum! o modicum longum, pie Domine! modicum dicis, quando non videmus te? Salvum fit verbum Domini mei, longum est, & multum valde nimis; verumtamen utrumque verum, & modicum meritis, & non modicum votis.* 1. Cor. 13. 12. Serm. 74. in Cant.

11. Albertus Magnus ait: *Vel dicatur, modicum tempus esse tempus vitæ unius hominis*; cui consonat, quod hic Hugo Cardinalis dicit: *Dicitur modicum hæc vita præsens cujuslibet, secundum illud 1. Petri 1. v. 6. Modicum nunc si oportet contristari, modicum est usquequo pervenietis ad gaudia Paradisi, quasi dicat: & modicum est incolatus præsentis miseriæ, & modicum est dilatio cœlestis patriæ. Isaiæ 54. v. 7. Ad punctum in modico dereliqui te.* S. Bonaventura citat S. Gregorium super ista verba: *Fratres mei præterierunt me sicut torrens*, breviter & nervosè ita scribentem: *Quod fine clauditur, longum non est*; & verè si vita humana seriò consideretur, momentaneè præterlabi invenietur; unde Joannes Godefridus, sanctus Herbipolensis Episcopus in Germania, dicere solebat: *Omni momento ad ostium æternitatis fio.* Et quidem cuinam vita hæc nostra innititur? Nimirum spiritui, seu oris flatui: *Auferes spiritum eorum, & deficient, & in pulverem suum revertentur*, ut proinde vita nostra meritò modicum quid appelletur. Apostolus de tempore nobis concesso ad operandum, pro salute æterna in cœlis comparanda, hac phrasi utitur: *Ecce nunc tempus acceptabile*; & quidem ne fortè existimares, dictionem illam, *Nunc*, inadvertenter illi ex calamo elapsum fuisse, repetit iterum, & dicit: *Ecce nunc dies salutis*: Quemnam obsecro supremus rerum artifex modum servavit, quando hanc nobis animam insudit, qualem nam vitæ nostræ producendæ materiam adhibuit? *Inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ, & factus est homo in animam viventem*; ergo per oris divini afflatum quendam vita nobis indita fuit, ut exinde intelligeremus, quòd ad hanc nobis denuo eripiendam, aliud non requiratur, quàm ut halitum ducere, seu respirare nobis interdicatur. 1. Cor. 5. 2. Ibid.

12. S. Augustinus ait: *Modicum est hoc totum spatium, quod præsens pervolat sæculum, hoc autem modicum longum nobis videtur, quoniam adhuc agitur; cùm finitum fuerit, tunc sentietur quàm modicum fuerit.* S. Bonaventura ait: *Potest intelligi de modicitate durationis hujus temporis totalis, donec videatur Deus deorum in Sion*; adeo ut, licet à mundi creatione quinque millia annorum elapsa fuerint, & amplius, possitque mundus ad judicium finale usque totidem annis & amplius perdurare, incarnata tamen Sapientia totum hoc spatium breve esse dicat, Albertus Magnus similiter ostendit, quod totum illud tempus, quo mundus durabit, modicum quid, & duratio brevissima à Christo appelletur; allegatque illum Apoc. textum c. 12. 12. *Descendet ad vos diabolus habens iram magnam, sciens quoniam modicum tempus habet.* Toletus ex adducto S. Augustini testimonio ita scribit: *Primum modicum usque ad Ascensionem, brevi ascendam ad Patrem, & non me videbitis; secundum modicum ab Ascensione usque ad diem judicii, quod modicum est collatione æternitatis*; potestque hoc ipsum per illum Aggæi locum confirmari: *Adhuc unum modicum est, & ego commovebo cælum & terram, mare & aridam, & movebo omnes gentes, & venient.* Tract. 101. in Joan. Apoc. 12. 12. Agg. 2.

13. *Modicum est*, inquit S. Bonaventura, *quia nihil est temporis, nisi nunc, gaudium hypocritæ adinstar puncti*; porro hujus vitæ & temporis brevitatem, cui humana stultitia tot tantasque superstruit machinas, & sæcula affingit: *Præsens tempus brevissimum est, adeo quidem, ut quibusdam nullum videatur; in cursu enim semper est, fluit & præcipitatur, antè desinit esse, quàm venit*; hæc gentilis ad nostram doctrinam Seneca. De brev. vit. cap. 10.

14. Possunt quoque verba hæc in ordine ad consolationes spirituales hoc sensu interpretari, quòd scilicet

Deus

Deus his nonnunquam ad majorem fervorũ suorum utilitatem iisdem subtractis, in earundem locum spiritus desolationes & ariditates submittat, ita tamen ut ad easdem sibi dilectas animas consolandas redire non differat; & ideo: *Si moram fecerit, exspecta eum, quia veniens veniet, & non tardabit*; non verò idem reprobis contingit, qui sufficienti ad eum exspectandum patientia armati non sunt, de quibus Isaias c.28. v.13. dicit: *Exspecta, reexspecta; exspecta, reexspecta; modicum ibi, modicum ibi.* Habac.2. v.3.

Modicum & non videbitis me.

15. Modicum hoc, tempus est tribulationum, quæ subitò deficiunt, de quo Apostolus ait: *Momentaneum hoc & leve tribulationis nostræ, æternum gloriæ pondus operatur in nobis*, & ideo Christus illud quadraginta horarum spatium, quo ab Apostolis per mortem suam absens fuit, quadraginta dierum decursu compensavit, quo, priusquam ad cœlum ascenderet, cum ipsis per frequentes apparitiones conversatus fuit.

16. Hugo Cardinalis dicit: *Dicit autem modicum, quod patimur, re & tempore, respectu gloriæ æternæ; non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam. Modicum etiam respectu pœnæ debitæ; Ezechiel. 4. v.6. Diem pro anno, diem, inquam, pro toto anno dedi tibi. Item modicum respectu pœnæ Christi & Sanctorum.* Unde S. Gregorius ait: *Facta præcedentia recolamus, & gravia non erunt, quæ sustinemus. Ad Hebr. 12. v. 3. Recogitate eum, qui talem sustinuit, &c.* Rom.8.18. Ezech.4.6.

17. Ex brevitate passionum hujus præsentis vitæ S. Bonaventura deducit, quòd dum patimur, ut dolendo magis in spiritu effervescamus, oculos nostros in beatam æternitatem defigere debeamus: *Breves anni transeunt, & ideo in hoc modico tempore sustinendæ tribulationes, ut post modicum tempus videatur Deus & gloria. Ad punctum in modico dereliqui te, & in miserationibus magnis congregabo te.* Isa.54. v.7.

18. Contemplativus quidam valde devotè observat, ly illud *Modicum*, in hoc Evangelio septies repeti, adeo ut ex illis unum in singulos septimanæ dies distribui possit ad meditandum, ponderando nimirum rerum omnium creatarum brevitatem, instabilitatem, & nullitatem. Quòd si verò ly *modicum*, cum fructu meditari volumus, adhibeamus illud ad meditandum vitam æternam, quia si damnati denuo in vitam redire, & in ea brevissimum quoddam temporis spatium in sua haberent positum potestate, illud ipsum illis utique ad cœlum lucrandum, iisdemque ab inferno eximendis abundè sufficere posset. Optimè igitur S. Bernardinus de Senis ita scribit: *Vide peccator temporis pretiositatem, quia modico tempore potest homo lucrari veniam, gratiam, & gloriam, malè verò expensum obligat ad tormentum æternum. O si talis mercantia ad infernum portaretur, solum tempus dimidiæ horæ ad pœnitendum, emerent illud pro mille mundis, si possent.* To.1.ser.13. art.3.c.4.

Versus 17.

Dixerunt ergo ex discipulis ejus adinvicem: Quid est hoc, quod dicit nobis: Modicum & non videbitis me, & iterum modicum, & videbitis me, quia vado ad Patrem.

1. Lucas Burgensis Apostolos quidem verba illa: *Vado ad Patrem*, intellexisse ait, eò quòd illa aliàs quoque ad illos dixisset: *Sed nesciebant, quomodo serviret proposito.* Neque enim mortem ejus adeo vicinam, & eadem nocte superventuram, ipsumque paulo post à mortuis resurrecturum esse persuadere sibi poterant; ac proinde tam primum, quàm secundum modicum difficulter admodum ab illis intelligebatur: *In quo commendanda est eorum reverentia*, inquit S. Thomas, *ad Christum, quæ tanta erat, ut non præsumerent eum interrogare; sed in hoc datur intelligi, quòd nondum perfectum sensum habuerunt de verbis Christi, aut propter tristitiam absorbentem, aut propter verborum obscuritatem.*

2. Chrysostomus observat, quòd, quia Apostoli eorum, quæ Christus dixerat, mysteria penetrare non poterant, ideo verba Christi secundùm literæ corticem spectanda, quandam illis involvere videbantur contradictionem; & ideo: *Si videbimus te, inquiunt, quomodo vadis? Si vadis, quomodo videbimus? Ideo dixerunt, se, quid loqueretur, ignorare, quod enim abiturus esset, norant, ignorabant autem paulo post rediturum.* Hom.77. in loc. an.

3. Similem quoque considerationem apud Albertum Magnum his verbis invenies: *Sermo videtur sibi repugnare.* Apostoli namque inter se talem miscuisse videntur discursum; quòd si Magister noster de morte sua loqui intendat, quomodo dicere potest: *Et iterum modicum & videbitis me? Tunc non erit modicum, quo iterum visuri sumus eum, quia nunquam videbimus eum.* Idque dicebant, quia resurrectionem ejus propediem secuturam esse non considerabant, siquidem in libro Sapientiæ scribitur: *Non est agnitus qui reversus est ab inferis.* Sap.2. v.1.

4. Admiranda quoque hoc loco est Apostolorum circumspectio, qui tametsi quid Salvator hoc loquendi modo iis insinuare voluerit, minimè intellexerint, ejus tamen verba negligere haud quaquam voluerint, sed frequentem super illis habuerunt inter se conferentiam, ad investigandum eorundem mysterium, & perfectam intelligentiam; qua in re optimum nobis reliquerunt exemplum, unde ediscamus, quo in pretio nobis verbum Dei habendum sit, tametsi illud prima facie non intelligamus. Origenes enim verbum Dei mannæ assimilat: *Nostrum manna*, inquit, *est verbum Dei.* Sciendum est enim, quod, quando Israelitæ manna de cœlis descendere viderunt, attoniti & stupefacti dixerint inter se: *Manhu, Manhu, quid est hoc? quid est hoc?* Unde Chrysostomus hanc ad præsens propositum nostrum elicit moralitatem: *Ut quotiescunque audivimus verbum, admoneat nos ipsum nomen requirere, quid est hoc quod audimus.* Hom.3. in Num. Hom.41. in Matth.

Versus 18.

Dicebant ergo: Quid est hoc, quod dicit, modicum? nescimus quid loquitur.

1. S. Thomas ait: *Ad hanc dubitationem modestè dispositi erant, nescimus, inquiunt, quid loquitur; nam ut dicit Augustinus: Aliqui non intelligentes verba Scripturæ, blasphemant, sensum proprium authoritati Scripturæ præponentes; sed alii modesti, dum non intelligunt, suam ignorantiam confitentur.*

2. Jansenius dicit: *Mutua illorum de intelligentia sermonis inquisitio declarat, quantum in eis fuerit discendi studium, quantique apud eos præ reverentia apud Dominum fuerit etiam non intellectus sermo:* Non despondere cœperunt animo, nec irati fuere, multo minus deriserunt id, quod non intelligebant: *Nec eundem velut otiosum, aut intellectum prætereunt, verùm credentes grande aliquod subesse mysterium; & ignorantiam suam confiteri non erubescentes, præ discendi aviditate inter se contulerunt, disquirunt, disputant, quod sanè discipulorum ingenuorum est ingenium; econtrà verò præ ignavia quidam verbum auditum, nec satis intellectum vento tradunt, alii præ fastu & superbia, ea quæ nesciunt, se scire simulant, ne ignari videantur.* Celebre est illud S. Augustini dictum, quod terrorem incutere potest Christianis illis, qui verbum Dei negligunt, vel in audiendo illo, vel conservando parum intenti aut solliciti existunt; dicit enim sanctus hic Doctor: *Non minus reus erit, qui verbum Dei negligenter audierit, quàm ille, qui Corpus Christi in terram cadere sua negligentia permiserit.* To.10.ho.26.

Versus 19.

Cognovit autem Jesus, quia volebant eum interrogare, & dixit eis: De hoc quæritis inter vos, quia dixi, modicum & non videbitis me, & iterum modicum & videbitis me.

Cognovit autem Jesus, quia, &c.

1. S. Thomas hic, dicit: *Cognovit virtute divinitatis suæ, ipse enim sciebat quid esset in homine. 1. Reg. 16. 7. Homines vident ea quæ parent, Deus autem intuetur cor.* Hugo Cardinalis notat, quòd Christus occultas ipsorum cogitationes eis revelando & manifestando, Deum se esse illis ostenderit: *Ostendit se Deum, cum sine verbis eorum, intellexit dubitationem eorum. Jerem. 17. 10. Scrutans corda, & probans renes Deus.* Albertus Magnus similiter dicit: *Cognovit per illustrationem suæ divinitatis, quia omnia secreta penetrat. Ecclesiast. 23. v. 28. Oculi Domini lucidiores sunt super solem, aspicientes in abscondita partes.* Jer.17. v.10.

2. S. Cyrillus Alexandrinus ait: *Prævenit Christus suscitari aventes, oportunè rursus ostendens se, cùm Deus sit, corda nosse & quodcunque mente volutatur, adhuc & in profundo cordis infessum esse, non secus ac lingua demum expressa agnoscere.*

3. Jan-

3. Jansenius dicit : *Suo more interrogationem, quam reverentia aut verecundia retrahebat, prævenit, præoccupatque; adeò est ad docendum promptus pastor & magister optimus. De Sapientia enim scriptum est: Præoccupat eos, qui se concupiscunt, ut prior se illis ostendat.*

Sap. 6. v. 14.

Versus 20.

Amen, amen dico vobis, quia plorabitis & flebitis vos, mundus autem gaudebit: vos verò contristabimini; sed tristitia vestra vertetur in gaudium.

Amen, amen dico vobis.

1. Salvator noster hoc loquendi modo planctus, fletus, & afflictiones in servis suis præcedere debere ostendit; ne tamen ob hoc diffidentes sibi, animo prorsus desponderent, subjungit, quòd post afflictiones subsecutæ sint consolationes & gaudia sempiterna, eamque promissionem, ut infallibilem nobis esse persuadeat, solemni juramento corroborare voluit : *Amen, amen dico vobis : Cœlum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt.*

Luc. 21. v. 32. & 33.

Quia plorabitis & flebitis.

2. Jansenius Christum in hac, sive protestatione, sive prædictione Apostolis suis facta, non solùm ipsos circa imminentes illis persecutiones & contradictiones, præmunire voluisse dicit, sed & universam Ecclesiam: *Sic Dominus hunc suum temperavit sermonem, ut per eum non tantum Apostoli munirentur contra instantem ipsius tunc mœrorem; sed & tota fidelium Ecclesia contra omnes præsentis vitæ afflictiones & angustias; itaque hac sententia totum Ecclesiæ, & omnium gestorum statum pulchrè delineavit Christus sapientia Patris; nempè quòd eorum sit, ut mundanis hominibus gaudentibus de eorum oppressione, ac de bonis præsentis vitæ ipsi lugeant, afflictiones ferant, seseque voluptatibus præsentibus subtrahant.*

3. D. Chrysostomus dicit, quòd Christus his verbis *mortem & crucem significabat*, neque enim verba illa de lachrymis & planctu actuali intelligenda esse putat, sed de Martyrum tormentis & persecutionibus, quas in fidei suæ, & tunc nascentis Ecclesiæ defensionem toleraturi erant. Sanctus Cyrillus Alexandrinus dicit : *Passionem declarat apertius, & quanta ipsi laturi essent, prænuntiat.* Qui idem S. Doctor causam declarat, cur Christus has ærumnas & adversitates discipulis suis prædixerit, scilicet non ut illos consternaret, & terrorem incuteret: *Non enim ut præmaturum eis terrorem injiceret, ista prædicebat, sed ut eorum cognitione præmuniti, adversus terroris ingruentem impetum fortiores evaderent.*

Hom 78. in Ioan.

4. S. Bonaventura hæc verba de planctu discipulorum, in morte Magistri sui habendo, exponit: *Plorabitis gemendo, & flebitis lachrymas effundendo, plorare enim est cum voce gemere : flere, quasi lachryma fluere, & hoc erat crucis & mortis tempore.* Porro Redemptor noster Apostolos suos super omnes alios majoris æstimabat & amabat, quibus proinde dixit : *Vos autem dixi amicos*; hujus autem erga illos benevolentiæ & amoris signa vel maximè in ultimo vitæ suæ articulo demonstravit : *Cùm dilexisset suos, in finem dilexit eos*; ex quo autem in ultima cœna, & antequam moreretur, testamentum suum stipulare volebat, quoddam inter omnia ipsis relicta locupletius legatum fuisse existimatis? Nimirum: *Plorabitis & flebitis.* Similiter quando persecutorem Saulum in Apostolum & vas electionis commutavit, quidnam illi specialissimè ab illo intimatum fuisse censetis? *Ego ostendam illi, quanta oporteat eum pro nomine meo pati.* Item quando Petro, ad Ecclesiæ primatum sublimato, gregem suum consignavit: *Pasce oves meas*, eidem immediatè subjunxit : *Amen, amen dico tibi, cùm esses junior, cingebas te, & ambulabas, ubi volebas; cùm autem senueris, extendes manus tuas, & alius te cinget*; *hoc autem dixit, significans, qua morte clarificaturus esset Deum.* Ita quoque Apostolus spurios, & non filios Dei declaravit illos, qui se à passionibus & tribulationum ferula subducebant : *Quod si extra disciplinam estis, cujus participes facti sunt omnes, ergo adulteri, & non filii estis.* Æternæ Veritatis Propositio hæc est : *Quos prædestinavit conformes fieri imaginis filii sui*; quibus verbis S. Augustinus utens ait; *In servitio Dei tanquam uvæ vitis in torculari tribulabuntur, conterentur, & comprimentur, sicut & Christus præcipuè in Passione magnus botrus expressus est.*

Joan. 13. v. 1.

Act Ap. 9. 16.

Joa 21. 18.

Heb. 12. 8.

Rom. 8. 29.

In P. 85.

5. S. Bernardus tristitiam hanc illis à Christo in ordine ad vicinam ejus passionem annuntiatam fuisse opinatur, dum ait : *Quid mirum si tristitia cor eorum implevit, cùm ab eis sese pronuntiaret iturum? Quidni conturbarentur viscera, concuterentur affectus, nec omnino æquanimiter discessionis ejus sermo posset admitti, ut relinqueret eos, qui omnia reliquissent?* Jam dixerat illis : *Modicum & non videbitis me*, merito igitur protinus subjungit, dicens : *Flebitis, plorabitis*; si quidem jactura, quam anima patitur, dum Deum amittit, omnique ejus amicitia & gratia destituitur, infelicitas quædam est, & sanguineis lachrymis inconsolabiliter deploranda.

Serm. 9. de Ascens.

Mundus autem gaudebit.

6. Alcuinus à S. Thoma in Catena citatus, dicit : *Cunctis fidelibus convenit hic sermo Domini, qui per lachrymas, pressuraque præsentes ad gaudia æterna contendunt, flentibus autem justis, mundus gaudet, quia in præsenti delectantur, alterius vitæ nulla gaudia sperantes.*

In Cat. Thomæ.

7. S. Bonaventura ait: *Nomine mundi, malitia hujus mundi intelligi potest, id est, amicorum mundi, prout dicitur, quicunque voluerit amicus esse hujus sæculi, inimicus Dei constituitur.* Unde idem Seraphicus Doctor differentias, quæ hos inter & servos Dei conspicitur, considerat : *In isto modico justi plorant hic peccata sua, & aliorum : beati qui lugent*; non verò sic accidit inter mundanos, sed oppositum contingit : *Sed mundus gaudebit in vanitatibus, & voluptatibus, & cupiditatibus. Cor sapientum, ubi tristitia; cor stultorum, ubi lætitia : Væ vobis, qui nunc ridetis.*

Luc. 4. v. 4.

Eccl. 7. v. 5.

Luc. 6. v. 5.

8. Albertus Magnus ly *mundus*, exponens, dicit : *Mundus, hoc est, mundani in divitiis & ambitione viventes*, S. Cyrillus Alexand. ait: *Hoc est, qui sapere nequeunt, quæ Deo placent, sed mundi voluptatibus quodammodo sunt affixi.* Rupertus Abbas ait : *Mundi hujus, inquit, immundi, qui suis immunditiis me adversantem odit; mundi inquam, id est, amatorum mundi, inde gaudium erit, quia vado ad Patrem, quem tamen ille nescit.* S. Thomas quoque per mundum homines sensuales intelligit : *Universaliter mundus, id est, homines carnales, gaudebit in rebus mundanis.* Pulchrè vir mundanus suis in gaudiis & vanitatibus immersus, apud Jobum depingitur, dicit enim : *Quare ergo impii vivunt, sublevati sunt, confortatique divitiis?* demum verò, postquam felicitatum temporalium, quibus hic gaudent, longum texuisset catalogum, tandem concludit : *Tenent tympanum, & cytharam, & gaudent ad sonitum organi; ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt*; & quid mirum est, quod brevi temporis spatio hic hilares esse permittantur, qui in inferno per omnem æternitatem plangere debent. Idem Job, postquam dixisset : *In puncto ad inferna descendunt*, immediatè subjungit : *Qui dixerunt Deo, recede à nobis, scientiam viarum tuarum nolumus, quis est omnipotens ut serviamus ei?* Communiter enim illi, qui hic cupiditatibus & vanitatibus suis omnem licentiam indulgent, circa vitam futuram parum credunt, quia paradisum hic in terra se habere fingunt; at verò, ut S. Bernardinus ait : *Sicut fulgur tonitrua portat, ita prosperitas supplicia sempiterna prænuntiat*; ad eum modum, quo dum bovem aliquem ab aratro solvi, & ad impinguandum eum ad pascua duci videmus, eundem macello destinatum esse infallibiliter conjicimus.

Lib. 12. in Ioan.

In Ioan.

Iob 21. 7.

Iob 21. 13.

In ser. 5. post Dom. 2. Quadrag. art. 1. cap. 1.

9. S. Thomas hæc verba quoque de tempore Passionis intelligi posse dicit, quando nimirum persecutores ejus de ejus crucifixione gavisuri erant; *Et sic mundus, id est, Scribæ, & Pharisæi, gaudebit de occisione Christi; vel mundus, id est, mali, qui sunt in Ecclesia: gaudebit in persecutione sanctorum.* S. Cyrillus ultra jam adductam expositionem adjungit: *Rursus verò significat vilem & abjectam illam Judæorum multitudinem, & Principum catervam, Deo exosam & impiam, Scribas & Pharisæos.* Simili modo Albertus M. ly *gaudebit*, exponit, dicens: *Gaudebit, tanquam si de me triumphaverit, & me deleverit, & non sit de cætero, qui arguat malitiam ejus.*

Vos verò contristabimini.

10. *Scilicet tempore Passionis*, inquit S. Bonaventura, *sed tristitia vestra vertetur in gaudium tempore resurrectionis, prout ait Propheta : Ad vesperum demorabitur fletus,*

Ps. 29. v. 6.

tus, & ad matutinum lætitia, quo ſurrexit Dominus. Et ideo alius quidam vir ſanctus ita ſcribit: *Firmum eſt mihi propoſitum nunquam ridendi; quouſque audiam ex ore Dei illa verba: Venite benedicti Patris mei; neque flere deſiſtam, donec liber ſim ab illa ſententia: Ite maledicti in ignem æternum.*

De modo bene vivendi ſerm 65. 11. Sanctus Bernardus verba illa Sapientis: *Riſum reputavi errorem, & gaudio dixi: Quid fruſtra deciperis?* conſiderans ait: *Error dicitur, quando aliud fieri debet, & aliud; tunc ergo fit error, quando ille, qui debet plorare, ridet; ideo riſus dicitur error, quia dum quiſque ridet, diem mortis ſuæ ipſe in mente ſua non habet, huic tamen errori ſervi Dei haud quaquam ſubjacent.*

Eccl. 2. 2. 12. Advertendum hoc loco eſt, quòd Chriſtus afflictionem & planctum juſtorum, gaudiis opponat hominum mundanorum, quia illi ex zelo honoris Dei injuriis affecti, & ex compaſſione, qua erga illorum ſeruntur perditionem, ſtimulati triſtantur & affliguntur pro illorum ſalute intercedendo, ſuaque pœnitentia & auſteritate divinam placare juſtitiam ſatagunt, ut eos ad reſipiſcentiam, vitæque emendationem tandem perducere dignetur. In vita ſanctæ Catharinæ Senenſis legitur, quòd, dum ipſa eo tempore, quo Bacchanalium vanitates in ſummo fervore erant, pœnitentis vitæ ſuæ rigores magis magiſque adaugeret, cœleſtis ſponſus in Feria 5. quæ Dominicam Quinquageſimæ antecedit, digito illius annulum pronubum inſerere dignatus, hiſce eam verbis allocutus fuerit: Dilecta filia mea, quia tu mundi vanitates ſpreviſti, me ſolum ſummum æternumque bonum ardenter quærendo, omnibuſque carnis voluptatibus ſpretis, cordis tui delitias in me ſolo repoſitas habuiſti, idque hoc præcipuè tempore, quo alii domus tuæ familiares in conviviis, ludis, choreis, &c. inaniter ſe recreant, ideo hodie ego ſponſalitiam animæ tuæ feſtivitatem tecum celebrare, tecumque mihi in ſtabiliſſima fide deſponſare decrevi.

Lib. 1. c. 14.

Gal. 5. 19. 13. Apoſtolus ad Galatas ita ſcribit: *Manifeſta ſunt opera carnis, quæ ſunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria*, &c. Poſtquam verò mundanorum gaudiorum texuiſſet catalogum, longam quoque ſeriem recenſet earum, quas juſti & ſervi Dei patiuntur, afflictionum: *Fructus autem ſpiritus charitas, gaudium, pax, patientia*, &c. Ac demum de fletu & planctu illorum concludit: *Qui autem ſunt Chriſti, carnem ſuam crucifixerunt cum vitiis & concupiſcentiis.*

Sed triſtitia veſtra vertetur in gaudium.

14. Sanctus Bonaventura hoc loco, an Apoſtoli idipſum meruerint, inquirit; dicit enim: *Quæritur hic magiſterialiter, an Apoſtoli mœruerunt, & videtur quod ſic, quia ſi compatimur, & conregnabimus, ſed ipſi compatiebantur triſtando; item illam triſtitiam ſecutum eſt gaudium.*

15. Albertus Magnus hæc ita exponit: *Vertetur in gaudium in reſurrectione, in apparitione, in aſcenſione, & maximè in Spiritus ſancti miſſione, quæ omnia poſt modicum tempus futura ſunt vobis.* His quoque addi poteſt, ſecundum quod notat Hugo Cardinalis, triſtitiam illorum in jubilum convertendam eſſe, propter omnium gentilium converſionem ad fidem, propter peccatorum dandam remiſſionem, propter cœleſtis gloriæ remunerationem, quam illis promittebat. Sanctus Cyrillus Alexandrinus per ly *gaudium*, beatitudinem intelligit: *Perpetuum quippe eſt Sanctorum gaudium, vivit enim Chriſtus in æternum, & mors omnium ſoluta eſt per ipſum, ſed conſentaneum eſt animadvertere mundanos homines viciſſim perpetuo in luctu futuros.*

In Ioan. Pſ. 125. v. 5. 16. Alcuinus verba illa Pſalmi: *Qui ſeminant in lachrymis, in exultatione metent*, adducens, dicit: *Euntes ibant & flebant, quatenus in æterna beatitudine laboris ſui mercedem recipiant: mundus autem, id eſt, mundi amatores, gaudebunt, quia ad æterna gaudia ſe præparare per lachrymas & afflictiones deſpiciunt, vos autem contriſtabimini per labores & preſſuras, ſed triſtitia veſtra vertetur in æternæ beatitudinis lætitiam.*

De ſpec. c. 28 17. Porro ad propoſitionem hanc evangelicam ratificandam opportuna ſunt verba Tertulliani dicentis: *Vicibus diſpoſita res eſt; nunc illi lætantur, nos conflictamur; ſæculum gaudebit, vos triſtes eritis; lugeamus ergo, dum ethnici gaudent, ut, cùm lugere cœperint, gaudeamus, ne pariter nunc gaudentes, tunc quoque pariter lugeamus.*

18. Quòd ſi alicui divitiarum avido diceretur, quantò profundiùs in domo tua foderis, tantò profundiorem ibi, & copioſiorem auri venam reperies, auſim dicere talem perpetuò fodiendo continuaturum eſſe, donec ad ipſa uſque inferni confinia pertingeret: jam verò æternæ veritatis propoſitio eſt: *Secundùm multitudinem dolorum meorum conſolationes lætificaverunt animam meam,* Pſ 93. v. 19. adeoque quantò magis ſe anima aliqua in hac vita mortificaverit & afflixerit, tantò copioſiores eidem immittentur delitiæ, gaudia, & conſolationes ſpirituales. Pro cujus maiori evidentia quandam ab agricolis deſumptam S. Hieronymus adducit ſimiliudinem; dicens: *Agricola quoque de ubertate frugum lætari non poteſt, niſi priùs terram multo labore confecerit, & tanto magis proſperitatis ſpem congerit, quantò ſe amplius deſudaſſe cognoverit.* Pergit idem S. Doctor ulteriùs demonſtrare, quòd quantò hyems minus rigida fuerit, tantò quoque rarior & minor futura ſit meſſis: *Nam & æſtatis & autumni temporibus, quæ tempora miniſtra ſunt frugum, ſterilitatem nimiam nonnunquam hyemis levitas intulit, cùm fœcunditatem maximam frigoris præſtiterit auſteritas, & quidquid clementia veris reſolvit, ſpem ubertatis amiſit;* demum verò idem S. Doctor ad propoſitum noſtrum concludit; dicens: *Amplectenda eſt ergo triſtitia, quæ gaudium parit, & non ejus materia eſt conſideranda, quia ſæpe per dulcedinem fructus placet, quod amarum horruit in radice.* Epiſt. 5. ad virg. exulem.

19. Apoſtoli ante acceptum Spiritum ſanctum adeò meticuloſi erant, ut mox, ubi turbas armatas hortum ingredi viderunt, tametſi illos non ad ipſis nocendum, ſed ad Magiſtrum ipſorum capiendum egreſſos fuiſſe ſcirent, in fugam tamen ſubitò ſe receperint: *Omnes relicto eo fugerunt;* at verò deinceps factum eſt, quòd tanta fuerint animi conſtantia roborati, ut coram tyrannis, & ſub tormentis imperterriti remanſerint, fuerintque gaviſi, dum à ſynagogis proſcribebantur: *Ibant gaudentes à conſpectu Concilii, quoniam*, &c. Matt. 26. 56. Act. Ap. 5 41.

20. Porrò ratio, propter quam Apoſtolorum triſtitia in gaudium vertenda erat, hæc fuit, quia ſcilicet mentem & cogitationes ſuas, non ad hujus, ſed alterius vitæ gaudia defixas habebant; unde S. Cyprianus ait: *Pœnam de adverſis mundi ille ſentit, cujus lætitia, & gloria omnis in mundo eſt. Ille mœret & deflet, ſi ſibi malè ſit in ſæculo, cui bene non poteſt eſſe poſt ſæculum, cujus vivendi fructus omnis hic capitur, cujus hic ſolatium omne finitur.* Ad Demetr. ad.

21. Tertullianus nos in ipſiſmet etiam paſſionibus & mortificationibus gaudium & conſolationem invenire dicit: *Quæ major voluptas, quàm faſtidium ipſius voluptatis, quàm ſalutis ipſius contemptus, quàm vera libertas, quàm conſcientia integra, quàm vita ſufficiens, quàm mortis timor nullus?* Loc. cit.

22. Conſiderandum hic quoque eſt, quòd Chriſtus in ultimis Evangelii verbis dicat: *Gaudium veſtrum nemo tollet à vobis;* quibus verbis de gloria & beatitudine Paradiſi loqui velle videtur: quia hæc ſola, poſtquam ad ejus poſſeſſionem pervenerimus, nunquam deinceps auferri poteſt: *Ego dixi in abundantia mea, non movebor in æternum;* quod quidem eò firmiùs credere licet, quòd ſcilicet per gaudium illud præmium intelligatur æternum, quia ipſemet Chriſtus præmium hoc gaudii nomine appellavit, dum ait: *Intra in gaudium Domini tui;* Pſ. 29 v. 7. Matt. 5. 21. ac proinde Chriſtus vult dicere, quòd eo ipſo, quo in paſſionibus, & ſuppliciis ſuis intellectus, & cordis ſui oculum in cœleſtis regni præmium firmiter defixerunt, gaudio replendi ſint & conſolatione ſpirituali; nam ut S. Gregorius advertit: *Mala vitæ præſentis tantò duriùs animus ſentit, quantò penſare bonum, quod ſequitur negligit, & quia non vult præmia conſiderare, quæ reſtant, gravia æſtimat eſſe, quæ tolerat.* David olim ſe calumnia, & impoſturis oppreſſum eſſe lamentabatur, dicens: *Inſurrexerunt in me teſtes iniqui, & mentita eſt iniquitas ſibi;* ſed quid faciendo inter hæc mala conſolationem accepit? nimirum per cœleſtis patriæ conſiderationem, per æternæ retributionis accipiendæ fiduciam. *Credo videre bona Domini in terra viventium. Expecta Dominum, viriliter age, confortetur cor tuum, & ſuſtine Dominum.* Unde S. Auguſtinus ait: *Si vis ſuſtinere laborem, attende mercedem, ſi attenderis, quid ſis acceptarus, omnia tibi erunt vilia quæ pateris.* Præcurſor & Baptiſta Chriſti in deſertis Judææ maledictum illud viperarum ſperma, *Genimina viperarum*, invitabat ad pœnitentiam; ſimiliter Chriſtus Evangelium prædicando, Lib. 10. mor. cap 12. Pſ. 26. v. 12. Pſ. 26. v. 13. Pſ. 26. v. 14. In Pſal. 19. concl. 2.

cando, eosdem Hebræos ad sui hortabatur sequelam,
Matth.16. v.24. dicens: *Si quis vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me;* quis autem ita est rerum inexpertus, qui nesciat, quantum corrupta hæc nostra natura propriam abnegare voluntatem, alterius se arbitrio subjicere, voluptatibus & delitiis nuntium remittere, in paupertatis contemptu & humilitate vivere, corpus jejuniis macerare, & flagellis castigare, & omnia alia, quæ vera exigit pœnitentia, perficere, fugiat & horreat, & tamen multi ex ipsis inventi sunt, qui se tam ad verba Præcursoris, quam ad Christi hortamenta ad vitam recipientes meliorem, doctrinam ipsorum sunt amplexati eò quòd ambo illis regnum cœlorum in propinquo esse annuntiarint:
Matth 4.17. *Pœnitentiam agite, appropinquavit enim regnum cœlorum;* nam, ut S. Gregorius ait: *Si semel quisque ad æterna se erigat, atque in his quæ incommutabiliter permanent, oculum cordis figat, propè nihil esse conspicit, quidquid ad finem currit.* Moyses tempora sua regio
Ibidem. diademate cingere, sceptrum Ægypti moderari, atque ab omnibus regni illius Principibus regios accipere
Hebr.11. v.24 & 25. honores & obsequia poterat; & tamen *negavit se esse filium filiæ Pharaonis, magis eligens affligi cum populo suo, quam temporalis peccati habere jucunditatem, majores divitias æstimans thesauro Ægyptiorum improperium Christi;* at verò quo motivo Moyses lateres luteos unà cum vili plebe Hebræa præparare, quàm regni thesauros tractare & moderari malebat? *aspiciebat in remu-*
Ibid: v.26. *nerationem;* Et ideo quotiescunque corpus nostrum recalcitrat, seque consuetis suis voluptatibus & gaudiis destitui non permittit, illud consolari debemus verbis
Hom.16. in Matth. D. Chrysostomi sequentibus: *Largissimam profecto mercedem pro contempta temporali voluptate capiemus, atque ipse ad tuam animam loquere: Tristaris, quia te corporis voluptate defraudo? sed lætare potiùs, quia tibi cœlorum regna providebo.*

Versus 21.

Mulier cùm parit, tristitiam habet, quia venit hora ejus, cùm autem peperit puerum, jam non meminit præssuræ propter gaudium, quia natus est homo in mundum.

1. Venerabilis Beda ait: *Parturitio tristitiæ, partus gaudio comparatur, quod tunc majus esse consuevit, quando non puella, sed puer nascitur.*

2. Multi sacri Expositores per hanc mulierem, sanctam Ecclesiam, utpote fœcundissimam matrem, intellexerunt, quæ continuò Deo spiritualiter parturit
In Joan. filios. Alcuinus ait: *Mulierem dicit sanctam Ecclesiam, propter fœcunditatem bonorum operum, & quia spiritales Deo filios gignere nunquam desinit; hæc mulier cum parit, tristitiam habet, quia venit hora ejus, quia nimirum sancta Ecclesia, dum diu in mundo spiritualium virtutum profectibus insistit, nunquam mundi tentationibus exerceri desistit; at cum devicto laborum certamine ad palmam pervenerit, jam non meminit præssuræ præcedentis, propter gaudium perceptæ retributionis.* Et ratio est, quia ut Apostolus, tanquam oculatus cœli testis
Rom.8.18. scribit: *Non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis*, id est, ut Eu-
Hom.1. ad Monac. sebius Emissenus explicat: *Non valent vitæ præsentis obsequia, æternæ vitæ gaudiis compensari; pallescant licet membra vigiliis, pallescant licèt ora jejuniis, non erunt tamen condignæ*, &c.

Arias p.1. tr.3. c.12. 3. Magnus quidam spiritualis & ascеticæ vitæ hujus sæculi Magister asserit, quòd si Sanctus aliquis daretur, qui mille annis hic in terris vixisset, fuissetq; quolibet die passus omnia tormenta, quæ unquam illata sunt Martyribus, omnesque omnium hominum totius mundi sustinuisset passiones & adversitates: cui demum Deus in fine hujus annorum millenarii præmii loco concederet, ut in cœlum conscenderet, ibidemque clarè & revelata facie per spatium unius duntaxat Ave Maria intueri posset, hic utique ingenuè fassurus esset, Deum sibi pro omnibus, quæ in hoc mundo pro ejus amore toleraset, copiosissimè retribuisse, imo datam sibi remunerationem merito suo longè superiorem esse.

4. Lyranus similiter per hanc mulierem, sanctam Ecclesiam intelligit, vel Collegium Apostolicum, in quo pro tunc universa continebatur congregatio fidelium: *Tristitia partus*, inquit, *est dolor de passione Christi, qui fuit in isto Collegio: nativitas hominis est resurrectio Christi, quia Christus de novo processit ad vitam immortalem quantum ad corpus, quod priùs fuerat mortale, & ideo ad hoc designandum, dixit Salvator, quia natus est homo in mundum: non dixit, quia natus est infans, sed natus est homo in mundum; quia Christus homo perfectus vitam mortalem inchoavit per suam resurrectionem*; ac proinde subjungit: *Et vos quidem nunc tristitiam habetis*, id est, in hoc passionis meæ imminenti triduo; *Iterum autem videbo vos, & gaudebit cor vestrum*, quod post ejus resurrectionem futurum fuerat. Theophylactus ait: *Per dolorem parientis, tristitiam Apostolorum, & per gaudium, consolationem re-* Hom.51. *surrectionis*. Chrysostomus à Toleto citatus, diu ante Lyranum hujus observationis author fuit, quòd scilicet Christus non dixerit: *Natus est infans, vel puer, sed homo. Non puer, ut mysterium resurrectionis significetur, ut notat Chrysostomus, Christus enim non ut in nativitate infans, sed vir perfectus resurrexit.* Lib. 12. in Ioan.

5. Rupertus Abbas Tuitiensis hæc verba exponens, de hac muliere ita scribit: *Sanctam Ecclesiam, ejus virum Patrem, omnium Deum, puerum ipsum, qui hæc loquitur, Dominum Jesum; hunc primitus per fidem* Gen.22.18. In Ioan. *concepit, quando adolescentula in Abraham promissiones audivit, dicentis. In semine tuo benedicentur omnes gentes, & credidit, & ex tunc beata progenies mente gravida, verbum promissionis bajulans, ejusdem verbi incremento proficiens, quasi fœta alvo magis ac magis timuit; tandemque diu desideratum puerum mulier eadem, cujus beati Apostoli magna portio sunt, in magno dolore & angustia passionis enixa est, viditque eum in diem æternitatis feliciter nascentem, id est, à mortuis resurgentem, & jam non meminit præssuræ propter gaudium, quia natus, quia renatus est, & redivivus est homo in mundum redemptum & salvatum, ut mundi, imo cœli & terræ, & omnium, quæ in eis sunt, obtineat principatum.*

6. Alcuinus hoc gaudium ex partu in lucem edito ortum, conversioni attribuit populorum, qui veritatis Evangelicæ luce fuerunt illuminati: *Sicut enim mulier nato in hunc mundum homine lætatur, ita Ecclesia nato in vitam futuram fideli populo, digna exultatione repletur; mos obtinuit Ecclesiasticus, ut dies beatorum Martyrum, sive Confessorum Christi, quibus de sæculo transierunt, natales vocitemus.*

7. Hugo Cardinalis ait: *Ecclesia dicitur parere in prædicatoribus, in pœnitentibus, in bene operantibus, in fideliter morientibus.*

8. Jansenius primò per hunc partum ad Christi resurrectionem, deinde ad fidelem animam alludit; ostenditque quàm bene & concinnè hæc similitudo ad mortem & resurrectionem Christi quadret: *Optimè quadrat, quod Christus per mortem, quasi per quendam uterum genitus, & solutis doloribus mortis, natus sit novus homo in mundum, propter quod & primogenitus dicitur* Coloss.1. Ps.2.7. *ex mortuis, & in resurrectione interpretatur Paulus impletum illud Psalmi: Filius meus es tu, ego hodie genui te.* Similiter quoad animam, ostendit, qua in re comparetur mulieri parturienti: *Singuli justi, & tota fidelium Ecclesia similes sunt mulieri parturienti; in præsenti enim sæculo tempus est partus bonorum operum, tempus est, ut Ecclesia multos Dei filios progignat, cui partui dum insistunt justi, graves patiuntur à carne & à mundo dolores & afflictiones*; per hujus autem partus merita perfruetur postea præmio gaudiorum æternorum: *Unusquisque se gaudebit per illos natum in regnum cœlorum, aut etiam alios per ipsum natos in novum illum mundum*; omnes etenim, qui se per labores sive prædicationis, sive confessionis, sive cujuslibet laborioši operis conatum, animarum lucro addicunt, ac demum aliquas ad gloriam & salutem æternam reapse lucrantur, de hisce partibus suis mirum in modum lætabuntur, omnemque laborem & sudorem suum optimè collocatos & impensos esse existimabunt.

9. Dionysius Carthusianus ait: *Mulier est Ecclesia, vel anima fidelis, quæ cum parit, id est, opera pœnitentiæ facit, vel aliorum conversioni intendit, tristitiam ha-* 2 Cor 7.5. *bet de suis & alienis peccatis, & propter labores & afflictiones vitæ præsentis, prout Apostolus testatur: Nullam requiem habuit caro nostra, sed supra modum gravati sumus, ita ut tæderet nos vivere: cùm aliquem peperit puerum, id est, aliquem ad Christum converterit, vel ad regnum cœlorum præmiserit, vel opus bonum perduxerit ad perfectionem, vel seipsam perfectè reformaverit.*

rit ad Christi imitationem, jam non meminit præssuræ præhabitæ propter gaudium fructus consecuti, quoniam natus est homo, id est, per gratiam reformatus, spiritualem vitam sortitus, vel esse gloriæ sempiternæ adeptus; unde Paulus filiis suis, quos spiritualiter peperit scribens: Quæ est, inquit, gloria mea, nonne vos? Idem quoque Apostolus ad Galatas scribens, ob filios spirituales, quos Deo per suos sudores pariebat, de se, sub titulo mulieris parturientis, loquitur: *Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis*; alibi quoque se erga fideles, quos Ecclesiæ parturierat, matrem quasi fingit esse lactantem: *Lac vobis potum dedi, non escam.*

1. Thes 2. 19.

Gal. 4. v. 19

1. Cor. 3. 2.

10. In Regum libris scribitur: *Venerunt filii usque ad partum, & vires non habet parturiens.* Multi quidem sunt, qui bona habent proposita mutandi vitam, ad Deum se convertendi, vel deserendi mundum: at verò nunquam in illis devenitur ad executionem, eò quòd partus timeant dolores; talis fuit S. Augustinus, qui se ad realem vitæ conversionem diu resolvere non poterat, timens, ne voluptates & mores pristinos deserendo, nimios offensurus esset in vita spirituali rigores: at verò, prouti ipsemet postea confessus fuit: *Quàm suave mihi subito factum est carere suavitatibus nugarum! & quas amittere metus fuerat, jam dimisisse gaudium erat, ejiciebat eas à me vera tua & summa suavitas, ejiciebat & intrabat pro eis omni suavitate dulcior.* Maxima enim difficultas in partu in lucem edendo consistit, id est, in mundo deserendo, & generosa quadam facienda resolutione; quia postquam quis jam ingressus est scholam Christi & Dei se servitio addixit, nullam ibi invenit se ferientem ferulam, quam ante timuit, sed savi gustantur mellis, nectarque & ambrosia bibitur Paradisi; ac proinde optimè Psalmista monebat, dum ait: *Gustate, & videte quàm suavis est Dominus, beatus vir qui sperat in eo.* In sacris Canticis sponsam quidem cœlesti sponso dixisse legimus: *Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter ubera mea commorabitur*; porro myrrha symbolum est mortificationis, austeritatis, jejuniorum, disciplinarum, omniumque aliorum; quæ sensui nostro repugnant; atque ideo sponsa se hic hisce pœnitentiæ rigoribus totaliter quasi immersum exhibet: *Inter ubera mea commorabitur*; ecce tibi dolores partus: at verò paulò post merum sequitur gaudium & jubilus cordis, qui ab hisce nascitur mortificationibus, & vitæ rigoribus; siquidem paulò post subjungit, eundem dilectum suum sibi videri conversum in suavissimum è vineis Engaddi decerptum botrum: *Botrus Cypri dilectus mihi in vineis Engaddi.* Unde S. Bernardus ait: *Ille, qui modo fuerat fasciculus myrrhæ, subito fit botrus Cypri, continens in se vinum jucunditatis & lætitiæ.* Sanctus & regius Propheta David de semetipso dicit: *Humiliabam in jejunio animam meam; genua mea infirmata sunt à jejunio, caro mea immutata est propter oleum; induebar cilicio, cinerem tanquam panem manducabam, flagellatus sui tota die, & castigatio mea in matutinis; lachrymis meis stratum meum rigabo:* sed ecce tibi insignem, quem ex his omnibus retulit fructum: *Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ, Domine; gustate & videte quam suavis est Dominus; secundum multitudinem dolorum*, &c. Paulò antè diximus, S. Paulum Apostolum sese assimilasse matri cuidam parturienti: at verò passiones & dolores, quos in partu, hoc est, in conversione animarum sustinuit, immensa, & inexplicabilia consecuta sunt gaudia; unde & fatebatur ingenuè: *Repletus sum consolatione, superabundo gaudio in omni tribulatione.*

4. Reg. 19. 3.

S. Aug. l. 1. Confess. c. 1.

Ps. 33. v. 9.

Cant. 1. v. 12.

Ibidem.

De Pass. c. 4.

Ps. 34. v. 13. Ps. 108 v. 24. Ps. 101. v. 10. Ps. 72. v. 14. Ps. 6. 7.

Ps. 30. v. 20. Ps. 33 v. 9.

2. Cor. 7. 4.

Versus 22.

Et vos igitur nunc quidem tristitiam habetis, iterum autem videbo vos, & gaudebit cor vestrum, & gaudium vestrum nemo tollet à vobis.

Et vos igitur tunc quidem tristitiam habetis.

1. Valde consideranda hic est dictio illa *Nunc*, per hanc enim Christus insinuare velle videtur, quòd quoadusque hoc vitæ tempus duraverit (quod in comparatione æternitatis, veluti *nunc* quoddam est) duratura quoque sit tristitia, id est, ærumnæ necessitates, miseriæ, tentationes, & pericula; at verò deinceps gaudia consequentur æterna, quæ à nulla unquam adversitate, aut fastidio interrumpentur; siquidem *Absterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum, & jam non erit amplius, neque luctus*, &c. *Non meminit præssuræ propter gaudium.* Ubi sanctus Thomas bene notat, quòd, *Non dicit, non erit pressura, sed quoniam non meminit pressuræ; quia etsi Sancti recordentur miseriarum, quas passi sunt, cùm in illa beatitudine gloriæ erunt, non tamen aliquid miseriarum ex hoc in affectu experientur.* Recordabuntur quidem ærumnarum, qua sustinuerunt, sed ad majus inde percipiendum gaudii incrementum: *Lætati sumus pro diebus, quibus nos humiliasti; annis, quibus vidimus mala.*

Ps 89. v. 15.

Iterum autem videbo vos, & gaudebit cor vestrum.

2. Ad apparitiones alludit, quibus se post suam resurrectionem Apostolis suis exhibiturus erat, ad pellendam ab illorum cordibus omnem tristitiam, quam in ipsius passione & morte persenserant; & ideo *Gavisi sunt discipuli viso Domino.*

3. Deus noster gaudet nonnunquam in eo, quòd servos suos per spiritus ariditatem & desolationem probet & tentet: *Nunc quid tristitiam habebitis*; non tamen illos longo tempore affligi permittit, & ideo dicit: *Iterum autem videbo vos, & gaudebit cor vestrum*; iterum revertitur, ut animas sibi dilectas, per consolationum suarum suavitatem intimè consoletur: *Non permittit tentari supra id quod possumus, sed facit cum tentatione proventum.*

1. Cor. 10. 13.

4. Considerandа quoque sunt verba illa: *Et gaudebit cor*; neque enim gaudium istud in aliquo extrinseco futurum esse dicit, id est, in risu, vel in alio quodam apparenti jubilo, sed intrinsecus in corde, ac proinde David ad Deum conversus dicebat: *Dedisti lætitiam in corde meo.* Ubi Chrysostomus ait: *Non dixit simpliciter lætitiam, sed in corde meo, ostendens in rebus externis non esse lætitiam; hæc enim lætitia non est cordis, sed oculorum.* Solus Deus & gratia ipsius, cor nostrum vero gaudio lætificare potest.

In Ps. 4. 7.

5. S. Augustinus optimè notat, quòd S. Paulus dixerit: *Quasi tristes, semper autem gaudentes; non dicit Apostolus: Quasi gaudentes, quia gaudium nostrum non habet quasi.*

sup. Ps. 48.

2. Cor. 6. 10.

Gaudium vestrum nemo tollet à vobis.

6. Lucas Burgensis Christum his verbis dicere voluisse asserit, se gloriosum & immortalem resuscitandum, adeoque morti deinceps nequaquam subjiciendum esse, & consequenter discipulos nunquam habituros esse occasionem, ut hac de causa tristentur. *Erit gaudium illud vestrum, de me perpetuum, quod nulla adversitas turbare queat, quia nec miseriis hujus vitæ, nec mortis ero amplius obnoxius, quippe resuscitatus ad vitam immortalem & beatam.*

7. Toletus eandem habet expositionem, dum ait: *Quia gaudium ipsorum est ipse Jesus*; & ideo verissimum, quòd gaudium hoc illis auferendum non sit, siquidem Apostolus ait: *Christus resurgens ex mortuis, jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur.* Eadem quoque fuit S. Cyrilli observatio, scilicet gaudium de resurrectione Christi stabile & permanens in nobis futurum esse, cujus hanc reddit rationem: *Nam si Christi mors mœstitiam nobis attulit, quis gaudium tollet à nobis; qui scimus eum vivere, & jugiter spiritualium nobis bonorum datorem & largitorem.*

Rom. 6. 9.

8. Cajetanus ait: *Firmitas interna gaudii significatur tanta, quod nulla persecutio sufficeret ad tollendum ab eis ipsorum internum gaudium*; quibus verbis gaudium hoc spirituale per adventum Spiritus sancti in cordibus ipsorum stabiliendum esse indicat: *Dixit hoc ad significandum, quòd futurum eorum gaudium adveniente Spiritu Paraclito, non erit instabile, sicut gaudium, quod habuerunt hactenus; de præsentia Christi enim mundus abstulit ab eis illamet nocte.*

9. Alcuinus per hoc stabilitatem & perpetuitatem gloriæ intelligi asserit: *In illa visione perpetuæ gloriæ gaudebit cor vestrum, & gaudium vestrum nemo tollet à vobis, quia tibi nullus adversarius, nullus persecutor, nemo qui tristitiam ingerat animis vestris, dum videtur Deus deorum in Syon.* S. Thomas ait: *De gloriæ fruitione intelligit, cùm hoc gaudium sit inamissibile & perpetuum. Isa. 34. v. 10. Lætitia sempiterna super capita eorum; nemo enim sibimet hoc gaudium tollet per peccatum, cùm uniuscujusque voluntas sibi tibi in bono confirmata. Nemo enim alteri hoc gaudium tollet, cùm ibi nulla sit violentia, nulla illatio nocumenti.* Inter alias ærumnas,

S. Th. in Io.

Isa. 35. 10.

quas

quas in hac lachrymarum valle quotidie experimur, una eademque valde considerabilis est, omnium felicitatum humanarum instabilitas atque caducitas. S. Propheta David, qui in honoribus, thesauris, successione, totiusque mundi æstimatione Rex fuit prosperrimus & fortunatissimus, se tamen in hac vita nequaquam lethari posse putabat, præterquam ex sola spe, quam habebat, se cœlestem Hierusalem aliquando ingressurum esse: Ps. 121 1. *Lætatus sum in his, quæ dicta sunt mihi, in domum domini ibimus*; & quidem, ut gaudii sui motivum magis Ibid. v. 2. specifice exprimat, subjungit: *Stantes erant pedes nostri in atriis tuis Jerusalem*. Sanctus Bernardus gaudium de his terrenis rebus conceptum, instabilitatem Serm. de fallac. præs. vit. perpetuam adjunctam habere nequaquam miratur, quia *Gaudium in re convertibili necesse est mutari te mutata*; unde si gaudium aliquod in numerosa fundetur filiorum multitudine, vel in certa quadam dignitate & magnificentia, vel in divitiarum copia, vel in carnali quodam amore ac voluptate, deficiet utique: siquidem hæc omnia continuæ mutationi & variabilitati subjecta esse noscuntur; unde Chrysostomus ait: *Breve verbum, sed multam habet consolationem*. Quidnam tandem Hom. 16. de Antioch. est: *Nemo gaudium vestrum tollet?* Idem sanctus Doctor, ut idipsum majori cum perspicacitate exponat, ulterius rem hanc prosequitur, & dicit: Quòd si quis pecuniarum sit dives, hæ furto surripi possunt: si quis multa possideat territoriorum dominia, hæc simul multas sollicitudines, anxietates, suspiciones & inquietudines annexas habent, & tandem in fine vitæ simul deficiunt: si quis magna conspicuus sit pulchritudine, sanitate, & corporis robore, unica infirmitas hæc omnia facilè alterat, & sic consequenter de omnibus hujus vitæ bonis discurrere licet: at verò gaudium, quod nobis vel gratia & amicitia Dei, vel bonæ conscientiæ, bonorumque operum fructus ministrat, ad æterna nos gaudia securè perducit, quia neque hæc deficient in sempiternum. Porro sanctus Petrus Apostolus, qui in monte Thabor veluti per rimam quandam, aliquod splendoris gloriæ cœlestis vestigium percipere potuit, 1. Pet. 1. v. 3. illud ipsum hoc modo nobis describit: *Regeneravit nos in spem vivam per resurrectionem JESU Christi ex mortuis, in hæreditatem incorruptibilem, & incontaminatam, & immarcescibilem, conservatam in cœlis in vobis*.

10. Dionysius Carthusianus hac de re ita scribit: *Gaudium vestrum spirituale nemo tollet à vobis, quia non solùm in prosperis, sed etiam in adversis gaudebitis*. Servi Dei etenim eo ipso, quo in gratia Dei sunt constituti, etiam in summo adversitatum culmine positi, in cordibus suis gaudio abundant, & jubilant. Unde S. Hom. 15. in Matth. Chrysostomus ait: *Cùm nullis stimulis conscientiæ animus pungitur, magno semper fruitur gaudio*; & ideo etiam in Proverbiis dicitur: *Securus mens quasi juge convivium*. Et S. Augustinus inquit: *Non potest quisquam fraudari delectationibus suis, cui Christus est gaudium, æterna enim exultatio est, quæ bono lætatur æterno.* Sanctus ille Eremita causam interrogatus, cur tanto esset gaudio & jucunditate semper perfusus, respondit: Christum à me tollere nemo potest, nulla enim totius mundi potentia Deum nobis, ejusque gratiam & amicitiam, quacunque etiam adhibita violentia, potest eripere, nisi id sponte nostra permittere velimus; siquidem jacturam hanc solùm nobis peccatum potest adferre, hoc autem sine consensu & voluntate nostra committi non potest.

DOMINICA IV. POST PASCHA.

Evangelium Joan. cap. 16.

Vers. 5. *Vado ad eum, qui misit me, & nemo ex vobis interrogat me, quò vadis? 6. Sed quia hæc locutus sum vobis, tristitia implevit cor vestrum. 7. Sed ego veritatem dico vobis, expedit vobis, ut ego vadam; si enim non abiero, Paraclitus non veniet ad vos; si autem abiero, mittam eum ad vos. 8. Et cùm venerit ille, arguet mundum de peccato, & de justitia, & de judicio. 9. De peccato quidem, quia non crediderunt in me. 10. De justitia verò, quia ad Patrem vado, & jam non videbitis me. 11. De judicio autem, quia princeps hujus mundi jam judicatus est. 12. Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo. 13. Cùm autem venerit ille Spiritus veritatis docebit vos omnem veritatem; non enim loquetur à semetipso, sed quæcunque audiet, loquetur, & quæ ventura sunt, annuntiabit vobis. 14. Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis.*

Versus 5.

Vado ad eum, qui misit me, nemo ex vobis interrogat me, quò vadis?

Vado ad eum, qui misit me.

1. HOc Evangelium ex sermone, quem Redemptor noster in ultima cœna ad discipulos peroravit, desumptum fuit, eoque sancta mater Ecclesia ad vicinam Christi Ascensionem nobis annuntiandam uti consuevit. Unde Albertus Magnus dicit, quòd In Joan. verba illa: *Vado ad eum, qui misit me*, hunc sensum habeant, ac si diceret: *Redeo ad Patrem*, adducitque illum Tobiæ textum: *Tempus est, ut revertar ad eum,* Tob. 12. v. *qui misit me*.

2. Hugo Cardinalis multa hujus Christi ad Patrem reditus motiva adducit. *Primò, quasi de triumpho gratias acturus. Secundò, quasi amicos curiæ commendaturus, & petitiones nostras delaturus, & causam nostram defensurus. Tertiò, loca nostra præparaturus: vado parare vobis locum. Quartò, vadit, mentes nostras ad superna elevaturus: Cùm exaltatus fuero à terra, omnia trahabam ad meipsum. Quintò, vadit inimicos ad Patrem accusaturus, nisi pœnituerint. Sextò, vadit, quasi de victoria mercedem recepturus. Septimò, vadit stipendia militibus suis collaturus: Ascendens in altum captivam duxit captivitatem.*

Et nemo ex vobis interrogat me: Quò vadis?

3. Enimverò Christus hoc loco sibi prima facie contradicere videtur; siquidem Joan. c. 13. v. 36. Petrus Joan. 13. 36. eum interrogavit dicens: *Domine, quo vadis?* & cap. sequenti S. Thomas pariter dixit: *Domine, nescimus* Joan. 14. 5. *quo vadis, & quomodo possumus viam scire?* Respondet Lucas Burgensis: *Priusquam acciperet clarum responsum, desiterant quærere*; Christus autem aliquam ab ipsis in eo quærendo sollicitudinem exspectabat. Euthymius S. Petrum Dominum de loco, ad quem ibat, interrogasse dicit: Christus autem ab eo audire desiderabat, ut quæreret: *Quid agis? Oportuit discipulos dicere: Quò vadis? sive, quid agis, nos derelinquens?* quod Lucas Burgensis similitudine amici alicujus declarat, qui alium amicum, quem magnopere diligit, discessum parare videns, multiplicatas apud ipsum instituit instantias, seu quæstiones, ut sciat quò, & quid facturus abeat? *Improperat itaque suaviter, quòd non agant amicorum more, qui amicum longè abeuntem interrogare solent de via, de meditis, de loco, de rebus illic agendis, aliisque hujusmodi, & ex illis consolationem satisfactionemque accipere.*

4. Rupertus Abbas eos jam antea Christum, quò iret, Lib. 11. in Jo. interrogasse sustinet, quando nimirum adeo se promptos jactabant atque paratos subsequi etiam in carceres & mortem, nihilominus Christum, qui eos, post tot etiam instantias & promissiones, turpiter in sequela defecturos noverat, prædicta verba subjunxisse: *Et nemo ex vobis* Joan 16. 31. *interrogat me*: unde concludit: *Bene ergo ait: Et nemo ex vobis interrogat me, quo? videlicet illam solicitudinem suam suavi redargutione prænuntians, de qua postmodum dicturus est: Amen venit hora, ut dispergamini omnes, & me solùm relinquatis; tunc enim revera nullus ex eis dixit: Quò vadis? quia neminem velle vel posse eum sequi fuga declaravit.*

5. S. Thomas duas adfert solutiones: primam D. In Joan. Chrysostomi, secundam S. Augustini. Primus dicit, Apostolus ex prædictione persecutionum, quas passuros esse prædixerat, obstupefactos prorsus hæsisse, & mente attonitos: *Ita tristati, & attoniti facti, ut quasi obliti de recessu Christi, & locutionem amittentes, eum de suo recessu non interrogarent*. Sanctus Augustinus verò in Tractatu 94. super Joannem in ea est sententia, quod verbum *Vado*, non ad mortem, sed ad ascensionem ipsius, (relationem dixerit: *Vel quia interrogaverunt eum, quò esset iturus, & respondérat eis, se iturum,*

rum, quo ipsi tunc venire non possent, nunc ita se promittit istrum, ut nullus eorum, quò vadat, interroget; eum tem enim in cœlum non verbis, sed oculis deduxerunt.

6. Toletus Christi conquerentis, vel eos reprehendentis rationem adducit: *Quam objurgationem Dominus propterea adhibet, ut causa expositâ sui discessus, eos mirum in modum consoletur & instruat.*

Cap. 135. concord. 7. Iansenius moralitates aliquas in medium adfert, quas ex his verbis deducere possumus. Prima est, quòd nimis tristitia & turbatio sæpe nobis obsistat, quo minus ea quæramus, quæ saluti nostræ spirituali sunt expedientia. *Atque ob id pulso procul hujusmodi mœrore, graviter inquirendum in Scripturis, quo Dominus abierit, & qua ratione illum sequi possimus.* Secunda est, quòd docere debeamus nosipsos, & proximos nostros: *Non ea debere præstare, quæ sunt suavia & humana, grata voluntati, sed ea potius, quæ sunt saluti magis conducentia.* Qua in re optimum nobis Christus exemplum dedit, qui charissimis discipulis suis imminentem suum ab iis discessum non subticuit, tametsi eos exinde magnopere contristandos esse sciret, suam iis præsentiam, quantumvis ab illis summè desideratam, subtrahere voluit, eò quòd hanc ab illis discessionem utilem esse sciret, valdeque expedientem. Tertia moralitas est: *Spiritus non esse capaces, qui adhuc carnalibus & terrenis rebus mente inhærerent.*

In Ioan. 8. Hugo Cardinalis in sensu mystico dicit: *Non debemus quærere à Domino, & quò vadis, ut perveniamus; & quà vadit, ut imitemur. Quidam volunt scire, quò vadit, sed non curant de via, qua vadit, sicut Philippus: Domine ostende nobis Patrem, & sufficit nobis.* Ubi etiam S. Bernardum citat dicentem: *Quam pauci, Domine, post te ire volunt, cùm tamen ad te pervenire, nemo est, qui nolit.* Ad cœnaculum usque multos sequaces Christus habet, ad Calvariæ verò montem vix ullum.

9. Christus abibat, ut pro nostra redemptione passionem subiret, & tamen nullus hac de re cogitat, aut mentem suam ad id studiosè applicat. Nihil fideles minus cogitant, quàm quanti anima nostra, nostraque redemptio, Deo nostro constiterit; ac proinde Ecclesiasticus monet: *Gratiam fidejussoris ne obliviscaris; dedit enim pro te animam suam,* & Apostolus ait: *Recogitate eum, qui talem sustinuit,* &c.

Eccli. 29. 20. Heb 12. 3.

10. Valde quoque utilis foret interrogatio, si quis ex semetipso frequenter sciscitaretur, dicendo: *Quò vadis.* Quò tendunt cogitationes meæ, affectus mei, operationes meæ, & tamen hæc finis nostri, ob quem creati sumus, & in quem tendere & collimare debemus, seria consideratio, monachis claustra, deserta anachoretis replevit. De certo quodam viro referunt historiæ, quòd, dum ad inferendam Principi suo necem resolutus, in antecamera substitisset, acciderit, quòd sublatis in altum oculis, verba illa ibidem scripta legerit: *In omnibus respice finem,* super quæ dum seria mente sese reflecteret, mox à proposito suo, & ab omnibus aliis excessibus, quos machinabatur, destiterit.

Versus 6.

Sed quia hæc locutus sum vobis, tristitia implevit cor vestrum.

1. Rupertus Abbas Tuitiensis existimat, hanc tristitiam Apostolorum non proveniisse ex conceptu, quem sibi de ejus ad Patrem ascensione formaverant, siquidem, ut S. Lucas refert, post Christi in cœlos ascensionem, omnes hilares & læti à monte Oliveti fuere reversi: *Regressi sunt in Jerusalem cum gaudio magno. Vera ergo ratio postulat, de via, vel transitu passionis ejus hoc dictum intelligi, de quo & Evangelista superius: Sciens Jesus, quia venit hora, ut transeat ex hoc mundo ad Patrem.*

Luc. 24. 51. Joan. 13. 1.

2. S. Bonaventura verbum illud, *implevit*, considerans, dicit: *Patet vehementia tristitiæ, quia implevit; patet intimitas ejusdem, quia implevit corda, ex hoc patebat intensio amoris discipulorum ad Christum, quia secundum quantitatem amoris boni amati, est quantitas tristitiæ de amissione, vel absentatione.*

3. Albertus Magnus tristitiam hanc in amore nimio, quo erga sacrosanctam illam ferebantur humanitatem, fundatam fuisse existimat: *Quia nimis de præsentia mea corporali gaudetis, & contra illam nihil audire potestis;* unde tale quis facere potest argumentum: Quòd si Apostoli de remotione seu ablatione corporalis filii Dei præsentiæ, quæ illis sine ulla ipsorum culpa, imò cum magno eorum profectu accidit; siquidem Christus subjungit protinus: *Expedit vobis ut ego vadam,* adeo excessivè contristati fuere; qualis dolor, & quàm infinita tristitia erit, qua reprobi percellentur, quando Deus ab illis ob propria ipsorum gravissima demerita, adeo procul abscedet, quàm procul infernus à paradiso dissitus esse noscitur, (*Magnum chaos firmatum est inter nos & vos*) illamque terribilem audiam sententiam: *Discedite à me maledicti in ignem æternum.*

Luc. 16. 26. Matt. 25. 41.

4. S. Thomas quoque idem ly *implevit*, considerans, ait: *Quia humanum est, quod tristitia cor tangat, vitiosum autem, quòd cor impleat, quia per hoc ratio turbatur, ideo quasi arguens, dicit: tristitia implevit cor vestrum. Ecclesiast. 30. Ne des tristitiam animæ tuæ.*

In Ioan.

5. Christus illis paulò antè multas persecutiones & adversitates illis obventuras esse prædixerat, punc autem cùm insuper se illos, quoad præsentiam corporalem derelicturũ esse prænuntiet, longè magis tristantur, quia, ut Lyranus advertit; *Tristabantur de recessu Christi, de cujus præsentia confidebant consolari in tribulationibus.* Gentiles olim tanta tenebantur Deorum suorum zelotypia, ut eos vinctos atque ligatos domi suæ attinuerint, existimantes hac ratione efficere se posse, ut penes ipsos indissolubiliter remanerent: nos autem idipsum de Deo nostro timendi nullam occasionem habemus, siquidem *in ipso vivimus, movemur, & sumus;* & quantò amplius tribulamur, quantoque remotius illum à nobis abesse credimus, tantò ipse nobis vicinius & propinquius adest: *Juxta est Dominus his, qui tribulato sunt corde; cum ipso sum in tribulatione.*

Act. Ap. 17. 28. Ps. 33. 19. Ps. 90. 15.

6. Apostolus Corinthiis neophytis suis hunc in modum scribit: *Gaudeo, non quia contristati estis, sed quia contristati estis ad pœnitentiam; contristati enim estis secundum Deum; quæ secundùm Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur; sæculi autem tristitia mortem operatur;* vel igitur anima nostra dolet & tristatur, quòd Deum per peccatum amiserit, & in hoc casu ei difficile non erit, ut eum per dolorem & pœnitentiam denuo reinvenire possit: aut verò tristatur, quòd eum perdiderit per consolationum spiritualium subtractionem; dum scilicet in vita spirituali nimias ariditates patitur, & in hoc casu, dummodo id sine culpa nostra accidat, consolationem admittere debemus; siquidem hoc nonnunquam expedientius est, atque utilius, tum ut majus nobis meritum comparemus, tum ut Deo in divino ejus servitio nos stabiles & constantes esse probemus; & præter hæc omnia optimum est illud sancti Jacobi Apostoli consilium, dicentis: *Tristatur aliquis vestrum, oret.*

2. Cor. 7. 9. Jac 5. 13.

Versus 7.

Sed ego veritatem dico vobis: Expedit vobis, ut ego vadam; si enim non abiero, Paraclitus non veniet ad vos; si autem abiero, mittam eum ad vos.

Sed ego veritatem dico vobis.

1. *Quasi dicat,* inquit Hugo Cardinalis, *Etsi contristemini, tamen veritatem dico vobis. In quo notatur, quod veritas nemini parcit, nec est amittenda, etsi displiceat audienti, servato tamen modo loco & tempore in dicendo: Ecce labia mea non prohibebo, Domine, tu scisti, justitiam tuam non abscondi in corde meo.*

2. S. Chrysostomus ita exponit: *Non ego ad gratiam loquor, sed licèt majorem in modum contristemini, quod expedit, audiendum est.*

Hom. 77. in Ioan.

Expedit ut ego vadam.

3. Benignissimus Salvator noster se ob discipulorum nimiam tristitiam, quia ob ejus discessum omnes mærebant, continere non poterat, ideoque illos, quoad potest, consolari satagit, ostendens, id illis non solùm expediens esse, sed & desiderari ab iisdem debere; & quidem ut idipsum tantò firmius crederent, ut Toletus advertit, præmittit: *Veritatem dico, quod ut magis persuadeat, asseverationeutitur, dicens: Ego veritatem dico vobis.*

4. Hugo Cardinalis, Christum Apostolis hisce verbis insinuare voluisse dicit, utile & expediens illis futurum esse, non quidem quod illi desiderabant, sed quod

ipse

ipse facere meditabatur, scilicet quòd se ab illis subducat: *Aliud est, quod vobis placet, scilicet me adesse, & aliud quod confert, id est, me abire; procurantis autem est in his, quæ prosunt, non parcere, in hoc enim Dominus consolatur, & mitigat eos; non enim, quæ ad gratiam sunt vestram dico, sed quæ ad profectum.* Similem ferè considerationem Theophylactus habet, scilicet Christum Collegio Apostolico rem minimè præstiturum fuisse, si eorum obsequeretur desiderio, ideoque se illorum desiderio opponendo, super ipsos thesauros liberali manu effudit Paradisi, in missione Spiritus sancti: *Ita & nos debemus facere, prospicientes semper, quod & nobis & fratribus est utile, & non quod suave.* S. Chrysostomus similiter dicit: *Vos quidem, ut adessem, velletis, usus aliud postulat, diligentis autem est, cùm utilitatem agnoscit, non permittere ut ea dilecti priventur.*

Hom. 77. in Ioan.

5. Nimirum discipulos suos ablactare volebat, inquit S. Bonaventura: *Ne sitis infantes semper contenti isto lacte, id est, amore meæ humanitatis, ait Augustinus, & ideo sequitur: Si non abiero, id est, si alimenta tenera, quibus vos alui, non subtraxero, solidum cibum non esurietis;* nimis enim sacratissimæ humanitatis ejus teneritudini affixi erant, & ideo ad ejus divinitatem sese minus reflectebant. Unde Alcuinus ait, Christum dicere voluisse: *Expedit, ut forma servi vestris subtrahatur aspectibus, quatenus amor divinitatis aptius vestris infigatur mentibus.*

Lib 6. in Ioan c 27.

6. S. Cyrillus observat, quòd, sicut Christus per suam resurrectionem, nos quoque resurgendi spem habere posse ostendit: *Sic nobis quoque ad cœlos aditum aperire, & in conspectu Patris sistere eum, qui per prævaricationem in Adam procul amandandus fuerat, quòd cum ipse quoque divus Paulus intelligeret, asebat: Non enim in manufacta sancta Christus introivit, sed in ipsum cœlum, ut nunc appareat coram vultu Dei pro nobis.*

Lib 10. in Ioa.

Heb. 9. v. 12. & 24.

7. Hugo Cardinalis tres rationes assignat, cur mundo utilis fuerit filii Dei ab hac recessus: *Primò, ut nos in hæreditatem introduceret. Michææ 2. v. 13. Ascendet pandens iter. Secundò, ut amorem carnalem amputaret. Tertiò, ut desiderium accenderet; unde viri Jericho sublatum Eliam ardentiùs quæsierunt.*

8. Apostoli quodammodo Messiam temporaliter regnaturum esse crediderant, atque ideo duo illi fratres primas in regno ejus sedes postularunt, & dum Christus in procinctu esset, ut in cœlum ascenderet, interrogarunt eum discipuli: *Quando restitues regnum Israel?* atque ideo opus erat, ut in nocte Passionis ejus coram Pilato expressè declararet, dicens: *Regnum meum non est de hoc mundo;* ut igitur hanc veritatem confirmaret, expediens erat, ut post passionẽ suam beati illius regni possessionem caperet, ut nos illius deinceps faceret esse participes. Unde S. Cyrillus ait: *Oportebat fieri nos consortes, & divinæ Verbi naturæ participes: quod aliter, quàm per participationem Spiritus sancti fieri non poterat; tempus autem maximè opportunum missioni Spiritus, & ejus in nos illapsui, illud erat, quod excessum Christi nostri Servatoris excepit.* Adducitque illum Apostoli textum, in quo de visione beatifica tractans dicebat: *Nos revelata facie gloriam Domini spectantes, in eandem imaginem transformamur à claritate in claritatem, tanquam à Domini spiritu; Dominus autem spiritus est.* Subjungit ibi S. Cyrillus: *Vides, ut Spiritus transformet quodammodo in aliam immaginem eos, in quibus inhabitat? Transfert enim facilè à rerum terrenarum sensu ad spectanda solum ea, quæ sunt in cœlis.*

Act Ap. 1 6.

Ioan. 18. 36.

2. Cor. 3. 18.

9. Potest item & alia utilitas discessus Christi assignari; nimirum institutio sanctissimi Sacramenti quod non nisi ea nocte, quæ mortem Christi immediatè antecessit, instituisse constat, ut per suam sacratissimam humanitatem nobiscum semper esse posset: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi;* cum hac tamen prærogativa, quòd cùm antea per suam præsentiam corporalem, in uno tantùm sive Galilææ, sive Judææ loco commoratus fuerit, ipsum jam deinceps in hoc sacramento, in omni Christianismi parte præsentem habeamus.

2. Matt. 28. 20

10. Veruntamen præcipuum sui à nobis discessus motivum ipsemet nobis sequentibus verbis manifestavit, dum ait: *Si enim non abiero, Paraclitus non veniet ad vos.* quasi dicat, inquit Albertus Magnus: *Quia removendo me à sensibus vestris ero glorificatus, & hoc facit in vobis habilitatem ad Spiritus receptionem.* Rupertus Abbas autem per hunc Christi discessum, passionem ejus intelligens, ostendit, per merita illius missum nobis fuisse Spiritum sanctum; dicit enim: *Præterea scire oportet, quia per passionem Christi hoc actum est, quod gratia Paracleti Spiritus in nos effusa est; nam si Christus non passus in cœlos ascendisset, profectò iste Spiritus gratiæ, qui per sanguinem ejus peccata remittit, datus non fuisset.*

Lib. 12. in Ioan.

Si enim non abiero, Paraclitus non veniet ad vos: si autem abiero, mittam eum ad vos.

11. Quærit hoc loco Doctor Angelicus, an in Christi potestate positum fuerit, Spiritum sanctum Collegio Apostolico conferre, dum adhuc nobiscum conversaretur in terris, & priusquam ad cœlos conscenderet? Et respondet affirmativè: siquidem ab instanti conceptionis suæ, plenitudinem Spiritus sancti receperat. Idem quoque dubium sanctus Augustinus movet, dum ait: *Nunquid autem hoc posito non poterat mittere, quem scimus super eum baptizatum venisse atque mansisse? Imò verò à quo scimus eum nunquam separabilem fuisse?* Causas autem, ob quas illum hic in terris constitutus, non dederit, multas habuit, easque omnes efficaces.

Tr. 94 in fo.

12. Divinum fixumque decretum erat, inquit Lucas Burgensis, quòd, postquam Deus Pater, se per cœli terræque creationem & gubernationem, nec non & filii sui missionem mundo manifestarat; filius quoque incarnatione & redemptione mediante eidem innotuerat, tandem quoque tertia Persona se per signum aliquod visibile, perque donorum gratiarumque suarum effusionem, manifestam faceret; at verò ut idem observat: *Tres personæ singulæ opportuno tempore declararunt, se concurrere ad salvandos homines.* Cajetanus autem hanc rationem adducit, cur scilicet Spiritus sanctus non nisi post Christi in cœlos ascensum venerit: *Quia sic decreverat sancta Trinitas, quæ omnia suaviter disponens ordinavit, ut non duo simul adessent in hac vita consolatores (alter humana consolatione, alter spirituali elevatione) sed recedente primo, Apostoli abstraberentur ab humanis consolationibus, & totos se darent spiritualibus succedente secundo.*

13. S. Bonaventura quandam ex parte nostra congruentiam adducit; si enim homini Spiritum sanctum unà cum omnibus divitiis suis cœlestibus, ante Passionem suam dedisset, jam eo fuisset tempore datus, quo homo cœli etiamnum inimicus erat: *Quia nondum erat Christus passus, nec genus humanum reconciliatum Deo Patri.* Eandem quoque considerationem habet Dionysius Carthusianus hisce verbis: *Spiritus sancti tam eximia plenitudo danda non fuit, nisi reconciliatis per Passionem Dominicam.*

14. Porro si dona & thesauros Spiritus sancti, opulenta quædam spolia appellare velimus, alia quædam occurrit ratio, cur Spiritum sanctum non nisi post resurrectionem suam dare voluerit; nam ut idem Seraphicus Doctor bene notat: *Alia ratio fuit à Patre dantis, quia filius Dei dedit dona sua post victoriam;* etenim post glorioſum resurrectionis suæ triumphum, quem de peccato, morte, & inferno victor gloriosè reportavit, ditissimam divinarum gratiarum, quas compararat, gazam, velut spolia sua, inter commilitones dividere decrevit. Præterea dicit idem Bonaventura, Spiritum sanctum *in statu glorificationis*, ad nos mittere voluit, ac proinde S. Joannes c. 7. v. 39. dicit: *Spiritus non erat datus, quia nondum Jesus erat glorificatus.*

Ioa 7. 39.

15. Sanctus Thomas notat, quòd propter divinitatem suam ad illud usque tempus expectarit, citatque sanctum Augustinum lib. 9. de Trinitate ita scribentem: *Christus in quantum homo, non habet quod det Spiritum sanctum, sed in quantum Deus; quando autem cum discipulis erat, videbatur esse quasi unus ex eis, ne ergo videretur quod homo esset, qui daret Spiritum sanctum, ideo ipsum ante Ascensionem suam non dedit.* Eadem quoque fuit consideratio Carthusiani, dicentis, nequaquam conveniſſe, ut sanctissimum hunc Spiritum mitteret, nisi postquam jam in throno Majestatis dexteræ Patris assideret: *Christus Rex noster tam excellenter dona distribuere non debebat, nisi cùm reversus fuit ad patriam suam, & sedet in throno regni sui; deinde etiam, quia membra gratia tanta adornanda non erant, nisi ipso capite glorificato.*

In Ioan.

Ibidem.

16. In hac missione, ut S. Thomas ex D. Chrysostomo à se citato refert, hæresis confunditur Macedonianorum,

norum, qui Spiritum sanctum creaturam, Patrisque & Filii ministrum esse asserebant; hoc enim si vere ita esset: *Non esset sufficiens consolatio de recessu Christi, adventus Spiritus sancti*; id quod perspicua quadam similitudine illustrat: quia si Rex aliquis è regno discedens, non aliquem filiorum suorum, sed unum de servis & ministris suis in locum suum substitueret, is utique non ex æquo locum, vel personam suam exhiberet: *Quia ergo Spiritus sanctus æqualis est Filio, ideo Dominus eos per promissionem Spiritus sancti consolatur*; neque enim sine mysterio Dominus dicit: *Alium paraclitum dabit vobis*, sed potius, ut inde clare ipsum Filio coæqualem esse deduceretur.

17. Imperceptibile illud sanctissimæ Trinitatis mysterium, mundo hactenus absconditum fuerat, Deus autem illud super Jordanem manifeste ostendit, quando supra Verbum incarnatum vox Patris audita fuit, & Spiritus sanctus in specie columbæ descendit; manifestius autem in die Pentecostes declaratum fuit; at vero notandum hic est, quod si Spiritus sanctus eo venisset tempore, quo filius Dei nobiscum etiamnum conversabatur in terris, facile credi potuisset, ipsum à solo Patre procedere, & ab hoc solo de cœlis ad nos missum fuisse: nunc vero omne dubium penitus cessat, clarumque est, eum quoque procedere à Filio; siquidem hic illum non solum se missurum esse promittit, verum etiam in cœlis jam constitutus, datam nobis promissionem promptissime exequitur.

18. S. Thomas ait: *Propter divini auxilii conditionem; quod maxime adest in necessitatibus, adjutor in opportunitatibus, quamdiu Christus erat cum eis, sufficiens adjutorium erat, sed eo recedente, multis tribulationibus exponebantur, & ideo datus est eis statim alius consolator & adjutor.*

19. Porro Christus sanctissimum hunc Spiritum opportuno tempore mittere voluit, eo nimirum, quo præsens aderat occasio, ut ipsum quoque Deum esse in operatione tot miraculorum & portentorum, quæ Apostolis mediantibus operatus est, sicut & admirabilem illis sapientiam & scientiam infundendo, toti mundo manifestaret; siquidem efficit, ut qui idiotæ & piscatores erant, totius gentilismi errores, Philosophorumque & sapientium sectas, facili negotio confutarent atque convincerent.

20. Est & aliud hujus rei mysterium, quod S. Thomas tetigit, nimirum Spiritum sanctum à Christo, in cœlis ad dexteram Patris considente, missum esse, *propter unitatem Ecclesiæ conservandam*. Porro S. Joannes nullum unquam miraculum fecisse legitur, ne populus à Christi sequela & disciplina sequestraretur, aut alienaretur, fieretque evidens, ipsum Præcursorem in sanctitate majorem & superiorem esse: *Discipuli autem ipso Spiritu replendi erant, ut etiam opera majora facerent, quam Christus fecerat, cap. 14. 12. Et majora horum facient; & ideo si ante Passionem fuisset eis datus, potuisset verti in dubium apud populum, quis esset Christus, & sic fuisset divisio.*

Serm. 188. de Temp. 21. S. Augustinus super eadem hæc verba in quodam sermone hunc in modum discurrit: *Neque enim inseparabilis est à Filio Dei Spiritus sanctus, aut impotens erat ipso præsente venire, à quo non potest omnino discedere, sed quoniam discipulis adhuc infirmis, formam servi Dominus demonstrabat, in qua Verbum caro factum est, & habitavit in nobis, causam vero servi, id est, carnem Domini carnales poterant intueri; forma autem Dei, in qua non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, non potest nisi à spiritualibus cogitari, propterea dixit, ideo non potest ille venire, nisi ego abiero; tanquam diceret: quamdiu circa carnem meam occupatur vester carnalis affectus, tamdiu meam divinitatem non suscipit spiritualis vester obtutus.*

22. Enimvero S. Bonaventura hisce Christi verbis argumentum quoddam opponit, quod prima quidem facie insolubile esse videtur; dicit enim, Apostolorum erga Christum Magistrum suum conceptus amor ordinatus erat, ergo receptionem Spiritus sancti in ipsis impedire non poterat. Præterea proximorum dilectio, dilectioni Dei nullum omnino ponit obstaculum, imo potius eandem adauget. *Ergo multo minus dilectio Christi impediebat missionem Spiritus Apostolis.* Tertio hanc propositionem iisdem opponit: *Dilectio naturalis non repugnat spirituali, dum fit ordinata.* Veruntamen paulo post omnibus hisce objectionibus cum S. Augustino respondet, dicens: *Quod lacte, id est, Verbo carne facto erant contenti, ob magnitudinem consolationis, quam habebant in ipso Christo homine; non possunt filii sponsi lugere, quamdiu sponsus est cum illis; ergo ob vehementiam dilectionis, quam habebant in Christo homine, qua erant consolati corporaliter & sensibiliter, non erant elevati ad ipsum, in quantum Verbum æternum, & ideo non fuit Spiritus datus antequam ipse abiret. Et si cognovimus, secundum carnem (2. Cor. 5. 16.) Christum, sed nunc jam non novimus.* Hæc pariter est Glossæ sententia, dicentis: *Non quod positus in terra non posset dare,* (constat enim, quod post resurrectionem, *Insufflavit in eos, dicens: Accipite Spiritum sanctum*) *sed quia illi non sunt idonei accipere, nisi eum secundum carnem desistant nosse;* cujus rationem S. Thomas reddit, dicens: *Nam Spiritui sancto, cum sit amor spiritualis, contrariatur amor carnalis.* Matt. 9. 19. In Joan.

23. S. Bernardus in sermone quodam de Ascensione Domini, hanc inde elicit moralitatem: *Itane invisa Paracleto præsentia Christi, aut contubernium Dominicæ carnis Spiritus sanctus horrebat, quæ, sicut Angelo prænuntiante, cognovimus, nec concipi quidem, nisi à superveniente potuerit? Quid est ergo: Nisi ego abiero, Paraclitus non veniet, nisi carnis præsentia vestris subtrahatur aspectibus, spiritualis gratiæ plenitudinem occupata mens non admittit?* Hinc igitur consideret unusquisque, quam sint Spiritus recipiendi incapaces illi, qui non sacrosanctæ Christi humanitati, sed lucris temporalibus, sensualibus voluptatibus, aliisque similibus appetitibus inordinatis tenaciter adhærescunt: *Qui huic sterquilinio semper inhæret, qui carnem fovet, in carne seminat, carnem sapit; quomodo audeat illam nihilominus consolationem supernæ visitationis, illam sperare gratiam Spiritus vehementis, quam, ut Veritas ipsa testatur, ne cum ipsa quidem Verbi carne percipere ullatenus Apostoli potuerunt? Errat omnino, si quis cœlestem illam dulcedinem huic cineri, divinum illud balsamum huic veneno, charismata illa Spiritus misceri posse hujusmodi illecebris arbitratur.* Serm. 6. in Ascens.

24. Idem quoque mellifluus Doctor in alio quodam sermone, qui in ordine tertius est de Ascensione, eadem hæc verba ponderans, urgentissimum hoc adducit argumentum: *Si enim adhuc Apostoli, carni Dominicæ inhærentes, quæ sola sancta, quia sancti sanctorum erat, Spiritu sancto repleri nequiverunt, donec tolleretur ab eis: tu carni tuæ, quæ sordidissima est, & diversarum spurcitiarum phantasiis repleta, adstrictus & conglutinatus, illum meracissimum spiritum reputas posse suscipere, nisi carneis istis consolationibus funditus renuntiare tentaveris?* Spiritus sanctus ab Ecclesia fons vivus solet appellari: *Fons vivus*; videmus autem quotidie, quod, si aqua aliqua è terra scaturiens, in canalem quendam constringatur, & hoc modo constricta & coarctata, subtus terram deducatur, in tali casu eadem aqua, quantum subtus terram deorsum descendit, tantundem postea contra inclinationem licet naturalem, in altum denuo exsurgat: at vero si pro pondere suo, quaqua versum discurrere permittatur, in paludibus nonnunquam stagnans subsistat, ibidemque cum non modica aeris jactura, & incolarum loci illius mortis periculo corrumpatur: *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis;* porro unusquisque nostrum, qui cor habet, simul etiam amorem habet; quod si autem amor iste in creaturas, in carnales delectationes, in divitias, honores, vel alias similes res terrenas feratur, in æternum nos deturbat præcipitium; at vero si amor iste in amando creatorem & bona æterna uniatur & congregetur, *Fit in nobis fons aquæ salientis in vitam æternam.* Unde aureum est illud S. Gregorii monitum, dicentis: *Esse sine delectatione anima nunquam potest; nam aut infimis delectatur, aut summis, & quanto majori studio exercetur ad summa, tanto majori fastidio torpescit ad infima.* Serm. 1. de Ascens. Rom. 5. 5. Joa. 4. 14. Lib. 1. mor. c. 8.

25. Idem denique D. Bernardus ad id se reflectens, quod scilicet ad recipiendum Spiritum sanctum, opus fuerit, ut Apostoli corporali filii Dei præsentia adeo amabili, gratia & accepta privarentur, hoc inde pro hominibus spirituali vitæ deditis deducit documentum, & dicit: *Hoc est dicere, si non dederitis quod amatis, non habebitis quod desideratis: Expedit vobis ut ego vadam, vos quoque de terra ad cœlum, de carne ad spiritum translaturus.* Ser. 3. de Pen

turus. Quisquis enim Spiritus sancti frui vult consolationibus, huic necessum est, ut renuntiet omnibus carnis & mundi solatiis, & ideo sæpedictus mellifluus Doctor S. Bernardus eum qui continuo pascitur glandibus, ad degustandum vitulum saginatum, aptum habere palatum nequaquam æstimat: *Quomodo potest esurire vel sitire Christum, plenus quotidie siliquis porcorum? Non potes bibere simul calicem Christi, & calicem dæmoniorum.*

Epist. 2. ad Fulc.

Mittam eum ad vos.

26. Porro quonam modo hæc missio fiat, Lucas Burgensis his verbis declarat: *Mitti ratione donorum, non naturæ; nec enim deseret cœlum.* Albertus Magnus causam motivam exprimere volens, ob quam Christus nobis miserit Spiritum sanctum, sequentem adducit similitudinem: *Sicut infanti aufertur mammilla matris, ut ad perfecta se extendat, & cibum, in quo membra sua roborentur, accipiat. Isaiæ 28. 9. Quem docebit scientiam, & quem intelligere faciet auditum? Pulsos à lacte, avulsos ab uberibus.*

Versus 8.

Et cum venerit ille, arguet mundum de peccato, & de justitia, & de judicio.

Et cum venerit ille, arguet.

1. Quærit hoc loco Hugo Cardinalis, cur officium & munus istud non potius attribuatur Christo? Huic enim arguendi munus competere videtur. Primo, quia illi attribuitur sapientia, *Sapientis autem proprium est arguere.* Secundo dicit idem Cardinalis *Pater non judicat quenquam, sed omne judicium dedit filio; Judicis autem est arguere.* Tertio ei competit alium reprehendere vel arguere, cui competit munus Magistri; sed hoc competit Christo, cujus munus est docere: *Vos vocatis me, Magister. Quarto, quia arguere videtur esse justitiæ severitatis*; hæc autem Spiritui sancto improprie videtur convenire, utpote cujus fructus sunt inter alios pax, patientia, benignitas, mansuetudo. Tandem omnes has difficultates resolvit, & respondet: *Spiritus sanctus dicitur arguere, ad innuendum, quod pietate, misericordia, benignitate debemus arguere. Isaiæ 11. Egredietur virga de radice Jesse, id est, correctio de charitatis incendio. Exodi 32. Ponat vir gladium super femur suum, &c. Occidat unusquisque, &c. id est, arguat ex amore, sicut argueret fratrem. 2. Thessal. 3. Nolite æstimare ut inimicum, sed corripite ut fratrem.* Alia vero ratio, quam adducit, ex Glossa desumpta fuit; dicit enim: *Quia Spiritus sanctus reddit nos tales, ut possimus arguere; tria enim impediunt, ne aliquis habeat auctoritatem arguendi alium: immunditia, ignorantia, & timor; hæc amovet Spiritus sanctus, quia purgat, illuminat, & corroborat.* Citatque authoritatem S. Gregorii, dicentis: *Superjectas sordes tergere non valent manus, quæ lutum tenent. Ecclesiast. 34. 4. Ab immundo quid mundabitur?*

Joa. 11. 11.

In Cat.

2. S. Augustinus hoc loco quærit, an Christus aliquando mundum reprehenderit, an vero id solum fecerit Spiritus sanctus? *Nunquid autem Christus non arguit mundum? An forte quia Christus in Judæorum tantum gente locutus est, mundum non videtur arguisse? Spiritus autem sanctus in discipulis ejus toto orbe diffusis non unam gentem intelligitur arguisse sed mundum.*

3. Hugo Cardinalis ait: *Item Spiritus sanctus dicitur arguere, quia ille maxime te redarguit, in quo est gratia Spiritus sancti*, citatque S Gregorium, qui hanc expositionem sequenti sententia confirmat, dicens: *Quanto quis majoris gratiæ lumen recipit, tanto reprehensibilem se esse cognoscit, sicut pulvis apparet in radio Solis, qui non apparet in umbra.* Unde S. Franciscus se maximum totius mundi peccatorem esse censebat. S. Philippus Nerius ad Deum conversus, dicere nonnunquam solebat: *Ne nimium mihi, ò Domine, confidas, quia forte te traditurus essem*; item alias aliquando dicebat: *Nondum quidquam boni facere cepi.*

4. *Item*, inquit idem Cardinalis, *Spiritus sanctus, cui attribuitur benignitas & amor, dicitur arguere, ad significandum, quod magnæ misericordiæ & amoris est, quando Deus arguit nos, & corripit. Hebr. 12. 6. Flagellat autem omnem filium, quem recipit.*

Cap. 115.

5. Jansenius ad verbum hoc, *arguet*, melius intelligendum, distinctionem quandam adhibet, dicens: *Sciendum, verbum, arguet, dupliciter posse hic accipi, videlicet aut pro corripere, confutare, & arguere, quod fere verbum illud apud nos significat; aut pro certis argumentis demonstrare & convincere; & quidem si priori modo accipiatur, tunc in ablativis peccato, justitia, & judicio, subaudienda sunt adjectiva diversa hoc modo: arguet mundum de peccato admisso, & de justitia spreta vel neglecta, & de judicio item spreto & neglecto.*

6. Lucas Burgensis ly *arguet*, ita interpretatur, ut idem significet, quod *convincet, alios quidem sequente proventu emendationis, alios vero permanentes pervicaces; convincet enim, sed non gaudebit, torquebit tamen conscientiæ flagellis.*

7. Quæri etiam hoc loco haud incongrue poterit, qua ratione idem Spiritus, qui Paracletus, id est, consolator denominatur: *Consolator optime, dulcis hospes animæ, dulce refrigerium*, eodem quoque tempore dicatur *arguere*; sed respondetur, reprehensionem illam ad hanc consolationem ordinari; siquidem culpam ab anima nostra propulsando, eidem gratiam suam inserit; hæc autem est, quæ consolationem nobis communicat & refrigerium.

Mundum.

8. S. Augustinus ait: Quis audeat dicere, quod per discipulos Christi arguat mundum Spiritus sanctus, & non arguat Christus, cum clamet Apostolus: An experimentum quæritis ejus, qui in me loquitur Christus? Quos itaque arguit Spiritus sanctus, utique & Christus; sed dixit ille: Arguet mundum, quasi dicat: Ille diffundet in cordibus vestris charitatem, sic enim timore depulso arguendi habebitis libertatem.

In Cat.

9. S. Cyrillus Alexandrinus dicit, quod Spiritus sanctus animas electas, id est, Dei honorem & gloriam zelantes occupando, mundanos sit reprehensurus: *Tunc certe, tunc mundum, hoc est, imperitos & infideles adhuc, & voluptatum studiis affixos ipse redarguet, condemnabitque ut peccatis obnoxios, suisque vitiis immorituros; mundi quippe appellatio significat etiam eum, qui in voluptatibus perpetuo volutatur, & ab impuritate diabolica non recedit.* Hugo Cardinalis ait: *Arguet ergo mundum, id est, facit hominem arguere in se, quod mundi est.*

10. Toletus Mundi nomine Judaismum, omnesque alios Deo infideles populos intelligit: *Mundum, id est, Judæos & Gentes, fidem Christi non habentes.* Lucas Burgensis ait: *Omnis generis homines per mundum sparsos, replebit ille orbem terrarum, cum ego solummodo in una mundi parte hominum saluti servierim.*

De peccato.

11. Toletus Redemptorem nostrum hoc verbo dicere voluisse existimat, quod Spiritus sanctus reprehensurus sit omnes illos, qui se sive per legem naturæ, sive per Mosaicam salvandos esse credebant: *Arguet, opinantes se non esse in peccato, nec indigere justitia Christi, sed suam, quæ per legem Moysi, aut per opera, quæ secundum legem naturalem fiunt, sibi sufficere; existimantes etiam, se sub potestate diaboli non detineri, sed liberos esse.*

12. Albertus Magnus notat, quod infidelitas per antonomasiam peccatum dicatur: *Est enim hoc peccatum*, inquit, *quod antonomastice est peccatum infidelitatis. Jerem. 2. Arguet te malitia tua, & aversio tua increpabit te; & vide quia malum & amarum est, te dereliquisse Dominum Deum tuum.* Et quidem hujusce infidelitatis malitiam, factæ per eum divinitatis suæ demonstrationes notabiliter aggravant. *Excusationem de peccato infidelitatis eorum habere non possunt*; quot enim ad divinitatem suam comprobandam miracula patraverat? quot figuræ & prophetiæ de ea verificatæ fuerant? unde illum Joannis cap. 9. 41. textum adducit: *Si cæci essetis, non haberetis peccatum; nunc autem quia dicitis, videmus, peccatum vestrum manet.* Theophylactus eodem sensu verba illa exponit, dum ait: *Arguet mundum, id est, ostendet eos peccatores, quia non credunt*; qui idem verba illa non solum de Judaismo, sed de omnibus aliis terræ populis interpretatur: *Quando enim viderint per manus discipulorum, in Spiritu egregia signa,*

Jerem. 2. 19.

& mi-

& miracula fieri, & neque sic credent, quomodo non condemnatione digni, & peccato maximo obnoxii? Fatendum quidem est, quod dicere possint, (ita in persona Christi loquitur) me, tametsi miracula patrantem, fabri tamen & pauperis cujusdam mulieris filium esse: *Tunc autem incredulitas omni carebit excusatione, Spiritu in nomine meo talia perficiente.* Chrysostomus ait: Hom 77. In Joan. *Arguet & ostendet eos sine venia peccasse, non credentes in me, dum videbunt, Spiritus sancti donationem ineffabilem, invocato me, fieri.*

In Joan. 13. S. Thomas ait: *De peccato quod commiserunt; annuntia populo meo scelera eorum*, hoc namque fine Spiritus sanctus verbi Dei ministris & prædicatoribus Apostolicis præcipue infunditur, & linguas eorum eloquentes efficit, ut reprehendant vitia, exaggerent peccati malitiam, illudque pro viribus eradicare conentur; non vero ut ad laudem & applausum popularem sibi comparandum, memoriæ, ingenii atque doctrinæ ostentationem faciant.

Et de justitia.

14. S. Thomas dicit: *De justitia, quam neglexerunt, justitiam non fecerunt.* Interlinearis ait: *De justitia, quam non imitantur.* Alcuinus vero dicit: *Arguet de justitia credentium, quia exemplum eorum sequi noluerunt.*

15. Albertus Magnus verbum istud ad Christi refert exemplaritatem & perfectionem: *De justitia, quam ego quidem feci, sed ipsi eam negaverunt. Roman.* 10. *Finis legis Christus ad justitiam omni credenti;* & ibid. v. 3. *idem: Ignorantes Dei justitiam, & suam quærentes statuere, justitiæ Dei non se subjecerunt.*

16. Venerabilis Beda cavendum nobis esse monet, ne persuadeamus, quòd Spiritus sanctus nobis nostram improperaturus sit bonitatem & perfectionem: *Arguendum quisquam putabit & justum, propterea quia justus est? Absit;* Eccl. 7. v. 21. *nam etsi aliquando justus argutur, ideo recte arguitur, quia sicut scriptum est: Non est justus in terra, qui faciat bonum, & non peccet;* Eccle. 7. v. 17. *quocirca etiam cum justus arguitur de peccato, arguitur non de justitia, quoniam de illo, quod egimus, divinitus dictum: Noli effici justus multum, non est notata justitia sapientis, sed superbia præsumentis.* Valde considerabilia sunt Serm. 21. in Para. illa S. Bernardi verba, qui in sermone quodam hunc adducens textum evangelicum: *Spiritus sanctus arguet mundum de peccato, quod dissimulat; de justitia, quam non ordinat, dum sibi, non Deo eam dat; de judicio quod usurpat, dum tam de se, quam de aliis temere judicat.*

17. Toletus dicit, quod ipso, quo mundus de incredulitatis suæ peccato redarguetur, simul etiam clare convincendus sit, quod per nullam aliam legem, quam per Evangelicam salvari poterit: *Convincetur de vera justitia Christi, id est, neminem justum esse posse vera justitia, quæ apud Deum justum facit, nisi per fidem Christi; hic enim est, qui morte sua nobis justitiam comparavit, ad Roman.* 3. 22. *Justitia Dei per fidem Jesu Christi in omnes & super omnes qui credunt in eum. Ps.* 96. 2. *Revelavit in conspectu gentium justitiam suam.*

De judicio.

18. Interlinearis exponit: *De judicio, quod non timet.* S. Thomas ait: *Quod contempserunt.* Hugo Cardinalis dicit: *Peccatum fecit, justitiam omisit, ergo judicium damnationis incurrit.*

19. Toletus Christum dicere voluisse censet, quod Spiritus sanctus Christum esse supremum judicem, mundo sit manifestaturus: *Mundum de judicio convincere & redarguere nihil aliud est, quam mundo ostendere & declarare, Christum esse judicem omnium vivorum & mortuorum, omnesque ab ipso in carne judicandus.*

Versus 9.

De peccato quidem, quia non crediderunt in me.

1. Rupertus Abbas Tuitiensis peccati nomine hoc loco transgressionem & inobedientiam primorum parentum intelligit, à quo quævis alia inordinatio originem suam habuit: *Omnis injustitia vel inobedientia veteris hominis.*

2. S. Augustinus infidelitatem intelligit: *Filios autem diaboli infidelitas facit, quod peccatum proprie vocatur, quasi solum sit, si non exprimatur quale peccatum sit;* datque exemplum in S. Paulo, qui per antonomasiam vocatur Apostolus, ipseque solus hoc nomine & titulo intelligitur, nisi aliquid aliud in particulari addatur, aut specificetur. Aug. l. 3. cont. duas epist. Pelag. c. 3.

3. Hugo Cardinalis aliquot motiva adducit, ob quæ peccatum reprehensibile existit: *Primo, propter rupturam fœderis in baptismo: Feriam vobiscum pactum sempiternum, quod nunquam debemus frangere; secundo, propter inobedientiam, & contemptum in peccato; tertio, propter ingratitudinem; quarto, de vilitate peccati; quinto, de immisericordia sui, quia per quodlibet peccatum interficit animam propriam; sexto, arguit de contristatione Spiritus sancti. ad Ephes.* 4. 30. *Nolite contristare Spiritum sanctum.* Gen. 55. 3.

Versus 10.

De justitia vero, quia ad Patrem vado, & jam non videbitis me.

1. Albertus Magnus ait: *De justitia, quam exhibet, & quam illi semper calumniati sunt, dicentes, me Patri esse contrarium, arguet Spiritus sanctus, quia ad Patrem vado;* ex eo enim, quod in cœlos ascenderit, dexteræque Patris assideat, satis constabit, quod in cunctis operibus suis æterno Patri suo conformis per omnia fuerit.

2. Rupertus Abbas ait: *Per justitiam, quam sic designavit, dicens, quia ad Patrem vado, omnis justitia vel obedientia novi hominis intelligenda est; de quibus utique, scilicet peccato & justitia mundum Spiritus sanctus in eo redarguit, quia per prædicatores suos urgere non desinit, ut exuant veterem hominem, & induant novum, qui secundum Deum creatus est in justitia & sanctitate veritatis.*

3. Theophylactus Christum dicere voluisse opinatur, quod Spiritus sanctus eo ipso, quo post Christi in cœlos ascensionem, innocentiæ & sanctitatis ejus perhibiturus est testimonium, simul etiam illatæ ipsi mortis declaraturus sit injustitiam. Hanc quoque rationem S. Chrysostomus adducit, dicens: *Ire ad Patrem erit argumentum, quod irreprehensibilem agebam vitam, ut non possint adhuc dicere, quia hic homo peccator est, & non est ex Deo.* Hom. 77. In Joan.

4. Dionysius Carthusianus ideo illos reprehendendos fuisse dicit, quia ipso ad Patrem ascendente, illi bona opera omittebant, cum tamen eum jam in cœlo glorificatum potius magis venerari debuissent: *De justitia missa ab eis arguit eos, quia ad Patrem vado, propter quod mihi glorificato, & super omnes cœlos exaltato magis quam ante obedire debuerant, cum vidissent atque audissent sufficientia fidei argumenta.*

5. Hugo Cardinalis duas præcipue causas observat, ob quas mundus eo quod christiana opera facere neglexerit, hanc reprehensionem promeritus fuerit. *Prima est propter exemplum, quia ad Patrem vado per passionem & crucem, viam faciens ad glorificationem. Secunda est propter præmium, ad quod ivit per justitiam.*

6 S. Augustinus in quodam sermone suo super hæc verba hunc fere in modum discurrit: *Cur in eo voluit nominare justitiam, quia ad Patrem vadit? num non justitia est etiam quod huc venit à Patre? an illa potius misericordia est, quod venit ad nos à Patre: justitia vero, quod ad Patrem vadit? An quia misericordia est quod venit, ideo justitia est quod vadit? ut & in nobis discamus impleri posse justitiam, si pigri non fuerimus prærogare misericordiam, non quæ nostra sunt, quærentes, sed quæ aliorum?* Serm. 61. de verb. Dom.

7. In sensu morali Hugo verba illa sic exponit: *De justitia, quam non fecerunt, vel omiserunt, quod fit in præsenti, quando illuminatus aliquis per gratiam, arguit in se, quæ non fecit opera justitiæ: vel justitiam vocat opus cujuslibet virtutis generaliter; arguit ergo de justitia, quam non fecerunt per sex causas. Primo, quia opera justitiæ consona sunt naturæ. Job.* 31. 18. *Ab infantia crevit mecum miseratio. Secundo, quia facilis est justitia. Prov.* 3. v. 17. *Væ ejus, væ pulchræ, &c. In mari rubro via sine impedimento. Tertio, quia dulcedine respersa est justitia, & iniquitas amaritudine. Quarto, quia*

ad faciendа opera juſtitiæ plures & fortiores habemus, quam ad faciendum malum. 4. Regum 6. Noli timere; plures enim nobiſcum ſunt, quam cum illis. Quinto, quia multis & manifeſtiſſimis Sanctorum exemplis manifeſtata eſt nobis juſtitia. Sexto, quia juſtitia fructuoſa eſt.

Verſus 11.

De judicio autem, quia princeps hujus mundi jam judicatus eſt.

1. Janſenius intelligentiam horum verborum Chriſti à verſu octavo uſque ad verſum undecimum intellectu & explicatu difficilem eſſe dicit: *Obſcurus admodum eſt hic locus, quod dicitur de tribus Spiritum redarguturum mundum, ita ut propter obſcuritatem ipſius, varie admodum à diverſis tractetur interpretibus, & vix quiſquam ſatisfacit ſtudioſo lectori.*

2. Toletus per hoc Principis tenebrarum judicium, non intelligit illud, in quo ob ſuam arrogantiam & ſuperbiam, ad ignes condemnatus fuit, ſed aliud, illud nimirum, per quod tyrannide & dominio privatus fuit, quo ſibi univerſum quaſi mundum per idololatriam ſubjecerat. Theophylactus aliud quoddam motivum adducit, dum ait: *Hoc eſt, etiam per hoc me juſtum, & à peccato immunem iterum oſtendet me Spiritus, eo quod rector mundi à me judicatus eſt, & victus.* Judæi quippe ipſum calumniati fuerant, dicendo: *Dæmonium habes: In Beelzebub principe dæmoniorum ejicit dæmonia;* dicere igitur hic Chriſtus voluit, hoc totum falſum eſſe apparebit, dum dæmonem à me victum & debellatum eſſe videbunt. Eandem quoque expoſitionem Albertus Magnus his verbis adducit: *De judicio, quo me judicaverunt, injuſte condemnantes;* idque evidenter probat, dicens: *Quia propter meum judicium, quo injuſte ab eis condemnatus ſum, princeps hujus mundi diabolus, qui in me extendit manus, cum in me nihil juris haberet, jam judicatus eſt;* adducitque verba illa Joa. 12. 13. *Nunc judicium eſt mundi, nunc princeps hujus mundi ejicietur foras;* & ideo declarat, quod arguere hoc loco idem ſit, quod manifeſtare, juxta id quod habetur ad Epheſ. cap 5. 13. *Quæ arguuntur, à lumine manifeſtantur;* & *quia Spiritus hoc per Apoſtolos manifeſtat, tunc arguere dicitur; manifeſtat enim peccatum mundi, juſtitiam Chriſti, tantum eſſe judicium diaboli.*

In lib. quæſt. ver. & novi teſtam. q. 89.

3. S. Auguſtinus ait: *Videntes animas de Inferis ire in cœlos, agnoverunt adjudicatum eſſe principem hujus mundi, & reum factum in cauſa Salvatoris, cum, quæ tenebat, jure amitteret. Hæc quidem aſcendente Salvatore viſa ſunt, ſed ſuperveniente in diſcipulos Spiritu ſancto, palam aperteque manifeſtata ſunt; verae enim correptio tunc fuit, quando poſt paſſionem reſurrectionemque, ad teſtimonium Salvatoris, publice à perfidis videbantur reſurgentes mortui, claudi currentes, leproſi mundati, paralytici confirmati, cæci aſpicere, ſurdi audire, muti eloqui. Hoc modo Spiritus ſanctus arguit mundum, quia in nomine Salvatoris, qui reprobatus eſt à mundo, omnium curationum virtutes operatus eſt.*

4. Lucas Burgenſis clarum & evidens devicti & proſtrati Luciferi ſignum tradit, dum in perſona Chriſti loquens, dicit: *In nomine meo, vel ſolo ſigno crucis meæ, paſſim ubique ejicietur idolis, ſimulachris & templis, expelletur hominum corporibus ac moribus, idque evidenter ac palam toto obſervante orbe terrarum.* Unde ad Coloſſenſes dicitur: *Eripuit nos de poteſtate tenebrarum, & tranſtulit in regnum filii dilectionis ſuæ.*

In Joan.

5. S. Thomas per mundum, homines mundanos intelligit, quorum dæmon caput eſt & dominus, *non creatione, ſed ſuggeſtione & imitatione. Job. 41. 25 Ipſe eſt rex ſuper omnes filios ſuperbiæ; hic ergo princeps jam judicatus eſt, expulſus foras.* Qui idem Angelicus Doctor Chriſtum hoc dicere aſſerit, ut omnem illis excuſandi rationem præſcindat, qui vehementiam & violentiam tentationis allegando, ſe defendunt & excuſant: *Quaſi dicat: Excuſari non poſſunt, quia expulſus eſt diabolus per gratiam & fidem Chriſti, & Spiritum ſanctum à cordibus fidelium, ita ut non teneat interius ſicut ante, ſed ſolum exterius per exercitationem permiſſus, & ideo reſiſtere poſſunt ei, qui volunt adhærere Chriſto, de hoc ergo judicio mundus arguitur, quia à diabolo vincitur, reſiſtere nolens; arguitur etiam mundus de judicio, quia ſciens mundi hujus principem condemnatum eſſe, non evadet etiam ipſe hoc judicium, ſed cum ſuo principe judicatur, quoniam ſuperbum atque impium imitatur.*

6. Dionyſius Carthuſianus illo judicio exponit, ad quod omnes animæ præſentari debebunt; in hoc enim Spiritus ſanctus homini, quod illud neutiquam timuerit, efficaciter exprobrabit: *De judicio divino, quod non timuerunt.* Et quidem quamnam omnis vitii, omniſque offenſæ Dei cauſam eſſe exiſtimatis? *Inquinatæ ſunt viæ illius in omni tempore;* ſed unde id factum eſt? *Auferentur judicia tua à facie ejus.* S. Auguſtinus ait: *Puto, quod magna ſit peccati pœna, metum ac memoriam perdidiſſe à futuri judicii.* Hugo Cardinalis hæc Evangelii verba interpretans, dicit: *Quod non timuerunt, & tamen timere debuerunt. Proponit cauſam timendi judicium, quia diabolo, qui erat pretioſiſſima creatura, non pepercit.* Pſ. 35. 5. Pſ. 17. 5. Serm. 25. de Temp. In Joan.

7. Lucas Burgenſis quatuor illorum antecedentium verſuum ſenſum in paucis hiſce verbis reſtringit: *Summa eſt, quod Spiritus ſanctus convincet mundum, quod peccati ſit ſervus, juſtitia vacuus, & æterna damnatione dignus, eo quod non credat in Redemptorem, quin potius ſpreto eo, juſtitiæ doctore & auctore, adhæreat diabolo, hoſtiâ Deo damnato ac proſcripto.*

Verſus 12.

Adhuc multa habeo vobis dicere, ſed non poteſtis portare modo.

Multa habeo vobis dicere.

1. Equidem quidnam diſcipulis ſuis dicendum habuerit, certo quidem ſcire non poſſumus; veruntamen certum eſt, quod in quadraginta illis diebus, quibus poſt ſuam reſurrectionem inter eos fuit commoratus, ipſis ſæpenumero apparuerit, eoſque de multis myſteriis, quæ antea ipſis non revelaverat, inſtruxerit: *Per dies quadraginta apparens eis, & loquens de regno Dei.* Lucas Burgenſis ait: *Quæ reſtabant Chriſto dicenda, videntur fuiſſe myſteria de partu virgineo, de deſcenſu ad inferos, de antiquanda lege, de vocatione gentium, de modo regendi Eccleſiam.* Aã Ap. 1. 3.

Sed non poteſtis portare modo.

2. Quænam illa intelligentiam & capacitatem illorum ſuperexcedentia myſteria fuerint, S. Thomas hiſce verbis declarat: *Fuerunt nimirum plena cognitio divinorum, quam non habebant tunc, puta æqualitatem Filii ad Patrem, & hujuſmodi. Item ſpiritualis intellectus omnium Scripturarum, quem tunc non habebant, ſed quando aperuit illi ſenſum, ut intelligerent: item paſſiones ac pericula, quæ paſſuri erant, quæ tunc portare non poterant, quia animi eorum imbecilles erant.* Dionyſius Carthuſianus cauſam hujus incapacitatis, exceſſivæ illorum triſtitiæ adſcribit: *Non poteſtis capere, intelligere, retinere modo, quia inquieti, triſtes, & pavidi eſtis.* In Joan.

3. S. Bonaventura ait: *Nondum erant idonei mori pro Chriſto*, prout experientia in S. Petro ſufficienter edocuit: *Loquitur ergo, quod non poterant portare pœnam mortis & martyrii pro Chriſto.*

4. Lyranus hiſce verbis Spiritus ſancti, reſpectu Apoſtolorum, veritatem & efficaciam demonſtrari obſervat: *Quæ conſiſtit in illuſtratione ipſorum de profundis & altiſſimis fidei ſecretis, non poteſtis portare propter veſtram imperfectionem, & eorum ardultatem.* Eccli. 31. 16.

5. Sapientiſſimus Magiſter Chriſtus hiſce verbis quoque diſcretionem docet, quæ nobis neceſſaria eſt in erudiendis & docendis aliis: *Ubi non eſt auditus, non effundas ſermonem.* Conſiderabilia porro ſunt verba illa Macrobii, quæ in Saturnalibus tradit, ad inſtructionem illorum, quibus ex officio alios inſtruere incumbit. *Nil tam cognatum ſapientiæ, quam locis & temporibus aptare ſermones, perſonarum, quæ aderunt, æſtimatione in medium vocata;* quod monitum parum curatur ab iis, qui verbum Dei nonnunquam per doctrinas theologicas & ſcholaſticas adeo ſublimes, & cum tali Rhetoricorum colorum ornamento ſubminiſtrant, ut auſcultatores illorum, ejuſcemodi dictionis incapaces, parum vel nihil inde proficiant.

Ver-

Versus 13.

Cum autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem, non enim loquetur à semetipso, sed quæcunque audiet, loquetur, & quæ ventura sunt, annuntiabit vobis.

Cum autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem.

1. Ecclesia in Feria quarta Pentecostes, loco primæ Collectæ hanc orationem ad Missam communiter legit: *Mentes nostras, quæsumus Domine, Paraclitus, qui à te procedit, illuminet, & inducat in omnem, sicut tuus promisit Filius, veritatem.*

2. Albertus Magnus optime nos monet, ne videlicet omni veritati ediscendæ intenti simus, sed solum illi, quam æternæ saluti nostræ expedientem esse noverimus: *Omnem veritatem, saluti videlicet necessariam, quia alia veritas potius est vanitas, sed in scientia, quæ secundum pietatem est, solida & simplex invenitur veritas.*

3. Cajetanus pariter de fidei nostræ veritate interpretatur: *Ecce fructus, quamvis ego multa taceam vobis dicenda, illis tamen ducet vos, non solum in veritatem illorum multorum, quæ taceo, sed etiam in omnem veritatem, intellige Christianæ fidei.*

4. Alcuinus verba hæc non solum de veritatum christianarum intelligentia, sed etiam earundem amore exponit, quem Spiritus sanctus illis suggeret, ne in errorem aliquem, puritati fidei catholicæ contrarium, incidat: *Quasi diceret: Diffundet in cordibus vestris charitatem, quæ vos omnem veritatem faciet amare, cujus magisterio intus edocti, proficiatis de virtute in virtutem.* Lyranus ita explicat ly *omnem veritatem, id est, necessariam ad salutem, non solum pro personis vestris, sed etiam ad regimen Ecclesiæ, & fidelium instructionem.* Aureum profecto monitum est ab eo, qui in cœli empyrei academia edoctus, in reconditissima divinorum
2. Cor. 12. 4. secretorum penetralia introductus fuit, (quia *audivit arcana verba*) nobis traditum, hic enim, tametsi gentium Doctor esset, hoc tamen Romanis post se scriptum reliquit monumentum: *Dico per gratiam, quæ data est mihi, omnibus, qui sunt inter vos, non plus sapere, quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem*; notandum quoque est, quod non dixerit: *Docebit vos omnem scientiam, sed omnem veritatem*, quia uti idem Apostolus
1. Cor. 8. 1. alibi testatur: *Scientia inflat.*

Non enim loquetur à semetipso, sed quæcunque audiet, loquetur.

5. Lyranus Christum hoc Apostolis suis dixisse notat, ne sibi Spiritum sanctum ipso superiorem esse persuaderent: *Eo quod debebat docere eos de majoribus, ideo hunc errorem removet, dicens: Non enim loquetur à semetipso, quia sicut non est à se, sed à Patre & Filio, ita nec*
In gloss. *à se loquitur, sed quæcunque audiet, quia suum audire, est ab eis procedere.* Unde S. Augustinus dicit: *Audire illius scire est, idem est & esse. A quo ergo illi est essentia, ab illo audientia, id est, scientia, quæ non est aliud, quam essentia.* Albertus Magnus pariformiter hæc verba de essentiæ identitate declarat: *Audiet, videlicet per unitatem substantiæ, & proprietatem scientiæ, non loquitur à semetipso, quia non est à semetipso, ab ipso audiet Spiritus sanctus, à quo procedit; ab illo audientia, quod nihil aliud est, quam scientia.*

6. Theophylactus de uniformitate dogmatum exponit, quia docturus esse dicitur conformiter ad ea, quæ Christus prædicaverat: *Cum enim dicit, quæcunque audierit, hoc signat, quod nihil docturus sit extra ea, quæ Christus docuit*, ad eundem modum, quo Filius pariter
Joa. 15. 15. protestatus fuit, dicens: *Quæcunque audivi à Patre meo, nota feci vobis.*

7. Hugo Cardinalis ait: *Non loquetur à semetipso, id est, non finget doctrinam novam, meæ scilicet contrariam, id est, certa & vera loquetur.* Unde idem Doctor ex hisce verbis documentum quoddam deducit pro illis, qui nimium de scientia sua præsumunt: *In quæ arguitur præsumptio illorum, qui nolunt audire, sed jactant se de propria inventione.*

Et quæ ventura sunt, annuntiabit vobis.

8. Alcuinus ait: *Cum gaudia nobis patriæ cœlestis ad memoriam reducit, cum festa illa supernæ civitatis per donum nobis suæ aspirationis innotuit, ventura nobis annuntiat, cum nos à dilectione præsentium abstrahentes, missum in cœlis regnum nostris cordibus desiderii inflammat.*

9. Cajetanus verba hæc in ordine ad donum prophetiæ interpretatur, quod illis est communicaturus; quasi diceret: *Non solum vos Doctores reddet, sed etiam Prophetas constituet.*

10. Rupertus Abbas eandem habet considerationem, dum ait: *Ut non solum Prophetarum docti auditores, sed etiam futurorum ipsi cognitores, & Prophetis sitis compares.*

11. Albertus Magnus exponit de bonis alterius vitæ, quorum Spiritus sanctus illis cognitionem perfectam, & ardentissimum amorem infusurus erat: *Non solum futura in tempore, sed magis æterna, ad quorum amorem inflammat, annuntiabit vobis, intus inflammando.* Per hoc æternæ beatitudinis desiderium & notitiam, martyria intrepidi adibant, gaudebantque & exultabant, dum illis crudelissimorum suppliciorum adeunda erat carnificina. Unde Tertullianus de sanctis Martyribus ita scribit: *Nihil eius sentit in nervo, dum animus est in cœlo*; & ideo de sancto Protomartyre Ecclesia sancta canit: *Lapides torrentis illi dulces fuerunt*, non quod apes in iis mellis favum construxissent, (*de petra mel-*
Lib. ad Martyr. c. 2. Ps. 80. 17. *le saturavit eos*) nec quod ad lapidum duritiem insensibilis extiterit, sed ut sanctus Ambrosius scribit: *Infima*
Epist. 30. *ista, ac seipsum Stephanus despiciebat, ita ut etiam propterea lapidum non sentiret ictus, non consideraret corporis vulnera.* At vero, inquies, quodnam erat hujus insensibilitatis motivum? *Oculus Christo affixus, &*
Act. Ap. 7. 55. *illi adhærens: Ecce video cœlos apertos, & Jesum stantem à dextris virtutis Dei.* Cum ex septem filiorum Machabæorum postremus à duobus crudelissimis infestaretur persecutoribus, crudelitate videlicet, & blan-
2. Mach. 7. v. 24. dimentorum lenocinio; siquidem Antiochus *affirmabat se divitem & beatum facturum, & amicum habiturum*; mater econtra, ut constantiam illi suggereret, quid fecit? quid dixit? *Peto nate, ut aspicias ad cœ-*
Ibid. v. 28. &c. 29. *lum & terram, & ita fiet ut non timeas carnificem istum*; quasi dicere vellet: quod si oculos tuos in terram defixeris, id est, consideraveris, quam modicum sit quod hic in terris deseris, imo à quot ærumnis & miseriis libereris: alia vero ex parte iisdem oculis cœlum contemplatus fueris, nulla tibi inferri poterunt, quantumvis atrocissima supplicia, quæ non libenter subeas & patiaris. Hanc autem à bonis terrenis omnimodam alienationem, & bonorum cœlestium ardentissimum desiderium Spiritus sanctus Apostolis, cunctisque aliis fidelibus, qui spiritum Apostolicum hæreditaturi erant, infundere, eosque ad omnia adversa fortiter sustinenda animare debebat; unde Chrysostomus de Apostolis scri-
Hom. 74. in Joan. bit, eos ante Spiritus sancti adventum adeo fuisse pavidos & meticulosos, ut ad primum armatæ turbæ aspectum fuga se subduxerint, imo ipsemet Petrus ad vilis ancillulæ interrogationem, Magistrum suum pluries negarit. *Qui prius timebant ac formidabant, post Spiritus sancti acceptionem in medium prosilierunt; bi ferrum, ignem, bestias, pelagus, & ad omnem calamitatem se intrepidi exposuerunt, ex luteis ferreos, & in cœlum erigens nullo humano affectui subjectos.* B. Petrus Damia-
Ser. de Spir. s. nus pro evidenti signo, unde quis agnoscere possit Spiritum sanctum in anima operantem, posuit desiderium bonorum æternorum, alienum à bonis terrenis animum, & constantem in divino servitio fervorem: *Spiritus, qui ex Deo est, quas replet mentes, ad cœlestia provocat, & expulso torporis & negligentiæ frigore ad amorem divinum inflammat.*

Versus 14.

Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis.

Ille me clarificabit.

1. Lyranus efficaciam Spiritus sancti in ordine ad Christum considerat, dicens: *Quæ fuit declaratio ipsius divinitatis, quæ manifesta facta est per Spiritum sanctum, Apostolis datum.*

Hom. 77. in Joan.

2. Chrysostomus ait: *Ille me clarificabit; quomodo? In nomine meo virtutem dabit; cum enim adveniente Spiritu majora signa erant ostensuri, ideo iterum æqualitatem indicat, inquiens: Ille me clarificabit; & quomodo? omnem veritatem dicet, etenim hoc ipsum testificatur, quod docebit veritatem.*

3. Alcuinus ly *clarificabit*, de miraculis exponit, quæ Apostoli & discipuli, in omnes mundi partes dispersi, in virtute hujus Spiritus patraturi erant, propter quæ nationes & omnes populi Christi fidem amplecti & profiteri debebant: *Tot & tanta miracula in nomine Christi fecerunt, quibus orbem totum ad fidem Christi converterent; tot ac tanta pro Christi nomine passionum certamina pertulerunt.*

4. *Non quidem in me*, inquit Albertus, *in quo clarificari secundum deitatem non possum; sed in vobis, quia me clarum ostendet vobis. Act. Apost. 3. 13. Deus glorificavit filium suum Jesum.*

5. Alcuinus ait: *Spiritus clarificavit Christum, quia per eum tanta charitas in cordibus discipulorum accensa est, ut abjecto timore carnali, effectum resurrectionis ejus constanter prædicarent, qui paulo ante tempore passionis pavidi fugerant: Clarificat, dum charitatem in cordibus nostris diffundit, & æternæ patriæ amorem inspirat.*

Quia de meo accipiet.

Hom. 77. in Joan.

6. Chrysostomus dicit, Christum hisce verbis insinuare velle, quod Spiritus sanctus nulla in re ab illo discors erit. *Hoc est, in nullo à me dissentiet.* Maldonatus ait: *De meo accipiet, id est, meo nomine veniet, nec aliam, quam meam doctrinam, quasi legatus meus vobis exponet.* Theophylactus hanc habet observationem, quod videlicet Apostoli Magistrum suum jam antea dicentem audierint: *Unus vester est Magister Christus, ut ne existiment, quia unus magister tu es, quomodo dicis nobis, & alium magistrum fore Spiritum? subdit: quia de meo accipiet, hoc est, ex his quæ novi, & ex mea scientia,* Orat. de fide. *vel de meo thesauro, qui scilicet Patris est.* Nazianzenus ita exponit ly *de meo accipiet*, id est, *meam essentiam divinam, meam voluntatem & scientiam.* Dydimus ita Alex. de spir. S. hac de re scribit: *Dans filius, non privatur his quæ tribuit, nec cum damno suo impartitur aliis; nec Spiritus sanctus accipit, quod ante non habuit, sic est intelligendus Spiritus sanctus à Filio accipere, ut una cognoscatur dantis & accipientis substantia, sic & Filius à Patre accipit ea, in quibus subsistit.*

7. Cajetanus ait: *De essentia mea, de sapientia mea, de scientia mea; monstrat quod Spiritus sanctus procedit ab eo.*

DOMINICA V. POST PASCHA.

Evangelium ex Joan. cap. 16.

Vers. 23. *Amen, amen dico vobis: Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. 24. Usque modo non petistis quidquam in nomine meo; petite, & accipietis, ut gaudium vestrum sit plenum. 25. Hæc in proverbiis locutus sum vobis. Venit hora, cum jam non in proverbiis loquar vobis, sed palam de Patre meo annuntiabo vobis. 26. In illo die in nomine meo petetis, & non dico vobis, quia ego rogabo Patrem vobis. 27. Ipse enim Pater amat vos, quia vos me amastis, & credidistis, quia ego à Deo exivi. 28. Exivi à Patre, & veni in mundum: iterum relinquo mundum, & vado ad Patrem. 28. Dicunt ei discipuli ejus: ecce nunc palam loqueris, & proverbium nullum dicis. 30. Nunc scimus, quia scis omnia, & non opus est tibi, ut quis te interroget, in hoc credimus, quia à Deo existi.*

Versus 23.

Amen, amen dico vobis: Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis.

Amen, amen.

1. QUia hic de promissione quadam agebatur tanti momenti, quanti est illud, in cœlesti signatura gratiæ datum omnium supplicationum nostrarum favorabile scriptum, ideo de illa nobis infallibilem quandam dare voluit certitudinem, dicendo: *Amen, amen dico vobis; quasi dicat*, inquit Lucas Burgensis, *certissimos facio.* S. Cyrillus Alexandrinus ait: *Cum discipulos ad postulanda spiritualia dona hortaretur, simulque eorum fruendorum, si petierint, fiduciam traderet, addito Amen ad fidem confirmat.* Hugo Cardinalis verba hæc vim juramenti habere notat: *Quod est juramentum, ut de impetratione certi simus, quia dubitatio impedit orationem; postulet in fide nihil hæsitans;* Jac. 1. 6. simulque rationem reddit, cur *Amen* istud bina vice replicaverit: *Bis dicitur Amen, propter duplicem certitudinem; homines enim in promissis solent dupliciter decipere: aut omnino non reddendo promissum, aut diminuendo; sed Dominus quod promittit, solvit; quæ procedunt de labiis meis, faciam irrita; & etiam ultra promissa* Ps. 88. 35. *reddit.* Ezechiæ olim hostilem exercitum, Jerosolymam nunquam ingressurum esse promisit; nec tamen eo quod promiserat, minime contentus, in una eademque nocte per manum Angeli, in hostili exercitu centum octoginta quinque millium virorum stragem instituit; Salomon præter sapientiam, quam solam à Deo petierat, innumeris insuper ab eo cumulatus est divitiis; unde verissimum semper manet, quod dicit Apostolus: *Ei autem, qui potens est omnia facere superabundanter, quam fecimus.* Unde Ecclesia in Collecta, quæ in Do- Eph. 3. 20. minica XI. post Pentecosten legi solet, ita orat: *Omnipotens sempiterne Deus, qui abundantia pietatis tuæ merita supplicum excedis & vota.*

2. Porro Evangelium, quod Ecclesia nobis in hac festum Ascensionis præcedente Dominica proponit, mysticum plane est, & quidem Christus in eodem Eliam imitari velle videtur; hic enim priusquam in curru igneo in cœlum raperetur aereum, Eliseo dixit: *Po-* 4. Reg. 2. *stula quod vis, ut faciam tibi, antequam tollar à te;* idem namque Christus collegio Apostolico, & toti fidelium congregationi dicere voluisse videtur, & ideo non sine mysterio, hoc sequenti triduo tot instituuntur processiones, in quibus per recitatas publice Litanias, supplicationes & preces nostræ ad divinam Majestatem diriguntur.

Dico vobis.

3. Valde considerabilis est illa circumstantia, *Vobis*, hæc enim de orationibus exaudiendis infallibilis promissio, Apostolis facta fuit, qui in divinæ gratiæ possessione constituti, amici Dei erant; ac proinde dubium quoddam hoc loco controverti posse videtur, an ad hoc, ut intentum nostrum oratione mediante apud Deum obtineamus, necessarium nobis sit in gratia nos positos esse; siquidem in S. Joanne scribitur: *Deus pecca-* Joan. 9. 31. *tores non exaudit*; quia tamen hoc ipsum cæcus ille nondum perfecte illuminatus, dixit; dicere quis non immerito posset, plenam ei hac in parte fidem adhibendam non esse: & ideo in Psalmo 65. 18. expressius dicitur: Ps. 65. 18. *Iniquitatem si aspexi in corde meo, non exaudiet Dominus.* Scio equidem non defuisse Doctores opinantes, necessarium non esse ad hoc, ut preces nostræ exaudiantur, ut simus amici Dei, quia infallibilitas orationis non fundatur in dignitate & merito orantis, sed in divina misericordia & promissione. S. Thomas citat S. Augustinum, Publicani exemplum adducentem, qui dixit: *Deus propitius esto mihi peccatori*; & Chrysostomus, qui super Matthæum ita scribit: *Omnis qui petit, accipit, sive justus sit, sive peccator.* S. Thomas autem distinctionem quandam adhibet: in peccatore enim considerari potest natura, & hanc Deus amat: & culpa, quam Deus summo prosequitur odio; atque ideo si peccator in oratione sua rem aliquam postulet ad peccatum ordinatam: *In hoc à Deo non exauditur ex misericordia, sed quandoque auditur ad vindictam; orationem vero pec-* 2. 2. q. 83. a. 1.

catoris

catoris ex bono naturæ desiderio procedentem Deus audit, non quasi ex justitia, quia peccator hoc non meretur, sed ex pura misericordia, observatis tamen quatuor præmissis conditionibus, ut scilicet pro se petat, necessaria ad salutem, pie & perseveranter.

4. Certum nihilominus est, quod, ad hoc ut oratio sit efficax, suumque assequatur intentum, orantem in gratia esse expediat: *Qui declinat aures suas,* Prov. 28. 9. *ne audiat legem, oratio ejus erit execrabilis*, & hæc dicta veritas à S. Joanne apertis verbis exprimitur, 1. Joan. 3. 21. & 22. dum ait: *Quoniam si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum, quod, quidquid petierimus, accipiemus ab eo.*

Hom. 2. in 2. ad Cor. 5. Considerari etiam hoc loco meretur, quod hæc promissio facta fuerit toti collegio Apostolico, quod Ecclesiam seu universam fidelium congregationem præfigurabat; & hæc infallibiliter precum suarum obtinet intentum; unde D. Chrysostomus ait: *Deus frequenter reveretur multitudinem unanimem & consentientem in precando, ut velut pudore victus, non audeat illis denegare.* Quæ proinde promissio in S. Matthæo expresse Mat. 18. 19. legitur, scripta his verbis: *Si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re, quamcunque petierint, fiet illis à Patre meo, qui in cœlis est.*

Si quid.

Tr. 102. in Joan. 6. S. Augustinus in Catena citatus ait: *Hoc quod ait: si quid, non quodlibet intelligitur, sed aliquid, quod non in beatæ vitæ comparatione sit nihil.* Albertus Magnus In Joan. quoque illud, *si quid*, ponderat, & dicit: *Hoc est, si aliquid est, quod petitis, quia malum & vanum nihil est; bonum etiam temporale in se vanum est.* Hugo Cardinalis similiter dicit: *Si quid, hoc est, aliquod, in quo ostenditur, quid sit petendum, scilicet vita æterna, quæ est quid, non temporalia, quæ nihil sunt.* Quidquid est in hac universi mole, boni, pulchri, aut pretiosi, super nihilo fundatur: *Appendit terram super nihilum*, eo quod cunctæ Iob. 26. 7. felicitates terrenæ purum quoddam nihil sint, adeo ut Eccl. 2. 10. Salomon, qui se jactaverat, dicens: *Omnia quæ desideraverunt oculi mei, non denegavi eis*; postea tamen aperte fassus fuerit: *In omnibus vidi vanitatem,* Ibid. v. 11. *& nihil.*

Petieritis.

7. Theophylactus observat, quod Dominus in procinctu constitutus, ut ab Apostolis separaretur, eosdem prius per hanc promissionem de dandis in omnibus, quæ in nomine ipsius postulata fuerint, consolari voluerit, quasi diceret: *Non enim, quod separer à vobis, existimate vos à me relictos, sed nomen meum majorem vobis fiduciam dabit, & gaudium vestrum tunc erit plenissimum, cum accipietis omnes petitiones.* Idem quoque Albertus Magnus his verbis scribit: *Consolatur discipulos, quod promptus & paratus est ad exaudiendum omnes petitiones eorum; enimvero prudens lector hoc loco attendat, quod Christus dixerit: Si quid petieritis Patrem*, quia discessurus ab eis per præsentiam corporalem, ut se daret in mortem, ab eaque resuscitatus, æternum Patrem suum in locum suum substituere voluit, promittitque hunc in nomine suo, id est, ex amore, quo erga eum fertur, eis favorabilem semper futurum esse.

Cap. 115. 8. Jansenius super verbum illud: *Petieritis*, se reflectens, dicit: *Petere est desiderare, & desiderium actus est, non oris, sed animi & voluntatis; non orant ergo, neque petunt Patrem, qui ore tantum preces pronuntiant, & non etiam ex animo, id quod ore petunt, desiderant, suum desiderium elevatione animi in Deum & ardore declarando.* Etenim Deus non attendit ad labia quæ movemus, neque aures suas directas habet ad verba quæ proferimus, sed ad intentionem & cor nostrum respicit.
Ligno vitæ c. 6. B. Laurentius Justinianus ostendere volens, quænam sit vera oratio, dicit: *Talis oratio cordis est, non labiorum; nec enim precantis verba intendit Deus, sed orantis cor aspicit. Quid oratio prodest strepitu labiorum, ubi est cor mutum?*

In Joan. 9. S. Thomas optime notat, quod Christus paucis hisce verbis, septem insinuet bonæ orationis conditiones: *Prima est, ut petantur bona spiritualia, & hoc cum dicitur: Si quid, quod est penitus terrenum, etsi in se sit aliquid, comparatum tamen ad spiritualia, nihil est. Jerem. 4. 23. Aspexi terram, & ecce vacua erat.* Quod-

si objicias ipsummet Christum nos in oratione quotidiana docuisse, etiam bona petere temporalia, dicendo: *Panem nostrum quotidianum da nobis.* Idem Angelicus Luc. 11. 3. Doctor respondet: *Temporale petitum relatum ad spirituale, jam est aliquid. Secunda conditio est, ut fiat cum perseverantia, & quantum ad hoc dicit: petieritis, quasi perseverando. Lucæ 18. 1. Oportet semper orare, & non deficere. 1. Thess. 5. 17. Sine intermissione orate. Tertia, quod fiat cum concordia, cum dicit: petieritis, in plurali,* citatque mox insinuatum sancti Matthæi c. 18. 19. textum: *Si duo ex vobis*, &c. Nec non authoritatem glossæ in ultimum caput Epistolæ ad Romanos, dicentis: *Impossibile est, multorum preces non exaudiri.* Quarta conditio est: *Ut procedat ex filiali affectu, cum dicit: Patrem; qui enim ex timore petit, non Patrem, sed Dominum petit, vel hostem. Quinta est: Ut fiat cum pietate, id est,* Ps. 10. 18. *cum humilitate: Respexit in orationem humilium, & non sprevit precem eorum. Jacobi 4. 3. Petitis, & non accipitis, eo quod male petatis. Et quantum ad hoc, dicit: In nomine meo; quod est nomen Salvatoris. In quo nomine petit? Qui pertinentia ad salutem petit. Sexta, ut fiat tempore debito, & ideo dicit: Dabit; non enim oportet statim decidere, si non accipiat, sed profecto dabitur, etsi, ut in congruo detur tempore, differatur, ut magis crescat desiderium: Tu das escam illorum in tempore opportuno. Septima, ut petat pro se; unde dicit: Vobis, quia aliquando pro aliis non exauditur, contrariantibus eorum demeritis, pro quibus fit petitio; Jerem. 7. 16. Tu ergo noli orare pro populo isto.*

Patrem.

10. Non dixit *Deum*, sed *Patrem*; neque dixit: *Patrem meum*, eo quod jam Apostolos in oratione Dominica docuerat, ut Patrem in principio orationis sub Mat. 6. 9. hoc titulo invocarent: *Pater noster*; siquidem ut Apo- Rom. 8. 5. stolus postea scripsit: *Accepistis spiritum adoptionis, in* Hom. 16. *quo clamamus, Abba Pater.* Porro Author Imperfecti causam assignat, cur æternum Patrem suum à nobis Patrem, non vero Deum appellari voluerit: *Patrem magis quam Deum volut dici, ut nobis magnam fiduciam daret ad petendum, & spem largam ad impetrandum.*
Chrysologus illa filii prodigi verba: *Surgam, & ibo ad* Ser. 2. *patrem meum*, ponderans dicit: *Qua spe? qua fiducia?* Luc. 15. 18. *Illa qua Pater est; apud Patrem non intercedit extraneus, intus est in Patris pectore ipse qui intervenit, & exorat affectus.* Idem sanctus Pater in sermone quodam de oratione Dominica ita scribit: *Cum Patrem po-* Serm. 71. *stulat, multa prece filius non laborat, sicut enim petere cogit necessitas genitum, ita urget charitas genitorem.*

In nomine meo.

11. Dionysius Carthusianus ait: *Id est, per me Dei ac hominum mediatorem, per virtutem passionis meæ, & merita omnium, quæ pro humana salute assumpsi, fecit ac pertuli; per incarnationem, conversationem, obedientiam, patientiam.* Sancta mater Ecclesia voluit, ut omnes orationes nostras, quas coram tribunali Altissimi præsentamus, per merita Christi corroboremus, dicendo: *Per Dominum nostrum Jesum Christum*, &c. Unde Cajetanus ait: *Novum modum petendi docet eos, quem hodie continue servat Ecclesia, apponendo petitionibus, per Dominum nostrum Jesum Christum*, &c. Omnia opera nostra, quantumvis innumera sint & laboriosa, nihil valent, nec quidquam ad salutem prosunt, nisi meritis filii Dei unita existant. Fratres illi post mortem Jacobi patris sui, ejus usi sunt nomine, eo quod illud apud Josephum efficax futurum esse existimabant, ad justum contra illos conceptum furorem mitigandum, ne videlicet ob venditionem personæ ejus; ab ipsis turpiter & impie factam, nimium indignaretur. Toletus ait. *Est efficacissimus titulus hic impetrandi à Patre*, duasque illius reddit rationes: Prima est, amor immensus, quo Pater Filium diligit; siquidem apud nos valde etiam efficax est affectus, quo erga amicos propendemus, quorum licet etiam absentium consideratione propensos nos ad multas præstandas gratias sæpenumero experimur; & quidem si Deus Judæorum populo multos concedebat favores per antiquorum Patriarcharum merita invocatus, quanto magis illum nobis propitium futurum fore sperare possumus, dum ei per Filii sui merita supplicamus. Secunda ratio, quam ad-

ducit, fundatur in eximia sanctitate & meritis Christi: *Morte enim & passione sua nostram obtinuit redemptionem; proque omnium culpis abundantissime satisfecit, & omnium, quæ à Patre impetranda & petenda erant, solvit pretiam*. Lucas Burgensis in eadem est opinione quod scilicet loqui voluerit de meritis passionis, cui se eadem nocte accingebat: *Justitia seu meritis meis, meritis, inquam incarnationis mortisque meæ propositis, pro ratione & causa impetrandi per me, ut hominum mediatorem, qui promeruit hominibus salutem, dato pretio sanguinis mei*;

Hom. 27. 12. S. Gregorius nomen Christi considerat, quod est Jesus, idemque significat quod *Salvator*, *Nomen filii Jesus est, Jesus autem Salvator, vel etiam salutaris dicitur; ille ergo in nomine Salvatoris petit, qui illud petit, quod ad veram salutem pertinet; nam si id, quod non expedit, petitur, non in nomine Jesu petitur Pater*. Idem quoque sanctus Augustinus his verbis dicit: *Non autem petitur in nomine Salvatoris, quicquid petitur contra rationem salutis*; adducitque sanctus Gregorius à Glossa citatus Apostoli exemplum, quod in contrarium huic Dominicæ promissioni objici posset; si enim nobis per æternæ Veritatis verba promittitur, obtenturos nos esse, quidquid in filii nomine ab æterno Patre postulaverimus, cur igitur Paulus tribus distinctis vicibus à fornicationis stimulo liberari petiit; & tamen licet à Deo auditus fuerit, exaudiri tamen non meruit, sed responsum ei fuit: *Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur. Nunquid ille tam egregius prædicator in filii nomine non petiit? Quare autem non accepit quod petiit? Quomodo ergo verum est, quia quidquid petierimus Patrem in nomine filii, dat nobis Pater?* Tandem vero per supradicta verba concludit: *Quia nomen filii Jesus est*, &c. & dicit: *Paulus non exauditur, quia si liberaretur à tentatione, ei non prodesset ad salutem*. S. Prosper infirmi cujusdam similitudinem adducit, qui id à medico sibi præscribi aut indulgeri poscit, quod ejus nequaquam expedit saluti: *Fideliter supplicans Deo pro necessitatibus hujus vitæ, & misericorditer auditur, & misericorditer non auditur, quid enim infirmo sit utile, magis novit medicus, quam ægrotus*. Promissio etenim Christi in nostrum favorem semper adimpletur, nec oratio nostra unquam in vanum cedit, sed potius preces & supplicationes nostræ favorabile semper rescriptum obtinent, si non prout petimus, saltem in quantum nobis utile & proficuum futurum erit. Unde sanctus Bernardus ser. *De triplici modo orationis* ait: *Unum de duobus indubitanter sperare possumus, quoniam aut dabit quod petimus; aut quod nobis noverit esse utilius*.

Loc. cit.

Serm. de tripl. modo orat.

13. Sanctus Cyrillus Alexandrinus hæc verba: *In nomine meo*, de accessu, quem mediante filio ad Deum habemus, exponit; siquidem nullus alius modus superest, per quem aditus ad eum haberi possit: *Se nimirum mediante, & una cum Patre largiente; id enim significat in nomine meo, nec enim aliter ad Deum & Patrem accedimus, quam per filium, per ipsum quippe accessum habuimus in uno spiritu ad Patrem, ut scriptum est, proindeque ait: Ego sum janua, ego sum via, nemo venit ad Patrem, nisi per me*.

Joan. 14 6.

Lib. 12. in c. 16. Joan.

14. Rupertus Abbas similiter postquam jam dictam observationem recensuisset, nimirum quod Ecclesia cunctas suas orationes his verbis terminare soleat: *Per Dominum nostrum Jesum Christum filium tuum*, &c. subjungit statim: *Quia videlicet præter hanc nulla via, nullum est aliud ostium, ad quod respiciens efficaciter dicat: Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo, solum hujus unigeniti filii Dei nomen, quod Jesus Christus, necessarium universæ orationis vehiculum, quo in cœlum directo cursu per lata consistat ante Patris conspectum, salutemque de sinu ejus & gratiam, fugere valeat remissionis peccatorum*.

15. Theophylactus, ut hos, qui temporalia tantum bona à Deo petunt, resipiscere faciat, hoc salutari monito illos instruit: *Nullus ex his, qui mundana petunt, aut animabus damnosa, in nomine Christi petit, ideo neque accipit; nomen enim Christi divinum est ac salutare: quando autem quis petit quæ ad perditionem animæ pertinent, quomodo dicemus, illum in salutari nomine petere?* Et ideo dum homo divitias à Deo poscis, Deus illum non exaudit, quia illas novit illi futuras in laqueum diaboli; dum etiam alius ab eo sanitatem requirit, eandem minime obtinet, quia scit quod si sanus esset, valetudinem suam carnalibus voluptatibus impensurus esset; & sic de aliis discurrendo universaliter, verum esse comperies, nihil eorum obtineri etiam instantissime postulatum, quod ultimo fini, id est, saluti æternæ acquirendæ nequaquam utile est, sed noxium.

Dabit.

16. Advertendum est, quod Salvator in tempore futuro loquatur. Unde Dionysius Carthusianus ait: *Dabit nobis, etsi non statim, tamen tempore opportuno, etsi non id, quod petistis, tamen aliquid melius*. Quodsi enim à Principe aliquo ferrisodinam aliquam postularet, ille autem hanc tibi denegaret, ita tamen ut in locum illius aurisodinam, vel gemmæfodinam aliquam tibi concederet, te utique gratiam aliquam, ea, quam petieras, longe excellentiorem accepisse diceres. Nonne? Idem ergo nobis frequenter apud Patrem cœlestem insignatura gratiæ suæ evenit: cum enim ipse nos tanquam dilectos filios suos diligat, ideo dum nos pro præsenti vita felicitatem aliquam ab eo requirimus, ille autem certo scit, felicitatem illam (si nobis concederetur) futuram nobis velut ensem in manu furiosi alicujus, imo æternæ damnationis nobis futurum esse instrumentum, potius nobis miserias, infirmitatem, paupertatem, aliasque adversitates immittit, eo quod nos regni cœlestis hæredes facere, nosque de æterna beatitudine assecurare malit. *Si sustinebimus, & conregnabimus*. Unde Jansenius ait: *Non recte petunt in nomine Christi, qui indigna petunt nomine Christi, qui præsentia bona, aut malorum præsentium depulsionem precantur absolute, & non sub conditione ordinis ad Dei gloriam, aut propriam salutem*.

Ibid.

17. Sanctus Augustinus ait: *Quædam autem non negantur, sed ut congruo dentur tempore, differuntur*. Sic enim dum infirmus in maximo febrili æstu constitutus aquam poscit gelidam, hæc utique ei etiam iis, qui illius sunt amantissimi, negatur, sed ad ipsius salutem & utilitatem: at vero si usque ad malidedinationem expectet, facile ei indulgetur; siquidem tunc ei cedet in salutem & refrigerium. Et ideo Chrysostomus ait: *Si differt aliquando Dominus, non odio facit, nec te aversatur, sed differendo diutius se conservare vult, sicut & patres filios indulgentius amantes, quo illos diutius apud se detineant, quos desides vident, dedita opera morantur aliquid daturi*.

Hom. de profect. Evang.

18. Jansenius ly *dabit*, ita explicat: *Nempe si recte & debite petierit*, adducitque textum illum Sapien. 6. 11. *Qui custodierint justitiam, juste justificabuntur*; necnon & illum sancti Jacobi Apostoli locum: *Petitis, & non accipitis, eo quod male petatis. Jam non recte petunt, qui non pro magnitudine ejus, quem petunt, & rei quam petunt, ardenter, instanter, & reverenter petunt, quique non cum firma petunt fiducia*. Ecclesiasticus ait: *Oratio humiliantis se nube penetrabit*. Et Deus apud Isaiam dicit: *Cum extenderitis manus vestras, avertam oculos meos à vobis, & cum multiplicaveritis orationem, non exaudiam, manus enim vestræ sanguine plenæ sunt*. Sanctus Gregorius quoque nos monet, dicens: *Virtus veræ rationis, est celsitudo charitatis, & tunc quisque, quod recte petit, adipiscitur, cum ejus animus in petitione nec inimici odio fuscatur*. Sanctus Jacobus autem spem & fiduciam in oratione nobis inculcat, dicens: *Postulet autem in fide, nihil hæsitans*. Unde sanctus Basilius ait: *Non recte petisti, quia ut dubitabundus, aut aliud agens petisti*. Oratio quoque cum bonæ conscientiæ rectitudine, & cum bonorum operum meritis conjuncta esse debet; unde Psalmista dicebat: *Exaudi Domine justitiam meam*; & paulo post subjungit: *Intende deprecationem meam*. Sanctus Ambrosius verba illa Ecclesiastici: *Ante orationem præpara animam tuam*, declarans, dicit: *Ut id quod oras, mores tui loquantur, fides adjuvet, opera commendent*. Beatus Laurentius Justinianus similitudinem adducit vulnerati cujuspiam, qui in vulneribus suis ferrum, quo sauciatus fuit, secum confert: *Nullum medicamentum proficit, donec ferrum latet in vulnere; ita nihil prodest illius oratio, cujus voluntas versatur in scelere*: & ideo ob mortificationis defectum

Joan. 14. 6. Ecclesiast. 35. 21. Isa. 1. 15. Lib. hom. 27. S. Jac. 1. 6. In constit. monast. c. 2. Pf. 16. 1. ibid. Eccles. 18. 23. Exhort. ad virg. De lig. vitæ c. 4.

ctum supplicatio nec nostræ sæpe subsignaturam non sortiuntur; unde cum sancto Ignatio de quodam diceretur, quod homo esset multæ orationis, sive orationi multum addictus, is protinus subjungit, sed non minus mortificationi deditus fuit: ideo etiam Chrysostomus ait: *Efficacissime rogat, qui seipsum illi, quem rogat, mortificatione crebra sacrificat.* Adhæc orationes nostræ constantes & perseverantes esse debent; unde S. Gregorius ait: *Virtutis pondus oratio non habet, quam perseverantia non tenet.* Et ideo mirum non est, si ob horum aliarumque conditionum defectum, petitiones nostræ nonnunquam non exaudiantur.

Hom. 5. In Matth.

Lib. 34. Mor. cap. 21.

Vobis.

19. Hugo Cardinalis ad illos se reflectit, quibuscum Salvator noster tunc loquebatur; id est, ad Apostolos, & dicit: *Vobis Apostolis imitatoribus meis; in hoc ostenditur, quales debent petere, credentes scilicet, & diligentes.* Et ideo Jansenius illis, qui se hac promissione defraudatos esse conqueruntur, respondet: *Observandum, quibus istud sit dictum, Apostolis nimirum, & illis his, qui illis sunt similes.* Notandum quoque, quod Redemptor noster paulò post dixerit, illos summa cum facilitate ab æterno Patre suo impetraturos esse quod ab illo petierint, eo quod amet illos, quia ipsi amabant eum, & in eum credebant: ex quibus verbis motivum quoddam elicit repellendi querimonias eorum, qui se non exaudiri lamentantur: *Qui ergo hac in parte similes sunt Apostolis, ad eos hæc pertinet promissimo, non autem ad eos, qui Christum aversantur; unde Propheta: Voluntatem, inquit, timentium se faciet, & deprecationem eorum exaudiet.*

Ps. 144. 19.

Versus 24.

Usque modo non petistis quidquam in nomine meo; petite, & accipietis, ut gaudium vestrum sit plenum.

Usque modò non petistis quidquam in nomine meo.

1. Dionysius Carthusianus nihilominus considerat, discipulos Salvatori multas petitiones summa cum instantia proposuisse: etenim sanctus Philippus ei dixerat: *Ostende nobis Patrem, & sufficit nobis.* Omnes quoque conjunctim hanc ei supplicationem paulò ante cænam præsentaverant: *Adauge nobis fidem;* similiter filii Zebedæi primas regni sui sedes ab ipso postulaverant; ac demum dubium non est, quin orationem Dominicam, quam ab ipso edocti fuerant, recitarint; *Quomodo ergo nihil petierunt in nomine Christi?* quærit Carthusianus. Moxque respondet: *Dicendum, quod nullus petit in nomine Christi, nisi Christum verè cognoscat, eumque Salvatorem perpendat; Apostoli autem hucusque nullam fidei stabilitatem habuerunt de Christi divinitate, & de cæteris ejus mysteriis; propterea Christus non negat se exoratum ab Apostolis, sed quod nihil petierint Patrem in nomine suo, quia non rectè senserunt de Christo in omnibus, præsertim quantum ad ejus divinitatem.* Quam eandem considerationem diu antè Rupertus Abbas posuerat, dum ait: *Nondum perfectè noverant eum, licet crederent vel confiterentur eum Christum filium Dei vivi,* nondum enim mysterium redemptionis nostræ, ipsumque Deum inter nos mediatorem esse, qui apud æternum Patrem suum cœlestes nobis gratias impetraturus esset, noverant: *Proindè non petierant quidquam hactenus in nomine ejus, siquidem nec ipse hoc illis ante hanc horam suæ passionis mandasse invenitur, quamquam multa in plerisque locis de orationis instantia sit locutus.*

Io: 14. 8. & 9.

Ibid.

2. Jansenius dicit: *Petere in nomine Christi, est petere cum invocatione nominis Christi, hoc est, potentiæ & meritorum ejus;* quomodo Deum hactenus nunquam rogarant, quia tametsi dum hæc diceret, merita inexhausta haberet, nondum tamen tormenta passionis & mortis suæ passus fuerat. Lucas Burgensis dicit, Apostolos quidem à primis annis juxta usum & consuetudinem legis Mosaicæ orare solitos fuisse, estque verisimile satis orationem quotidianam, quam Dominicam vocamus, eo quod ab ipsomet Christo ipsorum Magistro ipsis tradita fuisset, ipsis valde fuisse familiarem; Christus autem hic dicere voluit; *Nihil hactenus oratis in nomine meo, scilicet tanquam redemptoris vestri, & mediatoris inter Deum & hominem,* id est, *propositis Deo meritis mortis meæ pro causa impetrandi.*

3. S. Gregorius Christum hæc dixisse ait: *Ac si aperte diceretur, non petistis in nomine Salvatoris, quia nascitis quærere æternam salutem; pensate petitiones vestras, videte si in nomine Jesu petitis, id est, si gaudia salutis æternæ postulatis; in domo enim Jesu, Jesum non quæritis, si in æternitatis templo importunè pro temporalibus oratis.*

Hom. 27.

4. S. Thomas verba hæc duobus modis exponit: *Vel quia in nomine meo non petistis, quod nomen, non, sicut cognoscendum est, cognovistis; vel non petistis quidquam quoniam in comparatione rei, quam petere debuistis, pro nihilo habendum est quod petistis.* Etenim duo illi Apostoli germani fratres primas in ejus regno sedes postulaverant; & omnes alii ipsum rogarant: *Quis eorum videretur esse major,* aliaque similia, & tamen verissimum fuit quod dixit: *Usque modo non petestis quicquam,* id est, ut Jansenius ait, *in comparatione rei, quam peteret debuissent, pro nihilo habendum erat quod petierant.*

In Cat.

Luc. 9. 46.

Petite & accipietis.

5. Quanta esset aulicorum vel subditorum potentissimi alicujus Monarchæ, qui omne id posset quod vellet, felicitas, si talis Monarcha ipsemet ore suo unumquemque illorum invitaret & exstimularet ad favores & gratias ab eo postulandos, eisque per æternæ veritatis verbum promitteret dicens: *Et accipietis.* Quot memorialia & supplicationes in Principum temporalium tribunalibus in vanum porriguntur, nec unquam suum assequuntur intentum! Imo advertendum hic est, quod nulla prorsus inter verbum *petite*, & inter verbum *accipietis* sit distantia, ad denotandam promptitudinem, facillitatem & securitatem, qua exaudiendi sumus. Unde sanctus Ambrosius de verbis filii prodigi: *In se reversus*, &c. *dicam ei: Pater*, &c. ita scribit: *Occurrit tibi, quia audit te intra mentis secreta tractantem; & cum adhuc longè sis, videt & accurrit.*

In c. 15. Luc.

6. Quod si dixerit: Promissionem hanc non videri infallibilem esse, eo quod multi id, quod postulant, minimè consequantur; Toletus per adductam S. Augustini authoritatem respondet dicens: *Aliquando Deum exaudire petitiones nostras, dum negat & renuit facere quod petimus, quod tunc fit, quando petimus ea, quæ putamus utilia nobis futura, sed revera non sunt, sed potius noxia, tunc concedere petita potius est punire, & nostræ intentioni & desiderio repugnare.*

7. Idem Toletus locum illum Joan. 15. 17. citat, in quo eadem Sapientia incarnata, quæ modò nos invitat, dicendo: *Petite & accipietis*, dicit: *Si feceritis quæ præcipio vobis, & verba mea in vobis manserint, quodcunque volueritis, petetis, & fiet vobis.* Et ideo Tertullianus scribit, quod usus ille, quo sub orationibus manus in altum extendere solemus, servetur in testimonium innocentiæ conscientiæ nostræ.

In Apoc. c. 3.

8. Idem quoque Doctor observat, quod verbum hoc *Petite*, sit præceptivum. *Præceptum Christi, jussi enim ab eo petimus Patrem*; ad ea namque verba se reflectit, dum hoc dicit, quod sacerdos pronunciare solet, priusquam in Missa orationem Dominicam recitet: *Præceptis salutaribus moniti, & divina institutione formati, audemus dicere: Pater noster*, &c. *Est enim promissio facta nobis à Christo impetrandi à Patre.*

Ut gaudium vestrum sit plenum.

9. Rupertus Abbas Tuitiensis hæc verba de gloria paradisi interpretatur: *In quo autem plenum esse poterit nisi ut veniamus & appareamus ante faciem Dei? Omne namque gaudium mundi hujus deceptivum, & omnis visus ejus erroneus est; solum autem de visione Dei, & risus faciei ejus præsentis plenitudinem habet, & in veritate est. Intra in gaudium Domini tui*, dicetur cuivis animæ electæ, quia status beatitudinis omnia bona, omniaque imaginabilia gaudia continet: *Ibi erit quicquid voles*, inquit S. Augustinus; & S. Bernardus sermone de triplici genere bonorum dicit: *Beatitudo est, ubi nihil sit, quod nolis, & ubi totum sit, quod velis.* Causa autem, cur in cœlesti patria omne id futurum sit, quod volumus, & desideramus, est, quia Deus, qui objectum

Ibid.

S. Anscl. c. 21. Soli loq.

ctum est beatificæ visionis, ibidem animæ nostræ unitus & conjunctus erit: *Quid ibi deesse potest, ubi Deus est, cui nihil deest.*

Medit. 4. 10. Sanctus Bernardus in hac valle lachrymarum constitutus, gaudium illud considerans, quo hodie in Paradiso voluptatis perfruitur, dicit: *Delectabilis est Deus ad videndum, suavis ad habendum, dulcis ad perfruendum.* In visione, comprehensione, & fruitione anima imperceptibilia & inexplicabilia gaudia experietur: *Vincenti dabo manna absconditum, quod nemo scit, nisi qui accipit.* Manna olim omnes in se sapores continebat, *omne delectamentum*, intellectus autem creatus hac mortali carne circumdatus ad illud capiendum perti ngere nequit. Sanctus Bernardus de Deo dicit: *Ipse per se placet, & per se sufficit, quia totum in illo invenitur, quidquid desideratur.* Regius Propheta David cum modico illo lumine, quod in statu legis Mosaicæ de Paradisi gloria habuit, calami sui ductu nobis suavitatem & gaudium illius exprimere volens, ait: *Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ, torrente voluptatis tuæ potabis eos.* Mellifluus Bernardus ad gloriæ illius immensitatem explicandam, similitudinem alicujus stillæ aquæ, in vastum ambrosiæ & nectaris, vel vini generosissimi mare projectæ, adducit, hæc enim utique hisce liquoribus permixta in illos transmutanda, primitivamque substantiam suam amissura esset. Unusquisque Cœlitum fruetur & perfundetur in cœlo gaudiis & beatitudine sociorum suorum, imaginemini igitur vobis, quantum ibi futurum sit gaudium, ubi tot sunt Angelicorum spirituum, animarumque beatarum myriades, imò millionum milliones. Unde S. Anselmus ait: *Quoniam unusquisque sicut se olterum amabit, sic de illius felicitate, ut de sua gaudebit; quot & quanta gaudia quisque obtinebit, qui de tot & tantis beatitudinibus jubilabit!*

Apoc. 2. 17. Ps. 35. 9. De dilect. Dei, c. 7. Lib. 6. de similit. c. 71.

11. S. Thomas verba illa de gaudio spirituali, ad carnalis gaudii distinctionem explicat: *Hoc quod dicit gaudium plenum, non carnale, sed spirituale gaudium est & quando tantum erit, ut aliquid ei jam non sit addendum, tunc erit plenum.*

2a Cat.

12. Alcuinus verba illa explicat de gloria: *Ac si patenter dicat, non fluxa sæculi gaudia, quæ & mœrores semper mixta, & dolore finienda sunt; sed illud singulare gaudium à Patre petite, cujus plenitudo nullo cujuslibet inquietudinis attactu minuatur, æternitas nullo unquam termino dissolvatur.*

13. Advertendum hic est, quod non solum nos ad hujus gaudii consecutionem postulandam invitet, verum etiam id videatur præcipere, id quod cum illis verbis consonat: *Quærite primum regnum Dei*; & in oratione Dominica nos pariter ita orare præcepit: *Adveniat regnum tuum*; justissimam etenim idipsum petendi habemus causam, siquidem Paradisus pro nobis fabricatus esse noscitur; *Possidete paratum vobis regnum*; & ad regnum istud consequendum anima nostra à Deo creata fuit: *Creasti nos Domine ad te, & inquietum est cor nostrum donec requiescat in te.* In terris ad sceptra & regna aspirare crimen est læsæ majestatis; econtrà verò ad regnum Dei non anhelare, illudque non assectare, reos nos facit mortis æternæ, nosque ejusdem Dei inimicos constituit. Observandum proinde est, quod sapientissimus Magister noster Christus, postquam dixisset, jussissetque ut regnum illud immortale ante omnia, & præ omnibus aliis quæreremus, ne fortè ex eo, quod prætensio hæc hic in terris inter nos pœna mortis, ut diximus, castigari soleat, timore aut metu mali alicujus ex illius regni immortalis prætensione, nobis obventuri perc lleremur, protinus subjunxerit: *Nolite timere, quia complacuit Patri vestro dare vobis regnum*; Deus enim in illa re adeo sibi complacet, quam quod nobis regni hujus possessionem concedat, & investituram: *Complacuit*. Unde Rupertus Abbas ait: *Cum dicit: Petite, & accipietis, ut gaudium vestrum sit plenum, illa tantummodo petenda esse innuit, quæ proficiant ad visionem Dei, in quo solo plenitudo gaudii est.* Ad hunc ultimum finem omnes nostræ ordinandæ sunt petitiones, ad hunc, velut ad centrum omnia dirigenda sunt desideria, cogitationes & opera nostra.

Luc. 12. 31. Matt. 6. 10. Matt. 25. 34. Luc. 12. 32. Luc. 12. 32.

14. Alcuinus modum nobis tradit, quo gaudium istud indubitanter consecuturi sumus; dicit enim: *Si ergo talia petendo perstiteritis, procul dubio, quæ petitis, accipietis, si mores menti concordant petentis; parum enim utilitatis affert, bene orando superna quærere, qui non desistit, perversè vivendo, infimis implicari.*

Versus 25.

Hæc in proverbiis locutus sum vobis; venit hora, cum jam non in proverbis loquar vobis, sed palam de Patre meo annuntiabo vobis.

Hæc in proverbiis locutus sum vobis, venit hora, &c.

1. Lyranus Christum rationem reddere voluisse dicit, cur Apostoli post ejus resurrectionem majorem & securiorem apud æternum Patrem suum habituri sint aditum: *Duo faciunt familiaritatem, cum aliquo scilicet, notitia ejus, & amor; post resurrectionem autem, & spiritus sancti receptionem Apostoli fuerunt perfecti in notitia & amore Dei, & hæc est causa quare fuerant ei magis familiares, quam antè, & hoc est quod dicitur: Hæc in proverbiis locutus sum vobis, quasi dicat: antè passionem parabolice & obscure locutus sum vobis.*

2. Albertus Magnus ait: *Docens vos de divinis per humana, sed venit hora cum jam in proverbiis non loquar vobis, sed per internam Spiritus acceptionem.*

3. Toletus hoc adimpletum esse dicit per ilium, à Resurrectione usque ad Ascensionem computando, quadraginta dierum decursum, in quo Collegium Apostolicum de Ecclesiæ suæ mysteriis plenè docuit: *Per illos quadraginta dies discipulos erudiens, perfectius autem in adventu Spiritus sancti.*

4. Alcuinus verba illa de hoc Spiritus sancti adventu exponit, dicens: *Illam nimirum horam significabat, quæ eis peracta sua passione ac resurrectione. Spiritus sanctus erat gratiam daturus.*

5. Rupertus Abbas ait: *Nunquid ex quo surrexit à cœna, proverbia sive parabolas dixit, & non potius plano sermone præcepta dilectionis, & hortamenta patientiæ dedit.*

Sed palam de Patre meo annuntiabo vobis.

6. Glossa verba illa de Spiritu sancto intelligenda esse declarat, utpote qui distinctam illis de Deo Patre notitiam communicaturus esset: *Dato Spiritu faciam vos spirituales, ut certissima intelligentia mentis (etsi non ut in futuro) Deum videatis, & tunc palam de Patre meo nuntiabo, ut ipsum, & me ejusdem substantiæ intelligatis.*

7. S. Chrysostomus per hanc illis dandam manifestationem, instructionem illam quam in quadraginta illis diebus, in variis apparitionibus illis ministravit, intelligit; *Per dies quadraginta apparens eis, & loquens de regno Dei: etenim quadraginta dies & versatus & locutus est cum eis, annuntians & exponens arcana Dei.* Hom. 6. in Ioa.

8. Dionysius Carthusianus verba illa hunc sensum habere dicit: *Clariorem quam ante dabo vobis notitiam Dei Patris, quod factum est in die Pentecostes.*

9. Lyranus verba illa de discursibus, cum Apostolis ante Ascensionem suam habitis exponens hanc illorum reddit rationem: *Erant enim magis capaces, quia habebant sensum apertum ad intellectum scripturarum, ut habetur cap. ultimo.* Porro inter alia mysteria, inquit Cajetanus, de quibus illos catechizavit, unum fuit sanctissimæ Trinitatis: *Post resurrectionem enim Jesus instruxit discipulos aperte de mysterio Trinitatis inter alia, quæ docuit de regno Dei.*

10. S. Cyrillus declara visione explicat, quam in patria habituri sumus: *Vel illud fortasse, quod post hujus mundi contractionem futurum est, quando clare & apertè gloriam Dei videbimus, manifestissimam nobis de se cognitionem immittentis.*

Versus 26.

In illo die in nomine meo petetis, & non dico vobis: quia ego rogabo Patrem de vobis.

In illo die in nomine meo petetis.

1. Expositio horum verborum à S. Bonaventura allata, hæc est; *Tunc vere cognoscetis, quod sim homo rogo Patrem,*

Patrem, ut Deus tamen exaudio cum Patre, & ideo sequitur: Non dico vobis, quia ego rogabo Patrem.

2. Observat Jansenius, quod Apostoli post Ascensionem preces æterno Patri in nomine Christi recommendatas porrigere cœperint; *Dico ergo in illo die, id est, illo tempore, quo à me Spiritu meo, perfectiori Patris donati fueritis cognitione, ex qua & mei cognitionem perfectiorem accipietis, tunc in nomine meo petetis Patrem, quod modo non facitis, quod me non satis cognoscatis, nec Patrem meum*. Cajetanus ad intelligentiam se reflectit Scripturarum, quam in die Resurrectionis habituri erant: *Aperuit illis sensum, ut intelligerent Scripturas*, vel etiam ad adventum Spiritus sancti, per quem sibi acquisituri erant perfectam divinæ filiationis cognitionem. Rupertus Abbas de hoc fortunato die ita scribit; *Illo die revelatæ gratiæ, die salutis, & acceptabili tempore, quando Spiritus sanctus docebit vos omnem veritatem.* Luc. 24 45.

3. S. Bonaventura aliam adfert expositionem, dum ita explicat; *Petetis, id est, petitum accipietis; vel petetis pro aliis, qui adhuc sunt in miseria*; adducitque locum quendam S. Bernardi, qui cum defuncto fratre suo loquens ita eum affatur: *Quanto quis Deo conjunctior, tanto charitate plenior, nec quoniam Deum induisti, cura nostri te exuisti, tibi enim cura de nobis.*

4. S. Augustinus in catena S. Thomæ ita ait: *In futuro sæculo quid petituri sumus, quando satiabitur in nobis desiderium nostrum? petitio namque alicujus est indigentiæ. Relinquitur itaque, ut intelligatur Jesus discipulos suos de carnalibus vel animalibus se spirituales esse facturum.* Tr. 102.

Et non dico vobis, quia ego rogabo Patrem de vobis.

5. Hæc verba Lyranus ita explicat: *Quasi dicat: Non dico, quod sit tunc vobis necesse habere intercessorem medium in petitionibus vestris, sicut modo.* Apostoliante Christi passionem omnem confidentiam suam in præsentia Magistri sui corporali repositam habebant, postea verò divinæ Majestati in cœlum usque porrexerunt: *Ideo Christus per illa verba vult exprimere, quod secure possent hoc facere, propter familiaritatem Patris ad ipsos: unde similis est modus loquendi, ac si dixisset Christus Apostolis: Tantam familiaritatem habetis ad Deum, quod per vosipsos poteritis accedere ad eum, & impetrare: non tamen per hoc excludit suum adjutorium: sed exprimit cum quanta securitate poterunt orare Deum*; adducitque S. Agathæ exemplum, quæ cum de facto in cœlis beata esset, S. Luciæ in terris etiamnum commoranti dixit: *Soror mea Lucia, virgo deo devota, quid à me petis, quod ipsa poteris continuò præstare matri tuæ?* quibus ipsa verbis suam pro ea intercessionem ei non abnuit, *sed exprimebat, cum quanta securitate posset rogare Deum, & hoc modo Christus loquebatur Apostolis ad exprimendam erga eos amicitiam Dei Patris.*

6. Toletus hisce verbis expositionem quandam adhibet, parum à modo explicandi ipsius Lyrani differentem; observat enim, Christum hisce verbis Apostolos inducere voluisse, ut se ad Patrem suum æternum toto corde converterent, in eoque omnem fiduciam collocarent; & ne forte ipsi responderent, tametsi à Patre omne id impetraverimus, quod ab eo in nomine tuo postularemus, & tametsi hac de re omnia mysteria clarè satis aperueris, *Tamen adhuc de tuo discessu dolemus, cum tu intercedere & rogare Patrem pro nobis posueris; Dominus ergo à discipulorum corde hunc præsentiæ sensibilis affectum omni ex parte removere studens, adjicit: ita eos Patre amari, ut si petierint in nomine ejus, non indigeant precibus ipsius.* Veruntamen per hoc non dixit, quod se nulla ratione pro illis esset interpositurus, sed tantum illis innuit, quod sua deinceps intercessione minimè indigebunt, ob amorem, quo Pater ipsius ad correspondendum affectui, quem ipsi ejus filio demonstraverant, nec non & fidei, qua in ipsum crediderant, erga illos vicissim impensè ferebatur.

7. Lucas Burgensis expositionem quandam adfert à prædictis duabus diversam, dicit enim, Redemptorem illis dicere voluisse; *Jungam preces meas vestris, ad hoc ut vobis faveat Pater, & quod petitis, concedat, quasi parum ex se ad vos exaudiendos propensus sit.*

8. Dionysius Carthusianus scisitatur, qua ratione verba hæc intelligenda sint, quia Christus in eodem sermone ait: *Ego rogabo Patrem, & alium Paraclitum mittam vobis*: Præterea *sine mediatore Christo, nullus habet accessum ad Deum, nec aliquid promeremur, nec exaudimur, nisi virtute & merito Christi*. Respondet, nonnullos quidem hanc adferre distinctionem: *Christus rogat ut homo, sed non rogat ut Deus*: ipse tamen aliam rationem adducit, cur pro illis non sit amplius rogaturus, tametsi in hoc eodem sermone Deum pro illis rogarit dicendo: *Pater serva eos in nomine tuo, sanctifica eos in veritate*; neque enim dicere voluit, quod pro ipsis deinceps non amplius intercedet, sed solum potentiam illis indicare voluit, quam apud Patrem habituri erant: *Non ergo vult dicere, quod nequaquam orabit pro eis, sed quod tantæ perfectionis & gratiæ erunt, quod non indigebunt Deo reconciliari, sed ei amantissimi erunt*; post adventum namque Spiritus sancti adeo confirmati erant, ut deinceps mortaliter nunquam peccarint: ac proinde dicit; *Preces illorum erant Deo placentes.*

Versus 27.

Ipse enim Pater amat vos, quia vos me amastis, & credidistis, quia ego à Deo exivi.

Ipse enim Pater amat vos.

1. Cajetanus existimat, quod, ex quo Christus illos de amore, quo Pater suus eos prosequebatur, assecurare voluerit, simul ipsis hic insinuarit, quod ejus apud Patrem intercessione non indigeant: *Ut hic intelligerent seipsos non solum diligi ab ipso Jesu; sed etiam à Patre.* Jansenius paterni hujus amoris qualitatem distinctius specificat, dum ait; *Ultro & sponte amat vos, & proinde non poterit nos ultrò vobis tanquam amicis indulgere quæ petetis eum.*

2. Rupertus Abbas ita explicat, ut sensus sit: *Id est, isto rogatu meo sibi reconciliatos jam habet amicos vos, & de filiis iræ fecit filios gratiæ suæ; unde hoc? quia vos me amastis, & credidistis, quia à Deo exivi.*

3. Quæri autem hoc loco potest: si ita est, quod scilicet Deus nos amet; cur de omnibus, quibus indigemus, non prævidet nobis, cur ab ærumnis & adversitatibus nos non præservat, aut liberat? Variis modis ad id respondetur. Primo enim dicere possumus, quod reverentia, quam Deo debemus, & suprema ejus Majestas à nobis exigunt, ut ei supplicemus, hocque orationis tributum, in devotionis & obsequii nostri contestationem exsolvere debeamus: quodsi enim mundi hujus principibus memorialia exhibeantur: quanto decentius est, ut apud hunc supremum Monarcham necessitates nostras per supplicationes & memorialia orationum nostrarum insinuemus. Secundo, id à nobis exigit conditio nostra, ut nostram ab ipso dependentiam, nostramque, quam habemus illius indigentiam, per orationes nostras agnoscamus. Tertio nostras preces exigunt & merentur momenta & pondera rerum, quas ab ipso petimus, gratia nimirum & gloria. Quartò, quia in oratione cum ingenti merito & lucro nostro præcipuè exercentur virtutes Christianæ.

Quia vos me amastis, & credidistis, quia ego à Deo exivi.

4. Ecce tibi amoris, quo in Deum ferimur, nec non nostræ in ipsum fidei nostræ remunerationem, nimirum quod à Deo Patre vicissim amemur: *Ipse enim Pater amat vos, quia vos*, &c. Dum amorem nostrum creaturis impendimus, pessimè eum collocamus amorem, totaliter eum amittimus & perdimus, non verò sic, quando eundem amorem in Deum dirigimus, hic enim per amoris divini, qui infinitus est, reciprocationem copiosè compensatur. Dei erga nos affectum & amorem possidere, certum quoddam omnium desiderabilium bonorum pignus est, quia ut Aristoteles ait: *Amare est velle alicui, quæ bona putat.* S. Thomas de Villa-Nova autem inter amorem nostrum, & Dei amorem ita distinguit, dum ait: *Hoc namque inter amorem Dei & nostrum distare solet, quod nos bonitatem in aliis diligimus, sed eam illis diligendo minimè præstamus: Deus autem quos diligit, diligendo optimos facit.* Amor Dei erga Apostolos omnibus gratiæ & gloriæ bonis illos cumulavit. Veruntamen sciendum est, Apostolos aliqua Serm. de S. Ioan.

qua saltem ex parte se illo amore reddidisse dignos, quia amarunt Christum, ejusque amplexati fuere fidem, id quod tot alii ex Judaismo minimè præstiterunt. Optimè igitur S. Augustinus monet, dicens: *Aquam amoris tui fluentem in cloacam, converte ad hortum*. Fons namque ille, qui alias in fætidis paludibus stagnaret, si derivetur in hortum, herbas ibidem, flores & fructus progerminat, cum alias ranas, & alia animalia pernicioſa & pestifera producturus fuisset, ita quoque per quotidianam videmus experientiam, quod amor, qui in creaturas, & in hæc bona terrena dispergitur, serpentes in nobis generet vitiorum & peccatorum enormium; cum tamen idem amor Deo impensus omnigenis nos locupletet bonis virtutum, donorum & gratiarum cœlestium.

Prov. 8. 17. 5. *Ego diligentes me diligo*, inquit Deus in Proverbiis, quomodo igitur Apostoli Patris sibi amorem compararunt, cum tamen ipsi Christum, non verò Patrem amaverint. Pro responsione notandum, quod Christus Ioa. 14. 21. dicat: *Ego & Pater unum sumus: Qui diligit me, diligetur à Patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum*, in Græco textu legitur: *Insinuabo ei meipsum*. Amor igitur, quo erga unam ex tribus divinis Personis ferimur; omnibus æqualiter gratus existit, nobisque per ipsarum amorem reciprocum, qui securissimum æternæ beatitudinis pignus est, abundè compensatur.

Versus 28.

Exivi à Patre, & veni in mundum, iterum relinquo mundum, & vado ad Patrem.

Exivi à Patre, & veni in mundum.

1. S. Bonaventura dicit: *Exivi à Patre, quia de illo est, in mundum venit, quia corpus ostendit, quod de virgine assumpsit*. Albertus Magnus hisce verbis hanc paraphrasin adhibet: *Exivi per æternam generationem à Patre; & veni in assumpta carne in mundum, visibilis factus mundo*. Toletus ita explicat: *Veni in mundum homo factus, & humilians meipsum usque ad mortem*.

In Ioan. 2. S. Thomas dicit, quod tam exitus à Patre, quam ejus in mundum adventus localiter minimè sit intelligendus: *Sicut exitus à Patre ab æterno non est localiter, ita nec adventus ejus in mundum est localis, quia cum Filius sit in Patre; & è converso, sicut Pater omnia implet, ita & Filius, nec est, qui localiter moveatur, dicitur ergo venisse in mundum in quantum naturam humanam assumpsit, quantum ad corpus, habentem originem ex mundo; non mutando locum.*

Iterum relinquo mundum, & vado ad Patrem.

3. S. Bonaventura citans authoritatem S. Augustini, dicit; *Reliquit mundum corporali discessione, perrexit ad Patrem, hominis ascensione, nec mundum deseruit præsentiæ gubernatione*. Albertus Magnus ait: *Relinquo mundum, non tamen relinquo carnem, quam assumpsi de mundo, & vado ad patrem per Ascensionem*. Apelles Marcionis discipulus Christum corpus assumpsisse docet, non phantasticum, prout ejus credebat magister, nec ex vera carne, ut tradit Evangelium, sed cœleste, affirmans impiè, quod Christus in cœlum ascendens, corporis partibus depositis, purus remanserit & ascenderit spiritus: nobis autem ex fide certum est, quod sacratissimam suam humanitatem una cum vulnerum cicatricibus ad dexteram usque Patris contulerit, ut noster esset apud æternum Patrem suum advocatus. Ser. 2 de Asc. ar 3. c. 1. ser. 1. a. 2. c. 1. *Ascendit Christus in cœlum*, inquit S. Bernardinus, *scilicet ut nos intromitteret in corporalem possessionem regni cœlorum, ut tam corpore quam anima glorificaremur in eo*. Et in alio quodam sermone de Ascensione dicit: *Primus fructus Ascensionis est patris exoratio*: *Unde ad Hebræos 9. 24. Apostolus ait: Jesus introivit in cœlum, ut appareat nunc vultui Dei pro nobis; quot vulnera pro nobis suscepit, tot linguas habet, quibus pro nobis apud patrem intercedit*.

4. Cajetanus ingeniosè notat differentiam in dicendo. *Exivi à Patre, & reliqui mundum*; *non dixit*: *Relinquo patrem, quia exivi à Patre, quod non reliquit patrem, ita junxit sibi carnem passibilem, quod non reliquit divinitatem communem sibi cum patre, mundum autem reliquit, quia conversationem hujus mundi, ad quam venerat, relinquebat.*

5. S. Thomas hanc mundi relictionem exponit quoad discessum corporalem, non verò quoad curam & providentiam: *Relinquo mundum, non subtrahendo suæ gubernationis providentiam, quia simul cum Patre semper mundum gubernat, & semper cum fidelibus est per gratiæ opitulationem; relinquit mundum subtrahendo se à conspectu corporali mundanorum;* postea verò idem Angelicus Doctor, quo modo, & quo fine ad Patrem regredi disposuerit, declarat, dum ait; *Et vado ad patrem, quem nunquam deseruerat; vadit autem, in quantum se obtulit patri in passione; item in quantum per resurrectionem, secundum quod homo transfiguratus est patri in immortalitate; item in quantum in Ascensione ascendit ad cœlos.* Loc. cit: S. Thom. In Ioan.

6. Porro in tribus hisce Dominicis, Ascensionis festum præcedentibus, sancta mater Ecclesia nos in præfectis nobis Evangeliis fideles suos ad vicinum hocce mysterium præparare satagit, ut una cum Christo spiritualiter ascendere possint; & quidem modum, quo id assequi possimus, his verbis tradit: *Relinquo mundum*, hoc enim adimpleto & præmisso, consequens est, quod *vado ad patrem*; unde bene S. Bernardus ait: *O homo, quantò magis ad mundum accedis, tanto longius à Deo recedis*; quantò enim per affectum & amorem nostrum, bonis hisce terrenis adhæserimus, tantò ad comparandum bona cœlestia inhabiliores efficimur: *Amor meus, pondus meum, eo feror, quocunque feror*; & ideò si amor noster terram versus nos inclinet, in cœlum nos subvehere nequibimus; verum quidem est, quod quoadusque in carne hac mortali vivimus, mundum hunc omnino deserere non possimus; attamen, ut S. Bernardus in celebri illo sermone, quem super illa verba: *Ecce nos reliquimus omnia*, conscripsit, *Plus concupiscentia mundi, quam substantia nocet*; neque enim bonorum temporalium possessio, sed nimia ad illa affectio & cupiditas nos condemnat, quia, ut S. Augustinus ait: *Charitas venenum est, spes adipiscendorum aut retinendorum temporalium, nutrimentum ejus est diminutio cupiditatis.* Ser. de mise. humana. Serm. Ecce nos reli.

Versus 29.

Dicunt ei discipuli ejus: Ecce nunc palam loqueris, & proverbium nullum dicis.

1. Christus alias quidem non nisi in parabolis cum discipulis suis loqui consuevit, nunc verò apertè loquitur. Unde Dionysius Carthusianus hunc illorum verborum sensum esse dicit: *Proverbium nullum dicis, loquendo de exitu tuo à patre, & adventu in mundum, ipsam veritatem nudè sine parabola loqueris.*

Versus 30.

Nunc scimus, quia scis omnia, & non opus est tibi, ut quis te interroget, in hoc credimus, quia à Deo existi.

1. Rupertus Abbas discipulos hanc attestationem: *Scis omnia*, de increata & incarnata Sapientia edidisse dicit: *Venerabilis*, inquit, *& sapientiæ Dei condigna hæc professio est, qua dicitur: Nunc scimus, quia scis omnia; omnia namque scire, solius est sapientiæ ejus, cujus non est numerus, quæ attingit à fine usque in finem fortiter, & disponit omnia suaviter, hæc enim sola scit omnia, & omnium scrutatur corda, & universas mentium cogitationes intelligit.*

2. S. Cyrillus Alexandrinus discipulos de illa scientia locutus fuisse dicit; per quam Christus eorum cogitationes & intentionem penetrabat: q. d. *Cum occultas cogitationes agnoscas, & interrogationes, quas ipsi facturi eramus, præveneris, te exisse à Deo credimus; mentis enim penetralia & cordis arcana perspecta habere, solius Dei est.*

3. Theophylactus in his verbis, discipulorum imperfectionem considerat, utpote qui tunc, non verò anteà dicebant: *Nunc scimus*, cum tamen jam à multo tempore in ejus fuissent schola edocti: *Qui enim tantas audierant doctrinas, dicunt: nunc scimus*. Dionysius verò Carthusianus in horum verborum expositione, ipsos excusare velle videtur, quasi dixissent: *Nunc scimus per fidem, & experientiam quandam, quod scis omnia.*

4. S. Thomas discipulos tria specialiter de Christo confessos fuisse considerat: *Doctrinæ videlicet claritatem, scientiæ certitudinem, & divinam originem.* Primum In Ioan.

mum quidem, quia dicunt: *Ecce nunc palam loqueris, & proverbium nullum dicis.* Et vero, ut Angelicus Doctor optimè notat, si attente omnia consideremus verba Evangelii præsentis, in nullo alio sacræ Scripturæ loco, origo Christi adeo manifestè declaratur, quam hic; siquidem ait: *Palam de patre meo annuntiabo vobis: Exivi à Patre, & veni in mundum, & ideo credentes hanc promissionem, qua dixit, palam de patre meo, &c. eis completam fuisse, ita ut non alia manifestatione indigeant, dicunt: Ecce nunc palam loqueris.* Secundum verò, id est, scientiæ certitudinem confessi sunt dicentes: *Nunc scimus, quia scis omnia, & quidem in superficie verborum satis evidens argumentum est certæ & perfectæ scientiæ, quando quis manifestat quæ dicit, sed tamen hoc Apostoli dicunt, propter aliam intentionem, quia scilicet Dominus scit omnia cordis eorum secreta, & de his quæ dubitant, satisfacit.* Divinam denique originem confitentur, quando manifestis verbis dicunt: *In hoc credimus, quia à Deo existi, scire enim omnia, & omnia secreta cordium, est proprium divinitatis.*

5. Dionysius Carthusianus super illa verba: *Non opus est tibi, ut quis te interroget*, subjungit: *Quia tu nosti dubitationes, atque proposita cordium, unde non oportet tibi aliquid notificari.*

De Ascensione Domini in Parte II. Promptuarii Sacri per quindecim discursus fusè tractatur.

DOMINICA INFRA OCTAVAM ASCENSIONIS.

Evangelium ex Joan. Cap. 15. & 16.

Vers. 26. *CUm venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis à Patre, Spiritum veritatis qui à patre procedit, ille testimonium perhibebit de me. 27. Et vos testimonium perhibebitis, quia ab initio mecum estis.*

C. 16 v. 1 *Hæc locutus sum vobis, ut non scandalizemini. 2. Absque synagogis facient vos, sed venit hora, ut omnis qui interficit vos, arbitretur obsequium se præstare Deo. 3. Hæc facient vobis, quia non noverunt patrem, neque me. 4. Sed hæc locutus sum vobis, ut cum venerit hora eorum reminiscamini, quia ego dixi vobis.*

Versus 26.

Cum venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis Spiritum veritatis, qui à patre procedit, ille testimonium perhibebit de me.

Cum venerit Paraclitus.

1. QUia Salvator noster in hodierno Evangelio mentionem facit Spiritus sancti, quem Collegio Apostolico mittere claris verbis promittit, ideo sancta Ecclesia hoc ipsum fidelibus hodie prælegi instituit, ut hac ratione fidelium corda ad eum dignè recipiendum disponat & ordinet.

Lib. 12. in Jo. cap. 15. 2. Rupertus Abbas Christum tribus modis Spiritum sanctum specificasse notat: *Tribus distinctionibus hoc loco persona vel majestas Spiritus sancti descripta est, videlicet quia Paracletus, quia Spiritus veritatis est, quia à patre procedit. Paraclitum vocat, quia mittendus erat ad consolandum & animandum Apostolos, cæterosque fideles inter odia & persecutiones.* Divino etenim hoc igne inflammati & accensi in crudelissimis tormentorum carnificinis gaudebant & jubilabant; & ut S. Thomas de Villa-Nova ait: *Inter candentes prunas, & micantes gladios, inter stridentes feras & rugientes leones, inter laniantes ungulas lætabundi laudem & gloriam Christo decantabant.*

Conc. 1. de Pent. 1. 3. Hugo Cardinalis quoque glossat hoc verbum: *Paraclitus, id est, consolator, consolatur nos in tribulationibus, nobis assistendo, refrigerium præstando, item mentem cœlesti dulcedine inebriando.* Dydimus similiter causam inquirit, cur Christus Spiritum sanctum Paraclitum denominaverit; dicit enim: *Ab operatione nomen impònit, reddit enim à perturbatione alienos, & incredibile gaudium tribuit, sempiterna enim lætitia in eorum corde versatur, quorum Spiritus sanctus habitator est.* Unde in ejus festo sancta mater Ecclesia canit: *Consolator optime, dulcis hospes animæ, dulce refrigerium: in labore requies, in æstu temperies, in fletu solatium.* Sanctus Thomas de Aquino in sermone, quem de Pentecoste habuit, tres modos, quibus Spiritus sanctus nos specialissimè consolatur, his verbis adducit. Primò scilicet *Cœlestes consolationes largiendo,* 1. *ad Thessal.* 1, *v.* 6. *In tribulatione multa cum gaudio Spiritus sancti.* Secundo, *Dona charismatum in tribulationibus augendo: tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio verò spem; spes autem non confundit, quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum.* Tertius modus, quos nos consolatur, est: *Quanta sint gaudia, quæ recipiemus pro istis modicis tribulationibus, demonstrando. Ipse Spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filii Dei, si autem filii & hæredes,* Rom. 8. 16. *&c. Existimo enim quod non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis.* Ibid. v. 18.

Lib. de Sp. S. Se. de Pent.

4. *Paracletus*, inquit Albertus Magnus, *qui & advocatus & consolator, prome advocabit in mundo.* Hugo Cardinalis ait: *Advocatus dicitur, ut sciant quod vincent in causa contra Judæos.*

5. Observandum est, quod priusquam Apostolis prædiceret: *Absque synagogis facient vos*, &c. prius illis promittat Spiritum sanctum ad denotandum, quod primo nobis virtutem & gratiam suam conferat, auxilia item & consolationes interiores spiritus, postea verò nobis tribulationem immittat, cujus contrarium mundus facit, is enim primo nobis immittit adversitates, in eodemque tempore nos planè destitit: *Sicut abundant passiones Christi in nobis, ita & per Christum abundat consolatio nostra,* Joan. 16. 6. 2. Cor 1. 5.

Quem ego mittam:

6. Albertus Magnus hisce verbis hanc glossam addit: *Nec mittere posset, nisi ab ipso procederet.* Eandem quoque consequentiam Toletus exinde deducit, scilicet quod per hanc missionem Spiritum sanctum ab ipso quoque procedere denotetur: *Si enim missus est à Filio, ab ipso procedit.* Jansenius notat, quod Christus hic brevibus verbis sanctissimæ Triados mysterium manifestet. *Notandum, Christum paucis Trinitatis mysterium complexum, dum Spiritum dicit mittendum, se missurum, sed à patre.* Jansc. 135.

7. Lucas Burgensis verba hæc de Spiritu sancto explicat, Apostolis invisibiliter, & in signo visibili in die Pentecostes communicato: *Mittam, partim invisibiliter in corda & animos vestros, partim visibiliter, præsertim in die Pentecostes.*

8. S. Cajetanus bene observat, quod Christus Spiritum sanctum prius à Patre mittendum dicat, nunc vero eundem à se quoque mittendum asserat: *Ut eandem operationem Patris & Filii, in quantum Deus est, intelligamus, ut indivisa intelligamus opera Trinitatis. Ego, demonstrat procul dubio Jesum secundum divinam naturam, solius enim Dei est mittere Spiritum sanctum,*

9. Enimvero id, quod summam in nobis admirationem excitare debet, est circumstantia & conjunctura temporis, quo Apostolis hanc promissionem præstat, paucis nimirum horis ante passionem & mortem suam in celebri illo sermone, in ultima cœna habito, adeoque tunc Christus nobis se ærarium cœli aperturum esse promittit, ut inde nobis expromat, superque nos copiosè effundat thesauros donorum & gratiarum Spiritus sancti, quando nos toti in eo occupati eramus, ut ad ipsum capiendum armaremus adversus eum milites, patibula fabricaremus, decerperemus spinas, clavos acueremus, & ad eum castigandum texeremus flagella; tunc ille nobis nectar & ambrosiam promittebat paradisi! quando nos ipsi fel præparabamus & acetum ad bibendum. Ita est, hic semper stylus fuit Christi, ut bonum nobis pro malo abundè redderet, nobisque tunc vel maxima impertiatur beneficia, quando nos ipsi exhibemus rebelles & impios. Quod si promissio isthæc ab æterno

Patre,

Patre & alio tempore facta fuisset, tantam nobis ne-
nequaquam causaret admirationem, nunc vero Chri-
stus ipse dicit: *Quem ego mittam*, & eo quidem tempo-
4 Reg.6.22. re mittam, quo homo carnifices quærit ad me crucifi-
gendum. Quando milites Syriæ impetum faciebant in
Elisæum, ut eum caperent, & necem illi inferrent, ip-
se econtra de illis, quos eis minimè advertentibus, in
Samaria recluso, in sua potestate habebat, aliam non
sumpsit vindictam, quam quod egregium illis prandium
ad eos reficiendos instruxerit: *Appositа est eis ciborum
magna præparatio*, ideoque typus fuit nostri Redemptoris, qui eadem die, qua ad eum capiendum egressuri
erant milites: *In qua nocte tradebatur*, *accepit panem*,
augustissimum illud instruxit sacrosancti Corporis sui
convivium, eisque dono dedit thesaurum adeo inæsti-
mabilem, ut ne quidem ipsiusmet Dei omnipotentia da-
re eis quiverit majorem. Quodnam putas Dei filium
præparasse aut designasse arborem illam, in qua redem-
ptionis nostræ exsolveret litrum? Nimirum in eodem
quasi temporis momento, quo protoparentes nostri ip-
sius legem prævaricando, tanto cum contemptu & in-
gratitudine ipsum offenderunt; tunc enim paradisum
terrestrem obambulavit, ut arborem sibi designaret &
eligeret, in quam configi volebat: *De parentis proto-
plasti fraude factor condolens*, *quando pomi noxialis mor-
su in mortem corruit*, *ipse lignum tunc notavit*, *damna-
gni ut solveret*.

Vobis.

19. Valde considerabilis est hæc dictio, siquidem non
Hebræis, non synagogæ, non idololatris spiritum san-
ctum promisit, sed Apostolis, quia non omnes sunt ca-
Ioan.15.3. paces & dispositi ad eum recipiendum. Eisdem dixerat:
Ezec.36 27. *Jam vos mundi estis propter sermonem*, *quem locutus
sum vobis*. In Ezechiele quidem Deum dixisse legi-
mus: *Spiritum meum ponam in medio vestri*, at verò no-
ibid. tandum quod immediatè subjungat: *Et faciam ut in
præceptis meis ambuletis*, *& judicia mea custodiatis*; cla-
rius enim aut evidentius signum, unde Spiritum sanctum
liberum in animam quampiam aditum habuisse agnosce-
re possimus, dari nequit, quam si eandem in divinorum
præceptorum adimpletione zelosam & ferventem esse
conspiciamus. B. Petrus Damianus in ser. de Pentecoste
sancte gloriatur; *Nos spiritum hujus mundi non accepi-
mus*, *sed Spiritum qui ex Deo est*; mox verò, qualis uter-
que spiritus sit, distinguit & declarat, dum ait: *Quis
est autem spiritus mundi? Ille profecto est*, *qui suadet*, *ho-
mines divina præcepta contemnere*. Propheta regius os
suum se aperuisse, sicque spiritum recepisse profitetur,
quod idem est ac si diceret, per ferventissimam oratio-
Ps 118.131. nem me Spiritus sancti recipiendi reddidi capacem & di-
gnum: *Os meum aperui*, *& attraxi spiritum*; protinus
autem subjungit: *Quia mandata tua desiderabam*. Lu-
cas Burgensis dicit: *Vobis in solatium*, *consilium & auxi-
lium loco præsentiæ meæ corporalis*.

A Patre.

11. Id est, ut Theophylactus exponit, *approbante
Patre*, *& simul mittente*. Interlinearis dicit: *Ecce quod
pater mittit*.

In Ioan. 12. S. Thomas ait: *Quia scilicet filius*, *quidquid ope-
ratur*, *habet à Patre*. Interlinearis Christum dicere vo-
luisse declarat, quod Spiritum S. ex sinu Patris missu-
rus sit, ad denotandum, quod & ipse à Patre procedens
erat: *Ecce quod & Filius mittit à patre*, *à quo ipse est*.
Toletus ait: *Hoc verbum explicat*, *ita Filium mittere Spi-
ritum sanctum*, *ut à patre accipiat essentiam*, *qua una cum
patre producat Spiritum sanctum*.

13. S. Joannes de adventu Spiritus sancti differens,
ait: *Nondum erat Spiritus datus*, *quia Jesus nondum erat
Ioan.7.39. glorificatus*; tuncautem glorificatus fuit, quando ad
sanctissimæ Triadis thronum ascendit, adeoque dicere
voluit, quod tunc illum missurus esset, quamprimum
ad Patris dexteram sederet.

14. Considerari etiam hoc loco potest, quod, ex quo
Pater Filium in terras miserat, eumque nos crucifixera-
mus, Pater justissimum motivum habuisse videatur, ut
Spiritum S. ad nos mittere detrectaret, & tamen Filius
in cœlum ascendit, ibidem tanquam advocatus & me-
diator noster Patrem placavit, eundemque ad sanctissi-
mum hunc Spiritum pro nostra salute & consolatione
mittendum efficaciter permovit.

Spiritum veritatis.

15. Notat hoc loco S. Bonaventura, Christum ter-
tiam sanctissimæ Trinitatis personam, non solum Spi-
ritum sanctum, sed etiam Spiritum veritatis appellasse:
Quia omnia certissimè novit. Advertit tamen Cajetanus,
quod Spiritum S. in hac occasione spiritum vocaverit
veritatis: *Ad significandum quod erit Spiritus solius & to-
tius veritatis eorum*, *quæ sunt necessaria ad salutem æ-
ternam*. Enimverò Apostoli prædicationem Evan-
gelicam, intra breve tempus, inter multas oppositio-
nes & persecutionum ærumnas, instituendam aggres-
suri erant. Meritò igitur, inquit Alcuinus, cœlestis
hujus Spiritus mentionem fecit, tanquam Paracliti,
& Spiritus veritatis; *Ut & fiduciam habuissent prædica-
tionis in spiritu veritatis*, *& consolationem gratiæ in eo-
dem spiritu*.

16. Quidquid Ecclesia nobis in libris sacræ Scriptu-
ræ canonicis credendum proponit, & quæcunque ea-
dem in materia fidei per suum pastorem & fidei vica-
rium determinat, & fide divina credenda definit, illa
omnia indubitata sunt & certa, eò quod præcipuus ta-
lis decisionis author est Spiritus sanctus, qui eidem
tanta cum infallibilitate assistit, ut nunquam in ma-
teria fidei errare possit. Albertus Magnus ad textum
illum Ioan. cap. 14. 16. reflectens, ubi dicitur: *Doce-
bit vos omnia*, *& suggeret vobis omnia*, *quæcunque di-
xero vobis*; subjungit: *Ideo hunc Spiritum accepisse*,
didicisse est omnem veritatem. *Psalm.* 42. 3. *Emitte lu-
cem tuam & veritatem tuam*. Per hanc etenim lucem
Spiritus sanctus intelligitur, ita enim in prosa, quam
in die Pentecostes ad missam canimus, appellatur: *O
lux beatissima*.

17. Porro hic Spiritus veritatis se subitò post suum
adventum experimentaliter manifestavit, quando Pa-
ganismi errores & ignorantiam, & prophanorum numi-
num falsitatem detexit, & gentiles, qui in confictis Jo-
vis, Saturni, & aliorum deorum simulachris suis pa-
trem mendaciorum, dæmonem adorabant, ad sincera
fidem permovit.

18. Christianus omnis, qui veritatem diligit, &
mendacium detestatur, & omnem fictionem & cordis
duplicitatem abhorret, satis apertè in se Spiritum Dei
esse ostendit: econtrà verò quando aliquis mendax est,
manifestum id est, indicium, quod dæmon partem in
eo habeat: *Cum loquitur mendacium*, *ex propriis loqui-* Ioan.8.44.
tur, *quia mendax est & pater ejus*. Super quæ verba S. Ibid.
Thomas ita scribit: *Ponit peccatum dæmonis contra
Deum*, *quod consistit in hoc*, *quod avertit se à veritate*,
quæ Deus est, *& primò ostendit eum à veritate aversum*;
secundo ostendit eum veritati contrarium. Dæmon pri-
mus fuit inventor mendacii, cum Deo, qui veritas est,
ego sum via, *veritas*, *& vita*: nec non Spiritui sancto,
qui Spiritus est veritatis, contrarius existat; quid mi-
rum igitur, si mendax sit, & fallacissimus deceptor?
nihil ille aliud cogitat, nihil aliud molitur, quam ut to-
tum humanum genus fraudibus suis circumvenire, deci-
pere & seducere possit; hocque venenum nobis instillare
satagit, de quo B. Laurentius Justinianus ita nos mo- De vita solit.
net: *Quantum in mendacibus est*, *immortalem & æternam* cap. 4.
veritatem, *quæ Deus est*, *destruere moliuntur*, *hoc verò
dum agunt*, *illam in nullo lædunt*, *illi nequaquam detri-
mentum inferunt*, *sed se perimunt*, *quemadmodum in
Sapientiæ volumine continetur*; *sic enim hoc habet*: *Os* Sap.1.11.
quod mentitur, *occidit animam*.

19. Notat Jansenius, quod Christus Salvator noster
postquam Spiritum sanctum appellasset paraclitum, mox
illum quoque vocaverit Spiritum veritatis: *Idque appo-
sitè*, *ut*, *quia illum dixit perbibiturum testimonium*,
ostendat eum fide dignum. Unde Chrysostomus ait: Hom. 46.
Ille dignus fide erit, *veritatis enim est Spiritus*, *propter-* In Ioan.
ea non Spiritum sanctum, *sed veritatis appellat*.

Qui à Patre procedit.

20. Id est, ut inquit Toletus; *Consubstantialis est pa-
tri*, qui & S. Ambrosius citat dicentem: *Ac si diceret*: Li 1. Spir. S.
Spiritus hic paraclitus, *quem mittam à patre*, *non est crea-* cap 16.
tura aliqua, *sed Patri & mihi consubstantialis*.

21. S. Chrysostomus ait: *Si procedit à Patre*, *omnia* Hom. 76.
novit, *ut sit perfectus Doctor veritatis*.

22. Lucas Burgensis ly *procedit*, examinans, dicit:

Proce-

Procedendi vocabula obtinuit in schola Christiana; adducitque authoritatem quandam Dydimi, lib. 2. de Spiritu sancto, dicentis: *Procedit non ad alia transmigrans, non enim locorum fine clauditur, cum sit incorporalis; sed manens in Patre, & habens illum in semetipso, sicut filius à Patre, non separatur, nec distinguitur ab eo.*

Ille testimonium perhibebit de me.

23. Toletus optimè observat, quam sit hoc testandi officium Spiritui sancto aptum & congruum: *Si enim missus est à Filio, ab ipso procedit, eum perfectissimè novit.* 1. Cor. 2. 11. *Nemo novit quæ sunt Dei, nisi Spiritus Dei, est autem hoc necessarium in eo, qui perhibiturus est testimonium de aliquo, ut ipsum optimè noscat.*

24. Adhoc ut Apostoli, inquit Theophylactus, à prædicatione Evangelii, & à novæ legis gratiæ promulgatione coram omnibus populis facienda se subducere non possent, dicendo: *Quomodo digni fide erimus? quis ad nos attendet? ideo subdit: Cum autem venerit paraclitus, ille testabitur de me. Bono animo sitis, prædicatio non caritura est testibus, sed & Spiritus cum signis & prodigiis meis testabitur, fidelisque testis erit, est enim spiritus veritatis.*

Li. 12. in Io. cap. 15.

25. Rupertus Abbas Tuitiensis proinde ait: *Gloretur fides, exultet spes, gratuleretur charitas, quia videlicet huic filio hominis, in quem credimus, in quo speramus, quem diligimus, non desunt Trinitatis testimonia, ne vacet amplius procacitati Judaicæ dicere: Tu de teipso testimonium perhibes, testimonium tuum non est verum.*

26. Toletus convenientiam & necessitatem considerat, qua Apostoli testimonio Spiritus sancti, ad testimonium suum corroborandum, opus habebant: *Magno & planè divino consilio factum est, ut testimonio à discipulis reddendo præmitteretur & promitteretur testimonium Spiritus sancti.* Hic namque divinus Spiritus per suum adventum è medio sustulit omne obstaculum, quod illos deterrere poterat, quo minus Christum, tanquam Dei filium & redemptorem mundo annuntiarent. Et quidem idem Toletus multa impedimenta adducit, quæ huic fidei admittendæ obstaculo erant. Primum enim erat, humilitas Christi, siquidem paulò antè à Judæis crudeli & infami morte interemptus fuerat, & ideo unicuique contemptibilis esse videbatur. Secundum, difficultas persuadendi, quod is, qui paulò antè tanquam latro crucifixus fuerat, verus Dei filius esset. Tertium, erat periculum, cui se exponebant, ne & ipsis mors similis subeunda esset, utpote qui ejus, quem totus Judaismus acerbissimo odio prosequebatur, sequaces & discipuli erant, maximè cum ipsemet Christus ipsis perspicuis verbis prædixisset, quod suam pro illo vitam daturi essent. Quartum, erat illorum ruditas, & ad prædicandum illorum inidoneitas, utpote qui vilibus natalibus oriundi, idiotæ, illiterati professione abjecti erant omnique authoritate, aut favorum humanorum subsidio destituti. Qua igitur ratione per universum tantum mysterium prædicare auderent? Et tamen omnes hæ difficultates, quantumvis alias humanitus insuperabiles, per hanc promissionem superabantur, & evanescebant: *Testimonium perhibebit Spiritus paraclitus veritatis, qui à Patre procedit, & quem ego vobis mittam. Primò quidem, ne videatur vobis vile & contemptum officium & testimonium, quod ille, qui à Patre procedit, & ipsi est consubstantialis, est perhibiturus. Rursus, ne timeatis, non posse vos arduam veritatem persuadere; ille enim Spiritus veritatis, qui omnia scit, qui quæcunque vult, docet & persuadet, vobiscum & per vos reddet testimonium.*

27. Ad hoc ut testis aliquis plenè testificetur, ejusque depositio recipiatur, tria præcipuè requiruntur, scientia nimirum, integritas & authoritas, Spiritus sanctus autem omnium rerum scientiam habet: *Spiritus Domini replevit orbem terrarum, & hoc quod continet omnia scientiam habet.* Habet quoque integritatem, siquidem bonitas ei specialissimè adscribitur. Denique authoritatem habet, quia est Deus æquè omnipotens, & potestatis æquè supremæ, ac est illa, quam habent Pater & Filius, à quibus procedit.

Sap. c. 7.

28. Lucas Burgensis dicit, quod Spiritus sanctus divinitatem Christi testificaturus erat, per miram illam mutationem, quæ in Apostolis facta fuit: *Per vos enim subitò mutatos in viros alios, ex rudibus sapientes, ex infantibus disertos, ex idiotis loquentes linguis omnium gentium, ex imbellibus & meticulosis fortes & constantes redditos.* Denique idem Spiritus non soium Apostolis, sed post hoc multis aliis dona sapientiæ, eloquentiæ, linguarum, prophetiæ, miraculorum, &c. communicavit, quæ omnia evidentia divinitatis Christi signa erant *Contestante Deo signis & prodigiis*, inquit Apostolus, & *variis Spiritus sancti distributionibus*. S. Cyrillus Alexandrinus ait: *Perhibebit autem testimonium, sed quomodo? operando nimirum in vobis & per vos miracula, testis erit justus ac verax divinæ meæ potestatis atque majestatis* Hebr. 2. 4.

29 S. Thomas aliud quoddam Spiritus sancti testimonium, intrepidum Apostolorum animum fuisse dicit: *Fiduciam eis præbente ad testificandum. Matth. 10. 20. Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus*, &c. In Ioan.

30. Toletus conveniens fuisse dicit, ut Spiritus sanctus interveniret, ad hoc ut Christus innotesceret mundo, quia Spiritus sanctus quodammodo causa fuit, quod Christus hanc nostram sibi assumeret mortalem carnem, ut constat ex illo Joan. c. 3. 16. ubi dicitur: *Sic Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret*; hic autem amor, quo Deus mundum dilexit, est Spiritus sanctus. Adhæc cum Spiritus sanctus per os Prophetarum locutus fuerit, ipse utique fuit, qui Christum omnibus superioribus sæculis promiserat, quique eum, postea quam in terram venisset, omnibus donis & gratiis suis repleverat. Act. Ap. c. 10. *Unxit eum Spiritu sancto*. Quibus addi potest, Spiritum sanctum, beatissimam Virginem divino hoc partu fœcundasse: *Incarnatus est de Spiritu sancto, natus ex Maria virgine*. Unde Toletus concludit: *Debuit ergo de ipso post adventum testimonium reddere.*

31. Lucas Burgensis Christum dicere voluisse inquit; *Testimonium perhibebit de me, quia ego sum, & quam iniquo odio illi me prosequantur; testabitur me esse Christum filium Dei, ab ipsis quidem injustè occisum, à Deo Patre autem resuscitatum, exaltatum, atque ad dexteram ipsius in cœlis collocatum.*

32. Beda quoque effectum hujus à Spiritu sancto perhibiti testimonii, tot obstinatorum & induratorum Hebræorum, ad fidem Christi conversionem fuisse notat, quem paulò antè crucifixerant: *Compuncti corde conversi sunt, & tanti sanguinis, tam impiè atque immaniter effusi indulgentiam perceperunt, ipso redempti sanguine, quem fuderunt. Tanquam diceret: Odio me habuerunt, & occiderunt videntes, sed tale de me testimonium paracletus perhibebit, ut eos faciat in me credere non videntes.*

Versus 27.

Et vos testimonium perhibebitis, quia ab initio mecum estis.

Et vos testimonium perhibebitis.

1. Enimverò tametsi videri potuisset, divinam Spiritus sancti de Christo factam attestationem debuisse sufficere; attamen Salvator noster humano quoque testimonio uti voluit, ab Apostolis perhibito, utpote qui oculati sanctitatis suæ testes fuerant: *Ut concurrentibus undique*, Lucas Burgensis inquit, *omnis generis testimoniis divinis & humanis opprimerentur refractarii Judæi, & judice universo mundo damnarentur perfidiæ erga Christum*; inexcusabiles enim erant, neque se justificare poterant, dicendo, se illum non cognovisse, ac proinde tanquam rei projici merebantur, & derelinqui.

2. Porro Apostoli adimpleverunt, quidquid magister ipsorum Christus eis prædixerat, siquidem uti in S. Joanne legimus: *Quod audivimus, quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus, & manus nostræ contrectaverunt de verbo vitæ, & vita manifesta est, & vidimus, & testamur, & annuntiamus nobis.* S. Petrus pariter ait: *Hanc vocem nos audivimus de cœlo allatam, cum essemus cum ipso*, &c. *Hunc suscitavit Deus à mortuis, & hujus nos testes sumus.* Et alibi in iisdem Actibus Apostolorum legimus: *Virtute magna reddebant Apostoli testimonium resurrectionis Domini nostri Jesu Christi.* 1. Ioan. 1. 3. 2. Pet. 1. 18. Act. Ap. 2. 32. Act. Ap. 4. 33.

3. S. Augustinus ait: *Perhibuit Spiritus sanctus, perhibebitis & vos, quia enim ab initio mecum estis, potestis præ-* Tr. 9. in Io.

prædicare quod nostis, quod ut modo non faciatis, illius Spiritus plenitudo non adest vobis, dabit vobis fiduciam testimonium perhibendi, charitas Dei diffusa est in cordibus vestris per Spiritum sanctum, qui dabitur vobis, quæ utique Petro adhuc defuit, quando mulieris ancillæ interrogatione perterritus, non potuit verum testimonium perhibere, sed contra suam pollicitationem timore magno compulsus est ter negare, timor autem iste non est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorem. Idem quoque sanctus Doctor comparationem inter S. Petrum ante adventum Spiritus sancti, & eundem prout post Pentecosten constitutus erat, his verbis instituit: *Quem negantem doluerat, stupeat prædicantem, ibi linguam illam videat ad fiduciam à diffidentia, & ad libertatem a servitute translatam, tot linguas inimicorum convertere ad Christi confessionem, quarum non valendo unam ferre, versa fuerat in negationem. Quid plura? Tantus in illo fulgor gratiæ, tanta spiritus plenitudo apparebat, tanta de ore prædicanti pretiosissimæ veritatis pondera procedebant, ut ingentis multitudinis adversarios interfectores Christi Judæos, faceret pro illo paratos mori, à quibus cum illo formidabat occidi.*

4. Jansenius proinde hoc testimonium Apostolorum Spiritui sancto attribuendum esse existimat; siquidem miracula, quæ faciebant, in hujus sancti Spiritus virtute fiebant; *Testificabatur Spiritus per Apostolorum ora de Christo, non enim ipsi erant, qui loquebantur, sed Spiritus Patris, qui erat in eis.*

Qui ab initio mecum estis.

5 Porro hoc nequaquam ita intelligendum est, ut Lyranus notat, quasi Apostoli à primis annis vitæ ejus cum ipso fuerint, *sed ab initio prædicationis, quando incepit docere, & miracula facere.* S. Thomas intelligendum esse dicit: *Ab initio prædicationis & operationis miraculorum, ut possint testari de viso & auditu.* S. Petrus quando electionem alterius Apostoli in locum Judæ faciendam proposuit, dixit: *Oportet ex his viris, qui nobiscum sunt congregati in omni tempore, quo intravit & exivit inter nos Dominus Jesus, incipiens à baptismate Joannis,* &c.

Inoan.

Act. Ap. 1. 11.

Versus 28.

Hæc locutus sum vobis, ut non scandalizemini.

1. S. Cyrillus Alexandrinus dicit causam, cur Christus id, quod Apostolis evenire debebat, prædixerit, non fuisse; ne forsitan ipsos perterrefaceret, sed ut eos in fide sua solidius stabiliret. *Nec enim prædixi* (inquit in persona Salvatoris,) *ut vim & robur mentis vestræ enervarem, sed neque ut præmaturum vobis futurorum malorum terrorem incuterem; sed ut anticipatam potius eorum vobis cognitionem traderem, quo duplicem hinc fructum reportaretis.* Explicat deinde, quænam ex hac anticipata prædictione utilitates in eos manare possint, videlicet primò, rememorando id, quod vobis postea evenit, diu antè à Christo prædictum fuisse: *Manifestissimum certè fidei vobis erit argumentum nam qui futura novit, quomodo non erit secundum naturam Deus?* Alia utilitas, quam ex illa prædictione habetis, hæc erit, quod vulnus prævisum & prædictum minus dolebit: *Qui enim præparatus est, & aliquid sibi eventurum antè novit, leviori metu afficietur, & quodcunque grave esse videtur, facilè superabit, & inconcussum in ipsis laboribus animum est habiturus; præter spem enim aliquid pati, pungit acrius, quocirca Psalmistes ait: Paratus sum, & non sum turbatus.* Ex hac quoque præscientia, inquit idem Sanctus, alius natus est sequi effectus, nimirum quod non solum in fide divinitatis Christi confirmabuntur, verum etiam viva quædam spes in illis suscitabitur, qua se ab illo protegendos, & ab illis adversitatibus liberandos esse confidere possunt.

Psal. 68.

2. Lucas Burgensis ly *scandalizemini* ita explicat, ut sensus sit: *Ut non impingatis, offendatis à fide in me, aut patientia excidatis, vel ab officio testificandi de me desistatis.* Lyranus ait: *Scandalizare dicitur à scandalon græcè, quod significat impactionem pedis, per quam homo ruit, & ad similitudinem hujus in spiritualibus dicitur quis scandalizare in tribulatione, quando est ei occasio cadendi per impatientiam.*

3. Albertus Magnus ita exponit: *Ut non conturbemini, cogitantes apud vos, quod ea vocatione nihil, nisi passiones & mortes habeatis.* Porro Apostoli ab illo tempore, quo à Redemptore nostro in ejus sequelam & disciplinam vocati fuerant, nil nisi paupertatem, persecutiones, probra, passiones & labores experti fuerant, unde operæ pretium esse videbatur, ut spem in illis excitaret, qua post ærumnas, consolationes subsecuturas esse confidere posset: *Post tempestatem tranquillum facis;* cujus spei signum ediderunt, quando ab eo scisciati sunt, dicentes: *Quando restitues regnum Israel?* Et tamen simul illis indicare voluit, necessum esse, ut ad hoc se præpararent, ut nimirum ab Apostolatu contradictiones, ærumnas carcerum, & supplicia tantum reportent. Et ideó S. Petrus primis fidelibus, in quonam ipsorum ad fidem vocatio consisteret, his verbis intimavit: *In hoc enim vocati estis, quia & Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia ejus.* Sciendum enim nobis est, quod in sua ad cœlos ascensione, vestigio pedum suorum petræ illi, in qua stabat, impressa reliquerit, & quonam alio mysterio id factum esse putatis, quam ut nobis insinuaret, necessum nobis esse, ut ejus vestigiis insistamus? *Ego sum via, veritas, & vita.* Et primò quidem nos monet, se viam esse, per quam nobis ad ipsum perveniendum est; deinde se veritatem & vitam æternam esse asserit: nihil enim viatori alicui majorem adferre potest consolationem, maximè illi, qui viam incognitam ingredi debet, quam aliorum eandem viam tenentium videre vestigia: omnes viatores sumus: qui in hac vita præsente, per viam nobis ignotam, nec unquam usurpatam, ad patriam cœlestem proficiscimur; Christus autem per sua vestigia viam nobis ostendit: *Passus est, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia ejus.* Unde S. Hieronymus, vel quisquis Commentariorum super Marcum author existit, dicit: *In monte Oliveti Christus tenetur, & inde cœlos ascendit, ut nos sciamus, quia inde ascendimus ad cœlos, unde vigilamus, & oramus, & ligamur.*

Tob. 3. ad.

Act. Ap. 1. 6.

Joan. 14. 6.

1 Pet. 2. v. ult.

4. Porro nostra ad fidem vocatio, à tribulationibus & contradictionibus inseparabilis existit. Et ideo S. Augustinus ait: *Si putas te non habere tribulationes, nondum cœpisti esse Christianus, & ubi est vox Apostoli: Omnes, qui volunt in Christo piè vivere, persecutionem patientur. Si ergo non pateris pro Christo ullam tribulationem, vide ne nondum cœperis in Christo piè vivere.* S. Hieronymus optimè textum illum Apostoli ponderat, in quo dicit: *Nemo moveatur in tribulationibus istis, ipsi enim scitis, quod in hoc positi simus.* Quibus verbis S. Paulus eos, qui ad fidem Christi venerant, & legem profitebantur Evangelicam, consolatur, ne ab obviis sibi persecutionibus & ignominiis illatis deterreantur, eò quod hæ infallibilis fidei & religionis nostræ character & nota sint: *Ac si eis aperte dicat*, inquit S. Doctor, *quid in hoc tempore vulnera nostra miramini, qui, si æterna gaudia quærimus, huc ad hoc venimus, ut feriamur.* S. Cyprianus Martyrum cor & animum in suppliciis, quæ patiebantur, erecturus, ita eos alloquitur: *Nec nova aut repentina sunt, quæ nunc accidunt Christianis, cum boni & justi semper, & Dei innocentiæ lege, ac veræ religionis timore devoti per pressuras & injurias, & graves, & multiformes infestationum pœnas angusti itineris difficultate gradiantur.* Christus Apostolis suis dixerat: *Si me persecuti sunt, & vos persequentur; non est major servus Domino suo.* Apostolus quoque de æterno Patre ita scribit: *Quos præscivit, & prædestinavit conformes fieri imaginis filii sui.* Et ideò B. Laurentius Justinianus ait; *Nemo servorum Christi sibi adscribat ad dedecus, si easdem, quas Dominus perferat contumelias; non decet omnino, non decet Christianum, opprobriis Christi esse exortem. Ipsum audi quid dicat: Mementote sermonis mei; quem ego dixi vobis, non est servus major Domino suo; non est unde queraris, si opprimaris à sæculo, dum eadem ipsum perpessum fuisse cognoveris.*

Pf. 55.

2. Tim. 3. v. 12.

Joan. 15. v. 20.

Rom. 8. v. 29.

In fac. dic. am c. 11.

Versus 29.

Absque synagogis facient vos; sed venit hora, ut omnis, qui interficit vos, arbitretur obsequium se præstare Deo.

Absque synagogis facient vos.

1. Albertus Magnus, dicit Christum indicare velle his verbis, quod Judæi illos habituri sint *tanquam excommunica-*

municatos & exleges. Etenim Joan.cap.11.refertur,illos jam ante legis condidisse decretum, quo statuebatur, ut omnes, qui fidem & disciplinam profiterentur Christi, è synagogis turpiter ejicerentur, vel idem futuri essent,ac si inter nos interdicti essent, & excommunicati.

Tr 91.

2. S. Augustinus idipsum in Apostolorum laudem & præconium cedere interpretatur; dicit enim: *Quid enim mali erat Apostolis expelli de Judaicis synagogis, quasi non fuerint inde exituri,etiamsi eos nullos expelleret? sed voluit denuntiare,quia Judæi Christum non fuerant recepturi, à quo isti non fuerant recessuri*.

3. Porro Hebræorum synagogæ succedere debebat Ecclesia,meritò igitur Apostoli ab illa fuere excluſi, qui fundamenta & capita futuri erant Ecclesiarum Christianismi, synagogam deserendo; unde denominantur: *Ecclesiarũ Principes;plantaverunt Ecclesiam sanguine suo*.

4. Toletus dicit, quòd ex quo Christus illis Spiritum sanctum promiserit, *cum venerit paraclytus*,& subjunxerit: *Ut non scandalizemini*, videri meritò possit, Christum illis econtra debuisse Apostolos potius ad synagogas invitandos, & ab ea comiter excipiendos esse: *Quis non exspectasset post promissum Spiritum sanctum, tantæ potentiæ,& scientiæ,& bonitatis; & post verbum: Non scandalizemini, dicturum Christum, in synagogis vos recipient, omnes ad vos proclives current, benevolentia & obsequio afficient*. Et tamen prædicit,promittit,imò quoad videtur, desiderat illis omnino contrarium: *Absque synagogis facient vos;venit hora,ut omnis qui interficit vos*,&c. Cur autem id facit? *Multo aliter divina sapientia de rebus judicat,quam mundana,majus beneficium,& majus opus fuit, discipulos fortes facere in morte subeunda; & lætos aggredi pericula,& omnia hujus mundi bona contemnere, quàm impedire, ne occiderentur; illud Apostolos fecit beatos, non hoc illud reges terræ facere potuerunt, non autem istud; plus igitur Spiritus sancti virtus splendet in morte contemnenda, quàm impedienda, in sustinendis læto animo afflictionibus, quàm in avertendis*.

5. In præcedenti Evangelio Dominicæ quintæ post Pascha, egregium legimus affectus Dei Patris erga Apostolos testimonium; dicit enim ibidem Salvator noster: *Ipse enim Pater amat vos, quia vos me amastis*. Idipsum Christus quoad semetipsum eisdem dixit: *Jam non dicam vos servos,sed amicos*; at verò ubi nam hæ paterni affectus sunt demonstrationes? *Probatio dilectionis, exhibitio est operis*. Imò non solùm Apostolis nullus reipsa fuit favor exhibitus,quin potius in ipsis adimpletum fuit, quod postea S. Apostolus scripsit, nimirum: *Ludibria & verbera experti,insuper & vincula,& carceres, lapidati sunt,secti sunt,in occisione gladi mortui sunt*, &c. Et quod amplius est,non solùm filius Dei gavisus est,videndo illos dilaniari, excoriari, crucifigi verùm insuper idem,licèt boni Pastoris titulum sibi vendicarit,de se tamen, quòd illos tanquam totidem innocentes oviculas, in ipsas luporum fauces adegerit protestatus fuit, dum ait: *Ecce ego mitto vos, sicut oves in medio luporum*. Respondendum est igitur,totum hoc verum esset,ita tamen quòd illos Spiritu sancto, veluti impenetrabili lorica armatos, leonino quodam corde donarit, tantisque paradisi consolationibus ac deliciis cumularit, ut eosdem inter medios acerbissimorum tormentorum cruciatus jubilare & exultare fecerit, ut proinde sacer textus de illis expresè dicat: *Ibant Apostoli gaudentes à conspectu Concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati*. Hi ergo sunt eximii illi favores & gratiæ,quas Deus dilectis suis Apostolis contulit. Priùs ergo dicit: *Cùm venerit paraclitus*, & postea præsagiendo subjungit persecutiones & ærumnas, quibus pro ipsius nomine exagitandi deinceps erunt. Et ideo, ut Chrysostomus notat,non dicit Apostolis: *Ite in medium luporum, sed, ecce ego mitto vos*,&c. *Timorem illorum uno sermone abstulit; Non dicit, ite: nec enim propria ipsorum:net virtute mittebat eos; sed,ecce, inquit, ecce ego mitto vos; infirmi quidem vos,sed qui mittit, potens est*.

Joan.16.v.27. Joan.15.v.14. & 15.

Heb.12.v 36.

Matt 10.v.36

Act Ap.5.v. 41.

De Pent.

6. Etenim Apostoli, postquam à Christo in ejus Ascensione apertus esset paradisus, universum genus humanum ad beatam æternamque vitam comparandam, animare & invitare debebant, ideoque opus erat, ut unicam hanc illi ostenderent eò perveniendi viam, scilicet pati pro Christo, proque eodem torqueri, cruciari, & mori.

Serm. 14. de Nazar &c. Euseb Emiss. hom. in nat. Apost. Petri & Pauli.

7. S. Ambrosius de Martyribus dicit: *Nunquam hanc vitam tam constanter expenderent, nisi esse alteram*

Mans. Exar. Evang.

incomparabiliter beatiorem, perfecta definitione sentirent. Eusebius Emissenus eorum tormentorum, quæ servi Dei veritatis Evangelicæ luce illuminatissimi, sustinuerunt, atrocitatem considerans, ait: *Clamat utique Christianorum cordibus sanguis piorum, sanguis spiritualium bellatorum, quantum debeat amari Deus*, & paulò post subjungit: *Ut vel sic intelligamus, quantum debeat desiderari vita illa, quam per cruciatus, per vulnera,per intolerandos labores videmus inquiri, quam cognoscimus pretio sanguinis comparari*.

8. S. Cyrillus Alexandrinus hanc persecutionem,& mortis prædictionem, ad majus Apostolorum solatium, animique firmitudinem inferendam, ordinatam fuisse his verbis asserit: *Vim & rationem sermonis utiliter convertit ad præparandos & muniendos adversus ingruentes casus, animos; nam quod repentè ac præter spem ingruit, etiam constantem animum turbare potest, prævisum verò, & certè spe exspectatum, levius ferit*.

Venit hora, ut omnis, qui interficit vos, arbitretur obsequium se præstare Deo.

9. Lyranus hæc verba duobus modis intelligi posse observat: nimirum vel de vero Deo, adeò ut Judæi perfidia sua totaliter excæcati, se acceptum illi sacrificium immolaturos esse, sibi persuaserint, dum Apostolos sævè ac crudeliter tractarent, mortemque eisdem inferrent; quamvis ignorantia istha hæc illos excusare minimè potuerit; vel etiam intelligi potest de Diis gentilium, qui Christianos crudeliter dilaniando, & è mundi medio totaliter auferendo, se Jovis, Saturni, aut aliorum prophanorum numinum gratiam sibi acquisituros esse existimabant.

10. In Actibus Apostolicis quadraginta Judæi simul inter se conjurasse leguntur, quòd ex quo S. Paulum legi veri Dei contumaciter rebellem esse credebant, nec manducare vellent, nec bibere, donec eundem reipsa occidissent. S. Lucas autem hanc historiam describens hac phrasi utitur: *Devoverunt se*, quia per hanc conjurationem se divini honoris zelo accensos esse probare voluerunt, prouti ex illa, quam coram summo Sacerdote fecerunt, protestatione clarius liquet; dicebant enim: *Devotione devovimus nos*. Idem S.Paulus,etiamnum Saulus existens, magnum se apud Deum meritum comparaturum esse credebat, si Apostolos & discipulos Christi,crudeli,ut cœperat,persecutione infestaret. *Supra modum persequebar Ecclesiam Dei, & expugnabam illam, abundantius æmulator existens paternarum mearum traditionum; Saulus adhuc spirans minarum*, &c.

Act.Ap 24.v. 12.

Ibid.v.14.

Gal 1. v.13.

Act.Ap 9 v.1

11. *Sed qualiter ait: Venit hora, in præterito?* quærit S.Bonaventura; & respondet, Christum ita locutum fuisse ob temporis brevitatem, quod illorum persecutionibus interjiciebatur; citatque S. Augustinum de gentilibus dicentem: *Quando persequebantur Apostolos gentes, arbitrabantur obsequium se præstare Diis suis,sed Judæi putabant obsequium se præstare Deo*.

12. Rupertus Abbas, verbum illud, *arbitretur*,examinans, dicit: *Judices rem quamlibet suo judicio metientes, dicuntur arbitrari; revera inimici Christi, & Patris ipsius Dei interficiendo discipulos ejus, arbitrantur obsequium se præstare Deo, idest, judicabant, quamvis contra scientiam suam, sic placitum esse Deo, scilicet prætendendo quasi necessariam loci vel gentis causa*; ita enim in Christi condemnatione fecerunt, quando in causæ ejus discussione, inter se consilia agitarunt, dicentes: *Si dimittimus eum sic, venient Romani, & tollent locum nostrum, & gentem*.

L. 12. in Joa. cap. 21. 22.

Joa 11.v.48.

13. Cajetanus observat, quòd, tametsi *mors est ultimum terribilium*, nihilominus *horribilius valde redditur, quòd tanquam inimici non Deorum, qui dæmones sunt, sed veri Dei interfectio imminens pronuntiatur, usque adeò, ut inter religionis opera, quibus Deus colitur, habendum sit interficere vos*; at verò hoc, quod vel maximè Apostolos affligere poterat, erat, quod scribit Albertus Magnus: *Ut omnis qui interficit vos, tanquam malefactos homines, & nocivos*; nimirum incarnata Sapientia Apostolis, qui ipsi dilectissimi erant, omnibus illis motivum aliquod consolationis relinquere voluit, qui hic in terris tanquam Deo rebelles & perversi calumniis asperguntur, infamantur, & persecutiones patiuntur, licèt revera fideles ipsius servi sint, & magna vitæ sanctitate

Matt. 5. v. 11. ditate coram Deo effulgeant: *Beati estis cùm maledixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum adversum vos, mentientes propter me: gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cœlis.*

14. S. Cyrillus Alexandrinus ex eo, quòd tyranni se tantò majorem conciliaturos esse gratiam & amicitiam Dei credebant, quantò Apostolos magis torquebant, infert, ad quantam sævitiem tormenta & persecutiones Apostolorum pervenerint: *Impietatem illorum eò processuram prædicat, ut summam in eos crudelitatem, pietatis erga Deum iter esse putent; eò improbitatis erumpet illorum audacia, ut mortem vobis intentare, cultus divini loco habeant:* at verò Deus noster, de quo S. Au-
Enchirid. to. 2. c. 23. gustinus ait: *Melius judicavit de malis bene facere, quàm mala nulla esse permittere*, persecutorum impietatem, & atrocissimam tormentorum carnificinam, in sublimiorem servorum suorum gloriam convertere novit, adeò ut in suppliciis, craticulis, equuleis, patibulis, haud secus ac in curribus triumphalibus exultarint. Unde de
Serm. de S. Laur. S. Laurentio S. Leo scribit: *Quid non ad victoris gloriam ingenium tuum reperit, quando in honorem transierunt triumphi, etiam instrumenta supplicii?* quanto tormenta atrociora erant, tanto magis in Martyribus resplendebat divinæ gratiæ efficacia, tantoque gloriosior erat palma, & pretiosior ac ditior, quæ capiti
De Epiph. Martyris imponebatur corona. Unde S. Cyprianus ait: *Sic Sanctorum persecutionibus tyrannus crudelis illuditur, qui, dum putat perdere quos occidit, melioris vitæ statum eis procurat, & quod ille in perditionem molitur, hi utuntur pro beneficio.* Et Eusebius Emissenus de S. Blan-
Hom. 4. de S. Bland. dina scribit: *Ecce prophanus hostis, nequaquam ei tantum prodesse potuisset obsequio, quantum profuit gladio*, & paulò post subdit: *Quantas susceperunt in corpore pœnas, tantas in spiritu perceperunt coronas.* Quis non videt tyrannos (nolentes, nec scientes quid facerent) Martyres pro fide & religione Christiana dilaniando & comburendo Deo obtulisse sacrificia, imò & holocausta? Per sanguinem, quem effundebant, simul Evangelium diffundebant per universam terram. Unde S. Hieronymus ait: *Cùm quis viderit, tanta perseverantia stare Martyres, atque torqueri, & in suis cruciatibus gloriari, odor notitiæ Dei disseminatur in gentes, & subit tacita cogitatio, quòd nisi verum esset Evangelium nunquam sanguine defenderetur.*

15. Considerandum insuper, quòd Christus priùs mentionem faciat Spiritus paracleti: *Cùm venerit paraclitus*, & paulò post tormenta prædicat, & martyrium, ad denotandum, futurum esse, ut, dum ipsi dilaniantur à carnificibus, Deus illos interiùs sit confortaturus, eosque glorificaturus in cœlo & in terra. Eusebius
De S. Romano mart. S. Romanum martyrem hunc in modum nobis describit: *Magnanimus & intrepidus, ferens secum in ore quidem judicium mortis, sed in corde pretium immortalitatis. Quæ ista rerum, & quàm stupenda diversitas est? Corpus pro anima expositurus unus atque idem, & pœnæ secum causam portat & gloriæ, extrinsecus affligendus, intrinsecus coronandus.* Quænam, obsecro, causa fuit,
Act. Ap. 2. v. 3. quòd Spiritus sanctus per Apostolos descendens, capitibus eorum insederit, *sedítque supra singulos eorum?* S. Cyrillus Hierosolymitanus dicit: *In specie linguarum igne arum sedit super illos, ut novæ coronæ spirituales per linguas igneas imponantur capiti eorum*, ita tamen, ut diademata ista tormentis & martyriis mediantibus sibi acquirant.

16. Nullus adeò sollicitè filio Deo inservivit, aut erga eum adeò obsequiosus & obediens fuit, sicut universum Apostolorum collegio; in eo namque si uspiam alibi vera vigebat perfectio & sanctitas vitæ, & tamen Apostolorum amantissimus magister, qui discipulos suos tenerrimè amabat, hodie illis remunerationis & præmii loco, strages, supplicia & mortem annuntiat. Vult enim, ut exinde videamus, quod, quantumvis quis divini honoris zelo exarserit, aut præceptorum divinorum & Ecclesiæ, Evangelicorumque consiliorum exactissimus executor fuerit, non tamen propter hoc honoribus, sed potius ærumnis, Deo ita disponente, sub-
L. de ornatu Eccl. c. 8. jacebit, Sanctus Bruno de mundi sequacibus scribit, quod idem de electis quoque dicere possumus: *Hæc est ejus propria & singularis consuetudo, ut, qui plus ei inserviunt, & majora ac graviora tormenta ab eo patiantur;*
Tob. 12. v. 13. *Quoniam acceptus erat Deo, necesse fuit ut tentatio probaret te.* Eodem tempore, quo Sanctus Apostolus vas electionis declaratus fuit, pallio quoque & mors illi in-
Act. Ap. 9. v. 16. timata fuit: *Ego ostendam illi, quanta oporteat pro nomine meo pati.*

17. Quod si sanctos Apostolos & Martyres cum Judæis pertinaciter incredulis, cumque impiis & sceleratis idololatris comparaverimus, inveniemus quidem hos servis Dei semper fuisse superiores, utpote qui ab illis miserè dilaniati & cruciati fuere; veruntamen, ut bene
Serm. 31. de tempore. sanctus Augustinus advertit: *Mali serviunt bonis non obsequendo, sed persequendo, quomodo limæ vel mallei auro, quomodo molæ servivunt tritico, quomodo in fornace aurifices palea servit auro, ubi sine dubio palea consumitur, aurum probatur.*

18. Enimverò certum est, Judæos minimè se excusare potuisse, dicendo, quòd Christum verum Messiam esse minimè agnoverint; siquidem ipsemet Salvator de
Joan. 15. v. 22. ipsis dicit: *Nunc autem excusationem non habent de peccato suo.* Et quidem divina dispositione utique factum est, quod Pilatus malitiam eorum perspicuè detexerit,
Matt. 27. v. 18. prout Evangelista haud obscurè indicat, dum ait: *Sciebat enim, quòd per invidiam tradidissent eum.* Undè clarè licet colligere, quod verba illa Salvatoris: *Arbitretur se obsequium præstare Deo*, idem significent: ac si clariùs diceret: mundo persuadere satagunt, se ad mortem Apostolis inferendam, per prætextum & zelum Religionis moveri, cùm tamen revera in multis eorum adimpletum fuerit, quod communiter dicitur:
Isa. 41. v. 14. *Passione movemur, & zelum putamus*; ideo meritò Deus lamentari de illis poterat, dicendo: *Servire me fecistis in peccatis vestris*; siquidem divini cultus prætextu utebantur, ad invidiam & malignitatem tuam celandam & abscondendam. Et ideo S. Augustinus hæc eadem Evangelii verba glossando, eos reprehendit, dicens: *Obsequium se putant præstare Deo, interficiendo famulos Dei. O error horrendus! Itane ut placeas Deo, percutis placentem Deo, & templum Dei vivi te ferente prosternitur, ut Dei templum lapideum deseratur?*

Versus 3.

Et hæc facient vobis, quia non noverunt Patrem, neque me.

1. Rupertus Abbas Tuitiensis hæc verba de odio exponit, quo Judæi erga ipsum & Patrem suum æternum ferebantur, quasi Salvator clariùs dicere vellet, hoc unicum futurum est, persecutionis in Apostolos movendæ motivum: *Ac si dicat; Idcirco vos non solùm absque synagogis facient, sed etiam interficient, quia oderunt me, & Patrem meum; cùm enim suprà dixerit: Nunc autem viderunt, & oderunt me, & Patrem meum; itemque: Nunc autem excusationem non habent de peccato suo, non utiq; ignorantiam excusat, sed odium cognoscere nolentium condemnat, dicendo: quia non noverunt Patrem, neque me.*
Hem. 76. in Joan.

2. Chrysostomus, ut discipulos ad quamvis adversitatem constanter tolerandam excitet, rationem satis potentem & efficacem in persona Salvatoris, his verbis adducit: *Hoc vos satis soletur, quòd propter me & Patrem hoc patiamini; si quis pro charissimis aliquid passus est, gloriatur; si quis propter Deum qui tolerat, quam sentire molestiam putandum est.*

3. Per hoc verbum, *Noverunt*, agnitionem interpretari possumus: *Surrexit Rex, qui ignorabat Joseph*, idest, se
Exod. 1. erga beneficia illi regno collata, gratum in ipsum non exhibuit: eodem modo de Judæis dicere possumus, qui immensa à Deo recepta beneficia per ingratitudinem summam semper compensarunt, prout ipsemet in principio prophetiæ Isajæ graviter conqueritur.

4. Unica causa, ob quam Deus adeò temerè & facilitèr offenditur, est, quia non cognoscitur, non cognoscitur autem, quia lumen & notitia ejus planè negligitur. Si enim anima aliqua hanc notitiam haberet, utique eum mortaliter offendendo, adversus eum non armaretur. Prima præda, quam Antiochus verus inimicus infernalis, è templo Hierosolymitano sustulit, fuit candelabrum luminis; *Accepit candelabrum luminis*, ut exinde
1. Mach. 1. v. 21. intelligeremus, quòd primum, quod dæmon facit, postquam in mysticum animæ nostræ templum aditum accepit, hoc fit, quòd videlicet hoc lumen notitiæ Dei ab eadem auferat; corvus pariter hanc habet proprietatem, quod mox, ut cadaver aliquod depascendum invasit, oculos ejusdem erutos devoret. De Protoparentibus nostris,

à tor-

à tortuoso serpente in ipsorum prævaricatione seductis, Spiritus sanctus dicit, quod, postquam conspectum Dei venerunt, *Aperti sunt oculi amborum*, quia, ut optimè Origenes meditatur: *Quos prius habuerunt perspicuos animæ oculos, fruentes Deo & paradiso, eos, ut opinor, propter peccatum clauserunt. Lux obtenebrescet*, inquit Job de homine Deo rebelle, *in tabernaculo illius, & lucerna, quæ super eum est, extinguetur*; quid autem ex hac obscuritate tandem consequitur, lapsus enormes in præcipitia horrenda, quia nullum deinceps est peccatum adeo enorme, quod non committat: *Et præcipitabit eum consilium suum.*

Gen. 3.7. Lib. 1. cont. Celf. Iob. 18.7.

5. Apostolus Hebræis veram personæ Christi notitiam defuisse existimat: *Nemo principium hujus sæculi cognovit, si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent.* Plurimas quidem habebant occasiones credendi ipsum verè esse Dei filium, attamen in ignorantia & cæcitate sua persistere maluerunt, ut tanto liberiùs suam adversus ipsum conceptam invidiam & malignitatem evomere possent, & ideo ignorantia eorum planè affectata fuit, impossibile enim est, quòd qui divinitatis & majestatis illius supremæ lumen & notitiam habet, eandem offendere possit. Et hæc est causa, cur peccatum erroris & ignorantiæ titulo appelletur: *Delicta juventutis meæ, & ignorantias meas ne memineris: delicta quis intelligit?* S. Ambrosius legit, *Lapsus*. S. Hieronymus vertit, *Errores*. Aquila habet, *ignorantias*. Davidem, quæso, tum in statu peccati, tum in statu gratiæ & amicitiæ Dei consideremus: dum enim Regi huic adulterii peccato immerso annuntiaretur totum ejus dissipatum esse exercitum, & inter cæteros fideles ejus milites etiam occubuisse Uriam, cujus ipse homicida fuerat, parum inde conturbationis persensit: *Non te frangat istares*; at verò quando Dei lumine illustratus pro vitæ suæ defensione Saulem occidere poterat, non solùm id non fecit, sed cùm regiæ vestis lymbum, seu fimbriam duntaxat præscidisset, statim *percussit cor suum, eo quòd abscidisset oram chlamydis Saul:* & ideò de statu peccati, in quo erat, loquens, ait: *Dereliquit me virtus mea, & lumen oculorum meorum, & ipsum non est mecum.* Hugo Cardinalis circa illa verba: *Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*, dicit: *Hoc lumen relinquit hominem propter peccata ejusdem.* Semper mihi vita sunt valde admiranda illa Josephi verba, quibus se dominæ suæ, cùm ad secum peccandum non tam exstimulanti, quàm violenter cogere volenti, oppoluit; ita enim eam alloquebatur: *Ecce Dominus meus omnibus mihi traditis, ignorat quid habeat in domo sua, nec quicquam est, quod non in mea sit potestate, præter te, quæ uxor ejus es; quomodo ergo possum hoc malum facere, & peccare in Deum meum?* Imitetur quælibet anima hanc Josephi pro tuenda innocentia conscientiæ suæ generositatem; proponat sibi ob oculos immensa & infinita, quæ à Deo Creatore & Redemptore suo recepit beneficia: reflectat se ad divinam ejus omnipotentiam, bonitatem, majestatem, justitiam, infinitatem, & æternitatem, omniaque alia divina attributa illius, hoc enim si seriò fecerit, certò experietur, quòd mox, ubi aliqua ei ipsum offendendi suggestio in mentem obvenerit, apud se in corde dicturus sit: *Quomodo possum*, &c. Quantò enim hoc lumen majus fuerit, tantò major quoque timor & reverentia erit, quam erga Deum homo concipiet.

Pf. 24.7. Pf 18.13. 2 Reg. 11 v. 15. 1.Reg.24 v.6 Ioan.1 9. In Pf.17. Gen. 39.9.

Versus 4.

Sed hæc locutus sum vobis, ut, cùm venerit hora eorum reminiscamini, quia ego dixi vobis.

Tr 93.in Ioa.

1. S. Augustinus ait: *Hora eorum, hora tenebrosa, hora nocturna, sed in die mandavit Dominus misericordiam suam, & in die declaravit, quando nox Judæorum separatum à se diem Christianorum nulla confusione fuscavit, & quando carnem occidere potuit, fidem tenebrare non potuit.*

2. Porro hæc futurorum eventuum ipsorum prædictio, non solùm eo ordinata fuit, ut se patientia obarmarent, sed etiam, ut quam ex illis persensuri erant animi angustiam in eis, per eandem sublevaret. Unde Albertus Magnus ait: *Continentia verborum Domini confirmat fidem in ipsum, & immobilitat cor à dictis, & facit, ut ea etiam, quæ ab hostibus fiunt, minus lædant; Manss. Ærar. Evang.*

adducit sancti Gregorii authoritatem, dicentis: *Jacula prævisa minus feriunt, & nos tolerabilius mundi mala suscipimus, si contra hæc per præscientiæ clypeum prænumur.* S. Cyrillus Alexandrinus similiter ita scribit: *Optima & utilissima est illa prædictio, quæ gravium malorum metum præmollit, & quasi jam ea expertos ad animi virtutem revocat, refrigescit enim quodammodo periculi æstus antè prævisus, & lenius invadit.*

3. S. Thomas prædictionem hanc ad duo præcipuè magnoperè conduxisse scribit. Primò enim, dum in tribulationibus positi, ea, quæ iis à Christo prædicta fuerant, mente recoluerunt: *Cognoverunt ejus divinitatem, & magis confisi sunt de ejus adjutorio.* Secundò, ob præscientiam, quam habuerunt de malis imminentibus, minus ex iisdem perpessi sunt afflictionis: *Sic ergo duplici de causa, tribulationes prænuntiat, ad spem eorum sublevandam de ejus adjutorio, & ad tristitiam minuendam.* In Ioan.

4. Hugo Cardinalis verba illa in hunc modum explicat. *Prædixi, ne ignoretis, & ut ab his etiam cætera credibilia æstimetis, quia ego dixi vobis, ut credatis me esse Deum, qui quæ præscivi, & ut sit vobis consolatio, ea præscivisse.* Tametsi enim illis persecutiones & strages tam ab Hebræis, quàm à Gentilibus inferendas prænuntiarit, simul tamen eodem tempore illos consolatus est, tum per anticipatam illam prædictionem, tum per communicatam illis de divinitate sua, fidei certitudinem & securitatem: *Fidelis Deus est, qui non patietur vos supra id quod potestis, sed faciet etiam cum tentatione proventum, ut possitis sustinere.* Mundus verò illius, quod benignissimus Salvator noster præstitit, omnino oppositum facit. Hic enim rosam exhibet, idest, gaudia, delicias, & voluptates, quæ nobis blandiendo nos decipiunt; sed spinas periculorum & adversitatum, quas annexas habet rosa illa, abscondit; Christus econtrà prædicit adversa, at verò exitum promittit & prædicit favorabilem & Spiritus sancti auxilium. 1.Cor.10.v.1

5. Salvator noster laboriosam & ærumnosam Apostolorum vitam, horam appellat: *Ut cùm venerit hora eorum*, &c. quia verissimum est, quòd si illa cum vita æterna & cœlesti beatitudine comparetur, omnis tribulatio, quantumcunque gravis, aut longa fuerit, brevis & momentanea esse unicuique videbitur: *Momentaneum & leve tribulationis nostræ, æternum gloriæ pondus operatur in nobis.* 2.Cor.4.v 17.

Videatur Promptuarii sacri Pars II. ibi namque benevolus Lector inveniet pro festo Pentecostes viginti & unum discursus; octo verò discursus pro Festo, vel Dominica sanctissimæ Trinitatis.

DOMINICA I.

POST PENTECOSTEN.

Evangelium Luc. cap. 6.

v. 36. *Estote misericordes, sicut & Pater vester misericors est. 37. Nolite judicare, & non judicabimini; nolite condemnare, & non condemnabimini; dimittite, & dimittemini. 38. Date, & dabitur vobis, mensuram bonam, & confertam, & coagitatam, & superefluentem dabunt in sinum vestrum; eadem quoque mensura, qua mensi fueritis, remetietur vobis 39. Dicebat autem & illis similitudinem; nunquid potest cæcus cæcum ducere? nonne ambo in foveam cadunt? 40. Non est discipulus super magistrum, perfectus autem omnis erit, si sit, sicut magister ejus. 41. Quid autem vides festucam in oculo fratris tui; trabem autem, quæ in oculo tuo est, non consideras? 42. Aut quomodo potes dicere fratri tuo: Frater, sine, ejiciam festucam de oculo tuo, ipse in oculo tuo trabem non videns? Hypocrita, ejice primùm trabem de oculo tuo, & tunc perspicies, ut educas festucam de oculo fratris tui.*

Versus 36.

Estote misericordes, sicut & Pater vester misericors est.

Estote misericordes.

1. Dionysius Carthusianus ita hanc virtutem definit: *Misericordia virtus est, qua quis alterius miseriæ condolet*; distinguit autem duo genera miseriarum, pœnæ scilicet, & culpæ, quarum hæc major est illa: *Multò major miseria est culpæ, quàm pœnæ, ideò potissimum misericordes esse debemus, succurrendo proximis, ut à peccatis suis purgentur, ipsos hortando, corripiendo, docendo, pro iis orando, & peccantibus etiam dum peccant in nos, condolendo, non mox indignando, aut irascendo, aut ulciscendo.* Considerat Theophylactus, ideo Christum hanc virtutem specialiter Apostolis inculcare voluisse, quia illos ad prædicandum Evangelium, in universum mundum missurus erat, ubi innumerabiles passuri erant persecutores, multaque recepturi ignominias, contumelias, & probra: *Si in persecutione sua dolentes, ad vindicandum eos, qui se offenderant, conversi fuissent, siluissentque, & non doluissent, extinctus utique fuisset sol Evangelii*; hæc enim causa fuit, cur in patibulo crucis Patrem suum pro crucifixoribus reconciliandis orarit, ut scilicet idipsum Apostolos facere, non verò inimicis suis irasci doceret.

2. Nonnulli hoc monitum idem fuisse credunt cum illo, quod Matt. 5. v. 48. dederat, dum ait: *Estote perfecti, sicut & Pater vester cœlestis perfectus est*, quia ad hoc, ut misericordes fiant, perfecti & sancti ut sint, necessum fuit; unde ubi vulgata nostra legit: *Pedes sanctorum suorum servabit*. Cajetanus ex Hebræo vertit: 1. Reg 2. v. 9. *Pedes misericordium suorum custodiet*; siquidem magna opus est charitate, ut quis inimicis suis condonet injurias receptas, iisque benefaciat, aut miseriis alienis subveniat.

3. Dionysius Carthusianus ly *Misericors* idem, quod in Hebraismo *Beneficus* significare existimat.

4. Toletus dicit: *Hoc in loco misericordia dilectionem & beneficentiam complectitur*. Lucas Burgensis similiter ait: *Misericordes ideſt, benigni, benefici, humani, ad gratificandum faciles, scilicet erga omnes amicos & inimicos, bonos & malos, divites & inopes.*

In Luc. 5. Albertus Magnus multos insinuat modos, quibus hanc erga proximum virtutem practicare & exercere valeamus. *Primò in miseros corporaliter vel spiritualiter viscera compassionis effundendo. Secundò, miseris de vestris donando. Tertio, si quid debet miser, condonando. Quartò, miseriam ejus, quantum potestis, portando. Quintò, miserum à miseria revocando. Sextò, si etiam redire non vult, sed miserias multiplicat, eum exspectando. Septimò, revertentem sine improperio, benignè suscipiendo. Octavò, quantum in nobis est, multa, quibus miseria suategatur, largiendo. Nonò, etiam pœnam suam secum portando. Decimò etiamsi aliud esse non potest, satisfactionem pro miseris suscipiendo.*

Sicut & Pater vester misericors est.

Epist. 52. ad Antonian. 6. S. Cyprianus legit: *Sicut Pater vester misertus est vestri.* Pater enim æternus nos, utrumque in interno pedem positum habentes, dæmonis mancipia esse, ligna, metalla & marmora, deorum loco adorare, & in tot aliis irreparabilibus miseriis constitutos esse videns, compassione intima erga nos motus, pro nostra redemptione & reconciliatione proprium filium suum nobis dedit, & in crucis patibulo affigi voluit.

7. Magnum profectò divinæ misericordiæ conceptum & æstimationem nobis ingerere debet illa Alberti Magni ponderatio, dicentis: *Qui nulli subjacet miseriæ, qui est in cœlis, tamen pro solo pietatis affectu misericors est, seipsum in nostris miseriis miserabiliter conturbando, miserias nostras suscipiendo; multa pro nostris miseriis à miseris sustinendo, sua se nobis communicando, omnem nostram miseriam, si permittimus, abstergendo; Joelis 2. 13. Benignus & misericors, patiens & multum misericors, & præstabilis super malitia.*

Doct. 13. 8. S. Dorotheus ad hãc à Christo dilectissimis discipulis suis propositam invitationem se reflectens, ita scribit: *Non dixit, jejunate, ut Pater vester cœlestis jejunat; non dixit, pauperes estote, ut Pater cœlestis inops est, sed quid ait? Estote misericordes, sicut & Pater cœlestis misericors est; propriè enim virtus ista imitatur Deum, ipsum exprimit & significat.* Chrysostomus similiter ait: *Nihil nos usque ad similitudinem Dei sic effert atque extollit, quemadmodum libera, & benefica, & copiosa collatio.* Hom. 36. in Matt.

9. Hugo Cardinalis observat, quòd non fuerit discipulos suos hortatus ad sapientiam vel potentiam Patris sui imitandam: *Hoc enim libenter audirentur, sed estote misericordes.* Angelorum omnium pulcherrimum, qui Deo in potentia similis esse voluit, eidem rebellis fuit; & ideo Didacus Stella super hæc verba ita scribit: *Nec vult ut similes ei simus in sapientia, ut voluit Eva, cui serpens dixit: Eritis sicut Dii, scientes bonum & malum; nec vult, ut miraculis eum imitemur, nec in creatione & gubernatione mundi; in quo igitur? utique in misericordia, hanc potius vult, quàm sacrificium.* Hic. Gen. 3. 5. Utilissimum profectò nobis hac in re monitum S. Bernardus in serm. de S. Victore his verbis præscribit, dum ait: *Tutius sanè æmulanda solidiora, quàm sublimiora, & quæ magis virtutem redoleant; studeamus moribus conformari* (de Sanctis loquitur) *cui in mirabilibus similari, etsi volumus, non valemus. Æmulemur in viro sobrium victum, devotum affectum, mansuetudinem spiritus, castimoniam corporis, oris custodiam, animi puritatem, ponere frænum iræ, modum linguæ, dormire parcius, orare frequentius.*

10. Albertus Magnus ait Christum ita nos hortari: *Ut notetur similitudo, quia Pater cœlestis nihil habet miseriæ in seipso, & sic est nobis faciendum, ut alteri misericordiam faciamus. Ecclesiast. 14. 5. Qui sibi nequã est, cui est bonus.*

11. S. Bonaventura observat, quòd Christus in hisce verbis circumstantiam quandam tangat, quam nobis in hujus misericordiæ exercitio requirit: *Sicut Pater &c. quia ipse non tantùm amicis, sed adversariis condescendit,* adducitque textum illum Matt. 18. v. 33. *Nonne oportuit & te misereri conservi tui, sicut & ego tui misertus sum? Unde illam misericordiam exiget, quam ipse impendit*; nam ut S. Jacobus Apostolus ait: *Judicium sine misericordia illi, qui non facit misericordiam.* Jacob. 2.

12. Theophylactus Christum nos, per motivum aliquod valde efficax, ad hanc virtutem exercendam obligare voluisse considerat; dicit enim: *Alia necessitate nos urget; si diligitis eos, qui vobis benefaciunt, similes estis peccatoribus & gentilibus; sin diligitis eos, qui vobis malefaciunt, similes estis Deo, qui est bonus ingratis & malis. Utrum igitur Deo vel peccatoribus similes fieri vultis?*

Versus 37.

Nolite judicare, & non judicabimini; nolite condemnare, & non condemnabimini; dimittite, & dimittemini.

Nolite judicare.

1. Albertus Magnus duo judicii genera distinguit: *Est judicium rationis, & judicium juris dictionis; judicium rationis est, quo facta nostra, vel aliena apud nos discutimus*; hoc autem judicium iterum distinguit, & dicit, quòd judicium hoc (de quo solo hic sermo est) fieri possit vel de nobis ipsis, aut verò de aliis: si de nobis ipsis fiat, jam conscientiam testis loco habet: *Habet conscientiam testem de facto, & de causa facti; & de intentione facti, & ideo in illo judicio optimè proceditur, & suadet tali judicio conscientiam discutere Apostolus*, qui proinde Corinthios ita monet: *Quod si nos ipsos judicaremus, non utique judicaremur*; demùm verò ad judicium quòd fit de aliis, descendens monet: *Si facta alienæ conscientiæ curiosius investigo, non debeo ante tempus judicare.* 1. Cor. 4. v. 5. *Nolite ante tempus judicare, quoadusque veniat Dominus, qui &c. mihi pro minimo est, ut à vobis judicer, aut ab humano die, dies autem humanus est humanæ cognitionis illustratio, quæ sæpe nebulosa & fallax est; dies autem Domini est divinæ cognitionis illustratio & manifestatio.* 1. Cor. 3. 11. Ibid. v. 4. Ut autem melius, quandonam judicium istud prohibitum sit, intelligatur, considerandum est, quòd discursus nostri judicium, vel versatur circa actiones, vel circa operantem; si opera evidenter culpabilia sint, v.g. adulterium, furtum, vel alia peccata similia, non est error, malum de illis formare judicium; similiter tunc culpa caret judicium malum de operante conceptum, si tamen actualiter peccet; cæterum namque *Cavendum est, ne judicetur de permanentia in peccato, ut dicamus, quòd nunquam erit bonus, quia qui hodie est malus cras fortè bonus erit.* Quòd si verò opera ad bonum vel malum indifferentia exi-

existant, quale est, bona temporalia acquirere, cum muliere loqui, vel similia: *Aut judicatur de opere, aut de operante? Si de opere, non debet fieri judicium humanæ diei, quia de opere non judico, nisi de causa, vel intentione operis, sicut si dicam, quòd temporalia ex avaritia congregat, & tenet, ut in deliciis vivat, & turpiter expendat, hoc est judicium temerarium & humanæ diei, quia opus non ostendit malum; & de quolibet præsumendum est bonum, nisi probetur contrarium; similiter autem si hoc modo judico de operante.*

2. Tolerus rationem reddit, cur sapientissimus Magister noster de hac materia judicandi alios, in præsenti Evangelio tractaverit; cùm enim dixisset eos, qui adoptivi sunt filii Dei, ejus quoque exemplo misericordes & compassivos esse debere, mox subjungit, quid Deus ex motivo misericordiæ suæ faciat, ut idipsum nos quoque facientes, perfectam erga proximos nostros dilectionem nos habere probemus: *Deus hominem peccantem non statim judicavit, nec usus est sua justitia adversus eum, sicut fecerat contra Angelos peccantes, quos statim judicavit, & condemnavit; at verò hominum misertus est, & ad pœnitentiam exspectavit, & remedia salutis obtulit, filium enim suum in mundum non ad judicandum, nec ad damnandum, sed ad salvandum misit.* Joan. 3. 17. *Non enim misit Deus filium*, &c.

in c. 6. Matt. 3. Lucas Burgensis de quonam judicio Salvator noster hic locutus fuerit, his verbis declarat: *Non agitur de publico judicio sed privato, eoque non quovis, sed temerario ac maligno, quo quis vel sinistrè interpretatur alterius dicta, aut facta dubia, vel exaggerat delicta levia, vel divulgat crimina, vel calumniis impetit benefacta, vel desperatæ salutis delinquentem judicat.*

In c. 7. Matt. 1. Cor. 11. v. 3. 4. Euthymius ait: *Hic sermo non ad eos, qui præsunt, dirigitur, sed ad subditos, monens, ne qui propria debent inspicere, ac seipsos dijudicare inspiciant aliena, ut dijudicent alios, nam & Paulus dicit: si nos ipsos dijudicaremus, nequaquam dijudicaremur.* Hocque unum est ex motivis, quibus Jansenius ad nos ab hoc offendiculo deterrendos, utitur, dum ait: *Quod conveniat eum suâ facta & dicta diligentius attendere, atque in his suos lapsus, errata & defectus perspicere, ut non libeat ei aliena curiosius observare, aut observata carpere.*

Cap 41. concord.

Matt. 7. 3. 5. Euthymius dicit: *Dirigitur quoque sermo & adeos, qui cùm in majoribus offendant, condemnant eos, qui in parvis labuntur;* in cujus probationem considerat, quòd Dominus noster paulò post subjungat. *Quid inspicis festucam in oculo fratris tui, trabem autem, quæ in oculo tuo est, non consideras?* Chrysostomus quoque hoc monitum iis datum esse dicit, qui alios de peccatis judicant levibus, cùm ipsi ad fauces usque enormibus excessibus

Hom. 24. in Matth. noscantur esse immersi: *Cum flagitiis abundent innumeris, alios de levissimis quibusque delictis tota temeritate condemnant;* id quod Jansenius in Scribis & Pharisæis exemplificat, qui in censurandis aliorum levibus defectibus rigorosissimi erant, cùm ipsi gravissimorum præceptorum essent transgressores: *Ea calumniantes, quæ recta erant, sinistrè interpretantes, quæ erant dubia, exaggerantes quæ erant levia, sic & ingenio vulgi inter reliqua vitia penitissimè insitum est, in alienis factis curiosum esse, eaque censere, à quo morbo suos docet hic Dominus debere esse alienissimos.*

Rom. 14. 4. 6. Porrò alios temerè judicare, idem est, quòd jurisdictionem soli Deo propriam usurpare: *Tu quis es, qui judicas alienum servum? Domino suo stat, aut cadit.* S. Climacus quoque ait: *Judicare est impudens direptio divinæ dignitatis.* Et S. Job ait: *Nunquid faciem ejus accipitis? & pro Deo judicare nitimini?* quasi vellet dicere, quod, dum alios judicare volumus, idem faciamus, ac si falcem nostram alienæ messi immitteremus, officiumque præsumeremus exercere, quod ad Deum solum spectat: *Quis enim hominum scit, quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis, qui in ipso est? Scrutans corda & renes Deus*, ad quorum discretionem & notitiam homo nunquam pertingere valet.

Or. 10. Job 13. 8.

7. Jansenius ejus, qui proximum judicare non dubitat, temerariam arrogantiam & injustitiam, ab inconvenienti quodam deducere contendit, scilicet, quòd hoc sit authoritatem talem in eum sibi usurpare, quam nec habet, quæque illi nulla ratione debetur: *Quod agnoscere se debeat proximi sui conservum esse, non judicem*; unde enim nobis illa potestas venit, quod proximum nostrum parem & æqualem nobis censu-

8. S. Jacobus ait: *Nolite judicare alterutrum fratres; qui detrahit aut judicat fratrem suum, detrahit legi*, quibus verbis pari passu de detractione & judicio temerario loquitur, quia per hoc, personam illam, quam judicamus, in conceptu nostro famam, quàm apud nos habere debet eidem aufferimus, eumque infamamus. Iac. 4. 11.

9. Toletus in decursu hujus Capitis 6. S. Lucæ, è quo præsens Evangelium desumptum fuit, observat, quòd Christus in eo, duo præcipuè impedimenta, quæ proximi & maximè inimicorum dilectioni opponuntur, submovere voluerit, impatientiam videlicet & avaritiam, præter quæ, in hisce verbis aliud quoddam obstaculum è medio tollere intendit, nimirum judicium temerarium: *Hoc enim sæpe causa est, ut inimicos multos nobis faciamus, qui verè non sunt, dum dubia eorum verba & facta, quæ in bonam & in malam partem accipi possunt, sinistrè interpretamur, sæpeque decepti opinamur tales esse homines, quales non sunt.* D. Chrysostomus in hujus pestis detestationem, aptius ad propositum nostrum loqui non poterat, quam dum ita de hoc vitio scribit: *Ob id Dominus hoc dilectionis venenum, quod amicitias interimit, & inimicitias multiplicat, fovet & auget, de medio tollit, dicens: Nolite judicare.* Hom. 11. in 1. ad Cor.

10. Porro bonitas & malitia operis, ab intentione recta vel iniqua dependet, hæc autem soli Deo est manifesta. Unde Glossa ait: *Sunt quædam media & incerta, quo animo fiant, quia benè & malè possunt fieri*; quæ verba ex Beda fuere desumpta, qui ulterius progreditur dicens: *De quibus temerarium est judicare, maximè ut condemnemus; horum veniet tempus, ut judicetur, cùm Dominus illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit cogitationes cordis. Duo autem sunt, in quibus temerarium judicium cavere debemus, cùm incertum est, quo animo quidve factum sit; vel cùm incertum est, qualis futurus sit, qui nunc vel bonus, vel malus apparet.* Prudens ille paterfamilias Evangelicus servis suis vetitum esse voluit, ne zizania ex agro eradicarent, cujus hanc rationem subjunxit: *Ne forte colligentes zizania, eradicetis cum eis simul & triticum*; hæc enim inutilis herba, quoad apparentiam exteriorem, magnam habet cum tritico similitudinem; hac autem prohibitione docere nos voluit ut ait S. Hieronymus: *Ne, ubi quid ambiguum est, cito sententiam proferamus, sed Deo judici reservemus.* Notandum quoque est ad præsens propositum, quòd hi servi, utpote qui prudenti admodum & timorato Domino inserviebant, dum agrum zizaniis respersum viderent, neminem ausi fuerint in particulari, hujus infidelitatis & malitiæ arguere, malè de aliquo in particulari suspicari, sed tantùm in genere dixerint: *Inimicus homo hoc fecit*, neque enim majori cum modestia & circumspectione loqui poterant. Optimè igitur S. Augustinus monet, dum ait: *Si ergo quispiam conquestus de stomacho, jejunare noluerit, & tu id non credens, edacitatis vitio tribueris, temerè judicabis; non ergo reprehendamus ea, quæ nescimus, quo animo fiant.* Quando S. Carolus Borromæus, in optimo ætatis suæ flore, eo tempore Ecclesiæ naviculam gubernantis Papæ nepos existens, nocturno tempore è sacro Palatio cum paucis quibusdam egressus occultè & in personato habitu, Romam perambulabat, maligni homines idipsum videntes, & eum ex facie vel famulitio agnoscentes pro innata ipsis malitia facilè de ipso sinistrè suspicati, & judicium valde temerarium & iniquum de ipso formare potuissent, & tamen ipse solùm ut omnibus ignotus & occultus esset, in tenebris, collem Esquilinum sanctæ Mariæ majoris flexis genibus eo tempore conscensurus exibat. Matt 13 v. 29. Ibid. Ibid. v. 28. De ser. Dom. in monte l. 2. c. 28.

11. Dionysius Carthusianus aliud quoddam, hunc temerarii judicii scopulum fugiendi, motivum his verbis subministrat: *Quoniam debiles sumus in ratione, quia faciliter fallimur & erramus, pronique sumus ad passiones, & vitia rectum judicium pervertentia. Mendaces filii hominum in stateris*, inquit David, *ut decipiant*; imò ut decipiantur, & ratio est, quia *homo videt in facie*; neque enim homo aliud, quàm ex apparentia & specie exteriori sibi objecta, judicium formare potest, quod tamen, ut sæpe numero experimur, cum interiori hominis animo & intentione multoties minimè consentit; Et ideo mirum non est, quod sæpissimè, & ut plurimum decipiamur. Quis sibi de generosa illa Heroina Juditha, honestissima vidua non formasset iniquum conceptum, si quis illam rara pulchritu- Ps 61 v. 10. 1. Reg. 15. v. 7

dine decoram, mundo muliebri elegantissimè exornatam, pretiosissimis odoriferisque unguentis delibutam in medium usque exercitum, imò in ipsa impii & lascivi Holofernis belli Ducis tentoria penetrare conspexisset? & tamen quantum unusquisque in suo judicio hallucinatus fuisset, exitus ipse tandem comprobavit. Quis de S. Paphnutio Abbate, in habitu & specie mercatoris, Thaidis meretricis domum ingrediente, & cum ea liberaliter conversante, sinistrum aliquid non suspicaretur; & tamen ut animam meretricis illius Deo lucraretur, domum illam adierat.

12. Porrò quàm facilè homines, maximè passione aliqua turbati, ad hunc scopulum allidant, idem Doctor Carthusianus his verbis optimè demonstrat: *Quod utique passionatis summè periculosum est, & præsertim cavendum est eis, ne pronti sint judicare eos, ad quos minus benè afficiuntur seu inclinantur.* Assuerus post conEst. 7. v. 1. ceptam adversus Aman gravem indignationem, eundem super lectulo Reginæ jacentem videns, protinus de ipso temere judicare cæpit, quasi in ejus conspectu honestati Estheris Reginæ insidiari moliretur, & tamen valde in eo errabat, siquidem is regia se gratia excidisse videns, dolore & cordis anxietate oppressus, præ nimio animi deficientis deliquio, in lectulum protinus etiam invitus corruit.

13. Jansenius ait: *Probibetur judicium, quo quis hominem, quædam apertè mala committentem condemnat, velut desperatæ salutis.* Contra quod Glossa hoc nobis tradit salutare monitum: *Nescimus qualis futurus est, qui nunc apparet malus, de cujus correctione desperare, eumque quasi abjectum reprehendere temerarium est.* Quis unquam credere potuisset de Saulo, quando eorum, qui Act. Ap. 9. v. 1 S. Stephanum Protomartyrem lapidabant, vestimenta custodiebat: *Et erat spirans minarum & cædis in discipulos Domini*, quòd is aliquando futurus esset Apostolus, & talis quidem, qui universum mundum ad ejusdem Christi fidem conversurus esset?

14. Quòd si tamen in aliquo casu obvio, ad aliquod de proximo formandum judicium urgeremur, id magna cum cautela & circumspectione formandum erit. Deus Levit. 13. v. olim in Levitico lepræ judicium per septem dierum spa- 4. tium suspendi præcepit, etiamsi lepra manifestata esset; varios quoque summo Sacerdoti præscripsit modos, quo se in hujus lepræ judicio, ab omni errore immunem faceret: *Omnia in figura contingebant illis*; nimirum per hoc insinuare nobis voluit, quàm cauti & circumspecIbid. ti esse debeamus, quando nobis de lepra animæ proximi nostri judicandum est: *Sunt homines*, inquit Oleaster, *qui ea facilitate alios de malo judicant, ac si quæ in corde eorum sunt, eo acumine viderent, quo Deus scrutatur renes & corda, quos locus iste arguere videtur, qui non permittit Sacerdotem facilè hominem leprosum judicare, sed prius multis diebus recludere, & judicium suspendere.*

15. Multum quoque tribuendum est debilitati, aut ignorantiæ, vel inadvertentiæ illius, qui erravit: *Excusa intentionem*, inquit S. Bernardus, *si non potes opus, puta ignorantiam, puta subreptionem, puta casum.* Serm. 10. in Cen.

Et non judicabimini.

16. Dionysius Carthusianus ait: *Christus multis periculis, & peccatis nos eripit, præservat, dum judicare* 1. Ioa. 3. v. 14. *nos prohibet.* Sententia est Spiritus sancti, dilecto Christi discipulo ad calamum dictata quæ sequitur: *Qui non diligit, manet in morte*; judicium verò temerarium dilectioni proximi & charitati directè est contrarium; & In lib. amor. c. 10. ideo S. Bonaventura illud pestem appellat, quæ ad cor usque serpere non cessat: *Occulta pestis*, inquit, *sed gravissima, quæ Deum fugiat, & fraternam lacerat charitatem*; 1 Cor. 13. v. 5. 1 Pet. 4. v. 8. nam ut Apostolus perspicuis verbis dicit: *Charitas non cogitat malum*, & S. Petrus similiter ait: *Charitas operit multitudinem peccatorum*; & ideo vera animam aliquam charitate imbutam esse, hoc indicio manifestè declaratur, si nimirum alienos defectus obtegere, semperque in meliorem æquioremque partem interpretari satagat. Nã ut Jansenius ait: *Fraternæ charitatis est aliena vitia occultare, eaque extenuare, dubia verò candidè interpretari*, cui consonat Didacus Stella dum ait: *Charitas & misericordia vetant, ne quid mali de proximis suspicemur, nevè fratres nostros temerè judicemus, imo potius semper omnia potiori parti tribuamus.*

17. Porro exosos Deo illos esse, qui ad temerè judicandum proximos suos proclives existunt, ex illo sacræ scripturæ testimonio liquidè satis apparet, in quo dicitur: *Et qui justificat impium, & condemnat justum, abominabilis uterque est apud Deum.* In lib. Num. c. 16. legitur, quòd quando Chore, Dathan & Abiron, aliique ipsorum complices, adversus Moysen & Aaronem insurrexerunt, judicando illos temerè, quasi ex ambitionis motivo populum Dei non regere, sed tyrannide Num. 16. v. 1. quadam sibi despoticè subjicere vellent, dicentes: *Cur elevamini super populum Domini?* Mox ut Moyses causam suam coram Deo defensurus in terram se prostravit, terram sub eorum pedibus dehiscere, & hos temerè adeò judicantes ad infernum usque absorbere cepit. Sed inquies, cur divina justitia per adeo insolitum & horrendum supplicium in illos animadvertit? S. Isidorus ait: *Ob temeritatis audaciam*; Reprobi similiter inter præcipua damnationis suæ capita temeraria judicia pariter recensebunt: *Nos insensati vitam illorum* Sap. 5. v. 4. *æstimabamus insaniam.* Nam ut S. Gregorius ait: *Stulti* L. 4. moral. *tanto intensius de aliis judicant, quanto sua profundius* Doct. 12. *ignorant.* Et ideo S. Dorotheus optimè monet: *Curemus quo possumus studio & diligentia, suspiciones omnes à nobis abigere, nihil enim adeo hominem à Deo segregat, ut nullam vitiorum suorum curam haberet curet, & scrutari semper, quæ nihil ad se attinent.*

18. Didacus Stella judicium temerarium, radicem suam in malevolentia & odio habere dicit: *Hæc temeraria judicia resiliunt ex odio & mala voluntate, nam solùm ob hoc, quia quis alium odit, vel invidet ei, vel etiam ex levissimis signis malè de illo judicavit, quia unicuique facilè persuadetur id quod desiderat.*

19. Apostolus dicit: *In quo judicas alium, teipsum* Rom. 2. v. 1. *condemnas, eadem enim agis quæ judicas.* Nemo est, qui nesciat quam mitis & patiens Jacob fuerit, & tamen sacer textus illum adversus Laban iratum fuisse memorat; *Tumensque Jacob cum jurgio ait: quam ob culpam meam, & ob quod peccatum meum sic exarsisti?* Sciendum est autem, quòd Laban Jacobum de furto commisso suspectum habebat, ideo universam ejus suppellectilem scrutando, susque inverterat, ideo Jacob adeo injustè se apud illum infamatum videns, in sua se animi tranquillitate ita continere non poterat, quin graviter Ibid. ei indignaretur. Unde Dionysius Carthusianus ait: *Justè indignans Jacob quoniam contumeliosum fuit, ita de furto impeti, & reprehendi & examinari.* Cur autem hic Laban adeo temerarium sibi formavit judicium de viro hoc adeo irreprehensibili & sancto, quem adeo sibi fidelem tot annis expertus fuerat? nimirum quia homo vilis, idololatra, omnis timoris & notitiæ Dei, imò & conscientiæ expers, avarus, rapinisque & extorsionibus deditus erat, ac proinde omnes alios sibi similes existimabat: *Si aliquis malus est*, inquit Didacus Stella, *ideo credit alios esse ei similes; nam homo non potest melius de alio, quàm de seipso sentire:* Idem quoque notat Jansenius, dum ait: *Qui omnium censores se faciunt, & citrà æquitatem, ii planè & aliorum judiciis iniquioribus seseredunt obnoxios*; ac proinde optimè Toletus observat, quòd quando Christus dixit: *non judicabimini*, non voluerit per hoc dicere aut insinuare, eos, qui non judicant à judicio & tribunali Dei eximendos esse, quia certum est, quòd *omnes nos manifestari oportet ante tribu-* 2. Cor. 5. v. 10. *nal Christi &c. Sed quod nunc dicitur, illud est; qui aliena facta aut dicta jud.cat, propria sua si similia faciat aut dicat, eo ipso judicat, à Deoque suo proprio judicio judicabitur*, juxta illud S. Apostoli ad Romanos: *In quo judicas* Rom. 2. v. 1. *alium, &c.* Plerumque vulgus hominum ex suo animo, Hom. de Dr vid & Saul. inquit D. Chrysostomus, *de aliis judicat, veluti qui sæpe inebriatur, non facilè credere possit, esse quempiam hominem sobriè frugaliterque viventem; qui scortis indulget, etiam pudicè viventes habet pro incontinentibus.*

20. Toletus ex adducta D. Chrysostomi & S. Augustini authoritate ita scribit: *Non solùm qui judicat alium, eum esse judicandum, sed acrius judicandum, juxta regulam, qua ipse alios acriter judicavit.* Id quod Euthymius In c. 7. Matth. in expositione horum verborum super caput 7. S. Matthæi expressè confirmat, dum ait: *Eadem condemnatione, qua condemnabis fratrem, condemnaberis & tu, hoc est, si levem ejus lapsum curiosè inquisieris, etiam & tu condemnaberis, & levia errata tua anxiè disquirentur, ac tempore tremendi judicii condemnabuntur.* Lucas Burgensis In c. 7. Matth. ait: *Tale subeundum vobis erit apud Deum judicium, qua-*

li

li vos usi fueritis in alios, exactum, severum, rigidum, si exacti, rigidi, & severi fueritis: contra si candidi fueritis, & benigni alienæ vitæ judices, Deum quoque erga vos candidum, & benignum judicem sentietis.

Hom. 24. in Matt. 21. D. Chrysostomus super illa verba: *In quo enim judicio judicaveritis, judicabitur de vobis*, scribens advertit, quòd judicium temerarium, quod facturi de fratre nostro sumus, non ipsum, sed nos condemnabit: *Non enim illum condemnas, sed temetipsum, & facis tibi terribilius esse judicium.* Anastasius Abbas montis Synai refert, quendam sui Monasterii Monachum fuisse, qui, dum à norma vitæ communis paulisper recederet, licentiosius nonnihil vivebat; Idem verò dum in articulo mortis constitutus, hilarem præ se faciem ferret, ideoque ab Anastasio, ad vitæ ipsius mores sese reflectente, corriperetur, eidem intrepidè Deum sibi Angelum quendam submisisse respondit, qui animam suam salvam futuram esse prædixit, eo quòd Deus in ipso promissionem his
Luc. 6. v. 37. verbis factam: *Nolite judicare, & non judicabimini; dimittite & dimittemini*, adimplere & exequi statuerit, tametsi enim partim propria culpa sua, partim ob malam sanitatem, qua semper affligebatur, à regulari observantia deflexisset, illis tamen, qui ob id illum pœnis debitis castigarant, maléque tractarant, ex animo id condonasset, nec unquam sinistrum de illis habuisset judicium, quin potius id quod sibi factum aut dictum fuerat, in meliorem semper fuisset interpretatus partem.

Nolite condemnare, & non condemnabimini.

22. Toletus verba hæc in hunc sensum interpretatur, quòd videlicet Christus per illa insinuare voluerit, quòd non solùm dicta & facta aliorum alicujus culpæ insimulare, aut sinistrum de iis judicium ferre debeamus: sed nec etiam pœna digna censere, quod est condemnare, ne eadem pœna vos ipsos propter eadem dignos esse faciatis, qui enim alterius facta digna morte censet, sua profectò eadem damnat pœna.

23. Augustinus super hæc verba ait: *Temeritas, qua punis alium, ipsa te punit, nocet semper iniquitas injuriam facienti.* Id quod in Pharisæo adimpletum fuisse perspicuè videtur, qui se de bonis operibus suis jactans, Publicanum, qui eodem tempore in gratiam & amicitiam Dei repositus fuerat, temerè judicabat. Unde S.
Lib. 2. de ser. Dom. cap 6. Luc. 18. v. 14. Augustinus ait: *Sic sæpe judicandi temeritas nulli plus nocet, quàm ipsi Judici*, ille enim reprobatus & condemnatus abiceſſit, Publicanus autem justificatus in domum suam abivit.

Dimittite & dimittemini.

24. Hugo Cardinalis ait: *Dimitte injurias illatas vobis, & dimittetur vobis peccatum vestrum à Deo, cui frequenter feciſtis injurias.* Cajetanus quoque de illatarum injuriarum remissione intelligit: *Dimittite offensas & injurias vestras offendentibus & injuriantibus vos;* additque præceptum hoc affirmativum esse, & consequenter suo loco & tempore, ubi id popoſcerit necessitas obligare: *Et consulens quando expedit, etiamsi non oporteat: Adverte tamen quod in hoc præcepto claudantur duæ negationes, scilicet non habere odio offendentes & injuriantes; & non judicare privata potestate injurias & offensas acceptas.* Quodsi verò præceptum istud adimplevimus, Christus omnium offensarum nostrarum remissionem nobis quoque vicissim promittit: *Merebimini ut dimittantur vobis injuriæ, & offensæ vestræ.* Paulò ante nos æternum Patrem suum in misericordia imitari jusserat: at verò *Deus non solùm*, inquit Toletus, *non judicavit me, nec condemnavit mundum peccantem, sed etiam dimisit peccatum, veniamque præbuit, mittens suum filium ad salvandum; ad hoc igitur dimittendi exemplum nos quoque invitamur.*

25. Porrò quando Deus veniam & remissionem promittit: *Dimittemini*, non vult dicere, ut explicat idem Toletus, quòd condonando nobis illatas injurias, peccatorum nostrorum veniam absolutè recepturi simus, absque eo, quòd aliud quid faciamus, sed hic est sensus illius: *Si eos pœniteat, facilè veniam impetrare, &, ut ad pœnitentiam convertantur, auxilium à Deo ipso facilius obtinere.*

Videatur super hæc verba Evangelium Feriæ sextæ post Cineres.

Versus 38.

Date & dabitur vobis; mensuram bonam, & confertam, & coagitatam, & supereffluentem dabunt in sinum vestrum; Eadem quippe mensura, qua mensi fueritis, remetietur vobis.

Date & dabitur vobis.

1. Venerabilis Beda verba hæc de illis, qui erga inimicos, beneficos se exibent exponit: *Dimittere nos injurias, dare beneficia jubet, ut & nobis peccata dimittantur, & vita detur æterna; quæ sententia brevi, sed eximia, cuncta, quæ latissimè, quæ conversando cum inimicis mandaverat, comprehendendo concludit.*

2. Toletus ad prima hujus Evangelii verba respicit, quibus ad imitandam æterni Patris sui misericordiam invitabamur: *Estote misericordes sicut Pater cælestis; Hoc est quartum, quod ad imitationem, & similitudinem Dei Patris, qui non solùm non judicavit, nec damnavit mundum peccantem, sed dimisit per misericordiam, & adhuc beneficientia inexhausta bona ei contulit, immensaque largitate subvenit.* Unde idem Doctor, Christum hæc verba non solùm de eleemosyna, pauperumque subventione, sed omnia alia re, ad dilectionem ordinata intellexisse censet, *omne officium dilectionis & misericordiæ complectitur. His enim Deus misericordem & beneficum se exhibet.*

3. *Date proximis ea, quibus opus habent*, inquit Lucas Burgensis, *& dabitur vicissim vobis à Deo Patre, quod prodesse vobis queat, & beatos vos reddere.* Hugo Cardinalis ait: *Date pauperibus temporalia, & dabitur vobis à Deo vita æterna, oratione pauperum, quando etiam cum vita æterna dabitur abundantia temporalis, cum expedit.* Lyranus hanc, quam recepturi sumus remunerationem dilatat, & ad alia bona extendit: *Dabitur bonum naturæ, fortunæ, gratiæ, & gloriæ, dum tamen datio fiat ex charitate.* D. Chrysostomus quod lucrum, quod pauperi- Hom. 35. ad
bus largiendo nobis comparamus, ita scribit: *Eleemosyna est ars omnium quæstuosissima, vera & sacra usura est, in rebus prophanis crimen est, apud Deum laus est, da pauperibus, ut Deum habeas debitorem.* Sapiens ait: *Fœneratur Domino, qui miseretur pauperis.* Prov. 19. v. 17
Unica duntaxat usura reperitur, quæ opulenta est & dives, & non solùm est permissa & licita, sed Deus ipse quoque usurarii lucrum, se constituit debitorem. Unde S. Paulinus Ep 11. ad Severum.
ait: *Da ad usuram pecunias tuas, sed Christo, & salutaris usura est*, quævis alia usura pernicioſa est, ideoque ab omnibus legibus naturali, divina & humana proscripta & condemnata. Porrò immensæ fuerunt divitiæ mulieris illius, cujus in Proverbiis hisce fit mentio: *Omnes filiæ congregaverunt divitias, tu supergressa es universas;* Prov. 31. v. 29
Nec est, quod dicat hic aliquis, facultates hujusce viraginis fuisse hæreditarias; quia *quæsivit lanam & linum, & operata est consilio manuum suarum; digiti ejus apprehenderunt fusum, panem otiosa non comedit*, Prov. 31. v 13 & 19.
quonam igitur modo ad tantam divitiarum excessivam copiam pertingere potuit?

4. Mercatura & negotiatio, qua ingentes hasce divitias sibi comparavit, hæc fuit: *Gustavit & vidit, quia bona est negotiatio ejus;* at verò, in quo hæc ejus negotiatio consistebat? In erogatione facultatum suarum in eleemosynam, in eo quòd prodiga in pauperes erat: *Manum suam aperuit inopi, & palmas suas extendit ad pauperem;* En igitur quàm verum sit, quòd D. Chrysostomus ait: *Eleemosyna est ars omnium quæstuosissima: Simul in unum dives & pauper*, inquit Psalmista, id quod Ps. 48. v. 3.
in S. Francisco adimpletum fuit; qui totum id, quod, licet mendicus existens, habebat, erogando, Religionem suam tamen, quam instituit, omnibus bonis necessariis optimè provisam habet, & habuit semper.

Mensuram bonam, & confertam, & coagitatam, & supereffluentem dabunt in sinum vestrum.

5. *Mensuram bonam bonorum temporalium*, inquit Hugo Cardinalis, *secundo confertam bonorum naturæ; Tertio coagitatam bonorum gratiæ. Quartò supereffluentem*

bonorum gloriæ in sinum vestrum, ò plena & sicura possessio! vel etiam in sinum non tunicæ, sed animæ; *sinus autem animæ est intellectus, qui implebitur gloria visionis apertæ, & affectus, qui implebitur lætitia delectationis perfectæ.*

6 Dionysius Carthusianus existimat, Sapientiam incarnatam nobis per hanc phrasim, abundantem illam recompensationem voluisse describere, quam recepturi sunt, qui charitatis & beneficentiæ Christianæ operibus dediti erunt: *Per omnem hanc circumlocutionem insinuatur, quòd ineffabiliter copiosa erit retributio operum charitatis, ac pietatis in cœlo, quæ retributio per mensuram exprimitur, quoniam præmium merito correspondet, ac proportionatur.* S. Bonaventura dicit: *Ponit quatuor dictiones, secundùm quatuor conditiones beatitudinis*; Prima est in gaudio interno beatitudinis animæ, & denotatur per verba illa: *Mensuram bonam.* Unde Psalmista ait: *Tunc replebitur in bonis desiderium tuum*; tunc enim anima beata una cum Petro dictura erit: *Bonum est nos hic esse.* Secunda erit gaudium inferius, ideſt, glorificatio corporis, significata per ly *confertam.* Tertia erit gaudium exterius, ideſt, consortium Sanctorum, ac proinde additur *coagitatam.* Quarta gaudium superius, quod in clara Dei visione consistit. Unde subjungit. *Superefſluentem.* Merus hic est Doctoris Seraphici discursus, qui addit: *Dabunt in sinum vestrum, ideſt, in animæ capacitatem stabilem & intrinsecam; Reposita est hæc spes mea in sinu meo.* Lucas Burgensis ait: *In sinum vestrum, ideſt, in vobis ipsis firmiter, æternumque à vobis ipsis possidendam, nam quod in sinum nobis datum fuerit nostrum, non facilè nobis perit, quippe quod ita teneamus, ut facilè sit nobis in locum tutum transferre.* Toletus hoc loquendi modum, phrasim quandam Hebraicam esse dicit, idemque significare, quod *dabitur vobis ipsis, non aliis pro vobis, idque in recompensationem vestrorum operum; hæc enim duo ea locutio significat, juxta illud Psalmi: Redde inimicis nostris septuplum in sinu eorum.*

In Luc.

Ps. 102 v. 5.

Iob. 19. v. 27.

Ps. 78. v. 12.

7: Lyranus operum misericordiæ præmium etiam in hac præsenti vita, præter bona æterna, insuper ex naturæ & fortunæ bonis accumulandum esse opinatur: *Subditur mensuram bonam, quantum ad bona fortunæ & naturæ, sicut sanitas & hujusmodi, quæ etiam aliquando conferentur propter opera pietatis*, per quotidianam namque experientiam, in multis eleemosynariis videmus, quòd in hac quoque præsenti vita, prosperitatibus gaudeant: at verò quod æternam spectat veritas est infallibilis, quòd, qui opera exercent misericordiæ, pignus habituri sint securissimum, quòd cælesti sint præmiandi gloria, qua de re præ cunctis aliis securissimi esse possunt, quia in examine & processu, quem Christus, dum in judicio tanquam judex considebit, formaturus est, ipsos ad dexteram se collocare declarabit, ex eo præcipuè merito, quòd ipsum cibarint famelicum, nudum vestierint, &c. *Esurivi enim & dedistis mihi manducare, nudus eram &c. Itaque ut nobis commendet*, inquit Didacus Stella, *maximum illud præmium uberem retributionem, quam Dominus reddet eis, qui fuerint in pauperes misericordes*, illa verborum ambage utitur; *Ideo in Proverbiis dicitur: De primitiis frugum tuarum da pauperibus & implebuntur horrea tua satietate.* Apostolus quoque dicit: *Qui parcè seminat, parcè & metet; & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet*; Et ideo curandum nobis non est, quòd is, qui beneficium nostrum accipit, sit pauper & mendicus, quia ut Venerabilis Beda advertit, Christus est, qui munus nostrum accipit, qui etiam in persona miserabilis hominis illius, debitor noster efficitur; Dicit enim præfatus Beda: *Huic simile est, quod alibi dicit: Ut & ipsi recipiant vos in æterna tabernacula; non enim pauperes ipse, sed Christus mercedem his, qui eleemosynam fecere, redditurus est.*

Matth. 25. v. 35.

Prov. 3. v. 9. & 10.

2. Cor. 9. v. 6.

8. Unde Chrysologus ait: *Manus pauperum est Gazophylacium Christi, quia quidquid pauper accipit, Christus acceptat.* Nota est illud de S. Martino vulgata historia, quòd dum ille etiamnùm miles existens, pauperi præ frigore rigescenti, militaris chlamydis suæ medietatem ex compassione Christiana elargiretur, Christus eandem coram toto cælesti paradiso spectandam præbens, dixerit: *Martinus adhuc Catechumenus hac me veste contexit, me*, inquit pauperis nullam faciens mentionem. Idem Chrysologus super illa verba: *Esurivi, & dedistis mihi manducare*, ait: *Non dixit: Esurivit pauper, & dedistis illi manducare; sed esurivi ego, & dedistis manducare mihi. Ab quid agit amor pauperis, gloriatur in cælo Deus, unde pauper erubescit in terra.* D. Chrysostomus similiter scribit: *Pauper manum extendit, & accipit Deus*: Quotiescunque igitur eleemosyna datur, porrigiturque egeno, vitæ sustentandæ subsidium, duo sunt qui recipiunt, pauper scilicet, quem oculis corporeis videmus, & qui ei socius adstat, Christus, quem non corporis, sed fidei oculo conspicimus, siquidem Euangelica veritas est, ab ipsomet Christo sub jurejurando promissa & confirmata: *Amen dico vobis, quamdiu fecistis uni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis.*

Ser. 8.

Ser. 14.

Tom. 6. de eleem.

Matth. 25. v. 40.

Eadem quippe mensura, qua mensi fueritis, remetietur vobis.

9. Lyranus ait: *Quia secundùm quod opera pietatis sunt majora, ita & retributio divina*; Hæc autem majoritas non secundùm exteriorem operis apparentiam dimittenda venit, sed attendenda est intentio & affectus interior, quo tale opus charitatis pauperi exhibemus; Cujus exemplum in paupercula illa vidua videmus, quæ à Christo, qui scrutatur renes & corda, in duobus illis minutis prælata est opulentæ illi contributioni viri divitis, siquidem ut S. Cyrillus in Glossa ait: *Non parvitatem oblati, sed copiam effectus intuitus est Deus.*

Marc. 12. v. 41.

10. D. Chrysostomus in cap. 7. S. Matthæi scribens, textum hunc de judicio temerario explicat, in cujus detestationem Christus in primis æternam comminatur condemnationem, dicens: *Nolite judicare, & non judicabimini, nolite condemnare & non condemnabimini*; ac demum ut ab illo nos dehortetur, mox aliud subjungit motivum, dicens: *In qua mensura &c.* Dicit igitur præfatus S. Doctor: *In quo enim judicio judicaveritis, judicabitur de vobis; non enim illum condemnas, sed temetipsum profecto condemnas, & facis tibi terribilius esse judicium, cogisque adversus te diligentissimam fieri etiam de minimis ultionem.*

Hom. 24. Matth.

11. Theophylactus à S. Thoma in catena citatus, sequens movet dubium: *Si superefſluenter redditur, quomodo eadem est mensura? Ad quod dicimus, quod non dixit: in tanta mensura remetietur vobis, sed in eadem, qui enim benefacit, benefiet ei, quod est remetiri eadem mensura, sed superefſluentem mensura dicit, quia millies benefiet ei.*

12. Cajetanus verba hæc de retributione tam gloriæ, quàm pœnæ, meritis vel demeritis uniuscujusque proportionatæ intelligit; Dicit enim: *Ne crederet puniendos aliquos supra condignum, declaratur, quod mensura, qua mensi fueritis bene vel malè operando, eadem proportionaliter sit retributio tam pœnæ quàm præmii.*

13. S. Bonaventura idipsum de pœnis exemplificat, dum ait: *Scilicet nocendo, vel malè agendo, sive demorendo, remetietur vobis, juxta illud: Pro mensura peccati erit & plagarum modus*; Et in Apocalypsi. *Quantum glorificavit se, & in deliciis fuit, tantum date illi tormentum & luctum*; Et hoc est quod comminatur Dominus Joel. 3. v. 4. *Cito velociter reddam vicissitudinem vobis, super caput vestrum.*

Deut. 25. v. 2. Apoc. 18. v. 7.

14. Idem quoque Seraphicus Doctor, ut sequenti respondeat objectioni, nimirùm, quomodo verba illa: *Eadem mensura &c.* verificentur, cùm videamus culpam à nobis in brevissimo tempore committi, pœnam verò, quæ ei correspondet, æternam esse; sequentem adducit S. Augustini authoritatem, dicentis: *Non actus temporalis facit, ut peccatum mortale æternaliter puniatur, sed circumstantia illius in quem peccatur, qui cùm sit æternus, implentibus mandata, præmia æterna promittit, peccantibus verò pœnam comminatur æternam.* Quod si ulterius quis interroget, quænam sit inter cogitationem & desiderium sive lascivum, sive vindicativum, vel inter verbum aliquod, vel aliud simile peccatum mortale, quod vix alicujus ponderis vel momenti esse videtur, & inter pœnam, quam annexam habet, quantitatis proportio? Aptius illi responderi nequit, quàm per illa Psalmistæ verba: *Delicta quis intelligit?* neque enim intellectus aliquis sive humanus, ad peccati alicujus gravitatem & pondus infinitum, condignè ponderandum vel æstimandum, valet pertingere.

Lib. 2. Ep. 49. c. 2.

Ps. 18. v. 13.

15. S. Thomas ait: *Peccatum habet quandam infinitatem, ex infinitate divinæ majestatis, tanto enim offensa*

1. p. q. 21. a. 1.

est

est gravior, quando major est ille, in quem delinquitur; Quæ Angelici Doctoris propositio in dubium vocati nequibit, si ex una parte consideretur, quòd homo peccatum committens, vilis sit terræ hujus vermiculus: ex altera verò parte is, in quem peccatum illud committitur, Deus quidam sit infinitæ & immensæ majestatis, qui tamen hunc vilem hominem, ad summos honores extulit, maximisque beneficiis affecit. Panygarola in oratione quadam, in laudem S. Caroli Borromæi habita, Sanctum hunc de peccato dicere solitum fuisse refert: Quid inveniri aut excogitari uspiam potest Deo magis exosum aut magis homini damnosum, peccato? Nunquid enim bonitas infinita id, quod malum est, infinito debet prosequi odio? aut quomodo justitia infinita castigare posset peccatum pœna infinita, id est, æterna, nisi illud infinito modo detestaretur? Theologi communiter dicunt, pœnam, qua Dei justitia unicum duntaxat mortale peccatum mulctare solet, *sit citra condignum*, quia tametsi anima aliqua propter unicam cogitationem mortaliter peccaminosam, visione Dei mille millionibus sæculorum in inferno privata fuerit, non tamen ideo vel minimam transgressionis suæ satisfactionem datura erit; cujus ratio est, quia satisfactio valorem suum à dignitate personæ eam offerentis accipit, hæc autem cùm extra Dei gratiam, ut hostis illius, posita sit, ejus consequenter satisfactio accepta non erit; ex alia verò parte offensa gravitatem suam ex dignitate personæ offensæ sortitur, quæ in hoc casu infinita esse noscitur. Ad hæc certum est, quòd inter creatorem & creaturam, sive inter Deum & hominem nulla prorsus sit proportio, unde deducitur, quòd pœna, qualiscunque, & quantumcunque gravis, pro peccato, quantocunque tempore tolerata, semper sit inferior culpa, quia *infiniti ad finitum nulla est proportio.* Et insuper alia hujus assertionis ratio, nimirum quòd damnatus per totam æternitatem eandem retineat perversam voluntatem, in qua moritur, adeoque cùm peccatum semper usque & usque duret, semper quoque vigebit ejusdem peccati supplicium. Denique impii semper voluissent vivere, ut Deum semper offendere possent, siquidem quoadusque vixerunt, actus suos peccaminosos nunquam per pœnitentiam revocarunt, ideoque justum est, ut post mortem pariter semper castigentur, ut pœna culpæ respondeat.

L. 4. dial. cap. 44. 16. S. Gregorius sequens movet dubium, priori difficultati valdè affine; Dicit enim: *Scire velim quomodo justum sit, ut culpa, quæ cum fine perpetrata est, sine fine puniatur?* Et respondet, rationem hanc pondus habituram esse, si Deus solum actum peccati, non verò voluntatem, à qua præcedit, consideraret; actus enim finem habet, voluntas autem adeo est perversa, ut ab offensa nunquam vellet desistere: *Respondeo, hoc rectè diceretur, si districtus judex non corda hominum, sed facta pensaret; iniqui enim ideo cum fine deliquerunt, quia cum fine vixerunt, nam voluissent utique si potuissent, sine fine vivere, ut possent sine fine peccare, ad magnam ergo justitiam judicantis pertinet, ut nunquam careant supplicio, qui in hac vita nunquam voluerunt carere peccato.* His adde, quòd tametsi voluptas peccati momentanea fuerit, inde tamen non sequatur, quòd pœna similiter momentanea esse debeat, imò peccator tantò magis infinitum promeritus est supplicium, quòd Christianus existens pro unica brevissima voluptatula, *sciens & volens* se privare voluerit boni alicujus infiniti (quale Deus est & gloria ejus, quæ est *status omnium bonorum aggregatione perfectus*) gaudio æterno. Unde S. Augustinus ait: *Factus est malo dignus æterno, qui hoc in se peremit bonum, quod esse posset æternum.*

L. 21. de civit. Dei. c. 12.

Versus 39.

Dicebat autem illis & similitudinem: Nunquid potest cæcus cæcum ducere? Nonne ambo in foveam cadunt?

1. Theophylactus verba hæc de illis exponit, qui cùm sint ipsimet mali, ad alios tamen temerè judicandos facillimi existunt: *Quasi dicat: Si tu alium judices, & ipse in eisdem peccas, nonne assimilaris cæco cæcum ducenti? quomodo enim ille à te ducetur ad bonum, cùm & tu pecces?*

2. Interlinearis ait: *Nunquid potest cæcus cæcum ducere, stultus stultum docere?* Glossa inquit: *Si contra violentum ira te excæcaverit, si contra petentem avarus eris, nunquid vitiata mente tua, vitium ejus curare poteris? Nec solùm tibi injuriam fecit, sed etiam tu, qui ferre nescis, reus eris; sed si improbitas illius te tranquillum invenit, & ille pœnitebit, & tu de patientia coronaberis, quia cæcum videnti oculo, id est, sereno corde ad lumen ducere curasti.*

3. Lucas Burgensis pariter de malo exemplo hæc verba exponit, quod à nobis datum & à proximo notatum, non est dux vel comes ad securè ambulandum, sed potius lapsus & offendiculi manifesta occasio: *Imitatus exemplum tuum, non relinquet vitium, quod in te videret locum habere, vel ex alio in aliud, ex suo in tuum vitium incurret, & quo se tutius putabit ambulare duce te, eo certius peribit.*

4. Toletus observat verbum illud: *Dicebat*, quod imperfecti temporis expressivum est: *Insinuat Christum multa alia prædicasse, quæ Evangelista prætermisit, nec enim omnia, quæ Christus dixit, scripta sunt.* Verbis igitur prædictis Salvator Scribas & Pharisæos reprehendere voluit, qui cùm ipsi vitiosi & mali essent, alios in bonis moribus & vita virtuosa instruere satagebant.

Videatur Feria Quarta post Domin. tertiam Quadrag. v. 14.

Versus 40.

Non est discipulus super magistrum, perfectus autem omnis erit, si sit, sicut magister ejus.

Non est discipulus super magistrum.

1. Lucas Burgensis ait: *Ineptus esse docetur alienorum vitiorum censor, si suorum est negligens.* Jansenius ita explicat: *Quasi dicat: Si igitur tu, qui Doctorem te aliorum præbes, ipse fueris in vitio, non est spes meliorem te posse fieri quem docere paras.*

2. Discipulus ordinariè magistro suo superior esse non solet, inquit S. Bonaventura: *Qui ergo magistro subjacente cupit præesse, magistrum suum contendit præcedere. Unde Bernardus: Quoties hominibus præesse desidero, toties Deum meu prævire contendo, & tunc non sapio quæ Dei sunt; Qui vult aliis supereffeni, ignorat doctrinam Christi, qui ait: Discite à me, quia mitis sum & humilis corde.* Matt. 11. v. 20.

Perfectus autem omnis erit, si sit, sicut magister ejus.

3. Dionysius Cartusianus ait: *Id est, si ei assimiletur per imitationem, aut conformetur per æqualitatem, erit perfectus in certo gradu, statu, seu ordine.*

4. Albertus Magnus per hunc magistrum, nostrum in via salutis ductorem intelligit: *Hoc est, ductor & Doctor, qui magis persuadet exemplo, quàm verbo.*

5. Cajetanus agit: *Reprehenduntur, qui volunt minus sapere tam super leges, quàm super prælatos suos; non tam leges, quam prælati magistri locum tenent.*

6. S. Bonaventura hæc verba de Christo, qui verè humilis fuit, exponit, dicens: *Christus scilicet, qui non vult ministrari, sed ministrare, & dare animam suam redemptionem pro multis.*

Versus 41.

Quid autem vides festucam in oculo fratris tui, trabem autem, quæ in oculo tuo est, non consideras?

Quid autem vides festucam in oculo fratris tui.

1. Beda verba hæc ad id, quod paulò ante Salvator dixerat, relationem habere dicit: nimirum, quòd cæcus alterius cæci dux esse non possit; *Id est, peccantem à peccatore castigari non posse præmonuit.*

2. S. Bonaventura per hoc nomen *Festucæ*, levem quendam defectum intelligit, quem quis in aliis reprehendit, dum vitium aliquod valde enorme in seipso emendare non curat: *Ideo addit: Trabem autem, quæ in oculo tuo est, non consideras, id est, magnum peccatum.* Theophylactus similiter dicit: *Modicum criminis in oculo fratris tui vides, trabem autem, quæ in oculo*

tuo

tuo est, id est, peccatum tuum maximum non advertis? Qui idem ulterius ostendit, qualiter hoc in illis Prælatis & Principibus verificetur, qui in levibus subditorum suorum transgressionibus castigandis severi sunt, cùm tamen suas, quæ graves sunt, impunè transire permittant. Cajetanus dicit: *Non est sermo de videre, id est, scire, sed de videre, id est, ponderare; damnantur enim, qui magni pendunt parva aliorum crimina, cum ipsi habeant magna*: In Græco textu habetur: *Quid autem curiosè & lynceis oculis intueris festucam in oculo fratris?* Chrysostomus idipsum in nonnullis exemplificat, qui se adversus religiosos nonnunquam veste aliqua superflua indutos, valde se zelosos exhibent: *Cùm millies ipsi aliena diripiant, & quotidie avaritiæ crimen exerceant*; Dum nonnunquam religiosos refectione solito liberaliore se restaurare videntes, *accusatores existunt amari, ipsi quotidie crapulati ac temulenti, ignorantes, quod cum propriis admissis, hinc quoque sibi congregent majus incendium, omnique semetipsos excusatione denudent.*

Ho 24. in Matth.

3. Interlinearis de illis exponit, qui proprios defectus non emendantes, aliorum defectus censura sua divexant, aliisque improperant: *Non enim est prius idoneus Doctor aliis mederi, nisi prius se sanaverit.*

Trabem autem, quæ in oculo tuo est, non consideras?

4. Albertus Magnus dicit, quòd, priusquam alios dijudicemus, nostræque censuræ subjiciamus, necessum sit, ut de nobismetipsis severum examen instituamus, juxta illud Ecclesiastici 31. v. 18. *Intellige ea, quæ sunt proximi tui ex teipso, & nisi homo ex seipso consideret, non benè judicat proximum. Psal. 16. v. 2. De vultu tuo judicium meum prodeat, oculi tui videant æquitatem.*

5. *Non quidem, quod trabs possit esse in oculo*, inquit Didacus Stella, *sed ad significandum periculum, quod sequitur hominem existentem in peccato; nam si quis festucam vel trabem in pede, vel manu, vel quavis alia parte corporis habeat, non est manifestum periculum, in oculo autem gravissimum est: ita dicendum de peccato, si ad eum conferatur, inquo est, quod quidem conscientiam destruit.* Oculus non solum non potest sufferre intra se trabem, sed nec paleam, nec minimum pulveris atomum, sed ingentem inde patitur dolorem & tormentum, donec ejiciatur foras, & oculus serenetur: eodem quoque modo anima aversionem habere debet non solùm à peccatis gravibus & mortalibus, quæ in trabibus denotantur; verùm etiam à levibus, quæ per festucas, & quemvis minutissimum pulverem designantur, siquidem etiam hæc pupillam offendunt; Unde optimè monet S. Bernardus: *Tune leve dixeris, in quo Deus offenditur;* Nequaquam cunctari debemus in liberanda anima nostra à peccatis, maximè quando sunt mortalia, imò aversio infinita, qua oculus omnia illa, quæ illum obscurare possunt, abhorret, odium in nobis cujuslibet etiam minimæ offensæ excitare debet. Unde Didacus Stella ait: *Observabis oculum tenerrimam esse rem, & vel levi re gravissimè lædi, ita ut statim lachrymas diffundat, & si festucam habet, nunquam quiescit, donec illam foris ejiciat: multo ergo tenerior res est anima, & exiguo peccato offenditur & coinquinatur, & sic justi viri anima leves culpas flet, quasi maximæ sint.*

6. Lucas Burgensis indiscretum quorundam zelum redarguit, qui in reprehendendis peccatis alienis severissimi censores existunt, proprios minimè considerantes: *Quare tam oculatus & curiosus es in cernendis atque arguendis aliorum vitiis, & cæcus indulgensque in tuis, longè majoribus iis & gravioribus?*

7. Impossibile quidem est, inquit Didacus Stella, quòd quis intra oculum suum trabem habeat, nec tamen id sentiat, aut animadvertat: Veruntamen si idipsum fortè aliquando fieri posset, idipsum mortui non verò vivi hominis argumentum esset: *Mirum est, ut non sentias trabem, quæ est in oculo tuo, & credo id non ob aliud esse, quàm quia mortua est anima tua; nam oculus mortuus facilè festucas sustinet & trabes.*

Versus 42.

Aut quomodo potes dicere fratri tuo: Frater, sine ejiciam festucam de oculo tuo, ipse in oculo tuo trabem non videns? Hypocrita ejice primùm trabem de oculo tuo, & tunc perspicies, ut educas festucam de oculo fratris tui.

Aut quomodo potes dicere fratri tuo, frater, sine &c.

1. S. Bonaventura hisce Christi verbis: *Aut quomodo potes dicere*, hanc glossam adjicit: Exterius scilicet ipsum alloquendo, qua enim facie aliquis alium culpæ alicujus redarguere aut condemnare vellet, cujus ipse longè magis reus esset? *Quasi dicat: Non potes hoc rationabiliter dicere; potest enim tibi dici, qui alium judicas, teipsum non judicas, & illud: Medice cura teipsum; unde talis monitio merito potius despicitur, quàm audiatur*, nam ut S. Gregorius ait: *Cujus vita despicitur, restat ut ejus prædicatio contemnatur.* Albertus Magnus quoque illum ex lib. 2. Reg. c. 7. textum allegans: *Non ædificabis mihi domum, eò quòd vir sanguinum eos*, Glossam citat dicentem: *Sordes tergere non valet manus, quæ lutum tenet.* Nihilominus idem Seraphicus Doctor majoris claritatis causa, hanc adhibet distinctionem, dum ait: *Attende autem, quod si Prælatus trabem habeat, non in oculo, hoc est, in publico, sed in occulto, ille cum timore, tempore necessitatis corrigere poterit; si autem in propatulo, non debet usurpare correctionem. Hodie major pars & trabem portat publicè in occulto, vel etiam jactat, & tamen festucas in oculis subditorum, pœna pecuniaria plectunt, non educunt.*

1. Paral 21. vers. 3.

2. Toletus illis, qui tametsi ipsimet reprehensibiles sint, alios tamen corrigere præsumunt, his verbis respondet: *Hoc repellens Dominus*, inquit, *quomodo potes dicere: Sine ejictam; qui enim trabem suam non considerat, difficillimè curabit alterius festucam ejicere. Corripiet me justus*, inquit David; sic quoque Samuel, se judicem populi, & consequenter in necessitate alios severè reprehendendi positum esse videns, prius vitam suam propriam justificare, & inculpabilem ostendere voluit, dicens: *Loquimini de me coram Domino, utrum bovem cujusquam tulerim, aut asinum, si quempiam calumniatus sum, si oppressi aliquem, si de manu cujusquam munus accepi*; cui proinde omnes protinus innocentiæ & sanctitatis suæ indubitatum perhibuere testimonium. At verò dicet fortasse aliquis, hanc Samuelis justificationem, non bene consonare cum illo dicto Sapientis: *Justus prior accusator est sui;* sed difficultas ista protinus cessabit, si consideretur Samuelem hoc fecisse, quando jam jam aggressurus & exercitaturus erat correctoris officium. Unde Hugo Cardinalis ait: *Nota prudentiam Samuelis, ipse volebat peccata objicere Judæis, & ideo prius se purgavit, & ita tutius potuit eos arguere.* S. Anselmus super illa verba *Oportet Episcopum irreprehensibilem esse*, ita scribit: *Qua libertate alienos filios corripere possumus, & docere quæ recta sunt, cùm nobis statim, qui fuerit correptus, ingerere potest, ante doce filios tuos.* Postquam Scribæ & Pharisæi adulteram in peccato deprehensam, coram Christo adducentes eundem, an secundùm legis præscriptum lapidanda esset, interrogarunt, Christus iis affirmativè respondit, cum hac tamen annexa conditione, ut qui inter eos innocentior esset, primus in eam lapides jaceret, ubi S. Gregorius ait: *Ad aliena quippe peccata punienda ibant, & sua reliquerant; revocantur igitur prius ad conscientiam, ut prius propria corrigant, & tunc aliena reprehendant.* Quando patientissimo Jobo à propinquis amicis multa, licet falsa & ficta, imputabatur malitia, patientissimus Propheta, id ægrè ferens in hæc ferè verba iisdem respondit? *Quare persequimini me, sicut Deus?* Sed quisnam hic est, inquies, loquendi modus, quo Propheta illos, num eum sicut Deus persequi velint, interrogat? S. Gregorius hæc ejus verba hoc modo interpretatur: *Ac si apertè diceret; ita me ex infirmitatibus meis affligitis, ac si ipsi de more Dei nihil infirmitatis habeatis.* Idem verò Ecclesiæ Doctor paulò ante de Deo nostro dixerat: *Tantò omnipotens Deus justius aliena vitia percutit, quanto in semetipso nihil habet vitiorum.*

Prov. 18 v. 17.

In 1. Reg. 12. vers. 3.

Ioan. 8. 7.

Iob. 19 22.

L. 14. c. 24.

Ho. 18.

3. Author imperfecti ait: *Quomodo fratri tuo dicis, id est,*

id est, quo proposito? Putas ex charitate cordis dicis, ut salves proximum tuum? Non; sed ut te simules justum, si autem verè ex charitate cordis argueres proximum tuum, ut salvares, teipsum ante salvares; nunquid possibile est, ut benevolentior sis aliis, quàm tibi? ac tandem concludit: quisquis alios corrigere satagit, non prius emendans seipsum: *Certum est, quia alloquens in Ecclesia non alios vult salvare, sed per bonam doctrinam malos actus suos celare.*

Hypocrita.

4. S. Bonaventura ait: *Hypocritam vocat, talem judicem temerarium, qui in judicando alios ostendit & prætendit zelum justitiæ, & seipsum non judicando, habet vitium intus latens superbiæ; vel hypocritam vocat, qui exteriora ponderat, interiora negligit, quæ sunt magis ponderanda.*

5. Cajetanus aliam adducit rationem, cui Salvator nolter eum, qui cùm in semetipso sit reprehensibilis, aliorum vult esse censor & corrector, hypocritam vocet, quia reipsa officium exercet hominis boni, integri & zelosi, cùm cæteroquin malus sit & impius: *Quia itaque officio ponderandi, & corrigendi alienos defectus agit virum bonam, & non est vir bonus, ideo hypocrita dicitur.*

6. Chrysostomus Dominum nostrum his verbis indignationem suam indicare voluisse dicit, qua ab ejusmodi censoribus est aversus: *Hic iram vult monstrare plurimam, quam habet in eos, qui ista committunt.* Notat enim sanctus hic Doctor, quòd Dominus noster in aliis quoque occasionibus, quando se ob gravem aliquam transgressionem exhibere voluit subiratum, semper ferè similibus verbis fuerit exorsus, unde servi illius, cui decem millia talenté condonata fuerant, quique in conservum & debitorem suum, qui centum ei denarios debebat, adeo crudelis extiterat, nequitiam & malignitatem indicare volens, dixit: *Serve nequam, &c. Ita hic quoque ait: Hypocrita, non enim pietatis est tam rigida hæc adversus delicta sententia, sed inhumanitatis, & personam sibi quidem dilectioni, imponit, opus autem malitiæ implet extrema, dum falsa proximo opprobria affigit, & crimina, & invadit locum magistri, cum non sit dignus tenere discipuli.*

Ejice primùm trabem de oculo tuo.

7. *Teipsum primo mundum ostendas*, inquit glossando S. Cyrillus, *à magnis peccatis, consequenter consules proximo modica committenti.* Idem quoque S. Bonaventura his verbis monet: *Circa hoc principaliter insistendum, ut trabs, id est, grave peccatum de interiori oculo ejiciatur; Purificate corda duplices animo*, inquit Zachar. cap. 4. 8. Et Ecclesiastici cap. 14. 5. dicitur: *Qui sibi nequam est, cui alii bonus erit; debet enim charitas esse ordinata, ut primo intendat sibi, & post aliis.* Idem quoque Cajetanus observat, dum ait: *Ordinem damnat cælestis magister*; non enim delinquentem & transgressorem reprehendere vetat, sed prius vult, ut unusquisque semetipsum reprehendat: *Quia primum debes videre & purgare teipsum, & deinde videre & purgare alios.* In cat.

8. Venerab. Beda per hanc trabem, odii passionem intelligit, quæ judicium & discursum nostrum obfuscat: *Id est, primo abs te expelle odium, & deinceps poteris jam eum, quem diligis, emendare.*

9. D. Chrysostomus dicit, Christum hic nos exhortari, ut prius nos ipsos emendemus, & postea proximorum nostrorum salutem procurare nitamur: *Nam & sua unusquisque facilius cognoscit, quàm utique cæterorum, & seipsum magis amat, quàm proximum; itaque si alterius curam gerens id facis, temetipsum ante curato, in quo & manifestius invenitur peccatum & grandius: sin autem temetipsum contemnis ac despicis, liquet omnino, quòd fratrem tuum ipse odio judices, non studio disciplinæ, nec emendare illum cupias, sed notare.* Ho. 14. in Matth.

10. Venerabilis Beda pulchrum nobis modum præscribit, quo officium hoc reprehendendi alios, dum necessitas id exigit, exercere utiliter valeamus: *Primo cogitemus, utrum tale sit vitium, quod nunquam habuimus, & si nunquam habuimus, cogitemus & nos homines esse, & habere potuisse: si verò habuimus & non habemus, tangat memoriam communis infirmitas, ut illam reprehensionem aut objurgationem non odium, sed misericordia præcedat.*

Et tu perspicies, ut educas festucam de oculo fratris tui.

11. Toletus bene observat, quòd non solùm dixerit, *Perspicies*, quia hoc etiam trabem in oculis ferentes facere poterant; siquidem hypocritæ & impii, Argi sunt & lynceos oculos habent in detegendis & censurandis aliorum peccatis: *Sed ejecta trabe perspicies, ut educas, non ut dicas tantùm, sed ut cum effectu educas festucam, id est, tunc erit utilissimum & fructiferum perspicere festucam, & dicere fratri, ut ejiciat festucam, plus enim fit exemplo, quàm verbo, & verbum vires habet ab exemplo.* Quia verò Pharisæi idipsum non faciebant ideo illos hypocritas appellavit. S. Apostolus postquam Timotheum hortatus fuisset, ut se exemplum præberet eorum operum, quæ aliis persuadere aut præcipere volebat, protinus subjunxit: *Præcipe hæc & doce.* S. Gregorius argutè considerat, quod idem Apostolus ad Titum scribit, nimirum: *Hæc loquere, & argue cum omni imperio; cum imperio quippe docetur*, inquit, *quod prius agitur, quàm docetur.* S. Matthæus efficaciam prædicationis Christi commendare volens, dicit: *Erat docens eos sicut potestatem habens, & non sicut scribæ eorum & Pharisæi*, idque, quia ut S. Lucas testatur, *Cæpit Jesus facere & docere.* 1. Tim 4. vers. 11. L. 23. mor. cap 7. Tit. 2. 15. Matt. 7. v. 29. Act. Ap. 1. vers. 1.

De Festo sanctissimi Corporis Christi, in Parte II. Promptuarii sacri per decem discursus fusè tractatur.

DOMINICA II.
POST PENTECOSTEN.

Evangelium ex Lucæ cap. 14.

Vers. 16. *Homo quidam fecit cœnam magnam, & vocavit multos. 17. Et misit servum suum hora cœnæ dicere invitatis, ut venirent, quia jam parata sunt omnia. 18. Et cœperunt simul omnes excusare: Primus dixit ei: Villam emi, & necesse habeo exire, & videre illam, rogo te habe me excusatum. 19. Et alter dixit: Iuga boum emi quinque, & eo probare illa, rogo te habe me excusatum. 20. Et alius dixit: Uxorem duxi, & ideo non possum venire. 21. Et reversus servus nuntiavit hæc Domino suo; tunc iratus Paterfamilias, dixit servo suo: exi cito in plateas & vicos civitatis, & pauperes ac debiles, & cæcos & claudos introduc huc. 22. Et ait servus: Domine, factum est ut imperasti, & adhuc locus est. 23. Et ait Dominus servo: exi in vias & sæpes, & compelle intrare, ut impleatur domus mea. 24. Dico autem vobis, quod nemo virorum illorum, qui vocati sunt, gustabit cœnam meam.*

Versus 16.

Homo quidam fecit cœnam magnam, & vocavit multos.

Homo.

1. SI per eum, qui cœnam hanc magnam instituit, Filium Dei intelligamus, confestim dubium quoddam nascitur, cur hic Dei Filius homo appelletur. Lyranus dicit: *Homo appellatur, id est Christus verus homo.* D. Chrysostomus considerat, quòd Deus in aliis occasionibus justitiæ suæ rigorem demonstrare volens, vel ursо, vel pardo, vel leoni, &c. sese similem esse per Prophetas dicat: *Quando verò misericordiam exprimere vult, dicitur homo.* Similem quoque considerationem Didacus Stella super hæc verba scribens adducit, inquiens: *Homo hic vocatur Deus, quia benignè & misericorditer nos vocat, & allicit ad epulas vitæ æternæ.* In cat. In Luc.

Qui-

Quidam.

2. Hugo Cardinalis Salvatorem se hoc nomine appellasse censet ex sensu humilitatis & contemptu sui ipsius, & ad superbiæ nostræ confusionem: *Iste homo quidam, est Christus Dominus, qui homo, vel hominis filius vult appellari, cùm tamen sit Deus & Dei filius, in confusionem multorum, qui cùm sint inferiores genere, volunt tamen denominari ab accidente: cùm enim sint filii fabrorum, volunt appellari nepotes Episcoporum, si aliqui sint in parentela.*

3. S. Bonaventura hanc dictionem *Quidam*, encomii loco adjectam fuisse censet: *Christus dicitur homo quidam singulariter, conceptus sine virili semine, natus sine matris dolore, immunis ab omni peccato, & mortuus pro hominum peccato, de quo homine in Psalmo dicitur: Homo natus est in ea, ipse fundavit eam Altissimus.*

Fecit.

4. Valde considerabile & mysticum est verbum istud, *Fecit;* ipse namque in propria persona, cœnam hanc præparavit, neque curam aut executionem ejus, alteri commissam esse voluit; si enim per hanc cœnam gloria cœlestis intelligatur, ipse illam fecit, expressè namque dicit: *Ego dispono vobis, sicut disposuit mihi Pater meus regnum, ut edatis & bibatis super mensam meam.* Luc. 22. v. 29. Porro de aliis operibus à Deo factis dicitur: *Fiat lux, fiat firmamentum; germinet terra:* at verò ubi de paradiso pro nobis fabricato sermo est, dicitur: *Verbo Domini cæli firmati sunt*, ipsumque nobis sanguinis sui pretio comparavit. Quòd si verò cœna hæc de incarnatione interpretetur: *Homo factus est*, ad hanc perficiendam in propria persona venit, neque enim ad genus humanum salvandum alios misit, aut adhibere voluit. Denique si per hanc cœnam Sacramentum Eucharistiæ intelligatur, quam in ultima cæna instituit, hic pariter semetipsum reliquit; & ille ipse est, qui magnam hanc cœnam præparavit; nec unquam ab ullo sacerdote instruitur nisi id ab ipso in ejusdem Christi persona fiat. Gen. 1. 3. Ps. 32. 6.

Cœnam.

5. Lucas Burgensis per hanc cœnam, gloriam intelligit Paradisi, quæ ab initio mundi homini præparata fuit: *Convivium idcirco vocat, quia mentes hominum dulcissimæ Dei visione satiabit, cœnam autem potius, quàm prandium, quia in fine vitæ, mundique tanquam in fine diei sic exhibetur, ut nulla alia refectio sit eum secutura.* Lyranus pariter per cœnam, beatitudinem interpretatur: *Fecit cœnam, id est, statuit cœlestem beatitudinem, quæ vocatur cœna, eo quòd est refectio ultima.* Enim verò Deus adeo est de salute nostra anxius, tantaque cum aviditate nos regni sui participes facere cupit, ut, quod nos ad illud nobis comparandum exstimulet, genio & inclinationi nostræ se per omnia accommodet, & adaptet, ideoque regnum cæleste nobis sub lauti convivii specie repræsentat, idque non solùm hic, sed in multis aliis occasionibus, quando de illo mentionem facit. Præter prædictum enim locum S. Lucæ, in Isaia vocat illud *Convivium pinguium, convivium vindemiæ, pinguium medullatorum. Satiabor*, inquit David, *cùm apparuerit gloria tua*, cujus proinde convivii figura, remota licet, fuit solemne illud Assueri convivium, quod ut sacra Scriptura ait, ab illo institutum fuit: *Ut ostenderet divitias gloriæ regni sui, ac magnitudinem atque jactantiam potentiæ suæ.* Isa. 25. 6. Ps. 16. 15. Est. 1. 4.

6. *Cœnam*, inquit Theopylactus, *quòd in novissimis temporibus; etenim ad vesperam sæculi venit Dominus. Cœna est doctrina Evangelica*, inquit Hugo. Etenim lex Evangelica, lex nova & gratiæ fuit ad gustandum ejus mysteria, ultimo loco instituta, in quo non lumine solis utimur, sed lucernæ, id est fidei; *Quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco.* 2. Pet. 1. 19.

7. Jansenius quorundam expositorum opinionem refert, qui per hanc cœnam, Incarnationem Verbi intelligunt; *Per cœnam magnam, intelligunt quidam dispensationem Dominicam, per carnis susceptionem in novissimis temporibus factam, convivium scilicet, quo in præsenti vita in novissima mundi ætate pascuntur fideles, quod constat ex pane Verbi Evangelici, & variis Sacramentorum ferculis, & in his potissimum cœtne & sanguine Domini.* Jans. c. 91. co. cord.

8. Albertus Magnus aliam adfert expositionem, quæ huic octavæ sanctissimi Corporis Christi valde adaptatur: *Cœna est Eucharistia recepta ab altari, & hæc est in gratiæ ubertate, ex qua Eucharistia nomen accipit, quæ bona gratia interpretatur.* Hæc fuit ultima cæna, quia fructus hujus fuit, sanctissimi Sacramenti institutio.

9. Glossa per hanc cœnam suavitatem interiorem intelligi dicit, quam Deus animæ fideli, divinis ejus præceptis obedienti, communicare solet: *Verbum Incarnatum suavitatem internæ dulcedinis multis præparavit:* de qua in proverbiis dicitur: *Secura mens, quasi juge convivium.* Sed quamobrem adeo pauci ex hac cœna participant? *Sed pauci veniunt, quia multi, qui per fidem ei subjiciuntur, malè vivendo ei continuo contradicunt.* Prov. 15. 15.

10. Vulgatum apud omnes proverbium, quòd mundus nunquam alicui bonum prandium exhibeat, quin eidem pessimam in fine cœnam apponat, e contra benignissimus Salvator noster nonnunquam prandium electorum malum esse permittit, quia in fine sapidissimam & liberalissimam cœnam iisdem instruit. Did. Stella super hæc verba observat, quòd hoc à Christo præparatum convivium, cœnæ nomen retineat, non verò prandium vocetur, quia circa vesperam nobis apponitur; mundus contra ad prandium, nunquam verò ad cœnam invitat: *Solet enim in hac vita suis amatoribus delitias præparare, sed hora cœna, hoc est, sero & hora mortis eorum relinquit illos fame dissolutos abire.* Baruch. 4. v. 11. Propheta per os mundi de illius amatoribus dicit: *Nutrivi eos cum jucunditate, dimisi autem illos cum fletu & luctu*, quia quando tempus est captandæ quietis, *in puncto ad inferna descendunt*, eò quòd *duxerint in bonis dies suos*: Christus e contra electis suis miserias, tribulationes & ærumnas subministrat, sed in puncto mortis eosdem consolatur: *Requiem æternam donat eis Dominus; Cum dilexisset suos qui erant in mundo, in finem dilexit eos.* Joan. 13. 1. Christus Apostolis suis cœnam legalem apposuit, ac demum sanctissimo corpore suo illos pavit, pedes eorum abluit, sacerdotes ordinavit, celebrem ad eosdem sermonem habuit, in quo inæstimabilia illis bona promisit, & innumera alia bona iisdem in ultima cœna contulit.

Magnam.

11. Theophylactus per hanc cœnam, incarnationem verbi interpretatur, per quam nostram fuit operatus salutem; huic autem merito titulum hunc, *Magnam*, imposuit; *Magna autem cœna hæc, quoniam magnum est salutis nostræ mysterium.*

12. Quodsi verò per cœnam hanc, sanctissimum altaris Sacramentum intelligamus, convenientissimum certe fuit, quòd hoc cœna magna vocaretur, utpote quod in magna quadam civitate & totius Palæstinæ metropoli, Hierosolymis videlicet, in grandi quodam cœnaculo fuit instructum: *Invenietis cœnaculum grande stratum*; convivæ illius sunt omnes fideles, qui in hac vita victuri sunt; convivium quoque hoc perpetuum est, quia ad finem usque mundi est duraturum. *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem sæculi.* Hugo Cardinalis eum, qui convivium hoc apparuit, considerat, qui est *Rex magnus super omnem terram.* Ministri sunt Angeli, qui huic mensæ assistent; *Fercula apposita magna sunt, scilicet corpus & sanguis Domini.* S. Augustinus ait: *Verbum illud, quo pascuntur Angeli sempiternum, quod est æquale Patri, manducavit homo; saginantur ergo illo Angeli, sed semetipsum exinanivit, ut manducaret panem Angelorum homo.* Marc. 14. 15. Matth. 28. 20. In ps. 33.

13. S. Cyrillus quoque de hoc convivio ita scribit: *Conditor omnium atque gloriæ Pater paravit cœnam magnam in Christo peractam; Dei filius morte pro nobis sustinens, dedit nobis proprium corpus comedere.* B. Laurentius Justinianus ait: *Quid se majus dare potuit?* Albertus Magnus dicit: *Magna dona Christi in hoc convivio, corpus dedit in cibum, sanguinem in potum, animam in pretium, Deitatem in condimentum.* In Cat. Græc. De cast. connub. c. 24. dist. 1. c. 1.

Ma-

Magnam.

14. Magnam profectò per respectum ad cibum in eo præparatum; Lucas Burgensis dicit: *Magnam dicit, quia Deus quo nihil majus aut melius, cibi erit loco*; vel etiam ut Didacus Stella interpretatur: *Magna est, quia magnus, qui eam parat; Magnus Dominus & laudabilis nimis, & magnitudinis ejus non est finis.*

Ps. 144. 3.

15. S. Thomas dignitatem & excellentiam personarum, quæ hanc cænam præparant, considerat: *Pater, & Filius, & Spiritus sanctus; immensus Pater, immensus Filius, immensus Spiritus sanctus & ideo immensam faciunt cænam. Ratione etiam ministrantium, qui sunt millia millium. Daniel. 7. Ratione etiam convivantium, qui erunt decies centena millia.* Quodsi aliquod instrueretur convivium, cui milliones Regum, Imperatorum, & Monarcharum accumberent, quàm esset hoc futurum magnificum & splendidum, Huic supernæ delitiarum mensæ nulli alii accumbent præter eos, quorum capita fulgentissimis diadematibus coronata conspicientur: *Ingredientur per portas civitatis ejus* (id est, Hierosolymæ cælestis) *Reges & Principes.*

Serm. in hac Dom.

Ier. 17. 25.

16. Magna quoque est respectu amplitudinis, elegantiæ, & divitiarum cœnaculi, in quo hæc cæna instruitur: *O Israel, quàm magna est domus Dei, & ingens locus possessionis ejus, magnus est, & non habet finem.*

Baruch. 3. 24.

17. S. Bonaventura docet: *Verè magna & immensa est ista cæna, nam si mica una istius cænæ non prævalet enumerari, multo minus abyssus, & tota cæna poterit ab aliquo explicari.*

Serm. 1. in hac Dom.

18. S. Thomas ait: *Dicitur cæna magna propter ferculorum, quæ ibi dabuntur, copiositatem; inebriabuntur ab ubertate domus tuæ*, inquit promittendo Spiritus sanctus, *& torrente voluptatis tuæ potabis eos.* David quoque, qui tot sceptris, coronis, lauris, & thesauris, cunctisque aliis felicitatibus terrenis à Deo locupleratus fuit, dicit: *Satiabor cùm apparuerit gloria tua*, quia ut de beatitudine testatur S. Augustinus: *Ibi erit, quidquid voles.* S. Thomas ait: *Fercula in vita æterna sunt gaudia, ibi erunt milla millium ferculorum*, quia ut S. Anselmus piè meditatur, ubi unusquisque beatitudine & gaudio fruetur aliorum: *O quot, ò quanta gaudia quisque obtinebit, qui de tot & tantis beatitudinibus jubilabit?* Idem S. Thomas ad hujus cænæ magnificentiam declarandam, perpetuitatem adjungit: *Nunquam terminabitur, nunquam à cænando cessabitur, tota simul manducabitur.* Longè alio modo mundus nobiscum agit, qui si aliquem nobis in ferculis gustum exhibeat, id magnis nostris sumptibus facit, & quidquid apponit, subitò transit & præterit, nunquam appetitum nostrum satiat aut explet: *Famem patientur*; verissimum namque est, quod intimè suspirando dicere solebat S. Augustinus: *Creasti nos Domine ad te, & inquietum est cor nostrum, donec requiescat in te.*

Ser. cit.

C. 21. solil.

L. 6. de simil. c. 71.

Ps. 58. 7. & 5.

Vocavit.

19. S. Bonaventura ait: *Benignus & misericors Deus noluit esse solus in cæna gloriæ.* Sceptra & dominia hujus mundi nullos admittunt in gubernando collegas, imò tanquam criminis læsæ majestatis rei puniuntur, qui ad hoc regni participium sive consortium aspirant; econtra verò Monarchia regni cælestis eos, qui ad hujus regni possessionem pro viribus non anhelat, æternæ mortis pœna afficit. Didacus Stella optimè considerat, quòd Deus nos à prima ætatis nostræ aurora, ad hanc cænam vocet & invitet: *Vocat, cùm primum incipimus usum rationis habere, nam statim de cælo lux quædam descendit, quæ ad beatitudinem nos naturaliter instruit & invitat ad hanc cænam.* Id quod per illum Davidis textum, in quo, postquam David dixisset, *Multi dicunt, quis ostendit nobis bona?* Protinus respondet: *Signatum est super nos lumen vultus tui Domine.*

Serm. in hac Dom.

In Luc.

Ps. 4. 7.

20. Quod si Rex aliquis sumptuosum quoddam subditis suis appararet convivium, omnibusque mensæ ipsius accubituris, regni sui promitteret medietatem, utique unusquisque omnem adhibiturus esset diligentiam & studium, ut ad illud admitteretur & tamen hic Rex æternæ gloriæ adeo est infortunatus, ut, tametsi nos ad gustandam gloriæ suæ cænam invitet, nosque regni cælestis cohæredes facere desideret, nihilominus ut ex hodierni Evangelii decursu clarè satis videtur, omnes ad illud venire detrectent, omnesque se ab illo subducendi occasiones studiosè invitant, adeoque ipse avidius nos suos commensales habere desiderat, quàm nos ad illud frequentandum simus ultronei. Unde S. Gregorius ait: *Offert ergo Deus, quod rogari debuit, non rogare, dare vult, quod vix sperari poterat, & tamen simul omnes excusant.*

Hom. 36. in Evang.

21. *Vocat nos Deus*, inquit S. Bonaventura, *cum muneribus prævenit, respondemus verò ejus voci vocationis, cùm dignè juxta percepta munera deservimus.*

Serm. cit.

22. Albertus Magnus duas vocationes & invitationes distinguit, scilicet *Per verbum, & inspirationem, & utroque istorum modorum vocavit.* S. Gregorius ait: *Ecce vocat per se, vocat per Angelos, vocat per Patres, vocat per Prophetas, vocat per Apostolos, vocat per Pastores, vocat etiam per nos, vocat plerumque per miracula, per flagella, vocat aliquando per hujus mundi prospera, vocat aliquando per adversa*; demum verò instanter nos monet, ne his tam utilibus & proficuis vocationibus surdas aures præbeamus, *Nemo contemnat, ne, dum vocatus excusat, dum voluerit, intrare non valeat.* Hugo Cardinalis similiter hanc invitationem pluribus modis à Deo fieri docet, *scilicet per inspirationem, prædicationem, flagella & beneficia.*

Hom. 36. in Evang.

23. Idem S. Gregorius dicit, quod esse invitatum ad mundum contemnendum, idem prorsus sit, quod esse invitatum ad lautissimam hanc cænam: *Cùm vos admoneo ad contemptum sæculi, invitare vos venio ad cænam Dei.*

Ibid.

Multos.

24. S. Paulus in Epistola prima, quam ad Corinthios scripsit, de se ita dicit: *Omnibus omnia factus, ut omnes facerem salvos*, quod idem de Salvatore nostro verè asserere possumus, de quo idem Apostolus hoc perhibet testimonium: *Hoc enim & acceptum coram Salvatore nostro Deo, qui omnes homines vult salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire.* Natura quidem Angelica & humana ad fruendum hac cæna vocatæ fuerant, sed magna utriusque pars inde excluſa fuit, & deinceps excludetur, idque ex culpa propria ipsarum, non verò ex defectu beneficentiæ divinæ.

1. Cor. 9. 22.

1. Tim. 2. 4.

25. *Multos vocavit ad fidem*, inquit S. Bonaventura, *quia de omni statu, gente, & ætate vocat multos, ut ostendat summam liberalitatem & benignitatem, sed ideo paucos elegit, ut ostendat judicii severitatem.* Albertus Magnus omnes illos vocatos esse dicit, ad quos vox Dei pervenit: *Multos, quia omnes, ad quos pervenit sermo auditus, & quibus lumen infunditur inspirationis; in omnem terram exivit sonus eorum; non est qui se abscondat à calore ejus.*

In Luc.

26. *Omnes*, scilicet *Judæos*, inquit Jansenius, *Judæorumque primores, tanquam honoratiores cives suos.* Lucas Burgensis ait: *Honoratissimos quosque & ditissimos civium suorum, id est, primarios ejus populi, quem sibi elegerat in populum peculiarem, videlicet Pontifices, sacerdotes, levitas, scribas, Pharisæos, seniores Judæorum.*

Versus 17.

Et misit servum suum hora cænæ dicere invitatis, ut venirent, quia jam parata sunt omnia.

Et misit servum suum.

1. Theophylactus, à Glossa citatus, per hunc servum, filium Dei intelligit: *Quis est servus ille? Is qui forma Dei assumpta filius Dei homo factus, & ut homo missus esse dicitur; attende, quomodo non dixerit servum, sed cum articulo servum suum; illum propriè dixit: Qui juxta formam humanam ei placuit, & servivit.*

2. Cajetanus de Angelis exponit, qui cælestis Regis servitores sunt & Ephebi aulici: *Angelicum ministerium ad invitandum homines ad cæleste convivium.*

3. Sanctus Bonaventura per hunc servum, prædicatores ad Evangelicam gratiæ legem missos intelligit:

In Luc.

git: *Servum suum*; *iste est ordo prædicantium*, *qui cùm sint multi*, *intelliguntur tamen nomine unius servi*, *pro unitate officii*; dicuntur etiam multi prædicatores unius, propter unitatem fidei & mysteriorum, quæ per universum mundum uniformiter annuntiaturi erant. Sic quoque apud Jeremiam, Prophetæ (qui antiqui testamenti prædicatores erant) servi appellati fuere: *Misi ad vos*, *omnes servos meos Prophetas*. Jer. 7. 25.

4. Didacus Stella super hæc verba scribens, duo ponderat; primum est, quòd is, qui illos misit, eosdem non solùm servos, sed & servos suos esse profiteatur: *Servum suum*, *id est*, *catholicum*, *nam hæretici*, *& schismatici non Dei*, *sed diaboli sunt*: Alterum est, quod dicitur: *Misit illum*, *quia qui inutilia vel faceta prædicat*, *licet Dei sit & catholicus*, *non tamen missus est à Deo*, *sedà proprio amore ac passione ductus*. Ps. 51. 3.

5. Potest etiam hoc loco considerari, quòd non milites, nec justitiæ ministros miserit, ad inferendam illis violentiam, quia Deus cum suavitate vocat, quia cor & voluntatem nostram desiderat: *Voluntariè sacrificabo tibi*.

Hom 16. 6. Sanctus Gregorius monet de debito respectu, qui huic servo à nobis est deferendus: *Per hunc ergo servum*, *qui à Patrefamilias ad invitandum mittitur*, *prædicatorum ordo significatur*; *sæpe enim solet evenire*, *ut persona potens famulum habeat despectum*; *cùmque per eum Dominus aliquid mandat*, *non despicitur persona loquentis servi*, *quia servatur in corde mittentis reverentia Domini*.

Hora cœnæ.

7. Per hanc horam cœnæ Glossa finem mundi declarat: *Hora cœnæ*, *finis sæculi*; *unde Apostolus*: *Nos sumus*, *inquit*, *in quos fines sæculorum devenerunt*; *in hoc fine mittitur servus*, *id est*, *ordo Prædicatorum ad invitatos per legem & Prophetas*, *ut repulso fastidio ad gustandum cœnam se præparent*, *quia omnia jam sunt parata*. 1. Cor. 10. 11.

8. *Veluti enim hora cœnæ erat*, inquit Jansenius, *& est*, *post Christi mortem*, *quando jam cælum reseratum est*, *omnia redemptionis nostræ mysteria propalata sunt*,

In Luc. 9. Venerab. Beda per hanc horam, finem mundi interpretans, hanc inde deducit consequentiam: *Si ergo jam hora cœnæ est*, *cùm vocamur*, *tantò minus debemus excusare convivio Dei*, *quanto propinquasse jam cernimus finem sæculi*.

10. Didacus Stella ait: *Hæc cœna est spatium vitæ uniuscujusque*, *qui Dominum inspirantem*, *vel Prædicatorem*, *vel Confessorem audit docentem Evangelium*, *doctrinam catholicam*.

11. Notanda hic est prudentia & circumspectio hujus hominis, qui cœnam præparavit, siquidem servum suum ad convocandum invitatos tempore misit congruo & opportuno, id est, *hora cœnæ*; in quo nobis innuitur, quod Deus noster vocationem & inspirationes suas tempore & loco congruis, & in talibus occasionibus & circumstantiis positis immittat, in quibus nos, dummodo velimus, eisdem parituros & responsuros, ac demum profectum reportaturos esse prævidet.

Dicere invitatis, ut venirent.

12. *Id est*, ut Dionysius Carthusianus scribit, *Deum proximosque amando*, *& justè ac timoratè vivendo*, *ad patriam beatorum incessanter appropinquare studerent*, *nempe amando & justè agendo*, *non corporaliter transcundo venitur*, *& propinquatur ad regnum cæleste*.

13. Albertus Magnus illud, *venirent*, non de progressu, qui fit gressibus corporis, sed de progressu spirituali exponit: *Hoc est*, *alloqui eos voluit de præparatione per pœnitentiam*; *veniunt*, *qui se per virtutem expediunt*; *non stant*, *qui semper in virtute proficiunt*; *ibunt de virtute in virtutem*.

Quia jam parata sunt omnia.

14. Nam ut Glossa ait: *Christo immolato*, *jam introitus regni patet*; id quod Patribus veteris Testamenti dici nequaquam potuit, quando nimirum ob cælum, undequaque firmiter clausum, tanta ad habendum in cælos aditum difficultas erat, quo etiam tempore non habebant sacramenta, quæ modò habemus, per quæ gratia, quæ semen est gloriæ, ex opere operato confertur. Unde per hæc verba clarius dicere voluit, quod pro salute nostra nihil amplius, neque in præsenti, neque in futura vita, faciendum supersit, & ideo *omnia parata*, nosque in cælesti nuptiarum triclinio anxiè exspectat: *Vado parare vobis locum*: *in domo Patris mei mansiones multæ sunt*; in hac quoque vita innumera nobis subministrantur auxilia & subsidia, quibus ad aliam vitam acquirendam disponamur & præparemur. Ioan. 14. 1.

15. *Pensa nunc ô homo*, inquit S. Bonaventura, *si tamen bona à Deo habes in mensa tua*, *in carcere*, *in exilio*; *quanta bona habebis in mensa Dei*, *in regno*? Misericors ille Pater Evangelicus, ut filium suum discolum, pœnitentem & resipiscentem lauto quodam exciperet convivio, vitulum saginatum coqui fecit: *Ad repellendum fastidium nostrum*, inquit Venerab. Beda, *jam parata sunt omnia*, *quia ad abstergendum mentis nostræ teporem in cœna Dei*, *ille nobis singularis agnus occisus est*, *qui tulit peccata mundi*. Serm. 3. in hac Dom.

16. Qualis quantusque sanctis veteris testamenti Patribus futurus fuisset jubilus, si felix hoc faustumque nuncium suis potuissent auribus percipere, nimirum: *Quia jam parata sunt omnia*. Didacus Stella ait: *Vocabantur quidem illi*, *sed nondum omnia parata erant*, *quia Passio Christi nondum exhibita erat*: *O felix tempus*, *ætasque beata*, *in qua Prædicatores dicere possunt*, *jam parata sunt omnia*; *jam Christus motuus est pro nobis*, *jam suo sanguine cælos aperuit*, *jam cælos ascendit*, *& præparavit vobis mansiones in æterna beatitudine*. Hæcque ratio erat, cur Salvator Apostolis suis dixerit: *Beati oculi qui vident*, *quæ vos videtis*, *dico enim vobis*, *quod multi*, &c. *Beatiores Patribus antiquis*; *qui jam cœnam præparatam invenietis*. Luc. 10. 23.

Versus 18.

Et cœperunt simul omnes excusare; Primus dixit ei: Villam emi & necesse habeo exire & videre illam, rogo te, habe me excusatum.

Et cœperunt simul omnes excusare.

1. Albertus Magnus dicit: *Hic agitur de vocatorum ingratitudine*. Cajetanus ait: *Excusare sumitur hic pro recusare*; ultra namque oblatam invitationem acceptare renuebant, quia verò nullam idipsum abnuendi causam habebant, ideo oblatum hunc favorem manifestè à se repellere erubescebant, adeoque potiùs frivolam quandam excusationem excogitarunt. Albertus Magnus bene ponderat ly illud *Cœperunt*, ait enim, *Hoc autem incipiunt*, *quia semper in hoc peccatores sunt novi*.

2. Considerandaest hoc loco summa Dei nostri cura & sollicitudo, quæ nobis convivis suis occurrere voluit; ipsemet namque nos in persona propria invitat, deinde priùs unum, mox plures servos emittit, qui nobis significent, omnia ad cænam requisita fercula parata esse; mittit eosdem per vicos & plateas, imò & in vias & sepes, ut magna cum anxietate nos quærant & rogent, & tamen unusquisque se subducit, & venire renuit; cùm tamen alia ex parte clarè nobis constet, quanta cum anxietate eundem Dominum olim sub veteri lege requisierimus: *Quæsivi*, *quem diligit anima mea*; *quæsivi illum*, *& non inveni*; *per vicos & plateas quæram*, *quem diligit anima mea*, *quæsivi illum*, *& non inveni*. Undenam obsecro hæc nostra oritur mutatio & mentis socordia? S. Augustinus ait: *Unigenitus in sinu patris antequam trabeam nostræ carnis assumeret*, *quærebant eum desiderantes*, *& non habebant*, *factus verò homo*, *tanquam vermis inter homines*, *homines querit*, *& paucos invenit*; cujus equidem alia causa assignari nequit, quàm quòd Deus hoc tempore nimis se exhibeat salutis nostræ avidum & cupidum nimisque anxiè nos regni sui cælestis desideret efficere participes, factus enim homo similis nobis, proprii sanguinis sui pretio nos redimere, seque ipsum nobis in cibum & potum dare non abnuit, indeque adeo nobis factus est vilis & contemptibilis, ut manifestè satis nos ipsum nihili facere ostendamus. Etenim per experientiam videmus, quòd mundus illa tantùm desiderare & æstimare soleat, Cant. 3. 11. Cont. Faustum.

quæ

quæ difficulter haberi possunt: alia verò, quæ in sua habet potestate, communiter fastidiat atque contemnat. Unde Venerab. Beda ait: *Offert Deus, quod rogari debuit, non rogatus dare vult, quod vix sperari poterat, quia dignaretur largiri postulatus, contemnitur verò paratus, delitias refectionis æternæ denuntiat, & tamen simul omnes excusant.*

Hom. 16. 3. S. Gregorius ut nobis clarè ostendat, quam sit inconveniens tantam respuere invitationis gratiam, sequenti utitur similitudine, dicens: *Ponamus ante oculos mentis minima, ut possimus dignè pensare majora; si quispiam potens ad invitandum quemlibet pauperem mitteret, quid ille faceret, nisi de sua invitatione gauderet? Responsum humile redderet, vestem mutaret, ire festinaret:* unde per consequentiam deducit, quàm sit indigna res, quòd Deus ad æternæ beatitudinis cœnam nos invitans, tam frequentem apud nos patiatur repulsam: *Homo ergo dives invitat, & pauper occurrere festinat, ad Dei invitamur convivium, & excusamus?*

4. Didacus Steila, postquam eandem ponderationem adduxisset in medium, tandem subjungit: *Mirares, vocat Deus ad cœnam, & venire recusant; si vocaret ad labores, non mirum si nollent venire, sed vocantur ad cœnam, & nolunt.*

5. S. Bonaventura verba hæc de illis interpretatur fidelibus, qui solo nomine tales sunt; operibus verò quibuslibet sunt infidelibus deteriores: *Quia multi veniunt ad fidem, qui tamen nolunt pervenire usque ad charitatem, propter vitiorum pronitatem, quam in excusationis velamen assumunt.*

Luc. 19. v. 14.

6. Theophylactus illa de Judæis explicat, qui Messiam recipere noluerunt: *Omnes enim Principes Judæorum detrectabant Regem habere Jesum, & cœnam non meruerunt*, dixerunt enim manifestè: *Nolumus hunc regnare super nos.*

7. Glossa dicit: *Ideo excusant, quia nemini intercluditur regnum, nisi quem suæ vocis professio excluserit: excusat autem se omnis, qui plus terrena, quàm cælestia diligit, etiamsi ad cælestia se tendere dicat.* Enim verò tametsi honores, divitiæ, & quævis alia bona temporalia tanta cum difficultate comparentur, nihilominus homo se laboribus, curis & periculis innumeris libenter subjicit, quantumvis de illis consequendis sit incertus, imò cum evidenti æternæ salutis suæ detrimento per multas in hac vita toletatas ærumnas, certam sibi comparat pœnarum infernalium æternitatem: Christus autem cum infinita quadam cura & anxietate, bona nobis offert cælestia, quæ sempiterna sunt, nec aliud à nobis, nisi cor & voluntatem nostram requirit: *Præbe fili mi cor tuum mihi*, nihil nisi amorem nostrum sibi retribui postulat, & tamen *cœperunt simul omnes excusare*. Porrò turpis hæc repulsa, quam Deus à nobis continuò patitur, eundem movet, ut cælum pariter & terram ad obstupescendum super hoc invitet, sicut in principio Isaiæ videtur: *Audite cæli, & auribus percipe terra; Filios enutrivi & exaltavi*, illos ad beatitudinis æternæ cœnam vocando, illisque regnum quoddam infinitæ Majestatis offerendo; *Ipsi autem spreverunt me*. Eandem quoque querelam repetit apud Jeremiam, dum ait: *Duo mala fecit populus meus, me dereliquerunt fontem aquæ vivæ, & foderunt sibi cisternas, cisternas dissipatas, quæ continere non valent aquas*, quo in loco pariter sicut in Isaia priùs cælos ad stuporem concipiendum invitarat, dicens: *Obstupescite cæli super hoc, & portæ ejus desolamini vehementer*; quid enim magis obstupescendum excogitari potest, quàm quòd homo huic cœnæ, id est, mensæ Paradisi cælestis, nectare & ambrosia mananti, terga vertat, ut fœtentes & putridas terræ lacunas & paludes consectari possit. Audite Didacum Stellam idipsum egregiè ponderantem hisce verbis: *Vocat mundus ad laborem, & omnes sequuntur illum: Omnis populus secutus est Sebam, filium Bochri, pauci autem David; vocat mundus ut decipiat, diabolus ut torqueat, caro ut illudat, & omnes hos sequuntur: Christus autem vocat ad cœnam, ut gaudeas & cœnes cum illo, & pauci sequuntur. O si consideraret peccator quod amittit, & quare amittat!*

Prov. 23. vers. 26.

Isa 1. v. 2.

Ier. 2 13.

Ibid. v. 12.

2 Reg. 20. vers 2.

8. Porrò in hac repulsa verificari videtur, quod Psalmista ait: *Homo cùm in honore esset, non intellexit, comparatus est jumentis insipientibus, & similis factus est illis*. Enimverò si ante jumentum aliquod ex una parte favum mellis, ex alia verò herbam apposueris & fœnum, videbis quòd illud calcibus evertet & dispergat, ad fœnum vero & paleam manducandam, magno cum fervore appetitus mox se recipiet: eodem modo videmus, quòd homines mundani, qui palatum ex peccato corruptum habent, majorem in fœno & paleis, id est, in carnalibus voluptatibus, (*omnis caro fœnum*) gustum habent, quàm quòd cœnam Christi, id est, gratiam & gloriam cælestem prosequantur & diligant. Legatur id, quod Sapiens Prov. 7. v. 6. & cap. 9. v. 15. scribit, & videbitur quàm prompti sint homines ad acceptandum invitationes, ad voluptates mundanas, cùm tamen ex alia parte hic, ubi Deus illos ad beneficia, imò ad beatitudinem vocat: *Cœperunt simul, &c.*

Ps. 48. 13.

Isa. 40. 6.

Primus dixit ei, &c.

9. Hugo Cardinalis in sensu allegorico, juxta expositionem S. Ambrosii, per primum, qui villam sibi comparat, interpretatur Gentiles: *Immoderato affectu temporalibus inhiantes.* Per secundum verò, qui boves emerat, *Judæos, jugo legis oppressos, in qua lege sunt quinque juga, id est, mandata decem, vel quinque libri Mosis, qui duplicantur in spiritu & litera.* Per tertium, qui duxerat uxorem, hæreticos intelligit: *Qui semper attentant rigorem fidei, sicut mulier prima attentavit virum & seduxit:* Qui idem purpuratus Doctor hosce versus ad præsentem materiam aptissimos adducit:

Vxor, villa, boves, cælum clausere vocatis,
Mundus, cura, caro, cœnam clausere renatis.

10. S. Augustinus ad hoc se reflectit, quòd S. Joannes de mundo loquens his verbis ait: *Omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & ambitio sæculi, ibi cepit, ubi Evangelium terminum posuit; concupiscentia carnis: uxorem duxi; concupiscentia oculorum: quinque boum juga emi; ambitio sæculi: villam emi.*

Serm. 11. ed verb Dom.

Villam emi.

11. Non sine mysterio, qui hoc dixit, primus esse dicitur: *Primus dixit ei:* si quidem per villam hanc ambitio denoratur, de qua S. Augustinus ait: *Dominari vitium malum, vitium primum*: ambitio enim primum peccatum est, quod naturam tam angelicam, quàm humanam coinquinavit. *Notantur superbi*, inquit Lyranus, *per dominium villæ emptum, quia superbi volunt aliis dominari.* Ambitio, politia humana, sive ratio status potiùs jacturam admittit regni cælestis, quàm ut vel unicum terræ palmum amittat. Principes ad dilatandos dominii sui fines, vel ne illud amittant, armant exercitus, populum sibi subditum aggravant, sanguinis humani flumina effundere, totumque mundum susque deque vertere non dubitant. Unde Hugo Cardinalis verba hæc ita exponit: *Villam emi, id est, appetitum dominandi habui, vel dominatum ipsum multo labore acquisivi, vel pretio animæ meæ comparavi. Hanc villam emit Lucifer, quia pro dominatione, quam appetit, regnum æternum amisit.* S. Bonaventura quoque ad hanc se stultitiam reflectit, qua homines regno cælorum renuntiant, ut hic in terra dominari possint: *Ecce fatuitas maxima*, inquit, *quia quod pejus est, eligitur & quod melius recusatur; eligitur enim villa, recusatur regnum; eligitur dominium villanorum, recusatur regnum cælorum.*

Serm. 1. in hac Dom.

12. In sacris Canticis Sponsa cælestis dicit: *Veni dilecte mi, egrediamur in agrum, commoremur in villis.* Cùm igitur illis verbis anima sancta cælestem sponsum suum in villam invitet, quomodo subsistere potest, quòd villa huic cœnæ obstaculum ponat? S. Augustinus dubium istud resolvit, dicens: *In villa empta dominatio notatur, ergo superbia castigatur; habere enim villam, tenere, possidere, homines sibi in illa subdere, & dominari delectat.* Enimverò homo ille ad hanc villam comparandam, ad acquirendum dominium se totaliter eviscerare debebat, adeo ut nihil sibi, quod regno cælorum comparando impenderet, residuum haberet, & hoc est, quod in illo reprehenditur, non enim bonorum possessio damnatur, sed ambitio; homo ille villam hanc non eo fine sibi comparat, ut agros illos coleret, sed ut domina-

Cant. 7. 11.

Ser. 11. at.

minaretur, ut in ſubditos tyrannidem exerceret. Motivum animæ illius, quæ in Canticis dilectum ſuum in villas & in agrum invitabat, erat, ut mundanorum negotiorum ſtrepitum effugeret, ut ſolitudini vacando Deo ſe per contemplationem arctius unire & conjungere poſſet: Unde obſervandum eſt, quod una & eadem res, quæ electis occaſionem præbet, ut ſe Deo arctius conjungant, ſequeque gloriæ cæleſtis capaciores, dignoreſque efficiant, reprobis motivum præbeat, ut ſe ab eo, & à cælo magis elongent & ſeparent. Unde S. Auguſtinus in alio quodam propoſito dicit: *Aurum & argentum malis malum eſt, bonis, bonum; non quia eos bonos aurum & argentum facit, ſed quia bonos invenit, in uſumque bonum convertit.*

Serm. 12 de verb. Dom.

13. Lucas Burgenſis per hunc illos denotari exiſtimat, qui affectu cordis ſui bonis hiſce terrenis ſuperfluè nimis immerſi vivunt, & æterna bona negligunt, qui proinde dum, ut mentem ſuam rebus cæleſtibus applicent, monentur & invitantur, ex tali monitione proficere neſciunt, ſeu potius nolunt: *Hi beatitudinem cæleſtem ſæpe non contemnunt quidem prorſus, ſed negligunt, & poſſeſſionibus poſthabent, pluris habentes lucrum terrenæ poſſeſſionis, quàm æternæ felicitatis.* Gloſſa dicit: *Villa idem eſt, quod terrena ſubſtantia; extergo videre villam, qui ſola exteriora cogitat.* Deus olim in cacumine montis legem Moyſi daturus, præcepit, dicens: *Cavete, ne aſcendatis montem, ne tangatis fines illius*, &c. Cujus myſterium S. Gregorius exponens, ait: *Quid eſt, quòd cùm lex accipitur, populus à monte probibetur, niſi quia, qui infirmis adhuc mentibus terrena deſiderant, conſiderare ſublimia non præſumant?*

Exod. 19. verſ. 12.

L. 6. mor. cap. 17.

Neceſſe habeo exire & videre illam.

14. Hugo Cardinalis hanc neceſſitatem violentiæ ambitionis attribuit: *Ambitione cogente*, inquit, *quæ non poteſt coram Domino permanere, nec in cælo habitare; neceſſe habeo exire ab æternorum contemplatione, & mei conſideratione; omnis enim ſuperbus extra ſe eſt, quia ſupra ſe eſt;* pergitque idem Doctor oſtendere huic paſſioni proprium eſſe, quòd omnem in ambitioſo affectum & applicationem abſorbeat: *Hoc eſt enim ſuperborum, ſcilicet toto ſtudio laborare ad hoc, quod poſſint dominari.*

15. Advertendum eſt autem, quòd, quando villæ emptor ſe hoc modo excuſavit, jam hora cœnæ aderat, adeoque aer conſequenter mox obtenebrandus erat, quo igitur modo ſe villam videre velle, dicere poterat? *Neceſſe habeo exire & videre illam.* Reſpondeo, hæc eſt multorum hominum mundanorum cæcitas, quòd priuſquam informentur, aut priuſquam aliquam periculorum, ærumnarum, laborum, quos dignitates ſemper annexos habent, notitiam acceperint, illos cæco quodam modo temerè aggrediantur. S. Hieronymus, poſtquam vitam S. Pauli primi Eremitæ ſcribendo abſolviſſet, in fine illius ſubjungit: *Cui ſi Dominus optionem daret, multo magis eligeret*, (de ſemetipſo in tertia perſona loquitur,) *tunicam Pauli cum meritis ejus, quàm Regum purpuras cum regnis ſuis*, ſeu potius, ut contemplativus quidam ait, *cum pœnis ſuis*. Didacus Stella hic ait: *Obſerva hujus ſtultitiam non ſolùm in eo, quòd rem inutilem tam carò emit, ſed etiam in eo, quod priuſquam vidiſſet: emit enim, & poſtea exivit videre illam: quomodo autem emeret, ſi prius vidiſſet? Honores, divitias, voluptates, & quæcunque mundus dare nobis poteſt, priùs emimus, quàm videamus, nam ſi prius vidiſſemus, nullo modo à nobis emerentur.* Illa autem omnia cum laboribus, ſudoribus, periculis, & quod magis deplorandum, cùm diſpendio animæ, cum cæli, Dei, & noſtri ipſius graviſſima & irrecuperabili coemuntur jactura.

16. Avarus bonorum ſuorum inſtituebat enumerationem & ratiocinium, ut proturbaretur ad infernum: *Anima mea habes multa bona repoſita in annos plurimos, comede, bibe, epulare*; ac proinde ei replicatum fuit: *Hac nocte repetent à te animam tuam*. Ubi ſanctus Ambroſius ait: *Nocte anima avari repoſcitur, quæ à tenebris incipit, & in tenebris perſeverat, avaro ſemper nox eſt.*

Luc. 12. v. 19.

De Naboth cap. 4.

Rogo te, habe me excuſatum.

17. Gloſſa ait: *Humilitas ſonat in voce, dum venire contemnit, ſuperbia in actione.*

18. Didacus Stella ſapienter ponderat, quòd ab hac cœna tam hic, qui villam emerat, quam qui boves ſibi compararat, & qui uxorem duxerat, ſe ſubduxerint, non per aliquid, quod in ſeipſo peccaminoſum aut reprehenſibile erat, quia hæc omnia licitè fieri poterant, erantque cum gratia & amicitia Dei planè compatibilia in quo igitur excuſationis ipſorum malitia conſiſtebat, qua ab hac cœna fuere excluſi, vel per quam ſe gloria indignos reddiderunt? *Unde perſpicuè infertur, non ſolùm ea, quæ mala eſſe cognoſcimus, verùm etiam & illa, quibus huic mundo indulgemus, licèt bona videantur, ſi parcè eis non utimur, nos perpetuo à gloria cæleſti exterminari.* Unde ſi verùm fateri volumus, dicit idem author, nos Chriſtiani in majori ſumus periculo offendendi ad ultimum hunc ſcopulum, quia gravia & enormia adulteriorum, homicidiorum & latrociniorum crimina naturaliter exhorreſcimus, & ideo faciliùs cognoſcimus & declinamus. *Verum hæc alia mala, quæ operta & palliata incedunt, & ſub prætextu boni, multo periculoſiora & faciliora ſunt, ut in ea incidamus. Certum eſt, facilius quemvis à re aliena ſe continere poſſe, quàm ſuis parcè & moderatè uti.*

19. Albertus Magnus S. Gregorii authoritatem adfert, dicentis. *Bene dicit: Rogo te, in voce humilitatem prætendit, ſed ſuperbiam exhibet in opere, dum venire contemnit.* Conſiderat inſuper, quòd multi inveniantur, de quibus Gloſſa advertit, quòd, *dum invitantur ad cœnam, ſervos Dei quidem rogant, ut orent pro ipſis, quia peccatores ſunt, ſed in emendatione operis & devotione ad cœnam Dei non veniunt.* Cajetanus, *Rogo*, de interceſſione ſpirituum angelicorum, quam invocant, exponit: *Quamquam iſti habeant affectum inordinatum, commendant tamen ſe Angelis & Deo, tanquam putantes acceptandam eſſe excuſationem ſuam: unde & moriuntur, acceptis omnibus Sacramentis Eccleſiæ, tanquam jactantes ſe divinæ miſericordiæ.*

Verſus 19.

Et alter dixit: Juga boum emi quinque, & eo probare illa, rogo te habe me excuſatum.

Et alter dixit: Juga boum emi quinque.

1. Lucas Burgenſis conſiderat, quòd aliquæ facultates in fundis conſiſtant ſtabilibus & immobilibus, aliæ verò in rebus aliis mobilibus, quibus apud Orientales armenta & greges annumerari ſolebant: *Quo circa & hic notantur avari, quales erant Judaicæ ſynagogæ proceres.*

2. *Excuſatio iſtius*, inquit Hugo Cardinalis, *refertur ad concupiſcentiam oculorum, unde curioſitas procedit*; conſiderat enim hic Doctor, multos eſſe vanitati omnino deditos, qui omnia concupiſcunt, quæ illorum oculis objiciuntur & placent, qui à Deo ad æterna alteriùs vitæ bona invitati, ut plurimùm ſeſe excuſant, utpote qui potiùs *ſolliciti ſunt de bis, quæ per quinque ſenſus adminiſtrantur, id eſt, de exterioribus, quæ curioſitatem faciunt, quàm de cœna æterna. Tales in cœna temporalium quaſi ſuos nutriuntur, & Dominicam cœnam faſtidiunt, cœnum cælo præferentes.*

3. S. Auguſtinus per hęc quinque juga boum, quinque ſenſus intelligit: *Quinque juga boum, ſenſus carnis hujus quinque numerantur, in oculis viſus eſt, in auribus auditus, in naribus odoratus, in faucibus guſtus, in omnibus membris tactus*; porro oculi, aures & nares unicuique homini duæ ſunt, qui proinde ſenſus tria paria, ſeu juga conſtituunt: *Et in faucibus, id eſt, ſenſu guſtandi, geminatio quædam invenitur, quia nihil guſtando ſapit, niſi lingua & palato tangatur voluptas carnis, quæ ad tactum pertinet, occultè geminatur, quia eſt & forinſecùs & intrinſecùs.* Redditque idem Anagogicus Doctor rationem, cur quinque ſenſus juga boum appellentur: *Quia per ſenſus iſtos carnis, terrena requiruntur, boves enim terram verſant, homines autem remoti à fide, terrenis dediti, nolunt credere aliquid, niſi ad quod ſenſu corporis perveniunt quinque partito, non, inquit, ego credo, niſi quod video.* S. Bonaventura dicit: *Intelligitur ſuperflua quinque ſenſuum operatio circa terrena.* Lyranus ait: *Intelliguntur cupidi, terrenis nimis intentis; finem ſuum ibi conſtituentes.* Dionyſius Carthuſianus

Serm. 111. de verb. Dom.

Ser. in hat Dom.

sianus eandem illis exhibet explicationem, dum ita scribit: *Per hunc secundum intelligitur multitudo avarorum, qui ita circa terrenas divitias congregandas & conservandas intenti sunt, quod spiritualium ac cœlestium obliviscuntur bonorum.*

Eo probare illa.

4. Albertus Magnus inquit: *Benè dicit, Eo, quia continuò ivit proficiendo in pœnis per delectationem. Ps.* 80. 13. *ibunt in adinventionibus suis. Prov.* 1. 16. *Pedes eorum ad malum currunt.* Ecce tibi hic adumbratam mundanorum stultitiam, qui potius propriis appetitibus serviendo, laborare & dæmonis mancipia effici, quam Christi cœna, id est, divinæ gratiæ & rectæ ac innocentiæ gaudio (*secura mens quasi juge convivium*,) frui volunt. Quamnam, dic sodes, talis terram arando delectationem habere poterat? aut nunquid ex lautissima illa cœna habiturus fuisset majorem? imo tametsi etiam ad jugum Christi portandum fuerit vocatus, ex hoc tamen se gravatum dicere non potuit; siquidem de hoc nobis ex fide & veritate evangelica, imo ipsiusmet Salvatoris testimonio constat, dicentis: *Jugum meum suave est, & onus meum leve.* Qua de re optimè S. Gregorius ait: *Quid in hac vita laboriosius, quam terrenis rebus æstuare? aut quid quietius, quam hujus sæculi nihil appetere?* Didacus Stella super hæc verba ita discurrit: *Christus dicit: Tollite jugum meum super vos; jugum enim meum suave est; hic autem, ne se subjiciat jugo suavi, humeris suis quinque gravissima juga subit, quorum quodlibet gravius est centum Christi jugis. Diaboli quinque sunt juga, quia nullus est sensus, quem sibi diabolus subjicere non desideret; dicit etiam, quod emit ea, ego profectò gratis, & sine ullo pretio humeris meis non susciperem quinque talia juga, nedum emerem. Certè sic est, quod emimus cum dispendio animarum nostrarum divitias, honores, & delectationes hujus mundi, quæ nobis nihil aliud, nisi onus, dolores, ingentesque cruciatus afferunt.*

Mat. 11. v. 30. Lib. 18. mor. c. 28.

5. Sunt nonnulli adeo ambitiosi homines, ut quidquid valent, quidquid possunt, id totum impendant & superimpendant ad acquirendum honores, & officia, conspicua quidem, sed valde laboriosa, ad comparandas sibi delitias & voluptates, sed tales, quæ rosæ quædam sunt, innumeris quaquaversum spinis pungentissimis circumseptæ. Quis non credidisset, avarum hunc hominem, suas eo præcipuè fine expendisse pecunias, ut se potius ab aratro & jugo subeundo eximeret, & tamen idem non unum duntaxat, sed quinque jugis se submisit ut statim ad arandum & laborandum se reciperet? Thomas Morus, magnus ille regni Anglicani Cancellarius, similium multorum hominum maturè consideravit fatuitatem & mentis inopiam, tot labores & curas pro adeundo inferno subeuntium, qui tamen, si medietatem, imò multò minus earum, quas pro mundo sustinent, pro Deo & anima sua sustinerent, ad gradus gloriæ valde eminentes ascensuri essent.

6. Idem Stella super ly *Eo probare*, ita discurrit: *O homines modicæ fidei; non sufficit, ut de sapientia divina moveamini, quam nihil subterfugere potest? non satis est, hoc ab hominibus expertis dictum esse? omnes, quotquot mundo inserviunt, asserunt, mundi jugum esse intolerabile: è contrario autem omnes, qui Deum colunt, jugum Domini suavissimum testantur.* Id quod lamentabantur mundani illi apud Sapientem, dicentes: *Lassati sumus in via iniquitatis, ambulavimus vias difficiles.*

Sap. 5. 7.

Versus 20.

Et alius dixit: Uxorem duxi, & ideo non possum venire.

Et alius dixit: Uxorem duxi.

1. *Per hos*, inquit Lyranus, *intelliguntur carnales & lascivi.* S. Bonaventura pariter ait: *Hæc est concupiscentia carnis, de qua Ecclesiastes: Invenit amariorem morte mulierem, quæ laqueus venatorum est: dicitur uxor, propter vehementem libidinis adhæsionem.* Enim vero nequaquam per hæc verba status damnatur conjugalis, sed ut Lucas Burgensis optimè advertit: *Notantur, qui in voluptate carnis immersi, uxoris usum cœlesti præferunt beatitudini; uxoribus malunt placere quam Deo.* Idem quoque laudatissimus Author hac eadem occasione egregiam quandam reflexionem in medium adducit, nimirum, quod in hoc Evangelio non nominentur omnes illi, qui ab æterna gloria certò sunt excludendi; siquidem nulla fit de adulteris, rapacibus, blasphematoribus, aliisque similibus specifica mentio, sed nominantur *Illi soli, qui humanis negotiis, ex suo genere licitis, ita se implicant, ut ab adeundo cœlesti convivio revocentur, ita suo vitæ generi se totos addicunt, & captivos tradunt, ut de cœlestibus, in quæ tanquam finem respicere oportet, non sint solliciti:* nimirum solus condemnatur affectus immoderatus, quo homo rebus hisce temporalibus quantumvis alias licitis & honestis adhærescit, hic enim applicationem & cogitationes ad bona spiritualia & æterna totaliter impedit. *Qui habent uxores*, inquit Apostolus, *tanquam non habentes sint, & qui emunt tanquam non possidentes, & qui utuntur hoc mundo, tanquam non utantur, præterit enim figura hujus mundi: res temporalis in usu, æterna in desiderio sit*, *inquit Gregorius homil.* 36. *in hoc Evangelium.* 1. Cor. 7. v. 29.

In Luc. Eccl. 7. v. 27.

2. Cajetanus eandem habet ponderationem dum ait: *Collige prudens Lector nullum istorum trium vacasse malo operi ex genere, sed omnes & singulos præposuisse sua, scilicet villam, juga boum, uxorem, convivio cœlesti.*

Jans. c. 91.

3. Jansenius hoc loco dubium movet, dicens: Ex quo matrimonium ab ipsamet divina providentia ad genus humanum propagandum institutum sit, valde mirandum est, quomodo idem Deus illud ingressui in regnum cœlorum obstaculum esse dicere possit, maximè sub lege nova, in qua idem matrimonium Sacramentum est, conferens gratiam? Mox tamen hanc illius reddit rationem: *Quoniam multi per hoc non prolis fœcunditatem, sed desideria expetunt carnis, idcirco inquit Gregorius, per rem justam non incongruè significari potest res injusta.*

4. Didacus Stella ex his verbis humanam detestatur malitiam, utpotè quæ medicinam in venenum convertit: *Quid dicemus*, inquit, *de malitia humana, quæ eo processit, ut omnia illa, quæ in ejus salutis medium & auxilium concessa sunt, in causas condemnationis suæ converterit?* Etenim si nonneminem exhortari voluero, inquit idem Author, ut saluti suæ attendat, & ad bene sibi de æternitatis beatæ securitate sibi consulendum, in timore Dei vivat, ut ad cœnam nuptiarum agni se præparet, ut Sacramenta frequentet, mox se, quia uxorem duxit id facere non posse respondebit. *O malum magnum, quod matrimonium, quod institutum fuit ad cultum Dei; malitia humana mille incomodis in ejus offensionem converterit sæpenumero: uxor, quæ remedium est multorum incommodorum, alia quamplurima sævitia sua, sumptibus, insaniis, & cultibus causet: verum ad hoc proficiet mariti prudentia, ut corrigat.*

Et ideo non possum venire.

5. Ponderat hoc loco Jansenius, alios duos invitanti se, respondisse: *Rogo te habe me excusatum*, hunc verò apertè & sine ulla verecundia dixisse: *Non possum venire, per quem accipiuntur, qui voluptati carnis operam dant*, per hunc etenim, qui uxorem duxerat, ii, qui voluptatibus carnalibus immersi vivunt, significantur, qui proinde suam allegabat impossibilitatem, *Ut intelligamus, nihil ita obruere animum, ut lascivia carnis, quæ fastidium, imo oblivionem parit rerum divinarum.* Majorem verò terrorem mihi incutit Cajetani super hæc verba: *Uxorem duxi*, expositio dicentis *Iste carnalibus delectationibus, licitis tamen & honestis, subjectus, non rogat, sed impotentiam veniendi pro ratione affert, quia animus carnalibus delectationibus deditus, tam est à ratione alienus, ut non roget rationem sui haberi, omnino elongatur à spiritualibus, hoc enim sonat: Et ideo non possum venire*; Unde sic arguo: Quod si voluptas carnalis, per viam matrimonii licita, sed cum excessu quodam & superfluitate tantum usurpata, ad cœnam cœlestem aditum prohibet, quantò igitur majus obstaculum delectatio carnalis illicita & divina lege prohibita censenda erit? Etenim luxuriosus effrænatis amoribus suis adeo fortiter adstringitur & illaqueatur, ut omnem salutis suæ spem sibimetipsi detruncet: *Non possum*; alii quidem honestè se excusarunt, non tamen impossibilitatem allegarunt, nec mirum, quia veridicus Spiritus sancti calamus de homine carnali scribit: *Hoc autem scitote, intelligentes, quod omnis fornicator aut immundus non habet hæreditatem in regno Christi.* Eph. 5. 5.

6. Idemmet Deus, qui hanc cœlestis gloriæ cænam præparavit, carnales homines à Spiritu sancto penitus deserendos esse, expressè profitetur; *Non permanebit spiritus meus in homine, quia caro est*, quam veritatem utique tyrannus ille bene agnovit, qui S. Luciam martyrio affecit, qui proinde ad eam dixit: *Jubebo te ad lupanar duci, ut te Spiritus sanctus deserat.* In vita S. Francisci Salesii refertur, quod is à Clemente VIII. Pontifice Maximo, qui eum eximium Dei servum esse sciebat, monitus, cum evidenti vitæ periculo se Genevam, tam hæreseos Calvinianæ sentinam, in habitu personato receperit, ut famosum illum hæresiarcham Bezam, ad veræ fidei agnitionem, & Ecclesiæ sanctæ gremium revocaret, qui licet ab eodem vito sancto de errore suo penitus fuisset convictus, adeo ut veritatem Religionis Catholicæ clarè agnosceret, nihilominus sibi ad eandem relicto errore reverti, impossibile esse dixit; cumque ab hoc Dei servo, qui pro ejus ad orthodoxam fidem transitu pontem aureum straverat, causam hujus impossibilitatis edicere rogatus fuisset, is confestim speciosissimam quandam juvenculam coram sancto Præsule accersivit, eamque unicam impossibilitatis resipiscentiæ suæ causam esse fassus fuit; nec mirum, quia *Ubi cæperit quis luxuriari*, inquit S. Ambrosius, *incipit deviare à vera fide; sedit populus manducare & bibere, & fieri sibi Deos popposcit.*

Gen. 6. 3.

Ep. 16. ad Sabin.

7. Hugo Cardinalis ait: *Excusatio istius refertur ad concupiscentiam carnis, iste etiam non rogat excusari, quia solum peccatum carnis non palliatur in confessione.* Idipsum quoque S. Bonaventura ante Hugonem his verbis scripserat, dum ait: *Nec addit, habe me excusatum, quia solum peccatum carnis est, quod minimè palliat se sub specie virtutis, & minimè excusatur.*

In Luc.

8. Idem quoque sanctus & Seraphicus Doctor, illum verè mentitum fuisse ostendit, dicens: *Quia talis etsi sit concupiscentiæ servus, potest facere, quo facto habeat gratiam, per quam habet posse domandi concupiscentiam. Unde ad Rom. 7. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? & respondet continuo; Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum.* Hæc quoque ad Eucharisticam Christi cænam invitatio ab eodem acceptata, ad diminuendum in eo concupiscentiæ fomitem sufficere potuisset, quia ibi accepisset *Frumentum electorum, & vinum germinans virgines.* Sic enim S. Augustinus, qui triginta trium annorum spatio huic carnalitatis suæ luto ad fauces usque immersus fuerat, purissimam S. Ambrosii vitam admiratus, sciensque quod in virtute hujus mensæ, Angelorum puritatem adæquaret, post suam conversionem & ipse hujus ejusdem cænæ Eucharisticæ commensalis factus, deinceps ad decrepitam usque ætatem, puritatem & innocentiam suam baptismalem conservavit. Sanctus Hieronymus de hac mystica cæna ita scribit. *Calore Spiritus sancti exsiccat fontes libidinum;* hic etenim est ignis ille, qui panem hunc coquit cœlestem. Unde Sanctus Ambrosius ait: *In carne Christi, quæ nostrarum æstus refrigeravit cupiditatum, quæ compescuit insolentiam vitiorum, quæ extinxit ignes libidinum.* Et quidem ad hunc ignem in juvenibus extinguendum, in quibus concupiscentiæ ardor, ratione annorum, aliorumque incentivorum, vehementior existit, remedium istud vel maximè est necessarium. Unde ubi vulgata nostra legit: *Panem Angelorum manducavit homo;* ex Hebræo legitur: *Panem juvenum*; quam equidem singularem Communionis frequentatæ virtutem eradicandi *obscænum amorem*, S. Gregorius specialiter agnovit.

Zach. 9. 17.

In epit. Licin Bœtici.

Ser. 19. in Ps. 118.

Ps. 77. 25.

In hom. 8. in Eccl.

Versus 21.

Et reversus servus nuntiavit hæc Domino suo; tunc iratus Paterfamilias dixit servo suo: Exi citò in plateas, & vicos civitatis & pauperes, ac debiles, & cæcos, & claudos, introduc huc.

Et reversus servus nuntiavit hæc Domino suo.

1. Hugo Cardinalis per hunc servum in sensu morali Prædicatores Evangelicos intelligit; *Post invitationem, id est, prædicationem, debet reverti ad Dominum per gratiarum actionem; & ad se, per sui considerationem.* Quonam verò modo id exequendum sit, his verbis declarat: *Debet reverti ad Deum, ut ei, non sibi attribuat fructum prædicationis: ad se verò debet reverti, ne de fructu suæ prædicationis superbiat.*

Tunc iratus Paterfamilias.

2. *Id est, Christus*, inquit Dionysius Carthusianus, *per tantam hominum ingratitudinem*; demum verò declarat, quod ita non sit passio, quæ Christo prædominari possit *secundum suam Divinitatem, quantum ad passionum affectus, sed quantum ad similitudinem operis.* *Porro ira per zelum, quæ est appetitus vindictæ secundum rationis dictamen, fuit in Christo secundum suam humanitatem.* Cajetanus per hanc Patrisfamilias iram divinæ justitiæ effectus intelligendos esse dicit: *Ira Dei punitio est justa*; vel etiam, ut Albertus Magnus advertit: *In hoc iratus dicitur Deus, quia ad modum irati & provocati facit, repellendo vocatos ad cœnam. Irascitur de peccatorum ingratitudine, & de laboris servorum suorum frustratione.* Lucas Burgensis motivum hujus irati Patrisfamilias fuisse scribit: *Quod sua cœna despiceretur, & posthaberetur rebus tam levibus; nihil æquè ad iracundiam provocat Deum, ut contemptus beneficiorum, quæ ultrò nobis offert.* Eodem tempore, quo populus Dei electus, cibo à Deo pascebatur cœlesti: *Panem Angelorum manducavit homo*, idem mox carnes manducare desiderabat; quas equidem Deus iratus iisdem dedit, sed caro nimis pretio carnis hoc ferculum illis constitit, siquidem divinæ vindictæ gladium in eosdem protinus exseruit: *Adhuc escæ eorum erant in ore ipsorum, & ira Dei ascendit super eos.*

Ps. 77. 1.

Ps. 77. 31.

Exi citò.

3. Dionysius Carthusianus ait: *Quia periculum est in mora, & sine dilatione providendum est animarum saluti, quo verbo redarguuntur Prædicatores & Prælati ignavi, & tardi, qui facili occasione prædicationem omittunt, aut differunt.* Sanctus Bonaventura dicit: *Exitus iste ad exercitium prædicationis, secundum illud: Exiit qui seminat seminare semen suum.* Ubi de salute animæ agitur, cunctandum non est, hoc enim est *Momentum unde dependet æternitas*; ideoque opus est præsentaneis uti occasionibus & opportunitatibus, & quando anima ad Dei lumina & inspirationes recipienda dispositа est, nequaquam occasio illa negligenda erit.

In Luc. Luc. 8. 5(

4. Albertus Magnus ait: *Exi ab intimo tuæ contemplationis ad ea, quæ sunt circa proximum exterioris actionis.*

5. Didacus Stella hoc loco summam Dei nostri, nos tam humaniter invitantis admiratur bonitatem: *Quia non quomodocunque eos vocat, sed citò, & sine ulla mora; nunquam Deus piger est, ut nobis benefaciat, sed diligentissimus valdeque sollicitus, ut nos vocet, gratiamque suam concedat.*

In Luc.

In plateas.

6. S. Ambrosius ait: *Misit ad plateas, quia misit ad peccatores, ut de latioribus viis ad angustam viam venirent, quæ ducit ad vitam.* Hugo Cardinalis ait: *Id est ad illos, qui sunt in via lata & spatiosa, quæ ducit ad mortem.* Deus nulla premitur majori sollicitudine, quam ut peccatores pœnitentes ad mensam gloriæ suæ considere faciat; & hinc est, quod Dei filius ad eos convertendos se recipiens, ad nuptias se abire, lautisque epulis se reficiendum esse credebat; unde in conversione Zachæi, ab eodem fuit invitatus ad prandium; in conversione Magdalenæ, Pharisæi Simonis convivio accumbebat. S. Matthæus conversus. *Fecit convivium magnum*; Ideo pariter de ipso dicebatur: *Cum publicanis & peccatoribus conducat.*

In Luc.

Matth. 9. 11.

7. Dionysius Carthusianus ait: *Per plateas quoque significantur multitudines hominum majores; vel notatur, qui in prosperis quasi in latitudine erant.*

Et vicos.

8. Glossa ait: *Mittit ad vicos, dum illos vocat, quos temporalium rerum coarctat inopia.* Hugo Cardinalis eandem expositionem adducens, exemplificando subjungit; *Per eos, qui vocantur de vicis, moraliter intelliguntur illi, qui penuria necessariorum arctati, intrant claustrum, & ita ad Deum convertuntur.* Albertus Magnus rationem reddit, cur illi, qui in angustia bonorum tempo-

temporalium sunt constituti, de via stricta vocari dicantur: *Quia vicus est via stricta inter domos, & sunt, qui in angustia sunt salutis, & expedientem se nullum habent, sicut quidam ex naturæ indagatione immortalem animam esse scientes, sed nescientes, quia justitia salvaretur anima, & ideo in arcto erant positi.*

9. Dionysius Carthusianus ait: *Per vicos, multitudines mineres, quia non multis tantum, sed & paucis est prædicandum*; qui idem exstaticus Doctor aliam quandam expositionem subjungit, dum *Per vicos* intelligit, *qui in adversitatibus premebantur; per civitatem hoc loco significatur synagoga, quæ fuit aliquando civitas Dei, sicut nunc est Ecclesia.*

10. Voluit quoque Deus nobis insinuare, quod, dum de nobis ad regni sui, per hanc cænam præfigurati, possessionem & fruitionem, invitandis agitur, nullum habeat sive ad tempus, sive ad locum, sive ad personarum conditionem vel professionem, respectum, sed unumquemque admittat, tametsi ad ipsum ex plateis, viculis aut sepibus veniat, imò tametsi sub tardam noctem accedat: nullus enim ab inde excluſus erit, nisi qui invitationem ad convivium spreverit & renuerit. Unde S. Ambrosius ait: *Invitat pauperes, debiles, cæcos, quo ostendit nobis, vel quod nullum debilitas corporis excluſit à regno.*

Et pauperes.

11. S. Gregorius quænam convivantium genera ad hanc cænam Regis gloriæ admissa, imò quælita fuerint considerat, dum ait: *Peccatores superbi respuuntur, humiles eliguntur; hos itaque elegit Deus, quos despicit mundus, quia plerumque ipsa despectio hominem revocat ad semetipsum, & tanto celerius vocem Dei aliqui audiunt, quanto in hoc mundo non habent, ubi delectentur.* Sanctus Ambrosius quoque dicit: *Quod varius delinquat, cui desit illecebra peccandi.* Lyranus Principes synagogæ, Scribas, Pharisæos, & alios populi primores, ob duritiem & infidelitatem suam ab hac cæna repudiatos fuisse dicit: *Pauperes autem & simplices, & publicani illius populi sunt vocati, ut patet in Apostolis.*

Ho 36. Evan.

Serm. 34. de verbo Dom.

12. Sanctus Augustinus ait: *Non venerunt divites sani, quasi bene ambulantes; & acutè cernentes, multum de se præsumentes, & ideo desperationes quantò superbiores; veniant mendici, quia ille invitat, qui propter nos pauper factus est, cum dives esset, ut illius paupertate mendici ditaremur.*

2. Cor. 8. 9.

13. Advertendum porro est, quod per hoc verbum, *pauperes*, non excludantur divites illi, qui affectu & corde ab his terrenis bonis alieni vivunt; Unde Albertus Magnus ait: *Quem enim divites in villis & bobus contemnunt, oportet ut pauperes vocet, sunt autem pauperes qui, quantumlibet divites sint, tamen se in præsenti mendicos reputant, nisi æterna bona adipiscantur.*

In Luc.

14. Sanctus Bonaventura ait: *Ad literam pauperes admittuntur ad regnum cœlorum 1. Cor. 1. 26. Videte vocationem vestram, fratres, quia non multi sapientes secundum carnem, non multi nobiles, sed quæ stulta sunt mundi, elegit Deus, ut confundat fortia, & ignobilia mundi & contemptibilia eligat*; idem quoque ex mente sancti Augustini per pauperes illos intelligendos esse subjungit, qui tales sunt per virtutem: *Ut illos intelligamus pauperes, qui non confidunt de nimia opulentia, de quibus in Proverbiis dicitur: Est quasi pauper, cum in multis divitiis sit.*

Prov. 13. 7.

15. Valde profectò peregrinum esse videtur, quod convivii illius, cui sublimiores cœli Dominationes & potestates inserviunt, commensales & convivæ futuri sint pauperes fætentes & miserabiles, quorum vel solus aspectus nauseam provocare posset; & tamen verissimum est, quod *Esurientes replet bonis, fastidiosos divites dimittens inanes: Edent pauperes & saturabuntur.* Et Hugo Cardinalis ait: *Quia non comedent eum spiritualiter, nisi pauperes contemptores divitiarum*, in thesauros Dei, sive ad mensam illam æternalibus delitiis redundantem, illi soli admittentur, qui in hac præsenti vita præ nimia fame fuerint extenuati, humiles & contemptui habiti. Lyranus ait: *Per pauperes intelliguntur verè humiles, qui sunt pauperes spiritu*, ut exponit Augustinus: *Beati pauperes spiritu, id est, non habentes instantem spiritum.* S. Gregorius tam illos, qui invitantem ad cænam repudiarunt, quam alios, qui ad cænam admissi fuere, peccatores fuisse notat, cum hac tamen differentia: *Peccatores superbi respuuntur, ut pauperes humiles eligantur.*

Luc. 1. 53. Ps. 21. 27.

Hom cit.

Debiles.

16. *Id est*, inquit Lyranus, *nihil sibi virtutis attribuentes*, quod ipsum sanctus Bonaventura aliis verbis expressit, dum illos debiles dicit, *qui non confidunt de sua virtute.*

In Luc.

17. Albertus Magnus per hos debiles & infirmos eos interpretatur, qui omnem animi sui vigorem divino servitio consecrant: *Isti sunt, qui ad terrenos labores vires non habent, sed ad spiritualia vires exhibent, & impendunt*: Ps. 58. 10. *Fortitudinem meam ad te custodiam.* Et S. Augustinus ait: *Veniant debiles, quia non est opus sanis medico, sed male habentibus.*

Et cæcos.

18. *Per cæcos*, inquit Lyranus, *visum sibi ab illicitis reprimentes.* Sanctus Bonaventura similiter in serm. 1. in hanc Dominicam, per cæcos intelligit *illos, qui oculos suos eruunt, & refrænaverunt, ne vanitatem mundi videndo, concupiscerent.* Albertus Magnus verba illa Psalmistæ adducit, dicentis: *Averte oculos meos ne videant vanitatem; cæci sunt, ea, quæ fulgent in mundo, non videntes.*

Ps 118. 33.

19. S. Bonaventura super Lucam ait illos intelligi, *cæcos, qui non confidunt de sua scientia.*

20. S. Augustinus ait: *Veniant cæci, qui dicant: Illumina oculos meos ne unquam obdormiam in morte.*

Ser 34. cit.

21. Hugo Cardinalis cæcos illos hoc modo exponit: *id est, simplices & idiotas, qui lumen ingenii non habent, vel qui se reputant nihil scire.*

Ps 12. 4.

Claudos.

22. Lyranus *per claudos* intelligit, *defectus proprios considerantes.*

23. Hugo Cardinalis dicit: *Qui bona sciunt, sed mala faciunt, vel qui simul bona & mala faciunt.* S. Augustinus modum explicat, quo hi claudi se ad huic mensæ accumbendum adaptant: *Veniant claudi*, inquit, *qui ei dicant. Compone gressus meos in semitis tuis.*

Ps 16. 5.

24. S. Bonaventura illos intelligit *claudos, qui non confidunt de sua rectitudine.*

Introduc huc.

25. *Id est*, inquit Dionysius Carthusianus, *ad regnum cœleste perducere stude, prædicando, orando, exemplariterque vivendo.*

26. Considerari etiam hoc loco potest, quod divites & potentes, propria culpa ab hac cæna excluſi sint, in eorumque locum pauperes, claudi & cæci subintroducti; sicut tertia pars stellarum cœli propter superbiam suam præcipitata fuit in abyssum, & vilissimum hujus nostræ naturæ lutum ad Thronorum, Virtutum, Potestatum, Dominationum, Principatuum, Cherubinorum, Seraphinorumque thronum fuit assumptum.

27. Lucas Burgensis ait; *Primoribus Judæorum ejicientibus Evangelium, & contemnentibus sibi prædicatum regnum cœlorum, oblatum est illud plebeis, & vulgaribus, idiotis, indoctis, contemptis, adeoque infamibus publicanis & peccatoribus; vel illis*, ut Titus Bostrensis ait: *Qui ex Judaica multitudine habebantur infirmiores, vilibus nimirum piscatoribus & idiotis.*

28. Quod si tortasse non nemo quærat, quo modo hi claudi, cæci & infirmi ad huic convivio accumbendum sese capaces reddiderint & dignos? Huic sanctus Ambrosius respondet: *Qui vocantur ad cænam, prius vocando sanantur, si claudus fuit, gradiendi facultatem, ut veniret accepit; si lumine oculorum privatus domum utique Domini, nisi refulgente luce, intrare non poterat.* Eusebius Emissenus quoque considerat, eos, qui antea pauperes fuerant, postquam tanquam commensales huic cænæ accubuissent, divites factos esse & locupletes: *Invitati ad convivium Christi, divites & fortes facti sunt & interius illuminati jam in via non errant; sed recto tramite gradiuntur.*

In Luc.

Hom. in hac Dom.

29. Didacus Stella Dei nostri admiratur benignitatem, utpote qui omnes in cæli tabernacula recipit, suique regni participes efficit: *Neminem despicit, nulli claudit januam suæ misericordiæ; non contemnit Do-*

minus Æthiopem, aut Indum in Mexicum usque delatum, nemoque est, quantumvis miser & abjectus, qui illa pietatis viscera operata non inveniat; etenim tametsi eorum, qui ab ipso intimata ad cænam invitationem rejecerant & contempserant, ingratitudinem probe satis animadvertisset, attamen non destitit, quin alios pari pietate ad eandem invitaret: *Minimè defatigatus priorum ingratitudine, posterioribus benefacere non desistit, non exhauritur divina misericordia tam citò ut perfidia & ingratitudo aliquorum, beneficia Dei in alios conferenda impediat.*

Versus 22.

Et ait servus: Domine, factum est ut imperasti, & adhuc locus est.

1. *Quasi dicerent*, inquit Glossa: *Multos tales ex Judæis ad cænam tuam collegimus, sed isti locum convivii tui non implent, superest locus, ubi gentium numerositas suscipiatur.* Major etenim populi Hebræi pars, ob quem specialiter cæna hæc præparata & instituta fuerat, se excusavit, & à Christi sequela se subduxit, ac proinde opus erat, ut ad restaurandas Angelorum ruinas, populus quoque gentilis invitaretur, & hoc fine præceptum hoc à Domino datum fuerat.

2. Lucas Burgensis servi hujus, in congreganda tanta, quam poterat, gente, sollicitudinem observat, qua Domini sui, quem ad habendos in cæna sua multos commensales avidissimum esse sciebat, imperio satisfacere satagebat, *Neminem quantumvis abjectum, (quæ ejus humanitas est) sua opera indignum habentis.*

Versus 23.

Et ait Dominus servo: Exi in vias & sepes, & compelle intrare, ut impleatur domus mea.

1. *In vias & sepes, id est, extra Judæam*, inquit Lyranus, *discurrendo ad populum gentilem, sicut fecerunt Apostoli.* Jansenius per illos, qui foris extra civitatem, per vias & sepes congregati fuerunt, gentiles denotari: *Ad quos sine lege Dei viventes vitam planè incompositam, & in viarum varietate errantes, post Judæorum vocationem missi sunt Apostoli.*

2. Albertus Magnus ait: *Viæ autem sunt hic vocatæ omnis modus vivendi, quo quilibet sine lege aliqua vixit, pro libitu suæ voluntatis.* Et quidem in hasce vias Doctor gentium egressus est, qui ad Corinthios 1. Epist. c. 9. 21. ita scribit: *His qui sine lege erant, &c.*

3. Sanctus Ambrosius dicit: *Per illos, qui vocantur de viis, significantur illi, qui licet adhuc sint extra viam quæ ducit ad vitam, tamen quodammodo in viam se præparant; nam prope viam est, qui habet voluntatem benefaciendi.* In Luc.

4. Glossa ita explicat: *Mittit ad vias, cum illos vocat, qui jam in bonæ voluntatis tramite constituti sunt, nullis cupiditatibus temporalium occupati.*

5. Hugo Cardinalis optimè considerat, quod prius invitarit illos, qui ibant per vicos & plateas: *In plateas & vicos civitatis*, postea verò miserit invitatores quoque ad illos, qui in viis publicis & inter sepes morabantur, ut exinde denotaret duo genera hominum, civium videlicet & rusticorum: *Ut per illos, qui vocantur de vicis & plateis intelligantur Judæi, tanquam cives, id est, legem ac Prophetas, ac eloquia Domini habentes; per eos, qui de viis & sepibus, intelligantur gentiles, quasi inculti & agrestes, id est, legem & Prophetas, & eloquia Domini ignorantes.*

Et sepes.

6. Glossa ita scribit: *Mittit ad sepes, cum eos vocat, qui culta ab incultis secernunt, & incursus arcent bestiarum, id est, bona à malis distinguunt, & munimenta fidei adversus diaboli tentamenta obtendunt.* In Luc.

7. S. Bonaventura per has vias & sepes, quæ foris extra civitatem consistunt, peccatores interpretatur: *Per vias & sepes, quæ sunt extra urbem, intelliguntur peccatores qui sunt extra Ecclesiæ unitatem.*

8. Albertus Magnus per hasce sepes, sectas intelligit antiquorum Philosophorum: *Sepes autem sunt modi vivendi, legibus & statutis quasi quibusdam sepibus obfirmati, sicut antiquitus quidam vivebant in legibus Pythagoræ, quidam Solonis, &c.*

9. Jansenius per hos, ultimo loco vocatos, antipodas nationesque magis barbaras & remotas vult posse intelligi: *Intelligendi quilibet obscuri populi in extremis orbis angulis commorantes, ad quos deinde prædicatorum ordo extrusus est, & in finem usque sæculi extrudetur, quousque impleatur electorum numerus.* Pro cujus meliori evidentia advertendum est, quod hi non tam invitentur, quam cogantur; *Compelle intrare*, quia priusquam Religio Christiana in multas novi mundi patres introduci posset, easdem per exercitus armatos, Principibus Christianis subjugare necessum fuit.

Et compelle intrare.

10. Dionysius Carthusianus monet, non esse absolutè intelligendum, quod Deus homini violentiam inferat, siquidem de homine certum est, quod *Reliquit illum in manu consilii sui, ita quod ait: Compelle intrare, non intelligitur de coactione absoluta, atque omnimoda, quia sic liberum arbitrium cogi non potest, nec Deus vult habere coacta obsequia, sed aliquali & inductiva.* Ex modo, quo Deus nonnullas animas convertit, inquit Cajetanus, videtur secundum nostrum modum judicandi, quod Deus certo quodam modo cogat, adducitque Saulis exemplum, inquiens: *Considera conversionem Pauli, & videbis compellere intrare; si sciremus, quibus viis Deus aliquos convertit, videremus pluries impleri, quod compellantur intrare, non quod compellatur voluntas, sed mutantia voluntatem talia sunt, ut compellatur quis mutare voluntatem.* Lucas Burgensis quoque modum declarat, quo arbitrii libertatem salvat, ipsaque anima per amabilem quandam & suavem violentiam à Deo inducitur: *Non quod aliqui inviti adducantur, sed quod per hujusmodi exteriora adhibita fiat, ut ex nolentibus reddantur volentes, gratia Christi intus cooperante.* Didacus Stella alios quosdam modos, ab infinita illa sapientia & pietate (quæ *vult omnes salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire*) excogitatos nobis insinuat. *Primò ostendendo voluntati nostræ tantum bonum ut ipsa non possit non appetere illud. Secundò removendo & abscondendo omne malum, & cum objectum voluntatis sit bonum, tantum bonum potest voluntati repræsentare, ut non possit non amare illud, quod videt bonum, & isto modo liberum hominis arbitrium subjicitur Deo, quod compellere voluntatem non est.* Sanctus Augustinus ait: *Abstrahantur à sepibus, à spinis, sed cogi nolunt; voluntate, inquiunt, nostra intremus.* Idem quoque sanctus Pater bene observat, quod hic Paterfamilias non jussit, ut aliquam ad cænam frequentandam inferrent violentiam, sed supposita hac angustia, qua inter sepes & spinas anxii erant, sequebatur, quod invitati suam essent ad cænam inclinaturi voluntatem: *Non hoc Dominus imperavit, coge*, inquit, *intrare, sed foris inveniatur necessitas, nascitur inde voluntas.* Eccli. 15. 14. Serm. 11. de verb. Dom.

11. Non defuere Expositores, qui hanc compulsionem de adversitatibus sunt interpretati, utpote qua sæpenumero reducimur ad pœnitentiam: *Hoc quoque notandum*, inquit Dionysius Carthusianus, *quod Deus interdum vocati inspiratione interna, interdum prædicatione externa, aliquando beneficiis, aliquando flagellis.* Quo etiam spectat celebris illa S. Gregorii sententia, dicentis: *Mala quæ nos hic premunt, ad Deum ire compellunt.* Glossa insuper notat, quod Paterfamilias hac ultima vice non jusserit servo suo, ut invitaret, sed dixerit: *Compelle intrare: Qui enim hujus mundi adversitatibus fracti, ad Dei amorem redeunt, atque à præsentis vitæ desideriis corriguntur, illi non nisi compulsi intrant.* Ejusdem quoque sententiæ Hugo Cardinalis fuit; dum ait: *Dominus quosdam compellit, quos scilicet adversitate vel infirmitate, vel paupertate, vel tentatione ad pœnitentiam vocat*; adducitque illud S. Augustini dictum: *Felix necessitas, quæ nos ad meliora compellit*; Deus etenim interdum nostris se opponit consiliis & conatibus, vel, ut spem conceptam, aut longæ alicujus servitutis merita amittamus, efficit, ne prosperemur in hac vita: diversa nobis in viam, qua tendimus impedimenta objicit, ne ad concupitam pertingere valeamus carnalem delectationem; vel etiam in pœnam illius incurabili nos infirmitate punit: *Sepiam viam tuam spinis*, ut à malis viis nostris redeuntes & resipiscentes Osc. 2. 6

ad hanc

ad hanc æternæ beatitudinis cœnam aditum habere valeamus: *Imple facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum Domine.* Ps. 82. 17.

Serm. 204. 12. Adhæc Sanctus Augustinus, quod Paterfamilias quoad primos invitatos servis suis jusserit: *Introduc huc*, non verò item quoad ultimos, sed circa hos præcepit, dicens: *Compelle intrare; ita significata sunt Ecclesiæ primordia adhuc crescentis, ut essent vires etiam compellentis.*

13. Verbum hoc, inquit Jansenius, *Indicat ardens desiderium, & summam liberalitatem Domini, cupientis suas delitias quamplurimis communicare*, vult enim, ut ita dicam, vim nobis inferre ad recipiendos & acceptandos ejus favores & gratias.

14. Idem quoque in hisce verbis denotatam esse considerat prædicationis Evangelicæ efficaciam; *Quæ effectura erat, ut Ethnici, qui belluino potius quam humano more degebant, tam subitò, ac in tanta multitudine ad tantam Philosophiam eveherentur, ut videri possint coacti, & vis quædam illis illata,* 1. Cor. 2. v. 4. *Non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritus & virtutis ad Thessal.* 1. v. 5. *Evangelium nostrum non fuit ad vos in sermone tantum, sed in virtute, & in Spiritu sancto, & in plenitudine multa.* Motiva porro, quæ illos constringebant ad credendum in Christum, seu quod idem est, ad acceptandam hanc cœnam, multa erant. Idem Jansenius ex illis multis pauca quædam enumerat, dicens: id factum esse *In miraculorum operatione, in prædicationis & doctrinæ assiduitate & constantia, in vitæ sinceritate & integritate. Compulsio ista*, inquit Albertus Magnus, *fit virtute veritatis*, nostræ etenim fidei veritas valde evidenter apparebat. Unde Propheticum illud verificabatur oraculum: *Testimonia tua credibilia facta sunt nimis*, huic quoque jungebatur legis, quæ annuntiabatur, integerrata sanctitas: *Lex Domini immaculata convertens animas, testimonium Domini fidele sapientiam præstans: parvulis.* Valde etiam efficax ad credendum motivum erat omnium prædicatorum Apostolicorum mutua inter se unio & concordia, exemplaritas item & heroicarum virtutum, quæ in illis eminebant, specimina, & specialiter unitas dogmatum, quæ omni in loco prædicabant denique sanguinis, qui passim ab innumeris effundebatur fidelibus, ad ejusdem, quam annuntiabant, fidei veritatem testificandam.

Ps. 92. 5. Ps. 18. 8.

15. *Compelle*, &c. id est, ut Dionysius Carthusianus explicat. *Quasi importunè, & per cominationes damnationis æternæ instiga illos, ut convertantur, prout ait Apostolus: Prædica verbum oportune: &c. Argue, obsecra, increpa*, &c. S. Bonaventura pariter sic exponit: *Compelle comminatione æternorum supplicitorum, & ostensione præsentium.* In Luc. 2. Tim. 4. 2.

16. Theophylactus à Glossa citatus, eos, qui ad cœnam invitati erant, pauperes & egenos fuisse considerans, hoc inde elicit salutare monitum: *Docet nos parabola hæc simplicibus, pauperibus, & debilibus potius, quam divitibus dandum; discimus & aliud, debere nos esse alacres & liberales ad pauperum susceptionem, atque etiam ita nolentes cogamus eos ut participes fiant bonorum nostrorum.* Discipuli qui in Emaus contendebant Salvatorem quem pauperem peregrinum esse existimabant, invitarunt, ut se una cum ipsis manducando, reficeret: *Et coegerunt illum dicentes: Mane nobiscum Domine;* Hujus autem hospitalitatis, eidem suavi quadam cum violentia exhibitæ fructus fuit, quia *Cognoverunt eum.* Ubi S. Gregorius ait: *Ex quo nimirum exemplo colligitur, quia peregrini ad hospitium non solum invitandi sunt, sed etiam trahendi.* Luc. 24. 29. Hom. 23. in Evang.

Ut impleatur domus mea.

17. S. Bonaventura ait: *Domus Domini implebitur, quando ruinæ Angelorum implebuntur. Ps.* 109. 6. *Implebit ruinas:* citatque S. Bernardum, qui animas ad beatam hanc cœnam hisce verbis invitat: *Currite fratres, currite, nam non solum Angeli, sed ipse creator Angelorum vos exspectat; nondum plena est domus, adhuc exspectantur, de quibus nuptiæ impleantur.* Ser. 2. in hac Dom.

18. Albertus Magnus immensam Dei nostri ad communicandum bona sua æterna aviditatem, his verbis ponderat: *Hoc totum studium, tota cura est istius magni Patris familias, ut bonis suis non solus perfruatur, sed multi.* Ps. 64. 5. *Replebimur in bonis domus tuæ.*

Versus 42.

Dico autem vobis, quod nemo virorum illorum, qui invitati sunt, gustabit cœnam meam.

Dico autem vobis.

1. *Hoc est*, ait Albertus Magnus: *Ego qui sum veritas hoc dico, unde alibi dicitur, quod juravit.* Psalm. 94. 11. *Quibus juravi in ira mea, si introibunt in requiem meam.*

Nemo virorum illorum, qui vocati sunt, gustabit cœnam meam.

2. Non est hoc ita intelligendum, quasi nullus ex Judaismo futurus sit salvus, inquit Lyranus; *Sed quia pauci comparativè, sicut communi modo loquendi dicitur: Nemo est in Ecclesia, vel in foro, quando sunt ibi pauci. Paucissimi enim de Judæis*, inquit Albertus Magnus, *gustaverunt; ita quod numerum inter vocatos non fecerunt.*

3. *Valde est tremenda sententia*, inquit Venerabilis Beda. *Ecce per se vocat, per Angelos vocat, per pastores vocat, aliquando per mundi hujus prospera vocat, aliquando per adversa*; ac tandem concludit, hoc nobis salubertimum monitum tradens: *Nemo contemnat; ne, dum vocatus excusat, cum voluerit intrare non valeat*; nam in Proverbiis dicit: *Vocavi & renuistis, ego quoque in interitu vestro ridebo.* Multi sunt adeo impii homines, qui nonnunquam ad tantam perveniunt impudentiam, Prov. 3. 23. ut etiam ipsas res fidei in ludibrio habeant, rideantque illos, qui in timore Dei integerrimè vivunt; in eodem quoque Proverb. capite Deus protestatur, dicens: *Tunc* Prov. 1. 28. *invocabunt me, & ego non exaudiam, mane consurgent, & non invenient me.* Stultæ Virgines Evangelicæ, magna quidem cum instantia & contentione precum, ad nuptias admitti rogabant, sed dictum illis fuit: *Nescio vos*, ostiumque reperiunt firmiter obseratum: *Clausa* Matt 25. 12. *est Janua.*

4. Unum ex atrocioribus tormentis, quæ damnatis inferenda sunt, erit non solum pœnarum infernalium atrocitas & æternitas, sed quod ad hæc cœlestis gloriæ cœna semper excluſi remanebunt; quam pœnam Isaias Isa. 65. 13. hisce verbis prædixit: *Ecce servi mei comedent, & vos esurietis; ecce servi mei bibent, & vos sitietis; ecce servi mei lætabuntur, & vos confundemini.* De iisdem quoque David scribit: *Famem patientur ut canes.* De facto jam Ps. 58. 7. elapsi sunt anni mille sexcenti & amplius, à quibus dives epulo unicam duntaxat suspirat aquæ stillulam, quam tamen in æternum non obtinebit.

DOMINICA III.
POST PENTECOSTEN.

Evangelium ex Lucæ c. 15.

Vers. 1. *ERant appropinquantes ei Publicani & peccatores, ut audirent illum. 2. Et murmurabant Pharisæi, & Scribæ, dicentes: Quia hic peccatores recipit, & manducat cum illis parabolam istam, dicens: 4. Quis ex vobis homo, qui habet centum oves, & si perdiderit unam ex illis, nonne dimittit nonaginta novem in deserto, & vadit ad illam, quæ perierat, donec inveniat eam? 5. Et cum invenerit eam imponit in humeros suos, gaudens. 6. Et veniens domum, convocat amicos & vicinos, dicens illis: Congratulamini mihi, quia inveni ovem, quæ perierat? Dico vobis, quod ita gaudium erit in cœlo super uno peccatore pœnitentiam agente, quam super nonaginta novem justis, qui non indigent pœnitentia. 8. Aut quæ mulier habens drachmas decem, si perdiderit drachmam unam, nonne accendit lucernam, & evertit domum, & quærit diligenter, donec inveniat? 9. Et cum invenerit, convocat amicas & vicinas, dicens; Congratulamini mihi, quia inveni drachmam, quam perdideram. 10. Ita dico vobis, gaudium erit coram Angelis Dei, super uno peccatore pœnitentiam agente.*

Versus 1.

Erant appropinquantes ei Publicani & peccatores, ut audirent illum.

Erant appropinquantes.

1. Ex quo, ut habet, axioma à Spiritu sancto Psalmistæ dictatum, *Longè est à peccatoribus salus*, quomodo igitur sanctus Lucas asserere potuit: *Erant appro-*
Ps. 118. 155. *pinquantes, &c.*

2. Salmeron super hæc verba, ita respondet: *Ad*
Tr. 25. c. 7. *Jesum accedere, non est peccatoris, ut talis est, quemadmodum nec tenebrarum est accedere ad lumen, vel infirmitatis ad salutem.* Prius Deus peccatori, per gratiam excitantem & auxilia sua, appropinquat, ut peccator ad ipsum appropinquare possit: *Quod ergo venirent ad Jesum, Dei trahentis erat, qui bonam naturam, & à secondita, per spiritualem quandam suavitatem, & internam dulcedinem juvantibus Angelis, & ipsa lenocinante humanitate, ad Jesum invitabat.*

Judith 8. 22. 3. In libro Judith dicitur: *Et nunc fratres quoniam vos estis presbyteri in populo Dei, & ex vobis pendet anima illorum.* Quis obsecro adeo futurus fuisset præsumptuosus & arrogans, ut Deo irato millenisque modis à nobis offenso auderet appropinquare? maximè cum de
Iob 22. 14. ipso legamus: *Circa cardines cæli perambulat*; ut igitur peccatoribus facile esset peccatorum suorum accipere veniam, disposuit, ut appropinquemus ad ipsum, ad sacerdotes, qui ipsum repræsentant, appropinquando. *Ne dixeris in corde tuo, quis ascendet in cœlum?* Ad hoc enim non adstringimur; *Sed quid dicit scriptura? Prope est verbum in ore tuo, & in corde tuo.* Etenim Deus noster per peccatorum venism vicinissimus nobis est, & proximè adstat; in corde quidem, per viam contritionis, in ore verò per confessionem sacramentalem: *Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem.*

4. Hugo Cardinalis ait: *Appropinquantibus autem*
Rom 12. 10. *Christo, corde & corpore, veniam postulando, appropinquat & ipse, gratiam infundendo.* Lyranus hanc approximationem fieri dicit, per conceptum à peccatore, emendationis & resipiscentiæ propositum: *Ex proposito emendationis vitæ.* Salmeron ait: *Appropinquabant peccatores Deo per pœnitentiam, & Christus eis appropinquabat per gratiam*, Lucas Burgensis monet, ne quispiam sibi persuadeat. Publicanos & peccatores ad Salvatorem appropinquasse, veluti ad vitiorum & scelerum suorum fautorum: *Non accesserunt ad Jesum, ut ad fautorem scelerum ac peccatorum suorum, sed ut ægroti ad medicum, ut sanarentur.*

Ps. 34. 5. S. Augustinus illos ad Salvatorem, per ejus imitationem & similitudinem appropinquasse dicit: *Propinquare illi, est similem illi fieri, recedere ab eo, dissimilem illi fieri.*

Et.

6. Peccatores sub tenebris in abyssum inferni abeunt;
Rom. 13. 12. peccata enim per tenebras figurantur: *Abjiciamus opera tenebrarum*, ad hasce autem tenebras depellendas, necessarium est, appropinquare ad lucem illam, quæ est
Joan. 1. 9. *lux vera, quæ illuminat omnem hominem*, ac proinde saluberrimè David monebat: *Accedite ad eum & illuminamini, & facies vestræ non confundentur.*
Ps. 33. 6.

7. S. Jacobus Apostolus hoc quoque nobis suggerit
Jac. 4. v. 8. consilium: *Appropinquate Deo, & ipse appropinquabit vobis*; quisnam autem in hac appropinquatione modus observandus sit immediatè post declarat, dum ait; *Emundate manus peccatores, & purificate corda*; & quidem ly *corda*, hoc loco non vacet mysterio, siquidem necessum est, ut per dolorem & contritionem internam à nobis emundetur conscientia; unde olim de quibus-
Is. 29. 13. dam populi sui conquerebatur, per os Isaiæ ita dicens;
Zac. 1. 3. *Appropinquat populus iste ore suo, cor autem ejus longè est à me.* In Zacharia legimus: *Convertimini ad me, & ego convertar ad vos.*

8. Et quidem nos, qui sumus peccatores in lege gratiæ hanc habemus præ ceteris veteris legis peccatoribus prærogativam, quod Christus suum de facto sanguinem fuderit, id quod illo tempore nondum factum fuerat, & tamen, ut S. Hieronymus testatur; *Absque cruore Domini Jesu, nemo appropinquat Deo.*
Cap. 2. ad Ephes.

Publicani & peccatores.

9. Ecce tibi societatem, & famulitium & comitatum, de quo singulariter sublimis ille Monarcha gloriatur, in cujus semore scriptum legitur: *Rex Regum, & Dominus dominantium*; qui in eo suam præcipuè omnipotentiam manifestat, quod titiones inferni, in Seraphinos transmutet Paradisi: *Glorificabit me bestia agri, dracones &* Isa. 43. 20. *strutbiones* id est, ut Lyranus exponit. *Illi, qui ante conversionem bestialiter & crudeliter vivebant.* Enormissimi peccatores tandem conversi, majus obsequium & gloriam attulerunt Deo, de quo nos cum Ecclesia Dei protestamur; *Deus, qui omnipotentiam tuam parcendo maximè & miserando manifestas.* Et ideo Dei filius, ut suum de morte, peccato & inferno gloriosè reportatum triumphum, glorioſiorem efficeret, magisque conspicuum; latronem quendam conversum secum conducere voluit, quem præ cunctis aliis regni sui participem effecit: *Hodie mecum eris in paradiso; non conculcans pa-* Luc. 23. v. 43. *radisum istius pietatis opere, sed honorans*, ait S. Augu- Ser. 2. de cru- & latr. stinus, *& illustrans: honor namque Paradisi est, talem habere Dominum, qui etiam latronem dignum facere possit Paradiso delitiarum*; & ideo sceleratissimi peccatores tandem ad pœnitentiam reducti, regni ejus principes atque magnates existunt.

10. Sciendum quoque est, quod Christus in hoc eodem capite, præter duas parabolas Pastoris & mulieris, drachmam suam amittentis, aliam quoque tertio loco de filio prodigo adjiciat, idque, ut S. Ambrosius advertit: *Ut triplici remedio provocati, vulnera nostra curemus, Deus Pater, Christus Pastor, mulier Ecclesia: Christus suo corpore vebit, qui tua in se peccata suscepit; quærit te Ecclesia, recipit Pater.*

Ut audirent illum.

11. Ecce tibi finem, quem habuere, qui sequebantur Christum, nimirum ut aures, & multò magis cor divinæ ejus voci, diviniſque inspirationibus aperirent, non enim sequebantur illum ad continuandam culpam, sed ad consequendam veniam: *Non ob curiositatem alen-* Ibid. *dam, ut multi*, inquit Salmeron, *nec ob malitiam, ut caperent eum in sermone, quemadmodum Pharisæi, sed ut audirent ad salutem:* quem proinde finem adeo rectum Cajetanus in hominibus, antea impiis & sceleratis, maximopere admiratur: *Sanctus finis*, inquit, *impertiendus omnibus.*

12. Valde admirandos, in ordine ad impiorum conversionem verbi Dei, in sacra Scriptura legimus effectus. Psalmista inquit: *Misit verbum, & sanavit eos:* Ps. 106. v. 20. *eripuit eos de interitionibus eorum*, & apud Jeremiam Deus dicit: *Nonne verba mea quasi ignis sunt, & quasi* Ier. 23. v. 29. *malleus conterens petras?* Famosa est illo Poetarum fabula in qua, refertur, quod Amphion harmoniæ suavitate, ad ædificanda Thebarum mœnia, ligna, silices & marmora, post se traxerit: sed solidior longè est veritas ista Catholica, qua civitatem Dei ex lapidibus, id est, animabus, lapidis instar in peccatis suis induratis, demum verò in virtute vocis Dei ad pœnitentiam reductis, ædificatam esse novimus: *Constituitur in cœlis vivis ex lapidibus*, canit de cœlesti Jerosolyma sancta mater Ecclesia. Et S. Petrus ait ad Christum: *Verba vitæ æternæ habes* Io. 6. v. 69. quod liquidò satis in hisce visum est verum esse Publicanis, siquidem hi in unico momento, ad unicam Christi vocem transmutati sunt in Apostolos; *Vidit hominem se-* Matt. 9. 9. *dentem in telonio & ait illi: Sequere me & surgens secutus est eum.* Similiter alius ille Publicanorum Princeps, ejusdem Christi vocem vix audierat, dicentis: *Descende*, cum ecce repentè factus est sanctus, non solum ipse, sed & universa familia ejus: *Hodie huic domui salus à Deo facta est, venit enim filius hominis quærere, & salvum facere,* Luc. 19. 9. *quod perierat.*

Versus 2.

Et murmurabant Pharisæi & Scribæ, dicentes: Quia hic peccatores recipit, & manducat cum illis.

Et murmurabant Pharisæi.

1. Pharisæi, totius universitatis populi Dei melior pars erant, ad eum fere modum, quomodo inter nos Religiosi, maximè reformati, esse solent; & tamen murmuratores facti sunt, & quidem quod maxime in

iis re-

Ps 72. 9. iis reprehensibile erat, adversus eum, qui verus Dei filius erat, murmurabant: *Posuerunt in cœlum os suum*: quia sanctissimum illius opus calumniabantur, quale erat, animas errabundas in statum salutis reducere. *Tanta hujus mali libido mentes hominum invasit*, scribit ad Celantiam S. Hieronymus, *ut etiam qui procul ab aliis vitiis recesserunt, in istud tamen, quasi in extremum*
Serm 168. *diaboli laqueum incidant.* De quibus proinde Chrysologus quoque dicit, quod fuerint *Non minus invidi, quam superbi*, & quidem utraque hæc passio adeo eos excæcabat, ut intelligere nequiverint, quod murmur illorum simile fuerit, ac si quis murmuraret contra medicum, quod visitet infirmum; vel adversus divitem, eò quod subveniat pauperi & egeno: *Malitiam de Dominica bonitate capiebant, de pietate Dei impii reddebantur, fiebant de Christi miseratione crudeles, sumebant de cœlesti curatione languorem, & pœnitentium veniam verte-*
In Luc. *bant Judicis in reatum*. Sanctus Bonaventura malis proprium esse dicit, quod per operum bonorum ab aliis patratorum conspectum, crescat eorum malitia: *Mors est impiis impietatem suam augere de visis operibus pietatis.*

2. Lucas Burgensis hanc murmurationem apud populum, qui Christum sequebatur, clam contra eundem factam esse dicit: *Id reprehendebant, quod laudare oportebat, & gratulari peccatoribus pœnitentiam.* Didacus Stella eorum, qui in dignitate positi sunt, proprium esse observat, quod scopus sint, in quem alio-
rum murmurationes collimant, adducitque pulchram S. Hieronymi in prologo libri Job, authoritatem, dicentis: Nullus utique contra me murmuraturus esset: *Si fiscellam junco texerem, aut palmarum folia complicarem, sed qui munera ardua exercent, multorum detractionibus sunt obnoxii.*

Lib. 5. in c. 6. Luc. 3. Observat S. Ambrosius, benignissimum Salvatorem pati potius voluisse, ut pharisaica malitia siniſtrum de se illis conceptum imprimeret, quam ut ipsemet à benefaciendo, & peccatoribus recipiendis desisteret: *Periclitari magis judicium, quam affectum voluit.*

Serm. 168. 4. Chrysologus superciliosis & passionatis hisce Pharisæis, ipsorum improperat ignorantiam & cæcitatem; dicit enim: *Pharisæus, non quales venerant, sed quales redibant, videre debuit; certè Paulum, quem persecutorem miserant, prædicatorem videant mox rediisse; recipit peccatores Deus, sed Deus peccatores esse non finit, quos recipit; peccator Deum non violat appropinquans, Deus peccatores sanctificat*; facilè decipimur murmurando de rebus vel factis, quæ pondere sanctuarii trutinata, opera videntur esse virtuosa & meritoria, cui accedit alia ejusdem nervosi Doctoris in alio quodam sermone expressa sententia, dicentis: *Quo modicus nisi ad ægrotum? Ubi angelus pastor, nisi ad ovem perditam? Qui pretiosam perdidit margaritam, loca squalida non dedignatur intrare.*

Quia hic peccatores recipit.

5. S. Bonaventura ait: *Ad affabilitatem colloquii & familiaritatem convivii, in quo volebant ipsum redarguere, tanquam fautorem malorum, & contemptorem præceptorum.*

Ibid. to. 7 tr. 15. 6. Salmeron distinguendo ostendit, quonam modo cum impiis licitè quis conversari valeat, nimirum non ut illos in peccatis foveat, nec cum periculo coinquinationis, qua ab eadem ipsorum pice inficiantur, hoc enim idem esset, ac si ab infirmo, qui curandus erat, ejusdem contrahatur infirmitatis contagium, multò minus cum illis conversari quis potest, qui ab illis grave patitur scandalum: *At verò cum talis quis est, ut non polluatur macula aliena, sed potius id agit, ut à macula contracta purget, & sine scandalo, profectò bene facit, & charitatem Evangelicam profitetur.* Sciendum tamen est, nequaquam convenire, ut quis se periculo exponat, qui minimè radicatus est in virtutum praxi & studio. Deus quidem populi sui malitiam penitissimè cognoscebat, dum Ezechielem ad illius correctionem sub-
Ezech. 3. v. 7. & 8. mitteret; veruntamen eidem Prophetæ dixit: *Domus Israel attrita fronte est, ecce dedi faciem tuam valentio-*
Jer. 15. v. 19. *rem facibus eorum*. Sic quoque Jeremiæ, quem, ut conversando cum illis, eosdem converteret, ipsemet miserat, omnem perversionis & corruptelæ suæ metum deponere jussit, dicendo: *Convertentur ipsi ad te & tu non converteris ad eos*. Aristippus ab antiquis Philosophis, quod in domibus hominum divitum & opulentorum, crebrò nimis videretur, objurgatus, Medicis domus illas creberrimè visitandas esse respondit, in quibus languent infirmi, tametsi illas sine ullo contagionis contrahendæ periculo visitent, etenim qui virtute & vitæ perfectione conspicui sunt, cujusmodi illi esse debent, quibus animas ad pœnitentiam revocare *ex officio* incumbit, extra omne positi sunt perversionis periculum, eò quod Deus illis tanquam protector potens adsistat.

7. Ex hoc, inquit Cajetanus, *Magna Jesu comitas relata ad fructum verbi divini significatur*; egregius namque fructus, quem Christus ex prædicatione sua reportavit, fuit peccatorum conversorum & pœnitentium ad eum confluens, & ab ipso perbenignè recepta turba.

8. Inter alias causas, ob quas Redemptor potius ad Crucem affigi, quam aliud supplicium subire elegerit, una hæc est, ut scilicet brachia sua ad peccatores excipiendos & amplectandos extensa & latè expansa haberet, nobisque per hoc insinuaret, quod *Non est abbreviata manus Domini, ut salvare nequeat*; super quæ verba Isa. 59. v. 1.
Oleaster ita scribit: *Quæ enim major potest esse misericordia, quam manum semper extensam habere ad levandum & dandum*; & quidem clavis in crucem suffigi voluit, ut illas ad nos recipiendos, semper haberet extensas & apertas, easque utpote inclavatas, nunquam posset claudere. Ibid.

Et manducat cum illis.

9. Chrysologus hic ait: *Venit ad convivium vita, ut secum faceret convivere mortuos*; porro Redemptor Serm. 14.
noster post duas hasce parabolas, aliam protinus subintroduxit de filio prodigo, qui à parente peramanter susceptus, lauto insuper convivio honoratus fuit: *Occidite vitulum saginatum*. S. Bernardus proinde ait: *Cibus ejus, pœnitentia mea*. Quando Apostoli Christo in Serm. 11. in Cant. Luc. 15. v. 23.
conversione Samaritanæ peccatricis laboranti, prandium in urbe Samariæ coemptum attulerunt, ipse manducare fastidiens se excusavit, dicendo: *Cibum habeo manducare, quem vos nescitis*; ubi D. Chrysostomus Joan. 4. v. 32.
ait: *Hominum salutem hic cibum vocavit, ostendens, quantum desiderium habeat nostræ salutis, sicut enim nobis concupiscibile est comedere, ita ei salvare nos*, ac proinde nulla potuissent Christo apponi fercula delicatioria aut lautiora, quam illa, quæ eidem à Publicanis apparabantur. Unde Didacus Stella, tractans de Simone Pharisæo, qui Christum commensalem suum habeat, ita scribit: *Pharisæus invitat Christum, sed ecce mulier fletit ad pascendum, & epulandum Christum*; sed dices fortasse, ubi ergo Luc. 7. 38.
sunt missus & fercula? ubi cibi invenientur à Magdalena allati? nimirum *Lachrymis cæpit rigare pedes ejus*, hæ erant paradisi nectar & ambrosia, quam gustabat: *Neque enim accubuit pocula soporata melle, floribus odorata sumpturus*, inquit Chrysologus, *sed pœnitentis lachrymas ex ipsis oculorum fontibus potaturus; Deus delinquen-* Serm. 91.
tium gemitus esurit, sitit lachrymas peccatorum. Albertus Magnus super hæc verba scribens, illum Psalmistæ Ps. 41. 5.
textum adducit: *In voce exultationis & confessionis sonus epulantis*; quem ad propositum nostrum adaptans, subjungit: *Qui exultat in conversione & pœnitentia peccatoris.*

Versus 3.

Et ait ad illos parabolam istam, dicens:

1. Dominus noster, qui murmuratores illos acerrimè increpare debuisset, econtra injuriam ab iis acceptam dissimulando, cœlestem & salutarem suam doctrinam iisdem communicavit: *Benignus Magister*, inquit Albertus Magnus, *etiam ingratis inferens suas illuminationes. Joan. 1. v. 5. Lux in tenebris lucet quando etiam tenebrosos illuminat*. Didacus Stella similiter ad bonitatem divinam sese reflectens; quæ bonum pro malo reddere voluit, similem habet considerationem, dum ait: *Diligenter considerandum, qualem, quantamque doctrinam Dominus noster Christus & Redemptor à Pharisæorum murmurationibus eliciat, quo enim malitia humana magis crescit & augetur, eo divina misericordia effusius abundat.*

2. Porro qualem Christus in hujus parabolæ propositione finem habuerit, Jansenius his verbis declarat, dum ait: *Ut intelligentes omnes, quanta cura*

pectatores sint ad resipiscentiam invitandi, quantaque benignitate recipiendi, cum resipiscunt.

Versus 4.

Quis ex vobis homo, qui habet centum oves, & si perdiderit unam ex illis, nonne dimittit nonaginta novem in deserto, & vadit ad illam, quæ perierat, donec inveniat eam?

Quis ex vobis homo.

1. Hugo Cardinalis existimat, Christum, sapientissimum Magistrum nostrum, hanc parabolam adduxisse in medium, non solum ut peccatores animaret ad pœnitentiam, verum etiam ut Pharisæorum fastum & superbiam reprimeret, utpote qui *Dicentes, proximos errare, dedignabantur à via erroris eos revocare.* Hos igitur hac parabola perstringit, in qua illis ostendit, quænam esse debeat boni Pastoris erga commissum sibi gregem charitas & sollicitudo, siquidem is reliquum gregem dimittit, ut ovem perditam recuperaturus insequatur, eamque inventam & in numeros suos sublatam ad ovile perducit. *Qua similitudine ipsis indicare voluit*, inquit Hugo, *quod longè magis ipsi debent proximos errantes revocare:*

In Luc. 2. S. Bonaventura super illa verba: *Quis ex vobis*, &c. dicit: *Homo iste inter homines est Dei filius, oves istius hominis, sunt rationales creaturæ.*

Qui habet centum oves.

3. Glossa in hoc numero centenario perfectionem agnoscit; *Deus centum oves, id est, perfectum numerum habuit, cum Angelorum & hominum substantiam creavit, sed una periit, quando homo pascua vitæ peccando reliquit.* In Cat. Similiter S. Gregorius ait: *Una ovis tunc periit, quando homo peccando pascua vitæ reliquit; in deserto autem nonaginta novem remanserant, quia rationalis creaturæ numerus, Angelorum videlicet, & hominum, qui ad videndum Deum conditus erat, pereunte homine erat imminutus; unde sequitur: Nonne dimittit, &c. quia scilicet Angelorum choros reliquit in cœlo. Tunc autem homo cœlum deseruit, cum peccavit, & ut perfecta summa ovium integraretur in cœlo, homo perditus quærebatur in terra.*

4. Hugo Cardinalis per hunc hominem, Filium Dei, hominem factum intelligit, cujus grex integer tum ex Angelis, tum ex nobis conflatur, qui omnes in hoc centenario numero congruè figuramur, utpote qui supra nonagita novem adhuc complectitur. Porro nonaginta novem oves sunt, novem chori spirituum Angelicorum, qui numerum quendam innumerabilem constituunt; una autem reliqua, est natura humana: *Deserti nomine significatur cœlum, qui ab Angelo peccante derelictum.* Ex his centum ovibus una deperiit, quando homo prævaricatus fuit; quæ ovis perdita ut inveniretur, filium Dei de cœlis descendere necessum fuit: *Figuram Christi expressit*, inquit de hoc Pastore Evan- In lib. alleg. gelico S. Isidorus, *qui relictis millibus Angelorum in cœlo ovem, quæ perierat in Adam, ut bonus Pastor, quæsitam in gentibus reperit, atque crucis suæ humeris ad paradisum reportavit.*

In gloss. 5. Theophylactus per nonaginta novem oves, quæ sub ducatu & custodia Pastoris stabiles permanserunt, animas justas, per ovem verò errabundam, peccatorem intelligit: *Justos dicit per oves nonaginta novem, & peccatorem per unam*; & quidem similitudo isthæc ob varias analogias aptissima sanè est; etenim ovis perdita, per se ad ovile redire nescit, neque viam, qua domum versus eatur, ut alia animalia, novit; idem quoque peccatori accidit, hic enim ex se quidem in peccatum labitur, & à via recta per devia & avia inter montium prærupta aberrat, se tamen in viam rectam denuò recipere ignorat, nisi Deus compassione erga eandem motus, Ose. 13 9. auxilietur ei: *Ex te perditio tua, tantummodo in me auxilium tuum*; Ps. 118. *Erravi sicut ovis quæ periit*, dicebat David in peccatum collapsus, *quære servum tuum.* Ovis, quæ à grege se disgregat, multa pericula incurrit; siquidem per montium prærupta, arduaque præcipitia divagatur; idem quoque peccatori contingit, quia ut S. Gregorius ait: *Peccatum, quod pœnitentia non diluitur, ipso suo pondere mox ad aliud trahit; abyssum invocat.* Ovis perdita & errabunda valde periclitatur Lib 25. mor. cap. 9. Ps. 41. 8. ne lupis in prædam cedat, quippe quæ nec Pastorem habet, nec canes, qui eam defendant, ipsaque de se inermis est & imbellis, utpote quæ nec cornua habet, ut taurus, nec ungues ut leo, nec sicut ursus dentes, nec venenum habet, sicut serpentes; eodem quoque modo peccator præda fit lupi infernalis; unde David ait; *Dixerunt inimici mei mihi, consilium* Ps. 70. 10. *fecerunt in unum, dicentes: Deus dereliquit eum, persequimini & comprehendite eum, quia non est qui eripiat, Deus ne elongeris à me.* Præterea sicut ovis perditur, quando aliarum deserit societatem: eodem modo anima ut plurimum à via bona deflectit, quando à bonorum consortio recedit; sancto Thomæ evenit, quando à Collegio Apostolico se sequestravit; nec non & sancto Petro, quando sequebatur eum à longè, seque discursibus & conversationi cum Caiphæ servis immiscebat.

6. Considerandum hic est, quod, tametsi nos à via recta declinemus, attamen benignissimus Salvator noster, nos inter oves suas recensere non dedignetur, quia salutis nostræ spem ipse nunquam deponit. Didacus Stella ait: *Discamus oves esse, ut Christum habeamus Pastorem.* Christus autem non est Pastor animalium immundorum, boum, leonum, vel aliarum ferarum similium, sed ovium tantum: *Vide & tu, ut non sis lupus per voracitatem, leo per rapacitatem, porcus per immunditiam, canis per mordacitatem, sed esto ovis per mansuetudinem, simplicitatem & obedientiam.*

Et si perdiderit unam ex illis.

7. Hugo Cardinalis pulchrè declarat, qualiter discretus & per benignus hic Pastor, majori erga unicam solam oviculam sollicitudine prematur, quam erga omnes, idque apta satis explicat similitudine matris cujusdam, quæ è decem filiis unum habet periculosè infirmantem: *Sicut mater decem habens filios, si decimus ægrotat, magis est sollicita de eo, quam de aliis novem, non tamen plus eum diligit; ideo distingue inter affectum charitatis, & effectum, non enim de affectu charitatis est, quod de ægro magis est sollicita, quin majori affectu diligat aliquos aliorum; de effectu tamen charitatis est, quia licet aliquos aliorum majori affectu charitatis diligat, charitas tamen id efficit, ut, quia videt hunc ægrotantem, magis de eo sit sollicita.*

8. *Perditio fit per peccatum*, inquit Albertus Magnus *& per reatum, qui peccatum consequitur, ad diaboli & inferni captivitatem.* Isaiæ 53. 6. *Omnes nos quasi oves erravimus.* Euthymius ait: *Perditur rationalis ovis, cum à divinis præceptis longè separatur, invenitur autem cum per pœnitentiam resipiscit.* Salmeron hoc optime advertit, quod hæc ovicula non per Pastoris, qui vigilantissimus erat, negligentiam deperierit, quia *Non* Ps. 120. 4. *dormitabit, neque dormiet, qui custodit Israel*, sed ex propria culpa amissa fuerit: *Perditio tua ex te Israel; Omnes nos quasi oves erravimus; Et potius Deum homo amisisse dici potest, cui infinitum est damnum; ille autem, etsi nos omnes pereamus, nihil perdit, Pastor tamen bis adeo bonus est, ut celet iniquitates ovis, & in se eius culpas transferat.* Et ideo se ovem illam amisisse simulat, neque illam per propriam culpam à grege suo aberrasse dicit; unde ingens Dei erga nos amor colligitur, qui dissimulat errores nostros, eosque abscondit; *Charitas operit multitudinem peccatorum*: imo errores nostros super se sumit, sibique vendicat: *Peccata* 1. Pet. 4 8. 1. Pet. 2. v. 24. *nostra ipse pertulit.*

9. Dubium quoddam hoc loco nascitur, scilicet cur Christus universam naturam humanam, unius duntaxat oviculæ nomine, in singulari numero exprimat? *Dicitur homo una ovis*, inquit S. Bonaventura: *quia omnes* In Luc. *ex uno homine processerunt, in quo & peccaverunt*, juxta Rom. 5 12. illud ad Romanos: *Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit.* Chrysologus similiter quærit: *Quare* Serm. 168. *non quatuor, quare non quinque, sed unam?* De centum enim unam tantum periisse dicit, cur non plures nec pauciores? *Ut ostenderet non ex damno fuisse, sed ex numero plus doloris, namque amissio unius totum dissipaverat centenarium numerum, totum ex dextera redegerat ad sinistrum. Unus solus origo & causa fuit præcipitii & lapsus omnium aliorum.*

10. Ex hisce verbis, imo ex totius hujus Evangelici decursu, clarè satis educitur, quanti Deus animas nostras æstimet; siquidem pro unius solius salute, humanam

manam operaturus fuisset redemptionem, si id necessum fuisset; & quidem hunc esse verum hujus parabolæ sensum ex eo sufficienter colligitur, quod in S. Matthæo legimus, ubi postquam eandem Pastoris similitudinem Evangelista adduxisset, quod scilicet ob unicam oviculam nonaginta novem oves deseruerit, tandem concludit: *Sic non est voluntas ante Patrem vestrum, qui in cælis est, ut pereat unus de pusillis istis.* Jansenius quoque notat, quod per ovem & drachmam, quæ in singulari numero perdita dicitur, non tota natura humana, sed unus tantum peccator intelligatur: *Quo satis significatur per unam ovem, aut drachmam perditam se significasse unumquemque peccatorem potius, quam totam naturam humanam.* Tertullianus quoque ait: *Erat & una Pastoris ovicula, sed grex una charior non erat, una illa requiritur, præ omnibus desideratur.* Non minori amore prosequebatur unam, nec minoris unam æstimabat, quam totum gregem, adeo unaquæque anima caussam habeat, sanctam quandam concipiendi vanam gloriam, dum videt quod Deus, qui illam creavit & redemit, eandem quoque pari in pretio habeat, quo omnes Angelos beatos, vel quo omnes creatas animas. S. Thomas considerans ea omnia, quæ Deus pro omnibus simul operatus fuit, de anima ait: *Propter se solam quælibet anima reputat illa omnia esse facta*; estque hæc opinio conformis menti Apostoli, ad Galatas ita scribentis: *In fide vivo filii Dei, qui dilexit me, & tradidit semetipsum pro me*, super quæ verba Os aureum differens, hunc in modum exclamat, dum ait: *Quid facis ô Paule, cum communia proprie tibi vendicas, quæque pro toto terrarum orbe facta sunt, tibi facis peculiaria? Non enim dixisti: Qui dilexit nos, sed qui dilexit me?* Nunquid tu, ô Apostole, idem ipse es, qui ad Romanos scripsisti: *Proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit?* Qui idem ad præsens propositum nostrum optime respondet, dicens: *Declarat hoc quoque par esse, ut quisque nostrum non minus gratias agat Deo, quam si ob ipsum solum advenisset: neque enim recusaturus erat, vel ob unum tantam exhibere dispensationem, adeo singulum quemque hominem pari charitatis modo diligit, quo diligit orbem universum.* Hanc quoque veritatem S. Augustinus, ni fallor, meditabatur, quando ad Deum conversus, dicebat: *Ego sum tui causa doloris, ego tuæ culpa occisionis, ego tuæ mortis meritum, ego tuæ Passionis livor, tui cruciatus labor.* S. Bernardus quoque in sermone quodam super Cantica, idipsum insinuat, dicens: *Tradidit semetipsum pro me, quia eadem charitate, qua mortuus est pro omnibus, mortuus est pro singulis*: etenim si vel unicam solum animam redempturus fuisset, non fuisset effusurus vel unicam sanguinis stillam minus eo, quem pro universo hominum genere effuderat, adeo ut cum Apostolo dici possit: *Est Deus omnia in omnibus.* S. Thomas ait: *Totum quod omnibus est impensum, unusquisque debet sibi adscribere*; nec est quod redemptionem omnibus communem fuisse dicas, quia unaquæque anima in particulari ex redemptione beneficium quoddam nacta est; adeo perfectum & integrum, ac si illius nullus præter ipsam alius factus particeps fuisset: *Quid enim interest, si & aliis præstitit, cum quæ tibi sunt præstita, ita integra sunt, & ita perfecta, quasi nulli alii ex his aliquid fuerit præstitum.*

Matt. 18. v. 14

Lib. de pœnit. c. 8.

De beatit. opusc. 63. c. 7.

Gal. 2. 20.

Ibid. Rom. 8. 32.

Cap. 7. medit.

Serm. 42. in Cant.

1. Cor. 15. v. 28

3. p. q. 22. 4. in resp. ad tert.

Nonne dimittit nonaginta novem in deserto?

11. *Hoc fecit unigenitus Filius Dei*, inquit Dionysius Carthusianus, *dum cives cælestes, puta Angelicos spiritus in cælo, quod homo deseruit peccando, reliquit.* S. Bonaventura aliam assignat rationem, ob quam Paradisum Dominus desertum appellarit; dicit enim: *Quod desertum fuit ab Angelis, & hominibus, & nullus jam ibi poterat introire*, Cajetanus ait: *Desertum autem cælum est separatum omnino à turbis.* Albertus Magnus ait: *Desertum est; ubicunque mundi frequentia non est, in eis qui dicere possunt ad Philipp. 3. 20. Nostra conversatio in cælis est.* Beda cum dicit: *Cur autem cælum desertum vocatur, nisi quod desertum dicitur derelictum? Tunc autem homo cælum deseruit, cum peccavit.*

12. Idem Venerabilis Beda observat, quod in cælorum deserto nonaginta novem oves remanserint, quando cælestis ille Pastor, unam illam, quæ à grege declinarat, hic in terris industrie sectabatur, quia numerus creaturarum intellectualium, id est, Angelorum & hominum, quæ ad fruendum Dei visione creaturæ fuerant, per hominis lapsum diminutus erat, ideoque *ut perfecta summa ovium integraretur in cælo, homo perditus quærebatur in terra.*

Et vadit ad illam, quæ perierat.

13. *Non Angelum, non legatum misit*, inquit Dionysius Carthusianus, *sed in propria venit persona, assumpta in unitate personæ natura humana, quæsivitque genus humanum, pro illius conversione, reductione, salvatione, orando, prædicando, moriendo, miracula faciendo, Spiritum sanctum mittendo, Apostolos, cæterosque discipulos destinando; Eratis sicut oves errantes, sed conversi estis nunc ad Pastorem.* 1. Pet. 2. 25.

14. Enim vero convenientissimè hoc loco quæri potest, quanam ratione boni Pastoris prudentia, ejusque erga gregem suum bonus affectus salvari possit, dum eundem in silva aliqua seu loco deserto, mille periculis expositum deserit, ut ovem unam perditam per tot adhibitos labores & sudores quærere possit? Chrysologus ait: *Hæc parabola plus divinæ pietatis, quam consuetudinis humanæ loquitur, & exprimit veritatem. Magna relinquere, amare minora, Dei potestatis non cupiditatis humanæ, quia Deus & quæ non sunt, facit esse, & perdita sic sequitur, ut teneat ea quæ relinquit, & amissa sic invenit; ut, quæ servata sunt, non amittat; ergo non terrenus Pastor ille, sed cælestis.* Serm. 168.

15. Considerat S. Augustinus, hac ovis perditæ industriam inquisitionem, valde huic Pastori ardua fuisse, siquidem hinc inde in corpore suo à vepribus & spinis discussus & laceratus fuit: *Propter ovem perditam Pastor ejus nonaginta novem dimisit in montibus, & eam quærens Judaicis laceratus est vepribus.* Cajetanus ait: *Adventus ad quærendam ovem perditam, incarnatio est Filii Dei.* In Ps. 118.

16. Albertus Magnus ly *Vadit*, ita in sensu morali exemplificat: *Vadit, passibus admonitionum, vocationum, promissionum, comminationum, visitationum*, adducitque textum illum Ezechielis cap. 34. *Ecce ego ipse requiram oves meas, sicut visitat Pastor gregem suum.*

17. Didacus Stella ad Pastores & Prælatos Ecclesiasticos se reflectens, efficax hoc stringit in illos argumentum: *Si Pastor pro una ove errante tantum operæ ponit, ut rupes, montes & valles percurrat, quantum tu facere debes, qui curam animarum geris, pro anima, ad imaginem & similitudinem Dei creata, Christique sanguine redempta?* S. Carolus in propria persona per asperas, & vix pedem hominis sustentantes, montium vias, manibus reptando, & in locis sublimissimis, inter montium prærupta glacie & nivibus undique rigescentia, ut pedem in lubrica glacie figere posset, in calceis, subtus aculeis ferreis communitis, toroque corpore sudore madidus, circuire Diœcesim suam solebat, ut perditam hanc oviculam studiose inquireret, quem proinde sancta Ecclesia speciali hoc encomio illustrat, quod scilicet illum *Pastoralis sollicitudo glorioſum reddidit.* Idem quoque die quadam, Cardinalem quendam, Episcopali cura onustum, ad residendum in suo Episcopatu cohortans, cum hoc ab eo retulisset responsum, pauculas illas animas, quas in Episcopatu suo recensebat, à solo ipsius Vicario commode & sufficienter satis gubernari posse, dignam hanc tanto Prælato reposuit sententiam: Non solum multa animarum millia, sed etiam unica solum anima, magni cujusdam Pastoris meretur præsentiam atque custodiam: Porro inter alia honorifica epitheta & titulos, quibus sapientia incarnata Episcopos & Prælatos Ecclesiasticos condecoravit, etiam hic est, quo sal terræ sibi commissæ illos appellavit, dicens: *Vos estis sal terræ*; sal autem inter multas alias proprietates, quas habet, hanc quoque obtinet, quod videlicet cibi alicujus, pro cujus condimento adhibetur, L. 8. c. 3. Matt. 5. 13.

partes

partes intimas penetret, quod tamen facere nequit, nisi totaliter prius in seipso resolvatur & colliquescat: eodem quoque modo Pastor aliquis de numero illorum est, quales Christus requirit, ad loca inaccessa & alpestria diœcesis suæ penetrare & accedere debet, ut ovibus suis ibidem degentibus, doctrinæ, admonitionum, bonorum exemplorum, eleemosynarum, aliorumque omnium, quæ ad spirituale & temporale gregis sui bonum spectant, salutare condimentum adhibeat, semetipsum etiam, si ita postulaverit necessitas, per labores, sudores, curas & anxietates consumendo, siquidem *Bonus Pastor animam suam dat pro ovibus suis*.

Donec inveniat eam.

In Luc. 18. Deus etenim noster pro salute animæ nostræ laborare nunquam desinit; unde S. Bonaventura ait: *Ad istam ovem, scilicet ad hominem salvandum, venit Deus, nec desistit ab inquisitione ante salutem*; & ideo, ut Salmeron ait, *hisce verbis significatur perseverantia quærendi*.

Versus 5.

Et cum invenerit eam, imponit in humeros suos gaudens.

1. S. Gregorius Nyssenus opportune circa hæc verba considerat, quod benignissimus hic Pastor, postquam oviculam hanc, propria culpa perditam invenit, eandem non castigarit, aut dirè tractarit, sed summa cum benignitate exceperit: *Non punivit, non duxit ad gregem urgendo, sed superimponens humero, & portans clementer, annumeravit gregi*; & ideo saluberrimum est illud S. Ambrosii consilium, quod omnibus, animarum regimini gerendo admotis suggessit, dum ait: *Qui studet humanæ infirmitatis emendare vitia, ipsam infirmitatem suis debet sustinere, & quodammodo pensare humeris, non abjicere, nam Pastor ille Evangelicus lassam ovem vexisse legitur, non abjecisse*. Christus in hoc eodem capite S. Lucæ, filii prodigi, ut diximus, prosequitur parabolam, qui substantiam seu facultates suas cum meretricibus consumpserat, adeoque turpiter à Patre suo recessserat, & tamen, dum resipiscens ad Patrem revertitur, ne vel minimo verbo aspero à Patre reprehensus fuisse legitur, quin potius immenso cum jubilo ab eodem receptus fuit, quia peccatoribus pœnitentibus pons sternendus est aureus, ut accedere ausint, & possint. Unde S. Ephrem ad præsens propositum nostrum optime ait: *Cernis non primum, quod austerum est, offerre peccantibus, verum quod gratum ac placidum est, simulque suave ac facile, non mox jejunium imposuit, non temperantiam popposcit, non vigiliam demonstravit, sed à confessione ipsum appellavit, à levioribus duxit principia*.

Lib. 1. de pœnit. c. 12.

De pœnit.

2. Albertus Magnus per duos hosce humeros, duo præcipua à Deo peccatoribus, in subsidium & fulcrum concessa, auxilia intelligit, ut iis innixi & suffulti, in pœnitentia firmiter persistere possint. *Duo jumenta peccatorum, quorum unum est supportatio infirmitatum, & alterum est sublevatio Sacramentorum: Ego quasi nutritius Ephraim, portabam eos in brachiis meis*.

Ose. 11. 3.

3. Didacus Stella Dei nostri, in reducendis animabus in statum salutis, longanimitatem considerans, idem esse existimat, ovem hanc portare in humeris, quod peccatores, donec emendentur, patienter tolerare: *In humeris portat, cum eorum mores & molestias patienter tolerat*.

4. Redemptor noster nondum lignum crucis conscenderat, ideoque Passionem suam prædicendo, dicere voluit, quod omnia peccata nostra humeris portaturus esset; unde Glossa ait: *Ovem in humeris posuit, qui humanam naturam suscipiens, peccata nostra ipse portavit; unde humeri Christi, crucis brachia sunt, illis peccata nostra deposuit, in illa nobili patibuli cervice requievit*. Cajetanus ait: *Impositio ovis in humeros, redemptio est humani generis in proprio corpore*. S. Bonaventura

In Luc.

authoritatem adducit S. Ambrosii, & dicit: *Humeri isti, ut dicit Ambrosius, sunt brachia crucis; in hos humeros ovem perditam imposuit, quia ibi peccata nostra portavit*.

5. Porro quanti unica duntaxat anima valeat, ab hac ove, quam hic pastor humeris suis imposuit, arguere licet. S. Bernardus ait: *Magna res anima quæ Christi*

Epist. 84.

sti sanguine redempta est; quod coincidit cum illa D. Chrysostomi ponderatione, dicentis: *Unius animæ salus tanti est, ut ob hanc Filius Dei fuerit homo, tantaque pateretur*. Redemptor noster vere est negotiator ille Evangelicus, qui bonas quærit margaritas, inventaque una dedit omnia sua, ut eam sibi compararet: *Inventa una pretiosa margarita, abiit, & vendidit universa, quæ habuit, & emit eam*, Quodnam vero putas fuisse pretium, quod pro hac anima sibi comparanda exsolvit? totum suum sanguinem, animam denique & divinitatem suam, *Universa quæ habuit*; huic animæ dat, quidquid habet, id est, regnum suum cæleste, & semetipsum; neque hunc negotiatorem imprudentem, aut fatuum fuisse dicere possumus, ac proinde gemmæ hujus pretium aut valorem ignorasse: *Quia magnum*, inquit sanctus Augustinus, *non decuit, ut parva daret, nec pro parvo magna sapiens dedisset*, ipse autem sapientia increata erat: *Ipse sciebat quid esset in homine, spirituum ponderator erat*. Pro hac igitur anima in patibulo crucis semetipsum donavit, pro ejus habitatione cælum creavit empyreum, humanitatem & divinitatem suam ei in cibum erogavit, sanctissimam denique Triadem eidem in præmium & fruitionem æternam cessit: *Dedit universa quæ habuit*. S. Augustinus ad solos hujusce Pastoris humeros, discursum suum adstringens, dicit: *Nemo fallit redemptorem tuum, nemo circumvenit, nemo premit, egit hic commercium, jam pretium solvit, sanguinem fudit; ô anima erige te, tanti vales*.

In gloss. ad c. 1. 1. Pet.

Matt. 13. v. 46.

Medit. c. 4. Joan. 2. 25. Prov. 16. 2.

Ps. 101.

6. S. Eucherius oviculam hanc, in cruentis & exulceratis Christi humeris positam, considerans, indeanimæ alicujus ingens pretium his verbis deducit: *In trutina ergo crucis non aurum vel argentum, non aliquid Angelicum, sed semetipsum passus est author salutis appendi, ut homini, qui à statu degeneraverat, naturæ suæ dignitatem vel ipsa ostenderet pretii magnitudo*.

Hom. 2. de symb.

7. Hæc redemptio nostra, hoc emptionis nostræ litrum & pretium cum infinito Redemptoris nostri jubilo exsolutum fuit: *Imponit in humeros suos gaudens*. Unde Basilius Seleucus ait: *Subjiciens humeros proprio labore oviculam curat laborantem, & gaudet ipsa fatigatione, ovis inventionem, ratus lassitudinis esse levamentum*. Nicetas commentator Nazianzeni ait: *Nostram naturam inventam minime neglexit, sed præinsigni honore complexus est, iisdem enim humeris eam suscepit, quibus & crucis lignum tulit*, adducitque illum ex Isaiæ prophetia textum: *Cujus principatus super humerum ejus; proposito sibi gaudio*, inquit Apostolus, *sustinuit crucem; hymno dicto exierunt in montem Oliveti*; alii legunt: *Cantato*; tripudiabat & exsiliebat præ gaudio, quando in horto sanguinem sudaturus, & à carnificibus & lictoribus capiendus, & vinculis ferreis onerandus, cænaculum egressus fuit. Et quidem in toto triginta trium annorum, quibus hic in terris nobiscum vixit, nunquam cantasse Dominus noster legitur, nisi quando jam in procinctu erat, ut amaram suam passionem inchoaret: *Exultavit ut gygas, ad currendam viam*; traditori quoque dixit: *Quod facis, fac citius*. Adhæc quando ad iniquam hanc negotiationem complendam egressus fuit, præ lætitia exultans dixit: *Nunc clarificatus est filius hominis, & Deus clarificatus est in eo*. Denique, ut hic Romæ in multis vetustissimis Ecclesiis videtur in specie Pastoris, oviculam in humeris suis deferentis, depingi & effigiari voluit, quasi illam velut in triumpho portaret, deque nostra redemptione gloriaretur & intime gauderet.

Cr. ib.

In offert.

Isa. 9. 6.

Heb. 12. 2. Matt. 26. 30.

Ps. 18. 6.

Joan. 13. 31.

Versus 6.

Et veniens domum convocat amicos, & vicinos, dicens illis: Congratulamini mihi, quia inveni ovem, quæ perierat.

Et veniens domum.

1. S. Bonaventura ait: *Dominus ista est Jerusalem superna*. Similiter Cajetanus exponit, dum ait: *Reditus domum, resurrectio & ascensio ea in cælum*. Dionysius Carthusianus super illa verba Apostoli ad Ephes. 4. v. 8. *Ascendens in altum captivam duxit captivitatem*, ita scribit: *Tunc convocavit, hoc est, sibi occurrere fecit amicos & vicinos, hoc est, Angelicus spiritus*. De hac domo postea in ultima cæna Apostolis suis dixit: *In domo Patris mei mansiones multæ sunt*. Idem Cajeta-

Joan 14. 2.

nus

nus ait: *Sic Christus in die Ascensionis revertens, secundum naturam humanam ad cælum empyreum, de quo ait*
2. Cor. 5. 1. *Apostolus: Quam ædificationem habemus ex Deo non manufactam.*

Convocat amicos & vicinos, dicens illis:

2. Glossa ait: *Reparato homine, ad cælum redit Pastor, ibi Angelorum choros invenit*; porro spiritus Angelicos, vicinorum & amicorum nomine appellat, quia adeo ei vicini existunt, ut inter creaturam & creatorem, major unio dari non possit: *Qui amici, qui in stabilitate sua voluntatem ejus continuo custodiunt, qui vicini, quia claritate visionis ejus fruuntur.* S. Bonaventura Angelos, amicos appellari dicit, propter secretorum divinorum eis factam communicationem: *Ibi convocat Angelos, qui dicuntur amici, propter familiaritatem in cognoscendo secreta, & vicini propter propinquitatem.* Salmeron ait: *Amicos quia habent idem velle & nolle cum eo, vicini vero dicuntur ob naturam Angelicam, quæ propinquior est Deo quam humana.*

Congratulamini mihi, quia inveni ovem, &c.

Hom. 34. in Evang. 3. S. Gregorius motivum jubili cælestis hujus Pastoris, per sequentem considerat similitudinem: *Sic agricola illam amplius terram amat, quæ post spinas, uberes fructus profert, quam eam, quæ nunquam spinas habuit, & nunquam fertilem messem produxit.* Omnes labores & ærumnæ, ut Albertus Magnus observat, quas pro ove perdita, in securitatem salutis reponenda, sustinuerat, videbantur illi suaves: *Omnia facilia & parva reputavit, ut ovem perditam recuperaret, & quod Deus tantum reputavit, mirum & miserabile est, nos pro minimo reputare, ut non tantum oves, sed etiam oves Christi non solum perdamus, sed etiam cum pelle, & carnibus, & ossibus devoremus.*

4. Idem quoque Venerabilis Præsul animadvertit, quod lætitia hæc potius ex parte ovis inventæ, quam ex parte Pastoris esse debuerit, maxime si, quo ad mysterium, loqui velimus, siquidem Psalmista de Deo ait: *Dixi Domino: Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum*
Ps. 15. 2. *non eges: Hæc inventio ad utilitatem ovis est potius quam Pastoris; est enim inventa, quando à periculo erroris est salvata.* Venerabilis Beda ait: *Non dicit congratulamini ovi inventæ, sed mihi, quia scilicet ejus gaudium est vita nostra, & cum nos ad cælum reducimur, solemnitatem lætitiæ ejus implemur.* Hugo Cardinalis aliam rationem adfert, cur Pastor potius quam ovis inventa gaudeat, videt enim Deus noster labores suos, in consummationem salutis nostræ adhibitos, optime collocatos esse, eo vel maxime cum ille ad hanc inventionem solus operatus fuerit, ovis autem active ad eandem minime concurrit: *Mihi non ovi, quia ipsa se sua culpa perdidit, ego mea gratia ipsam inveni, & propterea salus nostra gaudium ejus est.* Nullus Monarcha tantopere ob novum sibi regnum paratum gaudet quantum Deus ob unicam animam ad pœnitentiam & vitæ conversionem perductam, quia anima regnum Dei est: *Fecisti nos Deo*
Apoc. 5. 10. Luc. 17. 21. *nostro regnum; regnum Dei, quod estis vos? regnum Dei intra vos est.*

5. Postquam æternus hic Pastor cum hac humanæ naturæ ovicula, è luporum infernalium faucibus erepta & redempta, alias vero in idololatriæ præcipitiis errabunda, in cœlos perveniisset, Angelos confestim ad congaudendum invitat, quia eo fine illam ad cæleste civile perduxerat, ut per eam ruinæ Angelicæ instaurarentur, quod beatis illis spiritibus ingens esse debebat causa lætitiæ. Adhæc, inquit S. Bonaventura: *Quasi dans eis materiam congratulandi, de consecutione tanti beneficii, & amoris charitativi, quem Deus ostendit homini.*

6. *Ubi adnotandum est*, inquit Salmeron, *Deum singulari affectione adeo nobis esse affectum, ut bona nostra, sua esse existimet.* Et quidem, si veritatem fateri volumus, quis de salute hujus animæ nostræ plus est sollicitus, nosne an vero potius Deus? Væ nobis, nisi Deus de nobis esset sollicitus & anxius, siquidem major pars
De oper. & eleem. in fin. hominum ad quævis alia potius attendit, & cogitat, quam de æterna sua salute; ac proinde S. Cyprianus, ut nos propriæ salutis penitus oblitos, ab hoc exitioso nobis lethargo excitet, *& ut pigros & desides, & nihil circa fructum salutis operantes magis pudeat*, quoddam Christum inter & dæmonem pro hac anima habitum certamen iidem ob oculos ponit: *Ponat unusquisque ante oculos suos, diabolum cum servis suis prosilire, plebem Christi, præsente & judicante ipso, comparationis examine provocare dicentem: Ego pro istis, quos mecum vides, nec alapas accepi, nec flagella sustinui, nec crucem pertuli, nec sanguinem fudi, nec familiam meam pretio pas-* In Joan. *sionis & cruoris redemi, sed nec regnum illis cæleste promitto.* Summa animæ confusio erit, quando clare & evidenter videbit, quantum cælestis hic Pastor pro ipsa, ad cæli ovile reducenda, passus fuerit, & sudaverit, ipsa vero, ut infernali lupo de perditione sua gaudium & lætitiam crearet, in inferni præcipitium usque, ab eo aberrare & discedere maluerit.

Versus 7.

Dico vobis, quod ita gaudium erit in cælo, super uno peccatore pœnitentiam agente, quam super nonaginta novem justis, qui non indigent pœnitentia.

1. Porro sacri expositores verum nobis horum verborum sensum, per varias similitudines conati sunt declarare. Et quidem Cajetanus imprimis ait: *Nec propterea pœnitentia istius præfertur justitiæ illorum; sed nova ratio gaudendi significatur, non major;* ad eum modum, quod si quis imminens sibi evasisset mortis periculum; vel si infirmus aliquis pristinam recuperasset sanitatem, talis utique non præferretur illis, qui semper sani remanserant, sed novam habet gaudendi materiam, quam is, qui continuo sanus remansit, non habet.

Hom. 34. in Gloss. 2. S. Gregorius militis cujusdam similitudinem adducit, sicut enim is, qui post fugam reversus, generose & strenue pugnando, suum vincit inimicum, magis à duce suo diligitur, quam alius, qui nunquam fugit quidem, sed nec unquam aliquod generositatis suæ specimen edidit, ita hic in præsenti. S. Cyprianus ait: *Non hoc*
Lib. de duplici mart. *sic accipiendum est, quasi Deo & Angelis ejus gratius sit post lapsum redire ad pietatem, quam citra lapsum perseverare in innocentia, sed scriptura suo more loquitur secundum affectus humanos;* quo loquendi modo, inquit sanctus hic Pater, vult ut intelligamus, quam grata Deo sit conversio peccatorum: Atque interdum piorum hominum lapsus, quamvis enormes, divina dispensatione vertuntur in summum Ecclesiæ profectum, ut videre est in S. Petro negante, & S. Paulo, Christianorum persecutore, sicut & in S. Maria Magdalena peccatrice, de quibus Ecclesia modo gloriatur, & festivos eorum celebrat dies, non propter eorum lapsum, sed ob resurrectionem & resipiscentiam illorum, tanta cum fidelium utilitate peractam: *Quorum lapsus cesserunt in stabilimentum ac solatium domus Dei.*

Ibid. Tom. 6. tr. 15. 3. Salmeron hanc difficultatem examinans, tandem concludit, quod Deus non quidem plus animam aliquam diligat pœnitentem, quam nonaginta novem innocentes, sed magis de illius conversione gaudere dicatur, eo quod novum illi inde accrescat gaudii motivum: *Sed quod homo id, quod salvum habet, non deputat tanquam lucrum, nec habet quidquam novi, quo excitetur in gaudium, atqui perditum invenit, gaudet, quia denuo sibi lucrari videtur.* Labor & cura, qua res amissa quæritur, auget lætitiam tunc cum invenitur, tantoque studiosius retinetur, quanto in ejus inquisitione majores labores adhibuit, unde Chrysologus ait: *Semper*
Serm. 168. *quidem cum perdita reperimus, novum capimus cumulum gaudiorum, & est jucundius nobis invenisse perdita, quam non perdidisse servata.*

4. S. Thomas in sermone 2. in hanc Dominicam, dicit, ideo Deum magis gaudere de peccatore vere pœnitente, quam de multis innocentibus: *Quia isti frequen-*
Cit à S. Th. *ter magis negligentes sunt, illi ferventiores*, citatque S. Gregorium ita scribentem: *Plerumque, qui se oppressos nullis peccatorum molibus sciunt, pigri remanent, & econtrario omnes il, qui se illicita aliqua egisse meminerunt, ipso suo dolore compuncti, in amorem Dei inardescentes, sese in magnis virtutibus exercent, cunctaque difficilia sancti certaminis appetunt, omnia mundi derelinquunt, honores fugiunt, acceptis contumeliis lætantur, ad cælestem patriam anhelant, & quia se erasse à Domino considerant, damna præcedentia lucris sequentibus compensant.*

In Luc. 5. S. Bonaventura ita hac de re scribit: *Non quia melior sit peccator pœnitens, quam nonaginta novem justi, sed quia in redemptione humani generis, majora operatus est Deus, quam in conservatione totius multitudinis cælestis,*

cæleſtis, quia in remiſſione peccatorum, & juſtificatione eorundem, majorem omnipotentiæ, ſapientiæ & miſericordiæ ſuæ oſtentationem edit.

6. Gloſſa per nonaginta novem juſtos, ſpiritus angelicos, qui conſtanter in gratia Dei perſeverantes, non deviarunt, intelligens ita ſcribit: *Magis videtur impios juſtificare, quam juſtos creare & conſervare, quia etſi utrumque æqualis potentiæ ſit, hic tamen majoris miſericordiæ, & majoris gaudii eſt motivum.*

7. Paradiſus quidem majoris lætitiæ, quam ſit illa, quam ex Dei fruitione & plena beatitudine percipit, incapax eſſe videtur, præterquam quod intelligi vix poſſit, qualem homo, qui viliſſimus eſt vermis, jubilum Deo & Angelis adferre poſſit: *Quid eſt homo, quia innotuiſti ei, aut filius hominis, quia reputas eum? Homo vanitati ſimilis factus eſt*; & tamen idem ille Deus qui Paradiſum beatum facit, omneſque cælites vultus ſui viſione lætificat, expreſſe dicit: *Gaudium erit in cælo ſuper uno peccatore pœnitentiam agente, quam, &c.*

Pſ. 143. 3. Ibid. v 4.

8. Enim vero quod Deus majoribus benevolentiæ ſignis pœnitentes quam innocentes proſequatur, Dominus noſter in hoc eodem capite unde præſens deſumptum eſt Evangelium, demonſtrare nititur in parabola filii prodigi, in qua videmus quod Pater majores paterni affectus & benevolentiæ demonſtrationes exhibeat illi, qui poſt enormes exceſſus ſuos, reſipiſcens, & ſuperioris vitæ pœnitens ejus pedibus advolvebatur, quam alteri, qui ſemper ſe erga illum exhibuerat morigerum, magnaque cum integritate & innocentia vixerat, qui proinde lamentabatur, dicens: *Ecce tot annis ſervio tibi, & nunquam mandatum tuum præterivi, & nunquam dediſti mihi hœdum, ut cum amicis meis epularer, ſed poſtquam, &c.* Cui Pater reſpondit: *Epulari & gaudere oportebat, quia frater tuus hic mortuus erat & revixit, perierat, & inventus eſt.* Chryſologus ab hoc Patre datum ordinem ſive præceptum conſiderat, nimirum: *Cito proferte ſtolam primam & date, &c.* Quo fine enim, dicit, jubet novas haſce, eaſque pretioſas adduci veſtes iiſque eum indui? Ad ſignificandum, quod pœnitentia innocentiam non ſolum adæquet, verum etiam longe quoad excellentiam ſuperet: *Videtis, quia delicta non videt vis amoris; paterna pietas contenta non eſt, innocentiam reparare ſolam, niſi priſtinum reſtituat & honorem*, at vero S. Ambroſius ſuper illa verba Pſ. 50. 4. *Amplius lava me ab iniquitate mea*, excellentius quid hac de re ſcribit: *Plus acquiſivimus*, inquit, *qui plus peccavimus, quia beatiores facit tua gratia, quam noſtra innocentia.* Recepta eſt inter Theologos hæc concluſio, quod ſcilicet non ſolum merita, quæ antea per peccatum mortificata fuerant, per pœnitentiam denuo reviviſcant, verum inſuper novi nobis ſanctificantis gratiæ gradus conferantur, adeo ut pœnitens majora ſibi ſanctitatis incrementa acquirat, quam antea in ſtatu innocentiæ non habebat. S. Bernardus in oſculo forſitan, quod Pater filio ſuo prodigo impreſſit, modum obſervans, quem Deus olim animam primo homini infundendo ſervavit, ingenioſum hunc conceptum inde deducit: *Os ori applicuit, iterato ſpirans in faciem ejus ſpiraculum vitæ, ſed ſanctioris, quam primo.*

Luc. 15. 29. Ibid. v. 32.

Serm. 3.

9. Qualis autem hæc pœnitentia eſſe debeat, Venerab. Beda hiſce verbis declarat: *Pœnitentiam agere eſt & perpetrata mala plangere & plangenda non perpetrare, nam qui ſic alia deplorat, ut tamen alia committat, adhuc pœnitentiam agere aut ignorat, aut diſſimulat. Quid enim prodeſt, ſi peccata quis luxuriæ defleat, & tamen adhuc avaritiæ æſtibus anhelet? Aut quid prodeſt, ſi iræ culpas jam lugeat, & tamen adhuc invidiæ fatibus tabeſcat?* S. Gregorius ſimiliter in hodierna Homilia ſuper hæc verba ita ſcribit: *Pœnitentiam ardenter agente, boniſque operibus inſudante, quam ſuper nonaginta novem juſtis, qui pigri remanent ad exercenda bona opera.*

Serm. 16. In Cant.

Hom. 34.

10. Euthymius ly illud, *ſuper uno*, obſervans, dicit: *Gaudium erit non ſolum ſuper multis, ſed etiam ſuper uno; id autem oſtendit, Deum vehementer ſitire cujuſvis peccatoris pœnitentiam.* Opulentæ illæ cortinæ purpureæ, quibus tabernaculum obtegebatur, & adornabatur, in minori numero erant, quam cortinæ aſperæ & è rudi cilicio factæ: *Omnia in figura contingebant*, ad denotandum videlicet, quod in cæleſtis gloriæ tabernaculo major ſit numerus animarum pœnitentium, quam innocentum.

Exod. 26. 1.

11. Venerabilis Beda ex hac parabola deducit, quantum Deo accepti ſint & quantum ſibi paternam ejus gratiam & benevolentiam illi concilient, qui pro reducendis ad pœnitentiam animabus peccatricibus ſtrenue operam ſuam impendunt: *Rem Deo cælitibuſque jucundiſſimam faciunt, qui inſtar ovium perditarum, quæſitos ad Deum conantur reducere, quod præcipuum munus obit filius hominis, qui venit quærere & ſalvare quod perierat.*

Verſus 8.

Aut quæ mulier habens drachmas decem, ſi perdiderit drachmam unam, nonne accendit lucernam, & evertit domum, & quærit diligenter, donec inveniat?

Aut quæ mulier habens drachmas decem.

1. Gloſſa per hanc mulierem, divinam Sapientiam intelligit quæ decem habebat gemmas, ſive drachmas, ſcilicet novem Angelorum choros, & naturam humanam: *Dei ſapientia decem drachmas habuit, cum homines & Angelos ad ſuam imaginem creavit, ſed unam perdidit, cum homo à ſimilitudine creatoris receſſit.* Idem quoque ſcribit Lyranus, qui tamen ultimis Gloſſæ verbis addit: *Perdita per peccata primorum parentum.*

2. Per hanc quoque mulierem, intelligi poteſt ſanctiſſima virgo Maria, quæ ad reinveniendam naturæ humanæ innocentiam, à prothoparentibus noſtris deperditam, vel etiam ad reinveniendam Dei à nobis amiſſam gratiam, accendit lucernam, id eſt, verbum æternum in virginali ſuo utero concepit, de qua David ait: *Lucerna pedibus meis verbum tuum*; totam quoque domum Dei ſuſque deque vertit, quando creator factus eſt creatura, homo Deus, quando virgo facta eſt mater, quando Verbum æternum vili alicui vermi unitum fuit, quando mulier quædam à Spiritu ſancto fœcundata concepit, tempuſque æternitati conjunctum fuit: *Longitudinem fecit brevem, latitudinem anguſtam, altitudinem humilem, verbum infantem, panem eſurientem.*

Pſ. 118. 105.

S. Bern. hom. ſup. miſſus.

Si perdiderit drachmam unam,

3. Hugo Cardinalis ait: *Per drachmam vero ſignificatur quælibet anima Dei imagine inſignita, quæ etſi per peccatum deturpatur, non tamen annihilatur.* Interlinearis ait: *Drachma eſt numerus certæ quantitatis, habens imaginem Regis*; ratio enim, cur anima in moneta repræſentetur, eſt, quia ſicut hæc impreſſam ſibi habet Principis effigiem, à quo juſſa eſt cudi, ita anima creata eſt ad imaginem & ſimilitudinem Dei illius, qui eam creavit. Unde Venerab. Beda ait: *Quia imago exprimitur in drachma; mulier drachmam perdidit, quando homo, qui conditus ad imaginem Dei fuerat, peccando à ſimilitudine ſui conditoris receſſit*: Albertus Magnus dicit, quod drachmæ amiſſio, *idem ſit, quod imaginis ad ſimilitudinem Dei creatæ deturpatio & perditio.*

4. Salmeron hanc perditionem duobus præcipue modis fieri poſſe notat: *Vel latronis dæmonis furto, vel negligentia ipſius drachmæ, quæ libertate prædita eſt, ut per ſe perire poſſit*: Qui idem Author ſimiliter, quænam hæc moneta ſit, ita declarat: *Homo eſt peccator recedens à gratia, in quo imago Dei pulvere terrenorum operitur, luto carnis inquinatur, & inſcriptio divinæ gratiæ aboletur.*

Tom. 3. tr. 14.

Nonne accendit lucernam?

5. Gloſſa ait: *Dei Sapientia lucernam ad quærendum accendit, cum in carne apparuit, quia lucerna eſt lux in teſta, id eſt, Verbum in carne, quod ubi inter homines claruit, domum everrit, quia conſcientias hominum de ſtatu ſuo perturbavit, & ſic drachma reperitur, dum in homine, conditoris ſimilitudo reparatur.* Janſenius quoque incarnationem Verbi, per accenſam lucernam intelligendam eſſe exiſtimat: *Divinam ſapientiam per aſſumptam humanam naturam, quam luce ſuæ divinitatis implevit, & fugavit tenebras hujus mundi*, adeoque adimpletum fuit illud, quod ſcriptum eſt: *Illuminare his qui in tenebris & in umbra mortis ſedent*, ſiquidem per incarnationem, mundus lumine & notitia veri Dei illuſtratus fuit. Venerab. Beda quoque ait: *Accendit mulier lucernam, quia ſapien-*

Luc. 1. 79.

Sapientia Dei apparuit in humanitate. Eandem quoque sententiam Albertum Magnum tenuisse reperio, qui per hanc mulierem, incarnatam interpretatur Sapientiam: *Lucernam accendit*, inquit, *quando in incarnatione filii Dei, testam humanæ naturæ flemma suæ Deitatis implevit*.

Serm. 2. in hac Dom. 6. S. Bonaventura per hanc lucernam, Evangelium intelligit, quod animabus per peccatum perditis, annuntiatum, gratiam denuo adinvenit: *Homo perditus, per lucernam Evangelii invenitur, de qua in Psalmo dicitur: Lucerna pedibus meis verbum tuum; adhuc certe indiget lumine sapientiæ, qui in tenebris culpæ perdidit drachmam animæ suæ*. Hugo Cardinalis per decem hasce drachmas, multas intelligit animas: *Has aliquis Prælatus habens sibi commissas ad regendum, si perdiderit drachmam unam, id est, animam unam sibi commissam, nonne accendit lucernam prædicationis, orando, meditando, sancte vivendo! oratio enim & sancta conversatio, ac pia meditatio, accensio est prædicationis, everrit domum ad literam, circuit parochiam suam prædicando, & quærit diligenter, donec inveniat eam, id est, reducat animam peccatoris*; dicit insuper, quod in hac parabola, boni cujusdam Prælati diligentia describatur, ut scilicet solicitum se vel pro unius duntaxat animæ salute exhibeat, & subjungit: *Quid mirum? Dominus pro ea sanguinem suum fudit*.

Pf. 118. 105.

7. Albertus Magnus per mulierem istam, Ecclesiam intelligit: *Hæc lucernam accendit, quando Prælatum sicut Patremfamilias domus in testa corporis, facit castitatis perspicuæ, & in intellectu animæ, facit radiantem in veritatis fulgore, & in mente & visceribus facit pietatis & misericordiæ oleo fluere, & in affectu, igne charitatis & zelo animarum ardere. Joa. 5. 35. Ille erat lucerna ardens & lucens*.

Et everrit domum.

8. *Potius legendum esset*, inquit Jansenius, *everrit domum*; & quidem hanc opinionem quod scilicet ly *everrit* per scriptorum errorem fuerit adulteratum, Cajetanus expressius tenet, dum ait: *Errore scriptorum mutatum est, r in t, legendum est everrit, quod est purgare scopis*, quo etiam modo legit Lucas Burgensis.

9. *Ista domus fuit synagoga*, inquit Lyranus, *quæ fuit everſa, ut inveniretur natura humana*.

Hom. 34. in Evang. 10. S. Gregorius ait: *Accensa autem lucerna everrit domum, quia mox, ut ejus divinitas per carnem claruit, omnis se nostra conscientia concussit*.

11. Hugo Cardinalis per lucernam, prædicationem & doctrinam Evangelicam interpretatur. Unde in Prov. cap. 6. 23. dicitur: *Mandatum lucerna est, & lex lux*; hæc accensa est, quando lex gratiæ promulgata fuit; pergit postea ulterius explicare qualiter scopis domum expurgarit, & susque deque verterit: *Domum autem evertit, quando corda hominum prædicando de peccatis suis turbavit, & sic drachma reperitur, dum similitudo Dei in homine reparatur*.

12. Albertus Magnus, per domum conscientiam intelligit: *Est domus conscientiæ interioris, quam totam oportet evertere in compunctione & confessione. 1. Cor. 4. 5. Illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consiliare cordium*.

Hom. 11. in Gen. 13. Origenes hanc drachmam non foris extra domum, sed intus inventam fuisse observat: *Tu ergo si accendas lucernam, si adhibeas tibi illuminationem Spiritus sancti, & in lumine ejus videas lumen, invenies intra te drachmam, intra te est collocata imago Regis cælestis*, ac proinde anima drachmam hanc perditam invenire volens, ex proposito, & ex industria thesaurum hunc meditetur absconditum, qui in fictili hoc vase carnis nostræ includitur, consideretque serio animæ suæ propriæ nobilitatem, pretium, valorem & æternitatem. *Venite, audite, & narrabo omnes, qui timetis Deum, quanta fecit animæ meæ*, hac enim ratione fiet, quod, tametsi eandem culpa nostra perdiderimus, eam nihilominus vera quadam pœnitentia mediante, reinventuri simus, clareque, quanti salus illius æterna æstimanda sit, intelligemus. Quod si hic thesaurus à dæmone possessus fuerit, non quiescamus, donec Deus vicissim, repulso dæmone, in illius possessionem fuerit immissus, evertamus domum nostram, conscientia examinetur, tollatur è medio omnis peccandi occasio, iniqui rescindantur contractus, restitutio fiat, inique adempti honoris & facultatum, injuste ablatarum, omnes inimicis nostris remittantur injuriæ, sensusque rationi pleno jure subjiciantur. *Si ascendero in lectum stratı mei, si dedero somnum oculis, donec inveniam locum Domino*; neque ulla ratione hac in re cunctandum tibi erit: *Quærit diligenter donec inveniat*.

Pf. 131. 3.

14. S. Hieronymus ad locum se reflectit, ubi drachma hæc, dum inveniretur, jacebat, nimirum inter sordes & domus immunditias & stercora: *Drachma perit, sed in stercore invenitur*; neque enim rerum terrenarum possessio causa est, quod animam nostram perdamus, sed nimius ad bona terrena affectus, ac proinde optime dicebat Apostolus: *Omnia arbitror ut stercora*, vel ut habetur in Græco, *ut paleas*. Et ideo Christus Redemptor memorabilia verba illa nobis tantopere inculcabat: *Quid prodest homini si universum mundum lucretur, animæ vero suæ detrimentum patiatur?*

Phil. 3. 8.

Matt. 16. 26.

15. Verba sunt S. Bernardi, ad uniuscujusque hominis animam directa, quæ sequuntur, nimirum: *Erubesce volutari inœno, quæ de cælo es*. Per quotidianam eheu experientiam videmus qualiter hæc anima, per affectus suos hisce bonis terrenis, voluptatibus, divitiis, honoribus totaliter immersa hæreat. Artifex autem, qui hujus animæ habitationem manibus suis plasmavit, tametsi illam de terra, quæ jacens quoddam elementum est, non vero stans, formaverit, admirabili tamen artificio eandem cælum versus erexit, quia *os homini sublime dedit, cælumque tueri jussit, & erectos ad sidera tollere vultus*; sed quonam fine id factum fuisse putas? Nimirum, inquit idem sanctus & mellifluus Doctor: *Ut decor limi deformitatem argueret animi*, animæque nostræ continuo exprobraret, quod, quæ cælo obtinendo creata fuit, quæque purus est spiritus, omnem suum affectum in terram declinet, cum tamen corpus, licet sit de terra plasmatum, attamen quamdiu animatum est, facie tenus tum in cælum, tum in artificem & creatorem suum, qui illud plasmavit, erectum sit & elevatum, *Erubesce volutari in cœno*.

Serm. 24. in Cant.

16. Berchorius in suo Dictionario refert, quod ad Alexandrum Magnum lapis quidam allatus fuerit, ejus naturæ & conditionis, ut ipse in una bilancis parte positus, alteri gravissimo & ponderosissimo corpori, imo vasto cuidam monti in altera bilancis parte posito præponderaret; quam tamen virtutem totaliter amittebat, quando eidem lapidi vel minimus pulveris atomus, aut minima palea superimponebatur. Lapis porro iste vera fuit lapidis istius pretiosi, id est, animæ nostræ figura, quæ in semetipsa majoris est æstimationis, valoris & pretii, quam sit totus mundus, quia tantundem valet, quantum Deus, siquidem de hac pretiosa margarita dicitur: *Dedit universa quæ habuit, & emit eam*, quia Dei filius, qui est negotiator ille Evangelicus, ad eam sibi comparandam semetipsum impendit, ex altera vero parte quilibet pulveris atomus, id est, unicus affectus terrenus inordinatus ad totum hunc valorem & pretium destruendum abunde sufficit. Unde Chrysostomus ait: *Vis scire, quantum sit pretium animarum nostrarum? Redempturus eam unigenitus, non mundum dedit, non hominem, non terram, non mare; sed suum pretiosum sanguinem*.

In verb. Anima.

Matt. 13. 46.

Sup. Pf 48.

Et quærit diligenter, donec inveniat.

17. Contraponenda hoc loco est mulieris hujus diligentia, pigritiæ & socordiæ ejusdem mulieris, qua antea pretiosam hanc gemmam perdiderat; de qua Origenes ait: *Mundavit domum sordibus & immunditiis, quas longi temporis ignavia & hebetudo congesserat*.

Ibid.

18. Albertus Magnus ait: *Hæc diligentia est in discussione conscientiæ, peccatorum, quas dicta lucerna illuminat, & vias, & actus, & causas, & circumstantias peccatorum ostendit, & ante oculos ponit*.

19. Enimvero pigritia & negligentia in via Dei, & in procuratione salutis animæ commissa, scopulus est, qui solus sufficit, ut ad eundem allidentes, naufragemur usque in profundun inferni, ideoquando de cælo sermo est, dicitur: *Regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud*. Magnus ille Dei servus, Thomas de Kempis ait: *Promittit mundus temporalia & parva, & servitur ei aviditate magna: Christus promittit summa & æterna, & tepescunt mortalium corda*. Quapropter sufficeret utique, si ad comparanda bona æterna, &

Matt. 11. 12.

Lib. 3. de imit. Christ. c. 3.

ad

ad animæ salutem promovendam, eandem adhiberemus diligentiam & curam, quam ad terrena bona acquirenda impendere solemus, imo medietas dimidiæ curæ ad bona æterna acquirenda sufficeret.

Versus 9.

Et cum invenerit, convocat amicas, & vicinas, dicens: Congratulamini mihi, quia inveni drachmam, quam perdideram.

1. Hugo Cardinalis ait: *Amicæ & vicinæ sunt supernæ seu Angelicæ potestates, quæ de vicino Deum contemplantur, & ei amicabiliter famulantur.*

Versus 10.

Ita dico: Gaudium erit coram Angelis Dei, super uno peccatore pœnitentiam agente.

Gaudium erit coram Angelis Dei.

In Luc. 1. S. Bonaventura hujus jubili in Angelis Dei hæc motiva esse dicit: *Quia destruitur culpa, restituitur justitia, confutatur damnum superbiæ, efficax efficitur Angelorum custodia, reparatur Ecclesia, placatur ira divina, & restauratur Jerusalem superna.*

2. Lucas Burgensis quoque, multos considerat esse posse stimulos, quibus curia cælestis ad gaudendum, propter pœnitentiam nostram, permoveri possit: *Quare cælestes gaudent de peccatore converso? An quia ipsi erga homines benigni sunt? Quod ait Euthymius: An quia peccator qui fuerat, ipsi similis redditur, justus ac sanctus? Vel quia numerus ipsorum restauratur? An quia dilatatur Dei gloria ac regnum?* & quidem tametsi omnia hæc motiva ipsos ad gaudendum de conversione nostra exstimulare posse concedat, attamen aliud quoddam motivum adducit in medium, quod opinione præ cæteris est maxime præcipuum: *Hæc omnia vera sunt*, inquit, *sed quæ huc potissimum spectat ratio est, quia sciunt peccatoris conversionem, rem esse Deo gratissimam, qui omnes homines tenere diligat, tanquam oves pascuæ suæ, nec quemquam eorum perire velit.*

Ser. 1. in hac Dom. 3. S. Thomas in quodam sermone, qui in ordine primus est in hanc Dominicam, tres allegat causas hujus gaudii in Angelis. *Primo propter sui ministerii impletionem; sunt enim ministri ut moneant nos ad pœnitentiam. Ad Hebr 1. In ministerium missi propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis; secundo propter dæmonum confusionem; tertio propter Dei honorem.*

4. S. Bonaventura serm 4. in hanc Dominicam, Angelos gaudere dicit. *Propter benevolentiæ & charitatis latitudinem; latitudo enim charitatis facit, quod tantum gaudet Angelus de bono proximi, quantum de proprio, quia superna civitas non coangustatur multitudine desiderantium, quia nulli diminuitur de suo proprio præmio; propter multitudinem præsidentium, imo cuilibet sua gloria crescit,* quia ut S. Augustinus affirmat, *Tantum unusquisque gaudebit de beatitudine alterius, quantum de suo ineffabili gaudio & quot socios habebit, tot gaudia habebit;* adeoque in commune cæli emolumentum cedit, quod augeatur multitudo beatorum.

l. ib. de spir. & anim.

5. Proprium nostrum interesse & commodum nos moveredebet, ut nos Angelis exhibeamus obedientes & obsequiosos, quia hoc faciendo, operamur bonum nostrum. *Angeli quia rationales*, inquit Glossa, *gaudent de reconciliatio sibi homine, quod incendit nos ad probitatem, ut agamus quod illis gratum sit, quorum & affectare patrocinium, & offensam timere debemus.*

6. Hugo in eundem textum sequens valde stringens facit argumentum, dicit enim: *Sed si Angeli ita gaudent de conversione unius peccatoris, quanto magis nos gaudere debemus, qui homines & peccatores sumus.*

Super uno peccatore pœnitentiam agente.

7. Albertus Magnus addit: *Condignam*, juxta illud Lucæ 3. 8. *Facite ergo dignos fructus pœnitentiæ, & hoc est valde rarum*; adducitque S. Ambrosii testimonium, dicentis: *Facilius invenies, qui teneat innocentiam, quam qui condignam agat pœnitentiam; unum enim de mirabilibus Dei est, quod homo aversus revertatur, & quod de faucibus inferni extrahatur ad sinum Abrahæ, & tamen fit, & est de gloriosis operibus misericordiæ Dei.*

DOMINICA IV. POST PENTECOSTEN.

Evangelium ex Luc. cap. 5.

Vers. 1. *Cum turbæ irruerent in eum, ut audirent verbum Dei, & ipse stabat secus stagnum Genesareth. 2. Et vidit duas naves stantes secus stagnum, piscatores autem descenderant, & lavabant retia. 3. Ascendens autem in unam navim, quæ erat Simonis, rogavit eum à terra reducere pusillum, & sedens docebat de navicula turbas. 4. Ut cessavit autem loqui, dixit ad Simonem: Duc in altum, & laxate retia vestra in capturam: 5. Et respondens Simon, dixit illi: Præceptor, per totam noctem laborantes, nihil cæpimus; in verbo autem tuo laxabo rete. 6. Et cum hoc fecissent, concluserunt piscium multitudinem copiosam, rumpebatur autem rete eorum. 7. Et annuerunt sociis, qui erant in alia navi, ut venirent & adjuvarent eos, & venerunt & impleverunt ambas naviculas, ita ut pene mergerentur. 8. Quod cum videret Simon Petrus, procidit ad genua Jesu, dicens: Exi à me, quia homo peccator sum Domine. 9. Stupor enim circumdederat eum, & omnes, qui cum illo erant in captura piscium quam cæperant. 10. Similiter autem Jacobum & Joannem filios Zebedæi, qui erant socii Simonis. Et ait ad Simonem Jesus, noli timere, ex hoc jam eris homines capiens. Et subductis ad terram navibus, relictis omnibus secuti sunt eum.*

Versus 1.

Cum turbæ irruerent in eum, ut audirent verbum Dei, ipse stabat secus stagnum Genesareth.

Cum turba.

Prov. 1. 1. *Cum simplicibus sermocinatio ejus*; tametsi enim Scribæ, Pharisæi & Principes synagogæ, arrectis auribus illum auscultarent, id tamen non alio fine faciebant, quam ut verba ipsius suis possent censuris convellere, *ut caperent eum in sermone.* Matt. 22. 15.

2. Interlinearis ait: *Conventus turbarum, fidem designat populorum.*

Ord. 3. Glossa ordinaria ait: *Nec tempore, nec loco, turba à studio sanandi cohibetur; vesper incumbit, & tamen sequitur, stagnum occurrit, & turba urget.*

4. Didacus Stella populi hujus in audiendo Christum, devotionem magnam admirans, dicit: *Non solum in templo & in synagoga, intra mœnia civitatis audiebant verbum, sed per montes ac deserta properabant*; ac proinde nostram nobis exprobrat pigritiam & desidiam, per quam à divino verbo auscultando nos continuo subducimus: *Nos juxta Ecclesiam habitantes, parum itineris ambulare nolumus.*

5. Hugo Cardinalis varios declarat fines, ob quos multi ex hac turba concurrebant: *Quidam currebant, ut miracula nova viderent; hi curiosi, alii ut sanarentur; hi providi, alii ut observarent, hi invidi, alii ut audirent, sicut hic dicitur, hi studiosi.*

Irruerent in eum.

Serm. 4v 6. Ex hoc Evangelio, ut S. Ambrosius notat, satis manifeste colligitur, qualia & quanta Salvator noster, ad uniuscujusque utilitatem, miracula operatus fuerit: *Describit tanta per eum beneficia in populum fuisse collata, ut provocatæ hominum turbæ, ad audiendum illum magis irruerent, quam rogarent, & medicinam salutis non sperarent per humilitatis gratiam, sed per importunitatis injuriam, ita ut irruentes non reverentiæ Divinitatis parcerent.*

Cap. 26. corr. 7. Jansenius in hoc verbo *Irruerent*, immensam quandam, Evangelicam prædicationem audiendi aviditatem, descriptam & expressam esse observat: *Notat Evangelista maximum turbarum desiderium,*

rium, audiendi verbum Dei: Ex alia vero parte, Christi, erga turbam hanc admodum benefici, vim mire attractivam considerat, utpote, quem sancta hæc turbæ importunitas, non offendit, sed summo gaudio affecit, ut Evangelista insinuat: *Christi benignitatem & ad docendum cupidos promptitudinem nobis commendat, dum enim tesiatur nihil offensum improbitate urgentis turbæ, sed illorum desiderio satisfacere volentem, navim conscendisse.*

Serm. 11. 8. S. Ambrosius insuper ad spem harum turbarum sese reflectit, qua se ab infirmitatibus suis se sanandas esse confidebant, unde singuli coram se eo certatim sistere contendebant: *Hæc enim consuetudo infirmantium, ut dum sperant suis ægritudinibus medicinam ab importuna petitione non loco probibeantur, non tempore, sed quanto plus medetur ille, qui sanat, tanto amplius ille importunus est, qui laborat.*

Ut audirent verbum Dei.

9. Ecce tibi hic clare insinuatam causam urgentis & copiose confluentis turbæ: *Vehementi desiderio movebantur,* inquit S. Bonaventura, *ideo irruebant, considerantes magis Domini bonitatem quam majestatem: unde dicit quidam expositor: Magni meriti est apud Deum, desiderium verbi Dei, quod ipsam quoque irreverentiam turbæ, irruentis in eum excusat.* In Luc.

10. Erant quidem alia quoque in unoquoque calcaria, quibus ad Christi sequelam exstimulabantur; nimirum Christi liberalitas, qui multa hominum millia, pauculis panibus & piscibus miraculose sustentabat, miracula quoque, quæ ad dominum occurrentium utilitatem operabatur; insignis denique, quem sibi omnes de ejus sanctitate & Divinitate formaverant conceptus, & tamen Spiritus sanctus, qui *Sciebat, quid esset in homine*, hæc omnia præteriens, causam, cur turba tanta cum importunitate in Christum irrueret, hanc fuisse dicit, *Ut audirent verbum Dei;* siquidem hoc præ quavis alia re, nos ad Deum debet attrahere. Unde Joan. 6. v. 69. S. Petrus ait: *Ad quem ibimus? Verba vitæ æternæ habes;* hoc unicum ad vitam beatam comparandam sufficit. Hom. 2. in laudib. Paul. Porro Chrysostomus brevius quidem, sed valde emphaticis verbis multos verbi Dei auscultati fructus exponit: *Quomodo non admirabile hoc videtur, cum ex tenera lingua sermo prosiliens mortem fugat, peccata dissolvit, tenebras cæcitatis illuminat, & mutatione mirifica terram convertit in cælum?* Unde notandum, Ps 67. 12. quod in Psalmo dicatur: *Dominus dabit verbum evangelizantibus virtute multa*, quod quidem intelligi potest non solum quoad energiam & efficaciam, qua illud ministri Evangelii insinuant: verum etiam de virtutibus, quas his verbum Dei cum fructu auscultantibus, communicant, quia verbum Dei multas animabus nostris virtutes inserit.

Et ipse stabat secus stagnum Genesareth.

In Luc. 11. *Ut, qui miracula fecerat in terra,* inquit S. Bonaventura, *faceret etiam in aquis.* In illis vero aquis multa stupenda miracula patravit, prout videre fuit in illa stuporem nimium copiosa piscium captura, in tranquillitate illa maris subitanea, & in eo, quod firmos in liquido mari ambulando gressus fecerit.

In gloss. 12. Venerabilis Beda ait: *Stagnum, præsens sæculum designat, Dominus autem non jam in stagno, quasi in carne passibili; sed secus stagnum, quia in ea carne, quia passus est, stabilitatem perpetuæ quietis adiit.*

Versus 2.

Et vidit duas naves, stantes secus stagnum, piscatores autem descenderant & lavabant retia.

Et vidit duas naves stantes secus stagnum.

1. Albertus Magnus per duas hasce naves, duas denotari Ecclesias existimat, quæ mutuis inter se nexibus conjungendæ erant, scilicet Ecclesiam Circumcisionis, & Gentilium Ecclesiam, utrumque enim populum inter se coadunavit. Idipsum quoque S. Bonaventura his verbis dicit: *Scilicet Ecclesiam de gentibus, & de Judæis; vel prima navis est innocentia, secunda pœnitentia.* Idem quoque Albertus dicit, ita scribens: *Innocentiæ & pœnitentiæ salutaris duas tabulas præparans.* Serm. 2. in hac Dom.

Piscatores autem descenderant.

2. Qualiter hæc verba in sensu morali intelligenda sint, Albertus Magnus optime declarat, dum per hosce piscatores, Prælatos & Prædicatores intelligendos esse dicit, utpote quibus piscatio imposita est animarum, 16. v. 16. *Mittam eis piscatores multos, & piscabuntur eos;* hi à navibus descendunt, cum ab utilitate proximi, cui per curam & prædicationem intendunt, ad considerationem sui humiliter redeunt.

Et lavabant retia.

3. Dicat fortasse hic aliquis: Ex quo per totam noctem piscando ne vel minimum ceperint piscículum: *Per totam noctem laborantes, nihil cepimus,* quo igitur fine retia lavabant, quæ jam jam satis lota ex aquis extraxerant? *Omnia in figura contingebant.* Etenim Prædicatores Evangelici sæpenumero sibimetipsis causam adscribere debent, quod nullum ex prædicationibus suis animarum lucrum reportent, quia retia sua non lavant, id est, animam propriam ab omni vitio, imo ab omni culpæ nævo abluere & purificare non studeant.

4. Glossa ait: *Lota retia plicat, qui intermisso prædicandi officio, quod alios docuit, ille implere satagit.*

5. Haymo Halberstadiensis in alio sensu illud exponit, dicendo, quod tunc piscatores retia lavent, quando *Prædicatores sanctæ Ecclesiæ, post expletam prædicationem lachrymis abluunt, quod in prædicatione, aut forte per jactantiam, aut negligentiam deliquerunt.*

6. Albertus Magnus hanc lotionem interpretatur, quoad defectus contractos ab illis, qui regimen animarum administrant: *Quæ ex cura pastorali vel doctrina adhæret; debet autem lotio ista maxime esse de tribus: à sermone videlicet adulationis, à limo turpis quæstus, & à turbatione inanis gloriæ.*

7. Lucas Burgensis lotionem hanc in sensu literali exponit, dicens: *Lavabant à limo & cæteris sordibus, quas nocturno usu contraxerant, ut mundata complicarent, & reponerent in aliud tempus, nulla jam cum esset prædæ capiendæ spes;* at vero in hac eadem occasione usitatus divinæ providentiæ stylus mire eluxit, hæc enim, quando secundum modum discurrendi nostrum procul à nobis remota esse videtur, tunc vel maxime est propinqua & vicina, plurimumque superabundabat; siquidem *Concluserunt piscium multitudinem copiosam; Juxta est Dominus his, qui tribulato sunt corde.* Luc. 5 6.

Versus 3.

Ascendens autem in unam navim, quæ erat Simonis, rogavit eum à terra reducere pusillum, & sedens docebat de navicula turbas.

Ascendens autem in unam navim.

1. Tametsi duæ tantum naves ibi præsto fuerint, Dominus tamen noster non nisi unicam solam ingressus fuit, alia autem fortunam hanc nequaquam habuit: ut à sacris ejus contingeretur aut calcaretur plantarum vestigiis; id quod non sine mysterio factum fuit. Albertus Magnus ait: *In unam, una est enim Ecclesia, uno Spiritu vivificata, mota & communicata.* S. Ambrosius unam vacuam mansisse notat: *Una relinquitur ad terram, inanis & vacua: altera producitur in altum onusta & plena: vacua enim synagoga relinquitur in littore, quia Christum cum Prophetarum amisit oraculis; onusta autem Ecclesia in cælum assumitur, quia Dominum cum Apostolorum doctrina suscipit.* Serm. 11.

2. Quæri hoc loco posset, cur dominus naviculæ istius se non opposuerit, quando Christum navem suam occupare vidit? Theophylactus respondet: *Dominum navis non reliquit irremuneratum, sed bifariam ei benefecit, quia & multitudinem piscium ei donavit, & discipulum suum fecit.*

3. Albertus Magnus se ad ly *Ascendens*, inflectit, dicitque: *Quilibet Prælatus in consideratione sui debet esse humilis, in regimine autem debet ascendere culmen*

autho-

authoritatis; citatque authoritatem S. Augustini in Regula de communi vita clericorum, ita scribentis: *Honore coram vobis Prælatus sit vobis, timore coram Deo, substratus sit pedibus vestris, quo enim altior est in authoritate, eo debet esse humilior in sui consideratione.*

4. Sed dices fortasse, cur Sapientia incarnata Evangelium annuntiare volens, hoc usa est pergamo? cur non sublimiori aut excellentiori quadam usus est cathedra? Nimirum ut nos doceret; quod nullus locus ad loquendum de Deo, seu divinum ejus verbum prædicandum improprius sit aut inopportunus; unde Cajetanus ait: *Nullus locus ineptus ad docendum, quæ Dei sunt, censetur; modo in synagoga, modo in campo, modo de navi secus stagnum prædicat Jesus.* Jansenius desiderium considerat, quod Christus habebat, tunc sine dilatione satisfaciendi populis istis ad prædicationem ejus audiendam avide anhelantibus; unde dicit: *Illorum desiderio satisfacere volentem, navim conscendisse, è qua à tumultu & compressione populi liber, tranquillus docere, & melius audiri posset.*

Quæ erat Simonis.

Serm. 11. 5. Ambrosius ait: *Ergo Petri navim eligit, Moysis deserit, hoc est, spernit synagogam perfidam, fidelem assumit Ecclesiam*; alia navis prope terram inanis & vacua remansit, hæc vero in alium mare perducta fuit. Idem S. Ambrosius ait: *Synagoga remanet ad terram, quasi terrenis inhærens operationibus: Ecclesia autem in altitudinem revocatur, tanquam cælorum profunda Sacramenta discutiens.*

Serm. 1. in hac Dom. 6. S. Bonaventura ait: *Navis Simonis est Ecclesia, Simoni commissa.* Jansenius non solum hanc navis Petrinæ electionem considerat, verum etiam, quod Simoni & non aliis dixerit: *Duc in altum*, & paulo post: *Noli timere, ex hoc jam eris homines capiens*, quæ omnia primatum ejus manifeste insinuabant: *Petri in Ecclesia prærogativam, & primatum à Domino dandum indicant, quodque primum ab eo faciendum esset rete evangelicum in mundo, & Ecclesia, cujus Petrus caput esset, deberet esse, quicunque jussu Domini rete esset jactatus.*

In Luc. 7. S. Bonaventura in Lucam ait: *Ipsum tanquam*
Jac. 2. 15. *pauperem & humilem præeligendo, secundum illud: Nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo?*

Rogavit.

8. Toletus specialiter ponderat, quod benignissimus Salvator summa cum civilitate & modestia cum Petro egerit, eum scilicet rogando: *Rogavit: Potuisset quidem omnium Dominus imperare & compellere, sed suæ humanitatis & mansuetudinis voluit exemplum exhibere omnibus, præsertim majoribus, ut in iis, quæ à minoribus impetrare humanitate possunt, vim potestatis suæ deponant.*

9. Enimvero quæri hoc loco potest, cur Salvator S. Petrum rogarit, ut à terra pusillum reducat, cum tamen nec verbum quidem illi locutus fuerit, priusquam navim ejus ingrediens, possessionem illius acciperet? Serm. 11. Idem Cardinalis cum S. Ambrosio respondet: *Cum ab irruentibus turbis semotus, in terra esse non posset, aspiciens in mari duas naviculas, unam Petri navim omni festinatione conscendit, ut importunitatis injuriam aquarum natura depelleret*; hæc autem subita festinatio ad hoc, ut navim ejus ingrediendi licentiam peteret, tempus ei non indulsit: jam vero intra navim constitutus, omnem defectum antecedentem, si tamen talis commissus fuisset, hoc verbo *Rogavit*, emendat; hac tamen ratione admissa, potius dicendum videtur, hoc totum factum fuisse causa mysterii.

10. Idem quoque verbum à Carthusiano his verbis ponderatur: *Ex hoc ostenditur maxima Christi dignatio, mansuetudo, & pietas quod Petram pro tam parva re tam modeste, humiliterque rogavit, etsi præcipere potuit; docens Prælatos, ut proniores sint ad monendum, quam ad præcipiendum, magisque cupiant diligi quam timeri.* 1. *ad Thessal.* 4. *v.* 1. *Non dominantes, &c. Rogamus vos, & obsecramus in Domino.*

In Luc. 11. S. Bonaventura quoque hanc eandem humilitatem admiratur, dum ait: *Nota hic humilitatem Domini, quia rogabat Petrum servum suum.* Qui idem testimonium citat S. Ambrosii advertentis, quod Deus sibi à nobis servitium præstari velit, non per violentiam, sed libera voluntate: *Coacta servitia Deo non placent, tum quia, ut dicit Seneca: Generosus est animus hominis, & facilius ducitur, quam trahitur.*

12. Didacus Stella in ea est opinione, quod Salvator noster non solum hac urbanitate usus fuerit erga Petrum, dum illum, ut à terra pusillum reduceret, rogavit, sed etiam quando navim ejusdem conscendit; tametsi S. Lucas idipsum non referat, qua in res nos docere voluit: *Nullum esse opus Deo acceptum, nisi sit voluntarium; nam opus bonum ex dilectione pensatur, nam hilarem datorem diligit Deus; quanto plus dilectionis opus habuerit, tanto magis Deo erit acceptum & meritorium.* 2. Cor. 9. 7.

A terra reducere pusillum.

13. *Qui enim vult alios docere*, inquit S. Bonaventura, *debet interiori affectu terrena contemnere.* Quotquot enim animo ab his terrenis rebus magis alieno hic in terris vixerunt, efficaciora semper fuerunt in prædicatione Dei instrumenta, innumeraque & admirabiles fecerunt animarum conversiones, prouti in SS. Dominico, Francisco, Bernardino Senensi, & aliis videre licet: *Et ego,* Joan. 12. v. 32. *si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipsum.* Sic quoque Apostolus, qui Gentium Doctor fuit, cuique totius mundi conversio attribuitur, hunc terrenarum rerum contemptum in summo gradu professus fuit, dum ait: *Omnia arbitror ut stercora*; non vestra sed Phil. 3. 8. vos. De Apostolis quoque dicitur: *In omnem terram exivit sonus eorum, & fines orbis terræ verba eorum*, idque, quia hæ turbæ Apostolicæ intus in animo suo omnibus erant terrenis cupiditatibus inanes & vacuæ. Nam, ut Hugo Cardinalis ait: *Tuba, per quam designatur Prædicator, non resonat, nisi vacua, & prædicator debet esse vacuus per rerum terrenarum contemptum.* In Ps. 44.

14. Albertus Magnus in sensu mystico optime dicit, doctrinam evangelicam tribus potissimum modis, à terra, id est, ab effectibus terrenis pusillum abduci; nimirum: *In sensu verbi, in conversatione audientis, & in affectu verbum capientis. In sensu verbi, quia novellus auditor profunda non intelligit, sed ea, quæ juxta terrenas similitudines dicuntur, melius sapit; in conversatione, quia talibus non sunt imponenda gravia, sed levia; non multum à conversatione civili elongata, & tunc melius portant; in affectu autem carnali non longe sunt removendi, quin relinquantur eis temporalia, & ordinetur dispensatio,* Prov. 30. v 8. *Mendicitatem & divitias ne dederis mihi, tantum victui meo tribue necessaria; Medio modo eundum est cum auditoribus.*

15. Venerabilis Beda similiter hinc colligi dicit, quod Prædicatores erga auditores suos mediocritatis viam tenere debeant; dicit enim: *Significat vel temperate utendum verbo ad turbas, ut nec terrena eis præcipiantur, nec sic à terrenis in profunda Sacramentorum recedatur, ut ea penitus non intelligant.* Ejusdem quoque sententiæ Hugo Cardinalis fuit, quod scilicet non subito prædicatores suis in sermonibus auditores suos ad bona temporalia deserenda hortari debeant; *Sed pusillum, hoc est, paulatim ab amore terrenorum retrahendi sunt:* Præterea his verbis Christus dicere voluit, quod primo à rebus facilibus, minorisque ponderis & momenti inchoandum sit, ut sic paulatim ad graviora descendere possunt.

16. S. Gregorius ait: *Etiam à terra paululum reduci* Lib. 17. mo- *jubet, quam nec in altum duci, & tamen à terra præcipit* ral. c. 4. *removeri, profecto significans, prædicatores suos rudibus debere populis nec alta nimis de cælestibus, nec tamen terrena prædicare.*

Et sedens.

17. Toletus sessionis hujus mysterium his verbis enucleat: *Sedens autem docet, ut prædicationis gravitas, & docentis majestas indicentur.*

18. S. Thomas in sensu morali ita scribit: *Per navi-* Ser. in hac *culam intelligitur sanctitas vitæ, in qua debet sedere, qui alios vult docere.* Dom.

19. Didacus Stella dicit: *Sedit, ut non perfunctorie, & velut aliud agens, sed summa cura & maximo conatu infirmitatibus animæ tuæ medeatur, admirabilis doctrinæ excellentia.*

20. Con-

Joan.16. v.13. 20. Considerandum quoque est, quòd Spiritus sanctus, de quo Christus Apostolis suis dixit: *Docebit vos omnem veritatem*, quando super illos descendit, ut ipsos Magistros, & Ecclesiæ faceret prædicatores. *Sedit supra singulos eorum*, idque, ut Theophylactus ait: *Quia orbis terrarum Doctores designabantur, & ordinabantur.* Dici quoque potest per hanc Christi in navi Petri sessionem, authoritatem & potestatem indicatam fuisse, quam ipse suæ impertiebatur Ecclesiæ, omnes in rebus ad mores & dogmata fidei & Religionis Catholicæ spectantibus erudiendi, navis igitur cathedram figurabat D. Petri. Interlinearis super præfatum locum Actuum Apostolicorum scribens, dicit: *Quod sedet, regia potestas est.* Oecumenius dicit, quòd sessio illa erat *Stabilitatem significans, dicto enim sedit, idem significat, quod permansit;* & ideo per sessionem illam monstrare nobis voluit, quòd doctrina illa, quæ in navi Petri annuntiabatur, ut futura esset stabilis, nec unquam defectura; quidquid enim Christus prædicavit in Ecclesia, manet, manebitque deinceps in finem usque sæculorum. *Sedendi verbum*, (inquit pariter D. Chrysostomus in Acta Apostolorum,) *stabilitatem declarat.*

Act. Apost. 2. vers. 1.

Docebat de navicula.

21. Quævis alia doctrina, quæ foris extra hanc navim prædicatur, potest esse suspecta, solum illa, quæ ex hac navicula, id est, ex cathedra D. Petri docetur, infallibilis ipsissimaque veritas est.

22. Didacus Stella ait: *Sedit docens in navicula Petri, ut insinuet, se Ecclesiæ suæ semper assistere, quæ navicula Petri est, nunquam derelinquit, semper eam docet & erudit. De navicula docet, ut insinuet, neminem posse docere, qui extra naviculam Petri sit, nam qui extra Ecclesiam docet, is non bene docet, sed potiùs seducit.*

23. S. Lucas quidem, quænam hujusce prædicationis Christi materia fuerit, non exprimit nec declarat; Lucas tamen Burgensis dicit: *Prima Christi concio, Pœnitentiam agite, appropinquavit enim regnum cælorum*; *Matth. 4. v. 17. diligentissimè observanda est; hæc enim est compendium & summa omnium Christi concionum.*

Serm. 11. 24. S. Ambrosius Salvatoris nostri admiratur benignitatem, utpote qui voluntati devotorum suorum condescendit, à quibus tametsi corpore procul remotus esset, mediante tamen salutari doctrina, quam illis ministrabat, intimè conjunctus erat: *Videte misericordiam Salvatoris, separatur quidem ab hominibus corpore, doctrinæ tamen iis utilitate conjungitur, ubique miseretur, ubique prodest; in terra positus, per tactus languores corporum sanat, in mari constituens per doctrinam vulnera curat animarum.* Nazianzenus ait: *Cunctis condescendens, ut à profundis extrahat piscem, hominem scilicet, natantem in mobilibus rebus, & amaris hujus vitæ procellis.*

Hom. de repud. in cat.

Turbas.

25. Hugo Cardinalis considerat, quòd non Principes synagogæ, non Scribas, & Pharisæos docuerit, sed populares. Sanctus Bonaventura ait: *Id est simplices & humiles, cum simplicibus sermocinatio ejus; quia abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & revelasti ea parvulis.*

In Luc. Prov 3. v. 32. Matt. 11. v. 25.

Versus 4.

Ut cessavit autem loqui, dixit ad Simonem: Duc in altum, & laxate retia vestra in capturam.

Ut cessavit autem loqui.

1. *Doctrinæ adjungit opera*, inquit Toletus, *quæ ad persuadendum plus ponderis habent, & quos verbis non moverat, miraculo obstupescere facit.* Quatuor quidem facti sunt in hoc Evangelio Christi discipuli; sed, postquam præsens viderunt miraculum, non verò quando illum audierunt prædicantem. Et quidem hac in re utilissimum omnibus prædicatoribus post se reliquit documentum, (inquit idem, qui prædicator fuit Apostolicus,) *Ut post prædicationem otiosi non maneant, sed sanctis operibus vocent, ut, quod docuerunt verbo, confirment opere, & quos prædicatione non valuerunt ad virtutem excitare, vita ipsa pertrahant.*

2. Didacus Stella, Christum se ad miracula patranda accingere voluisse existimat, ut veritatem confirmaret, quàm prædicaverat: *Ut vera esse ostendat, quæ antea dixerat post prædicationem miraculum operatur, sic & Apostoli profecti prædicaverunt ubique, Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis.*

Dixit ad Simonem.

3. *Cui mundi & maris cura committenda erat*, inquit Albertus Magnus; S. Ambrosius notat, quòd Salvator noster omnibus quidem in plurali numero præceperit, dicens: *Laxate retia vestra;* at verò in singulari numero soli Petro sapientissimus Magister dixerit: *Duc in altum; Soli Petro dicitur: Duc in altum.* Porro per hanc piscationem in alto mari factam, sublimissimorum mysteriorum intelligentia denotatur; de hac nave idem sanctus doctor ait: *Ecclesia in altitudinem revocatur, tanquam cælorum profunda discutiens.* Scribæ, Sacerdotes, & Doctores synagogæ literatissimi & expertissimi, de Christo dixerunt: *Nonne hic est filius fabri?* Matt. 13. v. 55. Petrus, ad quem felicissima illa navicula spectabat, cui mandatum fuerat: *Duc in altum*, dixit: *Tu es Christus filius Dei vivi*, Matt. 16. v. 16. ad Empireum usque pervenit, *quia caro & sanguis non revelavit tibi, sed Pater cælestis.* Ibid. v. 17. sanctus Dionysius Areopagita piscatorem hunc, paulò ante simplicissimum idiotam glorioso hoc titulo honorat, quo illum appellat *Antiquissimum Theologorum culmen.* Idem quoque D. Chrysostomus attestatur, dum ait: *Doctrina sua instituit omnes, ipse præcipuus Catechista habetur, & primus extitit verbi concionator.* Sanctus Ambrosius ait: *Ecclesia in altitudinem revocatur, tanquam cælorum profunda Sacramenta discutiens, in illam scilicet altitudinem, de qua Apostolus ait: O altitudo divitiarum sapientiæ & scientiæ Dei! Propterea dicitur Petro: Duc in altum, hoc est, in profundum disputationis generationis divinæ; Quid tam profundum, quàm quod ait Petrus ad Jesum: Tu es Christus filius Dei vivi.* Idem quoque sanctissimus Præsul alio loco in memoriam revocat id, quod Samaritana opposuit Salvatori, dum ait: *Puteus altus est; in arena erat, quando in synagoga erat; alta non erat aqua Judææ. Denique Samaritana & puteum altum putabat, dicens: Puteus altus est; unde dare mihi habes aquam vivam? non ergo ducere in altum poterat, quando cum Judæis credebat, qui etiam de puteo aquam haurire non poterant; ideo dicitur Petro: Duc in altum, id est, duc in Christum, altum enim est Christus, de quo dicitur: Et tu Propheta Altissimi vocaberis.*

Lib. de div. nom. 1. 3. Hom. 4 in Act. Rom. 11. v. 33. Serm 42 in Dom. post Pentec. Lib. 3. de Virgin. Jean. 4. 11. Luc. 1. 76.

4. Albertus Magnus per hoc altum mare, magnates & potentes sæculi hujus, quod in mari symbolizatur: *Hoc mare magnum & spatiosum*, intelligendos esse dicit: *Altitudo maris est altitudo sæcularis dignitatis, in qua sunt Reges, Duces & Principes; qui se reti debent inclinare*; adducitque illum Isaiæ textum, ubi prædictum fuit: *Gens & regnum, quod non servierit tibi, peribit*, Isa. 60. 12. *fuges lac gentium, & mammilla Regum lactaberis*; ac verò quando pisces grossiores rete ingressi sunt, alii quoque minores consequenter ingrediuntur: *Tali piscatione capti sunt Constantinus, & alii, qui Ecclesias fundaverunt.* Psal. 103. 25.

5. Venerabilis Beda notat, quòd Christus priùs turbis illis prædicaverit, postea verò retia in altum ut jacerentur, præceperit; ad denotandum, quòd Evangelium priùs annuntiandum sit populis vicinis, postea verò extendendum ad loca remotiora magisque distantia: *Ut quod dicit idem Petro; Duc in altum, & laxate retia vestra in capturam, ad remotiores gentes, quibus postea prædicatum est, pertineat.*

6. Albertus Magnus ait: *Spiritu præeunte, authoritate Scripturæ confirmante*; citatque librum quendam, de animalibus tractantem, & dicit, quòd vastiores pisces in altissimo mari ut plurimùm commorentur: *Altum maris, altum intelligentiæ spiritualis, conversationis, contemplationis.*

7. Poterat quidem Dominus noster facere, ut copiosa illa piscatio in littore, ubi simul erant, non verò in alto mari fieret, quo etiam modo facta, miraculum emicuisset longè prodigiosius; at verò tunc discipuli nullum obedientiæ meritum habituri fuissent: tametsi enim paulò antè retia sua sine ullo prorsus fructu per totam noctem ejecissent: *Per totam noctem laborantes*

nihil cepimus, nihilominùs modò sine ulla contradictione, ad solum Christi nutum, dum nondum illorum esset magister, eadem retia denuo in altum mare jacere non omittunt: *Captivantes intellectum in obsequium ejus*, redeunt ad altum mare, suaque retia explicant, idque tempore diurno, quod ad piscandum inopportunius & minus commodum est nocturno: *Et concluserunt*, &c.

8. Advertendum quoque est, quòd Petrus tunc præcipuè concluserit piscium multitudinem copiosam, quando Christus ei, naviculam suam, à littore in altum mare reducere præceperat, ubi validissimi spirabant venti adeoque navicula ab undis & procellis periculosè jactabatur; quia quantò Ecclesia ampliùs à persecutoribus infestata fuit, tantò fidelium numerus vehementiùs crevit. Unde S. Leo ait: *Non minuitur persecutionibus Ecclesia, sed augetur, & semper Dominicus ager segete ditiori vestitur, dum grana, quæ singula cadunt, multiplicata nascuntur.* Serm. 1. in nat. Apost. Petri, &c.

Et laxate.

9. Cardinalis Toletus hoc loco interrogat, quare Christus, postquam soli Petro dixerat: *Duc in altum*, postea omnes alios simul retia sua laxare jussit; & respondet, id duas præcipuè ob rationes factum fuisse, quarum hæc prima est & literalis, quia clavo sive temoni navis gubernando, unicus tantùm sufficiebat, qui navim in altum ducere poterat; at verò ad explicanda retia plures longè desiderantur: alia verò ratio mystica est: *Quia ducere navim, ad specimen regiminis spectat, significabatur autem solus Simon totius Ecclesiæ rector futurus; retia verò laxare ministerii est, quod ad multos spectat; unde in Ecclesia unum caput est, multi autem verbi prædicatores.*

Retia vestra.

10. Priusquam ad copiosam illam piscationem faciendam dimitteret, illos primò verbum divinum attentè auscultare voluit, ut nos doceret, quòd omnia opera nostra tunc vel maximè prosperum sint habitura progressum, si devotio congrua, obsequium, item & cultus divinus ejusmodi operibus præmissus fuerit: *Primum quærite regnum Dei & justitiam ejus, & hæc omnia adjicientur vobis.* Luc. 12. v. 31. Ad hæc Salvator noster tunc piscationem quandam spiritualem instituere, id est, quatuor simul Apostolos uno tractu in retia sua adigere volebat; & ideo cùm illi piscatores essent, eosdem quoque piscatione mediante ad se pertraxit; *Condescendens non hominibus*, inquit Chrysostomus, *sicut Magos per sidus vocavit, sic & piscatores per piscatoriam artem.* In Cat.

11. S. Ambrosius super hujusce piscationis instrumentis, retibus nimirum, ingeniosam quandam adfert considerationem; de industria igitur retibus uti voluit, quibus pisces vivi capiuntur, & vivi manent, non vero talibus instrumentis, quæ mortem conciliare alicui possent: *Bene Apostolica instrumenta piscandi retia sunt, quæ non captos perimunt, sed reservant, & fluctuantes de infimis ad superna traducunt.* In Cat.

12. S. Bonaventura notat, quod Christus non rogando, sed imperando dixerit: *Laxate retia*, ut se Dominum & patronum maris esse declararet: *Impetrando dicit, ut ostendat, quod omnia subjecit Deus pedibus ejus, volucres cæli, & pisces maris*; unde in principio Matutini canimus: *Quoniam ipsius est mare, & ipse fecit illud.* In Luc. Psalm 8. 8.

13. Memorandum quoque quòd Salvator alia quadam vice alium diversum, retia explicandi modum, discipulis præscripserit, dùm ait: *Mittite in dexteram navigii rete*, & ideo meritò inquirenda est hujus diversitatis ratio. S. Gregorius aptè ad hoc respondet, dum ait quòd piscatio, quæ post resurrectionem ejus facta est, numerum præfiguret electorum, non vero item illa, quæ in hodierno Evangelio memoratur, de qua idem S. Pontifex ita scribit: *Illa piscatio, in qua specialiter, in quam partem rete mitti debeat, non jubetur, præsentem Ecclesiam designat, quæ bonos simul & malos colligit, nec eligit, quos trahat, quia & quos eligere possit, ignorat: Hæc autem piscatio post Domini resurrectionem facta, in solam dexteram missa est, quia ad videndam claritatis gloriam, sola electorum Ecclesia pertingit, quæ de sinistro opere nihil habebit.* Joan. 21. 6. Hom. 24. in Evang.

In capturam.

14. Per hoc verbum, utilissimum quoddam Evangelii ministris insinuatur documentum, nimirum quòd facundiæ & doctrinæ suæ retia minimè extendere aut explicare debent ad vanam ostentationem, sive ad acquirendos sibi applausus humanos, seu in adsciscendam sibi penes mundum, viri ingenioši & sapientis famam & conceptum, sed finis illorum unicus hic esse debeat, ut animas Deo piscari possint: *In capturam laxate retia*, secus enim si fecerint, adimplebitur in illis, quod Petrus ait: *Præceptor per totam noctem laborantes, nihil cepimus*; quod igitur Christus Petro dixit: *Duc in altum*, idem quoque prædicatores Evangelici sibi dictum esse censere debent; conari etenim debent, ut auditorum suorum mentes ad alterius vitæ bona, ad Dei notitiam, ad æternitatis & immortalitatis animæ considerationem, ad mysteriorum bonorumque cælestium amorem & intelligentiam erigere possint.

Versus 5.

Et respondens Simon, dixit illi; Præceptor, per totam noctem laborantes, nihil cepimus, in verbo autem tuo laxabo rete.

1. *Quasi dicat*, inquit Albertus Magnus, *congruum quidem ad capiendum tempus pertransivit.* Lucas Burgensis quoque notat, Petrum non sine causa, noctis mentionem fecisse, quam nihil prorsus capiendo consumpserant: *Quæ ad capiendum opportunior est, quàm dies.*

2. Sanctus Job, dicit: *Habui menses vacuos, & noctes laboriosos enumeravi mihi.* Hugo Cardinalis per hanc noctem, legem Mosaicam interpretatur, ut sensus sit: *Per veterem legem laborantes, nomine noctis enim lex vetus intelligitur. Unde habetur Genes. 1. Posuit Deus duo luminaria magna in firmamento cæli, scilicet luminare majus, ut præesset diei, id est, Christum, ut præesset Evangelio: Mysticè ergo dicit Petrus: Per totam noctem laborantes, nihil cepimus, id est, cæremonialia inutiliter executi sumus, nihil cepimus, id est, nihil duximus ad vitam.* Job 7. 3. Gen. 1. 16.

3. Quamdiu sine ulla Christi directione retia explicarunt, in vanum laborarunt, unde dicunt: *Nihil cepimus*, & tamen strenuè laborarunt, *laborantes per totam noctem.* Multi quidem sunt, qui verbum Dei ministrant, sed an dependenter à Deo, quia vel ex propria inclinatione, vel ex alicujus lucri motivo, vel propter applausum humanum, absque eo quod vel semel de servitio Deo præstando, vel de lucro animarum acquirendo cogitent; de his verè dici potest: *Per totam noctem laborantes, nihil capiunt.* Venerabilis Beda verba illa Psalmi citat, in quibus dicitur: *Nisi dominus ædificaverit domum, in vanum laboraverunt, qui ædificant eam*; dicitque ex hoc textu clarè deduci, quam necessum sit ad hoc, ut per hoc adeo sublime mysterium aliquis nascatur profectus, ut Deus eidem suo favore assistat. Jansenius ait: *Significat eos, qui sine jussu & virtute Domini in docendo populos sudaverunt.* Psalm. 126.

4. Didacus Stella ad hoc se reflectit, quòd in nocte illa, in qua inaniter laboraverant, Christum secum non habuerint: *Ubi Christus abest, ibi maximus labor & calamitas est; & advertendum, hunc laborem inutilem esse & inanem.* Deus olim populo suo per Jeremiam comminatus fuit: dicens: *Servietis diis alienis, qui non dabunt vobis requiem die ac nocte.* Econtra quando Deus nobiscum est, omnis labor suavis est, & tolerabilis: *Jugum meum suave est, & onus meum leve; venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos.* Et ideo Albertus Magnus locum illum explicans ex lib. Sapient. cap. 5. *Lassati sumus in via iniquitatis*; ita scribit: *Temporalia enim cum labore vix tamen acquiruntur, & rarò cum timore, & quasi sine fructu possidentur, cum dolore præter voluntatem quotidiè perduntur.* Jer. 16. 13. Matth. 11. 30. Ibid. 28. Sap. 5. 7.

5. Venerabilis Beda optimè considerat, quòd, tametsi quis magis cum sudoribus, laboribus, & summa cum industria Verbum Dei prædicet, per hoc tamen parum sit profecturus, nisi Deus ex sua parte, cor potius, quàm aures eorum, qui illum auscultant, aperiat:

Nisi

Nisi Dominus cor illustraverit auditorum; *Doctor in nocte laborat*. De Lydia illa, quæ sonoram illam Spiritus sancti tubam, sanctum Paulum inquam, audiendo, conversa fuit, sanctus Lucas scribit: *Cujus Dominus aperuit cor, intendere his, quæ dicebantur à Paulo*: quæ omnia perfectè cum eo consonant: quod sanctus Ambrosius dicit, dum hanc prædictorum assignat rationem: *Quia non hoc humanæ facundiæ opus, sed supernæ vocationis est munus*.

Act.Ap.14.14.

In Cat.

Nihil cepimus.

6. Hi, qui in infidelitatis nocte vivunt & tamen vitam suam in moralium virtutum exercitio, bonisque moribus transigunt, prouti tot veteres fecerunt Philosophi, pro salute æterna acquirenda nullum penitus fructum reportant, quia sine fide in Christum hæc omnia opera moraliter bona ad æternæ vitæ lucrum, nihil penitus conducunt: *Sine fide impossibile est placere Deo*; infideles enim de nocte, id est, in ignorantiæ & infidelitatis tenebris laborant.

Heb.11.6.

7. Sunt quoque nonnulli, qui per totam præsentis vitæ noctem laborant, dum continuis tribulationibus, ærumnis, infirmitate, & paupertate exercentur & infestantur, & tamen nihil inde fructus aut emolumenti capiunt. Et ratio est, quia non habent patientiam, similes cruces sibi immissas à Deo proficisci minimè considerant, ac proinde vel in desperationem, vel in saltem gravem quandam rediguntur impatientiam, sortemque à Deo sibi assignatam detestantur, eidemque maledicunt: *Nihil capiunt*.

8. Quodsi verò hæc verba mundanis hominibus applicare voluerimus, certum esse comperiemus, quòd *per totam noctem laborant*, utpote qui se pro bonorum temporalium lucro per totum vitæ suæ decursum fatigant: hæc etenim bona temporalia, vel ad voluptates, vel ad divitias, vel ad honorum fastigia reducuntur, pro quorum consecutione, plurimis quidem se homo sudoribus, & laboribus conficit, revera tamen nihil omnino capit; & quidem inprimis nihil homines de voluptatibus carnalibus capiunt, quia momentaneè transeunt; & ideo Tertullianus de nonnullis, quos post transactas voluptates conscientia remordebat, eosdem post decerptas rosas, spinarum puncturas sentire, *Postque libidinum vaporata momenta, cælum suspirasse* scribit: imò verò de nonnullis illorum dici non potest: *Nihil capiunt*, quia sæpenumero infirmitates piscantur incurabiles, mortalesque inimicitias contrahunt. Quodsi verò de divitiis sermo sit, Psalmista de illis adeo clarè loquitur, ut nulla prorsus glossa opus habeat: dicit enim: *Dormierunt somnum suum, & nihil invenerunt omnes viri divitiarum in manibus suis*, idemmet quoque Jobus affirmat, dum ait: *Dives cum dormierit, nihil secum auferet, aperiet oculos suos, & nihil inveniet*. Similiter is, qui præ cunctis hominibus summa in terris prosperitate usus fuit, in libro sapientiæ protestatur manifestè, dicens: *Divitias nihil esse duxi*. Denique si humanas consideremus, & examinemus dignitates, de his superbus ille Aman, qui ab Assuero, centum viginti septem Provincias sub sceptro suo numerante, ad supremum honorum culmen evectus fuerat, aperto ore fatetur: *Cum hæc omnia habeam, nihil me habere putò*: Salomon quoque, qui ab ultimis mundi finibus potentissimas in sui venerationem evocabat reginas, tandem concludit dicens: *Vidi in omnibus vanitatem, & afflictionem animi, & nihil permanere*. Et ideo Justo Lipsio familiaria adeo semper fuere verba sequentia, ut illa in sepulchrali lapide incidi jusserit, nimirum: *Humana cuncta fumus, umbra, vanitas, & scænæ imago, & verbo ut absolvam, nihil*.

De habitu mulier.

Psalm.75.6.

Job.27.19.

Sap.7.8.

Est.5.13.

Eccl.2.11.

In verbo autem tuo laxabo rete.

9. Petrus se in virtute verbi Christi, retia sua explicuisse protestatur, cujus proinde prompta obedientia, locupletissima remuneratione honorari meruit. Et ideo Didacus Stella ait: *Discamus à B Petro protinus ut aliquid ex parte Domini fuerit præceptum, illud opere complere, nulla facta mora; paruit, quamvis contra artem piscandi præcepit, sicque meruit innumeram piscium multitudinem colligere*. Tota nocte Petrus sine fructu ullo sudaverat, assiduisque laboribus se confecerat: at verò Christo obediens, tempus antea inutiliter consumptum fructuosè recuperavit & resarcivit. Nimirum hoc facto Christus ostendere voluit: quòd homo sine obedientia frustra laboret, siquidem ut plurimum propria voluntas nos omni apud Deum merito destituit: *At si obedientiæ mandato laboraveris, ingenti retributione dignus eris*.

10. Hugo Cardinalis ex Venerabile Beda & Ambrosio dicit, quòd *Retia sunt verborum complexiones, & dicuntur quasi retinentia; unde verba Prædicatorum bene dicuntur, retia, quia in eis, quasi quibusdam laqueis capiuntur homines & tenentur*.

11. Didacus Stella ad idem mysterium, quòd scilicet per rete prædicatio Evangelica intelligatur, alludens, dicit, quòd sanctus Petrus, dum se in verbo Domini retesuum ejecisse protestatur, simul quoque omnibus Prædicatoribus salutare monitum tradat: *Ne in Philosophorum argutiis, aut Poetarum nugis retia prædicationis Evangelicæ laxent, sed in verbo Christi, quod in sanctis voluminibus abundat*.

12. Sanctus Antonius de Padua dicit: *In verbo Christi laxat rete, qui nihil sibi, sed totum illi tribuit*. Et meritò: *Non enim vos estis, qui loquimini, sed spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis*. Idem quoque Didacus Stella expressè monet, dum ait: *Docet etiam prædicatores, ut laxent rete prædicationis in verbo Domini, non ad gloriam suam, neque ad quæstum; non ad aliquod humanum desiderium, sed ad salutem eorum, qui capiuntur*.

Ser in Dom. 5. post Trinit.

Matth.10.20.

13. Sanctus Bonaventura quoque verba illa de prædicatione Evangelica exponit, dicit enim: *Non immeritò, quia ipse dicit: Verbum meum, quod egredietur de ore meo, non revertetur ad me vacuum, sed faciet quæcunque volui, & prosperabitur in his, ad quæ misi illud*.

In Luc.

Isa.55.11.

14. Albertus Magnus observat, quòd, priusquam Petrus se in verbo Domini rete ejecturum esse diceret, jam de facto Christi prædicatio præcesserit: *Jam cordibus per auditum verbi sui præparatis*; unde deducit, quòd frustra laboret lingua dicentis: *Quia frustra laborat extra lingua Doctoris, nisi intus adsit gratia Salvatoris, & ideo pisces, qui ante sermonem Domini reti Simonis se subduxerant, modo post verbum Domini, quasi undique certatim venientes reti se certatim injecerunt, & hoc notat, cum dicit: In verbo tuo laxabo rete.*

15. Per totam noctem frustra laboraverant atque sudaverant: *Per totam noctem laborantes, nihil cepimus*, mox verò dum ad uuicum Christi nutum nihil aliud faciunt, quàm quòd retia explicent: *Concluserunt*, &c. Ubi Didacus Stella ait: *Docemur autem, quòd Christi potentia & virtute labor noster, licet parvus, utilissimus est; omnis labor noster, ubi Deus nobiscum non operatur inutilis est; ubi Christus assistit, gloriosus est fructus*.

Versus 6.

Et cum hoc fecissent, concluserunt piscium multitudinem copiosam, rumpebatur autem rete eorum.

Et cum hoc fecissent.

1. Verbum hoc *fecissent*, mysterio non vacat; postquam enim sanctus Jacobus nos monuisset, dicens: *Suscipite insitum verbum*, quasi idipsum non sufficiat, protinus subjungit: *Estote factores verbi, & non auditores tantum, fallentes vosmetipsos, quia si quis auditor est verbi, & non factor, hic comparabitur viro consideranti vultum nativitatis suæ in speculo, consideravit enim se, & abiit, & statim oblitus est qualis fuerit*; Ideo ergo Petrus & alii, qui cum eo piscabantur, ex audito Christi verbo profecerunt, quia executi fuere, quod illis per verbum Christi mandatum fuerat.

Jac.1.22. Joan.1.v.23.

Concluserunt piscium multitudinem copiosam.

2. *Salutaris conclusio*, inquit Albertus Magnus, *ad salutem concludi in reti Apostolico*. Ecclesiast. 6. *Injice pedem tuum in compedes illius; & in torques illius cor tuum*.

Eccl 6. 5.

3. Jansenius miraculum istud à Sapientissimo Salvatore nostro ideo patratum fuisse existimat, ut per illud in sequelam suam, piscaretur quatuor illos Apostolos,

de quibus in Evangelio fit mentio: *Voluit hos animare ad sequendum se pauperem, ut ne metuerent inopiam, quod relictis omnibus pauperem sequerentur, quando eum talem esse cognoscerent, qui suo jussu omnia posset.*

4. Toletus scribit, quòd in hac adeo copiosa piscatione, immensam animarum multitudinem denotare voluerit, quam evangelicæ prædicationis retibus ab Apostolis in omnibus mundi partibus explicatis & extensis, piscaturi erant.

5. Ex hoc facto, quàm Salvator noster in compensandis sibi præstitis obsequiis liberalis sit, clarè perspicitur, siquidem Petro mutuatæ sibi naviculæ naulum sive mercedem abundanter & copiosè solvere voluit; qua in re illos qui sub spe & arrha beneficentiæ ipsius ei serviunt, animare & inescare voluit, specialiter autem se liberalissimum exhibet erga illos, qui prædicatione mediante animas errabundas ad ipsum reducunt.

6. Apostoli *Per totam noctem laborantes*, omnino defatigati erant, adeoque somno summè indigebant; per totum præteritæ noctis decursum, ne vel unicum pisciculum piscati fuerant: Et tamen Christus illis, ut in altum mare ubi antea nihil ceperant, renavigarent; idque tempore diurno, quod ad piscationem ineptius est quàm nocturno, & tamen quia sine ulla contradictione obediverunt; ecce tibi remunerationem: *Concluserunt*, &c. Quando ex propria voluntate piscati sunt, *nihil ceperunt*, ita quoque multis aliis accidit, qui sine ullo cum confessario præhabito consilio; sine ulla directione aut dependentia ab alio, imò & sine vocatione Dei, vitæ austeritates & rigores, aliaque pœnitentiæ opera in statu religioso vel sæculari aggrediuntur. Deoque minimè grati existunt, quia spiritus & virtus obedientiæ illis deest. *Quare jejunavimus & non aspexisti; humiliavimus animas nostras, & nescisti? Ecce in die jejunii vestri, invenitur voluntas vestra.* Isa. 58. 4.

Rumpebatur autem rete eorum.

Glossa ex Beda. 7. Glossa idipsum de hæresum & errorum scissuris interpretatur, quibus divastatur Ecclesia: *Rumpitur rete præ multitudine piscium, quia modo cum electis tot reprobi intrant, qui ipsam Ecclesiam hæresibus scindunt; rumpitur rete, sed non labitur piscis, quia Dominus suos servat, etiam inter persequentium scandala.* Eandem sententiam tenet S. Augustinus, dum ait: *Significat hominum carnalium multitudinem tantum futuram in Ecclesia, ut etiam disruptione pacis, per hæreses & schismata scinderentur.* Lib. 2. q. 2. de qu. Evang.

8. Quæri hoc loco haud incongruè potest, cur rete rumpatur hic, non verò in illa piscatione, quæ post resurrectionem facta fuit? *Cum tanti essent, non est scissum rete.* Toletus per adductam S. Gregorii authoritatem respondet, dicens: *Hic præsens Ecclesia, quæ bonos & malos complectitur, illic futura tantum bonorum significatur.* Joan. 21. 11.

9. Lucas Burgensis ne vel unum piscem ex dirupto reti elapsum fuisse existimat, adeò ut hic multiplicata miracula fuerint: *Nec tamen elaberentur pisces:* aliud verò miraculum fuit, quia *Pisces, qui ab hoc longè aberant, imperio Jesu subitò adnatarunt, & in rete coacti sunt; testimonium manifestum obedientiæ, quam rerum natura Jesu exhibere.*

10. Alius quoque hic considerari potest sapientiæ & omnipotentiæ divinæ effectus, dum mediante reti quodam rupto & lacero, quale erat S. Paulus persecutor Ecclesiæ. S. Augustinus olim pertinacissimus hæreticus, Matthæus alias Publicanus, Magdalena paulò antea meretrix, tot animas ad fidem & notitiam sui convertit.

Versus 7.

Et annuerunt sociis, qui erant in alia navi, ut venirent, & adjuvarent eos, & venerunt & impleverunt ambas naviculas, ita ut penè mergerentur.

Et annuerunt sociis, qui erant in alia navi, ut venirent, & adjuvarent eos.

1. Toletus duas hujus rei causas adfert: Prima est, ut multi præsto essent, tanti miraculi oculati testes, ut sic velocius divulgaretur & spargeretur per orbem; alia est propter mysterium, quod inde denotabatur: *Simul etiam ut significaret Apostolos, in piscatione hominum futura, multos etiam habituros comministros. Ecclesiæ ergo Pastores, cùm ipsi per se impositio aut suscepto oneri non sufficiunt, alios, à quibus juvari possint, advocare debent.* Similem quoque ponderationem Didacus Stella habet, dum super hæc verba ita scribit: *Quo facto docemur neminem in Ecclesia sibi sufficere, sed alterum alterius opera & ope indigere, ut sic invicem nos adjuvantes humiliemur.* Qui idem Author simul ad illos se reflectens, qui à Petro in subsidium fuere vocati, hoc inde pro Prælatis Ecclesiasticis deducit documentum: *Docet etiam Petrus Episcopos aut Prælatos Ecclesiæ, ne vocent in ministerium & opem scurras aut ignaros, sed viros Theologos & sapientes, similes Jacobo & Joanni.*

2. Albertus Magnus similiter ex hoc facto, iisdem Prælatis valde proficuam elicit doctrinam: *Argumentum est hic, quod cùm Prælatus per se rete trahere non valet, potest vocare alios, qui non sunt de eadem navi, hoc est, de sua Ecclesia, ut juvent illum*, adducitque Apostoli testimonium pariter & exemplum, ad Galatas ita scribentis: *Dexteras dederunt mihi & Barnabæ societatis, ut venirent per unitatem fidei, & adjuvarent eos verbo prædicationis, & cura regiminis, & parte sollicitudinis.* Gal. 2. 9.

3. S. Bonaventura in duobus locis ex hoc facto duo documenta deducit: Primum est: *Conversi ad Dominum, socios qui se traxerunt ad culpam, sæpè retrahunt verbo vel exemplo ad pœnitentiam.* Et super Evangelium Lucæ scribens, hanc habet considerationem. *Quia opera Dei revelare & confiteri honorificum est, unde dicit Author quidam: Nullius boni sine socio jucunda possessio est*, adducitque illam ex Proverbiis sententiam: *Frater qui adjuvatur à fratre, quasi civitas firma.* Serm. 2. in hac Dom. Prov. 18. 19.

Et venerunt, & impleverunt ambas naviculas.

4. Hugo Cardinalis ait: *Duæ naves, duæ sunt vitæ, activa & contemplativa; activa intenta prædicationi, petit sororis orationibus adjuvari; tunc enim proficit prædicatio, quando Martha prædicat fideliter, & Maria orat instanter.*

5. Albertus Magnus per has duas naves, duo intelligit præcepta charitatis: *Geminæ charitatis, in his duobus mandatis universa lex pendet*; id est, in dilectione Dei & proximi; hæ duæ naves nos per mare hujus sæculi ad fortunata Paradisi littera trajicere posse faciunt; vel etiam dicit idem: per illas intelligi possunt duo modi vivendi, *Actionis scilicet & contemplationis.*

Ut penè mergerentur.

6. Idem quoque Doctor observat, Evangelistam non dicere illos fuisse de facto submersos, sed in periculo fuisse submersionis: *Non enim mergitur Petri navicula, licèt periclitetur aliquando.* Venerabilis Beda ex mente S. Pauli, quando hoc acciderit, declarat: *In novissimis diebus erunt tempora periculosa, & erunt homines seipsos amantes; nam mergi naves, est homines in sæculum, ex quo elati per fidem fuerant, morum pravitate relabi.* Idem quoque Paulus periculum ostendit, in quod illi, qui post habitum veritatis lumen & notitiam relabuntur, communiter incidunt: *Voluntariè peccantibus nobis post notitiam veritatis, jam non relinquitur pro peccatis hostia.* 2 Tim. 3. 1. 2. Heb. 10. 26.

7. S. Ambrosius acutè observat, quòd S. Matthæus Petri naviculam inter undas fluctuasse dicat. S. Lucas verò eandem piscibus repletam fuisse asserat: *Ut & principia Ecclesiæ fluctuantis, & posteriora exuberantis agnoscas; non turbatur ista, quæ Petrum habet; turbatur illa quæ Judam habet; in utraque Petrus, sed qui suis meritis firmus est, turbatur alienis. Caveamus igitur proditorem, ne per unum plurimi fluctuemus: illic turbatio, ubi modica fides; hic securitas, ubi perfecta dilectio.* In Cat.

Versus 8.

Quòd cùm videret Simon Petrus, procidit ad genua Jesu, dicens: Exi à me, quia homo peccator sum.

Procidit ad genua Jesu.

1. Lucas Burgensis ait: *Intelligens præceptum Jesu admirando modo esse operatum, remque non agi casu, ut bu-*

ut humanis viribus, sed virtute divina, quod nulli perspectius esse potuit, quàm ipsi piscatori exercitatissimo.

Procidit ad genua Jesu.

2. Idem quoque S. Petrum ex hoc miraculo Dinitatem & omnipotentiam Salvatoris collegisse, observat, dum ad unicum & solum Christi nutum, adeò ingentem piscium multitudinem ad mortem in retia currere vidit: *Jesu excellentia hic perspecta, quod natura ipsa inanimatorum & animantium ipsum veneretur.*

3. Albertus Magnus ait: *Fuit iste procubitus genuflexio exhibita in signum reverentiæ, & quod ab ipso esset ad altius promovendus. Mich. 6. Quid dignum offeram Domino? Curvabo genu Deo meo. Qui se humiliat, exaltabitur.* Mich. 6. 6. Matth. 23. vers. 12. Enimverò Christum ulli unquam creaturæ præterquam S. Petro genua sua flexisse non constat, prius enim ante ipsum, & postea ante alios Apostolos, ipsum in ultima cœna genuflexum fuisse legimus; insuper quoque disposuit, ut deinceps omnes fideles, ad finem usque sæculorum, ipsi quoque Reges & mundi Monarchæ sese pedibus S. Petri in persona summorum Pontificum, qui successive sedem ejus occupant, advolant, seque reverenter coram illis prosternant. Porro sublimis hic honor tot ante sæcula à Propheta Evangelico prædictus fuit: *Et erunt Reges nutritii tui, vultu in terram demisso adorabunt te, & pulverem pedum tuorum lingent.* Isa. 49. 23.

4. Dionysius Carthusianus ait: *At verò sicut Petrus viso hoc signo, nihil meritis suis adscripsit, neque inaniter gloriatus est, sed totum se humiliavit, & Christo gratias rependit, ejusque præsentia se fatebatur indignum: ita dum Prælatus aut Prædicator multos aut quosdam converterit; totum divinæ pietati attribuat, & gratias agens nullatenus extollatur, imo se indignissimum arbitretur, ut per eum Spiritus sanctus talia operetur, & Domino se prosternat.*

Exi à me, quia homo peccator sum.

5. *Quasi diceret*, S. Bonaventura, *non sum talis, ut ego sim dignus esse simul tecum*; ex hoc namque tam prodigioso miraculo Christi percepit omnipotentiam & Divinitatem, ideòque illi adeò propè ut assisteret, indignum se reputabat. Dionysius Carthusianus ait: *Ex magnitudine miraculosi effectus majestatem causæ pensavit; & quia oppositа juxta se posita clarius innotescunt, quo Petrus Christi virtutem excellentiamque magis attendit, eò propriam culpam ac parvitatem evidentius intellexit, atque humiliter fassus est.* Didacus Stella Petrum cum Gerasenis comparans, dicit: *Indignum seipsum Petrus judicavit Christi præsentia, non sic Gerazeni*; hi Salvatorem nostrum à se repellebant, eò, quòd damna viderent, quæ ex ejus præsentia in animalibus suis recipiebant: *Rogaverunt, ut discederet, propter porcos, quos amiserant; cognovit Petrus Christum, & ideò divino lumine illustratus seipsum agnovit & humiliat*

6. Lucas Burgensis verum horum verborum sensum investigans, in persona Petri ita scribit: *Meam agnosco vilitatem, dum tua se mihi manifesta: celsitudo. Quamvis Dei præsentiam assiduis votis exspectant homines quod eo absente miseros se esse sentire rogantur, necesse est tamen, simul atque apparet Deus, eos formidine percelli, imo exanimari metu ac pavore; donec solatium adhibeat, quia tunc sentire incipiunt, quàm nihil sint, quàm viles & peccatis à Deo alieni, ac metuere proinde, ne ipsius sanctitas præsens consumat pravitatem ipsorum;* sicut enim quantò lumen majus est, tantò colores magis apparent, ita quoque quantò majorem de Deo, ipsiusque sanctitate & puritate notitiam habemus, tantò magis defectus nostri, imò quilibet minimus imperfectionis nævus sese conspicuum omnibus exhibet. Unde Cajetanus ait: *Conferens peccata sua cum sanctitate, quam conspiciebat in Jesu, timet sibi à propinquitate tam sancti viri; sacrilegium existimabat proximitatem suam, ad virum tam sanctum.*

7. Vidua illa Sareptana, cui eminentissima Eliæ virtus perspicua erat, filium suum, post hospitium sancto huic exhibitum, ad mortem usque infirmari videns, ad eum dixit: *Quid mihi & tibi vir Dei? Ingressus es ad me, ut rememorarentur iniquitates meæ, & interficeres filium meum?* 1. Reg. 17. vers. 18. Petrus itaque considerans, quòd Christi Divinitas, quædam suæ imperfectionis exprobatio esset, naviculæ suæ submersionem timebat, eò quòd ipse peccator existens, Sanctum sanctorum in eandem recepisset. Toletus ait: *Se peccatorem agnoscens, imminens submersionis periculum, quasi pœnam propriti reatus arbitratus est, quia indignus peccator dignissimum suscipiebat vectorem.*

8. Advertendum quoque, quod quanto magis anima aliqua circa majestatem & excellentiam Dei illustrata fuerit, tanto quoque majorem in semetipsa conceptura sit erga eundem Deum timorem reverentialem. Et ideo in Præfatione Missæ dicitur: *Quem laudant Angeli, adorant Dominationes: tremunt Potestates*; Angeli etenim, qui inter cæteros Angelos minus lumen habent, & ideo de illis solùm dicitur, quod divinam majestatem laudent: at vero Dominationes, quæ supremo Divinitatis throno vicinius appropinquant, eandem adorant, & coram illa se cernuas prosternunt; potestates denique quæ in sublimissimo sunt ordine coram Deo tremere dicuntur.

9. S. Antonius de Padua super hæc verba dicit, quod *In hoc duo notantur, timor de peccatis: Exi à me, quia homo peccator sum: spes de misericordia: ad genua Jesu procidit.* Serm. in Dom. 6. post Trinit. Enimvero dici communiter solet, quod sæpe propter peccatorem quendam enormem naves perire soleant: at verò S. Petrus securus esse poterat, suam nequaquam submergendam fuisse, siquidem eum intra se continebat, qui *Tollit peccata mundi*, quique ipsi omnia peccata remittendi, & iis absolvendi potestatem dederat: *Ideò autem hoc dicebat Petrus*, inquit S. Bonaventura, *quia videbat potentiam, & non percipiebat clementiam, quia dixit: Non veni vocare justos, sed peccatores. Unde Augustinus ait: Ut piscator loquitur Petrus, Deum, ac Dominum salutis secum habebat, & dicebat. Exi à me, ac si infirmus medico curare volenti, diceret: Recede à me, quia ægroto.* In Luc. Matth. 9. 12. Idem quoque Seraphicus Doctor authoritatem citat S. Gregorii, qui laudabili quadam & sancta reprehensione S. Petrum his verbis aggreditur: *Imo site peccatorem considerasti, oportet ut à te Dominum non repellas; mox verò in ipsius excusationem prosequitur, dicens: sed certè sic humiliando non expellebat, sed attrahebat. Ad quem respiciam, nisi ad pauperculum, & contritum spiritu, & trementem sermones meos?* Isa. 66. 2. Quonam præcipuè tempore Virgo sanctissima Verbum æternum concepit, atque è Patris sinu in virginalem uterum suum attraxit? Nimirum, quando semetipsam in nihilum suum vel maximè proturbavit, & intra se dixit: *Ecce Ancilla Domini*, tunc inquam proprium illum concipiendi tempus adfuit: *Fiat mihi secundum verbum tuum*; & ideo tritissima sunt illa S. Bernardi verba: *Humilitate concepit.* Opportune quoque hic Publicanus ille occurrit, qui peccatis onustus, in quodam recondito templi angulo constitutus & humiliatus, oculos suos quamvis lachrymis madentes in cœlum attollere non præsumpsit, de quo S. Bernardus proinde præclaram hanc profert sententiam: *Vim faciebat Publicanus ille regno cœlorum, qui cum non auderet oculos ad cœlum levare, ipsum cœlum ad se potuit inclinare.* De 4. modis orandis. S. Petrus Christo propter peccata sua, & quam de se præsumebat indignitatem suam, appropinquare non audebat, Christus autem illum suum in terris Vicarium constituit, eique cœlorum claves consignavit, hoc enim indicant verba illa, ut mox dicemus: *Ex hoc jam eris homines capiens.*

10. Dionysius Carthusianus ait: *Christum à se exire rogavit, non eum indignanter repellens, sed ex profundissima humilitate honorans, nec tamen spiritualem ejus præsentiam seu gratiæ opem à se abesse optavit.* Centurio miracula quidem Salvatoris experiri desiderabat, ab illis tamen postulandis retrahebatur, eò quod se illis experiundis indignum agnosceret, & ideò quamvis gratiarum suarum avidus & ambitiosus esset, illum tamen ne domum suam ingrederetur, rogabat: *Hoc ex fide* (inquit S. Bonaventura) *& reverentia dicebat, sicut ille Centurio: Domine non sum dignus, ut intres sub tectum meum.* S. Augustinus similiter dicit: *Sic Centurio interius præsentem corde tenebat, cujus à suo tecto præsentiam honorifice revocabat.* Serm. 64. in divers.

11. Ingeniosa pariter & pia est illa Didaci Stellæ meditatio, dicentis: *Aspectus Regum terræ, & eorum præsentia homines reddit superbos, at Dei visus & intuitus humiles.* Abraham, postquam Deus illum divino conspectui suo dignatus fuit, eumque quam maximè exaltavit, & honoravit, protinus dixit: *Loquar ad Deum*

Gen 18. v. 27. *meum, cùm sim pulvis & cinis.* Stellæ & planetæ quantumvis splendidissimi, quantò proprius Soli appropinquant, tantò majus patiuntur lucis & claritatis deliquium. Unde S. Gregorius ait: *Sancti quantò magis Divinitatis interna conspiciunt, tanto magis se nihil esse cognoscunt*, adducitque præfati magni Patriarchæ exemplum, dicens: *Nusquam quippè legitur, quòd Abraham pulverem & cinerem se professus est, nisi cum Dei habere meruerit collocutionem, ait enim: Loquar ad Deum meum, cum sim pulvis & cinis.*

12. Petrus ait: *Exi à me Domine, quia homo peccator sum, & propterea factus est Ecclesiæ fundamentum*, inquit D. Chrysostomus, *nihil enim sic est amicum Deo, quàm si quis se minimis annumeret.* Hom. 1. in Matth. Ad hoc ut ædificium aliquod altius & sublimius erigi possit, necessum est, ut fundamentum ejus profundius jaciatur, & ideo meritò supremus hic Architectus Petrum, præ cunctis aliis Apostolis pro Ecclesiæ suæ fundamento elegit, eò quòd illum magis quàm alios in profundissima humilitate stabilitum esse novit. S. Ambrosius ait: *Admirabatur Petrus dona divina, & quo plus metuerat, magis præsumebat.* In Cat. Verum inquies fortassis quomodo per hunc sanctum timorem, majorem concipere potuit fiduciam, & audaciam? Nimirum quia Sapientis sententia est: *Beatus homo, qui semper est pavidus.* Prov. 28. vers. 14. Et ideò S. Bernardi consilium fuit, dicentis: *Anima secum referat impressa divina vestigia, ipsa sunt timor & spes; illejuaicit, illa misericordiæ repræsentans imaginem; meritò bene placitum est Domino super timentes eum, & in eis qui sperant super misericordia ejus.* Serm. 6. in Cant. Nazianzenus ad id pariter persuadendum, valde aptam quandam adducit similitudinem, dicens: *Dum secundo vento navigas, naufragium time, & tutior à naufragio eris, adjutorium ac socium tibi timorem adiscens.* Psal. 32. 18. Orat. 40. in baptis.

13. Jansenius ad hoc se reflectit, quod tametsi navis, in qua Petrus piscatus fuerat sicut & retia pariter ejusdem Petri propria fuerint, ipse quoque retia in mare ejecisset, ac demum piscibus plenum sibi attraxisset, omniaque fecisset, quæ ad piscationem illam necessaria erant, nihilominus tamen ne vel unius piscículi capturam suis attribuerit laboribus, aut assiduitati, aut industriæ, sed omnem piscationis illius abundantiam & copiosam soli Christo adscripserit, imo se peccatorem, & tanto beneficio indignum confessus fuerit: *Quo sanè suo facto docuit, quid Apostolico Doctori sit faciendum, si quando feliciter succedunt opera prædicationis; tametsi enim ea peragatur humanæ vocis & industriæ ministerio, tamen summa laudis totius uni Christo tribuenda est, cujus auspiciis solvitur ad dicendum lingua, cujus spiritus afflat dicentis pectus, cujusque occulta vis attrahit animos auditorum.* Lyranus in moralitate hujus historiæ scribit, quòd per Petrum, qui una cum sodalibus suis tota nocte infructuosè laboraverat, ad Christi verò præceptum ad piscationem rediens, ingentem illam capturam piscium, in rete suum ire coegit; & tamen in se nihil nisi culpam & peccatum agnovit, dicens: *Exi à me Domine, quia homo peccator sum*, prædicator quidam Evangelicus prænotatus fuerit: *Qui propriæ innitens virtuti nihil proficit, sed innitens divinæ virtuti, facit magnum profectum, & tunc à Domino confortatur dicente: Noli timere, ex hoc jam eris homines capiens.*

14. S. Ambrosius in alio quodam loco, sensum verborum illorum hoc modo exponit: *Vir sapiens & gravis, in quo esset Ecclesiæ fundamentum, & magisterium disciplinæ, nihil utilius esse prospexit, quam ne secundantis operis extolleretur eventu; Et ideo exi, inquit, à me Domine; non rogat, ut deseratur, sed ne infletur.* Lib. 1 de Virg.

Versus 9.

Stupor enim circumdederat eum, & omnes, qui cum illo erant, in captura piscium, quàm ceperant.

1. Glossa ait: *Excusat Petrum, non studio malitiæ sed ex humano defectu hoc dixisse.*

2. Jansenius hunc stuporem nunc præcessisse existimat, veluti typum & figuram admirationis illius, qua mundus ob felices, prædicationis Evangelicæ, & conversionis gentium progressus, replendus & in stuporem adigendus erat: *Quis enim non obstupesceret, considerans, prædicatione paucorum, humilium, idiotarum hominum, tot millibus hominum ex universis orbis nationibus intra paucos annos fuisse persuasum, ut contemptis affectionibus cognatorum, contempto dispendio rei familiaris, spreto ritu paterno, contemptis minis principum, suppliciis, ac morte ipsa, simplicem Christi doctrinam sequerentur, credentes, ea quæ humanis rationibus probari non possunt, sperantes ea, quæ juxta naturæ vires plenè sunt desperanda?* Enimvero quidquid ad hanc adeo copiosam piscationem, quæ totius mundi conversioni præludebat, concurrit, magnam secum ferebat admirationem atque stuporem; Etenim populi, quibus prædicabatur, per tot sæcula in falsorum Deorum suorum cultu nati, nutriti, & habituati, & carnalibus voluptatibus, bonisque & affectibus terrenis planè dediti erant; Ille verò populus, qui solus inter omnes totius terræ nationes, veri Dei fide & lumine illustratus erat, populus videlicet Hebræus, vitiosissimus erat, jamque veri Dei filium inter ipsos & ex ipsis incarnatum inter duos latrones, veluti latronem & sicarium crucifixerat: Prædicatores, si attendamus, hi piscatores, laceri, nudi, illiterati, omnique Principum aut Magnatum favore destituti erant, imò ab ipsis probris afficiebantur & vituperiis: Si doctrinam, quam annuntiabant consideremus, difficilis nimium hæc erat, quàm ut ab intellectu, quantumvis perspicaci, apprehendi posset; quid enim difficilius persuaderi poterat, quàm Trinitas personarum, & essentiæ unitas, Verbi æterni ex virgine quadam facta incarnatio, Sacramentum Eucharistiæ, & Christi Domini in eadem vera & realis præsentia, resurrectio corporum mortuorum, & finale judicium; longeque difficiliora erant, quæ voluntati proponebant, insinuando eidem, vitæ rigores & austeritates corporales, bonorum, divitiarum & voluptatum contemptus, præcipiendo denique castitatem, humilitatem, & obedientiam. Præterquam quòd is, quem verum Deum, & Dei filium esse prædicabant, homo quidam infami crucis ligno affixus, *Judæis scandalum, gentibus autem stultitia* & mera fatuitas erat. Meritò igitur D. Chrysostomus duodecim illorum piscatorum victorias consideras, exclamat, dicens: *O rem novam atque inauditam in natura! Judæorum innumera millia Romani tunc vicerunt, atque ceperunt, & à duodecim viris nudis atque inermibus superati sunt, quæ oratio exponere poterit, tanti miraculi magnitudinem?* His adde aliud non minus grande & obstupescendum prodigium, videlicet quòd, tametsi duodecim illis piscatoribus omnium virium conatu se non solùm Reges & potentissimi hujus mundi Monarchæ, verum etiam omnes idolorum sacrificuli, Philosophi, Oratores, omnesque alii totius terræ sapientes oppoluerint, nihilominus quod summè obstupescendum est, inermes illi piscatores brevissimo in tempore *concluserunt piscium multitudinem copiosam*, siquidem ut in eadem Homilia Chrysostomus ait: *Quæ res maximum argumentum omnipotentię Christi est, viginti enim annis, aut ad summum triginta ad omnes oras orbis Evangelium transcurrit.* Hom. 15. in Matth.

3. Lucas Burgensis ex his Evangelistæ verbis, qualis & quantus Petri timor fuerit, his verbis deducit: *Fuit metus religiosus is, quo correptus est Petrus, pertinens ad pietatem, non absimilis eorum, qui cæcutienti & obtusa oculorum acie cum sint, solem perfectissimè lucidum, & splendentem formidant, agnoscentes sese impares tantæ virtuti spectandæ.*

Versus 10.

Similiter autem Jacobum & Joannem filios Zebedæi, qui erant socii Simonis. Et ait ad Simonem Jesus: Noli timere, ex hoc jam eris homines capiens.

Noli timere.

1. *Non excludit*, inquit S. Bonaventura, *timorem reverentiæ & humilitatis, sed pusillanimitatis.* Serm. 2. in hac Dom.

2. Venerabilis Beda ait: *Confortat Dominus timorem carnalium, animosque fragilium consolando erigit, ne quis vel de suæ conscientiæ culpa tremens, vel de aliorum innocentia stupens, sanctitatis iter formidet aggredi.*

Ex hoc jam eris homines capiens.

3. Lucas Burgensis ait: *Quod certè præstitit triennio*

nio post, quando uno primoque jactu Evangelici retis, die Pentecostes piscatus est tria hominum millia. Doctor Seraphicus hæc verba considerans, sermonem tertium, quem in hanc Dominicam scripsit, his verbis orditur: *Utinam ego miser peccator hodie unum piscículum, unum hominem Domino meo Jesu Christo capere possem.*

4. Lyranus, qualiter hæc piscatio intelligenda sit, his verbis declarat: *Per sanam doctrinam trahendo ad vitam beatam; verbum enim Dei hamo piscatoris comparatur, quia sicut hamus non capit piscem, nisi ab ipso capiatur, sic nec verbum Dei capit hominem ad vitam æternam, nisi ipsum verbum mente ipsius capiatur.*

5. Quæri hoc loco non incongruè poterit, cur Deus Evangelii sui primos prædicatores, arte & professione sua piscatores esse voluerit? quod si dicas; id factum esse, ut ejus omnipotentia tantò magis per eos elucesceret, dum scilicet Imperatores & mundi Monarchas per piscatores ad se attrahebat; responderi mox potest, idem quoque secuturum fuisse, si Evangelium suum per rusticos aut agricolas annuntiari dispositisset. Pro responsione S. Ambrosius notat, quòd natura nullum habeat animal ferocius pisce, liquidem omnia alia animalia, quantumvis fera illa sint & truculenta, arte tamen humana cicurantur & mansuefiunt, solus piscis homini nunquam redditur familiaris; Inter se mutuo unus devorat alterum; Ecce tibi igitur in piscibus prænotatos barbaros & paganos, qui falsa simulachra adorábant, hi enim intractabiles, feroces & crudeles erant, & tamen Deus illos, per horum piscatorum apostolicorum retia, efficaciter ad se trahere novit.

Lib. 5. ex c. 4.

6. Observat Toletus, quod ly *homines capiens* in Græco idem significet, quod *vivicapio*. Jansenius idem quoque esse dicit, quod *vivum capere: Rectè intelligitur significari, Petrum capturum homines, non quomodo hostis in bello hostes suos capere studet, quos aut mortuos cupit capere, aut ad mortem & servitutem, sed quomodo aliquis redimere studens captivos de manu hostium, qui ceperunt eos.* S. Justinus legit: *Ad vitam capiens*, unde S. Petrus de verbo Dei loquens, illud verbum vitæ æternæ appellavit: *Verba vitæ æternæ habes*, aut verò si ly *homines capiens* insinuare vellet, quòd illos capturus sit ad mortem, id intelligendum est, de morte quoad vitia, culpam, aut quoad vitam antea licentiosam & dissolutam.

In q gent. 40.

Joan. 6. v. 69.

7. S. Antonius Paduanus notat, quòd Salvator illa verba in singulari numero soli Petro dixerit: *Hoc specialiter ad ipsum Petrum pertinet, q. d. Ex hoc quia fuisti humilis, vitæ tuæ maculas erubescens, confessionem verecundia non reperimus, sed detecto vultu remedium quærens, eris homines capiens.* Multi quidem & alii mediante prædicatione & confessione Sacramentali animas ad vitam æternam piscaturi erant, sed dependenter à Petro: *Quomodo prædicabunt, nisi mittantur.*

Ser. in Dom. 3. post Trin.

Rom. 10. vers. 15.

8. Hugo Cardinalis notat Christum dixisse: *Eris homines capiens q. d. Non aurum, non argentum, non præbendas, non laudes hominum* 2. Cor. 12. *Non quæro quæ vestra sunt, sed vos;* Citatque Venerabilem Bedam dicentem: *Nondum in Apostolatum eligitur, sed prædicitur, quòd aliquando sit eligendus.*

2. Cor. 12. vers. 14.

Versus 11.

Et subductis ad terram navibus, relictis omnibus secuti sunt eum:

1. Theophylactus ait: *Admiremini Domini dispensationem, quomodo per propria & familiaria sua quemque attrahit, sicut Magos per stellam, ita & piscatores per pisces.*

2. Dionysius Carthusianus hosce Apostolos trina vice ad Christi sequelam vocatos fuisse dicit: *Triplex fuit Apostolorum istorum vocatio; una & prima ad solam Christi familiaritatem; Tertia ad Apostolatum.*

Serm. 4.

3. S. Bonaventura in serm. 4. ad illa verba, *relictis omnibus*, se reflectens dicit: *Christi doctrina ab altitudine paupertatis sumpsit exordium, & Evangelicæ perfectionis primarium fundamentum securitate paupertatis firmiter collocatur.*

In Cat.

4. Chrysostomus fidem & obedientiam horum discipulorum admiratur, dum ait: *Habentes enim opus præ manibus appetibilis piscationis, cum audirent mandantem, non distulerunt, sed relictis omnibus sequebantur; talem enim obedientiam requirit à nobis Christus, ut eam non prætermittamus, etiamsi aliquid valde necessarium urgeat.*

5. Dionysius Carthusianus ait: *Relictis omnibus, quæ ibi habebant, videlicet navibus, & navium instrumentis, captisque piscibus, vel relictis omnibus hominibus, qui ibi tunc aderant*; qua in re utilissimum illis dederunt documentum, qui se Deo volunt consecrare; si enim id verè & stabiliter facere intendant, non solùm illis mala vita præterita deserenda est, verum etiam omnes illam denuo repetendi occasiones, relinquenda sunt prava consortia, ludi, conversationes, submovendi sunt omnes libri prophani, omnes literæ amatoriæ, munuscula aut effigies amasiarum, & quidquid suscitare in nobis potest peccatorum præteritorum reminiscentiam. Circa illa verba: *Relictis omnibus*, S. Thomas ita scribit: *Duo sunt nobis necessaria ad sequendum; Primo, ut à bono commutabili avertamur, ipsum despiciendo: Secundò, ut ad bonum incommutabile convertamur, ipsum diligendo & imitando. Quatuor debemus relinquere; mundana contemnendo; consanguineos propter Deum relinquendo; Corpus mortificando; Voluntatem propriam abnegando. In quatuor oportet imitari Christum; In humilitate; Discite à me, quia mitis sum & humilis corde; In pietate: Estote misericordes, sicut & Pater vester misericors est; Tertio in charitate; Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem; Quartò in tribulationum asperitate. 1. Petri 2. Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia ejus.*

Serm. 2. in hac Dom.

DOMINICA V. POST PENTECOSTEN.

Evangelium ex Matthæi cap. 5.

Vers. 20. *DIco enim vobis, quia nisi abundaverit justitia vestra plusquam Scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum. 21. Audistis quia dictum est antiquis: Non occides; qui autem occiderit, reus erit judicio. 22. Ego autem dico vobis quia omnis qui iratscitur fratri suo, reus erit judicio; qui autem dixerit fratri suo, Raca, reus erit concilio; autem dixerit, fatue, reus erit gehennæ ignis. 23. Si ergo offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quòd frater tuus habet aliquid adversum te relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo, & tunc veniens offeres munus tuum.*

Versus 20.

Dico enim vobis, quia nisi abundaverit justitia vestra plusquam Scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum.

Nisi abundaverit.

1. CAjetanus verbum illud *abundaverit*, considerans, ita scribit: *Dicendo, abundaverit, apertè monstrat, à justitia nostra comprehendi justitiam Pharisæorum, & aliquid addere ultra illam.* Divus Chrysostomus, Salvatorem hoc loco non de illis Scribis & Pharisæis, qui perversi erant, sed de illis, qui legis observantissimi erant, locutum fuisse existimat: *Non iniquos appellat, sed eos, qui legis præcepta custodiunt*; cujus efficacem & omnino convincentem subnectit rationem: *Neque enim illos, qui non custodirent diceret habere justitiam.* Eandem quoque observationem Jansenius habet, dum ait: *Notandum, non comparari justitiam nostram, cum hipocrisi Pharisæorum & Scribarum, aut quovis alio eorum vitio, sed cum eorum justitia, hoc est, virtute & æquitate, quam ex aliqua parte habebant.*

Hom. 16. in Matth.

Cap. 4. conc.

2. S. Thomas quoque verbum illud, *abundaverit*, ponderans, illud motuum & appetituum interiorum animæ nostræ mortificationem denotare scribit: *Abundans autem justitia est, ordinans omnem motum animæ.* Juxta quam expositionem, Salvator noster, dicere vult, quòd ad comparandam perfectionem & virtutes;

In Matth.

Christiano homini & nomini convenientes, rigores vitæ, & austeritates corporales nequaquam sufficiant, ideoque omnium loco passiones & inordinati animi passiones & appetitus studiosè reprimi debeant. Unde tritum est in vita spirituali axioma: *Tantum proficies, quantum tibi vim intuleris.*

Justitia.

Ho. 6. cit. 3. Sciendum porro est, quod, ut D. Chrysostomus notat, lex Mosaica non ideo ad animas in cælum introducendas insufficiens fuerit, quia illa in semetipsa mala esset, sed quia *perfectiorum utique mandatorum tempus advenerat.*

4. Dionysius Carthusianus in ea est opinione quod discursus isse solum ad Apostolos & Prælatos directus fuerit: *Ad eos, qui ex speciali vocatione, professione seu gradu ad perfectionem tenentur, ideo eorum non est circa communia languere, quia nec sufficit eis, sed oportet ut vitam aliorum alta puritate transcendant.* Jansenius verò econtrà optimis rationibus, Salvatorem hisce verbis universum populum Christianum docere voluisse probat: *Rectius hæc sententia intelligitur dicta toti populo, & omnibus Christianis.*

5. Porro cur in nobis major virtus & perfectio esse debeat, quàm in illo populo, hujus divus Chrysostomus hanc reddit rationem: *Quia & ampliora sunt præmia, & eminentior sancti Spiritus gratia, consequenter requiruntur etiam majora certamina.* Nobis non promittitur, sicut illis terra lacte & melle manans, non longa vita, nec prosapia numerosa, non frumenti & vini, gregum item & armentorum copia, sed totum quantum quantum est cœlorum regnum nobis promittitur. Adhæc nos Christiani majus penes Christum debitum contraximus; nondum enim Salvator noster, dum hæc verba protulit, suum etiamnum sanguinem fuderat, quemadmodum deinceps ab ipso pro nostra redemptione factum fuit. Quòd si olim Hebræos manna pavit, nunc nos sacratissimo suo corpore sacramentaliter nutrit; quòd si illis aquam è silice manare fecit, nobis è venis suis sacratissimum sanguinem suum, & è latere aquam, quæ sanctissima fuere Sacramenta, felici scaturigine propinavit: Illos à Pharaonis tyrannide, & ab Ægyptiaca redemit servitute, nos verò a barathro inferni, & jugo satanæ, ac proinde consequens est, ut quantò à Salvatore nostro majora beneficia recepimus, tantò quoque majori gratitudine eidem correspondeamus.

Hom. cit. 6. Idem quoque D. Chrysostomus, quidnam per hoc nomen *justitia* intelligatur, his verbis declarat, dum ait: *Hic per justitiam, universam dicit profectò virtutem.*

Ser. in Dom. 6 post Trin. 7. S. Antonius de Padua ei, qui in hac justitia exercere se voluerit, quinque sequentia adimplenda esse scribit: *Quinque tenetur exhibere: Deo honorem, sibi ipsi cautelam, proximo dilectionem, mundo contemptum, peccatis odium.*

8. Hugo Cardinalis ait: *Dedit in nobis abundare virtus & gratia, in tantum ut omnia obstacula diaboli dirumpat.*

Plusquam Scribarum & Pharisæorum.

9. Horum qualitates Lucas Burgensis ita describit, dum ait: *Scribas Salvator hic nominat, quia Doctores illi erant legis; Pharisæos, qui præcæteris legis erant observantes usque ad minutissima quæque.*

10. Christus in variis sacri Evangelii locis Scribarum & Pharisæorum hypocrisim, invidiam, & malignitatem illorum reprehendit, quia ut Hugo Cardinalis ait: *Habebant exterius speciem pietatis, veritatem ejus abnegantes.* S. Thomas hæc verba exponens, horum defectus detegit, dicens: *Quia justitia horum erat in præsumptione suæ actionis, & in judicio alterius;* adducitque Pharisæi illius exemplum, qui in templo in conspectu omnium, sese de bonis operibus suis jactabat. *Secundo, quia erat in ostensione operis, non in rectitudine intentionis. Tertio, quia erat in lotione, & exteriori munditia, non in opere. Quarto, in afflictione corporis per jejunia, & non in mandatorum observatione. Quinto, quia erat in minoribus observantiis, relictis gravioribus legis;* in sequenti verò capite multa alia ipsorum vitia exponit, suosque ne illos imitentur, Salvator hortatur dicens: *Attendite ne justitiam vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis.*

In Matth. Matth.

11. Cajetanus inquit: *Justitiam majorem vocat, tum justitiam non solum exteriorum operum, sed internarum affectionum.* Scribæ enim, & Pharisæi omnem virtutem & perfectionem suam in exterioribus constituebant, & negligebant interiora; sic etenim Pharisæus ille jejunabat, dabat decimas, templum frequentabat, vacabat orationibus, &c. interius verò in corde suo superbus, elatus, & arrogans erat, de proximis suis temerè judicabat, eosque contemnebat; *Judæi enim credebant*, inquit Lyranus, *per præcepta decalogi sola exteriora prohiberi, non motum animi.* Idem quoque sanctus Antonius de Padua scribit, dum ait: *Pharisæorum fuit, ut manus, non animus cohiberetur; unde credebant peccatum non esse in cogitatione, sed tantùm in operatione;* quem proinde errorem Christus in hujus Evangelii decursu condemnat. S. Thomas ait: *Hoc dicitur discipulis; & per consequens omnibus, & extendendum est non solùm ad exteriorum motuum, sed etiam ad animi cohibitionem.* B. Humbertus pariter ita scribit: *Pharisæorum ac Scribarum justitia erat tantum à malo opere abstinere, voluit Dominus in hoc suorum justitias superabundare, ut non solum ab opere, sed insuper à cogitatione satagerent revocare.* Ibid.

12. Fuit & alius eorundem error à Christo manifestatus, quia scilicet valde se exhibebant zelosos in reprehendendis aliorum, etiam Apostolorum transgressionibus levibus, videlicet quòd manus non lavent, dum panem manducant; quibus tamen Christus respondit: *Quare & vos transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram?* In quibus proinde adimpletum est, quod alibi Christus in S. Matthæo dixit, scilicet quòd sint *excolantes culicem, camelum autem glutientes*; supersitiosas enim majorum suorum traditiones, in propria inventione fundatas, pluris æstimabant, observabantque, quam à Deo scriptæ, & à Moyse promulgatæ: & per universalem acceptationem stabilitæ legis præcepta. Matt. 15. 3. Matt. 23. 24.

13. Hugo Cardinalis causam, cur Scribæ & Pharisæi nullam habuerint actuum internorum rationem, his verbis adducit: *In lege enim non infligebatur pœna pro peccato animi, & ideo non cohibebat animum; lator ejus purus homo fuit, non potens videre corda, lator verò Evangelii Christus corda videt, & ideo punit utraque peccata, cordis scilicet & operis; debet autem justitia nostra in duobus abundare à Scribis & Pharisæis, scilicet in omnium præceptorum exteriorum observatione, & in interiorum, quorum neutrum faciebant;* illa enim præcepta solùm observabant, in quæ majorem habebant, ob interesse majus inde proveniens inclinationem; sed turpiter errabant, quia ut David attestatur: *Tunc non confundar, cùm perspexero in omnibus mandatis tuis.* Psal. 4.

14. Idemmet Hugo inquit: *Signa exteriora amplectabantur, unde in materialis templi ædificatione & ornatu, tota eorum intentio consistebat, quod non fuit nisi signum & pictura veri templi Dei, scilicet fidelis animæ, de cujus ornatu non curabant; erant ergo similes alicui imaginem Crucifixi honoranti, ipsum verò corpus Dominicum conculcanti.*

15. Porro lex vetus in exigendis à legis transgressoribus pœnis valde rigorosa erat: *Oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede, adustionem pro adustione.* Ab hoc autem rigore lex nova totaliter remisit; unde quando duo illi fratres ad conflagrandos igne Samaritanos illos, qui magistrum ipsorum injuriis affecerant, ignem evocare volebant: *Dominus ad eos conversus increpavit illos, dicens: Nescitis, cujus spiritus estis, filius hominis non venit animas perdere, sed salvare.* Et quidem qualisnam fidelium novæ legis gratiæ spiritus sit, quem à singulis exigit, in hoc capite v. 39. luculentius insinuat, dum ait: *Audistis, quia dictum est: Oculum pro oculo, dentem pro dente, ego autem dico vobis, noli resistere malo, sed si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram; & ei qui vult tecum judicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium.* Samaritanus ille, qui typus Christi erat, in vulnera miserabilis illius, qui genus humanum à Christo sanatum præfigurabat, oleum pariter & vinum infudit, volens per hoc alludere & insinuare, quòd lex Evangelica simul inter se conjunctum habeat rigoris & mansuetudinis spiritum. Exod. 21. 24. Luc. 9 v. 55. & 56.

16. S.

16. S. Gregorius dicit: *Quid est, plusquam Scribarum & Pharisæorum? Justitia Pharisæorum est, dicere, & non facere; Abundet justitia vestra super Scribarum & Pharisæorum, ut & bona dicatis, & bene vivatis.* Lyranus super hæc verba: *Nisi abundaverit*, &c. pariter scribit sensum esse, *quasi dicat, ad salutem non sufficit bona doctrina, nisi adsit bona vita.*

17. Dionysius Carthusianus doctrinam quidem in Scribis laudat, non verò eorum operas utpote doctrinæ minimè correspondentia: *Veraciter docuerunt, sed opera non corresponderunt doctrinæ*; atque ideo non salvantur, quia *non auditores legis justi sunt, Rom. 2. v. 13. sed factores justificabuntur.*

18. Magnam quoque considerationem dictio illa, *vestra*, meretur; per hanc enim Salvator noster nobis innuere intendit perfectionem & sanctitatem fidelium suorum in lege Evangelica propriam esse debere & intrinsecam, non verò ab aliis emendicatam & ideo dicit: *Justitia vestra*, quia Scribæ & Pharisæi, ad se & animas suas salvandas, animam habebant in Patriarcharum suorum meritis confidentiam, propria negligendo: *Patrem habemus Abrahamum; semen Abrahæ sumus*; & ideo Christus illis aliquando dixit: *Si filii Abrahæ estis, opera Abrahæ facite.* Luc. 3. 9. Joan. 8. 39.

Non intrabitis in regnum cœlorum.

19. Idest, ut Hugo ait, *in Ecclesiam triumphantem*; atque ideo ex pœna ad majorem perfectionem non contendentibus imposita, quanti momenti præceptum seu monitum illud sit, facilè colligitur. Albertus Magnus ait: *intrare est continuis profectibus proficisci; & ideo intrat, qui per minimorum observantiam continuè proficiscitur ad profectum.*

Versus 21.

Audistis, quia dictum est antiquis: Non occides; qui autem occiderit, reus erit judicio.

Dictum est antiquis.

1. Idest, inquit Cajetanus, *patribus in Sinai, Exod. 20.* Lucas Burgensis ita exponit: *Priscis patribus, qui legem ipsam per Moysen à Deo acceperunt; vel audistis docentes Scribas, ita docti estis.*

Non occides.

2. *Subjunge*, inquit Cajetanus, *privata authoritate, nam publica potestate licitum est occidere hominem, qui suo crimine meretur exterminari à præsenti vita:* Talis autem homicida, judicii reus constituitur, idest, meretur ut in justitiæ tribunali processus cõtra ipsum instituatur.

3. Hugo Cardinalis in hæc verba scribens, varia distinguit homicidiorum genera. *Nota*, inquit, *quod est homicidium voluntatis & odii, 1. Joan. 3. 15. Omnis qui odit fratrem suum, homicida est. Item oris; quidam enim interficiunt in ore gladii. Prov. 5. 4. Lingua eorum quasi gladius biceps. Prov. 30. 14. Est generatio quæ pro dentibus gladios habet. Item operis: ut qui faciunt aliquid, propter quod non vivant. Item est homicidium scandali, 1. Cor. 8. Peribit infirmus in tua scientia frater, propter quem Christus mortuus est.*

Versus 22.

Ego autem dico vobis, quia omnis qui iratus fuerit fratri suo, reus erit judicio; qui autem dixerit fratri suo, Raca, reus erit concilio; qui autem dixerit, fatue, reus erit gehennæ ignis.

Ego autem dico vobis.

1. Cajetanus modum hunc imperativum loquendi specialiter observat, dum ait: *Non dicit more Prophetarum: Dominus dicit; sed monstrans se legislatorem æqualem illi, qui dixit antiquis, ait: Ego autem non minor Deo, dico vobis.* Eandem quoque ponderationem S. Thomas his verbis affert: *In quo considera legislatoris potestatem; nullus enim antiquorum Prophetarum ita locutus est, sed sic. Hæc dicit Dominus, quia illi ut servi ea, quæ sunt Domini, annuntiabant; hic autem ut filius, ea quæ sunt patris, quæ etiam sua sunt; & illi conservis prædicabant, hic suis servis legem ponebat.* In Cat.

2. Hugo Cardinalis Glossæ testimonio innixus existimat, quòd Christus per hanc phrasim & loquendi modum nos exstimulare voluerit, ut ad ea, quæ dicturus erat, nos seriò & attentè reflecteremus: *Dum ait: dico, magnam vim, & profundam intelligentiam cogitandi incussit, ostendit, quomodo superaddit, & non quæ prius mandaverat, absolvit.*

Omnis qui iratus fuerit.

3. Salvator noster videns, quòd Scribæ & Pharisæi existimarent atque docerent, quòd lex solummodo homicidium actuale & opere exteriori completum prohiberet, operæ pretium esse duxit, hunc errorem corrigere, declarando, quòd insuper etiam ira, injuria, & odium vetitum sit, eo quòd viam ad homicidium committendum pandant. Cùm igitur hoc sub gravissima pœna interdixerit, jure merito nunc quoque iram prohibet. *Qui enim in iracundiam non effertur*, inquit D. Chrysostomus, *quanto longius ab homicidio abstinebit? & qui animi indignationem refrænat, quantò magis manus suas innoxias continebit? radix quippe homicidii iracundia est; qui igitur radicem abscindit, multo facilius ramos ejus poterit amputare.*

4. Hugo Cardinalis etiam considerat, quòd, postquàm Christus dixisset: *Dictum est antiquis, non occides*, protinus subjunxerit; *Ego autem dico: Omnis qui iratus fuerit, plus impono, non irasci.* Verùm dicat fortasse aliquis, inquit, quomodo huic Christi monito satisfacere quis poterit, quando appetitum irascibilem nobis connaturalem & congenitum esse constat? Et ideo idem Hugo subdit: *Ex hoc arguunt quidam, quod manus Christi graviores sunt, quàm Moysis; sed non est sic, quia charitas adjuvat Sacramenta Evangelica, doctrina aperta, & magna promissa etiam data, quia antiquis promittebantur, & dabantur temporalia, Christianis autem æterna.*

5. Porro satis hoc loco controversum est, an legendum sit: *Qui iratus fine causa*; an vero simpliciter: *Omnis qui iratus fuerit.* S. Hieronymus à S. Thoma in catena citatus scribit, quod in nonnullis codicibus legatur additum, *sine causa*; *cæterùm in veris definita sententia est, & ira penitus tollitur; si enim jubemur orare pro persequentibus, omnis iræ occasio tollitur; addendum ergo est, sine causa, quia ira viri justitiam Dei non operatur.* In Cat. Jan. 1. 20. Jansenius tamen, Chrysostomus Author Imperfecti, & alii verba illa *sine causa*, addenda esse existimant. Jansenius quoque ait: *In Græcis codicibus additur jam passim, temerè, vel sine causa*, citatque S. Augustinum, qui in horum verborum expositione, ly *sine causa*, addit, tametsi in lib. 1. Retractationum cap. 19. verba illa in Græcis libris minimè reperiri dicat. Porro Author Imperfecti non solùm illum, qui ex justa causa iratscitur, non peccare asserit, *sed econtrà nisi irati fuerint, peccant*; cujus hanc reddit rationem: *Quia patientia irrationabilis vitia seminat, negligentiam nutrit, & non solùm malos, sed etiam bonos invitat ad malum; iracundia, quæ cum causa est, non iracundia est, sed judicium.* D. Chrysostomus pariter per evidentes rationes, iram, utpote quæ naturalis quidam affectus est, non prohiberi probat, simul tamen modum illam reprimendi & refrænandi tradit & præscribit his verbis: *Non enim omnino illum extinguit affectum. Primò quidem, quia impossibile est hominem passionibus liberari; deinde, quia multis utilis est affectus iste, si illo videlicet opportunè ac scienter utamur*; adducitque quoddam S. Pauli exemplum, qui dum se adversus Corinthios indignabundum exhibuit; eosdem ab ingenti quodam malo liberavit: *Quodnam igitur opportunum est tempus iræ, quando non scilicet nosmetipsos ulciscimur, sed cùm reprimimus erga alios insolentes, cumque desides increpatione convertimus. Quod vero importunum est tempus iræ? cùm scilicet, ut nosmetipsos vindicemus, iratscimur*, citatque illud S. Pauli monitum: *Non nosmetipsos vindicantes charissimi* (ita ipse legit) *sed date locum iræ*; quando etiam de pecuniis litigamus, de quo idem quoque Apostolus nos monet dum ait: *Quare non magis injuriam accipitis? quare non magis fraudem patimini? sicut hic iratsci superfluum & inutile est, ita ira illa & necessaria est, & commodissima, sed plurimi econtrario faciunt: efferuntur quidem, cum ipsi aliquid patiuntur injuriæ, resolvuntur vero, & omnino mollescunt, cùm alios vel maximam afflictionem viderint sustinere.* Hom. 11. in Matt. Hom. 16. in Matth. Rom. 12. 19.

In Pſ. 4. nere. Idem quoque S. Chryſoſtomus ſuper illa verba: *Iraſcimini & nolite peccare*, dicit, quòd liceat juſtè iraſci, idque duorum Apoſtolorum Petri & Pauli probat exemplo: *Paulus Elymæ ſuccenſuit, Act. 13. v. 8. Et Petrus Sapphiræ, Act. 5. v. 9. Iraſcitur pater filio, ſed ejus curam gerens: ille eſt qui temerè iraſcitur, qui ſeipſum ulciſcitur; qui autem aliena corrigit, is eſt omnium manſuetiſſimus.* Ad illum verò Jobi textum cap. 5. *Virum ſtultum interficit iracundia*, per adductam hanc S. Gregorii authoritatem reſpondet: *Sciendum eſt, quòd alia eſt ira, quam impatientia excitat, alia quam zelus juſtitiæ format: illa ex vitio, hæc ex virtute generatur.* S. Thomas in catena, ſequentia citat ejuſdem Chryſoſtomi verba, dicentis: *Iracundia, quæ cum cauſa eſt, non eſt iracundia, ſed judicium: iracundia enim propriè intelligitur commotio paſſionis: qui autem cum cauſa iraſcitur, ira illius non eſt ex paſſione, ideo judicare dicitur, non iraſci.* Theophylactus ità legit: *Qui iraſcitur temerè, condemnabitur; ſi autem is qui iraſcitur, ratione juſta motus, & ut alium erudiat & ſpirituali zelo, non condemnabitur.* Mox verò quando temerè & ſine cauſa iraſcamur, declarat, dum ait: *Tunc autem temerè iraſcimur, quando propter opes, vel gloriam.* Janſenius Euthymium allegans ita ſcribit: *Non omnimodam abſtulit iram, ſed intempeſtivam; dicitur autem opportuna, quæ ſumitur adverſus eos, qui contra Dei præcepta vivunt, quando non ad vindicandum nos, ſed ad utilitatem eorum, qui malè vivunt, ex dilectione & amore fraterno iraſcimur cum congrua honeſtate.* Sic quoque non vitium, ſed virtus eſt ira illa, qua in noſmetipſos concitamur, corpori & ſenſualitati noſtræ, ejus exprobrando adverſus Deum, & rectæ rationis dictamen rebellionem, & ex juſta vindicta illud caſtigando, vel dum cum ſancta quadam indignatione appetitus & paſſiones inordinatas impugnamus, ut illas domemus, & diſciplinæ fræno coerceamus.

In Matth. 6. S. Anſelmus hoc modo hac de re diſcurrit: ex quò lex Dei prohibet, ne homicidium ipſo opere committamus, Chriſtus verò inſuper vetet, ut ne vel corde illud patremus, videamus nunc, quænam vel qualis ira ſit, quæ prohibetur; & quidem inprimis quoad ſuggeſtionem ita diſtinguit: *Illa aut eſt exterior à diabolo, aut eſt interior ab ipſa carnis fragilitate, quæ utraque non eſt peccatum, ſed materia pugnandi & victoriæ; poſt ſuggeſtionem propaſſio eſt, ideſt, ſubitus motus eſt, qui eſt aliqua culpa, ſed venialis, ſine aliqua deliberatione boni vel mali, deinde ſequitur paſſio, quando non ſolum habet motum, ſed etiam deliberat, quomodo faciat, & iſta eſt mors in domo; Deus prohibet paſſionis iram, quæ eſt ex deliberatione, quæ eſt criminalis.* Imo idem ſanctus Doctor probat, iram deliberatam, ſive etiam odium & deliberationem, quæ ex illa derivantur, quaſdam eſſe homicidii partes, ſive ſpecies: *Omnes motus ad nocendum fratri, inter genera homicidii computantur, ideſt, detractio, quæ eſt effectus odii & iræ, homicidium dicitur*, quod ipſum ex illis S. Joannis Apoſtoli verbis confirmat, dicentis: *Qui odit fratrem ſuum, homicida eſt.* 1. Io. 3. 15. S. Thomas quoque, quænam ſit ira, quæ hic condemnatur, his verbis declarat, dum verba illa: *Omnis qui iraſcitur*, hunc ſenſum habere dicit: *Quicunque motum malum ad nocendum proximo habuerit, & retinuerit.* In Matth. Aut. Imp. ho. 13.

7. Author operis imperfecti ad hunc appetitum iraſcibilem, è cordibus noſtris eradicandum, utiliſſimam hanc habet obſervationem, dum ait: *Puto quòd Chriſtus non tantùm pro inimicis noſtris illa mandavit, quantum pro nobis, non quia illi digni ſunt, ut diligantur ab aliquo, ſed quia non ſumus nos digni, ut aliquem odiamus: ergo non tantùm diligere inimicos, ut illos diligamus, quantum ut à nobis, quod malum eſt, repellamus.* Etenim ira corporis, mentis & animæ ſaluti perniciosiſſima exiſtit; corporis quidem, quia ſanguinem accendit, & excitat bilem! *Zelus & iracundia minuunt dies*, ideſt, ut Hugo ibi explicat: *Dies vitæ præſentis, quoad literam;* Eccl. 30. 26. Ibid. præterquam quod conſequens ſit, ut qui iram præcipitem habet, injurias, rixas, inimicitias & ſtrages excitet; ira enim judicium, rationem & diſcurſum turbat & pervertit. S. Th. p. 2. q. 58. a. 3. Unde Doctor Angelicus hanc concluſionem ſtatuit: *Ira inter omnes paſſiones animæ maximè judicium rationis impedit*, & S. Gregorius ait: *Dum perturbata eſt mens, judicium rationis exaſperat, & omne quod furor ſuggerit, rectum putat.* L. 5. mor. c. 31. Quòd ſi verò de animæ ſalute loqui velimus, conſtat nobis quòd Salvator dicat: *Niſi abundaverit juſtitia veſtra pluſquam Scribarum & Phariſæorum, non intrabitis in regnum cœlorum.* Et S. Jacobus dicit: *Ira viri juſtitiam Dei non operatur*; hæc enim inordinata paſſio omnibus Chriſtianis virtutibus obicem ponit. Unde S. Petrus Damianus ait: *Per iracundiam tota virtutum ſtructura collabitur*; & ideo obſervandum hic eſt quòd, poſtquam Chriſtus virtutum & perfectionis (quam in nobis majorem eſſe vult, quàm fuerit illa Scribarum & Phariſæorum) mentionem feciſſet, idipſum protinus in ira, injuriis & odio exemplificat, quæ dicit eſſe ſummè fugienda; cur obſecro non potius charitatem allegat, quæ vera eſt ſanctitatis & perfectionis anima? Sanctus Bonaventura ait: *Sicut omnium virtutum incrementum pendet à charitate, ſic omnia vitia ſumunt incrementum ex furore iræ; unde Gloſſa ſuper illud: Vir iracundus ſuſcitat rixas, dicit ſic: Janua omnium vitiorum eſt iracundia, qua clauſa, virtutibus intrinſecus datur requies, & aperta ad omne facinus armabitur.* Iac. 1. 20. Ep. 17. l. 4. Ser. 1. in hic Dom. Prov. 15. 18.

Fratri ſuo.

8. *Itaque*, inquit Janſenius, *per dativum, fratri, ſatis ſignificatur, Dominum loqui de ira tali, quæ pugnat cum dilectione fraterna.* Janſ. h. l.

9. Porro quid per hunc fratrem intelligi debeat, Albertus Magnus nobis his verbis pulchrè inſinuat, dicit enim: *Frater hic dicitur omnis conjunctus religione, & conformitate naturæ; & religione conjunctus dicitur actu vel potentia, quia licèt non ſit actu Chriſtianus, tamen poteſt fieri per gratiam, quam fortè illi dabit Dominus, Malachiæ 2. 10. Nunquid non eſt pater unus omnium noſtrum? Nunquid non Deus unus creavit nos? Quare ergo deſpicit unuſquiſque veſtrum fratrem ſuum?* S. Thomas ait: *Fratri ſuo per naturæ commixtionem, vel per fidem, ſicut ſunt Chriſtiani.* S. Anſelmus dicit: *Bene dixit fratri: omnis enim homo frater eſt per primam regenerationem, & ſpiritualiter fidelis, per ſecundam, ideſt, per regenerationem.* In Matt.

Reus erit judicio.

10. D. Chryſoſtomus à S. Thoma in catena citatus, rationem reddit, cur iracundus judicii reus conſtituatur; dicit enim: *Ideo autem iræ judicium appoſuit, ut oſtendat, quòd non eſt poſſibile, hominem omnino eſſe ſine paſſionibus, ſed refrænare eas poſſibile eſt, & propterea determinatam pœnam non appoſuit, ne videretur prorſus iram cohibere.*

11. Bonaventura conſiderat, quòd homo tribus modis, ſecundùm tria videlicet corporis inſtrumenta: *Cordis nimirum, oris, & manus*, adverſus alterum iraſci poſſit: *Primo iraſcitur quis fratri perverſo judicio malignæ cogitationis in corde; ſecundo, duro verbo injurioſæ convitiationis in ore; tertiò, pravo maleficio fraternæ læſionis in opere.* Omnes autem haſce offenſas Salvator noſter è medio ſublatas eſſe voluit: *Primam hanc interiorem cogitationem illicitam & commotionem removet, cùm dicit: Ego autem dico vobis: Omnis qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit judicio, quod intelligitur ſic: ideſt, plus addo, quàm non occidere, ſcilicet iraſci; nam qui non iraſcitur, non occidit; ſecundo iraſcitur aliquis duro verbo injurioſæ convitiationis in ore; & hunc motum exteriorem removet, cùm dicit: Omnis qui dixerit fratri ſuo Raca, vel fatue, quod ſit, quando motus interior prorumpit in vocem exteriorem.* Tertiò denique removet offenſam actualem, approbando hoc ipſum, quod jam olim prohibitum fuerat: *Non occides*; vel etiam prohibendo iram: *Nam tolle iram, & homicidium non fit.* Serm. 1. in Dom. 3. poſt Trin.

12. S. Thomas hæc Evangelii verba exponens, ſequens proponit dubium: *Quæritur, quare ita gravat peccatum linguæ?* Videmus etenim quòd manus longè magis proximo noſtro noceat, quàm lingua contumelioſa, reſpondetque cum Chryſoſtomo: *Omnis ſermo vanus, qui dicitur, immundo ſpiritu dictante profertur; vanum ergo dicentes, non tantùm ideo peccamus, quia aliquem lædimus, ſed quia locum damus in nobis immundis ſpiritibus agendi quod volumus*; quod quidem ſi de ſermone vano aſſerat, quid de injuria dicemus? Porro ſancta mater Eccleſia, utpote de ſpirituali fidelium amantiſſimorum filiorum ſuorum ſalute ſummè ſollicita, varia nobis per anni gyrum proponit Evangelia, tum ut in virtutem Chriſtianarum exercitio nos erudiat, tum ut illos à vitiis removeat, idque aſſequi ſatagit In Matt.

git sive per propositum præmii objectum, sive per pœnarum comminationem, sive per culpæ damna efficaciter repræsentata: in hodierno Evangelio autem ad id præcipuè connititur, ut vivaciter nobis imprimat peccati iræ, odii, verborumque contemptum, vilipendium & injuriam proximo inferentium gravitatem.

13. S. Jacobus Apostolus, ut quantum ex unico tantùm verbo injurioso damnum derivari possit, clarius exponat, aptissima quadam utitur similitudine, dùm ait: *Ecce quantus ignis, quàm magnam sylvam incendit, & lingua ignis est, universitas iniquitatis;* etenim unica ignis scintilla ad conflagrandam non solùm sylvam, sed totam mundi vastitatem sufficit; in multis namque occasionibus experientia docuit, quòd unicum verbum mordens & punctivum tales excitaverit rixas & dissensiones, ut per irreconciliabilia inde exorta bella civitatibus & provinciis integris totale illatum fuerit exterminium. Chrysostomus ait: *Dæmon undique nobis insidias parare consuevit, sed facilius lingua & ore peccante; nullum enim æquè illi congruum organum in ministerium est interitus atque peccati; nam inde nobis mors, inde lapsus, inde perditio, inde naufragium præparatur;* enim verò dæmon specialissimè ad charitatem in nobis extinguenda lingua utitur, quia hac sola extincta, deficit omnis virtutis bonique operis meritum, nosque inimici Dei constituimur, quæ omnia mediante verbo aliquo arrogante, iracundo, & injurioso assequitur. Et ideò S. Bernardus ait: *Levis quidem res sermo, quia leviter volat, sed graviter vulnerat; leviter transit, sed graviter urit; facilè volat, atque adeo violat charitatem.* Et quidem quantum toti mundo damnum, vel unicum verbum injuriosum attulerit, ex eo facile colligitur, quod in Historico quodam legitur, qui imperii Ottomanici recenset originem. Cum enim vivente Heraclio Imperatore, ob nimiam Officialium illius avaritiam, Saraceni, quos dictus Imperator, ex Arabia, sub suo exercitu ut militarent, transtulerat, pacta non reciperent militiæ stipendia, contigit, quòd dum illa ferventius sollicitarent, thesaurarius Cæsareus ira percitus contumeliosè illis, sibi nullum pro sustentandis canibus panem superesse responderit, quam illi contumeliam adeò acerbè tulerunt, ut omnes unanimiter hanc illis illatam injuriam justa vindicta prosequi decreverint; unde in Arabiam reversi, Mahometem sibi in generalem belli ducem elegerunt, subque signis & imperio ejus irreconciliabiliter adversus Cæsarem dimicando, illos tandem fecerunt victoriarum suarum progressus, quos etiamnum, licèt frustra, ingemiscit & deplorat universus Christianismus; ecce igitur quam verum sit, quòd parvus ignis magnam sylvam incendit.

Luc 1. 5.

Hom. 5. ad bapt.

Ser. de tripl. cust.

14. Porro observandum est, quod in hoc secundo loco, in quo mentio fit de judicio, judicium illud nequaquam in eodem sensu intelligendum sit, quo in primo: ibi namque sermo est de judicio publico, quod servata juris forma instituitur, in quo proinde homicidæ post factum juris processum condemnantur; hìc autem nomine judicii intelligendum est judicium Dei, quod iracundos pro qualitate transgressionis suæ condemnat, vel etiam, ut Paulus de Palatio scribit de judicio propriæ conscientiæ intelligitur: *Quia enim arbitris & publica caruit offensa, eodem publico debet carere judicium; cùm igitur te contra fratrem excanduisse contigerit, tu te in judicium & examen revoca, ut videas, quo animo iratus fuisti in fratrem; nam si peccasti mortaliter, confessor judex erit.*

In Matth.

Qui autem dixerit fratri suo Raca.

15. Hugo Cardinalis verbum hoc *Raca* exteriorem iracundiæ actum exprimere existimat: *Idest, qui de motu in vocem damnationis prorumpit; Raca enim interjectio est, indignationem significans proferentis.* Sanctus Augustinus quoque idem verbum significativum non esse advertit, sed sonum quendam contemptus & vilipendii proximi expressivum quia etiam per actus & gestus internos, contemptus exhibetur, aliisque ignominia & ludibrium infertur. Lucas Burgensis per eum, qui fratri suo Raca dicit, eum intelligit: *Cujus ira eruperit in vocem hujusmodi, qua fratri suo exprobret vitium aliquod aut naturæ, aut fortunæ, neque enim verbum est, quod delictum exprimat, sed ludibrium.* Unde & Albertus Magnus dicit: *Non sonat aliquod crimen, sed est signum indignationis cum contumelia, sine criminis impositione.* Theophylactus dicit: *Significat idem quod ut, cum ad aliquem contemptum nobis dicimus abi tu.* Et S. Hilarius ait: *Vacuitatis opprobrium est;* quod & S. Hieronymus confirmat, dum ait: *Hoc verbum propriè Hebræorum est, idest, inanis, vacuus, quem nos possumus vulgata injuria, absque cerebro nuncupare.* Chrysostomus quoque ait: *Non grandis alicujus est verbum convitii, sed magis de contemptu veniens impatientiaque dicentis, ut ipsi nonnunquam vel servulis, vel inferioribus quibusque aliquid imperantes dicimus, vade tu.*

de ser. Dom. in monte, c. 19.

Hom. 16. in Matt.

Reus erit concilio.

16. S. Anselmus ait: *Qui non solùm irascitur, sed etiam in vocem indignationis prorupit, majorem pœnam promeretur.*

17. Chrysostomus observat, quòd tametsi hoc verbum nullius sit expressivum gravis injuriæ, attamen id, quod minus est, prohibere voluerit, ut aditum perhiberet ad id, quòd est gravius: *Misericors Dominus cum majoribus etiam minima quæque delicta pariter evellit, præcipiens, ut mutuo nobismetipsis & honorabilius utamur & cautius, ut per hæc majora quoque peccata auferantur.* Sanctus Hieronymus hujus comminatæ pœnæ rationem reddit, dicens: *Si pro otioso sermone reddituri sumus rationem, quantò magis de contumelia!*

Ibid.

18. Lyranus considerat, quòd Salvator noster tres iræ gradus distinguat, quorum primus est in corde *Omnis qui irascitur:* Secundus est in lingua, mediante verbo aliquo contumelioso in confuso: *Qui autem dixerit Raca.* Tertius gradus est, quando ad injuriam apertè proceditur: *Qui autem dixerit: Fatue. Primus gradus est minoris culpæ, quàm secundus; & secundus quàm tertius; & ideo primo minor pœna determinatur, cùm dicitur: Reus erit concilio, quia minus est, quòd judices debeant congregari ad determinationem pœnæ alicujus, quàm quòd jam sit adjudicatus, quod ponitur in secundo, cum dicitur: Reus erit judicio, & hoc est minus, quàm quòd aliquis sit jam extremæ pœnæ determinatus, quod ponitur in tertio gradu, cùm dicitur: Reus erit gehennæ.*

19. In hac porro gradatione & gravitate supplicii Christus effectus iræ insinuare intendit, quæ in appetitum & desiderium vindicativum prorumpit, vel per verba injuriosa, tametsi illum ad homicidium perpetrandum non præcipitet; atque ad hoc significandum quadam Judæis familiari utitur metaphora, qui reis vel in judicio, vel in concilio supplicium decernere solebant. Hugo Cardinalis in ea est opinione, quòd hæc tria in Evangelio nominata verba: *Judicium, concilium, gehenna,* pœnam significent inferni: *Sed quia secundùm qualitatem culpæ variatur qualitas pœnæ, voluit Dominus nominum varietate varietatem pœnæ significare; minus est enim ira cordis, plus est Raca, idest, affectus iræ in vocem prorumpens; plus etiam est fatue, idest, certa expressio convitii, propter quam redditur aliquis infamis; primo judicium, secundo concilium, tertio gehenna debetur; judicium est, quando cum reo agitur, & adhuc locus defensioni conceditur; concilium dicitur, quando de sententia danda agitur inter judices; gehenna dicitur illatio pœnæ; grave est de culpa agere, gravius est sententiam dare, gravissimum est pœnam irrevocabiliter infligere.*

In Matth.

Qui autem dixerit, fatue.

20. *Idest,* inquit S. Anselmus, *qui convitio fratrem conturbaverit.* S. Hilarius dicit: *Piaculi magni periculum est; quem salem Deus nuncupaverit, eum contumelia infatuati sensus lacessere.* Albertus Magnus hujus injuriæ gravitatem simili quadam consideratione examinat, dicens: *Non modicus furor est, quem Deus sale sapientiæ condivit, infatuatum dicere, ut dicit Glossa; fatuus dicitur, ex destituto regimine rationis sapore caret bonorum morum, & hoc est impositio magni criminis cum impleta voluntate nocendi.*

21. Lucas Burgensis dictum illud, ad quamvis contumeliam, & injuriam gravem extendit: *Idest, cujus ira eò prorumpit, ut fratrem suum adhuc sceleris alicujus aut impietatis notet, eò enim pertinet convitium fatui; nam fatuus verè ac propriè est, qui vitam instituit non secundùm legem Dei, à recta scilicet ratione alienam.*

Reus

Reus erit gehennæ ignis.

22. Paulus de Palatio hanc gehennam vallem quandam certi cujusdam hominis Hinon appellati fuisse scribit, quæ admodum amœna & delitiosa erat, quo in loco Gentiles ad honorem idoli Moloch, quod eo in loco adorabant, filios suos igne conflagrabant, ne autem parentes filiorum suorum audirent ploratus & ejulatus, eo quo cremebantur tempore, tympana, aliaque instrumenta musica circumstrepebant: *Dum puer ardebat, saltabant adstantes, & percutiebant tympana.* Hanc vallem Josias rex, ut magis abominabilem & exosam redderet, cadaveribus aliisque morticinis & immunditiis repleri jussit: ut igitur Salvator noster infernum demonstraret & circumscriberet, hujus vallis nomine usus fuit, non solùm ratione ignis, quo parvuli concremabantur, quique ibidem continuò ardebat; verum etiam, quia ibi illud Jobi adimplebatur oraculum, *Tenent tympanum & citharam, gaudent ad sonitum organi, ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt.*

4. Reg. 23. 10.

Iob. 21. 12.

23. S. Gregorius ait: *Per gradus culpæ crevit ordo sententiæ, quia in judicio adhuc causa discutitur, in concilio autem causæ sententia definitur, in gehenna, ea, quæ de concilio egreditur, sententia expletur.*

L. 21. Moral. c. 4

24. Jansenius supra tres prædictos iræ & pœnæ gradus, similem quandam considerationem habet; dicit enim: *Sciendum, Dominum in istis tribus gradibus iræ & reatuum attemperasse doctrinam suam ad captum simplicium; non enim semper minus peccat, qui tacitus irascitur, quàm qui convitiis debacchatur, sed pro captu vulgi, per eum, qui tantùm irascitur, proposuit exemplum iræ levis, quæ nondum decrevit ultionem; per Racca, iræ gravioris; & per fatue, iræ gravissimæ citra homicidium, sic quòd irascentem, dicit reum judicio; dicentem Racca, reum concilio; dicentem fatue, reum gehennæ ignis.*

25. Quidam istud, inquit D. Chrysostomus, *Exaggeratione magis, sive per hiperbolen dictum esse voluerunt;* eo quòd peregrinum illis, sive inconveniens esse videatur, quòd unicum tantùm verbum asperum & contumeliosum pœna sit æterna mulctandum; sanctus tamen Doctor modum hunc loquendi non hyperbolicum, sed veridicum esse existimat, dicit enim: *Sed vereor, ne nosmetipsos his verbis omnino frivolis, vel potius infidelibus seducentes, in rebus ipsis supplicia extrema solvamus.* Ratio autem, quam S. Doctor reddit, & pondus contumeliæ, & gravitatem culpæ clarè demonstrat; subjungit enim: *Noli aspicere, quòd unum hoc verbum sit, sed quantum periculi habeat, expende: an ignoras inimicitiarum tempore incandescente ira, animoque prorsus ardente, etiam minimum aliquid magnum aliquid videri? Hæc parvula & homicidia sæpe peperunt, & urbes sæpe integras subverterunt.*

Hom. 16. in Matth.

26. Theophylactus eandem considerationem his verbis adducit: *Multi*, inquit, *hoc grave & durum esse putant, non est autem; nam qui fratrem suum ratione & prudentia privat, facitque ut in nullo differat à bestiis, quomodo non dignus gehenna? Etenim qui scommatis & contumeliis persequitur, charitatem destruit, qua destructa simul omnes destruuntur virtutes, qui contumelia proximum afficit, dum charitatem dilacerat, & proinde ignis incendio dignus fuerit.* Idem quoque motivum Chrysostomus tangit, dum hanc pœnam non per exaggerationem comminatam esse ostendit: *Nihil enim ita studet Deus, ut nos mutuis charitatis nexibus colligare, nihil enim quod ita omnem malitiam & pariat & firmet, ut interemptio charitatis.*

27. Inter ea bona temporalia, quæ homo maximi facit, unum, & quidem præcipuum est, honor & existimatio, sive fama, bona, hæc autem per injuriam valde denigratur, unde Ecclesiasticus infamiam appellat *Flagellum linguæ*, quia flagellum præter percussionem, ignominiam secum & infamiam adfert, cùm sit proprium mancipiorum, & hominum vilissimorum abjectissimorumque supplicium; unde illi qui apud Jeremiam, affectum quendam iracundiæ valde vindicativum exprimere volebant, dixerunt: *Venite percutiamus eos lingua.* Job, qui generosioris patientiæ prototypon fuit, constans quidem fuit, quando ei omnium facultatum suarum ruina, nec non omnium filiorum suorum mors & domus suæ nuntiabatur exterminium, similiter se à vertice capitis ad plantas pedum usque à vermibus devorari heroica cum patientia sustinuit; at verò, quando ludibrio & improperiis infestari cepit, nonnihil se impatientem exhibuisse visus fuit: *Usquequò affligitis animam meam, & atteritis me sermonibus?* Vulnera quidem, sive ulcera corpus perforabant, at verò injuriæ ad ipsam usque animam penetrarunt; nam ut Origenes ait: *Sæpenumero qui corporis cruciamenta toleravit, non passus est verba.* Et sanctus Ambrosius inquit: *Verborum suorum saxis lapidabant innoxium.*

Ecclı. 28. 21.

Ier 18. 18.

Iob. 19. 2.

L. 21. de ieiun.

Iob. 6. 3.

28. Universa lex Evangelica huic unico dilectionis præcepto innititur; unde dicitur: *Qui diligit proximum, legem implevit*, injuria autem charitati directè opponitur, quia dum proximum aspernatur, vilipendit, & vituperat, suam dissensionibus & inimicitiis originem subministrat, & quisquis in hasce prorumpit, ab ira & furore se vinci permittit, eundemque in fratre suo ut plurimùm excitat. Unde beatus Laurentius Justinianus ait: *Principium amicitiæ est bene loqui, & grande exordium inimicitiarum est, injuriari contumeliosè.*

Rom. 13. 8.

De lig. vitæ. c. 6. de ejus fr.

29. Observastisne unquam, quandoquidem Spiritus sanctus in toto vastissimo sacræ Scripturæ volumine primam de gehenna, quæ idem est quod infernus, mentionem fecerit? Quot abominandi excessus in veteris Testamenti decursu referuntur! Quàm severa à vindicativa Christi justitia illata leguntur supplicia! Et tamen Sapientia illa increata ad faciendam hujus nominis gehennæ mentionem non sine mysterio eousque exspectavit, donec illam comminaretur in pœnam & supplicium injuriæ proximo illatæ, tunc enim omnium primò nominavit.

2. Reg. 6.

30. Tritum in Israel proverbium erat: *Cæcus & claudus non intrabunt templum*; ex quo illos à Deo abjectos & repudiatos fuisse colligitur, & tamen constat, quòd iidem cæci & claudi, jussu patrisfamilias Evangelici (in quo filius Dei præfiguratus fuit) ad cœnam, quæ symbolum est gloriæ, invitati fuerint; & ideo ad intelligendam hujus dicti primam originem, unde procedit, sciendum est, quòd in eodem monte Syon, in quo templum Domini fabricatum erat, fortalitium quoque à Jebusæis gentilibus terræ Chanaan possessoribus fuerit erectum, illudque adeo firmiter munitum, ut, quia insuperabile esse credebatur, alios ad illius custodiam non adhibuerint præsidiarios, ut nonnulli opinantur, præterquam cæcos & claudos, eo quòd illud nunquam expugnandum fore credebant: hi autem Davidem illud invadere tentantem deriserunt, multis affecerunt injuriis, & verborum contumeliosorum opprobriis; *Cæcos & claudos odientes animam David, idcirco dicitur in proverbio: Cæcus & claudus non intrabunt in templum*; quod idem est, ac si diceretur, illi, qui proximos suos probris & injuriis afficiunt, nullam cum Deo partem habebunt. De sancto Elisæo Propheta narratur, quòd dum die quadam in Bethel ascendere vellet, multi illum insecuti fuerint pueri: *Pueri parvi egressi sunt de civitate, & illudebant ei dicentes: Ascende calve, ascende calve*; & quidem tametsi sanctus hic Propheta adeo firmiter in virtutibus fraudatus fuerit, utpote qui duplicem Eliæ spiritum hæreditatis loco, ab eodem acceperat, nihilominus opprobrium istud egerrimè ferens: *Maledixit eis in nomine Domini.* Quam verò Deus hanc maledictionem ratam gratamque habuerit, vel ex eo manifestè colligitur, quòd divina justitia, hac maledictione prolata, in eosdem subitò animadverterit: *Egressi sunt duo ursi de saltu, & laceraverunt ex eis quadraginta duos pueros*; & quidem, non obstante quòd eum non ob moralem quendam, sed ob naturalem calvitiei defectum, & in ætate, quæ omnis malitiæ & judicii incapax erat, deriserint, Deus tamen illos ob hunc reatum tanta cum severitate castigare voluit, ut essent in exemplum omnibus illis, qui se malitiosè ab ira & odio seduci permittentes, proximis impudenter injuriari, & contumeliis afficere non dubitant, falsa illis crimina imputando; hi enim longè majori sunt digni supplicio: *Reus erit gehennæ ignis.*

4. Reg. ii.

Ibid. v. 24

Versus 23.

Si ergo offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quod frater tuus habet aliquid adversum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & vade priùs reconciliari fratri tuo, & tunc veniens offeres munus tuum.

Si ergo, &c.

1. Hugo Cardinalis observat, Christum propter homicidium, ne scilicet illud committeretur, prohibuisse iracundiam in corde reconditam, multò magis verò illam, quæ tandem præ sui vehementia in contumeliam prorumpit: *His tribus solet addi quartum, quod ex his solet nasci, odium scilicet, quod est ira inveterata.* S. Thomas eandem habet ponderationem, dum ait: *Hic prohibet iram inveteratam, ex qua odium nascitur*, facitque juxta Rabanum, argumentum quoddam à minori ad majus: *Si non licet fratri suo irasci, multò fortius non licet detinere iram, unde nascitur odium.*

In Matth.

Offers.

2. Porro qualis illa oblatio sit, quam Deus à nobis primo loco postulat, ipsemet Deus noster expressè declarat, dum ait: *Præbe fili mi cor tuum mihi*; at verò ne cor vacuum esset, ideoque ejus oblatio minus sibi esset accepta, illud ipsum à Spiritu sancto repleri fecit: *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis*; quòd si verò hujusce amoris ignis in corde nostro extinctus fuerit, imò econtrà fuerit pessima odii amaritudine imbutum, Deus utique oblationem istam omnino abominabitur. Theophylactus ait: *Docet charitatem verum esse sacrificium.* Chrysostomus pariter in persona Dei dicit: *Sacrificium mihi est, fratrum reconciliatio.* Enimverò oblationes nostræ Deo placere non possunt, si nos, qui illas offerimus, ei non fuerimus accepti, idest, si ejus fuerimus inimici: prorsus enim impossibile est amare ipsum, & amore ejus non amare proximum nostrum; sunt enim hi duo amores à se invicem indivisibiles & inseparabiles, unde per necessariam consequentiam colligitur, quòd si nos Deo grati & accepti non simus; multò minus gratæ futuræ sint nostræ oblationes; nam ut S. Augustinus ait: *Te quærit Dominus magis, quàm munus tuum; offers munus tuum, & tu non es munus Dei; plus quærit Christus, quem redemit sanguine suo, quàm quod tu invenisti in horreo tuo.*

Pro 23.26.

Rom. 5. 5.

Hom. 26. in Matt.

Serm. 16. de ver. Dom.

3. Ex celeberrimo illo Apostoli 1. Cor. 13. textu clarè satis deducitur, quòd nulla oblatio, nullum quantumvis bonum opus, licèt etiam martyrium esset, sine amore & charitate Dei, ei grata esse possit. Et ideò Tertullianus bene ait: *Quid est, ad pacem Dei accedere sine pace? Ad remissionem debitorum cum retentione. Quomodo placabit patrem iratus in fratrem?*

Ib. de orat. c. 12.

4. Jansenius observat, quòd Christus Dominus noster, qui proximum suum offendit, remedium præscribere volens, non solùm ei præceperit, ut cum eo se denuo reconciliaret, sed etiam ut pacem cum Deo renovaret: *Necessitatem satisfaciendi fratri offenso demonstrat ex displicentia divina, dum offensam in fratrem docet esse impedimentum ad offerendum munus Deo, ut intelligamus non solùm in fratrem nos peccasse, sed etiam in ipsum Deum, nec tamen posse nos nostris sacrificiis Deo reconciliari, quamdiu non fuerimus reconciliati fratri.* In Levitico, ubi de oblationibus agitur, inter alia scribitur: *Nec quidquam mellis adolebitur in sacrificio Domini*; mox verò aliud mandatum subjungitur, quo omnes oblationes sale conspergi jubentur: *Quidquid obtuleris sacrificii, sale condies, nec auferes sal fœderis Dei tui de sacrificio tuo.* Similiter luminaria ad divinum ejus cultum spectantia, non ex cera (quamvis hæc materia luminarium nobilissima existat) sed ex oleo restaurari voluit: *Oleum ad luminaria concinnanda, at verò omnia in figura contingebant*; mel etenim & cera fabricantur ab apibus, quæ vindictam appetentium figuræ existunt: siquidem apium proprium est, quod si molestia aliqua afficiantur, aculeis suis pungere soleant, eosdem in vulneribus post se relinquentes, tametsi post infixum vulneri aculeum mori debeant, ac proinde non solùm mel, sed etiam ceram ab oblationibus suis repudiavit, & solum oleum adhiberi præcepit, eo quòd non solùm olivæ, quæ pacis symbolum esse noscitur, fructus existit; verùm etiam, quia liquor quidam est, qui quanto amplius in torculari calcatur, tanto ad commodum & utilitatem magis abundat: econtra vero sal unionis & concordiæ symbolum existit, ac proinde sal fœderis appellatur. Et ideo in sancto Marco quoque Christum dixisse legimus: *Habete in vobis sal, & pacem habete inter vos*; ad illud namque componendum, duo elementa inter se contraria, aqua videlicet & ignis se simul uniuntur, & in beneficium nostrum in concordia mutua conservantur. Deus quoque modum constituit, juxta quem altare erigendum erat; super quo sacrificium, ad hoc ut gratum esset, offerri debebat: *Ædificabis altare Domino Deo tuo de lapidibus, quos ferrum non tetigit*; parvi faciebat, quod cæteroquin lapides illi rudes, impoliti, nec secti, aut quadrati essent: *Offeres super eo holocausta, & immolabis hostias pacificas.* Non vult igitur Deus, quod lapides altaris illius, super quo illi nostræ sunt offerendæ oblationes, vel per umbram ferrum tangat, utpote quod discordiæ symbolum, iræ, odii, & vindictæ instrumentum esse constat. Unde Origenes ait: *Ex lapidibus, quos ferrum non tetigit, qui ferrum pugnæ, ferrum belli, ferrum litium nunquam recepit, sed semper pacificus fuit, semper quietus & mitis.*

Marc. 9. 49.

Deut. 27. 5.

Ibid. v. 6.

Hom. 12. in Ios.

5. Lyranus inquit: *Advertendum, quòd munus Deo oblatum non proficit ipsi offerenti, nisi sit in charitate, charitatem autem non habet, nisi proximo læso ab eo, velit satisfacere.* S. Gregorius ex his verbis arguit, quantum Deus odium detestetur proximi: *Hinc ergo perpendite, quantum malum discordiæ, propter quod & illud abjicitur, per quod culpa laxatur.*

L. 8. in Ezc.

Munus.

6. *Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi*, inquiebat David, cognoscebat enim, quòd nihil boni Deo offerre valeamus, quin illud primò ab ipso receperimus: *Omne datum optimum, & omne donum perfectum de sursum est*; quodam verò inter omnia Dei dona majus est? *Major autem horum est charitas. Ad Colossenses 3. v. 14. Super omnia autem charitatem habete. 1. ad Timoth. 1 v. 5. Finis præceptiest charitas*, hoc est donum, quod Deo in nobis præcunctis aliis placet: *Docet charitatem* (ut suprà ex Theophylacto diximus) *verum esse sacrificium.*

Ps. 115. 12.

Iac. 1. 17.

1. Cor. 13. 13.

7. Possumus etiam juxta D. Chrysostomum, oblationis vel numeri nomine, orationes & eleemosynas nostras intelligere. *Munus & hostiam, orationem & eleemosynam dico, quia enim & hæc sacrificii instar obtinent. Audi Prophetam loquentem: Sacrificium laudis honorificabit me. Immola Deo sacrificium laudis; itaque etiamsi orationem cum tali offerat voluntate, melius est orationem relinquere, & ad reconciliationem fratris excurrere, & tunc orationem consequenter offerre.*

Hom. 16.

Ps. 49. 23.

8. S. Antonius de Padua inquit: *Munus pœnitentiæ ad altare, idest, carnis macerationem, & ibi recordatus fuerit, quòd frater, idest, spiritus tuus habet aliquid adversum te, idest, corpus affligens recordaris, quòd spiritus tuus aliquo vitio est maculatus, relinque ibi munus tuum, idest, noli confidere de carnis afflictione, nisi prius mundaveris spiritum tuum ab omni iniquitate.*

In Dom. 6. post Trin.

Tuum.

9. Albertus Magnus hanc dictionem, *Tuum*, observat, indeque colligit, quòd oblatio, quam Deo facimus, & eleemosyna de nostris facultatibus, deque nostro justo lucro fieri debeant: *Debet fieri oblatio & eleemosyna de tuo.* Unde Sapiens in Proverbiis monet: *Honora Dominum de tua substantia*; ubi Hugo Cardinalis inquit; *Non de aliena, sed de tuis rebus bene acquisitis, quia oblatio de alieno non placet Deo; hujusmodi substantia triplex est; prima redditus Ecclesiasticus; secunda proprium patrimonium; tertia, res acquisita proprio labore. De prima substantia fit bona eleemosyna, de secunda melior, de tertia optima.* S. Gregorius ait: *Quidquid in Dei sacrificio ex scelere offertur, omnipotentis Dei non placat iracundiam, sed irritat.* Per hoc quoque donum & oblationem nostram intelligi possumus nos ipsi, estque hoc sacrificium, ad quod nos hortatur

Lev. 2. 11.

Ibid. v. 13.

Exod. 25. 6.

Prov. 3. 9.

Ibid.

Regist. l. 7. ep. 111.

Rom.12.1. tur Apostolus, dum ait: *Obsecro itaque vos fratres, per misericordiam Dei, ut exhibeatis corpora vestra hostiam viventem fide*, inquit Hugo Cardinalis, *sanctam spe, Deo placentem charitate*. Idem sibi vult quoque hoc quod In Prov. Sapiens dicit: *De tua substantia, ideſt*, ut Glossa ait, *de teipso, videlicet teipsum offerendo*. Hugo Cardinalis ait: *Notandum autem, quod unusquisque prius se debet offerre Deo, quam sua, nec placet Deo si sua offert, & se Deo subtrahat, quod fit per iram*.

Ad altare.

10. *Munus tuum*, inquit S. Thomas, *ideſt, oblationem tuam ad altare materiale, vel munus boni operis ad altare, ideſt Christum*. Sanctus Bonaventura per hoc altare mysticum, Christum intelligit: *Sed heu multi hodie plus ad aleam & similia offerunt, quàm ad altare: altare tuum Christus est, quod in paupere, vel tua mente ubique invenies, ideo in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda*. Ad hoc altare, ideſt, sacratissimum Christi corpus multi Christiani accedunt, non ut offerant, sed ut oblationem recipiant, ideſt, ut de hoc corpore pro nobis in cruce oblato cibentur, hi autem accedunt cum corde mundo, & ab omni odio & rancore purificato, quia priusquam hoc agno immaculato cibemur, pectus percutientes, verba illa proferre solemus: *Agnus Dei qui tollis peccata mundi, dona nobis pacem*. Item post Canonem verba illa recitamus: *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris*; ac proinde valde circumspectè cavere debemus ne mentiamur. Concilium Tridentinum de hoc sanctissimo altaris Sacramento tractans, hisce illud honorificis nuncupat epithetis: *Signum unitatis, vinculum charitatis, pacis & concordiæ symbolum*.

In Matt. Ser. 2. in hac Dom.

Mal.1.11.

Sess.16.c.2.

11. Salvatore nostro die quadam de Eucharistiæ futura institutione differente, Judæi inter se contendere cœperunt: *Litigabant ergo Judæi ad invicem dicentes: Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum?* S. Augustinus circa illa verba, se non mirari dicit, quòd *litigabant, quoniam panem concordiæ non intelligebant, nec sumere volebant; nam qui manducant talem panem, non litigant ad invicem, quia unus panis, unum corpus multi sumus; & per hunc facit unius moris habitare in domo*. Non sine mysterio Spiritus sanctus nobis insinuat, quòd manna, utpote hujus Sacramenti typus, per circuitum castrorum sive tabernaculorum militarium delapsum fuerit, non verò intra eadem: *Ros jacuit per circuitum castrorum*; non eadem fuit ratio coturnicum, hæ enim etiam intra ipsamet castrorum tentoria capiebantur: *Manna apparuit in solitudine*. Unde Rupertus Abbas ait: *De castris igitur illis exeundum sibi est, quicunque hoc minutum, quod detulit ros iste, colligere contendit*. Quisquis igitur ad hoc altare ascendere cupit, non debet in proposito duellandi subsistere, sed apage sint rixæ, procul absint arma. Quod si quis mihi opposuerit, sanctam matrem Ecclesiam, hanc introduxisse consuetudinem, ut, quando cœlestis hic panis dispensatur, verbis militis, sive centurionis cujusdam, arma tractantis, Deum alloquamur. Huic ego respondeo, quòd Ecclesia per hæc verba potius nobis insinuare voluerit, quanto odio Deus prosequatur omne illud, quod vel minimam odii vel hostilitatis umbram in se continet: Etenim centurio sive miles iste non obstante quòd servus ejus, pro quo supplicabat, sub tecto ipsius ad mortem usque languidus jaceret, profundissima cum humilitate dicebat: *Non sum dignus ut intres sub tectum meum*. Et quidem verba hæc non solùm ex quodam modestiæ instinctu dicebat, sed quia interius illuminatus erat, ut cognosceret, nequaquam consentaneum esse, ut Christus, de quo Apostolus dicit: *Ipse est pax nostra*, in domum militis, seu potius in armamentarium quoddam ingrederetur, in quo præter milites & enses aliud nihil videre erat, & ubi de nulla re alia agebatur, quàm de negotiis ad bellum pertinentibus. Unde Origenes in persona Centurionis ait: *Miles sum gladio accinctus, sanguinem fundens, ad prælium exiens, & ob id non sum dignus, ut intres sub tectum meum*, & re ipsa verè domum ejus ingressus non fuit, sed procul ab ejus domo constitutus, servo ejus sanitatem restituit. Quisquis igitur in dissensione cum proximo suo venit, & nihilominus ad hoc altaris Sacramentum accedere præsumit, dicat similiter, non jam ex motivo humilitatis, sed sincerè & verè: *Domine non sum dignus, ut intres sub tectum meum*; siquidem *factus est in pace locus ejus, & habitatio ejus in Sion*. In hoc pacis Sacramentum institutis: *Ibi confregit potentias arcuum, scutum, gladium, & bellum*. S. Hieronymus hæc Evangelii verba trutinans, postquam hanc propositionem præmisisset: *Ignoramus sine pace communionem*, hoc inde argumentum deducit: *Si munera nostra absque pace offerre non possumus, quantò magis & Christi corpus accipere?* D. Chrysostomus hæc verba: *Si offers munus tuum ad altare*, ponderans, omnes tam sacerdotes quàm laicos, in discordia cum fratribus suis viventes, ad aperiendum huic Christi monito aures suas, hisce verbis invitat: *Audiant hi, quis sacris certè mysteriis initiati cum inimicis ad communionem altaris accedunt; audiant etiam illi, qui nondum initiati sunt, nam ad ipsos quoque habet aliquid sermo iste commune*.

Ps.17.1.

Ep ad Theoph.161.

Hom. 5. in Matth.

Et ibi recordatus fueris.

12. Albertus Magnus ait: *Recordatio non est actus memoriæ, sed reminiscentiæ, ut dicit Philosophus; reminiscentia autem est cum ratione, & est discussio conscientiæ secundum vitam præteritam*.

13. Paulus de Palatio ex his verbis fructum quendam deducit, quem percipimus ex oblationibus sacris, quas Deo facimus: *Admonemur de his, quæ ad nostram salutem spectant*; etenim per ejusmodi Deo factas oblationes Deus movetur, ut nos de rebus ad salutem nostram pertinentibus erudiat: *Forsan enim non tibi in mentem venisset fratris reconciliatio; at quia accessisti ad offerendum munus, tuam Deus excitat memoriam*; adducitque Davidem dicentem: *Cogitabam ut cognoscerem hoc, labor est ante me, donec intrem in tabernaculum Domini, & intelligam in novissimis eorum*. Igitur David *non admonetur rei, quæ tam erat necessaria sibi, nisi introisset in tabernaculum Domini*.

Ps.72.16.

Quòd frater tuus habet aliquid adversum te.

14. *Pro contumeliæ affectione*, inquit Hugo Cardinalis, *pro corporali læsione, pro famæ denigratione detrahendo, pro animæ læsione adulando, pro temporalium subtractione*. S. Anselmus ita exponit illa verba, ut tensus sit: *Si habet aliquam querelam contra te*. Et hoc sensu facile est, hoc Christi præceptum intelligere, nimirum jubetur, ut is, qui offendit vel injuria aliqua affecit proximum, vadat ad placandum offensum, eumque sibi reconciliandum. S. Thomas autem considerat, quòd, ex quo Christus in hoc præcepto non adjunxit, dicendo: si frater tuus habet justum motivum contra te, ideo præceptum hoc ita intelligendum esse, quòd is, qui injuriam est passus, primus esse debeat in quærenda amicitia & reconciliatione illius, qui illum offendit: *Dat intelligere, quòd etiam ille, cui injuria facta est, debet quærere amicitiam*. Non enim Christus dicit: si tu oderis ipsum, sed si ipse habuerit odium aliquod adversum te, tametsi tu nullam habeas adversus ipsum rancorem. Porro consilium istud sive præceptum prima quidem facie durum & grave nimis nonnemini videri poterit, siquidem offensus dicere posset: Ego ipsi offensam acceptam ex animo condono, & amo ipsum; quòd si verò ille me odit, aut aliquam quoad me displiceantiam habet, viderit ipse quid agat, ego ab omni culpa liber sum; at verò ipsum dum hoc dicit, gravi errore decipitur, quia revera in rancore ejus culpam habet, redditque se alienæ culpæ participem: dum enim eundem è corde ipsius eradicare valens, idipsum facere renuit, signum est quòd eum minimè diligat, aliàs enim primum omnium loco, spiritualem animæ ipsius salutem amaturus esset: *Qui non diligit, manet in morte*. Et Apostolus ait: *Si fieri potest, quantum ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes*. Regius quoque Propheta de se dicit: *Cum his qui oderunt pacem, eram pacificus*. Charitas enim à nobis exigit, ut omni cum studio proximum nostrum placare, ejusque furore mitigare conemur, humiliando nos coram ipso, excusando ipsum, omnemque ei debitam satisfactionem præbendo. Dionysius Carthusianus citat Divum Chrysostomum & Cassianum dicentes: *Ad charitatis perfectionem*

In Matt.

1. Joan. 3. 14. Ps. 119. 6.

præ-

præcipuè pertinet, ut etiam ille, qui læsus est, studeat adversarium mitigare, non solùm dimittendo illatam injuriam, sed blando sermone cor ejus placando, quatenus de cætero sincerum ad se affectum retineat; si enim possum alterius, quamvis injuriatoris, iracundiam, invidiam, perversitatem sanare, ejusque animam à morte culpæ eripere, primo accedendo ad eum, & pacem reformando inter eum & me, & cùm non facio hoc, non videor esse perfectus in charitate Christi, qui pro iniquorum salute sanguinem fudit, nec proximi, quem possum à tanto liberare periculo, humiliando meipsum.

15. S. Hieronymus l. 2. contra Pelagianos, de hac materia discurrens, dicit: Potuit quidem offensus dicere, quòd nullum in se contra proximum, rancorem retineat: *Meæ est potestatis, ut non habeam aliquid contra fratrem meum; ut autem ille adversum me habeat, in illius voluntate consistit. Quid ergo faciam, si ille reconciliari noluerit? Obsecrem? flectam genua? sed audire contemnet; an obtorto collo nolentem in jus amicitiæ traham? Et quæ est major inimicitia, quam amicitias necessitate sociare? neque enim dixit: Roga eum ut tibi reconcilietur; sed reconciliare primùm fratri tuo, & sic offeres munus tuum.* Faciendum nobis est, quidquid charitas nobis suadet & urget, neque ad quid amplius obligamur, neque ad impossibile tenemur.

16. Porro nos hoc præcepto Dominico ad quærendum & reconciliandum nobis fratrem nostrum, qui nos offendit, exstimulari, multorum est Expositorum opinio. In Matt. Idem S. Doctor super Matthæum ita ait: *Non dixit: Si tu habes aliquid adversus fratrem tuum, sed si frater tuus habet aliquid adversus te, ut durior reconciliationis imponatur necessitas.*

17. Theophylactus quoque Christum non dixisse consideraat, quòd si proximus noster aliquid adversus nos habeat, sive justum, sive injustum, sed absolutè: *Sive enim justè, sive injustè habeat, reconciliare. Et non dixit: Si habes tu contra illum; sed si habet ille contra te, conare ut ipsum ad amicitiam reducas.*

Hom. 16. in Matth. 18. D. Chrysostomus ait: *Neque addidit: Sive jure, sive injuria, sed simpliciter: si habuerit aliquid adversus te; nam etiamsi jure succenseas, non tamen convenit odium diutius fovere & extendere; nam & Christus* Hom. 11. *justissimè nobis poterat irasci, sed tamen semetipsum pro nobis dedit immolandum.* Author Imperfecti ait: *Ne dicas, ille mihi nocuit, non ego illi; ille mihi satisfacere debet, non ego illi; si pro gloria salutis meæ jubet te Dominus amicitiam facere, magis nocitus debet rogare, ut duplicem gloriam consequaris; unam, quia nocitus es; alteram, quia prior rogasti: si enim in illum nocuisti, & ideo rogasti, parcet tibi Deus, quòd nocuisti, quia prior rogasti, tamen nullam habes mercedem, quia reus constitutus rogasti; si autem ille te læserit, & prior rogaveris, magnam habebis mercedem.*

Relinque ibi munus tuum ante altare.

19. Lucas Burgensis hoc loco quæstionem hanc excitat, dicens: *Roget quis, an non absurdum sit, pluris fieri charitatis in proximum officium, quàm Dei cultum?* Ergone intermittendus est cultus divinus, seu oblatio sacrificii, qui sublimior quidam religionis actus est, ut fratrem nostrum nobis reconciliare & placare valeamus? Responsio autem, quam dictus Author subjungit, adeo est efficax, ut omnem prorsus intellectum convincat. *Responsio in promptu est*, inquit, *Dei cultum præcipuè in interna animi affectione, in charitate situm esse; sum verò in operibus externis, in sacrificio, oratione, eleemosyna, & similibus, quare inprimis danda est opera, ut bene se animus habeat, & charitatem, quam à se depulit, revocet.* Nihil est, quod Deus in anima aliqua gratius & acceptius habeat, quàm charitatem & amorem erga ipsum & proximum, imò sine hoc nihil omnino, quantumvis etiam id bonum sit, Deo est acceptum. Unde Jansenius ait: *Advertenda hìc mira Dei benignitas, qui, ut promoveat mutuam fratrum charitatem, cùm alioqui liber sit, & sui juris, nec ulli adstrictus, suam gratiam vult pendere à fratris gratia, ita ut suam impartiri nolit, nisi fratris gratia impetrata.* Hom. 16. cit. S. Hilarius quoque similem habet considerationem, dum ait: *Reconciliata humana pace reverti in divinam jubet in Dei charitatem de charitate hominum transituros.* D. Chrysostomus continere se nequit, quin exclamet: *O admirabilem benignitatem, atque ineffabilem erga homines amorem Dei! honorem suum despicit, dum in proximo charitatem requirit, ostendens, quoniam nec priora, quæ etiam comminatus est odio aliquo hominum, vel de cupiditate inferendi supplicii comminatur, sed amore præcipuè. Quid enim his verbis mitius esse posset? quid lenius? interrumpatur, inquit, cultus meus, ut tua charitas integretur.* Theophylactus quoque idipsum scribit, dum Hom. 11. in Ioan. ait: *Contemnit Deus proprium honorem, tantùm ut nos diligamus.* Author Imperfecti eo se reflectit, scilicet quòd Deus obsequium & cultum suum nihili faciat, dum amorem & pacem inter nos mutuam nutrire possit: *Quasi dicat ad illum: Vade, ego libenter contemnor, libenter honoris mei patior damnum, libenter exspecto Dominus servos, tantummodo ut vos in amicitiam veniatis; vade ergo ut scias, quia plus diligo concordiam fidelium meorum, quàm munera, quia munera hominum nullum Deo faciunt lucrum, charitas autem illorum Dei gloriam operatur.*

Et vade prius.

20. Cur obsecro, non permittit illum prius offerre, cum adjuncta promissione, quòd deinceps se quoque cum proximo suo reconciliare velit? Quis grave sacrilegium esse ignorat, sacrificium imperfectum relinquere? Ecce tibi quanto cum studio & industria unionem & concordiam proximorum desideret, dum potius sacrificium imperfectum remanere, quam reconciliationem fraternam vel ad momentum aliquod suspendi desiderat.

21. Ingeniosa pariter & utilis fuit illa Jansenii ponderatio; observat enim quòd *non dixit, reconciliari fratri tuo, priusquam offeras munus Deo, ne tempus reconciliandi concedere videretur usque ad tempus offerendi munus Deo, sed ut ante omnia negotia, & quàm citissimè doceret incumbendum reconciliationi: si, inquit, offeras, & ibi recordatus fueris, vade*, &c. quod argumentum, quanta cum cura & sollicitudine, priusquam nos divino conspectui præsentemus, reconciliatio fraterna curanda sit clarè demonstrat: *Si enim divinum negotium, etiam cùm in manibus est, intermittendum est, & postbabendum reconciliationi fraternæ, multò magis alia negotia; & si tunc, dum quis ante altare recordatur offensæ, recurrendum est ad fratris reconciliationem, multò magis id prius agendum erat.*

22. Author Imperfecti per hoc verbum *vade*, indicatam nobis intelligit vehementiam & velocitatem sollicitudinis: *Festina ergo inimicum tuum prævenire ad amicitiam, ne fortè te tardante, ille præveniat te ad rogandum, & rapiat de manibus tuis pietatis mercedem.* Loc. cit. Porro quid sit munus ante altare relinquere, donec fratrem nostrum reconciliaverimus, Dionysius Carthusianus his verbis clarè demonstrat, hoc enim idem est, ac si juberet, *non facere opera bona, nisi prius proponamus ire ad fratrem offensum, quod utique propositum expedit exequi statim, cùm convenienter fieri poterit.*

23. In vita S. Joannis Eleemosynarii Patriarchæ Alexandrini refertur, quòd, dum hic servus Dei in procinctu Missam celebrandi constitutus, Clericum quendam prava erga se voluntate inclinatum esse recordaretur, ipse, tametsi illum non læserat, sed potius ab ipso graviter offensus fuisset, ab altari discedens, eundem studiosè requisierit, eumque inventum, sibique perfectè reconciliatum, in sua societate ad altare perduxerit, sicque magno cum gaudio recitarit verba illa ex *Pater noster: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.* Demum verò Author idipsum referens subjungit: *Deiferi quidam sanctorum Patrum dixerunt, Angelorum quidem est nullatenus litigare, sed in omnimoda & perpetua pace consistere, hominum verò est altercari quidem, sed statim reconciliari; dæmonum autem est totum diem litigare, & totum diem transire reconciliatum.* S. Apostolus ad Ephesios scribens, sollicitudinem in hac materia adhibendam his verbis insinuat: *Sol non occidat super iracundiam vestram.* Eph. 4. 26. Quod salutare Apostoli monitum S. Augustinus examinans nos rogat, ut, dum ab ira advertus aliquem corripimur, operam demus, ne talis iracundiæ affectus radicem in nobis agat, neque illam cordi nostro invisceraSerm. 121. de temp. ri patiamur, quin potius eandem ante imminens noctis crepusculum deponere satagamus. Qui idem sanctus

Doctor

Doctor verba illa de sole justitiæ Christo explicat, dicens: *Non ergo occidat sol iste super iracundiam tuam, ideſt, non deſerat Christus mentem tuam, quia non vult Deus habitare cum iracundia tua.* D. Chryſoſtomus ad id melius explicandum, ſimilitudinem adhibet Solis materialis, qui, dum multis cinctus vaporibus occidit, pluvias minatur & tempeſtates; idipſum quoque iracundo accidit; quando cum fratre ſuo minimè reconciliatus, ad ſomnum ſe nocturnum committit; in eo namque ira magis magiſque adaugetur, adeo ut aliud nihil machinetur aut cogitet, quàm diras ſe vindicandi rationes. Pergit idem S. Auguſtinus dicere, quòd ſi tempus iræ tuæ indulleris: *Occideris tu ab iracundia tua, quia ira cùm inveteraverit, fit odium, cùm factum fuerit odium, jam homicida es, omnis enim qui occidit fratrem ſuum, in tenebris manet; non mirum ſi ille jacet in tenebris, à quo occidit ſol.*

Ser. 1. in hac Dom.

24. S. Bonaventura S. Iſidorum citans, dicit: *Qui ſibi fratrem tardius reconciliat, Deum placari ſibi tardius ſciat, fruſtra enim propitiari ſibi Deum credit, qui citò placari in proximo negligit.*

25. Cajetanus obſervat, quòd Chriſtus non dixerit, ut fratrem ſuum, quantumvis longè diſtantem, convenirent reconciliationis cauſa, ſed abſolutè locutus fuerit: *Inſinuatur per hoc præceptum affirmativum, neceſſitas reconciliationis fraternæ ante oblationem, ad hoc ut ſit accepta, & ſi ratio temporis permittit, cum executione exteriori itineris ad reconciliationem fratris; ſi verò prudentiæ ratio non admittit (puta quod relinquatur ante altare munus uſque ad reditum ex Perſide, ubi manet frater offenſus) ſicut cæterorum affirmativorum præceptorum executio exterior differri poteſt, & reconciliatio exterior.* Denique circa adimpletionem & praxim hujus præcepti ita concludit: *Intelligitur, ſi ratio temporis permittit, quantum verò ad animam intelligitur abſolutè.*

26. Lyranus verbum hoc *vade* interpretari poſſe dicit, vel de corporis, vel de affectus greſſibus; ſi de corporis paſſibus intelligatur; *Debet fieri ſi commodè poſſit haberi ipſius fratris offenſi præſentia; ſin autem non poſſit, ſufficit ire ad eum pedibus mentis, quod fit, quando habet propoſitum ſatisfaciendi loco & tempore competenti.* Hugo Cardinalis ait: *Non pedibus corporis, ſi abſens eſt, ſed motibus animi, prius quàm offeras.* S. Anſelmus quoque ita ſcribit: *Si præſens eſt, humiliare ei, & fac quod ad te attinet, ſi autem abſens eſt, promitte, & habeas bonam voluntatem, ut quàm citius invenies, humiliabis te illi, & bene pæniteas in corde tuo.*

Reconciliari fratri ſuo.

27. Porro ſacri Expoſitores reconciliationem iſtam pluribus modis fieri poſſe declarant. Nam Hugo Cardinalis dicit id fieri poſſe, *petendo ab eo veniam, vel ſi læſerit te, dimittendo ei rancorem cordis.* Albertus Magnus ait, *id fieri ſatisfaciendo ſi potes, vel ſaltem petendo veniam, ſi aliter ſatisfacere non vales, ſi tunc reconciliari nollet offenſus frater, non ipſe ex tunc adverſus te, ſed tu inciperes habere aliquid adverſus eum.*

28. S. Thomas per authoritatem S. Chryſoſtomi dicit: *Si cogitatu offendiſti, cogitatu reconciliare; ſi verbis, verbis; ſi factis factis.*

In Matt.

Et tunc veniens offeres munus tuum.

29. S. Hieronymus ſuper hæc verba, ſequens iſtud maximi momenti monitum tradit; Dicit enim: *Quamdiu illum placare non poſſumus, nescio, an conſequenter munera noſtra offeramus Deo.*

In Matth.

30. Albertus Magnus ſuper ly *veniens* ſe reflectens, dicit: *Accedendo ad Deum, qui prius per odium fraternum receſſiſti. 1. Joa. 2. v. 11. Qui odit fratrem ſuum in tenebris eſt, & in tenebris ambulat, & neſcit quo vadat, tunc offeres munus tuum, depoſito odio, & acceptabile erit, quia tunc eſt ſacrificium juſtitiæ, quando fueris juſtificatus. Pſal. 50. 2. Acceptabis ſacrificium juſtitiæ, oblationes & holocauſta, tunc imponent ſuper altare tuum vitulos.*

DOMINICA VI. POST PENTECOSTEN.

Evangelium Marc. cap. 8.

V. 1. *Cum turba multa eſſet, nec haberent quod manducarent, convocatis diſcipulis, ait illis:* 2. *Miſereor ſuper turbam, quia ecce jam triduo ſuſtinent me, nec habent quod manducent.* 3. *Et ſi dimiſero eos jejunos in domum ſuam, deficient in via; quidam enim ex eis de longe venerunt.* 4. *Et reſponderunt ei diſcipuli ſui: Unde illos quis poterit hic ſaturare panibus in ſolitudine?* 5. *Et interrogavit eos: Quot panes habetis? qui dixerunt: Septem.* 6. *Et præcepit turbæ diſcumbere ſuper terram; Et accipiens ſeptem panes, gratias agens fregit, & dabat diſcipulis ſuis, ut apponerent, & apposuerunt turbæ.* 7. *Et habebant piſciculos paucos, & ipſos benedixit, & juſſit apponi.* 8. *Et manducaverunt & ſaturati ſunt, & ſuſtulerunt quod ſuperaverat de fragmentis, ſeptem ſportas.* 9. *Erant autem qui manducaverant, quaſi quatuor millia, & dimiſit eos.*

Verſus 1.

Cum turba multa eſſet, nec haberent quod manducarent, convocatis diſcipulis, ait illis.

1. Miraculum hoc, ab eo, quod Joan. cap. 6. deſcribitur, plane diverſum eſſe, ita certum eſt, ut de eo dubitari nequaquam poſſit; Id quod S. Hilarius ſuper Matthæi caput 15. ſcribens, per varias evidentes rationes demonſtrat. Ibi namque Apoſtoli populo famelico & defatigato, tametſi non niſi uno tantum die ipſis adhæſiſſent, compatientes, à magiſtro ſuo, ut eum dimitteret, petierunt: Hic verò nihil dixerunt, tametſi multitudo hæc triduo integro Chriſtum ſine cibo ſecuta fuiſſet. Ad mare Tyberiadis quinque panes, & duo piſces fuere diſtributi, collectique ſunt duodecim cophini ciborum, reliquis referti: Hic autem ſeptem dividuntur panes & pauci piſciculi, impletæque ſunt reliquiis ſeptem ſportæ: Ibi ſederunt ſuper fœnum, hic ſuper terram diſcubuerunt. In primo miraculo, cibati & ſatiati ſunt quinquies milleni homines, hic quatuor hominum millia paſta leguntur: Ibi panes hordeacei fuiſſe dicuntur: hic autem ſecundùm ſacrorum interpretum communiorum opinionem, panes triticei fuerunt. Gloſſa ex Victore Antiocheno dicit: *Ut Dominus, jam ante probac via populum ad fidem alliceret, eſcas multiplicaverat, ita tunc denuo idem ſignum inſtaurat: utrobique commoda occaſione, quæ ſe offerebat, ad hoc uſus.*

In Matt.

2. Obſervandum eſt, quòd in primo miraculo S. Joannes dicat: *Sequebatur eum multitudo magna, quia videbant ſigna quæ faciebat ſuper his, qui infirmabantur*; In hoc ſecundo miraculo S. Matthæus pariter dicat: *Acceſſerunt ad eum turbæ multæ, habentes ſecum mutos, cæcos, debiles & projecerunt ad pedes, & curavit eos, ita ut turbæ mirarentur*, demum verò immediatè ſubjungit miraculum. Unde veriſſimum eſſe colligitur, quòd tribulationes ad Deum nos currere faciant: *Multiplicatæ ſunt infirmitates eorum, poſtea acceleraverunt.*

Joan. 6.

Matt. 15. 30.

Pſ. 15. 4.

3. Multi utique ex hac turba Chriſtum ſecuti ſunt, quia ſe ab ipſo paſcendos eſſe ſuperabant. Unde Salvator ipſemet ait: *Amen, amen dico vobis, quæritis me, non quia vidiſtis ſigna, ſed quia manducaſtis ex panibus, & ſaturati eſtis, operamini non cibum, qui perit, ſed qui permanet in vitam æternam*; ſic quoque hodie multi Chriſti diſciplinam amplectuntur, ut in hac vita temporaliter commodè vivant; qua ratione multi ſunt, qui ex nullo alio motivo religionem ingrediuntur, quàm quia in ſæculo in anguſtiis & paupertate vivunt; Et tamen etiam hi, qui cum his & ſimilibus finibus Chriſtum ſequuntur, dummodo fines illi divinæ legi minimè ſint contrarii, eo ipſo, quo Chriſti veſtigia ſectantur, ſemper inde aliquod bonum percipiunt.

Joa. 6. v. 26.

4. Veriſimile etiam eſt, quòd in tam ingenti multitudine & numero multi fuerint, qui Dominum ſecuti fuere, ut ejus explorarent doctrinam, vel ut ad Phariſæorum inſtantiam, ejus obſervarent mores & vitæ con-

conversationem, qui tamen postea benignitate & misericordia ejus inescati apud eum permanserunt, vitamque suam in meliorem frugem converterunt: sic quoque perversa quidam cum intentione Ecclesiam ingrediuntur, qui tamen postea verbum Dei audiendo, cor suum totaliter mutant, & ad meliora convertunt.

5. Albertus Magnus notat, quisnam illefuerit, quorum hæc turba tamdiu manebat, nimirum cum Salvatore: *Cum eo enim esse, est esse cum auctore salutis, & sine eo esse, est salutem perdere.*

Nec haberent, quod manducarent.

6. Syriaca versio legit: *Nec esset quidquam, quod ederent*: Lucas Burgensis rationem reddit, cur nihil secum sumpserint ad manducandum: *Adeo omnium eos cæperat oblivio, pro eo quo in Jesum ferebantur ardore.* Idipsum pariter quotidie in multis contingit fidelibus; qui cum in sæculo sint divites, & commode vivant, sequelæ Christi se subjiciunt, religionemque austeram ingrediuntur, absque eo quod vel minimum secum in militiam reportent, quia Christum illis in omnibus providissime prospecturum esse sciunt.

7. Albertus Magnus ait: *Ecce necessitas, quæ inducit ad miraculum; suis nunquam in necessitate deest Dominus.*

Convocatis discipulis ait illis.

In Matth. 15. 8. S. Hieronymus Christum, in hac cum discipulis instituta consultatione, superiores docere voluisse existimat, nec sua cum inferioribus consilia communicare aut tractare dedignentur: *Ut magistris exemplum tribuat, cum minoribus atque discipulis communicanda esse consilia*; Dicit enim Ecclesiasticus *omnia fac cum consilio, & post factum non pœnitebit.* S. Antiochus in quadam Homilia hoc nobis tradit documentum: *In quocunque negotio non mediocris operæ fecerit pretium, remque Deo magnopere acceptam, si consilium exspectes: nemo invenitur, qui non indigus sit consiliariis, nisi Deus solus, penes quem est omnis sapientia.* S. Petrus tametsi in eo, quod est alium in locum Judæ substituere Apostolum, independentem à quovis alio habuerit authoritatem, in hanc tamen electionem, alios quoque adhibere Apostolos operæ pretium esse duxit. Lucæ 22. v. 32. Christus Petro dixerat: *Confirma fratres tuos*, & tamen *illud considera*, ait D. Chrysostomus, *quam Petrus agit omnia ex communi discipulorum sententia, nihil authoritate sua, nihil cum imperio.*

Eccl. 32. v. 24. Hom. 83.

Hom. 3. In Acta.

9. Hugo Cardinalis ex S. Hieronymo aliam hujus rationem reddit, dum ait: *Convocat discipulos ut doceat, vel ideo ut ex collocutione intelligat signi magnitudinem.* Idem quoque Lucas Burgensis his verbis scribit: *Ut verbis ultro citroque datis ad miraculum ipsos redderet attentos*, nec immerito, quia jam illos reprehenderat, quod alterius miraculi huic simillimi, quod in eodem hoc capite, juxta mare Tyberiadis patraverat; tam facile obliti essent.

In Matth.

Versus 2.

Misereor super turbam, quia ecce jam triduo sustinent me, nec habent quod manducent.

Misereor super turbam.

Q. 101. in c. 15. Matth. 1. Abulensis Christum non rogatum; sed sponte propria compassione motum fuisse dicit erga famelicam hanc multitudinem, utpote quæ sancta quadam cum modestia & verecundia, hanc ab eo refectionem postulare non audebat, eo vel maxime quod Christum alias quoque hoc idem miraculum patrasse sciret: *Misereor eis, quasi dicat, ipsi non petunt panes, sed erubescunt.*

Ibid. 2. Glosa dicit: *Quia vetus homo miseretur & compatitur affectu humanæ fragilitatis.* Cajetanus ait: *Condolentia scilicet alienæ miseriæ velut propriæ*; sicut enim timorem & tristitiam, ita quoque compassionem sibi assumpsit, ut naturam se humanam assumpsisse probaret. Unde S. Anselmus dicit: *Miseretur ut homo.* Et Paulus de Palatio hac occasione impletum esse dicit illud: *In similitudinem hominum factus, & habitu inventus ut homo; nihil enim magis est hominum quam misereri.*

In Matth.

In Matth.

Philip 2. 7.

Mansi Ærar. Evang.

3. Jansenius turbas illas Christum ob utilitatem & interesse suum secutas fuisse observat, quia infirmis suis sanitatem ab eo recipiebant: *Tamen misereri se dicit turbæ, eo quod triduo perseverarent secum, quo docemur Dominum ita misereri sequentium se, cum in malum aliquod inciderint, ac si ab illis ipse commodum aliquod reportaret, cum contra res se se habeat.* Cap. 63.

4. *Misericors & miserator Dominus escam dedit;* Etenim providentia illa, qua Deus cuncta viventia pascit, quidam dici potest compassionis effectus, quo erga illa fertur, dum ipsa fame languere conspicit. Unde S. Bonaventura illum Psalmistæ textum adducit, quo dicit: *Quomodo miseretur pater filiorum, misertus est Dominus timentibus se, quoniam ipse cognovit figmentum nostrum; Cognovit figmentum nostrum corporis non posse naturaliter diu subsistere, nisi continuis alimentis sustentetur.* Ps. 110. 5. Ser. 1. in hac Dom. Ps. 102. v. 14.

5. Valde considerabilia sunt verba illa: *Escam dedit timentibus se. Quomodo miseretur Pater filiorum, misertus est Dominus timentibus se*, quia ut Paulus de Palatio ait: *Adverte, sectatores Christi etiam in temporalibus non destitui*; David enim claris verbis attestatur, dicens: *Non vidi justum derelictum, nec semen ejus quærens panem.* Sciendum porro est, quod, ut ex Matthæi cap. 15. colligitur, Apostoli paulo ante erga Chananæam compassione commoti, suam pro illa apud Christum intercessionem interposuerint, ac proinde jure merito quærat hic aliquis, quid sibi velit, quod iidem Apostoli tantam hominum multitudinem integro triduo famelicam videntes, nec quidquam ad compassionem moti fuerint, & ne verbo quidem necessariam illis provisionem à Christo poposcerint? Nimirum turbas hasce Christum strenue sequi videbant, & ideo ex quo Christi sectabantur sequelam, nequaquam illis quidpiam necessariorum defuturum dubitare poterant; quia *oculi Domini super justos.* Adhæc idem David ait: *Quis sicut Dominus Deus noster, qui in altis habitat, & humilia respicit in cælo & in terra?* Magnates & Principes sæculi hujus, oculos suos non attollunt, nisi in altum, id est, soli fastui & magnificentiæ dediti sunt, pauperes autem respicere, eorumque necessitatibus Christi exemplo, providere dedignantur, *Misereor super turbam*, non dicit, *super principes, super potentes*, siquidem *esurientes replet bonis, fastidiosos divites dimittit inanes.* In Mat. Ps. 36. 25. Luc. 1. 53.

6. Salmeron Christum hisce verbis indicare voluisse existimat, quod non ad ostentationem, sed ex solo motivo pietatis se ad hoc miraculum patrandum accinxerit: *Significat se ex misericordia agi ad edendum signum, non ad ostentationem, vel populo delitias exhibendas, vel quia petierant; Deinde ostendit radicem omnium beneficiorum suorum adversus nos, nihil aliud esse, quam puram misericordiam.* Jansenius quoque Christum *ad miraculum hoc prosiliisse* scribit, *coactum justa miseratione.* Tom 6. tr. 11.

Quia ecce jam triduo.

7. Quænam obsecro causa fuit, quod Christus nostræ tantopere compatiens egestati, tantam nihilominus multitudinem, per continuum triduum, fame vexari permiserit, cum tamen ipse nos quotidianum panem nostrum postulare docuerit, dicendo: *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie?* Chrysostomus ait: *Non in prima, neque in secunda die fecit, sed exspectavit, ut omnibus consumptis, indigentia coacti, majori admiratione factum prosequerentur.* Deus enim divinam suam providentiam magis elucescere facit, quando humana totaliter defeciisse cernitur, ideoque tunc vel maxime benefaciendo subingreditur, quando cunctam spem nostram deposuisse videmur. Ideoque in nuptiis tunc pridem de vino suo miraculoso prospicere cepit, quando vinum à sponsis procuratum, totaliter defecit: *Deficiente vino; vinum non habent*; Manna quoque tamdiu submittere distulit, donec ex Ægypto elata farina, & cuncta alia vitæ annona fuisset consumpta. Luc. 11. 3. Hom. 54. In Matth.

8. Sanctus Thomas ait: *Sed quare per triduum exspectavit? Ne possent calumniari, quia refecti essent cibo, quem secum portaverant.* In Mat. c. 15.

9. Venerabilis Beda ait: *Turba triduo Dominum sustinet, quando multitudo fidelium peccata, quæ per-* Marc.

petravit, per pœnitentiam declinans, ad Dominum se in opere, in locutione, atque in cogitatione convertit. Sanctus Anselmus quasi idem scribit dum ait: *Quia in luce trinæ operationis bene posita est, id est, cogitationis, locutionis, & bonæ actionis;* addit autem: *Et tamen in verbo divino enutriri & satiari desiderat.*

In Matth.

10. S. Bonaventura dicit: *Scilicet dolore amaræ contritionis in corde, mœrore apertæ confessionis in ore, & labore condignæ satisfactionis in opere.* Eandem quoque considerationem S. Thomas adducit, dum inquit: *Triplicem actum significari, scilicet cordis, oris & operis.*

Ser. 1. in hac Dom.

In Matt.

11. Hugo Cardinalis postquam eandem adduxisset distinctionem, subjungit: *Jejunium, oratio, eleemosyna, cogitatio, locutio, operatio, cogitatio veri, amor boni, detestatio mali, confessio, prædicatio, contemplatio.*

12. Albertus Magnus per hoc triduum, tres differentes status interpretatur: *Triduum, quo sustinuimus Jesum, fuit status naturæ, & legis, & Prophetarum.* Egregius ejusdem discipulus sanctus Thomas Aquinas, pariter ait: *Triplex tempus sæculi intelligitur, scilicet tempus legis naturæ, Mosaicæ, & gratiæ; vel per triduum mortis Christi; unde illi triduo sustinent Dominum, qui conformaverunt se morti Christi.*

Loco cit.

13. Venerabilis Beda à Glossa citatus, ingentem hanc populi multitudinem, suos ad Salvatoris pedes infirmos statuisse considerat, ut optatam ab eo assequerentur sanitatem; ex quo sequens mysterium deducit: *Turba ergo triduo Dominum, propter sanitatem infirmorum suorum, sustinet, cum electi quique fide sanctæ Trinitatis lucidi, Domino pro suis suorumque peccatis, animæ videlicet languoribus, perseveranti instantia supplicant.* S. Thomas eundem quoque sensum paucis licet verbis insinuat, dum ait: *Per triduum potestis intelligere confessionem sanctæ Trinitatis.*

Loco cit.

Serm 1 super hoc. Evang.

14. Sanctus Bernardus ad illa verba Exodi 3. vers. 18. *Ibimus viam trium dierum in solitudinem, ut immolemus Domino Deo nostro,* se reflectens, illa in hac historia Evangelica adimpleta esse dicit, ideoque triduum hoc sequenti modo distinguit, *Prima est dies timoris, dies declarans & illuminans tenebras tuas interiores, scilicet horrendum gehennæ supplicium demonstrans, in quo sunt tenebræ exteriores; secunda est pietatis dies, qua respiramus in luce miserationum; tertia est dies rationis, in qua veritas innotescit, & hinc jubemur jam discumbere, ut charitas ordinetur in nobis, & hinc aperit Deus manum suam, & implet omne animal benedictione.*

Sustinent me.

15. Sanctus Matthæus loco verbi *Sustinent*; legit *Perseverant*; ex quo colligitur, Christum dicere voluisse, quod perseverantia, qua illum hoc triduo secuti fuere, unicum fuit liberalitatis suæ illis exhibitæ motivum; etenim satis est verisimile, multos ex illa multitudine, prima die præ nimia sui defatigatione substitisse, alios vero die secundo; denique alios in exordio diei tertiæ, ac proinde omnes illos à refectione Salvatoris fuisse exclusos: *Sustinentes autem Dominum, ipsi hæreditabunt terram; id est,* ut Hugo Cardinalis ait: *patientes Dominum flagellantem; vel sustinentes, id est, sperantes in Dominum præmia differentem, hæreditabunt, id est, in æternum possidebunt terram viventium.* Agricola patienter exspectare debet, donec frumentum sit maturum, priusquam illud granario suo inferat, alias enim si præmature & ante tempus succisum fuerit, non nisi ad ignem servientem demeret paleam: Eodem quoque modo cælestis agricola Deus optime novit, quando bonorum operum, meritorumque nostrorum frumentum sit maturum, & ideo tempus illud patienter præstolatur, priusquam illud cælesti horreo inferri faciat, nostrorum interea est exspectare, & patienter sustinere, nec moleste ferre, quod interea temporum & aeris injuriis, id est, hujus vitæ laboribus incessanter expositi simus, quin potius pœnitentiæ rigores perseveranter continuare debemus. Unde S. Jacobus Apostolus dicit: *Ecce agricola exspectat pretiosum fructum terræ; patienter ferens, donec accipiat temporaneum & serotinum; patientes igitur estote, & confirmate corda vestra ecce judex ante januam assistit; ecce beatificamus eos, qui sustinuerunt.*

Ps. 36. 9.

Ibid.

Jac. 5. v. 7. &c.

16. Econtra Ecclesiasticus comminatur, dicens: *Væ his, qui perdiderunt sustinentiam;* ubi S. Gregorius ait: *Sustinentiam perdunt, qui bona quæ inchoant, non consummant. Te sustinui tota die,* inquit anima illa sancta, id est, per totum vitæ meæ decursum. Generosissima mulierum Juditha, Oziam acriter reprehendit, eo quod tempus determinatum Deo præfixisset, quinque nimirum dierum spatium, intra quod nisi Bethuliæ ab Holoferne obsessæ succurreret, hostibus civitatem addixerat: *Non est iste sermo, qui misericordiam provocet, sed potius qui iram excitet, & furorem accendat, posuistis tempus miserationis Domini, & in arbitrium vestrum, diem constituistis ei;* quod idem applicari nonnullis potest, qui in via Dei impatientes existunt, nec perseverant, eo quod remunerationem sibi subito fieri vellent; nequaquam ita agendum est cum Deo, qui nostram tolerantiam per perseverantiam experiri satagit. Optime igitur S. Augustinus inquit: *Sustinere Dominum est, tunc accipere quando dabit, non tunc exigere quando vis, ut cum sustinuerit te, ut mutares vitam tuam malam, sustineas illum, ut coronet vitam tuam bonam.* Ehem quot miles, vel aulicus aliquis fastidia devorat, quot pericula & cordis angustias subit, ut gloriam aliquam mundanam, sive munus aliquod honorificum, ad quod aspirat, assequi possit? Quanto tempore perseverat? *Sustine* igitur *sustentationes Dei,* monet Ecclesiasticus, *conjungere Deo, sustine, ut crescat in novissima vita tua.* Psalmista quoque ad id hisce nos verbis animare contendit, dum ait: *Exspecta Dominum, viriliter age, & sustine Dominum.* Devotæ hæ turbæ, de quibus hodiernum meminit Evangelium, longanimem in sequela Christi habuerunt patientiam & perseverantiam, ac proinde cum Isaia dicere poterant: *Ecce Deus noster iste, exspectavimus eum, & salvabit nos, iste Dominus, sustinuimus eum, exultabimus & lætabimur in salutari ejus.*

Eccl. 2. 16.

Lib. 5. in 1. Reg. c. 13.

Ps. 24. 5.

Judit. 8. 13.

Cit. à Lorin. in Ps. 26. 14.

Eccl. 2. 3.

Ps. 26. 14.

Isa. 25. 9.

17. Dionysius Carthusianus ait: *Per tres dies mecum permanserunt in solitudine, & sub dio, in quo declaratur amor eorum ad Christum, & devotio ad doctrinam atque miracula ejus.*

In Matth.

18. Victor Antiochenus super Marcum, motivum refert, quo Christus ad provisionem hanc turbis procurandam motus fuit; hoc enim fuit, *Invicta plebis, quæ eum sequebatur, perseverantia,* quantam enim triduo illo sustinuere sitim, famem, lassitudinem, vigilias, dum per totam noctem ad usque diluculi matutini serenum perstiterunt, nescientes, quis omnium horum finis esset futurus? Sanctus Bonaventura ait: *Nulli condescendi divina misericordia, nisi prius pro ejus amore patiatur amaritudinem penuriæ & pœnitentiæ, & in ea habeat longanimitatem perseverantiæ;* Et paulo post in eodem sermone subdit: *Illi impetrant beneficium à Deo, qui longanimiter & perseveranter sustinent eum.*

Serm. in hac Dom.

19. Quod si quæras, qua ratione factum fuerit, quod in tanto tempore, nec de requie nocturna, nec de cibo, vel quavis alia re necessaria vel semel quidem cogitarint? Respondet Lucas Burgensis: *Totos adeo eos rapuit, & doctrinæ gratia, miraculorum tum splendor, tum utilitas, ut toto triduo nequiverint à Salvatore avelli, ne sublevandi quidem necessitatis corporum gratia.* Considerandum insuper, multos familias suas domi propriæ reliquisse, nec tamen de iis quidquam fuerunt solliciti. Chrysostomus ponderat, quod Apostoli alias in simili quadam occasione Redemptori suggesserint, ut populum illum à se dimitteret, ut quilibet vel domi suæ, vel alibi, de cibo sibi prospicere valeret; at vero in præsenti neos quidem suum operiunt, tametsi tres dies continua inedia consumpsissent. Respondet vero S. Doctor: *Quia multitudinem non nimia inedia vexari, sed glorificare Deum in his, quæ facta erant, videbant.*

Hom. 50. In Matth.

20. Observandum tamen est, quod si turbæ aliquam in sequendo Christum tolerantiam monstrarunt; Christus quoque eandem egregie erga illos exercuerit, tot curando illorum infirmos, tolerando lassitudines, famem & quasvis alias corporis ærumnas: *Non enim habemus Pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris, tentatum per omnia. Hic*

Heb. 4. 15.

mihi,

mihi, inquit Lucas Burgensis, *considera non tantum populi ardorem, sed & Christi Domini laborem, dies noctesque tres continuo sub dio subditum.* Turbæ propter interesse & emolumentum suum Christum sequebantur, quia infirmos eorum restituebat, animasque eorum sanabat; non vero sic Filius Dei; *Dixi Domino Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non leges. Laboravi sustinens*, inquit lamentando apud Jeremiam, si passionis alicujus capax fuisset, eodem modo nunc, dum impassibilis in cælo degit, de eo asserere possumus, quod pro salute nostra sustineat, indefesseque operetur & laboret.

Ps. 15. 2.
Jer. 6. 11.

21. Chrysostomus alibi idem dubium movet, cur scilicet Apostoli de bono aliorum curando adeo solliciti, turbas hasce adeo famelicas videntes, moti non fuerint ad supplicandum magistro suo, ut illis provideret. Et respondet, quod hac de re solliciciti nequaquam fuerint, quia *Digni erant sollicitudine Domini, qui tribus diebus exspectaverant Dominum; ecce oculi Domini super metuentes eum, & in eis, qui sperant super misericordia ejus* (inquit Psalmista) *ut eruat à morte animas eorum, & alat eos in fame.* Sanctus Augustinus quoque super illa Psaltis regii verba: *Timete Dominum omnes sancti ejus, quoniam nihil deest timentibus eum*: stringens admodum statuit argumentum, ad omnes eos, qui in timore Dei viventes, divino se servitio manciparunt, animandos ut indesinenter divinæ se providentiæ committant: *Pascebat te Deus*, inquit, contemnentem se, & deseret timentem se? Continua & evidens testatur experientia, Religiosos, eosque vel maxime qui reformate vivunt, adeoque arctiori in paupertate sunt constituti, præ cunctis aliis necessariis maxime abundare. Præceperat Deus olim, ut in mensa tabernaculi continuo præsto essent duodecim panes, denominati *Panes propositionis*, qui duodecim tribus Israel præfigurabant, ad significandum, quod ad earundem tribuum sustentationem nullo unquam tempore defutura esset annona; unde Oleaster ait: *Non vult Dominus etiam ad momentum, domum ejus esse sine pane, ne cibus posset deficere, qui serviunt ei.* Sciendum tamen est, quod idem Deus insuper præceperit, ut dum panes illi mutabantur, eos sacerdotes manducarent, ad denotandum, quod, qui proximius Christum sequuntur, quique divino ejus cultui sunt dedicati, præ cunctis aliis liberalissime provideri à Deo soleant. Rupertus Abbas Tuit. considerat, quod Salvator prohibuerit Apostolis, ne ulla ratione aurum, sive argentum, aut cujuslibet generis monetam secum portarent, unde quærit, qua igitur ratione iis, qui ad propagandam Christi fidem, per totum mundum discurrere debebant, de victus & vestitus necessitatibus provideri potuerit? Respondetque Venerabilis hic Abbas. *Si totus fere mundus aliquando esuriat, & pane indigeat, justum illum, cujus in corde domesticum, cujus in ore familiare est verbum Dei, non videbis derelictum; & verum est quod scriptura dicit: Non interficiet Dominus fame animam justi.* Deus quondam apud Malachiam prophetam, nonnullos reprehendit, qui adversus Dei providentiam, blasphemias evomebant: *Dixistis, vanus est, qui servit Deo, & quod emolumentum, quia custodivimus præcepta ejus?* Sanctus Bonaventura dicit: *Videns turbam, præ ejus amore longanimiter, pati penuriam, dignatus est eam gratis tam cibo corporali, quam spirituali satiare.* Et ideo cœlestis ille sponsus S. Catharinæ sponsæ suæ dixisse legitur hæc verba: *Cogita tu de me, & ego cogitabo de te;* illis etenim, qui nulli alteri rei adeo graviter incumbunt, quam ut debitum Deo servitium suum exactissime exequi possint; Deus vicissim servire exactissime, iisque benefacere studet.

Ibid.
Ibid.
Lib. 8. c. 9.
Mat. 10. 9.
Prov. 10. 3.
Mal. 3. 14.
Ser. 1. in hac Dom.

22. Regius Propheta de Deo nostro ita scribit: *Mille anni ante oculos tuos, tanquam dies hesterna, quæ præteriit*, & tamen ecce tibi, qualiter omnes dies, imo minuta exactissime ad remunerandum numerat, totumque tempus eorum, quo ipsum secuti sunt adæquate compensat: *Triduo* inquit, *sustinent me*, quemlibet gressum pedum ipsorum accurate numerat, quem pro ejus amore facimus: *Tu quidem gressus meos dinumerasti;* non sic faciunt principes terreni, qui servitia à subditis vel servis suis, ipsi exhibita adeo facile obliviscuntur, floccique faciunt. *Militia est vita hominis super terram*, inquit Spiritus sanctus, mox vero subjungit, & *sicut mercenarii dies ejus*; siquidem *Cum sero factum esset, dicit Dominus vineæ procuratori suo: voca operarios, & redde illis mercedem.* S. Gregorius ait: *Sancti viri quot labores nunc veritati commendantes exhibent, tot jam remunerationis suæ pignora inter spes cubiculum tenent.* Principes terreni vasallis suis minime compatiuntur, quando illos sub annonæ caritate, bellorumque molestiis angustiari & ingemiscere conspiciunt: at vero Christus, dum nos amore sui laborare conspicit, compassione erga nos tangitur; *Sustinent me*, ac proinde, *Misereor.*

Ps. 89. 4.
Job. 14. 16.
Job. 7. v. 1.
Matt. 20. 8.
Lib. 8 mor. c. 17.

23. Ingeniosa est illa Pauli de Palatio observatio, qua Salvatorem apud sanctum Matthæum dixisse notat: *Ecce jam triduo perseverant mecum*, sicut est in præsenti Evangelio: *Triduo sustinent me. Profecto*, inquit, *multi videntur sibi cum Christo perseverare, at non cum Christo perseverant, sed cum sua voluntate? latet hic morbus; credis te Christum sequi, at non illum, sed tuum venaris, honores, opes, voluptates; porro turba non discedit à Christo, etiam jejuna, etiam triduo non edens, etiam nihil remurmurans*, & tamen Psalmista dicit: *Si non fuerint saturati, murmurabunt.* Victor Antiochenus scribit, quod hæ quidem turbæ, Christum non propter interesse suum secutæ fuerint, vel ut ab eo cibarentur, *Sed propter spiritualem escam*, concedit tamen in tota hac multitudine nonnullos fuisse, qui hoc fine ad Christum sequendum movebantur.

Ps. 58. 16.

Nec habent quid manducent.

24. Jansenius verisimile esse existimat, homines hujusce multitudinis, aliquam quidem à principio provisionem secum tulisse, hanc tamen ab ipsis paulatim fuisse consumptam: *Non enim dicitur, non habent amplius quod manducent;* angustiabantur, quia locus desertus erat, ubi præter stirpes & arbores steriles nihil videbatur; villæ quoque ac civitates, ad quas annonæ comparandæ causa recurrere debuissent, procul aberant, præterquam quod ita defatigati erant, ut attestante ipsomet Christo, qui *Sciebat quid esset in homine*, periculum fuerit, ne in via vitibus destituti deficerent; sed ecce tunc adimpletum, quod de Deo nostro dicitur: *Adjutor in opportunitatibus, in tribulatione, & sperent in te, qui noverunt nomen tuum, quoniam non dereliquisti quærentes te Domine.* Videatur ad quasnam angustias Samaria ab obsidione diuturna redacta fuerat, quando in ea matres filios suos manducabant; at vero tunc quando ab omni humano subsidio procul aberat, Eliseus illi prophetando, prædixit: *In tempore hoc cras modius similæ uno statere erit.* Notate verba illa: *In tempore hoc*, id est, quo humana providentia desperatissima erat. Porro causa, ob quam Christus miraculum istud patraverit, fuit, quia omnis deficiebat diligentia & industria humana, & tamen vere provisionis necessitas urgebat. Theophylactus à sancto Thoma in catena citatus ait: *Non semper circa alimenta miracula faciebat, ne propter cibum ipsum sequerentur, & nunc igitur hoc miraculum non feciisset, nisi quia videbat, turbis periculum imminere.*

Cap. 63.
Ps. 9. 10.
Ibid. v. 11.
4. Reg. 7. 1.

25. D. Chrysostomus turbæ hujus admiratur modestiam, quia *Quæ ob morborum curam suorum, non audebant panes petere, ipse vero, qui misericors, qui omnium curam gerit, etiam non petentibus præbet.*

Hom. 14. In Matth.

26. Ad hoc, ut panis Christi nobis prosit, necessum est, ut simus jejuni, atque ab omni alio pane abstineamus. S. Paschasius causam ponderans, cur Ecclesia communicaturos, jejunos esse voluerit, dicit: *Verum tamen quod jejuni communicamus, satis provide, ut dum sobrietas flagrat in corpore, dum omnis fervor carnis quiescit, & omnis animi sensus, intelligentia & discernendi ratione fortius vigeat.* Et S. Bernardus scribit: *Quomodo potest esurire vel sitire Christum plenus quotidie siliquis porcorum? Esurientes*, inquit Psalmista, *replevit bonis.*

De corp. & sang. c. 20.
Epist. 2. ad Fulgen.
Ps. 106. 9.

27. Quod si quæratur, qua ratione turba hæc vitam suam hoc toto triduo sine ullo cibo sustentare potuerit? Responsio in promptu est, in turba illa verificatum esse, quod Salvator noster diu ante dixerat, nimirum *Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo*, Marc 4

quod procedit de ore Dei: unde à multis sacris Interpretibus deducitur, hoc triduo prædicationem Christi eidem alimenti loco inserviisse: nam ut S. Ambrosius ait: *Non potest, qui verbum sequitur, panem desiderare terrenum, cum substantiam panis cælestis accipiat.* Lucas Burgensis quoque de Christo dicit: *Animos cælesti sermone pascebat*: at vero insuper necessum est, ut hoc pascuum etiam ad corporum sustentationem transmittatur: *Ecce jam triduo sustinent me, nec habent quod manducent*. S. Bonaventura observat, quod non sine mysterio, pro hoc pane dispensando Apostolos elegerit, quia prædicatores Evangelici sunt, qui divini verbi panem ministrant: *Indigebat illa turba manducatione salutaris eruditionis, & de hoc dicit Christus discipulis suis: Vos date illis manducare: ad Doctores sive prædicatores dicit Christus, ut ignorantes & esurientes cibum cælestem, reficiant pane vitæ intellectus, & potent aqua sapientiæ salutaris*. Theophylactus multitudinem hanc potius ex verbo Dei, quam ex panibus & piscibus nutritos esse existimat: *Magis spiritualibus & perfectis sermonibus pascuntur*. S. Ambrosius in alio quodam loco pariter scribit: *Quisquis verbo Christi pascitur, terrenum pabulum non requirit, nec enim potest panem sæculi cupere, qui pane reficitur Salvatoris*.

Lib. 1. in Luc. c. 4.

Serm. in hac Dom.

In Matt. 15.

Serm. 71.

28. Enimvero quisquis superiorum temporum historias legit, reperiet utique, quod Deus noster suam erga servos suos providentiam vel maxime in desertis & sylvis probaverit, ubi major est annonæ penuria, & minor victualium copia. In Isaia prædicitur: *Super vias pascentur, & in omnibus planis pascua eorum, non esurient, neque sitient*: at vero, dicat aliquis, viæ communiter sunt steriles, & non fructificant, quomodo igitur Spiritus sanctus in hisce servos suos pascendos esse dicit? Oleaster ait: *Ubicunque sunt servi Dei, ibi quæ sibi sunt necessaria habent; ne ergo timeas, in via Dei aliquid tibi deficere, quoniam viæ & montes tibi alimenta ministrabunt.*

Isa. 49. 9.

Ibid.

Versus 3.

Et si dimisero eos jejunos in domum suam, deficient in via; quidam enim ex eis de longe venerunt.

Et si dimisero eos jejunos in domum suam, deficient in via.

1. Lucas Burgensis super hæc verba observat, hunc esse divinæ providentiæ communem stylum, alias à nobis insinuatum, subveniendo, ad extremum usque expectare: *Extremum expectavit prius, quam eis subvenit*, cujus etiam hanc rationem reddit: *Ut illorum constans fervor redderetur manifestus.*

2. Albertus Magnus ex hisce verbis varia nobis mysteria moralia explicat: *Significat, quod nisi pascamur gratia Dei in affectu, & verbo Dei in intellectu, & corpore Domini in Sacramento, quod deficiemus, quomodocunque in nostro sensu in bonis naturalibus, & in bonis fortunæ abundemus. Psal. 33. 11. Divites eguerunt, & esurierunt, inquirentes autem Dominum non deficient ullo bono.*

3. S. Paschasius ait: *Ut, qui per fidem Christum crediderant, verbo fidei deinceps alerentur in salutem; ordo igitur idem est in sermone Domini, qui & in consequenda gratia manet.*

Lib. 6. in Matt.

4. Ad debilitatem nostram in hac vita, quamdiu viatores sumus, sustentandam, necessarium nobis est verbi Dei alimentum. Albertus Magnus ait: *Quia jam consortio sermonis virtutem habentes, postea separati sentirent defectum*. Venerabilis Beda super Marcum clarius scribit: *Mystice*, inquit, *hoc miraculo designatur, quod viam sæculi præsentis aliter incolumes transire nequimus, nisi nos gratia Redemptoris nostri alimento verbi sui reficiat.* S. Petrus Christo de ejus verbo dixit: *Verba vitæ æternæ habes*; atque hoc verbum animæ nostræ datum est in pabulum & nutrimentum: unde opus est, ut illud assidue vel legamus, vel meditemur, vel auscultemus. *Si quis sermonem meum servaverit*, inquit Salvator, *non gustabit mortem in æternum.*

In Matt. c. 15.

Joan. 6. 69.

Joan. 8. 52.

5. Per hunc Christi panem, possumus quoque non solum divinum ejus verbum, verum etiam sacratissimum corpus ipsius intelligere, cujus frequentia nobis in Communione vires subministrat, ut perfectæ cujusdam vitæ viam ac semitam ingredi & perficere valeamus. S. Hieronymus ait: *Non vult eos Jesus dimittere jejunos, ne deficiant in via; periclitatur ergo, qui sine cælesti pane ad optatam mansionem pervenire festinat; unde & Angelus loquitur ad Eliam: Surge & manduca, quia grandem viam ambulaturus es.* De hoc Eliæ ab Angelis allato pane Glossa tractans, eundem de Eucharistia exponit: *Ex quo patenter innuitur, quod cibus iste Eucharistiæ corporis & sanguinis Christi manibus Angelicis defertur, & referturper, quem nostra infirmitas relevatur.* Hic autem vigor in alio illo pane expressius elucescit, ex cujus manducatione idem Elias Propheta roboratus, quadraginta diebus & noctibus ad montem Horeb usque ambulavit. B. Laurentius Justinianus quoque ab hoc subcineritio pane ad sacramentatum arguendo, descendit: *Quid panis Christi, qui est panis vitæ, recte sumentibus spiritualiter fortitudinis conferre valebit?* Estque hæc historia præsenti Evangelio admodum congrua, siquidem etiam Elias hoc pane cibatus *perrexit in desertum*, in quo secessu, animam quandam præfiguravit, quæ relicto mundo, se in Christi sequelam & disciplinam recepit; Angelus Eliæ dixit: *Grandis enim tibi restat via, scilicet*, ut Hugo Cardinalis ait, *à terra usque ad cælum, à miseria usque ad gloriam, ab exilio usque ad patriam.* De hac adeo lubrica via optime nos Paulus de Palatio monet, dicens: *Ardua via & super hominum viam, imo contra carnis viam, ubi sæpe moventur pedes, pene effusi sunt gressus nostri, ubi locustis confligendum est cum gygantibus.* Audite obsecro, quo nomine Tertullianus Eliam hoc pane, qui Eucharistici figura fuit, nutritum & cibatum appellet, nimirum *Candidatum æternitatis*; quia tametsi hic Propheta etiamnum in terris commoretur, utpote ad dimicandum, ante judicii finalis diem, cum filio perditionis studiose hactenus reservatus, ab hujus tamen nostræ mortalitatis miseriis totaliter est exemptus: *Immunitatem carnis edisci.* Sanctus Ignatius Martyr Sacramentum Altaris specioso hoc titulo; *Pharmacum immortalitatis, mortis antidotum*, honorat. S. Cyrillus Alexandrinus illum appellat *Cibum nutrientem ad immortalitatem.* S. Paschasius ex hoc Evangelii textu hanc eandem eruit moralitatem: *Quos ne in cursu vitæ sæcularis*, inquit, *id est, in opere præsentis sæculi defectio labefactaret, vult cibo suo eos alere, atque ad pergendum totius itineris fortitudinem panis sui virtute firmare.* S. Bonaventura ait: *Indigebat ista turba manducatione sacramentalis refectionis; Amen dico vobis: Nisi manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis, escam proprii corporis sub specie panis dedit fidelibus.* Regius Propheta David aliquando lamentabatur, dicens: *Percussus sum ut fœnum, & aruit cor meum*, hujusque sui lamenti protinus subdit rationem: *Quia oblitus sum comedere panem meum.* Ubi Cassiodorus ait: *Quemadmodum poterat de omissione conqueri panis corporalis, qui se jejuniis gaudebat affligi?* Credendum igitur nobis est, Davidem per spiritum propheticum de hoc Eucharistico pane fuisse locutum, qui si per tempus aliquod intermittatur, anima mox flaccescit, debilitatur, nec ad peccato & inimici tentationibus resistendum, quidquam habet virium.

In Matt. c. 14.

De casto connub. c. 4.

In ep. 14. ad Eph.

Lib 4. in c. 16 Joan.

Lib. 7 in Matt.

Ser. 1. in hac Dom.

Ps. 101. 5.

Ibid.

Ibid.

6. Venerabilis Beda ad animas illas, quæ ex vita quadam valde dissoluta ad pœnitentiam sunt conversa, alludens, ita scribit: *Quia videlicet conversi peccatores in præsenti vitæ via deficient, si in sua conscientia fine doctrinæ sanctæ pabulo dimittantur.*

In Marc.

7. Albertus Magnus verba illa de præsentia divina exponit: *Separati à mea præsentia, quæ modo facit eos non sentire defectum.* Idem quoque super S. Marcum scribens, hanc aliam adducit considerationem: *Talis enim est*, inquit, *natura hominis, quod abstractus à se, & ad divina suspensus, defectus proprios non sentit*; videmus enim quod ii, qui in extasim rapiuntur, famem & quasvis alias passiones sine ulla difficultate sustinent, nec ullum sentiunt dolorem aut pœnam, quia totaliter absorpti sunt in Deum; idem igitur his quoque turbis eveniebat, utpote quæ se omni mentis conatu & studio ad Christi prædicationem applica-

In Matth.

ve-

caverant: pergit demum idem Doctor, & ait: *Reversus autem ad se sentit, & tunc deficit. Psal. 16. 15. Satiabor cum apparuerit gloria tua, & si illa subducta fuerit, in inedia propria deficiam.*

Quidam enim ex eis de longe venerunt.

8. Venerabilis Beda verba hæc in sensu mystico de gentilibus in comparatione ad Hebræos exponit: *Judæi, quicunque in Christo crediderunt, de prope ad illum venerunt, quia legis & Prophetarum erant literis edocti de illis; credentes vero ex gentibus, de longe utique venerunt ad Christum, quia nullis paginarum sanctarum monumentis de ejus erant fide præmoniti.* S. Augustinus quoque in quodam sermone suo similem considerationem habet, dum enim verba illa: *Nec habent quod manducent*, examinat, ita scribit: *Quia gentes legem non habebant, id est, quinque libros Moysi, non Prophetas, non prædicationem sancti Joannis, quia gentes non per legem, sed per fidem venerunt ad Redemptorem; longe erant gentes à Deo, errando per idola, & modo omnis qui peccat, longe est à Deo;* adducitque Apostolos in exemplum, qui ne tum quidem, postquam miraculum hoc viderant, animum suum divinis mysteriis applicabant, adeo ut eos Salvator noster in hoc eodem capite sancti Marci increparit, quod nullam fecerint reflexionem, nec recordati multum fuerint miraculi illius adeo prodigiosi, quale illud in hodierno Evangelio recensitum fuit. Porro Isaias de gentilibus prophetaverat, dicens: *Filii tui de longe venient.* Et quidem advertendum est, quod, ex quo Christus illos in hoc Evangelio ex turba speciatim nominaverit, qui de longe venerant, consequenter eo ipso erga illos tenerioris compassionis viscera exhibuerit, quasi propter hosce specialissime ad miraculosam hanc annonæ provisionem procurandam motus & instigatus fuerit, benevolentiæ namque & longe maximæ exhibitæ fuerunt gentilibus, postquam à suis fuisset repulsam passus. In Isaia de eadem gentilitate prædictum fuit his verbis: *Lauda sterilis, quæ non paris, decanta laudem, quæ non pariebas, quoniam multi filiæ desertæ, magis quam ejus, quæ habet virum.*

Serm 207. de temp.

Isa. 60. 4.

Isa. 54. 1.

9. Albertus Magnus dicit: *Significat pœnitentes de regione longinqua venisse*, ideoque S. Lucas de filio prodigo ejusque nequitia loquens, ait: *Abiit in regionem longinquam.* Venerabilis Beda ad hoc Christi dictum attentius ponderandum invitat, dicens: *Valde pensanda est pia sententia, quæ processit ex ore veritatis.* Qui enim procul ab omni sensualitatis macula immaculatus, sine ulla commissa fraude vixit, seque ex proposito & industria Dei servitio mancipavit, nequaquam de longinquo venit, *Quia per incorruptionem & innocentiam proximus fuit*; similiter is, qui nullo est scelere maculatus, nec ulla inhonestæ vitæ labe coninquinatus fuit, sed solo vinculo conjugali sese adstrinxit, demum vero ab illo solutus, Deo se consecravit, de longinquo venisse nequaquam est censendus, quia medio licito & honesto fuit usus: quinam ergo sunt illi, qui de longe venisse dicendi sunt? Nimirum multas peccatorum species, easque omnes valde enormes enumerat, ac demum concludit, quod illi, qui se ejusmodi sceleribus contaminarunt, tandem vero per veram pœnitentiam ad Deum convertuntur, *Ad Dominum de longinquo veniunt, quanto enim quisque plus in pravo opere erravit, tanto ab omnipotenti Domino longius recessit. Dentur ergo alimenta eis etiam, qui de longinquo veniunt, quia conversis peccatoribus doctrinæ sanctæ cibi præbendi sunt, ut in Deum vires reparent, quas in flagitiis amiserunt.* Ac proinde optimè S. Paschasius dicit: *Omnes, qui venerunt per fidem, nisi recesserint à peccato, languescunt, & ut ita dicam, mortui sunt, quia longe est à peccatoribus salus*, qui proinde, ut ad resistendum peccatis & tentationibus vigorem animi habere possint, pane Christi opus habent.

Luc. 15. 13.

Lib. 7. in Matt

Ps. 118. 155.

Mansi Ærar. Evang.

Versus 4.

Et responderunt ei discipuli sui; unde illos quis poterit hic saturare panibus in solitudine?

Et responderunt ei discipuli sui.

1. Victor Antiochenus Apostolis multum humani accidisse dicit, eo quod cæli thesauris nondum fuerint locupletati eo modo, quo in die Pentecostes ditati fuere: *Humanæ rationis judicium consulentes.* Enimvero hi discipuli paulo ante spectatores, imo cooperatores & instrumenta miraculi illius, ab eodem Magistro suo juxta mare Tyberiadis patrati fuerant, atque ideo summe mirandum est, quomodo tam subito hujus tantæ beneficentiæ deponere potuerint memoriam, illiusque totaliter oblivisci? In hoc enim eodem capite legitur, quod annona vitæ, alia vice destitutos se videntes: *Cogitabant ad alterutrum dicentes: Quia panes non habemus; Quo cognito ait illi Jesus: Quid cogitatis, quia panes non habetis? nondum cognoscitis? nec intelligitis? adhuc cæcatum habetis cor vestrum? oculos habentes non videtis? & aures habentes non auditis nec recordamini, quando quinque panes fregi in quinque millia, quot cophinos fragmentorum plenos sustulistis?* Unde colligitur, quam facile beneficiorum Dei obliviscamur. Jansenius aliter rem hanc ponderat, dum ait: *Vide ergo, quam nihil externa omnia efficiant, cum non docet intus spiritus Apostolis saltem perfecte datus, quia Jesus nondum erat glorificatus. Rom. 8. 26. Spiritus adjuvat infirmitatem nostram.*

In Matth.

Marc. 8. v. 16. & 17.

Jans. c. 61.

2. Considerandum etiam hoc loco venit circumspectio & prudentia hujus incarnatæ Sapientiæ, siquidem eos non tunc de hac diffidentia reprehendit, sed meliorem præstolata est occasionem; etenim ut S. Isidorus ait: *Plerumque princeps justus etiam malorum errores dissimulare novit, non quod iniquitati eorum consentiat, sed quod aptum tempus correctionis expectet, quando eorum vitia vel emendare valeat, vel punire.*

Lib. 2. sent. c. 50

Unde illos quis poterit hic saturare panibus in solitudine?

3. Deus noster hac discipulorum suorum diffidentia in augmentum gloriæ suæ usus fuit, efficiendo, ut miraculum suum magis eluceseeret. Unde D. Chrysostomus ait: *Quod, quamvis ipsi ex imbecillitate dicebant, hinc tamen miraculum ab omni sinistra suspicione liberabant.* Euthymius rationem adducit, cur tam prima quam secunda vice, miracula hæc in desertis seu solitudinibus patrare voluerit: *In deserto loco*, inquit, *longe à civitatibus ac vicis, ne turbis videatur à propinqua civitate aut vico cibos emere.* Salmeron insuper hanc rationem adjungit: *Ut significet Deum pascere existentes in deserto religionis, ubi nec seminatur, nec metitur, & tamen Deus pascit suos.*

Hom. 54. In Matth.

In Matth.

Tom. 6 tr. 31.

4. Hugo cardinalis testimonium adducit S. Ambrosii dicentis: *Non otiosis, non in civitate quasi in synagoga, vel sæculari dignitate residentibus, sed inter deserta Christum quærentibus, cælestis gratiæ alimoniam impertitur.*

5. Paulus de Palatio ait: *Memento, Dominum pavisse suos in utroque testamento, sed non nisi in deserto*, denotare nimirum volens, blanditias, quibus animas electas demulcere solet, tunc vel maxime in iis abundare, quando in sanctum solitudinis recessum se recipiunt: *Ecce ego lactabo eam, & ducam eam in solitudinem.*

Ose 2. 14.

6. Porro in hac multitudine gentilitas figurabatur, ex qua congreganda Ecclesia erat; hanc enim Isaias solitudinis titulo appellavit, dum ait: *Lætabitur deserta, invia, & exultabit solitudo, & florebit, germinans germinabit;* vocatur autem Ecclesia desertum, quia paganismus à Deo derelictus erat: *Notus in Judæa Deus*, soli enim Hebræi veri Dei notitiam habebant; at vero quam fertilis & delitiosa facta est hæc solitudo, postquam Dei filius in eam pedem intulit? *Gloria Libani data est ei, decor Carmeli, ipsi videbunt gloriam Domini & decorem Dei nostri.* Quot religiones viris sanctis plenæ, quot cedri Libani in deserto hoc mystico germinarunt? Ægypti solitudines (licet illa alias plusquã quod vis aliud

Isa. 35. 1.

Ibid. v. 2.

regnum falsis numinibus dedita fuerit, unde Poeta tandem, quod cæpas & porros etiam adoraret, hisce verbis deridet: *O sanctas gentes, quibus hæc nascuntur in hortis numina!* quis nesciat impletas esse Eremitis innumeris, & talibus hominibus, qui hic in terris vitam duxerunt Angelicam, quique eminenti sanctitate sua, Dei illustrarunt Ecclesiam, Unde S. Hieronymus ait: *O desertum Christi floribus vernans! ò solitudo in qua illi nascuntur lapides, de quibus civitas Regis magni construitur.* In reg mona.

7. Hugo Cardinalis ait: *Mysticè prædicatores immittentes profectum Ecclesiæ dicunt: Unde nobis tanta facundia, ut tot millibus tanquam avidis auditoribus sufficere possimus in hujus sæculi deserto?*

Versus 5.

Et interrogavit eos: Quot panes habetis?

1. *Non quasi ignorans interrogat*, inquit Dionysius Carthusianus, *sed ut ex discipulorum responsione futuri miraculi magnificentia pateat.*

2. D. Chrysostomus existimat, Christum per hanc interrogationem illis in memoria revocare voluisse aliud illud miraculum; siquidem quando illud operari voluit, simili quadam interrogatione usus fuit: *Ut mentem eorum erigeret, simili quodam modo, ut prius interrogavit, ut ipso interrogationis modo, & (ut ita dicam) velut interrogando, prioris miraculi recordarentur.* Hom. 54 in Matth. Unde imperfectionem ipsorum considerans, hanc deducit moralitatem: *Hæc ipsi scripserunt, & tamen culpam suam, quamvis non parvam occultare noluerunt; Justus*, inquit Sapiens, *prior est accusator sui.* Prov. 18 17.

3. Lucas Burgensis considerat, quod Christus, se ob illorum diffidentiam indignarum fuisse, dissimularit; *dissimulans Christus oblivionem diffidentiamque ipsorum: babebant pro more discipuli, ex Christi, haud dubium, præcepto, ut commeatum aliquem secum ferrent.* S. Matthæus autem scribit: *At illi cogitabant intra se dicentes, quia panes non accepimus.* In Matth. Mat. 16. 7.

4. Albertus Magnus ita in sensu morali exponit, *Ac si dicat, scrutamini secreta vestrarum facultatum, & videte quid à Deo habeatis, hoc enim quantumcunque parvum sit, cum adjutorio Dei sufficiet.* 2. Cor. 9. 8. *Potens est Deus omnem gratiam abundare facere in vobis*, &c. Salvator noster etenim in turbas hasce etiam sine panibus, vel de abundanter saturare poterat; at verò docere illos voluit, quod etiam ex parte nostra nonnihil poni desideret; sic enim dum viduæ illius eleemosynariæ oleum multiplicare volebat, prius aliquid de oleo ejus vasis imponi voluit; tametsi enim id quod de nostro damus, modicum sit, ipsi tamen ad illud multiplicandum sufficit, ipseque quantitatem illius omnipotentia & beneficentia sua largitluè supplet. Agricola seminat granum, arat sulcat & colit terram: At verò Deus est, qui semini vigorem subministrat germinandi, eique benignas influentias immittit: *Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus.* 1. Cor 3. 7.

Qui dixerunt septem.

5. Considerari hoc loco potest, satis esse verisimile, ipsosmet Apostolos fuisse famelicos, utpote qui & ipsi toto hoc triduo jejuni remanserant. Modicam igitur hanc septem panum provisionem penes se, in propriam sui sustentationem habentes, eandem tamen nequaquam suppresserunt, vel occultarunt, neque ad veritatem manifestandam aut panes hosce, quos ori suo proprio in summa necessitate subtraxerant, extradendos, se exhibuerunt vel minimum invitos, sed prono & libenti animo, eos manifestarunt & obtulerunt, idque ad ingentis usuræ lucrum, siquidem, ut mox dicetur, adeo multiplicati fuerunt hi septem panes, ut septem aliæ sportæ ex eorum fuerint reliquiis repletæ.

6. Observanda est hic parsimonia, quacum familia Christi vivebat; tametsi enim in locis, extra hominum societatem vel viciniam positis, degerent, in quibus nullam sibi victus annonam comparare poterat, attamen pro duodecim viris sustentandis non nisi septem panes, & aliquos discipulos secum asportarant; & quod longè majorem meretur admirationem, discipuli hi majori ex parte piscatores erant, qui proinde de piscibus multis & bonis sibi prospicere poterant, præterquam quod tanquam ad labores assuefacti, majori refectione opus habebant. Unde Lucas Burgensis ait: *Vide quam parcum commeatum & frugalem.* Præterea considerandum quod toto hoc triduo, quo magnam patiebantur inediam, nullus eorum vel modicum panis bolum tangere ausus fuerit, multo minus de refectione aut prandio instituendo inter se tractarint: *Nulla præparandæ mensæ sollicitudine tenebantur*, inquit D. Chrysostomus *triduo jam in vasta solitudine commorantes, septem solummodo panes habebant.* Hom. 54 in Matth.

7. Venerabilis Beda à Glossa citatus ait: *Mysterium est novi testamenti, in quo septiformis spiritus gratia plenius creditur & datur.*

8. Paulus de Palatio ita scribit: *Placet per septem panes intelligere Sacramenta Ecclesiæ septem, & per paucos pisculos, sacramentalia pauca, quæ in Ecclesia sunt instituta.*

9. Hugo Cardinalis super S. Marcum hosce septem panes spiritualiter enumerans, ita scribit: *Primus panis spiritualis paupertas, quæ necessariis contenta est. Gen. 39. 6. Joseph non quidquam aliud noverat, nisi, &c. Secundus panis est pœnitentiæ dolor: Fuerunt lachrymæ meæ panes die ac nocte. Tertius obedientiæ facilitas: Meus cibus est, ut faciam voluntatem ejus, qui misit me. Quartus misericordiæ largitas: Frange esurienti panem tuum, &c. Isaiæ 58. 7. Quintus abstinentia, Psal. 36. 19. In diebus famis saturabuntur. Sextus doctrina. Eccles. 31. v. 28. Splendidum in panibus benedicent labia multorum. Septimus Eucharistia: Ego sum panis vivus, qui de cœlo descendi. Hæ sunt septem spicæ uberes, quæ Ægyptum à famis periculo liberant.* Psal. 41. 4. Joa. 4 34. Joan. 6. 41.

10. Idem super S. Matthæum scribens, septem alias panum qualitates distinguit: *Primus panis est, malæ vitæ sollicita emendatio. Secundus vera & humilis confessionis accusatio; Tertius pro commisso excessu jugis indignatio. Quartus timor anxius relabendi: Quintus amplius proficiendi. Sextus sanctorum virorum imitatio. Septimus suorum malorum & alterum punitio. Hi sunt septem gradus in scala, per quam in cœlum ascenditur, septem mortalium culpa diluitur, septiformis Spiritus gratia infunditur.*

11. Quod si quæras, cur Christus in primo miraculo quinque panes, nunc vero septem adhibere voluerit? Respondet Jansenius: *Deo perinde esse multos vel paucos, ex multo, sive modico saturare, cum necesse fuerit.*

Versus 6.

Et præcepit turbæ discumbere super terram, & accipiens septem panes; gratias agens fregit & dabat discipulis suis, ut apponerent, & apposuerunt turbæ.

Et præcepit turbæ discumbere.

1. Salmeron hoc verbum, *discumbere*, separatim considerat, & dicit: *Id est, ut quiescerent, & non anxie excruciarentur, sed dormirent sedato animo, & cogitatum suum in ipsum projicerent, quoniam ipsi est cura de nobis.* To. 6. tr. 31. 1. Pet. 5. 7.

Super terram.

2. Albertus Magnus ait: *Omnia terrena sibi subjicientes requiescerent, non oppressi aliquo terreno affectu.* In Matth. Eandem quoque ponderationem Theophylactus his verbis adducit: *Discumbunt super terram, quia omnibus terrenis superiores sunt, & calcant ea, sicut & quinque millia super fœnum discubuerunt, hoc est, carnem & gloriam subjecerunt.* In Matth. S. Augustinus quoque hanc inter hoc & aliud simile miraculum, differentiam notat, quod alias super fœnum, hic verò super terram discubuerint. Serm. 109. de temp. *Ibi super fœnum discumbunt, hoc est mortificata opera carnis, quia omnis caro fœnum, ait Propheta, hic super terram discumbunt, id est, opera terrena conculcant.* S. Thomas similiter dicit: *Per fœnum temporalia significantur; unde omnis caro fœnum, & omnis gloria ejus quasi flos agri. Isa. 40. 6.* In Matth. Considerat verò idem Angelicus Doctor, quod prima refectio statum veteris legis denotarit; hæc verò secunda, legis novæ Evangelicæ figura fuerit; in illa homines ad felicitates respiciebant terrenas; In hac verò omnia hæc bona terrena conculcanda & contemnenda: *In veteri lege erat fundamentum super temporalia, in nova solum super stabilitatem gloriæ;*

vie; vel per fœnum significatur, quod super temporalia debemus sedere; unde possessio non prohibetur, sed dilectio sive affectio. 1. Joan. 2. 15. Nolite diligere ea quæ in mundo sunt. Ven. Beda, à Glossa citatus, rationem, cur supra fœnum sederit, assignat, dicens: *Quia per scripturam legis carnis desideria calcare, & comprimere jubemur, quæ est fœnum.* In refectione vero septem panum, in qua lex nova denotata fuit, turbæ jussæ sunt sedere in terra, quia *Ipsam quoque terram & facultates relinquere præcipimur.*

3. Porro ingeniosa est illa Pauli de Palatio observatio, quod videlicet exinde clare satis colligatur, paucos ex illa multitudine fuisse, qui pretiosis essent vestibus induti, alias enim haud dubie valde inviti fuissent ad sedendum in terra: *Ut intelligas non multos sapientes, divites, aut nobiles, è Christi pane manducare; vel certe si quis dives est, aut nobilis, divitias contemnat & nobilitatem, ut in novissimo loco recumbat, & edere possit; ergo ad edendum panem hunc requiritur ea animi modestia, ut non te credas altiori loco dignum quam humili terra.* Jansenius quoque similem considerationem habet illis præcipue utilissimam, qui pane Christi cum profectu animæ suæ nutriri volunt: *Mystice significat, quid facere debeat, qui spiritualibus panibus Jesu volet saturari, nimirum talem omni fastu depositio, seipsum debere in terram dejicere, agnoscendo quis sit, & unde prodierit, ut conquiescant in eo carnis cupiditates.*

4. Res profecto stupenda fuit, quod in numero tot millium hominum plebejorum, qui ex triduana quadam inedia summe famebant, nullus fuerit, qui adductis hisce panibus tumultuaretur, aut cum importunitate inter primos panes donandos esse vellet, quando tamen unusquisque (intentionem Christi, quam habebat panes hosce per miraculum multiplicandi ignorans) rationabiliter timere poterat, ne forte ne micam ex illis participare posset, qui in modica quantitate erant, cum tamen de vitæ periculo ageretur, & in extrema necessitate, quidvis illis licitum esset. Ecce tibi, quantum hi homines in tam brevi temporis spatio, & ex verbo, & ex sequela, & ex præsentia, & bono Christi exemplo profecerint; omnes enim quiete & modeste consederunt, summa cum modestia, & sine querela, expectantes illud sive modicum sive multum, quod illis ministrandum erat.

Et accipiens septem panes.

In Matth. 5. *Ut tactu manus*, inquit Albertus Magnus, *fieret multiplicatus panis, & virtutem acciperet divini saporis & condimentum.*

6. Nusquam Apostolos se Christo opposuisse constat, dicendo hosce septem panes victus illis necessarii esse provisionem; imo verbum hoc, *accipiens*, indicat, ipsos hosce panes prompte dedisse, eique ultro obtulisse: *Qui miseretur in hilaritate: Non ex tristitia, aut ex necessitate, hilarem enim datorem diligit Deus.* Rom. 12. 8. 2. Cor. 9. 7. Theodoretus quoque ait: *Oportet animi alacritatem præcedere suppeditationem pecuniæ;* & ad Romanos: *Beneficentiæ adjungit Paulus hilaritatem erogationis, bonorumque communicationis, lucrum ostendens, solent enim gaudere lucrantes.* Hebr. 13. 16. Quod si se ad miraculum præcedens, ad mare Tyberiadis patratum, reflexissent, quando ex quinque panibus duodecim impleverunt cophinos, utique nunc ultro citroque & sponte propria septem hosce panes ingenti cum lætitia obtulissent, propter spem similis lucri ad eandem mensuram & proportionem consequendi, at vero illius non recordabantur.

7. Hi panes in manibus Salvatoris multiplicati fuerunt, ut nos inde doceremur, quod qui prosperum rerum suarum eventum videre desiderat, eas in Dei manus, sive in divinum ejus beneplacitum remittere debeat; ei offerendæ sunt facultates, filii, & quidquid pretiosius inter nostra æstimatur, hæc enim oblatio largissime compensabitur ab eo, qui à nullius se finit superari obsequio. *Scio cui credidi*, dicebat Apostolus, *quia potens est, &c. Alii dividunt propria*, inquit Sapiens, *& ditiores fiunt.* 1. Tim. 1. 12. Prov. 11. 24.

8. Salmeron verba illa in sensu morali exponens, dicit: *Hoc fit, quando Christus præstat, ut prædicator verbum Dei manibus suis operando accipit, ut ita primus ipse degustet, quia cujus vita despicitur, restat, ut prædicatio contemnatur.* Tom. 6. tr. 31.

Mansi Erar. Evang.

9. S. Thomas in Commentario suo super Matthæum, hæc verba glossando ita scribit: *In quo significatur, quod quidquid de spiritualibus administratum est aliis, primo fuit in Christo; Cœpit Jesus facere & docere.* In Matt. Act. Ap. 1. 1.

Gratias agens.

10. S. Remigius, in Catena citatus, ait: *In eo quod gratias egit, nobis reliquit exemplum, ut de omnibus donis, nobis cælitus collatis, illi gratias referamus.* Super Matt. Vener. Beda idem, licet verbis diversis elicit documentum: *Ut ad agendas semper Deo gratias informet; cum vel terreno pane carnem, vel animam cælesti superna gratia largiente reficimus.*

11. Victor Antiochenus in hoc facto modestiam admiratur Salvatoris, qui divinam suam omnipotentiam abscondere voluit, dum miraculum hoc patrando, stylum, servis Dei communiter usitatum, servare voluit: *Quasi cæterorum hominum more virtutem & energiam circa id, quod propositum erat, à Deo acciplat, gratias illi agit, cum tamen ejusmodi vim, non aliunde, ut sancti viri solent, sed à seipso peteret.*

12. Albertus Magnus per hanc gratiarum actionem, efficaciam & virtutem intelligit, quam huic pani ad crescendum & multiplicandum communicavit. Job. 1. 10. *Operibus manuum ejus benedixisti & possessio ejus crevit in terra, quia quamvis parva sunt, quæ ad manum habemus, hæc tamen Dei benedictione crescunt.*

13. Gratias æterno Patri suo reddit, priusquam operetur miraculum, quia gratitudo Deum obligat non solum ad concedendum, sed etiam ad multiplicandum & stabiliendum in nobis gratias & beneficia, quæ postulamus, Estius super hæc Apostoli verba: *Primum quidem gratias ago Deo meo pro omnibus vobis*, ita scribit: *Præmittit gratiarum actionem, tum ad gratiam Dei in omnibus commendandam, tum quia grata recordatio bonorum acceptorum dignos efficit ad impetrandum ampliora.* Et ideo quisquis substantiam suam multiplicari desiderat, gratum se erga Deum benefactorem suum exhibeat. Rom. 1. 8. Estius.

Fregit.

14. Albertus Magnus adducit textum illum Isaiæ 54. 7. *Frange esurienti panem tuum*, nec non & illum Jerem. Thren. 4. 4. *Parvuli petierunt panem, & non erat qui frangeret eis, id est, humiles, pauperes petierunt panem, & non erat, qui frangeret eis, quia nostri temporis Sacerdotes & Abbates, & cæteri Religiosi, totum in se recolligunt, ut integrum recipiant, quod à Christo in multos est fractum.*

15. Venerab. Beda aliud nobis hujus panis, Salvatoris manibus fracti, mysterium exponit, dum ait: *Quod autem fregit panes, quos discipulis daret, apertionem designat sacramentorum, quibus ad perpetuam salutem nutriendus erat mundus; cum enim ait ipse Dominus, & nemo novit filium, nisi Pater; neque Patrem quis novit, nisi filius, & cui voluerit filius revelare, quid nisi panem vitæ nobis per se aperiendum demonstravit?* Marc. Matt. 11. 27.

16. Panis parvulis frangitur, ut proportionatum illi ætati nutrimentum adaptetur, ita quoque panem verbi Dei accommodare oportet ad dispositionem & capacitatem auditorum. S. Gregorius Papa ait: *Pro qualitate audientium formari debet sermo Doctorum, & ut sua singulis congruant.* In Præm. super. 3. p. past. Unde Gilbertus Abbas hunc in nonnullis defectum reprehendit, qui *Student magis alta quam apta dicere, facientes apud infirmas intelligentias miraculum sui, non ipsorum salutem operantes.* Serm. 17. in Cant.

Et dabat discipulis suis, ut apponerent.

17. Hanc quidem distributionem per seipsum facere poterat, sed tamen Apostolorum, hac in re, opera uti voluit, ut illos ad hoc misericordiæ & charitatis opus applicaret, ad innuendum nobis, quod Religiosi, & maxime superiores & Prælati Ecclesiastici, quales Apostoli erant; *Ecclesiarum Principes*, in obeundis personaliter misericordiæ operibus nequaquam erubescere, aut se ab iis subducere debeant, ut suo bono exemplo alios ad faciendum animent. Præterea ex quo hic panis sacramenta, verbum Dei & alia dona spiritualia prefigu-

2 Cor. 3. 6. ret, sacerdotes, eos à Christo receptos populis ministrare & distribuere, atque nos inter & Deum mediatores esse debent: *Nos fecit ministros novi testamenti*, dicebat S. Paulus, *non litera, sed spiritus*. Unde Venerab. Beda ait: *Quia spiritualis dona scientiæ tribuens Apostolis, per eorum ministerium voluit Ecclesiæ suæ per orbem vitæ cibaria distribuit.*

In Marc. 18. Paulus de Palatio super Matthæum ait: *Ut sciamus, suæ voluntatis esse sacramentorum frequentationem, nec enim à solis Apostolis panes edi voluit, sed ab omnibus.*

19. Jansenius, qui per hunc panem, prædicationem Evangelicam, & sacrarum Scripturarum expositionem intelligit, utilissimum tradit monitum illis omnibus, qui huic sunt ministerio dediti: *Admonet, quid facere debeant, qui panes evangelicos populo sunt proposituri, nimirum à Christo illos acciplant consecratos & fractos, & ejus jussu populo apponant; sunt enim, qui panem scripturæ divinæ non secundum voluntatem Jesu populo proponunt, ut, qui eam detorquent ad suorum errorem patrocinium, aut ad cupiditates & gratiam hominum, aut qui sibi vendicant authoritatem dispensandi verbi Dei, & pascendi alios.*

20. Considerari quoque hic potest, quod Christus in manus Apostolorum suorum, qui omnes repræsentabant Ecclesiasticos, hunc panem consignarit, non ut illum sibi retinerent, sed *ut apponerent*, seu ut illum secundum uniuscujusque distribuerent ætatem & necessitatem. Etenim hoc tempore multorum hic est error, qui redditus beneficiarios sibi retinent, eosdemque magna cum aviditate accumulant, non considerantes, quod illos acceperint, ut tanquam fideles Christi ministris eosdem dispensent. Notandum quoque est, Christum huic distributioni per Apostolos factæ, præsentem adstitisse, singulasque eorum actiones vigilanti oculo considerasse, non quasi discipulis suis non satis fieret, sed ut Pastores Ecclesiæ suæ instrueret, quod, tametsi spiritualibus & corporalibus gregis sui necessitatibus nonnunquam non per seipsos immediate, sed per constitutos ad ministros prospiciant, ipsi tamen in ministrorum actiones vigilanti oculo intendere debeant; siquidem Pastores de animabus sibi commissis distinctam Deo rationem reddere debent; ipsis immediate dic-
Joan 21. v. 16. & 17. tum est: *Pasce oves meas, pasce agnos meos*, adeoque ipsi hanc obligationem contraxerunt, non vero ipsorum ministri.

Et apposuerunt turbæ.

21. *Appositio notat*, inquit Albertus Magnus, *quod unicuique sibi competens collatum est:* Matth. 20. *Tolle quod tuum est, & vade; tuum enim est, quod tibi secundum capacitatem & usum vitæ proportionatur, & ideo non apponitur parvulo, quod competit perfecto, nec competit rustico, quod clerico est proportionatum; nec militi expedit, quod artifici est debitum.* Matth. 25. 14. *Dedit unicuique secundum propriam virtutem.* Et quidem notandum est insuper, quod Evangelista non solum dicat: *Apposuerunt*, sed protinus addat: *Turbæ:* quia necessum est, ut, dum hic panis verbi Dei ministratur, ad intelligentiam & capacitatem popularem adaptetur: Unde D. Chrysostomus, à vetula illa, ut sexus sui ignorantiæ condescenderet, monitus, hac in re deinTr. 8. in Joan. ceps omnino se emendavit. S. Augustinus per Angelos illos, qui in mystica illa Jacobi scala ascendebant & descendebant, interpretatus est prædicatores: *Angeli Dei, boni prædicatores prædicantes Christum; quomodo ascendunt, & quomodo descendunt?* Adducitque S. Paulum in exemplum, qui ad cælum empyreum usque ascendit, ubi ad divinorum arcanorum participium admissus fuit: *Audivit ineffabilia verba, quæ non licet homini loqui; Ascendentem audistis? Descendentem audite: Non potui loqui vobis quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus, quasi parvulis in Christo lac vobis potum dedi, non escam; ecce ascendit, qui ascenderat; quære quo ascenderat? Usque ad tertium cælum; quære quo descenderit? Usque ad lac parvulis dandum.* Ecclesiasticus hanc adducit similitudinem: *Sic figulus sedens ad opus suum, convertens, &c.* Per hunc artificem Rabanus Prædicatores interpretatur, de quibus ait: *Doctrinam suam secundum qualitatem auditorum temperant, quæ aliter admonendi sunt sapientes, aliter insipientes; aliter fortes, aliter infirmi; aliter juvenes, aliter senes; aliter viri, aliterque fæminæ.*

22. Notandum; quod incomparabiliter major fuit quantitas panis & piscium, quam distribuebant, illa, quam habebant in manibus, semper enim annona illa magisque multiplicabatur, ut hac ratione intelligeremus, quod in manibus eleemosynariorum, id quod erogatur, non solum non deficiat, sed majora semper incrementa sensibiliter accipiat. Paupercula vidua illa dixerat quidem: *Vivit Dominus Deus tuus, quia non* 3. Reg. 17. 11. *habeo panem, nisi quantum pugillus capere potest farinæ in hydria, & paululum olei in lecythe*; hæc tamen omnia in Eliæ refectionem & nutrimentum subministrans mirum mox percepit & experta est incrementum: *Hydria farinæ non deficiet, nec lecythus olei minuetur.* Sic quoque Apostoli pauculos panes & pisciculos, quos in victum suum necessarium reservatos habebant, ad Christi instantiam, turbis illis satiandis libenter erogarant; sed ecce tibi ingens lucrum, quod inde reportant. *Sustulerunt quod superaverat, de fragmentis septem sportas*; Ad hæc Apostoli valde famelici erant, imo forsitan præ aliis vehementius famebant, quia laboraverunt, & tamen verisimile est, quod omnibus aliis plene satiatis ultimi comederint, & forsitan ex panis & piscium reliquiis victitarint; hanc indolem Christus in omnibus superioribus Ecclesiasticis unice desiderat, ut scilicet prius gregis sui necessitatibus prospiciant, & postea propriis. *Charitas non quærit quæ sua sunt*; non enim 1. Cor. 13. 5. sine mysterio, Christus, priusquam Petro diceret: Joa. 21. 16. *Pasce oves meas*, primo eum interrogavit: *Petre amas me?* S. Carolus Borromæus tempore pestilentiæ Mediolani grassantis & atrocissime sævientis, eo redactus est inopiæ & egestatis, ut nec panis, nec denarius vel unicus ei in familiæ suæ sustentationem suppeteret, quia omnia sua in pauperes erogarat; Deus tamen ei per miraculum abunde providit.

Versus 7.

Et habebant pisciculos paucos, & ipsos benedixit, & jussit apponi.

Et habebant pisciculos paucos.

1. Apostoli piscatores erant, ac proinde illis, tam in quantitate quam in qualitate optima piscium promissio deesse non poterat: At vero postquam scholæ Christi, quæ sobrietatem & temperantiam prædicabat, facti fuere discipuli divino ejus beneplacito se adaptabant, ac proinde non est, quod hanc in illis annonæ penuriam admiremur.

2. Albertus Magnus in sensu mystico ait: *Tangit hic panis dulcoramentum, pisces enim dulces sunt, pisculi autem humiles, humilium dulces consolationes; pauci vero ideo, quia raro & raptim per breve tempus in hac vita datur consolatio divina.*

3. Antonius de Padua ait: *Pisciculi sunt paupertas, humilitas, patientia, obedientia, memoria passionis Christi.* Serm. in hac Dom. 7. post Trin.

4. Glossa Venerabil. Bedam citans, per hosce pisces, præsentis temporis sanctos intelligit: *Quorum scriptura fidem, vitam & Passiones continet, qui de fluctibus sæculi erepti, & divina benedictione consecrati, refectionem nobis, ne in hujus mundi excursu deficiamus, vitæ suæ ac mortis suæ exemplo præbuere.*

Et ipsos benedixit, & jussit apponi.

5. Omnipotens creator in Genesi post piscium productionem, suam quoque iisdem impertiisse benedictionem legitur: *Benedixitque eis, dicens, Crescite & multiplicamini.* Et ideo pisces, ut bene Aristoteles probat, præ cunctis aliis animantibus in majori numero multiplicantur, quanto igitur credibilius est, pisciculos hosce etiam mortuos & super prunis tostos, per hanc Christi benedictionem fuisse multiplicatos. Unde Lyranus super Genesin ait: *Ista benedictio est ordinatio ad multiplicationem*; utpote profecta ab eo, de quo dicitur; *Cui omnia vivunt.* Gen. 1. 22. Arist. l. 3. de generanimal. c. 11.

Versus

Versus 8.

Et manducaverunt & saturati sunt, & sustulerunt quod superaverat de fragmentis septem sportas.

Et manducaverunt.

In Matth. 1. S. Anselmus super Matthæum scribens tempus observat, quod Christus ad hanc illius refectionem subministrandam expectare voluit, nimirum postquam ipsorum prius curasset infirmitates: *Notandum, quod prius auffert debilitates, & postea cibat; quia prius removenda sunt peccata, postea anima verbo Dei nutrienda.*

Et saturati sunt.

1. Tim. 6. 8. 2. Ad hæc verba se reflectens Paulus de Palatio, inquit: *Saturati sunt, non ex pretiosis & curiosis, sed ex modestis & necessariis, scilicet pane & piscibus*: Et ideo Apostolus dicebat: *Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti simus.* Ac proinde ex hujus textus occasione iis, qui perfectam vitam agunt, idem monitum dari potest, quod vir quidam in vita spirituali illuminatissimus nonnemini dedit, qui cum nimis rigida sobrietate vitam suam agere solitus erat; cum enim hic nil nisi panem, & hunc quidem parcissime comederet, vir ille sanctus eum securum esse jussit, certissimam esse dæmonis tentationem, si quis se non ad sufficientiam pane nutriat; etenim de hisce à Christo
Rom. 12. 1. cibatis turbis Evangelista dicit: *Manducaverunt, & saturati sunt; rationabile obsequium vestrum.*

Ps. 16. 15. 3. David, qui fuit homo secundum cor Dei, de se nihilominus protestatus est, dicens: *Satiabor dum apparuerit gloria tua*: quasi dicere vellet, nemo est, qui in præsenti vita satiari possit. Tritissimum est dictum illud S. Augustini: *Creasti nos Domine ad te, & inquietum est cor nostrum, donec requiescat in te*, quod omnino est verissimum; si enim de pane loquamur, quem nobis mundus, in quantacunque abundantia, subministrat, is in principio quidem valde nobis sapidus gratusque esse videtur, at vero protinus ejus experimur indi-
Prov. 20. 17. gestionem: *Suavis est homini panis mendacii, & postea implebitur os ejus calculo*, non vero ita constitutus est panis Christi, de quo veridicus ille Spiritus sancti calamus scribit: *Panem præstitisti illis, omne delectamentum in se habentem*. Porro illuminatissimi servi Dei
Sap. 16. 20. sæpenumero de infusa cordibus eorum nimia cælestium consolationum superabundantia lamentati fuisse leguntur, adeo ut exclamarent: *Satis est Domine, satis est; prævenit eos in benedictionibus dulcedinis*, dum hic in terris gloria cæleste frui incipiunt, thesaurosque gratiæ, quæ semen est gloriæ, abundantissime possident. San-
Ep. 5. ad Severum. ctus Paulinus dicit: *Nihil habemus nisi Christum, & vide si nihil habemus, qui omnia habentem habemus.*
Tr. de or. Dom. Mat. 6. 33. Sanctus Cyprianus illam nobis ab æterna veritate factam promissionem considerans: *Quærite primum regnum Dei, & justitiam ejus, & hæc omnia adjicientur vobis*; dicit: *Omnia promittit apponi, nam cum Dei sint omnia, habenti Deum nihil deerit, si Deo ipse non desit*; adducitque historiam Danielis in lacu leonum positi, qui à Deo pastus & cibatus fuit, dum interea circum ipsum sedentes feræ famelicæ inedia mo-
Dan. 14. 36. Ezech. 19. 2. Ps. 58. 15. rerentur: *Sic Danieli in leonum lacu, jussu Regis incluso, prandium divinitus procuratur, & inter feras esurientes homo Dei pascitur*. Porro per leones denotantur impii: *Mater tua leæna*, mundi nimirum & dæmonis sequaces; hi *famem patiuntur ut canes*, nec quantacunque temporalium bonorum abundantia contenti vivunt, cum tamen econtra servi Dei, licet mendici, in summa consolatione & animi quiete vitam agant. Aman ille in summis Regis cujusdam & Monarchæ, viginti septem Provinciis dominantis, favoribus positus, summaque felicitate cumulatus, mira tamen inquietudine & afflictione torquebatur, eo quod à Judæo quodam debitis sibi, ut credebat, non afficeretur salu-
Esth. 5. 13. tationis honoribus, unde & dicebat: *Cum hæc omnia*
In ps. 36. *habeam, nihil me habere puto*. Sanctus Augustinus quoque qui triginta & amplius annis, fraudulenti mundi sectatus fuerat consolationes & gaudia, tandem semetipsum his verbis alloquitur: *Heu spes caduca mortalium, sperans in pecunia, in honore! Speras in aliquo amico potente!* Mox vero quam debilis & fragilis hæc spes sit, ostendens, dicit: *In his omnibus cum speras, aut tu exspiras, aut cum vivis, omnia pereunt, & in spe tua tum & ipse deficis & cadis*. Solus Deus est, cui nihil unquam deesse potest, quem dum possidemus, habemus omnia: *Deus meus & omnia*. Corvi Eliæ prophetæ, juxta torrentem Carith commoranti, bis quolibet die panem adferebant & carnes, & tamen unicus tantum panis, quem ei ministravit Angelus, tanto eum vigore corroboravit, ut in virtute ejus quadraginta diebus totidemque noctibus, ad montem Horeb usque ambulare potuerit; quam quidem annonam rapacissimas hasce volucres ex mensa Achab regis surripuisse existimant; hæc autem annonæ provisio refectionem illam præfigurabat, quam nobis mundus subministrat, quæ Prophetam satiare non poterat, ideoque eam bis in die resumi opus erat; & revera ita est, bona hujus vitæ non satiant, nec hominis animo quietem & satisfactionem afferunt: Panis autem subcineritius ab Angelo ministratus, refectionem illam designabat, quam Deus servis suis cælitus mittit: & hic est, qui vere satiat, quique vigorem præstat & omnimodam satisfactionem. Unde sanctus Thomas ait: *Oreb* Opusc. 58. c. 21. *interpretatur mensa; mons ergo iste est mons mensæ Dei; & significat satietatem cælestis gloriæ; panis itaque corporis Christi confortat & roborat nos, quadraginta diebus, id est, toto tempore præsentis pœnitentiæ, usque ad montem & mensam Dei.*

4. Sanctus Paschasius hosce panes non hordaceos, Lib. 7. in Matt. quales illi erant, qui juxta mare Tyberiadis erogabantur, sed triticeos fuisse existimat: *Triticei fuisse creduntur, ut alatur Christi Ecclesia grano frumenti*. De hoc convivio sancta Dei Ecclesia canit: *In quo Christus sumitur, mens impletur gratia, & futuræ gloriæ nobis pignus datur*; quamnam homo satietatem desiderare posset unquam, hac superabundantiorem?

5. Valde considerabilia sunt illa Simonis de Cassia Lib. 5. c. 4. verba, dicentis: *Si aliquis ab eo recedit jejunus, non est* Ps. 35. 9. *parcitas dantis, sed negligentia non accipientis; inebriabuntur ab ubertate domus tuæ, torrente voluptatis tuæ potabis eos*; in hoc igitur tota summa reum consistit, ut scilicet ad gustandum de mensa ejus, appropinquemus, ac proinde David nos exhortatur, dicens: *Gustate &* Ps. 33. 9. *videte, quoniam suavis est Dominus*: quodsi quis tibi craterem, vino præstantissimo plenum ostenderet, illudque laudaret, tu utique saporis excellentiam credere non poteris, nisi crateri eidem labia tua admoveris; *Dabo manna*, inquit Dominus in Apocalypsi, sed *ab-* Apoc. 2. 17. *sconditum*, quia suavitas spiritualis non apparet exterius, nec ab aliis creditur, aut apprehenditur, præterquam ab illis, qui eam experiuntur: *Nemo scit,* Ibid. *nisi qui accipit*; & ideo illi, qui maxime mortificantur, qui propriam suam abnegant voluntatem, qui ex puro Dei amore, passionibus & ærumnis se ultro subjiciunt, majores experiuntur spiritus consolationes & suavitates. *Saturati sunt*, sed prius de illis satiatis dicitur: *Triduo sustinent me, nec habent quod manducent*. Procul ab omni mundi blandimento aberrant, in inculta quadam solitudine degebant jejuni, & corpore pariter & mente Christi sequelæ totaliter dediti. Unde Paulus de Palatio ait: *Satiantur in fine tridui, non in initio conversionis, & medio, sed in fine; deficere enim debet farina ex Ægypto adducta, ut gustare liceat manna*.

6. Porro quinam illi sint, qui ad mensam Christi satiantur, Sanctus Anselmus in sensu morali his verbis In Matt. declarat: *Manducaverunt, cum verbum divinum audierunt, & mente susceperunt; & saturati sunt, quando audita opere compleverunt*; diffusius vero Venerab. Beda idipsum exponit, cum ait: *Qui audientes verba Dei, & exempla intuentes, ad profectum vitæ correctoris per hæc excitari, atque assurgere festinant*. Hisce inquit sanctus ille Pater, mirabiliter adaptatur dictum illud Psalmistæ: *Edent pauperes & saturabuntur, & laudabunt* Ps. 21. 27. *Dominum, qui requirunt eum, & vivet cor eorum in sæculum sæculi*, quæ verba ad propositum nostrum hoc modo exponit: *Audient humiles verbum Dei, & facient, & ad laudem non suam, sed superni largitoris cuncta, quæ bene gerunt, referent, unde merito ad vitam interioris hominis æternam, utpote pane vitæ saturati pervenient*: econtra vero, inquit idem sanctus Ose. 4. 10. Pater, reprobis comminando dicitur: *Comedent & non saturabuntur; manducant namque & non saturantur, qui*

qui panem verbi Dei audiendo deguſtant, ſed non faciendo quæ audiunt, nihil ex his internæ dulcedinis, quo cor ipſorum confirmetur, in ventre memoriæ recipiunt.

Lib. 7. in Matth. 7. Miſeram horum conditionem S. Paſchaſius his verbis deſcribit: *Infelices, qui manducant & non ſaturantur, qui panem verbi, quo vivit homo, audiunt & deguſtant, ſed non fide atque opere percipiunt, quæ audiunt.*

Et ſuſtulerunt quod ſuperaverat de fragmentis.

8. Conſiderat Theophylactus, quod turbæ hæ contentæ fuerint manducando, nec quidquam eorum ex his, quæ ſuperaverant, ſecum ſumpſerunt, idque ad inſigne noſtrum documentum: *Diſce & hoc juxta hiſtoriam, quod debemus his, quibus indigemus, contenti eſſe, & nihil amplius quærere; ecce enim turbæ, quæ comederunt & ſaturatæ fuerunt, non acceperunt ſecum reliquias panum, ſed diſcipuli has guſtarunt, ſic igitur & nos uſu nobis congruo eſſe contentos docet.* Eandem quoque obſervationem Victor Antiochenus habet his verbis: *Cæterum hactenus tantum benefactoris munere uſi ſunt convivæ, quatenus neceſſitas poſtulabat, nam etſi magna reliquiarum vis ſuperfuiſſet, nihil tamen inde ſecum aſportarunt; admonemur exemplo hoc percommodo rerum uſum ex neceſſitate ſpectandum & metiendum eſſe, nihil autem gravieri neceſſitate ſecluſa, propter habendi ſtudium ſubducendum.*

Septem ſportas.

In Matth. 9. Mirum eſt, undenam ſportas illas habuerint, qui in ſolitudine procul ab hominibus aberant. Lucas Burgenſis certo ſe definire non poſſe dicit, an aliqui ex hiſce turbis, illas ſecum à principio habuerint, dum ſcilicet aliquam ſecum proviſionem ad vendendum attulerunt: *An aliqui initio concurſus, cibum venalem ſportis huc attulerint, an una aut altera ſporta fuerit in familia Chriſti, an alia occaſione, non habeo quid definiam.*

10. Memorandum vero eſt, quod in alio miraculo quinque panum, duodecim cophini reliquiarum ſuperaverint, hic vero ex ſeptem panibus, ſeptem ſportæ reliquæ manſerint; & ideo ſanctus Ambroſius ſequens movet dubium: *Cur autem quinque millibus hominum plus redundat, quatuor millibus minus? Quia quatuor millia iſta triduo cum Chriſto fuerunt, & ideo ampliorem cæleſtis pabuli alimonium receperunt. Nec otioſe quæ turbæ ſuperſunt, à diſcipulis colliguntur, quia ea quæ divina ſunt, apud electos facilius poſſis, quam apud populos reperire; utinam mihi contingat audire: Colli-ge, quæ ſuperſunt.*

Lib. 6. in c. 9. In Luc.

11. Enimvero hæc populi coadunata multitudo, congregationem figurabat fidelium; pro cujus probatione obſervandum, quod Sapientia incarnata non dixerit *Miſereor ſuper turba*, in numero plurali, ſed *ſuper turbam*, ad denotandam Eccleſiæ unitatem, fideique & dogmatum Evangelicorum uniformitatem; porro ſeptem hæ ſportæ reliquiis refertæ, ſeptem figurabant dona Spiritus ſancti, quibus Chriſtianæ religionis ſequaces locupletandi erant. Ideo ſanctus Hilarius ait: *Quod ſeptem ſportæ replentur, redundans & multiplicata ſeptiformis ſpiritus copia indicatur, cuique largiter exuberans.* Gloſſa quoque ait: *Septem ſportas Spiritus ſancti gratia ſeptiformi replet, fiunt enim ſportæ de junco & palmarum foliis; juncus naſcitur ſuper aquas, palma victorem coronat; ſancti quoque ne ab humore æternitatis creſcant, in ipſo vitæ fonte ſe collocant, & æternæ retributionis palmam expectant.*

Cap. 15. in Matth.

12. Lyranus in moralitate hujus hiſtoriæ, per haſce ſportas dotes gloriæ intelligit, quas in altera vita recepturi ſumus. *Per ſeptem ſportas remanentes, ſignificantur ſeptem dotes, quæ reſervantur dandæ poſt hanc vitam, quæ ſunt clara Dei viſio, fruitio, tentio quantum ad animam, impaſſibilitas, ſubtilitas, agilitas, & claritas quantum ad corpus in reſurrectione.*

Verſus 9.

Erant autem, qui manducaverant quaſi quatuor millia & dimiſit eos.

Erant autem, qui manducaverant, quaſi quatuor millia.

1. S. Hieronymus à Gloſſa citatus inquit: *Quatuor millia, annus novi Teſtamenti cum quatuor temporibus.* Cap. 15. in Matth. S. Hilarius ait: *Quod vero quatuor millia virorum congregantur, multitudo innumerabilium ex quatuor orbis partibus intelligitur.*

Serm. 109. de temp. 2. S. Auguſtinus ad quinque millia alterius miraculi, & quatuor millia miraculi præſentis ſe reflectens, diverſitatis ſeu differentiæ hujus hanc aſſignat rationem: *Ibi*, inquit, *quinque millia refecti, qui numerus pertinet ad Judæos; nam poſt Aſcenſionem Domini, loquente ſancto Petro, quinque millia ſunt baptizati: hic autem quatuor millia, hoc eſt, de tota terra omnes gentes à quatuor cardinibus cæli de ſeptiformis Spiritus ſancti gratia eſſe repletas in vitam æternam.* In Matth. S. Anſelmus ait: *Per quatuor Evangelia, quibus refecti ſunt.*

Et dimiſit eos.

3. Lucas Burgenſis periculum conſiderat, quod Salvatori alias conciliaverat, quod ipſi tanquam Regi acclamaturo fuiſſet, dicitque eundem Salvatorem, ut ab hoc ſe periculo ſubducere, omnem regni umbram, vel etiam ſuſpicionem fugere voluiſſe: *Ne ſi pergeret ipſe illic hærere, novi aliquid ipſa moliretur, ut nuper quando ſtatuerant illum eligere Regem, nihil enim æque movet hominum vulgus, ut cibi beneficium: aut certe ipſe expectare videretur laudis aliquid vel gratiæ.* Albertus Magnus eandem rationem tangit, dum ait: *Semper Jeſus refecta miraculoſe turba, licentiat illam, exemplum præbens fugiendi publicas laudes ex communi beneficio ſequentes, & ſimul ſubtrahens Herodi ac invidis occaſionem ſuſpicandi in ipſo quamcunque ambitionem.*

4. S. Anſelmus per hanc refectionem corporalem, In Matth. prædicationem Evangelii intelligens, hoc pro divini verbi miniſtris inde elicit documentum: *Hic docet, quia prædicatores miniſtrato verbo vitæ populo, ipſi intra cubiculum cordis virtutum pomis debent refici.*

DOMINICA VII. POST PENTECOSTEN.

Evangelium ex Matth. cap. 7.

Verſ. 15. *Attendite à falſis Prophetis, qui veniunt ad vos in veſtimentis ovium, intrinſecus autem ſunt lupi rapaces. 16. A fructibus eorum cognoſcetis eos; nunquid colligunt de ſpinis uvas, aut de tribulis ficus? 17. Sic omnis arbor bona bonos fructus facit; mala autem arbor malos fructus facit. 18. Non poteſt arbor bona malos fructus facere, neque arbor mala bonos fructus facere. 19. Omnes enim arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. 20. Igitur ex fructibus eorum cognoſcetis eos. 21. Non omnis qui dicit mihi: Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum, ſed qui facit voluntatem Patris mei, qui in cælis eſt, ipſe intrabit in regnum cælorum.*

Verſus 15.

Attendite à falſis Prophetis, qui veniunt ad vos in veſtimentis ovium, intrinſecus autem ſunt lupi rapaces.

1. JAm de facto cæleſtis agricola Chriſtus divini verbi ſui ſemen ſparſerat, priuſquam hoc nobis ſalutare monitum ſuggereret; at vero quia timebat, ne malignus calliduſque inimicus noſter ſua clam ſuperſeminaret zizania, ideo merito nos vigilantes eſſe monet. s. Apoſtolus jam pridem quidem Epheſi populos ſacratiſſima Evangelii doctrina imbuerat copio-

copiosamque inter illos messem congregarat, sed quia protinus ab illis discessurus erat, ideo salutari hoc illos monito præveniebat, dicens: *Attendite vobis & universo gregi, ego scio, quoniam intrabunt post discessionem meam lupi rapaces in vos, non parcentes gregi, & ex vobis ipsis exurgent viri loquentes perversa, ut abducant discipulos post se*; hos enim, qui aliis oves esse videbantur, S. Paulus lupos futuros esse prænoscebat, gregem suum devorare conantes, *propter quod vigilate*, quod idem erat, quod *Attendite*. Unde Author imperfecti ait: *Sciens Dominus, quia non erant manifesti gentiles, sed absconditi sub nomine Christiano, ideo non dixit: Aspicite, sed attendite; aspicere enim est simpliciter videre, attendere autem est attente considerare; ubi enim certa res est, & indubitabilis, aspicitur, ubi autem incerta & dubitabilis, attenditur*. Paulus de Palatio monitum hoc specialiter ad Episcopos directum esse existimat, quo oculos apertos habere, valdeque circumspecti esse jubentur, in eorum electione, quibus invigilandum est providoregimini animarum: *His dicitur: Attendite, ne falsos propbetas præficiatis, cavete, ne in re tanta, (in qua summa rerum omnium consistit,) decipiamini; etiamsi qui præficiendus est, veniat ut ovis, examinetur, an sit lupus rapax intrinsecus, id est, an quærat quæ sua sunt*. Hujus autem cautelæ pondus & momentum ex pretio & valore conjiciant animarum, qui aliorum regimini & directioni præficiuntur: *Quidni attendendum à falsis propbetis, à quibus non corporis imminet, sed animæ, non temporarium periculum, sed æternum*.

Act. 20. v. 28. & 29.

Hom. 19.

In cat.

2. *Dicit attendite*, inquit S. Thomas, *quia firma tutela salutis est, scire quem fugias*. Observandum est autem, quod non dixerit expresse, circa quid attendendum sit, sed indefinite dicat: *Attendite*, eo quod per hosce falsos prophetas vel intelligantur hæretici, vel hypocritæ, vel adulatores, vel perversi sodales & seductores, & in eo in omni re cavendum est, habendique sunt suspecti in verbis, in operibus, imo & in bonis ipsorum exemplis, & in quacunque alia re etiam bona, quia in talibus hæc omnia ad fraudem & dolum ordinantur.

A falsis Prophetis.

3. S. Hieronymus ait: *De omnibus quidem intelligi potest, qui aliud habitu ac sermone promittunt, aliud opere demonstrant; sed specialiter de hæreticis intelligendum est, qui videntur continentia, castitate, jejunio, quasi quadam pietatis se veste circumdare, intrinsecus verò habentes animum venenatum simpliciorum fratrum corda decipiunt*.

Hom. 19.

4. Author imperfecti verba illa de Doctoribus Ecclesiasticis exponit, qui rectè quidem docent, sed malè vivunt: *De veris Christianis Doctoribus loquitur, qui Christiani quidem sunt, tamen peccatores sunt*. Chrysostomus Christum non de hæreticis hic loqui existimat, sed de illis tantum, qui cum sint intoxicati & infecti interius; exterius tamen pietatem demonstrant: *Qui cum sint vitæ pravitate corrupti, speciem tamen virtutis induti sunt*. Idem Salvator noster in alia quadam occasione apud S. Lucam, nos eodem verbo, *Attendite*, fermentum Pharisæorum fugere monet: *Attendite à fermento Pharisæorum*; quale autem hoc fermentum, protinus declarat, dum ait, *quod est hypocrisis*. Non solum Propheræ nomen, sed multò magis vultus externa species, & verba, nostram ei conciliant devotionem; at verò tanto magis cavendus est, quanto fraudulentior est atque pernitiosior, dum sub pastoris forma, larvatus accedit, qui revera est lupus; *intrinsecus sunt lupi*. Deus apud Isaiam graviter conqueritur, dicens: *Verumtamen servire me fecisti in peccatis tuis*; hoc autem in hypocritis ad literam adimpletur, hic enim utitur Deo, Sacramentis, operibus pietatis, orationibus, jejuniis & quibuslibet aliis, ad cultum divinum ordinatis, ut iniquitatem suam sub sacra hac chlamyde occultet, alii, qui Deum offendunt, instrumentis quidem utuntur ad iniquitates ipsorum adaptatis, verbi causa: vindicativus manus suas sanguine alieno contaminat; avarus extorsiones facit, gulosus crapulam adhibet & ebrietatem: at verò hypocrita jejunat, corpus suum macerat, sacramentaliter confitetur & communicat

Hom. 24. in Matth.

Luc. 12. 1.

Isai. 43. v. 24.

seque totum Deo deditum esse simulat, ut tanto securius se contra Deum amare possit, omnique eo, quod ad majorem est Dei gloriam ordinatum, in offensæ ejusdem fomentum abutitur; alii Deum in peccatis & transgressionibus præsentem esse nollent; at verò hypocrita semper vult Deo in fallaciis suis inniti, & quasi ab eo portari, ut tanto securius ei peccare liceat. Unde Chrysologus ait: *Fugiendum est virus, pestilentia cavenda, quæ de remediis creat morbos, conficit de medicina languorem, sanctitatem vertit in crimen, placationem facit reatum*. Quisnam ille fanaticus error futurus esset, si pro salute corporis tui remedio aliquo indigens, in ipsius vicem sumeres venenum; facit hoc ipsum hypocrita, ac proinde similis est vasi cuidam, in Pharmacopolio posito, cui salutaris cujusdam antidoti nomen est inscriptum, cum intus toxico plenum sit: *De remediis creat morbos*; dum hypocritam convenis, credis ntique, te ad virum quendam zelo divini honoris & salutis animæ tuæ accensum accedere, cum revera pessimus sit, & sanctitatem fingat, ut te pervertat.

Serm. 7.

5. Porro major vel minor hujus vitii malitia, sequenti similitudine aptissimè declaratur, dum enim negotiator aliquis terram seu cretam frumento, aut aquam vino commiscet, vel aliam similem fraudem committit, nulli dubium est, quin talis proximo suo dolis suis plurimum nociturus sit: at verò, si pharmacopæus ad infirmum, præscriptam à medico medicinam adferens, eidem artificiosè venenum immiscuerit, utique illatum ab eo damnum longè gravius & irreparabilius erit; nunquid ita est? eandem quoque circa hypocritas quoddam reflexionem facere possumus; quod enim aliquis det eleemosynam, ad captandam auram popularem, ad conciliandam sibi personæ illius, cujus honestati insidiari intendit, benevolentiam; aut verò quod aliquis Sacramenta frequentet, devotionisque exercitiis sese occupet, ut boni Ecclesiastici nomen & famam sibi acquirat, & sub hoc nomine Episcopatum, vel aliam Prælaturam aut dignitatem acquirere possit, hoc malè fieri indubitatum est: sed malitia hæc nullam habet cum perversitate illorum proportionem, qui Sacramentis, quæ vera sunt animæ medicina, abutuntur, ut ad majorem Dei offensam, animæque propriæ perditionem, venenum suum tanto liberius effundere possint: sicut enim nonnunquam talem ad Communionem accedere videbis, ne tibi de hoc vel illo malo suspectus habeatur, vel ne bonum apud te aut alios conceptum & opinionem amittat, adeoque securius dicere possit: *Sanctitatem vertit in crimen*, &c.

Qui veniunt ad vos.

6. *Ex seipsis*, inquit Lucas Burgensis, *legitimè non missis*, de quibus Deus apud Jeremiam loquitur, cum ait; *Non mittebam propbetas, & ipsi currebant*. Albertus Magnus ait: *Veniunt ad vos, non enim expectant, ut requirantur, sed ingerunt se*. Cajetanus similiter inquit: *Ego non mitto illos, sed ipsi ex se veniunt*; unde pessimum signum est, dum quis se in ministerium aliquod intrudit, absque eo quod ad illud invitatus fuerit, aut promotus: *Quomodo prædicabunt, nisi mittantur?*

Jer. 23. 21.

Rom. 10. v. 15

In vestimentis ovium.

7. Tertullianus à Glossa citatus ait: *Quænam sunt istæ pelles ovium, nisi nominis Christiani extrinseca superficies?* S. Thomas inquit: *Oves Christiani dicuntur, vestimentum autem ovile est species Christianitatis, & simulatæ religionis*; de his Apostolus scribit, quod solo nomine, non verò operibus fideles existant: *Habentes speciem pietatis, virtutem autem ejus penitus abnegantes*.

De præscrip.

2. Tim. 3. 3.

8. Jansenius per hasce ovium vestes, omne id intelligit, quod cooperari potest ad fingendam, & repræsentandam exterius virtutem & sanctitatem, qualia sunt miracula, jejunia, eleemosynæ, orationes, continentia, bonorum temporalium contemptus, frequentia Sacramentorum, & alia quæcunque, quæ sanctitatem & integritatem præseferunt. S. Thomas ait: *Oves sunt fideles; nos autem populus tuus, & oves pascuæ*

Cap. 34. conc.

In cat.

paſcuæ tuæ ; veſtimentum eorum ſunt jejunium, eleemonæ , quibus ſe tegunt ; his igitur veſtimentis ſe contegunt lupi, id eſt homines mali, qui gregem Chriſti decipere , devorare & pervertere intendunt . *Veſtimentis ovium* , inquit Cajetanus , *id eſt , in jejuniis , fletibus , vilibus veſtibus , & aliis hujuſmodi exterioribus ſignis virtutum ; hæc ſunt velut veſtimenta ovium Chriſti.*

9. Pellis ovina delicata eſt , cum ſit lana contecta , & ideo perverſorum præſignat blandimenta & fictiones . Unde Gloſſa Interlinearis dicit: *Cavete , ne vos dilanient blanditiis & ſimulationibus* . Obſervatio eſt ſancti Thomæ , *quod nulla res ſic exterminat bonum , ſicut ſimulatio ; nam malum ſub ſpecie boni celatum , dum non cognoſcitur , non cavetur* . Venenum enim in cibo delicato & ſapido alicui porrectum , facilius ſeſe in viſcera inſinuat . Sic igitur pellis ovina accipitur in veſtem ,ad aliorum oculos faſcinandos & decipiendos , & ad abſcondendum ſpeciem lupi, ita quoque jejunium , orationes , omniaque alia opera ſancta ad occultandam hypocritæ malitiam & improbitatem ordinantur , qua bonos decipere nituntur. Unde Sanctus Cyrillus Hieroſolymitanus ait : *Apelle quidem manſueta induti , ſpecie probitatis decipiunt , pernitioſum verò impietatis venenum ex dentibus emittunt* :

Gath. 4.

10. Janſenius lupum ab ove facillimè diſcerni dicit , tametſi enim lupus ovina ſe pelle induat , attamen quando ambo hæc animalia vocem ſuam propriam emittunt, facilè , quodnam illorum ſit lupus vel ovis , dignoſcitur : *Verum quid facias , ubi lupus ovillo vellere , ovilla voce ovem ſimulans irrepſerit in ovile , non ut ovis fiat , ſed ut crudelius oves laniet?*

11. Paulus de Palatio procedit ulterius , ponderando , quid faciendum ſit , quando falſi prophetæ non veſtem ovis , ſed paſtoris induunt , ut tantò ſecurius in grege ſtragem moliri poſſint : *At qui nos Domine , ſi tavere hos lupos , veſte ovilla contectos , præcipis , quid faciemus , ubi non veſtem ferunt ſimplicium ovium , ſed veſtem afferant paſtorum ? Quid enim grex faciet , ubi lupum mitra , baculo , & gremiali viderit decoratum ? Facilè planè eſt lupum abigere , ubi ſe ovem eſſe diſſimulavit , ſed quæ ovis contra paſtorem inſurget ? naturale ſiquidem eſt ovi , lupum horrere , paſtorem diligere ; ſed ò ſtuporem Chriſtianorum! ò cæcitatem ! non jam oves fugiunt lupos & leones , ovium vel paſtorum figura fallentes , imò ſequuntur & amant lupos.*

12. Experientia, pro dolor , ſatis demonſtrat , quod multi lupi ovina ſe veſte contegant , id eſt , quod multi mali , perverſi & vitioſi homines familiariter cum Religioſis & viris ſanctis converſentur , eoſque benigne recipiant , eleemoſynas largiantur , illorum ſe orationibus recommendent , filiationibus Religionum ſpiritualibus ſe communiant , atque in ſanctorum advocatorum ſuorum interceſſionibus & devotionibus magnoperè confidant , ſed quonam putas fine id faciunt? ut in mala ſua vita continuent , ut in diſſolutionibus ſuis proſperati longius vivant , ut iniquas extorſiones , & inhoneſtas ſocietates & conſortia diutius continuare poſſint ; devotionem & pietatem extrinſecus exhibent , ſed non alio fine , quam ut in impietate ſua longius perſeverare valeant .

13. Paulus de Palatio ſuper hæc verba aliam quandam adducit ingenioſam obſervationem : *Veniunt* , inquit , *in veſtimentis , non in fructibus ovium ; oves omni ex parte ſunt utiles , ſimplices , patientes , ſociabiles ; iſti verò , qui veniunt ad vos , omni ex parte ſunt lupi , omni ex parte rapaces* . Non acquieſcit Deus exterioribus , ſed una cum his ſimul vult ; ut interiora exterioribus conformia ſint, & reſpondeant . Sanctus Paulus in principio epiſtolæ ad Romanos , ſervum Chriſti ſe appellat , & paulò poſt æternam Veritatem in teſtem invocando , dicit : *Teſtis mihi eſt Deus , cui ſervio in ſpiritu meo* ; quonam obſecro myſterio verbum hoc addit : *In ſpiritu meo* ? Satis utique manifeſtum erat , eum totaliter divino ſervitio fuiſſe deditum ; attamen ſubjunxit *In ſpiritu meo* , ut Hugo Cardinalis opinatur *Contra hypocritas , qui tantum corpore ſerviunt* ; & ſanctus Anſelmus ait : *Quia non per ſimulationem illi famulatum exhibeo , ſed quidquid foris bene erga ſervitutem ejus operor , hoc intus in voluntate cordis ſimiliter facio* . Eadem prorſus eſt proportio inter virtutem veram & fictam , quæ cernitur inter naturam & artem ; natura in productione hominis , à corde intimiori hominis parte incipit , poſtea verò ad omnes alias ejuſdem corporis partes internas , ac demum ad externas ultimo loco tranſit ; ars autem interiora totaliter omittit & negligit , nec ad alia ſeſe applicat , quam ſolum ad exprimendam affabrè apparentiam exteriorem . Hujuſce igitur artis proprietatem imitantur hypocritæ , qui probam & bonam conſcientiam , corporis puritatem , virtutes & actus animæ interiores nihili faciunt , imò contemnunt , & abominantur , & ſoli ſtudent perfectioni & auſteritati extrinſecus apparenti : *Ut videantur ab hominibus* ; *homo enim videt ea quæ parent , Deus autem intuetur cor* , Deus enim noſter primo omnium loco cor noſtrum quærit , & deſiderat : *Præbe fili cor tuum mihi* , & quævis anima in tantum Deo grata eſſe noſcitur , in quantum illa interius pulchra & ſpecioſa eſſe videtur : *Omnis gloria filiæ Regis ab intus* : Secundo verò loco ſpecies exterior ab eodem requiritur : *In fimbriis aureis circumamicta varietatibus . Eſt qui nequiter ſe humiliat , & interiora ejus plena ſunt dolo* ; quot ſunt , qui ſub quodam profundæ humilitatis pallio ſubtilem & latentem quandam abſcondunt & ſectantur ſuperbiam & arrogantiam ! Aureum eſt illud animæ electæ ſuggeſtum à Deo monitum : *Pone me ut ſignaculum ſuper cor tuum* ; ecce tibi perfectionem & ſanctitatem internam : *Ut ſignaculum ſuper brachium tuum* ; ecce tibi operum bonorum exteriorum correſpondentiam . Ad hoc ut quis vera ovis eſſe cenſeatur, nec lana ſufficit, nec pellis, ſed inſuper fructus deſiderantur ovinæ naturæ correſpondentes , ejuſmodi ſunt lac , partus , & ſimilia alia: ita in vere electis ſanctitas forinſecus apparens non ſufficit, niſi etiam vera & ſolida ſanctitas adſit , quæ verè ſit radicata in corde.

1. Reg. 16. 7.

Prov. 23. v. 26.

Pſ. 44. 14.

Eccl 19. v. 21.

Cant. 8. 6.

Ibid.

Intrinſecus autem ſunt lupi rapaces.

14. Per hos illi denotantur , qui animas ſeducunt , quia lupi mortem gregi inferunt ; ita enim Lucas Burgenſis de Doctoribus perverſis loquitur : *Se ſimulant arctæ viæ Doctores & ductores , cum ad latam abducant : lata via autem eſt* , ut eſt apud S. Matthæum , *quæ ducit ad perditionem* .

Matt 7. v. 13.

15. Sanctus Ambroſius de hiſce lupis ita ſcribit : *Lupi beſtiæ ſunt , quæ inſidiantur ovibus , abſentiam aut deſidiam paſtoris explorant , ovium guttur invadunt , ut citò ſtrangulent : tum præterea , ſi quem priores hominem viderint , vocem ei quadam naturæ vi eripere memorantur* .

Verſus 16.

A fructibus eorum cognoſcetis eos ; nunquid colligunt de ſpinis uvas , aut de tribulis ficus ?

A fructibus eorum agnoſcetis eos.

1. Et ideo ſaluberrimum eſt illud ſancti Joannis monitum, dicentis : *Nolite omni ſpiritui credere , ſed probate ſpiritus , ſi ex Deo ſint , quoniam multi pſeudoprophetæ exierunt in mundum* .

1. Joan. 4. v. 1.

2. Sanctus Bernardus ait : *Non ex foliis , neque ex floribus , ſed ex fructibus arbor bona malave dignoſcitur* ; & quidem divus Chryſoſtomus hypocritas ſpecialiter ex verborum blandimentis dignoſcendos eſſe dicit : *Per dulces ſermones & benedictiones ſeducunt corda* .

Epiſt. 107.

3. Janſenius hoc loco quærit , quonam modo hi falſi & ficti prophetæ , dum pelle ovina amicti comparent , dignoſci ab aliis poſſint , maximè cum de abſconditis & internis homo judicare non poſſit ? Et reſpondet , quod , tametſi hi lupi ſe abſcondere & occultare moliantur : *Tamen facile deprehendi poterunt ex aliquibus eorum fructibus , quanquam non ex omnibus* ; duo autem ſpecialiter conſideranda eſſe dicit, ſcilicet doctrinam quam docent , opera item & mores , quibuſcum vivunt. Circa doctrinam examinetur, an ſolida ſit, ut martellum ſuſtineat , ſitque ſacrorum Doctorum dogmatibus per omnia conformis *Videndum , num conveniat cum recepta veritatis doctrina , ad quam tanquam ad*

Rom. 1. 9.

Ibid.

Ibid.

lydium

lydium lapidem, omnium doctrina examinari & probari debet: Opera autem discrimen hoc longè facilius & clarius indicant. Lucas Burgensis ait: *A fructibus cognoscetis, opera ergo, & non verba discernunt inter filios Dei & filios diffidentiæ.*

In cat. 4. S. Thomas ex adducto quodam Apostoli testimonio, malæ arboris fructus describit: *Manifesta sunt opera carnis*, inquit Apostolus, *quæ sunt fornicatio, immunditia*, &c. quo eodem in loco arboris bonæ fructus recensere pergit, dicens: *Fructus autem spiritus est charitas, gaudium*, &c. Quod si in ejusmodi prophetis hi fructus deprehendantur, inquit Albertus Magnus, *cognoscimus eos esse veros Prophetas, esse bonas arbores: si autem fructus hos non videmus, attendamus diligentius, quia vel aliquid operum carnis, quorum ibi meminit Apostolus, vel saltem humana cupiditas, aut gloria, illorum fructus invenietur.*

Gal. 5. 19.

Ibid. 5. Sanctus Thomas in ea est opinione, quod nemo fictionem suam ita abscondere possit, quin ex aliquo saltem indicio facilè discerni queat: *Dicendum, quod potest vix aliquis hypocrita ita esse compositus, quod non appareat aliquid malitiæ, vel verbo, vel facto: quomodo in aquis resplendent vultus prospicientium, sic corda hominum manifesta sunt prudentibus.* Dionysius Carthusianus multa ejuscemodi signa adducit: *Inveniuntur*, inquit, *vani religiosi, non humiles, sapientes in oculis suis, & propriis sensus, non veraciter patientes, sed pleni privato amore, & aliquibus singularibus vitiis deformati.*

Prov. 27. v. 19.

6. Jansenius multa alia indicia considerat: *Si quis*, inquit, *vitam & mores eorum attentius observet, reperiet eos sibi placentes, gloriæ sitientes, assentatores, invidos, maledicos & obtrectatores, nonnunquam & ventri deditos, & suis temporalibus commodis servientes, & omnino suum negotium agentes potius, quam veritatis.*

7. Paulus de Palatio ad idem se reflectit, quod nos superius circa illa verba: *Veniunt ad vos*, insinuavimus; dicit enim: *Veniunt ostentantes pellem ovinam, plenè eos dignoscere docuit; siquidem veri Pastores non ipsi venient, sed mittuntur, neque veniunt ad nos, sed lubentius se abscondunt, neque ostentant pellem ovinam, imo gaudent, si non ita pellis videtur*, adducitque Christi Magistri nostri exemplum, qui se ab æterno Patre suo missum esse dixit: *Qui misit me Pater*; & quando Apostolos suos misit, dixit illis: *Sicut misit me Pater, & ego mitto vos; nemo assumit sibi honorem, nisi vocatus & missus; at qui lupi sunt, veniunt ex se, de quibus sæpe dicit Dominus Jerem. 23. 21. quod eos ipse non miserit.*

Ioan. 6. v. 25.

In cat. 8. Sanctus Thomas ejusmodi personatas oves ex duobus præcipuè signis dignosci posse dicit: *In his*, inquit, *quæ subitò agenda occurrunt, quia in his, quæ cum deliberatione quis facit, cavet sibi; item in tribulationibus. Ecclesiast. 6. 8. Est amicus secundum tempus*, &c. *Item manifestantur, quando non possunt consequi quod volunt.*

9. Hugo Cardinalis circa qualitatem fructuum multa consideranda esse dicit: primò enim requiritur in fructu utilitas, undè salices & quercus arbores steriles appellari solent, quia fructus ipsarum nobis sunt inutiles: *Quod est contra otiosos, qui senescunt & vagantur.* Debet quoque fructus integer esse, quia si intus verminosus sit, licèt forinsecus pulcher & gratus esse videatur, non est bonus: *Quod est contra hypocritas, quorum exterius vita est pulchra, interius autem est vermiculosa conscientia, & plena nequitia.* Debet idem fructus habere saporem, *id est, ordinabilis & sociabilis in conversationem, quod est contra acedioſos.* Debet præterea esse sanus, *ut nihil dicas, nihil agas, quod non sit ad honorem Dei, & instructionem proximi, quod est contra dissolutos.* Denique fructus diu durare & conservari posse debet, & non solum hyberno tempore: *Quod est contra luxuriosos, qui nunc florent, tunc ardebunt.*

10. Fructus bonæ arboris est, quando operatur conformiter illis, quæ docet alios. *Fructus prædicatoris*, inquit Paulus de Palatio, *sunt opera ejus, maximè, si quæ dicit, facit*, adducitque illum Psalmi versum: *Pavit eos in innocentia cordis sui, & in intellectibus manuum suarum deduxit eos: id est, is prædicator verus est, qui in innocentia pascit, quique pascit in ea intelligentia & doctrina, quam manus suæ peperere-runt, id enim est in intellectibus manuum suarum, id est, operum*: falsi verò prophetæ econtrà facilè agnoscuntur, quando benè dicunt, & malè operantur. Unde Eusebius Gallicanus inquit: *Qui in verbis non discernuntur, in operibus comprehenduntur.* Ho. in Dom. 8. post Pent.

Psal. 77. 72.

11. Cajetanus quoque se reflectit ad verba illa; *A fructibus eorum*, & distinguit inter fructus, ut pateat, quinam sint fructus eorum; dicit igitur, quod frequens populi concursus, conversio peccatorum ad pœnitentiam, prædicatione ipsorum causata, & alii effectus similes non sunt fructus eorum: *Isti sunt fructus fidei & devotionis audientium, & non propria Prophetarum; similiter quæ dicuntur ex Moysi & Prophetarum, non sunt eorum, sed cathedræ fructus, similiter prophetare, & dæmones ejicere, & miracula facere vera in nomine Jesu Christi, non sunt fructus eorum, sed gratiæ gratis datæ; stant enim hæ gratiæ cum peccato mortali, cum inimicitia eorum ad Deum, ut in hoc capite Dominus subjungit.*

12. Chrysologus per horum fructuum maturitatem in confessione fidei perseverantiam intelligit: *Flores multi multitudinem fructuum pollicentur, sed examinati ventorum flabris, ad fructum pauciſſimi perseverant: sic credentes in Christo multi in Ecclesia videntur in pace, ubi autem persecutionis procella instaverit, pauci Martyres reperiuntur in fructu.* Serm. 8.

13. Author Imperfecti ait: *Fructus hominis, est confessio fidei ejus, & opera conversationis ejus.* Hom. 19.

14. Paulus de Palatio per fructus vermiculosos intelligit profanitates, fabulas, ornamenta & colores Rhetoricos, ad gustum & pruritum auditorum in prædicatione Evangelica ordinatos: *Verus à falso Prædicatore, per verbum prædicationis suæ erit discernendus; verba veri prædicatoris sunt gladius acutus, attingens ad divisionem animæ & spiritus, non sunt talia verba falsi prophetæ. Narraverunt mihi iniqui fabulationes, sed non ut lex tua, id est, narrant velut fabulas, ex quibus gustus dulcescit, non ex quibus animus gladio penetrante dissinditur.*

Nunquid colligunt de spinis uvas, aut de tribulis ficus.

15. Literalis horum verborum quis sit sensus, optimè his verbis explicat Jansenius: *De malis hominibus sæpe percipitur doctrina veritatis, Domino præcipiente de Scribis & Pharisæis: Omnia quæ dicunt, facite, secundum verò opera eorum nolite facere;* contingit enim nonnunquam, quod etiam vitis aliqua cum botris suis inter spinas cernatur plantata, & tunc consilium est Sancti Augustini: *Botrum carpe, spinam cave;* decerpite uvas, sed fugite puncturas; proficiatis ex veritate & dogmatibus, quæ auditis, non tamen imitemini perversos ipsorum mores. Interlinearis ait: *Ut si suvite.* Uva non est agnoscenda ex sepibus, tametsi iis nonnunquam implicita esse videatur: ita quoque si doctrinam audiatis bonam & sanctam ab hominibus malis, illa non ipsis, sed veræ viti attribuenda erit, quæ de se dicit: *Ego sum vitis vera; super cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi, quæcunque dixerint vobis, servate & facite;* singularis enim cathedræ illius prærogativa erit, sicut etiamnum cathedræ sancti Petri privilegium, quod ex illa semper veritas, nunquam vero falsitas prædicaretur, licet per os hominum vitiosorum & hypocritarum. Jansenius ex adducta authoritate quadam S. Augustini declarat, quod si nonnunquam is, qui malè vivit, prædicatione & doctrina sua sit utilis, id non sit æstimandum opus ejus; sed divinæ providentiæ. *Impii enim per divinam providentiam, legem Dei prædicantes, possunt esse audientibus utiles, cum ipsi non sint sibi utiles; non ergo qui eos audiunt, & faciunt quæ ab eis dicuntur, de spinis colligunt uvas, sed per spinas de vite legunt uvas, tanquam si manum aliquis per sepem mittat, aut certè de vite, quæ sepi fuerit involuta, uvam legat, non spinarum est iste fructus, sed vitis.* Tr. 46. in Ioa. Ioan. 15. 1. Mat. 23. 2.

16. Paulus de Palatio verba hæc de prædicatoribus Evangelicis exponens, dicit, qualis debeat esse uva, & quales ficus, qui proferendi sunt, ostenditque hosce fructus à falsis prophetis sperari non posse, eò quod

instar

instar spinarum & stirpium steriles sint & inutiles ; idque explicat per hoc, quod de exploratoribus terræ promissæ legimus, qui prædictos fructus secum attulerunt: Num 13.27. *Significantes, quod prædicatores (qui exploratores nostri sunt) patriam cœlestem vel de longè exploraunt, & inde afferunt verba & opera, quæ dulcedinem cœlestem referant, afferunt charitatem quandam cœlestem, quæ in uva significatur, dulcedinemque cœlestem (qualis in nostro deserto non invenitur) per ficum significatam; cùm ergo oves sentiunt in prædicatoribus pastoribus cœleste nonnihil, quale in hac terra non reperitur, indicium est prædicatoris Evangelici*; adducitque sancti Pauli exemplum, qui sancte gloriabatur: *Non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in doctrina spiritus, quasi dicat: Non terrena locutus, sed planè cœlestia.* 2.Cor.12.4. Et alibi: *An experimentum quæritis ejus, qui in me loquitur Christus.* 2.Cor.13.3.

In Matth. 17. S. Thomas super Matthæum ait: *Per uvas, ex quibus fit vinum, intelligitur spiritualis lætitia, quia vinum lætificat cor hominis; per ficus dulcedo Ecclesiasticæ pacis, quæ est charitas, hæc non possunt nasci de tribulis, id est, peccatoribus, quia spinas & tribulos* Gen.3.18. *germinabit sibi.*

18. Manifestum est per experientiam, quod ericeus sive porcellus spinosus, in autumno sub arbore ficus, unde maturiores fructus nonnunquam præmaturè decidere solent, sicut & in vineis super uvis deciduis sese volvendo & revolvendo, eosdem fructus spinis suis, quibus toto corpore armatus est, transigere, & fœtibus suis ad depascendum adferre soleat, de quibus proinde verificatur, quod *colligunt de spinis uvas, de tribulis ficus*; quod cum experientia teste verissimum esse constet, in sensu morali simile quid dici poterit de punctoris austeritatum corporalium, ciliciorum, disciplinarum, jejuniorum, vigiliarum, de mortificationibus item interioribus, de ærumnis & adversitatibus, per spinas & tribulos denotatis; ex his namque in animas tribulatas ingens redundat suavitas, & consolatio spiritus. Unde David fatebatur dicens: Ps.93.19. *Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ lætificaverunt animam meam.*

Hom. cit. 19. Author Imperfecti per uvam, Christum intelligit, quia sicut botrus ex palo seu ligno suspensus hæret, multaque grana in se complectitur: *Sic & Christus multos sibi fideles per lignum crucis tenet adjunctos; similiter & sicut ficus multa grana uno tegmine tenet inclusa, sic & multos fideles quodam dulci charitatis amplexu una tenet Ecclesia, & sunt in ficu signa hæc, charitatis quidem in dulcedine, unitatis autem in conjunctione granorum, sicut scriptum est. Deus, qui inhabitare facit unanimes in* Ps.67.7. *domo. In uva quidem est patientiæ signum, quia in torcular mittitur; gaudii autem in spe, quia vinum lætificat cor hominis; sinceritatis, quia non est aqua permixtum; de bis scriptum est: Fructus autem spiritus: charitas, gaudium,* Gal.5.22. *&c.* Dum autem declaraturus est, quinam spinæ dicendi sint, subjungit: Tales esse hæreticos; unde colligitur, quod proferre nequeant fructus ecclesiasticos: sed quid proferunt? *Vulnera, tribulationes, & cætera mala*; sicut enim spinæ quacunque ex parte contrectantur, nos vulnerant, manusque nostras cruentant, ita quoque servi dæmonis, quacunque ex parte considerantur, iniquitate pleni esse deprehenduntur, quod sequenti modo variè exemplificat: *Si loquitur*, inquit, *in dolo loquitur; si tacet, male cogitat; si irascitur, insanit, si patienter agat, tempus expectat nocendi, & opportunitatem considerat, quando nocet; si malè agit, non erubescit; si bene facit, ad vanam gloriam propter homines facit; quomodo proferat bonum fructum, cujus radix diabolus est? sub arbore bona & bestiæ & animalia requiescunt, sub spina autem nullum animal requiescere potest, nisi tantummodo serpentes.*

20. Spinæ certum sunt symbolum peccatorum, quæ cor peccatoris per remorsum, & malæ conscientiæ syndaresin transfigunt: *Conversus sum in ærumna mea, dum configitur spina; spinas & tribulos germinabit* Ps.31.4. Gen.3.18. *tibi*, dictum est primo legis divinæ prævaricatori. Per dulcedinem & suavitatem uvarum & ficuum, quies & gaudium bonæ conscientiæ denotatur, hoc autem spirituali gaudio nemo inter puncturas remorsuum, inter anxietates & perturbationes inordinatorum appetituum frui poterit. Unde aptè huc quadrat illa S. Augustini sententia, dicentis: *Quam infelix est illa conscientia toto lachrymarum fonte lugenda, quæ se ita malis operibus cruentavit, ut in ea non Christus requiescere, sed diabolus incipiat dominari!* Serm. 1. de temp.

21. S. Anselmus per hasce spinas quoque hæreticos interpretatur: *Lacerant & pungunt mentes hominum; uva est fervor dilectionis, sicut dulcedo bonæ conversationis; sicut ergo de spinis non nascuntur uvæ, neque de tribulis ficus, sic nec hæretici fervent in dilectione, nec student in bona operatione.*

Versus 17.

Sic omnis arbor bona bonos fructus facit, mala autem arbor malos fructus facit.

Sic omnis arbor bona bonos fructus facit.

1. S. Bonaventura dicit: *Bona arbor est bonus homo.* Luc.6.v.43. Sapientia incarnata similiter hominem arbori assimilat. Matth. 8.24. cæcus ille illuminatus dixit: *Video homines velut arbores.* Psalmista quoque in Psalm.1. hominem sub eodem symbolo describit, dum ait: *Erit tanquam lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo.* Radix ejus caput dici potest esse, truncus corpus, rami brachia, cortex pellis, anima præcordia, viscera bonorum operum fructus. Philosophi antiqui, & inter illos Plato in suo Timæo, hominem arborem inversam vocat, atque insuper dicit, quod boni radices suas cœlum versus protensas habeant, è contra vero mali radices suas in terra profunde explicent, dum affectibus suis, hisce bonis terrenis immersi sunt: *Conglutinatus est in* Ps.43.25. *terra venter eorum.* Ad hoc ut arbor aliqua fructificare possit, & à ventorum furia nequaquam evelli queat, opus est ut radices suas profundè agat; quantò enim hæ profundius in terræ sinum descenderint, tantò magis ramos suos protendet in altum: eodem modo quantò magis homo in humilitate stabilitus fuerit, tantò constantius omnes excipiet tentationum ventos, majoraque in virtutibus & profectione incrementa suscipiet. Serm. 1. in hac Dom.

2. Nam ut Guerricus Abbas de humilitate optimè scribit: *Humilitas est omnium radix; & seminarium, & fomes ac incentivum virtutum, & ipsa cumulus, & fastigium, custodia & disciplina: ab ipsa incipiunt, per ipsam proficiunt, in ipsa consummantur.* De parab. filii prod.

3. Quantò radices arboris alicujus profundius sub terra sepultæ & reconditæ fuerint, tantò copiosius in arborem, humorem influent vitalem; detectæ verò radices faciunt ut arbores exsiccationis periculum incurrant: ita quoque quantò magis virtutes, dona, gratiæ, & opera bona ab oculis & applausibus humanis occultantur, tantò optiores erunt homines ad cœli beatitudines consequendas: *Simile est regnum cœlorum thesauro,* Matt.13.44. *sed in agro abscondito*; unde sanctus Isidorus *Cœlum à cœlando* dici asserit. Isaiæ 24. vers.16. *Secretum meum mihi.* Arbor in trunco difformis est & rudis, aspero & hispido cingitur cortice, & tamen intus medullam habet, quæ tenera est, & delicata, quæ in omnes se arboris partes universim insinuat, atque foliis viriditatem, colores vivaces floribus, fructibus saporem impertitur: eodem modo in homine, spirituali vitæ dedito, foris apparet pallor in vultu, austeritas in vita exteriori, sacco amictus, fune grosso cingitur, nudis incedit pedibus, vivit abstinenter, continuisque se exercet rigoribus: interius verò laborat in ipso divina gratia, serenitate gaudet bonæ conscientiæ, virescit in corde ipsius spes æternæ retributionis, bona in eo florent proposita, maturantur in ipso Christianarum fructus virtutum; per hujus quoque mysticæ arboris radicem intelligere possumus fidem, per truncum spem, per ramos in varias sese partes protendentes, charitatem, quia ut ait Apostolus: *Charitas patiens est, benigna est, non æmulatur,* &c. Per medullam intelligi potest recta intentio, 1.Cor.13.4. per exteriorem corticem virtuosa conversatio, actiones bene ordinatæ per folia, per flores bonum nomen, & fama bona, per fructus denique bona conscientia. Ex unica duntaxat radice humor transmittitur ad varios eidem insertos surculos, qui varios producunt fructus, juxta diversitatem surculorum insitorum; ita quoque charitas, quæ unica & sola est instar radicis,

intus

intus in anima nostra ad varios extenditur affectus virtutum.

Gal.5. 22. 4. *Fructus autem spiritus, charitas, gaudium, pax, &c.* Arbor non producit fructus ad propriam utilitatem, sed pro aliis; nec illos sibi retinet, sed agricolæ suo liberaliter exhibet; & præter fructus, ipsum quoque lignorum suorum, ad ignis nutrimentum, participem efficit: hunc eundem effectum in bonis arboribus experimur, id est, in servis Dei, vera charitate accensis: 1.Cor.13.5. *Charitas non quærit quæ sua sunt;* quidquid enim habent & quidquid operantur, in boni communis utilitatem semper cedit, ac demum de omni opere suo gloriam Deo referunt. Arbor eadem cum tolerantia exposita manet benignis temporum influentiis, qua tempestatibus, glaciei, pluviæ, aliisque injuriis aeris: ita quoque homo justus cum eadem ad divinam voluntatem conformitate excipere debet adversa, qua prospera, cumque eadem animi serenitate recipere debet contumelias, qua honores; infirmitates, qua sanitatem; paupertatem Prov 12.21. qua divitias: *Non contristabit justum quidquid acciderit ei* Arbor ne sterilis evadat, cultura opus est, debentque ei amputari omnes illius rami exarescentes, ac demum rigari debet de tempore in tempus; ita quoque anima ad perfectionem contendens, continua indiget in virtutibus & in spiritu cultura, patienterque sustinere debet, ut mortificationis ferro ab ea resecentur omnes affectus & appetitus inordinati, qui ab hac nostra natura corrupta & depravata alias continuò pullulant, quia alias periculum esset, ne arbor ad nihil aliud utilis esset, quam ut ligni instar in igne infernali perpetuò arderet, rigari quoque debet per bonorum æternorum meditationem, per librorum sacrorum lecturam, perque veræ cujusdam pœnitentiæ lachrymas, & amarum planctum.

5. Enimverò qualis hujus arboris bonitas esse debeat, ex supradicto Psalmi loco facilè potest deduci, ibi namque dicitur: *Lignum, quod plantatum est secus* Ps.1.3. *decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo, & folium ejus non defluet.* Arbores enim juxta aquas plantatæ præ cunctis aliis facilius crescunt, & eriguntur in altum, profundioresque agunt radices, ideoque sunt stabiliores; porrò propinquitas aquarum est frequentia sanctissimorum Sacramentorum, hæc enim animas stabiliores efficit in virtutibus, fortioresque reddit ad resistendum cuivis vento tentationis, ac demum cœlestia nobis desideria imprimunt & affectus. *Fructum dabit. Fructum*, inquam, ait Hugo Ibid. Cardinalis, *non verò solum germen cogitationis, aut florem propositi, aut folia verborum*; neque enim bona voluntas, aut recta intentio sufficit, quando ei simul correspondere possumus bonis operibus. Notandum quoque, quod Psalmista dicat: *Fructum suum, in se scilicet*, ut idem Hugo ait, *non verò tantum in aliis. Quid prodest homini, si mundum universum lucretur,* Mat.16.27. *animæ verò suæ detrimentum patiatur?* Prius enim homo applicare se debet saluti suæ, & postea studere debet saluti alienæ. Præterea dicit: *Fructum suum*, quia quælibet arbor fructus producere debet, speciei suæ correspondentes; scilicet malogranatus malogranatos, ficus ficus, nux nuces, ad insinuandum per hoc nobis, quod quilibet propria vocatione debeat esse contentus, in quam Deus illum in hac vita collocavit, & secundum illam intra sphæræ suæ limites Christianè operari; artifex mechanicus non debet vivere instar nobilis, secularis non ut religiosus, nec econtra: sed hic vivere debet claustraliter, conjugatus intentus esse debet gubernandæ suæ familiæ, miles arti militari; cuilibet enim prædictorum cœlestis ille agricola in suo statu de mediis providit, quibuscum æternæ vitæ fructus copiosè producere possit: *Quis est homo qui* Ps.24.12. *timet Dominum? legem statuit in via quam elegit*; in cunctis operibus timor Dei præcedat, moxque in omni vocatione videbitur abundantia operum sanctorum: *Anima ejus in bonis demorabitur, semen ejus* Ibid. v.13. *hæreditabit terram.*

6. Sanctus Bernardus observat, quod hypocritæ non proferant fructum suum, quia tametsi quod exteriorem apparentiam virtuosè operentur, illud tamen opus non est fructus, quia radix vitiata est, id est, intentio est perversa, & hæc est, quæ operibus nostris bonitatem ac meritum tribuit. *Dabit tempore suo, Tempus uniuscujusque ad operandum*, inquit Hugo Cardinalis, *est præsens vita. Joan.* 9.4. *Me oportet operari* Ibid. *donec dies est, venit nox quando nemo potest operari: Dum tempus habemus*, inquit Apostolus, *operemur bo-* Gal.6. 10. *num*. Est nihilominus inter arborem & nos hæc differentia, quod illæ certo tantum anni tempore fructum reddant, non autem semper, nobis autem necessum est, ut per totum vitæ decursum bene operemur, & fructum faciamus, fieri enim potest, quod cœlestis agricola veniat, & fructus à nobis requirat, quos si non invenerit, maledicet nobis, prout fecit arbori ficus; & tametsi, ut Evangelista bene notat, tempus fructus producendi tunc non adesset, nihilominus illi maledixit, quia arbor illa hominis figura erat qui quovis tempore, & in quacunque ætate fructificare debet in vitam æternam. Arbor quantumvis à ferro succidatur putetur, & stercoretur, ideo tamen fructus proferre non desinit, imò tantò copiosiores solet fructus adferre; ita quoque homo, quando vel maximè proscinditur contumeliis, petitur opprobriis; tunc illi tempus adest aptissimum ad proferendum patientiæ, charitatis, mansuetudinis & humilitatis fructum; dum mensæ accumbimus, tempus est, ut sobrii simus: quando conspicitur necessitas & egestas proximi, tunc tempus est exhibendæ eidem compassionis; in prosperitatibus tempus est temperantiæ; in tribulationibus patientiæ: in necessitatibus extremis firmæ & constantis in Deum fiduciæ: *Et sic de singulis. Et folium ejus non defluet*: Alii legunt: *Non decidet*; quia fructus, id est, bona opera, merita, imò etiam folia, per quæ intelligi possunt bona desideria, non perdentur, sed colligentur in cœli penuario: *Capillus de capite vestro* Luc.21.18. *non peribit.*

7. S Bonaventura ait: *Bonus fructus, bona vita; fructus autem bonitas probatur utilitate, multiplicitate,* Ser.3. in hac Dom. *delectabilitate, durabilitate; utilitas in retributione, multiplicitas in operatione, delectabilitas in devotione, durabilitas in consummatione & perseverantia.*

8. Notandum est, hæc verba ab eo dicta esse, qui de semetipso ait: *Pater meus agricola est;* ac proinde advertendum est, quod non dixerit in numero singulari *è* Ioan.15.1. *Sic omnis arbor bona bonum fructum facit*, sed in numero plurali, *bona, fructus*. Quæ ponderatio ab eodem sancto Bonaventura facta fuit, qui textum illum Evangelicum: *In hoc clarificatus est Pater meus, ut fructum* Mat. 7.17. *plurimum afferatis*, exponens dicit: *Parum curaret* Ioan. 15.1. *de arbore, quæ non afferret nisi duo vel tria poma: similiter de agro non ferente nisi duo vel tria grana, sic & tu nisi vis contemni à Deo, non paucos, sed multos bonorum operum fructus ferre debes: In omni bono opere* Coloss. 1.10. *fructificantes.*

Mala autem arbor malos fructus facit.

9. Una ex præcipuis causis, cur arbor fructus vermiculosos producat, aut putridos, est, quia radix ejus infecta est: eodem modo causa, cur omnia opera hominis ficti, hypocritæ & impii, apud Deum abominabilia sint, ab eoque rejiciantur, est, quia intentio, quacum illa fiunt, tametsi apparenter recta & Christiana sit, revera tamen fraudulenta, ficta, & perversa est. S. Augustinus ait: *Non valde attendas quid homo fa-* Ps. 31. *ciat, sed quid, cum facit, aspiciat*; hypocrita quidem bona opera facit, sed ut alios decipiat, ut famam, æstimationem, & applausum mundi sibi comparet, ut ab hominibus colatur & veneretur, tanquam homo magna sanctitate conspicuus, non respicit ad Deum, nec ad divinum illius servitium, multò minus ad propriam animæ salutem. De Salamandra naturalistæ scribunt, quod si veneno suo radicem contigerit arboris alicujus, omnes illius fructus perdat & destruat, omnemque foliis & floribus vigorem adimat: eadem est serpentis infernalis astutia, qua radicem intoxicare, id est, depravare intentionem nititur, hoc enim si præstiterit, omnia se hominis merita depravasse novit; nam ut S. Gregorius testatur: *Cum perversa est intentio, quæ præce-* Lib.1. Dial. cap. 12. *dit, pravum est omne opus quod sequitur, quamvis rectum esse videatur.*

Ver-

Versus 18.

Non potest arbor bona malos fructus facere, neque arbor mala bonos fructus facere.

Non potest arbor mala bonos fructus facere.

1. Et tamen hoc non obstante, experientia sæpe docet, quod etiam viri sancti, imò etiam sanctissimi, lapsi aliquando fuerint; sed ut ait Jansenius: *Facilis est responsio, per arborem bonam voluntas bona est intelligenda: per arborem malam voluntas mala, jam manifestum est, bonam hominis voluntatem mala non facere, nec contra malam voluntatem bona facere.* Arbor enim bona, ut Rabanus à Glossa & Hugone Cardinalis citatus ait, idem est, quod *voluntas bona*. S. Hieronymus super Isaiam hunc textum commentans ait: *Non refert ad naturæ proprietatem, ut hæretici volunt, sed ad mentis arbitrium. Denique infertur, Aut facite arborem bonam, & fructus ejus bonos; ex quo perspicuum est, unumquemque propria voluntate facere animæ suæ bonam vel malam arborem, cujus fructus varii sunt.* In c. 35. Isa.

2. Dionysius Carthusianus ait: *Non potest arbor bona, in quantum bona, malos fructus facere, sic nec homo virtuosus, ut talis, non potest facere opera mala, potest tamen malus fieri, & peccare.* Theophylactus rationem reddit, cur Christus hominem arbori comparet: *Arbori confert hominem*, inquit, *eò quod potest à sterili peccato in virtutem inseri.* Sanctus Hieronymus in exemplum Moysen adducit ad aquas contradictionis peccantem, Davidem adulterum, Petrum perjurium, qui omnes arbores bonæ erant: E contra verò Jethro idolatra arbor mala erat, & tamen genero suo bona consilia suggessit. Archior princeps Ammonitarum causam populi electi apud Holofernum defendit; sic quoque Judas aliquo tempore virtuosè vixisse creditur: at verò idem S. Hieronymus postea ad persecutorem Ecclesiæ Saulum deveniens, ejusque mutationem considerans, dicit: *Saulum, arborem malam eo tempore, quo persequebatur Ecclesiam Christi, fecisse postea fructus bonos, quando in vas electionis de persecutore translatus est.* Unde concludit: *Tamdiu ergo bona arbor fructus non facit malos, quamdiu in bonitatis studio perseverat, & mala arbor tamdiu manet in fructibus peccatorum, quamdiu ad pœnitentiam non convertitur.* S. Anselmus quoque in eadem est opinione, quod scilicet per hanc arborem, sive bonam sive malam, intelligi debeat bona vel mala voluntas: *Per arborem malam mala voluntas, per bonam bona voluntas intelligitur; de mala ergo voluntate nunquam bona actio procedit.*

3. Author Imperfecti reflexionem quandam habet, per quam hæc verba magis perspicuè declarat: *Non dixit*, inquit, *arbor mala non potest fieri bona, neque arbor bona, mala; sed malus non potest facere fructus bonos, id est, quamdiu malus est; si verò factus fuerit bonus, potest, ut unusquisque quod malus est, aut bonus, voluntatis ejus sit, non naturæ.* Hom. 19.

4. Dionysius Carthusianus duas hasce propositiones veras esse dicit *in sensu composito, non diviso*; siquidem quamdiu anima aliqua in gratia & amicitia Dei consistit, non potest facere opera demeritoria, pariter qui est in statu peccati per aliquod tempus, non potest sibi comparare meritum vitæ æternæ. Idem Author Imperfecti dicit: *Servus Dei non potest facere malum; & si videtur tibi, quod aliquando malè fecerit, considera cautè ipsum malum ejus, & invenies eum ab intus esse bonum, nam eo proposito bono, etiam quod videtur malum, bonum est, quia propositum bonum malum opus excusat*; datque evidens exemplum in Moyse, qui Ægypto illi mortem intulit, verùm finis illius non fuit propriæ injuriæ compensatio, sed zelus vindicandi injurias, populo Dei ab injustis persecutoribus illatas. De Jacob quoque legitur, quod aliud lingua protulerit, aliud verò senserit in corde, quando ad Esau faciem ejus sibi vultui Dei similem videri dixit: *Non ut eum deciperet, sed ut eum compesceret.*

Neque arbor mala bonos fructus facit.

5. Tametsi multa opera ex iis, quibus se hypocritæ impendunt, oculis nostris bona esse appareant, revera tamen talia non sunt. Unde Cajetanus ait: *Ideo Jesus hoc dixit, ut intelligamus, quod quæcunque opera bona ex suo genere, quæ procedunt à mala voluntate falsorum prophetarum, non sunt fructus boni, sed mali, ita quod intelligamus etiam ipsa vestimenta ovium, sub quibus se occultant, fructus esse malos.* Ex illo quoque Apostoli textu 1. ad Corinth. 13 evidenter deducitur, unumquodque opus, quantumvis id sanctum sit, nisi à charitate informetur, in validum esse. Porro observandum est, quod Christus in numero plurali dicat: *Fructus*, quia tametsi nonnunquam multa opera apparenter virtuosa faciant, attamen qui omnia bene considerat, in aliquibus illorum hypocrisis apparebit & dolus. Author Imperfecti ad discernendum ipsorum operationes, sequens nobis traditmonitum; dicit enim: *Etsi videtur tibi facere bonum, considera cautè ipsum bonum, & invenies illud ab intus esse malum, nam quod ex proposito malo fit, etiam bonum, malum est; nam bonum opus malum propositum non excusat, malum autem propositum bonum opus condemnat.* Hom. 19.

Versus 19.

Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.

1. Hisce verbis Christus falsis Prophetis, & omnibus reprobis duplicem pœnam comminatur; damni scilicet, per ly *excidetur*, quia sicut arbor præcisa aut amputata, eo ipso privata est vita vegetativa, ita reprobos à vita æterna in perpetuum proscribit & exulat; pœna verò sensus denotatur per verba sequentia: *Et in ignem mittetur.* Unde Hugo, Chrysostomi authoritatem adducens, inquit: *Duæ sunt pœnæ: excidi, & in ignem mitti; qui enim comburitur, etiam à regno excidituri; multi gehennam horrent, ego verò casum illius gloriæ multò majorem gehenna pœnam esse ajo: Intolerabilis est gehenna, verum etiam mille aliquis ponat gehennas, nihil tale dicit, quale est à beata illa gloria excidere, & odio Christi haberi.*

2. Observanda hic est causa, cur ferrum hujus arboris radici intimet, ut ligna cœdat: *Quæ non facit fructum.* Porro illi, qui otiosi, negligentes, & in servitio Dei, nec non in arduissimo propriæ salutis negotio desides sunt, huic comminationi præ cunctis aliis maximè subjecti existunt. Sanctus Bonaventura ait: *Illa arbor est origo mali operis, quæ est infœcunda*, adducitque id, quod Lucæ cap. 13. de illo, qui arborem ficus sterilem habebat, scribitur: *Per arborem illam potest intelligi, qui in operibus virtutis non se exercet, cui minatur Dominus succisionem; succide ergo illam, ut quid terram occupat?* Glossa ab eodem Seraphico Doctore citata super hæc jam dicta verba ita commentatur: *Terram occupat, qui locum quem tenet, bonis operibus non exercet, & exemplo pravitatis præstat impedimentum cæteris, ne calore Solis tabescant.* Serm. 1. in Dom 7.

3. Considerabilis quoque est hæc dictio: *Omnis arbor*, id est, ut Hugo Cardinalis ait, *Sine acceptione personarum.* Etenim Reges, qui multos in sui defensionem enumerant ferro armatos exercitus, hoc ferrum sive securim, quocunque etiam adhibito conatu arcere non poterunt, imò *Potentes potenter tormenta patientur.*

4. In Græco legitur in tempore præsenti, *exciditur*, ad denotandum, quod reprobus aliquis in ira & indignatione constitutus, de facto *secundum præsentem justitiam* uno pede censeatur infernum ingressus, mortemque non solum corporalem, verum etiam æternam, supra se extenuissimo quodam filo suspensam habeat, idque tantò magis verum est, quod verissimum sit, quod *stimulus mortis peccatum est*, ac proinde sanctissimus Christi præcursor in desertis Judææ voce quadam & spiritu Apostolico clamabat; *Facite fructum dignum pœnitentiæ, jam enim securis ad radicem arborum posita est; omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.* Ubi Hugo Cardinalis ait: *Securis est severitas judiciaria, arbor est homo cujuscunque conditionis, sive religiosus, sive secularis, sive prælatus, sive subditus; radix arboris vita hominis: securis ergo est ad radicem posita, quia sententia judicis ad extirpandos infructuosos funditus est præparata.* 1. Cor. 15. 56. Mat. 3. 8. & 10. Ibid.

5. Observandum quoque est, quod increata illa Sapientia in Evangelio præsenti eadem utatur phrasi, qua præcursor ejus usus fuerat, idque non mysterio; num enim Salvatori nostro alii modi loquendi non suppetebant,

tebant, ut idem documentum, eandemque comminationem nobis, aliis differentibus verbis intimare aut inculcare posset? Hugo Cardinalis ait: *Hic sugillantur prædicatores, qui dicta aliorum dedignantur dicere;* nimirum vult authenticare & ratificare hanc propositionem, & ideo illam, utpote in qua maximum momentum positum est, iisdem ferè verbis repetit, ad inculcandum fidelibus suis tantò fortius statum illum prorsus miserabilem, in quo positi sunt, qui extra Dei sunt gratiam constituti. *Securis ad radicem arboris posita est; exciditur, & in ignem mittitur.* Matt. 3. 10.

6. Considerandum quoque est, quòd absolutè dicat: *Excidetur*, nulla facta mentione, qua ferrum illud vibrabitur, non dicit, quòd ipse exscindet, quia *Deus mortem non fecit, nec lætatur in perditione vivorum;* nos potius sumus nobismetipsis instrumenta mortis non solùm temporalis, sed etiam æternæ: *Impii manibus & verbis accersiverunt illam*, siquidem per sensualitatem, crapulas, rixas, alioscque excessus & delicta execrabilia, nobis ignem infernalem adscìscimus, mortemque & justitiam non solùm divinam, sed etiam nonnunquam humanam acceleramus. Sap. 1. 13.

7. *Excidetur*, inquit, in tempore futuro; unde colligi posse videtur, quòd adhuc multum tempus reliquum sit, donec hoc fiat, adeoque non opus sit tantopere accelerare ad reddendum fructum, & faciendam pœnitentiam; sed decipitur quisquis id sibi verum esse persuadet, quod verum esse patebit, si modum, quo ligna vel arbores cædi solent; diligentius consideremus; dum igitur arbor aliqua cæditur, & in terram prosternitur, vel hoc fit, ut ex cæsa arbore trabes fiant, vel tabulæ in labores sciniariorum adhibendæ, vel ut ligna arboris cæsæ igni faciendo & nutriendo deserviant. In primo casu multæ haberi solent considerationes, nimirum ut lignum sub statu bonæ lunæ cæduum fiat, ut sit rectum, solidum, minimoque carie aliqua affectum: at verò si lignum igni tantùm servire debeat, quovis tempore id cædere licet, nec ullus ad prædictas conditiones habetur respectus: simili modo is, qui pro ædificio supremæ Jerusalem in mente Dei destinatus est, sive arbor illa, quæ in paradisum cœlestem aliquando transplantanda erit, magna cum circumspectione à sapientissimo illo totius mundi architecto cæditur, illa namque errare nescia cœli providentia attendit, ut id non fiat, nisi in luna propriorum meritorum, ut nullus talis sit peccati cariei obnoxius, ut fiat in tempore, quo talis constitutus est in divina gratia, & quando vel maximè onustus & plenus fructibus. *Lignum quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo, & omnia quæcunque faciet, prosperabuntur.* Non verò idem fiet seu observabitur quoad reprobos, qui destinati sunt ad flammas infernales: *Non sic impii, non sic, sed tanquam pulvis, quem projicit ventus à facie terræ.* Ps. 1. 3. Ps. 1. 4.

8. Potest quoque hoc loco alia fieri reflexio, nimirum quod aliquæ arbores cædantur non ut destruantur, sed ut radici propinquius jungantur, vel ut inserantur trunco alieno, vel ut transplantentur; quando verò radix simul amputatur, signum est, quòd tunc penitus extirpanda sit, & tunc nulla supereat spes sive repullulandi, aut germinandi aut fructificandi. Et hæc est miserrima illa reproborum conditio, qui postquam à ferro seu falce mortis præcisi sunt, nullum amplius supereat illos reparandi, aut in integrum restituendi remedium, nec ulla per totam æternitatem spes illis supereat, ut redire possint ad statum, in quo opera bona & pœnitentiam facere queant. *In ignem mittetur; & in inferno nulla est redemptio. O lignum aridum*, exclamat S. Anselmus, *& inutile, æternis ignibus dignum! quid respondebis in illa die, cùm exigetur à te usque ad ictum oculi, omne tempus vivendi tibi impensum, qualiter fuit impensum?* Joan. 15. 6. Chrat. S. Bonav. ser. 1. de Nativ. Christi.

9. Hugo Cardinalis ait: *Excidetur de numero filiorum, inter quos computatur in Ecclesia militante, in qua non est merito, sed numero; jam securis ad radicem arboris posita est; excidetur per excommunicationem, per mortem, per judicii examinationem.*

Versus 20.

Igitur ex fructibus eorum cognoscetis eos.

1. Lucas Burgensis ait: *Nam præter illationem, etiam confirmandi vim particula ista habere videtur, id quod Euthymius docet, ut ne quis excisionem, quæ frequenter haud conspicua oculis est, signi loco datam intelligeret, repetit signum illud, quod dederat, vultque in eo perstiti.* Etenim clarissimum indubitatum signum, unde horum hypocritarum dignosci falsitas potest, est examinare opera eorum, quia nunquam adeò bene dissimulare aut fingere poterunt, quin semper, quales revera sint, agnoscatur.

Versus 21.

Non omnis, qui dicit mihi: Domine, Domine, intrabit in regnum cœlorum, sed qui facit voluntatem Patris mei, qui in cœlis est, ipse intrabit in regnum cœlorum.

Non omnis qui dicit mihi: Domine, Domine, intrabit in regnum cœlorum.

1. Quasi diceret, inquit S. Anselmus: *Ideo dico, quod à fructibus cognoscetis eos, quia in verbis non semper cognoscuntur homines, quia non omnis, qui dicit mihi: Domine, Domine*, &c. Huic autem sententiæ Christi idem sanctus Pater textum illum opponit Joelis Prophetæ dicentis: *Omnis qui invocaverit nomen Domini, salvus erit;* nec non textum sequentem Apostoli, scilicet: *Nemo potest dicere Dominus Jesus, nisi in Spiritu sancto.* Respondet autem: *illud invocare, atque illud dicere non verbotenus accipiendum est, sed ponderosiùs intelligendum, juxta illud Psalmistæ: Propè est Dominus omnibus invocantibus eum, in veritate verò invocat Dominum, qui facit se idoneum servum.* Joel. 2. 32. 1. Cor. 12. 3. Ps. 144. 18.

2. Albertus Magnus aliquas exponit conditiones, ad hoc requisitas, ut quis Deum nostrum dignè invocare possit: *Conficitur ex tribus*, inquit, *perfecta invocatio: ex devotione, ex fide cordis & confessione oris; & operis attestatione, & tunc perfecta est invocatio, aliter est mendax*, adducitque verba illa Psalmi 77. 36. *Dilexerunt eum in ore suo, & in lingua sua mentiti sunt ei, cor autem eorum non erat rectum cum eo, nec fideles habiti sunt in testamento ejus.*

3. S. Hilarius similiter dicit: *Regnum cœlorum sola verborum officia non obtineat, neque qui dixerit: Domine, Domine, hæres illius eris, quid enim est meriti Domino, dicere: Domine? nunquid Dominus erit, nisi fueris dictus à nobis? Et quæ officii sanctitas est, nominis nuncupatio, cùm cœlestis regni iter, obedientia potiùs voluntatis Dei, non nuncupatio repertura sit?* Ibid.

4. S. Thomas de Villanova in quadam concione sua de vanitate nonnullorum, qui devotis affectuosisque verbis se totaliter Deo deditos esse profitentur, cùm tamen cor illorum ab eo sit alienissimum: *Videns quamplurimos in oratione jactantes: Deus meus, amor meus, bonum meum, dulcedo mea, gloria mea, si adest spiritus, verum dicis, aliàs sine dubio mentiris, & veritas non est in te; nam Deus tuus venter est, & desiderium tuum pecunia, aut honor tuus, aut libido, aut quodvis aliud temporale lucrum.* Conc. 1. corp. Christi.

5. S. Hieronymus ait: *Ne his quidem accommodandam fidem, qui cum polleant integritate fidei, turpiter vivunt, & doctrinæ integritatem malis operibus destruunt, utrumque enim Dei servis necessarium est, ut & opus sermone, & sermo operibus comprobetur.* Theophylactus quoque unà cum fide operum exercitium necessarium esse dicit: *Docet autem*, inquit, *nos si fidem absque operibus habuerimus, nihil nobis eam profuturam.* Quòd nos Christiani nomine insigniti simus, severissimi supplicii instrumentum nobis erit, nisi consequenter ad nomen operati fuerimus: *Nihil sanè profuerit honorifica compellatio, si desit debita obedientia, imò potiùs condemnabit, cùm arguat aut hypocritam: aut infidelem servum, qui ore Dominum confiteatur, factis autem neget.* S. Gregorius in suis Moralibus idem nobis monitum insinuat, dum ait: *Quia enim nonnulli confitendo fideles sunt, non vivendo, hinc est quòd voce Veritatis dicitur: Non omnis qui dicit mihi: Domine, Domine, intrabit in regnum cœlorum; rursum ait: Quid autem vocatis me Domine, Domine, & non facitis quæ dico? Hinc Paulus ait: Confitentur se nosse Deum, factis autem negant.* Cajetanus quoque Ibid. L. 33. Mor. c. 7. Tit. 1. 16.

verba hæc de illis exponit, qui nomine tantùm, non verò moribus Christiani sunt: *Ac si apertè dicat: Non omnis, qui profitetur integrè fidem meam, quantumcunque ferveat exteriori cultu colendo me, intrabit in regnum cœlorum, sed qui fecerit voluntatem Patris mei.* In sæculo illo, in quo Tertullianus vixit, gentiles Christianis exprobrare solebant, quòd essent homines parci sermonis, & taciturni, quibus tamen vetustus hic Pater mirabiliter respondet, dicens: *Et si eloquium quiescat, ipse habitus sonat*, nimirum fidei suæ professionem per modestiam, humilitatem, exemplarem vitam, morumque integritatem, non verò per nomen nudum aut famam protestabantur, & hæ virtutes paganos longè efficaciùs ad gremium perducebant Ecclesiæ, quàm verba ab ipsis prolata, ac proinde D. Chrysostomus ait: *Propterea ne gentiles fidem his, quæ à nobis dicuntur, accommodent, de actibus enim, non de sermonibus nostris futurorum volunt habere documentum.*

L. de pallio, c. 6.

Hom. 32. in Matt.

6. Glossa ait: *Licet dicant: Domine, Domine, non continuò sunt credendi, hoc autem dicunt, ut à nobis recipiantur; verè dicere: Dominus Jesus, est in corde credere, ore confiteri, operibus attestari; nam unum sine altero, negare est.*

7. Potest quoque hoc loco alia circa eadem verba institui observatio, eaque utilissima, ad eliminandum multorum Christianorum errorem, qui nimium in exterioribus quibusdam devotionibus confisi, eam quæ magis necessaria & utilis est, negligunt, scilicet exactam divinorum præceptorum observantiam; multi enim bonitatem & salutem suam spiritualem repositam habent in recitandis spiritualibus officiis & rosariis, aut aliis precibus devotis, in jejuniis, aliisque operibus similibus, absque eo, quòd ad omnium præceptorum Decalogi adimpletionem, oculum suum dirigant; quot etenim sunt, qui in peccatis & mala vita, quam agunt, incertis quibusdam confidunt devotionibus, quas ad sanctos Advocatos suos habent, non intelligendo, quòd non illis, sed soli divinæ legis observantiæ promissa sit æterna nostra salus! *Hæc enim est charitas Dei, ut mandata ejus custodiamus.* De populis Jabes Galaad legimus, quòd à Naas Ammonitæ petierint: *Habeto nos fœderatos, & serviemus tibi;* sed quodnam ab eo retulere responsum? *In hoc*, inquit, *feriam vobiscum fœdus, ut eruam omnium vestrum oculos dextros*; hoc enim modo sibi viam faciebat, ad faciendam in illis maximam stragem; eo ipso namque, quo dextrum unicuique oculum eruisset, ipse in tenebris, ut dicitur, pugnasset, quia in prælio oculus dexter fuisset erutus, sinister verò scuto mansisset contectus, S Petrus Damiani per hunc Naas inimicum intelligi infernalem, cui multi sponte propria subjiciuntur; dæmoni namque sufficit, quòd nobis unicus tantùm remaneat oculus, scilicet sinister: *Quia sæpe malignus hostis consentienti tibi, cuilibet reprobo homini, potiorem partem sanctitatis ac lucidi opetis, minorem verò artificiosa quadam suæ calliditatis industria derelinquit, ut in eo quod tollitur, sit occasio damnationis, in eo quòd remanet, despe fiduciæ præsumatur, ut peccator ad pœnitentiam non recurrat.* Oculus dexter est divinæ legis adimpletio, in virtute cujus ad dexteram collocabimur: oculus sinister externas denotat devotiones, jejunia scilicet, disciplinas, rosaria, vota certis quibusdam Sanctis & B. Virgini facta, per hæc namque multi, se licèt in peccatis habituatis perseverent, tandem in fine vitæ ad pœnitentiam reducendos esse existimant, sed turpiter se delusos & deceptos esse finaliter deprehendet, quia *in eo quod tollitur est occasio damnationis*. Lamentabatur olim populus Dei electus, dicens: *Quare jejunavimus, & non aspexisti? humiliavimus animas nostras, & nescisti?* Enimverò sat multos invenietis, qui omni Sabbato in honorem Deiparæ Virginis in pane & aqua jejunant, alios qui Responsoria de S. Antonio de Padua quotidie recitant, alios qui hospitalia & oratoria assidue frequentant; alii denique, qui peregrinationibus perpetuò vacant, & tamen se non experiri, quòd hæc omnia Deo accepta sint, aut aliquem iis fructum pariant, lamentantur; vultis hujus rei veram causam nosse? Deus ipse respondet: *Ecce in die jejunii vestri invenietur voluntas vestra.* In præsenti Evangelio Christus satis declarat, quòd primo loco & ante omnia desiderat, ut voluntatem æterni Patris sui adimpleamus, in quo observantia divinæ legis consistit: *In lege Domini voluntas ejus.* In miserabili illa Samariæ obsidione, in qua matres, fame cogente, eò redactæ sunt, ut filios suosmet comederent, à toto populo Rex visus est indutus cilicio: *Viditque omnis populus cilicium, quo vestitus erat ad carnem intrinsecus. Et ait Rex: Hæc mihi faciat Deus, & hæc addat, si steterit caput Elisæi super ipsum hodie*; en eodemmet tempore, quo caro sacrilegi hujus Regis cingebatur cilicio, simul etiam jurat se occisurum sanctissimum illum, optimeque meritum Prophetam, qui in populo Israel erat: hæc est indoles & stylus multorum, qui *veniunt ad vos in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces*; quot sunt qui videntur quotidie devotè coronam Domini recitantes, quotidie Missam audientes, verbum Dei mira cum aviditate auscultantes, in quibus tamen, si familiarem eorum, quam domi gerunt, conversationem consideraveritis, quotidie simul videntur abominationes, sensualitates, commessationes, audiuntur maledictiones & blasphemiæ, implacabilia nutriri conspiciuntur odia.

1. Joan. 5. 3.

1. Reg 11. 1.

1. Reg. 11. 2.

L. 6. epist. 5.

Isa. 58. 3.

Ps. 1. 2.

4. Reg. 6. 30.

Matt. 7. 15.

Sed quid facit voluntatem Patris mei, qui in cœlis est, ipse intrabit in regnum cœlorum.

8. Porro in quonam divinæ voluntatis adimpletio consistat, Jansenius his verbis declarat: *Voluntas Patris, quam facere debet ingressurus regnum cœlorum, in duobus consistit, nempe in fide filii Dei, & dilectione, quæ non potest esse sine observantia externa mandatorum Dei*: Et ideo dicit sanctum Joannem hæc duo simul conjunxisse, scilicet amorem & charitatem erga Deum, & sanctæ legis suæ observantiam, dum ait: *Hoc est mandatum ejus, ut credamus in nomine filii ejus Jesu Christi, ut diligamus alterutrum, sicut dedit mandatum nobis.* Multi sunt, qui in nonnullis operibus confidunt, eisdemque cum indefessa quadam applicatione dediti sunt, absque tamen eo, quòd præcipuè divinorum præceptorum executioni insistant. Populus Israeliticus arcam Dei in exercitu suo contra Philisthæos pugnaturus circumtulit, sperans hanc sibi instar inexpugnabilis propugnaculi adversus inimicum futuram esse, utpote à qua in variis occasionibus immensa beneficia acceperant, multaque in sui defensionem experti fuerant; sed quid fit? Non solùm Israelitæ miserè fuere dissipati & profligati, verùm etiam inæstimabilis ille thesaurus, in quo unicum suum refugium repositum habebant, hostibus miserè cessit in prædam. Vultisne hujus facti scire mysterium? Nimirum in arca ista tabulæ custodiebantur legis illius, quam Deus quondam populo suo dederat, ut ejusdem esset punctualis & exactissimus executor & custos; at verò quænam erat isthæc temeraria præsumptio, quia hi Israelitæ, qui hujus legis enormissimi transgressores erant, ab hoc reconditorio legis auxilium & defensionem sibi futuram expectare & sperare non dubitabant? qua fronte petere à Deo poterant, ut ab hac arca protectionis beneficium experirentur, quando ipsi eandem summa cum irreverentia pedibus suis subjecerant, pretiosissimum, quem intra se claudebat, thesaurum, divinam scilicet legem conculcando? Optimè igitur Theodoretus ait: *Cur enim legem transgredientes, arcam ad auxiliandum traherent, quem legem intus habet suam?* Idem quoque est multorum Judæorum error, qui cum, utpote divinæ ejus voluntati rebelles, mortis æternæ rei, divinarumque legum transgressores, Deum graviter offenderint, gratiam & assistentiam ejus exterioribus quibusdam devotiunculis sibi conciliare satagunt, claram hanc & prorsus evidentem à Christo in hodierno Evangelio prolatam protestationem minimè attendentes: *Non omnis, qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cœlorum, sed qui fecerit voluntatem*, &c. Dæmon nihil æquè formidat, quàm solam divinorum præceptorum observantiam, de reliquo, quodvis aliud bonum opus ab hac dismembratum ridet, & ludibrii loco habet. Unde sanctus Antonius discipulos suos monens, dicit: *Pertimescit satanas rectè viventium vigilias, orationes, jejunia, mansuetudinem, humilitatem*, quibus in verbis advertendum est, quòd priùs præmittat hæc verba: *Rectè viventium*, & posteà jejunia, orationes, & alia pœnitentiæ opera subjungat.

1. Joan. 2. 3.

Ibid.

9. Albertus Magnus ait: *In illud non intratur, nisi per observantiam justitiæ, & legum ad ipsum regnum per-*

pertinentium. Christus Magister dum orationem quotidianam componens, nos regnum cœlorum petere docuit his verbis: *Adveniat regnum tuum*, immediatè post nobis quoque modum illud acquirendi præscripsit, protinus subjungens hæc verba: *Fiat voluntas tua sicut in cœlo & in terra*; nam ut sanctus Thomas ait: *Cùm dicimus: Fiat voluntas tua, oramus, ut impleamus mandata Dei*; neque enim alia est porta, per quam adultis in cœlum aditus conceditur, quàm per præceptorum adimpletionem: *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata*. Venantius Fortunatus super eandem petitionem ita scribit: *Si verò quæritur, quæ sit voluntas Dei, habes Dei præcepta, quæ per Moysen Dei sunt voluntate vulgata*. Et Psalmista ait: *In lege Domini voluntas ejus*. Lucas Burgensis ait: *Voluntas hìc accipi videtur pro præceptis vitæ & morum, de quibus hactenus Salvator egerat*.

Matt. 6. 10.

Ibid.

T. 7. op 7.

1 or Dom.

Ps. 1. 2.

Hic.

10. S. Thomas textum illum S. Joannis adducit: *Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo; nemo potest ascendere, nisi descendat ut Christus*; quibus verbis nos docet, quonam modo nobis ad ejus imitationem ascendendum sit, nimirum condescendendo, & alterius, non verò nostram voluntatem faciendo, ideo Joan. 6. 38. ipsemet Dei filius protestatur dicens: *Descendi de cœlo, non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me*; unde oportet facere voluntatem Dei, 1. Thess. 4. 3. *Hæc est enim voluntas Dei, sanctificatio vestra*; unde dicebat David: *Doce me facere voluntatem tuam*. Idem quoque Salvator noster alibi in S. Matthæo declarat, quantum sibi placeat, dum nos æterni Patris sui voluntatem facimus; dicit enim: *Quicunque fecerit voluntatem Patris mei, qui in cœlis est, ipse meus frater, & soror, & mater est*.

Joan. 6. 38.

Ps. 142. 10.

Mat. 12. 50.

11. Author imperfecti ait: *Quæ est autem voluntas Dei, ipse Dominus docet: Hæc autem voluntas ejus, qui misit me, ut omnis, qui videt filium hominis, & credit in eum, habeat vitam æternam*; ergo voluntatem Dei facere, hoc est, *credere in Christum*.

12. Theophylactus ait: *Non dicit, qui semel facit, sed qui usque ad mortem facit*.

Hom 19. Joan. 6. 39.

DOMINICA VIII. POST PENTECOSTEN.

Evangelium ex Luc. cap. 16.

V. 1. *Dicebat autem & ad discipulos suos: Homo quidam erat dives, qui habebat villicum, & hic diffamatus est apud illum, quasi dissipasset bona ipsius. 2. Et vocavit illum, & ait illi: Quid hoc audio de te? Redde rationem villicationis tuæ, jam enim non poteris villicare. 3. Ait autem villicus intra se: Quid faciam, quia dominus aufert à me villicationem? fodere non valeo, mendicare erubesco. 4. Scio quid faciam, ut, cùm amotus fuero à villicatione, recipiant me in domus suas. 5. Convocatis itaque singulis debitoribus domini sui, dicebat primo: Quantum debes domino meo? 6. At ille dixit: Centum cados olei; dixitque illi: Accipe cautionem tuam, & sede cito, & scribe quinquaginta. 7. Deindè alii dixit: Tu verò quantum debes? qui ait: Centum coros tritici; ait illi: Accipe literas tuas, & scribe octoginta. 8. Et laudavit dominus villicum iniquitatis, quia prudenter fecisset, quia filii hujus sæculi prudentiores filiis lucis in generatione sua sunt. 9. Et ego dico vobis: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cùm defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.*

Versus 1.

Dicebat autem & ad discipulos suos: Homo quidam erat dives, qui habebat villicum, & hic diffamatus est apud illum, quasi dissipasset bona ipsius.

Dicebat autem & ad discipulos suos.

1. ID, quod præsenti narratur Evangelio, historiam nequaquam esse asserit Lucas Burgensis, dum ait: *Fingit exemplum docendi gratia, quo majori cum gratia decceatur, ac facilius & jucundius in auditorum animos illabatur*.

Manss. Æthar. Evang.

2. S. Bonaventura multa in hac parabola attentè ponderanda monet: *Aliquid proponitur recogitandum, aliquid refutandum, aliquid ut formidandum, aliquid ut tolerandum, aliquid ut providendum, aliquid ut imitandum, & aliquid ut commendandum*. Cajetanus quidem parabolæ confitetur claritatem & evidentiam, sed subjungit: *Applicatio ejus per singula difficilis, si non impossibilis est*.

Hic.

3. Idem quoque S. Bonaventura magis præcipuos hujus parabolæ fines ad tria capita reducit. Primus est, ut hanc nobis imprimat veritatem, quòd nos omnium bonorum temporalium non domini, sed dispensatores simus: unde dies aliquando veniet, in quo ad rigorosissimam reddendam rationem vocabimur, ac proinde hæc parabola monitos nos esse voluit, ut omni cum sollicitudine & fidelitate iis utamur, idque per solius beneplaciti divini directionem ad hoc tendit, ut, sicut œconomus ille se à sua administratione amovendum esse præsentiens, futuris suis necessitatibus curavit prospicere, dum sibi per bona domini sui mutuatarios obstrinxit, ut in tali casu eos habere posset benefícos; ita quoque nos, qui tandem aliquando omnibus hisce bonis temporalibus exuendos esse scimus, solliciti esse debemus, ut de bonis nobis prospiciamus æternis, quæ facilè consequi poterimus, si per bona illa, quæ Deus in hac vita nobis contulit liberales fuerimus erga pauperes. Tertium caput, ad quod parabola præsens dirigitur, quodque cæteris difficilius esse videtur est: *Ut intelligamus, quòd si dominus, iniqui dispensatoris passus dispendia, laudat dispensatoris prudentiam, quod adversus dominum quidem fraudulenter, sed pro se prudenter egerit: multò magis a Domino nostro, qui & ditissimus est, & nullum damnum potest sustinere, & cujus præceptum est ut pauperibus benefaciamus, laudandi sumus, si bonis ejus nostræ dispensationi commissis ab ipso, ita in nostrum commodum utamur, ut per ea nobis paremus locum in æternis mansionibus*.

4. Porro Salvator noster populi illius Hebræi, & specialiter Pharisæorum avaritiam & cupiditatem probè noverat, ac proinde illis in hac parabola ob oculos statuere nitebatur, quidnam illis, ut salvarentur, faciendum esset; & paulò post eandem parabolam, per aliam de epulone conceptam corroboravit, quam nonnulli veri cujusdam eventus, qui reipsa accidit, historiam esse existimant: *Ut intelligamus: quia Pharisæi superbi & avari sunt*, inquit Glossa, *sicut petentibus veniam, ita egentibus pecuniam negabant, ideo Salvator nunc ad illos, nunc illis audientibus ad discipulos de pietate verba facit*. Theophylactus ait: *Dominus hoc loco vult nos docere, ut bene dispensentur creditæ nobis divitiæ*.

Homo quidam erat dives.

5. *Et quis erat homo iste, nisi Christus?* inquit Theophylactus, *quis dives, nisi ipse, qui in paupertate nostra totius creaturæ divitias possidebat? Hoc Judæis sæpius inculcabat, ut intelligerent, quòd ineesset ei locuples deitas, cui erat humana paupertas*.

6. Bonaventura quoque hæc verba de Deo interpretatur, dum ait: *Intelligitur Deus Dominus omnium, dives in omnes, solus dives qui habet omnia*.

In Luc. Rom. 10. 12.

Qui habebat villicum.

7. Syriaca legit: *Magistrum, sive præfectum domus, nam à domo regenda œconomus nomen refert*, S. Hieronymus ait: *Œconomus non tam pecuniæ, quàm frugum, & omnium quæ Dominus possidet, dispensator est*. Arabicus legit: *Administrator*.

q. 6. ad Algas.

8. Quoad sensum spiritualem ait Chrysologus: *Quem, nisi hominem? cui ad colendum mundum tota fuerat commissa possessio*.

Ibid.

9. S. Bonaventura ait: *Hujus villicus est quilibet homo, qui habet aliquid sive dignitatis, sive divitiarum ad dispensandum*. S. Ambrosius inquit: *Ex hoc ergo discimus, non ipsos esse dominos, sed potius villicos alienarum facultatum*. Theophylactus quoque hanc inde deducit consequentiam: *Cùm non exercemus dispensationem rerum ad libitum Domini, sed ad proprias illecebras commissis abutimur, criminosi villici sumus*.

In Cat.

Et hic diffamatus est apud illum.

10. Hic dispensator, prout ex decursu Evangelii deducitur, circumspectus & prudens erat quoad mundum. Unde verisimile est, quòd facultates domini sui clam ra-

Matt. 10. 26. Heb. 4. 13. 1. Cor. 4. 5. puerit, & dissiparit: veruntamen *Nihil est opertum, quod non revelabitur, & occultum, quod non scietur*. In judicio, quod circa animam instituendum erit, *Omnia nuda & aperta erunt oculis ejus, illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium.*

11. Dionysius Carthusianus ly *Diffamatus* idem significare censet, quod *Accusatus*. *Diffamatio ista iniqui apud Deum seu Christum fit variis modis, testimonio quoque multiplici*; & quidem sex modos enumerat. Primus erit: *Per ipsam ineffabilem, & omnia intuentem sapientiam Dei*; unde apud Jeremiam protestatur, dicens: *Ego sum testis, & judex*. Secundus erit: *per Angelos bonos, qui zelo justitiæ coram Deo, opera hominum bona & mala proponunt*. Tertius erit *Per Angelos malos*. Quartus *Per remorsum conscientiæ*; unde Apostolus ait: *Testimonium reddente illis conscientia*. Quinto, per evidentiam malorum operum, quæ manifestantur: *Vox sanguinis fratris tui clamat ad me*. Sexto *Querela egentium*; unde Sapiens ait: *Qui abscondit frumenta, maledicetur in populis*. Et S. Bonaventura dicit: *Tunc hic villicus apud Dominum diffamatur, quando clamor pauperum ascendit ad Dominum*. Similiter Interlinearis inquit: *Hæc accusatio fit, quando non exercet opera pietatis erga illos, quibus debuit*.

Jer. 29. 23. Rom. 2. 15. Gen. 4. 10. Prov. 11. 26. Hic.

12. Albertus Magnus inter infamiam & diffamationem dicit: *Diffamatio est bona fama, vel mala, longè latèque dispersa: & notatur in hoc sapientia hujus patrisfamilias, quia non credidit contra illum, quem fidelem existimavit, nisi prius longè lateque à gravibus personis fama dispergeretur*.

13. At verò si per hunc Dominum, ut dictum est, Deus intelligatur, is aliorum relationibus non indigebat: *Eo quod ipse nosset omnes, & quia opus ei non erat, ut quis testimonium perhiberet de homine, ipse enim sciebat, quid esset in homine*. Id quod etiam Chrysologum movit, ut diceret: *Ergo ille famæ credidit, fama nuntiante cognovit? Absit, sed quia illa, quæ noverat, quæ pietate volebat, quærere tunc cœpit, quando accusabat terra*, quandiu verò publicè accusatus non fuit, tamæ illius consuluit, absque eo quod illa omnibus manifesta faceret, charitas enim à nobis exigit, ut abscondantur proximorum nostrorum defectus.

Joan. 2. 25. Ser. 115.

Hom. de villico.

14. S. Bernardus ait; *Hinc instruimur, non statim debere dare fidem quibuslibet verbis, sed si sic est, ut dicitur, prius adhibere cautelam*.

Quasi.

15. Quodnam obsecro mysterium latet in adjecta hac dictione, *Quasi*? cùm enim ab ipsamet Sapientia incarnata prolata fuerit, opus est, ut aliquod in se mysterium contineat. Syriaca legit: *Ut qui profunderet*. Cajetanus verò vertit, *velut dissipans*, estque proinde dictio quædam ambiguitatis & perplexitatis expressiva; perque eandem monemur, quod non solùm data nobis à Deo dona, dissipanda sint à nobis, vel quod non solùm mali esse debeamus, sed insuper eo modo teneamur, vitam & mores nostros instituere, ut ne quidem pravi aliquid de nobis suspicari quis possit. Unde S. Athanasii hoc est saluberrimum consilium: *Omne quod fingi potest tanquam posse credi, caveamus, ne in nullo famæ nostræ vulnere serpat nata ab occasione suspicio, non tamen nobis fides facti, sed possibilitas etiam relegenda mendacii*. Inter alia documenta ab Apostolo Thessalonicensibus data, unum fuit hoc: *Ab omni specie mali abstinete vos*; ac proinde S. Bernardus ad Eugenium ita scribit: *Sanè interest tuæ perfectioni, & malas res, & malas pariter species devitare, in altero conscientiæ, in altero famæ consulis*; neque enim solùm conscientiam sartam tectam conservare debemus, verùm etiam tenemur bono nomini, famæ & exteriori apparentiæ bonæ consulere.

Exhort. ad mon. 1. Thess. 5. 22. L. 3. de consid.

Dissipasset bona ipsius.

16. *Dissipatio est*, inquit Interlinearis, *vel quando malè congregatur, vel non bene expenditur*. S. Bonaventura ait: *Bona Dei dissipat, qui temporalia ista vel maximè retinet, vel malè accipit, vel malè dispensat. Omnia quæ habemus*, inquit Dionysius Carthusianus, *dona sunt Dei, & eorum dissipatores potius, quàm possessores aut domini sumus, utpote rationem de eis daturi*. Varia quoque distinguit bonorum genera, quæ à Deo recepimus: *Pretiosissima Dei dona sunt animæ rationales, Christi sanguine liberatæ; quas dissipat, qui pravis exemplis, falsis doctrinis, aut negligentia eas ad vitia trahit, aut trahi permittit, nec revocat, quod tanto sceleratius est apud Deum, quanto exterioribus rebus præstantiores sunt animæ immortales*.

Hic.

17. Principium quoddam verissimum, dignumque quod serio præcipuè in hac parabola Evangelica ponderetur, est propositio illa, quam Doctor Seraphicus super hæc verba enuntiat; dicit enim: *Bona temporalia sunt, ut per hæc acquirantur bona æterna; cum ergo hæc temporalia sic habentur, quòd propter illa æterna perduntur, tunc absque dubio dissipantur; qui ergo hæc temporalia bona sic expendunt, quòd non quærunt in eis meritum salutis, sed solatium carnis, temporalia non dispensant ad modum boni villici, sed dissipant ad modum filii prodigi*; adducitque textum illum Oseæ, in quo Deus adversus populum lamentatur his verbis: *Ego dedi ei frumentum & vinum, & oleum, & argentum, multiplicavi & aurum, quæ fecerunt Baal, idcirco convertar, & sumam frumentum meum in tempore suo, & vinum meum*, &c. Didacus Stella similiter, quanam in re hæc dissipatio consistat, his verbis ponderat: *Accepta*, inquit, *bona dissipamus, quando bis neque ad ipsius honorem, nec ad propriam salutem, sed magis ad Dei offensam, ad proximorum injuriam & scandalum, aut propriam perniciem abutimur*. Idem quoque, quo modo hic villicus bona animæ dissiparit, his verbis declarat: *Dissipavit bona animæ, quando omne ingenii acumen, animi industriam, artem, scientiam, memoriam, cogitationes, desideria transfert ad vana, aut perpetranda accommodat sceleribus. Dissipavit bona corporis, dum fortitudinem ad vim alteri inferendam, sanitatem ad turpia, pulchritudinem ad vana dirigit, exhibens per hæc & similia membra sua, arma iniquitatis peccato; dissipat bona temporalia, non solùm illicitè in comessationibus & ebrietatibus, luxuriis, pompis & vanitatibus, in vestibus, in sumptuosis ædificiis, inequis & canibus enutriendis, in alea & similibus consumendo, sed etiam cum proximorum injuria, per furta, fraudes, rapinas, usuras, & per alias nefarias artes hæc acquirendo*.

In Luc. Osc. 1. 8.

18. Lucas Burgensis paucos inveniri dicit, qui non habeant de bonis temporalibus difficillimam reddere rationem, quomodo scilicet illa impenderint. *Multi divitiis, quas Deus illis concessit, abutuntur, raruſque aut nullus est, qui modum à Deo præscriptum exactè teneat*. Pauci sunt, qui illa ad eum finem dirigunt, ob quem nobis à Deo datæ fuere, & cum illa animi moderatione & temperantia, prout convenit, cibus dissipatur, si ad gulam impendatur; vestitus, si ad luxum paretur; pecuniæ si expendantur, ubi non est necesse, & sic discurrendo de aliis.

19. Præcipuè verò Ecclesiasticis, qui redditibus perfruuntur beneficialibus, strictissimam rationem reddere incumbit, quomodo illos expenderint. Unde Lyranus ait: *Maximè Ecclesiæ ministri, quibus tradita sunt bona temporalia ad expendendum in piis operibus, frequenter consumunt ea in illicitis & superfluis, contra voluntatem Domini, tradentis talia eorum dispensationi*. In collegio Apostolico, in quo unus tantùm Apostolus eleemosynas tractabat & dispensabat, hoc avaritiæ & cupiditatis vitium facilè contraxit, easque dissipavit; ac proinde S. Paulus dicebat: *Hic jam quæritur inter dispensatores, ut fidelis quis inveniatur*; quasi dicat, rari sunt, qui illas facilè dispensant.

1. Cor. 4. 2.

Versus 2.

Et vocavit illum, & ait illi: quid hoc audio de te? Redde rationem villicationis tuæ, jam enim non poteris villicare.

Et vocavit illum.

1. Quanam in re isthæc vocatio consistat, Glossa Interlinearis his verbis declarat: *Vocat*, inquit, *quando incutit timorem æternæ damnationis*. Idem quoque S. Bonaventura dicit, sed adjungit: *Hac voce vocatur, qui ad considerandum futurum judicium excitatur, ubi arguetur non solùm secundùm famam, sed secundùm conscientiam; propter quod addit: Redde rationem*, &c. Idem quoque Seraphicus Doctor dicit, quòd Deus tanquam justos vivorum & mortuorum judex, in castigando peccatore, per

In Luc. Ser. 1. in hac Dom.

hunc

hunc administratorem bona domini sui dissipantem, figurato: *More cujuslibet justi judicis tria proponit: primo præmittit citationem, secundo insinuat citationem, postremo exigit satisfactionem. Citationis præmissio, vocavit: incusationis insinuatio, quid hoc audio de te? satisfactionis postulatio, redde rationem villicationis tuæ.*

2. Per hanc porro vocationem non intelligitur illa, ad quam in puncto mortis ante tribunal Dei præsentabimur: *Sed ea, qua quis in vita præsenti divinitus admonetur, per inspirationem angelicam seu divinam*, inquit Dionysius Carthusianus, *per beneficta & flagella, per prædicationem hominum, & comminationes æternorum supplicitorum, ut cogitet quam suo tempore Deo de omnibus rationem reddere possit.* Eandem quoque observationem T.7.tr.29. Salmeron adducit, dum ait: *Vocat ad pœnitentiam invitando, sive per ministros suos & prædicatores clamando: Facite fructum dignum pœnitentiæ; sive per syndereseos scintillam, semper ad optima deprecantis, quæ nunquam extinguitur, & sola denuntiat omnium bonorum jacturam, vocat per infirmitates & necessitates corporis, ut famem, sitim, laborem, dolorem, senectam, & capitis canos, qui sunt velut mortis instantis nuntii.*

3. Cajetanus notat, quòd ex hoc verbo canonistæ deducant, quòd sententia contra quemcunque illa pronuntiari debet, præcipitanda non sit, quin prius reus citetur & audiatur. *Hic commendatur*, inquit Albertus Magnus, *paterfamilias de justitia, quia licèt fama laboraret, contra eum, tamen noluit condemnare, nisi prius vocatum audiret.* Non debemus faciles esse, ad credendum primis accusationibus, & priusquam delicta aliorum propalemus, faciendum priùs est diligens & secretum examen, ut sic in veritatis deveniatur notitiam. Unde Ecclesiasticus ait: *Priusquam interroges, ne vitupereres quenquam, & cùm interrogaveris, corripe justè.* Ecclı.11.7. Joseph innocens existens, in carcerem conjectus fuit, eo quòd Putiphar calumniæ, ab adultera consorte sua eidem impactæ, facilem nimis fidem adhibuit. Josue à Gabaonitis deceptus fuit, David à Siba, rex Assuerus ab Aman, qui jam de facto totius Hebraismi stragem & interitum parari jusserat. Populus quoque nimis faciliter senioribus fidem adhibendo circumventus fuit, & ideo in procinctu erat, ut lapides in Susannam innocentem conjiceret; & ideo ad hosce evitandos errores leges judicia introduxerunt, in quibus per accusationes, probationes, testes, examen, processus, & defensionis remedia proceditur.

4. Salmeron ait: *Traditur Dominus illum ad se vocare non præcipitans sententiam, non statim credens malum, tum ut interim omnes dati & accepti rationes præparet, tum ut locum habere possit ignominiosa bonorum Domini dispensatio.*

Chrysol.125. 5. Chrysologus inquit: *Vocavit per Evangelium, & quid per Evangelium non agit? per quod mores arguit, occulta nudat, conscientiam pandit, commissa castigat, dinumerat mala.*

Et ait illi: Quid hoc audio de te?

Exod.23.1. 6. Inter alia monita, quæ Deus in antiqua lege tradidit, unum fuit: *Non suspicies vocem mendacii*, velut Septuaginta vertunt: *Non suspicies auditionem vanam;* non enim judex omnem accusationem acceptare debet, De Iud. sed solùm illam, quæ juridicè probata fuit. Unde Philo ait: *Hoc legis caput mihi videtur quidam è Græcis legislatoribus desumpsisse è sacratissimis Moysi tabulis, & interdixisse, ne de auditis feratur testimonium, quod, quæ quis vidit certa, judicanda sunt, quæ verò audivit, non perinde firma.* Et ideo Nicodemus ait. *Nunquid lex nostra judicat hominem, nisi prius audierit ab ipso, & cognoverit quid faciat?* Ioan.7.51.

7. Dionysius Carthusianus Salvatorem nostrum in quatuor præcipuè punctis Prælatos his verbis instruere voluisse dicit: *Primò, ne peccata suorum dissimulent. Secundo, ut veritatem famæ inquirant, nam ait: quod audio? Tertio, ne accusatores prodant, quia non ait: Ille vel talis mihi dixit, sed audio. Quarto, ut articulum, de quo quis accusatur & diffamatur, specificent, melius enim potest se homo corrigere, dum ei exprimitur, in quo deliquit, aut excusare, si innocens sit.*

8. Albertus Magnus Deum similibus interrogationibus sæpè ad cor loqui dicit: *Hanc allocutionem facit nobis Deus aliquando per inspirationem cogitationis in corde, aliquando per flagellum, aliquando per beneficium, aliquando per doctorem extrinsecum.* Hanc eandem considerationem Didacus Stella super hæc verba scribens, his verbis adducit: *Sic loquitur ad unumquemque nostrum: Homo cogita, quis status tuus sit; Christianum te vocas, sed vivis gentiliter, vitatua non respondet vocationi tuæ.*

9. Cajetanus parabolæ hujus finem considerans, qui est, ut divites ad dispensandum bona temporalia, quibus abundant, inducantur, ut beatam per illa vitam acquirant, qua ratione ad id exstimulari possint, his verbis estendit: *Cujus meritis* (de illorum divitum nonnemine loquitur) *cùm à Deo discutiuntur, vel per internam inspirationem, vel per ægritudinem, vel per prædicatores, vel per aliorum exempla, quodammodo citatur* Luc.16.2. *ad reddendam rationem, qualiter usus est divitiis, potestate, & reliquis hujusmodi.*

Redde rationem villicationis tuæ.

10. Didacus Stella ait: *Attende te vel sponte, vel aliquando invitum rationem redditurum, non domino terreno, sed Deo; non de impensis, sed de bonis animæ, bonisque corporalibus, quæ tibi à Domino concessa sunt, tunc dicetur tibi: redde rationem villicationis tuæ, quod fortè hodie ante Solis occasum audies.*

11. Dionysius Carthusianus hoc monitum quoddam fuisse dicit, quod nobis Christus suggessit, ut semper ad rationes reddendas prompti simus, q. d. *Ad reddendum te præpara, & quomodo reddere possis, examina, jamque dum tempus merendi superest, coram Deo te pone, & quasi ante ejus tribunal adductus esses, à teipso exige rationem dispensationis tuæ creditæ.* Chrysostomus sæpe contingere dicit, quòd ad hanc rationem reddendam evocemur, quando de ea minimè cogitamus: *Quotidie talia nobis per effectus exclamat Deus, ostendens nobis in meridie sospitate fruentem, & priusquam advesperascet, exanimen, & alium inter prandia expirantem.*

12. Glossa ait: *Cogita dum vivis, qualiter debeas operari, ut evadas pœnas æternas.* Hoc fine Deus nos in præsentem vitam collocavit, ut negotiemur, & ex industria de arduo saluti nostræ negotio cogitemus, videamusque quomodo pœnas evadamus æternas. Sapientis monitum est: *In omnibus viis tuis cogita illum, &* Prov. 3. *ipse diriget gressus tuos.* Verùm experientia, cum summa infelicitate nostra clarè satis demoastrat, quòd major pars mortalium, quamdiu hæc vita durat nulli alteri rei minus se applicat, aut studet, quàm vitæ beatæ. Unde quidam venerabilis Dei servus miseriam hanc hisce considerabilibus verbis anxiè deplorat, dum ait: *Brevi tempori maximam curam, maximo tempori brevem curam impendunt*, nisi verius dicere velimus: *Nullam curam impendunt.* Imò si quis majoris partis Christianorum modum procedendi, & opera considerare velit, inveniet illos nulli alteri rei majorem dare operam, quàm ut ad æternæ perditionis barathrum, viam sibi sternant & aperiant.

13. S. Bonaventura varia bona distinguit, de quibus Ser. 2. in hac Dom. nobis exactissima est reddenda ratio: *Bona in corpore, vel in anima, vel in rebus tibi commissis, quorum non es hæres vel dominus, sed villicus, debet ad voluntatem Domini dispensare; non solùm rationem reddemus de bonis dispensatis, sed etiam de lucris bonorum neglectis; quinque talenta ad lucrandum data sunt nobis, naturæ, fortunæ, potentiæ, scientiæ, & gratiæ:* de bonis corporis nobis reddenda est ratio, quomodo illa administraverimus. Quinque corporis sensus, multarum nos transgressionum reos constituent, eo quòd oculos multis impuris & lascivis prophanaverimus obtutibus, aures ad consilia & documenta majorum, ad verbum Dei, ad exhortationes spirituales, divinasque inspirationes obturatas; ad detractiones verò, maledicentias, & discursus impuros habuerimus apertas; gula ad crapulas & ebrietates valde fuerit proclivis, sicut & lingua ad murmurationes, injurias, obscœnitates, impostruras, & blasphemias. De manibus quoque dici poterit: *Sanguine plenæ* ps.13 3. *sunt*, propter vindictas & extorsiones; de pedibus denique: *Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem*, de quibus etiam Job ait: *Vestigia pedum meorum considerasti;* Iob.13.27. vel ut Septuaginta legunt: *Usque ad radices pedum meorum pervenisti.* Porro regius Propheta David gratitudinem, qua ob recepta à Deo corporis dona obstringebatur, probè agnoscens, ad Deum conversus dicebat:

Pſ. 58 10. *Fortitudinem meam ad te cuſtodiam*; at verò quot modò ſunt, qui ſanitate & robore corporis ad inordinatorum appetituum ſuorum ſatisfactionem abutuntur, longamque ſibi vitam procurant aut promittunt, ut in peccato diutiùs perſeverare poſſint! quot ſunt, qui corporis pulchritudine utuntur ad incentivum propriæ & alienæ
L. de ſpir. & anima. concupiſcentiæ! *Bona in anima*. S. Auguſtinus finem, ob quem Deus animam noſtram ad imaginem & ſimilitudinem ſuam crearit, fuiſſe dicit: *Ut factorem ſuum pro imagine cognoſcat, & proſimilitudine diligat*; at verò in illo Deo reddendo vitæ noſtræ ratiocinio examinabitur, quomodo aut qua ratione huic fini correſponderit. Ibi ei exprobrabitur, quòd in corde ſuo amorem quidem foverit ad ipſos quoque canes & equos, metalla auri & argenti, imò ad fœtidum quoddam ſcortum ſe extendentem, Deum verò, ejuſque ſanctam legem odio fuerit proſecutus; examinabitur quoque, quomodo vel quantum anima ex ſanguine filii Dei, pro ejus ſalute effuſo, profecerit. Unde Euſebius Emiſſenus ait: *Si factorem*
Hom. 2. de Symb. *forte non credis, interroga Redemptorem*. Convincetur anima, quòd ob modicum quoddam intereſſe, ob momentaneam voluptatulam, ob parvum quendam reſpectum humanum, eundem ſanguinem pretioſum pede ſæpe conculcarit. Apoſtolus ait: *Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis*; in ſacroſancto enim Baptiſmatis lavacro Deus divinarum gratiarum, donorum, & amoris ſui theſauros in animam noſtram copioſè infudit, & tamen in eo præter odium, invidiam, hypocriſin, ſuperbiam, iram, & effrænem quandam concupiſcentiam, omneſque alias paſſiones & affectus inordinatos, nihil reperietur; convincetur homo, quòd in animæ ſuæ ſinum gratiam & amicitiam alicujus hominis, vel ſordidæ cujuſdam mulierculæ pluris fecerit & æſtimaverit, quàm Deum creatorem, redemptorem, & glorificatorem ſuum. Ibi manifeſtum fiet, quòd ingenium, prudentiam, ſcientiam, & ſapientiam, quibus Deus animam dotavit, ut plurimum fictionibus, fraudibus, laſcivorum librorum compoſitionibus, politiæ mundanæ, ſive, ut vocari ſolet, rationi ſtatus, quæ Evangelicæ legis obſervantiæ ut plurium opponitur, cavillationibus quoque, & ex ambitionis intereſſe, aliorumque mundanorum motivo committendis & machinandis in proximum injuſtitiis impenderit. Tertium caput, propter quod examinandi ſumus, reſpicit *bona in rebus tibi commiſſis*. Præceptum, non verò conſilium Evangelicum continent in ſe verba illa: *Quod ſupereſt, date eleemoſynam*. Et quidem ut ad illius adimpletionem & executionem nos tantò efficaciùs exſtimularet, expreſsè declaravit, quòd, quidquid dandum eſſet pauperi & egeno, id totum ipſemet in perſona recepturus, idque ipſum in judicio finali publicè coram toto mundo proteſtaturus eſſet: *Quamdiu feciſtis uni ex his fratribus meis minimis, mihi feciſtis*; & tamen quamnam innumeri homines adducturi ſunt rationem, quando ipſis in faciem exprobrabitur, quòd panem & alia alimenta lautiſſima avibus, & aliis ſimilibus animalibus non tantùm liberaliter, ſed & prodigè erogarint, & tamen filium Dei in homine paupere, fame perire, & præ frigore toto corpore contremiſcere permiſerint, cùm tamen veſtes pretioſas ex lana exquiſita, imò & ex ſerico confectas in armariis tineæ corrodendo diſperderent? Quid reſpondebit, dum ei objicietur, quòd reſtitutionem rei alienæ cum tam notabili proximi damno in multos annos uſque diffiderit; quòd litem illam adeò injuſtam tanto tempore, præter omne fas & nefas, mordicus proſecutus fuerit; quòd denique tot cum proximo ſuo egeno inierit illicitos & uſurarios contractus? Quartum à S. Bonaventura adductum examinis inſtituendi caput eſt, quia *rationem*
Luc 12.47. *reddemus de lucris bonorum neglectis: Servus, qui cognovit voluntatem domini, & non fecit, plagis vapulabit multis*. Arbor illa à Chriſto maledicta fuit, non quòd fructus vermiculoſos, & interius corruptos protulit, ſed quòd nullos in ea fructus bonos repererit, ideo ſolùm ad ignem condemnari meruit: *Succidite, ut*
Luc 13.7. *quid etiam terram occupat?* Quot futuri erunt, qui tanquam arbores ſteriles & inutiles in flammas conjicientur infernales, ex eo ſolùm, quòd ex auxiliis, quæ Deus pro ſalute & profectu ipſorum illis tam copioſè ſubminiſtravit, nihil omnino profecerint? Triſtiſſima ſunt illa S. Gregorii de quinque talentis differentis verba: *Lectio*, inquit, *ſancti Evangelii ſolliciè con-*
ſiderare nos admonet, ne nos, qui plus cæteris in hoc mundo recepiſſe aliquid cernimur, ab auctore mundi gra- Hom. 9. in Evang. *viùs inde judicemur; cùm enim augentur dona, rationes etiam creſcunt donorum*; quantò enim majora futura ſunt auxilia, quæ pro ſalute noſtra, & pro noſtro in divino ſervitio, ſpirituali profectu recepimus, tantò quoque examen Dei ſtrictius & rigoroſius futurum erit; ac proinde S. Auguſtinus pientiſſimè meditatur, dum ait: *Tot judicibus inops adſtabo, quot me præceſſerunt in* c. 4. medit. *opere bono; tot arguentibus confundar, quot mihi præbuerunt bene vivendi exempla; tot convincar teſtibus, quot me monuerunt ſermonibus & actionibus. Filii hujus ſæculi pru-* Luc. 16.8. *dentiores filiis lucis*. Et ideo ſollicitudo, cura, & circumſpectio, quam mundani homines habuerunt, ne illos vel minimi lucri temporalis occaſio præteriret, conferetur cum negligentia & pigritia noſtra, qua uſi ſumus circa bona ſpiritualia & æterna.

14. Salmeron ait: *Reddenda eſt ratio de bonis com-* To. 7. tr. 28. *miſſis, & malis admiſſis; liber ſcriptus proferetur, in quo totum continetur*. A primo inſtanti, quo rationis uſu dotati ſumus, ad uſque ultimum vitæ ſpiritum, invenientur in ampliſſimo illo divinæ memoriæ volumine exaratæ illæ quadraginta, ſexaginta, octoginta annorum omnes cogitationes, deſideria, opera, eorumque omiſſiones cum omnibus ſuis circumſtantiis temporis, loci, numeri, finis, intentionis. Sanctus Auguſtinus ait: *Objiciet nobis in faciem, omnia quæcunque fe-* Serm. contra Judæos & Arrian. *cimus, in qua die, in qua hora peccavimus, & quid facere debuimus*. Tunc veriſſimum eſſe cognoſcetur, quod David ſcribit: *Comprehenderunt me iniquitates meæ,* Pſ 39.13. *multiplicatæ ſunt ſuper capillos capitis mei*.

15. Lyranus ait: *Quia de omnibus tibi traditis Deus exiget rationem uſque ad minimum quadrantem*. In vi- In vita S. Odon. l. 1. ta S. Odonis Abbatis refertur, quòd monachus quidam in mortis agone conſtitutus, coram tribunali Dei præſentatus fuerit; ideoque ſe ſodalium ſuorum Aſcetarum, lectum ejus cingentium, orationibus efficaciter recommendaverit, dicendo: *Modo raptus ſum ad judicium, ubique protulit accuſatos humani generis con-* *tra me de micis panis ſacculum plenum, quas colligere ſe-* *cundum conſuetudinem nolui, & de menſa ceciderunt*. Ac proinde ex hoc ſtringens quoddam faciamus argu- Serm. 31. ad fratres. mentum, dicendo: *Si in ignem mittetur, qui eſurienti* *non dedit panem ſuum, putas, ubi mittendus eſt qui tu-* *lit alienum?* Porro S. Bernardus rationem reddit, cur Serm. 2. ver. Iſa. judicium Dei adeo futurum ſit rigoroſum, dicit enim: *Qualem putas neceſſe eſt hominem inveniri, qui repudiati locum Angeli ſortiatur?* cùm enim homo in cœlis inter Angelos ſedere debeat, opus omnino erit, ut pietatem quandam Angelicam ſibi compararit. Deus per os Davidis ait: *Cùm accepero tempus, ego juſtitias ju-* *dicabo*. Circa quæ verba S. Bernardus ait: *Quid fa-* Pſ 74.3. *ciet de injuſtis judiciis, qui ipſas quoque juſtitias judi-* Serm. 54. in *cabit? Verendum eſt, ne ſub tam ſubtili examine mul-* *tæ noſtræ juſtitiæ, quæ putabantur, peccata appa-* *reant*. Examinabit enim finem, intentionem, modum, quo virtuosè operati fuimus, an ſcilicet id factum ſit propter vanam gloriam, vel ex hypocriſi, vel propter fines humanos. Item an opera noſtra fecerimus cum negligentia & deſidia: quia *maledictus qui facit opus* Ier. 48.10. *Dei negligenter*.

16. Salmeron ait: *Reddenda eſt ratio de pretioſa tem-* *poris merce*, quod optimè cum eo conſonat, quod apud Thren. 1.15. Jeremiam legimus: *Vocavit adverſum me tempus*, q. d. ad trutinam tempus illud vocabitur, quod Deus nobis ad ſaluti noſtræ cooperandum indulſit. In judicium & rigidum illud examen comparebunt anni, menſes, ſeptimanæ, dies, horæ, minuta, & momenta. Et ideo S. Bernardinus optimè monet dicens: *Vide pecca-* Ser. 2. t. 3. c. 4. *tor temporis pretioſitatem, quia modico tempore poteſt* *homo lucrari veniam, gratiam, gloriam; malè verò ex-* *penſum obligat ad tormentum æternum; ſi talis mercan-* *tia ad Infernum portaretur, ſolum tempus dimidiæ ho-* *ræ ad pœnitendum, emerent illud pro mille mundis, ſi* *poſſent*. De Religioſo quodam Claravallenſe legitur, quòd, dum orationi incumberet, animam quandam audiverit horribili cum ejulatu clamantem; qui cùm Deum rogaſſet, ut quid clamor iſte ſignificaret, ſibi revelaretur, audivit prædictam animam damnatam ſe eſſe aſſerentem; cumque nomen ſuum edidiſſet, ſubjunxit: *Inter omnia tormenta, quæ patior, unum eſt, quod &* Specul exempl. in v. Tep. *alios damnatos maximè movet ad planctum, quando*

recor-

recordamur gratiæ Salvatoris nobis exhibitæ, & contemptæ, & maximè quod tempus indultum nobis ad pœnitendum amisimus, in cujus tam brevi horula tantam misericordiam potuissemus consecuti fuisse.

Ibid. Ezec. 9 6. 17. Idem Salmeron Ecclesiasticos alloquitur, utpote quibuscum rigorosissimum examen instituetur: *A sanctuario meo incipite: Reddenda est ratio de animabus fidei tuæ creditis, & de ingressu in ecclesiam, quam administras, de ministerio verbi Sacramentorum, quo oves pascuntur, de personali residentia, quam debes ovibus tuis, de fructibus ecclesiasticis, quorum eras non dominus, sed*

Epist 2. *dispensator.* S. Bernardus in hac materia adeo rigidè procedit, ut scribere non dubitarit: *Quidquid præter necessarium victum, & simplicem vestitum, de altari retines, tuum non est, rapina est, sacrilegium est.*

Ps. 106. 42. 18. Quid ad hæc omnia in nostram excusationem respondere poterimus? *Omnis iniquitas oppilabit os suum.*

Iob. 10. 9. Quòd si opponere tentaveris, dicendo: *Memento quæso, quòd sicut lutum feceris me;* te confutabit Apostolus dicens:

Phil. 4. 13. *Omnia possum in eo, qui me confortat, non ego, sed gratia Dei mecum.* Quòd si te excusaveris per tentationes & validos inimici infernalis insultus, quod scilicet hi viribus tuis longè exstiterint superiores, mendacii te

1. Cor. 10. c. 13 idem Apostolus redarguet, dicens: *Fidelis Deus est, qui non patietur vos tentari supra id, quod potestis, sed faciet etiam cum tentatione proventum, ut possitis sustinere;* Et quidem ut D. Chrysostomus in proposito de Christo

In c. 4. Matt. differens, de hoc tentatore optimè advertit: *Persuadere potest, præcipitare non potest.* Plurimum quidem astutiis & viribus suis confidit, nobisque per nostram cooperationem indubitatè prævalet, at verò ut illos prosternere & dissipare possimus, ejusque fraudes nobis detegantur & manifestentur, datus est nobis Angelus noster custos. Forte te excusare contendes, dicendo, quòd mala aliorum exempla, pravique sodales te seduxerint: at verò cur oculos tuos non conjecisti in exempla bonorum, cur aures tuas non porrexisti tot prædicatoribus, qui in pulpitis pro te vehementer sudarunt, ut te in viam bonam salutis reducerent? Item superiorum tuorum, seu bonorum amicorum, item Confessariorum & tot aliorum salutaribus admonitionibus atque consiliis? Dices forsitan, quòd hæc tua natura corrupta, malæ inclinationes, appetitus & concupiscentia carnalis, sui

Rom. 7. 23. vehementia te prævaricari fecerint: *Video aliam legem in membris meis, captivantem me in lege peccati:* at verò Deus tibi paternè de tot innumeris prospexit auxiliis, quibuscum debilitatem & fragilitatem hujus carnis sustinere posses; uti quoque poteras jejuniis, macerationibus & castigationibus, oratione, vigiliis, usu & frequentia Sacramentorum, & præcipuè Sacramenti altaris, sicut & librorum sacrorum assidua lectione; cur igitur hæc omnia adhibere neglexisti? Denique forsitan postremò ad Dei confugies misericordiam, quæ infinita est, atque ad veniam & indulgentiam promptissima & facillima? Ita quidem est, ut dicis, illam tamen tibi promittere non vales, nisi solum quamdiu duraverit hæc præsens vita, siquidem post illam, *jam non po-*

Rom. 2. 4. *teris villicare.* S. Paulus proinde ait: *An divitias bonitatis ejus, & patientiæ, & longanimitatis contemnis? an ignoras, quòd benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit?* Magna quidem est Dei misericordia, ea tamen tibi promittitur, ad hoc ut te emendes, non verò ut majorem tibi audaciam subministret ad perseverandum in culpa; ideoque si illa abusi fuerimus, eaque nobis oblata non utamur, sed negligamus illam, væ nobis;

Rom. 2 5. *Secundum duritiam tuam, & impœnitens cor, thesaurizas tibi iram in die iræ revelationis justi judicii Dei.* Unde S.

Ser. de tripl. miseric. Bernardus nos monet, dicens: *Thesaurizas tibi thesauros iræ, proprorogatis misericordiæ thesauris, quos contemnis, & evacuas in te misericordiam Dei.*

Jam enim non poteris villicare.

19. S. Bonaventura postquam hæc verba: *Redde rationem villicationis tuæ,* ita exposuisset, ut sensus sit: *Cogita dum vivis, qualiter debeas operari, ut evadas pœnas æternas,* subjungit: *Jam enim non poteris villicare, tempore enim mortis non poteris operari ad satisfaciendum.* Chrysologus ait: *Quare? quia venit finis vitæ, tempus mortis.* Ecclesiasticus ait: *Nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erunt apud inferos, quo tu properas;* Et Job inquit: *Constituisti terminos ejus, qui*

Serm. 125. Eccl 9. 10. Iob 14. 5.

Mans. Ærar. Evang.

præteriri non poterunt; Christus ipse apud Joannem ait: *Venit nox, quando nemo potest operari.* Devota certè & seria meditatione digna sunt verba illa, quæ S. Theresia suis inculcare conata fuit, dum filias suas sanctimoniales tria hæc continuo perpendere & meditari jussit, scilicet: *Unicam esse animam, unicam esse vitam, unicam gloriam;* nisi in hac præsenti vita degentes, operati fuerimus, terminata hujus vitæ periodo, nullum deinceps tempus per omnem æternitatem redibit. Igitur *meminerimus unicam esse vitam.* Ioan. 9. 4.

20. Hic Dominus, qui administratorem hunc ad rationes reddendas evocavit, anteactam ipsius malam administrationem, censuumque suorum ab illo factam dissipationem probè satis noverat, & tamen advertendum est, quòd non in præsenti, sed in futuro tempore ei intimaverit verba hæc: *Non poteris villicare.* Chry- Ser. 125. sologus super hæc verba: *Quid hoc audio de te?* rationem illius reddit, dicens: *Cognita velut audita imputat, quia in reum non vult accelerare sententiam, & convictum penes se velut accusatum convenit, qui judicium gestit venia sic præire;* benignissimus enim Deus noster peccatores per suam longanimitatem lucrari summa cum sollicitudine satagit; *Exspectat Dominus, ut misereatur nostri.* Jeremias iram, quam Deus adversus animam in civitate Jerosolymitana præfiguratam concepit, his verbis insinuat: *Cogitavit Dominus dissipare mu-* Thren. 2. 8. *rum filiæ Sion;* sed quonam modo id exequi contendit? *Tetendit funiculum suum.* At verò quis est qui nesciat, quod funiculus, non quando ædificium aliquod subvertitur & dissipatur, sed quando erigitur, tendi soleat? Omnino ita esse fatendum est; sed notandum, quòd uno eodemque tempore, quo Deus se alicui animæ iratum exhibet, illius non exterminium, sed ædificationem intendat, eandemque in salutis statum reducere cogitat; quando enim nos animas Dei ad mortem tendere cogitamus, easdem ad vitam potius æternam dirigi tandem deprehendimus, quia *non vult mortem peccatoris, sed magis ut convertatur & vivat;* Et ideo David dicit: Ps. 29 6. *Ira in indignatione ejus, & vita in voluntate ejus.* Un- Loc. cit. de Chrysologus quoque ait: *Rationem exigit, non ut petat, sed ut relaxet; petit, ut petatur, petit hic, ne petat ibi; petit in sæculo, ne petat in judicio.*

Versus 3.

Ait autem villicus intra se: Quid faciam, quia Dominus meus auffert à me villicationem? Fodere non valeo, mendicare erubesco.

Ait autem villicus intra se.

1. Chrysologus ait: *Quærit intra se consilium, qui* Ibid. *foris, unde sibi jam succurret, non habebat, pungit cor suum, stimulat mentem suam, & omnia vexat interna, ut ad se pœnitentiam, quam pro se dare possit, exterquet.* Et in sermone sequenti dicit: *In se reversus, quid face-* Deut. 32 v. 29 *re, deberet, interrogat.* In Deuteronomio monitum quoddam legimus, proposito nostro valde opportunum: *Utinam saperes & intelligeres,* quanam verò in re sapientiam & intelligentiam illam repositam esse velit, verbis illis statim sequentibus declarat, dum subdit: *Et novissima provideres.*

2. Cajetanus ait: *Ecce effectus divinæ comminationis, redire ad seipsum, & recogitare, ut provideat vitæ suæ æternæ;* Et ideo Didacus Stella inquit: *Scrutare conscientiam tuam intra te.* Filius ille prodigus, quando sub paternæ obedientiæ jugum redire constituit; prius se intra conscientiam suam recollegit; *In se reversus;* quantò enim rigorosiores fuerimus Luc. 15. 17. in accusandis nobismetipsis, nostrasque iniquitates severo quodam examine vindicaverimus, tantò Deum nostrum in judicio mitiorem erga nos esse experiemur; Unde S. Gregorius ait: *In hoc mentis nostræ judicio, tanto citius absolvimur, quanto nos districtius reos tenemus.*

3. Albertus Magnus dicit: *Hic tangitur providentia, in qua laudatur villicus, non enim laudatur de iniquitate, sed de providentia sui; intra se, apud se futura sibi convenientia pertractans, & disponens. Psal. 76. 7. Meditabor nocte cum corde meo.*

4. *Apud se,* inquit Lucas Burgensis, *id est, apud animum suum;* Delictum etenim suum negare non audebat, quia

nimis facile erat, ut habito respectu ad reddituum recepta & exposita, commissa iniquitate evidenter convinceretur; *Obmutescens igitur anxiusque cogitabat cum animo suo*; Ideoque hoc nobis documentum post se reliquit, ut, dum nos conscientia nostra remordet, & sceleris alicujus commissi redarguit, in conscientiæ sinum ingrediamur, salutique nostræ consulamus & prospiciamus; *Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ: Domine si sic vivitur, & in talibus vita spiritus mei, corripies me, & vivificabis me*. Quo facto, vide, quisnam inde protinus subsequatur fructus: *Tu autem eruisti animam meam, ut non periret, projecisti post tergum tuum omnia peccata mea*.

Isa. 38.15.

Isa 38.17.

Quid faciam?

Loc. cit.

3. Ubi Chrysologus ait: *Semper homo bona facere tunc cupit, quando mors faciendi tempus ademit.*

4. Non ait: *Quid dicam*, sed *quid faciam?* quia arduum æternæ salutis negotium, plus ab operibus dependet, quàm à verbis, & ideo potius manus, quàm lingua operi admoveri debet. Didacus Stella ait: *Non dixit: Quid dicam, sed quid faciam, sciens, quia apud Deum plus valent opera virtutis, quam verba facunda, juxta illud Apostoli: Non in sermone est regnum Dei.*

1 Cor. 4. v. 20.

7. Considerari quoque hoc loco potest, quòd negotium hoc nulli alteri commiserit, sed veluti proprium summa cum sollicitudine sibimetipsi vendicarit, ad corrigendum nonnullos, qui intercessionibus Sanctorum, aliorumque servorum Dei orationibus nimium confisi, ipsimet pro animæ propriæ salute nec quidquam laborant. Idem quoque Stella observat, quòd Dominus villico huic dixerit: *Redde rationem villicationis tuæ: propriæ enim vitæ tuæ, factorumque tuorum, non alienorum redditurus es rationem Deo, unusquisque enim redditurus est de factis propriis rationem.*

Quia Dominus meus auffert à me villicationem.

8. Lyranus dicit: *Quia aliquando contingit, quòd divites hujus mundi, malè consumentes bona sibi tradita, timore mortis ducuntur ad pœnitentiam, & ad cogitandum de futura,*

Fodere non valeo.

9. Beda hæc verba de impossibilitate satisfactionis & pœnitentiæ pro peccatis nostris exponit, postquam homo ad præsentis vitæ terminum pervenit: *Ablata quippe villicatione fodere non valemus, quia finita hac vita, in qua tantum licet operari, nequaquam ultra bonæ conversationis fructum, ligone devotæ compunctionis licet inquirere.*

10. *Fodere non valeo, idest*, inquit Dionysius Carthusianus, *dura pœnitentiæ opera exercere non queo, abstinendo, me flagellando, flendo, & vigilando*. Per ligonem, quæ cum sudoribus & labore terram verlat, intelligitur austeritas corporalis; Divites verò hac prærogativa gaudent, quòd in vicem austeritatum corporalium cœlum sibi per eleemosynas acquirere possint.

11. Cajetanus dicit, quòd villicus hic, se vitam suam fodiendo aut mendicando sustentare non posse, dicens, difficultatem insinuet illorum, qui sibi vitam æternam per abstinantiarum & orationum merita concedendam esse sperant, quando extra præsentis vitæ tempus sunt constituti: *Verè cùm comminatio mortis adest, jejunare non valemus & orare erubescimus, conscii malè actæ totius vitæ, nulla enim superest ratio, quod exaudiamur.*

Mendicare erubesco.

12. Albertus Magnus notat, mendicationem, erubescentiam quidem & confusionem conciliare, homini illustrioribus natalibus oriundo, & in delitiis & commoditatibus educato: *Erubescentia est mendicare*; veruntamen considerat, quòd dives ille epulo finita sua administratione, idest, vita præsenti terminata, à paupere Lazaro in sinu Abrahæ feliciter degente, stillam aquæ mendicaverit, tametsi irritæ preces illius fuerint, imò jam mille sexcenti & amplius anni sunt elapsi, à quibus eandem continuò repetit petitionem, nec tamen quid unquam obtinebit: *Destituta villicatione nemo mendicanti dabit, ex quo dives epulo à Patre misericordiarum Abraham, guttam aquæ obtinere non potuit.*

13. *Mendicare erubesco, idest*, inquit Dionysius Carthusianus, *adversa æquanimiter ferre non possum, seu alios ad intercedendum pro me precari verecundor, nisi & ego ipse aliquid boni agam, & temporalia tribuendo, merear spiritualia mihi rependi suffragia*; Quæ expositio optimè convenit cum illa, quam hisce verbis adhibet Lyranus dum ait: *Quia verecundum debet esse hujus mundi divitibus, petere à pauperibus, & religiosis suffragia spiritualia, & non rependere eis in temporalibus bonis.*

14. Didacus Stella ait: *Deum orare, seu alios, ut pro me intercedant, requirere pudet, quia perseverare in oratione non possum, coram autem Deo, qui peccata mea cognoscit apparere non audeo, præ confusione & verecundia delictorum meorum.*

15. Chrysologus verba illa interpretatur de confusione judicii, in quo anima rea examinanda & condemnanda erit: *Confusionem futuri judicii pertimescit, in quo jam non pœnitendi tempus est, sed pœnarum, & ubi reus plus de conscientia, quàm de gehennæ erubescit incendio.*

16. Porro hæc erubescentia & pudor, quo multi in mortificationibus & exercitiis spiritualibus suffunduntur, plurimos, quotidiana experientia teste, retrahit ab operibus bonis & virtuosis. Angelicus Doctor illa verba S. Pauli: *Non erubesco Evangelium*, exponens; causam declarat, cur illi, qui baptizantur, in fronte quoque sacro Chrismate deliniantur & cruce signentur: *Inde est*, inquit, *quòd baptizati liniuntur Chrismate in fronte signo crucis, ubi est sedes verecundiæ, ne scilicet Evangelium erubescant*. S. Bonaventura super illa Christi verba, apud S. Lucam: *Qui erubuerit me, hunc filius hominis erubescet, cum venerit in majestate sua, & Patris, & sanctorum Angelorum*, exemplum adducit S. Pauli, dicentis: *Non erubesco Evangelium, virtus enim Dei est*, potius erubescere debemus vilitatem peccati, juxta illud: *Quem fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis?*

Rom. 1.16.

Luc. 9. 26.

Rom. 6.21.

Versus 4.

Scio quid faciam, ut, cum amotus fuero à villicatione recipiant me in domos suas.

1. Lucas Burgensis dicit: *Secretò apud se loquens, seipsum intelligit*; in consilium advocat omnes animæ potentias, ad consultandum negotium maximè arduum, quod præ manibus habebat, negotium nimirum salutis æternæ; Etenim dum homo in manifestis hæret gravibusque periculis, ad intercessionem Sanctorum recurrit, fiunt vota, manus ad eleemosynas erogandas extenditur, optima firmiter concipiuntur proposita, ita quoque hic villicus necessitate & animi anxietate coactus, faciebat: Unde Lyranus circa hæc verba ita scribit: *Quia bona temporalia eis distribuam, ut, cum amotus fuero, recipiant me in domos suas, idest, per eorum suffragia & merita recipiar in beata vita.*

Versus 5.

Convocatis itaque singulis debitoribus Domini sui, dicebat primo: Quantum debes Domino meo?

Convocatis itaque singulis debitoribus Domini sui.

1. Albertus Magnus hic ait: *Ecce ejus, quod definivit, per opus impletio; multi enim sunt, qui optimè consiliantur, & non faciunt per opus, hic autem & prudens fuit in consilio, & efficax in opere.*

Quantum debes Domino meo?

2. Lucas Burgensis œconomum hunc, quantitatem, quam hi debitores Domino suo debebant, optimè sciviſſe ostendit, ideoque interrogat, quamobrem illos de quantitate debiti exponenda requisierit? Et respondet, id œconomum *non quod ignoret rogasse; apud quem cautio servabatur, sed ut ille confessus debitum, intelligat, quantum hic œconomus beneficii sibi præstet, dimidium debiti remittens.*

3. Albertus Magnus in sensu morali per hoc debitum, peccatum interpretatur, hæc enim in oratione Dominica sive quotidiana, debita appellantur: *Dimitte nobis debita nostra. Hæc quæstio fit in confessione de peccatis.*

Mat. 6. v. 12. *catis. Et de Matt. 6. Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris, hoc enim debitum minister debet discretè requirere.*

Serm. 126. 4. Chrysologus aliam ponderationem adducit, dum ait: *Reddendæ rationis tempore, plus ardet in fraude, quàm tempore vilicationis anhelavit in luxu;* Si enim antea priusquam ad villicationis suæ rationes reddendas postularetur, bona Domini sui dissipavit, nunc illa multò amplius disperdit, dum debitoribus Domini sui condonat in quantitate notabili; quod suum non erat. Psalm. 41. 8. Unde clarè satis verum esse videtur quòd, *abyssus abyssum invocat.* At verò si illum excusare velimus, dicendo, idipsum feciisse, quia periclitabatur fama ejus, quæ longè superioris ordinis est, quàm bona temporalia, cur non potius dicimus, quòd, ex quo omnem honoris & reputationis stimulum, imò & quamvis conscientiæ remorsum perdiderit, omnia sibi licita esse existimaverit? Unde bene dicitur: *Diffamatus est*, quia quando quis eò pervenit, ut bonam famam & existimationem inter homines amiserit, tunc impudens & inverecundus fieri incipit, adeo ut nullus sit excessus adeo enormis, quem non committit. Prov. 18. Unde Chrysologus ait: *Auffertur pudor, violatur innocentia, verecundia tota sepelitur; Impius cum in profundum venerit, contemnit.*

Versu 6.

At ille dixit: Centum cados olei: dixitque illi: Accipe cautionem tuam, & sede citò, & scribe quinquaginta.

1. Lucas Burgensis literalem horum verborum sensum declarans, hunc illorum sensum esse dicit: *Scito remissos tibi opera mea reliquos quinquaginta cados, & postquam amotum me videris à munere dispensatoris, memineris hujus mei erga te beneficii.*

Lib. 8. de oper. Spirit. Sanct. cap. 21. 2. Rupertus Abbas Tuitiensis moralem horum verborum sensum ita exponit: *Accipe cautionem tuam: singulis dicit; accipe cautionem tuam, quod est dicere: tantum tibi caveas, ut de cætero emendes.*

3. Dionysius Carthusianus ad ly, *Citò*, se reflectens, dicit: *Celeriter enim agenda sunt opera, præsertim misericordiæ, sicut enim hilarem, ita & celerem datorem diligit Deus; & qui cito dat, bis dat; nescit dare, qui dare tardat, propter quod asserit Augustinus: Et rem perdit & meritum, quia pauperem molesta mora suspendit.*

Versus 7.

Deinde alii dicit: Tu verò quantum debes? Qui ait: centum coros tritici; ait illi: accipe literas tuas, & scribe octoginta.

Versus 8.

Et laudavit Dominus villicum iniquitatis, quia prudenter fecisset, quia filii hujus sæculi prudentiores filiis lucis in generatione sua sunt.

Et laudavit Dominus villicum iniquitatis.

1. Venerabilis Beda, in hac parabola non omnia nobis imitanda esse monet: *Non omnia*, inquit, *debemus ad imitandum sumere; non enim aut Domino nostro facienda est in aliquo fraus, ut de ipsa fraude eleemosynas faciamus, aut eos, à quibus recipi volumus, in tabernacula æterna, tanquam debitores Dei, & Domini nostri fas est intelligi, cùm justi & sancti significentur hoc loco, qui eos introducunt in tabernacula æterna, qui necessitatibus suis terrena bona communicaverint*, de quibus ut idem Beda notat, Salvator noster pariter dicit, quòd si quis ex amore ipsius, alteri calicem aquæ frigidæ dederit, mercedem & remunerationem suam minimè sit amissurus; tandem idem venerabilis Abbas concludit; id dictum esse, *Ut intelligamus, si laudari potest ille à Domino, cui fraudem faciebat, quantò amplius placeant Domino Deo, qui secundùm ejus præceptum illa opera faciunt.*

2. Didacus Stella sententiam suam sequenti similitudine, a Prædicatore desumpta deducit, qui, ut auditores suos ad orationem, & alia opera bona facienda existimulet, iisdem dicit: *Ecce fures & latrones vigilant tota nocte, ut furentur & prædentur cum periculo vitæ suæ, cur ergo tu non vigilabis ad orationem & bona opera, spe æternæ mercedis?* Talis enim prædicator fures laudat, non de latrociniis, quæ committunt, sed de sollicitudine, vigilantia & astutia, quam furando adhibent. Similiter adducit aliud exemplum mulieris cujusdam, quæ se adornat, ut alios ad sui concupiscentiam exstimulet, indeque per consequentiam deducit, quantò magis nos solliciti esse debeamus, ut animas nostras sanctis exornemus virtutibus, ut Deo sponso nostro placeamus: *Non laudatur modus quem habuit, nec media accipiens aliena*, exemplo nobis esse debet, inquit, de hoc villico, sed prudentiæ, qua necessitatibus suis prospexit.

Cap. 95. concord. 3. Jansenius observat, quòd dum Salvator noster hunc villicum laudat, laus illa non super fraudem, sed super astutiam & promptam inventionem, quam ad medendum & consulendum indemnitati suæ, excogitavit: *Non quod fraudem commisisset, sed quòd prudenter fecisset sibi prospiciens in futurum;* sicut quando scelus quoddam ab alio astuto & ingenioso, cum stratagemate & inventione patratum audimus, non delictum commendamus, sed ingenium: *Quemadmodum cùm audimus ab aliquo patratum facinus, sed ingeniosè etsi damnemus factum, laudamus tamen ingenium, dolemusque eum aut alios non in aliis rebus melioribus tale ingenium exerere, quod & hic Salvator quasi ægrè ferens subjecit, quia filii hujus sæculi prudentiores, &c.*

Gloss. ibid. 4. Glossa ait: *Non de fraude, sed de prudentia; quamvis peccantem laudat, unde licèt villicus aliqua habeat in se vituperabilia, prævidendi tamen modus potest in exemplum bonorum trahi;* adducitque serpentis exemplum, qui abominabilis est ratione veneni, quo mortem homini conciliat, & tamen alia ex parte illum nobis proponit Christus, ad imitandam ejus prudentiam: *Estote prudentes sicut serpentes*, quia ex naturali quodam instinctu, ut caput salvet, totum reliquum corpus læsionis periculo exponit: *Sic villicus iste detestandus est, quia fraudem commisit, ratione cujus villicus iniquitatis dicitur: & laudandus est, quia prudenter sibi contra periculum remedium adinvenit.* Matth. 10. vers. 16.

5. Lyranus idem exemplificat in divitibus, qui nequaquam laudari merentur, quòd substantiam suam in rebus illicitis prodigant: *Sed de hoc, quod prudenter se convertunt ad distribuendum bona in pilis operibus, ut per hoc provideant sibi in vita futura, quia sola eleemosyna est comes defunctorum, ut dicit Augustinus.*

Lib. 3. comm. 6. Theophylus Antiochenus ex his verbis, pro Pastoribus & Prælatis Ecclesiasticis, insignem quandam instructionem deducit, dicens: *Hanc comparationem Salvator villico justitiæ, id est Episcopis dedit, ut quomodo Domino suo fraudem fecit, ut haberet, unde postea viveret, ita Episcopi non omnia peccata ulcisci debeant, sed locum pœnitentiæ reservare eis conveniat, cùm præsertim ipse Dominus dixerit; Nolo mortem peccatoris, sed ut convertatur à via sua, & vivat; ideò autem laudavit Dominus fraudatorem domini sui, ut ejus sequentes exemplum, non omnia debita exigamus.*

Quia prudenter fecisset.

In Cat. 7. Origenes in catena S. Thomæ citatus, sensum quo hæc prudentia intelligenda est explicans, textum illum Geneseos adducit, ubi dicitur: *Serpens erat callidior*, vel ut septuaginta legunt: *Prudentissimus erat, ubi prudentiam non virtutem dicit, sed astutiam, ad mala inclinationem habentem, & secundùm hoc dicitur, quòd Dominus laudavit villicum, quia prudenter egisset, hoc est, callidè, & forsitan quod dixit, laudavit, non secundum veram commendationem, sed abusivè dictum est.* Gen. 3. 1.

8. Lucas Burgensis inquit in textu dici: *Prudenter, pro eo, quod est industriè, callidè, nec enim virtus prudentia esse potest, quæ cum injustitia conjuncta est: porro rarus inveniatur Dominus, qui hujusmodi industriam laudet, conjunctam cum tanto damno suo, sed ponit Christus virum prædivitem & liberalem, qui hujusmodi jacturam parvi faciat, magisque delectetur ingenio dispensatoris, solerter sibi providentis, quàm contristetur de damno, quod hinc ipse patiatur.*

9. Cajetanus alium sensum insinuat, quo Christus hoc nomen prudentiæ dici potest intellexisse: *Appellatur prudentia, non recta ratio absolutè, sed recta ratio*

ad

Serm. 126. *ad ſuam utilitatem*. Chryſologus ait: *Meruit laudem Domini ſui, quia in chyrographis non fraudem molitus eſt, ſed ſalutem.*

Quia filii hujus ſæculi prudentiores filiis lucis in generatione ſua ſunt.

Ibid. 10. Chryſologus verba illa de populo gentili & Hebræo explicat: *Ita intelligendum eſt, quia qui erant filii ſæculi quondam, id eſt, gentiles, nunc electi ſunt Dei, & qui erant filii Dei, hoc eſt, Judæi, nunc in filiis ſæculi ſunt relicti, in regeneratione ſua, qua renati ſunt, non qua nati ſunt; ſcribantur hæc, inquit, in generatione altera; altera hæc eſt generatio quærentium Dominum.*

Pſal. 101. 10. Pſalm. 23. 8. 11. Janſenius ait: *In generatione ſua; perindè eſt, ac ſi apertius verti poſſet, in genere ſuo, hoc eſt, eo modo, quo tales dicuntur prudentes. Senſus ergo eſt, quod filii hujus ſæculi, ſuo modo prudentiores ſunt, & callidiores ad proſpiciendum ſibi de iis, quæ ad præſens ſæculum pertinent, quàm filii lucis ad curandum ea, quæ ad vitam illam pertinent, quam ipſi ſpectant, non quòd illorum prudentia ſemper vincat horum prudentiam, ſed quod ut plurimum ſic fiat.*

12. His verbis ſibi invicem opponit homines mundanos, hominibus ſpiritui & perfectioni Chriſtianæ deditis, & hos filios lucis, illos verò filios ſæculi appellat. Idem Janſenius ait: *Benè autem opponit filios lucis, filiis hujus ſæculi, ſignificans ſæculum hic tenebroſum eſſe, & filios ejus eſſe filios tenebrarum, quod ad exaggerationem & repræhenſionem noſtræ oſcitantiæ facit, quod eis, qui luce donati ſunt, major conveniebat prudentia, quàm his, qui tenebrarum ſunt filii.* Venerabilis Beda eandem diſtinctionem & diverſitatem adducit, quæ eſt inter electos & reprobos: *Filii ſæculi, & filii lucis vocantur, quomodo filii regni, & filii perditionis, cujus enim unuſquiſque agit opera, ejus cognominatur & filius.* In Cat.

13. Lucas Burgenſis de filiis lucis ita ſcribit, qualitates illorum exponendo: *Hominibus qui luce divina quoad animos, menteſque illuſtrati diligunt lucem, id eſt, Deum, juſtitiam, virtutem, æternam vitam, & quæ luce digna ſunt, faciunt*; de quibus Apoſtolus ad Epheſios ſcribit: *Ut filii lucis ambulate.* Eph. 5. 8.

14. De filiis ſæculi ſcribit Cajetanus: *Hoc eſt, habentes pro fine, quæ ſunt hujus ſæculi, tanquam ex fine; qui eſt pater & principium in moralibus, ideo filii hujus ſæculi hebraico more dicuntur.* Didacus Stella ad hoc ſe reflectit, quòd Sapientia Incarnata, non dixerit ſolùm, *Prudentiores*, ſed ſimul adjunxerit: *In regeneratione ſua, hoc eſt, in negotiis & ſæcularibus rebus pertractandis*; ſiquidem ut plurimum in iis, quæ emolumenta & negotia temporalia & politica attinent, argi quidam ſunt, talpæ verò in iis, quæ cultum & æternam animæ ſalutem ſpectant. Lyranus rationem reddit, cur mundani in his rebus terrenis ſagaciores & callidiores ſint, quàm ſpirituales in rebus ad Deum ſpectantibus: *Magis*, inquit, *aſſuti ſunt, & fervidi in temporalibus negotiis agendis, filiis lucis, id eſt, quam homines ſpiritualibus deputati ſint in negotiis ſpiritualibus*, id quod experientia in multis verum eſſe demonſtrat, ejuſque has adducit cauſas: *Corruptio naturæ, per quam homo pronior eſt ad malum; quàm ad bonum. Quia bona terrena ſunt ſenſibilia, & ideo fortius movent animum, quia bonum non movet, niſi ut cognitum*, adducitque authoritatem S. Auguſtini afferentis: *Inviſa diligere poſſumus; incognita autem nequaquam; ſenſibilia autem bona ſunt magis cognita, quàm ſpiritualia, quia ſenſibilia ſunt cognita per experientiam ſenſus, illa autem ſolùm per fidem.*

15. Lucas Burgenſis ait: *Verba ſunt Chriſti, occaſione laudatæ prudentiæ iniqui hujus villici, exprobrantis filiis Dei ſocordiam ſuam*; & ly *Prudentiores*, interpretatur: *Sagaciores, ſolertiores, induſtrii.* Cajetanus exercitium ſeu practicam hujuſce propoſitionis veritatem facit agnoſcere: *Ut plurimum enim vera eſt, innumeras enim verſutias & aſtutias exercent filii hujus ſæculi pro hac vita, quas filii lucis ignorant, ſimpliciter gradientes in luce divinæ gratiæ.* Salmeron de hoc œconomo ſcribens, ingenioſam quandam obſervationem adducit; nam circa illa verba: *Convocatis ſingulis debitoribus Domini ſui*, dicit: nunquid ſufficiebat, quòd ex debitoribus eos præcipuè à debitis ipſorum exoneraret, qui illi familiariores erant, vel à quibus majorem ſperare poterat gratitudinem? Cur igitur omnes vocavit? Difficilius enim erat in multis, quàm in paucis hoc delictum tenere ſecretum, præterea omnes vocando, culpam ſuam notabiliter aggravabat, latrocinia & furta ſua per hanc injuſtitiam debitorum Domini ſui diminutionem multiplicando: at verò prouti hic Doctor acutè notat, non ſolùm omnes accerſivit, ſed ſingulos ſeparatim: *Non ait omnibus, & ne omnes ſimul vocaret, & non æqualiter remitteret, ut hic fecit, aliquis fraudem detexiſſet ex his, cui minus donaret.*

16. Euſebius Emiſſenus ait: *Prudentiores ſunt illi in malo, quàm iſti in bono, vix enim inveniuntur, aliqui ſancti, qui tantam prudentiam habeant in acquirendis bonis æternis, quantam calliditatem iſti habent in acquirendis bonis temporalibus: pro eis enim die noctequè vigilant, laborant, anguſtiantur.* Solertior & vigilantior fuit Judas in tradendo Chriſtum, quàm Petrus, Jacobus, & Joannes erant vigilando, in ejus defenſionem: *Sic non potuiſtis una hora vigilare mecum?* De aulico quodam apud Senecam ſcribitur, quòd interrogatus, quid faciendo in aula conſenuerit? Reſponderit: *Injurias accipiendo, & gratias agendo*; multi quidem virtuoſi homines reperientur, qui ſe de acceptis injuriis non vindicabunt, pauci verò, qui acceptas injurias per gratiarum actionem remunerent. Quis unquam inter bonos reperiatur, quantumvis etiam is ſpiritualis fuerit, qui tot atribus & adinventionibus in gratia Dei proficere ſatagat, quot aulicus adhibere ſolet, ut gratiam ſibi & favorem apud Principem ſuum adaugeat, cui inſervit? Salmeron ait: *Mali pro ſuis cupiditatibus exſaturandis magis ſunt induſtrii & potentes, quam ſancti & juſti pro Dei gloria illuſtranda.* Hanc injuriam Deus noſter non videtur tolerare poſſe, quin hiſce verbis lamentetur, dum videt, quòd mundus, dæmon & peccatum ſequaces habeat, ad comparandam ſibi æternam perditionem longè ſolertiores & ſtudioſiores, quam ſint ſervi ſui, quibus quoddam ſempiternæ beatitudinis regnum promittit. Unde Lucas Burgenſis ait: *Huc præcipuè reſpicit Chriſtus, turpe eſſe docens, impios in ſuo genere plus ſapere, & certius ſibi providere, cùm agatur de rebus levibus & perituris, quàm juſtos in ſuo genere, ubi de rebus æternis quæſtio eſt, & comparandis præſidiis vitæ immortalis.* Quòd ſi divitialicui mercatori lucrum aliquod præſentetur, illud amplecti conſilium, quod ei offertur, non differt in diem ſequentem; & ideò S. Ambroſius ait: *Si aurum tibi offeratur, non mihi dicis, eras veniam, ſed jam exigis, nemo differt, nemo ſe excuſat; redemptio animæ offertur, & nemo feſtinat?* Hom. in Evang. Matth. 26. verſ. 40. Serm. de Elia & jejun.

17. S. Iſidorus obſervat, quòd mundus in omnibus profeſſionibus vel ſtatibus, homines habeat ſolertiores, magiſque indefeſſos & induſtrios qui ſudant, ſtudent, cunctiſque ſe periculis exponunt, nec tamen aliud habent objectum, pro quo obtinendo id faciunt, quàm gloriam mundanam, vel emolumentum aliquod, vel propriam aliquam ſatisfactionem, aut voluptatem: *Omnis ars ſæculi hujus ſtrenuos amatores habet, & ad exequendum promptiſſimos*; milites, mercatores, aulici, & qui turpes ſectantur amores, quantum laborant, quantum ſtudent, ut fines ſuos aſſequi poſſint? Mox verò differentiæ illius, quæ inter ſectatores ſæculi hujus & ſervos Dei intercedit, rationem ſuperius inſinuatam ſubjungit, nimirum id fieri: *Quia præſentem habent operis ſui remunerationem*, quod in militia Chriſtiana non item accidit: *Pleroſque habet Deus ſectatores languidos, tepidos, pigritiæ inertia congelatos; hoc perindè fit, quòd labor eorum non pro præſenti, ſed pro futura remuneratione defertur.* Thomas de Kempis in aureo libello ſuo ita ſcribit: *Promittit mundus temporalia & parva, & ſervitur ei aviditate magna: Chriſtus promittit ſumma & æterna, & tepeſcunt mortalium corda.* Quando populus Iſraeliticus in Exodo contra Aaronem ſeſe rigēs, tumultuabatur, cumque violenter quaſi ad fundendum illis idolum quoddam aureum perurgere contendebat, dicens: *Fac nobis Deos*, non conſtat, ipſum tanquam divini honoris propugnandi zelotem ſe illis oppoſuiſſe, quin potius inaures, & monilia aurea ad effectum fundendi idolum ab iis propoſcit. Cajetanus id Aaronem per ingenioſam quandam inventionem feciſſe dicit, ut ab hac ſua ſollicitatione deſiſteret: *Ut diſſenſio domeſtica in qualibet domo oriretur, reluctantibus mulieribus & pueris*; Lib. 2. de ſummo bono cap. 10. Lib. 3. de imit. Chriſti cap. 3. Exod. 32. in Exod.

pueris; sperabat enim fore, ut, dum se his ornamentis & auro privare debebant, omnes ad unum repugnarent; at verò spes illum valde fefellit, quia certatim unusquisque in iis adferendis primus esse contendebat; quia quando de idolis nostris fabricandis agitur, profusi & prodigi sumus, neque ullus sumptuum impendendorum habetur respectus: at verò dum aliquid in subsidium necessitatis proximi, vel ad cultum Dei erogandum venit, nec pecunia adest, nec consilium occurrit illius accipiendæ.

17. Porro sagacitatem, & astutiam, quæ virtuti Christianæ & spiritui opponitur, in Michol Davidis conjuge aptè delineatam videmus; hæc enim cùm de corporali conjugis sui vita salvanda agebatur, statuam quandam ex pannorum scrutis affabrè effingere, eique vultum adjicere novit, adeò pulchrè confictum, ut Davidis faciem ad vivum exprimeret, eamque statuam intra lectum posuit, veluti altum obdormientem: at verò quando idem Rex ex speciali pietatis & religionis motivo, ante arcam Domini saltare cepit, quantum ob hunc dignissimum divini obsequii actum adirata fuit? 2. Reg. 6. v. 16. Quàm acriter illum reprehendit? *Despexit eum in corde suo*; imò in verba improperii adversùs illum erupit: Ibid. v. 20. *Quasi si nudetur unus ex scurris*:

Versus 9.

Et ego vobis dico: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cùm defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.

Facite vobis amicos.

Serm. 41 in hac Dom. 1. Hi amici, quos nobis comparamus, pauperes sunt, inquit S. Bonaventura: *De divitiis temporalibus nobis amicos facimus, cùm eis in temporalibus subvenimus*, Prov. 19. 4. juxta illud Proverb. 19. *Divitiæ addunt amicos plurimos*. Didacus Stella lucrum considerat, quod nobis conciliamus, dum hanc amicitiam sectamur: *Quid vilius*, inquit, *istis terrenis rebus; Tamen istis cælestia possumus emere, & amicos in æterna beatitudine comparare, sed nos omnem curam adhibemus in amicitiis potentium & in divitum conciliandis, Christus tamen oppositum docet, videlicet ut pauperum amicitias quæramus*; redditque rationem quandam, quæ efficax est, nosque convincit; quia videlicet per amicitiam & benevolentiam Regum & Magnatum mundi hujus, tantum lucrari non possumus, quantum per amicitiam pauperum, tametsi idipsum mundus non credat, siquidem hoc, ad quod nos Reges & Monarchæ terreni ad summum exaltare possunt, est, si nos in partem Regni sui admittant; at pauperes efficiunt, ut integrum nobis acquiramus regnum cælorum: *Recipiunt nos in æterna tabernacula*.

De Mammona.

2. Cajetanus vocabulum istud Caldaicum esse scribit, quo tamen Syriaca lingua pariter utitur, & divitias significat: Lyranus tamen scribit: *Mammon est nomen dæmonis, tentantis de divitiis malè acquirendis, & ideò nomen ejus ad divitias significandas derivatur*. Idem quoque Dionysius Carthusianus his verbis dicit: *Mammona est nomen diaboli, de divitiis malè acquirendis, seu expendendis, aut avarè conservandis tentantis.*

Iniquitatis.

3. Jansenius advertit, quòd Christus divitias hoc titulo appellarit, *Mammona iniquitatis*, quia ut S. Hieronymus: *Quia ad Hedib. scribit, omnes divitiæ de iniquitate descendunt, & nisi alter perdiderit, alter non potest invenire*; ac tandem verissimam sibi semper videri propositionem illam dicit: Eccles. 10. *Dives aut iniquus, aut iniqui hæres*. Et ideò Ecclesiasticus dicit: *Fili ne in multis sint actus tui, & si dives fueris, non eris immunis à delicto*. Salvator noster divitias spinis similem esse dixit: quia sub illis serpentes, buffones, scorpiones, aliaque venenosa animalia latitant, ad denotandum, quòd omnia vitia ut plurimum apud divites invalescant, & sicut spinæ nullum manui apertæ dolorem conciliant, ita in pugno constrictæ carnes manus transfigunt & perforant: eodem modo bona temporalia, aurum & argentum in manu Eleemosynarii cujusdam, & liberalis hominis positum, nullum illi damnum affert, sed potius utilitatem, in manu verò avari constitutum conscientiam possidentis multis vulneribus lethiferis trasfigunt.

4. Lucas Burgensis dicit Salvatorem nostrum non sine mysterio divitias appellasse *Mammonam iniquitatis*, quin potius multas ob causas hoc eis nomen indidisse. *Primò, quia non sine iniquitate collectæ sunt, & innocentes congregari vix possunt*. Unde Apostolus in una epistolarum ad Timotheum, dicit: *Qui volunt divites fieri, incidunt in laqueum diaboli, & desideria multa inutilia, & nociva, quæ mergunt homines in interitum & perditionem*. 1 Tim. 6. Secunda ratio est: *Quia non sine iniquitate asservantur*; unde idem Apostolus ad Ephesios, avaritiam appellat: *Idolorum servitutem*. Ephes. 5. Præterea *Non sine iniquitate ferè expendunt, materia cùm sint omnis iniquitatis, & irritamenta malorum; adhæc, quia mendaces & fallaces sunt, fallunt enim possessores suos, quibus felicitatem, omneque bonorum genus promittunt.*

5. Dionysius Carthusianus quoque divitias hoc titulo: *Mammona iniquitatis*, vocari dicit: *non quod in seipsis sint malæ, & vitiosæ, sed multis de causis tales dicuntur. Primo quia multorum vitiorum sunt materia atque occasio, propter quod ait Valerius: Dives currit ad libitum, corruit ad illicitum secundo, quia communiter iniquè acquiruntur, avarè servantur, illicitè expenduntur*. Tertiò verò loco aliam quandam, etiam ab aliis sacris Expositoribus adductam rationem tangit, dum ait: *Insuper divitiæ dicuntur iniquitatis, quasi inæqualitatis, quia inæqualiter possidentur, & non æquè retinentur, quia quod quis ultra necessaria vitæ sibi reservat, nec proximorum necessitati communicat, mammona iniquitatis censetur.*

6. S. Thomas in summa sua, eandem expositionem tradit, dicens: *Mammona iniquitatis, id est, inæqualitatis*; S. Thom. 22. qu. 32. art. 7. bona enim hoc temporalia, ingenti cum inæqualitate inter homines distributa conspiciuntur, servato tamen in omnibus divinæ providentiæ ordine, qui errare nescit, ut videlicet divitias suas dives pauperi communicet, & per hanc communicationem, cælum lucretur: pauper verò per mendicitatis & verecundiæ suæ, quam eleemosynam petendo patitur, patientem tolerantiam, vitam quoque æternam & ipse acquirat: *Beati pauperes*, quæ prima est inter reliquas beatitudines. Matth. 5. 3. Unde S. Augustinus ait: *Plus tibi dedi, ut haberes unde pauperi dares, pauperi non dedi ob hoc, ut te probarem, non quia ambobus non habui unde darem, sed per pauperem volui te probare*. Lib. 50. hom 47. S. Bonaventura ait: *Inique, id est, non æquè dispensantur, cùm indigni plus vel minus abundem; vel quilibet, ut dicit Glossa, Mammon perdet, ut per eas deperdantur homines*. Serm 5 in hac Dom. Cajetanus quoque eandem reflectionem his verbis facit: *Divitiæ in genere, appellantur divitiæ iniquitatis, hoc est, inæqualitatis, eò quòd inæqualiter divisæ sint, ita quod non à vitio, sed à relatione inæqualitatis appellantur divitiæ injustæ, seu iniquæ; possunt nihilominus à vitio injustitiæ denominari, eò quòd raræ vel nullæ sunt divitiæ, in quarum congregatione, seu conversatione non intervenerit peccatum, vel habentium, vel ministrorum*. Divisio bonorum temporalium ab initio facta, injusta utique, rationique naturali contraria futura fuisset, si ideò inæqualitas admissa fuisset, ut *Unus esuriret, alius ebrius esset*; pauperes, qui majorem & numerosiorem generis humani partem constituunt, per hanc divisionem facultatum illarum, quas de *Jure naturali* cum omnibus aliis hominibus habebant communes, bonis illis sine consensu & tyrannicè spoliati fuissent, nisi illis aliquod super bona divitum jus fuissent reservatum, nunc verò in tantum illi abundant, & pauperes in egestate vivunt, in quantum divitibus hæc super divitias illorum imposita est pensio & obligatio, ut hos de bonorum suorum superfluis sustentent, adeò ut substantia terrena ad divites quoscunque cum hoc vinculo & obligatione transeat. S. Basilius ait: *Si fateris, temporalia bona tibi divinitus provenisse, an injustus est Deus, inæqualiter nobis res distribuens? Cur tu abundas, ille verò mendicat? Nisi ut tu bonæ dispensationis merita consequaris, ille verò patientiæ braviis decoretur?* Serm. 2 in avar. divit. Inæqualitas divitiarum in profectum deservit salutis æternæ, dum divites per misericordiam, & fidelem facultatum suarum dispensationem, pauperibus subveniunt, hi verò per

Hom. con. avar.

rò per patientiam sibi acquirunt cælum. Idem sanctus Doctor alibi quasi idem dicit: interrogat namque divitem, undenam suas habuerit divitias: *Si à casu dixeris provenire, impius es, cùm eum non agnoscas, qui te condidit, nec ei qui dedit, gratiam rependas:* si verò illas à Deo tibi datas esse fatearis, quonam fine illas tibi datas esse existimas? *Non enim injustus est Deus, quia ea quę sunt ad communem victum inęqualiter divisérit; cur ergo tu dives es, & ille pauper? Profectò non ob aliam causam, nisi ut tu benignitatis & fidelis administrationis mercedem recipias, ille verò patientiæ pręmiis honoretur.*

7. Advertendum hoc loco est, quod Lucas Burgensis in horum verborum expositione scribit: *Quomodocumque iniquæ dicantur divitiæ, vitium ab hominibus est, ipsa natura cùm sint bonæ*; ac proinde Christus illas intitulavit *Mammona*, quo nomine simulacrum quoddam marmoreum, ligneum, vel metallinum, aut fictile exprimitur, quod tamen non ex se iniquum est, sed propter impietatem & errorem eorum, qui illi adorationem & cultum latreuticum exhibent: *Iniquum est, non in se, sed errore eorum, qui pro Deo illud colunt, & expectant ab eo, quod Dei est dare horum error idolo, illorum vitium divitiis iniquitatem adgenerat.* Albertus Magnus similiter ait: *Nec sunt istæ divitiæ, nisi iniquis, qui in eis constituunt spem, atque copiam beatitudinis suæ, à justis verò cùm hæc possidentur, est quidem ista pecunia, sed non sunt illis divitiæ, nisi cælestes & spirituales.* Lyranus quoque hunc errorem detegit, dum ait: *Dicuntur mammona iniquitatis, quia frequenter ad iniquitatem inducunt & implicant, non tamen pro se, sed ex abusu hominum;* qui idem testimonium citat S. Ambrosii, dicentis: *Sicut divitiæ impedimenta sunt reprobis, ita probis sunt adjumenta virtutis.*

8. Hugo Cardinalis advertit, quòd multi dictum hoc Christi pro suo arbitrio exponentes, facillimè se in barathrum perditionis præcipitare possunt, dum sibi ex his verbis licitum esse arbitrantur furari, ut dari eleemosyna possit; & ideò ait: *Non est intelligendum de mammona iniquitatis, id est, pecunia iniquè acquisita, & injusto titulo possessa, sed intellige de mammona iniquitatis, id est; de divitiis quæ solent facere iniquos, id est, solent esse materia iniquitatis: vel potest sic exponi, de divitiis iniquè acquisitis, vel iniquè retentis, eas restituendo.* Eadem est interpretatio Lyrani, dicentis: *Potest exponi de divitiis, iniquo affectu, vel malo actu acquisitis, de quibus tamen potest eleemosyna fieri.* Exemplum esse potest in mercede prostibuli: *Dare enim talia pauperibus, est facere sibi amicos de mammona iniquitatis, id est, de divitiis iniquo actu, vel affectu acquisitis;* unde utilissimum quoddam suggerit monitum, ut eleemosynam à restitutione distinguere sciamus: *Si injusto titulo acquirantur, vel possideantur divitiæ, de eis non debet dari eleemosyna, sed est restitutio facienda:* Eleemosyna autem facienda est de divitiis malè acquisitis, quando illæ nullam habent annexam obligationem restituendi. Unde Cajetanus quoque advertit, non esse faciendas extorsiones aut rapinas, sub prætextu voluntatis dandi eleemosynam: *Quoniam repugnat divinis præceptis, eleemosynæ sacrificium offerre de rapina.*

Ut, cùm defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.

9. Invitamur hoc loco, ad trutinandum pondus hujusce ab æterna & prima veritate, & Patris sapientia prolatæ propositionis: ait enim Jansenius: *Expendenda autem est expressè vis & pondus hujus sententię Dominicę, qua nulla alia efficacior esse potest ad eleemosynę commendationem, ad quam homines sunt tardissimi.* S. Gregorius notat, hæc verba valde esse efficacia ad deprimendam illorum superbiam, quæ ob suas eleemosynas efferuntur & turgescunt: *Si enim eorum amicitiis æterna tabernacula acquirimus, dantes proculdubio pensare debemus, quia patronis potius munera offerimus, quàm egenis dona largimur: qui itaque nunc temporale subsidium pauperi tribuit, ab eo postmodum perpetuò recepturus, ut ita dicam, quasi ad frugem terram excolit, quę quod accepit uberius reddit.* Theophylactus quoque hujus sollicitudinis prærogativam considerat, dum ait: *Æterna tabernacula pauperibus in Christo constituta sunt, in quo possunt recipere eos, qui hic ipsis, amicè de bonis; quę sunt Dominica largiuntur; felix permutatio, cùm temporalia permutant æternis.* S. Bonaventura eleemosynam non gratis, sed ad usuram dari considerat: *Ecce non gratis pauperi eleemosynam tribuisti, sed hospitium æternum tibi conduxisti.* Citatque S. Augustinum, cujus hæc præclara verba adducit: *Præbe tectum, & accipe cælum; præbe calicem aquæ frigidæ, accipe torrentem voluptatis æternæ.* Lucas Burgensis Chrysologum adducit, lucrosissimam ingeniosissimamque nos docentem Alchimiam; dicit enim: *Ars artium peritissima est eleemosyna, non enim domos nobis fabricat luteas, sed vitam æternam impendit.* Quærit autem hic Lucas Burgensis: *Quomodo pauperes recipiunt in cælum amicos suos divites? Imperio, aut auctoritate absoluta in cælum recipere, solius Dei & Christi est; quod autem pauperum causa & gratia facit Deus, hoc ipsi facere dicuntur: pauperum autem causa in cælum recipit, non rarò propter preces & intercessionem eorum quam plurimi facit, sive illi in terra adhuc agant, sive in cælo.* S. Augustinus rationem reddit de modo, quo pauperes benefactores suos in paradisum intromittunt: *Non propria potestate quasi gratificando recipiunt, sed promissione & permissione illius, qui eos consilio præmonuit, ut sibi amicos facerent, & qui seipsum pasci, vestiri, hospitio recipi, visitari in unoquoque minimorum suorum liberatoris bonitate dignatus est;* ac tandem S. Augustinus pro conclusione, doctrinam quondam adfert utilissimam, maximeque necessariam divitibus, ad hoc ut pauperibus, clausis oculis divitias suas concredant, tametsi hi etiam ab æterna beatitudine reprobati essent: *Ergò si fortè pauperes, quibus benefactum fuerit, ipsi à morte exclusi fuerint tabernaculis æternis, Christus ipse propter eleemosynam, recta piaque mente exhibitam, recipiet.* Et ratio est, quia Christus se hanc eleemosynam directè & immediatè recepisse declarat, dicens: *Mibi fecistis;* ipse pro paupere fidejubet, seque obsidem facit, vel ut Jansenius ait: *Sibi imputat factum, quod illis impenditur.*

Serm. 5 cit.

Lib. 2. quæst Evang. c. 38.

Matth. 25. vers. 40.

10. Idem Jansenius notat, quàm divites ad agendum & amplificandum redditus suos, avidi sint & cupidi: *Cum divitiis homines ferè quærant sibi facere quæstum, & lucrum augere, ostendit, quarationè sibi per eas maximè prospicere possint, non in aliquot annos sed in perpetuum.* Divitiæ natura sua instabiles sunt, sed ecce tibi illas in sempiternum stabiliendi modum, quo servato illas nunquam perdere possis. Adhæc tametsi divitiæ *Mammona iniquitatis* appellentur, attamen *Ostendit Dominus, quomodo justitiam illam nobis vertere possimus in justitiam.*

11. Sanctus Patriarcha Abraham, tres illos viatores sub tabernaculi sui tectum recipere omni conatu studuit; sed nota modum, quem hac in re observat: *Domine*, inquit, *si inveni gratiam in oculis tuis, ne transeas servum tuum*, videtur potius æquum fuisse, ut viatores illi charitati se Abrahæ recommendarent, quàm ut ipse sollicitaret illorum gratiam. Oleaster ait: *Docet nos non gratiam facere pauperi, eum hospitio recipiendo sed majorem accipere, si se illi à nobis recipi permittant.* Ita verè Abrahæ contigit, prout ab immensis, quæ in retributionem impensæ illis hospitalitatis accepit, beneficiis, facilè deduci potest. Unde Chrysostomus ait: *Mercatura, negotiatioque tua cælum est, da panem & accipe paradisum; parva da & magna suscipe; da mortalia, & accipe immortalia.* In vita S. Joannes Eleemolynarii Patriarchæ Alexandrini refertur, quod cùm die quadam Episcopum quendam, cui nomen Troilus erat, ad eleemosynam erogandam invitasset, is potius ex verecundia, quam non dando subiisset, quàm ex interno pietatis instinctu, mox triginta libras in pauperes distribuit; cujus tamen ipsum paulò post vehementer pœnituit, adeò ut præ mœrore animi in febrim incidens, lecto aliquamdiu affixus fuerit; quòd S. Joannes intelligens, eundem domi suæ visitans, subridendo affatus est, his ferè verbis: Nolo ut eleemosyna à te præteritis diebus erogata, in tuum videatur data fuisse dispendium, sed meis illam rationibus adscribe, à me tibi restituendam, ipse enim Patriarcha eum ad faciendam charitatem illam exstimularat, eòquòd eleemosynarius illius pro illo tempore nihil secum pecuniarum haberet, quas erogare posset; præcepit igitur illas triginta libras eidem restitui; quo facto Troilus Episcopus protinus convalescere, & è lecto se recipere visus fuit; sanctus verò Patriarcha apocham quandam seu chyrographum

Gen. 18. 3.

Oleast. ibid.

Hom. 9 de pœn.

Lib 21. mor. cap 14.

ab eo

ab eo expetiit, in qua se præmium illud, quod pro eleemosyna erogata a Deo recepturus fuisset pleno jure Patriarchæ cedere confiteretur; quod ille chirographum cùm Patriarchæ expediviſſet, sequenti nocte visionem quandam à Deo habuit, in qua pulcherrimum illi & opulentissimum ob oculos palatium statuebatur, cujus frontispicio inscriptum erat: hæc est domus, in qua deinceps in sempiternum requiescet Troilus Episcopus, quam ille scripturam cùm lætis oculis conspexisset, subitò ibidem gravis quidam vir senatorii ordinis cum pluribus aliis comparuit, qui deleta scriptura præfata, hunc præfato palatio titulum inscribi jussit: Hæc est domus, quam sibi Joannes Episcopus Alexandrinus triginta libris comparavit; evigilans autem Episcopus, totamque rei seriem sancto Patriarchæ enarrans, protinus resipuit, & ex avaro magnus deinceps factus est Eleemosynarius.

DOMINICA IX. POST PENTECOSTEN.

Evangelium ex Luc. cap. 19.

Vers. 41 *UT appropinquavit, videns civitatem, flevit super illam: dicens. 42. Quia si cognovisses & tu, & quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi, nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis. 43. Quia venient dies in te, & circumdabunt te inimici tui vallo, & circumdabunt te, & coangustabunt te undique. 44. Et ad terram prosternent te, & filios tuos qui in te sunt, & non relinquent in te lapidem super lapidem, eo quòd non cognoveris tempus visitationis tuæ. 45. Et ingressus in templum cæpit ejicere vendentes in illo & ementes, dicens illis. 46. Scriptum est: Domus mea, domus orationis est, vos autem fecistis illam speluncam latronum. 47. Et erat docens quotidie in templo.*

Versus 41.

Ut appropinquavit, videns civitatem, flevit super illam.

Ut appropinquavit.

1. NOn solùm gressu corporis, inquit Hugo Cardinalis; *sed etiam compassionis affectu, sed inutiliter, quia civitas non appropinquavit illi per pœnitentiam.* Didacus Stella similiter considerat, quòd tametsi Deus noster animæ nostræ, peccatis immersæ, appropinquet per gratiam suam, nos tamen ab ipso procul abeamus per nostram obstinationem: Singulis diebus Deus appropinquat ad peccatores, in sceleribus & vitiis obstinatos, ac suæ gloriæ lumine irradiat eos, cum tamen miserrimi & obcæcati, inspirantem & saluberrimè exhortantem non recipiant.

Videns.

S. Bonav. hic. 2. S. Bonaventura hunc Christi obtutum non solum corporis, sed etiam pietatis suæ radium quendam fuisse scribit: *Non tantum oculis corporis, verum etiam aspectu pietatis; Quia prospexit de excelso sancto suo, Dominus de cælo in terram aspexit, ut audiret gemitus compeditorum &c.*

Ser. in Dom. 10. post Pent. 3. S. Antonius de Padua hæc duo verba. *Videns flevit*, conjunctim considerat, ac proinde exclamat dicens: *O anima, si videres, fleres; sed quia non vides, ideo non fles.*

4. Didacus Stella felicem Jerosolymam futuram fuisse dicit, nisi hoc Christi aspectu abusa fuisset: *Felix illa quidem si hac visione non fuisset abusa; non enim solet ex Dei intuitu sequi perditio, sed salus*; adducitque Zachæi & Matthæi exemplum, quos Deus suo aspectu dignatus fuit: *Misertus est eis, & eos convertit*; *cæterum cum Christus hunc intuitum nihil civitati profuturum videret, super eam misericordia commotus, lachrymatus est.*

Flevit.

S. Bonav. hic. 5. S. Bonaventura adhoc se reflectit, quòd Christus tribus solum vicibus, juxta sacræ Scripturæ testimonium, pro nobis flevisse legatur: *Nota quòd Christus legitur ter flevisse pro nobis, super Lazarum suscitandum, super Jerusalem, ut hic, & in cruce, ex quo fuit pietas Christi perfectissimè manifesta ad nos.* Contemplativi quidem, ipsum quoque in infantia meditantur, sed hoc est illius ætatis proprium; Quando Lazarum ad vitam revocavit, plorabant quoque circumstantes, at verò solemni usu receptum est, quòd parentes, & amici defunctos suos defleant: & ut dicit Apostolus: *fleant cum flentibus.* In cruce pariter quid mirum est, ipsum lachrymas effudisse, quando in ea simul totum suum effudit sanguinem; *Clamore valido & lacrymis exauditus est*, præterquam quòd dolorum, quos patiebatur, atrocitas hasce lachrymas naturaliter producere poterat: at verò summè mirandum est, quòd nunc ploret, quando tota Jerosolyma festiva cum olivis & victoriosis palmis & acclamationibus ad ejus se triumphum accingit; ac proinde fletus hujus rationes examinare necessum est.

6. Enimverò Evangelium nos de causa tristitiæ Christi, dubios aut anxios esse nequaquam permittit; Causa etenim fuit civitatis illius ruina & excidium, quod videbat adeo illi esse propinquum: *Res observatione digna*, inquit Lucas Burgensis, *quod Romani eodem in loco in montem Oliveti castra ponere, & eodem fere die proximo ante Pascha civitatem obsidere cæperunt, quo Jesus prædixit, ac deflevit visæ excidium.* Hebr. 5. 7.

7. Lyranus per civitatem hanc sanctam in sensu allegorico, sanctam Ecclesiam intelligit: *Civitas hæc est Ecclesia, quæ tempore Antichristi sic angustiabitur, & prosternetur, quod pauci audebunt se Christianos profiteri.*

Alb. M. hic. 8. Albertus Magnus ait: *In medio suæ exaltationis, quando cum ramis excipiebatur, flevit civitatis excidium, quod meruit in sua passione.* Et hæc est causa, inquit idem Magnus Præsul, cur Ecclesia in Dominica Palmarum, post repræsentatum hunc triumphum solita sit legere in memoriam hujus planctus, passionis historiam. Hugo Cardinalis postquam hanc eandem considerationem exposuisset, subjungit: *Nec solum introductum est hoc in Ecclesia, propter Dominici facti repræsentationem, sed etiam ut per ipsum moraliter nos instruat Ecclesia; quòd, in quantacunque gloria sit aliquis, non est gaudendum, quia extrema gaudii luctus occupat.* Et hoc est mysterium, ob quod in summorum gaudiorum culmine constitutus, quando in sua transfiguratione, gloriam, qua fruebatur in anima, transmisit ad corpus, ad temperandam lætitiam, & excessivum illum cordis jubilum, pœnosam & amatam mortem sibi reduxit ad memoriam: *Dicebant excessum ejus, quem completurus erat*; ut nos doceret, quòd in medio lætitiæ, doloris non sit deponenda memoria. *Risus dolore miscebitur.* Dionysius Carthusianus ait: *Edocemur, ne in die bonorum immemores simus malorum, neque in die nos extollamur bonoris.* Considera, qualia fuerunt totius populi illius obsequia, honores, & acclamationes festivæ, & ex alia parte Salvatoris nostri moderationem: *Nequaquam inaniter motus est, sed futura intuens mala, ad compassionem & lachrymas est inductus*; Indeque pro omnibus illis, qui in prosperitatis temporalis culmine positi sunt, utile hoc deducit documentum: *Si ergo quandoque aliqua corporalis arridet prosperitas, aliquis honor sive promotio, tunc magis ad interiora nostra redeamus, vereamur, ne forte in vita hac recipiamus bona transitoria pro mercede futura.* Vult quoque per hunc fletum nos docere, quòd dum ab hoc mundo in sublime evehimur & promovemur, tristandum potius nobis sit, quàm gaudendum, quia nimia serenitas ingentes communiter minatur adversitates; naves pretiosis mercibus onustæ facilius merguntur in dulcibus fluminum vadis, quàm in maris aquis salsis. Prævidebat Salvator noster, quòd illud populare: *Euge Euge*, faustæque illæ ejusdem populi acclamationes: *Benedictus qui venit in nomine Domini Rex Israel*, tandem eadem septimana in opprobria & contumelias, nec non in tumultuosos illos clamores, quibus vociferabantur: *Tolle, tolle, crucifige eum*, terminandæ essent. *Beati, qui nunc fletis*, inquit Salvator; Non dixit

Luc. 9. 31.

Prov. 14. v. 13.

Serm. in hac Dom.

Matth 21 v. 9.

Joan. 19. v. 15.

Luc. 6 21.

dixit nos beatos in gaudiis, & prosperitatibus humanis,
1. Petr. 3. 14. sed beatos nos appellavit in lachrymis. *Si quid patimini propter justitiam, beati. Qui te beatum dicunt*, inquit
Isa. 3. 12. Isaias, *ipsi te decipiunt*; *ac* proinde sanctus Augustinus
Epist 144. dicit: *Mundus iste periculosior est blandus, quàm molestus; & magis cavendus, cum illicit diligi, quàm cum admonet, cogitque contemni.* Nunc cum in triumphum Christus educitur, plorat: at verò eadem septimana, dum ad patibulum eductus fuit, lætus & hilaris exstitit:
Matt. 26. v. 30. *Hymno dicto exierunt in montem Oliveti*; Cænaculum
Hebr. 12. v. 2. egressus est cantans: quia alii legunt: *Hymno cantato. Proposito sibi gaudio sustinuit crucem.* Devotas illas mu-
Luc. 23. v. 28. lieres flere prohibuit: *Filiæ Jerusalem nolite flere super me.* Per hunc quoque planctum nobis insinuare voluit, quàm parvi faceret mundi hujus applausus, & honores, ut illorum vanitatem, & quibus subjacent, pericula nobis insinuaret; Lucas Burgensis ait: *Flevit autem inter gaudia, & faustas acclamationes populi, ostendens adversus insidias Pharisæorum quàm non his efferretur, aut extolleretur (quanquam non judicaret cohibendas) quin multo magis cordi sibi esset civitatis salus.*

9. Equidem admiratione dignissima est hæc Salvatoris erga populum hanc adeo ingratum, & rebellem exhibita compassio, quia cum ab illo in hoc triumpho tanquam filius Dei & promissus in lege Messias agnitus & honoratus fuisset, eadem septimana ipsum mortis reum esse exclamavit, ejusque postulavit crucifixio-
Psalm. 116. 5. nem. Euthymius ait: *Humano more Christus præ immensa sua bonitate deflet, etiam hic ostendens, qualia haberet erga ingratos viscera.* Olim per os Davidis prædixit: *Si oblitus fuero tui Jerusalem, oblivioni detur dextera mea; adhæreat lingua mea faucibus meis, si non meminero tui, si non proposuero Jerusalem in principio lætitiæ meæ*; Experientia attestante videmus, quod magis soleamus lætari de adversis, quæ illis, qui nos injuriis & contumeliis infestant, eveniunt: Dei filius autem, qui scholam illam in terra plantavit, in qua inter alias virtutes mansuetudinem nobis specialius inculcatam animis nostris esse voluit: *Discite à me, quia mitis sum*, non solùm de hujus civitatis homicidæ sui excidio non fuit gavisus, verum insuper eandem deflevit, ad insinuandam nobis, quàm inimicis exhibere debemus cha-
Ser. in Dom. 10 post Pent. ritatem. Unde Cornelius Jansenius ait: *Discendum, quòd & nos exemplo Christi, ex animo dolere & plangere debeamus impiorum cæcitatem & perditionem, etiamsi sint inimici, eorumque perditionem deplorandam, magis quàm mala, quæ ab eis nobis inferuntur; quando David deflevit mortuum Saul & Absalon; sic & Jeremias prævidens vastitatem populi Judaici.* Carthusianus quoque dicit, quòd Christus in hisce lachrymis ardentissimam suam, erga hunc populum, & civita-
Ser. in Dom 10. post Pent. tem sibi rebelles, elucescere fecerit charitatem: *In qua sceleratissimi, crudelissimi, ac ingratissimi hostes sui, è quibus paulò post fuerat morte acerbissima atque turpissima occidendus, non odio, indignatione, impatientia, aut iracundia motus est contra eam, sed ex ineffabili charitate, & pietate condoluit eis tam vehementer, quòd prorupit in lachrymas. Hoc exemplo docemur non solùm amicis, sed etiam inimicis nostris charitativè ac piè condolere, subvenire, & pro eorum salute lachrymas fundere.*

10. Lucas Burgensis Christum per hunc planctum, veritatem humanæ naturæ indicare voluisse existimat: *Flevit ut homo, sed ita ut fletum non invitus pateretur, sed sponte sibi ipse imperaret*, nec fletus hic in ipso passio, sed propassio quædam fuit.

11. Notandum est autem, quòd S. Lucas non solum ipsum fleviss scribat, sed subjungat, ipsum fleviss super civitatem: *Videns civitatem, flevit super illam*, quasi diceret, deflevit illius ingratitudinem, obstinationem & contumaciam, & præcipuè instabilitatem, quam erga ipsum exhibuit, quia tametsi ipsi lumen, & notitiam divinitatis suæ impertitus fuisset, ipsaque eidem quoque fuisset cooperata, prouti triumphus hodiernus, voces, honoris & cultus erga ipsum eximii demonstrationes clarè satis demonstrant, in hac tamen cooperatione modico tempore constans permansit, sed eadem septimana se ad execrabilissimum sceleris in ipsum commissi excessum seduci permisit, qualis nunquam ab humana malitia commissus fuisse legitur, qualis fuit ejus crucifixio; Verè miseria isthæc lachrymis etiam sanguineis deploranda erat: *Sicut lumen ejus, ita & tenebræ ejus*; *Melius erat illis non cognoscere viam justitiæ, quàm post agnitionem retrorsum converti ab ea*, ac proinde super populum illum cælitus immissum est horrendum illud supplicium, cujus præsens meminit Evangelium, & merito; siquidem Apostolus ait: *Voluntariè enim peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, jam non relinquitur pro peccatis hostia; terribilis autem quædam exspectatio judicii, & ignis æmulatio, quæ consumptura est adversarios.*

Psal. 118. 121. 2. Petr. 2. vers. 21. Hebr. 10. vers. 26.

12. Glossa ait: *Plorat super civitatem, ut misericors, nolens perdi eos, qui in illa sunt, propter facinus contra se; ostendit itaque viscera misericordiæ per fletum*; Longanimitas & patientia, inquit eadem Glossa qua triginta quinque annis, comminatum civitati supplicium immittere distulit, satis quantum pœnitentiam illorum desiderarit, ostendit. Unde S. Ambrosius hasce lachrymas ad aliud quoddam propositum adducens, ita
Lib 2 de pœnit. cap. 6. scribit: *Jerusalem flevit, ut quia ipsa flere nolebat, Domini lachrymis ad veniam pertingeret, ipse nos flere vult, ut evadere possimus.* S. Bonaventura quoque ita nos mo-
Serm 1 in hac Dom. net: *Flente Domino pro nobis, omnes cum ipso flere debemus*; Unde & motiva nobis insinuat, propter quæ flere debemus: *Flendum est*, inquit, *pro culpa, ut ignoscatur*; *pro gratia, ut obtineatur*; *pro miseria, ut evadatur, pro patria, ut ad eam veniatur.* Didacus Stella quoque planctum nobis pariter persuadere nititur, in satisfactionem peccatorum nostrorum: *Ad nostram eruditionem discamus, quantum propria scelera plorare debeamus, ita cùm ille deploret aliena, flet Christus nostra peccata, flet hominum stoliditatem & risum.* Verum enimvero advertendum est, quòd tametsi in primo loco pro redemptione populi illius non solùm lachrymas, sed & sanguinem effuderit, utrumque tamen horum inutile fuerit, sed culpa ipsius, dum in cæcitate & obstinatione sua pertinaciter permansit, cum tamen verissimum sit axioma illud: *Qui creavit te sine te, non salvabit te sine te.*

13. Qui Christum in sepulchro Lazari lachrymantem viderunt, hanc inde deduxerunt consequentiam:
Joan. 11 v 36. *Ecce quomodo amabat eum.* Apostolus quoque ait:
2. Cor. 2. v 4. *Scripsi vobis per multas lachrymas, ut sciatis, quàm charitatem habeam abundantius in vobis.* Neque enim dari poterat ardentis amoris & compassionis, qua Salvator populum hunc prosequebatur, manifestius & evidentius signum, quam videre flentem pro illo ipsum Deum, illum, inquam, qui facie sua lætificat & beatificat paradisum, idque in supremo apice glorioss illius triumphi, quo fuerat exceptus. Unde Cajetanus ad malignos Pharisæos conversus ait: *Vide Pharisæe, quàm charam habeat Jesus hujusmodi gloriam, inter tot honores sedens super asinam flet, non extollitur, non magni facit honores, qui fletum non continet compassionis*, plus etenim de calamitatibus, quas populo illi imminere prævidebat, contristabatur, quàm gavisus fuerit de honoribus & triumphis, quibus idem populus illi applaudebat.

14. Dubium quoddam hoc loco moveri potest, quomodo scilicet simul stare possit, quòd idemmet Deus, qui exterminium civitatis illius deplorat, illud ipsum postea eidem populo immiserit: at verò facile huic dubio respondetur, adhibita similitudine amantissimi alicujus Patris, qui percutit & castigat filios, quem amat, vel medici alicujus, qui palatum infirmi nauseabundis potionibus amaricat, dietis rigidissimis corpus illius affligit, illudque secat & urit, & hæc omnia non in infirmi pernitiem, sed in perfectam ejusdem sanitatem, & commodum præstat: Plorat igitur Salvator propter populi illius iniquitates & culpas, sed ex motivo justitiæ, easdem debita pœna castigare non omittit: Judex contra reum, sententiam mortis pronuntiat, quamvis aliunde ob naturalem benignitatis indolem se manibus ad eandem sententiam exequendam carere exoptet: Deus quidem pius est, & clemens, nec tamen intermittere potest, quin etiam exerceat justitiam, utpote quæ divinum & necessarium est illius attributum; hoc tamen non obstante facit, ut quoad possibile fuerit, magis in eo reluceat clementia, sitque justitia semper superior, qua erga nos fertur, misericordia. Eandem difficultatem Rupertus Abbas Tuitiensis movet, dum ait: *Flevit super illam, & tamen non liberavit eam, ut non circumdarent*
In cap 1. Nahum.

eam

eam inimici, respondet que protinus, quòd tanquam justus judex scelera castigare debebat: *Non possum à meipso facere quidquam* (in persona Christi loquitur) *videlicet ut faciunt injusti judices*; Dum divinæ justitiæ suæ ensem vibrat, vult ut nihilominus cognoscamus verum esse, quod sanctus Tobias de ipso dixit: *Non enim delectaris in perditionibus nostris*; Ad deplorandam Jerosolymæ calamitatem, & excidium, ipsemet in persona propria contristatur, dolet, amaro est animo, & in copiosissimas resolvitur lachrymas, & ut hujus populi indomabilem duritiam pretioso suo sanguine emolliat, eadem septimana, eundem ex omnibus venis suis copiose effundit: at verò dum illum de facto vult castigare, Titium cum Romano exercitu ex longinquis regionibus in eos immittit, ut haberet resipiscendi tempus sufficiens & opportunum. Jansenius loc.cit. in sermone quodam in hanc Dominicam, ait: *Ex hoc fletu & verbis istis Domini dicendum nobis, quod Dominus non gaudeat, sed planè doleat interitum impiorum, ut verè per Prophetam dixerit: Nolo mortem peccatoris, &c. & subjicit velut lamentando: Convertimini, convertimini à vils vestris pessimis*. Lugas Burgensis ait: *Opportune magnoque consilio fletum adhibuit, suæ de excidio civitatis prophetiæ, ut fidem sibi conciliaret majorem*; Idem quoque author progreditur ulterius ad ponderandum in hoc fletu aliud quoddam mysterium; nimirum quòd per hunc quoque indicare velit, quod ipsimet incolæ Jerosolymitani hujus sui supplicii, & excidii sint fabricatores, tametsi illud, quantum est ex parte sua, sibi displiceat, in cujus signum, amarè illud ipsum deflebat. *Ut constaret non voluntatis ipsius esse, ut periret, qui contra visceribus misericordiæ* (*quæ per fletum ostendit, ait Theophylactus*) *eam amplecteretur*. Se quidem iratum ostendit, *irascentur*, at verò simul, quam sit à nobis Isa.28.21. castigandis alienus, licet simul sit justus declarat Propheta dum ait: *Ut faciat opus suum, alienum opus ejus, ut operetur opus suum ab eo peregrinum est opus ejus*.

15. Glossa ait: *Quod Dominus secundum historiam semel fecit, hoc quotidie per electos suos in Ecclesia agit; plangit reprobos, qui nesciunt, cur plangantur, sed exultant in rebus pessimis, qui si damnationem suam præviderent, seipsos cum electorum lachrymis plangerent*. Civitas illa iniquitatum plenissima, animam peccatis immersam denotabat, quæ idipsum deflere non curat, imò potiùs læta, & hilaris in miserabili hoc statu esse conspicitur. Unde Albertus Magnus ait: *tanto plus flevit, quantò illa minus doluit*. Quisquis animæ alicujus extra Dei gratiam constitutæ miserabilem statum penitus considerat, fatebitur utique illam dignam esse, quam ipse Redemptor lachrymis suis deploret, siquidem nec dari, nec imaginatione concipi potest status aliquis infelicior & deplorabilior, quàm sit peccatoris, mortali peccato obnoxii status. In Cat.

16. Origenes à Sancto Thoma in Catena citatus, ait: *Fletur autem & nostra Jerusalem, quòd post peccata circumdant eam inimici, id est, spiritus nequam*. Nullus unquam credidisset, quòd Deus ille, qui unico tantùm verbo universam hanc mundi machinam produxit: *Dixit, & facta sunt, ipse mandavit & creata sunt*, tot ab oculis & multò plures à corde lachrymas effusurus esset, ob mœnium civitatis illius desolationem. Sanctus Bernardinus de Senis in sermone quodam *de dignitate animæ*, ait: *Multi quippe & magni thesauri in mari, & alibi amissi sunt, milleque civitates combustæ sunt, atque destructæ, & tamen non legimus pro eis Christum flevisse, sed pro anima sola; Hæc civitas animam mystice præfigurat*. Cui consonat, quod sanctus Antonius de Padua in eandem sententiam pariter scribit; Dicit enim: *Non flet civitatem terrenam solùm, sed principaliter animam; non ruinam lapidum, sed virtutum*. Deflebat peccata animæ, utpote quæ expianda restabant toto suo pretioso sanguine. Chrysostomus ait: *Quoniam de suis non habebat quid lugeret, hoc pro alienis agebat*. At verò dices; Ex quo damnum hoc Jerosolymam concernebat, ad ipsam potius pertinuisse videtur, ut fleret, suoque fletu divinam justitiam placaret, cur igitur Christus alienam ruinam & excidium deplorat? Nimirum ut per hoc denotaret, summa se cura & sollicitudine pro animæ nostræ salute urgeri cujus hæc civitas figura quædam erat. Væ nobis, nisi ipse pro nobis sollicitudinem geret. Unde in pastore illo præfiguratus fuit, qui, postquam perditam recuperasset oviculam, vicinos ad secum gaudendum, sibique congratulandum invitavit, ostendens per hoc, bonum & profectum animæ nostræ ab ipso veluti bonum proprium æstimari, utpotè quæ tanti ipsi constitit. Lazari quatriduani fœtens cadaver animæ in peccato habituatæ typus erat, refert autem S. Joannes quòd Christus, priusquam Joan.11.v.13. illud resuscitaret, sæpius fleverit: *Vadit ad monumentum, ut ploret ibi*; Ibid.v.13. *infremuit spiritu, & turbavit semetipsum*; *lachrymatus est Jesus*; Neque mirum alicui videri debet, quòd Salvator noster pro una anima fleverit, qui pretiosissimi sanguinis ipsius pretium consi- Cap.3.medit. derat, quod pro illius redemptione impendit. Unde S. Bernardus ait: *Flevit super illam; Nec solùm flevit, sed etiam occidi se permisit, ut pretiosissimi sanguinis sui pretio eam redimeret*.

17. Habemus etiam in hoc Salvatoris fletu aliud quoddam utilissimum documentum, nimirum lachrymas nostras utiliter collocandas & impendendas esse, non ad deplorandum hujus vitæ incidentes ærumnas, neque ob temporalium bonorum jacturam, sed ad deplorandam jacturam bonorum spiritualium. *Beati qui* Hom.22.ad *lugent*, inquit D. Chrysostomus, *non mortuum, non* populum. *jacturam, sed peccatum*, quia ut Petrus Cellensis ait: De pane lugentium c.21. *Sterilis est omnis effusio lachrymarum, quæ non effunditur propter regnum cælorum*.

18. Optimè S. Cyprianus quoad nos considerat, quòd Orat.11.de lapsis. videlicet sæpe ob mortem alicujus amicorum nostrorum contristemur, econtra verò propter mortem animæ nostræ sæpenumero rideamus & lætemur: *Si quem ex tuis charum mortalitatis exitu perdidisses, ingemiscerres dolenter, animam tuam miseram perdidisti spiritualiter mortuam, & non acriter plangis?* quot enim sunt, qui potius *lætantur cùm malè fecerint, & exultant in rebus pessimis?* Enimverò Deus noster hujus nostræ naturæ corruptæ, fragilis, adeoque ad ejus offensam proclivis optimè conscius, ad peccatum expiandum, & perpetua litura delendum, de unico hoc nobis remedio prospexit, nimirum de compunctione & fletu, nos autem illum non ad peccatum delendum, sed potius ad quævis alia exigui momenti negotia adhibemus. Didacus Stella ait: *Docet lachrymis esse diluenda peccata, utpote quæ scelerum vulneribus aptissima sint medicamenta, & nihil aliud præstent, quàm commissa peccata abolere*; Qui idem pius author in ordine fletum, aliam quandam habet ingeniosam observationem; Dicit enim, quòd tametsi lachrymemur, dolendo ob amicorum vel parentum mortuorum jacturam, vel ob quamcunque aliam rem perditam, certum sit, quòd nihil horum per hoc recuperaturi simus: *At si Deum graviter offendisti, lachrymis offensum tibi reconciliabis, obliteratisque peccatis omnibus amissam gratiam recuperabis, hic est lachrymarum usus, hic scopus ad quem sunt dirigendæ*. Idem quoque Author ponderat, quòd Christus non ob mœnium desolationem fleverit, sed propter tot animarum in iniquitatibus contumacium perditionem: *Non diruendos quidem muros, non subvertenda Jerusalem ædificia deplorat Dominus, sed cæcitatem civium ejus, & animarum interitum & jacturam*.

19. Dionysius Carthusianus in quodam sermone suo Serm.2.in hac Dom. existimat, voluisse Christum Dominum instruere Prælatos, ut animarum sibi commissarum damna spiritualia deplorent: *Fletus iste spectat ad aliorum Prælatos, & Patres, & superiores, ut subditorum & sibi commissorum vitia lugeant*.

Versus 42.

Quia si cognovisses & tu, & quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi, nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis.

Quia si cognovisses & tu;

1. Id est, inquit Cajetanus, *si cognovisses mala tibi superventura, fleres; supple quæ modo frueris bonis, quæ sunt ad pacem tuam, bonis temporalibus; alter sensus est: si cognovisses, quæ ad pacem tuam (hoc est, mea gesta, meum adventum, mea bona, quæ sunt ad veram pacem) quæ modo sunt abscondita ab oculis tuis internis*.

2. Didacus Stella sermonem hunc Christi interruptum esse

esse observat: *Adverte, quod Christus hæc verba scissa, & absque perfecto integræ orationis sensu protulit, nobis significavit ingentem animi dolorem, ob quem vox hæsit faucibus, & lingua perfectè pronuntiare, & exprimere* Sap.10. v. 21. *sensum suum non potuit*. Verbum igitur æternum, Sapientia Patris, is inquam, *qui linguas infantium facit disertas*, de quo ipsi quoque infideles fatentur, quòd Joan.7.v.46. *nunquam sic locutus est homo*, modò perfectè verba enuntiare & eloqui nescit? Ecce tibi quousque tristitia illius & dolor ascenderint, qui ob animarum perditionem, & propter supplicia, quæ divina justitia super illos immissura erat, illum affligunt.

3. Volebat Christus hisce verbis dicere: Si tu me tanquam verum Messiam agnovisses, si aures prædicationi meæ adhibuisses, si ad pœnitentiam, ad quam toties te invitavi, recepisses, *nequaquam pertres*, inquit, Euthymius: Si scires imminens tibi excidium, inconsolabiliter fleres, tuamque invidiam, malignitatem & ingratitudinem deponeres.

Serm.1 in hac Dom. 4. S. Bonaventura post illud: *Et tu, subaudit, fleres: quadruplex cognitio te miser homo ad fletum debet provocare; si enim agnosceres in transgressione, peccati fœditatem, retributionis æquitatem, redemptionis charitatem, resolutionis sive mortis calamitatem; bene flere deberes*. Anima, quæ cognoscendo assequitur, quid sibi velit offensa Dei, vel peccatum mortale, continere se nequit, quin illud defleat & detestetur. Peccata Rom.13.v.12. vocantur opera tenebrarum: *Abjiciamus opera tenebrarum*, quia ut plurimum committuntur absque cognitione Dei offensi, sine reflexione ad culpæ gravitatem; qui in obscuro ambulat, facilè cespitat & offendit. Observandum quoque est, quòd huic civitati Christus non improperet directè ejus transgressiones, sed solam ignorantiam: *Quia si cognovisses & tu*, quia major pars animarum condemnatur, eò quòd hoc lumen non recipiat, vel quòd notitiæ huic seu lumini, quod Deus illi communicabat, minimè correspondeat; siquidem ipse quidem Joan.1.9. *illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*, sed malum nostrum est, quod Joan.3.19. *dilexerunt homines magis tenebras quam lucem*; Argi sumus in rebus, bona temporalia spectantibus, at verò cùm de salute animæ, aut de bonis æternis agitur, in obscuro & in tenebris ambulamus. Vix confusum illud chaos productum fuit; Gen.1.2. *Terra erat inanis & vacua, & tenebræ erant super faciem abyssi*, cum ecce vox illa auditur: Gen.1.4. *Fiat lux, & facta est lux, & vidit Deus lucem quòd esset bona, & divisit lucem à tenebris*; Porro homo extra gratiam Dei constitutus, unus pedem ori abyssi infernalis immisit, estque jam secundùm præsentem justitiam condemnatus; Psalm.4.7. Sed quid demum fit? *Signatum est super nos lumen vultus tui Domine*; quia misericors Deus lumen & agnitionem nobis infundit miserabilis illius status & periculi, in quo sumus, divinam suam gratiam nobis offert, ut hac mediante nos erigere valeamus, imprimis nobis lumen rationis, & conscientiæ remorsum, ac tandem sua nobis subministrat auxilia, ad evadendum barathrum perditionis, sed nos hæc omnia surda aure Joan.3.20. excipimus: *Qui malè agit, odit lucem*, & ideo majoris facimus peccatum, quàm ipsum Deum & salutem æternam. Dionysius Carthusianus ait: *Si cognovisses miseriam & eversionem tibi imminentem, fleres, quæ modo infeliciter excæcata lætaris, quia propriam perversitatem non pensas, & pœnas tibi debitas, atque instantes non prævides*. Hæc causa est desolationis innumerabilium animarum, quòd scilicet se non applicent ad trutinandum cum pondere sanctuarii gravitatem peccati, amissionem Dei & regni cælestis, æternitatis bonorum, ideoque incidimus in æternitatem pœnarum.

Et quidem in hac die tua.

5. Lucas Burgensis ait: *Significat jam diem seu tempus extremum adesse, quod alterno Dei consilio ordinatum fuerit in salutem Jerosolymæ, quod si elabi sineret hanc opportunitatem, fore ut imposterum salutis janua ei præcluderetur*. S. Apostolus nos hortari volens, ut Deo ad pœnitentiam & vitæ emendationem nos vocanti & invitanti, fideliter correspondeamus, de diebus & mo- 2.Cor.6.11. mentis semper loquitur, dicens: *Ecce nunc tempus acceptabile; ecce nunc dies salutis*; Omni diluculo diurno in matutino hæc verba recitamus: *Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra*. Et ideo valdè periculosum est, pœnitentiam de die in diem procrastinare, cùm tempus vitæ nostræ non ab incertis annis aut mensibus, sed per dies & momenta tantum, quibus vivimus, metiri debeamus. Pro cujus meliori elucidatione necessum est, ut veritatem quandam catholicam penitius intelligamus. Dicit igitur Salvator noster: *Nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui misit* Joan.6.v.44. *me, traxerit eum*, hæc autem tractio fit opera & interventu Spiritus sancti, hic autem, non quando nos volumus, sed *quando* ipse *vult spirat*, & ideo hic nobis inspirationes suas immittit, quando sibi placet, non verò ad libitum nostrum; Unde væ nobis, si ipso cælestem hunc ventum spirante, nos affectuum & cordis nostri vela non explicemus ad illum recipiendum, siquidem manifesto nos periculo exponimus, ne forte aliquando vento hoc emanante, in sicco hæreamus, & in profundum inferni usque naufragii cogamur. Et ideo Jansenius in sermone quodam, super præsens Evangelium conscripto, iter cætera ait: *Nunc nostra dies* loc.cit. *est, in qua ea curare possumus, quæ ad pacem pertinent; Venient alii dies, qui non nostri erunt, sed divinæ remunerationis, quando qui oblatas modo salutis occasiones non sunt amplexi, tradentur inimicis suis, dæmonibus scilicet torquendi.*

6. Porrò de quo die Salvator noster loqui intenderit, quando dicit: *In hac die tua*. Dionysius Car- Enarr.in Evang. thusianus his verbis pulchrè ad propositum nostrum declarat, dum ait: *Id est, in tempore isto brevi atque* In Dom.10. post Trinit. *celerrimè transeunti, in quo non Dei honori, sed propriis vanitatibus vacas, quæ ad pacem tibi, id est, ea quæ habes ad carnalem temporalem, & fallacem tuam pertinent pacem, quia divitiis, delitiis & honoribus jam abundas, nec ab hostibus infestaris*. Didacus Stella quoque hæc verba: *In hac die tua* de felicitate temporali, qua Jerosolyma tunc de facto gaudebat, interpretatur: *Et quidem in hac die tua, scilicet qua lætaris & gaudes, & tibi, & non Deo vivis, quare tua dicitur dies, & non Dei*; nihil enim aliud tunc meditabatur, nec ad aliud se applicabat, quàm ad lætitiam, voluptatem, & temporalem sibi procurandam felicitatem, & ideo super Jerosolymam immissæ sunt ingentes illæ miseriæ & calamitates, & flagella divinæ justitiæ. Ecclesiasticus dicit: *Sicut pisces capiuntur ha-* Eccl.9.12. *mo, & sicut aves laqueo comprehenduntur, sic capiuntur homines in tempore malo, cum eis extemplo supervenerit*; quasi diceret: sicut pisces læti circumnatant, mox ut acceperunt simul cum hamo escam, & sicut aves accepto grano illis objecto, festivè saliunt, & volitant, non attendentes sese esse ad mortem captivas: Eodem quoque modo major pars hominum, dum in summo sunt gaudiorum gradu, morti æternæ & dæmoni cedunt in prædam, idque eo præcipuè tempore, quando se vel maximè adhuc gavisuros esse sperabant. Sanctus Gregorius proinde optimè hac de re scribit, Hom.19 in Evang. dum ait: *Benè autem perituræ animæ sententia, quæ subditur, convenit, & quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi; nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis; suum hic diem habet anima perversa, quæ transitorio gaudet in tempore, cui ea quæ adsunt, ad pacem sunt, quia dum rebus temporalibus lætatur, dum honoribus extollitur, dum in carnis voluptate resolvitur, dum nulla futuræ pœnæ formidine terretur, pacem habet in die sua, quæ grave damnationis suæ scandalum in die habebit aliena; ibi enim affligenda est, ubi justi lætabuntur, & cuncta quæ modò ei ad pacem sunt, tunc in amaritudinem rixæ vertentur, quia rixari secum incipiet, cur damnationem quam patietur, non expavit, cur à prospiciendis malis sequentibus oculos mentis clausit.*

Quæ ad pacem tibi.

7. Didacus Stella observat: *Quòd hæc dies vitæ bujus data est nobis ad pacem, ut sic possimus pacem æternam nobis comparare*; modus autem hanc pacem in hac præsenti vita comparandi, in divinorum præceptorum adimpletione consistit, de qua Psalmista ait: *Pax multa diligentibus legem tuam*. Idem quo- Psal.118.165. que Stella alium quendam diem considerat, dicens. *Expectemus item diem aliam, in qua Christus in tribunali sedebit, & puniet, quòd nunc in die gratiæ, & pacis dissimulat; Hi igitur duo dies attentissimis animis sunt considerandi; Horum dierum alter Dei, alter hominis est.*

8. Lucas

8. Lucas Burgensis una cum Euthymio notat, quod hic Christi loquendi modus interruptus sit : *Defectivus est sermo*, inquit Euthymius, *consueverunt enim flentes, verba præ affectus vehementia abrumpere*. Porro hæc verba simul conjunguntur, cum verbo *cognovisses*, & ideo in Syriaco textu legimus : *Nempe si tu nosses ea, quæ sunt ad pacem tuam, vel saltem isto die tuo ; Pacis nomine intelligitur prosperitas, salus, felicitas & animi & corporis*. Medium autem, quo Jerosolyma & totus illius populus ad fruendam hac pace, uti poterat, erat fides in Christum, ipsum videlicet tanquam verum Messiam recipiendo & agnoscendo. *Jam quæ ad pacem Ierosolymæ facerent, ex quibus pendebat tota illius felicitas, erant fides in Iesum Christum, & prædicationis ejus susceptio*.

9. Cum igitur Jerosolyma figura sit animæ alicujus, quæ extra Dei gratiam posita, illius inimica existit, necesse est, ut, si pace gaudere velit, patulas aures porrigat, cunctis incitatoriis & inspirationibus cœlestibus, ipsam ad resipiscendum & vera pace fruendum
Isa. 48. 22. exstimulantibus : *Non est pax impiis, pax est, & non est pax* ; Etenim quando anima in peccato mortali constituta, eousque malitiæ provenit, ut remorsum, synderesim & inquietudinem malæ conscientiæ amplius non sentiat, signum est, quod ad summum usque iniquitatis verticem pertigerit, nam *impius cum in profundum pec-*
Prov. 18. 3. *catorum venerit, contemnit*. Vera autem pax in serenitate rectæ cujusdam conscientiæ consistit : *Gratia*
Rom. 1. 7. *vobis & pax*, ubi enim regnat gratia, ibi & pax dominatur, & econtra bellum est, ubicunque est peccatum, unde David ait : *Viam pacis non cognoverunt*,
Ps 13. 3. illiusque rationem reddit : *Quia non est timor Dei ante oculos eorum*,

Nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis.

10. *Hoc est, adversa tibi imminentia nunc te latent*, inquit Dionysius Carthusianus, *quia & mihi, ea tibi pronuntianti credere aspernaris*. Venerab. Beda similiter civitatem illam adeo lætam & jucundam nequaquam futuram fuisse scribit, si imminentia sibi infortunia prævidere potuisset : *Si enim cordis ejus oculis, mala quæ imminerent, abscondita non essent, læta in præsentibus prosperis non fuisset*. Pars quædam supplicii est animæ alicui impiæ irrogandi, si in hac vita ad alterius vitæ pœnas clausos habeat oculos, ita ut seriam ad illos reflexionem minimè faciant ; tunc enim sensibus & appetitibus inordinatis frænа omnino laxant. Unde Didacus Stella ait : *Hæc mala ventura abscondita dicit ab oculis tuis, quapropter multi securius peccant, & patientia Dei ita abutuntur, ut occultò pejores indies effecti, in consuetudinem peccati dilabantur*.

11. Dionysius Carthusianus in eandem incidit ponderationem, dum ait : *Ex longanimitate & patientia Dei audentius peccant, & deteriores redduntur, in consuetudinem peccati ruentes*, Ubi textum illum Ecclesiastici
Eccl. 8. 11. adducit, dicentis : *Etenim quia non profertur citò contra malos sententia, absque timore ullo filii hominum perpetrant mala*.

12. Albertus Magnus per hanc absonsionem, inconsiderationem intelligit ; quasi diceret : *Quia non consideras ea, ita culpa tibi claudis oculos, & putas te semper in peccatis pacem habituram* : at verò tantò pænosior & acerbior mors erit, quantò anima per affectum suum
Eccl 41. 1. hisce bonis & delectationibus mundanis tenacius adhæresit : *O mors quam amara est*, inquit Ecclesiasticus, *memoria tua homini pacem habenti in substantiis suis*.

13. S. Gregorius ait : *Perversa quippe anima rebus*
Hom. 39. cit. *præsentibus dedita, in terrenis voluptatibus resoluta, abscondita sibi mala sequentia qui prævidere futura refugit, quæ præsentem lætitiam perturbant, dumque in præsentis vitæ oblectationibus se deserit, quid aliud, quam clausis oculis ad ignem vadit : Unde benè scriptum est : In die bonorum ne immemor sis malorum*.

Versus 43.

Quia venient dies in te, & circumdabunt te inimici tui vallo, & circumdabunt te, & coangustabunt te undique.

1. Jansenius in sermone quodam super hoc Evangelium, ex severitate supplicii illius, quod de urbe Hierosolymitana Deus sumpsit, nos pœnarum infernalium atrocitatem considerandam his verbis invitat : *Discen-*

dum, quam grave & intolerabile sit futurum gehennæ supplicium, cum temporale Ierusalem excidium, tantum præ-
Ser. 19. hic. *visum à longe, Christo excusserit lachrymas*. Horror etenim hujus excidii tot lachrymabilibus & funestis eventibus conjunctus, omnino videri posset incredibilis, nisi relatus & conscriptus esset ab Historico veridico, & teste quodam oculato, qualis Josephus Hebræus fuit, inter cujus plures, quos scripsit libros, ille, qui de excidio Jerosolymitano ab ipso conscriptus fuit, per specialem omnis erroris expertem cœli providentiam, non sine evidenti miraculo, ab innumeris occurrentibus periculis illæsus & intactus, ad hæc usque tempora ingenue conservatus & custoditus fuit, ut eorum, quæ illius excidii tempore ipso præsente & spectante acciderunt, veridicus testis esset ; nec sine mysterio Deus ita disposuit, ut testimonium hoc ab Hebræo ederetur, ne, si Historicus ille è Christianorum numero fuisset, suspecta redderetur historiæ ab eo conscriptæ veritas, eò quod haud irrationabiliter timeri potuisset, ne supplicia Judæis in vindictam Redemptoris nostri ab ipsis crucifixi irrogata, hyperbolicè nimis & exaggerativè conscripta fuissent. In decursu igitur quadraginta annorum post Christi crucifixionem à Cæsare Romanorum constituti Judææ Præsides, Pilatus, Festus, Felix, Florus, Albinus & Cestius universum Judaismum certatim angariaverunt, & per continuas multiplicatasque indies extorsiones, injustitias, strages, & inauditas crudelitates in tantum exagitarunt, ut ex desperatione jugum subjectionis, quo ab Imperio Romano coercebantur conati fuerint excutere, non obstante quod illos, utpote toti mundo imperantes, viribus longè superiores esse evidenter agnoscerent. Porrò Titus Imperator in persona propria cum exercitu validissimo in Judæam se contulit, omnesque civitates Judæis subjectas primitus sibi subjugavit, in quibus præter illos, qui per gladios & ignes, aliasque hostilitates exercitas occubuerant, multi sibi ipsis, uxoribus quoque & filiis necem violentam intulerunt, alii verò inter montium præruptа, alii in mare sese præcipites egerunt, ne à Romanis in captivitatem abducerentur. Disposuit quoque vindicativa Dei justitia, ut, quemadmodum Judæorum populus Jerosolymis Paschali tempore tumultuosè clamaverat : *Tolle, tolle, crucifige* ; ita quoque idem populus eodem tempore, in eadem civitate à Romanis cingeretur obsidione, à quibus tres Judæorum milliones acerbissimis fuere occisi suppliciis, siquidem ut annales Ecclesiastici testatum faciunt, tantus fuit Iudæorum crucifixorum numerus, ut plantandis seu erigendis crucibus, nec ligna amplius suppeterent, nec locus aut situs. Fames qua cruciabantur, adeo erat ingens & valida, ut stercora equina, calceorum & cingulorum coria, & animalium detractas pelles & excrementa, velut delicias manducare cogerentur ; imò mater quædam ex violentia famis filium suum proprium ad ignem torrere & manducare coacta fuit. Per ensem & alia mortis inferendæ instrumenta integer hominum millio, seu myrias deleta fuit, & centum hominum millia in continuata urbis obsidione : qui ab anno ætatis decimo septimo & ultra vivi remanserunt, positis ad collum catenis, vincti & onusti, tanquam mancipia ad metallifodinas Ægypti abducti fuere ; qui verò septendecim annis minores erant ad numerum nonaginta millium veluti mancipia venditi, & in varias mundi partes fuerunt dispersi ; multi autem fuerunt reservati, ut in falsorum numinum festivitatibus, feris, leonibus & ursis in theatris objicerentur. Militibus, qui necessitate suadente ad exercitum transiere Romanum, tanquam avaris & ingluviosis, postquam aurum iis devorandum ingessissent, sub spe illud denuo, quando inutile corporis pondus deponebant, recipiendi, in una nocte plusquam bis millibus, venter apertus, indeque omnia interiora crudeliter extracta fuere. Hæc civitas quondam à Melchisedech Rege, ante bis mille, sexcentos & septuaginta annos, ante dictam obsidionem ædificata, tribus cincta erat fortissimis mœnium loricis, & plurimis hinc inde propugnaculis communita : tertii verò ordinis mœnia civitati propinquiora nongentis tribus fortificata conspiciebantur, præter quas tres aliæ turres erant, quæ sui altitudine, invicta fortitudi-

ne & structura sine stupore videri à nemine poterant, adeo ut Imperator, qui civitatem hanc ejusque munitiones ante desolationem viderat, Deum contra Jerosolymam pugnasse dixerit, siquidem alias impossibile fuisset, ut per ullam militarium machinarum vim expugnari potuisset. Ruptis denique & in terram prostratis prædictis mœnibus, præfatus Imperator, terræ adæquari jussit omnes ædificiorum moles, adeò ut vix lapis alteri lapidi cohæserit, ut adimpleretur prophetia Salvatoris dicentis: *Non relinquent in te lapidem super lapidem.* Templum tandem postquam igne conflagrasset, sicut & omnes domus civitatis dirutæ & desolatæ fuérunt, ac solo adæquatæ, adeo ut, quemadmodum supradictus Historicus Josephus Hebræus refert, si, qui urbis locum, in quo steterat, transeundo respiciebant, jurassent, nullam unquam eo in loco hominum stetisse habitationem.

Quia venient dies in te.

2. Didacus Stella inquit: *Adverte, quod, quando loquebatur Christus de pace peccatorum, & de tempore vitæ præsentis, in numero singulari dixit: In hac die, sed quando locutus est de pœna & calamitate ventura, dixit, dies in numero plurali; binc intelliges, quam brevis sit felicitas mundana, quam verò longus cruciatus, utpote sempiternus.*

3. Albertus Magnus tandem aliquando diem illum venturum esse dicit, in quo impius oculos suos aperiet, ad cognoscendam ingentem, cui infixus hæret, miseriam: *Venient dies, in quibus claro lumine aperientur tunc oculi tui per pœnam, quos modo claudit culpa*; id namque impiis illis evenit, qui in libro Sapientiæ dixisse leguntur: *Ergo erravimus à via veritatis, & justitiæ lumen non luxit nobis; lassati sumus in via iniquitatis & perditionis, viam autem Domini ignoravimus*; hæc tamen agnitio, utpote sera nimis, inutilis fuit, quia tempus faciendi pœnitentiam fructuosam jam dudum evanuerat. Sap. 5. 6.

Et circumdabunt te inimici tui vallo, & circumdabunt te, & coangustabunt te undique.

4. Venerabilis Beda per hosce inimicos, spiritus intelligit infernales, qui bellum gerunt adversus mysticam animæ nostræ Jerosolymam: *Qui unquam sunt humanæ animæ majores inimici, quam maligni spiritus? Qui hanc à corpore exeuntem obsident, quam in carnis amore positam deceptoriis delectationibus fovent, quam vallo circumdant, quia ante mentis ejus oculos, reductis iniquitatibus, quas perpetravit, hanc ad societatem suæ damnationis trahentes coarctant*; in quonam verò spirituali hæc obsidio consistat, qua anima, ut in inimici redigatur potestatem, circumdata esse conspicitur, sequentibus verbis declarat, dicens: *Maligni spiritus animam coangustant undique, quando eis non solum operis, verum etiam locutionis, atque insuper cogitationis iniquitates replicant, ut, quæ prius se per multa dilatavit in scelere, ad extremum de omnibus angustietur in retributione.*

5. Dicere quoque possumus, in hisce verbis insinuari angustias, quibus impii in judicio finali futuri erunt obnoxii, quando nimirum justitia vindicativa Altissimi omnes creaturas contra rebelles suos armabit: *Armabit creaturam ad ultionem inimicorum*; tunc reprobus nullum poterit reperire diverticulum ad iram Dei effugiendam: *Quo ibo à spiritu tuo, & quo à facie tua fugiam? Si ascendero in cœlum, tu illic es; si descendero in infernum, ades; si sumpsero pennas meas diluculo, & habitavero in extremis maris, etenim illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua.* Quod si convertat ad cœlum, illud fulminibus contra se armatum esse deprehendet; si ad terram respiciat, hæc ignem copiosum evomet: si se in speluncis abscondere nitatur, præcipitabitur in occultas voragines; si anxiè amicos inquirat, qui illum adjuvent, dæmonibus occurrit. Hugo Cardinalis S. Gregorium adducit, dicentem: *Quomodo angustæ viæ erunt utique reprobis? Superius erit judex iratus; subtus horrendum chaos; à dextris peccata accusantia; à sinistris infinita dæmonia ad inferna trahentia; intus conscientia urens, foris mundus ardens. Miser peccator sic deprehensus quo effugiet? latere enim impossibile: apparere intolerabile; si quæris, quis te accuset, dico totus mundus, quia offenso creatore, & omnis creatura habet perditum odio.* Sap. 5. 18. Ps. 138. 9.

Versus 44.

Et ad terram prosternent te, & filios tuos, qui in te sunt; & non relinquent in te lapidem super lapidem, eo quod non cognoveris tempus visitationis tuæ.

Et ad terram prosternent te.

1. S. Bonaventura hæc verba in sensu mystico de peccatore exponit: *Hoc*, inquit, *spiritualiter contingit; contra quemlibet peccatorem, manentem in prosperitate temporaliter, qui primo circumdatur in infirmitate, coangustatur in infirmitatis aggravatione, ad terram prosternitur in morte, & prorsus evertitur in incineratione*; Idem quoque Seraphicus Doctor in serm. 3. in hanc Dominicam ita scribit: *Coangustabitur anima corporis infirmitate, judicis severitate, dæmonis crudelitate, prosternetur corporaliter in sepulchro, spiritualiter in inferno.*

2. Venerabilis Beda ait: *Tunc anima per cognitionem reatus sui ad terram prosternitur, cum caro, quam vitam suam credidit, redire ad pulverem urgetur. Tunc in morte filii illius cadunt, cum cogitationes illicitæ, quæ modo ex illa prodeunt, in extrema vitæ ultione dissipantur, sicut scriptum est: In illa die peribunt omnes cogitationes eorum.*

Et non relinquent in te lapidem super lapidem.

3. Id est, inquit Lucas Burgensis, *lapidem lapidi cohærentem funditus destruent*; Et meritò in lapidibus quoque puniuntur, cum enim antea lapides è terra sustulissent manibus, ut illos in Christum jacerent; ecce nunc proportionatum crimini supplicium illis immissum *Non relinquent in te lapidem super lapidem.*

4. Glossa ait: *Cum Jerusalem modo sit constructa extra portam, ubi Dominus crucifixus erat, apparet illam ex toto destructam fuisse.* Dionysius Carthusianus inquit: *Hoc est, funditus te subvertent*, illudque per exaggerationem dictum esse existimat, subjungit nihilominus, quod, post hanc desolationem, cum nonnulli Hebræi, qui ad se salvandos in speluncas se receperant, redeuntes, domus nonnullas & ædificia denuò erigere cepissent, Romani Ælium Adrianum, qui postea Imperator factus est Romanorum, istuc miserint, *à quo civitas Jerusalem fuit tunc omnino subversa, ita ut non remaneret lapis super lapidem.*

5. Origenes, qui per inimicos, Jerosolymam obsidentes & destruentes, spiritus intelligit infernales, animam nostram, quamdiu in peccato mortali vivit, arcta obsidione circumvallant, subjungit: *Circumdant eam inimici, id est, spiritus nequam, & immittunt in circuitum ejus vallum, ut obsideant eam, & lapidem super lapidem non relinquant, maximè si post multam continentiam si post aliquot annos castitatis, victus quis fuerit, & blandimentis carnis illectus, patientiam pudicitiamque amiserit, si fuerit fornicatus, lapidem super lapidem non relinquent in eo, secundum illud: Non recordabor primarum justitiarum ejus.*

6. Lyranus in sensu morali ita scribit: *Secundum sensum moralem ista civitas est anima peccatrix, quæ vallatur in morte, & angustiatur à spiritibus malignis, & ejus filii prosternuntur, id est, cogitationes ejus quibus promittebat sibi longam vitam, bonores, divitias, & hujusmodi, frustratur.* Quæ doctrina optimè concordat cum verbis illis Glossæ: *Perversus cum perversionem adjicit, quasi lapidem super lapidem struit, sed cum anima ad ultionem rapitur, talis cogitationum constructio dissipatur, & hoc ideo, quia non cogitat tempus visitationis suæ.*

Eo quod non cognoveris tempus visitationis tuæ.

7. *Id est*, ut Dionysius Carthusianus inquit, *Christi adventum, accessum, & conversationem ejus in te*; Pro cujus expositionis confirmatione textum illum Cantici Zachariæ adducit: *Benedictus Dominus Deus Israel, quia visitavit & fecit redemptionem plebis suæ*; Atque hinc est, inquit idem Carthusianus, quod Deus per Isaiam lamentetur: *Cognovit bos possessorem suum, & asinus præsepe Domini sui, Israel autem me non cognovit, populus meus non intellexit.* In Dom. 10. post Trin. ser. 3. Luc. 1. el. Isa. 1. 3.

8. Ca-

8. Cajetanus ait : *His verbis causa pœnæ significatur culpa cæcitatis, qua non cognovit tempus, hoc est, quo Jesus illam visitavit personaliter, cum tot evidentibus & claris testimoniis, quod ipse esset Messias.* Lucas Burgensis dicit: *Visitationis tuæ, quo in visceribus misericordiæ Dei ex alto te visitavit oriens.* Titus Bostrensis similiter per hanc visitationem Christi Incarnationem intelligit: *Tempus visitationis*, inquit, *illud vocat, quo ipso è cœlo delapsus eum visitavit, multaque inter visitandum divina documenta tradidit, ac plurima tandem stupenda miracula in eo patravit.*

9. Deus noster apud Isaiam Prophetam, huic tantopere à se dilectæ civitati protestatur, dicens : *Nunquid* Isa 49. 15. *oblivisci potest mulier infantem suum, ut non misereatur filio uteri sui? Et si illa oblita fuerit, ego tamen non oblivisca tui: ecce in manibus meis descripsi te, muri tui coram oculis meis semper.* Profectò amarus ille planctus & lachrymæ, quas desolationem civitatis illius prævidens, effudit, clarum satis & evidens indicium erant, quod invitus admodum ejus ruinam videbat; præterea divinæ justitiæ flagellum, non tantum una septimana, nec uno mense aut uno duntaxat anno, sed quadraginta annis suspendit, imò mediante S. Jacobo Minore Apostolo, civitatis illius Episcopo, qui quod ei simillimus esset, frater illius cognominatus fuit, quotidie hunc populum per plurium annorum decursum ad veræ fidei agnitionem, & vitæ resipiscentiam inducere conatus fuit; in aere item visa sunt portenta, per aereas illas regiones discurrentia, nimirum juxta muros visa sunt applicari machinæ currules militares, integrique conspecti sunt in aere discurrentes armatorum diversorum exercitus; prius quoque igneus belli furor in Galilæa, cunctisque aliis circumvicinis Provinciis, cum totali earum exterminio accensus fuit; ac tandem immensa Dei misericordia ordinatum fuit, quod Romani illis pacta obtulerint mutuæ pacis & concordiæ, at verò ut Deus per eundem Prophetam justè lamentatur, dicens: *In vanum* Isa 49. 4. *laboravi, sine causa & vane fortitudinem meam consumpsi*, quia intellectus sui oculos aperire semper detrectarunt, nec eum filium Dei & Messiam ipsorum cognoscere aut profiteri voluerunt, ac proinde hac notitia & agnitione destituti & privati, in prædam facti sunt mortis corporalis, ac demum etiam æternæ; equidem Catholica veritas est, quod S. Joannes claris verbis asserit, dicens: *Hæc est autem vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Jesum Christum.* Et quidem quantò ejus pietas illos exspectando longanimior fuit, tantò deinceps justitia ejus in illis castigandis fuit rigidior.

Joan. 17. 3.

10. Porrò visitatio hæc nihil aliud fuit; quam populi illius per fidem & agnitionis Divinitatis ejus facta illuminatio: *Benedictus Dominus Deus Israel, quia visitavit & fecit redemptionem plebis suæ, visitavit nos oriens ex alto; Illuminare iis qui in tenebris & in umbra mortis sedent*, sed quia obstinati & contumaces oculos suos huic lumini clauserunt, ideò ex hujusce agnitionis defectu, in profundissimum præcipitati fuerunt barathrum impietatis, cui simile in terra nunquam visum fuit, nimirum in veri Dei infamem crucifixionem; siquidem ut S. Paulus testatur: *Si cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent*; & hæc præcipua causa est, ob quam innumerabiles animæ perduntur, quia scilicet lumini, quod Deus illis inspiravit, minimè operibus & conversatione correspondent. Unde benè Carthusianus monet, dicens: *Videamus, ne & nos tempus visitationis nostræ parvipendamus, obliviscamur & ingrati reddamur. Huic visitationi invenitur ingratus, qui secundum exigentiam suæ vocationis, non est sollicitus dignè Deo conversari*, cui addere possumus, *qui non est sollicitus Deo obedire*, neque enim dum à Deo vocamur, vocationem illam surdis auribus excipere, nec obedientiam luminibus & auxiliis, quæ Deus pro salute nostra nobis offert, debitam suspendere & differre debemus, quia si hoc lumen perdiderimus, in tenebras utique corruemus sempiternas. S. Gregorius ait: *Parvam quamque animam omnipotens Deus multis modis visitare consuevit, nam assiduè hanc visitat præcepto, aliquando autem flagello, aliquando verò miraculo, ut ea vera quæ nesciebat, audiat, & tamen adhuc superbiens, atque contemnens aut beneficiis devicta, malum quod fecit, erubescat, sed quia visitationis suæ tempus minimè recognoscit, illis in extremo vitæ inimicis traditur, cum quibus in æter-*

Luc. 1. 68.

1 Cor. 2. 8.

Loc. cit.

Hom. 19. in Evang.

no judicio, damnationis perpetuæ societate colligatur.

11. Hugo Cardinalis ad animam, peccatis immersam & contumacem, decursum suum convertit, quæ prius modis à S. Gregorio insinuatis à Deo visitata est: *Visitat enim mittendo Prædicatores*; per hos enim illis manifestè ostendit miserabilem statum, in quo vivit: Item obligationes, quibus ad restituendam famam aut facultates ad remittendum has vel illas injurias, ad reconciliandum se cum proximo, ad rescindendum usurarios contractus, sive ad faciendam & erogandam pauperibus eleemosynam Deo obstringitur, & væ illi, si huic ei à prædicatore communicato lumini non correspondeat, ut decet: *Aliquando visitat flagello, quia grandinat vineas, & necat armenta, ut ipsi resipiscant*, fames enim, annonæ caritas, aut aeris noxia intemperies visitationes Dei sunt, volentis, ut post tot perpessa adversa, tandem aliquando emendaremur, discereműsque deinceps bene nostros collocare redditus & messes, non verò easdem in vitiorum nostrorum fomentum adhibere: *Visitat flagello*, id est, vel per damnosum valde naufragium, vel per debitores alicujus foricessionem, persecutionem, infirmitatem mortalem, vel per alios modos, quibus nos percutit, ut resipiscamus. *Visitat miraculo*, dum illis quoque utitur ad magis excitandam in nobis fidem nostram, nosque exstimulandos ad majorem devotionem, compunctionem & gratitudinem.

Versus 45.

Et ingressus in templum, cæpit ejicere vendentes in illo & ementes, dicens illis.

Et ingressus in templum.

1. Non sine mysterio, mox ut Jerosolymam ingressus erat, abiit in templum, sed id fecit, ut Dionysius Carthusianus ait: *Primò, quia ut ipsemet dixit; In his quæ Patris sui erant, oportebat eum esse. Secundo, propter nostram ædificationem, ut scilicet civitatem quamcunque ingrediendo, primo intremus Ecclesiam, adoremusque Dominum. Tertio, ut abusiones, quæ erant in templo, corrigeret, & zelum Dei atque justitiæ nos habere doceret contra peccata.*

Cæpit ejicere vendentes in illo & ementes.

2. *Attendendum*, inquit S. Bonaventura, *quod Dominus statim post annuntiationem excidii Ierusalem, intravit ad templum purgandum, ut ostendat, quod maxima causa destructionis ejus fuit peccatum Sacerdotum.* Hanc eandem ponderationem diu ante S. Bonaventuram, his verbis in venerabilis Beda expressam legimus: *Qui enarravit mala ventura, & protinus templum ingressus est, ut de illo vendentes & ementes ejiceret, profectò innotuit, quia ruina populi maxime ex culpa sacerdotum fuit.*

3. Glossa aliud tangit motivum: *Dum ementes & vendentes percutit*, inquit; *ostendit, unde radix perditionis processit*, quasi dicere vellet, eo ipso, quo in loci illius sacri profanatores, flagellis & verberibus animadvertit, manifestè satis indicavit, quod flagella iræ Dei super civitates & populos, per totalem illorum desolationem & exterminium ex bellis, vel aliis infortuniis exortum, exonerentur & immittantur, ob irreverentiam & profanationem Ecclesiarum. Enimverò paulò ante imminens Jerosolymæ excidium amaris lachrymis defleverat, unde satis colligi poterat, quod illud ab ea, quantum erat ex parte sua, amotum esse cuperet; ac proinde Jerosolymam ingressus, subitò ad radicem mali se recipiens, profanatores è templo expellere, eosque severè percutere cæpit, ut deinceps emendarentur, divinamque justitiam amplius non irritarent; experientia etenim teste, ex eventibus, qui hactenus acciderunt, clarè satis liquet, quod bella, desolationes & flagella iræ Dei severiora & atrociora semper adversus illos extiterint, qui cultum divinum profanè & irreverenter tractarunt. Salvator noster apud S. Matthæum ait: *Cum videritis abominationem desolationis, quæ dicta est à Daniele Prophetа, stantem in loco sancto; qui intelligat; tunc qui in Judæa sunt, fugiant ad montes.* Nimirum ambabus vicibus, quibus hoc exterminium præ- Mat. 24. v. 15.

dixit, specialem hujus peccati mentionem facit, utpote quod præ cunctis aliis peccatis, ruinas publicas & irreparabiles civitatibus accersit & superinducit.

In Luc. lect. 11. 39. 4. S. Bonaventura ait: *Licet esse mansuetus in tolerando injuriam propriam secundum illud: Et ego quasi agnus mansuetus, qui portatur ad victimam, tamen in ulciscendo injuriam divinam fuit severus judex.*

5. Porrò quinam hi in templo vendentes, in sensu mystico fuerint, venerabilis Beda his verbis declarat: *Vendentes in templo sunt, qui hoc, quod quibusdam jure competit, ad præmium largiuntur.*

6. S. Bonaventura ait: *In hoc autem quod Dominus ejecit ementes & vendentes, ostendit se maxime damnare in clericis avaritiam, & potissimum Simoniam.*

Versus 46.

Scriptum est: Domus mea domus orationis est, vos autem fecistis illam speluncam latronum.

In Luc. 1. S. Bonaventura verba illa ad Sacerdotes directa fuisse asserit, non verò ad negotiatores, quia animalia sua eò conduxerant. *Hoc dicitur ipsis Sacerdotibus*, mox verò quomodo domus Dei in speluncam latronum convertatur, his verbis declarat: *Tunc autem domus Dei fit spelunca latronum, quando contra voluntatem Christi contrectatur patrimonium Christi crucifixi, hoc est enim furari & latrocinari, quando publicè fit.*

2. Idem quoque Seraphicus Doctor ly illud: *Vos autem*, egregiè ponderat, dum ait: *Ideo specialiter dixit: vos, quorum erat eam purgare, & in sanctitate custodire.* Olim Deus per os Davidis lamentabatur, dicens: *Si* Ps. 54. v. 13. *inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem utique; & si* Ibid. v. 14. *qui oderat me, super me magna locutus fuisset, abscondissem me forsitan ab eo: tu verò homo unanimis, dux meus, & notus meus, qui simul mecum dulces capiebas cibos, in* Ibid. v. 15. *domo Dei ambulavimus cum consensu*; tandem verò severissimum ipsis supplicium comminatur, dicens: *Veniat* Ibid. v. 16. *mors super illos, descendant in infernum viventes*; quasi diceret: si Hebræi, idololatræ, aut Mahometani loca sacra profanarent, tolerabilius longè esset, quam quod Christiani id faciant, qui innumera à Deo beneficia in ejus domo recipiunt, imò verò reverentia, quam infideles illi idolis suis & dæmoni in Moschæis suis, summa cum devotione exhibent, condemnabit, quam maximè fideles, qui Ecclesiis majorem non deferunt respectum, quam si publica essent prostibula.

3. Glossa in sensu spirituali ait: *Domus Dei est conscientia fidelium, quam facit speluncam latronum, qui relicta simplicitate sanctitatis illud meditatur agere, unde proximum possit lædere innocentem.*

Versus 47.

Et erat docens quotidie in templo.

In cat. 1. S. Gregorius optimè hoc loco considerat, quod, rametsi populi illius ingratitudinem probè cognosceret, maximisque sacerdotibus in templo afficeretur injuriis & contumeliis, hoc tamen non obstante à Dei verbo illis ministrando desistere noluerit: Redemptor verò noster prædicationis verba nec indignis, nec ingratis subtrahit, unde postquam rigorem ejiciendo perversos tenuit, donum his gratiæ ostendit, nam subditur: *Et erat docens*, &c.

2. Jam paulò ante ex authoritate Glossæ ostendimus, quod Sapientia Incarnata Christus Magister noster, post prædictam Jerosolymæ devastationem, in templum se protinus contulerit, ut illius profanatores castigaret: *Ostendit, unde radix perditionis processerit*; quia ruina illa à templi profanatione procedebat; idem verò nunc dici posse videtur de prædicatione ipsius, quæ hanc prædictionem protinus subsecuta fuit, quod nimirum causa exterminii ipsorum fuerit, quia divino ejus verbo aures præbere faciles & patulas detrectabant, atque ideo subitò illis indefessè prædicare cæpit. Jeremias c. 8. vaticinabatur, quod ossa sacerdotum, Regum, Prophetarum, omniumque aliorum è sepulchris suis eruenda, & vel in aerem cineres, aut verò in sterquilinium ossa & carnes eorum projiciendæ essent, mulieres quoque eorum dandæ essent alienigenis, quodque civitas illa severissimis à Deo castiganda esset suppliciis; sed quam putas ob causam illud futurum erat? *Verbum enim Domini projecerunt.* Ecce tibi unicum tot miseria-

Jer. 26. 6. rum immittendarum motivum. Idem quoque Propheta ex ore Dei loquens ait: *Si non audieritis me, ut audiatis sermones servorum meorum, quos ego misi ad vos, & non audistis, dabo domum istam sicut Silo, & urbem hanc dabo in maledictionem cunctis Regibus.* Unde clarè & evidenter deducitur, quod salus, stabilimentum & felicitas populorum, ex auditu pariter & reali executione auscultati Verbi Dei unicè dependeat; ac proinde Salvator noster exterminium hoc ab Jerosolyma removere cupidus ad ultimum usque diem ab hoc ministerio Evangelico non desistebat, dummodò ipsi prædicationi ipsius aures præbuissent, & ad eum conversi fuissent. Eodem sæculo, quo B. Laur. Justin. Venetiis vivebat, Respublica Veneta in magnis erat angustiis ob bella & controversitas, quas cum Mediolanensibus habebat; accidit autem quod dum nobilis quidam in Corsu profectus sanctum quendam ibi degentem Eremitam convenisset, ab eo quis tandem hujus calamitatis publicæ finis futurus esset, interrogarit; cui ille se quandam à Deo revelationem habuisse respondit, hanc nimirum, quod Deus urbi Venetiarum graviter offensus esset, eo quod incolæ illius divinum ejus verbum spernerent, & valde invitis auribus auscultarent, ideoque ipsam in cinerem protinus redigendam fuisse, nisi se per suam pro hac urbe ad Deum effusam orationem, B. Laur. Justin. interposuisset: *Si populus meus audisset me, pro nihilo forsan inimicos eorum humiliassem, & super tribulantes eos misissem manum meam.* In spec. exempl.

Quotidie in templo.

3. Id est, ut Dionysius Carthusianus ait, de illo, & duobus aliis diebus sequentibus, quia in feria quarta in Bethaniam abiit, unde Judas ab eo sanguinem ipsius Judæis venditurus recessit: *Itaque Christus Passione instante à prædicationibus & sanctis increpationibus non cessavit, quo docemur, ne timore mortis, aut cujuscunque incommodi cessemus à spiritualibus actibus debitis; per quod etiam quorundam increpatur pigritia, qui dum senescunt, exponunt se otio & corporali quieti, dum adhuc gregi sibi commisso, ac aliis multis possint prodesse; imò tunc cum majori reverentia audirentur: advertant hi, quod ait Salvator: Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.* Matt. 10. v. 22.

4. Possumus quoque dicere, quod verbum Dei quotidianus sit animæ nostræ panis, teste S. Augustino, qui ait: *Panis noster est verbum Dei, quod quando audis, aut quando legis, manducas: quando jam recogitas, ruminas*, S. Ambrosius considerans, quod populus Hebræus à mane usque ad vesperam Moysi assistens, eum attentis auribus auscultarit: *Assistebat Moysi à mane usque ad vesperam*, ad nos Christianos conversus, nostram reprehendit pigritiam, dicens: *Moyse Magistro usus est populus Judæorum quotidie in sermonibus suis, à mane usque ad vesperam, tu Christiane dormis, cui magister est Christus?* Ser. 3. in ps. 36. In eodem Exodi libro habemus, Moysi præceptum fuisse: *Pones super mensam panes propositionis in conspectu meo semper*; cum igitur verissimum sit illud S. Pauli axioma: *Omnia in figura contingebant illis*, hoc utique præceptum figura quædam fuit illius, quod in Ecclesia sua fieri postulabat; nimirum ut Sacerdotes quotidie & continuò præparati essent, ad frangendum fidelibus quotidianum divini Verbi panem. Unde Venerabilis Beda in hujus textus expositione, de illis scribit; *Cunctis Ecclesiam intrantibus, refectionem verbi cœlestis offerunt, qui rectè propositionis panes vocantur, quia in propatulo semper esse debet universis sermo salutis, nec unquam in Ecclesia deesse oportet piis auditoribus verbum solatii.* Baronius in Tomo primo Annalium Ecclesiasticorum, de illis congregationibus loquens, quas primitivi fideles, secundum formam ab Apostolo in Epistola ad Corinthios præscriptam instituebant, declarat, quod opera S. Philippi Nerii, & instituti ab ipso fundati: optimus ille & salutaris usus Romæ introductus fuerit, quo verbum divinum quotidie cum insigni fructu & utilitate animarum annuntiatur, dum ad mediæ horæ spatium lectio quædam spiritualis præmittitur, & post hanc quatuor discursus instituuntur, quorum quilibet etiam ad mediam horam pariter extenditur, idque cum maximo & continuo auditorum profectu.

DOMINICA X.
POST PENTECOSTEN.

Evangelium ex Lucæ c. 18.

Vers. 9. *Dixit autem ad quosdam, qui in se confidebant tanquam justi, & aspernabantur cæteros, parabolam istam. 10. Duo homines ascenderunt in templum, ut orarent, unus Pharisæus, & alter Publicanus. 11. Pharisæus stans, hæc apud se orabat: Deus gratias ago tibi, quia non sum sicut cæteri hominum, raptores, injusti, adulteri, velut etiam hic Publicanus. 12. Jejuno bis in sabbatho, decimas do omnium, quæ possideo. 13. Et Publicanus à longe stans, nolebat nec oculos ad cælum levare, sed percutiebat pectus suum dicens: Deus propitius esto mihi peccatori. 14. Dico vobis, descendit hic justificatus in domum suam ab illo, quia omnis qui se exaltat, humiliabitur, & qui se humiliat exaltabitur.*

Versus 9.

Dixit ad quosdam; qui in se confidebant tamquam justi, & aspernabantur cæteros, parabolam istam.

Dixit ad quosdam.

1. ALbertus Magnus modum considerat, quo horum, ad quos parabola ista dirigebatur à Christo mentio facta fuerit: *Ad quosdam nomine indignos, propter malum meritum ipsorum. Ps. 15. 4. Nec memor ero nominum eorum per labia mea.*

Sal to. 7. tr. 12

2. Salmeron Christum illos prudenter & ex singulari charitate non nominasse dicit: *Prudentiæ fuit, neminem in singulari notare, fugienda est enim fratris infamia.* Nullus ex malignis perversisque Pharisæis in Evangelio speciatim nominatus fuisse reperitur, bene autem nomen proprium exprimebatur, quando de aliquo ex melioribus mentio incidebat, ut videre est in Nicodemo, Simone leproso, & aliis similibus.

Qui in se confidebant tanquam justi.

3. Arias legit: *Ad quosdam persuasos in seipsis, quod essent justi.* S. Bonaventura ait: *Tunc confidit in se quis tanquam justus, quando se justum reputat ex suis operibus.*

Ibid. 4. Salmeron notat, quod hæc confidentia, quam de nobismetipsis concipimus, nos utplurimum fallat & decipiat: *Experientia teste*, inquit, *à nullo magis homo, neque frequentius, neque forte periculosius decipitur, quam à seipso*; atque hinc est, quod, ut idem Author notat, sanctus Chrysostomus librum illum scripserit, cujus titulus sive inscriptio est: *Nemo læditur nisi à seipso.*

5. Theophylactus ad hoc se reflectit, quod quia superbia inter cunctas alias passiones majorem in humana corda tyrannidem exercet, ideo Salvator noster haud immeritò eandem præ cæteris ab iisdem cordibus profligare contendat: *Est autem superbia Dei contemptus quoties enim aliquis non Deo sed sibi describit bona quæ facit, quid est aliud quam Dei negatio?* Contra illos igitur, qui in seipsis confidunt (opera sua non Deo, sed sibi ipsis attribuendo, & insuper proximos suos contemnendo) hanc parabolam proponit, *ostendens, quod quamvis justitia approximet Deo, si tamen assumat superbiam, ad infimum dejicit hominem.*

6. Considerabilis est hoc loco dictio illa, *tanquam*, quia ut Hugo Cardinalis observat: *Non erant vere justi cum nullam haberent justitiam, quia non habebant humilitatem, sine qua nihil placet Deo.*

Eccl. 9. 1. 7. Æternæ & primæ veritatis propositio est, quod *nesciat homo, utrum amore an odio dignus sit*, nisi desuper revelationem habuerit. Imò Sanctus Paulus à Deo, qui mentiri nequit, indubitatam habebat prædestinationis suæ promissionem: *Vas electionis est mihi iste*, idemque jam ad tertium usque cœlum raptus fuerat, ubi, secundum quod scholæ asserunt, oculos suos in divinam essentiam ei defigere licuit, per modum transeuntis, & tamen præ timore nimio totus contremiscebat, unde dicit: *Castigo corpus meum, & in servitutem redigo, ne reprobus efficiar.* Non quidem sua ipsum mordebat conscientia, *nihil mihi conscius sum, & tamen hoc non obstante, protinus subjungebat, sed non in hoc justificatus sum.* Quamnam putas, ex mente S. Gregorii, esse differentiam inter eos, qui sub signis militaribus militant, & alios qui sub vexillo crucis apud Deum sua merentur stipendia? Hæc nimirum, quia milites nullo timore anguntur, at verò Christianis semper de suis viribus diffidendum est: *In timore Domini*, inquit Sapiens, *fiducia fortitudinis.* Petrus qui Christum non hominis tantum, sed etiam Dei filium esse confessus fuerat, eundem postea sæpius turpiter & protervè negavit, protestandoque dixit: *Non novi hominem*; cujus quidem præcipitii causa fuit, quia sibi ipsi nimium confidebat, adeo ut in sui comparatione suos aspernaretur alios Coapostolos. Unde Sanctus Ambrosius ait: *Lapsus est, quia dixit, etsi omnes scandalizati fuerint in te, ego nunquam scandalizabor, quis alius jure de se præsumat?* Theophylactus quoque ait: *Idcirco permisit illum Christus cadere, ut doceat, ne quis in seipso confidat, sed in Deo.* Et quia ter se suum secuturum esse magistrum temere jactavit, seque quovis alio eidem fideliorem futurum esse stultè promisit, Deus justè ipsum non semel tantum, sed trina voce negare permisit, in pœnam trium errorum quos commisit, tum nimium sibi ipsi confidendo & promittendo, tum aliis se præferendo, illosque contemnendo, tum Christo fidem adhibere renuendo.

8. Mundi hujus innavigans mari scyllam inter & charybdin pertransire debet, si portam attingere desiderat: per medias diffidentiæ & confidentiæ angustias transiliat, necessum est, si enim in alterutram, quamcunque demum, partem declinaverit, naufragium patietur. Unde Tertullianus inquit: *Qui præsumit, minus veretur, minus præcavet, plus periclitatur, timor fundamentum salutis est, præsumptio impedimentum timoris; utilius ergo, si speremus nos posse delinquere: sperando enim timebimus, timendo cavebimus, cavendo salvi erimus.* Confidendum est, sed non inutiliter, diffidendum est, at iterum certos inter limites: dum plus nimio diffidit Cain, in desperationem incidit, dicens: *Major est iniquitas mea, quam ut veniam promerear.* Talem Pharisæus ille de se, deque suis meritis præsumptionem habeat, ut crederet cœlum se capite contingere, dum pedibus esset in inferno.

Lib. de cultu fœmin.

Gen. 4. 13.

Et aspernabantur cæteros.

9. Arias legit: *Nihil facientes cæteros.* Dionysius Carthusianus ex hoc Pharisæorum, quo reliquos omnes aspernabantur contemptu, falsas minusque solidas eorum deducit fuisse virtutes, inquiens: *Venit que ipsa eorum aspernatio ostendit, quod verè justi non erant.* Pro cujus confirmatione sancti Gregorii adducit authoritatem, dicentis: *Vera justitia compassionem habet, falsa dedignationem; quamvis & justi soleant rectè peccatoribus dedignari: sed aliud est, quod agitur typo superbiæ, aliud quod zelo disciplinæ.*

Hom. 34. in Evang.

10. Minatur Spiritus sanctus, per os Isaiæ Prophetæ, condignam contemptoribus hisce pœnam, nimirum: *Væ qui spernis, nonne & ipse sperneris? cum fatigatus desieris contemnere, contemneris.* Quorum mores fusius porro idem prosequitur Carthusianus, discursu sequenti: *Nec in vero spiritualis vitæ fundamento se figunt, sed religiosiores cupiunt apparere, & cum carnales sint, spirituales se arbitrantur.* De quibus proinde loqui voluisse existimat sanctum Apostolum Judam, in illo Epistolæ suæ textu: *Hi sunt, qui segregant semetipsos animales, spiritum non habentes.*

Act. Apost 9. v. 15.

11. Quemadmodum nulla est infirmitas corporalis, quæ ita affligit unum, quin non etiam quemcunque possit invadere alium (utpote qui omnes ex una eademque fragili & corruptibili compingimur massa,) ita pariter nulla datur animæ alicujus macula talis, quam non possit quæcunque contrahere alia, & de facto contractura sit, nisi Deus speciali auxilio & gratia sua tum assistat tum præservet. Nul-

jus omnino à nobis despiciendus est, maximè in rebus spiritum concernentibus; non solum quia virtutis, amoris aut gratiæ divinæ, in proximi anima latentis, thesaurus absconditus est ab oculis nostris, sed etiam, quia nescimus, qui tandem in illa, à nobis contempta, anima Deus operari velit. Contingit quandoque, quod domum quis intret sculptoris, vidensque projectum in terra saxum aut lignum parvum, credat, illud igni destinatum esse, ut comburatur; sed longè aberrat, de uno namque formabitur crucifixus, de altero verò statua verbi gratia Sancti Francisci. Ita pariter *potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ*. Si quis nostrum ambos illos in prætorio Pilati vidisset latrones, qui cum Christo crucifixi sunt, quis credidisset unquam, quod alteruter illorum præ sancto Joanne Baptista, præ sancto Petro, præ dilecto discipulo, imò præ ipsa sanctissima Virgine & Matre Dei, introitum habiturus esset in Paradisum, juxta illam æternæ veritatis vocem: *Hodie mecum eris in paradiso*. Quando filius Bernardoni exercebat mercaturam, cumque coætaneis suis ad libitum divagabatur, quis talem in eo præsumpsisset exitum, qualem tandem omnipotentia & sapientia divina mediante, nactus est. Non contemplemur sublimem in equo Apostolum, quando erat: *adhuc spirans minarum & cædis, in discipulos Domini*; sed miremur prostratum in terra, & dicentem. *Domine, quid me vis facere?*

Luc. 3. 8.

Luc. 23. v. 43.

Act. Ap. 9. v. 1.

12. Erant equidem familiaria S. Philippo Nerio verba ista: *Spernere mundum, spernere nullum, spernere seipsum, spernere se sperni.* Sed immediatè iisi subjungere solebat: *Hæc sunt dona superni.*

13. Ut bonorum à nobis factorum operum merita tuta conservemus, non ea magni faciamus necessum est, quia *cum feceritis omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite: Servi inutiles sumus*. Proximos nostros, & in meritis, & in amicitia divina superiores nobis reputare debemus. Undè optimè nos admonet S. Gregorius verbis sequentibus: *Perit omne, quod agitur, si non sollicitè in humilitate custoditur.*

Luc. 17. v. 10.

Lib 19. mor. cap. 17.

Parabolam istam.

14. Hæc verba Albertus Magnus ita interpretatur: *Hoc est, similitudinariam historiam, & tamen sæpe verum facit in rei veritate.* Ejusdem pariter opinionis fuit Lucas Burgensis, scilicet potuisse hunc casum verè contigisse. Unde ait: *Respondeo, facilè fieri potuisse, fuisse rem gestam Jesu cognitam, ea qua omnia nosset scientia.*

Versus 10.

Duo homines ascenderunt in templum, ut orarent, unus Pharisæus, & alter Publicanus.

Duo homines.

1. Bene considerando eam, quæ inter duos hosce intercedit disparitas, videmus utique, non potuisse majorem inter eos dari inæqualitatem: alter namque tantam præseferebat perfectionem, quasi jam ipsam sanctitatis eminentiam attigisset; alter verò tam se impium esse protestabatur, ut nec supercilia sua sursum elevare auderet: nihilominus totum id, quod in Pharisæo eminebat, vitium erat, & econtra, quidquid apparebat in Publicano defectus, vera & summa virtus erat. Ecce quam facilè decipiamur; bonitas namque & malitia operis, in intentione & fine operantis, quem nos non videmus, non verò in apparentia externa consistit.

Ascenderunt.

2. Hugo Cardinalis tradit, quod *septem erant gradus, per quos ascendebatur in templum*. Ezech. 4. *per quos significantur septem dona Spiritus sancti*. Templum porrò, ut Lyranus observat, in alto monte situatum erat.

3. Albertus Magnus inquit: *Oratio, ut dicit Damascenus est ascensio intellectus in Deum; & ideo omnem orationem oportet ascendere.*

In templum, ut orarent.

4. S. Bonaventura, utriusque hujus, in templum ascendentis finem, bonum dignumque laude fuisse advertit, inquiens: *Ad hoc enim debemus in templum conscendere, ut oremus*. Citatque pro confirmatione sui, sancti Augustini sententiam, dicentis: *Nemo in oratorio aliquid agat, nisi illud, ad quod factum est, unde & nomen accepit. Propterea Dominus eos, qui in templo non orabant, sed mercabantur, ejecit non sine asperitate verborum*. Eandem in præsenti nobis doctrinam tradit Salmeron, scilicet quod Ecclesiam, orandi gratia frequentare debeamus, *Non ad negotia, vel ad pompæ ostentationem, ad aspectus vel obscænos & lascivos; ut plerique faciunt*. Quando judicabimur de peccatis nostris, quibus loca sacra contaminavimus, hi nobis duo objicientur, Pharisæus scilicet & Publicanus; licet enim ille admodum impius, hic verò usque ad collum immersus esset negotiationibus & commerciis, uterque tamen uno eodemque fine Ecclesiam adiit, scilicet *ut orarent*: ad confusionem Sacerdotum, quibus in faciem exprobrabat Christus: *Nolite facere domum meam, domum negotiationis.*

Salm. 7. tr. 22 fa. 18.

Ioan. 2. 16.

Unus Pharisæus, & alter Publicanus.

5. Dionysius Carthusianus ait: *Pharisæi erant religiosi Judæorum, sicut nunc Monachi Christianorum; erantque Pharisæi ab aliis in habitu, in observantiis multis, cultu Religionis distincti; propter quod dicebantur Pharisæi, id est, divisi, eratque secta eorum inter Judæos celebris*. Idem omnino sanctus Bonaventura docet & superaddit, quod *Pharisæus apparenter bonus erat; Publicanus erat patenter malus, quia Publicani dicebantur exactores vectigalium publicorum*. Non solum hi omnibus erant exosi, sed insuper exiguæ aut nullius reputabantur esse conscientiæ, quia, ut Albertus Magnus ait, officia & exactiones illæ, *vix aut nunquam justè exercentur, semper tamen sunt cum violentia & oppressione*. Insinuat insuper idem author differentiam, quæ inter hosce duos non modò, quo ad statum & apparentiam externam, sed etiam quo ad ipsam rei veritatem intercedit, in hæc verba: *Quia Pharisæus per arrogantiam, suam justitiam labefaciebat, & Publicanus per pœnitentiam suam injustitiam expurgabat.*

6. Simon de Cassia, sequentem super hæc verba discursum instituit: *Erant isti duo, sed neque voluntate aut intentione coibant in unum; alter sibi placens, alter sibi per omnia displicens; sed sibi placens, Deo displicens factus erat; & sibi displicens, Deo humilitate placebat*. S. Ambrosius in commentario Psalm. 118. ser. 3. scribit, quod Salvator noster hosce duos in templo orantes, ad nostram nobis instructionem proponat, ut nimirum *doceret, etiamsi bona cætera habeat, quod magis superbus offendat, quam humilis, qui nulla virtutum dote subnixus est.*

Lib 6. c. 15.

7. Glossa in sensu allegorico verba illa explanat, inquiens: *Pharisæus populum Judæorum designat, qui ex justificationibus legis extollit merita sua, & superbiendo recedit; humiliatus Publicanus gentilem, qui longè à Deo positus peccata confitetur, & lamentando appropinquat Deo, & exaltatur.*

Versus 11.

Pharisæus stans, hæc apud se orabat: Deo gratias ago tibi, quia non sum sicut cæteri hominum, raptores, injusti, adulteri, velut etiam hic Publicanus.

Pharisæus stans.

1. Lucas Burgensis literam horum verborum sensum sequitur, dicitque in antiquo templo Jerosolymitano moris fuisse, ut homines stantes orarent: *In illo templo veteri ferè moris erat flare; nam quamquam nunc in genua, nunc etiam in faciem procideretur, tamen quia non poterat id esse continuum, quamdiu Religionis officia durarent, stabatur ferè à viris, cum commoditas sedendi nulla esset.* Soli Regi & summo Pontifici intra templum sedes ponebatur. Nihilominus idem Author denique, juxta communem expositorum opinionem, à sensu

literali

Iterali ad spiritualem transiens, concludit, Christum hisce verbis superbiam Pharisæi insinuare voluisse; unde ait: *Cæterum fieri potest, ut hic notetur Pharisæi arrogantia.* Idem documentum affert Lyranus: *Stans: ecce jactantia, quia stabat, ut ab aliis videretur orare.* Albertus Magnus inquit: *Stans orabat, cum procumbens & pronus debuisset orare.* Eadem est sententia Cardinalis Hugo, dicentis: *Ipse situs corporis exprimit elationem mentis* Ibid. *id est, superbiam.* Salmeron idem dogma sed expressioribus verbis adducit, dum inquit: *Stabat plus mente elatus, quam corpore; currit impius erecto collo contra Deum.* Imò juxta opinionem Basilii Seleuci, tanta fuit Or. 15. hujus Pharisæi superbia, ut crediderit, se capite cœlum contingere. *In nubes se raptum iri propemodum sperabat, ut in cœlo cum Deo colloqueretur.* Eandem penitus atque explicitam horum verborum interpretationem facit Theophylactus, dum ait; *Ostendit autem Dominus, ut per stationem, superbiam ejus & humilitatis inopiam cognoscamus, humilis enim viri est, & aspectu humiliari, hic autem & habitu & gestu superbus agnoscitur.* Bene equidem pariter de Publicano dicitur: *Stans autem Publicanus*; sed propter ea, quæ sequuntur verba, scilicet: *Nec audebat oculos ad cœlum levare.* Ex quibus verbis idem author sequens deducit documentum: *Statio ejus*, nempe Publicani, *incurvata erat*, hujus verò, scilicet Pharisæi, *extento collo.*

Hæc apud se orabat.

2. Venerabilis Beda curiosè contemplando animalia illa, quæ nobis in Ezechiele repræsentantur, plena oculis ex omni circumquaque parte, mysterium illud ad sequentem traducit moralitatem: *Corpora quippe animalium idcirco plena oculis describuntur, quia sanctorum actio ab omni parte circumspecta est, bona desiderabiliter providens, mala solerter cavens: sed nos, sæpe dum aliis rebus intendimus, fit ut alia negligamus; & ubi negligimus, ibi procul dubio oculum non habemus.* Moxque exemplum subjungit Pharisæi, inquiens: *Ecce Pharisæus ad exhibendam abstinentiam, ad impendendam misericordiam, ad referendas Deo gratias, oculum habuerat; sed ad humilitatis custodiam non habebat: & quid prodest, quod contra hostium insidias penè tota civitas cautè custoditur, si unum foramen apertum relinquitur, ubi ab hostibus intretur?* Non reprehenditur Pharisæus, quod Ecclesiam frequentarit, quod orationibus, eleemosynis aut jejuniis vacet, neque quod Deo gratias agat, sed quia in his & similibus inaniter & jactabundè sibi complacuit; hoc namque agendi modo, omnia sua irritavit merita & exosa Deo reddidit opera: Appositè ad intentum nostrum Optatus Mil. dicit: *Meliora* Lib 2. contra Donatist. *sunt peccata cum humilitate, quam innocentia cum superbia.*

3. Hugo Cardinalis inquit: *Apud se, tanquam sibi placens.* Adducitque authoritatem sancti Gregorii, dicentis: *Oratio hominis placentis sibi, non ascendit ad Deum.* Cujus rationem plenius dilatat sanctus Basi- To 1 ho. 22. lius in hæc verba: *Cum preces ejus debuissent ad cœlum ascendere, inanis meritorum gloriatio eum deprimebat & faciebat, ut apud se esset.* Similitudinem porro idem Author adducit, desumptam à fumo, qui dum exitum non reperit, sursum se erigit, tectumque petit, postea verò deorsum relapsus, circumstantium oculos excæcat. Ita pariter *oratio humiliantis se, nu-* Eccl. 35. 21. *bes penetrabit:* Superbi verò, fastuosi & arrogantis, qualis erat hujus Pharisæi, ne quidem templi fornices penetrare potest; imò non tantum cœlos non petit, sed etiam in se ipsa suffocata, precatorem suum spiritualiter excæcat, ut arrogantiam & præsumptionem suam, qua se inaniter supra se extollit, Deoque inimicum constituit, non recognoscat. Chrysostomus porrò citatus in catena, docet, quod superbia orationem non solum non in cœlos ascendere faciat, sed etiam cœlo vicinam retrahat, & in abyssum præcipitet. *Hæc igitur fastus inflatio ab ipsis cœlis potest deprimere non cavent em, humilitas vero & ab ipsa abysso reatuum, hominem sublimare; hæc enim præ Pharisæo publicanum salvavit, latronem ante Apostolos in paradisum duxit.*

4. Glossa dubium movet in præsenti, quare scilicet reprehendatur & reprobetur Pharisæus, ob eum, quem formavit bonorum operum suorum catalogum, cum tamen Job, idem faciendo laudatus fuerit. Sed facilis est difficultatis solutio, si bene consideretur, quod hypocryta Pharisæus totum hoc fecerit sine causa, ex motu arrogantiæ, & sola magni nominis sanctæque famæ consequendæ intentione: *Job verò, prementibus se amicis & gravius incumbentibus, quam calamitas ipsa, dicentibusque, quod per peccata, illa sit passus, compulsus est enumerare sua opera, idque per gloriam Dei, ne scilicet homines à recto virtutum cursu exciderent; nam si comperissent homines, peccata fuisse, quæ fecerat Job, ac propter illa passum, cavissent ne eadem facerent; factique insuper fuissent osores, inhospitales, immisericordes & injusti, hæc enim erant omnia opera Job.*

5. Negat Guilibertus Abbas, veræ orationis nomen competere illi, quam Pharisæus instituit precationem: *Pharisæe non rogas*, inquit, *sed prope astanti Publicano injurias irrogas.* Proinde acutè advertit Jan- Jans. c. 99. senius, Christum non sine mysterio dixisse: *Hæc apud se orabat.* Quæ verba author ille ita explicat: *Bene sanè apud se orasse dicitur, quia non orabat apud Deum, qui ejus orationem non audivit nec approbavit.* Serm. 31. in cant.

6. Oratio illa Pharisæi, ut Lucas Burgensis scribit, continebat gratiarum actionem, & ideo ex hac parte bona rectaque erat; ex alia verò parte omnino reprehensibilis, tum quia ordinabatur ad inanem sui ipsius jactantiam, tum quia nihil petebat nec supplicabat Deo, cum tamen hæc sit principalior orationis pars, quæ proinde ab aliquibus Magistris spiritualibus definitur, quod sit *Petitio decentium à Deo.* At verò *nihil Pharisæus petit à Deo, non remissionem peccatorum, vel illorum, sine quibus hæc vita à justis non dicitur, non augmentum virtutum, non perseverantiam.* Idem attigit sanctus Augustinus, dicen- Serm 16. de verb. Dom. do: *Tanquam superbus & inflatus repræhenditur; non quia Deo gratias agebat, sed quia velut sibi nihil addi cupiebat.*

7. Considerat Albertus Magnus, hanc à Pharisæo orationem, institutam fuisse, conformiter inclinationi propriæ, & ideo ex hac parte etiam vitiosam fuisse; docente Apostolo, ut in orando non appetitum proprium, sed impulsum spiritus sequamur: *Nam quid oremus, secundum quod oportet, nescimus; ipse* Rom. 8. 26. *autem spiritus postulat pro nobis, gemitibus inenarrabilibus; & ideo non hæc orare debuit, quæ sibi videbantur; nam & Paulus pro stimulo petiit, 2. Cor. 12. & non exauditus fuit.*

8. Dionysius Carthusianus etiam Pharisaicæ hujus orationis fallaciam discooperit, inquiens; *Orat simulatoriè magis quam verè: Oratio enim est devota elevatio mentis in Deum cum impetrandi affectu: atque, ut ait Gregorius, orare, est in compunctione amaros gemitus ex corde, non composita verba sonare.*

9. Christus Dominus, *ipse sciebat, quid esset in homine*, utpote *qui scrutatur renes & corda*, & ideo scienter de hoc Pharisæo affirmare poterat, quod *orabat apud se*; circa quæ denique verba ita discurrit Albertus Magnus; *Repræhenditur, quod apud se orabat, non apud Deum; apud se enim orat, qui se, & quod sibi placens est, orat. Rom. 15. 1. Non debemus nobis placere: apud Deum habet orationem, qui totam suam petitionem Deo committit.*

Deus, gratias ago tibi.

10. Lucas Burgensis ait: *Verbis agnoscens Dei bona & gratiam, reipsa placet sibi in illis, non secus à seipso haberet, & diligentia sua assecutus esset.* Non solum gloriatur de bonis operibus suis, & de sanctitate, in seipso temerariè sumpta, sed etiam in iisdem sibi complacet: *Non tam Deum laudans, quam seipsum, specie gratiarum actionis, ad se laudandum abutens, idque cum aliorum contumelia.*

11. Quærit Jansenius, quo justo motivo reprehendantur hæc Pharisæi verba, utpote quibus non tantum Deo gratias agit, sed etiam eidem attribuit quicquid in se recognoscit boni? Ipsemet autem Doctor respondet in hæc verba: *Non repræhenditur, quia Deo gratias egit, sed quia gratias agendo & male sibi placuit, & alios præ se superbe contempsit; Sic enim sibi placuit, ut in sua gratiarum actione,*

suas tantùm laudes commemoraret, & ob quasdam virtutes se justum esse confideret, adeo ut nihil sibi ad complementum, petendum putaret.

12. Textum illum Apostoli: *Si quis existimat aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit; opus autem suum probet unusquisque*; Hugo Cardinalis transfert ad discursum Evangelii hodierni, dicitque: *Duæ sunt partes justitiæ; scilicet declinare à malo & facere bonum; iste Pharisæus, ut perfectè justus appareat, de utraque gratias agit*; quo ad primam siquidem partem, quæ jubet fugere malum: *Declina à malo*: dicit: *Non sum ut cæteri hominum, raptores, injusti, &c.* Quo ad secundam verò, quæ præcipit: *Fac bonum*: Etiam ait: *Jejuno bis in Sabbatho, &c.* Sed mentiebatur, nullas Deo agebat gratias, quia *qui in uno offendit, factus est omnium reus*. Id quod doctè prosequitur Albertus Magnus hisce verbis: *Qui penitus destitutus est, de quo gratias agit? Sicut enim ingratus est, qui de perceptis muneribus gratias non agit de hoc, quod nunquam percepit*. Optatus Milevit. ly *Deus*: *gratias ago tibi*: ità interpretatur, quasi Pharisæus diceret: *Gratias tibi Deus, quia nihil peccavi, & non habeo, unde ignoscas*. Opera quidem ejus, quantum ad externam apparentiam bona erant, sed perversa animi intentio, illa omnino inutilia & prorsus culpabilia efficiebat, ita ut in præsenti verè adimpleatur illud Christi monitum: *Veniunt ad vos in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces*. Optimè Pharisæo competit ille Isaiæ textus, dicentis: *Quasi pannus menstruatæ, universæ justitiæ nostræ*; quia ubi non est charitas nec gratia Dei, etiam exspirat omne meritum, nec ullum ibi opus Deo gratum aut acceptum esse potest, quia superbis nunquam datur gratia cœlestis. Adducit porro Dionysius Carthusianus diversas hujus Pharisaicæ arrogantiæ causas, inquiens: *Multiplici laboravit superbia. Primò; quia esi omne bonum cognovit esse à Deo, bona tamen sua sibi à Deo præstita æstimavit, non solum ex divina clementia, sed etiam pro sua industria sive justitia: Secundò; quia etsi verbis gratias egit, tamen mente ad seipsum reflectebatur, videri cupiens & laudari; imò & de sua gratiarum actione vanitatem concepit. Tertiò; quia de bonis suis super alios insipienter se extulit: Quartò, quoniam alios temerè judicavit, & sprevit.*

Gal 6. 3.

Lib. 2. contr Parm.

Matt. 7. 15.

Isa. 64. 6.

13. Sanctus Bernardus aliam subjungit hujusce malitiæ rationem, dicens: *Gratias agit, non quia bonus, sed quia solus; non tam de bonis, quæ habet, quam de malis, quæ in aliis videt*. Unde deducitur, ne minimam quidem in hoc Pharisæo fuisse charitatis scintillam; cujus arrogantem de seipso conceptum, & nimiam, de suorum meritorum bonorumque operum abundantia, præsumptionem respicit illa S. Paulini sententia: *Quod justitia ædificabat, superbia destruebat*. Didacus Stella sibi persuadet, Pharisæum hunc multa admisisse peccata, quæ omnia supprimit in silentio: *Cælavit Pharisæus peccata, quæ confiteri debuerat; & bona, si quæ fecerat, patefacit: Qui enim sana membra medico ostendit, & vulnera tegit, nunquam curari poterit, imò potius quotidie pejus habebit*. Applicat denique author ille similitudinem hanc ad illos, qui magnam sui apud alios gestiunt comparare æstimationem, & passim haberi volunt, tanquam homines justi & sancti, propter ea, quæ in publico faciunt opera bona. Quorum proinde genium hisce verbis describit: *Postquam facta sunt, scilicet opera bona, illis, quos latere putant, illa referunt, ut inde ab illis, quibus illa referunt, æstimentur*.

De grad. humilit.

Epist. 58.

14. Aliud quoddam argumentum, Pharisæi hujus impietatem evincens, elicit idem author ex illo textu Proverbiorum: *Justus prior est accusator sui*; dicitque: *Justus in principio accusator est sui; & sic oportebat, ut iste faceret: tamen à suis laudibus incipit*.

Prov. 18. 17.

15. Lucas Burgensis docet Pharisæum hunc, modum, debitam dignamque laude gratiarum actionem instituendi, nimirum: *Si sincere Deo gratias agat, cognoscens, se Dei gratia, sine meritis suis asceleribus, quæ passim inter homines regnant, præservatum fuisse; & non insultet peccatori præsenti, sed misereatur ejus, & conjunctim cum eo oret*. Non displicet Deo, quod recognoscamus ea, quæ ab ipso recipimus bona, utpote qui super omnia, vitium detestabitur ingratitudinis, sed in eo offenditur, quod homo per collata sibi à Deo beneficia, non solum Deo placere non studeat; sed iis insuper abutatur ad offensam sui benefactoris, ad illusionem & contemptum proximi.

16. Glossa Interlinearis talem ex prædictis deducit consequentiam; si reprehensione dignus fuit, qui cum fastu & arrogantia gratias Deo egit, quantò majorem reatum contrahet, & graviori dignus erit supplicio, qui divinam oppugnaverit gratiam? *Si reprehenditur, qui superbè gratias agit, quid ergo ille, qui impugnat gratiam?* 1 Lx.

Quia non sum sicut cæteri hominum.

17. Sanctus Bernardus ait: *Nondum de suo trabem ejecerat, & festucas in oculis fratrum enumerat*. Si namque contra hunc Pharisæum, processum formare luberet, reperiremus utique ipsum multorum reum criminum, omni vacuum merito, nullis bonis cumulatum operibus.

De grad. humil

18. Juxta ejusdem authoris judicium: *Si amittitur humilitas, virtutum congregatio non nisi ruina est*. In hoc autem Pharisæo ne vel unicum superat humilitatis vestigium; cui meritò culpæ excessum Lucas Burgensis exprobrat, verbis sequentibus: *Se criminibus & peccatis absolvere, alios omnes onerare, temeritæ atque arrogantis superbiæ est*. Perpendit Cajetanus, quod quidem Pharisæus rationabiliter admodum fecerit, Deo gratias agendo, propter omnimodam à rapinis, adulteriis, injustitiis, aliisque vitiis immunitatem (*quemadmodum divinæ gratiæ munus est, quidquid non delinquimus*) sed in eo turpiter aberravit, quod in superbia, tanquam unico sibi proposito fine, *respexerit ad se, relatum ad alios, quod est officium superbiæ, quod est singularitatis tumor; ex relatione scilicet ad alios, se præferre*. Nullum denique in hoc Pharisæo spiritum aut virtutem fuisse, patet ex eo, quod nulla sit virtus sine humilitate, sed juxta intensionem aut remissionem humilitatis, deficiat aut proficiat quæcunque virtus. Unde Ecclesiasticus inquit: *Quantò major es, humilia te in omnibus, & coram Deo invenies gratiam*.

Ep. 42.

Eccli. 3. 20.

19. Sanctus Propheta Job, teste Veritate æterna, nullum sibi super terram habebat æqualem in sanctitate: *Considerasti servum meum Job, quod non sit ei similis in terra?* Nihilominus ipse protestabatur, dicens: *Si justificare me voluero, os meum condemnabit me, si innocentem ostendero, pravum me condemnabit: etiamsi simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea*. Rationem adducit Salmeron, quare servi Dei se nominent peccatores, prout legitur de S. Francisco, qui se maximum mundi peccatorem compellabat. Nimirum, *tum quia tales sunt ex natura sua, tum quia latere potest aliquod occultum delictum*. Juxta quem discursum, inquit Lucas Burgensis: *A peccatorum numero se eximit, quando etiam ii, qui sanctitate excellunt, agnoscere debent, multis se adhuc peccatis esse obnoxios*.

Iob. 2. 3.

Iob 9. 20.

20. Summa perfectionis & sanctitatis non in sola mortalium, sed in omni insuper possibili, plenaque peccatorum venialium fuga consistit. Unde aptissimè Salvianus ait: *Perfectissimæ & sinceriss imæ sanctitatis volens cultores suos facere Salvator, jussit, ab eis cautissimè etiam minima servari*. Qui mundi hujus innavigant mari, non ab Aquilonaribus solum ventis subvertuntur, sed sæpe etiam, dum in occultas rupes impingunt, naufragi fiunt: unde rogabat Psalmista: *Ab occultis meis munda me Domine*. Sentit Chrysostomus, Pharisæum magis venialia, quam sua mortalia considerasse peccata; quia nimirum *Illa*, scilicet mortalia, *natura sponte aversatur, hæc autem hac ipsa re, quia parva sunt, desides reddunt; unde ex parvis maxima fiunt, negligentia nostra*. Hic equidem Pharisæus, (si verbis ejus credimus) adultera, latrocinia & injustitias fugiebat, sed alia interim spiritualia & occulta peccata minimè declinabat, prout ex dicendis patebit.

Li 5. de Pro.

Ps. 18. 13.

Hom. 17. in Matt.

21. *Bellum sanè*, inquit Basilius Seleucus, *gratiarum actionis exordium; mundi criminatio & judex & mortis sententiam in omnes ferens: non sicut cæteri*. S. Augustinus quærit: *Quid est, cæteri homines, nisi omnes, præter ipsum; Ego, inquit, justus sum, cæteri peccatores*. Idem prosequitur S. Basilius, dicens: *Deo exprobraturus intonuit;*

Orat 15.

Serm. 36. de verb. Dom.

non

non habet justum alterum in terra, ego tibi solus virtutum thesaurus; deserta sit à justitia terra, nisi hanc ego colcarem. Severius omnibus hæc Pharisæi verba discutit Didacus Stella, inquiens: *Expende arrogantissima verba: non sum sicut cæteri hominum; cum se solum bonum credit, quodammodo male de Deo sentit, quia credit quod Deus in uno solo divitias posuerit, & quod aliis non sit bonus, nisi sibi.* S. Bonaventura præsenti loco accommodat textum illum libri Regum, ubi Elias se in medio idololatrarum constitutum videns, lamentabatur: *Derelictus sum ego solus:* cui Dominus respondit: nequaquam; septem namque millia adhuc supererant eorum, qui non curvaverant genua ante Baal. Ex quibus Seraphicus Doctor hujusmodi deducit consequentiam, in confutionem Pharisæi: *Hic autem cum sit in immensum Elia inferior, non solum se dicit justum, verum etiam cæteros asserit peccatores.*

In Luc.

22. Docet nos genium nostrum regius Psaltes, inquiens: *Mendaces filii hominum in stateris, ut decipiant.* Adjungamus nos: *Ut decipiant seipsos.* Vere namque seipsum fefellit Pharisæus, jactitans: *Non sum sicut cæteri hominum:* volensque seipsum ab humana conditione eximere; cui proinde viriliter se opponit Chrysostomus in hæc verba: *Quomodo sententiam de omnibus hominibus, cum te jactas, dedisti, ut diceres: quia non sum sicut cæteri homines? Si homo es, casibus plenus es: si homo es, pugnas cum sarcina carnis, cum voluptatibus ventris, cum avaritiæ cupiditatibus; si homo es, sensus tui impugnantur desideriis: agnosce miser, quia caro concupiscit adversus spiritum, & spiritus adversus carnem, hæc enim invicem sibi adversantur, ut non ea, quæ vis, facias. Quomodo ergo non es sicut cæteri homines, cum teipsum non videas quid sis?* Verissimum status & conditionis nostræ judicium tulit Propheta Job, asserens, nullum omnino hominem de sua coram Deo puritate & innocentia gloriari posse: *Ecce qui serviunt ei, non sunt stabiles, & in Angelis suis reperit pravitatem; quanto magis hi, qui habitant domos luteas, qui terrenum habent fundamentum, consumentur velut à tinea.*

Ps. 61. 10.

In Ps. 39.

Job. 4. 18.

23. S. Bonaventura Pharisæum hunc mendacii arguit, *quia dicebat se non esse peccatorem*; adducitque illud S. Joannis testimonium, protestantis: *Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est: falsum ergo dicebat, quia se solum dicebat justum.* Bene advertit S. Bernardus, Davidem, licet vir esset secuncum cor Dei, neutiquam tamen communi humanitatis & mortalitatis nostræ conditione se majorem reputasse: *Non se excipit à communi miseria, ne excipiatur à misericordia; Pharisæus exsufflat misericordiam, dum dissimulat miseriam; Propheta affirmat tam de omnibus, quam de se: Omnis homo mendax, Pharisæus confirmat de omnibus, præter se, non sum, inquiens, sicut cæteri hominum.* Citat Albertus Magnus authoritatem Aristotelis, dicentis appositè ad rem nostram: *Qui non est sicut homines, aut aliquid melius est omni homine sicut Deus; aut aliquid vilius omni homine, sicut bestiæ:* Ex quibus verbis S. Archiepiscopus hanc adversus Pharisæum elicit consequentiam: *Deus iste non fuit, ergo in bestiam est conversus: de hoc igitur stultus gratias agit.*

1. Joan. 1. 8.

S. Bern. de grad. humil.

24. Admonuerat Christus Scribas & Pharisæos, dicens: *Attendite, ne justitiam faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis:* hic vero in conspectu omnium, & quidem apparenter tantum, bonis operibus vacabat. Iterum, præceptum noverat datum: *Cum facis eleemosynam, noli tuba canere ante te, sicut hypocritæ faciunt in synagogis:* nihilominus ille non in synagogis, sed in medio templi, coram copiosa hominum multitudine, in præsentia omnium, elata voce, sua deprædicabat jejunia, eleemosynas, orationes & quæcunque alia bona. Longe oppositum Virgini Eustochio S. Hieronymus suasit, dicens: *Cum facis eleemosynam, Deus solus videat: cum jejunas, læta sit facies tua: vestis nec satis munda nec sordida, & nulla diversitate notabilis: nec satis religiosa velis videri, nec plus humilis, quam necesse sit, ne gloriam fugiendo quæras.* Rationem, quare Christus apud S. Matthæum tanta cum instantia, totque multiplicatis verbis inculcare volebat Judæis; ut opera sua bona absconderent ab oculis mundi hujus, insinuat S. Bernardus, dum ait: *Ne coram omnibus laus humana orationis furetur fructum, frustretur effectum.* Mirabile videtur esse præceptum, quod Dominus dedit Moysi dicens: *Duo Cherubim utrumque latus propitiatorii tegant, expandentes alias, & operientes oraculum.* Ad quid hoc, cur duo Cherubin alis tuis oraculum cooperient, ex auro purissimo conflatum? Respondet Oleaster, quia *summus benefactor est, & nihilominus tectus: ut te doceat benefacere, & nolle videri in bonis operibus.* Dona Dei semper occultare, nunquam propalare debemus, citra urgentem majoris Dei gloriæ aut boni animarum nostrarum casum. Unde S. Augustinus ait: *Quando suadet necessitas gloriæ Christi, vel ad id urget pia utilitas proximi, modo illa dona Dei agnoscant, & illa humilientur.* In commentario textus illius evangelici: *Simile est regnum cælorum thesauro abscondito:* acute observat S. Bernardus, Christum non dicere quomodocunque: *Simile est regnum cælorum*, id est, gratia divina, (nam *regnum Dei intra vos est*,) *thesauro*, sed insuper addere: *abscondito.* Quia nimirum *necesse est abscondere interim, si quid habemus boni.* Quibus porro idem Sanctus aliam superaddit, proposito nostro accommodatissimam, absconsionis seu occultationis circumstantiam, dicens: *Necessaria est hæc absconsio non solum ante oculos aliorum, sed etiam multo magis ante teipsum.* Thesaurus, quem sibi innumerabilium meritorum comparavit S. Paulus, testis est irrefragabilis, verissime eum dixisse: *Abundantius illis omnibus laboravi:* majorem bonorum operum collectam fecerat, quam omnes Apostoli simul, nihilominus *tantum abest*, ut vanam in iis gloriam consectaretur, quin potius omnia ea perpetuæ tradiderit oblivioni, *Quæ retro sunt oblivisscens.* Quanto plus meriti nobis comparavimus, tantu vigilantius insidias inimici præcavere debemus, nam prædatores & piratæ pretiosioribus semper inhiant & insidiantur mercibus. Unde S. Prosper ait: *Vigilant tentatoris insidiæ, ut ubi proficit devotio, subrepat elatio: & ut homo de bono opere in se potius, quam in Domino glorietur.* Quapropter nos admonet S. Augustinus deducta similitudine à gallina, ovum enitente, ut videamus: *Ne nobis contingat, quod gallinis, quæ, mox ut ova pepererunt, clamore suo Dominos excitant, qui ova edita illis auferant.*

Serm. 86. in Cant. Exo. 3

Ibid.

In Ps. 102. Mat. 13. v. 44.

Ser. in ps. 90. Luc. 17. v. 21.

1. Cor. 15 v. 10

Phil. 3. 13.

Epist. 84.

In Ps. 102.

25. Salmeron subtilem quendam serpentis infernalis prodit astutiam; nimirum quod *sæpe dæmon sinit opera bona & multa homini perficere, quo magis postea de illi superbiens confundatur.* S. Gregorius huic discursui historiam interserit Eleazari, qui elephantem quidem invasit & occidit, ipse nihilominus sub ejus bestiæ cedentis mole sepultus, exspiravit: *Elephantem feriens stravit, sed sub ipso, quem exstinxit, occubuit: quos ergo iste significat, quem sua victoria oppressit, nisi eos, qui vitia superant, sed sub ipsis, quæ subjiciunt, superbiendo succumbunt?*

Tom. 7 tr. 32.

Lib 18. mor. c. 17.

26. Ipsemet de se Apostolus protestatur: *Fratres, ego me non arbitror comprehendisse, unum autem, quæ retro sunt, obliviscens, ad ea vero, quæ sunt priora, extendens meipsum, ad destinatum persequor bravium supernæ vocationis.* Prosequitur, & tandem concludit, quod omnes perfectionis amantes idem secum sentire debeant: *Quicunque ergo perfecti sumus, hoc sentiamus.* In hujus textus glossa S. Augustinus doctrinam adducit, præsenti proposito nostro apprime faventem, dum ait: *Nemo dicat; sufficit, justus sum; ubi dixerit: sufficit, ibi hæsit.* Attende Apostolum, cui non sufficit; ille currit, tu hæsisti? ille dicit se nondum comprehendisse, tu de perfectione gloriaris? quoties de progressu spirituali agitur, toties nos cursum spiritualem incipere, nobis persuadeamus oportet, non aliter quam si hodie primum scholæ Christi pedem inferremus. Irridet proinde idem sanctus Doctor alio in loco Pharisæi stultitiam, dicens: *Nihil sibi addi cupiebat; ergo jam plenus es, jam abundas, non erit, quare dicas: dimitte nobis debita nostra.*

Phil. 3. 12.

Ibid. v. 15.

In Ps. 69.

S. Augustin. de verb Dom. Serm. 16.

27. Hugo Cardinalis animadvertit, quod Pharisæus Publicanum sibi ob oculos posuerit, eam inter se comparationem instituendo: *Ecce Pharisæus conspexerat, quæ non habet; hinc præcipue oritur in nobis*

Ep. 17. ad Eustoc.

super-

ſuperbia, qua conſideramus quæ nos habemus bona, & quæ alii non habent, cum è contrario fieri deberet. Juſtam profecto habemus cauſam humiliandi nos, dum videmus, quod Deus alios donis & gratiis ſuis locupletet, alios non; cum tamen omnes, quotquot ſumus, ex eadem compacti maſſa, iiſdem ſubjiciamur miſeriis, filii unius ejuſdemque patris: & nos utique pariter cum reliquis derelicti eſſemus, niſi benigna & benefica Dei manus liberaliter ſuſtineret nos. Gloſſa quatuor numerat ſuperbiæ differentias: *Quatuor ſunt ſpecies tumoris, cum vel quis bonum quod habet, à ſe habere æſtimat; aut ſi datum à Deo credit, pro meritis datum putat; aut cum jactat ſe habere, quod non habet; aut cum deſpectis cæteris, appetit ſingulariter videri habere, quæ habet: hac Phariſæus peſte laborabat.* Dives avarus, ut cupiditatem ſuam reprimat, in eos oculorum ſuorum aciem defigere debet, penes quos bonorum temporalium parcitas & ſpiritualium viget abundantia: attamen intentum ſuum aſſequatur, non quoslibet horum, ſed eos præcipue contemplari debet, qui majorem habent virtutum, meritorum, ſpirituſque copiam: ſi igitur talis ſe cum antiquo, in Chriſti ſchola exercitato comparaverit, magnum utique ſe peccatorem agnoſcet.

Ser. 6 de orat. 28. Euſebius Gallicanus de hoc Phariſæo loquens fert judicium: *Odibile fecerat ſacrificium orationis ſuæ, fœtore jactantiæ:* ſibi nimirum per vanam gloriam attribuendo, quod Dei donum erat. Unde S. Auguſtinus ait: *Dum coronat Deus merita tua, non coronat niſi dona ſua.* Abutebatur Phariſæus ſibi à Deo conceſſis beneficiis, ad ipſiuſmet Dei offenſam, fur ſacrilegus, dum ſibi appropiavit laudem & gloriam, ſoli Deo debitam, & proximum contempſit, quem Deus tanti facit, ut amorem ejus, ſui comparet dilectioni æqualem, dicens: *Secundam ſimile eſt huic.*

In pſ. 98.

Matt. 22. v. 39

29. Didacus Stella oſtendit, quod hic Phariſæus actum quidem orationis præſetulerit, ſed in rei veritate plus non intellexerit, quid faceret, quam ſtultus aliquis, qui eleemoſynam oſtiatim collecturus, & collum ſuum aureis circumdaret monilibus & pretioſis corpus indueret veſtimentis, credens, hæc ſibi fore media ad majorem in proximorum animis excitandam compaſſionem, cum potius laceras debuiſſet induere veſtes, & ſua manifeſtare vulnera: *Eodem modo nos in oratione, ſi volumus Dei miſericordiam flectere, non virtutes, ut Phariſæus hic, oſtentemus, ſed potius cum Publicano peccata fateamur: nam quemadmodum ægrotus, qui à medico ictus, puriorem ſanguinem emittit, & groſſiorem retinens deficit; ille vero, qui puriori retento, inutiliorem foras projicit, convaleſcit: ſic peccator, qui bona ſua prædicat, & mala tacet, ſalute caret; ille autem vivit, qui bonis non omiſſis quid mali habet, humiliter coram Deo medico ſapientiſſimo exponit.*

30. Super hæc omnia declarat Phariſæus ſe omni privatum charitate, quandoquidem coram tanta multitudine in templo publico peccata Publicani propalavit, ampliavit, exaggeravit, eos diſtrahendo defectus per ora vulgi, quos ipſe non ſciebat, & temerarium inſuper formando judicium, affirmativum, in materia graviſſima, qualis eſt bona fama & ſalus animæ; judicavit namque Publicanum omni Dei gratia deſtitutum eſſe, & hominem peſſimæ vitæ, non obſtante veridico incarnatæ Sapientiæ teſtimonio: *Deſcendit hic juſtificatus in domum ſuam.*

Tom 7 to. 32. 31. Salmeron plures hujus Phariſæi enumerat defectus, inquiens: *Peccavit etiam in enumerandis vitiis & virtutibus; nec enim omnia vitia complexus eſt, non enim dixit: non ſum ſuperbus, aut altiorum contemptor, aut propriæ nitens prudentiæ, & juſtitiæ. Nec omnes virtutes recenſuit; non enim cum jejunio & decimis, addidit: ſervo humilitatem & charitatem ad proximum.*

Iſa. 42. 8.

Raptores, injuſti, adulteri.

32. *Et tamen ignorabat,* (proſequitur Salmeron) *quod ipſe eſſet vere raptor, opinionem ſanctitatis furto ſurripiens:* id quod proprium eſt hypocritarum. *Injuſtus etiam erat, quia alienum ſervum ſine cognitione & diſcuſſione cauſæ judicabat atque damnabat. Adulter vero, quia gloriam bonorum operum, quam ſibi Dominus ut propriam vendicaverat & retinuerat, (ipſo dicente: gloriam meam alteri non dabo) quaſi alieni thori invaſor uſurpat.*

Velut etiam hic Publicanus.

33. Didacus Stella tantam Phariſæi deteſtatur injuſtitiam & impietatem verbis ſequentibus: *Proximum non auditum prius, nullis teſtibus, nullis indiciis temere damnabat, digitoque oſtendens Publicanum trahebat in exemplum accuſationis ſuæ, in quo iſtius perſpicue cernitur impietas, quia non modo ſe jactitabat, ſed etiam alios vituperabat.* Ponderat Janſenius, Publicanum non modo inique egiſſe, quia omnes deſpexit homines, & quibuslibet in genere ſe prætulit peccatoribus, ſed etiam, & vel maxime, quia in individuo diffamavit Publicanum, qui cum eo aſcenderat, oraturus in templo. *Condemnans eum* (inquit Janſenius,) *cujus cor non novit; imo in quo pœnitentiæ & correctionis ſigna advertere potuiſſet, quia vidit templum Dei ingredientem, externiſque gentibus pœnitentiam præferentem, ut ob id merito non ſolum à condemnatione ejus abſtinere debuiſſet, ſed & provocari ad ſpem correctionis ipſius, & communem pro ejus correctionis, & Dei indulgentia precationem.* Conſiderat Lucas Burgenſis, quod quidem Publicanus omnibus notus erat ratione officii ſui; unde credi poterat promiſcue, Publicanum iiſdem inſorduiſſe vitiis, quibus id hominum genus conſpurcari ſolet; *tamen cum in templo orantem, & religionis officio vacantem inſpiceret, ſperare debebat ejus emendationem.*

34. S. Bonaventura mentem, quam in hiſce verbis Publicanus habuit, explicat ſequentibus: *Quod non dicit, Publicano compatiendo, ſed potius deſpiciendo & irridendo.*

To 7. tr. 32. 35. Salmero denique oſtendit, Phariſæum calumnioſa & contumelioſa lingua ſua omnes feriiſſe abſentes: *Non ſum ſicut cæteri hominum, raptores, injuſti, adulteri;* à quibus poſtea ad præſentem Publicanum contumelioſus graditur. *Non contentus cæteros traducere abſentes, etiam in præſentem injurias eſſe voluit, illumque aculeo linguæ ſuæ vulneravit: imprudenter judicabat de Publicano, cum recte de illo ſentire deberet; præſertim cum ad deprecandum divinam miſericordiam in templum veniſſet; erat etiam bene de illo cogitandi cauſa, eo quod longe eſſet, & verecundo vultu, & percutiendo pectus, preces ad Deum effunderet.* Eandem cum ſanctus Bonaventura ſententiam nobis ſcriptam reliquit Cajetanus, dicens: *Præfert ſe Publicano, religionis officio vacanti, & hoc deſpective, dicendo: hic Publicanus.*

Verſus 12.

Jejuno bis in ſabbatho, decimas do omnium, quæ poſſideo.

Jejuno.

1. Ecce manifeſtam hujus hypocritæ malitiam, qui orationibus, jejuniis, eleemoſynis, aliiſque bonis operibus vacat, meritorio vitæ æternæ intuitu, ſed amore præſumptionis, vanæ confidentiæ & propriæ æſtimationis conſequendæ. *De dono Dei Phariſæus,* (inquit Euſebius Gallicanus) *nimis, ſibi ſecurus, præſumptionis reportavit offenſam,* dum ſcilicet eo abutitur ad contemptum & deſpectum aliorum, ſanctus Chryſologus in hunc modum Phariſæi inconſtantiam exprobrat: *Enataſti jejunii pelagus, & in ipſo portu jejunii naufragaſti, quia non comparaſti lucrum, ſed mercatus es vanitatem, qui Dei credito humanum negotium perfeciſti.* Si Phariſæus hoc ſibi concreditum Dei donum bene impendiſſet, vitam utique lucrifeciſſet æternam, qui eo ad vanitatem, gloriam inanem & ſultam de ſe conceptam præſumptionem abuſus, debitum contraxit pœnæ æternalis.

Ser. 6. de or. Serm. 7.

2. S. Ambroſius hanc, quam Phariſæus inſtituit jejuniorum, eleemoſynarum & orationum enarrationem, non mendacem, ſed veram fuiſſe exiſtimat: *Sed omnis, qui ſe exaltat, etiamſi vera dicat, offendit. O quan-*

Serm. 8. in pſ. 118.

Lib. 2. de provid. *quantum crimen superbia, ut ei etiam adulteria præferantur?* Ulterius Salvianus progreditur, dicens: *Nos hoc solum malis nostris addere possumus, ut nos innoxios judicemus.* Vere namque crimen æstimationis propriæ, vitium superbi fastus & conceptus de suiipsius perfectione & sanctitate tam exitiosum est, ut evacuet annihiletque omnia bonorum operum nostrorum merita: & ideo crimen illud S. Basilius nuncupat, *dulcem spiritualem operum spoliatricem, jucundum animarum nostrarum hostem, tineam virtutum.* Stimulum ad hoc præsumptionis vitium penitus exterminandum, non imbecillem nobis subministrat illa S. Petri Damiani doctrina: *Affectantes laudes hominum in semetipsis, dissipant fructum laborum, cumque se ostendere alienis oculis appetunt, ante divinæ majestatis intuitum, damnant omne, quod agunt.*

Cap. 11 const. monast.

In vit. S. Barbatiani.

3. Didacus Stella è converso Pharisæum mentitum fuisse asserit, dicendo: *Jejuno*, quia tanquam Camaleon, cui ventus in cibum servit, ille se flatu vanæ gloriæ saginabat: *tamen non abstinebat à vento vanæ gloriæ, quo pascebatur.*

4. Gravis & enormis multorum error est, sibi persuadentium, quod suis jejuniis, eleemosynis, orationibus, aliisque similibus operibus bonis tantam in vivendo sibi redimant libertatem, ut sine timore vindictæ divinæ, solutum aliis suis cupiditatibus frænum laxare possint: audiant illi, sibique factum existiment illud S. Hieronymi ad Celantiam monitum: *Quid autem prodest extenuari abstinentia corpus, si animus intumescat superbia? quam laudem merebimur de pallore jejunii, si invidia livido simus? quid virtutis habet vinum non bibere, & ira atque odio inebriari?* Verissimum & notatu dignissimum est illud S. Chrysostomi ad populum Antiochenum loquentis effatum: *Honor jejunii non est ciborum abstinentia, sed peccatorum fuga.* Quod in consideratione Pharisæi jejunantis, & Publicani non jejunantis, sed peccata sua detestantis latius prosequitur, inquiens: *Pharisæus ille jejunavit, sed post jejunium illud ascendit inanis; Publicanus non jejunavit, & Pharisæum jejunantem præcessit, non jejunans; ut discas, quod jejunii utilitas nulla, nisi & reliqua omnia consequantur.*

Lib. 2. ep. 20.

Ho. 3. ad pop.

Bis in sabbatho.

5. *Semel*, (inquit Albertus Magnus,) *ad ostentationem, & semel ad avaritiam.*

6. Ex verbis illis evincitur, Pharisæum hunc opera supererogationis feciisse, suumque sæpe corpus macerasse: Veruntamen *Nonne hoc est magis jejunium, quod elegi dissolvere colligationes impietatis.* Videtur equidem legem hanc adimplesse Pharisæus, si testimonio ejus proprio credimus, dicentis: *Non sum sicut cæteri hominum, raptores, injusti, adulteri. Frange*, subjungit Isaias, *esurienti panem tuum.* Neque in hoc se defeciisse gloriatur, inquiens: *Decimas do omnium, quæ possideo.* At quam exigua hæc erant plurimorum pauperum subsidia! Quanto horrore Christus inanem jejunii ostentationem & vanam ejus apparentiam persequatur, deducitur ex illo S. Matthæi textu: *Cum jejunas, unge caput tuum, & faciem tuam lava, ne videaris hominibus jejunans, sed patri tuo, qui est in abscondito.* Econtra Pharisæus in medio templi, elatis quasi tubis, coram omni populo sua declamabat & publicabat jejunia. Vide fusius Evangelium Feriæ quartæ Cinerum.

Isa. 58. 6.

Matt. 6. v. 17.

Decimas do omnium quæ possideo.

7. Theophylactus insigne quoddam, huic jejunio & eleemosynæ innixum, attingit punctum, verbis sequentibus: *Est & alius profundior sermo, nam contra adulterium gloriabatur de jejunio; à delitiis enim petulantia. Contra rapinam & injustitiam proferebat dationem decimarum omnium, quæ possidebat: tantum, inquit, contrarius sum rapinæ & injustitiæ, ut etiam, quæ mea sunt, expendam.*

In Luc.

8. S. Bonaventura scribit, Pharisæum hoc loquendi modo voluisse coram mundo probare, se virum esse consummatæ sanctitatis & virtutis: *Quasi diceret: perfectam justitiam servo, & erga meipsum & erga Deum, quia carnem macero jejunando, & pietatem ad Deum servo, reddendo decimas; & hæc duo sunt, quæ maxime placent Deo: sed suam justitiam per vanam gloriam fœdat. Prov. 27. v. 2. Laudet te alienus, & non os tuum.* Quam porro Pharisæus in decimarum solutione exactus fuerit, probat Jansenius discursu sequenti: *Omnium, quæ possideo: Non tantum quemadmodum vulgus, frumenti, vini, & olei, sed etiam omnium quæ possideo, decimans etiam mentam, rutam, cyminum, & minutissima quæque.* Apud S. Matthæum Salvator noster protestatur, quod bona hypocritarum opera sua destituantur mercede. *Amen dico vobis, receperunt mercedem suam.* Id quod evenit Pharisæo, evenietque omnibus ejus sequacibus, quia inanem mundi gloriam venantur; quos S. Augustinus ab impio cursu retrahere satagens, ita prænonet: *Qui laudari vult ab hominibus vituperante te, non defendetur ab hominibus judicante te, nec eripietur damnante te.* Mare altum quandoque sulcare incipit vento proprio, pretiosis onusta navis mercibus, haud dubia de portu: sed ecce dum minime sperat, in præsens naufragii periculum incidit, subitoque omnes thesauri, quibus abundabat, submerguntur. Quis eam pirata spoliavit, quæ tempestas evertit? Unica rupes occulta totius mali causa est. Ita pariter multæ sunt animæ, inæstimabilibus oneratæ mercibus, cælestium donorum, gratiarum, virtutum & meritorum, quæ in mari hujus mundi navigantes ad portum cælestem tendunt, sed in ipso cursu, dum ad superbiæ scopulum impingunt, subito naufragæ in infernum miserrime corruunt. Unde appositè S. Nilus ait: *Inanis gloria est veluti scopulus sub aqua latens, ad quem si navem alliseris, periisti.*

Mat. 6. 5.

Lib. 10. conf. c. 36.

Orat. 7. de vana glor.

9. *Insistamus orationi*, (monet Chrysologus,) *vacemus jejunio, serviamus misericordiæ.* In tribus hisce manifestum est, hallucinatum fuisse Pharisæum, defecit enim in tertio, scilicet eleemosynam misericordiæ titulo condecorari, quia ubi non est compassio & charitas in proximum, nullum est eleemosynæ meritum, (*si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.* In corde autem Pharisæi ne minima erat charitatis in proximum scintilla, quia omnes despiciebat & illudebat, peccata etiam Publicani coram omnibus propalabat, formato insuper judicio temerario pessimo, quia de peccato damnabat eum, *qui descendit justificatus in domum suam.* S. Bonaventura de Pharisæo, gratias Deo agente, ita discurrit: *Gratias agit non tam de bonis quæ habet, quam de malis quæ in aliis videt.*

Serm. 43.

1. Cor. 13. v. 3.

10. In judicio extremo Pharisæus multos videbit in inferno damnatos, raptores, homicidas, injustos, adulteros; è converso plurimos obstupescet in cælesti gloria conspicuos, qui in vitæ suæ tempore, abstinentias, jejunia, orationes, eleemosynas frequentarunt, & nihilominus se inveniet reprobatum, non obstante, quod dicta tum mala declinarit, tum bona practicarit: ecce tibi fructum hypocrisis. *In Pharisæi spiritu*, (inquit S. Gregorius) *dolus fuit, quia magis videri, quam justus esse optavit:* vana gloria omne ejus extinguente meritum: *Per superbiam, si quæ in eo fuerant, minuit merita, qui humiliari contemnens, auxit peccata.* Non ex apparentia externa, sed ex fine & intentionis rectitudine discerni debet, si opera cujuscunque meritoria sunt apud Deum; unde S. Augustinus monet: *Non valde attendas, quid homo faciat; sed quid, cum facit, aspiciat.* Tota externa Pharisæi perfectio in hisce duobus polis volvebatur Davidicis: *Declina à malo, & fac bonum:* nihilominus totus Deo exosus erat, quia teste S. Gregorio: *Cum perversa est intentio, quæ præcedit, pravum est omne opus quod sequitur, quamvis rectum esse videatur.*

In ps. 2. de pœnit.

In ps. 51.

Ps. 36. 37.

Lib. 1. dial. c. 14.

Versus 13.

Publicanus à longe stans, nolebat nec oculos ad cælum levare, sed percutiebat pectus suum, dicens: Deus, propitius esto mihi peccatori.

Publicanus.

1. Id est, publicis negotiis intentus, (dicit Lyranus) quæ de communi cursu implicant ad peccatum: de quibus David loquitur inquiens: *Statuerunt oculos suos declinare in terram.* Attamen notandum, quare Publicanus oculos suos versus terram defixos habuerit, nimirum ex impulsu humilitatis, non temporalium bonorum cupiditatis amore.

Ps. 16. 11.

Alon-

A longe ſtans.

2. Albertus Magnus in præſenti exemplum adducit
Luc. 5. 8. S. Petri divino Magiſtro ſuo ita reſpondentis: *Exi à me, quia homo peccator ſum Domine.* Quantumvis enim Publicanus totus lucris & negotiationibus immerſus eſſet, nihilominus aliqualem habebat ſpiritus illuſtrationem: *Sciebat, quod David dixit: Longe à peccatoribus ſalus; hanc indignitatem ſui etiam à longe ſtans oſtendit.*
Pſ. 118. v. 155.

In Luc. 3. S. Bonaventura ita diſcurrit: *Perfectæ humilitatis inſinuationem exprimit, quantum ad geſtum, motum & verbum.* Propria illa ſuiipſius vilipenſio & deſpectus
Eccli. 35. v. 21 divinam attraxit miſericordiam; quia *oratio humiliantis ſe nubes penetrabit, & donec propinquet, non conſolabitur; & non diſcedet, donec Altiſſimus aſpiciat, & Dominus non elongabit.* Hanc humilitatis ſuæ profunditatem Publicanus ipſo loci ſitu prodebat, quem proinde ita laudat Albertus Magnus: *Hanc indignitatem ſui, etiam loco longe ſtans oſtendit; & cum longe eſſet, tamen ſtetit, & non in faſtu proceſſit ſicut Phariſæus; ſtans autem à peccato ſurrexit, & rectitudinem juſtitiæ apprehendit.*

4. Stupet hiſce in verbis Didacus Stella divinæ bonitatis & ſapientiæ magnitudinem, quæ de malo bonum elicere novit: *Expende Dei bonitatem atque ſapientiam, qui de peccato, quo nihil pejus eſſe poteſt, humilitatem educit.* Vipera quidem veneno ſuo interficit, nihiſominus idem virus beneficio artis medicinæ, in remedium ſervit contra venenum & mortem: ita pariter
Eccl. 10 v. 15. *Initium omnis peccati ſuperbia; & per peccatum mors;* at hoc non obſtante, infinita Dei pietas & amor, mediante ſua gratia, ſuperbiam, crimina & abominabiles impii hujus exceſſus, tanquam materiam adhibuit & fontem compunctionis; pœnitentiæ, emendationis & humilitatis; in quo verificatum fuit illud Apoſtoli
Rom 5. 20. dictum: *Ubi abundavit delictum, ſuperabundavit & gratia.* Didacus Stella ſequenti utitur ſimilitudine: *Ille artifex eſt admiratione dignus, qui non modo aurum vel argentum optime omnium celaret, ſed etiam ſcoriam ipſam in aliquod opus eleganter converteret. Eodem modo Deus ſe habet in animarum noſtrarum ſalute fabricanda, ſiquidem non tantum virtutum metallo, verum etiam peccatorum noſtrorum ſcoria nos illuſtrare contendit.*

5. Gloſſa dicit: *Sicut humilis non audet appropinquare, ut ad eum Deus appropinquet:* Bene quidem S.
Jac. 4. 8. Jacobus conſulit omnibus: *Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis.* Nihilominus Publicanus, ut Deo appropinquaret in templo, ultimum locum occupat, reputans ſe indignum, qui vel pedem Eccleſiæ inferat; cujus ratio facti plena eſt, ſciebat enim, quod quanto quis profundius ſe coram Deo humiliat, ſuamque indignitatem agnoſcit & confitetur, tanto abundatiorem Dei gratiam & amicitiam ſibi lucretur. Et ideo Gloſſa ait: *Non aſpiciat, ut aſpiciatur.*

6. Tres in hoc Publicano, cuicunque vere pœnitenti peccatori neceſſarias, diſcutit conditiones Janſenius, dum ait: *In quo notantur tres ſuo ordine conditiones, omni vere & digne pœnitenti neceſſariæ & ſufficientes; quarum prima eſt, propriæ indignationis agnitio, & quæ ex illa naſcitur, ſuipſius dejectio & erubeſcentia.* Hæcque eminuit in Publicano, dum proprio ſuipſius abſorptus vilipendio, in remoto angulo ſubſtitit, non audens ſupercilia ſua erigere ſurſum: *Cenſens oculos indignos viſione ſuperna, ut qui maluiſſent bona terrena ſperare & quærere.* Secunda conditio, quæ reſpicit Publicanum percutientem pectus ſuum, eſt dolor & interna de commiſſis peccatis pœnitentia. His ſuperaccedit tertia, nimirum *ne ex indignitatis conſideratione in deſperationem prolabatur, adjungere prædictis conditionibus debet, bonam de divina benignitate confidentiam.*

Serm. 16. de verb. Dom. 7. Aliam ſuper hæc verba conſiderationem adducit S. Auguſtinus, inquiens: *Quid miraris, ſi Deus ignoſcit, quando ipſe agnoſcit? à longe ſtabat, ſed eum Dominus humilia reſpicit.* Zachæus non ſolum Publicanus, ſed & Publicanorum caput erat: *Princeps Publicanorum:* homo totus uſuris & lucris deditus; nihilominus in domum, ejus ſeipſum Chriſtus invitat, dicitque illi:
Luc. 19 9. *Hodie huic domui ſalus à Deo facta eſt.* Tam ardentem autem Chriſti in ſe amorem, S. Bonav. teſte, Zachæus ſola ſua meruit humilitate: *Hunc aſpiciebat, quia ſtatura puſillus erat.* Loquitur S. Doctor de hac humilitatis virtute, immediate namque ſubjungit: *Excelſus enim Dominus humilia reſpicit.* De noſtro ſimiliter Publicano infallibile habemus æternæ Veritatis aſſertum. *Deſcendit juſtificatus in domum ſuam:* quia *Inclinatio humilitatis,* verba ſunt Hildeberti, *aſcenſio eſt beatitudinis.*
Ibid.
Epiſt. 11.

Nolebat nec oculos levare ad cælum.

8. Janſenius ly *Nec* accuratius examinans, dicit: *Nec oculos ſignificare videtur, quod multo minus manus in cælum levaverit, & ex oppoſito ipſum Phariſæum, non oculos tantum, ſed & manus in cælum confidenter jactaſſe.*

9. Lucas Burgens docet ly *Nolebat*, idem eſſe, quod *Non audebat, pudebat. Memor, quam variis atque indignis Deum offendiſſet, ut aſpiceretur non aſpiciebat,* ait *Auguſtinus.*

10. Theophylactus dicit: *Verebatur oculos in cælum attollere, indignos judicans, qui ſurſum ſpectarent, quia voluerant videre bona terrena & illis frui.*

11. Evidenter ex hiſce verbis deducitur, quanta in humilitate fundatus fuerit Publicanus, plenus affectibus illis, quorum ſacra Scriptura meminit, dicens: *Deus meus confundor & erubeſco levare faciem meam ad te, quoniam iniquitates noſtræ multiplicatæ ſunt.* Lyranus nimiam Publicani modeſtiam & timorem obſtupeſcens, inquit: *Ecce Dei timor, quaſi non eſſet dignus, appropinquare nolebat, nec oculos ad cælum levare; ecce pudor, quaſi pro peccatis præteritis non audens cælum aſpicere.*
1. Eſdr. 9. v. 6.

12. Albertus Magnus quendam Eccleſiaſtici textum præſenti diſcurſui applicans, ita diſcurrit: *Domine pater, & Deus vitæ meæ, ne derelinquas me in cogitatu illorum, ſuperborum ſcilicet; extollentiam oculorum meorum ne dederis mihi, ſciebat, quod ſignum fornicantis à Deo animæ, eſt in extollentia oculorum.*
Eccl. 23 v. 4.

13. Advertendum autem, quod tunc vel maxime non ſolum oculos, ſed & cor ſurſum elevare dignus fuerit, quando minime ſe dignum reputabat: *Quod perfectum eſt,* inquit Beda, *ut cælum poſſet ad ſe inclinare.* Unde & S. Bernardus ſcribit: *Vim faciebat regno cælorum Publicanus ille, qui, dum non auderet oculos ad cælum levare, ipſum cælum ad ſe potuit inclinare.* Lia propter oculorum defectum, minuſque egregiam formæ pulchritudinem & ſterilitatem à Rachele ſorore ſua deſpiciebatur, ſed eam humilitas prole fœcundavit, cui nomen impoſuit Ruben: *Vocavitque nomen ejus Ruben, dicens: Vidit Dominus humilitatem meam.* In cujus loci gloſſa S. Victor ita diſcurrit: *Recte eo nato, mater ejus exclamat: Vidit Deus humilitatem meam, eo quod nunc veraciter intipiat videre & videri; Deum agnoſcere, & à Deo agnoſci.* Phariſæus in conſpectu omnium, vilipendebat & aſpernabatur Publicanum, at hic interius tamen majori accendebatur amore Dei, juxta quem ſenſum explanat Hugo Cardinalis illa Pſalmiſtæ verba:
Ser. de 4. modis orandi Gen. 29. v. 11.
De præpar. ad contem. c. 1.
Dum ſuperbit impius, incenditur pauper. Quanto ſublimius cum deſpectu Publicani ſe erigebat Phariſæus, tanto profundius ſeipſum deprimebat in conſpectu Dei Publicanus, ſe indignum reputando, qui vel oculos in cælum elevaret; at hæc ipſa tanta humilitas, efficax ad cæleſtem lucem recipiendam medium fuit; tunc *Circumfulſit eum lux de cælo.* Dicit quidem Prophetaregius: *In lumine tuo videbimus lumen; prætende miſericordiam tuam ſcientibus te, & juſtitiam his, qui recto ſunt corde:* ſed immediate ipſum horum acquirendorum medium ſubjungit his verbis: *Non veniat mibi pes ſuperbiæ.* Quaſi diceret: Modus lumen & notitiam Dei acquirendi, ſola eſt humilitas.
Pſ. 10 2.
Pſ. 35. v. 10. 11.
v. 12.

Sed percutiebat pectus ſuum.

14. Non levem hæc pectoris percuſſio exigit diſcuſſionem, ſumme commendata fidelibus omnibus, de qua Albertus Magnus ita ſcribit: *Percuſſio pectoris eſt unum de delentibus peccatum, & maxime venialia.*
Ser. 8. de vit. Dom.

15. S. Auguſtinus ita explicat: *Tundere autem pectus, quid eſt niſi arguere; & evidenti pulſu occultum caſtigare pecca-*

peccatum; id quod iisdem pene verbis expressit Cajetanus, inquiens: *Fit in signum redargutionis cordis*. Juxta testimonium Christi, qui *scrutatur renes & corda*, Matt.15.19. omnia peccata ex corde procedunt: *Ex corde exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiæ*; omnis præparicationis scaturigo voluntas nostra est. Et ideo S. Zeno Ser.1.in Ps 13 ait: *Sua peccata contestans secundum Domini dictum, à quo procedunt universa genera peccatorum, pectus crebro percutiens, quodammodo cor suum manu verecundiæ castigat*. S. Bonaventura ponderans verba illa Regis In Luc. Davidis: *Peccavi valde*: Quando scilicet numerato populo desuper vidit evaginatum divinæ justitiæ gladium, ita discurrit: *In hoc quod pectus percutitur, ostenditur,* 2 Reg.24.10. *cor introrsus supplicio dignum, in cujus rei signum dicitur*: *Percussit David cor suum*. Jansenius etiam hisce expositionibus adhærens, ait: *Veluti reprehendens cor suum, quod admissorum criminum origo illi fuisset & causa; pectoris enim percussio, interioris pravitatis seria est redargutio*.

16. Theophylactus tunsionis pectoris aliud motivum adducit, inquiens: *Cor videlicet propter malas cogitationes, est ut excitet, quod obdormierat*. Sæpius enim impii, nec remorsum peccati, nec suæ persentiscentes syndersin conscientiæ, in peccatorum suorum letargo sepulti vivunt; & ideo, inquit Theophylactus, percutiebat *cor quodammodo pungens & excitans*. Aliter Tom.7.tr.12. Salmeron explicat, dum ait: *Quo verbo innuitur contritio & dolor cordis, de admissis peccatis, juxta illud*: *Scindite corda vestra, & non vestimenta vestra, deinde innuitur cor, sedes peccatorum omnium, ac propterea dignum plagis*. Quibus immediate idem author eandem subjungit, quam modo à Theophylacto audivimus rationem: Scilicet *cor percutit, ut quasi dormiens à somno excitetur*.

17. Hugo Cardinalis in hac pectoris tunsione, tres insignes observans circumstantias, inquit: *Est ibi læsio, per quam significatur contritio; & sonus, per quem significatur confessio; & manus appositio, per quam significatur satisfactio: hæ sunt tres partes pœnitentiæ, quæ est via redeundi ad Deum*. Easdem considerationes S. Albertus Magnus instituit ad unguem.

18. Considerandum vero occurrit, non dici: *Percutiebat corpus*, sed *pectus suum*; quia præter ictum, corporis afflictivum, insinuatur insuper mortificatio appetituum internorum per pectus, ut doceamur, macerationi externæ conjungendam esse mortificationem simul internam, si pœnitentiam nostram stabilem, Deoque gratam & meritoriam esse desideremus. Unde S. Ser.1.de jeju. Leo inquit: *Tanto fit rationalis anima purgatior, quanto fuerit substantia carnis afflictior*. Præmittit quidem S. Doctor macerationem corporalem mortificationi internæ, ita tamen, ut in reciproco & mutuo fundentur subsidio; cujus etiam opinioni fuisse videtur Richar- In ps.50. dus à S. Victore, qui vitia carnalia à spiritualibus distinguens, ita nos admonet: *Contra hos utrosque animæ hostes oportet sane fortiter dimicare, & alii quidem conterendi sunt corporis afflictione, alii autem cordis contritione affligendi*.

Dicens: Deus, propitius esto mihi peccatori.

19. *Oratio brevis verbo*, inquit Dionysius Cathusianus, *sed magna virtute, modica quantitate, sed plena sententia, quæ de fonte pectoris Christi processit*. Si præsens Evangelium solum parabolam continet, dicendum est, verba illa ab increata & incarnata Sapientia Christo adinventa & dictata esset, ut doceat animetque peccatores omnes ad pœnitentiam. Lucas Burgen- Mat 6 7. sis ita scribit: *Paucis utitur verbis, & pene solis duobus, quorum uno peccatorem se confitetur, altero veniam petit; verbis brevis oratio, (nec enim multiloquio demulcetur Deus) sed personæ congrua*. Neque ullam reddit rationem, quia confusio, pudor & dolor interrumpere amant loquelam, ita ut homo, dum peccata sua vere plangit, plus suspiriis & singultibus quam lingua sua sermocinentur.

20. Jansenius diversas in hac precaria Publicani formula observat virtutes: *Nihil aliud quam misericordiam petit, & talem misericordiam, qua Deus reconcilietur; nulla prætendit merita, nullas adfert excusationes in peccatis, sed libere se peccatorem confitetur*.

21. Sanctus Bonaventura duas potissimum Publicani virtutes in hac oratione relucere asserit: *Nota hic brevissimam orationem & efficacissimam, quia in hac orans, seipsum humiliat & Deum exaltat*.

22. Salmeron, insistens sententiæ Chrysostomi *ho.* Tom.7.tr.12. *15. in Act. Apost.* existimat, Publicanum audiisse improperia Pharisæi: *Tulisse tamen animo patienti, & ita probrum convertisse in laudem suam, coronam & emendationem; tanta est virtus patientiæ & humilitatis, quæ signum fuit veræ suæ pœnitentiæ & justificationis*. Utiturque illo Psalmistæ textu: *Verba iniquorum præ-* Ps. 64. 4. *valuerunt super nos, & impietatibus nostris tu propitiaberis*. In hujus Publicani laudem docte exclamat Basilius Seleuc. *O Publicanum, clementiæ mercatorem!* Or. 15. *Non desisti vectigal poscere, dum Christum ipsum, vectigalem fecisti*. Terrena & temporanea commercia sua in cælestes & spirituales mutat negotiationes. Ponderat in præsenti sanctus Augustinus, & ad in- Lib. de S. vicem comparat merita, operaque bona Pharisæi & Virg. c 32. peccata Publicani, sic tandem concludens: *Enumerationi meritorum præfertur confessio peccatorum*. Audiens namque Publicanus illatas sibi à Pharisæo superbo injurias & insultus, intuitu meritorum unius & offentarum alterius, sese humiliare, compungi, veniamque petere debebat, sine ulla vindictæ apparentia, juxta illud Christi documentum: *Dimitte no-* Matth.6.v.12. *bis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris*.

23. Albertus Magnus observat, Publicanum non dixisse, *mihi peccanti*, sed, *peccatori*, quibus nimirum verbis, se in peccatis habituatum insorduisse, protestatur: *Ut se accuset, non dicit: peccanti, sed peccatori, qui ex habitu & consuetudine se peccatorem confitetur*. Id quod Psalmista spectasse videtur, cum Ps. 24. 11. diceret: *Propter nomen tuum Domine propitiaberis peccato meo, multum est enim*. Putari quidem posset, satius Publicanum facturum fuisse, si peccatorum suorum veniam imploraturus, eadem minuisset; at ille nihilominus prudenter illa aggravat, probe memor, quod juxta quantitatem miseriæ, mensura obtingat mi- Rom. 5. sericordiæ divinæ: *Ubi abundavit delictum, superabundavit & gratia*. Notanda porro est dicta Davidicæ orationis formula, non enim deprecative sed imperative, culparum suarum veniam urget, dicens: *Propitiaberis*, nec sine mysterio, quia, qui vere pœnitens, sinceriusque peccatorum suorum osor, divinam pietatem implorat, jus obtinet exigendi & consequendi illam, divina clementia hanc omni veraciter pœnitenti peccatori, indulgente prærogativam, ut non tam flagitet, quam potius præcipiat.

24. Pharisæus de suis inaniter præsumebat operibus bonis, at Publicanus de divina solide confidebat misericordia, non ostante peccatorum mole; id quod Salmeron tali prosequitur discursu: *Nec tam paucis orasset, si non multum confisus fuisset de Dei benignitate; oratio sane verbis, sed sensu & efficacia magna, quam Dominus ob id expressit, ut discamus & nos modum preces nostras ad Deum fundendi; maxime cum à Domino, parabolam confingente, sit excogitata, qua nihil aliud, quam misericordiam reconciliationi petit*.

Versus 14.

Dico vobis, descendit hic justificatus in domum suam ab ille; quia omnis, qui se exaltat, humiliabitur; &, qui se humiliat, exaltabitur.

Dico vobis.

1. Quasi Christus protestari vellet, inquit Lyranus, *Fideliter dico vobis*. Rem non exaggero per comparationem superbiæ Pharisaicæ & pœnitentiæ Publicani, sed sicut res in veritate se habet, denuncio; estque hoc non Evangelistæ, sed ipsiusmet increatæ Sapientiæ quæ mentiri nescit, & de qua scribitur, quod *alta à lon-* Ps. 137. 6. *ge cognoscat*.

Descendit hic justificatus in domum suam ab illo.

2. Lyranus verba illa ita interpretatur: *Descendit hic de domo Dei, quæ erat in monte justificatus ab illo, id est*,

eſt, præillo, remanente in fæcibus ſuis. At juxta mentem Hugonis Cardinalis: *Ab illo*, idem eſt quod, *plus quam ille*. Cujus majoris juſtificationis cauſam nos docet S. Bonaventura, inquiens: *Dominus plus penſat unam humilem ſupplicationem peccatoris pœnitentis, quam innumerabiles actiones alicujus juſti de ſe præſumentis*. Phariſæus quidem multis bonis, iiſque ſanctis abundabat operibus, ſcilicet elemoſynis, jejuniis, orationibus & gratitudine erga Deum, ſed hæc omnia unicum conſpurcabat vitium ſuperbiæ; unde ſanctus Paulinus ait: *Quod juſtitia ædificabat, ſuperbia deſtruebat; ille in corde contrito, ſui accuſator accipitur, & obtinet veniam de confeſſis peccatis propter gradum humilitatis, ſancto illo Phariſæo (quales Judæi ſancti ſunt) reportant, ſarcinam peccatorum de jactantia ſanctitatis.* Eandem penitus ſententiam de damnoſiſſimo præſumptionis & complacentiæ propriæ crimine, tulit S. Chryſoſtomus, inquiens: *Etſi quis innumera bona fecerit, virtutemque omnem abſolverit; ſi tamen magnum quid de ſe ſentit, maxime omnium miſerabilis eſt & miſer!* Qui idem S. Doctor in alio quodam loco, ſimilitudinem inſtituit duarum navium, quarum prima pretioſis onerata mercibus, Phariſæi deſignat bonitatem & ſpiritualitatem: altera vero vacua & diſſuta Publicanum peccatorem figurat: *Vis tibi dicam, quantum bonum ſit ſuperbia, & quantum malum arrogantia? Venerunt duæ naves, habentes onus, ambæ portum ingreſſæ ſunt, ſed Publicanus pulchre in portum appulit, Phariſæus autem naufragium perpeſſus eſt; ut diſceres, quantum malum ſit animi tumor.* Præſumptio hæc in malacia ſeu tranquillitate maris denotatur, quia ſicut hæc majorem debito confidentiam & ſecuritatem nautis ingerendo, eoſdem in præſens periculum præcipitat, ita pariter, qui gradiens per viam Domini, ablactatur à ſuperbia, in extremo periculo verſatur. Et ideo forte notanter dicitur: *Phariſæus ſtans*; quaſi Chriſtus docere vellet, hunc à Phariſæo electum eſſe corporis ſitum, ut contra omnem ſe caſum firmaret; ſed turpiter aberravit, juxta quod ſcriptum eſt: *Qui ſe exiſtimat ſtare, videat ne cadat; cum metu & tremore ſalutem veſtram operamini.*

In Luc.

Epiſt. 51.

Homil. 31. in Gen.

Hom. 4. de verb. Iſa.

1. Cor. 10. 12. Phil. 2. 12.

5. Nimiam divinæ miſericordiæ abundantiam obſtupeſcens Janſenius, ait: *Obſervandum, quanta ſit Dei benignitas, qui tam brevi oratione, tamque parva pœnitentia ſuperatus, mox pœnitentem in gratiam recepit, & rurſus, quanta ſit apud Deum humilitatis vis.* Didacus Stella, ſollicite conſiderata Publicani humilitate, plurimis onerata peccatis, hujuſmodi tandem diſcurſum adducit: *Si humilitas cum peccatis tantum valet, ut etiam Phariſæi ſanctitatem ſuperet, quid effeciſſet eadem humilitas cum pietate conjuncta? Si arrogantia adeo mala eſt, ut ſanctitatem vincat, ſi fuiſſet cum peccatis aliis copulata, quid egiſſet?*

4. Chryſoſtomus, Publicanum nimia ſua inſufferendis Phariſaicis contra ſe inſultibus patientia, miſericordiam ſibi divinam promeruiſſe exiſtimat, dicens: *Accepit probrum & abluit probrum, agnovit peccata & depoſuit peccata, & criminum accuſatio facta eſt illi criminum remiſſio, quot labores erant Publicano ſubeundi, jejunando, humi dormiendo, vigilando, bona ſua egenis impertiendo, longo tempore in ſacco & cinere ſedendo, ut illa tam multa peccata poſſet deponere? At nunc cum nihil tale fecerit, ſimplici verbo omnem depoſuit iniquitatem; ac probra, convitiaque Phariſæi, qui videbatur illum contumelia afficere, peperverunt juſtitiæ coronam; idque ſine laboribus, ſine ſudoribus, & abſque longi temporis mora.*

Ho. de Dav. & Saul. t. 5.

5. *Pro anima tua ne confundaris dicere verum* (docet nos Eccleſiaſticus) *eſt enim confuſio adducens peccatum; & eſt confuſio, adducens gratiam & gloriam.* Publicanus hic non ſolum ſe peccatorem profiteri non erubeſcit, ſed ſuis etiam verbis & actibus enormem ſe & maximum reum eſſe proteſtatur, indignum, qui oculos ſublevet in cælum, dignum, qui omnes à Phariſæo patiatur inſultus. Aſt hæc tanta confuſio, qua ſe exinanivit Publicanus, gratia eundem plurima locupletavit, & tam apud homines quam Deum, in terris & in cælis, in gloria ſublimavit; unde S. Ambroſius ait: *Multum verecundia placet, multum conciliat gratia apud Deum; nonne hæc prætulit Publicanum & commendavit eum, qui nec oculos audebat ad cælum levare?*

Eccli. 4. v. 24. & 25.

Lib. 2. de offic. c. 18.

Quia omnis, qui ſe exaltat, humiliabitur; & qui ſe humiliat, exaltabitur.

6. Acute advertit Didacus Stella, Chriſtum tertio hujus ſententiæ meminiſſe in evangelio, ſcilicet Matt. 23. Luc. 14. & hodie: Sancta mater Eccleſia, à Spiritu S. edocta, tertio pariter per annum, in tribus evangeliis eandem nobis doctrinam inculcat: neque mirum, quia in Chriſti, ſapientiæ æternæ & increatæ ſchola, nulla erat lectio frequentior aut crebrior, quam hæc: *Diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde.* Cujus tamen aliam rationem, & moralem quidem ipſe Stella tradit, inquiens: *Ad invuendam triplicem humilitatem, cordis ſcilicet, oris & operis.*

7. Lyranus denique hanc adducit ſimilitudinem, à ſtatera deſumptam: *Sicut enim in ſtatera materiali, una parte depreſſa, altera elevatur, & econverſo; ſic in ſtatera divinæ juſtitiæ decretum eſt, ut, qui elevantur per ſuperbiam in præſenti vita, deprimantur per pœnam confuſibilem in futura, & è converſo, qui ſe humiliant in præſenti propter Deum, in futuro ad gloriam elevabuntur.*

DOMINICA XI.

POST PENTECOSTEN.

Evangelium ex Marc. cap. 7.

Verſ. 31. *EXiens de finibus Tyri, venit per Sidonem ad mare Galilææ, inter medios fines Decapolcos: 32. Et adducunt ei ſurdum & mutum; & deprecabantur eum; ut imponat illi manum. 33. Et apprehendens eum de turba ſeorſim, miſit digitos ſuos in auriculas ejus, & exſpuens tetigit linguam ejus. 34. Et ſuſpiciens in cælum, ingemuit & ait illi: Ephbeta, quod eſt, adaperire. 35. Et ſtatim apertæ ſunt aures ejus, & ſolutum eſt vinculum linguæ ejus, & loquebatur recte. 36. Et præcepit illis, ne cui dicerent: Quanto autem eis præcipiebat, tanto plus prædicabant. 37. Et eo amplius admirabantur, dicentes: Bene omnia fecit, & ſurdos fecit audire, & mutos loqui.*

Verſus 31.

Exiens à finibus Tyri, venit per Sidonem ad mare Galilææ, inter medios fines Decapoleos.

Exiens de finibus Tyri.

PRobe equidem noverat Salvator noſter, populum gentilem ſibi in fide eſſe deſponſandum, juxta illud propheticum dictum: *Sponſabo te mihi.* Sciebat ex eo coadunandam fore fidelium ſuorum multitudinem; nihilominus ut omnem declinaret præcaveretque Judæorum ſuſpicionem & murmur, tranſeunter tantum beneficia impertiit gentilium diſtrictibus; Unde Theodoretus ait: *Confeſtim revertitur.* Id quod etiam, diverſis licet verbis inſinuat Theophylactus, dicens: *Non moratur diu in gentilium locis, ſed ſtatim tranſit, ne daret occaſionem Judæis dicendi, quod prævaricaretur legem, gentilibus ſe miſcens.* Quia enim, ut Matthæus refert, filiam Chananææ, quæ gentilis erat, ſanaverat, ideo, ne Hebræis occaſionem præberet cauſandi, quod in gratiarum ſuarum diſtributione, erga illos partialis eſſet, parcus vero erga ſe, de induſtria, quævis ad illum adducta infirmorum genera ſanare voluit; qua in re etiam docere voluit, ut ex Chriſtiana charitate omnem ex parte noſtra removeremus à proximis noſtris occaſionem murmurationis & ſcandali, ne forte ſiniſtrum alias de nobis ſibi forment conceptum.

Oſe. 2. 20.

Matt. 15. 21.

2. Dionyſius Carthuſianus, civitatem hanc divitem & opulentam fuiſſe obſervat, prouti ex Ezechielis cap. 26. v. 27. colligitur. Verba Dionyſii ſunt: *Quæ fuit urbs antiqua ac opulenta, & olim clariſſima*; ac proinde, Redemptorem noſtrum in ea modico tempore demoratum fuiſſe mirum non eſt, quia divites communi-

Ser. 1. in Evg.

muniter ejus sunt indolis, ut licet nonnunquam in timore Dei vivere incipiant, in eo tamen ut plurimum minime perseverent: *Incrassatus, impinguatus dereliquit Deum.* Deut. 32. 15.

3. Est porro & alia ratio, cur civitates hasce adeo cito deseruerit nimirum ne discipulos suos alicui perversionis exponeret periculo, utpote qui Spiritus sancti adventu mediante, in gratia nondum confirmati fuerant: *Cum perverso perverteris.* Ps. 17 l7.

Venit per Sidonem.

4. Glossa Interlinearis ait: quod *Tirus angustia, Sidon venatio interpretatur*; Et ideo Albertus Magnus ait: *Transiens ut venator animarum, quia Sidon venatio interpretatur*; etenim nulla est ad animas capiendas melior occasio; quam dum inter adversa angustiantur: *Multiplicatæ sunt infirmitates eorum, postea accelleraverunt.* Ps. 15. 4.

Ad mare Galilææ inter medios fines Decapoleos.

5. Erat hic districtus regio quædam, quæ ut Venerab. Beda asserit, decem sinu suo civitates complectebatur: *Regio decem urbium trans Jordanem ad Orientem.* Interlinearis in illis verbis: *Ad mare Galilææ, fluctuosam volubilitatem* notat, per ly *Decapoleos, mandata Decalogi* intelligit.

6. Haymo Halberstadiensis quoque dicit: *per decapolim designantur Judæi propter decalogum legis: Per mare Galilææ designantur gentiles, qui timidi erant: Veniens Dominus in mundum relinquit Judæos, qui de præceptis legis erant imbuti, & venit ad tumentia corda gentium, ut gratiam ejus, quam Judæi amittebant non credendo, gentiles reciperent credendo.*

Versus 23.

Et adducunt ei surdum & mutum, & deprecabantur eum, ut imponat illi manum.

1. Lucas Burgensis optime hoc loco notat, quod S. Marcus ex ingenti miraculorum à Christo patratorum multitudine, quam S. Matthæus cap. 15. v. 30. recenset, insigne hoc miraculum præ cæteris describendum susceperit, quod proinde per multas circumstantias in præsenti evangelio recenset: *In quo singularibus Jesus usus est egendi modis*, idemque Author haud procul à vero abesse existimat, quod omnes alii, hujus tam insignis miraculi fama attracti & permoti, ad Salvatorem convolarint.

2. Salmeron notat, quod secundum aliorum Evangelistarum contextum, homo iste non ex defectu aut vitio naturæ, sed dæmonis opera, surdus & mutus effectus fuerit, quia obsessus erat: *Propterea merito deductus fuit ad Jesum, cum per se venire non potuisset*; ex quo enim homo ille surdus & mutus, figura quædam erat peccatoris habituati, utique impossibile erat, ut ad Deum recurreret, nisi is ei manum porrigeret, divinoque eum auxilio suo præveniret, inspirando nimirum & movendo servos suos, ut pro eo orarent: *Nemo potest venire ad me, nisi Pater qui misit me, traxerit eum.* Ioa. 6. 44. Miser hic homo, tametsi Christum continuo miracula patrare sciret, ad ejus tamen divinam beneficentiam implorandam ne pedem quidem movit; peccatori namque proprium est, potius à Deo suo fugere, & salutem suam declinare. Admiranda est hominum illorum charitas, qui sine ulla remuneratione, hunc mutum & surdum ad Christum perducunt, quia ut S. Jacobus Apostolus scribit: *Qui converti fecerit peccatorem, salvabit animam suam à morte*; Iac. 5. 20. sicut enim dæmones nihil aliud adeo sollicite moliuntur, quam ut easdem animas à Deo seducant: Ita ex alia parte hi, qui Dei sequaces existunt, nihil adeo curant, quam ut easdem animas ad Dei servitium allicere satagant. Quot sunt, qui peccatis suis immersi, utique se emendarent, & vitiorum suorum sordibus emergerent, si Christiana fidelium charitas illos ad audiendum Dei verbum, & spiritualium exercitiorum frequentationem perduceret, sicut illos mundanorum perversitas ad ludos, recreationes, malas & lubricas societates, aliasque profanas recreatione seducere nititur.

3. Observandum hic quoque est differentia, quæ inter Centurionem & Regulum ex una parte, & hunc surdum ex alia intercedit; neque enim Centurio servum suum, nec Regulus suum filium ad Christum adduxerunt, sed tam Dominus, quam Pater pro infirmis suis Salvatori nostro supplicationes suas obtulerunt; At vero hic surdus & mutus personaliter ad Christum adductus fuit. Et ratio est facilis, quia tam filius Reguli, quam servus Centurionis inhabiles erant, ut Christum accederent, tanquam moribundi enim sese movere haudquaquam poterant; hic autem, licet surdus & mutus esset, pedibus tamen suis progredi poterat; ex qua proinde differentia docemur, quod Deus, ut nobis suas impertiatur gratias, illam saltem à nobis cooperationem expectet, quæ nobis possibilis est, atque conveniens. Unde Chrysostomus ait: *Considera, quando quod in nobis est, offerimus, largiter divinam operationem consequimur.* Hom. 53. in Gen.

4. Enimvero Salvator noster, utpote ex itinere defatigatus, licet refectione quadam & refocillatione indigere videretur, ejus tamen loco, illi non solum hic mutus & surdus, sed ut S. Matthæus scribit, innumeri alii ab eo sanandi infirmi adducuntur, quia optima & gratissima, quam Christus habere poterat, refectio, hæc erat, quod se ad benefaciendum animabus nostris impendere posset, prouti in occasione occurrenti ad puteum Samaritanæ videre licet, quando ex itinere lassus, famelicus & sitibundus dixit, sapidissimum & gratissimum cibum esse, animæ illius peccatricis conversionem.

Surdum.

5. Per hunc miserabilem virum, aurium surditate laborantem, peccator denotatur, peccatores enim, ut Dionysius Carthusianus ait: *Surdi vocantur, quoniam verba salutis, aut omnino non audiunt, aut si ea corporaliter audiunt, non tamen secundum eadem conversantur, sed in suis permanent peccatis.* Idem quoque Doctor observat, quod Christus sæpius dixerit: *Qui habet aures audiendi, audiat*, quo loquendi modo Christus non vult dubitare, quin illi, quibuscum loquebatur, revera audirent, sed insinuare vult, quod non cum fructu debito audiant, eaque, quæ audierunt, non exequantur; *Insinuat eos, qui verba Dei non audiunt per salubrem effectum, per obedientiam & consensum, aures cordis non habere, ideoque spiritualiter surdos esse.* Ser. 2. in hac Dom.

6. Quidam Evangelii S. Marci interpres, hanc surditatem de illis exponit, qui admonitiones & consilia salutaria inviti auscultant: *Surdus, non habens auditum Dei, est, qui non vult audire bonum, sepit aures spinis, & negotiorum multitudine, ne audiat legem.* Angelus de Pas.

7. Salmeron surditatem hanc tunc dignosci posse observat, quando quis strepitum seu rumorem quendam aut sonum, quantumvis vehementem, surdus non audit: *Surdus est, qui vehementem sonum vel clamorem non percipit; talis est peccator, qui seipsum ignorans, non audit verbum syndereseos, & vermis conscientiam rodentis, & arguentis de peccato; quæ pœna gravissima est; & propterea ab inferno non aberit.* Verbum Dei animæ vita est, sicut aer respirantis corporis: *Verba, quæ ego locutus sum vobis, spiritus & vita sunt.* Ibid. Ioan. 6. 64. Sed suas sæpe anima aures voci divinæ occludens, mortem æternam irremediabiliter occurrit.

8. Albertus Magnus existimans, hunc hominem à diabolo obsessum fuisse, hanc surditatis ejus causam adducit: *Quia aures arma iniquitatis peccato exhibuerat, ideo diabolus in auribus fecerat surditatem, & maxime à verbo Dei audiendo.*

9. Salmeron addit: *Surdus præterea est, qui Deum præcipientem aut promittentem non audit, aut qui Deo comminanti, & pœnas gehennæ proponenti aures non præbet.* Teste Christo, manifestum reprobationis cujuscunque animæ est surditas hæc spiritualis: *Qui ex Deo est, verba Dei audit; propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis.* Ioan. 8. 47.

Et mutum.

10. Per hunc hominem, surdum simul & mutum, Dionysius Carthusianus illos designat peccatores, qui confessionem, suorumque peccatorum accusationem negligunt: *Qui sua peccata sinceriter confiteri non curant, item qui ab orationibus & laudibus Dei tepescunt.* Ser. 2. cit.

11. Per

Ser. 8. in hac Dom.

11. Per mutum Albertus Magnus eos intelligit, qui quidem discurrere norunt, sed nihil sermonis divini aut ad salutem pertinentis important: *Mutus est etiam peccator, quia non invocat Deum cum affectu, quamdiu delectatur in peccatis, os enim habent multi peccatores, & tamen raro loquuntur bonum, sed malum.*

12. Salmeron porro per hunc mutum, dicit figurari spiritualem animæ aversionem, qua ille à peccatorum confessione sese subtrahit: *Mutus est peccator, qui non confitetur, ob dæmonem, qui ut fortis armatus possidet castrum cordis, & portam, per quam est expellendus, claudit.* Motiva autem, quæ hujusmodi hominibus confessionem odiosam reddunt, eosque mutos efficiunt, idem author adducit sequentia: *Pudore infandorum criminum, & impunitatis pollicitatione, & spe longioris vitæ, & confessionis suo tempore faciendæ, tanquam pessulo quodam claudit ostium*, scilicet diabolus.

13. Prædictus idem Author in sensu morali, tria alia adducit mutorum genera, ad rem nostram accommodatissime: *Mutus est, qui Deum non confitetur coram hominibus, qui taciturnitate sua permittit irrogari proximo, quem loquendo arcebat, qui delinquentem ex ignorantia non instruit vel corrigit.* In quo sensu longe ante compel-
Isa. 56. 10. lavit reprehenditque Propheta Isaias superiores & prælatos illos, qui taciturni nimium ad omnia obmutescunt suorum vitia: *Canes muti, non valentes latrare, videntes vana, dormientes.*

14. Surditas hominem elinguem reddit, qui surdus loquelam addiscere nequit, inque hoc astutia se prodit diaboli, primo homines reddentis surdos, ne divinam vocem aut inspirationes internas auscultent, postea autem eorundem occludentis ora, ne vel peccata sua confiteantur, vel orationes frequentent, vel de divinis sermones instituant: Unde Jansenius inquit: *Surdus iste & mutus designat eum, qui nec aures habet ad audiendum sermones Dei, sed obturatas habet in modum aspidis, adversus sapientis incantatoris vocem, nec linguam habet ad confessionem propriæ turpitudinis, ac divinæ misericordiæ & bonitatis, sed tantum ad obtrectationes, maledicentiam, stultiloquia; & id genus, ita loquitur quidem, sed non recte.*

Serm in hac Dom. 15. Dionysius Carthusianus in hocce misero peccatorem contemplatur in criminibus habituatum: *Præcipue consuetudo prava efficit mentem mutam & surdam.*
Solil. c. 31. Id quod sanctus Augustinus sibi, tanquam triginta & plurium annorum insordidato peccatori applicans, exclamat: *Væ surditati illi, quando non audiebam te, intonasti desuper voce grandi in interiorem aurem cordis mei, rupisti surditatem meam, & audivi vocem tuam.*

16. Hugo Cardinalis in sensu allegorico miserum hunc ita repræsentat: *Surdus & mutus est genus humanum; quod in Adam est surdum per inobedientiam, & mutum à confessione laudis divinæ, quia non est speciosa*
Eccli. 15. 9. Ps. 49. 16. *laus in ore peccatoris; peccatori autem dixit Deus: quare tu enarras justitias meas?* Præcipue autem author ille in præsenti Ecclesiasticos redarguit negligentes in officiis suis & disciplina sæcularium, quos vi muneris sui erudire tenentur: *Specialiter surdi sunt clerici, quia verbum Dei audire nolunt; & muti, quia prædicare nolunt, nec in Ecclesia cantare.*

Homi in hac Dom. 17. Eandem nobis allegoriam tradidit Beda, inquiens: *Obsurduit namque homo ab audiendo vitæ verbo, postquam mortifera serpentis verba contra Deum tumidus audivit; mutus à laude conditoris effectus est, ex quo cum seductore colloquium habere præsumpsit.*

Ser 66. in hac Dom. Ps. 37 14. 18. Albertus Magnus in hoc surdo & elingui conditiones notat peccatoris, juxta illud Davidis, de adulterio profitentis, testimonium: *Ego autem tanquam surdus non audiebam, & sicut mutus non aperiens os suum:* Quæ ita prosequitur: *Peccator quamdiu in peccatis est, surdus est, quia non audivit cum effectu clamorem vocationis divinæ, qua nos vocat ad pœnitentiam.* Unde
Ps. 68. 4. merito Deus per eundem Psalmistam lamentatur in hæc verba: *Laboravi clamans, raucæ factæ sunt fauces meæ.*

Ser. in hac Dom. 19. Sanctus Thomas tres à quocunque peccante contrahi docet infirmitates; nimirum *Primo cæcitatem, per mentis obtenebrationem*, Sophron. 1. 17. *Ambulabunt ut cæci, quoniam Domino peccaverunt.* Et Eph. 4. 18. *Tenebris obcæcatum habentes intellectum. Secundo surditatem, per inobedientiæ rebellionem. Tertio mutitatem propter peccatorum suorum occultationem.* Job. 20. 12. *Cum dulce fuerit in ore ejus malum, abscondit illud sub lingua.*

Et deprecabantur eum.

Ser. 8. in hac Dom. 20. Rationem sollicite discutit Dionysius Carthusianus, quare hæc pia & devota turba miserum istum hominem ad Christum portarit, proque eo supplex facta fuerit, dicitque: *Per hoc spiritualiter datur intelligi, quod mente surdi seu vitiosi, per seipsos se non valent accedere, cum non sint in charitate, quæ sola ducit ad Deum.* In quorum confirmationem, adducit S. Augustinus exemplum, quem hæreticum, viræque dissolutæ deditum, sanctissima ejus mater vi & efficacia orationum suarum ad S. Ecclesiæ sinum reduxit: *Deus frequenter confert aliquibus gratiam, meritis & precibus aliorum, utpote sanctorum in cælo triumphantium; ac devotorum in terris adhuc militantium.* Salmeron mutum hunc inter- Tom. 6. tr. 10.
cessionem aliorum necessariam habuisse docet, utpote qui ipse linguæ beneficio destitutus esset: *Habentes usum linguæ, deprecabantur pro eo, ut intelligant justi, qui usum linguæ liberum habent, & gratia valent apud Deum, se intercedere debere pro nescientibus vel impotentibus deprecari, id est, pro peccatoribus.*

21. Albertus Magnus autem discurrit: *Hæc est intercessio astantium, quæ sanctæ Ecclesiæ intercessionem.* Jacob. 5. *Orate pro invicem, ut salvemini; multum enim valet deprecatio justi assidua.* Benignissimus Deus unicum omnium malorum nostrorum remedium nobis assignavit orationem, quam proinde turba hæc ex charitatis visceribus, ut miraculosam miseri illius sanitatem impetraret, liberaliter impendit: gaudet Deus impertiri nobis beneficia sua, sed non sine prævia oratione nostra; si namque turba hæc ex precibus & instantiis suis non suppleret defectum muti, nunquam sanitatem ejus extorsisset: at proh dolor, peccatores multi in tantam Dei suæque salutis oblivionem venere, ut nunquam à peccatorum statu recederent, nisi aliorum precibus suffulcirentur.

22. Horum damnationis impatiens, ferventissimus ille salutis animarum zelator, sanctus Joannes, ita quemlibet interpellat Christi fidelem. *Hæc est fiducia,* 1. Joan. 5. 1
quam habemus apud eum, quia quandocunque petierimus & 14.
secundum voluntatem ejus, audit nos; & scimus, quia audit nos, quidquid petierimus: qui scit, fratrem suum peccare peccatum non ad mortem, petat, & dabitur ei vita peccanti non ad mortem. Ubi Jansenius ita subsumit In hac Dom.
discursum: *Docemur in offerentibus, quid valeat aliena fides & oratio, & quam sollicitudinem debemus his maxime, qui sibi non sufficiunt.*

23. Chrysostomus ponderans illa Apostoli verba: *Ut* 2. Cor. 1. 9.
non simus fidentes in nobis; sed in Deo, qui de tantis periculis nos eripuit & eruit, in quem speramus, quoniam & adhuc eripiet; adjuvantibus & vobis in oratione pro nobis: ita scribit: *Deus frequenter reveretur multitudinem unanimem & consentientem in precando, ut velut pudore victus, non audeat illi denegare.*

24. Salmeron moralem horum verborum sensum adducens, ex prædictis verbis debitum elicit Advocatorum, ut scilicet ad imitationem horum spontaneorum bajulorum & oratorum, ipsi quoque ex charitate, pauperum causis & negotiis patrocinentur: *Advocati etiam & Judices agant causas pauperum, qui loquela destituuntur, & jus suum vel non intelligunt, vel proponere non valent.* Porro Glossa Interlinearis per hosce deprecatores, sedulosque intercessores, intelligit. *Patriarchas vel Prophetas, incarnationem Domini desiderantes.*

Ut imponat illi manum.

25. Archisynagogus filiæ suæ resuscitationem à Chri- Mat. 9. 18.
sto imploraturus, *Impone*, inquit, *manum tuam super eam, & vivet.* Iterum S. Marco teste, Christus *infir-* Marc 6. 5.
mos impositis manibus curavit. Hancque illius petitionis causam in turba præsenti fuisse existimat Salmeron, quia *ita viderant, Jesum alios hujusmodi infirmos curasse*: nihilominus ad sensum moralem transiens, docet, quod hæc religiosæ turbæ supplica, ut intentum assequeretur, sequentibus debuerit esse vestita conditionibus:

ut im-

ut imponat illi manum, non tantum sinistram timoris, (de qua Job. 19. 21. *Manus Domini tetigit me*,) sed etiam manum dexteram amoris, de qua dicitur: *Fiat manus tua ut salvet me*. Et rursus: *Aperis tu manum tuam, & imples omne animal benedictione*; manum etiam Sacerdotis, ministri Dei, cui dictum est: *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis*; Sacerdotis enim maxime est, manus imponere super ægros, ut bene se habeant.

Pf. 118. 173. Pf. 144. 16.

26. Præclaram aliam ex hisce verbis doctrinam deducit idem author, dicens, nostrarum quidem partium esse, pro salute proximi intercedere & supplicare; at solius Dei, manum imponere, id est, salutem conferre. *Fac, quod tu potes*; & *Deus præstabit, quod tu non potes: nisi Dominus custodierit civitatem, frustra vigilat, qui custodit eam.*

Pf. 126. 1.

27. Denique Simon de Cassia ingeniosum simul & moralem circa hæc verba instituit discursum, inquiens: *Habet autem quid occulti mysterii & moralis, quod manus expetitur imponenda; ut eadem manus sit plasmans & liberans: Manus tuæ Domine fecerunt me & plasmaverunt me.* Neque enim incredibile est, turbam hanc, cælesti suggerente spiritu, cognovisse, quod Christus verus esset creator, posseque corpus hoc defectuosum sanare, restituendo illi omne id, quod ipsum inimicus infernalis spoliaverat, nam teste Dionysio Carthusiano: *Factus fuit talis à Dæmone, ipsum possidente, qui usum linguæ & aurium impedivit in eo; unde in Matthæo legitur: Tunc oblatus est dæmonium habens, cæcus & mutus.* Notandum vero, nullam de hac turba fieri mentionem reddendi auditus aut loquelæ, sed tantum *deprecabantur, ut imponat illi manum*; quasi dicerent: Profitemur, te ipsum illum esse, de quo S. Propheta David testatur. *Manus tuæ Domine fecerunt me, & plasmaverunt me totum in circuitu.* Cognoscebant utique hanc eandem esse manum, quæ S. Zachariæ, S. Joannis Patri loquelam restituit: *Etenim manus Domini erat cum illo; apertum est os Zachariæ.*

Lib. 5. c. 25. In Matt. Matt. 12. 22. Pf. 117. 73. Luc. 1 66.

Versus 33.

Et apprehendens eum de turba seorsum, misit digitos suos in auriculas ejus, & exspuens tetigit linguam ejus.

Et apprehendens eum de turba seorsum.

1. Græcus textus habet: *Cum seduxisset eum de turba seorsum.* Multæ porro sunt horum verborum interpretationes, factæ à Doctoribus & sanctis Patribus. Dionysius Carthusianus ideo miserum hunc separatum fuisse à turba existimat, eo quod Christus hanc judicarit indignam, quæ miraculum videret, ob nimiæ vitium curiositatis: *Quia turba fuit indigna videre istud miraculum, quoniam forsitan ex curiositate optavit aliquod rarum videre.* Euthymius ait: *Cognoscens, multitudini quosdam esse immixtos, qui reprehenderent.* Theophylactus vero *ideo factum* censet, *quia non erat arrogantiæ sectator, qui se humiliaverat usque ad nostram inopiam.* Quocum coincidit illa Chrysostomi doctrina, inquientis: *Ut divina miracula non faceret manifeste, instruens nos vanam gloriam ejicere & tumorem; nihil enim est, ex quo aliquis sic miracula operetur, sicut si humilitatem colat, & modestiam sequatur.* Idem punctum attingit Jansenius in illis verbis. *Nolens miraculum manifeste facere, ne videretur popularis laudis affectator.* Vel tandem etiam cum Theophylacto dicere possumus: *Ut plurimum noluit coram multitudine miracula facere, nisi propter videntium utilitatem.* Cognoverit indubie Christus, majorem hujus turbæ partem, nullum ex miraculo publico habituram esse emolumentum, & ideo omnem declinaturus offensæ occasionem, in locum secretiorem recessit.

Enarr. in Evang. In cat. Serm. in hac Dom.

2. *Omnia in figura contingebant.* Unde Eusebius Gallicanus in hac turba multitudinem dicit signari vitiorum: *Hæc enim turba, de qua hic homo à Domino trahitur, vitiorum est multitudo, qui de hac turba non trahitur à Domino, non sanatur.*

Ho. in Dom. 12. Pentec.

3. Alia insuper hujus secessus ratio dari potest; figurabat namque, ut diximus, hic mutus & surdus peccatorem, multa vitiorum consuetudine depravatum; & ideo Christus eum sanaturus, singulari cum industria à turba sequestravit: *Ad designandum*, verba sunt Dionysii Carthusiani, *quod spiritualiter muti & surdi, secrete admonendi sint atque docendi, ne ex humano rubore retrabantur ab advertentia & pœnitentia.*

4. Beda in homilia hujus Dominicæ sequentem nobis tradit moralitatem: *Prima namque salutis spes est, quemlibet assuetos vitiorum tumultus, turbasque deserere.* Glossa Interlinearis *de strepitu mundi* intelligit, ut glossa ordinaria habet: *Seorsum à turbulentis cogitationibus, & actibus inordinatis, sermonibusque incompositis educitur, qui sanari meretur.* Ratio autem, quare Deo adhæsurus, suæque salutis consulturus, se necessario à mundo sequestrare debeat, hæc adducitur ab Hugone Cardinali: *Qui vult sanari à peccatis; debet tumultum mundi evitare, quia corrumpunt bonos mores colloquia prava.* Quod idem insinuat Dionysius Carthusianus, dicens: *In hoc datur intelligi, quod eos, quos Deus à vitiis curat & salvat, oportet prava vitare consortia, atque à communi hominum, per latam perditionis viam ambulantium, conversatione discedere.*

Ser. 2. in hac Dom.

5. Albertus M. dicit: *Tunc homo per Jesum à turba seorsum eductus, cum illa fugit & respicit, quæ amatores mundi frequentare consueverunt.* Pœnitentiam enim acturi de excessibus præteritis, per aliam nos viam gradiamur oportet, fugiendo imposterum omne illud, quod hucusque, occasio exstiterat offensæ. *Neque ullatenus salvari putandus est*, ait Beda, *quamdiu quis inordinatis motibus adhærere, supervacuis verbis delectari, turbulentis cogitationibus non timet devastari Mundus, quod suum est, diligit.* Impossibile est, nos in vana vitæ libertate degentes, Christum sequi. Paralyticus evangelicus 38. annis incessanter avebat in probaticam piscinā intromitti, at alii magis industrii semper prævenientes, spem ejus eludebant; idem postea à Christo sanatus, jussusque lectum portare, repræhenditur ab inimicis objicientibus: *Sabbatum est, non licet tibi tollere grabatum tuum.* De alio similiter paralytico testatur S. Lucas, quod, ut Christo sisteretur, tectum solvi necessum fuerit: *Ascenderunt supra tectum, & per tegulas submiserunt eum ante Jesum.* Cujus facti necessitatem ipsemet S. Evangelista subjungit, nimirum: *Non invenientes, qua parte illum inferrent præ turba.* Cæcus lumen flagitans oculorum suorum, à turba pariter objurgatur: *Et qui præibant, increpabant eum, ut taceret.* Zachæi affectum, desiderantis videre Salvatorem, præpediebat populi multitudo: *Quærebat videre Jesum, qui esset, & non poterat præ turba.* Quid multis? certo certius est, ipsa experientia teste, semitam mundi contrariari illi, quæ est via Dei & salutis nostræ. *Prima salutis janua est*, ait Beda, *infirmum apprehendente Domino de turba seorsum educi.* Hancque ipsam sequestrationis & à turba recessus causam fuisse ostendit: *De turba seorsum educit, cum mentem peccatis languidam, visitatione suæ pietatis illustrans, à consuetis humanæ conversationis moribus avocat, atque ad sequenda præceptorum suorum itinera provocat.*

Ser. 86. in hac Dom. In hom. Ioan. 5. 19. Ioan. 5. 10. Luc. 5. 19. Luc. 18. 39. Luc. 19. 3. In Marc.

6. Salmeron dicit: *Opus est, ut separetur à turba, id est, ab occasione peccandi, cujus una maxima est pars, mala societas, de qua Apostolus: Corrumpunt bonos mores colloquia prava.*

Tom. 6 tr. 30. 2. Cor. 15. 3.

7. Propterea etiam advertendum est, quod Christus digitos surdi auriculis intromittens, qui idem spiritualiter suas ei divinas illustrationes impertiebatur, nos docere voluerit, opus esse dicta sequestratione, si eum, ipsiusque dona cum animarum nostrarum fructu recipere velimus: & ideo S. Augustinus se ad Deum conversurus, totumque cor suum illi referaturus, divinis gratiis donisque cælestibus recipiendis inidoneum se existimavit, nisi in solitudine degeret, omni proscripto sodalitio: *Solitudo enim mihi*, inquit, *ad negotium flendi aptior suggerebatur.* Id quod attestatur & Spiritus in verbis illis: *Ducam eam in solitudinem & ibi loquar ad cor ejus.* Hugo de S. Victore quærit: *Quid est, quod semper loquitur in secreto Deus?* sibique ipsi respondet: *Nisi quod nos ad secretum vocat.* Semel quidem iterūque in Canticis Canticorum sponsa (figura dilectæ Deo animæ,) deprædicatur, nobisque tanquam sublime cælestium donorum & gratiarum fastigium repræsentatur, at eo tantū tempore, quo inimica multitudini sola in deserto reperta fuit. *Quæ est ista, quæ ascendit per desertum, sicut virgula fumi, ex aromatibus myrrhæ & thuris?* Et iterum: *Quæ est ista, quæ ascendit de deserto, deliciis affluens?* Admiranda illa sacræ Apocalypseos mysteria S. Joanni non alibi, quam in solitudine exhibita fuere: *Abstulit me in desertum.* Eandem in secessu gratiam experiebatur anima illa, quæ dicebat. *Cognovi te in deserto, in terra solitudinis.* Hisce addere placet illud s. Augustini, de s. Monachis, desertum incolentibus scriptitātis testimoniū: *Desertissimas terras incolunt, perfruentes colloquio Dei, qui puris mentibus inhæserunt.* Imo teste Angelico Doctore, conservandæ cordium nostrorum puritati & munditiæ, secessus ser-

Lib. 8. confes. c. 12. Ose 2. 14. Lib. 4. de arc. 2. c. 4. Cant. 3 6. Cant. 8 5. Apoc. 17. 3. Ose 13. 5. Lib. 2. de moribus Eccles. 2. 2. q 188 a 8.

vit necessarius: *Propuritate cordis solitudo est, sectanda.* Orientalium ditissimus, multorumq; Dominus popopulorum Proph. Job de seipso asserit: *Requiescerem cum Regibus & consulibus terræ, qui ædificant sibi solitudines.* Quæ verba Lib 4 mor. c 28. interpretãs S Gregorius, existimat Primates illos veras sibi ædificasse solitudines, ubi, in medio licet mundi, interque alios subsisterent, ita nihilominus vitæ suæ rationem instituebant, quasi extra mundum soli degerent, sine ullo temporalium bonorum affectu: *Ædificant solitudines, id est, de corde suo terrena desideria expellunt, & seipsos à tumultu mundi, quantum possunt, elongant, ut soli sint & idonei loqui cum Deo.*

8. Doctè advertit Lucas Burgensis, quod Christus miserum hunc pristinæ sanitati restituturus, duxerit *Extra turbam populi, non tamen extra populorum suorum & eorum, à quibus offerebatur consortium.* Quia sicut antiquorum perversorum sodalium consortium pernitiosum est respicienti, perque viam pœnitentiæ ad Deum redeunti; ita è converso summe eidem utilis est & necessaria bonorum, piorumque conversatio, ut per exem- Ps. 17. 26. plarem eorum vitam, sanctasque admonitiones stabiliatur in bonis: *Cum Sancto sanctus eris, cum viro innocente innocens eris.*

Misit digitos suos.

9. *Misit verbum suum*, inquit Psaltes regius, *&* Ps. 106. 20. *sanavit eos, & eripuit eos de interitionibus eorum.* Potuisset Christus unico verbo, imo uno simplicissimo voluntatis suæ actu hunc afflictissimum sanare, prout mundavit leprosum, dicens: *Volo, mundare; & confestim mun-* Matt. 8. 3. *data est lepra ejus.* Quemadmodum & in filio viduæ di- Luc. 7. 14. dicimus factum: *Adolescens, tibi dico surge.* Ad quid igitur hunc surdum & mutum sanaturus, tanta adhibet media? In quem finem primo turbam inducit, ut intercedat pro infirmi liberatione, deinde ipse manu apprehensa, eum à multitudine sequestrat, postmodum digitos in aures surdi immittit, linguamque muti saliva sua conspergit, cur tandem elevatis sursum oculis ingemiscit? Sapientia increata miraculum hoc dictis circumstantiis insigniri voluit, ut doceremur, eam in negotiis salutis nostræ non tantum operari & desudare, quantum potest ex parte sua, sed cognosceremus insuper insuperabilem propemodum difficultatem illam, quæ se offert in conversione inveterati cujuscunque peccatoris, qui ad omnes, tot inspirationibus internis, tot tribulationibus & pœnis, tot Prædicatorum monitis & minis replicatas, Dei voces surdaster obduruit in audi- Ezech. 24. 12. tu cordis sui. De quo dicitur: *Multo labore sudatum est, & non exivit de ea*, scilicet peccatoris inveterati anima, *nimia rubigo ejus.* In Hebræo textu dicitur: *Non exivit rubigo abominationis & obstinationis.*

10. Aliam insinuat rationem Salmeron his verbis: Tom. 6. tr. 19. *Ut ostenderet se ita salutis æternæ mediatorem esse, ut velit salutis ad jumenta non negligi, sed suscipi debere.* Posset quidem Deus, vi sapientiæ & omnipotentiæ suæ, perfectam operari salutem nostram: quia *non est impossibile* Luc. 1. 37. *apud Deum omne verbum*: at ita negotium disposuit, ut velit à nobis etiam applicari media & instrumenta, à se hunc in finem provide ordinata; verbum scilicet Dei, orationes, frequens Sacramentorum exercitium, & similia alia. Subjungit idem author aliam adhuc in loco citato causam hujus facti, dum ait: *Ut ostenderet, quam grave sit & difficile, eum hominem revalescere, qui neque bona audit, neque bona loqui potest, & ad hoc malum non naturali quodam defectu, sed dæmonis malitia pervenit.*

11. Victor Antiochenus opinatur, Christum hoc digitorum suorum attactu significare voluisse miraculo- In Marc. sam & supernaturalem sacratissimæ suæ humanitatis virtutem: *Infer digitos in aures ejus, cum solo verbo miraculum patrare voluerit, quo corpus modo, qui verbis exprimi nequit, ipsi unitum, animaque intelligenti ac rationali informatum, divinæ virtutis vim & energiam obtinere commonstret.* Eadem est sententia Dionysii Car- Enarr. in Evang. thusiani dicentis Christum hoc fecisse, *ad innuendum, quod divinitas sua operabatur per corpus suum, & corporis membra, tanquam per instrumentum proprium animatum conjunctum.*

12. Salmeron ex hoc digitorum Christi tactu, laudabilissimum elicit, inque Ecclesia frequentatum SS. Re- Ibid. liquiarum usum: *Ut ad infirmitates nostras sublevandas, deceret nos, quæ sancta sunt vel ad Martyrum reliquias spectant, vel quæ per Ecclesiam, benedictionem & sanctificationem habent, adhibere.*

13. Albertus M. aliud in hisce digitis contentum do- In Marc. cet esse mysterium: *Digiti isti significant virtutem operativam, qua cuncta condidit per potentiam, sapientiam & bonitatẽ, Isa. 40. Qui appendit tribus digitis molem terræ.*

14. Devota hæc turba, afflictissimi hominis efflagitans sanitatem, non duas, sed unam tantummodo manum Christi imponi rogat: *Deprecabantur, ut imponeret illi manum.* Sed Deus noster, qui sancta matre Ecclesia teste, *abundantia pietatis suæ, merita supplicum excedit & vota:* non una, sed duabus infirmum sanat manibus: *Misit digitos suos.* Euthymius dicit: *Unum quidem manus dexteræ in dexteram aurem, unumque sinistræ in sinistram, propter angustiam & profunditatem auditus, ut hunc acuat.* Insuper considerandum occurrit, quod Christus eodem, quo fuit modo à turba rogatus, infirmum sanarit, quod etiam ab eodem sapientissimo Salvatore factitatum esse advertit S. Ambrosius, in sanatione leprosi; quemad- Lib. 5. in Luc. modum enim hic obtestabatur, dicens: *Si vis, potes me mundare.* Ita pariter Christus unico *Volo* eum ab omni infirmitatis malo eripuit, dicendo: *Volo, mundare*; unde dictus Ecclesiæ Doctor ita concludit: *Illud mirabile, quod eo sanavit, quo fuerat obsecratus.*

15. Hi digiti Christi, juxta communem interpretum expositionem, dona significant & gratias Spiritus Luc. 11. 20. sancti, qui Patris digitus nuncupatur ab Ecclesia: *Dextræ Dei tu digitus.* Similiter & à Christo: *Si in digito Dei* Ibid. *ejicio dæmonia.* Unde Hugo Cardinalis ait: *Idem appellatur digitus & spiritus; manus filius, digitus Spiritus sanctus, à quo diversa dona quasi junctaræ.* Mysteriosam hanc digitorum cooperationem adhibebat Christus, non modo quod miser ille à diabolo, qui mediante Spiritu sancto fugatur, obsessus esset, sed etiam perpetrandi causa miraculi, ad ostendendum scilicet effectum ejusdem Spiritus sancti, quem magi Ægyptiaci coram Pharaone, licet inviti, profitebantur dicentes: *Digitus* Exod. 8. 19. *Dei est hic.* Glossa Interlinearis per digitos intelligit, *verba Spiritus.* Glossa ordinaria dicit: *Digiti, qui in aures* In Marc. *mittuntur, verba Spiritus sancti, de quo dicitur: Digitus Dei est hic.* Beda ita discurrit; *Misit digitos suos in auriculas, cum dona Spiritus sancti, aures cordis ad intelligenda ac suscipienda verba salutis aperit.* Dona illa cælestia aures adaperiunt cordis ad audiendam Dei vocem, intellectum illustrant luce Veritatis æternæ, nosque divinis inspirationibus obedientes & dociles efficiunt:

16. Ad sanandum peccatorem mutum & surdum, Serm. In hac teste D. Thoma, requiruntur digiti: *Necessaria est donorum & gratiæ Spiritus sancti susceptio*: citatque pro se illum Glossæ textum: *Digitos in auriculam mittit, cum per Spiritum sanctum aures cordis, ad intelligenda & suscipienda verba salutis aperit.*

17. Dionysius Carthusianus in hisce digitis virtutem In Marc. contemplatur discretionis: *Quia per digitos, ratione articulationis & distinctionis ipsorum, significatur discretio.* Advertant hic omnes illi, quibus ex vi officii, mutos & surdos spirituales curare, animasque in peccatis inveteratas ad pœnitentiam reducere incumbit: Ad aperiendum autem aures interiores hominis, & spiritualiter surdi, discretio magna exigitur.

18. Quare porro Christus digitos potius quam manum ipsam huic mysterio adhibuerit, diversæ ab expositoribus variis, eæque morales adducuntur rationes. *Digitis potius quam manibus aures aperiuntur*, (inquit An- In Marc. gelus Paz.) *quod durioribus Christi operibus, videlicet pœnitentia & angustiis, nec non molestiis, quæ impœnitentem involverit, melius à vitiis homo retrahatur, quam præmitis & mollioribus, quæ in carnositate manuum designantur; digiti enim per ossa asperiores sunt.* Non est, cur animum despondeamus in adversis & tribulationibus, aut quando cum Rege Israel de persecutione & subjugatione informamur per Michæam; omnia namque hæc ordinat Deus ad recludendas aures cordis nostri, clausas cæteroquin vocibus divinis, ut tandem adversitatibus compulsi, auditum præbeamus veritati, qui nequibat extorqueri in prosperis.

19. Albertus M. pariter in digitis supplicia consi- Serm. 66. in derat justitiæ divinæ: *Per digitos, qui per articulos distinguũ-* hac Dom. *tur, quid aliud intelligitur, nisi discreta sententia Dei, quam in extremo judicio profert contra omnes operarios iniquitatis, per quam unusquisque recipiet, prout in corpore gessit, sive bonum, sive malum. Necesse habes, ò peccator, ut Dominus hos digitos suos in aures tui cordis immittat, ut videlicet*

licet quasi jam suo tribunali assistas, contra te æternæ damnationis sententiam proferendam pertimescas.

In auriculas ejus:

20. Salmeron verba hæc peccatori applicans, necdum justificato, eum aures asininas habere affirmat: *Auriculas autem asini habet homo animalis, nondum justificatus; ante fidem enim non credit, nec intelligit, nec sapit, quæ sunt spiritus Dei, stultitia enim est illi.* Adducit porro author idem illum Actuum Apostolicorum textum, ubi prædicante Athenis Apostolo, multi dixisse leguntur: *Quid vult seminiverbius hic? Ejusmodi auriculis percipit, de quibus Apostolus: A veritate quidem auditum avertent, ad fabulas autem convertentur; & ut istorum dicuntur auriculæ, ita virorum justorum dicuntur aures, quia jam sunt curatæ à surditate, quibus sapiunt divina.*

Act Ap. 17. 18
2. Tim. 4. 4.

21. Interrogaverit forte quispiam, quare increata & incarnata Sapientia primo loco surditatem curare voluerit? Ad hoc respondet Angelus de Paz: *Incipit ab auriculis curatio hujus, quia vim totam satan in eis posuerat, & robur fortitudinis suæ in surditate hominis collocarat; quamdiu enim homo respuit audire verbum Dei, est sub dæmone.* Præterquam quod infallibilis sit S. Apostoli sententia: *Sine fide impossibile est placere Deo.* Et iterum: *Fides est ex auditu.* Nihilominus per digitos intelligendo Spiritus sancti dona & gratias, quis non videt, quod, ut cooperemur iis, prima omnium necessaria sit spiritualis auditus nostri restitutio? *Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra.* Aures nostræ patulæ & apertæ maneant oportet vocibus & verbis divinis, si digitorum Dei operationem in nobis experiri affectemus: *Spiritus ubi vult, spirat, & vocem ejus audis.*

Hebr. 11. 6.
Rom. 10. 17.
Ps. 94. 8.
Joan. 3. 8.

Et exspuens.

22. *Sputum quoque capitis & oris Domini*, inquit Beda, *verbum est evangelii, quod ex invisibili divinitatis arcano sumptum, visibile mundo, ut sanari posset, ministrare dignatus est.*

In hom. hujus Dom.

23. Dionysius Carthusianus in hac saliva sapientiam designari docet: *Quia per salivam, sine qua verba formari non possunt perfecte, sapientia figuratur, sine qua nemo rationabiliter loquitur; exspuit ergo & tetigit linguam surdi ac muti, ad insinuandum, quod, qui mutus est à prolatione verborum cælestium ac salubrium, recte & meritorie loqui non potest, nisi divina sapientia perfundatur; propter quod orat Apostolus, ut detur sibi sapientia in apertione oris.*

In Marc.

24. S. Antonius de Padua ita explicat: *Saliva dicitur, dum est in ore; dum projicitur, sputum; sputum namque Dei est sapor divinæ sapientiæ, quæ dicit Eccles. 24. 5. Ego ex ore Altissimi prodivi.*

Dom. 11. post Trin.

25. Theophylactus porro Christum in hoc sputo, divinitatis suæ effectus declarare voluisse perpendit: *Ut ostenderet omnes partes sanctæ carnis suæ sanctas ac divinas esse, adeo ut & sputum solveret vinculum linguæ; tametsi superfluitas sit omne sputum, sed in Domino admirabilia erant & divina omnia.*

Tetigit linguam ejus.

26. *Tetigit digito*, inquit Lucas Burgensis, *saliva tincto*: non intra muti fauces spuebat Christus, sed decentioris usus methodo, linguam ejus uno alterove digitorum madefacto attingit. Interpretando porro in digitis Spiritum sanctum, in saliva autem sapientiam, planum est nos doceri, sapientem sermonem non obtineri sine Spiritu sancto, hic enim est, qui nos modum docet discurrendi de rebus divinis, bene loquendi de proximis, aliosque pios & virtuosos frequentandi sermones. Nullum corporis nostri membrum tanta refrænatione indiget, quanta unica lingua, quia *mors & vita in manu linguæ.* Unde S. Chrysostomus ait: *Lingua omnium malorum causa si negligatur, quemadmodum bonorum, si in ea studium & cura ponatur.* Sapienter proinde etiam sancta Ecclesia in hymno, ad Primam recitari solito, ordinavit, ut quotidie in principio diei à Deo flagitemus christianam vitæ nostræ innocentiam: *Deum precemur supplices, ut in diurnis actibus nos servit à nocentibus.* Veruntamen ad hoc consequendum, immediate subjungitur: *Linguam refrænans temperet.* Si enim irrefrænata & dissoluta fuerit, evidens est, nec eam à digito Dei tactam, nec à spiritu animatam esse. Exhortatur nos equidem Apostolus, dicens: *Nolite contristare Spiritum sanctum.* At in solo linguæ abusu hanc contristationem consistere docet, dum parum ante præmittit: *Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat; sed si quid bonum ad ædificationem fidei, ut det gratiam audientibus.* Tanta etenim verborum obscænorum, injuriosorum, maledicorum, blasphemorum & similium est impietas, ut ipsum Spiritum sanctum, si cæteroquin doloris & afflictionis capax esset, cruciaret.

Prov. 18. 21.
In Ps. 140.
Eph. 4. 30.
Ibid. v. 29.

27. Chrysostomus ita nos omnes adhortatur & singulos: *Os habes spirituale obsignatum Spiritu sancto; cogita, quæ est oris tui dignitas; cogita, qua mensa signatum sit os tuum, quæ contingat, quæ deguster.* Hæcque inter alias non infima assignatur ratio, quare Spiritus sanctus super Apostolos in linguæ figura descenderit, nimirum ad sanctificandam linguam omnium nostrum: unde quidam illorum verborum, *dispertitæ linguæ*, interpres ita discurrit: *Linguarum renovatio necessaria erat; alioquin nullum est membrum, quo plus peccetur; sic e contra nullum membrum salubrius bona lingua.* Id quod & Salmeron prosequitur, dum ait: *Nullum in homine membrum erat, quod Spiritus sancti gubernaculis magis indigeret, quam lingua; linguam enim nullus homo domare potest.* Sed, sicut Sapiens docet, frænum ejus in manu Domini situatum est: *Hominis est, animam præparare, & Domini gubernare linguam.* S. Antonius de Padua sequentem linguæ considerationem adducit: *Lingua est membrum frigidum, natat enim in humido, & ideo malum inquietum, plenum veneno mortifero, quo nihil frigidius; ideo Spiritus sanctus in linguis igneis apparuit, ut linguas linguis, ignem veneno mortifero opponeret.*

Ho. 14. ibid.
Joan. Ferus Act Apost.
In Act. Iac. Iac. 3. 8.
Prov. 16. 1.
Serm. in die Pentec.

28. In lingua insuper sensum gustus, saporis discretivum, residere, nemo est, qui nesciat; quam ob causam Dionysius Carthusianus ait: *Quod enim peccator à verbis salutaribus obmutescit, hinc oritur, quod ea, quæ Dei sunt, sibi non sapiunt, sicut testatur Apostolus: Animalis homo non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei, nec gustat, quam dulcis est Deus, nec cælestia & terrena bona desiderat, sed tota ejus affectio est ad carnalia & terrena; dum dono sapientiæ anima perfunditur,* (quia scilicet Christus eam saliva, divinæ sapientiæ suæ symbolo attingit,) *protinus audit, quid loquatur in ea Dominus Deus, & incipit loqui ea, quæ Dei sunt, & salutem concernunt, & tunc carnalia & caduca ei despiunt.* Manifestum est hujus rei in S. Augustino exemplum, qui ad Deum conversus, *loquebatur recte*: confutando scilicet hæreses, fidem propugnando catholicam, suos corruptos emendando mores, & evangelium prædicando. Unde S. Gregorius in homilia officii hodierni matutinalis dicit: *Saliva ex ore Redemptoris, sapientia in eloquio divina.* Quæ profecto eloquentia in ejus tum lingua, tum calamo admiranda emicuit, qui prius ad instar muti & surdi languebat.

Ser. 3. in hac Dom.
1. Cor 2. 14.
Hom. 10. in Ezech.

29. S. Antonius aliam hujus mysterii rationem attingens, ait: *Exspuens ergo, linguam muti, ut loquatur, tangit; cum omnia dura guttura ad peccata sua confitenda, ad verba sapientiæ proferenda, contactu suæ pietatis informat.*

Ser. in Dom. 11. post Trin.

30. Lucas Burgensis naturalem hujus, mediante saliva, tactus rationem adducens, inquit: *Quia balborum lingua, præ oris siccitate, palato, faucibusque adhærescere, eamque ob causam difficulter, quod vult, eloqui videtur, humectabat saliva sua Jesus hujus linguam, per salivam enim lingua mobilis ac volubilis redditur.*

Versus 34.

Et suspiciens in cælum, ingemuit, & ait illi:
Ephetha, quod est, adaperire.
Et suspiciens in cælum.

1. Insigni, circa hujus afflicti sanationem, glossa utitur Cajetanus, inquiens: *Inter speciales modos, quibus quandoque usus est Jesus ad curandum, admiratione dignus est, cum tot circumstantiis, nulla necessitate, sed sola voluntate adhibitis.* Infirmum enim à turba sequestrat, linguam mutam attingit & aures surdas, salivam adhibet, lachrymas effundit, oculos sursum elevat. Rationem autem horum omnium prædictus author adducit sequentem: *Ad supplendum quæ deerant ex parte aliorum ad efficaciam ordinariæ potestatis, quæ appellatur gratia curationum.* Non enim volebat Christus, juxta ejusdem authoris sententiam, sua solita potestate & absoluta authoritate, circa hoc miraculum uti, sed ea tantum, quam Apostolis suis delegarat, hæc vero dispositionem exigit in eo, qui sanandus est. Advertendum est insuper, nihil Christum adscribere surdi hujus fidei aut devotioni, neque turbæ peccantis zelo, præsertim cum & hæc non exiguum imperfectionis suæ specimen de se ediderit, petendo manuum

In Marc.

manuum impositionem, & consequenter nescii, Christum unico voluntatis suæ actu oblatum curare potuisse. Ex quibus omnibus author citatus tale nobis elicit documentum: *Undique ergo deficiente, supplet Jesus gemitu, suspectione in cælũ, & applicatione propriæ carnis & sputi tanquam sancta instrumenta adhibendo; nam sancta erant omnia, quæ Jesu erant: & instruxit per hoc discipulos, ad supplendum quandoque orationibus & adhibitione sacrarum rerum, ea quæ desunt ex parte aliorum.* Eadem plane
Ser. in hac Dom. est Jansenii traditio, scribentis: *Forte etiam offerentium fides fuit imperfecta, & nihil de fide & devotione hujus surdi apparet.* Et ideo Christus defectum hunc suppleturus, tot annectit miraculo circumstantias: *In hunc usum sunt instituta Sacramenta ecclesiastica, ut per ea supppleretur, quod alioqui deest fidei & devotioni hominum, atque in ipso baptismatis Sacramento, à Christo facto, desumptæ sunt ex antiqua traditione, similes cæremoniæ his, quæ Christus hic legitur servasse, ut & baptizandi aures & nares, sputo digitis impositocontinganter, & dicatur ei: Ephetha, quod est, adaperire.*

In Marc. 2. Ex hoc ultimo Christi in cælum suspicionis motu, sequentem Albertus M. deducit moralitatem: *Docet nos ad cælum dirigere intentiones nostras, cum aliquid volumus impetrare.* Adducitque illum sacræ Scripturæ textum:
2. Paral. 20. 12 *Cum ignoramus, quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, ut oculos nostros dirigamus ad te.*

In cat. 3. Aliam moralitatem suggerit in catena citatus Beda: *Suspexit quidem in cælum, ut inde mutis loquelam, inde auditum surdis, inde cunctis infirmitatibus doceret medelam esse quærendam*, conformiter illi S. Jacobi Apostoli asserto: *Omne datum optimum, & omne donum perfectum de sursum est, descendens à patre luminum.*
Jac. 1. 17.

Serm. In hac Dom. 4. *Gemere nos docuit*, (S. Antonius de Padua inquit, & ante eum S. Hieronymus,) *& in cælum thesaurum nostri cordis erigere.*

5. Convenientiam maximam fuisse perpendit Salmeron, quod Christus cælum respexerit, ad instructionem scilicet nostram: *Opus est, ut Christus respiciat in cælum, (id est, respicere nos faciat,) omnia Deo tribuendo, & gemere etiam nos efficiendo, ut sic tandem dicat: aperire, ô homo, quantum ad intellectum, videndo cuncta, quæ sub Sole sunt, esse meram quandam vanitatem & afflictionem spiritus.* S. Ignatius de Loyola fixis in cælum oculis sæpius exclamare solebat: *O quam mihi sordet tellus, dum cælum aspicio.*

Serm. 3. In hac Dom. 6. Dionysius Carthusianus scribit: *Per quod docuit nos, in omni tribulatione & angustia ad Deum confugere:* data nobis in exemplar castissima Susanna, quæ cum velut adultera ad mortem lapidanda duceretur, & in
Dan. 13. 35 conspectu flagitiosorum, perversum contra eam testimonium perhibentium senum: *Flens suspexit ad cælum, erat enim cor ejus fiduciam habens in Domino.* Nec inaniter, subito namque Deus miraculose innocentiam ejus prodidit, dum in defensionem Susannæ, Danielis pueri intellectum erudivit, linguam fœcundavit. Imo hæc naturalis prævaluit inter nos agendi methodus, quod scilicet in majoribus adversitatibus & incommodis nostris, in cælum oculos & animum sublevemus, imploraturi auxilium supernum.

Serm. in hac Dom. 7. *Ipso quidem respectu in cælum*, inquit Jansenius, *significans virtutem sanandi se habere à Deo: atque ab illo quærendam omnem medelam.* Non est, cur animæ nostræ salutem aliunde, quam ab hoc Protomedico cælesti speremus, de quo scriptum novimus: *Magnus de cælo venit medicus, quia magnus in terris jacebat ægrotus: ut, ubi*
Hom. in hac Dom. *nobis speranda salus*, inquit Beda, *& qua compunctionis vel lachrymarum sit devotione quærenda ac petenda, significet.*

Serm. 66. ac Dom. 8. Nos insuper cælum intueri ad imitationem Christi necessario debere, notat Albertus M. *Necessarium est nobis, ut ad imitationem Jesu, in cælum suspicientes ingemiscamus; ille autem in cælum suspicit, qui divinam patientiam & longanimitatem devotus attendit, & per hoc Deo gratias agit.*

Ingemuit.

In Marc. 9. Forte ratione difficultatis, quam in perpetrando miraculo expetiebatur, suspiravit & planxit, Carthusianus interrogat; respondetque: *Non utique, sed ex compassione, qua non solum præsenti infirmo, sed universis condoluit, qui dæmonum dominatione premuntur.* Quam eandem
Serm. in hac Dom. Christi ingemiscentis rationem adducit Jansenius: *Ipso gemitu significans, quam misereatur humanæ naturæ, qua tum à dæmonibus, tum ab aliis infirmitatibus, variis modis impetitur propter peccati transgressionem, ac gemendi nobis præbens exemplum, cum pro nostra, nostrorumque salute, supernæ pietatis subsidia invocamus.*

10. Profundebat ab oculis lachrymas Christus, quia surdus iste peccatorum figurabat quemcunque, in peccatis obstinatum & contumacem: quid igitur mirum, si pro unius animæ aberrantis salute planctus multiplicet, quandoquidem pro redemptione ejusdem, omnem paulò post venarum suarum sanguinem erat effusurus? Omnia illa operabatur sacrosancta humanitas, ut unum sanaret miserum, peccatoris inveterati figuram; manibus apprehensum segregat à turba, digitis attingit linguam & auriculas, profunda è corde eructat suspiria, voce mysteriosa, salutisque operativa edebat verba; ut doceremur, tantùm ab eo præstitum esse; quantum sciret, quantumque conferre posset subsidii, ad surditatem nostram sanandam, & duritiam cordium emolliendam.
In Marc. *Ad ostendendum*, inquit Dionysius Carthusianus, *quàm difficile sanaretur anima, spiritaliter surda ac muta*; quo fine author ille Lazari exemplum adducit, in quo inveterata in peccatis anima designatur, inque cujus resuscitatione Christus pariter suspiravit & flevit.

In cat. 11. Beda Jansenio assentitur, dum inquit: *Ingemuit, non quia ipsi opus esset cum gemitu aliquid petere à Patre, sed ut nobis gemendi daret exempla, cum vel pro nostris, vel nostrorum reatibus proximorum, supernæ pietatis præsidia invocamus.*

12. Plangentibus nobis ad imitationem Christi, incunctanter sublevatur malum surditatis & mutitatis nostræ, attamen ut, quid plangere sit, noverimus Al-
Serm. 66. in hac Dom. bertum Magnum audiamus: *Ille ingemiscit, qui magnitudinem & diuturnitatem scelerum suorum considerans, super his vera contritione gemit & dolet; & sic hinc ex Dei gratia contingit, quod aures ejus aperiantur, & lingua ejus referetur, ut recte loquatur.*

Hom. in hac Dom. 13. Beda doctam quandam aliam hujus gemitus rationem subinfert, dum ait: *Suspiciens in cælum ingemuit, ut nobis, qui à cælestibus gaudiis per terrena oblectamenta discessimus, ad hæc per gemitus & suspiria insinuaret esse redeundum.*

14. Dici insuper potest, Christum ingemuisse, quia usum linguæ, multorum instrumenti peccatorum, restituturus erat, quam proinde homo ille postea ad beneficii injuriam forte abuteretur: quantumvis enim incarnata Sapientia, *bene omnia fecit, & surdos fecit audire*, Matt. 7. 37. *& mutos loqui*, nostra nihilominus malitia sæpissimè collatis in nos à Deo bonis & beneficiis abutitur, in quod sanctus Jacobus præcipuè de lingua asseverare voluisse Jac. 3. 6. videtur, dum ait: *Lingua universitas iniquitatis.* Proinde & sanctus Chrysostomus scribit: *Dæmon undique* Hom. 5. ad Baptiz. *nobis insidias parare consuevit, sed facilius lingua & ore peccante: Nullum enim æque congruum illi organum, in ministerium est intentus atq; peccati; nam inde nobis mors, inde lapsus, inde perditio, inde naufragium præparatur.* Poterat meritò Christus reformidare, ne diabolus, qui Primitus linguæ beneficium impedierat postea eadem sanitate recuperata fortiter instigaturus esset atque animaturus ad loquacitates peccaminosas, prout legitur in vita S. Vincentii Ferrerii, ad hunc enim Sanctum virum dum vice quadam Valentiæ, in ipsa nimirum s Joan. Baptistæ nativitate, coram innumerabili populo concionaretur, misera eaque muta adducitur fœmina, quæ à S. Vincentio interrogata, quid vellet, articulariter respondit: *Panem & linguam ô Domine*: Cui sine mora sanctus: *Panem quotidianum, dum vixeris, habebis, officium linguæ non impetrabis; tu vero gratias age divinæ bonitati, quæ tibi negat obfutura; lingua tua nisi sic esset ligata, esset mordacissima, animæ corporisque interitum allatura.*

Et ait illi: Ephetha, quod est adaperire.

Concor. 61. 15. Discutit Jansenius hunc præsentem in Christo imperative loquendi modum: *Qui se, suspiciendo in cælum & ingemiscendo, verum hominem ostendit, jam & divina se præditum potestate declaravit, cum imperativo usus verbo: dixit: Ephetha, quod est, adaperire.* Quibus in verbis idem Author insuper Salvatoris nostri omnipotentiam admiratur, utpote qui uno verbo duo operatus fuerit miracula: *Una vocula communi, & per se nullius momenti tantum effecit, ut duo simul mala auferret, hæc enim dictio, quæ aperire significat, non ad aures tantum*

referri

referri debet, sed etiam ad linguam, quæ hebraica phrasi dicitur aperiri. Isa. 32. 6. *Aperta est lingua mutorum*: Id quod de Zacharia S. Joannis patre, etiam Evangelista asserit: *Apertum est illico os ejus & lingua ejus.* Luc. 1. 46.

16. Beda existimat ab hisce Christi cæremoniis, illas dimanasse, quas Ecclesia in collatione baptismatis adhibere consuevit: *Unde ordo mos increbuit Ecclesiæ, ut sacerdotes illius his, quos percipiendis Baptismi sacramentis præparant, prius inter cætera consecrationis exordia, de saliva oris sui, nares tangant & aures, dicentes: Ephetha. Salivam quidem oris sui gestum, quo initiandi sunt, supernæ sapientiæ designant, per tactum verò narium, ut abjectis dilectationibus noxiis, solum Christi semper amplectantur odorem.* Hom. in hac Dom.

17. Optimum incolumitatis nostræ indicium est, quando patulis auribus vocem Dei excipimus, consequens enim inferri potest, simul etiam Deo recluſas esse cordium nostrorum januas; *Oves meæ vocem meam audiunt.* Et ideo cælestis paranymphus in unicum à dilectissima sua sponsa efflagitabat: *Aperi mihi soror mea, amica mea, columba mea, immaculata mea.* Ecce tibi multiplices divinæ bonitatis affectus & appetitus, quibus rapitur trahiturque erga animam, suum ei cor aperientem, in cujus figura respondit sponsa illa: *Surrexi, ut aperirem dilecto meo.* Surrexit fores cordis sui reseratura, & ideo nuncupatur amica, soror, columba pura & immaculata. Joan. 10. 27. Cant. 5. 2. Ibid. v. 5.

Versus 35.

Et statim apertæ sunt aures ejus, & solutum est vinculum linguæ ejus, & loquebatur rectè.

Et statim.

1. Sine mora, sine dilatione, aperiuntur aures, & solvitur linguæ vinculum, ut doceamur, sine ulla temporis interruptione, summa cum sollicitudine, imperio obedire vocis divinæ. *Jussum verbi illico res secuta est*, inquit Victor Antiochenus, *hæc dicit, unàque cum verbo miraculum in opus abiit.* In Marcum.

Apertæ sunt aures ejus.

2. Observat Albertus Magnus quòd aures surdæ ab Evangelista nominatæ fuerint termino diminutivo, nunc verò completo: *Quæ prius erant auriculæ, modo factæ aures, quia audiunt.*

3. Causam assignat Salmeron, cur Christus primo auditum, exinde verò loquelam restituerit: *Primò aures sunt liberatæ, deinde lingua; primò enim discendum est, ut postea rectè loqui valeamus: Sit autem omnis homo velox ad audiendum, tardius ad loquendum:* Ut porro in discursibus de Deo instituendis proficiamus, & perficiamus, primò omnium aures nostras patefaciamus oportet, sermoni & voci divinę, quà prędicationes Evãgelicas & exhortationes suspiciẽdo, quà inspirationibus internis assentiendo: *audiam quid loquatur in me Dominus Deus.* To. 16. tr. 30. Iac. 1. 19. Ps. 4. 9.

4. Simon de Cassia sentit, debuisse propheticum illud Isaiæ oraculum adimpleri: *Tunc verò aures surdorum patebunt, tunc saliet sicut cervus, claudus; & aperta erit lingua mutorum.* Hugo Card. dicit: *Prius audit homo, postea loquitur.* Quibus subservit illud sapientis monitum: *Qui prius respondet, quàm audiat, stultum se esse demonstrat.* Quem rerum ordinem se quoque inviolabiliter observasse, testatur Regius vates hisce verbis: *Inclinabo in parabolam aurem meam*; quo facto mox subjungit: *Aperiam in psalterio propositionem meam.* Lib. 1. 5. Isa. 35. 5. Prov. 18. 13. Ps. 48. 5.

Et solutum est vinculum linguæ.

5. S. Bonaventura in sensu morali ita discurrit: *Vinculum, quo diabolus animam ligat, est peccatum, quo peccator ligatur, pedibus per pravum affectum, manibus per iniquum tactum, collo per nocivum verbum, lingua per indebitum silentium.* Serm. 1. in hac Dom.

6. S. Thomas pariter sensum sequens moralem, ex hac, historia salutem elicit exhibetque peccatoris, discursu tali: *Pœnitentiæ operatio, quæ consistit in tribus, primò in cordis dolore (suspiciens in cœlum, ingemuit) secundò in oris confessione (& solutum est vinculum linguæ ejus!) vinculum linguæ solvitur peccatoris, cùm peccatum confitetur; tertiò in mandatorum Dei & sacerdotis adimpletione (& apertæ sunt aures ejus) aures peccatoris aperiunt, cùm præcepta Dei & sacerdotis adimplendo & satisfaciendo obedit.* Serm. in hac Dom.

Et loquebatur rectè.

7. *Quomodo enim non rectè loqueretur*, subsumit Victor Antiochenus, *rectèque audiret, cùm naturæ opifex id expleret, quòd naturæ deerat?* In Marcum.

8. S. Bonaventura à sensu literali ad spiritualem transiens, ait: *Quod fit, quando homo non declinat cor suum ad verba malitiæ, ad excusandas excusationes in peccatis, sed confitetur humiliter & apertè omnia peccata sua.* Quod idem non dissimilibus omninò verbis documentum ex hoc textu deducit S. Antonius de Padua, inquiens: *Rectè loquitur, qui peccatum & circumstantias peccati, cum proposito non relabendi, plenariè confitetur.* Ser. 2 hic ps.

9. Hæc loquelæ rectitudo, juxta S. Ambrosii doctrinam, tunc verè possidetur, quando sermocinari novimus cum prudentia Christiana, id est, suo tempore & loco: *Ideo surdo illi & muto, aures & labia tetigit. Dominus in evangelio, ut sciret, quid audiret in mysterio, quod etiam loqueretur. Neque enim otiosè scriptum est: Dominus dedit mihi linguam eruditionis, ut scirem, quando oporteat sermonem dicere: Scire ergo debes, quid audias; scire, quid loqui debeas, scire etiam, quando loqui debeas:* In ps. 40. Isa. 50. 4. Ezech. 3. 10.

10. S. Gregorius in commentario horum verborum (*Filii hominis omnes sermones meos, quos ego loquor ad te, assumè in corde tuo, & auribus tuis audi, & vade ad filios populum & loqueris ad eos*) ita discurrit: *Vigilanter intuendum est, quòd voce Domini ad Prophetam dicitur, ut prius sermones ejus audiat, & postmodum loquatur; audimus enim verba Dei, si facimus; & tunc ea proximis rectè loquimur, cum prius ipsi fecerimus.* Cui consonat pariter & illud S. Antonii de Padua, dicentis: *Rectè loquitur, qui quod prædicat, opere attestatur.* Hom. 10. in

11. Aliter Dionysius Carthusianus hanc loquelæ rectitudinem interpretatur, dicens: *Sic qui spiritualis visus illustrationem, interiorumque aurium apertionem à Christo sortitur, loquitur rectè, id est, justè, sapienter atque salubriter, prout monet Apostolus: Sermo vester semper in gratia, sale conditus sit.*

12. Beda hanc rectitudinem ad unam succinctè loquendi methodum reducit: *Ille solus rectè loquitur, qui linguam tactu sapientiæ, ad loquendum instituit.* Custodia denique linguæ principalissimum est salutem assequendam medium, Sapiente attestante: *Qui custodit os suum, custodit & animam suam.* Prov. 21. 23

13. Psalmista, vir secundùm cor Dei, docet nos omnes, quomodo ad perfectionis apicem conscenderit, dicens: *Dixi: custodiam vias meas.* At ecce, quam in custodiendis sensibus methodum servavit, quam ingressus est viam, ut nec ad dextram nec ad sinistram devius declinaret; Ipsemet respondit: *Ut non delinquam in lingua mea, posui ori meo custodiam.* Lingua, juxta Anatomistarum traditionem, duas habet venas, quarum altera fertur ad cor, altera ad cerebrum: hæcque est causa, quare multiplex è sola lingua eliciatur notitia tam malorum quam bonorum signorum alicujus infirmitatis. Verè equidem excellentissimo ejus artifici meritò dici potest: *Omnia in sapientia fecisti,* cujus manus fabricarunt nos: *Manus tuæ Domine fecerunt me, & plasmaverunt me totum.* Placet porro ex hoc prælibato sensu literali ad moralem transire, *quia omnia in figura contingebant* Altera igitur harum venarum seu nervorum ad cerebrum ascendit, ubi sedem habet intellectus; hæcque designat materiam linguæ omnimodè moderatam, rectèque dispositam esse debere, tam in discursu quàm ratione, imò & in corde; quia *ex abundantia cordis os loquitur.* Unum inter cætera, manifestum virtutis ac malitiæ indicium in anima, est lingua, plus minusque custodita: *In lingua sapientia dignoscitur, & sensus; & scientia, & doctrina in verbo sensati.* Tritum est Socratis effatum, qui juvenis cujusdam mores experturus, ajebat: *Loquere ut videam.* Confirmat hoc ipsa incarnata sapientia, dum inquit: *Bonus homo de bono thesauro cordis sui, profert bonum: & malus homo de malo thesauro profert malum; ex abundantia enim cordis os loquitur.* Aliam adhuc eamque ingeniosam linguæ considerationem adducit Chrysostomus: *Deus enim velut muro duplici voluit circundari, nam dentium tegmine & labiorum custodia continetur, ut verba improvida garrulitate proferatur.* Natura duas quidem nobis aures, sed unam tantùm impertiit linguam, ut scilicet industriè auscultemus, at cautè & sobriè loquamur; docti insuper de Apostolo, ut *sit omnis homo velox ad audiendum, tardius ad loquendum;* Nam teste Ecclesiastico: *Qui odit loquacitatem, extinguit malitiam.* Ps. 38. 2. Job 10. 8. Matt. 12. 34. Eccli. 4. 29. Luc. 6. 45. Hom. 10. in Ezech. Iac. 1. 19 Eccli. 19. 5.

Versus 36.

Et præcepit illis, ne cui dicerent; quantò magis autem eis præcipiebat, tantò plus prædicabant.

Et præcepit illis, ne cui dicerent.

Mc

1. Calumniabantur Phariſæi, Chriſtum aucupandis popularibus inhiare applauſibus; exhibiturus igitur, juratum ſe eſſe omnis obſtinationis, & vanæ gloriæ hoſtem, præceptivè inhibet patratum à ſe miraculum populari. *Ut teſtes ex hoc præcepto fierent*, inquit quidam Author, *contra calumniatores, qui dicerent: Tu teſtimonium perhibes de teipſo, teſtimonium tuum non eſt verum, ego gloriam meam non quæro.*

Angel de Pas in Marc.

Ioan 8. 13.

Ibid. v. 19

2. Albertus M. dicit id Chriſtum præcepiſſe: *Non præcepto obſervationis ſed inſtructionis, ad humilitandum magnis factis, exemplo Domini, ne cui dicerent, & per hoc non jactare bona ſua diſcerent.*

3. Aliam Theophilactus moralitatem adducit, inquiens: *Docemur hoc loco, quod, quando benefacturi ſumus, ne plauſus vel celebritates ex beneficiis quæramus: Cum autem beneficia acceperimus, ut benefactores, licet ipſi recuſent, laudemus & prædicemus.*

Quantò autem eis præcipiebat, tantò magis plus prædicabant.

4. Quo perfectius, quantum eſt ex parte noſtra, omnes virtutes, bonaque opera noſtra, modeſtiæ & humilitatis inſtinctu occultare ſtuduerimus, eò amplius ad majorem gloriam ſuam, proximorum utilitatem, & excellentiorem noſtri ipſius profectum ac meritum eadem propalare intendit: præterquamquod tritum ſit axioma, quia honor ſequitur fugientem.

5. Turbam hanc velut devotam, ſuoque benefactori gratam, docet eſſe laudandam Janſenius: *Nihil peccaverunt, ſed potius id fecerunt, quod debuerunt; ut enim eſt hominis verè benefici, non exigere laudem aut gratiam aliquam pro beneficio; ita grati eſt hominis hoc impenſius referre gratiam, quo, qui beneficium dedit, nullam exſpectet gratiam.*

Serm. in hac Domin.

6. Advertit optimè Angelus de Pas hanc turbis prohibitionem non obiter à Chriſto ſed induſtriè inculcatam fuiſſe, ideoque ipſis reiteratam: *Quantò magis ei præcipiebat, non leviter aut ſemel præcepit, facti ſilentium obſervari, ſed iterum atque iterum, ac vehementi comminatione indixit taciturnitatem.* Quo agendi modo nos inſtruit, *non ſequitur velle latere & occultari facta noſtra, ſed ex animo, & maxima cum diligentia opus abſcondere, ne nos vanæ gloriæ exponamus, qui ad eam proni ſumus. Tantò magis plus prædicabant*, dicit idem Author, *quia tantò magis Deus è cælis præcipiebat, qui humilia reſpicit in cælo & in terra, ipſeque exaltat.*

Verſus 37.

Et eò amplius admirabantur, dicentes: Bene omnia fecit; & ſurdos fecit audire & mutos loqui.

Bene omnia fecit.

1. Angelus de Pas hujuſmodi rationem reddit; quare Chriſtus omnia feciſſe diceretur bene: *Quia Deus, qui bonus per eſſentiam cum ſit, perfecta ſemper operatur; unde vidit cuncta, quæ fecerat, & erant valde bona.*

Gen. 1. 31.

Sed opponet fortè quiſpiam illud Pſalmiſtæ lamentum: *Circumdederunt me mala, quorum non eſt numerus*: Quis enim videt, omni ex parte, in hac lacrymarum valle, quanta indies & pœnæ & culpæ inundent diſpendia? Huic objectioni ſatisfacit celebre illud ſancti Auguſtini axioma, dicentis: *Deus meus judicavit de malis benefacere, quàm mala nulla eſſe permittere.* Et alibi pariter: *Neq; enim Deus omnipotens, cum ſummè bonus ſit, ullo modo ſineret mali aliquid eſſe in operibus ſuis, niſi uſque adeo eſſet, omnipotens & bonus, ut benefaceret etiam de malo.*

Pſ. 39. 13.

Enchir. to. 3. v. 15. Et lib. 14. de civ. Dei c. 11.

Unde Joſeph à fratribus ſuis in Ægyptum venditus, profitebatur dicens: *Vos cogitaſtis de me malum, & Deus vertit illud in bonum.* Duplex eſt, ut diximus, in orbe malum, culpæ ſcilicet & pœnæ, primum gravius ſecundo; illud S. Bernardus dum ſollicitè diſcutit, magni perhibet eſſe originem boni: *Miro quodam modo ipſum peccatum etiam in juſtitiam cooperatum, & humiliores efficimur & cautiores.* Hujus porro multiplices fructus pauciſſimis hiſce verbis ſubtiliter concludit Apoſtolus: *Si ſubſtinebimus, & conregnabimus.* Mala enim pœnæ, cum amore & patientia Chriſtiana tolerata directam nobis in cælum viam planant.

Gen 30. 20.

Serm. 2. ſup. pſ. qui habit.

2. Tim. 2.

Tom. 6. tr. 30.

2. Ly *bene* variis veſtit circumſtantiis Salmeron: *Bene omnia fecit: potenter, ſapienter, juſtè, miſericorditer, ſuaviter, opportunè omnia fecit.* S. Bonaventura *Te omnia* examinans, dicit: *Omnia per ipſum facta ſunt*; Auguſtinus: *Per quem factus eſt Angelus, & per ipſum factus eſt vermiculus; unde omnes Reges, & Pontifices & Imperatores, de tota potentia ſua non poſſent creare unam muſcam.*

Ser. 4. in hac Dom.

3. Nequaquam de nobis verificari poteſt: *Bene omnia fecimus.* Utpote qui collatis in nos à Deo beneficiis, qui tempore, ſanitate, juventute, ingenio, ſenſibus, divitiis, tribulationibus & infirmitatibus abuſi ſuimus, cùm tamen Deus hæc & illa conceſſerit, tanquam profectus & ſalutis noſtræ media; ſacramenta, bona conſilia, pia exempla, & omnia alia, ſaluti noſtræ cælitus deſtinata, auxilia flocci æſtimantes, *malè omnia fecimus:* quapropter ſupplicemus ei, ut mala convertat in bonum quia *potens eſt de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ.*

Matth. 3. 9.

4. *Quod certè eloquium in ſolum Deum competit*, ait Janſenius, *nemo enim mortalium, qui bene omnia fecit; quia non eſt juſtus, qui non peccet:* Unde Eccli. 30. *Opera Domini univerſa, bona valde.*

Serm. in hac Dom.

Et ſurdos fecit audire, & mutos loqui.

5. Doctè animadvertit Dionyſius Carthuſianus, S. Marcum non meminiſſe hujus in ſurdo & muto perpetrati miraculi, cum omnibus illis circumſtantiis & perſonis, cum quibus illud nobis repræſentat S. Evangeliſta Matthæus, hic enim alios inſuper tum ſurdos & mutos, tum cæcos & mancos annectit: *Sed Marcus ſcribit de uno, cujus oratio ſolemnius facta eſt, & multa myſtica figuravit, eratque mirabilior, quia in uno homine tria ſigna ſimul facta videntur; dum obſeſſus liberatur, ſurdus auditum, & mutus loquelam recuperat.*

DOMINICA XII. POST PENTECOSTEN.

Evangelium ex cap. 10. Lucæ.

v. 23. *Beati oculi, qui vident, quæ vos videtis. 24. Dico enim vobis, quod multi Prophetæ & Reges voluerunt videre, quæ vos videtis, & non viderunt; & audire quæ vos auditis, & non audierunt. 25. Et ecce quidam legisperitus ſurrexit, tentans illum & dicens: Magiſter, quid faciendo, vitam æternam poſſidebo? 26. At ille dixit ad eum; In lege quid ſcriptum eſt, quomodo legis? 27. Ille reſpondens, dixit: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis, & ex omni mente tua; & proximum tuum ſicut teipſum. 28. Dixitq; illi: Rectè reſpondiſti; hoc fac & vives. 29. Ille autem volens juſtificare ſeipſum, dixit ad Jeſum: & quis eſt meus proximus? 30. Suſcipiens autem Jeſus, dixit; Homo quidam deſcendebat ab Jeruſalem in Jericho & incidit in latrones, qui etiam deſpoliaverunt eum, & plagis impoſitis abierunt, ſemivivo relicto. 31. Accidit autem, ut ſacerdos quidam deſcenderet eadem via, & viſo illo præterivit. 32. Similiter & levita cùm eſſet ſecus locum & videret eum, pertranſiit. 33. Samaritanus autem quidam iter faciens, venit ſecus eum, & videns eum, miſericordia motus eſt. 34. Et appropians alligavit vulnera ejus, infundens oleum, & vinum, & imponens illum in jumentum ſuum, duxit in ſtabulum, & curam ejus egit. 35. Et altera die protulit duos denarios & dedit ſtabulario, & ait. Curam illius habe; & quodcunque ſupererogaveris, ego cum rediero, reddam tibi. 36. Quis horum trium videtur tibi proximus fuiſſe illi, qui incidit in latrones? 37. At ille dixit: Qui fecit miſericordiam in illum: & ait illi Jeſus: Vade, & tu fac ſimiliter.*

Verſus 23.

Beati oculi, qui vident, quæ vos videtis.

Beati oculi, qui vident.

1. Textus ille contrariari videtur alteri, quem à S. Joanne allegatum, & à Chriſto pronuntiatum novimus, nimirum: *Beati oculi, qui non viderunt & crediderunt.* Difficultatem hanc Toletus reſolvit, conſiderans, ſanctum Apoſtolum Thomam, negando ſe credituurum niſi videret, intendiſſe viſionem, velut indicem & conditionem, ſine qua non, fidei ſuæ; quia ut primùm ipſe Magiſtrum ſuum vidit, illicò eum reſurrexiſſe credidit, & ideo inibi Chriſtus præponit illos, qui

Joan. 20. 15.

qui credunt absque eo, quòd à sensu visus ad credendum inducantur. In præsenti autem evangelio: *Simpliciter & absolutè, consideratur aspectus, & præsentia Christi; hoc autem fuit insigne beneficium & privilegium, nec ob eam præsentiam, discipulorum fides minor fuit; nametsi Christum viderunt, ipsum tamen Messiam & Dei filium esse non viderunt, sed crediderunt.*

2. S. Cyrillus Alexandrinus in Cat. per ly *videre* non semper visionem strictè dictam, designari docet: *Illud autem scire convenit, quia videre non significat actum oculorum, sed mentis recreationem in præteritis beneficiis; puta, si quis dicat: Iste vidit bona tempora, id est, gavisus est in bonis temporibus, secundum illud; Videas bona Jerusalem.* Multi quidem Judæorum oculis suis viderunt Christum, sed non crediderunt in eum, nec quidquam ipsis in redemptionem profuit adventus & præsentia Christi. Albertus M. in persona Christi, quinam videndo Salvatorem beati sunt, ostendit inquiens: *Beati sunt, qui sic me exterius aspiciunt, quod interius divinitatem per fidem in me, ex exterioribus miraculis intelligunt.* Dionysius Carthusianus dictam visionem tam de corporali quàm & spirituali simul intelligendam esse existimat: *Prædicta intelligenda sunt de visu & auditu interiori, conjuncto visui atque auditui exteriori.*

Quæ vos videtis.

3. Advertendum est, Christum non dicere tantùm & solitariè: *Qui vident*; sed incunctanter adjungere: *Quæ vos videtis.* Duo autem, prout Cajetanus considerat, videnda erant in Christo, docente & miracula perpetrante: Primum omnibus tam bonis quàm malis commune, scilicet contemplari miracula & visibilem humanitatis speciem; secundum, bonorum tantummodo oculorum objectum erat, viva fide credentium, ipsum esse promissum in lege Messiam filium Dei, & Salvatorem mundi. Utriusque hujus objecti differentiam prædictus Author sequenti assignat discursu: *Non dicit beatos oculos, qui vident primum (cum hoc viderint etiam multi iniqui) sed qui vident utrumque; propter hoc enim limitando dixit: Quæ vos electi & boni videtis:* Luc. 8. 11. Vos scilicet Apostoli mei, quibus *datum est nosse mysterium regni Dei.* De qua felicitate Didacus Stella ita discurrit: *Erat quædam beatitudo, videre hominem illum, quem sciebant verum Deum esse, in quo omne bonum nostrum positum esse agnosceremus.* Beatos profectò hi discipuli se proclamare poterant, utpote qui præsentia fruebantur sacrosanctæ Redemptoris nostri humanitatis, intra quam pretiosissimus divinitatis, paradisum beatificantis thesaurus sese occultabat. Beati utique erant ob cœlestem Christi conversationem; unde majori cum veritate, quàm Apostolus Paulus, dicere Phil. 3. 20. poterant: *Conversatio nostra in cœlis est.* Sanctus Petrus Christum quadam vice alloquens, dicebat: *Verba* Ioa. 6. 69. *vitæ æternæ habes:* At discipuli pignus possidebant beatitudinis; quia *hæc est vita æterna; ut cognoscant te solum* Joan. 17. 3. *verum Deum, & quem misisti Jesum Christum*

4. Iterum sese longè fortunatissimos existimare poterant, quia jam tum novæ legis gratiæ, & evangelicæ primitiis fruebantur, cum admirabili incremento, & maxima ad legem Mosaicam differentia. Beatos dicebat Regina Saba Salomonis famulos: *Beati viri tui* 3 Reg. 10. *& beati servitui, qui stant coram te, & audiunt sapientiam tuam:* sed *Ecce plus quam Salomon hic:* Videtur in præsenti verificari potuisse, quod olim, in diverso licet proposito, populus Hebraicus asserit, *Heu quis* Matth. 12. *victurus est, quando ista faciet Dominus?* Industriè Num. 24. 23. hanc legis gratiæ prærogativam nobis expressit Didacus Stella hocce sermonis compendio: *Videmus peccatum primorum parentum per Christi mortem abolitum, Deum factum patrem nostrum, fratrem nostrum; vade & dic fratribus tuis: Advocatum habemus apud Patrem;* 1 Joan. 2. 1. *cœlum nobis patet, non fecit taliter omni nationi.* De antiqui testamenti patribus dici potest, quòd *Vide-* 1. Cor. 13. 12. *runt per speculum in ænigmate, nos autem facie ad faciem, gloriam Domini speculantes.* Totus olim mundus, parvo excepto Judææ districtu, per tot sæculorum intervalla, genibus flexis dæmonia falsaque simulacra adorabat; ast hodie fidei nostræ catholicæ triumphat veritas; hodie propheticum verificatur dictum: Ps. 92. 5. *Testimonia tua credibilia facta sunt nimis:* Partim tot figurarum & prophetiarum adimpletione, partim tam frequenti miraculorum confirmatione & dogmatum solliditate, ut nihil dicam de irrefragabili millium aliorum signorum evidentia. Ipsi iidem Hebræi, qui præ omnibus terrarum populis, veri Dei cognitionem habebant intolerabilibus & innumerabilibus intricati erant cæremoniis, ritibus & præceptis, sustinentes *sarcinam*, ut inquit sanctus Augustinus, *innumerabilium observationum.* Serm. 9. de verb. Domin. Nos verò suave duorum præceptorum, amoris scilicet Dei & proximi jugum portamus; nobis in statu legis evangelicæ abundans confertur gratia, negata Hebræis, præceptorum gravitate obrutis: *Lex per* Ioan. 1. 17. *Moysen data est, gratia & veritas per Jesum Christum facta est.* Illis dicitur: *Accepistis spiritum servitutis in* Rom. 8. 15. *timore:* Nobis autem: *Spiritum adoptionis filiorum,* Ibid. *in quo clamamus: Abba Pater.* Neque mirum, quia nos *non sumus ancillæ filii, sed liberæ.* Gal. 4. 31. Ipsi per multorum seriem sæculorum, grave sufferentes Mosaicæ legis jugum, post vitam hanc, æternam in sinu Abrahæ retributionem expectabant; nos verò, qui ultima laboris hora vineam Dominicam intravimus, indilatè beatitudinis denarium obtinemus Dixerit meritò quilibet Christianus: *In loco pascuæ ibi me collocavit; super* Ps. 22. 2. *aquam refectionis educavit me.* Populus Hebræorum manna recreabatur cœlesti, nos sanctissimo Christi corpore; illis miraculosè aqua fundebatur de petra durissima, nobis Dei filius sanguinis flumen ducit è venis pro- Apoc. 1. 5. priis, *ut lavaret nos à peccatis nostris in sanguine suo.* Israeli Deus in hæreditatem dedit Palæstinam, at nobis regnum cælorum. Considerate vos denique ipsimet nimiam aliorum auxiliorum ad salutem nostram cælitus hodie submini strat orum abundantiam, beneficiorum immensitatem, & eminentiam, sacrificiorum & sacramentorum majestatem, bonorum exemplorum frequentiam, intercessionum sanctorum efficaciam, librorum sacrorum & spiritualium pretium, reliquiarum, & indulgentiarum thesauros, verbi divini dissem inationem, precum fervorem, & alia hujusmodi, quæ Deus legi evangelicæ clementer impertivit.

Versus 24.

Dico enim vobis, quod multi Prophetæ & Reges voluerunt videre, quæ vos videtis, & non viderunt; & audire quæ vos auditis & non audierunt.

Dico autem vobis, quod multi Prophetæ & Reges, &c. Matth. 13. 7.

1. In S. Matthæo 13. 7. dicitur: *Multi Prophetæ & justi.* Glossa ait: *Prophetæ & justi, à longe gloriam Domini viderunt per speculum in ænigmate, sed Apostoli præsentem Dominum habentes, & ab ipso, quæ volebant, interrogantes, non per Angelos, vel varias visionum species, docebantur.* De iisdem sanctis Prophetis & Patriarchis Hugo Cardinalis dicit in persona Christi: *Voluerunt videre, quæ vos videtis, oculo corporali, scilicet me miracula facientem.* Urgebat Moyses: *Mitte, quem missurus es.* Exod. 4. Instabat David: *Inclina cælos & descende; ostende faciem tuam, & salvi erimus.* Ps. 143. 5. Clamabat Isaias: *Mitte agnum Domine Dominatorem terræ.* At Christus omnibus his sanctis Patriarchis & regi, pauperes & contemptibiles elegit piscatores. Unde Didacus Stella ait: *Observandum, quam parum valeat, coram oculis Dei, vel regem esse vel Prophetam vel Principem; vel Magnatem, divitem aut potentem, qui oculos conjicit in pauperes piscatores contemptos judicio mundi; & hos in amplissimas dignitates elevat, potentes verò dejicit.* Ps. 79. 4. Isa. 16. 1.

2. Beda eodem & justos & Reges nomine nuncupari advertit, cujus rei sequentem tradit rationem: *Ipsi enim sunt Reges magni; qui tentationum suarum motibus non consentiendo succumbere, sed regendo præesse noverunt.* Rupertus Abbas Deum Abraham dicere notat: *Pœnam te ingentes, regesque egredientur ex te; Reges hic* L. 3. in c. 17. *rectè accipiuntur,* inquit Author ille, *qui apud ipsum pro* Gen. v. 6. *fidei merito noti sunt, de quibus ipse in evangelio: Dico enim vobis, quod multi, &c.*

Audire, quæ vos auditis &c.

3. S. Bonaventura dicit: *Hoc enim erat maximum be-* In Luca. *neficium, audire Deum loquentem, non per creaturam, sed in propria persona, quod commemoratione Apostolus ait:* Hebr. 1. 1. *Multifariam, multisque modis olim Deus loquens in Prophetis, novissimè diebus istis locutus est nobis in filio.*

4. Sciendum, nos non minori hodie privilegio frui, quàm ipsi olim discipuli, visibiliter divina Christi præsentia gaudentes, fruiti fuere; nobis namque ipsemet expressè dixit: *Ecce ego vobiscum sum omnibus die-* Matth. 28. 20. *bus.* Et nos corporalem ejus præsentiam in sanctissi-

mo Altaris Sacramento veneramur: audierint illi sensibilem loquentis vocem, nos eam in dies in Evangelio excipimus, & per servos ejus, de quibus ipse attestatur: *Qui vos audit, me audit.* Luc.10. 16.

Versus 25.

Et ecce, quidam legisperitus surrexit, tentans illum, & dicens: Magister quid faciendo, vitam æternam possidebo?

Et ecce quidam legisperitus.

Ibidem. 1. S. Ambrosius hoc eum colore depingit: *Verba legis tenens, vim legis ignorans.* Gloria pariter malitiam hujus legisperiti insinuans, dicit: *Legis dator, qui sine fide in lege jacebat.*

Surrexit.

In Luca 2. Albertus M. ly *Surrexit*, potiùs literaliter, quàm spiritualiter interpretans, ait: *Inter alios demonstrabilis videbatur, surrexit in signum majoris elationis, in altum superbiæ cor erexit*; reliquis arrogantior & petulantior Christum aggressus est.

3. *Surgit ut stet*, inquit Glossa; *stat, dum magistrum vocat, sed & stando tentat Deum, tacendo quod erat.*

Tentans illum.

4. Citatus in catena S. Cyrillus, multos tunc temporis fuisse docet, qui instigante contra Christum invidia & malitia, totam passim percurrerint Judæam, Christum accusantes, quòd & legem Mosaicam inutilem esse prædicaret, & nova dogmata disseminaret: *Volens ergo legisperitus seducere Christum, ut aliquid contra Moysen loqueretur, adest tentans eum.* Lyranus authoritatem Bedæ citans, existimat legisperitum de vita æterna interrogasse, ad observandum, si quid forte Christus contra Moysen loqueretur: *Et ideo Christus, per verba Moysi respondendo, confudit eum, per hoc ostendens, quod derisores fidei Catholicæ sint confutandi ab illis, qui sciunt & possunt, per illud, quod tenent indiscusse.* Glossa tradit, quòd legisperitus ille *Occasionem tentandi accipit ex verbis Domini, ubi dicit: Gaudete, quòd nomina vestra scripta sunt in cælis.*

5. Lucas Burgensis sensui literali adhærens, ait: *Tentans, experiri volens, an esset aliquid à lege alienum responsurus, (id enim ex Domini responsione manifestum fit,) ut quasi apostatam, & impiæ defectionis auctorem exagitaret.*

6. Didacus Stella tum hujus, tum multorum aliorum impietatem Doctorum repræsentant verbis sequentibus: *Peritum se judicabat, & non quærebat ut disceret, sed ut tentaret, sicut est mos literatorum superborum; adverte, quemadmodum legisperiti, Doctores & sapientiores, sint capitales inimici Christi, & qui prius eum & suam doctrinam persequuntur; nulla est gens tam pestifera & iniqua, quàm literati.* Modificat autem propositionem hanc subjunctis immediatè verbis: *Ut literati, qui depravatam habent conscientiam;* adducitque exemplum in Luthero, quod extendere poteris ad plurimos alios hæresiarchas.

Magister.

7. Albertus Magnus dicit: *Magistrum vocat, ut dicit Chrysostomus, cujus non vult esse discipulus.*

Quid faciendo.

8. Solidè hæc verba ponderat Dionysius Carthusianus: *Quid faciendo, id est, quibus operibus promoveri potero & fortiri beatitudinem æternam? Sciebat itaque, quòd non loquendo duntaxat, sed etiam operibus virtuosis insistendo, obtineatur felicitas.* Hugo Cardinalis ita discurrit: *Non dicit; qualiter disputando, aut qualiter loquendo vel audiendo; cùm tamen hæc bona sint: sed bona operatio necessaria est ad salutem, ubi eam necessitas non excludit; non enim auditores legis, sed factores justificabuntur.* Unde juxta doctrinam Toleti, legis ille peritus, verbis hisce, multorum confutavit, hodieque confutat hæresin, credentium & docentium, ad salutem sufficere solam sine bonis operibus fidem: *Hic non sola fide contentus interrogat: quid faciendo, vitam æternam possidebo?* quare & S. Jacobus Apostolus, postquam præmisisset: *Si quis perspexerit in lege*, mox prosequitur, dicens: *Factor operis, hic beatus in facto suo erit.* Eadem est Alberti Magni doctrina, inquientis: *Totum meritum id faciendo consistit principaliter, & parum in dicendo vel docendo, nisi conjungatur & opus.* Rom.2. 13. Jac.1. 25.

9. Notissima est quoque illa apud sanctum Matthæum c.7. v.21. Salvatoris nostri protestantis sententia *Non omnis, qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum, sed qui facit voluntatem Patris mei, qui in cælis est.* S. denique Jacobus Apostolus in epistola sua canonica, ubi fusè hac de materia tractat, apertum hujusce veritatis testimonium perhibet, dicens: *Fides sine operibus mortua est.* Matt.7. 21. Jac.2. 26.

Vitam æternam.

10. Existimat Toletus, populum hebraicum notitiam habuisse non solùm remunerationis & bonorum temporalium, quæ Deus præceptorum suorum professoribus, & observatoribus promiserat, sed etiam æternorum, prout legitur in libro Tobiæ c.2. v.18. qui ad suarum solatium ærumnarum, dicebat *Filii Sanctorum sumus, & vitam illam exspectamus, quam Deus daturus est his, qui fidem suam nunquam mutant ab eo.* Similiter & in Ecclesiastico legimus: *Qui elucidant me, vitam æternam habebunt.* Et apud Danielem: *Evigilabunt alii in vitam æternam.* Ad hæc erat nos inter & populum istum differentia, quòd illi in Christum crederent venturum, nos in præsentem; quòd illi post mortem in sinu Abrahæ exspectare debuerint relationem regni cælestis, usque ad Christi adventum; nobis autem, mox post nostrum ex hac vita transitum, patet ad cælum aditus. Tob.2. 18. Eccli.24. 31. Dan.12. 2.

Possidebo.

11. Hugo Cardinalis hac super voce ita discurrit: *Per quod notat, viam æternam esse hæreditatem hominum, jure hæreditario possidendam, non in præsenti, sed in futuro.* Didacus Stella docet, hoc verbo nobis significari, beatitudinis permanentiam & stabilitatem: *Possidebo, ait; quia æternitas est interminabilis vitæ tota simul & perfecta possessio.*

Versus 26.

At ille dixit ad eum: in lege quid scriptum est? quomodo legis?

In lege quid scriptum est?

1. Si Scripturam sacram non sola manu, sed & attento corde pervolverimus, viam salutis æternæ in ea reperiemus: *Scrutamini scripturas, in quibus vos putatis vitam habere*: id quod diu ante præmiserat Sapiens: *Mandatum lucerna est, & lex lux.* Didacus Stella sentit, incarnatam Sapientiam hoc responso voluisse docere nos, in Scripturis sacris inveniri omne id, quod nos credere & operari necessum est, pro possessione vitæ æternæ consequenda: *Ex Scriptura discere nos oportet, quid sperandum, quid metuendum, fugiendum, acceptandumque sit; omnis enim Scriptura divinitus inspirata, utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in justitia, ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus.* In sacræ & spiritualis lectionis encomium, Chrysostomus ita discurrit: *Perspicuum est, spirituali lectione animam sanctificari, & gratia Spiritus sancti affatim infundi.* Veruntamen opportuniùs ad rem nostram, alio quodam in loco docet, quòd *Scripturarum lectio, cælorum est reseratio.* Joan.5. 39. Prov.6. 23. 2.Tim.3. 16. Hom.32. in Joan. Hom.1. in var. Isa.

2. Hæc interrogatio Christi convenientissimè nobis deservire debet, in materia quacunque dubia; ut igitur omnem in operando, vel omittendo præcaveamus errorem, ita eos ipsos alloquamur: *In lege quid scriptum est?* Estne hæc actio mea conformis legi divinæ & charitati proximi? redundatne in aliorum perniciem? esne ad majorem Dei gloriam ordinata? &c.

Quomodo legis?

3. Meritò, inquit Hugo Cardinalis, *modum legendi quærit Dominus à magistro legis, innuens, non eundem modum legendi inesse omnibus magistris; quidam enim legunt legem, sed docent ore tantùm;* citatque textum illum, quo Salvator noster sedentes in cathedra Moysis, Pharisæos redarguit: *Dicunt & non faciunt. Alii legunt, sed docent manu tantùm, ut simplices, justi, & bonæ mulieres, quorum vita, magistra est multis, & efficaciùs docent, quàm magistri.* Cujus rei veritatem confirmat illo S. Bernardi testimonio, dicentis: *Efficacior est prædicatio exempli quàm verbi; alii legunt, seu docent ore & manu, ut magistri, qui faciunt quod docent: hoc tertio modo non legebat iste magister legis; ideo quærit Dominus: quomodo legis? id est, quomodo doces discipulos tuos, qui adhuc nescis, per quid venitur ad vitam?*

4. Interrogationem hanc: *Quomodo legis?* ad multos alios Doctores dirigi posse, inquit Didacus Stella, qui in scholis cum ingenti discipulorum concursu præsident: *Legisne, ut discipulis proficias, an solùm, ut sapientem te jactes & ostentes? quia inter Doctores Israel,*

qui

qui publicè legebant, nullus erat, qui hoc adimpleret. Dixit Isaias: Ubi est literatus? ubi est legis verba ponderans.

5. Albertus Magnus aliter commentatur, dicens: *Hoc est, ad quem intellectum legis? quasi dicat: Multi errando legunt Scripturas.*

Lib. 20. mor. cap. 8. 6. At juxta sancti Gregorii mentem, per verba illa ingens reprehenditur legentium error: *Quidam non quærunt in lectione ea, unde ad virtutem erudiantur, sed ea, unde singulariter eruditi appareant.* Quapropter fructuosum nos docet libros sacros legendi modum S. Augustinus, dum ait: *Optimè uteris lectione divina, si eam tibi adhibeas speculi vice, ut ibi velut ad imaginem suam anima respiciat, ut vel fœda quæque corrigat, vel pulchra plus ornet.*

Epist. 149.

Versus 27.

Ille respondens, dixit: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis, & ex omni mente tua; & proximum tuum sicut teipsum.

Ille respondens, dixit.

1. *Dixit quod legerat*, ait glossa, *sed non implevit, quod scriptum erat; quia in præsentia habebat Deum, quem diligere debebat; sed hunc, magistrum non Deum vocat.*

Diliges.

2. Convenientissimè inquit D. Thomas 2. 2. q. 44. a. 1. constitutum fuisse homini præceptum, de amando Deum: *Cùm per charitatem dirigatur homo in ultimum finem, ac ad ea disponatur, quibus ipsum assequitur, conveniens*

1 Tim. 1. 5. *fuit, de divina dilectione aliqua dari præcepta.* Et ideo S. Apostolus nos docet, quòd *finis præcepti est charitas, de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta.* Imo omnia Decalogi præcepta ad Dei aut proximi amorem ordinantur.

Dominum Deum tuum.

3. Didacus Stela diversas conglomerat rationes, ob quas Deus à nobis amari debet: *Diliges, quia est Deus; diliges, quia Dominus; diliges, quia tuus; diliges illum propter se: diliges propter sua, & diliges propter te: ex omni parte diligendum se exhibet Deus, quia bonus, quia delectabilis, quia utilis.*

4. Ly *Tuum* accuratè ponderat Albertus Magnus, dicitque esse tuum: *Qui te jure creationis & redemptionis possedit Deut. 32. 6 Dominus Deus tuus, qui possedit, fecit & creavit te; vel tuus, qui se tibi dedit ad votum & usum.*

Ex toto.

5. S. Bonaventura docet: *Ad perfectum modum diligendi Deum requiritur, quòd referamus in ipsum omnes cogitationes, omnes affectiones & omnes operationes.*

6. Tribus terminis scholasticis, (comparativè finaliter & appretiativè,) hanc nostram Deum ex toto corde diligendi obligationem elucidare placet. Primò igitur Deus toto corde *comparativè* amandus est à nobis, id est, tanto Deum amore prosequi oportet, ut nullam, ne minimam quidem cordis nostri partem possideat inimicus, diabolus scilicet, mundus, vel peccatum. Proinde sanctus Basilius ait: *Hoc quod ex toto dixit, divisionem in alia nullam admittit, qui autem amicus est Dei perfectus, ei totam animam tribuit.* Id quod etiam hisce verbis sanctus Chrysologus docet: *Quidquid est cordis, quidquid mentis, quidquid virtutis humanæ, ita Dei amore vult possideri, ut homo mundanus non haberet, quod violaret affectus.* Secundò *Finaliter:* quia Deus, tanquam objectum, scopus & terminus omnium cogitationum & operationum nostrarum, affectu & voluntate nostra perfecta diligi debet; ipse sit centrum oportet, ad quod tanquam ad finem ultimum, omnes dirigantur & actionum & intentionum nostrarum lineæ, præponendo ipsum omnibus rebus aliis tam integrè, & perfectè, ut potiùs omnium aliorum, quàm unius Dei gratiæ & amicitiæ jacturâ facere statuamus. Tertiò tandem *appretiativè*, id est, tantus debet nostri esse in Deum amor ut omnia alia nihili æstimemus in comparatione Dei, ut totum cor & voluntatem nostram nulli rei alteri, quàm divinæ obedientiæ adimplendæ implicemus; ut diligamus eum amore non solo concupiscentiæ, sed & amicitiæ, id est, non propter interesse aut commodum quodcunque, nobis inde resultans, sed quia ipse in & secundùm se, omni amore dignus est. Nostrum hoc divini amoris debitum paucis expressit Victor Antiochenus, inquiens: *Homo tanto Dei amore flagrare debet, ut nihil prorsus in ullam animæ facultatem irrepere sinat, quòd suam erga Deum dilectionem excludat, aut diminuat, aut alio transferat; sed in omnibus illi soli, magis magisque assiduè placere satagat, nec alteri personæ aut rei creatæ, nisi per Deum.*

Vict. Antioc. in cap. 16. Matth.

7. Albertus Magnus bene advertit in præsenti, nihil nobis impossibile præcipi, non enim hac lege Deus ad majorem sui amorem nos astringere quærit, quam nos ipsi impertiri possimus pro viribus nostris; *Tangit dilectionis quantitatem, juxta possibilitatem diligentis, & non secundum valorem rei dilectæ, quia secundum hanc non est creatura, quæ possit diligere; sed sic se diligunt ad invicem Pater, & Filius, & Spiritus sanctus.*

8. Docet Toletus hanc amoris totalitatem tunc possideri: *Quando sic diligimus Deum, quod omnes partes nostras ejus obsequio accomodamus.* Harum autem partium distinguit & assignat quatuor: *Mens seu intellectus, voluntas seu affectus, quæ dicitur cor; sensus seu pars sensitiva, in qua appetitus sensitivi sunt, & sensus, quæ appellatur anima; corpus, diversa & multa membra habens, quod significatur per vires seu virtutem: qui ergo ex Dei amore omnes has accomodat Dei servitio, & implendæ ejus legi, is diligit mente, corde, anima & viribus.*

Corde tuo.

9. Dubitaverit fortè quispiam, an & qualiter Deum corde diligere possimus; quia *Diligere non est actus corporis*: cor autem membrum est corporis non potentia animæ. Huic difficultati respondet S. Thomas 2. 2. q. 44. a. 5. *Convenientior nobis præcipitur, ut Deum diligamus ex toto corde, id est, ut tota nostra in Deum referatur voluntas; dilectio est actus voluntatis, quæ hic significatur per cor; nam sicut cor corporale est principium omnium corporalium motuum; ita etiam voluntas, & maximè quantum ad intentionem finis ultimi, qui est objectum charitatis, est principium omnium spiritualium motuum.* Progreditur Angelicus Doctor ostendere, quo sensu verba illa sequentia, (*ex tota anima, ex totis viribus*, &c.) intelligenda sint: *Tria sunt principia actuum, quæ moventur à voluntate; intellectus, qui significatur per mentem; vis appetitiva inferior, quæ significatur per animam, & vis executiva exterior, quæ significatur per fortitudinem, seu virtutem sive vires: præcipitur ergo nobis, ut tota nostra intentio feratur in Deum, quod est ex toto corde, & quòd intellectus noster subdatur Deo, quod est ex tota mente; & quòd appetitus noster reguletur secundum Deum, quòd est ex tota anima; & quòd exterior actus noster obediat Deo, quod ex tota fortitudine, vel virtute seu viribus Deum diligere.*

Sanctus Augustinus cordis nomine cogitationes intelligi judicat: *Ex toto corde, ut omnes cogitationes tuas, ex tota anima, ut omnem vitam tuam, ex tota mente, ut omnem intellectum tuum in illum conferas à quo habes ea, quæ confers.* Sanctus Gregorius Nyssenus, citatus à S. Thoma, dicit in corde animam vegetativam, in anima partem sensitivam, & in mente signari intellectivam: *Quia hoc, per quod nutrimur, sentimus & intelligimus, debemus ad Deum referre.*

Lib. 1. de doctrin. Christ. cap. 22.

Hom. 12. in ps. 147.

10. In prima fronte nihilominus, præceptum hoc diligendi Deum ex toto corde, impossibile adimpletu videri posset, quantumcunque enim Deum in hac vita amemus, attamen cor nostrum naturaliter aliis insuper occupatur affectibus: pro hujus difficultatis enodatione, Doctor Angelicus duos distinguit modos, secundum quos intelligi potest, quòd Deum ex toto corde nostro diligamus: *Uno modo, id est, ut totum cor hominis semper actualiter in Deum feratur, & ista est perfectio patriæ; alio modo, ut habitualiter; ita scilicet, quòd nihil contra Dei dilectionem cor hominis recipiat, & hæc est perfectio vitæ.*

Ibid. art. 4.

11. Dionysius Carthusianus ita verba illa *ex toto corde* interpretatur: *Id est, ex tota voluntate, seu toto voluntatis desiderio & affectu, per cor designatur voluntas, quoniam sicut cor est primum movens, & cætera membra movens, sic voluntas per charitatem primò vivificatur, & cæteras animæ movet vires.*

12. Hugo Cardinalis autem cordis nomen intellectui cujuslque nostrum attribuit, qui tantus, quantus est, Deo subjectus esse debet: *Id est, ex toto intellectu; ut omnis intellectus tuus subditus sit intellectui de Deo;* citatque pro se illam S. Bernardi glossam: *Ex toto corde, id est, sapienter.*

Ex

Ex tota anima tua.

13. *Videlicet*, scribit S. Thomas, *ut omnis noster appe-*
Ibid. art. 5. *titus reguletur secundum Deum*. Eadem planè est interpretatio Dionysii Carthusiani, dum inquit: *Id est secundùm potentias animales & sensitivas, ut sensus interiores & exteriores, appetitusque sensitivus, tam concupiscibilis quàm irascibilis, rationi ac legi divinæ subdantur: atque secundum Deum, & ut exigit ejus dilectio, ad charitatisque effectum expedit, refrænentur ac dirigantur.*

14. Hugo Cardinalis diversa interpretatione usus per amorem totalem animæ, perfectam intelligit voluptatis nostræ subjectionem ad Deum: *Et tota anima, id est, tota voluntate, ut omnis voluntas tua subdita sit voluntati divinæ*: utitur autem illa S. Augustini sententia: *Ex tota anima, id est, tota voluntate sine contrarietate; ibi voluntas se totam colligit, ubi ei nihil est contrarium*: citat pariter sanctum Bernardum, dicentem: *Et tota anima, id est, dulciter.*

Et ex omnibus viribus tuis.

15. Objectionem facit in præsenti Dionysius Carthusianus, inquiens: *Jam de viribus, per cor & animam designatis, mentio facta est; cur ergo nunc addit, ex omnibus viribus tuis?* Respondetque ipsemet objectioni dicens: *Ut intelligatur quantum ad executionem & usum virium in exterioribus operibus, quatenus etiam illa viriliter, ad Dei honorem, cum discretione agantur, ut ait*
Rom. 12. 1. *Apostolus: Rationabile obsequium vestrum.*

16. Hugo Cardinalis cunctas hasce vires in unaquaque dicit exigi potentia: *Ex totis viribus totius cordis, ex totis viribus totius animæ, ex totis viribus totius mentis, ex toto corde, quia Dominus; ex tota anima, quia Deus; ex tota mente, quia tuum.*

17. *Id est*, dicit S. Thomas ar. 5. *ut omnis Deo noster subdatur exterior actus.*

Ex omni mente tua.

18. Hugo Cardinalis dicit, diligere Deum ex omni mente, idem esse ac si jubereris; *Ut omnes operationes propter Deum facias.* At Dionysius Carthusianus glossam instituit sequentem: *Id est, toto intellectu & intentione, ne in intellectu sit error, aut intentio charitati Dei repugnans.*

19. Si Augustinus, à Cardinali Hugone citatus, dicit: *Ex tota mente*, id est, memoria sine difficultate vel sine oblivione; tota mente, ut omnes sensus tui Deo vacent, intellectus, cogitatio, sapientia, memoria. Sanctus Bernardus, ab eodem Hugone allatus inquit; *Tota mente, id est, fortiter.*

20. Juxta Thomæ art. 5. interpretationem: *Ex tota mente, id est, ut noster intellectus Deo subdatur.*

4. Reg 10. 30. 21. In libro quarto Regum c. 10. 30. laudat Dominus Jehu, Regem Israel: *Egisti, quod rectum erat, & placebat in oculis meis, & omnia quæ erant in corde meo fecisti.*
Ibid. v. 31. Nihilominùs paulò pòst dicitur de eodem: *Jehu non custodivit, ut ambularet in lege Domini Dei, in toto corde suo, non enim recessit à peccatis Jeroboam.* Considerans sollicitè Jansenius hunc sacræ Scripturæ locum, sequentem
Conc. c. 81. elicit doctrinam: *Ille non diligit Deum ex toto corde, qui non studet omnia ejus præcepta adimplere.* Tandem verò immediatè præmissa sacri Evangelii verba, hoc præclarò illustrat discursu: *Itaque præceptum hoc sic explicari poterit: Diliges, &c. Hoc est, non tantùm timeas Dominum Deum tuum, sed etiam diligas, idque non tantùm lingua, & verbo, (quemadmodum de quibusdam dicitur:*
Ps. 77. 36. *Dilexerunt eum in ore suo, cor autem eorum non erat rectum cum eo,) sed etiam ex corde, neque corde diviso aut remisso, sed corde toto, integro & perfecto; quòd ut verè præstes, ante omnia requiritur, ut perpensa Dei erga homines bonitate, summaque ejus æquitate & perfectione animadversa, sic toto affectu in illum, tanquam in summum bonum feraris, ut nihil illi in amore præponas, aut in amoris societatem aut qualitatem admittas, sed illum præ omnibus ames, reliqua verò propter illum, aut saltem non contra ejus voluntatem aut præceptum.*

Et proximum tuum, sicut teipsum.

Ibid. art. 7. 22. S. Thomas convenienter admodum præcepto amoris divini, aliud de dilectione proximi mandatum in lege subjunctum esse docet, conclusione sequenti; *Propter Dei dilectionem convenienter homini mandatum fuit, ut proximum suum sicut teipsum diligeret, id est, sanctè justè & veraciter.* Duo porrò, ut idem Angelicus Doctor advertit, hoc in præcepto nobis exhibentur: *Diligendi ratio, & dilectionis modus; ratio diligendi ex eo, quod proximus nominatur, propter hoc enim ex charitate diligere debemus alios, quia sunt nobis proximi, & secundum naturalem Dei imaginem, & secundum capacitatem gloriæ. Modus dilectionis, cùm dicitur: Sicut teipsum, non ut sibi; & hoc tripliciter: primò ex parte finis, ut diligat propter Deum, sicut seipsum propter Deum debet diligere, ut sic sit dilectio proximi sancta; secundò ex parte regulæ dilectionis, ut non condescendant proximo in aliquo malo, sed solùm in bonis, sicut suæ voluntati satisfacere debet homo, solùm in bonis, ut sic sit dilectio proximi justa. Tertiò ex parte rationis dilectionis, ut scilicet non diligat aliquis proximum, propter propriam utilitatem vel delectationem, sed ea ratione, qua velit proximo bonum, sicut vult sibi ipsi, ut sic dilectio proximi sit vera; nam cùm quis diligit proximum, propter suam utilitatem vel delectationem, non verè diligit proximum sed seipsum.*

23. Didacus Stella nimiam & excessivam quasi docet esse Dei sollicitudinem, qua proximi nobis dilectionem inculcare conatur, hanc enim associat, & æqualem quodammodo cum amore sui præcepit; *Ab eodem fonte & radice uterque provenit.* Imo charitatem proximi tenaciùs quasi cordibus nostris imprimere voluisse videtur, quia, ut idem Author benè advertit, Deus tractans de amore sui, in prima tabula, duobus rem totam absolvit præceptis; at in secunda, ubi agit de amore nostri in proximum, ad duplo plura, sena scilicet sese extendit mandata.

24. *Ad commendandum hanc dilectionem*, inquit Seraphicus Doctor, *voluit Deus, quòd nasceremur ex uno patre Adam, quòd redimeremur eodem sanguine, scilicet Jesu, quòd remuneraremur eadem mercede.*

25. Tres principaliter proximum amandi modos nobis exhibet Dionysius Carthusianus verbis sequentibus; *Verè, ordinatè & spiritualiter, optando ei bona gratiæ in præsenti, & bona gloriæ in futuro.*

26. Prosequitur exinde idem Author, explanando ly *Sicut teipsum*, dicitque: *Id est, propter Deum, & ob æternam felicitatem; videlicet quia Deus præcepit, & quia ad ejus imaginem factus est proximus tuus, & quoniam Deus est prima causa & ratio totius amabilitatis;*

27. Ingeniosè insuper Jansenius advertit, nobis non Cap. 81.
præcipi à Deo: *Diliges proximum tuum, quantum teipsum; quia ordo naturæ & charitatis, (de qua scriptum* Cant. 2. 4.
est: Ordinavit in me charitatem,) habet, ut plus me quàm proximum diligam; sed dicitur: sicut teipsum, hoc est, eo modo, quo teipsum diligis. Adhibetque Author tres præmissos in paragr. 22. proximum diligendi modos, à sancto Thoma traditos.

28. Differentiam propemodum exiguam, in duobus hisce Deum & proximum diligendi præceptis agnoscere videtur Chrysostomus, dum ait; *Attende, qualiter* In cat.
ferè cum eodem excessu postulat utrumque præceptum; de Deo enim ait: toto corde tuo: de proximo, sicut teipsum: quod si diligenter conservaretur, nec servus esset, nec liber, nec victor, nec victus, nec dives, nec pauper.

29. Utilissimam denique prædictus textus suggerit omnibus nobis doctrinam, non magis speculatione, quàm praxi indigam. Præcipit igitur Salvator noster, ut amemus proximos, sicut nosmetipsos, sed experientia teste, omnes & singuli seipsos amant, nullo etiam obstante personæ propriæ defectu, nec iracundia, nec paupertate, nec ignorantia aut opprobrio; nullum nos propriæ naturæ aut moris vitium ab hac nostri ipsius dilectione avellere potest; ergo pariter obligati sumus amare proximos nostros, licet diversos habeant defectus, nullamque à nobis benevolentiam promereantur; amandi sunt ex obedientia proximi quicunque, quia præcipit Dominus, quia ita beneplacitum est in conspectu Dei; diligendi sunt proximi, quia omnes consanguinei nostri, qui naturam habent nobiscum communem, etiamsi moribus fortè, gratia aut fortuna discrepent.

30. Eam porro, quæ inter utriusque hujus præcepti adimpletionem differentia intercedit, assignat Toletus, dum ait: *Præceptum diligendi Deum non impletur sine gratia & charitate, cùm enim Deus diligendus sit super omnia, qui sic Deum diligit, à Deo diligitur, & charitas Dei manet in eo; at proximi dilectio etiam impleri potest ab existente in peccato, quia non diligitur super omnia, & ad diligendum eum, etiamsi diligatur propter Deum, satis est diligere Deum modo aliquo.*

Ver-

Versus 28.

Dixitque illi: rectè respondisti; hoc fac, & vives.

Dixit illi: rectè respondisti.

1. Laudat sapientissimus Magister hanc præclaram legisperiti responsionem, idque jure meritissimo, quia *velut epilogus legis totius sunt*, inquit Toletus, *hæc duo mandata*. Unde & apud S. Matthæum Dominus protestatur, dicens: *In his duobus mandatis universa lex pendet*. Præceptum quòd nos Apostolus doceat: *Plenitudo legis, est dilectio*. Matth. 22. 40. Rom. 13. 10.

2. *Perfectum iter*, (scribit Glossa, appellans super Christum respondentem,) *vitæ cælestis ostendit; dum legisperito, de dilectione Dei & proximi scripta proponenti, respondit: rectè respondisti*. Observat autem Didacus Stella, legisperitum de nullo opere bono, sed de sola responsione à Christo commendatum fuisse, unde sequentem elicit moralitatem: *Multorum verba laudabilia sunt, opera autem non sic; pius est quorundam sermo, sed opera iniqua; cælum non emitur sermone polito & composito, sed sanctis & justis operibus.* Suam hoc dicto legisperitus non exiguam probavit scientiam, utpote qui tam appositè respondit, ut ab ipsamet Sapientia divina laudari meruerit; sed quid illi proderat, siquidem iniquo & perverso animo accessit ad Christum, tentaturus? Quidproderit in extrema mortis hora eloquentem fuisse, quid egregium concionatorem, si conscientiam malè sanam habuerit.

Hoc fac, & vives.

3. Existimat Salmeron, Christum hoc sermonis nexu voluisse exprobrare legisperito, quòd opera ejus non cor responderent verbis: *Quasi diceret; dictis & non factis, qui me proximum odisti & tentasti; plus enim plerique amamus de pietate disputare, quàm in via pietatis ambulare*. Idem ex hisce verbis documentum elicit Hugo Cardinalis, dum inquit: *Quasi dicat; hoc doces sed non facis, si vis vivere vita æterna, hoc fac & vives. Unde quòd dicit Dominus: rectè respondisti, non factum ejus, sed responsum laudavit; sicut multorum verba laudabilia sunt, sed facta vituperabilia.* To. 7. tr. 6.

4. Ingeniosam denique horum verborum glossam nobis exhibet Cajetanus dicens: *Non cogita, non dic, non scribe, sed fac; nec dixit hæc, sed hoc, quoniam unum sine altero fieri nequit.*

Versus 29.

Ille autem volens justificare seipsum, dixit ad Jesum: & quis est proximus meus?

Ille autem volens justificare seipsum.

1. Sentit Jansenius, hunc loquendi modum ordinariè ab historia sacra in sinistram partem accipi, siquidem apud eundem Evangelistam, Pharisæos Christus reprehensurus, inquit: *Vos estis, qui justificatis vos coram hominibus*. Ex quibus evidens deducitur hujus propositionis sensus, nimirum: *Justificare hic positum est, pro declarare & ostendere justum, quemadmodum enim superiori responsione se declaraverat doctum, Domino approbante ejus responsionem, ita jam se voluit monstrare etiam justum.* Voluit equidem hic legisperitus suam ostentare virtutem, & sufficientem ad alios in dilectionis præcepto instruendos scientiam, simul & insinuare, quòd debitam hujusce præcepti praxin in semetipsos nosset exercere. Luc. 16. 15.

2. *A Domino laudatus*, inquit Glossa, *in superbiam prorupit; ponit namque se nullum habere proximum, hoc est, nullum extare, qui secundum exactam justitiæ rationem cum illo conferri queat.* Ejusdem quoque sententiæ fuit Isidorus Pelusiota, qui in hujus fastuosi doctoris persona ita infit: *Ostende mihi aliquem, qui tam magnus sit, ut possit mecum comparari.* Marc. 12. 34.

3. Notat Lyranus, dupliciter verba illa explicari posse: primò, quòd voluerit semetipsum justificare quantum ad apparentiam; secundò, quantum ad substantiam, quòd scilicet in rei veritate desideraverit intelligere à Christo, quis esset suus proximus, ut dictum in eo præceptum adimplere posset. Hujus porro perplexitatis causa ex eo videtur oriri, quia nimirum initialiter ad Christum accesserat, perversa eum tentandi intentione; *sed postea Christi verbis compunctus fuit, & ideo dixit ei Christus: Non longe es à regno Dei.* Ex quibus innotescit, quàm sit utilis ad Christum appropinquatio, licèt primordialiter perversæ innitatur intentioni; multi namque sæpè Ecclesiam adeunt, alio quàm devotionis aut divini verbi audiendi fine, Deus interim multoties corda eorum tangit & compungit. Lib. 4. ep. 173.

Eandem quoque sustinet opinionem Toletus, dum ait: *Prosequitur interrogare, non ut ante, nam prius tentans interrogavit, nunc verò audita Christi responsione ac suipsius commendatione, animum mutavit & iterum interrogavit, volens justificare seipsum, id est, animo & studio incumbendi justitiæ, & bene operandi; sicque quæ ignorabat, à Christo explicari petit.* Consonat huic Toleti sententiæ, illa super eundem textum scribentis, S. Bonaventuræ glossa: *Id est, ad justitiam præparare, quod fit per fidem & intelligentiam veritatis.*

Et quis est proximus meus?

4. Juxta Cajetani sententiam: *Putavit ille appellari proximos, solos viros justos aut Israelitas.* Attamen plenius elucidat Toletus, quænam sincera veriorque exstiterit hujus scribæ intentio. *Particula* ET, *scilicet; & quis est meus proximus, argumentum significat, quasi diceret: Dixisti quid faciam, ut vitam æternam possideam; dic etiam & declara, quis sit meus proximus.* Huic porro instantiæ occasionem dedisse videtur, tum Judaicarum opinionum circa hujus præcepti explicationem diversitas, tum multiplex sacræ Scripturæ textus, ubi proximus modò sub amici, modò sub socii nomine exprimitur. Interim ex hisce omnibus prædictus Author sequens elicit argumentum: *Non fuit sine fructu Domini commendatio, quà dixit; Rectè respondisti; mutavit enim animum hominis, & ex tentante convertit in studiosum voluntatis divinæ implendæ.* Ecce tibi fructum benignæ affabilitatis ad omnes, etiam ad impios: quam ob causam meritò Apostolus ait: *An ignoras, quòd benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit?* Rom. 2. 4.

5. His non obstantibus, Carthusianus probare nititur, illam legisperiti interrogationem malitioso animo factam fuisse; intelligens enim hic scriba, quòd juxta Christi sententiam & doctrinam, dilectioni proximi ipse etiam inimicus inferendus esset: *Putavit esse contra legem Moysi, quia Judæi quamplurimum per proximum non intelligebant nisi Judæos, & cæteros reputabant alienos.* Si igitur Christus dixisset, nomine proximi intelligendum esse quemcunque hominem, illico accusasset eum tanquam legis transgressorem; si verò Christus per proximum, solummodo denotari dixisset, populum hebraicum; jactasset se utique legisperitus de plena legis observantia, utpote qui nullum non amaret gentis suæ hominem: *Sed ut Salomon loquitur, frustra jacitur rete ante oculos pennatorum; unde & Christus sapientissimus sic respondet, quod insidiatorem propria rursus responsione concludit.* Prov. 1. 17.

6. Eandem cum Carthusiano opinionem sustinet sanctus Cyrillus, citatus in Catena: *In hoc, quod quærit: Quis est meus proximus, vacuus à dilectione proximi ostenditur; cum non æstimet aliquem sibi proximum esse, & per consequens à dilectione divina; quoniam cum fratrem non diligat, quem videt, non potest Deum diligere, quem non videt.* In Catena.

Versus 30.

Suscipiens autem Jesus, dixit: Homo quidam descendebat ab Jerusalem in Jericho, & incidit in latrones, qui etiam despoliaverunt eum, & plagis impositis abierunt, semivivo relicto.

Suscipiens autem Jesus.

1. Aliqui interpretes legendum existimant: *Suspiciens.* Unde S. Bonaventura inquit: *Sursum aspiciens, in quo ostendit, quod, qui vult intelligere veritatem, debet sursum aspicere, unde micat verum lumen: Fons Sapientiæ, & verbum Dei in excelsis.* Sed contra hunc legendi modum pugnat Jansenius, dum ait: *Malè legitur aspiciens, legendum suscipiens:* Ita etiam habent tam exemplaria antiqua, quàm editio vulgata. Eccli. 1.

2. Bene Lucas Burgensis advertit, quòd Christus *conscius erroris, quo laborabat* legisperitus, non requisierit ab eo, ut suum circa præcepti illius intelligentiam, ediceret sentimentum; *Verum ipse suscepit respondendi partes, quod quæstio utilis esset, & legisperitorum circa eam error merito confutandus.*

Homo quidam descendebat.

3. S. Bonaventura in hoc descensu ruinam in peccatum designari existimat, dicens. *Quatuor miserias incurrunt homines cum peccant; cælesti gratia privantur (descendebat ab Jerusalem) per Jerusalem namque intelligitur visionem pacis seu cælum, juxta illum Isaiæ textum: Tollatur impius, ne videat gloriam Dei.* Secunda miseria est, quòd *dæmonibus subjugatur*, designata in ly *Incidit in la-* Serm. in Ev.

in latrones. Tertia consistit in exspoliatione: *bonis gratuitis exspoliantur*: Et ideo dicitur: *Qui exspoliaverunt eum*: Quarta notatur in illis verbis: *Vulneraverunt eum*: indicatq; quòd peccatores *in bonis naturalibus vulnerantur*. Observat Salmeron, Christum dicere in præterito imperfecto: *descendit*; cum tamen hæc Christo dicente, descensus jam consummatus fuisset; cujus dicti hanc esse dicit rationem: *Semper enim humana natura ad malum labilis est*. Albertus M. ait: *Descendit, quando peccato consensum dedit*. Lyranus denique hunc textum moraliter interpretatur de homine, in peccatū corruente, dum inquit: *Intelligitur de peccatore, descendente à statu justitiæ in peccatum mortale, qui spoliatur à dæmonibus, donis gratiæ, & vulneratur in donis naturæ, & relinquitur semivivus, quia tollitur ab eo vita gratiæ remanēte vita naturę.*

To 17. tr. 16.

Ab Jerusalem in Jericho.

4. Lyranus aliquorum citat opinionem, existimantium, hanc nudam esse parabolam, alii autem contra, taliter in rei veritate accidisse credunt, quia inter Jerusalem & Jericho quoddam erat desertum, in quo viatores sæpius spoliabantur; & occidebantur ubi etiam Rex Sedecia ab hostibus profugus, captus fuit. Ab hisi dem Author ad sensum moralem digrediens, ait: *Per Jerusalem status virtutis designatur, & ideò per hominem descendentem ab Jerusalem in Jericho, peccator designatur, qui incidit in latrones, id est, dæmones spoliantes eum gratuitis, & in naturalibus vulnerantes.*

4. Reg. 25. 5.

Lib 3. c. 10.

5. *Descensus ab Jerusalem*, verba sunt Simonis de Cassia, *aversio est a pace, à virtute, à quiete, à templo sacramentorum Dei*. Per civitatem Jericho, instabilitas signatur mundi, per Jerusalem verò constantia virtutis & perfectionis: *Stantes erant pedes nostri in atriis tuis Jerusalem*. Qui ergo descendit de statu hoc, id est, qui velut instabilis virtuti christianæ non adhæret, sed peccata repetit, in mundum regreditur, is nulli non se exponit periculo. Quamdiu sponsa, de qua in Canticis Canticorū, sequestrata resedit, meritò dicere poterat: *Lectulus noster floridus; fulcite me floribus; ego murus & ubera mea sicut turris*; tamdiu sine metu & pavore, quieta delitescebat; sed quam primum suo se loco movere statuit, perque urbem divagari cepit (symbolum animæ, quæ à secessu suo ad latam mundi viam regreditur, primarumq; conversationum & occasionum impetum sectatur) tunc subitò in miserias & planctus, inque armatas incidit cohortes: *Invenerunt me custodes, qui circumeunt civitatem, percusserunt me & vulneraverunt me, tulerunt pallium meum*, S. Hieronymus, alludens ad hunc sac. Scripturæ. locum, in quadam epistola sic ait: *Loquatur ipsa e lecto: Introduxit me Rex in cubiculum suum, nunquam exeat foras, ne inveniant eam, qui circumeunt civitatem, & non percutiant & vulnerent*. Juxta SS. Augustini & Bonaventuræ sententiam, ille de Jerusalem in Jericho descendens pessimèque in via habitus protoparentem nostrum designat; unica autem tanti adversùs eum supplicii & severitatis origo, solus fuit unius pomi gustus, ideo hic descendit de Jerusalem, dum peccatum ejus aggravavit, & interni luminis intensio, & magna tum Dei tum offensæ divinæ notitia. Vix admirari satis potest Oleaster, quomodo Deus tanta mansuetudine usus sit erga tot enormes peccatores, latronem in cruce, Magdalenam & alios similes, contra Adamum verò tam rigoroso usus est processu: *Mirum valde videtur, quòd tam leve, ut videtur, delictum tam gravis pœna sequatur*. Huic Author ipse objectioni satisfacit, dicens: *Ubi simul adverte mali conditionem; ut non solum factum sed cognitum noceat*. Dicere nequaquam poterant cum Apostolo: *Ignorans feci*. Non prima prævaricatrix Eva vocata fuit, ut rationem redderet erroris sui, sed ipse Adamus primò citatur: *Adam ubi es?* Neque sine mysterio, quia ut quidem interpres scribit, Quò majorem scientiam & cognitionem divinæ majestatis quis acceperit, eò strictiorem reddet rationem, juxta illud: *Servus sciens voluntatem Domini sui & non faciens, vapulabit multis*. Quando juxta ordinationem divinam civitas Jericho funditus destructa fuit, Josue superiori motus instinctu, *Maledictus*, dicebat, *vir coram Domino, qui suscitaverit & ædificaverit civitatem Jericho*. Quorsum tanta adversùs civitatem illam divini furoris indignatio? Respondet in sensu morali Dionysius Carthusianus: *Per Jericho intelligitur unaquæque prava & vitiosa societas, quæ increpari & corrigi dedignatur; qui Jericho suscitat atque ædificat, id est, qui vitia sæcularia renovat, & mundanas sectetates fovet, maledictioni subjicitur*. Quotquot derelicta via timoris Domini, civitati Jerusalem tergus vertunt, reduces in Jericho, id est, qui priora sua desideria prava & dissolutiones sectari incipiunt, hos omnes divinæ maledictionis fulmen ferit. Sed ecce novum salutis nostræ mysterium; incidit in latrones, spoliatus, vulneribusque propemodum attritus fuit, qui à civitate sancta recessit, qui templo vale dixit, qui veram religionem deseruit, semel jam sibi revelatum; non tamen è converso quidquam mali illatum esse legitur ulli illorum, nec in latrones incidisse scribuntur, qui à Jericho in Jerusalem ascenderunt; in quod ingeniosè advertit Lucas Burgensis, natione Judæus sive Israelita, adeoque Jerosolymita. Homo quicunque mundanus, plus luminis non habens, quàm ut per obscura gradiatur viarum, in malo utique statu versatur; attamen minus divinam irritat justitiam, quàm cæteri, qui in schola Christi vel veterani sunt, vel alioquin non ex fragilitate aut subreptione, sed *excogitato consilio* delinquunt: Hosce ultimos tremēda illa respicit Apostoli sententia: *Voluntariè enim peccantibus nobis, post acceptam notiam veritatis, jam non reliquitur pro peccatis hostia*. Exemplum sit nobis terribilis illa adversùs Heli comminatio: *idcirco juravi domui Heli, quòd non expietur iniquitas domus ejus; victimis & muneribus usq; in æternum*. At quæ sodes, tantæ divinæ indignationis ratio? utique non alia, judicio meo, quàm quòd nō solùm sacerdos, sed & summus Pontifex esset: *Sicut lumen ejus, ita, & tenebræ ejus; cecidit de sella retrorsum, & fractis cervicibus mortuus est*. Notat Origenes casum hunc mortalem fuisse, quia accidit in loco sacro: *Talis est ergo iste locus, ubi est Heli; pro peccato enim retrorsum cadens, exspiravit: & nunc si quis retrorsum corruerit à fide & veritate, necesse est ut cadat & continuo moriatur*.

Cant 1. 15. Cant 2. 5. Cant. 8 10

Cant 5. 7.

Epist. 7. ad Lætam.

in c 2. Gen.

Hebr. 10. 26.

1 Reg. 3. 14.

Ps. 131. 12.

1. Reg. 4. 18.

Orig. homunica in lib. Reg.

6. Hugo Card. discensum illum moraliter interpretans, dicit: *Descendebat à divitiis in paupertatem; à prosperitate in adversitatem: hoc quotidie fit, quia rota fortunæ continuò volvitur; & quidam descendunt, & alii ascendūt.*

Incidit in latrones:

7. *Id est*, dicit S. Augustinus, *in diabolum & Angelos ejus, qui per inobedientiam primi hominis, humanum genus exspoliaverunt, morum scilicet ornamentis*. Idem sanctus in alio quodam loco per hunc viatorem, qui in latrones incidit, intelligendo pariter protoparentem nostrum ita scribit: *Incidit in latrones, id est, in potestatem Angelorum noctis, qui se transfigurant in Angelos lucis, sed perseverare non possunt, in quos non incideret, nisi ejus mandatis, cælestis levius se fecisset obnoxium*.

Incit. Carcont. Pelag.

Lib. 2. q. Ev.

8. S. Bernardus in quadam epistolarum suarum, per hos latrones designari scribit; dæmones, mundum & carnem, inimicos & capitales hostes nostros: *Incidit in latrones, id est, in diaboli manus, carnis illecebras & gloriam sæculi*.

Ep. 256.

9. Rationem verò, ob quam spiritus infernales, nuncupentur latrones, hanc nobis assignat Salmeron: *Latrones isti (qui à latendo dicuntur, quoniam transfigurant se in angelos lucis) dæmones sunt; qui in cælo divinitatem sibi usurpare conati sunt, gloriam etiam & divinos honores, ab hominibus tribui per idololatriam sibi contendunt*.

To. 7. tr. 16.

10. Singularis divinæ pietatis providentia, ut viator ille in hosce prædones incideret, effecit; si enim usque Jericho, maledictam à Deo civitatem, transiisset, præsens indubiè salutis animæ suæ discrimen incurrisset, quis autem nescit, majus esse animæ quàm corporis pretium? Hic autem penes Deum agendi modus, frequens est, scilicet quòd sæpe, gradientes nos cum angustiis, infirmitatibus, carceribus, jacturis bonorum temporalium & similibus invadat & prosternat, ut majora infirmitatis & mortis spiritualis dispendia avertat.

1 Tim. 1. 13.

Gen. 1. 9. Ioan. Ferus ibid.

Josue 6. 26.

11. Moralem alium ex hisce verbis discursum dicit Hugo Card. inquiens: *Incidit in manus medicorum quoad infirmitatē, & in manus divitū quoad paupertatem, in manus advocatorum, quoad adversitatem*: Alii medicorum curæ, alii divitum potentiæ, alii Advocatorum se debent committere protectioni: *Sed omnes, id est, divites mundi, id est, & medici, & advocati, latrones, sunt, quia divites pauperes spoliant, & opprimunt, similiter medici infirmos spoliant pecunia & occidunt; similiter advocati omnes, quot possunt, spoliant, & pauperes & divites*.

Qui

Qui etiam spoliaverunt eum.

To. 7. tr 16. 12. Quænam porro hæc spolia fuerint, Salmeron his verbis declarat: *Gratuitis & divinis donis, quæ interna animæ vestimenta sunt, ut gratia adoptionis, sapientia infusa, justitia originali, immortalitatis veste, tunica fidei, fascia spei, quæ constringit pectus, toga charitatis, cingulo castitatis, inauribus obedientiæ, armillis bonorum operum, & pallio patientiæ.*

13. Consideretur igitur ingens animæ cujusdam in peccatum mortale prolapsæ, & in Satanæ potestatem redactæ calamitas & miseria, spolium verò & lucrum quod ex illa sibi vendicat, in eo consistit, quod illam omnium bonorum operum meritis exuat, quæ sibi per totum plurium annorum decursum sibi compararat: *Si averterit se justus à justitia sua, & fecerit iniquitatem, nunquid vivet? Omnes justitiæ ejus, quas fecerat, non recordabuntur*, inquit Deus apud Ezechielem. Ezech. 18. 24.

Et plagis impositis abierunt.

14. Dionysius Carthusianus universo humano generi, per prothoparentum nostrorum transgressionem, quatuor præcipuè vulnera inflicta fuisse dicit: *Quatuor vulnera animæ ex originali peccato, videlicet malitiam, id est, pronitatem ad mala, in voluntate; ignorantiam in intellectu, infirmitatem in irascibili, concupiscentiam in concupiscibili.* S. Bonaventura dicit: *Vulneraverunt eum in naturalibus*: natura etenim nostra in donis naturæ sauciata permansit, siquidem contraxit cæcitatem in intellectu, in voluntate odium, oblivionem in memoria, malam in sensibus nostris propensionem, superbiam in supercilio mentis, inverecundiam in fronte, in oculis invidiam, curiositatem in auribus, in lingua libertatem. Salmeron ulterius hæc vulnera recensendo progreditur: *Vulnus*, inquit, *suscepimus in corde tristitiæ in ventre gulæ, in renibus libidinis, in pedibus pigritiæ & instabilitatis, in manibus avaritiæ & rapacitatis; omne caput languidum, & cor mœrens, à planta pedis usque ad verticem non est in eo sanitas, & vulnus, & livor, & plaga tumens*, inquit Isaias. In Luc.

15. Albertus Magnus: *Dæmones homines vulnerant criminibus & peccatis, peccata namque plagæ & vulnera sunt animæ*; imò peccatum non solum animæ mortem adfert, quod est certissimum, sed & vitam corporalem pariter abbreviat: *Quasi romphæa bis acuta omnis iniquitas, plagæ illius non est sanitas.* Nullum reperitur venenum quantumvis mortiferum, quod ipsimet serpenti illud in visceribus suis deferenti mortem conciliet, solum peccatum adeo est pestilentiale venenum, ut temporalem corpori, æternam verò mortem animæ accelereret: *Corpus & animam perdit in gehennam.* Eccl 21. 4. t. Matto 18.

16. Albertus Magnus considerat, quod unusquisque nostrum per hæc vulnera propriam in rectè operando experiatur debilitatem & difficultatem: *Patet omnibus, qui niti voluerint ad bonum, & difficultatem sentiunt.* In Luc.

Et abierunt.

17. Albertus Magnus in sermone quodam in hanc Dominicam dicit: *Dæmones vulneribus tam diversimodè inflictis, abeunt, peccatore semivivo relicto.* Quomodo verò intelligendum sit, quod dæmones à peccatore discedant, sequentibus verbis declarat: *Per hoc quod abeunt* inquit, *intelligitur, quod dant peccatori spem, & præsumptionem longioris vitæ*; multi enim voluptatem in peccatis suis esurientes, malæ conscientiæ remorsum & synderesim minimè sentiunt, nec propriorum vulnerum, quibus sauciati sunt, non percipiunt dolorem, idque quia longam vitam ipsorum futuram esse somniantes, nullum æternorum suppliciorum timorem habent. Serm 67.

18. Salmeron hunc dæmonis discessum ad tempus tantum fieri dicit, quia hominem suis suggestionibus & tentationum insultibus infestare ad certum aliquod tempus desinunt: *Dicuntur abiisse ad tempus, cessantes ab actu tentandi; abierunt enim ceu victores capta præda, ad alios seducendos & spoliandos.* S Augustinus dicit: *Abierunt non cessando ab insidiis, sed occultando insidias.* In Gloss.

19. Idem quoque aliam ex his verbis quoad fugacitatem voluptatum, moralitatem deducit: *Significatur etiam*, inquit, *quam citò prætereat peccati voluptas*, adducitque textum illum Sap. 5. 8. *Quid nobis profuit superbia, aut divitiarum jactantia? transierunt omnia illa tanquam umbra: Etsi autem pertranseat peccati voluptas, remanet tamen vulneris signum, ut meritò conferatur api, quæ comedentibus mel suum relinquit aculeum, dum fugit.*

Semivivo relicto.

20. S. Bonaventura supradictæ explicationi inhærens, scilicet per hunc despoliatum hominem nostrum intelligi protoparentem, qua ratione hoc dictum intelligendum sit, his verbis declarat: *Reliquerunt semivivum* inquit, *quia subtracta similitudine Dei, ad quam creatus est homo, remansit sola imago, ut verè possit dici illud: Homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est jumentis.* Ps. 48. 21.

21. S. Augustinus ait: *Abierunt semivivo relicto, quia immortalitatem exuere, sed rationis sensum abolere non possunt, quin homo sapere, & Deum possit cognoscere.* Idem quoque S. Doctor à Glossa relatus, in alio sensu ita exponit: *Habet finalem motum, id est, liberum arbitrium vulneratum, & ad æternam vitam, quam perdiderat, redire non sufficiebat, & ideo jacebat, quia vires ei propriæ ad surgendum non sufficiebant, ut ad se sanandum, medicum, id est, Deum requireret.* In Gloss.

22. Theophylactus à Glossa citatus considerat, quod quia ex corpore & anima compositi sumus, è quibus anima immortalis, corpus verò mortale existit, ideo semivivus dicitur homo post peccatum, *ita ut medietas hominis morti succumbat*, quia anima mortem sibi æternam conciliat: *Per peccatum mors.* Albertus Magnus de peccatore ita scribit: *Postquam se dæmonibus subjecit per consensum & peccati actum, statim anima ejus morte spirituali trucidatur, & nihil in eo vivum relinquitur, nisi corpus tantum.*

Versus 31.

Accidit autem, ut Sacerdos descenderet eadem via, & viso illo præterit.

1. *Persona pertransiens cum duritia*, inquit S. Bonaventura, *fuit legalis justitia, quæ nec misericordiam, nec medicinam præstabat.* S. Augustinus pariter in eundem sensum allegorice ita scribit: *Sacerdos & Levita qui transeunt, sacerdotium & ministerium veteris figurant testamenti, ubi vulnera languentis mundi monstrantur, sed non curantur.* In Luc. In Gloss.

2. Sensum horum verborum moralem Lyranus adducit, dum ait: *Sunt Ecclesiæ mali ministri, curantes tantum de levatione pecuniæ, & non sanatione culpæ.* Hugo Cardinalis nimiam tum Sacerdotis, tum Levitæ, miserabili adeo spectaculo non commotorum inhumanitatem, promptæ schilmatici sive Samaritani, ejusque sæcularis charitati comparans, dicere non veretur: *Judæi naturaliter avari sunt, & clerici avariores; quasi consueti semper accipere, & nunquam dare.* Salmeron similiter Ecclesiasticorum redarguens tenacitatem, dicit: *Arguuntur, quod minus sint misericordes, & tenaciores in ope præstanda, cum tamen bona clericorum sint pauperum, & non solum debeant occurrentibus egenis alacriter subvenire sed etiam ipsos pauperes & egenos delitescentes inquirere, & quoad possunt, eorum inopiam sublevare, & propterea eorum inunguntur manus, dum sacris initiantur, ut misericordia affluant.* To. 7. tr. 16.

3. Deceptionem hujus populi Lucas Burgensis discutit, utpote qui pietatis & misericordiæ opera, in quibus principalis salutis ratio consistit pertranseant, solis sacrificiis & legalibus confisi observantiis: *Notat hic ac perstringit Salvator feram sacerdotum Judaicorum inhumanitatem, fidentium sacrificiis & cæremoniis, quod verò præcipuum est, charitatem crudeliter negligentium.*

4. Albertus Magnus per hunc vulneratum graviterque saucium, peccatorem intelligens, qui in dæmonum manus incidit, omnibusque bonorum operum meritis exutus fuit, nimiam redarguit in hoc pertranseunte sacerdote inclementiam, indicem eorum, qui ad sanandas in anima peccatorum plagas nullo charitatis instinctu moventur: *Multi etiam nostrorum Sacerdotum non curant sauciatos in peccatis, sed paucula illa (quæ à dæmonibus relicta sunt) temporalia tollunt, & peccatorum vulnera non curant per sinceram Sacramentorum exhibitionem.* In Luc.

5. Diversas hujus facti, ealque singulas notatu dignas examinat circumstantias Toletus, dicens: *Nota verba, quibus Dominus hujus prætereuntis crudelitatem expri-*

exprimit; *Sacerdos enim erat, cui ex officio ac dignitate incumbebat misericordiam facere; rursus descendebat eadem vita, sicut ille miser descenderat, si unus ascendisset & alter descendisset, poterat modo aliquo Sacerdos se excusare à subveniendo, nimirum ne iter suum interrumperet aut reverti cogeretur, at non sic fecit; descendent enim, sicut ille percussus, poteratque Sacerdos secum illum ducere sine itineris detrimento; rursus etiam vidit, si enim non vidisset, culpa non esset.*

6. Sacerdos hic, qui pariter de Jerusalem, civitate sancta, ad maledictam à Deo urbem Jerichontinam descendebat, à templo profugus; clericos illos & malos designabat Ecclesiasticos, quorum major & irreparabilior solet esse casus, quia de loco corruunt eminentiori: at verò *corruptio optimi pessima*: & ideo omni se charitate, compassione & humanitate destitutum esse demonstrat.

7. Sollicitaverit forsitan nonnemo, quare solus ille miser viator, non verò Sacerdos aut Levita in hac solitudine spoliatus fuerit, cum tamen omnes tres per eandem graderentur viam? responderi potest, prædones illos sacerdotalis & leviticæ dignitatis respectum habuisse, licet hi tali se prærogativa vere indignos præstiterint, utpote qui bonorum Ecclesiasticorum partes nequaquam adimpleverunt.

Viso illo præterivit.

8. Si Sacerdos casum hunc matura consideratione discussisset, indubie ad compassionem animum suum inclinasset, veraciter agnoscens, nullam esse miseriam tantam humanam, in quam non omnes & singuli, nisi divinitus præservemur, cadere possimus; hac utique cogitatione motus tale fauciato illi auxilium tulisset, quale sibi in simili necessitate constituto præberi optasset. Interpres quidam supra illum sacræ Scripturæ textum
Matt. 27. 39. (*præsentes blasphemabant*) ita discurrit: isti in monte Calvariæ carnifices, dicuntur *bene prætereuntes, quia stetissent, nunquam blasphemassent*. Ita pariter dico ego Sacerdos hic viator bene dicitur præteriens, quia si stetisset, misericordiam cum proximo fecisset.

9. Supposito, quod hic vulneratus peccatorem designet, justo Dei judicio à Sacerdotibus destitutus & derelictus fuit, in pœnam etenim acediæ præteritæ in Sacramentis aut impiè susceptis aut omnino neglectis, sæpe sæpius permittit Deus, ut, quando maxima est Sacramentorum suscipiendorum necessitas, scilicet in mortis articulo, tunc Sacerdotes prætereant, id est, infirmus Sacramentis à Sacerdote conferendis omnino destituatur; nec immeritò, quia per tot vitæ vestræ annos, *vocavi & renuistis, extendi manum meam, & non*
Prov. 1. 26. *fuit qui aspiceret; despexistis omne consilium meum, & increpationes meas neglexistis: ego quoque in interitu vestro ridebo & subsannabo.* Sciendum insuper, miserum hunc ab illis ipsi destitutum fuisse, qui vi officii sui præ omnibus aliis obligabantur auxiliatrices ei manus præbere; ut sciamus, nos pariter justo Dei judicio, ut primum per opera mala ei renunciaverimus, ab eoque recesserimus, ab illis etiam derelinquendos esse, à quibus maximam præ omnibus aliis poteramus sperare in tribulationibus opem; præterquam quod omnis anima, concitatam adversus se habens iram Dei, odibilis sit creaturis omnibus.

10. Distinctam à prioribus rationem adducit Hugo Cardinalis, quare nimirum alii viatores similiter non inciderint in horum prædonum manus; *Fortè in societate erant & ille solus; propter quod dicitur: Væ soli, quia*
Eccl. 4. 10. *cum ceciderit, non habet sublevantem se.* Ex quibus in rem nostram hæc deducitur moralitas, quod scilicet omnes, qui rectè & securè per viam spiritus incedere gestiunt, bonum debeant habere ducem, & non dirigere gressus suos juxta proprium arbitrium.

Versus 32.

Similiter & Levita cum esset secus locum, & videret eum, pertransiit.

1. *Sacerdos*, ait Glossa, *Dei legem annuntiat; descendit quidem lex per Moysen in mundum, & nullam sanitatem contulit; descendit Levita, qui typum ostendit Prophetarum, sed & hic nullum sanat, quia lex peccata arguit; sed pertransit, quia indulgentiam non largitur.*

2. Levitæ olim erant, quales hodie apud nos sunt Diaconi. Ecce tibi effectum pravum, quem in isto Levita, perversum causavit Sacerdotis exemplum: *Similiter & Levitas*; nostra enim depravata indoles, malis potius quam bonis trahitur exemplis, præsertim si à Superiorum excessibus dimanent. Proinde Lucas Burgensis ait: *Qualis Sacerdos, talis & Levita, minor sequitur majoris exemplum.* Aggravatur porro horum duorum defectus ex eo, quia scilicet uterque cultui divino dedicatus, debitum habebat charitatis & compassionis erga proximum, maxime eo tempore, quo ejus exercitium sine sæcularium scandalo intermittere non poterant; veruntamen *sicut lumen eorum, ita & tenebræ*. Iterum uter- Psal. 11.
que de natione Hebraica oriundus erat, uterque de civitate veniebat Ierosolymitana, ubi prædicabatur & explanabatur lex illa charitatis Moysi à Deo data, de bove proximi è lacu extrahendo; si enim Dominus voluit subveniri proximi cujuscunque bovi, forte fortuito in fossam cadenti, quantò verius præceperit subsidium ferri agonizanti, & insuper ab omnibus destituto homini? Ad rem nostram S. Bonaventura ita discurrit: *Et hoc erat magis reprehensibile in Sacerdotibus & Levitis, quam in aliis personis, propter quod dicitur: Misericordiam volui* Matt. 9. 13.
& non sacrificium; unde iste legisperitus dicitur dixisse: Diligere proximum tanquam seipsum, majus est omnibus holocaustomatibus & sacrificiis.

3. Ly *pertransiit*. Salmeron ad imitationem Glossæ Ibid.
in sensu allegorico ita interpretatur: *Dicuntur Sacerdos & Levita viso illo præterisse, quippe per legem cognitio tantum peccati & infirmitatis habita est; at per illam neque peccati remissio, neque sanitas collata est. Per legem notus casus Adæ, spoliatio donorum ac vulneratio, remedium tamen sperandum erat ab uno Christo; namque impossibile erat, sanguine taurorum & hircorum auferri peccata.*

Versus 33.

Samaritanus autem quidam iter faciens, venit secus eum, & videns eum misericordia motus est.

Samaritanus autem quidam.

1. Autumat Jansenius, non sine magnæ rationis pondere Christum Samaritani ingessisse mentionem, utpote cum tota sua gente exosi apud Hebræos: *Præ omnibus gentibus Judæi maximè* (Samaritanos) *aversabantur, sicut & illi Judæos, ut à Samaritano minimè exspectanda videretur tanta humanitas Judæo homini exhibita*. Ex quibus Didacus Stella hanc elicit moralitatem, quod scilicet in pietatis & misericordiæ operibus erga proximum nunquam attendendum sit, cujus nationis aut indolis, quorum meritorum aut demeritorum sit homo ille, cui beneficium confertur; *Tantum præ oculis est habendus proximus, & ejus necessitas; Samaritanus charitatem exercet cum suæ nationis & gentis inimico, ut discas proximo in necessitate subvenire, etiamsi de te malè locutus fuerit*, &c. Concludit denique discursum cum hac, necessaria scitu, distinctione: *Officium justitiæ est, inquirere qualis unusquisque sit, misericordiæ verò dolere & misereri pauperis & proximi inopiæ*.

2. Albertus Magnus in diversis hujus Samaritani Ser. 67. hic.
citandis encomiis sese occupat, ex una parte considerando beneficia ab eo in vulneratum collata, & inde ex altera parte totidem in particulari ad utilitatem nostram educendo moralitates. Primum erat, quod subitò ad misericordiam & compassionem commotus fuerit, ut primum eundem miserum hominem vidit: *Igitur & nos, quia peccatorum vulneribus sauciati sumus, rogare primò debemus Dei filium, creatorem nostrum, ut circa nos misericordia moveatur*. Secundum consistebat in eo, quod accesserit & adhæserit ei, ut extrema miseria laboranti succurrere posset; ita nos pariter Salvatorem nostrum rogare debemus, ut appropinquet nobis cum misericordia sua, prout jam olim per assumptionem humanitatis nostræ visitavit nos. Tertium consistit in infusione vini in vulnera; *Rogandus est, ut vinum ferventissimæ contritionis vulneribus animarum nostrarum infundat*. Quartum relucet in affusione olei: *Supplicandum ei, ut oleum internæ consolationis, vino contritionis effundat*. Quintum constituit alligatio vulnerum: *Libenter sustinere debemus, ut alliget vulnera nostra ligaminibus præceptorum suorum*. Sextum eminuit in assumptione infirmi super jumentum; *Jumentum Domini est crux*;

tunc

tunc jumento suo nos imponit, quando nos reminiſci facit & imitari amaritudinem paſſionis ſuæ. Septimum correſpondet in conductione ad hoſpitium, per quod figuratur Eccleſia: *Tunc ducit nos in ſuum hoſpitium, quando participes facit omnium bonorum, quæ fiunt in Eccleſia per devotionem electorum: particeps ego ſum omnium timentium te.* Octavum ſe extendit ad charitatem illam, qua impellente curam ejus habere geſtit: *Tunc curam noſtri agit, cum facit nos proficere de bono opere in aliud bonum opus; curam circa nos per hoc oſtendit, quod nos Sacerdotibus Eccleſiæ committit, qui Sacramenta nobis ad ſalutem corporis, & animæ fideliter adminiſtrent.* Pſ. 31. 61.

3. Potuiſſet equidem Samaritanus ſub apparenti prætextu, ſauciatum hunc ſubterfugere, dicendo: *Non coutuntur Judæi cum Samaritanis.* Judæi nauſeant & fugiunt nos: nequaquam conveniens eſt, ut appropinquem ei, qui me & nationem meam odio & horrori habet; excuſare ſe inſuper poterat, addendo; auxiliari tibi non ad me, ſed ad Levitam & Sacerdotem pertinet, qui non tantum Eccleſiaſtici, ſed & compatriotæ tui ſunt, qui eandem pariter tenuerunt viam, ſi illi te dereliquerunt, conſequens videtur, quod ad inſtar beſtiæ mori merearis. Perpendit haſce circumſtantias ſanctus Ambroſius, dum ait: *Non mediocris iſte Samaritanus, qui eum, quem Sacerdos, quem Levita deſpexerat, non etiam ipſe deſpexit.* Potuiſſet etiam Samaritanus, ſub prætextu periculi, cui ſe exponebat, ſubducere; reſtabat ſiquidem in eo deſerto, cum præſenti in eoſdem prædones incidendi timore, maximè cum auxiliaretur illi, de quo ſuſpicari poterat, quod fortè magnus eſſet horum aſſiſinorum inimicus, à quibus proinde inimicitiæ potius, quam ſpoliorum cupiditatis inſtintu taliter afflictus eſſet; has inter anguſtias magis magiſque reluxit admiranda Samaritani virtus. Li 7 in Luc.

4. Plurimum huic nos Samaritano debemus, ratione tot ſalutarium dogmatum, quæ nobis in heroica hac operatione poſt ſe reliquit: *Edocemur*, inquit Didacus Stella, *neminem deſpicere, & ſemper vivere ſancto quodam timore & humilitate; ſiquidem coram Deo pluris æſtimantur charitatis & pietatis opera, quam literæ, ſapientiæ & religionis habitus; Deus autem dignitates aut perſonas non ſuſcipit, ſed perfectos charitate.* Levita quidem & Sacerdotes Samaritano excellentiores erant in dignitate, eruditione & doctrina; at Samaritanus utrumque vincebat in charitate. Docuit nos Samaritanus ille, quod opera miſericordiæ non ſuperficialiter, aut per modum cæremoniæ, ſed ex toto corde, omnique cum induſtria proximo ſint impendenda: non enim ſufficiebat Samaritano appropinquaſſe ad vulneratum, vulnera alligaſſe, de via amoviſſe, jumento impoſitum ad hoſpitium duxiſſe, ſed inſuper pecuniis ſuis oleum, vinum & hoſpitium ei comparavit; imò ad reddendos ſtabulario ſumptus ſeſe obligavit, ſi quos fortè, ſe abſente, circa ejus curam facturus eſſet. Ex quibus idem Author talem elicit doctrinam: *Docetur etiam, ut non ſolum interno animi affectu moveamur, ſed etiam ut ipſis operibus adjuvemus; hic motus miſericordia eſt: pariter tamen manus liberales extendit; multi ſunt divites, qui miſericordia intus moventur, loculos tamen claudunt.*

5. S. Gregorius docet, ſæculares mundanoſque homines, in operibus charitatis perfectiores eſſe, ad condemnandum nos, qui divino ſervitio conſecrati, pluſque luminis adepti ſumus: *Plerumque actione ſæcularium, vita continentium confunditur, cum illi ultra habitum aſſumant opera, & illi juxta ordinem proprium non excitant corda.* Samaritanus hic ſine lege vivens, eos condemnat, qui legem indebitè prædicant. Adhibet porro Author hunc Iſaiæ textum: *Erubeſce Sidon, ait mare; quaſi enim per vocem maris ad verecundiam Sidon adducitur, quando per comparationem vitæ ſæcularium atque in hoc mundo ſtuctuantium, ejus, qui munitus & ſtabilis cernitur, vita reprobatur.* Didacus Stella hocce nobis documentum reliquit: *Oportet nos diſcere, qui aliis ſanctiores haberi volumus, quique profeſſi ſumus ſublimiorem vitæ ſtatum, ne forte militibus, & publicanis deteriores evadamus.* Ecce Levitam & Sacerdotem, qui non tantum de civitate, ſed etiam de templo ſancto deſcendebant, in charitatis & miſericordiæ operibus illicò deficiunt, nolentes miſerrimo auxiliari ſæculari, quem ſchiſmaticum Deoque inimicum & adverſarium eſſe arbitrabantur. paſt p. 2. admo. 29. Iſa 23. 4.

6. Huic textui alia innititur ejuſdem Authoris ſententia, dicentis, paucos admodum eſſe, qui datum de operibus miſericordiæ, aliiſque bonis actionibus præceptum, debitè adimpleant: *Docet locus, iſte, quam pauci ſint, qui veram regulam & normam proximi ſervent, & præceptum charitatis adimpleant; ex tribus unus ſolus miſericordia utitur; huc enim devenimus, ut illa tempora feliciora fuerint, quam hæc, quibus crudelitas & impietas erga proximos exercetur.*

7. Hic opportunus, ex ſingulari providentia divina, factus miſero illi ſuccurſus docet nos, quod Deus nullum omnino deſtituat aut derelinquat, imo quod omni exſpirante auxilii ſpe, maximè ipſe & viciniſſimè præſto ſit ut patet in præſenti; pertranſierant enim illi ſine compaſſione ulla, qui præ cæteris ad miſericordiam proximo exhibendam obligati erant, & ecce Dominus ſtatim cor Samaritani ad miſericordiam inclinavit: *Si hi tacuerint, lapides clamabunt; potens eſt Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Iſrael,* Tunc divinam nobis opem viciniſſimam ſpondere poſſumus, quando videtur eſſe ſolitò remotior: *Juxta eſt Dominus his, qui tribulato ſunt corde & humiles ſpiritu ſalvabit.* Lippomanus ait: *Ubi omnis ſpes deſinit & humanum auxilium, tunc adeſt divinum.* Pſ. 33. 19. Lipp. in c 2.

8. S. Bonaventura ſenſui inſiſtens allegorico, ita ſermocinatur: *Perſona ſubveniens ex miſericordia, rectè intelligitur Chriſtus, quia Samaritanus interpretatur cuſtos, ipſe autem eſt, de quo in Pſalmo: Niſi Dominus cuſtodierit civitatem. Et Iſaia. Cuſtos quid de nocte? Hic venit ſecus vulneratum, quia in ſimilitudinem hominum factus, & in ſimilitudinem carnis peccati; adhibuit medicinam, & hoc per gratiam Sacramentorum, in quibus fuit inunctiones ſanantes vulnera peccatorum; adhibuit etiam vehiculum, ſcilicet per gratiam virtutum & donorum, per quam vehimur in ſtabulum Eccleſiæ, ſecundum illud: Beatus vir, cujus eſt auxilium abs te, aſcenſiones in corde ſuo diſpoſuit; & hoc quidem fit in ſtabulo Eccleſiæ; unde ſubditur: Elegi abjectus eſſe in domo Dei mei.* Pſ. 12 6. 1. Iſ. 21. 11. Ibid. v. 11.

9. Lyranus in ſenſu morali per hunc Samaritanum, prædicatores interpretatur & Confeſſores: *Samaritanus autem eſt prædicator & confeſſor: motus ex charitate, alligans vulnera ſauciati per ſanum conſilium, infundens oleum miſericordiæ & juſtitiæ vinum, & imponens illum in jumentum, quia non ſolum mente præbet auxilium, ſed etiam prout poteſt corpore, quod eſt animæ jumentum, & ducit in ſtabulum Eccleſiæ, ubi datur pabulum verbi Dei, & Sacramenti Euchariſtiæ.*

10. S. Hieronymus, Salvatorem noſtrum parabolæ huic, non ſine magni ratione momenti, exemplum Samaritani admiſcuiſſe advertit, inquiens: *Dicit, Samaritanum in hac parabola poni pro ſigno & miraculo, quod malus benefecerit:* Ep. ad Aglaſ. qu. 5.

Iter faciens, venit ſecus eum.

11. *Quia ſe propter nos conſtituit viatorem*, inquit Salmeron, *& hæc fuit potiſſima ſui itineris cauſa, (at non fortuita, ut fuit Sacerdotis & Levitæ) nempè ut quæreret & ſalvum faceret, quod perierat.* S. Thomas ſimiliter de Chriſto hunc textum explicans, ait; *Chriſtus propter nos homo factus eſt, vitæ præſentis iter arripuit.* Serm. in hac Dom.

Et videns eum, miſericordia motus eſt.

12. Hanc parabolam, vel fortè hiſtoriam, licet Chriſtus principaliter recenſuerit, ad oſtendendum, quis ſit proximus noſter, nihilominus etiam juxtà mentem Lucæ Burgenſis: *Hic planè docemur, non ſolum quis ſit proximus noſter, verum etiam, quo diligendus modo; primum enim omnium requiritur affectus miſericordiæ & condolentia animi, ut exiſtimemus aliorum calamitates ad nos pertinere.* Citat autem hic Author illum S. Apoſtoli textum: *Mementote vinctorum tanquam ſimul vincti, & laborantium, tanquam & ipſi in corpore morantes.* Hebr. 13. 3.

Verſus 34.

Et appropians, alligavit vulnera ejus, infundens oleum & vinum, & imponens illum in jumentum ſuum, duxit in ſtabulum & curam ejus egit.

Et appropians.

1. *Proprius accedens*, ait Ianſenius, *per ſuam nobiſcum converſationem, olim loquens Patribus in Prophetis, noviſſimè locutus eſt nobis in filio; in terris viſus eſt, & cum hominibus converſatus eſt.* S. Auguſtinus pariter de Chriſto Cap. 81. concord.

inter-

interpretatur, dicens: *Compassionis nostræ susceptione finitimus, & misericordiæ collotione vicinus.*

2. Lucas Burgensis fusius nobis explanat, in quo consistat illa ad proximum approximatio: *Manum admovet, vulnera obligat, & quod necessitas poscit, quodcunque potest, ipse facit, omnia quæ habet, miseri usibus concedit.* De jumento suo descendit, & saucium ei superimponens, ipse pedester graditur: *Neque impensis, neque laboribus parcit, tam absens quam præsens providet egenti.* Hæc & similia imitando, verè appropiamus proximo nostro.

Alligavit vulnera ejus.

3. Multa nos fortuito asscribimus eventui, quæ tamen omnia infallibilis Dei providentia taliter futura ordinat, prævidet & prospicit, id quod in hoc quoque Samaritano adimpletum fuisse, docet Origenes: *Ut autem scias, quod juxta providentiam Dei. Samarites iste descenderit, ut curaret eum, qui inciderat in latrones, manifestè doceberis ex eo, quod secum habebat alligaturas, secum oleum, secum vinum.* Inspiraverat Samaritano Deus ut omnia illa secum portaret, quæ in subsidium miseri illius necessaria deserviebant, & sine quibus in vasta illa solitudine mortuus esset: *Qui sanat contritos corde, & alligat contritiones eorum, qui numerat multitudinem stellarum, & omnibus eis nomina vocat.* Non defuit, qui Samaritanum hunc operibus misericordiæ vacandi consuetudinem habuisse, piè contemplaretur, ideoque illas secum fascias deportasse. Vel etiam dicere possumus, in præsenti locum habuisse illud Domini præceptum; *Scindite corda vestra*: Motivo scilicet misericordiæ & compassionis erga proximum; ita namque de Samaritano dicitur: *Misericordia motus, appropians alligavit vulnera ejus.* q.d. Non habens alias secum fascias, nec linum rupit, divisit laceravit proprium, quod in dorso portabat indusium, ut alligaturas haberet in medelam vunerum proximi sui.

Hom. 34. in Luc.

Ps. 146 3.

Ioel. 2. 18.

4. Insigne ex hoc Samaritani facto, pietatis documentum elicit Didacus Stella, inquiens: *Docemur, ut vulnera & ulcera pauperum non sint nobis tædio, nec fastidium nobis generent, quemadmodum multis, qui ut illa non videant, oculos & capita retorquent; Samaritanus appropians alligavit, nam si perfecta charitate es munitus, propriis manibus pauperem debes tangere & alligare, Christum sequens percussum & vulneratum, ut animæ tuæ vulneribus ipse mederetur.*

5. S. Thomas ita interpretatur: *Sacramentorum ad salutem peccatorum institutio; alligavit vulnera ejus.*

6. S. Bonaventura autem in hac vulnerum ligatura, observantiam existimat denotari præceptorum: *Nota, quod Dominus ligaturis, scilicet decem præceptis, hominem ligat sicut vulneratum, ne in vulneribus moriatur.*

7. Salmeron in sensu morali verba illa de protoparente, & corrupta natura nostra explanans, inquit: *Hoc fuit alligare, non quidem auferre, sed comprimere concupiscentias, illasque ut vinci possint, mitigare; atque hoc præstitit per legem novam, vim ligandi habentem, nam lex à ligando dicitur; vincula illius ligatura salutaris.*

8. Jansenius pariter quidem de Christo, sed cum alio ad eum respectu exponit. *Mox cæpit obligare vincula nostra vinculo doctrinæ & gratiæ suæ*, S. Augustinus denique ita discurrit: *Alligavit vulnera ejus, peccata reda-*

In Gloss.

guendo cohibuit.

Infundens oleum.

9. Sanctus Ambrosius mentem suam ad diversa, quæ Samaritanus adhibuit, remedia extendit, inquiens: *Multa medicamenta meditus habet iste, quibus sanare consuevit, sermo ejus medicamentum est; alius ejus sermo constringit vulnera; alius oleo fovet, alius vinum infundit; constringit vulnera austeritate præcepti, fovet remissione peccati, sicut vino compungit denunciationes judicii.*

Li 7 in Luc.

10. Ad charismata sancti Spiritus locum hunc transfert S. Thomas: *Gratiæ Spiritus sancti infusio, infundit oleum.* Videtur autem Angelicus Doctor illa Ecclesiæ respicere verba quibus Spiritum sanctum nominat unctionem spiritualem: *Spiritalis unctio.*

Loc. cit.

11. Effectus & proprietates olei discutiens Salmeron per liquorem istum intelligit gratiam divinam: *Oleum etiam ad usum lucis, & ad ungendum luctatores, & ad cibos, quos edimus, præparandos, solet deservire; & talis est divina gratia, Christi sanguine empta, quæ illuminat contra ignorantiam, & adjuvat contra imbecillitatem, & dulcescere facit cordibus nostris præcepta Dei.*

Et vinum.

12. S. Augustinus utriusque hujus liquoris infusionem in sensu morali ita interpretatur: *Infundit oleum, dum pœnitentibus tribuit spem, dicens: pœnitentiam agite, quia appropinquat regnum cœlorum; infundit vinum dum peccantibus terrorem pœnæ incutit Dominus, dicens Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur & in ignem mittetur.*

In Gloss.

13. Sanctus Gregorius pariter à sensu literali ad moralem transit, dum inquit: *Per vinum mordeantur vulnera, per oleum foveantur, miscenda est lenitas cum severitate; sit rigor, sed non exasperans; sit zelus, sed non immoderatè sæviens; sit pietas, sed non plus quam expediat.*

P. 1. post c. 11.

14. Chrysostomus etiam vini & olei considerationi intentus, in vino sanguinem contemplatur Redemptoris: *Vinum, id est, sanguinem passionis & oleum chrismatis, quibus & delictorum vulnera curantur, & sanctificationis tutela præstatur, ut indulgentia daretur per sanguinem, sanctificatio conferretur per schismatis unctionem.*

In hom. Luc. in hoc Evan.

15. Salmeron non omnimodò dissimilem à Chrysostomo discursum format, dum per duos hos liquores, effusum pro nobis Christi sanguinem intelligit, dicens: *Quatenus dolorem & timorem incutit, vinum est, quia de beneficiis Dei etiam timendum, & quo majora, eò magis trepidandum est nobis, ne ingrati inveniamur: est ergo vinum, quatenus pœnitentiam elicit, & obedientiam legis, & imitationem suæ mortis à nobis exigit; oleum verò leniens est, quatenus remissionem peccatorum, & spem vitæ æternæ, & amorem, atque in adversitatibus consolationem & patientiam tribuit.*

16. Divinum hunc Samaritanum oleo & vino convenientissimè instructum esse perpendit Jansenius, dum ait: *Oleum & vinum, quæ solus ille secum in via assumpsit, ac nobis infundere potuit, hoc est, gratia & charismatibus Spiritus sancti, ac sui sanguinis effusione nos curans; hæc enim rectè per oleum & vinum quis intellexerit; in quibus etiam duabus materiis, omnia penè Sacramenta, quibus curamur, consistunt:*

Et imponens illum in jumentum suum.

17. Juxta S. Augustini sententiam: *Jumentum caro ipsius est*, scilicet Christi, *in qua ad nos venit, in quam saucium imponit, quia peccata nostra portavit in corpore suo; imponi jumento, est in ipsam incarnationem credere.*

18. Theophylactus etiam, nomine jumenti corpus designari existimat, dicens: *Imposuit in suum jumentum, hoc est, in corpus suum; membra namque sua nos fecit, & participes corporis ejus.*

In caten.

19. S. Ambrosius dicit; *Jumento imponit, dum peccata nostra portat, & pro nobis dolet; homo enim jumento similis factus est.*

Ibid.

20. Observat Salmeron in itinere suo non qualecunque animal, sed notanter jumentum conduxisse: *Jumentum à juvando, quasi juvamentum; & significat innocentissimam carnem Domini, quam assumpsit, ut eam sacrificaret pro delictis nostris, & in qua onera peccatorum nostrorum portaret.*

Duxit in stabulum.

21. *Stabulum est præsens Ecclesia*, inquit S. Augustinus, *ubi reficiuntur viatores, in æternam patriam reaeuntes; impositus jumento in stabulum ducitur, quia nec nisi baptizatus, nisi corpori Christi adunatus Ecclesiam intravit.*

Li. 2. q Ev.

22. Lucas Burgensis insistens sensui literali, negat, nomine stabuli accipiendum esse stabulum strictè dictum sed *Diversorium hospitium, quod pandochion græcè dicitur, quasi quorumvis susceptaculum, latinè stabulum à stando, quod viatores ex itinere fessi, illic stent.* Eandem quoque opinionem sustinet Albertus Magnus, dum ait: *Ecce beneficium hospitalitatis, stabulum à stando dicitur; & significat Ecclesiam, in quam pœnitens introducitur per pœnitentiam.*

Et curam ejus egit.

23. Circa hæc verba Sanctus Augustinus conformiter

ter prædictis, ita sermocinatur: *Curam egit, ne æger præcepta, quæ acceperat, dimitteret.*

Versus 35.

Et altera die protulit duos denarios, & dedit stabulario, & ait: curam ejus habe, & quodcunque supererogaveris, ego cùm rediero, reddam tibi.

Et altera die protulit duos denarios.

Ibid. 1. *Sed non vacat Samaritano*, inquit S. Augustinus, *diu in terris degere, redeundum erat, unde descenderat; itaque altero die, id est, post resurrectionem suam, quando amplior æternæ lucis splendor, quam ante passionem effulsit in mundo, protulit duos denarios, id est, duo testamenta, in quibus æterni Regis nomen & imago continetur.* S. Bonaventura ad quantitatem solutionis se reflectens, ait: *Parvam pecuniam protulit, quia fortassis parvam habebat, secundum illud:* Tob 4. 9. *Quomodo potueris, esto misericors; si multum tibi fuerit, abundanter tribue; si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum impertiri stude; & quia quamvis modica esset pecunia, magna tamen erat subveniendi voluntas, ideo subditur: curam illius habe, & quodcunque supererogaveris*, &c.

2. Salmeron ex hoc duplici denario obligationem, & debitum elicit Prælatorum & superiorem Ecclesiasticorum: *Præpositis ad benè gubernandum dedit duos denarios, sed est, potestatem Verbi & Sacramenti, vel intelligentiam novi & veteris Testamenti, quæ eandem Dei imaginem referunt, & secundùm quàm, Ecclesiam regere debent; vel dilectionis Dei & proximi præcepta, sine quibus nemo bene gubernat.*

Et dedit stabulario.

Ibid. 3. S. Augustinus per stabularium Apostolos intelligens, dicit: *Id est, Apostolis dedit, quia tunc illis sensum aperuit, ut intelligerent scripturas.* Origenes quo- Hom. 34. in Luc. que stabularium vocat *Ecclesiæ præsidem cui dispensatio credita est.*

Et ait: curam illius habe.

4. *Hoc dictum est*, ait Salmeron, *Petro, & in illo, & per illum, in consecratione, omnibus Episcopis dicitur:* Quamdiu divinus Samaritanus ipse nobis præsens aderat, vulneribus peccatorum nostrorum sanandis sol- Joan. 17. 12. licitè invigilabat: *Cùm essem cum eis, ego servabam eos usque ad diem resurrectionis, sive ascensionis; nam ille est dies alter à passione, & tunc protulit duos denarios, quos dedit stabulario sive hospiti, hoc est, Petro Apostolorum Principi, & Ecclesiæ Pastori, cui ad literam post resurrectionem data est tanquam Pastori, cura ovium Christi; & in eo intelligendus est omnis ordo Prælatorum.* Considerat, quòd sæpè sæpius per fragilitatem nostram in priora peccata relabamur, & consequenter iterum à latronibus infernalibus spoliemur: propterea *Congruum erat, ut tantæ sapientiæ medicos spirituales relinqueret.* Insignem horum verborum contemplationem, nobis post se scriptam reliquit, in Epistola ad Lib. 4. de consid. Eugenium Papam, S. Bernardus inquiens: *Audisti, curam illius habe, non cura, vel sana illum; verum dixit, quidam: non est in medico, semper relevetur ut æger; fac tu quod tuum est, nam Deus quod suum est, absque tua sollicitudine & anxietate curabit.*

Et quodcunque supererogaveris, ego cùm rediero, reddam tibi.

In Gloss. 5. S. Augustinus hujusmodi desuper discursum format: supererogat Apostolus, cùm dicit: *De virginibus præceptum Domini non habeo, consilium autem do; supererogat, cùm non utitur potestate accipiendi necessaria: rediens in judicio reddet, dicens: quia supra pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam.* Notandum verò occurrit, Samaritanum hospitio certum dedisse duorum denariorum pretium, pro laboribus transactis; at pro impendendis certam indefinitè promisisse satisfactionem: *Quodcunque supererogaveris:* ratio differentiæ hæc est, quæ fiunt præceptorum adimplendorum gratia, suam habent limitatam mercedem; at opera supererogationis merces manet indefinita & illimitata. Differentiam porro, quæ inter hæc præcepti & consilii opera intercedit, hanc nobis tradit Salmeron: *Erogat, qui sibi talenta credita distribuit, supererogat, qui amplius, quàm accipit, impendit, id est, qui præceptis Christi adjungit Ecclesiæ mandata, & illa pro tempore, & loco, & personarum ratione constituit, quo melius serventur Divina & Evangelica decreta, præscriptisque Domino adjungit consilia.*

6. Neque obiter consideranda erit hæc in subventione miseri, tanta Samaritani liberalitas, nullum enim sanationis aut sollicitudinis definit pretium, sed: *Quodcunque supererogaveris*; non obstante, quòd de natione oriundus esset veræ religioni inimica: ecce tibi eleemosynarum, etiam à malis sæcularibus factarum utilitatem, dum tales Dominus gratiosè illuminat, & in veræ cognitionis viam reducit.

Versus 36.

Quis horum trium videtur tibi proximus fuisse, qui incidit in latrones.

1. Isidorus Pelusiota pluribus docet, quis in præsenti Lib. 4. ep. 123. per proximum intelligendus fuerit: *Proximitas naturæ æstimatur non virtute, substantia non dignitate, compassione non loco, curationis modo, & non loci perpetuitate; illum namque arbitrare proximum, qui tui maximè indigeat, & sponte tua ad auxilium ei ferendum accede.*

2. Hanc quæstionem format sapientissimus magister, volens, ut Samaritanus ex hisce tribus designet eum, qui verè illius vulnerati proximus fuisse dicendus sit, quatenus ita ore proprio seipsum condemnet, suamque reprobet opinionem, vi cujus tenebat, solos suæ nationis homines, Judæos scilicet, proximos denominandos esse. Et ideò Salmeron ait: *Dominus hac parabola indicat, proximum non concludi Judaicæ gentis angustiis, sed quemlibet hominem hac appellatione comprehensum esse.*

3. Advertit Theophylactus, ipsum, qui legisperito loquebatur, eundem fuisse, qui nostram coagelaverat naturam: *Salvator, quoniam conditor ipse erat, sciens nos omnes unam creaturam, non operibus neque dignitatibus, sed natura definit proximum; omnes enim inquit, qui ejusdem naturæ sunt, proximi tui sunt.* Scriba autem nec Sacerdotem, nec Levitam, hujus vulnerati proximos censebat esse compellandos, ratus proximitatem non à personarum dignitate, non à nationum diversitate, neque à prudentum scientia, sed à dilectionis præcepto derivandam esse: *Diliges proximum tuum sicut te ipsum*, ideòque respondere coactus fuit: *Qui fecit misericordiam.*

4. Contra quem pariter militat hæc Lucæ Burgensis doctrina: *Ratio proximi in communi hominis natura fundatur, hominem enim hominis causa creavit Deus, cunctosque inter se ita devinxit; ut se mutuo diligere juvareque teneatur, nullo habito respectu justitiæ, amicitiæ, generis, patriæ, nationis, aut quorumvis aliorum.*

Versus 37.

At ille dixit: qui fecit misericordiam in illum; & ait illi Jesus: vade, & tu fac similiter

At ille dixit: qui fecit misericordiam in illum.

1. *Non enim cogitatio*, inquit S. Ambrosius, *facit* S. Ambr. hic. *proximum, sed misericordia; quia misericordia secundùm naturam; nihil enim tam secundùm naturam, quam juvare consortem naturæ.*

2. S. Bonaventura hac sancti Ambrosii sententia propriam stabilire nititur, dum ait: *Patet, quod proximitas magis autem attenditur penes naturalem dilectionem & compassionem, quàm penes carnalem cognationem.* S. Bonav. hic.

3. Accomodè ponderat Salmeron, hunc legisperitum contra propriam etiam voluntatem suam, compulsum fuisse ad veritatem edicendam: *Tanta est vis veritatis, ut ex ore hostium, etiam capitalium interdum prorumpat.* Tales autem erant inimici adversum Judæos Samaritani.

Et ait illi Jesu: vade, & tu fac similiter.

4. Epilogum hunc Albertus Magnus sequenti illustrat doctrina: *Vade potius profectu virtutis, quàm passu pedis: Fac, non doce tantùm, sed ad opus converte; ideo enim Levit. 1. præcipitur: os turturis in sacrificiis ad ascellas retorqueri, ut os doctrinæ verbi ad opus retorqueatur.* Alb. M. hic.

DOMINICA XIII. POST PENTECOSTEN.

Evangelium ex cap. 16. Lucæ.

Vers. 11. *Dum irent in Jerusalem, transibat per mediam Samariam & Galilæam. 12. Et cùm ingrederetur quoddam castellum, occurrerunt ei decem viri leprosi, qui steterunt à longè. 13. Et levaverunt vocem, dicentes: Jesu præceptor miserere nostri. 14. Quos ut vidit, dixit: ite, ostendite vos sacerdotibus; & factum est, dum irent, mundati sunt. 15. Unus autem ex illis, ut vidit, quia mundatus est, regressus est, cum magna voce magnificans Deum. 16. Et cecidit in faciem ante pedes ejus, gratias agens; & hic erat Samaritanus. 17. Respondens autem Jesus, dixit: nonne decem mundati sunt, & novem ubi sunt. 18. Non est inventus, qui rediret & daret gloriam Deo, nisi hic alienigena. 19. Et ait illi: Surge, vade, quia fides tua te salvum fecit.*

Versus 11.

Dum iret in Jerusalem, transibat per mediam Samariam & Galilæam.

Cùm iret in Jerusalem.

1. RAtionem, quare præsens nobis exhibeatur historia, assignat Glossa sequentem: *Post parabolam, qua invitat Dominus ad humanitatem & perseverantiam in diversis officiis Dei, reprehenduntur ingrati de impensis beneficiis.*

2. Miraculum istud Christus perpetravit itinerans, quia scilicet: *Pertransit benefaciendo & sanando omnes.* Aliquam porro causam, quare Christus in ipso actuali itinere dictam sanationem operari voluerit, hanc nobis moralem tradit Didacus Stella: *Ut significaret, virtutem tam frequentem esse faciendam, ut, etiamsi in itinere, & obiter sese occasio obtulerit, bene operemur.* Act. Apost. 10. 38.

Per mediam Samariam & Galilæam.

3. Dionysius Carthusianus, sensum secutus moralem, per Jerusalem (quæ visio pacis interpretatur) signari docet cœlestem Beatorum patriam; per Samariam (quæ dicitur custodia) vitam activam, in observantia præceptorum situatam; per Galilæam denique (quæ transmigratio nominatur) vitam intelligit contemplativam, quæ spiritualiter à bonis visibilibus ad invisibilia transit: *Qui ergo ad supernam cupit pertingere patriam, primò se in actibus exerceat vitæ activæ, deinde in actibus contemplativæ, ad quam ducit vita activa, sicut ad habitaculum janua.*

Serm. in Dom. 13 post Pent. 4. S. Antonius de Padua ordinem discutiens hujus itineris in sensu pariter morali docet debere omnes, quotquot Jerusalem intrare gestiunt, primò per Samariam & Galilæam transire, idque non sine mysterio: quia *Samaria custodia, Galilæa transmigratio, Jerusalem visio pacis interpretatur: qui præcepta custodit, ad virtutes transit, ut sic in Jerusalem ire possit.*

Hic. 5. *Samaria*, dicit Sanctus Bonaventura, *custodia interpretatur, quæ debet esse in hac actione: Custodi pedem tuum, ingrediens domum Dei.*

6. Hugo Cardinalis de cordis & sensuum custodia intelligendum esse existimat: *Ideò per mediam Samariam & Galilæam transit Jesus, dum vadit in Jerusalem, quia quilibet, volens pervenire ad cœlestem beatitudinem, oportet, ut transmigrando mundum, custodiem cordis & sensus habeat.* Perpendit idem insuper Author, quòd hic Christi transitus duplicem nobis, præceptorum scilicet, ac consiliorum exhibeat semitam: *Hic ostenditur duplex via ad vitam æternam, una communis, quæ est omnium, hæc est Samaria, id est, præceptorum; alia est semita, quæ est perfectorum, & hæc est Galilæa, id est, adimpletio consiliorum; intepretatur enim transmigratio facta, quod competit perfectis, qui de præceptis ad consilia servanda transmigrant; per hæc duo siquidem itur in Jerusalem.* Adducitque Author illum Sapientis textum: *Custodi legem meam atque consilium meum (ecce Samaria & Galilæa) & erit vita animæ tuæ (ecce Jerusalem) quod autem dicitur per mediam, significat, quòd non tota vita danda est activæ, nec tota contemplativæ: sed medium inter utrumque tenendum est; sic Moyses modo in valle cum populo, modo in monte cum Domino.* Prov. 3. 21.

7. Quare Christus in Samaria non substiterit, sed potius transiisse dicatur, causam adducit Didacus Stella, quia scilicet Samaritani gentiles erant. *Transibat non permanebat: docens nos, quod non morandum est inter malos; ideò transibat etiam, ne Judæos scandalizaret, multum cum gentibus conversans.*

Versus 12.

Et cùm ingrederetur quoddam castellum, occurrerunt ei decem viri leprosi, qui steterunt à longè.

Et cùm ingrederetur quoddam castellum.

1. S. Antonius de Padua per hoc castellum in sensu allegorico mundum intelligit, quem Christus ingrediens, obvios habuit leprosos decem, id est, totum genus humanum, in decem leprosis figuratum: *quia contra decalogum peccaverat, & adeo lepra iniquitatis respersum erat; ideo clamabat: Jesu præceptor miserere nostri: salutem vocavit & misericordiam postulavit genus humanum, & Dominus utrumque fecit.* Ibid.

Occurrunt ei.

2. Occursum hunc non casualem aut fortuitum, sed *Excogitato consilio*, ordinatum esse, docet Lyranus: *Quia audierant famam de mirabilibus Christi.* Ly autem *Occurrerunt*, industriè ponderat Didacus Stella inquiens: *Occurrere, prodire obviam est; nemo ad Deum vadit, nisi prius Deus ad eum veniat; ipse eos quærit, illis occurrit.*

3. Præclaram hujus occursus, in ingressu Christi in castellum, facti moralitatem Albertus Magnus verbis assignat sequentibus: *Jesu castellum ingrediendi occurrunt; ille Jesu occurrit, quit hoc firmiter credit, quòd Jesus ad judicium in mundum veniet, & quòd in sua carne resurget, & coram Deo judice stabit, vel vitæ æternę, vel mortis perpetuæ sententiam auditurus.* Serm. 62. in Dom. 3. post Pentec.

4. Lucas Burgensis eandem cum Lyrano horum verborum considerationem instituit, dicens: *Occurrerunt non casu, sed studio, postquam audivissent, quòd Jesu illuc erat transiturus; cujus potentiam cum benefaciendi promptitudine conjunctam, fama noverat.*

5. Advertit præterea idem Author inimicitias ad invicem & odia exercuisse Judæos & Samaritanos, quo fine Salvatori objiciebat Samaritana illa: *Quomodo tu Judæus cùm sis, bibere à me poscis, quæ sum mulier Samaritana?* Unde & S. Joannes subjungit: non enim *Coutuntur Judæi Samaritanis.* Alia etiam vice quadam ex eodem in Judæos odii impetu, in facie Christi portas ei civitatis occluserunt Samaritani: his tamen non obstantibus, in societate reliquorum leprosorum Judęorum, unus quoque comparet hodie Samaritanus, omnesque concorditer ac unanimiter sese Christo repræsentant: *Non solùm morbi communio eos inter se conciliaverat, sed & commune studium sanitatis, ut simul omnes quasi facta manu, Christi benevolentiam expugnarent.* Joan 4. 9.

6. Insignissimum salutis promovendæ documentum nobis tradunt hi leprosi, ut scilicet ad eorum imitationem, nullas sinamus præterlabi, quæ salutis nostræ sese offerunt occasiones, id quod Didacus Stella pariter advertit, dum ait: *Docemur, summam sollicitudinem circa salutem nostram adhibere, ne remedium differentes, occasionem salutis consequendæ amittamus.* Stabant igitur eo loco prompti, ubi perdere non poterant Salvatorem, quia scilicet necessario istac transiturus erat; imò ne à Salvatore præventi, omni destituerentur spe sanitatis obtinendæ, ante viam occuparunt, quam Christus transiret, aut castellum intraret, quia ipsis loca ab hominibus inculta ingredi prohibitum erat, ne inficerent alios. Optimè profectò hi leprosi cognoscebant, quanti referat, bonas nunquam perdere occasiones & societates.

Decem.

7. *Sunt peccatores, decem mundatorum transgressionibus vitiosi*, inquit S. Bonaventura. Serm. 1. in hac Dom.

8. At S. Thomas per decem hosce, decem intelligit pecca- Serm. in hac Dom.

peccatorum turmas: *Decem leprosi possunt significare decem genera peccatorum; primus infidelis; secundus blasphemator & detractor; tertius gulosus; quartus avarus; quintus superbus; sextus ambitiosus; septimus hypocrita, vel vanè gloriosus, octavus luxuriosus: nonus homicida; decimus obstinatus & desperatus.* In hoc denique discursu sanctus Angelicus Doctor singulis eorum in particulari applicat certos sacræ Scripturæ textus, in quibus diversæ illæ lepræ species exprimuntur.

Serm. cit. 9. S. Antonius de Padua hunc denarium leprosorum numerum ad omnes porro peccatores extendit; quia quotquot sunt, *quinque lepræ generibus, & in quinque locis respergunter*: Utiturque quodam Levitici textu, cujus mentionem faciemus infra, ubi varietatem infectionis lepræ distinctè assignabimus. *Vide* §. 12.

10. Decem hi denique leprosi in Scriptura sacra expressi videntur, si utrumque Testamentum perlustremus. Primus quidem in Naaman Syro, idololatra, quem sanavit Elisæus. Secundus in Simone Pharisæo, contra Magdalenam murmurante, cujus lepram manifestat sanctus Evangelista Marcus corporalem, sanctus verò Lucas spiritualem, dum ejus animam de Christi divinitate ancipitem in hisce verbis repræsentat: *Hic si esset Propheta, sciret quæ & qualis esset mulier, quæ tangit eam, quia peccatrix est.* Tertius denotatur in Rege Ozia, qui dum ministerium sacerdotale arroganter usurpare præsumpsit, frontem suam lepra infecit. Quartum designat Maria, soror Moysis, lepra percussa in vindictam murmuris contra fratrem excitati. Quintus indicatur in ipso Moyse, cujus manus è sinu extracta ad instar nivis, plena lepræ incanduit, manus nimirum illa, qua flagellaturus erat universam terram Ægypti, & occiderat Ægyptium, Hebræo insultantem. Sextus perhibetur in Giezi, qui dum avarè inhiaret muneribus, quæ Dominus ejus spreverat, se suosque posteros indelebili lepræ macula conspersit. Quatuor residui enumerantur lib. 4. Reg. cap. 3. qui de Samaria orti, nocte ingressi sunt castra Assyriorum: per hosce decem leprosos significantur omnes præceptorum decalogi trasgressores.

Mare. 14. 3. Luc. 7. 39.

Viri.

Hie. 11. Congruè hosce omnes *viri* nomine condecorari admadvertit Albertus Magnus: *Omnes isti, qui ad Deum veniunt, sunt viri, virilem animum induentes, quia spem, fidem habentes, ad Salvatorem viriliter venerunt.*

Leprosi.

Serm. cit. 12. S. Antonius de Padua multiplicitatem & varietatem hujus leprosæ infectionis, è Levitico compendiosè elicuit, dicens: *Lepra coloris candidi, lucidi, obscuri, rufi & pallidi*, quibus in differentiis diversa postmodum docet signari vitia: *Candida lepra hypocrisis & simulatio religionis; lucida, ambitio transitoriæ dignitatis; obscura, immunditia fornicationis; rufa, rapina & usura; pallida, invidia alienæ felicitatis.*

Tom. 6. tract. 38. 13. Contemplatur Salmeron Christum petiisse Jerusalem, ut suum ibi sanguinem spargeret, totumque humanum genus à peccati lepra mundaret: *Ibat ad passionem Dominus, in qua quasi leprosus reputatus est, sanaturus spiritualem omnium hominum lepram, qui ex Adam nati, lepram peccati contrahunt.*

14. Glossa in hisce leprosis solo scribit designari hæreticos: *Leprosi sunt hæretici, qui quasi varios colores habentes, eodem tempore varias sectas nunc falsitatis, nunc veritatis permiscent in eadem prædicatione.*

15. Hugo Cardinalis postquam dixisset, in hisce decem leprosis designari decem præceptorum transgressores, postea subdit: *Per lepram significatur peccatum*; nec immeritò, multi namque ejus infectionis effectus proprii sunt culpæ. S. Antonius de Padua in sensu morali, eas corporis partes principaliter discutit, in quibus lepra se maximè prodit: *In capite, in barba, in corporis cute, in veste, & in domo. Lepra in capite, est immunditia in cogitatione; in barba, iniquitas in manifestatione; in cute, inhonestas in conversatione; in veste, dissensio in fide Christi, vel imprudentia in virtutum operatione vel executione: lepra in domo, est discordia in congregatione.*

Serm. cit.

16. Hugo Cardinalis lepræ & peccati effectus ad invicem comparat, inquiens: *Lepra hominem fœtidum facit, & sanis intolerabilem; sic peccatum hominem fœtidum facit, & justis abominabilem*: juxta id, quod apud Oseam legimus: *Facti sunt abominabiles, sicut ea quæ dilexerunt.* Os. 9. 10.

17. Prosequitur idem Author, dicitque: *Lepra deformat hominem, & membrorum officio venustateque privat; sic peccatum deformat hominem interiorem.* Ad dignoscendam hujus deformitatis enormitatem, non abs re fuerit contemplari Luciferum, primitus Angelorum pulcherrimum in paradiso, in loco creationis suæ; postea verò admissa prævaricatione, dæmonium ignobilissimum. Accommodè autem deformitatem, à peccato ortam, internam esse, asseverat Author, dicendo: *Deformat hominem interiorem;* anima etenim peccans dæmoni se mancipat, omnibusque donis, Spiritus sancti gratiis, & bonorum operum meritis se privat; nihil autem hujus turpitudinis in oculos incurrit externos.

18. *Lepra facit hominem æstuare, sic peccatum.* Carni nostræ pruritum imprimit, & inquietum impii caloris incendium; hunc autem effectum tam in corpore, quàm in anima operatur, unde Propheta ingemiscit: *Impii quasi mare fervens, quod quiescere non potest. Mare quoque ipsum* (inquit S. Ambrosius) *temporum vicibus solet fluctuare; at verò caro nostra semper exæstuat, sibique ipsi tempestas est.* Isa. 57. 20. Lib. 1. de Interpell. Job.

19. *Lepra quantò reprimitur studiosius, tantò tandem ebullit turpius; sic peccatum quantò diutius occultatur, tantò turpius apparebit in die judicii coram Deo*; quantò hodie sollicitius prævaricationes nostras tenebris involvere nitimur, tantò frequentius easdem Deus innotescere faciet, non solùm in judicio finali, sed etiam in vita præsenti.

20. *Lepra per totum corpus diffunditur, sic peccatum per totum corpus, ad modum cancri.* Peccatum multis afficit corpus infirmitatibus, animæ potentias corrumpit & debilitat, intellectum excæcat, voluntatem contumacem reddit & obstinatam, cor divinis vocibus & inspirationibus occludit; quid multa? *Corpus & animam perdit in gehennam.*

21. *Leprosus sitim patitur, nunquam est satietas pariter in peccando.* Insatiabilis peccatorum cupiditas non sensualitate, non divitiis, non honoribus, non potest deliciis exhauriri ullis.

Hie. 22. *Lepra*, inquit S. Bonaventura, *affligit gravamine infirmitatis.* Peccatum pariter verme & malæ conscientiæ remorsu peccatorem angustiat & discruciat; nulla carpitur rosa, nisi innumeris circumdata spinis. Proinde dicebat Psalmista: *Labor in medio ejus & injustitia.* Psal. 54. 11.

23. *Lepra contagiosa est, alios inficiendo.* Ita peccatum subitò malum aliis exemplum præbet, sumusque proclives admodum ad spiritualem hancce lepram contrahendam, quæ indubiè causa unica fuit, cur leprosis conversatio aliorum interdiceretur: hunc nobis effectum repræsentat Spiritus sanctus in illis Psalmillæ verbis; *Commixti sunt inter gentes, & didicerunt opera eorum, factum est illis in scandalum.* Psal. 105. 35.

Ibid. 24. S. Bonaventura dicit: *Lepra privat solatio societatis.* Id quod fusius prosequitur Dionysius Carthusianus, dum ait: *Sicut lepra efficit hominem ita affectum, contagiosum & fœdum, quòd à communi hominum conversatione dividatur, atque seorsim habitare compellitur; sic omne peccatum mortale privat hominem communione fidelium, facitque coram Deo excommunicatum.* Serm. 1. in hac Dom.

Lev. 13. 52. 25. Revocans in memoriam sancto Bonaventura illum, quem Dominus in capite 13. Levitici ordinem & præceptum statuit de comburenda leprosi veste, sequentem ex hac lege elicit moralitatem: *Præcipitur, vestem leprosam igne comburi; sicut vestis munda est consuetudo bona, ita vestis leprosa est consuetudo vitiosa, quæ debet igne comburi, cumburetur igne gehennæ.* Peccator etenim inveteratus, impœnitens moritur quam plurimum: si verò, dum vivit, seria quadam consideratione ignem illum infernalem in corde suo succendisset, divino indubiè amore cor suum inflammasset. Serm. 1. in hac Dom.

26. Leprosis etiam lex data fuerat, ut in lateribus seu femoribus vestes portarent dissutas, ut ab aliis dignosci, & agniti vitari possint, præterea capite discooperto incedere jubebantur, ad docendum nos moraliter nullum esse malum, quod magis Deus execretur, minusque toleret, quàm si leprosus spiritualis inter alios compareat in habitu sano, in fictione scilicet & hypocrisi.

Serm 1. de Pascha.

27. Septem enumerat sanctus Bernardus lepræ spiritualis species: duas docet reperiri in corde, voluntatem scilicet & opinionem propriam: duas in ore, laudem nimirum sui ipsius, & verba impatientia: tres residuas in corpore, quarum prima est indulgentia sensuum, secunda luxus & pompa vestium, tertia consistit in injusta honorum temporalium professione & usu.

Serm. 3. cit.

28. *Sicut lepra facit hominem civiliter mortuum*, scribit Dionysius Carthusianus, *ita quòd ad actus vitæ civilis & socialis ineptus est & mortuus: sic morale peccatum facit Deo spiritualiter mortuum, id est, ad omnem actum vitæ æternæ meritorium, Deoque placitum, prorsus ineptum.*

29. Digna insuper notatu alia circa lepram sese offert consideratio; quòd scilicet infirmitas hæc nullo artis medicinalis beneficio curetur; unde S. Bonaventura inquit: *Lepra est morbus miserabilis calamitatis, quia aufert remedium artis; tales desolati recursum habere debent ad patrem misericordiæ.* Ita similiter peccatum nullo remedio aut industria sanatur humana, sed pro sublevanda hac lepra spirituali ad Deum necessariò recurrendum est.

Hic.

Hic.

Qui fleterunt.

30. Causam hujus stationis duplicem nobis literalem subindicat Lyranus, dum ait: *Tum propter Christi reverentiam, tum quia non debebant appropinquare sanis hominibus, ne eos inficerent.*

31. Albertus Magnus duas alias ex hisce verbis elicit moralitates, dum ait; *In quo duo notantur, rectitudo voluntatis, & humilitas*; circa rectitudinem voluntatis, ponderat ly *fleterunt*, inquiens: *Qui stat, immobilis est, per quod significatur status talis, quod ulterius non processerunt in peccatis, ne morbus cresceret in eis.* Eandem hanc duplicis moralitatis doctrinam ipse pariter Hugo Cardinalis nobis tradit hisce verbis: *Quod autem dicitur: fleterunt, in bono accipitur, id est, peccatis suis finem imposuerunt; per positionem autem corporis, quæ recta & erecta est in stante, duo rursus significantur, scilicet voluntatis rectitudo & cordis, per intentionem ad cœlum directio & erectio.*

A longè.

Serm 68

32. Albertus Magnus in quodam supra hoc Evangelium sermone ita discurrit: *Ille à longè stat, qui se humiliat, & Christum judicem sperando formidat, in hoc enim notatur spes, quod fleterunt; timor in hoc innuitur quod fleterunt à longè, tanquam non audentes propius accedere.*

Serm. 4. in hac Dom.

33. Sanctus quoque Bonaventura hunc sequestratum leprosorum situm, humilitati eorum ascribit, dicens: *Non accesserunt tanquam superbi præsumptuosè, sed tanquam humiles reverenter.* Utiturque Publicani exemplo, de quo dicitur: *Publicanus à longè stans, nolebat nec oculos ad cœlum levare, sed percutiebat pectus suum, dicens: Propitius esto mihi peccatori.* Ubi Glossa ita scribit: *A longe stans sicut humilis, non audet appropinquare, ut Deus ad ipsum appropinquet.* Licèt interdicti, & à consortio aliorum proscripti essent, sciebant nihilominus ex altera parte, quòd, sicut sol radios suos non conspurcet, etiamsi eos ad sordes & cloacam destinet; eodem quoque modo nulla possit infirmitas contrahi ab eo, de quo scriptum legitur, quòd sit *candor lucis æternæ, speculum sine macula: virtus de illo exibat, & sanabat omnes.* Sed stabant à longè, non ex solo humilitatis instinctu, sed ex propriæ utilitatis amore, certi, quòd hoc agendi modo ad gratiam Christi consequendam magis magisque se disponerent, ac de optato eventu nihil dubitare possent: *Adquem respiciam, nisi ad pauperculum, & contritum spiritu?*

Luc. 18. 13.

Sap. 7. 26. Luc. 6. 19.

Isa 66. 2.

loc cit.

34. Sanctus Bonaventura hac leprosorum motus humilitate, in eos invehitur, qui, licèt indignos se sciant, nihilo tamen minus sacrosancto Salvatoris nostri corpori, sub speciebus sacramentalibus contento appropinquare non verecundantur: *Si leprosi non audebant appropinquare ad Jesum, sed à longe clamabant; quomodo leprosi hodie in animabus audent appropinquare, & non solùm appropinquare, imò etiam tangere corpus Christi, cùm lepra animæ multò abominabilior sit lepra corporis.*

Versus 13.

Et levaverunt vocem, dicentes: Jesu præceptor miserere nostri.

Et levaverunt vocem.

1. Non aliud mihi Evangelista insinuare velle videtur, quàm quòd leprosi isti quàm diligentissimè, cum ferventi & zelosa oratione Domino supplicarint. Ita namque apud Isaiam pariter legimus: *Domine in angustia requisierunt te in tribulatione murmuris doctrina tua eis; sicut quæ concipit, cùm appropinquaverit ad partum, dolens clamat in doloribus suis; sic facti sumus à facie tua Domine.* Quod idem clarissimis verbis exprimit Regius Vates, dum ait: *Clamaverunt ad Dominum, cùm tribularentur, & de necessitatibus eorum eripuit eos.*

Isa. 26. 16.

Psalm 106. 6.

Cap. 71. concord.

Psal. 144. 18.

2. Consequenter ex hisce planum esse evincit Jansenius, quòd, quantò secundùm substantiam corporalem à Christo remotiores essent, tantò ei viciniores facti sint per vocem & supplicationem suam: *Procul stantes, voce sublevata acclamaverunt Domino; & loco quidem procul stant, oratione tamen propè fiunt. Propè est Dominus omnibus invocantibus eum, omnibus invocantibus eum in veritate.*

Serm. 61.

3. Juxta Alberti Magni doctrinam: *Ille ad Deum vocem levat, qui per pœnitentiam & justitiam ad Deum clamat.*

4. Quantumvis decem numero vociferentur, clamarentque leprosi, nihilominus juxta Evangelistæ testimonium, non *levaverunt voces*, sed *vocem*. Supra quod se reflectens Lucas Burgensis, sequens hoc nobis præclarum tradit documentum: *Vocem, una voce, unam omnium causam esse declarant, non pro se quisque, sed omnes pro omnibus orantes*, quod est verisimile, eos ex industria fecisse, quo magis & numero & communi causa, quasi conjunctis viribus, factaque velut conspiratione quadam, Christum ad misericordiam commoverent.

5. Optatum hujus clamoris exitum contemplans, vocem eorum ad benignissimas Christi aures pertigisse ostendit, inquiens: *Audit clamorem Jesus, fiduciæ tessera, nec surda pertransiit aure, sed mox convertit oculos ad illos; felix clamor, qui facit attentum & aspicientem Dominum.*

Dicentes: Jesu.

Serm 4. in hac Dom.

6. Super quæ ita commentatur S. Bonaventura: *Commendantur quantum ad devotum præconium laudationis, invocando principium humanæ salvationis* (nomen scilicet Jesu) *non est aliud nomen sub cœlo datum, quo oporteat nos salvos fieri.* Rupertus Abbas super illa verba: *Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis*, ita discurrit: *Solum hujus unigeniti Filii tui nomen, quod est Jesus, necessarium universæ orationis est vehiculum, quo in cœlum directo cursu perlata, consistat ante Patris conspectum, salutemque in sinu ejus, & gratiam sugere valeat.* S. Gaudentius ponderans illa Evangelici paralytici verba: *Jesus, qui me sanum fecit*: ita ad rem nostram sermocinatur: *Sciebat utpote Hebræus, nomen Jesus ex virtute descendere sanitatis; illæ ergo*, inquit, *fecit me sanum, cujus & nomen salus est.*

Act. 4. 12. Joan. 16. 23.

Ibid.

In Act. Evang.

Joan. 5. 11.

Præceptor.

Hom in hac Evang.

7. Non solo Jesu seu Salvatoris, sed & Magistri titulo compellabant Christum leprosi: *Jesu præceptor.* Unde Venerabilis Beda infit: *Bene, ut salventur, Jesum præceptorem nominant, quia enim in ejus verbis se errasse significant, hunc salvandi humiliter præceptorem vocant.* Loquitur Author de hæreticis, hos enim paulò antè per leprosos intelligendos esse dixerat: *Qui scientiam veræ fidei non habentes, varias doctrinas profitentur erroris.*

8. Existimat Hugo Cardinalis, voluisse leprosos hac formula suam accusare divinorum præceptorum transgressionem: *In hoc, quòd præceptorem vocant, de præceptorum transgressione se accusant, quòd decem præcepta sumus transgressi, & propter hoc facti sumus leprosi; miserere nostri, curando à lepra peccati.*

9. Reputari possent convenientius egisse si Christum

titulo

titulo & nomine medici compellassent, non verò Magistri; quia sanitatem non doctrinam quærebant: veruntamen quia *nescimus quid petimus*, ideo magistrum nominarunt, q.d. *Dominus scit quid opus sit nobis*, (dicit quidam Interpres modernus) *quid nos deceat, quia ad salutem necesse sit, quare meritò eum præceptorem ac magistrum omnia scientem vocant*. Iterum dicere licet, quòd convenientissimo Christum titulo insignierint, quia ut ipsemet apud S. Joannem attestatur: *Vos vocatis me Magister & Domine, & bene dicitis; unus est Magister noster*. In hoc porro titulo Magistri, simul nomen includebatur Christi & Salvatoris. Lucas Burgensis Theophylacti testimonium in præsenti adducens ait: *Amplius aliquid hac voce significari existimat Theophylactus, quàm Doctorem, nempe Dominum, curatorem, id quod est putare illum, prope Deum; id præsefert & vox latina præceptoris, propriè enim Domini est præcipere*. Potest esse, quòd eum denominarint *præceptorem à præcipiendo*; id quod Centurio etiam his volebat insinuare verbis: *Dic tantùm verbo, & sanabitur puer*. Unde ipsemet Christus alium quendam sanaturus leprosum dicebat: *Volo, mundare*.

Rom. 8. 26.

Joan. 13. 13.

Matth. 8. 8.

10 Optima hæc ad saluti animæ nostræ implorandum divinum auxilium, jaculatoria deserviet oratio: *Jesu*, id est, *salvator, præceptor* (hoc verbo precamur, ut nos in rebus ad salutem æternam spectantibus erudire dignetur: *Doce me facere voluntatem tuam, quia Deus meus es tu*) *miserere*: vox ista divinam pro nobis sollicitat pietatem, ut scilicet miseriis nostris tam spiritualibus quàm corporalibus compati dignetur.

Miserere nostri.

Hic.

11. Hanc leprosorum supplicam Dionysius Carthusianus sequenti amplificat discursu: *Id est, compatere, & compatiendo succurre nobis infirmis; præterea quantò ratio mali amplius competit malo culpæ, quàm malo pœnæ, tantò plus exoremus tolli à nobis peccata, quàm corporalia incommoda; sed heu multi plus dolent ac deflent mala exteriora corporalia & caduca, quàm interiora, spiritualia & æterna, quorum valde obscuratus internus oculus*. Experientia quotidiana teste multi quidem in necessitatibus & tribulationibus suis temporalibus ad Deum recurrere sciunt, at pauci in spiritualibus.

Hic.

12. Albertus Magnus ita infit: *Petunt misericordiam, ostendentes patentem esse miseriam*. Quæ omnia sedulo advertamus oportet, non dicere leprosos: sana nos à lepra, sed tantùm: *miserere;* ostendentes suam hoc in puncto cum divina voluntate conformitatem, quia nimirum *nosipsi nescimus quid petamus*. Lucas Burgensis talem hæc super verba format discursum: *Brevis, sed ardens oratio; non dicunt, qua in re cupiant, Jesum sui misereri, quia manifesta miseria ipsorum erat*. Eodem modo Jansenius sermocinatur, dum ait: *Non explicant, qua in re misericordiam sibi exhiberi postulent; tantùm misericordiam ejus implorant, nihil dubitantes, quin si tantùm miseretur illorum, & vellet & posset eos curare, quantumvis multi essent, & incurabilis esset eorum morbus*. Neque eleemosynam urgent, dum Magistrum compellant.

13. Diversas hujus supplicæ circumstantias discutit Salmeron; primò namque: *Brevis est hæc precatio;* deinde, *dulcis, humilis, spiritualis, communis, & confidentiæ plena*. Brevis est, quia quatuor tantùm continet verba sed ea virtutis magnæ; dulcis est, dum incipit à suavissimo *Jesu* nomine, quo est *melos in aure, mel in ore, jubilus in corde; psallite nomini ejus, quoniam suave*. Fuit humilis, dum se Christi, tanquam Magistri & Præceptoris substravit nutibus: spiritualis erat, quia misericordiam non justitiam, gratiam non debitum, pietatem non denarios aut eleemosynam sollicitabat: communis erat omnibus decem, una mutuaque inter se voce precantibus, prout monet S. Jacobus Apostolus: *Orate pro invicem, ut salvemini*. Quantum is unus inter eos schismaticus esset, quippe Samaritanus, nihilominus eum, tanquam proximum suscipiebant reliqui, nequaquam ipsum à communis Salvatoris misericordia excludentes, quo in facto veraciter hoc charitatis præceptum adimpleverunt: *Charitas non quærit quæ sua sunt*. Prærogativam porro hujus universalis & communis peccatoris, ex ipsis placuit assignare Salmeronis verbis dicentis: *Generalis oratio gratior est, & ex auditione dignior apud Deum, qui vult omnes homines sal-*

Tom. 6. vers. 38.

Jac. 5. 16.

2 Cor. 13. 5.

vos fieri: fuit confidentiæ plena, quia dixerunt: Jesu præceptor, id est, salvans solo præcepto & imperio, & cui parent dæmones & morbi.

Versus 14.

Quos ut vidit, dixit: ostendite vos sacerdotibus, & factum est dum irent, mundati sunt.

Quos ut vidit.

1. Omnia bona & beneficia nobis præstita ab hoc benignissima Salvatoris intuitu originem trahunt, quem supplex implorabat obtutum Psalmista, cum postularet: *Aspice in me, & miserere mei*. Albertus Magnus inquit: Visio Dei est processus hominis gratiæ ad illuminandum tenebras infirmitatum & peccatorum. De cujus visionis utilitate ita sermocinatur Jansenius: *Ejus intuitus sic provocatus non potest non esse salutaris, & exhibere imploratum beneficium; quos ut vidit, non oculis tantùm corporis, sed oculis etiam misericordiæ suæ*. Afflictus quidam alius, *respice*, dicebat Salvatori, *in filium meum*; non expulsionem urgebat dæmonis, nec recensendis immorabatur ludibriis, quæ inferebant rebelles spiritus; sed tantùm: *Respice*; quam supplicam hoc extollit præconio Titus Bostrensis *Sapiens mihi hic videtur esse, non enim dixit Salvatori: fac hoc vel illud; sed respice, hoc enim sufficit ad salutem*.

Psal. 118. 132.

In Luc.

Luc. 9. 38.

Dixit: ite.

2. Dionysius Carthusianus, adhibita Chrysostomi authoritate nimiam Christi admiratur in agendo modestiam: *Non dixit, jubeo vos sanari, aut curo vos; sed, ostendite vos sacerdotibus: ut doceat nos, omnem ostentationem superbiamque vitare; ne magna agamus, aut agere cupiamus propter hominum admirationem, applausum, seu laudem*.

Hic.

3. Poterat equidem Christus lepram hanc unico mundare verbo, quemadmodum illi leproso præstitit, cui dicebat: *Volo, mundare*. Ad quid igitur leprosis præcipit templum adire? *Ite*, &c. Respondet Didacus Stella: *Voluit Dominus istos probare, & ut salutem suo proprio labore, & obedientia & merito consequerentur*. Audito hoc Christi præcepto potuissent leprosi hæc aut similia objicere: quo fine templum adibimus, quid in eo faciemus, quid nobis cum sacerdotibus ante munditiem? antè iis nos sistere non possumus, quam sanati sumus, nec inepte forsan, nulla enim à sacerdotibus sanatio, sed solùm ab iis requirebatur judicium, ut scilicet sententiam ederent, si hic & ille à lepra mundatus esset, & consequenter aliorum sanorum commerciis iterum se ingerere posset: *Quid ad sacerdotes ibimus? nec mundare nos possunt, neque sanitatis nostræ testes esse, quoniam immundi sumus: siquidem non potuit præsens nobis mederi, quid faceret absens? Inutilis est labor, ne eamus; hæc potuissent dicere, at fides vera & simplex non disputat, non ratiocinatur*. Volebat sapientissimus Magister non solum modo fidei, obedientiæ, fiduciæ & promptitudinis horum leprosorum specimen capere, sed & insuper tam excellentes eorum virtutes universo mundo manifestare: *Nisi hi fuissent humili fide præditi* (inquit Jansenius) *cogitare potuissent: ut quid nos mittis nec dum curatos ad sacerdotes? semel enim illi nobis adjudicaverunt lepram, nec quidquam ipsi de lepræ morbo dubitamus, contractam autem semel lepram illi nequaquam tollere possunt, sed tantùm pro curata sacrificium offerre; frustra ergo nos mittis ad illos, cùm nec illorum judicio nobis opus sit, nec illorum legis expiatio impendi possit; nihil autem tale cogitant, sed simplici humilique præditi fide, certo confidebant, se ideo mitti ad sacerdotes, quòd, antequam ad illos pervenirent, mundandi essent*. Plena erant, & superplena corda eorum fide sincera, perfectè sperantium in omnipotentia Christi, & firmiter confidentium se inter gradiendum sanandos fore: *Quia aliàs non iissent*, subjungit Salmeron, *ne à sacerdotibus cum opprobrio pellerentur*. Unde concludit Jansenius: *Hactenus quidem declaratur, omnibus istis decem parem fuisse fiduciam; at sequentia ostendunt, non parem omnibus fuisse gratitudinem*. Quamdiu duravit lepra, omnesque decem communi affligebantur infirmitate, tamdiu ad unum omnes, viros se præstabant, orationis, fidei, devotionis, obedientiæ exercitia frequentantes, usque eo omnes simul obsequiosi, inque Christum reverentes erant; sed vix receperant sanitatis be-

Matth. 8. 3.

Hic.

Cap. 7. concord.

neficium, & ecce subitò omnes, unico Samaritano excepto, terga vertunt, & in bono deficiunt: ex quibus duo hæc eliciuntur salutis nostræ documenta; primum, quòd paucissimi sint, qui in bono persistant; secundum, verissimum esse, quòd stante precandi, Deum sollicitandi, nosque illi commendandi necessitate, plurima faciamus proposita bona, vota, eleemosynas, & opera bona alia; at suppressa procella adversitatis, omnium obliviscimur bonorum.

4. Deus noster ut suas nobis conferat gratias, & mirabilia operetur, nostram sæpissime etiam exigit cooperationem; id quod in præsenti docet Lucas Burgensis, dum ait: *Dicendum est, Jesu verba tacitam continere promissionem, si id faceret, si obedirent, irentque ad sacerdotes, mundandos esse: Si ire recusassent* (verba sunt Didaci Stellæ) *aut contradicendo, aut non obtemperando, nunquam ab infirmitate mundati fuissent: vides ergo, planè Dei voluntatem esse, ut omnes laboremus, quantum in nobis sit, ne ejus auxilium tassum reddamus.* Hebræi in
Num. 21. 8. deserto læsi à serpentibus, liberationem quærebant & medelam; at Deus non aliud illis præscripsit sanitatis remedium, quàm intuitum serpentis ænei: *Qui aspexerit eum vivet*; non quasi illud simulachrum æneum
Ibid. talem in se habuerit sanandi virtutem; sed quia, ut notat Abulensis, nolebat Deus ulli læso pristinam sanitatem, nisi eum præcepto suo probassset obedientem: *Cùm ipse ad sanitatem consequendam aliquid specialiter definisset agendum.*

Ostendite.

5. Ostendere in præsenti idem sonat, quod sincerè & integrè conscientiam nostram sacerdotibus, ad sa-
Hic. nandam peccati lepram deputatis, aperire, *quia*, ut
Prov. 28. 13. bene inquit Albertus Magnus, *curari non potest, qui medico non ostendit vulnera. Prov. 28. Qui abscondit scelera*
Psal. 31. 5. *sua, non dirigetur*: Id quod probè cognovit, inque praxin reduxit Regius Psaltes, unde inquit: *Delictum meum cognitum tibi (Deus) feci, & injustitiam meam non abscondi*. In quem locum S. Gregorius ità commentatur: *Ille delictum cognitum facit, quia non solùm quod fecit, annuntiat, sed etiam omnem peccati causam & originem narrat*. In tribunali divino prorsus diversum accidit ab eo, quod in tribunalibus judicum temporalium contingere solet; in his enim reus, quantum potest, condemnationem fugere, crimenque abscondere conatur: in eo autem, in confessione dico sacramentali, quò perfectius
In cap. 1. Job Psal. 31. 5. crimina sua peccator detegit, eò de indulgentia remissione securior evadit. Petrus Blesensis contemplans illa Jobi verba: (*Dixi: confitebor adversum me injustitiam meam, & tu remisisti impietatem peccati mei*) sequentem format discursum: *Si peccatum tuum aperias, dicit Dominus, ego illud operio; si agnoscis, ignosco, si accusas, excuso; si te judicas & condemnas, te nec judico nec con-*
Ose. 14. 3. *demno*. Confessionem sacramentalem his prædixit verbis Oseas Propheta: *Tollite vobiscum verba, convertimini ad Dominum, & dicite ei: omnem aufer iniquitatem, reddemus vitulos labiorum nostrorum*. Impropria equidem videri posset hæc similitudo, quæ enim inter victimas & sacramentalis confessionis verba proportio? nihilominus responderi poterit, quòd, sicut olim in peccatorum expiationem, sacrificium facturi utebantur victimis, ita nos hodie loco victimarum adhibeamus ver-
In Ose. ba; unde versio Chaldaica habet: *Afferte vobiscum verba confessionis*; cui versioni insistens S. Hieronymus ait: *Placabilis Deo hostia, est pura confessio*. Ast una proposito nostro principaliter deserviens, in victimis offerendis circumstantia hæc est: quòd scilicet omnes aperiebantur, ut cuncta earum paterent interiora, nec quidquam horum lateret; ita pariter ut confessio nostra Deo sit accepta, intima debemus pandere cordium nostrorum, ut confessarius omnes in conscientia nostra cogitationes, fines, intentiones, imaginationes, & similia perfectè videre & legere possit.

Vos.

6. Accomodè prosequitur discursum nostrum San-
Serm. in hac Dom. ctus Antonius de Padua, dum ait: *Ostendite vos, non per alios; peccasti enim per te, ideo per te debes te ostendere*. Quam tamen veritatem diu antè in hisce verbis expressit S. Augustinus: *Præcepit Dominus mundatis, ut*
Lib. de ver. & falf. pœn. cap. 9. *ostenderent ora sacerdotibus, docens corporali præsentia, confitenda peccata; dixit enim: Ora monstrate; & omnes non unus pro omnibus, ut, qui per vos peccastis, per vos erubescatis.*

Sacerdotibus.

7. Etiamsi Christus probè nosset horum sacerdotum malitiam, & improbam, quam contra eum, sacrumque Evangelium, quod prædicabat & docebat, exercebant inimicitiam, debito tamen eos recusat privare respectu; unde Salmeron ait: *Docet reverentiam præstare Sacerdotibus, utcunque Sacerdotes impii fuerint*. Hoc facto instruit nos Christus, ut semper cum debita submissione veneremur Superiores nostros, ad quos principaliter spectat formare judicium & sententiam de subditorum statu.

8. Dionysius Carthusianus leprosos ad sacerdotes Hic. ablegari docet: *Ob potestatis clavium commendationem; sacerdotium enim novæ legis est, mundos seu pœnitentes admittere, immundos & impœnitentes excludere*. In figura hujus à Domino præceptum & ordinatum fuit in Levitico, ut leprosi sese sisterent sacerdotibus in lege scripta: *Quia judicare debebant* (inquit Lyranus) *utrùm* Lev. 14. 1. *talis esset verè curatus*; quod fusius prosequitur Lucas Burgensis dum ait: *Ad Sacerdotes spectabat lepræ judicium, nec poterant, qui semel leprosi judicati fuerant, hominum societati restitui, nisi judicati à Sacerdotibus liberi, & oblato sacrificio expiati: ità Christus & jus suum sacerdotibus relinquebat, & testes atque approbatores eos faciebat sui miraculi.*

9. Insigne quoddam aliud ex hac, ad sacerdotes facta ablegatione, documentum elicit Dionysius Carthusianus inquiens: *Quamvis Deus veraciter pœnitenti statim indulgeat, vult tamen, ut peccator suo confessori confiteatur, & vultum conscientiæ suæ ei planè humiliterque ostendat*. Eandem etiam nobis doctrinam tradidit Lyranus in his verbis: *Quia licèt peccata dimittantur, in confessione tamen tenetur ea homo confiteri.*

10. Aliam hujus ad sacerdotes missionis causam idem author fuisse, debitum oblati seu sacrificii, ad quod vi præcepti legalis obstringebantur leprosi mundati: *Pro sua emundatione tenebantur offerre sacrificium, determinatum in lege, legalia autem tunc cursum suum habuerunt, unde & Christus ea servavit*. Circumcidi, in templo præsentari, & pascha celebrare voluit; pro ejusdem igitur legis observantia, licèt interitui jam vicina esset, hodie quoque leprosos ad sacerdotes ablegat; id quod Salmeron advertit, dum ait: *Diligenter considera, quàm difficulter Christus aliquid de lege veteri remiserit, non enim venit legem solvere, sed adimplere*. Præclarum aliud Ecclesiastico politicum, in horum verborum consideratione, documentum nobis exhibet Didacus Stella: *Docuit etiam Christus hoc facto, non tantùm antiquos mores ab Ecclesia usitatos, sed etiam humiliter legibus, moribus & consuetudinibus in Republica receptis & usitatis, nos subjiciamus & conformemus, etiamsi obligati non simus.*

11. Opinatur porro Salmeron, id Christum fecisse: *Ut se majori virtute præditum, quàm lex & vetus sacrificium, facto ipso ostenderet; nam illi quidem lepram cognoscebant, sed mundare non poterant*. Præcipit Christus leprosis, ut sacerdotibus se sistant quasi jam tum eo ipso momento, precationis suæ effectum obtinuissent: *Loquitur perinde*, ait Didacus Stella, *ac si jam petitionem illorum fuisset executus; loquitur eis, ac si jam essent mundati.*

12. *Tres partes pœnitentiæ*, scribit Cardinalis Hugo, *hic tanguntur, Ite; contritio cordis, quia si anima à peccato recedit, ad Deum accedit: Confessio, per Ostendite vos: Satisfactio, per Dum irent*. Ejusdem quoque opinionis est S. Antonius de Padua, cum hac tamen differentia penes satisfactionem: *In sacerdotibus, operis satisfactio*. Debebant namque Sacerdotes oblationem facere pro mundato: *Sacerdotibus, à quibus pœnitentiam injungitur, ideo per ipsos satisfactio figuratur*.

13. Albertus Magnus quatuor insignes bonæ confes- Serm 61. sionis conditiones colligit ex hac delegatione: *Prima est, ut sit humilis; unde non dicit: equitate, sed ite: Secunda, quòd sit nuda & sui accusatoria; unde ait: ostendite vos: tertia & quarta, quòd sit discreta & frequens; unde subdit: Sacerdotibus, quasi discretis & bonis, sacerdotes enim dicuntur, quasi sacri duces; in hoc etiam, quòd pluraliter ait, innuitur, quòd debet esse frequens.*

Et

Et factum est, dum irent, mundati sunt.

Et factum est, dum irent.

14. Priusquam templum attigissent aut sacerdotibus sese stitissent, gratiam obtinent sanitatis; cujus rei tres nobis assignat rationes Dionysius Carthusianus: *Primò ad declarandum Christi pietatem atque potentiam; secundò ne virtute sacrificii legalis aut sacerdotum, putarentur curati; tertio ad commendandum meritum fidei & obedientiæ leprosorum istorum, qui juxta Christi præceptum, protinus ire cæperunt, seque curandos firmiter crediderunt; melior quippe est obedientia quàm victimæ.*

Serm. 1. in Evang.

1. Reg. 15. 22.

15. Ingeniosè observat Didacus Stella, leprosos, dum crederent, mundatos non fuisse, bene tamen posteà, quando fidei suæ obedientiam adjunxerunt præceptis Christi, suosque gressus inviolatæ divini mandati observantiæ consecrarunt, euntes, ut jussi fuerant, ad sacerdotes, litet non nescirent, nullum infectionis suæ remedium à sacerdotibus sperari posse: *Non fuerunt liberati, quando crediderunt tantùm, sed quando credentes obtemperarunt, ut intelligamus, quòd animam non mundat sola fides, sed fides, quæ obedientiam conjunctam habet:* ita Didacus Stella.

Mundati sunt.

Alb. M. hic.

16. Albertus Magnus hanc ipsis munditiem obtigisse sustinet, *merito obedientiæ, quia simpliciter obediverunt; signanter ostendendo, quòd in contritione cum voluntate obediendi, peccatores mundantur ante confessionem & receptionem junctæ pœnitentiæ.*

Serm. 1. in Dom. 13.

17. Certum simul, & facilem spiritualis lepræ expellendæ modum nos docet Sanctus Bonaventura, inquiens: *Qui vult carere lepra vitiorum, debet sacerdotem quærere.* Nec obstat, leprosos, ante sanatos esse, quàm coram sacerdotibus comparerent, quia nihilominus obligati adhuc erant sistere se sacerdotibus, illorumque sententiam præstolari & oblationem. Unde Sanctus Antonius de Padua exclamat: *Ecce quanta Dei misericordia, quæ in sola contritione animam mundat à peccatis, ita tamen quòd firmum propositum habeat confitendi.*

Serm. in hac Dom.

Hic.

18. In via, non in templo Christus leprosis sanitatem contulit: *Ne virtute legis* (inquit Carthusianus) *sacrificiique legalis aut sacerdotum, putarentur mundati, sed sola potestate divina.*

19. Perpendit Lucas Burgensis, leprosos hosce, quando audierant sibi dici à Christo: *Ite, ostendite vos sacerdotibus.* Cum admiratione nihilominus contemplatos fuisse in malè olentibus corporibus suis, putridas propriæ scabiei plagas; qui licet insuper certi essent, nullam sacerdotes habere sanandi potestatem, attamen sine omni contradictione & replica promptissimè, quò mittuntur, vadunt, credentes se ante purificandos fore, quàm ad sacerdotes perveniant: *Eò quòd frustraneum esse non poterat verbum Jesu; quare non urserunt, ut, priusquam ab ipso discederent, mundarentur; sed certo persuasi, se Jesu virtute mundandos, vel tandem simpliciter obedierunt, fide duce iter arripuerunt, templum versùs; dum pluris ipsis esset tacita Christi promissio, quàm præsens morbi sui intuitus.*

20. Salmeron ex hac inter gradiendum impetrata sanitatis gratia, sequentem elicit moralitatem: *Christus est, qui liberat à morbis corporeis, nobis euntibus, id est, quod in nobis est, facientibus.*

Versus 15.

Unus autem ex illis ut vidit, quia mundatus est, regressus est, magna voce magnificans Deum.

Unus autem ex illis ut vidit, quia mundatus est.

1. Hunc loquendi modum, ita interpretatur Salmeron: *Non quòd alios non plane curaverit, aut se mundatos non viderint, sed quòd non omnes viderunt, hoc est, non omnes agnoverunt, nec ex æquo ponderarunt, à quo tantum beneficium accepissent, unde videre, hoc loci aptè & tempestivè pro agnoscere accipitur.*

Serm. 1. in Dom. 14.

2. Dionysius Carthusianus ly *vidit* in sensu explicat literali, inquiens: *Vidit per experientiam & corporalem intuitum, corpore suo subitò mirabiliter immutato, in colore & dispositione, pristinoque cessante dolore.* Putat porro hic author, verisimile esse hunc leprosum eodem tempore, simul etiam ab interiori animæ lepra liberatum fuisse: *Quia ut creditur, Christus verus Deus, cujus perfecta sunt opera, quos corpore curavit, spiritualiter quoque sanavit ab omni culpa mortali.*

3. Lucas Burgensis tradit incertum esse, an Samaritanus hic ad sacerdotes iverit Hebræorum in Jerusalem, an verò ad suos in Samariam: *Aliis opinantibus ipsum proselytum fuisse, aliis non.* Jansenius pulchram nobis rationem assignat, quare ex decem unus tantùm beneficentiam Christi cum gratiarum actione recognoverit: *In quo sanè facto, tanquam typo quodam demonstratum est; primò, ex multis vocatis & evangelicum beneficium percipientibus, paucos electos fore; deinde, novissimos fore primos, ac primos contra novissimos.*

4. Lyranus inter decem, unicum duntaxat reducem, ut benefactori grates referat, contemplans, ait: *Hoc autem dicitur ad significandum, quòd pauci sunt respectivè, qui grati sunt de beneficiis largitatis divinæ.* Quamdiu dignitatis gradum aut quodlibet beneficium aliud affectamus, nos humiliare, submittere & recommendare novimus, sed desideratis & quæ in voto erant, obtentis, subitò memoria excidit benefactorum.

5. Objecerit forte quispiam, quare Samaritanus iste templum non adierit pro explendo sacrificii debito; huic responderi potest, Samaritanum suæ nequaquam defuisse obligationi, utpote qui sacratissimæ Salvatoris humanitatis templo sacrificium dedicavit, multò pretiosius illo, quod lex præcipiebat.

6. Glossa sensum secuta allegoricum, ita scribit: *Unus autem egressus, significat unius Ecclesiæ devotam in Christo humilitatem, qui cadens ad pedes ejus gratias agens, quia repressis præsumptionis cogitationibus, quàm sit infirmus, videt, nihil virtutis sibi tribui, bona quæ agit de misericordia intelligit, unde & Samaritanus, id est, custos denominatus, qui ita bona, quæ accepit, Deo tribuit, ut cum psalmista dicere possit: fortitudinem meam ad te custodiam.*

Regressus est, cum magna voce magnificans Deum.

7. Albertus Magnus in hoc Samaritani facto, octo nobis scribit exhiberi virtutes. Prima est, *ipsius ab ingratis divisio;* secunda, *beneficiorum sibi impensorum, (ut vidit quia mundatus est) recognitio:* tertia, *ad beneficium regressio, regressus est;* quarta, *vocis in laude magnificatio:* quinta, *magnifica benefactoris prædicatio,* sexta, *casus, in faciem adoratio;* septima, *ad pedes Christi humiliatio:* octava, *gratiarum de beneficio accepto exhibitio.*

8. Advertit Salmeron, quòd, sicut Samaritanus ante cum reliquis omnibus, vocem suam elevaverat in prædicando (*levaverunt vocem suam, dicentes: Jesu præceptor miserere nostri*) ita nunc pariter elevet eam ad gratificandum: *Si magna voce petiit, cum esset leprosus, majori jam sanatus debuit clamare, ob fidem magnam & devotionem, qua accesserat, ad plura obligatur sanus, quàm infirmus.*

9. Sanctus Antonius de Padua sensum secutus moralem, eundem ferè cum glossa citata discursum instituit, dum ait: *Rediit, in faciem cecidit; ille revertit de misericordia intelligit, in faciem cadit, quæ agit, de misericordia intelligit, in faciem cadit, qui de perpetratis malis erubescit.* Serm. cit.

Versus 16.

Et cecidit in faciem, ante pedes ejus, gratias agens; & hic erat Samaritanus.

Cecidit in faciem, ante pedes ejus.

1. Citatis in catena Titus Bost. hujus in faciem casus causam assignat, inquiens: *Cecidit, ex procubitu & supplicatione fidem suam simul cum benevolentia pandens.* In Cat.

2. Non poterant leprosi sanis appropinquare, quomodo ergo hic audet ad Christi pedes se prosternere? Respondet idem author; *quia dederat illi appropinquandi fiduciam suscepta purgatio.* Aliam hisce verbis moralitatem adducit Salmeron: *Prius, cum esset leprosus, longè stetit; quia longè à peccatoribus salus,* Psal. 118. 155.

mundus appropinquat Jesu, qui habitat in cordibus justificatorum.

Hom. in Evang. 3. Venerabilis Beda in sensu spirituali, hujus, in faciem procumbentis Samaritani modestiam ita interpretatur: *Cadit in faciem, quia ex malis, quæ se perpetrasse meminit, erubescit, ibi enim cadit homo, ubi confunditur.*

In Cat. 4. Hugo Cardinalis aliud, in hoc humilitatis actu occultatum, propalat mysterium, dum ait: *Ante pedes Jesu cadit, qui ejus divinitatem & humanitatem credit, qui se infirmum recognoscit, qui nihil sibi attribuit, sed quidquid habet, ab eo se habere intelligit: vel ante pedes cadit, qui beneficium suæ mundationis Christi passioni attribuit.*

5. *Qui in faciem cadit* (scribit Glossa) *videt quo cadat; qui retrò cadit, non videt: boni ergo in faciem cadunt, qui humiliant se in his visibilibus, ut ad invisibilia erigantur.*

Gratias agens.

6. Hanc Samaritani gratitudinem Titus Bostrensis sequenti prosequitur encomio: *Reversus gratiam agnovit, & gratiarum retulit actiones, sanitatem stabiliens, ne forte inquiens, per ingratitudinem, recidivam patiatur.*

Lib 4. contr. Marcio. 7. Nescimus equidem, an Samaritanus ille ad templum Jerosolymitanum se contulerit, ut sacrificium offerret, seu pro se offerri faceret à lege præscriptum; asseverat nihilominus Tertullianus, eum orationis faciendæ gratia, illac transisse, proinde scribit: *Hunc non iviſſe nisi ad templum, ut faceret orationem, sed tanquam Christianum factum, ad Christum, tanquam ad verum templum & verum sacerdotem rediisse, ut veram oblationem offerret, & hostiam pacificam gratiarum actiones & laudis*: quod quàm divinæ Majestati gratum sit & acceptum, ipsamet per os Psalmistæ protestatur, dicentis: *Sacrificium laudis honorificabit me.*

Psal 49. 23. 8. In sacrificio quotidiano incruento, quod divinæ Majestati speciatim offertur in ordine ad munditiem consequendam à peccatorum nostrorum lepra, consuevit Ecclesia hostiæ consecrationi, oblationi & communioni seu Agni immaculati, Christi Redemptoris participationi aliud præmittere laudis & gratiarum actionis sacrificium, in præfatione dicendo: *Gratias agamus Domino Deo nostro*, respondente ministro: *Dignum & justum est*: Repetit sacerdòs: *Verè dignum & justum est, æquum & salutare, nos tibi semper & ubique gratias agere.* Ad quod regius nos Vates allicit atque exhortatur, dicens: *Immola Deo sacrificium laudis, & redde Altissimo vota tua.* Ad hujus porro continuam praxin frequentandam stimulos forte non remissos addet præclara hæc sancti Augustini sententia; *Quod est autem sacratius laudis sacrificium, quàm in actione gratiarum? & unde majores agendæ sunt gratiæ Deo, quàm pro ipsius gratia, per Jesum Christum Dominum nostrum?* Philo Judæus tractans de victimis, ad Judæorum sacrificia adhiberi & offerri solitis, ad rem nostram ita accommodè scribit: *Quantùm aurum præstat lapidibus, tantùm acceptior est, Deo, suffitus gratiarum actionis, quàm macta victima.* Plurimùm equidem Deo placebant antiquæ legis sacrificia, attamen quodcunque gratius ei erat sacrificium laudis; unde à Psalmista introducitur hunc in modum loquens: *Nunquid manducabo carnes taurorum, aut sanguinem hircorum potabo?* q. d. Non ego arietes, tauros vestros, non alia quæcunque similia animalia esurio: quid ergo? immediatè respondet Psalmista: *Immola Deo sacrificium laudis*: quod alibi confirmat, dicens: *Laudabo nomen Dei cum cantico, & magnificabo eum in laude, & placebit Deo super vitulum novellum cornua producentem & ungulas*, q. d. Non alteri Deus, præterquam sacrificio laudis famelicus inhiat, quodcunque aliud Deo offertur, illi gratum est, sed isto semper inferius,

Lib. 1. contr. adversl. leg. cap. 18.

Lib. de vict.

Psal. 49. 13.

vers. 14. Psal. 68. 31. & 32.

Et hic erat Samaritanus.

9. Existimat Lyranus, hunc non fuisse origine Hebræum, sed aliquem eorum gentium & idololatrarum, qui olim in Samariam ad loca illa inhabitanda ablegati fuerant à Rege Assyriorum, qui multos, propriis sedibus exturbatos sibique mancipatos gentiles, in regnum hoc transtulit, ubi primitus Judæi habitabant: cui favere videtur ille, per ipsum Lyranum adductus, sacræ scripturæ textus: *Isti Samaritani partim colebant idola, partim Deum, & Judæi non communicabant cum eis, sicut nec cum aliis gentibus, ut habetur Joannis 4.* Evidentius tamen pro hac doctrina militat quædam Lucæ Burgensis traditio, ita scribentis: *Erant Samaritani plerique, omnes genere Babylonii, aut ex aliis hujusmodi gentibus oriundi, quos Salmanasar, Rex Assyriorum, adduxerat, & collocaverat pro filiis Israel.* 4. Reg. 17.

10. Quomodo verò hæc leprosi Samaritani inter reliquos Judæos commixtio acciderit, idem author ex discursu elicit Evangelico, reflectens se ad priora illa Evangelistæ, de Christo loquentis, verba: *Transibat per mediam Samariam & Galilæam*: meminit Evangelista Samariæ, *ut ostenderet, qua occasione contigerit, Samaritanum admixtum fuisse Judæis.* Miraculum istud in finibus accidit Judææ, proximè conterraneis Samariæ, *idque quod multi volunt, postquam negatum fuit Jesu hospitium, in uno Samaritanorum vicu*; de quo S. Lucas Evangelista scribit in hunc modum: *Intraverunt in civitatem Samaritanorum, ut parerent illi; & non receperunt eum.* Occluserant illi quidem portas Christo in faciem, nihilominus Salvator injuriæ immemor, uni eorum sanitatis beneficium impertiit, qui fide, humilitate & gratitudine sua redimere quodammodo conatus fuit injurias & ignominias, Christo à nationalibus suis illatas. Nimiam hanc Christi patientissimi beneficentiam, Salmeron nobis contemplandam proponit in verbis sequentibus: *Etsi verum est, Dominum in hac profectione expulsum fuisse, miram Domini benignitatem licet contemplari, qui cum ingratis & expellentibus eum, beneficiis vincire certabat, atque hæc est Dei vindicta.* Ibid. tom. 6. tract 18.

11. In hoc Samaritano adimpleri crediderim illud Apostoli axioma, de antiqui testamenti eventibus discurrentis: *Omnia in figura contingebant illis.* Ita quondam docuit S. Bonaventura, inquiens: *Erat Samaritanus ad expressionem figuræ & significationis; iste enim, quia Samaritanus & Alienigena, significat gentiles ad cultum Dei redeuntes, sicut etiam ista mulier Samaritana.* In Luc.

12. Theophylactus hoc loco bene considerat, neminem se quò minus Deo se consecret, excusare posse, sive ex parte vocationis suæ, sive ex parte natalium suorum, quibus est oriundus, sive ob quemvis alium similem respectum: *Hinc discere quis potest*, inquit, *quod nihil cuiquam obest, ad hoc ut Deo placeat, etiamsi maledicti generis sit, modò bonam voluntatem habeat; (Assyrii enim erant Samaritani) ut nullus gentilis desperet, ut nullus de sanctis parentibus glorietur.*

13. Porro alii novem Judæi erant, solùm hinc Christus advenam & peregrinum appellat: *Hic alienigena*; atque ideo hic Samaritanus in comparatione ad alios, tantò majori erat laude dignus. *Quia*, ut Albertus Magnus ait, *cùm non esset illuminatus doctrinis Prophetarum, & pauca miracula vidisset, tamen fide fultus redivit.* In Luc.

14. Lyranus rationem, cur alii ad Salvatorem reversi non fuerint, his verbis affirmat: *Quia decepti à sacerdotibus, quibus se repræsentaverunt, qui doctrinæ Christi & miraculis detrahebant, secundùm eorum informationem, atribuerunt suam sanationem, observantiæ legis, & non virtuti Christi, licet à principio fideliter & devotè petivissent ab eo sanari.*

15 Quantùm verò ad sensum moralem idem Author ait: *Samaritanus qui custos interpretatur, nam illi sunt grati Deo, qui se custodiunt à peccati recidivo.*

16 Bene hic Samaritanus dicitur, inquit Hugo Cardinalis, *id est, custos donorum Dei, quæ bene custodivit, quod totum Deo, nihil sibi attribuit.* Unde pulchrè observat, Salvatorem nostrum tria præcipuè in Samaritanis commendare, scilicet facilitatem, qua se ad ipsum convertebant, lumini & notitiæ, quam eis de sua Divinitate communicabat, fideliter cooperando, prouti in muliere illa Samaritana videre licet. Deinde compassionem & misericordiam illorum erga proximum, siquidem, ut præcedenti Dominica dictum fuit, Samaritanus vulneratum illum à sacerdote & Levita Jerosolymam ascendentibus, neglectum & derelictum, adhibito vino & oleo curavit, Denique gratitudinem, quia hic præ cunctis aliis per debitum gratiarum, & laudum repensum tributum, benefactorem suum ritè agnovit.

Ver-

Versus 17.

Respondens autem JESUS, dixit: Nonne decem mundati sunt? & novem ubi sunt?

Nonne decem mundati sunt?

1. Prima quidem facie Salvator noster hoc loquendi modo hæc beneficia & miracula, leprosis hisce exhibita, iis exprobrasse videtur, & tamen Didacus Stella ait: *Non est mos DEI, exhibita beneficia improperare, qui dat omnibus affluenter, & non improperat; sed ingratitudo nostra illum quodammodo cogit.*

2. Observat Jansenius ex hisce Christi verbis innotescere, eum tam præsentia quàm absentia intueri, utpote qui sanitatem à novem quoque aliis absentibus recuperatam esse testabatur: *Declarat se cognitorem secretorum, dum & reliquos mundatos significat, & cujus quisque gentis esset, se cognoscere demonstrat.*

Et novem ubi sunt?

Hic. 3. *Non quærit de novem* (inquit S. Bonaventura) *velut ignorans cujuslibet personam, sed reprobans ingratitudinem & irreverentiam; sicut quærebat Dominus: Adam ubi es?* Ejusdem est opinionis Albertus Magnus dum ait: *Ecce quod ingratos ad gratiarum actionem requirit*, Hugo Cardinalis ita describit: *Non quærit ex ignorantia, quia omnia, antequam sint, novit; sed hoc ipso mystice insinuat, quia ingratos ignotos reputat.* S. Antonius de Padua eundem sensum diversis verbis exprimit, dicens: *Ingratos quasi ignotos, ubi sunt inquirit; in quo instruimur, pro beneficiis collatis Domino gratias referre.* Nullum profectò reprobationis indicium evidentius, quàm quando DEUS negat, se nosse animas nostras, prout dicebat fatuis virginibus: *Amen dico vobis, nescio vos*: quodque omnibus in extremo die judicii, improperabit impiis: *Nunquam novi vos, discedite à me omnes, qui operamini iniquitatem.* Mirum videri posset, cur maximo ingratitudinis vitio nullam lex humanam pœnam statuerit; at ejus rationem Seneca adducit, solo lumine naturali collustratus, dum inquit: *Ingratitudinis vitio nullam ab humanis legibus pœnam constitutam esse reperimus, quia tanta est ejus iniquitas, ut sola Dei justitiæ rigidissimæ relinquatur punienda.*

Gen. 3. 9. Hic. Serm. in hac Dom. Matt. 25. 12. Ps 6. 9. Ep. 52.

4. Dionysius Carthusianus & Didacus Stella dubium suscitant in præsenti, quomodo scilicet, cum omnes novem reliqui etiam in corpore & anima (prout communiter fieri amabant) per Christum sanati fuerint, se nihilominus ingratos adeo & beneficiorum immemores exhibuerint? Respondentque authores ipsi cum Lyrano, residuos novem à sacerdotibus seductos & perversos fuisse. *Seducti sunt*, inquit Carthusianus, *& ingrati effecti & recidivi.* Quod clarius explicat Didacus Stella, dum ait: *Existimo, quod novem illi decepti sunt à sacerdotibus, ne crederent, quòd à Christo essent mundati, sed à DEO propter legis observationem; invidebant enim sacerdotes Christo & doctrinæ ejus, & ubicunque poterant, detrahebant; horum persuasionibus decepti, exciderunt à fide: curatio autem Christi etsi præstaret salutem animæ, non tamen confirmabat eos in gratia, ita ut non possent iterum labi in peccatum, ut isti fuerunt.*

5. Quærit Salmeron, quare Salvator, qui *sciebat, quid esset in homine*, gratias suas iis impertierit leprosis, quorum ingratitudinem prævidebat? respondetque: *Dicendum, Dominum libenter contulisse beneficium, quia rogarunt, & quia Dominus gratiam suam non impertitur, intuitu futurorum bonorum operum, & ut ostendat, se in nos omnes diffundere dona gratiæ suæ, etiamsi illis nostro vitio abutamur.*

Ser cont. ingrat.

6. S. Bernardus intuitu horum novem, gratitudinis vitium perstringens, sequentia salutis nostræ multiplicat documenta: *Bene siquidem orasse, obsecrasse, postulasse leguntur, qui levaverunt vocem, dicentes: JESU, fili David miserere nostri, sed defuit eis gratiarum actio. Multos quoque videmus usque hodie, satis importunè petentes, quod sibi deesse cognoverint, sed paucos admodum novimus, qui dignas super acceptis beneficiis gratias agere videantur. Non reprehensibile, quòd instanter petimus, sed planè petitioni negat effectum, quòd invenimur ingrati; & fortè hoc etiam clementia videtur, ingratis negare quod postulant, ne contingat nobis, ut tantò gravius de ingratitudine judicemur, quantò magis accumulatis beneficiis ingrati probabimur exstitisse.*

7. Ex contextu præsenti intensa colligitur Samaritani in proximum charitas; non enim aliquorum sociorum detrahit ingratitudini, non eos accusat, quod suas se in ædes receperint, quòd admonitiones bonas à se data surda aure contempserint; verisimile namque est, Samaritanum omnes adhortatum fuisse, ut, sicut unanimiter gratiam petierant, ita & concordi voce pro collatis beneficiis grates referrent: in his omnibus docemur, nunquam proximum nostrum culpare, quamdiu accusationem aut reprehensionem ejus licitè subterfugere possumus.

8. Verisimile equidem mihi esse videtur, Samaritanum hunc apprimè à Deo illuminatum fuisse, quandoquidem ipsa increata sapientia tantis eum laudibus extulit, quas cum principaliter meruerit per animi sui gratitudinem & debitam beneficiorum recognitionem, discursum terminare placuit hocce egregio gratitudinis encomio, quod S. Bernardus, de virtutis istius fructibus & effectibus tractans adducit, *Felix, qui ad singula gratiæ dona redit ad eum, in quo est plenitudo omnium gratiarum, cui dum nos pro acceptis non ingratos exhibemus, locum in nobis facimus gratiæ, ut majora adhuc accipere mereamur.* Ibid.

Versus 18.

Non est inventus, qui rediret & daret gloriam Deo, nisi hic alienigena.

Non est inventus, qui rediret & daret gloriam Deo.

1. Admiratus hunc Christi sermonem Salmeron, tandem duplicem assignat hujus exprobationis causam, inquiens: *An voluit vendere beneficium? an eget Deus laude nostra? an non regula est, benefacientes oblivisci beneficii impensi, sicut beneficium accipientis est, semper recordari? sed voluit eos redire, non propter se; sed primo propter Deum, cui omnis debetur gratiarum actio & laus pro beneficio: deinde propter alios, ut constaret de beneficio per Christum accepto, non per legem; & ut gratum animum ostendentes, majora beneficia perciperent, nempè doctrinam fidei, ut Samaritanus.*

2. Ex hisce rerum circumstantiis Didacus Stella non difficulter elicit, & tribulationis utilitates & prosperitatis dispendia, adversitates namque ad Deum nos trahunt, à quo felicitatis retrahit ubertas: *Docemur ex hoc loco, quantùm profit animæ saluti omnis fortunæ adversitas, quantum verò obsit prosperitas; sic enim leprosi dum infirmitate detinebantur, orabant Deum & clamabant, at posteaquam sanitatem consecuti, Dei auxilio amplius non indigere sibi visi sunt, statim dolorem cum memoria beneficii simul deposuerunt.*

3. Ex hac unius solius Samaritani redeuntis & ad Christi pedes sese prosternentis gratitudine, Dionysius Carthusianus hanc elicit tremendam adversum ingratos sententiam: *Per quod figuratum est, quod pauci sic confitentur, quando recidivant; sicque Christo redduntur ingrati & pereunt, imò plus inquinantur, quàm ante.* Ser. 1. In hac Dom.

4. *Ecce* (inquit Albertus Magnus) *exprobratio ingratitudinis & acceptatio gratias agentis.* Eandem reliquorum, qui omnes Judæi erant, à lepra mundatorum ingratitudinem, S. Bonaventura hac justa perstringit reprehentione: *In quo manifestè ostenditur Judæorum ingratitudo, quia cùm essent novem, nullum ex eis rediit, sed solus iste Samaritanus, qui unus erat, & solus; in quo intelligitur electio gentium & reprobatio Judæorum.* Genti huic innata videtur in Deum ingratitudo, de qua manifestè in persona Domini lamentatur Isaias Propheta, in principio libri sui exclamans: *Audite cœli, auribus percipe terra, quoniam Dominus locutus est*: postquam autem in hac justissima indignatione, terræ & cœli audientiam requisivisset, ecce subnectit illico causam commotionis suæ, scilicet: *Filios enutrivi & exaltavi, ipsi autem spreverunt me.* Neque hoc contentus insuper ostendere satagit hanc electi ingratitudinem non modò à gentilibus & quibuscunque aliis naturæ humanæ participibus, sed ab ipsis etiam irrationabilibus bestiis condemnari: *Cognovit bos possessorem suum, & asinus præsepe Domini sui, Israel autem me non cognovit.* Proinde jure merito severissimum illis intentat supplicium: *Væ genti peccatrici, populo gravi iniquitate, semini*

Hic. In Luc. Isa 1. 2. Ibid. v. 3. v. 4.

mini nequam, filiis sceleratis; neque hæ nudæ fuere minæ, miserrimum exitu probante earum effectum, dum populus Hebræus duplicata & æternæ reprobationis, & temporalis per sæcula omnia exterminii, sine spe consolationis, incurrit dispendia. Nec est, ut supplicia hæc ingratitudinis judaicæ flagitio excessivè improportionata reputemus, quia *quantò majora beneficia hominibus sunt constituta* (verba sunt Auth. imperfecti) *tanto majora peccantibus judicii sunt præparata*. Hom. 1. in Matth.

5. *Cum obticesceret*, inquit Lucas Burgensis, *Samaritanus non solùm gratus, sed etiam modestus, qui venerat suo functurus officio, non accusaturus alios, Jesus reversus ab illo ad discipulos suos ac turbam, inquit: non est inventus nisi hic &c.* Ex quibus agnoscitur nimia gratitudinis prærogativa & meritum, utpote quam Filius Dei non tantum in conspectu collegii Apostolici, sed & coram universo mundo tantopere deprædicavit.

6. Advertit præterea idem author omnes hosce leprosos Christi præceptis sese obedientes exhibuisse, veri namque simile est, eos adiisse templum, ut se sacerdotibus sisterent, sed aberrarunt in eo; debebant etenim, suspensa aliquantisper ad templum profectione, cum Samaritano redire subitò, gratias acturi benefactori suo pro collato sanitatis beneficio, & postea Jerusalem versùs, iter suum repetere, *Atqui puduit eos ad Jesum redire, & publicè fateri se leprosos fuisse, cum mallent quàm minimè sciri, & morbi memoriam quam primum exstingui, gloriam Dei suæ verecundiæ postbabentes; quare taxat eorum ingratitudinem Christus, quòd divinam erga se beneficentiam clam habere, & tantum Dei beneficium cælare studuerunt*. Hom. 3. in Matth.

7. In præsenti porro non obiter notandum occurrit, quod ingeniosè advertit Jansenius, scilicet nullam à Christo gratiarum actionem, sed solam Dei gloriam sollicitari, non obstante, quòd Samaritanus tributum exsolverit gratitudinis: *Dominus tantùm meminit gloriæ Deo datæ, nulla facta mentione gratiarum actionis sibi redditæ; quo satis significavit, se unicè Dei patris sui gloriam quærere ac à nobis quærendam esse, non autem se spectasse hominum applausus & laudes, sibi tanquam homini attributas*: non dicit: *Qui rediret & daret gloriam mihi, sed Deo*: omnes namque Christi actiones majores spectabant Dei Patris gloriam. In quo denique illa gratiarum actio, quam nos Deo debemus, situata sit, hoc laconico quidem, sed observatu dignissimo documento insinuat Chrysostomus: *Hoc est referre gratias Deo peccata ei propria confiteri*.

Nisi hic alienigena.

8. Juxta opinionem Lyrani: *In hoc significatum fuit, quòd gentiles venturi erant devotè ad Christi fidem, Judæis remanentibus in suo errore*.

9. Optimè in præsenti commentatur Lucas Burgensis, hæc nimirum Christi verba non despectum, sed commendationem potius & laudem continuisse Samaritani: *Alienigenam vocat Jesus, non contemptus causa, sed ut reliquorum culpam amplificet, quod is Deo gloriam dederit, à quo id munus, quàm à cæteris exspectandum fuerat*. Multi homines mundani, à Deo beneficia consecuti, majorem sæpe sæpius ei gratitudinem exhibent, perfectiusque communicato sibi cælitus lumini correspondent & cooperantur, quàm alii, divino cultui quomodolibet dedicati; propterea tantam sibi famam compararunt Zachæus, Chananæa, Centurio, Magdalena & plurimi alii, præterquam quòd in statera divina pluris valeat, & morosius ponderet unum etiam hominis sæcularis opus bonum, quàm multa religiosorum. An non actus plurimos, eosque heroicos omnes vita nobis exhibet sancti Martini, ab eo, quà Monacho quà Episcopo exercitos? quanta recenset miracula, quot exhibet virtutes, quot obstupenda enumerat merita? nihilominus sancta Mater Ecclesia inter omnes, unicum solummodo præ reliquis suspicit, deprædicat, nobisque repræsentat generositatis actum, quo chlamydem militarem divisit mediam, ut pauperis nuditatem operiret, quod factum præ omnibus aliis ipse etiam cælestis Paradisus hoc extulit encomio: *Martinus adhuc catechumenus hac me veste contexit*. Quæ obsecro hujus virtutis tot inter innumeras alias prærogativa tantam sibi in terris & in cælis laudem ascivit? Ratio in promptu est; actus hic à S. Martino exercitus fuit in ætate, vocatione & professione, jurata quasi pietatis & compassionis hoste; tunc temporis Martinus castra sequebatur, at militum mos est, aliena potius rapere quàm propria largiri; pauperem citius spoliare, quàm de suis ditare; præterquam quòd pro eo tempore Martinus necdum Christianismo imbutus fuerit, nec in lege evangelica informatus. Eandem penitus virtutem exhibet nobis hodie Samaritanus, in comparationem Hebræorum; de quo non inconvenienter asseveraverim illud quod de S. Martino affirmat S. Hieronymus, ad Exuperium scribens: *Quis non diligat eum, qui sub paludamento & habitu militari, agat opera Prophetarum?* Ad Exup.

Versus 19.

Et ait illi: surge, vade, quia fides tua te salvum fecit.

Ait illi: surge, vade.

1. *Ait illi, confortans eum* (scribit Albertus Magnus) *ad perseverantiam*. Initialiter equidem omnes decem viros se præstiterant egregios, vivam præferentes fidem, devotionem, incorruptam voluntatis suæ in divinam, resignationem; humilitatem, obedientiam, fiduciam maximam & summam in Christum confidentiam; sed sanitatis gratia obtenta, omnes subitò decem, unico excepto, beneficiorum immemores & ingrati, terga vertunt, benefactorem deserunt, malignisque & perversis Pharisæorum adhærent suggestionibus: ecce tibi egregium nostræ in virtute instabilitatis & inconstantiæ exemplar, qui lexilem proh dolor moram trahimus in bono opere inchoato. In Luc.

2. Idem Author ly *vade* ita interpretatur: *Vade proficiendo ad Deum & proximorum ædificationem*. Jurè sanè meritissimo præcipit Christus Samaritano, ut vadat, quia in schola Christi discipulus effectus, & ex Samaritano in fidelem conversus (*fides tua te salvum fecit*) intelligere & scire debebat necessariò, non sufficere saluti fidem ge sine progressu in operibus bonis; appositè Salmeron ad rem nostram inquit: *Nec fides sola est, sed conjuncta cum obedientia, eundo ad sacerdotes, & gratiarum actione, cum reditu & humilitate, in casu ante pedes Christi & prædicatione gloriæ Dei*. Luc. 18. 42. To 6. tr. 3.

3. Tandem ex hisce verbis Lucas Burgensis evidenter deducit, Christum non sibi sed fidei Samaritani miraculum adscribere: *Fidei Samaritani non adscribit Jesus miraculum, non quòd ipse non fuerit præcipuus auctor (nam hoc ipsum ferebat Samaritani fides) sed quòd fides fuerit cooperata, præparans Samaritanum & capacem reddens tanti beneficii*.

DOMINICA XIV. POST PENTECOSTEN.

Evangelium ex Matth. cap. 6.

v. 24. *NEmo potest duobus Dominis servire: aut enim unum odio habebit, & alterum diliget; aut unum sustinebit, & alterum contemnet: non potestis Deo servire & mammonæ. 25. Idcirco dico vobis: ne solliciti sitis animæ vestræ quid manducetis, neque corpori vestro quid induamini: nonne anima plus est quàm esca, & corpus plus quàm vestimentum? 26. Respicite volatilia cœli, quoniam non serunt, neque metunt, neque congregant in horrea, & pater vester cœlestis pascit illa; nonne magis vos pluris estis illis? 27. Quis autem vestrum cogitans potest adjicere ad staturam suam cubitum unum? 28. Et de vestimento quid solliciti estis? considerate lilia agri quomodo crescunt, non laborant, neque nent. 29. Dico autem vobis, quoniam nec Salomon in omni gloria sua coopertus est sicut unum ex istis. 30. Si autem fœnum agri, quo hodie est, & cras in clibanum mittitur, Deus sic vestit, quanto magis vos modicæ fidei? 31. Nolite ergo solliciti esse, dicentes: quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur? 32. Hæc enim omnia gentes requirunt, scit enim pater vester, quia his omnibus indigetis. 33. Quærite ergo primum regnum Dei, & hæc omnia adjicientur vobis.*

Ver-

Versus 24.

Nemo potest duobus Dominis servire, aut enim unum odio habebit, & alterum diliget; aut unum sustinebit, & alterum contemnet, non potestis Deo servire & mammonæ.

Nemo potest duobus Dominis servire.

Ser. 69. in hac Dom. 1. ALbertus Magnus variis in quodam super hoc Evangelium sermone adductis motivis, probare allaborat, hominem obligari ad servitium divinum. 1. Cor. 6. 20. *Servilis conditio. Ipse enim de limo nos plasmavit, charissima emptio suo pretioso sanguine, de potestate diaboli nos redemit: empti enim estis pretio magno, impensi servitii recompensatio, omnia quæ fecit in carne, quasi quædam servitus fuit propriæ promissionis obligatio: promisimus enim in Baptismo, quòd ei servire deberemus. Quotidiani boni erogatio: quotidie enim beneficia Dei recipimus, quo meritò deservire debemus. Æternæ mercedis expectatio*, est motivum ultimum.

2. Sæpe equidem, ipsa experientia teste, duobus dominis serviri, obsequiumque præstari potest; nihilominus indubitata remanet conclusio à Christo facta & stabilita, veruntamen in eo sensu, quo sacri Interpretes eam exponunt: igitur Interlinearis habet: *Duobus dominis inter se dissidentibus*. In Matt. Cajetanus verò: *Quatenus duo seu diversi sunt*; seu ut Dionysius Carthusianus scribit: *Non subordinatis, seu contrariam voluntatem habentibus*. Hic. Pariter & Albertus Magnus docet: *In quo notatur dominii diversitas: duo domini conveniunt in legibus & præceptis*.

3. Efficacissimum, maximè conveniens & rationale motivum, quare Deus totale & adæquatum sibi à nobis servitium exhiberi prætendat, absque eo quòd ulli alteri rei adhæreamus; hoc ipsum est quod S. Gregorius assignat dicens: *Quia Deus totum hominem condidit, habere cum communem cum adversario suo non dignatur*: In cap. 7. 1. Reg. Quod corporis nostri fabricam concernit, in ea divinas operaRefur car. 6. tiones admiratur Tertullianus, nobisque contemplandas proponit, dum ait: *Recogita illi totum Deum occupatum esse ac deditum, manu, sensu, opere, consilio, & ipsa imprimis affectione, quæ lineamenta ductabat*, animam nostram ex propriis, ut ita dicam, præcordiis eduxit: Gen. 2. 7. *Inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ, & factus est homo in animam viventem*. Denique proprio sanguine hominem redemit, suo sacratissimo corpore nutrivit, mansionem ei in paradiso fabricavit, hacque ratione exigit, ut nullus præter Deum, Creatorem & Redemptorem nostrum, cordis sibi nostri Dominium usurpet.

Exod. 20. 5. 4. *Ego sum Dominus Deus tuus zelotes*, quondam Israelitis dicebat legislator supremus, hodieque nobis ingeminat; zelotypus est Dominus in amore nostrum, totum vult, consortem nescit: Deut. 6 5. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua*, &c. Docet S. Au- L. de spir. & animæ. gustinus, quare Deus animam nostram ad imaginem & similitudinem suam creavit, nimirum ut homo tantus, quantus est, ad Deum conversus, *Factorem pro imagine cognoscat, & pro similitudine diligat*. Ipsum se Dominus sponsum nuncupat animæ: Ose. 2. 19. *Sponsabo te mihi*, non ob aliam utique causam principaliorem, quàm ut sciamus & certificemur, eum velle totius cordis, totiusque amoris nostri Dominium: neque ratio deficit, propter quam Deus sibi soli hocce dominium & cordium nostrorum principatum reservet, & amoris nostri consortem reculet: cor nostrum adeo exile est, & ideo non potest tantam intra se continere amoris intentionem, ut dignè diligat objectum adeo diligibile & amore tanto dignum, quale est: conveniens igitur decensque fuerit, ut saltem illi soli, quantum possumus, cor nostrum patefaciamus, cum exclusione cujusque alterius, maximè verò inimicorum ejus, mundi scilicet, dæmonis, & sensus seu carnis nostræ. Docuit nos hujusce rei veritatem Isaias Propheta, quando vice quadam, metaphoræ intentus certæ alicujus consortis alteri, præterquam soli sponso, aditum ad se permittere volentis dicebat: Isa. 28. 20. *Coangustatum est enim stratum, ita ut alter decidat; & pallium breve utrumque operire non potest*.

5. Dictam interciti & mutilati amoris incompossibilitatem claro hoc discursu exprimit Lyranus: *Cor hominum non potest simul capere Deum & diabolum; sed suscepto diabolo per peccatum, exit Deus; suscepto Deo per charitatem, exit diabolus*. Præcepta Dei & dæmonis seu mundi contrariantur sibi invicem, vexillaque & insignia erigunt sibi mutuo inimica & repugnantia, unde Glossa scribit: *Cum regnum Dei & diaboli dissideant inter se, in utroque nemo potest simul limitare; unde qui baptizantur, diabolo abrenuntiant, & ejus operibus*. Omnis mundi Maxima præceptis & consiliis contrariatur evangelicis; Deus namque præcepit: *Diligite inimicos vestros*; at lex militaris & duelli infamem proscribit illum, qui non reddiderit pugnum pro pugno, gladium pro gladio: Mundus solos suscipit & magnificat potentes, divites, & in dignitatibus constitutos; schola Christi solos æstimat humiles, pauperes, & in hac vita contemptos: hæc autem quis non videt maximè inter se repugnare? Quare denique inter se concordari nequeant simul in eodem subjecto, hanc rationem adducit Cajetanus: *Quia diversa jubentibus si quis sponte servit, unum diligit, alterum verò odio habebit; amor enim unius contrarii, odium est alterius*.

6. Per duos dominus Dionysius Carthusianus Deum & mundum seu carnem intelligit, dicens: nemo potest Gal. 1. 10. servire *Deo & mundo, Deo & carni; propter quod dicit Apostolus: Si hominibus placerem; Christi servus non essem*. Similiter & Glossa per respectum ad Deum & mundum explicat, scribens: *Quasi dicat, non poteritis ad oculum hominum agere, & ex his Deo placere*. Ait objecerit fortè quispiam, multos viros sanctos Principibus servisse, vero Deo inimicis, in curia Neronis multos fuisse Christianos testatur ipse Apostolus, inquiens: Phil. 4. 22. *Salutant vos omnes sancti, maximè autem qui de domo Cæsaris sunt*. S. Sebastianus Diocletiano Imperatori, Daniel Regi famulabatur Nabuchodonosori, & nihilominus omnes isti simul etiam unius veri Dei cultores & servi erant; sed facilis est ad objectionem responsio, eum distinctione superius allata: non absolutè, sed in tantùm Deus prohibet, ne hominibus serviamus, in quantum horum leges divino contrariantur famulatui, & transgressioni favent præceptorum ejus; ideoque per Vicarium suum hoc omnibus nobis edictum promulgari fecit: 1. Pet. 2. 18. *Subditi estote in omni timore Dominis, non tantùm bonis & modestis, sed etiam discolis*. Quis obsecro major veri Dei inimicus erat, quam Rex ille sacrilegus in Babylonia, & nihilominus Danielem, quem in assiduo servitio suo occupatum habebat, non suum, sed Dei famulum nuncupat, dicens: *Daniel serve Dei. Ipsum non* Dan. 6. 10. *suum*, ait Theodoretus, *sed Dei servum appellat*. Imò non servum duntaxat Dei, Danielem nominat, sed & perpetuum, inquiens: *Deus tuus, cui tu servis semper*. Voluit equidem Spiritus sanctus hanc veritatem ex ore sacrilegi illius Regis denunciari & confirmari, ut quicunque Dei servus, licèt principibus aliis sæcularibus externum obsequium impendat, nihilominus eodem etiam tempore, cor, affectum voluntatem, aliasque potentias suas liberè in Dei servitium & obsequium iese dirigere posse noverit: & ideo quicunque de numero horum, quando ex una parte lex, gratia & amicitia urget divina; ex altera verò edicta & leges Principum jubent contrarium, non fidei Deo datæ sed favoribus, thesauris, dignitatibus, statui suo, prætensioni omni & similibus quibuscunque prompti renunciant, seque fidelissimos illius Monarchæ servos perhibent, in cujus fæmore scriptum est: *Rex regum*, &c. Tales se heroes probarunt Moyses Pharaoni, tres pueri Nabuchodonosori, S. Sebastianus Imperatori Diocletiano, dicentes cum Apostolo: *Obedire oportet magis Deo quàm hominibus*. Act. Ap. 5. 29.

7. Ab ipso etiam Apostolo hanc dominicam doctrinam stabilitam esse didicimus dum ait: *Non potestis mensæ Domini participes esse, & mensæ dæmoniorum*. 1. Cor. 10. 21. Et iterum: *Quæ conventio Christi ad Belial? aut quæ societas* 2. Cor. 6. 15. *luci ad tenebras?* Nesciunt in eodem simul templo dimorari Dagon & Arca: propè equidem novit astutus serpens, maximam Christianorum partem pro aliquo saltem tempore vitæ, de felicitatis æternæ securitate procuranda cogitare, & ideo ut illos ab hujus finis consecutione divertat, ecce tibi ejus dolum & fraudem, qua plerosque infatuat; cùm enim Deum, totum cor nostrum velle sciat, juxta illud: *Fili mi, præbe cor tuum mihi*; ipse consilium falsæ illius matris præponit, scilicet; *Nec mihi, nec tibi; sed dividatur*; quæ historia, Prov. 3. 26. 1. Reg. c. 3. 26. fusè narratur. Ambabus Rex, ut in veræ genitricis notitiam veniret, dixit: *Afferte mihi gladium, dividite infantem vivum in duas partes, & dimidiam partem*

tem alteri. Et ecce protinus hac ſententia prolata, utra earum vera mater eſſet, innotuit: *Commota ſunt quippe viſcera ejus ſuper filio*; & ideo Salomoni ſupplex facta, dixit: *Obſecro Domine, date illi infantem vivum.* Econtrà altera fraudulenta mulier exclamabat: *Nec mihi, nec tibi, ſed dividatur*. S. Bernardus de noſtro erga Deum amore tractans hanc adducit hiſtoriam, per eamque denotari dicit, quòd Deum totum cor totumque affectum noſtrum deſideret, ideoque illum inter creaturas dividi pati nequeat; dæmon verò conſilium illud mulieris pravæ: *Nec mihi, nec tibi, ſed dividatur*, proponat. Paulus de Palatio ſuper Eccleſiaſtici textum: *Cor ingrediens duas vias, non habebit ſucceſſus*, ita ait: *Bona mater integrum, non diviſum vult filium, licèt, quæ ſe matrem fingebat, dividi filium optaret: ita Deus integrum cor, non diviſum vult*, quia pater illius eſt. Idem Eccleſiaſticus ait: *Væ peccatori terram ingredienti duabus viis*; horum autem multi ſunt, ii nimirum, qui uno eodemque tempore, Deo & mundo ſervire volunt, de quibus Oſeas ait: *Diviſum eſt cor eorum, nunc interibunt.* S. Auguſtinus quoque dicit: *Væ duplici corde, qui in corde ſuo partem faciunt Deo, partem diabolo.* Sic Ananias & Saphira ex una parte Deum venerari ſtudebant, dum aliorum ardentium Fidelium exemplo, ſe hæc omnia bona terrena deſeruiſſe ſimulabant, magnam illorum partem, poſt emiſſum paupertatis votum ad Apoſtolorum pedes deferebant; veruntamen non omnia tulerunt, ſed bonam ſibi facultatum ſuarum portionem fraudulenter reſervarunt; unde à S. Petro magna cum ſeveritate puniti, ante ejus pedes mortui occubuerunt; quia nimirum præfigurabant illos, qui, ut Deo ſe conſecrent, mundum quidem relinquunt, ita tamen ut uno pede in ſæculo remaneant, ideſt, aliqua affectus & cordis ſui parte, vel divitiis, vel honoribus, aut ſimilibus aliis adhæreſcunt. S. Gregorius de Nicodemo, qui, ne diſcipulus Chriſti ſe eſſe, manifeſtum fieret, nocturno tempore Chriſtum conveniebat, tractans, eum *nocturnum Dei cultorem* appellat, & alibi de eodem dicit: *Ille dimidiat tantùm ex parte Chriſtum amans Nicodemus*; hic autem valde ſe emendavit, quando Chriſtum in cruce extenſum vidit, tunc enim omni poſtpoſito timore mundano iis ſe junxit, qui Chriſtum è cruce deponentes, ſepulturæ mandarunt. Apud Sophoniam Deus, comminatur, dicens: *Diſperdam de hoc loco reliquias Baal, & nomina ædituorum cum ſacerdotibus, & eos, qui adorant ſuper tecta militiam cœli, & adorant & jurant in Domino, & jurant in Melchon*; quæ verba S. Hieronymus in ſenſu moraliexponens dicit: *Hi ſunt, qui ſæculo pariter & Domino putant ſe poſſe ſervire.*

L. de dilig. Deo.

Eccl. 3. 29.

Eccl. 2. 14.

Oſe. 10. 2.

Tr. 7. in Ioa.

Orat. 42.

Orat. 16.

Soph. 1 4.

Ibid.

8. Gloſſa ait: *Quidquid facis, vel amore Dei, vel ſervitute diaboli facis*. S. Bonaventura autem magnam oſtendit inter duos hoſce Dominus diſſimilitudinem, inquiens: *O quàm diſſimiles ſunt iſti duo Domini, Deus & diabolus; primus ſuaviſſimus, ſecundus crudeliſſimus; alter remunerat ſervos ſuos cum corona, alter cum gehenna; Deo ſervitur vigilando in cuſtodia contra diabolum, diabolo ſervitur dormiendo in negligentia contra Deum; Deo ſervitur aſcendendo de virtute in virtutem uſque in cœlum, diabolo deſcendendo de vitio in vitium uſque in infernum*. Tandem S. Doctor efficaci argumento diſcurſum concludit, dicens: *Cùm igitur certum ſit, neminem duobus dominis ſervire poſſe, repudiemus diabolum, & ſerviamus Deo ſoli: Præparate corda veſtra, & ſervite illi ſoli.*

Ser. 1. in hac Dom.

1. Reg. 7. 3.

9. *Nemo poteſt ſervire vitiis & virtutibus* (Inquit Interlinearis) Gloſſa autem ordinaria dicit: *Nemo poteſt ſimul in cœlo & in terra theſaurizare.* Lucas Burgenſis conſiderans, quòd Chriſtus Deum & divitias, tanquam duo nobis imperantes ad invicem comparet, ita dicit: *Conſtituit Deum & divites tanquam duos Dominos, non quòd divitiæ ſint aliquis Dominus, ſed quòd non ſecus, ac ſi eſſent magnus aliquis Dominus, aut certè Deus, ita omni ſtudio, totoque conatu illis ſerviatur colligendis, adaugendis, aſſervandis ita cor illis apponatur, ita ſpes in eis figatur, & felicitas conſtituatur* (*quam etiam ob cauſam Apoſtolus avaritiam, idololatriam appellavit*) *res certè indigna, ut rei inanimi, terrenæ, vili, quæ ſervire homini debeat, homo ſubſit, obtemperet, obſequatur rationalis, libera, nobilis creatura.*

Ordin.

Epheſ. 5.

Aut enim unum odio habebit.

10. Advertit S. Thomas in diſcurſu de diabolo nunquam fieri amoris mentionem, unde dicit: *Odio habebit, ideſt, diabolum, & non dicit: Diliget, quia diabolus naturaliter diligi non poteſt.* Eandem quoque obſervationem habet S. Anſelmus, dum ait: *Non dicit: diabolum diliget, nullus enim eſt adeo nequam, qui diabolum diligat; ſed aliquid diligit, propter quod ejus imperium patitur;* id quod declarat exemplo cujuſdam, verbi gratia, qui erga ancillam mali cujuſdam domini amore captus, ejus moleſtiam & crudelitatem libenter patitur, non quòd dominum illum diligat, ſed in tantum illi ſervit, in quantum inter domus ſuæ familiares habet ancillam, quam diligit: *Sic aliquis ſuſtinet ſervitium diaboli*, inquit ſanctus Thomas, *propter divitias.*

Hic.

Hic.

Et alterum diliget.

11. *Deus enim*, inquit S. Thomas, *naturaliter diligitur*. Unde Hugo Cardinalis quoque notat, quòd nulla creatura Deum propriè odio habere poſſit: *Nulla creatura Deum odit affectu, etſi effectu; nec etiam diabolus odit Deum, in quantum Deus eſt, ſed in quantum puniendus eſt; & ſicut latro non odit judicem, quia homo, ſed quia judex & vindex*. Dionyſius Carthuſianus quoque S. Auguſtinum citat, dicentem: *Nullius verè conſcientia poteſt Deum odiſſe;* & quidem tametſi Chriſtus de Judæis dicit: *Nunc autem viderunt & oderunt me;* & Pſalmiſta: *Nonne qui oderunt te Domine, oderam?* & alibi: *Superbia eorum qui oderunt te, aſcendit ſemper*. Carthuſianus tamen ad hæc loca reſpondet, hac adhibita diſtinctione: *Conſiderant Deum ſecundum ſe, & ut cauſam rerum; nemo eum odit; conſiderando verò eum ut punitorem & prohibitorem delectationum & ſenſualium, multi ipſum oderunt.*

Ioa. 15. 24. Pſ. 138. 21. Pſ. 73. 23.

Aut unum ſuſtinebit.

12. Albertus Magnus motivum conſiderans, ob quod jugum & tyrannis dæmonis à mundanis & impiis adeo patienter toleratur, dicit, mundanum id facere, *aut ob timorem mundanum, quia timet amittere, quod ſub eo manet: aut propter timorem humanum, quia timet ſeparari à concupiſcentiis ſuis.*

Hic

13. S. Auguſtinus legit: *patietur:* quia ut impius effreni appetituum deſiderio ſatisfacere poſſit, libenter ſe indignis tyranni infernalis verberibus ſubjicit; aut verò ut delectatione ſenſuali frui poſſit, reputationis, facultatum & ſanitatis jacturam, nec non depoſita omni verecundia, ſe ab omnibus vilipendi, & digito moſtrari haud invitus patitur.

L. 2. de ſerm. Dom.

Et alterum contemnet.

14. Paulus de Palatio ly *ſuſtinet* moleſtiis & infeſtationibus, quas impius à diabolo patitur, ly verò *contemnet*, Deo aſcribendum eſſe dicit: *Impius*, inquit, *diabolum ſuſtinet & Deum contemnit; pars illa unum diligit, referenda eſt ad juſtos, pars verò altera: unum ſuſtinebit, debet referri ad peccatores, jam miraculi loco eſt quòd homo ſuſtinere velit dæmonem, quem cœli ſuſtinere nequiverant, nec ſuſtinere poterat infernus*, juxta illud Iſaiæ: *Infernus ſubter conturbatus eſt in occurſum adventus tui.*

Iſa. 14. 9.

16. Dionyſius Carthuſianus ait: *Non dicit; alterum odio habebit, ſed contemnet, videlicet Deum; quia ſecundùm Auguſtinum etiam illi, qui non ſerviunt Deo, non odiunt eum, ſed ſpernunt.* In quonam verò hic contemptus conſiſtat, idem ecſtaticus doctor his verbis declarat: *Contemnit, ideſt, non timet Deum, qui quaſi de ejus bonitate ſecurus eſt.* S. Auguſtinus ait: *Non dicit, odit, ſed contemnit; nullus enim naturaliter odit Deum, ſed præter voluntatem ejus præcepta contemnit.*

Loc. cit c. 14.

16. *Nota*, inquit Hugo Cardinalis, *quòd dicit: Contemnet non odiet; omni enim peccato mortali contemptus eſt.*

Non poteſtis Deo ſervire & mammonæ.

17. Ad hanc æternæ veritatis proteſtationem S. Hieronymus omnes avaros, ut oculos mentis aperiant, invitat

Hic.

vitat dicens: *Audiat hoc avarus, audiat, qui censetur, vocabulo Christiani, non posse se simul divitiis Christoque servire*; notat autem idem S. Doctor, Christum hic non de illis loqui, qui divitias possident, sed de eis, qui illis serviunt, illarumque se mancipia faciunt: *Non dixit; qui habet divitias, sed qui servit divitiis, qui enim divitiarum servus est, divitias custodit ut servus; qui autem servitutis excussit jugum, distribuit eas ut Dominus*. Ad quod probandum Divus Chrysostomus sanctorum illorum patriarcharum Abrahæ, Jobi & aliorum exemplum adducit, qui divites quidem, non tamen divitiarum servi erant: *Job erat quidem dives, non tamen pecuniæ serviebat, sed habebat divitias; iisque ut congruit, imperabat, nec erat famulus earum sed Dominus*. Enim verò in quonam divitiarum servum esse consistat, Jansenius his verbis declarat: *Servit eis*, inquit, *qui animum suum illis apponit, qui earum gratia facit ferè, quidquid facit, qui ab eis pendet & felicitatem suam hinc sperat, qui, cum recta ratio dictat, non expendit eas in Dei gloriam, in suam & proximi utilitatem, qui per fas & nefas congregat*. Author Imperfecti eandem distinctionem, quæ est, inter, habere vel servire iisdem, ponderans, dicit: *Si habes divitias, & divitiæ illæ non te faciunt superbum aut violentum, sed, secundùm quod potes, das impotentibus, Dominus es divitiarum tuarum, non servus quia non te divitiæ tuæ tenent, sed tu divitias tuas: si autem divitiæ tuæ superbum te faciunt aut violentum, & constrictus avaritia, nomini aliquid præstas, tunc servus es divitiarum tuarum non dominus, quia divitiæ tuæ te tenent, non tu divitias tuas*.

Hom. 22. in Matt.

Jansen. c. 42. concord.

Hom. 16.

18. Porro impossibile esse, ut quis Deo simul & divitiis serviat, Carthusianus evidenter probat, dum ait: *Qui enim Deo servit, præfert spiritualia & æterna sensibilibus & transitoriis; qui verò divitiis servit, præfert caduca cœlestibus*; quonam verò modo hominem divitiis servire contingat, idem Doctor declarat, dicens: *Divitiis servire, est inordinato earum affectu ligari, in eis finem ponere, cupiditatis vitio superari atque subesse, à quo autem victus est, ejus & servus est*.

Serm. 31. in Cant.

19. S. Bernardus de avaro scribit: *Terrena esurit ut mendicus, fidelis contemnit ut Dominus*. Lyranus dicit: *Ille, qui in pijs operibus divitias expendit, non servit divitijs, sed magis divitiæ serviunt sibi, quia ijs utitur, sicut instrumentis ad opera virtutum*, adducitque authoritatem S. Ambrosii, dicentis: *Sicut divitiæ sunt impedimenta reprobis, ita probis sunt adjumenta virtutis*.

Hom. 38. in Joan.

20. Divus Chrysostomus ad contrarietatem, quæ Deum inter & argenti ac auri cupiditatem versatur, se reflectens, dicit: *Contraria Christo præcepit, siquidem Christus dicit: da indigentibus; mammona: rape ab indigentibus; ille: pius esto & mansuetus; hæc: crudelis & immanis*. Idem quoque in alia quadam homilia super hæc Evangelii verba; ita scribit: *Hoc loco, & animo prorsus tota perhorrescamus & corpore, intelligentes istud, quod Christum dixisse memoravimus; ex adverso scilicet Deum aurumque consistere & compoui; si igitur istud sona quoque sermonis horribile est, quantò est horribilius, cùm ipsis operibus, tyrannis auri Dei timori præfertur*.

Et hom. 22. in Matt. cit.

Versus 25.

Idcirco dico vobis: ne solliciti sitis animæ vestræ, quid manducetis, neque corpori vestro, quid induamini; nonne anima plus est quàm esca, & corpus plus quàm vestimentum?

Idcirco dico vobis.

1. Albertus Magnus ad personam loquentem se reflectens, illorum verborum sensum esse dicit: *Qui salus scio, veritatem eorum, quæ Deo bèneplacent, quæ nemo scit nisi cui revelo, ego qui secreta patris scio, dico vobis*.

Ne solliciti sitis animæ vestræ.

Loc cit.

2. Divus Chrysostomus finem nobis exponit, quem benignissimus Salvator in hoc evangelio habuit, nimirum *ut tyrannidem cupiditatis possedunt*. Paulus de Palatio considerat, quanta cum sollicitudine Christus pessimam hanc cupiditatis radicem omnium malorum originem è fidelium suorum cordibus eradicare fategerit: *Radix omnium malorum cupiditas*, dicit enim, *Christus multa verba expendit, cupiens sollicitudinem temporalium à nobis evellere, quia sollicitudo est acus, qua filum in animam ingreditur; ex sollicitudine quidem, divitiarum amor, ex amore apponitur cor, ex corde appositio ingreditur cultus & obsequium mammonæ, Deo vero contempto*.

3. Sollicitudinis definitionem, Tullio auctore, hanc nobis scriptam reliquit Lucas Burgensis: *Sollicitudo, Cicerone definitore in 4. Tusculanarum est ægritudo cum cogitatione*. Lyranus de anxietate & cura tractans, quæ divitiis cumulandis insudat, per eam alterari & perturbari probat hominem, non modo in exterioribus sed & interioribus. Plus docet S. Antonius de Padua, dum evincit hanc sollicitudinem, mortalem esse animæ nostræ infirmitatem, dicit enim: *Sollicitudo mentem perturbatam distrahit, distractam dividit, divisum diabolus rapit, & sic animam interficit*. Author Imperfecti operis sollicitudinem appellat desperationis filiam, inquiens: *Sollicitudo desperationis est filia, quia desperatio sollicitudinem generat*. Reprobatum sollicitudinis vitium Cajetanus ita delineat: *Est dubia anxiaque mens; provenit siquidem ex nulla aut modica fide divinæ providentiæ circa nos*.

Serm. in hac Dom.

Hom. 16.

4. S. Thomas in summa, sollicitudinis effectum hujusmodi assignat: *Sollicitudo importat studium quoddam adhibitum ad aliquid consequendum*: ostenditque à Christo non diligentiam, non laborem, sed solam prohiberi anxietatem; proinde Cajetanus ait: *Non dicit; ne operemini, ne laboretis, sed: ne sollicitemini, quia non prohibetur labor sed sollicitudo*. Advertite, inquit idem author, non dicere Christum: nolite campos & agros colere aut frumentum in granaria comportare, more volucrum; nequaquam: *Non hoc dicit, nec intendit Jesus*. Id quod fusius prosequitur Author operis imperfecti, dicens: *Solliciti esse vetamur, laborare autem jubemur; sic enim & Dominus loquens ad Adam, non dixit. Cum sollicitudine facies tibi panem, sed cum labore & sudore faciei tuæ, ergo non sollicitudinibus spiritualibus, sed laboribus corporalibus acquirendus est panis*. S. Anselmus hanc duplicis sollicitudinis adducit distinctionem; *Duæ sunt sollicitudines; alia est rerum, alia ex vitio hominum, ex rebus ipsi oritur sollicitudo, quia panem habere non possumus, nisi seminemus & laboremus; hanc sollicitudinem non prohibet, quia Dominus ait: In sudore vultus tui vescèris pane tuo. Conceditur ergo nobis providentia & labor; sed est, quædam sollicitudo, ex vitio hominum superflua, quando ipsi desperantes de bonitate Dei, frumentum plus quàm est necessarium, reservant, & dimissis spiritualibus, illis intenti sunt*. Eodem penitus modo discurrit Glossa, dum ait: *In sudore vultus tui paratur panis, sed labor est exercendus, sollicitudo tollenda est, mentem perturbat dum timet, ne aut possessa dispereant, aut elaborata non contingant*.

S. Th. 2. 2. qu. 55. a. 6.

Hic.

Hom. 16.

Gen. 3. 19.

5. Doctor Angelicus sequentem statuit conclusionem: *Temporalium sollicitudo illicita est, si ea, ut ultimus finis quærantur, & si ad ea inquirenda superfluum studium adhibeatur, vel nimium in his timeamus, ne nobis in necessitate deficiant*. Evincens autem argumentum, quòd multi pro fine habeant bonorum temporalium acquisitionem, deducitur inde, quando scilicet eos plus terrenis quàm cælestibus bonis comparandis insudare videmus: accommodè ad intentum nostrum Albertus Magnus explicat, quomodo semen bonum suffocetur à spinis, in quibus Christus nimiam, circa bonorum temporalium possessionem, sollicitudinem designavit. *A sollicitudinibus & divitijs suffocantur; fit hoc, quod verbum inter spinas cadens, sollicitudinibus & curis sæculi suffocatur, & non fert fructum, hæcque sollicitudo est, quando tanta habetur cura mundanorum, quod lucra humana præponuntur divinis*. Eandem quoque disordinationem intimuat Paulus de Palatio, inquiens: *Quod Dominus damnat hoc loco, id est, quòd temporalia quæras, æternorum oblitus, ita curare hæc quæ videntur, ac si nihil essent æterna*.

S. Th. art. cit.

Hic.

6. Prædicta verba interpretans S. Augustinus, Christum inferre voluisse dicit: *Ut non ista intueantur & propter ista faciant, quidquid in evangelii prædicatione facere jubentur*. Alia ratio, sollicitudinem bonorum temporalium reprehensibilem esse demonstrans, à S. Thoma assignatur, dicente: *Propter superfluum studium, quod apponitur, propter quod homo à spiritualibus, quibus prin-*

L. de oper. Monach.

principalius ſervire debet, retrahitur. Noviſtis utique cauſam, propter quam lux obſcuretur & offuſcetur in ecclipſi; nimirum quia terra inter ſolem & lunam ſeſe interponit: ita pariter bonorum temporalium anxietas, quæ ſeſe Deum inter collocat & animam noſtram, magnam cordium noſtrorum inducit cæcitatem, plurimamque lucem & bonorum æternorum deſtruit notitiam; exemplum capite ſimilitudinis in ſpeculo, huic namque offuſcato & obvoluto oppoſita nulla imprimitur imago, ita pariter intellectus noſter, terrenis involutus negotiis & curis, imaginem nequit recipere hominis cæleſtis. Hie. *Non explodit operari*, dicit Theophylactus, *ſed ſeipſos totos curis tradere & negligere Deum, hoc eſt, quod prohibet.* Concluſionem Janſenius diſcutit evangelicam, c 24.concord. quæ ſollicitudinem inculcare nititur omnibus nobis acquirendi regni cæleſtis, unde manifeſtè deducitur quænam ſollicitudinis ſpecies à Chriſto condemnetur; dicit itaque: *Satis ſignificat, qualem ſollicitudinem prohibeat, nimirum quòd impedimentum præſtet ne quis regnum Dei & juſtitiam ejus quærat, quemadmodum oportet.* Motivum tertium, propter quod ſollicitudo iſta prohibeatur, indicat idem S. Thomas; nimirum *ex parte timoris ſuperflui, quando ſcilicet aliquis timet, ne faciendo, quod debet, neceſſaria ſibi deficiant.* Unde Lucas Burgenſis explicans, de qua Chriſtus ſollicitudine loquatur, ſcribit: *Sollicitudinem vetat immodicam illam & anxiam, qua totus in hoc eſt homo, ut de rebus vitæ neceſſariis ſibi proſpiciat, nihilque Deo commendat, nihil divinæ providentiæ relinquit, tanquam id ſolus ipſe curare & poſſit & debeat.* S. Thomas ſupra illa Apoſtoli verba; *Nihil ſollicita:* Ad Phil. 4. v. 6. ita commentatur: *Sollicitudo quandoqae importat diligentiam quærendi, quod deeſt, & hoc eſt commendabile, & opponitur negligentiæ: quandoque anxietatem animi cum defectu ſpei & timore de obtinendo id, circa quod ſollicitatur, & hanc probibet.* Hæc noſtra in Deum diffidentia, duos in nobis malos cauſat effectus; primus conſiſtit in eo, quòd homo neceſſitatibus ſuis provideat ſuperfluè cum quodam mentis angore & vitio, dum ſcilicet ſub hoc neceſſitatis ſupplendæ prætextu, prædam ſe facit avaritiæ; ſecundus eſt, quòd nimirum puſillanimitas iſta, adeo omnem nobis ſufferat affectum & occupationem, ut nihil de animæ ſalute, nihil de bonis æternis acquirendis cogitare libeat.

7. Paulus de Palatio ita Salvatorem mirabundus interrogat: *Quid Domine, nam providentiam damnas? num prudentiam humanam à tuis expellis?* Reſpondetque multipliciter ipſe author; primò, quòd Chriſtus in præſenti ſuos alloquatur Apoſtolos & diſcipulos, per totum terrarum orbem, evangelii prædicandi & devulgandi cauſa ablegandos: *Qui cum ſarcinam verbi divini ubique ferre debeant, liberi à curis eſſe debent,* ne penuriam timentes ab officio prædicationis abſtineant: Secundò id Chriſtum omnibus etiam dixiſſe, affirmare poſſe exiſtimat, volens namque Dominus ex cordibus noſtris nimiam eradicare anxietatem, & bonorum temporalium cupiditatem, incurvatas verſum terram mentes noſtras ſurſum in cælum retorquere ſatagebat: *Similiter fecit Dominus, ac faciunt, qui virgam recurvam, in rectum flectere contendunt, in diverſam partem, eam reflectentes; ita Dominus à cura ſecularium rerum, omnino nititur corda noſtra divellere, ut vel hac ratione minus illas curemus.* Tertia reſponſio ejuſdem authoris eſt, in tantum à Chriſto prohiberi bonorum temporalium ſollicitudinem, in quantum hæc obſtaculum eſſe poteſt in ſervitio divino; præmiſerat enim Dominus: *Nemo poteſt duobus Dominis ſervire, Deo & mammonæ; non igitur vos veto ſollicitos, veto tamen, ſi hæc ſollicitudo mammonæ ſervire coegerit.* Quarta ſolutio eſt, hoc Chriſti dictum, vim ſolius habere conſilii, nullam præcepti, non enim ex verbis Chriſti evinci poteſt grave aut ſupplicium aut pœnam æternam contrafacientibus deſtinatam eſſe: *Nam enim damnationis verba aliqua profert, ſed dulcedinis, & cum nimis durè loquitur, ita dicit: Modicæ fidei; at modica fides non eſt mortalis* in quinto tandem & ultimo reſponſo, declarat author, quænam ſollicitudo à Chriſto ſuerit improbata, quæ non; dicitque: *Sollicitus dicitur, qui à ſollicitudine ſua remedium pendere putat; at, qui nihil omittit operæ quo minus aſſequatur, quod optat exſpectans tamen operæ ſuæ ſucceſſum à Deo, is jactavit verè cogitatum ſuum in Domino, & hæc eſt conditio piorum.* S. Bonaventura hanc compendioſam ſimul & nervoſam adhibet interpretationem: Re- Ser. 1. in hac Dom. *prehenditur Chriſtianorum ſollicitudo, avaritiæ non providentiæ.*

8. Multis ex circumſtantiis, bonorum temporalium ſollicitudinem, vitioſam fieri poſſe & reprehenſibilem probat Janſenius: *Primò, ſi præpoſtero ordine, pro quibuſdam rebus ſimus ſolliciti,* ut ſi quis concionaretur, victus lucrandi gratia; *ſecundo, ſi ſit ſuperflua, ut ſi pro pluribus ſimus ſolliciti,* quàm neceſſitas vel honeſtas perſonæ poſtulaverit; *tertiò, ſi ſit præoccupata* ut ſi hodie nobis providere vellemus de iis, quæ tempore futuro neceſſaria erunt, ſuoque commodè tempore comparari poſſunt. *Quartò, ſi ſit anxia & timida; ut, dum quis variis in ſeipſo diſtrabitur cogitationibus, de futuro operationum & laborum ſuorum eventu, metuens anxiè, ne non conſequatur, quod erit vitæ neceſſarium.*

9. Euthymius ex hiſce Chriſti verbis tale format argumentum: Si Chriſtus nobis ſollicitudinem prohibet etiam in neceſſariis; *quam ſperabimus veniam, cum de his etiam, quæ neceſſaria non ſunt, anxii ſimus?*

10. Dionyſius Carthuſianus hanc nobis ſalutarem in præſenti facit admonitionem: *Nolite ſolliciti eſſe cum inquietudine mentis, impediente pacem internam & libertatem cordis in eo.*

Quid manducetis, neque corpori veſtro, quid induamini, nonne anima plus eſt quàm eſca, & corpus plus quàm veſtimentum?

11. Juxta mentem ſancti Thomæ, Chriſtus hoc diſcurſu, forti velut argumento unitur, ut à nobis nimiam non modò ſuperfluarum ſed neceſſariarum rerum ſollicitudinem tollat; quaſi proinde Chriſtus diceret, inquit Angelicus Doctor: *Qui dedit majora, dabit minora; ſed Deus dedit animam & corpus, ergo qui dedit hæc, ſervabit ea.* Hic. Sanctus Antonius de Padua dicit: Ser. cit. *Qui formavit carnem alimentis egentem, quomodo non etiam alimenta præſtabit?* Vult quaſi Chriſtus nobis in memoriam revocare, ſcribit S. Auguſtinus, longè excellentiora & quocunque tum nutrimento, tum veſtimento pretioſiora, à Deo nobis in creatione donata eſſe, animam ſcilicet & corpus: *Meminerimus, multò amplius nobis Deum dediſſe, quando nos fecit, & compoſuit ex anima & corpore, quàm eſt alimentum & tegumentum, quorum cura nos duplicare cor non vult, nonne,* inquit, *anima plus eſt, quàm eſca? ut tu intelligas, eum, qui dedit animam, multò facilius eſcam eſſe daturum, & corpus, quàm veſtimentum.* L. 2. de ſerm. Dom. c. 22.

12. Ad eam porro, quæ in præſenti fieri poſſit, objectionem, in caſu ſcilicet, quo hæc promiſſio non adimpleretur, ita reſpondet Gloſſa: *In his promiſſis veritatis nemo dubitet,* at immediatè ſubdit: ſit homo, quod eſſe debet.

13. Perpendendus Albertus Magnus, animam & corpus ex mero Dei dono & liberalitate, ſine labore, ſine cura & induſtria noſtra, nobis conceſſum eſſe, ita concludit: *Ego multò magis addet ea, quæ propter animam & corpus creavit; ſcit, quia ſine victu & veſtitu eſſe non poſſunt, & omnia propter hominem creavit.* Idem quoque nobis ſcriptum reliquit Theophylactus in hæc verba: *Qui majus dedit, nempe animam & corpus ipſum formavit, non dabit alimentum & indumentum?*

14. Paulus de Palatio nos in ſenſu morali inſtruit, prius animæ, poſtea corporis cibum quærendum eſſe: *Si anima eſt plus quàm eſca; quærite prius cibum animæ, quàm indumentum; quærite primum vitam æternam corpori, quàm veſtem; potiorum enim potior debet eſſe cura.*

15. Nihilominus appoſitè obſervat idem author, Salvatorem, cujus hæc ſunt verba, ipſummet eſſe animarum noſtrarum cibum & veſtimentum, proinde ita Dominum compellat, inquiens: *Sed libet te Domine interrogare; Tu ipſe dicis, ego ſum panis vitæ, tu igitur eſca animæ es. Et Paulus dicit: Induimini Dominum Jeſum Chriſtum, tu igitur veſtis noſtra es: ſi igitur anima eſt plus, quàm eſca, num eſt anima potior quàm tu? imò etſi corpus eſt veſte melius, eritne melius te, qui corporis noſtri veſtis eſt? An dedignaris minor nobis eſſe? planè ſicut placuit tibi miniſter noſter eſſe, & inter nos verſari, non ſicut qui major eſt, ſed ſicut qui miniſtrat, & ita placuit hac ratione minor videri, quòd cibus & veſtitus noſter eſſes.* Joan. 6. 48. Rom 13. 14. Luc. 22. 27.

Verſus

Versus 26.

Respicite volatilia cæli, quoniam non serunt neque metunt, neque congregant in horrea, & pater vester cælestis pascit illa; nonne magis vos pluris estis illis?

Respicite volatilia cæli.

Hom. 16. 1. Observat author operis imperfecti; Christum duo feciſſe argumenta, alterum à majori ad minus: & alterum à minori ad majus; primum erat: *Quomodo ſi animam dedit, eſcam non dabit? ſi corpus plaſmavit, veſtimentum non providebit?* ſecundum fundatur in præſenti avium comparatione: *Si avibus præſtat alimentum, hominibus non præſtabit? ſi illæ non laborantes inveniunt eſcas, homo non inveniet, cui Deus dedit & operandi ſapientiam & fructificandi ſpem? Omnia enim animalia Deus propter hominem fecit, hominem autem propter ſe, ſi ergo animalibus miniſtrat propter hominem, hominibus non miniſtrabit propter ſeipſum? quanto pretioſior hominis creatio, quàm animalium: tantò major ſollicitudo Dei de hominibus, quàm de animalibus.*

2. Ingeniosè advertit Lucas Burgenſis, ſapientiſſimum Magiſtrum notanter dicere: *Volatilia cæli, ad differentiam volatilium, quæ domi aluntur humana cura, addit: cæli.*

3. *Rubore ſuffundor* (verba ſunt Pauli de Palatio) *hoc Domini verbum audiens.* Ergone homo, creatura adeo nobilis, ut omnes aliæ creaturæ, etiam aves, illi ſubjectæ fuerint (*Omnia ſubjeciſti ſub pedibus ejus, oves & boves, volucres cæli & piſces maris*) ad imaginem Dei creatus, hiccine ad volucres, tanquam ad magiſtras diſcipulus ablegatur? *Reſpicit volatilia. Conſolabor tamen meipſum, is enim qui me reſpicere volatilia juſſit, ideo juſſit, ut, dum ad volatilia cæli oculos erigo, ad cælum erigam, imo ad Deum potius, qui multò locupletius me docebit, quàm ipſa volatilia.* Perpendit inſuper Author, Chriſtum non ſine magni ratione momenti, ſolam cœleſtium, nullam terreſtrium animalium mentionem facere: *Ne ſcilicet dejiciens ad beſtias oculos terram ſpectarem, & à terrenis oculi detinerentur.*

Hom. 22. in Matth. 4. *Potuiſſet afferre in exemplum*, ait Theophylactus, *Eliam & Joannem, & meminit avium.* Chryſoſtomus pariter & ipſe ſedulò diſcutit, quare nos hodie Chriſtus non ad homines, abunde à Deo proviſos, ſed ad volucres ableget pro doctrina capienda? & tandem dicit: *Dignum eſt, docentis ſapientiam magis magiſque mirari, qui cùm hominum proponere poſſet exempla, & Moyſen & Eliam, & Joannem cæteroſque proferre, qui eorum ſimiles, de victu non fuerunt ſolliciti, ut magis audientium conſcientias verberaret, de irrationabilium illos ſecuritate commonuit.* Denique etiam rationem adducit author, cur Chriſtus noluerit horum ſanctorum exempla adhibere, nimirum ne cauſam haberemus excuſandi nos: *Nondum ad eorum virtutis cacumen aſcendimus.*

Hie. 5. Curioſam aliam propoſitionem ſeu quæſtionem format Albertus Magnus, quare ſcilicet tot inter animalia, ſolas Chriſtus nobis contemplandas exhibuerit aves, cujus rei diverſas ipſe rationes adducit: *Primò, quia cibus volatilium magis ſparſus & incertus eſt, quàm aliorum animalium, propter quod natura dedit eis alas ad volandum, & pedes ad ambulandum*; Ratio ſecunda authoris eſt, quia aves minus cæteris animalibus, intentæ ſunt colligendis & concurandis alimentis: *Quoniam & greſſibilia faciunt theſauros, ſicut mus montanus, & reptibilia, ſicut formica; ſed volatilia omnino ſunt ſine ſollicitudine.* Tertia, quam adducit, moralis eſt, deſumpta ex S. Ambroſio. *Quia per altitudinem volatus, magis volatilia ſpiritualibus & contemplativis viris aſſimilantur.* Advertit quoque Lucas Burgenſis, proponi à Chriſto leones, elephantes, urſos & ſimilia animalia, quibus divina providentia victum abundè diſpoſuit; *ſed animalium minima, quæ cantui ferè vacantia, & velut obiter cibum ſumentia, maximè à ſollicitudine libera videntur.* Specificè porro, juxta S. Lucam, Chriſtus corvos in medium adduxit: *Conſiderate corvos, quia non ſeminant, neque metunt, quibus non eſt cellarium, neque horreum, & Deus paſcit illos; quantò magis vos pluris eſtis illis?* quid hoc rerum? Non oculos noſtros columbæ, non aquilæ, non phœnici, ſed avi rapaci & deformi, peccatoris prototypo, intentos eſſe deſiderat Chriſtus: *Quis præparat corvo eſcam ſuam, quando pulli ejus clamant ad Deum, eò quod non habeant cibum?* Aſſolent corvorum patres & matres, in nido exiſtentes, hunc morem & naturalem habere inſtinctum: quòd, quando vident pullos ſuos ovis excluſos, in plumis diſcolores, eos deſerant tanquam adulterinos, neque ipſos pro fœtibus ſuis agnoſcere velint, uſque dum nigreſcant; tamdiu igitur Deus illos ſuſtentat, eorum curam habet, vel ſuppeditando rorem cœleſtem, ut aliqui volunt, vel alia via iis providendo; *Qui dat jumentis eſcam ipſorum, & pullis corvorum invocantibus eum;* alii ſcribunt, nutriri eos ex vermiculis, quos Deus intra ipſum nidum gigni facit; alii credunt ſuſtentari ex fruitione circumvolantium muſcarum: ſit ut ſit, ſaltem modi iſti non ſunt ad invicem incompatibiles, id ex evangelica nobis veritate conſtat, quia Deus providet eis, at quantò magis benigniſſima ejus manus providebit nobis? qui *aperit manum ſuam* &c. Unde ſanctus Cyprianus ait: *Volucres Deus paſcit, & paſſeribus alimenta divina præſtantur, & quibus nullus divinæ rei ſenſus eſt, eis nec potus nec cibus deeſt; ut Chriſtiano, tu Dei ſervo, tu operibus bonis dedito, tu Domino tu tuo charo aliquid exiſtimas defuturum?* S. Hieronymus comparationem inſtituens aves inter & animam Chriſtianam, tale format argumentum: *Quòd ſi volatilia abſque cura & ærumnis, Dei aluntur providentia, & cras non erunt, quantò magis homines, quibus æternitas promittitur?* In paraboſa de ſemine evangelico, Chriſtus per aves deſignari docet dæmones; quo ſuppoſito, quærit Paulus de Palatio, quomodo hæ aves (ſpiritus infernales) paſcantur à Deo? Reſpondet autem, quòd, quando diabolus licentiam petit à Deo, cruciandi Jobum, & obtinuit; intrandi immunda Gereſanorum animalia, & aſſecutus eſt; decipiendi Prophetas Regis Achab, & impetravit, quòd tunc, inquam, dæmones paverint, *Dominus fecit voluntatem eorum; clarum vero eſt, quod, cùm facit, quæ illi cupiunt, velut paſcit eos; audi nunc valentiſſimum Chriſti argumentum: ſi dæmones etiam, hoſtes Dei, Deus ipſe facit, non defraudans eos à deſideriis ſuis, quanto potius paſcet vos ſibi amicos & ſervos?*

L. de oper. & clem. c. 4.

Pſ. 146. 7.

6. Conſideratione digniſſima, quædam circa præſens punctum doctrina ſeſe offert Dionyſius Carthuſiani dicentis: *Videmus tamen, quod multæ aves congregant victum in nidos, quemadmodum ergo volatilia pergunt ad grana & colligunt ea, ſecundùm naturalem inſtinctum, ita hominibus committitur labor & providentia, non ſollicitudo inquieta & anxia, vel avaritia.* Docet inſuper, quod etiam Cajetanus advertit, voluiſſe Chriſtum hac ſimilitudine nos inducere ad imitationem avium, *ſimilitudine proportionali, ut, quemadmodum volatilia paſcuntur à Deo, faciendo, quod in ſe eſt, ſcilicet eundo ad locum, ubi eſt cibus, omittendo officia incompetentia illis & excedentia vires eorum, ut ſunt metere, ſerere & hujuſmodi, ita homo faciat, quod in ſe eſt, ſua exerceat officia, omittendo ſollicitudinem.*

7. Lyranus differentiam tradit, quare natura avibus, loco veſtium, aſſignavit plumas, & quadrupedibus pelles; cur etiam in defenſionem brutorum aliis roſtrum, aliis cornua, aliis ungulas, aliis ſuppeditavit dentes, at verò ſolum hominem, nudum producat & inermen? Reſpondet: *Quia in talibus* (in brutis) *non eſt niſi natura ſenſitiva, quæ eſt ad unum determinata, & ideo de talibus potuit eis ſufficienter providere, quæ eſt de ſe determinata ad unum: ſed loco hujus homo habet intellectum, per quem poteſt cogitare diverſas artes & modos, faciendi ſibi veſtes, & arma, & manus adornandum talia, & ideo oportet hominem de talibus ſollicitari; quia tamen homo rationalis eſt; ideo iſta ſollicitudo debet eſſe moderata ſecundùm regulam rationis rectæ; & talem ſollicitudinem hic non excludit Salvator, cum ſit pars prudentiæ; aliter ſequeretur, quod homo tentaret Deum, ſi exſpectaret ab eo conſequi omnia neceſſaria, omittendo, quod debet fieri circa hæc opera humana.* Non dicit de avibus Chriſtus; *non volant, non canunt*, ſed: *non metunt, ſerunt, non congregant in horrea:* quia non hoc ſecundum, ſed primum earum eſt officium; ita pariter non vult nos Deus otioſos, ſomnolentos & remiſſos (*homo* Job. 5. 7. enim *naſcitur ad laborem, & avis ad volatum*) ſed omni cordium anxietate exutos, & à ſollicitudine liberos: *ſollicitudo* autem, inquit Lyranus, *quæ hic prohibetur eſt deordinata & ſuperflua, per quam poſtponuntur bona ſpiritualia.*

8. Notandum eſt, volucres ſemente potiſſimum nutriri agrorum, unde & nos paſcimur; ſed ecce diſcrepan-

tiam:

Luc. 12. 24.

tiam: nunquam iis nutrimentum deficit, at nobis frequentissimè, non obstante quacunque improba etiam sollicitudine nostra: quæ justa hæc rerum dispensatio? nos sudamus, & penuriam patimur; illæ quiescunt incuriæ, & abundant. Respondet Ambrosius: *Illis idcirco elaborati pabuli usus exuberat, quòd communes sibi fructus ad escam datos, speciali quodam nesciunt vindicare dominatu; nos communia amisimus, cum propria vindicamus.* Defectum hunc nostra causat in Deum diffidentia & cupiditas.

In c. 12. Luc.

9. Per hæc volatilia S. Antonius de Padua, intelligit contemplativos: *Sunt sancti, penna contemplationis in aere suspensi, qui ita à mundo sunt remoti, ut jam in terris nihil agant, nihil laborent, sed sola contemplatione jam in cœlis degant.* Prosequitur textum idem sanctus, ostenditque, qualiter isti contemplativi à Deo nutriantur. *Pascit compunctione lachrymarum, amaritudine gemituum, desiderio æternorum; pascit, dum eis imprimit paupertatem & humilitatem incarnationis suæ, dolorem suæ passionis; pascit dulcedine contemplationis & cælestis visionis suavitate.*

Serm. in hac Dom.

Quoniam non serunt neque metunt, neque congregant in horrea, & pater vester cælestis pascit illa.

10. Paulus de Palatio, in quonam robur hujus argumenti principale versetur, declarat, dicens: *Efficacia rationis est; si volatilia, quæ non seminant, pascuntur, quantò magis vos pascemini, qui seminatis, metitis & in horrea convehitis?* Sed potentior alia accedit ratio, sequentibus innixa Christi verbis: *Et pater vester cælestis pascit illa.* Quid equidem sentietis de Rege, qui unico sibi filio & regni successori, quem ut pupillam oculorum suorum diligit, sumptuosissimum construxisset palatium, & insuper de viridariis, aurifodinis, hortorum deliciis, musicæ suavitate, & omni denique causa desiderabili, eidem providisset, excepto pane, an non stultum diceretis patrem, qui filium hunc dilectissimum fame enecaret, quem tantis aliis & deliciis & divitiis repleverat? quo obsecro fine cratibus ferreis inclusit feras, qui vivariis pisces, peramplis volucres caveis; quorsum tot deliciarum construxit hortos & loca in filii gratiam, si mensam illius non modò abundantibus instruere deliciis, sed & necessariis privare velit. Ita pariter dicite, sodes, cur Deus tot produxit animalia, tot fecit germinari herbas, quo fine tantam rerum omnium comestibilium multitudinem & varietatem suppeditavit? *Ut sint vobis in escam; Omnia subjecisti sub pedibus ejus, oves & boves &c.* Unde Chrysologus inquit: *Quidquid cœli micat, radiat & splendet ornatus, quidquid terra flagrat in floribus, sapit in fructibus, in amantibus gaudet, nostro amore factum, nostræ addictum est servituti.* Axioma notum est philosophicum: *Propter quod unumquodque tale, & illud magis.* Et ideo si illum, cujus modò mentionem fecimus, quotidie mane quis videret, propria manu alaudis, falconibus & equis cibos ministrantem, omnique cum sollicitudine & diligentia, dies singulos annonam distribuentem feris in suis custodiis, & piscibus in piscinis; dubitari non posset illum passurum esse, ut, filius, cujus amore, & affectu prædicta animalia, tanta cum cura & providentia pascit, fame periret? *Aperis tu manum tuam & imples omne animal benedictione*, inquit David; & hæc adeo in cunctis animabus pascendis liberalis, & aperta manus soli homini claudetur, cujus causa Deus creavit, quidquid in terra pulchri aut boni conspicitur?

Ser. 65.

Ps. 144. 16.

11. Notat Jansenius Christum, quando alimenti meminit volatilium, non dicere: Pater earum sed pater vester illa pascit: *Non enim dicit; & Deus pascit ea; sed pater vester, & cœlestis, cum dicit: & pater vester; significat Deum, qui volatilia pascit, cùm illorum tantùm sit Dominus non pater, multò magis nos, quorum etiam pater, est pasturus; cùm proprium patris officium sit, filiis alimenta prospicere.* Neque propterea, quòd Christus hunc patrem nostrum vocet cælestem, diffidentiam aliquam aut timorem concipere debemus, quasi verò eo ipso minus diligens & providus futurus sit in sustentando nos, miseros terræ vermiculos; nequaquam: *Cum nec indignum se putet, providentiam suam extendi ad volatilia. Sicut miseretur pater filiorum, misertus est Dominus timentibus se.* Eandem Jansenii doctrinam ipse quoque Albertus Magnus nobis exhibet, dum ait: *Pater vester, non illorum; quia non sunt ad imaginem ejus, neque habent spiritum adoptionis filiorum, & ideo minor cura est ei de eis, quàm de sanctis. Nunquid de bobus cura est Deo? an propter nos utique scriptura hæc dicit.*

Ps. 102. 13.

Hic.

1. Cor. 9. 9.

Nonne vos pluris estis illis?

12. Subtiliter ponderat Chrysostomus argumenti hujus robur, in una stateræ parte locando creaturas omnes irrationales, in altera vero hominem: *Multam quippe hic sermo vim continet; ut ostenderet, quanto genus humanum Deus honore cumulaverit, quantam etiam eorum curam gerat salutis; ac si diceret: Vos, quibus rationalem animam dedit, corpusque formavit; vos, propter quos fecit omnia, propter quos misit prophetas, legemque constituit, propter quos bona operatus est innumera, propter quos etiam unigenitum filium suum dedit.* Lyranus etiam particulam illam *vos*, pondere probans sanctuarii, ait: *Nonne vos, idest, natura humana est majoris ponderis coram Deo? quia animalia facta sunt propter hominem, finis autem nobilior est his, quæ sunt ad finem.* Fateor equidem, Deum in principio mundi, prius bestiis, deinde nobis pascua & alimenta assignasse, unde licet prima fronte deduci posse videatur, magis Deo curæ fuisse bestias quàm homines, contrarium tamen docemur à S. Ambrosio, qui difficultatem hanc movet & resolvit his verbis: *Fortè mirentur aliqui, quòd prius peccatori pabulum, quàm cibus homini sit creatus, in quo profundum Dei consilium debemus advertere, quòd etiam minima quæque non negligat; sicut in evangelio Sapientia Dei dixit: Respicite volatilia cœli.* At quis non videt, horum animantium alimenta ad nostras delicias ordinata fuisse? in tantùm enim liberalitas & providentia divina, suam super bestias manum extendit, pascua impertiens; in quantum nostræ serviunt aut servire ordinatæ sunt commoditati, voluptati, & necessitati & vestitui.

Hom. 12. in Matth.

L. 5. Exam. c. 1.

Versus 27.

Quis autem vestrum cogitans, potest adjicere ad staturam suam, cubitum unum?

1. *Si rem tantillam*, inquit Lucas Burgensis, *vestra sollicitudo non potest augere nonnihil staturam corporis, quomodo poterit corpus in vita servare, quanta vis annonæ, opumque angusta copia, nisi aspiret providentia Dei?* Bene autem notandum est ly *cogitans*, quod juxta Interlinearem nihil est aliud, quàm *sua sollicitudine & sagacitate*. Proinde Glossæ capiamus & exequamur consilium: *Illi autem curam regendi corporis relinquite, qui illud ad hanc mensuram fecit pervenire.*

2. In his quoque verbis illos primariò redargui autumat Cajetanus, qui bonis ipsi temporalibus comparandis solliciti insudant, ut vitam ducant longam, quam in penuria timent abbreviandam. *Contra hunc timorem affert Jesus rationem ex effectu cibi, in naturali motu augumenti, scilicet, quod sicut vana est omnis cogitatio humana circa effectum cibi in motu augumenti (nullus enim quantumcunque cogitando, potest adjicere ad staturam suam cubitum unum) ita vana est omnis sollicitudo circa effectum cibi in medio nutritionis; quantumcunque enim provideat de cibo & potu, non propterea potes adjicere ad dies vitæ tuæ annum unum.* An quisquam in congregandis & coacervandis divitiis sollicitior fuit divite illo, qui dicebat: *Anima mea habes multa bona reposita in annos plurimos?* Et nihilominus audivit sibi dici: *Hac nocte repetent à te animam tuam.*

Luc. 12. 19.

3. Chrysostomus in hæc verba ita commentatur: *Ex quo etiam istud ostendit, quia corpus ipsum non tam alimonia sui crescat, quàm providentia conditoris.*

Hom. 12. in Matth.

4. Author operis imperfecti ex illis præmissis talem dedit consequentiam: *Si ergo cogitando, modicam partem corpori vestro addere non potestis, quando cogitando salvandi estis in toto?*

Hom 18.

5. Voluit Christus hisce verbis nimiam ex cordibus nostris eradicare sollicitudinem in vestimentis, quia inquit, sanctus Anselmus, talem Christus formavit discursum: *Si in corpore nihil addere potestis, sed solus Deus totum facit, nolite solliciti esse pro indumento corporis, quia qui corpus fecit, vestiet corpus, mediante tamen providentia hominum, per quam operatur, & dat, quando vult & quomodo vult.* Ad eandem pariter conformitatem

tem Beda dicit: *Ac si dicat; illi ergo relinquite curam tegendi corporis, cujus cura factum esse videtis, ut tantæ staturæ corpus habeatis.*

In Matt.

Versus 28.

Et de vestimento quid solliciti estis? Considerate lilia agri, quomodo crescunt, non laborant neque nent.

Et de vestimento quid solliciti estis?

Jans. c. 42. 1. Curiosè advertit Jansenius, Christum dum meminit vestimenti, non adducere comparationem volatilium, quæ tamen neutiquam defuisset, imò plurimum fortè servisset; pavones enim, cygnos, similesque aves alias, diversis iisque venustis natura exornavit plumis; hoc tamen non obstante, Christus solam adhibet similitudinem florum: Rationem facti hanc Author insinuat: *Ut ex variis rebus exempla desumens, & viliora etiam proferens, in quibus Dei providentia elucet mirè, efficacius sollicitudinem excuteret.*

2. Alium ex hoc Salvatoris discursu, commentarium deduxit Lyranus, hisce verbis expressum: *Ponit duplex exemplum primum accipitur de eo, quod est intra hominem, scilicet magnitudo corporis, quam Deus dat homini sine sollicitudine sua;* ideoque Christus dicebat, non posse nos per omnem etiam possibilem industriam nostram, staturæ nostræ vel unius digiti quantitatem superaddere: *Cum ergo vestimentum competat majus vel minus homini, secundum quantitatem corporalem, & quantitas datur ei sine sollicitudine sua, per consequens & vestimentum conveniens, absque sollicitudine superflua; secundum exemplum accipitur de eo, quod est extra hominem, scilicet ex terra nascentibus.*

Considerate lilia.

3. *Non solùm per aves ratione carentes admonet, sed & per lilia, quæ marcescunt* (inquit Theophylactus) *nam si Deus illa sic ornavit, quamvis nulla necessitas exigat, quantò magis penuriam nostram in vestibus supplevit?* Sanctus Hieronymus florum venustatem, omnia artificia humana excedentem, hocce nobis expressit in discursu: *Et revera quod sericum, quæ Regum purpura, quæ pictura textricum potest floribus comparari? Quid ita rubet ut rosa? Quid ita candet ut lilium? Violæ verò purpuram nullo superari murice, oculorum magis quàm sermonis judicium est.*

Hier.

In Ascetico.

4. S. Nilus à sensu literali ad moralem transiens, ita de lilio discurrit: *Animus perfectus ab omni est sollicitudine vacuus, impius sollicitudinibus teritur; de animo perfecto dicitur: Lilium est inter spinas, hoc namque inter curas tranquillè degentem indicat; lilium enim & in evangelio quietem animum, ac minimè sollicitum significat.* Juxta Christi doctrinam, sollicitudines quidem spinæ sunt, sed anima perfecta in medio nihilominus harum degere novit sine punctura aut læsionis discrimine; vivere namque multos novimus in mediis auri argentique thesauris, veruntamen ita innoxiè, ut nullum iis affectum impendant, nec internam animi quietem ullatenus propterea interturbari sinant.

Agri.

5. Idest, juxta Lucæ Burgensis traditionem: *Agrestia, quæ passim in agris occurrunt, hæc enim omnem decorem suum acceptum referunt uni Deo; hortensia videri possunt aliquid humanæ curæ debere.* Videtur Christus hoc loquendi modo, differentiam insinuare voluisse providentiæ divinæ, diversimodè prospicientis iis, qui sine curis degunt in solitudinibus, & istis, qui intra civitatem viventes, abundantiam bonorum temporalium sibi sollicitè anxieque procurant. Quemadmodum enim lilia silvestria diuturniorem vigorem & colorem conservant, quàm domestica, quæ liberalioris figuræ & delicatioris sunt complexionis, ita pariter experientia teste, Deus longa eorum disponit & conservat vitam, qui ipsius se providentiæ totaliter commiserunt, quales sunt religiosi & servi alii fideles, qui se à turbis & curis sequestrarunt, econtra autem, qui terrenis bonis accumulandis anxiè invigilant, vitam ut plurimùm sortiuntur brevem & afflictam; id quod Psalmista nobis non obscurè expressit, inquiens: *Non est inopia timentibus eum, divites eguerunt & esurierunt; inquirentes autem Dominum, non minuentur omni bono.* Ps. 33. 10.

Quomodo crescunt, non laborant neque nent.

6. *Sine sollicitudine eorum,* ait Lyranus, *& secundùm quantitatem suam à Deo vestiuntur; propter quod dicit: Non laborant, scilicet ad ornandum se, neque nent, idest, filant ad faciendum sibi vestimentum, & tamen optimè vestiuntur.* In cujus probationem exemplum adducetur Salomonis. Hom. 16.

7. Author operis imperfecti scribit: *Dicendo; non laborant, viros confortet; dicendo autem; neque nent, mulieres, quoniam virorum vita seminationibus, mulierum autem lanificio sustentatur.*

Versus 29.

Dico autem vobis; quod nec Salomon in omni gloria sua, coopertus est, sicut unum ex istis.

1. Variant Authores in assignanda ratione, quare Christus Salomonis potius, quàm cujuscunque alterius exemplum adduxerit; Jansenius existimat id ideo factum, quia nimirum Salomon apud Judæos istos, cum quibus Christus loquebatur, fuerat gloriossimus inter Reges, & celeberrimus in ore omnium: *Omnis pulchritudinis amator & studiosissimus inquisitor, ut attestatur de seipso in Ecclesiaste.* Lyranus dicit, quòd licet potentissimus fuerit, tamen in omni hac sua majestate ad vestitum adeo eximium & nobilem, qualis liliorum est, pertingere nequierit: *Quia licet ars imitetur naturam, tamen opera artis non assequuntur perfectionem operum naturæ.* Nullus unquam tinctorum æqualem potuit cum natura exprimere viriditatem; optimè Lucas Burgensis inquit: *Rerum naturam; quæ à Dei providentia est, hominum cura & industria imitari potest, assequi non potest.*

2. Admirabundus interrogat Paulus de Palatio, quomodo tantus Rex, tot gemmarum coruscus varietate, ne ubi quidem agresti lilio comparari potuerit. *Quid? non erat pulchrior Salomon, gemmis fulgens & auro, quàm vile lilium agri? Regina Saba videns vestes Salomonis & servorum ejus, præ admiratione stupet, nec in ea est spiritus; num amisit spiritum, lilia considerans? jam si Salomon sapientissimus erat, cur non potius ex liliis vestem contexuit, quàm ex gemmis & auro?* Quis est, qui non pulchrius aurum dicat quàm lilium? Respondet ipsemet Author, & difficultatem cum S. Ambrosio solvit, dicente, avarorum oculos potius in aurum quàm in solem ferri, non quasi aurum sole pulchrius esset, sed quia ipsi aurum magis quàm solem appetunt: *Si tibi oculi essent sani, in lilio spectares Dei artificis manum, in veste aurea manum hominis.* At alia ejus responsio clarior, dum inquit: *Oculos fecit nobis cupiditas, quibus, non quæ verè sunt pulchra, credamus, sed quæ apparent.* Communis ille in terris agendi modus, ut juxta mundi opinionem & consuetudinem, jocus prævaleat rebus seriis & deceptio veritati.

3. Bene considerat Jansenius hanc factam de Salomonis gloria & lilio comparationem, non deservire tantummodo ad reprimendam in nobis superfluam de vestitu sollicitudinem: *Sed etiam ad comprimendam hominum in vestitus elegantiam superbiam, quid in ea enim superbit homo, cum à vilissimis floribus longè in decore superetur, à quibus etiam gloriossimus Salomon superatus est?* Eandem multo ante tempore considerationem instituit Chrysostomus, nos salutariter admonens, ut vestium luxum & pompam pro nihilo reputemus: *Quandoquidem pulchritudo florum & decor varius herbarum, ipsumque omninò fœnum amictu tali invenitur pretiosius; cur igitur ex his in superbiam mentis erigeris, in quibus* persacile de te obtinet etiam herba victoriam? Lucas Burgensis flori huic potentiam opponens Salomonis, *vide*, inquit, *ut omnem mundi gloriam unico agri flori postposuerit.* Hom. 23.

Versus 30.

Si autem fœnum agri, quòd hodie est, & cras in clibanum mittitur, Deus sic vestit, quantò magis vos modicæ fidei?

Si autem fœnum agri, quod hodie est, & cras in clibanum mittitur, &c.

In Matth. 1. Sanctus Thomas dicit, Salvatorem nostrum hisce verbis herbam considerare, in fœnum degenerantem, eumque hoc modo arguere: *Si omnibus providet, providebit & nobis, qui potiores sumus quoad dignitatem substantiæ, quia non super ista sumus: itaque ad durationem, quia nos æterni quoad animum: illud verò hodie est, & cras in clibanum mittitur; item quo ad finem, quia homo est propter beatitudinem, fœnum verò propter usum hominum, qui pro ducit in montibus fœnum & herbam servituti hominum.*

Hom. 16. 2. Author Imperfecti Christum argumentum à minori formasse dicit: *Si floribus sic occurrit, qui sic nati sunt, ut tantummodo videantur & pereant, homines verò negliget, quos sic creavit, ut non pro tempore videantur, sed ut in perpetuum sint.*

Hic. 3. Albertus Magnus super hæc verba, tres considerationes adducit: *Ostendit*, inquit, *curam patris ad fœnum parvam ex tribus; ex natura, cum dicit; si enim fœnum, quod parvi est momenti; secundo ex loco, cum dicit; agri, cui nulla custodia adhibetur, sed decerpendum omnibus exponitur; Tertio ex utilitate; quia dicit: Quod hodie est & cras in clibanum mittitur.* Unde sensus verborum Christi est: Si creator fœnum agri, quod aliàs adeo contemptibile est vestit, quantò magis curam habebit de nobis, qui ad imaginem & similitudinem ejus creati sumus; quorum custodiæ Angelicos spiritus destinavit, quos denique ad vitam ordinavit æternam.

Cant. 2. 2. Ita 10 6. 4. Porro quænam illa sint lilia, & qui fœni nomine intelligantur, Paulus de Palatio in sensu morali his verbis declarat: *Apertum est, lilia campi pios significare, sicut contra fœnum significat impios; sponsa enim dicitur lilium, & omnis caro fœnum*; unde idem Author dicit; Non fuisse adeo conveniens Christi argumentum, solùm dicendo, quòd liliis, ideſt, servis suis de vestimentis prospiciat, magnam verò argumento suo efficaciam addidisse, dicendo quòd etiam fœnum vestiat, ideſt, providentiam suam etiam ad impios extendat; siquidem Mat 5 45. æternæ veritatis verbum est, quòd *solem suum oriri facit super bonos, & malos, pluit super justos & injustos*; quòd si igitur impiis benefacit, quantò major cura ei erit, ne servos suos derelinquat.

Quantò magis vos.

5. *Pronomen vos*, inquit Jansenius, *hic est honoris demonstrativum, q. d. longè magis vos vestiet, qui estis pretiosa ejus possessio propter quos totum mundum, & omnia quæ in eo sunt, condidit, quos non creavit, ut in brevi tantùm tempore, subsisteretis more liliorum, sed ut in æternum cum ipso vivatis.*

6. Glossa ex his verbis efficacem quandam rationem tangit contra eos, qui quo ad rem necessariarum provisionem, Deo diffidunt, dicit enim: *Quod si nec de his fidentes sumus, quomodo invisibilia sperabimus? Pernodica fides est, quæ nec de minimis certa est.*

Modicæ fidei.

7. *Hic est*, inquit Albertus Magnus: *Modica fiducia, qui parva de patre cœlesti præsumitis*; qui idem objectioni, quæ hìc moveri posset, nimirum multos nonnunquam mortuos fame, omnique victu & vestitu necessario destitutos, licet in gratia & amicitia Dei consisterent; respondet: *Quando instanter ea, quæ sunt militiæ Christianæ, exercemus, etsi tunc desunt necessaria, dispensatio patris cœlestis est, vel ad probandam nostram patientiam, vel ad purganda delicta.*

Versus 31.

Nolite ergo solliciti esse, dicentes: Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur?

1. Ex phrasi loquendi, qua Christus hìc utitur, clarè cognoscitur, quænam hìc sollicitudo condemnetur: Unde Jansenius ait: *Satis significat, quam sollicitudinem & curam prohibeat, timidam scilicet & anxiam, quæ hujusmodi cogitationibus, seu continuis quibusdam æstibus hominem exagitat.*

S. Th. 1. 2. q. 108. a. 3. ad 3. 2. Sanctus Thomas quatuor sollicitudinum genera, de bonis terrenis acquirendis, nobis evitanda esse docet: *Primo, ut in eis finem non constituamus, neque Deo serviamus propter necessaria victus & vestitus; secundo ut non sollicitemur de temporalibus, cum desperatione divini auxilii; tertio, ne sit sollicitudo præsumptuosa, ut scilicet homo confidat, se necessaria vitæ per suam sollicitudinem posse procurare absque divino auxilio; quartò per hoc, quòd sollicitudinis tempus præoccupat, quia scilicet de hoc sollicitus est nunc, quod non pertinet ad curam præsentis temporis, sed futuri, unde dicit: Nolite solliciti esse in crastinum.*

Matt. 6 14. S. Th. 2. 2. q. 55. a. 7. 3. Ex illis verbis: *Quid manducabimus, aut quid bibemus?* anxietas deducitur, qua nobis pro futuro tempore providere studemus, cui ille opponitur Matthæi textus: *Nolite ergo solliciti esse in crastinum*. S. Thomas in quodam Summæ suæ articulo disputat, *an quis debeat esse sollicitus futurorum*, ubi quidem prima facie videri poterat, ipsum affirmativè respondere debuisse, siquidem Sapiens nos monet, dicens: *Vade ad formicam, & considera vias ejus*. Ad hæc, sollicitudo in providendo & perspiciendo futuris, pars est prudentiæ, & Ioannis 12. Christus ipse in collegio Apostolico eleemosynarum custodiam Judæ in manibus concredidit, & tamen S. Thomas hanc statuit conclusionem: *Debet quis temporalibus debitis de futuris sollicitari, non autem præter tempora debita*, juxta illud: *Omni negotio temporis est opportunitas; quod non solùm*, inquit S. Thomas, *in exterioribus operibus, sed in exteriori etiam sollicitudine locum habet*: quodlibet enim tempus propriam sibi sollicitudinem vendicat; in æstate de messe, in autumno de vindemia curatur, quòd si quis eo tempore, quo ex messe allatum frumentum in granarium deportatur, de vindemia anxius esset, *superfluè præoccuparet futuri temporis sollicitudinem*, quæ vitiosa est, & in evangelio reprehenditur. Cæterùm, quòd servi Dei futuras necessitates prudenter prævidentes, iisdem consulant, non condemnatur: *non ergo Dominus improbat, si quis humano more ista procuret, sed si quis propter ista, Deo non militet*; idem Angelicus Doctor eandem sollicitudinem ex aliis quoque capitibus reprehensibilem esse dicit dum ait: *Esset inordinata futurorum providentia vel sollicitudo, si quis temporalia, in quibus datur præteritum & futurum, tanquam fines quæreret; vel si superflua quæreret, ultra præsentis vitæ necessitatem; vel si tempus sollicitudinis præoccuparet.*

Prov. 6.

4. *Comedere & bibere*, inquit Theophylactus, *non probibet; dicere autem quid comedemus, probibet, sicut dicunt divites vesperi: quid comedemus mane? Vides, quod delicias & luxus probibet.*

5. Cyprianus ad illam Dominicæ orationis verba se reflectit, quibus Dei filius non æternum Patrem pro regno suo consequendo rogare docet: *Adveniat regnum tuum*, post hanc verò positionem, statim subjungere præcipit: *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie*; at verò inquies: cur hanc petitionem tanta cum limitatione præscribit, ut scilicet victum corporalem quotidianum de die in diem postulemus, atque insuper addit: *Hodie*. Respondet igitur: *Discipulus Christi diurnum debet cibum petere, nec in longum desideria petitionis extendere*; & ratio est, quia qui nos, quò ad consecutionem regni cœlestis avidos ostendimus in præcedenti petitione, sustentationem hujus vitæ præsentis, quæ à cœlestis regni possessione nos impedit, non nisi de hora in horam petere debemus: *Contrarius sibi sit & repugnans, ut quæramus in sæculo diu vivere, qui petimus, velociter regnum Dei advenire.*

Matt. 6. 11. L. de orat. Dom.

6. Ex alia quoque ratione cavendum est, ne inquietemur, petendo à Deo per diffidentiam necessaria pro tempore futuro; quia ut D. Chrysostomus super illa verba, (*panem nostrum quotidianum*, &c.) dicit, *ut nequaquam illos ulterioris diei cura contereret, cujus enim diei spatium visurum te esse nescis, quam ob causam, illius sollicitudine torqueris?* S. Gregorius Nyssenus dicit: *Pulchra est adjectio dictionis hodie, ut discas per ea, quæ dicis, quòd diaria ac quotidiana sit vita hominis.*

Ibid.

de orat. Do.

Versus

Versus 32.

Hæc enim omnia gentes inquirunt; scit enim Pater vester, quia his omnibus indigetis.

Hæc enim omnia gentes inquirunt.

1. Ad depellendam à nobis hanc anxiam curam, efficax sanè motivum est, quod hìc adducit, dum illam ad gentes pertinere ait: Glossa dicit: *Quid ergo amplius habet à gentili, cujus infidelitas animum sollicitat, & curis vitæ hujus fatigat? Gentes hoc faciunt, quibus defuturis cura non est, sed filiorum est quærere regnum.* Dionysius Carthusianus hujus rationem reddit, dum ait: *Cum sollicitudine animi gentiles inquirunt, qui divinam providentiam vel negant, vel non attendunt, præsertim quo ad hæc inferiora*, Ps 72.12. dicentes illud psalmi: *Quomodo scit Deus, & si est scientia in excelso;* atque ideo omnem curam suam in hujus præsentis vitæ felicitatibus procurandis positam habent: Isai. c.42. *Cum meliora ac veriora bona ignorent*, inquit Jansenius, *ista potissimum inquirunt, à quorum moribus dissimillimos esse convenit eos, qui in filios sunt adoptati, Dei cognitione jam donati, & ad cœlestia bona vocati. Gentes*, inquit Albertus Magnus, *quæ ignorant Deum*, idem præter hanc gentium cæcitatem & ignorantiam, aliam insuper ipsorum detegit stultitiam: *Putant, hominem non ad aliud creatum, nisi ut sua industria hic ad tempus vivat.* Hom. 16. Author Imperfecti alium ipsorum errorem revelat, dicens: *In rebus humanis fortunam esse credunt, non providentia, neque judicio Dei vitas suas gubernari æstimant, sed incerto duci eventu, ideo merito timent, merito sollicitè sunt & desperant; quasi qui neminem habeant gubernantem.* Paulus de Palatio ait: *Qui nihil habent in cœlo, nihil mirum, si toti quærant terram.*

2. Est & alia ratio, cur gentiles adeo sint anxii in Ps.113.6. confectandis bonis terrenis, quia scilicet deos habent surdos & mutos: *Aures habent & non audient, os habent & non loquentur;* insensibilia sunt simulachra, ligna vel marmora, oculos habent, sed non vident, & ideo illis, qui in seipsis confidunt, providere aut prospicere non possint; ac proinde opus est, ut, qui illos adorant, propria industria sibi consulant, absque eo, quòd de ipsorum subsidio ferendo confidere possint: Deo autem nostro proprium Isa.1.5. est, esse beneficium: *Qui dat omnibus affluenter*; & ideo meritò arbori, fructibusque onustæ, in medio silvarum Cant. 2.3. positæ assimilatur: *Sicut malus inter ligna silvarum, sic dilectus meus inter filios.* Imaginemini vobis in horrido quodam deserto vos constitutos esse, meris spinis & vepribus obsito, quarum hæc vos pungat & vulneret, illa vestes discerpat & lacerat, unica verò arbor adsit, quæ dulcissimos suos vobis fructus offerat; enimvero evidens ratio, per quam dii gentium se deos non esse clarè insinuabant, hæc erat, quia non solùm non dabant, sed avari & cupidi erant recipiendorum munerum & oblationum: quot farinæ mensuras, quot carnium moles idolum illud Beli apud Danielem quotidie requirebat? idolum Moloch continuò vociferabatur: *Afferte, afferte*, non sic Deus noster qui, ut nos benedictionibus suis locupleret, manus L.6.in Matt. suas continuò apertas habet, Rupertus Abbas Tuitiensis ait: *Quid est aliud hoc dicere, nisi ac sic dicatur: Eritis enim gentibus similes, quorum Deus venter est, si sollicitudini huic, quam interdico, postponitis Deum.*

3. Valde considerabilis est dictio illa: *Hæc omnia*: idololatræ enim beatitudinem suam in hisce terrenis bo- Ps.143.v.13. &c. nis collocabant: *Promptuaria eorum plena, eructantia ex hoc in illud, boves eorum crassæ; non est ruina maceriæ, neque clamor in plateis eorum; beatum dixerunt populum, cui hæc sunt.*

Scit enim.

Ibid.v.15. 4. Rupertus Abbas inquit, non sufficit, quòd sciat, opus est insuper ut velit: *Scit, inquam, & bene scit, quid enim ille nescit?* Dic mihi, si nosti, quænam est patrem inter differentia & Principem? hæc nimirum, quia hic communitatis curam habet, ut scilicet penes populum annonæ sit abundantia, ut non desint lana, linum aut sericum pro vestibus, pro domiciliis ædes congruæ, hospitalia pro recipiendis infirmis, item providet, quidquid necessum est pro vita civili & politica; particularium verò personarum curam nullam habet, qualem pater gerit erga filium, uxorem, servum & alios familiæ suæ domest-

cos, & talis est sollicitudo & providentia Dei nostri. Unde S. Augustinus ait: *O tu bone omnipotens Deus, qui sic curas unumquemque nostrum, tanquam solum cures, & sic* L.1.confess c.11. *omnes tanquam singulos*; idque Deo facillimum est, quia distinctam habet omnium necessitatum nostrarum notitiam: *Scit, quia his omnibus indigetis: alta à longè cognoscit.* Eandem quoque considerationem, quòd scilicet Deus fixis nos oculis semper aspiciat, idem Augustinus alibi docet, dum ait: *In toto tempore, totum me simul semperque consideras, ac si nihil aliud considerare habeas, sic super custodiam meam stas, sicut somnium oblitus fis, & mihi soli intendere velis.* Solil c.14.

5. Jansenius mysticum hunc loquendi modum ita ponderat: *Quæ certè sententiæ magnam habent energiam, nam ad hoc ut quisquam posita sollicitudine, totum se alicujus providentiæ committat, nihil aliud requiritur, quàm ut certus sit de illius providentia ac potestate, & scire illum suas necessitates*; omnes autem hæ circumstantiæ in Deo nostro concurrunt, quia de amore Dei in nos dubitare nobis non licet, quia pater est, nec potentia ejus in dubium revocari potest: denique de ea, quam habet necessitatum nostrarum notitiam, nulla est controversia: *Scit enim, quia his omnibus indigetis.*

Pater vester.

6. Ecce tibi, qualiter Christus æternum genitorem suum nobis in patrem assignet, non vocat illum patrem ovium, nec plantarum, nec aliarum creaturarum, sed solùm nostrum, & tamen licèt ovium pater non sit, illas tamen quotidie nutrit; longè igitur majorem curam de nobis habebit, quorum se patrem esse declarat, maximè cùm *pater* à pascendo dicatur. Chrysostomus ait: *Non* Hom. 22. in Matt. *dixit, novit Deus, sed pater vester; ut eos profectò ad spem certiorem vocaret; si ergo est pater vester, & pater talis, nequaquam patietur despici à se filios, mala ultima sustinentis, quando ne homines quidem patres hoc aliquando patiuntur.* Jansenius dicit: *Quis autem invenitur pater, qui non subventurus est filiis, cùm eorum necessitates agnoscit, & in ipsius potestate est, subvenire, quòd si talis omnino reperiri posset apud homines, non convenit tale quid suspicari de patre cælesti, qui, quòd cælestis sit, longè vincit bonitatem cujusvis patris terreni.*

7. Speciale nobis fidelibus in lege evangelica factum est privilegium, quòd nempe in filios à Deo adoptati sumus; unde Salvator noster in principio orationis dominicæ nos illum patrem appellare docuit; & verè pater est, imo ut Tertullianus ait: *Tam pater nemo, tam pius nemo.* S. Bonaventura dicit: *Adhuc vivit, qui Judæos quadraginta annis in deserto, nec serentes nec metentes pavit, &* Orat. Dom. Ser. 2. in hac Dom. *eisdem quadraginta annis non sunt attrita vestimenta eorum; quare ergo timent Christiani, quando ita liberaliter procurantur Judæi*; certè illis conditione inferiores esse non possumus, siquidem, ut idem Seraphicus Doctor ait: *Qui tibi dat seipsum, quomodo non daret tibi cibum?* Cura hæc paterna circa nos, ad eum usque apicem ascendit, ut sacratissimum corpus suum nobis in alimentum, & sanguinem suum in potum liberaliter porrigat.

8. Quis nescit, justam quemcunque filium prætensionem habere, exigendi à patre alimenta vitæ suæ? ideo igitur Christus, dum patrem suum, nostrum esse affirmat, nos omnes docere vult, petite ab eo audacter panem vestrum, dicentes: *Panem nostrum quotidianum da nobis* Luc 11.3. *hodie.* Non dixit ut supplicaremus, sed ut imperativo modo quasi extorqueremus: *Panem nostrum da nobis;* non hortatur nos Christus ut panem ejus, sed nostrum quæramus, quia ex nunc filii sumus, & consequenter justam habemus à patre, quæ nostra sunt, sive nobis debita, prætensionem exigendi. Bene observat Euthymius, Christum dixisse: *Scit enim pater vester; non dixit: scit Deus, sed: scit pater vester, quò maximam habeant fiduciam; ex quo enim pater est, & talis pater, filios despicere non poterit, & pati, ut rerum necessariarum indigentia deficiat: cùm neque terreni patres id sustineant, sed his omnibus scit indigere, dabit utique.* Propositio est Christi fortissima & indissolubilis ad extorquendam summam à nobis in Deum confidentiam, tanquam ad patrem in omnibus necessitatibus nostris: *Quam tibi existimas esse causam sollicitudinis, magis est causa securitatis, quia enim hæc necessaria sunt, ideo magis fidere oportet, quis enim pater etiam necessaria filiis denegabit?* Bene Chrysologus admonet: Ser.63. *Superfluus est ò homo, iste, qui te exagitat timor; nam Crea-*

toris ad prandium tota concurrit & advolat creatura; nequaquam de fidelissimo convivâ diffidamus: *Cùm se patrem nostrum dicit, nostri sibi piam curam comprobat non deesse.*

Quia his omnibus indigetis,

9. Novit cælestis Pater, inquit Lucas Burgensis scit ille: *Quid, quantum, quamdiu, hisce omnibus, cibo, potu & similibus,*

10. Paulus de Palatio ly *indigetis*, discutiens, Christum in eo nos docere voluisse scribit, quod postmodum 1.Tim.6.8. Apostolus prædicaturus, nimirum: *Habentes alimenta & quibus tegamur, his contenti simus; igitur viri pii his solis indigent; verè Deus pater est eorum, qui victu & vestitu contenti sunt, reliqua contemnentes,*

Versus 33.

Quærite ergo primùm regnum Dei, & justitiam ejus, & hæc omnia adjicientur vobis,

Quærite.

1. *Hic apertè ostendit, ista non esse petenda,* ait glossa, *tanquam bona nostra, etsi necessaria; regnum autem Dei petendum est, & in eo finis noster est ponendus.*

2. In terris deorsum ille agendi modus est, ut, qui ad regna aspirant, læsæ majestatis rei condemnentur ad mortem; sed contrarius mos obtinuit nos inter & Deum, omnis enim & solus ille inimicus Dei esse denuntiatur, pœnaque æterna dignus, qui non ambit nec sequitur regnum ejus: hoc enim supremus artifex pro nobis fabricavit: *Possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi: Complacuit patri vestro dare vobis regnum,* idem quoque regnum quotidiè à patre suo petere nos docuit, est nostrum velut debita nobis hæreditas: *Adveniat regnum tuum.* Similiter quia lumen gloriæ & beatitudinis est divina gratia, & hæc regnum illud animabus nostris infudit: *Regnum Dei intra vos est:* hinc est, quòd nos regnum illud non cum formidine aut timidè, sed potiùs audacter, quasi modo imperativo peteremus: Ps.26.4. *Adveniat regnum tuum.* Psalmista ait: *Unam petii à Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini, omnibus diebus vitæ meæ.* S. Christi Præcursor in primo Matt.3.2. suo sermone, de hoc regno thema suum desumpsit: *Appropinquavit regnum cælorum*; quo etiam themate in prima sua concione usus fuit, imo quocunque ibat, primo omnium loco, hoc regnum annuntiabat: *Circuibat Jesus totam Galilæam prædicans & docens evangelium regni*; Matt.4.23. prima enim vice, qua Apostolos docuit, ut Matth.5. 2. & 3. legitur: *Aperiens os suum docebat eos, dicens: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum*; & sic deinceps octo beatitudines prosecutus fuit; post resurrectionem suam, quadraginta diebus in terra commoratus, nihil adeo cordi habuit, quàm ut suos in hujus Act. Ap. 1.v.3. regni desiderium accenderet: *Per dies 40. apparens eis, & loquens de regno Dei.*

Hom. 2. in Genes. 3. Divus Chrysostomus optimè considerat, creatorem in hac mundi machina fabricanda, modum observasse contrarium illi, quo alii architecti tui solent: *Deus præter humanum morem suum perficiens ædificium prius cælum extendit, postea & terram substernit; prius culmen, postea fundamentum:* id quod Spiritus sanctus, qui Spiritus est veritatis, in primis sacræ Scripturæ verGen.1.1. bis testatur, inquiens: *In principio creavit Deus cælum & terram*, nec incongruè, nam sicut in quavis fabrica erigenda, pro fine non fundamenta habemus, sed tectum & interiora domus penetralia, quæ nos ab aeris inclementia tuentur & defendunt, ita quoque Deus, dum hanc totius universi fabricam erigeret, oculos nostros non in terram, quam velut exilii nostri locum produxit, dirigi voluit, sed in cœlum, quod in perpetuam mansionem nostram creavit. Cœlum Empyreum inter omnia creata primum opus fuit, quod ab omnipotentis dextra manavit, ut inde cognosceremus, hoc habitationem nostram esse debere, non terram; imò ad hoc, ut amorem & affectum nostrum ab hac terra averteret, Spiritus Gen.1.2. sanctus immediatè prædictis verbis subjunxit: *Terra autem erat inanis & vacua, & tenebræ erant super faciem abyssi.* Quare putas, incarnatam Sapientiam nos docuisse: in oratione quotidiana, priùs regnum cæleste petere: *Adveniat regnum tuum*, postea verò panem, idest, bona temporalia sollicitare: *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie?* certè non ob aliam causam, quam ut nobis indicaret, cœlum à nobis præ quavis alia re, omni cum cura prosequendum & quærendum esse, & postea illa, quæ terrena sunt,

4. Paulus de Palatio super hæc verba ita scribit: *Nihil dici potuit excelsius, quàm regnum Dei, ut nescias, quid mirere prius, aut Dei largitatem, qui in regnum suum, hominem adsciverit; aut hominis stuporem, qui ad tantam promissionem langueat, nihilque moveatur.* Etenim hæc est misera hominum conditio, quòd, cùm de terrenis regnis acquirendis agitur, totus mundus ab iis susquedeque vertatur, imo pro uno terræ palmo assequendo sæpè cœlo renuntiare non dubitent. Creator, licèt in campo Damasceno corpus è terra plasma verit, attamen dum illud spiritu oris sui animavit, animam ad gloriam consequendam creatam, ei infundendo, corpus illud cælum versùs elevatum esse voluit, modò nimirum aliis animalibus contrario, quem faciem suam terram versùs directam habent. Audite obsecro, quàm graviter idipsum S. Bernardus hominibus exprobret: *Quid indecentius, quàm curvum recto corpore tenere animum? perversa* Serm. 32. in Cant. *res est & fœda, luteum vas, quod est corpus de terra, oculos habere sursum, cœlum liberè suspicere, cælorumque luminaribus oblectare aspectus, spiritualem verò cælestemque creaturam, suos econtra oculos, idest, internos sensus atque affectus trahere in terram deorsum.*

Primùm.

5. Certum quidem est, quòd, ex quo de terra plasmati sumus, atque in hoc exilio corpus hoc mortale per necessarium victum & amictum nutrire & tegere debemus, bonis hisce temporalibus indigemus; attamen error & inordinatio nostra in eo consistit, quòd priùs bona terrena, & postea (forsitan etiam nec postea quidem,) cælestia quæramus. S. Augustinus super illa verba: *Speret in Domino, multi dicunt, quis ostendit nobis bona:* Ps.4.6. dicit: *Ea tantùm diligenda sunt bona, quæ ad interiorem hominem pertinent, cæteris autem ad necessitatem tantùm utendum, non ad gaudium perfruendum est.* Terram Deus nostris subtravit pedibus, ut conculcaremus, magisque eam oderimus: in ejus centro infernum collocare voluit, cùm sit elementum omnium infimum: quæ igitur est hæc inordinatio nostra, quòd illam cælo præferamus?

6. B. Humbertus ait: *Naturæ ordinem hic pervertit qui terram super omnia diligit, quam inter elementa creator rerum, infimam ordinavit.* Glossa inquit: *Cùm dicit primùm, significat hoc posterius non tempore sed dignitate; illud petendum est, hoc propter illud necessarium; ergo primum quærite regnum Dei, idest, præponite omnibus cæteris rebus.*

7. Hugo Cardinalis tria bonorum genera distinguit: *Æternum, spirituale, temporale; primum est maximum bonum, secundum minus, tertium minimum; dicit ergo: Quærite primùm, idest, primò vel principaliter primum, quod est inter alia primum; regnum Dei hoc unum cum sollicitudine est quærendum; quærite, idest, ad quærendum attendite.* Idipsum diu ante S. Anselmus super eadem verba scri- Hic. pserat, dum ait: *De temporalibus non debetis esse solliciti, sed de cælestibus, & hoc est, quærite regnum Dei sicut principale, sicut illud quod finis est, ad quem tenditur, quærite hoc primum, idest, præponite cæteris rebus regnum Dei.* Jansenius ly *primum* ita exponit, ut sensus sit: *Ante omnia, non tempore sed dignitate, hoc est, maximè & præcipuè quærite:* modum quoque id adimplendi subjungit, dum ait: *Quid tum fit, cùm ita regnum Dei præponimus cæteris rebus, ut reliqua ad vitæ hujus sustentationem necessaria non quæramus, nisi propter regnum Dei.*

8. Scala Jacob bona hæc creata nobis repræsentat, secundùm varios hominum gradus, sicuti igitur scalam hanc Angeli quidam descendebant, quidam ascendebant, ita quoque bonis hisce temporalibus homines utuntur, secundùm varios ipsorum status, vocationes & professiones; ex hominibus enim alii spectant ad vitam activam, alii ad contemplativam; alii scientiis, alii laboribus insudant, alii Reipublicæ, alii familiæ regimini incumbunt. In hujus autem scalæ gradibus figurantur honores, divitiæ, sanitas, amicitia, salus animæ, & quidquid à creatore boni vel pulchri productum fuit, sed ubi pro Deo in hac scala locum inveniemus, in qua ejus parte ipsum locabimus? pro resolutione hujus notandum, quòd Jacob Deum in supremo scalæ vertice viderit. *Dominum innixum scalæ*; quòd si scalam hanc ascendere, & naturæ, for-

fortunæ ac gratiæ donis frui velimus, felices erimus: si tamen primum in hac scala locum Deo dederimus, non verò illum scalæ pedibus substraverimus, non prohibemur bona hæc temporalia quærere, sed hæc regno Dei anteponere.

Ps 72.25. 9. Regius Vates optimè nos docet quænam nobis esse debeat hac de re sententia, dum ait: *Quid mihi est in cœlo, & à te quid volui super terram? Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum.* S. Bonaventura ait: *Creatura non ob aliud pernitiosa est amatori, nisi quia præponitur creatori.* Serm. 2. in Dom. 1. post Pent.

Regnum Dei.

10. Non jubet, ut regna terræ quæramus, sed regnum Dei nos quærere præcipit, illa enim instabilia sunt, & sicut cum anxietate, sollicitudinibus & difficultatibus insuperabilibus acquiruntur, ita pariter cum inquietudinibus & perturbationibus continuis possidentur. Innocentius III. qui id, quod reipsa expertus fuit, scribit, cùm de contemptu mundi tractat, ita differens: *Sed esto, quòd sublimetur in altum, statim curæ succrescunt, sollicitudines cumulantur, vigiliæ producuntur;* verum quidem est, purpuram propriam esse Regum vestem: at verò, ut S. Ambrosius ait: *Quid purpuram memorem, quæ Regum amictus imbuit?* sanguis quo hæc lana tingitur, ex pisce exprimitur, qui non nisi inter procellosas maris undas capitur, in quibus Magnatum sollicitudines denotantur: *Aquarum est igitur, quod in Regibus adoratur, aquarum est species illa, quæ fulget:* nullus est pannus, qui blattis & tineis magis subjectus sit quàm purpura, ut inde doceamur, quòd sceptra & imperia magna annexa habeant fastidia, inquietudines, anxietates: at verò in eo, quod est regnare cum Deo, animam suam invenit quietem, suum gaudium & omnimodam satisfactionem in hoc regno habet. Tria sunt illa S. Augustini verba: *Creasti nos Domine ad te, & inquietum est cor nostrum, donec requiescat in te;* tunc, & non priùs Ecclesia quietem animæ annuntiat, quando primum huic regno pedem intulit, tunc primum dicit: *Requiescat in pace.* Mundi hùjus dignitates appetitum nostrum non satiant, sed potiùs magis magisque accendunt. David, qui ex statu pauperis pastoris ad supremos honores ascendit, regnumque non modò Israeliticum, sed & plurimum aliarum provinciarum sibi comparavit, confessus est, se minimè contentum fore, donec ipsi in beatum illud regnum aditus concederetur: *Satiabor, cùm apparuerit gloria tua.*

L. 2. c 29.

L. 5. exam. c. 2

Ps 16.15.

Et justitiam ejus.

11. *Est autem justitia Dei*, inquit Jansenius, *quia coram Deo justi sumus per fidem & mandatorum Dei operationem.* Hugo Cardinalis ait: *Quærite oratione & opere & justitiam ejus; ecce bonum spirituale, quod est via ad regnum.*

12. Cajetanus ait: *Non possumus verè quærere regnum Dei, nisi simul quæramus justitiam ejus, hoc est, ea quæ sunt debita secundum regnum ejus.*

13. Experientia nos semper quotidiana docet, quod illi, qui servitio Dei totaliter vacant, ejusque obsequio penitùs se dedunt, in cunctis necessariis meliùs semper provisi sint, quàm illi, qui in sua industria & anxietate confisi, bona sibi temporalia accumulare studeant: veritas est enim in pluribus Scripturæ locis repetita: *Junior fui, etenim senui*, inquit David; *& non vidi justum derelictum, nec semen ejus quærens panem*, idem pariter alibi dicit: *Ecce oculi Domini super metuentes eum, & in eis qui sperant super misericordia ejus, ut eruat à morte animas eorum, & alat eos in fame.* Apostolorum Princeps populos fideles, Deo totaliter deditos animaturus, ne de divina ejus providentia diffiderent, his eos verbis hortatur: *Omnem sollicitudinem vestram projicientes in eum, quia ipsi est cura de vobis.*

Ps 36. 25. Ps 32. 18. & 19

1. Pet. 5. 7.

14. S. Bernardinus S. Francisci sequaces considerat, qui maximam & omnem possibilem paupertatem professus fuit, eamque per inviolabilem observantiam, institutæ abs se Religioni imposuit, & dicit: *Sui sequaces sunt quasi omnia habentes, & nihil possidentes: omnes laboratores & mercatores & artifices laborant pro fratribus Minoribus; nam qui mille mundos spernit, donatur mille mundis.*

15. Salvator, priusquam nos panem in oratione dominica petere docuit, Deum à nobis patrem priùs appellari voluit: *Pater noster, qui es in cœlis*, ut nos tanquam veros ejus filios exhiberemus: *Si ego pater, ubi est honor meus?* Et ideo mox nos ipsi laudum & gratiarum tributum solvere docuit: *Sanctificetur nomen tuum:* item sanctam ejus legem adimplere: *Fiat voluntas tua:* siquidem *in lege Domini voluntas ejus:* huncque ordinem in dicta oratione ideo servavit, ut sciremus, tunc nos bona temporalia fiduciallissimè petere, nobisque promittere posse, si innocentes, legis observantes, denique timore imbuti fuerimus.

Matt. 6. 9.

Mal. 1. 6.

Ps 1. 2.

Et hæc omnia adjicientur vobis.

16. Mysterio non vacat ly *adjicientur*. Lyranus ait: *Non dixit, dabuntur, sed adjicientur, ut discas, quòd præsentia nihil sunt ad magnitudinem futurorum.* S. Gregorius eadem verba ponderans, dicit: *Qui enim non ait: dabuntur, sed adjicientur, profectò indicat, aliud esse, quod principaliter datur, aliud quod superadditur, quia enim nobis in intentione æternitas, in usu verò temporalitas esse debet, & illud datur & hoc nimirum ex abundantia superadditur.* Idem quoque Sanctus majori hominum parti inordinationem suam exprobrat, quòd scilicet sollicitè petant, quod est accessorium, neglecto eo, quod est principale: *Et tamen*, inquit, *sæpè homines, cùm bona temporalia postulent, æterna verò bona non requirant, petunt quod adjicitur, & illud non desiderant, cui adjiciatur.*

L. 15. mor. c. 20.

17. Hugo Cardinalis pœnam & supplicia, ob îd nos manentia, ob oculos nobis ponens; dicit; *Adjicientur non dabuntur, inquit, ne putentur æquiparanda vel virtutibus, & non dicit, quærenda esse, ne putentur terminus esse humanæ viæ; adjcientur adjectivo modo non substantivo: væ autem illis, qui faciunt de adjectivo substantivum.*

Hom. 23.

18. Chrysostomus similem ferè observationem circà hæc verba habet: *Non dixit*, inquit, *dabuntur, sed adjicientur, ut scilicet discretis horum, quæ in præsenti dantur, nihil esse omnino magnum, si futurorum magnitudini comparentur, & idcirco ne quidem illa jussit.*

19. S. Anselmus Christum primò dixisse observat: *Scit Pater vester, quia his omnibus indigetis*, ac proinde non dixit: quia necessitatem nostram iciens, *ideo ipse, sponte adjiciet; nota, quòd dicunt, adjicientur, idest, superapponentur, quia non sunt munus principale, sed superadditamentum:* denique idem S. Doctor concludit, Christum nobis insinuare voluisse, quonam in conceptu & æstimatione bona hæc terrena nobis habenda sint; *ne petantur ut principalia, sed ut viaticum, quo sustentantur homines in via.*

20. Reliquum est, ut ad objectionem quandam respondeamus, quæ nonnullam primâ facie difficultatem secum subintert; etenim Carthusianus ait: *Nonne aliqui Martyres fame extincti sunt, & multi justi maximas patiuntur penurias?* S. Thomas authoritatem S. Augustini adducens, dicit: *Objicit Augustinus de Paulo, quia dicit: In fame, & siti, & nuditate laboravi.* Paulus de Palatio ad eundem Paulum se reflectens, dicit: *At quis Paulo regnum Dei quæsivit vehementius? hæc cum vident imperfecti, potius sollicitudini suę se committunt, quàm promissioni divinę;* verum enimvero omnes, quæ à sacris Interpretibus ad prædicta loca adhibentur rationes, pro intento nostro efficaciter concludunt. S. Thomas cum S. Augustino respondens, dicit: *Sicut medicus aliquando abstrahit cibum & potum infirmo, ut curet eum, sic Dominus, qui habet providere, permittit hominem pati, vel ut curetur, (si curanda sint aliqua,) vel ut alii exemplum recipiant.* Dionysius Carthusianus ait: *Sæpenumero subtrahuntur prædicta electis, ad eorum probationem, & copiosius meritum.* Jansenius aliam adducit ponderationem, seria consideratione dignam, præcipuè ad consolationem illorum, qui licèt divino servitio totaliter sint dediti, nihilominus ex paupertate sua angustiati lamentantur; dicit igitur hic author: *Non promittuntur temporalia, nisi tanquam adjutoria salutis; proinde cum Deus illa subtrahit, quod sic expedire saluti quorundam judicat, non promissionem suam irritam facit; sed diversa ratione eandem salutis eorum curam gerit*, adducitque similitudinem alicujus, qui, ut infirmum jumentum suum sanet, pabulum ei tollit aut diminuit, nec tamen ob id judicandus est modicam illius curam habere, sed potiùs manifestum prodit sollicitudinis indicium, qua sanitatem ejus procurare satagit. Paulus de Palatio quærit, quis panis dicendus sit sapidior & substantiosior: *Quis dicet cibum*

In Matt.

habere, an is, qui cum cibo, quem habet, dolet, an qui cum cibo, quo caret, gaudet? planè cibus quæritur, ut animus cibo contentus sit, qui igitur fame contentus est, is magis habet, quàm qui cibo contentus esse nescit. Hæc est igitur divina providentia, ut, si regnum quæras, aut cibus tibi adjiciatur, aut (quod est cibo majus,) animus scilicet sua sorte contentus; quibus igitur Deus non dat panem, patientiam donat, & in egestate lætitiam. Tale erat donum S. Paulo communicatum, dum ait: *In omnibus institutus sum, & saturari & esurire, & abundare & penuriam pati*; unde idem author subjungit: *Da tu mihi hunc animum, & ego regias opes tibi relinquo*. Inter alias similitudines una est, quæ præsenti proposito nostro specialiter deservit: *Beati, qui esuriunt & sitiunt*. *Et Luc. 6.21. Beati, quia tunc saturabimini*. S. Paulinus panem illum nunquam hominibus deesse posse ostendit, qui de semetipso dicit: *Ego sum panis vivus, quid igitur à me famem metuis, si fidem habes? Panis tuus tecum est, si verbo Dei pasceris, non desiderabis escam ventris*: & paulò post subjungit: *Nihil habemus nisi Christum, & vide, si nihil habemus, qui omnia habentem habemus*.

Matt. 5.12.

Ep. 5. ad Severum.

DOMINICA XV.

POST PENTECOSTEN.

Evangelium ex cap. 7. Lucæ.

v. 11. *Ibat in civitatem, quæ vocatur Naim, & ibant cum eo discipuli ejus & turba copiosa. 12. Cùm autem appropinquaret portæ civitatis, ecce defunctus efferebatur, filius unicus matris suæ, & hæc vidua erat, & turba civitatis multa cum illa. 13. Quam cùm vidisset Dominus, misericordia motus super eam, dixit illi: Noli flere. 14. Et accessit, & tetigit loculum; hi autem qui portabant, steterunt; & ait: Adolescens, tibi dico, surge. 15. Et resedit qui erat mortuus, & cæpit loqui, & dedit illum matri suæ. 16 Accepit autem omnes timor, & magnificabant Deum dicentes: quia Propheta magnus surrexit in nobis, & quia Deus visitabit plebem suam.*

Versus 11.

Ibat in civitatem, quæ vocatur Naim, & ibant cum eo discipuli ejus, & turba copiosa.

Ibat in civitatem, quæ vocatur Naim.

T. 4.11.24. 1. SAlmeron mysticam miraculorum Salvatoris seriem considerat, quia ne fortè aliquis opponere posset, quòd lepram, morbum natura sua incurabilem, verbo & tactu mundare, miraculum sit non valde considerandum, ideò paulò post miraculum edidit longè excellentius, servum Centurionis moribundum, etiam procul absentem, solo vocis suæ imperio sanando; denique, ne quis calumniari posset, quòd, si hic mortuus fuisset, nequivisset illum revocare ad vitam, præsens operatus est miraculum, viduæ filium mortuum resuscitando: *Et hoc minimè rogatus, ut ostenderet se Dominum vitæ & mortis*.

Ianſ. c. 26. 2. Jansenius *Naim* civitatem quandam parvulam fuisse scribit, adeoque filii Dei admiratur benignitatem, qui hoc prodigium edidit: *Volens etiam hanc, quamvis humilem & obscuram, præsentia sua, doctrina & miraculis illustrari*.

Ps. 103. 25. 3. Haymo in sensu morali dicit: *Naim motus vel commotio* interpretatur, & ideo mundum significat, qui mari assimilatur, quod in continuo motu existens, agitatur à ventis, & continuò subjacet fluxui & refluxui: *Hoc mare magnum*. In hac sensuum & appetituum nostrorum commotione, animæ ad mortem usque infirmantur: *Impii quasi mare fervens, quod quiescere non potest*.

Is. 57. 20.

In Luc. 4. Reguli ad mortem infirmabatur in Capharnaum, quæ dictio juxta Hugonem Cardinalem interpretatur: *Villa consolationis & pinguedinis*, & per hanc *denotatur causa morbi, id est, peccati; scilicet abundantia temporalis*. Et ideo quod Apostolus de vidua quadam dixit, nos quoque de qualibet anima christiana asserere possumus: *Quæ in deliciis est, vivens, mortua est*. 1. Tim. 5. 6.

Et ibant cum eo discipuli ejus.

5. Albertus Magnus inquit: *Ut ex factis Domini exemplum acciperent, ut apud Dominum pro petentibus intercederent*. Debebant ipsi etiam discipuli, post Christi in cælos ascensionem, ad imitationem magistri sui, variis mundi partibus vestigia imprimere beneficentiæ & prodigiorum suorum, à se patrandorum: vel etiam cum Salmerone dicere possumus: *Ut stellæ quædam nobis solem sequi videntur, ita discipuli Christum; & ut dicitur in Prov. 13.20. Qui cum Sapientibus graditur, sapiens erit*. Hic. Ibid.

6. *Discipuli ejus*, ait Albertus Magnus in sensu spirituali, *sunt omnis congregatio beatorum*. Ser. 70.

7. Didacus Stella scribit: *Observa, quòd prius eunt discipuli, & statim post illos turba multa, & non id mysterio vacat, nam quando Prælati Ecclesiæ priores Christum sequuntur, statim post illos sequuntur subditi & inferiores*. Hic.

Et turba copiosa.

8. Lyranus tradit, Christum ab hac sequaci voluisse stipari multitudine, ut ipsa hujus miraculi spectatrix & testis oculata fieret. Glossa in eodem quoque sensu ait: *Multi cum Domino, & multi cum vidua, ut viso miraculo multi Dei laudatores & testes fierent*.

9. Dionysius Carthusianus in turba viros, mulieres, pueros & senes fuisse notat; *nam propter Christi sapientiam, eloquentiam, sanctitatem, & præcipuè propter incomparabilem excellentiam suam in operationibus miraculorum, plurimi sequebantur eum*. Salmeron aliquos illorum, Christum secutos fuisse existimat, ut sanarentur ab infirmitatibus suis, alii ut se per sequelam suam gratos exhiberent pro beneficiis receptis, alii per ejus sapientiam, alii per curiositatem allecti: *Et Christus omnes virtute sua trahebat, ut testes essent tanti miraculi, & suscitarentur in anima spiritualiter*. In Dom. 5. post Trin. in Evang.

Versus 12.

Cum autem appropinquaret portæ civitatis, ecce defunctus efferebatur, filius unicus matris suæ, & hæc vidua erat, & turba civitatis multa cum illa.

Cum autem appropinquarent portæ civitatis.

1. Hoc miraculum juxta portas urbis patrare voluit, ut tantò facilius propagaretur, olim enim juxta portas publici celebrabantur mercatus, considebant judices, causæ agitabantur, ipsaque tribunalia aperta erant.

2. Venerabilis Beda à Glossa citatus in sensu allegorico ait: *Cum verbum caro factum, gentilem populum per portas fidei ad cœlestem Jerusalem induceret, ecce judaicus populus minor propter perfidiam, defunctus effertur, quem mater ecclesia, nil in mundo quasi proprium possidens, multis populorum turbis circumsepta, pio affectu plorat, & ad vitam piis lachrymis revocare laborat*.

3. Didacus Stella in sensu morali dicit: *Portæ civitatis appropinquat, quia porta, per quam egreditur mors, ingreditur vita, nam consensu voluntatis mortuus es in peccatis, & eodem consensu respicere debes, & idcirco sine contritione, postquam peccasti, salvus fieri non potes*.

4. Venerabilis Beda pariter in sensu morali, per hanc portam sensus nostros intelligit, quibus mediantibus aditum in animam habet mors spiritualis. *Porta civitatis qua defunctus efferebatur, puto aliquem de sensibus esse corporeis, qui enim seminat inter fratres discordias, qui iniquitatem in excelso loquitur, per oris portas extrahitur mortuus*.

Ecce.

5. Sanctus Antonius de Padua ait: *Nota, quòd ecce est adverbium admirationis*, Dionysius Carthusianus, licet ad aliud propositum, dicit: *Ecce ait Evangelista, id est, advertite, considerate, attendite*, etenim Ser. in fer. 5. Paschæ. In Luc. 7.

nim compassione dignum spectaculum erat, videre extinctum juvenem quendam matris viduæ unicum filium, in optimo annorum flore deferri ad sepulchrum; ecce ubi nostræ terminentur delectationes! ætas floridissima, parentum deliciæ, spes familiæ, in feretro claudntur omnia.

6. Videatur etiam, Evangelistam hac dictione dicere voluisse, eventum hinc inexpectatum fuisse, veruntamen quod nobis casus videtur esse fortuitus, sapientiæ Dei, divinæ est providentiæ scopus. Titus Bostrensis ait: *Factum est hoc non casu, sed summo judicio summaque sapientia*, etenim Christus in hoc itinere, unum intendebat resuscitare corporaliter, sed spiritualiter innumeros, prout ex ultimis evangelii verbis colligitur.

Defunctus.

7. Tametsi ut omnes sacri Doctores communiter attestantur, filius Dei, quod in terris nobis convixit, multis defunctis vitam restituerit, *tres* attamen *mortuos*, inquit sanctus Augustinus, *invenimus à Domino resuscitatos visibiliter, millia invisibiliter, mortuos autem quot visibiliter suscitaverit: quis novit?* de tribus tamen mortuis solùm distinctam in Scripturis memoriaIn remanere voluit; nimirum de Lazaro, filia Archisynagogi, & hoc filio viduæ; hunc foris extra domum suscitavit, filiam in domo, Lazarum in sepulchro; *Omnia in figura contingebant*, in his namque defunctis, varii eorum qui spiritualiter pereunt, status repræsentantur. Sanctus Augustinus ait: *Sicut tribus gradibus ad peccandum pervenitur, suggestione, delectatione, consensu; ita ipsius peccati tres sunt differentiæ, in corde, & facto, & consuetudine, tanquam tres mortes; una quasi in domo, idest, cum in corde consentitur libidini; altera jam prolata quasi extra portam, cum in factum procedit assensio: tertia, cum vi consuetudinis malæ tanquam mole terrena premitur animus, quasi in sepulchro jam patiens; quæ tria mortuorum genera, Dominum suscitasse, quisquis evangelium legit, agnoscit.* Sanctus Ambrosius ait: *Adam de terra portatur à quatuor elementis, unde homo constat*, hæc enim quatuor omnem hominem, in via hujus præsentis vitæ, portant ad mortem; hæc enim vita nostra nihil est aliud, quàm continua mors quædam. Sic enim Apostolus eam nominat, dum ait: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus.* Idem sanctus Ambrosius ait: *Ista regio plena est mortuorum, quia plena delictorum, meritoque dictum est: Relinque mortuos sepelire mortuos suos: An non mortuorum hæc regio, ubi umbra mortis, ubi porta mortis, ubi corpus est mortis?* Sanctus Augustinus similiter in confessionibus suis dicit: *Vitam beatam quæritis in regione mortis? Non est illic, quomodo enim beata vita, ubi nec vita?*

L. 1. de serm. Dom. c. 23.

In Gloss.

Rom. 7. 24.

De bon. mor. c. 9.

L. 4. conf. 12.

8. Enimverò effrenes appetitus nostros illos esse, qui nos ad sepulchrum portitores deferunt, sanctus Ambrosius his verbis evidenter demonstrat: *Quid enim aliud, nisi quasi in quodam feretro, hoc est, supremi funeris instrumento jacemus exanimes, cum vel ignis immodicæ cupiditatis exæstuat, vel frigidus humor exundat, vel pigra quadam terreni corporis habitudine, vigor habeatur animorum, vel concreta noster spiritus labe, puræ lucis vacuus mentem alit? Hi sunt nostri funeris portitores.*

L. 5. in Luc.

Efferebatur.

9. Ex hoc verbo, Judæos sepulchra sua extra civitatem posita habuisse deducitur, unde Salmeron ait: *Pondera autem verbum efferebatur, est enim efferre extra ferre; nam olim defuncti extra domum & civitatem, tam gentiles quàm Judæi sepeliebantur;* ne videlicet ex putrefactione cadaverum, habitatio hominum inficeretur; opportunus igitur hic locus est meditandi, hujus corporis nostri putridam saniem, quod ab anima derelictum, nihil est aliud, quàm saccus quidem stercorum, seu mucor sterquilinii, ad agrum impinguandum elatus. Ecce ubi hujus carnis deliciæ terminentur, quam ne suis voluptatibus & deliciis privemus, nos Dei inimicos reddere parum curamus, siquidem *Sapientia carnis inimica est Deo.*

To 6. c. 24.

Rom 8. 7.

10. *Effertur mors corporis extra domum ad tumbam tumulandi*, inquit Albertus Magnus, *fætore corrumpat appropinquantes;* quotidiana enim experientia videmus, quòd etiam proximè sanguine conjunctorum & charissimorum cadavera, è domibus elata, ad cæmiteria subi-

Hic.

tò efferantur; & ne fætore suo alios inficiant, lacerocuidam involvantur linteamini.

11. Idem Albertus ait: *Effertur, ut tuam moveat misericordiam publica miseria*, usitatæ sunt in Ecclesia solemnes mortuorum exequiæ, quas numerosæ religiosorum turbæ per vias publicas, ardentes manibus suis faces portantes associant, dum interea cadaver in edito loco, in conspectu omnium expositum reponitur, omnibus conspiciendum; hacque ratione non modò compassionem excitet precesque & suffragia fidelium ab omnibus exposcat; verum etiam ut omnes præsentes moneat, ut attentè videant & considerent, quis sit finis deliciarum, divitiarum & honorum, qui tantopere nos alliciunt & seducunt; *Exibit spiritus ejus & revertetur in terram suam, in illa die peribunt omnes cogitationes eorum; periit memoria eorum cum sonitu;* cum sonitu enim & strepitu campanarum, omnis illorum memoria evanescit. Porro antiquorum gentilium finis, qui Magnatum & Regum cineres, in modica quadam urna collectos, super excelsas moles, mausolæa, pyramides vel columnas collocabant, hic erat; ut ad illorum conspectum omnis à mortalium cordibus pelleretur ambitio, videndo, quis esse desideratarum dignitatum & monarchiarum finis, nimirum modicus pulvis, isque in summitate, ventorum ludibrio expositus: *Tanquam pulvis, quem projicit ventus facie terræ.* David post omnes suas victorias, post tot thesaurorum possessiones, post tot regnorum comparationes, tandem concluSit: *Gloriam meam in pulverem deducam.*

Ps. 145. 4. Ps. 9. 8.

Ps. 1. 4.

12. Albertus Magnus in sensu morali inquit: *Per defunctum, qui ad portas civitatis effertur, quilibet peccator intelligitur, cujus peccata ad hominum notitiam pervenerunt, manifestè quippe peccare, est portari ad portam civitatis.* Juxta Bedæ porro sententiam, elatio hæc *significat hominem lethali criminum funere soporatum, eandemque insuper mortem, non cordis adhuc cubili tegentem, sed ad multorum notitiam, per locutionis operisque indicium propalantem.*

Ser 70

Filius unicus.

13. S. equidem Lucas, qui eadem cum perfectione calamum tractavit & penicillum, vivacius nunquam singulas hujus historiæ circumstantias nobis repræsentare potuisset, verbis singulis suum habentibus annexum mysterium. S. Bonaventura inquit: *Major etiam erat luctus, quia erat unigenitus, de quo fit planctus tantò amarior, quantò erat charior.* Virilis non imbecillis sexus erat, quia ut sanctus Gregorius Nyssenus inquit: *Jam nuptiale tempus advenerat, stirps videbatur generis, ramusque successionis, baculus senectutis, & ætatis incrementum.* Præterquam quod mares nomen & familiam suam sustentent & propagent, fæminæ verò ad alias diversas transferantur familias. Lucas Burgensis scribit: *Unigenitus, quòd amplius est quàm unicus, nullus enim alios unquam liberos genuisse significatur, nec facile alius luctus major est eo, qui est de morte unigeniti;* id quod idem Author probat ex illo Jeremiæ textu: *Luctum unigeniti fac tibi planctum amarum.* Et Zachariæ 12. *Ut doleri solet in morte unigeniti.* Aliam materni doloris causam observat Salmeron, inquiens: *Erat unicus seu unigenitus, nam quando plures sunt, amor spargitur, & uno mortuo, non tam vehementi dolore discruciantur parentes, quia manent alii.*

Hic.

L. de orat.

Ier. 6. 26 Zach. 12. 10.

14. D. Chrysostomus in epistola quadam ad Olimpiam ita scribit: *In adolescentibus majus est naturæ incendium, major concupiscentiæ tempestas, infirmiora consilia, ratio quæ vitia gubernat, infirmior.* Didacus Stella quoque juvenilem hanc ætatem ad mortem spiritualem contrahendam, faciliorem esse considerat, dum ait: *Blandè & cum indulgentia in deliciis fuerat nutritus, quia filius erat, quæ mundanæ voluptates ad mortis sepulturam plurimos deferunt.*

Ad Olymp.

15. Defunctus hic adolescens, idest, juvenculus erat in pulcherrimo annorum flore constitutus, sua quoque gaudebat libertate, utpote per mortem patris, à paternæ subjectionis jugo liberatus; & tametsi matrem haberet, nullum tamen ab ea patiebatur materni onus imperii, quod vel inde colligitur, quia ipsa vidua erat, à qua proinde tenerè amabatur, adeoque in lacu, butyro, lacte & melle redundante nutriebant, in summis vivebat deliciis, voluptatibus, omnesque generis recreationibus,

Did. Stella.

nibus, certatim ipsum cingebat omnium civitatis illius adolescentum turba, qui post mortem etiam illum amabant, qui ad tumulum usque illum sequebantur; imò aliqui putant, ipsum familiaritatem quandam minus honestam inisse cum Magdalena, nobilissima Castelli Magdalici Domina & Patrona; & tamen quo omnes hæ humanæ felicitates in fine clausæ fuerant? *Ecce defunctus efferebatur, &c.* Unde meritò cum sancto Ephrem dicere possumus: *Ubi juventutis flos & pulchritudo? Ubi venustus ille genarum color?* Quisnam ipsum felicia & fortunata victurum fuisse sæcula non credidisset? At verò verissimum semper est illud axioma Apostolicum: *Cum dixerint; Pax & securitas, tunc repentinus eis superveniet interitus.*

De vit. spirit. c 40.

1. Thes. 5. 3.

Apoc. 6, 8.

16. Sanctus Joannes olim equum vidit pallidum & extenuatum: *Ecce equus pallidus, & qui sedebat super eum, nomen illi mors*; num fortè equum hunc, eo quòd adeo languidus esset, lento gressu processisse existimabitis? Ita quidem aliquis credere potuisset, magno tamen errore deceptus; hic enim equus calcaribus agitabatur, atque ideo gressus suos accelerabat; mors quidem juvenum secundùm naturalem complexionis, ætatis & temperiei cursum, in truncando vitæ filo ad senectutem usque tardare deberet; at verò si præter omnium exspectationem, citius eundem obruat, id culpa illorum accidit, eo quòd mortem sibi accelerent, calcaria lateribus illius addendo; quænam autem esse putas hæc calcaria? *Stimulus mortis peccatum est*; etenim inordinationes & dissolutiones, quas frequentant, quia juvenes ad voluptates carnales, ludos & rixas, hastiludia & quosvis alios excessus propensiores sunt, mortem illis opinione velocius accelerant. Benè igitur monet Ecclesiasticus; *Ne impiè agas multum, ne morìaris in tempore non tuo.* Jacob Patriarcha morti vicinus, Josepho filio, sibi assistenti, Rachelis matris suæ mortem in memoriam revocavit dicens: *Mihi enim, quando veniebam de Mesopotamia, mortua est Rachel in terra Chanaan, in ipso itinere, eratque vernum tempus, & sepelivi eam juxta viam Euphrate.* Hic utique Patriarchæ discursus in agonia, non sine mysterio, Josepho propositus fuit; per hunc voluit in monere filium suum, quòd, licet ipse in ætate decrepita moreretur, non tamen exinde sibi magnam de morte procul absente securitatem promitteret, siquidem mater ejus in optimo ætatis flore, ex hac vita migrasset, idque *in ipso itinere*, id quod multis quoque hodie accidit, qui priusquam designatum sibi scopum assequantur, in medio prosperrimæ fortunæ cursu deficiunt: Moriebatur Rachel, quando tempus vernum erat, quando flores pullulare incipiebant; his enim vita humana congruè assimilatur: *Tanquam flos agri sic efflorebit. Sepelivi eam juxta viam Euphratem*, hæc enim civitas, omnium rerum abundantissima & delicioßissima erat, & tamen mortua fuit, priusquam eò pertingeret, quia *in ipso itinere* mortua fuit. Ita quoque multis accidit; *Cum dixerint: Pax & securitas, &c.*

1. Cor. 15. 56.

Eccl. 7. 18.

Gen. 48. 7.

Ps. 102. 15.

1 Thes. 5. 3.

Matris suæ.

17. Hanc circumstantiam ita discutit Salmeron: *Erat unicus matris suæ; non patri suo defuncto, nam fœminæ ardentius amant quàm viri, quia novem mensibus gestant, cum dolore pariunt, proprium lacte nutriunt, est etiam plus certa de prole, quod sit filius suus, quàm pater.* Eandem quoque reflexionem fecit Toletus, inquiens: *Majori enim ac vehementiori dolore afficiuntur matres, quàm patres, filiorum amissione.* Albertus Magnus scribit: *Quæ ferventiorem in eo habuit amorem, quæ necessariorem jam habuit robustam prolem; in quantum unicus, totus in eo matris fuit affectus.*

Hic.

18. Quis dubitat, matri huic summam fuisse de filii salute curam & sollicitudinem; omnemque ab ea, mediis abundantissimis, commoditatibus, impensis & servitiis, possibilem pro filii conversatione diligentiam adhibitam esse? Nihilominus illis potentior invaluit infirmitas & mors; *Nisi* enim *Dominus custodierit civitatem, frustra vigilat qui custodit eam.* Tres Christus suscitavit mortuos, quorum perpetuam fieri voluit in æternitatis annalibus memoriam, omnes tres nobiles, divites & juvenes fuere; Lazarus namque reliquis senior, 30. tantùm annos habebat in resuscitatione sui. Evangelica singulorum historia per anni circulum, tribus distinctis diebus in Ecclesia prælegitur, sed hujus specialiter juvenis tertiò fit mentio per annum. Primò in feria quinta Dominicæ quartæ Quadragesimæ, secundò in festo S. Monicæ, tertiò hodie; id quod sancta mater Ecclesia non alio fine facit, quàm ut nobis jugem inculcet mortis memoriam, qui dum minimè præsumimus, dum sanitati, teneræ ætati, commodis, complexioni & similibus confidentes, mortem procul à nobis abesse credimus, ecce in foribus adest: utique nulli non notissima est ista æternæ veritatis admonitio: *Qua hora non putatis filius hominis veniet,*

Ps. 102. 15.

Luc. 12. 40.

Et hæc vidua erat,

19. Toletus ait: *Vidua erat, quod multa comprehendit; primò, quia non erat ei spes filios recreandi, tantæque levamen orbitatis assumendi; secundo, unigenito mortuo nomen viro non supererat super terram; tertio, hæreditas ab ejus stirpe transibat; quartò, reliquiæ carnis ejus peribant.* Iisdem quoque verbis & discursibus coram sapientissimo Davide usa fuit Tecuitis, docente nos Ecclesiastico: *Non despiciet* Dominus *preces pupilli, nec viduam.* Aliam hujus rei causam assignat Albertus Magnus, inquiens: *Ideo et robusta proles erat valde necessaria, non tam pro filio, quàm vice mariti, protectore domus & familiæ.* Considerat Cajetanus, quòd, licèt ex Evangelicæ historiæ contextu deduci non possit, an juvenis ille conjugatus fuerit nec ne, ex ætate nihilominus colligi videatur, eum necdum matrimonio junctum fuisse: *Ea ætate apparet, quòd non relinquebat matri nepotem.* Verisimilem videtur, viduam hanc concluisse secum in statu persistere viduali, sine transitu ad secundas nuptias. Unde Salmeron: *Vidua erat, num uxorata spem concipiendi habuisset alium; solent etiam viduæ sese consolari de morte mariti præsentia filii relicti.*

2. Reg. 14.

Eccl. 35. 17.

20. Didacus Stella inquit: *Et ob id non minoris habita à Domino, nam coram oculis Domini potius æstimatione sunt digni, qui à mundo destituuntur, quàm qui potentes sunt. Tibi derelictus est pauper*, ait Psalmista, *orphano tu eris adjutor.* Quot perfectionis summæ & sanctitati suæ merita, eaque omnia eminentia generosa Judith Deum oratura allegare poterat, & tamen ut ipsius omnipotentiam ad se in generoso illo, quod moliebatur, facinore juvandam inflecteret, solùm illi vidualem statum suum proposuit: *Subveni, quæso Domine Deus meus, mibi viduæ*; nam D. Chrysostomus ait: *Non parva vis lachrymarum viduæ est, sed ipsum cœlum possunt aperire.* Joab, ut Davidis animum ab Absalone planè aversum, ad imperciendam ei paternam benedictionem inflecteret, potentius instrumentum invenire non potuit, quàm viduæ cujusdam ei propositas preces, quæ se desolatam & afflictam fingebat; *Lugere te simula, & dic: heu mulier vidua ego sum*, &c. Ubi Abulensis ait: *Vocat se viduam, ut signet se esse personam miserabilem, & moveatur facilius Rex ad miserendum.* Ecclesiasticus quoque ait: *Nonne lachrymæ viduæ ad maxillam descendunt, & exclamatio ejus super deducentem eas? A maxilla enim ascendunt usque ad cœlum.* Elias & Elisæus ad pauperculæ viduæ instantiam, prodigiosiora patrarunt miracula, quàm unquam in veteri testamento à Prophetis, sanctisque Patriarchis patrata fuisse legantur. S. Petrus pariter Tabitam viduam resuscitavit.

Judith 9. 3.

Hom. 69. in Joan.

2. Reg. 14. 2.

Abu q. 10.

Eccl. 35. 18.

21. Ecclesia à Spiritu sancto edocta, in festo S. Monicæ hoc Evangelium legit, eo quòd in hac matre vidua, sancta hæc mulier spiritualem filii sui mortem deplorans, ejusque conversio ad vivum exprimatur S. Chrysologus de anima peccatis immersa ita scribit: *Fit in corporis sepulchro vivo funus animæ jam sepultæ.* Et S. Ambrosius ait: *Quis est tumulus nisi mali mores?* Sancta mater Ecclesia, quæ per viduam figuratur, teste Hugone Cardinali, dicente: *Vidua est Ecclesia, quæ à sponso suo peregrinatur in terra, de qua in Psalmo: Viduam ejus benedicens benedicam*; hæc, inquam, Ecclesia tanquam spiritualis vidua pro animarum in peccatis viventium resuscitatione continuas Deo offert preces, ut à peccati morte resuscitentur.

Serm. 19.

L. 5. in Luc.

Ps. 131. 15.

22. Sæpe contingit, quòd viduarum filii educentur malè, cujus ratio est, quia filii non illum erga ipsos respectum & timorem concipiunt, qualem paternæ authoritati deferre solent; præterquam quòd illæ hos nimis amantes, severæ disciplinæ rigoribus rarò manum admoveant, quod tamen ad hujus ætatis fervores refrænandos unicè est necessarium, fierique potest talem hanc

ma-

matrem fuisse, quam proinde Deus punire volens, filium mori permisit; at verò quia Deus benignus & misericors est, *mortificat & vivificat, deducit ad inferos & reducit*, ideo ad ipsum in vitam revocandum commotus fuit, idque non modò in filii resuscitati, sed & matris omniumque circumstantium utilitatem.

1. Reg. 2. 6.

Et turba civitatis multa cum illa.

23. Toletus manifestum nobilitatis & opum hujus juvenis signum fuisse existimat, quòd ab universa civitate certatim concurrente ad tumulum deductus fuerit: nam *hæreditas pinguis ad alienos devolvebatur unico hærede defuncto.*

Alb. M hic.

24. Albertus Magnus ad hunc populi concursum, qui supra modum numerosus erat, se reflectens, considerat, multos associasse Salvatorem, alios verò defuncti hujus feretrum; *Turba catervatim ruit ad miranda facta Domini; unde multi hic erant cum Domino, multi cum vidua; isti mirabilia cernere cupientes, hi autem compassionis affectu miseram viduam prosequentes.*

25. Lucas Burgensis illorum temporum morem fuisse autumat, ut multi nimirum ad hoc misericordiæ opus convenire consuevissent: *Observa*, inquit, *morem funeris, ut amici notique comitarentur, nec abesset mater, qui mos non tantùm exhibiti mortuo honoris officium fuit, verum etiam pietatis opus Deo gratum, cui placent talia pietatis officia.* Ac proinde ecce tibi hisce retributam remunerationem, qui huic adeò grato Deo operi incubuerunt, nimirum præsentes esse meruerunt huic miraculo, ipsumque salutare Dei videre & audire. David multis benedictionibus cœlestibus cumulavit illos, qui Saulis cadaver sepulturæ mandaverant: *Benedicti vos à Domino*, inquit, *qui fecistis misericordiam hanc cum domino vestro Saul, & sepelistis eum; & nunc retribuet vobis quidem Dominus misericordiam & veritatem, sed & ego reddam gratiam.* Tobias huic exercitio operam suam impendens adeo placuit Deo, ut ad recipiendam copiosam hujus in mortuos impensæ pietatis retributionem, merita operis illius in cœlis ante thronum suum per Raphaelem Archangelum voluit præsentari. Tres illæ devotæ Mariæ, quæ Redemptorem secutæ sunt ad sepulchrum, hanc sibi inde meruerunt prærogativam, ut primæ fuerint, quibus post suam gloriosam resurrectionem visibiliter appareret.

1. Reg. 2. 5.

Tob. 12.

In cap. 12.

26. Enimvero Abulensis obsequium & servitium, quod, defunctos ad sepulchrum comitando præstatur, ex alio capite commendat: *Cum quis benefacit homini*

Gen cap. 14.

præsenti, à quo potest recipere vicissitudinem, non est admirandum; cùm autem benefacit mortuo, à quo non potest recipere retributionem, est magis admirandum.

Versus 13.

Quam cùm vidisset Dominus, misericordia motus super eam, dixit illi: Noli flere.

Quam cùm vidisset Dominus.

1. Regius Propheta ad perpetuam memoriam conscribi voluit, quòd filius Dei suum in terram defixisset oculorum obtutum: *Scribantur hæc in generatione altera, & populus qui creabitur, laudabit Dominum; quia prospexit de excelso sancto suo, Dominus de cœlo in terram aspexit;* sed quænam fuit hujus aspectus utilitas? *Ut audiret gemitus compeditorum, ut solveret filios interemptorum, ut annuntient in Sion nomen Domini, & laudem ejus in Jerusalem;* quæ omnia in casu hoc nostro adimpleta fuerunt: siquidem hic Christi, viduam suscipientis obtutus serenat tristitiam omnem, desolatæ viduæ detersit lachrymas, ejusque filium à morte liberavit; ac denique causa fuit hujus admirationis, qua miraculum hoc ad ejus gloriam, circumstantes in Sion & Jerusalem divulgarunt, acclamantes: *Propheta magnus, &c.*

Psal. 101. 19.

Cap. 46.

2. Jansenius ait: *Cujus occursus & obtutus semper felix est & faustus.* In regione Geresinorum dæmoniacis illis occurrit duobus, eosque confestim sanavit: in Petrum & Andræam oculos suos defixit, & subitò ex piscatoribus Apostolos fecit; intuitus est Levi Publicanum, & ex mensa collibystica ad apostolatus dignitatem evexit; vidit paralyticum in piscina, eumque sanavit; oculum suum in cæcum natum conjecit, eumque protinus illuminavit; respexit in atrio Petrum, qui illum negaverat, eumque ad pœnitentiam induxit: *sic & modo occurrens viduæ, eamque flentem videns, misertus est ejus.* Dionysius Carthusianus ait: *Cùm non solùm exterioribus oculis eam inspexisset, sed & interioribus oculis suæ sapientiæ ac misericordiæ ejus mœrorem pensasset.*

Enarr. in Evang. in hac Dom.

Misericordia motus super eam.

3. Idem Carthusianus legit: *Et compatiens*; hujusque compassionis aliqua in benignissimo Domino motiva considerat, quorum primum est, quia hujus matris filius erat; secundò, quia erat illi unicus; tertiò, quia vidua, à marito ac demum etiam à filio derelicta erat: quartò, quia eo tempore mortuus fuerat, quando in ætate ad prolem generandam sufficientem constitutus erat; quintò, quia labores & molestias, in ejus educationem, multis annis adhibitas, simul omnes infructuosè amiserat. Salmeron in textu Græco legi notat: *Ex intimis visceribus misertus est illi.* Porro qualiter hæc misericordia intelligenda sit, Lucas Burgensis declarat, dicens: *Est misericordia, alienæ miseriæ in cor proprium admissio.*

Tom. 6. tract. 24.

4. Toletus duo in misericordia ponderari posse considerat: nimirum voluntatem subveniendi alienæ miseriæ, & hæc ad superiorem animæ portionem pertinet; deinde tristitiam, qua cor ob eandem miseriam afficitur, eaque in portione sensitiva residet, & hæc est, quæ ad subventionem præstandam nos movet: *Hunc Christus sicut & reliquos effectus pro sua voluntate assumebat, quod nobis commune non est, quibus affectus frequenter in nostra potestate aut voluntate non sunt; dicitur igitur misericordia commotus, quia non modo voluit subvenire, sed etiam dolorem & compassionem in se excitavit de viduæ passione ac miseria.*

5. Dionysius Carthusianus existimat, quòd motivum hoc misericordiæ & pietatis Christi, fuerit potius in ordine ad periculum animæ quàm corporis hujus juvenis: *Quia adolescentes solent esse ad mortem minus dispositi, eò quòd homines, in illa ætate consueverunt esse lasciviores, instabiliores, & minus experti.*

Hic.

6. Basilius Seleucus hanc misericordiam attribuit lachrymarum & planctus efficaciæ, divinæ pietatis attracti væ: *Viduæ lachrymæ*, inquit, *unigenitum Jesum traxerunt ad restituendam unigenito vitam.* Toletus ait: *Lachrymæ matris filio impetrarunt vitam.* Unde D. Chrysologus hanc deducit consequentiam, nimirum Deum nostrum in necessitatibus & calamitatibus publicis, multò magis ad fletum & pœnitentiam Ecclesiæ suæ flectendum esse: *Si enim ad unius viduæ lachrymas temporales sic motus est Christus, ut ex oculis stillantium dolorum fluenta restingueret, ut resuscitaret corpus, vitam reduceret: quid modò faciet, quando inardescit viribus suis ad Ecclesiæ suæ lachrymas diuturnas, ad sanguineos sponsæ suæ sudores? nam per supplicantem Ecclesiam lachrymas fundit juges, per Martyres sacrum sanguinem sudat, donec unicum suum, hoc est, populum Christianum de mortali feretro Christus æternæ vitæ reddat.*

Orat. 10.

Serm. 103.

7. Toletus Christum ad compassionem motum fuisse dicit, non ob mortem filii, sed matris afflictionem & miseriam, quam ex hac jactura patiebatur: *Compassus est Christus ratione humanæ naturæ, viduæ lachrymis ac calamitati, non filii, qui ab hujus sæculi calamitatibus ereptus fuerat.* Lucas Burgensis pariter ait: *Non misertus filii, qui miseriis mundi jam erat ereptus, sed matris, inter mundi miserias fluctuantis.*

8. Idem quoque considerat, Christum in hac occasione non expectasse, donec ad faciendum hoc miraculum & mulierem consolandam rogaretur: *Non continet gratiam suam, donec rogaretur, quemadmodum aliàs, sed omnium preces antevertens, matri nihil tale expectanti, ultrò beneficium confert, sola movente misericordia; tanta est ejus ad sublevandum hominum miserias promptitudo.*

9. Jansenium aliud quoddam punctum tangit, quod etiam Toletus considerat, dicens: *Perfectam misericordiam Dominus hic exhibet, dum & in corde movetur misericordia, & verbis eam consolatur, & ipso facto miseriam viduæ sublevare studet.* Toletus pariter scribit: *Hæc enim est misericordia perfecta, quæ non tantum cordis compassione, nec solis verbis continetur, sed effectu simul ac opere auxiliatur; Christus autem tria voluit adhibere, ut nemo imitatione careret; qui enim nec verbo, nec*

nec opere misereri potest, habet quod imitemur in Christo, ut solo corde compatiatur; & qui potest etiam verbo, id si faciat, Christo similior erit; similimus tamen, si etiam effectu.

Dixit illi: Noli flere.

S. Bonav. hic. 10. S. Bonaventura ait: *Quia misericordia latens in affectu apparet in effatu. Dixit, Noli flere, benigno sermone eam consolando:* Albertus Magnus ait: *Ecce consolationis affatus;* adducitque illud Isaiæ cap 66. *Quomodo sicut mater blanditur, ita ego consolabor vos.* Et Jerem. 31. *Quiescat vox tua à ploratu, & oculi tui à lachrymis.*

Ibid. Isa 66. 13. Jerem 31.16.

Eccl.22.10. Eccl.38.16. 11. Didacus Stella hoc loco sequens movet dubium: *Quomodo dicit, ut non fleat, cùm Sapiens dicat: Super mortuum plora, quoniam defecit lux ejus: Et Ecclesiasticus inquit: Fili in mortuum produc lachrymas,* adducitque exemplum ipsius Christi, qui in morte Lazari flevit; sed ad hanc difficultatem ex sacris expositoribus facilè respondetur. Beda dicit: *Desiste quasi mortuum flere, quem mox vivum resurgere videbis.* Et Jansenius pariter ait: *Non enim deflenda erat mors ejus, qui mox majori cum gloria & lætitia matris erat victurus.*

Beda hic.

12. Fletus est pretiosissimus thesaurorum in terris, siquidem cum universo auro Peruano, vel unius duntaxat peccati mortalis contractum debitum solvere non possumus, cùm tamen per modicum fletum & unicam lachrymam innumera debita, quæ penes divinam justitiam contraximus, exsolvere valeamus. Unde Simon de Cassia ait: *Nil plangendum hominibus, quàm peccatum, solum enim peccatum justam habet materiam deplorandi. Vult fletum Deus fieri pro spiritualibus malis, non autem pro corporalibus damnis.* Opportunè proposito nostro serviunt verba illa Chrysostomi: *Beati qui lugent non mortuum, non jacturam, sed peccatum.* Quid si aquam aliquam haberes, quæ ad curandam oculorum infirmitatem nonnisi à magno quodam Principe comparari posset, nonne magna foret stultitia, si eadem ad pedes lavandos utereris? Fletus, qui ex motivo supernaturali funditur, donum est Altissimi, quem is nobis ad sanandas animæ infirmitates concedit: quæ igitur est nostra stultitia, quòd illum pro rebus temporalibus, de quibus Apostolus ait: *Omnia arbitror ut stercora?* Jeremias cap. 9. Deum mulieribus Jerosolymitanis præcepisse refert: *Docete filias vestras lamentum, & unaquæque proximam suam planctum.* Mirum sanè præceptum, quòd quis alium ad fletum erudire jubeatur, quando hic à passione interna, non verò ab artificio humano derivatur! nimirum Deus vult, ut finem & motiva illas doceant, ob quæ plangere debeant, & quam in rem hoc tanti valoris pretium adhibere. Petrus Cellensis de pane lugentium ait: *Sterilis est omnis effusio lachrymarum, quæ non effunditur propter regnum cœlorum.* Chrysostomus in persona Christi loquens ait: *Illas ego requiro lachrymas, quæ non ostentationi proficiunt, sed compunctioni.*

Philip 3. 8. Jerem. 9. 20. Lib. 12. Hom 6. in Matth.

13. Est & alia ratio, ob quam Sapientia incarnata moveri potuit, ut matrem hanc flere prohibuerit, ea nimirum, quam tangit Apostolus, inquiens: *Nolumus vos ignorare de dormientibus, ut non contristemini sicut & cæteri, qui spem non habent; si enim credimus quòd Jesus mortuus est, & resurrexit, ita & Deus eos, qui dormierunt per Jesum, adducet cum eo.* Unde sanctus Ambrosius ait: *Flere prohibet eum, cui resurrectio debebatur.* Jansenius autem aliam conditionem adjungit, cur flere prohibemur, dum inquit: *Christus dolet ob spem resurrectionis, mortem amicorum non deflendam immoderate;* & Didacus Stella pariter ait: *Non prohibet pias lachrymas, sed immoderatas; deinde non plorandi sunt illi, qui in Christo moriuntur.* S. Augustinus de morte suæ matris tractans, dicit: *Neque enim decere arbitramur, funus illud quæstibus lacrymosis, gemitibusque celebrare, quia his plerumque solet deplorari quædam miseria morientium, aut quasi omnimoda exstinctio; at illa nec miserè moriebatur, nec omnino moriebatur.* S. Hieronymus ad S. Paulam ob mortem Blesillæ ita scribit: *Lugeatur mortuus, sed ille quem gehenna suscipit.* S. Bernardus de morte fratris sui ita scribit: *Videmus mortuos quotidie plangere mortuos suos, fletum multum & fructum nullum, plorantur damna gloriæ carnis, vitæ præsentis commoda, sed plorandi, qui ita plorant.* Idem in transitu Malachiæ notabilem hanc scribit sententiam: *Triplex in morte congratulatio est; homines ab omni labore, & peccato, & periculo liberari.* Et verò si in transitu ab hac vita in aliam, nullam haberemus aliam consolationem vel lucrum, multum profecto ponderandum esset illud, quo dicimur per mortem *A peccato liberari; laqueus contritus est, & nos liberati sumus:* siquidem ut S. Augustinus notat: *Inter casus ambulamus, si vitrei essemus, minus casus timeremus.* At verò ut S. Job ait: *Homo natus de muliere, brevi vivens tempore, repletur multis miseriis;* etenim homo in hac lachrymarum valle vivit, imò agonizat, cinctis undequaque ærumnis innumeris. *Circumdederunt nos mala, quorum non est numerus.* Idem S. Augustinus ait: *Quid est diu vivere, nisi diu torqueri; amas ergo istam vitam, ubi tantùm laboras?* S. Hieronymus in epist. ad Nepotian. dicit: *Desiderandus est tibi quasi absens, non quasi mortuus, ut illum exspectare, non amisisse videaris: non tam plangendus est, qui hac luce caruerit, quàm gratulandum ei, qui de tantis malis evaserit.* Dato casu, quòd hic juvenis mortuus, damnatus fuisset; etiam ex hoc capite (posito, quòd diutius supervivendo non fuisset emendatus) magnum ejus lucrum fuit, quòd mortuus sit juvenis, quia diutius vivendo, plura sibi ligna, id est, plura peccata ad ignem infernalem adaugendum accumulaturus fuisset: *Quantum glorificavit se, & in deliciis fuit, tantum date illi tormentum:* quòd si opposueris, inquit Chrysostomus, quòd si hic juvenis in ætate matura mortuus fuisset, reducendus utique fuisset ad pœnitentiam; respondeo: *Si pœnitentiam essent acturi, Deus cui omnia patent, non antequam eam egissent, ipsos rapuisset;* ita de impiis loquitur.

Lib. 5. cap. 15. Hom. 22. ad popul. Lib. 11. In obitu Blesillæ. Serm. 26. in cat. Pslm. 113. 7. Serm. 1 de verb. Dom. Job. 14. 1. Pslm. 39. 13. Serm. 3 de verb. Dom. Apoc. 18. 7. Hom. 32. in Matth.

Versus 14.

Et accessit & tetigit loculum; hi autem, qui portabant, steterunt; & ait: Adolescens tibi dico, surge.

Et accessit.

1. Quæret fortasse quispiam, cur Christus non potius cadaver reduci jussit, ut à multitudine sequestratus, citra omnem publicum applausum, domesticos inter parietes, miraculum occultè operaretur, aut quare ipsemet ad locum se non contulit sepulchri, prout in resuscitatione Lazari accidisse novimus? Huic propositioni ita S. Ambrosius respondet: *Puto, quòd in eo quoque pietas Domini declaratur, quia vidua mater unici non patiebatur moras, & ideò ne amplius afficeretur, maturitas additur.* Aliud nihilominus etiam hæc acceleratio nobis perhibet documentum, nimirum omnem exterminandam esse remoram & dilationem, ubi de anima agitur, è morte peccati in vitam gratiæ reducenda, deque laqueis diaboli eripienda. Tertiam præterea hujus anticipationis rationem Chrysologus hisce exprimit verbis: *Ut anticiparet sepulchrum, ut corruptionem suspenderet & præveniret fœtorem, & ante mortuo vitam redderet, quàm tota mortuus jura mortis intraret.*

Lib 6. in c. 8. Luc. Serm. 63.

Et tetigit.

2. Præmiserat paulò ante Centurio, Salvatorem alloquens: *Dic tantùm verbo, & sanabitur puer meus;* qua igitur de causa, cùm cæteroquin solo verbo resuscitare posset, hodie accedit, tumbamque attingit? S. Cyrillus respondet: *Ideò autem non solo verbo peragit miraculum, sed & feretrum tangit, ut cognoscas efficax esse sacrum Christi corpus ad humanam salutem,* ac proinde sancta Mater Ecclesia eam introduxit consuetudinem, ut, dum Eucharistia dispensatur, dicatur: *Sanabitur anima mea.* Titus Bostrensis ait: *Ob id autem loculum tetigit seu feretrum, quia voluit, ut binc disceremus, corpus Christi Dei nostri, corpus vitæ esse, ejusdemque carnem, unigeniti Filii Dei verbique cuncti potentis carnem.* Theophylactus hujus sacratissimæ humanitatis, velut evidentis contra putredinem & corruptionem antidoti efficaciam considerans, dicit: *Quondam enim caro ejus facta est propria verbi omnia vivificantis, propterea vivifica est, & ipsa tollit mortem & corruptionem.*

Matth. 8. 8. In Cat.

3. Porro causa, quoad sensum literalem, cur feretrum tetigerit, fuit, ut cursum firmaret & sisteret eorum, qui defunctum portabant; unde Evangelista subjungit: *Hi autem, qui portabant, steterunt.* Quantùm verò

verò ad sensum spiritualem, intelligere nos voluit, quòd ærumnæ & tribulationes ut plurimum cursus sistant præcipites nostrarum dissolutionum, nosque ad vitam gratiæ redire faciant; etenim per tactum manus
Job. 19 21. Dei, adversitates symbolicè significantur. Unde Job dicebat. *Manus Domini tetigit me;* tunc enim aures & maximè cor voci Dei aperitur, dum adversitates nobis immittuntur.

Loculum.

4. Glossa de hoc feretro ita scribit: *Loculus, quo effertur, secura desperati peccatoris est conscientia, quem fert sepeliendum; vel immunda desideria, vel adulantium blandimenta, quæ quasi ager terræ peccantes obruunt; sed Domino peccatoris conscientiam tangente, futuri metu judicii turba carnalium voluptatum, & injustarum laudationum coercetur, & mens ad se reversa, Deo ad vitam vocanti occurrit.*

5. Hugo Cardinalis quoque per hoc feretrum, conscientiam impii intelligit; *Quam Christus tangit simpliciter, scilicet flagello adversitatis, verbo prædicationis,*
Serm. 70. *& gratia inspirationis.* Similiter Albertus Magnus ait: *Loculum, id est, conscientia peccatoris tangit, quando ei metum extremi judicii incutit.*

6. Jansenius S. Ambrosii authoritatem, dicentis hanc viduam figuram esse sanctæ Ecclesiæ, adducens, subjungit; *Populum juniorem jam amissum & mortuum, & ligno concupiscentiæ, quod primo mortem invexit, ad inferni velut sepulturam delatum, Christo, in mundum adveniente, recepit, postquam lignum Dominus tetigit;*
Lib 5 in Luc. idemque S. Ambrosius ait: *Spem resurgendi habebat mortuus, quia ferebatur in ligno, quod etsi nobis ante non proderat, tamen postquam Jesus id tetigit, proficere cæpit ad vitam, ut esses indicio, salutem populo per crucis patibulum refundendam.*

7. Theophylactus ait: *Loculus mentis est corpus, tacto corpore Dominus suscitat mentem;* quot enim sunt, qui per infirmitates corporales reducuntur ad pœnitentiam, Carthusianus ait: *Christus electis compatiens animabus, accedit & corpus tangit per infirmitatem, & tribulationem multiplicem.*
Serm 3. in Dom. 16.

Hi autem, qui portabant, steterunt.

8. Manifesta jam facta fuerat miraculorum Christi fama, ac proindè mirum non est, hosce cursum suum firmasse; verisimile est etenim, illos spem concepisse resuscitationis defuncti; unde S. Bonaventura ait, ipsos
S. Bonav. hic. stetisse, miraculum exspectantes, secundùm quòd ipsi
Job 17. 14. Serm. in Evang. Jobo dicitur: *Ausculta hoc Job; sta & considera mirabilia.* Similiter Carthusianus ait, illos stetisse *Sperantes defunctum esse suscitandum, quia fama miraculorum Christi devenit ad eos.*

Alb M hic. 9. Albertus Magnus inquit: *Hi portitores literaliter sunt homines, naturaliter, ut dicit Glossa, sunt elementa, moraliter, peccati sunt affectiones & passiones;* quænam verò sint mala culpæ, ita declarat: *Mala peccati, delectatio, præsumptio impunitatis, spes longioris vitæ, spes futuræ pœnitentiæ, hi stant, quia falsis spebus nos decipiunt.*

10 Quot sunt illorum, quorum cursum dissolutionum suarum, nisi Salvator per mortem suspectæ & lascivæ familiaritatis, per facultatum jacturam, per æmulorum licèt injustam persecutionem, per immissam infirmitatem mortalem sisteret, utroque se pede in infernum præcipites factos esse conspicerent. Unde singularis Dei misericordia est, dum pravorum consiliorum iis scopum detruncat, malasque vias, quibus deducebantur ad mortem, per immissos obices & impedimenta divertit. Unde idem Albertus ait: *Tunc stant, qui*
Serm. 70. *prius mortuum ferebant, quando scilicet peccator compunctus, per timorem conteritur, & desistit à peccatis, quæ eum prius ad puteum gehennæ portabant.*

Hic. 11. Quinam verò illi potiores fuerint, Venerabilis Beda, in sensu morali, his verbis declarat: *Qui sepeliendum portant, vel sunt immunda desideria, quæ hominem rapiunt in interitum; vel lenocinia blandientium sunt venenata sociorum;* mali enim sodales, ut plurimum nos ad præcipitium, & nonnunquam ad corporis & animæ mortem perducunt. *Domino loculum tangente, funeris bajuli steterunt, quia superni formidine judicii attacta conscientia, & carnalium sæpè affluentium voluptatum, & injustè laudantium turbam coercent.*

12. Didacus Stella finem considerans, quem Christus, feretrum tangens, habuit; nimirum ut portitores illius, ut diximus, firmarentur, hanc inde elicit moralitatem: *Nos ipsos tangit*, inquit, *atque castigat, ut à peccatis cessemus; mihi crede, quòd omne malum tibi eveniat ex eo, quòd gradum sistere nequeas; cùm ad peccandum pergis, inspiratione aliqua Deus te vocat, & alieno ictu te tangit; vide quid facias, finem peccati prospice; Consideravi vias meas, & converti pedes meos in*
Psal. 118 59. *testimonia tua.*

13. Hinc quoque utilissimum confessariis educitur documentum, ut videlicet, priusquam dicant, *Surge*, id est, antequam dicant: *Absolvo te*, prius cursum sistant peccatorum, id est, occasionem proximam peccati è medio tolli faciant, curentque, ut filum malæ conversationis detruncetur, ut ita securos se reddant, executioni revera mandanda esse bona proposita. Albertus Magnus ad Deum conversus, hanc ei porrigit
In Dom. 16. post Trinit. supplicam: *Tange loculum, vel corpus, aut conscientiam per correctionem, flent portitores, occasiones, & opportunitates peccandi.*

14. Carthusianus cadaver hoc à multis portitoribus
Serm. 3. in sensu spirituali deferri dicit: *Primus portator est amor peccandi, & voluptatis; secundus spiritualis laboris, seu exercitii virtuosi ac pœnitentiæ; tertius præsentis vitæ prosperitas, & temporalium affluentia rerum; quartus, immoderata confidentia de misericordia Dei;* post hos, plures quoque alios insinuat portitores, quales sunt: *Fiducia longioris vitæ, consideratio culpæ alienæ, dilatio divini judicii, adulatio ministrorum.*

15. S. Antonius de Padua 4. elementa moralizans,
Ser. in Dom 16. post Trin quibus unusquisque nostrum ad sepulturam portatur: *Nota*, inquit, *quòd peccator à 4. elementis, unde conflat, portatur; à terra portatur, quando terrena solùm cogitat: statuerunt oculos suos declinare in terram; ab aqua, quando luxuriam cogitat. Effusus es, inquit ad*
Psal. 16. 11. *Ruben, sicut aqua, ne crescas, quia ascendisti cubile patris tui. Ab aere portatur, quando omnia pro laude humana facit; ab igne, quando ira accenditur.*
Gen. 49. 4.

Et alt.

16. Didacus Stella inquit: *Vocavit hunc adolescentem*
Rom 4. 17. Apoc. 1. 18. 1. Reg. 2. 6. *ille, de quo Apostolus scribit, quòd vocat ea quæ non sunt tanquam ea, quæ sunt; ille qui habet clavem mortis & inferni; Dominus mortificat & vivificat, deducit ad inferos & reducit.*

17. Titus Bostrensis in catena citatus, dicit, Chri-
In Car. stum noluisse se in hujus adolescentis resuscitatione, similem exhibere Eliæ, qui mortem viduæ Sareptanæ deflevit; neque Elisæo, qui super exstinctum pueri cadaver, ut illud vivificaret, corpus suum contraxit, & incurvavit; nec tandem S. Petro, qui prius orationem instituit, quàm Tabitham resuscitaret: *Sed ipse est, qui non entia velut entia vocat, qui mortuos ut vivos alloqui potest.* S. Bonaventura ait: *Quæ quidem est vox*
S. Bonav. hic. *imperans & potens mortuos suscitare ratione suæ virtutis, secundùm illud: Dabit voci suæ vocem virtutis;*
Psal. 67. 34. *& rectè, quia dicit Augustinus: Nemo tam facilè dormientem excitat in lecto, quàm facilè Christus revocat de sepulchro.* Pergit idem Seraphicus Doctor ostendere, quòd omnipotenti voce sua uti voluerit, ad denotandum, certissimum esse, quod de semetipso dixit: *Prin-*
Ioan. 8. 25. *cipium, qui & loquor vobis. Dirigit hunc sermonem ad mortuum, non modò ut excitativum, sed ut auditus reparativum.*

18. Lucas Burgensis ait: *Alloquitur mortuum tan-*
Rom. 4. 17. *quam vivum, at Deus, cujus solius vocem mortui possunt audire, qui ut Apostolus ait: vivificat mortuos.*

Adolescens.

19. Ex quo Lazarum resuscitandum, nomine ejus proprio appellavit, cur non quoque eundem stylum in præsenti servavit? Simon de Cassia inquit: *Non nomi-*
Lib. 5. cap 13. *ne proprio, sed ætate eum nominans, ab inferis revocat, innuens, quòd ætas est aliquando in culpa: Fervet in juvenibus sanguis, cùm depravatur ad omnia.*

20. Hugo Cardinalis duas affert rationes, ob quas mortuum hunc, adolescentem appellarit: *Primò ut innuatur, quòd inveterati in peccatis vix resurgunt.* Prov.
Prov. 22. 6.

22. Ado-

22. *Adoleſcens juxta viam ſuam cum ſenuerit, non recedet ab ea. Secundò ut oſtendatur, quòd peccator per peccatum fit adoleſcens: Renovabitur ut aquilæ juventus tua.*

Pſalm. 102. 5.

21. Veruntamen à ſenſu literali præſcindendo, in ſenſu myſtico dicere poſſumus, quòd omnis peccans & ſpiritualiter moriens, ſit juvenis; ſiquidem in eo non viget prudentiæ & judicii maturitas, adeòque peccata huic ætati propria committit, quia in annis & complexione ſua nimium confidit. Albertus Magnus ait: *Vocavit Chriſtus adoleſcentem, nomine juvenilis ætatis, quæ cauſa multis eſt incontinentis & fluxibilis vitæ. Fruamur creatura tanquam in juventute celeriter*; ubi in Græco legitur, *Adoleſcentulæ*. Didacus Stella in juvenibus errorem quendam obſervat, quo freti, ad æternam perditionem currere ſolent; quia *ſuæ proſapiæ & juventuti innixi, ſe vitiis & delectationibus tradunt, putantes, ſe poſtea pœnitentiam acturos.*

Sap. 2. 6.

22. Experientia quotidiana docet, quòd Deus in primis vitæ annis ſæpe nos vocet, ut in ſancto ejus timore vivamus, & dum per fragilitatem in defectum vel errorem aliquem prolabimur; ſubitò nos per divinam vocem ſuam, tam internam, mediantibus inſpirationibus, quàm externam per prædicatores, confeſſarios, parentes & bonos amicos, ad reſurgendum nos excitat, & invitam revocatos, divinæ ſuæ gratiæ nos denuò reſtituit.

Tibi dico.

6. Tom. tr. 24.

23. Salmeron ait: *Tibi dico, ut eadem omnino anima ſignificetur, quia identitas hominis, ut philoſophi loquuntur ab identitate formæ eſt.*

Orat. 10.

24. Baſilius Seleucus hoc loco quærit: *Cur addidit illud, tibi? Simplicius enim dictum fuiſſet; heus mortuo ſurge.* Et reſpondet, *Salvatoris vox alios fuiſſet etiam virtute ſua mortuos reſuſcitatura; ideò adjecit illud tibi, ut ad eum tantummodò mortuum, gratiæ ſuæ vim explicaret.*

Alb. M. hic.

25. Albertus Magnus myſticum hunc loquendi modum ponderans, ait: *Eſt vocis hujus perpenſa benignitas & poteſtas; benignitas in hoc, quod nominat eum ex nomine ætatis; poteſtas, quòd ad ipſum ſicut ad audientem dirigit ſermonem.* Adducit autem illum S. Joannis textum: *Sicut pater ſuſcitat mortuos & vivificat, ſic & Filius, quos vult, vivificat. Non fecit*, inquit Cajetanus, ſicut Elias & Eliſæus, *precando aut incumbendo ſuper puerum, ſed imperando ſolo verbo, non tangendo etiam adoleſcentem, ſolum enim loculum tetigit.* Eandem quoque conſiderationem Lucas Burgenſis habet, qui & rationem reddit, cur ita fecerit: *Jubet*, inquit, *& morti imperat, oſtendens quòd non aliena, ſed ſua poteſtate utitur; qua æqualis ſit Patri, & vitæ ac mortis imperium obtineat, non minus qua Pater.*

Joan. 5. 11.

Surge.

Alb. M. hic.

26. *Reſonant hæc verba majeſtatem*, inquit idem Author, *nec aliam quàm divinam.* Albertus Magnus in ſenſu ſpirituali ait: *Surge, id eſt, ſurſum te age, ad æterna deſideranda*, reflectitque ſe ad illum Apoſtoli textum: *Mortui eſtis, & vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in Deo; ſi autem eſt vita in Deo, non de cætero jaceat in pulvere, ſed erigat ſe ad alta.* Idem Author in ſermone quodam ſupra hujus Dominicæ Evangelium, ſequentem aliam adducit moralitatem: *Tunc Jeſus peccatori mortuo imperat, ut reſurgat, quando videlicet ei robur gratiæ adminiſtrat; gratia quippè Dei dat homini vires, ut poſſit reſurgere.*

Serm. 70.

Enarr. in Evang. in Dom. 16.

27. Exiſtimat Carthuſianus, hunc adoleſcentem primò vitiis deditum fuiſſe, at reſuſcitatum à Chriſto, ſuos illicò malos mores, perverſoſque greſſus correxiſſe: *Credo, quòd adoleſcens iſte reſuſcitatus, ſtatim ſanus & fortis proceſſerit, Chriſti namque opera fuerunt perfecta; hinc creditur Chriſtus adoleſcentem iſtum, etiam ſpiritualiter ſuſcitaſſe, id eſt, à vitiis, ſi quæ habuit, emendaſſe.*

Ser. in Dom. 16. Trinit.

28. S. Antonius de Padua ex his & ſequentibus verbis, aliud documentum elicit, hoc expreſſum diſcurſu: *Hic eſt rectus ordo redeundi ad vitam; peccator debet ſurgere primò à peccato, per ipſius abominationem & delectationem; ſecundò debet ſedere, id eſt, ſe humiliare in cordis contritione; tertiò loqui in confeſſione, & ſic Dominus reſtituet eum matri ſuæ, id eſt, Spiritus ſancti gratiæ.*

Verſus 15.

Et reſedit, qui erat mortuus, cæpit loqui, & dedit illum matri ſuæ.

Et reſedit, qui erat mortuus.

1. Mortui ſuas voci divinæ aures præbent, & obedientiam, nos econtra vivi, noſtras recludimus, divinæque voluntati rebelles perſiſtimus: *Mortui audient vocem filii Dei*, inquit S. Joannes, *& qui audierint, vivent.* S. Bernardus de fructibus & utilitatibus, ex audito verbo Dei reſultantibus, diſcurrens, ita ſcribit: *Licèt mortuus in peccato, ſi audieris vocem filii Dei, vives; ſermo enim, quem loquitur, ſpiritus & vita ſunt.* Miſiſſe quondam legitur Deus Ezechielem in campum, plenum oſſibus mortuorum, quæ poſtquam Propheta circumcirca curiosè contemplari juſſus eſſet, tandem interrogatur à Domino: *Fili hominis, putaſne vivent oſſa iſta?* Reſpondit Propheta: *Dominus Deus tu noſti*; præcepit autem illi Dominus, dicens: *Vaticinare de oſſibus iſtis, & dices eis: oſſa arida audite verbum Domini*: quid hoc myſterii? oſſa hæc nec aures ad audiendum, nec intellectum ad apprehendendum, nec memoriam ad conſervandum, neque cor habebant ad aperiendum; an non igitur fruſtranea hæc erat Ezechielis prædicatio? Nequaquam: *Hæc dicit Dominus oſſibus his: Ecce ego intromittam in vos ſpiritum, & vivetis, & dabo ſuper vos nervos, & ſuccreſcere faciam ſuper vos carnem, & ſcietis, quia ego Dominus.* Hæ ſunt glorioſæ divini Verbi victoriæ, hæ ſacræ illius metamorphoſes, in momento ad vitam gratiæ revocare calvariam mortuam, id eſt, peccatorem durum & obſtinatum. *Saul ſpirans minarum, & cædis in diſcipulos Domini*, ſubitò ut Chriſti vocem audit, factus eſt vas electionis, & ſonora Spiritus ſancti tuba: *Factus eſt ſonus prophetante me*, inquit Ezechiel, *& ecce commotio, & acceſſerunt oſſa ad oſſa, & unumquodque ad junctúram ſuam; & ecce commotio; & ſteterunt ſuper pedes ſuos exercitus grandis.* S. Auguſtinus ſuper textum illum S. Joannis ſupra citatum, ſcribit; Verbum Incarnatum illis verbis non intendiſſe loqui de hora illa ultima, quando nimirum in die finalis judicii, *In juſſu & voce Archangeli, & tuba Dei deſcendet de cœlo, & mortui, qui in Chriſto ſunt reſurgent primi*; ratioque eſt, quia tempus illud adhuc futurum eſt, de hoc vero tempore dicitur: *Et nunc eſt.* Ergo intelligitur de animarum in peccato mortuarum reſurrectione, quòd ſcilicet ad vocem & verbum divini Verbi ad gratiam reſurgent.

Joan. 6. 64.

Ezech. 37. 1.

Verſ. 4.

Verſ. 5.

Verſ. 6.

Verſ. 7.

Tract. 19. in Joan.

1. Theſſ. 4. 15.

Joan. 5. 25.

Tom. 2. ſer. 3.

2. S. Bernardus hunc eundem effectum in reſuſcitatione Lazari conſiderat, qui etiam in virtute vocis Chriſti ad vitam rediit, ſicut & hic juvenis; *Ut oſtendatur, quòd in verbo Dei animam vivificante eſt veritas in voce, charitas in magnitudine, & poteſtas in clamore.* S. Ambroſius ad rem noſtram ita ſcribit: *Quis eſt iſte tumulus tuus, niſi mali mores? Tumulus tuus perfidia eſt, tumulus tuus guttur eſt; ſepulchrum patens eſt guttur eorum. Ab hoc ſepulchro te liberat Chriſtus, ab hoc tumulo ſurges, ſi audias verbum Dei.*

Lib. 5. in Luc.

3. Eſt etiam hoc loco obſervandum, quòd inter ly *Surge & reſedit*, nihil ne quidem breviſſimum temporis ſpatium intercedat; unde Titus Boſtrenſis ait: *Incunctanter autem erectus eſt, cui ſunt mandata directa, divina enim poteſtas eſt irrefragabilis, nec ullam moram addit.* Unde docemur, quòd, dum de reſurrectione mortui à morte peccati, ad vitam gratiæ agitur, nulla prorſus debeat dilatio interponi: *Hodie ſi vocem Domini audieritis, nolite obdurare corda veſtra.* Apoſtolus autem (qui ſubitò & ſine mora, divinæ voci obedivit, ideoque ſanctè gloriatur, quòd *Continuò non acquievit carni & ſanguini*) hanc noſtram vocanti Deo debitam obedientiam arctius conſtringit, ad uuicum duntaxat, *Nunc*; quia dicit: *Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies ſalutis.*

In Cat.

Pſa. 94. 8.

Gal. 1. 16.

2 Cor. 6. 2.

4. Titus Boſtrenſis ubi ſupra, literalem quandam rationem adfert, cur adoleſcens iſte ſe ad ſedendum & loquendum erexerit; dicit enim: *Reſedit & locutus eſt mortuus, ne cui ſecundùm externam tantum faciem, & non verè reſuſcitatus videretur; ſiquidem ſedere & loqui, veræ exſuſcitationis argumenta ſunt; corpus enim exanime, neque ſedere, neque loqui poteſt.*

5. Simon de Caſſia hanc ſeſſionem de interna inordinato-

Lib. 5. cap. 15.

natorum appetitum ad rectam rationem compositione interpretatur. *Resedit*, inquit, *ad sedem rationis, & ad judicium ejus internè reversus est.*

Beda hic. 6. Venerabilis Beda ait: *Residet quippè qui erat mortuus, cum interna compunctione revivisc it peccator.* Albertus Magnus quoque verba illa, de peccatore exponit, qui ad pœnitentiam reducitur: *Tunc mortuus se erigit*, inquit, *& sedens loquitur, cùm peccator per spem veniæ se levat ad cœlum, & tunc sedens loquitur, quando peccata sua discretè & integrè confitetur.* Idem quoque Doctor in oratione, quam in hanc Dominicam contexuerit ad Deum conversus, ita eidem supplicat: *Dic animæ jacenti in peccatis, ut resideat per bonam voluntatem, incipiat loqui per confessionem, surgat per bonam operationem, redde illum matri suæ gratiæ nutrici, ut stet per stabilitatem.*

Serm. 70.

S. Bonav. hic. 7. S. Bonaventura similiter per hanc sessionem, contritionem intelligit animæ alicujus pœnitentis: *Resedit per contritionem, cæpit loqui per confessionem, redditus est matri Ecclesiæ per satisfactionem.* Haymo ait: *Sessio humilitatem signat, residet peccator, cùm incipit pœnitentiam agere, cum humilitate deflet, quidquid deliquit aut cogitando, aut loquendo.*

Ibid.

8. Advertendum est autem, quòd non subitò ambulare cæperit, sicut filia Archisynagogi, sed in feretro ad sedendum se erigens, cæperit loqui, ad denotandum, quòd peccatores, qui ab inordinatis passionibus & appetitibus suis ad barathrum deferuntur perditionis, quando resipiscunt, sensim & paulatim malos suos mores & vitam reformant; primò enim vitam, id est, divinam gratiam recipiunt, & postea affectu à peccatis alienati, malas deserunt & inhonestas conversationes, seque à malis consuetudinibus paulatim expediunt; tametsi enim justificatio in momento fiat, perfectio tamen & reformatio gradatim acquiritur: *Ibunt de virtute in virtutem.*

Psalm. 83. 8.

9. S. Lucas de hoc juvene dicit, *Resedit*: S. Matthæus autem de filia Archisynagogi inquit: *surrexit*; item S. Joannes de Lazaro ait: *Prodiit ligatus.* De quo differenti modo se post resuscitationem habendi, S. Bonaventura ita loquitur: *Nec enim vacat mysterio, quòd puella in sua suscitatione dicitur surrexisse: adolescens ille resedisse, Lazarus verò ligatus manus & pedes prodisse. Per puellam enim mortuam in domo, intelligitur peccatum cogitationis: per adolescentem in porta, peccatum operationis: per Lazarum in sepulchro, peccatum consuetudinis: & secundùm quòd peccata sint graviora, majores relinquunt sequelas; ideo qui solùm cogitatione peccavit, vivificatus continuò surgit, & parva remanet difficultas; qui verò opere peccavit, vivificatus sedet, quia adhuc pronitas remanet, qui autem in consuetudine peccavit, vivificatus ligatus est, quia habet magnam pronitatem ad malum, & difficultatem ad bonum.*

Serm. 4. hic.

Et cœpit.

Marc. 14. 72.

10. S. Marcus planctum S. Petri, ob Salvatorem suum negatum, describere volens, præ aliis Evangelistis specialiter utitur hoc verbo: *Et cœpit flere*, qui modus loquendi utique mysterio non vacat, per hunc enim indicatur, quòd SS. Apostolorum Princeps, hunc quidem amarum fletum tunc inchoaverit, illum deinceps prosecuturus, usque ad ultimum vitæ suæ spiritum: eodem igitur modo nos in præsenti asserere possumus, hunc juvenem mox ut in feretro revixit, ut se erga benefactorem suum, gratum exhiberet, linguam suam ad promendum debitas Deo laudes, & gratiarum actiones tunc quidem laxare cæpisse, ita tamen ut deinceps, quoadusque vixit, eandem linguam suam in annunciandа, deprædicandaque divina omnipotentia & pietate, nunquam destiterit adhibere.

Loqui.

Tom. 6. tract. 24.

11. Salmeron hoc loco quærit, quis fuerit hic discursus, sive quæ verba juvenis hic resuscitatus protulerit; hæc enim Evangelista sub silentio transiit: *Quidam meditantur sic dixisse: Venite, & audite, & narrabo (omnes qui timetis Deum) quanta fecit Deus animæ meæ*; vel: *castigans castigavit me Dominus, & morti non tradidit me*; vel: *dextera Domini fecit virtutem, dextera Domini exaltavit me; non moriar, sed vivam, & narrabo opera Domini*: vel illud Psalmistæ: *Quia misericordia tua magna est super me, & eruisti animam meam ex inferno inferiori.* S. Bonaventura inquit: non est dubium, quin loqueretur verba divinæ laudis, quod quidem non est mortuorum, sed viventium; secundùm illud Psalmi: *Non mortui laudabunt te Domine, neque omnes, qui descendunt in infernum.*

S. Bonav. hic.

Psalm. 113. 17.

12. Idem Seraphicus Doctor differentiam considerat, quæ inter hunc juvenem & alios resuscitatos intercedit; nam *Suscitatio puellæ probatur manducatione, quia jussit dari illi manducari, Lazari, ambulatione: Sinite abire; Adolescentis, locutione, respicit manducatio actum vegetabilis, ambulatio actum sensibilis, locutio actum rationalis.*

Alb. M. hic.

13. Albertus Magnus in sensu spirituali, benè loquendi rectitudinem nos docet: *Rectè loquitur*, inquit, *qui in oratione cum Deo, in Deum percipit loquentem, in prædicatione & collatione de Deo loquitur, & in laudibus divinis magnalia refert Dei.*

14. Quòd si experientiam facere velimus, an anima aliqua verè ex statu peccati, & vitæ dissolutæ ad Deum conversa sit, certius aut melius judicium habere non possumus, quàm si attendamus, de quo loquatur, vel qui sint illius discursus. S. Bonaventura, quis hic defunctus sit, in sensu morali declarat, dicens: *Mortuus per transgressionem peccati, justificatur per contritionem, loquitur per confessionem, & per Dei laudem, vel quæcunque utilia, & ædificatoria verba.* Mox ut juvenis hic vitam recepit, ad Dei gloriam, instrumentum illud adhibuit, illicò, de quo Sapiens scribit: *Mors & vita in manu linguæ*; hæc enim mortis causa est, si ea malè utamur, innumerabilium verò bonorum origo, si rectè ea cum hoc juvene usi fuerimus qui eam ad referendas Deo laudes expedivit, qui unius filius est, quem ob illam ab artifice supremo accepimus. Unde D. Chrysostomus ait: *Animam vobis inspiravit, & linguam dedit, ut sua in nos beneficia animis percipientes, exhibeamus, & pro viribus gratias agamus.*

Serm. 1. in hac Dom.

Prov. 18. 21.

Hom. 28 in Gen.

15. S. Augustinus pariter de hoc eodem fine nos monet: *Lingua ad benedicendum & laudandum creata est.*

De salut. doc. cap 24.

Et dedit illum matri suæ.

16. Verisimile quidem est, tametsi Evangelista idipsum non exprimat, quòd hic juvenis è feretro descendens, ad pedes Salvatoris sese prostraverit, atque ad sequendum illum, toto vitæ residuo, illudque in servitium & obsequium ejus, impendendum devotissimè obtulerit, dicendo fortasse: *Sequar te, quocunque ieris*, attamen benignissimus Dominus, qui à principio, vi compassionis in matrem, miraculum hoc ediderat, ipsum eidem matri consignare voluit, ad docendum nos, quòd non ob proprium interesse aut commodum, sed solùm ad suam erga nos benignitatem & charitatem exercendam operatus fuerit.

17. Adolescentem hunc suæ genitrici restituit, ut ostendat, quanti vidualem statum æstimet. S. Bonaventura notat, Christum, huic viduæ occurrentem, summa cum benignitate, in suo se itinere firmasse, atque ex industria ad illam cordialiter consolandam composuisse, jubendo, ut à lachrymis abstineret, & effusas extergeret: *Videns*, inquit, *hodierna die oculo divinæ pietatis, mulierem viduam dolentem & flentem de morte unigeniti filii sui, ut omnes alios exemplo suo ad pietatem subventionis provocaret, dignatus est eam dulciter alloqui & consolari, dum ei reddit filium vivum, à mortuis resuscitatum.* Albertus Magnus ait: *Quem enim suscitando suum fecerat, secum ducere vel aliter ad obsequia sua deputare poterat; sed viduæ miserius omni solatio destitutæ, dedit eum matri.*

loc. cit.

Alb. M hic.

18. Lucas Burgensis Christum huic juveni dexteram porrexisse existimat, ut illum ad descendendum è feretro, quod in sublimi erat, adjuvaret: *Ecce defunctus efferebatur: data dextera*, inquit, *jussit Deus, ut surgeret in pedes, & de feretro descenderet, duxitque eum ad matrem, cujus commiseratione eum suscitaverat; & dedit matri*; fuitque donum istud adeò matri gratum, ut acceptius illi dari non potuerit: *Verè donum erat Jesu, qui non fuerat nisi per Jesum recuperabilis.* Jansenius pulchrè notat, quòd inter alios à Christo suscitatos defunctos, hujus solius revivificatio ex propriæ compassionis motivo processerit: *Misericordia motus*; neque enim pro illius suscitatione ab ullo ei supplicatum fuit, sicuti in aliorum suscitatione contigit: *Hoc demonstravit*

vit Christus, *se viduarum maximè esse consolatorem, ac earum lachrymis posse commoveri*. Sancta Monica sancti Augustini mater vidua, non modò ob corporalem mariti mortem, sed longè magis ob spiritualem filii interitum, maximè afflicta, pro ejus conversione amarissimè flebat, dumque se die quadam, Episcopi cujusdam orationibus, se & filium suum, summa cum sollicitudine recommendasset hic eam consolatus est, dicendo: Lib 3. confes. cap. ult. *Fieri non potest, ut pereat filius tantarum lachrymarum*.

19. Ad mysterium confugit Hugo Cardinalis, inquiens: *Datio filii defuncti matri suæ, est reconciliatio pœnitentis cum Ecclesia*; quæ etiam Alberti Magni opinio fuit, dum ait: *Significat in facto, quod suscitatus spiritualiter matri Ecclesiæ per reconciliationem est restituendus & Sacramentorum communioni, ut sicut scandalizando ab Ecclesiæ gremio per peccatum recessit; ita satisfaciendo, ad Ecclesiæ Sacramenta revertatur*. Haymo similiter dicit: *Redditur matri peccator, cùm per ministerium Sacerdotum pœnitentia peracta, paci ac unitati Ecclesiæ sociatur*.

20. Sic quoque filii, quos Elias & Elisæus ad vitam revocarunt, propriis consignati sunt matribus, non verò ab illis in suam adsciti societatem, idque ut omnem vanæ gloriæ & applausus humani umbram evitarent, & quidem licèt filius Dei huic vanæ gloriæ tentationi non fuerit subjectus, omnem tamen auram popularem fugere voluit, secus enim unusquisque hos ab ipso suscitatos discipulos demonstrasset.

21. Ipse etiam Salmeron perpendit ly *Dedit*, inquiens: *Expende verbum dedit, quia adolescentulus ille jam Christi potius erat, quàm matris, ideò non dixit: reddidit; quem poterat sub jure sibi retinere; si enim redemptus redimentis est, multò magis suscitatus suscitantis*. Subtiliorem nihilominus ejusdem verbi considerationem habet Lucas Burgensis, dum ait: *Dedit, ut quemadmodum prius obediret, & opem ferret matri*. Filiam pariter Archisynagogi suscitatam, curæ & educationi tradidit paternæ, hunc adolescentem maternæ, neutri libertatem, neutri licentiam annuit vitæ, independentem ab inspectione parentum, qua ætati illi lubricæ disciplina opus est atque obedientia, ideoque de Lazaro, triginta annorum & plurium, dicitur, Ioan. 11. 44. tanquam de viro maturo: *Solvite & sinite abire*. At inquies fortasse, an non perfectior evasisset hic adolescens in schola Christi, quàm in domo materna? Respondeo, utique, nihilominus eum Christus matri restituit, ad docendum nos, curam parentibus, & onus grave impositum esse circa proles, ut scilicet has bonis informent moribus, observantiam doceant præceptorum divinorum, & in timore Dei educent, certi, se ad strictissimam rationem reddendam coram Deo obligatos esse, juxta quod ipsis præcipit Apostolus, dum ait: Eph. 6. 4. *Educate illos*, scilicet filios, *in disciplina & correctione Domini*; quibus tamen præmittit illam, quam filii parentibus obedientiam præstare tenentur, jubet enim: Ibid. v. 1. *Filii obedite parentibus vestris in Domino, & hoc enim justum est; honora patrem tuum & matrem tuam, quod est mandatum primum in promissione, ut bene sit tibi, & sis longævus super terram*; ut namque parentes facilè & sine labore multo bonam filiorum educationi disciplinam impendant, filios hortatur Apostolus, & obligat, ut debitam parentibus præstent reverentiam & obedientiam, idque non modò sub formidine pœnæ, sed & spe certa præmii.

22. Verisimile est, matrem hanc, tenero nimis filii amore absorptam, utpote quem unicum unicè dilexerat, in multis dissimulasse filii dissolutionibus & insolentiis, huic ætati propriis, ne scilicet reprehensione sua affligeret eum; sed ecce præsentem in foribus, ma- 1. Cor. 15. 56. ternæ conniventiæ pœnam, filii mortem, quia *stimulus mortis peccatum est*. Postquam verò divina Christi benignitas ei filium redivivum restituit, sine dubio priorem defectum insigni sollicitudine, & filialis educationis debita cura compensavit. S. Augustinus patris sui hæretici negligentiæ suum imputat errorem, dicens: Lib. 4. confes. cap. 3. *Cùm interea non satageret pater meus, qualis essem tibi, dummodo essem desertus, aut desertus potius à cultura tua Deus*; ex altera verò parte gratiam commendat Deo sibi præstitam in sollicitudine matris, quæ filii saluti intentissima, non de bonis ei temporalibus, sed de salute æterna providere sategit; id quod Sanctus ipse hisce lachrymosis expressit verbis pietate plenis, de matre loquens: *Non à te aurum & argentum petebat, nec aliquid mutabile & volubile bonum, sed salutem animæ filii sui*. Apostolus scribit: *Vidua eligatur, non minus sexaginta annorum, quæ fuerit unius viri uxor, in operibus bonis testimonium habens*. Quibus verbis Apostolus aliarum viduarum regimini eam vult præfici, quæ virtuosæ vitæ sanctorumque operum famam habet; at verò interrogari posset Apostolus unde hanc bonitatis & perfectionis vitæ soliditatem liceat colligere, cui ipse respondet: *Si filios educaverit*, q. d. tunc de prudentia, maturitate & sanitate alicujus viduæ optimè quis & securè præsumere poterit, si filios suos bene & honestè educaverit. Lib 5. confes. cap. 9. 1. Tim. 5. 9.

23. Moveri hoc loco potest quæstio, qua de causa Sapientia incarnata, cùm aliàs post patrata sua miracula illos, quibus benefecerat, monere solita fuerit, caverent sibi, ne in pristina relaberentur peccata; sic enim paralytico dixit: *Ecce sanus factus es, jam noli amplius peccare*; cæcum quoque natum post illuminationem interrogavit: *Tu credis in filium Dei?* nihil tamen horum dixerit, sive in Lazari, sive in filiæ archisynagogi, sive denique in hujus adolescentis resuscitatione; nulli enim horum aliquod futuræ emendationis monitum dedit? Ratio esse potest, ad hoc, ut quis se contineat, ne in peccata pristina relabatur, aut pravos mores suos reformet, sufficiens motivum esse poterit, quòd vel semel mortem facietenus conspexerit, aut degustarit; nam ut Sapiens ait: *Memorare novissima tua, & in æternum non peccabis*. Joan. 5. 14. Joan. 9. 35. Eccl. 7. 40.

Versus 16.

Accepit autem omnes timor, & magnificabant Deum; dicentes: Quia Propheta magnus surrexit in nobis, & quia Deus visitavit plebem suam.

Accepit autem omnes timor.

1. Toletus miraculum istud tres præcipui effectus produxisse considerat: *Primò, hominum astantium corda ad reverentiam quandam erga Deum, à quo illud proficiscebatur, impulit, quæ reverentia dici solet in Scriptura. Secundò, magnificabant Deum, nam ex reverentia cordis provenit laus oris. Tertiò, confessi sunt misisse Deum magnum Prophetam.*

2. Qualis autem hic ab iis conceptus timor fuerit, Carthusianus his verbis declarat: *Fuit timor reverentiæ & admirationis, grandem consolationem & jucunditatem habuit admixtam, non timor afflictionis ac desolationis*. Jansenius quoque dicit: *Fuit timor, non quo malè sibi à Domino metuerunt, sed qualis nasci solet ex stupore magno, dum nova aliqua & insolita res accidere videtur*. Enarr. in Evang. in Dom. 16. Trinit.

3. Salmeron ex verbis sequentibus deduci posse existimat, quòd resuscitatio corporea juvenis secum spiritualem circumstantium resuscitationem traxerit: *Sequitur resurrectio spiritualis eorum, qui interfuerunt miraculo, & primò impleti sunt timore non tantùm admirationis & reverentiæ, sed etiam potentiæ Christi, ex quo magnificabant Deum, ut omnipotentem, & miserorum consolatorem, magnifica ejus opera prædicabant*.

4. *Quartò desperatior animæ mors ad vitam revocatur, tantò plures eodem corriguntur exemplo*, inquit Venerabilis Beda.

Et magnificabant Deum.

5. Idem quoque Sanctus ait: *Quo gratior in eis Domini pietas apparuit, eò certior cunctis pœnitentibus spes salutis apparuit*.

Dicentes, quia Propheta magnus surrexit in nobis.

6. Salmeron illos ad eum se Prophetam retulisse existimat, de quo Moyses tanquam populo Dei promisso loquitur, Deuteronomii 18.

Et quia Deus visitavit plebem suam.

7. Hoc dixerunt, quia jam tot transierant sæcula, à quibus Deus se populo & Synagogæ subventurum esse promiserat, ut meritò ipsum eorum oblitum fuisse existimare potuerint, nisi tantum Prophetam ad illos missum,

sum, ex hoc miraculo conjicere potuissent. Unde Jansenius ait: *Si Dominum turba fuisse Christum credebat, visitasse dicunt plebem suam, quòd promissa sua in populo Judaico jam complere cœperit.* Salmeron quoque dicit: *Intellige, vel quòd longo tempore non mittens Prophetas, populi sui videbatur oblitus, vel quòd per seipsum nunc visitavit, qui olim visitavit per alios.*

Alb. M. hic. 8. Albertus Magnus dicit: *Ecce beneficii recognitio, illius nimirum, de quo Lucas: Per viscera misericordiæ Dei nostri, in quibus visitavit nos oriens ex alto; & Psalm.* Psalm. 105. 4. 105. *Visita nos in salutari tuo.*

DOMINICA XVI.
POST PENTECOSTEN.

Evangelium ex Lucæ cap. 14.

Vers. 1. *CUm intraret Jesus in domum cujusdam Principis Pharisæorum sabbatho manducare panem, & ipsi observabant eum: 2. Et ecce quidam homo hydropicus erat ante illum. 3. Et respondens Jesus dixit ad legis peritos & Pharisæos: Si licet sabbatho curare? 4. At illi tacuerunt; ipse verò apprehensum sanavit eum, ac dimisit. 5. Et respondens ad illos dixit: Cujus vestrum asinus aut bos in puteum cadet, & non continuò extrahet illum die sabbathi? 6. Et non potuerunt ad hæc respondere illi. 7. Dicebat autem & ad invitatos parabolam, intendens, quomodo primos accubitus eligerent, dicens ad illos: 8. Cum invitatus fueris ad nuptias, non discumbas in primo loco, ne fortè honoratior te sit invitatus ab illo. 9. Et veniens is, qui te & illum invitavit, dicat tibi: Da huic locum; & tunc incipias cum rubore novissimum locum tenere. 10. Sed cùm vocatus fueris, vade, recumbe in novissimo loco, ut, cùm venerit qui te invitavit, dicat tibi: Amice ascende superius, tunc erit tibi gloria coram simul discumbentibus. 11. Quia omnis, qui se exaltat, humiliabitur; & qui se humiliat, exaltabitur.*

Versus 1.

Cùm intraret Jesus in domum cujusdam Principis Pharisæorum sabbatho, manducare panem, & ipsi observabant eum.

Cùm intraret Jesus in domum cujusdam Principis Pharisæorum.

In cat. D. Th. 1. *QUamvis malitiam Pharisæorum Dominus cognosceret*, inquit Sanctus Cyrillus, *fiebat tamen eorum convivа, ut prodesset præsentibus per verba & miracula.* Et Lucas Burgensis ait: *Nullius conversationem respuebat Jesus, ut omnes lucrifaceret, imò quo aliquam utilitatem nisi iis adferret, familiarem & quasi domesticum se illis exhibebat;* neque enim domum illam ingressus, quia cibo opus haberet, sed animarum salute provocatus, inquit Tertullianus: *Curæ erat et animarum utilitas, & propterea ingressus est; potuissent enim vel ex doctrina & sermone, vel ex ostensione miraculorum utilitatem percepisse, si voluissent.*

Hic. 2. Causam scisitatur Didacus Stella, propter quam Princeps hic non fuerit proprio nuncupatus nomine, sicut & Simon Leprosus suo fuit appellatus; respondetque hanc esse causam, quia scilicet ille Christum invitaverat, ut accusaret eum, utque facta & dicta ejus censuraret: *Illorum nomen, qui non casu, aut fragilitate humana, sed sicut dæmones ex invidia & malitia, & proprio motu peccant, Deus obliviscitur*, juxta illam per Psalm. 15. 4. os Psalmistæ factam intentationem: *Nec memor ero nominum eorum per labia mea.*

Sabbatho manducare panem.

Tom. 6. tract. 42. 3. Bene observat Salmeron, Christum in omnibus, ad quæ invitatus fuit, conviviis, suas munificè dispensasse gratias. In nuptiis in Cana Galilææ aquam mutavit in vinum: ædibus Zachæi donum impertiit salutis Luc. 19. 9. æternæ: *Hodie huic domui salus à Deo facta est*; convivio Marthæ lautissimas permisit, quas Mariæ sorori ejus dedit, divini verbi sui delicias; discipulis, eum invitantibus in Emaus, lumen & notitiam sui donavit: *Cognoverunt eum in fractione panis.* In præsenti denique ampla charismata contulit, quæ idem Author prosequitur his verbis: *In domo istius Principis doctrinam tradit humilitatis contra ambitiosos, deinde docuit, non esse contra legem in sabbatho benefacere; qua in re viri spirituales instruuntur, ut pro temporalibus, quæ accipiunt, reddant symbolum spirituale in doctrina, aut precibus, aut sacrificiis, quod gratorum hominum esse solet.* Luc. 24. 35.

4. Calumniabantur Pharisæi de Christo, dicentes: *Ecce potator vini. Expende Christi bonitatem* (inquit Didacus Stella) *convivium Pharisæorum acceptat, sua postponens propter nos: non curat de his, quæ de ipso dicuntur, ut curet nos, tantum diligit salutem nostram, ut, quamvis sciat illos esse murmuratores, etiam cum detrimento honoris sui veniat ad convivium, sciens, quòd observabant eum.* Documentum scilicet nobis dare voluit, ut in beneficiis proximo, servitiis Deo, & bonis præstandis animæ nostræ, omnes aspernemur respectus humanos, neque ullis nos moveri sinamus obtrectantium dictis.

Et ipsi observabant eum.

5. Invitatio hæc non benevolentiæ, sed malitiæ innitebatur, juxta Lyranum dicentem: *Videtur, quòd iste invitavit malitiosè, & non ex devotione.* Idemque Evangelista subdit: *Et ipsi observabant eum, attendentes, si inter epulas aliquid diceret, aut faceret, unde possent eum accusare.* Sed ecce majorem porro Principis Pharisaici malitiam, ut enim invidiæ & nimii contra Salvatorem livoris excessum patefaceret, sinistra non modò Christum intentione invitavit, sed & plures alios, strenuos impietatis suæ adjutores ad idem convivium adhibuit. Unde Carthusianus dicit: *Observabant, quomodo in verbo aut facto possent reprehendere eum, præsertim an aliquid contra festivitatem sabbathi ageret; Christus nempe, ut ait Bernardus, in verbis passus est observatores, in dictis contradictores, in tormentis illusores, de quibus illusoribus Christus ait in Psalm. Quicustodiebant animam meam, consilium fecerunt in unum.* Dicit autem S. Marcus expressè singularem eos in hac observatione respectum habuisse sui sabbathi: *Observabant eum, ut, si quid diceret aut faceret contra religionem sabbathi, accusarent.* Inter cæteros etiam S. Antonius de Padua docet, non intendisse Pharisæos Christo convivium, sed insidias parare: *Id est, insidias intendebant, vel callidè advertebant, si sabbathum solveret;* quo fine hunc sanctus Doctor citat Psalmi versiculum: *Observabit peccator justum, & stridebit super eum dentibus suis.* Crediderim hosce Pharisæos de illa fuisse secta, de qua regius Vates inquit: *Loquuntur pacem de proximo suo, mala autem in cordibus eorum*, qui ut malitiam suam contegant, Christum speciosè invitant: *Manducare panem* (inquit Albertus Magnus) *fuit, quantum ad exterius, causa invitationis; interius autem erant calumniatores pessimi; sub pallio honestatis quærentes mordere Christum.* Marc. 3. 2. Ser. in Dom. 17. Trinit. Psal. 36 12. Hic.

6. Advertit S. Bonaventura sanctum Lucam non specificè, sed indefinitè dixisse, observarent convivæ Christum: *Non dicit in quo, ut insinuet, quòd observabant verba & miracula ad arguendum*; id quod fusius hisce verbis explanat Didacus Stella: *Observabant quomodo manducabat, observantes quoties biberet, utrùm comedat carnem nec ne; & si manducet, helluonem; si non manducet, hypocritam eum vocare possint.* Unde Sanctus Bonaventura concludit: *Hæc observatio procedebat ex malitia insidiante, contra quod dicitur: Ne insidieris & quæras impietatem in domo justi.* Enimverò convivia lapis lydius esse solent ad explorandam convivarum virtutem vel defectus; cùm enim tunc tempus sit lætitiæ, spiritu opus est, ut quis se intra sobrietatis & continentiæ limites conservet, præterquam quòd, ut dicitur, *in vino veritas est.* S. Bonav. hic Prov. 24. 15.

7. Nemini ignotum est illud floris emblema, ex quo apis mel, aranea venenum sumit, hac animatum epigraphe: *Hinc mel, hinc venenum.* Christus de seipso Cant. 2. 1. dicit: *Ego flos campi*, ac proinde boni, miracula, virtutes, exemplaritatem vitæ ejus observantes, salutem sibi inde adciscebant æternam; maligni autem Pharisæi livore ac furore magis magisque accendebant. Sæpe quidem contigit, quòd in persona virtuosa multa videantur ad imitandum bona exempla; at verò cùm omnes

ex

ex massa hac contaminata plasmati sumus, semper quoque in ea aderit defectus, quem proinde mali summa cum diligentia notant, omniumque oculis palam faciunt, ut plura ejusdem, quæ laudem merentur, bona obfuscare possint; præterquam, quòd adeo lyncea sit malorum impietas, ut vestigia impressa videant, ubi nullus unquam fixit pedem.

8. Felices sanè & fortunati fuissent Pharisæi illi, si ad hoc, ut illuminarentur, rectaque cum intentione suos in solem justitiæ defixissent oculos, utpote qui omnium operationum nostrarum exemplum pariter & prototypon erant; in ipso omnia ejus observanda sunt verba, siquidem omnia, innumera in se continent mysteria & Psal. 118. 105. sacramenta; *Lucerna pedibus meis verbum tuum*. Omnes item illius actiones, quia omnia opera ejus ad nostram ordinantur doctrinam & eruditionem.

Tom. 7. tr. 22. 9. Salmeron Christum hanc parabolam ad ipsorum institutionem, & doctrinam proposuisse observat: *Qua in re*, inquit, *melius & salubrius eos observavit, qui se observabant*; siquidem illis occultas eorum passiones detexit, pariterque ad eas sanandas tradidit remedium.

Versus 2.

Et ecce homo quidam hydropicus erat ante illum.

Et ecce quidam hydropicus.

Joan 2. 25. 1. Salvator noster, de quo S. Joannes dicit: *Ipse enim sciebat quid esset in homine*, Pharisæos de ipso, in sabbatho hydropicum curante, scandalizandos esse, probè quidem sciebat, non tamen ideo sanitatem restituere distulit. *Non hoc consideravit Dominus*, inquit Theophylactus, *quomodo non offenderet ipsos, sed quomodo sanaret eum; oportet enim nos, ubi magna prospectat utilitas, non curare inspicientes qui scandalizantur.*

2. S. Lucas ambiguos nos relinquit, an non homo ille à Pharisæis instigatus fuit ad Christum eo in loco conveniendum, ut experirentur an Christum per ejus curationem, sabbathi observantiam violaturus esset, an vero ab infallibili Dei providentia ad illum directus fuerit, ad malignos illos corrigendos. Lucas Burgensis hanc difficultatem movet, nonnullorumque opinionem fuisse dicit, illum ex industria Christum accessisse; quòd S. Cyrillus autem ac Euthymius contrarium opinentur; ipse vero suam hisce verbis subjungit sententiam: *Certè hydropicus hic vel domesticus fuit illius Principis, Jesum invitantis, vel notus familiæ ipsius*; quidquid hac de re verum sit, hoc saltem constat, hunc hominem exiguæ fuisse existimationis, appellatur enim *homo quidam*. Tom. 6. tr. 42. Unde Salmeron ait: *Dicitur ergo homo quidam ignobilis, & ex eorum numero, quibus utpote derelictis plus benefaciebat Christus.*

Cap. 11. 3. Jansenius per hunc hydropicum, peccatorem in communi intelligendum esse dicit: *Quem exuberans terrenarum rerum, in quibus nunquam satiari homo potest, desiderium aggravat, ac per dissolutam & lubricam vitam graviter laborat*, vel etiam in specie peccatorem aliquem certo cuidam vitio deditum hydropicus denotat. Carthusianus hujus infirmitatis miserias, septem adaptat vitiis capitalibus, dicens: *Septem ponuntur proprietates hydropici, per quas septem peccata capitalia denotantur: prima, est tumor corporis & membrorum, per quem significatur superbia, juxta illud Job: Quid tumet contra Deum spiritus tuus? secunda, est expressio spirituum, per quam significatur invidia, quæ aliorum laudabilia comprimit, ne pandantur: tertia, est ardor sitis, quæ significat avaritiam: quarta, est indigestio humorum, quæ iram significat: quinta; est pigritia seu tarditas pedum, per quam notatur acedia: sexta, est genitalium inflatio, qua significatur luxuria.* Septima in Job. 15. 13. authore deficit, quod utique typographorum errori tribuendum est.

4. Venerabilis Beda per miserabilem hunc hominem, eum, qui carnalibus vitiis immersus est, specialiter prefigurari dicit: *Proprium esse hydropici, quantò magis abundat humore inordinato, tantò amplius sitire; & ideò rectè comparatur ei, quem fluxus voluptatum carnalium exuberans aggravat.* Glossa etymologiam hujus nominis exponit: *Hydor*, inquit, *aqua, inde hydropis, morbus aquosus subcutaneus, de vitio vesicæ natus, cum inflatione turgente, & anhelitu fœtido*; quæ omnes circumstantiæ hominibus sensualibus & carnalibus imprimis accommodantur. Oseæ 4. dicitur: *Comedent, & non saturabuntur*; quisnam autem cibus ille esse poterit, qui manducatus non modò famem non compescit, quin potius vehementiorem ejus excitat appetitum? cibus hic carnales sunt voluptates: *Fornicati sunt, & non cessaverunt*; ubi interlinearis habet: *Vires fornicationum deficiunt, sed desiderium ardescit.* Hugo Cardinalis super illa Geneseos verba: *Biennium enim est quòd fames esse cœpit*; in sensu spirituali, hanc famem à pomo illo principium suum sumpsisse dicit, quod protoparentes nostri manducarunt; imo Hugo famem illam non solùm inde extinctam, sed & auctam fuisse scribit: *quia sæculi voluptates non satiant, sed esuriem provocant.* Porro motivum Adami hunc fructum mordentis fuit, *ne contristaret delicias suas.* Tritum est illud Poetæ metrum: *Quo plus sunt potæ, plus sitiuntur aquæ*, per aquam vero idem Hugo carnales voluptates interpretatur; unde super illud Psalmi: *Forsitan aqua absorbuisset nos*, ita scribit: *Per aquam potest intelligi carnalis voluptas, quæ multos absorbet.* S. Hieronymus ab Hugone in commentario super Oseam citatus dicit: *Voluptas insatiabilis est, & habita famem non saturitatem parit; dumque sitim sedare cupit, sitis altera crescit*; estque sitis similis illi, qua febricitantes laborant (S. Ambrosius enim dicit: *Febris nostra libido est, febris nostra luxuria est*) qui ut excessivi caloris ardorem, quo viscera eorum aduruntur, temperent, ingentem aquæ quantitatem potant, nec tamen sitim restinguunt, sed potius adaugent: sic quoque fabri ferrarii carbones vehementius ignire volentes, eosdem aqua conspergunt. Unde S. Gaudentius ait: *Stupri assiduitas luxuriam carnis non cohibet, sed accendit, dicente Propheta: Omnes fornicantes velut ardens clibanus, corda eorum*; & Sapiens ait: *Sanguisugæ duæ sunt filiæ, dicentes: Affer, affer*; ubi Salonius per duas hasce sorores, luxuriam & avaritiam interpretatur, quæ ambæ in hydropisi denotantur. Et quidem Eusebius Emissenus in specie de luxuria ita scribit: *De luxuria crescit illecebra, & pereuntem perditio plus delectat, quia perditio transacta non satiat, sed suo usu magis exercetur vitiorum cupiditas, quàm finitur, ac solum sectatorem suum nunquam consumenda consumit.*

Lyranus ex authoritate S. Cyrilli, hydropicum hunc ob metum Pharisæorum, à Salvatore sanitatem suam non postulasse dicit, sed solùm se ei præsentasse, ut per hoc, compassione dignum spectaculum, misericordiam ejus imploraret: *Non petebat à Christo sanari, timere Pharisæorum, sed solùm se ostendebat, ut Christus eum videns; ejus misereretur*; optimum enim ad flectendam in nostrum beneficium pietatem divinam,

Oseæ 4. 10. Gen 45. 6. Psal. 123. 4. In Ose. 4. Lib. 4. in Luc. Tom. 2. bibl. tract. 3. ad Neoph. Prov. 30. 15. Hom. 3. de Epiph. Matth. 13. 31. Orat. 10. Serm. 5. de verb. Dom. Isa. 2. 7.

5. Beda similiter per hydropisin avaritiam figuratam esse agnoscit, dum ait: *Hydropicus quò amplius biberit, amplius sitit, & omnis avarus sitim multiplicat, quo cùm ea quæ appetit, adeptus fuerit, ad appetenda alia amplius anhelat.* Lyranus similiter ait: *Per hydropicum, qui, cùm plus bibit, plus sitit, significatur cupidus & avarus, qui cùm plus acquirit, ad acquirendum amplius inardescit: crescit amor nummi quantum pecunia crescit; & iste stat ante Jesum, cum convertitur ad Deum, paratus acquisita dispensare ad honorem divinum, & sic recuperat sanitatem, quia de cupiditate mutatur in liberalitatem.* Chrysostomus se ad illum juvenem reflectens, Hom. 45. in Matth. qui audiens Christum sibi dicentem: *Vende omnia quæ habes*; dorsum eidem obvertit, in divitiarum contemptum subjungit: *Nunquam magna voce prædicare cessabo, accessione pecuniarum cupiditatem habendi, magis atque magis adeo inflammari, ut rerum copia crescente, paupertas quoque augeatur.* Nazianzenus hanc cupiditatem Matth. 13. 31. ejus naturæ scribit, ut nullos sibi limites præfigi patiatur, unde hisce eam terminis circumscribit: *Ut nesciat fines & cancellos appetendi plura.* Ideoque S. Augustinus avaro cuidam dixit: *Et habes, & concupiscis, es plenus, & sitis, morbus est, non opulentia.* Virgilius quoque vitium istud famem appellat: *Auri sacra fames.* S. Hieronymus illa Isaiæ verba: *Repleta est terra argento & auro, & non est finis thesaurorum ejus*, ponderans dicit: *Non quòd thesauri finem non habeant, sed quòd possidentium animus non impleatur.*

Orat. 10. Serm. 5. de verb. Dom. Isa. 2. 7.

Erat ante illum.

6. Lyranus ex authoritate S. Cyrilli, hydropicum hunc ob metum Pharisæorum, à Salvatore sanitatem suam non postulasse dicit, sed solùm se ei præsentasse, ut per hoc, compassione dignum spectaculum, misericordiam ejus imploraret: *Non petebat à Christo sanari, timere Pharisæorum, sed solùm se ostendebat, ut Christus eum videns; ejus misereretur*; optimum enim ad flectendam in nostrum beneficium pietatem divinam,

nam, medium est, ut ipsi tanquam benignissimo patri ærumnas nostras manifestemus, ac demum ipsum pro suo beneplacito facere sinamus: *Domine ante te omne desiderium meum, & gemitus meus à te non est absconditus.* Ps.37. 10. *Exaudi me Domine, quoniam benigna est misericordia tua.* Ps.78. 16. Didacus Stella quoque ait: *Omne nostrum bonum in hoc consistit, ut nos coram Deo constituamus, quoniam ipse est, qui sanat omnes infirmitates nostras.*

7. Cajetanus hydropicum hunc sanitatem à Christo petere ausum non fuisse dicit: *Timebat fortè offendere Pharisæos, petendo curationem sabbatho; præsentavit se tamen conspectui Jesu, petens facto, ut se curaret.* Salmeron ipsum à Pharisæis edoctum fuisse credit, ut se ante ipsum collocaret, ad experiendum, an ipsum curando, sabbathi observantiam transgrederetur, ut ipsum accusandi occasionem acciperent: *Non audens sanitatem petere, sive quòd sic fuerit à Pharisæis instructus, sive quod ipsos metueret Pharisæos, ne tum ipse, tum Dominus, ut violator sabbathi accusaretur; sed voluit stare ante eum, corde exoptans beneficium, & credens naturam imbecillem, & egestatem ipsam posse postulare; & videntur omnia sic à Pharisæo illo disposita, quo posset illum in massam inducere*; ratio autem, quam affert, est, quia is caput & princeps Pharisæorum erat, Christumque non sine causa in sabbatho ad convivium invitarat, & *dedita opera hydropicum admiserat, & ita calumniandi occasionem meritò haberet.*

8. Equidem quòd infirmum hunc ante cœlestem protomedicum introduxerint, opus quoddam erat, magnam præ se compassionem referens, at finis perversus, quoad hoc inducebantur, opus illud demeritorium constituebat, adeoque ob finis malitiam reprehensibiles erant; sic quoque multi sunt, qui virtuosè operantur, nec tamen ullum inde recipiunt meritum, quia à vanitate aliisque finibus, & respectibus humanis se induci patiuntur.

9. Theophilactus ait: *Hydropicus est omnis, qui per dissolutam vitam & lubricam anima sua graviter ægrotat, qui & Christo indiget: sanabitur planè qui ante Christum fuerit, cogitans semper, quomodo ab ipso videatur, minimè peccabit.* Clemens Alexandrinus in suo Pædagogio modum nos docet, quo à vita recta & bona deviare nunquam poterimus: *Hac solum ratione fit*, inquit: *ut quis nunquam labatur, si Deum sibiipsi semper adesse existimet.* Lib. 3 Pædag. cap. 3. Omnia quidem opera virtuosa, qualia sunt audire, legere, meditari verbum Dei, frequentia Sacramentorum, bona societas, exempla ædificatoria, jejunia, nostrique corporis macerationes & castigationes, optima sunt ad bene vivendum, media, christianamque innocentiam conservabunt; at verò ex mente Clementis Alexandrini, actualis & continua cogitatio præsentiæ Dei, ad hoc unicum est & indubitatum remedium, *hac solùm ratione fit*, &c. Unica causa tot excessuum, quos perverti homines committunt, est, quia Deum ipsos non videre credunt: *Circa cardines cœli perambulat, nec nostra considerat;* Job 22. 14. ac proinde in quodvis præcipitium labuntur: *Non est Deus in conspectu ejus*, ait David, ideoque immediatè subjungit: *Inquinatæ sunt viæ illius in omni tempore.* Ps. 10. 5.

Versus 3.

Et respondens Jesus dixit ad legisperitos & Pharisæos: Si licet sabbatho curare.

Et respondens Jesus.

1. Juxta doctrinam Lyrani, responsum hoc Christi ad discooperiendas occultas eorum cogitationes ordinatum fuit, unde ait: *Non ad verba, quia quæstio sibi non proponebatur, sed ad cogitationes Pharisæorum, quoniam cogitabant cogitationem in sabbatho illicitam esse.* Hoc porro ex loco Didacus Stella sequens elicit documentum morale: *Docet hic locus cogitationes nostras à Deo videri, quod cùm ita sit, audiamus Isaiam 1. 16 Auferte malum cogitationum vestrarum.* Isa. 1. 16. Sanctus Bonaventura pariter ait: *Respondebat ad eorum cogitationes, quas videbat & audiebat.*

Si licet Sabbatho curare.

2. Dionysius Carthusianus ait: *Non quasi ignorans, hoc quærit, sed ut illorum errorem corrigeret; taliter enim curare est opus divinum & charitativum, à vacatione Dei nequaquam impediens, sed ad divinæ potestatis contemplationem, ad divinæ pietatis amorem & laudem vehementer accendens tam eum qui curatur, quàm omnes qui adsunt aut audiunt, nisi omnino perversi invidique consistant.*

3. Notatu inprimis dignissima est hæc Christi malitiosos reprahendentis modestia; sciebat equidem Christus eos convenisse, seque invitasse, ut calumniandi, sibique insidiandi capesserent ansam, ideoque hanc eorum malitiam publicè jure merito manifestare potuisset; at præelegit hac interrogatione malignitatem hujuscemodi occultare. Salmeron sentit, Christum dicere voluisse: scio equidem præcepta decalogi, quòd sanctificationem sabbathi præcipiant, & dilectionem proximi cum operibus charitatis; sed *jam offert se occasio, ut benefaciam misero juxta præceptum Dei, & offert se sabbathi religio; utrùm ergo negligendum? si sanavero hydropicum, arguar violati sabbathi: si abstinebo, arguar violatæ charitatis;* sanavit autem infirmum, ad docendum nos omnes, quia charitas rebus omnibus præferenda esset; prosequiturporro ipse Author discursum, inquiens: *Discamus ex hac Domini historia sabbathi diem non alia ratione magis piè coli, quàm operibus charitatis & pietatis.* To. 6. tr. 42. Duabus denique de causis Christum munificentiæ & liberalitatis suæ exercitia in sabbatho specialiter frequentasse docet Hugo Cardinalis, inquiens: *Opera charitatis facere sine sabbathi violatione, Dominus in sabbathis libentius & frequentius docebat & curabat; primo, ut plures lucrifaceret, quia tunc plures conveniebant; secundo, propter spirituale sabbathum, ad quod docendo & sanando invitabat.*

Versus 4.

At illi tacuerunt; ipse verò apprehensum sanavit eum, ac dimisit.

At illi tacuerunt.

1. *Quia quidquid dixissent*, inquit Hugo Cardinalis, *contra eos esset; si enim dicerent, quòd licet, quare ergo observant? si non licet, quare ergo peccata sua curant?* Eandem quoque expositionem hisce verbis adducit Cajetanus: *Timentes, contra se militare utramque responsionis partem; nam dicentes, quod licet, loquerentur contra suam observantiam, dicendo verè, quod non licet, timebant confundi à Jesu, ut de facto evenit.*

2. Absenti, quantum poterant, detrahebant Salvatori, omnia de eo offerentes mala, in cujus præsentia ne verbum proferre audent; unde Salmeron ait: *Qui in turba simpliciori magnas excitabant tragœdias, præsente Christo vix debeant contra mutire;* est profectò hæc ipsa omnium modernorum maledicentium & detractorum consuetudo.

Ipse verò apprehensum, sanavit eum.

3. Didacus Stella tempus observat, quo Christus hydropicum sanavit, in sabbatho scilicet, superstitiosè Pharisæis à celebrari solito, unde hoc elicit documentum, & salutis nostræ monitum: *Docemur apud Christum nullum locum aut tempus esse importunum impertiendi proximis opera misericordiæ; quare nec melius unquam, nec cum majori merito festa sanctificamus, quàm cùm opera misericordiæ exercemus.* Hoc Christi factum, quid in sabbatho liceat vel non, clarè demonstrat, juxta mentem Salmeronis, dicentis: *Docet quid liceret sabbathis, nec æquum esse, ut propter impiorum calumnias à benefaciendo cessemus, & præstare impios offendere, quàm miseros negligere.*

4. Notat Glossa, Christum coram Pharisæis primò perpetrare miraculum, exindè verò invehi in avaritiæ vitium, ut reprehendat, reosque illos demonstret cupiditatis & avaritiæ, utpote qui ob proprium interesse, sabbatha diesque festivos violabant, perversi legis interpretes: *In sabbatho enim non à bonis, sed à malis operibus feriandum est; unde dicitur: Omne opus servile non facietis in eo, id est, peccatum; sic in æterna requie à malis tantummodo feriabitur, non à bonis. Vitium, quod iste in corpore, Pharisæi gestabant in mente, & ideò coram ipsis curatur corporaliter, ut hoc exemplo discant spiritualiter curari.* Levit. 23 v. 7. 21. 28. 35. 36.

5. Hæc inter curiosa sese ingerit quæstio, cur scilicet Christus alia quadam vice paralyticum sanaturus, interrogarit: *Vis sanus fieri?* Cæco pariter proponit: *Quid tibi vis faciam?* Ut denique diversis aliis infirmis mederetur, supplicatum ei fuit vel ab ipsis immediatè Joan 5. 6. Luc. 18. 41.

ægrotis, vel ab aliis personis devotis; at in præsenti, ut S. Cyrillus advertit, ex neutra parte fit sollicitatio aut interrogatio: *Solum aſtabat, ut ex aſpectu miſertus ejus, ſanaret eum, quod Dominus cognoſcens non poſtulat ab eo, ſi velit ſalvus fieri, ſed protinus eum ſanavit.* In catena.

6. At inquies fortasse, cur Christus corpus vel putridum potius illius hydropici cadaver contingere voluit, si absque tactu sanare potuit? Huic Lucas Burgensis ita respondet; *De induſtria utitur attactu manus, ut aliquid faceret, quo Phariſæis inſulſis ſabbatum violatum videri poterat.* Albertus Magnus autem, ad sensum confugiens spiritualem, opinatur tactum hunc constitisse in quadam compassione Christi ad hydropicum; *Apprehenſum charitate, & miſericordia*; quo sensu in Jeremia prædictum esse subjungit: *In charitate perpetua dilexi te, ideo attraxi te miſerans, apprehendit tamen etiam manu ut oſtenderet, quod virtus Deitatis exiret de carne propter nos aſſumpta*, inquit idem Author. Contra nostram denique hydropisin spiritualem, contra, inquam, vitia sensualia, remedium non subitat aliud efficacius, quam sacratissimum Christi corpus, quod dicitur: *Vinum germinans virgines*. De cujus Sacramenti effectibus discurrens S. Gregorius Nyssenus, inter alios effectus hunc quoque assignat, quòd scilicet *Obſcœnum amorem* exterminet è cordibus & corporibus nostris; similiter & S. Hieronymus: *Calore Spiritus ſancti exſiccat fontes libidinum.* S. Ambrosius etiam de ejusdem sacrosancti Sacramenti utilitatibus agens, sanctum Augustinum virtute corporis Christi, mirabiliter se in virtute stabilisse docet, dum ait: *In carne Chriſti, quæ noſtrarum æſtus refrigeravit cupiditatum, quæ extinxit ignes libidinum, &c.* Cap. 31. v. 3. Hom. 8. in Eccles. In ep. Licen. Serm. 119. in pl. 116.

7. S. Antonius de Padua in quodam sermonum suorum, hanc circa præsentia verba adducit moralitatem: *Dominus apprehendit peccatorem, tùm injecta manu miſericordiæ ſuæ, eum à profundo vitiorum eruit*; item in quodam Dominicæ 17. post Trinitatem discursu Albertus Magnus inquit: *Ad hoc, quod hydropicus à Domino curetur, tria requiruntur; primò, quòd ante appareat; ſecundo, quod eum Dominus apprehendat; tertiò, quòd ſanet ac dimittat.* Porro in apprehensione illa & collocatione hydropici ante Christum, sentit idem sanctus, designari benignum divinæ misericordiæ obtutum, quo Christus hunc miserum intuitus fuit; post quem requiritur, ut Christus utraque manu infirmum tangat, si hic sanari velit: *Neceſſe eſt, ut Dominus eum duplici manu apprehendat, videlicet manu miſericordiæ & manu juſtitiæ.* In Dom. 17. Trin.

8. Sanctus Bonaventura Christi contemplatur benignitatem, corpus immundum & fœtidum propria manu clementer attingere non subterfugientis, unde dicit: *In hoc, quod apprehendit, apparet ejus humilitas, quia non dedignatur tangere infirmitates.* Didacus Stella ait: *Poterat unico verbo ſanare, ſed propria manu hominem horridum, fœtidum tangit; non ſic qui proximos infirmos non ſolum non curant, ſed nec tangere aut videre volunt, avertentes caput, & oculos, ne illorum ulcera videant.* Oceano Hieronymus scribens, opera misericordiæ commendat, in quibus sese occupabat Fabiola, quæ prima Romanarum matronarum erexit hospitalia, in quibus manu propria iis potissimum deserviebat, quibus fœtor adhærebat ulcerum major; deindè ipse S. Doctor hanc pro nobis doctrinam subjungit: *Ille quem deſpicimus, quem videre non poſſumus, ad cujus intuitum nobis vomitus erumpit, noſtri ſimilis eſt, de eodem nobiſcum formatus eſt luto, iiſdem compactus elementis, quidquid patitur, & nos pati poſſumus; vulnera ejus exiſtimamus propria.* In vita S. Elisabethæ Reginæ Ungariæ traditur, quòd, cùm hæc vice quadam à suis sollicitaretur, ut fœtores declinaret hospitalium, subridendo responderit: quantam o sodales, securitatem possidebimus salutis nostræ in die judicii, ibi nobis judex dicet: *Infirmus eram, & viſitaſtis me.* Nosque idipsum verum esse dicemus; cur igitur mihi, ut ab infirmis nauseabunda me subducam, persuadere nitimini? Quo audito erubuerunt, omnesque certatim ejus exemplo, sancto huic & pio ministerio sese applicarunt. In vita magni illius servi Dei, Camilli de Lellis, fundatoris religionis ministrantium infirmis, legitur, quòd die quadam medico Crucio obviam factus, ab eoque, quo iret, interrogatus, responderit; se ad pulchrum quoddam viridarium floribus plenum, & à castello S. Angeli non procul dissitum (hospitale S. Spiritus innuere volebat) perlustrandum concedere; dicere enim solebat: non credo, quòd in mundo sit hortus florum, quamvis fragrantissimorum, qui adeò me recreare possit, sicut hospitalium fœtor. De Epitaph. Fabiolæ. Lib. 3. c. 4.

Et dimiſit eum.

9. Salmeron ait: *Sanum ac lætum juſſit abire, partim ut inceſſus, motuſque abeuntis teſtaretur reſtitutionem ſanitatis, partim ne ipſo apud ſe detento ad oſtentationem uti videretur.*

10. S. Antonius Paduanus in sensu spirituali ita scribit: *Dominus peccatorem converſum tunc dimittit, cum eum ab omni vinculo culpæ, & pœnæ, & tentationis diabolicæ liberum in gaudium ſinit abire.* Serm. cit.

Versus 5.

Et reſpondens ad illos dixit: cujus veſtrum aſinus aut bos in puteum cadet, & non continuò extrahet illum, die ſabbati?

1. Quæsierat ante, num in sabbato infirmum curare liceat, quia verò nullus responderat, restituta hydropico sanitate, per hoc, quod adduxit exemplum, actionem suam & miraculum patratum justificare & defendere voluit: *Dixit, oſtendendo illud eſſe licitum, & bonum*, inquit Lyranus, *per exemplum animalis bruti, cujus periculo licitum eſt ſuccurrere in ſabbato, etiam ſecundum ipſos, & multo fortius ſuccurrendum eſt homini, propter quem facta ſunt animalia bruta, & qui factus eſt ad imaginem Dei.* Et quidem ad illos convincendos aptius adducere exemplum non poterat; unde Glossa ait: *Competenti exemplo ſolvit quæſtionem, ut oſtendat, eos ſabbatum violare in opere cupiditatis, qui eum violare arguunt in opere charitatis.* Jansenius sapientissimum Magistrum illis verbis duos feciſſe ictus observat, non enim per hanc adductam similitudinem rectè se operatum fuisse, solùm ostendere voluit, *Sed exemplo propoſito ſimul etiam notat illorum, & præpoſteram religionem, & avaritiam, ut qui in eo, quod, ſi opus erat dicendum, tantùm fuit opus charitatis, argueret eum violare ſabbatum, cùm in ſimili opere cupiditatis non judicarent ſe violatores ſabbati*; quod argumentum fortiter stringebat, atque indissolubile erat; Unde Carthusianus ait: *Si licet brutis die ſabbati cum grandi labore ſuccurrere, cur non potius licet homini ægro ſanitatem ſupernaturaliter dare die ſabbati, præſertim cùm iſtud fiat tam abſque labore, imò facillimè?* Sanctus Bonaventura quoque hoc argumentum ponderat, etenim Phariſæi, bovem aliquem, etiam in die festo, in puteum vel fossam aliquam collapsum, sine sabbati violatione, laborando foras extrahere licere putabant: *Si ergo ſalus hominis præferenda eſt ſaluti aſini & bovis, manifeſtum eſt, in curatione hominis ſabbatum non ſolvi; & eſt argumentum à majori*; porrò festum per opus servile profanatur, siquidem ita jubetur: *Omne opus ſervile non facietis in eo*: quis autem dubitat, quin servilius opus sit, asinum quendam è fossa eximere, quàm solo manus tactu infirmum curare? Etenim quæ exinde à S. Bonaventura deducitur consequentia, manifesta est; dicit enim: *Si ergo ille non ſolvit ſabbatum, qui bovem de fovea extrahit, multò fortius nec ille, qui hominem ſanat; nam ſi opus avaritiæ non ſolvit, ergo nec opus miſericordiæ; cùm opus avaritiæ ſit ſervitutis, opus miſericordiæ, libertatis.* Cap. 16. Enar. evan. 8 in Dom. 17. Trin. Lev. 23. 7.

2. Hugo Cardinalis ly *Extrahet*, inquit, *non animali, ſed ſuæ avaritiæ conſulunt*, neque id admittebant ex motivo charitatis, sed avaritiæ, ne scil. utilitatem, ex tali animali provenientem amitterent.

3. Utilissima est illa Didaci Stellæ ponderatio, scil. Christum Pharisæorum petulantiam, sola sua auctoritate compescere potuisse: *Poterat ſola ſua auctoritate compeſcere illos, & confundere; ſed docuit, quod danda eſt ratio dictorum & factorum proximis, etiamſi minoris conditionis exiſtant.*

4. Idem quoque observat, quòd licèt juxta mundanorum stylum valde inconveniens videri potuerit, quòd, qui ad prandium invitatus erat, hospitem suum convinceret & confunderet, nihilominus inquit Stella: *Obſerva, quod propter epulas non deſinit Chriſtus dicere veritatem; non fecit more adulatorum, qui ut ventri conſulant*

sulant, & gulæ satisfaciant, ad placidum loquuntur magnatibus.

5. Glossa in sensu allegorico notat, Christum bovis & asini mentionem fecisse: *Ut vel sapientes vel babetes, vel utrumque populum significet; scil. Judæum, pressum jugo legis; & gentilem nulla ratione domitum, sed stolidum & brutum, quos omnes à puteo concupiscentiæ demersos extrahit: Omnes enim peccaverunt, & egent gratia Dei.* Rom. 3. 23.

6. Hugo Cardinalis per hanc foveam vel puteum in sensu morali, barathrum carnalis concupiscentiæ interpretatur: *Mystice per asinum stultus quilibet, per bovem sapiens designatur, per puteum significatur luxuria, seu carnis concupiscentia;* juxta illud: *Fovea profunda est meretrix: asinus ergo & bos in puteum cadit, quia tam sapiens, quàm stultus aliquando in luxuriam ruit,* uti in exemplo Salmeron patet: *Quid autem est faciendum, cùm ceciderit bos vel asinus in puteum? Non est ibi dimittendus, sed continuò extrahendus;* tametsi enim egressio à peccatis in nullo peccato deferenda sit, specialiter tamen id verum est in peccato carnis, hujus enim peccati, quando habituatum est, cura est difficilis, imò quasi impossibilis. Prov. 23. 27.

7. Didacus Stella contra Prælatos negligentes ita lamentatur: *Si asino, aut bovi jacenti succurritur, quantò magis homini? At nunc multi Prælati majorem curam gerunt de equis & mulis, quàm de manibus subditorum.*

8. Per jumentum in puteum lapsum, animam in peccatum mortale collapsam intelligere possumus: *Homo cum in honore esset, non intellexit; comparatus est jumentis insipientibus, & similis factus est illis.* Per puteum Psalmista statum culpæ præfigurat; unde hanc à Deo gratiam postulabat: *Neque urgeat super me puteus os suum;* sicut ergo jumentum deorsum in fundum usque cadit, ita anima ad profundum usque inferni collabitur. Item sicut jumentum nullo modo per semetipsum è puteo egredi potest, sed necessum est, ut alius compassione motus illud eximat, ita & anima per se & propriam voluntatem in peccatum quidem labi potest, inde verò nequit resurgere, nisi Deus illi potentem divinæ gratiæ suæ manum porrigat: *Perditio tua,* inquit Deus, *ex te, tantummodo in me auxilium tuum.* Enimverò ex ly *Continuò extrabet,* utilissimum quoddam dogma elicere possumus, scilicet quòd à peccato subitò sine dilatione resurgere debeamus, cùm Deus ad id nos adjuvare desinat, quia *Facienti, quod in se est, Deus non denegat gratiam,* Etenim rusticus est, cui jumentum in foveam cecidit, vel Princeps, cujus in eam collapsus est equus, illa exinde eximere, & ab omni periculo eripere non desinunt. Quæ igitur est nostra dementia, quòd cùm anima nostra *secundum præsentem justitiam,* ad barathri infernalis portas vicina constat, nos tamen inde eam eruere de hora in horam, de die in diem, de septimana in septimanam, de mense in mensem, de anno in annum differamus. Ad eruendum animal, nostrum nos interesse excitat, nec tamen nobis de anima cura est, ut eam à pœnarum æternitate erutam, beatæ restituamus æternitati: si quis ex capillo supra ardentem fornacem suspensus, in hoc momento ab ignis periculo evadere posset, illène rogabit, ut subsidium offerens, in mane usq; alterius diei exspectet: Nos uno quasi pede in inferno consistimus, vita quoque nostra ex filo suspensa hæret, quæ ergo tanta erit salutis nostræ æternæ negligentia, ut nostram inde liberationem, in diem crastinum differamus? Ps. 68. 16. Ose. 13. 9.

9. Forte valdeque stringens argumentum est illud, quod S. Ambrosius in magnam animæ Deum credentis, confusionem efformat: *Si aurum tibi auferatur, non mihi dicis; cras veniam, sed jam exigis, nemo differt, se excusat, redemptio animæ offertur, & nemo festinat?* Cùm de voluptatibus consectandis agitur, his sine dilatione frenum laxamus; sic filia Herodiadis dicebat: *Volo ut protinus des mihi in disco caput Joannis;* voluptuosi quoque & dissoluti juvenis in libro Sapientiæ dicere non verebantur: *Coronemus nos rosis, antequam marcescant; utamur creatura tanquam in juventute celeriter.* Nunquid igitur perversorum damnanda est sollicitudo, qua suum usque in infernum accelerant præcipitium, econtrà verò ad cœlum acquirendum ad evadendum orcum, adeò pigri existunt: Nazianzenus ait: *Ad scelus quidem, ad fraudem tardus eris, celer autem ad salutem, paria enim in viro sunt promptitudo ad vitium, & procrastinatio ad salutem.* De Elia & Jejun. Marc. 6. 25. Sap. 2. 8. Orat. 1. 5. Bap.

Mansi Ærar. Evang.

Versus 6.

Et non poterant ad hæc respondere illi.

1. Lucas Burgensis perpendit, quòd, licet Pharisæi convicti & confusi fuerint, adeò ut respondere non potuerint, Christum tamen hydropicum sanasse, approbare noluerint; imò ex hoc facto deinceps occasionem illum magis calumniandi sumpserint, utique fidem ejus apud plebem minuerent, ipsum velut publicum legis transgressorem proclamarint, dicentes: *Non est hic homo à Deo, qui sabbatum non custodit, hoc licèt sciret Jesus non tamen omisit hominis hujus sanationem, exemplo suo dicens, non esse omittenda opera bona propter perversorum sive calumniam, sive scandalum.* Joan. 9. 6.

2. Salmeron de efficacia argumenti à Christo facti, ita scribit: *Hujus argumenti tanta vis erat, ut ne contra hiscere ausi fuerint Judæi; nam si licet sabbatis asino aut bovi benefacere, cur non liceat homini benefacere, ad imaginem & similitudinem Dei creato.* Tr. 42.

Versus 7.

Dicebat autem ad invitatos parabolam, intendens quomodo primos accubitus eligerent, dicens ad illos.

Dicebat autem ad invitatos parabolam.

1. Nomen parabola, hoc loco, ut Lucas Burgensis advertit, non accipitur propriè, sed idem est, quod doctrina vel instructio: *Parabolam, id est, doctrinam, quà à vana gloria ad humilitatis studium eos revocaret.*

2. Licèt Christus mensæ assideret, in qua homines mundani de rebus sæcularibus, non de divinis differere solent, ipse tamen prandium illud, discursibus & documentis spiritualibus & salutaribus condire voluit, qui laudabilis usus hodie ad religiosos transiisse conspicitur, qui refectioni corporali spiritualem associant, id est, sacram aliquam & devotam lectionem. Theophylactus à Glossa citatus ait: *Vides cœnas Christi, quales sint, nempe in utilitatem animæ, ut non in satietatem ventris vertantur;* idemque bonos effectus ponderat, qui ejus opera in hac mensa resultarunt: *Ecce sanavit hydropicum; docet Pharisæos, quod bonum sit, in sabbato benefacere, ut postea videns eos de primo accubitu tumultuari, sanet & hanc affectionem, quæ non à parva sed magna, & vix effugabili causa incipit, inani inquam gloria.*

3. Salmeron notat, quòd Christus veritatem illis dicere non omiserit, licèt cæteroquin tempus, & locus inopportunus esset: *Vide, quàm longè fuerit Dominus Jesus ab omni adulandi specie, quod vitium etsi omnibus in genere fugiendum est, iis maximè vitio verti debet, quorum interest, impiis suas impietates exprobrare.* Unde Apostolus Timotheum monet: *Insta opportunè, importunè, arguè, obsecra, increpa.* Tom. 7. tr. 12. Rom. 12. 10.

4. *Quoniam autem sciebat Dominus,* inquit Jansenius, *hoc facto offensos animos Pharisæorum, ut post sanatum corpus, mederetur & mentibus, pravis judiciis infectis, respondens ad cogitationes illorum, dixit &c.* Apostolus proinde monet: *Si esurierit inimicus tuus, ciba illum; hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput ejus:* qualis autem hic cibus esse debeat, qui inimicis nostris subministrandus est, scil. quod non de corporali, sed de spirituali cibo intelligendum sit, hisce sequentibus verbis declarat: *Noli vinci à malo, sed vince in bono malum; & redde pro malo bonum;* id quod Christus hoc loco egregiè præstitit, etenim Pharisæi, capitales ejus inimici erant, qui mortem anxiè desiderantes, ad epulas illum invitarant, ut eum accusare & calumniari possent, ipse verò pro malo bonum reddere voluit, quia sicus huic hydropico, tanta cum benignitate corporalem restituit salutem, ita quoque per hanc parabolam & discursum, hosce inimicos suos à spiritualibus ipsorum infirmitatibus intenderit.

5. Jansenius causam reddit, cur sanctus Lucas discursum hunc, parabolam vocet, cùm tamen potiùs moralis quædam doctrina fuerit; dicit ergo: *Ideo parabolam vocat, quod sub hoc sermone, quo ad civilem quandam in convivis servandam modestiam, ad literam hortatur; dicere Dominus voluerit, sectandam semper & ubique humilitatem, & sui depressionem, fugiendam verò sui exaltationem, quod per hanc fit, ut quis plerumque ab hominibus semper aut à Deo humilietur; per illam verò contra fiat, ut quis à Deo & hominibus exaltetur.*

6. Didacus Stella Christum hoc exemplo ministros verbi Dei instruere voluisse dicit; *Observandus est locus iste præconibus verbi Dei, ut non illicò verbum veritatis subtrahant, ubi vel animo pessimo vel capiendi studio, quosdam sibi auditores senserint adesse; sperantes, ut sicut Christus multos dolo venientes virtute sui verbi ad pietatem convertit, ita per suos id posse præcones*; adducitque Jeremiæ exemplum, qui cùm à populo, prædicationem ejus surdis auribus excipiente, derideretur, haberetur q; indigne, à prædicatione desistere statuerat; cui tamen Deus contra præcepit, dicens: *Noli subtrahere verbum, si forte audiant & convertantur unusquisque à via sua mala, & pœniteat me mali, quod cogito facere eis.* Jer. 36. 2. & 3.

Intendens, quomodo primos accubitus eligerent.

7. Lyranus hæc verba non modo de primo & honoratiori in epulis solemnibus accubitu, sed de quavis alia à nobis quæsita ambitiosè dignitate interpretatur dicens: *Primus accubitus est quælibet electio, vel postulatio, seu promotio ad aliquam dignitatẽ ad dignitates enim se nullus debet ingerere, sed alios meliores se præponere, quantũ est in se; aliàs invitator principalis scilicet Deus, à quo est omnis potestas, dejiciet eũ à sua dignitate, saltem spiritualiter, sententia damnationis, aliquando enim dejicit tales pœna temporali depositionis: si autem refugiens, sicut faciebant patres antiqui ut Gregorius, Ambrosius & similes, tandem ex obedientia susceperit, & ex charitate fraterna, ea bene usus fuerit, tandem cœlestem gloriam obtinebit, ideo subditur, Erit tibi gloria.*

8. Est autem hoc loco notandum, quòd venenum vel maximè in ly *eligerent*, consistat, non enim honorum possessio condemnatur, sed eorundem inordinata ambitio: *Attende diligenter*, inquit Salmeron, *quod non ait: intendens, quomodo in primis recubitibus sederent, sed quia primos accubitus eligerent; periculum enim est in eligendo seu affectando, non ita in sedendo: multi enim supremum locum, à fastu alienissimi occupant; multi ultimo loco sedent, qui sibi & meritis suis vix sufficere putant, vel honestissimum & primarium locum.* Loco cit.

9. Didacus Stella pariter culpam non in sublimi fastigio, sed in ambitioso prætendentium affectu consistere, hoc evidenti concludit discursu: *Necesse enim est, ut ex multis unus supremum locum habeat; etsi Papa, Rex, Episcopus aut prælatus sedeat in loco eminentiori, hoc non damnat Christus, sed hæc appetere, ambire & eligere condemnat.* Nihilominus citra omne dubium, grandior exsurgit in prætendente culpa, majorque reatus, si dignitatem ambiat, ad quam se omnino inhabilem novit, nullis insuper præcedentibus meritis; quem ambiendi genium Albertus Magnus ex præsenti Evangelii textu elicit, inquiens: *Eligerent, hoc est, sine merito virtutis acciperent cathedras honoris & dignitatis, propria voluntate, non vocati ad eas authoritate superioris;* quos ambitiosorum cœtus tanquam temerarios fugillat. S. Cyrillus à S. Thoma in catena citatus, dum ait: *Prosilire promptè ad honores, qui nobis non conveniunt, indicat nos temerarios esse, & nostra facta vituperio replet.*

Versus 8.

Cum invitatus fueris ad nuptias, non discumbas in primo loco, ne fortè honoratior te sit invitatus ab illo:

Cùm invitatus fueris ad nuptias, non discumbas in primo loco.

1. Cajetanus verba hæc Christi secundùm sensum non literalem, sed spiritualem ad Pharisæos directa fuisse opinatur, dicens: *Manifestè apparet, quòd sequens doctrina (quæ secundùm literam morale sonat documentum) aliò tendat, quàm ad docendum, morem servandum, circa accubitus in convivio.* Tandem verò Author concludit, Christum hæc dixisse, ut eam nos doceret, quæ superbos pœna, & humiles maneat honor: *Ecce quo tendit parabola ad pœnam superbiæ, & præmium humilitatis.* Loco cit. Salmeron quoque similem discursum facit, dum ait: *Loco parabolæ à Christo introducuntur celsiora, & majora mysteria, quàm ipse cortex prima facie polliceatur.* Deinde ostendendo impossibile esse, quòd consilium, ultimo loco occupando adimpleri possit, eò quòd semel illo occupato, qui supervenit, frustra ultimum locum quæreret: *Imo jam non minus pugna esset, nec minor ambitio, in ultimo loco occupando, quàm in primo; nam cùm locus postremus ut honorabilior habeatur, jam multi proeo, non quia ultimus sit, sed quia dignior & honorificentior, contenderent; & sic occupare ultimum locum superbiæ esset, non humilitatis.* Denique subinfert, verba illa non tam de sessione corporali hoc in ultimo loco, intelligenda esse, quoad esse, quoad effectum, quàm quoad affectum: *Debet hoc præceptum sedendi in ultimo loco, intelligi secundùm animi præparationem, id est, oportet sincero animo non ambire prima subsellia.*

2. Hugo Cardinalis in sensu mystico, per invitationem ad nuptias, nostram vocationem ad fidem intelligit: *Id est, cùm vocatus à Christo per inspirationem vel prædicationem exteriorem, unitati Ecclesiæ sociatus fueris, non discumbas in primo loco, id est, non te extollas præ cæteris, de scientia vel de meritis gloriando,* quin potius, ut in humilitate perseveres, considerandum est, primum locum donum Dei esse, nosque illum minimè promeruisse; imò tantò plus locus primus timendus, & cum tremore à nobis accipiendus est, quod nescimus, an obligationibus illius satisfacturi, in eaque simus perservaturi ad finem usque.

3. Salmeron præsumptuosam hanc in primo loco sessionem, quoad mysterium de Lucifero explicat, secundò de protoparente nostro, tertiò verò de quovis alio ambitioso & elato homine: *Videtur hæc parabola primò petere dæmonem, deindè Adamum, tertiò quemvis sive dæmonis sive Adæ discipulum, & in superbia imitatorem;* porro de Lucifero in Isaia scribitur: *In cœlum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum;* & in Ezechiele c. 28. *Deus ego sum, ego feci memetipsum.* Subjungit verò Salmeron, *sed venit honoratior illo, Christus Deus & homo; cum imperio, per se & per Michaelem cum exercitu suo præliantem, dictum est satanæ: da huic locum; quis enim sicut Dominus Deus noster De loco ejectus est, & cæpit cum rubore novissimum locum tenere.* Isaias quoque superbo huic spiritui dicit: *Ad infernum detraberis, in profundum laci.* Isa. 14. 13. Isa. 14. 15.

Ne fortè honoratior te sit invitatus ab illo.

4. *Id est, Deo invitanti gratiosior*, inquit Hugo Card. *sit invitatus, id est, ad fidem vocatus à Deo, qui omnes vocat, aut per inspirationem, aut prædicationem, aut flagellorum visitationem, aut per visitationem beneficiorum; & tunc cum te extuleris, id est, meliorem te cæteris reputaveris, veniens is, qui te & illum invitavit, id est, Deus, qui corda singulorum & merita intelligit, juxta illud: Spirituum ponderator est Dominus: dicat tibi interius occultè vel exterius manifestè, sæpè enim Deus videns aliquem de se præsumentem, & se aliis præferentem, per misericordiam ei intimat, quòd ille, cui se præfert, ei præferendus est, ut revocet eum ab errore suo.* Prov. 16. 2.

Versus 9.

Et veniens is, qui te & illum invitavit, dicat tibi: da huic locum, & tunc incipias cum rubore novissimũ locum tenere.

1. S. Bonaventura ait: *Qui nos invitavit, est Christus, qui venit ad nos, vel per inspirationem, vel per mortem, vel per finale examen.*

2. Cedere locum suum, inquit Glossa, est habere de se conceptum, quovis alio inferiorem; *Id est, intellige te minorem, & alios majores te, & meliores: quantò magnus es, humilia te in omnibus & coram Deo invenies gratiam; & tunc, id est, quando cognoveris meliora de aliis, quibus te prius meliorem putabas, incipies cum rubore novissimum locum tenere, id est, tunc confunderis, quia te aliis prætulisti.* Eccl. 3. 20.

3. Titus Bostrensis modestiam nobis insinuat, omnemque à cunctis dignitatibus, animi alienationem: *Ille cordatus est, qui cum primæ sedis honorem jure mereatur, adeò illum non affectat, ut ultrò quoque alii deferat, quare magnum præclarumque donum est, animus modestus quaque sortè contentus.*

4. Ecce mirabiles superborum & arrogantium metamorphoses, ecce incredibiles scenæ mutationes, quæ in hoc sæculo quotidie videntur, qui enim in primo loco consistebat, cum rubore deponitur & contemnitur in ultimo: *Vidi impium superexaltatum, & elevatum sicut cedros Libani, & ecce non erat*; in alio quoque psalmi loco dicitur: *Dejecisti eos, dum allevarentur.* Quantò enim amplius in altum ascenditur, tantò est vicinius præcipitium: mundi honor, & gloria fumo comparatur; de superbis namque David ait: *Deficientes quemadmodum* Ps. 36. 35. Ps. 72. 18. Ps. 36. 20.

dum fumus deficient; fumi autem proprium est, quod quanto amplius extollitur, tanto plus rarefiat, deficiat & evanescat. Unde S. Gregorius ait: *Fumus ascendendo deficit, & sese dilatando evanescit; sic videlicet fit, cum peccatoris vitam præsens felicitas comitatur, quia unde ostenditur, ut alius sit, inde agitur, ut non sit.* Lib. 1. regis Epist.

5. *Cum rubore novissimum locum tenere*, idem est, quod in honoribus contemni: *Gloriam sapientes possidebant*, inquit in Proverbiis Sapiens, *stultorum exaltatio ignominia*; Regius Vates, qui quænam sit dignitatum humanarum conditio, quovis alio perfectius intellexit, ita infit: *In circuitu impii ambulant, secundum altitudinem tuam multiplicasti filios hominum.* Pagninus legit: *Cum exaltati fuerint, vilitas est filiis hominum*, dum enim indigni coram omnibus extolluntur, imperfectiones & vitia illorum magis apparent, cum proprio eorum ludibrio & vilipendio. De horum numero erat ille à sancto Bernardo adductus: *Eo deformior, quod illustrior; nunquid potest civitatis supra montem positæ desolatio occultari, aut latere fumus lucernæ exstinctæ super candelabrum?* Ingeniosa profecto est illa ambitiosorum similitudo, qua illi, qui sine meritis ad honores fuere evecti, è quibus postea, rota fortunæ inversa dejiciuntur, currui Ezechielis comparantur, qui quatuor diversas facies referebat. Prima est leonis, siquidem superbus tanquam leo, terribilem se omnibus facit, & continua febri illa inardescit, de qua S. Ambrosius ait: *Febris nostra ambitio est*, secunda facies est aquilæ, quia ad instar aquilæ, eo usque extollitur, ut, qui hactenus amici ejus & noti fuerunt, ab oculis ipsius dispareant, dum illos agnoscere erubescit, quia ab ea dignitate decidens ad pristinum esse hominis revertitur: quarta denique est bovis, quia tunc vel maxime insciti am suam manifestam esse facit; unde ab unoquoque contemnitur. Quisquis honoribus dignus est, nec tamen illos prætendit, sed per obedientiam ad eorum possessionem evehitur, in omni statu sive privato, sive publico, in honore & reverentia semper ab omnibus habetur, cujus contrarium indignis accidit, de quibus Salvianus dicit: *Quid est aliud principatus sine meritorum sublimitate, nisi honoris titulus sine homine, aut quid dignitas indigno, nisi ornamentum luto?*

Prov. 3. 35. Ps. 11. 9. Lib. 2 de consid. c. 7. Ezec. 1. 6. Lib. 4. de provid.

6. Didacus Stella per illos, qui primas sedes occupant, absque eo, quod ad illas vocati fuerint, aut invitati, tales intelligit, qui in dignitates semetipsos per vim intrudunt, contra quos valet illud Apostoli axioma, quod, utpote clarum, nullo glossemate indiget, nimirum: *Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur à Deo, tanquam Aron.* Evidens enim indignitatis alicujus signum est, si qui nullum superioritatibus & prælaturis congruum meritum habet, easdem nihilominus ambiat, procuret & mediis illicitis quærat. Ac proinde S. Bernardus cum Eugenio Papa de iis subjectis deliberans, quæ ab Ecclesiasticis dignitatibus excludi merentur, hæc ei monita suggerit: *Sane huic negotio non se ingerat rogans; consilio non prece agendum est, alius pro alio, alios forte & pro se rogat, pro quo rogaris, fit suspectus, qui ipse rogat pro se, jam judicatus est, nec interest, an per se an per alium quis rogat.* Sufficit igitur de aliquo scire, quod sit ambitiosus, quodquod vel per se vel per alium honores & dignitates consectetur; hoc, inquam, sufficit, ut quis sine temeritate aliquem honoribus indignum esse judicare possit. Arrogans nimis præsumptio est, si quis credat, se adeo validos habere humeros, ut Episcopatus alicujus onus rite sustinere possit, de quo Concilium Tridentinum attestatur, quod sit *angelicis humeris formidandum*, quodque S. Augustinus appellat *periculosissimum ministerium*, S. Paulinus *sacram molem.* Ad hosce feriendos calamum suum acuit S. Bernardus, inquiens: *Miror audaciam plurimorum, quos videmus de suis vineis non colligere nisi spinas & tribulos, vineis tamen dominicis etiam se ingerere non vereri*, quos proinde latronum titulo mactat, siquidem Christus ait: *Qui non intrat per ostium, sed ascendit aliunde, ille fur est & latro: Fures sunt & latrones, non custodes neque cultores.* Contra hos Deus ipse, per os Oseæ, expresse protestatur, dicens: *Ipsi regnaverunt, & non ex me.* Ubi S. Gregorius ait: *Ex se autem, & non ex arbitrio summi rectoris regnant, qui nullis fulti virtutibus, nequaquam divinitus vocati, sed sua cupiditate accensi, culmen regiminis rapiunt potius quam assequuntur, quos tamen internus judex & provehit & non agnoscit, quia quos permittendo tolerat, per judicium reprobationis ignorat.*

Heb. 5. 4. Lib. 4. de consid. Ose. 8. 4. 1. part c. 8. Sess. 6. c. 1 de reform. Epist. 164. Epist. 6 Serm. 28. in Cant.

Versus 10.

Sed cum vocatus fueris, vade, recumbe in novissimo loco, ut cum venerit, qui te invitavit, dicat tibi: amice ascende superius, tunc erit tibi gloria coram simul discumbentibus.

Sed cum vocatus fueris, vade, recumbe in novissimo loco.

1. Salmeron Christum his verbis semetipsum ad vivum delineasse existimat, utpote qui in mysticis hisce nuptiis ultimum semper locum obtinuit; *quia natus in præsepi, per incarnationem exinanitur, in vita non habuit, ubi caput suum reclinaret, & inter Apostolos erat tanquam minister, unde dictum est illi, Amice, in quo mihi bene complacui, ascende superius, nempe resurgendo à morte, & ascendendo in cœlum, & sedendo à dextris virtutis Dei, hoc est, occupando primum locum convivii, de quo Apostolus: Propter quod & Deus exaltavit illum, & donavit illi nomen &c. Ex tunc fuit illi magna gloria coram simul discumbentibus &c.* Loc. cit. Phil. 2. 9.

2. Hugo Cardinalis hæc verba de nostri ipsiusmet contemptu exponit; *te minorem omnibus reputando, hoc non faciunt, qui in Ecclesia appetunt dignitates prælationum, aut in claustro se reputant sanctiores, aut in scholis sapientiores, volendo audiri & nunquam audire.*

3. Salmeron hic quærit, quidnam aliquis in casu, quo ultimus locus occupatus fuerit, facere debeat, an certare cum illo debeat, ut ipsum ex infimo loco repellat? respondetque negative: *Quia, ut ait Basilius, non minus ordinem & pacem perturbat & ambitiosum est, certare pro ultimo loco atque pro primo.* Quod si autem ulterius quæsieris, quomodo igitur præceptum Christi impleri possit, respondetur, *potes corde sedere, te viliorem & inferiorem cæteris æstimando.* Citatque dogma authoris imperfecti, scribentis: *Quod jubet nobis in ultimo loco Dominus recumbere, non solum sic jubet, ut corpore in novissimo jaceamus, sed etiam animo, ut novissimos nos esse omnium judicemus; nam sine causa loco se humiliat, qui corde se præfert, unde non vituperat eos, qui primo loco recumbunt, sed eos, qui amant primos discubitus, ad voluntatem vituperationem referens, non ad factam:* qui enim in primo loco & in prima sede confident, se ea indignos esse existimare debent; multi in sublimi sedent, qui, si in arbitrio illorum staret, pedibus aliorum, scabelli loco servirent. S. Carolus sæpius se privatum sacerdotem esse malle protestatus fuit, ut majori cum sollicitudine pro lucro & servitio animarum in pagis, vicis & locis alpestribus laborare posset, multi econtra in loco infimo sedent, qui tamen in corde suo magnam prima loca occupandi ambitionem fovent. Sanctus Antonius de Padua ait: *Magna superbia, in nuptiis, id est, Jesu Christi Ecclesia, in primo loco, id est, dignitatis excellentia velle discumbere.* Hom. 43.

4. Salmero per hasce nuptias in alio sensu, eucharisticas intelligit, pro quibus hoc nobis suggerit documentum: *Caveamus nobis à primo loco, aut cæteris nos certiores existimare, vel quod frequentius, vel cum majori sensibili devotione communicamus, sed per omnia indignos nos tanto cibo habeamus, & ex corde dicamus: Domine non sum dignus, ut intres &c. qui enim hoc sentit, dicit, dignus est fructu tanti cibi, quia Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam; & huic dicetur: amice ascende superius.* Jac. 4. 6.

5. S. Bernardus ait: *Novissimus locus mors est*, ac proinde si hujus cælestis panis substantia frui, agnique nuptiis, cum animarum nostrarum fructu, accumbere volumus, mortem meditemur. Subcineritius Eliæ panis hujus Sacramenti symbolum fuit; de hoc autem Hugo Cardinalis ait: *Panis subcineritius est memoria mortis, quæ multum reficit animam;* Salvator noster institutionem sanctissimi Sacramenti, per triginta trium annorum spatium, usque ad noctem, quæ mortem ejus præcessit, distulit: *Qui pridie quam pateretur, accepit panem &c.* Ut illis, qui eo cibandi essent, tanto vivacius, non modo memoriam passionis suæ, sed simul etiam vitæ nostræ Sen. tom. 4. Serm. 16. 1. Reg. 19. 6. Ibid.

ſtræ finem imprimeret, cum inſtitutum ſit, velut unicum itineris ad cœli patriam inſtituendi viaticum; ac proinde magnum utique convivium hoc fructum conferet, ſi, qui ad illud accedunt, ſe noviſſime, & poſtremo ad illud accedere ſibi perſuadeant.

Loco. cit. Serm. 17. 6. Idem quoque S. Bernardinus ait: *Locus noviſſimus eſt paradiſus*, quiſquis igitur in ſe omnem faſtum & pompam mundanam reprimere, omnemque cujuſvis dignitatis ambitionem deponere voluerit, in paradiſi gloria cælorumque regno ſe ponendum contempletur.

Pſ. 72. 6. 7. At vero ſi per noviſſimum locum, prout in hujus ſancti ſententia diximus, mors intelligatur, hæc pariter unicum eſt medium, ad depellendam à nobis omnem mundanorum honorum vanitatem: *Quia non eſt reſpectus morti eorum, ideo tenuit eos ſuperbia,*

Ut cum venerit, qui te invitavit, dicat tibi; amice aſcende ſuperius.

8. Hugo Cardinalis hiſce verbis hanc adhibet paraphraſin: *Ut cum venerit in morte vel ad judicium, vel quotidie per inſpirationem, qui te invitavit, dicat tibi: amice qui amaris & amas ſemper, aſcende ſuperius, in præſenti ad majus meritum, in futuro ad majus præmium,* quoadusque enim in hoc mundo vivimus, ad majores meriti gradus aſcendere conari debemus: *Ibunt de virtute in virtutem, videbitur Deus Deorum in Sion.* S. Bernardus, ut noſtram confundat hac in re pigritiam, hominum mundialium nobis propoſuit inſatiabilitatem, in explendis ſuis cupiditatibus & appetitibus, ſive honores ſpectes, ſive facultates aut voluptates: *Non ne ipſorum inſatiabilia deſideria arguunt nos negligentiæ & tepiditatis; pudeat certe ſpiritualium nos bonorum minus cupidos inveniri;* exiſtimo profecto, quod ſi in cælites cadere triſtitia poſſet, illam non aliunde orituram, quam quia hic in terris majora ſibi merita non compararint, ut ad eminentiorem aſcendere poſſent gradum beatitudinis.

Ezech. 21. 8. Epiſt. 141.

Prov. 25. 6. 9. Lucas Burgenſis locum illum adducit Sapientis: *Ne glorioſus appareas coram Rege, & in loco magnatorum ne ſteteris, melius eſt enim, ut dicatur tibi, aſcende huc quam ut humilieris coram Principe;* qui idem author paulo poſt valde conſiderabilem ſubjungit ſententiam, dicens; *Vera eſt gloria, quæ datur, non quæ ambitur.* S. Antonius Paduanus ly *amice* ſe reflectens, ait; *Ex humilitate amicum te agnoſcit qui ex præſumptione te poſtpoſuit;* ſed quid mirum, ſiquidem ut Didacus Stella ponderat; *Depoſuit potentes de ſede, & exaltavit humiles; eos, qui ſponte ſua mundi honores & gradus contemnunt, extollit Deus, deprimens ambitioſos.*

Loco cit. Luc. 1. 52.

10. Ecce igitur tibi modum, quo exaltari & magnificari poſſis, ſi nimirum tibi vileſcas, atque ad infimum uſque tuiipſius conceptum te contemnas; unde Iſidorus Peluſiota ait: *Qui virtutes ſuas magnas reddere cupit, ne eas magnas eſſe exiſtimet, & tunc magnæ erunt.* Moyſes Ægypti totius regnum repudiavit, ſeque digniorem eſſe cenſuit, qui ligonem tractaret, aut aratrum duceret, quam ſceptrum; qui ſervili cingeretur veſte, quam regio amiciretur paludamento: ſed quid Deus noſter fecit? Non ſolum eundem ad ſublimiſſimam dignitatem, qualis erat data ipſi in totum populum ſuum poteſtas & imperium evexit, ſed etiam ſuum in terris locum tenentem, imo deum Pharaonis eſſe voluit: *Conſtitui te deum Pharaonis.* Ubi S. Ambroſius ait: *Fugiendo potentiam potentior factus eſt, factus eſt enim in deum Regi Pharaoni*; quos Moyſes non adhibuit conatus, ne ad munus illud promoveretur, balbutientem ſe & ineptum ad omnia proteſtando; ex qua reluctantia Origenes hoc elicit documentum: *Bonum eſt non proſilire ad eas, quæ à Deo ſunt, dignitates & principatus, & miniſteria Eccleſiæ, ſed imitari Moyſen, & dicere cum eo: Provide alium quem mittas; neque enim ad principatum Eccleſiæ venit, qui ſalvari vult.* Sceptrum imperii, quod Dominus Moyſi in manus dedit, virga illa prodigioſa fuit; at vero quare eandem in ſerpentem mutari fecit, hoc enim animal ſuper terram ſerpendo repit; notandum igitur, quod virgam non prius in ſerpentem transformavit, niſi poſtquam eadem in terram projecta fuit, ad inſinuandum, eos recte regere & gubernare, niſi qui in honoribus ad terram ſe proſternere norunt, id eſt, qui ex honoribus, quibus præfulgent, non efferuntur in ſuperbiam, ſed ſe ad inſtar aliorum, homines, & ex communi Adæ maſſa efformatos eſſe agnoſcunt, Deus quoque eidem Moyſi de Joſue dixit, qui ei in gubernatione populi ſucceſſurus erat: *Dabis eis præcepta cunctis videntibus, & partem gloriæ tuæ*, ubi Olealter apte ad propoſitum noſtrum legit: *Dabis ei de dejectione, vel projectione tua*, ac proinde advertendum eſt, quod illa Moyſis in terram humiliatio & projectio idem ſit, quod ejus exaltatio & glorificatio; ſiquidem idem ſignificat: *Gloriæ tuæ, quod dejectionis tuæ*; Moyſes enim in ſolitudine adeo renuit principatum, ut projectus ad illum videri poſſet. Enimvero quanta cum renitentia magnus ille populi Dux Joſue, cui ſpiritus ille communicatus fuit, poſt mortem Moyſis, in illam ſe dignitatem collocari permiſit? Etenim eodem in loco prius dicitur: *Tolle Joſue virum, in quo eſt Spiritus Dei*, ubi Abulenſis ly *Tolle* notans ait: *Tolle ſignificat ductionem quandam non voluntariam, in qua ſignificatur quod Joſue non petierit iſtum principatum, nec appetebat, ſed ſolum ex mandato Dei aſſumpſit.* David de ſua ad regnum aſſumptione diſcurrens, hocce Dominum alloquitur humilitatis & ſubmiſſionis diſcurſu: *Quis ego ſum Domine Deus, & quæ domus mea, quia adjuviſti me huc uſque?* Ecce tibi qualem regno adeo copioſo & opulento, quale Iſrael erat, titulum impoſuerit, nimirum *Hucuſque:* & quidem ex ly *Adduxiſti* patet, ipſum juſſum eſſe aſcendere ſuperius, eo quod in ultimo convivii loco ſe collocarat, quando dicebat: *Quis ſum ego, & quæ domus mea?* Item: *Quem perſequeris*, dicebat Sauli, *canem mortuum?* atque hoc motivo, Dominus nuptiarum commotus, ipſum primum locum conſcendere juſſit; unde Samuel juſſu Dei Sauli dixit: *Quæſivit Dominus ſibi virum juxta cor ſuum.* Ubi S. Gregorius ait: *Quia electi viri ad honoris primatum non ex ambitione veniunt, ſed coacti perducantur, bene dictum eſt, & præcepit ei, ut eſſet Dux. q. d. in honorem prælationis non per ambitionem, ſed coactus aſcendit.*

Num. 27. 18. Num. 27. 18. Ibid. Num. 27. 18. Q. 41. 2. Reg. 7. 18. 1. Reg. 14. 15. 1. Reg. 13. 14.

Tunc erit tibi gloria coram ſimul diſcumbentibus.

11. *Id eſt*, inquit Hugo Cardinalis, *in eadem fide manentibus, vel eandem lectionem audientibus, vel in eadem beatitudine quieſcentibus; qui omnes cum admiratione glorificabunt te, prius humiliatum, dicentes: Mihi autem nimis honorati ſunt amici tui, Deus, nimis confortatus eſt principatus eorum.*

Pſ. 138. 17.

12. Videmus per experientiam ambitioſos & ſuperbos, qui per fas nefaſque dignitates venantur, omnibus abominabiles eſſe, omniumque cenſuræ ſubjacere; econtra vero, qui eas juſte merentur, & tamen fugiunt, & conſequenter invitiad eaſdem promoventur, corda, voluntates, & laudes omnium ſibi comparare, maximeque ab omnibus in ejuſmodi gradibus conſtitutos æſtimari & honorari. Unde Laurentius Juſtinianus exclamat dicens: *O ſancta humilitas, ſola in tuis vilis oculis, tuo te condemnas judicio, quantum Deo amabilis es! quam chara! quam dignitate ſublimis! quam dives meritis! tu omnium te noviſſimam credens, cæteros honorabiliter antecedis; dum deſcendis, aſcendis; dum gloriam fugis, acquiris; dum latere cupis, efficeris manifeſta: ſine tuo detrimento proficis, ſine elatione præes.*

De triumph. Chriſti c. 3.

Verſus 11.

Quia omnis qui ſe exaltat, humiliabitur, & qui ſe humiliat, exaltabitur.

Quia omnis, qui ſe exaltat.

1. Valde conſiderabile eſt ly *Qui ſe exaltat*; non enim dicit: *Omnis qui exaltatur*, ſed *qui ſe exaltat*, indicando ambitioſos, qui in honores ultro ſe ingerunt & intrudunt; vel qui in proſperitatibus evaneſcunt, & ſuperbi evadunt; vel qui alios contemnendo, nimiam de ſeipſis præſumunt. Didacus Stella etiam ad idem verbum ſe reflectit, dicens: *Non dicit: omnis qui exaltatur, ſed omnis qui ſe exaltat; quia multi ſunt exaltati, qui ſunt juſti; ſed ait: Omnis qui ſe exaltat, id eſt, exaltat ſeipſum, ambiendo honores & dignitates; non poteſtas, ſed elatio in crimine eſt.*

Humi-

Humiliabitur.

In cit. 2. *Hoc dicitur secundum divinum judicium*, inquit S. Thomas, *non secundum humanam consuetudinem, secundum quam plures concupiscentes honores, consequuntur, alii vero se humiliantes, inglorii remanent*; hoc eodem casu Carthusianus quoque hæc verba explicat, intelligens illa de confusione æterna: *Humiliabitur humilitate pœnali in futuro, tanto confusibilius atque pœnalius à Christo, omnium judice, quanto se nunc magis extulerit, nisi per veram pœnitentiam seipsum in hac vita humiliaverit*: etenim loca magis eminentia, quotidiana experientia teste, iræ cæli magis subjiciuntur; siquidem divinæ justitiæ fulmina sibi attrahunt; id quod clarum est indicium, quod quo dignitates sunt sublimiores & præcellentiores: tanto eos, qui in ipsis sunt positi, majorem contra se ob multas transgressiones, Dei provocare furorem; utpote in quibus etiam nonnunquam ii, qui perfectissimi & sanctissimi sunt, periclitantur. Unde Tertullianus ait: *Saul bonus præ cæteris, livore postea evertitur; David vir bonus secundum cor Domini, postea cædis & stupri reus est: Salomon omni gratia & sapientia donatus à Domino, ad idololatriam à mulieribus inducitur*; ex quibus præmissis hæc deducitur consequentia, scilicet paucos admodum esse, qui in culmine locisque altis & elevatis positi, non patiantur vertiginem, & cadant; *soli Dei filio servabatur sine delicto permanere*: & tamen notandum est, quod & ipse non quidem ob periculum, quod potuisset incurrere, sed ad nostram instructionem in Regem eligi detractaverit, dumque sibi omnia regna terræ præsentarentur, se illorum Dominum esse, aut dominium habere negavit, imo expresse protestatus est, dicens: *Regnum meum non est de hoc mundo*; ut per hoc nobis innueret, quanto sint imperia & honores subjecti periculo, quamque vicini æternæ salutis jacturæ. Judas à Deo ad sublimem Apostolatus dignitatem vocatus fuit; Saul pariter in Regem violenter quasi est unctus, quia ne exaltaretur, sese abscondit; & tamen inquit S. Basilius. *Si, qui delatam sibi gloriam acceperunt, condemnati sunt; sine controversia, qui ultro sibi non delatam acquirunt, gravissimo ultra quam dici potest, judicio plectentur.*

De præscrip. c. 3.

Joz 18. 36.

Et qui se humiliat, exaltabitur.

3. *Id est*, inquit Carthusianus, *qui veram humilitatem fuerit amplexatus, propriam parvitatem & defectuositatem pausando, se culpando, seque coram Deo dejiciendo & prosternendo, & ejus misericordiam jugiter implorando.*

4. Advertendum quoque est, quod similiter de humili dicatur: *Qui se humiliat*; non vero, *qui humiliatur*; quia virtus humilitatis debet esse voluntaria & interna: si enim humilem esse ab aliis dependeret, quomodo unquam hanc virtutem consequi possemus aliis invitis? Jam enim in nostra non foret potestate: at vero non est ita, omnino enim dependet à nobis, ac proinde cum honor & gloria, ad humilitatis & proprii contemptus proportionem incrementa accipiat, certi & secuti simus, quod quanto magis nos humiliaverimus, tanto quoque magis exaltandi simus: non ita accidit superbo in cujus manu non est honorari vel æstimari, cum honores ab ipso prætensi ab aliena pendeant voluntate, ac proinde difficile illis est, ut fines suos assequi possint; verum enimvero valde in hac materia notandum est sequens utile documentum, nimirum quod nonnunquam sub profunda quadam humilitate tegi possit insignis superbia, tunc scilicet, quando quis ideo se abiicit & contemnit, ut magni ab aliis æstimetur, ac proinde Albertus Magnus ait: *Humilitas est virtus, qua homo verissima sui cognitione sibiipsi vilescit.* S. Bernardus quoque nos docet, quod tunc vere nos humiles simus, quando omnibus virtutibus vere ornati, omnibus nos virtutibus destitutos esse existimamus: *Magna & rara virtus profecto est, ut magna licet operantem, magnum te nescias, & manifestam omnibus, tuam te solum latere sanctitatem; mirabilem te apparere & contemptibilem reputare; hoc ipsis virtutibus mirabilius judico.* S. Hieronymus in Epistola 4. de S. Paula ait: *Quanto plus se dejiciebat, tanto magis à Christo sublevabatur; latebat & non latebat, fugiendo gloriam, gloriam merebatur, quæ virtutem quasi umbra sequitur, & appetitores sui deserens, appetit contemptores.* Mundus, qui cor & oculos suos in dignitates defixos tenet, easque æstimat, omnique conatu venatur, obstupescit & admiratur illos, qui, cum similes dignitates habere possint, easdem nihili æstiment. Salutare proinde est illud D. Chrysostomi monitum: *Si gloriæ amator es, eam fugias & habebis: nihil enim æque solent admirari homines atque eum, qui non sustinens celebrari, omnia ista contemnit.* In sacris pariter & profanis historiis minime celebrantur, qui honores quæsierunt, & oblatos libenter amplexati sunt; bene tamen illi, qui omnia, ne eos acciperent, quæsierunt effugia; hæc repulsa in summam cedit gloriam eorum, qui se ab iis omnino alienos esse probarunt: Aurea proinde est illa S. Bernardi sententia: *Humilitas in honore, honor est ipsius honoris, & dignitas dignitatis, omnis dignitas ipso dignitatis nomine indigna est, si humilia dedignatur.* Idem quoque mellifluus Doctor ad Christum se reflectens, qui, priusquam ad dextram Patris sederet, *descendit primo in inferiores partes terræ*, imo in ipsam inferni abyssum, dicit: *Ego autem credo, eum in hoc ipso, quod descenderit, ascendisse; sic enim oportebat Christum ascendere, ut nos ascendere doceremur; cupidi quidem sumus ascensionis, exaltationem concupiscimus omnes, nobiles enim creaturæ sumus, & magni cujusdam animi, ideoque altitudinem naturali appetimus desiderio;* at vero idem S. Doctor paulo post, modum ascendendi nos docet, qui similis debet esse illi, quo Christus ascendit, qui prius se humiliavit: *Qui alte vadit*, inquit, *cadit potius quam ascendit, quia sola est humilitas quæ exaltat, & per humilitatem ad sublimitatem ascenditur, quia hæc est via, & non alia præter ipsam.*

Hom. 17. ad Rom.

Ser. 34. in Cant.

Serm. de Ascens. 4.

Serm. in Dom 3. Advent Serm 13. in Cant.

DOMINICA XVII.

POST PENTECOSTEN.

Evangelium ex Matth. cap. 22.

Vers. 35: *INterrogavit eum unus ex eis legis Doctor, tentans eum. 36. Magister, quod est mandatum magnum in lege? 37. Ait illi Jesus: Diliges Dominum Deum tuum ex toto anima tua, & in tota mente tua. 38. Hoc est maximum & primum mandatum. 39. Secundum autem simile est huic: Diliges proximum tuum sicut teipsum 40 In his duobus mandatis universa lex pendet & Prophetæ 41. Congregatis autem Pharisæis, interrogavit eos Jesus, dicens: 42. Quid vobis videtur de Christo, cujus filius est? dicunt ei: David. 43. Ait illi: Quomodo David in spiritu vocat eum Dominum. dicens: 44. Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. 45. Si ergo David vocat eum Dominum, quomodo filius ejus est? 46. Et nemo poterat ei respondere verbum, neque ausus fuit quisquam ex illa die eum amplius interrogare.*

Versus 35.

Interrogavit eum unus ex eis legis Doctor, tentans eam.

1. POstquam Saducæi, qui secta quædam hæreticorum erat, animæ immortalitatem & corporum resurrectionem negantes, Salvatorem prius per ludibrium de dubio quodam interrogassent, ipsi vero ex responsione à Domino data, cum magno circumstantium applausu obmutuissent; invidi Pharisæi simul congregati, tentare conati sunt, ut ejus per hoc apud vulgus comparatam dignitatem & fidem diminuere possent, ipsum velut ignorantem convincendo, eo quod sperarent, ipsum ad quæsita eorum respondere non posse, sagacissimum ex toto suorum numero, in hunc finem elegerunt, qui eum subtili quadam interrogatione proposita aggrederetur. Jansenius putat, Pharisæos festivum exhibuisse gaudium, eo quod Saducæi, ipsorum adversarii, à Christo confusi & convicti essent, licet plurimū ipsis displicuerit, fama & existimatio, quam Redemptor noster, exin-

Jans. c. 118.

exinde penes populum sibi conciliarat : *Invidia quadam contra Dominum incitati, convenientes in unum, consultaverunt inter se de quadam quæstione, etiam à se Domino proponenda, ut si fortè ad eam non aptè responderet, minueretur apud populum admiratio prudentiæ ejus, & majorem apud populum ipsi consequerentur honorem & laudem.*

In Dom. 18. Trin. 2. Scriptura ipsorum multos numero congregatos fuisse refert ; Carthusianus quoque scribit : *Venerunt multi simul, ut multitudine vincerent, quem ratione non poterant* ; veruntamen ex toto numero unum tantum elegerunt, qui Christum aggrederetur ; quem verò in hoc consilio finem spectarint, S. Anselmus egregiè dirigit ; dum ait : *Dicunt apud se : loquatur unus pro omnibus, & omnes loquamur per unum, ut, siquidem vincit, omnes videamur vicisse, si autem victus fuerit, vel solus videatur confusus.*

3. *Ex immodica invidia accedit tentans*, ait Theophylactus, *quia enim viderant Saducæos confusos, & laudatum Dominum ob sapientiam, accedunt tentantes, si apponat aliquid mandato primo, quasi legem corrigens, ut inveniant contra ipsum ansam*; ac proinde qui benefactori suo grati esse debebant, ipsum pro viribus sunt persecuti ; sciendum est etenim, Christum Pharisæis gratius præstare non potuisse obsequium, quam fastum Saducæorum adversariorum suorum reprimendo, eosque confundendo, ac proinde grati erga ipsum esse debuissent, & tamen ex propria invidia stimulati, magis contra ipsum exasperati fuere, quia Christum laudem & existimationem inde apud populum retulisse viderunt ; est enim invidi proprium, ex præstitis ei beneficiis magis irritari, livoremque adversus alterius honorem & gloriam concipere ; imò ut D Chrysostomus ait, *multo magis aliena gloria offendit invidos, quam proprium damnum*, omnem proinde rumpunt gratitudinis legem ; prout in Saule apparet clarè, qui licèt tot à Davide beneficia acceperat, spiritumque malignum, quo obsessus erat, ab eo depulerat, & tamen suo malo obnoxius manere mallebat ; quam bona & gratias Davidi à Deo collatas, in eo aspicere.

Ho 22. Ioan.

1. Tim. 1. 4. Author imperfecti varias nobis in memoriam revocat, Christo à Pharisæis sæpe malitiose propositas interrogationes, quæ tamen in nostram cesserunt utilitatem; *Iudæi diversis interrogationibus Christum tentantes, sibi quidem acquisiverunt interitum, nobis autem providerunt salutem, nam verba Christi illis profecerunt ad confusionem, nobis autem ad ædificationem.*

5. Jansenius considerat, quantum se Pharisæi ab invidia excæcari permiserint, utpote qui se alias sæpius ab illo confusos fuisse recogitare non poterant ; unde ait : *Hæc tum gloriæ Christi invidia ; tum propriæ gloriæ & ostentationis cupiditas in eos excæcavit, ut non viderent spem eorum vanam esse & impudentem* ; jam enim, ut S. Hieronymus advertit, sæpè à Christo rejecti, & in consiliis suis delusi fuerant; quando tributi denarium ad eum attulerunt, jam quoque paulo ante audierant, qualiter Saducæi in suis ei propositis interrogationibus turpiter convicti & confusi fuissent, ideoque *Debuerunt ex hoc moveri, ne ultra molirentur insidias, sed malevolentia & livor nutrit impudentiam.*

6. Quis non speret futurum esse, ut qui ad verbum divinum & verum justitiæ Solem tam propriè accedebant, illorum essent dissipandæ insciticæ & cæcitatis tenebræ? *Accedite ad eum & illuminamini*; at inter ipsos & divinam hanc lucem, terra se interposuit invidiæ, malignitas scilicet & perversa intentio, qua adversus eum ferebantur ; interrogare, ut sciamus & discamus, opus est laudabile & sanctum : at verò interrogare, ut malignemur, res est diabolica ; quænam obsecro causa est, cur veram sapientiam non addiscamus? *Semper discentes, & nunquam ad scientiam veritatis pervenientes?* nimirum quia cor purum & rectum non habemus, quod ad discendum omnino requiritur: *Cum simplicibus sermocinatio eis.*

Hom. 42.

Ps. 33. 6.

Prov. 3. 32. In Matth.

7. S. Thomas illos excusari potuisse existimavit, eò quod quæstionem hanc non sine maligno proposuerint, sed solum ut doctrinæ Christi veritatem experirentur : unde ait : *Sciendum, quod aliqui tentant in eo, quod non sunt certi* ; nam quod Ecclesiasticus ait : *Qui citò credit, levis est corde ; iste igitur cum multa audisset de Christo, voluit experiri si talis esset, & hæc tentatio non esset mala*, nihilominus Glossa Interlinearis ly *Tentans eum*, per hanc exponit paraphrasin : *Non scire desiderans*, Lyranus pariter ait ; *Tentans, capere scilicet in sermone* ; pro alia verò parte authoritatem citat S. Marci, referentis, Christum illi respondisse: *Non longè es à regno Dei*, Ubi Glossa ait : *Potuit fieri, ut, qui tentans venit dominico responso conversus sit*, & Lyranus ipse scribit : *Dicendum, quod iste in principio venit mala intentione cum aliis, sed postea audita Christi responsione vera, pœnituit & Christi responsionem approbavit, dicens ; Magister in veritate bene dixisti ; & tunc Christus videns ejus pœnitentiam intulit : Non longe es à regno Dei*. Theophylactus pariter ait : *Principio quidem venit tentans, deinde responso Christi emendatior factus*. Pari quoque modo hodie sæpè fit, quod quis prædicationis evangelicæ audiendæ causa sinistra cum intentione Ecclesiam adeat vel ob curiositatem, vel ut vanis se objectis delectet, vel ut prædicatorem derideat, & tamen Deus cor ejus tangat, eumque ad veram cumpunctionem perducat.

Versus 36.

Magister, quod est mandatum magnum in lege.

Magister.

1. Author imperfecti hunc Pharisæum epitheto quodam compellat, per quod ei duplicitas & malignitas satis aperitur ; vocatur enim ab illo *simplicissimus interrogator, & malignissimus insidiator* : finis enim interrogationis ad responsi à Christo dandi censuram tendebat, quod ut à Christo facilius obtineret, adulatione viam sibi sternit ; *Laudat*, inquit Albertus Magnus, *ut decipiat incautum* ; cæterum verò, nullum habebat à Christo aliquid dicendi, sed potius eum decipiendi desiderium. Unde Sanctus Anselmus ait : *Magister vocat, cujus non vult esse discipulus, & non scire desiderans, sed tentans.*

Hom. 41.

In Matth.

Quod est mandatum magnum in lege?

2. Dionysius Carthusianus tempus indicat quo Christo hæc interrogatio facta fuit, nimirum primo die, postquam illi cum olivis & palmis obviam processerunt. Beda in hujus evangelii homilia notat, ex hisce verbis argui posse, quod inter Scribas & Pharisæos non satis convenerit, quod esset primum & præcipuum legis præceptum. Carthusianus super Matthæum perpendit, quod triplicis generis præcepta lege comprehensa fuerint, nimirum *moralia, judicialia & cæremonialia, & in quolibet genere mandatorum istorum erant gradus diversi, seu ordo dignitatis*. S. Hieronymus dicit, hanc interrogationem eò spectasse, ut quodnam præcipuum inter alia præceptum esset, investigarent : *Non de mandatis interrogat*, inquit, *sed quod sit primum mandatum, magnumque, ut, cum omnia, quæ Deus mandavit, magna sint, quidquid ille respondeat, occasionem habeat calumniandi*. Lyranus existimat, quod Scriba hic *credebat, quod statim responderet de mandato primo primæ tabulæ. Non habebis Deos alienos, & tunc habuisset contra eum de præcepto charitatis, quod est majus*. Beda diversitatem refert opinionum, *quibusdam hostias & sacrificia laudantibus, aliis verò majori authoritate, & fidei dilectionis opera præferentibus*, & Salvator ipsemet in S. Marco de hoc præcepto dilectionis expressè declarat, dicens *Majus est omnibus holocaustomatibus & sacrificiis* Hugo Cardinalis per adductam D. Chrysostomi authoritatem, Pharisæum hunc imprudentiæ arguit dicens ; *De magno mandato interrogat, qui nec minimum observat, ille debet interrogare de majori justitia, qui jam minorem complevit.*

In cat.

Marci 12. 34.

Versus 37.

Ait illi Iesus : Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua.

Ait illi Iesus.

1. Hoc loco non importunè quæri potest, cur Salvator ad hanc interrogationem responderit, quam ex malignitate & animi livore propositam esse sciebat, maximè cum in hoc eodem cap. versu 19. cum indignatione aliqua iisdem responsum dederit, dicendo : *Quid me tentatis*

Matt. 22. 18. *tatis hypocritæ?* Jansenius ait: *Interroganti non dedignatus est respondere, tum ob fructum quem providebat, hinc etiam in tentatore Scriba proventurum; tum quòd magisterii ejus professio, non sinebat eum silere, aut responsum declinare, ne, qui magistrum se quotidie in templo exhibebat, videretur ignorare id, quod imprimis Doctorum est cognoscendum.* Non desunt, qui credant, hunc legislatorem bono fine interrogasse, licet ab invidis consodalibus, quorum perversæ intentionis minime conscius erat, sollicitatus fuerit, ipsumque præ cæteris tanquam virum magis simplicem, & solum, tanquam interrogationis instrumentum, selectum ab illis fuisse, ac proinde benignissimum Salvatorem, (qui *sciebat, quid esset in homine,*) ei respondisse ipsiusque desideriis satisfeciisse; observari quoque hoc loco potest, quod, tametsi malo ac perverso animo & intentione accessisset, Christus tamen ejus resipiscentiam ac emendationem prævidens, per hanc responsionem suam, necessarium ad eam auxilium subtrahere noluit; præterquam quod insuper dicere possimus, Christum respondendo, utile dare voluisse documentum iis; qui in hoc alto & sublimi verbi divini ministerio, & in animarum eruditione successuri erant; nimirum ut contemptui & injuriis recipiendis parati essent, nec tamen ob id à prosequendo animarum servitio desisterent. Unde Theophylactus super illa Matthæi verba: *Beati estis, cum maledixerint vos,* inquit: *Ad ipsos Apostolos se convertit, ostendens, quod maximè proprium sit Doctoribus opprobria audire.*

Matt. 5. 11. Ibid.

Diliges.

2. Deus noster solum à nobis amorem requirit, prætereaque nihil; *Præbe fili mi cor tuum mihi;* neque enim petitionem aliquam homini proponere poterat, quæ ad unumquemque magis esset adæquata, aut consummata magis, aut magis facilis, aut lucrosa minus, quam amoris nostri petitionem; si enim eleemosynam petiisset, hanc fortè pauper, suam dicere potuisset excedere facultatem; si popposciisset jejunium, excusassent se operarii; si orationem, excepisset infirmus; si animarum conversionem, idiota dicere potuisset, se necessario ad eam talento carere, sed quis se, quo minus amet, excusare poterit? quidquid rerum Deo donetur, in ipsius positum est potestate & dominio, sola nostra excepta voluntate, cum ipse nobis illius cesserit dominatum, quisquis cor illi donat, omnia tribuit, quid igitur facilius est, quam amare.

3. Verum quamobrem Deus hominem per rigidum præceptum sub damnationis æternæ pœna ad amandum astringere voluit? num fortè in dubium revocare poterat, ne illum non amaret, aut ne cor adeo ingratum haberet ut erga Deum suum, qui ejus & creator & redemptor, & benefactor est, quique ei quoddam æternæ beatitudinis regnum præparavit, omnis expers esset amoris? profectò summa, quæ excogitari potest, hominis confusio est, quod cuivis affectui versus omnes creaturas locum cedat, soli verò Deo creatori suo eundem exhibere negligat; quodque ipsos etiam equos, canes & alia vilia animalia diligamus, Deum verò non amemus. Oleaster perpendens, quod petra in deserto, imperantis Moysis voci obediens, aquas cristallinas limpidasque copiosè profuderit, exclamat, dicens: *Omnia insensata dant Deo suo & creatori, quidquid ab eis postulaverit, etiamsi id sua natura non habeant; solus homo negat Deo suo, quod Deus ab eo petit, nempe amorem & præcordia sua, ferreus & plus quam lapideus es, si dante petra aquas Deo & populo, tu non des Domino Deo tuo cor tuum.* Evangelica veritas est, quod *charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis*, ideoque excusare nos non possumus, dicendo, divinum amorem cordi nostro minime fuisse infusum, ut per illum diligamus Deum; sed quanti hunc divinum nobis infusum amorem æstimavimus? nimirum illum pro mundi amore ab inimico infernali è cordibus nostris eripi permisimus, nam ut Lyranus ait, *cor hominum non potest simul capere Deum & diabolum, sed suscepto diabolo per peccatum, exit Deus; suscepto Deo per charitatem, exit diabolus.*

Num. 20. 11.

Rom. 5. 5.

4. Enimvero quantam præceptum hoc in se facilitatem habeat, Deus ipse in Deuteronomio perspicuis verbis declarat, dum ait: *Mandatum hoc, quod ego præcipio tibi hodie, non supra te est, neque procul positum, nec in cœlo situm, ut possis dicere; quis nostrum valet ad cœlum ascendere, ut deferat illud ad nos? neque trans mare positum, sed juxta te est, in corde tuo.* Quid obsecro, amore facilius aut delectabilius excogitari potest? S. Bernardus ait: *Ubi amor est, labor non est; sed sapor.* Id quod S. Augustinus pulchrè in venatore & piscatore exemplificat, qui propter gustum, quem in capta præda experiuntur, nulla prorsus sentiunt laborum incommoda: *Nullo modo sunt onerosi labores amantium, sed & ipsi delectant, in eo, quod amatur, aut non laboratur, aut & labor amatur; vide, quam pudendum sit, si delectat labor, ut fera capiatur, & non delectet, ut Deus acquiratur?* Divus Chrysostomus excellentiam, qua charitas omnibus aliis virtutibus supereminet, his verbis considerat: *Charitas cum lucro voluptatem ingentem habet, laborem nullum, cùm cedere virtutes conjunctas molestias habeant.*

Deut. 30. 11.

Serm. 85. in Cant. Lib. de bon. viduit. c. 22.

Hom. 32. in 1. ad Cor.

5. S. Joannes, qui divini amoris secretarius fuit, efficacissimum ad Deum amandum nobis suggerit motivum, dum ait; *Nos ergo diligamus Deum, quoniam ipse prior dilexit nos.* Deus eodem infinito & increato amore, qui est Spiritus sanctus, quocum Pater & Filius se invicem amant, eodem inquam, nos vilissimos terræ vermiculos amare dignatur; nam ut S. Thomas ait: *Pater & Filius dicuntur diligentes Spiritu sancto, & se & nos.* Ad hæc Deus prius nos amavit, cum tamen in nobis nihil inveniret nisi defectum, miseriam & malitiam, & quidem in eminentissimo amoris gradu nos dilexit: *Propter nimiam charitatem suam, qua dilexit nos.*

1. Joa. 4. 19.

P. 1. q. 32. a 2.

Eph. 2. 4.

6. *Quid retribuam Domino pro omnibus, quæ retribuit mihi?* Motivum efficax amoris esse solent beneficia, quibus cumulamur, ac proinde mittamus obsecro in bilancem innumera à Deo, naturæ, fortunæ ac gratiæ recepta beneficia, nec non & gloriæ, quæ in altera vita nobis promissa sunt. Ex parte verò altera, nihilum nostrum ponderemus, & certè inveniemus, nihil in facultatibus nostris, gratiarum actionis loco supereſſe quam amorem; hoc solo vices gratas rependere possumus. Imò ut Richardus ait: *Non solum contulit nobis bona sua; sed & pertulit pro nobis mala nostra*, & ideo, ut S. Ambrosius ait, unde pretium illud desumere poterimus ad exsolvendum infinitum debitum, quo Deo obstringimur? *Væ mihi, si non dilexero; reddamus ergo amorem pro debito, charitatem pro munere*; & quidem uno eodem que tempore, quo huic debito satisfacimus, novum nobis lucrum comparamus, ita ut cum Eusebio Emisseno asserere possimus: *Salubri jucundoque commercio & accipientis lucrum & tradentis augmentum est.* Certum porro est, cor nostrum sine amore esse non posse, necessariò enim alicui objecto, suo affigitur amore, ac proinde specialissimum Dei beneficium est, quod ipse nobis, ut nostrum in ipsum amorem dirigamus, præcipere dignatus sit. Scaturiens aquæ fonticulus si deorsum naturaliter decurrere sinatur, stagnabit in locis palustribus, ibi corrumpetur, & præterquam quod aerem inficiet, animalia insuper venenosa producet: At si in aquæductibus & canalibus constringatur & uniatur, non perditur sed tali arte cœlum versus extollitur, amænisque hortorum plantis irrigandis deservit; & ideo S. Augustinus ait: *Aquam amoris tui fluentem in cloacam, converte ad hortum*, etenim si affectum nostrum ad creaturas & ad nos ipsos amandos libere vagari permiserimus, quot transgressionum amor proprius nos reos efficiet? At verò si illum in Deum transferamus, fiet in nobis *fons aquæ salientis in vitam æternam*. Amor noster juxta Dei præceptum ritè ordinatus, inæstimabilis valoris gemma est, per quam, gratiam & gloriam securè acquirimus; hanc gemmam prudens ille negotiator, de quo in Evangelio scribitur: *Simile est regnum cœlorum homini negotiatori, quærenti bonas margaritas*, infinita cum cura inquisivit. S. Augustinus ait: *Hæc est charitas, quæ sola sufficit: Vis scire, quam sollicitè hanc gemmam perquisierit? Dedit omnia sua, & comparavit eam*; pro hoc amore nostro sibi conciliando, quidquid in terra & in cœlo, pulchri & boni habet, imò semetipsum nobis largissimè donavit; cui igitur hanc adeo pretiosam margaritam vendemus, non illi, qui eam ingratus accipit, flocci facit, & quod pro illa prætendat, in facultate sua non invenit, nunquid igitur justum est, ut eam illi Deo extradamus, *in quo sunt omnes thesauri*; at verò quo putas fine Deus hoc cor & amorem nostrum à nobis exposcit? Non alio fine, quam solum in nostrum, non verò in suum lucrum

Ps. 115. 12.

De 4. grad. violent. char. Li. 6. in Luc.

Ho. 4. in Ep.

Ho in Ps 31.

Ioa. 4. 14.

Matt. 13. 45.

Tr. 5. in ep. Ioan.

Præbe

Præbe cor tuum mihi ; ego diligentes me diligo ; mecum sunt divitiæ & gloriæ , ut ditem diligentes , & thesauros eorum repleam . B. Felix Capucinus matronam quandam Romanam, catellum suum mirisblanditiis delinientem, religiosè reprehendit, dicens : ò te felicem, si amorem, quo bestiolam hanc prosequeris , in Deum dirigeres , quantò ampliori lucro , tibi remunerandus foret .

7. Aliud quoque magni ponderis lucrum , Deum amando, nobis comparamus, nimirum immensum & infinitum omnium criminum nostrorum debitum extinguimus , nobisque eodem tempore , eoque brevissimo eminentissimos perfectionis & sanctitatis gradus adscisimus, prout in Magdalena experti fuimus, quæ peccatis onusta , & velut titio infernalis, Pharisæi domum ingressa fuit, *Ecce mulier, quæ erat in civitate peccatrix* . Egressa autem est , ab omnibus peccatis , tam quo ad culpam quam quò ad pœnam , pleniss imè absoluta , atque insuper ad sublimissimam divinæ gratiæ dignitatem ascendit ; idque solum in virtute illius: Serm. 98. *Dilexit multum* . Unde D. Chrysologus ait : *Conspicimus non solum caruisse in peccatis , sed ad totum sanctitatis verticem perveniss e* , quia ut etiam Sanctus Au- De laud. charit. gustinus scribit : *Charitas est mors criminum , vita virtutum*.

8. S. Joannes omni adhibita immensa sua sapientia , ad hujus divinæ dilectionis fervorem nos excitare studens, nobilius adinvenire motivum nequit , quam ut assereret , quod amor ea virtute polleat , ut nos unum idemque cum Deo efficiat, nosque cum Deo quasi identificet : *Deus charitas est , qui manet in charitate , in Deo* 1. Ioan. 4. 16. Serm. 14. de temp. *manet , & Deus in eo* . Et S. Augustinus ait : *Amando Deum , efficiuntur Dei* . S. Franciscus qui filius mercatoris , humilibusque natalibus ortus & idota erat , in hac amoris schola eousque profecit , ut quidam in carne Seraphinus & viva Dei effigies factus fuerit , cui Christus ut sibi similior esset , vulnera sua impressit: Unde S. Bo- Cap 13. vitæ. S. Franc. naventura de illo ait : *Amor in eandem imaginem Christi, transformavit amantem Christum*.

Dominum.

In Matt. 9. Paulus de Palatio ait : *Omnes rationes brevissimè Christus adduxit ; diliges Dominum Deum tuum ; si Dominus est , & se amari jubet , parendum illi est : Si Deus est , omnium bonorum thesaurus est ; si tuus est , ama quod tuum est ; quod esse poterat majus incitamentum quam Deus tuus?* Sigillatim hæc motiva examinemus.

10. Sufficeret dicere, quod cum amare Deum , præceptum sit , ad culpam mortalem nos obligans, id solum Lib. 1. conf. cap. 20. sufficiat , ut ei obediamus. S. Augustinus ait: *Quid minaris , nisi faciam , ingentes miserias ? Parvane est ipsa miseria , si non amem te ?* Authoritas Domini in servum, Principis in subditum , puellæ in suum amasium , illos ad res difficiles & arduas tentandas astringit & calcaria addit; ergone igitur minoris in hominem potentiæ erit authoritas & imperium illius Domini , in cujus fæmore scriptum est : *Rex regum & Dominus Dominantium* , ad hoc ut ipsum ad rem tam utilem , honestam , convenientem , facilem & debitam , sicut est amare Deum , exsti- Lib 2. ep. 20. mulet . S. Hieronymus ad Celantiam scribit : *Quid unquam tam superbum , quid tam ingratum videri potest , quam adversus ejus vivere voluntatem , à quo ipsum vivere acceperis ? quam illius præcepta despicere , qui ideo aliquid imperat , ut causas habeat remunerandi? Neque enim obsequii nostri Deus indiget , sed nos illius indigemus imperio ;* idem quoque huic proposito nostro applicare possumus, ille enim Deus , qui in cœlo empyreo Seraphinos amore ardere facit, nequaquam indiget, ut à vili illo terræ vermiculo , imò luto affectum ejus per præceptum adeo firmiter inculcatum , adeoque rigorosè conditum , non in suam, sed illius utilitatem & delectationem exposcat, & tamen *imperat , ut causas habeat remunerandi ; neque amoris nostri Deus indiget , sed nos illius indigemus amore* . S. Joannes , qui usque ad decrepitam ætatem , majoribus semper auctus fuerat sapientiæ incrementis , excellentioribusque divinorum mysteriorum radiis illustratus , discipulis suis salutare aliquod documentum ab ipso instanter poscentibus , dixit : *Filioli diligite* : hujusque dicti solidam mox subjungit rationem: *Præceptum Domini est* . Omnes etiam in sensatæ creaturæ , per illius potentiæ, quam scholæ obedientialem appellant, instinctum , creatori suo promptissimè obediunt & obsequun- tur; sic enim Deus igni præcepit , ut caloris sui activitatem in fornace Babylonica suspenderet, & protinus obedivit, eidem quoque elemento præcepit , ut contra naturalem indolem suam , supra infames illas civitates deorsum descenderet , & sine mora dilapsus est : Ergone præcipiens, ut ignis amoris sui in corde hominis accendatur, quod alio fine non crevit , quam ut amet, in eodem inveniet resistentiam ?

11. S. Augustinus efficacem quandam rationem assignat, ob quam à nobis ex toto corde , & ex omnibus viribus nostris amari desiderat . *Ut omnes cogitationes tuas & omnem vitam tuam , & omnem intellectum in illum conferas , à quo habes ea , quæ confers* . Quando Deus hunc mundum creavit, totque plantis, herbis, fructibus, animalibus &c. exornavit, hæc omnia in hominis potestatem redegit: *Omnia subjecisti sub pedibus ejus:* At verò Ps. 8 in signum Dominii sui super hominem , eidem , ne ex certo quodam pomo manducaret, præcepit ,eodem modo dicere possumus , quod , quidquid boni aut pulchri in hoc mundo creavit , totum potestati hominis substraverit , ita tamen , ut tanquam Dominus & patronus hominis, loco tributi servitutis , cor , id est , amorem ei ab eo poposcerit .

12. Verum enimvero ad hunc amorem in nobis magis excitandum , stimulus vehementissimus esse debet , considerare , quod suprema illa Altissimi Dei majestas , quam *adorant Dominationes, tremunt potestates* , in objectum amoris se homini offerre non fuerit dedignata, quod enim Monarcha aliquis vilem aliquam ancillam Æthiopissam , nigram & deformem , ad suas invitaret nuptias nunquid favor ille excessivus & sine exemplo futurus esset? Quænam autem hominem inter & Deum est proportio ? Longè minor certè, quam inter Monarcham & dictam ancillam: *Homo putredo , & filius hominis , vermis* : Et tamen Deus homini desponsari unicè desiderat Iob. 25. 6. *Sponsabo te mihi* , quod si à nobis amari solum dignatus Ose 2. 19. fuisset , nunquid idipsum singulare fuisset privilegium , at verò dum nobis , ut eum amamus, præcipit , in quo æstimationis loco nos habeat , evidenter ostendit. Quando unquam lutum istud præsumptionem adeo temerariam concipere potuisset , ut se cum Deo uniret , eidemque intimè adstringeret? S. Bernardus notat, quod Deus Serm. 14. Cant. per hoc præceptum, nobis : *Ausum dedit, & verecundiam depulit , & movit affectum* . Hoc motivo S. Augustinus Lib. 5. conf. c. 29. astrictus fuit , ut Deum interrogaret : *Dic mihi per miserationes tuas Domine Deus meus , quid tibi sum ipse , ut amari te jubeas à me , & nisi factam , irascaris mihi ?* Ad quod aliud nihil responderi potest , nisi quod alibi in meditationibus ejus legitur : *Amor majestati oculos clausit* .

13. Quo fine unusquisque principum gratiam , primaque in curiis ipsorum loca sibi comparare satagit? Nimirum ut beneficiis pinguioribus cumulentur , locupletentur, honorentur, authoritate polleant, & pro natis occasionibus, favores & gratias , pro se vel pro aliis sollicitare & impetrare possit . Ecce igitur tibi utilitatem , quæ in hominem , ex supremæ illius majestatis amore redundat , per hunc enim , ejus tibi concilias gratiam, Dominus omnis boni efficeris , Dominium obtines in creaturas , ad divinum ejus tribunal , familiarem tibi aditum sternis , ut , quidquid vis & desideras , impetrare Li de spir. & anima c. 61 valeas. Bene igitur S. Augustinus monet : *Ama unum bonum , in quo sunt omnia bona , & sufficit ; ibi est , quidquid amatis , quidquid desideratis ;* majores sancti , qui apud Deum potentissimi existunt , semper sunt illi , qui plus eum amant , qui proinde præstare possunt , quidquid volunt .

Deum.

14. Paulus de Palatio ait , *Si Deus est , omnium bonorum thesaurus est* , quod tametsi verum sit , non desunt tamen & alia motiva , ut eum sub hoc titulo diligamus , ac proinde sciendum est , quod in S. Marco , ubi hæc eadem historia refertur , Christus respondisse legatur: *Primum omnium mandatum est , audi Israel Dominus Deus tuus , Deus unus est* , ac demum subjunxisse: *Diliges Dominum Deum tuum , &c.* Quæro igitur quæ sit causa , cur Christus hunc Deuteronomii textum , in quo de unitate Deut 32. 39. Dei fit mentio , memorarit? In alio quoque ejusdem libri loco pariter protestatur , dicens : *Videte, quod ego sim solus , & non sit alius Deus præter me* . Pro responsione notandum , quod , quia gentiles plures adorabant Deos, Marc. 12. 29.

conse-

consequenter affectum & amorem suum inter multos dividere & dispertiri debebant; nos autem unum tantum Deum habemus & agnoscimus, ut totum cor, totumque amorem nostrum ipsi soli dedicemus, absque eo, quod eum in alios dispergamus. Unde Theodoretus ait: *Ex hoc loco docemur, non scindere dilectionem.* Apostolus quoque hanc veritatem Corinthios docuit, dum ait: *Nobis unus Deus pater est, ex quo omnia*; id ipsum diu ante Psalmista præmiserat, inquiens: *Cognoscant, quia nomen tibi Dominus, tu solus altissimus super omnem terram.* q. d. Ubi ab hoc solo Deo omnia quæ habemus bona, & non ab aliis provenire agnoverimus (*pater est, ex quo omnia*) consequenter cum ab ipso solo beneficiis affecti simus, in ipsum solum quoque benevolentia & amor noster tendere debebit.

In c. 6. Deut.

1. Cor. 8. 6.

Ps. 82. 19.

15. *Creavit Deus hominem ad imaginem suam; ad imaginem Dei creavit illum.* Porro quem Deus hac in re finem intenderit, S. Augustinus explicat, dicens: *Ut factorem suum pro imagine cognoscat, & pro similitudine diligat*; quod si saxum aliquod, quod alias ex alpestri quadam rupe pendebat, à celebri quodam sculptore elaboratum, in statuam redigeretur Salvatoris, subque hac figura, adorationis honores reciperet, illud utique si sensum haberet, magnum contestaretur amorem & gratitudinem erga illum artificem, à quo venerabilem adeo speciem & figuram recepisset; quid homo ante sui creationem aliud erat quam lutum; *Memento quæso, quod sicut lutum feceris me.* Cui, ut Ambrosius bene considerat, Deus noster illam creans, eo præcipuè fine divinitatis suæ imaginem impressit, *ut tantò ardentius amaret conditorem, quantò mirabilius se ab eo conditum intelligeret.*

Gen. 1. 27.

Lib. de spir. & anima.

Iob 10. 9.

Li. de anime dign. c. 1.

16. Et quidem amor, quo Deus à nobis diligendus est, minimè debet esse vulgaris & communis, sed vero & vivo Deo optimè proportionatus, de quo Baruch ait: *Hic est Deus noster, non æstimabitur alius ad eum*, unde omnibus rebus creatis præferendus est. S. Franciscus de Sales, de amore divino tractans, varietatem declarat affectuum, paterni, scilicet, fraterni, filialis, conjugalis, amicitiæ & aliorum similium, qui omnes particularibus adaptantur subjectis, ita ut ad alios ordinari non possint, qui enim Dominum suum solo diligeret amore fraterno, suo utique debito non satisfaceret, & qui servum diligeret ut filium, amor ejus utique impertinens esset, amor enim inquit ipse, se habet instar honoris & ideo sicut hi secundum dignitates & gradus differentes diversificantur; ita pariter ab invicem differre debent amores, adeoque amor Dei, Deo conformis esse debet, nec est confundendus cum aliis aliorum affectibus, nec pari loco habendus, quia Deus objectum & bonum est incomparabile & infinitum.

Bar. 3. 36.

Li. 4. p. 2 c. 6.

Tuum.

17. Deus totus noster fieri voluit, ut omnium nostrum amorem sibi tantò magis lucraretur: Idque in incarnatione factum fuit, quando idem Spiritu sancto mediante, qui nihil est aliud quam amor & charitas, naturæ nostræ humanæ hypostaticè unitus fuit: *Incarnatus est ex Spiritu sancto, ex Maria Virgine, & homo factus est.* De conjugibus dicitur: *Duo erunt in carne una*, & de Deo cum humanitate in incarnatione desponsato, sancta mater Ecclesia canit; *Uti sponsus de thalamo suo, egressus honestissima Virginis matris clausula.*

Gen. 2. 24.

Ser ni. 2. de Annuc.

18. Guerricus Abbas ait: *Quid sic hominem excitare potest ad amorem Dei, quam præveniens hominem amor Dei, tamque vehemens ad hominem, ut homo propter hominem voluerit fieri? Quid autem ita nutrit amorem proximi, quam similitudo & natura proximi in humanitate Dei.*

19. S. Thomas in hymno de sanctissimo Christi corpore pulchra hæc verba ad propositum nostrum habet: *Se nascens dedit socium, convescens in edulium, se moriens in pretium, se regnans dat in præmium*; ad hoc, ut unum idemque nobiscum fieret, amor eum induxit, ut semetipsum in cibum & nutrimentum nostrum daret: *Qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem, in me manet & ego in eo*, ac proinde S. Joannes de Christo sanctissimum Sacramentum instituturo, dixit: *In finem dilexit*; Sic quoque *communio* à ly *unio* derivatur, quasi communis unio. Et S. Cyrillus ait: *Intelligere licet, quod Christus in nobis sit, non solum per modum dilectionis, verum etiam per communionem naturæ*; quis autem Deum illum non amabit, qui ex abundantia amoris, panis, caro & sanguis factus est, ut à vili terræ vermiculo devoraretur, quod tenerrimè illum amarit? Ut S. Augustinus ait: *Ama amorem illum, qui amore tui, descendit in substantiam panis, & ibi amorem suum amori tuo copulavit; humiliando se, sublimando te, conjungendo lumen suæ æternitatis limo tuæ mortalitatis,*

Ioa. 6. 55.

Io. 15. 5.

In c. 15. Ioa.

Lib. de catechum. rud.

Et toto corde tuo.

20. Lucas Burgensis hæc verba literaliter explicans, dicit: *Non interior tantum hic amoris actus præcipitur, sed & exterior, qui ab interiori proficiscatur; nec actus solum, verum etiam habitus; ut, si quando actu non ames Deum, nihil tamen agas, quod adversetur amori ejus.*

21. Paulus de Palatio hosce amoris gradus, nimirum *ex toto corde, in tota anima, in tota mente* ponderans, illis intelligi posse existimat affectus illorum, qui in variis statibus per viam spiritualem incedunt: *Primus est incipientium, secundus proficientium, tertius perfectorum; nam si è corde tuo nulla exeat mala cogitatio, nec furtum, homicidium, &c. Tunc diligis ex toto corde, totum cor Deo nullam ejus partem vitio concedens; at ubi contendis nihil aliud cogitare, memorari, cupere nisi Deum, tunc diligis ex tota mente; animam Deo non alio plenam habere laborans; sed ubi ascendisti ad perfectionem spiritualem, ubi cor & caro defecerunt in salutare Dei, tunc purus diligit spiritus tunc diligis tota mente, tunc fastidis omnia temporalia, renuit anima in alio consolari quàm in Deo*

22. Cajetanus hæc verba in ordine ad voluntatem nostram exponit, quæ in Deum converti debet: *Corde, hoc est, voluntate, cujus proprius actus elicitus est, diligere*; qualiter autem hæc totalitas intelligi debeat, sequentibus verbis declarat; *Dupliciter potest exponi totaliter, vel positivè, quod omnis vis voluntatis apponatur ad diligendum Deum, & sic non præcipitur exequendum viatori, quia impossibile est, sed implebitur in cœlesti patria; vel negativè, hoc est, sic dilige Deum, ut nihil in tuo corde sit contrarium dilectioni Dei.*

23. S. Bernardus in sermone quodam super Cantica ait; *Toto corde diligimus, si, quod blanditur sensibus, ob amorem Christi rejiciamus*; quantò enim voluntas nostra ad placendum Deo inordinatis appetitibus suis repugnabit, tantò magis summum bonum ex toto corde diligere convincetur. Egregia est illa Richardi consideratio, quod scilicet Deus noster in omnibus hisce creatis rebus, quæ suis nos lenociniis alliciunt, haud secus ac in spectaculo quodam aliqualem sui impressit imaginem & similitudinem, ne nos per illas seduci permittamus, sed semper in ipso totus amor noster defixus maneat: *Columbinus oculus amor est*, inquit, *qui in rebus humano usui concessis, quocunque se vertit, familiarem habet admonitionem amoris, rebus his, pro speculis utens, & in eo, quod cernit, Dei amatoris sibi resultat memoria; aspicit cuncta quæ condidit Deus; & quo condidit fine, & in his non tam admirabilis quam amabilis sibi videtur.*

Serm. 20. in Cant.

P. 1. de grad. cha. c. 3.

24. Glossa ait; *Per verba illa: Ex toto corde, integritas fidei exprimitur*: similiter Interlinearis inquit: *Ex toto corde, id est, intellectus ut nullum in confessione divinitatis relinquat errori locum*; ejusdem quoque opinionis est S. Bonaventura, qui S. Augustinum citans, ait; *Ex toto corde, id est, intellectu sine errore.*

Ser. 4. in hac Dom.

25. Lucas Burgensis illos, qui amare fingunt Deum & sunt hypocritæ, Deum ex toto corde suo nequaquam amare dicit: *Qui diligit Deum non ex corde hypocrita est*; juxta illud Davidis: *Et dilexerunt eum in ore suo, & lingua sua mentiti sunt ei; cor autem eorum non erat rectum cum eo.*

Ps. 77. 36.

26. S. Bonaventura verba hæc de illis exponit, qui dilectioni opera associant, amori correspondentia; sive qui affectum per effectum comprobant; *Toto corde non diligit, qui dilectionem in effectu non ostendit.*

Ser. loc. cit.

27. S. Thomas in summa sua ait: *Deum toto corde amamus, si nihil contra Dei præcepta diligamus*; universa enim lex, quam Deus nobis dedit, huic charitatis basi innititur; *Plenitudo legis est dilectio*; tunc igitur toto corde amamus, quando omnia præcepta adimplemus: *Ut sitis integri, in nullo deficientes, quicumque enim totam legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus*, inquit S. Jacobus.

S. Tho. 22. q. 44. a. 5.

Rom. 13. 10.

Iac. 2. 4.

28. Lu-

28. Lucas Burgenſis ait : *Opponitur cor totum cordi diviſo ſeu diſpertito ; opponitur & cordi remiſſo ac languido, ut opponitur cordi diviſo, corde toto diligendus eſt Deus quia nihil diligendum eſt, niſi vel Deus ipſe, vel id, quod Deo placet.*

29. S. Auguſtinus à S. Thoma citatus, ait: *Deum ex toto corde diligere præciperis ; ut omnes cogitationes tuas in illum conferas.* Albertus Magnus ex authoritate S. Iſidori ita ſcribit: *Ex toto corde diligere, eſt ex tota cogitatione Deum quærere.* S. Bonaventura in diſcurſu ſecundo de S. Magdalena, ad intelligendum, quando ex toto corde Deum diligamus, ſequens, optimum aſſignat indicium, dicens: *Vis ſcire, ſi Deum perfectè diligas, vel aliud plus Deo ames, attende, ſi de Deo plus, quam de aliis rebus cogitas ; quia de illo plus cogitas, quod plus amas ; ubi enim theſaurus tuus, ibi & cor tuum.*

30. Albertus Magnus in ſermone ſuper hoc evangelium ait : *Ex toto corde eſt diligendus, id eſt, ex omni motu & ſenſu noſtro ſcilicet ex omnibus verbis & operibus noſtris, ex omni viſu, auditu, guſtu, odoratu, & tactu*; quonam verò modo Deum etiam per ſenſus amare poſſimus declarat, dum ait : *Ut videlicet verba linguæ noſtræ & opera manuum noſtrarum, & omnes ſenſus noſtros exteriores ad dilectionem Domini convertamus.* S. Auguſtinus de anima Deum verè amante, ita ſcribit : *Anima, quæ Deum amat, nihil aliud poteſt cogitare, nihil aliud velle, nihil aliud loqui, niſi ſolum Deum.*

31. Hugo Cardinalis, duce S. Chryſoſtomo, interrogat: *Quid eſt, diligere Deum in toto corde? Ut cor tuum ad nullius rei dilectionem magis ſit inclinatum, quam Dei ; nec delecteris in ſpecie mundi amplius quam in Deo, non in honoribus, non in auro, non in amicis, ſed præ his omnibus, Deum ames* : qui diſcurſus eſt Authoris Imperfecti, qui illud ultra id, quod Hugo dicit exemplificat quo ad affectum, ad poſſeſſiones, vineas, veſtes, agros, filios, parentes, ac demum concludit : *Hæc omnia exiſtimes tibi eſſe in Deo, ut præ his omnibus Deum ames ; ſi autem in aliquo horum amor cordis tui fuerit occupatus, jam ex toto corde non amas Deum.* Non prohibemur amare filios, conjuges, amicos, ſed hos Deo præferre nobis interdicitur. S. Auguſtinus in ſermone, qui intitulatur de amore Dei & ſæculi, verba illa Chriſti : *Qui amat patrem ſuum aut matrem ſuam ſuper me, nos eſt me dignus*, conſiderans, pro noſtra intelligentia ſubjungit: *Amorem parentum, uxoris, filiorum non abſtulit, ſed ordinavit ; non dixit : Qui amat, ſed : qui amat ſuper me ; hoc eſt, quod Eccleſia loquitur : Ordinavit in me charitatem ; ama patrem, ſed noli ſupra Dominum, ama genitorem, ſed noli ſupra creatorem.*

32. Sara Iſaacum in ſocietate Iſmaelis videns, nunquam indignata fuit ; niſi quando hunc illum ad ludum parum decentem & inhoneſtum exſtimulare vidit ; ita quoque charitas, qua Deum proſequimur, non odit affectum ; quem erga alios gerimus, niſi quando hic divinæ legi & debito, quo ei obſtringimur, contrariatus ; omnis enim amor, à Dei amore dependere debet. Victor Antiochenus proinde inquit : *Homo tanto Dei amore flagare debet, ut nihil prorſus in ullam animæ facultatem irrepere ſinat, quod ſuam erga Deum dilectionem excludat, aut diminuat, aut alio transferat ; ſed in omnibus illi ſoli magis magiſque aſſiduè placere ſatagat, nec alteri perſonæ aut rei creatæ? Niſi propter Deum.* S. Franciſcus de Sales S. Michaelis adducit exemplum, qui dum videret Luciferum omnes ad ſe angelos, qui in divino amore perſtiterant, attrahere conantem, erecto vexillo, cui inſcriptum erat : *Quis ut Deus :* nequam hunc ſpiritum, cum omnibus aliis apoſtatis, Deo ſe adæquare præſumentibus, proſtravit; eodem modo quando in conflictu deſideriorum & affectuum noſtrorum, erga haſce res terrenas videmus, quod hi voluntatem & cor noſtrum primo loco occupare, & cum Deo competere, illumque amorem, qui ſoli Deo debetur, prætendere præſumant, eoſdem per generoſam repulſam ſupprimere, atque à nobis abigere debemus, dicendo: *Quis ut Deus ?* Quis adeo præſumptuoſus erit, ut Deo præferri, & voluptates, divitias, honores, aliaſque mundi conſolationes plus, quam divinæ legis obſervantiam, æſtimari & amari contendat.

Li. 1. de doct. Chr. c. 22.
In Matth.
Serm. 72.
In manc. c. 10.
Serm. de vit. 40.
Matt. 10. 37.
Cant. 2. 4.
In c. 16. Marc. v. 132.
Li 4. de am. Dei p. 2. c. 6.

Et in tota anima tua.

33. Cajetanus verba illa de vita noſtra ſenſitiva & vegetativa, hoc eſt de vita animali interpretatur, ſimulque declarat, quomodo etiam hanc ad hujus præcepti adimpletionem ordinare poſſimus ; ait enim: *Diligere autem in anima, hoc eſt, in animali vita, eſt, opera omnia, ad animalem vitam ſpectantia, dilectioni Dei ſubjicere, ad dilectionem Dei ordinare, in omnibus hujuſmodi operibus, dilectioni Dei obſequi ; non ſufficit enim, ut voluntate diligamus Deum, oportet in ſenſualibus delectationibus nihil admittere contrarium dilectioni Dei.* Sanctus Auguſtinus dicit : *In tota anima, ut omnem vitam tuam in illum conferas.* Origenes ait: *Ex tota anima tua, id eſt, ut parati ſint eam ponere pro pietate Dei.* Gloſſa inquit : *In tota anima, quia perfecta obedientia exigitur.* Interlinearis pariter ſcribit : *Id eſt voluntate, ut nihil ei contrarium velis.* S. Bonaventura dicit : *Ex tota anima, id eſt, voluntate ſine contradictione.* Albertus Magnut inquit : *Ex tota anima, id eſt, ex omni affectione deſiderare.*

Trat. 22. In Matth.
Serm. 4.
In Matth.

34. Author Imperfecti ait : *Quid eſt, in tota anima Diligere Deum? id eſt, certiſſimum animum habere in veritate, & firmum eſſe in fide.*

Hom. 42.

Et in tota mente tua.

35. Dionyſius Carthuſianus ad hoc præceptum ſe reflectens, illud duobus modis ponderari poſſe dicit : 1. *Quantum ad actum, ita ut cor, mens, anima & virtus hominis ſemper actualiter ferantur in Deum, & hæc eſt perfectio patriæ*, ad quam, quouſque viatores ſumus, pervenire non poſſumus; alter modus nobis poſſibilis eſt hic : *Quantum ad habitum & actum proportionatum, videlicet ut homo nihil operetur, contrarium charitati ; & hæc eſt perfectio viæ, cadens ſub præcepto omnibus debita.* Demum vero progreditur ad declarandum varias formas, quibuſcum hoc præceptum nobis imponitur : *Jubemur itaque Deum ex toto corde diligere, ut tota affectio noſtra ordinetur ad Deum, tota inſuper mente, quatenus intellectus Deo in omnibus ſubjiciatur ; tota anima, ut appetitus ſenſitivus & vires ſenſitivæ ſecundum Deum dirigantur, totaque virtute, ut omnis actus noſter exterior ſecundum præcepta Dei reguletur.*

In Matt.

36. S. Thomas inter cor & mentem diſtinguit, dicens : *Differentia eſt inter mentem, & cor ; mens enim dicitur, à metiendo, cor ſumitur pro ſimplicitate intellectus : mens vero quo ad prolationem, quia per ſermonem metitur intellectus ſive cogitatio ; unde vult dicere, quod in locutionibus & meditationibus Deum totaliter diligamus.* Origenes ait : *In tota mente, nihil aliud ſcilicet proferentes, niſi quæ Dei ſunt.* Author Imperfecti ait : *Quid eſt ; tota mente diligere Deum? Id eſt, ut omnes ſenſus tui, qui pertinent ad te, Deo vacent, cujus intellectus Deo miniſtrat, & cujus Sapientia circa Deum eſt, cujus cogitatio ea, quæ ſunt, Dei, tractat, cujus memoria, quæ ſunt bona, recordatur.* Sanctus Bonaventura de hoc cœleſti amore ita ſcribit : *Nonne debeo totum & plus quam totum illi, à quo habeo totum, quod ſum, & quod poſſideo?*

In Matth.
Hom. 41.
In ſtimulo div. amoris.

37. Gloſſa ordinaria ait : *In tota mente perſeverantia oſtenditur*, quia hic amor perſeverans eſſe debet.

38. Porro qualis ſit gradus amoris, ad quem obligantur omnes vi præcepti, quod omnes æqualiter ſtringit in omni loco, tempore & ſtatu, S. Franciſcus de Sales declarans, obſervat, quod in verſione noſtra vulgata, quam Concilium Tridentinum canonizavit, præceptum hoc per dilectionis nomen potius quam amoris expreſſum fuerit ; quia tametſi etiam amor ſit dilectio, non tamen eſt ſimplex amor, ſed aſſociatus ab electione prout ex hujus dictionis *dilectio* etymologia claré deducitur ; idque ad docendum nos, præceptum nobis eſſe non quemlibet affectum & amorem, ſed illum, qui inter multos electus eſt, Deoque debetur, quique omnibus aliis rebus anteponi debet ; & hoc forte eſt, quod Albertus Magnus per adductam S. Iſidori authoritatem, dicere voluit, dum ait : *Ex tota mente, id eſt, ex omni ratione cunctis præponere.*

P. 2. l.
In Matth.

Verſus 38.

Hoc eſt maximum & primum mandatum.

1. S. Anſelmus rationem reddit, cur præceptum hoc maximum & primum appelletur : *Primum & maximum dici-*

In Matth.

dicitur, quia ante omnia, debemus illud quasi unicum pietatis fundamentum in intimo corde collocare, sicut enim fundamentum totius ædificii fulcrum est, ita in spirituali animæ fabrica, charitas basis & fundamentum est pietatis nostræ erga Deum religionis.

2. Cajetanus præceptum hoc primum dici sentit, in intentione supremi legislatoris: *Est enim primum in intentione legislatoris, quia hoc præcipuè intendit*, in cunctis enim scripturis utriusque testamenti, in omnibus Prophetarum oraculis, in universis præceptis & consiliis evangelicis, Sapientia increata nullum alium finem sibi propositum habuit, præterquam amorem Dei, & proximi dilectionem: *Finis præcepti est charitas. Magnum*, inquit Cajetanus, *quantitate virtutis in genere* 1. Tim. 1. 5. *mandatorum, utpote excedens reliqua & virtualiter continens reliqua*: Omnia hactenus à Deo data precepta charitatem pro objecto habent, omniaq; virtualiter in præcepto dilectionis includuntur. Paulus de Palatio ait: *Maximum, sine quo reliqua parva, imò sine quo, secundùm Apostolum, ipsa maxima nihil sunt*; conformiter celebri 1. Cor. 13. 1. illi discursui: *Si linguis hominum loquar & Angelorum*; ubi clarè deducitur, quòd si quis egenis omnem suam daret substantiam, suumque corpus super prunas extenderet, ita ut ardeat, charitatem verò non habeat, nullum sibi inde acquisiturus sit meritum. *An non & maxima? At sine maximo mandato, adeo non sunt illa maxima, ut nihil sint; contra verò, quæ minima sunt, cùm maximo mandato maxima redduntur; calix aquæ frigidæ ex dilectione, res maxima est, siquidem ipsum meretur cælum.* Matt. 10 42.

3. Etenim primum, non modò in lege scripta, sed etiam naturali, siquidem natura ipsa nos docet, ut supra omnem rem creatam Deum creatorem nostrum diligamus, à quo recepimus esse & omne bonum, quod possidemus.

4. Apostolus charitati, inter omnes alias virtutes, 1. Cor. 13. 13. primatum attribuit, dicens: *Major autem horum est charitas.* Ennodius ait: *Imperatoris loco dominatur, semel penetralibus cordis infixa dilectio.* Sanctus Augustinus Ennod. l. 2. Lib. 50. quoque Regis alicujus similitudine utitur, qui è throno suo non recedens, imperet, cunctosque regni sui ministros operari faciat: *Quidquid jusserit, per totum imperium emanat, movet solum labia, movetur tota provincia*; eodem modo charitas tanquam Regina præsidet & imperat aliis virtutibus, & hæ ex præcepto illius operantur; imò nulla illarum quidquam boni aut Deo grati operari potest, nisi ab ipsius imperio associata fuerit; ita in dicta epistola veridicus Apostoli calamus attestatur. Memorandum hoc loco est, illud in Levitico Lev. 2. 13. à Deo datum præceptum: *Quidquid obtuleris sacrificii, sale condies. Nunquid*, inquit Deus per Prophetam, Psal. 49. 13. *manducabo carnes taurorum* quid igitur hic latet mysterii quòd ad omnes oblationes sal adhiberi jubeat? *Omnia in figura contingebant*; septuaginta legunt: *Amore condies*; scire enim nos voluit, quòd nulla oblatio nullumque opus, licet aliàs in se bonum sit, in conspectu divino meritorium aut gratum esse poterit, nisi hoc dilectionis condimento fuerit conspersum.

5. Charitas in multis scripturæ locis, auro assimilatur; quia sicut hoc superioris est ordinis, majorisque valoris omnibus aliis metallis, ita ipsa omnes alias excedit virtutes, majorisque æstimanda venit: potest & alia quædam analogia in medium adduci: Nam sicut is, qui aurum habet, omnia habere dicitur, eò quòd per hoc viam sibi sternat ad honores, famam, applausus, per hoc palatia, hortos, status, principatus & quidquid apud homines in pretio est, comparatur. Eodem modo, qui hoc divini amoris auro locuples est, omnium aliorum operum bonorum, eleemosynarum, jejuniorum, solitudinum, orationum, sanctarum peregrinationum merita virtualiter possidet. Angelus in Apocalypsi Episcopo Apoc. 3. 18. cuidam hoc consilium dedit: *Suadeo tibi emere à me aurum ignitum, probatum, ut locuples fias*; ideoque S. Anselmus In medit. pié meditatur, quòd licet nec manus, nec pedes, nec oculos, nec alias corporis partes haberet, quibus in servitio Dei operari posset, solum tamen cor, illi relictum sufficeret. *Aufer Domine à me, si velis, substantiam, manus, pedes, oculos; solum relinque cor; quo te diligam, hoc enim solo tibi placebo.*

6. Sanctus Ambrosius dicit, dictionem *Charitas* inde derivari, *quia illi charius nihil inveniri potest*: inter omnia creata nihil invenitur, cum quo comparari possit, ad usque SS. Triadis thronum ascendit, seque pari lo- Prec. 2. ad Missam.

co cum Spiritu sancto collocat, quia sanctissimus hic Spiritus, charitatis & amoris glorioso titulo appellatur, imo omnibus adæquatur tribus personis divinis: *Deus charitas est*; in ipsius solius potestatem, non vero aliarum virtutum, Deus paradisi gloriam & beatitudinem consignavit, adeo ut, si quis ad portas æternales pulset, qui vivum se in eremis sepelivit, aut qui virginitatis lilium illibatum conservavit, vel qui pro Christianæ religionis defensione assari & torreri se permisit, nisi tamen hoc amoris igne pariter ardeat, repulsam utique turpem patietur: econtra vero, quod si anima aliqua ad fauces usque in dissolutionem suarum sordibus immersa fuerit, Deus autem hanc ei fecerit gratiam, ut vel unicam tantum hujus amoris scintillam concipiat, mox cælum sibi ante faciem patescere videbit. S. Apostolus, qui non tam per revelationem, quam per visionem de rebus cælestibus loquitur, siquidem *raptus usque ad tertium cælum*, dum ejus decorem exaggerat, quibus, obsecro, illud præparatum esse dicit? num forte illis, qui diris flagellis se excarnificarunt? aut vero illis, qui omnes opes suas pauperibus erogarunt? aut denique iis, qui hic in terris vitam duxerunt apostolicam, & animas converterunt? Audite, quibus præparatum esse dicat: *Quæ præ-* 1. Cor. 2. 9. *paravit Deus iis, qui diligunt illum*; quisquis enim hic Deum magis dilexerit, ad sublimiores gloriæ gradus tolletur in altum. Quando in Apoc. dicitur: *Mensus est cæ-* Apoc. 21. 16. *litatem de arundine aurea*, idem est, ac si diceretur, quod juxta mensuram charitatis æterna dabitur beatitudo. p. 1 q. 11 a. 6. *Qui plus habebit de charitate*, inquit S. Thomas, *perfectius Deum videbit & beatior erit*; quo modo implendum esse existimatis dictum illud æternæ & Primæ Veritatis, regnum ejus intra nos esse dicentis? *Regnum Dei in-* Luc. 17. 21. *tra vos est*; certe non alio, nisi quando in corde nostro charitas ardet, tunc enim certum quoddam illius regni pignus possidemus; de hoc amore S. Bernardus ita scri- Ser 85. in Cant. bit: *Is per se sufficit, per se placet, & propter se, ipse meritum, ipse præmium sibi est amor.*

7. Unica duntaxat hujus ignis scintilla ejus valoris & efficaciæ est, ut, si infernum penetrare posset, illum illiço transformaturus esset in paradisum; & hic forte finis petitionis, ab Epulone ad Abraham factæ, ut scilicet ad ejus ardorem refrigerandum, Lazarus unicam tantum illius aquæ guttam adferret, quæ civitatem Dei inundat, q. d. quòd, sicut minimus quidam gratiæ justificantis gradus ad innumeras culpas extinguendas sufficit, ita quoque unica tantum gratiæ & charitatis scintilla ad innumeras pœnas extinguendas sufficiat. Ubi notandum, quòd non frustra digitum petat: *Extremum di-* Luc. 16. 24. *giti*, nimirum ad amorem divinum & Spiritus sancti gratiam alludere voluit, qui digitus est manus Dei: *Dextera Dei tu digitus*: & quidē si gloria beatis in virtute charitatis conceditur, cur non etiam de charitate asserere poterimus, quòd S. Augustinus de gloria scribit, nimirum: *Tanta est dulcedo futuræ gloriæ, quod si una stilla in infernum deflueret, totam damnatorum amaritudinem indulcoraret.*

Versus 39.

Secundum autem simile est huic: Diliges proximum tuum sicut te ipsum.

Secundum autem simile est huic.

1. Secundum hoc præceptum primo simile dicitur, quia amoo in eundem scopum tendunt, qui est amare, vel etiam, quia secundum derivatur à primo. Author im- Hom 42. perfecti ait sensum esse: *Simile est, sicut qui amat Deum, quia imago Dei est homo, sicut in imagine sua Rex honoratur & contemnitur, sic & Deus in homine vel diligitur vel oditur; nemo potest hominem odire, qui Deum amat, nec* Ioan. 4. 20. *potest Deum amare, qui hominem odit*; juxta illud S. Joannis: *Si quis dixerit; quoniam diligo Deum, & fratrem suum oderit, mendax est*; moxque indissolubile hoc argumentum subjungit: *Qui enim non diligit fratrem suum, quem videt, Deum, quem non videt, quomodo potest diligere?* tandem Deum, præceptum dilectionis proximi conjunctim cum præcepto amoris sui sanxisse concludit, dicens: *Et hoc mandatum habemus à Deo, ut, qui diligit Deum, diligat & fratrem suum.* Idem author imperfecti, impossibile esse, ut quis Deum amet, non amando proximum, hac similitudine demonstrat: *Quis enim honorat Regem, & contemnit imaginem ejus, aut quis bono-*

honorat imaginem & contemnit authorem imaginis? Albertus M. super Matthæum ait: *Dicitur simile, quia est de eadem dilectione, una enim & eadem dilectione diligitur Deus, & imago ejus in proximo.* In Matth.

2. Carthusianus ait: *Simile non æquale in dignitate, sed proximè sequens;* veruntamen si attentè sollicitudo Christi consideretur, in imprimenda nobis dilectione nostra invenimus, ipsum præceptum hoc quasi pari cum dilectione sua loco habuisse, nosque pari, qua seipsum, dilectione amasse. Eusebius Emissenus ait: *Maximum quidem circa hominem divini amoris insigne est, quòd inter ipsa mundi principia imaginem & similitudinem Dei servus accepit, sed penè amplius est, quod nunc personam & formam servi Deus assumpsit;* unde nescio, an dicere ausim; amorem, quo Pater æternus nos dilexit, parem vel superiorem fuisse illo, quo proprium prosecutus est filium; nam ut S. Ambrosius ait: *O inæstimabilis dilectio charitatis, ut servum redimeres, filium tradidisti.* Enarr. in ev. domin. hujus. Hom. 6. de pass. In præc pasc.

3. Quæri hoc loco potest, cùm Pharisæus Christum non nisi de primo præcepto interrogarit, dicens: *Magister, quod est mandatum magnum in lege,* quid est, quòd nunc etiam de secundo respondeat? Lucas Burgensis ait: *Plus itaque docet Jesus, quàm fuerat rogatus, de maximo mandato rogatus, addit & à maximo proximum;* neque mirum, est etenim divinæ charitati proprium, in suis erga nos gratiis & favoribus semper abundare, juxta quod profitetur Ecclesia dicens: *Abundantia pietatis tuæ, merita supplicum excedis & vota;* ecce tibi fructum, quem nobis confert noster ad divinam bonitatem accessus & approximatio: *Accedite ad eum & illuminamini; & facies vestræ non confundentur.* Alia nihilominus superest ratio, & principalior quidem, cur præcepto amoris divini immediatè subjungatur illud de amando proximum, ut scilicet discamus, quanta utriusque sit dependentia ad invicem, quòd scilicet alterum nequeat subsistere sine altero, sed necessariò copulentur ad invicem, nulliusque secundum sit roboris sine primo; nemo namque Deum amare potest, nisi eodem pariter amore feratur in proximum, utpote imaginem Dei, idcoque aptissimè S. Augustinus amorem Dei, & proximi indissolubili inter se nexu uniti testatur, inquiens: *Ut non immerito plerumque Scriptura pro utroque unum ponat.* Pſ. 33. 6. Lib. 8. de Tr. cap 7.

4. Imo adeo hæc infallibilis est veritas, scilicet quòd, qui utrumque non amat, neutrum amet, ut unicum nostri in Deum amoris indicium sit, dilectio proximi id quod non obscurè nos docuit Apostolus, inquiens: *Nemini quidquam debeatis, nisi invicem diligatis;* ast ubi, inquies mentio invisibilis primi & principalis præcepti de amando Deum ex toto corde, anima & mente nostra? nequaquam profectò hoc ab altero Apostolus dividendum censuit, dum immediatè subjungit: *Qui enim diligit proximum, legem implevit;* respicit sanctus Paulus insigne illud Christi effatum, dicentis: *In his duobus,* (amoris scilicet Dei & proximi unitim sumptis,) *mandatis universa lex pendet,* nec obstat, quòd solius in proximum dilectionis meminerit: *Quia una & eadem dilectione diligitur Deus, & imago ejus in proximo,* inquit Albertus Magnus: *Ratio quippe diligendi proximum,* juxta Carthusianum, *est Deus; ergo qui proximum diligit, Deum diligit;* in proximis namque imaginem Dei veneremur oportet, hunceque diligamus in persona eorum; unde idem subdit Carthusianus, quòd etiamsi duo sint præcepta, *Unum tamen frequenter ponatur pro utroque, quia nec Deus sine proximo, nec proximus sine Deo diligitur.* Vult igitur Deus, ut in amore aut beneficio, quod proximo exhibemus, nequaquam hujus aut defectus aut demerita respiciamus, iquibus fortè quandoque offensi fuimus, sed eum consideremus ejusque amoris intuitu fratrem diligamus, qui nobis de proximum amando præceptum statuit. Adducit insignem porro hujus similitudinem Chrysostomus: *Quemadmodum enim si nos quempiam dilexerimus, dicere solemus: si hunc diligis, ita & Christus hoc ipsum declarans, dicit: Secundum simile est huic.* Juxta proportionem affectus, quo proximum prosequimur, Deus noster in pondere sanctuarii amorem ponderat, quo erga ipsum afficimur, adeo ut B. Laurentius Justinianus cap. 1. in fasciculo divini amoris scribat: *Stateram quandam spiritualem divini amoris, proximi voluit esse dilectionem.* Quòd si dixeris, Deum præcepisse, ut totum amorem nostrum sibi exhibeamus; dicit enim: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua?* adeòque nihil tibi reliquum esse, quod proximis exhibeas, dum ipse totum amorem sibi vendicat. Respondeo, Deum nobis præcipere, ut ex debito eodem, quod Deo solvimus, etiam proximo, ad ejus computum, quod debemus, pendamus; ita ut eo amore, quem Deo debemus, etiam proximum diligamus, dummodo is ob Dei amorem diligatur. Unde S. Leo inquit: *Dilectio proximi dilectio Dei est qui plenitudinem legis & Prophetarum in hac geminæ charitatis unitate constituit, ut nemo ambigeret Deo se offerre, quod homini contulisset, dicente Salvatore, cùm de alendis juvandisque pauperibus loqueretur. Quòd uni eorum feciſtis, mihi feciſtis;* ideoque in cunctis aliis misericordiæ operibus, Deus ipse in propria persona immediatè se debitorem esse agnoscit: *Hospes eram, & collegiſtis me; infirmus, &c.* Chrysostomus considerat, quòd quando Petrum, num illum amaret, interrogavit, atq; de hoc ipso trina vice rigorosū examen instituit, protinùs subjunxerit: *Sed diligis me, pasce oves meas.* Evidentius enim nostri erga Deum amoris signum edere non possumus, quàm proximorum dilectionem. Moyses quondam duas è monte tabulas digito Dei scriptas, deportavit, in quarum altera insculpta erant præcepta ad cultum & reverentiam Dei spectantia; in altera verò proximum concernentia: at verò strepitum populi, vitulum adorantis inaudiens protinus. *Projecit manu tabulas, & confregit eas ad radicem montis;* circa quod factum quæstio surgit: ex quo enim zelus honoris Dei contemerati eum induxit, ut tabulas illas lapideas frangeret quæ utpote manibus illis exsculptæ, quæ cunctis creatis esse suum dedere, quovis opulento thesauro pretiosiores erant, cur saltem nō reservavit tabulam istam, in qua præcepta, proximum concernentia, descripta erant? nihil mirum est, quòd tabulam illam confregerit, in qua Deus solus adorari & coli præcipiebatur, siquidem actualiter Dei loco, bovem adorabant; at verò, quòd etiam in multas partes alteram comminuerit, quæ ipsum ad hoc necessitas adigebat? *Omnia in figura contingebant;* per hoc enim docemur, quòd, qui amorem in Deum amittit, per necessariam consequentiam simul etiam amitat illum, qui proximo debetur: *Quia,* ut Haymo ait, *in dilectione proximi consistit & dilectio Dei, neque enim Deus sine proximo, nec proximus sine Deo diligi potest.* Sanctus Bernardus hæc duo præcepta, duabus aliis alicujus avis assimilat: avi enim ad volandum unica tantùm ala nequaquam sufficit, sed requiritur utraque: ita quoque *Nullus homo cum una ala poterit volare ad cælum: quare? quia nec sola dilectio Dei sine dilectione proximi, nec sola dilectio proximi sine dilectione Dei valet ad consequendam æternam beatitudinem.* Matt. 22. 40. In Matth. Matt. 25. 40. Matt. 22. 39. Hom. 72. in Matth. Joann. 21. 15. Exod. 32. 19. Serm. 13. de mod. ben. vir. Rom. 13. 8. 8.

Diliges proximum tuum.

5. Carthusianus ait: *Proximum, id est, quemlibet hominem in hoc mundo conversantem.* Lucas Burgensis similiter ait, omnes illos proximos nostros censendos & reputandos esse, qui ex eodem nobiscum luto plasmati fuere: *Quemlibet alium hominem, quantumvis vilem, barbarum aut incognitum tibi, etiam inimicum.* S. Augustinus in epistola quadam pariter ait: *Proximus sanè hoc loco non sanguinis propinquitate, sed rationis societate pensandus est, in qua socii sunt omnes homines; nam si pecuniæ ratio socios facit, quantò magis ratio naturæ, non negotiandi, sed nascendi lege communis.* Epist. 52.

6. Quod si ad hoc præceptum adimplendum nullum aliud haberemus motivum, potentissimum profectò esset, quòd certum esse sciamus, non per illud omnibus aliis præceptis & legibus à cælesti legislatore statutis, plenissimè satisfacere: *Qui enim diligit proximum, legem adimplevit: quæris legem* inquit sanctus Bernardus; *quæris mandatum? hoc est,* inquit, *mandatum, ut diligatis invicem.* Omnes leges naturæ, scriptæ & evangelicæ, quas mundus unquam habuit, præter hunc amorem nihil in substantia præcipiunt: *Si quod est aliud mandatum,* inquit Apostolus, *in hoc verbo instauratur.* S. Augustinus legit: *Recapitulatur.* Sanctus Ambrosius vertit: *consummatur: Diliges proximum tuum, sicut teipsum, dilectio proximi malum non operatur; plenitudo ergo legis est dilectio:* verba hæc trutinæ superponatur, & in explorato pondere invenietur, quòd quisquis hoc præceptum adimplet, sanctè & immaculatè vivat. Filius Dei præceptum istud, suum appellat, non Rom 13. 8. Ser. in psl. 11. Ibid. v. 9. Epist. 29. Rom. 13. 10. Hom 23. ad Roman.

quia

quia alia non sint sua, sed ut per hoc doceat, quòd quoad hoc præceptum specialem à suis sequacibus obedientiam exposcat quôdque hoc nobis præ cunctis aliis commendatum esse cupiat: *Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem.* Quando Apostolos suos per mundum dispersit, ut evangelium annuntiarent, novam gratiæ legem promulgarent, abominabilemque idololatriam disperderent, quo, obsecro, ex signo, discipulos suos, tanquam tales, agnoscendos esse dixit: num fortè ex dono linguarum, prophetiæ, miraculorum, ecstasium, aut verò ex conversione populorum, falsorum numinum demptione, vel exhibita in suppliciis tolerantia? Minimè gentium, sed *in hoc cognoscent omnes, quòd discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem*; multi quoque reprobi miracula fecerunt: *Discedite à me operarii iniquitatis*; sed infallibile veræ sanctitatis signum est, dilectio proximorum; ac proinde D. Chrysostomus ait: *Omissis miraculis dilectionis eos signo notat, quando hæc maximè sanctorum hominum indicium est.* Spiritus sanctus in forma visibili super Christum descendens, columbæ similitudinem sibi assumpsit: *Ideo autem Spiritus sanctus speciem columbæ suscepit*, inquit Author imperfecti, *quoniam præ omnibus animalibus hæc cultrix est veritatis*; pergit idem Author pleniùs demonstrare, quòd omnes quidem aliæ virtutes fictè & simulatè exerceri possint, sed non ista: *Habet Diabolus & mansuetos & humiles, habet castos & eleemosynarios, & jejunos*; ita etiam hic serpens astutus negotia sua dirigit, ut & sui multis virtutibus extrinsecus dotati esse videantur: *Solam autem charitatem sancti Spiritus non potest immundus spiritus imitari.* Sanctus Pachomius olim paganus, in exercitu Constantii militans, ex charitate, quam Christiani erga ipsum exercebant, illos veræ Religionis, veræque legis professores esse agnovit, quia etiam inimicis, amoris & benevolentiæ signa exhibere non omittebant, ideoque ad christianam fidem conversus fuit. Tertullianus refert, gentiles evangelii sequaces, obstupescentes, ad se mutuo dixisse: *Videte, ut invicem se diligant, & ut pro alterutro mori sint parati*; ex hac enim adeo fervenți & mutua dilectione, Deum illis adesse cognoscebant: id sanctus Joannes attestatur, dicens: *Si diligamus invicem, Deus in nobis manet, & charitas ejus in nobis perfecta est.*

Ioa 15. 12.

Ioan. 13. 35.

Luc. 13. 27.

Hom. 21 in Ioan.

Hom. 4.

Apolog. c. 39.

1. Ioan 4. 12.

7. Enim verò quàm anxiè Deus nobis hunc mutuum amorem inserere studuerit, facilè dici potest ex modo, quem in nostra creatione observavit, siquidem plantis & animalibus ipsemet in propria specie individuorum multiplicitatem creavit; homo autem unicus & solus creatus fuit: *Faciamus hominem*, inquit in numero singulari; cur obsecro non omnia naturæ humanæ individua simul creavit, sicut in natura angelica fecerat; cur uni soli homini esse suum dedit, ejusque propagationem tot sæculis diutissimè distulit? nimirum ut solus ille genus humanum in universa terra propagaret. Verùm ulteriùs quærendum restat, cur, qui unicum duntaxat hominem creare volebat, unicam tantùm mulierem ei assignavit, quando ad humanam generationem citiùs propagandam multas creare, eique in conjuges assignare poterat? Dubium hoc jam dudum à S. Petro Damiano motum fuit, hisce verbis: *Cur Deus in principio unum solummodo creaverit hominem?* imo considerandum insuper est, quòd mulierem ex costa viri desumpserit: *Ex quo nimirum tanquam deesset materia figulo, muliebrem quoque sexum voluit propagare*; quæ omnia Deus hominis plasmator facere voluit, ut nobis in hac natura nostra unionem insinuaret & dilectionem, ut videlicet posteri se omnes ab uno patre & una matre descendere agnoscentes, se mutuò tantò ardentiùs amarent: *Ut charitatem hominibus commendaret, & in fraterni amoris unitate connecteret, quatenus propriæ origini congruentes, nequaquam diversi resilirent mente, qui unum probarentur ex corpore.*

Gne. 1. 26.

Opusc 8. de parentelæ grad. c 5.

De bon conjug. c. 1.

8. S. Augustinus ait: *Ex uno Deus voluit omnes homines condere, ut in sua societate non sola similitudine generis, sed etiam cognationis vinculo tenerentur.* Hoc argumento Deus apud Malachiam c. 2. v. 10. usus est adversùs illos, qui proximos suos contemnebant: *Numquid non pater unus omnium nostrum? numquid non Deus unus creavit nos? quare ergo despicit unusquisque nostrum fratrem suum?*

Sicut te ipsum.

9. Qualiter hæc propositio intelligenda sit, S. Thomas his verbis declarat, dum ait: *Non intelligitur quantum teipsum, quia hoc esset contra ordinem charitatis, sed sicut teipsum, vel eo modo quo teipsum, quia non te debes diligere propter te, sed propter Deum, sic etiam proximum. Item in te, quod teipsum diligis, diligis te in eo, in quo vis tibi bonum, & tale bonum, quod sit secundum te, & legem Dei, & hoc est bonum justitiæ: sic etiam & proximo debes optare bonam justitiam, unde debes eum diligere, vel quia justus est, vel quia justus sit.* Huic sententiæ S. Thomæ, conforme est, quod Dionysius Carthusianus super hoc evangelium scribit: *Sicut teipsum*, inquit, *spirituali amore, desiderando ejus salutem, & cooperando ei ad illam*: Cajetanus ad hoc se reflectit, quod in sacris Canticis sponsa, per quam anima justa intelligitur, de cælesti amatore suo dixit, nimirum: *Ordinavit in me charitatem*, quodque Salvator noster ideo non dixerit: *quantum teipsum, quin quadrat ordini naturæ, moris, ac charitatis, ut plus diligam me, quàm proximum; sed dicit, sicut, hoc est, eo modo, quo diligis te.* Quonam verò modo, & quo fine proximus diligendus sit, sequentibus nos verbis docere pergit, dum ait: *Amice amicabiliter; præcipitur enim ut diligas proximum, propter bonum ipsius proximi, & non propter tuam utilitatem, sicut diligis te ipsum, propter te ipsum; diligere enim proximum propter teipsum, non est diligere proximum, sed est diligere teipsum: est enim dilectio concupiscentiæ, non amicitiæ;* & ideò quidquid nobis boni volumus, nostris quoque proximis desiderare & procurare debemus, juxta illud Matth. 7. 12. *Omnia quæcunque vultis ut faciant vobis homines, & vos facite illis: hæc est enim lex & Prophetæ.* Unde & S. Augustinus ait: *Ea est regula dilectionis, ut quia homo vult sibi bona provenire & proximo velit, & quæ sibi accidere mala non vult, & illi nolit.*

In Matth.

Loco citato.

Cant. 2. 4.

Matth. 7. 12.

De vera relig. c. 40.

10. Observandum est autem, Christum hoc dilectionis præceptum, velut novum promulgasse; cùm tamen in lege veteri præceptum fuerit; porro ut Maldonatus refert. Patres Græci ideo Christum hoc præceptum novum appellasse communiter dicunt, quia licet in veteri testamento nobis quoque præceptum fuerit, ut proximum nostrum sicut nos ipsos diligamus in novo tamen ulteriùs præscribitur, ut ipsum plùs quàm nos adamemus, siquidem Christus non modò dicit: *Ut diligatis invicem*, sed insuper modum subjungit: *Sicut dilexi vos*; Christus autem amat nos, licèt inimici ejus simus, tametsi ingrati, innumeris demeritis amore hoc minimè digni simus, etiamsi nulli rei adeo studeamus quàm ut ipsum offendamus, & indignè tractemus; in hoc igitur Christus à nobis imitandus est, ut licèt proximi nostri amorem nostrum non mereantur, licèt malè ab iis habeamur, licèt in nos ingratissimi existant, non tamen ob id à benefaciendo ipsis desistamus: *Si diligitis eos, qui vos diligunt, nonne & Publicani hoc faciunt?* inquit Redemptor noster, *& si salutaveritis fratres vestros tantùm, quid amplius facitis, nonne & ethnici hoc faciunt?*

Joan. 13. 34.

Matth. 5. 46.

Ibid. v. 47.

11. Potest hoc quoque loco perpendi, prædictis verbis alium quendam, proximos amandi modum nobis præscribi; nemo enim bene sibi velle desinit, licèt multis propriis defectibus & vitiis se obnoxium esse videat, ita pariter fratres nostri nobis amandi sunt, licèt vitiosi & defectuosi existant, dirigendo oculum nostrum in eum, qui hoc præcipit, recognoscendo quoque in ipsius Dei imaginem, & consequenter defectibus eorum compatiendo, eosque excusando.

Versus 40.

In duobus mandatis universa lex pendet & Prophetæ.

1. Id est, ut glossa Interlinearis inquit, *ad hoc duo refertur totus Decalogus, & monita Prophetarum ibi finem habent.*

2. Lyranus ad id explicandum, similitudinem adducit materiarum speculativarum, in quibus omnes conclusiones à principio dependent: *De quolibet affirmativo vel negativo, sic in operabilibus dependent omnia ex dilectione Dei principaliter, & consequenter ex dilectione proximi, propter hoc omnia mandata legis & monitiones, non sunt nisi quædam explicationes istorum duorum mandatorum, quia omnia ordinantur ad dilectionem Dei & proximi.*

ximi. Cajetanus hanc propositionem evidentem esse demonstrat, quòd scilicet, quidquid in legibus præscribitur, & in Prophetis legitur, ordinatum sit ad dilectionem Dei & proximi; Dei quidem; *Quia in hoc clauduntur omnia, quæ sunt fidei, spei, religionis & morum; proximi verò, quia & in hoc clauduntur, quæ sunt justitiæ, observantiæ, veritatis, amicitiæ, misericordiæ & similium.* Lucas Burg. verborum illorum: *In his duobus mandatis*, &c. hunc dicit esse sensum: *Eorum omnium, quæ lex & Prophetæ jubent, cavent, ordinant, statuunt, movent, docent, subductis rationibus hæc est summa; diligendum ab homine præ omnibus Deum, & proximum sicut seipsum, hæc est totius legis epitome.*

3. Opportunè quoque circa hæc verba ponderanda est prærogativa quædam, quam nos evangelicæ legis fideles præ Hebræis habemus, quibus ponderosum illud legis Mosaicæ jugum impositum fuit, quod sanctus Act. Ap. 15. v. 10. Petrus meritò appellat *jugum, quod neque nos, neque patres nostri portare potuimus*; quia quæ in ea continebantur præcepta moralia, judicialia & cæremonialia, ad numerum sexcentorum tredecim ascendebant; horum autem omnium substantiam Salvator noster uni tantùm præcepto dilectionis sapientissimè inclusit; quia tametsi dicat: *In his duobus mandatis universa lex pendet*, attamen ambo ad unicum solum restringuntur, teste Apostolo dicente *Qui diligit proximum, legem implevit*. Rom. 13. 8. De Naaman Syro Scriptura refert, quòd, cùm se in Samariam recepisset, ut à lepra curaretur, Eliseo indignatus fuerit, eò quòd ab illo debita cum reverentia non reciperetur, jubereturque Jordanem adire, in eoq; septies se lavare; unde ad suos denuò revertí decreverat, dicens: *Nunquid aquæ magis salutares nobis erant in Damasco?* 4 Reg 5. quem proinde aliqui aulicorum, ei familiariores, accedentes, ita sunt allocuti: *Pater, etsi rem grandem dixisset tibi Propheta, certe facere debueras, quanto magis, quia nunc dixit tibi: Lavare, & mundaberis?* Ibid. v. 13. quibus verbis Naaman permotus, Prophetæ jussibus facilè acquievit, eaque executus sanitatem recepit. Homo à Deo creatus est, ut cælo potiretur, quia verò peccati lepra infectus fuit, pedem ei inferre nequit; quia *nil coinquinatum intrabit in regnum cælorum*; Apoc. 21. 27. quid igitur remedii, ut ab hac lepra curaretur? *Lavare septies in Jordane*; etenim Dei filius in Ecclesia sua Sacramenta instituit, velut instrumenta ad conferendam gratiam, ordinavitque, ut per legis suæ observantiam, æternam consequeremur beatitudinem: *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata*; at verò num tibi hæc observantia difficilis esse videbitur: *Etsi rem grandem dixisset tibi, profectò facere debueras, quantò magis quia nunc dixit tibi: Lavare, & mundaberis?* quòd si Deus ad animam, ab hac peccati lepra mundandam, ad consequendum finem nostrum, ad fruendum Deo in sempiternum, ad evadendam pœnarum infernalium atrocitatem præcepisset, ut tota vita nostra vivos nos sepeliremus in eremis, ut vestiremur cilicio, ut in pane & aqua jejunaremus, profectò facere debueras, quia agitur de securitate æternitatis beatæ; & evadenda pœnarum æternitate, quantò magis, quia nunc *dixit tibi: Lavare, & mundaberis?* quantò æquius & justius est, ut in præcepti alicujus adeo facilis, quale est amoris, adimpletionem condescendas? amesque objectum adeo dignum, à quo toties beneficiis præventus, Deum videlicet, creatorem & redemptorem tuum, qui in hujus dilectionis præmium, nos regni sui participes facere voluit? Sanctus Thomas de Villanova proindè ait: *Attendite fratres charissimi, attendite, & videte qualia præcepta nobis injungit Deus noster; non aspera & difficilia, non gravia & importabilia, non lacerare carnes verberibus, non pedibus nudis super ferreos tribulos ambulare; sed quid? Diliges, inquit, Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & proximum tuum*, nihil sive facilius sive delectabilius dari, aut imaginari sibi quis potest, quàm amare. Unde eruditissimus Idiota de divino amore scribens, ait: *Amor facilis res est, omnibus se exhibet, nulli se negat, capit eum juvenis & senex, vir & mulier, dives & pauper, summus & infimus, liber & servus, sæcularis & religiosus, debilis & fortis, nec est, qui se valeat excusare.* De div. am.

Isa. 10. 27. 4. Inter alias, quæ Propheta Evangelicus de nobis Christianis prædixit prærogativas, una hæc fuit: *In illa die computrescet jugum à facie olei*: oleum autem rotas expeditiùs currere facit, tametsi igitur collum jugo legis gratiæ onustum habeamus, hoc tamen charitatis oleum facilem & expeditum cursum nobis præbet: *Viam mandatorum tuorum cucurri, cùm dilatasti cor meum: Ambulabam in latitudine.* Unde sanctus Gregorius Nyssenus ait: *Induamur vinculis charitatis, tale jugum non detrectemus, suave est, leve est, subeuntis vicem non atterit, sed demulcet.* Jugum hujus legis graviter ponderat, dum homo se ab eo conatur subducere: *Lassati sumus in via iniquitatis, ambulavimus vias difficiles*; at verò prona voluntate nos illi submittimus, ab eo nos recreari experimur: *Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos: tollite jugum meum super vos, jugum meum suave est, & onus meum leve: qui amat, non laborat*, ut communiter dicitur. Quodnam igitur ad exonerandum nos ab onere peccati, facilius hoc amore remedium inveniri poterit? Optimè enim Chrysologus ait: *Teneræ militiæ, delicati conflictus est, amore solo de cunctis criminibus reportare victoriam. Posuisti in loco spatioso pedes meos*, inquit David, ubi sanctus Augustinus refutat eos, qui hanc mandatorum viam dicunt esse difficilem, dum ait; *Certè angusta via est*, quibus autem angusta sit, mox declarat, inquiens: *Laboranti angusta est, imitanti lata est.*

Ps. 118. 32. Ps. 118. 45. Or. 2. de pan amandis. Sap. 5. 7. Matt. 11. 28. Serm. 94. Ps. 30. 9.

Versus 41.

Congregatis autem Pharisæis, interrogavit eos Jesus; dicens.

1. Consideranda hic est ingens Salvatoris benignitas, bonum ex malo elicientis: etenim invidia & malignitate pharisaica, qua ipsum per propositam ei interrogationem apud populum confundere nitebantur, usus est ad dandam illis perfectam divinitatis suæ notitiam, dicens: *Quid vobis videtur de Christo?* quibus verbis, quantum ex parte sua erat, ignorantiæ ipsorum tenebras illuminare voluit: *Sed dilexerunt magis tenebras, quàm lucem*: hæc autem notitia tantò illis opportunior erat, quantò certiùs se eadem septimana ab iis crucifigendum esse sciebat; hic autem inexcusabilis eorum error erat, quòd tunc huic notitiæ indilatè cooperati fuerint, quia *si cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent*: felices profectò futuri, si hoc lumen ultrò admisissent, quia *hæc est vita æterna, ut cognoscant te.*

Joan. 15. 1. 1. Cor. 2. 8. Joan. 17. 3.

Versus 42.

Quid vobis videtur de Christo? cujus filius est? dicunt ei David.

1. Sanctus Thomas hanc interrogationem difficilem pariter & congruam fuisse notat: *Difficillima, quia habetur Isa. 55. Generationem ejus quis enarrabit? Erat & congrua, quia habebant opinionem, quòd esset purus homo, & non credebant ipsum esse Deum*; quòd si ipsum talem credidissent, non utique illum tentassent; hoc enim præcepto Dei relato contrarium fuisset, scilicet: *Non tentabis Dominum Deum tuum.* Albertus Magnus ly *Vobis* considerans, *Vobis*, inquit, *qui scientiam profitemini & religionem*, erant enim Pharisæi apud Judæos, quod apud nos sunt Religiosi reformatè viventes, qui spiritualis vitæ & doctrinæ sacræ magistri existunt. *Labia Sacerdotis custodiunt scientiam & legem requirent ex ore ejus*, & ideo præter bonitatem scientia quoque possidenda est.

In Matth. Deut. 6. 16. In Matth. Malach. 2. 7.

Cujus filius est.

2. *Causa interrogationis fuit*, inquit Albertus Magnus, *quia Christum dicebant venturum, & præsentem filium Dei esse confiteri nolebant*: ad quod probandum, textum illum Joannis 10. v. 33. adducit, ubi dicebant: *Nos de bono opere non lapidamus te, sed tu homo cum sis, facis temetipsum Deum*: Chrysostomus hanc interrogationem hoc tempore valde opportunam fuisse notat: *Nam quoniam ad passionem jam iturus erat, eam prophetiam in medium adducere voluit, quæ apertissimè Dominum ipsum esse prædicat.*

In Matth. Joan. 10. 33. Hem. 71. in Matth.

3. Paulus

3. Paulus de Palatio aliam quandam hujus factæ interrogantionis congruentiam notat, reflectens se ad paulò ante inculcatum dilectionis præceptum, ait enim: *Equidem jure duobus maximis mandatis quæstio hæc adjuncta est, ut intelligamus, Christum esse filium Dei & hominis, ut hoc unicum nos ad Dei & hominis dilectionem ascendat, quis enim non amet Deum propter hominem factum?*

Jans. c. 119. 4. Jansenius hunc discursum, cum Pharisæis habitum, non modò Judæis illius temporis, sed etiam qui his temporibus vivunt, proficuum fuisse notat: *Siquidem & hi suum Christum, quem adhuc venturum exspectant, putant tantum fore purum hominem, nec alia re magis abhorrent à Christianorum fide, quam quod ea prædicet, Christum hominem verè etiam esse Deum, quasi hac ratione multos colamus Deos, contra illud, quod in Scriptura toties dicitur, unum esse Deum.* Verum quidem est, quod Messiam filium Dei appellabant: unde Caiphas summus Sacerdos, Christum interrogans, Mat. 26. 63. ait: *Adjuro te per Deum vivum, ut dicas nobis, si tu es Christus, filius Dei vivi.* Intelligebant quoque ex Ps. 2. 7. Ps. 88. 27. Psalmo secundo, Messiam hoc titulo nominandum esse: *Dominus dixit ad me, filius meus es tu.* Et alibi: Ibid. v. 28. *Ipse invocabit me, pater meus es tu, Deus meus & susceptor salutis meæ. Et ego primogenitum ponam illum, excelsum præ Regibus terræ:* at verò his, aliisque Scripturæ textibus, ut ait Jansenius, *intelligebant fore filium Dei, singulari quadam & eximia præ aliis electione & adoptione divina.*

Dicunt ei, David.

In Matth. 5. S. Thomas considerat, quod cum in Christo divina pariter & humana generatio fuerit, ipsi ad hanc secundam responderint, de qua prædictum erat: *Suscitavit David germen justum.* Et: *Qui factus est ei ex semine David, secundum carnem.* Jer. 23. 5. Rom. 1. 3.

6. Valde congruenter ipsum filium David nominarunt, de quo dicitur: *Memento Domine David, & omnis mansuetudinis ejus:* quia cum jure merito Salvator malitiæ pharisaicæ indignari debuisset, ipsis potius vel maximè benefecit per salutares instructiones, & per notitiam divinitatis suæ, quam illis dare satagebat, licèt ipsi hac ejus bonitate abuterentur. Ps. 131. 1.

Versus 43.

Ait illis: Quomodo ergo David in spiritu vocat eum Dominum: Dicens: Dixit Dominus, &c.

In Matth. 1. S. Thomas super hæc verba scribit, quod in lege Mosaica patrem filio majorem esse manifestum erat, ideoque Christus loquebatur consequenter, dum ait, quod filius proprii patris Dominus esse non possit; *Ergo vel Christus non est filius David, vel in eo est aliquid majus David, cum vocet eum Dominum:* ad objectionem verò, quam facere poterant, quod David id dicens deceptus fuisset, respondet: *In spiritu vocat eum Dominum, id* Euthy. in ev. *est*, ut Dionysius Carthusianus ait, *inspirante & docente Spiritu sancto, vel in spirituali & prophetali intuitu*, idque ut Albertus Magnus ait: *ne putetur humana esse deceptio.* Sanctus Thomas in hoc Psalmi textu tria ponderat: In Matth. *Primò præeminentiam ad Sanctos, (dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis) secundò æqualitatem ad patrem (sede à dextris meis), tertiò dominium super rebelles: Ponam inimicos tuos, scabellum pedum tuorum.* S. Anselmus ait: *Vocat Dominum, quod revera est secundum Deitatem; quomodo ergo filius ejus est secundum carnem?* Hom. Author Imperfecti idem quoque perpendit, dicens: *Nunquid poterat Dominus ejus esse, qui ex eo fuerat nasciturus?*

2. Cajetanus pro horum verborum notitia inquit: *Vera solutio quæstionis est, quod Messias habet utramque conditionem, scilicet quod sit filius Davidis, & quod sit Dominus Davidis; filius est, secundum quod homo; Dominus, secundum quod Deus.* Pharisæi autem in Messiæ unica persona, duas diversas naturas, humanam scilicet & divinam uniendas esse ignorabant, ac proinde hallucinabantur.

In Matth. 3. Sciendum verò est, *sedere* illud non esse de sessione corporali intelligendum, & ideo Albertus Magnus ait: *In sede æqualitatis secundum divinam naturam, &* se-

cundum humanam in potioribus bonis. Dionysius Carthusianus ait: *Id est mecum regnando, esto mihi æqualis, unde ad Hebræos Apostolus de Christo dicit: Qui cum sit splendor paternæ gloriæ, sedet ad dexteram majestatis in excelsis. Secundò quantum ad Christi humanitatem: Sede à dextris meis, id est, præ cunctis creaturis esto mihi vicinior, & in potioribus bonis meis consiste.* Sanctus Remigius ait: *Non est intelligendum, quod Deus corporeus sit, ut dextram vel sinistram habeat, sed à dextris Dei sedere, est in honore & æqualitate paternæ dignitatis manere.* Loc. cit. In Cat.

4. Quinam hi inimici sint, Lucas Burgensis declarat, dicens: *Eos, qui tibi adversantur, quicunque illi sint, Reges, populi, regna, imperia, Judæi, gentiles, Turcæ & alii quicunque;* sic divina justitia Valerianum Imperatorem, truculentissimum Christiani nominis persecutorem punivit, dum ipsum Saporis Regis Persarum mancipium fecit, qui equum conscensurus, eo tanquam scabello usus fuit. Dionysius Carthusianus ait: Ibid. *Id est, omnes reprobos tibi subjiciam, quod erit in die judicii, à principio quippe incarnationis filii Dei, data est Christo homini omnis potestas in cœlo & in terra; quantum ad potestatis hujus passionem.*

Versus 44.

Et nemo poterat ei respondere verbum, neque ausus fuit quisquam ex illa die, eum amplius interrogare.

Et nemo poterat ei respondere verbum.

1. Lyranus rationem reddit, cur Scripturam sacram adductam negare non potuerint, dicitque, quod nostri temporis Judæi, Messiæ divinitatem negantes, hunc textum de Abrahæ & Eliezer, ejus œconomo exponunt, quem hunc psalmum in gratiarum actionem composuisse dicunt, ob victoriam, ab Abraham Domino suo, de quinque Regibus reportatam, de quibus agitur Gen. 14. *Dicunt*, verba sunt Lyrani, *quod Eliezer loquitur sic: Dixit Dominus, id est, Deus cœli, qui est Dominus omnium, Domino meo Abraham, sede à dextris meis, quia confortavit eum, ut visum est, permittendo ei auxilium & præmium.* Docet autem responsi hujus falsitatem ex multis capitibus: *Primò per titulum psalmi, ubi ponitur psalmus David, etiam in Hebræo, quod non ponitur in psalmis, factis ab aliis.* Secundò considerat, Deum Patrem in eodem psalmo, dicere ad filium: *Ex utero ante luciferum genui te*, quod nequaquam de Abrahamo verificari potest. Denique in fine ejusdem psalmi dicitur: *Tu es sacerdos in æternum*, qui titulus citra omnem controversiam soli Christo competit. Ps 10. 1.

2. Bene dixit Sapiens: *Ut scirent, quia per quæ peccat quis, per hæc & torquetur*, id quod Psalmista, de malignis tractans, clarius expressit, dum ait: *Comprehendentur in consiliis, quibus cogitant*; ita in præsenti accidit Pharisæis, interrogaverant etenim hi Christum, ut os ei occluderent atque confunderent, persuadentes sibi, non posse Christum respondere ad interrogata; sed ecce ipsi econtra confusi obmutescunt, non invenientes quod opponat. Unde S. Hieronymus inquit: *Qui ad tentandum Jesum fuerant congregati, & veritatem fraudulenta interrogatione carpere nitebantur, occasionem præbuerunt confutationis suæ.* In Matth.

3. Juxta S. Thomam, silentium hoc non voluntarium sed coactum fuit, dicit enim: *Siluerunt ex tunc non volentes, sed non habendo aliquid dicere.* In Cat.

Neque ausus fuit quisquam, ex illa die eum amplius interrogare.

4. Non quasi fuissent devicti, inquit S. Hieronymus, ait *in sermonibus confutati, ultro non interrogant, sed apertissimè comprehensum, Romanæ tradunt potestati, ex quo intelligimus, venena invidiæ posse quidem superari, sed difficile conquiescere.* In Matth.

5. Sanctus Augustinus de hac Pharisæorum obstinatione & superbia ita discurrit: *Maluerunt inflata taciturnitate disrumpi, quam humili confessione edoceri*; aliam hujus Pharisaici silentii causam tradit Author Imperfecti, inquiens: *Intelligimus, non illis desinentibus interrogare, Christus desiit docere; sed quia Christus desierat eos jamulterius velle docere, ideo & illi desierunt audi esse interrogare.* Considerari insuper potest, hæc omnia contigisse, In Ps. 103. Hom. 42.

paucis ante Christi mortem diebus, ad quod se etiam reflexit Lucas Burgensis, inquiens: *Ex illa die Martis, tertia ante diem passionis*; voluit namque Christus opportunissimè suam declarare divinitatem, ne crucifixores sui ullam haberent flagitii excusationem, ratione ignorantiæ, utpote infallibili per ipsum Christum, de ejus divinitatis convicti testimonio.

In Matth. Loc cit. 6. Albertus Magnus ait: *Videntes, quod intentionem eorum sciret*. Dionysius Carthusianus dicit: *Quia timebant vinci atque confundi, veruntamen post paucos dies videlicet tres aut quatuor, ausi fuerunt eum captivare & crucifigere*. Notandum autem, Caipham & Annam à Salvatore petiisse, ut diceret, filius Dei esset, id quod alii pariter fecerunt; unde deducit: *Quod hæc consuetudo sit impiorum, ut, quando prævalere non possunt per rationem atque justitiam, prævalere conentur per oppressionem & violentiam.*

DOMINICA XVIII.

POST PENTECOSTEN.

Evangelium ex Matthæi c. 9.

Vers. 1. *Ascendens in naviculam, transfretavit, & venit in civitatem suam, & ecce offerebant ei paralyticum, jacentem in lecto.* 2. *Et videns Jesus fidem illorum, dixit paralytico: Confide fili remittuntur tibi peccata tua.* 3. *Et ecce quidam de scribis dixerunt intra se; hic blasphemat.* 4. *Et cum vidisset Jesus cogitationes eorum, dixit: Ut quid cogitatis mala in cordibus vestris?* 5. *Quid est facilius dicere; dimittuntur tibi peccata tua, an dicere: Surge & ambula?* 6. *Ut autem sciatis, quia filius hominis habet potestatem in terra, dimittendi peccata, tunc ait paralytico: Surge, tolle lectum tuum, & vade in domum tuam.* 7. *Et surrexit & abiit in domum suam.* 8. *Videntes autem turbæ, timuerunt & glorificaverunt Deum, qui dedit potestatem talem hominibus.*

Versus 1.

Ascendens in naviculam transfretavit & venit in civitatem suam, & ecce afferebant ei paralyticum jacentem in lecto.

Venit in civitatem suam.

In Matth. 1. Sanctus Thomas civitates, quæ Christi denominatæ fuerunt, distinguit; talis enim Bethlehem fuit, ratione nativitatis, Nazareth ob ejus educationem, ibi factam; Capharnaum propter multa ibidem patrata miracula, & quia diutius, quam in aliis locis, ibidem fuit conversatus; de qua etiam civitate intelligendus est S. Matthæus, cum S. Marcus ibi hoc editum fuisse miraculum clarè scribat. Lyranus Capharnaum *civitatem suam* nominari existimat, non quia ibi conceptus vel natus fuerat, sed quia præcipua Galilææ civitas erat, quia in comparatione illius Nazareth parvum tantum castellum erat.

Et ecce.

In c. 5. Luc. 2. Toletus ly *ecce* considerans, dicit: *Particula ecce indicat confestim, cum Dominus curare infirmos, paratum se exhibuit, hos accurrisse.* Sanctus Marcus dicit, quod, dum Salvator actualiter prædicaret: *Et loquebatur eis verbum*: finem præstolati non fuerint prædicationis ejus, sed quia ob densam nimis turbam, ingredi non potuerunt, illum ex tecto dimiserint; unde deducitur, eos sancta quadam cum impatientia, infirmi sollicitasse salutem; neque id mysterio vacat, quia anima peccatrix, per hunc paralyticum designata, suæque salutis æternæ indiga, nullam interponere debet pro sui dilatione curationem. Salmeron hoc loco quærit, cur hi bajuli non exspectarint, donec Salvator è domo egrederetur, vel donec paulatim pressura turbæ remisisset, vel certè donec suum finivisset discursum? Et respondet; illos noluisse jacturam facere occasionis optimæ, quam habebant, accelerandi huic paralytico sanitatis remedium: *Quia sciebant, Dominum undique à multis appellari, nec quoquam procedere, nisi densissima stipatum turba, se verò pro sua sarcina parum expeditos ad consequendum, aut per turbam penetrandum ad Jesum.*

Tom. 6. tr. 14.

Offerebant ei.

3. Ecce qualia mundus filio Dei offerat munera, infirmos nimirum, tribulatos, pauperes, peccatores, & alios plures hujusmodi miserabiles homines, cum enim mundus quædam sit lachrymarum vallis, quid aliud præter miserias Deo donare poterit? *Ecce in iniquitatibus conceptus sum*, dicebat David, & *in peccatis concepit me mater mea*. Et Job de eodem homine testatur, dicens: *Homo natus de muliere, repletur multis miseriis*. Ps. 50. 7. Iob. 14. 1.

4. Didacus Stella hunc paralyticum divitem fuisse existimat, ait enim: *Non dubito, quod dives esset, nam pauper solus ipse in cubili jacet, solus suam indigentiam patitur*; si enim pauper fuisset, non adeo facile quatuor viros, corporis sui bajulos, invenire potuisset, qui tot obstacula superando, ut eum ante Salvatorem dimitterent, tantum ejus causa sudare voluissent: At verò cui pecunia præsto est, in qua vis necessitate subsidiarios invenit, in quos omni ex parte largitatem suam effundat; nec tamen id quidquam horum bajulorum charitati præjudicare debet, utpote qui tanquam vitiosi, nulliusque lucri cupidi, à sacris expositoribus multum commendantur, Salmeron ita de illis scribit: *Bajuli videntur bene de Christo sensisse, & fidem erga eum habuisse, & dilectionem erga proximum*; Ex quibus quidem ultimis verbis illos, ad id charitate motos fuisse evincitur; unde credere juvat, illos viros fuisse spectabiles, & in authoritate positos, non mercenarios aut homines viles; siquidem obstaculum videntes, quo minus ob nimis copiosam præsentium turbam, ad Christum penetrare possent, tectum domus sine licentia Domini ascendere, illudque denudare præsumpserunt, ut inde lectum, in quo infirmus jacebat, dimittere possent; unde S. Marcus ait: *Cum non possent eum illi præ turba offerre, nudaverunt tectum ubi erat, & patefacientes, submiserunt gravatum, in quo paralyticus jacebat*; unde hanc industriam ferventis erga salutem paralytici procurandam, charitatis effectum fuisse liquet. Lyranus ait: *Hoc fuit magnum signum fidei illorum*; quæ proindeà Salvatore magnoperè commendata fuit. S. Bonaventura ait: *Quærebant eum inferre & ponere ante eum, ut scilicet ex ejus præsentia sanaretur; unde volebant implere exhortationem psalmistæ dicentis: Quærite Dominum & confirmamini, quærite faciem ejus semper*. Ibid. Mare. 2. 4. In c. 5. Luc. Ps. 104. 4.

5. Ex Evangelio SS. Lucæ & Marci constat, optimos hosce viros, dum huic misericordiæ officio operam darent, varias sustinere luctas debuisse cum diversis: etenim credibile est, Dominum domus, quando tectum denudari, cæmenta quoque & ligna fastigii domus destrui vidit, fortiter se iis opposuisse; facile etiam credere licet, quod ad hunc rumorem, tota quoque præsentium hominum copia, dum periculum vidit, ne infirmus, ruptis funibus decidens, eos opprimeret, à pulvere quoque inde excitato conspergerentur & læderentur à corruentibus saxis, multis eos contumeliis & injuriis affecerit, idque tantò magis, quia per hanc, ipsorum opinione, importunam compassionem, Verbi incarnati prædicatio multum turbabatur. In lingua Syriaca apud S. Marcum legitur: *Dejecerunt tabulatum loci, in quo erat Jesus*; ex quo verbo, hanc tecti denudationem, sancta quadam cum violentia factam fuisse colligi videtur; nam ut Salmeron ait: *Tectum denudarunt & perfoderunt; neque fieri potest, quin aut lapides, aut ligna, aut quid simile, in auditores caderent*. S. Bonaventura ex textu S. Lucæ, hocce morale elicit documentum, quod etiam sensui literali, in præsenti proposito nostro intelligendo non minus deservit, ad denotandum scilicet, devotorum horum virorum insuperabiles difficultates & contradictiones: *Non invenientes*, inquit S. Lucas, *qua parte illum inferrent præ turba, quæ solet impedire adventum ad Christum, sicut dicitur Mat. 20. 31. quod turbæ increpabant eos, ut tacerent*. Tres quoque hoc loco instituere possumus considerationes, quarum prima sese teneat in ordine ad bajulos, secunda in ordine ad paralyticum, tertia in ordine ad Christum. Et quidem quò ad primũ, portitores in omnibus his oppositionibus, quas patiebantur, non defecerunt animo scientes, mundum communiter operibus bonis & sanctis pro viribus se opponere, & maximè quando animas errabundas, quarũ miser hic paralyticus typus & figura erat per pœnitentiam ad Christum reducere studemus; unde exemplo suo nos docent, in similibus occasionibus genero- Ibid.

nerosum induendum esse animum, obturandas ad calumniam aures, nec quidquam à bene cœptis remittendum esse. *In Deo meo*, dicebat David, *transgrediar murum*. Magdalena Pharisæi quidem audivit murmur, vehementes interius sensit stimulos, vitæ pristinæ conversionem ei dissuadentes, ab innumera amasiorum turba, quæ contra ejus propositum conjuraverat, illam retractam fuisse multum est verisimile, & tamen omnes hosce superavit assultus; unde de ea S. Augustinus scribit; *Quæ fortasse frontosa erat ad fornicationem, frontosior facta est ad salutem*. Ex parte paralytici considerare possumus, quod, licèt viderit oppositiones, cognoverit item per sui dimissionem, totam perturbari divini verbi auscultationem, magnis quoque cum doloribus & discrimine se tum ad tectum sublimari, tum deorsum per illud dimitti, adverterit etiam illatum patrifamilias à se & bajulis suis damnum, perceperit denique omnium præsentium lamenta & obmurmurationes, quod, inquam, omnibus hisce resistentiis & difficultatibus major, instanter occasionem prosecutus fuerit præsentem acquirendæ corporalis salutis suæ; quantò igitur magis nos pro animæ incolumitate consequenda sollicitos esse oportebit? Potius pereat mundus, quam anima unica, profectò in difficili adeò atque arduo negotio, quale est animarum, omnes omnino seponendi sunt respectus humani. Ex parte denique Christi perpendi potest, quare nullo compassionis motu tactus fuerit, cum hinc videret humeris suis desuper imminere spirans illud cadaver, cum gravi præcipitii periculo, istinc verò sciret, se propterea ad divinæ suæ prædicationis interruptionem compellendum, ad quod cum Salmerone respondetur: *Dicendum, gratissima fuisse offerentium officia, & charitatem, & ægri patientiam*; multum enim sibi in sancta illa importunitate complacuit, quia personas miserabiles, quibus benefacere, corporisque & animæ magis salutem restituere posset, sibi adduci gaudebat, nulla habita adducentium importunitatis ratione: *Insta opportunè, importune*. *Afferte Domino*, monebat David *filii Dei, afferte Domino filios arietum*. Idem quoque Salmeron ponderat, quod, si quis penes principem aliquem, audientiam habere deliderans, eamque per viam ordinariam quæsitam habere non valens, tectuum ascenderet, perque illud denudatum inconclave, in quo princeps moratur, descenderet, utique *Judicaretur hic actus stultus, & arrogantiæ plenus, mereretur que gravem repulsam à Principe; secus est apud Deum, qui non habet pro superbo, quod mundus judicat superbum*, nec temerarium censet, quod mundus temerarium arbitratur, apud Deum omnino accidit contrarium illi, quod apud Principes terrenos evenire solet; hi enim importunitatem replicatis vicibus, & cum instantia supplicantium fastidiunt & nauseant: at verò, ut S. Gregorius ait: *Vult Deus rogari, vult cogi, vult quadam importunitate vinci; bona violentia, qua Deus non offenditur, sed placatur*. Idem quoque in S. Ambrosio legitur, dicente: *Quisquis violentior Christo fuit, religiosior habebitur à Christo*.

Pf. 19. 30.

In Pf. 118.

Ibid.

Pf. 28. 1.

In pf. 6. pœnit. Serm. 15.

6. Albertus Magnus in sermone super hoc Evangelium, per hosce paralytici bajulos, pietatem & misericordiam Dei, nec non servorum ejus intercessiones intelligit: *Per illos, qui paraliticum Domino obtulerunt, intelligitur ipsa divina misericordia, & orationes justorum; divina misericordia per infirmitatum & adversitatum flagella compellit intrare; orationes etiam justorum offerunt Christo, ut salventur*; idque patet in exemplo intercessionum S. Stephani, quæ Deo & Ecclesiæ sanctum Paulum acquisiverunt. Quod si quæras, cur portitores hunc paralyticum solum præsentarint absque eo, quod vel verbum pro eo loquerentur? Respondet Toletus: *Operum gravitate & fidei vehementia sanitatem paralytico non solum petebant, sed etiam efflagitabant. Advertendum igitur, non solas voces exteriores, aut opera, sed etiam desideria interiora esse petitiones & clamores apud Deum*, juxta illud: *Desiderium pauperum exaudivit Dominus*.

Serm 73.

Loc. cit.

Pf. 9. 17.

7. S. Thomas super Matthæum ait: *Illi, qui portant eum, sunt, qui suis monitionibus portant ad Deum*. Glossa per illos, Doctores sacros, qui nos docent, nosque convertunt, intelligit: *Doctores sunt, qui sublevant & offerunt Christo, monendo & intercedendo*. Hugo Cardinalis per illos, Prælatos ecclesiasticos interpretatur: *Prælati pro subditis orando, & eorum miserias ei offerendo, illis offerre dicuntur*. Dionysius Carthusianus similiter scribit: *Dum Christiani præsertim prælati, & qui animarum curam habent ac seniores, viderint quempiam, spiritualiter paralyticum, id est, accedioſum, lascivum, aut quibuscunque magnis peccatis fœdatum, portare eum protinus debent ad Jesum, orando pro ejus conversione, seu exhortando ad sermones, & ad homines spirituales, quorum exemplo, fama, doctrina, meritis ac precibus possit converti*.

8. *Aquatuor portabatur*, inquit Sanctus Marcus, per quos in sensu spirituali, quatuor novissima seriò meditata intelligere possumus; unde idem Carthusianus ait: *Possunt intelligi quatuor novissimorum diligentes considerationes*; vel etiam juxta aliam ejusdem Authoris considerationem: *Divinus instinctus hominem ad bona instigans, Angelica inspiratio, exhortatio quoque hominum superiorum, & naturalis instinctus ad bonum, quia synderesis semper movet ad bonum: seu propria ratio per Scripturas instructa, seu naturali lege edocta*.

9. Didacus Stella considerat quatuor fuisse, qui miserabili huic homini succurrerunt, & pro consequenda corporis animæque salute, eum ad Salvatorem adduxerunt; *At nunc quatuor*, inquit, *non invenies, qui te ad Christum ducunt, imo bis ducentos, qui te ab eo submoveant, & in infernum ducat*.

10. Considerari etiam hoc loco potest, quod cum tres Evangelistæ hanc historiam referant, nullus tamen illorum dicat, quod vel Christus, vel ex tota illa multitudine aliquis, vel denique dominus domus ullum indignationis verbum protulerint adversus eos, qui sermonem turbarunt, tectum denudarunt, lapides, ligna, cæmenta super circumstantes dejecerunt, cujus ratio esse potest, quia omnes exemplum Christi secuti; credibile enim est, quod, quia Christum id non modò patienter tolerare, sed etiam in sancta illa importunitate complacentiam habere viderunt, omnes illis acquieverint, & potius ad compassionem hujus infirmi, ipsi quoque moti fuerint, ferventem simul eorum charitatem admirantes, qui tanto cum amore, & labore & patientia, ipsum ante Christum dimittentes offerebant; præterquam quod omnes cum silentio suspensi stabant, miraculum sperantes.

Paralyticum jacentem in lecto.

11. S. Marcus dicit, Christum actualiter divinum annuntiasse verbum, quando infirmus hic ad eum delatus fuit: *Loquebatur eis verbum, & venerunt ad eum, ferentes paralyticum*. Optimam sanè captarunt occasionem, siquidem ut veridicus Spiritus sancti calamus attestatur: *Misit verbum, & sanavit eos, & eripuit eos de interitionibus eorum*; & S. Ambrosius ait: *Loquere Domine Jesu, verbum tuum medicina est*; optimum salutem spiritualem recuperandi medium est, auscultatio verbi Dei.

Marc. 2. 3.

Pf. 106. 2.

Præfat ad pf. 45.

12. Per hanc paralysin propriissimè significatur acedia, quia sicut hæc infirmitas originem habet à frigore, & humoribus densis & crassis, nervos occupantibus, qui impediunt, ne spiritus vitales per sensuum instrumenta transire possint, ita quoque acedia à frigore tædii & nauseæ rerum spiritualium, & defectu charitatis derivatur. *Paralysis*, inquit Lucas Burgensis, *humore noxio nervos corporis, qui motus sunt organa, occupat, & torpefacit, sic ut, qui laborat hoc malo, membra corporis non ad usum, sed ad sarcinam molestam habeat, ut propemodum animatum cadaver esse videatur, non ad aliud spirans, nisi ad pœnam suam*; & ideo sicut, quando paralysis per totum corpus spargitur, omnes ejus partes inutiles reddit; sic quoque dum acedia animam occupat, adeo eam torpefacit, ut ipsam nullum opus bonum facere permittat, & ad omnia inutilem reddat, quia charitas ei deest & amor Dei, qui omnibus operibus nostris meritum tribuit. Alber. M. ait: *Accedioſi habent linguam, manus, pedes, & alia membra, & tamen non movent ea in obsequium Jesu Christi, unde sunt quasi toti paralytici*.

Serm 73.

13. S. Hieronymus super Marcum in hoc paralytico, hominem carnalem intelligit, qui ad pœnitentiam reduci desiderat: *Paralysis autem typus est corporis, quo piger jacet in mollitie carnis, habens desiderium salutis*. Interlinearis, inquit, quod paralyticus designet *animam illecebris carnis resolutam, jacentem in lecto, corpore, ubi jacet anima*. Beda autem conformiter ad S. Hieronymi sententia ait: *Curatio paralytici hujus, salvationem desi-*

gnat animæ, post diuturnam illecebræ carnis inertiam, ad Christum suspirantis. Observatque bajulos hos ob nimiam turbam ad Christum penetrare non valentes, coactè aliam iniisse viam: *Turba interposita ab omni parte intercluduntur, quia sæpe anima post infirmi corporis desidiam, ad Deum respiciens, supernæque gratiæ remedio cupiens inchoari, priscæ consuetudinis obstaculo retardatur*; sed postquam anima ad pœnitentiam & emendationem reducta est, necessum est, ut priorem omnimodè viam deserat, si conversionem suam & emendationem stabilire desiderat.

14. Lyranus in sensu morali inquit: *Per paralysin significatur peccatum mortale, quod privat actum meritorium* (considerat Author animæ peccatricis dispendia) *privatur gressu meritoriæ affectionis, tactu operationis, gustu suavitatis cœlestis, visu divinæ contemplationis, auditu divini sermonis, odoratu divinæ consolationis, & cum pervenit consuetudo, tunc jacet in lecto*.

Versus 2.

Et videns Jesus fidem illorum, dixit paralytico: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua.

Et videns Jesus fidem illorum.

1. Vidit Salvator horum bajulorum, paralyticum summa cum charitate offerentium fidem, non corporali, sed divino oculo, unde Dionysius Carthusianus inquit: *Videns oculo interiori fidem offerentium paralyticum*; sentitque huic etiam fidem annumerari ipsiusmet infirmi: *Qui etiam fidem habuit recuperandæ sanitatis, & potentiæ Christi*; cujus rationem hanc esse docet Chrysostomus, & indicium: *Non enim permisisset se submitti per tectum, non credens*; cujus etiam opinionis Euthymius fuit, inquiens: *Fidem non solum dimittentium, sed ejus quoque, qui dimissus erat*; *neque enim se demitti sustinuisset, nisi salutem consequi speraret*. Nisi enim fiduciam grandem habuisset, tanto se nequaquam exposuisset periculo & incommodo; in lecto namque, & in tecti summitatem delatus, & iterum ex eadem in inferiora demissus fuit. Toletus potrò bajulorum fidem, infirmi præponit fiduciæ, inquiens: *Multò præstantior erat fides gestantium, qui nulli labori pepercerunt, ut Christo offerrent, portarunt, ascenderunt tectum, illud lectum funibus traxerunt tectum nudarunt, & per illud funibus submiserunt. Magna fides hæc fuit, quam tam multiplex labor corporis non potuit avertere*.

In Matth.

In Cat.

In c. 13. Matt.

2. Ex quibus convincitur, alienam fidem & intercessionem sæpe tanti apud Deum esse valoris, ut divinam nobis pietatem imploret, atque impetret; unde Lucas Burgensis ait: *Ad consecutionem sanitatis corporis potest aliena fides prodesse, etiam in credulitate aut impietate perseveranti; ad animæ verò sanitatem eatenus, quatenus illud à Deo impetret, ut pœnitentia impio, fides & pœnitentia incredulo detur*. Albertus Magnus declarat mysterium, cur Evangelista nullam fecerit mentionem fidei infirmi, sed tantum portitorum: *De fide offerentium loquitur, ut instruat, quod intercessio multorum multis impetrat salutem; prædestinatio enim sanctorum juvatur orationibus*. Venerabilis Beda argumentum quoddam facit à minori ad majus: *Intuendum sanè, quanti propria cujusque fides apud Deum valeat, ubi tanti valuit aliena, ut totus homo repentè, hoc est, exterius interiusque jam salvatus exsurgeret*.

In Matt.

Loc. cit.

Dixit paralytico, confide.

3. In Syriaca legitur: *Bono sis animo*. Salmeron ait: *Verba blandi medici*; non solum in eo confidentiam postulat, sed cum hac quoque conjunctam requirit fidem, quia hæc necessaria erat ad effectum spiritualem consequendi salutem, & peccatorum remissionem; nam ut Lyranus ait: *Licèt sanitas corporis, vel aliquid hujusmodi detur alicui propter alienam fidem, remissio tamen peccatorum non datur alicui, sine propria fide*. Opinatur Toletus, infirmum hunc corporaliter, valde quoque & in spiritu debilem fuisse, unde ait: *Quia paralytico dixit, confide, ad perfectam fidem fiduciamque exhortans, quasi non ea fiducia præditus esset, qua qui eum obtulerant*.

In Luc.

Iob 6. 44.

4. Conformiter infallibili huic axiomati: *Nemo potest venire ad me, nisi pater meus traxerit eum*, dicendum esse existimarim, quod Deus huic paralytico excitantem interius infuderit gratiam, ut cor ejus foco incenderet ardentis in Salvatorem fidei & charitatis, ita ut de peccatis suis contritus, firma eliceret emendandæ vitæ proposita, id quod Dionysius Carthusianus hisce etiam nos verbis docet: *Antequam peccata indulsit, infudit ei quandam displicentiam, seu contritionem culparum*.

5. Circa omnem controversiam, paralyticus hic peccatis immersus, fuerit peccatoris cujusdam figura, pluribus aggravati culpis; Quare igitur Christus eum non repudiavit, non objurgavit, sed tanta eum benignitate & facilitate recepit? Admirabatur & stupebat nimiam Davidis in hostes mansuetudinem Princeps militiæ Joab, dicens: *Diligis odientes te*. Filius natu major, parentis sui indignabatur blanditiis, quibus fratrem ejus prodigum, filium suum immorigerum exceperat; suspiciebat Simon Leprosus, & carpebat Salvatoris benignitatem, peccatricem incredibili cum gaudio & jubilo recipientis, stupeant illi, non miror ergo, dum ex ore protomedici hujus divini audio: *Non est opus valentibus medicus, sed malè habentibus; non veni vocare justos, sed peccatores*. 3. Reg. 19. 6. Matt. 9. 12. 13.

Fili.

6. Perpendit Salmeron, non indignari Christum ob divini verbi interturbationem aut quamcunque aliam similem importunitatem, unde ait; *Non indignatur, sermonem suum tam funesto interrumpi spectaculo, non exprobrat impudentiam & importunitatem bajulorum, non imperfectam fidem erga se, quasi absentem abseus satiare non posset*. Id profectò summa admiratione dignum est, quod Christus fœtidum hoc & agonizans cadaver, peccatoris habituati prototypon, filii titulo cohonestet; præsertim cum honoratissimum & amabilissimum hoc epithetum nulli alteri à Christo attributum esse constet, saltem ex Evangelio; id quod S. Hieronymum exclamare coegit: *O mira humilitas! despectum & debilem, totis membrorum compagibus dissolutum, filium vocat, quem sacerdotes non dignabantur attingere*. To. 6. fr. 11.

Serm. 20.

7. Docet Lucas Burgensis hunc filii titulum, efficax esse motivum conversionis & resipiscentiæ peccatorum: *Magnæ consolationis non conscientiis peccatorum, qua dignatus est Christus hoc etiam nomine, ut filios vocet*. Notat autem Salmeron, paralyticum filium nuncupatum fuisse, non tam vi creationis, quin potius intuitu doni & divinæ gratiæ, quam ei Christus contulit. *Filium vocat*, ait Salmeron, *non tantum creatione, sed gratia*; *nam & peccatoribus præcipitur dicere: Frater noster*. Hæc porro prærogativa soli fuit legi gratiæ concessa, in testamento namque antiquo nullus omnino, teste sancto Augustino, Deum nomine Patris compellare ausus fuit; quam dignitatem penitus contemplans Chrysologus dicere non dubitavit: *Ad verbum hoc expavescit universa creatura servus Dominum: Patrem vocare audet*; neque mirum: quis enim non videt, summæ magnificentiæ esse in homine, quem servum, imò & mancipium, suprema Altissimi majestas, cognomento filii honoravit? Profectò juxta S. Gregorium: *Omnia dona excedit hoc donum, ut Deus hominem vocet filium, & homo Deum nominet patrem*. Quandoquidem igitur filius Dei paralyticum hunc, suum agnovit filium, consequens fuit, ut & hic filium Dei, suum profiteretur patrem; efficax enim & operativus est sermo Dei, qui *dixit, & facta sunt*; à quo tutam & securam acceperat salutis suæ gratiam, conformiter huic S. Augustini testimonio: *Quædam impetrandi præsumptio, cum priusquam aliquid peteremus; tam magnum donum accepimus, ut sinamur dicere: Pater noster; quid enim non dabit filiis petentibus, cum hoc ipsum ante dederit, ut filii essent*. Juxta S. Lucæ calculum, Christus paralyticum nomine compellavit hominis; *Quorum fidem ut vidit, dixit: homo remittuntur tibi peccata tua*; atquod obsecro diversæ hujus nomenclaturæ mysterium? Respondet Glossa: *Lucas dicit, homo, quasi dixit Jesus, quod uterque Evangelista testatur*. S. Augustinus pariter ait: *Lucas non dixit, fili, sed homo: ad sententiam Domini expressius insinuandum valet, quia homini dimittebantur peccata, qui hoc ipso, quod homo erat, non posset dicere: non peccavi*. Intuitu itaque dicitur homo; respectu verò gratiæ, & peccatorum remissionis, filius; quo

Hom. 16. in Ezech.

Psal. 5.

Lib. 2. de ser. Dom c. 1.

Lib. 2. de consensu Ev.

quo sensu Evangelista inquit: *Dedit eis potestatem filios Dei fieri*. Insigne profectò solatium omnibus in hac vita tribulatis, & afflictis (de quorum classe & hic erat paralyticus) ex ipsius æternæ Veritatis ore audire, quod tales apud Deum inter filios computentur; id quod etiam expresè nos docet Apostolus, inquiens: *Quem enim diligit Dominus, castigat, flagellat autem omnem filium, quem recipit; in disciplina perseverante, tanquam filiis vobis offert se Deus: quis enim filius, quem non corripit pater? Quod si extra disciplinam estis, ergò adulteri & non filii estis.*

Ioan. 1. 12.

Heb 12. 6.

Remittuntur tibi peccata tua.

8. Urget Angelicus Doctor, & quærit: *Quid est, quod iste petebat sanitatem corporis, & Dominus dat sanitatem animæ?* Respondetque ipse, id Christum fecisse, ut primò radicem evelleret infirmitatis, quæ est peccatum. *Ratio est, quia peccatum erat causa ægritudinis.* Hunc autem sanationis processum & methodum Lyranus hocce experti cujuscunque medici exemplo commendat: *Ad modum boni medici, qui primo removet causam morbi, & tunc postea intendit curationi; infirmitas autem hæc fuit inflicta paralytico propter peccatum, & ideo primo Christus removet causam, dicens, Remittuntur tibi peccata tua.*

In Matth.

9. Sanctus porrò Hieronymus ex hac mysteriosa Christi operatione elicit, Christum hoc agendi modo nos docere voluisse, quod potissimè infirmitatum corporalium originem trahant ex peccatis: *Datur nobis intelligentia*, inquit, *propter peccata pleraque evenire corporum debilitates, & idcirco forsan dimittuntur prius peccata, ut causis debilitatis ablatis, sanitas restituatur*; id quod etiam Ecclesiasticus nos docuit, inquiens: *Qui delinquit in conspectu ejus, qui fecit eum, incidet in manus medici*. Ut olim Deus populum suum Israeliticum ad plenam alliceret divinorum præceptorum observantiam, ita eis protestabatur: *Cunctum languorem, quem posui in Ægypto, non inducam super te*; vel ut Septuaginta legunt, *Omnem languorem*, &c. In cujus textus commentario ita inquit Oleaster: *Advertе, causam infirmitatum nostrarum, quas hic patimur, esse peccatum*. Psalmista etiam ad divinam majestatem conversus, lamentatur: *Posuisti iniquitates nostras in conspectu tuo, & sæculum nostrum in illuminatione vultus tui*. Sed hic fortè tragædiæ finis? nequaquam; audite quod sequitur, & discite peccatorum fructus: *Quoniam omnes dies nostri defecerunt, & in ira tua defecimus*. Quantò amplius multiplicamus offensas, tantò celerius vitæ nostræ abbreviamus spatium: *Anni nostri sicut aranea meditabuntur*. Accomodatior profectò similitudo dari non potuisset, quam araneæ; sicut enim hæc eo ipso, dum telam orditur, se exenterare incipit, ita pariter, impius, flagitiis deditus, ipso eodem tempore, quo appetitibus suis indulgere, iisque obsecundare incipit, incurabiles & mortales contrahit infirmitates; ideoque sanctus Ambrosius inquit: *Unusquisque se evisceral luxuriosus, belluose internecat*. Unde & Sapiens inquit: *Timor Domini apponet dies, & anni impiorum breviabuntur*. De his & similibus Dei adversum rebelles suppliciis discurrens Propheta Job, eandem nobis veritatem non obscurè confirmat, dum ait: *Increpat quoque per dolorem in lectulo, & omnia ossa ejus marcescere facit*. Scitis utique modum procedendi, quem servat justitia humana circa reos, prius enim ipsos ad compedes & carceres, tandem verò ad furcam condemnare assolet; ita pariter justitia divina non illicò impios æternæ damnationis sententia plectit, sed infirmitate aliqua incurabili affectos, lecto affigit, in eoque coercet, ad hoc ut resipiscant, & divinam pietatem implorent, vel etiam ut hic in terris, alterius vitæ supplicia experiri incipiant.

Ecclı. 38. v. 15.

Exo. 15. v. 26.

Ps. 98. 8.

Ps. 89. 9.

Ad Sabin. Prov. 10. v. 27

Iob. 33. 19.

10. Albertus Magnus varias causas perpendit, ob quas infirmitatibus infestemur: *Quinque modis infirmitates & tentationes contingunt. Primò, ut justis merita per patientiam augeantur, ut Job 1. Secundo ad custodiam virtutis, ne superbia tentet, 1. Corinth. 12. Tertiò ad corrigenda peccata, sicut Mariæ lepra, Num 11. & huic paralytico. Quartò, ad gloriam Dei manifestandam, ut Joan. 9. de cæco nato. Et Joan. de Lazaro. Quintò, ad initium pœnæ æternæ, quatenus hic videatur, quid in inferno sequatur. Unde Jeremiæ 17. Duplici contritione contere eos.*

11. Divus Chrysologus paralyticum hunc, dum omnia peccata sua sibi dimitti audiret, quod certè beneficium fuit incomparabile, & majus quam in totius vitæ decursu sperare potuerit, ne verbo quidem se erga Christum gratum exhibuisse, acutè observat, dum ait: *Audit veniam, & tacet paralyticus, nec ullam rependit gratiam*, cujus negligentiæ rationem protinus subjungit, nimirum: *Quia plus corporis quam animæ tendebat ad curam*; Idem quoque hodie à majori parte hominum fieri ipsa nos quotidie docet experientia, dum omnes magis solliciti sunt ad rogandum Deum & Sanctos ejus pro corporali, quam pro spirituali salute impertienda; etenim ex centenis & millenis tabellis & votis ad imagines miraculosas suspensis, vix unum reperietur, quo gratiæ referantur Deo aut Sanctis, quod ipsorum incessione à suis fuerint peccatis liberati. S. Joannes Episcopus, à S. Thoma in Catena citatus, idem, quod jam ex S. Chrysologo retulimus, asserit, simulque subjungit: *Merito ergo Christus offerentium recipit fidem, non vecordiam jacentis*. E contrà verò Lucas Burgensis dubitari non posse dicit, quin paralyticus iste ad peccatorum suorum veniam & remissionem, interius per compunctionis actus cooperatus fuerit: *Non dubium est, quin æger conceperit displicentiam peccatorum, pœnituerit que eum malè anteactæ vitæ, ubi sanitatis scilicet recuperandæ gratia, tanto fervore Jesu offerri petivit, publico pœnitentiæ præconi*; verum quidem est quod præcipua ejus cura, in intercedendo pro salute corporali, adhibita fuerit. Unde Glossa ait: *Prius sanatur anima, nec gratias agit, qui plus desideravit curam corporis*. At verò notandum, quod, licet ipse primo loco pro sanando corpore anxius fuerit, Salvator tandem noster (qui seipsum medicum appellat, dum ait: *Non est opus valentibus medicus*; de quo etiam S Augustinus ait: *Magnus de cœlo venit medicus, quia magnus in terris jacebat ægrotus*,) hanc salutem ei ultimo loco concessit, ut per hoc doceamur, quod, dum infirmamur, maxima cura eò tendere debebat, ut animam à multis peccatorum humoribus pugnemus, quia hac ratione medicinas quoque corporales nobis proficuas esse faciemus; unde Hugo Cardinalis sanctum Augustinum citans, dicit: *Notat Augustinus, ut sanitas restituatur, argumentum, quod medicus hortari debet ægrum ad pœnitentiam & confessionem, ne per peccatum irritetur medicinæ effectus*. Peritus quisque & expertus medicus, dum infirmum cum pluribus morbis conflictantem accedit, eum, qui periculosior & morti propinquior est, primo loco curare studet; eodem quoque modo in præsenti, quia Salvator noster peccata nostra in hoc languente majus lethaliusque malum esse agnoscebat, quam erat paralysis; ideo primo loco ad illa tollenda curam animumque applicuit: *Ut doceat*, inquit Salmeron, *quantò plus referat curare animam, quam corpus, & quantò pejus sit peccatum omni infirmitate*. Sancta mater Ecclesia filiorum suorum salutis amans & zelosa, ordinavit sub interminatione censuræ, præcipiens medicis, ut infirmos suos illico admoneant instituendæ confessionis. Eadem fortè etiam de causa in Missa feriæ quartæ post Dominicam quartam Quadragesimæ, in Missæ secreta dicitur: *Supplices te rogamus omnipotens Deus, ut his sacrificiis peccata nostra mundentur, quia tunc veram nobis tribulis & mentis & corporis sanitatem*. In cujus confirmationem considerare quoque possumus, quod potissimum divina pietas & misericordia infirmitates nobis immittere soleat ad castiganda peccata, & procurandam nostram resipiscentiam & emendationem. Unde Sanctus Basilius ait: *Sæpe morbi velut quædam peccatorum flagella sunt, quibus nihil aliud agitur, nisi ut vitam nostram in melius commutemus*. Quot obsecro sunt, qui in gravibus suis infirmitatibus pœnitentes vere, proposita eliciunt novæ melioriscque vitæ, si à tali aut tali morbo eos resurgere contingat? De his verificatur illud, quod de Lazaro dicebat Christus: *Infirmitas hæc non fuit ad mortem, sed pro gloria Dei*. Sed objeceris fortasse, non semper confessione facta resurgimus sani; ita namque & hic paralyticus non subitò se propripuit è lecto suo, quando ei fuerunt remissa peccata: *Remittuntur tibi peccata tua*, sed quando dixit: *Surge*. Respondetur, verum esse; quod non semper

Reg. 55.

Ioan. 11. 4.

ex eo, quod peccatum remissum sit, sequatur, quod simul etiam remissa sit pœna temporalis, sed hanc opus est expiare vel in igne purgatorii, vel in hac vita per pœnitentias afflictivas, ac proinde Deus in utilitatem nostram disponit, ut commodius pro pœna temporali satisfaciamus, vel per infirmitatis continuationem, vel per alias adversitates similes.

12. Verisimile quoque est, Salvatorem nostrum in hoc facto docere nos voluisse, quod salus animæ sæpe in corporis quoque redundet salutem; quia infirmus conscientiam inquinatam habet, seque inimicum Dei esse, & uno pede in inferno consistere, adeoque rigorosissimis subjiciendum esse suppliciis recognoscens, timet, trepidat, horret appropinquante excidio: è contra verò, qui bona mediante confessione, se in gratiam restitutum sperat, adeoque in quovis obvio mortis accidenti, æternæ beatitudinis regnum consequi confidit, sereno semper & quieto est animo; & hæc quies interior ad sanitatis corporalis recuperationem plurimum proficit.

Tom.6.tr.14. 13. Salmeron duo alia motiva ponderat, dicit enim: *Prius dedit sanitatem animæ, ne illa corporis, manens in peccatis, abuteretur, deinde, ut doceat liberalitatem Domini, qui præstat superabundantius quam petimus, aut intelligimus*; sicut enim, si quis argenti monetam dare postulatus, non solum hanc, sed insuper auream daret; magnum utique liberalitatis suæ conceptum petenti ingereret; *Ita largus est, qui petenti sanitatem corporis, illam etiam animæ præstat*; utique igitur fervens illorum, qui paralyticum portarunt, fides, superabundanter remunerata remansit.

Versus 3.

Ecce quidam de Scribis dixerunt intra se: hic blasphemat.

In Luc. 1. Cur Salvator prius animæ, postea verò corporis salutem huic infirmo conferre voluerit, hujus Toletus talem rationem reddit: *Ut occasionem arriperet ex animæ curatione demonstrandi suam divinam in remittendis peccatis potestatem, quæ minus agnoscebatur, quam potestas sanandi corpora*; at verò sicut araneæ proprium est, ex eodem flore, è quo apis mel sugit, venenum elicere; ita malignitas pharisaica ex hac indulgentia & absolutione, paralytico à Christo collata, ipsum tamen ut blasphemum calumniandi motivum sumpsit; notat tamen Evangelista, quod non apertè, sed interius in corde suo dixerit: *Hic blasphemat*. Unde Salmeron ait: *Intra se, non extra, vel ob plebis timorem, vel quia locus erat interpretandi verba Christi*.

2. Porro motivum, ob quod eum blasphemasse censebant, erat, quia scilicet Christum hominem, non verò Deum existimantes, eundem tanquam si temerè id quod soli Deo competit, sibi arrogaret, reprehendebant quod etiam Cajetanus dicere voluit, dum ait: *Arrogando sibi homini, quod est proprium Dei*. Et Dionysius Carthusianus, dicens: *Deo contumeliam facit, usurpando sibi, quod Dei est*; verum quidem est, ipsos potius uti debuisse argumento, quod S. Hilarius facit, inquiens: *Nemo potest dimittere peccata, nisi solus Deus, ergo qui remittit, Deus est, quia nemo remittit, nisi Deus*; at verò propria invidia excæcati, sub carne mortali Deum latere posse, intelligere non poterant, *quia videbant hominem*, inquit S. Thomas, *& non videbant Deum*. Euthymius de hisce Scribis ait: *Offendebantur præ invidia & malitia; nam frequenter eum viderant, etiam cum authoritate morbos fugantem, dæmones ejicientem, vento marique imperantem, & hæc omnia modo humanas vires superante; sed hi proprias ulciscentes affectiones, Dei videbantur injurias ulcisci*. Idem quoque Jansenius in iis reprehendit, dum illos propria passione excæcatos fuisse demonstrat, dicens: *Quidam de Scribis, legis scientia sibi placentes, & suam gloriam obscurari; fama Jesu dolentes, mox in verbis Domini invenerunt quod culparent*; enimverò Deum solum peccata remittere posse, ex Moysis & Prophetarum libris didicisse poterant; id enim claris verbis Deus ipse dicit: *Ego sum, ego ipse, qui deleo iniquitates tuas*, & tamen, ut Jansenius advertit, *ita temperavit suum sermonem Dominus, ut, si æquo fuissent in ipsum animæ, non accepturi fuissent criminandi occasionem; non enim dixerat: Remitto tibi peccata tua, sed quo minorem occasionem præberet im-*

Loc. cit.

Cap 8. in Matth.

In c. 23.

Ianf. c. 32.

Ioa. 41. 25.

piarum cogitationum, ac arrogantiæ notam effugeret, remittuntur, inquit, peccata, quæ etiam Prophetæ & Sancti cujuslibet, ex spiritu Dei loquentis, verba esse poterant,

3. Lyranus ex hisce Pharisæorum verbis clarè deduci demonstrat, negasse eos Christi divinitatem; unde ait: *Per hoc ergo, quod Christo blasphemiam imponebant, in hoc quod peccata dimittebat, patet, quia negabant ipsum esse Deum, dicentes eum esse hominem*: hunc igitur Pharisæorum errorem Christus duplici via refutare contendit, licèt exiguo cum profectu eorum; ideoque primo declarat divinitatem suam, dum immediatè subitò omnes eorum, quas in intimis cordibus volvebant manifestavit cogitationes: *Respondit eorum cogitationibus, quas cognoscere per certitudinem soli Deo proprium est*. Secundò eandem perhibuit divinitatis suæ evidentiam in miraculosa adeo & prodigiosa paralysis sanatione.

Versus 4.

Et cum vidisset Jesus cogitationes eorum, dixit: Ut quid cogitatis mala in cordibus vestris?

Cum vidisset Jesus cogitationes eorum.

Serm. 4. 1 Ex hisce verbis, juxta Chrysologi doctrinam, testimonium elicitur divinitatis Christi, nec non certum nobis monitum & doctrina, quanta scilicet cum circumspectione & cautela omnes cordium nostrorum cogitationes & desideria instituere atque ordinare debeamus: *Cape Christi divitatis insignia*, inquit proinde Author: *Aspice, eum ad cogitationum tuarum latebras perveniisse*. Solidum ad desideriorum, cogitationum, & appetituum nostrorum inordinatorum strepitum, & tumultuantem turbam compescendam frenum est, si firma fide teneamus, Deum semper & ubique cordi, menti, & imaginationi nostræ assistere præsentem, hacque ratione cogitationes nostras coerceamus, quæ portam pandunt peccato, illudque in animam introducunt; imò à quibus, si malè ordinatæ fuerint, gravissima quævis oriuntur mala: *Videns Deus, quod multa malitia hominum esset in terra, & cuncta cogitatio cordis intenta esset ad malum omni tempore*. Ideoque inundante innumerabilium super terram humani generis iniquitatum immunditia, divina justitia in earum expiationem cataractas cœli aperuit, universamque terram communi diluvio suffocavit. Porro quod Deus nos nostrasque cogitationes cognoscat & videat, Sapiens clarè insinuat, dum dicit: *In omni loco oculi Domini contemplantur*. Et: *Infernus & perditio coram Domino, quantò magis corda filiorum hominum?* Sanctus Bonaventura super Lucam scribens, pro horum verborum explicatione textum illum adducit: *Oculi Domini ultimò plus lucidiores sunt super solem, circumspicientes omnes vias hominum*.

Gen. 6.5.

2. Par. 16. v. 9.

Prov. 15. v. 11.

Ut quid cogitatis mala in cordibus vestris?

2. Id est, juxta Lyranum: *Imponendo mihi falsò blasphemiam*; vel etiam, ut Lucas Burgensis, ly *mala* declarat, *quia non zelo divini honoris movebantur, sed libidine obtrectandi Christum*.

3. Sanctus Hieronymus perpendit, quod dum Salvator occultas Pharisæorum cogitationes detegit, se verum Deum esse pariter declaravit: *Videns cogitationes eorum, ostendit Deum se esse, qui possit cordis occulta cognoscere, & quodammodo tacens loquitur: quasi diceret, eadem majestate & potentia, qua cogitationes vestras intueor, possum & hominibus peccata dimittere*. Similem quoque ponderationem Sanctus Anselmus habet, quod scilicet occulta cordium pandendo, sanare voluerit ipsorum, circa remissionem peccatorum incredulitatem: *Se Deum evidenti signo ostendit, dum eorum cogitationes, aperit, quasi eis diceret; Potentia, qua vestras cogitationes intueor, possum & delicta dimittere*. Divus Chrysostomus pariter probat, quod reconditissima cordis humani arcana revelando, verum se Deum ostendat: *Occulta cordium, quæ nosse solius Dei est, manifestavit;*

Hom. 28. In Matth.

festavit: Enimvero in cordibus suis Christum blasphemare dixerunt: *Non enim apertè*, inquit D. Chrysostomus, *sed secum, hic blasphemat, dixerunt: Dixit insipiens in corde suo: Non est Deus.*

4. Clarè hinc patet, quam ad judicandum malè de aliis, perque siniſtram intentionem, aliorum operibus bonis detrahendum faciles simus; quid enim sanctius esse poterat, quam abdere peccata & gratiam conferre? & tamen hoc ipsum in Christo calumniabantur, dicentes; *hic blasphemat.*

Versus 5.

Quid est facilius dicere, dimittuntur tibi peccata tua, an dicere: surge & ambula?

In Matth. 1. S. Thomas argumentum istud prima facie, non admodum stringere videri existimat, dicit enim: *Videtur malè arguere Dominus, à minori affirmando ad majus; facilius enim videtur, sanare corpus quam sanare animam* natura enim per potentiam obedientialem non repugnat, homo autem per voluntatem suam gratiæ resistit. Ad hoc autem, responsionem adducit S. Hieronymi, dicentis: *Facilius est dicere, quam facere; verum quantum ad animam, fortius est animam quam corpus sanare, sed quantum ad potestatem, eadem est potestas utrobique.* Carthusianus inquit: *Dicendum, quod Christus intendit probare utrumque soli divinæ posse convenire potentiæ*; tametsi enim paralysis naturaliter curari possit: nihilominus per virtutem naturalem, paralyticum eo modo, quo Salvator ipsum liberavit, à paralysi curare non poterat; nam *imperialiter, subitò, authoritativè curare non competit nisi potentiæ infinitæ.* Ostendendo igitur, quod per divinam potentiam paralysi imperare poterat, se Deum esse & consequenter peccata remittere posse ostendebat.

In Luc. 2. Toletus ad id explicandum, similitudinem quandam adducit, inquiens, Christum hic non intendisse, quo ad facilitatem comparare inter se remissionem peccatorum & paralytici sanitatem, sed tantum docere voluisse, neutrum ab humana dependere potestate: *Dicimus enim, quid est facilius homini, volare in cœlum, an suscitare mortuos, non quod hæc duo sint æqualis difficultatis, sed quod utrumque sit homini impossibile; sic nunc dictum est, non esse facilius dicere; surge & ambula, quam dicere: remittuntur tibi peccata, id est, humanam virtutem utrumque superat, divinæ solius est potestatis.* Observat item, quod ly *dicere* non de solo vocis sono hic intelligendum sit, sed de effectu producto. *Verbum illud dicere, non voces tantum significat, sed rem ipsam, verè nempe & cum effectu dicere.* Id quod Lucas Burgensis bene explicat, considerando, quod remissionem peccatorum, quam se ei tribuisse dicebat, quia sub sensus non cadebat nemo sensibiliter videre poterat, Atque ideo *ad confirmationem invisibilis remissionis peccatorum, quam quivis facilè jactare posset se dare, nec ex re ipsa mendacii convinci, citat rem visibilem atque manifestam, quam qui promittat, mox arguatur mendacii, nisi ob oculos eum exhibeat*; ideoque Didacus Stella etiam dicit: *Nullus unquam fecit miraculum, ad probandum quod nemo posset peccata dimittere, nisi solus Christus.*

3. Præter prædictas responsiones, Salmeron notat, quod in ordine ad liberalitatem divinam, hæc institui possit comparatio: *Quia Deus suapte natura pronior est ad magna, quam ad parva, ideo rectè probat per hoc, quod facit id, quod minus sibi convenit, id quod magis ei quadraret, quodque magnificentiæ ejus est accommodatius, & per corporis salutem, animæ sanitatem.* Pergit quoque idem author ostendere, Salvatorem se Judæorum capacitati adaptare voluisse, quibus difficilius videbatur, paralyticum hunc unico verbo sanare, quam peccata remittere: *Quia illud sub aspectum cadit, hoc non cernitur; illud fingi non potest, hoc verò potest.*

4. Cajetanus hac de re ita discurrit, dicens, Christum omnes scribarum cogitationes & suspiciones confutare voluisse, quorum aliqui putabant, facilè esse dicere; *remittuntur tibi peccata tua*, quia hanc remissionem nemo videbat, nec quisquam de ea testari poterat, quia non apparebat, atque ideo aliqui eorum dixerunt: *Hic blasphemat*; id est, authoritatem soli Deo propriam usurpat: alii existimabant, quod quando coram eo paralyticus oblatus fuit, per artificium & dolum dixisset; *remittuntur tibi peccata tua*, ut sic defectum potestatis sanandi eum contegeret; hoc enim illi facile erat dicere, cum nulli illius viderentur effectus, non verò illud, ad quod divina requirebatur omnipotentia, atque ideo Christus subjunxit: *Ut autem sciatis, quia &c.* Ubi D. Chrysostomus ait: *Nec est dubium, quin confirmatio imbecilli corporis facilior sit; nam quantò anima corpore præstantior, tantò curatio ejus, curatione corporis major & difficilior; verum, quoniam alterum latet, alterum patet; quod quidem minus est, sed tamen manifestius, adjicio, ut illud majus ac invisibile, confirmatius certiusque per hoc reddatur.* S. Bonaventura super hæc verba, breve quoddam format argumentum; quia enim Christus, se Deum esse & peccata dimittere posse, probare volebat, sequenti usus fuisse videtur discursu: *Omnis qui potest paralyticum solo verbo curare, solo verbo peccata potest dimittere; sed filius Dei potest paralyticum solo verbo curare, ergo &c.*

Hom. 30. In Matth.

In Luc.

5. Paulus de Palatio Redemptorem nostrum, quid ipsi facilius fuerit, interrogat, an dicere paralytico; *remittuntur tibi peccata, an surgere & ambula?* & respondet: *Sanè si expendas Dei amorem, gaudium in conversione peccatoris, sanguinis pretiosi communicationem & pretium, quo plus æstimat Deus animam quam corpus, multò facilius dicit Christus; remittuntur tibi peccata tua, quæ non dimittebantur, nisi quia Christus se astringebat, magnoea animi sui dolore deleturum.*

Versus 6.

Ut autem sciatis, quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata; tunc ait paralytico: Surge, tolle lectum tuum, & vade in domum tuam.

Ut autem sciatis; quia filius hominis &c.

1. Hujus argumenti efficacia, ut Toletus docet, in hoc consistit, quia miraculum visibile, quod in eorum præsentia edebat, quodque sola virtute divina effici poterat, in probationem remissionis & veniæ peccatorum patrabatur; unde consequens erat, quod si hanc auctoritatem non habuisset, in hujus quoque remissionis testimonium, sanare nequiisset infirmum, quia Deus non potest esse testis rei fallæ, aut ei assensum præbere; *aut ergo negare debebant, paralyticum esse sanatum divina virtute (quod facere non poterant) aut si confitebantur, divina virtute esse factum, compellebantur fateri Christum, etiamsi homo esset, habere potestatem primum facienti.*

2. Christus in his verbis, juxta S. Thomæ glossam, se Deum esse probavit, nonnulloque hæreticorum errores convicit: *Per hoc manifestat se Deum; ipse enim salvum faciet populum suum à peccatis eorum; & dum dicit, quod filius hominis id facit, & dicit, in terra, duplicem elidit errorem scilicet Nestorii & Photini*; Nestorius enim filium hominis & filium Dei, duo distincta suppositа esse, nec quod verificabatur de uno, de altero quoque afferri posse dicebat, unde dici non poterat secundum ipsum: Hic puer stellas creavit; ac proinde contra hunc Christus ait; *Filius hominis*, quia Dei proprium est, peccata dimittere. Contra Photinum quoque hæc verba militabant, qui filium Dei, suum ex Maria principium habere, divinitatem verò sibi per meritum comparasse dicebat, his innixus verbis: *Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra*; contra hunc ergo dicit, *in terra*. Unde Baruch dicit: *post hæc in terris visus est, & cum hominibus conversatus est.*

Matt. 28. Bar. 3. 38.

3. Jans. Christum circa hanc peccatorum remissionem, summa cum modestia locutum fuisse perpendit, dicendo: *Remittuntur tibi peccata tua: Non apertè sibi Dominus vendicaverat hanc potestatem, tamen quoniam eum sibi vendicasse Pharisæi intellexerant, ostendit evidenter, eandem sibi verè convenire; ubi observandum, quomodo semper Dominus aliorum malitia in bonum aliquod utitur.*

Jans. c. 32.

4. Porro quod dixerit: *Filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata*, ex certo id fecit mysterio, inquit idem Jansenius, *significat enim, non solum habiturum potestatem, cum in cœlo esset regnaturus, sed etiam habuisse, cum adhuc in terris versaretur in forma servi.*

Surge.

5. S. Bonaventura, hujus patrati miraculi virtutem ab effectibus deducit, qui illud mox consecuti fuere, qui omnes in hoc infirmo valde exstitere mirabiles: *In tribus concluditur perfecta sanitas, contra tria mala quæ facit ægritudo paralysis; reddit enim inhabilem ad standum, & inhabiliorem ad operandum, & inhabilissimum*

In Luc.

Matt 9. 2.

ad ambulandum ; at contra imperat ei Dominus rectitudinem ſtatus , fortitudinem actus , & promptitudinem motus .

6. Cajetanus advertit, Chriſtum in tribus præcipuè divinitatem ſuam prodidiſſe ; primò in cordibus Phariſæorum illorum, legendo ſecretas cogitationes, quas ipſi mente volvebant: *Cum vidiſſet cogitationes eorum;* ſecundò per vocis ſuæ imperium , ſubitò paralytico dando ſanitatem ; tertio remittendo peccata , in cujus confirmationem ſe miraculum patrare proteſtabatur ; Unde D. Chryſoſtomus ſcribit : *Videſne , quemadmodum tam corporum quam animarum conditorem ſe eſſe oſtendat , nam utriuſque ſubſtantiæ morbum curavit .*

Hom. 36. in Matth.

7. Lyranus differentiam notat , quæ inter miracula Chriſti & aliorum Sanctorum cernitur : *Alii ſancti , qui fecerunt miracula, fabricant hæc; implorando divinam virtutem, non imperando , ſed ſi aliquando in talibus imperabant , hoc non erat in virtute propria, ſed exprimendo virtutem Chriſti , tanquam miniſtri , non Domini .*

8. S. Thomas quoque circa hoc miraculum ſimilem quandam habet ponderationem cum illa , quam S. Bonaventura adfert , notat enim , paralyticum hunc in lecto jacuiſſe , portatum eſſe, nec quidquam ſe movere potuiſſe ; *quia ergo jacebat , dixit ; Surge : quia portabatur, præcepit ut portaret lectum ſuum , quia ire non poterat , dixit ; & ambula , Dei enim perfecta ſunt opera .*

9. Hugo Cardinalis in ſenſu morali ait : *Surgite per bona deſideria , & ite per bona opera .* Gloſſa Rabani doctrinam ſequens , dicit : *Surgere , eſt animam à carnalibus deſideriis abſtrahere* ; quę moralitas optimè conſiſtit cum hac S. Gregorii ſententia: *Per lectum voluptas corporis deſignatur* . S. Thomas ait : *Surge à peccato per contritionem dicitur peccatori in peccantis jacenti* . S. Antonius Paduanus inquit : *Paralyticus ſurgit , quando peccator vitia , in quibus jacuerat, deſerit;* tunc enim perfecta ſalus & converſio animæ alicujus ſperari poterit, quando malas illas deſeret converſationes , ſeque à locis & perſonis illis elongavit , quæ illi antea offendiculo erant .

Lib. 12. mor. cap. 13.

Ser. in hac Dom.

Tolle lectum tuum .

10. Toletus ſuper hujus ſanati paralytici humeros , hunc lectum videns , illum ei impoſitum fuiſſe dicit , pro majori evidentia & ſtupore miraculi. *Ut perfectius miraculum eſſet , magiſque illos convinceret , non ſolum ſanavit ſed tantas etiam vires corporiſque robur ſimul in momento contulit , ut poſſet lectum ſuum , in quo à quatuor portabatur , ſolus ipſe portare ;* obſervatque , Chriſtum non ſine myſterio adjunxiſſe , ut illum in domum ſuam deferret, quia haſce reſtituti roboris vires , non ſolum per modicos greſſus , ſed per longum iter patere voluit .

In Luc.

11. Circa hæc verba ſacri interpretes , multos eoſque utiles, tangunt ſenſus morales ; S. Thomas ad peccatorem per pœnitentiam ad Deum converſum , alludens , dicit : *Surge à peccato per contritionem , tolle lectum per ſatisfactionem .*

12. Gloſſa ait : *Tollere lectum eſt, carnem à terrenis deſideriis ad voluntatem ſpiritus attollere.* S. Gregorius, poſtquam per lectum , voluptatem carnalem intelligendam eſſe dixiſſet , ſubjungit : *Jubetur itaque ut hoc ſanus portet , ubi infirmus jacuerat ; quia omnis , qui adhuc vitiis delectatur , infirmus jacet in voluptatibus carnis , ſed ſanatus hoc portat , quia ejuſdem carnis contumelias poſtmodum tolerat , quæ intus prius in deſideriis requieſcebat .*

13. Idem quoque S. Doctor in homilia quadam ſuper Ezechielem , de hoc lecto in ſenſu ſpirituali dicit : *Quid eſt dicere, tolle grabatum tuum & vade in domum tuam, niſi , porta tentationes carnis , in quibus hactenus jacuiſti , ac revertere ad conſcientiam tuam , ut videas quæ feciſti?* advertendum eſt enim , quod abſolutio ſacramentalis peccatum quidem quo ad culpam aboleat , non verò quo ad malos habitus & inclinationes , ab illo contractas; ideoque ad induſtriam noſtram pertinet , malam , quæ remanet , propenſionem eradicare, ſuggeſtioneſque & præteritarum voluptatum remini ſcentiam , per maceraciones corporis , ſenſuumque cuſtodiam reprimere .

Hom 12. in Ezech.

14. S. Anſelmus quoque hunc lectum de reprimenda carne noſtra exponit , dicens ; *Id eſt , carnem , per frenum continentiæ correctam rege : ut anima corpori dominetur , quæ prius ſerviebat ei , & ab eo regebatur .*

15. Albertus Magnus ait : *Lectus animæ eſt corpus ; tunc tollitur , cum corpus ſpiritum Dei ſervitio ſtrenuè exercetur , cum videlicet homo jejunat , vigilat , orat , plorat & per alia pœnitentiæ opera corpus ſuum caſtigat .*

Serm. 71.

16. Venerabilis Beda ſimiliter in hoc paralytico curato , peccatorem ad pœnitentiam reductum agnoſcit , qui à lecto ſenſualitatum, quas jam deteſtatur, reſurgit : *Grabatum tollere , eſt ipſam carnem per continentiæ frena correptam , ſpe cœleſtium præmiorum à delictis ſegregare terrenis .*

Hom. in hac Dom.

Et vade in domum tuam .

17. Toletus cauſam , cur paralyticus in domum ſuam remiſſus ſit , nobis indicat , idque non caſu ſed *conſilio excogitato* factum fuiſſe dicit : *Mittitur in domum ſuam , in qua teſtes erant perpetui infirmitatis illius ; atque ut in hoc divinam virtutem ſuam exereret , qui oſtendebat ſe noſſe , paralyticum domum habere* . In Evangelio S. Lucæ , quod Toletus commentariis ſuis illuſtravit . Salvatorem paralytico dixiſſe legimus : *Tibi dico ; ſurge , tolle lectum tuum* . Ubi Toletus ait : *Conſidera vim verbi , dico , ut exprimat ſe verbo ſanare , verbumque ſuum efficax eſſe , ſicut & primum quando remiſit peccata ; dixit autem ; tibi , ut magis poteſtatem oſtenderet , q.d. non præcipio aliis , ut te juvent & lectum portent , ſed tibi ſoli ; in quo* , ut Albertus Magnus ait , *notatur ſanitatis permanentia .*

Luc. 5. 24.

18. At dicet fortaſſe quiſpiam , nunquid ad hoc , ut Chriſtus majorem ſibi ſequacium numerum compararet honori & gloriæ ejus convenientius fuiſſet , ſi hic paralyticus eum, quaqua verſum euntem ſecutus fuiſſet, cur igitur eum ſanatum adeò ſubitò in domum ſuam remittit, & à ſe recedere jubet ? Janſenius ait: *in domum abire præcepit , ut ne gloriam ſuam quærere videretur , ſi illum apud ſe retineret .*

19. S. Joannes Epiſcopus in Catena græca citatus , *vade* , inquit , *in domum tuam , ne Chriſtiana fide curatus, moriaris in perfidia Judæorum ;* periclitari enim poterat ne à Scribis & Phariſæis, Chriſti inimicis, & gloriæ ejus invidis æmulis perverteretur .

20. Euthymius aliam reddit rationem, dum ait : *Tum ne præſens ac viſus laudem ſibi conciliaret , tum etiam ut ſanitatis teſtes haberet , quibus contradici non poſſet* . Cajetanus inquit : *Ut non ſolum præſentes , ſed quicunque obvianes evidentiam miraculi probent* . Janſenius his addit ; *Ut ſanitate ſua domeſticos lætificans , fidei eis fieret occaſio .*

21. Didacus Stella Salvatorem noſtrum in miraculis , quibus diverſis benefaciebat , oculos ſuos non ad intereſſe proprium , ſed ad noſtrum commodum direxiſſe meditatur ; *Noluit ſuum commodum quærere , ſed noſtram utilitatem* . Salmeron neminem ex toto diſcipulorum Chriſti numero inveniri dicit qui ab ipſo , vel à dæmone , vel ab infirmitate , vel à morte liberatus fuerit ; *Ne propter ſe ſuſcitaſſe vel ſanaſſe exiſtimari poſſet ; tum ut innuatur libertas , quam ſanati in ſpiritu à Chriſto habent , ut poſſint pro arbitrio ſuo illa uti vel abuti .*

22. S. Antonius Paduanus in ſenſu morali dicit ; *In domum ſuam ire ; eſt in paradiſum , quæ propria hominis domus fuit , redire ; vel ad internam ſui cuſtodiam , ne iterum peccet* ; quæ conſideratio ex venerabili Beda deſumpta fuit , qui ait : *Dominum reportat lectum , cum anima , remiſſione peccatorum accepta , ad internam ſui cuſtodiam , cum ipſo ſe corpore refert , ne quid poſt veniam , unde iterum juſtè feriatur , admittat .*

Serm cit.

23. Quænam verò domus noſtra ſit , ex quodam S. Bernardi ſermone clarè deducitur inquientis : *Ambulamus in domum noſtram ; in quam domum ? in matrem omnium , quia ſepulchrum illorum , domus eorum in æternum ; vel potius in domum noſtram , quam habemus ex Deo non manufactam , æternam in cœlis .*

Ser. de paſſ. Dom. ſer. 4.

2. Cor. 5. 1.

24. Hugo Cardinalis Chriſtum hiſce verbis huic paralytico , pro ſpirituali ejus ſalute præſervativum quoddam dare voluiſſe exiſtimat , dum ait : *Vade in domum tuam vilitatem corporis tui conſiderando . Nahum ultimo ; Intra in lutum &c. vel conſcientiam , per ſollicitam diſcuſſionem . Recogitabo tibi omnes annos meos , in amaritudine animæ meæ ; vel cœlum per jugem meditationem ; annos æternos in mente habui .*

Nahu 3. 14. Iſa 8. 15. Pſ. 76. 6.

25. Denique obſervandum eſt, paralyticum hunc ad redeundum in domum ſuam, nullum uſpiam habuiſſe obſtaculum; bene tamen ut coram Chriſto præſentaretur quia ut ad ipſũ uſque penetrat, nullus ipſi locum cedere voluit ideoque neceſſariò de tecto demitti debuit; unde nõnemo ex contẽplativis colligit, paucos admodũ eſſe, qui ad Deũ quæren-

quærendum, vel ad eum locum, ubi ipsi servitur, ingrediendum, viam ipsi sternant vel auxilia præbeant; at vero ut quis ab ipso digrediatur & recedat, omnes ipsi locum & occasionem ministrant; unde si quis in conversatione plurium personarum, dicat; eamus ad bibendum vel ad alias recreationes minus honestas, subito se à majori parte confectari videbit, non vero, si dicat; adeamus concionem, oratorium, vel hospitale ad ministrandum infirmis.

Versus 7.

Et surrexit & abiit in domum suam.

Versus 8.

Videntes autem turbæ, timuerunt & glorificaverunt Deum, qui dedit potestatem talem hominibus.

Videntes autem turbæ timuerunt.

1. Dionysius Carthusianus pro horum intelligentia, dicit, objectum timoris esse malum, cum hac tamen distinctione, quod objectum timoris servilis sit malum pœnæ, objectum tamen timoris filialis, sit malum culpæ, id est, quod filius Deum timeat, in quantum ab eo per peccatum separari metuit; hoc itaque præmisso quærit: *Quid ergo, vel cur timuerunt hæ turbæ, cum potius exultare & amare debuerant?* Respondetque: *Ex tanto miraculo perpenderunt sanctitatem dignitatemque Christi, quem licet nondum putarent Deum, certissime tamen tenebant, eum esse virum sanctissimum, divina virtute agentem, sicque considerata sanctitate ipsius, propriam parvitatem clarius intenderunt, quia opposita juxta se posita clarius innotescunt, sicque ultionem divinæ justitiæ metuebant, & seipsos abhorruerunt, & Christi præsentia se reputant indignos, eumque offendere verentur.*

Luc. 5 26. 2. S. Lucas hunc non tam timoris, quam stuporis potius motum fuisse docere videtur, dum inquit: *Stupor apprehendit omnes, & magnificabant Deum, & repleti sunt timore, dicentes; quia vidimus mirabilia hodie*; Marc 2 12. S. Marcus pariter memorat: *Ita ut mirarentur omnes & honorificarent Deum, dicentes; quia nunquam sic vidimus.*

3. Ex præsenti quoque S. Matthæi textu, non scribas aut Pharisæos, sed solas, Christo applaudentes, turbas stupuisse deduci videtur; est quid mirum? suæ etenim malevolentiæ sensum abunde propalarunt, dicentes: *Nunquid ex principibus aliquis credidit in eum, aut ex Pharisæis? sed turba hæc, quæ non novit legem, maledicti sunt.* Jansenius ad præsens propositum inquit: *Turbarum solum meminit, quæ simplici animo Deum glorificaverunt, cum scribas forte & Pharisæos invidentiæ quidam zelus occulte torqueret.* De quibus pariter sanctus Ambrosius ita discurrit: *Spectant surgentem increduli, mirantur abeuntem & divini operis miracula malunt timere quam credere; nam si credidissent, non timuissent utique sed dilexissent, perfecta enim dilectio timorem excludit foras.*

Et glorificaverunt Deum.

Serm. cit. 4. S. Antonius Paduanus inquit: *Reliqui merito, qui aderant, relictis blasphemiis, stupentes ad laudem convertuntur tantæ majestatis.* Tertullianus Prophetam Evan-
Lib. 4 cont. Marcion. Isa. 35. 2. gelicum præsentes Salvatori à populo exhibitas laudes, prædixisse existimat, vaticinantem: *Ipsi videbunt gloriam Dei & decorem Dei nostri.* Ratio cujus hæc assignari potest, quia scilicet gratia justificans, quæ peccatori in peccatorum remissione confertur, gloriæ & pulchritudinis titulo condecorari potest; gloriæ quidem,
Rom. 3. 23. juxta Apostolum, ad Romanos scribentem: *Omnes peccaverunt & egent gloria Dei*; pulchritudinis vero juxta
Ps. 103. 1. Psalmistæ vaticinium, eam nuncupantis *confessionem & decorem.*

5. Dionysius Carthusianus inquit: *Id est, gloriosum, pium, & omnipotentem esse professi sunt*; in peccatorum namque indulgentia Christus se pium & omnipotentem (*quis potest dimittere peccata nisi solus Deus*) item & gloriosum exhibuit: *Omnipotentiam suam parcendo maxime & miserando exhibuit.*

6. Quis autem nostrum est, qui beneficium hoc cum pondere sanctuarii trutinet, beneficium, inquam, quasi infinitum, & ad finem usque sæculorum in Ecclesia ejus depositum, quale est, peccata remittendi potestas? Fidei namque veritate certum est, quod nullus præter Deum offensas contra ipsum commissas remittere possit, quodque anima culpa mortali coinquinata, uno quasi pede in inferno consistat, prout Apostolus ait: *Quis ascendet in cælum, aut quis descendet in abyssum?* ad liberandum videlicet peccatorem, quià semetipso resurgere nequit? Quis item ascendet in cælum ad hanc remissionem implorandam, aut quis descendere poterat in infernum, ad hominem è demonis servitute eripiendum? At vero Spiritus sanctus per os ejusdem Apostoli, ibidem subjungit: *Sed quid dicit scriptura, prope est verbum in ore tuo & in corde tuo*, q. d. sufficit, quod ore confitearis peccatum, *ore autem confessio fit ad salutem*; & in corde veræ compunctionis & pœnitentiæ actus excitentur. Enim vero specialissimum hoc beneficium Oseas hisce verbis vaticinatus fuisse videtur: *Tollite vobiscum verba & convertimini ad Dominum & dicite ei: Omnem aufer iniquitatem*; quia per confessionem vocalem peccatorum illa delentur; qui profecto favor & gratia adeo est inæstimabilis, ut S. Bernardus dicat: *Onerat nos, dum exonerat Deus; onerat beneficio, exonerat peccato*; quod si enim sacrosancti hujus lavacri virtutem penitius consideremus, si S. Ambrosio, qui verba Psalmistæ: *Amplius lava me ab iniquitate mea*, examinavit, fidem habere velimus, majus est, quod in confessione acquirimus lucrum, quam quod peccando passi sumus damnum: *Plus acquisivimus, qui plus peccavimus, quia beatiores facit tua gratia, quam nostra innocentia*; quod si ad facilitatem usus hujus potestatis nos reflectere velimus; de hac D. Chrysostomus ita ait: *Num opes aliquæ hic sunt expendendæ? num via prolixa eunda est? num grave aliquod & molestum à vobis requirit?* examinate obsecro, quam innumeræ animarum myriades in quinque milliũ & plurium annorum decursu, in hac venia & peccatorum remissione obtinenda habuerunt difficultatem; in lege etenim naturæ, ab Adamo usque ad Moysen, nullus peccatorum remissionem accipere potuit, nisi medio veræ & perfectæ contritionis actu, ad cujus manifestationem exterior quoque oblatio & cæremonia requirebatur, severior huic successit lex Mosaica, præcipiens, ut, ad obtinendam peccatorum veniam reus peccata sua non modo coram Deo, sed & coram Sacerdotibus confiteretur, & insuper victimas offerret, juxta culparum qualitatem, qua de re latius consulere placuerit caput 5. Num. Philonem *lib. de victimis* & Josephum Hebræum *de antiquit. lib.* 10. Hi igitur contritioni verbalem superaddere debebant confessionem cum victimis, at quis non videt multiplices hac in obligatione molestias? sæpe enim multi currere debebant ad ducentorum forte milliarium distantiam, ne memorem impensas, pro hujusmodi victimarum comparatione fieri debitas; ut nihil etiam dicam de opprobrio, quod illi peccatores contrahebant, dum qualitas cujusque criminis & malitia transgressionum omnium in notitiam veniret universorum; an non hoc grave & intolerabile jugum erat, præsertim in comparatione hujus sanctissimi Sacramenti, quod hodie in Ecclesia sua benignissimus Salvator ad nostram utilitatem instituit? *Reddemus vitulos labiorum nostrorum*, inquit Oseas loco citato, ubi S. Hieronymus ait: *Vituli labiorum, laudes in Deum sunt & gratiarum actio; placabilis Deo hostia est, pura confessio.* Unde pro tributo debitæ gratitudinis, ratione immensi adeo beneficii à nobis recepti, nihil à nobis aliud exposcit, inquit Chrysostomus, nisi usum ejusdem beneficii, hoc est, *referre gratias Deo, peccata ei propria confiteri.*

Rom. 10. 6. Ibid. v. 10. Osc. 14. 3. In ps. 12. Hom. 20. in Gen. Ose. 14. 2. Ibid. Hom. 3. in Matth.

7. Sacrum concilium Tridentinum finem justificationis peccatoris, gloriam Dei & Christi filii ejus esse dicit: *Justificationis causa finalis est gloria Dei & Christi*; ac proinde nostræ confessiones sacramentales, ex mente regii Davidis, pretiosissimæ & opulentissimæ vestes sunt, quibus rex gloriæ adornatur: *Confessionem & decorem induisti, amictus lumine sicut vestimento*, quod S. Augustinus ponderans, Deum interrogat, dicens. *Unde magnificatus es nimis? confessionem & decorem induisti. Confitemini ut decoremini, ut induat vos circumamictus lucem, sicut vestimentum*, idque authoritate Apostoli declarat, qui peccatoribus confessis & justificatis

Sess. 6. c. 7. Ps. 103. 1. Ibid. Eph. 5. 8.

ficatis dicit: *Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino.*

Ser. in Dom. 4. Quad.

8. S. Thomas de Villa nova ad frequentem hujus Sacramenti usum nos exhortans, varia recenset motiva, è quibus multi salutares fructus, ab hoc Sacramento resultantes, videri possint: *Probate, obsecro, & videbitis, quanta sit animæ consolatio, quanta conscientiæ securitas & tranquillitas, quanta reformatio vitæ, quanta veniæ apud Deum fiducia, quod levamen cordis, quanta utilitas in resistentia peccatorum, in facilitate bonorum operum, in correctione morum, in devotionis augmento, in omnibus denique spiritualibus bonis, quæ conferunt ad æternam salutem.*

Qui dedit potestatem talem.

Matth. 16. 19.

9. Hæc potestas in ejus Vicario limitata non fuit, cum ei dictum sit: *Quodcunque solveris super terram, erit solutum & in cælis, quodcunque ligaveris super terram erit ligatum & in cælis*; fuitque ei delegata cum pienitudine tantæ authoritatis, ut S. Bernardus dicere non dubitet: *Claves regni tam singulariter accepit, ut præcedat sententia Petri, sententiam cæli*; unde & B Petrus Damianus ait: *Judicat Petrus, & Petri judicia confirmat omnipotens, & est in manu Petri manus Altissimi*. S. Maximus similiter in homilia tertia de solemnitate hujus Apostoli, inquit: *Cujus tanta à Deo est approbata justitia, tantaque ei potestas attributa est judicandi, ut in arbitrio ejus poneretur cæleste judicium*. Sanctus Job quærit, cujus brachium adeo validum esse possit, ut ex æquo cum Altissimi dextra comparari valeat: *Si habes brachium sicut Deus, si simili voce tonas?* sed ecce tibi brachium Sacerdotis, dum pro absolutione sacramentali impertienda elevatur, simile est brachio Dei, siquidem formam Sacramenti, *absolvo te*, pronunciando, veluti à totidem fulminibus prostrati & dissipati corruunt omnes inimici infernales.

Serm. 1. in fest SS. Petr. & Pa. Ser de S. Pet.

S. Max. in fest. SS. Petr. & Pauli.

Job. 40. 41

10. Et quidem de hac potestate dubitare non licet, quia in symbolo Apostolorum, inter cæteros fidei articulos hic habetur: *Credo in remissionem peccatorum*. S. Isidorus postquam dixisset: *Nosse cupio, si est spes in confessione, si est remissio, si est venia*; paulo post subjungit: *Est plane, est prorsus, est utique, est profecto, est procul dubio; confessio sanat, confessio justificat; certissime crede, nullo modo hæsites.*

Lib. 1. syno.

Hominibus.

11. Quod si Redemptor noster, qui ad expiandum infinitum peccatorum nostrorum debitum, sanguinis sui pretium, è venis suis deprompsit: ita disposuisset, ut confessionis faciendæ causa, ad ipsum accederemus, nimis utique arduum hoc fuisset remedium, quis enim non confunderetur, quis post tot ingratitudines, recidivas, infidelitates, coram ipso toties se præsentare non erubesceret? ac proinde nequaquam ita fieri voluit, non sibi sed hominibus confessionem fieri præcepit: hasce claves hominum mortalium manibus commissas esse voluit, eo quod hi eisdem sint subjecti miseriis, ejusdem necessitatis remedio stringantur, & consequenter eadem cum benignitate alios ad se accurrentes recipiunt, quam erga se exerceri desiderant. Tametsi Dei filium benignissimum esse probe sciamus, de ipso tamen nobis per fidem pariter constat, quod *peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus*: unde audacter vitam suam examinandam omnibus dedit, dicens: *Quis ex vobis arguet me de peccato?* scimus pariter, quod honoris patris sui æterni maximus existat zelotes, ideoque licet nos ad se recurrentes, summa cum pietate recepturus fuisset, nihilominus unusquisque se utique ob nimium respectum & reverentiam, ab illius se subduxisset conspectu, coram tanta majestate, quam *tremunt potestates*, comparere nequaquam præsumens: at vero *homo indigens*, inquit sapientissimus Salomon, *misericors est*: recurrunt peccatores ad alios homines peccatores, qui eadem compassione indigent, quam ipsi erga sui similes exercere debent. In lege scripta civitates Deus ordinavit refugii, in quas se reciperent humani sanguinis rei; sed in quorum manus, urbes has à Deo consignatas esse existimabitis? utique non aliorum, quam Levitarum: disposuit igitur, ut tres ex una & tres ex altera Jordanis parte haberentur; volens namque misericors Deus excessibus hisce, etiam flagitiosis nimium indulgere, latum iis & amplum assignavit refugii spatium, sternens diligenter viam ad salutem, idque in terræ habitatæ medio *Omnia in figura contingebant*; voluit namque in eo designare Dominus confessionis facilitatem, quam Ecclesiæ suæ reliquit: de quo Regius quondam Propheta vaticinabatur, inquiens: *Quoniam Deus salvam faciet Sion* (id est, Ecclesiam suam) *& ædificabuntur civitates Juda*, id est, *confessionis*. Enimvero non sine magni mysterii ratione, civitates illæ, Tribus sacerdotalis & leviticæ manibus concreditæ fuerunt, quia in his specialiter requirebatur, verus lenitatis, charitatis, & compassionis spiritus.

1. Petr. 2. 22.

Joan 8. 46.

Prov. 19. 22.

Num. 35. 6.

Psal. 68. 36.

12. Ratio autem, quare ad hoc ministerium, spirituum angelicorum opera usus non fuerit, hæc est, quia cum hi impeccabiles & puri spiritus sint, neque hac nostra fragili carne, tot miseriis subjecta vestiantur, nobis compati non potuissent, quin potius gloriam Dei nimium zelantes consequenter in vindicandis offensis nostris nimis futuri fuissent rigidi. Unde D. Chrysostomus ait: *His, qui terram incolunt atque in ea versantur, commissum est, ut ea, quæ in cælis sunt, dispensent, iis datum est, ut potestatem habeant, quam Deus optimus maximus neque angelis neque archangelis datam esse voluit.* Quis, obsecro, inter omnes Apostolos, sancto Joanne Christo acceptabilior erat, quis innocentior? etenim Ecclesia illum, quantumvis centenarium, pueri nomine appellat. *Ecce puer meus, quem elegi*: & tamen non is, sed Petrus, qui conjugatus fuit, qui magistrum suum trina vice negavit, peccata remittendi potestatem accepit. Divus Chrysostomus ait: *Ideo non Angelis hæc est commissa potestas, qui nunquam peccaverunt, sed homo passibilis supra homines ordinatur, ut, dum in aliis suas recolit passiones, mitem apud eos se præbeat & benignum.*

Cap. 5. de Sacerd.

Matt. 12. 18.

Hom. 80. in Matth.

DOMINICA XIX. POST PENTECOSTEN.

Evangelium ex Matth. cap. 22.

Vers. 2. *Simile factum est regnum cælorum homini Regi, qui fecit nuptias filio suo. 3. Et misit servos suos, vocare invitatos ad nuptias, & nolebat venire. 4. Iterum misit alios servos, dicens: dicite invitatis; ecce prandium meum paravi, tauri mei & altilia occisa sunt, & omnia parata sunt, venite ad nuptias. 5. Illi autem neglexerunt & abjerunt, alius in villam suam, alius vero ad negotiationem suam. 6. Reliqui vero tenuerunt servos ejus, & contumeliis affectos occiderunt. 7. Rex autem cum audisset, iratus est, & missis exercitibus suis, perdidit homicidas illos, & civitatem illorum succendit. 8. Tunc ait servis suis: nuptiæ quidem paratæ sunt, sed qui invitati erant, non fuerunt digni. 9. Ite ergo ad exitus viarum, & quoscunque inveneritis, vocate ad nuptias. 10. Et egressi servi ejus in vias, congregaverunt omnes, quos invenerunt, bonos & malos, & impletæ sunt nuptiæ discumbentium. 11. Introvit autem Rex, ut videret discumbentes, & vidit ibi hominem non vestitum veste nuptiali. 12. & ait illi: amice quomodo huc intrasti, non habens vestem nuptialem? at ille obmutuit. 13. Tunc dixit rex ministris; ligatis manibus & pedibus ejus, mittite eum in tenebras exteriores, ibi erit fletus & stridor dentium. 14. Multi enim sunt vocati, pauci vero electi.*

Versus 2.

Simile factum est regnum cælorum homini Regi, qui fecit nuptias filio suo.

1. LYranus vult, in hac parabola minime intelligendas esse nuptias æternæ beatitudinis, quia ad eas, quarum fit mentio in præsenti, etiam mali invitati fuerunt; imo unus quoque eorum inde exturbatus fuit, quod de æterna gloria verificari nequit, unde per has nuptias, Verbi incarnationem intelligendam

esse

esse dicit. S. Thomas hanc parabolam ab ea, quæ Lucæ 14. recensetur, differentem esse existimat, quia ibi de cæna, hic de nuptiis fit mentio, atque insuper nullus ibi fuit excluſus, quemadmodum hic; ac proinde concludit: *Per illum, convivium cæleſte intelligitur, per iſtam, convivium, quod fit in terra.* S. Hieronymus ait: *Rex iſte, qui fecit nuptias filio ſuo, Deus omnipotens eſt, qui fecit nuptias Domino noſtro Jeſu Chriſto & Eccleſiæ, quæ tam ex Judæis, quam ex gentibus congregata eſt.* Quisnam vero thalamus harum nuptiarum fuerit, sanctus Anselmus insinuat, dum ait: *Uterus*
Pſ. 18. 6. *virginis, hujus ſponſi thalamus fuit nuptiarum. Unde David ait: Tanquam ſponſus Dominus procedens de thalamo ſuo.*

2. Theophylactus inquit: *Facit Deus nuptias filio ſuo, copulans eum omni formoſæ animæ.*

3. Cur autem hic rex, homo appelletur: *Homini Regi*, hujus causam reddit Albertus Magnus dum ait: *Dicitur homo, quia humanus, & benignus, & miſericors eſt.*

Ibid. 4. S. Thomas per hasce nuptias in sensu morali convivium eucharisticum interpretatur, dicens: *Iſtud nuptiale convivium eſt euchariſtiæ Sacramentum, ad quod Chriſtus invitavit Judæos:* Unde idem Salvator inquit: *Non Moyſes dedit vobis panem de cælo, ſed pater meus dat vobis panem de cælo verum; iſtud convivium in cæna Domini fuit paratum; per tauros & altilia ſignificantur Spiritus ſancti dona, quæ conferuntur in hujuſmodi Sacramenti perceptione devota.*

Verſus 3.

Et miſit ſervos ſuos vocare invitatos ad nuptias, & nolebant venire.

Et miſit ſervos ſuos.

1. Quod si in numero singulari legatur *ſervum, haud dubium*, inquit S. Hieronymus, *quin ad Moyſen, per quem legem invitatis dedit; ſi autem ſervos legerimus, ad Pro-*
In hac Dom. *phetas referendum eſt.* Dionysius Carthusianus quinam hi servi fuerint, nominatim recenset: *Videlicet miſit Moyſen, Aaron, Samuelem.* Lyranus similiter antiquos Prophetas fuisse dicit, *qui clarius denunciaverunt ea de Chriſto, quæ obſcurius erant poſita in lege.*

2. Considerabile est ly *miſit*, non enim illos semetipsos in hoc ministerium ingessisse, sed ab eo, qui in ipsos auctoritatem habebat, & cui obedire tene-
Rom. 10. v. 15 bantur, missos fuisse dicit: *Quomodo prædicabunt, niſi mittantur.*

Vocare.

3. Deus ex parte sua nos invitare non desinit, quia
Pſ. 18. 7. *non eſt, qui ſe abſcondat à calore ejus;* unde nemo se excusare potest, dicendo: Sibi ad propriam salutem,
Pſ. 4. 7. sufficientem ab eo non fuisse subministratam gratiam, imo ad cognoscendam veritatem, *ſignatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine.*

Eccl. 15. v. 14. 4. *Vocare* dicit, *non cogere*, quia Deus nobis arbitrii reliquit libertatem: *Reliquit nos in manu conſilii noſtri.*

Invitare.

Ibid. 5. *Id eſt, populum Iſrael*, inquit Dionysius Carthusianus, *quem Deus per legem ac varia beneficia, invitavit ad credendum Chriſtum, ad præſtolandam*
Cap 12. in Matt. *gratiam & ſalutem ſeu redemptionem per eum.* Sanctus Hilarius ly *invitatos* pariter de eodem populo exponens, ait: *Qui admonentur, ut veniant invitati, antea populus Iſrael eſt, in gloriam enim æternitatis per legem eſt advocatus.*

Ad nuptias.

6. Lyranus hanc invitationem à Prophetis factam fuisse opinatur, dicens: *Hortabantur populum Judaicum exſpectare Chriſti adventum, & tendere in ipſum per fidem & bona opera.*

Ibid 7. Nihilominus S. Hilarius inquit: *Servi miſſi, qui vocarent, Apoſtoli ſunt*; cui sententiæ si adhærere velimus, consequens est dicere, nuptias has eas esse, de quibus Jansenius ita scribit: *Eſt autem nuptiale illud convivium, iſtud quo Deus in hac vita mentes fidelium paſcit, jucunda & ſalutari doctrinæ evangelicæ prædicatione, ac variis Sacramentorum & charismatum ferculis, quo item & poſt hanc vitam eos paſcit, & usque ad ſatietatem reficit gaudiis æternæ beatitudinis.* Cap. 115. conc

Et nolebant venire.

8. Dionysius Carthusianus per hosce invitatos duritiam intelligit & incredulitatem Judæorum, dicens: *Nolebant venire, id eſt credere & laudabiliter vivere, ſecundum documenta ſervorum illorum;* quia non solum Scripturis sacris, sed & tantis rebellarunt monitis & doctrinis, post mortem Christi acceptis. Unde idem Author in alio quodam loco dicit: *Nolebant venire,* In enarr. Dei hujus. *id eſt, per fidem formatam credere, & ſervorum illorum documenta ſervando, laudabiliter converſari;* pro cujus confirmatione hanc adducit S. Stephani, ad ipsos factam exprobationem: *Duracervice & incircumAct. Ap. 7. v. 51. ctis cordibus & auribus, vos ſemper Spiritui ſancto reſiſtitis, ſicut patres veſtri, ita & vos.*

9. Bene autem notandum est, non dici: *Et non poterant venire*, sed *nolebant*; totum namque perditionis nostræ malum ex nostra oritur voluntate, non impossibilitate: *Nolumus hunc regnare ſuper nos*, dicebant aperte & intrepide rebelles alii, in parabolæ hujus ducatu & figura. Luc. 19 v 14.

10. Albertus Magnus ait: *Et nolebant; ecce ingratitudo;* quod obstinationis scelus industrie contemplans Paulus de Palatio, vix se continere potest, quin exclamet: *O phreneticum facinus, pauperes, famelicus es, triſtis es, mortuus es, vocaris ad vitam, ad feſta, ad convivia, ad opes immenſas, & renuis?* Chrysosto- Hom. 70. in mus eidem pariter insipientiæ huic condolens, inquit: Matth. *Quid igitur dementius invenitur, quam, cum in nuptias vocaris, reſilire?*

Verſus 4.

Iterum miſit alios ſervos, dicens; dicite invitatis: ecce prandium meum paravi, tauri mei & altilia occiſa ſunt, & omnia parata ſunt; venite ad nuptias.

Iterum miſit alios ſervos.

1. Lyranus in hisce pro secunda ad nuptias vice invitantibus servis, eos designari docet, qui cæteris vicinius, adventum Dei filii, mundo annuntiarunt, quales discipuli & Apostoli Christi fuere, in specie autem & expresse ipse præcursor Domini.

2. Juxta Jansenii sententiam, sive per invitatores primos Prophetæ accipiantur, ut aliqui volunt, & per secundos, Apostoli vel alii; nihilominus tam hi quam isti quandoquidem invitant; post nuptias jam paratas, videtur verisimilius, per primos intelligendos esse S. Joannem Baptistam & Apostolos Domini, hi enim primi fuere, qui immediate post mortem Christi, Regnum cælorum Judæis annuntiarunt, hosque ad Messiæ notitiam invitarunt. Per secundos autem invitatores, videntur tum Apostoli tum reliqui omnes perhiberi, qui simul cum iis cooperati sunt prædicationi evangelicæ & catholicæ fidei dilationi. Notat autem idem Author, quod si legerimus, *ſervum* in numero singulari, tunc in eo solum innui Joannem Baptistam; *Qui primus de nuptiis Chriſto paratis annunciavit, profeſſus ſe amicum ſponſi, poſt quem alii ſervi miſſi ſunt ad Judæos, nempe Apoſtoli.* Si vero quis satius existimaverit, Apostolos, non tam primos quam secundos potius invitatores dicendos esse, huic immediate respondet Jansenius idem, quod tunc, stante numero plurali *ſervos*, nomine primorum accipiantur præcursor Domini & ipse Christus, qui in similitudine servi, suum ipsemet adventum annuntiavit, nomine autem secundorum, magis expeditorum, Apostoli, qui incarnationem Verbi, post Christi resurrectionem suis prædicationibus mundo manifestarunt.

3. S. Thomas nimiam admiratur & stupet hujus Regis patientiam, injurias sibi illatas non modo non ulcisentis, sed novis etiam iteratisque beneficiis easdem

beni-

benignissime recompensantis: *Ponitur augmentum*, inquit, *benignitatis ex parte invitantis, & augmentum malitiæ ex parte excusantis*. Pariter Lucas Burgensis inquit: *Magna Regis patientia atque humanitas, qui, quamvis merito offendi potuisset vocatorum ingratitudine, quod & suam majestatem, & regias filii sui nuptias parvi fecissent, tamen misit alios servos.*

Dicite invitatis: ecce prandium meum paravi.

Ibid. 4. Bene observat Angelicus Doctor, in prima invitatione non dici, nuptias jam tum paratas esse, quemadmodum in secunda; in hac namque addunt servi, convivium jam tum etiam lautissimis ferculis Loc. cit. instructissimum esse. Verba porro præsentia ita Dionysius Carthusianus interpretatur: *Mysterium incarnationis perfecti, Sacramentum Eucharistiæ institui, diversa sacræ Scripturæ alimenta proposui, gratiarum charismata dedi*. Huic non dissimilem eorundem verborum glossam instituit Lyranus, dum ait: *Sacramenta Ecclesiæ & doctrinam paravi, quibus reficitur anima & potissime Sacramentum Eucharistiæ, in quo datur nobis caro Christi in cibum & sanguis in potum.*

Tauri mei.

5. Jansenius secundæ citationis executoribus, non sine magni ratione momenti à Rege præceptum esse considerat, ut dicerent invitandis, convivium jam paratum esse; ideoque dicit: *Significatur, Apostolos post Christi resurrectionem ex Dei jussione prædicasse Messiam mortuum, crucifixum, resurrexisse, omniaque tunc peracta esse, quæ ad salutem hominum & spiritualem eorum refectionem essent necessaria.*

Serm. 74. in Dom. 20. 6. Albertus Magnus in tauris his Apostolos & Martyres designari existimat, qui, dum vixerunt, jugum Christi indefesse portarunt. *Per tauros intelliguntur sancti Apostoli & Martyres, qui jugum Domini portaverunt & aratrum dominicæ crucis traxerunt, isti enim occisi sunt, & viam nobis ad nuptias Christi, suo sanguine præparaverunt*. Cui opinioni illa correspondet S. Hilarii sententia, à S. Thoma in catena citati: *Tauri gloriosa martyrum species est, qui confessioni Dei tanquam hostia electa sunt immolati.*

7. S. Thomas inquit: *Per tauros, significantur exempla sanctorum, quæ Dominus præparavit in convivium*; subjungit porro S. Doctor hoc sancti Jacobi monitum, Jac. 5. 10. dicentis: *Exemplum accipite fratres exitus mali, laboris & patientiæ Prophetas, qui locuti sunt in nomine Domini*. Denique juxta sancti Gregorii mentem, idem Angelicus Doctor ita scribit: *Per tauros significantur patres veteris testamenti, quia taurus ferit cornibus, & in tempore patrum semper quærebatur vindicta; præcipiebat oculum dari pro oculo*. Tertiam denique idem glossam adducit, inquiens: *Per tauros, intelliguntur Sacerdotes veteris testamenti, quia taurus est animal immolativum.*

Et altilia occisa sunt.

8. Jansenius inquit: *Mystice significatur pretiositas & magnificentia convivii, à Deo hominibus parati.*

9. *Tauri sunt*, ait Lyranus, *præcepta moralia, altilia, consilia superaddita.*

10. S. Thomas, Origenis auctoritatem citans, taliter discurrit: *Est dispositio sapientiæ Dei; tauri dicuntur rationes fortes. Isa. 8. 11. In forti manu suæ erudivit me; altilia dicuntur, quasi alita bene; dicuntur proprie aves saginatæ, quæ nutriuntur & impinguantur, & significant subtiles sensus; & fiunt saginatæ, quando sacris sensibus multiplicantur, quibus anima saginatur; sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea,* Ps. 62. 6. *quidquid enim necessarium est, invenitur in sacra scriptura.*

11. Glossa scribit: *Altilia ab alendo dicta, id est, pinguia interna charitate, præcones novi testamenti, contemplationis penna superna petentes; qui aut vitam pro Christo cum morte mutarunt, aut certe mortificationibus eam humiliaverunt & pœnitentiis.*

Ibid. 12. *Per altilia* sanctus Thomas intelligit *patres novi testamenti, qui omnia dimiserunt pro Christo & impinguantur sapientia Dei, occisi propter Deum.*

13. Albertus Magnus autem per eadem altilia virgines interpretatur, quæ virginalis floris candorem martyrio consecrarunt: *Per altilia, id est, per aves domi alitas, sanctæ virgines figurantur, quæ, licet tenerum corpus haberent, tamen martyrium fortiter pro Domino passæ fuerunt, & hæ nobis ad has nuptias suo exemplo viam fecerunt.* Ser. cit.

14. Sanctus Hilarius à S. Thoma in catena citatus, ait. *Saginata, sunt homines spirituales, tanquam cælesti pane ad evolandum aves pastæ, cæteros accepti cibi ubertate expleturæ.* In cat.

15. S. Gregorius in eadem catena citatus, differentiam perpendit primæ & secundæ vocationis; in sola namque secunda meminerunt servi animalium, in cibum præparatorum, unde sequens elicit documentum: *Quia omnipotens Deus, cum verba ejus audire nolumus, adjungit exempla, ut omne, quod impossibile credimus, tanto nobis ad sperandum fiat facilius, quanto per hoc transisse & alios audivimus.* Haymo in sensu spirituali inquit: *Tauri mei & altilia occisa sunt, ac si diceret, patrum præcedentium mortes aspicite, & media vitæ vestræ cogitate.* Hom. 36.

Et omnia parata.

16. Lucas Burgensis, fusius de harum nuptiarum apparatu tractans, in eo adæquate contineri & concludi docet, quidquid Deus pro redemptione humana disposuerat: *Jam mortuus est Christus pro peccatis vestris, surrexit propter justificationem vestram, jam penetravit cælos, & sedet ad dextram Patris, interpellans pro vobis: apparata sunt omnia pretiomeritoque sanguinis ipsius; expensis utique magnis, quibus ad salutem ac beatitudinem vobis opus esse possit:* prophetiæ adimpletæ sunt, scripturæ verificatæ, figuræ manifestatæ, mors jacet devicta, exanimatus corruit inimicus infernalis; remissionem peccatorum obtinuimus, & gratiarum abundantiam, charismatibus Spiritus sancti imbuti sumus: *Offert se vita, salus, adoptio, pax, gaudiumque in Spiritu sancto, deliciæ verbi Dei exundant, totius gratiæ fons apertus est, cælum ipsum patet.*

17. Cajetanus primis servis non aliud in mandatis considerat esse datum, quam tantum, ut ad nuptias invitarent; secundis autem insuper imperatum esse, ut præter invitationem, convivii etiam apparatum insinuarent: *Omnia parata*: Apostoli namque à Spiritu sancto edocti, missi fuere, ut Judæis annunciarent, redemptionis opus jam tum consummatum esse, Messiam venisse, crucifixum & mortuum esse, denique resurrexisse & omnia, saluti eorum necessaria, adimpleviśe, solam hoc in cardine difficultatem versari, ut salutari doctrinæ per sinceram fidem acquiescerent. Ad hanc consequenter glossam Dionysius Carthusianus ita inquit: *Omnia parata, id est, quidquid ad salutem requiritur, per passionem & meritum Christi vobis offertur.* In Dom. 20 post Trin.

18. Chrysostomus, à S. Thoma in catena citatus, per hoc convivium, scripturam sacram intelligere videtur, dum ait: *Quia quidquid quæritur ad salutem, jam adimpletum est in scripturis, qui enim ignorans est, invenit ibi quod discat; qui contumax est, invenit ibi, quod timeat; qui laborat, invenit ibi promissa, quibus excitetur ad opus.* In Cat.

19. S. Thomas eorundem verborum glossæ intentus hanc succinctam ipsorum tradit explicationem: *Passus est Christus, aperuit cælos, misit Apostolos.*

20. Non dissimiliter supra eundem evangelicum textum Dionysius Carthusianus discurrit, inquiens: *Cælestium gratiarum charismata, omnia Spiritus sancti dona, & quidquid ad salutem exigitur, jam per passionem & meritum Christi vobis disposita sunt; imo & offeruntur, quatenus de plenitudine ejus omnes accipiatis.*

Venite ad nuptias.

21. Chrysostomus qualitatem hujus convivii in hocce nobis compendio exhibet: *Ad quid porro invitat? an ad labores, afflictiones, sudores? nequaquam, imo vero ad delicia.* Hom. 70. in Matt.

Versus

Versus 5.

Illi autem neglexerunt & abierunt, alius in villam suam, alius vero ad negotiationem suam.

Illi autem neglexerunt.

1. Hac invitatorum negligentia & imprudentia, Lyranus designari existimat, Judæorum despectum, quo Apostolorum prædicationem contempserunt, paucis eorum ad Christi fidem conversis: *Causa fuit cupiditas rerum temporalium, propter hoc enim sacerdotes conspiraverunt in mortem Christi, ne perderent civitatem & templum; in quo quidem templo hauriebant pecuniam populi, sub prætextu cultus divini.*

Hom. 41. 2. Author Imperfecti considerat, non dici: *malignati sunt*, sed, *neglexerunt*; non etenim omnes & singuli uniti fuere ut crucifigerent Salvatorem, non omnes divino verbo aures tuas recluserunt, non omnes perfide adversus Christum conspirarunt, ab his nihilominus nuptiis, ab incarnationis, inquam, & redemptionis filii Dei participatione excluси fuere, profecto non ob aliam causam, quam quia *neglexerunt*. Unde inquit prædictus Author: *Qui odio aut invidia crucifixerunt Christum, illi malignati sunt; qui autem negotiis impediti sunt, & non crediderunt, illi neglexisse dicuntur; nam sunt quidam homines, qui possunt & audire & credere, sed sollicitudo rerum necessariarum & delectatio mundi separat eos à Deo.*

3. Albertus Magnus arbitratur, in his negligentibus designari homines sensuales; *Non curantes epulas spirituales, deliciis carnis resolutos*; juxta namque caput 2. Sapientiæ, evidentissime docemur, homines carnales nulli rei alteri, quam propriis desideriis adimplendis insudare, quasi nec Deus, nec altera post hanc mortem vita esset. Ubi Glossa ait: *Vox hæc perditorum est, qui tanquam bruta animalia, quæ præsentia sunt, amant & despiciunt, nec post hanc vitam, requiem æternam sperant.*

4. S. Anselmus dicit: *Administrationem habuerunt, sed illi admoniti venire noluerunt, imo neglexerunt suæ salutis præconium.*

5. *Neglexerunt*, ait Dionysius Carth *beneficia Dei parvipendentes.*

6. Hugo Cardinalis juxta Authoris Imperfecti dogma, scribit: *Quia quidam non odio, non invidia, sed mundi negotiis impediti, non venerunt ad Christum* Innumerabiles profecto animas hæcce damnat negligentia, dum nihil de vita futura solliciti, omnem suam industriam studiumque in eo unico collocant, ut præsentis sæculi commoditates sectentur & possideant, ut divertisa non æternæ, sed hujus momentaneæ vitæ bona accumulent, immemores moniti, quod S. Augustinus, hæc sacræ Scripturæ verba (*Sperate in Domino, multi dicunt, quis ostendit nobis bona*) interpretans, nobis reliquit dum ait: *Ea tantum diligenda sunt bona, quæ ad interiorem hominem pertinent; cæteris autem ad necessitatem tantum utendum, non ad gaudium perfruendum.* Thomas à Kempis pariter, hanc nimiam Christianorum in spiritualibus bonis comparandis desidiam, hoc præclaro discursu fugillat & convincit: *Promittit mundus temporalia & parva, & servitur ei aviditate magna; Christus promittit summa & æterna, & tepescunt mortalium corda.* Contemplativus quidam tantam perstringens stultitiam Christianorum, neutiquam apprehendere posse videtur, quomodo in vitam futuram credant, & nihilominus *brevi tempori maximam curam, & maximo tempori curam brevem impendunt.* Obstupescit quoque regius psaltes illorum Hebræorum insipientiam, qui tantis cum molestiis per desertum gradiebantur, ad terram promissionis, lacte & melle manantem, ubi pro batillis lauros; pro sarculis septra gestaturi erant, quod nihilominus flocci eam æstimaverint, imo potius ad unum omnes retro conversi, cucumeres, allium & cæpas expetierint Ægypti. *Pro nihilo habuerunt terram desiderabilem.* Eadem est hodie penes Christianos multos practica, proh dolor, vivendi veritas & methodus, qui in hac miseriarum & lacrymarum valle degentes, quantumvis post tot tantarumque afflictionum & incommodorum experientiam, ad regni cælestis acquisitionem invitentur, nihilominus hoc ipsum fastidiunt, eique difficilem & laboriosam hujus terræ fruitionem præponunt: *Neglexerunt & abierunt, alius* &c.

In ps. in

L. 3. de imitat. Christ. c. 3.

Ps. 105 v. 24.

Et abierunt alius in villam suam.

7. Salmeron verba hæc in sensu literali de Judæis explicat, qui populares seu plebei operibus manualibus lucra sibi acquirebant; ast certum est, nullum eorum propter camporum culturam; aut quoscunque alios labores & sudores, licitos atque honestos, reprehensum, & abæternorum bonorum communicatione excluسum fuisse: *Per eos, qui vacant villæ, id est, proprio agro vel negotiationi, non ullam rem vitiosam intelligimus, sed eos qui mundi bona etiam licita æternis & spiritualibus præferunt. In viam ire*, inquit S. Anselmus, *est terreno labori immoderate incumbere*, pro cujus corroboratione ipse Glossam citat. Eandem quoque aut similem considerationem Author Imperfecti hisce verbis expressit: *Non villæ cultus peccatum est, sed tu præferendo eam Deo, facis eam esse peccatum.* Lyranus per vineæ culturam, quemcunque alium laborem corporalem denotari existimans, ait: *Per laborem vineæ intelligitur omnis occupatio corporalis circa terrena, impediens divina.* Lucas Burgensis pariter, supervacaneam terrenarum rerum & occupationum industriam ejus esse rationis docet, ut nos damnet atque condemnet, cujus rei hanc assignat causam. *Quamdiu homo inhæret hujusmodi, quaslibet facile salutis suæ occasiones negligit:* post quæ immediate declarat, nullum penes nos, excusationis fundamentum esse, dicens: *Si ob quæcunque negotia, vera salus negligatur, & terrena, quæ data sunt in salutis adminicula, vertantur in impedimenta.* Chrysostomus, à S. Thoma in catena citatus, ita inquit: *Quamvis videantur rationabiles occasiones esse; sed hinc discimus, etiamsi necessaria sint, qua detineant, omnibus tamen proponere spiritualia oportet.*

Hom. 41.

8. Theophylactus in sensu morali hunc textum de iis applicat, qui carnalium desideriorum suorum præda, convivium fastidiunt Christi tam eucharisticum in terris, quam gloriæ in cœlis, unde inquit: *In proprium agrum abiit, hoc est, indulsit deliciis & voluptatibus vitæ, uniuscujusque enim ager est corpus.*

9. Albertus Magnus scribit *In villam ire, est dominium & principatum super alios quærere; superbi, dummodo principari possint in hoc sæculo, non curant de superno gaudio.*

Ser. 74.

Alius vero ad negotiationem suam.

10. Quibus verbis, ut Albertus Magnus ait, *intelligitur omnis occupatio humani laboris à vocatione æternorum retinens.* Salmeron vero in specie de Judæis ait: *Per negotiationem vero divitias, sive lucrum ex ingenio sive industria collectum, quod majores Judæorum amplectebatur, intelligit:* Paulus de Palatio harum negotiationum, quæ cæteroquin in seipsis illicitæ non fuissent, malitiam ostendit, dicens: *Negotiatio licita quidem est, dicitur enim: Gustavit & vidit, quia bona est negotiatio ejus*, veruntamen vitium ejus exinde nascitur, quod, *qui magno fervore res sæculi tractat, sæculi non Dei conviva videatur*; & ideo in oratione, qua Ecclesia Dominica post Pentecosten utitur, hanc à Deo gratiam postulamus, nimirum. *Ut te rectore, te duce, sic transeamus per bona temporalia, ut non amittamus æterna.* Glossa ait: *Negotiari, est terrenis lucris inhiare*, ubi ly *inhiare*, magnum denotat ad divitias & terrena lucra affectum. Lyranus inquit: *Per negotiationem occupatio mentalis circa terrena* intelligitur, qua semen divinæ gratiæ inter sollicitudines & anxietates temporales, veluti spinas, suffocatur.

In Matth.

Prov. 31. v. 18

11. Theophylactus finem hujus parabolæ esse dicit, ut per illam insinuetur, *quod, qui à spiritualibus nuptiis, & convivio, & Christi societate destituuntur, ob has duas potissimas causas excluduntur; vel propter corporales voluptates, vel avaritiæ morbum.*

Ver

Versus 6.

Reliqui vero tenuerunt servos ejus, & contumeliis affectos occiderunt.

1. Id quod Lyranus S. Joannis Baptistæ, ab Herode Judæorum Rege in vincula conjecti & decollati, nec non sancti Jacobi Majoris Apostoli, S. Stephani, aliorumque Christi discipulorum exemplo declarat; quibus Cajetanus adjungit S. Jacobum minorem fratrem Domini nuncupatum; & quidem quo ad Apostolos idipsum confirmat textus ille actuum Apostolorum: *Ibant Apostoli gaudentes à conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt, pro nomine Jesu, contumeliam pati.* Act. Apost. 5. v. 41.

2. Lucas Burgensis sese continere nequit, quin contra sacrilegos, ingratos, beneficiorumque immemores exclamet: *Quid hoc furore furiosius? erga eos, qui ad tantum honorem & tantam inæstimabilem felicitatem invitabant, ut regiæ accumberent mensæ, non modo ingrati, verum etiam contumelioſi & crudeles faciunt* Chrysostomus eorum se opponens malitiæ, qui filium, ad exigendos vineæ fructus ablegatum, occiderunt, majorem horum iniquitatem esse demonstrat, dum ait: *Illi enim fructus repetentes, hi vero in nuptias vocantes trucidarunt, quo furore quis major excogitari potest?* Hom. 70. in Matth.

3. S. Anselmus objectioni cuidam, quæ hoc loco fieri potuisset, cur scilicet non etiam de morte, sponso nuptiarum illata, mentio facta fuerit, ita respondet: *Nota, quod hic filetur occiſio Sponsi, & per mortem servorum ostenditur contemptus nuptiarum.*

4. Dionysius Carthusianus in sensu morali, per contumelioſos hosce, qui servos tam dire tractant, illos intelligit, qui correcti & melioris vitæ commoniti, illis, qui ipsorum promovent salutem, molesti sunt eosque indigne habent: *Intelliguntur omnes obstinati & pessimi, qui eos à quibus audiunt verbum Dei & justas increpationes, seu charitativas & pias exhortationes, odiunt, persequuntur & perimunt.* Serm. 2 in Do. 20. Trin.

5. Albertus Magnus ait: *Per istos notantur luxurioſi, qui servos Regis, id est, prædicatores verbi Dei, quantum in eis est, tenent, quantum enim possunt, vel audent, impediunt ne Verbum Dei prædicetur.* De his Apostolus loquitur, dum ait: *Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam, & contumeliis afficiunt corpora sua in semetipsis.* Serm. 70. in Do. 20. Trin.

6. Paulus de Palatio in his servis intrepidum ministrorum Evangelicorum animum considerat, qui innumera pro fide dilatanda, contumeliarum sustinent genera, unde ait: *Constantiam Prædicatorum indicat, qui usque ad contumelias, usque ad mortem, homines ad convivium vocantes perdurant. Indicat etiam, quod sit prædicatorum munus, non enim illorum est, populum beatum dicere, non est pulvinos sub omni cubito & cervicalia capitibus supponere; si enim hoc esset prædicare, nunquam prædicator ad contumelias vel mortem veniret.*

7. S. Athanasius impietatem & ingratitudinem detestatur illorum, qui invitantes ad nuptias diris adeo modis tractabant: *Quid enim deterius*, inquit, *quam beneficia accipere & insidiari.* S. Ignatius Martyr, qui cum feris pugnabat, id est, cum militibus, qui post accepta ab eo beneficia crudeliter eum tractabant, dixit: *Pugno ad bestias; die nocteque ligatus cum decem Leopardis, hoc est, militibus, qui me custodiunt, quibus & cum benefeceris, pejores fiunt.* Hom. de semente. S. Hier. script. eccl.

Versus 7.

Rex autem cum audisset iratus est, & missis exercitibus suis perdidit homicidas illos, & civitatem illorum succendit.

Rex autem.

1. S. Paschasius notat, quod incarnata illa Sapientia cui cum veritate dicere possumus: *Omnia in sapientia fecisti* in principio parabolæ eum, qui nuptias instituit, *hominem regem*, hic vero solum regem appellarit, cujus quoque mysterium explicans, subjungit: *Introducitur primo Rex & homo, quando invitat ad nuptias & agit opera clementiæ; nunc quando ad ultionem festinat, homo bene tacetur, & rex tantum dicitur, & iratus introducitur, quia ira regis nuncius mortis.* Idem quoque mysterium S. Thomas tangit inquiens: *Supra dicebatur homini regi, hic autem dicitur rex, quia nomen hominis ad pietatem pertinere videtur, rex vero ad punitionem, ideo hic solum dicitur Rex.* Lib. 9. in Matth.

Cum audisset, iratus est.

2. In hac illius Regis ira, in cujus fœmore scriptum legitur: *Rex Regum*: propheticum illud impletum est oraculum: *Iratus est furore in populum suum, & abominatus est hæreditatem suam, & tradidit eos in manus gentium; & dominati sunt eorum, qui oderunt eos, & tribulaverunt eos inimici eorum*, quod tunc factum est, quando Deus hunc populum à se derelictum, tradidit in manus Romanorum. Ps. 105. v. 40. & 41.

3. Dionysius Carthusianus ly *iratus est* exponens, dicit, id factum esse: *Non passionis affectum habendo, sed justitiam exercendo, seu infligendo vindictam per modum trascentis.*

Et missis exercitibus suis, perdidit &c.

4. Lyranus hæc verba, quo ad sensum literalem, de exercitibus Romanorum sub Tito & Vespasiano explicat: *Qui ex divina ordinatione venerunt contra Jerusalem, quadragesimo secundo anno post Christi passionem, quia in ultionem sanguinis Christi & suorum discipulorum, ab exercitu Romanorum sunt trucidati & captivati de Judæis, usque ad decies centum millia*, Jerosolyma quoque una cum templo, igne conflagravit, ut omnia ad unguem adimplerentur. Lucas Burgensis ait: *Perdidit illos fame, bello & peste, ipse enim est Deus exercituum, cui Romani hic militarunt, ulciscenti gentem reprobam*; adducitque Regis Babyloniorum exemplum, quo Deus contra populum illum, velut divinæ justitiæ instrumento usus fuit; prout legitur Jeremiæ 25. v. 5. De quo exterminio idem Author ita scribit: *Undecies centena mortuorum, captivorum vero millia septem nonaginta, qui dispersi in omnem ventum, alii ad opera, alii ad bestias damnati, alii vilissimo pretio venditi, cæteri triumpho servati.* S. Hieronymus per hosce exercitus, Angelos quoque intelligi dicit, dum ait: *Exercitus seu ultores Angelos, de quibus in psalmis scribitur: Immissiones per Angelos pessimos.* Glossa ait: *Missis exercitibus, id est, Angelis, per quos judicium exercebit, persequentes perdet, & civitatem, id est, carnem, in qua habitaverunt, cum anima in gehenna cremabit.* Ps. 77. v. 49.

5. Albertus Magnus per illos, qui invitati ad nuptias, venire noluerunt, carnales homines, ut alibi diximus, intelligit: *hi enim homicidæ sunt, quantum in ipsis est, & Dei & prædicatorum ejus, nec non & animæ propriæ; civitatem vero eorum, id est, corpora, æterno igne succendet.* Ser. 74. loc. cit.

6. Considerandum quoque hic est, ingratos hosce homines, nuptias frequentare neglexisse, quia negotiationes & inde provenientia lucra derelinquere noluerunt, quia potius servos illos invitantes occiderunt: Deus autem iisdem mediis, quibus ipsum offenderunt, punire voluit, disponendo, ut omnia bona temporalia perderent, ingensque de corporibus ipsorum strages fieret, præter animarum ipsorum reprobationem & damnationem.

7. Paulus de Palatio optime ponderat, Evangelistam non dicere, hunc Regem primis indignatum fuisse, sed tantum secundis, quia his solum de convivio perfecte parato mentio facta fuerat; *Ea enim ignorantia furorem Dei mitigabat, at ubi opes evangelicæ, beneficia Christi nobis aperiuntur, tunc negligere, contra nos Dei excitat vindictam.*

8. Idem quoque observat, quod, quando divinæ justitiæ supplicia nobis remittuntur, ea peccatis nostris velut causæ attribuere debeamus: *Cur ergo querimur, quod tot malis morborum, famis & miseriarum opprimimur? Tolle neglectores Evangelii, tollet Deus exercitus vastantes.* Dum Joab civitati Abelæ & Bethmaathæ per formidabilem exercitum suum, totale comminaretur exter-

terminium sapiens quædam mulier, instantissime præ-
2. Reg. 20. v. 21. fati belli ducis alloquium expetens, eundem, quidnam in civitate illa prætenderet, interrogavit, cui ille: *Sebam filium Bochri, Regis sui traditorem*, manibus suis consignari se velle respondit; *tradite illum solum, & recedimus à civitate*, qui mox, ut præcisum Sebæ caput ad se allatum fuisset, civitate intacta relicta abinde recessit. Eodem quoque modo in calamitatibus publicis famis, belli, pestis, aliisque similibus, soli peccato præscindatur caput, &
Serm. 85. salva res erit, hoc enim solum est, quod divinæ justitiæ arcum armat & ad feriendum excitat. Unde S. Ambrosius ait: *Civitati non nisi propter civium peccata, infertur,*
Sap. 5. v. 12. *excidium: Desine peccare & civitas non peribit.* Armantur creaturæ, ut offensas creatori suo, cujus nos infideles traditores sumus, illatas zelent & vindicent: *Armavit creaturam ad ultionem inimicorum.* Optime hac de re Chrysologus ita scribit: *Dei, Dei est, quod urgemur malis, quod verberamur semper, quod ruit grando, quod rubigo inficit, quod impietas potest, quod dominantur morbi; quod sævit mors, quod tremit terra, nos tamen nec tremimus, nec timemus, nec declinamus à malis; Dei flagella veniunt, sed nostræ provocant culpæ.*

Versus 8.

Tunc ait servis suis: nuptiæ quidem paratæ sunt, sed qui invitati erant, non fuerunt digni.

Nuptiæ quidem paratæ sunt.

Loc. cit. 1. *Hoc est*, inquit Dionysius Carth. *Christi mysteria sunt completa, videlicet ejus incarnatio, passio, resurrectio, spiritualis quoque refectio Sacramentorum ac gratiarum offertur hominibus, virtute ac merito Salvatoris*; id quod cum explicatione S. Anselmi optime consonat, dicentis: *Omne Sacramentum humanæ dispensationis per-*
Hom. 41. *actum est*; Author Imperfecti pariter ait: *Quidquid quæritur ad salutem, totum jam adimpletum est.*

Sed qui invitati erant, non fuerunt digni.

2. Lyranus per hæc verba, reprobationem Judæorum, & Gentilium ad fidem vocationem significari dicit; quia postquam servi ad invitandum dimissi, id est, Apostoli & discipuli Christi ab Hebraismo repudiati fuerunt, hi in omnes terræ nationes, ad legem evangelicam annuntiandam dispersi fuere, quam proinde amplexati sunt Gentiles; & hoc est, quod Doctor Gentium,
Act. Apost. 13. v. 46. dicere voluit, dum ait: *Vobis oportebat primum loqui verbum Dei, sed quoniam repellitis illud, & indignos vos judicatis æternæ vitæ, ecce convertimur ad Gentes.*

Versus 9.

Ite ergo ad exitus viarum, & quoscunque inveneritis, vocate ad nuptias.

Ite ergo ad exitus viarum.

To. 7. tr. 37. 1. Salmeron hoc idem esse ait, ac si diceret; ad loca, majori hominum frequentia inhabitata: *Concursus & varias vias*, ubi enim viæ simul coincidunt, major est concursus communiter personarum. Unde Jansenius quoque ait: *Ubi multæ viæ simul coeunt & multæ*
Cap. 115. *viæ exeunt, ibi probabilius est, multos reperiri posse, ex diversis viis illuc confluentes, ut significetur multos ad nuptias vocandos*; Redemptor enim noster, qui sanguinem suum pro omnibus fudit, omnes quoque harum nuptiarum vellet fieri participes: *Vult omnes salvos fieri*
1. Tim. 2. 4. *& ad agnitionem veritatis venire*; defectus tantum est in nobis, qui illum repellimus.

Enar. in Evang. Matth. 10. 5. 2. Dionysius Carthusianus hæc verba ad literam intelligenda esse docet, de Apostolorum itinere, extra Palestinæ confinia instituto, dum ait: *Ad literam misit Deus Apostolos ad exitus viarum; id est, ad loca ultra Judæam, dicendo: Euntes in mundum universum prædicate Evangelium omni creaturæ*; ante passionem suam vero, hanc coram gentibus prædicationem iis interdixerat, his verbis: *In viam gentium ne abieritis, id est*, ut idem Carthusianus glossat, *fines Judææ ne exeatis.* De homine scandalosam vitam agente, in proverbio dicere solemus; hic mala via graditur, periculose incedit; in hoc statu gentiles erant, de quibus Theophylactus in hæc verba scribens, ait: *Existentes juxta exitus viarum, hoc est in errore. Via est vita uniuscujusque exitus à via, dogma; Gentiles igitur, qui vias habebant malas, hoc est, vitam ducebant reprehensibilem, ab ea mala via exierunt in dogmata impia, fœdos sibi Deos constituentes patronos vitiorum.* S. Hieronymus similem fere adducit expositionem, inquiens: *Gentilis populus non erat in viis, sed in exitibus viarum, qui sunt errores Gentilium.*

3. S. Thomas hæc verba de dogmatum varietate intelligit, per quæ ad veritatis notitiam pervenitur; dicit enim: *Per vias intelliguntur diversa dogmata, quia ista sunt viæ quædam, quæ ducunt nos ad veritatem.*

4. Dionysius Carth. inquit: *Jussit Apostolos ire ad* Ibid. *exitus viarum, hoc est, ad corrigendos errores Gentium, quæ non fuerunt in via, sed in devio, in tenebris & umbra mortis*; hoc autem facientes, ad ultimos usque mundi fines penetrarunt, unde Jansenius ait, ipsos quoque illuminasse *eos, qui in extremis mundi partibus habitant*; juxta illud: *Eritis mihi testes in Jerusalem, &* Act. Apost. 1. v. 8. *in omni Judæa & Samaria, & usque ad ultimum terræ,* quod ipsum vates Regius prædixerat, inquiens: *In* Ps. 18. 5. *omnem terram exivit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum*; id est, *ad gentes, etiam remotissimas & abjectissimas*, ut idem Jansenius docet: Salmeron in eodem sensu exponit illa Isaiæ 49. 6. verba: *Ut sit salus mea usque ad extremum terræ.*

5. Paulus de Palatio prædicatores evangelicos, ad exitus viarum abire jussos esse dicit, ut docerentur de modo, quem in hoc tam arduo ministerio servare debebant: *Prædicatores*, inquit, *jubentur è civitate exire, extra urbis septa egredi; certe in civitate omnia tractantur humana; jubentur ergo exire à rebus humanis, à modo loquendi, intelligendi & volendi humano, ut viribus fidant divinis, non humanis; ut sermo sit, non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in doctrina spiritus qua ratione Baptista prædicabat in deserto.* Jansenius quoque per hos exitus viarum, homines viles & à mundo abjectos, intelligi posse considerat, quibus Deus auxilia sua ministrare non desinit; *Aut simplicius*, inquit, *per exitus viarum significantur fines & termini viarum, in quibus fere abjecti commorantur, ut significetur, prædicatores missos etiam ad vocandum abjectissimas gentes*; unde in parabola illa, quam Lucas describit de cæna præparata quæ huic simillima est, servi pariter jussi sunt invitare *debiles, pauperes, cæcos & claudos.*

6. S. Gregorius in sensu spirituali illos intelligit, qui Hom. 38. in Evang. in hac præsenti vita, habent terrena, quibus adhærescunt, qui proinde ad invitationem Dei acceptandam proni & faciles inveniuntur; *In Scriptura sacra*, inquit, *vias, actiones accipimus, exitus viarum intelligimus defectus actionum; quia illi plerumque facile ad Deum veniunt, quos in terrenis actibus prospera nulla comitantur.*

7. S. Hilarius ait: *Donogratiæ, vitæ anterioris crimina remittuntur, nam sæpissime viam, tempus sæculi intelligendam monuimus; atque ideo ad exitus viarum jubentur ire, quia omnibus retroacta donantur.* Can. 18. in Matth.

8. S. Albertus Magnus vitæ nomine, vitam nostram intelligens, quia quoadusque vivimus, viatores sumus, pariter per exitum viæ, transitum, quo ad aliam vitam pergimus, intelligendum esse dicit; indeque sequentem elicit moralitatem: *Illi sunt in exitibus viarum*, ait, *qui mortem suam jugiter prospiciunt, & qui se credunt quotidie morituros, & certe tales dignos se efficiunt, ut ad Christi nuptias introire mereantur, quicunque enim mortis suæ efficaciter recordantur, studeant esse continentes, patientes & obedientes, nituntur seipsos ad veram contritionem, & per veram confessionem à peccatorum maculis expiare.* Serm. 74. in Dom 10. Trin.

Quoscunque inveneritis, vocate.

9. Id est, ait Anselmus, *cujuscunque conditionis homines vocate ad Christianitatem, id est, vitam christianam*; redditque efficacem hujus indifferentiæ rationem, dicens: *sicut non est distinctio, in natura creationis hominum, sic non sit differentia in vocatione salutis eorum: vel viæ sunt omnes professiones hujus mundi*, inquit D. Chrysostomus, à Glossa citatus, *ut puta, philo-*

philoſophiæ, militiæ & hujuſmodi: Dicit ergo; *ite ad exitus viarum, ut cujuslibet conditionis homines vocet ad fidem*; nam ut Author Imperfecti ait: *Quantæ ſunt diverſitates actuum, in hoc mundo, tantæ ſunt viæ, quæ omnes viæ ducunt ad diabolum, generalem viam perditionis; ideo ergo dicite: Ite ad exitus viarum & cujuſlibet conditionis homines vocate ad fidem; adhuc ſicut caſtitas via eſt, quæ ducit ad Chriſtum, & miſericordia cæteræque virtutes; ſic & fornicatio via eſt, quæ ducit ad diabolum, & avaritia, cæteræque ſpecies malæ; jubet ergo, ut cujuſcunque converſationis homines invitent ad fidem; quoſcunque ſive ſervos ſive liberos; potens eſt mutare omnes, ſive bonos ſive malos; boni, ne pereant, mali, ut inexcuſabiles fiant: nemo propter ignorantiam pereat, nemo propter ignorantiam excuſetur.*

Hom. 41. in Matth.

10. Magna profecto eſt hæc noſtra prærogativa, qua certi ſumus, quod, in quacunque vocatione, profeſſione & ſtatu, in quo vivimus, hiſce æternæ beatitudinis nuptiis, dummodo velimus, aſſidere valeamus; & ideo magnum nobis ſolatium ſuggerunt illa Chryſoſtomi verba: *Una res quæritur, magnitudo & generoſitas animi, quam non ætas, non inopia, non divitiæ, non aliquid aliud, ne ad virtutem pervenias, coercebit.* Ruſticus aliquis vel homo mechanicus irreprehenſibiliorem nonnunquam conſcientiam habebit, quam religioſus in clauſtris. Id quod operum noſtrorum monetæ, qua gloriam comparamus, valorem & pretium attribuit; amor eſt & charitas, quam Deum diligimus, hæc autem omni ſtatui & profeſſioni hominum, in quovis mundi climate, in quavis natione, etiam barbara, æqualiter congruit, dicit enim Scriptura: *Omnis qui credit illum, non confundetur, non enim eſt diſtinctio Judæi & Græci, nam idem Dominus omnium, dives in omnes, qui invocant illum, omnis enim quicunque invocaverit nomen Domini, ſalvus erit,* inquit S. Paulus Matth. 19. 16. Homo ille Salvatorem interrogavit, *quid boni faciam, ut habeam vitam æternam*, cui reſponſum fuit: *Si vis ad vitam ingredi, ſerva mandata*, adimpletio autem mandatorum cuivis competit ſorti perſonarum, nullus enim eſt, qui ad amandum cor non habeat. Inter hæſce nuptias, & nuptias ſive convivia Magnatum, hæc eſt differentia, quod in hiſce convivæ ſint perſonæ ſelectiſſimæ, dignitate & natalium ſplendore præcellentes & inſignes: ad menſam vero æternalium deliciarum, cæleſtiumque gratiarum participationem, omnes æqualiter invitantur, cujuſcunque ſint ſtatus & conditionis: *Pauperes, debiles & claudos introduc huc.* Sancti Reges, Imperatores & Pontifices, cum mendico & ulceroſo Lazaro, qui in limine Epulonis moriebatur fame, æqualiter conſidebunt. S. Petrus, cui conſignatæ fuerunt claves Regni cælorum, quando juſſu Dei, domum abiit Cornelii Centurionis, ut eundem per ſacroſanctum lavacrum regeneraret, dignam hanc protulit ſententiam: *In veritate comperi, quia non eſt perſonarum acceptor Deus, ſed in omni gente, qui timet eum, & operatur juſtitiam, acceptus eſt illi;* quæ obſecro gens uſpiam inter omnes profeſſiones humanas reperiri poterit, à ſalutis ſemita magis devians, quam ſit illa, quæ vitam profitetur militarem? de militibus enim etiam Poeta ille cecinit:

Rom. 9. 33.
Rom. 10. 11. & 13.
Ib. v. 17.
Luc. 14. 21.
Act. Apoſt. 10 v. 34. & 35.

Nulla fides, pietaſque viris, qui caſtra ſequuntur.

11. Et tamen de Centurione evangelico, æterna veritas egregiam hanc protulit ſententiam: *Non inveni tantum fidem in Iſrael*; imo hic Cornelius primus fuit, qui gentiliſmo ad veri Dei notitiam viam aperuit. memorandum quoque eſt, quod, quando Salvator noſter poſt ſuam reſurrectionem, Apoſtolos retia ſua explicare juſſit, ingentem iiſdem cœperint piſcium prædam, nimirum centum quinquaginta tres piſces ingentis magnitudinis: *Aſcendit Simon Petrus & traxit rete in terram, plenum magnis piſcibus centum quinquaginta tribus*; S. Hieronymus ſuper Ezechielem dicit: *Ajunt, qui de animantium ſcripſere naturis, de quibus Oppianus Cilix eſt poeta doctiſſimus, centum quinquaginta tria eſſe genera piſcium, quæ omnia capta ſunt ab Apoſtolis, dum & nobiles & ignobiles, divites & pauperes, & omne genus hominum de mari hujus ſæculi extrabitur ad ſalutem.*

Ioan. 21 v. 11.
Cap. 47 9.

Verſus 10.

Et egreſſi ſervi ejus in vias, congregaverunt omnes, quos invenerunt, & impletæ ſunt nuptiæ diſcumbentium.

Et egreſſi ſervi ejus in vias, congregaverunt.

1. Dionyſius Carth. per hunc ſervorum in vias egreſſum, iter Apoſtolorum interpretatur, ad varias nationes & terræ populos, ad fidem reducendos inſtitutum: *Id eſt, ad gentium diſperſiones ac lata itinera perditionis; congregaverunt, hoc eſt, ad Chriſtum converterunt, atque in ejus fide & charitate, & eccleſiaſtica unitate ſpiritualiter collegerunt.* Loco cit.

2. Venerabilis Beda per has vias, varias gentilium ſectas & dogmata intelligit; *viæ intelliguntur dogmata & errores gentilium, ſed ex omnibus his ad nuptias venerunt, id eſt, Chriſto crediderunt.*

Omnes quos invenerunt.

3. Non vult dicere, inquit Dionyſius Carthuſianus, quod hi ſervi, id eſt, Apoſtoli, omnes individualiter converterint, ſed aliquos ex omni natione, omni ſtatu & profeſſione. *Non omnes ſimpliciter*, inquit, *quia non omnes obediunt Evangelio, teſte Apoſtolo; nec omnium eſt fides, ſed quoſdam de omni genere hominum.* In Matth. Rom. 10. v. 16

4. Chryſoſtomus ad hanc à Chriſto datam commiſſionem: *Ite ad exitus viarum & quoſcunque inveneritis, vocate*; ſe reflectens, ſubjungit: *Etiam abjectos, & viles, obviam factos invitate, itaque quoniam crebro dicebat, quod meretrices & Publicani, cælos hæreditabunt, fientque primo ultimi, & ultimi primi, id, juſte fieri demonſtrat*, pergit ulterius dicere, quod Judæos acriter punxerit, quando etiam Gentibus viam, ad cælum apertam eſſe audierunt: *Hoc quippe maxime omnium, Judæos vexabat, & multo magis quam ipſius urbis ruina illos mordebat, quia gentes introduci jam audiebant.* Hom 70. In Matth.

Malos & bonos.

5. Quo ſenſu hæc malorum & bonorum in hiſce nuptiis commixtio intelligenda ſit, cum indubitatum eſſe ſciamus, quod *nil coinquinatum intrabit in regnum cælorum*; Janſenius bene declarat, dum convivium hoc in Eccleſia hic in terris militante inſtruit, dicit: *Secundum Gregorium*, inquit, *boni pariter & mali congregati dicuntur; ut intelligeremus in Eccleſia ſemper malos bonis permixtos fore*; & quidem Chriſtum de ſtatu præſenti hic loqui, ex verbis ſequentibus clare deducitur, ſiquidem is, qui veſte nuptiali carebat, ab hiſce nuptiis expellitur; itaque boni & mali dicuntur, non ratione bonitatis & malitiæ, in qua fuerant, cum vocarentur, ſed in qua poſt vocationem erant futuri.

6. Anſelmus ait: *Malos & bonos, id eſt, eos, qui per naturalem legem & morum honeſtatem, quodammodo boni erant, & eos, qui poſtpoſita naturali lege, male vivebant.*

7. Sanctus Thomas hæc verba de illis explicat, qui à principio, quando invitabantur, mali erant, poſtmodum vero in ſtatum reducti fuere ſalutis: *Vel poteſt dici*, ait: *quod loquitur comparative, quod inter illos aliqui ſunt boni, ſecundum virtutes civiles; vel bonos & malos, quia poſtquam congregati fuerint, commiſcentur boni & mali.* In Matth.

8. De hypocritis & inconſtantibus verba illa Lucas Burgenſis intelligit: *Malos vero dicit, hypocritas, qui converſionem ſimulaverunt; & inconſtantes, qui relapſi perſeverarunt in malo.*

9. Dionyſius Carthuſianus hoc loco quærit, qua ratione inter gentiles, boni homines reperiri potuerint, & reſpondet cum ſancto Paulo, dicens: *Teſte Apoſtolo, gentes, quæ legem non habent, & tamen quæ legis ſunt, faciunt, ipſi ſibi ſunt lex; & multi gentilium in ſuo genere, naturalibus virtutibus ornabantur, morum honeſtate fulgentes, & inclinati ad bona; hi comparatione aliorum boni vocantur, quamvis non erant in ſtatu ſalutis.* In Matth.

10. San-

10. Sanctus Anselmus dicit: *Vel bonos & malos, id est, prædestinatos ad vitam & ad mortem, qui indiscretè utuntur præsentis Ecclesiæ conversatione*; ad quod pariter parabola retis alludit, quo omnium piscium genera capiuntur quidem, è quibus tamen postea particularis instituitur bonorum delectus, prout in Matthæo legitur; etenim dum vocamur, nullus habetur respectus, an boni vel mali simus, quia ad salutem æternam omnes vocamur, & invitamur; habetur autem hic respectus, quando huic mensæ accumbendum est, id est, quando æterna beatitudine fruimur. Matth. 11. vers. 47.

11. Lucas Burgensis ait: *Addidit verò hoc de bonis, & malis coactis, eò quod videri poterat, ad has sacrosanctas nuptias neminem admittendum fuisse, nisi bonum, à servis præsertim missis à Domino, cordium scrutatore; atqui noluit Dominus judicium hoc servis committere, qui mali essent, qui boni; sed reservavit sibi; quia*, ut inquit Hilarius, *malos intelligere non omnium est, & humana simplicitas difficile fraudulentiam simulatæ mentis intelligit.*

Et impletæ sunt nuptiæ discumbentium.

12. *Quia fides Catholica*, inquit Lyranus, *diffusa est per orbem universum.* Albertus Magnus similem adfert expositionem, dum ait: *Crediderunt, quotquot præordinati fuerant ad vitam; hæc impletio non est nisi perfecta per mundum dilatatio.* In Matth.

13. Dionysius Carthusianus in Dominicam 20. post Trinitat. dici non potuisse considerat, omnia fuisse perfecta, hasque nuptias ultimum suum habuisse complementum: *Non perfectæ nisi in fine mundi, cùm plenitudo gentium intraverit, omnisque Israel, juxta Apostolum, salvus fuerit; nunc autem aliqualiter sunt nuptiæ istæ impletæ, quia in omnem terram exivit sonus Apostolorum.*

Versus 11.

Intravit autem Rex, ut videret discumbentes, & vidit ibi hominem non vestitum veste nuptiali.

Intravit autem Rex, ut videret discumbentes.

1. Sanctus Anselmus hunc ingressum non motu progressivo factum esse dicit, quia Deus in omni loco præsens adest: *Intravit videre, non quod est aliquid, ubi non sit, sed quia, ubi vult aspicere, sit præsens, ubi non vult, absens videtur.* Hom. 4. Author Imperfecti illa de judicio explicat, quod de nobis in fine mortis erit: *Dies aspectionis est dies judicii, quando visitaturus est Christianos.* In Matth. Sanctus Thomas pariter de judicio finali exponit, dicens: *Examinans intravit, intrat enim, quando exercet judicium super eos, & hoc in finali judicio; item in morte, item quando imminent tribulationes Ecclesiæ.* Lyranus eandem adhibet distinctionem, dum ait: *Intrat, discernendo merita, & demerita credentium, & hoc dupliciter & in futuro judicio & specialiter in morte cujuslibet hominis.* Hanc Glossam præ omnibus aliis Beda super hunc sanctum Matthæi textum adducit, inquiens: *Ingressus regis adventum Domini in die judicii ostendit, quando fidem & merita singulorum discernere venit.*

2. Quærendum hic est, cur rex ille ad hunc reum castigandum personaliter venerit, de quo aliàs dicitur: *Dominus de cœlo prospexit super filios hominum; alia à longè cognoscit, ipse sciebat, quid esset in homine*: nunquid igitur ministrorum suorum opera uti poterat? sciendum igitur per hunc Regem, filium Dei significari, qui notitia hac intuitiva opus non habebat; illos tamen, quibus alios judicare competit, docere voluit, ne aliorum relationibus nimium fidant, sed quotiescunque illis permittitur, personaliter negotiorum examini se applicent, &, si opus est, id de quo agitur, oculis videant, quia in judiciis & reputatione proximorum agitur, quod est punctum valdè arduum, &, si negligatur, magnum secum adfert conscientiæ nostræ gravamen. Sanctus Paschasius aliam quandam adducit glossam, proposito nostro admodum aptam: *Quia*, inquit, *malos inconscientia intelligere non omnium est, quoniam humana simplicitas difficile fraudulentiam simulatæ mentis potest deprehendere, idcirco solus Deus terribilis, & rex magnus inveniet.* Lib. 10. in Matth.

3. Cajetanus per hunc ingressum, discussionem actualem, quæ in uniuscujusque judicio fiet, intelligit: *Intrat Deus judicio, qui foris manet, tolerando; intrat autem discutiendo, & judicando singulos, cum in morte visitat, & judicio suo discutit merita cujusque morientis.*

4. Jansenius per hunc ingressum, inspirationes internas intelligit, per quas Deus in hac vita nos visitat & admonet: *Intelligunt mystice impleri in vita præsenti, ut tunc intelligatur Deus intrare ad videndum convivas in suis nuptiis, quando interna visitatione cor uniuscujusque commovet & admonet.*

Et vidit ibi hominem.

5. Valde considerabilis est dictio *hominem*, quæ nescio quid humana, & carnalis nobis exprimat; Unde Apostolus Corinthios velut homines carnales, & rixosos reprehensurus, ita scribit: *Cùm enim sit inter vos zelus, & contentio, nonne carnales estis, & secundùm hominem ambulatis?* 1. Cor. 3. 3. In hisce nuptiis, convivio agni immaculati accumbendum nobis erit, ad quod quies, unio, puritas & munditia angelica requiritur; qua de re Paulus de Palatio bene scribit, dum ait: *En culpa prima in divino convivio, ubi Deus est auctor convivii, Deus sponsus, sponsa divina & omnia divina, cur miser divinis hominem miscuisti? eo ipso, quo è via ad prandium adductus es, hominem exuisti; Christum induisti, ut jam non esses homo; sed velut Christus, velut Deus; cur igitur Christum exuisti quo indutus eras?* Unusquisque qui in sacro lavacro regeneratur, harumque nuptiarum factus est particeps, consequenter eodem tempore exuto veteri homine Christum induit: *Quicunque in Christo baptizati estis, Christum induistis;* Gal. 3. 27. culpa igitur & scelus æterna pœna puniendum est, hanc vestem abjicere. ut veterem denuo hominem reinduamus; Unde Apostolus nos monet: *exspoliantes vos veterem hominem cum actibus suis, & induentes novum, eum qui renovatur in agnitionem secundùm imaginem ejus qui creavit illum.* Coloss. 3. 9. & 10.

Non vestitum veste nuptiali.

6. Quæri hoc loco potest, qua ratione rex ille inter innumerabiles convivas præsentes, unicum tantùm hac veste carentem notare potuerit? Salmeron ait: *Unus tantùm ejectus fertur è convivio, ut ostendat Dominus, ne unum quidem in tanta turba eum latere posse, nec tutum esse, eo quod unus sit. De cælo respexit Dominus*, inquit Psalmista, *vidit omnes filios hominum, de præparato habitaculo, respexit super omnes qui habitant terram, qui finxit sigillatim corda eorum, qui intelligit omnia opera eorum.* Tom. 7. tr. 17. Psalm. 32. 13.

7. At verò inquies, ex quo hic in tot convivarum societate erat, qui omnes erant eodem vestium splendore ornati, cur ab his monitus non fuit, vestem nuptialem induere, nisi velit ab ipsorum consortio exclusus esse? ad hoc dubium Lucas Burgensis respondet: *Facile quidem est. hominem specie pietatis decipere, & frequenter impossibile est hominibus discernere malos à bonis, sed Deum perlustrantem Ecclesiam fallere, aut latere, non potuerunt hujusmodi.*

8. Quæres fortasse iterum, ex quo numerus perversorum, præcipuè verò malorum Christianorum ingens, & sine numero existat, quomodo multitudo illa per unum solum repræsentari potuit, veste nuptiali carentem? Sanctus Augustinus dicit: *In hoc uno homine grande quiddam corpus figurari omnium malorum, ante Domini judicium, convivio Dominico promissorum.* Tom. 7. cont. Donat. c. 10. Jansenius fusè hanc difficultatem considerat, eamque utilibus quibusdam, & moralibus responsionibus resolvit: *Unum dicitur vidisse rex*, inquit, *non indutum veste nuptiali, quamquam forte sint plures in Ecclesia mali quàm boni, tum ut in illo uno unusquisque discat fidelium, sollicitus esse, ut vitam vivat sua vocatione dignam; tum ut hinc intelligeretur exacta, & diligens consideratio Dei ad vitam & merita fidelium, ne quis sibi persuadeat, se unum in novissimo*

die in tanta hominum multitudine posse effugere Dei oculum.

9. Per hanc porro vestem nuptialem, charitas præcipuè intelligitur, unde sanctus Anselmus legit: *Non ornatum charitate, quæ maximè vestis Dei dicitur.* Non sufficit igitur, ad nuptias ingressum esse, id est, baptismum recepisse, vel ad participationem Sacramentorum Ecclesiæ admissum esse, nisi in corde nostro, hic ignis amoris Dei exarserit. Salmeron ait: *Per hunc unum, carentem veste nuptiali, intelligimus omnes eos, qui fidem & fidei Sacramenta habent (sine quæ non essent ingressi in convivium Ecclesiæ) sed charitate & bonis operibus destituuntur.* Lyranus quoque hanc vestem intelligit charitatem; *Quæ divisit inter filios regni & perditionis*; citatque sanctum Chrysostomum dicentem: *Quia ea indutus Christus ad nuptias venit, quando ex charitate incarnari voluit.* Ibid.

10. Sanctus Thomas quærit: *Quæ est ista vestis? Christus; Christum induamur, qui sumus Christi*; varios autem distinguunt modos, quibus per Sacramentum adornari possimus, dicit enim: *Quidam induunt Christum per Sacramentum: Quicunque in Christo baptizati estis, Christum induistis; quidam sunt in Christo per charitatem & amorem, item per operum conformitatem; habere ergo vestem nuptialem, est induere Christum, per operationem bonam, per conversationem sanctam, per charitatem veram.* In Matth. Gal. 3. 27.

11. Origenes ab eodem angelico Doctore in catena citatus, ait: *Vidit non vestitum veste nuptiali, id est, qui non mutaverat proprios mores.* In Cat.

12. Theophylactus per hanc vestem, opera misericordiæ interpretatur, & fortè ad hoc textus ille Apostoli alludere voluit: *Induite vos ergo sicut electi Dei, sancti & dilecti viscera misericordiæ*; dicit ergo Theophylactus: *Quis est iste, sordida vestimenta gerens? is, qui non indutus est viscera miserationum, fraternitatem, benignitatem.* Col. 3. 12.

13. Sanctus Hieronymus de divinorum præceptorum adimpletione explicat, dicens: *Vestis nuptialis præcepta sunt Domini & opera, quæ complentur ex lege, & evangelio, novique hominis efficiunt vestimentum; si quis igitur in tempore judicii inventus fuerit sub nomine Christianorum, non habere vestem nuptialem, hoc est, super cælestis hominis, sed vestem pollutam, id est, veteris hominis exuvias, hic statim corripitur, & dicitur ei &c.*

14. De hac veste Jansenius ita scribit: *Hæc vestis est vita pura & splendida in modum vestis, virtutibus & bonis operibus contexta, hominemque ornans*: S. Bonaventura autem idipsum diu ante illum scripsit, dum serm. 3. in hac Dominica ita ait: *Hæc vestis est optima conversatio bonæ vitæ, quæ melius vestit hominem, quàm purpura vel aurum; vestis autem bonæ vitæ necessaria est ad evadendam gehennæ condemnationem.*

15. Jansenius perpendit non sufficere, intrasse convivii locum, & in eadem cum aliis societate honorari, dignumque, qui mensæ illi accumbat, haberi, qualis hic utique erat, qui, ut credibile est, ab omnibus ejectus fuisset, si illum tanquam convivio indignum agnovissent, indeque hoc elicit morale dogma: *Non satis alicui esse debet, quòd sit intra Ecclesiam, nec rursus quòd in ea sic sit & sese gerat, ut toleretur à fidelibus, nec eorum conspectui displiceat, sed curandum, ut sic se gerat, ut etiam oculis Domini placere possit; hic enim, qui regis oculis displicuit, satis placuit reliquis convivis, à quibus ejectus prius fuisset, si perturbatorem se molestum exhibuisset*, utique enim se ita fictè composuit, ut omnibus gratus, omniumque oculis dignus videretur, sed nondum erat talis in oculis Dei.

16. Glossa ait: *Id est, fidem habentem, non opera charitatis, per quam Dominus ad sociandæ Ecclesiæ nuptias venit*; eadem quoque S. Gregorii in catena citati, sententia fuit, dicentis: *Intrat ergo ad nuptias sine veste nuptiali, qui in Ecclesia fidem habet, sed charitatem non habet*; nam juxta Authoritatem Imperfecti, *nuptiale vestimentum est fides vera, quæ est per Jesum Christum & justitiam ejus.* Hom. 41.

17. Hugo Cardinalis pariter dicit: *Non vestitum veste, id est, non operibus, licet fide*; *cùm tamen fides sine operibus mortua sit.* Theophylactus timendum & tremendum nobis esse dicit, nisi dignis operibus fidei, quam profitemur, correspondeamus: *Horreamus igitur*, inquit, *cogitantes, nisi quia quis vitam habeat puram, nihil ei proderit pura fides, non solùm enim è nuptiis ejicitur, sed & in ignem mittitur.* Sicut enim, ut Author imperfecti ait, certum est, quòd si quis veste luto vel fœtidis sordibus coinquinata, ad nuptias interveniret, omnem aliorum turbaret lætitiam, gravemque defectum committeret: *Ita qui opera habet tenebrosa, & inter Christianos, quasi unus ex eis conversatur, ipsi Christianitati facit injuriam*; moxque hanc utilissimam subdit doctrinam: *Homo itaque aut secundùm locum eligat vestem, aut secundùm vestem eligat locum; id est, aut secundùm opera eligat professionem, aut secundùm professionem faciat opera; qui vult esse Christi, faciat opera Christi; qui autem non vult opera Christi facere, non veniat ad Christum, alioquin audiet in die Christi; Amice, quomodo huc &c.* Genesis 28. de Jacob scribitur, quòd in itinere Aram versus constitutus, subque noctis crepusculum dormiens, scalæ cujusdam visionem habuerit, vertice cœlum extremitate verò terram tangentis, in eaque Angelos viderit, alios ascendentes, alios descendentes; à somno verò expergefactus, præ metu nimio exclamavit: *Quàm terribilis est locus iste*; in eodem quoque libro idem Jacob tota nocte cum Angelo quodam luctatus fuisse legitur, qui ipsum in nervo lædens, claudicare fecit, & tamen omnino lætus post hanc luctam, dixit: *Nunc salva facta est anima mea*; quis hic non dicat, Jacobum potius in hoc secundo casu terreri, in primo autem lætari debuisse, quando paradisum ante se apertum conspexit: *Verè non est hic aliud, nisi porta cæli*, simulque scalam ad ascensum cœli promptam & paratam, cùm tamen è contra post contractum sibi nervum, dicere debuisset, magnum sibi allatum fuisse salutis suæ præjudicium. Sanctus Ephrem hanc difficultatem resolvit, dicens: *Ante luctam terribilis erat locus, quem post certamen suavem appellat, ut scias paradisum per solam fidem nobis exulem esse quem opera concivem nobis faciunt*; meritò timuit, quando in terra jacens & dormiens, cœlum sibi apertum conspexit, quia gloria non est pro ignavis: at verò quando tota nocte luctatus fuit, tunc verè dicere potuit; *Salva facta est anima mea*, quia passiones & labores jus nobis conferunt ad regnum æternum. Ad nuptias invitatum esse non sufficit, nisi nos virtuosorum & Christianorum operum nuptiali veste adornemus. Apud Oseam Deus animæ dicit: *Sponsabo te mihi in fide*, ubi tamen advertendum est; fidem hanc nequaquam nudam esse debere. Unde Hugo Cardinalis super illa verba: *Date annulum in manu ejus*, (per annulum enim, ut rectè constat, sponsalia contrahuntur) dicit, *id est, docete eum habere fidem in opere.* Sponsus in sacris canticis sponsæ dicit: *Pone me ut signaculum super cor tuum*; nec tamen hoc ei sufficit, neque enim solùm cor & amorem ejus prætendit, sed insuper opera correspondentia, unde adjungit: *Signaculum super brachium tuum*; id quod sanctus Gregorius ponderans, ait: *In corde sunt cogitationes & in brachio operationes; super cor igitur & brachium sponsæ, dilectus & signaculum ponitur, quia in sancta anima quantum ab ea diligatur, & voluntate, & actione designatur.* Servus Abrahæ in Mesopotamiam, filio Domini sui sponsam conducturus, proficiscens, non modò in aures, sed etiam armillas aureas, manibus innectendas secum transtulit: *Suspendi inaures ad ornandam faciem ejus, & armillas posui in manibus ejus*; ut exinde intelligeretur, (siquidem *omnia in figura contingebant*) non sufficere, quod Rebecca, quæ Ecclesiæ vel animæ figura est, pro auribus ornamentum, id est, fidem habeat, nam fides ex auditu, sed insuper opus sit, ut armillas aureas, id est, bona opera, ex auro charitatis procedentia, in auribus conjungamus: nam ut Apostolus ait: *Fides per charitatem operatur*, & sanctus Gregorius opera, veri amoris notam esse dicit: *Operatus enim magna, si est, si autem operari renuit, amor non est.* loc. cit. Gen. 28. v. 17. Gen. 32. v. 30. In cap. 15. Luc. v. Cant. 8. 6. Ibid. Gen. 24. 47. Gal. 5. Hom. 30. in evang.

Versus 12.

Et ait illi; amice, quomodo huc intrasti, non habens vestem nuptialem? at ille obmutuit.

Et ait illi: amice.

1. Quis hic non miretur, quod hominem illum eodem, quo ipsum condemnat, tempore, pariter amicum appellarit? Sanctus Anselmus ait; *Mirandum, quia hunc, & amicum vocat, & tamen reprobat. q. d. amice, & non amice; amice per fidem, & non amice per operationem & charitatem.* Idem ante ipsum Sanctus Gregorius homil. 38. docuit, sanctus Thomas autem super Matthæum ait: *Amicum vocat per fidem, vel quia ipse amavit eum, vel potest dici, quòd ubicunque vocat aliquem amicum, improperando dicit, unde impius perdat amorem, quo amavit eum.* Eadem quoque est Lucæ Burgensis sententia, dicentis: *Erga quem tantam ego amicitiam gessi, quod admiserim ad filii mei nuptias.* Lyranus ad fideles alludit, qui tales sunt, sed solo nomine, non verò operibus: *Vocatur amicus propter fidem informem, quæ Dei donum est, licet non sufficiat ad salutem:* vel etiam, ut idem notat, *Vocatur amicus peccator, per naturam, qua ad imaginem Dei factus est.*

2. Hoc adeo benigno modo admirabiliorem se magis erga reprobos exhibuit divina pietas, ut illos ad emendationem, & pœnitentiam inducere atque lucrari posset. Hoc amici nomine Judam in horto appellare voluit, postquam caput, dux lictorum factus fuit, qui eum cum armis, & fustibus capturi veniebant, qui paulò ante, nuptiis agni immaculati (*nuptiæ Agni*) sine nuptiali veste accubuerat; *amice ad quid venisti? ut intelligamus*, inquit Jansenius, *Deum non personarum odio, sed justitiæ tantum zelo quosdam condemnaturum;* Lucas Burgensis pariter dicit quòd fuerit *objurgatio non ex odio, sed ex justitia profecta.* Cajetanus quoque ait: *nota prudens lector, quod non contumeliosè increpat; non dicit: indigne, præsumptuosè, sed amice; non, quomodo ausus es, sed quomodo huc intrasti? proponendo interrogativè factum simplex, ut ipse seipsum damnet;* idque insigne illorum ad exemplum, & documentum, qui in tribunalibus reorum judiciis assistunt: *Ad erudiendum nos, ut etiam in notorio facto non judicemus, & examinemus absque contumelia, absque convitio, cum delectatione hominum, & odio vitiorum.*

Apoc. 19. 7. Matth. 26. 50.

Quomodo huc intrasti, non habens vestem nuptialem?

3. Quòd si hic in illa veste, qua in campis, unde invitatus fuerat, indutus erat, ad convivium receptus fuisset, adhuc aliquem habiturus excusationis prætextum; at verò, ut Paulus de Palatio ait; *Non vitio vertitur misero illi, quod sine veste fuisset in sæpibus, & exitu viarum, sed quòd vestem in ipso liminis ingressu non conservarit, sed amiserit.*

4. *Quomodo huc intrasti &c. id est*, inquit Dionysius Carthusianus, *qua præsumptione intra Ecclesiam habita, & inter fideles apparuisti, Sacramentis quoque communicasti?* quod idem est cum eo Alberti Magni, super hunc textum scribentis: *Qnomodo ad numerum fidelium, & sacramentorum participationem, ad Ecclesiasticum officium vel beneficium intrasti; quis te adduxit huc, quid hic agis, quam ob causam huc venire voluisti?* Idem quoque improperium, ut idem Albertus considerat, Prælatis objicietur, quibus utique exprobrabitur, *quomodo huc intrasti, quommodo vixisti, quomodo rexisti, quomodo huc intrasti, non veniens per ostium.*

5. Jansenius ad diem judicii finalis se reflectens, suasce hisce verbis, perversis Christianis transgressiones improperandas esse existimat; unde dicit: *significat in novissimo die Deum severe reprehensurum eos, qui fidelibus permixti, non vixerunt vitam dignam fidelium consortio.*

6. Salmeron per hanc vestem, sacrum lavacrum intelligendum esse declarat: *Etsi enim per baptismum in ingressu illam vestem habuerit, de qua dicitur; Accipe vestem candidam, & immaculatam, quam perferas &c. postea tamen suo vitio illam amisit.* Paulus de Palatio, nullam ab hoc homine injuriam committendam fuisse considerat, si solùm hac veste caruisset, priusquam ad convivium ingrederetur, vel etiam in foribus illius, & in ingressu ad illud: cujus rationem reddit dicens: *Baptismus si quidem janua est Ecclesiæ, ante baptismum verò, & in ipso baptismo, nondum gratiam habere, & nondum Christum induisse commune est, post ingressum verò per baptismi januam, jam non licet sine veste coram rege comparere.* Pergit ulterius hujus vestis ostendere præstantiam, & pretiositatem, nec non gravitatem injuriæ, quam donatori illius irrogamus, omittendo eam: *Est vestis tibi concessa pretiosissima, magno sumptu texta, tota est in sanguine agni: gravissima est injuria illam amittere, eo præsertim quòd ea veste amissa, necesse est, luctuosa veste, imo infernali vestiri;* juxta illud Isaiæ: *Vestimentum mixtum sanguine erit ei in combustionem, & cibus ignis, parvulus enim natus est nobis, & filius datus est nobis.* q. d. qui candorem vestimenti, nobis in baptismo collati, iniquitatum suarum sanguine conspurcaverit, ignis infernalis esca erit, quia injuriam facit nuptiis, id est, incarnationi & redemptioni Verbi incarnati, quod ad salutem nostram à patre nobis datum est. Terribilis est illa sancti Petri sententia, qua melius nobis futurum esse dicit, si ad hasce nuptias nunquam invitati fuissemus, aut veste nuptiali pro ingressu eis nunquam induti fuissemus, quàm si illam semel habitam & receptam, propria culpa amittamus. *Melius erat illis non cognoscere viam justitiæ*, inquit Apostolus, *quàm post agnitionem retrorsum converti.*

Tom. 7. tr. 37.

Isa. 98. vers. 5. & 6.

2. Petr. 2. vers. 21.

7. Sanctus Ambrosius ait: *Qui calorem fidei non habet, tollerabilius illi fuerat, fidem non accepisse, quàm neglexisse*, melius enim tali futurum fuisset, si inter idololatriæ tenebras natus & educatus fuisset, quàm quòd in clara evangelii luce, in tot errorum & scandalorum scopulos impegerit.

Serm. 2. in Psalm. 118.

At illi obmutuit.

8. Sanctus Lucas Burgensis ait: *Capistratus est*. Arias vertit: *ore occlusus*. Quis hic non diceret, miserum hunc hominem, jure se excusare potuisse, dicendo, vel quòd ex improviso, non domi, sed in itinere & in campis invitatus fuerit; vel quòd invitator nimis acceleraverit, nec tempus dederit, ut vestis mutandæ causa, domum repeteret; vel etiam quod pauper & egenus fuerit, adeoque veste mutatoria caruerit, nec censum habuerit ad aliam comparandam? quomodo ergo dicitur obmutuisse, aut cur dictas excusationes non adduxit, nimirum quia in ingressu ad locum convivii, unicuique vestis nuptialis offerebatur, ideoque mera negligentia, & ignavia fuit, illam vel non accepisse vel amisisse; ideoque quid in propriam defensionem responderent, non habuit? Invitatus enim erat ad nuptias, nec alius quid rex ab eo requirebat, quàm ut oblatum à rege honorem, & beneficium immensum agnosceret, & pro dignitate æstimaret. Chrysologus de Deo nostro, ad regnum suum nobis conferendum avidissimo dicit: *ut emere illud omnis homo possit, tantum petit pretii, ut quantum hominem scit habere.* Sanctus Anselmus super ly *obmutuit*, hæc verba velut Glossam adjungit; *quia argumentum excusationis malè sibi conscius non habuit.*

Serm 41.

9. Albertus Magnus textum illum Isaiæ adducit, ubi dicitur; *quid dicam, aut quid respondebit, cùm ipse fecerim;* eademque verba misero huic homini adaptat, sicut & dictum illud Jobi: *Si voluerit contendere cum eo, non poterit respondere unum pro mille*, ideoque subjungit illud Ecclesiastici: *Omnium tempore sint vestimenta tua candida.* Quænam verò hæc sordida vestis fuerit; per quam adeo factus est abominabilis, Chrysologus docet, inquiens: *Ingredi cum sordidis vestibus significat cum vita impura hinc abire, quocirca & obmutuisse scribitur,*

Isa. 38. v. 15. In Matth.

Job 9. v. 3.

Eccl 9. v 8.

Hom. 70. In Matth.

bitur, infallibilem namque fidei veritatem esse novimus: *Non intrabit in eam aliquid coinquinatum*, quomodo igitur hanc munditiam negligendo, vivere possumus? idem quoque sanctus Pater omnes illos, qui totum suum studium in expoliendis vestibus, quæ corpus adornant, non verò iis, quæ animæ propriæ sunt, collocant, sequentia ad verba ejus auscultanda invitat, dicens: *Audiatis mulieres, audiatis viri, quia non est opus vobis hîc aureis, sed illis interioribus ornamentis; scitote, quomodo, quoadusque illa retineamus, difficillimum est illis uti, non enim possumus corpus, & animam simul exornare*; quodsi ad comparendum in hisce nuptiis, purpura & byssо nobis opus esset, væ pauperibus, & ideo id à nobis non requiritur, sed dimidia chlamys militaris, ense per medium divisa, ad paradisi nuptias aditum aperuit etiam illi, qui adhuc catechumenus erat; quia enim sanctus Martinus compassione in pauperem commotus, chlamydem suam dimidiam illi largitus fuisset, Christus in paupere illo latens, Ps. 18. 7. in conspectu angelorum eandem veluti paradysi meritum exhibuit; *non est, qui se abscondat à calore ejus*, dici non immeritò de hac veste nuptiali potest, Rom. 5. v. 5. nam cuivis animæ in ingressu Ecclesiæ hæc vestis conceditur: *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris, per Spiritum sanctum, qui datus est nobis*. Unde Hugo Cardinalis super ea verba: *Non est, qui se abscondat*, hanc Glossam adhibet; *nec est, qui se possit excusare, quin eum diligere non possit*.

In Matt. 10. Venerabilis Beda futurum esse dicit in novissimo judicio, quod conscientia propria unumquemque reum tanta cum vehementia mordebit, ut, quid in sui excusationem reponat, invenire non possit: *Ille foris enim increpat, qui testis conscientiæ animum intus accusat*. Lyranus quoque ait: *Nullus potest respondere Deo, sed propria arguente conscientia convincitur, & mutus efficitur*; nec mirum, quia ut sanctus Hieronymus considerat, cælum & terra in die, sua contra nos testimonia producent: *In tempore enim illo non erit locus pœnitentiæ, nec negandi facultas, cùm omnes angeli, & mundus ipse testis sit peccatorum*; unde & interlinearis dicit: *Non locus negandi ibi est, & ideo, quid sum miser tunc dicturus; quid enim dicet*, inquit, Paulus de Palatio, *cui monstrantur tot Dei beneficia, tot ab eo impensa auxilia, tot instituta remedia, toties Deus contemptus, toties violata Sacramenta*.

11. Quòd si quærat, qua ratione fieri potuerit, quòd nullus convivarum præsentium, se apud iratum regem interposuerit, maximè cùm omnes habitu nuptiali, qui symbolum erat charitatis, vestiti fuerint; ipseque Apostolus dicat: *Pro invicem sollicita sunt membra, si quid patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra?* Respondetur, quòd cùm processus ille regis adversus miserum hunc hominem, judicium præfiguret, quod in articulo mortis, circa quamvis animam instituendum erit, ideo tunc omnis intercessio cessabit: *Quem patronum rogaturus, dum vix justus sit securus?* & Cajetanus ideo ait: *Coram divino judicio nulla est exceptio, ipsa namque veritas palam accusat, convincit, confundit*.

Hom. 41. 1 Cor. 4. v. 5. 12. Author Imperfecti, nullum tunc nobis superfuturum esse effugium notat, quia *illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium. Hic quidem*, inquit idem author, *abscondimus opera nostra, invicem corda nostra celamus; in illa autem die nihil erit, quod respondeamus, ubi cælum, & terra, & aqua, & sol, & luna, & dies & noctes, & totus mundus stabit adversùs nos in testimonium peccatorum nostrorum, & si omnia taceant, tamen ipsæ cogitationes nostræ, & nostra opera stabunt ante oculos nostros, accusantes nos ante Deum*. Pergit idem author ultra dicere examen contra malos Christianos, rigorosissimum instituendum esse, adeo ut omnino convicti, & confusi sint remansuri: *In cogitationibus impii interrogatio erit, & interrogat eum, quæ sunt opera ista, quæ agis? quia non sunt opera Christiani; ut quid factus es Christianus, si hæc opera diligebas? ita ut non habeat, quod respondeat contra conscientiam suam*.

13. Lucas Burgensis punctum illud tangit, cujus paulò ante mentionem fecimus, nimirum neminem in illa die allegare posse paupertatis prætextum, quo minus sibi de hac veste prospexerit, multò minus per ignorantiam se excusare: *Si studiosi fuerunt audiendi verbi Dei, Deum, quibus offert nuptias, vestes non negare*; unaquæque anima novit, quàm noster Deus liberalis imò prodigus erga nos sit, in ministris nobis cunctis auxiliis suis, ad nostram salutem necessariis, at nos illa insolenter contemnimus: *Quid est, quod debui ultra facere vineæ meæ, & non feci?* Isa. 5. 4.

In alleg. Tiralm. 14. Galfredus in allegoriis tempus notat, in quo rex ille iram suam contra illos exerturus sit: *Tunc videlicet non ubi ille sine veste nuptiali introivit, sed postquam admonitus fluit, interrogatus obmutuit, & noluit confiteri*. Quam enim excusationem anima aliqua in mortis articulo adducere poterit, dum ei exprobrabitur, quòd remedio ad sui salutem adeo potenti, securo & facili, quale confessio peccatorum suorum erat, usa non fuerit? *at ille obmutuit*. Nescivit, quid respondere debeat, ac proinde confusa remanebit, & convicta; at verò cur obmutuit? quia os suum ad confitendum aperire noluit, cùm tamen ore *fiat confessio ad salutem*. Rom. 10. 10. Divus Chrysostomus super illa psalmi verba: *Confitemini Domino, quoniam bonus*, apposita ad propositum, ita loquitur, *Non peccator jam potuerit excusari, qui confessionem, per quam venia nascitur, noluit amplecti*, adeoque simul ostendit, talem duplicis reatus pœnam mereri: *Dum primò legem contempsit, ut delinqueret, & confessionis remedia amplecti noluit, ut periret*; & consequenter exhortatur peccatorem, ut os suum aperiat ad frequentem confessionem; *confessio afferat salutem*, inquit, *cui contemptus attulerat mortem, vivet remediis, qui moriturus fuerat aliquando peccatis*. In Ps. 105. 1.

Versus 13.

Tunc dixit rex ministris: ligatis manibus & pedibus ejus, mittite eum in tenebras exteriores, ibi erit fletus & stridor dentium.

Tunc dixit rex ministris.

In Matt. 1. Sanctus Thomas hic quærit, quare rex tanta cum severitate pauperculum hunc punierit, maximè *quia vocavit bonos & malos?* Respondet autem: *sed noluit, quòd mali venirent, nisi pararent se, & disponerent se, ut essent boni*.

2. Sed cur nuptiarum lætitiam per adeo funestum spectaculum turbare voluit, maximè quando tam insignia benignitatis suæ insignia ediderat, cur supplicium hoc in aliud usque tempus non distulit? Sanctus Ambrosius opinatur, regem hunc adeo graviter in hunc hominem animadvertisse, ut hypocrisis peccati gravitatem, & enormitatem insinuaret, utpote pro quo puniendo nullus habetur, sive temporis, sive loci, sive personarum respectus; & certè rem hanc bene consideranti patebit, Christum de hoc vitio vix unquam locutum fuisse, nisi adhibitis æternæ damnationis comminationibus, quotiescumque enim hujus vitii meminit, ly *væ* semper adhibere consuevit: *Propterea ergo ligatis manibus, & pedibus, in tenebras exteriores expellitur, non solùm quia peccator erat, sed quia, cum peccator esset, sanctitatis sibi meritum vindicabat*. Serm. dom.

3. Miser hic etiam Christianum præfigurabat, qui ad fidem vocatus, nuptialem sacrosancti lavacri vestem susceperit quidem, sed eandem postea contaminavit; certum namque est multò crudelioribus malos Christianos, quàm infideles tormentis cruciandos esse; qui merito ad dæmoniorum condemnati sunt societatem, utpote similes iis facti, secundùm sancti Jacobi doctrinam, inquientis: *Tu credis, quoniam unus est Deus, & bene facis, & dæmones credunt, & contremiscunt*; nec tamen eo, quòd credant, in statu salutis existunt; quem etiam textum Sanctus Augustinus adducens, ait: *Qui credunt & opera bona non faciunt, fidem dæmonum videntur habere*. Jac. 2. 19. Serm. 36 de Sanctis. Concludit tandem Sanctus Jacobus: *Quid proderit*

fratres

fratres mei, si fidem quis dicat se habere, opera autem non habeat? nunquid poterit fides salvare eum? Cum igitur ii, qui credunt in Deum, nec tamen illi, quod credunt, conformiter agunt, justum etiam est, ut eorum sint in pœna consortes. Divus Chrysostomus contra malos Christianos ita discurrit: *Quibus te indiciis ego Christianum potero agnoscere? an quia sacrati aquas fontis ingressus es? at hoc ipsum, quod tibi datum fuerat ad salutem, fit tibi gravioris causa supplicii*; cujus efficacissimam adducit rationem, dum ait: *Honoris siquidem magnitudo his, qui non digno vivunt honore, cumulus incipit esse pœnarum*. Salvianus Episcopus Massilienſis ad auxilia, quæ Deus nobis contulit ad salutem, item ad vocationis nostræ dignitatem, ad lumen quoque, notitiam & religionem, ad quam sumus vocati, sese reflectens, concludit: *Omnis Christianorum culpa, divinitatis injuria est; atrocius sub sancti nominis professione peccamus, ipsa enim errores nostros religio, quam profitemur, accusat*.

Hom. 4. in Matth.

Lib. 3. de Prov.

Ligatis manibus & pedibus.

4. S. Antonius de Padua ait: *Ligantur ibi pœna, qui hic à malo noluerunt ligari; id est, cohiberi, ibi singula membra pœnis subjicientur, quæ hic singulis vitiis servierunt*; quia ut Hugo Cardinalis ait: *Pedes veloces fuerunt ad effundendum sanguinem: manus non extendit ad pauperes*. Glossa scribit: *Manus tuæ non extensæ ad eleemosynam, pedes tardi ad bonum*.

In Dom. 20. Trinit.

Psalm. 13. 3.

5. S. Maximus considerat, hunc hominem mitiori utique pœna puniendum fuisse, nisi adeo præsumptuosè bonorum se societati immiscuisset, ut & ipse talis appareret: *Qui poterat minus displicuisse forsitan, si in consortium justorum minimè se dedisset*, hoc enim faciendo, fictè videri voluit bonus, & per hoc majorem aliis nauseam attulit; unde, ut bene advertit Divus Chrysostomus: *Hoc pacto rex & nuptias & convivas honorat, cum temerarios & impudentes expellit, aliter reliquos invitatos offenderet*.

Hom. in vig. nativit.

Hom. 9. in Joan.

6. Quæri hoc loco potest, unde in hoc nuptiarum loco, funes ad ligandum acceperint, & alia similia instrumenta? S. Augustinus ait: *Non ergo esset unde illi ligarentur manus & pedes, nisi ipse fecisset restim; funibus peccatorum suorum unusquisque constringitur*. Job de peccatore loquens, inquit: *Immisit in rete pedes suos, & in maculis ejus ambulat, tenebitur planta illius laqueo*; ubi S. Thomas ait: *Sicut ille, qui se sponte ingerit ad peccandum*.

In Psal. 110. Prov. 5. 22.

Iob. 18. 8.

Ibid.

7. Lucas Burgensis mysterium hujus manuum, & pedum ligaturæ per id, quòd iis, qui mortis reatu obnoxii sunt, accidere solet, sic explicat: *Ligantur reis mortis manus, ne se defendere, pedes ne fugere; utraque ne quovis se modo juvare possint*; intelligenda est itaque inevitabilis reproborum pœna, absque ulla facultate defensionis, & liberationis spe. Dionysius Carthusianus ait: *Per hoc nil aliud designatur, nisi inevitabilitas divini judicii, cui resistere, & à quo fugere nemo valebit*.

8. Lyranus ideo manus & pedes ligari dicit, *quia post mortem nequit peccator bonum operari, nec ad salutem reverti*.

9. Sanctus Anselmus ait: *Ligantur tunc manus & pedes, per districtionem sententiæ illis, qui modò à pravis operibus ligari noluerunt per meliorationem vitæ; pedes, qui visitare ægrum negligunt; manus, quæ indigentibus nihil tribuunt, à bono opere ex voluntate ligatæ sunt, qui enim nunc sponte ligantur in vitio; tunc inviti ligantur supplicio*.

10. Sanctus Hieronymus aliam reddit rationem hujus ligaturæ, nimirum ut peccator ab offensa Dei desistat: *Ut malè operari & currere desistat ad effundendum sanguinem*.

Mittite eum in tenebras exteriores.

11. Sanctus Gregorius duplices pœnas distinguit, quarum aliæ sunt internæ, aliæ externæ; *interiores, sunt cæcitas cordis, exteriores æternæ damnationis nox*. Venerabilis Beda his verbis idem scribit: *Exteriores æternam noctem damnationis, in quam invitus tunc projicitur, qui nunc sponte cecidit in peccatum*.

In Matth.

12. Psalmista ait: *Sicut lumen ejus, ita & tenebræ ejus*, quia juxta proportionem luminis, & notitiæ Dei, quævis anima Christiana in tenebrosa inferno abysso torquebitur. Hugo Cardinalis ait: *Quia hic habuit interiores tenebras, usque in æternum non videbit lumen*; & ideo Job infernum nominat, *terram tenebrosam, & opertam mortis caligine, ubi umbra mortis, & sempiternus horror inhabitat*; quia tametsi verum sit, quòd igni proprium sit, lucere, nihilominus *vox Domini intercidentis flammam ignis*, lucem ab illo igne separat, solumque fumum, & activitatem, & voracitatem flammæ relinquit. Sanctus Gregorius verba illa psalmi: *Supercecidit ignis, & non viderunt solem*, ponderans ita scribit: *Ignis quidem super impios cadet, sed sol igne cadente non cernitur; quia illos, quos gehennæ flamma devorat, à visione veri luminis cæcat, ut foris eos dolor combustionis cruciet, & intus pœna cæcitatis obscuret*; enimverò si forte modicum aliquod lumen inter damnatos penetrare possit, idipsum ad majus illorum tormentum ipsis immittitur. Unde S. Isidorus ait: *Ignis gehennæ lucebit miseris ad miseriæ augmentum & damnationem, ut videant impii unde doleant; & non ad consolationem, ne videant, unde gaudeant*.

Psal. 138. v. 12.

Iob. 10. v. 20.

Psal 28. v 7.

Lib. 9. moral. cap. 46.

Psal. 57. v. 9.

Lib. 1. sent. cap. 21.

Ibi erit fletus & stridor dentium.

13. *Ut scilicet illic dentes stupeant*, inquit Sanctus Anselmus, *qui hic de edacitate gaudebant; & oculi defleant & doleant, qui hic per illicitas concupiscentias versabantur*. Idem quoque Sanctus Antonius his verbis docet. *Fletus oculorum in vanitate vagantium, & stridor dentium, qui de edacitate gavisi sunt, & bona pauperum devoraverunt*. Idem quoque in hisce verbis, duo æternæ perditionis supplicia, insinuari notat, ignem videlicet ac frigus: *In his duobus signantur pœnæ majores inferni, scilicet ignis & frigus; procedit ex igne fumus, qui fletum provocat, ex frigore provenit stridor dentium*.

Serm. cit.

Versus 14.

Multi enim sunt vocati, pauci verò electi.

1. Sanctus Bonaventura in sermone quodam in hanc Dominicam ait: *Multi sunt vocati temporaliter, pauci electi æternaliter*. Lyranus verba illa de iis explicat, qui ad fidem & religionem Christianam vocati sunt, ex quibus culpa eorum propria, pauci salvantur. Dionysius Carthusianus ait: *Multi sunt vocati ad nuptias Ecclesiæ militantis, pauci electi ad nuptias triumphantis*; cujus ratio desumi potest ex eo, quod Sanctus Gregorius, in catena citatus scribit: *Nonnulli bona nec incipiunt; nonnulli verò in his, quæ conceperunt, minimè persistunt: tantò ergo sibi unusquisque sollicite metuat, quantò ignorat, quæ resistunt*.

Serm. 4. in Dom.

Enar. in Evang.

In Cat.

2. Hugo Cardinalis ait: *Timendum est Christianis, ne eo modo introeant in regnum cælorum; quo filii Israel in terram promissionis, scilicet duo solùm*.

3. Jansenius dubium quoddam resolvit, quod hic moveri potest, quomodo scilicet conclusio hujus evangelii vel consequentia præmissis respondeat; quia in præcedentibus dictum est, quòd ex iis, qui ad nuptias invitati fuerunt, omnes sint earum facti participes, & unus tantùm excluſus: *sciendum est*, inquit, *per unum, qui ejectus dicitur, significari non omnes, qui vocati sunt, fore salvandos; deinde cum illo, qui ejectus est, sunt conjungendi & omnes illi, qui vocati primùm fuerant, sed indignos se fecerunt nuptiis*. Cajetanus non omnes ex Judæis invitatos, nuptias respuisse dicit, tametsi major pars illas spreverit; propterea circa illum unum observat, dicens: *Nec carens veste nuptiali fuit unus, sed sub illo multitudo descripta est fidelium, qui indignos Christiano convivio seipsos exhibent*. Jansenius insuper ad gentilium, in Judæorum locum substitutorum institutionem notat, cavendum illis esse; ne sibi de propriæ salutis securitate inaniter blandiantur, eò quòd ad nuptias fuerint vocati, quia multi etiam eorum fuere rejecti: *Ne remissiores essent, & nimis securi existimantes satis esse credere & baptismum suscepisse*.

4. Lucas Burgensis verum totius hujus parabolæ sensum paucis hisce verbis complectitur, dicens: *In summa docet hoc loco Christus, fidem ipsam & Ecclesiæ communionem minimè sufficere, ut quem pro suo agnoscat & æterna vita beet Deus, nisi in ea vocatione dignè vivente perseveret.*

DOMINICA XX. POST PENTECOSTEN.

Evangelium ex Joan. cap. 4.

Vers. 46. *Erat quidam regulus, cujus filius infirmabatur Capharnaum. 47. Hic cum audivisset, quia Jesus adveniret à Judæa in Galilæam, abiit ad eum, & rogabat eum, ut descenderet, & sanaret filium ejus, incipiebat enim mori. 48. Dixit ergo Jesus ad eum: nisi signa & prodigia videritis, non creditis. 49. Dicit ad eum regulus, descende, priusquam moriatur filius meus. 50. Dicit ei Jesus: vade, filius tuus vivit; credidit homo sermoni, quem dixit ei Jesus, & ibat. 51. Jam autem eo descendente, servi occurrerunt ei & nuntiaverunt dicentes; quia filius ejus viveret: 52. Interrogabat ergo horam ab eis, in qua melius habuerit; & dixerunt ei: quia heri hora septima reliquit eum febris. 53. Cognovit ergo pater, quia illa hora erat, in qua dixit ei Jesus: Filius tuus vivit, & credidit ipse, & domus ejus tota.*

Versus 46.

Erat quidam regulus, cujus filius infirmabatur Capharnaum.

Erat quidam regulus.

1. Cajetanus ly *regulus* interpretatur *proregius; incertum est autem, an esset regius genere vel officio*; existimat autem verisimile esse, quod de stirpe & progenie Herodis fuerit, vel saltem consiliarius regni ejus. S. Hieronymus dicit: *Regulus, id est, regius sive palatinus*; Syriaca legit: *servus regius*; alii explicant *nobilis, potens*. Nonnus exponit: *vir regius regens exercitum*. Lyranus hoc nomen non prout sonat, intelligendum dicit, videlicet quasi parvus quidam rex fuerit, eo quod statum nimis modicum gubernandum habuerit; cujus literalem hanc adducit rationem, quia scilicet Romani fastum Judæorum deprimere volentes, regnum illorum in quatuor divisserunt tetrarchias, dignitatem & Dominium regium iis auferendo, ut per hanc divisionem, rebellionem ipsorum præcaventes, de suo se regno securiores efficerent: *Pro illo tempore, nullus rex erat in Judæa, dicitur ergo iste regulus, quia erat officialis imperatoris, deputatus ad custodiam Galilææ, propter quod manebat in Capharnaum, quæ erat metropolis illius terræ.* Cap. 65. Isa.

2. S. Thomas moralem sensum secutus, per hunc regulum, rationem intelligit, dicens: *Cum in regno animæ rex sit ipsa ratio, secundum illud: Rex, qui sedet in solio suo; quærendum, quare dicitur rex? quia totum corpus hominis per eam regitur, & affectus hominis ab ea dirigitur & informatur, nec non & aliæ vires animæ eam sequuntur*; mox verò pergit ostendere, quando hic rex in regulum degeneret, dum ait: *Sed quandoque dicitur regulus, quando scilicet diminuitur in cognitione & obscurata sequitur inordinatas passiones; & ideo filius ejus, id est, affectu infirmatur, inde deviat à bono, & declinat ad malum.* In Joan. Prov. 20.

3. Theophylactus per hunc regulum quemvis hominem intelligendum esse dicit, *non solùm, qui regi universorum propinquus secundùm animam, sed quia super omnia principatum sumpsit, ejus filius mens febricitans, ex voluptatibus pravis desideriis.*

4. Pater hujus infirmi non sine causa à sancto Joanne specificatur, vult enim ut intelligamus, quòd etiam Magnates, & potentes per omnem suam authoritatem & dominium, infirmitates & alias miserias humano generi communes, à suis domibus avertere non possint.

5. Lyranus in sensu morali inquit: *Quilibet peccator potest dici regulus diminutivè, quia deficit in suipsius regimine, & tunc ejus filius infirmatur, quando rationi sensibilis appetitus contrariatur, qui debet obedire rationi, sicut filius suo patri.*

Cujus filius infirmabatur.

6. Videri equidem posset, quòd omnes, filium hunc ad mortem infirmatum cernentes, patri condolere debuissent, adeò pro filii salute sollicito, major nihilominus in eo fuit lætitiæ, & exultationis causa, quia, ut Toletus scribit: *Talis infirmitas magnam attulit toti domui felicitatem*; & S. Augustinus similiter tradit: *Quàm multi scelerati sunt, qui innocenter ægrotarent? vitia reciduntur ægritudine*; quando namque aliquis in morbum incidit, confessiones instituit generales, conscientiam purificat, & multa bona facit proposita. S. Hieronymus de quodam monacho refert, qui Abbatem Joannem Ægyptium, ut suis ei precibus liberationem ab actuali quadam infirmitate impetrare non graveretur, cui Abbas: *Rem tibi necessariam cupis abjicere, ut enim corpora nitro, vel aliis hujusmodi linteamentis abluuntur à sordibus; ita animæ languoribus, aliisque hujusmodi castigationibus purificantur.* Beda pariter inquit: *Infirmitas carnis, si patienter sustineantur, est quasi purgatorius ignis.* Cujus rei veritatem ipse etiam gentilis Seneca attigit, nobisque scriptam reliquit, dum ait, ex infirmitate cujusdam sui fidelis amici se didicisse, tunc nos homines bonos, virtutisque studiosos effici, dum sumus infirmi: *Quem enim infirmum, inquit, aut avaritia, aut libido sollicitat? non amoribus servit, non appetit honores, opes negligit; tunc Deos tunc hominem esse meminit; invidet nemini, neminem despicit*; accuratius tamen de infirmitatibus sanctus Bernardus scribit, utpote qui, quoad vixit, infirmus semper fuisse dici potuit: *In salutem, inquit, flagellat infirmitate corporis, ne peccent, ut eis utilius sit frangi ad salutem languoribus, quàm remanere incolumes ad damnationem.* Sanctus Gregorius, qui & ipse per experientiam de hac eadem materia loquitur, infirmitatem hoc nobis bonum parere dicit, quòd *admissa peccata diluit, & ea, quæ admitti poterant, compescit.* Est & alia magni momenti utilitas, quam corporalis secum ferre solet indispositio, quam Ecclesiasticus his verbis tangit: *Infirmitas gravis sobriam facit animam.* In Joan. Tract. 7. in Joan. In vitis Patrum. In Prov. Lib. 7 ep. 16. Tract. 46. de intern. med. 3 part. past. admon. 11. Eccl. 31. 24.

7. Salvianus illa Apostoli verba: *Caro concupiscit adversus spiritum*, ponderans, ait: *Non imprudenter quidam hoc loco dixit, quid si repugnante corporis fortitudine, quæ optamus facere non possumus? infirmandum nobis sit carne, ut optata faciamus; infirmitas enim carnis vigorem mentis excutit, ut effetis artibus, vires corporum in virtutes transferantur animorum*, & hoc fortè est, quod Apostolus dicere voluit, dum ait: *Cùm infirmus sum, tunc potens sum*, mira profectò res, nunquam enim corpus magis languescit, quàm dum infirmitatibus succumbit, & tamen tunc fortiorem se esse dicit, eò quòd anima majorem tunc sibi vigorem acquirat; cùm enim hæc in continua lucta cum tribus inimicis esse debeat, dæmone videlicet, mundo, & carne; hoc ultimo, qui periculosior est, devicto & prostrato, ad alios duos superandos vigorosior & fortior evadit. Lib. 1 de Provid. 2. Cor. 12. 10.

8. Salmeron ait: *Adverte, potentiam & divitias reguli non potuisse infirmitatem filii prævenire, neque postquam venit, illam pulsaverit*; dum enim magnates à Deo visitantur per infirmitates, nihil eos tunc juvant divitiæ, status, splendor & imperia; imò ex deliciis infirmitates potius robur accipiunt. Tom. 6. n. 9.

Capharnaum.

9. Hunc juvenem in optimo annorum flore, prosperitatemque temporalium culmine positum, in Capharnaum, lecto videmus affixum; & bene in Capharnaum id ei accidit. *Notandum enim est*, inquit Hugo Cardinalis, *ubi infirmatur in Capharnaum*,

naum, quod interpretatur villa consolationis, vel pinguedinis, & in hoc notatur causa morbi, id est peccati, abundantia scilicet temporalis. Hanc quoque reflectionem in duobus diversis apud Albertum Magnum legimus, & primò quidem in sermone super hanc Dominicam dicit: *Capharnaum significat abundantiam sæcularem, & voluntatem carnalem, quæ sæpissimè sunt occasiones, quòd anima vel spiritus hominis infirmatur infirmitate peccati*; deinde super hunc sancti Joannis textum pariter scribit: *Ecce locus, qui villa pinguedinis interpretatur, & sua pinguedine occasionem dat infirmitati animæ.* Hugo optimè considerat, quòd Deus nobis quidem vigorem, & vires corporis, sanitatem & bona temporalia ad consolationem, & gratiarum actionem subministret, sed nos vertimus in corruptionem, unde in Psalmo dicitur: *Prodiit quasi ex adipe iniquitas eorum*; quod Ecclesiasticus hac propositione confirmat: *Si dives fueris, non eris immunis à delicto*; cui consonat quod idem David alibi dicit, nimirum: *Ecce ipsi peccatores, & abundantes in sæculo, obtinuerunt divitias.* Enimverò qui navigationum experientiam habent, unanimiter dicunt, naves in aquis dulcibus fluminum navigabilium, quam in salsis maris undis facilius submergi; eò quòd hæ illarum ponderi magis resistant; eodem quoque modo dicere possumus, plures animas in dulcibus felicitatum humanarum aquis, quam in undis tribulationum, & miseriarum in profundum usque inferni naufragari; unde sanctus Bernardus in quadam Epistola ita exclamat: *O sæculum nequam! quòd solos tuos sic soles beare amicos ut Dei facias inimicos, consequenter & indignos concilio Beatorum.* Plutarchus in vita Cleominis refert, Ægypti Regibus in more positum fuisse, quòd, quem cibo regio honorarent, eundem intra biduum laqueo suffocari facerent; in multis quoque locis pia est confraternitatum consuetudo, quòd reos suspendio mulctandos opiparis & delicatis cibis tractare soleant. Judas quoque paulò post laqueo vitam finiturus, à Christo sapidissimo ferculo refectus fuit: *Cui intinctum panem porrexero*: Uriæ item occidendo submissæ sunt epulæ regales: *Secutusque est eum cibus regius.* Amanus denique, priusquam raperetur in patibulum, Mardochæo præparatum, à Regina Esther lauto convivio exceptus fuit.

Serm. 75. in Dom. 21. Trinit.
Psalm. 72. 7.
Eccl. 11. 10.
Psalm. 72. 12.
Epist. 107.
Joan. 13. 26.
2. Reg. 11. 8.

10. Quandoquidem Capharnaum, consolationis & deliciarum villa interpretatur, quis non credidisset, hunc juvenem inibi in bona valetudine perseveraturum? sed in eo Deus docere nos voluit, verissimum esse, quod quidam cecinit Poeta.

Nullo facta loco possis excludere, dum mors
Venerit in medio Tybure Sardinia est.

11. In mediis deliciis, lusibus, voluptatibus corporales plerumque abundant disordinationes, magisque multiplicantur peccata; unde fit, quòd ut plurimùm mors eis acceleratur, quia *stimulus mortis peccatum est.* Ubinam prima hominis culpa, quæ omnium aliorum hominum mortem secum subintulit, originem suam habuit? Certè non nisi in loco deliciarum, id est, in paradiso terrestri. Sanctus Augustinus protoparentem nostrum impenetrabili, ut inimici insultibus resistere posset, justitiæ & innocentiæ originalis lorica munitum considerans, eique Jobum sterquilinio insidentem opponens, ita scribit: *Vicit homo in stercore, victus est in paradiso*; hujus autem differentiæ talem nobis sanctus Eucherius assignat rationem: *Quantò jucundior ille amœnitatis locus, tantò huic in lapsum pronior fuit.* Ut igitur Deus illum ad viam salutis reduceret, adque veram, & perseverantem pœnitentiam induceret, eum cum tota sua posteritate expulit è paradiso, quod sanctus Bernardus hisce nobis verbis insinuat, dum ait: *Neque enim ad hoc nos de paradiso voluptatis animadversio divina ejecisse videtur, ut sibi hic paradisum adinventio humana pararet.*

In Psalm. 47.
In vita solit.
Serm. Ecce nos reliq. &c.

Versus 47.

Hic cùm audisset, quia Jesus adveniret à Judæa in Galilæam, abiit ad eum, & rogabat eum ut descenderet, & sanaret filium ejus, incipiebat enim mori.

Hic cùm audisset, quia Jesus adveniret à Judæa in Galilæam.

1. Optimè novit oblata sibi occasione uti transeuntis Salvatoris, qui de Judæa in Galilæam migrabat, de quo utique ex aliorum relatu cognoverat, quòd, ubicunque eundo suarum imprimebat plantarum vestigia, similiter post se relinqueret beneficentiæ, & misericordiæ suæ edita testimonia: nam *pertransit benefaciendo, & sanando omnes*; & quidem plurimùm refert, oblatas divinarum gratiarum acquirendarum occasiones non negligere; has enim recipere oportet, dum Deus illas offert, quia postea occasione sublata eandem rem acquirere, in nostra non est potestate.

Act. Apost. 10. 38.

2. Sanctus Thomas ait: *Motivum ad interpellandum fuit adventus Christi nam quamdiu adventus Christi differebatur, spes hominum invalidior erat de sanatione à peccatis; sed cùm auditur adventus Christi appropinquare, spes sanationis confortatur in nobis.*

S. Thom. hic.

3. Benignissimus Salvator periculosam, & mortalem hujus filii infirmitatem, patrisque afflictionem probè sciens, huic infirmo sanitatem, toti verò domui salutem æternam conferre avidè cupiens, iter illud data opera ingressus fuit, ut ostenderet se illum esse, qui suis gratiis nos prævenit & invitat, ad illas ab eo poscendas sponte excitat.

Abiit ad eum.

4. Verisimile est, Regulum hunc fama miraculorum Christi, quæ per omnes Galilææ & Judææ partes in multis infirmitatibus ediderat, & ubique resonabat, permotum abiisse; misericordia enim & compassio, quam miserabilibus ubique exhibebat Christus, magnam ei se sequentium turbam conciliabat: *Sequebatur eum multitudo magna, quia videbant signa, quæ faciebat super his, qui infirmabantur.*

Joan. 6. 2.

5. De anxio quidem patre constant ex Evangelio, illum filii sanitatem suppliciter expetiisse, an verò filius hic perinde movendus fuisset, ut patris infirmi sanitatem exposceret, nequaquam patet; sæpe enim contingit, quòd filii parentum mortem læto animo excipiant, ut paternæ subjectionis jugum excutere, illorumque relictas facultates ut Domini tractare & gubernare possint.

6. Satis credibile est, hunc Regulum quoque simul cum aliis Redemptorem nostrum sæpe derisisse, ejusque miraculis & discipulis, quamdiu in eum non credebat, variis dicteriis detraxisse; nunc autem manifestè tribulationum videtur virtus, & efficacia: *Cùm occideret eos, quærebant eum, & revertebantur, & diluculo veniebant ad eum, & rememorati sunt, quia Deus adjutor est eorum.*

Psalm 77. 34.

7. Divus Chrysostomus dicit, hunc Regulum in Christi virtute non magnam adeò habuisse fiduciam; secus enim cùm salus filii plurimùm ab eo desideraretur, eum in Judæa, antequam Christus inde semoveret convenire curasset: *Consueverunt patres ex multo amore, non solùm medicis loqui de quibus confidunt, sed etiam de quibus non confidunt, nihil volentes prætermittere eorum, quæ ad salutem pertinent filiorum; si tamen valde crederet Christi virtutem, non neglexisset etiam in Judæam ire.*

In Cat.

8. Ex quo hic Regulus Capharnaum gubernando, tanquam summus præfectus à Romanis constitutus erat, indubiè omnes certatim medici ad curandum ejus filium convenere; attamen quia omnia remedia humana hactenus adhibita, vana & inutilia fuisse agnoscit, ad cœlestem illum protomedicum, qui dixit: *Ego veni ut vitam habeant, & abundantius habeant*, recurrere decrevit, per hoc nobis utilissimum quoddam tradendo documentum, quòd corporeis infirmita-

Joan 10. 10.

mitatibus correpti, pro illarum sanatione, ad Deum nobis præcipuè recurrendum sit; primò quidem per bonam, integram, & sinceram confessionem, purgando animam; deinde verò per sanctam quandam confidentiam, nostram divino beneplacito substernendo voluntatem, ac tunc demum dependenter à Dei voluntate, remedia corporalia adhibendo. In libris Paralipomenon de Asa dicitur: *Ægrotavit Asa dolore pedum vehementissimo, nec in infirmitate sua quæsivit Dominum, sed magis in medicorum arte confisus est.* Ex quo verò in Ecclesiastico expressè dicitur: *Altissimus creavit de terra medicamenta, & vir prudens non abhorrebit illa*; hic verò Rex de medicorum consilio iis usus fuerit, cur ei hoc in crimen & vitium imputatur? Notandum igitur, totam facti ejus malitiam in ly *magis* consistere, & potissimùm in eo quod sequitur; *Non quæsivit Dominum*; potuit sine peccato uti remediis medicinæ, dummodo egisset hoc ordinatè. *Debuit*, inquit Dionysius Carthusianus, *magis sperare in gratia, quàm in natura.* Optimum medicamentis, & medicorum operа utendi modum S. Basilius nobis insinuat, dum ait: *Fugienda penitus ars ista est, neque rursus omnia in ea salutis nostræ præsidia collocanda.* Exemplo nobis sint agricolæ, qui improbis sudoribus & industria sua terram excolunt, in eamque semen sparguntˌ ita tamen ut fertilitatem fructus à cœlo expectent; sic quoque navarchus temoni assistit, & vela pandit, ventos autem favorabiles à Deo expectat. Cedrenus & Suidas Regem Ezechiam, librum à sapientissimo Salomone Rege, de infirmitatum curandarum remediis compositum dissipasse & dispersisse observant, idque prudentissimo consilio, ne homines scilicet in infirmitatibus suis corporalibus omnem spem suam in herbis, mineralibus, aliisque similibus medicamentis fixam haberent, absque eo, quòd ad implorandum divinum auxilium se unquam reflecterent. Abulensis dictum illud Paralipomenon: *Nec in infirmitate sua quæsivit Dominum*; dupliciter posse dicit à nobis declinari: & emendari primò, *quærendo, remedium ægritudinis corporalis à Deo, ut sanitatem tribuat*, & ad hoc non semper nos obligari dicit, quia sanitatem corporalem non desiderare, nonnunquam non nisi eximius perfectionis actus erit, qualem Apostolus habuit, dum ait: *Virtus in infirmitate perficitur, gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me virtus Christi.* Secundò, si Deus quæratur cum conatu ipsi placendi, ejusque nobis amicitiam procurandi; & hoc fit *quærendo remissionem peccatorum*, & hoc modo illum specialiter in infirmitate quærere obligamur: *Quia tunc in maximo periculo sumus, ne recedamus in odio divino, & pereamus æternaliter.* In capitulo: *Cum infirmitas, de pœnitentia & remissione*, medicis præcipitur, ut, priusquam corporis curam aggrediantur, prius infirmum de confessione facienda moneant. Similiter Pius Quintus in quodam Motu proprio, anno 1566. medicis præcepit, ne infirmum ultra tres vices visitent, nisi is per confessionem se expiaverit, voluitque insuper, ut, dum laurea doctorali insigniuntur, se hanc constitutionem observaturos juramento confirment.

9. Ecclesiasticus ait: *Fili in tua infirmitate ne despicias teipsum*, quonam autem modo hoc exequendum sit, paulò post docet; non enim dicit; ne despicias remedia corporalia, hoc enim non erat necessum præcipere, cùm nullus facilè illa despiciat: *Sed ora Dominum, & ipse curabit te; averterè à delicto & dirige manus, & ab omni delicto munda cor tuum, da suavitatem & impinguа oblationem, & da locum medico*; postquam enim Sacramenta confessionis, nec non suo tempore, communionis accepimus, tunc per divinam opem, in remediorum virtute confidere possumus; quis est, qui peccata ut plurimùm infirmitatum causam esse nesciat? id quod Apostolus insinuare vult, dum ait: *Qui manducat & bibit indignè, judicium sibi manducat; ideo inter vos multi infirmi & imbecilles, & dormiunt multi*; radicem igitur mali, id est peccatum, à nobis tollamus necessum est. Tigurina legit: *Deinde locum des medico, ut cujus Dominus auctor sit*; hoc autem præcipit, postquam animam purgari jussisset.

3. Paralip. 16. 12.

Eccl. 38. 4.

Psal. 31. 5.

1. Cor. 12. 9.

Eccl. 38. 9.

1. Cor. 11. vers. 29.

Et rogabat eum,

Ins. de Lign. vitæ cap. 6. de orat.

10. Beatus Laurentius ait: *Omnes medici peccatis, Deum autem nostrum pura oratione ad conferendam sanita-*

tem placatur; Magnates quidem, & qui imperium in populos obtinent, supplicationes & memorialia à subditis suis recipere assueverunt, nunquam vero illi supplicant; & tamen hic regulus in hac occasione supplex coram Christo se prosternit, urgentibus enim necessitatibus, dum mors illis ob oculos ponitur, omnem magnates factum & arrogantiam deponunt, omniumque respectuum humanorum, per tribulationes, efficiuntur immemores: *Multiplicatæ sunt infirmitates eorum, postea acceleraverunt.*

Psalm. 15. 4.

11. Salmeron notat, quòd regulus hic nos in infirmitatibus ad Deum, non verò ad superstitiones recurrere doceat, cum tamen ipse lumine & notitia veri Dei illustratus non fuerit: *Arguit hic regulus eos, qui in adversis non ad Deum, sed ad magos & incantatores, & ad dæmonum auxilium pro solutione maleficiis confugiunt.*

Tom. 6. tr. 5.

Ut descenderet.

12. Albertus Magnus opinatur, regulum hunc infirmo suo, multum profuturam putasse Christi viciniam, utpote quem velut hominem Deo charum & sanctum colebat: *Appropinquando infirmo; putabat eum plus posse*; in quo convenit cum opinione Lyrani, dicentis: *Licet credere Deum posse sanare, credebat tamen, quòd hoc non faceret sine præsentia corporali*; similiter Glossa scribit: *Jam credens, quòd posset sanare filium ejus, sed quia per Deitatem, quæ ubique est, non credit filio adesse, rogat, ut descenderet & præsens corpore sanaret*; quæ etiam causa fuit, cur hisce à Christo verbis reprehensus sit: *Nisi signa & prodigia &c.* ac proinde civitatis ejusdem Capharnaiticæ centurio præ hoc summè commendari meruit, quia ajebat: *Dic tantum verbo, & sanabitur puer meus.*

Alb. M. hic.

13. Vel fortè credebat, Christum per aspectum filii in agonia positi ad majorem commovendum fore compassionem; ex quo enim ipsum tanquam virum summa virtute præditum venerabatur, futuram sperabat, ut viso hoc adeo funesto spectaculo cor ejus emollitum, optatam in filium charitatem exerceret. Sciebat enim, ipsum non ignorare illud Ecclesiastici: *Non te pigeat visitare infirmum, ex his enim in dilectione firmaberis*; forte etiam de Christo audivit, quòd, quando domum Petri ingressus: *Vidit socrum ejus jacentem*; ubi Chrysologus ait: *Videtis, quæres ad domum Petri invitaverit Christum, utique non discumbendi voluptas, sed jacentis infirmitas*; adhæc sciebat utique Christum alias, in eadem civitate, aliis pluribus restituisse salutem, neque charius aut gratius objectum illi offerri posse, quàm personas miserabiles, ut iis benefaceret. Noverat insuper Christi in infirmis benefaciendi, gratiasque conferendi facilitatem & promptitudinem; vix Centurio, ut Christo infirmitatem servi sui insinuaret, os suum aperuerat, ecce subitò responsum audiit: *Ego veniam & curabo eum.* Sanctus proinde Cyrillus Alexandrinus ait: *Non propter signa simpliciter Christum mirabantur, sed propter signa, quæ infirmis ægrotisque faciebat.*

Eccl. 7. 36.

Matth. 8. v. 14. Serm. 18.

Matth. 8. 7.

In Joan. c. 12.

14. Ast inquies fortasse, quare Christus in præsenti descendere noluerit, quemadmodum facere decreverat Centurioni, qui etiam sicut hic regulus, gentilitati deditus erat, huic namque subitò respondit: *Ego veniam, & curabo eum*: ast responsio in promptu est, centurio etenim humilis, indignum se judicabat, cujus domui Christus vel pedem inferret, regulus verò præsumptuosè quasi præcipiendo, *descende* inquit; in quo docemur, quòd quisquis Filium Dei ad se venire desiderat, in infimum humilitatis, suique ipsius gradum descendere debeat; etenim iter ex Cana in Capharnaum, quatuordecim horas poscebat, nec tamen hanc Christo incommoditatem regulus afferre curabat.

Et sanaret filium ejus,

15. Paucos admodum reperiemus, qui Salvatorem pro curandis infirmitatibus spiritualibus convenerint, aut sua ei obsequia detulerint, sed potior pars sanitatem & res temporales respiciebat; unde S. Bonaventura ait: *Intuitu sanitatis filii adivit ad eum, non affectu devotionis.* Albertus Magnus hac supplicam Christo oblatam existimat, solùm ad hoc, ut Christus suam apud Deum pro filio intercessionem interponeret, non verò ut divinam ejus potestatem & omnipotentiam ad

S. Bonav. hic.

Ibid.

sanan-

sanandum filium excitaret, hanc enim Christo inesse non credebat; *Ut sanaret intercedendo apud Deum, quia non putabat eum Deum.*

Ibid. 16. Salmeron ex hac, pro sola infirmitate corporali, quæ minus malum erat, tollenda, facta supplicatione, talem deducit moralitatem: *Quod autem erat pro sanitate corporis, infirmitatis humanæ est, qua prius corporis, quàm animæ sentimus incommoda, cùm tamen majora sint animæ mala.*

Incipiebat enim mori.

Hic. 17. S. Thomas in sensu morali dicit: *Quando homo tentatur incipit infirmari, sed quando tentatio prævalet, ita ut inclinet ad consensum, est prope mortem; sed quando jam consentit, incipit mori, cùm ergo consummat peccatum, moritur.*

18. Considerari quoque hoc loco potest, quòd à primo instanti, quo anima in utero materno unitur corpori, homo pariter non solùm subjiciatur, verum continuò procedat ad mortem, adeo ut vita ejus non sit aliud, quàm mors continua; id quod Apostolus optimè intelligebat, dicens: *Quotidie morior*; & alibi; *Quis me liberabit de corpore mortis hujus?* Quod etiam confirmat S. Bernardus, inquiens: *Hæc vita qua vivimus magis mors est, moritur homo, dicimus, quando morti certissimè appropinquat; quid verò agimus, ex quo primùm incipimus vivere, nisi morti appropinquare & incipere mori!* huic quoque veritati vel ipse Seneca solo ex naturali lumine testimonium perhibet, scribens: *Quotidie morimur; quotidie enim demitur aliqua pars vitæ, & tunc quoque cùm crescimus, tunc vita decrescit, hunc, quem agimus diem, cum morte dividimus.* Quod si in vas aliquod vino plenum aqua immitteretur, certum est, quòd virtus & sapor vini semper magis magisque minuendus esset, ita ut in fine omnis ejus perderetur substantia; haud secus dum calor naturalis quotidie per actionem alimenti diminuitur, ipsum vivum continuò deficit. S. Basilius hanc eandem veritatem, quòd scilicet hujus vitæ cursus aliud non sit, quàm continuus processus ad mortem, manibus nobis palpabilem reddere studet, dum ait: *Vita hominis per multas mortes consuevit expleri;* quibus verbis forsitan alludere voluit, ad quandam Senecæ reflectionem ad cibos, quibus vita hominis sustentatur, sic enim ille inquit: *Quidquid avium volitat, quidquid piscium natat, quidquid ferarum discurrit, nostris sepelitur in ventribus; quære nunc cur subitò moriamur? quia mortibus vivimus.* At verò iisdem S. Basilii verbis alium quoque sensum dare possumus; dicit enim ipse, vitam hominis per multas mortes expleri, quia primò in ipso infantia moritur, postea deficit adolescentia, deinde virilitas deperit, donec tandem etiam senectus per mortem intereat: adeoque impletur illud Nazianzeni: *Vita & mors impropriè vocantur; vita enim hæc est mater corruptionis, adeoque continua mors; mors verò est janua vitæ beatæ.* S. Isidorus se non intelligere profitetur, quomodo homo diu possit crescere in ætate, quandoquidem, quantò ampliùs homo vivendo procedit, tantò velocius vita ipsius deficit: *Sed quomodo possit rectè dici augmentum, quod per dimensiones ætatum, ad mortis tendit detrimentum.* Innocentius III. de humanæ conditionis miseria scribens, ad propositum nostrum appositè loquitur, dum ait: *Morimur dum vivimus, & tunc tantùm desinimus mori, cùm desinimus vivere; nihil est vita mortalis, nisi mors vivens.* S. Augustinus licet vitam non appellet mortem, apertè tamen eandem infirmitatem & ægritudinem quandam continuam esse dicit: *Quis*, inquit, *non ægrotat in hac vita? quis non longum languorem trahit? nasci in hac carpore mortali, incipere ægrotare est.*

1. Cor. 15. vers. 31. Rom 7. 24. Serm. 17. in Psal. Qui habitat, &c. Epist. 24. In Psalm. 114. Lib. 10. Rhetor. Orat. 19. Lib. 3. sent. cap. 61. Cap. 24. de mis. cond. hum. In Psalm. 102. loc. cit.

19. S. Bernardus pœnalitates omnesque alias ærumnas, quibus in hac vita subjicimur, considerans, petit: *Hæccine vita dicenda est, qua nimirum soli vivitur morti?*

Versus 48.

Dixit ergo Jesus ad eum: nisi signa & prodigia videritis, non creditis.

1. Toletus hic dubium movet, cur scilicet benignissimus Salvator hunc regulum increparit, eo quòd, priusquam in ipsum crederet, miracula ab ipso requisierit; cùm tamen ipsemet dixerit: *Si non facio opera Patris mei, nolite mihi credere*; & iterum: *Si non venissem & opera non fecissem, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent.* Prophetæ quoque Messiam miracula patraturum esse prædixerant; sic Isaiæ 35. ait: *Veniet & salvabit nos, tunc aperientur oculi cæcorum*, adeoque nullum videtur motivum, Regulum miracula poscentem, reprehendendi. Respondet tamen populum Hebræum sine miraculorum testimonio, in Christum credere nolentem, pluribus modis peccasse; primò, quia indubitatum jam audiverat præcursoris testimonium, qui ipsum illis digito monstravit; secundò, quia ejus prædicatio ad hoc lumen & notitiam iis communicandam sufficiens erat, hæc enim ab auribus ad corda usque penetrabat: *Declaratio sermonum tuorum illuminat & intellectum dat parvulis*; ideoque multi etiam fuere conversi. Sic Samaritani, nullis visis miraculis crediderunt; Scribæ quoque & Pharisæi sanctum Joannem, promissum in lege Messiam esse existimabant, tametsi nulla in eo miracula vidissent. Sanctus Thomas quoque idem movet dubium, scilicet regulum signa petentem reprehensibilem minimè videri: *Nam fides per signa probatur.* Respondet autem per differentiam quandam, quæ est inter fideles & infideles, quando ad fidem trahendi sunt; infideles enim per Scripturæ auctoritatem convinci non possunt, quia illam non admittunt, multò minus per rationes naturales, cùm fides nostra superior sit quavis ratione, omnemque superet naturam, ac proinde per miracula sunt adducendi; unde dicitur: *Signa data sunt infidelibus*; fideles autem ut credant indubitatæ sacræ Scripturæ veritati acquiescere debent; hæc enim ad illos convincendos sufficit, nec aliud requiritur; demum verò ad hunc regulum descendens, subjungit: *In hoc ergo regulus redarguitur, quia cùm esset nutritus inter Judæos, & de lege instructus, non per Scripturæ authoritatem, sed per signa credere volebat.*

Joan. 10. 37. Joan. 15. 24. Is. 35. 4. Psal. 118. 130. Hic. Hic.

2. Glossa hanc reprehensionem incredulitatis ejus demeritis tribuit, inquiens: *In hoc redarguitur de incredulitate; per hujus duritiam significatur duritia Judæorum, qui nec visis miraculis credunt; at verò econtra per Samariam notatur fides gentium, quo solo verbo credidit*; Et quidem licet hæc incredulitas nobis non appareat, ab oculis tamen Christi abscondi non potuit, Unde S. Augustinus ait: *Verba rogantis audivimus, cor diffidentis non videmus, sed ille pronunciavit, qui & verba audivit, & cor inspexit.* Lyranus regulum non ob supplicationem pro filii salute factam, reprehensum esse dicit; *sed de defectu fidei suæ.*

Tract. 16. in Joan.

3. S. Thomas aliam quandam movet difficultatem, inquiens, quòd si regulus in Salvatorem non credidisset, utique filii moribundi sanitatem non postulasset: *Ad quod dicendum, quòd regulus iste adhuc non credebat perfectè; erat enim in eo duplex defectus fidei*, quorum primus erat, quòd tametsi Christum, verum hominem esse profiteretur, eum tamen virtute & omnipotentia divina præditum esse minimè credebat, quia Christum in propria persona accederet, rogabat; Secundus defectus erat perplexitas ejus, qua, an moribundo salutem dare posset, dubitabat; si enim hoc firmiter credidisset, non exspectasset, donec Christus de Judæa in Galilæam transiret, sed eundem in Judæa, ubi erat, convenisset; maximè cùm tantam de filii sanitate curam haberet.

S. Thom. hic.

4. Dionysius Carthusianus regulum Salvatorem accessisse existimat, ut experiretur, an sibi hunc Christus infirmum sanare posse confideret, non vero cum viva fide, quod id ipsum, per divinam omnipotentiam exequi posset: *Accessit ad eum, non credens, sed tentans, volens experiri, quis aut qualis esset, & quantum posset; ac proinde*, Hugo Cardinalis ait: *arguit hominem in fide tepidum ac frigidum, aut omnino nullius fidei, sed tentare cupientem de sanitate filii sui.*

His.

5. Lucas Burgensis differentiam insinuat, quæ est inter miracula & prodigia; dicit enim Christus: *Nisi signa & prodigia videritis, non creditis; etenim quamvis utraque præter naturam fiant signa, tamen sunt hujusmodi, quæ sæpenumero per naturam fiunt, ut sanare infirmum; prodigia verò quæ rarò aut nunquam fiunt vi naturæ, ut aperire oculos cæci nati, suscitare mortuos.*

6. Hugo

6. Hugo Cardinalis quoque in ordine ad hanc differentiam, per similem distinctionem discurrit, dicens: *Propriè signa sunt, quæ fiunt in re naturali & per naturam, sed lentè operantem, cùm Christus in momento, ideoque per miraculum id ipsum præstaret; tale est, infirmos sanare: prodigia verò sunt, quæ omnem naturæ vim superant, ut est mortuos suscitare.*

7. Cajetanus hanc Christi reprehensionem eo tendere dicit, ut reguli & Judæorum incredulitatem ostenderet, non simpliciter, sed in comparatione Samaritanorum, qui sine visis effectibus miraculosis crediderunt, siquidem paulò ante Samaritanam, moxque universam Samariæ civitatem, ad sui notitiam reduxerat. Hugo Cardinalis in sententia Divi Chrysostomi, huic ly *non creditis*, tres adhibet expositiones; prima paulò ante à nobis facta fuit: Nimirum *in comparatione Samaritanorum*; Secunda: *Non propter reguli personam, sed propter civitatem, unde erat*; Tertia, *sicut ille, qui dicit: Credo Domine, adjuva incredulitatem meam, in parte credebat, & in parte nihil credebat, ita & hic credidit, sed non integre neque sanè*; unde Cajetanus concludit: *Meritò arguitur, qui tam imperfectè credebat; imò per hæc Domini verba explicatur, quòd non credebat, & recursus ad eum pro sanitate filii, non procedebat ex fide, sed ex opinione & affectu ad filium.*

Marc. 9. 23.

8. Chrysostomus notat, hanc reprehensionem artificium quoddam fuisse bonitatis & benignitatis Christi in regulum: *Arguit*, inquit, *ut magis in fide confirmaret, neque enim ante signum admodum credebat*; rationem verò quam adducit, nos supra insinuavimus, quia si credidisset, in Judæa ipsum convenire debuisset, non verò exspectare, donec per transitum Galilæam versus veniret: *Constat*, inquit, *quoniam veniente JESU in Galilæam, obiter & per occasionem accessit; quòd si verè Christi potestatem credidisset, non utique in tanto filii periculo, Judæam petere neglexisset.*

Hom. 35. in Ioan.

9. Jansenius eidem interpretationi adhærens scribit, cælestem hunc protomedicum, primo loco salutem animæ patri, & postea corporalem filio dare voluisse: *Ubi notandum*, ait, *Christum prius operam dedisse, ut curaret morbum patris, quàm filii, ut qui gravior esset & periculosior, & ad officium Christi magis pertinens: magis enim venerat ad sanandum animas quàm corpora.* Quam expositionem Jansenius ex Divo Chrysostomo sumpsisse videtur, qui in eadem homilia ita scribit: *Neque minus hoc loco patrem, animi morbo laborantem, quàm filium curat, suadetque non signa nobis, sed doctrinam ipsius attendendam.* Lucas Burgensis similem habet considerationem, dum ait: *Regulus præter filii sanitatem nihil quærebat, negat JESUS miracula à se fieri, ob eam præcipuè causam, ut ægroti convalescant corpore, sed ut, qui miracula conspexerint, in ipsum credant Christum Filium Dei.*

Ibid.

Tract. 16.

10. Sanctus Augustinus amabilissimum agendi modum, quo Salvator erga Centurionem, pariter Capharnaitam, usus fuit, examinat, eumque confert cum illo, quo regulum hunc tractavit: *Videte distinctionem: regulus iste Dominum ad domum suam descendere cupiebat, ille Centurio indignum se esse dicebat; illi dicebatur: ego veniam, & curabo tum: huic dictum est: vade, filius tuus vivit: illi præsentiam suam promittebat, hunc verbo sanabat, ille se præsentia ejus indignum esse dicebat; hic cessum est elationi, illic concessum est humilitati, tanquam si huic diceret, vade, filius tuus vivit, nec mihi tædium fatere; præsentiam meam vis in domo tua, possum & verbo jubere; centurio alienigena credidit, verbo me posse facere, & antequam facerem credidit, vos nisi signa & prodigia videritis, non creditis.*

11. Glossa aliam tangit hujus reprehensionis rationem, dicens: *Redarguitur, quòd non ubique credebat eum esse*; & hæc proprie unica causa est, cur tam exigua in nobis fides reperiatur, quia præsentiam Dei non apprehendimus, eumque nobis ubique præsentem esse non imaginamur, ac proinde & nos reprehensibiles erimus, nisi nos continuò in hoc utilissimo divinæ præsentiæ exercitio continuerimus, utpote quod unicum frenum est ad evitandam omnem Dei offensam, sanandamque omnem nostram infirmitatem spiritualem: *Providebam Dominum in conspectu meo semper, quoniam à dextris est mihi, ne commovear*; ubi Glossa ait: *Hinc trahe exemplum, quo peccata vitentur, qui enim Deum semper acie mentis intuetur, peccatis non inclinatur.*

Ps. 15. 8.

Ibid.

Versus 49.

Dixit ad eum regulus: Domine descende, priusquam moriatur filius meus.

Dicit ad eum regulus.

1. Notandum hìc est, quòd, postquam propter petita miracula & prodigia reprehensus fuit, ne verbum quidem in sui excusationem, ipsum protulisse constet; imò absque eo, quòd animo linqueretur, majori cum ausu, priorem supplicationem repetiit; & qui prima vice rogabat eum, ut descenderet, nunc per imperium Christum aggreditur, verbis imperativis ipsi dicendo: *Descende*. Aliqui credunt, regulum hunc ob filii agoniam vehementi passione correptum, non applicuisse animum ad id, quod benignissimus Redemptor ei exprobraret: vel etiam dicere possumus, ipsum hanc reprehensionem prudenter dissimulasse, sicuti in simili occasione Cananæa fecerat, quando Christum audivit sibi dicentem: *Non est bonum sumere panem filiorum, & dare canibus.* Videtur etiam, quòd regulus hic modum divinas à Deo gratias petendi, sancta quadam cum perseverantia & importunitate didicerit; sic enim apud sanctum Lucam hac de re dicitur: *Et si ille perseveraverit pulsans, dico vobis, etsi non dabit illi surgens, eo quòd amicus ejus sit, propter improbitatem tamen ejus surget, & dabit illi, quotquot habet necessarios.* Salmeron quoque in paulò ante dicta opinione fuit, quòd scilicet regulus in illa tristitia & perturbatione animi positus, ad dicta sibi à Christo verba minimè reflexerit: *Regulus non attendit ad Christi verba, multùm enim dominatur affectus animi & perturbatio, quæ non dat locum prædicationi aut correctioni.*

Matt. 15. v. 26

Luc. 11. 8.

T. 6. tr. 9.

Descende.

2. Lyranus hanc reguli repetitam petitionem, ut Christus in Capharnaum descenderet, devotionis fervori potius, quàm diminutioni fidei attribuit: *Non reprehendit eum de petitione salutis filii sui, sed de defectu fidei suæ; verumtamen quia ex devotione repetit petitionem suam, dicens: Domine descende; ideo exauditur à Christo.*

3. Dionysius Carthusianus ex his verbis imperfectionem fidei ipsius deducit, non solùm quia corporalem Christi præsentiam ad filium sanandum necessariam esse sibi persuasit, verum etiam quia Christum post mortem eum in vitam revocare non posse existimavit: ideo enim Christi descensum accelerare petiit: *Descende, priusquam moriatur.* Unde Rupertus Abbas regulum eodem modo Christum allocutum fuisse dicit, sicut si expertum aliquem alloqueretur medicum: *Quid aliud perito diceret medico regulus iste? medico inquam, qui cùm sit homo & non Deus, opus habet per semetipsum ad lectulum ægri accedere, & tam visu oculorum, quàm tactu venarum genus morbi dignoscere, & secundùm morbum antidotum dare: illo enim differente, Domine descende, inquit, priusquam moriatur: videlicet non credebat, quòd ab illo resuscitari posset, si moreretur.*

Hic.

L. 4. in c. 4. Ioan.

4. Sacri Expositores bene notant, imperativum hunc loquendi modum, *descende*; jam enim consuetudinem habebat præcipiendi; sic enim & Naaman, licet à lepra sanari opus haberet, quia tamen Elisæus non cum debita reverentia & obsequio ei occurrerat, iratus, denuo ad suos reverti decreverat, nisi furor ejus à bonis & prudentibus ipsius consiliariis mitigatus fuisset. Jansenius in eo, quòd Sanctus Joannes statum & conditionem hujus hominis expresserit, mysterium aliquod latere existimat; dicit enim: *Videri potest Evangelista ob id viri hujus potentiam insinuasse, ut indicaret causam, quare ausus fueris petere, ut Christus secum in Capharnaum per tam longum iter descenderet, nimirum quod divitibus & potentibus, ob suas divitias nihil videatur denegandum.*

Ianſ. cap. 24. conc.

5. Multorum hujus temporis error est, quòd Deo modum præscribant, quo malis ipsorum remedium dare debeat; sufficisset enim, quod ei pro sanitate filii supplicasset, cæterum modum ei præscribere non debebat, ut scilicet in domum ejus, idque cum sollicitudine descenderet: semper enim in petitionibus nostris, in divinum ejus beneplacitum nos remittere debemus: *Revela Domi-*

Ps. 36. 5.

no

no vitam tuam, & spera in eo, & ipse faciet. In vita Sancti Thomæ Cantuariensis legitur, & speciatim à Sancto Bernardino Senensi refertur, quòd dum sanctus hic Archipræsul infirmum quendam sanitatem sibi à Deo restitui postulantem subitò sanasset, idem æger postea se reflectens, quòd in hoc se divinæ voluntati non conformasset, ideſt, sanitatem sub ea conditione à Sancto sibi restitui non postulasset, si id animæ suæ expediens foret, eundem Sanctum denuo adiens, cum limitatione prædicta sanitatem petiverit, moxque pristina eum infirmitas reinvaserit. Regius Vates optimum nos modum docet, quo res temporales vel liberationem ab infirmitatibus, vel aliis similibus adversis à Deo petere debeamus; dicit enim: *Effundo in conspectu ejus orationem meam, & tribulationem meam ante ipsum pronuncio, tu cognovisti semitas meas.*

Sen t. 4. serm. 41. v. fin.

Ps. 141. 3.

Priusquam moriatur.

6. Dionysius Carthusianus ex hac reguli sollicitudine insigne elicit documentum, quo Prælatos Ecclesiasticos instruit, & adhortatur, ne minorem spiritualis commissarum sibi, suæque fidelitati & directioni concreditarum animarum salutis curam gerant, quàm hic regulus corporeæ sanitatis filii sui: *Sic quilibet bonus prælatus*, inquit, *si quem subditorum suorum conspexerit aliquo vitio inquinari, pro illius curatione debet permaximè sollicitari, eumque corripiendo, hortando, instruendo, comminando, corrigendo pro posse sanare.*

Serm. 6. in Do. 21. Trin.

7. Advertendum denique, regulum domi non subsistere usque ad filii mortem, cum præsumptione & fiducia consequendæ postea miraculosæ filii à mortuis resuscitationis, sed quantum potest, ne moriatur, facit & prævenit; in quo præclarum nobis spirituale documentum exhibetur, quòd scilicet nunquam per propriam voluntatem, medio peccato, animæ nostræ morti cooperari debeamus, cum fiducia resurgendi postea, beneficio divinæ misericordiæ; omnibus enim & singulis intentatum est severè: *Maledictus, qui peccat in spe;* Undè appositè ad rem nostram hoc nobis consilium tradidit Sanctus Fulgentius: *Nullus hominum debet sub spe misericordiæ Dei, in suis diutius remanere peccatis*, (multo minus eadem cum simili spe & præsumptione perpetrare) *cum etiam in ipso corpore nemo velit sub spe futuræ salutis diutius ægrotare.* Nemo profecto prudens corporalem se ultrò conjiciet in mortem ex eo, quòd media divina omnipotentia se sperare resurrecturum; quanta igitur est præsumptio, animam occidere, eam mediante misericordia divina revivificandam, & in gratiæ statum reducendam fore? quanta temeritas, divina frui pietate, ut tantò in flagitiis audaciores atque animosiores inveniamur.

De fide ad Petr. c. 3.

Versus 50.

Dicit ei Jesus: vade, filius tuus vivit; credidit homo sermoni, quem dixit ei JESUS, & ibat.

Dicit ei JESUS: vade.

1. *Ad filium reguli non vadit*, inquit Glossa, *ne divitias honorare videatur, ad servum Centurionis ire promittit, qui naturam hominis non despicit; in quo superbiam destruit, quæ in hominibus non pensat naturam, sed quæ extra patent.* Dionysius Carthusianus aliam, quare Christus domum reguli in persona non adierit, rationem insinuat, dicens: *Ad filium reguli ire noluit, non utique ex contemptu personæ, sed ut doceat nos, quia alia sunt judicia Dei, atque alia hominum, & ut potius pensemus in hominibus naturam, qua ad imaginem Dei facti sunt, quàm temporalia bona.* Imo Christus semper se pauperibus benevolentiorem, magisque in gratiarum suarum dispensatione se iis partialem præstitit, quàm opulentis; unde Sanctus Cyprianus inquit: *Pauperes electi, superbi neglecti; Christus pauper discipulos suos divites aspernatur; pauper mater, pauper filius, inops hospitium his, qui in forma scholæ hujus, in Ecclesia militant, præbent efficax documentum.* Author Imperfecti similiter causam assignat, quare Christus ad reguli ædes rogatus ire noluerit, quemadmodum aliàs ad Centurionis servum adeundum se promptum obtulerat: *Illic cùm rogaretur, nolult ire, ne fortè personam reguli videretur aspicere, hic autem non rogatus promisit ire, ne videatur humilitatem contemnere*; at verò Jansenius authoritatem Divi Chrysostomi secutus scribit: *Quoniam in negotio Centurionis fides erat confirmata, ideoque promisit se iturum, ut per probibitionem Centurionis, fides ejus & devotio manifestaretur; hic autem regulus adhuc imperfectus erat, & necdum noverat, quòd absens eum curare posset: unde id addiscere debuit; per id quod non accedit Dominus*; repulsam proinde, quam passus est regulus, ei convertit in beneficium, siquidem filium in illa distantia procul sanando, patrem cum tota familia, in divinitatis suæ fide stabilivit; hæc etiam mens est Theophylacti, dicentis: *Pueri quidem sanavit febrem, patris autem incredulitatem.* Sanctus Cyrillus Alexandrinus pariter inquit: *Duos iisdem verbis Salvator curavit; nam & animam reguli ad fidem induxit, & à corporis morbo adolescentem eripuit.* Quod si, ut rogatus fuerat, personaliter in domum reguli concessisset, reguli incredulitas majus fomentum accepisset, juxta illud Lyrani: *Non enim voluit Christus ire corporaliter, ut amoveret ab eo falsam æstimationem, qua putabat ipsum posse sanare tantum præsentia corporali.*

Ibid.

Filius tuus vivit.

2. Rupertus Abbas ait: *Hoc unum idemque dictum & vera de præsentibus prophetia, & imperium vita est.*

Ibid.

3. Dionysius Carthusianus hæc verba de corporis pariter & animæ vita intelligenda esse dicit, ut sit sensus: *Filius tuus vivit vita naturali & convenienti, imo & vita gratiæ.*

4. Cajetanus observat, Christum non dixisse in tempore futuro, *vivet*, sed in præsenti, *vivit: Non dicit; vivet, sed vivit, ut præsentia potentiæ ejus in Capharnaum, in lectum ægritudinis filii significetur; minusque dicit, quàm significet, nam dicit: vivit, & significat: sanus est.*

Loc. cit.

5. Lucas Burgensis hujus boni patris supplicam duo in se capita comprehendisse observat: quorum primum erat, ut personaliter in domum ejus descenderet secundum verò, ut agonizanti filio redderet sanitatem: *Prius negat, dicendo: vade, ne, si annueret, & cum regulo descenderet, pravam illius opinionem firmaret, existimantis, ipsi Jesu ad sanandum opus esse præsentia: alterum concedit, dicendo: Filius tuus vivit*, utrumque verò ingens beneficium exstitit, quia etiam primæ petitionis negatio, gratia fuit, & quidem incomparabiliter major, quàm secunda. Pergit idem author, & dicit: *His verbis non tantùm revelat, quomodo agatur cum filio ipsius longè absente, verum etiam facit id, quod dicit, & summa cum majestate, quæ à nullo alio dependeret.* Toletus nos ad admirandam Verbi incarnati sapientiam & benignitatem his verbis invitat: *Perpende sapientiam Christi, si descenderet & sanasset, adhuc reguli fides infirma mansisset, credidisset enim, sua præsentia illum sanasse, neque tamen potuisse absentem sanare: porro si non sanasset nec descendisset, quam conceperat fidem amisisset: sanat ergo, ne modicam, quam habebat fidem, amittat: non autem descendit, ut fides ejus perficiatur, credatque etiam absentem sanare potuisse, & hac via, & morbo filii, & patris infidelitati medetur.*

6. Christus Dominus occasionem habens, ut regulo huic, ob modicam ejus fidem qua ipsum non Deum, sed hominem agnoscebat, nec non ob contumaciam, in non confitendo errore suo post adhibitam illi reprehensionem, graviter indignaretur, id tamen facere omittit, quia potius omnibus illis defectibus per divinarum gratiarum suarum abundantiam respondet, siquidem moribundo salutem confert; ipsi verò filio & omnibus numerosæ familiæ suæ (qualem ipsum utpote amplissimæ civitatis gubernatorem & virum in dignitate positum habuisse verisimile est) salutem æternam clementer contulit, siquidem sacer textus dicit: *Credidit ipse, & domus ejus tota*; unde Cyrillus Alexandrinus ait: *Nostram imperitiam Christus non rejicit, quin peccantes etiam beneficiis afficit ut Deus.*

Tr. de Nativit. Christi.

Hom 11.

7. Cardinalis Toletus considerat, quòd, ex quo ad sanandam spiritualem patris infirmitatem, Christus re-

reprehenſionem ſuam nihil profeciſſe vidit, aliud remedium adhibendum eſſe cenſuerit: *Clementiſſimus humanæ ſalutis medicus*, inquit, *oblatum medicamentum nihil profeciſſe videns, alterum adhibet, & quem reprehenſione non ſanavit, beneficio convertit*; enimverò tametſi prima facie videri poſſit, verba illa: *Filius tuus vivit*, in ſingulari numero de filio intelligi, nihilominus licet pater & filius una & eadem perſona cenſeantur, illorum ſe virtus ad ambos, patrem ſcilicet & filium transfundit; unde Toletus egregium pro Prælatis elicit dogma: *Exemplum iis, qui ſalutis animarum curam gerunt, præbet, ut multis ac variis modis hominem alliciant.*

8 Regulus ſolam filii ſui ſanitatem poſtulaverat, Salvator autem inſuper tam ipſi, quàm toti familiæ ejus, ſalutem æternam indulſit: *Quia abundantia pietatis ſuæ, merita ſupplicum excedit & vota*; ſimiliter quando ob filii ſui agoniam, domum ſuam ſuſque deque vertendam; ſeque per aſperam Chriſti reprehenſionem ab eodem penitus repudiatum cenſere poterat, majoribus ſe favoribus & gratiis præventum, & in ſummo proſperitatis apice ſublimatum conſpicit; ſiquidem *credidit ipſe, & domus ejus*; unde Salmeron ait: *Etſi duriuſculis verbis objurgaverit regulum, præſtat tamen, quod rogavit, cùm iratus fuerit, miſericordiæ recordatur.* Joſephus Hebræus refert, cùm Philo Judæorum legatus, à Cajo Imperatore cum furore rejectus fuiſſet, ipſe ad ſuos converſus dixerit: *Nunc oportet bono animo eſſe, quando Cajus iratus eſt, nunc enim Deus nobis contra illum aderit.* Simili modo, quando in Davidem, perſecutionum & adverſitatum ſagittæ copioſiſſimè immittebantur, tunc ille divinam manum in ſui defenſionem quàm maximè propitiam ſibi futuram eſſe ſperabat: *Sagittæ tuæ infixæ ſunt mihi, & confirmaſti ſuper me manum tuam.*

Tob. 3. 13.

Pſ. 37. 3.

Credidit homo.

9. Dionyſius Carthuſianus ly *homo* ponderans, ſcribit: *Jam meritò regulus appellatur homo, ideſt, rationabiliter agens, cùm credit Chriſto, & voci ejus obedit, eundo non ſolùm greſſibus corporis, ſed & mentis profectu ab imperfecta fide ad perfecta proficiens.*

10. Hugo Cardinalis ait: *Jam incipit credere, quòd ſermone ſanet, & ſic meruit ille ſalutem filio*; citat tamen authoritatem Divi Chryſoſtomi, & ſancti Auguſtini exiſtimantium, quòd nec tunc quidem fidem perfectam habuerit; ſiquidem paulò poſt ſcire voluit horam recuperatæ ſalutis: *Scrutatus eſt horam, utrùm à caſu, vel ab ipſo Jeſu facta ſit ſanitas, ſed tamen ibat confidens, quòd ſanatus eſſet filius, libenter enim credit homo, dum ſibi dicitur quod cupit.*

Sermoni, quem dixit ei Jeſus.

11. Toletus declarat, quo modo crediderit ſenſum horum verborum: *Credidit ſermoni*, examinando; dicit enim: *Advertendum, hunc hominem credidiſſe quidem ſermoni Chriſti quòd vera narraret, non tamen quòd ipſe cauſa eſſet ſanitatis, & ſanum feciſſet tali verbo filium, ſed quaſi annuntiaſſet ſalutem filii, & incolumitatem futuram, ut ſolemus dicere de infirmo: erit ſalvus, & non morietur.*

12. Cajetanus pariter hanc à regulo obtentam gratiam non merito fidei ipſius attribuit, ſed illam ei ſine merito collatam fuiſſe cenſet, ſicut & donum fidei & notitiæ Chriſti: *Quamvis immeritus conſecutus eſt non ſolùm beneficium ſanitatis filio, ſed donum fidei ſibi ipſi.*

13. Salmeron Chriſti notat liberalitatem, qua benefaciendo nobis ſuperabundat: *Plus dedit, quàm petebatur; dedit enim ſanitatem filio in abſentia, & fidem patri*; quam eandem Gloſſam ſanctus Cyrillus Alexandrinus aiu antè tradiderat dicens: *Salvatoris mandatum duas ſalvat animas; in regulo quidem inſolitam fidem operatur, & ex corporea morte adoleſcentulum eripit*; moxque dubium movet, uter eorum primus beneficium acceperit, an pater, an filius? *Uter autem prior ſanetur, difficile dictu eſt*; ambo enim, ut reor, eodem tempore, Salvatoris noſtri juſſu, morbo ſoluto ſanati fuerunt.

14. Salmeron efficaciam ſtupet ſermonis divini, inquiens: *Uno verbo ſanavit patrem & filium*; quæ vox ut ſuam operaretur efficaciam & virtutem, regulus aures aperuit, ſed cordis potiſſimùm, ut namque ſanctus Ioannes inquit: *Credidit homo ſermoni, quem dixit ei Jeſus.* Neque enim Deum ad cor noſtrum loqui ſufficit, niſi nos illud ei loquenti ex parte noſtra aperiamus. De Lydia in Actibus Apoſtolicis legitur, quòd ſonora illa Spiritus ſancti Tuba inſonante: *quædam mulier nomine Lydia, colens Deum audivit, cujus Dominus aperuit cor, intendere his, quæ dicebantur à Paulo; cùm autem baptizata eſſet:* ecce tibi fructum quem illa percepit, dum verbum divinum à ſancto Paulo prædicatum auſcultavit, eique fidem præbuit, inde enim baptiſmus ejus conſecutus fuit. Similiter in caſu noſtro obſervandum eſt, quòd fides, quam regulus verbo Dei adhibuit, tuam, filii, & totius domus converſionem reportarit: *Credidit ipſe, & domus ejus tota.* Evidentiſſimum namque prædeſtinationis noſtræ ſignum eſt, ſi verbum Dei prono & cupido animo auſcultemus. *Qui ex Deo eſt, verba Dei audit.*

Act. Ap. 16. 14.

15. Joannis c. 15. Verbum incarnatum proteſtatur dicens: *Sicut pater ſuſcitat mortuos, & vivificat, ſic & filius quos vult, vivificat. Amen amen dico vobis, quia qui verbum meum audit, & credit ei, habet vitam æternam*; ſic enim verbum Chriſti moribundo filio ſanitatem perfectam reſtituit, & univerſæ hujus Principis aulæ vitam contulit & ſalutem æternam. *Credidit ipſe, & domus ejus tota.* Hanc divinæ vocis efficaciam Centurio ille Capharnaita bene intellexit, ideo Chriſtum, ad ſervum ejus ſanandum perſonaliter recipere volentem, moratus eſt ſe opponendo & dicendo: *Dic tantùm verbo, & ſanabitur puer meus.* Cornelius à Lapide hoc ſervi Centurionis miraculum, poſt ſanatum reguli filium accidiſſe opinatur, ideoque ipſum eorum, quæ regulo in hac occaſione acciderunt perfectam habuiſſe notitiam, veriſimile eſſe dicit. Cùm igitur Seneca tradat: *Felix ſapientia, quæ ex aliorum inſipientia diſcitur*, credibile eſt, Centurionem, cognito reguli errore, prudenter dixiſſe ad Chriſtum, quòd etiam procul ſolo verbo, unico voluntatis actu, ſanare poſſet abſens, proindeque minimè neceſſarium eſſe, ut laboriosè ſe in ædes ejus reciperet, cujus ſe præſentia indignum judicabat.

Ioan. 5. 21.

Matt. 8. 8.

Et ibat.

16. Sanctus Antonius de Padua ex hoc verbulo ſequens elicit documentum morale: *Nota, quòd prius dicit, credidit, & poſtea ibat, quia prius eſt corde credere, & poſtea re opere*; ſignificat autem iter illud continuum in virtutibus progreſſum, juxta quod ſcriptum eſt: *Ibant de virtute in virtutem*; & Apoſtolus pariter ſuos neophytos Ephelios, lumine Evangelii illuſtratos, commonefacit, dum ait: *Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino, ut filii lucis ambulate: fructus enim lucis eſt in omni bonitate & juſtitia & veritate.*

In Dom. 11. poſt Trin.

Pſ. 83. 8.

Epheſ. 5. 8.

Verſus 51.

Jam autem eo deſcendente ſervi occurrerunt ei, & nuntiaverunt dicentes, quia filius ejus viveret.

1. Dionyſius Carthuſianus hujus ſervorum occurſus perpendens, motiva eorum tria ſtatuit: primò, ut Dominum ſuum optato hoc nuncio recrearent: *Servi quippe optantes amari à dominis ſuis, libenter annuntiant læta & proſpera*; ſecundò, ut moleſtias in domino mitigarent itineris, accelerata filii recuperatæ ſalutis inſinuatione; tertiò, juxta Origenis traditionem: *Quoniam filio jam ſanato, putabant Chriſti præſentiam ſuperfluam, quem cum regulo putabant venturum.*

In Ioan.

2. Sanctus Antonius Paduanus ſenſum ſpiritualem ſecutus, ait: *Si deſcendis, occurrunt tibi ſervi; nota iſta tria: ipſo deſcendente occurrunt ſervi, & nuntiant vita filii; bonum ergo eſt deſcendere, à quo? à monte; quò? in vallem, à ſuperbia in humilitatem.* Deinde quinam ſint hi domino ſuo occurrentes ſervi, examinans, eos denominat ſenſus noſtros, qui rationi ſubeſſe tenentur: *Occurrerunt ſervi*, inquit, *qui ſunt corporis ſenſus, qui rationi debent ſervire; ſi deſcendis,*

Ibid.

ſervi

servi tibi occurrunt, ideſt, obediunt: ſi enim cor eſt humile, ſenſus corporis ſunt obedientes, ex humilitate oritur obedientia.

Verſus 52.

Interrogabat ergo horam ab eis, in qua melius habuerit, & dixerunt ei; quia heri hora ſeptima reliquit eum febris.

Interrogabat ergo horam ab eis, in qua melius habuerit.

1. Lucas Burgenſis hanc reguli interrogationem nequaquam ex fidei defectu præceſſiſſe opinatur, inquiens: *Voluit horam ſcire non ex incredibilitate, ſed ex officio grati hominis, ut certior fieret, an Jeſus annuntiaſſet; fuerat enim ſermo Jeſu anceps, ne dubitationi ultra relinqueretur locus, caſune an natura, non verò virtute Jeſu puer revaluiſſet.*

2. Euthymius notat, quòd, licèt juxta Evangeliſtam regulus credidiſſe dicatur: *Credidit homo ſermoni, quem dixit ei Ieſus*, necdum tamen fidei perfectionem attigiſſe ſcribitur: *Nondum tamen rectè credebat, & hoc manifeſtum eſt, eo quòd interrogaverit, quando ægrotantem reliquiſſet febris; volebat namque diſcere, utrum caſu, an Chriſti juſſu hoc factum eſſet.*

Ibid.

3. Rupertus Abbas hæc verba ita interpretatur: *Videlicet ſcire cupiebat, utrum eodem verbo, quo dixerat ei Ieſus: Filius tuus vivit, eodem, inquam, verbo virtutis ſuæ ſalutem portaſſet, ut ad filium febre fugata tam citò rediret.*

Et dixerunt ei: quia heri hora ſeptima.

4. Albertus Magnus ſupra ſancti Joannis textum ſcribens, hanc ipſam horam cæteris periculoſiorem fuiſſe tradit, utpote in qua infirmi aſſolent plerumque laborare deterius: *Quæ hora proxima eſt poſt meridiem*, inquit, *hora quidem, in qua omnis æger pejus habere incipit ſecundùm naturam, quia tunc ſol à ſummo cœli incipit inclinare, & cum declinatione ſolis omnis virtus ægri incipit cadere & declinare.* Notanter igitur in hujus temporis circumſtantia Chriſtus deſperatam filii ſalutem reſtituere voluit, ad docendum nos, cœleſtem hunc protomedicum tunc nobis vel maximè vicinum eſſe; quando omni penitus deſtituimur auxilio humano: quis obſecro unquam præſumere potuiſſet, in gratiam recipiendos Mariam Magdalenam, Matthæum Publicanum, Paulum perſecutorem, Auguſtinum, latronem in cruce, torque innumeros alios, tunc præſertim, quando nulla ſupereſſe videbatur ſalutis apparentia?

Serm. 75.

5. Idem quoque Albertus in quodam hujus Evangelii ſermone, ſequentem tradit prædictorum verborum Gloſsam: *Ad curationem ſeu ſanationem ſpiritus ſive animæ per peccatum in peccatum infirmatæ, ſeptem horæ requiruntur: prima hora eſt, quòd homo recognoſcat, quòd à Deo ſit creatus; ſecunda, quòd etiam ſciat, ad quid ſit creatus; tertia, quòd recolat, quæ à ſuo creatore mandata acceperit; quarta eſt ut videat, ſi contra aliquod mandatum peccaverit; quinta eſt, ut peccata utpote vilia deteſtetur; ſexta, ut futuri judicii attentè memoretur; ſeptima, ut pro peccatis ſuis intimè doleat & conteratur.*

In Joan.

6. Sanctus Bonaventura in ſeptem illis horis ſeptem intelligit Spiritus ſancti dona, inquiens: *In figura ſeptiformis Spiritus, à quo eſt omnis ſalus.*

In Joan.

7. Sanctus Thomas pariter numeri ſeptenarii myſterium perpendens, eandem cum ſancto Bonaventura doctrinam adducit, dum ait: *Myſticè per horam ſeptimam, in qua puer à febri dimittitur, ſignificantur ſeptem dona Spiritus ſancti, per quæ fit remiſſio peccatorum; etiam per horam ſeptimam ſignificatur tempus quieti conveniens: nam Dominus ſeptimo die ab omni opere requievit, quod patravit, in quo ſignificatur, quòd vita ſpiritualis hominis in quiete ſpirituali conſiſtit.*

8. Hugo denique Cardinalis has ſeptem horas ſeptenis applicat mundi conſiderationibus, dicens: *Septem horæ ſeptem mundi conſiderationes: prima eſt conſideratio brevitatis, ſecunda mutabilitatis, tertia infidelitatis, quarta doloſitatis, quinta malignitatis, ſexta quod tibi adverſatur, ſeptima quod tibi inimicatur.*

Reliquit eum febris.

9. Sanctus Bonaventura per hanc febrem peccatum interpretatur, inquiens: *Per febrem, in qua eſt ſucceſſio caloris & frigoris, ſignificatur peccatum, quod gignitur ex timore malè humiliante, & ex amore malè inflammante.* Ab hac febri genus humanum omni remedio deſtitutum, hora ſeptima feliciter convaluit, quia Redemptor noſter hora ſexta in crucem ſuffixus fuit, in eoque patibulo tribus horis, priuſquam exſpiraret, agonizans hæſit, adeoque hora ſeptima, *quando cum clamore valido & lachrymis exauditus eſt pro ſua reverentia, reliquit eum febris*, tunc enim peccatum abolitum, noſtrumque debitum per divinam juſtitiam litura perpetua deletum fuit. In Joan. Hebr. 5. 7.

Verſus 55.

Cognovit ergo pater, quia illa hora erat, in qua dixit ei Jeſus: Filius tuus vivit, & credidit ipſe, & domus ejus tota.

Cognovit ergo pater, quia illa hora erat, in qua, &c.

1. Exactiſſimè regulus hic horam notavit, in qua ei à Salvatore dictum fuerat: *Vade, filius tuus vivit*, id quod Rupertus Abbas obſervat, inquiens: *Diligenti memoria tenebat ex induſtria notatam horam, qua ei dixit Jeſus: filius vivit.* Utinam & nos memores eſſemus beneficiorum, quæ à Deo quotidie recipimus, maximè nunc, quando illa plurimùm demeremur; & aliud nihil cogitamus, quam quod in ejus offenſam cedit, quodque in pœnam tranſgreſſionis juſtum Dei ſuper nos ſupplicium, cum adjuncta corporis, animæ, honoris & famæ jactura provocare meritò deberet; & tamen Deus erga nos adeò eſt miſericors, ut nos tunc defendat, à periculis eripiat, ſuamque nobis manum porrigat, ut ad pœnitentiam ſurgere valeamus; quæ profectò conſideratio calcar nobis addere deberet, ad firmius in Deum credendum, majori cum fervore & innocentia ei inſerviendum. In Joan.

2. Albertus Magnus in ſenſu ſpirituali myſteria explicat miraculoſæ hujus reſtitutæ ſanitatis, dum ait: *Regulus iſte mens ſive ratio eſt, filius autem ſpiritus in carne, febris ardor fomitis & concupiſcentiæ, hunc ſanat Dominus interpellantibus ſanctis, qui paterno affectu ægrotum diligunt. Sana me Domine, & ſanabor, ſalvum me fac, & ſalvus ero; ſervi occurrentes ſunt viri ſancti & Eccleſiæ miniſtri, de ſalute animarum gaudentes.* In Joan. Ierem. 17. 14.

3. Poteſt etiam ex ly *cognovit* deduci, regulum non habuiſſe notitiam Chriſti imperfectam, ſed per ſeriam reflexionem & divinitatis Chriſti & beneficii ab eo recepti (quod maximum erat quod ab eo ſperare poterat, nimirum vita filii, ſuaque, & totius familiæ ſalus æterna) meditationem bene ab eo exercitatam: *Hæc eſt autem vita æterna, ut cognoſcant te ſolum Deum verum, & quem miſiſti Jeſum Chriſtum.* Ioan. 17. 3.

4. Enimvero credibile eſt, lumen à Chriſto ei infuſum permagnum fuiſſe; ſiquidem Chriſtus de ſe ait: *Ego ſum lux mundi; lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*; & ratio eſt, quia lumen hoc ei infuſum fuit, non modò ad depellendas tenebras infidelitatis ipſius, ſed & totius familiæ; ſiquidem *credidit ipſe, & domus ejus tota.* Ecce, quouſque hujus Principis & quò ad divitias, & quò ad honores proſperè agentis fortuna, Deum cognoſcendo aſcenderit! *Non glorietur ſapiens in ſapientia ſua, non glorietur fortis in fortitudine ſua, & non glorietur dives in divitiis ſuis, ſed in hoc glorietur, qui gloriatur, ſcire & noſſe me.* Ioan. 8. 12. Ioan. 1. 9. Ierem. 9. 23.

Et credidit.

5. Fidem, quæ donum Dei eſt, à Chriſto huic regulo, & omnibus ad familiam ejus ſpectantibus, datam eſſe ſcimus, non tamen conſtat, illius quoque particeps factos fuiſſe cives Capharnaitas, quorum ipſe dominium habebat, quia ut Gloſsa notat: *Credidit ipſe, non alii cives; in quo paucitas fidei Iudæorum deſignatur, quamvis ſigna viderint, ſicut ſupra multitudo gentium ſolo verbo convertendarum in Samaritanis ſignabatur*; etenim ad unius mundanæ tantùm & peccatricis mulieris verbum integra com- Ord.

commovetur civitas, & in Christum credit, cùm tamen hìc, viso tam præclaro miraculo, in persona tam conspicua edito, vix una tantùm familia ad Dei notitiam perducitur; ubi, ut sanctus Remigius ait: *Signabatur, quòd paucitas Iudæorum crediturì erant in Deum.*

In cap. 15. ad Rom.

6. Porro regulus iste ad credendum in Christum efficacissima habebat motiva; siquidem, ut Rupertus Abbas observat, *Non signum hoc parvum fuit, per quod se ubique esse, ubique posse, & sola voluntate cuncta perficere, satis evidenter ostendit.* Qualis autem hæc ejus fides fuerit, Lucas Burgensis hisce verbis declarat: *Credidit scilicet filium suum abs Iesu absente, solo sermone fuisse sanatum, ac proinde Iesum esse filium Dei; credidit planè & perfectè, se professus est discipulum Iesu, qui ejus evangelio ac doctrinæ nomen dedit.*

7. Chrysostomus hoc loco multorum observat commoda sua spectantium devotionem, qui nimirum in divinorum præceptorum adimpletione tunc vel maximè se ferventes exhibent, quando ab infirmitatibus vel aliis adversis infestati, divinam in se benignitatem & clementiam experiuntur. De quibus proinde dicit: *Non expectanda miracula, neque divinæ virtutis pignora efflagitanda; video enim & nunc multos, cùm in filii vel uxoris morbo exaudiuntur, tunc majorem Deo exhibere reverentiam; decens autem est etiam non exauditos tolerare, & nihilominus gratias habere, eumque laudibus prosequi, hoc fidelium servorum est, hoc constantiæ, hoc pietatis, hoc in Dominum affectu esse debemus, ut non solùm, cùm clementer nobiscum agit, verùm etiam cùm indignatur, cùm flagellat, ad eum percurramus, hoc enim divina operatur providentia; siquidem quem diligit, castigat, qui autem, dum votum assequitur, Deum colit tantùm, non multa præsefert dilectionis argumenta, neque sincerè Christum amat.*

Hom. 35. in Joan.

8. Venerabilis Beda gradus considerat, quibus hic regulus in fide sua paulatim altius ascenderit, dicit enim: *Datur intelligi, & in fide gradus esse, sicut in aliis virtutibus, quibus est initium, incrementum, atque perfectio;* etenim hic regulus initium fidei habuit, quando Christum de infirmitate filii sui informans, ei pro hujus salute supplex factus fuit, progressum autem & augmentum habuit, quando verbis Christi, dicentis: *Vade filius tuus vivit*, protinus fidem adhibuit. *Credidit homo sermoni quem dixit Iesus*; perfectionem verò fidem acquisivit, quando per suorum servorum relationem, in iis quæ credidit & speravit, confirmatus fuit.

In Joan.

Et domus ejus tota.

9. Ecce quantum, bonum capitis exemplum, emolumentum creet, quantamque bona patrisfamilias opera consequentiam secum inducant; nam sanctus Hieronymus ait: *Regulus non solùm filii, sed universæ domus suæ reperit sanitatem, vide, quanti referat majorum fides cum bonis conjuncta moribus, inferiores enim eos facilè sequuntur.* Lucas Burgensis ex dignitate & imperio, quod regulus in civitatem adeò insignem obtinebat, ipsum quoque copiosam refert habuisse familiam: *Familiam ejus frequentem ac numerosam fuisse haud dubium est, utpote hominis opulenti, & magistratu fungentis, constantem in servis & ancillis plurimis præter uxorem & liberos*, motivum verò, cur hi omnes jugo se legis Evangelicæ subjecerint, seque Christi sequelæ manciparint, bonum heri exemplum fuisse dicit: *Crediderunt*, inquit, *persuasione atque exemplo heri.*

In c. 65. Isa.

10. Sanctus Thomas pariter super hunc sancti Joannis textum, & præcipuè super illa verba: *Et domus ejus tota*, dicit: *Servi & ministri secundùm dominorum conditionem, sive bonam, sive malam disponuntur.*

Hic:

11. Ex eo porro, quod juxta Lucæ Burgensis expositionem diximus, regulum omnes, quotquot in familia sua habebat, adhortatum fuisse patet; ipsumque de bono illius regimine magnam habuisse sollicitudinem verisimile est, cùm Apostolus dicit: *Si quis suorum, & maximè domesticorum curam non habet, fidem negavit, & est infideli deterior*; & quidem, quia hic regulus bonum domesticorum suorum ordinem pro viribus anxiè curavit; ecce tibi qualiter omnibus ad familiam suam pertinentibus fidei donum lucratus fuerit: siquidem *credidit ipse, & domus ejus tota.* Ubi notandum est ly *tota*, ex eo namque colligitur, sermones ejus, & præcipuè bonum illius exemplum, maximam in se habuisse ad persuadendum efficaciam & energiam, in tanto enim numero nullus superfuit, qui novam à se susceptam fidem & religionem non fuerit amplexatus.

1. Tim 5. 8.

12. Porro de hac infirmitate idem dici potuit, quod Salvator de Lazari ægritudine dixit: *Infirmitas hæc non est ad mortem, sed pro gloria Dei*; nam ut Toletus scribit: *Non est silentio prætereundum, quantùm mundum homines decipiantur in judicio rerum; quis non credidisset, quando filium reguli infirmatum usque ad mortem vidisset, malè actum esse cum filio & cum patre? & tamen infirmatur filius usque ad mortem divino consilio, ut occasio potioris salutis fieret familiæ universæ.* In hac occasione dicere possumus, adimpletum fuisse illud regii Vatis: *Si ambulavero in medio tribulationis, vivificabis me*; quamdiu enim in tota illa domo sanitas erat, mortem in ea prævaluisse dici potest, quia tunc sibi dæmon adorabatur in falsis simulachris, nec minimum cælestis luminis vestigium ibi collucebat: at verò quamprimum in eam filii infirmitas & afflictio patris subingressa fuit, tunc sumpto ad Filium Dei refugio, omnes receperunt vitam æternam. Unde Sanctus Augustinus super prædicta Psalmi verba dicit: *Nunc sic ait, tanquam si diceret: si fortè venerit tribulatio aliqua, liberabis inde me, sed quomodo? Si ambulavero in medio tribulationis, vivificabis me; idest, aliter non vivificabis me, nisi in medio tribulationis*; major pars generis humani, si Deus illam in felicitatum & prosperitatum terrenarum medio nasci fecisset, in æternum utique periclitata fuisset: *Quia incrassatus, impinguatus, dilatatus homo dereliquisset Deum factorem suum, & recessisset à Deo salutari suo.*

In Joan. c. 5.

Psal. 117. 7.

Ibid.

Deut. 32. 15.

13. Joannis c. 5. 3. in probatica illa piscina innumerabiles languidi recluti fuisse dicuntur: *Multitudo magna languentium, cæcorum, claudorum, aridorum*; semel tantùm in anno in aquas illas Angelus quidam de cœlo descendebat, dabatque sanitatem uni tantùm, & non pluribus. Porro magnum hoc hospitale, mundum hunc, in quo tot sunt infirmi, præfigurabat; in eo namque *circumdederunt nos mala, quorum non est numerus*; per Angelum verò qui miseris his subsidium præsiturus descendebat, Filium Dei intelligere possumus, qui in Scriptura *magni consilii Angelus* vocatur, estque protomedicus ille cælestis, qui de semetipso ait: *Non est opus valentibus medicus, sed malè habentibus; non veni vocare justos, sed peccatores.* At verò, quod in eo latet mysterium, quòd, cum Dominus noster in gratiarum suarum dispensatione adeo est liberalis, hic nihilominus adeo fuerit parcus, ut ex ingenti illa multitudine, per Angelicælitus missi auxilium, non nisi unicum liberarit; ad hæc, cur is, qui vera vita erat, eò ingrediens uni tantùm sanitatem restituit! Ad hoc aliud responderi nequit, quàm quòd Deus primo loco animæ, & postea corporis saluti consulere intendat, sicut in sanato illo paralytico videre licuit, cui prius peccata remisit: certum est autem, quòd salus spiritualis facilius & majori cum securitate in tribulationibus, quàm in prosperitate temporali conservetur; *Aliter non vivificabis me, nisi in medio tribulationis.* Quotidiana nos experientia docet, quòd dum sani sumus, bonisque hujus vitæ feliciter fruimur, parum Dei & alterius vitæ memores simus; non verò item, quando lecto affigimur, ideoque multis doloribus cruciamur: *Clamaverunt ad Dominum, cùm tribularentur.* In Osea Deus ita loquitur: *In tribulatione sua mane consurgent ad me; venite, & revertamur ad Dominum; percutiet & curabit nos, & vivificabit*; sed quis est hic, salutem per verbera & vulnera restituendi modus? est hic stylus Dei, quo sæpenumero nobiscum agere solet, quòd corpus lethalibus infirmitatibus percutiat, gravia nobis evenire infortunia & infligi vulnera permittat, ut animæ salutem tribuat; in Hebræo dictio aliqua continetur, quæ idem significat, quod vulnera fascibus alligare, ratione cujus Sanctus Hieronymus inquit: *Appellantur linteola, quæ inferuntur vulneribus, ut putridas carnes comedant.* Ad sanandam namque putridam carnem nostram, ad reducendum nos incontinentiæ statum, & ad inordinatos appetitus frenandos, sæpe sæpius percutit & vulnerat, quemadmodum boni chirurgi, de quibus S. Augustinus scribit: *Armant se, ut feriant; ferrum gestant, & curare veniunt:* ferro plagam aperiunt, venam incidunt, ut sanguinem eliciant, qui nisi effunderetur, vitam infallibiliter patiens amitteret; ita pariter

Psal. 106. 6. Ose. 6. 1.

In Psal. 50.

riter indeceptibili divina providentia permittente, hic & ille ad gloriam prædestinatus, in paupertatem incidit, omniumque bonorum temporalium, quæ vitiorum fomentum fuerant, jacturam patitur; unde sanctus Hieronymus inquit: *Percutit nos Dominus, & curat nos, quia quem diligit, corripit.* Tertullianus ad propositum præsens, chirurgum itidem nobis ob oculos ponit, tenentem in manu ferrum, infirmique carnes, nulla fletuum & lamentorum habita ratione, incidentem: *Sicut enim in tali perversitas*, inquit, *quam putas, ratio est, quod sævitiam existimas, gratia est, ita Deo de momentaneis æterna medicante, magnifica bono tuo Deum, incidisti in manus ejus, sed feliciter incidisti.* Iterum sicut pessimum gravissimæ sanitatis indicium est, quando permittitur ægro edere quod vult, & facere quod libet; ita pariter Deus nobis laxato fræno permittit, ut ductum sequamur inordinatorum appetituum nostrorum, manifestum desperatæ salutis signum est: *Dimisit eos secundum desideria cordis eorum, ibunt in adinventionibus suis.* Eodem quoque argumento S. Petrus Damianus utitur, ostendendo, medicum bonum, ut perfectam languenti infirmitatem restituat, amaras in finem usque potiones & medicinas adhibere; proinde de hujusmodi medicis inquit: *Quos erigendos esse conjiciunt, cuncta eis noxia delectationis edulia minaciter interdicunt, antidota insuper amara propinant, ut per amaritudinis haustum ad incolumitatis dulcedinem convalescant.* Sanctus denique Cyprianus eandem cum Tertulliano similitudinem adducit alicujus corporaliter infirmi, quia chirurgo & medico severè admodum tractatur, sanitatis restituendæ intuitu, nec illi ullis ægri lamentis ut recedant, se vinci permittunt: *Vociferetur*, inquit, *& clamet licèt & conqueratur, æger impatiens per dolorem, gratias aget postmodum, cùm senserit sanitatem.*

Adver. Gnos. c. 5.

L. 8. ep. 6.

Serm. 5 de lapsis.

DOMINICA XXI.

POST PENTECOSTEN.

Evangelium ex Matth. cap. 18.

v. 23. *Assimilatum est regnum cœlorum homini regi, qui voluit rationem ponere cum servis suis. 24. Et cùm cœpisset rationem ponere, oblatus est ei unus, qui debebat ei decem millia talenta. 25. Cum autem non haberet, unde redderet, jussit eum Dominus ejus venundari, & uxorem ejus, & filios, & omnia quæ habebat, & reddi. 26. Procidens autem servus ille, orabat eum dicens: patientiam habe in me, & omnia reddam tibi. 27. Misertus autem Dominus servi illius, dimisit eum, & debitum dimisit ei. 28. Egressus autem servus ille, invenit unum de conservis suis, qui debebat ei centum denarios, & tenens suffocabat eum, dicens: redde quod debes. 29. Et procidens conservus ejus, rogabat eum dicens: patientiam habe in me, & omnia reddam tibi. 30. Ille autem noluit, sed abiit, & misit eum in carcerem, donec redderet debitum. 31. Videntes autem conservi ejus quæ fiebant, contristati sunt valde, & venerunt & narraverunt Domino suo omnia quæ facta fuerunt. 32. Tunc vocavit illum Dominus suus, & ait illi: serve nequam, omne debitum dimisi tibi, quoniam rogasti me. 33. Nonne ergo oportuit & te misereri conservi tui, sicut & ego tui misertus sum? 34. Et iratus Dominus ejus tradidit eum tortoribus, quoadusque redderet universum debitum. 35. Sic & pater meus cœlestis faciet vobis, si non remiseritis unusquisque fratri suo de cordibus vestris.*

Versus 23.

Assimilatum est regnum cœlorum homini regi, qui voluit rationem ponere cum servis suis.

1. CHristus præsentem parabolam, prout Lyranus advertit, ideo adduxit, ut sancto Petro datam immediatè ante de humanarum injuriarum indulgentia & remissione doctrinam confirmaret; quando interroganti se Apostolo responderat: *Non dico tibi septies, sed septuagies septies;* in præsenti igitur discursum instituit *à minori ad majus*; quasi diceret, inquit Lyranus: *Magis debitores estis Dei, & plus offendistis eum, quàm homo possit offendere proximum, quia tanta est offensa, quantus ille, qui offenditur.* Cùm igitur Deus sit meriti dignitatis infinitæ, proportionaliter etiam culpa contra eum admissa, gravitatem habebit infinitam; hoc tamen non obstante, Deus semper promptissimus est, modò verè nos pæniteat, omne delictum indulgere; quanto igitur justius, ut idem & nos proximo nobis injurianti præstemus; *Ergo multò fortius similiter debemus peccanti in nos facere.*

Matt. 18. 22.

2. Dionysius Carthusianus mysticè per hunc regem, Christum intelligens, dicit: *Qui licet in die extremi judicii, nullum peccatum relinquat inultum, nec tempus pœnitentiæ tribuat, tamen quotidie ponit rationem cum fidelibus per vicarios suos prælatos, per scripturarum admonitiones.* Hugo Cardinalis in hoc eodem judicio, quòd in præsenti vita, examinatores in majori numero ponit, dum ait: *In præsenti ponit rationem Dominus cum servis suis per scripturas, per creaturas, per doctores, per confessores, per illuminationem propriæ conscientiæ;* demum verò per hæc verba, Prælatos meritò existimulandos esse dicit, ne animarum sibi commissarum studiosam negligant inquisitionem, juxta illum sapientis textum: *Diligenter agnosce vultum pecoris tui.*

In Matth.

Prov. 27. 23.

3. Venerabilis Beda ait: *Quis melius quàm Redemptor noster intelligitur, de quo Psalmista: Deus judicium tuum regi da?* Sanctus Antonius Paduanus per hanc rationum redditionem interpretatur judicium, quod tam in hac quàm in altera vita de nobis instituetur: *Rationem ponit, qui merita uniuscujusque examinat in hoc mundo, quæ districtius trutinantur in futuro.* Salmeron hanc, quæ quoadusque vivimus à nobis exigitur, rationum redditionem individualius considerans, scribit: *Dicitur cœpisse rationem ponere cum servis suis, ab initio inspirando beneficia accepta, vel ingratum animum & scelera commissa increpando, sive huic inspirationi det locum tribulatio cælitus immissa, sive peculiare aliquod & insigne beneficium.*

Hic. Ps. 71. 2.

Serm in dom. 22. Trinit.

T. 7. tr. 8.

4. Sanctus Remigius à Sancto Thoma citatus per hos servos, omnes homines intelligit: *Designantur omnes homines, quos ad laudandum se creavit, quibusque legem naturæ dedit; cum quibus rationem ponit, quando vitam, & mores, & actus singulorum discutit, ut unicuique, secundùm quod gessit, tribuat.*

In cat.

5. Sanctus Thomas per hos servos, prælatos ecclesiasticos, quibus animarum cura demandata est, intelligit, juxta illud Lucæ: *Fidelis servus, quem constituit Dominus super familiam suam; quid est ergo rationem ponere de commissis, nisi quod obligant se, ut rationem reddant?* Hebr. 13. 17. *ipsi pervigilant quasi rationem pro animabus vestris reddituri.*

In Ioan.

Luc 12. 42.

6. Ad hoc, ut homo, quoadusque vivit in perditionis barathrum non incidat, nullum est securius remedium, quàm si examen rigorosissimum (cujus tempus & horam quidem nescimus, non tamen qualitatem, quia *judex est venturus, cuncta strictè discussurus*) quod de anima instituendum erit, ob oculos habeat. Dicitur *cum servis suis*, quia qui majori lumine & notitia Dei, tanquam servi illius illuminati sunt, majori cum severitate examinabuntur; nemo enim est, qui nesciat illa sancti Gregorii verba: *Quo plus augentur dona, rationes etiam crescunt donorum;* & ideo Deus apud Ezechielem inquit: *A Sanctuario meo incipite.*

Ezc. 9. 6.

7. Finis primarius hujus parabolæ, ut Theophylactus notat, eo præcipuè respicit, ut necessaria injuriarum à proximis nobis illatarum remissio, tantò tenacius fidelium cordibus imprimatur: *Mens parabolæ*, inquit, *ut veniam demus conservis in nos delinquentibus, præsertim si illi veniam ante nos procidentes petant.*

Ver-

Versus 24.

Et cùm cœpisset rationem ponere, oblatus est ei unus, qui debebat ei decem millia talenta.

Oblatus est ei unus.

1. Salmeron ly *oblatus* in sensu spirituali examinans, ita scribit: *Oblatus vel à Spiritu Sancto ducente animam, ut peccatorum suorum magnitudinem & gravitatem agnoscat, & recordetur viarum suarum pessimarum, & displiceant illi peccata sua: vel ab Angelo impellente ad sui & suorum debitorum cognitionem, vel à propria conscientia, quæ semper deprecatur ad optima, & pro Deo militat: sive à prædicatore vel sacerdotibus, qui sunt à confessione, qui culpas ex parte Dei exaggerant, & ad satisfactionem impellunt.*

Qui debebat ei decem millia talenta.

2. Cornelius à Lapide juxta computum talenti hebraici, hanc summam exacto calculo, ad centum viginti milliones scutorum deducit. Sanctus Antonius de Padua per hoc debitum, quod infinitatem quandam in se continet, obligationem interpretatur, qua Deo obstringimur, ad servanda decem præcepta: *Omnis homo debet Jesu decem millia talenta, ideſt, decalogi observationem;* qui enim hanc legem transgreditur, ingentis hujus summæ se Deo debitorem constituit: quia veritas est, quòd Sanctus Augustinus à Sancto Thoma citatus ait: *Quia lex in decem præceptis commendatur, ille debebat decem millia talentorum, per quod omnia peccata significat, quæ secundùm legem fiunt;* & quidem, licet nonnunquam aliquis unum duntaxat præceptum transgrediatur, horum nihilominus decem millium talentorum debitor efficitur, quia omnibus aliis præceptis per talem transgressionem injuria irrogatur, & hoc fortè, ni fallor, Sanctus Jacobus dicere voluit, dum ait: *Quicumque autem totam legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus.* Salmeron de hoc debitore dicit, quòd per illum *significatur insignis & ingratissimus peccator, quasi millies transgressus sit decem præcepta Dei;* observandum est enim, quòd Christus orationem Dominicam ab omnibus fidelibus quotidie frequentandam tradens, peccatum debiti nomine compellet: *Dimitte nobis debita nostra;* quia in Sancto Luca dum eadem oratio recensetur, loco ly *debita*, legitur: *peccata nostra;* pariter sapientissimus Magister noster apud eundem sanctum Lucam, de enormium peccatorum remissione, magnæ illius peccatricis, in domo Simonis leprosi loquens, duorum debitorum similitudine utitur, dicens: *Duo debitores erant cuidam fœneratori;* Sanctus Thomas quintam petitionem ejusdem orationis Dominicæ exponens, hujus ad debitum allusionis rationem reddit; quia quando peccamus, inquit, Deo suam jurisdictionem auferre satagimus, quia Deus hoc in nos jus obtinet, ut divinam ejus voluntatem observare & adimplere teneamur, ideit, ut divinam ejus legem firmiter observemus, quia *in lege Domini voluntas ejus;* similiter quando in aquis Baptismalibus regeneramur, divina ejus præcepta observare, & peccato in perpetuum renunciare solemniter promittimus. Et ideo Sanctus Augustinus peccatum ita definit: *Dictum vel factum, vel concupitum contra legem Dei*, quia in aversione à divino beneplacito formaliter consistit; ac proinde dum nos ab ejus lege subtrahere præsumimus, consequenter divinam ejus jurisdictionem usurpamus. Deinde per culpam, timorem & reverentiam Deo debitam, ei adimimus: *Si ergo Pater ego sum, ubi est honor meus; si Dominus, ubi est timor meus?* Amorem pariter, quem illi debemus, creaturis attribuimus. Denique jugum obedientiæ & subjectionis, Deo ex infinitis titulis debitæ: *Justum enim est, subditum esse Deo;* excutimus, eique rebellando, ex Dei servis inimici infernales efficimur.

3. Et quidem si peccati gravitatem ad exactam tutinam revocare, illiusque excessivi debiti inexhaustam summam computare velimus, tot millium talentorum debitum indubiè istinc emergere videbimus; peccatum namque ad tantam gravitatem exsurgit, ut Psalmista dicat: *Delicta quis intelligit?* Sublissimi cœlorum Cherubini, nec non illuminatissimi, quos Cathedra Petri habet, Theologi, ad dignum malitiæ unius peccati mortalis conceptum formandum, pertingere nunquam possunt, quia hæc notitia, à bonitatis, omnipotentiæ, majestatis, divinitatis & dignitatis illius, qui offenditur, perfecta & adæquata cognitione dependet; unde Sanctus Thomas ait: *Peccatum habet quandam infinitatem ex infinitate divinæ Majestatis; tantò enim offensa est gravior, quantò major est ille, in quem delinquitur;* hæc quoque gravitas ex contemptu personæ offensæ, quæ Deus est, *quem adorant Dominationes, tremunt Potestates*, plurimùm aggravatur, maximè quando contemptus ille à tam vili creatura fit, qualis homo est, qui nihil est aliud, quàm quidam luti pugillus, vilissimus terræ vermiculus & saccus putredinis.

4. Theophylactus notat, hoc debitum quoque haud vulgariter crescere ad proportionem talentorum, ideſt, immensorum & innumerabilium beneficiorum, à Deo receptorum: *Decem millium talentorum debitores nos sumus, qui quotidie multis beneficiis afficimur, & nihil boni Deo rependimus.*

5. Porro quæ & qualia hæc sint talenta, de quibus Deo rationem reddere tenemur, quorumque debitores efficimur, Paulus de Palatio his verbis graviter exponit: *Hæc partim naturalia, partim supernaturalia esse; Naturalia: dedit se Deus homini, ut, ubicumque velit, Deum habeat cooperatorem: quia sine Dei cooperatione, neque naturalia opera quis facere posset: secundo dedit homini mundum; tertiò ipsum hominem, carnem scilicet tot organis instructam, animam tot potentiis vigentem, acumen rationis, & arbitrii libertatem: quartò peculiares gratias: alii canunt, alii pingunt, alii aliis artibus pollent: quintò reliqua bona, salutem, honores, amicos, divitias*, demum verò bona supernaturalia, licet obiter, ponderando progreditur, his verbis: *Innumera hæc sunt, sed his quinque millibus comprehensa: primò dedit homini filium unigenitum; secundo Ecclesiam; tertio gratiam, cum qua fidem, spem, charitatem & reliquas virtutes infusas; quarto gratias gratis datas; quinto inspirationes innumeras & spiritualia beneficia: si hæc talenta in cultum Dei insumantur, nihil debebit, qui insumit, siquidem in usus Dei expenduntur; sed si in obsequium diaboli, exactissimam rationem exiget.* Augetur etiam gravitas hujus debiti per offensam, qua talem Deum injuria afficimus, qui tanquam Creator & redemptor noster, qui vita & sanguine suo nos sibi comparavit, innumeris nos beneficiis cumulavit: unde Beatus Laurentius Justinianus ait: *Ex pretio erogato pro te, Redemptoris tui agnosce munus, tuæque prævaricationis pondus;* trutinari quoque merentur omnia alia specialissima beneficia, quibus nos Deus adauxit; dum nos ad imaginem & similitudinem suam creavit, dum amplissimos cœli thesauros in nos effudit, dum pari cum Angelis gradu, cœlestis regni nos participes effecit: *Gloria & honore coronasti eum, & constituisti eum super opera manuum tuarum:* quando ergo pro una turpi voluptatula, pro vili quodam lucello, & ad bestialem quendam appetitum in nobis exsatiandum, hujus adeo erga nos beneficii Dei lex conculcatur, sanguis ejus proteritur & contemnitur, nosque ei rebelles effecti, dæmonis mancipia efficimur, quis in Deum resultantem injuriam & contractum à nobis debitum, infinitam quandam in se habere dubitare poterit?

6. Inter alias quoque proportiones, quæ debitorem inter & peccatorem versantur, una quoque & quidem præcipua hæc est, quòd, sicut debitor in continuo est carceris sustinendi metu; ita quoque qui hoc peccati debitum contraxit, continuum in se interius experitur remorsum, malæque conscientiæ tyndaresin. Psaltes ait: *Cognoscetur Dominus, judicia faciens*, circa quæ verba S. Hieronymus ab Hugone Cardinali citatus inquit: *Unusquisque peccans secum portat funes; tormenta, vincula.* Lyranus super ly *decem millia talenta*, dicit; *ideſt, obligatus manet ad magnam pœnam*, siquidem protinus ut divinam legem in materia gravi transgredimur, pœnæ temporalis & æternæ rei efficimur, taleque à nobis debitum contrahitur, ut sit divina justitia pro uno tantùm peccato nos omnibus puniat flagellis famis, pestis,

Loc. cit.
In cat. ser. 15. de ver. Dom.
Jac. 2. 10.
Ibid.
Matt. 6. 12.
Luc. 11. 4.
Luc. 7. 41.
Ep. de orat. Dom.
Ps. 1. 2.
Lib. 2. cont. Faust.
Malac. 1. 6.
2. Math. 9. 11.
S. Th. p. 1. q. 1. a. 2.
Ps. 18.
Ps. 9. 17.
Ibid.
Ps. 9. 4.
De vit. solit. c. 5.

pestis, bellorum, incendiorum, diluviorum, omnibus quoque atrocissimis martyrum suppliciis, imo cunctis damnatorum tormentis, nos attamen parum, & ut scholæ loquuntur, *citra condignum* nos punire censeatur. Neque censendus est in Deo, adeo in nos benigno, misericordiæ defectus, dum ultorem justitiæ suæ ensem, pro una tantum culpa mortali adeo atrociter in nos stringit, quia injuriam vindicat infinitam, in Deum infinitæ bonitatis & meriti infiniti admissam.

7. Considerari quoque hic potest, quantum judicia Dei & hominis distent & differant, de hoc enim debitore post contractum adeo excessivum debitum, non constat, quod de illius solutione quidquam cogitarit, aut se ob carceris metum subduxerit, imo in hujus rei aula in societate aliorũ, sine ullo verecundiæ rubore substitit, &
Job 15.16. hæc est multorum peccatorũ similis conditio, qui *bibunt, quasi aquam, iniquitatem*; suoque genio in hac vita indulgent, finem hujus vitæ neutiquam considerantes;
Prov. 2. 14. imo sæpe *Lætantur cum male fecerint, & exultant in rebus pessimis*, at vero, tametsi nos peccata nihili faciamus, erit tamen tempus, quando rigorosissimus judex Deus illa bilanci suæ imposita, in pondere sanctuarii accuratissime librabit: *Tu quidem*, dicebat Job, *gressus*
Iob. 14. 16. Matth. 10 30. *meos dinumerasti: vestri capilli capitis omnes numerati sunt*; omnes cogitationes & desideria nostra, omnia inquam, & singula ad trutinam revocabuntur.

Zach. 5. 7. 8. Apud Zachariam mira legitur visio: *Ecce*, inquit Propheta, *talentum plumbi portabatur, & ecce mulier*
Tr. 6. in Mat. *una sedens*. Origenes ad rem nostram, prophetam ad peccatorum carnalium gravitatem alludere dicit, utpote quæ plus quam omnia alia peccata, penes divinam justitiam nos debitores constituunt: *Ideo*, inquit, *talentorum multorum factus est debitor, quoniam secutus est mulierem, super talentum plumbi sedentem, cujus nomen iniquitas*; hoc enim peccatum consequenter post
Lib. 1. Strom. se omnia alia trahit, quod proinde Clemens Alexandrinus jure appellat *metropolim vitiorum*.

Versus 25.

Cum autem non haberet, unde redderet, jussit eum Dominus venundari, & uxorem ejus, & filios & omnia, quæ habebat, & reddi.

Cum autem non haberet, unde redderet.

Ibid. 1. Salmeron penuriam nostram, qua, etiam si culpa mediante, bonorum nostrorum operum meritis exuti non essemus, continuo laboramus, his verbis optime exaggerat: *Etiamsi peccati expertes simus, minime tamen pro beneficiis æquivalens reddere valeremus, nam nos totos Deo debemus, non solum ratione redemptionis, & vitæ æternæ, & gloriæ promissæ, sed etiam creationis atque conservationis.*

2. Sciendum est enim, peccatum adeo grande debitum esse, ut, si omnes angeli, qui in cælis sunt innumeri (siquidem in infimo choro plus sunt angeli, quam omnes animæ creatæ, & in finem usque sæculorum creandæ) si item omnes animæ, quotquot existitere aut imposterum existent, à Deo creandæ, si, inquam, omnes isti, per omnem æternitatem, pœnas paterentur infernales, ad satisfaciendum pro uno solo peccato mortali, æquivalentem divinæ justitiæ pro debito hujusmodi nunquam offerre possent monetam, ideoque necessum fuit, ut pro condigna tanti debiti satisfactione, filius Dei in ara crucis, pretium sanguinis venarum suarum exsolveret de ærario isto, *in quo sunt omnes thesauri*. Imaginemini vobis, quendam inter compedes & vincula, squalidi carceris angustiis inclusum, mortisque condemnatum, potentis cujusdam regis, dilectum servum, cujus debito diluendo exhausti sint omnes regni illius thesauri, licet nullo & irrito effectu, ad cujus etiam consolationem evacuata regia æraria pertingere non potuissent, imo tametsi omnes monarchæ subditi pro ejus è carcere liberatione, debitisque diluendis, vitam suam offerentes, ingens tamen ejus debitum expungere non valuissent, ac proinde cogente necessitate ejusdem regis filius unicus pro eodem servo redimendo & abolendo ejus debito, in infame patibulum fuisset adigendus: eundemque casum in homine peccatore reipsa vere contigisse cogitetis; vere enim homo, servus Dei vilissimus, magnis tamen à Deo favoribus exornatus, per peccatum infinitæ quan-

titatis contraxit debitum, pro cujus satisfactione, oblati mille mundi, nec non omnium Angelorum, aliorumque cælitum, imo & ipsiusmet matris magnæ merita, nihil unquam prævalere aut ingentis debiti summam diluere potuere, adeoque filium altissimi in crucis trunco crucifigere necessarium fuit; idque ut Dionysius Carthus. super ly *Oportuit pati Christum*, ait; *Ut innotesceret, quam enorme & grave sit peccatum, pro cujus expiatione, oportuit pati unicum Dei filium*, qui, ut pariter scribit Apostolus, *cum mortui essetis in delictis*, Coloss. 2. 13. *convivificavit, donans vobis omnia delicta, delens, quod adversum nos erat chyrographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipsum tulit de medio, affigens illud cruci*.

3. Dionysius Carth. hominem in statu peccati mortalis constitutum, & consequenter ad satisfaciendum impotentem, per hunc debitorem intelligendum esse dicit; & ideo verba hæc, *cum non haberet, unde redderet*, ita exponit: *Cum ei non essent opera virtuosa meritoria, quibus Deum placaret, & ejus justitiæ condignam honoris recompensationem pro illata injuria exhiberet; hæc enim non habet, qui in mortali est culpa*, quod ipsum Lyranus advertens, super hæc verba ita scribit: *Quia peccator non habet, unde satisfaciat Deo pro peccato*. Hugo Cardinalis pariter observat, quod hoc quidem debitum ex nobis ipsis facere, non vero ex nobis ipsis diluere valeamus: *Potest homo per se ruere in peccatum, non tamen resurgere, ex nobis enim*; ut Salmeron super hæc verba ait, *quasi ex nobis, non habemus nisi peccata, id est, spinas & tribulos*. Enar. in Evang. Do. 22.

Jussit eum Dominus ejus venundari.

4. Albertus Magnus per hanc venditionem, æternam intelligit damnationem, inquiens: *Hæc venundatio est æterna damnatio; omnis enim, qui mortuus fuerit in peccato mortali, venundabitur, id est, suppliciis æternis condemnabitur*. Lyranus pariter in horum verborum explanatione, ad pœnas alludit infernales, dicens: *Quia omnia sua sunt pœnæ æternæ propter peccatum suum obligata*. S. Augustinus in Catena citatus, ait: *Pretium venditi, est supplicium damnati*. Serm. 76. in Do. 22. Trin.

5. Lucas Burgensis aliquibus in locis consuetudinem fuisse scribit, ut in satisfactionem, ipsi pro mancipiis venderentur debitores: *Erat consuetudo*, inquit, *regnorum quorundam, ut, cum debitor solvendo aliter non esset, posset creditor vendere etiam ipsum debitorem, uxoremque ejus & filios*: prout lamentabatur afflicta vidua illa, quæ sancti se Elisæi providentiæ committebat, inquiens: *Ecce creditor venit, ut tollat duos filios meos* 4. Reg. 4 1. *ad serviendum sibi*; mos nihilominus communior obtinuit, ut debitor carceribus includatur: *Ut, qui non habet in bonis, luat in corpore*. S. Thomas hanc particu- In Matt. lam *venundari* de pœna intelligit, quæ culpam consequitur: *Quia cum Dominus facit rationem*, inquit, *cum homine, & non habet homo unde solvat, & considerat justitiam Dei, quæ est pœna, jubet, quod venundetur; quando venundatur pretium peccati est pœna, quia pretium est, quod aliquis accipit pro eo, & sic venundatur, quando pœna infligitur*. Isa. 50. 1. *In iniquitatibus vestris venundati estis*.

6. Glossa Interlinearis servitutem cui anima per culpam subjicietur, considerans dicit: *Permisit justo judicio malignorum spirituum servum fieri*; nec solum anima mancipium dæmonis, sed etiam effrenium appetituum suorum efficitur. Unde Paulus de Palatio ait: *Tunc venundatur, cum datur in reprobum sensum, in quandam velut impotentiam resurgendi à peccato*. Rom. 7. 14. *Ego carnalis sum, venundatus sum sub peccato*: neque anima peccatrix ab alio, sed à seipsa in vincula conjicitur; fitque mancipium sensuum suorum: *Omnis enim, qui* Ioan. 8. 34. *facit peccatum, servus est peccati*; hanc veritatem S. Am- Lib. de Ioseph c. 4. brosius confirmat, dicens: *Servile est omne peccatum, libera innocentia*. S. Augustinus quoque de se ante suam Lib. 8. confes. conversionem confitetur, quod, licet libertate sua fer- c. 5. retur, à se tamen liber non fuerit: *Velle meum tenebat inimicus, & inde mihi catenam fecerat, & constrixerat me*; qui ibidem ultra longæ hujus catenæ annulos seu nodos describere pergit, dum ait: *Quippe ex voluntate perversa facta est libido, & dum servitur libidini, facta est consuetudo, & consuetudini non resistitur facta est necessitas*.

7. Sacra Scriptura communiter, quando hominem impiissimum exprimere nititur, simili fere phrasi loquitur idipsum: sic Spiritus de Achab ait: *Igitur non fuit alter talis Achab, qui venundatus est, ut faceret malum*; verum quidem est, eundem Achab Regem fuisse, & ut talem aliis imperasse; attamen appetitibus suis serviebat, eratque servus passionum suarum; optime igitur Eusebius Gallicanus ait: *Quid prodest, quod liber est in natura, qui servus est in conscientia? Videmus nos extrinsecus generis claritate sublimes, intrinsecus mentis infirmitate degeneres, innocentium Dominos & criminum servos.*

3 Reg. 12. 25.

Hom. 3. de Pascha.

8. Objici à nonnemine posset, qua ratione Rex ille, qui Christi erat figura, summe benigni & misericordis, tantam in debitorem sævitiam exercuerit? Cui respondeti potest his Psalmistæ verbis: *Cum iratus fueris, misericordiæ recordaberis*: *Non enim ex crudelitate certe*, ut Chrysostomus ait, *nec quia inhumanus esset, sed quia incredibili cura illius devictus, hac comminatione ad supplicandum, ne venderetur, eum adducebat*; ratio autem, quam dictus sanctus reddit, valde est efficax, eamque colligit ex eo, quod subsequitur: *Si propter debitum fecisset, non annuisset sane petitioni debitoris, nec universo ipsum debito condonasset.*

Habac. 3. 2.

Hom. 62. In Matth.

9. Euthymius aliud hujus severitatis motivum perpendit, dum eam in bonum hujus debitoris ordinatam fuisse dicit: *Propter hoc*, inquit, *in magnam necessitatem eum redegit, ut ad memoriam imposterum revocare posset, qua condonatione absolutus esset, & compassivus etiam ipse erga suum fieret debitorem, propriis edoctus calamitatibus.*

Et uxorem ejus.

10. *Per uxorem ejus*, inquit Lyranus, *significatur delectatio prava* vel etiam per illam hoc corpus, hæcque caro nostra denotatur, quam Deus nobis dedit, tanquam servam animæ, in adjutorium ei consignatam. Unde Theophylactus ait: *An non autem uxor, caro, quæ scilicet est conjux animæ?* At vero culpa nostra, corpus animæ pondus & onus est: *Corpus, quod corrumpitur, aggravat animam, & terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem*. Dionysius Carthusianus ait: *Uxorem, id est, sensualitatem*; Albertus Magnus pariter: *Uxorem, carnalem concupiscentiam, quæ alleverat eum*, idem alibi dicit: *Uxor tua, id est, conscientia tua*, sed quæ culpa in hac ejus consorte erat, quod ejusdem pœnæ particeps facta fuit & ipsa? Quo ad sensum spiritualem hac de re dubitare non potest, quia *Caro concupiscit adversus spiritum*, (ideoque omnis debiti apud Deum contracti origo est) & *spiritus adversus carnem; hæc enim invicem pugnant, ut non quæcunque vultis, illa faciatis*; quo ad sensum vero literalem illæ uxores intelliguntur, quæ vanitati, luxibus, pompis deditæ, multorum damnorum causa existunt, & consequenter multorum debitorum origo; atque ideo, quia culpæ instrumentum fuerunt, justum erat, ut & ipsæ in pœna partem haberent.

Sap. 9. 15.

Ser. 76.

Et filios.

11. *Id est*, ut Dionysius Carthusianus ait, *opera mala*; sic quoque Lyranus in hujus loci moralitate dicit: *Per uxorem delectatio prava, & per filios, actus mali procedentes inde, pro quibus est puniendus*; per filios quoque, sensus nostros intelligere possumus, qui transgressionum nostrarum origo existunt. Theophylactus ait: *Pueri, opera quæ male fiunt à corpore & animo; jubet carnem dari Satanæ in interitum, hoc est, morbis vel passioni dæmonis*. Albertus Magnus in sermone citato inquit: *Filius ejus; id est, opera & omnia membra venundabuntur; id est, æternaliter damnabuntur, ut videlicet persolvat in pœna, quæ commisit in culpa.*

Loco cit.

Et omnia quæ habebat, & reddi.

12. Id est, inquit Albertus Magnus: *Omnia hujus mundi delectabilia, & reddi per supplicia pœnarum.* Job. 10. 18. *Luet, quæ fecit omnia.* Dici quoque potest, quod per culpam mortalem omnibus gratiis, cunctisque bonorum operum meritis ad illud usque tempus comparatis spoliemur. *Vendi cum uxore & familia*, ait Theophylactus, *signat alienationem à Deo; qui enim venditur, alterius Domini fit*; & qui à Deo se alienat & separatur, omnis boni jacturam facit: *Deus meus & omnia.*

In Matt.

13. Glossa de hac venditione & servitute in persona Judæorum tractans, ait: *Eum non solum populum, sed etiam prælatos & subditos; cum tota familia vel substantia eorum, pro magnitudine delictorum exteris tradidit nationibus, ut, quod noluerunt voto, solvant tormenta.*

14. In sensu quoque morali dici potest, quod sæpe, quando Deus uxorem, filios, facultates, & quidquid in hac vita amamus, nobis eripit, signum id sit evidens, in proximo esse, quod ad rationes reddendas postulandi simus, adversitates enim immissæ, ut plurimum citationes sunt, ut coram tribunali Dei compareamus.

Versus 26.

Procidens autem servus ille, orabat eum, dicens: Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi.

Procidens autem servus ille.

1. Ex quo debitor ille tot millionum debito se oneravit, ipsum magna cum pompa & fastu vixisset, credere juvat; ideoque hic humiliationis actus, tanto magis in ipso est admirandus; unde S. Thomas ait: *Commendatur ejus humilitas, quia procidens; respexit in orationem humiltum, & non sprevit precem eorum.* Salmeron quoque hanc humilitatem observat, dicens: *Quemadmadum superbia, initium est omnis peccati, ita initium justificationis, humiliatio est.*

Ibid.

Orabat eum.

2. D. Chrysostomus hanc debitoris supplicam considerans, ad orationis valorem ponderandum nos invitat, dicens: *Audiamus, quotquot ignavi sumus ad preces, quanta sit obsecrationis vis; non jejunium ostentavit, non ultroneam paupertatem, non aliquid hujusmodi, sed nudus omnis virtutis, ubi se ad obsecrandum convertit, eo solo potuit Dominum ad misericordiam pertrahere.*

Tom. 1. hom. in Parab.

3. S. Antonius Paduanus tria considerat, quæ peccator, post contractum infinitum peccati sui debitum apud Deum creditorem suum facere debet: *Ecce quod interim debet facere peccator, dum vivit; nota ista tria; procidens dicitur cadere: cadit, qui vere conteritur: rogare, est humiliter & devote aliquid postulare, confessio debet esse humilis & devota: omnia reddit, qui pro omnibus satisfacit, ut pœna respondeat culpæ.*

Serm. cit.

Patientiam habe in me.

4. Lucas Burgensis hoc loco quærit, qua ratione debitor iste, summæ adeo excessivæ, se successu temporis satisfacturum promittere potuerit: *Non habebat*, inquit, *unde redderet & unde speraret, se posse reddere, & tamen pollicebatur, se omnia redditurum.* Respondet autem, totum fundamentum hujus præsumptionis, immensum hoc debitum solvendi, Regis sui fuisse clementiam: *Cognoscebat*, inquit, *Domini sui clementiam, qui placatus humilitatis officiis, omnia facile condonaturus esset; illam utique Domini patientiam ac magnitudinem, instar optimæ solutionis sibi fore ducebat, præter conatum promptamque voluntatem, quam ipse exhibiturus esset.*

5. S. Anselmus de ea, quam à divina misericordia postulamus, peccatorum remissione, hæc verba intelligit, q. d. *Peccatis meis parce*; vel, ut Dionysius Carthusianus pariter ait: *Emendationem & satisfactionem meam clementer exspecta, nec statim me damnes, sed æterna supplicia in temporalem pœnam commuta.*

6. Possunt quoque hæc verba intelligi quasi ad filium Dei directa, qui per passionem suam, peccatorum nostrorum debitum exsoluturus erat, ut sensus sit: *Patientiam habe in me, id est, prome*; cui etiam glossæ Salmeron adhæret, dum ait: *Nodus, quo quis omnia reddit, est, Deo patiente, & patientiam habente, quo pro nobis in*

cruce

erutè Deo plene satisfecit, nam in persona Christi ait Job: Utinam appenderentur peccata mea, quibus iram merui, & calamitas, quam patior, in statera (scilicet crucis) *quasi arena maris hæc gravior appareret.*

Et omnia reddam tibi.

7. Paulus de Palatio ad hunc debitorem se convertens, eum interrogat: *Unde tibi pauper decem millia talenta? si te tuaque vendas, nihil es, vermis es, homo non es; & si peccator es, nihil es, unde igitur tanta tibi solvendi fiducia?* demum vero modum, quo prudens hic & providus debitor usus fuit, examinans, inquit: *Sed profecto eleganter ipse dixit: Patientiam habe in me, reddam omnia tibi, quia ex inimico sibi Deum amicum facere cœpit; reddere etiam ei omnia cœpit: patientiam igitur habe in me, gratiam inveniam apud te, & incepi omnia tibi reddere; si enim amicus mihi fueris, quid non accepta bis in pretium debitorum? calicem aquæ frigidæ pro magna solutione recipies*; minimus enim sanctificantis gratis gratiæ gradus, unicus veræ contritionis actus, vel una amoris Dei scintilla, ad delendum non modo decem millium, verum etiam centum millium millionum talentorum, id est, innumerabilium & enormissimorum animæ vere pœnitentis peccatorum debitum delendum abunde sufficiunt; unde Chrysologus ait: *Teneræ militiæ, delicati conflictus est, amore solo de cunctis criminibus reportare victoriam.*

Matt. 10:42.

Serm. 94.

Loco cit.

8. Dionysius Carthus. hæc verba peccatori adaptari posse dicit, qui per bonam vitæ emendationem, divinæ justitiæ integre se satisfacturum esse promittit, q. d. *Pro universis peccatis meis satisfaciam tibi, & sicut te inhonoravi male agendo, ac bona debita omittendo, ita te honorabo bene vivendo, & bono neglecta recuperando.*

9. Experientia docet, nos in periculis constitutos multa elicere vota, promissa & juramenta Deo & Sanctis ejus, hoc tantum fine, ut subterfugiamus illa; ita Antiochus Rex egit, quantam enim non præsetulit pietatem, & cultus ecclesiastici zelum, quando divinæ justitiæ flagellis exceptus fuit? *Hic mos est debitorum*, inquit Chrysostomus, *ut in summa inopia promittant, tantum quod præsens periculum elabi possent*; ut hoc vel illo beneficio frui possint, plurima adducere norunt effugia atque excusationes. Contingit quandoque, impium etiam peccatorem & flagitiosum nimis, tempus à Deo obtinere pœnitendi & resipiscendi, illudque ad veniam & reconciliationem efficaciter impendere, sed in eo totus consistit punctus, ut tale pœnitentium spatium consequatur, & bene eo utatur, contra quam multi faciunt, quorum miseriam Guerricus Abbas hisce verbis deplorat: *Sic nullus fere est, qui tempori pretium ponat, qui cogitet apud se, quantum valeat ad comparandam æternitatem dies una.* Sanctus Bernardinus inquit: *Modico tempore potest homo luerari veniam, gratiam, gloriam.*

Tom. 3. hodie parab. decem millia, &c.

Ser. 6. de Purif

Sent. t. 1. ser. 23. a. 3 c. 4.

10. S. Thomas super Matthæum scribens, plurimos observat in hoc debitore virtutum actus, dum ait: *Commendatur ejus humilitas, item discretio, item justitia: humilitas, quia procedens: discretio, quia non petiit totum sibi dimitti debitum, sed tantum petiit tempus, unde dicit: Patientiam habe in me, id est, da mihi tempus, ut possim satisfacere: item tangitur justitia: & omnia reddam tibi.*

In Matt.

11. Paulus de Palatio facilem nobis omnia debita nostra exsolvendi methodum tradit, inquiens: *Si homo se Deo reddit, omnia fere reddidisse videbitur: sapienter Deus ab homine petit, cum dicit: Fili, præbe mihi cor tuum: hoc enim si præbeas, cuncta præbuisse videberis.*

12. Idem quoque Author in hoc debitore peccatorem figurari considerat pœnitentem, qui emendationis & pœnitentiæ cupidus, vitam & mores perversos in melius mutare statuit, qui omnia priora gratiæ dispendia, scelerumque mala integre resarcire potest, si nimirum omnes imposterum actiones suas in debitorum contractorum ordinet solutionem: *Illo audaci verbo docuit*, inquit Author, *quo animo esse debeat in Deum homo pœnitens, videlicet vir vere pœnitens, vereque proponens male actam vitam corrigere; decernit in pectore suo, quidquid edat, bibat, dormiat, vigilet, omnia in gloriam Christi facere*; ita namque verificatur illud: *Omnia reddam tibi*. Proposito nostro faviisse crediderim in Canticis Canticorum sponsam, animæ electæ figuram, dum cœlestem sponsum suum ita alloqueretur: *Omnia poma, nova & vetera, dilecte mi, servavi tibi*, per fructus enim novos intelligere possumus opera bona, quæ divinæ gratiæ virtute adimplentur, quæ in lege nova evangelica plurimum abundant, videlicet misericordiæ opera, jejunia, austeritates corporales, communiones, & similia. Per poma vetera designari possunt hæreditaria corruptæ naturæ nostræ exercitia, quæ dicuntur indifferentia, v. g. edere, dormire, studere laborare; vult igitur anima ista, per sponsam figurata, dicere, quod omnes operationes & actiones suas, licet aliunde nullius in seipsis sint meriti, nihilominus ad Dei gloriam ordinet, cum bonæ intentionis rectitudine, vi cujus aliquem saltem valorem obtineant apud Deum.

Cant 7. 13.

Versus 27.

Misertus autem Dominus servi illius, dimisit eum, & debitum dimisit ei.

Misertus autem Dominus servi illius.

1. Ex hisce verbis evincit sanctus Thomas, misericordiam Dei, non vero pœnitentiam nostram, remissionis peccatorum causam existere: *Unde dolor pœnitentis*, inquit, *non causat remissionem, sed misericordia Domini*; juxta illud Romanis consignatum dogma: *Non est currentis, sed miserentis Domini.*

Rom. 9. 16.

Dimisit eum, & debitum dimisit ei.

2. In parabola de talentis vidimus unum servorum ob negligentiam in non negotiando cum talento sibi concredito, adeo severe punitum fuisse, in præsenti igitur cur tanta cum liberalitate decem millia talenta condonantur? Salmeron hujus observationis author, dubium istud ita resolvit: *Hic humiliter egit & rogavit, ille arroganter & superbe seipsum justificando, & Deum accusando egisse visus est: unde præstat vel omnia peccata mundi habere cum humilitate & confessione erroris, quam unum cum superbia & cordis duritia.*

3. Glossa Regis hujus bonitatem miratur, qui solum pro dilectione solutionis à servo rogatus, totum ei debitum condonavit; unde ulterius progreditur, admirando superabundantem Dei erga nos amorem & charitatem, inquiens: *Vide amoris divini superabundantiam.* S. Thomas ait: *Notate, quod Dominus plura dat, quam homo audeat petere*, juxta id, quod in oratione dicitur. *Qui merita supplicum excedis & vota.* Theophylactus pariter idem ponderat, dicens: *Misericordia Dei dimisit omne debitum, tametsi servus non omnia remitti, sed prorogari tempus peteret, discite igitur, quod Deus plura dat, quam petimus.* D. Chrysostomus hanc veniam nobilissimo titulo condecorat, dum eam *mirabilem misericordiæ exaggerationem* nuncupat; siquidem pro condonatione rogatus non fuerat, quia memoriale ipsius oblatum solam respiciebat prorogationem temporis: *Dilationem*, inquit, *solummodo temporis postulavit, ille autem multo magis dedit, quam petiit, quia videlicet totius æris alieni donationem ultro præbuit.*

Ibid.

Hom. 62. in Matth.

4. Salmeron in sensu morali ait: *Dimisit eum liberum infundendo gratiam, qua liberatus est à peccato, & ab angustia, & stimulo conscientiæ, donavit pœnam temporalem, vel æternam.*

Versus 28.

Egressus autem servus ille, invenit unum de conservis suis, qui debebat ei centum denarios, & tenens suffocabat eum, dicens: Redde quod debes.

Egressus autem servus ille.

1. Chrysostomus idipsum immediate, postquam à Regis præsentia egressus fuisset, contigisse dicit: *Cum exiisset, non multo tempore post, sed confestim, beneficii magnitudinem ante oculos adhuc habens, tanto munere, tantaque liberalitate Domini abusus fuit.* Euthymius quoque idem tempus ponderavit, dicens: *Non post longum tempus, sed statim, beneficentia faciens tramitem ad id, quod neque Deo gratum est, neque hominibus.* S. Thomas servi illius ingratitudinem ex multis circumstantiis exaggerans dicit: *Ponuntur quin-*

Hom cit.

que; quæ aggravat ingratitudinem ejus; primo aggravatur ex tempore, quia si post 9. vel 10. annos accidisset, non esset mirum; sed quia eodem die deliquit, ingratus efficitur, sicut de peccatore, qui, quando dimissa sunt ejus peccata, in eodem die ad peccata regreditur; item ex simulatione; quia in consideratione Domini humilis fuit, sed egressus, statim ostendit qualis esset: item ostenditur ex cognatione, quoniam invenit unum de conservis suis. Eccli. 28. Homo homini conservat iram, & à Deo quærit medelam? Item ex parvitate debiti, quia debebat centum denarios: unde in numero erat differentia, quia ipse decem millia: in pondere, quia ille denarios, & ipse talenta: unde peccata, quæ in Deum committuntur, sunt plura & gravia magis, quam peccata quæ in hominem, quæ levia sunt, quia ex infirmitate: unde differens ibi est gravitas, sicut inter talenta & denarios: gravius enim esset Regem percutere, quam famulum: item designatur crudelitas in exigendo, quia tenens suffocabat.

2. Cur de Caino, reproborum primo, fratricida, adeoque in Deum rebelli, dixisse arbitramini Spiritum sanctum: *Egressus Cain à facie Domini?* profecto non ob aliam causam, quam quia omnium excessuum causa, inque gravissima animarum præcipitia impetus impellens est amissio præsentiæ divinæ, sicut econtra ejus possessio ab omni nos peccato præservat: *Non est Deus in conspectu ejus;* alt quid inde? *Inquinatæ sunt viæ illius in omni tempore, auferuntur judicia tua à facie ejus.* Albertus Magnus ait: *Egressus à conspectu Dei, cui semper astare, & gratias agere debuit.* Lucas Burgensis scribit: *Egressus à facie & conspectu Regis ac Domini sui, recentem beneficii magnitudinem adhuc ante oculos habens, invenit in ipsa forte adhuc regia.*

Gen. 4. 16.

Ps. 10. 5.

In Matth.

3. Juxta Dionysii Carthusiani mentem, *egressus*, id est, *mente adversus*: in alio quoque loco in ejusdem Evangelii sermonibus, per hunc egressum, recidivationem in peccata pristina intelligit, unde dicit: *Liber à debito, sed rursus victus à vitio, utpote Deum relinquens per recidivum peccati*; eandem quoque glossam Lyranus his verbis adducit: *Egressus per recidivum peccati; egreditur enim à Domino, peccatum reiterando.*

4. Ex præsentis Evangelii decursu, damnum in hunc ingratum redundans clare videtur, & merito damna hæc expertus fuit, quia illos præfiguravit, qui non obstante luce recepta, ad offendendum Deum denuo redeunt, & in peccata aliàs detestata reincidunt, ideoque severius puniuntur, tenaciusque iniquitatibus illaqueantur, quas reassumunt. Hanc quoque veritatem Chri-

Luc. 11. 24. stus confirmat, dicens: *Cum immundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca inaquosa, quærens requiem, & non inveniens dicit: Revertar in domum meam, unde exivi: & cum venerit, assumit septem alios spiritus secum nequiores se, & ingressi habitant ibi, & fiunt novissima hominis illius pejora prioribus*, q. d. Talis anima majus penes divinam justitiam debitum contrahit, severioribus etiam subjacet suppliciis, majoremque in resurgendo ad gratiam experitur difficultatem.

Serm. cit.

5. S. Antonius Paduanus in hoc servo, beneficii paulo ante à Rege recepti oblivionem, nec non quam in hunc conservum suum exercuit crudelitatem notans, dicit: *Qui misericordiæ sibi impensæ obliviscitur, nullius miseretur: unde servus egressus, vel ejus egressio oblivionem denotat*; de qua etiam Albertus Magnus ita scribit: *Egressus, hoc est, extra memoriam indulgentiæ perceptæ positus.*

Invenit unum de conservis suis.

6. Lucas Burgensis titulum, quo increata Sapientia debitorem hunc compellat, observans dicit: *Observatu dignum est id, quod notatur, homines omnes conservos inter se esse, utpote ejusdem Domini cultui & famulatui natura obstrictos.* Salmeron dicit: *Invenit unum, neque à Domino dilectum, atque ipse erat*; experientia etenim quotidiana docet, quod inter illos, qui perpetuo sibi convivunt, maxime in aulis & magnatum familiis, rancores & odia intestina magis habituata & diuturniora esse soleant, quia cum sæpius convivendi occasionem habeant, majores sibi invicem & frequentiores inferunt injurias & despectus; sic primi per iram in se invicem concitati, fuerunt germani fratres Cain & Abel; Joseph quoque à fratribus infestabatur

Ibid.

Gen. 37. 4. insidiis, qui *nec poterant ei quidquam pacifice loqui*; & quis est, qui nesciat, quæ Esau inter & Jacob intercesserunt insidiæ?

Qui debebat ei centum denarios.

7. Cornelius à Lapide, exacto adhibito calculo, summam hanc decem adæquasse Julios dicit; cum econtra summa huic servo condonata, ad centum viginti milliones scutorum ascenderit; unde clare deducitur, quam erga nos liberalis sit Dei misericordia in condonandis peccatis nostris, quamque ex alia parte nos tenaces & parci simus in illatis nobis à proximo nostro injuriis, etiam modicis. Jansenius ait: *Significatur, quanta sit simul ingratitudo & crudelitas ejus, qui inopinabilem clementissimi Domini benignitatem expertus in remissione maximi debiti; quo quisque certe Deo est obstrictus, parvum recusat debitum in se admissarum injuriarum conservo remittere, sed extremam ab eo ultionem & vindictam crudeliter requirit.* Ex hac etiam adeo tenui summa deducitur, quanto minus pondus secum inferat injuria facta nobis, ab ea, quam nos infinitæ majestatis & dignitatis Domino & Deo nostro inferimus.

Et tenens suffocabat eum.

8. Qualiter hæc conservi suffocatio intelligenda sit, Hugo Cardinalis declarat, dum ait: *Suffocare, est vindictam in fratrem exercere.*

9. Origenes impietatem hanc ex eo processisse dicit, In Cat. quia nimirum vim inferens, longe ab oculis Domini sui positus erat, hoc enim fecit *egressus*; unde ait: *Ideo, ut arbitror, suffocabat, quoniam à Rege exierat; non enim suffocaret conservum suum, si non exisset à Rege.* Theophylactus sævitiam ejus his verbis describit: *Injecta in eum manu, obtorto collo trahebat; strangulat ac premit*; moxque rationem subdit inquiens: *Nullus, qui in Deo manet, compassionis expers est, sed ille egressus erat, & à Deo nunc alienus erat.*

10. Salmeron ad Hugonis Cardinalis mentem conformiter inquit: *Tenet proximum, qui injuriam non remittit; suffocat, qui verba excusationis non audit, quia suffocans gulam stringit, per quam vox emitti debebat.* Ibid.

11. Cajetanus injuriam hanc non soli conservo, sed etiam Regi, cujus uterque servus erat, illatam esse dicit: *In nonnullam injuriam communis domini respectus redundat, tractare sic conservum statim post acceptum tantum beneficium, tanquam pro nihilo æstimetur exemplum domini, & etiam pro nihilo æstimetur conservi servitus, respectu ejusdem communis domini.*

Redde quod debes.

12. Dionysius Carthusianus verba hæc de illis interpretatur, qui ab iis, à quibus passi fuere injurias, satisfactiones exigunt impertinentes & inopportunas, vel tunc satisfactionem ab injurantibus exigunt, quando id illis impossibile esse norunt; unde dicit: *Hoc ajunt crudeles, qui persolutionem debiti, aut pro injuria satisfactionem ultra vires, aut violenter à proximis suis exquirunt.* Enarr. in Evang. Dom.

13. Salmeron ad damnatorum pœnam hisce verbis alludi existimans, in alio diverso sensu eadem exponit; dicit enim: *Damnatus dicitur reddere debitum, quatenus omnia, quibus abusus est, & vane oblectatus, præstant ei cruciatum & tormenta, secundum illud: Quantum glorificavit se, & in delictis fuit, tantum date illi tormentum.* Apoc. 18.

14. Theophylactus actionem hanc, magnam vocat crudelitatem: *Magnæ autem erat crudelitatis*; siquidem recenter huic servo condonatam decem millium talentorum summam, nec non tenue alterius centum denariorum debitum ad invicem comparans, dicit: *Omnino nec remittere, nec prorogare tempus dinumerandi volebat, tametsi conservus eadem verba diceret, quæ & ille ad dominum, misericordiam domini in memoriam illi reducens.*

Versus 29.

Et procidens conservus ejus rogabat eum, dicens: Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi.

1. Considerandum quoque hoc loco venit, debitorem hunc creditori suo se recommendando, eodem modo processisse, quo ipse Domino & Regio suo supplicando processerat, licet cum hac differentia, quod de hoc dicatur *Orabat*, de illo vero, *Rogabat*, quia Rex ille Deum rele-

referebat, cui religiosus orationis cultus debetur, ille autem solum homo erat.

Serm. cit. 2. S. Antonius de Padua de hoc ingrato & crudeli servo ita scribit: *Eodem verborum ordine rogasti Deum, & dimisit tibi, de eodem rogatus à conservo, noluisti dimittere ei; sed crede mihi, veniet tempus, & ipse clamabit, & non exaudietur.*

Versus 30.

Ille autem noluit, sed abiit, & misit eum in carcerem, donec redderet debitum.

Ille autem noluit, sed abiit.

1. *Abiit*, inquit Albertus Magnus, *hoc est, à naturali pietate recessit, inhumane agendo*; qui enim remittendis & condonandis injuriis durus est & obstinatus, naturam humanam exuit, quia ferocire ferarum est proprium. Unde Lactantius Firmianus ait: *Ira non modo boni, sed hominis appellatione despoliat, siquidem nocere alteri non est secundum hominis naturam; nam & pecudes, si lacessas, aut calce aut cornu repugnant.*

Lib. 6. de vero cultu. c. 18.

2. Ecce tibi magnam, quæ Regem hunc & servum intercedit, differentiam: Rex enim summa cum benignitate, & minime rogatus (siquidem servi petitio dilationem solutionis solum spectabat) decem millia talentorum remittit: hic vero se ergo eum, qui longe minoris summæ, id est, centum denariorum debitor erat, severum se & implacabilem exhibet; unde colligitur, quod injurias remittere & condonare actio sit vere regia & heroica, solisque magnatibus propria; irreconciliabilem vero se præbere, seu injurias fixa mente vindicare velle, opus sit servile, hominibus vilibus, & infimis natalibus oriundis, qualis hic esse cernebatur, proprium. David Rex postquam in pacifica regni sui possessione stabilitus & confirmatus esset, nonnullis eum ad injurias, paulo ante à Semei sibi irrogatas, castigandas irritantibus, respondit: *An ignoro, me hodie factum Regem super Israel? cur efficimini mihi hodie in satban?* Pessimi illi consiliarii optimum Regem pretiosissima regii diadematis gemma, scilicet mansuetudine & inimicorum dilectione privare satagebant. Nota vero, eum dixisse, se eo die ad regium fuisse thronum sublimatum: *An ignoro, me hodie factum Regem?* cum tamen multos annos à Samuele in Regem unctus, sceptrum rexisset regium, cur ergo dicit, *hodie?* ad denotandum nimirum, se tunc præcipue regium diadema meruisse, quando actum illum heroicum, in Semei adeo indignum, severissimisque pœnis dignum, glorioso exercuit. Revocandum hic quoque in memoriam, quod, quando idem Rex David ad mortem injuste quæsitus, ideoque in specu delitescens, eidem Saul hosti suo, cui ob propriam defensionem, caput juste detruncare poterat, vestis tantum limbum præsciderit, eundemque ei, ad insinuandum, quod evaserat periculum, nec non quam in illum exercuerat mansuetudinem, de longinquo ostenderit, Saul ex instinctu prophetico exclamare mox cæpit: *Nunc scio certissime, quod regnaturus*, q. d. Sicuti ego ob quæsitam in te vindictam regno sum exuendus, ita tu ob generosam animi mansuetudinem ad regium solium meum eveheris.

2. Reg. 19. v. 22.

1. Reg. 24. v. 21.

3. Injurias remittere nolle, actio est personarum vilium; econtra vero dissimulatio injuriarum solis viris nobilibus, generosis, & virtute præditis propria est. Unde S. Bernardus ait: *Magna gloria est, si, cui nocere potuisti, parcas; nobile vindictæ genus est ignoscere victo.* Notandum est autem, quod tametsi hæc virtus, ut historiæ perhibent, à multis quoque gentilibus usurpata fuerit, hæc tamen doctrina specialem in schola Christi locum habere debeat; nam ut S. Paulinus ait: *Præstat, vinci bono, quam vincere malo*; itaque vinci videtur in hoc sæculo, cui tunicam alter abstulerit, at in Christo triumphat, qui tunicam auferenti remittit & pallium.

Versus 31.

Videntes autem conservi ejus quæ fiebant, contristati sunt valde, & venerunt, & narraverunt Domino suo omnia, quæ facta fuerant.

Videntes autem conservi ejus quæ fiebant, contristari sunt valde.

1. Salvator noster fidelibus suis charitatem & compassionem reciprocam inferere semper conatus fuit, ac proinde S. Petrus cunctos pariter fideles monet, ut sint *omnes unanimes, compatientes, fraternitatis amatores, misericordes*. S. Paulus similiter ait: *Socii taliter conversantium effecti, nam & vinctis compassi estis*; hujus autem dilectionis mutuæ rationem ad Corinthios transcribit, dum omnes fideles, veluti unius corporis membra esse, ostendit: *Idipsum*, inquit, *pro invicem sollicita sint membra, & si quid patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra*. S. Thomas similiter super hæc verba, ad hunc Apostoli textum alludens dicit: *Videmus enim, quod si patiatur unum membrum, compatiuntur alia, unde videntes hominem affligi, compatiuntur ei naturaliter*; proinde dicitur: *Vidi prævaricantes, & tabescebam*. Lucas Burgensis super hæc verba ita scribit: *Optimi quique homines, dum vident tyrannidem quorundam hominum, qui tantum ipsi Deo debent, quantum nemo verbis exprimat, in alios, à quibus offensi forte fuerint, sævitiam exerceri videntes, non se continent, quin gemant, & Deo querelas exponant.* Pergit deinde ostendere, quod si spreta fraterna compassione, in alios sævierint, tot habituri sint crudelitatis in proximum exercitæ testes, quot futuri sunt virtuosi homines, eandem videntes: *Nobis itaque coram Deo, tot adversarii testes erunt crudelitatis integræ, quot nobiscum vivunt pii homines.*

1. Pet. 3. 8.

Hebr. 10. v. 33.

Ps. 118. v. 158.

Et venerunt & narraverunt Domino suo omnia, quæ facta fuerant.

2. *Id est, divinam justitiam imploraverunt*, inquit S. Thomas, *idque si non ore, saltem corde: quia desiderium pauperum exaudivit Dominus, præparationem cordis eorum audivit auris tua.*

Ibid.

3. Dionys. Carthus. per hos conservos intelligit Angelos, utpote qui una nobiscum eidem Regi gloriæ inserviunt & ministrant, quorum proinde unus S. Joanni dixit: *Conservus tuus sum & fratrum tuorum; bi tanquam diligentissimi, fidelissimique custodes*, inquit Dionysius, *nostra considerant facta, & sicut de nostro gratulantur profectu, ita de nostro vitio contristari dicuntur, quia per modum dolentis se habent, dum nostræ eis displicent culpæ*. Theophylactus quoque per illos spiritus intelligit angelicos: *Videntur hi conservi esse Angeli, osores mali & amantes boni, non quod ignoranti Domino hæc dicant, sed ut tu discas, quod Angeli nobis ad tutelam dati sint, & quod inhumanis & immisericordibus indignentur.*

In Dom. 22.

Apoc. 19. v. 10.

Versus 32.

Tunc vocavit illum Dominus suus, & ait illi: Serve nequam, omne debitum dimisi tibi, quoniam rogasti me.

Tunc vocavit illum Dominus suus.

1. Juxta Sancti Thomæ sententiam: *Vocat Dominus per mortem* Job. 10. 22. *Vocabis me & ego respondebo tibi*. Frequenter etenim Dominus ad nostræ in Deum ingratitudinis pœnam, dum scilicet amore ejus, qui maxima nobis debita dimisit, minima inimicis nostris remittere noluimus, vitam nobis abbreviat; juxta quod scriptum est: *Viri sanguinum non dimidiabunt dies suos*. Præterquam quod insuper experientia testis evincat, verissimumque esse doceat illud Davidis, tanti vindictæ inimici axioma: *Gladius eorum intret in corda eorum*: quot namque sunt, qui eam, quam inimicis intentant, primi ipsi mortem incurrant? Aut certe si vindictam exercent superstites, ignominiosum vitæ terminum in manibus attingunt carnificis. Testatur insuper Spiritus sanctus, indignationem, atque iram notabile saluti nostræ corporali inferre damnum, dum ait: *Zelus & invidia minuunt dies.* Quis non obstupescat eam, quam David de suis maxime sibi infensis & supra alios furibundis tractans inimicis, adducit similitudinem, non ursorum, leonum, aut tygrium, sed apium, dicendo: *Circumdederunt me sicut apes*; qui loquendi modus magis me in admirationem rapit, quando alibi eum, de iisdem inimicis diserentem, dixisse recolo: *Circumdederunt me vituli multi, tauri pingues obsederunt me.* Resonderi nihilominus potest, inimicos convenienter

In Matth.

Ps. 54. 28.

Ps. 36. 15.

Eccl. 30. v. 25.

Ps. 117. v. 12.

Ps. 21. 13.

apibus comparari; multi namque requiruntur, qui, ut bonam præseferant amicitiam, boni sermonis mel in ore portant, sed occulto detractionum & persecutionum aculeo proximum lædunt; dicere etiam possumus, Psalmistam hisce verbis alludere voluisse ad immensa ea, quæ sibi ab inimicis promanabant bona; pro cujus intelligentia sciendum id, quod de ursis naturalistæ tradunt, eos scilicet magna cum aviditate alvearibus appropinquare, non tam suavitatem mellis, quam utilitatem punctuarum in apibus experiri gestientes, ut mediantibus hisce læsionibus sanguis eliciatur, in lenimentum doloris capitis, quo antea cruciabantur; ita ergo Psalmista pariter inferre voluisse videtur, se nimium, dum in medio esset adversariorum suorum, se, inquam, ex illorum puncturis & insultibus ingens elicuisse animæ suæ beneficium; unde vice quadam ad Deum conversus, dicebat: *Verba iniquorum prævaluerunt super nos, & impietatibus nostris tu propitiaberis*. Nihilominus in magis literali hujus similitudinis sensu videtur dicendum, quod, sicut apes nos pungendo seque vindicando, majus sibi, quam nobis damnum inferunt; (relicto enim impresso plagæ aculeo, mori coguntur,) ita pariter vindicativis accidat in iis, quibus inimicos suos infectantur injuriis; licet enim quandoque, (id quod tamen rarum est) non etiam & ipsi vitæ corporalis damna aut vulnera incurrant, infallibiliter tamen in mortem incident æternam, verificato in iis illo æternæ Veritatis effato: *Corpus & animam perdunt in gehennam*.

Ps. 64. 4.

Ait illi, Serve nequam.

2. Temerarius alter, qui sine debita veste nuptias audacter intrans, ad ignem condemnatus fuit, amici titulo condecoratur; *Amice, quomodo huc intrasti?* traditor similiter, qui ad capiendum Redemptorem, velut carnificum ductor, turbas armatas in hortum conducebat, sibi dici audiit: *Amice, ad quid venisti?* Cur igitur hic, qui non aliud fecit, quam suum repetere debitum, licet cum se veritate, suffocatione, & tantæ asperitatis verbis istud egerit: *Cur vocatur is servus nequam*, (inquit Paulus de Palatio) *qui bona sua repetit? siquidem nequam non est, qui jure suo utitur, nec eo privatur, licet suam gratiam a suo hero receperit*. Huic ipse difficultati multiplici responsione satisfacit, dum varios hujus creditoris notat excessus, quorum primus fuit, quod propriis debitorem suum manibus interficere attentarit; *Tenens suffocabat eum*: 2. sibi non competentem usurpando autoritatem, dum, quod justitiæ publicæ est, ipse privatus conservum suum in carcerem conjecit. 3. Violenter urgendo impossibilem debiti solutionem; *Exigens ab eo, qui solvere non poterat, qui tamen solvere cupiebat, quia gravissime indigenti dare, non auferre jubemur*. Quartus excessus committebatur in eo, quod erga miserabilem hunc compassionis viscera occluserit, divinæ prævaricator legis, à S. Joanne nobis hisce verbis consignatæ: *Qui viderit fratrem necesse habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas est in eo?* Quintus erat vitium ingratitudinis in Regem suum: *Peccavit ex ingratitudine; servus enim sciens voluntatem Domini sui, & non faciens, vapulabit multis; ergo recepisse summa beneficia à Domino, fratrum amorem summe cupiente, & jubente, & torquente fratrem tam exigui æris debitorem, id mortale Domino visum est.*

Mat. 22. v. 12.

Mat 26. v. 50.

1. Joa. 3. v 17.

3. Salmeron pariter hujus ingrati servi flagitium ex aliis aggravat capitibus, inquiens: *Quod tam cito accepti beneficii fuit immemor; in egressu enim suo servus hoc delictum in conservum commisit; secundo quod non extraneum, sed conservum tam dure tractavit; tertium, pro vili & exiguo debito tam inhumane se gessit; quartum, non tam verbis (quod tolerabile fuisset,) pretium exegit, sed violentia & suffocatione; quintum, quod nec illis iisdem verbis, quibus ipse flexerat divinam clementiam, rogatus, conservum suum exaudire voluit; sextum, quia nec dilationem præstitit, tantum abest, ut debitum dimiserit; septimum, quod humiliter deprecantem carceri tradidit.*

Tom 7 tract.

4. Hugo Cardinalis ly *nequam* ita explicat: *Quasi non æquus in misericordia facti exhibenda, quæ tibi prius exhibita est*. Divus Chrysostomus similiter hancce perpendit iniquitatem; servus namque crudelis Domino suo debuerat centum milliones scutorum sive aureorum, conservus ejus decem julios, id est, unicum dun-

Hom 82.

taxat scutum; adeoque inæqualis hujus erat petitio: *Non æquali de re iste supplicabat, cum pro talentis hic decem millibus, alter unum pro centum denariis supplicaverit, & ille conservo se prostravit, iste Domino, & cui omnino indultum fuit, is nec prorogationem quidem concessit, vinculis enim atque carcere ipsum oppressit*. Considerandum docet idem insuper, Regem hunc non obstante, quod excessivæ cujusdam summæ creditor esset, non solum in nullum prorupisse verbum injuriosum, contra suum & servum & debitorem, sed benignitate & misericordia in ipsum usum fuisse: *Non convitiatus debitori, sed misertus fuit*, inquit Chrysostomus; *quando vero adversus consocium crudelitatem exercuit, tunc nequam atque improbum servum appellavit*. Idem quoque Sanctus alibi, quanti Deus offensam à vindicativis sibi inde illatam, quod ex amore & ad imitationem ipsius, injurias remittere nolint, æstimet, ita insinuat: *Vere hic videre licet, quantum malum sit injuriarum non remissio, quoniam cum decem millia talenta consumpsisset, non vocavit eum malum, sed nunc, quia conservo crudelis fuit.*

Hom. 17. in Genes.

5. Hæc etiam inæqualitas ex debito infinito considerari potest, quod Deus nobis condonat, ut injurias quoque proximis condonemus; ex alia vero parte ex debito in comparatione illius exigui momenti, cujus nos debitores sumus illis, qui nobis injurias inferunt; in iis enim decem millibus talentis, ut dictum est, innumera denotantur peccata, quibus divinam justitiam exasperavimus, & tamen hæc omnia nobis condonat, & se illorum immemorem esse ostendit; at vero, quando de actu vindictæ in proximum agitur, divina ejus justitia adeo exasperatur, ut non modo nos omni cum asperitate & severitate puniat; verum etiam universum antecedens debitum vivaciter redire faciat. Idem quoque Chrysostomus considerat, Deum peccata contra se ipsum admissa, in comparatione indignationis & offensæ, quam inimicis nostris inferimus, non tanti æstimare: *Ut discas, facilius ipsum, quod in se peccetur, quam quod adversus alios, remittere solere*.

Tom. 3. hom. in hac parab.

6. Hæc dictio *nequam* ex alio quoque capite, vindictæ cupidis convenit, quia ut Ecclesiasticus ait: *Qui sibi invidet, nihil est illo nequius, & hæc redditio est malitiæ illius*. Cujus Lyranus hanc rationem reddit: *Quia torquet seipsum, quantum ad animam & corpus*; is enim, qui vindictam quærit, sibimetipsi invidet, quia irreparabile corpori pariter & animæ damnum conciliat, dum utramque partem majoribus & desiderabilioribus hujus & alterius vitæ bonis privat; quantum enim ad animam, hanc gratia & amicitia Dei & vita æterna destituit: *Qui non diligit, manet in morte*. Præterquam quod vindictæ cupidus, in continuo vivit timore, quietem nullam experitur nec pacem, cor ejus inter vulnera, strages & sanguinem humanum convolvitur, dum illud rabiei & furoris veneno plenum semper habet. Torquet etiam corpus, quia bilis & ira nimia talem in ipso ignem accendunt, qui ipsum in cinerem facile redigere valeat, præterquam quod eundem periculis sæpe mortalibus exponant. Optime igitur Ecclesiasticus inquit: *Quid nequius est, quam quod cogitavit caro & sanguis?* nam qui vindictam prosequitur, adeo sibimetipsi inimicus existit, ut animam propriam perdere nihili ducat, dummodo adversarii sui corpus perdere possit.

Eccli. 4. v. 6.

1. Joa. 3. v. 14.

Eccli. 19. v. 10

7. S. Bonaventura per hunc servum, peccatorem intelligens, ita scribit: *Homo nunquam est contra semetipsum, scilicet male vivendo, & sic animam suam damnando; zizania sunt filii nequam; zizania sunt omnes, qui in agro Ecclesiæ carent fructu bonæ vitæ: in hoc certe nequam est, cui alii bonus erit?*

Serm. in hac Dom.

8. S. Thomas ex hisce verbis, moralis dogmatis loco deducit, quanti referat resipiscere, & in culpa non perseverare, quia quando servus ille debitor erat, nulla eum injuria affecit, sicut modo, dum percepta grandis debiti condonatione, in malitia sua persistebat: *Superius cum deberet ei, non dixit ei opprobrium, sed nunc cum facere debuit, quod non fecit, dixit: Serve nequam; quia quod homo peccet, hoc humanum est, sed si perseveret, hoc diabolicum est.*

In Matth.

Omne debitum dimisi tibi, quoniam rogasti me.

9. S. Bonaventura ly *quoniam rogasti me*, considerans, dicit: *Mira liberalitas non partem, sed totum, non*

Serm. 1. hic

centum,

centum, sed mille, seu decem millia talenta, id est, innumerabiles reatus contra decem præcepta contractos tam faciliter dimittit petenti.

10. S. Remigius à S. Thoma in Catena citatus, bene considerat, quod debitor ille ad hanc objurgationem nihil responderit, nec se excusarit, cum tamen videatur, facile se excusare potuisse, dicendo: Conservi debitum indubitatum esse & certum, eumque se ex justitia ad debitum diluendum convenire posse, neque se contrarium faciendi mandatum à Rege unquam accepisse, ac proinde duritiam hanc gratiæ ab eo obtentæ minime præjudicare debere. At S. Remigius in sensu spirituali respondet: *In hoc demonstratur, quod in die judicii, & statim post hanc vitam, omne argumentum excusationis cessabit*; quamvis etiam dici possit, quia hujus parabolæ vis in eo consistit, ut ostendatur, quantopere ad remittendas proximo injurias obligemur, exemplo & præcepto Dei supposito, nemo excusare se poterit, si ei objiciatur, quod amore Dei, proximis offensam non remiserit, cum tamen ipse Deus debita etiam infinita, quæ divinam ejus justitiam suscitare poterant, facillime condonarit.

Versus 3.

Nonne ergo oportuit & te misereri conservi tui, sicut & ego tui misertus sum?

Ibid. 1. Salmeron ly *oportuit* ponderans, inde deducit: quod si salvari cupimus, ad dimittendum proximo, non libertatem, sed necessitatem nobis impositam habeamus: *Pondera verbum, oportuit ut intelligas, ad necessitatem præcepti pertinere remissionem injuriæ.*

Serm. cit. 2. S. Antonius Paduanus decem millium talentorum debitum, cum alio centum denariorum comparans ait: *Tanta differentia & longe major inter peccatum, quo offendimus Deum, & peccatum quo offendit nos proximus*; In Matth. *si ergo Dominus totius creaturæ tantum dimittit, cur tu tantillum proximo non dimittis?* Dionysius Carthusianus nos ad hanc remissionem etiam naturali præcepto obligari existimat, dicit enim: *Qui Dominum tuum imitari debueras, & ad misericordiam naturali præcepto teneris, ut facias alteri quod tibi vis fieri*; veruntamen ut, quanta sit injurias remittendi necessitas, facilius addiscamus, motivum efficax est, si cogitemus quod continuo, ut Deus nobis offensas contra ipsum quotidie admissas condonet, opus habeamus, ac proinde ut de hac remissione securiores esse possimus, in oratione Luc. 6. 37. quotidiana ita nos precari docuit: *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.* Serm. 3. in Do. Et alibi dixit: *Dimittite, & dimittemini*; at vero ut sanctus Bonaventura ait: *Tu vis dimitti centum marchas, & non vis aliis dimittere unum denarium? Mira res, Homo homini servat iram, & à Deo quærit medelam?* Eccli. 28. 3. *Attende proprium periculum, quod tibi in servo nequam ostenditur: videat ergo quilibet, ne contra se petat, cum dicit: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris*, citatque sancti Augustini testimonium, dicentis: *Unusquisque talem indulgentiam accepturus est à Deo, qualem impenderit proximo suo.* Advertat igitur quilibet, Regem hunc, per quem Deus noster symbolice designatur, dixisse: *Omne debitum dimisi tibi*, cum hac tamen expressa conditione: *Nonne ergo oportuit & te misereri conservi tui, sicut & ego tui misertus sum?* Ecclesiasticus protestatur, quod: *Qui vindicari vult, à Domino inveniet vindictam*; quæ porro Domini in vindicativos pœna sit, ipsemet etiam docet, dum inquit: *Et peccata illius servans servabit*, quasi diceret: debitum ejus, perpetua signatura, divinæ justitiæ libro inscriptum remanebit; econtra vero eveniet iis, qui offensam facile remittunt; his enim dicitur: Eccli 28. 2. *Relinque proximo tuo nocenti te, & tunc deprecanti tibi peccata solventur.* Ubi notandum est ly *Deprecanti tibi*: quasi tot ante sæcula in spiritu prophetico eam Ecclesiasticus prævidisset orationem Dominicam, quam Christus ita construxit, nobisque tradidit, ut in ea remissio nobis promittatur peccatorum nostrorum, modo & nos proximis nostris injurias & offensas remittamus. Petitio porro hæc maxime nobis est necessaria & proficua, posse scilicet eam coram divina majestate reiterare per omne vitæ nostræ spatium: quamdiu namque vivimus, in periculis versamur delictorum. Nunc igitur videamus Dei clementiam, siquidem liberam in manibus nostris constituit indulgentiam, omniumque culparum absolutionem. *Tu legem scribis* (inquit D. Chrysostomus) *de venia & pœna; tu in tui causa fers sententiam, dimitte nobis debita nostra, sicut & nos &c.* Hugo à S. Victore horum verborum contemplationi intentus, miratur, qua temeritate vindicativi eadem proferre audeant: *O infelix*, inquit, *præsumptio! Iram Dei adversus se precibus provocare dicitur, cum homo homini servat eam, & à Deo quærit misericordiam.* Quis non horreat? siquidem non sacrilegiis, non adulteriis, non furtis, aut similibus aliis prævaricationibus, sed oratione homo provocat iram Dei: *Iram Dei adversus se precibus provocare dicitur.* Cather. exâp. t. 10 cit. 15. c. 9 Legitur de simili homine, qui contra inimicum suum implacabili flagrans odio, solitas ad Deum fundebat orationes, per septem nihilominus mensium spatium, quibus in suo contra inimicum persistebat rancore, recitare nequiit orationem Dominicam; re igitur cum confessario collata, admonitus fuit inimico condescendere, cui ut paruit consilio, lingua protinus perfecte resoluta, totam orationem Dominicam cum verbis illis: *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris*, expedite pronuntiavit. Hom. 38. in Ioan.

3. *Quilibet tenetur alii misereri tripliciter*, inquit S. Bonaventura, *primo ex consideratione suscepti beneficii, secundo ex consideratione divini exempli; tertio ex consideratione æterni supplicii.* Ser. 4. in D6.

4. Salmeron tempus discutit, quo Dominus voluit servum misereri conservi sui, postquam scilicet ipse misericordiam consecutus esset: *Nam hic servus non poterat remittere conservo, si prius Dominus sibi non dimisisset; nam cum deberet satisfacere Domino suo, æquum erat exigere à suis debitoribus; sed postquam remissum est, tunc oportuit & ipsum misereri conservi sui, juxta quam rationem postquam Christus venit & liberavit nos ab omni culpa & pœna, oportet & nos proximis nostris remittere.*

5. Diversas Cajetanus rationes perpendit, vi quarum crudelis hic creditor culpabilis efficitur, unde inquit: *Ac si aperte diceret, etsi nolebas imitari me in liberalitate, oportuit tamen me imitari in misericordia, saltem exspectando supplicantem pro dilatione temporis*, docetque, quod, licet non obligaretur debito legali, bene tamen morali, & consequenter ex duplici capite, primo ob debitoris in solvendo impotentiam, saltem ad tempus; secundo, *ex beneficio simili, imo longe majori, in simili materia & supplicatione, sibi tunc præstito à communi Domino.*

Versus 34.

Et iratus Dominus ejus tradidit eum tortoribus, quoadusque redderet universum debitum.

Et iratus Dominus.

1. Quam obsecro Dominus habebat indignationis causam adversus servum hunc, dum non alio fine conservum premeret, quam ut suum extorqueret debitum, quare voluit Dominus eum ab hac desistere exactione? Hugo Cardinalis pro sensu morali in hæc verba pro responsione citat divum Chrysostomum: *Si grave videtur damnum, oportebat aspicere lucrum, quod factum est; si grave videtur præceptum, cogita præmium.* Peregrinum quidem videtur, reddere bonum pro malo, & remittere injurias atque impostturas; aut in præmium atque inde resultantem remunerationem conjiciendus est oculus. De vindicativis etiam Chrysostomus in alia quadam Homilia ita scribit: *Nihil omnium Deus ita odit & aversatur, ut hominem ultionis avidum, & in animo suo perpetuas adversus proximum servantem inimicitias; tantum enim ejus peccati damnum est, ut misericordiam Dei revocet, nec locum habere finat.* Hom. 27. in Gen.

2. Dionysius Carthusianus hunc in Deo irascendi modum ita fieri docet: *Iratus Dominus, videlicet Christus, qui iratcitur non per passionis commotionem, sed per justitiæ executionem, seu pœnæ inflictionem.*

Tradidit eum tortoribus.

Jac. 2. 13. 3. Juxta S. Jacobi Apostoli doctrinam, sine misericordia judicabuntur ii, qui ipsam non exercuerint in proximos suos: *Judicium sine misericordia illi, qui non fecit misericordiam.* Unde Albertus Magnus ait: *Hoc valde terribile est exemplum omnibus his, qui nolunt injurias sibi illatas ex corde dimittere.* Salmeron similiter inquit: *Est severus Deus, acerrimusque eorum, qui remittere nolunt fratribus suis, vindex.* Quærit porro idem Author, quid si hic servus iterum Regi supplex, delicti veniam petiisset, in conservum commissi, an impetrasset, respondetque: *Pepercisset utique pro sua bonitate, si adhuc viveret, sed tu adverte, & time, nam hic non amplius veniam petiit, quod forte multis evenit, qui satiare animum volunt, & postea non inveniunt locum pœnitentiæ, nec amplius ex corde veniam petunt. Cor durum*, inquit Ecclesiasticus, *habebit male in novissimo.*

Serm. 96.

3. 27.

4. Non abs re fuerit, in præsenti æternæ damnationis supplicia, quæ varia sunt, examinare, conformiter ad illa verba: *Tradidit eum tortoribus.* Sanctus Thomas ait: *Per servum istum intelligitur peccator quilibet, cui irascitur Deus in judicio, & tradet eum æternis tormentis*; quorum primum est, reprobos in æternum visione Dei privari, de quo cruciatu ita divus Chrysostomus scribit. *Novi, quod quamplurimi pertimescant gehennam, ego tamen illius gloriæ amissionem multo amarius, quam ipsius gehennæ puto esse supplicium*; pœna etiam damni, omni absque comparatione, major est quam pœna sensus, quia illa nobilissimam hominis partem, animam scilicet, hæc vero partem ignobiliorem & inferiorem incessanter affligit; sicut ergo major est beatitudo & lætitia in solius divinæ essentiæ, quam in omnium aliorum, simul unitorum, paradisi bonorum, ita pariter majus est reproborum tormentum, æternaliter amisisse Deum (in quo consistit pœna damni) quam omnia alia abyssi infernalis incurrisse supplicia. Præter hanc igitur pœnam damni, in qua reprobus vivaciter summi boni à se perditi infinitatem apprehendet, non minori excruciabitur dolore seu pœna sensus; carnifices erunt diaboli, infensissimi jam à principio mundi, & implacabiles inimici nostri, quandoquidem ad eorum ruinas restaurandas creati sumus; deinde pro suis quisque viribus, damnatus in damnatum carnifex erit, omnesque damnati carnificinam exercebunt in quemcunque reprobum, solliciti ad unum omnes, ut tormenta & lamenta multiplicentur in proximo. Fames erit inibi canina: *Famem patientur ut canes.* Sitis vagabitur inextinguibilis; exemplo sit dives epulo, qui post mille, sexcentorum & plurium annorum spatium, irritis hucusque suspiriis, vel unicam aquæ stillam sollicitavit; alleviaturus nihilominus aliqua ex parte nimiam hanc faucium suarum ariditatem, qualem arbitramini haustum potet? *Fel draconum vinum eorum, & venenum aspidum insanabile, ignis, sulphur, & spiritus procellarum pars calicis eorum.* Fœtor inibi invalescet, omni humana imaginatione major; in hanc enim infernalem cloacam omnes projicientur, atque exonerabuntur execrabiles totius humanæ & diabolicæ nequitiæ impuritates, à principio usque in finem sæculorum evomitæ; damnati etiam tam stricte comprimentur invicem, ut ne in omnem quidem æternitatem sese loco movere valeant. *De cadaveribus eorum ascendet fœtor*; juxta sancti Bonaventuræ opinionem, tanta ab iis exibit sanies & putredo, ut vel unicum damnati cadaver sufficeret ad inficiendum mundum universum: *Omnium sentina fœtum infernus est*, inquit, *adeo pestilens, ut vel unus sat esset mundum inficere universum.* Ignis tormentorum erit intolerabilius, de quo sanctus Hieronymus ita scribit: *In uno igne omnia supplicia sentiunt peccatores.* Considerate obsecro, omnia præterita & futura totius mundi supplicia, certique sitis, omnia hæc simul sumpta ne vel uni posse comparari infernalis istius ignis scintillæ. Unde sanctus Augustinus ait: *Ignis illius potentiam nulla vox exponere, nullus poterit sermo explicare*; de quo Job prædixit, inquiens: *Devorabit eum ignis, qui non succenditur*, cujus hæc est natura, ut nec lignis & sollibus egeat: nam *Flatus Domini sicut torrens sulphuris, succendens eam nocte & die, non extinguetur, in sempiternum ascendet fumus ejus.*

Serm. in hac Dom.

Hom. 14. in Matth.

Ff 18. 7.

Deut 32. 33. Ps. 10. 7.

Isa. 34. 9. In dicta Salutis c. 39.

ad Panmach.

Serm. 181. de temp.

Job. 20. 26.

Isa. 30. 33.

Sanctus Basilius super illa verba (*vox Domini intercidentis flammam ignis*) ad rem nostram ita discurrit: *Arbitror, quod ignis præparatus diabolo & angelis ejus, dissecetur voce Domini, ut, quoniam duo sunt in igne facultates, ustoria & illuminatoria, acris quædam & punitoria vis permaneat apud eos, qui digni sunt, ut urantur; illuminatoria vero ac splendida ipsius facultas ad exhilarandos beatos, gaudio fruentes cedet.* S. Petrus Damianus dicit: *Illa ultrix flamma vitiorum habet ardorem, non habet penitus lucem.* Carnificum improbissimus, malæ conscientiæ remorsus erit & vermis, incessanter devorans: *Ubi vermis eorum non moritur*; unde S. Bernardus inquit: *Extorres cœlo in carne cruciabuntur per ignem, in spiritu per conscientiæ vermem.* Ecclesiasticus pariter dicit: *Vindicta carnis impii, ignis & vermis.* Marci 9. 42. & 43. Redemptor noster de pœnis infernalibus differens, tertio ignis mentionem facit, eundemque huic vermi pariter associat: *In ignem inextinguibilem, ubi vermis eorum non moritur. Tradidit eum tortoribus.* Chrysostomus dum omnes alias hujus barathri perditionis pœnalitates & ærumnas perpendit, super omnes cruciatus, dæmonum reprobos circumdantium carnificinam exaggerat, dicens: *Affligunt nos undique pœnæ, nunquam morimur, transimus ab aquis nivium ad calorem nimium, & omnia exquisitissima tormentorum genera, perpetua morte gustamus, sed quod crudelius nostra dissecat viscera cordis, ab impiis ministris hæc omnia patimur, de nostra infelicitate severissime gaudentibus.* Erit & aliud damnatorum crudelissimum tormentorum, desolata nimirum eorum desperatio; unde S. Bernardus ait: *Portæ inferi, cæca desperatio*; in hac vita sunt, qui, ut ærumnis suis finem faciant, ex alta rupe sese præcipites agunt, aut se in mare submergendos dejiciunt, vel crudeliter carnes suas dilaniant; hoc autem refrigerii genus desperatis illis minime concedetur. S. Augustinus æternæ damnationi horrendum titulum, dum eandem *incommutabilitatem divinæ sententiæ* appellat: etenim si reprobus postquam mille annorum milliones ex uno latere decumbens, inter inexplicabiles pœnas absolvit, in aliud se vertere velit, id facere minime poterit. Verum enimvero immanissimum omnium suppliciorum erit, quod omnes hi cruciatus futuri sint æterni, nullumque in sæcula sæculorum habituri finem; æterna etenim privatio & jactura Dei erit, æternus planctus, tenebræ, fætor, ignis, vermis æternus, æternum dæmonum consortium & carnificina, denique desperatio æterna; & ideo *Spes impiorum peribit.*

Opus. 50. c. 1.

Medit. c.

Eccli. 7. 19.

Hom. 57. ad pop.

In sententiis.

Lib. 2. in Evangel. q. 37.

Prov. 10. 28.

Quoadusque redderet universum debitum.

5. Quem hæc verba sensum habeant, Sanctus Thomas docet, dum ait: *Et hoc erit infinitum; si enim pœna cessare non debet, donec fiat satisfactio debiti, & nullus sine gratia potest satisfacere, qui decedit sine charitate, non potest satisfacere in æternum.*

In Matth.

6. Cajetanus hic quærit: *Quomodo verificatur, quod sic faciet pater cœlestis, quoadusque reddat, cum torqueat post mortem in æternum, sine termino aliquo?* Cum enim per hoc supplicium, quod huic debitori decernitur, internus intelligatur, certum est, quod ibidem nunquam debitum suum diluet nec unquam restituet. Respondet autem: *Torquendus est, quousque reddat, si nunquam reddat, si nunquam evadit tormenta, tales sunt damnati in inferno, qui ideo nunquam desinunt torqueri, quia nunquam reddunt, nunquam pœnitet eos offensæ divinæ, nunquam satisfaciunt, perseverant enim in voluntate obstinata in malo.*

7. Potest & aliud hic dubium moveri, scilicet quomodo debitum huic misero semel dimissum, reviviscere potuerit; nam ut Salmeron ait: *Repugnat divinæ justitiæ & scripturæ dicenti, juxta 70. Non punit bis in idipsum*, Cajetanus quoque dicit: *Cum sine pœnitentia sint dona Dei, ut Apostolus ait, quomodo si debita semel donata sunt ab eo, postea repetuntur?* Quam difficultatem idem hoc responso protinus resolvit: *Repetuntur, non ut fuerant prius debita, sed ut modò affecta sunt materia ingratitudinis tam inhumanæ; ingrata siquidem hæc inhumanitas tanto magis pensanda est, quanto majus fuit beneficium donationis tantorum delictorum.*

Rom. 11. 29.

8. Paulus de Palatio super hæc verba similem considerationem instituens, dicit: *Cum quis summa beneficia post summa debita & peccata recepit à Domino, si ne-*

si iterum offendet in scelere grandi, hoc peccatum ex ingratitudine fit gravissimum, adeò ut gravitatem præcedentium delictorum aut superet, aut æquet; cui doctrinæ
Cap. 72. concord. consonat illud Jansenii: *Non quod redeat propriè reatus peccatorum præcedentium, semel remissorum, sed quod virtute contineatur in illa ingratitudine & incrudelitate in fratrem admissa, eò quod peccata illa remissa efficiant, ut ingratitudo illa & crudelitas, tam grave peccatum reputetur, & pro ea tam severè quis puniatur, ac si priora peccata ei nunquam dimissa fuissent.* Eandem
In Matth. quoque doctrinam Dionysius Carthusianus tradit, qui idem ingratitudinis vitium memorans dicit: *Indirectè & aliquo modo redire dicuntur, in quantum sequentia vitia graviora & damnabiliora sunt propter ingratitudinem indultæ pietatis, & propter recidivam in eadem mala, sicut & periculosius est, eandem corporis partem vulnerari, quæ læsa est semel.*

9. Ex his quoque verbis alia deducitur veritas, quæ quotidie practicatur; nimirum quod majus damnum vindictam exercens patiatur, quam sit illud, quod inimico conciliare nititur, quia licet is, contra debitorem suum, omnem crudelitatem exerat ad eum suffocandum & incarcerandum, suas in illum manus immittens, per hoc tamen nullam quo ad creditum debitum satisfactionem accepit; quinimò ab omnibus Regiæ curiæ aulicis, quos inhumanitate sua scandalizavit, apud Regem accusatus, ab eodem hisce improperii verbis; *Serve nequam*, acriter fuit reprehensus; postque improperatam ejus ingratitudinem, & revocatam decem millium talentorum factam remissionem carnificibus & lictoribus infernalibus æternum traditus fuit; unde
In Ps. 136. sanctus Augustinus ait; *Constat plus esse, quod se lædunt iniqui, & quod sibi nocent, quam quod sibi videntur nocere illis, quos oderunt*; nam præter angustias timoris, periculorum & persecutionum, quibus se subjiciunt, dum vitam, facultates, honorem & reputationem, amicos & parentes extremo periculo exponunt, dum tanquam perturbatores publicæ pacis ab omnibus odio habiti, juridicis infestantur processibus, vel mulctantur exiliis, irreparabile quoque animæ damnum conciliant; unde idem sanctus doctor illa Psalmi verba: *Gladius eorum intret in corda ipsorum*, exponens observat, Psalmistam non dicere: *in corpus*, Ps. 36. 15. sed, *in corda eorum, quia in corpore voluerunt occidere, & in anima moriuntur*: Contra illos, qui ob acceptas injurias irreconciliabiliter offenduntur, illa à Spiritu sancto dictata, & consequenter indubitata veritas militat; *Contra sanguinem suum insidiantur, &* Prov. 1. 18. *moliuntur fraudes contra animas suas*; & ideo Cain dicit: *Occidi virum in vulnus meum; &* Gen. 4. 23. *adolescentulum in livore meo*; sanguis enim, qui ab homicidis effunditur, supra ipsos recidit, idque cum majori incomparabiliter damno, quam sit illud, quod inimico intulerunt; huic enim ipsi solam eripuere vitam, ipsi verò non solum idem sibi attrahunt periculum, ne videlicet à cognatis occisi, qui homicidium vindicabunt, pariter occidantur; vel cum jactura facultatum, famæ & honoris, à justitia publica mortis damnentur; verum insuper irreparabile animæ suæ damnum comparabunt, Deum & supernam Jerusalem, visionem pacis amittentes.

Versus 35.

Sic & pater meus cœlestis faciet vobis, si non remiseritis unusquisque fratri suo de cordibus vestris.

Sic & pater meus cœlestis faciet vobis.

1. Notandum hic est, non dicere: *Pater vester*; aut *noster*; sic enim æternum patrem suum primis Dominicæ orationis verbis: *Pater noster* fideles suos compellare docuerat, quia, ut Theophylactus ait: *Non dicit pater vester, sed pater meus; indigni enim sunt tales, qui Deum habeant patrem*; qua enim fronte vindictam appetentes Deum ut patrem invocare, seque filios ejus appellare poterunt, dum proximis injurias condonare nolunt? Meritò enim Deus talibus respondere poterit: *Neque ego pater, neque vos filii*; aut quomodo in veritate dicent: *Dimittimus debitoribus nostris*? Quando Dominus noster filiorum titulo nos honoravit, audite, quo verborum pondere idipsum fecerit; postquam enim dixisset: *Ego autem dico vobis, diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, orate pro persequentibus & calumniantibus vos*; protinus subdit; *Ut sitis filii patris vestri qui in cœlis est, qui solem suum oriri facit super bonos & malos*. Eadem quoque est Chrysostomi observatio, dicentis: *Non dixit pater vester; sed meus; non enim digni sunt isti, quorum pater, Deus vocetur, cum ita nequam sint, ut homines odio prosequantur.* Matt. 5. 44. Hom. 62. in Matth.

Si non remiseritis unusquisque fratri suo de cordibus vestris.

2. Cajetanus observat, quod Christus injuriarum remissionem non verbis tantum, sed etiam corde factam desideret: *Non vult simulatam remissionem, sed ex intimo corde, qui cordium scrutator & judex est Deus.* Sanctus Augustinus in Catena citatus, salutare hoc nobis monitum tradit: *Melius est, ut clames ore, & dimittas corde, quam ut sis blandus ore, & crudelis corde.* Sanctus Hieronymus pariter à sancto Thoma citatus, dicit: *De cordibus vestris, ut omnem simulationem fictæ pietatis averteret.* Theophylactus ait: *De cordibus, non de ore duntaxat.* Salmeron multorum detegit astutiam, qui extrinsecus quidem remittunt, cum tamen odii venenum in cordibus illorum ebulliat: *Addit ex cordibus vestris, quia injuriæ condonatio, ab omni fuco & fictione debet esse aliena*; adducitque ex sancto Hieronymo authoritatem contra illos, qui hac in re fictè agentes dicunt: *Ego nihil habeo contra eum, ipse novit, habeo Deum judicem*; *quæ verba satarguunt animum adhuc exulceratum & inimicum ei, qui læsit.* Serm. 15. de verb. Dom.

3. Venerabilis Beda supplicium ob oculos nobis statuit, quod reportaturi sumus, nisi ex toto corde remiserimus inimicis nostris: *Ex quibus videlicet dictis constat*, inquit, *quia si hoc, quod in nos delinquitur, non ex corde dimittimus, & illud rursus à nobis exigitur, quod nobis jam per pœnitentiam remissum fuisse gaudeamus.* In Matth.

DOMINICA XXII.

POST PENTECOSTEN.

Evangelium ex Matthæi c. 22.

Vers. 15. *ABeuntes Pharisæi, consilium inierunt, ut caperent eum in sermone. 16. Et mittunt ei discipulos suos, cum Herodianis, dicentes: Magister, scimus, quia verax es, & viam Dei in veritate doces, & non est tibi cura de aliquo, non enim respicis personam hominum. 17. Dic ergo nobis, quid tibi videtur: Licet censum dare Cæsari, an non? 18. Cognita autem Jesus nequitia eorum, ait: 19. Quid me tentatis hypocritæ? Ostendite mihi numisma census; at illi obtulerunt denarium. 20. Et ait illis Jesus. Cujus est imago hæc & superscriptio? Dicunt ei: Cæsaris. Tunc ait illis: Reddite ergo quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo.*

Versus 15.

Abeuntes Pharisæi consilium inierunt, ut caperent eum in sermone.

Abeuntes Pharisæi.

1. SCiendum, quod, ut Salmeron benè advertit, Salvator noster in capite præcedenti Pharisæos per tres parabolas perstringendo exasperarit, quarum prima fuit de filiis ad vineam missis, quorum unus eò dimissus quidem, non tamen ivit, Secunda, de vinea agricolis elocata, quam speratum non ferentem fructum, à primis ablatam, aliis excolendam tradidit. Tertia denique de iis, qui ad nuptias invitati eas adire detrectarunt: *His parabolis puncti fuerant & offensi; unde velut injuria affecti vindictam meditantes quandam, consilium inierunt, qua ratione eum confunderent.* To. 8. tr 59.

2. Dio-

Enarr. in do. 2. Trinit.

2. Dionysius Carthusianus verba hæc de discessione interpretatur corporali, qua à Christi præsentia abierunt: *Id est, à corporali Christi præsentia se subtrahentes, & seorsim euntes; stabant equidem coram Christo cum principibus sacerdotum, sed illis convictis callidè abierunt, & inter se contulerunt, quomodo possent capere Christum.* Hoc autem feria quarta, passionem ejus

Marc. 12. 12. antecedente, contigit. Sanctus Marcus ita de illis scribit: *Et relicto eo abierunt.* Ecce quantum sibi damnum ex eo intulerint, quòd à Dei præsentia abierint,

Ier. 17. 13. seque ab eo elongaverint: *Omnes qui te derelinquunt, confundentur, recedentes à te in terra scribentur, quoniam dereliquerunt venam aquarum viventium Dominum.* Id quod eis *ad literam* evenit, quia ad finem usque sæculorum à Deo derelicti fuerunt: enimverò dum Salvatorem ab oculis suis dimiserunt, scelus committere non dubitarunt adeò execrandum, ut abominabilius nunquam ab humana fuerit malignitate commissum, ipsam videlicet filii Dei crucifixionem. S. Petrus, qui divinum Magistrum suum ad mortem usque sequi inviolabiliter promiserat, vix se abeo elongarat, *Se-*

Matt. 26. 58. *quebatur eum à longè* cum ecce trina eum vice negavit;

In Luc. c. 22. unde S. Ambrosius ait: *Benè à longè sequebatur, eum proximè negaturus, neque enim negavisset, si Christo proximus adhæsisset.* Salvator noster quondam per os Psalmistæ lamentabatur, dicens: *Insurrexerunt adversum me, & fortes quæsierunt animam meam*, ac confestim rationem subjungit, dicens: *Non proposuerunt Deum ante*

Ps. 53. 5. *conspectum suum*, omne namque malum ab eo solum procedit, quod homines se in divinæ præsentiæ exercitio minimè occupent.

Consilium inierunt.

3. Coadunati sunt, ut stratagema aliquod sibi ad Christum illaqueandum contexerent, ex quo enim alias in similibus occasionibus in intentione & machinationibus suis fuere sæpius delusi, suoque fine frustrati, ideo ne idipsum & hac vice illis contingeret, consilio ipsis opus erat. Unde Lucas Burgensis ait: *Experientia jam discere debuerunt, nullum valere consilium contra Dominum*; at verò concepta ab ipsis adversus Dominum invidiæ & odii passio illos excæcabat: *Quærebant mittere in illum manus*, ut est apud Lu-

Luc. 20. 19. cam, *illa hora, & timuerunt populum, & observantes miserunt insidiatores, qui se justos simularent.*

4. Salmeron ly *abeuntes*, notans, terminum à quo & ad quem considerat, dicens: *Vide à quo, id est, Christo, & ad quos, id est, Herodianos confugiant, ut consilium capiant: qui enim à Christo recedit, nullum bonum consilium invenire potest*; unde optimè in libro Tobiæ suadetur: *Consilium semper à sa-*

Tob. 4. 19. *piente perquire*, sapientior autem consiliarius inveniri nequit, quam Christus, quem magni consilii Angelum appellatum esse novimus.

5. Adimpletum est in hac occasione illud Sapientis

Prov. 21. 29. oraculum: *Non est sapientia, non est prudentia, non est consilium supra Dominum*: quia tantum abest, ut consilio suo quidquam contra Salvatorem obtinerent, ut idem potius ad majorem redundarit Salvatoris gloriam, ipsorum verò majorem confusionem; unde

Luc. 20. 26. Sanctus Lucas ait: *Et non potuerunt verbum reprehendere coram plebe, & mirati in responso ejus tacuerunt.* Theophylactus ait: *Laqueum paraverunt Pha-*

In Luc. *risæi, quem difficilè, ut illis videbatur, effugere poterat Dominus, sed comprehensus est illo pes eorum*, quia juxta Sapientis dictum: *Frustra jacitur rete ante oculos pen-*

Prov. 1. 17. *natorum.*

Ut caperent eum.

Luc. 20. 26. 6. Sanctus Lucas apertè dicit: *Ut traderent illum principatui & potestati præsulis*; Salmeron ait, ly *caperent* in græco idem esse quod *illaquearent*; quo modo etiam Cajetanus legit: *Insinuatur, quod volebant capere ad mortem.* Glossa interlinearis inquit: *Ut aliquid quasi eo ignorante extorquerent ab eo, in quo argui posset.* Dionysius Carthusianus ait: *Caperent, id est, reprehenderent.*

In sermone.

7. S. Lucas Burgensis eos existimasse dicit, fore ut Christus per responsum suum seipsum irretiret, qui talem ei interrogationem facere decreverant, ad quam quidquid responderet, præjudicium non evaderet. *Rationem ineunt, qua ipsum capiant, adeoque illaqueant suis verbis, in quibus facilius offenditur, quem ut nondum capere audebant; in opere autem capere impossibile erat irreprehensibilem*; eandem quoque observationem Lyranus habet: *Quia* inquit, *non poterant capere eum in opere malo, & quia facilius capitur homo in verbis quam in factis*, cujus causa est, ut inquit Dionysius Carthusianus, *quia linguam*, juxta S. Jacobum, *domare nemo potest.*

8. Salmeron ipsos speravisse dicit, quod eum ad pro- Ibid.
ferendum verbum aliquod inducere possent, unde mortem ei machinari ipsis liceret: *Ut inducerent ad dicendum aliquid, unde possint morti tradere, quia vi & potentia non audebant ob plebem. In sermone, quia lubricam esse sciebant humanam linguam; adde quod verba citius trahi possint ad calumniam, quam facta: hæc enim quoniam manent, facilè judicari possunt; at verba emissa semel, quoniam revocari nequeunt, non magno labore à detractore perveruntur*: unde de iis dici potest, quod Rom. 1. 21.
Apostolus scribit: *Evanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum, dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt*; inter se studiosè deliberarunt, seu, ut Evangelista dicit, *Consilium inierunt, ut caperent eum in sermone*, & tamen vide, quam turpiter in eo errarint; verissimum quidem est sancti Jacobi dictum, scilicet: *Qui non erat in lingua, hic perfectus est vir*, veruntamen ipsum filium Dei esse scire debebant; unde Hugo Cardinalis ait: *Hic est solus* In Luc. Ioan. 17. 17.
Christus, qui est Verbum, & ideo non potest errare in verbo; Sermo tuus veritas est. Confirmat dicta S. Thomas, scilicet quod *Stultum consilium fecerunt, ut Jesum* In Matth.
caperent in sermone, quia ipse erat Verbum Dei, & verbum Dei non est comprehensibile.

9. Ecce, quousque malitia ascendat Pharisaica, ad utendum scilicet velut instrumento mortis, contra Verbum æternum, verbo & sermone ejus, qui ordinatur ad vitam: *Verba quæ ego locutus sum, spiritus* Ioan. 6. 64.
& vita sunt. Et sanctus Petrus, omnium Apostolorum nomine confitetur: *Verba vitæ æternæ habes*; Hu- Ibid. v. 69.
go Cardinalis ait: *Stulti sunt, qui volunt capere verbum in verbo*; idem tamen illi faciunt, qui ad auscultandum quidem Dei verbum abeunt, non tamen ut inde proficiant, sed ut illud censura sua exagitent, contra quos Paulus de Palatio ita scribit: *Ita nunc Pharisæi quidam in nihil aliud intendunt, quam ut prædicatorem capiant in sermone*; quantum verò hi tales Deum offendant, idem per hanc observationem exaggerat: *Quam sit horum gravis iniquitas, ex Dei in loco isto furore conjicias, vix enim invenies Christum tam gravia verba dixisse, quam nunc.* Porro differentiam, quæ in Dei verbo auscultando, hominem sapientem inter & stultum versatur, Ecclesiasticus ad propositum nos- Eccl. 21. v. 18
trum his verbis edisserit: *Verbum sapiens quodcunque audierit, scius laudabit, & ad se adjiciet: audivit luxuriosus, & displicebit illi, & projiciet illud post dorsum suum.* Pharisæi Christi verbum auditu suo non dignabantur, quia non erat conveniens gustui eorum, quia vitia reprehendebat, detegebatque hypocrisin illorum, qua cunctas actiones suas obtegebant, ac proinde prædicationi ejus insidiabantur, eumque calumniari satagebant.

Versus 16.

Et mittunt ei discipulos suos cum Herodianis, dicentes: Magister, scimus quia verax es, & viam Dei in veritate doces, & non est tibi cura de aliquo, non enim respicis personam hominum.

Et mittunt ei discipulos suos.

1. *Quasi minus notos*, inquit Beda, *atque suspectos*; In Matth.
à quibus proinde, ut Interlinearis ait, *minus caveret.* Dionysius Carthusianus eos sibi persuasisse dicit, Christum illos minimè cogniturum esse: Quos proinde mise-

miserunt, *ut malè nihil suspicans, loquatur liberius*. Lyranus eandem rationem reddit, dicens: *Ut coram ipsis audacius loqueretur, & laxaret linguam ad aliquid dicendum, unde posset capi*. Si enim Pharisæi eum in persona propria convenissent, ait Sanctus Thomas, haberi ab ipso potuissent suspecti: *Dolosè interrogare voluerunt, unde si ivissent ipsi, non haberet locum dolus*. Theophylactus scribit: *Per insidias, hæc fiebant*; ac proinde sanctus Lucas eos insidiatores appellat. Ibid.

2. Salmeron aliud quoddam tangit motivum, quod ab opinione aliorum interpretum non multum dissentit: *Non audent*, inquit, *ipsi Pharisæi per seipsos Dominum aggredi, ne videlicet toties confusi, denuò confundantur*. Author imperfecti dictam Bedæ opinionem sequens, quod scilicet discipulos miserint, *quasi adhuc minus cognitos & minus suspectos* subjungit: *Ut aut absconditè facilè deciperent eum, aut deprehensi minus erubescerent apud eum*. Similem quoque rationem Albertus Magnus adducit, scilicet quod superbiam suam tueri cogitarint; *Ut discipulis victis non sit confusio, quasi parum instructis, & vincentibus discipulis major sit gloria*. Salmeron addit: *Ut major esset Christo ignominia, si à talibus vinceretur, minor gloria, si vinceret*. Hom. 42.

3. Erant hi pharisaicæ scholæ discipuli, in illorum erroribus, & præcipuè in arte fingendi apprimè edocti; unde Christus eos non sine ratione hypocritas vocat; Author Imperfecti ait: *Magistris suis ætate minores erant, malitia autem pares*; adducitque concinnam à pullis serpentum & luporum catulis, in ætate tenera constitutis, deductam similitudinem: *Nam & pulli*, inquit, *serpentium, statura breviores, veneno autem æquales sunt: & catuli luporum adhuc teneri constituti, etsi venationem exercere non possint, jam tamen sanguine gaudent, & morsibus ludunt*. Sanctus Lucas ait: *Miserunt insidiatores, qui se justos simularent; veniebant in vestimentis ovium, intrinsecus lupi*. Salmeron dicit: *Qui simularent se teneri studio justitiæ, & sollicitudine cognoscendi, quid justum & quid secus*: nimirum quales Magistri erant, tales & discipuli: *Non enim potest arbor mala bonos fructus facere*. Hom. cit. Luc. 20. v. 20.

Cum Herodianis.

4. D. Chrysostomus hos putat Herodis fuisse milites, qui ob vicinam paschatis solemnitatem illis diebus in Jerusalem erant: *Mittunt discipulos suos cum militibus Herodis, sic interrogaturos, ut utrimque prærupta præcipitia lateret, ut quidquid responderit præceps ruat*. Ardenter quidem ad mortem Redemptoris anhelabant, in aperto tamen insidias ei struere, ob populi metum minimè audebant. Sanctus Bonaventura ait: *Quod præ timore populi per se non possunt, manibus præsidis efficere volunt, ut velut immunes à morte ipsius videantur*; Herodes porro ab Imperatore ad tributorum exactionem deputatus erat, ideoque sperabant fore, ut, si Christus contradiceret, hi milites illum, veluti læsæ majestatis reum, vinculis constrictum abducerent, unde idem quoque unum ex præcipuis delictis erat, de quo ipsum coram Pilato accusarunt, dicentes: *Hunc invenimus subvertentem gentem nostram, & prohibentem tributa dari Cæsari*. Sanctus Hieronymus ait: *Ut statim audientes Herodiani, seditionis contra Romanos principem teneant*; at verò si tributum istud Cæsari deberi respondisset, contra ipsum, velut communis boni hostem, odium populi, tributum hoc quasi notabile onus & gravamen interpretantis, concitare cogitabant, culpando ipsum, ut religioni & libertati, quam Hebraismus profitebatur, malè affectum; nam gens illa, velut peculiaris Dei populus, ab eo dependere, ipsique immediatè & non aliis tributarius esse prætendebat. Hom. 71. In Matth. In Luc. Luc. 23. v. 2.

5. Cornelius à Lapide Evangelistam hic de speciali Judæorum secta loqui credit, quæ, ut Cæsari favens, tributum hoc ei deberi mordicus sustinebat; credibile namque est, illos hoc titulo specialiter à Pharisæis deputatos fuisse, quia scilicet Herodis partes sectabantur, ad quam tributi illius exactio spectabat; Pharisæi igitur, licet sectam profiterentur diversam, hos tamen adversus Christum instigarunt, ut eum per hoc ice inimicos ad lapsum mortalem disponerent. Sanctus Epiphanius & alii putant, hosce Herodis, quem promissum in lege Messiam æstimabant, sectatores fuisse, & consequenter futuros esse contrarios. Lib 1. contr. hæret.

6. Hugo Cardinalis de hisce Pharisæis & Herodianis in sensu spirituali ita scribit: *Significantur duo genera tentationum sive cogitationum, quas diabolus sæpè immittit ut capiat Jesum, id est, salutem auferat; Pharisei enim interpretantur divisi, & significant tentationes sive cogitationes singularitatis, quas sæpe immittit diabolus, ut homo à communitate se separet, vel plus vel minus aliis faciendo, utrobique singularitas, utrobique periculum: Herodiani gloriantes in pellibus, significant motus inanis gloriæ eorum, qui de pelle macerata insurgunt, vel de habitu vili, qui & Jesu, id est, saluti insidiantur*. In Marc.

Dicentes: Magister.

7. Hanc denominationem fictè ab iis Christo datam fuisse, ex verbis prioribus clarè deducitur, Evangelista dicente: *Mittunt ei discipulos suos*; ex quo enim Pharisæorum scholares erant, ipsosque magistrorum loco agnoscerent, Christo utique simulatè dixere: *Magister*.

8. Albertus Magnus eos in verbis suis quatuor præcipuè adulationis motiva tetigisse notat, quorum primum magisterium ipsius respiciebat: *Blandiuntur à quatuor, ab auctoritate magisterii, à veritate sermonis, à soliditate doctrinæ, à rectitudine judicii sine personarum acceptione*.

Scimus.

9. Divus Chrysostomus hoc verbum ponderans, Pharisæis magnam ipsorum malitiam improperat, dicens: *Vos dicitis; novimus, quia verax es; quomodo igitur dicebatis: seductor est, & seducit turbam, & dæmonium habet, & non est à Deo? quomodo eum paulò ante interficere volebatis?* Hom. 41. In Matth.

10. Hoc verbum eos omninò reddebat inexcusabiles, siquidem ipsi se per ignorantiam non peccare, declarabant; & ideo Christus primò quidem de gentilibus ita dicit: *Hæc omnia facient vobis propter nomen meum, quia nesciunt eum, & qui misit me*; moxque de Hebræis infert; *Si non venissem, & locutus non fuissem eis, peccatum non haberent, nunc autem excusationem non habent de peccato suo, si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent, nunc autem & viderunt, & oderunt & me, & patrem meum*. Quando Christo dixerunt: *Scimus, quia verax es*, &c. Idipsum non est factum in principio prædicationis ejus, quando se per patrata plurima insignia miracula & vitæ exemplaritatem, nec non evangelii promulgationem, quis esset, manifestaret, sed biduo ante passionem ejus, contigit, quando, dummodo voluissent; plenissimam veritatis scientiam, sive notitiam habere poterant. Unde & Christus exprobrabat: *Et me scitis, & unde sim, scitis*, & quidem ut hæc eis verba tantò fortius imprimerentur, ut Evangelista ait: *Clamabat in templo, docens & dicens*. Joan. 7. v. 28.

Quia verax es.

11. Per hanc adulationem, ut Interlinearis ait; sensum suum sincerè ut ediceret, efficere nitebantur, utpote qui eos jam reputare poterat discipulos suos, ejus doctrinæ firmiter adhæsuros: *Ut quasi laudatus, mysterium sui cordis aperiat, eosque velit habere discipulos*. Eandem quoque considerationem habet Hugo Cardinalis, inquiens: *Laudant & blandiuntur, ut tanquam à simplici & idiota, extorqueant ab eo secretum cordis sui, putantes, quod velit eos habere discipulos, sed frustra, quia non quærebat laudes hominum*. In Luc.

12. *Universa hæc laus*, inquit Cajetanus, *ex adulatoria officina ad provocandum Jesum, ne timeat proferre Deum Cæsari procedit*; more apium convenisse videntur, quæ placidum portant in ore mel, sed ferientem & vulnerantem in cauda aculeum. In Matth.

13. Considerans Chrysostomus adulationes hasce ad intentandam Christo mortem ordinatas fuisse, scribit: *Ita furorem quidem spirabant, & fraudem sub cultus simulatione instruebant*; hicque viget inter deceptores agendi motus, primò enim bonos præmittunt

sermo-

sermones, ad virtutem exhortantur, zelum & desiderium præseferunt profectus spiritualis, idque eo fine, ut bona apud proximum de se existimatione comparata, tantò postea facilius errores suos cordibus instillent: de quo hominum genere Sapiens ita scribit: *Homo, qui blandis fictisque sermonibus loquitur amico suo, rete expandit gressibus ejus, & talis lingua laudans, sicut novacula acuta fecit dolum.* Psalmista pariter inquit: *Molliti sunt sermones ejus super oleum, & ipsi sunt jacula*; ita hi adulatores blanditiis suis non Christi integritatem aut sanctitatem magnificare, sed verbum extorquere volebant à Christo, scilicet ut diceret, non esse tributum dandum Cæsari, sicque odium incurreret Cæsaris. *Illud solummodo sibi propositum fuit*, inquit Chrysostomus, *quomodo præsenti principatui hostem esse ostenderent, ac Principi quasi seditiosum traderent.*

Pr. 29. v. 5. Ps. 54. 22. Ibid.

14. Hugo Cardinalis super Marcum scribens, proposito nostro accomodatam adducit similitudinem, eorum scilicet, qui tauro blandiuntur, ut capiant eum: *Qui taurum non potest viribus subjugare*, inquit, *mollibus manibus fricat caput ejus, ut per blandimenta comprehendat*; utitur deinde hoc sacræ Scripturæ textu: *Qui benedicit voce grandi proximo suo de nocte consurgens maledicenti similis erit.* Adulatio, potentissima est inimici infernalis machina, ad plurimas, etiamnum perfectiores, evertendas animas; ideo Salvatorem adorsus in deserto, ut lapides, quos manu ferebat, in panem mutaret: *Si filius Dei es, dic, ut lapides isti panes fiant*; eum filium Dei esse minimè arbitrabatur, certus, talem non posse fame emori; sed reputans eum eximiæ hominem esse sanctitatis, tali sub forma aggreditur: *Si filius Dei es*: non verò simpliciter inquit: quandoquidem longa jam fame contabescis, miraculum operare, & lapides in panem verte. *Non dixit; quandoquidem esurias*, inquit Chrysostomus, *sed si filius Dei es; scilicet existimans, posse se aliquid per laudum blandimenta suffurari; idcirco non commemoravit esuriem, ne hoc ei quasi exprobrare & objicere videretur.* Hoc enim adulatoris est artificium, non meminisse alterius, quam quod ejus, cui assentatur, genio & gestui placitum est. Pharisæi quoque conceptum de Christo habebant, verbis suis longè adversum & contrarium, attamen in iis proprias expresserunt adulatorum conditiones, quarum una hæc & præcipua est, quod vitia & defectus suos sibi virtutis larva recondant; interim *Laudatur peccator in desideriis animæ suæ, & iniquus benedicitur.* Sanctus Gregorius in quadam homilia sua hanc proposito nostro congruam habet sententiam: *Adulatoribus vulnera nostra lingere, est, quod plerumque solent etiam ipsa mala, quæ nos in nobis reprehendimus, improbo favore laudare.*

Prov. 17. v. 14. Hom. 40. in Evang. Ps. 10. 3.

15. Lyranus horum discipulorum hypocrisin detestans, dicit: *Hæc est hypocritarum prima simulatio, quia laudant, quos pendere volunt*; unde de iis dicere potuit, quod David ait: *Tota die exprobrabant mihi inimici mei, & qui laudabant me, adversus me jurabant.*

Ps. 101. 9.

16. Sanctus Bonaventura in commentario super Lucam, illos quidem verum dixisse perpendit, dum inquiunt; *Quia verax es*; interius tamen minimè credidisse dicit: *Quantum ad verbum, verum quidem dicunt, quia dicitur: Sermo tuus veritas est; laudant laude vera, sed fallaci corde.*

In Luc.

Et viam Dei in veritate doces.

17. Sanctus Thomas super hæc verba distinctionem adducit, dicit enim: *Tripliciter contingit, veritatem non docere: primò ex parte docentis, quia scilicet veritatem vel non novit, vel non amat: & contra hoc dicunt; Scimus, quia verax es: secundò ex parte Dei, cujus timore postposito quidam veritatem de eo, quam noverunt, non purè annunciant & contra hoc dicunt: Viam Dei in veritate doces: tertiò ex parte proximi, cujus timore vel amore aliquis veritatem tacet, & ad hoc excludendum dicunt: Non est tibi cura de aliquo, scilicet homine; non enim respicis personam hominum.* Utique discipuli isti nec sapientiores nec veraciores se habuissent aliis, suumque coram Deo meritum sibi acquisissent, si verba hæc ita veraciter ex corde protulissent, sed *Ore suo benedicebant, & corde suo maledicebant*, id quod adulatoribus & hypocritis proprium est.

In cat. Ps. 61. 5.

18. Veraciter dicere possumus: *Inimici nostri sunt judices*; qui veritatem edixere solidissimam, maximum & fundamentale Ecclesiæ principium: *Viam Dei in veritate doces*; Christus namque Evangelii sui veritate, dogmatum uniformitate, & sacrarum Scripturarum infallibilitate, veram nos docuit in cœlum viam; reliquæ omnes sectæ, quotquot unquam fuerunt, aut usque in finem mundi erunt, sunt, eruntque errorum plenæ, sibique invicem contrariantur; de sola autem Catholica Romana doctrina verificari potest: *Viam Domini in veritate doces.*

19. Hugo Cardinalis, conformiter Sapienti, juxta sensum spiritualem, per hanc viam, virtutem intelligit: *Viæ ejus, viæ pulchræ: virtutes doces, mandata.* Ps. 118. *Viam mandatorum tuorum cucurri: pœnitentiam.* Is. 30. *Hæc est via, ambulate in ea.*

In Marc.

Non est tibi cura de aliquo.

20. Sanctus Hieronymus inquit: *Blanda & fraudulenta interrogatio illuc provocat respondentem, ut magis Deum, quam Cæsarem timeat.* Non potuisset equidem sanctius & perfectius adduci motivum, modò id intentionis rectitudinem comitem habuisset: unde & postmodum Sanctus Petrus protestatus est, dicens, *Obedire oportet magis Deo, quam hominibus*; ast qua malitia & perverso hæc verba fine protulerint, Sanctus Hieronymus declarat, dicens: *Ut dicat, non debere tributa solvi, ut statim audientes Herodiani, seditionis contra Romanos principem teneant.*

Act. Ap. 5. v. 29.

21. Hugo Cardinalis verbum istud ingeniosa refutat responsione, inquiens: *Non est tibi cura de aliquo, imo de omnibus curat.* Sap. 6. 8. *Cui cura est de omnibus*: id quod & S. Augustinus ad Deum conversus, attestatur, dum ait: *Sic curas unumquemque nostrum, tanquam solum cures: sic omnes, tanquam singulos.*

Non enim respicis personam hominum.

22. Quasi dicat: *Non dimittes timore cujuscunque hominis, etiam Imperatoris*, inquit Lyranus, *dicere veritatem.* Sanctus Thomas similiter ait: *Non prætermittis timore alicujus, quod debes dicere vel facere.* Nihil hic à veritate alienum asserebant, quia Christus veritatem dicere nunquam destitit, licet Magnatibus & rempublicam gerentibus sæpe displicuerit, ac proinde Principum synagogæ, sacerdotum & pontificum invidiam & odium sibi conciliarit, hi verò tràditores discipuli, licet verè, qualis Christus erat, dicerent, neque ipsum ut talem reputabant.

23. Salmeron è spinis rosam collegit, dum ab hac Pharisæorum adulatione ad ponderandum, quanti interfit, à personarum acceptione alienum esse, pertransit: *Magna*, inquit, *hæc est & singularis virtus, ubi negotium Dei agitur, vel de justitia cuique reddenda tractatur, carere vitio acceptionis personarum, quo vitio judex, qui non est spoliatus, non potest rectè administrare magistratum; hoc autem vitium tunc committitur, quando magis ad personam solam, vel ad extrinseca respicimus, quam ad merita causæ ipsius.* In Deuteronomio Deus populi sui judicibus hòcce dat monitum: *Audite illos, & quod justum est, judicate; sive civis sit ille, sive peregrinus, nulla erit distantia personarum; ita parvum audietis ut magnum*; Apostolis quoque suis, qui ejus in judicio finali futuri erant assessores: *Sederunt super sedes, judicantes duodecim tribus*, lucis titulum attribuit dicens: *Vos estis lux mundi*; lucis autem proprietas hæc est, quod se æqualiter diffundat ad illuminandum tam divites, quam pauperes, Principes æquè ac subditos: *solem suum oriri facit super bonos & malos*; & ideo supremus judex ignem prodromi loco habiturus est, dum ad judicium veniet: *Ignis in conspectu ejus exardescet*; nec sine mysterio elemento hoc ante ejus tribunal præcedet, sed ut per hoc denotetur, quod non respiciat personam hominum, quia ignis ex æquo comburit & consumit sericum & lanam sagum & purpuram, nec respicit, quid vel quale quidvis sit; ita quoque, cui judicis munus incumbit, facere debet; solum namque ad justitiam & merita causæ respicere, non verò personarum qualitatem decernere debet.

Deut. 1. v. 19. Ps. 49. v. 3.

Ver-

Versus 17.

Dic ergo nobis, quid tibi videtur, licet censum dare Cæsari, an non?

1. Jam multi transierant anni, à quibus controversia ista hæc susci tari cæperat, inquit Lyranus, quia enim eodem tempore, quo Salvator noster in hunc mundum natus fuit, Cæsas Augustus ab universo orbe sibi subjugato tributum exigere cæpit, teste Evangelista qui ait: *Exiit edictum à Cæsare Augusto, ut describeretur universus orbis; hæc descriptio prima facta est à Præside Syriæ Cyrino, & ibant omnes ut profiterentur, singuli in suam civitatem*, hinc homo quidam è Galilæa oriundus, cui nomen Judas erat, surrexit, huicque exactioni se opposuit, allegans Hebræorum populum, nullum in terris Dominum agnoscere, sed solum cœlorum monarcham venerari: In qua opinione sua multos admodum sequaces habuit, prout videre est in Actibus Apostolicis, præterquam enim, quod populi defenderet libertatem, cultum insuper & honorem ipsiusmet Dei tueri omnibus videbatur; quantumvis præter hos ex Judæis plures alii erant, qui Romanis tributum illud jure deberi ascribebant, *Quia pro defensione patriæ militabant, & ab hostibus & latronibus defendebant, & pacem inter homines conservabant & justitiam*. Verum enim verò finis, quem hi à Pharisæis missi discipuli in hac Christo proposita interrogatione habebant, ut supra diximus, hic præcipuè fuit, ut nimirum per quamcumque huic difficultati subjungendam responsionem, universi in ipsum populi odium concitarent, & tanquam homo seditiosus & saluti totius Reipublicæ summè noxius, imò criminis læsæ Cæsareæ Majestatis, omnem penes populum respectum, honorem, & existimationem amitteret: *Dixerunt apud se*, inquit S. Bernardus, *si dixerit: licet, tenebitur reus tanquam libertatis nostræ destructor, solutio enim census servitii signum est; si dixerit, non licet, reus erit læsæ Majestatis; O stultos! solet stultus alios secundum se æstimare, & quod ipse ignorat, sapientes quoque credit similiter ignorare; sed quid ait sapientia? libertati Dei non derogo, Majestatem Dei non offendo* &c. Ex textu S. Lucæ discipulos hosce studio & dedita opera Christum in præsentia multitudinis interrogasse dicitur, quia dicit Evangelista: *Non potuerunt verbum ejus reprehendere coram plebe*, id verò eo consilio utique fecerunt, ut si tributum solvendum esse responderet, plebecula præsens inde acerbius adversus illum, utpote bono illorum communi pessimè affectum, graviaque illis imposita vel imponenda onera suadentem & approbantem exasperaretur, vel ut Salmeron ait: *Principibus blandiri, & eorum favorem conciliare sibi censeretur, & gratiam auramque popularem amitteret, qui dicebant: Nemini serviamus unquam, & ita traducerent eum, quod non zelaret pro lege & libertate populi Dei*. Pergit idem Author ulterius qualem sibi formaturi conceptum, & quid de eo divulgaturi fuissent, si interrogationem propositam declinando, nullo eos responso dignatus fuisset; Dicit enim: *Si neque hoc neque illud assumeret, sed taceret, arguerent eum ut pusillanimem ac timidum in confessione veritatis, quam tamen velle profiteri videbatur*.

Ca. 1. de pass.

Luc. 6o. v. 26.

Ibid.

2. Albertus Magnus verba illa: *Dic ergo nobis &c.* eundem sensum habere dicit, ac si dixissent: *Dic nobis, utilitati nostræ consulens, qui sumus populus tuus: nobis dicunt, non contra nos; quid tibi videtur? hoc est, ad conscientiam responde*; Eandem quoque observationem apud Cajetanum legimus, dicentem: *Non quærunt an debeant dare, sed an licitum sit in foro conscientiæ dare.*

In Matt.

3. Opponet fortè quispiam, punctum istud sive dubium aliàs à Salvatore resolutum fuisse videri, siquidem Petrum pro utroque tributum solvere jusserat; *Accesserunt, qui didrachmas accipiebant, ad Petrum, & dixerunt ei: Magister non solvit didrachmam*; veruntamen ex interrogatione, quam eodem in loco antecedenter fecerat, clarè deducitur, redemptorem in hujus thesis decisione, quid sentiret, declarare noluisse, interrogavit enim Dominus; *Quid tibi videtur Simon? Reges terræ à quibus accipiunt tributum vel censum, à filiis suis an alienis? & ille dixit: Ab alienis; dixit illi Jesus: ergo liberi sunt filii; ut autem non scandalizemus eos, vade ad mare & mitte hamum, & eum piscem, qui primus ascenderit, aperto ore ejus, invenies staterem unum, sumens; da eis pro me, & te*; ac proinde mirum esse videri posset, cur eum modò an tributum solvendum esset interrogent cum eum hactenus censum istum solvisse noverint: Responderi posset, historiam hanc à S. Matthæo conscriptam in Capharnaum accidisse, ac proinde fieri posse, nullam hactenus illius notitiam Jerosolymis innotuisse; at hoc dici nequit, quia Pharisæi conductos habebant homines, qui Christum ubique sequebantur, ejusque dicta & facta omnia diligenter explorabant & indagabant, & vel minimum ejus verbum accuratè Pharisæis notificabant: potius ergo credendum est, quod propter spem concitandi adversus ipsum odii Romanorum, ipsum tunc blandis verbis nimirum: *scimus, quia tu verax es, &c.* existimulare voluerint, ut diceret, & quidem hoc responsum tantò verisimilius secuturum esse sperare poterant, quia sciebant, ipsum dixisse: *ergo liberi sunt filii*; Proinde illum esca blandimentorum & adulationum irretiendum esse confidere poterant: *Adulatione putant ita eum inflare*, inquit Chrysostomus, *& audacem reddere, ut contra institutas leges & præsentem rerum statum quippiam dicat*.

Mat. 17. v. 23.

Ibid. v. 24. 25.

Hom. 71. in Matth.

Versus 18.

Cognita autem Jesus nequitia eorum, ait:

1. Ex quo hi discipuli se Christum in magistrum acceptare vellè ostenderint, dicendo: *Magister, scimus &c.* In Christi autem schola licet omnes docerentur virtutes, specialiter tamen virtus mansuetudinis discenda proponeretur; *Discite à me, quia mitis sum*: quomodo Christus in hac occasione mitis fuisse dicetur, qui licet tanta cum benignitate interrogaretur, tanta tamen cum indignatione propositam thesin excepit? nimirum per id Christus, qui prima & æterna veritas est, docere voluit, quantum sibi adulationis vitium displiceat. 1

Mat. 11. v. 29.

2. Et quidem pro meliori hujus peccati malitia intelligentia, notandum est, nomen, quo Evangelista ex Spiritus sancti instinctu vitium hoc appellavit, nimirum *nequitiam* esse dixit, quod nomen genericum est iniquitatis, multosque malitiæ actus in se includit; dæmon, quiomnis malitiæ centrum est, *spiritus nequam* appellatur, quo etiam nomine adulatio indigitatur; *Firmaverunt sibi sermonem nequam, narraverunt ut absconderent laqueos*, quia sub blandorum verborum lenociniis laqueos suos semper tendunt. Non modò in veteri, sed & in novo testamento spiritus infernales *nequam* communiter appellantur; *Assumit septem spiritus nequiores se*. Zizania igni destinata reprobos denotabant: *Zizania filii sunt nequam*; hoc pariter nomine probrosè appellatus, qui in tenebras exteriores fuit ejectus: *serve nequam*; denique Apostolus spiritum rebellium, in aere vagantium, malitiam Ephesiis describere volens, ita ait: *Contra spiritualia nequitiæ in cœlestibus*; ex quibus locis cumulatim citatis arguitur, quantum Deus adulationis peccato offendatur utpote quod generico iniquitatis nomine, *nequitia* appellatur. Sapiens in principio proverbiorum nos ita monet: *Si te lactaverint peccatores, ne acquiescas iis*; ubi Hugo Cardinalis ait: *Quia sunt nutrices diaboli, lamiæ infernales*. Chrysostomus ait: *Blandiri ut noceant, diaboli est; corripere verò ut prosit, Dei; quis autem alteri blandiri potest, & non nocere?* ab hoc nocumento solus Dei filius immunis erat, quantumvis alioquin adulari & nocere correlativa sint. Notandum porro illis Salvatorem calumniantibus: *Nonne bene dicimus nos, quia Samaritanus es tu & dæmonium habes*, nullam Christum adversus hoc improperium monstrasse indignationem, quin potius multa cum benignitate respondit: *Ego dæmonium non habeo, sed honorifico patrem meum*. Altera verò vice quadam, quando Christus ab iis requirebatur ad miraculi perpetrationem; *Magister, volumus à te signum videre*; tunc Christus cum asperitate eos à se rejecit, dicendo; *Generatio mala & adultera* &c. quæ obsecro hujus facti differentia? honori sibi præstito indignatur, seque ad magisterii denominationem severum exhibet, non verò adversum injurias? ratio hæc est, quia Christus laudantium agnoscebat nequitiam, adulationem & functionem.

Mar. 13. v. 27.

Hom. 13. In Matth.

Joa. 8. v. 41.

Mat. 12. v. 38.

Cum

Hom. 44. In Matth. *Cum illi asperè atque contumeliosè interrogant*, inquit Chrysostomus, *jucundius atque humilius respondet, cum verò adulantur, tunc non mediocri utitur acrimonia, veluti enim nulla ira concitatur, eodem nunc modo adulationibus non delinitur*. Inter injurias moveri nescit; sed solas inter adulationes, ut verissimum esse discamus illud sapientis edictum: *Meliora sunt vulnera diligentis, quam fraudulenta oscula odientis*; & aliud Ecclesiastici: *Melius est à sapiente corripi, quàm stultorum adulatione decipi*; adulatio namque vitiis illaqueatos detinet, in via mala nos impellit, inque præcipitia adigit? *Qui te beatum dicunt*, inquit, *ipsi te decipiunt, & viam gressuum tuorum dissipant*. Per quam rogo viam omnibus nobis gradiendum est? utique non per aliam, quam quæ de se ipsa dicit: *Ego sum via, veritas & vita*: quando igitur medium hujus itineris possidet veritas, vita viget; si verò adulatio; fallimur, aberramus, neque ad terminum pertingere permittimur. Verum utique loquebantur Pharisæi; ad Christum dicentes: *Viam Dei in veritate doces* (licet interius secus crediderint) at vitiorum efficacissimum ad nos à bona hac via seducendos, est adulatio, quia: *Vir iniquus lactat amicum suum, & ducit eum per viam non bonam*, ad baratrum scilicet æternæ damnationis, ut enim beatus Petrus Damianus docet: *Sæpè malignus spiritus velut avis in ramo arboris, sic in lingua ponitur adulatoris*. *Serpens erat callidior*, inquit scriptura sacra, adeoque certus se manifesta ad prævaricationem instigatione in Adamo nihil effecturum, sed tanquam hostem repellendum, Evæ opera utitur; ita pariter hodie eos, qui nobis chariores sunt, dolosè adhibere solet, ut sub specie mellis & lactis suum nobis venenum instillet, teste sancto Gregorio, dum ait: *Callidus adversarius cum à bonorum cordibus repelli se conspicit, eos, qui ab illis valde diliguntur exquirit, & per eorum verba blandius loquitur, qui plus cæteris amantur*: De hoc porro assentationis scelere tradit Seneca, tanti esse roboris, ut etiam contemptum & rejectum placeat. *Habent hoc in se naturale blanditia*, inquit, *ut etiam, cum rejiciuntur, placeant; sæpe exclusæ novissimè recipiuntur, hoc enim ipsum imputant, quod repelluntur, & subigine contumelia quidem possunt*.

Prov. 16. v. 29. Opus 50. c. 8. Li 3. mor c. 6. Sen l. de naqu in præfat.

Versus 19.

Quid me tentatis hypocritæ, ostendite mihi numisma census; at illi obtulerunt ei denarium.

Quid me tentatis.

In Matth. 1. *Primò respondet ad mentem*, ut ait sanctus Thomas, *secundò ad verba, quia hominis est respondere ad verba, Dei autem respondere ad mentem, ideo quia Christus erat Deus & homo, ad utrumque respondit*. Hæc fortè Angelicus Doctor ex Venerabili Beda desumpsit, qui diu ante in hunc modum scripserat: *Non secundum sermones eorum pacificus blandè respondit; sed secundum conscientiam eorum crudelem, aspera dixit, quia Deus plerumque ad animam loquitur, non ad corpus voluntatibus respondet; non verbis*.

Ibid.

2. Sanctus Hieronymus dicit: *Prima virtus est respondentis, interrogantium cognoscere mentem; & ideo non discipulos, sed tentatores vocat*. Ast nonne diabolo proprium est tentare? imò verò; eamque ob causam Christus hæc adulationis verba audiens, ex titulo tentationis asserit, dicendo: *Quid me tentatis?* Quia dæmon, conformiter dictis, ut suggerat, inque præcipitia adigat; adulationem adhibet; dici etiam potest, adulationem à Christo nominari tentationem, quia jam sæpe in se expertus fuerat, ea Pharisæos usos fuisse ad evertendum eum; quæ fortè ratio fuit, cur Christus iis alia quadam vice exprobravit, dicendo: *Vos ex patre diabolo estis, & desideria patris vestri vultis facere*. Ex eodem quoque motivo diabolus Christum in deserto tentaturus, titulum sibi filii Dei attribuit, existimans, inquit Divus Chrysostomus, posse se aliquid per laudum blandimenta suffurari, ideoque progreditur & ad miraculorum operationem invitat, dolosa adulatione palpando, ast cum necdum intentionem obtineret, in templi pinnaculum defert, dicendo: *Si filius Dei es, mitte te deorsum; Angelis suis Deus &c.* Non ei præcipitium sed ostentationem suadet, quam Christus consecuturus esset, si in totius civitatis conspectu ab Angelis per aera portaretur. At dicet fortè quispiam; quid in eo lucri habuisset diabolus; si etenim Christus angelico suffultus obsequio, prodigiosè per aera delatus fuisset, indubiè eum ut Dei filium adorassent homines? Huic objectioni respondet sanctus Cyprianus, dum de hujus serpentis astutia ita loquitur: *Experientia etiam didicerat, & in multis probaverat, vitiorum victores sæpe nugis laudationum corruptos, & cognatum propinquumque esse virtutibus malum adulationem, nec facilè quemquam posse evadere, qui libenter assentatorum canticis porrigit aures*; ideoque diabolus victus, nonnihil quidem Christum reliquit, ast spem interim bonam lactavit victoriæ: *Diabolus recessit, ab eousque ad tempus*; *Non tentaturus*, inquit Sanctus Ambrosius, *sed pugnaturus advenit*. Scitisne, quando dæmon crudelissimum Christo conflictum disposuit? fortè dum Pharisæos in persecutionem animavit; forsitan dum hi in Christum lapides jacere pararunt, aut Judas traditionem consummavit? nequaquam, sed tunc, quando adulatoriè ipsum adortus est. Ita de quodam dæmoniaco, in sepulchris demorari, catenasque rumpere assueto, S. Lucas scribit, quod hic obviam Christo factus, eum adoravit, altaque voce clamavit: *Quid mihi & tibi Iesu, fili Dei altissimi?* quo obsecro fructu, in præsentia omnium diabolus Christum Messiam esse docere voluit? *Ut adulator, non ut devotus* (inquit Chrysologus) *& obsequens hic adorat, credidit ut eum, quem tentatione vincere, quem muneribus nequivit inflectere, possit adulatione pulsare*.

Matt. 4. v. 6. De ope. Car. Serm. 17.

3. Perpendit & Salmeron id quod jam præmisimus, Christum sibi injuriantibus placidè, adulationibus verò acriter respondere semper solitum fuisse; *Ut ostendat se majorem utraque fortuna, ideo neque laudibus intumescendum, neque detractionibus, à virtute constantiæ cadendum, & plus standum constantiæ, quam alienæ linguæ*. Tom. 8. tr. 59.

4. Observat quoque Jansenius, non sufficisse Christo, simulationem Pharisæorum detexisse, sed eam insuper objurgare & reprehendere voluisse, *Cognitam*, inquit, *eorum nequitiam severè redarguit, suo exemplo nos docens, non attendendum tantum verbis hominum, nec sinendum animum nostrum flecti hominum commendatione*. Cap. 116. con.

Hypocritæ.

5. Glossa ait: *Quia aliud sunt, & aliud simulant*; Interlinearis pariter scribit, *Quia aliud est in corde; & aliud simulant in ore*; Lyranus similiter hanc lupi rabiem sub ovina pelle latitantem propalans, dicit: *Aliud præstabant & aliud intendebant; quasi dicat*, Salvator videlicet, *non quæritis veritatem addiscere, sed me in verbis capere*. Sanctus Hieronymus super eadem verba ita discurrit: *Hypocrita appellatur, qui aliud est & aliud simulat, id est, aliud opere agit, & aliud voce prætendit*.

6. Salmeron in sermone græco hypocrisin idem esse dicit, cum *nequitia & versutia horum malum animum, simulantem justitiam & sanctitatem*, inquit, *ut magis noceant, quod est duplex iniquitas & imitatio dæmonum, qui se transfigurant in Angelos lucis, quo facilius seducant*. To. 1. tr. 59.

7. Lucas Burgensis Christum ad confundendos Pharisæos, internas eorum technas, quibus Christi interitum struere machinabantur, detexisse scribit, inquiens: *Primis verbis retegit consilia eorum fraudulenta, quo nihil efficacius est ad retundendum hypocritas, qui, quamdiu latere credunt hypocrisin suam, tamdiu insolescunt: si prodatur ac publicetur, turbantur animo, minusque nocere queunt*. Hanc porro confusionem, ut Author Imperfecti observat, benignissimus Salvator, ad eorum ordinabat bonum, licet hi tanto beneficio frui recusarint: *Vide ergo*, inquit, *quod Pharisæi quidem blandiebantur, ut perderent, Jesus verò confundebat, ut salvaret*; ex quo hoc utilissimum elicit documentum: *Quia utilior est homini Deus iratus, quam homo propitius*. Idem quoque Author à Glossa citatus, dicit, ideo Christum intima revelasse cordium eorum, ut ipsum Deum esse cogno- Hom. 41.

Matt. 4. v. 6. Luc. 4. v. 13. Luc. 8. v. 28. Ioan. 8. v. 44. Hom. 15. in Matth.

gnoscentes, ab insidiis desisterent : *Ut considerantes eum cordium humanorum cognitorem, quod facere cogitabant, perficere non auderent.*

8. S. Thomas hocce severum ponderans Christi responsum, Salvatorem in eo omnibus nobis documentum & exemplum voluisse dare existimat, proscribendi adulatores : *Datur nobis exemplum, quod non debemus adulatoribus credere; Princeps, qui libenter audit verba mendacii, omnes ministros habet impios.* Pr 29. v. 12.

Ostendite mihi numisma census.

9. Jam Christus requirebat monetam, qua annuum Imperatori tributum solvebatur; hæc autem dicebatur denarius, quia decem valebat assibus, à quolibet per annos singulos contribuendis.

10. Hoc provido agendi modo, quo Christus in hac occasione usus fuit, nos Salvatorem docere voluisse, scribit S. Ambrosius, quanta cum cautela & circumspectione respondere debeamus hæreticis atque Hebræis: *Docet hoc loco Dominus, circumspectos nos in respondendo adversus hæreticos vel Iudæos esse debere.* Beda modum, quo Christus ad convincendos eos usus est, contemplans, ait: *Sapientia semper patienter agit, ut suis potius tentatores sermonibus confutentur*, id quod plerumque accidit impiis, dum justis laqueos parant, teste Psalmista, dum ait: *Comprehenduntur in consiliis, quibus cogitant*; unde & Apostolus tradit: *Sapientia hujus mundi stultitia est apud Deum*; scriptum est enim: *comprehendam sapientes in astutia eorum*; & iterum: *Dominus novit cogitationes sapientium, quoniam vanæ sunt.* Consultarant inter se isti Hebræorum sapientes de modo retia tendendi Christo: *Abeuntes, consilium inierunt, ut caperent eum in sermone*; sed ipsi propriis illaqueati sunt retibus, dum propria ejus responsio confusos reddidit, *In laqueo isto, quem absconderunt, comprehensus est pes eorum: cognoscetur Dominus judicia faciens, in operibus manuum suarum comprehensus est peccator.* In Luc

11. Sanctus Bonaventura in sensu morali ait: *Nummus anima, quam Dominum maximè in morte examinat, ut imaginem suam quærat; nummus iste est anima, ad imaginem Dei facta.* Serm. 2. in Dom. 22.

Versus 20.

Et ait illis Jesus: Cujus est imago hæc & superscriptio?

1. S. Thomas hanc à Christo quæstionem non ex ignorantia, sed ob mysterium factam fuisse docet, inquiens: *Quod Dominus interrogabat, non erat ex ignorantia, sed potius ex dispensatione petiit, ad significationem.* Id quod & Salmeron hisce verbis tradidit: *Dominus quod noverat, interrogat, ut ex confessione magis confunderet, & ut se à negotiis sæcularibus alienum ostenderet, & futuros in Ecclesia Dei Episcopos & Pastores instrueret suo exemplo, ut temporalia & pecuniaria negotia per suos diaconos administrent, animarum verò ad Deum reducendarum munus, & verbi Dei ministerium per seipsos tractent.* In Matth. Ibid.

2. Juxta mentem Cajetani, Christus hac interrogatione convincere eos voluit & demonstrare, qui jam Cæsari subjecti essent: *Illata ista conclusio est ex principatu Cæsaris super ipsos, quem imago inscriptione in nummo contestatur; Principum enim est proprium, numisma conficere in patria sibi subdita; ex eo igitur, quod profitemini in denario Principem vestrum esse Cæsarem, consequens esse oportet, ut reddatis, quæ sunt Cæsaris, Cæsari, id est, jura.* Similem quoque Glossam habet Salmeron, existimans, Christum quasi voluisse dicere: hæc moneta, qua vos utimini, imaginem continens Cæsaris, evidens est testis vestræ ad eum subjectionis, Deo ita disponente in pœnam scelerum vestrorum; consequens est igitur, ut ei obediatis, tributumque solvatis, idque tanto majori jure, quandoquidem ipse per ministros suos vobis justitiam administrat & pacem tutatur publicam: *Et multò plus est*, inquit Salmeron, *quod dat Princeps, nempe justitiam, pacem, & abundantiam, quam sit, quem populus pendit, census.*

3. Didacus Stella similem jam dictæ considerationem hisce adducit verbis: *Simulat, se monetam nescire, quo responsum ex eis eliceret, in quo eos caperet, quamquam enim hoc nomine monetam agnoscere nolebat, ut insinuaret, quod munus & officium suum esset, non temporalibus sed spiritualibus rebus vacare, voluitque hoc docere, quod hi, quibus spirituale regimen commissum est, temporalium rerum usum pluris non faciant, sed sint tanquam advenæ & peregrini in terris: ita mortui debent esse sæculo, ut non agnoscant, quæ sit imago auri, aut argenti.*

4. Certum est juxta sensum moralem, in hac imagine nostram designari animam ad imaginem & similitudinem Dei creatam, unde Glossa ait: *Sicut Cæsar exigit impressionem suæ imaginis, sic & Deus animam, lumine vultus sui signatam.* David vice quadam totum invitabat ad sermones suos genus humanum, volens ei infinita narrare bona, quibus Deus cumulaverat animam ejus: *Venite, audite, & narrabo; omnes qui timetis Deum, quanta fecit animæ meæ*: at quis est nostrum, qui thesaurum istum inæstimabilem, de quo Deus tantum donum protulit, consideret, thesaurum videlicet, *in quo sunt omnes thesauri: Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus: Expergiscere ò homo* (inquit contra hos Sanctus Leo) *& dignitatem tuæ cognosce naturæ.* Sanctus Bernardus quoque ex una parte ad hujus animæ magnificentiam & dignitatem, ex alia verò, corporis à Deo Optimo Maximo ad tantam sublimitatem evecti vilitatem oculum dirigens, præ stupore exclamat: *Quæ conventio tantæ Majestati & tantæ paupertati, ut more & amore sponsorum, veluti ex æquo sese complecti referantur, sublimitas illa & illa humilitas?* Spiritus Sanctus dum Libri Geneseos capite 1. animæ nostræ originem & productionem refert, id facit per verba talia, quæ animæ nostræ excellentiam, & dignitatem plurimum declarant, dicit enim: *Vidit Deus, quod esset bonum, & ait: faciamus hominem, ad imaginem & similitudinem nostram*; & paulò post: *Creavit Deus hominem ad imaginem suam*; *ad imaginem Dei creavit illum.* Ubi Beda ait: *Dignitatis humanæ magnitudo ostenditur, dum quasi consilio creatur.* Scriptura enim dum aliarum creaturarum productionem loquitur, easdem per unicum duntaxat *fiat*, sine ullo prævio consilio creavit, dicendo: *fiat lux, fiat firmamentum, germinet terra, fiant luminaria*; non vero sic hominem creavit, sed ut Rupertus Abbas ait: *Mutavit vocem suam, quippe qui hactenus de singulis dixit: Fiat, & factum est.* Origenes quoque idem notat, dicens: *Homo à Deo factus est, omnia vera reliqua jussione ejus facta dicuntur*; imo videtur Deus animam quasi ex præcordiis suis produxisse, sicut ex præcordiis producitur halitus & spiritus oris: *Inspiravit in faciem ejus spiraculum*: corpus vero, quod pro aliquo tempore animæ debebat esse domicilium, propriis suis manibus plasmavit; ut proinde sanctus Ambrosius dicat: *Me fecisti, me tuis manibus figurasti*, unde & Tertullianus ait: *Recogita illuc totum Deum occupatum ac deditum, manu, sensu, opere, consilio & affectione, qua lineamenta ducebat*; & quidem licet, quoadusque in hujus mortalis vitæ caligine vivimus, perfectum de hujus imaginis pulchritudine conceptum formare nequeamus, quia *Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem*, hoc tamen animæ nostræ pulchritudini nihil adimit, ut si quis potentissimus mundi Monarcha ex omnibus terræ partibus ad formandam elegantissimam, quam possent imaginem, omnes præstantissimos congregasset sculptores & pictores, factamque ab illis imaginem, rudi quodam velo contectam, in gaza sua asservaret, velum istud nihil utique illius imaginis elegantiam diminueret: ad eundem modum, ad producendam hanc animam nostram, perfectissimam velut divinitatis imaginem & similitudinem, simul congregatæ sunt tres divinæ Personæ, quarum quælibet extremum artis suæ in eandem expressit; & licet, nec imaginem, nec ejus decorem oculis nostris intueri valeamus, ideo tamen nihilominus æstimanda venit. Idem Rupertus ait: *Magnum plane consilium, in illo sapientiæ consilio, in illo talium Personarum, Patris & Filii & Spiritus sancti non tam senatu quam colloquio venerando* anima producta fuit: Sanctus Bernardus pariter supremam illam Triadem, animæ nostræ artificem fuisse, his verbis fatetur: *Beata illa & sempiterna Trinitas, Pater & Filius & Spiritus sanctus creavit quandam trinitatem & similitudinem suam*

Ser. 2. de nat. Ser. 81. in cat.

Lib. 2. in c. 1. Gen.

Gen. 2. v. 7.

Lib de resur. carn. c. 6.

1. Cor. 13. v. 12.

Ibid.

animam

animam videlicet rationalem. Ex his tribus Personis, quæ hujus tam nobilis partus, ut ita dicam, genetrices fuere, unaquæque secundum nostrum modum intelligendi, extremo potentiæ suæ conatu, eandem beneficiis cumulare & magnificentissimè exornare studuit, unde Rupertus ait: *Quid enim propositum est, nisi sanctæ Trinitatis gloriam, per opera ipsius quasi per speculum contemplari, & cujusque Personæ proprietatem agnoscere ex proprii qualitate operis? hæc planè, humana scilicet creatura, illud potissimum opus est, quod eadem beata Trinitas magna sibi dignatione divisit, ut Pater conderet. Filius redimeret, Spiritus sanctus igniret.* S. Bernardus proinde inter animam nostram & Sanctissimam Trinitatem, has dicit intercedere similitudines: *Sicut ex Patre generatur Filius, & ex utroque procedit Spiritus sanctus, ita ex intellectu generatur voluntas, & ex dictis ambobus procedit memoria, & sicut Deus est Pater, Deus est Filius, Deus est Spiritus sanctus non tamen tres Dii, sed unus est Deus, & tres Personæ: ita anima est intellectus, anima voluntas, anima memoria, non tamen tres animæ, sed una anima & tres vires.* S. Bernardinus Senensis parem fere discursum adducit, dum trium divinarum personarum, in anima nostra resplendentem similitudinem ita exponit: *Una in essentia, trina in potentiis nobilissimis, libero arbitrio prædita, & dominio in res omnes corporeas*; eandem similitudinem Dionysius Carthusianus aliis adhibitis ponderationibus ita declarat: *Anima potest dici imago Dei, quantum ad trinitatem personarum, & similitudo ejusdem, quantum ad unitatem & simplicitatem divinæ essentiæ, quemadmodum enim in divinis sunt tres personæ, quarum una ac prima à nullo est, secunda videlicet Filius est à solo Patre, tertia ab utroque; ita in anima intellectus actuatur à fœcunda memoria, & voluntas ab utrisque: rursus in superiori parte animæ est verbum internum ab intellectu procedens & amor ex voluntate & verbo emanans.*

De dignit. animæ c. 1. v. 2.

5. Alias analogias adducunt alii; & S. Augustinus (seu quisquis est Author libri *de Spiritu & anima*) dicit: *Creata est anima à Deo, vita à vita, simplex à simplici, immortalis ab immortali, ut non sit longè à Creatore, cui appropriare videtur, simplicitate essentiæ & perpetuitate vitæ*; quemadmodum de Deo dicitur; *Omnia quæcumque voluit Dominus fecit*; ita & Thomas Villanovanus de Anima scribit: *Grandis humanæ naturæ dignitas, altissimaque prærogativa est, ut ad Dei imitationem, ipsa quoque quodammodo sui juris sit, & suo arbitrio derelicta, ut, quæcumque vult, facere possit.* Deus noster unus est, & tamen semper & in omni loco, vivificat, movet & gubernat universum; unde Apostolus ait: *In ipso vivimus, movemur & sumus*; *sic anima in suo corpore*, ut sanctus Ambrosius discurrit, *ubique tota viget, vivificans illud, movens & gubernans, in minimis tota, & in maximis tota.* Item sicut Deo proprium est, in omni loco præsentem esse, tam foris quam intra universum, ita pariter anima cogitationibus suis per omnes mundi partes discurrit, in unico momento ab uno polo volat ad alterum, & in mille differentibus locis mente sua præsens est, amplectitur mundum, nec tangit illum, & imaginatione sua modò in cœlo, mox in inferno moratur: sicut Deus unus & solus existens, effectuum, natura variorum & differentium, causa est, adeo ut idem calorem igni, nivibus gelu, lucem soli, abyssis obscuritatem, fragrantiam floribus, fructibus saporem, gemmis denique pretium, virtutem & decorem impertiatur; ita & anima nostra, una substantia spiritualis existens, unicum est omnium operationum vitalium principium, adeo ut una cum sit, videat tamen per oculos, per aures auscultet, gustet per linguam, per stomachum digerat, perque venas sanguinem æquali proportione dispensat, innumera imaginationi imprimat phantasmata, variorum memoriam teneat vocabulorum, discurrat, amet, velit, oderit, &c. præterea sicut Deus est incorruptibilis, inalterabilis, invisibilis, incorporeus, indivisibilis, immortalis; ita quoque anima nostra, omnis est expers corruptionis, quia nec inficitur per aerem, nec humorum intemperie alteratur, nec ullam motus patitur violentiam, indivisibilis est, immortalis & insivisibilis.

Ps. 134 v. 6. Ser. in Adv.

Act. 17 v. 28. De dign. anim.

6. Sanctus Thomas in quodam articulo Summæ suæ quærit, an in quolibet homine imago Dei reperiatur, cujus ratio dubii est, quia Apostolus dicit: *Quos præscivit & prædestinavit conformes fieri imagini Filii sui*, ergo soli prædestinati hanc in se Dei imaginem referunt; deinde similitudo est de ratione imaginis, peccator autem ob peccatum, Deo similis esse non potest, quia *comparatus est jumentis insipientibus, & similis factus est illis*; nihilominus in contrarium adducit illum Psalmi locum: *Veruntamen in imagine pertransit homo*, unde ita concludit: *Cum homo secundum actualem naturam, ad imaginem Dei esse dicatur, secundum hoc est maximè ad imaginem Dei, secundum quod intellectualis natura, Deum maximè imitari potest*: tribus autem modis imaginem Dei in homine considerari posse dicit: primò in ordine ad aptitudinem naturalem, quam homo habet ad Deum intelligendum & amandum, & hæc in natura, mente & intellectu nostro consistit, quæ communis est omnibus. Secundus modus in actu vel habitu Deum cognoscendi & amandi, licet imperfectè, positus est, & hic dependet à gratia, nec est omnibus communis. Tertiò consistit in actuali cognitione & amore Dei perfecto, *& sic ostenditur imago secundum similitudinem gloriæ*.

S. Th. 1. p. q. 93. a. 4. Rom 18. v. 29. Ps. 48. v. 13. Ps. 38. v. 7.

7. Porro inter imaginem & similitudinem, variæ à sacris expositoribus notantur differentiæ. Porrecta imaginem omnibus communem esse existimat, ita ut etiam post peccatum in homine remaneat, quam proinde nullam cum gratia justificante necessariam connexionem habere dicit; de similitudine verò ita scribit: *Est donum & gratuitum, & gratiam gratificantem inferens. Scis, quid sit imago Dei, seu in quo consistat? Imago Dei est anima nostra, unde imago consistit in hoc, quod homo habeat animam unam, tribus potentiis, scilicet memoria intellectu & voluntate insignitam. Ubi autem consistit Dei similitudo? in hoc, quod homo habet gratiam, gratum Deo pro vita æterna facientem cum virtutibus*; talem Adamus in statu innocentiæ & justitiæ originalis habuit. In hoc sensu Rupertus ait: *Ad imaginem requiritur, ut sit rationalis, ad similitudinem nostram, ut rectus sit, sectando justitiam Dei*. Hugo Cardinalis pariter ait: *Similitudo quantum ad morum sanctitatem; vel imago quo ad innocentiam, similitudo quo ad justitiam; factus est igitur homo ad imaginem Dei, ut imitetur eum in innocentia, ad similitudinem, ut assimiletur ei in justitia; vel ad imaginem, ut cognoscat, ad similitudinem & diligat*; quæ ultima verba desumpta sunt ex S. Augustino lib. de *spiritu & anima*, quem sanctus Thomas in Genesin scribens, citat. hic enim ita ait: *Habent ista duo distinctionem, nam imago attenditur secundum potentiam cognoscendi, similitudo quantum ad potentiam diligendi*; idem S. Augustinus iterum ait: *Facta est ad imaginem & similitudinem Dei, ut factorem suum pro imagine cognoscat, & pro similitudine diligat*; S. Ambrosius ita quoque scribit: *Ut tantò ardentius amaret conditorem, quantò mirabilius se ab eo conditum intelligeret*: Quod si truncus quidam ligneus ab omni aliàs viatore pedibus calcatus, ab artifice in statuam efformaretur, ac demum in altari exponeretur adorandus, is utique, si discursu & rationis usu præditus esset, hunc Apellem suum mirificè diligeret, utpote qui eum è luto ereptum, ad nobilem adeo statum perduxisset; quid verò homo erat, priusquam manibus Dei plasmaretur, corpus certè nihil præter lutum erat, anima verò nihil; nam ex nihilo productam Angelis similem fecit: *Minuisti eum paulo minus ab Angelis, gloria & honore coronasti eum, & constituisti eum super opera manuum tuarum*. Quod si verò, cur Deus huic imagini esse adeo præstans & nobile per inspirationem dederit, interroges, quia: *Inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ & factus est in animam viventem*, responderi potest, exinde novam argui posse animæ cum creatore suo similitudinem, divina enim sapientia de semetipsa ait: *Ego ex ore Altissimi prodivi*; deinde sicut respiratio à præcordiis attrahitur, ita & Deus noster ostendere volens, quanto cum amore hanc animam crearit, quantoque in pretio & æstimatione illam habeat, eandem certo quodam modo è præcordiis suis educere voluisse videtur; unde Oleaster ait: *Potuit dicere: Fiat homo in animam viventem, sed hoc non contentus; quasi ex suis præcordiis vitam eduxit*: eundem hunc modum,

In c. 1 Gen. concl. 21. circa fin. rec.

Lib. 2. in Gen.

L. cit. c. 17. De anima dign. it. c. 1.

Ps. 8. 6.

Eccl. 24. 5.

In Gen.

modum, si meministis, Christus, Spiritum sanctum qui sanctissimæ Triados tertia persona est, post resurrectionem suam dilectis discipulis suis communicando, servavit, quia *insufflavit in eos, dicens: Accipite Spiritum sanctum*. Et ideo Tertullianus animam, *divini flatus vaginam* appellat: *Absit*, inquit, *ut Deus manuum suarum opus, ingenii sui curam, afflatus sui vaginam, molitionis suæ reginam, liberalitatis suæ hæredem, religionis suæ Sacerdotem, Christi sui sororem in æternum destituat interitum*.

Io. 20. v. 22. De res. carn. c. 29.

8. Optima est igitur ista Eusebii Emisseni sententia, dicentis: *Nobilem vult esse vitam tuam, qui tibi commisit imaginem suam*; id quod Apostolus quoque Areopagitis prædicabat, dicens: *Genus ergo cum simus Dei, non debemus æstimare auro & argento aut lapidi scripturæ artis & cogitationis hominis divinum esse simile*; ubi S. Gregorius ait: *Genus videlicet Dei dicimur, per acceptam imaginem ad similitudinem*.

Ho. 1. de sym. Act. Ap. 17. v. 29. Lib. 20. mor. cap. 16.

9. Notat Cajetanus, Moysen non sine mysterio bis repetiisse ly: *Creavit Deus hominem ad imaginem suam; ad arctius scilicet imprimendam nobis tanti magnitudinem beneficii, quod ad imaginem Dei creatus est homo*; at nos imaginem istam peccatis turpiter defœdamus, nam ut Beda ait: *Homo factus est ad imaginem & similitudinem Dei, quam peccando corrupit*, & S. Ambrosius dicit: *Pictura pretiosa est Adam ante peccatum, sed ubi lapsus est, deposuit imaginem cælestis, sumpsit terrestris effigiem; sed fugiamus hanc imaginem, quæ intrare civitatem Dei non potest, quia scriptum est: Domine in civitate tua imaginem ipsorum ad nihilum rediges, & non intrat indigna imago*. Postquam Christus omnia in se peccata nostra assumpserat, in horto *procidit in faciem suam*, cur ita? cur faciem suam cœlum versus elevare non præsumpsit? S. Hieronymus ait: *Qua conscientia erigitis ad cœlum vultus, quos conditor non agnoscit?* ingeniosa est illa Origenis observatio, qua objectioni cuidam respondet, quæ hoc loco moveri potest, cur scilicet Moyses, postquam dixisset, divinas personas inter se consultasse dicendo: *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram*, postea consilii executionem recensens, solum dixerit, & quidem bis; *creavit Deus hominem ad imaginem suam, ad imaginem Dei creavit illum*, nullam similitudinis faciendo mentionem? respondet igitur, verum quidem esse, quod in creatione ad imaginem Dei formati simus, at similitudinem cum Deo, bonorum operum penicillo depingendum in anima nobis reliquit, hæc enim est imaginem inter & similitudinem differentia, quod illa in donis naturalibus consistat, hæc verò in supernaturalibus gratiæ, innocentiæ &c. Albertus Magnus ait: *Est imago Dei in nobis & superscriptio sui nominis, & hæc duo quæruntur in denario, scilicet puritas & pondus*, quæ mox animæ nostræ, per hanc monetam denotatæ applicat, dicens: *Sic in nobis præter duo ista quæritur puritas intentionis, & pondus affectus sive amoris*, nisi enim amor in nobis fuerit, similitudo nobis inesse non poterit.

In Marc. Pi. 6. c. 7. exam. Pf. 72. 20 Lat. 26. v. 39. Ep. ad Fur. Ho. in ca. 1. Gen. In Luc. Ibid.

10. S. Ambrosius per hanc imaginem, cui similes sumus filium Dei intelligit, dicens: *Ipse est imago Dei patris, qui semper est & erat in principio; imago est, qui dicit: Philippe, qui videt me, videt & patrem meum*; ac proinde S. Basilius obstupescens, quod Deus filii sui effigiem nobis impresserit, nosque ei similes effecerit, dicit: *Cui quæso te, alii similis es, quam ei, qui splendor est, gloria & figura substantiæ ejus, et qui est imago Dei invisibilis?* sed audiamus circa hoc insigne Origenis hocce consilium: *Semper intueamur istam imaginem Dei, ut possimus ad ejus similitudinem reformari*, quia ut Apostolus ait: *Quos prædestinavit conformes fieri imagini filii sui*; & ideo, quod Deus Moysi dicit, nobis dictum esse censere debemus. *Inspice & fac secundum exemplar, quod tibi monstratum est in monte*; etenim Deus Pater hanc imaginem & similitudinem, generi humano impressam, adeo defœdatam & deformatam esse videns, eidem filium suum misit, ut in ipso se speculando, imaginem & similitudinem restauraret deperditam. S. Leo ait: *Si creationis nostræ intelligamus exordium, inveniemus, hominem ideo ad imaginem Dei conditum, ut imitator sui esset autoris, & hanc esse naturalem sui generis dignitatem, ut in nobis quasi in quodam speculo divinæ benignitatis forma respondeat*. Verum tamen est, quod, sicut totum esse imaginis repræsentatæ, quod ex speculo resultat, in objecti in eo relucentis firmitate & stabilitate consistit (nam eo recedente imago evanescit? eodem modo totum bonum hujus magnis & similitudinis animæ cum Deo, in divina ejus misericordia & gratia erga illam subsistit, quæ si ab illa recedat, totum quod habuit bonum, amittit: *Intellectum tibi dabo & instruam te in via hac, qua gradieris, firmabo super te oculos meos*, inquit David; & alibi: *Domine in voluntate tua præstitisti decori meo virtutem*; mox verò subdit; *Avertisti faciem tuam à me, & factus sum conturbatus*; verum tamen est, quod, ut sacrum Concilium Tridentinum docet, hanc à Deo securitatem habeamus, quod is nos nunquam sua sit gratia destituturus, nisi nos ei primò dorsum obverterimus; & ideo anima nostra semper Deo dicere debet: *Respice in me & miserere mei*; & S. Augustinus ait: *Quisquis vult esse similis Deo, non recedat ab eo, ei cohærendo, ut custodiat similitudinem, ad quam factus est*.

Ser. 1 de jejun. dem meus. Pf. 31. 8. Pf. 29 8.

11. Hugo Cardinalis super Marcum, hanc eandem historiam scribentem, ait: *In denario sunt quatuor, scilicet veritas materiæ, gravitas ponderis, imago regis, litera circumscriptionis; sic in anima sunt quatuor; materia animæ est nihilum, pondus affectiomentis, imago bona naturalia, superscriptio bona gratuita; ex primo habet animahum litatem, ex secundo mutabilitatem*, juxta illud S. Bernardi: *Timent, quæ non oportet, amant quæ non decent, dolent vanè, gaudentque vanius; ex tertio habet operandi potestatem; ex quarto proficiendi facultatem*.

12. Didacus Stella dum vanioris & imbecillioris sexus detestatur abusum, utpote qui naturalem vultum pigmentis seu fictis coloribus adeo exornat, ut ex facie difficulter agnoscatur, pergit dicere: *Ita facies mutant atque ora, quæ à Deo receperunt, ut eos Christus posset interrogare, quod hos modò interrogat*; mox verò pro documento animæ subjungit; *Maximè cavere debes, ne in eo, quod mutaris, Deo ignota reddaris, ut, quando eum vocare volueris, respondeat tibi, quod fatuis virginibus: Nescio vos non novi te, quia non habes vultum, quem dedi tibi*; cui consonat illud S. Bonaventuræ; *Quam timenda est quæstio hæc, quando in judicio diligenter examinatur anima, cujus imaginem habeat, Dei an diaboli*.

In Luc. 20. Mat. 25. v. 12.

Versus 21.

Dicunt ei Cæsaris: tunc ait illis; Reddite ergo, quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo.

1. Cajetanus ex hoc Christi responso arguit, interrogationem Christo factam eo spectasse, ut elucidaretur difficultas, quæ vertebatur, an scilicet in contemptum Dei cederet, quod Cæsari pendebatur tributum ab iis, qui peculiaris Dei populus erant; & hæc causa fuit, inquit Cajetanus, quod Christus non solum responderit; *Quod est Cæsaris, date Cæsari*, sed simul adjunxerit; *quod est Dei, date Deo; docuit per hoc, quod solvere tributa, census, vectigalia, & quæcunque hujusmodi principibus infidelibus, non contrariatur adreddendum, quæ sunt Dei, Deo; utrumque enim potest simul fieri*. Non est inconveniens, inquit Lyranus, nec contradictionem involvit quod homo subjiciatur homini in rebus temporalibus, & eodem tempore, Deo immediatè in spiritualibus, leges etiam civiles Principum non tyrannorum, non sunt contrariæ nec repugnant legibus Ecclesiasticis; unde Origines ait *Respondet, quod oportet reddere Cæsari, quæ Cæsaris sunt, & non oportet eum fraudare à propriis ejus pietatis occasione*; & quidem, quod Christus hac responsione insinuat, ipsemet prius executioni mandavit, inquit S. Bernardus; *Quod ore locutus est Christus, opere implere curavit; conditor Cæsaris non cunctatus est Cæsari reddere censum*; Lucas Burgensis nihilominus conditionem quandam notat, quæ etiam ab aliis sacris expositoribus adducitur; *Docet*, inquit, *non obstare, quo minus & Cæsari pareatur & Deo, salva pietate, imò suadere pietatem, ut utrique pareatur*; Chrysostomus quoque idem hisce verbis tangit; *Tu verò cum audias reddenda esse Cæsari, quæ sua sunt, illa solum dici non dubita, quæ pietati ac religioni nihil officiunt, nam quod fidei aut virtuti obest, non Cæsaris sed diaboli tributum & vectigal est*. Circa hæc verba ingeniosa valde est illa Didaci Stel. consideratio; *Nec dicit*, inquit, *reddite Cæsari, quę petit; sed reddite, quę illius sunt; nam si potestas aliquid à nobis petit, per quod offendi Deum necesse esset id non esset Cæsaris, sed diabli tributum*, nam ut in actibus Apostolorum dicitur: *Obedire oportet magis Deo,*

Trat. 21. in Matth. Ep. 42. Hom. 71. in Matth. In Luc.

gis Deo, quàm hominibus; quoties enim legi Principis obediendo, lex divina offenditur, tributum Cæsari non solvitur, sed quod Dei est, tollitur; ac proinde immediatè subjungit: *Ac quæ Dei, Deo*; quare nos docere vult, non satis esse Christiano, si Cæsari & potestati obedientiam præstet, nisi Deo obediens sit; vult etiam regum, principum, magnatum per hoc indicare servis, quòd coram Deo non erunt excusati, si propter dominorum suorum negotia, negligunt & omittunt, quæ Deus exigit.

2. Salmeron notat, Hebræos in aliis Dei, in aliis verò, Cæsaris debitores esse: *Vos estis*, inquit, *Dei & Cæsaris, nam omnia habetis à Deo, ut animam, corpus, divitias naturales; aliqua per Cæsarem, ut justitiam, pacem, abundantiam*, ac proinde juxta illud Apostoli: *Reddite omnibus debita; cui tributum, tributum; cui timorem, timorem; cui honorem, honorem.* Rom. 13. 7.

3. Hic Salmeronis discursus ex sancto Thoma super Matthæum decerptus fuit, ubi is ita scribit: *Quasi dicat; vos estis Dei & Cæsaris, & habetis in usu vestro, & quæ Dei, & quæ Cæsaris; divitias naturales à Deo, scilicet panem & vinum, & de his date Deo; habetis ista artificialia, ut denarios à Cæsare, & hæc Cæsari reddite.* Idem in sensu mystico dicit, quòd animam, quæ ad imaginem Dei est, Deo debeamus, *secundùm ea verò, quæ à mundo habemus, pacem cum mundo habere debemus.*

4. S. Hilarius horum verborum mysteria ponderans, exclamat: *O plenam miraculi responsionem & perfectam dicti cælestis absolutionem, ita inter contemptum sæculi & contumeliam lædendi Cæsaris temperavit, ut curis, omnibus & officiis humanis devotas Deo mentes absolveret, cum Cæsari, quæ ejus essent, reddenda decernit, si nihil ejus penes nos resederit: conditione reddendi ei, quæ sunt sua, non tenebimur.* Can. 11 in Matth.

5. Lucas Burgensis distinctionem Deo & Cæsari à nobis reddendi census sequentem assignat: *Singula tamen in his, quæ ipsi sunt propria, ita neutri, alterius prætextu, fiat injuria, nec Cæsari prætextu Dei, nec Deo prætextu Cæsaris.*

6. S. Augustinus ait: *Deo reddendus est Christianus amor, Regibus humanus timor*, quod ut fiat, considerandus est Daniel, favorem sibi concilians Nabuchodonosoris, licet impii & sacrilegi; David pariter veneratus, est reprobum Saulem, S. Sebastianus primas habuit dignitates in aula Diocletiani Imperatoris, truculentissimi Christanorum persecutoris & tamen *quæ sunt Cæsaris, dedit Cæsari, & quæ Dei, Deo*; quia ut ejus istoria refert, *tyrannis erat adeò venerandus, quòd videretur in omnibus vir spectatus & probatus, ut connumeraretur inter amicos fidelissimos*; & tamen simul de eodem scribitur & experientia docuit, quòd *erat vir per omnia Christianissimus*. In aula quoque Neronis, viri sanctissimi vivebant, qui optimè Cæsari, quod illius erat, dare noverant, sine tamen præjudicio ejus, quod Deo debebatur; quos proinde Apostolus sanctos appellat: *Salutant vos omnes sancti, maximè autem, qui de domo Cæsaris sunt.* Lib. 2 contr. Epist. Parmen. c. 7. Supins. Phil. 4. 22.

7. Theophylactus super Lucam notat, Christum non dixisse: *Date*, sed, *reddite; vide*, inquit, *quia non dixit; date, sed reddite; debitum, igitur est, reddite igitur debitum*; cujus ratio jam tradita est, quia Principes pro communi reipublicæ bono & beneficio subditorum, multas faciunt expensas, atque ideo necessum est, ut hi ad easdem aliqua saltem ratione concurrant: *Custodit te Princeps tuus ab hostibus, vitam tuam pacatam facit, debes itaque ei pro his tributum.* S. Ambrosius autem in sensu spirituali dicit: *Bene prius, quæ sunt Cæsaris, reddenda decernit, neque enim potest quis esse Domini, nisi prius renunciaverit mundo.* Eandem & S. Paschasius moralitatem tangit, dicens: *Vosmetipsos reddite Deo, quod omnino non potestis, nisi vos primò exuatis, à censu Cæsaris, quatenus deinceps liberi sitis, & ideo prius reddite, quod alienum est.* Luca. In Luc. ibid. Lib. 10. in Matth.

8. Eandem ponderationem S. Bonaventura habet: *Prius*, ait, *præmittit, quòd reddantur, quæ sunt mundi, prius enim deponendum est pondus, quàm quis erigatur sursum.* In Luca.

9. Nec est prætereunda Salvatoris in præsenti animadversio, nimirum Christum solùm de tributo Cæsaris interrogatum, simul etiam quod Deo debetur, respondisse: *Addidit de debitis Deo solvendis, tum ne objicerent sibi præceptum Dei de debitis solvendis, tum, ut ostenderet se curare, quæ Dei sunt, non suo commodo, sed utilitate reddentium.* Origenes à S. Thoma in catena citatus ad c. 20. Lucæ, dum confirmat, dicens: *Postulat autem à nobis Deus, non quia necessarium habeat, ut ei aliquid tribuamus, sed ut, postquam ei dederimus, hoc ipsum nobis tribuat.*

10. Theophylactus per Deum & Cæsarem, uniuscujusque corpus & animam interpretatur: *Ex anima*, inquit, *& corpore constituimur; corpori cibum & amictum, ut Cæsari debemus, diviniori autem & nostræ parti, quæ & illi congruunt; nos autem hunc ordinem non solùm sæpe pervertimus, dum major nos cura tenet, ut primo loco corpori, secundario verò animæ satisfaciamus; verum etiam dum tributum Spiritui debitum majori ex parte negligimus.* In Matth.

11. Jansenius modum nos docet, quo hunc sensum Deo, cui omnia debemus, solvere valeamus, inquit, *cum ea, quæ habet homo in bonis vel animæ, vel corporis, vel fortunæ, sint ipsius Dei, omnia hæc quodammodo Deo sunt reddenda, id autem fit, cùm omnia Dei dona illi accepta ferimus, iisque utimur secundùm ipsius voluntatem, & ad ipsius gloriam.* Jans. Gen. conc.

12. Author Imperfecti pariter modum huic tributo satisfaciendi insinuat, dicens: *Illi beatam semper Deo imaginem suam reddamus, non superbiæ fastu tumidam, non iracundiæ livore marcidam, non avaritiæ facibus succensam, non gulæ illecebris deditam, non hypocrisis duplicitate contectam, non luxuriæ sordibus contaminatam.* Hom. 41.

13. Euthymius per hunc sensum, Deo debitum, pietatem & religionem maximè verò divinorum ejus præceptorum observantiam intelligit: *Redde*, ait, *pietatem & observantiam mandatorum.*

14. Theophylactus ait: *Dedit tibi mentem, illam redde ei, juxta mentem operans; dedit tibi rationem, redde & illam, ne fias brutis insipientibus similis.* S. Hilarius acceptabile Deo tributum esse dicit, si quæ in nos contulit, ei vicissim reddamus *Deo, quæ ejus sunt propria reddere nos oportet, corpus, animam, voluntatem, ab eo enim hæc profecta atque aucta retinemus.* In Luta. Cap. 22. in Matth.

15. Porrò Cæsarem in his, quæ ad Deum spectant, se ingerere non debere, ex Epistola quadam S. Ambrosii ad Marcellinam sororem de Imperatore Valente, Ecclesiam quandam pro Arianis ab ipso postulante, loquentis clarè intelligitur, his enim se verbis eum repulisse scribit: *Noli te gravare Imperator, ut putes, te in ea, quæ divina sunt, imperiale jus habere; noli te extollere, sed si vis diutiùs imperare, esto Deo subditus; scriptum est: quæ Dei, Deo: quæ Cæsaris, Cæsari; ad Imperatorem palatia pertinent, ad sacerdotem Ecclesia, tibi mœniorum jus concessum est, non sacrorum.* Deus, *qui omnia in sapientia fecit*, olim virgam Aaron, non verò Moysis, in arca ad perennem memoriam conservari præcepit; cùm tamen illa Moysis virga, Ægyptum tot plagis castigando, aperiendo maria, atque aquæ lympidissimæ flumina è duris saxis eliciendo, admiranda ediderit prodigia, idque in populi Israelitici magnum beneficium; qua de re aliud dici nequit, quàm quòd *omnia in figura contingebant iis*, virga enim Aaron potestatem sacerdotalem, Moysis verò authoritatem & potestatem sæcularem repræsentabat, hæc autem nequaquam præsumere debet, ut se in jurisdictionem ecclesiasticam ingerat, sed foris extra arcam manere debet; Ozias incensum offerre volens, & Saul sacrificans, & multi similes gravissimè à Deo puniti fuere. Ep. 32.

DOMINICA XXIII. POST PENTECOSTEN.

Evangelium ex S. Matth. cap. 9.

Vers. 18. *Hæc illo loquente ad eos. Ecce Princeps unus accessit & adorabat eum dicens: Domine filia mea modò defuncta est; sed veni, impone manum super eam, & vivet.* 19. *Et surgens Jesus sequebatur eum, & discipuli ejus.* 20. *Et ecce mulier, quæ sanguinis fluxum patiebatur duodecim annis, accessit retro, & tetigit fimbriam vestimenti ejus.* 21. *Dicebat enim intra se; si tetigero tantùm vestimentum ejus, salva ero.* 22. *At Jesus conversus & videns eam, dixit: confide filia, fides tua te salvam fecit, & salva facta est mulier ex illa hora.* 23. *Et cùm venisset Jesus in domum Principis, & vidisset tibicines & turbam tumultuantem, dicebat.* 24. *Recedite, non est enim mortua puella, sed dormit.* 25. *Et deridebant eum, & cùm ejecta esset turba, intravit & tenuit manum ejus, & surrexit puella.* 26. *Et exiit fama hæc in universam terram illam.*

Ver-

Versus 18.

Hæc illo loquente ad eos, ecce Princeps unus accessit, & adorabat eum, dicens: Domine, filia mea modò defuncta est, sed veni, impone manum tuam super eam, & vivet.

Ecce Princeps unus accessit.

1. QUantumvis Judæi, prout Lyranus tradit, in sola civitate Jerosolymitana templum haberent, sacrificiis & hostiis destinatum, in aliis nihilominus etiam urbibus & villis, sua tenebant orationibus
Marc. 5. 22. Luc. 8. 41. In Luca. effundendis, verbo Dei audiendo, omnibusque aliis ad divinum cultum spectantibus, pro universali populi beneficio deputata loca, quique in iis tanquam caput reliquorum cum authoritate publica præerat, Princeps dicebatur Synagogæ: Sanctus Marcus porro Archisynagogum nuncupat Jairum, quod idem ei nomen sanctus Lucas imposuit, quod nomen S. Bonaventura in sensu spirituali explicat: *Jairus interpretaturi illuminatus, & aliis debet in plebe Domini principari.*

2. Glossa per hunc Principem, in sensu allegorico Moysen intelligit: *Archisynagogus*, inquit, *Moysen significat; dicitur Jairus, id est, illuminans vel illuminatus, quia accepit verba vitæ dare nobis; videns Dominum in carne venturum, cadit ad pedes ejus, dicens: quod infirmum est Dei, fortius est hominibus, pro filia rogat, id est, pro synagoga, quæ sola lege instructa unica ei erat, quæ à lege & Prophetis educata, postquam filios Deo generare debuit spirituales, erroribus languens in peccatis moritur; priùs pro ea patres rogaverunt, tamen magna fides gentium prius impetravit, Synagoga in civitate legis, ut in domo, in qua unius Dei cultus est, moritur & suscitatur.*

3. Hoc verbum *accessit*, Archisynagogum ingens lumen, magnamque Dei, veri solis justitiæ, notitiam accepisse denotat, qui proinde bene dicitur *Jairus*, id est, Ps. 33. 6. *illuminatus*, nam ut Psalmista ait: *Accedite ad eum & illuminamini.*

Et adorabat eum.

4. S. Lucas ait: *Cecidit ad pedes ejus.* Albertus Magnus In Luca. super Lucam, in hoc tanto viro hunc humilitatis actum valde admiratur: *Ecce humilitas devotionis, quia cùm Princeps esset, non dedignatus est locum pedum quærere: Adorabimus in loco, ubi steterunt pedes ejus*; Ps. 131. 7. & quidem indubitatum est, quin considerabilis sit hæc adoratio, quòd pro illo tempore Christus, sacerdotibus, scribis & aliis Synagogæ Principibus probro & contemptui haberetur: *Nunquid ex Principibus aliquis credidit in eum?* De Regulo quidem constat, quòd à Christo, ut in domum suam se conferret petierit: *Rogabat eum:* non verò quòd adorarit; sed ecce tribulationum effectum, utpote quibus superborum fastus planè deprimitur.

Domine filia mea modò defuncta est.

5. Archisynagogus ille Christum paucis verbis ad compassionem commovere conatus fuit, quibus scilicet pro filia quadam supplicabat, quæ unica divitiarum ejus hæres cùm esset, in optimo ætatis flore decessit; nam ut Chrysostomus ait: *Unica puella erat, & duodecimum annum, ipsum fermè florem ætatis, attigerat.* Hom. 31. in Matth. Solet nonnunquam Deus, immaturam mortem permittere in pœnam parentum, qui nimio prolium suarum amore ducti, illis supra modum blandiuntur, bonamque earum educationem negligunt, neque vitia, tali ætati lubricæ familiaria corrigere satagunt; rapit quoque eas per immaturam mortem, in beneficium eorundem parentum, quos avaritiæ & iniquis exstorsionibus deditos futuros esse prævidet, ut filiis divitias & vitæ commoda coacervent; rapit item eos, ad eorundem filiorum utilitatem, dum illos in annis malitiæ incapacibus hinc avocans, salutem eorum securam reddit.

6. Sanctus Bonaventura in sensu morali ait: *Filia tua est anima tua defuncta per culpam, cui manus Christi imponitur per gratiam.*

7. Ex textu Evangelistarum hanc historiam recensentium, dubium nascitur, quia sanctus Marcus ita Cap. 5. Cap. 8. 41. scribit: *Deprecabatur eum, dicens: quoniam filia mea in extremis est*: Sanctus Lucas verò ait: *Rogans, ut intraret in domum ejus, quia unica filia erat ei, ferè annorum duodecim, & hæc moriebatur*; quare igitur Princeps apud Matthæum dicit: *Modò defuncta est*; Theophilactus ipsum afflictionem suam exaggerasse dicit, filiam mortuam dicendo, ut ad compassionem Christum magis permoveret: *Ut augens calamitatem, quo ad misericordiam provocaret Christum*; Toletus dicit: *Dolorem suum amplificabat: solent enim, qui rogant suas ærumnas augere.* Dionysius Carthusianus usitatum loquendi modum esse dicit, quo infirmum desperatum, & à medicis juxta medicinæ regulas depositum, mortuum esse dicimus, maximè dum est agonizans: *Dicendum*, inquit, *quòd loquitur secundùm communem modum loquendi, quo de agonizante, cujus vita desperatur, communiter dicitur, quòd sit mortuus homo*: ad hæc dici potest, quòd quando hic Princeps è domo sua egressus est, filiam agonizantem reliquerit, ac proinde eam inter medio tempore obiisse rationabiliter censere potuerit. Lyranus ait: id quod sancti Marcus & Lucas scripsere, verissimum fuisse pro tempore, quo è domo exibat: *Sed antequam Jesus veniret ad domum Patris, ejus filia mortua est, propter quod nuncii venerunt de domo, qui dixerunt: Noli vexare magistrum, quia defuncta est filia tua.*

8. S. Bonaventura supra ly *moriebatur*, quo S. Lucas utitur, scribit: *Filiam suam quasi mortuam reputabat.* In Luca. Unde & S. Augustinus de concordia Evangelistarum de duobus aliis Evangelistis dicit: *Expresseruut Principis verbum, Matthæus verò intellectum expressit, quia eam mortuam reputabat.*

9. Theophylactus ait: quòd, ex quo filiam moribundam reliquerit, eam mortuam esse conjecerit: *Dicit autem velut conjectans, eò quòd relinquerat eam in extremis exhalantem spiritum*; idem quoque Chrysostomus his verbis exprimit: *A tempore itineris, conjicientis verbum erat, modò mortuam esse aut forsan calamitatem amplificantis.* Hom. 31. in Matth.

10. Lyranus aliorum interpretum expositioni innixus, censet sanctum Matthæum, brevitatis gratia, id quod sancti Marcus & Lucas referunt, omisisse: *Ita omittit, ut brevius scribat, & accipit patris verbum ab illo tempore, quo recipit nuncium.* Toletus qui hanc difficultatem diligenter & fusè examinat. Euthymio adhæret, dicenti, Archisynagogum prius Christo dixisse, quòd moribunda esset, postea verò recepto mortis nuncio, subdidisse: *modò defuncta est*, unde dicit; *Hæc sententia mihi omnium accommodatissima videtur, existimo enim sic se totam rem habuisse; puella in extremis erat, quando Archisynagogus domo sua egressus est ad Christum, quando autem accessit, quia facile fieri poterat, ut jam tunc mortua esset, ut veritatem Christo proponeret, dixit: Filia mea in extremis est, aut modò mortua est; adjicit illud modo, indicans tempus quando loquebatur cum Domino.* Dionysius Carthusianus ait: *Matthæus narrat verba Jairi, quæ dixit Christo, postquam à servis suis percepit, filiam esse mortuam.*

11. Sanctus Anselmus ipsum & agoniam, & mortem filiæ Christo nunciasse censet, nuncium tamen mortis à se vix acceptum subticet: Lucas Burgensis verò diligentissimus literalis sensus examinator, ita scribit: *Sic historia texenda est, quòd primò petierit sanitatem restitui filiam, extremè laborantem, deinde etiam à morte in vitam restitui, postquam allato mortis nuncio, animum illi Christus addidit*: Cajetanus quoque eidem opinioni subscribit, dicens: *Primò rogans, dixit, quòd filia sua in extremis laboret; deinde eundo cum Jesu accepit nuncios, quod mortua esset, & tunc dixit Jesus, quod sanctus Matthæus explicat.*

12. Chrysostomus ait: *Duo à Christo postulat, ut veniat, & ut manum imponat; quod signum erat, spirare adhuc puellam, quando ab ea pater decesserat*; at verò, quod magis miraculum est, hic Jairus de eorum numero erat, qui Christum persequebantur (nam Pharisæi de omnibus Principibus edixere: Joan. 7. 48. *Nunquid ex Principibus aliquis credidit in eum?* & sanctus Lucas ait: *Archisynagogus indignans, quòd sabbato curasset Jesus*) & tamen non constat, eum à Christo Cap. 13. 14. reprehensum, quin potiùs benignè ab illo exceptus fuit, non obstante fide ejus adeo imperfecta, dum ait: *Veni, impone manum tuam*; cùm Centurio contradixerit: Hom. 51. in Matth.

rit : *Die tantùm verbo*; at hoc mirum non est. Christus id non solùm ideo fecit, quia se erga illos, à quibus malè tractabatur, benigniorem semper & beneficentiorem ostendere consuevit, sed etiam ad hoc ex eo moveri potuit, quia Princeps ille præter Magnatum morem, summa cum fiducia, devotione & submissione animi in ipsum suam ei supplicationem proposuit, unde æquum duxit, ei non cum amaritudine sed benevolè respondere, quia magni æstimandum est, dum se humiliant Magnates.

13. Ex Evangelistarum relatione, trium præcipuè mortuorum resuscitationem factam esse constat, nempe filii viduæ Naimiticæ, Lazari & hujus filiæ; at verò de hac solùm constat, quòd ejus in vitam revocatio supplici prece à Christo requisita fuerit, quia mater illa plorans, nullam pro filio fecit instantiam; sorores quoque Lazari, licet nuncios ad Christum miserint, pro insinuanda fratris infirmitate, pro ejus tamen resuscitatione non supplicarunt. Eusebius Emissenus per hosce tres mortuos, tres varios peccatorum gradus insinuari his verbis docet: *Moritur homo, prava & illicita cogitando, moritur malè operando, moritur in peccatis perseverando; cogitas aliquid agere, quod non licet? mortua est anima tua, sed latet peccatum & nondum divulgatum est, si verè cogitationem ad effectum perducas, non solùm mortua est, sed jam extra civitatis portam elata, & per peccatum ab Ecclesia separata & perditioni proxima est; at verò ille, qui peccatum aliquod commisit, & multo tempore in eo perseverat, non solùm mortuus est & sepultus, verùm etiam jam fœtet, quia ejus turpissimam famam circumquaque audire abhorret; omnes hos suscipiat Jesus, si à peccato essent, & ex corde pœniteant*; hæc autem filia præ cæteris resuscitatis hanc habet prærogativam, quod animam præfiguret in peccato quidem mortuam, sed tamen tali, quod occultum est & non publicum, & recenter admissum, quod proinde nec habituatum est, nec scandalosum, hujus cura & remedium facilius est, aliorumque pro tali resuscitando factæ ad Deum preces citius acceptantur, cùm econtra in peccatoribus habituatis obstinatio, durities cordis, & mala peccandi consuetudo plurimum resistat, paucique sint, qui pro his orantes, à Deo exaudiuntur. S. Bonaventura notat, Principem dixisse: *Modò defuncta est*, & immediatè à morte Christum ad eandem resuscitandam invitasse: *Festina*, inquit, *conversio; modò, non dicit anno præterito, sed modò: ne tardes converti ad Dominum, & ne differas de die in diem.* Idem quoque Seraphicus Doctor ait: *Manus autem imponenda est misericordiæ suæ gratia; Christi operatio quatuor facit in nobis; purgat culpam, reparat naturam, confert gratiam, præparat gloriam, hujus filiæ suscitatio est animæ peccatricis justificatio.* Per hanc quoque manus impositionem intelligi potest absolutio sacramentalis; per verbum *veni*, gratia excitans, per quam ad ferventes compunctionis actus eliciendos promovemur.

Hom. de Laz.

Serm. 1. in hac Dom.

Eccl. 5. 8.

14. De iis divinis manibus Job ait: *Manus tuæ Domine fecerunt me, & plasmaverunt*; Chrysologus dicit: *Veni & impone manum, ut qui sponte posuit ad creandum, ad reparandum iterum exoratus imponat.* Ab hac Dei manu salutem nostram sperare possumus, dicente Davide: *Fiat manus tua, ut salvet me; in manibus tuis sortes meæ.*

Job 10. 8.

Serm. 33.

Ps. 118. 173.

Ps. 30. 16.

15. Didacus Stella observat, quòd Christus hunc Principem non sicut regulum, ob modicam fidem reprehenderit, idque præcipuè, quia caput Synagogæ erat: *Hic Sacerdos erat & Princeps Synagogæ*; *hinc ad nostram eruditionem discamus, viros ecclesiasticos Prælatos honorare, & eorum peccata, saltem coram populo non arguere.* Idem quoque Principis hujus sollicitudinem, in providendo infirmitati filiæ remedio ponderans, aliud inde elicit dogma pro iis, quibus regimen commissum est animarum: *Discant Prælati, exemplo hujus Archisynagogi, quàm subditorum suorum debeant habere curam, ut, si quando tot in peccato mortuos viderint, accurrant, & amore paterno Deum precentur, ut illos manu misericordiæ suæ tangat.* Se quoque reflectit idem Author ad Salvatoris benignitatem, qui tanta cum benevolentia afflictum hunc recipit; licet præstitum ab eo obsequium, propriam ejus utilitatem respicere probè sciret: *Propter commodum, ad Dominum accedit, sed quomodocunque accedant homines, eos suscipit Dei benignitas.*

In Luc. 20.

16. S. Thomas in sensu allegorico ait: *Significatur appetitus Patrum de venturo Christo, unde dicebant: Veni, impone manum tuam, id est, Christum, ut in Ps. 143. v. 7. Emitte manum tuam de alto.*

In Matth.

Versus 19.

Et surgens Jesus, sequebatur eum, & discipuli ejus.

Et surgens Jesus.

1. Non differt ne quidem momento, sed mox invocatus in subsidium nostrum accurrit; unde apud Isaiam Deus dicit: *Adhuc te loquente, ecce adsum*; quæ verba Chrysostomus exponit, dicens: *Non exspecto, ut orationem finias, sed confestim cùm incipies, exaudio*: ly *surgens*, Christi ad vitam defunctæ restituendam, indicat promptitudinem & sollicitudinem: Dionysius Carthusianus Christum à prandio surrexisse credit, cui in domo Matthæi publicani accumbens, ad multarum anhelat animarum conversionem: *Surgens à domo Matthæi, in qua cum Publicanis comedit.* Sanctus Bonaventura facilitatem, qua Principem nunc exaudivit, aliquatenus ejusdem Principis meritis attribuit: *Quoniam*, inquit, *Christi præsentiam adiit cum reverentia, rogavit ex confidentia, desideravit ex indigentia, ideo oratio ejus fuit exaudita.*

Isa. 58. 9.

Hom. 39. in Matth.

In Luc.

2. Chrysostomus ab Hugone citatus ait: *Vidit, ex qua domo exivit, scilicet Publicani, & ideo sperat*; quia enim unico tantùm obtutu, Publicanum in Apostolum converterat, longè magis futurum sperabat, ut per manuum suarum impositionem, vitam corporalem filiæ restitueret.

3. Didacus Stella ex ly *surgens* hanc pro Prælatis elicit moralitatem: *Surrexit ut iret, quia sedebat; hoc enim opus & labor boni Prælati est, ut scilicet ad subditorum bonum surgat, sedemque suam & quietem relinquat; non sic faciunt Prælati, otio & inertiæ vacantes, nec tantillum voluptatis, propter subditi utilitatem relinquentes.* S. Matthæus Christum tunc populo prædicasse dicit: *Quo facto docemur, orationem & vitam contemplativam, ut proximis periclitantibus & afflictis subveniamus.*

Sequebatur eum.

4. Jansenius hujus Principis fidem imperfectam & defectuosam fuisse, ex duobus capitibus considerat; porrò, quia pro filiæ vita, corporalem Christi præsentiam petebat, dicens: *Veni*. Secundò, quia manus ejus cadaveri filiæ imponi rogabat, dicens: *Impone manum tuam. Tamen*, inquit, *quia pro tempore illo, satis magna illa erat de Domino fides, non rejicit eam Dominus, sed obsequi volens sequebatur eum*; ex quo pro nobis hoc eruit documentum: *Hæc autem Domini facilitas docet, nihil frustra ab eo orari posse, quod quidem orantibus bonum sit, & imperfectiones nostras illum benignè tolerare, ac docere item nos, qui Christi esse volumus, ut pari facilitate omnibus simus exorabiles.*

Cap. 14. conc.

5. Didacus Stella Salvatorem ædes Principis adire videns, nos monet, ne ejus exemplo, ad frequentandas Magnatum ædes faciles evadamus: *Discamus, non facilè domos Principum & Magistratum ingredi, quandoquidem Christus non nisi rogatus, & ob ingens bonum spirituale, populique ædificationem, domum Archisynagogi intravit.*

6. Adimplevit in præsenti Dominus illud Ecclesiastici monitum: *Rogationem contribulati ne abjicias*, compassus namque Patris & totius familiæ afflictioni, in propria persona comparere statuit, licet vel unico solo voluntatis actu, procul distans, miraculosè sanitatem conferre potuisset; ut nos doceret, in persona propria, tam corporales quàm spirituales proximorum miserias, non gravatè visitare & sublevare. Unde sanctus Remigius ait: *Miranda pariter atque imitanda Domini humilitas & mansuetudo, nam mox, ut rogatus est, rogantem cæpit sequi.* Notandum verò, nihil Christum Principi huic respondisse, prout Centurioni fecit, dicendo: *Ego veniam & curabo eum*, nihilominus, ut idem Author bene advertit, Christus hic non per verba sed per facta respondit. Salmeron quoque ait: *Non diligit Dominus verbo & lingua, sed opere & veritate, & promptum se exhibet ad benefaciendum etiam bis, qui se oderunt*; sicuti, ut diximus, hi Principes Synagogæ Christum perseque-

Eccl. 4. 1.

Tom. 6. n. 15

sequebantur; nihilominus mundo ostendere voluit, nullam sibi permittere dominari passionem humanam, sed omnibus se injuriis superiorem esse, pro malo bonum reddendo.

Versus 20.

Ecce mulier, quæ sanguinis fluxum patiebatur duodecim annis, accessit retro, & tetigit fimbriam vestimenti ejus.

Et ecce mulier.

1. Lyranus causam reddit, cur Dominus domum Jairi, filiam ejus resuscitaturus, adeundo miraculum istud in itinere patrare voluerit; id enim factū esse dicit: *Duplici de causa, prima fuit, ut ostenderet nobis, quòd non solùm in termino, sed in via debemus bonis operibus occupari; secunda fuit, ut per miraculum factum in via Archisynagogus hoc videns, certificaretur de suscitatione filiæ suæ in termino.*

In Luca. 2. Toletus in hoc miraculo expressam quandam gentilitatis figuram examinans, ita discurrit: Dum filius Dei in itinere esset, ut Archisynagogi, cujus deprecatio ab eo exaudita erat, filiam resuscitaret, Hemorrohissa Salvatori in itinere ex obliquo occurrens, per receptum salutis suæ beneficium, illius resuscitationem prævenit, qua in re juxta mentem SS. Ambrosii, Hieronymi & Hilarii, id quod Judæos & Gentiles inter accidit, denotatum fuit: *Cùm enim illi prius essent ad populum Dei vocati* (dicti Cardinalis verba sunt) *eisque promissa salus, veniente Christo, plenitudo Gentium, per fidem prior ad Ecclesiam accessit, post quam Judæorum plenitudo accedet, juxta illud: Cùm intraverit plenitudo Gentium, tunc Israel salvus fiet, quod Psalmo 67. v. 32. prædictum erat: Æthiopia præveniet manus ejus Deo. Mulier igitur Gentium nationes, filia verò Archisynagogi, Judæorum populum significat.* Estque considerabilis illa duodecim annorum in duabus hisce fæminis circumstantia, quarum una se tenet ex parte ætatis; altera verò ex parte infirmitatis fluxus sanguinis; nam ut Glossa ait: *Duodenis annis fluxit, sicut & illa filia creverat duodenis, quia ex quo Synagoga cœpit Deo famulari, cœpit gentilitas idololatria, & peccato pollui.*

Rom. 11. 25. & 26.

Ibidem. 3. Porrò Hemorrohissa, quæ juxta Eusebium gentilis erat, gentilitatem meritò præfigurabat, quæ, ut ait Jansenius, duplici ex capite, sanguinis fluxu laborabat: *Rectè*, inquit, *gentium populus significatur, in quo sanguinis fluxus dupliciter secundùm Bedam potest intelligi, scilicet vel super idololatriæ prostitutione, vel super his, quæ carnis & sanguinis oblectatione patrantur*; Lyranus quoque ad sanguinem à tot martyribus effusum se reflectit, quod Imperatorum, fidei Christianæ principio se opponentium, tempore contigit: *Fœdata fuit*, inquit, *effusione sanguinis martyrum, temporibus duodecim Apostolorum: hæc autem mulier fimbriam vestimenti Christi tetigit, quando Christianus fidem incarnationis credidit, & alii gentiles ejus exemplo; humanitas enim divinitatis vestimentum est in Christo, tunc autem à fluxu sanguinis sanata fuit, quia fundere sanguinem catholicum cessavit.* Glossa quoque alios Evangelistas dixisse notat, quod mulier hæc omnes suas facultates irritò licet effectu, in medicos erogavit: *Quia quantò magis gentilitas vires naturales industriæ ad Philosophos expendit, qui rectè videndi præcepta omnibus se dare promittebant, tantò minùs poterat a sordibus liberari; sed ubi cœlestem medicum cognovit adesse, cœpit remedium sperare & quærere.*

In Marc. 4. Albertus Magnus sancti Hieronymi testimonio innixus, piam hanc mulierem mox, ut à malo suo convaluit, benefactori suo se gratam præstitisse scribit, docens: *Devotissima ad Christum remansit, & in horto suo imaginem ad figuram Christi construxit, & hanc simili vestimento vestivit, juxta quam quædam herba in horto similem virtutem curandi fluxum sanguinis habens, nata fuit; & quando vestimentum herba crescendo attigit, tunc perfectam virtutem curandi herba accepit.* Eusebius quoque Cæsariensis, à Glossa citatus, ita scribit: *Ante fores hujus mulieris, accepimus æream hujus imaginem, in genu inclinatam, expansis aptè manibus, supplicanti similem conspici, è regione autem illius alteram ex eadem materia, viri rectam effigiem stare, decora diploide indutam, manumque suam illi protendentem, hujus ad pedes peregrinum quoddam hærbæ genus nascitur, quod cùm ad diploidis oram ascenderit, omnium morborum medicamentum existit, quam quidem statuam Domini Jesu dicunt imaginem exprimere; mansit autem ad nostram usque ætatem.* Ecce tibi hujusce mulieris Deo per tantam gratiarum actionis multiplicitatem, in Deum relatam gratitudinem, ut vel inde intelligamus agnitionem beneficiorum, quæ à divina ejus manu recipimus, perennem quendam esse continuorum favorum & gratiarum fontem, S. Lucas dicit: *In medicos erogaverat omnem substantiam suam*; ubi quæri posset, unde hæc mulier ad hosce sumptus faciendos facultates desumpserit? sed facilis est responsio, quia illi, qui Deo grati existunt, nunquam in penuria vivunt, nec unquam ab eo deseruntur, imò nullam prorsus experiuntur paupertatem.

Luc ib. 14.

Cap. 8. 46.

Quæ sanguinis fluxum patiebatur duodecim annis.

5. Albertus Magnus super Lucam scribens, hujus morbi gravitatem quatuor ex circumstantiis ponderat, dicens: *Describitur magnitudo infirmitatis à quatuor, à specie ægritudinis, ab antiquitate, à sumptibus, quos faceret in medicos, & ab incurabilitate.* S. Lucas ait: *In medicos erogaverat omnem substantiam suam, nec ab ullo potuit curari.* S. Marcus ait: *Fuerat multa perpessa à compluribus medicis, & erogaverat omnia sua, nec quidquam profecerat, sed magis deterius habebat*; ac proinde illos delignat, qui per longum annorum decursum, sensuum & inordinatorum appetituum suorum desideria sequuntur, faciuntque quod possunt, ut ad perversos fines suos pertingere valeant, tandem verò frustra se laborare videntes, ad Deum se recipiunt, qui adeò est misericors ut eos ad se venientes benignissimè recipiat; hi qui ultima hora in vineam laboratum venerant æquali cum aliis mercede à patrefamilias sunt remunerati, ut per hoc intelligeremus, veram quandam pœnitentiam ex corde profectam, qua ad divinam pietatem confugimus, omnia delere peccata priora.

Vers. 43.

Hom. 33. in Matth.

6. Hæc mulier à Christo se abscondebat, ne ab eo observaretur: *Quia ægritudo hæc*, inquit Chrysostomus, *magna immundities secundùm legem judicabatur. Prima hæc mulier publicè accedere ausa est, quoniam fœminas quoque ipsum curari jam audivit, & quoniam ad filiolam Archisynagogi mortuam proficisci conspiciebat; ad domum verò suam, licet opulenta, nihilominus non est ausa vocare*; cujus tametsi nullam rationem reddat, credibile tamen est, motivum ejus fuisse, se velut immundam, indignam se existimasse, quam ille reciperet, qui *candor lucis æternæ* vocatur. Salmeron per hunc sanguinis fluxum, vitium carnis inteiligit, quod eum, quem afficit, multis subjicit molestis: *Hæc mulier*, ait, *multa est perpessa, quia multa sustinent peccatores, maximè verò adulteri, concubinarii; perferunt enim amara verba, duriora facta, corporis molestias, cæcitatem mentis, damna rerum suarum, odia hominum, famæ dispendium; item erogaverat omnia sua pro voluptate carnis captanda, nempe ætatem, decorem, vigorem.*

Tract. 16.

Ser. in Dom.

7. Sanctus Thomas in sermone super hanc Dominicam, per fluxum sanguinis, peccatorem in genere intelligit: *Peccator*, inquit, *patitur fluxum sanguinis tribus modis, primò per nimium amorem consanguineorum, secundò propter fluxum carnalium delectationum, tertiò propter operationem quorumlibet peccatorum.*

8. Hæc mulier per duodecim annos, nunquam ad Deum confugerat, sed potiùs omnia sua in remedia humana expenderat, in qua proinde dispendium & cura clarà videtur, quàm major pars hominum in salute corporali promovenda patitur; nullus est sumptus adeò magnus, qui eo fine non fiat, nullum est, quod tentetur remedium; at quàm parum de salute animæ cogitatur: quàm pauci ad Deum confugiunt, & tamen ab hoc solo salus reportatur: idque in instanti. *Si tetigero fimbriam vestimenti ejus, salva ero.*

Accessit.

9. At verò quomodo Christum accedere præsumpsit; quando accessus ille in lege prohibebatur? Chrysostomus ait: *In carnalibus languoribus dat crebro consilium vis doloris, in desperatis causis est sæpe magistra necessitas, invenit ipsa sibi passio medicinam*; ac proinde peccator, licet desperatus sit & immundus, generosum induat animum, sollicitè penetret ad Salvatorem, magnaque

Serm. 53.

cum fiducia cum Psalte dicat: *Libera me de sanguinibus Deus, Deus salutis meæ*: non diffidat de divina ejus pietate, cum ipse Dei filius dicat: *Non veni vocare justos, sed peccatores.* S. Thomas de hac infirma ita scribit: *Intellexit cælestem adesse medicinam, in ea totam suam intentionem collocavit, & ideo salvari promeruit.* In catena.

10. S. Bonaventura super ly *accessit*, ita scribit: *Accessit quia credidit, credere enim oportet accedentem ad Deum, quia est, & inquirentibus se remunerator est.* In Luca. Hebr. 11.

Retro.

11. Extremitatem vestis Christi, actualiter itinerantis, tetigit, eoque fine profundè se inclinavit, quòd si in parte anteriori fecisset, & Christi gressum impedisset, & cum timore, ne velut immunda repelleretur, se ipsam manifestasset: *Accessit ergo à tergo*, ut ait Lucas Burgensis, *ut enim non accederet palam, rogaretque ut Archisynagogus, obstabat tum pudor, tum metus; pudor sexus ob morbi fœditatem; metus, ne à turba cui se admiscuerat, abjiceretur; quippe lege immunda & contagiosa.* Idem & Toletus hisce notat verbis: *Non est ausa palam Christum accedere, sed latenter & retro, quia secundum legem, immundam se esse sciebat, timebatque ne à Christo repelleretur, nondum enim perfectè de Christo sentiebat, quem se latere posse existimabat.* cognoscebat quidem, aliud se non habere salutis suæ refugium, quàm apud divinum hunc protomedicum; ex alia verò parte immundam se esse sciens, indignamque, quæ coram eo compareret, se æstimans, debitum ei respectum & rverentiam exhibere voluit. Retro ipsum se collocando, salutemque, si posset, rapiendo; nam ut Chrysologus ait: *Agebat mulier, ut sibi & rediret sanitas & verecundia non periret.* v. 10. Serm. 14.

12. S. Thomas in Matthæum ita scribit: *Quare retrò? quia immunda reputabatur; mystice hoc significat gentilitatem, quæ accessit per fidem, sed retro, quia non ipso vivente; item tetegit vestimentum, scilicet humanitatem, sed solam fimbriam, quia per Apostolos tantùm.*

13. Didacus Stella hunc actum notitiæ tribuit, quam de indignitate sua habebat, agnoscens, se non mereri, quæ Christi oculis objiceretur: *Indignam se judicavit, quam Christus intueretur;* Magdalena quoque, quæ tot annis alium deteriorem longè sanguinis fluxum perpessa fuerat: *Et ecce mulier, quæ erat in civitate peccatrix.* etiam retro Christum se collocavit: *Stans retro secus pedes ejus*; ubi Chrysologus ait: *Quia reus animus post tergum stat ad veniam, quia per culpam novit, se vultus fiduciam perdidisse.* In Luca. Serm. 93.

14. Gregorius de eadem Magdalena scribens, ait: *Peccatores mala committunt, à facie Domini confugiunt*, quia ut David ait: *Vultus autem Domini super facientes mala, ut perdat de terra memoriam.* Et subdit idem Sanctus: *Sed cum redire pœnitendo deliberant, quasi post tergum Domini sunt, quia & discedere longius nolunt, & tamen præsumere de Deo quasi amici non possunt; hinc, est quòd peccatrix mulier retro fletisse dicitur;* hæc Hemorrhoissa per infirmitatem suam, qua detinebatur, animam peccatis immersam significat, quæ resipiscens ad divinam pietatem recurrit, & *retrò se collocat*; ut Paulus de Palatio ait: *Quia non justificabitur in conspectu ejus omnis vivens.* Lib 5. in lib Reg. c. 2. Ps. 31. 17.

Et tetigit.

15. Glossa interlinearis ait: *Tetigit manu fidei.* Didacus Stella dicit: *Derelicta à medicis sæculi, ad medicum cælestem confugit; ita eos, qui mundum relinquunt, Deus suscipit.* C ap. 15. 19.

16. In Levitico Deus populo suo tale dedit præceptum: *Mulier quæ patitur fluxum sanguinis, septem diebus separabitur omnis qui tetigerit eam, immundus erit usque ad vesperam*; ideoque qua ratione mulier hæc legem istam violando, Christum tangere præsumpsit? responderi potest, quòd vivæ fidei luce illustrata, Christum instar solis, maculam contrahere non posse intellexit, quia licet radios suos super terræ sordes immittat, ab iis tamen minimè coinquinatur, immò nonnunquam ardoris & splendoris sui activitate illas mundat, purificat, dissipat. Tertullianus respondet: *Sic eum tangit mulier, non ut hominem sanctum aut Propbetam, quem contaminabilem pro humana substantia sciret, sed ut ipsum Deum, quem nulla spurcitia pollui posse præsumpserat.* Clarius autem ad lucem alludens Chrysologus, ait: *Nam si sol tangit stercora, non tamen stercoribus inquinatur, quantò magis creator solis tangit omnia, & tamen non potest ullis contactibus coinquinari.* Lib. 4. contr. Marcion. c. 20. Matt. 21. 15.

Fimbriam vestimenti ejus.

17. Lyranus Christum quoque vestes secundum usum judaicum portasse notat, voluit namque Deus, ut populus ille, ex quo Messias nasciturus erat, extrinsecus quoque sanctitatem præseferret, ab aliis populis distinctam, per quam ab aliis discerneretur; ac proinde data fuit illi circumcisio, velut signum distinctivum in corpore, leges quoque assignatæ, & modi speciales in victu: *Similiter præceptum fuit eis in habitu distingui, ut patet Numer. 15. Loquere filiis Israel, ut faciant sibi fimbrias per quatuor angulos palliorum, ponentes in eis vittas hyacinthinas; vittæ enim hyacinthinæ, quæ erant cælestis coloris, designabant, quòd debebant habere conversationem eminentem præ cæteris secundùm quod Paulus dicit; Nostra autem conversatio in cælis est, unde sequitur ibidem: Ut recordentur mandatorum Dei, & sint sancti Domino Deo suo; talem ergo vestem portabat Christus, sicut & alia legalia observavit usque ad passionem; & ideo mulier tetigit fimbriam, quia illud, quod est in angulo pallii, quod est à parte posteriori, facilius potest attingi;* notandum est autem, quod vestimentum ejus non tetigit, sic enim manus ejus facile sentiri potuisset, sed extremitatem illius, cujus non ita facile tactus sentitur; unde divina Christi virtus magis eluxit, quando tactum sensui imperceptibilem, mulieri proficuum reddit, tunc præcipuè quando ab ingenti turbæ illum comprimentis, copia cinctus erat. Phil. 3. 20.

18. Toletus in Lucam, sequens movet dubium, cur scilicet hæc mulier non directè Salvatorem aut vestes tetigerit, sed solam fimbriam? cujus quatuor rationes adducit; prima est in ordine ad cultum divinum, quia ut ex Numer. 15. colligitur fimbriæ illi populo à Deo præceptæ fuerant, tanquam signa religionis, quas proinde illi soli portabant, qui cultus veri Dei professores erant, unde & Pharisæi, qui cæteris se æstimabant sanctiores, *magnificant fimbrias*; cum igitur hæc mulier etiamnum in fide imperfecta esset, se per illius fimbriæ tactum, Christi virtutem magis participaturam credebat. Secunda ratio est ob reverentiam, quam erga eum in hoc tactu protestabatur, Toletus enim probabile censet, quòd etiam Christi tempore, dum quis celebri sanctitatis nomine conspicuus erat, vestium ejus contactus à concurrentibus devotis, certatim quæsitus fuerit, quod ex cap. 8. vers. 23. Zachariæ colligit, ubi dicitur: *Apprehendent fimbriam viri Judæi*; præterquam quod S. Matthæus dicat: *Rogabant eum, ut vel fimbriam vestimenti ejus tangerent, & quicunque tetigerunt, salvi facti sunt.* Matth. 14. 36. Tertium motivum, infirmæ fuit humilitas: *Indignam enim se judicans, quæ vestimentum tangeret, ad extremitatem vestimenti manum porrexit*; quemadmodum S. Joannes Baptista ex humilitate, indignum se, qui corrigiam calceamentorum Christi solveret, judicavit. *Quarta causa, quæ accommodatior videtur, ea fuit, ut minus sentiretur ejus tactus à Christo, cum enim latenter accedere vellet, eam tetigit partem, cujus tactus percipi poterat, qualis est fimbria, quæ non tam pars vestimenti, quàm assuta & adjecta vestimento est; fuit autem id ex divina providentia dispositum, ut tantò magis Christi divinitas ostenderetur, quando tactum, sensibus minus pereeptibilem, etiam comprimentibus turbis, distinctius percepit.*

19. Sensum verò spiritualem fimbriæ considerando, per eam sacrosanctum Christi corpus interpretari possumus. Sanctus Antonius Paduanus proinde ait: *Vestimenta Christi ipsius est caro, de qua dicitur: Quare rubrum est indumentum tuum? Jesus torcular, id est, pressuram crucis solus sustinuit, in quo vestimentum sanguine rubricavit; hujus vestimenti fimbria, est ipsa passio, quæ animam liberat à peccato & sanguinis profluvio: contra enim carnis vitia summè valet memoria passionis Christi.* Ser. in Dom. 24. Trin. Isa 63. 2. In Luca. S. Bonaventura eandem considerationem habet, dum per fluxum sanguinis animam, peccato carnali immersam intelligit: *Felici*, inquit, *fructu attigit fimbriam Jesu, & statim stetit in illa fluxus carnalis illecebræ, carnalis dilectationis.* Salmeron in hac Christi veste, Eucharistiæ Sacramentum præfigurari ostendit, congruentias aliquas Tom. 6. tr. 15.

addu-

adducens, ait: *Edocemur de tangenda fimbria vestimenti, id est, humanitatis Christi, cujus fimbria, sacrosancta eucharistia est, cujus accidentia ut vestes, corpus Christi, tegunt; hæc enim est fimbria, posita in extremo corporis Christi, quia hic fuit ultimus actus Domini in cœna; estque fimbria hyacintina coloris cælestis, ut cognoscamus panem esse vivum, qui de cælo descendit & vitam cælestem efficere.* Chrisologus frequentem divini hujus usum commendans Sacramenti, multorum deflet miseriam, qui propria culpa medicinam in venenum convertunt: *Audiant*, inquit, *Christiani, qui quotidie corpus Christi attingunt, quamnam de ipso corpore possunt sumere medicinam, quando mulier totam rapuit de sola Christi fimbria, sanitatem, sed quod nobis flendum est; mulier de vulnere medicinam tollit, nobis medicina ipsa retorquetur in vulnus;* dum igitur sacrum Christi corpus per linguam nostram transit, rogandus nobis est Deus, ut tot maledicorum, obscœnorum, & injuriosorum verborum fluxum sistere dignetur, dum fauces nostras ingreditur, ut gulam reprimat, nostramque refrænet intemperantiam, dum in pectus, usque descendit, ut tot inordinatorum appetituum sanguinem coerceat. Chrysostomus quoq; ad Sacramentum Altaris alludens, dicit: *Tangamus & nos fimbriam vestimenti ejus, imòverò totum ipsius, imò si volumus, non vestis solùm, sed corpus ipsius nobis propositum est, ut non tangamus solummodo, sed commedamus & saturemur; edamus igitur Christum ægrotantes cum fide, nam si, qui fimbriam vestimenti ejus tunc tetigerunt, rectè omnes convaluerunt, quantò magis corroborabimur; si totum in nobis habebimus?* hoc unum ad omnes spirituales infirmitates nostras curandas sufficit; nam ut S. Prosper de hoc divino pane scribens, ait: *Lethalem omnium vitiorum digerit cruditatem.*

Serm. 14.

Hom 51. hic

Cont. Collat. 19.

Versus 21.

Dicebat enim intra se: Si tetigero tantùm vestimentum ejus, salva ero.

Dicebat enim intra se.

1. Filius prodigus tunc pridem resipiscere cæpit quando ex proposito & industria, status sui miseriam & infelicitatem sibi ob oculos posuit; *in se reversus*; eodem modo credere licet, hanc mulierem ad seipsam se reflectentem has suas considerasse miserias, ut Jansenius ait: *Primò quòd morbum adeo abominabilem apud Judæos pateretur; secundò, quòd tamdiu eundem passa sit, tertiò, quòd à complurimis medicis multa perpessa fuerit; quartò, quòd omnia erogasset, novum malum veteri adjiciens, videlicet profluvio sanguinis paupertatem, postremò quòd etiamsi multa perpessa & omnia erogata essent, non solùm mihi proficeret, sed magis deterius haberet;* omnes, inquam, has miserias mente & corde suo per seriam meditationem conferens, tandem apud se statuit, nullum aliud salutis suæ recuperandæ superesse refugium, quàm ut vestes tangeret Salvatoris; Paulus de Palatio ait: *Porro quod illa dicebat intra se, elegantissimè indicat, quòd Christiana negotia intra aguntur; frustra contendes, nisi dicas intra te; quid prodest ad sacrificia, conciones & confessiones venire, nisi dicas intra te?* internum est, quod Deus videt, & quod animam animæ nostræ attribuit; hic sanguinis fluxus inordinatorum appetituum nostrorum & scandalorum cursum præfigurabat, pro quibus frenandis necessaria est confessio, contritio & diligens ac rigorosum conscientiæ nostræ examen; unde idem Author notans, quod sanctus Marcus de hac Hemorrhoissa referat: *Procidit ante eum, & dixit omnem veritatem;* subjungit: *Cùm peccator sanandus est, prius tremat intra se, mox procidat coram Sacerdote, qui personam gerit Christi, illique confiteatur omnem veritatem, id est, omnia peccata, verè, nullo peccato dimisso.*

Cap. 14. conc.

Marc 5. 33.

Si tetigero tantùm vestimentum ejus salva ero.

2. Lyranus mulierem hanc probè sciviisse dicit, vestes hasce, virtutem sanandi non ex semetipsis habuisse, sed per participationem contactus, sacratissimæ illius humanitatis miraculosas & salutiferas factas fuisse. Hugo Cardinalis ait: *Credidit, dixit, tetigit, quia his tribus, fide, verbo & opere omnis salus acquiritur: Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem.*

Rom. 10. 10

3. Vivam hanc mulieris fidem Chrysologus stupet, eique sanitatem obtentam attribuit, dicens: *Cum tangit fimbriam Christi, tunc divini pectoris pulsat arcanum, & furto fidei, summam rapit de fimbriæ summitate virtutem; felix fraus, quæ & lucrum salutis contulit, & damna sustulit mox pudoris.* Serm 15.

4. Chrysostomus in catena citatus, fœminæ hujus confidentiam notans, ait: *Non apertè sed occultè cum fide vestem ipsius tetigit; cum fide, dixi, quoniam non dixit: Liberabor ab hac ægritudine, si vestem ejus tetigero, an non? sed non dubitans sanitatem se ab hujusmodi tactu consecuturam, accessit.* In gloss.

5. Salmeron mulierem hanc, tantam in Christi vestibus fiduciam habuisse existimat, ut etiam nescio Christo, ab iis sanitatem se recuperaturam crediderit: *Nec dubitavit*, inquit, *quin solo attactu vestium Christi, etiam inscio Christo sanitatem recipere posset.* To. 6. tr. 15.

6. Albertus Magnus in Matthæum scribens, non tam vestis, quam sacrosanctæ Christi carnis virtutem considerat, dum ait: *Sciens, quod tactus deificæ carnis, semper exerceret opera orationis*; unde similem ei, quàm citavimus Chrysologi, elicit contra eos moralitatem, qui sacræ se communionis fructu destituunt: *Miseria autem magna est, quod tactu huic mulieri contulit sanitatem vulneris, & heu multis hodie in Sacramento sumentibus confert, (aliàs infertur) vulnus æternæ damnationis.*

7. Archisinagogus ad filiæ resuscitationem, necessarium esse credebat, ut Christus cadaveri manum imponeret, & personaliter compareret: *Veni, impone manum tuam super eam & vivet*; at hæc mulier vel solam Christi vestis extremitatem, etiam nesciente Christo, incurabili malo mederi posse credebat. Dionysius Carthusianus dicit: *Tantam credidit Christo sanctitatem atque virtutem inesse, ut diffunderetur per ejus vestem.* In Evang.

8. Albertus Magnus supra Lucam, fœminæ hujus stupet humilitatem, dicens: *Mirabilis humilitas, quæ sibi fimbriam congruere & sufficere reputavit ad consequendam salutem, cum enim parva esset in oculis suis parva reputavit sibi congruere.* Salmeron humilitati fidem copulans, ait: *Ex humilitate & fide hæc mulier tetigit fimbriam, cum posset facilius multò vel carnem, vel partem superioris vestis, quàm fimbriam tangere, quasi indignam se agnosceret, quod carnem vel vestem ejus contingeret, sed id, quod in vestimento minimum erat.*

9. Dionysius Carthusianus in sensu spirituali dicit: *Per fimbrias quoque vestis Christi, Sacramenta ejus intelliguntur, sub quibus Christus, ejusque gratia tegitur ac consistit.* Serm. 12. in Dom.

10. Idem quoque in quinto super hanc dominicam sermone, ita scribit: *Hoc est, si Salvatoris charitatem, cæteraque virtutes & operationes sanctas, saltem pro aliquantula ac modica fuero parte secutus, salvabor.*

11. Salmeron mulierem tunc ad Christum confugisse considerans, quando omnibus erat destituta remediis humanis, hoc inde elicit dogma: *Ubi ergo cessat omnis humana industria, & spes in medicis vel facultatibus, tunc tandem incipit se prodere divina potentia, & vicinior esse salus.*

12. Intelligendo per mulierem hanc, ut diximus, gentilitatem, Interlinearis ita scribit: *Si tetigero, id est, si susscepero fidem incarnationis ejus.* Glossa ordinaria ait: *Fimbriam non vestem, quia non vidit in carne Dominum, sed suscepit per Apostolos, incarnationis Verbum; beatus, qui vel extremam partem verbi tangit.*

13. Ex illis sancti Marci verbis: *Et sequebatur eum turba multa, & comprimebant eum*; evincitur clarè, multos quoque alios Christum & sacras ejus vestes attigisse, at solam inter omnes mulierem hanc divinarum gratiarum participem factam fuisse scimus: *Multiplicasti gentem, sed non multiplicasti lætitiam.* Cujus ratio est, quia in aliis non ea fides, devotio, reverentia, humilitas, spes & ferventes reperiebantur preces quæ virtutes eminentes erant in hac muliere, de qua porro Albertus Magnus ait: *Tetigit fidei devotione.* Isa. 9. 3. In Marc.

Versus 22.

At Jesus conversus & videns eam, dixit. Confide filia, fides tua te salvam fecit; & salva facta est mulier ex illa hora.

At Jesus conversus.

1. Sanctus Marcus de Christo ait: *Et statim Jesus in semetipso cognoscens virtutem, quæ exierat de illo, conversus ad turbam aiebat: Quis tetigit vestimenta mea? & dicebant ei discipuli sui: Vides turbam comprimentem te, & dicis: quis me tetigit?* Sanctus Lucas pariter in ejusdem miraculi recensitione, idem quasi hisce verbis tradit: *Et ait Jesus: quis est, qui me tetigit? negantibus autem omnibus, dixit Petrus, & qui cum illo erant: Præceptor turbæ te comprimunt & affligunt, & dicis: quis me tetigit? & dixit Jesus: tetigit me aliquis, nam ego novi, virtutem de me exisse; videns autem mulier, quia non latuit, tremens venit & procidit ante pedes ejus, & ob quam causam tetigerit eum, indicavit coram omni populo, & quemadmodum confestim sanata sit.* Toletus Victoris Antiocheni authoritate usus in horum verborum (*turbæ te comprimunt & affligunt*) consideratione ait: *Christum redemptorem spiritualiter tangunt, qui in illum credunt, cæteri verò in illum fidem non habent, eum verius comprimunt & affligunt, quàm tangunt; qui autem verè tangit, eum ad misericordiam & clementiam allicit.*

Cap. 5. v. 30. & 31

Cap. 8. v. 45.

2. At quæret forte quispiam, cur Christus occultè à se patratum miraculum, coram tota illa multitudine, per ipsius Hemorrhoissæ testimonium, in modo & qualitate distinctè propalari voluerit? Respondetur, quod omnis Christi actio ad nostram sit ordinata instructionem & eruditionem; sciendum est itaque, mulierem hanc turbæ immixtam, Christo appropinquasse, ejusque vestem manu sua attigisse, ut igitur se ab omni suspicionis umbra, respectu periculosi adeo sexus immunem redderet, voluit mulierem publicè motivum edicere, quare eum attigisset, & profiteri, se solam tetigisse fimbriam, intentione sedandi sanguinis fluxum; *Ob quam causam tetigerit eum, indicavit coram omni populo, & quemadmodum confestim sanata sit.* Ut in hoc exemplum capiant omnes, etiam quantumcunque sancti, ne scilicet à muliere, quacunque etiam de causa, se tangi sinant, non enim sedabit, sed augebit fluxum, dum sola Christi caro, concupiscentiæ tomitem reprimendi & continentiæ virtutem nobis inserendi, efficaciam habet.

Hom. 31. in Matth.

3. Chrysostomus causam quærit, cur Christus in omnium conspectu id, quod fœmina fecerat, propalari voluerit, & respondet, hoc ideo factum esse: *Primum, ut ab omni formidine fœminam liberaret, ne conscientiæ stimulis quasi furata sanitatem mœrore exagitaretur; deinde ut fidem ipsius corrigeret, quæ se putavit latere potuisse; denique ut fidem ejus manifestam faceret; præterea non est minus signum secreta cordium scire, quàm flumina sanguinis coercere; postremo Principem synagogæ voluit confirmare.* Cajetanus quoque hoc ultimum sustinet, dicens: *Miraculum latens voluit manifestari, quia tempus urgebat ad augendam fidem Archisynagogi.* Salmeron, ut mulier ipsa miraculum divulgaret, Christum voluisse tradit, dicens: *Ut mulier sponte confiteretur signum, ut attentam redderet turbam, & vim suam perciperent, nec dixit: tu me tetigisti, ut mulier mereretur confitendo, ne videretur extorta confessio, sed rei series narraretur.*

4. Idem author mulierem hanc, per Salvatoris attactum, ab infirmitate sua liberari quidem voluisse notat, ita tamen ut simul etiam ob immunditiam latere potuisset: *Volebat latere, quia morbus turpis erat, & quia timebat Christi indignationem ob sanitatem furtim ablatam.* Ita pariter multæ sunt animæ, quæ immunditiæ & sensualitati in prædam datæ, peccata sua confiteri verecundantur, & nihilominus salutem & absolutionem obtinere gestiunt; maximi sanè ponderis est præsenti integræ confessionis ritè instituendæ negotio dexteritas confessarii, maximè respectu debilioris & verecundioris sexus.

Cap. 14.

5. Jansenius populi multitudinem, quæ Christum comprimebat, contemplans, ait: *Mira Domini lucet clementia, mansuetudo & humilitas, qui cum tantus esset, ut & multos haberet discipulos, qui à turbarum compressione eum possent liberare, patitur se a turbis comprimi, tam humaniter scilicet cum eis conversans sine omni fastus indicio, ut turbæ non verererentur eum comprimere.* Sanctus Bonaventura ait: *Ex amoris affectu, omnes volebant contingere; in hoc etiam versa vice ostenditur benevolentia Salvatoris, qui etiam à multitudine vult comprimi, quasi nullum à se repellens, ipse enim est, qui dicit: Eum, qui venit ad me, non ejiciam foras.*

In L.

Joan. 6. 37.

6. Ex hac compressione utilem valde elicit sanctus Augustinus moralitatem pro iis, qui indecenter sanctissimo Christi corpori appropinquant: *Corpus Christi*, ait, *multi molestè premunt, pauci salubriter tangunt*; illi autem opprimunt, qui fideles sine omni, aut certè cum exili præparatione, ad Sacramentum altaris accedunt; denique his turbis, in quibus nec fides, nec reverentia, nec devotio erat. Sanctus Petrus dicit: *Turbæ te comprimunt & affligunt*; at de hac tantæ fidei, humilitatis & devotionis virgine Christus ait: *Quis me tetigit?* salubriter tetigit, quia corporis simul & animæ salutem obtinuit, quæ tam speciosis titulis honorata fuit: *Confide filia fides tua te salvam fecit*; *Ego novi*, inquit Christus, *de me virtutem exisse*, quia juxta præparationis, devotionis, & in sanctissimum ejus corpus frequentando reverentiæ mensuram, ab eodem donorum & gratiarum cælestium abundantia in nos redundat.

Serm. 71. de temp.

Et videns eam.

7. Christi in nos oculus, misericordiæ & compassionis est instrumentum, ideoque Deum deprecabatur, dicens: *Aspice in me & miserere mei.* Si per fluxum sanguineum, iniquitatis & appetituum inordinatorum cursum intelligamus, nobis persuadere possumus, eam Salvatori ita supplicasse: *Libera me de sanguinibus Deus, Deus salutis meæ, vide humilitatem meam & laborem meum, & dimitte universa delicta mea.*

Psal. 131.

Psal. 16.

8. Chrysologus de hoc benignissimo oculo ita scribit: *Erat totus oculus, qui post se supplicem sic videbat.* Albertus Magnus eundem intuitum contemplans ait: *Visio Dei, misericordia est.* Sanctus Marcus dicit: *Circumspiciebat videre eam, quæ hoc fecerat.* Venerabilis Beda pariter per hunc obtutum, salutem infirmæ à Christo collatam intelligens ait: *Non obliviscitur filiorum suorum Dominus, nec in se sperantes intueri desistit, sed omnes, qui salvari merentur, suo dignos intuitu ac miseratione judicat.*

Serm. 11.

Cap. 5. 18.

Hom. in Ev.

Dixit; confide.

9. Rabanus, à sancto Thoma in catena citatus, interrogat, qualiter Christus eam ad fiduciam animarit, quæ confidentia & viva fide plena ipsum convenerat, dicens intra seipsam: *Si tetigero tantùm fimbriam, salva ero? Quid est, quod eam confidere jussit, quæ si fidem non haberet, salutem ab eo non quæreret? sed robur & perseverantiam fidei ab ea expostulavit, ut ad certam & veram perveniat salutem.*

10. Duplicis autem virtutis, fidei scilicet ac fiduciæ mentionem factam esse perpendit, ut eas differentes esse sciamus; fiducia enim innititur fidei, estque spes certa & indubitata: *Spes non confundit.*

Rom. 5. 5.

Filia.

11. In Syriaca legitur: *Filia mea.* Non constat, hunc à divina sapientia titulum ulli unquam lateri fœminæ datum esse, denominando eam, filiam, Chrysostomus inquit: *Filiam eam vocat, quia fides eam filiam fecerat*; quæ viva adeo & stabilis fuit, ut ejus meritis miraculosam ascribat salutem.

Fides tua te salvam fecit.

12. Paulus de Palatio devotam hanc Hemorrhoissam miraculum istud fimbriæ vestimentorum Christi attribuisse notat; *Contra Dominus ascribit fidei illius, quia sicut revera sanitas gratiæ Dei debetur, ita revera fides & contritio nostra eandem sanitatem operatur.*

Et

Et salva facta est mulier ex illa hora.

13. Sanctus Marcus habet : *Et confestim siccatus est fons sanguinis ejus, & sensit corpore, quia sanata esset à plaga.* Sanctus Lucas scribit : *Et confestim stetit fluxus sanguinis ejus.* In hocce facto Didacus Stella, sacratissimi Christi corporis efficaciam considerans, ait : *Voluit honorare corpus suum divinitati conjunctum & corporis indumenta; sic etiam potest vivificare & sanare animas nostras & corpora, quòd si contactu suo potest vivificare mortuos, quantò magis immortales erimus, qui Christi carnem & sanguinem non tangimus in Eucharistia, sed comedimus & bibimus.*

14. S. Thomas in catena supra Lucam, citat quendam authorem Græcum, de Salvatore ita scribentem: *Passus est sponte sanitatis rapinam;* mulier sese abscondit, ut furtivè prædam capiat salutis, & Christus prædatrici acquiescit, ut doceat nos, quòd, ubi de animæ salute, tantoque thesauro assecurando tractatur, opus
Matth. 11 12. sit violentia : *Regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.* Quacunque indirecta via, modò ad cælum ducat, gradiamur, contentatur, omnem etiam in hac via astutiam nostram approbat, unde cum magna audacia
Ps 40. 5. Ps 31. 7. David Deo dicebat : *Sana animam meam, quia peccavi tibi; salvum me fac Deus;* non respectus, non reverentia Dei perit, licet modo imperativo ipsum aggrediamur, dum subsidium laturus est saluti animæ nostræ.

15. Licet hæc mulier corpore immunda esset, nihilominus credibile est, eam tantò magis animam mundam & puram extitisse, dum in divinam affiliationem assumpta fuit ab eo, qui *scrutatur renes & corda*; attamen *mulier*, ut Sanctus Marcus ait; *timens & tremens procidit ante eum, & dixit ei omnem veritatem*, & tamen non nisi fimbriam seu extremitatem vestis attigerat ejus, qui *est candor lucis æternæ & speculum sine macula.* Quantò igitur magis nos timeamus & tremamus, oportet, prosternendo nos ante eum, quem *tremunt potestates*, & dicendo omnem veritatem, mediante prævia exacta confessione, dum non ad vestem, sed ad sacratissimum Christi corpus, ut ab eo cibemur eique uniamur, accedimus : *Qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo.*

Versus 23.

Et cum venisset Jesus in domo Principis, & vidisset tubicines, & turbam tumultuantem, dicebat.

Et cum venisset Jesus in domum Principis.

Ser. in Dom. 24. Trin. 1. Sanctus Antonius Paduanus ly *Principis* in sensu morali ponderans, ait : *Princeps est quilibet homo, qui sibi debet principari, cujus domus est conscientia ejus; in eam tunc venit Dominus, cum ei gratiam infundit, ut culpam suam cognoscat & cognoscens erubescat.*

Et cum vidisset tubicines & turbam tumultuantem.

2. Lyranus notat, quòd melodiarum diversitas varietatem quoque in nobis excitet passionum, aliæ enim ad animositatem & audaciam provocant, ut turbæ & tympana, aliæ ad devotionem, ut cantus Ecclesiasticus; aliæ ad lætitiam, ut instrumenta musica; aliæ ad mœstitiam & planctum, & his antiquitus in conspicuarum personarum funeralibus utebatur, ut populum ad luctum incitarent, unde Ovidius ait :

Cantabat mœsta tibia funeribus.

To. 6. tr. 16. 3. Salmeron quò ad spiritum tubicines illos jussu Christi dimissos esse dicit : *Expellendi sunt tubicines*, inquit, *id est, maligni spiritus, tristitiam carmine demulcentes, cum suggerunt culpam gravem non esse, aut ætati parcendum, vel ex improviso contigisse, aut alios similia agere, aut Dei pietatem ad pietatem propensam, aut tempus subesse pœnitentiæ. Tubicines*, inquit Rabanus in catena, *sunt adulatores, qui fovent mortuam.*

4. Turbarum clangores & cantus, vitæ hujus præsentis præfigurant delectationes & voluptates, quæ animæ obsistunt, quo minus à morte peccati ad gratiæ vitam resurgat; & ideo audite, quomodo Job animam ex humanarum prosperitatum culmine in barathrum perditionis se præcipitantem repræsentare volens, sermones suos instituat : *Tenent*, ait, *tympanum & cytharam, & gaudent ad sonitum organi, ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt.* Job 21. 12. Experientia quoque docet, aviculas cantus sui imitatione inescatas, retia facile ingredi, & aucupi in prædam cedere. Sanctus Valerianus de lascivis cantibus scribens, ait : *Isti sunt laquei, quibus famulantibus inter cætera vulnera, diabolus hominum mortes operatur; dum oblectant sæviunt; dum blandiuntur, occidunt.* In bibl. S. Augustinus tales cantus virus diabolicum nominans, ait : *Videte, si justum est, ut ex ore Christianorum, ubi corpus Christi ingreditur, luxuriosum canticum, quasi venenum diaboli proferatur;* & Sanctus Hieronymus pariter ait: *Cantoris diabolici venenata est dulcedo.* Serm. 215. de temp. Ep. 19.

5. *Turbam tumultuantem*, inquit Lyranus, *id est, lachrymantem & ejulantem; & illud vocatur tumultus, quia causas sonum confusum.*

Versus 24.

Recedite, non est mortua puella, sed dormit.

Recedite.

1. Sanctus Hieronymus causam dat, cur hi tubicines à Christo dimissi fuerunt; *non enim*, inquit, *erant digni, ut viderent gloriam resurgentis, qui resuscitantem indignis contumeliis deridebant.*

2. Sanctus Ambrosius in Lucam, Christum in hoc facto, obstinationem & Judæorum incredulitatem, allegoricè denotare voluisse censet, dicit enim Christus; *recedite, ad significandum scilicet, ex Judæis non credituros, nec in Ecclesiam Dei recipiendos, nisi paucos.* In Luca.

3. Toletus in Lucam, tubicines dimissos fuisse dicit, quia planctu deinceps opus non erat, dum ipse defunctam vitæ restituere disposuerat : *Mihi*, inquit, *non videtur causa ejectionis, referenda in indignitatem, nec in significationem tantùm, sed ad veritatis ostensionem; nempe quia tumultus & cantus illorum, mortuorum erat, non viventium, cum autem suscitanda esset jam puella illos ejecit; quasi inutiles ac superfluos, convenerant enim eò, luctus causa.*

4. Sanctus Gregorius ait : *Foras autem turba ejicitur, ut puella suscitetur, quia nisi prius à secretioribus cordis expellatur sæcularium multitudo curarum, anima, quæ intrinsecus jacet, mortua non resurgit*; anima illa sancta quondam dicebat : *Ecce elongavi fugiens, & mansi in solitudine*; sed quonam id fine eam feciisse putas? nimirum *exspectabam eum, qui salvum me fecit.* In Evang. Ps 54. 8. 9.

Non est enim mortua.

5. Toletus diffusè filiam hanc, synagogam præfiguratam esse, probare nititur, in eumque finem multas rationes adducit, quarum prima est, quia puella hæc in imperfecta adhuc ætate constituta erat, talis autem & synagogæ fuit, & Mosaicæ legis status, qui verè imperfectus fuisse noscitur; unde Apostolus ad Galat. 4. v. 3. dicit : *Cum essemus parvuli*, & 1. Cor. 13. v. 13. ait : *Cum essem parvulus*; Denique ad Galat. 3. v. 24. *Lex confertur pædagogo.* Secunda ratio est, quia Patrem habebat, qui ejus curam habebat, deque ejus salute sollicitus erat : sic quoque Judaismus Deum Patris loco habebat, cum econtra gentiles falsa simulachra adorarent. Tertia est, quia filia isthæc in domo Patris erat; sic quoque synagoga in domo Dei, id est, in ejus Ecclesia versatur per veram fidem, & religionem : *Notus in judæa Deus, in Israel magnum nomen ejus.* Ps. 75. 2. Quarta, quia sicut Redemptor ad filiam hanc sanandam personaliter in hujus principiis domum concessit, ita quoque Messias personaliter de cælo descendit, & ex hoc populo incarnatus fuit, ut salutem ei impertiretur : Quinta, quia sicut ad hoc resuscitationis beneficium præstandum rogatus & invocatus fuit; ita quoque Christus ad synagogam hanc & universum mundum incarnari voluit, post prævias Prophetarum & Patriarcharum antiquorum preces, & intercessiones. Sexta ratio est, quia sicut miraculum istud pa-

tran-

trando, à tibicinibus præsentibus, & turba tumultuante derisus fuit; ita quoque derisus, & illusus fuit à Judæis. Septima est quia quod aliis ejectis, in paucorum præsentia filiam hanc defunctam in vitam revocarit, per hoc ut sanctus Ambrosius & Hilarius notarunt, redemptionem suam paucis Judæis profuturam esse, prænotatum fuit; Denique id quod in textu Evangelico dicitur; *Exiit fama hæc in universam terram*, ad literam adimpletum fuit; *Quia salus, quam inter Judæos Christus operatus est, per orbem terrarum est prædicata, & communicata*. Estque hic merus Hugonis Cardinalis discursus.

6. Quærendum hoc loco venit, qua ratione verificari potuerit dictum illud Christi: *Non est mortua*, cum revera expiraverit? Salmeron. tr. 16. ait: *Quia non omnes corporis humani partes corrumpuntur, ut fit in brutis, nec potior, ideest, anima immortalis, nec perpetuò, sed ad tempus dissolvitur vinculum animæ cum corpore*.

7. Glossa interlinearis quoad sensum allegoricum ait: *Non est fornicata post Deos alienos*: Quoad sensum literalem S. Bonaventura dicit: *Quia poterat eam ita facilè à mortuis resuscitare, sicut suscitatur de somno dormiens à vigilante*, id quod similiter Glossa ordinaria insinuare vult, dum ait: *Vobis mortua est; Deo autem qui suscitare potest, dormit, tam in anima, quàm in corpore*. Lyranus pariter hac de re ita scribit: *Licet esset mortua secundùm viam naturæ, tamen non erit mortua illi, qui suscitare eam poterat*.

In Luca.

Puella.

8. Dictio hæc mystica est, propter moralitatem, quam inde sacri Expositores eliciunt: Nam Paulus de Palatio ait: *Quod dicit puellam, indicatur, non tam facile esse senem defunctam resurgere, quàm puellam; difficile est animam, quæ in peccatis consenuit, ad vitæ novitatem reparari*. Similem considerationem S. Antonius de Padua super hoc Evangelium adducit, dum ait: *Nota, quod dixit, Puella, non veterana; anima enim, quæ nondum diuturnitate malæ consuetudinis est oppressa, sed quasi puella & novella in peccato est sopita, de facili in vitam potest resurgere*. S. Th. in Matthæum hanc defunctam filiam, cum duobus aliis resuscitatis mortuis, Lazaro nimirum, & viduæ Naimiticæ filio comparans, de hac ita loquitur: *Hæc igitur puella significat peccatorem, qui est in peccato occulto, scilicet in mente*: quando enim peccatum commissum non est publicum, nec per malam consuetudinem in anima inveteratum, facillimum est illi adhibere remedium; ideoque dici potest: *Non est mortua, sed dormit*.

Sed dormit.

9. Rabanus ad peccatores in culpa mortuos alludens, ait: *Dicit autem, quòd puella dormit, quia qui peccant in præsenti, adhuc per pœnitentiam resuscitari possunt*; quæ eadem expositio à S. Anselmo pariter adducitur.

In catena.

10. Sanctus Paschasius hoc loco ingeniosam quandam habet considerationem; Dicit enim, quòd Redemptor noster miraculum istud quod operatus erat, in conceptu & opinione Patris diminuere volens, filiam ejus dormire dixerit, licet verè mortua esset: *Ad Christi gloriam pertinuit singularem, quòd defunctam dixerit dormientem, ut admirabilium facta virtutum parentibus mõstraturus, minus se donare pronuntiet, quam donabat*.

Lib. 5. cap. 11. in Matth.

11. Chrysostomus somni hujus mysterium declarat, dum ait: *Ostendens quasi à somno facile sibi esse mortuos suscitare*, ut patet in Lazaro, qui cum morte extinctus esset; de illo tamen Apostolis suis dixit: *Lazarus amicus noster dormit; His etiam docet non esse timendam mortem, nequaquam enim esse mortem, cùm ad conditionem somni redacta sit*.

Hom. 11. in Matth.

Jo. 11. 11.

12. Filia hæc etiamnum ætatem agebat innocentem, ideoque illam in gratia mortuam esse, facile credere possumus; mors autem justorum, in pluribus sacræ Scripturæ locis, dicitur somnus: *Cùm dederit dilectis suis somnum; ecce hæreditas Domini*, de sancto Stephano, qui cælum apertum Deique filium ut gloriosum ejus certamen remuneraret, coronam sibi deferentem, & in occursum ejus venientem conspexit, dicitur: *Obdormivit in Domino*; neque sanctus Lucas martyrium ejus describens, ullam mortis facit mentionem; Sanctus Bernardus prædicta Psalmistæ verba: *Cùm dederit dilectis suis somnum*; examinando, sequentia Jobi verba citat: *In sex tribulationibus liberavit te, & in septima non tanget te malum*; quorum verborum hunc dicit esse sensum: *Veniet quidem mors, ipsa enim est septima tribulatio, sed somnus erit electis Domini; & ecce hæreditas ejus*. Constat quoque, quòd Ecclesia, mater nostra filiis suis, tunc pridem somnium & quietem annunciet, dum ex hac in aliam vitam transeunt, tunc enim & non ante iis dicit; *Requiescant in pace*; mors enim est quoddam laborum in hac vita toleratorum refrigerium. Sanctus Joannes Chrysostomus magnam notat mortem inter, quæ ante Christi adventum sustinebatur, ab ea, quæ, postquam cæli aperti sunt, ab hominibus sustinetur, differentiam; *Mors*, ait, *ante Christi adventum terribilis erat, nunc, autem contemptibilis, ita ut, quam formidabant illi virtute clari, & tanta erga Deum virtute freti, nunc derideant & juvenes & teneræ virgines*; cujus hanc convincentem, Christique verbis conformem rationem reddit: *Nihil enim mors est ultra, quam somnus*; unde & David dilectorum, Deoque charorum mortem; nominat somnum, dicens *Cùm dederit dilectis suis somnum*; hæreditas etiam filiorum dicitur: *Ecce hæreditas Domini filii merces*; item dilectio & amor assimilatur morti: *Fortis est ut mors dilectio*; neque mirum, dilectio enim & amor Dei in aliquam animam non modò non remittit aut aboletur superveniente morte, sed magis solidatur, dum ex tunc anima Deo uniri incipit: *Quando veniam & apparebo ante faciem Dei? Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est*. Sanctus Augustinus dicit: *Cùm in cæteris rebus impatientia soleat culpari, in exspectatione tantæ promissionis, laudabilis est vehemens impatientia dilationis*. De Samsone in libro Judicum traditur, quòd vice quadam Leonem adorsus, eum generoso nisu membratim discerpserit, in cujus faucibus postea redux, sapidissimi reperit mellis favum, unde occasionem sumpsit, hocce proponendi Emblema: *De comedente exivit cibus, & de forti egressa est dulcedo. Omnia in figura contingebant illis*; Leo igitur sævus & orribilis mors est: *Salva me ex ore Leonis, ne quando rapiat ut Leo animam meam*. Natura nostra, cùm de morte agitur, timet & horret; nõ aliter ac viator ab horribili invasus fera; at qui illam victoriosè triumphat, in faucibus ejus mel reperiet, id est, de ea, velut de optatissimo lætabitur somno; ille scilicet, qui verum habebit spiritum, & bene cum Deo stare satagret. *Irruit Spiritus Domini in Samson & dilaceravit Leonem*. Quam sollicitè post laborem optatur quies, & tranquillitas, portus post tempestatum furias! sed notandum, quòd sanctus Ambrosius de morte tradit: *Portus quidem est eorum, qui magno ipsius vitæ jactati salo, fide quietis stationem requirunt*. S. Basilius post intentatam sibi à Modesto mortem, eò quòd Impiis Imperatoris edictis consentire nollet, animosè respondit: *Mors beneficii loco mihi erit, citius enim me ad Deum transmittet, cui vivo*. Sed opportunior proposito nostro deservit Reginaldus Polus, Catholicæ Religionis in Anglia basis & fundamentum; cùm enim occisori suo quinquaginta quinque millia scutorum aureorum promissa esse, audisset, respondit: *Jam satur sum vitæ, qui mihi eam ademerit, hoc præstabit officii, quod ille, qui dormitum ire cupienti vestes detrahit*.

Cant. 8. 6.

Ps. 41. 3.

Medit. c. 37.

Judic. 14. 14.

Ps. 21. 22.

Judic. 14. 6.

De bono mort. c. 4.

Versus 25.

Et deridebant eum; & cùm ejecta esset turba, intravit, & tenuit manum ejus, & surrexit puella.

Et deridebant eum.

1. Lyranus hunc cachinnum ex deceptione ortum fuisse credit, cui intricabantur, putantes Christum verè existimare, filiam adhuc vivere & dormire: *Deridebant*, ait, *credentes, quòd loqueretur ex ignorantia, quia sciebat eam mortuam*, unde sanctus Lucas subdit: *Deridebant eum, scientes, quòd mortua esset*; & S. Marcus ait: *ingressus, ait illi: quid turbamini, & ploratis? puella non est mortua, sed dormit*: Toletus horum non admiratur subsannationes, quia *animalis homo non percipit ea, quæ sunt Spiritus*; nullum de Christi sanctitate conceptum formarunt, quasi eam resuscitare posset. *Non intelligentes*, ait, *futuræ jam jam resurrectionis mysterium, deriserunt Christum, quasi negaret omnino mortem puellæ; homines enim fidei lumine destituti, sua virtute Christi virtutem*

tutem ac potentiam mensurabant, nec eum suscitare illam posse credebant. Hic autem derisus ad majorem postea cessit miraculi gloriam; videntes enim resuscitasse, quam certò sciverant obiisse, amplius postmodum Salvatorem glorificarunt.

Cap. 9. in Matth. 2. S. Hilarius inquit: *Irridetur à primis, nunquam enim illi Deum in homine crediderunt;* qui Author per Principis ædes, Synagogam & Hebraismum intelligit, Christo illudentem: *Quin etiam prædicari resurrectionem risserunt.* Interlinearis ait: *Quid faciunt Judæi, assensum dare nolentes veritati.* Hugo Cardinalis dicit: *Sic sæculares contemnunt Prædicatores.* Hicque perversorum mos est, bonis scilicet & timoratis illudere, qua

Sap 5. 3. de re celebre illud exstat Sapientiæ testimonium. *Hi sunt, quos habuimus aliquando in derisum, & in similitudinem improperii, nos insensati vitam illorum æstimabamus*

Cap 12. 4. *insaniam.* Job dicit: *Qui deridetur ab amico suo sicut ego, deridetur enim justi simplicitas*, non obstante, quod teste Deo, in universo mundo non reperiretur alter, qui Jobo similis esset in sanctitate; de qua injuria idem

Cap. 30. 1. Propheta alibi quoque conqueritur, dicens: *Derident me*

Ps. 21. 7. *juniores.* Ipsemet sanctus David, *vir secundum cor Dei*, de

Ibid. v. 8. se ipso testatur: *Opprobrium hominum & abjectio plebis; omnes videntes me, deriserunt me, locuti sunt labiis, & moverunt caput.* Idem alio loco in persona eorum, qui in

Ps 43. 14. divinorum præceptorum observantia exactiores erant,

Cap. 20 7. ita differit: *Posuisti nos opprobrium vicinis nostris, subsannationem & derisum his, qui sunt in circuitu nostro.* Je-

Cap. 2. 15. remias pariter ait: *Factus sum in derisum tota die, omnes subsannant me.* De Tobia quoque asseritur: *Sicut beato Job insultabant Reges, ita isti, parentes & cognati ejus irridebant viam ejus.* Siquis ergo est nostrum, qui ob proprium

1. Pet. 4. 16. sui Dei aut Christi characterem illuditur, audiat, quod

Hebr. 13. 13. S. Petrus suadet: *Ut Christianus non erubescat*, sed potius juxta consilium Apostoli; *Exeamus ad eum extra castra, improperium portantes*, scil. Christi, qui per præsentem clementiæ & patientiæ actum suos voluit præ-

1. Cor. 4. 13. munire Apostolos, de quibus S. Paulus dicit; *Omnium*

Joan. 15. 19. *peripsema; si de mundo fuissetis, mundus, quod suum erat, diligeret; quia verò de mundo non estis, sed ego elegi vos de mundo, propterea vos odit mundus.* Incognitus (hodie Michael de Bononia) super illa psalmi verba: *Tota die verecundia contra me est:* ita discurrit. *Verecundia gravis erat contra sanctos, vel coram sanctis, id est, ante oculos sanctorum; quando quos impios sciebant, sibi insultare videbant; vel dicit; contra me est, id est, contra hoc quod boni erant, quia ideo persequebantur, quia fideles.*

Ad past. in synod. 3. S. Bernardus in quodam sermonum suorum, Christiani nominis & professionis debitum declarans, inquit, *A Christo dicti estis Christiani, nonne ea via, qua Christus ambulavit, & vos debetis ambulare?* Hi homines de fece plebis ad intonandum conducti erant: *Tibicines & turbam tumultuantem*: nihilominus tantæ fuere audaciæ, tanique perfrictæ frontis, ut Deum Majestatis irriserint. *Quem adorant dominationes, tremunt potestates.* Hugo Card. inquit: *Licet Dominus derideatur, non destitit à proposito.* David ex pietatis & devotionis instinctu ante arcam saltans, à Regina conjuge sua, cum verbis improperii illusus fuit: at ille, *ludam*, inquit, *& vilior*

2 Reg. 6. 22. *fiam plus; quàm factus sum, & erò humilis in oculis meis.*

Hom 31. in Matth. Chrysostomus Salvatoris insolentes hos inverecundos minimè objurgantis virtutem admiratus ait: *Non molestè ferebat, nec increpavit irridentes:* Ex quo Christi facto Didacus Stella sequens nobis documentum elicit: *Discamus hinc non ægrè ferre, si ab aliquibus irridemur, nam Christus patienter se habuit cum istis derisoribus, & nihil eis respondit, sed tacens transivit, & fecit, quod facturus venerat: hoc faciamus, volumus esse Christi discipuli: etenim qui se dicit in Christo manere, debet sicut ambulavit, ambulare.*

4. Notandum quoque derisores hosce non viles modò personas, sed & perditæ salutis hominum fuisse figuras, quos Filius Dei à se elongari jubet, dicens; *Recedite: re-*

Jerem 17. 13. *cedentes* autem *à te, in terra scribentur.* Hosce S. Matthæus turbam tumultuantem vocat, ut sciamus derisores nostros personas esse non sapientes & timoratas, sed

Ep. 154. dissolutas, divino lumine destitutas, perque viam malam gradientes: quo fine audire placeat illud S. Augustini: *Necesse est, ut aliter, quàm oportet; humana æstimet, qui divina contemnit.* Non juxta derisorum, sed prudentum æstimationem agendum est, si per locum, plenum claudis hominibus, nos proficisci contingeret, utique videntes nos illæso gradi vestigio, ridebunt nos, sed quid inde, an non flocci subsannationes eorum faceremus? Nobis certò constat illos, qui actus humilitatis, contemptus sui ipsius, & mortificationis derident, tales esse, qui pleno cursu ad infernale præcipitium accelerant: at verò malum nostrum est, quòd illos non solùm non fugiamus, sed etiam nos ab iis seduci sinamus, præcipitando & nos eorum exemplo, atque à via recta turpiter deviando.

5. Audite, cujus genii illi fuerint, qui Davidem deri- Ps. 37. 21.
debant: *Qui retribuunt*, inquit, *mala pro bonis, detrahebant mihi, quoniam sequebar bonitatem*; quod tamen minimè admirandum esse dicit Chrysostomus. *Semper* Hom. 71 in Gen.
enim contra virtutem insanivit malitia, & ideo eorum detractiones & contumeliæ flocci faciendæ sunt, ad ejusdem Davidis exemplum, qui à Michol subsannari, & reprehensus, ejus derisionem non modò nihil fecit, sed & sacrilegam generoso responso repulit, ut proinde interpres quidam hoc Davidis factum perpendens, bene dixerit: *Non erubuit David fœmineas opiniones*; Sapiens ad id, quod de claudis, gressu recto ambulantes ridentibus, diximus, duobus in locis alludit; primò enim dicit: Prov. 14. 2.
Ambulans recto itinere & timens Deum, despicitur ab eo, qui infami graditur via; alibi verò ait: *Abominantur im-* Prov. 29. 27.
pii eos, qui in recta via sunt.

Et cùm ejecta esset turba.

6. Theophilactus in Matthæum ideo multitudinem à Christo ejectam esse dicit, ut ostenderet, se miraculi ostentationem ipsis præsentibus non quærere: *Ejecit autem foras omnes, fortasse docens nos, carere inanis gloriæ studio & nihil ad ostentationem facere*; Lyranus eos indignos fuisse dicit, qui tanti essent miraculi spectatores; *Ex quo enim erant increduli, non erant digni videre miraculum, quia scriptum est supra; nolite sanctum dare canibus*; idem S. Hieronymus diu ante his verbis docuit: *Non erant digni videre mysterium resurgentis, qui resuscitantem indignis contumeliis deridebant.*

7. S. Bonaventura hæc verba intelligit de *turba ma-* Ser. 2. in hac Dom.
læ societatis, quæ sæpe salutem impedit, sive ut S. Thomas ait: *Tibicines sunt, qui fovent in peccato; laudatur* Ps. 10. 3.
peccator in desideriis animæ suæ, & iniquus benedicitur; nam anima, ut in sordibus iniquitatum suarum perseveret, contagium tenacius habere nequit, quàm malorum aliorum exemplum, & malorum sodalium persuasiones, de quibus S. Augustinus lamentabatur, dicens. *O nimis inimica amicitia!* & Psalmista: *Si te lactaverint* Prov. 1. 10.
peccatores, ne acquiescas eis; nam licet ad hujusmodi familiaritatem te vel inclinet genius proprius, vel natalium vel professionis eorundem studiorum, aut talentorum naturalium, aliarumque similium qualitatum similitudo, nihilominus si ejusmodi amicos, & quæ ab iis ad prava offeruntur inescationes, salutis animæ tuæ inimicos, honestisque moribus contrarios esse cognoveris, exemplo Christi liberè ei dic: *recedite*; secus enim anima ad gratiæ vitam nunquam resurget; unde Christus ait: *Si dextera manus tua scandalizat te, abscinde* Matth. 5. 30.
eam & projice abs te, expedit enim tibi, ut pereat unum membrorum tuorum, q. d. tametsi talis amicus, haud secus ac dextera manus, necessarius tibi esset, resecandus tamen & projiciendus tibi est, si periculum fuerit, ut totum corpus inficiatur.

8. Beda ait; *Foras tamen ejicitur, ut puella suscitetur,* Hom. in Ev.
quia si non prius à secretioribus cordis expellitur importuna sæcularium multitudo curarum, anima, quæ intrinsecus jacet mortua, non resurget; cui perfectè consonant illa S. Thomæ verba dicentis; *Ad hoc ut anima suscitetur, oportet quòd turba cogitationum expellatur, & tunc intrat Dominus.*

Intravit.

9. S. Marcus dicit: *Ejectis omnibus, assumit patrem & matrem puellæ, & qui secum erant, & ingreditur, ubi puella erat jacens*; S. Lucas verò ait; *Non permisit intrare secum quemquam nisi Petrum, & Jacobum & Joannem; & patrem & matrem puellæ*; cujus rei mysterium Salmeron declarat, dicens: *Ut instrueret ministros evangelicos,* To. 6. tr. 16.
ne ad fœminas, præsertim adolescentes intrent, nisi adsint earum propinqui, ne ulla scandali occasio cuipiam data esse videatur. Sed inquies, ex quo ad filiæ cadaver ingredieban-

diebantur, ut quid hac diligentia opus erat? erat omnino, licet enim mortua esset, nondum tamen in cineres resoluta erat, ideoque etiamnum effigies ejus supererat; præterquam quòd jam jam in vitam revocanda esset, nempe docere nos voluit, quanam iis, quibus cum hoc sexu necessarium est commercium, circumspectione opus sit.

10. Theophylactus in Lucam, specialem rationem reddit cur Christus præcipuè tres hosce discipulos ad prodigium istud admiserit: *Admisit*, inquit, *ut discipulorum præcipuos & taciturnos; nolebat enim hoc miraculum ante tempus revelare multis.*

11. Paulus de Palatio ex hisce verbis occasionem sumit, ut Pastores Ecclesiasticos moneat, ut, si Ecclesiarum suarum salutem desiderent, quid facto opus sit, à Christo ediscant: *Si ex animo*, inquit, *vestras Ecclesias sanare concupiscitis, en habetis salutis sarciendæ formulam; primùm rejicite turbam, id est, ne ad clerũ vestrum homines quosvis vulgares assumitis, manus nemini citò imponatis, perditionis Ecclesiasticæ radix fuit, quòd de media turba viri accîti & admissi sunt in Ecclesiam;* pergit sequentibus verbis ultra docere, illos tantùm admittendos esse, qui Petro in fide, in laborum tolerantia S. Jacobo, Joanni verò in ardenti erga proximos dilectione similes existunt: *Adscisciteetiam Patrem & matrem, id est authoritate utimini ecclesiastica & sæculari; tibicines expellite, illos videlicet, qui honores, delicias & cupiditatem docent & quærunt: hi sunt, qui fraternitatem charitatis contemnunt, amorem charitatis non curant, vitæ asperitatem refugiunt, injuriarum ultiones requirunt*

Loco citato. 12. S. Bonaventura sermone secundo in hanc Dominicam ad ly *intravit*, se reflectens in sensu spirituali ita scribit: *Cùm enim homo magnitudinem supplicitorum & præmiorum æternorum pensando, de salute animæ suæ efficaciter cogitat, tunc Jesus qui interpretatur salus, domum mentis per gratiam invenientem intrat.*

Et tenuit manum ejus.

In glossa. 13. S. Hieronymus per hanc filiam, in sensu mystico Synagogam intelligens, ait: *Nisi prius manus Judæorum, quæ sanguine plenæ sunt, mundatæ sint à morte, Synagoga eorum mortua non resurget.*

Loco citato. 14 S. Bonaventura quatuor, quæ in hoc miraculo contigere, considerat, quæ omnia animæ in peccato mortuæ resuscitationi spiritualiter adaptat. *In his*, inquit, *verbis quatuor considerandaoccurrunt: turba ejicitur, Jesus ingreditur, manus puellæ tenetur, surgere jubetur: significantur in his quatuor necessaria ad salutem, scilicet ut impedimentum salutis evitetur, ut efficaciter de salute cogitetur, ut voluntas per gratiam ad salutem adjuvetur, ut à peccato anima ad salutem justificetur.*

15 S. Thomas in Matthæum scribens, huic miraculo illa Psalmistæ verba aptat: *Dextera Domini fecit virtutem, non moriar, sed vivam & narrabo opera Domini castigans castigavit me Dominus & morti non tradidit me*, qua verò in re, hæc manuum Christi super nos per peccatum mortuo. extensio specialius consistat, in his verbis docet: *tenet manum peccatoris, quando adjutorium ei præbet*, in quod S. Antonius Paduanus significantius exprimit, dicens: *Manum manu tenet, cum misericordia sua dat velle, nosse & posse.*

Ps. 117 v. 16. & 17.

Ser in Dom 24.

16 Memorandum est hic quod Christus leproso dicenti: *Si vis, potes me mundare*, petitam gratiam his verbis impertierit: *volo, mundare*, ubi S. Ambrosius ait: *illud mirabile, quod eo sanavit genere, quo fuerat obsecratus: quia voluntatem timentium se facit*, ac proinde quia Pater hujus defunctæ filiæ à Christo petierat: *Veni, impone manum tuam super eam & vivet*, idipsum subitò adimplevit, quia *tenuit manum ejus & surrexit*, unde Salmeron ait: *Juxta Patris fidem id fecit, imò tenuit, plus est, quàm imponere manum, quia semper dat plus, quàm petimus.*

Lib 5. in Luc.

Tract. 16.

Serm. cit 17. S Bonaventura moralitatem valde utilem adducit eos, qui ad pœnitentiam reducuntur, in gratia confirmandos: *Sicut enim Jesus intrat domum per gratiam prævenientem, ita tenet manum per gratiam subsequentem, manum utramque Dominus tenet, dum efficaciter bene operandi virtutem præbet: quomodo enim homo surgeret, aut quid boni ageret, nisi sic Dominus manum teneret?* nam ut S Augustinus ait: *Sine Deo operante, ut velimus, sine cooperante, ut possimus, ad pietatis opera nihil valemus.*

18. Notandum est, quòd quia Salvator, de mortua hac, velut dormiente loquebatur: *Non est mortua puella, sed dormit*, ad dormientem verò excitandum, manus imponi solet, ideo ut eam in pedes erigeret & ambulare faceret, manum ei in adjutorium porrexit: *Confirmasti super me manum tuam.* Ps 17. 1.

19. Albertus Magnus in Lucam ait: *Manum imposuit*, ut significaret, se sublevare per adjutorium divinæ virtutis & influere vitam per contactum suæ vivificæ carnis; Lyranus pariter ait: per tactum enim curabat, ut ostenderet, quòd illa humanitas erat instrumentum divinitatis miracula facientis. In Luc.

20. Euthymius in S. Marcum scribens, ait: *Ut manus Christi corpus illud disponeret, sicut vox quæ sequitur, animam, quæ discesserat, revocabat.* Addit S. Marcus Christum in resuscitatione hæc quoque verba adhibuisse: *Puella dico tibi, surge.*

21. Paulus de Palatio inquit: *tenet manum ejus, quia non sunt homines relinquendi, ut agant, quæ volunt: cohibenda est nostra manus: plane cùm Dominus immittit nobis languores, pauperiem & alias vitæ miserias, manum nostram tenet.*

22. *Justus ex fide vivit*, juxta Apostolum; at non sufficit hæc sine operatione, quia *fides sine operibus mortua est*: ideoque Christus, postquam puella media fide & notitia sui, vivificata esset, *tenuit manum ejus*, docens nos in ea, ut, si in vita perseverare velimus, exercitia bonorum operum frequentare debeamus. Rom 1. 17. Jac. 2. 26.

23. Jehu ex Dei jussu accinctus itineri ad domum Achab extirpandam, Jonadab sibi obvium, quas partes sustineret, interrogat, dicens: *Nunquid est cor tuum rectum, sicut cor meum cum corde tuo?* quo affirmativè respondente, subjungit Jehu: *Da manum tuam: qui dedit et manum suam*, qua Jehu apprehensa Jonadab in cursum suum sublevavit: ita & nos si cum Christo in cælum scandere speramus, si fideles nos profitemur, ecce signum: *Da manum tuam*: idipsum opera tua doceant. S. Gregorius super illa Jobi verba: *Animam portabo in manibus meis*; ita scribit; *Animam in manibus portare, est intentionem cordis in operatione ostendere.* 4. Reg. 10 15. Job 13. 14.

Et surrexit,

24. Amplius scribit S. Marcus, scilicet: *Et ambulabat*, unde Beda in hujus Dominicæ homilia sequens eruit dogma: *Quemcunque enim peccatis mortuum supernæ manus miserationis resuscitaturæ tetigerit, non solùm à sordibus & veterno scelerum exsurgere, sed & in bonis continuò debet perficere operibus.*

25. Ex SS. porro Marco & Luca notandum est, Christum non modò, ut rediviva ambularet, sed ut ei ad manducandum daretur, effecisse, eamque manu apprehensam, allocutum fuisse, id quod minimè in aliorum resuscitatione contigisse legimus: *Significatur spiritualiter*, inquit Toletus, *eum, qui per gratiam à peccato liberatus est, continuò surgere debere (& confestim surrexit*, ait S. Marcus) *depositaveteri consuetudine & remota antiqua occasione peccandi, ac ambulare, bonis operibus incumbendo, ne gratiam in vanum accipiens eam facilè perdat.*

26. S. Lucas tradit, *Et jussit illi dari manducare*, id quod & in S. Marco legimus, ut nos, vitam spiritualem nullo melius quàm frequenti panis cælestis usu foveri discamus, de quo dicitur: *Panem Angelorum manducavit homo*, vel ut alia versio habet: *Panem juvenum:* quia vel maximè ætati juvenili competit, concupiscentiæ fervores reprimere per *vinum germinans virgines*. Euthymius inquit: *Eadem de causa Christum non dedisse illi manducare: sed jussisse parentibus, ut darent, spiritualiter significatur frequentia Sacramenti Eucharistiæ amplectenda ab eo, qui justificatus jam bonis operibus intendit, per illam non solùm gratia augetur, sed robur ad tentationes superandas, difficilia opera efficienda adjicitur.* Beda supra Lucam idem documentum suggerit, dicens: *Si quis à spirituali morte resurrexit, cælesti necesse est mox pane satietur, & divini scilicet verbi & sacrosancti altaris particeps effectus.* Ps 77. 25. In Marc.

27. Sed dicens fortè, quare anima à corpore separata subitò sine mora à Deo obedit, unita verò, sæpiùs voci ejus rebellat, surda, inque divinis præceptis & consiliis adimplendis obstinate negligens manet? Ad hoc aliud responderi nequit, quàm quod lutum hoc, quod identidem nobiscum circumferimus, hujus mali origo

origo sit & fomentum; *Corpus enim quod corrumpitur, aggravat animam, & terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem*; corpus inescat animam, suisque eam retrahit appetitibus. Sap.9. v.15.

28. Glossa ait: *Moraliter puella significat peccati delectationem, adhuc corde tectam, nondum opere perpetratam, cujus facilem correctionem Dominus ostendit, dicendo: Puella surge; nam in aliis duobus, quos suscitavit, aliquam videtur fecisse moram, vel in dicendo, vel in exspectando.* Hanc denique filiam resuscitatam Christus reliquis benignius habuit, quia scilicet animam figurabat, potius ex fragilitate quàm ex malitia delinquentem; tales enim facilius in resurgendo tentationibusque vincendis adjutricem sentiunt manum potentem Dei; absque his duo requirit Christus, scilicet ut eant (id est, non otio & pigritia torpeant, sed bonis operibus incumbant) & comedant panem Eucharisticum: *Panis cor hominis confirmat.* Idem & Jansenius ponderat, sed ad teneram puellæ ætatem, recentem mortem & præsentem adhuc intra ædes paternas subsistentiam reflectens: unde ait: *Significatur anima, quæ in principio vitæ spiritualis, per imbecillitatem prolapsa est in crimen aliquod occultum, quæ quoniam nondum perfricuit frontem, & necdum assuetudine colligit habitum, facile sanari & resuscitari potest, maximè si pro ejus salute & vita, Princeps sollicitus sit, hoc est, Pastor Ecclesiæ, anima hujus spiritualis Pater.* Ps.103. 15.

Versus 26.

Et exiit fama hæc in universam terram illam.

1. Lucas Burgensis ait: *Dimanavit fama miraculi hujus in universam Galilæam; omnibus certatim, magnaque contentione tantum miraculum prædicantibus & divulgantibus, quantumvis ipse occultari jussisset*, juxta S. Marcum; videlicet *sequitur gloria fugientes*. S. Lucas scribit: *Obstupuerunt parentes ejus*; S. Marcus verò dicit: *Obstupuerunt stupore magno*. Toletus causam impositi à Christo silentii, ne scilicet quidquam divulgaretur, popularis applausus fugam fuisse tradit, inquiens: *Donec ipse cum discipulis, turbam multam foris exspectantem, reique exitum videre cupientem declinaret, hominum plausum fugiens.* Cap.5. 43.

DOMINICA XXIV.
POST PENTECOSTEN.

Evangelium ex S. Matth. cap. 24.

Vers. 15. *CUm videritis abominationem desolationis, quæ dicta est à Daniele Propheta, stantem in loco sancto, qui legit, intelligat.* 16. *Tunc qui in Judæa sunt, fugiant ad montes,* 17. *Et qui in tecto, non descendat tollere aliquid de domo sua.* 18. *Et qui in agro, non revertatur tollere tunicam suam.* 19. *Væ autem prægnantibus & nutrientibus illis diebus.* 20. *Orate autem ne fiat fuga vestra in hyeme vel sabbato.* 21. *Erit enim tunc tribulatio magna, qualis fuit ab initio mundi, usque modò, neque fiet* 22. *Et nisi breviati fuissent dies illi, non fieret salva omnis caro, sed propter electos breviabuntur dies illi.* 23. *Tunc si quis vobis dixerit: ecce hic est Christus, aut illic nolite credere.* 24. *Surgent enim pseudo Christi & pseudoprophetæ, & dabunt signa magna & prodigia, ita ut in errorem inducantur (si fieri potest) etiam electi.* 25. *Ecce prædixi vobis.* 26. *Si ergo dixerint vobis: ecce in deserto est, nolite exire; ecce in penetralibus, nolite credere.* 27. *Sicut enim fulgur exit ab oriente, & paret usque in occidentem, ita erit & adventus filii hominis.* 28. *Ubicunque fuerit corpus, illic congregabuntur & aquilæ.* 29. *Statim autem post tribulationem dierum illorum, sol obscurabitur, & luna non dabit lumen suum, & stellæ cadent de cælo & virtutes cælorum commovebuntur.* 30. *Et tunc parebit signum filii hominis in cælo, & tunc plangent omnes tribus terræ, & videbunt filium hominis, venientem in nubibus cæli cum virtute multa & majestate* 31. *Et mittet Angelos suos cum tuba & voce magna, & congregabunt electos à quatuor ventis à summis cælorum usque ad terminos eorum.* 32. *ab arbore autem fici discite parabolam, cùm jam ramus ejus tener fuerit & folia nata, scite quia propè est æstas.* 33. *Ita & vos cùm videritis hæc omnia, scitote, quia prope est in januis.* 34. *Amen dico vobis, quia non præteribit generatio hæc, donec omnia hæc fiant.* 35. *Cælum & terra transibunt, verba autem mea non præteribunt.*

Cum videritis abominationem desolationis, quæ dicta est à Daniele Propheta, stantem in loco sancto, qui legit intelligat.

Cùm videritis abominationem.

1. JUxta mentem Cajetani, in principio hujus capituli, quod est 24. in S. Matthæo, Christus Jerosolymitanam prædixit destructionem & desolationem: *Accesserunt ad eum discipuli ejus, dicentes: dic nobis, quando hæc erunt?* Ad hanc igitur interrogationem sequentibus Christus verbis respondet.

2. S. Hieronymus, juxta sacræ Scripturæ loquendi modum, idola olim in abominationem denominata fuisse considerans, censet, per hanc abominationem intelligi posse, à Pilato in templo erectam Cæsaris statuam: *Idcirco*, inquit, *additur desolationis, quòd in desolato templo atque destructo positum sit.* Lyranus hoc adimpletum fuisse credidit, quando Ælius Adrianus in loco, ubi arca testamenti locari solebat, suum statuit simulacrum. S. Thomas porro ita discurrit: *Per abominationes idola; Pilatus introduxit aquilam in templo, quod erat signum Romanorum, quod Judæi abominationem dicebant, unde cùm videritis idolum positum in loco sancto, potestis cognoscere impletionem Prophetiæ Danielis de destructione Jerosolymæ.* Glossa scribit: *Hoc dicitur de statua Adriani equestri, quæ in ipso sanctorum loco, longo tempore stetit.*

3. Per hanc quoque in loco sacro abominationem, Ecclesiæ irreverentia intelligi potest, eo namque titulo ipsam Spiritus sanctus in multis prophetiæ Ezechielis locis nuncupat, dicens: *Procul recedam à sanctuario meo,* hanc autem recessus sui causam subdit: *Vides tu, quid isti faciunt, abominationes magnas; ingredere & vide abominationes pessimas, quas isti faciunt.* Quando igitur omnis accumulata fuerit Ecclesiæ irreverentia, ubi omnis perierit domus Dei honor & respectus, tunc brevi desolabitur mundus, approximante Antichristo. Notandum est, discipulos post Christi à templo exitum, eum convenisse fabricam templi ipsi demonstraturos: *Accesserunt discipuli ejus ut ostenderent ei ædificationem templi*; tunc igitur ait ad illos: *Non relinquetur hic lapis super lapidem, qui non destruatur*; instantibus autem iis, ut tempus ediceret finis mundi, respondit: *Cùm videritis abominationem, stantem in loco sancto*; quasi dicere voluisset. Tunc severissima quæcunque divinæ justitiæ supplicia (qualia prius commemorat) obventura mundo, quando abominatio, id est, loci sacri irreverentia & prophanatio regnare cæperit. Ezech.8.7. Ibid.v.6. Matth.24.1. Ibid. v.2.

4. Lyranus ait: *Abominatio stans in loco sancto, est Prælatus malus in Ecclesia*, conformiter ad illum Zachariæ textum: *O pastor & idolum*; pariter Albertus Magnus scribit; *Moraliter abominatio desolationis in templo, malus prælatus est in Ecclesia*; Beda etiam in sensu spirituali ita scribit: *Cùm viderimus abominationem desolationis stare, ubi non decet, hoc est, hæreses & flagitia regnare inter eos, qui cælestibus mysteriis videbantur esse consecrati.* Zacch.11.17.

5. S. Bonaventura abominationes diversas, in quarum pœnam, Deus indignationem suam effundet super nos, considerat, dicens: *Christiani sine fide, populus sine dilectione, divites sine misericordia, juvenes sine reverentia, pauperes sine humilitate, mulieres sine verecundia, matrimonium sine continentia, clerici sine honestate & sanctitate, religiosi sine veritate, Prælati sine sollicitudine regiminis & pietate.* Serm.1. in hac Dom.

Desolationis, quæ dicta est &c.

6. S. Augustinus à Glossa citatus, destructionem in hisce verbis Jerosolymitanam designari existimat, dùm in Lucam ita discurrit: *Lucas quidem ut ostenderet, tunc factam fuisse abominationem desolationis, quæ à Daniele Propheta prædicata est, quando expugnata est Jerusalem, eodem loco hæc Domini verba commemorat; cùm videritis circundari ab exercitu Jerusalem, tunc scitote, quia appropinquavit desolatio ejus.* Christum in titulo abominationis. In gloss. Luc.21. 20.

In Catena. nis. Romanum intellexisse exercitum opinatur D. Chrysostomus, dicens: *Abominationem desolationis videtur mihi, exercitum dicere, quo scilicet desolata est civitas sancta.* Juxta S. Thomæ traditionem, Jerosolyma bis à Romanis exercitum passa est, scilicet à Tito & Vespasiano, quando & templum destructum fuit, tunc equidem Hebræorum nonnulli ad Jerusalem incolendam relicti sunt, at dum hi postea, Trajani successori, Adriano rebellarunt. tota civitas everta fuit, edicto lato, ne vel unus inibi posthac habitaret Judæus. Porro causam, cur Romanorum exercitus abominatio nuncupetur, hanc Jansenius assignat: *Quòd alienigenæ essent & idololatræ, paratique signa militaria, imaginibus Cæsaris & aquilæ insignita, inferre civitati Jerusalem, abominabiles erant ipsis Judæis; eranique illis abominatio desolationis.*

Cap. 12. conc.

Hom. 49. 7. Author Imperfecti verba illa de Antichristi adventu intelligens, ait: *In fine mundi & in Antichristo intelligendum est spiritualiter, quando & hæreses & fames, & pestilentiæ, & illa omnia ante præcesserunt.* Ejusdem & Theophylactus opinionis est, dicens: *Quidam Antichristum existimant, eò quòd vastaturus mundum & subversurus sit Ecclesias, ac sessurus in templo.* S. Hieronymus hunc Danielis adducit textum: *Et in dimidio hebdomadis auferetur sacrificium & libamina, & in templo abominatio desolationum erit:* sequenti pariter Apostoli authoritate usus, subjungit: *De hoc & Apostolus loquitur, quòd homo iniquitatis & adversarius elevandus sit contra omne, quod dicitur Deus & colitur, ita ut audeat sfare in templo Dei, & ostendere, quòd ipse sit Deus.* In idem quoque illa Hilarii recidit

Cap. 25 in Matth. Glossa, dum ait: *De Antichristo istis temporibus hoc locutus est; abominatio ex eo dictus quòd adversus Deum veniens, honorem sibi Dei vendicet; desolationis autem abominatio, quia, bellis & cædibus terram cum piaculo desolaturus sit, atque à Judæis susceptus, loco sanctificationis insistet, ut, ubi sanctorum precibus Deus invocabatur, illic ab infidelibus receptus, Dei honore venerabilis sit.*

Qui legit, intelligat.

8. Cajetanus Christum hæc verba non sine ratione dixisse: *adjunxit*, inquit, *qui legit intelligat, ad reddendum nos cautos, ne fallamur in sensu prophetiæ hujus, & consequenter in ipsius Jesu:* idem etiam advertit, quòd sanctus Lucas Romanorum exercitum, abominationis nomine nuncupet: *Nullus*, ait, *melior interpres Luca Evangelista est, qui exercitum Romanorum docuit intelligendum nomine abominationis desolationis*; etenim major abominatio dari nequit, quàm dum impietas & sacrilegium, adversus populum & veri Dei cultum prævalere incipit.

In Matth. 9. Sanctus Thomas Christum hæc dixisse observat, ut, dum hæc prophetia legitur, attentius consideretur. *Quia in tila prophetia Danielis multa dicuntur de passione Christi, sunt enim hæc verba observanda; unde ibi dicitur: Occidetur Christus, & erit in templo abominatio desolationis.*

Cap 9. 26. 27.

10. Potest etiam ex hisce verbis moralitas quædam utilissima elici pro iis, qui libros legunt sacros & spirituales; horum enim lectio non obiter, perfunctoriè & raptim transcurri debet, sed applicatio adhibenda est mentis, & reflectendum ad ea, quæ leguntur; ut enim aqua impetuosa non fœcundat, sed potius terræ fundum secum rapiens, eradicat suffocatve sementem, ita lectio obiter & sine mentis applicatione facta, animam non pascit, intellectui non prodest, & memoriam potius confundit, id quod vel gentilis Seneca probè intellexit,

Lib. 3 ep 12. dicens; *Sic evolvendi sunt authores, ut, quod legeris, in tuos usus transformes.*

Versus 16.

Tunc qui in Judæa sunt, fugiant ad montes.

1. Lyranus juxta sensum literalem, Christum his verbis dicere voluisse credit, quòd Judæi ab eo momento, quo hanc à Daniele prophetatam abominationem visuri sunt, Jerosolymam deinceps non amplius incolendam esse intelligant, quia licet Ælius Adrianus eam denuo post desolationem reædificarit, nulli tamen Judæorum ad eam reingrediendam, licentiam dare voluit.

2. S. Anselmus Christum hoc monito Christianos monere voluisse dicit, ut, priusquam illud exterminium inchoetur, saluti suæ per fugam consulant: *Christiani enim appropinquante romano bello qui erant in Judæa, cælitus admoniti discesserunt*; idipsum & Lyranus ita tradit: *Quia fideles, qui erant in Jerusalem, admoniti sunt per angelum, ut fugerent in regnum Agrippæ, ultra Jordanem, quia rex Agrippa erat confœderatus Romanis, & ideo ibi fideles salvati sunt.*

3. Eundem quidem sensum literalem sequens Glossa, quo ad mysticum, subjungit: *Cùm hæreses & flagitia regnare cæperint inter sanctos, & pacem eorum distrahere, quantò plures vident sequi prava, tantò altius virtutes petant.*

4. Author Imperfecti hæc verba ita exponit: *Tunc qui sunt in Christianitate, conferant se ad scripturas; montes enim sunt scripturæ Apostolorum & Prophetarum, de quibus dictum est: illuminans tu mirabiliter à montibus æternis.* Hom. 49.

5. S. Anselmus præter sensum literalem, moralem quoque his verbis insinuat: *Tunc qui in Judæa sunt, hoc est, in confessione veræ fidei, fugiant ad montes, hoc est; culmen virtutum ascendant.*

6. Albertus Magnus ait: *Mysticè in Judæa sunt (quæ confessio interpretatur) illi, qui confessionis laudis sunt dediti, sicut clerici & religiosi, quibus tempore persecutionis fugiendum ad culmina virtutum*; cujus mox rationem subdit, dicens: *Virtutum perfectione tunc indigent, ut possint resistere in die malo, & in omnibus perfecti stare.* In Matth.

7. Jansenius ait: *Fugiant ad montes hoc est, ad excelsum Dei auxilium*; Author imperfecti verò hoc nobis dat salutare monitum: *Illi visibilem hostem fugerunt pedibus, nos autem invisibilem hostem fugiamus actibus bonis; quamvis enim diabolus sit spiritus, & homo corpus, tamen nunquam illos diabolus potest comprehendere; qui fugiunt eum per bona opera; sine causa autem fugit ante eum pedibus, qui sequitur eum peccatis.* Cap. 11. Ibid.

8. Per hanc tribulationem, Antichristi intelligendo persecutionem, oritur quæstio, cur præ cæteris hi, qui in Judæa sunt, ad fugam invitentur? cui respondet S. Hilarius, dicens: *Quia proprius iste Judææ erit error, ut, qui veritatem respuerunt, suscipiant falsitatem*; ad amplectendos namque Antichristi errores, omnium totius terræ populorum primi, magisque dispositi concurrent Judæi.

Versus 17.

Et qui in tecto, non descendat tollere aliquid de domo sua.

1. Juxta D. Chrysostomum Christus hoc loquendi modo, significare voluit, fore repentinam & irreparabilem calamitatem illam: *Ut inevitabilem & summam calamitatem ostendat*; adeo scilicet improvisam fore Romani exercitus invasionem, ut nullum refugii futurum sit spatium; proinde admonet Dominus, ut nullus pro quacunque re in ædes suas concedat, sed omni sine dilatione in fugam se convertant omnes. Hom. 77. in Matth.

2. Glossa ait: *Hoc est, nullo affectu inclinentur ad carnem, & hoc, quod Lucas ait, & qui in regionibus, non intrent in eam, id est, qui jam bono proposito cordis, extra illam facti sunt, non eam rursus carnali cupiditate desiderent.* S. Anselmus ad peccatorum carnalium, jam semel detestatorum occasionis fugam alludens, idem quasi insinuat, dum ait: *Qui super tectum est, id est, qui carnem, qua anima tegitur, superavit, non descendat ad infimos actus pristinæ conversationis, neque desideria carnis repetat.* Sanctus Hieronymus aliam à prædicta nonnihil differentem moralitatem adducit, inquiens: *Esse in tecto & in domo, quo non possunt ignita diaboli jacula pervenire, nec descendere & tollere aliquid de domo conversationis pristinæ, nec quærere, quæ retrorsum sunt.*

3. S. Cyrillus Alexandrinus ad sactæ Scripturæ verba, ubi de S. Petro dicitur: *Ascendit in superiora*: alludens, inquit: *Petrus, quæ sursum sunt, quærebat, non quæ super terram, illuc ascendebat ad illa tecta, ad illa fastigia, de quibus Dominus dicit: Qui in tecto est, non descendat tollere aliquid de domo sua.* Quam & Jansenius glossam instituens ait: *Qui verò in tecto, hoc est, conversatione elevatus, & excelsior per vitam effectus fuerit, ac contemplationis altitudini deditus, non descendat, ut tollat mundi affectus & curas rerum terrenarum, quas sub se reliquerat.* Lib 9. in Levit.

4. Theo-

4. Theophylactus ex hisce Christi verbis consilium quoddam eruit pro iis, qui perfectionis avidi, nihil quod sensibus placitum est, indulgere ac corpori condescendere recusant: *Intelligat & ista sic, quòd, qui in tecto est, id est, excelsis virtutibus præditus, non descendat à summis virtutibus, ut tollat ea, quæ sunt corporis, domus enim animæ, corpus.*

Versus 18.

Et qui in agro, non revertatur tollere tunicam suam.

Loco citato. 1. Glossa in sensu spirituali inquit: *Non revertatur tollere tunicam suam, hoc est, iterum involvi curis, quibus exutus est.* S. Hilarius pariter dicit: *Positus in operationem præcepti, non ad curas pristinas revertatur, neque aliqua corporis indumenta desideret.*

2. S. Anselmus dogma quoddam inde elicit pro Ecclesiasticis, ut verborum Christi sensus sit: *Qui operatur in Ecclesia, sicut Paulus plantando, & Apollo rigando, non revertatur tollere tunicam suam, id est, non repetat sæcularia, quibus se nudaverat.*

3. Theophylactus hoc dictum de recidivatione in peccatum intelligit, inquiens: *Oportet autem & ab agro secedere, hoc est; terrenis, & neque vestem tollere malitia.*

Versus 19.

Væ autem prægnantibus & nutrientibus illis diebus.

In catena. 1. S. Thomas quoad literam notat, mulieres prægnantes & lactantes, ad fugam tardiores, & consequenter in majori suæ salutis periculo constitutas esse: *His quidem, ait, quia pigriores sunt, & quia facile fugere non possunt, onere conceptionis gravatæ*, lactantibus verò, *quia destinentur vinculo compassionis filiorum, & non possunt simul salvare eos, quos lactant.* Origenes Christum ad aliud motivum in his verbis respexisse dicit, nempe ut ostendat, tunc nec pietati, nec compassioni amplius superfuturum locum: *Quia non erit tunc tempus miserendi, neque super prægnantes, neque super lactantes, neque super infantes earum.* D. Chrysostomus impedimentum considerat, quo detinentur, ne ad fugam veloces esse possint: *Quando infantium affectus vinculo retinentur, cumque nequeunt simul & se & lactantes conservare, una depereunt.*

Hom. 77. in Matth. 2. Porro sensus spirituales varii sunt, omnesque utilissimi; S. Thomas ait: *Et quid per prægnantes? homines autem nutrientes, sunt homines imperfecti; unde vult dicere: væ hominibus oneratis peccatis & non confirmatis*; unde S. Augustinus ait: *Prægnantes sunt, qui concipiunt malè agere, nutrientes, qui jam opere complent.*

Serm. 2° in hac Dom. 3. S. Bonaventura per has prægnantes & lactantes, homines intelligit carnales, dicens: *Prægnantes & nutrientes luxuriosos significare possunt, væ autem damnationis non his solum, sed omnibus per septem vitia capitalia vitiosis, tanquam nutrientibus debetur.* Venerabilis Beda quoque per prægnantes hoc idem vitium exponit: *Anima, quæ desideriis carnalibus in illa ultima persecutione invenitur oppressa, æternum væ subire cogitur*, quia omnium aliorum peccatorum pœnitentia facile quidem sperari potest, exceptis duntaxat iis, qui peccato carnali immersi vivunt. Unde S. Cyprianus vitium hoc impudicitiæ, *matrem impœnitentiæ* nominat.

De bono pudic. 4. S. Anselmus per easdem prægnantes, avaros interpretatur, qui cum sint auri argentique mole graves, ad fugam minus habiles sunt: *Prægnantes verò sunt illi, qui laborant pro divitiis acquirendis, quorum animæ graves sunt peccatis, nutrientes verò sunt illi, qui divitias adepti fovent eas & augmentant.*

5. Albertus Magnus ex his verbis moralitatem eruit pro iis, qui bona quidem proposita faciunt, sed in his non diu persistunt, quia mox ut tentantur, ab iis recedunt: Isa 26 18. *Sed & prægnantes sunt, qui de novo bonum propositum conceperunt; à facie tua concepimus & quasi parturivimus & peperimus spiritum salutis; nutrientes sunt, qui jam quidem proficiunt, sed adhuc lacte teneriori indigent. 1. Cor. 3. 2. Tanquam parvulis in Christo, lac vobis potum dedi, non escam, nondum enim poteratis; omnes autem tales, eo quod in fide & charitate non sunt solidati, violentia tentationis vincuntur.*

Hom 10 in Exod. 6. Origenes in homilia quadam super Exodum scribit: *Perfecti sunt viri & fortes, qui statim ut concipiunt, pariunt, id est, qui conceptum fidei verbum in opera reducunt.* Isidorus Pelusiota in quadam epistola sua ad eos pariter alludit, qui post concepta bona desideria, eas spiritus vires non habent, ut ea in effectum redigere possint, de quibus intelligi dicit verba hæc: *Væ prægnantibus & nutrientibus, ait Dominus, ad illas animas, quæ divinum amorem velut utero adhuc gerunt, nec verborum libertate aut fiducia uti, Deique confessionem acremque pro eo contentionem ac dimicationem parere audent.* Ep. 211.

In cap 11. Luc. lib. 10. 7. S. Ambrosius contra eos, qui in vincendis omnibus virtutum obstaculis pusillanimes sunt, aut agnitam veritatem, ubi opus est, non defendunt, ita scribit: *Sunt, qui Dei timorem concipiunt, sed non omnes pariunt*, non sic regius Propheta David, qui de seipso testatur, dicens: Ps. 115. lib. 10. *Credidi, propter quod locutus sum, ego autem humiliatus sum nimis; Vota mea Domino reddam, in conspectu omnis populi ejus, in atriis domus Domini in medio tui Jerusalem.*

Prov 1. 26. 8. In libro Proverbiorum de Sapientia dicitur: *Sapientia foris prædicat, in plateis dat vocem suam*; Septuaginta legunt: *In portis Dynastarum astat.* Prophetа Evangelicus sibiipsi væ denunciat, dicens: *Væ mihi, quia tacui, quia vir pollutus labiis ego sum*; quia ut Interlinearis ait: *Oziam & alios libere non reprehendi.* Isa 6. 5.

Can. 25. in Matth. 9. S. Hilarius hæc verba de animabus, peccatis onustis explicat, quæ væ æternæ damnationis effugere non poterunt: *Non de fœtarum onere Dominum admonuisse credendum est, cum dicit; væ prægnantibus; sed animarum neque in tecto positæ, neque in agro manentes, iræ tempestatem vitare possunt*; S. Ambrosius per hosce prægnantes, eosdem intelligit, de quibus Salvator dixerat; Lib. 10 in Luca. *Edebant, bibebant, nubebant, ligantes scilicet se in hanc vitam, & sollicitudinibus sæcularibus vincientes; hæ sunt itaque prægnantes, quibus væ dicitur, quæ arvinam suæ carnis extendant, & quibus intimorum gressus pigrescant animorum, effætæ virtutum, fœtæque vitiorum.*

10. S. Hilarius per lactantes, illarum animarum statum intelligit, quæ in resistendo tentationibus debiles sunt, quia cibum sibi non procurant solidiorem, id est, panem non frequentant cælestem: *Infirmitatem animarum, quæ ad cognitionem Dei, tanquam lacte educabantur, ostendit, quæ perfecti cibi virtute indigentes, tenui divinæ cogitationis, infirmoque gustatu imbuantur, & idcirco væ ipsius erit, quia & ad effugiendum Antichristum graves, & ad sustinendum imperitæ, nec peccata effugerint*; cujus quidem debilitatis hanc notabilem dicit esse rationem: *Quia nec cibum vere panis acceperint*, illius, inquam, panis, de quo scribitur: *Et panis cor hominis confirmat.* Ps 103. 15.

Versus 40.

Orate autem, ne fiat fuga vestra in hyeme vel Sabbato.

Hom. 42. 1. Cæsarius Arelatensis per hæc verba Christum dicere voluisse ait: *Videte, ne tunc quæratis peccata fugere, quando jam non licet ambulare;* quoadusque enim viatores sumus, divinam possumus misericordiam implorare; at quando in hac via amplius non erimus, omnis nobis detruncabitur spes salutis; & ideo: *Ecce nunc dies acceptabilis, ecce nunc dies salutis.* Lyranus autem in sensu literali dicit: *Id est, tempore incompetenti, ex aeris importunitate*; S. Hieronymus ad excidium Jerosolymitanum alludens, dicit: *Quia duritia frigoris probibet ad solitudinem pergere.*

Prov. 10. 4. 2. Hugo Cardinalis per gelidam hanc hyemem, peccatum intelligens ait: *In hyeme, id est, in peccato. Propter frigus piger arare noluit, mendicabit ergo æstate, & non dabitur ei.* Idem quoque Cardinalis per malas hyemis influentias, varia insinuat vitia, quæ nos infestant: *In hyeme est ventus, id est, superbia; obscuritas, hoc est invidia; fit ignis, hæc est ira; frigus, tristitia; gelu, avaritia; tunc magis solet consumi, gula; tunc est via lutosa, luxuria.*

Cap 24. 12. 3. Præmiserat paulo ante Salvator, in eodem S. Matthæi capite: *Quoniam abundavit iniquitas, refrigescet charitas multorum*; per gelidam igitur hyemem diminutio, imò exstinctio charitatis intelligi potest, quo in casu verè *abundat iniquitas*. S. Anselmus inquit: *In hyeme fugit, cujus fide vel charitate refrigescente, à Deo sunt elongati*; S. Hieronymus in eorundem verborum glossa, per desolationem istam, finem mundi denotari docet, inquiens: *Hoc præcipit, ut non refrigescat charitas nostra.*

Vel

Vel sabbato.

4. Lyranus ait: *Vel sabbato, tempore incompetenti ad fugam ex quacunque alia causa, quia tunc non erat sabbatum observandum, in quo non erat licitum Judæis ambulare ultra mille passus.*

5. Notandum est hoc loco difficultas, ex hoc verbo emergens; cum enim redemptor noster prophetiam hanc, post abolitam legem Mosaicam & Evangelium promulgatum adimplendam esse probè sciret, cur observantiæ sabbati mentionem facit? Præterea quis est, qui nesciat, quòd licet lex illa etiam in suo vigore permansisset, illa tamen jure naturali, unumquemque ad vitam salvandam obliganti præjudicare non potuerit? respondetur, Christum de solis Judæis loqui intendisse, qui etiam lege abolita adhuc Judaizabant, suisque ritibus & legibus antiquis adeo pertinaciter adhærebant, ut potius vitam perdere, quàm eas transgredi voluissent, prout videre est 1. Machab. 2. v. 24. Prævidebat item, quòd illo tempore observantiæ sabbati ad legis novæ contemptum, exactissimi observatores futuri fuissent. S. Hieronymus perpendit, Christum illos hosce verbis inter duos posuisse scopulos, ad quorum alterutrum allidere debebant, hinc enim obstabat *transgressio legis, si fugere voluissent; illic mors imminens, si remansissent.* Cajetanus Judæos in virtute legis scriptæ, longum in die sabbati iter facere non potuisse considerans, subdit: *Nec per hoc intelligas, peccatum fuisse, si sabbato longum peregissent iter fugiendo (quoniam necessitatis articulus excusasset ab omni peccato) sed intellige animos eorum ratione sabbati turbandos, hinc timore, ne forte violetur sabbatum, inde causa fugæ impellente.*

6. S. Athanasius ait: *Hyemem peccata vocat, & sabbatum securitatem, dicit ergo væ animæ in peccati securitate vel socordia constitutæ;* idem quoque S. Anselmus dicit: *In sabbato fugit, qui otiosus in divino opere torpescit;* pariter Theophylactus inquit: *Sic intelligito, quod oporteat precari, ne fiat fuga nostra ex hac vita, hoc est mors in sabbato, otiosi nobis à bonis operibus; neque in hyeme in sterilitate bonorum, sed in serenitate animæ, quæ non turbetur.* Quæst. 81.

7. Jansenius authoritati S. Augustini innixus, verba illa hac glossa illustrat: *In hyeme vel sabbato, ne in lætitia vel tristitia rerum temporalium quis inveniatur illo die.*

Versus 21.

Erit enim tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi, usque modo, neque fiet.

1. S. Thomas pro intelligentia hujus textus, ad historiam Josephi Hebræi *de bello Judaico* nos remittit, utpote qui excidii illius ruinas exactissime describit; idem Angelicus Doctor aliquas calamitatum illarum succinctè recensens, ait: *Multi fame mortui sunt, erant seditiones in civitate, ita quòd invicem seipsos interficiebant; unde cum Titus, qui erat mitissimus, vellet eis parcere, ipsi nolebant; erant latrones, qui interficiebant multos, & quædam mulier comedit filium suum;* unde in nulla unquam servitute, sive Ægyptiaca, sive Babylonica, sive Syriaca, sive quavis alia tantas Judæi passi fuere ærumnas, quantas in hac destructione sustinuerunt.

2. Quòd si verba hæc de Antichristi persecutione intelligas, Author Imperfecti hoc dubium moveri posse dicit; an scilicet tempore illo major fortuna sit calamitas, quàm tempore diluvii? Ad quod liberè respondet affirmativè: *In hoc enim erit pejor tribulatio ista, quia illic corporalis fuit perditio, hic autem spiritualis;* & ratio est, quia tunc animæ tentatæ valde periclitabuntur, ne à Deo totaliter recedant: *Quis enim illic tormentis astrictus est, quia coluit Deum? Hic autem tormentis afficiendi sunt, qui non transeunt ad diabolum, relinquentes Deum;* de hac tribulatione S. Joannes dicit: *Quærent homines mortem, & non invenient eam, & desiderabunt mori, & fugiet mors ab eis;* sanctus Anselmus hæc de Antichristi tribulatione exponens, non solùm sævissima illius tyranni tormenta considerat: *Sed quod gravius est, signum quoque operatio, eos, qui tormenta ingerunt, comitabitur;* Unde Paulus ait: *Cujus adventus est secundùm operationem Satanæ in omni seductione, signis, & prodigiis mendacibus* & sanctus Anselmus ideo subdit: *Cujus enim fides non concutietur, cum persecutor veritatis sit etiam operator virtutis?* Albertus Magnus circa exterminium Jerosolymitanum alia terroris motiva notat dicens: *Quia conflata, ex tribus magnis, tyrannorum invasione, hæreticorum seductione, falsorum fratrum seductione,* quæ omnia novissimorum temporum desolationi etiam adaptari posse videntur. Apoc. 9. 6. 2. Thes. 2. 9. In Luca.

Versus 22.

Et nisi breviati fuissent dies illi, non fieret salva omnis caro, sed propter electos breviabuntur dies illi.

Et nisi breviati fuissent dies illi, non fieret salva omnis caro.

1. Sanctus Thomas citat sanctum Augustinum, qui aliquos suo tempore dies illos abbreviandos fuisse censuisse dicit, sicuti tempore Josue prolongati fuere, quod tamen improbabile esse judicat, dicente psalmista: *Ordinatione tua perseverant dies,* ac proinde Doctor Angelicus duas alias adducit expositiones: *Primò,* ait, *quòd dies tribulationis sunt breviati, primò in numero; unde si durasset tempus illud, omnes essent interfecti, quia nullus remansisset, & quare? Quia Romani dominabantur per totum orbem, & jam Judæi dispersi sunt per totum mundum, ideo si durasset tempus illud, interfecti fuissent ubique terrarum; vel dicuntur dies breviati quandò mala breviantur.*

2. Lyranus circa Tò: *Non fieret salva omnis caro,* ait: *Caro autem hic accipitur pro homine,* juxta illud: *Non permanebit spiritus meus in homine, quia caro est;* 2. Gen 3. 6. *sensus ergo est iste,* inquit hic author, *omnis caro non fieret salva, id est, nullus homo fieret salvus, si esset longum prædictum tempus tribulationis.*

3. Communior tamen sacrorum interpretum opinio est, verba hæc in ordine ad persecutionem Antichristi, in ultimis sæculis futuram, intelligi: unde Glossa ordinaria ait: *Breviabuntur non mensura, sed numero; ne mora temporum fides concutiatur credentium, erunt hæc enim mala, tribus annis & dimidio tantùm.* S. Anselmus ait: *Dicuntur abbreviati, id est, breves, quasi brevissimi, quia nisi breves & pauci fuissent dies illi, perirent omnes electi illius temporis,* idque propter magnitudinem miraculorum & oppressionem; eadem quoque fuit Bedæ super hunc textum consideratio, dicentis: *Hæc tribulatio quanto cæteris ponderegravior, tantò est temporis brevitate futura moderatior, tribus namque annis & dimidio Ecclesiam impugnandam esse creditur, quantum ex prophetia Danielis, & Apocalypsi S. Joannis cognosci potest.* In Matth.

Sed propter electos breviabuntur dies illi.

4. Author Imperfecti non modò eos fideles, qui in virtute & sanctitate magis conspicui erant, sed etiam debiliores ab illius temporis angustiis defendendos & liberandos esse dicit: *Etiam mediocres homines & infirmi, non virtute fidei, aut merito operum suorum, sed velociter subveniente Christi adventu, non enim propter peccatores diutius, ut etiam electi periclitentur, sed propter electos festinaturus est, ut neque mediocres deficiant quia promptior est Deus ad liberandos bonos, quam ad perdendos malos;* adducitque appositam aurificis cujusdam similitudinem, qui aurum in luto videns, lutum simul cum auro elevat, non propter lutum sed aurum: *Nam & aurifex,* inquit, *si invenerit aurum sordibus mixtum, non propter sordes etiam aurum contemnit, sed propter modicum aurum, contentus est etiam sordes accipere;* utilissimum ideo est in sanctorum hominum societate degere, illi enim per merita sua, & quam apud Deum habent auctoritatem & reverentiam, à multis nos calamitatibus tuentur & eripiunt; unde Angelus Paulo in tempestate maris periclitanti apparuit, eique ex parte Dei dixit: *Ecce donavit tibi Deus omnes, qui navigant tecum.* Ibi hom. 40. Act. Apost.

Versus

Versus 23.

Tunc si quis vobis dixerit: Ecce hic Christus aut illic, nolite credere.

1. Quæri hic potest, cur Christus monstrum illud Anti-Christi variè circumscribens, non appellare voluerit; utique idipsum sicut & omnia in sapientia fecit; nam S. Irenæus ait: *Nomen ejus tacuit: quia dignum non est denominari.* Unde psaltes de impiis & reprobis ait: *Nec memor ero nominum eorum per labia mea.* Lib. 5. c. 35.

2. Cornelius à Lapide super hunc textum, insignem reflexionem facit, quod, quia Judæis notum erat, tempus venturi Messiæ in propinquo esse, juxta id quod dicitur, Gen. 49. quia sceptrum Israelis defecerat & ad extroneos, cujusmodi Romani & Herodes erant, devolutum fuerat, ideo Christus multos eorum Vespesiano adulaturos esse prævidit, persuadendo ei, ipsum ut Judææ victorem, Messiam esse tanto tempore ab ipsis exspectatum; deinde sciendum est, quod desolationis illius tempore, tres Jerosolymis factiones erant, quarum quælibet suum sibi Messiam suo modo fingebat, ideoque Salvator eos opportunè monuit, ne cuique, Christum se esse dicenti, facile crederent.

Versus 24.

Surgent enim pseudochristi & pseudoprophetæ, & dabunt signa magna & prodigia, ita ut in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi.

1. Porro miracula hæc non vera, sed apparentia tantum erant, ad seducendum fideles, erantque illis, quæ sancti operabantur, simillima; unde Author imperfecti ait: *Signa non inutilia neque vana, quæ ministri diaboli facere solent; sed magna, id est, utilia & plena, quæ sancti facere solebant.* Hom. cit.

2. Hugo Cardinalis ly: *Si fieri potest, etiam electi*: Ponderans ex S. Gregorio homilia nona super Ezechielem dicit: *Exprimitur, quod electi in corde tentabuntur, nutant enim sed non cadunt: dicitur ergo: Si fieri potest, id est, trepidabunt, & tunc dicuntur electi, quia non cadunt. Dubitatio itaque sermonis à Domino in electis exprimit, trepidationem mentis, quos & electos nominat, quia cernit, quod in fide & bonis moribus persistunt.*

3. Cajetanus operum admirandorum, quæ Anti-Christi sequaces patrabunt, efficaciam & vim considerat siquidem illa, æterna veritate teste, tanta futura erit, ut etiam electi & sancti seducendi essent, nisi Deus illos potenti manu sua sustineret: *Dixit hoc ad significandam magnitudinem fallaciæ, comitantis magna signa & prodigia, quæ tunc fient non ab uno, sed à multis pseudochristis & pseudoprophetis.*

4. Albertus Magnus differentiam quandam notat, quæ est inter induci in errores & tangi ab erroribus: *Aliud est*, ait, *errore tangi, & aliud in errorem induci, tangitur enim, qui tentatur, & hoc humanum est, quia humanæ ignorantiæ est errare; sed in errorem inducitur, qui terrori consentit; dicit autem: Si fieri potest; ut gratiam Dei continentes, sanctos ostendat.* In Luc.

Versus 26.

Si ergo dixerint vobis: Ecce in deserto est, nolite exire: Ecce in penetralibus, nolite credere.

Iansen. c. 111. 1. Jansenius Christum his verbis nos monuisse dicit, ut, quando hi falsi Prophetæ, Christum in deserto esse, annunciaturi venerint, non modò non credamus, sed neque ullum eo fine pedem moveamus. Albertus M. Antichristum multos in principio habiturum esse existimat eremicolas: *Ut sub specie religionis magis recipiant: nolite exire sicut ad Joannem Baptistam existis*; eundem jubet nos conceptum formare, si in occulto etiam nobis annuntiarint: *Ne credatis, non enim erit adventus meus occultus; nam sicut fulgur exit ab Oriente, &c. Ita erit adventus filii hominis.* Juxta Sapientis edictum: *Sapientia foris prædicat, in plateis dat vocem suam*; hæretici autem qui falsam obtrudunt doctrinam, prædicant in secreto. Prov. 1. 2.

2. S. Thomas in Matthæum aliam adducit moralitatem, dicens nos hisce verbis edoceri, ne à bonorum consortio separemur: *Isti infideles & hæretici*, inquit, *dum sunt fideles in societate & congregatione, non possunt decipere, sed nituntur, quod à societate separentur, & tunc decipiunt, & hoc est, quod vult dicere; si dixerint, ecce in deserto est, nolite credere, nolite à bona societate & congregatione separari.*

Versus 27.

Sicut enim fulgur exit ab Oriente & paret usque in occidentem, ita erit & adventus filii hominis.

1. Filius Dei, juxta Cajetanum, hac fulguris, tam in Orientali quam Occidentali mundi parte comparentis similitudine insinuare voluit, suum coram mundo adventum omnino publicum & manifestum fore; textum nihilominus corruptum esse idem author existimat dicens: *Suspicor ego minus interpretatum hunc textum, & debere legi: Sicut enim fulgur, ita quod similitudo affertur de fulgore Solis, non de fulgure.* Author imperfecti præmissa similitudinis fulguris, quantum ad velocitatem ejus, sequentem subdit radiorum & lucis solaris comparationem: *Si enim Sol, qui ad ministerium nostrum creatus est, tantam habet splendoris virtutem, ut in quacunque parte cœli fuerit, ubique appareat quasi præsens, quantò magis Sol spiritualis Christus eum venerit, in toto videbitur mundo, magis autem mundus in eo videbitur, Ignis ante ipsum præcedet.* S. Anselmus quoque huic conformiter discursui, ait: *Ab omnibus totius orbis hominibus videbitur, juxta Apocalypsim: Et videbit eum omnis oculus; nec in secreto apparebit, quia Deus manifestè veniet.* Ps 86. 3. Apoc. 1. 7.

2. Ex hisce Christi verbis, Paulus de Palatio, adventum judicis ab Oriente processurum deducit, inquiens: *Applaudit communis Christianorum sensus, credentium, quod in Oriente humanitas Christi sedeat, ab eo ergo loco veniet, ubi nunc est; ut enim ascendit Dominus, super cœlum cœli ad Orientem, ita descendet è cœlo cœlorum sicut fulgur ab Oriente.*

Versus 28.

Ubicunque fuerit corpus, illic congregabuntur & Aquilæ.

1. Albertus Magnus Christum, non se Dei, sed hominis filium nominare considerans, ait: *Ita erit & adventus filii hominis, quia in forma hominis judicabit nos, in qua pro nobis judicatus est*; cum igitur ipse, dicit Lyranus, in judicio universali, in glorioso hominis similitudine comparebit, consequenter *Illuc congregabuntur Sancti, occurrentes obviam Christo, venienti ad judicium*, per aquilas enim designantur Sancti. Unde & S. Hilarius ait: *Sanctos de volatu spirituali corporis, aquilas nominavit, quorum congregantibus Angelis, conventum futurum in loco passionis ostendit, & dignè illic claritatis adventus exspectabitur, ubi nobis gloriam æternitatis, passione corporeæ humilitatis operatus est.* In Luc.

2. Cajetanus Christum docere voluisse ait, suum in aere adventum, non phantasticum aut imaginarium, sed realem fore & corporalem: *Convenient sancti homines* inquit de electis, *velut aquilæ convolant ad cadaver comedendum; ex qua similitudine duo intelligimus, quæ erunt vera; alterum est, quod Sancti concurrent ad Christum, non ambulando super terram, sed velut volando in aera, quia ut dicitur: Rapiemur obviam Christo in aera, alterum est, quod avidi velut ad factum cibum congregabuntur ad Christum.* S. Bonaventura Christum sese corpus, (*ubi fuerit corpus*,) appellare notat, ast *aquilas omnes justos, qui ad Christum congregabuntur in judicio & in cœlo.* Chrysostomus *ad Angelorum, Martyrum, cæterorumque multitudinem Sanctorum*, dicta verba exemplificat. Illa porro aquilarum, id est, electorum, Sanctorum congregatio in die Iudicii, in corporis & sacratissimæ Christi humanitatis virtute continget; unde Paulus de Palatio ait: *Ideo enim non dixit: Ubi ego fuero, sed ubi corpus meum fuerit; igitur sicut humanitas Christi fuit instrumentum meritorum Christi; ita & erit instrumentum elevationis corporum beatorum; indicatur etiam nobilitas corporum beatorum, sicut enim aquilæ sunt reginæ avium, ita & corpora beata erunt excellentissima corpora.* Serm. 3. Hom. 77. in Matth.

3. Sanctus Ambrosius quandam ex hisce verbis, Altaris Sacramentum concernentem, eruit moralitatem dicens: *Bona aquilæ circa altare, ubi enim corpus, ibi & aquilæ; Corpus Christi est in altari, aquilæ vos estis*; sicut enim harum avium proprium est, sursum sese erigere

in cœlum, terramque despicere; ita pariter sacrosancto huic corpori devoti, nauseam concipiunt bonorum terrestrium: *Quæ sursum sunt quærunt; non quæ super terram*. Quantumvis enim Deus sit, qui de seipso dicit: *Cœlum & terram ego impleo*: nihilominus ex amore nostri, ut nutriat animam nostram, sub minimo velut hostiæ atomo sese abscondit, docens nos omnia despicere bona terrena. Memoranda hic occurrit illa de Abrahamo historia, qui Loth fratris liberationem, & à quinque Regibus victoriam consecutus, Melchisedech obvium habuit, offerentem panem & vinum, principalissimam Sacramenti Altaris figuram: *Proferens panem & vinum* Gen.14 v.18. *benedixit ei*: huic igitur Patriarchæ sancto Rex spolia obtenta ab hostibus consignavit, dicens: *Da mihi animas, cætera tolle tibi*; cui Sanctus, pane & vino illo (antiquissima Sacramenti altaris figura,) recreatus, quantam à transitoriis aversionem haberet, illico subintulit, respondens: *Levo manum meam ad Dominum Deum excelsum, possessorem cœli & terræ, quod à filo subtegminis usque ad corrigiam caligæ non accipiam*: non sine causa Christus Eucharistiam, quando jam jam hinc abiturus erat, instiJoan 13. 1. tuit: *Ut transeat ex hoc mundo ad patrem*; & iterum, *Jam non sum in mundo*, dicit in ultima cœna, ad denorandum scilicet, eos, qui pane hoc angelico cibantur, velut aquilas affectu & corde, ab omnibus hujus mundi bonis sublevari debere.

Versus 29.

Statim autem post tribulationem dierum illorum, Sol obscurabitur, & luna non dabit lumen suum, & stellæ cadent de cœlo, & virtutes cœlorum commovebuntur.

Statim autem post tribulationem dierum illorum.

1. Lyranus, sacros expositores secutus, notat, post Antichristi persecutionem, priusquam manifesta finalis judicii signa compareant, breve interponendum fore temporis spatium, in quo homines, se ab impietatis monstro deceptos, seductosque esse dignoscere possint, juxta alium Apocalypseos textum: *Factum est silentium in cæApoc. 8. 1. lo, quasi media hora: Istud enim tempus* inquit Lyranus, *non durabit, ut dicunt, nisi per quadraginta dies, vel circiter, & hoc est, quod dicitur hic: Statim autem, &c. Id est, parvo tempore elapso post Antichristi tribulationem, apparebunt signa manifesta judicii.*

Sol obscurabitur.

2. Lyranus lucem Soli minimè subtractum iri existimat, utpote naturalem ei, quia corpora cœlestia, inquit ille: *Manebunt in sua natura integra, sed ista obscuritas erit respectu nostri, per interpositionem alicujus corporis opaci, ut fit in eclypsi.*

Hom. cit. 3. Author imperfecti similitudinem adducit patrisfamilias, in cujus morte omnes domestici lugubribus vestiuntur: *Omnis* inquit, *familia plangit, & conscissis tunicis suis, nigris se cooperiunt vestimentis, sic & humano genere, propter quod fuerunt omnia creata, circa exitum constituto, totus contristatur mundus, universa cœli ministeria lugent, & candore deposito pro vestibus, luctuosis tenebris vestiuntur.*

4. Theophylactus glorioßissimam Christi humanitatem adeo rutilantem fore existimat, ut in comparatione ejus Sol putandus futurus sit obscuratus: *Non disparens*, inquit, *sed superatus lumine adventus Christi, quemadmodum & stellæ & luna; quid enim præterea opus erit hujusmodi sensibili lumine, cum non erit nox, sed apparebit Sol justitiæ*. Christus scilicet, qui de se ipso dicit: *Ego sum lux mundi*; deque glorioßis cœli civibus scribitur: *Fulgebunt justi sicut Sol*; quantò autem eminentior erit veri justitiæ Solis splendor, de cujus claritate omnes participabunt animæ & corpora beatorum?

5. Possumus quoque, si libet, proximè sequentia ad verba eos reflectere, postquam enim Christus dixisset: *Sol obscurabitur, luna*, &c. subjungit illico: *Tunc parebit signum filii hominis in cœlo*: crux enim Christi adeo videbitur coruscа & fulgida, ut omnium obfuscatura sit luHom. 77. in Matth. minum cœlestium splendorem; unde Chrysostomus ait: *Crux Sole fulgentior videbitur, obscuratur enim Sol, crux autem apparet, quod fieri non posset, nisi solares radios splendore superaret.*

6. Anselmus verba illa in sensu spirituali, de Prælatis Ecclesiasticis, in persecutione extrema defecturis, explicat; dicens: *Id est, quidam majores & minores Prælati in Ecclesia, qui alios illuminabant, & qui videbantur stellæ, id est, dono divinæ gratiæ fulgere in domo Dei, de cœlo, id est, de Ecclesia cadent, privati lumine suo.*

Et luna non dabit lumen suum.

7. Rabanus à S. Thoma in catena citatus, non improbabile esse censet, omnibus cœli planetis ad tempus lucem sufferendam fore; Unde ait: *Nihil prohibet intelligi veraciter, tunc Solem & lunam cum cæteris sideribus ad tempus suo lumine privari, sicut de Sole factum constat, tempore dominicæ passionis.*

8. Iuxta Lyranum privatio luminis lunæ dupliciter accidere potest, scilicet vel per interpositionem terræ & Solis, (vi cujus pars illa lunæ, quæ terram respicit, obscuratur, nullam à Sole recipiens lucem,) vel per interpositionem nubium.

Et stellæ cadent de cœlo.

9. S. Thomas in Matthæum verba hæc literaliter adimpleri posse negat, cum multæ sint stellæ tota terra majores; citatque Rabani authoritatem, ita in S. Marcum scribentis: *Stellæ cœli erunt decidentes, id est, in lumine minoratæ*; at inquit S. Thomas: *unde ista minoratio poterit esse?* Et respondet: *Ex duobus est, quod lumen alicujus luminaris minoratur, vel in seipso, vel per interpositum aliquid, ut si nubes interponatur, ut cum eclypsatur luna, minuitur lumen ejus; unde dicit Origenes, quod dupliciter potest intelligi; primò, quod hoc interpositum erit ignis, qui ante Christum præcedet, & consumet omnia usque ad medium spatium aeris, quantum scilicet elevatæ sunt aquæ diluvii; quem ignem sequetur multus fumus; ita quod tenebrabuntur luminaria cœli; vel potest dici, quod quidam tenebant, ista corpora esse corruptibilia; & sicut elementa immutabuntur, ita & ista*; utiturque hoc Apocalypseos Apoc. 6. 12. textu: *Sol factus est niger tanquam saccus cilicinus, & luna tota est facta sicut sanguis, & stellæ de cœlo ceciderunt super terram.*

10. Cajetanus ait: *Casum earum intelligo, esse casum à lucendo*: Albertus Magnus pariter scribit: *Non casu corporali, sed potius quo ad effectum in his, quæ generantur.* Lyranus nihilominus hunc casum non realem, sed apparentem fore existimans, inquit: *Stellæ cadent de cœlo, non quantum ad earum substantiam, cum sint incorruptibiles, sed secundum apparentiam, quia veræ stellæ absconduntur per nubium densitatem, & de nubibus versus terram descendent exhalationes ignitæ, quæ dicuntur stellæ cadentes.*

Et virtutes cœlorum commovebuntur.

11. Cajetanus per has cœlorum virtutes, à suis operationibus destituturas intelligit influentias, dicens: *Vires seu potestates corporum cœlestium; mutabuntur enim à solutis actionibus.*

12. S. Thomas ait: *Id est, virtutes quæ Deo ministrant*, citatque S. Augustinum, dicentem: *Quod omnia corpora administrantur per spiritum vitæ, unde dicuntur moveri in effectu, quia in adventu Domini cessabit motus cœli; unde illa dicuntur moveri, quando illa, quæ ad suum officium pertinent, in alium statum mutantur.*

13. Hugo Cardinalis verba illa de angelicis potestatibus interpretatur, conformiter cuidam D. Chrysostomi testimonio, sequentem adducens similitudinem; *Si quando Rex terrenus exit in expeditionem, tota civitas fervet, exercitus excitatur; quantò magis Rege cœlesti exurgente judicare vivos & mortuos, virtutes angelicæ commovebuntur?* Lyranus pariter per eas virtutes, Angelos intelligit; dicens: *Qui sunt de medio ordine secunda hierarchia, ad quorum officium spectat, cooperari aliquo modo ad miracula, secundum quod dicit beatus Dionysius, & ipsi tunc frequentius solito movebuntur, ex divina voluntate, ad faciendum miraculosas transmutationes in elementis, ad incutiendum hominibus terrorem judicis venientis.* Rabanus ab Alberto Magno citatus, de commotione explicat spirituum angelicorum, qui se nobis ad incutiendum terrorem sistent: *commovebuntur, id est*, inquit, *timebunt hoc est, considerato terrore Judicis, ad motum timentium se habebunt; aut reverentiæ motu movebuntur ad gloriam Judicis.* Expressius tamen venerabilis Beda inquit: *Hoc est angelicæ trement potestates.*

14. In

14. In sensu mystico idem sanctus inquit: *Ecclesia est Sol, & luna, & stella; cui dictum est: Speciosa ut luna, electa, ut Sol, quia tunc non apparebit impiis persecutoribus, ultra modum sævientibus.*

15. Anselmus in iis virtutibus, nostros dicit designari Angelos custodes: *Id est, Angeli movebuntur judicio hominum futuro, quorum custodiæ deputati sunt: B. Jobo attestante, qui ait: Columnæ cœli contremiscunt, & pavent adventum ejus.* Ioa.16.11.

16. Venerab. denique Beda in hac commotione, multorum considerat casum, qui hic in terra sancti apparebant, inquiens: *Quotiam multi, qui gratia fulgere videbantur, persequentibus impiis cadent, & firmissimi turbabuntur.*

Versus 30.

Et tunc parebit signum filiis hominis in cœlo, & tunc plangent omnes tribus terræ & videbunt filium hominis venientem in nubibus cœli cum virtute multa & Majestate.

Et tunc parebit signum filii hominis in cœlo.

1. Lyranus hujus signi qualitatem explicat, dicens: *Id est, crux, clavi, lantea, quæ sunt passionis Christi instrumenta vel cicatrices, quæ apparebunt in Christi corpore apparebunt in cœlo, id est, in aere, qui aliquando vocatur exlum in Scriptura;* juxta quod & S. Ecclesia canit: *Hoc signum crucis erit in cœlo, cum Dominus ad judicandum venerit;* sublimis in throno, inque tribunali residens, ad promulgandas sententias inappellabiles, & exercendam supremo & independenti Principi soli propriam jurisdictionem; talis erit suprema illa Majestas filii hominis. Ioa.5.22. *Neque enim pater judicat quemquam, sed omne judicium dedit filio;* patibuli & crucifixionis ejus meritorum mercedem, quemadmodum Angelicus Doctor pluribus in locis docet, iuquiens: *Potestas judiciaria Christo homini collata est in præmium humilitatis, quam in passione exhibuit.* S. Th. 3. p. q. 59. a. 2. ad 4. & art. 5. Et in opusculo 2. c. 244. prædicta verba (*ubicunque fuerit corpus, illic congregabuntur & aquilæ*) explicans dicit: *Per eas significantur Sancti; signanter autem loco corporis in Hebræo Joathan dicitur, secundum Hieronymum, quod cadaver significat, ad commemorandum Christi passionem, per quam Christus & potestatem judiciariam promeruit, & homines conformati passioni ejus, ad societatem gloriæ ipsius assumuntur;* pergit deinde ostendere, Christum de cœlo descensurum, ut eo in loco tribunal locet, ubi ipse judicatus & condemnatus fuit: *Circa locum dominicæ passionis*, ait, *creditur Christus ad judicium descensurus*, id quod ex Joele deductum esse videtur, ubi dicit: *Congregabo omnes gentes, & deducam eas in vallem Iosaphat, & disceptabo cum eis ibi*; quæ vallis monti adjacet Oliveti, ubi Redemptor passionem suam exorsus est. In eodem porro loco sanctus Thomas prosequitur, dicens: *Tunc apparebit signum filii hominis in cœlo, ut impii, videntis in quem confixerunt, doleant & crucientur; & iis, qui redempti sunt, gaudeant de gloria Redemptoris.* Ioel.3.12. Ser.4. hic Sanctus Bonaventura quoque Christum eò ad judicium descensurum existimat, unde ascendit in cœlum: *Ante eum instrumenta mortis, quasi vexilla, triumphi, crux, clavi, lancea & cicatrices; non erit tunc necessitas accusationis, cum viderit crucem & Christum habentem in corpore suo testimonia passionis; his signis convincentur impiis magnæ ingratitudinis.*

Hom. cit. 2. Author Imperfecti non apparituram in judicio crucem existimans, dicit: *Quidam putant crucem Christi ostendendam esse in corpore suo habentem testimonia passionis, id est, vulnera lanceæ & clavorum, ut impleatur quod dictum est: Et videbunt, in quem pupugerunt.* Apoc.1.7. Sal.t.4. tr 40. Salmeron in hujus difficultatis examine, illa Ecclesiæ verba: *Hoc signum crucis erit in cœlo*, discutiens, ait: *Apparebit in cœlo, ut notetur, cœlum merito crucis possideri*, quæ electorum quidem triumphalis currus erit, at reproborum lignum, ad fovendum inextinguibilem inferni ignem; docet autem idem author, crucem illam diversam fore ab ea, in qua passus est Redemptor: *Et crux*, inquit, *quæ ex elementorum materia constabat, Sole ipso jucundior ac fulgentior bonis apparebit*; plurium deinde sacrorum Doctorum citat opiniones, diversa alia passionis insignia, in judicio simul comparitura, commemorantium, columnam scilicet, ad quam Christus ligatus & excarnificatus fuit flagella, coronam spineam, clavos, spongiam, arundinem, qua caput ejus percussum est, lanceam, & reliqua omnia suppliciorum ejus instrumenta. Tandem verò cujusdam subjungit opinionem, censentis, electorum frontes signo crucis insigniendas fore; juxta illum Ezechielis textum: *Signa Thau super frontes virorum gementium*; & Apoc.7.3. *Nolite nocere terræ & mari, neque arboribus, quoadusque signemus servos Dei nostri in frontibus eorum.* Ezec.9 v.4. Apoc.7.3.

3. De tempore autem, in quo signum illud apparebit idem Salmeron ita scribit: *Vel veniet simul tempore cum judice, vel ut alii sentiunt, tempore obscurationis luminarium in edito aeris loco apparebit, quo ab omnibus cerni possit, eritque extensum super nos per aliquot dies & noctes, & post desinet apparere, & rursum, veniente Christo, ut vexillum præcedet ante eum.*

4. In tribus sacræ Scripturæ locis, idem quasi scriptum ita reperimus, de hoc Redemptoris ad judicium adventu, in figura crucifixi, seu cum signis redemptionis nostræ; in Zacharia enim dicitus: *Aspiciente ad me, quem confixerunt & plangent.* Zac.12. v.10. Ioa.19. v.37. Sanctus Joannes etiam, postquam passionem ejus, specialiter ictum lanceæ, recensuisset, subjungit: *Alia scriptura dicit: videbunt in quem transfixerunt*; denique in Apocalypsi idem Joannes ait: *Ecce venit cum nubibus & videbit eum omnis oculus, & qui eum pupugerunt.* Septuaginta in textu Zachariæ legunt: *insultaverunt*: Hebræi illum præcedentibus hisce insigniis regiis: tanquam paradysi Monarcham, in tanta majestate videbunt descendentem, ut illos condemnet, qui illum quondam tot indignis modis contempserant & illuserant; & quidem hæc Judicis in hac forma comparitio, ut Albertus Magnus ait, in maximum cadet impiorum tormentum: *Hoc erit eis magna pœna; unde Glossa ait:* Hoc fiet, *ut magis crucientur*, & notandum, quod Propheta dicat: *Plangunt se super eum, non enim dicit: Plangent se, sed: super eum, id est, propter eum, scilicet quia eum crucifixerunt.* Apoc.1.7. In c.1. Apoc. Sanctus Thomas, vel quisquis author est commentarii in caput 1. Apocalypseos, ait: *Ad confusionem eorum, qui Dominum crucifixerunt manu vel consilio, subdit: Et qui eum pupugerunt, videbunt eum ad cumulum pœnæ*; attamen idem Angelicus Doctor dubium quoddam subdit, nimirum: quomodo sacratissima Christi humanitas glorioſa & excessiva pulchritudine conspicua, ab impiis videri possit, cum Isaiæ 26. 10. juxta aliam quandam versionem dicatur: *Tollatur impius, ne videat gloriam Dei*; & respondet: *Omnes tam boni, quam mali videbunt ipsum in humanitate glorificata, & ut ille aspectus sit bonis ad consolationem, malis ad confusionem, & afflictionem, quia tam dulci amatori, & tam largo remuneratori ingrati fuerunt, ut ejus jussa fugerent*, citatque S. Isidorum *lib. 1. de summo bono* ita scribentem: *In judicio reprobi humanitatem Christi, videbunt, ut doleant, divinitatem verò ejus non videbunt, ne gaudeant; quibus enim ostenditur, usque ad gaudium demonstratur*; & ideo S. Thomas ultra progreditur dicendo: *Illa pulchritudo non erit eis delectabilis, quia excellent luminosum obscurat infirmum oculum & gravat illuminat autem sanum & oblectat, sic luminositas corporis dominici, obscurra & terribilis erit reprobis, & delectabilis electis.*

Et tunc plangent.

5. S. Thomas in hunc S. Matthæi textum scribens, planctus hujus rationem hisce verbis reddit: *Videntes tantam Christi potestatem, quam despexerunt, & tantam sapientiam, cui non obedierunt, & tantam claritatem Sanctorum; unde dicent illud quod dicitur Sapientiæ quinto: Hi sunt, quos habuimus aliquando in derisum;* idem quoque Angelicus Doctor (vel quisque author est in Apocalypsin) ait: *Plangent, quia offenderunt, & quia se separari ab ejus & suorum consortio electorum videbunt.* Sap.5.3. in 1. c. Apoc. S. Joannes in Apocalypsi de hujus judicis adventu tractans, dicit: *Plangent se super eum omnes tribus terræ*, de quonam autem planctu id intelligendum sit, Apoc.1.7. Cajetanus his verbis declarat: *Plangent non pœnitendo sed tristes redditi, quia certi jam sunt, exspectantes propriam damnationem;* adeoque planctus hic planctui Esau similis erit. S. Augustinus ait: *Plangent, videntes accusatorem suum, id est, ipsam crucem, & in ipso arguente, cognoscent peccatum suum, & frustra fatebuntur impiam cæcitatem.* Albertus Magnus in Lucã scribens, plan-

planctum hunc remorsui malæ conscientiæ tribuit, qua reprobi idconsolabiliter infestabuntur: *Unusquisque se ipsum plangit, accusante conscientia*: Chrysostomus autem duo alia hujus planctus considerabilia motiva adducit, dicens; *Planget, quia ex morte ipsius nihil profecerunt, quia crucifixum, quem adorare oportebat, contempserunt.*

Hom. 77. in Matth.

Omnes tribus terræ.

6. Illi præcipuè lachrymabuntur tunc & dolebunt, qui terræ & rebus terrenis nimis tenaciter adhæserint, adeo ut cor & oculos suos semel cœlum versus erexerint. Unde S. Anselmus ait: *Omnes tribus terræ, id est, terrenorum, non cœlestium, quos prava conscientia non torquebit.* Albertus Magnus pariter super hæc verba S. Matthæi: *Omnes tribus terræ*, dicit: *hoc est, qui in cœlo nullum habent municipatum, quibus non est dictum: vado parare vobis locum*; illi verò, qui in hac præsenti vita bonis nimium dediti fuere terrenis, plangent se, quia ad cœlum non admittentur, sed ad centrum terræ condemnabuntur, æternaliter ibidem cruciandi. Idem Author super illa verba Apocalypsis *tribus terræ*, dicit: *Id est, omnes qui magis dilexerunt terram, quam cœlum.* S. Thomas pariter dicit: *Id est, omnes nationes hominum, qui dilexerunt terram.*

Apoc. 1. v. 7.

7. Idem sanctus Doctor super eundem Apocalypseos textum, verba hæc S. Matthæi citans, advertit, aliam literam legere: *Collident, quia confringentur sicut olla fictilis à lapide, quando ei colliditur*, quisquis ergò, dum vixit, oculos suos in terram non verò in cœlum declinavit, in terra in perpetum reclusus manebit: *Tanquam vas figuli confringet eos*, inquit Psaltes, quia reproborum corpora velut testæ ex olla fracta residuæ in ignem infernalem projicientur. S. Bernardus in quodam sermone dicit, mirum non esse quod homo naturaliter ad hæc bona terrena animo affigatur: *non enim sine causa dictum est, hominem plasmatum non de terra qualibet, sed de limo*; limus autem genus quoddam luti est, quod faciliter adhærescit; ac proinde cum *omne simile appetat sibi simile*, argentum autem & aurum nihil aliud sit, quam terra, quid mirum, si tenaciter adeo homini limo adhæreat? at pessimum est, quod cum hæc metalla ex profundissimis terræ visceribus, inferno quasi contiguis eruantur, nos cœlum amittere faciant, ut proinde Deus per Habacuc comminetur: *Væ ei, qui multiplicat non sua, usquequo, & aggravat contra se densum lutum.*

Ps. 29.

Hab. 2. v. 6.

Et videbunt.

8. S. Thomas hoc loco quærit: *Sed qui videbunt? omnes homines*, notat tamen inter electos & reprobos hanc differentiam, quod quia judex, qui ad judicandum venerit, *habet naturam humanam & divinam, secundum divinam non videbitur nisi à mundis corde*, secundum illud: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt*, sed secundum humanam naturam, videbunt eum etiam mali.

Matt. 5. v. 8.

9. Idem quoque sanctus hanc movet difficultatem, an scilicet hic judex in vultu glorioso tam ab electis quam à reprobis videndus sit, & respondet affirmativè, adducitque textum illum Isaiæ 26. 10. v. 11. ubi disputans Dominus cum Propheta dicit: *Non videbit gloriam Domini, & respondit Propheta: Dominus exaltetur manus tua ut non videant; cui respondet Dominus. Videant & confundantur, unde boni videbunt ad lætitiam, mali ad cruciatum & tristitiam; quando enim aliquis timet puniri, quantò magis potestas judicis contra ipsum apparet major magis affligitur; sic quantò Christus apparebit gloriosior, tantò magis cruciabuntur mali.*

Venientem in nubibus.

10. Idem Angelicus Doctor duas considerat nubium conditiones, quas Christo Iudici adaptans dicit: *Nubes habent obscuritatem, & quando spissa est, est terribilis propter fulgura & pluvias, quæ ex nubibus oriuntur, & hoc convenit terrori impiorum. Ps. 96. 2. Nubes & caligo in circuitu ejus: item competit quod in nubibus veniat, ad designandum divinitatem Christi, quia majestas Dei apparuit in nube; Exod. 16. v. 10. unde dicitur 3. Reg. 8. v. 12. Dixit Dominus, quod habitaret in nebula;* deinde etiam nubem sacratissimæ Christi humanitatis expressam esse docet, unde glorioßissimo ejus corpori, in cœlos conscendenti, prout in festo Ascensionis legitur, nubes in occursum ipsius præparata fuit: *Videntibus illis elevatus est, & nubes suscepit eum ab oculis eorum*, ad hæc & angelici cœtus insonuere, dicentes: *Quemadmodum vidistis eum euntem in cœlum ita veniet*, quibus subdit S. Thomas: *Ut ergo ostendatur, quod sit ille idem, qui in nube sublatus est, apparebit in nubibus.* Denique aliud futuræ nubis motivum adducit, scilicet ad ostendendam glorioßi Christi corporis majestatem: *Competit etiam ad significandum glorificationem, quando enim transfiguratus est, apparuit nubes lucida, & tunc fuit una, sed tunc erunt plures, quia tunc solum tribus apparuit, sed tunc pluribus apparebit.*

Ibid.

11. At quæret fortasse quispiam, an nubes illæ ex vaporibus & exhalationibus terrestribus condensabuntur, sicut aliæ, quæ naturaliter in aere efformantur, ratio autem dubii esse potest, quia tunc influxus cœlestes cessabunt; respondet itaque idem sanctus: *Non erunt nisi quædam claritates, redundantes ex corpore Christi & aliorum Sanctorum*; utiturque Origenis testimonio, unde sequentia desumpsit verba: *Origenes dicit, quod erunt Angeli, non solum intelligibiliter, sed veraciter ministrantes.* Idem quoque Angelicus (aut quisquis illi in Apocalypsin interpres) inquit: *Cum nubibus, id est, cum sanctis, qui pluunt per prædicationem, coruscant per miraculorum operationem, elevati sunt per mundanorum abdicationem, volant per altam contemplationem.* Comparebit porro Judex, totius cœlestis curiæ stipatus obsequio, ideoque subjungit.

Cum virtute multa & majestate.

12. Idem S. Thomas primum filii Dei in mundum adventum ponderans, ait: *In primo adventu duo fuerunt: habuit enim infirmitatem & ignominiam; infirmitatem, quia dicit Apostolus 2. Cor. 13. Crucifixus est ex infirmitate; ignominiam, secundum quod habetur Is. 52. 14. Obstupuerunt super te multi, sic inglorius erit super viros aspectus ejus, ac forma ejus inter filios hominum.* Ad recompensandam igitur primi adventus infamiam, de secundo prædicit: *Cum virtute multa & majestate; consequenter ad hæc duo dicit; ad infirmitatem ponit virtutem; unde ista dicitur: Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra, & hæc data est ei per generationem, in quantum filius Dei, sed ipse promeruit in quantum homo, & hoc manifestabitur quando omnes angeli & omnia elementa ministrabunt ei; item contra ignominiam dicit, quod veniet in majestate, quasi Judex vivorum & mortuorum.*

Versus 31.

Et mittet Angelos suos cum tuba & voce magna, & congregabunt electos à quatuor ventis, à summis cœlorum, usque ad terminos eorum.

Et mittit Angelos suos.

1. In parabola de zizaniis eadem à patre familias, Christi figurativo, verba proferri audimus; scilicet *in omni tempore mittis dicam messoribus*; ubi Lyranus inquit: *Id est, judicii; dicam messoribus, id est, Angelis*; qui zizania à frumento separabunt, duhoc in cœlum transferent, illa verò in focum infernalem exturbaturi sunt; unde Chrysostomus ait: *Sicut ministrant nobis in procuranda salute nostra, ita etiam in remuneratione accipienda, & in malos ac reprobos, divini judicii sententiam exequentur. Congruum est* (inquit Albertus in Lucam) *ut quos habuerunt duces viæ, habeant etiam collectores cinerum & productores ad judicium*; vi namque officii sui, dispersos in unum colligent eorum corporum cineres, quorum ipsi custodes destinati fuere.

Matt. 13. v. 30.

Hom. 47. in Matth.

2. *Dicunt montibus & petris* (inquit S. Joannes in Apocalypsi) *cadite super nos, & abscondite nos à facie sedentis super thronum, & ab ira Agni, quoniam veniet dies magnus iræ ipsorum, & quis poterit stare?* sed dicet aliquis quomodo se in cavernis terræ abscondendos sperare poterunt, quando oculi Dei non solum secretissima antrorum latibula, verum etiam abstrusissima cordium secreta penetrare noscuntur? S. Thomas ait: *Dicunt montibus, id est, Angelis per gloriam excelsis, & petris scilicet iisdem in Deo jam prorsus solidis; cadite super nos, afflictionem, id est, animam compatientem nobis, misericorditer inflectite super nos, & abscondite orationes nos à facie; id est, præsentia sedentis super thronum*; at frustraneus ille erit recursus, tunc enim Angeli implacabiles nostri erunt accusatores, nostram nobis exprobraturi in respuendis eorum consiliis & auxiliis, saluti nostræ subministratis, negli-

Apoc. 9. 16.

negligentiam & duritiam; unde S. Chrysostomus ait: *Omnes angeli erunt cum ipso testantes, quot, quantaque ministerio suo, cum à Domino mitterentur, ad salutem peracta sunt, & ita honoris undique dies ille plenus futurus est.*

Cum tuba.

3. Hujus in extremo judicio sonituræ tubæ testimonium nobis perhibet, à sancto Spiritu directa Ecclesia, dum in defunctorum missa cantat, *Tuba mirum spargens sonum, per sepulchra regionum, coget omnes ante thronum*; in duobus quoque locis Apostolus ait: *In novissima tuba: canet enim tuba & mortui resurgent incorrupti*; & ad Thessalonicenses: *Quoniam ipse Dominus in jussu & in voce Archangeli, & in tuba Dei descendet de cœlo, & mortui, qui in Christo sunt, resurgent primi*; juxta Dionysium Carthusianum tuba hæc juxta literam minimè accipienda est: *Nec enim tuba hæc*, inquit, *corporaliter intelligenda est, secundum Remigium*, Salmeron quoque ait: *Metaphoricè quibusdam videtur dictum, non enim erit ænea, vel cornea, vel argentea*, juxta illud Apostoli ad Thessalonicenses: *In jussu, & in tuba*; existimat namque per tubam illam, solum intelligendi mandatum divinum: *Pro præcepto Christi*, id quod & Carthusianus, in epistolam ad Corinthios scribens, confirmat, dum ait: *Per tubam intelligitur Imperium Dei, cujus nutu resurrectio fiet.*

1. Cor. 15. v. 52. 1. Thes. 4.

Sal. t. 14. tr. 18

Ad 1. Cor. 15.

4. Alii sacri Doctores per hoc instrumentum vocem Dei intelligunt; sic S. Anselmus ait: *Tubæ autem nomine, aliquid evidentissimum & præclarissimum signum vult Apostolus intelligi, quam vocem Archangeli & tubam Dei, alio loco dicit, quæ & vox filii Dei in Evangelio dicitur*. S. Thomas quoque textum illum S. Joannis citat: *Audient vocem filii Dei, qui audierint, vivent*. Idem & S. Anselmus confirmans, ait: *Itaque clangor tubæ vocis indicat magnitudinem*, ad eum modum, quo in Isaiâ dicitur: *Quasi tuba exalta vocem tuam*; denique Cajetanus in Epistolam ad Thessalonicenses, eandem sustinet opinionem.

Ioa 5. v. 25.

Isa. 58. v. 1.

5. Salmeron verè sonum aliquem tunc audiendum esse censet; dicens: *Tuba præter jussum & vocem Archangeli videtur externorum aliquod signum, vehemens & horribile significare*; scripsit S. Anselmus, dum ait: *In tuba, id est, in aliquo sono magno & publico divinitus facto, hæc tuba omnes excitabit*; & Albertus Magnus in Matthæum dicit: *Cum tuba, id est, mundi fragore.*

In Thessal.

6. S. Anselmus ad illa Christi verba: *Cum facis eleemosynam, noli tuba canere ante te*; se inflectens, per hanc tubam universalem, manifestamque corporum resurrectionem intelligit: *Apertam omnium resurrectionem*. S. Thomas ait: *Tuba est præsentia Christi, manifesta mundo.*

Ad Cor.

7. Idem Angelicus Doctor, varia considerat hujus instrumenti officia, serviebat enim ad invocandam populi congregationem; unde Num. c. 10. v. 2. dicitur: *Fac tibi duas tubas argenteas ductiles, quibus convocare possis multitudinem*: & ideo de hoc quoque sono constat, per illum omnes ad judicium supremi judicis convocandos esse: *Tuba mirum spargens sonum, coget omnes ante thronum*; unde & Cajetanus ait: *Publicum conventum totius humani generis appellat tubam.*

Ad Cor.

8. Serviebat quoque ad Festorum solemnitatem, unde Psal. 80. v. 4. dicitur: *Buccinate in Neomenia tuba, in insigne die solemnitatis vestræ*; & ideo hæc tuba quoque ad Festum nos invitabit, quod nullum habiturum est finem; Isaiæ 33. v. 20. *Respice, Sion, civitatem solemnitatis tuæ; Hæc tuba*, inquit S. Anselmus, *convocabit ad solemnitatem æternæ lætitiæ.*

9. Tubæ item serviunt bellis & præliis, quod etiam valet, in præsenti tuba, quia hac resonante, *pugnabit pro eo orbis terrarum contra insensatos; armabit creaturam ad ultionem inimicorum.*

10. Idem quoque S. Anselmus ait: *Hæc tuba inimicos terrebit*: Hugo Cardinalis ait: *In tuba, quasi ad bellum veniet*; item Dionysius Carthusianus inquit: *Terribiliter imperabit resurrectionem mortuorum*, & ut dicit Hieronymus *sic canet, quod totus mundus tinniet*. S. Thomas notat, quod ad tubæ sonum moveantur exercitus, tam is, qui victor futurus erit, quam qui succumbet: *Sic in resurrectione, quidam eundo ad Paradisum, quidam eundo ad infernum.*

Ad Theff.

Ad cor.

11. S. Anselmus in S. Matthæum ad prædictum tubarum in bellis usitatum sonum alludens: *Vox illa tubæ*

comparatur, quia sicut tuba terret inimicos, & animat suos, sic vox illa terrebit impios, & lætificabit impios.

Voce magna.

12. Albertus Magnus per vocem hanc magnam, præceptum Dei intelligit: *In voce magna*, inquit, *quæ est jussus Dei, quod vivant & surgant mortui, & veniant ad judicium*, unde tria ad universalem omnium corporum resurrectionem concurrere considerat: *Fragor mundi in restitutione materiæ; ministerium Angelorum in compositione pulverum & corporum; & jussus sive vox Dei & Christi in vivificatione, & citatione.*

13. Dionysius Carthusianus per hanc vocem S. Michaelis Archangeli, supremi cœlestis militiæ principis vocem intelligit: *Voce magna Michaelis Archangeli, qui est Princeps & custos Ecclesiæ, dicetque in die illa judicii ex commissione divina: surgite mortui: & venite ad judicium.*

14. Chrysostomus ab Hugone Cardinalis citatus, sonoritatem vocis hujus, quam hæc vox sonora futura sit ex effectibus, quos producet, clarè deducit: *Verè*, inquit, *magna vox tubæ terribilis, cui obediunt omnia elementa, quæ petras scindit, inferos aperit, portas æreas conterit, vincula mortis disrumpit, & de profundo abyssi animas liberatas corporibus suis assignat*; Demum verò ad illum Apostoli textum, in quo Corinthiis exponit, cum quanta velocitate idipsum facturus sit, alludens, subjungit: *Hæc omnia citius consummet in opere, quam sagitta transit in aere, dicente Apostolo: In momento, in ictu oculi, in illa voce mare discutitur, ut si quid apud se retinet de humanis ossibus, sine contradictione restituat.*

1. Co. 15. v. 52.

15. Lyranus vocem hanc à Judice edendam fore existimat, quando omnes mortuos ad tribunal suum evocabit; *Sicut in datione Legis auditus est sonus terribilis, ut habetur exodi 19. ita audietur tunc sonitus consimilis virtute Angelorum factus in elementis; & voce magna, vox illa erit vox Christi vocantis mortuos ad judicium, ex cujus virtute suscitabuntur.*

Et congregabunt electos à quatuor ventis, à summis cœlorum &c.

16. Idem Lyranus per hæc verba non excludi notat, quin etiam coram eodem judice, eodemque tempore advocandi & congregandi quoque sint reprobi; *Licet omnes adducantur ad judicium, tamen specialiter electi adducentur ministerio sanctorum Angelorum, quia erunt concives eorum.*

17. Per hos quatuor ventos, quatuor mundi partes intelliguntur; Estque hæc expositio Cajetani, dicentis: *Nominat quatuor mundi partes, à summis cœlorum, usque ad terminos eorum, non solum ab hac superficie orbis terrarum quam inhabitamus, sed etiam ab extremis, usque ad extrema cœlorum.* Paulus de Palatio ait: *Nihil est, aliud quam colligi ex omni dispersione terræ, & colligi è cœlis ex omni dispersione aeris, in quem multa Sanctorum corpora fuerint conversa.*

Versus 32.

Ab arbore autem fici discite parabolam; cum jam ramus ejus tener fuerit, & folia nata, scitis quia prope est æstas.

1. D. Chrysostomus ab Hugone Cardinali adductus interrogat, cur Salvator noster potius in medium adduxerit exemplum ficus, quam alterius cujuspiam plantæ vel arboris? Et respondet: *Quia pene post omnes arbores vernat, & difficile frigus post frigus vernantem invenit.*

2. S. Anselmus in sensu mystico per hanc arborem Synagogam intelligit: *Finis*, inquit, *populum Israel designat, qui fuit sicut ficus damnata, & pro sterilitate maledicta & arefacta, sed cum de arido ligno ramus quidam fidei & charitatis in eo apparuerit, & folia, id est, verba prædicationis exorta fuerint, prope est æstas, quæ expectatur, id est, æterna serenitas*; Infallibilis enim est à Deo facta promissio, Hebræos tandem in fine sæculorum ad veri Dei notitiam & fidem reducendos esse, & hoc judicii universalis appropinquantis certum quoddam judicium futurum erit; *Cum enim tandem sublata perfidia mentis Israel salvus fiet, prope esse diem judicii, dubium non est*. S. Hilarius per hujus maledictæ arboris ramum Antichristum intelligendum esse dicit: *Ramus ficus Antichristus esse intelligitur, Zabuli filius peccati portio, Legis assertor, qui cum tenere scere cæperit, atque frondescere, tunc proxima est æstas, id est; dies judicii sentietur.* S. Thomas eâdem adfert expositionem: *Per ficum*, in-

Can. 16. in Matth.

qui, *signatur Synagoga*, idque probat per parabolam illam Lucæ cap. 13. de eo, qui habebat ficum, quæ cum post elapsum solidum triennium, nullum prorsus fructum attulerat &c. *Cum jam ramus ejus tener fuerit, hoc potest exponi sic: ramus tener, Antichristus est, cujus potestas parum durabit, & ficus folia multum adhærent ei, & tunc potestas ejus manifestabitur; vel potest exponi in bono; per ramum virtus & fortitudo Sanctorum, qui quando Ecclesia incipiat finiri, virtus Christi & Sanctorum apparebit, qui sustinebunt eam. Can. 2. v. 13. Ficus protulit grossos suos.*

Hom. 49. 3. Author Imperfecti etiam in sensu spirituali per hanc arborem, Ecclesiam intelligit; cujus hanc reddit rationem: *Ideo*, inquit, *ficus Ecclesiæ similatur, quia sicut ficus sub uno cortice plurima grana inter viscera dulcedinis inclusa constringit: sic Ecclesia sub uno corpore multos Christianos, intra viscera charitatis suæ congregatos complectitur*: Ejusdem quoque similitudinis aliam subjungit à duratione fructuum petitam, ficus enim fructus diutius durant, quam aliarum arborum fructus: *Omnis arbor pene in uno tempore præbet, nam intra paucos dies & maturescunt & cadunt, ficus autem ex quo cæperit fructus afferre, usque ad hyemem fructificare non cessat; nam alii colliguntur maturi & alii hinc præcedunt; sic Ecclesia ex quo cæperit Sanctos offerre, usque ad finem sæculi non cessabit:*

4. Paulus de Palatio ex his verbis occasionem sumit prædicendi, tunc Ecclesiæ finem imminere, quando Prælati ipsius otio, delitiis & voluptatibus dediti esse cæperint, omnem fugientes laborem & vigilantiam: *Cum Ecclesia nostra Prælatos suos & Principes teneros habuerit, & delicatos, cum plena habuerit folia, id est, verba multa, & eruditionem multam, sed sine fructu, prope est ætas judicii; in primitiva Ecclesia erant Episcopi ad labores dura ti minimeque teneri.*

Versus 33.

Ita & vos cum videritis hæc omnia, scitote quia prope est in januis.

1. Lucas Burgensis dicit: *His verbis Apostolos alloquitur* nimirum generosum illis animum suggere voluit, dicendo corporum suorum gloriosam resurrectionem in propinquo esse: *Usus loquendi est, ut in foribus esse dicatur, quod proximum est; supple ex Luca Regnum Dei seu redemptio vestra; tam certò & tam brevi consequetur hæc regnum Dei, quàm certò & quam brevi consequitur æstas germinationem arborum*; prosequitur denique idem author probare, benignissimi Salvatoris mentem esse, ut tantis propositis tremendis signis, suos à tremore eximat animumque addat: *Potius bono animo sint*, inquit, *eò quod signa certa videant vicinæ salutis, beatitudinisque suæ.*

Versus 34.

Amen dico vobis: quia non præteribit generatio hæc, donec omnia hæc fiant.

1. Cajetanus inquit: *Tum electorum, tum hominum.* Janf. c. 123. Janfenius verò ait: *Obscurum est, quid per generationem hanc Dominus hic significare voluerit*; quo fine varias adducit sacrorum Interpretum expositiones. S. Hieronymus vel totum genus humanum, vel certè populum Judaicum designari existimat, maximè quia Christus hujusmodi similitudinibus, de Hebraismo tractans, uti consueverat: *Amen dico vobis, venient hæc omnia super generationem istam*; D. Chrysostomus per hanc generationem justorum electorumque congregationem signari arbitratur, Christumque illa verba ad animandos Apostolos dixisse, ne deterrerentur; *itaque ideo*, ait, *de ea dictum ne metuerent Apostoli, per prædicta pericula penitus fideles delendos & prædicationem Evangelii supprimendam, sed certiores essent, religionem christianam usque ad sæculi consummationem & novissimum Domini adventum perseveraturam*; Lucas Burgensis ait: *Generatio hæc, id est, hæc ætas & hoc hominum in me credentium genus*, quo modo Psalmista ait: *Hæc est generatio quærentium Dominum*; Ps. 23. v. 6. ac tandem concludit: *Multæ aliæ sunt interpretationes, sed has duas ita probo præ cæteris, ut etiam conjungendas arbitrer, ad perfectum loci sensum*, cum enim hæc ætas ultima mundi sit; post legem enim evangelicam alia non erit; unde S. Joannes ait: *Novissima hora est*, meritò suturum dicebat, omnia adimplenda, priusquam hæc lex terminaretur: *Prius fient hæc omnia, quam homines omnes hujus generationis moriantur aut esse desinant.* 1. Io. 2. v. 18

Versus 35.

Cœlum & terra transibunt, verba autem mea non præteribunt.

1. Verba hæc non ita intelligenda sunt, ut notat Lyranus, quasi cœlum & terra quo ad substantiam suam desitura sint, *Sed quia cessabit motus cœli, & transmutatio in elementis, ista enim ordinata sunt ad complendum numerum electorum, & ideo ipso completo in judicio cessabunt*; cur verò verbum Dei non sit interiturum, idem Author hanc reddit rationem: *Per verbum enim Christi est mundus, & ideo verbum ejus est ipso mundo stabilius*; S. Thomas ait: *Non dicitur, quod transeant, quia esse desinant, sed quia transibunt in alium statum*, quo modo in Apocalypsi c. 21. v. 1. dicitur: *Vidi cœlum novum & terram novam*; Cajetanus pariter ait: *Transibunt, non secundum substantiam, sed secundum statum, nam à statu motus generationis & hujusmodi, transeunt ad statum quietis.*

2. Author Imperfecti hanc inde eruit moralitatem: *Cœlum & terra vanitati subjecta sunt, dicente Apostolo: Vanitati enim creatura subjecta est, naturaliter autem veritas nescit mentiri, nec potest aliquando perire*; ac proinde firma nobis spes concipienda est, æternæque veritati innitendum, quo non potest deficere: *Ipsi peribunt, tu autem permanes.* Ps. 101. v. 11

3. Jansenius in hæc verba ait: *Sensus est, verba mea non erunt inania, ut non eveniat, quod illa prædicunt, quemadmodum hominum verba, quibus aliquid prædicunt & promittunt frequenter inveniantur inania, sive per mendacitatem & mutationem loquentis, sive quod aliud quid externum impediat prædictorum eventuum, aut promissionis adimpletionem; bene ergo summam volens verborum suorum significare voluntatem, comparat ea cum cœlo & terra, præferens ea his, eò quod omnium, quæ in mundo sunt, hæc maximè sint firma & immobilia.* Jansc. 123.

Finis Tertiæ, & Ultimæ Partis.

INDEX

INDEX
LOCORUM SACRÆ SCRIPTURÆ
Quæ in Prima Parte explicantur.

GENESIS.

CAp. 3. V.22. Ecce quasi unus ex nobis factus est, dom.4. Adv. V.6. n.2.
Cap.6. V.3. Non permanebit spiritus meus in homine, quia caro est, dom.Sexag.15. n.10.
Cap.12. V.3. In semine tuo benedicentur omnes gentes, do. 2. Epip. V.11. n.1.
V.15. Laudaverunt eam apud Pharaonem, dom.3. Adv. V. 20. num.3
Cap.18. v.25 Absit à te ut hanc rem facias, & occidas justum cum impio, do.5. Epip. v.29. n.5
Cap.31. V.30. Cur furatus es Deos meos, do.1. Epip. V.48. num. 14.
Cap.35. V.2. Abjicite Deos alienos, qui in medio vestri sunt, do.3. Epip. V.8. n.2.
Cap.40. V.19. Auferet Pharao caput tuum, ac suspendet te in cruce, & lacerabunt volucres carnes tuas, do. Sexag. V.5. n.20
Cap41. V.14 Protinus ad Regis imperium eductum de carcere Joseph totonderunt, do.2. Adv. V.2. n.6
Vers.40 Tueris super domum meam, & ad tui oris imperium cunctus populus obediet, dom. 4. Vers. 4. numer. 5.

EXODI.

Cap.3. Vers.18. Ibimus viam trium dierum in solitudinem, ut immolemus Domino Deo nostro, dom. 1. Epiph. V.46. n.3
Cap 32. V.6 Sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere, dom. Sexag. V.14. n.4. & dom. Quinq. V. 41. num.12
Cap.33. V.13 Si inveni gratiam in oculis tuis, ostende mihi faciem tuam, dom 4. Adv. V.4. n. 16. & dom. infra oct. Nat. V.37. n.5
V.20 Non videbit me homo, & vivet, dom.4. Adv. V.4.n. 16. & V.6. n.1

LEVITICI.

Cap.23. V.40 Sumetis vobis die primo fructus arboris pulcherrimæ, spatulasque palmarum, do. 1. Epiph. Vers. 43. n.12

NUMERORUM.

Cap.21. V.8. Fac serpentem æneum, & pone eum pro signo &c. dom infra oct. Nat. V.34. n.19
Cap.22. V.32. Perversa est via tua, mihique contraria, do. Sexag. V.5. n.16

DEUTERONOMII.

Cap.4. v.2 Non addetis ad verbum, quod vobis loquor, nec auferetis ab eo, do. Sexag. V.12. n.1.
V.7 Neque enim est aut fuit aliquando tam grandis natio, quæ habeat Deos appropinquantes sibi, sicut adest nobis Deus noster, do.3. Adv. V.26.n.8
Cap.16. V.16. Tribus vicibus per annum apparebit omne masculinum tuum in conspectu Domini Dei tui &c.dom.1. Epiph. V.42.n9.
Cap.18. V.15. Prophetam suscitabit nobis Dominus, dom. 3. Adv. V.21. n.3
V.18. Prophetam suscitabo eis de medio fratrum suorum, similem tui, do.3. Adv. V.26. n.4.

JOSUE.

Cap.3. V.16. Steterunt aquæ descendentes in loco uno, & ad instar montis intumescentes apparebant, do.2. Adv.V. 7. num.22.
Cap.10. v.13. Stetit sol in medio cœli do.Quinq.v.40.n.3

JUDICUM.

Cap.5. V.20. Stellæ manentes in ordine suo, Adversus Siſaram pugnaverunt, do.1. Adv.V.25.n.24.
Cap.14. V.19 Irruit in Samsonem spiritus Domini, descenditque Ascalonem, & percussit ibi triginta viros, do.Sex. V.15. n.4
Cap.18. V.24. Deos meos, quos mihi feci, tulistis, & sacerdotem, & omnia quæ habeo; & dicitis mihi: quid tibi est, do.1. Epip.V.48.n.14

RUTH.

Cap.1. V.16. Quocunque perrexeris, pergam; ubi morata fueris, & ego pariter morabor, dom. 4. Epiph. Vers.23. numer. 9

LIB. I. REGUM.

Cap.6. V.12 Ibant in directum per viam, quæ ducit Bethsames, & itinere uno gradiebantur, pergentes & mugientes & non declinabant neque ad dextram neque ad sinistram, do.2. Adv. V.7.n.22.
Cap.12. V.23. Docebo vos viam bonam & rectam, dom.4. Adv. V.4. n.28
V.24 Timete Dominum & servite ei in veritate, & ex toto corde vestro, ibid.

II. REGUM.

Cap.19. V.33. Veni mecum, ut requiescas in Jerusalem, dom. Sexag. V.16. n.7.

III. REGUM.

Cap.10. V.19. Duæ manus hinc atque inde, tenentes sedile: & duo leones stabant juxta manus singulas, do.1. Adv. V.27. n.10
Cap.19. V.5. Projecitque se Elias & obdormivit in umbra Juniperi, dom. Sexag. V.15. n.14.

IV. REGUM.

Cap.3. V 27. Arripiensque filium suum primogenitum, qui regnaturus erat pro eo, obtulit holocaustum super murum; & facta est indignatio magna in Israel, statimque recesserunt ab eo, domin. Quinquag. vers. 31. numer. 4.
Cap.20. v.6. Protegam urbem hanc propter David servum meum, ibid. V.38. n.2

LIB. II. PARALIPOMENON.

Cap.9. v.17. Fecit Rex solium eburneum grande, & vestivit illud auro mundissimo, do.1. Adv. V.27. n.10
V.18. Et duos leones stantes juxta brachiola, ibid.
Cap.15. V.2. Dominus vobiscum, quia fuistis cum eo; si quæsieritis eum, invenietis; si autem dereliqueritis eum, derelinquet vos, dom. Epip.v.51. n.2

TOBIÆ.

Cap.1. v.4. Cum esset junior omnibus in tribu Nephtali, nihil tamen puerile gessit in opere, dom. 1. Epiph. Vers. 42. n.8
V.5 Denique cum irent omnes ad vitulos aureos, quos Jeroboan fecerat Rex Israel, hic solus fugiebat consortia omnium, &c. ibid.
Cap.3. v.22. Post tempestatem, tranquillum facis; & post lachrymationem & fletum, exultationem infundis dom. 2. Epip.

2. Epiph. verſ.9. num.3. & dom.4. Epiph. verſ. 26. numer. 12.

Cap.5. v. 12. Quale gaudium eſt mihi, qui in tenebris ſedeo, & lumen cœli non video, Dom. Quinqu. verſ. 35. num. 10.

V. 21. Bene ambuletis, & Deus ſit in itinere veſtro, & Angelus ejus comitetur vobiſcum, Dom. 1. Epiph. verſ. 42. num.4.

Cap.6. v.9. Fel valet ad ungendos oculos, in quibus fuerit albugo, & ſanabuntur, Dom.Quinq. v.43. n.6.

Cap.8. v.9. Et nunc Domine tu ſcis, quia non luxuriæ cauſa accipio conjugem, ſed ſola poſteritatis dilectione, in qua benedicatur nomen tuum in ſæcula ſæculorum, Dom.2. Epiph. v.2. n.4.

Cap.10. v.4. Heu fili mi, lumen oculorum noſtrorum, Do. 1. Epip.v.48. n.10.

Cap.14. v.13. Quia acceptus eras Deo, neceſſe fuit, ut tentatio probaret te, Dom.1. Epip. v.43. n 10. Et Dom. 4. Epip. v.25. n.11.

JOB.

Cap.2. v.2. Circuivi terram & perambulavi eam, dom. 4. Adv. v.4. n.26.

V.5. Mitte manum tuam, & tange os, & carnem ejus, do. 3. Epip. v.3. n.4.

Cap.5. v.7. Homo naſcitur ad laborem, & avis ad volatum, dom. Septuag. v.1. n.10.

Cap.6. v.6. Poterit comedi inſulſum, quod non eſt ſale conditum, aut poteſt aliquis guſtare, quod guſtatum adfert mortem? dom.6. Epiph.v.31. n.14.

Cap. 7. v.1. Tentatio eſt vita hominis ſuper terram, dom. Sexag. v.14. n.4.

Cap.12. v.7. Interroga jumenta & docebunt te, & volatilia cœli, & indicabunt tibi, do. Quinq. v.36. n.1.

V,8. Loquere terræ, & reſpondebit tibi, & narrabunt piſces maris, ibid.

V.9 Quis ignorat, quod omnia hæc manus Domini fecerit, ibid.

Cap.13. v.15. Etiamſi occiderit me, in ipſo ſperabo, dom.4. Epip. v.26. n.5.

Cap.14. v.13. Quis mihi hoc tribuat, ut in inferno protegas me & abſcondas me, donec pertranſeat furor tuus, & conſtituas mihi &c. do.1. Adv. v.26.n.4.

Cap. 19. v. 21. Manus Domini tetigit me, dom.3. Epiph. v.3. n.4.

Cap.20 v.27. Revelabunt cœli iniquitatem ejus, & terra conſurget adverſus eum, do.1.Adv. v.25. n.4.

Cap.21. v.13. Ducunt in bonis dies ſuos, & in puncto ad inferna deſcendunt, do.5. Epip.v.29. n.1.

Cap.23. v.11. Veſtigia ejus ſecutus eſt pes meus, viam ejus cuſtodivi, & non declinavi ab ea, dom. 4. Epiph. v.23. num. 9.

Cap. 25. v.6. Homo putredo, & filius hominis vermis, do. 4. Epiph. v.24. n.1.

Cap.26. v.27. Qui appendit terram ſuper nihilum, dom. 1. Adv. v.31. n.2.

V. 11. Columnæ cœli contremiſcunt & pavent, ibid. v.26. num. 15.

Cap.29. v.22. Verbis meis addere nihil audebant, do. Sexag. v.12. num 1.

Cap.30.v.7. Ecce ſub ſentibus delicias computabant filii ſtultorum, ibid. v.7. n.2.

Cap.38. v.24. Indica mihi, per quam viam ſpargitur lux, dividitur æſtus ſuper terram, dom.5. Epiph. v.26. n.4. Et do. Quinq. v.35. n.11.

Cap.40. v.16. Sub umbra dormit, in ſecreto calamo, dom.5. Epiph. v.25. n.3.

V. 18. Habet fiduciam, quod influat Jordanis in os ejus, ibid. n.15.

Cap.42.v.5. Auditu auris audivi te, nunc autem oculos meus videt te, do.2. Adv. v.2. n.6.

LIB. PSALMORUM.

Pſalm.1. v.2. In lege Domini voluntas ejus, dom. 3. Epip. v.3. n.8.

Pſ.2. v,3. Dirumpamus vincula eorum, & projiciamus à nobis jugum ipſorum, do.2. Adv. v.2. n.5.

V,5. Ego autem conſtitutus ſum Rex ab eo, ſuper Sion montem ſanctum ejus, prædicans præceptum ejus, dom. 4. Adv. v.4. n.5.

V.6. Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te, ibid.

V.8. Poſtula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ, ibid.

V.12. Apprehendite diſciplinam, ne quando iraſcatur Dominus, & pereatis de via juſta, dom. 4. Advent. verſ. 4. num. 17.

Pſ.4. 7. Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine. dom.5. Epip. v.24. n.3. Et dom.Septuag. v.1. n.4. & ibid. v.7 n.1.

V. eod. Dediſti lætitiam in corde meo, dom. Quinq. v. 41. n.12.

Pſ.5. v.9. Dirige in conſpectu tuo viam meam, do.3. Adv.v. 23. n.20.

Pſ.9. v.2. Comprehenduntur in conſiliis, quibus cogitant, do.3. Adv. v.19. n.2.

V.5. Inquinatæ ſunt viæ illius, in omni tempore, do.1.Adv. v.25. n.2.

V.6. Auferuntur judicia tua à facie ejus, ibid.

V.10. Adjutor in opportunitatibus, in tribulatione, dom.4. Epiph. v.24. n.11.

V.13. Propter quid irritavit impius Deum? dixit enim in corde ſuo: non requiret, do.1. Adv.25. n 2.

V.20. Exurge Domine, non confortetur homo, do.5. Epip. v.28. n.3.

Pſ.10. v.5. Dominus in templo ſancto ſuo, dom. infra Oct. Nativ. v.37. n.4.

V.6. Qui enim diligit iniquitatem, odit animam ſuam, do. 5. Epip. v.27. n.5.

V.9. Inſidiatur in abſcondito, quaſi leo in ſpelunca ſua, ut rapiat, do.5. Epip. v.25. n.23.

V. eod. Oculi ejus in pauperem reſpiciunt, dom. Quinq. v.39. n.1.

V. 14. Tibi derelictus eſt pauper, orphano tu eris adjutor, ibid.

Pſ.11. v 9. In circuitu impii ambulant, dom.4. Adv. verſ.4. num.26.

Pſ.13.v.2. Dominus de cœlo proſpexit ſuper filios hominum, ut videat, ſi eſt intelligens aut requirens Deum, dom.4. Adv. v.4. n.18.

Pſ. 15. v. 4. Multiplicatæ ſunt infirmitates eorum; poſtea acceleraverunt, dom. 3. Epip. v.5. n.9. & dom. Septuag. v. 3. n.2.

V.8. Providebam Dominum in conſpectu meo ſemper, do. 1. Adv. v.25. n.2.

Pſ.16. v.5. Perfice greſſus meos in ſemitis tuis, ut non moveantur veſtigia mea, do3. Ad. v.23. n.14.

Pſ.17. v.26. Cum ſancto ſanctus eris, cum viro innocente innocens eris, & cum perverſo perverteris, do.Sexag.v.14. n.3. & do 5. Epip. v.15. n.19.

Pſ.18. v.16. In ſole poſuit tabernaculum ſuum; & ipſe tanquam ſponſus procedens de thalamo ſuo, do. 1. Ad. v.25. n.14. & do.3. Adv. v.23. n.11.

V.7. Non eſt, qui ſe abſcondat à calore ejus, dom. Septuag. v.7. n.6.

V.8. Lex Domini immaculata, convertens animas, dom. 3. Epiph. v.24. n.9.

V.11. In corde meo abſcondi eloquia tua, ut non peccem tibi, do.Sexag. v.16. n.2.

Pſ.21.v.7. Ego ſum vermis & non homo; opprobrium hominum & abjectio plebis, do.1.Adv. v.25. n.8. do.3. Ad. v.19. n.16. & dom.4. Adv. v.6. num.2. & dom. 6. Epiph. verſ. 32. num.2.

V.27. Edent pauperes & ſaturabuntur; & laudabunt Dominum, qui requirunt Deum, dom. 3. Advent. verſ. 26. num.10.

Pſ.23. v.3. Quis aſcendet in montem Domini, dom.3.Adv. v.1. n.4.

V.4. Innocens manibus & mundo corde, ibid.

Pſ.24. v.3. Etenim qui ſuſtinent te, non confundentur, do. 1. Adv. v.28. n.3.

V.4. Vias tuas Domine demonſtra mihi, dom. 4. Adv. v. 4. n.15.

V.12. Legem ſtatuit ei in via, quam elegit, do.6. Epiph. v. 33. num.13.

V.13. Anima ejus in bonis demorabitur, ibid.

Pſ.28. v.3. Vox Domini ſuper aquas; Deus majeſtatis intonuit, dom.4. Adv. v.4. n.2.

V.4. Vox Domini in virtute, ibid. & dom.3. Epiph. verſ.3. num.10.

V.5. Vox Domini confringentis cedros, dom.4. Adv. verſ. 4. num.2.

V. 7.

V. 7. Vox Domini intercidentis flammam ignis, ibid.
V. 8. Vox Domini concutientis desertum, ibid.
V. 9. Vox Domini præparantis cervos, ibid.
P. 29. v. 7. Ego dixi in abundantia mea: non movebor in æternum, Dom. 1. Adv. v. 3. num. 9. Et Dom. 1. Epip. v. 43. nu. 11.
V. 8. Domine, in voluntate tua, præstitisti decori meo virtutem; avertisti faciem tuam à me, & factus sum conturbatus, ll. cc.
V. 12. Conscidisti saccum meum, circumdedisti me lætitia, Dom. 2. Epip. v. 9. n. 3.
Ps. 30. v. 9. Posuisti in loco spatioso pedes meos, Do. 4. Adv. v. 5. nu. 22.
Ps. 31. v. 8. Intellectum tibi dabo, & instruam te in via hac, qua gradieris, Dom. 3. Epip. v. 4. nu. 6.
Ps. 32. v. 6. Verbo Domini cæli firmati sunt, Dom. 4. Adv. v. 6. num. 1.
V. 18. Ecce oculi Domini super metuentes eum; & in eis, qui sperant super misericordia ejus, Dom. 4. Epiph. v. 24. num. 17.
V. 19. Ut eruat à morte animas eorum, ibid.
Ps. 33. v. 6. Accedite ad eum & illuminamini, & facies vestræ non confundentur, Dom. 3. Epip. v. 5. n. 2. Et Dom. Quinq. v. 39. n. 5. & v. 40. n. 7.
Ps. 34. Confitebor tibi in Ecclesia magna, in populo gravi laudabo te, Dom. 2. Adv. v. 7. n. 22.
Ps. 36. v. 5. Revela Domino viam tuam, & spera in eo, & ipse faciet, Dom. 2. Epip. v. 3. n. 7.
V. 27. Declina à malo, & fac bonum, Dom. 4. Adv. v. 4. num. 21.
Ps. 38. v. 2. Posui ori meo custodiam, cum consisteret peccator adversum me, Dom. 3. Adv. v. 20. n. 6.
Ps. 39. v. 2. Exspectans exspectavi Dominum, & intendit mihi, Dom. Quinq. v. 40. n. 2.
V. 9. Deus meus volui, & legem tuam in medio cordis mei. Dom. 3. Epip. v. 3. n. 9.
V. 18. Ego autem mendicus sum & pauper, Dom. 1. Epip. v. 43. nu. 4.
Ps. 41. v. 3. Quando veniam & apparebo ante faciem Dei? Dom. 1. Epip. v. 46. num. 5. Et Dom. Septuag. v. 12. nu. 11.
V. 4. Fuerunt mihi lachrymæ meæ, panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie: ubi est Deus tuus, Dom. 1. Epiph. v. 46. n. 5.
Ps. 44. v. 11. Audi filia, & vide, & inclina aurem tuam; & obliviscere populum tuum, & domum patris tui, Dom. 3. Adv. v. 19. n. 14.
V. 12. Et concupiscet rex decorem tuum, ib.
V. 14. Omnis gloria ejus filiæ Regis ab intus, in fimbriis aureis, Dom. 2. Adv. v. 7. n. 22.
Ps. 53. v. 8. Voluntarie sacrificabo tibo, Dom. Septuag. v. 1. num. 8.
Ps. 57. v. 11. Lætabitur justus, cum viderit vindictam, manus suas lavabit in sanguine peccatoris, Dom. 5. Epiph. v. 30. n. 7.
Ps. 59. v. 5. Potasti nos vino compunctionis. Do. 2. Epip. v. 9. nu. 3.
Ps. 62. v. 3. In terra deserta, & invia, & inaquosa; sic in sancto apparui tibi, Dom. 4. Adv. v. 2. n. 13.
Ps. 64. v. 8. Qui conturbas profundum maris, sonum fluctuum ejus, Dom. 4. Epiph. v. 26. nu. 10.
Ps. 67. v. 4. Et justi epulentur & exultent in conspectu Dei, & delectentur in lætitia, Dom. 2. Epip. v. 2. num. 5.
V. 5. Cantate Deo, psalmum dicite nomini ejus, ibid.
V. 35. Dedit voci suæ vocem virtutis, Dom. 3. Epip. v. 3. num. 10.
Ps. 68. v. 3. Veni in altitudinem maris, & tempestas demersit me, Dom. 4. Epiph. v. 28. n. 4.
V. 9. Extraneus factus sum fratribus meis, & peregrinus filiis matris meæ, Dom. 3. Adv. v. 19. numer. 14.
Ps. 72. v. 2. Mei autem pene moti sunt pedes; pene effusi sunt gressus mei, Dom. Septuag. v. 11. nu. 2. Et Dom. 2. Adv. v. 2. nu. 5.
V. 3. Zelavi super iniquos, pacem peccatorum videns, ll. cc.
Ps. 73. v. 4. Gloriati sunt qui oderunt te, in medio solemnitatis tuæ, Dom. 1. Epip. v. 43. n. 12.
V. 5. Posuerunt signa sua, signa, ibid.
V. 7. Incenderunt igni sanctuarium tuum; in terra polluerunt tabernaculum nominis tui, Do. 1. Epip. v. 46. n. 9.
V. 11. Ut quid avertis manum tuam & dexteram tuam, de medio sinu tuo in finem, Dom. 3. Epiph. v. 3. num. 10.
Ps. 74. v. 3. Cum accepero tempus, ego justitias judicabo, Dom. 1. Adv. v. 26. n. 16.
V. 5. Dixi iniquis: nolite inique agere, ibid. v. 25. num. 2.
Ps. 75. v. 1. Notus in Judæa Deus, in Israel magnum nomen ejus, Dom. infr. oct. Nativ. v. 34. n. 7.
Ps. 76. v. 17. Viderunt te aquæ Deus, viderunt te aquæ & timuerunt, Dom. 4. Epip. v. 25. n. 9.
Ps. 77. v. 1. Inclinate aurem vestram in verba oris mei, Do. 6. Epip. v. 35. n. 3.
V. 2. Aperiam in parabolis os meum, ib.
V. 34. Cum occideret eos, quærebant eum; & revertebantur, & diluculo veniebant ad eum, Dom. 1. Epip. v. 48. num. 15.
V. 65. Excitatus tanquam dormiens Dominus, tanquam potens crapulatus à vino, Dom. 4. Epiph. v. 24. numer. 18.
Ps. 79. v. 12. Extendit palmites suos usque ad mare, Dom. 6. Epip. v. 31. n. 4.
V. 14. Exterminavit eam aper de silva, Dom. Sept. v. 1. num. 12.
Ps. 80. v. 8. Exaudivi te in abscondito tempestatis, Dom. 4. Epip. v. 24. n. 11.
Ps. 82. v. 17. Imple facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum Domine, Dom. 4. Adv. v. 1. n. 3. & Dom. 3. Epi. v. 1. n. 6.
Ps. 83. v. 11. Melior est dies una in atriis tuis super millia, Dom. Sept. v. 2. n. 5.
Ps. 87. v. 16. Pauper sum ego, & in laboribus à juventute mea, Dom. infra oct. Nativ. v. 34. n. 24.
Ps. 88. v. 10. Tu dominaris potestati maris, motum autem fluctuum ejus tu mitigas, Dom. 4. Epip. v. 25. num. 9.
V. 47. Exardescet sicut ignis ira tua, Dom. 1. Adv. v. 25. num. 9.
Ps. 90. 15. Cum ipso sum in tribulatione; eripiam eum, & glorificabo eum, Dom. 4. Epip. v. 24. numer. 10.
Ps. 92. v. 2. Parata sedes tua ex tunc, Dom. 1. Adv. v. 25. num. 29.
V. 3. Elevaverunt flumina Domine, elevaverunt flumina vocem suam, elevaverunt flumina fluctus suos, ibid.
Ps. 93. v. 12. Beatus homo quem tu erudieris Domine, & de lege tua docueris eum, Dom. 4. Adv. v. 2. num. 4.
V. 19. Secundum multitudinem dolorum meorum consolationes tuæ lætificaverunt animam meam, Dom. 2. Epip. v. 7. num. 1.
Ps. 94. v. 5 Quoniam ipsius est mare, & ipse fecit illud, Dom. 4. Epi. v. 24. n. 14.
Ps. 95. v. 5. Quoniam omnes Dii gentium dæmonia, Dom. Sexag. v. 14. n. 4.
Ps. 96. v. 3. Ignis ante ipsum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos ejus, Dom. 1. Adv. v. 25. num. 9.
Ps. 97. v. 3. Videbunt omnes fines terræ salutare Dei nostri, Dom. 4. Adv. v. 6. n. 8.
Ps. 98. v. 4. Honor Regis judicium diligit, Dom. 1. Adv. v. 25. num. 2.
Ps. 100. v. 2. Perambulabam in innocentia cordis mei, ibid.
Ps. 101. v. 24. Respondit ei in via virtutis suæ, Do. 2. Adv. v. 5. nu. 13.
Ps. 103. v. 32. Qui respicit terram, & facit eam tremere, Do. 1. Adv. v. 27. n. 5.
Ps. 104. v. 16. Omne firmamentum panis contrivit, Dom. Sexag. v. 12. n. 4.
Ps. 105. v. 35. Commixti sunt inter gentes, & didicerunt opera eorum, Dom. 3. Epi. v. 1. n. 8. & Dom. 5. Epip. v. 25. num. 19.
V. 36. Et factum est illis in scandalum, ll. cit.
Ps. 106. v. 1. Confitemini Domino, quoniam bonus, Dom. 4. Adv. v. 4. n. 18.
V. 23. Qui descendunt mare in navibus, facientes operationem in aquis multis, Dom. 4. Epiph. vers. 24. numer. 3.
V. 24. Ipsi viderunt opera Domini, & mirabilia ejus in profundo, ibid.

Ps.

Pſ. 112. v. 6. Reſpicit in cælo & in terra, dom. Sexag. v. 5. num. 9.
V. 7. Suſcitans de terra inopem, & de ſtercore erigens pauperem, ibid.
Pſ. 115. v. 12. Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi? dom. 3. Adv. v. 26. n. 9. & dom. Septuag. v. 8. num. 9.
V. 13 Calicem ſalutaris accipiam, & nomen Domini invocabo, dom. 3. Adv. v. 26. n. 9.
Pſ. 118. v. 5. Utinam dirigantur viæ meæ ad cuſtodiendas juſtificationes tuas, dom. 4. Advent. v. 4. numer. 30.
V. 29. Viam iniquitatis amove à me, ib. n. 10.
V. 32. Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilataſti cor meum, ibidem v. 5. n. 22.
V. 35. Deduc me in ſemitam mandatorum tuorum, quia ipſam volui, dom. 3. Adv. V. 23. n. 14.
V. 37. Averte oculos meos, ne videant vanitatem, in via tua vivifica me, Dom. Quinquag. V. 43. n. 6.
V. 58. Statue ſervo tuo eloquium tuum, ib.
V. 112. Inclinavi cor meum ad faciendas juſtificationes tuas in æternum, propter retributionem, dom. Septuag. V. 1. num. 8.
V. 164. Septies in die laudem dixi tibi, dom. infra oct. Nat. V. 27. nu. 11.
Pſ. 125. V. 5. Qui ſeminant in lachrymis, in exultatione metent, dom. 2. Epiph. V. 9. num. 3. & dom. Sexag. V. 5. num. 6.
V. 6. Euntes ibant & flebant, mittentes ſemina ſua: venientes autem venient cum exultatione, &c. ll.cc.
Pſ. 127. V. 2. Labores manuum tuarum quia manducabis, beatus es, & bene tibi erit, dom. 1. Epi. V. 51. num. 5.
Pſ. 129. V. 3. Si iniquitates obſervaveris Domine, Domine quis ſuſtinebit? dom. 5. Epi. V. 29. n. 2.
V. 131. V. 2. Sicut juravit Domino, votum vovit Deo Jacob, dom. 1. Epip. V. 44. n. 6.
V. 3. Si introiero in tabernaculum domus meæ, ſi aſcendero in lectum ſtrati mei, ib.
V. 4. Si dedero ſomnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem, &c. ibid.
V. 11. De fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam, dom. Quinq. V. 38. n. 4.
P. 139. V. 1. Eripe me Domine ab homine malo, à viro iniquo eripe me, dom. 5. Epi. V. 28. n. 3.
Pſ. 144. V. 16. Aperis tu manum tuam, & imples omne animal benedictione, dom. 3. Epiphan. Verſ. 3. num. 5.
V. 19. Voluntatem timentium ſe faciet, & deprecationem eorum exaudiet, ib. n. 6.
Pſ. 145. V. 3. Nolite confidere in filiis hominum, in quibus non eſt ſalus, dom. Quinq. V. 38. n. 1.
V. 8. Dominus illuminat cæcos, ibid. Verſ. 41. numer. 8.
Pſ. 147. V. 20. Non fecit taliter omni nationi, dom. 6. Epi. V. 32. nu. 8. & judicia ſua non manifeſtavit eis, ibid. Et dom. infra oct Nat. Verſ. 34. num. 7. Et dom. Sept. V. 7. num. 1.

LIB. PROVERBIORUM.

Cap. 3. V. 3. Cum ſimplicibus ſermocinatio ejus, dom. infra oct. Nat. V. 36. n. 6.
Cap. 5. V. 4. Noviſſima autem illius amara, quaſi abſynthium, do. 2 Epi. V. 10. n. 1.
V. 5. Pedes ejus deſcendunt in mortem, & ad inferos greſſus illius penetrant, ib.
Cap. 8. V. 1. Nunquid non ſapientia clamitat, & prudentia dat vocem ſuam, dom. 3. Advent. Verſ. 27. num. 1.
V. 5. Intelligite parvuli, ib.
V. 28. Librabat fontes aquarum, dom. 4. Epiph. Verſ. 24. Verſ. 14.
V. 29. Circumdabat mari terminum ſuum, & legem ponebat aquis, ne tranſirent fines ſuos, ib.
Cap. 10. V. 25 Juſtus quaſi fundamentum ſempiternum, dom. 2. Adv. V. 7. n. 17.
Cap. 11. V. 2. Ubi humilitas, ibi & ſapientia, dom. 6. Epi. V. 31. n. 11.
Cap. 12. V. 21. Non contriſtabit juſtum quidquid acciderit ei, dom. 4 Epi. V. 24. n. 20.
Cap. 14. V. 13. Riſus dolore miſcebitur, & extrema gaudii luctus occupat, dom. infra oct. Nativ. V. 35. num. 1. dum. 2. Epiph. Verſ. 3. num. 3. & dom. Quinq. Verſ. 41. num. 12.
Cap. 15. Verſ. 23. Sermo opportunus eſt optimus, dom. 3. Adv. V. 26. n 4.
Cap. 17. V. 22. Spiritus triſtis exſiccat oſſa, dom. 1. Adv. V. 26. num. 1.
Cap. 19. V. 17. Fæneratur Domino, qui miſeretur pauperis; & viciſſitudinem reddet ei, dom. Quinq. Verſ. 38. num. 3.
Cap. 20. V. 21. Hæreditas, ad quam feſtinatur in principio, in noviſſimo benedictione carebit, dom. Septuag. V. 8. num. 3.
Cap. 22. V. 6. Adoleſcens juxta viam ſuam, etiam cum ſenuerit, non recedet abea, dom. 1. Epiph. Verſ. 42. num. 5.
Cap. 23. V. 26. Præbe fili mi cor tuum mihi, dom. 4. Advent. Verſ. 4. numer. 13. & dom. 3. Epiph. Verſ. 3. num. 7.
V. 31. Ne intuearis vinum, quando flaveſcit, cum ſplenduerit in vitro color ejus, ingreditur blande, dom. 2. Epi V. 3. n. 4. & V. 10. n. 1.
Cap. 24. V. 30. Per agrum hominis pigri tranſivi, dom 5. Epip. V. 25. V. 9.
V. 31. Et ecce totum repleverant urticæ, & operuerant ſuperficiem ejus ſpinæ, ib.
Cap. 30. V. 6. Ne addes quidquam verbis illius, & arguaris, dom. Sexag. V. 12. n. 1.

ECCLESIASTE.

Cap. 2. V. 1. Vadam & affluam deliciis, & fruar bonis: & vidi quod hoc quoque eſſet vanitas, dom. 2. Epiph. V. 3. num. 4.
V. 2. Riſum reputavi errorem, & gaudio dixi: quid fruſtra deciperis, ibidem & dom. Quinquag. Verſ. 41. num. 12.
V. 10. Omnia, quæ deſideraverunt oculi mei, non negavi eis, dom. Quinq. V. 43. n. 6.
V. 14. Sapientis oculi in capite ejus; ſtultus in tenebris ambulat, ibid.

CANT. CANTICORUM.

Cap. 1. V. 3. Trahe me poſt te, curremus in odorem unguentorum tuorum, dom. 1. Epip. V. 44. n. 1.
V. 16. Tigna domorum noſtrarum cedrina, dom. 2. Adv. V. 7. num. 23.
Cap. 2. v. 1. Ego flos campi, dom. 1. Epiph. Verſ. 48. num. 13.
Cap. 3. V. Quæſivi quem diligit anima mea; quæſivi illum, & non inveni, ib. V. 46. n. 6.
V. 2. Surgam, & circuibo civitatem; per vicos & plateas quæram quem diligit anima mea: quæſivi illum, & non inveni, ibid.
V. 3. Invenerunt me vigiles, qui cuſtodiunt civitatem: num, quem diligit anima mea, vidiſtis? ib.
V. 4. Paululum cum pertranſiſſem eos, inveni quem diligit anima mea: tenui eum, nec dimittam, donec introducam in domum matris meæ, ib.
Cap. 5. V. 2. Ego dormio, & cor meum vigilat, dom. 4. Epip. V. 24. n. 17.
V. 11. Caput ejus aurum optimum, dom. 2. Advent. V. 7. num. 22.
V. 14. Manus ejus tornatiles aureæ, plenæ hyacinthis, do. 3. Epip. V. 3. n. 5.
V. 15. Crura ejus columnæ marmoreæ, quæ fundatæ ſunt ſuper baſes aureas, dom. 2. Advent. Verſ. 6. numer. 22.
Cap. 6. V. 11. Anima mea conturbavit me, propter quadrigas Aminadab, domin. 4. Advent. Verſ. 5. numer. 22.

LIB. SAPIENTIÆ.

Cap. 2. V. 8. Coronemus nos roſis, antequam marceſcant; nullum pratum ſit, quod non pertranſeat luxuria noſtra, dom. Sexag. V. 15. n. 12.
V. 10. Opprimamus virum juſtum, & non parcamus, dom. 3. Adv. V. 19. n. 11.
V. 12. Circumveniamus eum, quoniam inutilis eſt nobis,

bis, & contrarius operibus noſtris, & improperat nobis peccata legis, ibid.

Cap. 5. V. 1. Stabunt juſti in magna conſtantia adverſus eos, qui ſe anguſtiaverunt, Domin. 1. Advent. Verſ. 28. num. 3.

V. 2. Videntes turbabuntur timore horribili, & mirabuntur in ſubitatione inſperatæ ſalutis, ib.

V. 3. Dicentes intra ſe, pœnitentiam agentes, & præ anguſtia, &c. ib.

V. 6. Ergo erravimus à via veritatis, & juſtitiæ lumen non luxit nobis, & ſol intelligentiæ non eſt ortus nobis, Dom. 1. Epi. v. 43. nu. 8.

V. 7. Laſſati ſumus in via iniquitatis, ambulavimus vias difficiles, viam autem Domini ignoravimus, Domin. 4. Advent. Verſ. 4. num. 23. & Dom. Quinq. Verſ. 41. num. 12.

V. 18. Armabit creaturam ad ultionem inimicorum, Dom. 1. Adv. V. 25. nu. 4.

V. 19. Induet pro thorace juſtitiam, & accipiet pro galea judicium certum, ib. nu. 14.

Verſ. 20. Sumet ſcutum inexpugnabile, æquitatem, ibid.

V. 21. Acuet duram iram in lanceam, ibid. Et pugnabit cum illo orbis terrarum contra inſenſatos, Domin. 1. Advent. v. 25. nu. 4.

V. 22. Ibunt directe emiſſiones fulgurum, &c. ibidem num. 14.

Cap. 7. V. 25. Nihil inquinatum in eam incurrit, Dom. infra oct. Nativ. V. 36. nu. 8.

V. 26. Candor eſt enim lucis æternæ, ſpeculum ſine macula, innumerabilis honeſtas per manus illius, ibid.

V. 27. In animas ſanctas ſe transfert, amicos Dei & Prophetas conſtituit, Domin. 4. Advent. Verſ. 2. num. 4.

Cap. 8. V. 10. Habebo honorem apud ſeniores juvenis, Dom. 1. Epi. V. 47. n. 4.

V. 11. Acutus inveniar in judicio, & in conſpectu potentium admirabilis ero, ib.

Cap. 9. V. 15. Corpus, quod corrumpitur, aggravat animam, Dom. 3. Adv. V. 19. nu. 16.

Cap. 11. V. 17. Per quæ quis peccat, per hæc & punietur, ibid. n. 2.

Cap. 14. V. 5. Exiguo ligno credunt homines animas ſuas; & tranſeuntes mare, per ratem liberati ſunt, Dom. 4. Epip. V. 23. nu. 2.

Cap. 16. V. 24. Creatura factori deſerviens, exardeſcit in tormentum adverſus injuſtos, Dom. 1. Adven. V. 25. num. 4.

ECCLESIASTICI.

Cap. 2. V. 1. Fili accedens ad ſervitium Dei, ſta in timore, & præpara animam tuam ad tentationem, Dom. 4. Epi. V. 24. num. 9.

Cap. 3. V. 20. Quanto magnus es, humilia te in omnibus, & coram Deo invenies gratiam, Dom. 3. Adv. V. 23. num. 1.

Cap. 7. V. 25. Filii tibi ſunt? erudi illos, & curva illos à pueritia eorum, Dom. 1. Epi. V. 42. nu. 10.

Cap. 10. V. 2. Secundum judicem populi, ſic & miniſtri ejus; & qualis rector eſt civitatis, tales & inhabitantes in ea, Dom. 4. Adv. V. 1. nu. 1.

Cap. 13. V. 1. Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea, Do. 3. Epi. V. 1. nu. 8.

Cap. 15. V. 3. Aqua ſapientiæ ſalutaris potavit illum, Do. Sexag. V. 11. nu. 1.

V. 14. Deus ab initio conſtituit hominem, & reliquit illum in manu conſilii ſui, Domin. 3. Epiph. Verſ. 1. num. 7.

Cap. 18. V. 19. Antequam loquaris, diſce, Dom. 1. Epip. V. 46. nu. 18.

Cap. 19. V. 2. Vinum & mulieres apoſtatare faciunt ſapientes, Dom. Sexag. V. 14. n. 2.

Cap. 21. V. 11. Via peccatorum complanata lapidibus, & in fine illorum inferi, & tenebræ, & pœnæ, Dom. 4. Adv. V. 4. num. 23.

V. 17. Cor fatui quaſi vas confractum, & omnem ſapientiam non timebit, Dom. 1. Epi. V. 51. n 10.

Cap. 23. V. 26. Quis me videt? tenebræ circumdant me, & parietes cooperiunt me, & nemo circumſpicit me, quem vereor? Domin. 1. Advent. Verſ. 25. num. 26.

Cap. 27. V. 12. Homo ſanctus in ſapientia manet, ſicut ſol; nam ſtultus ſicut luna mutatur, Dom. 2. Adv. v. 7. num. 17.

Cap. 31. V. 15. Nequius oculo quid creatum eſt? Domin. Quinquag. V. 42. n. 2.

Cap. 32. V. 6. Ubi auditus non eſt, non effundas ſermonem, Dom. inf. oct. Nativ. V. 38. nu. 7.

Cap. 33. V. 5. Præcordia fatui quaſi rota carri, & quaſi axis verſatilis cogitatus illius, Dom. 4. Adven. V. 4. num. 26.

V. 29. Omnem malitiam docuit otioſitas, Dom. 5. Epi. v. 25. num. 4.

V. 31. Si eſt tibi ſervus fidelis, ſit tibi tanquam anima tua, quaſi fratrem ſic eum tracta, Dom. 3. Epiph. V. 5. num. 3.

Cap. 43. V. 25. In ſermone ejus ſiluit ventus, & cogitatione ſua placavit abyſſum Domin. 4. Epiph. V. 26. num. 12.

Cap. 45. V. 1. Dilectus Deo & hominibus Moyſes, cujus memoria in benedictione eſt, Dom. 1. Epiph. V. 52. n. 5.

PROPHET. ISAIÆ.

Cap. 1. V. 3. Cognovit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe Domini ſui, Iſrael autem me non cognovit, Dom. 4. Adv. V. 4. nu. 10.

V. 9. Niſi Dominus exercituum reliquiſſet nobis ſemen, quaſi Sodoma fuiſſemus, & quaſi Gomorrha ſimiles eſſemus, Dom. Sexag. V. 9. n. 1.

V. 16. Lavamini, mundi eſtote, auferte malum cogitationum veſtrarum ab oculis meis, quieſcite agere perverſe, Dom. 4. Adv. V. 4. nu. 27.

Cap. 4. V. 2. Erit germen Domini in magnificentia, & fructus terræ ſublimis, Domin. 6. Epiph. Verſ. 31. num. 4.

Cap. 5. V. 4. Quid eſt quod ultra debui facere vineæ meæ, & non feci ei? Dom. 5. Epi. V. 27. num. 3. & Dom. Septuag. V. 1. num. 12.

Cap. 7. V. 24. Vepres & ſpinæ erunt in univerſa terra, Dom. Sexageſ. V. 7. nu. 2.

Cap. 8. V. 13. Dominum exercituum ipſum ſanctificate, Do. infr. oct. Nativ. V. 34. n. 11.

V. 14. Erit vobis in ſanctificationem, in lapidem autem offenſionis, & in petram ſcandali, Domin. 1. Advent. V. 6. num. 2. & Domin. infra octavam Nativit. V. 34. num. 11.

Cap. 9. V. 6. Parvulus natus eſt nobis, cujus imperium ſuper humerum ejus, Domin. infra octavam Nativ. V. 34. num. 25.

Cap. 10. V. 27. In illa die computreſcet jugum à facie olei, Dom. 4. Adv. V. 5. nu. 22.

Cap. 12. V. 6. Magnus in medio tui ſanctus Iſrael, Dom. 3. Adv. V. 26. num. 5.

Cap. 14. V. 12. Lucifer qui mane oriebaris, Dom. Sept. V. 8. num. 3.

V. 13. Sedebo in monte teſtamenti, ib.

Cap. 15. V. 1. Nocte vaſtatus eſt murus Moab, Do. 1. Adv. V. 25. num. 14.

Cap. 24. V. 23. Erubeſcet luna, & confundetur ſol, ibidem.

Cap. 26. V. 7. Semita juſti recta eſt, rectus callis juſti ad ambulandum, Dom. 4. Adv. V. 4. n. 26.

V. 27. & 18. A timore concepimus & peperimus ſpiritum ſalutis, Dom. 2. Epi. V. 1. n. 5.

Cap. 30. V. 18. Exſpectat Dominus, ut miſereatur veſtri, Dom. 3. Epi. V. 3. num. 13. Dom. Quinq. Verſ. 40. num. 2.

V. 19. Miſerans miſerebitur tui, ad vocem clamoris tui, ſtatim ut audierit, reſpondebit tibi, Dom. Quinq. V. 43. nu. 1. & Dom. 3. Epi. V. 7. nu. 1.

Cap. 35. V. 4. Deus ipſe veniet, & ſalvabit vos, Domin. 2. Adv. V. 4. num. 6.

V. 5. Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures ſudorum patebunt, ibidem, & Domin. Quinquag. Verſ. 41. num. 8.

V. 6. Tunc ſaliet ſicut cervus claudus, & aperta erit lingua mutorum, Dom. 2. Adv. v. 4. nu 6.

Cap. 40. V. 1. Conſolamini, conſolamini populo meus, dicit Deus veſter, Dom. 4. Adv. v. 4. n. 1.

V. 2.

V. 2. Loquimini ad cor Jerusalem, & advocate eam; quoniam completa est malitia ejus, dimissa est iniquitas illius, ibid.
V. 3. Vox clamantis in deserto, parate viam Domini, &c. Dom. 3. Adv. v. 23. n. 2.
V. 4. Erunt prava in directa, & aspera in vias planas, Dom. 4. Adv. v. 6. num. 4.
Cap. 42. v. 2. Nec audietur vox ejus foris, Dom. 3. Adv. v. 26. num. 3.
V. 3. Calamum quassatum non conteret, & linum fumigans non extinguet, ibid.
V. 14. Tacui semper, silui, patiens fui, sicut parturiens loquar, dissipabo, & absorbebo simul, Dom. 1. Advent. v. 25. num. 14.
Cap. 45. v. 15. Vere tu es Deus absconditus, Dom. 4. Adv. v. 6. num. 1.
Cap. 51. v. 15. Ego sum Dominus Deus tuus, qui conturbo mare, & intumescunt fluctus ejus, Dom. 4. Epiph. v. 26. num. 10.
Cap. 53. v. 2. Non erat ei aspectus, neque decor, Domin. 6. Epip. v. 36. num. 4.
V. 8. Propter scelus populi mei percussi eum, Dom. Quinq. v. 33. num. 1.
Cap. 54. v. 1. Multi filii desertæ magis, quam ejus quæ habet virum, Dom. 3. Adv. v. 23. 10.
Cap. 55. v. 8. Non sunt viæ vestræ, viæ meæ, dicit Dominus, Dom. 4. Adv. v. 4. n. 23.
V. 9. Sicut exaltantur cæli à terra, sic exaltatæ sunt viæ meæ à viis vestris, & cogitationes meæ à cogitationibus vestris, ibid.
V. 10. Dat semen serenti, & panem comedenti, Dom. Sexag. v. 12. nu. 4.
V. 11. Sic erit verbum meum, ib.
Cap. 57. v. 20. Impii quasi mare fervens, quod quiescere non potest, & redundant fluctus ejus, Dom. 4. Epiph. v. 26. num. 15.
Cap. 58. v. 1. Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, & annuntia populo meo scelera eorum, Dom. Sexages. v. 9. num. 1.
Cap. 61. v. 1. Ad annuntiandum mansuetis misit me, Dom. 2. Adv. v. 5. num. 4.
V. 2. Ut prædicarem annum placabilem Domino, Dom. 4. Adv. v. 1. nu. 4.
Cap. 64. v. 8. Et nunc Domine, pater noster es tu, nos vero lutum; & fictor noster tu, & opera manuum tuarum omnes nos, Dom. 5. Epi. v. 24. nu. 10.

PROPH. JEREMIÆ.

Cap. 2. v. 2. Vade, & clama in auribus Jerusalem, &c. Dom. Sexag. v. 9. num. 1.
V. 21. Ego plantavite in vineam electam, Dom. Sept. v. 1. num. 12.
Cap. 9. v. 23. Non glorietur sapiens in sapientia sua, & non glorietur fortis in fortitudine sua, & non glorietur dives, &c. Dom. Quinq. v. 41. num. 9.
V. 24. Sed in hoc glorietur, qui gloriatur: scire, & nosse me, ibid.
Cap. 12. v. 1. Justus quidem tu es Domine, si disputem tecum; veruntamen justa loquar ad te: quare via impiorum prosperatur, bene est omnibus qui prævaricantur? &c. Dom. 4. Epip. v. 28. num. 10.
V. 11. Desolatione desolata est omnis terra, quia non est, qui recogitet corde, Domin. 6. Epiph. vers. 31. num. 17.
Cap. 29. v. 13. & 14. Cum quæsieritis me in toto corde vestro, inveniar à vobis, dicit Dominus, Dom. 1. Epiph. v. 48. num. 14.
V. 23. Ego sum testis & judex, Domin. 1. Advent. v. 26. num. 5.
Cap. 31. v. 22. Fœmina circumdabit virum, Dom. 4. Adv. v. 6. num. 10.

BARUCH.

Cap. 3. v. 38. Post hæc in terris visus est, & cum hominibus conversatus est, Dom. 3. Advent. v. 26. num. 5. Domin 4. Advent. v. 6. num. 1.

EZECHIELIS.

Cap. 1. v. 1. Cum essem in medio captivorum, juxta fluvium Chobar, aperti sunt cæli, & vidi visiones Dei, Do. 2. Adv. v. 2. num. 6.
Cap. 3. v. 9. Ut adamantem & ut silicem dedi faciem tuam, ne timeas, Dom. 3. Adv. v. 20. n. 4.
Cap. 23. v. 38. Polluerunt sanctuarium meum, & Sabbatha mea profanaverunt, Domin. 1. Epiph. vers. 43. num. 12.
Cap. 36. v. 25. Effundam super vos aquam mundam & mundamini, Dom. 3. Adv. v. 21. n. 5.

DANIELIS.

Cap. 3. v. 57. Benedicite omnia opera Domini Domino, &c. Dom. infr. oct. Nativ. v. 27. num. 11.
V. 92. Species quarti, similis filio Dei, ibid.
Cap. 7. v. 9. Aspiciebam, donec throni positi sunt, & antiquus dierum sedit; thronus ejus flammæ ignis, &c. Dom. 1. Adv. v. 27. num. 8.
V. 26. Judicium sedit, ut auferatur potentia & conteratur, ibid. num. 5.
V. 27. Regnum autem, & potestas, & magnitudo regni, quæ est subter omne cælum, detur populo Sanctorum Altissimi, &c. ibid.
Cap. 8. v. 13. Juge sacrificium, &c. Dom. 2. Epiph. v. 3. num. 3.
Cap. 12. v. 3. Qui ad justitiam erudiunt multos, quasi stellæ fulgebunt, Dom. 1. Adv. v. 25. n. 22.

OSEÆ.

Cap. 2. v. 5. Vadam post amatores meos, Dom. Quinquag. v. 42. num. 4.
V. 14. Ducam eam in solitudinem, & ibi loquar ad cor ejus, Dom. Sexag. v. 13. n. 1.
Cap. 6. v. 1. In tribulatione sua mane consurgent ad me, Do. 4. Epiph. v. 25. nu. 2.
Cap. 7. v. 1. Cum sanare vellem Israel, revelata est iniquitas Ephraim, & malitia Samariæ, Dom. infra oct. Nativit. v. 35. num. 6.
Cap. 10. v. 8. Dicent montibus, operite nos; & collibus, cadite super nos, Dom 1. Adv. v. 25. num. 27.
Cap. 11. n. 9. Non faciam furorem iræ meæ; non convertar ut disperdam Ephraim: quoniam Deus ego, & non homo, Dom 5. Epi. v. 28. num. 8.
Cap. 13. v. 9. Perditio tua ex te Israel, tantummodo in me auxilium tuum, Domin. infra oct. Nativ. vers. 34. num. 13. Dom. 3. Epiph. v. 3. num. 3. & Dom. Quinq. v. 35. num. 12.

JOELIS.

Cap. 2. v. 30. Dabo prodigia in cælo & in terra, sanguinem, & ignem, & vaporem fumi, Dom. 1. Advent. v. 25. num. 16. & v. 28. num. 3.
Cap. 3. v. 15. Juxta est dies Domini in valle concisionis; so & luna obtenebrati sunt, & stellæ retraxerunt splendorem suum, ibid. v. 25. n. 21.

AMOS.

Cap. 3. v. 8. Leo rugiet, quis non timebit, ibidem num. 9.
Cap. 5. v. 18. Dies Domini ista, tenebræ & non lux, ibid. num. 27.
V. 19. Quomodo si fugiat vir à facie leonis, & occurrat ei ursus, ibid.

HABACUC.

Cap. 1. v. 13. Mundi sunt oculi tui, ne videas malum; & respicere ad iniquitatem non poteris, Dom. 3. Epiph. v. 8. num. 2.
V. 16. Cibus ejus electus, Dom. 5. Epip. v. 25. n. 15.
Cap. 2. v. 3. Si moram fecerit, exspecta illum, Domin. 2. Epiph. v. 4. num. 8.
Cap. 3. v. 2. In medio annorum notum facies, Domin. infra oct. Nativ. v. 34. num. 24.
V. 11. Sol & luna steterunt in habitaculo suo, in luce fagitta-

gittarum tuarum, ibunt in ſplendore fulgurantis haſtæ tuæ, Dom. 1 Adv. V. 25. n. 6.
V. 12. Infremitu conculcabis terram, in furore obſtupefacies gentes, ibid.

SOPHONIÆ.

Cap. 1. V. 12. Scrutabor Jeruſalem in lucernis, Domin. 1. Advent. V. 26. n. 17.

AGGÆI.

Cap. 1. V. 9. Quia domus mea deſerta eſt, & vos feſtinatis unuſquiſque in domum ſuam, Domin. 1. Epiph. Verſ. 46. num. 6.
V. 10. Propter hoc prohibiti ſunt cæli, ne darent rorem; & terra prohibita eſt, ne dare germen ſuum, ibid.
V. 11. Et vocavi ſiccitatem ſuper terram, & ſuper montes, & ſuper triticum, & ſuper vinum & oleum, &c. ibidem.

ZACHARIÆ.

Cap. 12. V. 10. Aſpicient in eum, quem confixerunt, Dom. 1. Adven. V. 27. nu. 1.

II. MACHABÆORUM.

Cap. 9. V. 12. Juſtum eſt, ſubditum eſſe Deo, Domin. Quinq. V. 41. nu. 3.

MATTHÆI.

Cap. 3. V. 1. Venit Joannes Baptiſta, prædicans in deſerto judææ, Dom. 4. Adv. V. 3. n. 10.
V. 2. Pœnitentiam agite, appropinquavit enim regnum cælorum, ibid.
V. 5. Exibat ad eum Jeroſolyma & omnis Judæa, & omnis regio circa Jordanem, Dom. 3. Advent. V. 19. num. 8.
V. 15. Sine modo, ſic enim decet nos implere omnem juſtitiam, Dom. 3. Adv. V. 18. n. 2.
Cap 4. V. 17. Exinde cœpit Jeſus prædicare, & dicere: Pœnitentiam agite, appropinquavit enim regnum cælorum, Dom. 4. Adv. V. 3. n. 10.
Cap. 5. V. 8. Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt, ibid. V. 6. nu. 3.
V. 14. Non poteſt civitas abſcondi ſupra montem poſita, Dom. 3. Adv. V. 19. n. 8.
V. 17. Non veni legem ſolvere, ſed adimplere, Dom. infra oct. Nativ. V. 39. n. 1.
V. 18. Jota unum aut unus apex non præteribit, Dom. 1. Epiph. V. 51. n. 10.
V. 48. Eſtote perfecti, ſicut & pater veſter cæleſtis perfectus eſt, Dom. 3. Adv. V. 26. n. 7.
Cap. 6. V. 10. Fiat voluntas tua ſicut in cælo & in terra, Dom. Quinq. V. 41. n. 3.
Cap. 7. V. 2. In qua menſura menſi fueritis, remetietur vobis, Dom. 3. Epip. V. 6. n. 2.
V. 15. Veniunt in veſtimentis ovium, intrinſecus autem ſunt lupi rapaces, Domin. 5. Epiph. Verſ. 25. num. 14.
Cap. 9. V. 14. Quare nos & Phariſæi jejunamus frequenter, diſcipuli autem tui non jejunant, Dom. 2. Advent. V. 6. num. 2.
Cap. 10. V. 20. Non eſtis vos, qui loquimini, ſed ſpiritus Patris veſtri, qui loquitur in vobis, Dom. Sexag. V. 5. num. 8.
V. 35. Veni ſeparare hominem adverſus patrem ſuum, & filiam adverſus matrem ſuam, &c. Dom. 1. Epiph. V. 44. num. 7.
V. 36. Inimici hominis, domeſtici ejus, ib.
Cap. 11. V. 14. Si vultis ſcire, ipſe eſt Elias, Dom. 3. Adv. V. 21. nu. 1.
V. 19. Ecce homo vorax & potator vini, publicanorum & peccatorum amicus, Domin. infra octav. Nat. V. 34. num. 32.
V. 28. Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos, Dom. Sept. V. 7. n. 6.
Cap. 12. V. 38. Volumus à te ſignum videre, Dom. 2. Adv. V. 5. nu. 13.
Cap. 13. V. 8. Alia ceciderunt in terram bonam, & dabant fructum: aliud centeſimum, aliud ſexageſimum, & aliud trigeſimum, Dom. Sexag. V. 8. n. 4.
V. 38. Zizania filii ſunt nequam, Dom. 5. Epiph. V. 25. num. 12.
V. 55. Nonne hic eſt filius fabri, & mater ejus dicitur Maria? Dom. inf. oct. Nat. V. 34. n. 32.
Cap 16. V. 17. Caro & ſanguis non revelavit tibi, Dom. 1. Epip. V. 44. nu. 7.
V. 18. Portæ inferi non prævalebunt, Dom. 5. Epip. Verſ. 28. num. 2.
V. 22. Abſit à te Domine, non erit tibi hoc, Dom Quinq. V. 34. nu. 2.
Cap. 18. V. 3. Niſi efficiamini ſicut parvuli, non intrabitis in regnum cælorum, Domin. 6. Epiph. Verſ. 32. num. 5.
Cap. 21. V. 9. Hoſanna filio David: Benedictus qui venit in nomine Domini, Dom. infra oct. Nativ. Verſ. 34. num. 4.
V. 24. Interrogabo vos & ego unum ſermonem: Baptiſmus Joannis unde erat, è cælo, an ex hominibus? Dom. 3. Advent. V. 26. n. 2.
V. 45. Auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus ejus, Domin. 6. Epiph. Verſ. 31. num. 1.
Cap. 22. v. 16. Mittunt ei diſcipulos ſuos cum Herodianis, Dom. 3. Adv. V. 19. nu. 10.
Cap. 23. V. 38. Ecce relinquetur vobis domus veſtra deſerta, ib. V. 23. nu. 10.
Cap. 24. V. 3. Quod ſignum adventus tui & conſummationis ſæculi, Dom. 1. Adv. V. 25. nu. 4.
V. 29. Sol obſcurabitur, ibid. n. 6.
Cap. 25. n. 1. Simile eſt regnum cælorum decem virginibus, &c. ibid. n. 19. & V. 26. n. 18.
V. 31. Sedebit ſuper ſedem majeſtatis ſuæ, ibid. Verſ. 27. num. 10.
V. 34. Poſſidete paratum vobis regnum à conſtitutione mundi, ibid. 31. n. 2.
Cap. 28. V. 20. Ego vobiſcum ſum omnibus diebus, uſque ad conſummationem ſæculi, Dom 3. Adv. V. 26. num. 7. & 11.

MARCI.

Cap. 1. V. 43. Comminatus eſt ei, ſtatimque ejecit illum, & dicit ei: vide, nemini dixeris, Dom. 3. Epiph. Verſ. 4. num. 2.
Cap. 3. V. 21. In furorem verſus eſt, Domin. infra oct. Nativ. V. 34. nu. 32.
Cap. 4. V. 10. Et cum eſſet ſingularis, interrogaverunt eum, hi, qui cum eo erant, parabolam, Dom. Sexag. Verſ. 11. num. 7.
V. 33. Talibus multis verbis loquebatur eis verbum, prout poterant audire, Domin. 6. Epiph. Verſ. 34. num. 5.
V. 38. Erat ipſe in puppi, ſuper cervical dormiens, & excitant eum, &c. Dom. 4 Epiph. v. 24. & V. 25. num. 8.
V. 39. Et ſurgens comminatus eſt vento, & dixit mari: tace & obmuteſce, Do. 4. Epi. V. 26. nu. 8.
Cap. 6. V. 20. Libenter audiebat, imo audito eo multa faciebat, Dom. Sexag. V. 14. nu. 2.
Cap. 19. V. 46. Filius Timæi, Bartimæus cæcus, Do. Quinquag. 35. n. 5.
V. 25. Virtutes, quæ in cælis ſunt, Dom. 1. Advent. Verſ. 26. num. 9.

LUCÆ.

Cap. 1. V. 6. Erant juſti ambo ante Deum, incedentes in omnibus mandatis Domini, Domin. 4. Advent. V. 3. num. 7.
V. 15. Spiritu ſancto replebitur, adhuc ex utero matris ſuæ, Dom. 2. Adv. V. 10. nu. 3.
V. 17. Præcedet ante illum in ſpiritu & virtute Eliæ, &c. Do. 4 Adv. V. 4. nu. 30.
V. 32. Erit magnus coram Domino, Dom. 3. Adv. Verſ. 23. num. 1.
V. 76. Et tu puer, propheta altiſſimi vocaberis, ibid. Verſ. 21. num. 3.
Cap. 2. V. 19. Conſervabat omnia verba hæc, conferens in corde ſuo, Dom. Sexag. V. 13 nu. 2.

V. 30. Viderunt oculi mei salutare tuum, Dom. 4. Advent. V. 6. num. 10.
V. 34. Ecce positus est hic in ruinam & in resurrectionem multorum in Israel, & in signum cui contradicetur, Do. 2. Adv. V. 7. nu. 2.
V. 46. Post triduum inveherunt illum in templo, Dom. 1. Epiph. Vers. 46. nu. 2.
Cap. 3. V. 12. Venerunt Publicani & dixerunt ad Joannem: Magister quid faciemus, Dom. 2. Adv. Vers. 10. num. 5.
V. 13. & 14. At ille dixit ad eos: nihil amplius quam quod constitutum est vobis, faciatis. Interrogabant autem eum & milites, dicentes: quid faciemus & nos? & ait illis: neminem concutiatis, &c. ibidem.
V. 15. Existimante autem populo, & cogitantibus omnibus in cordibus suis de Joanne, ne forte ipse esset Christus, Dom. 3. Adv. V. 19. nu 4.
Cap. 4. V. 17. Surrexit legere & traditus est illi liber Isaiæ Prophetæ, &c. Domin. 2. Advent. Vers. 5. num. 6.
V. 18. Spiritus Domini super me, propter quod unxit me, evangelizare pauperibus misit me, ibid.
Cap. 5. V. 8. Exi à me Domine, quia homo peccator ego sum. Dom. 3. Epiph. V. 8. nu. 8.
Cap. 6. V. 19. Virtus de illo exibat & sanabat omnes, ibid. V. 2. num. 5.
Cap. 7. V. 2. Servus illi erat pretiosus, ibid. Vers. 6. num. 2.
V. 3. Misit ad eum seniores Judæorum, ibid. Vers. 5. num. 2.
V. 4. Dignum est, ut hoc illi præstes, diligit enim gentem nostram, ibid. V. 5. nu. 8.
V. 5. Et Synagogam ipse ædificavit nobis: ibid.
V. 16. Propheta magnus surrexit in nobis, & quia Deus visitavit plebem suam, Domin. 2. Advent. Vers. 2. num. 1.
V. 21. In illa autem hora multos curavit, ibid. Vers. 5. num. 1.
Cap. 8. V. 11. Vobis datum est, nosse mysterium regni Dei, cæteris autem in parabolis, ut videntes non videant, & audientes non intelligant, Dom. 6. Epip. V. 3. num. 6.
V. 23. Descendit procella venti, Dom. 4. Epiph. Vers. 24. num. 1.
V. 24. Præceptor perimus, ibid. V. 25. nu. 8.
V. 39. Narra, quanta tibi fecit Deus, Dom. 3. Epiph. V. 4. num. 2.
Cap. 9. V. 35. Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipsum audite, Domin. 4. Advent. V. 2. num. 4.
V. 55. Nescitis, cujus spiritus estis, Dom. 5. Epiph. Vers. 18. num. 11.
Cap. 10. V. 1. Misit illos binos ante faciem suam, in omnem civitatem & locum, Domin. 2. Advent. V. 2. num. 8.
V. 15. Tu Capharnaum usque ad cælum exaltata, usque ad infernum demergeris, Dom. infra oct. Nativ. V. 34. num. 18.
V. 16. Qui vos audit, me audit, Dom. 3. Advent Vers. 23. num. 8. Et Domin. Sexag. V. 5. num. 8. & Vers. 13. num. 2.
Cap. 11. V. 9. Petite & dabitur vobis, quærite, &c. Dom. Quinq. V. 40. nu. 1.
V. 15. In Beelzebub. Principe dæmoniorum, ejicit dæmonia, Dom. inf. oct. Nat. v. 34. n. 32.
V. 28. Beati, qui audiunt verbum Dei & custodiunt illud, Dom. Sexag. V. 12. n. 4.
V. 34. Si oculus tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit, Dom. Septuag. V. 15. n. 3.
Cap. 12. V. 32. Complacuit Patri vestro dare vobis regnum, Domin. 5. Epiph. V. 24. num. 1. Et Domin. 6. Epiph. V. 33. num. 14.
V. 48. Ignem veni mittere in terram. Dom. 6. Epiph. Vers. 33. num. 5.
Cap. 13. V. 18. Cui simile est regnum Dei, & cui simile æstimabo illud? ib. nu. 2.
V. 19. Simile est grano sinapis, &c. ib.
V. 20. Et iterum dixit: tui simile æstimabo regnum Dei? ibid.
V. 21. Simile est fermento, &c. ib.
V. 23. Ait illi quidam: Domine si pauci sunt, qui salvantur? ipse autem dixit ad illos, Domin. Septuages. V. 16. num. 6.
V. 24. Contendite intrare per angustam portam; quia multi, dico vobis, quærent intrare & non poterunt, ibidem.
Cap. 17. V. 10. Servi inutiles sumus, quod debuimus facere, fecimus, ib. V. 8. num. 9.
V. 21. Regnum Dei intra vos est, Domin. Epiph. V. 24. num. 1.
Cap. 18. V. 1. Oportet semper orare, & non deficere, Dom. inf. oct. Nativ. V. 37. nu. 8.
V. 11. Non sum sicut cæteri hominum; raptores, injusti, &c. Dom. 5. Epiph. V. 25. n. 17.
Cap. 21. V. 2. Vidit autem & quandam viduam pauperculam, mittentem æra, minuta duo, Dom. 6. Epiph. V. 33. num. 12.
V. 3. Vere dico vobis; quia vidua hæc pauper plus, quam omnes, misit, ibid.
Cap. 22. V. 28. Vos estis, qui permansistis mecum in tentationibus meis, Dom. 2. Adv. V. 7. n. 23.
V. 29. Et ego dispono vobis, sicut disposuit mihi Pater meus regnum, ibid.
V. 31. Ecce Satanas expetivit, ut cribraret vos sicut triticum, Dom. 5. Epip. V. 25. n. 15. V. 26. n. 6.
V. 32. Rogavi pro te Petre, ut non deficiat fides tua, Dom. 2. Adv. V. 7. num. 22.
Cap. 24. V. 28. Finxit se longius ire, Dom. 1. Epiph. V. 45. num. 1.
V. 49. Sedete in civitate, quousque induamini virtute ex alto, Dom. 4 Adv. V. 4. nu. 2.

JOANNIS.

Cap. 1. V. 6. Fuit homo missus à Deo, cui nomen erat Joannes, ibidem V. 2. n. 5.
V. 7. Hic venit in testimonium, ut testimonium perhiberet de lumine, ut omnes crederent per illum, Dom. 2. Adv. V. 2. n. 6. & Dom. 3. Adv. V. 3. n. 5.
V. 9. Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem, venientem in hunc mundum, Domin. 2. Advent. Vers. 5. num. 14. Dom. 4. Advent. V. 4. num. 6. & Dom. Sept. V. 1. num. 4.
V. 18. Unigenitus, qui est in sinu Patris, Dom. 4. Advent. V. 6. num. 1.
V. 31. Ego nesciebam eum, Dom. 2. Advent. Vers. 7. num. 12.
V. 36. Ecce Agnus Dei, &c. ib. n. 10.
V. 39. Hora autem erat quasi decima, Domin. Sept. v. 6. num. 2.
V. 46. A Galilæa Propheta non surgit, Domin. infra oct. Nat. v. 34. num. 32.
Cap. 3. v. 14. Sicut Moyses exaltavit Serpentem in deserto; ita exaltari oportet filium hominis, Dom. infra oct. Nat. v. 34. num. 24.
V. 16. Sic Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret, ibid. num. 6.
V. 19. Lux venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras, quam lucem, Domin. 4. Advent. v. 4. num. 18.
V. 20 Qui male agit, odit lucem, Domin. 1. Adv. v. 25. nu. 10. & Dom. 5. Epip. v. 25. n. 2.
V. 30. Me oportet minui, illum autem crescere, Dom. 2. Advent. v. 2. num. 12. & Domin. Advent. v. 23. num. 5.
Cap. 4. v. 26. Ego sum, qui loquor tecum, Dom. 2. Adv. v. 4. num. 7.
Cap. 5. v. 27. Dedit ei potestatem judicium facere, quia filius hominis est, Domin. 1. Advent. vers. 27. numer. 3.
V. 28. Omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem filii Dei, ibid v. 28. nu. 2.
V. 29. Et procedent, qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ; qui vero male egerunt, in resurrectionem judicii, ibid.
Cap. 6. v. 14. Hic est vere Propheta, qui venturus est in mundum, Dom. 2. Adv. v. 3. n. 7.
V. 30. Quod ergo tu facis signum, ut videamus & credamus tibi, ibid. v. 4. nu. 6.
V. 44. Nemo potest videre me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum, Domin. 3. Epiph. v. 10. numer. 10. & Dom Sept. v. 1. num. 4.
V. 57. Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem,

guinem, in me manet & ego in illo, Domin. 3. Adv. v. 26. num. 7. & 11.
V. 58. Qui manducat me, & ipse vivet propter me, ibid. num. 7.
V. 69. Verba vitæ æternæ habes, Domin. 4. Advent. v. 1. nu. 4. & Dom. Quinq. v. 39. num. 1.
Cap. 7. num. 12. Et murmur multum erat in turba de eo; quidam enim dicebant, quia bonus est; alii autem dicebant: non, sed seducit turbas, Domin. infra oct. Nat. v. 34. num. 32.
V. 15. Quomodo hic literas scit, cum non didicerit, ibid.
V. 48. Nunquid ex principibus aliquis credidit in eum, aut ex Pharisæis? Sed turba hæc, Dom. 6. Epiph. vers. 31. num. 5.
V. 52. A Galilæa Propheta non surgit, ibid.
Cap. 8. v. 11. Tu de teipso testimonium perhibes? testimonium tuum non est verum. Dom. 3. Advent. vers. 22. num. 3.
V. 44. Vos ex patre diabolo estis, Domin. 1. Epiph. v. 25. num. 12.
Cap. 9. v. 16. Non est hic homo à Deo, qui Sabbatum non custodit, Domin. infra oct. Nativ. vers. 34. numer. 32.
V. 24. Scimus, quia hic homo peccator est, ib.
V. 37. Qui loquitur tecum, ipse est, Dom. 2. Adv. v. 4. num. 7.
Cap. 10. v. 9. Ego sum ostium; per me si quis introierit, salvabitur, Dom. 6. Epiph. v. 33. n. 1.
V. 10. Veni ut vitam habeant, & abundantius habeant, Dom. 4. Adv. v. 6. n. 1.
V. 27. Oves meæ vocem meam audiunt, & ego vitam æternam do eis, Dom. Sexag. v. 13. n. 2.
V. 35. Si illos dixit Deos, ad quos sermo Dei factus est, Do. 4. Adv. v. 2. c. 4.
V. 37. Si non facio opera Patris mei, nolite credere, Dom. 2. Adv. v. 4. nu. 6.
Cap. 11. v. 50. Expedit ut unus moriatur homo pro populo, Dom. infr. oct. Nat. v. 35. n. 6.
Cap. 12. v. 24. Nisi granum frumenti cadens in terram, mortuum fuerit, ipsum solum manet, Domin. 6. Epip. v. 31. n. 17. & Dom. Sexag. v. 12. n. 4.
V. 32. Et ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipsum, Dom. 6. Epiph. v. 33. n. 5.
V. 35. Adhuc modicum lumen in vobis est; ambulate dum lucem habetis, ut non vos tenebræ comprehendant, Do. Septuag. v. 2. n. 6.
Cap. 13. v. 31. Nunc clarificatus est filius hominis, & Deus clarificatus est in eo, Domin. Quinquag. vers. 31. num. 2.
Cap. 14. n. 2. In domo Patris mei mansiones multæ sunt, Do. 6. Epip. v. 33. nu. 1.
V. 23. Si quis diligit me, sermonem meum servabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus, Dom. 4. Advent. v. 4. num. 15.
V. 26. Ille vos docebit omnia, Dom. Quinq. vers. 34. numer. 1.
Cap. 15. v. 1. Pater meus agricola est, Dom. 5. Epiph. vers. 24. num. 3.
Cap. 17. v. 1. Pater clarifica filium tuum, Dom. Quinq. v. 21. num. 2.
Cap. 18. v. 30. Si non esset hic malefactor, non tibi tradidissemus eum, Domin. infra oct. Nativ. vers. 35. num. 6.
Cap. 19. v. 37. Videbunt, in quem transfixerunt, Dom. 1. Adv. v. 25. n. 12.
Cap. 20. v. 29. Beati, qui non viderunt, & crediderunt, Dom. Quinq. v. 38. nu. 3.

ACTUUM APOSTOLORUM.

Caput 1. v. 11. Sic veniet, quemadmodum vidistis eum, euntem in cælum, Domin. 1. Advent. vers. 25. numer. 1.
Cap. 4. v. 13. Comperto, quod essent homines sine literis & idiotæ, admirabantur, Dom. 2. Advent. vers. 5. num. 8.
Cap. 7. v. 55. Vidit Jesum stantem à dextris Dei Do. Quinq. v. 40. nu. 2.
Cap. 8. v. 36. Dum irent per viam, venerunt ad quandam aquam; & ait Eunuchus: ecce aqua, quid prohibet me baptizari? Dom. 4. Advent. v. 3. num. 3.
V. 38. Et jussit stare currum, & descenderunt uterque in aquam, Philippus & Eunuchus, & baptizavit eum, ibid.
Cap. 9. v. 3. Circumfulsit eum lux de cælo, Dom. Quinq. v. 41. nu. 3.
V. 6. Domine, quid me vis facere? ibid.
V. 8. Apertisque oculis nihil videbat, ibid.
Cap. 13. v. 22. Inveni virum, secundum cor meum, qui faciet omnes voluntates meas, Dom. 5. Epiph. v. 27. num. 6.
Cap. 15. v. 19. Quod neque nos, neque Patres nostri portare potuimus, Dom. Sept. v. 12. nu. 10.
Cap. 16. v. 14. Cujus Dominus aperuit cor, intendere his, quæ dicebantur à Paulo, Domin. Sexag. v. 12. numer. 4.
Cap. 27. v. 24. Ecce donavit tibi Deus omnes, qui navigant tecum, Do. 4. Epiph. v. 25. nu. 12.

ROMANORUM.

Caput 5. Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris, Dom. 5. Epi. v. 24. nu. 9.
V. 20. Ubi abundavit delictum, superabundavit gratia, Do. 4. Advent. v. 1. nu. 2.
V. 21. Ut sicut regnavit peccatum in mortem, ita & gratia regnet per justitiam in vitam æternam, & per Jesum Christum Dominum nostrum, ibid.
Caput 7. v. 22. Condelector legi Dei, secundum interiorem hominem, Dom. 5. Epiph. v. 25. nu 11.
V. 23. Video autem aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, ibid.
Caput. 8. v. 14. Quicunque spiritu Dei aguntur, hi sunt filii Dei, Dom. 2. Advent. v 7. nu. 23.
V. 19. Exspectatio creaturæ revelationem filiorum Dei exspectat, Dom. 1. Adv. v. 25. nu. 4.
V. 20. Vanitati enim creatura subjecta est, non volens; sed propter eum, qui subjecit eam in spe, &c. ibid.
V. 23. Ipsi intra nos gemimus, adoptionem filiorum Dei exspectantes, redemptionem corporis nostri, ibid. &c. v. 28. nu. 5. & Dom. Sept. v. 8. n. 12.
V. 26. Ipse spiritus postulat pro vobis, Dom. 3. Epiph. v. 3. num. 6.
V. 29. Quos prædestinavit conformes fieri imaginis filii sui, Dom. 5. Epip. v. 30 num. 11.
V. 32. Quomodo non etiam cum illo omnia nobis donavit? Dom. 5. Epip. v. 27. nu. 3.
Caput 9. v. 15. Moysi dicit; miserebor, cujus misereor, &c. Dom. Sept. v. 12. n. 3.
V. 16. Igitur non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei, ibid.
V. 20. O homo, tu quis es, qui respondeas Deo? nunquid dicit figmentum ei, qui se finxit: quid me fecisti sic? ibid. v. 13. nu. 2.
V. 21. An non habet potestatem figulus luti, ex eadem massa aliud quidem vas in honorem, aliud verò in contumeliam, ibid.
Caput. 10. v. 15. Quomodo prædicabunt, nisi mittantur, Do. 4. Adv. v. 2. nu. 5.
Caput 12. v. 1. Obsecro vos, ut exhibeatis corpora vestra, hostiam viventem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium vestrum, Dominica Sexag. vers. 16. num. 6.
V. 2. Nolite conformari huic sæculo, Domin. Sexag. v. 16. nu. 6.
V. 3. Non plus sapere, quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem, Dominica 1. Epiph. v. 46. nuner. 13.
V. 9. Adhærentes bono, Dominica 2. Advent. vers. 7. num. 24.
V. 11. Sollicitudine non pigri, spiritu ferventes, Dom. 6. Epi v. 31. nu. 15.
V. 16. Non alta sapientes, sed humilibus consentientes, Do. Sexag. v. 12. nu. 4.
Caput 13. v. 11. Hora est jam nos de somno surgere; nunc est propior nostra salus, quam cum credidimus, Dom. Septuag. v. 1. num. 4.
V. 12. Abjiciamus opera tenebrarum, & induamur arma lucis, ib. v. 2. nu. 5.
V. 13. Sicut in die honeste ambulemus, ib.
Caput 14. v. 17. Non est regnum Dei esca & potus; sed

sed justitia, & pax, & gaudium in Spiritu sancto, Dom. Sexages. V. 11. nu. 4.

I. CORINTHIORUM.

Caput 1. Quæ stulta sunt hujus mundi, elegit Deus, ut confundat fortia, Dominica 6. Epiph. V. 31. numer. 7.
Caput 2. V. 1. Cum venissem ad vos fratres, veni non in sublimitate sermonis aut sapientiæ, ibid. Vers. 34. num. 5.
V. 4. Sermo meus & prædicatio mea, non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritus & veritatis, ibid.
V. 12. Nos non spiritum hujus mundi accepimus, sed spiritum, qui ex Deo est, ut sciamus, quæ à Deo donata sunt nobis, Dominica Sexag. Vers. 11. numer. 3.
Cap. 3. V. 2. Tanquam parvulis in Christo, lac vobis potum dedi, non escam, Dom. 2. Adv. V. 3. nu. 1.
V. 4. Nonne homines estis, & secundum hominem ambulatis? Dom. 4. Epip. V. 27. nu. 1.
V. 7. Neque qui plantat, est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus, Dom. Sexag. Vers. 12. num. 4.
V. 9. Dei agricultura estis, Dom. 5. Epiph. Vers. 25. num. 1.
Cap. 4. V. 5. Nolite ante tempus judicare, quoadusque veniat Dominus, qui illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium, Dominica 1. Advent. V. 25. num. 26. & Dominic. 5. Epiph. V. 30. num. 3.
V. 15. Omnium peripsema usque adhuc, Domin. 6. Epip. V. 32. num. 7.
Cap. 5. V. 13. Auferte malum ex vobis, Dom. 5. Epip. V. 29. num. 3.
Cap. 6. V. 20. Glorificate & portate Deum in corpore vestro, Dom. 3. Adv. V. 26. nu. 11.
Cap. 8. V. 1. Scientia inflat, charitas verò ædificat, Dom. 1. Epip. V. 46. nu. 13.
Cap 10. V. 31. Sive ergo manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite, Dom. 6. Epip. V. 31. nu. 14.
Cap. 11. V. 19. Oportet hæreses esse, ut qui probati sunt, manifesti fiant in vobis, Domin. 5. Epiph. Vers. 29. num. 9.
Cap. 13. V. 11. Sapiebam ut parvulus, Dom. 3. Adven. V. 3. num. 1.
V. 12. Videmus nunc per speculum, in ænigmate, Do. 4. Adv. V. 4. nu. 16. & Domin. infra oct. Nat. V. 37. num. 5.
Cap. 15. V. 10. Gratia Dei sum id, quod sum; & gratia ejus in me vacua non fuit, sed abundantius illis omnibus laboravi: non ego autem, sed gratia Dei mecum, Domin. 5. Epiph. V. 24. num. 3. Dom Septuag. V. 8. nu. 10. & V. 10. num. 4.
V. 58. Stabiles estote & immobiles, abundantes in opere Domini semper. Domin. 2. Advent. Vers. 7. numer. 24.

II. CORINTHIORUM.

Cap. 1. V. 3. Pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, Dom. Quinq. V. 38. nu. 1.
V. 4. Qui consolatur nos in omni tribulatione nostra, ibid.
Cap. 3. V. 5. Non quod simus sufficientes cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est, Dom. 5. Epip. V. 24. nu. 3.
V. 17. Ubi spiritus Domini, ibi libertas, Domin. 2. Advent. vers. 2. num. 2.
Cap. 4. V. 7. Habemus thesaurum in vasis fictilibus, Domin. 5. Epip. V. 24. nu. 10.
Cap. 8. V. 9. Propter vos egenus factus est, cum esset dives, Dom. 1. Epip. V. 43. nu. 4.
Cap. 11. nu. 29. Quis infirmatur, & ego non infirmor? Do. 3. Epip. V. 5. nu. 3.
Cap. 12. V. 4. Audivit arcana verba, quæ non licet homini loqui, Dom. 6. Epip. Vers. 34. nu. 5.
Cap. 13. V. 3. An experimentum quæritis ejus, qui in me loquitur Christus? Dom. 2. Adv. v. 23. num 8. Domin. 4. Advent. V. 4. nu. 2. Et Dom. Sexag. V. 5. n. 8.

GALATARUM.

Cap. 2. V. 20. Vivo ego, jam non ego; vivit vero in me Christus, Domin. 5. Advent. Vers. 23. nu. 5. & V. 26. num. 7.
Cap. 4. V. 4. Quando venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum, Dominica 4. Advent. Ves. 1. numer. 2.
Cap. 5. V. 24. Qui sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis & concupiscentiis suis, Domin. 6. Vers. 11. num. 4.
Cap. 6. V. 6. Nolite errare: Deus non irridetur, Dom. Sexag. V. 16. nu. 5.
V. 8 Quod enim seminaverit homo, hæc & metet: quoniam qui seminat in carne sua, de carne & metet corruptionem; qui autem seminat in spiritu, de spiritu metet vitam æternam, ibid. & Dom. 5. Epiph. V. 24. num. 1.
V. 9. Bonum autem facientes, non deficiamus; tempore enim suo metemus, non deficientes, Dom. Sexag. V. 16. num. 5.

EPHESIORUM.

Cap. 4. nu. 22. Deponite vos, secundum pristinam conversationem, veterem hominem, Domin. 4. Advent. V. 4. num. 19.
V. 23. Renovamini spiritu mentis vestræ, ibid.
V. 24. Et induite novum hominem, ibid.
Cap. 5. V. 25. Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, Dom. 4. Advent. v. 3. num. 10.
V. 26. Ut illam sanctificaret, mundans lavacro aquæ, in verbo vitæ, ibid.
V. 29. Ut exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam aut rugam, aut aliquid hujusmodi, sed ut sit sancta & immaculata, ibid.
V. 39. Membra sumus corporis ejus, de carne ejus, de ossibus ejus, Dom. 3. Adv. V. 26. nu. 1.
Cap. 6. V. 12. Contra spiritualia nequitiæ in cælestibus, Do. Sexag. V. 5. num. 17.
V. 17. Accipite gladium spiritus, quod est verbum Dei, Dom. infra oct. Nativ. 35. num. 4.

PHILIPPENSIUM.

Cap. 2. V. 7. Exinanivit semetipsum, formam servi accipiens, Dom. 6. Epip. v. 32. n. 2.
V. 9. Deus exaltavit illum, & dedit illi nomen, quod est super omne nomen, ibid. V. 31. V. 4.
V. 12. Cum metu & tremore, vestram salutem operamini, Dom. 6. Epiph. v. 25. nu. 11.
V. 13. Deus est enim, qui operatur in nobis velle, & perficere pro bona voluntate, Dom. Septuag. vers. 10. num. 4.
V. 14. Omnia autem facite sine murmurationibus, ibidem.
Cap. 3. V. 13. Fratres, ego me non arbitror comprehendisse. Unum autem: quæ quidem retro sunt, oblivisceus; ad ea vero, quæ sunt priora, extendens me ipsum, Domin. 4. Advent. v. 4. nu. 26. & Dominica Septuag. vers. 10. nu. 4.
V. 15. Quicunque perfecti sumus, hoc sentiamus, Dom. 4. Advent. vers. 4. nu. 26.
V. 20. Nostra autem conversatio in cælis est, unde etiam exspectamus Salvatorem, Dominum nostrum Jesum Christum, Dom. 4. Advent. v 10. nu. 6.
Cap. 4. V. 1. Fratres mei charissimi & desideratissimi, gaudium meum, & corona mea, sic state in Domino, charissimi, Dom. 2. Adv. v. 7. nu. 24.

COLOSSENSIUM.

Cap. 2. V. 6. Sicut accepistis Jesum Christum Dominum, in ipso ambulate, ibid.
V. 7. Radicati & superædificati in ipso, & consummati, ibid.
Cap. 3. V. 3. Mortui estis, & vita vestra abscondita est, cum Christo Deo, Domin. 1. Advent. vers. 30. num. 1.
V. 4. Cum Christus apparuerit vita vestra, tunc & vos apparebitis, cum ipso in gloria, ibid.

I. THESSALONICENSIUM.

Cap.4.v.3. Hæc est enim voluntas Dei, sanctificatio vestra. Dom. Sexag.v.16.n.7.

II. THESSALONICENSIUM.

Cap.2.v.8. Quem Dominus Jesus interficiet spiritu oris sui, & destruet illustratione adventus sui. Dom. 1.Adv.v.27. num.1.
V.9. Cujus est adventus, secundùm operationem satanæ, in omni virtute, & signis, & prodigiis mendacibus, ibid. v.25.n.22.
V.10. In omni seductione iniquitatis, ibid.

I. AD TIMOTHEUM.

Cap.2.v.4. Qui omnes homines vult salvos fieri. Dom. 2. Adv.v.10.n.5 Et Dom.4. Adv.v.6.n.7.
Cap. 6. v. 9. Qui volunt divites fieri, incidunt in laqueum diaboli, & desideria multa & inutilia, & nociva, quæ mergunt hominem in interitum, & perditionem. Dom. Sexag.v.15.n.2.& 8.

II. AD TIMOTHEUM.

Cap.2. v. 9. Secundum eavngelium meum, in quo laboro usque ad vincula, sed verbum Dei non est alligatum, Do.2. Adv.v.2.n.2.
V.10. Ideo omnia sustineo, ibid.
V.16. Profana & vaniloquia devita, multùm enim proficiunt ad impietatem. Dom.infra oct.Nat.v.38.n.6.
V.17. Sermo eorum, ut cancer serpit, ibid.
Cap.3.v.12. Qui piè volunt vivere in Christo Jesu, persecutionem patientur, Dom.4. Epiph.v.24.n.8.
Cap.4.v.8. Reposita est mihi corona justitiæ, quam reddet mihi Dominus justus Judex, Dom.Sept.v.2.n.3.

AD TITUM.

Cap.2.v.11. Apparuit gratia Dei Salvatoris omnibus hominibus, erudiens nos. Dom 4.Adv.v.4.n.10.

HEBRÆORUM.

Cap.4.v.16. Adeamus cum fiducia ad thronum gratiæ, ut misericordiam consequamur, & gratiam inveniamus in auxilio opportuno. Dom.1. Adv. v.n.3.
Cap. 7. v. 7. Sine ulla autem contradictione, quod minus est, à meliore benedicitur. Dom. infra oct. Nativ. v.34. num.2.
Cap. 10. v. 5. Ingrediens in mundum, dicit: Hostiam & oblationem noluisti, corpus autem aptasti mihi, ibid. num.27.
V. 6. Holocaustomata pro peccato non tibi placuerunt, ibidem.
V. 7. Tunc dixi: Ecce venio, ibid. in capite libri scriptum est de me, ut faciam Deus voluntatem tuam. Dom. 3. Epiph.v.3.n.9.
V.35. Nolite itaque amittere confidentiam vestram, quæ magnam habet remunerationem. Dom. 4. Epiph. v. 26. num.5.
V.36. Patientia nobis necessaria est, ut voluntatem Dei facientes, reportetis promissionem, ibid.
V.37. Adhuc enim modicum aliquantulum, qui venturus est, veniet, & non tardabit, ibid.
Cap.12.v.3. Cogitare eum, qui talem sustinuit à peccatoribus adversus semetipsum contradictionem, &c. Dom. 6. Epiph.v.31.n.14.
Cap.13.n.17. Pervigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri. Dom. 5.Epiph.v.25.n.1.

JACOBI.

Cap.2.v.17. Omne datum optimum, & omne donum perfectum de sursum est, ibid.v.24.n.3. Descendens à Patre luminum. Dom.1. Adv.v.25.n.9.
V. 21. Suscipite insitum verbum, quod potest salvare animas vestras, Dom.Sexag.v.12.n.4.
V.22. Estote factores verbi; & non auditores tantùm, fallentes vosmetipsos. Dom.4.Adv.v.2.n.1.
Cap.2. v.10 Qui totam legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus. Dom.5. Epiph. v.27. num.20.
V.19. Dæmones credunt, & contremiscunt. Dom.4. Epiph.v.27.n.3.
Cap.4.v.1. Unde bella & lites in vobis, nonne hinc? ex concupiscentiis vestris, quæ militant in membris vestris? Do.5. Epiph.v 28.n.3.
V.8. Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis. Dom. Quinq v.40. n.7.
Cap.5.n.7. Ecce agricola patienter exspectat fructum terræ, Dom.Sexag.v.16.n.3.

I. PETRI.

Cap.1.v.10. Magis satagite, ut per bona opera, certam vestram vocationem faciatis. Dom.Sept.v.16.n.5.
V.23. Renati non ex semine corruptibili, sed incorruptibili, per verbum Dei vivi, permanentis in æternum. Dom. Sexag. v.12.n.4.
V.24. Omnis caro ut fœnum, & omnis gloria ejus tanquam flos fœni; exaruit fœnum, & flos ejus decidit. Dom.1. Adv.v.31.n.2.
V.25. Verbum autem Domini manet in æternum; hoc autem est verbum, quod evangelizatum est in vos. ibid.
Cap.4.v.11. Si quis loquitur, quasi sermones Domini. Dom. infra oct. Nat.v.38.n.6.
Cap. 5. v. 7. Omnem sollicitudinem vestram projicientes in eum, quoniam ipsi cura est de vobis. Dom.Septuag.v.8. num. 4.
V.8. Vigilate, quia adversarius vester diabolus, tanquam leo rugiens circuit, quærens quem devoret. Dom.5.Epiph.v.25.n.1.

II. PETRI.

Cap.1.v.10. Satagite, ut per bona opera certam vocationem faciatis. Dom.2.Adv.v.7. n.22.
Cap.3.v.10. Adveniet dies Domini ut fur; in quo cæli magno impetu transient, elementa verò calore solventur; terram autem, & quæ in ipsa sunt, opera exurentur. Do.1. Adv.v.25.n.28.

I. JOANNIS.

Cap. 2. v. 6. Qui dicit, se in ipso manere, debet, sicut ille ambulavit, & ipse ambulare. Dom.Quinquag. v. 33. num.1.
V.18. Filioli, novissima hora est: nunc Antichristi multi facti sunt, Dom.5.Epiph.v.25.num.1. & Dom. Septuag. v.12.n.8.
Cap.3. v. 2. Cùm apparuerit, similes ei erimus; videbimus eum, sicuti est. Dom. infra oct. Nat.v.36.nu.7. & Dom. Septuag.v.2.n.4.
Cap. 4. v. 17. In hoc perfecta est charitas Dei nobiscum, ut fiduciam habeamus in die judicii. Dom. 1. Adv. v. 28. num.5.
V.19. Nos ergo diligamus Deum, quoniam Deus prior dilexit nos. Dom.Sept.v.1.n.4.
Cap.5.v.18. Totus mundus in maligno positus est. Dom.5. Epiph.v.29.n.2.

APOCALYPSIS.

Cap.3.v.16. Quia tepidus es, incipiam te evomere, Dom.4. Epiph.v.24.n.22.
V.20. Ego sto ad ostium, & pulso. Dom. Septuages. v.1. num. 4.
Cap. 4. v. 5. De throno procedebant fulmina & tonitrua. Dom.1.Adv.v.28.n.34.
Cap. 6. v. 12. Ecce terræ motus factus est magnus, & Sol factus est niger, tanquam saccus cilicinus, & luna tota facta est sicut sanguis. Dom. 1. Adv. v. 25. num. 6. & 17.
V.15. Absconderunt se in speluncis, & in petris montium. Dom.1.Adv.v.26.n.4.
V.16. Et dicunt montibus & petris: cadite super nos, & abscondite nos à facie sedentis super thronum, & ab ira agni, ibid.
Cap.8.v.11. Percussa est tertia pars Solis. Dom.1.Adv.v.25. num. 6.
Cap.12.v.4. Draco traxit tertiam partem stellarum. Dom.5. Epiph.v.29.n.5.

V.12. Descendit Diabolus ad vos, habens iram magnam, sciens, quoniam modicum tempus habet, Dom. Sexages. v.14.n.4.

Cap 13.v.8. Agnus occisus ab origine mundi, Dom.infra oct. Nat.v.34.n.27.

Cap.14.v.4. Virgines enim sunt, hi sequuntur agnum, quocumque ierit. Do.2.Adv.v.10.n.9.& Do.1.Epiph.v.51.n.1.

Cap.21.v.1 Et vidi cælum novum, & terram novam, &c. Dom.1.Adv.v.25.n.29.

V.27. Non intrabit in eam aliquid coinquinatum. Dom.4. Adv.v.3.n.10.

Cap.22. v. 11. Qui nocet, noceat adhuc; & qui in sordibus est, sordescat adhuc; &, qui justus est, justificetur adhuc,&c. Dom.5. Epiph. v. 30.n.4.

INDEX
MATERIARUM ET RERUM NOTABILIUM,
Quæ in Prima Parte continentur.

A

Abnegatio

UNa est inter octo beatitudines. Dom.2. Adv.v.5.n 7. Est verum sacrificium. Dom. Sexag.v.16.n.7. Vide plura, verb. *Adversitas*.

Acceptio personarum.

Deus dona & gratias suas, sine ulla personarum acceptione distribuit, Dom. Septuag. v.8.n 10

Accessus.

Accedit ad nos Deus, quando vel per viam humilitatis ab eo recedimus, Dom.3. Epiph. v.8. n. 6. Vel per contritionem & pietatem ei approximamus, Dom. Quinq. v.40 num.7. *Vide Adventus*.

Acedia

Quàm pernicioſi sint ejus effectus, Dom.5. Epiph. v.25.n.2

Signum est reprobationis, Dom.6.Epiph.v.31.n 15

Appellatur claudicatio, Dom.2.Adv. v.5.n.2.

Accusatio

Accusatus non est condemnandus, sine prævio maturo examine, Dom.5.Epiph.v.29.n.4. Vide plura v. *Judex*.

Activa

Vita activa commendatur, Dom.4. Adv.v.3.n.1

Adam

Ejus prævaricatio quantum animabus præjudicaverit, & nocuerit, Dom.5. Epiph.v.27.n.4

Adamas

Significat humanam felicitatem, Dom.3.Adv.v.20.n.4

Admiratio

Alia est propria, alia impropria, Dom. infra oct. Nat.v.33. n.1. & 6.

Unde oriatur, ibid.n.3

Quomodo cadat in B. V. Mariam, ibid.n.1.2. Et Christum, Dom.3.Epiph. v.10.n.1

Adventus

In primo adventu Christus seminavit, in secundo messurus, Dom.Sexag.v.5.n.7

Unde dignoscatur, si Christus advenerit in animas nostras, Dom.2.Adv.v.5.n.14

Quomodo illi venienti præparanda via, ibid. v. 10. n.3. & 6. Item, Dom.3.Adv. v.23. à n. 13. ad 20

Hujusmodi via, alia est interna, scilicet pœnitentia; alia externa, nempe baptismus, ibid. n. 12. Vide verb. *Accessus*, *Apparatus*. *Christus Deus*.

Adversitas

Adversitates amandæ, ob multam eorum utilitatem.

Primò enim cælestium donorum & gratiarum nos capaces efficiunt, Dom.2.Adv.v.2.n.6.Dom.4.Adv.v.1.n.3

2. Quia juxta mensuram illarum, mensurabitur præmium gloriæ cælestis, Dom.2.Epiph.v.7.n.1

3. Quia apud Deum nos recurrere faciunt, Dom. 3. Epiph. v.1.n.6.Dom.4. Epiph. v.25.n.6. præsertim cùm animi libertatem non destruant, Dom.2. Adv.v.2.n.2

4. Facilitant nos, ut citò obediamus vocationi divinæ, Dom. Sept.v.3.n.2

5. Quia dignos reddunt nos alloquio Angelico, Dom Quinq. v.35.nu.10. Et apparitionibus cælestibus, Dom. 2. Adv. v.2.n.6

6. Quia sunt schola & exercitium virtutum, Dom.4.Epiph. v.26.n.4.Dom.6.Epiph.v.31.n.8. Do.5. Epiph.v. 25.n.18. Dom.1.Epiph.v.43.n.10

7. Quia per eas fiunt animæ nostræ habitacula solius Dei, Dom.3.Epiph.v.6.n.6

8. Quia in iis consistit beatitudo, Dom.2. Adv.v.5.n.7. Gloria & splendor, ibid.v.2. n.4. Illuminatio mentis, Dom.2. Adv.v.2.n.6.

In adversitatibus solatium multiplex.

1. Spes æternæ retributionis, Dom. Sept.v.12.n.15.

2. Necessitas tollerandi illas, Dom.infra oct.Nat.v.35.nu.1, Dom Sexag.v.5.n.6.Dom.infra oct Nat.v.35.n.3

3. Exemplum Christi, à nativitate sua cum desiderio patientis & gaudio, Dom.infra oct.Nat.v.34.num. 26.27. & 28. Dom.2. Adv.v.2.n.5.

4. Exemplum B.V. Mariæ, necessariò cruciatæ in filii mortæ, Dom.inf.oct.Nat. v.35. n. 3. Et in triduana ejus amissione, Dom.1.Epiph.v.43.n.10.Et v.44.n 4

5. Exempla aliorum justorum & innocentium, quos omnes necessarium fuit pati, Dom.2.Adv.v.2.n.3.& 5.Item Do.1 Epiph.v.43.n.10.Dom.4.Epiph.v.25.n.10

Adversitates signantur in silice, Dom.3.Adv.v.20.n.4

Adulatio, Adulator

Quàm sollicitè Christus adulationis vitium præcaverit, Dom.2 Adv. v.7.n.1

Quod familiarissimum est in aulis & palatiis, Dom.2. Adv. v.2.n.2. Non in domibus pauperum, Dom. 3. Adv. v.19. num. 3.

Adulatores assimilantur iis, qui mollibus vestiuntur, Dom.2. Adv.v.8.n.4

Ægyptus

Cur in eam Christus fugerit à facie Herodis, Dom.infra oct. Nat.v.34.n.27.

Æstas

Assimilatur regno Dei, Dom.1. Adv.v.30.n.1.& 2

Ætas

Non omnis ætas apta officiis, Dom.1.Epiph. v.42. n.2. Nec prædicationibus, Dom.3.Adv.v.20.n.4

Sola prima ætas Deo dicata, habet arrham gloriæ, Dom. Septuag. v.3 n.1

Affectus

Uniuscujusque affectus est tempestas, Dom.4.Epiph.v.24.n.9

Ager

Agri nomine intelligitur Ecclesia, Dom.5. Epiph.24. nu.6. Anima, ibid.n.7. & Dom.6.Epiph v.31.n.17. Exercitatio virtuosa, ibid. Mundus, Dom.5. Epiph. v.24.n.5

Ambitio

Pestis est perniciosa, Dom.4.Adv.v.1 n.2

Eam docemur fugere, exemplo S. Joannis Baptistæ, Dom.4. Adv.v.2.n.2

Amor

Transfert amantem in objectum amatum, Do. Sexag.v.5.n.1

Intellectum obnubilat, Dom.50. v.34.n.2

Dicitur semen evangelicum, amor divinus, Dom. 5. Epiph. v.24.n.9

Angeli

Assistunt nobis in custodiam, Dom.2.Adv.v.10.n.1.& 3

Angelus, idem est quod nuncius; & ideo S. Joannes dicitur Angelus Christi, ibid.n.1.

Angeli dicuntur virtutes cælorum, Dom.1.Adv v.26.n 9.10. & 11.

Illi qualiter sint movendi in extremo judicio, ibid.

Venient in judicium, associati Christo, ibid.v.27.n.9

Appellantur messores, Dom.5. Epiph. v.30.n.6

Quantò sunt Deo superiores, & gradu superiores; tantò plus Deum cognoscunt, Dom.3.Epiph.v.8. n.7

Anima
Non potest simul esse hospitium Dei & mundi, Dom.3.Epiph. v.8.n.3
Figuratur in vinea evangelica, Dom.Sept.v.1.n.9
Est navis, Dom. 4. Epiph. v.23.n.3.Et regnum Dei,Dom.5. Epiph. v.24.n.1
Animæ justorum sunt metretæ lapideæ, Dom.2. Epiph. v.6. num.4

Anna
Idem significat,quod gratia, Dom.infra oct. Nat.v.36.n.3
Comparatur Judithæ, ibid.n.4.

Annas
Idem est,quod humilians vel affligens, Dom.4.Adv.v.1.nu.2.
Signat spiritum, qui ducit ad vitia carnis, ibid.

Annus
Ecclesiasticus incipit ab horrore judicii, & quare? Dom.1. Adv.v.25.n.1

Aperire
Quid sit,aperire Judici Christo,Dom.1.Adv.v.28.n.4

Apostoli
Dicuntur nubes, Dom.4. Epiph. v.25.n.9. Homines, veruntamen non in quocunque sensu,ibid.v.27.n.1.Rami, Do.4. Epiph.v.31.n.4.& 10.Fermentum,ibid.v.33.n.7
Apostoli rudes significant Prælatos inscios, Dom. Quinq. v.34.n.3

Apparatus
Ad recipiendum Christum,est munditia cordis,Dom.4.Adv. v.4.n.13.& 17
Item observantia mandatorum Dei, ibid. n. 15. Vide verb. *Accessus, Adventus*.

Aqua
Comparatur gratiæ, Dom.Sexag.v.6.n.4.& sapientiæ, ibid. v.11.n.1
Quare Christus solo verbo mutaverit aquam in vinum? Do. 2. Epiph. v.6.n.8
An fuerit excellentius, quòd Christus in Cana Galilææ aquam mutarit in vinum, quàm si inibi vinum creasset? sententia duplex, ibid.n.9

Arbor
Germinans, est signum æstatis, Dom.1.Adv.v.30.n 1
Sola ordinariè arbor bona fructus bonos fert, Dom.4. Adv. v.2.n.7
Quandoque tamen etiam mala, Dom.5. Epiph. v.29. n.1
Christus est arbor bona, Dom.6.Epiph. v.31.n.4
Arbores sanguinem emittunt in extremo die judicii,Dom.1. Adv.v. 26.n.7

Arca
Quare Deus solum manna in arca servari voluerit, Dom. 3. Adv.v.26.n.11

Arescere, Ariditas.
Arescent homines in extremo die judicii, Dom.1.Adv.v.26. Tam materialiter, n.1. Quàm spiritualiter, n.2
Ariditas spiritualis in hac vita, servit profectui servorum Dei, Dom. 2. Epiph. v.3.n.3

Arundo

Significativa diversorum.

Primò designat carnalem animum,Dom.2.Adv.v.7.n.15
2. Vanæ gloriæ cupidum, ibid.n.18
3. Hypocritam, ibid. n. 19.
4. Totum genus humanum, ibid.n.20.

Avaritia
Avaritiæ vitium fugiendum; primò,quia in eo consistit miseria summa,& cruciatus intolerabilis,Dom.Sexag.v.15.n.3
2. Quia congeries est omnium vitiorum, ibid.n.5

Auditus, Audire.
Quis dicatur audire verbum Dei? Dom.Sexag.v.y.n.2
Auditus triplex in verbo Dei est necessarius, ibid. Vid.verb. *Facere,operari*.

Aves
Avibus assimilantur Reges, Dom. 6. Epiph. v.32.n.9
Philosophi & sapientes, ibid.n.12
Animæ contemplativæ & fidelium, ibid.n.13
Viri spirituales, n.14
Dæmones, Dom.Sexag.v.5.n.17

Aula, Aulici.
Exprobrantur perversi aulicorum mores,præsertim in despiciendis & revellendis pauperibus,Do.Quinq.v.39.n.1.& 2
Ordinariè aulici parum propendent in pietatem, ibid.n.1.
Vide verb. *Adulatio*.

Austeritas
Non juxta austeritatis, sed charitatis quantitatem, mensurabitur præmium gloriæ, Dom.Sept.v.10.n.3
Vide verb. *Pœnitentia*.

B

Bacchanalia.

Eorum denominatio.

Primò appellantur, vindemia dæmonis, Dom. Sexages. v.14.n.4
2. Idololatria Israelitica, ibid.
3. Impia ad Quadragesimam dispositio, Dominica Quinq. v.36.n.2
4. Privatio spiritualis lucis, Dom.Sexag.v.11.n.4. & Dom. Quinq. v.43.n.6
5. Deicidium, Dom. Quinq. v.33.n.1

Effectus
Quàm impigrè & furibundè diabolus attentet evertere omne bonum, tempore bacchanalium, Dom.Sexages.v.14. num.4
De quorum cordibus, hoc tempore, semen verbi divini tollant dæmones, ibid. v.13.n.1
Bacchanalia in idololatriam præcipitant, ibid.v.14.n.4
Christum denuo crucifigunt, Dom.Quinq. v.33.n.1
Quantam sibi pœnam asciscant, bacchanalia sectantes, ibid. v.39.n.8
Tota bacchanalium lætitia, luctus est, ibid. v.41.n.12
Bacchantium denarius, Dom.Sexag.v.16.n.5

Fuga
Unde dignoscantur sequaces & discipuli Christi, in bacchanalibus, Dom.Sexag. v.11.n.4
Quantus fructus eorum, qui bacchanalia non sectantur, ibid. v.16.n.6.& 7
Horum vita, verum est sacrificium, ibid.
Servi Dei alieni sunt à bacchanalibus, Dom. Sexag. v.5.n 3. & Dom.Quinq.v.39.n.6
Contemptus bacchanalium, signum est prædestinationis, Dom. Sexag. v.16.n.5
Tempore bacchanalium, S. Catharina Senensis Christo desponsatur ob cultum solitudinis, Dom. Quinq. v. 42. num.4
S. Carolus Borromæus, tempore bacchanalium, omnes Venetos à vanitate bacchanalitia abstrahit cum ingenti fructu, per exercitia spiritualia, ibid. v.43.n.7
S. Franciscus Assisiensis quantum boni præstiterit, tempore bacchanalium, per unicam concionem, ibid. v. 43. num 6
Joannes Baptista de Fulginio vertit bacchanalia in hebdomadam sanctam, Dom.Sexag.v.14.n.4
Qui tempore bacchanalium, intelligant mysteria regni Dei, ibid. v.11.n.4

Remedium.
Efficacissimum medium ad exstirpandas bacchanalium insolentias, Dom.Quinq.v.33.num.1.& v.36.num.2.& v.43. num.6
Tempore bacchanalium, nihil magis petendum, quàm visus, ibid.v.41.n.12.& cæcitas, ibid.v.43.n.6
Certa larvarum species licita, & perutilis in bacchanalibus, Dom. Quinq.v.39.n.6

Baptismus.

Baptismus Christi.

Cur ille lavacrum pœnitentiæ nominetur, Dom. 4. Adv. v.3.n.9
Habet effectus distinctos à baptismate sancti Joannis, ibid. vide verb. *Elias, obedientia*.

Baptismus S. Joannis.
Quare ille dicatur baptismus pœnitentiæ, ibid.
Et tantùm dispositio ad remissionem peccatorum, ibid. n. 8. & 9.& Dom.3.Adv.v.26.n.3
Assimilatur Jordani, Dom.4.Adv.v.3.n.2

Basiliscus.

Basiliscí oculus assimilatur invido, Dom. Septuages. v.15. num.5.

Beatus, Beatitudo.
Quomodo beatitudo sit eadem & diversa in sanctis, Dom. Sept. v.10.n.2
An & qualis murmuratio cadat in beatos, ibid.v.11.n.1.&c.
Benedictio
In quo constiterit benedictio S. Simeonis Christo benedicentis, sententia multiplex, Dom.infra oct.Nativit.v.32. num.2
Benignitas
Maxima Christi, erga peccatores, Dom. 4. Adv. v.4. n.18. vid. verb. *Christus, bonitas.*
Bethania
Interpretatur domus obedientiæ, Dom.3.Adv.v.28.n.2
Blasphemia
Efficax ejus antidotum, Dom.4. Epiph.v.25.n.3
Bonus bonitas
Solum bonum est objectum voluntatis, Do.5. Epiph.v.27.n.5
Bonos conservat Deus inter malos, & quare? ibid.v.29.n.8
Bonitas Dei singulariter invitat & recipit eos, qui à mundo rejecti sunt & contempti, Dom. Sept.v.7.n.6
Abusus bonitatis divinæ efficit peccatores obstinatiores, ibid. v.15.n.4
Prolý *Bona* vide verb. *Divitiæ.*
Quare boni in hac vita affligantur, mali autem prosperentur, Dom.4 Epiph.v.24.n.19. vide verb. *Societas.*

C

Caiphas
Quid significet metaphoricè, Dom.4. Adv.v.1. n.2
Calceus
In calceamentis signatur humanitas Christi, Dom. 3. Adv v.27.n.3. vide verb. *Christus.*
Cana Galilææ.
Illius Interpretatio, Dom.2.Epiph.v.1.n.1
Capharnaum
Explicatur quid nominis, Dom.3.Epiph.v.5.n.1.& v.6.n.5
Caput
Quid sit levare caput, multipliciter explicatur, Dom.1.Adv. v.28.n.2.& 3. in fine.
Caro carnalis
Caro assimilatur peccatori, Dom.4. Adv.v.6.n.6
Carnales deliciæ sunt pernicioſissimæ, Dom. Sexag. v.15. num.10
Hæ sunt spinæ, ibid.n.10.& 11.
Vide verb. *deliciæ.*
S. Carolus
S. Carolus Borromæus tempore bacchanalium, per exercitia spiritualia, Venetos omnes abstrahit à vanitate bacchanalitia, Dom.Quinq v.43.n.7
Ejus sententia quæ ad bonum exemplum, Dom. Sexages. v.14.n.3
Castitas
Laudes castitatis, Dom.infra oct. Nat. v.36.n.8
Castitas tuta servatur in deserto, Dom.4. Adv.v.2.n.9
Purissimè Deum intuemur, Dom.inf.oct. Nat.v.36.n.7
Catharina
S. Catharina Senensis Christo desponsatur, ob cultum solitudinis in bacchanalibus, Dom. Quinq.v.42.n.4
Cedrus
Index est constantiæ, Dom.2.Adv.v.7.n.23
Centurio
Diversæ illius virtutes, Dom.3.Epiph.v.5.n.2. &c.
Quomodo fuerit fidelissimus, ibid.v.10.n.5.& 9
Præfertur leproso Judæo, ibid.v.5.n.10. Zachæo, v.8. n.7. & S.Petro, ibid.n.8
Ejus servus quare à Christo absente sanetur, ibid.v.5. nu.10. & 11.
Quatuor Centurionum meminit Spiritus sanctus in testamento novo, ibid.n.7
Charitas
Sola charitas est, quæ nos possessores efficit regni cælestis, Dom.6.Epiph.v.31.n.15
Sine charitate nullum opus bonum est meritorium, ib.v.33.n.8
Una charitas, mensura est præmii cælestis, inter omnia opera bona, etiam maximè afflictiva, Dom. Septuag. v.10. num.3
Charitas infirmo exhibita, cælitus honoratur per miraculum, Dom.3.Epiph.v.3.n.2
Vide verb. *Fermentum.*

Christus.
Christi Adventus.
Apparuit Christus, quando mundi status maximè erat miserabilis, Dom.4. v.1.n.2
Ejus humanitas signatur per calceamenta, Dom. 3. Adv. v.27. n. 3.& 4. Divinitas per pedem, & unio utriusque per corrigiam, ibid.
Quomodo verbum dicatur exire, Dom.Septuag. v.1. nu. 3.& Dom.Sexag.v.5.n.1
Vid.verb. *Adventus, Deus.*
Cur in Judæa natus sit, Dom.infra oct. Nat.v.34.n.28
Vita
Christus forma obedientiæ, Dom.1. Epiph.v.51. n.1. & seqq. Dom.2.Epiph.v.6.n.6
Docet nos honorare parentes & superiores, ll. cc. & Dom.2. Epiph.v.8.n.2
Quomodo spiritualiter & moraliter surgat & stet, Dom.4. Epiph.v.26.n.6
Quare omniscius Christus sæpe alios interrogarit, Dom. Quinq.v.41.à n.1.ad 7.& Dom.2. Adv. v.3.n.5
Quare Christus interrogatus à discipulis sancti Joannis, non dixerit se esse Messiam, Dom.2. Adv. v.4.n.7
Quid fecerit in pueritia, Dom. 1. Epiph. v. 51. n.5
Degens in Nazareth, admirando solatio erat omnibus, Do.1. Epiph.v.52.n.4
Non semper volebat Christus in suis exhortationibus intelligi à circumstantibus, & quare, Dom. Sexages. v.11. num.5
Quare Christus fuerit usus parabolis inter discurrendum, Dom.6.Epiph. v.34.n.3.4.5.& 6
Passio, Mors & Judicium.
Meditatio crucifixi nos ab omni vitio præservat, Dom. Quinq. v.31.n.4
Quid Christum in cruce disaniarit, Dom.Quinq.v.33.n.1
Passio Christi, fuit gloria ejus, ibid. v.31.n.2
Christus in extremo judicio apparebit omnibus in specie humana, Dom.1.Adv.v.27.n.1.& quare? ibid.n.3.& 4
Vid. verb. *Crux. Judicium extr. passio.*

Multiplex Christi figura & denominatio.
Christus est arbor bona & maxima, Dom. 6. Epiph. v. 31. num.4
Fermentum & triticum, ibid.v.33.n.5
Granum sinapis, ibid. v.31. n.4
Medicus optimus & liberalissimus, Dom.Sept.v.8.n.9
Paterfamilias, ibid.v.1.n.2.
Procurator Evangelicus, ibid.v.8.n.4
Sator, Dom Sexages. v. 5. n.4. Qui modò seminat in nobis, ibidem.
Semen seminatum, ibid.
Sol, Dom.1.Adv.v.25.n.7. 11.& 14
Thesaurus unicus animarum nostrarum, Dom. Sept. v. 14. num 1
Christiani
Signantur in operariis evangelicis, tam primis in vinea Domini, Dom.Sept.v.12.n.8. quàm ultimis, ibid. v.1.n.5.& v.8.n.11.& v.2.n.1
Christiani mali sunt secus viam, Dom.Sexag.v.5.n.14
Christiani mali gravius damnabuntur, quàm ipsi athei, Dom. Sexag.v.11.n.5
Paucissimi horum salvantur, Dom. Septuag.v.16. num.6.& Dom.Sexag.v.8.n.1
Opera Christianorum & Judæorum discrepant, & in quo, Dom.Septuag. v.2.n.1
Clamor
Dei continuus est, sed nos non auscultamus, Dom.Sept. v.5.n.1.
Claudicatio
Designat acediam & inconstantiam, Dom.2.Adv.v.5.n.2
Clavis
Cordis nostri, est voluntas propria, Dom. 4.v.4. num.22.& Dom.3. Epiph. v.3. n.7
Cæcus, cæcitas
Cæcitas unde oriatur, Dom.Quinq.v.35.n.8
Utilitas cæcitatis corporalis, ibid.n.10
Remedium cæcitatis spiritualis, ibid.n.12
Cæci nomine, nuncupatur genus humanum, Dom. 2. Adv. v.5.n.2
Cæci spirituales significant ignaros, ibid.

Duo

Duo assignantur cæci Jerichontini, Dom.Quinq.v.35.n.6.
Cæcus illuminatori suo gratissimus, ibid.v.43.n.1.& 2.

Cælum

Spes regni cælestis quamlibet martyrum pœnam dulcem reddit, Dom.Sept.v.12. num.15
Concio vid. *Prædicatio*.

Confessio

Tribus debet constare partibus, Dom.3. Epiph.v.4.n.13
Confiteri quid sit, Dom.infra oct. Nativ. v.28

Conscientia

Remorsus conscientiæ bonum & optimum semen est, Dom. 5. Epiph. v.14.n.9

Consolationes

Spirituales & internæ servis Dei, ad eorum probationem quandoque auferuntur, Dom.1.Epiph.v.43.n.10

Conversatio

Mulierum periculosa est, Dom. 1. Epiph. v.44. num.2.verb. *Colloquium*.

Cooperatio

Necessaria est ad consequendam Dei gratiam, Dom.2. Epiph.v.6.n.11

Cor

Sedes est voluntatis, Dom.3. Epiph. v.3.n.7
Est mare, Dom.4. Epiph. v.24.n.9
Cor durum quid, Dom. Sexag.v.6.n.6
Cur verbum Dei tollatur de corde, & non de auribus, ibid. v.13. n.2
Assimilatur viæ, Dom.Sexag.v.5.n.10
Item plateæ ibid.
Incapax est Dei, nisi ab affectibus mundanis evacuetur, Dom.3.Epiph. v.8.n.3
Tam est à rebus cælestibus vacuum, quantum terrenis repletum, Dom.Sexag. v.7.n.5
Cor durum comparatur petræ, ibid.v.6.n.1
Incapax est amoris terreni, quando divino imbutum est, Dom. 2. Epiph. v.7.n.2
Cor bonum terra bona est, Dom.Sexag. v.16.n.1

Creaturæ

Prædicant nobis Deum, Dom.Quinq.v.36.n.1
Licèt insensatæ sint, in obsequium tamen Creatoris se animatas esse probant, Dom. 4. Epiph.v.26. n.7
Creaturarum decursus signatur in turba transeunte cæcum evangelicum, Dom.Quinq v.36.n.1

Crux

Est Christi exaltatio, ibid.v.31.n.6
Est ejus & gloria, ibid.
Est efficacissima contra tentationes & peccata, Dom. 50. v.31.n.4
Est navis secura ad assequendum littus regni cælestis, fer. 4. Epiph. v.23. n 2
Quid Christum in cruce dilaniarit. Dom. Quinq.v.33.n.1

D

Dæmones

Multi eorum in aere degunt, Dom.Sexag.v.5.n.19
Significantur per ventos, Dom.4.Epiph.v.25.n.4.& v.27.n.3
Blandiuntur initio,& postea ferociunt.Do.5.Epiph.v.25.n.22
Tentant pigros, ibid.n.2.3
Non nocent nisi volentibus, ibid.v.27.n.5. & v.28.n.3
Quomodo fortificentur contra nos, Dom.Sexag. v.5.n.20
Dicuntur homines, Dom.5.Epiph.v.28.n.3.4.& 5
Et volucres cœli, ibid.
Degunt in aere, ibid.
Occultas tegunt insidias, ne detectæ dispereant, ibid. v.25. num.21
Decipiunt proponendo vitium, sub larva virtutis, ibid.v 26. n.4.& v.25.n.18
Multos elevant, ut perdant, ibid.v.2 5.n.18
Quot modis tentent impedire fructum sermonis divini, Dom. Sexag.v.5.n.19
Quomodo semen verbi divini suffocent, Dom. Sexag.v.14. n.4.& v.13.n.2

David

Ejus merita apud Deum, Dom.Quinq.v.38.n.2
Delectatio v. Voluptas.

Desertum

In eo fit exordium legis scriptæ Mosaicæ & Evangelicæ, Dom.4.Adv.v.2. n.11
Ejus fructus, Dom.3.Adv.v.19.n.4.
Designat gentilitatem, Dom.3.Adv.v.23.n.10
Et Judaismum, ibid.
Ejus dignitas, Dom.4.v.2.n.11.& 13

Deus

Ex malo bonum elicit, Dom 4.Epiph. v.27.n.4
Ad misericordiam pronior,&c. Dom.infra oct. Nativ. v.34. n.13.Dom.3. Epiph. v.3.n.13
Quomodo peccator perditus reinveniatur, Dom. 4. Epiph. v.46.n.7
Subvenit rei jam desperatæ humanitus, Dom.4.Epiph.v.24. n.10.11. & 12.& Dom.4. Adv.v.1.n.2
Amissus non invenitur, nisi inter peccatores quæratur, Dom. 4. Epiph. v.45.n.1
Dormit, Dom.4.Epiph. v.24. n.13
Quomodo exeat, Dom.Sept.v.1.n.3.& Dom.Sexag.v.5.n.1
Illi soli licet, quod vult, Dom.Sep.v.15.n.2
Prompte nobis succurrit, dum invocatur, Dom. 4. Epiph. v.25.n.13
Maximè in casibus desperatis, ibid.v.24.n.12
Benefaciendo superat nostra desideria, Dom.3. Epiph.v.7.n.1
Nos recipit etiam à mundo repudiatos, Dom.Sept.v.7.n.6
Magnum nobis præstat beneficium, dum laborandi pro ipso occasionem nobis præbet, Dom.Sept.v.11.n.7
Culpa nostra amissus, quantum animæ dolorem afferat, Dom.1. Epiph. v.48. n.14
Postulata negando nonnunquam subvenit nobis, Dom. 3. Epiph. v.2.n.5
In prosperitate potius, quàm adversitate perditur, Dom. 1. Epiph. v.43. n.11
Tunc nobis inspirationes suas immittit, quando ad profectum magis sumus dispositi, Dom. Sept. v.3.n.2
Bona remunerat juxta qualitatem intentionis, Dom. Sept. v.12.n.7

Divitiæ

Spinæ sunt pungentes, Dom.Sexag. v.15.n.6. ad 10
Analogia inter spinas & opes, ibid. à n.1. ad 10
Ex se non sunt malæ, sed ex malo usu, ibid.n.8
Quomodo nobis damnosæ sint, ibid. n.6

Divites

Quo fine cælitus sint locupletati, Dom.Sexag. v.15 n 2
Cur multi sint in terris, ibid.

Docti, Doctores.

Rigidus in divino judicio punientur, quàm rudes, Dom.Sexag.v.11.n.5

Doctrina Evangelica

Cur super omnes Philosophorum scientias æstimetur, Do.6. Epiph. v.36.n.8

Domus

Lauretana, Dom.1.Epiph. v.46.n.6

E

Ecclesia

Tunc magnificata, quando persecutionem passa est, Dom.6. Epiph. v.31.n.8
Cur dicatur desertum, Dom.4.Adv.v.2.n 10
Et Capharnaum. Dom.3. Epiph. v.5.n.1
Item granum sinapis, Dom.6. Epiph. v.31.n.2
Item mulier, ibid.v.33.n.10
Majorem à pravis fidelium moribus, quàm à tyrannis patitur persecutionem, Dom.4.Epiph. v.24 n 6
Dicitur luna, Dom.1.Adv.v.25.n.11.& 17
Navis, quæ fluctuat, non mergitur, Dom. 4. Epiph.v.26.n.13
Item sol, Dom.1.Adv.v.25. n.11
Habet bonos & malos, Dom.5. Epiph. v.24.n.2. & v.26.n.3. idque utilissimè, ibid.v.29. n.9
Ejus prima fundamenta debilissima, Dom.6. Epiph.v.31.n.5. & v.32.n.7.& Dom.Sexag.v.11.n.2
In ea fit verbum Domini, Dom.4.Adv.v.2. n 10
Meritò excommunicat,& punit, Dom.5.Epiph.v.29.n.3

Ecclesiastici

Statum suum sine pompa sustinere debent, Dom.1.Epiph. v.44.n.3

Educatio

Bona infantia fundamentum est bonæ filiorum vitæ, Dom.1. Epiph. v.51.n.6

Electi

Pauci sunt, si comparentur ad vocatos, Dom.Sexag.v.16.n.5
Qui dicantur electi ad gloriam, Dom.Sept.v.16.n.5
Sunt oves, Dom.Sexag.v.13.n.2

Eleemosyna

Est census penes Deum ad nostrum interesse collocatus, Dom.Quinquag. v.38.n.3
Est semen, Dom.5.Epiph.v.24.n.1

Episcopi

Ad quid sint obligati, Dom.2.Epiph.v.1.n.1

Eucharistia

Quomodo recipi à nobis debeat, Dom.3.Epiph.v.8.n.4

Exemplum

Bonum etiam malis prodest, ex dicto S.Caroli, Dom.Sexag. v.14.n.3
Majorum necessarium est minoribus, ut excitentur ad bonum, Dom.1.Epiph.v.42.n.10

F

Felicitas

Mundana, innocentiæ contraria, Dom.5.Epiph. v.25.n.18

Fermentum

Variæ ejus allusiones, Dom.6.Epiph.v.33. n.5.6.7

Festivi dies

Christianorum qualiter sanctificandi, Dom.1.Epiph.v.46.n.6
Prohibent abstinere à malis, non à bonis operibus, Dom. 1. Epiph.v.43.n.1.& 12

Fides

Inutilis est sine operibus, Dom.Sept.v.8.n.7
Postulantem à Deo gratias, de iis obtinendis securum reddit, Dom.3. Epiph. v.3.n.12
Mysteriorum revelatorum fides, non tamen ut decet, consideratorum & practicorum, infructuosa est, Dom.6. Epiph.v.31.n.17
Quanta fuerit fides Centurionis, Dom.3. Epiph.v.6.n.45

Filii

Parentum jussa exequi, non examinare debent, Dom. 1. Epiph.v.43 n.5
Tenentur obedire parentibus, ibid. v.51.n.1
Non tamen in iis, quæ divino opponuntur servitio, ibid. v.43.n.9
A parentibus non recedant, nisi labi velint, ibidem v.42. num.5

G

Gloria

Divina plus elucet in conversione peccatoris in justum, quàm cujuscunque alterius substantiæ in alias species, Dom. 3. Epiph. v.10.n.8
Paradisiaca licèt eadem sit pro omnibus, inæqualiter tamen participatur, Dom. Sept. v. 10.n.2

Gratia Dei

Motivum est nostræ prædestinationis, ibid.v.6.n.2
Efficax, communicatur independenter à nostris meritis ad arbitrium, ibid. v.13.n.2

Gulielmus

Dux Aquitaniæ, primò impius, postea sanctificatus, Dom. 5.Epiph. v. 29.v.7

H

Hæretici

Ut fidem sibi faciant, veritatem prædicant, ut postea falsitatem subinferant, Dom. 5. Epiph. v.26.n.1.

Homo

Surdus est ad voces Dei, Dom. 4. Epiph. v. 26. num. 11. & n.6. ibid.
Est organum divinæ gloriæ, Dom.5.Epiph.v. 24. n.1
Creatus est, ut Deum possideat, Dom. Sept.v.14 n.1

Humiles

His Deus appropinquat, Dom.3.Epiph.v.8. n.6

Humilitas

Ad occultandas gratias quandoque necessaria est, Dom.3. Epiph. v.4.n.2
Humilitas Centurionis consideratur, ibid.v.5.n.2.& 3.
Christi humilitas nostram confundit superbiam, Dom. 1. Epiph.v.51.n.8

I

Jejunium

Corporis pestem sanat, Dom.infra oct.Nat.v.37. n.6
Nos Deo similes reddit, ibid.n.5

Jericho

Mysticè mundum, & vanitates ejus significat, Dom. Quinquag.v.35 n.4

Importunitas

Proficua valde in orationibus, Dom.Quinq.v.39.n.5.&6

Infirmitas

Corporalis vindicat injurias Deo illatas, Dom. 3. Epiph. v.9.n.3
Ordinantur a Deo ad sanitatem infirmę animę, Dom.3.Epiph. v.3.n.3.& 4

Inimici

Occulti sunt maximè cavendi, Dom.5. Epiph.v.25.n.4

Inspiratio

Inspiratio semen est divinum, Dom.Sexages.v.12.n.3

Invidi

Alterius damnum æstimant suum lucrum esse, Dom.5. Epiph. v.25.n.13
Assimilantur oculis basilisci, Dom.Sept.v.15.n.5

Joannes Baptista

Discipulos constantes habuit, Dom.2. Adv. v.2.n.14
Cur se adeo subitò in eremum subduxerit, Dom. 4. Adv.v.2. num. 9
Cur tot annis ibi fuerit incognitus, ibid. v.12
Obedit voci Christi, ibid.v.3.n.1
Etiam captus prædicat Christum, Dom.2.Adv.v.2.n.18
Mundo Christi adventum prædicavit, ibid.v.3.n.1
Cur Christum per discipulos interrogavit, an verus propheta esset, ibid.v.3.n.5
Natus ex parentela nobili, Dom.3.v.19.n.3
Cur vos appelletur, ibid.v.23.n.5.& Dom.4.v.4.n.2
Ejus humilitas, Dom.3.Adv.v.20.n.4
Indignum se censuit ad solvendam corrigiam calceamenti Christi, Dom.3.Adv.v.27.n.3
Quantæ sanctitatis & virtutis fuerit, Dom.2.v.10.n.4
Ejus humilitas meruit præcursoratum Christi, ibid. v.7
Cur intra 30. vitæ Christi annos, cum Christo non sit conversatus, Dom.2.Advent.v.7.n.12

Joannes Baptista de Fulginio

Quàm zelosus contra bacchanalia, Dom.Sexag.v.14.n.4

Judas Iscariotes

Naviculam Petri periclitari fecit dormiente Christo, Dom.4. Epiph. v.24.n.7

Iudices

Indifferentes esse debent quoad personas, Dom. 3. Epiph. v.7.n.2
Non debent proferre sententiam, nisi priùs discusserint merita & demerita accusati, Dom.5.Epiph.v.29.n.4

Judicium universale

Signa, quæ illud præcedent in sole, Dom.1.Adv.v.25.n.14
Ante illud obscurabuntur lumina majora & minora, Dom.1. Adv.v.25.n.7
Vulnera Christi erunt signa judicii universalis, ibid.n.12
Omnes creaturæ perturbabuntur præ confusione, ibid. num.28
Judex comparebit totus furibundus, ibid.v.26.n.4
Quindecim tremenda portenta præcedent judicium, ibidem num.7
Cælites ipsimet quasi timebunt, ibid.n.15
Cur vocetur dies Domini, ibid.v.27.n.6

Justus

Tunc in majori apud Deum est æstimatione, quando vel maximè contemnitur, Dom.3. Epiph.v.6.n.6

Juventus

In divinum servitium adhibita, nos de præmio æterno facit esse securos, Dom.Sept.v.4.n.1

L

Labor, Laborare

Pro Deo, Dei beneficium est, & maximum lucrum nostrum, Dom.Sept. v.11.n.7

Lachrymæ
Efficaces sunt ad reinveniendum Christum, peccato perditum, Dom.1.Epiph.v.48.n.13
Pœnitentiales sunt semen spiritalis lætitiæ, Dom. 2. Epiph. v.9.n.3
Latro bonus
Ejus encomia, Dom.Sept. v.11.n.4
Legati
Ad Joannem missi, quas qualitates habuerint, Dom.3.Adv. v.19.n.5
Cur fuerint missi, ibid. n.8
Lex Evangelica
Mosaicæ comparata suavis est, Dom. Sept.v.12.n.10.& 11. 12.& 13.
Lex Mosaica
Continebat 613. præcepta, Dom.Sept.v.12.n.10
Liberalitas
Dei in hominem, ibid. v.14.n.1
Quanta sit, ibid. v.8.n.9
Luna
Cur in die judicii sanguinolenta futura, Dom.1.Adv.v.25. num.16
Significat Ecclesiam, ibid.n.17
Et beatam Virginem, ibid. n.18

M

Magdalena
Christum in sepulchro quærens, modum nos docet eum inveniendi, Dom.1.Epiph. v.48.n.12
Malum
Bono deservit, Dom.5.Epiph.v.29.n.9
Mare
Procellosum designat vitam humanam, Dom.4.Epiph.v.26. num.15
Maria
Succurrit non rogata, quantò magis invocata, Dom.2. Epiph.v.3.n.5
Matrimonia
Quo fine contrahenda, ut sint Deo grata, Dom. 2. Epiph. v.2.n.4
Qua cum cautela sint sanctificanda, ibid.v.1.n.4
Medici
In curandis pauperibus lucrum quærentes reprehenduntur, Dom.3. Epiph. v.7. n.2
Meditatio
Passionis, remedium vitiorum, Dom. Quinquag. v. 31.n.4
Subducit nos à vanitate, ibid. v.43.n.6
Merces
Solvenda operariis, Dom.Sept. v.8.n.1
Misericordia
Dei abutuntur, qui in malitia sua persistunt, Dom. Sept. v.15.n.3
Modestia
Nos obligat, ut proprios, non alienos attendamus defectus, Dom.3.Epiph. v.8.n.5
Mulier
Earum fugienda conversatio, Dom. 1. Epiph. v.44.n.2
Mundus
Hunc bonis exuit, ut alium ditet, Dom.Sexag. v.15.n.4
Nequit subministrare lætitiam, Dom.2. Epiph.v.3.n.4

N

Nativitas
Christi, 7. testimoniis authentificata fuit, Dom. infra oct. Ascens. v.37.n.1
Navis
Ejus variæ interpretationes morales, Dom.4. Epiph. v. 23. num.2
Nazareth
Interpretatur flos, Dom.1.Epiph.v.51.n.4
Negligentia
In divino servitio est signum pessimum, Dom. 4. Epiph. v.24.n.22
Negotia secularia
Nociva profectui spirituali, Dom.Sept.v.6.n.6
Nuptiæ
Quomodo sanctificandæ, Dom.1.Epiph.v.1.n.3

O

Obedientia
Filiorum in parentes, Dom.1.Epiph.v.51.n.1.& v.42.nu.5. ibid.
Votum est principale Religiosorum, ibid.v. 51.n.9
Occasio
Conditionem declarat virtutis nostræ, Dom.4.Epiph.v,26. num 4
Oleum
Symbolum est charitatis, Dom.1.Adv.v.26.n.18
Operarii
Eorum stipendia non sunt differenda, Dom. Sept.v.8.n.1
Opus
Bonum signum prædestinationis, ibid.v.16.n.5
Fidei sociandum est, Dom.4.Epiph.v.24.n.22.& Dom.Sept. v.8.n.7
Supererogatorium quanti sit meriti, Dom. 1. Epiph. v. 42. num.9
Fervor in bono opere mensura est meriti, non duratio, Dom. Sept. v.12.n.7
Oratio
Sanat pestem animæ, Dom.infra oct. Nativ.v.37.n.6.
Nos Deo approximare facit, ibid.n.7
Qua cum modestia Deo offerenda, Dom.2.Epiph.v.3.n.7
Quàm sit utilis, Dom.4.Epiph.v.25.n.13
Cur aliquando non exaudiatur, Dom.3.Epiph. v.2.n.5.
Est oblatio dignissima, quæ Deo fieri potest, ibid. n.3
Debet esse importuna, Dom.Quinquag.v.40.n.1
Otium
Causa omnis mali, Dom.5.Epiph.v,25.n.3. & 4.
Indignum est operariis Ecclesiæ Dei, Dom.Sept.v.6. n.2.3.4
Otiosi qui sint in domo Dei, ibid.v.3.n.8

P

Parentes
Puniti ob malam educationem, Dom.1.Epiph.v.42.n.6
Reciprocam à filiis merentur gratiam, Dom.1. Epiph.v.51. num.6.
Obligantur ad dandum bonum exemplum, ibid.v.42.n.9
Deus non invenitur inter eos, ibid.v.44.n.7
Comitentur filios ne devient, ibid.v.51.n.6.& 7
A sacris rebus divertunt, ibid. v.43. n.11
Patres spirituales nobis idonei sunt, & necessarii, Dom. 3. Epiph.v.4.n.6
Patresfamilias
Deo gratissimi fiunt, curando servos infirmos, Dom.3.Epiph. v.6.n.1. Et v.10.n.10.ibid.
Parabola
De illa, ejusque significato, Dom.6. Epiph.v.34.n.2
Cur Christus illa sæpe usus fuerit, Dom. Sexages. v.4.n.3
Paradisus
Dicitur granarium, Dom.5.Epiph.v.30.n.12
Passio
Christi quamdiu duraverit, Dom. infra oct. Nativit. v.34 num.25
Est gloria Christi, Dom.Quinquag. v.31.n.2
Est navis, conducens ad portum salutis, Dom.4.Epiph.v.23. n.2.& n.7. ibid.
Pauperes
Personam Christi repræsentant, Dom.3. Epiph.v.7.n.2
Peccatores
Qualiter fiant deteriores, Dom. Sept.v.15.n.4
Peccatum
Est spina, cor pungens, ibid. n.12
Figuratum in lepra, Dom.3. Epiph. v.1.n.8
Iterum crucifigit Christum, Dom.Quinq.v.32.n.1
Perseverantia
Finalis bonorum operum est totum punctum salutis nostræ, Dom.Sept.v.8.n.2
Qualificat omnia opera, ibid.v.11.n.10.
Necessaria in orando, Dom.Quinq. v.39.n.5
Pœnitentia
Quàm sit pretiosa, Dom.1.Epiph.v.48.n.13

Prædestinatio
Designatur in bono opere, Dom. Sept. v.16.n.5.
Unde proveniat, ibid. v. 6.n.2.
Secura redditur per bonam voluntatem, Dom. 3. Epiph.v.4. n 2.& 3.

Prædestinati
Sunt pauci, at multi præsciti, Dom.Sept.v.16.n.5.

Prædicator
Per bona opera fructificat, Dom.Sexag. v.5.n 4.
Debet intendere profectum auditorum, ibid. v.12.n.4.
Quando sit infructuosus, ibid, v.5.n.8.

Prælati
Subditis suis prædicare debent, Dom.3. Epiph.v.9.n.1
Non sustineant cum fastu dignitatem suam, Dom.1. Epiph. v.44 n.3.
Negligentes qui sint, Dom.5. Epiph.v.25.n.1
Hi quàm damnosi sint ovili suo, Dom.4 Epiph.v.24.n.21.
Perstringuntur qui deliciis dediti sunt,ibid.

Præsentia Dei
Quàm sit utilis, Dom.3.Epiph. v.7.n.4.

Princeps
Causas ad religionem spectantes, sine licentia punire non debet, Dom.5.Epiph.v.28.n.12
Quomodo subditos sibi devotos facere possit, Dom.3.Epiph, v.9.n.1

Prosperitas
Minùs apta est saluti, quàm adversitates, Dom. 3. Epiph. v.6.n.5

Providentia
Dei utitur nonnunquam mediis contrariis, Dom. 2. Epiph. v.5.n.2
Dei per corporis infirmitates animæ vulnera sanat, Dom.3. Epiph.v.3.n.4
Prælatorum erga suos subditos, Dom.5.Epiph.v. 29 n.5

Puritas
Quantum à Deo in virginibus honoretur, Dom. 1. Epiph. v 51.n.9

R

Raab
Meretrix antea, postea religionis eximiæ fuit, Dom. 5. Epiph. v.29.n.7

Regnum Dei
Est prædicatio Evangelii, Dom.6.Epiph. v.31. n.1

S

Scriptura sacra
Est regnum Dei, Dom.6. Epiph.v.31. n.1

Semen
Quod Deus in cor humanum jacit, Dom.5. Epiph.v. 24.n.1.

Serpens
Ejus ethymologia diabolo applicatur, Dom.5.Epiph.v.25.n.3

Servi Dei
Deo à juventute servire æternæ mercedis securos nos efficit, Dom.Sept. v.4.n.1
Plus aliis tentantur, Dom.4.Epiph.v.25.n.11
Infimi non sunt expellendi, Dom.3. Epiph.v.6.n.1.

Sinape
Ejus conditiones, Dom.6.Epiph. v.31.n.2

Societas mala
Multos periclitari facit, Dom.5.Epiph.v.25.n.9
At societas bonorum magnum lucrum est, Dom.4. Epiph. v.25.n.12

Solitudo
Apta est Deum conservare in corde, Dom. 1. Epiph. v. 43. num.11
Et ad procurandam salutem, ibid.v.52.n.4

Spes
Præmii æterni animat ad labores, Dom.Sept.v.12.n.15

Spinæ
Denotant peccata transfixiva animæ, Dom. Sexag. v. 15. num.4

Sponsus
Ecclesiæ quis sit, Dom.2.Epiph.v.1.n.1

S.Stephanus
Cui viderit Christum stantem, Dom.4.Epiph. v.26.n.6

Subditi
Admonere debent Prælatos, Dom.1.Epiph.v.47.n.3.

Superiores
Venerandi sunt, Dom.1. Epiph. v.51.n.7.
Aliquando eliguntur minùs perfecti, & quare, ibid.n.7
Sint prudentes in tolerandis subditorum defectibus, Dom. 5. Epiph.v.29.v.5.

T

Tempestas.
In qua fluctuat Ecclesia navicula, quæ sit, & à quibus fuerit excitata, Dom.4. Epiph.v.24. n.6

Tentatio
Mortis Christi meditatione vincitur, Dom.Quinquag.v.31 num.4.
Diabolicæ qualiter in servo Dei augeantur, Dom. 5. Epiph. v.26.n.5
Plus servos Dei, quàm alios infestat, Dom.4.Epiph. v.25. num.11.

Tepiditas spiritus
Signum periculorum animæ, Dom.4.Epiph. v.24.n.22

Testamentum novum
Aptius est ad justificandum fideles, Dom.Sept.v.12.n.14

S.Thomas Aquinas
Ejus ad sororem scripta instructio, Dom.3.Epiph.v.3.n.8

Timor judicii
Quàm utilis, Dom.1.Adv.v.25.n.2

Tobias junior
Quia bonus inter malos, ideo meritò glorioſior, Dom.1.Epiph v.42.n.8

Tribulatio
Purificat virtutes, Dom.4.Epiph v.26.n.4
Exstimulat, ut ad Deum recurramus, ibid.v.15.n.7
Et lapis lydius virtutis, ibid.v.26.n.4

V

Valles
Designant humiles, Dom. 4. Adv.v.5.n.3

Vana gloria
Exemplo Christi fugienda, Dom.3.Epiph.v.4.n.2

Vasalli
Quomodo reddantur obedientes & fideles, Dom. 3. Epiph. v.9.n.1

Venti
Significant dæmones, Dom.4.Epiph.v.27.n.3

Verbum Dei
Omnipotens est, Dom.3.Epiph. v.8.n.9
Assimilatur pani propter varias analogias, Dom. Sexages. v.12. n.4
Contemnitur ab auditoribus, operante dæmone, ibid. v. 5. n 15. &c.

Verbum Patris
Quomodo se carni humanæ desponsarit, Dom.2. Epiph.v.2. num.2

Veritas
Quomodo in mundo tractetur, Dom.2. Adv.v.8.n.3

Vestis
Superba, quantum sit peccatum, ibid.n 6

Via
Quæ sit, per quam Christus in mundum venit, Dom.4. Adv. v.4.n.17. & 18
Quos nos ad Christum perducat, ibid.n.23

Vidua
Quibus maximè vacare debeat, Dom. infra oct.Nativ.v.37. num.8
Juvenis subjecta est majoribus tentationibus, ibid.v. 36 num.9

Vigilantia
Mater est virtutis, Dom.5. Epiph.v.25.n.2

Vindicativi
Sibi ipsis damnosi sunt, Dom.4.Epiph. v.24. n.9

Vinea Evangelica
Animam designat, Dom Sept. v.1.n.8.& 9

Virginitas
A Christo diligitur, Dom.1.Epiph.v.51.n.9

Vita spiritualis

Qui in ea non proficit, deficit, Dom. Sept. v. 3. n. 6.
Frequens per plateas divagatio illi præjudicat, ibid. v. 6. num. 6.
Ejus delectationes excedunt quascunque terrenas, Dom. 2. Epiph. v. 10. n. 3.

Vitium

Virtutis larvam præferens, animarum est exterminium, Dom. 5. Epiph. v. 26. n. 5.

Vocatio Dei

Fit variis modis, Dom. Sep. v. 8. n. 5.

Voluntas

Propria est lepra animæ, Dom. 3. Epih. v. 3. n. 7.
Est clavis, qua cor Deo aperitur, ibid.
Conformanda Deo, ibid. n. 8.

Voluptates

Carnales, earumque pœnæ, Dom. 2. Epiph. v. 10. n. 1.
Sunt spinæ, cor hominis pungentes, Dom. Sexages. v. 15. num. 14.
Animarum majores incomparabiliter sunt, quàm corporis, Dom. 2. Epiph. v. 10. n. 3.
Mundanæ in fine amaritudinem post se relinquunt, ibid. num. 1.
Sunt animarum punctura, Dom. Sexag. v. 15. n. 11. & 12.

Z

Zizania

Evangelici agri quæ sint, Dom. 5. Epiph. v. 25. n. 1. & 12.

Finis Indicis Primæ Partis.

INDEX

INDEX
LOCORUM SACRÆ SCRIPTURÆ
Quæ in Secunda Parte explicantur.

EX LIBRO GENESIS.

Caput 1.

V.1. IN principio creavit Deus cælum & terram, Fer. 2. post Dom. 1. Quadr. v. 34. n. 9. Et Fer. 2. post Dom. 2. Quadr. v. 25. n. 5.
V.11. Germinet terra herbam virentem, Dom. 4. Quadr. v. 9. n. 15.
V.20. Producant aquæ reptile, ibid.
Cap. 2. v. 7. Formavit Deus hominem de limo terræ, Fer. 4. post Dom. 4. Quadr. v. 6. num. 16.
V.17. De ligno scientiæ boni & mali ne comedas, Dom. 1. Quadr. v. 2. n. 3.
V.21. Tulit unam de costis ejus, & replevit carnem pro ea, Fer. 6. post Dom. 4. Quadr. v. 13. num. 1.
Cap. 3. v. 1. Serpens erat callidior, Dom. 1. Quadr. v. 9. n. 5.
V. 5. Eritis sicut Dii, Fer. 4. Dom. 2. Quadr. v. 20. n. 4.
V. 7. Aperti sunt oculi amborum, Fer. 4. Dom. 4. Quadr. v. 1. n. 10.
V.14. Terram comedes, Fer. 2. Dom. 2. Quadr. v. 13. n. 3.
V.15. Ipsa conteret caput tuum, Fer. 3. post Dom. 3. Quadr. v. 15. n. 14.
V.19. Pulvis es & in pulverem reverteris, ibid. v. 16. n. 9.
Cap. 6. v. 3. Non permanebit spiritus meus in homine, quia caro est, Fer. 3. Dom. 3. Quadr. v. 10. n. 8.
V. 5. Cuncta cogitatio cordis intenta est ad malum, Fer. 4. Ciner. v. 16. n. 1.
V.12. Omnis caro corruperat viam suam, ibid.
Cap. 7. v. 12. Facta est pluvia super terram 40. diebus & 40. noctibus, ibid.
Cap. 8. v. 7. Qui egrediebatur, & non revertebatur, Dom. 3. Quadr. v. 24. n. 6.
Cap. 6. v. 22. Quod cum vidisset Cham nunciavit fratribus suis, Fer. 3. Dom. 3. Quadr. v. 15. n. 21.
Cap. 13. v. 2. Erat autem dives valde, Fer. 5. Dom. 2. Quadr. v. 23. n. 2.
Cap. 15. v. 1. Ego protector tuus sum, & merces tua magna nimis, Fer. 4. Dom. 4. Quadr. v. 37. n. 3.
Cap. 18. v. 1. Sedenti in ostio tabernaculi sui, Fer. 5. Dom. 2. Quadr. v 20. n. 9.
Cap. 19. v. 22. Non potero facere quidquam, donec ingrediaris illuc, Fer. 3. Dom. 3. Quadr. v. 19. n. 10.
Cap 24. v. 16. Descenderat ad fontem & impleverat hydriam, Fer. 6. Dom. 3. Quadr. v. 28. n. 3.
V.17. Pauxillum aquæ mihi præbe de hydria tua, ibid.
V.28. Cucurrit puella & nunciavit in domum, ibid.
Cap 28. v. 17. Quam terribilis est locus iste? Dom. 2. Quadr. v. 6. n. 4.
Cap. 31. v. 20. Noluit Jacob socero suo confiteri, quod fugeret, Fer. 4. Dom. 2. Quadr. v. 17. n. 5.
Cap. 33. v 4. Stringensque collum ejus & osculans, flevit, Fer. 6. Ciner. v. 45. n. 4.
V.10. Vidi faciem tuam, quasi viderim vultum Dei, ibid.
Cap. 37. v. 21. Audiens hoc Ruben, nitebatur liberare eum de manibus eorum, Fer. 6. Dom. 2. Quadr. v. 35. n. 3.
Cap. 44. v. 2. Scyphum meum argenteum, pone in ore sacci junioris, Fer. 5. Dom. 1. Quadr. v 26. num. 1.
Cap. 54. v. 4. Pro salute vestra misit me Dominus ante vos in Ægyptum, Fer. 4. Dom. 4. Quadr. v. 3. n. 2.
Cap. 48 v. 14. Commutans manus, benedixit, Fer. 2. Dom. 1. Quadr. v. 33. n. 4.
Cap. 49. v. 8. Manus tuæ in cervicibus inimicorum tuorum, Fer. 2. Passio v. 33. n. 1.
V.10. Non auferetur sceptrum de Juda, & dux de fœmore ejus donec veniat, qui mittendus est, Fer. 6. Dom. 3. Quadr. v. 25. n. 1. Et Dom. Palmar. v. 5. n. 16.

LIB. EXODI.

Caput 1.

V.10. Venite, sapienter opprimamus eum, Fer. 6. Dom. 2. Quadr. v. 38. n. 10.
Cap. 2. v. 14. Quis te constituit judicem & principem super nos? Fer. 2. Dom. 4. Quadr. v. 18. n. 3.
Cap. 3. v. 14. Ego sum, qui sum, Fer. 2. Dom. 2. Quadr. v. 24. n. 5.
Cap. 4. v. 3. Projecit, versa est in colubrum, Fer. 3. Dom. 3. v. 15. n. 14.
V. 6. Protulit leprosam instar nivis, ibid. n. 21.
V. 8. Si non crediderint, neque audierint sermonem signi prioris, credent verbo, &c. ibid. n. 21.
Cap. 5. v. 2 Quis est Dominus, ut audiam vocem ejus & dimittam Israel? Fer. 3. Dom. 1. Quadr. v. 10. n. 5.
V. 3. Eamus viam trium dierum in solitudinem, &c. Fer. 6. Dom. 4. v. 44. n. 17.
Cap. 8. v. 19. Digitus Dei est hic, Dom. 3. v. 15. n 6.
Cap. 11. v. 1. Adhuc una plaga tangam Pharaonem & Ægyptum, Fer. 2. Pass. v. 33. num. 10.
Cap. 15. v. 3. Dominus quasi vir pugnator, omnipotens, &c. Dom. Palm. v. 9. n. 16.
V.16. Irruat super eos formido & pavor, &c. Fer. 2. Dom. 1. v. 41. n. 4.
Cap. 19. v. 5. Si audieritis vocem meam & custodieritis pactum meum, eritis mihi in peculium, Dom. 3. Quadr. v. 28. n. 9.
V. 9. Veniam ad te in caligine nubis, Dom. 2. v. 5. n. 2.
Cap. 20. v. 8. Memento, ut diem Sabbati sanctifices, Fer. 3. Pass. v. 8. n. 7.
V.19. Ne forte moriamur, Dom. 2. v. 4. num. 6.
Cap. 22. v. 6. Si egressus ignis invenerit spinas, Fer. 3. Dom. 3. v. 15. n. 25.
Cap. 23. v 7. Insontem & justum non occides, Fer. 6. Pass. v. 50. n. 7.
Cap. 28. v. 17. Pones in eo quatuor ordines lapidum, &c. Fer. 4. Dom. 2. v. 21. n. 13.
Cap. 33. v. 22. Ponam te in foramine petræ, Dom. 2. v. 3. n. 4.

LIB. LEVITICI.

Caput 19.

V.18. Diliges amicum tuum, sicut teipsum, Fer. 4. Ciner. v. 43. n. 1.
Cap. 23. v. 40. Sumetis vobis die primo fructum arboris pulcherrimæ, Dom. Palm. v. 8. n. 8.
Cap. 24. v. 14. Educ blasphemum extra castra, Fer. 2. Dom. 3. v. 29. n. 2.
Cap. 26. v. 9. Respiciam vos & crescere faciam, Dom. 4. v. 5. n. 5.

LIB. NUMERI.

Caput 16.

V.15. Tu scis, quòd ne asellum quidem unquam acceperim ab eis, Dom. Pass. v. 46. n. 2.
Cap. 22. v. 28. Aperuit Dominus os asinæ, & locuta est, Fer. 3. Dom. 1. v. 10. n. 5.
V.32. Perversa est via tua, mihique contraria, Fer. 2. Dom. 2. v. 21. n. 23.

LIB. DEUTERONOMII.

Caput 4.

V. 2. Non addetis ad verbum, quod loquor vobis, nec auferetis, Fer. 4. Dom. 3. v. 3. n. 6.

Cap. 5.

Cap. 5. v. 26. Quid est omnis caro, ut audiat vocem Dei viventis? Dom. 2. v. 6. num. 4.
Cap 6. v. 5. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, &c. Fer. 6. Ciner. v. 44. n. 1.
V. 8. Ligabis ea in manu tua, &c. Fer. 3. Dom. 2. v. 5. n. 7.
Cap. 10. v. 13. Custodias mandata Domini, ut bene sit tibi, Fer. 6. Dom. 2. v. 33. n. 13.
Cap. 12. v. 32. Quod præcipio tibi, hoc tantum facito Domino, nec addas quidquam, nec minuas, Fer. 4. Dom. 3. v. 3. n. 6.
Cap. 16. v. 20. Justè, quod justum est, persequeris, Fer. 6. Ciner. v. 1. n. 2.
Cap. 18. v. 15. Prophetam de gente tua, & de fratribus tuis suscitabit tibi Dominus Deus tuus, Fer. 3. Dom. 1. v. 11. n. 2. Et Fer. 4. Dom. 4. v. 17. n. 2.
Cap. 29. v. 18. Ne forte sit inter vos radix, germinans fel & amaritudinem, Fer. 4. Dom. 3. v. 13. n. 6.
Cap. 32. v. 1. Audite cæli, quæ loquor, audiat terra verba oris mei, Fer. 2. Dom. 3. v. 24. n. 9. Et Fer. 6. Pass. v. 47. num. 19.
V. 4. Dei perfecta sunt opera, Fer. 3. Dom. 1. v. 16. n. 11. Et Fer. 5. Dom. 3. v. 39. n. 8.
V. 5. Generatio prava atque perversa, Fer. 6. Dom. 2. v. 43. n. 7. Et Fer. 2. Dom. 3. v. 24. n. 9.
V. 6. Hæccine reddis Domino populo stulte & insipiens? locis cit. Et Fer. 4. Dom 1. v. 39. n. 3.
V. 19. Vidit Dominus, & ad iracundiam concitatus est, Fer. 2. Dom. 3. v. 24. n. 9.
V. 31. Inimici nostri sunt judices, Fer. 5. Dom. 3. v. 41. n. 9.
V. 33. Fel draconum, vinum eorum, & venenum aspidum insanabile, Fer. 6. Dom. 2. v. 43. n. 7.
V. 34. Nonne hæc abscondita sunt apud me & signata in thesauris meis? Fer. 4. Ciner. v. 20. n. 5.
V. 35. Mea est ultio, & ego retribuam in tempore, ibid.
V. 41. Si acuero ut fulgur gladium meum, &c. Fer. 2. Dom. 1. v. 31. n. 10.
V. 42. Inebriabo sagittas meas sanguine, Dom. Palm. v. 5. num. 13.

LIB. JUDICUM.

Caput 3.

V. 12. Addiderunt filii Israel facere malum in conspectu Domini, qui confortavit adversum eos Eglon. Dom. Pass. v. 48. n. 17.
Cap. 5. v. 20. Stellæ manentis in ordine & cursu suo, adversùs Sisaram pugnaverunt, Fer. 2. Dom. 1. v. 31. n. 10. Et Dom. 3. v. 27. n. 6.
Cap. 9. v. 1. Abiit Abimelech in Sichem ad fratres matris suæ, &c. Fer. 4. Dom. 2. v. 21. n. 6.
V. 15. Si verè me regem constituistis, venite, & sub umbra mea requiescite, &c. Dom. Palm. v. 5. n. 3.
Cap. 16. v. 19. Illa dormire eum fecit super genua sua, &c. Fer. 6. Dom. 4. v. 13. n. 1.
Cap. 18. v. 24. Deos meos, quos mihi feci, tulistis, & sacerdotem & omnia quæ habeo, Fer. 2. Dom. 2. v. 21. n. 6.

LIB. RUTH.

Caput 2.

V. 16. De vestris quoque manipulis projicite de industria, Fer. 5. Dom. 2. v. 21. n. 1.
Cap. 3. v. 11. Scit omnis populus, mulierem te esse virtutis, Fer. 5. Dom. 1. v. 22. n. 2.

LIB. I. REGUM.

Caput 2.

V. 3. Deus scientiarum Dominus est, & ipsi præparantur cogitationes, Fer. 3. Dom. 4. v. 16. n. 3.
V 6. Dominus mortificat & vivificat, Fer. 6. Dom. 1. v. 6. num. 2.
Cap. 7. v. 3. Si in toto corde vestro revertimini ad Dominum, &c. Fer. 4. Ciner v. 17. n. 7. Et Fer. 6. Dom. 4. v. 30. n. 3.
Cap. 10. v. 24. Clamavit omnis populus, & ait; vivat Rex, Dom. Palm. v. 9. n. 10.
V. 25 Dimisit Samuel omnem populum, ibid.
Cap. 11. v. 2. In hoc feriam vobiscum fœdus, ut eruam omnium vestrum oculos dextros, Dom. 3. v. 14. n. 11.
Cap. 12. v. 2. & 3. Ecce præsto sum; loquimini, &c. Dom. Pass. v. 46. n. 2.
Cap. 16. v. 7. Homo videt ea, quę parent; Dominus autem intuetur cor, Fer. 2. Dom. 4. v. 22. n. 2.
Cap. 17. v. 5. Tulit gladium ejus, & eduxit eum de vagina sua, Dom. 3. v. 22. n. 4.

LIB. II. REGUM.

Caput 4.

V. 5. Ingressi sunt fervente die domum Isboseth, qui dormiebat, &c. Fer. 4. Dom. 1. v. 45. n. 7.
Cap. 6. v. 23. Michol filiæ Saul non est natus filius, Saul usque in diem mortis, Dom. Pass. v. 51. n. 3.
Cap. 11. v. 14. Scripsit David epistolam, misitque per manus Uriæ, Fer. 2. Dom. 3. v. 23. n. 7.
Cap. 12. v. 12. Tu fecisti abscondite, ego faciam verbum istud in conspectu omnis Israel, Fer. 6. Dom. 4. v. 43. n. 13.
Cap. 13. v. 21. David contristatus est valde, noluit contristare spiritum Amnon filii sui, Fer. 3. Dom. 3. v. 15. n. 21.
Cap. 15. v. 5. Cùm accederet ad eum homo, ut salutaret illum, extendebat manum suam, &c. Fer. 4. Dom. 2. v. 20. n. 9.
Cap. 20. v. 19. Quare præcipitas hereditatem Domini? Fer. 2. Dom. 3. v. 29. n. 5.

LIB. III. REGUM.

Caput 2.

V. 20. Petitionem unam parvulam ego deprecor à te, Fer. 4. Dom. 2. v. 20. n. 12.
V. 22. Postula ei & regnum, ibid.
Cap. 8. v. 12. Dominus dixit, ut habitaret in nebula, Dom. 2. Quadr. v. 5. n. 2.
V. 39. Tu nosti solus cor omnium filiorum hominum, Fer. 2. Dom. 4. v. 22. n. 2.
Cap. 10. v. 7. Ipsa veni & vidi, quòd media pars mihi nunciata non fuerit, Fer. 6. Dom. 3. v. 42. n. 1.
Cap. 18. v. 21. Usquequò claudicatis in duas partes? Fer. 3. Dom. 1. v. 14. n. 3. Et Fer. 6. Dom. 1. v. 3. n. 4.
Cap. 19. v. 9. Mansit in spelunca, Dom. 2. v. 3. n 4.
V. 10. Zelo zelatus sum pro Domino Deo exercituum, Fer. 2. Dom. 4. v. 17. n. 6.
Cap. 22. v. 22. Egrediar & ero spiritus mendax in ore omnium, Dom Pass. v 52. n. 2.

LIB. IV. REGUM.

Caput 5.

V. 10. Vade, & lavare septies in Jordane, & recipiet sanitatem caro tua, Fer. 4. Dom. 4. v. 7. n. 6. Et Dom. Palm v. 5. n. 10.
V. 11. Putabam, quòd egrederetur ad me, &c. Fer. 6. Dom. 1. v. 4. n. 5.
Cap. 19. v. 34. Protegam urbem hanc, propter David servum meum, Fer. 3. Dom. 2. v. 33. n. 8.

LIB. I. PARALIPOMENON.

Caput 28.

V. 9. Omnia corda scrutatur Dominus, & universas mentium cogitationes intelligit, Dom. 3. Quadr. v. 17. n. 2.

LIB. II. ESDRÆ.

Caput 12.

V. 30. Mundati sunt Sacerdotes & Levitæ, & mundaverunt populum, Fer. 2. Dom. 3. v. 23. n. 4.

LIB. TOBIÆ.

Caput 3.

V. 13. Cùm iratus fueris, misericordiam facies, Fer. 2. Dom. 1. v. 46. n. 4.
Cap. 6. v. 9. Fel valet ad ungendos oculos, in quibus fuerit albugo & sanabuntur, Fer. 2. Dom. 2. v. 28. n. 5.

LIB.

LIB. JUDITH.

Caput 4.

V.10. Clamaverunt ad Dominum Deum Israel unanimiter, Fer.3. Dom.3. v.20. n.4.
Cap.6. v. 14. Unanimes preces suas Domino effuderunt, ibidem.
Cap.13. v.10. Percussit bis in cervicem ejus, & abscidit caput ejus, Fer.6. Dom.4. v.3. n.1.
Cap.14. v.16. Una mulier Hebræa fecit confusionem in domo Regis Nabuchodonosor, Dom.3. v.27. n.8.

LIB. ESTHER.

Caput 1.

V.8. Necerat, qui nolentes cogeret ad bibendum, Fer.2. Pass.v.37. n.17.
Cap.13. v 9. Domine, in ditione tua cuncta sunt posita, Fer.5. Dom.1. v.22. n.18.

LIB. JOB.

Caput 1.

V.7. Circuivi terram & perambulavi eam, Dom.3. v. 24. num.2.
V.12. In eum ne extendas manum tuam, Fer.2. Dom. 3. v.29. n.9.
Cap.3. v.21. & 22. Effodientes thesaurum, gaudent vehementer, cùm invenerint sepulchrum, Fer.4. Ciner. v. 20. n.6.
Cap.4. v.18. In Angelis suis reperit pravitatem, Fer. 2. Dom.1. v.31. n.16.
Cap.5. v.18. Ipse vulnerat & medetur; percutit, & manus ejus sanabitur, Fer.2. Dom.3. v. 23. n 8. Et Fer.5. Dom.3. v.40. n.18.
V.27. Ecce hoc, ut investigavimus, ita est, quod auditum, mente pertracta, Fer.3. Dom.3. v.15. n.20.
Cap.6. v.13. Ecce, non est auxilium mihi in me, Fer.6. Dom.1. v.7. n.17.
V.24. Docete me, & ego tacebo, &c. Fer.3. Dom.3. v. 15. n.17.
V.25. Quare detraxistis sermonibus veritatis, Fer.2. Dom. 3. v.25. n.1.
V. 29. Respondete, obsecro, absque contentione, & loquentes, id quod justum est, judicate, Fer. 3. Dom.4. v.17. n.8.
Cap.9. v.20. Os meum condemnabit me, pravum me esse comprobabit, Fer.6. Dom.2. v.41. n.1.
Cap.11. v.12. Vir vanus in superbiam erigitur, &c. Dom. Palm.v.2. n.11.
V.14. Si iniquitatem, quæ est in manu tua, abstuleris, &c. Fer.4. Ciner.v.17. n.7.
Cap.13. v 18. Si fuero judicatus, scio, quòd justus inveniar, Fer.2. Dom.1. v.31. n.3. & v.32. n.2.
V.28. Qui quasi putredo consumendus sum, &c. Fer.4. Cin. v.19. n.12.
Cap.14. v.13. Quis mihi tribuat, ut in inferno protegas me, &c. Fer.2. Dom.1. v.32. n.2.
Cap.15. v.15. Cæli non sunt mundi in conspectu ejus, Fer. 2. Dom.1. v.31. num.3. & num.16. ibid. Et Fer.4. Dom.3. v.3. n.2.
Cap.19. v.21. Manus Domini tetigit me, Dom.2. v.6. n.2. Et Fer.5. Dom.3. v.40. n.18.
V.27. Reposita est hæc spes mea in sinu meo, Fer.6. Dom. 4.v.23. n.2.
Cap.20. v.26 Devorabit eum ignis, qui non succenditur, Fer.2. Dom.1. v.41. n.6.
Cap.21. v.13. Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt, Fer.2. Dom.2. v.21. n.6.
V.14. Recede à nobis: scientiam viarum tuarum nolumus, ibid. & Fer.2. Dom.1. v.41. n.2.
Cap.24. v.7. Nudos dimittunt homines, indumenta tollentes, &c. Fer.5. Dom.2. v.19. n.10.
Cap.25. v. 6. Homo putredo, & filius hominis vermis, Dom.2. v.4. n.4.
Cap.27. v.6. Justificationem, quam cepi tenere, non deseram, Fer.4. Dom.4. v.30. n.4.
V.19. Dives cùm dormierit, nihil secum auferet; aperiet oculos suos, & nihil inveniet, Fer.5. Dom.2. v.23 n.1. Et v.24. n.12.
Cap.28. v.12. Non invenitur in terra suaviter viventium, Fer.2. Pass.v.34. n.9.
Cap.30. v.25. Flebam super eo, qui afflictus erit, Fer.5. Dom.1. v.22. n.15.
Cap.31. v.12. Ignis est usque ad perditionem devorans, Fer. 4. Dom.3. v.7. n.3.
V.20. De velleribus ovium mearum calefactus est, Fer.2. Dom.1. v.33. n.1.
V.32. Foris non mansit peregrinus, &c. Fer.5. Dom.2. v. 20. n.9.
Cap.33. v.6. Ecce me sicut & te fecit Deus, & ex eodem luto, &c. Fer.4. Dom.4. v.6. n.18.
V.19. Increpat per dolorem in lectulo, &c. Fer.6. Dom 1 v.8. n.7.
Cap.35. v.7. Si justè egeris, quid donabis ei? Fer.4. Ciner. v.20. n.3.
Cap.36. v.5. Deus potentes non abjicit, cùm & ipse sit potens, Fer.5 Dom.2. v.19. n.8.
V.32. In manibus abscondit lucem, Fer.3. Dom.4. v.17. n.5.
Cap.38. v.10. Circumdedi mare terminis meis, & posui vectem & ostia, Fer.4. Pass.v.31. n.2.
Cap.39. v.29. De longè oculi ejus prospiciunt, Fer.4. Dom. 4.v.1. n.6. Et Fer.6. Dom.4. v.34. n.1.
Cap.40. v.4. Si habes brachium sicut Deus, & simili voce tonas? Fer.3. Dom.3. v.18. n.1.
V.16. Sub umbra dormit in secreto calami, & in locis humentibus, Fer.4. Dom.1. v.43. n.3. Et Dom.3. v.24. n.8.
Cap.41. v.25. Ipse est Rex super omnes filios superbiæ, Dom.3. v.18. n.2.
Cap.42. v.11. Dederunt ei unusquisque ovem unam, & inaurem auream unam, Dom. Pass. v.47. n.4.

EX LIB. PSALMORUM.

Psalmus 1.

V.2. In lege Domini voluntas ejus, Fer.4. Dom. 3. v.3. n. 15. Fer 3. Dom.4. v.17. n 1. Et n.10.
V.3. Erit tanquam lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum, Fer.4. Dom.3. v.13. n.6.
V.4. Non sic impii, non sic, ibid.
Psalm. 2. Quare fremuerunt gentes, &c. Fer. 6. Pass. v. 47. n.3.
V.2. Astiterunt Reges terræ, & Principes convenerunt in unum, &c. Fer.6. Dom.2. v.38. n.10. Et Fer.2. Dom.3. v.28. n.1.
V.6. Ego autem constitutus sum Rex ab eo super Sion, &c. Dom.2. v.5. n.5. Et Dom. Palm.v.5. n 3.
V.7. Ego hodie genui te, Dom. Pass.v.56. n.2.
V.8. Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, Fer.6. Dom.2. v.38. n.2.
V.10. Et nunc Reges intelligite, erudimini, qui judicatis terram, Fer.2. Dom 1. v.31. n.10.
Psalm.3. v.6. Ego dormivi & soporatus sum, Fer.2. Dom. 4. v.17. n.20.
Psalm.5. v.11. Sepulchrum patens est guttur eorum, Dom. Pass.v.51. n.6.
V.12. Gloriabuntur in te omnes, qui diligunt nomen tuum, Fer.4. Ciner.v.18. n.6.
Psalm. 6. v. 3. Miserere mei Domine, quoniam infirmus sum, &c. Fer.6. Dom.1. v.3. n.3. Fer.5. Dom.3. v.39. n. 19. Et Fer.6. Dom.4. v.3. n.4.
V.6. In inferno autem quis confitebitur tibi? Fer. 5. Dom.3. v.41. n.3.
V.7. Lavabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis stratum meum rigabo, Fer.6. Dom.1. v.8. n.8.
Psalm.7. v.10. Scrutans renes & corda, Fer.6. Dom.1. v. 14. n.6.
V.17. In verticem ipsius iniquitas ejus descendet, Fer. 6. Pass.v.48. n.18.
Psalm.9. v.16. Infixæ sunt gentes in interitu, quem fecerunt, in laqueo isto, quem absconderunt, &c. Fer.4. Dom.4. v. 18. n.3. Et Fer.6. Pass.v.8. n.17.
Psalm. 10. v.2. Dum superbit impius, incenditur pauper, &c. Fer.6. Ciner.v.48. n.2. Fer.6. Dom.1. v.15. n.6. Fer. 4. Dom.4. v.18. n.3. Fer.4. Dom.4. v.30. n.4. Et Fer.6. Pass.v.48. n.17.
V.5. Non est Deus in conspectu ejus, Dominus in templo sancto suo, &c. Fer.6. Dom.2. v.14. n.1. Fer. 6. Dom. 2. v.14. n.1. Fer.6. Dom.2. v.38. n.9. Et Dom.4. v.5. n.4.

V.14.

V.14. Tibi derelictus est pauper, orphano tu eris adjutor, Fer.6. Dom.1. v.5. num.4.
V.17. Desiderium pauperum exaudivit Dominus, &c. Fer. 6. Dom.4. v.3. n.9. Et Fer.6. Dom.4. v.41. n.10.
Psalm.11. v.7. Eloquia Domini, eloquia casta, &c. Dom. Pass.v.5. n 2.
V 9. In circuitu impii ambulant, Dom.3. v.24. n.2.
Psalm.12. v.5. Prævalui adversus eum, Dom.1. v.6. n.3.
Psalm.13. v.1. Dixit insipiens in corde suo, non est Deus, &c. Fer.2. Dom.3. v.27. n.4. Et Fer.4. Dom.3. v.11. n.6.
V.2. Dominus de cœlo prospexit super filios hominum, &c. Fer.3. Dom.3. v.19. n.1. Et n.2. Dom.3. v.28. n.1.
V.3. Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt, Fer. 6. Pass.v.50. n.5.
V.4. Qui devorant plebem meam, sicut escam panis, Fer. 2. Dom.4. v.16. n.11.
Psalm.15. v.2. Bonorum meorum non eges, Fer.6. Dom.2. v.34. n.2. Fer.6. Dom.3. v.7. n.7. & Dom.Palm.v.3. n.9.
V.4. Multiplicatæ sunt infirmitates eorum, postea accelera-verunt, &c.Fer.5. Dom.2. v.19. n 2. Fer.4. Dom.3. v.7. n.3. Et Dom.4. v.1. n.5.
V.8. Providebam Dominum in conspectu meo semper, Fer. 2.Dom.4. v.22. n.3.
V.11. Delectationes in dextera tua usque in finem, Fer.2. Dom.1. v.33. n 2.
Psalm.16. v.1. Exaudi Domine justitiam meam, intende deprecationem meam, Fer.3. Dom.3. v.19. n.6.
V.2. De vultu tuo judicium meum prodeat, Fer.6. Ciner. v.44. n.8.
V.11. Projicientes me, circumdederunt me; oculos suos statuerunt declinare in terram, Fer.2. Dom.1. v.33. n.10. Dom.4. v.5. n.6. Et Fer.4. Dom.4. v.6. n.14.
V.14. A paucis de terra divide eos in vita eorum, Fer.6. Dom.1. v.4. n.9.
V.15. Satiabor, cum apparuerit gloria tua, Fer.6. Dom.3. v.13. n.5. Et Fer.2. Pass.v.37. n.28.
Psalm.17. v.1. Diligam te Domine, fortitudo mea, Fer.6. Dom.3. v.6. n.3.
V.6. Dolores inferni circumdederunt me, Fer.5. Dom.2. v.24. n.10.
V.43. Comminuam eos, ut pulverem ante faciem venti, ut lutum platearum delebo eos, Fer.5. Dom.2. v.19. n.3. Et Fer.6. Dom.2. v.44. n.7.
Psalm.18. v.6. Exultavit ut gigas ad currendam viam, Fer 6. Dom.3. v.6. n.7. Fer.4. Pass. v.23. n.1. Fer.4. Dom.2. v.18. n.3. Et v.22. n.23. ibid.
V.7. Non est, qui se abscondat à calore ejus, Fer.3. Dom. 4. v.17. n.5.
V.8. Lex Domini immaculata, &c. Fer.6. Dom.2. v.33. num.13.
V.9. Præceptum Domini lucidum, illuminans oculos, Fer. 4.Dom.4. v.7. n.12.
V.11. Desiderabilia super aurum & lapidem pretiosum multum, &c. Dom.Pass.v.51. n.4.
V.12. Etenim servus tuus custodit ea, &c. ibid.
Psalm.19. v.8. Hi in curribus & hi in equis, &c. Dom. Palm.v 5.n.18.
Psalm.20. v.3. Desiderium cordis ejus tribuisti ei, Fer.6. Dom.4. v.41. n.10.
V.12. Quoniam declinaverunt in te mala, Fer. 2. Dom.3. v.23. n.18.
Psalm.21. v.2. Deus Deus meus, ut quid dereliquisti me? Dom.2. v.4. n.14.
V.7. Opprobrium hominum & abjectio plebis, Fer.6. Dom. 1. v.7. n.12.
V.12. Deus meus es tu, ne discesseris à me, Fer.5. Dom. 3.v.42. n.10.
V.17. Circumdederunt me canes multi, &c. Fer.4. Pass. v.24. n.3.
V.31. Anima mea illi vivet, & semen meum serviet ipsi, Dom.Palm.v.5. n 11.
Psalm 23. v.1. Domini est terra & plenitudo ejus, Dom.1. v.3. n.9. Et v.9. n.1. ibid. Et Fer.4 Dom 2. v.20. n.12.
V.3 Quis ascendet in montem Domini, aut quis stabit in loco sancto ejus, Fer.2. Pass.v.34. n.14.
V.4. Innocens manibus & mundo corde, ibid.
V.8. Dominus fortis & potens, Dominus potens in prælio, Dom.3. v.21. n.7
Psalm. 24. v. 11. Propitiaberis peccato meo, multum est enim, Fer.5. Dom.1. v.22. n.24.
V.12. Quis est homo, qui timet Dominum? legem statuit ei in via, quam elegit, Fer.6. Dom.2. v.41. n.9.

V.16. Respice in me, & miserere mei, Dom.4. v.5. n.6.
V.18. Vide humilitatem meam, &c. Fer.6. Dom.4. v.34. num.6.
Psalm.25. v.6. Lavabo inter innocentes manus meas, Fer. 4.Dom.3. v.3. n.2.
V.8. Domine dilexi decorem domus tuæ, Fer.2. Dom.4. v.17. n.6.
V.10. In quorum manibus iniquitates sunt, dextra eorum repleta est muneribus, Fer.4 Dom.3 v.5. n.6.
Psalm.26. v.3. Si consistant adversum me castra, non timebit cor meum, Dom.4. v.15. n 4. Et Fer.4. Pass. v. 24. n.7.
Psalm.27. v.3. Loquatur pacem in corde suo, mala autem in cordibus eorum, Fer.4. Dom 1. v.38. n.1.
Psalm.28. v.5. Vox Domini, confringentis cedros, Fer.6. Dom.4. v.43. n.6.
V.7. Vox Domini, intercidentis flammam ignis, ibid.
V.8. Vox Domini, concutientis desertum, ibid.
Psalm.29. v 7. Ego dixi in abundantia mea. non movebor in æternum; Fer.5. Dom.2. v.26. n.5.
Psalm.30. v.17. Illustra faciem tuam super servum tuum, Dom.4. v.5. n.5.
V.49. Muta fiant labia dolosa, quæ loquuntur adversùs justum iniquitatem, Fer.2. Dom.2. v.25. n.2.
Psalm.31. v.3. Quoniam tacui, inveteraverunt ossa mea, Dom.3. v.14. n.10.
V.8. Intellectum tibi dabo, & instruam te, Fer.3. Dom.2. v.8. n.3.
Psalm.32 v.15. Qui finxit sigillatim corda eorum, qui intelligit omnia opera eorum, Fer.2. Dom.4. v.22. n.2.
V.18. Ecce oculi Domini super metuentes eum, Fer. 6. Dom.4. v.3. n.3.
Psalm.33. v.6. Accedite ad eum & illuminamini, Dom.2. v.7. n.4.
V.11. Divites eguerunt & esurierunt, inquirentes autem Dominum, Dom.4. v.12. n.1
V.16. Oculi Domini super justos, & aures ejus in preces eorum, Fer.4. Dom.4. v.31. n.3.
V.18. Clamaverunt justi, & Dominus exaudivit eos, ibid.
V.19. Juxta est Dominus iis, qui tribulato sunt corde, Fer. 6.Dom.1. v.5. n.4. Et Fer.6. Dom.1. v.7. n.15.
V.22. Mors peccatorum pessima, Fer.2. Dom.2. v.21. num.15.
Psalm.34. v.12. Retribuebant mihi mala pro bonis, sterilitatem animæ meæ, Fer.6. Ciner. v.44. n.10. Et Fer.6. Pass.v.47. n.19.
V.13. Cùm mihi molesti essent, induebar cilicio, Fer. 6. Ciner. cit.
V.26. Induantur confusione & reverentia, qui malígna loquuntur super me, Dom.3. v.27. n.13.
Psalm.35. v.6. Domine in cœlo misericordia tua, Fer.4. Ciner.v.20. n.5.
V.7. Justitia tua sicut montes Dei, homines & jumenta salvabis Domine, Dom.4. v.4. num.4. Et Dom. Palm. v.5. num. 20.
V.9. Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos, Fer 6. Dom. 3. v. 13 n.4. & 5.
V.10. Apud te est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen, Fer.4 Dom.4. v.7. n.12.
Psalm.63. v.5. Revela Domino viam tuam, & spera in eum, & ipse faciet, Fer.5. Dom.3. v.22. n.22.
V.15. Gladius eorum intret in corda ipsorum, & arcus eorum confringatur, Fer.6. Ciner. v.44. n.7. Et Fer. 2. Dom.4. v.15. n.4.
V.23. Apud Dominum gressus ejus dirigentur, &c. Fer.4. Pass.v.28. n.6.
Psal.37. v.5. Iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum, & sicut onus grave gravatæ sunt super me, Fer.6. Dom. 1.v.9. n.2. Et Fer.6 Dom.4. v.38. n.6.
V.8. Lumbi mei impleti sunt illusionibus, Fer.4. Dom.1. v.44. n.4.
V.11. Dereliquit me virtus mea, & lumen oculorum meorum, & ipsum non est mecum, Fer.4. Dnm.4. v.1. n.11.
V.13. Dolos tota die meditabantur, Fer.5. Dom. 3. v.41. num. 9.
V.14. Ego autem tanquam surdus non audiebam, ibid. Et Dom.3. v.14. n.11.
V.21. Qui retribuunt mala pro bonis, detrahebant mihi, quoniam sequebar bonitatem, Fer. 2. Dom. 3. v. 29. num. 12.
V.22. Ne derelinquas me Domine Deus meus, ne discesseris à me, Fer.6. Dom.3. v.40. n.1.

Pſ.38.v.2. Poſui ori meo cuſtodiam, cum conſiſteret peccator adverſum me. Fer. 3. Dom.4.v.21. n.2. Et Dom. Paſſ. v.49.n.8
V. 3. Obmutui, & ſilui à bonis, Dom.3.Quad.v.14. n.8
V.4. In meditatione mea exardeſcet ignis. Fer.4. Cin. v.17. num.7.
V. 5. Notum fac mihi Domine finem meum, & numerum dierum meorum. Fer.2.Paſſ.v.33.n.14.
V.7. Theſaurizat, & ignorat, cui congregabit ea. Fer.4. Cin. v.19.n.4. Et v.20.n.3.
Pſ. 39. v. 13. Comprehenderunt me iniquitates meæ, & non potui, ut viderem. Fer.4.Dom.4.v.1 n.10.
Pſ. 42.v. 3. Emitte lucem & veritatem tuam: ipſa me deduxerunt & adduxerunt in montem ſanctum tuum, &c. Do. Paſſ. v. 46.n.9.
Pſ.43.n.13. Vendidiſti populum tuum ſine pretio. Fer.6. Do. 2.v.41.n.4.Et Fer.6.Paſſ.v.48.n.18.
V .12. Æſtimati ſumus ſicut oves occiſionis. Fer.2. Dom.4. v.14.n.15.
V.25.Conglutinatus eſt in terra venter eorum.Fer.6.Dom.1. v.3.n.4.
Pſ.44. v.8. Unxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ. Fer.6. Dom.4.v.27. n.4.
V. 11. Audi filia & vide. Fer.2.Dom.3.v.23. n.14.
V.14. Omnis gloria filiæ Regis ab intus. Fer.3. Dom.1.v.5.
V. 17. Pro patribus tuis nati ſunt tibi filii; conſtitues eos Principes,&c. Fer.4.Dom.3.v.2.n.6.Et Dom.Palm.v.7.n.1.
Pſ.45.v.5. Fluminis impetus lætificat civitatem Dei. Fer.2. Paſſ.v.38.n.6.
Pſ.46.v.7. Pſallite Deo noſtro, pſallite; pſallite Regi noſtro, pſallite. Fer.4. Dom.3.v.8.n.9.
Pſ. 48. v. 12. Vocaverunt nomina ſua in terris ſuis. Fer. 5. Dom.2.v.19. n.3.
V.13. Homo cùm in honore eſſet, non intellexit, comparatus eſt jumentis, &c. Fer. 5. Dom.1. v.48. n. 5. Et Dom. Palm.v.2.n.14.
V.17. Ne timueris, cùm dives factus fuerit homo, &c. Fer.5. Dom.2.v.22.n.17.
V. 19. Confitebor tibi, cùm beneſeceris el. Fer. 2. Dom. 4. v.20.n.7.
Pſ 49.v.3. Deus manifeſtè veniet, &c. Fer.3. Dom. 4. v.24. num. 4.
V. 4. Advocabit cælum deſurſum, & terram diſcernere populum ſuum, ibid.
V.9. Non accipiam de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos. Fer.3.Dom.1.v.11.n.19.
V. 14. Immola Deo ſacrificium laudis, & redde Altiſſimo vota tua, ibid. Et Fer.3.Paſſ. v.8.n.5.
V. 15. Invoca me in die tribulationis, eruam te. Fer.4.Do.3. v.38.n.28.
V.16. Quare tu enarras juſtitias meas? Fer.5. Dom.3. v.41. num.6.
V.19. Os tuum abundavit malitia,& lingua tua concinnabat dolos. Dom.3.Qu.v.15.n.7.
V. 21. Arguam te, & ſtatuam contra faciem tuam. Fer.6. Dom.2.v.41.n.1.
Pſ. 50. v. 5. Peccatum meum contra me eſt ſemper. Fer.4. Dom.1.v.44.n.4.
V.6. Ut vincas cùm judicaris. Fer.2. Dom.1.v.31.n.4.
V.17. Domine labia mea aperies, & os meum annuntiabit laudem tuam. Dom.3.v. 14.n.15.
Pſ.52.v.6. Qui hominibus placent, confuſi ſunt, quoniam Deus ſprevit eos. Fer.3.Paſſ.v.4.n.9.
Pſ.53.v 8. Volnntariè ſacrificabo tibi,&c. Fer.6.Dom.1.v.7. n.7.Fer.6.Dom.2.v.33.n.32. Fer.3. Dom.4. v.17. n.9. Et. Fer.2.Paſſ.v.37.n.18.
Pſ. 54. v. 8. Ecce elongavi fugiens, & manſi in ſolitudine, Dom.1.v.4 n.9.
V.9. Exſpectabam eum, qui ſalvum me fecit, &c. ibid.
V.13. Si inimicus meus maledixiſſet mihi, ſuſtinuiſſem utique, tu verò homo unanimis, &c. Fer.3.Dom.2.v.3.n.9.
V.16. Veniat mors ſuper illos, & deſcendant in infernum, ibidem.
V.24. Viri ſanguinum non dimidiabunt dies ſuos. Fer. 6. Ciner.v.44 n.6.
Pſ.57.v.5. Sicut aſpidis ſurdæ & obdurantis aures ſuas.Fer.3. Dom.3.v.16.n.5. Et Dom.Paſſ.v.47.n.8.
V 6. Quæ non exaudiet vocem incantantium. Fer.3.cit.
Pſ. 58.v. 7. Famem patientur ut canes. Fer.5. Dom.2.v.24. num.5.
V.16. Si non fuerint ſaturati & murmurabunt. Dom. 4. v.14.n.1.
Pſ. 61.v. 13. Tu reddes unicuique juxta opera ſua. Fer.4. Paſſ.v.28.n.13.
Pſ.6.v.2. Sitivit in te anima mea. Fer.6.Dom.3.v.7.n.7.
V.3. In terra deſerta, & invia, & inaquoſa. Fer.3. Dom.1. v.13.
V.10. Introibunt in inferiora terræ. Fer.2.Dom.1.v.41.n.1. Et Fer.2.Dom.2.v.21.n.7.
V.11. Tradentur in manus gladii, &c. Fer.2. Dom.1. v.41. num.1.
Pſ.63.v.6. Narraverunt, & abſconderunt laqueos, & dixerunt: Quis videbit eos? Fer.6.Paſſ.4.v.48.n.10.
Pſ.65.v.3. Quàm terribilia ſunt opera tua Domine? in multitudine virtutis tuæ,&c. Fer.4.Dom.4.v.16.n.6.
V.18. Iniquitatem ſi aſpexit in corde meo, non exaudiet me Dominus. Fer.3.Dom.3.v.19.n.6.
Pſ.67.v. 5. Iter facite ei, qui aſcendit ſuper occaſum. Fer.5. Dom.3.v.40.n.6.
Pſ.68.v.2. Intraverunt aquæ uſque ad animam meam.Fer.2. Paſſ.v.37.n.27.
V.3. Veni in altitudinem maris, & tempeſtas demerſit me. Fer.4.Dom.1.v.39.n.6.
V.9. Extraneus factus ſum fratribus meis,& peregrinus,&c. Fer.3.Dom.4.v.31.n.2.Et Fer.3.Paſſ.v.10.n.1.
V. 33. Quærite Dominum, & vivet anima veſtra. Fer. 2. Dom.2.v.21.n.11.
Pſ.70.v.11. Deus dereliquit eum; comprehendite eum, quia non eſt qui eripiat. Fer.3.Dom.1.v.17.n.2.Et Fer.3. Do.4. v.30.n.3.
V.15. Non cognovi literaturam. Fer.3.Dom.1.v. 12.n.9. Et Fer.2. Dom.4.v.16.n.7.
Pſ.71.v.8. Dominabitur à mari uſque ad mare, &c. Fer. 2. Paſſ.v.34.n.5.
V.9. Coram illo procident Æthiopes, & inimici ejus terram lingent, ibid.
V.11. Adorabunt eum omnes Reges terræ. Fer. 6. Paſſ. v.48.n.6.
V.13. Parcet pauperi & inopi, & animas pauperum ſalvas faciet. Fer.5.Dom.2. v.20.n.6.
V.14. Ex uſuris & iniquitate redimet animas eorum,ibid.
Pſ.72.v.1. Quàm bonus Iſrael Deus his, qui recto ſunt corde. Fer 3.Pan.v.12.n.2.
V.9. Poſuerunt in cælum os ſuum,ibid.
V.18. Dejecisti eos,dum allevarentur. Dom.1.v.9.n.8.
V.27. Ecce qui elongant ſe à te, peribunt; perdidiſti omnes, qui fornicantur abs te. Fer.2.Dom.2.v.21.n.6.
V.28. Mihi autem adhærere Deo,bonum eſt, ibid.
Pſ.73.v.3. Quanta malignatus eſt inimicus in ſancto. Dom.1. v.5.n.4.
V.4. Poſuerunt ſigna ſua,ſigna. Fer.4.Dom.1.v.39. n.10.
V.5. Et non cognoverunt, ibid.
V.7. Incenderunt igni ſanctuarium tuum. Dom.1.v.5.n.4.Et Fer.4.Dom.3.v.5.n.6.
V.21. Pauper & inops laudabunt nomen tuum. Dom.3. v.17.n.9.
Pſ. 74. v. 3. Cùm accepero tempus, ego juſtitias judicabo. Fer.2.Dom.1.v.31.n.15.
Pſ.75.v.2. Notus eſt in Judæa Deus, in Iſrael magnum nomen ejus. Fer.4.Dom.4.v.1.n.9.
V.3 Factus eſt in pace locus ejus.Fer.3.Dom.2. v.20.n.10.
V.6. Dormierunt ſomnum ſuum, & nihil invenerunt omnes viri divitiarum,&c.Fer.4.Ciner.v. 20.n.4.
Pſ.76.v.6. Cogitavi dies antiquos,& annos æternos in mente habui. Fer.2.Dom.1.v.41.n.7.
V.7. Et meditatus ſum nocte cum corde meo, & exercitabar, & ſcopebam ſpiritum meum, ibid. Et Fer.4. Dom.1. v.44.n.9.
Pſ. 77. v. 70. De poſt fœtantes accepit eum. Fer. 6. Dom.2. Qu.v.33.n.26.
Pſ.78.v.13. Nos autem populus tuus, & oves paſcuæ tuæ. Fer.2.Dom.1.v.33. n.1. Fer.5. Dom. 1.v.24.n.1. Et Fer.6. Dom.1.v.2.n.2.
Pſ.79.v.9. Vineam de Ægypto tranſtuliſti. Fer. 6. Dom. 2. v.33.n.3.
V. 10. Plantaſti radices ejus, & implevit terram, ibid. num.4.
V. 13. Ut quid deſtruxiſti maceriam ejus, & vindemiant eam omnes, &c. Fer.6 Dom.2.v.41.n.2.
Pſ. 80. v. 13. Dimiſi eos ſecundùm deſideria cordis eorum. Fer.3.Paſſ.v.8.n.11.
Pſ.81.v.6. Ego dixi: Dii eſtis. Fer.4.Paſſ.v.34.n.1.
Pſ.82.v.14. Pone illos ut rotam.Fer.4.Dom.2.v.21.n.4
V.17. Imple facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum.

tuum. Fer.4.Dom.4.v.6.n.5.Fer.4. Dom.4 v.32.nu.3 Et Dom.Palm.v.2.n.14.

Pſ.83.v 8. Ibunt de virtute in virtutem. Fer.6. Dom. 1. v.8. n 5.Et Fer.5. Dom.4.v.17.n.2.

V.12. Gratiam & gloriam dabit Dominus, Fer.4.Paſſ.v.28. num.12.

Pſ. 84. v. 12. Veritas de terra orta eſt, & juſtitia de cęlo proſpexit. Fer.3 Dom 3.v.16.n.9.

Pſ.85.v.13. Eruiſti animam ex inferno inferiori. Fer.2.Do.1. v.41.n.5.

Pſ.87.v.16. Pauper ſum ego, & in laboribus à juventute mea. Fer.3.Dom.4.v.15.n.3.

V.16. Domine in lumine vultus tui ambulabunt. Dom. 2. v.2.n.5.

V.21. Inveni David ſervum meum. Fer.6. Dom.1.v.14.n.3.

Pſ. 89. v. 10. Quoniam ſupervenit manſuetudo, & corripiemur. Fer.3 Dom.3.v.15.n.25.

Pſ. 90. v.10. Non accedet ad te malum, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo. Fer.6.Paſſ v.53.n.4.

V.15. Clamabit ad me, & ego exaudiam, &c. Fer.5.Dom.3. v.38.n.12.Et Fer.6 Dom.4.v.21.n.2.

Pſ.93.v.1, Deus ultionum Dominus, Deus ultionum liberè egit. Fer,6.Cıner. v.44.n.8.

V.11. Dominus ſcit cogitationes hominum. Do.3.v.17.n.1. Et Fer.4.Paſſ.v.24.n.3.

V 12. Beatus homo, quem tu erudieris Domine, & de lege, &c.Fer.3.Dom.2.v.8.n.3.

V. 19. Secundùm multitudinem dolorum meorum in corde, &c.Fer.5.Dom.1.v.84.n.8.

Pſ.94.v.2. Præoccupemus faciem ejus in confeſſione. Fer.6. Dom.4.v. 30.n.3.

V 8. Hodie ſi vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda, &c. Dom.Paſſ.v.59.n 11. Et Fer.4 Paſſ.v.27.n.3.

Pſ.95.v.5.Omnes dii gentium, dæmonia. Fer.5.Dom.3.v.40. num. 3.

Pſ.96.v.2. Nubes & caligo in circuitu ejus. Dom.2.v.5.n.2.

V.11. Lux orta eſt juſto. Fer.6. Dom.4.v.9.n.4.

Pſ.99.v.3. Scitote, quoniam Dominus ipſe eſt Deus. Fer.5. Dom.1.v.22.n 4.

Pſ.100.v.2. Perambulabam in innocentia cordis mei, in medio domus meæ. Fer.4. Dom 3.v.2.n.10.

Pſ.101.v.11. Elevans allifiſti me.Fer.6.Dom.2.v.43. n.7.

V.28. Tu autem idem ipſe es, & anni tui non deficient.Fer.2. Dom.2.v.25.n.4.

Pſ.102.v.1. Benedic anima mea Domino,&c. Fer.5. Dom.3. v.39.n.17.

V.2. Benedic anima mea Domino,& noli, &c. ibid.

V.3. Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, qui ſanat omnes infirmitates tuas, ibid. Et Dom.4.v.2.n.6.

V.4. Qui redimit de interitu vitam tuam. ibid.

Pſ.103.v.1. Confeſſionem & decorem induiſti. Fer.2.Dom.3. v.17.n.5.

V.3. Qui ponis nubem, aſcenſum tuum. Dom.2. v.5.n.2.

V.15. Exhilaret faciem ejus in oleo. Fer.4. Cin.v.17.n.1.

V.19. Sol cognovit occaſum ſuum. Fer.3 Paſſ.v.1.n.6.

Pſ. 104. v. 4. Quærite Dominum, & confirmamini. Fer. 2. Dom.2.v.21.n.7.

V.15. Nolite tangere Chriſtos meos, & in Prophetis meis nolite malignari, Fer.2. Dom.3. v.29.n.9. Et Fer. 2. Paſſ. v.32.n.4.

Pſ.105.v.47. Salvos nos fac Domine, & congrega nos de nationibus. Fer.6.Paſſ.v.52.n.3.

Pſ.106.v.. 16. Qui contrivit portas æreas, & vectes ferreos confregit. Dom.3.v.22.n.4.

V. 20. Miſit verbum ſuum, & ſanavit eos. Fer. 6. Dom.1. v.8.n.3.

V.42. Omnis iniquitas oppilabit os ſuum Fer.2.Dom.1.v.42. n.1.Et Fer.5.Dom.2.v.21.n.1.

Pſ.108 v 18. Dilexit maledictionem, & veniet ei; & noluit benedictionem,&c. Fer.2, Dom.1.v.41.n.3.

Pſ.109.v.3. Tecum principium in die virtutis tuæ, in ſplendoribus Sanctorum. Fer.2.Dom.2.v.25.n.4.

Pſ.110 v.10. Initium ſapientiæ timor Domini. Dom. 2.v 6. n.5. Et Fer.3.Dom.4.v.17.n.4.

Pſ.111.v.5. Jucundus homo qui miſeretur & commodat. Fer. 2.Dom.1.v.37.n.6.

Pſ. 112. v. 7. De ſtercore erigens pauperem. Dom. 2. v.4. num.4.

V.8. Ut collocet eum cum Principibus populi ſui, ibid.

Pſalm. 113. v. 4. Simulachra gentium argentum & aurum, opera manuum hominum. Fer. 6. Dom. 3. v. 22. num. 3.

Pſ. 115. v. 10, Credidi propter quod locutus ſum. Dom. 3. v.27.n.5.

V.16. Ego ſervus tuus, & filius ancillæ tuæ. Fer.6. Dom.4. v.11. n.1.

Pſ.117.v.8. Bonum eſt confidere in Domino,&c.Fer.6.Do.1. v.6.n.15.

V. 12. Circumdederunt me ſicut apes. Fer. 4. Paſſ. v.24. num. 6.

V.18. Caſtigans caſtigavit me Dominus, & morti non tradidit me. Fer.6.Dom.4.v.4.n.4.

V.27. Conſtituite diem ſolemnem in condenſis. Fer. 4. Paſſ. v.22.n.3.

Pſ. 118. v. 3. Non enim qui operantur iniquitatem, in viis ejus, &c. Fer.2. Dom.1.v.33. n.6.

V.6. Tunc non confundar, cùm perſpexero in omnibus mandatis tuis. Fer.6.Dom.2.v.43.n.10.

V.11. In corde meo abſcondi eloquia tua, ut non peccem tibi. Dom. 1. v. 11.n.6. Dom.3. v. 28.n.5. Et Dom.Paſſ. v.47.n.2.

V.32. Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilataſti cor meum. Fer.3.Dom.2.v.4.n.3.

V.73. Manus tuæ fecerunt me, & plaſmaverunt me. Fer.4. Dom. 4.v.6.n.9.

V.74. Qui timent te, videbunt me, & lætabuntur. Fer. 3. Dom.3.v.15.n.10.

V. 97. Quomodo dilexi legem tuam Domine? &c. Fer.3. Dom.2.v.4 n.3.

V.103. Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua, ſuper mel ori meo? Dom. 4.v.12.n.7.

V.104. A mandatis tuis intellexit. Fer.4.Dom.2.v.38. n.14.

V.105, Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen ſemitis meis. Fer.4.Dom.4.v.11.n.2.Et v.32. n.3.ibid.

V.113. Iniquos odio habui. Fer.6.Cin.v.43.n.3.

V.126. Tempus faciendi Domine, diſſipaverunt legem tuam. Fer.3.Paſſ.v.11.n.2.

V.130. Declaratio ſermonum tuorum illuminat, & intellectum, &c. Fer.6.Dom.3.v.19.n.1. Et Fer.4.Dom.4.v.11. num.2.

V.137. Juſtus es Domine, & rectum judicium tuum. Fer. 2. Dom.1.v.31.n.15.Et Fer.2. Dom.3.v.23.n.7.

V.139. Tabeſcere me fecit zelus meus. Fer.2.Dom.4. v. 17. nnm. 7.

V.147. Prævenì in maturitate, & clamavi. Fer. 5. Dom.3. v.42.n.1.

V.158. Vidi prævaricantes, & tabeſcebam. Fer. 2. Dom.4. v.17.n.7.

V.163. Iniquitatem odio habui. Fer.6.Dom.2.v.38.n.14.

V.169. Appropinquet deprecatio mea in conſpectu tuo Domine. Fer.3.Dom.3.v.19.n.6.

V.176. Quære ſervum tuum, quia mandata tua non ſum, &c. Fer.5. Dom. 1. v.14. num. 2. Et Fer.6. Dom. 4.v.34. num.4.

Pſ. 120. v. 2. Auxilium meum à Domino. Fer. 6. Dom. 4. v.2.n.3.

V.4. Ecce non dormitabit neque dormiet, qui cuſtodit Iſrael. Dom Paſſ v.49.n.1.

Pſ. 123. v. 7. Anima noſtra ſicut paſſer erepta eſt de laqueo venantium, &c. Fer.5. Dom. 2.v.22.n. 1. Et Fer.6. v.11. num.4.

Pſ.126.v.1. Niſi Dominus cuſtodierit civitatem, Dom. Paſſ. v.49.n.1.

V. 2. Cùm dederit dilectis ſuis ſomnum. Fer.6.Dom.4.v.11. num.5.

V. 3. Ecce hæreditas Domini, ibid.

Pſ.127.v. 1. Beati omnes, qui timent Dominum. Dom.2.v.6. n.6. Et Fer.6, Dom. 3.v.34.n.2.

V.2. Labores manuum tuarum quia manducabis, beatus es, &c.Dom.1.v.3.n.8.Et Dom.4. v.15.n.3.

Pſ.129.v.7. Quia apud Dominum miſericordia, &c. Dom.2. v.3.n.16. Et F.6, Paſſ.v.50. n.1.

Pſ.131.v.1. Memento Domine David,& omnis manſuetudinis ejus, Fer.6.Cıner.v.44.n.10.

Pſ.137.v.6. Excelſus Dominus & humilia reſpicit,&c.Fer.4. n.2.v.20.n.13.Fer.6.Do.4.v34.n.1.Et Fer.4.Paſſ.v.28.n.4.

Pſ.138.v.5. Ecce Domine tu cognoviſti omnia noviſſima & antiqua. Fer.6. Dom.1.v.14.n.4.

V. 12. Sicut lumen ejus, & tenebræ ejus. Fer. 5. Dom. 1. v.26.n.5.Et Fer.3.Dom.4.v.25.n.1.Et Fer.2.Dom.3.v.23. num.16.

V.17. Mihi nimis honorati ſunt amici tui Deus, nimis confortatus eſt principatus eorum, Fer. 5. Dom.3. v.38. num. 4.

V.22.

V.22. Profecto odio oderam illos. Fer.6. Cin.v.43.n.3.
Pſ.140.v.5. Corripiet me juſtus in miſericordia, & increpabit me. Fer.3.Dom.3.v.15. n.11.
Pſ.144.v.9. Miſerationes ejus ſuper omnia opera ejus. Fer.4. Dom.4.v.4.n.2.
V.16. Aperis tu manum tuam & imples omne animal, &c. Fer.5.Dom.3.v.40. n.13.
V.18. Propè eſt Dominus omnibus invocantibus eum in veritate. Fer.6.Dom.3.v.13.n.8.
V.19. Voluntatem timentium ſe faciet. Fer.4. Dom.1.v.38. n.4.Et Fer.5.Dom.1.v.48.n.8.
V.20. Cuſtodit Dominus omnes diligentes ſe, Fer.6.Dom.4. v.3.n.8.
Pſ.145. v. 2. Nolite confidere in principibus. Fer.6.Dom.1. v.7.n.15.
V.3. In filiis hominum, in quibus non eſt ſalus. ibid.
Pſ.147.v.18. Flabit ſpiritus ejus,& fluent aquæ.Fer.6. Do.1. v.4.n.4.Et Fer.2. Paſſ.v.38.n.3.
V.20. Non fecit taliter omni nationi.Fer.6.Dom.2.v.33.n.7.
Pſ.149.v.6. Exaltationes Dei in gutture eorum, & gladii ancipites in manibus eorum. Fer. 3. Dom.1.v.3.n.12.
V.8. Ad alligandos reges eorum in compedibus. ibid.

LIB. PROVERBIORUM.

Caput 1.

V.24. Quia vocavi & renuiſtis, extendi manum meam, & non fuit, qui aſpiceret. Fer.2.Dom.2.v.23.n.12. Et Fer.6. Dom.3.v.9.n.7.
V.26. Ego quoque in interitu veſtro ridebo & ſubſannabo. Fer.2.Dom.3.v.23.n.12.
V.28. Mane conſurgent ad me, & non invenient me. Fer. 2. Paſſ.v.34.n.10.
Cap.2.v.14. Lætantur cùm malefecerint, & exultant in rebus peſſimis.Fer.6.Dom.1.v.3.n.7.Fer.2.Dom.2.v.21.n.6. Et Fer.6.Dom.4.v.35.n.6.
Cap.3.v.16. Longitudo dierum in dextera ejus, & in ſiniſtra ejus divitiæ & gloria. Fer. 4. Dom.2.v. 21. n.7. Et Fer.2. Dom.1.v.33.n.10.
V.31. Cum ſimplicibus ſermocinatio ejus. Fer. 6. Dom. 3. v.26.n.3.Dom.3.27.n.9.
Cap.4.v.23. Omni cuſtodia ſerva cor tuum, quia ex ipſo vita procedit. Fer.4 Dom.3.v.19.n.5.
Cap.5.v.9. Ne des alienis honorem tuum. Fer. 6. Cin. v. 45. num.5.
V.16. Deriventur fontes tui foras, & in plateis aquas divide. Fer.2 Paſſ.v.38.n 3.
V.22. Funibus peccatorum ſuorum impius conſtringitur. Fer.2.Dom.4.v.15.n.4.
Cap.6.v.6. Vade ad formicam ò piger. Fer.6. Cin. v.45.n.2.
V.23. Mandatum lucerna eſt,& lex lux. Fer. 4. Dom. 4.v.7. num.10.
Cap.7.v.11. Nec valens in domo conſiſtere domibus ſuis, &c. Fer.6.Dom. 4.v.3.n.1.
Cap. 8. v. 1. Nunquid non ſapientia clamitat & dat vocem? &c. Fer.3.Dom.1.v. 11.n.1.
V.5. Intelligite parvuli & ſapientes animadvertite. ibid.
V.15. Per me reges regnant,& legum conditores juſta decernunt. Fer.6.Cin.v.44.n.1. Fer.2. Paſſ.v.32.n.2.
V.16. Per me principes imperant, & potentes decernunt juſtitiam. Fer.6.cit.
V.18. Mecum ſunt divitiæ & gloriæ. Dom.1. v.9. n.1.
V.31. Delciæ meæ, eſſe cum filiis hominum. Fer.2.Dom.2. v.21.n.3.
Cap.9.v.8. Noli arguere deriſorem, &c. Fer.2 Dom.3.v.28. num.4.
Cap.10.v.7. Memoria juſti cum laudibus, nomen impiorum putreſcet. Fer.5.Dom. 2.v.19.n.4.
Cap.11.v.2. Ubi humilitas, ibi ſapientia. Fer.3. Do. 4.v.31. num. 4.
Cap. 12. v. 13. Fugiet juſtus de anguſtia. Fer. 2. Dom. 3. v.30.14.
V.21. Non contriſtabit juſtum, quidquid acciderit. Fer.2. Dom.3.v.30.n.3.
Cap. 13. v. 16. Aſtutus omnia agit cum conſilio. ibidem v.17.
V.25. Juſtus comedit, & replet animam ſuam, venter autem impiorum inſaturabilis. Dom.4.v.12.n.1.
Cap. 14. v. 4. Ubi plurimæ ſegetes, &c. Fer.1. Dom.4.v.14. n.6.& 15.
V.13. Extrema gaudii luctus occupat. Fer. 4. Ciner.v.17. num.1.Dom.4.v.12.num.1.
V.25. Timor Domini, fons vitæ, Dom.2.v.6.n.6.
Cap.15.v.1. Reſponſio mollis frangit iram. Fer.2. Paſſ.v.37. num.26.
V 12. Non amat peſtilens eum, qui ſe corripit. Fer.2.Do.1. v.28.n.8.
V.33. Gloriam præcedit humilitas. Fer.4.Dom.2.v.20.n.9.
Cap.18.v.3. Impius cùm in profundum venerit, contemnet. Fer.2.Dom.2. v.25.n.2.
Cap.20.v.3. Honor eſt homini, qui ſeparat ſe à contentionibus. Dom.Paſſ.v.59.n.9.
V.9. Quis poteſt dicere; mundum eſt cor meum, purus ſum à peccato. Dom.paſſ.v.46.n.3.
V.17. Suavis eſt homini panis mendacii, & poſtea implebitur os ejus calculo. Dom.1.v.3.n.9.
Cap. 21. v. 13. Qui obturat aurem ſuam ad clamorem pauperis, clamabit, & non exauditur. Fer.5. Dom. 2.v.24. num.1.
V.30. Non eſt ſapientia, non eſt prudentia, non eſt conſilium contra Dominum. Fer.4.Dom.3.v.3.n.2.
Cap.22.v.2. Dives & pauper obviaverunt ſibi, & utriuſque operator eſt Dominus. Fer.5. Dom. 2.v.20.n.3.
Cap.23.v.26. Præbe fili mi cor tuum mihi, &c.Fer.3. Do.4. v.17.n.1.
Cap.24.v.16 Septies in die cadit juſtus, &c. Dom.2.v.6.n.3. Et Fer.3.Dom.3.v.22.n.2.
Cap. 25. v. 11. Mala aurea in lectis argenteis, qui loquitur verbum tempore ſuo. Fer.3. Dom.4.v.14.n.9.
Cap.26.v.4. Ne reſpondeas ſtulto juxta ſtultitiam ſuam, &c. Fer.3.Dom.3.v.21.n.2.
Cap. 27. v. 1. Ne glorieris in craſtinum. Fer.4.Dom.2.v.17. num.2.
V.6. Meliora ſunt vulnera diligentis, quàm fraudulenta oſcula odientis. Fer.4.Dom.1.v.39.n.1.
Cap.28.v.9. Qui declinat aures ſuas, ne audiat legem,oratio ejus erit execrabilis. Fer.4.Dom.4.v.31.n.3.
V.13. Qui abſcondit ſcelera ſua,non dirigetur,qui autem confeſſus fuerit, &c.Fer.6. Dom.13.v.17.n.3.
V.24. Qui ſubtrahit aliquid à patre ſuo & matre, &c. Fer.4. Dom.3.v.5.n.3.
Cap. 29. v. 12. Princeps, qui libenter audit verba mendacii, omnes miniſtros habet impios. Fer. 2. Paſſ. v. 31. num.4.
Cap.30.v.12. Generatio quæ ſibi munda videtur, & tamen non eſt lota à ſordibus ſuis. Fer.4. Dom.3.v.2.n.10.
Cap.31.v.20. Manum ſuam aperuit inopi, & palmas ſuas extendit ad pauperes. Fer.5. Dom.2.v.19.n.10.
V.22. Stragulatam veſtem fecit, byſſus & purpura indumentum ejus. ibid.

ECCLESIASTES.

Caput 1.

V. 8. Non ſaturatur oculus viſu; nec auris auditu, &c. Fer.4. Dom.4.v.1.n.11.
Cap.3.v.7. Tempus tacendi,tempus loquendi. Fer.3.Dom.4 v.14.n.9.
Cap.4.v.10. Væ ſoli,quia cùm ceciderit, non habet ſublevantem ſe. Dom.1.v.1.n.7.
Cap. 9. v. 1. Neſcit homo, utrùm amore an odio dignus ſit. Fer.6.Dom.4.v.11.n.4.
Cap.10.v.3. In via ſtultus ambulans, cùm ipſe inſipiens ſit, omnes ſtultos æſtimat. Fer.3.Paſſ.v.4.n.11.

CANTICI CANTICORUM.

Caput 1.

V. 6. Indica mihi, quem diligit anima mea,ubi paſcas, &c. Fer.3.Dom.4.v.14.n.12.
Cap.2.v.4. Introduxit me Rex in cellam vinariam. Fer.3 Dom.4.v.17.n.10.
V.6. Læva ejus ſub capite meo, & dextera illius amplexabitur. Fer.6.Cin.v.3.n.1.& Fer.4.Dom.2.v.21.n.16.
V.8. Ecce venit ſaliens in montibus, tranſiliens colles. Fer.1 Dom.3.v.30.n.3.
V.9. Ipſe ſtat poſt parietem noſtrum. Fer.2.Paſſ.v. 37.n.10.
V.14. Oſtende mihi faciem tuam. Fer.6. Dom.32.n.3.
Cap.3.v.1. In lectulo meo per noctes quæſivi, quem diligit anima mea. Fer.2.Dom.2.v.21.n.11.& Fer.2. Paſſ.v.34. num.9.

V. 2. Circuibo civitatem, per vicos & plateas quæram, &c. f. 2. Pas. V. 34. n. 9.
V. 4. Inveni, quem diligit anima mea, tenui eum, &c. f. 5 dom. 3. V. 42. nu. 10. & f. 4. dom. 3. V. 1. nu. 3. & D. Palm. V. 5. num. 7
Cap. 4. V. 2. Dentes tui sicut greges tonsarum, quæ ascenderunt, &c. f. 3. dom. 3. V. 15. num. 21. & f. 4. Pas. Vers. 22. num. 1
V. 4. Mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium, f. 6. dom. 2. V. 33. n. 22
V. 13. Emissiones tuæ, paradisus, dom. 3. Vers. 27. numer. 15
Cap. 5. V. 2. Ego dormio, & cor meum vigilat, f. 5. dom. 3 V. 40. nu. 4
V. 3. Lavi pedes meos, quomodo inquinabo illos? f. 4. dom. 3. V. 3. nu. 2.
V. 14. Manus illius tornatiles, aureæ, plenæ hyacinthis, f. 2 dom. 4. V. 15. n. 7
Cap. 8. V. 5. Quæ est ista, quæ ascendit de deserto deliciis affluens? f. 6. Pas. V. 54. n. 6.

LIB. SAPIENTIÆ

Caput I.

V. 4. In malevolam animam non introibit sapientia, f. 3. dom. 4 V. 17 nu. 4
V. 5. Spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum, f. 6. dom. 3. V. 23. nu. 6.
Cap. 2. V. 1. Exiguum & cum tædio est tempus vitæ nostræ, &c. f. 5. dom. 2. V. 30. n. 4
V. 12. Circumveniamus justum, quoniam inutilis est nobis, fer. 6. domin. 2. vers. 38. num. 10. & fer. 3. Pass. vers. 7 num. 6
Cap. 3. V. 1. Justorum animæ in manu Dei sunt, & non tanget illos tormentum mortis, fer. 4. Pas. vers. 23. numer. 7
Cap. 4. V. 3. Spuria vitulamina non dabunt radices suas, f. 4 dom. 3. v. 13. n. 1. & 6
V. 20. Venient in cogitatione peccatorum suorum timidi, f. 6. dom. v 41. n. 1
Cap. 5. V. 1. Stabunt justi in magna constantia adversus eos, qui se angustiaverunt fer. 2. dom. 2. vers. 25 num. 2
V. 2. Videntes, turbabuntur timore horribili, f. 5. dom. 2. v. 23. num. 3
V. 3. Hi sunt, quos habuimus inderisum, & in similitudinem, &c. f. 2. dom. 1. v. 34. num. 4. & f. 5. dom. 2. vers. 24 num. 5.
V. 4. Nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniam, f. 2. dom. 1 cit.
V. 18. Accipiet armaturam zelus illius, &c. f. 2. dom. 1. v. 31 n. 10. & f. 2. dom. 4. v. 15. n. 2.
V. 19. Induet pro thorace justitiam, &c. fer. 2. dom. 1 citat.
V. 20. Sumet scutum inexpugnabile ibid.
V. 21. Acuet autem duram lanceam, ibid.
Cap. 6. V. 8. Non subtrahet personam cujusquam Dominus, &c. f. 5. dom. 3. v. 40. n. 13
V. 14. Præoccupat eos, qui se concupiscunt, fer. 6. domin. 1. vers. 14. numer. 2. & fer. 6. domin. 3. vers. 26 num. 2
V. 19. Custoditio legum, consummatio incorruptionis est dom. Pass. v. 51. n. 5
V. 22. Delectamini sedibus & sceptris ò Reges populi, fer. 4 dom. 2. v. 21. n. 11.
Cap. 7. n. 26. Candor lucis æternæ, speculum sine macula, do. 2. v 3. n. 9. & f. 3. Pass. v. 12. n. 2
Cap. 10. V. 13. Descendit cum illo in foveam, f. 6. dom. 4. v. 17 num. 5
V. 14. In vinculis non dereliquit eum, ib.
V. 21. Linguas infantium facit disertas, fer. 3. dom. 1. v. 16 num. 11
Cap 11. V. 17. Per quæ quis peccat, per hæc & punitur, f. 2 dom. 2. v. 22. n. 2. f. 5. dom. 2. v. 24. n 4 f. 5. dom. 2. v. 24. num. 21. f. 4. dom. 3. v. 8. n. 12. dom. Pass. v. 29. n. 6. fer. 6. Pas. v. 48. num. 18
V. 23. Tanquam momentum stateræ, sic est ante te orbis terrarum, dom. 1. v. 8. n. 9
Cap. 12. n. 18. Tu autem Domine cum tranquilitate judicas, f. 6. Cin. v. 45. n. 2
Cap. 14. num. 22. In magno viventes insciti bello, tot ac tanta mala pacem appellant, fer. 6. dom. 1. vers 3. num. 7
Cap. 16. V. 12. Non herba nec malagma sanabat eos, sed sermo tuus, &c. f. 4. dom. 3. v. 39. n. 4
V. 21. Deserviens uniuscujusque voluntati, ad quod quisque volebat, convertebatur, dom. 4. v. 11. n. 21
Cap. 18. num. 14. Dum medium silentium tenerent omnia, & nox in suo cursu medium iter haberet, fer. 6. dom. 1. v. 7. num. 4
V. 15. Omnipotens sermo tuus Domine de cælo à regalibus sedibus venit, ib. & f. 2. Pass. v. 33. n. 1

ECCLESIASTICI.

Caput 1.

V. 5. Fons sapientiæ verbum Dei in excelsis, fer. 3. dom. 2 v. 8. num. 3
V. 11. Timor Domini gloria, & gloriatio, & lætitia, & corona exultationis, dom. 2. v. 6. n. 6
Cap. 2. V. 1. Fili accedens ad servitutem Dei sta in justitia & timore, f. 5. dom. v. 23. n. 8. f. 6. dom. 1. v. 10. n. & f. 4. dom. 4 v. 28. n. 2
V. 10. Diligite illum, & illuminabuntur corda vestra, fer. 2 dom. 2. v. 27. n. 2
Cap. 3. V. 20. Humilia te in omnibus, & coram Deo invenies gratiam, f. 5. dom. 1. v. 27. n. 5
Cap. 4. V. 7. Congregationi pauperum affabilem te facito, f. 6 dom. 3. V. 27. n. 1
V. 25. Est confusio adducens peccatum; & est confusio adducens gratiam & gloriam, fer. 3. dom. 3. vers. 17 num. 2
V. 33. Pro justitia agonizare pro anima tua f. 4. dom. 4. vers. 9. num. 6
Cap. 5. V. 8. Non tardes converti ad Dominum, & ne differas, f. 2. dom. 2. v. 21. n. 11
V. 9. Subito enim veniet ira illius, & in tempore vindictæ disperdet te, ib.
Cap. 6. V. 5. Verbum dulce multiplicat amicos, f. 2. Pas. v. 37. nu. 26.
V. 11. Amicus si permanserit fixus, erit tibi quasi coæqualis, &c. f. 6. dom. 4. v. 3. n. 1.
V. 36. Si videris sensatum, evigila ad eum, dom. Pas. ver. 46. num. 8
Cap. 9. V. 10. Omnis mulier, quæ est fornicata, quasi stercus in via conculcabitur, fer. 4. dom. 3. vers. 7. num. 3.
Cap. 10. V. 2. Secundum judicem populi, sic & ministri ejus, &c. f. 2. Pas. v. 32. n. 4
V. 11. Languor prolixior gravat medicum, fer. 6. dom. 4. v. 1. num. 2
Cap. 11. V. 4. In die honoris tui non extollaris, dom. Palm. v. 5. num. 18
V. 27. In die bonorum, ne immemor sis malorum, f. 2. dom. 1. v. 35. n. 6
Cap. 13. V. 29. Pauper locutus est, & omnes dicunt, quis est hic? fer. 3. dom. 1. v. 10. n. 5
Cap. 14. V. 22. Beatus vir, qui in sapientia morabitur, fer. 4 dom. 3. v. 15. n. 3
Cap. 15. nu. 18. Ante hominem vita & mors, bonum & malum, quod placuerit ei, dabitur illis, fer. 4. Pas. vers. 28 num. 11
Cap. 17. V. 12. Mandavit unicuique de proximo suo, fer. 3 v. 15. num. 13
Cap. 18. V. 23. Ante orationem præpara animam tuam, & noli esse, &c. f. 5. dom. 1. v. 22. n. 4
V. 30. Post concupiscentias tuas ne eas, & à voluntate tua avertere, f. 4. dom. 1. v. 38. n. 4
V. 31. Si præstes animæ tuæ concupiscentias ejus; &c. ibid.
Cap. 19. V. 12. Sagitta infixa femori canis, sic verbum in corde stulti, f. 2. D. 3. v. 28. n. 6
Cap. 20. V. 6. Est tacens, non habens sensum loquelæ, & est tacens, sciens tempus apti sermonis, f. 2. Pas. v. 37 num. 2
V. 32. Sapientia absconsa, & thesaurus invisus, quæ utilitas in utrisque? f. 3. Pas. v. 4. n. 9
Cap. 21. V. 7. Qui odit correptionem, vestigium est peccatoris, f. 6. dom. 3. v. 19. n. 4
V. 18. Audivit luxuriosus & displicebit ei, &c. f. 4. Pas. v. 25. num. 5
V. 29. In ore fatuorum cor illorum, & in corde sapientium

tium os illorum, f.4.domin.3.Vers.11. numer. 4.
Cap.23.V.28 Oculi Domini lucidiores super solem, f. 2.do. 4. V.21.nu.7
Cap.24.V.5. Ego ex ore altissimi prodivi, f.4.domin.4.Ver. 6. num. 8
V.26. Transite ad me omnes, qui concupiscitis me, f.2.Pass. V.37.n.16 & f 6.do.3. V.30.nu. 3
V.29. Qui bibunt me, adhuc sitient, f.6. domin. 3. Vers. 13. nu. 4.
V.30. Qui operantur in me, non peccabunt, dom.Pass. V. 51. nu. 4
V. 31. Qui elucidant me, vitam æternam habebunt, ibid.
Cap. 26. V. 18. Mulier sensata & tacita, fer.6.dom.4.Vers. 28. num. 6
V.24. Fundamenta æterna supra petram solidam, &c.dom. 3. V. 27.nu.9
Cap.28.V.1. Qui vindicari vult, à Domino inveniet vindictam, &c.f.6.Cin.V.44 n.4
V.2. Relinque proximo tuo nocenti te, &c.ib.
V. 3. Homo homini reservat iram, &c. fer.2. dom.1. V.31. num. 9
Cap.30.V.24. Miserere animæ tuæ, placens Deo, f.2.dom. 1.V.42. nu. 6
Cap. 31. V.2. Infirmitas gravis sobriam facit animam, f. 5. dom.3. V.38. n. 20
Cap. 32. V.6. Ubi auditus non est, ne effundas sermonem, f. 2. Pass. V.37. nu. 2
Cap.34.V.4. Ab immundo quid mundabitur? f. 2.dom.3.V. 23. num. 4
Cap.36. V. 9. Tolle adversarium & affige inimicum, dom. 1.V.6. n. 3
Cap.37.V.32. Noli avidus esse in omni epulatione, f.4.Cin. V. 16. n. 9
V. 33. In multis escis erit infirmitas, ib.
V.34.Propter crapulam multi obierunt, &c. ib.
Cap. 38. 26. Stimulo boves agitat & conversatur in operibus eorum, f.3.dom.4.V.15.n.3
Cap.39.V.6.Cur suum tradet ad vigilandum diluculo ad Dominum, f. 5. dom.3.V.42.n.1
Cap.40.V.2& Timor Domini sicut paradisus benedictionis, dom.2.V.6.n.6
Cap.41. V. 1. O mors, quam amara est memoria tua homini, pacem habenti in substantiis suis, f. 5. dom. 2. V. 22. num. 11.
V. 3. O mors, bonum est judicium tuum homini indigenti, ibid.
Cap. 48. V. 3 Verbo Domini continuit cælum, dom. 2. V. 3. num. 9
Cap. 51. V. 10. Circumdederunt me undique, & non erat, qui adjuvaret, respiciens eram ad &c. f. 6.dom. 1. V.7.nu. 17. & f. 4. Pass. V.24.n.5

PROH. ISAIÆ.

Caput I.

V.2. Audite cæli, filios enutrivi & exaltavi, ipsi autem spreverunt me, f.5.dom.1.V.26.n.4.f.2. dom. 3.v.24.n.8.& f. 6.Pass.V.42.n.19
V. 3. Cognovit bos possessorem suum & asinus præsepe Domini sui, dom, Palm. V. 5. num. 22. f. 2. dom. 3. V. 24. num. 8
V. 4. Væ genti peccatrici, populo gravi iniquitate, fer, 2. cit.
V. 5. Super quo percutiam vos ultra, addentes prævaricationem, ib.
V.6. A planta pedis usque ad verticem, non est in eo sanitas, f.2.dom.3.V.28.n.2
V.14. Calendas vestras odivit anima mea, f.3.dom.2.V.5.n. 3.f.3.Pass.V.8.n.3. & 7
V.15.Manus vestræ sanguine plenæ sunt, ib. n. 5
V. 16. Lavamini, mundi estote, ibid. & f. 4. Cin. Vers.17. num. 7
V. 18. Arguite me, dicit Dominus, f. 3. dom. 3. Vers. 15 num. 17
Cap.3. V. 7. Non sum medicus, & in domo mea non est panis, dom. 4. V.15.n.2.
Cap.5.V.4. Quid est, quod debui ultra facere vineæ meæ, &c. f.6.dom.2.V.33.& n.27.& n. 31
V. 7. Vinea Domini, domus Israel est, f. 6. dom. 2. V. 33 num. 3.
V.18.Væ, qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis, f. 2 dom.4.V.15.n.6.& 8
V.22.Væ, qui potentes estis ad bibendum vinum, f. 5. dom. 3 V. 22. n. 14
Cap.6.V.3. Sanctus, Sanctus, Sanctus, proclamant, f.3.Pass. V. 12. num. 2
V.10.Excæca cor populi hujus, & aures ejus aggrava, dom. 3.V.14.n.11.& f.4.dom.4.V.7.n.4
Cap.7.V.14. & 15. Vocabitur nomen ejus Emanuel, butyrum & mel comedet, f.4.Pass.V.28.n.14
V.20.Reddet Dominus in novacula conducta, f.2.dom.4.V. 15. nu. 2
Cap.8.V.19. Nunquid non populus à Deo suo requiret pro vivis à mortuis? f.5.dom.2.V.30.n.6
V.20. Ad legem magis & testimonium, ib.
Cap.9.V.2. Populus, qui habitabat in tenebris, vidit lucem magnam, f.4.dom.4.V.1.n.9
V.6.Admirabilis, consiliarius, f.6.dom.1. V. 4.n.2.& V.7.n. 20. ibid.
Cap. 11. V.2. Requiescet super eum spiritus Domini, spiritus, &c. fer. 3. domin. 4. V. 15. num. 3. fer. 2. Pass.V. 38. nu. 7
V.3. Non secundum visionem oculorum judicabit, f. 3.dom. 4. V. 24. n. 4
V.4. Arguet in æquitate pro mansuetis terræ, f.4.dom. 3.V. 3. num. 13.
Cap.12.V. 3. Haurietis aquas in gaudio de fontibus Salvatoris, f.6.dom. 3.V.6.n.14. & 17
Cap.14.V.11. Concidit cadaver tuum, subter te sternetur vinea, f.4.Cin.V.19.n.12
V.13. Sedebo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis, f. 4.dom.2.V.32. n. 3
Cap.26. V.1. Urbs fortitudinis nostræ Sion, Salvator ponetur in ea, &c. dom.Palm.V.1.n.9
V.9. Anima mea desideravit te in nocte, f.4. dom. 4. Vers.36 num. 2.
Cap.28.V.22.Hæc est requies mea, &c.f.6. dom. 3. Vers.6 num. 21
V.16.Mitto in fundamentis Sion, lapidem electum, &c.f. 6 dom.2. V. 42.n.3
V. 21. Irascetur, ut faciat opus suum; alienum opus ejus, f.2 dom.4.V.15.n.2
Cap.29. V.8. Sicut somniat sitiens, & bibit, &c. f. 6.domin. 3. V. 15
V.10. Dominus miscuit spiritum vertiginis in medio eorum, f.4.D.4.V.16.n.6
Cap.30.V.12.Pro eo, quod reprobasti verbum hoc, f.6. dom. 2.V.44 n.1
V.18.Expectat Dominus, ut misereatur vestri, f.2.dom.3.V. 30. num. 16
V.26. Lux solis erit septempliciter, sicut lux septem dierum, dom.2.V.2.n 4.
V.33. Flatus Domini sicut torrens sulphuris &c.f.2. dom. 1 V.41.nu. 6
Cap.33.V.14.Quis poterit habitare cum igne devorante? f.2 dom.1. V.41.nu. 7
V.15 Qui ambulat in justitiis, & loquitur veritatem, &c. f.4.domin.3. Vers. 2. num. 10. & Vers. 2. domin. 4. Vers. 15.num.18
Cap.35.V.4.Dicite pusillanimis: confortamini, &c.f.3.do. 1. V. 14.nu.1
V. 5. Tunc aperientur oculi cæcorum, &c. ibidem & fer. 4. domin. 4. Vers.10. num. 1. & fer. 6. Pass. Vers. 48 num. 2
C.40.V.6 Omnis caro fænum, dom.4.V.10. n. 10.
V.9.Exalta in fortitudine vocem tuam, dom.3.V.27.nu.4.& f.2.Pass. V.37.n.12
V.16.Omnes gentes quasi non sint, sic sunt coram eo, f.4.do. 2.V.20.nu.12
Cap.41.V.18.Aperiam in supinis collibus flumina, f. 2.Pass. V.38.nu.2
C.42.V.2.Non clamabit, neque audietur foris vox ejus, f.3 dom.4.V.28.n. 1
V.14.Tacui, silui, patiens fui, sicut parturiens loquar, f.2.do. 1.V.31.nu. 9.
V.19. Quis cæcus, nisi servus meus? f. 3.dom. 1. Vers.14 num. 2
Cap.44.V.3. Effundam aquas super sitientem, f.2. Pass. V. 38. nu. 1
Cap.45.V.15. Vere tues Deus absconditus, f.3. Cin. V.18 nu.3. fer. 2.dom.2. V. 25. num. 3 & fer.6. dom. 3. V.42 num. 2.

Cap.

Cap. 46. V. 13. Dabo in Sion salutem, & in Israel gloriam meam, f. 6. Dom. 4. v. 40. n. 3.
Cap. 49. V. 6. Parum est mihi, ut sis mihi servus, &c. f. 2. Pass. V. 36. n. 4. f. 5. Domin. 1. v. 24. num. 1. & f. 6. Pass. v. 52. num. 1.
V. 8. In tempore placito exaudivi te, &c. f. 4. Dom. 4. v. 4. num. 5.
V. 10. Non esurient neque sitient amplius, f. 6. Domin. 3. v. 13. num. 5.
Cap. 51. V. 3. Ponet desertum ejus, quasi delicias, & ponet desertum, &c. f. 6. Domin. Pass. v. 54. n. 6.
Cap. 53. V. 2. Non est species ei, neque decor, Dom. 2. v. 4. num. 14.
V. 7. Oblatus est, quia ipse voluit, & non aperuit os suum, &c. Dom. 2. v. 3. n. 16. f. 6. Domin. 4. v. 45. n. 1. & f. 6. Domin. Pass. v. 53. n. 4.
Cap. 54. v. 1. Multi filii desertæ magis, quam ejus, quæ habet virum, f. 2. Dom. 3. v. 25. n. 4.
Cap. 55. V. 1. Omnes sitientes venite ad aquas, & qui non habetis argentum, f. 6. Dom. 3. v. 6. n. 16. & v. 15. n. 3. f. 2. Pass. v. 37. n. 22. & v. 38. n. 2.
V. 4. Ecce testem populi dedi eum, ducem ac præceptorem gentibus, f. 6. Dom. 2. v. 43. n. 8.
V. 6. Quærite Dominum, dum inveniri potest, invocate, &c. f. 2. Dom. 2. v. 21. n. 11. f. 2. Pass. v. 34 num. 10. & f. 3. Pass. v. 11. nu. 1.
V. 7. Derelinquat impius viam suam, &c. f. 2. Dom. 2. cit. & f. 3. Pass. cit.
Cap. 56. V. 11. Unusquisque ad avaritiam suam à summo ad novissimum, f. 2. Dom. 4. v. 14. n. 15.
Cap 57. V. 14. Auferte offendicula, fer. 6. Domin. 4. vers. 38. num. 9.
Cap. 58. V. 1. Clama ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, &c. f. 4. Cin. v. 17. num. 8. f. 2. Pass. vers. 37. num. 5. & numer. 12.
V. 2. Me etenim de die in diem quærunt, & scire vias meas volunt, f. 3. Domin. 4. v. 17. n. 5.
V. 3. Quare jejunavimus & non aspexisti? f. 4. Cin. v. 17. num. 8.
V. 6. Nonne hoc est magis jejunium, quod elegi? ibidem.
V. 9. Invocabis, & Dominus exaudiet; clamabis, & dicet: ecce adsum, f. 5. Domin. 3. v. 38. n. 28.
V. 11. Eris quasi hortus irriguus, fer. 2. Pass. vers. 38. num. 3.
Cap. 59. V. 14. Corruit in platea veritas, f. 3. Pass. vers. 7. num. 5.
Cap. 60. V. 3. Ambulabunt gentes in lumine tuo, &c. fer. 6. Pass. v. 48. n. 7.
V. 5. Videbis & affluës, mirabitur & dilatabitur cor, &c. f. 3. Domin. 4. v. 21. n. 4.
V. 21. Germen plantationis meæ, fer. 4. num. 3. vers. 13. num. 5.
Cap. 61. V. 1. Spiritus Domini super me, eo quod unxerit me, &c. f. 6. Cin. v. 46. n. 2.
Cap. 62. V. 11. Ecce Salvator tuus venit, ecce merces ejus cum eo, Dom. Palm. v. 5. n. 1.
Cap. 63. V. 3. Torcular calcavi solus, & calcavi eos in furore meo, f. 6. Domin. 2. v. 33 n. 18.
V. 5. Circumspexi, & non erat auxiliator, f. 4. Dom. 2. v. 21. num. 3.
Cap. 64. V. 8. Et nunc Domine, Pater noster es tu, f. 5. Dom. 1. v. 26. n 4.
Cap. 65. V. 14. Ecce servi mei laudabunt præ exultatione cordis, & vos, &c. fer. 5. Domin. 2. vers. 24. num. 1.
V. 24. Antequam clament, ego exaudiam, f. 6. Domin. 4. mov. 41. num. 10.
Cap. 66. V. 2. Ad quem respiciam, nisi ad pauperculum & contritum, f. 6 Dom. 1. v. 6. n. 1.
V. 24. Vermis eorum non morietur, f. 2. Domin. 1. v. 41. num. 5.

PROPH. JEREMIÆ

Caput 2.

V. 6. Traduxit nos per desertum, per terram sitis, f. 6. Do. 3. v. 13. nu. 3.
V. 13. Duo mala fecit populus; me dereliquerunt, &c. fer. 6. Dom. 3. vers. 15. num. 6. & fer. 2. Pass. vers. 37. num. 24.
V. 18. Quid tibi vis in via Ægypti, &c. f. 6. Dom. 3. v. 6. num. 15.
V. 19. Arguet te malitia tua, f. 6. Dom. 2. v. 41. n. 1. & f. 2. Do. 4. v. 15. nu. 4.
V. 22. Si laveris te nitro, & multiplicaveris tibi herbam Boritith. f. 4 Dom. 3. v. 24. n. 2.
V. 36. Vide, quam vilis facta es, fer. 6. Domin. 1. ver. 2. num. 7.
Cap. 5. V. 1. Circuite vias Jerusalem, & aspicite & considerate, f. 3. D. 3. v. 19. n. 9.
Cap. 6. V. 13. A minore usque majorem, omnes avaritiæ student, à propheta usque ad sacerdotem, f. 3. D. 1. v. 12. n. 12. & f. 4. D. 3. v. 5. n. 6.
Cap. 7. V. 11. Nunquid spelunca latronum, facta est domus ista? f. 3. D. 1. v. 13 n. 4.
Cap. 10. V. 21. Quia stultè egerunt pastores, ideo omnis grex eorum dissipatus est, fer. 4. Domin. 3. vers. 14. num. 9.
Cap. 11. V. 19. Venite, mittamus lignum in panem ejus, f. 6. D. 2. v. 38. nu. 10.
Cap. 12. V. 3. Congrega eos, quasi gregem ad victimam, f. 2. D. 1 v. 32. nu. 4.
V. 7. Reliqui domum meam, dimisit hæreditatem meam, fer. 5. Domin. 3. vers. 38. num. 2. & fer. 3. Pass. vers. 1. num. 10.
Cap. 15. V. 19. Si separaveris pretiosum à vili, quasi os meum eris, f. 3. D. 4. v. 14. n. 5.
Cap. 16 V. 16. Mittam venatores, & venabuntur vos, f. 5. D. 1. v. 21. n. 3.
Cap. 17. V. 9. Pravum est cor omnium & inscrutabile, &c. D. 3. v. 17. nu. 1.
V. 10. Dominus scrutans renes & corda, f. 4. Dom. 2. v. 20. num. 5.
V. 24. Non inferatis onera per portas in die Sabbati, f. 6. Do. 1. v. 9. nu. 2.
V. 25. Ingredientur per portas civitatis hujus, reges & principes, f. 2. D. 1. v. 34. n. 8.
Cap. 18. V. 6. Sicut lutum in manu figuli, sic vos in manu mea f. 4. D. 4. v. 6. nu. 9.
V. 20. Nunquid redditur pro bono malum, quia foderunt, &c. f. 2. D. 3. v. 29. n. 12.
Cap. 26. V. 6. Dabo domum istam sicut Silo, & urbem hanc dabo in maledictionem, &c. fer. 2. Domin. 4. vers. 16. num. 11.
V. 7. Audierunt sacerdotes Jeremiam loquentem, ib.
V. 8. Cum complesset Jeremias, loquens omnia, &c. ib.
Cap. 31. V. 3. In charitate perpetua dilexi te, f. 6. Dom. 4. v. 16. num. 7.
V. 20. Adhuc recordabor ejus, idcirco turbata sunt viscera mea, f. 6. D. 4. v. 43. n. 13.
Cap. 33. V. 3. Clama ad me, & ego exaudiam te, f. 5. Do. 1. v. 22. nu. 22.

THRENORUM.

Caput 1.

V. 4. Filiæ Sion lugent, eo quod non sint, qui veniant ad solemnitatem, f. 3. Pass. v. 8. n. 10.
V. 7. Viderunt eam hostes, & derisérunt Sabbata ejus, f. 3. Pass. v. 8. n. 8.
Cap. 2. V. 13. Magna velut mare contritio tua, f. 4. Dom. 1. v. 39. num. 6.
Cap. 3. V. 25. Bonus est Dominus sperantibus in eum, fer. 3. Pass. v. 12. nu. 3.
V. 29. Ponet in pulvere os suum, Domin. Pass. vers. 46. num. 6.
V. 30. Dabit percutienti se maxillam, saturabitur opprobriis, ibid. & D. 1. v. 3. n. 17.
Cap. 4. V. 8. Denigrata est super carbones facies eorum, non sunt cogniti in plateis, f. 4. Cin. v. 17. nu. 7. & f. 3. Dom. 2. v. 7. nu 2.

PROPH. BARUCH.

Cap. 2.

V. 13. Tu es Dominus Deus noster, v. 3. D. 1. v. 11. n. 3.
Cap. 3. V. 1. Anima in angustiis, & spiritus anxius clamat ad te, f. 5. D. 1. v. 21. n. 3.
V. 38. Post hæc in terris visus est, f. 3. D. 4. v. 28. n. 4.

EZECHIELIS.

Caput 1.

V. 14. Ibant & revertebantur, fer. 2. domin. 3. verſ. 30. num. 15.
Cap. 3. v. 7. Domus Iſrael nolunt audire te, quia nolunt audire me, f. 6. d. 2. v. 46. n. 1.
V. 26. Linguam tuam adhærere faciam palato tuo, & eris mutus, dom. 3. v. 14. n. 9.
Cap. 13. v. 19. Violabant me ad populum meum, propter pugillum hordei, &c. fer. 3. domin. 1. verſ. 11. num. 12.
Cap. 15. v. 2. Fili hominis, quid fiet de ligno vitis? f. 6. dom. 2. v. 33. nu. 6.
Cap. 17. v. 3. Aquila grandis magnarum alarum, &c. dom. 2. v. 1. num. 1.
Cap. 18. v. 8. Omnes animæ meæ ſunt; ſicut anima patris, ita anima filii, f. 4 dom. 4. v. 2. n. 2.
V. 21. Si impius egerit pœnitentiam, &c. f. 3. dom. 3. v. 22. num. 1.
V. 22. Omnium iniquitatum ejus non recordabor, ibidem.
Cap. 23. v. 38. Polluerunt ſanctuarium meum, & ſabbatha mea profanaverunt, f. 3. Paſſ. v. 11. n. 5.
Cap. 26. v. 5. Siccatio erit ſagenarum in medio maris, f. 2. Paſſ. v. 38. nu. 2.
Cap. 33. v. 11. Nolo mortem peccatoris, ſed magis ut convertatur, &c. f. 4 Paſſ. v. 28. n. 13.
V. 31. Audiunt ſermones tuos, & non faciunt eos, dom. Paſs. v. 47. nu. 8.
Cap. 34. v. 10. Ecce, ego ipſe requiram oves meas, f. 6. dom. v. 14. nu. 3.
Cap. 37 v. 3. Fili hominis, putaſne vivent oſsa iſta? do. Paſs. v. 51. nu. 6.
V. 4. Vaticinare de oſſibus iſtis, & dices eis: oſsa arida, ibid.
V. 5. Hæc dicit Dominus oſſibus his: ecce ego intromittam, ibid.
V. 6. Dabo vobis ſpiritum & vivetis, ib.
Cap. 39. v. 29. Effudi ſpiritum meum ſuper omnem domum Iſrael, f. 2 Paſſ. v. 38. n. 2.

DANIELIS

Caput 2.

V. 34. Abſciſsus eſt lapis de monte ſine manibus, f. 6. dom. 2. v. 42. num. 2.
Cap. 3. v. 27. Viæ tuæ rectæ, fer. 2. dom. 1. verſ. 33. num. 6.
Cap. 4. v. 24. Peccata tua eleemoſynis redime, f. 2. dom. 1. v. 42. num. 1.
Cap. 7. v. 10. Decies millies centena millia aſſiſtebant ei, f. 4. dom. 2. v. 22. n. 3.
Cap. 13. v. 5. Egreſsa eſt de Babylone iniquitas, à ſenioribus judicibus, f. 2 Paſs. 32. n. 2.
V. 22. Anguſtiæ ſunt mihi undique, fer. 4. Paſs. verſ. 24. num. 6.

OSEÆ

Caput 2.

V. 6. Sepiam viam tuam ſpinis, fer. 6. Domin. 2. verſ. 33. num. 10.
V. 8. Dedi eis aurum meum, & argentum meum, &c. f. 3. dom. 2. v. 5. nu. 6.
V. 14. Ducam eam in ſolitudinem, & ibi loquar ad cor ejus, f. 2. dom. 2. v. 21. nu. 11.
Cap. 4. v. 8. Peccata populi mei comedent, fer. 2. dom. 4. 16. num. 11.
V. 11. Fornicatio, & vinum, & ebrietas auferunt cor, f. 4. dom. 3. v. 14. nu. 7.
V. 12. Fornicati ſunt à Deo ſuo, f. 4. dom. 1. verſ. 39. num. 4.
Cap. 5. v. 4. Non dabunt cogitationes ſuas, ut revertantur, &c. f. 6. dom. 3. v. 6. nu. 5.
V. 6. In gregibus ſuis & armentis vadent ad quærendum Dominum, & non invenient, fer. 2. Paſs. verſ. 34. num. 9.
Cap. 6. v. 2. Percutiet & curabit nos, fer. 5. domin. 1. verſ. 26. num. 1.
V. 3. Vivificabit nos poſt duos dies, & tertia die reſuſcitabit, f. 2. dom. 4. v. 19. nu. 2.
Cap. 7. v. 15. Ego confortavi brachia eorum, & in me cogitaverunt malitiam, f. 2. Paſs. v. 32. nu. 2.
Cap. 9. v. 12. Væ eis, cum receſsero ab eis, f. 2. dom. 2. verſ. 21. num. 5.
Cap. 11. v. 8. In funiculis Adam traham eos, dom. Palm. v. 2. nu. 7.
V. 9. Non faciam furorem iræ meæ, quoniam Deus ego, &c. f. 2. dom. 1. v. 31. num. 9. Et f. 3. domin. 3. verſ. 22. num. 3.
Cap. 13. v. 9. Perditio tua ex te Iſrael, tantummodo in me auxilium tuum, f. 4. Paſs. v. 28. nu. 10.

JOELIS

Caput 2.

V. 12. Convertimini ad me in toto corde veſtro, in jejunio, fletu, &c. f. 6. dom. 4. v. 33. num. 9. & fer. 4. Cin. verſ. 17. num. 1.
V. 13. Scindite corda veſtra, & non veſtimenta veſtra, fer. 4. Cin. cit.
V. 28. Effundam ſpiritum meum ſuper omnem carnem, f. 2. Paſs. v. 38. nu. 2.

AMOS

Caput 1.

V. 3. Super tribus ſceleribus Damaſci, & ſuper quatuor non convertam eum, f. 6. dom. 4 v. 39. n. 17.
V. 6. Super 3. ſceleribus Gazæ, & ſuper 4. non convertam eum, ibid.
V. 9. & 11. Super 3. ſceleribus Tyri & Edom, & ſuper 4. non convertam eum.
Cap. 2. v. 15. Aſcenſor equi non ſalvabit animam ſuam, D. Palm. v. 5. nu. 18.
Cap. 5. v. 21. Odivi & projeci hoſtias veſtras, &c. f. 3. Paſs. v. 9. nu. 12.
Cap. 6. v. 1. Væ, qui opulenti eſtis, f. 5. domin. 2. v. 22. nu. mer. 14.
V. 6. Optimo unguento delibuti, f. 3. domin. 2. verſ. 4. num. 6.
Cap. 8. v. 12. Circuibunt, quærentes verbum Domini, & non invenient, f. 2. dom. 2. v. 21. nu. 10.

JONÆ

Caput 1.

V. 12. Tollite me, & mittite me in mare, & ceſsabit mare à vobis, f. 4. dom. 1. v. 3. 9. n. 6.
Cap. 3. v. 4. Adhuc 40. dies, & Ninive ſubvertetur, f. 4. do. 1. v. 40. num. 1. Et f. 3. dom. 3. v. 20. num. 4. Et f. 2. Paſs. v. 23. num. 10.
V. 10. Vidit Deus opera eorum, quia converſi ſunt de via ſua mala, &c. f. 4. Cin. v. 17. n. 7.

MICHÆÆ

Caput 4.

V. 8. Et tu turris gregis nebuloſa filiæ Sion uſque ad te veniet, f. 6. dom. 2. v. 33. n. 22.
V. 10. Veniens uſque Babylonem, ibi liberaberis, f. 6. dom 3. v. 6. nu. 25.

HABACUC

Caput 1.

V. 8. Volabunt quaſi aquila feſtinans, f. 2. dom. 1. verſ. 32. num. 1.
Cap. 2. v. 3. Adhuc viſus procul, & apparebit in finem, & non mentietur, &c. f. 6. dom 4. v. 17. n. 1.
V. 6. Væ ei, qui multiplicat non ſua; uſquequo & aggravat contra ſe denſum lutum, fer. 5. domin. 2. v. 22. num. 15.
V. 9. Væ, qui congregat avaritiam, ib.

V. 11.

V. 11. Lapis de pariete clamabit, Domin. 1. Verſ. 3. numer. 19.
V. 12. Væ, qui ædificatis civitatem in ſanguinibus, f. 4. Do. 2. V. 21. nu. 6.
Cap. 3. V. 2. Cum iratus fueris, miſericordiæ recordaberis, &c. fer. 2. Dom. 1. V. 40. num. 2. Et f. 3. Dom. 3. V. 14. num. 10.
V. 6. Incurvati ſunt colles mundi ab itineribus æternitatis ejus, f. 2. Dom. 1. V. 46. n. 5.

SOPHONIÆ

Caput 1.

V. 12. Scrutabor Jeruſalem in lucernis, f. 6. Paſſ. Verſ. 48. num. 18.

AGGÆI.

Caput 1.

V. 6. Seminaſtis multum, & intuliſtis parum, &c. f. 6. Cin. V. 2. num. 5.

ZACHARIÆ

Caput 8.

V. 20. Uſquequo veniant populi, & habitent in civitatibus munitis, f. 3. Dom. 4. V. 31. n. 1.
V. 21. Et vadant habitatores, unus ad álterum, &c. ibid.
Cap. 9. V 9. Exulta filia Sion, jubila filia Jeruſalem, Dom. Palm. V. 1. n. 3. Et V. 5. n. 1. ibid.
C. 10. V. 2. Idcirco abducti ſunt, quaſi grex; affligentur, quia non eſt eis paſtor, f. 6. Domin. 1. Verſ. 7. num. 10.
V. 8. Sibilabo eis & congregabo illos, quia redemi eos, f. 4. Paſſ. V. 26. nu. 2.
Cap. 13. V 1. In die illa erit fons patens domui David, fer. 4. Paſſ. V. 37. num. 24.
Cap. 14. V. 21. Venient omnes immolantes, & non erit mercator ultra in domo Domini, f. 2. Domin. 4. Verſ. 16. num. 7.

MALACHIÆ

Caput 1.

V. 6. Si ego pater, ubi honor meus? fer. 6. Cin. Verſ. 48. num. 1.
Cap. 2. V. 7. Labia Sacerdotis cuſtodient ſcientiam, f. 3. Dom. 1. Verſ. 16. num. 8. Et fer. 4. Dom. 3. Verſ. 16. num. 3.
V. 10. Nunquid non pater unus omnium noſtrum, &c. f. 3. Dom. 2. V. 8. n. 4.

LIB. I. MACHABÆORUM

Cap. 1.

V. 23. Accepit candelabrum luminis, f. 4. Dom. 4. Verſ. 1. num. 11.

II. MACHAB.

Caput 3.

V. 18. Gregatim de domibus concurrebant, publica ſupplicatione obſecrantes, fer. 3. Domin. 3. Verſ. 20. n. 4.
V. 24. Spiritus omnipotentis Dei magnam fecit ſuæ oſtenſionis evidentiam, f. 3 Dom. 3. v. 20. n. 4.
V. 36. Teſtabatur omnibus ea, quæ ſuis oculis viderat, f. 4. Dom. 3. V. 9. nu. 6.
Cap. 6. V. 4. Templum, f. 2. D. 4 V. 17. nu. 17.
Cap. 7. V. 22. Neque ego ſpiritum & ſingulorum membra non ego ipſa compegi, &c. f. 3. D. 2. V. 10. nu. 2.

Novi Teſtamenti initium.

MATTÆI

Caput 1.

V. 21. Vocabis nomen ejus Jeſum; ipſe enim ſalvum faciet, &c. f. 3. D. 1. V. 11. n. 2.
Cap. 2. V. 23. Nazaræus vocabitur, ib.
Cap. 3. V. 17. Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacui, f. 6. Cin. V. 41. n. 4. Et D. 1. V. 1. n. 11. f. 3. D. 2. V. 11. n. 2. Et D. 2. V. 5. nu. 5.
Cap. 4. V. 4 Dic, ut lapides iſti panes fiant, f. 4. Paſſ. v. 24. num. 15.
V. 4. Non in ſolo pane vivit homo, ſed in omni verbo, &c. Dom. 4. v. 12. nu. 7.
V. 17. Exinde cepit Jeſus prædicare, f. 3. Domin. verſ. 7. num. 2.
V. 19. Faciam vos fieri piſcatores hominum, f. 6. Dom. 3. v. 10. num. 15.
Cap. 5. V. 1. Videns turbas aſcendit in montem, f. 3. Paſſ. v. 12. num. 4.
V. 3. Beati pauperes ſpiritu, &c. ibid.
V. 5. Beati qui lugent, &c. ib.
V. 6. Beati, qui eſuriunt & ſitiunt juſtitiam, &c. f. 4. Cin. v. 17. num. 1.
V. 9. Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur, f. 6. Cin. v. 45. nu. 3.
V. 10. Beati, qui perſecutionem patiuntur, &c. f. 3. Paſſ. v. 12. num. 4.
V. 16. Sic luceat lux veſtra coram hominibus, ut videant, &c. f. 6. Cin. v. 1. n. 3. Et Domin. 2. v. 5. nu. 5
V. 23. Relinque ibi munus tuum, f. 6. Cin. v. 44. n. 3.
V. 43. Diliges proximum tuum, fer. 2. Domin. 1. v. 43. num. 6.
V. 44. Benefacite his, qui oderunt vos, f. 5. Domin. 2. v. 24. num. 8.
V. 45. Solem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, f. 3. Do. 4. v. 24. nu. 1.
V. 45. Solem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, f. 3. Dom. 4. v. 24. nu. 4.
Cap. 6. V. 7. Orantes, nolite multum loqui, f. 6. Domin. 4. v. 3. nu. 9.
V. 10. Adveniat regnum tuum, fiat voluntas tua, &c. f. 2. Dom. 1. v. 34. n. 10. f. 4. Dom. 1. v. 38. num. 4. Et Domin. 2. v. 4. num. 12.
V. 14. Si dimiſeritis hominibus peccata eorum, &c. f. 6. Cin. v. 44. num. 4.
V. 20. Theſaurizate vobis theſauros in cælo, f. 4. Cin. v 20. num. 2.
V. 24. Non poteſtis Deo ſervire & mammonæ, f. 3. Dom. 1. v. 12. num. 9.
V. 33. Quærite primum regnum Dei, &c. f. 2. Dom. 1. v. 34. num. 10.
Cap. 7. V. 4. Nolite dare ſanctum canibus, &c. Domin. 1 v. 3. num. 14. f. 4. Domin. 2. v. 17. num. 3. Et f. 2. Dom. 4. v. 21. num. 1.
V. 8. Omnis qui quærit, invenit, f. 2. Paſſ. v. 34. n. 9.
V. 9. Quis eſt ex vobis, quem ſi petierit filius ſuus panem nunquid lapidem porriget ei? Dom. 1. verſ. 3. n. 10.
V. 15. Veniunt ad vos in veſtimentis ovium, intrinſecus autem, &c. f. 2. Domin. 4. v. 14. num. 9. Et f. 6. Paſſ. v. 50. num. 3.
V. 19. Omnis arbor, quæ non facit fructum, excidetur, f. 2. Dom. 1. v. 42. nu. 5.
V. 28. Admirabantur turbæ ſuper doctrina ejus, f. 3. Paſſ. v. 12. num. 4.
Cap. 8. V. 8. Tantum dic verbo, f. 4. D. 2. v. 11. n. 9.
V. 10. Non inveni tantam fidem in Iſrael, ib.
V. 14. Cum veniſſet Jeſus in domum Petri, vidit ſocrum ejus, &c. f. 5. D. 3. v. 38. n. 12.
V. 15. Tetigit manum ejus, f. 4. D. 3. v. 39 n. 1.
V. 16. Ejiciebat ſpiritus verbo, f. 5. D. 3. v. 40. n. 5. & 21.
V. 22. Dimitte mortuos ſepelire mortuos ſuos, f. 5. Dom. 2. v. 22. nu. 18.
V. 49. Quid nobis & tibi Jeſu, fili Dei? veniſti, &c. D. 1. v. 3. n. 6. Dom. 3. v. 23. n. 1. f. 5. Dom. 3. v. 41. nu. 1. & 7. Et f. 4. Do. 4. v. 16. n. 2.
Cap. 9. v. 8. Glorificaverunt Deum, qui dedit poteſtatem talem hominibus, f. 6. Dom. 1. v. 7. num. 18. Et f. 3. Paſſ. v. 12. num. 6.

V. 11. Cum publicanis & peccatoribus manducat magister vester, f. 4. D. 3. v. 2. nu. 2.
V. 12. Non est opus valentibus medicus, sed male habentibus, f. 2. D. 2 v. 21. nu 5.
V. 13. Misericordiam volo magis, quam sacrificium, f. 4. D. 3. v. 5. nu. 4. Et D. Pass. v. 49. n. 3.
V. 34. In principe dæmoniorum ejicit dæmones, Dom. 3. v. 17. num. 4.
Cap. 10. v. 5. In viam gentium ne abieritis, fer. 5. Domin. 1. v. 21. num. 1. Et v. 23. num. 2. ibid. Et fer. 6. Dom. 3. v. 40. num. 1.
V. 16. Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ, f. 6. Cin. v. 45. n. 2.
V. 20 Non vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri, &c. f. 3. D. 4. v. 16. nu. 5.
V. 27. Quod in aure auditis, prædicate super tecta, f. 4. D. 3. v. 10. num. 1.
V. 33. Qui negaverit me coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo, fer. 6. Domin. 1. vers. 15. num. 5.
V. 36. Inimici hominis, domestici ejus, fer. 6. Domin. 3. v. 39. num. 1.
V. 42. Qui potum dederit uni ex minimis istis, amen dico vobis, non perdet mercedem, fer. 6. Domin. 3. vers. 10. num. 13.
Cap. 11. v. 13. Prophetæ & lex usque ad Joannem, f. 3. Dom. 2. v. 2. num. 3.
V. 23. Et tu Capharnaum, nunquid usque in cælum exaltaberis, &c. f. 2. D. 3. v. 23. n. 15.
V. 25. Confiteor tibi Pater, quia abscondisti hæc à prudentibus, &c. f. 3. D. 1. v. 11. num. 1. f. 6. D 3. v. 26. n. 3. Et f. 3. Do. 4. v. 31. nu. 4.
V. 27. Omnia mihi tradita sunt à patre, & nemo novit filium nisi Pater, &c. fer. 6. Dom. 1. v. 13. nu. 2. Dom. 2. v. 5. num. 4 Et f. 3 D. 4 v. 16. num. 2. Et f. 3. Dom. 4. vers. 29. num. 1.
V. 28. Venite ad me omnes, qui laboratis, &c. f. 6. D. 3. v. 9. n. 7 Et f. 6. D. 3. v. 6. nu. 16.
V. 29. Tollite jugum meum super vos, & discite à me, quia mitis sum, &c. D. 1. v. 4. n. 2. Et f. 6. Cin. v. 46. n. 2. Et fer. 3. Dom. 2. v. 6. nu. 5 Et f. 4. D. 3. v. 3. nu. 13. Et f. 4. Domin. 3. v. 5. num. 6.
Cap. 12. v. 13. Tunc ait homini: extende manum tuam; & extendit, &c. f. 6. Pass. v. 47. num. 17.
V. 22. Oblatus est ei dæmonium habens, cæcus & mutus, D. 3. v. 14. n. 11.
V. 23. Stupebant omnes turbæ, & dicebant: nunquid hic est filius David. f. 3. Pass. v. 12. n. 4.
V. 24 Pharisæi audientes hoc, dixerunt: hic non ejicit dæmonia, nisi, &c. D. 3. v. 15. n. 1.
V. 28. Si autem ego in spiritu Dei ejicio dæmonia, Dom 3. v. 20. num. 1.
V. 29. Quis potest vasa ejus diripere? Domin. 3. vers. 22. num. 2.
V. 31. Omne peccatum & blasphemia remittetur hominibus, spiritus autem blasphemiæ, &c. Domin. 3. vers. 15. num. 2.
V. 34. Ex abundantia cordis os loquitur, f. 2. Pass. vers. 37. num. 14.
V. 43. Exiens ab homine, ambulat per loca arida & deserta, D. 1. v. 1. nu. 8.
V. 45. Tunc vadit & assumit septem alios spiritus secum nequiores se, &c. fer. 6. Domin. 1. v. 14. num. 7. & num. 9.
Cap. 14. v. 25. Cum autem dormirent homines, venit inimicus, &c. f. 6. D. 4. v. 13. n. 1.
V. 30. Tempore messis, dicam messoribus: colligite, &c. f. 2. Dom. 1. v. 21. nu. 13.
V. 28. Elegerunt bonos in vasa sua, malos autem foras miserunt, ib. v. 32. nu. 3.
V. 55. Nonne hic est fabri filius, & mater ejus dicitur Maria? f. 2. D. 2. v. 23. n. 12. & v. 24. n. 4.
Cap. 14. v. 14. Curavit languidos eorum, Dom. 4. vers. 5. num. 8.
V. 15. Dimitte turbas, ut euntes in villam, &c. ib.
V. 17. Non habemus nisi quinque panes, & duos pisces, D. 4. v. 9 num. 1.
V. 36. Quicunque tetigerunt, salvi facti sunt, f. 6. Do. 3. v. 9. num. 1.
Cap. 15. v. 24. Non sum missus, nisi ad oves, quæ perierunt, domus Israel, Dominica Palm. vers. 5. num. 7.
V. 27. Et catelli edunt de micis, quæ cadunt de mensa, f. 5. D. 2. v. 21. nu. 12.
Cap. 16. v. 8. Quid cogitatis intra vos modicæ fidei, quia panes non habetis, D. 4. v. 9. nu. 8.
V. 16. Tu es Christus, filius Dei vivi, D. 2. v. 1. nu. 2. & Do. 2. v. 5. num. 4.
V. 17. Caro & sanguis non revelavit tibi, f. 5. D. 3. v. 38. n. 15. & f. 6. D. 4. v. 27. n 4.
V. 19. Tibi dabo claves regni cælorum, &c. f. 3. D. 3. v. 18. nu. 3. & f. 6. D. 4. v. 44. nu. 12.
V. 21. Cepit ostendere, qui oportebat eum multa pati, fer. 3. Pass. v. 12. nu. 4
V. 22. Absit à te Domine; non erit tibi hoc, Dom. 2. v. 3. num. 13.
V. 26. Quid prodest homini, si universum mundum &c. f. 4. Cin. v. 20. num. 6. & Dom. 1. v. 10. num. 1. & f. 1. Dom. 3. v. 23. num. 6.
V. 27. Filius hominis venturus est in gloria Patris sui, Dom. 2. v. 5. num. 4.
Cap. 17. v. 5. Hic est filius meus dilectus, &c. Domin. 2. v. 1. nu. 2.
Cap. 18. v. 20. Ibi sum in medio vestri, f. 3. Domin. 2. v. 20. num. 11.
V. 21. Domine, quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei? f. 3. D. 3. v. 15. n. 1.
Cap. 19. v. 11. Non omnes capiunt verbum istud, f. 4. D. 2. v. 17. nu. 3.
V. 17. Si vis ad vitam ingredi, serva mandata, f. 4. D. 3. v. 3. num. 15.
V. 27. Ecce nos reliquimus omnia, f. 2. D. 2. v. 23. n. 7. & f. 5. D. 3 v. 38. nu. 3. & nu. 15.
V. 28. Vos, qui me secuti estis in regeneratione, &c. fer. 2. Do. 1. v. 32. nu. 3. & f. 4. Dom. 2. v. 21. num. 10. & f. 3. Do. 4. v. 24. num. 4.
Cap. 20. v. 8. Voca operarios, & redde illis mercedem, f. 6. D. 2. v. 43. nu. 10.
V. 18. Filius hominis tradetur Principibus Sacerdotum, &c. f. 3. Pass. v. 12. n. 4.
Cap. 21. v. 3. Dicite, quia Dominus his opus habet, D. Palm. v. 3. num. 10.
V. 7. Adduxerunt asinam & pullum, &c. D. Palm. v. 2. num. 10.
V. 8. Plurima autem turba straverunt vestimenta sua, fer. 3. Pass. v. 12. num. 4.
V. 13. Domus mea, domus orationis vocabitur, f. 3. Do. 1. v. 12. num. 11. & f. 2. Dom 4. v. 16. num. 4. & Do. Palm. v. 1. num. 3.
V. 14. Accesserunt ad eum claudi & cæci in templo, & sanavit eos, D. Palm. v. 9. n. 9.
V. 15. Videntes Principes mirabilia quæ fecit, indignati sunt, f. 3. Pass. v. 12. n. 4.
V. 33. Peregre profectus est, f. 6. D. 2. v. 38. n. 9.
V. 39. Hic est hæres, venite occidamus eum, f. 3. Dom. 3. v. 15. num. 24
V. 39. Ejecerunt eum extra vineam, f. 2. Domin. 3. v. 29. num. 6.
Cap. 22. v. 22. Amice quomodo huc intrasti, at ille obmutuit, D. 3. v. 14. n. 10.
V. 14. Multi sunt vocati, pauci vero electi, Dom. 2. v. 1. num. 1.
V. 16. Magister, scimus quia verax es, f. 4 D. 3. v. 8. n. 3. & f. 4. Pass. v. 25. nu. 4.
V. 21. Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari, fer. 6. Pass. v. 48. num. 13.
Cap. 23. v. 6. Amant primos recubitus, primas cathedras, salutationes, &c. f. 3. Do. 2. v. 2. n. 5.
V. 13. Clauditis regnum cælorum ante homines, D. 3. v. 15. n. 1. & f. 2. Pass. v. 32. n. 3.
V. 24. Duces cæci, excolantes culicem, glutientes camelum, f. 4. D. 3. v. 2. n. 10. & f. 6. D. 3. v. 9. n. 3.
V. 25. Væ vobis, quia mundatis quod deforis est calicis, f. 4. D. 3. v. 20. nu. 2.
V. 38. Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta, D. Pass. v. 59. n. 12. & f. 2. Pass. v. 34. n. 5.
Cap. 24. v. 23. Si quis dixerit: Ecce hic est Christus, nolite credere, f. 1. Pass. v. 34. n. 6.
V. 38. Sicut erant in diebus ante diluvium, comedentes & bibentes, nubentes & nuptui dantes usque ad eum diem f. 2. D. 1. v. 31. n. 2.
Cap. 25. v. 11. Domine, aperi nobis, f. 5. Dom. 2. vers. 24. num. 2.
V. 14. Uni dedit quinque talenta, alii duo, alii unum, &c.

f. 6. Dom. 2. v. 33. num. 28. & v. 34. num. 2. ibidem.
V. 21. Intra in gaudium Domini tui, fer. 5. Do. 2. verſ. 25. num. 2.
V. 29. Omni habenti dabitur, & abundabit, ei autem qui non habet, &c. f. 2. Do. 2. v. 23. nu. 11.
V. 34. Venite benedicti Patris mei, & poſſidete, &c. f. 4. D. 2. v. 23. n. 3.
Cap. 26. V. 10. Cur moleſti eſtis huic mulieri? f. 6. D. 3. v. 32. num. 5.
V. 14. Tunc abiit unus de 12. ad principes Sacerdotum, &c. f. 3. Paſs. v. 12. n. 4.
V. 39. Pater, ſi poſſibile eſt, tranſeat à me calix iſte, &c. f. 4. Do. 1. v. 38. n. 4. & f. 4. D. 2. v. 22. n. 23.
V. 47. Miſſi à principibus Sacerdotum, cum gladiis & fuſtibus, f. 3. Paſs. v. 12. n. 4.
V. 53. An putas, quia non poſsum rogare Patrem, & exhibebit mihi modo plus quam duodecim legiones Angelorum, Dom. 2. v. 3. n. 16.
V. 56. Omnes, relicto eo, fugerunt, D. 3. v. 27. n. 10.
V. 59. Principes ſacerdotum quærebant falſum teſtimonium contra Ieſum, v. 3. Paſs. v. 12. n. 4.
V. 61. Poſsum deſtruere templum hoc, & poſt triduum reædificabo illud, f. 2. D. 4. v. 17. n. 18.
V. 64. Amodo videbitis filium hominis, ſedentem à dextris virtutis Dei, f. 2. Do. 1. v. 41. n. 7.
V. 73. Loquela tua manifeſtum te facit, f. 4. Paſs. verſ. 28. num. 6.
V. 75. Egreſsus foras, flevit amare, fer. 6. Dom. 4. v. 44. num. 17.
Cap. 27. v. 14. Et non reſpondit ei, f. 2. Domin. 1. verſ. 31. num. 9.
V. 23. Quid enim mali fecit? f. 6. Paſs. v. 47. n. 18.
V. 24. Innocens ego ſum à ſanguine juſti hujus, f. 4. Dom. 3. v. 20. nu. 2.
V. 40. Vah, qui deſtruis templum Dei, & in triduo illud reædificas! f. 2. D. 4. v. 19. n. 1.
V. 42. Alios ſalvos fecit, ſeipſum non poteſt ſalvum facere, D. Palm. v. 9. nu. 10.
V. 54. Vere filius Dei erat iſte, f. 6. Paſs. v. 48. n. 4. & f. 3. Do. 3. v. 15. nu. 24.
V. 64. Ne forte veniant diſcipuli ejus, & furentur, f. 2. Paſs. v. 34. nu. 3.
Cap. 28. v. 18. Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo & in terra, fer. 6. Cin. v. 44. num. 1. & fer. 4. Domin. 2. v. 20. num. 2.
V. 20. Ecce ego vobiſcum ſum uſque ad conſummationem ſæculi, f. 2. D. 2. v. 21. n. 3.

MARCI

Caput 1.

V. 24. Quid nobis & tibi, Jeſu Nazarene? veniſti ante tempus torquere nos? fer. 4. D. 1. v. 38. num. 6. & f. 5. Dom. 3. v. 41. nu. 7.
V. 30. Decumbebat ſocrus Simonis febricitans, & dicunt ei de illa, fer. 5. Do. 2. v. 38. n. 11.
V. 31. Apprehenſa manu levavit eam, f. 5. Dom. 3. v. 39. num. 10.
Cap. 2. v. 32. Afferebant ad eum omnes male habentes, f. 5. D. 3. v. 40. n. 7.
V. 35. Diluculo valde ſurgens, egreſſus abiit, f. 5. Dom. 3. v. 42. nu. 1.
Cap. 3. v. 21. In furorem verſus eſt, fer. 4. Dom. 1. verſ. 46. num. 4.
Cap. 5. v. 7. Quid mihi & tibi, Jeſu fili Altiſſimi, f. 5. Do. 3. v. 41. num. 7.
V. 12. Mitte nos in porcos, ut in eos introeamus, ibidem.
Cap. 6. v. 5. Non poterat ibi virtutem ullam facere, f. 2. D. 2. v. 23. nu. 10.
V. 25. Volo, ut protinus des mihi in diſco caput Joannis, f. 4. D. 1. v. 38. nu. 4.
V. 31. Nec ſpatium manducandi habebant, f. 4. Do. 1. v. 46. num. 6.
V. 33. Pedeſtres de omnibus civitatibus concurrerunt illuc, &c. D. 4. v. 1. nu. 1.
V. 34. Et exiens vidit turbam multam, & miſeratus eſt ſuper eos, D. 4. v. 5. n. 8. & D. 4. v. 12. n. 7.
V. 36. Dimitte illos, ut euntes in villas emant ſibi cibos, D. 4. v. 5. nu. 8.
V. 37. Euntes emamus panes ducentis denariis, ib.

V. 38. Quot panes habetis? Do. 4. v. 9. n. 1. & 8.
Cap. 7. v. 2. Cum vidiſſent quoſdam ex diſcipulis ejus, non lotis manibus manducare panes, fer. 4. Domin. 3. verſ. 2. 4.
V. 3. Phariſæi & omnes Judæi, niſi crebro laverint manus, non manducant, f. 4. D. 3. v. 2. n. 8.
V. 14. Audite me omnes, & intelligite, fer. 4. Domin. 3. v. 10. nu. 6.
V. 17. Cum introiſset domum turba, interrogaverunt eum diſcipuli ejus, f. 4. Do. 3. v. 12. nu. 1.
V. 24. Ingreſsus domum, neminem voluit ſcire, f. 5. D. 1. v. 21. n. 1. & v. 22. v. 6.
V. 27. Sine prius ſaturari filios, f. 5. D. 1. v. 26. n. 2.
V. 29. Propter hunc ſermonem, vade: exiit dæmonium à filia tua, f. 5. D. 1. v. 48. nu. 6.
Cap. 8. v. 15. Cavete à fermento Phæriſæorum, f. 3. Dom. 2. v. 1. num. 1.
Cap. 9. v. 40. Quiſquis potum dederit vobis calicem aquæ in nomine meo, quia Chriſti eſtis, amen dico vobis, f. 2. Do. 1. v. 37. nu. 1.
Caq. 10. v. 35. Accedunt ad eum Jacobus & Joannes, &c. f. 4. D. 2. v. 20. nu. 5.
V. 48 Fili David miſerere mei, f. 4. D. 4. v. 4. n. 2.
Cap. 11. v. 4. Invenerunt pullum ligatum ante januam foris in bivio, D. Palm. v. 2. n. 11.
V. 11. Introivit Jeroſolymam in templum, & circumſpectis omnibus, &c. f. 3. Dom. 1. v. 17. num. 5. & Domin. Palm. v. 9. num. 9.
V. 15. Cœpit ejicere vendentes, f. 3. D. 1. v. 12. n. 12.
V. 18. Quærebant, quomodo eum perderent? timebant enim, f. 3. D. 1. v. 15. n. 1.
Cap. 12. v. 12. Quærentes eum tenere, timuerunt turbas, f. 3. Paſs. v. 12. n. 4.
Cap. 14. v. 6. Sinite eam, quid illi moleſti eſtis? f. 6. Do. 4. v. 32. num. 5.
Cap. 25. v. 11. Pontifices concitaverunt turbam, ut magis Barabbam dimitteret eis, fer. 3. Paſs. verſ. 12. num. 4.
V. 30. Salvum fac temetipſum, deſcendens de cruce, Do. Palm. v. 9. n. 10.
V. 39. Vere hic homo filius Dei erat, f. 2. D. 2. v. 28. n. 4. & f. 6. D. 3. v. 6. n. 12.
Cap. 16. v. 14. Exprobravit incredulitatem eorum, & duritiam cordis, f. 3. Domin. 3. v. 15. nu. 22.
V. 20. Illi autem profecti prædicaverunt ubique Domino cooperante, &c. f. 5. D. 3. v. 43. n. 4.

LUCÆ

Cap. 1.

V. 14. Multi in nativitate ejus gaudebunt, fer. 3. Paſſ. verſ. 8. num. 4.
V. 15. Hic erit magnus coram Domino, fer. 3. Dom. 1. v. 11. nu. 2.
V. 26. Miſſus eſt Angelus Gabriel, &c. fer. 2. Dom. 2. verſ. 23. num. 11.
V. 31. Vocabis nomen ejus Jeſum, fer. 3. Domin. 1. verſ. 11. num. 2.
V. 32. Dabit illi Dominus ſedem David patris ejus, ibid. v. 12. num. 3.
V. 38. Ecce ancilla Domini fiat mihi, &c. fer. 4. Dom. 2. v. 28. num. 3.
V. 53. Eſurientes implevit bonis, & divites dimiſit inanes, f. 2. D. 3. v. 26. num. 1. & Dom. 4. v. 12. num. 1. & f. 2. Paſſ. v. 37. num. 20.
Cap. 2. v. 11. Natus eſt vobis hodie Salvator, D. Palm. verſ. 5. num. 8.
V. 44. Requirebant eum inter cognatos & notos, f. 2. Paſſ. v. 34. num. 9.
V. 48. Fili, quid feciſti nobis ſic? fer. 6. Domin. 3. verſ. 6. num. 12.
V. 49. Quid eſt quod me quærebatis, neſciebatis, &c. f. 3. D. 1. v. 13. n. 1. & f. 3. Paſſ. v. 8. nu. 2.
Cap. 3. v. 8. Facite dignos fructus pœnitentiæ, potens eſt Deus, &c. D. Palm. v. 3. n. 10. & f. 4. D. 4. v. 6. nu. 12.
Cap. 4. v. 1. Jeſus autem plenus Spiritu ſancto, regreſſus eſt à Jordane, D. 1. v. 1. nu. 11.
V. 2. Conſummatis illis, eſuriit, D. 1. v. 2. num. 10. & D. 1. v. 11. num. 1.
V. 5. Oſtendit illi omnia regna orbis terræ in momento temporis, D. 1. v. 8. n. 8. & f. 4. D. 2. v. 23. n. 5.

V.6. Tibi dabo potestatem hanc universam, & omnem gloriam eorum, ibid. n. 4.
V. 22. Omnes testimonium illi dabant, & mirabantur in verbis gratiæ, &c. fer. 2. Dom. 3. v. 28. nu. 3.
V. 23. Quanta audivimus facta in Capharnaum, fac & hic, ibid. v. 24. num. 8.
V. 42. Turbæ requirebant eum, fer. 3. Pass. vers. 12. num. 4.
Cap. 5. V. 1. Cum turbæ irruerent in eum, ut audirent verbum Dei, fer. 3. Pass. V. 12. num. 4.
V. 30. Cum Publicanis & peccatoribus manducat Magister vester, fer. 4. Dom. 3. v. 2. num. 2.
Cap 6. V. 17. Descendens, stetit in loco campestri, Dom. 1. v. 8. num. 3.
V. 18. Omnis turba quærebat eum tangere, quia virtus de illo exibat, fer. 3. Pass. v. 12. num. 4. & fer. 5. Dom. 3. v. 39. num. 10.
V. 20. Elevatis oculis in discipulos dicebat: Beati pauperes, Dom. 4. v. 5. nu. 1.
V. 37. Dimittite, & dimittemini, fer. 6. Cin. v. 44. num. 1.
Cap. 7. v. 16. Accepit omnes timor, & magnificabant eum, Dom. 2. v. 6. nu. 4.
V. 48. Remittuntur tibi peccata, fer. 6. Domin. 4. v. 23. num. 5.
Cap. 8. V. 3. Ministrabant ei de facultatibus suis, f. 4. Dom. 2. v. 20. n. 4 & f. 6 D. 4 v. 3. num. 6.
V. 7. Aliud cecidit inter spinas, & simul exortæ spinæ suffocaverunt illud, f. 2. Pass. v. 37. num. 4.
V. 21. Vobis datum est nosse mysterium regni Dei, cæteris autem in parabolis, ut videntes non videant, f. 4. Dom. 1. v. 38. nu. 5. & f. 4. D. 2. v. 17. nu. 3.
V. 13. Ne credentes salvi fiant, Dom. Pass. vers. 47. num. 6.
V. 28. Quid mihi & tibi Jesu, fili Dei altissimi? f. 5. Dom. 3. v. 41. num. 7.
Cap. 9. V. 11. Excepit eos, & loquebatur eis, Domin. 4. v. 5. num. 8.
V. 13. Non sunt nobis plus, quam quinque panes, & duo pisces, Domin. 4. v. 9. nu. 1.
V. 16. Distribuit discipulis suis, ut ponerent ante turbas, Do. 4. v. 11. num. 14.
V. 18. Quem me dicunt esse turbæ? f. 3. Pass. v. 12. nu. 4.
V. 29. Facta est, dum oraret, species vultus ejus altera, Dom. 2. v. 1. num. 18.
V. 31. Dicebant excessum ejus, quem completurus erat in Jerusalem, Domin. 2. v. 3. n. 11. & n. 15. ibid.
V. 32. Petrus vero, & qui cum ipso erant, gravati erant somno, Dom. 2. v. 1. n. 13.
V. 33. Nesciens quid diceret, D. 2. v. 4. n. 12. & f. 5. D. 2. v. 22. nu. 5.
V. 53. Non receperunt eum, f. 6. Dom. 3. v. 41. n. 1.
V. 54. Vis, dicamus ut ignis descendat de cælo, ibidem.
V. 55. Nescitis cujus spiritus estis, ibid.
V. 62. Nemo mittens manum suam ad aratrum, & respiciens retro, &c. f. 3. D. 4. v. 15. num. 3.
Cap. 10. V. 16. Qui vos audit, me audit, qui vos spernit, me spernit, f. 2. D. 3. v. 24. n. 4. & f. 3. D. 4. v. 14. n. 5. & v. 16. n. 5. & v. 18. n. 3. ibid.
V. 19. Ecce dedi vobis potestatem conculcandi super serpentes, Dom. 3. v. 12. num. 3.
V. 30. Homo quidam descendebat de Jerusalem in Jericho, D. 1. v. 1. nu. 5.
Cap. 11. v. 3. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie, D. 4. v. 12. num. 12.
V. 14. Erat Jesus ejiciens dæmonium, & cum ejecisset dæmonium, locutus est mutus, &c. Dom. 3. vers. 14. num. 3.
V. 15. In Beelzebub principe dæmoniorum ejicit dæmonia, f. 4. D. 1. v. 38. n. 6. & v. 39. n. 1. ib.
V. 27. Beatus venter qui te portavit, fer. 3. Pass. vers. 12. num. 4.
V. 41. Quod superest, date eleemosynam, Dom. 4. v. 12. num. 11.
Cap. 12. V. 14. Homo, quis me constituit judicem aut divisorem inter eos, f. 2. D. 4 v. 16. n. 8.
V. 17. Qui faciam? f. 6. Pass. v. 47. n. 10.
V. 19. Comede, bibe, epulare, f. 5. D. 2. v. 19. n. 17.
V. 20. Stulte, hac nocte animam tuam repetent à te, & quæ parasti, cujus erunt? fer. 4. Cin. v. 19. n. 4. & fer. 5. Dom. 2. v. 19. nu. 17.
V. 27. Considerate lilia agri, f. 6. Cin. v. 45. num. 2.
V. 31. Quærite regnum Dei, & justitiam ejus, f. 4 Dom. 2. v. 22. nu. 9.
V. 40. Qua hora non putatis, filius hominis veniet, f. 2. Do. 1. v. 31. nu. 2.
Cap. 13. V. 14. Sex dies sunt, in quibus oportet operari, &c. f. 5. D. 3. v. 40. n. 1.
V. 33. Non capit Prophetam perire extra Jerusalem, f. 4. D. 2. v. 18. n. 1.
V. 35. Relinquetur vobis domus vestra deserta, f. 4. Dom. 1. v. 25. n. 11. & f. 3. D. 1. v. 17. nu. 2.
Cap. 14. V. 7. Intendens, quomodo primos accubitus eligerent, f. 6. Pass. v. 47. num. 5.
V. 13. Voca pauperes, debiles, cæcos & claudos, f. 3. Pass. v. 12. nu. 4.
V. 20. Uxorem duxi, & ideo non possum venire, f. 5. D. 3. v. 38. nu. 18.
Cap. 15. V. 10. Gaudium est super uno peccatore pœnitentiam agente, f. 4. Pass. v. 22. nu. 1.
Cap. 16. V. 3. Quid faciam, quia Dominus meus aufert à me villicationem? fer. 6. Pass. vers. 47. nu. 10.
V. 9. Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, f. 5. D. 2. v. 19. nu. 6.
V. 19. Epulabatur quotidie splendide, fer. 2. Dom. 1. v. 35. num. 2.
Cap. 17. V. 10. Cum feceritis omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite: servi inutiles sumus, f. 4. Cin. v. 18. n. 7. & f. 6. Cin. v. 4. n. 5.
V. 21. Regnum Dei intra vos est, D. 3. v. 20. n. 2.
V. 22. Venient dies, quando desiderabitis videre unum diem filii hominibus, & non videbitis, fer. 2. Pass. vers. 34. num. 8.
Cap. 19. V. 22. De ore tuo te judico, serve nequam, f. 6. D. 2. v. 41. n. 1. & f. 2. D. 3. v. 23. n. 7.
V. 30. Invenietis pullum asinæ alligatum, cui nullus unquam hominum sedit, D. Palm. v. 2. n. 10.
V. 33. Solventibus autem pullum, dixerunt Domini ejus ad illos: quid solvitis pullum? Domin. Palm. vers. 3. num. 2.
V. 41. Videns civitatem, flevit super illam, f. 3. D. 1. v. 12. n. 12. & D. Palm. v. 1. n. 6.
V. 47 Quærebant eum perdere, f. 3. D. 1. v. 15. n. 1.
V. 48. Et non inveniebant quid facerent illi, ib.
Cap. 20. v. 13. Mittam filium meum, forsitan hunc verebuntur, f. 6. D. 2. v. 36. n. 3.
Cap. 21. V. 6. Venient dies, in quibus non relinquetur lapis super lapidem, D. Pass. v. 59. n. 6.
V. 25. Erant signa in sole, luna, & stellis, fer. 2. D 1. v. 31. num. 10.
V. 26. Arescentibus hominibus præ timore, &c.
Cap. 22. V. 27. Quis major est, qui recumbit, an qui ministrat? &c. fer. 4. Dom. 2. v. 28. num. 2. & f. 2. Dom. 3. v. 30. num. 9.
V. 28. Vos estis, qui permansistis mecum in tribulationibus meis, f. 6. Do. Pass. v. 24. n. 4.
V. 29. Ego dispono vobis regnum, ut disposuit mihi Pater, ibid. & f. 2. Pass. v. 37. n. 28.
V. 54. Sequebantur eum à longe, fer. 4. Pass. v. 22. n. 5.
Cap. 23. V. 35. Deridebant eum Principes sacerdotum, fer. 3. Pass. v. 12. n. 4.
V. 41. Hic nihil mali gessit, f. 6. Pass. v. 47. n. 9.
V. 42. Memento mei, dum veneris in regnum tuum, f. 4. D. 3. v. 20. n. 3.
V. 48. Revertebantur, percutientes pectora sua, f. 3. Pass. v. 6. n. 6.
Cap. 24. V. 20. Tradiderunt eum summi sacerdotes & Principes nostri, &c. f. 3. Pass. v. 12. n. 4.
V. 21. Nos sperabamus, quia ipse redempturus esset Israel, f. 4. D. 1. v. 40. n. 1.
V. 26. Oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam, D. 2. v. 4. n. 14.
V. 29. Mane nobiscum Domine, &c. f. 6. Domin. 3. v. 40. num. 1.

JOANNIS

Cap. 1.

V. 1. In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, D. 2. v. 1. n. 5.
V. 10. Mundus eum non cognovit, fer. 3. Pass. vers. 4. num. 11.

V. 11.

V.11. In propria venit, & sui eum non receperunt, F.4. do.1. v.41. num.6. & D. 2. Pal. v.5. num. 10. & F.2. v.23. num. 11.
V.12. Dedit eis potestatem filios Dei fieri, F.5. dom. 1. v.48. num. 5
V.13 Non ex sanguinibus, aut ex voluntate carnis, sed ex Deo nati sunt, F.4. dom. 3. v.7. num.7. & F. 3. Pass. v.1. num. 1
V.14 Verbum caro factum est, & habitavit in nobis, F.2. do. 2 v.23. n.11
V.26 Medius vestrum stetit, quem vos nescitis, F.2. do. 3. v.30. n.12
Cap.2. v.3 Vinum non habent, do.4. v.12. n.1
V.6 Secundum purificationem Judæorum, F.4. dom.3. v.2. num. 8
V.16 Nolite facere domum Patris mei domum negotiationis do. Palm. v.9. n.9.
V.17 Zelus domus tuæ comedit me, f.3. dom. 1. vers. 12. num. 11
V.19 Solvite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud, f.4. do.1. v.39. n.6
Cap. 3. v. 3. Scimus quia à Deo venisti Magister, nemo enim potest hæc signa facere, fer. 6. Passion. vers. 47. numer. 14
V.12 Si terrena dixi vobis, & non creditis, quomodo si cœlestia dixero, &c. f.4. do.1. v.38. n.6
V.13 Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo, filius hominis qui est in cœlo, f.2. Pass. v.34. nu.13. & f.2. do.1. v.35 n.3.
Vers. 14. Sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis, fer.2. do. 2. vers. 28. num. 1
Vers. 16 Sic Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret, fer. 2. dom.1. vers. 31. num.1. & f.6. do. 3. v.6. n.12. & fer.6. dom.3. v.10. n.3. & dom. Palm. v.5. num. 10
V.31 Qui desursum venit, super omnes est, do.3. v.21. n.7. & v.22. n.1. ib.
Cap. 4. vers. 6 Jesus fatigatus ex itinere sedebat sic supra fontem, dom. 3. vers. 14. nu. 2. & fer. 4. Pass. vers. 23. num. 1
V.8 Discipuli enim ejus abierant in civitatem, ut cibos emerent, f.5. do.1. v.21. n.1
V.14 Fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam, f.6. do. 1. v.4. n.9.
V.21. Venit hora quando nemo in monte hoc, neque in Jerosolymis adorabitis, f.3. do.1. v.13. n.1
V.34 Meus cibus est, ut faciam voluntatem Patris mei, f.2. do.2. v.29. n.8
V.40 Cum venissent ergo ad illum Samaritani, rogaverunt eum ut ibi maneret, f.3. do.1. v. 17. n.9
Ver. 42. Hic est Salvator mundi, fer. 6. dom. 3. vers. 42. num. 2.
Cap. 5. vers. 6. Vis sanus fieri? fer. 6. dom. 1. vers. 7. numer. 7.
V.14 Ecce sanus factus es, jam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat, do.3. v.26. n.7
V.18 Quærebant, eum interficere, quia, &c. f.3. do.4. v. 30. num.2
V.19 Non potest filius à se facere quidquam, f.2. do.2. v.28. num. 7.
V.21. Sicut Pater suscitat mortuos & vivificat, sic & filius quos vult, vivificat, do. Pass. v.51. n.6
Vers. 24. Amen amen dico vobis, qui verbum meum audit, & credit ei qui misit me, habet vitam æternam, dom.3. v.28. n.5. & dom.2. v.5. num.5. & do. Pass v 51. num. 6
Vers. 25. Amen dico vobis, venit hora, & nunc est, quando mortui audient vocem filii Dei, dom. Pass. v.51. num. 6
V.27 Potestatem dedit ei judicium facere, &c. f.2. do.1. v.31. num. 4
V.36 Opera quæ ego facio, &c. f.4. Pass. v.24. n.7. & v.25. n. 7. ibid.
V.41 Claritatem ab hominibus non accipio, dom.4. vers.15. num. 8
V.44 Quomodo potestis vos credere, qui gloriam ab invicem quæritis, &c. f.2. do.3. v.21. n.6
Cap.6. v. 2. Sequebatur eum multitudo magna, quia videbant signa, &c. dom.4. v.15. num. 2. & fer. 3. Pass. v. 12. num.4
Vers. 5. Cum sublevasset oculos Jesus, & vidisset maximam multitudinem, dominic. 4. vers. 5. numer. 8.
V.6 Sciebat quid esset facturus, fer. 4. do. 3. vers. 12. numer. 1
V.7 Ducentorum denariorum panes non sufficiunt eis, do.4. v.12. n.1
V.11 Cum gratias egisset, distribuit discumbentibus, f.6. do. 4. v.41. n.9
V.14 Hic est verè Propheta qui venturus est in mundum, f.3. do.1. v.11. n.2
V.15 Fugit in montem ipse solus, fer. 6. Pass. vers. 48. numer. 6
V.27 Operamini non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam, f.6.do.4. v.34. n.2.
V.29 Hoc est opus Dei, ut credatis in eum, quem misit ille, f.3. do.4.v.17. n.1
V.30 Quod facis signum, ut videamus & credamus tibi? f.6. Pass. v.47. n.14
V.37 Eum, qui venit ad me, non ejiciam foras, f.5. do.3. v. 40. n.13
V.38. Descendi de cœlo, non ut faciam voluntatem meam &c. fer.4. dom.1. vers.38. num.4. & fer.2. dom.2. vers.29. num. 8
V.41 Murmurabant Judæi de illo, quia dixisset: Ego sum panis vivus, &c. dom.1. vers.4. num.1. & dom.4. vers.14. num.1.
A.42 Nonne hic est filius Joseph, &c. ibid.
V.44 Nemo potest venire ad me, nisi Pater traxerit eum, f.4. do.3. v.1. n.4
V.52 Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum, do.1. v.4. n.1
V.55 Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, &c. do. Pal. v.5. n.8
V.57 Qui manducat meam carnem, &c. habet vitam æternam, ib. & do.2. v.7. n.4
V.58 Qui manducat me, vivet propter me, fer.4. Pass. vers. 28. n.1
V.69 Verba vitæ æternæ habes, f.4. do.1. v.41. n.6. & f.6. do. 3. v.41. n.1
V.70 Nos credimus & cognovimus, quia tu es filius Dei, f.3. Pass. v.3. n.1
V.71 Ex vobis unus diabolus est, dom.3. vers. 14. numer. 9
Cap.7. v.1 Non volebat in Judæam ambulare, f.3. Pass. v.4. num.3
V.4 Manifesta teipsum mundo, fer.3. Pass. vers.10. numer. 12
V.5 Neque enim fratres ejus credebant in eum, f.4. do. 1. v. 46. n.4
V.12 Quidam dicebant: bonus est; alii dicebant, non, f.3. Pass. v.12. n.2
Vers. 20. Dæmonium habes, fer. 3. Pass. vers. 12. numer. 2
V.23 Totum hominem salvum feci, fer. 2. dom. 2. vers. 23. num. 10
V.31 De turba multi crediderunt in eum, &c. f.3. do.4. v.20. n.4. & f.6. Pass. v.47. n.14
V.37 Stabat & clamabat: Si quis sitit, &c. dom.3. v.27. num.4. & fer. 6. dom. 3. vers.6. num.16. & fer.6. dom.1. v.3. num.9
V.38 Qui credit in me, flumina de ventre ejus fluent, f.6. do. 1. cit.
V.42 Nonne scriptura dicit, quia ex semine David, & de Bethlehem castello, ubi erat David, venit Christus? f.3. do.4. v.27. n.1
V. 46. Nunquam sic locutus est homo, fer. 4. do.1. vers. 41. num.6. & fer.4. Pass. vers.25. num.1. & fer.2. Pass. v. 33. num.1
V.48 Nunquid aliquis ex Principibus credidit in eum? do.3. v.27. num.12. & fer.4. do.4. v.11. num.4. & fer.3. Pass. v. 12. n.4
C.8. v.7 Qui sine peccato est, primus in eum lapidem mittat, f.4. do.3. v.3. n.5
V.13 Tu de teipso testimonium perhibes, &c. f.4. Pass. v.25. num. 1
V.23 Vos de deorsum estis, ego de supernis sum, do.1. v.6. num.2
V.28 Cum exaltaveritis filium hominis, tunc cognoscetis, quia ego sum, & à meipso facio nihil, sed &c. f.2. do.2. v. 28. n.7. & f.3. do.4. v.16. n.5. & f.4. do.1. v.39. n.6. & dom. Pass. v.58. n.1
V.43 Qui facit peccatum, servus est peccati, do.3. v.14. num. 8

V. 43 Quare loquelam meam non cognoscitis? do. Pass. v. 47. num. 7
V. 44 Vos ex patre diabolo estis, &c. f. 2. do. 4. v. 29. n. 9. & f. 3. do. 4. v. 17. n. 8. & do. Pass. v. 52. n. 2. & f. 3. v. 20. n. 6. & f. 4. Pass. v. 24. n. 15
V. 46 Quis ex vobis arguet me de peccato, &c. f. 2. do. 2. v. 32. n. 9. & f. 2. do. 3. v. 25. n. 1
V. 56 Abraham pater vester exultavit, ut videret diem meum f. 4. do. 4. v. 4. n. 4
V. 59 Tulerunt lapides, ut jacerent in eum, f. 4. Pass. v. 24. n. 15
C. 9. v. 4 Me oportet operari opera ejus, qui misit me, donec dies est, do. Pass. v. 56. n. 4
V. 16 Non est hic homo à Deo, qui Sabbathum non custodit, f. 3. do. 4. v. 19. n. 1
V. 22 Hæc dixerunt parentes ejus; ne extra synagogam fierent, jam enim conspiraverant Judæi, & fer. 3. Pass. v. 13. n. 2. & fer. 6. Pass. vers. 48. n. 1. & fer. 6. dom. 1. v. 15. num. 4
V. 29 Hunc nescimus unde sit, fer. 5. dom. 1. vers. 22. num. 29
V. 39 In Judicium veni in mundum, ut qui non vident, videant; & qui vident, cæci fiant, f. 3. do. 1. v. 14. n. 2. & f. 4. do. 4. v. 7. n. 4. & f. 5. do. 4. v. 1. n. 9
Cap. 10. v. 9 Ego sum ostium, per me si quis introierit, salvabitur, do. Pass. v. 47. n. 4
V. 10 Fur non venit nisi ut furetur, & mactet, & perdat; ego veni, &c. fer. 4. Pass. vers. 28. n. 3. & f. 6. Pass. v. 50. n. 1
V. 11 Bonus pastor animam suam dat per ovibus suis, f. 2. do. 1. v. 32. n. 4
Vers. 12 Lupus rapit & dispergit oves, dom. 3. vers. 14. num. 9
V. 16 Alias oves habeo, quæ non sunt ex hoc ovili, fer. 5. dom. 1. vers. 23. num. 1. & fer. 6. Pass. vers. 52. numer. 1
V. 17 Ego pono animam meam, & iterum sumam eam, f. 2. d. 2. v. 22. n. 1
V. 18 Nemo tollit eam me, sed ego pono eam à meipso, & potestatem habeo, &c. ib. & f. 2. do. 2. v. 23. n. 4. & f. 2. Pass. v. 33. n. 8
V. 27 Oves meæ vocem meam audiunt, &c. do. Pass. v. 47. & f. 4. Pass. v. 28. n. 12
V. 28 Ego vitam æternam do eis, loc. cit.
Cap. 11. v. 3 Ecce quem amas, infirmatur, f. 5. do. 3. v. 38. num. 20
V. 15 Gaudeo propter vos, ut credatis, f. 6. dom. 4. vers. 4. num. 4
V. 15 Ego sum resurrectio & vita, ibid. n. 3
V. 33 Infremuit spiritu, & turbavit semetipsum, do. 3. v. 14. num. 2
V. 42 Propter populum, qui circumstat, ut credant, &c. f. 6. Pass v. 47. n. 12
V. 45 Multi qui venerant ad Mariam, crediderunt in eum, f. 5 n. 2. v. 31. n. 1
V. 47 Quid facimus, quia hic homo multa signa facit? f. 3. do. 1. v. 10 n. 5. & fer. 6. do. 2. v. 33. num. 1. & fer. 2. dom. 4. v. 17. n. 8
Vers. 48 Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum, &c. fer. 3. dom. 1. citat. & fer. 6. dom. 2. vers. 38. numer. 7
V. 50 Expedit vobis, ut unus moriatur homo pro populo, f. 6. do. 2. v. 33 n. 1
V. 51 Jesus moriturus erat pro gente, fer. 5. dom. 1. v. 24. num. 1
V. 52 Et non tantum pro gente, sed ut filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in unum.
V. 53 Ab illo ergo die cogitaverunt ut interficerent eum, f. 6. do. 2. v. 38. n. 7
V. 56 Dederant autem Pontifices mandatum, ut si quis cognoverit, ubi sit, indicet, ut apprehendant eum, fer. 2. Pass. v. 34. n. 2
Cap. 12. v. 1 Ante sex dies paschæ venit Bethaniam, do. Pal. v. 1. n. 2
V. 2 Martha ministrabat ei, fer. 4. dom. 2. vers. 28. numer. 2
Vers. 12. In crastinum autem turba multa, quæ venerat ad diem festum, &c. dom. Palm. vers. 1. num. 2. & v. 8. num. 8
V. 19 Mundus totus abit post eum, f. 6. do. 4. v. 4. n. 4
V. 29 Turba dicebat, tonitruum esse factum, do. 2. vers. 6. num. 4
V. 31 Princeps hujus mundi ejicietur foras, do. Palm. v. 1 num. 4
V. 32 Ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum, fer. 2. dom. 2. vers. 28. n. 1. & f. 2. dom. 3. vers. 30. num. 4. & fer. 6. do. 4. v. 4. n. 6. & f. 6. Pass. v. 48. n. 4. & do. Palm. v. 1. n. 4
V. 36 Dum lucem habetis, credite in lucem, &c. f. 5. do. 2. v. 23. n. 1
V. 40 Excæcavit oculos eorum, ut non videant oculis, f. 6. do. 2. v. 43. n. 1
Cap. 13. v. 3 Sciens, quia à Deo exivit, & ad Deum vadit, f. 2. Pass. v. 50. n. 6
V. 33 Quo ego vado; vos non potestis venire, f. 2. Pass. v. 34. num. 15
V. 34 Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem, f. 3. do. 2. v. 8. n. 5
V. 35 In hoc cognoscent omnes, quod discipuli mei estis, &c. f. 2. do. 1. v. 35. n. 6
Cap. 14. v. 2. In domo Patris mei mansiones multæ sunt, do. 2. v. 4. n. 9
V. 7 Si cognovissetis me, & Patrem meum utique cognovissetis, do. Pass. v. 55. n. 1
V. 8 Domine ostende nobis Patrem, dom. 4. vers. 5. numer. 9
V. 9 Tanto tempore vobiscum sum, & non cognovistis me? fer. 2. dom. 2. vers. 23. num. 11. & dom. Pass. v. 55. num. 1
V. 12 Qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipse faciet, f. 4. Pass. v. 37. n. 2
V. 23 Si quis diligit me, sermonem meum servabit, &c. fer. 3 do. 1. v. 17. n. 9. & fer. 3. do. 2. v. 4. n. 3. & n. 9. ib. & f. 5. do. 3. v. 38. n. 5
V. 24 Qui non diligit me, sermones meos non servat, f. 3. do. 2. v. 4. n. 9
V. 31 Surgite, eamus hinc, fer. 4. dom. 1. vers. 45. numer. 11
Cap. 15. v. 1 Pater meus agricola est, fer. 4. dom. 3. vers. 13. n. 2
Vers. 3 Jam vos mundi estis propter sermonem, &c. fer. 4. dom. 3. vers. 3. num. 2. & fer. 6. dom. 3. vers. 26. numer. 3
V. 13 Majorem charitatem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis, dom. 2. vers. 3. numer. 16
V. 14 Jam non dicam vos servos, vos autem dixi amicos, f. 6 do. 4. v. 11. n. 1
V. 16 Posui vos ut eatis, & fructum afferatis, &c. f. 6. do. 3. v. 36. n. 1
V. 18 Si mundus vos odit, scitote quia me priorem vobis odio habuit, fer. 3. Pass. vers. 4. num. 11. & do. Palm. v. 2. n. 5
Vers. 19 Si de mundo fuissetis, mundus quod suum erat, diligeret, &c. fer. 6. vers. 11. num. 2. & d. 2. vers. 3. numer. 13
V. 22 Si non venissem, & locutus non fuissem eis peccatum non haberent, f. 2. do. 2. v. 25. n. 6. & fer. 6. do. 2. vers. 38. num. 1
V. 24 Si opera non fecissem in eis, quæ nemo fecit, peccatum non haberent, f. 4. Pass. v. 37. n. 1
Cap. 16. Vado ad eum, qui misit me, fer. 2. dom. 2. vers. 21. n. 2
V. 7 Expedit vobis, ut ego vadam &c. ib. n. 3
V. 16 Modicum, & non videbitis me, & iterum modicum &c. f. 2. Pass. v. 33. n. 12
Cap. 17 v. 1 Venit hora, clarifica filium tuum, do. Pass. v. 56. n. 3
V. 3 Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum Deum verum, f. 4. do. 3. v. 13. num. 4. & f. 5. do. 3. v. 41. n. 4. & f. 4. dom. 4. v. 3. n. 7. & do. Pass. v. 51. n. 4. & f. 4. Pass. vers. 24. n. 13
V. 4 Opus consummavi, quod dedisti mihi, ut faciam, f. 6. do. 3. v. 34. n. 4
V. 24 Pater, volo, ubi ego sum & ipsi sint mecum, f. 2. Pass. v. 34. n. 15. & 17
Cap. 18. v. 3. Judas venit illuc cum laternis, facibus & armis f. 6. Pass. v. 48. n. 18
V. 14 Expedit unum hominem mori pro populo, f. 4. do. 1. v. 39. n. 6
V. 35 Pontifices tui tradiderunt te mihi, f. 2. Pass. vers. 32. num. 2
V. 36 Regnum meum non est de hoc mundo, f. 6. Pass. v. 48. n. 6. f. 3. do. 1. v. 12. n. 3. f. 4. do. 2. v. 20. n. 9. & v. 21. n. 8

V.37 Ego ad hoc natus sum & veni in mundum, ut testimonium perhibeam veritati, f.3. pass. V.6. n.8. & dom. pas. V.47. n.7
V.38 Quid est veritas? f.3. pass. V.7. n.3
Cap 19. Vers. 5 Ecce homo, fer. 6. dom.1. Vers. 7. numer. 17
V.11 Non haberes potestatem adversus me ullam, nisi datum tibi esset desuper, &c. f.1. pass. V.32.n.2. & f.6. pass. V.50. n.3
V.12 Exinde quærebat Pilatus dimittere eum, &c. fer. 4. pass. V.24. num.14. & f.6. pass. Vers.48. num.6. & n.15. ibid.
V.15 Tolle, tolle, crucifige eum, fer. 3. dom. 11. V. 14. num. 2
V.26 Mulier ecce filius tuus, fer. 4. dom.1. Vers. 48. numer. 1
V. 28 Sitio, f.2. pass. V.37. n.27
V.34 Exivit sanguis & aqua ibid.
Cap.20. V.22 Hæc cum dixisset, insufflavit & dixit eis: accipite Spiritum sanctum, f.6. do.4. V.40. n.3. & f.2. pass. V.38. n.8. & do.Palm.V.2. n.15
Cap.21. V.25 Sunt & alia multa, quæ fecit Jesus, quæ si scribantur per singula, nec ipsum arbitror mundum capere posse &c. f.2. do.4. V.20 n.5

ACTUUM APOSTOLORUM.

Caput I.

V.1 Cœpit Jesus facere & docere, do.2. V.5. n.5
V.6 Domine, si in tempore hoc restitues regnum Israel? f.4. do.2. V.21. n.18
V.7 Non est vestrum, nosse tempora vel momenta, &c. f.2. pass. V.33. n.12
V.11 Viri Galilæi, quid statis aspicientes in cœlum &c. f. 2. do.1. V.32. n.1. & fer.4. pass. V.1. n.2
V.14 Erant perseverantes unanimiter in oratione, f.3. do.2. V.20. n.4
Cap.2 V.1 Erant omnes pariter in eodem loco, f.3. do.3. V. 20. n.4
V.2 Tanquam spiritus vehementis, fer. 6. dom. 4. Vers. 43. n.6
V.4 Repleti sunt omnes Spiritu sancto, fer.2. pass. V.38. num. 4
V.6 Facta hac voce, convenit multitudo, f.6. do.4. V.43. num. 6
V.37 Quid faciemus? f.2. pass. V.34. n.4
V.41 Appositæ sunt in die illa animæ circiter tria millia, f.2. pass. V.39. n.1
Cap.3. V.17 Scio fratres, quia per ignorantiam feciſtis, f.3. do.3. V.15. n.24
Cap. 4. V.16. Quid faciemus hominibus istis, quoniam quidem notum signum factum est per eos &c. f.6. pass. V.47. num.10
Cap.5. V.29 Obedire oportet magis Deo, quam hominibus, f.4. do.4. V.17. n.1
V.39 Si fuerit hoc à Deo, non poteritis dissolvere illud, f.4. do.3. V.13. n.1
V.41 Ibant gaudentes à conspectu Concilii, &c. f.4. do.2. V. 22. n.22
Cap.7. V.59 Obdormivit in Domino, f.6. dom.4. Vers.11. num.5
Cap.9. V.1 Spirans minarum & cædis in discipulos Domini, f.2. pass. V.33. n.1
V.3 Circumfulsit eum lux de cœlo, f.3. d.4. V.17. n.5. & f.4. do.4. V.6.n.15
V.6 Tremens ac stupens dixit: Domine, &c. f.3. do.4. V.17. n.5. & do.Pal. V.2. n.10
V.15 Vas electionis est mihi iste, ut portet nomen meum &c. do.3. V.22. n.7. & f.4. pass. V.25. a.2. & dom. pass. V.47. num.7
Cap.10. V.34 In hac veritate comperi, quia non est personarum acceptor Deus, fer. 5. pass. dom. 3. Vers. 40. numer. 13
V. 38 Pertransiit benefaciendo & sanando omnes, f.5. dom. 3. V.38. n.11. & do.4. V.15. n.3. & f.4. do.4. V.1. n.1. & V.11. n.4. ib. & f.6. pass. V.50. num.3. & f.5. do.1. V.23. num. 1.
Cap.12. V.7 Percusso latere Petri, excitavit eum, f.6. do.4. V.11. n.9.
Cap.13. V.7 Desiderabat audire Verbum Dei, do. pass. V. 47. n.7
V.8 Resistebat autem Elymas magus ibid.
V.10 O plene omni dolo & fallacia, ibid.
V.46 Vobis oportebat primum loqui regnum Dei, f.2. do.3. V.30. n.2. & do.pass. V.47. n.7
V.48 Crediderunt, quotquot præordinati erant in vitam æternam, f.4. pass. V.26.n.2
Cap.14. V.10 Dii similes facti hominibus, descenderunt ad nos, do.Palm. V9. n.10
Cap.15. V.10 Jugum, quod neque patres nostri, neque nos portare potuimus, f.6. do.4. V.38. n.5
Cap.17. V.32. Quidam irridebant, quidam verò dixerunt, &c. do.pass. V.47. n 7
V.34 Quidam verò adhærentes ei, crediderunt, &c. do.pass. V.47. n.7
Cap.20. V.28 Attendite vobis & universo gregi, in quo &c. f.3. do.3. V.15.n.21. & f.5.d.38.n.7
Cap.26. V.2 Æstimo me beatum, apud te cum sim defensurus hodie, f.2.do.3.V.24.n.4
Vers.24 Insanis Paule; multæ te literæ ad insaniam convertunt.

ROMANORUM.

Caput I.

V.3 Qui factus est ei ex semine David secundum carnem, f. 5 do.1. V.22.n.4.& n.20 ib.
V.5 Per quem accepimus gratiam, &c. fer.3. dom 2. Vers. 5. num.6
V.16 Non erubesco Evangelium, fer. 4. dom. 4. Vers. 9. num. 7
V.17 Justus ex fide vivit, fer.2. domin. 2. Vers. 21. numer. 12
Cap.2. V.4 An divitias bonitatis ejus & patientiæ contemnitis, &c.f.4. Cin.V.20.n.5
V.11 Non est personarum acceptio apud Deum, f.4.do.2.V. 23. n.3.
V.13 Non auditores legis justi sunt, &c. dom. 3. Vers. 28. num.9
V.15 Testimonium reddente illis conscientia illorum, fer. 2. dom. 1. Vers. 35. num.1 & fer.6. dom. 2. Vers. 41. numer. 1
V.21 Qui alium doces, te ipsum non doces. f.2. do.3. V.23. num. 4
Cap. 3. V.4. Est autem Deus verax, fer.3. dom. 4. Vers. 28. num.7
V.21. Testificata à lege & Prophetis, dom. 2. Vers. 3. num. 7
V.32 Omnes peccaverunt & egent gloria Dei, f.6. do.1. V. 7. n.17. & f.6.do.4. V.40.n.3
Cap.4 V.18 Contra spem in spem credidit, fer.6. dom.4. V. 4. num.2
C.50 n 10 Cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo, per mortem filii ejus, f.6. Cin. V44.n.1
V.20 Ubi abundat delictum, superabundat & gratia, f.5. do. 1. V.22. n.24.
C.6. V.12 Non regnet peccatum in vestro mortali corpore, do.3. V.18. n.2
V.13 Non exhibeatis membra vestra, arma iniquitatis peccato, do.3. V.22.n.4
V.21 Quem fructum habuistis tunc in illis, &c. fer.6. dom.4. V.37. n.4
C.7. V.7 Peccatum non cognovi nisi per legem, f.6. do.1. V. 3.num. 3
V.18 Non habitat in me, hoc est in carne mea bonum, do. 4. V.10.n.7
Cap. 8 Vers. 3 In similitudinem carnis peccati, do. 1. V. 3.num.3
V.15 Non accepistis spiritum servitutis in timore, sed spiritum adoptionis &c. f.3.do.1.V.9. n.4
V.26 Spiritus adjuvat infirmitatem nostram, nam quid oremus, nescimus &c. f.5. dom.1. V.23. n.14. & f.3.dom.2. V.20. n 6
V.27 Qui autem scrutatur corda, f.4. Cin. V18. n.4
V.30 Quos prædestinavit, hos & vocavit, f.4. pass. V.27. num.19
V.33 Quis accusabit adversus electos Dei, f.4. pass. V.28. num.5
V.34 Quis est, qui condemnet? Christus Jesus interpellat pro nobis, ib.
V.35. Quis nos separabit à charitate Christi &c. ibi. & f.4. do. 2. V.22. n.22.

V.36 Æstimati sumus sicut oves occisionis, f.2. do.4. V.13. num.15
V.37 In his omnibus superamus propter eum, qui dilexit nos f.4. Pass. v.28. n.5
C.9. v.3 Optabam ego ipse anathema esse pro fratribus meis, f.3. Pass. v.3. n.1
V.21 An non habet potestatem figulus luti ? f. 4. dom.4. v. 6. num.9
V.22 Sustinuit vasa iræ, apta in interitum &c. f.4. Pass. v.28 num. 10
V.27 Filiorum Israel reliquiæ salvæ fient, f.2. d.2. v.21. n.12. & do. Pal. v.5. n.16
Cap. 10. v. 10 Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem, f.6. dom.1. v. 7. num.9. & dom.3. v. 14. num.9
V.20 Inventus sum à non quærentibus me, fer.3. Pass. v.11. num.1
Cap.11. v.10 Tu autem cum oleaster esses, insertus es in illis, &c. f.6. do.2. v.43. n.9
V.34 Quis cognovit sensum Domini ? &c. f.6. do.1. v.4. n.9. & f.6. do.4. v.34. n.3.
C.12. v.1 Obsecro vos, ut exhibeatis corpora vestra, hostiam viventem &c. f.3. Pass. v.8. n.5
V.11 Sollicitudine non pigri, fer. 6. dom. 1. vers. 4. numer. 9
V.14 Benedicite persequentibus vos &c. fer.2. Pass. v.37. numer. 26
V.15 Flete cum flentibus, fer. 6. dom. 4. vers. 33. numer. 5
V.19 Non vosmetipsos defendentes charissimi &c. f.2. do.2. v. 30. n.6. & do. Pass. v.5. n.4
V.20 Si inimicus tuus esurierit, ciba illum &c. f.2. Pass. v. 37. n.26
Vers. 23 Noli vinci à malo, sed vince in bono malum, ibidem.
C.13. v.2 Qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit, f.3. do.3. v.3. n.1
V.10 Dilectio malum proximi non operatur &c. f.3. do.2. v.8. n.5. & f.3. do.4. v.17. n.10
V.12 Nox præcessit, dies autem appropinquavit, &c. f.4. Ciner. v.16. num.7. & dom.3. v.24. num.8. & do. Pass. v. 56. n.2
V.13 Sicut in die honeste ambulemus; non in commessationibus & ebrietatibus, &c. f.4 Cin. v.16. n.7
V.14 Induimini Dominum Jesum Christum, &c. f.4. Cin. v.19. n.10
Cap.14. v.10 Omnes stabimus ante tribunal Christi, f.2. do.1 v.31. n.3
V.17 Non est regnum Dei, esca, & potus, sed &c. fer.4. Cin. vers.17. num.1

I. CORINTHIORUM.

Caput.

V.5 In omnibus divites facti estis in illo, in omni verbo & scientia, f.6. do.3. v.10. n.5
V.26 Videte vocationem vestram, fratres, &c. f.4. do.4. v. 6. n.12
V.27 Quæ stulta sunt mundi, elegit Deus &c. ibid. & fer. 3. dom.1. v.11. num.1. & f.6. do.3. v.29. n.3. & dom.3. v.27. num.9.
V.28 Ignobilia mundi & contemptibilia elegit Deus, &c. f.4. do.4. v.6. n.12
V.31 Qui gloriatur, in Domino glorietur, f.2. Pass. v.37. num.28
C.5. v.8 Si cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent, do.1. v.3. n.13. & f.2. do.2. v.27. n.3. & f.6. do. 2. v.36. n.4. & f.6. Pass. v.47. num.12. & fer.6. pass. vers. 50. num.6
V.9 Oculus non vidit, nec auris audivit, &c. quæ præparavit Deus iis, qui diligunt illum, fer.2. Dominic. vers. 34. num.5
V.14 Animalis homo non percipit ea, quæ sunt Spiritus Dei f.4. do.1. v.46. n.4
C.3. v.3 Cum sit inter vos zelus, & contentio, nonne carnales estis? f.6. dom.1. v.7. num.15. & fer.6. dom.1. vers. 12. n.1
V.6 Ego plantavi, Apollo rigavit, fer.4. dom. 3. vers.13. num.2
V.7 Neque qui plantat, est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus, f.3. do.2. v.8. & do.4. v.11. n.5.
Vers. 9 Dei sumus adjutores, fer. 5. dom.3. vers. 40. numer. 16
V.12 Si quis ædificat super fundamentum hoc, aurum, &c. do.4. v.10. n.10
V.16 Nescitis, quia templum Dei estis vos, f.3. do.1. v.12. num.9
V.17 Si quis templum Dei violaverit, disperdet illum Deus, f.3. dom.1. v.12. n.22. & fer.2. do.4. v.14. n.18 & v.15. n. 3. ib. & fer.2. do.4. v.18. n.17
C.4. v.3 Mihi pro minimo est, ut à vobis judicer, f.4. Cin. v.18. n.1
V.5 Illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit, &c. f.2 do.1. v.32. n.2.
V.9 Spectaculum facti sumus mundo, Angelis, & hominibus, f.6. Cin. v.44. n.9.
V.12 Maledicimur, & benedicimus, &c. ib.
V.13 Blasphemamur, & obsecramus &c. ib.
C.5. V.8. Itaque epulemur non in fermento veteri, &c. f.3. pass. v.8. n.4
C.6. V.7 Jam omnino delictum in vobis est, &c. f.2. do.4. v. 16. n.8
V.19 An nescitis, quia membra vestra templum sunt Spiritus sancti, f.3. do.1. v.12. n.22.
V.20 Empti estis pretio magno, glorificate & portate Deum in corpore vestro, do. Pal. v.8. n.3
C.9. v.19 Cum liber essem ex omnibus, omnium me servum feci, f.4. do.2. v.17. n.1
V.24 Omnes currunt, sed unus accipit bravium, f.6. do.1. v. 4. n.9
V.27 Castigo corpus meum, & in servitutem redigo &c. do. 1. v.1. n.18. & do.4. v.10. n.4
C.10. V.4 Bibebant de spirituali, consequente eos petra, &c. f.6. do.3 v.13. n.5
V.13 Tentatio vos non apprehendat, nisi humana, fidelis Deus est, &c. f.6. Cin. v.44. n.1. & f.4. Pass. v. 28. num.6
V.31 Sive manducatis &c. in gloriam Dei facite, do.4. v.11. num.9
C.11. V.18 Audio scissuras esse inter vos, f.4. do.4. vers.16. num.6
V.23 In qua nocte tradebatur, accepit panem, &c. f.3. Pass. v.1. n.1
V.31 Si nos ipsos judicaremus, non utique judicaremur, f.2 do.1. v.31. n.3
C.12. V.26 Si quid patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra, f.3. do.3. v. 15. num. 14
C.13. V.5 Charitas non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt, &c. dom. 4. vers. 5. num.3. & f.2. dom. 4. vers. 17. num.1
C.14. V.25 Cadens in faciem, adorabit Deum, do.2. v.6. num 2
C.15. V.10. Non ego, sed gratia Dei mecum, f.5. do.2.3. v. 40. num.19
V.20 Christus primitiæ dormientium, fer.6. dom.4. v.11. num. 5
V.55 Ubi est mors, victoria tua; ubi est mors stimulus tuus do. Pal. v.1. n.15

II. CORINTHIORUM.

Caput 1.

V.3 Pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, f.6. do.4. v.35. n.1
C.2. v.15 Christi bonus odor sumus in omni loco, f.6. dom.4 v.39. n.12
C.3. V.5 Non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis, tanquam ex nobis, f.3. do.4. v.16. n.3.
V.18 Nos revelata facie, gloriam Domini speculantes, &c. do.2. v.11. n.18
C.4. v.5 Non prædicamus nosmetipsos, sed Christum, f.6. do.3. v.29. n.4
V.7 Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus, f.4. Cin. v. 20. n.6. & 7
C.5. V.6 Quamdiu sumus in corpore, peregrinamur à Domino, f.6 do.1. v.13. n.2
V.10 Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, f.2. do.1. v.32. n.1.
V.14 Charitas Christi urget nos, do.1. v.1. n.2
Cap.6. Vers. 2. Tempore accepto exaudivi te; Ecce nunc tempus, &c. fer. 6. dom. 2. vers. 34. num. 3. & fer. 2. dom. 2. ver 21. num.11. & fer. 5. do.2. v.24. num.9. & fer. 4. dom.

4. dom. 4. v. 4. num. 5. & f. 2. Pass. v. 33. n. 12. & v. 34. nu. 10. ibid.
V. 15. Quæ enim conventio Christi ad Belial &c. Dom. 3. v. 19. num. 1.
V. 16. Vos estis templum Dei vivi; f. 4. Domin. 4. v. 1. num. 11.
Cap. 8. v. 9. Propter nos egenus factus est, cum esset dives &c. f. 6. Dom. 3. v. 10. num. 13.
Cap. 9. v. 7. Non ex tristitia aut necessitate, hilarem enim datorem diligit Deus, f. 4. Cin. v. 17. num. 1.
Cap. 11. v. 14. Transfigurat se in angelum lucis, Dom. 2. v. 1. num. 19.
V. 29. Quis infirmatur, & ego non infirmor &c. f. 5. Dom. 1. v. 22. num. 15. & f. 2. Domin. 4. v. 17. num. 7.
Cap. 12. v. 9. Sufficit tibi gratia mea: nam virtus in infirmitate perficitur, f. 5. Dom. 1. v. 22. n. 22.
V. 10. Placeo mihi in infirmitatibus meis, f. 6. Domin. 4. v. 3. num. 11.
V. 14. Non debent filii parentibus thesaurizare, sed parentes filiis, f. 4. Cin. v. 19. n. 3.

AD GALATAS.

Cap. 1.

V. 10. Si hominibus placerem, Christi servus non essem, f. 6. Dom. 1. v. 7. num. 15. & f. 3. Pass. v. 4. n. 9.
Cap. 2. v. 11. In faciem ei restiti &c. f. 4. Domin. 3. vers. 12. num. 1.
V. 20. Vivo ego, jam non ego, vivit vero in me Christus, f. 6. Dom. 3. v. 20. num. 5.
Cap. 3. v. 13. Maledictus homo, qui pendet in ligno, Dom. Palm. v. 9. num. 9.
Cap. 4. v. 19. Filioli, quos ego parturio, donec formetur in vobis Christus, f. 4. Dom. 1. v. 49. num. 2. & f. 5. Dom. 1. v. 22. num. 26.
Cap. 5. v. 13. Per charitatem, servite invicem, Domin. 1. v. 10. num. 9.
V. 22. Fructus spiritus sunt, charitas, gaudium &c. f. 2. Pass. v. 38. num. 7.
V. 25. Si spiritu vivimus, spiritu & ambulemus, f. 6. Dom 4. v. 44. num. 18.
Cap. 6. v. 1. Fratres, si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto &c. f. 3. Domin. 3. v. 5. num. 22.
V. 2. Alter alterius onera portate, f. 3. Domin. 2. vers. 4. num. 6.
V. 8. Quæ seminaverit homo, hæc & metet, f. 5. Domin. 2. v. 24. num. 15.
V. 10. Dum tempus habemus, operemur bonum, f. 6. Dom. 2. v. 34. num. 3. & Dom. 4. v. 10. num. 7.

AD EPHESIOS.

Caput 1.

V. 3. Benedixit nos omni benedictione cælesti &c. f. 2. Dom. 1. v. 34. num. 5.
V. 4. Elegit nos in ipso, ante mundi constitutionem, ibid. num. 9.
Cap. 2. v. 4. Deus qui dives est in misericordia, f. 2. Domin. 1. v. 31. nu. 9.
V. 8. Gratia estis salvati per fidem, f. 6. D. 1. v. 13. n. 2.
V. 14. Ipse est pax nostra, qui fecit utraque unum, f. 6. D. 2. v. 42. nu. 1.
Cap. 3. v. 1. Ego Paulus vinctus Christi, Domin. Palm. v. 2. nu. 18.
V. 17. In charitate radicati & fundati, f. 4. Dom. 3. vers. 13. num. 1.
Cap. 4. v. 4. Unum corpus & unus spiritus, f. 3. Dom. 3. v. 15. num. 14.
V. 9. Quod autem ascendit, quid est, nisi quia descendit? f. 4. Dom. 1. v. 40. n. 1.
V. 10. Qui descendit, ipse est qui ascendit &c. ibidem.
V. 17. Gladium spiritus, quod est verbum Dei, f. 3. Dom. 2. v. 3. nu. 12.
V. 22. Deponite secundum pristinam conversationem, veterem hominem, f. 4. Pass. v. 22. n. 1.
V. 27. Nolite locum dare diabolo, fer. 4. Dom. 1. v. 44. num. 9.
Cap. 5. v. 3. Fornicatio & omnis immunditia non nominetur in vobis; f. 4. D. 3. v. 7. n. 3.
V. 5. Avaritia, quod est idolorum servitus, f. 3. Dom. 1. vers. 12. num. 14.
V. 8. Eratis aliquando tenebræ, nunc lux &c. f. 6. Dom. 4. v. 9. num. 4.
Cap. 6. v. 5. Obedite dominis carnalibus &c. f. 3. Dom. 4. vers. 6. num. 3.
V. 17. Gladium spiritus, quod est verbum Dei, f. 3. Do. 2. v. 3. nu. 12.
V. 19. Detur mihi sermo in apertione oris mei, D. Palm. v. 5. num. 23.

AD PHILIPPENSES.

Caput 2.

V. 8. Factus obediens usque ad mortem, Dom. 2. v. 3. num. 16.
Cap. 3. v. 2. Videte canes, videte malos operarios, f. 5. D. 1. v. 26. num. 5.
V. 7. Quæ mihi fuerunt lucra, hæc arbitratus propter Christum detrimenta, f. 6. D. 3. v.
V. 8. Existimo omnia detrimentum esse propter eminentem scientiam Jesu &c ibid. & f. 6. Cin. v. 3. nu. 1. & f. 4. Dom. 4. v. 6. num. 14. & Dom. 2. v. 4. num. 2. & f. 6. Domin. 3. v. 10. num. 15.
V. 12. Quæ, si comprehendam, fer. 3. Domin. 4. vers. 30 num. 3.
V. 13. Ego me non arbitror comprehendisse: unum autem quæ retro sunt, obliviscens &c. fer. 6. Cin. vers. 3. num. 1.
V. 15. Quicunque perfecti sumus, hoc sentiamus, ib.
V. 20. Nostra autem conversatio in cælis est &c. D. 2. v. 1. n. 16. & f. 2. D. 3. v. 23. n. 5.
Cap. 4. v. 3. Mecum laboraverunt in Evangelio f. 3. Do. 2. v. 3. num. 12.
V. 13. Omnia possum in eo, qui me confortat, f. 4. Dom. 2. v. 22. nu. 22.

AD COLOSSENSES.

Caput 2.

V. 3. In quo sunt omnes thesauri sapientiæ &c. f. 2. Pass. v. 37. num. 28.
V. 9. In quo inhabitat plenitudo divinitatis corporaliter f. 2. D. 4. v. 18. nu. 16.
Cap. 3. v. 1. Quæ sursum sunt, quærite, ubi Christus est, f. 2. D. 2. v. 23. nu. 5.
V. 3. Mortui estis, & vita vestra abscondita est cum Christo &c. f. 3. Pass. v. 6. n. 8. & v. 12. n. 5. ib.
V. 4. Cum Christus apparuerit vita vestra &c. ib.
V. 9. Exspoliantes vos veterem hominem cum actibus suis, f. 4. Pass. v. 22. nu. 1.
V. 13. Donantes vobismetipsis, si quid adversus aliquem habet querelam, f. 3. D. 3. v. 22. n. 2.
V. 22. Non ad oculum servientes &c. f. 3. Domin. 2. vers. 1. num. 3.

I. THESSALONIC.

Caput 2.

V. 5. Neque aliquando fuimus in sermone adulationis, neque in occasione avaritiæ &c. fer. 3. Domin. 2. vers. 5. num. 6.
V. 6. Nec quærentes ab hominibus gloriam, neque in vobis, neque in aliis ibid.
Cap. 4. V. 3. Hæc est voluntas Dei, sanctificatio vestra, f. 6. Domin. 3. v. 34. num. 3.
V. 12. Nolumus vos ignorare fratres de dormientibus &c. f. 6. Domin. 4. v. 24. num. 2.
V. 15. In jussu, & in voce Archangeli, & in tuba Dei descendet de cælo, D. Pass. v. 51. num. 6.
Cap. 5. v. 1. Dies Domini, sicut fur in nocte veniet, fer. 4. Cin. vers. 19. num. 12. & fer. 2. Domin. 1. vers. 31. num. 2.
V. 3 Cum enim dixerint: pax & securitas, tunc repentinus interitus &c. f. 4. Cin. cit.

I. AD TIMOTHEUM.

Caput 2.

V.4 Omnes homines vult salvos fieri , &c. do.2. v.1. n.8. & f.4. do.2. v.17.n.2. & f.6. do.3. v.34. n.1. & f.4. Pass. v.28. num.10
V.5 Unus Deus,unus mediator Dei & hominum,homo Christus Jesus, f.6. Pass.v.20. n.6
C.3.V.1 Qui Episcopatum desiderat, bonum opus desiderat, f.3. do.2. v.2. n.5
V.3 Non litigiosum, f.2. Pass.v.33. n.13
C. 4. V.4 Nihil rejiciendum , quod cum gratiarum actione percipitur, do.4. v.11. n.13
V.5 Sanctificatur enim per verbum Dei &c. ib.
C.5. V.13 Non solum otiosæ , sed verbosæ &c.f.6. do.3. vers. 20. n.1
V.22 Manus citò nemini imposueris, f. 2. dom. 3. vers. 29. num. 11
Cap.6. V.9 Qui volunt divites fieri , incidunt in tentationem , f.5. dom.2. vers.19. num 8. & f. 5. dom.3. vers. 38. num. 18

II. AD TIMOTHEUM.

Caput 2.

V.4 Nemo militans Deo, implicat se negotiis sæcularibus , f.3. do.1.v.32. n.9
V.12 Si sustinebimus & conregnabimus, f.4. dom.2. v.22. num.17
V.16 Vaniloquia multum deserviunt ad impietatem , f.3.d. 2. v.3. n.6
V.17 Sermo eorum ut cancer serpit , ib.
V.19 Cognovit Dominus , qui sunt ejus , f.4. Pass. v.28. num.4
C.3. v.12 Omnes qui piè volut vivere in Christo Jesu, persecutionem patiuntur, f.4.do.3.v.2. n.3
C.4. V.7 Bonum certamen certavi , cursum consummavi , f 4. Pass.v.28. n.13
V.8 In reliquo reposita est mihi corona justitiæ , quam reddet &c. ibid. & f.4.do.2. v.23. n.3

AD TITUM.

Caput 1.

V.16 Confitentur se nosse Deum , factis autem negant , f.5. do.3. v.41. n.3. & f.3.do.4. v.28. n.9
C.2. v.7 In omnibus teipsum præbe exemplum , f.3. do. 2.v. 3. n.6
C.3. v.10 Hæreticum post unam & secnndam correctionem devita , f4.do.3. v.14.n.1

AD HEBRÆOS.

Caput 1.

V.1 Multifariam multisque modis , olim Deus loquens patribus &c. f.2. d.2.v.25. n.7
V.2 Novissimè locutus est nobis in Filio, ibid. & f.4. do.4. v. .37. n.2
V.5 Cui enim dixit aliquando Angelorum : filius meus es tu , f.6. Cin.v.45.n.3
V.13 Ad quem Angelorum dixit aliquando : Sede à dextris meis, f.4.do.2. v.22. n.3
V.14 In ministerium missi propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis, f.2.do.1. v.31. n.14
C.2. v.9 Videmus Jesum , propter passionem mortis , gloria coronatum , f.6. do.4.v.4. n.6
V.11 Non confunditur fratres vocare eos , dicens , f.3. do.2. v.8. n.4
V.12 Nunciabo nomen tuum fratribus meis , ib.
V.17 Debuit per omnia fratribus assimilari , ut misericors fieret , f.5.do 1.v.22. n.21
V.18 In eo enim , in quo passus est ipse & tentatus , potens est eis , qui tentantur , auxiliari , d.1.v.1. n.17
C.3. v.1 Fratres sancti, cœlestis vocationis participes, f 3.d. 2. v.8. n 4
C.4. V.13 Omnia nuda sunt oculis ejus, fer. 2. dom.4. v.22. num. 2
V.15 Non habemus Pontificem qui non possit compati , &c. do.1. v.1. n.16
C.5. V.4 Nec quisquam sumit sibi honorem , sed qui vocatur à Deo , &c. do.2. v.1. n.19
C.6. V.4 Impossibile est eos , qui semel sunt illuminati &c.f. 4. do.1. v.45. n.4
V.5 Gustaverunt etiam donum cœleste ib.
V.6 Et prolapsi sunt , rursus revocati ad pœnitentiam , ib.& f.3.Pass. v.11. n.4.
C.9. V.12 Introivit semel in sancta , æterna redemptione inventa , f.4. do.2. v.21. n.13
C.10. V.4 Impossibile est , sanguine taurorum & hircorum peccata auferri , f.6. do.1. v.3. n.3
V.7 In capite libri scriptum est de me, ut faciam voluntatem tuam , f.2. do.2. v.29. n.8
V.26 Voluntariè peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis , jam non relinquitur pro peccatis hostia , f.6. do. 2. v.36. n.4
V.30 Mihi vindicta , & ego retribuam , f.6.Cin.v44.n.8
C.11. V.25 Magis affligi cum populo Dei , &c. do. Pass. v.30. num.2
V.26 Aspiciebat in remunerationem , do.2.v.3.n 4
V.37 Lapidati sunt , secti sunt &c. f.2. do.1. v.35.n.2. & f.6. do.2. v.35. n.2
C.12. V.2 Proposito sibi gaudio , sustinuit crucem , f.2. do.2. v.28. n.1.& do.Pal.v.1. n.2
V.3 Recogitate eum , qui talem sustinuit contusionem &c.f. 4. do.2. v.18. n.2
V.6 Flagellat omnem filium , quem recipit , f.1. dom.4. v.15. num. 1
V.7 Tanquam filiis offert se Deus , f.6. do.4. v.28. n.7
V.9 Non multò magis obtemperabimus Patri spirituum & vivemus , f.6. Cin.v.48. n.1
C.13. v.8 Jesus Christus heri & hodie ipse , & in sæcula , do. Pass. v.58. n.2
V.9 Optimum est , gratia stabilire cor. fer. 6. dom. 1. v.14. numer. 9
V.13 Exeamus ad eum extra castra , improperium ejus portantes , f.4. do.4.v.34. n.6

JACOBI.

Caput 1.

V.2 Omne gaudium existimate fratres , cum in variastentationes incideritis , f.5. do.2. V.25. n.10
V.4 Patientia opus perfectum habet , f.5. dom.2. v.20. numer.11
V.5 Si quis vestrum indiget sapientia , postulet à Deo, f.6.do. 3. v.12.n.4.& f.2.pass.v.37. n.21
V.6 Postulet in fide , nihil hæsitans , fer. 5 dom.1. Vers.22. num. 4
V.17 Omne datum optimum , & omne donum perfectum desursum est , fer.2. dom.1. v.34. nu.7. & fer. 2. pass. v.37. num. 28
V.21 Suscipite insitum verbum , quod potest salvare animas vestras , do.3.v.28. n.5
Vers. 22. Estote factores verbi , & non auditores tantum, ibid.
C.2. V.5 Nonne Deus elegit pauperes , divites in fide &c. f.5 do.2. v.20. n.6
V.13 Judicium sine misericordia illi , qui non fecit misericordiam , &c. fer.2. dom.1. v.34.num.3. & v.42. num.5. ibidem.
V.18 Ostende mihi faciem tuam ex operibus , f.4. pass. v.25. num. 10
C.3. V.2 Si quis in verbo non offendit , hic perfectus est , f. 4. do.3. v.11. n.4
V.3 Si equis frena in ora mittimus , ad consentiendum nobis, corpus illorum &c. do. Pal. v.2. n. 9
V.5 Lingua modicum membrum est &c. f.5. do.2. v.24. n.18
V.6 Lingua ignis est , universitas iniquitatis , ib.
C.4. V.3 Petitis & non accipitis , eò quod malè petatis, f.3. do.3.v.19. n.6
V.4 Nescitis , quia amicitia hujus mundi inimica est Deo , &c. f.2. do.2.v.23. n.6.
V.15 Vita nostra vapor est &c. f.2. Pass.v.23. n.12
C.5. V.5 Epulati estis super terram , inque luxuriis enutristis corda vestra , f.5. do.2.v.19. n.14
V.20 Qui converti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, liberat animam ejus à morte , f.3.do.3. v.16

I. PETRI.

Caput 1.

V.13 Sperate in eam, quæ vobis offertur, gratiam, f.6. do.3. v.11. n.1
V. 18 Scientes, quod non corruptibilibus, auro vel argento redempti estis &c. do.2. v.3.n.16
C.2. V. 21 Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, f.6.Cin.v.46. n.2
V.22 Qui peccatum non fecit &c. f.2.do.2. v.23.n.9
V.23 Qui cum malediceretur, non maledicebat, f.6.Cin.v.46 n.2. & do.Pass.v.49.n.6
C.3 v.20 Qui increduli fuerant aliquando in diebus Noe &c.f. 3.v.23. n.7.
C.4. V. 8 Ante omnia mutuam in nobismetipsis charitatem habentes, &c. f.2. do.1. v.42.n.1. & f.4.do.4. v.3 n.2
V.10 Unusquisque sicut accepit gratiam, in alterutrum administrantes, f.2.Pass.v.38.n.14. & f.6. do.3. v.29. n.3. & f.4.do.2.v.26. n.2
V.16 Ut Christianus non erubescat, f.4. do.4. v.9. n.7
V.18 Si justus vix salvabitur, f.2.do.1.v.31. n.3
C.5. V.2 Pascite, qui in vobis est, gregem Dei, f.4. do. 2.v. 26. n.2
V.8 Sobrii estote, & vigilate, quia adversarius vester diabolus circuit, &c. do.3. v.15. n.2. & v.24. n.2. ib.

II. PETRI.

Caput. 1.

V. 10 Satagite, ut per bona opera certam vestram vocationem faciatis &c. f.4.Pass.v.28.n.13
V.11 Sic enim abundanter ministrabitur vobis introitus in æternum regnum, ib.
V.16 Non doctas fabulas secuti, notam fecimus D. nostri J. C. virtutem, do.2.v.1. n.15
V.17 Accipiens à Deo Patre honorem & gloriam, voce delapsa &c.f.6. Cin. v.45.n.4. & dom.2. v.1, num.19, & do. 2. v.5. n.4
V.19 Habemus firmiorem propheticum sermonem, f.5. do. 2. v.29 n.1.& f.5. do.3.v.31. n.4.
C.2. v.21 Melius erat illis viam veritatis non agnoscere, f.6. do.1. v.14. n.7
V.22 Canis reversus ad vomitum &c, do.3.v.24. n.11
C.3.v.16 Indocti & instabiles depravant sicut & cæteras scripturas &c, do.1, v.6. n.9

I. JOANNIS.

Caput 2.

V.3 In hoc scimus, quoniam cognovimus eum, si mandata ejus observemus, do.Pass.v.55. n.1
V.16 Omne quod est in mundo, aut est concupiscentia carnis &c. do.1. v.1. n.9
V.18 Filioli, novissima hora est, & sicut audistis &c.f.5.do. 3.v.40. n.3
C.3. v.2 Cum apparuerit, similes ei erimus, do.2.v.2. n.4.& f.6. do.1. v.13.n.2
V.8 In hoc apparuit filius Dei, ut dissolvat opera diaboli, do. 3. v.20. n.3
V.9 Qui natus est ex Deo, non peccat &c. dom. Pass. v.47. num.2
V.10 In hoc manifesti sunt filii Dei & filii diaboli, fer.6. Cin. v.45. n.1.
V.14 Qui non diligit, manet in morte, f.6.Cin.v.44.n.6
V.17 Qui habuerit substantiam hujus mundi, & viderit fratrem suum necessitatem habere, fer.5. dom.2. v.20. num.9
V.11 Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum, &c. f.3.do.3. v.19. n.6
C.4. v.16 Deus charitas est &c. f.5. do.3. v.38. n.5
V. 19 Nos diligamus Deum, quoniam Deus prior dilexit nos, f. 4. dom.4. v. 1. num.4. & fer. 6. dom.4. vers. 3. num. 5
V.20 Si quis dixerit, quoniam diligo Deum, & fratrem suum oderit &c. f.6 C.in.v.44. n.1
C.5. V.15 Et peccatum ad mortem, non pro illo dico, ut oret quis, f.6.do.4. v.33. n.1

JUDÆ.

Caput unicum.

V. 12 Arbores autumnales, bis mortuæ, eradicatæ, fer. 4. do.3. v.13.n.6

APOCALYPSIS.

Caput. 1.

V. 3 Beatus qui legit & audit verba prophetiæ hujus, & servat ea &c. do.3. v.28. n.8
V.5 Princeps regum terræ, qui dilexit nos & lavit nos &c. f. 2. do.1.v.34. n.8
V.7 Videbit eum omnis oculus, fer.2. dom.1. v.34. numer.5
C.2. v.5 Memor esto, unde excideris, & age pœnitentiam, f.6. do.1. v.2. n.7
V.23 Scient omnes Ecclesiæ, quia ego sum scrutans renes & corda, f.4.Cin.v.18.n.9.
Cap. 3. V. 11. Ecce venio citò, tene, quod habes; nemo accipiat coronam tuam, f.6. dom.2. v.43. num.13, & f.4. Pass. v.28. n.11
V.27 Nescis, quia tu miser es & miserabilis, & pauper, & cæcus, f.4.do.4.v.6. n.16
V. 19 Ego quos amo, arguo & castigo, fer. 2. dom.4. v. 15. n.1
V.20 Ecce sto ad ostium & pulso &c. fer.6. dom. 4. vers 28. num. 7
C.5. V.10 Fecisti nos Deo nostro regnum & regnabimus, f. 4 do.2. v.23. n.3
C.7. V.16 Non esurient neque sitient amplius &c. f.6.do.3. v. 13. n.5.& do.4. v.12. n.5
V.17 Deducet eos ad vitæ fontes aquarum, f.6. do.3. vers. 6. num. 13
C.9. V.2 Ascendit fumus putei abyssi, f.6. dom.3. vers.11 num. 3
C.17. V.4. Mulier erat circumdata purpura & coccino, &c. f.5. do.1. v.19. n.9
V.5 Babylon magna, mater fornicationum, ib.
C.18. V.1 Terra illuminata est à gloria ejus, dom.2. vers. 2. num. 3
V.7 Quantum glorificavit se & in deliciis fuit, tantum date illi tormentum & luctum, f.5. do.2.v.22. n.17
C.19. V.16 Rex regum & Dominus dominantium, f.2. do.1 V.34. num.1
C.20. V.2 Apprehendit draconem serpentem antiquum. f.4. do.1. v.40. n.1
V.11 Vidit thronum magnum candidum &c. f.2. do.1. v.31 num.16
C.21. V.6 Ego sitienti dabo de fonte aquæ vitæ gratis, fer.6. do.3. V.15. n.3
V.22 Templum non vidi in ea, f.3. do.1. v.13. n.1.& do. 2. v.4. num.13.
V.27 Non intrabit in eam aliquid coinquinatum, do. 2. v. 2.n.7

INDEX
MATERIARUM ET RERUM NOTABILIUM
Quæ in Secunda Parte continentur.

A

Abstinentia.

ABstinentia præcipua est contra diabolum armatura, f.4. Cin. v.16. n.8
Unicum infirmitatis nostræ remedium, ibid. vers. 17. num.3

Adamas.

Adamas symbolum amoris & affectus parentum, f.4. post d. Quadrag. vers.21. num.13

Adulatio.

Adulatio pejor est peste, fer. 4. post dom. 1. Quadrag. ver. 39. nu.1. Adulationes Hebræorum terminantur in odio, fer. 4. Pass. vers.24. num. 8 Familiares in aulis, fer. 3. dom. Pass. v.1. num.12

Æternitas.

Ejus meditatio quam sit utilis, fer.2. post dom. 1. Quadrag. vers.41. n.7

Affectus.

Inordinatus mundi affectus separat à cœlo, f.2. do.2. Quad. v.23. num.7
Carnis & sanguinis affectus, etiam perfectiores præcipitat, fer. 4. post dominic. 2. Quadragesi. vers. 20. numer. 8
Affectus inordinatus matrum erga filios, f.4. post d.2. Quad. v.20. n.5. & v.21. n.14
Quam ille sit immensus, fer. 5. post dom. 1. Quadrag. v. 22. num.16
Affectus inordinati occidunt animam, f.4. post do3. Quad.v. 19. n.3

Afflictio.

Patienter tolerata præmiatur à Deo.

Agricola

Qui sint agricolæ in vinea Domini, f.6. post dom. 2. Quadr. v.33. n.15

Agripina

Mater Neronis occidi parata, modo filius regnet, fer.4. post dom.2. Quadr. v.20. num.4

Ambulare

Ingyro proprium est diabolo, dom. 3. Quadrag. vers. 24. num. 2
Ambulandum est peccatori pœnitenti, f.6. post do.1. Quad. v. 8. num. 7. & 8

Ambitio, Ambitiosus.

In corda humana tyrannidem exercet, fer. 4. do.2. Quadr. v.24. num.2
Est passio inordinata, fer. 4. dom.2. Quadrag. vers. 20. numer. 1.
Quænam sit prohibita, f.3. do.2. Q. v.8. n.1
Crux ambitiosorum, fer. 4. dom. 2. Quadrag. vers. 22. numer. 14
Est febris, delirare faciens, fer. 4. do.2. Quadrag. vers. 21. num. 1
Fuit multarum hæresum causa, f.3. do.2. Quadrag. vers. 6. num. 3
Ambitiosi nihili faciunt amissionem omnium, modò finem suum assequantur, f.4. do4. Qu.v.22. n.25
Ambitiosus significatur per claudum, f.6. do.1. Quadrag. v. 3. num.4
Ambitiosus non potest convenienter exercere suum officium f.3. post do.4. Quad. v.18. n.7
Ambitiosus dignitatis æstimationem minuit, ut eam tantò facilius assequatur, fer. 4. dom. 2. Quadrag. vers. 20. numer. 12
Ambitiosus libens initialiter servit, ut finaliter dominetur, f.4. do.2. Quad. v.20. n.9
Affectat ambitiosus humilitatem, ib. n.10

Amicus, Amicitia.

Amici Dei procul esse debent ab omnibus rixis, f.2. do. Pass. v.33. n.13
Quantò major sit amicitia Christi quam hominis, f.6. do.4. Quad. v.15. n.7
Amicitia sæcularium ut plurimum respicit interesse, f.3.do.3. Quad. v.20. n.1
Amicus sæculi inimicus est Dei, f.2. dom.2. Quadrag. v.23. num. 1
Amicus sæculi inimicus est Dei, f.2. dom.2. Quadrag. v.23 num. 6

Amor, Amare.

Amare inimicum via est ad sanctitatem, fer. 6. Ciner. v.48. num. 2
Amor inimici est actio Christiana, ib. v.46. n.2
Gentiles ob gloriam humanam dilexerunt inimicum, ibid. v. 47. n.2
Amanti sufficit necessitates detexisse, f.6. do.4. Quadr. v.3. num. 8
Amor Apostolorum erga Christum, f.6. dom.4. Quadrag. v.16. n.2
Amor Christi erga genus humanum excessivus fuit, do.2. Q. v. 3. num. 16
Amor Dei facit animam oblivisci omnium, quæ prius amabat, f.6.do.3. Quad.v.28. n.6
Amor inimici à quo nobis præcipiatur, fer. 6. Ciner. vers. 44. n.1
Ex dilectione proximi dignoscitur discipulus Christi, f.2.post do.2. Quad.v.35. n.6

Angelus

Ambiunt Angeli servire hominibus, eosque ad cœlum perducere, f.5. post do.2. Quad.v.22. n.4

Anima

Plus valet quam mundus, dom. 1. Quadrag. vers. 10. numer. 1
Quos debeat ferre fructus, do.2. v.34. n.1
Quando à Deo deseritur, maximam pœnam patitur, f.3. do. 2. Quad. v.21. n.5
Anima beata magis mundum illustrat quam sol, do.2. Quad. v.2. num.3
Peccatrix est domus dæmonis, fer.4. post dom.1. Quad.v.44 numer. 4
Pretiosus animæ thesaurus cur in vase fragili repositus sit, f. 4. Cin.v.20. n.6
Est effigies sanctissimæ Trinitatis, & quare vasi luteo inclusa sit, f.4. post do.4. Quad.v.6.n.17

Antiochus

Typus est dæmonis, & prima ejus præda in templo, qualis fuerit, f.4.do.4. Qu.v.1. n.11

Apes

Pro melle conficiendo, floribus non herbis utuntur, f.3.do.2 Quad. v.3. n.8

Apostoli

Apostolorum temperantia, domin.4. Quadrag. vers. 9. numer. 3

Apparatus

Quid sit, quem dæmon optat in anima peccatoris, do. 3. Q. v. 25. num. 1
Circa pascha faciendus, fer. 2. post dominic. 4. Quadrag. v. 13. num. 3

Appetitus

Inordinati occidunt animam, f. 4. post d. 2. Q. v. 33. n. 25. latius verb. affectus.

Aqua

Cur gratia Spiritus sancti aqua viva nominetur, f. 6. do. 3. Q. v. 10. num 11
Aquæ semper fluentes quid significent, fer. 2. Pass. vers. 38. num. 16
Aquæ concupiscentiæ non sedant, sed accendunt sitim, f. 6. d. 3. Quad. v. 18. n. 2
Aquæ gratiarum extinguunt sitim, ib. v. 13. n. 4
Aquæ mundanarum voluptatum accendunt sitim, ibidem numer. 3
Aquæ Siloe pœnitentiam significant, f. 4. dom. 4. Quad. vers. 7. num. 5

Arbor

Consultarunt arbores inter se de faciendo Rege, do. Pal. v. 5. n. 3. v. Planta.

Arma

Dæmoniaca quæ sint, do. 3. Q. v. 22. n. 4

Asinus

Typus est stoliditatis, quia Christus summa sapientia illi insedit, do. Pal. v. 5. n. 20

Avaritia, Avarus

Est tentatio omnium vehementior, dom. 1. Quadrag. vers. 9. numer. 2
Avaritia clericorum, ruina est civitatum, f. 3. post do. 1. Q. v. 12. num. 12
Corrumpit res sacras & divinas, f. 2. post do. 4. Quadr. vers. 14. num. 15
Tyrannidem exercet in Ecclesiasticos, ibidem vers. 16. numer. 11
Avari plus facultatum, quam sanguinis jacturam timent, f. 2. post d. 4 Q. v. 18. n. 9
Ubi Deus est, avari locum habere non possunt, f. 3 post d. 1. Q. v. 12. num. 9
Semper sunt inopes avari, ib.

Aulici

Quinam sint aulicorum mores, fer. 5. post dom. 3. Quad. v. 38. num. 30
Receptis injuriis gratias agunt, fer. 4. domin. 2. vers. 22. numer. 17

Aurum

Quare sit pallidum, f. 4. Cin. v. 19. n. 2

Auxilium

Auxilia Dei volentibus & cooperantibus conferuntur, f. 6. d. 1. v. 7. num. 7
Auxilia terrena cujus sint conditionis, ibid. n. 8

B

Baccanalia

Cur Italicè *Carnevale* dicantur, fer. 4. Ciner. vers. 16. numer. 3 & 4

Beatitudo

Essentialis in quo consistat, d. 2. v. 4. n. 1

Benedictio

Benedicere idem est, quod gratias agere, dominic. 4. vers. 11. num. 9
Benedicendi sunt cibi ante mensam, ib.

Beneficentia, Beneficium

Beneficia Dei non occultanda, sed publicanda sunt, f. 4. do. 4. v. 9. n. 7
Beneficia etiam parva, oblivioni tradenda non sunt, dom. 4. vers. 12. n. 13
Beneficentia Christi in Judæos, fer. 5 dominic. 1. vers. 23. numer. 1
Eadem ab Hebræis contempta, fer. 6. domin. 2. vers. 35. num. 1. & 2.
Beneficentia erga inimicos qualiter à Deo præmietur, fer. 6. Cin. v. 44. n. 9
Beneficentia immensa Dei erga nos, omnes beatos Reges facit, f. 2. do. 1. v. 34. n. 8
Cœlum velut futurum hominum palatium fabricavit, antequam crearet hominem, imò ante mundum creatum, ibidem num. 9

Boves

Mundanis delectationibus deditos significant, f. 2. do. 4. vers. 14. num. 5
Item Simoniacos, n. 6. ib.
Et doctrinam vitæ cœlestis, ib. v. 7
Item eos, qui Prælatis famulantur, ut promoveantur, licèt indigni, ibid.

C

Calix

Passionis quam amarus fuerit, fer. 4. dominic. 2. vers. 22. numer. 23

Cananæa

Fuit typus Ecclesiæ, f. 5. do. 1. v. 28. n. 23.
Deprædicatur magna ejus fides, ib. & v. 28. n. 4
Docet modum orandi, ib. v. 22. n. 1
Ejus conformitas cum voluntate divina, fer. 5. dom. 1. vers. 22. num. 22
Multos exercuit actus heroicos, ib. n. 4
Credidit in Christum, f. 5. d. 1. v. 22. n. 7
Libenter suscipit nomen canis, ib. v. 27. n. 2
Quales exercuerit virtutes, ib. n. 7
Charitas ejus par fuit dilectioni Sancti Pauli, ibidem vers. 26. num. 15
Quidquid voluit, obtinuit, ib. v. 28. n. 9
Animosam se exhibuit, v. 25. n. 1. ib.
Charitas ejus erga filiam, ib. v. 25. n. 3

Canes

Eorum proprietates, f. 6. do. 1. v. 27. n. 4
Allatrant pauperes, timidi, ne panis iis deficiat, f. 5. d. 2. v. 21. num. 9

S. Carolus Borromæus

Quid fecerit ad fugandam à se vanam gloriam, fer. 6. Cin. v. 2. numer. 2

Cathedra

Moysis quid significet, f. 3. do. 2. v. 2. n. 1
Cur potius Moysis, quam Aaronis cathedra vocetur.

Charitas

Est necessaria omnibus, curam animarum habentibus, f. 4. d. 1. Q. v. 41. n. 5
Charitas quæ sit proximo, ipsi Deo præstatur, f. 2. do. 1. Q. v. 35. num. 5
Charitas vera operatur non rogata, fer. 5. domin. 1. vers. 25 numer. 13
Bene ordinata, primò benefacit suis, d. 3. v. 25. n. 17
Charitas S. Petri in omnes, ut Pastoris universalis, dom. 2. v. 4. num. 9

Christiani

Sæpe pejores sunt, quam ipsi Hebræi, fer. 4. dom. 3. vers. 8. num. 6
Peccando transferunt à se Ecclesiam & Sacramenta in Gentiles, f. 6. d. 2. v. 43. n. 8. 9. & 10
Meritò timeant, ne à Deo deserantur, ib. n. 9
Qualis & quotuplex in iis requiratur fructus, ib. n. 11

Christus

Mansuetudo Christi, f. 3. do. 4. v. 20. n. 9. & v. 21. n. 1
In desertum ivit, à Spiritu S. ductus, do. 1. v. 1. n. 1
Et ut exemplum humilitatis daret, ib. n. 6
Defatigatio Christi quid notet, f. 6. d. 3. v. 6. n. 4
Jejunavit ad nostram instructionem, d. 1. v. 2. n. 4
Facies Christi spirans majestatem, f. 3. d. 1. v. 12. n. 13
Quomodo quærendus sit, ut inveniatur, f. 2. d. 1. v. 35. n. 6 & f. 2. do. 2. v. 21. n. 11
Invenitur, ubi non est; inquit Sanctus Philippus Nerius, ibid.
Tentatus nobis dedit exemplum, & auxilia vincendi, do. 1. v. 1. n. 16
Post jejunium esuriit salutem nostram, ibidem vers. 2. numer. 11
Corpus Christi glorioſum quantæ gloriæ, dom. 2. vers. 4. numer. 2
Cur noluerit lapides mutare in panes, do. 1. v. 3. n. 13
Flevisse legitur, non risisse, f. 6. do 4. v. 35. n 5
Cur in morte Lazari fleverit, ib. v 36. n. 2
Quando prædicare cœperit, f. 3. do. 2. v. 7. n. 2
Præmiando & sententiando, judex dicitur, f. 2. dom. 1. vers. 34. num. 1
In specie humana judicaturus apparebit, ut tantò sit severior & implacabilior, f. 2. do. 1. v. 31. n. 9
Cur tanta pompa Jerosolymam ingressus sit, do. Palm. vers. 1. num. 1. & 2
Parum hisce applausibus immoratus fuit, ib. n. 6
Cur pullo vehi voluerit, do. Pal. v. 2. n. 10
Qualiter se in honorum culmine humilem exhibuerit, ibid. numer. 12
Triumphum suum in peccatorum remissione repositum habet, ib. v. 15
Mansuetudo, signum adventus Christi, dom. Palm. vers. 5. num. 12. & 13
Qua ratione asino opus habuerit, qui Dominus omnium erat ib. v. 3. num. 8
Licèt Jerosolymam pauper ingrederetur, ut Rex tamen excipi voluit, ib. v. 5. n. 2
Illum amare tenemur, quia totus est noster, ib. v. 7
Id quod pro omnibus passus est, pro una tantum anima passurus fuisset, si fuisset opus, ib. n. 11
Quomodo intelligendum, quod asinæ & pullo insederit, ibid. numer. 15
Judicia Divinitatis ab ipso edita, ib. n. 18
Cibus Christi qualis fuerit, f. 2. Q. d. 2. v. 29. n. 8
Cibus Christi conversio est peccatoris, f. 6. d. 3. v. 32. n. 1. & v. 34. n. 1. Vide *Crux Doctrina*

Circumcisio

In die sabbati non erat prohibita, f. 3. d. 4. v. 22. n. 1
Non sanabat totum hominem, ib. v. 23. n. 2

Cisterna

Cisternæ foratæ, quæ continere non valent aquas, quæ sint, f. 6. do. 3. v. 15. n. 6

Claudi

Denotant ambitiosos, f. 6. do. 1. v. 3. n. 4

Clericatus

Quid significet, f. 3. do. 2. v. 7. n. 1
Clerici avari perstringuntur, fer. 4. dominic. 2. vers. 22. num 10. & 11

Cæcus natus

Cæcus natus perfectè obedivit Christo, f. 4. dom. 4. vers. 7. numer. 10
Subitò illuminatus fuit, ib. n. 11
Natus est cæcus ad majorem Dei gloriam, ib. v. 3. n. 3

Cogitationes

Malæ unde originem trahant. f. 4. do. 3. v. 19. n. 1

Colloquium

Cum mulieribus quam sit periculosum, f. 6. d. 3. v. 27. n. 4. vid. v. *Conversatio*

Columbæ

Simoniacos significant, f. 2. do. 4. v. 14. n. 12

Compassio

Erga proximos, nos reddit in die judicii securos, f. 2. do. 1. v. 35. num. 6

Concilium

Hebræorum consultantium intra se, de morte Christo inferenda, f. 6. dom. 2. vers. 38. num. 3. & 4. & f. 6. Pass. vers. 47. num. 1
In eos ipsos, qui huic concilio intererant, maxima Deus contulerat beneficia, f. 6. Pass. v. 47. n. 1
Quale Judæi motivum habuerint, instituendi concilium contra Christum, ib. n. 9, 10. & 16. v. 48. n. 2. & 3.
Consiliarii in eo cætu fuere ambitio & avaritia, ib. vers. 48. num. 9. & 10
Concio Vide *Prædicatio*.

Confessio

Peccatorum est plus reconciliativa Dei, quam jejunia & cilicia, f. 4. Cin. v. 17. n. 7
Quam sit Deo grata, quando intrepida est & constans, f. 6. do. 1. v. 15. num. 5
Quam sit necessaria, & quomodo fieri debeat, f. 6. do. 4. Q. v. 43. n. 15. Vide *Contritio*
Quomodo fieri debeat, ut sit bona, fer. 4. domin. 1. vers. 44. num. 9

Confessarii

Non debent esse indiscreti, sed benigni, fer. 3. domin. 2. v. 4. num. 4
Confulere debent, quantum possunt, verecundiæ & confusioni pœnitentis, f. 6 do. 3. v. 17. n. 4

Conscientia

Bona affert lætitiam, f. 4. Cin. v. 17. n. 1
Mala infernus quidam est, f. 2. do. 1. v. 41. n. 5

Consilium

Consilia malorum facilè in sequelam trahunt, f. 6. Pass. v. 53. num. 2
Consilia mundi qualia sint, f. 3. Pass. v. 4. n. 11
Non sunt spernenda, etiam ab hominibus vilibus suggesta, ib. v. 6. num. 1

Consuetudo

Prava tollitur per bonorum operum exercitium, f. 6. dom. 1 v. 8. num. 4

Contritio

Peccatoris qualis esse debeat, f. 6. dom. 4. v. 33. num. 9. Vide v. *Confessio*

Contumaces

In faciem reprehendendi sunt præsentes, f. 5. dom. 1. vers. 24 numer. 4

Cor

In corde malorum dæmon requiescit, do. 3. v. 24. n. 8

Corpus

Humanum cur ex corruptibili adeò materia conditum sit, f. 4. Cin. v. 20. n. 7

Correctio

Differt à reprehensione, quæ fit per prædicatores, f. 3. do. 3. Quad. v. 15. n. 22
Dignior est eleemosyna, ib. n. 15
Quando cum affectu recipitur, signum est salutis, f. 6. d. 13. v. 19. numer. 4
Fieri debet secreto, f. 3. do. 3. v. 15. num. 29. 30. & seq. & f. 4. Pass. v. 25. n. 4
Non debet exerceri erga afflictum, fer. 6. dominic. 4. vers. 21. numer. 3
Cur fieri debeat, f. 3. do. 3. v. 16. n. 1
Intermitti non debet, etiamsi amico displiceat, ibid. v. 15. numer. 26
Quando & quomodo fieri debeat, fer. 3. domin. 4. vers. 14. numer. 2
Quem debeat servare ordinem, fer. 3. domin. 3. vers. 17 numer. 4
In cujus præsentia fieri debeat, ib. v. 16. n. 7. &c.
Nihil proficit in animabus vitiosis, fer. 3. Passion. vers. 7. numer. 6
Ob quod peccatum fieri debeat, fer. 3. dom. 3. vers. 15. numer. 1. & 2
Peccatum debet esse publicum, ob quod fit, ib.

Procedere debet ex radice charitatis, *ibid.* n.7
Debet fieri citò, sine dilatione, ibid. n.14
Ejus præceptum obligat omnes, ibid. n.14
Quales conditiones habere debeat, ib. n.20
Debet fieri privatè, ne confundatur delinquens, f.6. dom.4 v.32. num.9

Crapula

Inordinata provocat libidinem, f.5. do.2.v.19. n.14
Causat morbos & mortem, f.4. Cin.v.16. n.9

Crux

Est exaltatio Christi, f.2. dom.2. v.28. num.1. & dom. Pass. v. 56. num.3
Lucem & claritatem ei affert, dominic. Pass. vers. 56. num. 3

Cupiditas

Cupiditas bonorum temporalium quousque hominem seducat, f.6. d 2. v.38.n.11
Reprehensionem meretur & supplicium, fer. 3. domin.1 vers. 12. numer. 7

D

Dæmones

Quiescunt dum fideles infestant, fer. 4. domin. 1. vers. 43. num. 2. & 6
Gaudia ab eo proposita, lapides sunt, d.1. v.3. n.9
Facilè in animam ingrediuntur, & difficulter recedunt, d.3. Quad. v.14. n.2
Non vincuntur sine virtute divina, do.3. v.21.n.2.3
Aliquando utuntur scripturis, ut decipiant, dom. 1. vers.6. numer. 9
Eorum proprium est circuire, do.3.v.24. n.2
Sunt mendaces & pauperes, do.1. v.9.n.1
Illis resistendum præcipuè in principio, ib. v.1. n.13
Sunt in tentando debiles, ib.v.6. n.6
In sublime ducunt, ut inde præcipitent, do.1. v.5. n.6. & 7. & v.8. n.2. ib.
In Christi tentatione dæmon suam insciticm ostendit, ib. v.3. num. 20
Cur Adamum per Evam tentarit? ib. n.3
Vincere non potest nisi volentes ib n.16
Christo ruinam struere conatus est, ib. v.9. n.4
Cur quiescere nequeat, f.4 do.1.v.43. n.6

Damnati

Videbunt gloriam, ad majus eorum tormentum, f.5. do.2. vers. 23. num. 3

Delectatio, vide *Voluptas*.

Desertum

Hominem victorem facit dæmonum, & socium Angelorum f.4.do.1.v.43. n.5
Servit utiliter ad vincendum dæmonem, do.1. v.1. n.9

Desperatio

Nihil est pejus illa, do.Pass. v.59. n.7

Detractio

Terminum non habet, nec unquam satiatur, dom. 3. vers. 15. numer. 7
Neminem à recta via divertere debet, fer. 6. dom. 1. v. 11. numer. 2

Detractores

Abominabiles sunt, f.4. dom.3. v.2. num.5

Deus.

Modus quærendi & inveniendi eum, fer. 2. Pass. vers.34 num. 9
Iratus misericordiæ recordatur, fer. 2. do.1. v.46. num.4
Benignior est in castigando, quam homines, fer. 6. dom. 2. vers. 43. num. 5
Gratiis suis semper nos prævenit, fer. 6. dom.1. v.7. n.1
Plus nostram, quam nos ipsi salutem desiderat, dom. 1. v. 10. num. 10
Absentia Dei ab anima, omnis mali causa est, f.6. dom. 2. vers. 38. num.9

Dignitates

Ecclesiasticæ non sunt conferendæ consanguineis, f. 4. do.2 v.21. num.6
Quam sint onerosæ & laboriosæ, ib.v.22. n.11.12.13

Dilectio

Qui diligit proximum, se Christi discipulum probat, f.2. d.1. v.35. n.6 Vide *Charitas*.

Divitiæ

Non juvant moribundum, f.5.do.2. v.22.n.18
Sunt causa omnium excessuum, ibidem vers.22. numer. 13. & 14
Etiam justè possessæ, offendiculo sunt, fer. 5. dom.2. v. 25. numer. 4
Subjectæ sunt multis periculis, f.4. Cin.v.19. n.2

Divites

Possunt bonis superfluis comparare cœlum, fer.5.dom.2.v. 21. num. 1
Relinquunt pauperes nudos, ut tegant parietes, ibid. v. 19. num.10
Puniuntur pœna, culpæ proportionata, fer. 5. dom. 2. v. 24. num.1
Quænam sint eorum prætensiones, f.6. do.1. v.4. n.5

Doctores

Perversi fugiendi sunt, f.4. do.3. v.14. n.1

Doctrina

Christi toti mundo communicata est, fer. 2. dom. 2. vers. 26. num.8
Cur Christus eam vocet suam, & non suam, f.3. d.4. v.16. num.1. 2. & 3.

Domus

S. Petri, cur sæpe per Christi præsentiam honorata, f.5.do.3 v.38. n.5.6. 7. 8 & 9
Ædes pauperum cur Christus sæpe visitaverit, ibidem numer. 4

Duellum

Probrum simul & damnum infert, f.6.Cin.v.44. n.7

E

Ecclesiæ

Est domus Dei, & quot modis fiat domus institoria, f.2. do. 4 v.16. num.8
Quanta cum reverentia in ea degendum, ib. n.10
Quo fine frequentanda, f.3 do.4. v.14. n.12
Reverentiam quantam exigat, f.4.Pass. v.23. n.7
Christus reperitur in ea, f 6.do.1. v.14. n.1
Quam exigat à fidelibus, in ea degentibus, devotionem, f.3 do.1. v.13. n.1

Electi

Prius remunerantur, quam castigentur reprobi, f.2. dom.1. v.34. num.3

Elemosyna

Quomodo fieri debeat, f.6. Cin. v.1. n.5
Largè à Deo remuneratur, ib. v.4 n.3

Dives Epulo

Cur ad Abraham, & non ad Lazarum recurrerit, f. 5. do. 2. v.24. n.3
Culpatur de stultitia, ib. v.30. n.3
Cur proprio nomine non appelletur, fer.5. dom. 2. vers. 19 num. 2
Crudelior canibus, ib. v.21. n.8
Justè ei gutta aquæ negata fuit, ib. v.24. n.15

Evangelium

Unde suam habuerit originem, fer. 3. domin. 4. vers.15. numer. 1

Exemplum

Malum majorum ad inferiores transmittitur, fer. 3. dom. 2. v. 3. n. 6

Exequiæ

Sumptuosæ non prosunt peccatoribus, f. 3. dom. 2. Quadr. v. 22. n. 19

Exercitia

Spiritualia anteponenda affectionibus carnalibus, fer. 4. do. 1. vers. 46. numer. 1

F

Familiaritas

Parit contemptum, f. 2. do. 3. v. 24. n. 3

Febres

Appropiantur vitiis, f. 5. d. 3. v. 38. n. 26

Festa

Christianorum, prohibent opera servilia, non pietatis, f. 4. d. 4. v. 13. n. 1

In iis ad nihil attendendum, nisi ad servitium Dei, f. 3. do. 4 v. 14. num. 7

Prohibent abstinere à malis operibus, non à bonis. Ubi simul etiam docetur fusè, quo fine frequentanda sit, fer. 3. Pass. v. 8. per totum.

Fides

Appellatur opus Dei, f. 4. d. 4. v. 4. n. 1

Vera non est ea, quæ dependet à miraculis, fer. 2. dom. 4. vers. 21. num. 2

Fides idiotæ non differt à fide docti, fer. 6. dom. 4. vers. 27. num. 4

Fructus

Quos Deus à nobis requirat, fer. 6. do. 2. v. 43. n. 11

G

Gloria

Paradisi quam sit efficax & magna, fer. 5. dom. 2. vers. 24. num. 14

Paradisiaca nequit haberi sine merito, fer. 4. dom. 2. vers. 23. num. 3

Mundana, momentanea est, do. 1. v. 8. n. 7

Gratia Dei

Indeficiens est, licet toti mundo communicetur, f. 6. do. 1. v. 3. num. 6

Confertur sine prævio merito, f. 6. d. 3. v. 15. n. 3

Gratitudo

Exhibita pro beneficiis acceptis, pignus est futurorum, f. 6. dom. 4. vers. 41. num. 9

Gulosi

Obliviscuntur Dei, ut manducent, f. 5. do. 2. v. 19. n. 17

Ex iis unus blasphemando mortuus est, ibid.

H

Habitus

Vitiosi usque ad sepulchrum deferuntur, f. 5. dom. 2. vers. 24. num. 6

Hebræi

Plus bona temporalia, quam æterna perdere timuerunt, f. 6. Pass. v. 48. n. 14 & 15

In calumniandis Christi miraculis maligni fuere, f. 4. d. 4. v. 19 n. 1. & 2. & v 24. n. 5. 6. & 7

Item invidiosi, ibid. v. 2

Ex filiis Dei, facti sunt canes, fer. 5. dom. 1. vers. 26. numer. 5

Tantis illuminati signis, non agnovere Christum, ibid. v. 22. num. 20

Cæci in rebus divinis, Argi in proprio interesse, f. 2. dom. 2. v. 27. numer. 1

A Christo reprehensi, ib. v. 26. n. 2

Christum repudiando, indigni facti sunt vita æterna, f. 6. d. 2 v. 43. n. 8

Per mundum dispersi sunt, fer. 2. Pass. vers. 35. num. 5 v. *Populus*.

Homo

Non deseritur à Deo, nisi deserens Deum, fer. 3. dom. 1. v. 17. n. 1

Humiles

Capacissimi sunt sapientiæ, fer. 3. dominic. 4. vers. 31. numer. 4

Humilitas

A Christo nobis tradita est, & ut inferioribus cedamus, f. 3. Pass. v. 1. n. 7.

Prima lectio Christi de humilitate traditur, fer. 3. dom. 2. v. 6. num. 5

Semper sublimis est & magna, do. 1. Pass. v. 50. n. 12

Christus ei favet, f. 5. do. 1. v. 27. n. 5

Ejus fructus, do. 4. v. 10. n. 2

Hypocrita

Est magis impius, quam hæreticus, fer. 4. Ciner. vers. 16. numer. 16

Assimilatur dæmonibus, ib. n. 15

In quo suam perfectionem reponat, fer. 4. domin. 3. vers. 20. num. 2

Quam pravæ sint intentionis, ib. v. 7. n. 1

Cur prima in mensis loca desideret, f. 3. d. 2. v. 5. n. 6

Signatur in ovibus, f. 2. do. 4. v. 14. n. 10

I

S. Jacobus

Præ omnibus, divini honoris zelantissimus fuit, dom. 2. v. 1 num. 3

Jejunium

Servandum, non ut hominibus, sed ut Deo placeamus, f. 4. Cin. v. 18. n. 2. & 3

Multum remuneratur, ib. n. 7

Quadragenarium, mysticum est, d. 1. v. 2. n. 8

Per hoc recipitur gratia & demon superatur, ibidem numer. 2

Servandum cum lætitia, fer. 4. Ciner. vers. 17. numer. 1

Effectus jejunii quadragesimalis, ibid. vers. 16. num. 1. 2. 3. 4. &c.

Indulgentiæ

Abolent pœnas, peccatis nostris debitas, fer. 6. do. 3. v. 38. num. 3

Infelicitas

Maxima est felicitas, f. 5. d. 2. v. 25. n. 7

Infirmitates

Oriuntur ut plurimum à peccatis, fer. 5. domin. 1. vers. 14. num. 4

Quam sint utiles, f. 5. do. 3. v. 40. n. 10 & 11

Effectus sunt iræ divinæ, f. 6. d. 4. v. 3. n. 11. & v. 5. n. 3

Infernus

Ignis inferni instrumentum iræ divinæ, agens conformiter ad voluntatem divinam, f. 2. d. 1. v. 41. n. 5

Ingrati

Non debent se assecurare de beneficiis præteritis, f. 6. do. 2. v. 43. num. 7

Ingratitudo

Vitium est detestabile, f. 4. do. 1. v. 39. n. 2

Exprobratur Scribis & Pharisæis, fer. 4. Pass. vers. 32. numer. 4

Exsic-

Exsiccat fontem divinæ misericordiæ, f.2. dom.3. vers. 23. numer. 11
Est primaria perditionis Judaicæ occasio, fer. 6. Pass. v.47. numer. 19
Hominem reum efficit maximi supplicii, f.6. dom.1. v.14. numer. 7
Ingratitudo pharisaica collata cum beneficentia Christi, f.3. v.15. num.6

Inimici

Pro iis orandum est, f.6. Cin. v.44. n.10
Non odio habendi, ib. v.43. n.1
Amandi, non propter se, at ex amore Dei, ibid. vers. 44. num.1. & 6
Quomodo superandi, f.4. do.4. v.1. n.2

Injuriæ

Supportandæ sunt, f.3. do.4. v.21. n.1. & 2. & do. Pass. vers. 49. num.8
Tacendo, declinantur, do. Pass. v.59. n.8
Deo illatæ sunt vindicandæ, nobis autem factæ, tolerandæ, do. Pass. v.49. n.2. & 6
Glorioſius est eas ferre, quam vindicare, ib. n.7

Intercessio

Sanctorum necessaria omnibus, f.5. d.1. v.23. n.5
Quam sit efficax, ib. n.10

Invidia

Judæorum in Christum, f.6. do.2. v.38. n.4
Pharisaica Christo mortem acceleravit, fer.6. dom.1. vers. 12. num.1
Obfuscat judicium, f.3. do.1. v.16. n.2
Quot malorum causa, f.2. do.3. v.24. n.3
Et tormentum majus inferno, f.5. do.2. v.24. n.10
Excæcat oculos, ne videant veram lucem, f.3. dom. 4. v. 15. num.5
Est passio inordinata, f.2. do.3. v.24. n.5
Est stimulus, mortaliter nos feriens, f.4. Pass. v.24. n.12.

Invidi

Venenum internum occultare nequeunt, f.3. dom. 1. vers. 16. num. 3
Contempti à Deo, f.2. do.3. v.23. n.2
Plus aliena gloria, quam proprio damno torquentur, fer. 6. Pass. v.47. n.17

Jonas

Figura Christi, f.2. do.1. v.39. n.6
Item in resurrectione, ibid. n.6
Inferior Christo, v.41. n.6. ib.
Ninivitis prædicat sine miraculorum patratione, f.4. dom.1. vers.41. n.6

Judæi

Quærunt Messiam, qui sit juxta illorum genium, qualem nunquam invenient, f.2. Pass.v.34. n.7
Primi erunt, maximeque dispositi ad recipiendum errores Antichristi, quia Deum qui illis benefecit abjecerunt, f.4. d. 1. num.1

Judices

De incognitis judicare non debent.
Judicando sedent, ut denotetur eorum in judicando maturitas, f.2.do.1, v.31. n.11.
Igni similes esse debent, f.3. do.4.v.24. n 4
Judicia humana sunt fallacia, f.6.d.4. v.21. n.5
Non debent respicere personas sed opera, f. 3. dom.4. vers. 24. num.1

Judicium universale

Nullus in eo excusationi locus supererit, fer.6. dom.2. vers. 41. num.1
In eo Magnates infimorum pedibus substernentur, f.2. do.1. v.32. num.3
In eo de solis misericordiæ operibus mentio fiet, f.2. do.1. v. 36. n.2
Christi majestas in eo die, f.2. do.1.v.31. n.10
Terribile erit, quia Christus in illo vulneribus & cicatricibus sauciatus apparebit, f.2.d.1. v.31.n.7
Plenum erit confusione quoad reprobos, ibidem vers. 32. numer.2

Manſi Ærar. Evang.

Universale à particulari judicio dependet, fer. 2. dom. 1. v.31. num.3

Justitia

Qualiter exerceri debeat, f.3. do.4. v.24. n.3
Quot modis pervertatur, f.3. do.4. v.24. n.4

Juventus

Hæc ubi de imperando agitur non cedit senectuti, f.4. dom. 2. v.21. num.15

L

Lachrymæ

Sunt orationes efficacissimæ, f.6. dom. 4. v.32. n.7. & v.33. numer. 1

Lazarus

Præ canibus contemptui habitus, fer. 5. dom.2. vers.21. numer. 7
Passiones suas magni æstimabat, ib. v.25. n.10
Probatus per inopiam & infirmitatem pœnosam non doluit, ib. v.20. n.10.& 11
Etymologia nominis ejus, ib. v.20. n.7
Fuit magni apud Deum meriti, ib. n.6

Lazarus Bethaniæ.

Figura est peccatoris, f.6. do.4. v.1. num.3. & v.35. num. 6 ibidem.
Quare sit appellatus amicus Christi, ib. v.11. n.2
Mors ejus fuit figura mortis Christi, ib. v.15. n.6
Post quatriduum fuit resuscitatus, & quid per hoc significetur ib. v.17. n.3. & 4
Ejus sepultura typus est peccatoris inveterati in malo, ibid. v. 39. num.13
Quatuor dies signat 4. status peccatorum, ibidem vers. 39. num. 7

Lex Evangelica

Totius scripturæ amabilior est, do.2. v.4. n.6
Ejus differentia à lege veteri, f.4.do.3. v.19. n.4

Libido

Vinculum est, nos ut mancipia in manibus dæmonis continet, f.5. do.2. v.38. n.18

Lingua

Membrum parvum, iniquitate scatet, fer. 5. dom. 2. vers. 24. num.10
Lingua Epulonis cur præ aliis membris cruciata fuerit, ib.n. 18. 19. & 20

Lites

Etiam inter homines bonos quandoque oriuntur, f.3.Pass.v. 12. num.1
Qualiter mentem hominis pervertant, fer. 3. dom.4. vers. 17. num. 8

Longanimitas.

Est patientia Dei, qua nos ad pœnitentiam exspectat, f.6.d. 2. v.33. n.31

Lupi

Oves per gulam invadunt, do.3. v.14. n.8

Lutum

Oculis impositum, superbiæ medetur, fer.4. do.4. vers. 6. numer. 18
Sufficit ad acquirendam perfectam notitiam Dei, ib.n.16
Cur à Christo oculis cæci nati impositum, ib.n.15.& 16

M

Macula

Animæ fœdatrix, in quo consistat, fer. 4. dom.3. vers. 11. numer. 2
Labes peccati quam turpis sit, & quid ad eam delendam desideretur, f.4. do.3.v.20. n.1. & 2

Manum & oris quæ fit, ibid. v.11. n.8

Magdalena

Christo occurrit, f.6. dom.4. v.29 n.1
Christi pedibus advoluta, peccatum suum confitetur, ibid. v.32. n.1.& 2
Didicit ab eo humilitatem, ib. n.4

Magister

Quis dici possit, f.3.do2. v.8. n.3

Mahometani

Cur veram fidem non amplectantur, fer.3. dom. 4. vers. 17. num.5

Malum

A nobis ipsis, non à Deo provenit, fer.2. dom.3. vers. 23. num.18
De malo proximi non est lætandum, fer.7. dom.4. vers. 15. num.1

Mansuetudo

Hominem Deo assimilat, f.6. Cin.v.45. n.2
Ex tribus divinis SS. Personis ib. n.3
Extinguit iram, multiplicat amicos, fer. 2. Pass. vers. 37. num.6

Maria

Beatior est concipiendo fidem Christi, quam ejus humanitatem, do.3. v.28. num.3

Martha & Magdalena

Quantam habuerint confidentiam in Christum, f.6. do.4. v. 3. n.1. & v.4. n.2
A Christo amatæ, ib. v.5. n.1. & 2.

Matrimonium

In eo ineundo magis æstimanda virtus, quam divitiæ, f.5.d. 3. v.39. n.7

Matres

Quam sollicitæ esse debeant in filiorum educatione, f.5. do.1. v.22. n.23

Medici

De eis ipsorumque qualitatibus, f.2. do.3. v.24. n.4. & f.6. d. 4. v 45. n.1
Medicus cœlestis omnes sanat infirmitates, ibidem vers. 23. num.2.

Membra

Quæ serviere peccato, gratiæ quoque servire debent, f.5.do. 3. v.39. n.16

Mendacium

Dicitur habere breves pedes, f.3. do.4. v.35. n.2
Magnam secum infert infamiam, do. Pass. v.52. n.2
Primò à dæmone inventum, ibid.

Mensa

Dei tam est abundans, quantum mensa mundi frugalis est, do.4. v.11 n.21
Ejus reliquiæ dandæ pauperibus, ib. v.12. n.11

Messias

Missus est, non modò ut Hebræos, sed ut omnes populos illuminaret, f.6. Pass. v.52. n.1
Ab Hebræis per errorem expectatur, fer. 2. dom.2. vers.21. numer. 8

Minæ

Præservativæ peccatorum, f.6. do.1. v.4. n.9

Miracula

Divina non quærenda sine necessitate, do.1. v.7. n.1
Cur fieri debeant, do.1. v.3. n.8
Cur à Christo patrata, f.2. do.3. v.20. n.5
Fuere quasi infinita, ibid.

Modestia

Gratiæ cum modestia à Deo postulandæ sunt, f.6. do.4. v.22. numer. 4

Monumentum

Ejus Etymologia, ibid. v.38. n.4

Mors

Justorum, somnus est, f.6. do.4. v.11. n.5
Pauperum, anteponitur morti divitum, fer.5. dom.2. vers. 22. num.2
Est debitum naturæ solvendum ab omnibus, fer. 2. dom. 2 v.23. n.2
Peccatorum pessima in quo consistat, f.2. do.2. v.21. n.14. 15 16. 17. & 18
Divitis Epulonis triplex, & qualiter, fer 5. dom.2. vers.22. num.11
Mors animæ peccatum, f.6. do.4. v.45. n.2
Animæ diversa est à morte corporis, ib. v.26. n.1
Christi expediens est ob multas causas, fer. 6. Pass. v. 50. num.1
Utilis est gregi Christi, ib. n.2
Quot modis Christo intentata, f.2. do.3 v.30. n.9
Christi fuit voluntaria, ib. n.4

Mulieres

Non sint vagabundæ, f.6. do.4. v.4. n.7
Animosiores sunt viris, do.3. v.27. n.10
Non sint loquaces, f.6. do.4. v.28. n.6
Fornicariæ opprobrium merentur, f.6. do.3. v.7. n.3
Impudicæ loca sacra non frequentent, ib. v.29. n.4.

Munditia

Animæ, in quo consistat, f.4. d.3. v.11. n.7

Mundus

Plenus laqueis & retibus, f.3. Pass. v.7. n8.
Ejus dominium, servitus est miserabilis, domin. 1. vers. 10. num.11

Murmuratores

Nequidem filio Dei pepercere, do. Pass. v.12. n.2

N

Nazareni

Primi omnium Christo manus intulerunt, f.2. d.3. v.29. n.7
Pejores dæmonibus, ib. n.9

Nazareth

Singularissimo beneficio affecta, f.2. do.3. v.23. n.11

Ninivitæ

Licèt barbari, ad Jonæ concionem convertuntur, f.4. do.1. v. 41. num.3
Cur fecerint pœnitentiam, ib. v.42. n.1

O

Obedientia

Creaturarum in beneficium hominis, f.6 Cin. v.44. n.1
Qualis esse debeat, ut placeat Deo, f.6. do.4. v.44. n.3

Oculi Christi

Significant ejus dona, do.4. v.5. n.2
Influunt salutem, ib. n.6
Lucidiores sole, f.2. d.4. v.21. n.7

Oculus

Membrum est cæteris dignius, f.4. do.4. v.3. n.9

Odium

Venenum est, corpori animæque pernitiosum, f.6. Cin. v.44 num. 6
Nascitur ex dissimilitudine, f.3. Pass. v.7. n.1
Est causa multorum malorum, ib. n.2
Initium fuit persecutionis Christi, ib. n.1.& 2
Persecutorum nostrorum qualiter vincendum, f.2. Pass. v. 37. num.26
Hebræorum in Christum unde natum sit, f.3. Pass. v.7. n.6 & f.3. do.4. v.30. n.2.

Opera

Christi testantur quis fuerit, f.4. Pass. v.25. n.7

Oratio

Quæ sit efficax, f.6. do.4. v.41. n.5
Plurium congregatorum quam potens, f.3. d.3. v.20. n.4
Maximè quando fit publicè, ib. n.6
Debet esse perseverans, ib. v.19. n.7. & f.5. d.1. v.23. n.7
Quomodo facienda, f.5. do.1. v.23. n.7. & 8
Non proficit, nisi fiat ex corde, f.4. do.3. v.8. n.9
Fructuosa est, facta in Ecclesia, f.3. do.1. v.13. n.1
Mutat interius hominem, do.2. v.1. n.18
Debet anteponi omnibus negotiis, f.3. do.1. v.12. n.1
Qualiter nobis gratias à Deo impetret, f.5. d.3. v.38. n.28 & 29

Otium

Via est ad tentationes, f.4 do.1. v.44. n.5
Facit, ut dæmon in animam pœnitentis redeat, d.3. v.25. n.5

P

Pater

Noster qui verè sit, f.3. do 2. v.9. n.2. Vide *Parentes*.

Palmæ
Signum victoriæ, do. Pal. v. 8. n. 8
Earum rami denotant opera misericordiæ, ib. n. 10

Panis
Quam sit necessarius ad sustentationem humanam, do. 1. v. 3. num. 8
Quare panis hordeaceus fuerit à Christo mutatus, do. 4. v. 9. num. 13
Cur multiplicatus, non verò creatus, ib. v. 11. n. 2
Qualiter Christus illum in suis & Apostolorum manibus multiplicarit, ib. num. 18

Paralyticus
A Christo in anima & corpore sanatus, fer. 3. dom. 4. v 23. num. 2
Non postulavit sanitatem, f. 6. do. 1. v. 7. n. 4
Pauper erat, ib. v. 5. n. 1
Figura est peccatoris, v. 7. n. 22
Ejus fides, ibid.
Se ostendit obedientem, v. 11. n. 1. ib.
Cur sanatus in Sabbatho, ibid. v. 9. n. 1

Parentes
De iis, & inordinato ipsorum affectu, fer. 3. Pass. vers. 3. num. 7
In quo consistat, honorare parentes, fer. 4. dom. 3. vers. 5. num. 1

Pastores
Pastorum officium, f. 5. do. 3. v. 43. n. 6
A Deo ad principatum assumpti fuere, fer. 4. do. 2, vers. 21. num. 3

Patientia
Christi in monte Calvariæ, f. 2. do. 3. v. 28. n. 4

S. Paulus
Cæcus, mirè illuminatus, f. 3. do. 4. v. 6. n. 15
Festus judex convictus, eum insanum nominat.

Pauperes
Cum auxilio & compassione sublevandi, fer. 4. dom. 4. v. 1. num. 1
Cur Deus velit eos in mundo esse, do. 4. v. 11. n. 15
Christo & cœlo consequendo aptiores sunt, fer. 3. Pass. v. 12 numer. 4
Ad devotionem proniores, quam divites, dom. 4. vers. 2. numer. 1
Præ divitibus magis inclinati ad misericordiam, dom. Pal. v. 3. num. 3

Paupertas
Purgatorium hujus vitæ, f. 5. do. 2. v. 22. n. 8
Non impedit sapientiam, f. 4. do. 4. v. 30. n. 1
Desiderabilior divitiis, f. 5. do. 2. v. 22. n. 12

Peccatores
Quomodo resurgere debeant, f. 6. do. 4. v. 44. n. 17
Immersi peccatis visitantur à Deo, f. 6. do. 3. v. 6. n. 25
Cooperari debent suæ justificationi, fer. 6. dom. 4. v. 39. num. 4
Qualiter malitiæ apicem attingant, f. 2. do. 2. v. 25. n. 2
Illorum pulchritudo post pœnitentiam, fer. 6. dom. 4. vers. 44. num. 10
Omni tempore recipi ad pœnitentiam debent, f. 3. dom. 3. v. 22. num. 1
Deum ex anima sua pellunt, f. 2. do. 3. v. 29. n. 5
Signantur in hædis, f. 2. do. 1. v. 33. n. 6

Peccata
Leviora maximè vitanda, f. 5. do. 3. v. 38. n. 24
Quomodo peccatum fugiendum, f. 5. do. 1. v. 22. n. 8
Quos in nobis operentur effectus, do. 3. v. 14. n. 13
Etiam occasiones eorum vitandæ, f. 2. do. 4. v. 15. n. 17. & f. 6. do. 4. v. 43. n. 12
Sunt causa, cur non illuminemur à Deo, f. 4. Pass. v. 27. n. 5 & f. 6. do. 4. v. 44. n. 6

Pedes
Christi peccatorum refugium, f. 6. do. 4. v. 32. n. 5

Petra
Sepulchri Lazarini quid denotet, ib. v. 39. n. 4

S. Petrus
Vicinus Christo, animosus fuit, f. 5. Pass. v. 22. n. 5

Pharisæi
Quam fuerint in Christum maligni, do. 5. v. 13. n. 2

Piscina
Locus erat pro lavandis victimis, f. 6. do. 1. v. 2. n. 1
Denotat populum Judaicum, ib. n. 2
Figura est pœnitentiæ & passionis, ibid. n. 4. 5. & 7. & v. 4. n. 4
Vide *Porticus*.

Plantæ
Seu arbores discernuntur à fructibus, fer. 4. Pass. vers. 25. num. 9

Planctus
Procedit à lætitia & tristitia, fer. 6. dom. 4. vers. 35. numer. 3

Pœnæ
Damnatorum augentur ex societate aliorum, f. 5. dom. 2. v. 28. num. 1
Major supplicio ignis est pœna damni, fer. 2. dom. 1. vers. 41. num. 3

Pœnitentia
Vera quas habeat conditiones, f. 6. do. 1. v. 8. n. 5
Qualiter deleat peccatum, f. 6. do. 3. v. 26. n. 4
Quomodo mutet hominem, f. 4. do. 4. v. 9. n. 4
Dilata, est infructuosa, f. 2. do. 2. v. 21. n. 11
Destruit peccatum, f. 4. do. 1. v. 42. n. 3
Ninivitica valde accepta, ib. v. 41. n. 4

Populus Hebræus
A Christo derelictus, f. 3. do. 1. v. 17. n. 1
Mancipium omnium populorum, ib. n. 2
Ex populo Dei factus est diabolicus, f. 4. do. 1. v. 41. n. 3

Porticus piscinæ
Quid significent, f. 6. do. 1. v. 2. n. 7
Olim juxta templa fabricabantur, ib. n. 1

Præcepta
Legis Mosaicæ quot fuerint, f. 3. do. 2. v. 4. n. 2
Divina semper ante oculos habenda, ib. v. 5. n. 7

Prædestinatio
Quod sit maximum ejus signum, do. pass. v. 47. n. 6
Non est absolutè in nostra potestate, fer. 4. Pass. vers. 26. num. 1. & 2
Promissa est à Christo, f. 4. Pass. v. 28. n. 2 & 3
Includit omnia ad salutem necessaria, ib. n. 5
Requirit nostram cooperationem, ib. n. 10
Quæ causa illius, ibid. n. 14

Prædestinati
Libenter audiunt verbum Dei, do. Pass. v. 47. n. 2. & 31
In hac vita afflicti, in cœlis plus gaudebunt, fer. 4. Pass. v. 28. num. 4
Si labantur, Christus eorum emendationem procurat, ibidem num. 5
Gressus eorum à Deo respiciuntur, f. 4. Pass. v. 28. n. 6

Prædicatio
Audienda fructuosè, & quare, do. Pass. v. 51. n. 4
Pari passu incedit cum Sacramento, ib. n. 6

Prædicator
Est efficax in persuadendo, f. 2. do. 3. v. 24. n. 4
Trina ex parte penes auditorium fidem perdit, do. Pass. v. 46 num. 4
Qualis esse debeat ejus finis, f. 3. do. 2. v. 5. n. 2
Debet quandoque uni soli prædicare, f. 6. d. 3. v. 26. n. 6
Cur dæmones non fuget, f. 4. do. 3. v. 40. n. 21
Ministerium habet excellens, f. 5. do. 3. v. 43. n. 5
Debet vivere solitariè, ib. v. 42. n. 2
Non debet vindicare proprias injurias, f. 2. d. 3. v. 30. n. 7
Caveat alta prædicare coram sublimibus, f. 2. d. 4 v. 21. n. 1

Plus exemplo quam verbo prædicare debet, f. 2. do. 2. v. 2. num. 2
Ante prædicationem orare debet, fer. 6. dom. 4. vers. 43. numer. 9

Prælati Ecclesiastici

Subditis suis prædicare debent, do. Pal. v. 2. n. 17
Qualiter subditos punire debeant, f. 2. do. 4. v. 15. n. 15
Quibus debeant conferre honores, f. 4. do. 2. v. 23. n. 6
Debent curare pauperes, f. 5. do. 2. v. 20. n. 4
Doctrinæ & vitæ exemplo instruant, f. 3. do. 2. v. 3. n. 7
Ignorantes sunt causa præcipitii, f. 4. d. 3. v. 16. n. 2

Præscientia

Non determinat, sed monstrat, quod est determinatum, f. 2. do. 2. v. 24. n. 4

Princeps

In quo differant Principes mundani ab Ecclesiasticis, f. 4. do. 2. v. 26. n. 4
Ipsorum sententiæ semper applausum habent, fer. 6. Pass. v. 53. num. 2
Ab ipsorum negligentia oritur omne malum, f. 2. Pass. v. 32. num. 2
Cur sæpe malos habeant ministros, ib. n. 4
Ubique magnum post se comitatum trahunt tam in hac vita, quam in altera, f. 4. do. 3. v. 14. n. 8

Principes Sacerdotum

Adversus Christum crudeliores fuerunt, f. 3. pass. v. 12. n. 4

Profanatores

Templorum triplicis sunt generis, f. 3. do. 1. v. 12. n. 17
Puniuntur flagello canum, f. 2. do. 4. v. 15. n. 12

Prophetæ

Quinam apud Hebræos hoc nomine appellabantur, f. 4. do. 3. v. 17. n. 2

Prosperitas

Indicium est damnationis æternæ, f. 2. do. 4. v. 20. n. 7

Providentia

Dei erga illos, qui eum sequuntur, do. 4. v. 5. n. 12

Punitio Dei.

Cur Deus nos puniat, quinque rationes adferuntur, f. 4. d. 4. v. 3. n. 6
Aliena est à Deo, cui pietas & misericordia propria est, f. 2. do. 4. v. 15. n. 2

R

Recidivi

Pœna gravissima puniuntur, f. 6. do. v. 14. n. 9
Pejores sunt aliis peccatoribus, do. 3. Qu. v. 26. n. 4
In quemvis excessum facilè ruunt, f. 4. do. 1. v. 45. n. 2

Redditus

Ecclesiastici panis sunt pauperum, f. 5. do. 1. v. 26. n. 3.

Regnum cœlorum

Ab omnibus desiderandum, licet id quoad regna mundi impunè non liceat, f. 2. d. 1. v. 34. n. 10
Qualiter obtineri possit, f. 4. do. 2. v. 22. n. 2

Regnum Dei

Est Christus, f. 3. v. 28. n. 2
Item beatitudo cœlestis, ibid. num. 3

Religiosi

Affectu debent deserere parentes, f. 5. do. 3. v. 38. n. 15
Non debent erubescere paupertatem, f. 6. do. 3. v. 33. n. 1
Nec affici erga patriam, f. 2. do. 3. v. 24. n. 7
Præ aliis obligantur ad orationem, f. 6. do. 2. v. 41. n. 9
In ipsis reperitur vera sapientia & doctrina sacra, f. 3. do. 4. v. 27. num. 4
Mali similes sunt illis, qui docent alios, & sibi damnationem conciliant, f. 2. do. 3. v. 23. n. 7

S

Sacerdos

Malus ex dignitate sua nullum sibi honorem, sed pœnam sibi requirit, f. 3. do. 2. v. 2. n. 7
Malus graviter puniri meretur tribus ex capitibus, f. 3. do. v. 3. num. 11.
Scandalosus similis est latronibus, f. 3. do. 1. v. 13. n. 2
Malus, origo omnis mali, ib. v. 12. n. 6
Quantæ sit authoritatis, f. 6. do. 4 v. 44. n. 12
Ad quid à Deo sint destinati, f. 5. do. 3. v. 39. n. 20
In eo non persona, sed dignitas respicienda est, f. 3. do. 2. v. 3. num. 12
Malus similis est aquæ baptismali, ib. v. 3. n. 9
Reprehenduntur avari, f. 4. do. 4. v. 5. n. 6

Sacrificium

Quod sit acceptius Deo, f. 3. Pass. v. 8. n. 5. & 6

Saliva

Seu sputum signat sapientiam divinam, f. 4. d. 4. v. 6. n. 8

Salus animæ

Non obtingit sine concursu propriæ voluntatis, f. 6. do. 1. v. 7. num. 5. & 7

Samaritana

Quid significet, f. 6. do. 3. v. 7. n. 3
Quomodo capax recipere aquam gratiæ, ib. v. 16. n. 4
Exemplum dedit conversandi cum religiosis, ibid. vers. 20. numer. 5
Licèt peccatrix fuerit, in Apostolam electa est gentium, f. 6. do. 3. v. 29. n. 4

Sanctitas

Simulata, duplex est iniquitas, f. 4. do. 1. v. 45. n. 5

Sanitas

Miraculosè obtenta in quid adhiberi debeat, f. 5. do. 3. v. 29. numer. 17

Sancti

Sunt mœnia urbium, f. 6. pass. v. 48. n. 8

Saulus

Ex persecutore factus gentium Doctor, f. 2. pass. v. 33. n. 1. & f. 6. do. 1. v. 7. n. 6

Scandalum

Denotatur per petram, per quam impingitur, f. 6. do. 4 v. 39. num. 9
Pharisaicum quale sit, f. 4. do. 3. v. 14. n. 2

Scribæ

Quare irascantur Christo, f. 3. dom. 1. v. 15. n. 1

Scriptura sacra.

Arma ministrat contra orcum, dom. 1. v. 10. n. 6

Sensualitas

Quomodo intituletur, f. 6. do. 3. v. 40. n. 1

Sepes

Per sepem vineæ Evangelicæ varia significantur, f. 6. do. 2. v. 33. n. 7. 8. 9. 10. n. 12. 13

Sepulchrum

Excitat dolorem peccatorum, fer. 6. dom. 4. vers. 31. numer. 1. & 2

Servi Dei

Vix duto pane famem satiant, do. 1. Q. v. 3. n. 9
Habent contrarios parentes, f. 3. pass. v. 5. n. 1

Simplices

Et devoti Christum melius cognoscunt, fer. 3. domin. 1. vers. 11. n. 1

Silentium
Ejus mysteria, f. 6. D. 4. v. 28. n. 9

Sobrietas
Christi quanta, &c. f. 6. D. 3. v. 7. n. 8

Societas mala
Multos periclitari facit, f. 6. D. 1. v. 14. n. 1

Solitudo
Quam necessaria ad consequendam gloriam, Domin. 2. ver. 1. num. 12
Locus, in quo multæ acquiruntur virtutes & merita, fer. 6. Pass. v. 54. nu. 5
Necessaria est contemplationi, f. 5. Dom. 1. v. 22. v. 10

Somnus
Cur appelletur mors, f. 6. D. 4. v. 11. n. 5
Aliquando in ægris indicium solet esse salutis, ibid. vers. 12 num. 1

Spiritus sanctus
Cur flumen dicatur, f. 2. Pass. v. 38. n. 6

Sputum
Christi admirabile, f. 4. D. 4. v. 6. n. 4
Sputum in faciem quid designet, ib. n. 5

Superbi
Dicuntur cæci, & quomodo illuminandi sint, ib. v. 2. n. 3

Superiores
Tenentur dare bonum exemplum, f. 6 D. 2. v. 41. n. 8
Quomodo debeant præcipere, f. 4. D. 2. v. 22. n. 3
Non puniant cum ira, D. 3. v. 17. n. 4. & 5
Qualiter honorandi, f. 6. D. 3. v. 27. n. 6

T.

Templum
Salomonis quale fuerit, f. 4. Pass. v. 22. n. 2. & f. 2. D. 4. v. 20. n. 2 & f. 2. Do. 4. v. 14. n. 2

Tempus
Quam sit breve, f. 2. Pass. v. 33. n. 12

Thesauri
Ejus significata, f. 4. Cin. v. 20. n. 4. & 5
Terreni à cælestibus differunt, ib. n. 3
Cui liceat eos congregare, ibid. v. 19. n. 4
Inveniuntur, ubi corda nostra sunt, ib. v. 21. n. 1
Quomodo, & ubi congregandi, ib. v. 20. n. 1
In sepulchris thesauri sunt, f. 4. Cin. v. 20. n. 6
Animarum qui sint, ib.

Timor Dei
Principium est sapientiæ & lætitiæ, & coronæ gloriæ, D. 2 v. 6. n. 5. & 6

Tinea
Quid significet, f. 4. Cin. v. 19. n. 9

Titus & Vespasianus
Quale Jerosolymis intulerint excidium, f. 6. Pass. v. 48. n. 17

Tobias senior
Ex stercore hirundinum cæcus factus, f. 4. D 4. v. 6. n. 17

Torcular
Quæ significet, f. 6. D. 2. v. 43. n. 15. 16. 17. 18. & 19

Traditiones
Judaicæ contrariæ præceptis divinis, f. 4. D. 3. v. 5. n. 1.

Transfiguratio
Cur facta in monte, D. 2. v. 1 n. 11
Ibi tradita sunt argumenta fidei, ib. n. 15
Cur in ea Moyses & Elias apparuerint, ib. v. 3. n. 4
Cur inibi mors Christi prædicta, ib. v. 3. n. 2
Cur ei trés tantum interfuerint Apostoli, ib. v. 1. n. 2. & 3

Tribulationes
Cur à Deo immittantur, f. 5. D. 3. v 39. n. 18
Veros efficiunt amicos Dei, ib. v. 38. n 20
Flagella, quibus Deus nos castigat, qualia sint, & ex qua materia contexta, f. 2. D. 4. v. 15. n. 4. 5. & 6.
Sunt duplicis generis, ib. n. 1

Triumphus palmarum
Diversus ab ipso monte Calvariæ, D. Palm. v. 9. n. 2
Cur ille passioni conjungatur, ib. n. 9

Turris vineæ
Quid significet, f. 6. D. 2. v. 33. n. 21, 22. 23. 24

V.

Vanagloria
Obfuscat intellectum, f. 3. Pass. v. 5. n. 4
Est quasi innata nobis, f. 3. D. 2. v. 5. n. 1
Est pessimum inter Cleri vitia, ib d.
Fugienda, occultando opera bona, f. 6. D. 1. v. 13. n. 4
Est serpens, clam vulnerans hominem, f. 6. Cin. v. 1. n. 2
Esto latro secretus, ibid.
Signatur per sinistram, f. 6. Cin. v. 3. n. 3

Verbum Dei
Emollit corda obstinatorum, f. 2 Pass. v. 35. n. 3
Debet esse panis noster quotidianus, D. 1. v. 4. n. 4
Est potens, f. 2. Pass. v. 33. n. 1

Vestes
Cur in die Palmarum in terram projectæ D. Palm. v. 8. n. 3
Quid significent, ibid. n. 4 5. & 6

Via
Per quam gradiendum ad cælum, f. 4. D. 2. v. 22. n. 2

Victor
Solummodo obtinet pallium, f. 3. D. 2. v. 7. n. 2

Vita Christiana
In quo consistat, f. 3. D. 2. v. 5. n. 4

Voluntas
Propria condemnatur, f. 4. D. 1. v. 38. n. 4
Obedientis conformanda præcipienti, D. 3. v. 23. 3.

Z.

Zelus Christi
Quantus fuerit pro animarum lucro, f. 6. D. 3. v. 9. n. 4. & f. 2 D. 4. v. 17. n. 2.

Zelus
Ejusque definitio, f. 2. D. 4. v. 17. n. 3.
Varii illius effectus, ibid. n. 4. & 6

Finis Indicis Secundæ Partis.

INDEX

INDEX
LOCORUM SACRÆ SCRIPTURÆ
Quæ in Tertia Parte explicantur.

EX LIBRO GENESIS.

Caput 1.

Vers. 1. IN principio creavit Deus cælum & terram, Domin. 14. post pentec. v. 33. n. 3.
V. 2. Terra erat inanis & vacua, & tenebræ erant super faciem abyssi, Domin. 9. post pentec. vers. 42. num. 4. Et Dominic. 14. post pentec. V. 33. nu. 3.
V. 3. Fiat lux, &c. Dom. 2. post Pentec. V. 16. n. 4. Et Dom. 22. V. 20. n. 4.
V. 4. Facta est lux, & vidit Deus lucem, quod esset bona, & divisit lucem à tenebris, Dom. 9. post pentec. Vers. 42. num. 4.
V. 11. Germinet terra herbam virentem, Dom. 2. post Pasch. V. 11. n. 13.
V. 16. Posuit Deus luminaria magna in firmamento cæli, &c. Dom. 4. post pentec. V. 5. n. 2.
V. 22. Benedixitque eis, dicens: Crescite & multiplicamini, Dom. 6. post pent. V. 7 n. 5.
V. 26. Faciamus hominem, Dom. 17. post pentec. V. 39. num. 7.
V. 27. Creavit Deus hominem ad imaginem suam, ad imaginem Dei creavit illum, Dom. 17 V. 37. nu. 15. Et Dom. 22. post pent. V. 20. n 4
V. 31. Vidit cuncta quæ fecerat, & erant valde bona, Do. 11. post pentec. V. 37. n. 1.
Cap. 2. V. 7. Inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ, & factus est homo in animam viventem, Do. 14. post pentec. V. 24. n. 3. Et Dom. 22. V. 20. n. 4.
V. 24. Duo erunt in carne una, Dom. 17. post pentec. V. 37. num 17.
Cap 3. V. 1. Serpens erat callidior, Dom. 8. post pent. V. 8. n. 7. Et Dom 22 ib. V. 18. n. 2.
V. 5. Eritis sicut Dii, scientes bonum & malum, Domin. 1. post pentec. V. 36. n. 9.
V. 7. Aperti sunt oculi amborum, Dom. infra oct. Ascens. V. 3. num. 4.
V. 9. Adam ubi es? Domin. 12. post pentec. Vers. 30. num. 5.
V. 18. Spinas & tribulos germinabit tibi, Dom. 7. post pent. V. 16. nu. 17. & 20.
Cap. 4. V. 10. Vox sanguinis fratris tui clamat ad me, Dom. 8. post pentec. V. 1. nu. 11.
V. 13. Major est iniquitas mea, quam ut veniam promereat. Dom. 10. post pentec. V. 9. n. 8.
V. 23. Occidi virum in vulnus meum, & adolescentem in livore meo, Domin. 21. post pentec. Vers. 34. numer. 9.
V. 16. Egressus Cain à facie Domini, Dom. 21. post pent. Vers. 28. nu. 2.
Cap. 6. V. 3. Non permanebit spiritus meus in homine, quia caro est, Domin. 2. post pentec. vers. 20 num. 6
V. 5. Videns Deus, quod multa malitia hominum esset in terra, & cuncta cogitatio cordis intenta, &c. Dom. 18 post pentec. v. 4. n. 1.
Cap. 14. V. 21. Da mihi animas, cætera tolle tibi, Dom. 24 post pentec. v. 28 n. 3
Cap. 17. V. 6. Ponam te in gentes, Regesque egredientur ex te, Dom. 12. post pent. v. 24. n. 2.
Cap. 18. V. 3. Domine, si inveni gratiam in oculis tuis, ne transeas servum tuum, Dom. 8. post pentec. vers. 9 num 11
V. 27. Loquar ad Deum meum, cum sim pulvis & cinis, D. 4 post pentec. v. 8. n. 11
Cap. 22. V. 18. In semine tuo benedicentur omnes gentes, Dom 3. post Pasch. v. 21. n. 5
C. 24. V. 47. Suspendi inaures ad ornandam faciem ejus, & armillas posui in manibus ejus, D. 19. post pent. v. 11. nu. 17
Cap. 28. V. 13. Dominum innixum scalæ, Dom. 14. post pentec v. 33. n. 8
V. 17 Quam terribilis est locus iste, Dom. 19. post pentec. v. 11. n. 17
Cap. 29. V. 31. Vocavitque nomen ejus Ruben, dicens: Vidit Dominus humilitatem meam, Dom. 10. post pent. v. 13. nu. 13
Cap. 31. V. 40. Die noctuque æstu urebar & gelu, fugiebatque somnus ab oculis meis, Do. 2. post Pasch. v. 11 num. 8
Cap. 32. V. 30. Nunc salva facta est anima mea, Dom. 19 post pentec. v. 11. n. 17.
Cap. 37. V. 4. Nec poterant ei quidquam pacifice loqui, Do. 21. post pent. v. 28. n. 6
Cap. 39. V. 6. Joseph non aliud quidquam noverat, nisi, &c. Dom. 6. post pent. v. 5. n. 9
V. 9. Ecce Dominus meus omnibus mihi traditis, ignorat, quid habeat in domo sua, &c. Dom. infr. oct. Ascens. vers. 3. num. 5
Cap. 45. V. 6. Biennium enim est, quod fames esse cæpit, Do. 16. post pentec. v. 2. n. 4
Cap. 49. V. 4. Effusus es sicut aqua, ne crescas, quia ascendisti cubile patris tui, Domin. 15. post pentec. Vers. 14. num. 15
Cap. 50. V. 20. Vos cogitastis de me malum, & Deus vertit illud in bonum, Domin. 11. post pentec. Vers. 37. nu 1.
Cap. 55. V. 3. Feriam vobiscum pactum sempiternum, Dom. 4. post Pasch. V. 9. n. 3

EXOD I.

Caput I.

V. 8. Surrexit Joseph, qui ignorabat Joseph. Dom. infr. oct. Ascens. V. 3. n. 3
C. 3. V. 18. Ibimus viam trium dierum in solitudinem, ut immolemus Domino, &c. Domin. 6. post pentec. vers. 2 num. 14
Cap. 4. V. 13. Mitte, quem missurus es, Dom. 12. post pentec. v. 24. n. 1
Cap. 7. V. 1. Constitui te Deum Pharaonis, D. 16. post pent. V. 10 nu. 10
Cap 8. V. 19. Digitus Dei est hic, Dom. 11. post pentec. V. 33. num. 15
V. 22. Ego sum Dominus in medio terræ, Dom. in Albis, V. 19. n. 18.
Cap. 15. V. 26. Cunctum languorem, quem posui in Ægypto, non inducam super te, Dom. 18. post pentec. V. 2. num. 9
Cap. 16. V. 10. Gloria Domini apparuit in nube, Dom. 24 post pentec. V. 30. n. 10
V. 13. Ros jacuit per circuitum castrorum, Domin. 5. post pentec. V. 23. n. 11
Cap. 19. V. 12. Cavete, ne ascendatis in montem, ne tangatis fines illius, D 2. post pent. V. 18. n. 13
Cap. 20. V. 5. Ego sum Dominus Deus tuus zelotes, Do. 14 post pent. V. 24 n. 4
V. 19. Non loquatur nobis Dominus, ne forte moriamur, D. 2. post Pasch. V. 11. n. 10
Cap. 21. V. 24. Oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, &c. Domin. 5. post pentec. V. 20 num. 15
Cap. 25. V. 6. Oleum ad luminaria concinnanda, Dom. 5 post pent. V. 23. n. 4
V. 30. Pones super mensam panes propositionis, Dom. 6. post pentec. V. 2. num. 21. Et Domin. 9. post pentec. V. 47. n. 4
V. 40. Inspice, & fac secundum exemplar, quod tibi monstratum est in monte, Dom. 22. post pentec. V. 20 num. 10

Cap 26. V. 1. Decem cortinas de byſſo, dom. 3. poſt pentec. V. 7. nu. 10.
Cap. 32. V. 1. Fac nobis Deos, &c. dom. 8. poſt pentec. V. 4. num. 17

LEVITICI

Caput 1.

V. 17. Confringet aſcellas ejus, & non ſecabit, &c. D. 12 poſt pentec. V. 37. n. 4
Cap. 2. V. 11. Nec quidquam mellis adolebitur in ſacrificio Domini, dom. 5. poſt pent. V. 23. n. 4
V. 13. Quidquid obtuleris ſacrificii, ſale condies, dom. 17. poſt pentec. V. 38. num. 4. & dom. 5. poſt pentec. Verſ. 23. num. 4
Cap. 13. V. 4. Recludet eum Sacerdos ſeptem diebus, Do. 1 poſt pentec. V. 37. n. 14
Cap. 14. V. 2. Hic eſt ritus leproſi, adducetur ad Sacerdotem, dom. 13. poſt pent. V. 14. n. 7
Cap. 15. V. 19. Mulier, quæ patitur fluxum ſanguinis, 7. diebus ſeparabitur, domin. 23. poſt pentec. Verſ. 20 num. 16
Cap. 23. Verſibus 7. 21. 28. 35. & 36. Omne opus ſervile non facietis in eo, dom. 16. poſt pent. V. 4. num. 4. & V. 5 ibid. nu. 1

NUMERORUM

Caput 10.

V. 2. Fac tibi duas tabulas argenteas ductiles, &c. dom. 24 poſt pentec. V. 31. n. 7
Cap. 13. V. 27. Omni multitudini oſtenderunt fructus terræ, dom. 7. poſt pentec. V. 6. n. 16
Cap. 16. V. 3. Cur elevamini ſuper populum Domini, dom. 1. poſt pentec. V. 37. n. 17
Cap. 20. V. 11. Percuſſit virga bis ſilicem, & egreſſæ ſunt aquæ largiſſimæ, domin. 17. poſt pentec. Verſ. 37. num. 3
Ca. 21. V. 8. Qui percuſsus aſpexerit eum, vivet, dom. 13 poſt pentec. V. 14. n. 4
Cap. 24. V. 23. Heu quis victurus eſt, quando iſta faciet Dominus, dom. 17. poſt pentec. V. 23. n. 4
Cap. 27. V. 18. Tolle Joſue virum, in quo eſt ſpiritus Dei, do. 16. poſt pentec. V. 10. n. 10
V. 20. Dabis ei præcepta cunctis videntibus, & partem gloriæ tuæ ibid.
Cap. 35. V. 6. De oppidis, quæ Levitis dabitis, ſex erunt in fugitivorum auxilia, dom. 18. poſt pentec. V. 7. num. 11

DEUTERONOMII

Caput 1.

V. 16. Audite illos, & quod juſtum eſt, judicate, ſive civis ſit ille, ſive peregrinus, &c. dom. 22. poſt pentec. V. 16. nu. 23
Cap. 6. V. 5. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, &c. dom. 14 poſt pentec. V. 24. n. 4
V. 16. Non tentabis Dominum Deum tuum, dom. 17. poſt pentec. V. 42. n. 1
Cap. 23. V. 2. Pro menſura peccati erit & plagarum modus, dom. 1. poſt pentec. V. 38 n. 13
Cap. 3. V. 11. Mandatum, quod ego præcipio tibi hodie, non ſupra te eſt, neque procul poſitum, &c. domin. 17. poſt pentec. V. 37. n. 4
Cap. 32. V. 6. Qui poſsedit te, fecit & creavit te, dom. 12 poſt pent. V. 27. n. 4
V. 15. Incraſsatus, impinguatus, dilatatus dereliquit Deum factorem ſuum, &c. dom. 20. poſt pentec. Verſ. 53. nu. 12
V. 29. Utinam ſaperes, & intelligeres, & noviſſima provideres, dom. 8. pentec. V. 3 n. 1
V. 33. Fel draconum vinum eorum, & venenum aſpidum inſanabile dom. 21. poſt pentec. V. 34. n. 4
V. 39. Videte quod ego ſim ſolus, & non ſit alius Deus præter me, dom. 17. poſt pentec. V. 37. n. 14

JOSUE

Caput 6.

V. 26. Maledictus vir coram Domino, qui ſuſcitaverit & ædificaverit civitatem Jericho, dom. 12. poſt pentec. V. 30. n. 5

JUDICUM

Caput 6.

V. 23. Pax tibi, dom. in Albis, V. 19. n. 24
Cap. 14. V. 6. Irruit ſpiritus Domini in Samſon, & dilaceravit leonem, dom. 23. poſt pentec. V. 24. num. 12
V. 14. De comedente exivit cibus, & de forti egreſsa eſt dulcedo, ibid.

LIB. I. REGUM.

Caput 2.

V. 6. Mortificat & vivificat, deducit ad inferos & reducit, do. 15. poſt pent. v. 12. n. 22. & v. 14. n. 16
V. 9. Pedes ſanctorum ſuorum ſervabit, dom. poſt pentec. v. 36. num. 2
Cap. 3. V. 4. Idcirco juravi domui Heli, quod non expietur iniquitas domus ejus, victimis & muneribus uſque in æternum, dom. 12. poſt pent. v. 30. n. 5
Cap. 7. V. 3. Præparata corda veſtra & ſervite illi ſoli, dom. 14 poſt pent. v. 24. n. 8
Cap. 11. V. 1. Habeto nos fœderatos, & ſerviemus tibi, dom. 7. poſt pent. v. 21. n. 7
V. 2. Feriam vobiſcum fœdus, ut eruam omnium veſtrum oculos dextros, ibid.
Cap. 12. V. 3. Loquimini de me coram Domino utrum bovem cujuſquam tulerim, &c. dom. 1. poſt pentec. v. 42. num. 2
Cap. 13. V. 14. Quæſivit ſibi Dominus virum juxta cor ſuum, dom. 16. poſt pent. v. 10. n. 10
Cap. 15. V. 22. Melior eſt obedientia, quam victimæ, dom. 13 poſt pent. v. 14. n. 14
Cap. 16. V. 4. Pacificuſne eſt ingreſſus tuus? dom. in Albis, v. 19. n. 24
V. 7. Homo videt ea quæ parent, Deus autem intuetur cor, dom. 3. poſt Paſch. v. 19. n. 1. & dom. 1. poſt pent. v. 37. n. 11 & dom. 7. poſt pent. v. 13. n. 13
V. 14. Spiritus nequam, dom. 22. poſt Pent. v. 18. n. 2
C. 12. V. 34. Paſcebat gregem ſervus tuus, & veniebat leo vel urſus, & tollebat arietem de medio gregis, & perſequebar eos, &c. dom. 2. poſt Paſch. v. 11. n. 7
V. 15. Arma vero ejus poſuit in tabernaculo ſuo, dom. 12. Albis, v. 20. n. 3
Cap. 24. V. 6. Percuſſit David cor ſuum eo quod abſcindiſſet oram chlamydis Saul. domin. infr. oct. Aſcenſ. verſ. 3. num. 5
V. 1. Quem perſequeris? Canem mortuum, dom. 16. poſt pent. v. 10. nu. 10
V. 21. Nunc ſcio certe quod regnaturus ſis, domin. 21. poſt pent. v. 30. n. 2

II. REGUM.

Caput 2.

V. 5. Benedicti vos à Domino, qui feciſtis miſericordiam hanc cum Domino veſtro Saul, & ſepeliſtis eum, &c. dom. 15 poſt pent. v. 12. n. 2
Cap. 5. V. 8. Cæcus & claudus non intrabunt templum, dom. 5 poſt pent. v. 22. n. 30
Cap. 6. V. 7. Iratus Dominus contra Ozam, dom. in Albis, v. 25. nu. 2
V. 10 Deſpexit eum in corde ſuo, D. 8. poſt pent. v. 8. n. 18
V. 20. Quaſi ſi nudetur unus ex ſcurris, ib.
V. 22. Ludam & vilior fiam plus quam factus ſum, & ero humilis in oculis meis, do. 23. poſt pent. v. 25. n. 3
Cap. 7. V. 18. Quis ego ſum Domine Deus, & quæ domus mea, quia adjuviſti me hucuſque, dom. 16. poſt pent. v. 10. nu. 10.
Cap 11. V. 8. Secutuſque eſt eum cibus regius, dom. 19. poſt pent. v. 46. n. 9

V. 15.

V. 15. Non te frangat ista res, dom. infra oct. Ascens. vers. 3. num. 5
C. 14. V. 2. Lugere te simula & dic: heu mulier vidua ego sum &c. dom. 15. post pent. v. 12. n. 20
Cap. 19. V. 6. Diligis odientes te, dom. 18. post Pentec. vers. 2. nu. 5
V. 22. An ignoro, me hodie factum regem super Israel, cur efficimini mihi hodie in Satan. dom. 21. post pent. v. 30. nu. 2
Cap. 20. V. 2. Omnis populus secutus est Sebam filium Bochri, &c. D. 2. post Pent. v. 18. n. 7
V. 21. Tradite illum solum & recedemus à civitate, dom. 19 ib. v. 7 nu. 8
C. 24. V. 10. Percussit David cor suum, dom. 10. post pent. v. 13. nu. 15

III. REGUM.

Caput 3.

V. 26. Nec mihi, nec tibi, sed dividatur, do. 14. post pent. v. 24. nu. 7
Cap. 8. V. 12. Dixit Dominus, quod habitaret in nebula, dom. 2. ibid. v. 30. n. 10.
Cap. 10. V. 8. Beati viri tui, & beati servi tui, qui stant coram te, & audiunt sapientiam tuam, dom. 12. post pentec. v. 23 n. 4
Cap. 17. V. 12. Non habeo panem, nisi quantum pugillus capere potest farinæ in hydria, &c. dom. 6. post Pentec. v. 6. nu. 22
V. 18. Quid tibi & mihi vir Dei, &c. dom. 4. post Pentec. v. 8. nu. 7
Cap. 19. V. 6. Ecce ad caput suum subcinericeus panis, dom. 16 post Pent. v. 10. n. 5.
V. 7. Grandis enim tibi restat via, dom. 6. post. pentec. vers. 3. num. 5.
Cap. 21. V. 25. Non fuit alter talis Achab, qui venundatus est, ut faceret malum, dom. 21. post pent. v. 25. n. 7

IV. REGUM.

Caput 2.

V. 9. Postula quod vis, ut faciam tibi, antequam tollar à te, dom. 5. post Pasch. v. 32. n. 2
V. 23. Pueri parvi egressi sunt de civitate, & illudebant ei, &c. dom. 5. post Pent. v. 22. n. 30
V. 24. Egressi sunt duo ursi de saltu, & laceraverunt ex eis 42. pueros, ib.
C. 4. V. 1. Ecce creditor venit, ut tollat duos filios meos ad serviendum sibi, dom. 21. post Pent. v. 25. n. 5
V. 4. Mitte inde in omnia vasa hæc, &c. dom. in Albis, v. 19. nu. 9
C. 5. V. 12. Nunquid aquæ magis salutares nobis erant in Damasco? dom. 17. post Pent. v. 40. n. 3
V. 13. Pater, etsi rem grandem dixisset tibi Propheta, certe facere debueras &c. ib.
C. 6. V. 16. Noli timere, plures enim nobiscum sunt, &c. do. 4. post Pasch. v. 10. n. 7
V. 22. Pone panem & aquam coram eis, dom. inf. oct. Ascens. v. 26 nu. 9
V. 30. Vidit omnis populus cilicium, quo Rex vestitus erat ad carnem intrinsecus; & ait Rex: hæc mihi addat Deus, &c. dom. 7. post Pent. v. 21. n. 7
Cap. 7. V. 1. In tempore hoc cras modius similæ, uno statere erit, dom. 6. post Pent. v. 2. n. 24.
C. 10. V. 15. Nunquid est cor tuum rectum, sicut cor meum cum corde tuo? Si est, da manum tuam, &c. dom. 32. post Pent. c. 25. n. 23
V. 20. Egisti quod rectum erat, & placebat in oculis meis, & omnia, quæ erant in corde meo, fecisti, do. 12. post Pent. v. 27. n. 21.
V. 31. Jehu non custodivit ut ambularet in lege Domini Dei, in toto corde suo, &c. ib.
C. 19. V. 3. Venerunt filii usque ad partum, & vires non habet parturiens, dom. 3. post Pasch. v. 21. n. 10
Cap. 25. V. 5. Comprehendit eum in planitie Jericho, dom. 12. post Pent. v. 30. n. 4

I. PARALIPOMENON.

Caput 28.

V. 3. Non ædificabis mihi domum, eo quod vir sanguinum es, dom. 1. post Pent. v. 42. n. 1

II. PARALIPOMENON.

Caput 16.

V. 9. Oculi Domini contemplantur universam terram, do. 18. post Pent. v. 4. n. 1
V. 12. Ægrotavit Asa dolore pedum vehementissimo, nec in infirmitate sua quæsivit Dominum, &c. dom. 20. ibid. v. 47. nu. 8
C. 20. V. 12. Cum ignoramus, quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, ut oculos nostros dirigamus ad te, dom. 11. post Pent. v. 34. n. 2

I. ESDRÆ.

Caput 9.

V. 6. Deus meus confundor & erubesco levare faciem meam, dom. 10. post Pent. v. 13. n. 11.

TOBIÆ.

Caput 2.

V. 15. Sicut B. Job insultabant Reges, ita isti parentes, &c. dom. 23 post Pent. v. 25. n. 2
V. 18. Filii sanctorum sumus, & vitam illam exspectamus, quam Deus daturus est his, qui fidem suam nunquam mutant ab eo, dom. 12. post Pent. v. 25. n. 10
Cap. 3. V. 13. Cum iratus fuerit, misericordiæ recordatur, D. 20. post Pent. v. 50. n. 8
V. 22. Post tempestatem, tranquillum facis, dom. inf. oct. Ascens. v. 1. n. 3
Cap. 4. V. 9. Quomodo potueris, esto misericors; si multum, &c. D. 12. post Pent. v. 35. n. 1
V. 19 Consilium semper à sapiente require, dom. 22. post Pent. v. 15. n. 4
C. 12. V. 13. Quoniam acceptus eras Deo, necesse fuit, ut tentatio probaret te, dom. inf. oct. Ascens. v. 2. n. 16
V. 17. Pax tibi, dom. in Albis, v. 19. n. 24
V. 20. Tempus est, ut revertar ad eum, qui me misit, dom. 2 post Pasch. v. 5. n. 1

JUDITH.

Caput 8.

V. 13. Non est iste sermo, qui misericordiam provocet; &c. dom. 6. post Pent. v. 2. n. 16.
V. 21. Et nunc fratres, quoniam vos estis presbyteri in populo Dei, & ex vobis pendet anima illorum, dom. 3. post Pent. v. 1. n. 3
C. 9. V. 3. Subveni, quæso te Domine Deus meus, mihi viduæ, dom. 15. post Pent. v. 12. n. 20

ESTHER.

Caput 1.

V. 4. Ut ostenderet divitias gloriæ regni sui, ac magnitudinem, atque jactantiam potentiæ suæ, ibid. domin. 2. v. 16. nu. 5
C. 5. V. 13. Cum hæc omnia habeam, nihil me habere puto, dom. 4. post Pent. v. 5. n. 8. & dom. 6 ib. v. 8. n. 3
C. 7. V. 8. Reperit Aman super lectulum corruisse, dom. 1. post Pent. v. 37. n. 12

JOB.

Caput 1.

V. 10 Operibus manuum ejus benedixisti, & possessio ejus crevit in terra, dom. 6. ib. v. 7. n. 12.
V. 21. Dominus dedit, Dominus abstulit; sicut Domino placuit,

placuit, ita factum est, dom.2. post Pasch. v.14.num.14
C.2.V.3.Considerasti servum meum Job, quod non sit similis ei in terra, dom.10. post Pent.v.1.n.9
C.4.V.18.Ecce qui serviunt ei, non sunt stabiles, & in angelis suis reperit pravitatem, ib. n. 22
C.5.V.2. Virum stultum interficit iracundia, do.5.post Pent. v.22.n.5
V.7.Homo nascitur ad laborem & avis ad volatum, dom.14 post Pent v.26.n.7
V.19.In sex tribulationibus liberavi te,& in septima non tanget te malum, dom.23.v.24.n.2
C.6.V.2. Utinam appenderentur peccata mea, quibus iram merui, &c.dom.21.ib.v.26.n.5
V.15. Fratres mei præterierunt me sicut torrens, dom.3.post Pasch.v.16.n.11
C.7.V.1.Militia est vita hominis super terram, sicut mercenarii dies ejus, D.6.post Pent.v.2.n.22
V.3. Habui menses vacuos, & noctes laboriosas enumeravi, D.4. post Pent.v.5.n.2
C.9.V.3.Si voluerit contendere cum eo, non poterit ei respondere, &c. ib. D 19.v.12.n.9
V.20. Si justificare me voluero, os meum condemnabit me; si innocentem ostendero, pravum me condemnabit, &c. D. 10. post Pent,v,11.n.19.
V.28.Verebar omnia opera mea, sciens, quod non parceres delinquenti, do.2.post Pasch. v. 14.n.14
Cap. 10. V.8. Manus tuæ Domine fecerent me & plasmaverunt me totum, do.11.post Pent.v.35.n.13.& do.23. ib.v. 18. nu. 14
V.9. Memento quæso, quod sicut lutum feceris me, D.8. post Pent.v.2.n.18.& dom.17.post Pent.v.37.n.15
V. 20. Terram tenebrosam & opertam mortis caligine, ubi umbra mortis & sempiternus horror inhabitat, do.19.post Pent.v.13.n.12.
C.12.V.4. Qui deridetur ab amico sicut ego,&c.dom 23.post Pent.v.25.n.2
C.13.v.8.Nunquid faciem ejus accipitis, & pro Deo judicare nitimini, dom.1.ib.v.37.n.6
V.14.Animam portabo in manibus meis, D.23. post Pent.v. 25. nu. 23
V.22.Vocabis me, & ego respondebo tibi, D. 2. post Pent. v. 32.num.1.
C.14.1.Homo natus de muliere, brevi vivens tempore, &c. dom.15.v.13.n. 13
V.1.Constituisti terminos ejus, qui præteriri non poterunt, dom.8.post Pent.v.2.n. 19
V.16. Tu quidem gressus meos dinumerasti, D.6.post Pent. v.2.n.22.& D.21.ib.v.24.n. 7
C.5.V. 14. Quid tumet contra Deum spiritus tuus, dom. 10 post Pent.v.2.n.3
V. 16. Bibunt quasi aquam iniquitatem, dom. 21. post Pent. v.24. nu. 7
C.16. V. 11. Columnæ cæli contremiscunt & pavent adventum ejus, dom.24.post Pent.v.29.n.15
Cap.18. V. 6. Lux tenebrescet in tabernaculo ejus; & lucerna, quæ super eum est, exstinguetur, dom. infr. oct. Ascens.v.3. nu. 4
V. 7. Præcipitabit eum consilium suum, ib.
V. 8. Immisit in rete pedes suos, & in maculis ejus ambulat, tenebitur planta illius laqueo, dom 19. post Pent. v. 13 num. 6
C.19.V.2. Usquequo affligitis animam meam & atteritis me sermonibus? dom. 5. post Pent.v.22.n.27
V. 21. Manus Domini tetigit me, Dom. 11. post Pentec. V. 32.n.25.& Dom, 15. post pentec.v.3.n.14
V.26. Rursus circumdabor pelle mea, Domin.in Albis, v. 20. nu. 2
V.27. Reposita est hæc spes mea in sinu meo, Dominic. post pentec. v. 38.v.6
Cap. 20. V. 12. Cum dulce fuerit in ore ejus malum, abscondit illud sub lingua, domin. 11. post pentec. v. 32 num. 19
V. 18. Luet quæ fecit omnia, Domin. 21. post pentec, v.25 nu.12
V.26. Devorabit eum ignis, qui non succenditur, ibid. v. 34. nu. 4
Cap.21.V. 7. Quare ergo impii vivunt, sublevati sunt, &c. Dom. 3. post Pasch. V.20.n.8
V.12.& 13.Tenent tympanum & cytharam, gaudent ad sonitum organi, ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt, Dom. 5. post Pent.v.21.n. 12.& Do. post Pasch.
V.20. num. 8. & Dom. 2. post. Pentec. vers. 10. num. 10
Cap. 22. V. 14. Circa cardines cæli perambulat, nec nostra considerat, Dom.3.post pent.v.1.num. 3. & Dom. 6. post pentec.v.2.n.9
V.21.Acquiesce ei, & habeto pacem, & per hæc habebis fructus optimos, Do. in Albis, v.19.n.29
V. 22. Suscipe ex ore illius legem, & pone sermones ejus in corde tuo, ib.
Cap.25.V.6.Homo putredo, & filius hominis vermis, Dom. 17. post pentec. v. 37. n. 12.
C.26.V.7.Appendit terram super nihilum, Do. 5. post Pasch. v. 23 n.6
C.27.V.19.Dives cum dormierit, nihil secum auferet; aperiet oculos suos & nihil inveniet, Dom. 4. post pentec. V. 5. num.8
V.1 Derident me juniores, Do. 23. post pent.v.25.n.2.
C.31.V.18. Ab infantia crevit mecum miseratio, Do. 4.post Pasch.V.10.n 7
V.23. Semper quasi tumentes super me fluctus, timui Deum, Dom.2. post Pasch. v.14.n.14
Cap. 33. V. 19. Increpat quoque per dolorem in lectulo, & omnia ossa ejus marcescere facit, Dom. 18. post Pent. v. 2.num. 9
Cap.3.V.14. Ausculta hæc Job, sta & considera mirabilia, D.15.ib.v.14.nu. 8
C.40.V. Si habes brachium sicut Deus, si simili voce tonas, Dom.18. post pent. V.7.n.9
Cap.41.V.25. Ipse est Rex super omnes filios superbiæ, Do. 4. post pentec. V. 11.n. 5

LIB. PSALMORUM.

Psalmus 1.

V. 1. Beatus vir, qui non abiit, &c. Dom. 2. post Pasch. v. 14. nu. 2
V.2. In lege Domini voluntas ejus, Dom. 2. post pent. V. 22.n.15.& Dom. 21.v.24.n.2
V.9. Tanquam vas figuli confringet eos, Dom. 24. post Pent. 10. num. 6
Ps.2.V.7. Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te, D.3.post Pasc.v.21.n.8.& Dom. 17. post Pent. v. 42. n. 4
Ps.3.V.Salvum me fac Deus meus, D. 23. post Pent. v. 22. num. 14
Ps.4.V.6.Sperate in Domino, multi dicunt: Quis ostendit nobis bona, Dom.14. post pentec. v. 33.n.5
V.7. Signatum est super nos lumen vultus tui Domine, dedisti lætitiam in corde meo, Dom.3.post Pasch.v. 22. num.4. Do.2.post Pent.v.16.n.19.D.19.post Pent.v.3.n.3. & D.9. post Pent.v.42.v.4
Ps.6.V.9.Discedite à me omnes, qui opera mini iniquitatem, D.13.post Pent.v.17.n.4
Ps.7.V.6. Gloriam meam in pulverem deducam, D.15.Pent. v.12.n.11
Ps. 8. V. 6. Minuisti eum paulo minus ab Angelis, Dom.22. Pent.v.20.n. 7
V.7. Gloria & honore coronasti eum, &c. ib. & D. 21.Pent. v. 24.nu. 5
V.8.Omnia subjecisti sub pedibus ejus, oves & boves, &c.D. 4.Pent.v.4.n.12.& D.17.Pent.v.37. n.11
Ps.9.V.8. Periit memoria eorum cum sonitu, D. 15. Pent.v. 12.nu.11
V.10.Auditor in opportunitatibus, in tribulatione, D.16.ib. v.2.nu.24
V. 11. Sperent in te, qui noverunt nomen tuum, &c. ibidem.
V.16. In laqueo isto, quem absconderunt, comprehensus est pes eorum, D.22.Pent.v.19.n.10
V.17.Cognoscetur Dominus judicia faciens, in operibus manuum suarum comprehensus est peccator, ib.
Ps.10.V. 2. Comprehenduntur in consiliis, quibus cogitant, Dom.17 Pent.v. 44. num. 2. & Domin. 22. ibid. v. 19. nu. 10
V.3. Laudatur peccator in desideriis animæ suæ, & iniquus benedicitur, Dom.22.Pent.v.16.n.14.& D. 23. ibid. v.25. num. 7
V.5. Inquinatæ sunt viæ illius in omni tempore, Dom.4.post Pasch v.11.num.6.& Dom.21 ibid.v.28.n.2.& D. 6. ibid. v. 2. n.9
V 7.Sulphur & spiritus procellarum pars calicis eorum, Do. 21 Pent.v.35.n.4

V.14.

V.14. Tibi derelictus est pauper, orphano tu eris adjutor, D. 15 pent. V. 12. n. 20
V.17. Desiderium pauperum exaudivit Dominus, Dom. 18. pent. 11. n. 6
V.18. Respexit in orationem humilium, & non sprevit precem eorum, D. 5. post pasch. V. 23. n. 9
Ps. 11. V. 2. Salvum me fac Deus, quoniam defecit sanctus, &c. D. in Albis, V. 25. n. 3
V. 9. In circuitu impii ambulant; secundum altitudinem tuam multiplicasti filios hominum, Dom. 16. pent. Vers. 9. nu. 5
Ps. 12. V. 4. Illumina oculos meos, ne unquam obdormiam in morte, D. 2. post pent. V. 21. n. 20.
Ps. 13. V. 1. Dixit insipiens in corde suo: non est Deus D. 18. post pent. V. 4. n. 3.
V. 3. Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem; non est timor Dei ante oculos eorum, D. 8. pent. V. 2. n. 13. D. 9 ib. V. 42. n. 9. D. 19. V. 13. n. 4
V. 4. Qui devorant plebem meam, sicut escam panis, Dom. 2 post Pasch. V. 13. n. 2
Ps. 15. V. 2. Dixi Domino: Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges, dom. 6. Pent. v. 2. nu. 20. & dom. 2 post Pasch. Vers. 11. num. 11. & Dom. 3. post Pent. Vers. 6 num. 4
V. 4. Multiplicatæ sunt infirmitates eorum, postea acceleraverunt, dom. 4. Pent. v. 1. n. 2. dom. 6. ib. v. 2. n. 20. & 21. Ibid. V. 47. nu. 10
V. 8. Providebam Dominum in conspectu meo semper, quoniam à dextris est mihi, ne commovear, dom. 20. ibid. v. 48. nu. 11
V. 10. Non dabis sanctum tuum videre corruptionem, dom. in Albis, V. 25. n. 2
Ps. 16. V. 1. Exaudi Domine justitiam meam, intende deprecationem meam, domin. 5. post Pasch. Vers. 24. num. 18
V. 2. De vultu tuo judicium meum prodeat, oculi tui videant æquitatem, D. 1. pent. V. 41. n. 4.
V. 5. Perfice gressus meos in semitis tuis, dom. 2. post pent. v. 21. nu. 23
V. 11. Statuerunt oculos suos declinare in terram, domin. 10 post pent. v. 13. n. 1. & D. 15. ib v. 14. n. 15
V. 15. Ego autem in justitia apparebo conspectui tuo, satiabor, cum apparuerit gloria tua, domin. 12. post pentec. vers. 16. num. 5. ibidem numer. 18. domin. 6. post pentec. vers. 3. num. 7. ibidem vers. 8 num. 3. domin. 14. post pentec. vers. 33. num. 10
Ps. 17. V. 26. Cum sancto sanctus eris; & cum viro innocente innocens eris, D. in Albis v. 25. n. 3. & Do. 11. post pent. v. 33. n. 8
V. 7. Cum perverso perverteris, D. in Albis, loc. cit. & domin. 11. pent. v. 31. n. 3
V. 30. In Deo meo transgrediar murum, dom. 18. post pentec. v. 1. n. 5
V. 45. Populus quem non cognovi, servivit mihi, in auditu auris obedivit mihi, domin. 2. post Pasch. vers. 16. num. 7
Ps. 18. V. 5. In omnem terram exivit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum, dom. 19. post pent. v. 9. n. 4
V. 6. Tanquam sponsus procedens de thalamo suo, exultavit ut gigas ad currendam viam, dom. 3. post Pent. v. 5. nu. 7. & D. 19. ib. V. 2. n. 1
V. 7. Non est, qui se abscondat à calore ejus, dom. 19 pentec. v. 3. n. 3. & ib. V. 12. n. 9
V. 13. Delicta quis intelligit, ab occultis meis munda &c. Do. inf oct. Ascens. V. 3. n. 5. dom. 1. pentec. V. 38. num. 14. D. 10. pentec. V 11. n. 20. D. 21. ib. V. 24. n. 3
Ps. 21. V. 7. Opprobrium hominum & abjectio plebis, Do. 23 ib. V. 25. n. 2
V. 8. Omnes videntes me, deriserunt me, locuti sunt labiis, & moverunt caput, ib.
V. 13. Circumdederunt me vituli multi, tauri pingues obsederunt me, dom. 21. pentec. V. 32. n. 1
V. 17. Circumdederunt me canes multi, concilium malignantium obsedit me, domin. 2. post Pasch. vers. 11. num. 10
V. 22. Salva me ex ore leonis, dom. 23. post pentec. V. 24. nu 12
V. 27. Edent pauperes & saturabuntur, & laudabunt Dominum, &c. dom. 2. post pent. V. 21. n. 15. & Do. 6. ibid. V. 8. num. 6
Ps. 22. V. 1. Dominus regit me, & nihil mihi deerit; in loco pascuæ ibi me collocavit, D. 2. post Pas. v. 14. n. 2. & v. 11. n. 7
V. 2. Super aquam refectionis educavit me, ll. cc.
V. 4. Virga tua & baculus tuus, ipsa me consolata sunt, dom. 2 post Pasch. V. 11. n. 16
Ps. 23. V. 6. Hæc est generatio quærentium Dominum, &c. dom. 8. post pentec. Vers. 8. num. 10. & dom. 14. ib. V. 34. n. 1.
Ps. 24. V. 5. Te sustinui tota die, dom. 6. post pent. v. 2. num. 16
V. 7. Delicta juventutis meæ & ignorantias meas ne memineris Domine, domin. in octav. Ascens. Vers. 3. num. 5
V. 11. Propter nomen tuum Domine propitiaberis peccato meo; multum est enim &c. dom. 10. pent. V. 13. n. 23
V. 12. Quis est homo, qui timet Dominum? Legem statuit ei, quam elegit, dom. 7. pentec. V. 17. n. 5
V. 13. Anima ejus in bonis demorabitur, semen ejus hæreditabit terram, ib.
Ps. 26. V. 4. Unam petii à Domino, hanc requiram, ut inhabitem, &c. D. 14. pentec. V. 33. n. 2
V. 13. Credo videre bona Domini in terra viventium, dom. 3. post Pasch. V. 20. n. 22
V. 14. Exspecta Dominum, viriliter age, confortetur cor tuum, & sustine Dominum, ib V. 20. n. 22
Ps. 28. V. 1. Afferte Domino filii Dei, afferte Domino filios arietum, domin. 18. pentec. Vers. 1. n. 5
V. 7. Vox Domini intercidentis flammam ignis, dom. 19. pent. v. 13. numer. 12. & dom. 21. post pentec. Vers. 34. nu. 4
Ps. 29. V. 6. Ad vesperam demorabitur fletus, & ad matutinum lætitia, dom. 3. post Pasch. V. 20. n. 10. Ira in indignatione ejus, &c. D. 8. pentec. V. 2. n. 20
V. 7. Ego dixi in abundantia mea: Non movebor in æternum, ib. n. 22
V. 8. Domine, in voluntate tua præstitisti decori meo virtutem, avertisti faciem tuam, dom. 22. pentec. V. 20. num. 10
Ps. 30. V. 9. Statuisti in loco spatioso pedes meos, do. 17 pent. V. 40. nu. 4
V. 16. In manibus tuis sortes meæ, dom. 23. pent. V. 18. num. 14
V. 20. Quam magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, dom. 3. post Pasch. V. 21. n. 10
Ps. 31. V. 4. Conversus sum in ærumna mea, dum configitur spina, domin. 7. post pentec. Vers. 16. n. 20
V. 5. Delictum meum cognitum tibi feci, & injustitiam meam non abscondi, domin. 13. pentec. Vers. 13 num. 5
V. 8. Intellectum tibi dabo, & instruam te in via hac, qua gradieris, firmabo super te oculos meos, dom. 22. ibid. v. 20. nu. 10
V. 32. V. 6. Verbo Domini cæli firmati sunt, dom. 2. pent. v. 16. nu. 4
V. 14. De præparato habitaculo suo respexit super omnes, qui habitant terram, dom. 19. pentec. V. 11. n. 6
V. 18. Ecce oculi Domini super metuentes eum, &c. dom. 4. pent. V 8. n. 12. & dom. 6. post pentec. V. 2. n. 21. & dom. 14 ib. V. 33. n. 13
Ps. 33. V. 6. Accedite ad eum, & illuminamini, & facies vestræ non confundentur, dom. 3. post pent. V. 1. n. 6. dom. 17. post pentec.
V. 35. num. 6. ibid. V. 39. num. 3. & dom. 23. pent. Vers. 18. num. 3
V. 9. Gustate & videte, quoniam suavis est Dominus; beatus vir, qui sperat in eo, dom. 3. post Pasch. V. 21. num. 10. & dom. 6. pentec. V. 8. n. 5
V. 10. Timete Dominum omnes sancti ejus, quoniam non est inopia timentibus eum, dom. 6. post Pasch. V. 2. num 21. & dom. 14. ib. V. 28. n. 5
V. 11. Divites eguerunt, & esurierunt, inquirentes autem Dominum, &c. dom. 6. pentec. V. 3. n. 2
V. 16. Oculi Domini super justos, dom. 6. pentec. Vers. 2. num. 5
V. 17. Vultus autem Domini super facientes mala, ut perdat de terra memoriam eorum, dom. 23. pentec. Vers. 20. nu. 14
V. 19. Juxta est Dominus iis, qui tribulato sunt corde; & humiles spiritu salvabit, dom. in Albis, V. 19. n. 1. dom. 4. post pasch. V. 6. n. 5. & dom. 12. pent. v. 33. n. 7
Ps. 34. V. 13. Humiliabam in jejunio animam meam, dom. 3. post pasch. V. 21. n. 10
Ps. 35. V. 9. Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ, torrente voluptatis tuæ potabis eos, dom. 5. post pasch. v. 24 num.

nu. 10. dom. 2. pent. V. 16. num. 18. & dom. 6. ibid. Vers. 8. num. 5

V. 10. In lumine tuo videbimus lumen, dom. 16. pent. V. 13. nu. 13

V. 11. Prætende misericordiam tuam scientibus te, & justitiam his, qui recto sunt corde, ib.

V. 12. Non veniat mihi pes superbiæ, ib.

Ps. 36. V. 5. Revela Domino viam tuam, & spera in eo, &c. dom. 20. pent. post V. 49. n. 5

V. 9. Sustinentes Dominum, ipsi hæreditabunt terram, dom. 6. post pentec. V. 2. n. 15

V. 12. Observabit peccator justum, & stridebit super eum, &c. dom. 16. post pent. V. 1. n. 5

V. 15. Gladius eorum intret in corda eorum, domin. 21. post pentecost. Vers. 32. numer. 1. & Vers. 34. numer. 9

V. 19. In diebus famis saturabuntur, dom. 6. ibid. Vers. 5. num. 9

V. 20 Deficientes quemadmodum fumus deficient, dom. 16 pent. V. 9. n. 4

V. 24. Cum ceciderit, non collidetur; quia Dominus supponit manum suam, dom. in Albis, V 27. n. 3

V. 25. Junior fui, etenim senui; & non vidi justum derelictum, nec semen ejus quærens panem, dom 6. pent. V. 2. n. 5. & dom. 14. pent. V. 33. n. 13

V. 27 Declina à malo, & fac bonum, dom. 10. ibid. Vers. 12. n. 10

V. 35. Vidi impium superexaltatum & elevatum sicut cedros Libani, ib. dom. 16. pent. V. 9. n. 4

V. 36 Et ecce non erat, ib.

Ps. 37. V. 3. Sagittæ tuæ infixæ sunt mihi, & confirmasti super me manum tuam, dom. 20. pent. V. 50. n. 8. & do. 23. ib. V. 25. n. 18

V. 6. Auferuntur judicia tua à facie ejus, dom. 4 post palch. V. 11. n. 6

V. 10. Domine ante te omne desiderium meum, & gemitus meus à te non est absconditus, domin. 16. pent. Vers. 2. num. 6

V. 14. Ego autem tanquam surdus non audiebam, & sicut mutus non aperiens os suum, domin. 11. Pent. Vers. 32. nu. 18

V. 21. Qui retribuunt mala pro bonis, detrahebant mihi, quoniam sequebar bonitatem, domin. 23. pentec. Vers. 25. n. 5

Ps. 38. V. 2. Dixi, custodiam vias meas, ut non delinquam in lingua, &c. dom. 11. pent. V. 35. n. 13

V. 7. Veruntamen in imagine pertransit homo, domin. 22. pent. V. 20. n. 6

Ps. 39. V. 13. Circumdederunt me mala, quorum non est numerus: comprehenderunt me iniquitates meæ, & non potui, ut viderem, dom. 8. pent. Vers. 2. num. 14. dom. 11. Pent. v. 37. n. 1. dom. 15. post Pent. v. 13. n. 13. & do. 20. ibid. v. 53. n. 13.

Ps. 40 V. 5. Sana animam meam, quia peccavi tibi, dom. 23. Pent. v. 21. n. 14

Ps. 41. V. 3. Quando veniam & apparebo ante faciem Dei? ib. V. 42. n. 12

V. 4. Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte, do. 6. Pent. v. 5. n. 9

V. 5. In voce exultationis & confessionis, sonus epulantis dom. 3. Pent. v. 2. n. 9

V. 8. Abyssus abyssum invocat, do. in Albis, v. 25. n. 2. dom. 3. Pent. v. 4. n. 5. & dom. 8. pent. v. 5. n. 4

Ps. 42. V. 3. Emitte lucem tuam & veritatem tuam, dom. inf. oct. Ascens. v. 26. n. 16

Ps. 43. V. 14. Posuisti nos opprobrium vicinis nostris, subsannationem & derisum his, qui sunt in circuitu nostro, dom. 23 post Pent. v. 25. n. 2

V. 16. Tota die verecundia mea contra me est, ib.

V. 25. Conglutinatus est in terra venter eorum, dom. 7. pent. v. 17. nu 1

Ps. 44. V. 8 Unxit te Deus oleo lætitiæ, dom. in Albis, v. 19 num. 9

V. 14. Omnis gloria filiæ Regis ab intus, dom. 7. pent. v. 15. num. 13

Ps. 48 V. 3. Simul in unum dives & pauper, dom. 1. Pent. v. 38. nu. 4

V. 5. Aperiam in parabolam aurem meam, aperiam in psalterio propositionem meam, dom. 11. Pentec. vers. 35 nu. 4

V. 13. & 21. Homo cum in honore esset, non intellexit; comparatus est jumentis insipientibus, & similis factus est illis, dom. 2. Pentec. v. 18. num. 8. & dom. 22. Pent. v. 20 num. 6. domin. 12. Pent. v. 30. n. 20. & dom. 16. pentec. v. 5. num. 8

Ps. 49. V. 3. Deus manifeste veniet; ignis in conspectu ejus exardescet, dom. 22 Pent. v. 16. n. 23. & dom. 24. ibid. v. 27. num. 1

V. 12. Si esuriero, non dicam tibi, meus est enim orbis terræ, dom. 3. post Pasch. v. 11 n. 11

V. 13. Nunquid manducabo carnes taurorum, aut sanguinem hircorum potabo? do. 13. post Pent. v. 16. n. 8. & dom. 17. ib. v. 38. n. 4

V. 14 Immola Deo sacrificium laudis, & redde Altissimo vota tua, dom. 13. cit. & dom. 5. v. 23. n. 7

V. 16. Peccatori autem dixit Deus, quare tu enarras justitias meas? dom. 11. post Pent. v. 32. n. 16

V. 23 Sacrificium laudis honorificabit me, dom. 5. pent. v. 23. n. 7. & dom. 13. ib. v. 16. n. 7

Ps. 50. V. 4. Amplius lava me ab iniquitate mea, dom. 3. pent. v. 7. nu. 8

V. 16. Libera me de sanguinibus Deus Deus salutis meæ, D. 23. pent. v. 10. n. 9. & v. 22. n. 7. ib.

V. 21. Acceptabis sacrificium justitiæ, oblatione & holocausta, tunc imponent super altare tuum vitulos, do. 5. post Pasch v. 23. n. 30

Ps. 53. Insurrexerunt adversum me, & fortes quæsierunt animam meam, &c. domin. 22. post Pentec. vers. 15. num. 3

V. 8. Voluntarie sacrificabo tibi, dom. 2. pent. vers. 17. num. 5

Ps. 54. V. 8. Ecce elongavi fugiens, & mansi in solitudine, dom. 23 post pentec. vers. 24. n. 4

V. 9. Exspectabam eum, qui salvum me fecit, ibid.

V. 11. Labor in medio ejus & injustitia, dom. 13. pent. v. 15. num. 22

V. 13. Quoniam si inimicus meus maledixisset mihi, substinuissem utique, &c. dom 9. pent. v. 46. n. 2

V. 14. Tu verò homo unanimis, dux meus & notus meus, ibid.

V. 15. Qui simul mecum dulces capiebas cibos, in domo Dei ambulavimus, &c. ibid.

V. 16. Veniat mors super illos, & descendant in infernum viventes, ibid.

V. 22. Molliti sunt sermones ejus super oleum, & ipsi sunt jacula, dom. 22. Pent. v. 16. n. 12

V. 28. Viri sanguinum non dimidiabunt dies suos, domin. 21. Pent. v. 32. nu. 1

Ps. 57. V. 9 Supercecidit ignis, & non viderunt solem, dom. 19. Pent. v. 13. n. 12

Ps. 58. V. 7. & 15. Famem patientur ut canes, dom. 2. Pent. v. 16. n. 18. dom 2. ib. v. 24. num. 4. & dom. 21. pent. v. 34. n. 4. & dom 6. ib. v 8. n. 3

V. 10. Fortitudinem meam ad te custodiam, dom. 2. Pentec. v. 21. n. 17 & dom. 8. pent. v. 2. n. 13

V. 16. Si non fuerint saturati, murmurabunt, dom. 6. pent. v. 2. nu. 23.

Ps. 61. V. 5. Ore suo benedicebant & corde suo maledicebant, dom 22. post pent. v. 16. n. 17

V. 10. Mendaces filii hominum in stateris, ut decipiant, domin. 1. pent. v. 37. num. 11. & domin. 10. pent. v. 11. num 22

Ps. 62. V. 6. Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea, dom. 19 pent. v. 4 n. 10

Ps. 63. V. 6. Firmaverunt sibi sermonem nequam, narraverunt ut absconderent laqueos, dom. 22. pent. vers. 18. num. 2

Ps. 64. V 4. Verba iniquorum prævaluerunt super nos, & impietatibus nostris tu propitiaberis, dom. 21. pent. v. 32. n. 1. & dom. 10. ib. v. 13. n. 22

V. 5. Replebimur in bonis domus tuæ, dom. 2. pent. v. 23. num. 18.

Psalm. 65. V. 10. Iniquitatem si aspexi in corde meo, non exaudiet Dominus, domin. 5. post pasch. vers. 23 num. 3

V. 16. Venite, audite, & narrabo, omnes qui timetis Deum, quanta fecit animæ meæ, dom. 22. post pent. v. 20. nu. 4. & dom. 3. post pent. v. 8. n. 13

Ps. 67. V. 7. Deus, qui inhabitare facit unius moris in Domo, dom. 7. post pent. v. 16. n. 19

V. 12. Dominus dabit verbum evangelizantibus virtute multa, dom. 4. ib. 4. v. 10. n. 1

V. 32. Æthiopia præveniet manus ejus Deo, dom. 23. pent. v. 20. n. 2

V. 34. Dabit voci suæ vocem virtutis, domin. 15. pent. V. 14. nu. 17
Ps. 68. V. 4. Laboravi clamans, raucæ factæ sunt fauces meæ, dom. 11. pent. v. 32. n. 18
V. 16. Neque urgeat super me puteus os suum, domin. 16. pent. v. 5 n. 8
V. 17. Exaudi me Domine, quoniam benigna est misericordia tua, ib. v. 2 n. 6
V. 31. Laudabo nomen Dei cum cantico, & magnificabo eum in laude, dom. 13. pent. V. 16. n. 8
V. 32. Placebit Deo super vitulum novellum, cornua producentem, &c. ib.
V. 36. Quoniam Deus salvam faciet Syon, & ædificabuntur civitates Judæ, dom. 18. pent. v. 8. n. 11
Ps. 70. V. 10. & 11. Dixerunt inimici mei mihi: Consilium fecerunt in unum, &c. dom 3. pent. v. 4 n. 5
Ps. 71. V. 2. Deus judicium tuum Regi da, dom. 21. pent. v. 23. n. 2
Ps. 72. V. 4. Quia non est respectus morti eorum, ideo tenuit eos superbia, do. 16. pent. v. 10. n. 7
V. 7. Prodiit quasi ex adipe iniquitas eorum, dom. 20. pent. v. 46. nu 9
V. 9. Posuerunt in cœlum os suum, dom. 3. pentec. vers. 2. num. 1
V. 11. Quomodo scit Deus, & si est scientia in excelso? dom. 14. pent. v. 32. n. 1
V. 12. Ecce ipli peccatores & abundantes in sæculo, obtinuerunt divitias, dom. 20. pent. v 46. n. 9
V. 14. Fui flagellatus tota die, & castigatio mea in matutinis, dom. 3. post Pasch. v. 21. n. 10.
V. 16. Existimabam, ut cognoscerem hoc, labor est ante me, dom. 5. pent. v. 23. n. 13
V. 28. Dejecisti eos, dum allevarentur, dom. 16. pent. v. 9. nu 4
V. 20. In civitate tua imaginem ipsorum ad nihilum rediges, dom. 22. ib. v. 20. n. 9
V. 25. Quid enim mihi est in cœlo, & à te quid volui super terram? dom. 14. ib. v. 33. n. 9
Ps. 74. V. 3. Cum accepero tempus, ego justitias judicabo, do. 8. pent. v. 2. n. 15
Ps. 75. V. 2. Notus in Judæa Deus, in Israel magnum nomen ejus, dom. 23. pent. v. 24. n. 5
V. 3. Factus est in pace locus ejus, & habitatio ejus in Syon. dom. 5. pent. v. 23. n. 11.
V. 6. Dormierunt somnum suum; & nihil invenerunt omnes viri divitiarum in manibus suis, dom. 4. post pent. v. 7. num 8
V. 6. Annos æternos in mente habui, domin. 18. pent. v. 6 num. 24
V. 7 Meditatus sum nocte cum corde meo, domin. 8. pent. v. 3. num. 3
Ps. 77. V. 25. Panem Angelorum manducavit homo dom. 2. pent. v. 21. num. 2. Et ibid. v. 20. num. 8. & dom. 23. pent. v. 25 num. 26
V. 30. Adhuc escæ eorum erant in ore ipsorum, & ira Dei ascendit super eos, domin. 2. pent. vers. 21. numer. 2
V. 34. Cum occideret eos, quærebant eum & revertebantur, & diluculo veniebant ad eum, & rememorati sunt, &c. dom. 19. pent. v. 47. n. 6
V. 36. Dilexerunt eum in ore suo, & lingua sua mentiti sunt ei, dom 7. pent. v. 21. n. 2 dom. 12. ib. v. 27. n. 21. & dom. 17. ibid. v. 37. n. 24
V. 49. Immissiones per angelos malos, dom. 19. v. 7. num 4 Pentec.
V. 72. Pavit eos in innocentia cordis sui, & in intellectibus manuum suarum deduxit eos, domin. 7. pentec. vers. 16 num. 10
Ps. 78. V. 12. Redde vicinis nostris septuplum in sinu eorum, dom. 1. pent. v. 38. n. 6
V. 13. Nos autem populus tuus, & oves pascuæ tuæ, dom. 2. post pasch. 2. 16. n. 3
Ps. 79. V. 2. Qui deducis velut ovem, Joseph. ibid. vers. 14 num. 14
V. 4. Ostende faciem tuam, & salvi erimus, domin. 12. num. 1
Ps. 80. V. 4. Buccinate in Neomenia tuba, in insigni die solemnitatis vestræ, dom. 24. pent. v. 31. n. 8
V. 13. Dimisi eos secundum desideria cordis eorum, ibunt in adinventionibus suis, dom. 2. post pent. v. 19. n. 4. & dom. 20 ibid. v. 53. n. 13
V. 17. De petra melle saturavit eos, D. 4. post Pas. v. 13. nu. 11
Psalm. 82. Vers. 17. Imple facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum Domine, dom. 2. pentec. vers. 23. num. 11
V. 19. Cognoscant, quia nomen tibi, Dominus; tu solus Altissimus in omni terra, dom. 17. pent. vers. 37. num. 14
Ps. 83. V. 6. Beatus vir, cujus est auxilium abs te, dom. 12. pent. v. 33. n. 8
V. 8. Ibunt de virtute in virtutem, &c. domin 15. Pent. v. 15. num. 8. dom. 16. ibid. v. 10. num. 8. & dom. 20. Pent. v. 50. nu. 16
V. 11. Elegi abjectus esse in domo Dei mei, dom. 12. Pent. v. 33. nu. 8
Ps. 84. V. 9. Audiam quid loquatur in me Dominus Deus, Do. 11. ib. v. 35. n. 3
Ps. 86. V. 5. Homo natus est in ea, ipse fundavit eam Altissimus, D. 2. Pent. v. 16. n. 3
Ps. 88. V. 27. Ipse invocabit me: Pater meus és tu, Deus meus & susceptor salutis meæ, D. 17. ib. v. 42. n. 4
Psalm. 89. V. 4. Mille anni ante oculos tuos, tanquam dies hesterna, quæ præteriit, dom. 6. post pentec. vers. 2. num. 22
V. 8. Posuisti iniquitates nostras in conspectu tuo, &c. dom. 18. pent. v. 2. n. 9
V. 9. Anni nostri sicut aranea meditabuntur, ibid.
V. 15. Lætati sumus pro diebus, quibus nos humiliasti, &c. D. 3. post Pasch. v. 22. n. 1
V. 10. Non accedet ad te malum, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo, Dom. in Albis, vers. 23. num. 1
V. 15. Cum ipso sum in tribulatione, Dom. 4. post Pasch. v. 6. num. 5
Ps. 92. V. 5. Testimonia tua credibilia facta sunt nimis, D. 12. pen. v. 23. n. 4
Ps. 93. V. 18 Si dicebam, motus est pes meus; misericordia tua adjuvabat me, D. in Albis, v. 27. n. 3
V. 19. Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ lætificaverunt animam meam, D. in Albis, v. 19. n. 4. D. 5. post Pasch. v. 20. n. 18. & Do. 7. Pent. v. 16. n. 18
Ps. 94. V. 8. Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra, Dom. 11. pent. vers. 34. nu. 21. & Do. 5. ibid. v. 15. nu. 3
V. 11. Quibus juravi in ira mea, si introibunt in requiem meam, D. Pent. v. 24. n. 1
Ps. 96. V. 2. Nubes & caligo in circuitu ejus, Do. 24. pent. v. 39. nu. 10
V. 3. Ignis ante ipsum præcedet, ib. v. 27. n. 1
Ps. 97. V. 2. Revelavit in conspectu gentium justitiam suam, D. 4. post pasch. v. 8. n. 17
Ps. 101. V. 5. Percussus sum ut fœnum, & aruit cor meum D. 6. Pent. v. 3. n. 5
V. 9. Tota die exprobrabant mihi inimici mei, Do. 22. Pent. v. 16 nu. 15
V. 10. Cinerem tanquam panem manducabam, Dom. 3. post Pasch. v. 21 n. 10
V. 19. Scribantur hæc in generatione altera, & populus, qui creabitur, laudabit, Dom. 8. pent. v. 7. nu. 10. & Dom. 15. Pent v. 13. n. 1
V. 27. Ipsi peribunt, tu autem permanes, Dom. 24. Pent. v. 35. nu. 2
Psalm. 102. V. 5. Renovabitur ut aquilæ juventus tua, &c. Domin. 15. Pent. v. 14. num. 19. & Dom. 1. ibid. v. 38. num. 6
V. 13. Quomodo miseretur pater filiorum, misertus est Dominus timentibus se, Dom. 6. Pent. v. 2. nu. 5. & Dom. 14. Pent. v. 26. n. 11
V. 14. Quoniam ipse cognovit figmentum nostrum, Dom. 6. Pent. v. 2. n. 4
V. 15. Tanquam flos agri sic efflorebit, Dom. 15. Pent. v. 18 num. 15
Ps. 103. V. 1. Confessionem & decorem induisti, Dom. 18. ib. v. 8 n. 4. & n. 7
V. 2. Extendens cœlum sicut pellem, D. 2. post Pasch. v. 14. num. 15
V. 15. Panis cor hominis confirmat, D. 23. Pent. v. 25. n. 28. & D. 24. ib. v. 19. n. 10
V. 25. Hoc mare magnum & spatiosum, D. 4. Pent. v. 4. n. 4 & D. 15. Pent. v. 11. n. 3
V. 29. Auferes spiritum eorum, & deficient, & in pulverem suum revertentur, Domin. 3. post Pasch. vers. 16. num. 11

Pſ.104.v.4. Quærite Dominum,& confirmamini,quærite faciem ejus ſemper. Dom.18. Pent.v.1.n.4.
Pſ.105. Confitemini Domino,quoniam bonus. Do 19. Pent. v.12.n 14.
V.34. Commixti ſunt inter gentes, & didicerunt opera eorum. Dom.13.Pent.v.12.n.23.
V.40. Iratus eſt furore Dominus in populum ſuum, & abominatus eſt hæreditatem ſuam. Dom.19.Pent.v.7.n.2.
V.41. Tradidit eos in manus gentium, & dominati ſunt eorum, &c. ibid.
V.6. Clamaverunt ad Dominum, cùm tribularentur, &c. Dom.in Albis, v.19.n.13 Dom.13.Pent.v.13.n.1. Et Do. 20.ibid.v.53.n.13.
V.9. Animam elurientem ſatiavit bonis.Do.6.Pent.v.2.n.26.
V.20. Miſit verbum ſuum,& ſanavit eos, & eripuit eos de interitionibus eorum. Dom.3.Pent.v.1.n.12. Dom.11. ibid. v.33.n.9.Et Dom.18.ibid.v.1.n.11.
V.42. Omnis iniquitas oppilabit os ſuum. Do.8.Pent.v.2.n.18
Pſ.108.v.24. Genua mea infirmata ſunt à jejunio, caro mea immutata eſt,&c.Dom.3.poſt Paſch. v.21.n.10.
Pſ.109.v.6. Implebit ruinas. Dom.2. Pent.v.23.n.17.
Pſ. 110. v, 1. Confitebor tibi Domine in toto corde meo, in concilio juſtorum & congregatione. Dom.in Albis, v.19. num. 11.
V.5. Miſericors & miſerator Dominus eſcam dedit timentibus ſe Dom.6. poſt Pent.v.2.n 4.& 5.
Pſ.112.v.5. Quis ſicut Dominus Deus noſter, qui in altis habitat, &c. Dom.cit.v.2.n.5.
Pſ.113.v.6. Aures habent,& non audient,&c.Dom.14 Pent. v.32.n.2.
V.17. Non mortui laudabunt te Domine, neque omnes, qui deſcendunt in infernum. Dom.15.Pent.v.15.n.11.
Pſ.115.v.10. Credidi propter quod locutus ſum, ego autem humiliatus ſum nimis. Dom.24. Pent.v.19.n.7.
V.12. Quid retribuam Domino pro omnibus, quæ retribuit mihi? Dom.2.poſt Paſch.v.14.n.14.Do.5. Pent. v.23. n.6. Et Dom.17.Pent. v.37.n.6.
Pſ.117.v.12. Circumdederunt me ſicut apes. Dom.21. Pent. v.32.n.1.
V.13. Impulſus everſus ſum ut caderem, & Dominus ſuſcepit me; fortitudo mea,&c. Dom.in Albis. v.19. n.5.
V.16. Dextera Domini fecit virtutem. Dom.23.Pent. v.25. num.15.
V.17. Non moriar,ſed vivam,& narrabo opera Domini.ibid.
V.24. Hæc eſt dies, quam fecit Dominus. Dom. in Albis. v.23.n.1.
Pſ.118.v.6. Tunc non confundar, cùm perſpexero in omnibus mandatis tuis. Dom.5.Pent.v.20.n.13.
V.11. In corde meo abſcondi eloquia tua,ut non peccem tibi. Dom.in Albis. v.19. n.29.
V.32. Viam mandatorum tuorum cucurri, cùm dilataſti,&c. Dom 17.Pent.v 40.n.4.
V.37. Averte oculos meos, ne videant vanitatem. Dom.2. Pent.v.18.n.21.
V.38.Statue ſervo tuo eloquium tuum. Do.in Albis. v. 19. num. 13.
V.45. Ambulabam in latitudine. Dom 17. Pent.v.4 n.40.
V. 59. Cogitavi vias meas, & converti pedes meos in teſtimonia tua. Dom. 15 ibid.v.14.n.12.
V.60. Paratus ſum, & non ſum turbatus. Do.inf.oct. Aſcenſ. v.1.nu.1.
V.63. Particeps ego ſum omnium timentium te. Dom. 12. Pent.v 33.n.2.
V.73. Manus tuæ Domine fecerunt me, & plaſmaverunt me. Dom.11. Pent.v.32.n.27.
V.85. Narraverunt mihi iniqui fabulationes, ſed non ut lex tua. Dom.7.poſt Pent.v.16.n.14.
V.91. Ordinatione tua perſeverat dies.Do.24.Pent.v.22.n.1
V.105 Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen ſemitis meis. Dom.3. Pent.v.8.n.2. Et n.6. Et Dom. 16. Pent.v.1. num 8.
V.130. Declaratio ſermonum tuorum illuminat, &c. Dom. 20.Pent.v.48.n.1.
V.131. Os meum aperui & attraxi ſpiritum.Dom.21.inf.oct. Aſcenſ.v.26.n.10.
V.132. Aſpice in me, & miſerere mei. Dom. 13. Pent. v. 14. num.1.Et Dom.23.poſt Pent.v.22.n.7.
V.155. Longè à peccatoribus ſalus. Dom.13. Pent.v.16.n.2. Dom.3.Pent.v.1.n.1.Dom.6.Pent.verſ.3.n.9. Et Dom.10. poſt Pent.v.13.n.2.
V.158. Vide prævaricantes & tabeſcebam. Dom.21. poſt Pent.v.31.n.1.

V.165. Pax multa diligentibus legem tuam, & non eſt illis ſcandalum. Dom. in Albis, v.19.n.29. Dom.9. Pent.v.42. num.7.
V.137. Fiat manus tua, ut ſalvet me. Dom. 11. Pent. v. 32. n.25 Et Dom.23.ibid.v.18.n.14.
Pſ.119. v. 6. Cùm his, qui oderunt pacem, eram pacificus. Dom.5.Pent. v.23.n.14.
Pſ.120.v.4. Non dormitabit, neque dormiet, qui cuſtodit Iſrael. Dom 2.poſt Paſch.v.11.n.8.Et Dom.3.Pent.v.4.n.8.
Pſ.121.v.1. Lætatus ſum in his, quædicta ſunt mihi, &c. Dom.3.poſt Paſch.v.22.n.9.
V.2. Stantes erant pedes noſtri in atriis tuis Jeruſalem. Do. 12.Pent.v.30.n.5.
Pſ.123.v.4. Forſitan aqua abſorbuiſſet nos. Dom. 16. Pent. v.2.n.4.
V.7. Laqueus contritus eſt, & nos liberati ſumus. Dom. 15. ibid.v.13.n.13.
Pſ.125.v.5. Qui ſeminant in lachrymis, in exultatione metent. Dom.3. poſt Paſch.v. 20.n.16.
Pſ.126.v.1. Niſi Dominus ædificaverit domum,&c. Dom.4. Pent.v.5.n.3.Dom.12.ibid.v.33.nu.8. Dom. 11. ibid v.32. n.26.Dom.15.ibid.v.12.n.18.
Pſ.131. Memento Domine David, & omnis manſuetudinis ejus. Dom.17.ibid.v.42.n.6.
V.3. Si aſcendero in lectum ſtrati mei. Dom.3.poſt Pent.v.8. num.13.
V.4. Si dedero ſomnum oculis meis, &c. ibid.
V.7 Adorabimus in loco, ubi ſteterunt pedes ejus. Dom.23. Pent.v.18.n.4.
V.15. Viduam ejus benedicens benedicam. Dom. 15. Pent. v.12 n.21.
Pſ.132.v.1. Quàm bonum & quàm jucundum, habitare fratres in unum. Dom.in Albis. v.19.n.1.
Pſ.134.v.6. Omnia quæcunque voluit Dominus, fecit, &c. Dom.22.Pent.v.20.n.5.
Pſ.136.v.5.Si oblitus fuero tui Jeruſalem,oblivioni detur dextera mea. Dom.9.Pent. v.41.n.9.
Pſ.137.v.6. Alta à longè cognoſcit. Dom.10.Pent.v. 14.n.1.
V.7. Si ambulavero in medio tribulationis, vivificabis me. Dom.20.Pent.v.53.n.12.
Pſ.138.v.9. Si ſumpſero pennas meas diluculò, & habitavero in extremis maris. Dom 9.Pent.v.43.n 5.
V.10 Etenim illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua. ibid.
V.12. Sicut lumen ejus, ita & tenebræ ejus. ibid.v.41.n.11. Dom.12.Pent.v.30.n.5.Et Dom.19.Pent.v.13.n.12.
V.17. Mihi autem nimis honorificati ſunt amici tui Deus, nimis confortatus eſt principatus eorum. Dom. 16. ibid. v.10.n.11.
V.21. Nonne qui oderunt te, Domine,oderam? Do.14.Pent. v.24.n.11.
Pſ.140.v.5. Corripiet me juſtus. Dom.1.Pent.v.42.n.2.
Pſ.141.v.3. Effundo in conſpectu ejus orationem meam, & tribulationem meam ante ipſum pronuncio.Dom.20.Pent. v.49.n.5.
Pſ.142.v.10. Doce me facere voluntatem tuam. Do.7. Pent. v.21.n.10.
Pſ.143.v. 3.Quid eſt homo,quia innotuiſti?aut filius hominis, quia reputas eum? Dom.3.Pent.v.7. n.7.
V.4. Homo vanitati ſimilis factus eſt. ibid.
V.5. Inclina cœlos tuos, & deſcende. Dom.12. Pent.v.24. num.1.
V.7. Emitte manum tuam de alto.Do.23. Pent.v.18.n.16.
V.13. Promptuaria eorum plena, eructantia ex hoc in illud. Dom.14.Pent.v.32.n.3.
V.14. Boves eorum craſſæ, non eſt ruina maceriæ, neque clamor, &c. ibid.
Pſ.144.v.3. Magnus Dominus,& laudabilis nimis, & magnitudinis ejus non eſt finis. Dom.2. Pent. v.6 n.14.
V.16. Aperis tu manum tuam, & imples omne animal benedictione.Dom.11.poſt Pent.v.32.n.25. Et Dom. 14. Pent. v.26.n.10.
V.18. Propè eſt Dominus omnibus invocantibus eum in veritate. Dom.7. Pent.v.21.num.1. Et Dom.13.Pent.v.13. num.2.
V.19. Voluntatem timentium ſe faciet, & deprecationem eorum exaudiet. Dom.5.poſt Paſch.v.24. n.19.
Pſ.145.v.4.Exibit ſpiritus ejus,& revertetur in terram ſuam, in illa die peribunt omnes cogitationes eorum. Do. 15.poſt Pent.v.12.n.11.
Pſ.146.v.3. Qui ſanat contritos, & alligat contritiones eorum. Dom.12. ibid.v.34.n.3.

V.4. Qui numerat multitudinem ſtellarum, & omnibus eis nomina vocat, ibid.
V.9. Qui dat jumentis eſcam ipſorum, & pullis corvorum invocantibus eum. Dom.14. Pent.v.26.n.5.
Pſ.148.v.5. Quia ipſe dixit, & facta ſunt; ipſe mandavit, & creata ſunt. Dom.18.Pent.v.2.n.7.

LIB. PROVERBIORUM.

Caput 1.

V.10. Si te lactaverint peccatores, ne acquieſcas eis, Dom. 22. Pent.v.18.n.2.
V.16. Pedes eorum ad malum currunt. Dom. 2. Pent. v.19. num.4.
V.17. Fruſtra jacitur rete ante oculos pennatorum. Dom.12. Pent.v.29.n.5. Et Dom.22. poſt Pent. v.15. n.5.
V.18. Contra ſanguinem ſuum inſidiantur, & moliuntur fraudes contra animas ſuas. Dom.21.Pent.v.34 n.9.
V.20. Sapientia foris prædicat, in plateis dat vocem ſuam: Dom.24. Pent.v.19.n.8.Et v.26. ibid.n.1.
V 24. Vocavi & renuiſtis, &c. Dom.2.poſt Pent.v.24. nu.3. Et Dom.12.Pent.v.31.n.9.
V.26. Ego quoque in interitu veſtro ridebo. Il.cc.
Cap.2.v.14. Lætantur, cùm malè fecerint, & exultant in rebus peſſimis. Dom 21.Pent.v.24.n.7.
Cap 3.v.6. In omnibus viis tuis cogita illum, & ipſe diriget greſſus tuos. Dom.8.verſ.2. n.12.
V.9. Honora Dominum de tua ſubſtantia, & de primitiis omnium frugum da ei. Dom.1.Pent.v.38.nu.6.Et Dom.5. Pent.v.23.n.9.
V.10. Et implebuntur horrea tua ſaturitate. Dom.1. loc.cit.
V.17. Viæ ejus, viæ pulchræ, Dom.4.poſt Paſch.v.10.n.7.
V.21. Cuſtodi legem meam atque conſilium. Dom.13.Pent' v.11.n.6.
V.32. Cum ſimplicibus ſermocinatio ejus. Dom.4. Pent.v.3. n.25. Et Dom.17.ibid.v.37. n.6.
V.35. Gloriam ſapientes poſſidebunt; ſtultorum exaltatio, ignominia. Dom.16.Pentec.v.9.n.5.
Cap.5.v.4. Acuta quaſi gladius biceps. Dom. 5. Pent. v.21. num.3.
V.22. Funibus peccatorum ſuorum conſtringitur. Dom.19. Pent.v.13.n 6.
Cap. 6 v.23. Mandatum lucerna eſt, & lex lux. Dom. 12. Pent, v.26.n.1.
Cap. 8. v. 17. Ego diligentes me diligo. Dom. 5. poſt Paſch. v.27.n.5. Et Dom.17. Pent.v.37.n.6.
V.18. Mecum ſunt divitiæ & gloria, &c. Dom.17 loc.cit.
Cap. 10. v. 3. Non interficiet Dominus fame animam juſti. Dom.6.Pent v.2.n 21.
V.27. Timor Domini apponet dies, & anni impiorum abbreviabuntur. Dom.18.Pent.v.6.n.9.
V.28. Spes impiorum peribit. Dom.21. Pent.v.34.n.4.
Cap 11.v 24. Alii dividunt propria, & ditiores fiunt. Dom.6. Pent. v.6.n 7.
V.26. Qui abſcondit frumenta, maledicetur in populis. Do.8. ibid.v.1.n.11.
Cap.12.v.21. Non contriſtabit juſtum, quidquid acciderit ei. Dom.2.poſt Paſch.v.14.n.14. Et Dom.7. Pent. v.17.n.4.
Cap.13.v.7. Eſt quaſi pauper, cùm in multis divitiis ſit. Do. 2.Pent.v.21.n.14.
V.12. Spes, quæ differtur, affligit animam. Dom. in Albis, v.19.n.2.
V.20. Qui cum ſapientibus graditur, ſapiens erit; amicus ſtultorum ſimilis efficietur, ibid.v.25.num.3. Et Dom.15. Pent.v. 11.n.5.
Cap.14.v.2. Ambulans recto itinere & timens Deum deſpicitur ab eo, qui infami graditur via. Dom. 23. Pent.v.25. num. 5.
V.13. Riſus dolore miſcebitur. Dom.9. Pent.v.41. n.8.
Cap.15 v. 11. Infernus & perditio coram Domino, quanto magis corda filiorum hominum? Dom.18. Pent.v.4.n.1.
V.15. Secura mens quaſi juge convivium. Do.3.poſt Paſch. v.22.n.10. Et Dom.2.Pent. v.16.n.9.
V.18. Vir iracundus ſuſcitat rixas. Dom.5.Pent.v. 22.n.7.
Cap.16.v.1. Hominis eſt animam gubernare, & Domini gubernare linguam. Dom.11 Pent.v.33.n.27.
V.2. Spirituum ponderator eſt Dominus. Dom.16.poſt Pent, v.8.n.4. Et Dom.3.poſt Pent.v.5.n.5.
V. 29. Vir iniquus lactat amicum ſuum, & ducit eum per viam non bonam. Dom.22.Pent.v 18.n.2.
Cap.17.v.15. Qui juſtificat impium, & condemnat juſtum, abominabilis uterque eſt apud Deum. Dom. 1. Pent.v.37. num.17.
Cap.18.v.3. Impius cùm in profundum venerit peccatorum, contemnit. Dom.2.poſt Paſch.v 14.num.14. Dom.9.Pent. v.42.n.9. Et Dom 8.Pent.v.5.n.4.
V.17. Juſtus prior eſt accuſator ſui. Dom.1. Pent.v.42.nu.2. Dom 6.Pent.v.5.n.2. Et Dom.10. ibid.v.11.n.14.
V. 19. Frater, qui adjuvatur à fratre, quaſi civitas firma. Dom.4.Pent.v.7.n.3.
V.21. Mors & vita in manu linguæ. Do.11. Pent.v.33.n.26. Et Dom.15.ibid.v.15. n.14.
Cap.19.v.4. Divitiæ addunt amicos plurimos. Dom.8.Pent. v.9.n.1.
V.27. Fœneratur Domino, qui miſeretur pauperis. Dom.1. Pent.v.38.n.3.
V.22. Homo indigens miſericors eſt, Dom.18.Pent.v.8.n.11.
Cap. 20. v. 17. Suavis eſt homini panis mendacii. Dom. 16. Pent.v.8.n.3.
Cap. 21. v. 30. Non eſt prudentia, non eſt ſapientia, non eſt conſilium contra Dominum. Dom.22. v.15.n.5.
Cap 22.6. Adoleſcens juxta viam ſuam, etiam cùm ſenuerit, non recedet ab ea, Dom.15.ibid.v.14.n.19.
Cap. 23. v. 26. Præbe fili mi cor tuum mihi. Dom. 2. Pent.v. 18.n.7. Dom.5.ibid.v.23.n.2. Et Dom.7.ibid.v.15.n.13.
V.27 Fovea profunda eſt meretrix. Dom.16.Pent.v.5.n.6.
Cap. 24. v. 15 Ne inſidietis & quæras impietatem in domo juſti. Dom.16.poſt Pent.v.6.n.1.
Cap.25.v.6. Ne glorioſus appareas coram Rege, & in loco magnatorum ne ſteteris, ibid.v.10.n.9.
Cap. 27. v. 2. Laudet te alienus, & non os tuum. Dom.10. Pent.v.12.n.8.
V.6. Meliora ſunt vulnera diligentis, quàm fraudulenta oſcula odientis. Dom.22.poſt Pent. v.18.n.2.
V.19. Quomodo in aquis reſplendent vultus proſpicientium, ſic corda hominum manifeſta ſunt prudentibus. Dom. 7. Pent.v.16.n.5.
V.23. Diligenter agnoſce vultum pecoris tui, tuoſque greges conſidera. Dom.2.poſt Paſch.v.14.n.5. Et Dom.21. Pent. v.23.n.1.
Cap.28.v.9. Qui declinat aures ſuas, ne audiat legem, oratio ejus erit execrabilis, Dom.5. poſt Paſch.v.23.n.4.
V.14. Beatus homo, qui ſemper eſt pavidus. Dom.2. poſt Paſch.v.14.n.14. Et Dom.4. Pent.v. 8.n.12.
Cap.29.v.5. Homo, qui blandis fictiſque ſermonibus loquitur amico ſuo, rete expandit, &c. Dom. 22. Pent. v.16. num. 13.
V.12. Princeps, qui libenter audit verba mendacii, omnes miniſtros habet impios. Dom.22.ibid.v.19. n.8.
V.27. Abominantur impii eos, qui in recta via ſunt. Dom.23. ibid.v. 25.n.5.
Cap.30.v.8. Mendicitatem & divitias ne dederis mihi, tantùm victui meo tribue neceſſaria. Dom.4. Pent.v.3.n.14.
V.14. Generatio, quæ pro dentibus gladios habet. Dom. 5. ibid.v.21.n.3.
V.15. Sanguiſugæ duæ ſunt filiæ, dicentes: Affer, affer. Do. 16.Pent.v.2.n.4.
Cap.31.v.13. Quæſivit lanam & linum, & operata eſt operibus manuum ſuarum. Dom.1. Pent.v. 38.n.3.
V.18. Guſtavit & vidit, quia bona eſt negotiatio ejus. Do.19. Pent.v.5.n.10.
V.19. Digiti ejus apprehenderunt fuſum Do.1.Pent.v.28.n.3
V.29. Omnes filiæ congregaverunt divitias, tu ſupergreſſa es univerſas, ibid.

ECCLESIASTE.

Caput 2.

V.2. Riſum reputavi errorem, & gaudio dixi: quid fruſtra deciperis? Dom.3.poſt Paſch.v.20.n.11.
V.10. Omnia, quæ deſideraverunt oculi mei, non negavi eis. Dom.5.ibid.v.23.n.6.
V.11. In omnibus vidi vanitatem, &c. ibid. Et Dom.4.Pent. v.5.n.8.
Cap.4.v.9. Melius eſt ergo, duos eſſe ſimul quàm unum, &c. Dom. in Albis, v.19.n.1.
V.10. Væ ſoli, quia cùm ceciderit, non habet ſublevantem ſe. ibid. Et Dom.12.Pent.v.31.n.10.
Cap.7.v.5. Cor ſapientum, ubi triſtitia; cor ſtultorum, ubi lætitia. Dom.3.poſt Paſch.v.20.n.7.
V.6. Melius eſt à ſapiente corripi, quàm ſtultorum adulatione decipi. Dom.22.Pent.v.18. n.2.

V.17.

V.17. Noli effici justus multum. Dom. 4. post Pasch. v. 8. num. 16.
V.18. Ne impiè agas multum, ne moriaris in tempore non tuo. Dom. 15. post Pent. vers. 16. n. 12.
V.21. Non est justus in terra, qui faciat bonum, & non peccet. Dom. 4. post Pasch. v. 8. n. 16.
V.27. Inveni amariorem morte mulierem, quæ laqueus venatorum est, Dom. 2. Pent. v. 20 n. 1.
Cap. 9. v. 1. Nescit homo an amore, an odio dignus sit, Dom. 10. Pent. v. 9 n. 7.
V.8. Omni tempore sint vestimenta tua candida. Dom. 19. ibid. v. 12. n. 9.
V. 10. Nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erunt apud inferos, quo tu properas. Dom. 8. Pentec. v. 2. n. 19
V.12. Sicut pisces capiuntur hamo, &c. Dom 9. Pent. v. 42. num. 6.

CANT. CANTIC.

Caput 1.

V.12. Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter ubera mea commorabitur. Dom. 3. post Pasch. v. 21. n. 10.
V.15. Lectulus noster floridus. Dom 12. Pent. v. 30. n. 5.
Cap. 2. v. 1. Ego flos campi, Dom. 16. Pent. v. 1. n. 7.
V.2. Sicut lilium inter spinas, sic amica mea, &c. Dom. 14. ibid. v. 30. n. 4.
V.3. Sicut malus inter ligna silvarum, sic dilectus meus inter filios, ibid. v. 32. n. 2.
V.4. Ordinavit in me charitatem. Dom. 12. Pent. v. 27. n. 27. Et Dom. 17. Pent. v. 37. n. 31. Et v. 39. n. 9. ibid.
V.5. Fulcite me floribus. Dom. 12. Pent. v. 30. n. 5.
V.13. Ficus protulit grossos suos. Dom. 24. Pent. v. 32. n. 2.
Cap. 3. v. 1. Quæsivi, quem diligit anima mea; quæsivi illum, & non inveni. Dom. 2. Pent. v. 18. n. 2.
V.2. Per vicos & plateas quæram, quem diligit anima mea, ibidem.
V.7. Quæ est ista, quæ ascendit per desertum; sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ & thuris? Dom. 11. Pent. v. 33. n. 7.
Cap. 5. v. 22. Aperi mihi soror mea, amica mea, &c. Dom. in Albis, v. 19. num. 8. Et Dom. 11. post Pentecost. vers. 34. num. 17.
V.5. Surrexi, ut aperirem dilecto meo. Dom. 11. loc. cit.
V.7. Invenerunt me custodes, qui circumeunt civitatem, &c. Dom. 12. post Pent. v. 30. n. 5.
V.14. Manus ejus tornatiles aureæ, plenæ hyacinthis, Dom. in Albis, v. 20. n. 5.
Cap. 7. v. 11. Veni dilecte mi, egrediamur in agrum, &c. Dom. 2 Pent. v. 18. n. 12.
V.13. Omnia poma, nova & vetera servavi tibi. Dom. 21. ibid. v. 26. n. 12.
Cap. 8. v. 5. Quæ est ista, quæ ascendit de deserto, deliciis affluens? Dom. 11. post Pent. v. 33. n. 7.
V.6. Pone me ut signaculum super cor tuum, ut signaculum super brachium tuum; quia fortis est ut mors dilectio, &c. Dom. 2. post Pasch. v. 11. nu. 20. Dom. 7. Pent. v. 15. n. 13. Dom. 19 ibid. v. 11. n. 17. Et Dom. 23. post Pent. v. 24. n. 12.
V. 10. Ego murus, & ubera mea sicut turris. Dom. 12. Pent. v. 30. n. 5.

LIBR. SAPIENTIÆ.

Caput 1.

V.7. Spiritus Domini replevit orbem terrarum, & hoc quod continet omnia, scientiam habet vocis. Do. infr. oct. Ascens. v. 26. n. 27.
V.11. Os, quod mentitur, occidit animam, ibid. n. 18.
V.13. Deus mortem non fecit, &c. Dom. 7. Pent. v. 19. n. 6.
Cap. 2. v. 1. Non est agnitus, qui reversus est ab inferis. Do. 3. post Pasch. v. 17. n. 3.
V.6. Fruamur creatura, tanquam in juventute celeriter. Dom. 15. Pent. v. 14. n. 21.
V.8. Coronemus nos rosis, antequam marcescant, &c. Dom. 16. Pent. v. 5. n. 9.
Cap. 5. v. 3. Hi sunt, quos habuimus aliquando in derisum, & in similitudinem improperii, &c. Dom. 23. Pent. v. 25. nu. 2. Et Dom. 24. ibid. v. 30. n. 5.
V.4. Nos insensati, vitam illorum æstimabamus insaniam, ibid & Dom. 1. Pent. v. 37. n. 17.
V.6. Erravimus à veritate, & justitiæ lumen non luxit nobis. Dom. 9. post Pent. v. 43. n. 3.
V.7 Lassati sumus in via iniquitatis & perditionis, & ambulavimus vias difficiles, &c. Dom. 2. Pent. v. 19. nu. 6. Dom. 4 Pent. v. 5. n. 4. Et Do. 17. Pent. v. 40. n 4.
V.8. Quid nobis profuit superbia aut divitiarum jactantia? Dom. 12. post Pent. v. 30. n. 19.
V.18. Accipiet armaturam zelus illius, & armabit creaturam ad ultionem inimicorum. Dom. 9. Pent. v. 43. n. 5. Et Dom. 19. Pent. v. 7. n 8.
Cap. 6. v. 8. Cura est illi de omnibus. Dom. 22. Pent. v. 16. num. 21.
V.11. Qui custodierint justitiam, justificabuntur. Dom. 5. post Pasch. v. 23. n. 18.
V.14. Præoccupat eos, qui se semper concupiscunt, ut illis se prior ostendat. Dom. 3. post Pasch. v. 19. n. 3.
Cap. 7. v. 8. Divitias nihil esse duxi. Dom. 4. Pent. v. 5. n. 8.
V.26. Candor lucis æternæ, speculum sine macula. Dom. 13. Pent. v. 12. n. 33.
Cap. 9. v. 15. Corpus, quod corrumpitur, aggravat animam, &c. Dom. 21. Pent. vers. 25. nu. 10. Et Dom. 23. ibid. v. 25. num. 27.
Cap. 10. v. 21. Linguas infantium facit disertas. Dom. 9. Pent. v. 42. n. 2.
Cap. 16. v. 20. Panem præstitisti illis, omne delectamentum in se habentem. Dom. 6. Pent. v. 8. n. 3.
V.26. Ut scirent filii tui, quos dilexisti, Domine, quoniam non nativitatis fructus pascunt homines, sed sermo tuus, &c. Dom. 2. post Pasch. v. 14. n. 2.
Cap. 18. v. 14. Cùm medium silentium contineret omnia, & nox in suo cursu medium iter haberet, omnipotens sermo tuus de cœlo à regalibus sedibus venit. Dom. cit. v. 11. num. 8.

ECCLESIASTICI.

Caput 1.

V.5. Fons sapientiæ verbum Dei in excelsis. Dom. 12. Pent. v. 30. n. 1.
V. 16. Initium sapientiæ timor Domini. Dom. in Albis, v. 19 n. 13.
Cap. 2. v. 3. Sustine sustentationes Dei, &c. Dom. 6. Pent. v. 2. num. 16.
V.14. Væ peccatori terram ingredienti duabus viis, Dom. 14. ibid. v. 24. n. 7.
V.16. Væ his, qui perdiderunt sustinentiam. Dom. 6. Pent. v. 2. n. 16.
Cap. 3. v. 20. Quanto major es, humilita te in omnibus, & coram Deo invenies gratiam. Dom. 10. Pentec. vers. 11. num. 18.
V.27. Cor durum habebit malè in novissimo. Dom. 21. Pent. v. 34. n. 3.
V.28. Cor ingrediens duas vias, non habebit successus. Dom. 14. Pent. v. 24. n. 7.
Cap. 4. v. 4. Rogationem contribulati ne abjicias. Dom. 23. Pent. v. 19. n. 6.
V.24. Pro anima tua non confundaris dicere verum. Do. 10. Pent. v. 14. n. 5.
V.25. Est enim confusio, adducens peccatum, &c. ibid.
V.29. In lingua sapientia dignoscitur, & sensus, & scientia & doctrina, &c. Dom. 11. Pent. v. 35. n. 13.
Cap. 5. v. 8. Ne tardes converti ad Dominum, & ne differas de die in diem. Dom. 23. Pent. v. 18. n. 13.
Cap. 6. v. 8. Est amicus secundùm tempus. Dom. 7. Pentec. v. 16. n. 8.
V 25. Injice pedum tuum in compedes illius, & in torques illius cor tuum. Dom. 4. Pent. v. 6. n. 2.
Cap. 7. v. 19. Vindicta carnis impii, ignis & vermis, Dom. 21. Pent. v. 34 n. 4.
V.39. Non te pigeat visitare infirmum, ex his enim in dilectione firmaberis. Dom. 20. Pent. v. 47. n. 13.
V.40. Memorare novissima tua, & in æternum non peccabis. Dom. 15. Pent. ibid. v. 25. n. 23.
Cap. 10. v. 15. Initium omnis peccati est superbia. Dom. 10. Pent. v. 13. n. 4.
Cap. 11. v. 7. Priusquam interroges, ne vituperes quemquam; & cùm interrogaveris, corripe justè, Dom. 8. Pentec. v. 2. n. 3.
V.10. Fili, ne in multis sint actus tui, & si dives fueris, non eris immunis à delicto. Dom. 8. ibid. v. 8. n. 3. Dom. 20. Pent. v. 46. n. 9.

V. 27. In die bonorum, ne immemor [illegible], Dom. 9. Pent. v. 42. n. 13.
Cap. 14. v. 5. Qui sibi nequam, cui alii bonus erit. Dom. 1. Pentec. vers. 36. n. 10 Et v. 42. n. 7.
V. 6. Qui sibi invidet, nihil est illo n[illegible]. &c. Dom. 21. Pent. v. 32. n. 6.
Cap. 15. v. 9. Non est speciosa laus in [illegible] peccatoris. Dom. 11. Pent. v. 32. n. 16.
V. 14. Reliquit illum in manu consilii sui. Dom. 2. Pent. v. 23. n. 10. & Dom. 19. Pent. v. 3. n. 4
Cap. 17. v. 30. Quid nequius, quàm quod excogitavit caro & sanguis? Dom. 21. Pent. vers. 32. n. 6.
Cap. 18. v. 13. Ante orationem præpara animam tuam. Do. 5. Pent. v 24. n. 18.
Cap. 19. v. 4. Qui citò credit, levis est corde, Dom. in Albis, v. 25. n. 2.
V. 5. Qui odit loquacitatem, extinguit malitiam. Dom. 11. Pent. v. 35. n. 13.
V. 23. Est, qui nequiter se humiliat, & interiora ejus plena sunt dolo. Dom. 1. Pent. vers. 15. n. 13.
Cap. 21. v. 4. Quasi romphæa bis acuta, omnis iniquitas; plagæ illius non est sanitas, Dom. 12. Pent. v. 30. n. 15.
V. 18. Verbum sapiens quodcunque audierit scius, laudabit, & ad se adjiciet, Dom. 22. post Pent. v. 15. n. 9.
Cap. 22. v. 10. Super mortuum plora, defecit enim lux ejus, Dom. 15. post Pent. v. 13. n. 11.
Cap. 23. v. 4. Domine, ne derelinquas me in cogitatu illorum. Dom. 10. ibid. v. 13. n. 12.
V. 28. Oculi Domini lucidiores sunt super solem, aspicientes in absconditas partes. Dom. 3. post Pasch. v. 19. n. 1.
Cap. 24 v. 5. Ego ex ore Altissimi prodivi, Dom. 11. Pentec. v. 33. n. 24. & Dom. 22. Pent. v. 20. n. 7.
V. 31. Qui elucidant me, vitam æternam habebunt. Dom. 12. Pent. v. 25. n. 10.
Cap. 28. v 1. Qui vindicari vult, à Domino inveniet vindictam. Dom. 21. post Pent. v. 33 n. 1.
V. 21. Plaga linguæ comminuet ossa, Dom. 5. Pent. v. 22. num. 27.
Cap. 29. v. 20. Gratiam fidejussoris ne obliviscaris, dedit enim pro te animam suam. Dom. 4. post Pasch. v. 5. n. 9.
Cap. 30. v. 22. Ne des tristitiam animæ tuæ, ibid. v. 6. n. 4.
V. 26. Zelus & iracundia minuunt dies. Dom. 5. post Pent. v. 22. n. 7. & Dom. 21. post Pent. v. 23. n. 1.
Cap. 31. v. 2. Infirmitas gravis sobriam facit animam, Dom. 20. Pent. v. 46. n. 9.
V. 18. Intellige, quæ sunt proximi tui, ex teipso. Dom. 1. Pentec. v. 41. n. 4.
V. 28. Splendidum in panibus benedicent labia Sacerdotum, Dom. 6. Pent. v. 5. n. 9.
Cap. 32. v. 1. Rectorem te posuerunt, noli extolli; esto in illis, quasi unus ex ipsis. Dom. in Albis, v. 19. n. 22.
V. 6. Ubi non est auditus, non effundas sermonem. Dom. 4. post Pasch. v. 12. n. 5.
V. 24. Sine consilio nihil facias, & post factum non pœnitebis, Dom. 6. post Pent. v. 1. n. 8.
Cap. 34. v. 4. Ab immundo quid mundabitur? Dom. 4. post Pasch. v. 8. n. 1.
Cap. 35. v. 17. Non despiciet preces pupilli, nec viduam. Dom. 15. Pent. v. 12. n. 19.
V. 18. Nonne lachrymæ viduæ ad maxillam descendunt, & exclamatio ejus super deducentem eas, Dom. cit. n. 20.
V. 21. Oratio humiliantis se nubes penetrabit. Dom. 10. Pentec. v. 11. n. 3. & Dom. 5. post Pentec. v. 23. n. 18. & Dom. 10. post Pent. v. 13. n. 3.
Cap. 38. v. 4. Altissimus creavit de terra medicamenta, & vir prudens non abhorrebit illa, Dom. 20. Pent. v. 47. n. 8.
V. 9. Fili, in tua infirmitate ne despicias teipsum, ibid. num. 9.
V. 15. Qui delinquit in conspectu ejus, qui fecit illum, incidet in manus medici. Dom. 18. post Pent. v. 2. n. 9.
V. 16. Fili, in mortuum produc lachrymas. Dom. 15. Pent. v. 13. n. 11.
V. 32. Sic figulus sedens ad opus suum, &c. Dom. 6. Pent. v. 6. n. 21.
Cap. 41. v. 1. O mors, quàm amara est memoria tua homini pacem habenti in substantiis suis. Dom. 9. Pent. v. 42. num. 12.
Cap. 50. v. 13. Circa illum corona fratrum, quasi plantatio cedri in monte Libano, Dom. in Albis, v. 19. n. 22.

ISAIÆ.

Caput 1.

V. 2. Audite cœli, & auribus percipe terra: filios enutrivi & exaltavi, &c Dom. 2. post Pent. v. 18. n. 17. & Dom. 13. post Pent. vers. 18. n. 4.
V. 3. Cognovit bos possessorem suum, & asinus præsepe Domini sui, Israel autem me non cognovit. Il. cc. & Dom. 9. Pent. v. 44. n. 7.
V. 5. Omne caput languidum & omne cor mærens. Dom. 12. Pent. v. 30. n. 14.
V. 6. A planta pedis usque ad verticem, non est sanitas in eo, ibidem.
V. 15. Cùm extenderitis manus vestras, avertam oculos meos à vobis, &c. Dom. 5 post Pasch. v. 23. n. 18.
V. 16. Auferte malum cogitationum vestrarum. Dom. 16. Pent. v. 3. n. 1.
Cap. 2. v. 4. Repleta est terra argento & auro, & non est finis thesaurorum ejus, Dom. 16. Pent. v. 2. n. 5.
Cap. 3. v. 12. Qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt. Dom. 9. Pent. v. 41. n. 8. & Dom. 22. Pent. v. 18. n. 2.
Cap. 5. v. 4. Quid est, quod debui ultra facere vineæ meæ, & non feci ei? Dom. 19. Pent. v. 12. n. 13.
Cap. 6. v. 5. Væ mihi, quia tacui, quia vir pollutus labiis ego sum. Dom. 24. Pent. v. 19. n. 8.
Cap. 8. v. 11. In forti manu sua erudivit me. Dom. 19. Pent. v. 4. n. 10.
Cap 9. v 3. Multiplicasti gentem, non multiplicasti lætitiam. Dom. 23. ibid. v. 21. n. 13.
V. 5. Vestimentum mixtum sanguine erit in combustionem & cibus ignis. Dom. 19. Pent. v. 12. n. 6.
V. 6. Parvulus enim natus est, filius datus est nobis, cujus principatus super humerum ejus, ibid. & Dom. 3. Pent. v. 5 num. 7.
Cap. 10. v. 27. In illa die computrescet jugum à facie olei. Dom. 17. Pent. v 40. n. 4.
Cap. 11. v. 2. Requiescet super eum spiritus Domini, spiritus Sapientiæ & intellectus, &c. Dom. in Albis, v. 19. num. 13.
V. 3. Et replebit eum Spiritus timoris Domini, ibid.
V. 5. Justitia cingulum lumborum ejus. Dom. 2. post Pasch. v. 11. n. 10.
Cap. 14. v. 9. Infernus subter conturbatus est. Dom. 14. Pent. v. 24. n. 14.
V. 13. In cœlum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum. Dom. 26. Pent. v. 8. n. 3.
V. 15. In infernum detraheris, in profundum laci, ibid.
Cap. 16. v. 1. Mitte Agnum Domine, Dominatorem terræ. Dom. 12. post Pent. v. 24. n. 1.
Cap. 21. v. 11. Custos quid de nocte? Dom. 12. post Pent. v. 33. num. 8.
Cap. 23. v. 4. Erubesce Sidon, ait mare, ibid. n. 5.
Cap. 24 v. 16. Secretum meum mihi. Dom. 7. Pent. v. 17. num. 7.
Cap. 25. v. 6. Convivium pinguium, convivium vindemiæ, &c. Dom. 2. ibid. v. 16. n. 5.
V. 9. Ecce Deus noster iste, exspectavimus eum, & salvabit nos; iste Dominus, sustinuimus eum, &c. Dom. 6. Pent. v. 2. nu. 16.
Cap. 26. v. 10 Non videbit gloriam Domini. Dom. 24. post Pent. v. 30. n. 4. & n. 9.
V. 11. Domine, exaltetur manus tua, ut non videant, &c. ibidem.
V. 16. Domine, in angustia requisierunt te, in tribulatione murmuris doctrina tua eis. Dom. 13. Pent. v. 13. n. 1.
V. 18. A facie tua concepimus, & quasi parturivimus, & peperimus spiritum salutis. Dom. 24. Pent. v. 19. n. 5.
V. 20. Vade populus meus, intra in cubicula tua. Dom. in Albis, v. 19. n. 10.
Cap. 28. v. 9. Quem docebit scientiam, & quem intelligere faciet auditum? pulsos à lacte, avulsos ab uberibus. Do. 4. post Pasch v. 7. n. 26.
V. 13. Exspecta, reexspecta; modicum ibi, modicum ibi. Do. 3. post Pasch. v. 16. n. 14.
V. 20. Coangustatum est stratum, ita ut alter decidat; & pallium breve utrumque operire non potest. Dom. 14. post Pent. v. 24. n. 4.
V. 21. Ut faciat opus suum, alienum opus ejus, &c. Dom. 9. post Pent. v. 41. n. 14.
Cap. 29. v. 13. Appropinquat populus iste ore suo, cor autem

ejus

ejus longè est à me. Dom. 3. Pent. v. 1. n. 7.
Cap. 33. v. 1. Væ, qui spernis, nonne & ipse sperneris? Cùm fatigatus desieris contemnere, contemneris, Dom. 10. post Pent. vers. 9. n. 10.
V. 20. Respice Sion, civitatem solemnitatis nostræ, Dom. 24. Pent. v. 31 n. 8.
Cap. 34. v. 3. De cadaveribus eorum ascendet fœtor. Dom. 21. Pent. v. 34. n. 4.
Cap. 35. v. 1. Lætabitur deserta & invia, & exultabit solitudo, & florebit. Dom. 6. Pent. v. 4. n. 6.
V. 2. Germinans germinabit. Ibid. Ipsi videbunt gloriam Dei, & decorem Dei nostri, Dom. 18. Pent. v. 8. n. 4.
V. 5. Tunc aures surdorum patebunt. Dom. 11. Pent. v. 35. num. 4.
V. 6. Tunc saliet sicut cervus, claudus, & aperta erit lingua mutorum, ibid.
V. 10. Lætitia sempiterna super capita eorum. Dom. 3. post Pasch. v. 22. n. 9.
Cap. 37. v. 3. Venerunt filii usque ad partum, & virtus non est pariendi. Dom. in Albis, v. 24. n. 1.
Cap. 38. v. 15. Quid dicam, aut quid respondebit mihi, cùm ipse fecerit? Recogitabo tibi omnes annos meos, &c. Dom. 8. Pent. vers. 3. n. 4. Dom. 18. Pent. v. 6. n. 24. & Do. 19. ibid. v. 12. n. 9.
V. 17. Tu autem eruisti animam meam, ut non periret, &c. Dom. 8. post Pent. v. 3. n. 4.
Cap. 40. v. 6. Omnis caro fœnum, & omnis gloria ejus quasi flos agri, Dom. 2. Pent. vers. 18. n. 8. Dom. 6. ibid. v. 6. n. 2. & Dom. 14. Pent. v. 30. n. 4.
Cap. 42. v. 8. Gloriam meam alteri non dabo. Dom. 10. Pent. v. 11. n. 32.
Cap. 43. v. 20. Glorificabit me bestia agri, dracones, &c. Do. 3. Pent. v. 1. n. 9.
V. 24. Servire me fecisti in peccatis vestris. Dom. infr. oct. Ascens. v. 2. n. 18. & Dom. 7. Pent. v. 15. n. 4.
V. 25. Ego sum, ego ipse, qui deleo iniquitates tuas. Dom. 8. post Pent. v. 3. n. 2.
Cap. 48. v. 22. Non est pax impiis, Dom. 9. Pent. v. 42. n. 9.
Cap. 49. v. 4. In vacuum laboravi, sine causa & vanè fortitudinem meam consumpsi. Dom. 9. Pent. v. 44. n. 9.
V. 6. Ut sis salus mea usque ad extremum terræ. Dom. 19. Pent. v. 9. n. 4.
V. 9. Super vias pascentur, & in omnibus planis pascua eorum, Dom. 6. post Pent. v. 2. n. 28.
V. 15. Nunquid oblivisci potest mulier infantem suum, ut non misereatur filio uteri sui? &c. Dom. 9. Pent. v. 44. n. 9.
V. 23. Et erunt Reges nutritii tui; vultu in terram demisso adorabunt, &c. Dom. 4. Pent. v. 8. n. 3.
Cap. 50. v. 1. In iniquitatibus vestris venditi estis. Dom. 21. Pent. v. 25. n. 5.
V. 4. Dominus dedit mihi linguam eruditionis, ut scirem, quando oporteat sermonem dicere, Dom. 11. Pent. v. 35. num. 9.
Cap. 52. v. 14. Obstupuerunt super te multi, sic inglorius erit inter viros aspectus ejus, Dom. 24. Pentecost. vers. 30. num. 12.
Cap. 53. v. 2. Non est species ei, neque decor; vidimus eum, & non erat aspectus. Dom. 2. post Pasch. v. 16. num. 5.
V. 4. Languores nostros ipse tulit, Dom. 2. post Pasch. v. 11. num. 17.
V. 5. Vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra, Dom. in Albis, v. 23. n. 1.
V. 6. Omnes nos quasi oves erravimus, &c. Domin. 2. post Pasch. v. 11. n. 3. & nu. 4. ibid. & Dom. 3. post Pentec. v. 4. num. 8.
V. 7. Sicut ovis ad occisionem ducetur, & non aperiet os suum. Dom. 2. post Pasch. v. 14. n. 14.
V. 7. Generationem ejus quis enarrabit? Dom. 17. Pent. v. 42. n. 1.
Cap. 54. v. 1 Lauda sterilis, quæ non paris; decanta laudem, quæ non pariebas. Dom. 6. Pent. v. 3. n. 8.
V. 7. Ad punctum in modico dereliqui te. Dom. 3. post Pasch. v. 16. n. 11. & n. 17. ibid.
Cap. 55. v. 11. Verbum meum, quod egredietur de ore meo, non revertetur ad me vacuum, &c. Dom. 4. Pentec. v. 5. num. 13.
Cap. 56. v. 10. Canes muti non valentes latrare, videntes vana, &c. Dom. 11. Pent v. 31. n. 13.
Cap. 57. v. 20. Impii quasi mare fervens quod quiescere non potest. Dom. 13. Pent. v. 12. num. 18. & Dom. 15. ibid. v. 11. num. 3.
Cap. 58. v. 1. Quasi tuba exalta vocem tuam. Dom. 24. Pent v. 31. nu. 4.
V. 3. Quare nos jejunavimus, & non aspexisti; humiliavimus animas nostras, & nescisti? Ecce in die jejunii vestri invenitur voluntas vestra. Dom. 4. Pent. v. 6. num. 6. & Dom. 7. ibid. v. 21. n. 7.
V. 6. Nonne hoc est magis jejunium, quod elegit? Dissolve colligationes impietatis, Dom. 10. Pent. v. 12. n. 6.
V. 7. Frange esurienti panem tuum. Dom. 6. post Pent. v. 5. n. 9. & v. 6. n. 14. ibid.
V. 9. Clamabis, & ecce adsum. Dom. 23. Pent. v. 19. n. 1.
Cap. 59. v. 1. Non est abbreviata manus Domini, ut salvare nequeat. Dom. 3. post Pent. v. 2. n. 8.
Cap. 60. v. 4. Filii tui de longè venient. Dom. 6. Pentec. v. 3. num. 8.
V. 12. Gens & regnum, quod non servierit tibi, peribit. Do. 4. post Pent. v. 4. n. 4.
Cap. 63. v. 1. Quis est iste, qui venit de Edom tinctis vestibus de Bosra? Formosus in stola sua. Dom. in Albis, v. 20. num. 3.
V. 2. Quare rubrum est indumentum tuum? Dom. 23. Pent. v. 20. n. 19.
Cap. 64. v. 6. Quasi pannus menstruatæ, omnes justitiæ nostræ. Dom. 10. post Pent. v. 11. n. 12.
Cap. 65. v. 13. Ecce servi mei comedent, & vos esurietis, &c. Dom. 2. post Pent. v. 24. n. 4.
Cap. 66. v. 2. Ad quem respiciam, nisi ad pauperculum & contritum spiritu, & trementem sermones meos? Dom. 4. post Pent. v. 8. n. 9.
V. 13. Sicut mater blanditur, ita ego consolabor vos. Do. 15. Pent. v. 13. n. 10.

PROPHET. JEREMIÆ.

Caput 2.

V. 12. Obstupescite cœli super hoc, & portæ ejus desolamini vehementer. Dom. 2. Pent. v. 18. n. 7.
V. 13. Duo mala fecit populus meus; me dereliquerunt fontem aquæ vivæ, & foderunt sibi cisternas, &c. ibid.
V. 19. Arguet te malitia tua, & aversio tua increpabit te, &c. Dom. 4. post Pasch. v. 8. n. 12.
Cap. 4. v. 32. Aspexi terram, & ecce vacua erat. Dom. 5. post Pasch. v. 23. n. 9.
Cap. 6. v. 11. Laboravi sustinens, Dom. 6. Pent. v. 2. n. 20.
V. 13. A minimo usque ad majorem, omnes avaritiæ student. Dom. 2. post Pasch. v. 12. n. 2.
V. 26. Luctum unigeniti fac tibi, planctum amarum. Do. 15. Pent. v. 12. n. 13.
Cap. 7. v. 16. Tu ergo noli orare pro populo isto. Dom. 5. post Pasch. v. 23. n. 9.
V. 25. Misi ad vos omnes servos meos Prophetas. Dom. 2. Pent. v. 17. n. 3.
Cap. 9. v. 20. Docete filias vestras planctum, & unaquæque proximam suam lamentum. Dom. 10. Pentec. v. 13. num. 12.
V. 23. Non glorietur sapiens in sapientia sua; non glorietur fortis in fortitudine sua, &c. Dom. 2. post Pasch. v. 14. n. 12. & Dom. 20. Pent. v. 53. n. 4.
Cap. 11. v. 19. Ego quasi agnus mansuetus, qui portatur ad victimam. Dom. 9. Pent. v. 45. n. 4.
Cap. 15. v. 19. Convertentur ipsi ad te, & tu non converteris ad eos. Dom. 3. post Pent. v. 2. n. 6.
Cap. 16. v. 13. Servietis diis alienis, qui non dabunt vobis requiem die ac nocte, Dom. 4. Pent. v. 5. n. 4.
V. 16. Mittam eis piscatores multos, & piscabuntur eos, ibid. v. 2. n. 2.
Cap. 17. v. 10. Scrutans cor & probans renes Deus. Dom. 3. post Pasch. v. 19. n. 1.
V. 13. Omnes, qui te dereliquerunt, confundentur; recedentes à te, in terra scribentur. Dom. 22. Pent. v. 15. num. 2. & Dom. 23. ibid. v. 25. n. 4.
V. 14. Sana me Domine, & sanabor; salvum me fac, & salvus ero. Dom. 20. post Pent. v. 53. n. 2.
Cap. 18. v. 18. Venite, percutiamus eum lingua. Do. 5. Pent. v. 22. n. 27.
Cap. 20. v. 7. Factus sum in derisum tota die, omnes subsannabant me. Dom. 23. Pent. v. 25. n. 2.
Cap. 23. v. 21. Non mittebam Prophetas, & ipsi currebant. Dom. 7. Pent. v. 15. n. 6. & 16. n. 7. ibid.
V. 29. Nonne verba mea quasi ignis sunt, & quasi malleus conterens petram? Dom. 3. Pent. 2. 1. n. 12.

Cap.26.v.2.& 3. Noli subtrahere verbum, si forte audiant & convertantur unusquisque à via sua mala, &c. Dom.16. post Pentecost. vers.7.n.6.
V.6. Domum istam sicut Silo, & urbem hanc dabo in maledictionem cunctis gentibus, Dom.9. Pent.v.47.n.2.
Cap.29.v.23. Ego sum judex & testis, Dom.3.post Pent.v.1. num.11.
Cap 31.v 3 In charitate perpetua dilexi te, idcirco attraxi te miserans, Dom.16.post Pent.v.4.n.6.
Cap.46.v.21. Mercenarii ejus, qui versabantur in medio ejus, quasi vituli saginati versi sunt, & fugerunt simul, nec potuerunt stare, Dom.2.post Pasch. v.12.n.11.
Cap 48. v. 10. Maledictus, qui facit opus Dei fraudulenter, Dom.8.post Pent.v.2.n.15.

THRENORUM.

Caput 1.

V.15. Vocavit adversùm me tempus, ibid.n.16.
Cap.2.v.8. Cogitavit Dominus dissipare murum filiæ Sion, ibid.n.20.
V.13. Magna velut mare, contritio tua, Dom.11 post Pasch. v.16.n.5.
Cap.4.v 4. Parvuli petierunt panem, & non erat, qui frangeret eis, Dom.6. post Pent. v 6.n.14.

BARUCH.

Caput 1.

V.24. O Israel, quàm magna est domus Dei, & ingens locus possessionis ejus! Dom. 2. post Pent.v.16.n.16.
V.36. Hic est Deus noster, non æstimabitur alius ad eum, Dom.17.post Pent v.37.n.16.
V.38. Post hæc in terris visus est, & cum hominibus conversatus est. Dom.2.post Pasch.v.11.n.10. Dom.12.post Pent. v.34.n.1.& Dom.18.ibid.v.6.n.2.
Cap.4.v.11. Nutrivi eos cum jucunditate, dimisi autem illos cum fletu & luctu. Dom.2.post Pent.v.16.n.10.

EZECHIELIS.

Caput 1.

V.6.& 10. Quatuor facies uni, &c. Dom.16. post Pent.v.10. num 5.
Cap.3.v.7. Domus Israel attrita fronte est. Dom.3.post Pentec.v.2.n.6.
V.8. Ecce dedi faciem tuam valentiorem faciebus eorum, ibidem.
V.10. Fili hominis, omnes sermones meos, quos ego loquor ad te, assume in corde tuo, &c. Dom.11.post Pent. v.35.n.10
Cap.4.v.6. Diem pro anno, diem inquam pro anno dedi tibi, Dom.3.post Pasch.v.16.n.16.
Cap.8.v.6. Procul recedam à sanctuario meo. Dom.24. post Pent.v.15.n.3.
V 9. Ingredere & vide abominationes pessimas, ibid.
Cap.9.v.4. Signa Thau super frontes virorum gementium, Dom.24.ibid.v.30 n.2.
V.6. A sanctuario meo incipite. Dom.8.post Pent. v.2. num 17.
Cap.13.v.5. Non ascendistis ex adverso, neque opposuistis murum pro domo Israel, Dom.2.post Pasch.v.12.n.11.
Cap.18.v.24. Si averterit se justus à justitia sua, & fecerit iniquitatem, nunquid vivet? Omnes justitiæ ejus, quas fecerat, non recordabuntur. Dom.12. post Pentec. v.30.n.13.
Cap.19.v.2. Mater tua, leæna. Dom.6. post Pentec. v.8. num.3.
Cap.24.v.12. Multo labore sudatum est, & non exivit de ea, nimia rubigo ejus, Dom.11. post Pent. v.33.n.9.
Cap.28.v.2. Deus ego sum, ego feci memetipsum, Dom.16. post Pent.v.8.n.3.
Cap.34.v.2. Væ pastoribus, qui pascunt seipsos. Dom.2.post Pasch.v.14 n.1.
V.3. Lac comedebatis & lanis operiebamini, ibid.v 12.n.8.
V.11. Ecce ego ipse requiram oves meas; & visitabo eas. Dom.3.post Pent v.4.n.16.
V.14. In pascuis uberrimis pascam eas, &c. Do.2.post Pasch. v.14.n.2.
V.22. Salvabo gregem meum, & non erit ultra in rapinam, ibid.v 11.n.3.
V.23. Suscitabo super eas pastorem unum, qui pascat eas, ibid.& n.6.ibid.
Cap.36.v.27. Spiritum meum ponam in medio vestri, & faciam, ut in præceptis meis ambuletis, & judicia mea custodiatis, Dom.Infr.oct. Ascens.v.26.n.10.
Cap.37.v.3. Fili hominis putasne vivent ossa ista? Dom.15. post Pent.v.15.n.1.
V.4. Vaticinare de ossibus istis & dices eis: ossa arida audite verbum Domini, &c. ibid.

DANIELIS.

Caput 6.

V.20. Daniel serve Dei, Dom.14 post Pentec.v.24. n.6.
Cap. 7. v. 10. Millia millium ministrabant ei, Dom. 2. post Pent.v.16.n.15.
Cap.9.v.26. Post hebdomades 62. occidetur Christus, Do.24. post Pent.v.15.n.9.
V.27. Erit in templo abominatio desolationis, ibid.
Cap.12.v.2. Evigilabunt alii in vitam æternam. Dom.12. post Pent.v.25.n.10.
Cap.13.v.35. Flens suspexit ad cœlum; erat enim cor ejus fiduciam habens in Deum. Dom. 11. post Pentec. v.34. num.6.
Cap.14.v.36. Daniel serve Dei, tolle prandium, quod misit tibi Deus. Dom.6. post Pent.v.8.n.3.

OSEÆ.

Caput 2.

V.6. Sepiam viam tuam spinis, Dom. 2. post Pentec. v.22. num.11.
V.8. Ego dedi ei frumentum & vinum, oleum & argentum multiplicavi. Dom.8. post Pent.v.1.n.17.
V. 14. Ecce ego lactâbo eam, & ducam eam in solitudinem.
V.19. Sponsabo te mihi in æternum, &c. Dom. 14. post Pent. v.24.n.4.& Dom.17.post Pent. v.37.n.12.
V.20. Sponsabo te mihi in fide, Dom.11.post Pent.v.31.n.1.& Dom.19 post Pent.v.11.n.17.
Cap.4.v.8. Peccata populi mei comedent, & ad iniquitatem eorum sublevabunt animas eorum, Dom. 11. post Pentec. v.13.n.2.
V.10. Comedent & non saturabuntur. Dom.6.post Pent.v.8. n.6.Dom.16.post Pent.v.2.n.4.
Cap.6.v.1. In tribulatione sua manè consurgent ad me: venite & revertamur ad Dominum. Dom.20. post Pent. v.53. num.13.
Cap.8. v. 4. Ipsi regnaverunt, & non ex me. Dom.16. post Pent.v.9 n.6.
Cap.9.v. 10. Facti sunt abominabiles, sicut ea, quæ dilexerunt. Dom.13.post Pent.v.12.n.16.
Cap.10.v.2. Divisum est cor eorum, nunc interibunt. Dom. 14. post Pent. v.24.n.7.
Cap.11. v. 3. Ego quasi nutritius Ephraim, portabam eos in brachiis meis, Dom.3 post Pent.v.5. n.2.
Cap.13.v.5. Cognovi te in deserto, in terra solitudinis. Do.2. post Pasch.v.14.
V.9. Ex te perditio tua, &c. Dom.3.post Pent.v.1.num.5.& Dom.16.ibid.v.5 n.8.
Cap.14.v.3. Tollite vobiscum verba, convertimini ad Dominum, & dicite ei: omnem aufer iniquitatem, reddemus vitulos labiorum nostrorum, Dom.13. post Pent.v.14.n.5. & Dom.18.post Pent.v.8.n.6.

JOEL.

Caput 2.

V.12. Scindite corda vestra, quia Dominus benignus & misericors, &c Dom.1.post Pent.v.36.nu.7. & Dom.12. post Pent.v.34.n.3.
V.32. Omnis qui invocaverit nomen Domini, salvus erit. Dom.7.post Pent.v.21.n.1.
Cap.3.v.2. Congregabo omnes gentes, & deducam eas in vallem Josaphat, & disceptabo cum eis ibi. Dom. 24. post Pent.v.30.n.1.
V.4. Citò velociter reddam vicissitudinem vobis super caput vestrum. Dom.1.post Pent.v.38.n.13.

MICHÆÆ.

Caput 2.

V. 13. Ascendet, pandens iter, Dom. 4. post Pasch. v. 7. num 7.
Cap. 6. v. 6. Quid dignum offeram Domino? curvabo genu Deo meo. Dom. 4. post Pent. v. 8. n. 3.

NAHUM.

Caput 3.

V. 14. Intra in lutum. Dom. 18. post Pentec. v. 6. n. 24.

HABACUC.

Caput 2.

V. 3. Si moram fecerit, exspecta eum; quia veniens veniet, & non tardabit. Dom. 3. post Pasch. v. 16. n. 14.
V. 6. Væ ei, qui multiplicat non sua, usquequo aggravat contra se densum lutum? Dom. 14. post Pent. v. 30. n. 7.
Cap. 3. v. 2. Cùm iratus fueris, misericordiæ recordaberis. Dom. 21. post Pent. v. 25. n. 8.

SOPHONIÆ.

Caput 1.

V. 4. Disperdam de loco hoc reliquias Baal, & nomina ædituorum cum sacerdotibus, &c. Dom. 14. post Pent. v. 24. num. 7.
V. 17. Ambulabunt ut cæci, quia Domino peccaverunt. Do. 11. post Pent. v. 32. n. 19.

AGGÆI.

Caput 2.

V. 7. Adhuc unum modicum est, & ego commovebo cœlum & terram, &c. Dom. 3. post Pasch. v. 16. n. 12.

ZACHARIÆ.

Caput 1.

V. 3. Convertimini ad me, & ego convertar ad vos, Dom. 3. post Pent. v. 1. n. 7.
Cap. 5. v. 7. Ecce talentum plumbi portabatur, & ecce mulier una sedens. Dom. 21. post Pent. v. 24. n. 8.
Cap. 8. v. 23. Apprehendent fimbriam viri Judæi. Dom. 23. ibid. v. 20. n. 18.
Cap. 9. v. 17. Frumentum electorum & vinum germinans virgines. Dom. 2. post Pent. v. 20. n. 8.
Cap. 11. v. 17. O pastor & idolum! Do. 24 post Pent. v. 15. n. 4.
Cap. 12. v. 10. Aspicient ad me, quem confixerunt & plangent, ut doleri solet in morte unigeniti, Dom. 15. post Pent. v. 13. n. 12. & Dom. 24. ibid. v. 30. n. 4.
Cap. 13. v. 6. Quid sunt plagæ istæ in medio manuum tuarum, &c. Dom in Albis, v. 20. n. 4. & v. 27. n. 6. ibid.

MALACHIÆ.

Caput 1.

V. 6. Si ergo pater ego sum, ubi est honor meus? Si Dominus, ubi est timor meus? Dom. 14. post Pent. v. 33. n. 15. & Dom. 21. post Pent. v. 24. n. 2.
V. 11. In omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda. Dom. 5. post Pent. v. 23. n. 10.
Cap. 2. v. 7. Labia sacerdotis custodient scientiam, & legem requirent ex ore ejus. Dom. 17. post Pent. v. 42. n. 1.
V. 10. Nunquid non est pater unus omnium nostrum, quare ergo despicit unusquisque vestrum fratrem suum? Dom. 5. post Pent. v. 22. n. 9.
Cap. 3. v. 14. Dixistis: vanus est, qui servit Deo; & quod emolumentum, quia custodivimus præcepta ejus? Dom. 6. post Pent. v. 2. n. 21.

I. MACHABAEORUM.

Caput 1.

.23. Accepit candelabrum luminis. Dom. infra oct. Ascens. v. 3. num. 4.

II. MACHABÆORUM.

Caput 7.

V. 24. Affirmabat se divitem & beatum facturum, & amicum habiturum, Dom. 4. post Pasch. v. 13. n. 11.
V. 28. Pete nate, ut aspicias ad cœlum & terram, &c. ibid.
V. 29. Ita fiet, ut non timeas carnificem istum, ibid.
Cap. 9. v. 22. Justum est, subditum esse Deo, Dom. 21. post Pent. v. 24. n. 2.

Novi Testamenti initium.

MATTHÆI.

Caput 3.

V. 1. Appropinquavit regnum cœlorum, Dom. 14. post Pent v. 33. n. 2.
V. 8. Facite fructum dignum pœnitentiæ. Dom. 7. post Pent. v. 19 n 4.
V. 9. Potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ, Dom. 11. post Pent. v. 37. n. 3.
V. 10. Jam securis ad radicem arborum posita est, Dom. 7. post Pent. v. 19. n. 4. & 5.
Cap. 4. v. 4. Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei. Dom. 2. post Pasch. v. 14. n. 2. & Dom. 6. post Pent. v. 2. n. 27.
V. 6. Si filius Dei es, mitte te deorsum. Dom. 22. post Pent, v. 19 n. 2.
V. 17. Pœnitentiam agite, appropinquavit enim regnum cœlorum, Dom. 4. post Pent. v. 3. n. 13. & Dom 3. post Pasch. v. 20. n. 12.
V. 23. Circuibat JESUS totam Galilæam, prædicans & docens Evangelium regni Dei, Dom. 14. post Pent. v. 33. num. 2.
Cap. 5. v. 2. Aperiens os suum, docebat eos, dicens, ibid.
V. 3. Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum, ibid. & Dom. 8. post Pent. v. 9. n. 6.
V. 6. Beati, qui esuriunt & sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Dom. 2. post Pasch. v. 14. n. 2. & Dom. 14. post Pent. v. 33. n. 20.
V. 8. Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt, Dom. 24. post Pent. v. 30. n. 8.
V. 9. Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur, Dom. 2. post Pasch. v. 14. n. 14.
V. 11. Beati eritis, cùm maledixerint vos, Dom. 17. post Pent. v. 37. n. 1.
V. 12. Gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cœlis, Dom. inf. oct. Ascens. v. 2. n. 13.
V. 13. Vos estis sal terræ, Dom. 3. post Pent. 4. n. 17.
V. 16. Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, Dom. 2. post Pasch. v. 14. n. 2.
V. 30. Si dextra manus tua scandalizat te, abscinde eam, & projice abs te, &c. Dom. 23. post Pent. v. 25. n 7.
V. 44. Ego autem dico vobis diligite inimicos vestros; benefacite his, qui oderunt vos; orate pro persequentibus vos. Dom. 21. post Pent. v. 35. n. 1.
V. 45. Qui solem suum oriri facit super bonos & malos, &c Dom. 14. post Pent. v. 30. n. 4.
V 46. Si diligitis eos, qui vos diligunt; nonne & Publicani hoc faciunt? Dom. 17. post Pent. v. 39. n. 10.
V. 48. Estote perfecti, sicut pater vester cœlestis perfectus est, Dom. 1. post Pent. v. 36. n. 2.
Cap. 6. v. 1. Attendite, ne justitiam vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis, Dom. 10. post Pent. v. 11. num. 24.
V. 5. Amen dico vobis: receperunt mercedem suam, ibid. v. 12. n. 8.
V. 6. Tu autem cùm oraveris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio ora, Dom. in Albis, v. 19. n. 8.
V. 7. Orantes, nolite multum loqui, Dom. 10 post Pent. v. 13. num. 19.

V. 9.

V.9. Pater noster, qui es in cœlis, sanctificetur nomen tuum, Dom 2. post Pasch. v. 11. nu 7 Dom. 5 post Pasch. v. 24. nu. 10 Et Dom. 14. post Pent. v. 33 n. 15.
V.10. Adveniat regnum tuum, fiat voluntas tua, &c Dom. 5. post Pasch. v 24. n. 13. Dom. 7. post Pent. v. 21. n. 9. Et Dom. 14. ibid. v. 31. n. 5.
V.12. Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Dom. 21. post Pent. v. 14. nu. 2. Dom 8. post Pent. v. 5. n 3. Et Dom. 10 post Pent. v. 13. n. 22.
V.17. Cùm jejunas, unge caput tuum, & faciem tuam lava, ne videaris hominibus jejunans. Dom. 10 cit. v. 12. n. 6.
V.33. Quærite primò regnum Dei & justitiam ejus, & hæc omnia adjicientur vobis. Dom. 6. post Pent. v. 8. n. 3.
V. 34. Nolite ergo solliciti esse in crastinum. Dom. 14. post Pent. v. 31. n. 3.
Cap. 7. v. 3. Quid vides festucam in oculo fratris tui, trabem autem in oculo tuo non vides? Dom. 1. post Pent. v. 37. num. 5.
V.12. Omnia quæcunque vultis, ut faciant vobis homines, & vos facite illis. Dom 17. post Pent. v. 39. n. 9.
V.13. Lata via est, quæ ducit ad perditionem. Dom. 7. post Pent. v. 15 n. 14.
V.15. Veniunt ad vos in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces, Dom. 7. post Pent. v. 21. num. 7. Et Dom. 10. ibid. v. 11. n. 12.
V.17. Omnis arbor bona fructus bonos facit. Do. 7. cit. v. 17. mm. 8.
V 29. Erat docens eos, sicut potestatem habens, & non sicut Scribæ eorum & Pharisæi. Dom 1. post Pent. v. 42. n. 11.
Cap. 8. v. 3. Volo mundare; & confestim mundata est lepra ejus. Dom. 11. post Pent. v. 33 n. 9. Et Dom. 13. post Pent. v. 14. n. 3.
V.17. Ego veniam & curabo eum. Dom. 20. post Pent. v. 47. num. 13.
V 8. Domine non sum dignus, ut intres sub tectum meum, sed tantùm dic verbo, & sanabitur puer meus. Dom. 13. post Pent. v. 13. n. 9. Dom. 15. post Pent. v. 14. n. 2. Et Do. 20. ibid. v. 50. n. 15.
V. 14. Cùm venisset Jesus in domum Petri, vidit socrum ejus jacentem & febricitantem. Dom. 20. post Pent. v. 47. num. 13
Cap. 9. v. 2. Remittuntur tibi peccata tua. Dom. 18. post Pent. v. 5. n. 4.
V. 9. Vidit hominem sedentem in telonio, & ait illi: Sequere me, & surgens secutus est eum. Dom 3. post Pent. v. 1. num. 12.
V. 11. Cum publicanis & peccatoribus manducat magister vester Dom. 2. post Pent. v. 21. n. 6.
V. 12. Non est opus valentibus medicus, sed malè habentibus. Dom 18. post Pent. v. 2. n. 5.
V. 13. Misericordiam volo, & non sacrificium; non enim veni vocare justos, sed peccatores, ibid. Et Do. 12. post Pent. v. 32. n. 2. Et Dom 4. post Pent. v. 8. n. 9.
V. 15. Non possunt filii sponsi lugere, quamdiu sponsus est cum illis. Dom. 4. post Pasch. v. 7. n. 22.
V. 18. Impone manum tuam super eam, & vivet. Dom. 11. post Pent v. 32. n. 25.
Cap. 10 v. 5. In viam gentium ne abieritis. Dom. 19 post Pent. v. 9. num. 2.
V. 12. Pax huic domui. Dom. in Albis. v. 19. n. 24.
V. 16. Ecce ego mitto vos sicut oves in medio luporum; estote ergo prudentes, &c. Dom. 2. post Pasch. v. 11. num. 19. Dom. infr. oct. Ascens. v 2. n. 5. Et Dom. 8. post Pent. v. 8. num. 4.
V. 20. Non enim vos estis, qui loquimini, sed spiritus Patris vestri loquitur in vobis. Dom. inf oct. Ascens. v. 26. n. 29. Et Dom. 4. post Pent. v. 5. n. 12.
V. 22. Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit. Do. 9. post Pent. v. 47. n. 3.
V. 26. Nihil est opertum, quod non revelabitur, &c. Dom 8. post Pent. v. 1. n. 10
V. 28. Corpus & animam perdit in gehennam. Dom. 12. post Pent. v. 30. n. 15.
V. 30. Vestri capilli capitis omnes numerati sunt. Dom. 21. post Pent. v 24. n. 7.
V. 37. Qui amat patrem aut matrem, &c. non est me dignus. Dom. 17. post Pent. v. 37. n. 31.
V 42. Quicunque dederit calicem aquæ frigidæ tantùm, &c. Dom. 17. post Pent. v. 38. num. 2. Et Dom. 21. ibid. v. 26. num. 7.
Cap. 11. v. 12. Regnum cœlorum vim patitur, &c Dom. 3. post Pent. v 8. n. 19.
V. 25. Abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, &c. Dom. 4. post Pent. v. 3. n. 25.
V. 27. Nemo novit filium nisi pater, neque patrem quis novit nisi filius, & cui voluerit filius revelare. Dom. 6. post Pent. v. 6. n. 15.
V. 28. Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Dom. 17. post Pent. v. 40. n. 4. Et Dom. 4. post Pent. v. 5. n. 4.
V. 29. Tollite jugum meum super vos, & discite à me, quia mitis sum, & humilis corde, locis cit. Et Dom. 1. post Pent. v. 40. n. 2. Et Dom. 22. post Pent. v. 18. n. 1.
V. 30. Jugum meum suave est, & onus meum leve. Dom. 2. post Pent. v. 19. n. 4. Et Dom. 4. ibid. v. 5. n. 4.
Cap. 12. v. 18. Ecce puer meus, quem elegi. Dom. 18. post Pent. v. 8. n. 12.
V. 43. Ex abundantia cordis os loquitur. Dom. 11. post Pent. v. 35. n. 13.
V. 42. Ecce plus quàm Salomon hic. Dom. 12. post Pent. v. 23. num. 4.
V. 45. Assumit 7. spiritus nequiores se. Dom. 22. post Pent. v. 18. n. 2.
V. 50. Quicunque fecerit voluntatem patris mei, qui in cœlis est, ipse meus frater est, &c. Dom. 7. post Pent. v. 21. num. 10.
Cap. 13. v. 17. Multi Prophetæ & justi voluerunt videre, quæ vos videtis, & non viderunt. Dom. 12. post Pent. v. 24. n. 1.
V. 29. Ne forte colligentes zizania, eradicetis cum eis simul & triticum. Dom. 1. post Pent. v. 37. n. 10.
V. 38 Zizania filii sunt nequam. Do. 22. post Pent. v. 18. n. 2.
V. 44. Simile est regnum cœlorum thesauro, &c. Dom. 7. post Pent. v. 17. n. 7. Et Dom. 10. post Pent. v. 11. n. 24.
V. 45. Simile est regnum cœlorum homini negotiatori, &c. Dom. 17. post Pent. v. 37 n. 6.
V. 46. Inventa una pretiosa margarita, abiit & vendidit universa, quæ habuit, & emit eam. Dom. 3. post Pent. v. 5. n. 5. Et v. 8. n. 16. ibid.
V. 55. Nonne hic est filius fabri? Dom. 4. post Pent. v. 4. n. 3.
Cap. 14. v. 36. Rogabant eum, ut vel fimbriam vestimenti ejus tangerent, & quicunque tetigerunt, salvi facti sunt. Dom. 23. post Pent. v. 20. n 18.
Cap. 15. v. 3. Quare & vos transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram? Dom. 5. post Pent. v. 20. n. 12.
V. 19. De corde exeunt cogitationes malæ, homicidia, &c. Dom. 10. post Pent. v. 13 n. 15.
V 22. Ecce mulier Chananæa. Dom. 11. post Pent. v. 31. n. 1.
V. 24. Non sum missus, nisi ad oves, quæ perierunt domus Israel. Dom. 2. post Pasch. v. 16. n. 1.
V. 26. Non est bonum sumere panem filiorum, & dare canibus. Dom. 20. post Pent. v 49. n. 1.
V. 30. Accesserunt ad eum turbæ multæ, habentes secum cæcos, mutos, debiles, & projecerunt ad pedes ejus, & curavit eos. Dom 6. post Pent. v. 1. n. 2.
Cap. 16. v. 7. At illi cogitabant intra se, dicentes, quia panes non accepimus. Dom. 6. post Pent. v. 5 n. 3.
V. 16. Tu es Christus filius Dei vivi. Do. 4. post Pent. v. 4. n. 3.
V. 17. Quia caro & sanguis non revelavit tibi, sed pater cœlestis. Dom 4. post Pent. v. 4. n. 3.
V. 19. Quodcunque solveris super terram, &c. Dom. 18. post Pent. v. 8. n. 9.
V. 24. Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, &c. Dom. 3. post Pasch. v. 20. n. 21.
V. 26 Quid prodest homini, si universum mundum lucretur &c. Dom 3. post Pentec. v. 8. num. 14. Et Dom. 7. post Pent. v. 17. n 5.
Cap. 17. v. 23. Accesserunt, qui drachmam accipiebant ad Petrum, &c. Dom. 22 post Pent. v. 17. n. 3.
Cap 18. v. 14. Sic non est voluntas ante Patrem vestrum, qui in cœlis est, ut pereat unus de pusillis istis. Dom. 3. post Pent. v. 4. n. 10.
V. 18. Quæcunque alligaveritis super terram, &c. Dom. in Albis, v. 23. n. 3.
V. 19. Si duo ex vobis consenserint super terram de omnire, &c. Dom. 5. post Pasch. v. 23. n. 5. & n. 9.
V. 20. Ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. Dom. in Albis, v. 19. n. 21.
V. 22. Non dico tibi, septies, sed septuagies septies. Dom. 21. post Pent. v. 23. n. 1.
V. 33. Nonne oportuit & te misereri conservi tui, sicut & ego tui misertus sum. Dom. 1. post Pent. v. 36. n. 11.
Cap. 19. v. 16. Magister bone, quid boni faciam, ut habeam vitam æternam. Dom. 2. post Pasch. v. 11. nu. 6. Et Dom. 19. Pent. v. 9. n. 10.

V. 17.

V.17. Quid me interrogas de bono ; &c. Dom. 2. post Pasch. loc. cit.
V.21. Vende omnia, quæ habes. Dom.16. post Pentec. v.2.nu.5.
Cap.20.v.8. Cùm serò esset, dixit Dominus procuratori vineæ, voca operarios, & redde illis mercedem. Dom. in Albis, v.19 n.3. Et Dom.6. post Pent.v.2.n.21.
V.19. Tertia die resurget. Dom.in Albis, v.25.n.2.
V.31. Turba autem increpabat eos, ut tacerent. Dom.18. post Pent.v.1.n.5.
Cap.21.v.9. Benedictus, qui venit in nomine Domini, &c. Dom.9 post Pent.v.41.n.8
Cap.22.v.12. Amice, quomodo huc intrasti? Dom. 21. post Pent.v.32.n.2.
V.15. Ut caperent eum in sermone. Dom.4 post Pent.v.1.n.1
V.18. Quid me tentatis hypocritæ? Do.17.post Pent.v.37.n.1
V.39. Secundum simile est huic. Dom. 10. post Pent. v. 11. num.28.
V.40. In his duobus mandatis universa lex pendet & Prophetæ. Dom.12 post Pent. v.28.n.1. Et Dom. 17. post Pent. v.39.n.4.
Cap. 23 v. 2. Super cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi. Dom.7.post Pent.v.16.n.15.
V.3. Omnia quæcunque dixerint vobis, servate & facite, &c. ibid.& Dom.12. post Pent.v.26.n.3.
V.5. Magnificant fimbrias Dom 23. post Pent.v.20.n 18.
V.12. Qui se humiliat, exaltabitur. Dom.4 post Pent.v.8.n.3.
V.24. Excolantes culicem, camelum autem glutientes. Do.5. post Pent.v.20.n.12.
Cap.24.v.1. Accesserunt discipuli ejus, ut ostenderent ei ædificationem templi. Dom.24.post Pent.v.15.n.9.
V.2. Non relinquetur lapis super lapidem, &c. ibid.
V.12. Quoniam abundavit iniquitas, refrigescet charitas multorum. Dom.24.post Pent. v.20.n.3.
V.15. Cùm videritis abominationem desolationis, &c. Do.9. post Pent.v.45.n.3. Et Dom.24.post Pent.v.15.n.13.
Cap.25.v.10. Clausa est janua. Dom.2. post Pent.v.24.n.3.
V. 12. Nescio vos. ibid. Et Dom.22. post Pent. v. 20. n. 12. Et Dom.13.ibid.v.17.n.3.
V.14. Dedit unicuique secundùm propriam virtutem. Do.6. post Pent. v.6.n.21.
V.21. Intra in gaudium Domini tui. Dom.3.post Pasch.v.20. num.21.
V.34. Possidete paratum vobis regnum. Dom. 5. post Pasch. v.24.n.13.
V.35. Esurivi enim, & dedistis mihi manducare, &c. Dom.1.post Pent. v. 38. nu.7. Et Dom.17. post Pent.v.39. num.4.
V.36. Nudus eram; & cooperuistis me. Dom.2 post Pasch. v.14.n.15.
V.40. Quamdiu fecistis uni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis. Dom. 1. post Pent. v. 38. num. 8. Dom. 17. post Pent. vers. 39. num.4. Et Dom 8. post Pentec. vers.2. num.13.
V.41. Discedite à me maledicti in ignem æternum. Dom. 4. post Pasch.v.6.n.3.
Cap.26. v.30. Hymno dicto, exierunt in montem Oliveti. Dom. 3. post Pent. v. 5.nu. 7. Et Dom 9. post Pent. v. 41. num.8.
V.39. Procidit in faciem suam. Dom.22. Pent.v.26.n.9.
V.40. Sic non potuistis una hora vigilare mecum? Dom. 8. post Pent.v.8.n. 16.
V.50. Amice, ad quid venisti? Dom.19.post Pent. v. 12.n.2. Et Dom.21.v.32 n.2.
V.56. Omnes relicto eo fugerunt. Dom.in Albis. v.24. nu.1. Et Dom.3.post Pasch.v.20.n.19.
V.58. Sequebatur eum à longè, Dom. 22. post Pent. v. 15. num.2.
V.63. Adjuro te per Deum vivum, ut dicas nobis, si tu es Christus, &c Dom.17.post Pent v.42.n.4.
V.75 Egressus foras, flevit amarè. Dom. in Albis, v. 25. num. 3.
Cap.27.v.18. Sciebat enim, quòd per invidiam tradidissent eum Dom inf.oct. Ascens.v.2.n.18.
V.39. Prætereuntes blasphemabant. Dom. 22. post Pentec. v.31.n.8.
Cap.28 v. 18. Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra. Dom.18.post Pent.v.6.n.2.
V.20. Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem sæculi. Dom. 2. post Pasch.v. 16.n.7. Et Dom. 4. post Pasch. v.7.n 9. Et Dom.12. post Pent. v. 24.n.4.

MARCI.

Caput 2.

V.3. Et venerunt ad eum, portantes paralyticum, n.18. post Pent.v.1.n 11.
V.4. Cùm non possent eum præ turba offerre, nudaverunt tectum, &c. Dom.18.post Pent.v.1 n.4.
V.12. Ita ut mirarentur omnes, & honorificarent Deum, &c. Dom.18.post Pent.v.7.n.2.
Cap.3.v.2. Et observabant eum, si sabbatis curaret, ut accusarent illum. Dom.16.post Pent.v.1.n.5.
Cap. 5. v. 22. Venit quidam nomine Jairus. Dom. 23. post Pent.v.18.n.1.
V.23. Deprecabatur eum, dicens: quoniam filia mea in extremis est, ibid. n.7.
V.26. Fuerat multa perpessa à complurimis medicis, & erogaverat omnia sua, ibid.v.20.n.5.
V. 30. Et statim JESUS in semetipso cognoscens virtutem, quæ exierat de illo, ajebat: quis tetigit vestimenta mea? Dom.23.v.22.n.1.
V.31. Et dicebant ei discipuli: Vides turbam comprimentem te, & dicis: quis me tetigit? ibid.
V.32. Circumspiciebat videre eam, quæ hoc fecerat. Do.23. v.22.n.8.
V.33. Procidit ante eum, & dixit omnem veritatem, ibid. v.21.n.1.
Cap.6.v.5. Infirmos impositis manibus curavit. Dom.11.post Pent.v.32.n.25.
V.25. Volo, ut protinus des mihi in disco caput Joannis. Dom.16.post Pent.v.5.n.9.
Cap.7.v.37. Bene omnia fecit; surdos fecit audire, & mutos loqui. Dom.11. post Pent.v.34.n.14.
Cap.8.v.16. Cogitabant, ad alterutrum dicentes: quia panes non habemus. Dom.6. post Pent.v.4.n 1.
V.17. Quo cognito, ait illis JESUS: quid cogitatis, quia panes non habetis? nondum cognoscitis, &c. ibid.
V.24. Video homines velut arbores ambulantes. Dom.7.post Pent.v.17.n.1.
Cap.9.v.23. Credo Domine, adjuva incredulitatem meam. Dom.20.post Pent. v.48.n.7.
V.42. Quàm mitti in ignem extinguibilem. Dom. 21. post Pent.v.34.n.4.
V.43. Ubi ignis non extinguitur, ibid.
V.49. Habete in vobis sal, & pacem habete inter vos. Dom.5. post Pent.v.23.n.4.
Cap.12.v.12. Et relicto eo, abierunt. Dom.22.post Pentec. v.15.n.2.
V.29. Primum omnium mandatorum est: audi Israel, Dominus Deus tuus, Deus unus est. Do.17. post Pent.v.37.n.14.
V.33. Majus est omnibus holocautomatibus & sacrificiis. Dom 17. post Pent.v.36.n.2.
V.36. Non longè es à regno Dei. Dom. 12. post Pent. v.29. n.3. Et Dom.17.cit.v.35.n.7.
V 43. Vidua hæc pauper plus omnibus misit. Dom. 1. post Pent.v.38.n.9.
V.15. Demonstrabit cœnaculum grande, stratum. Dom. 2. post Pent. v.16.n.12.
V.72. Et cæpit flere, Dom.15.post Pent.v. 15. n.10.
Cap.16.v.14. Exprobravit incredulitatem eorum, &c. Dom. in Albis, v.19.n.2.

LUCÆ.

Caput 1.

V.37. Non est impossibile apud Deum omne verbum. Do.11. post Pent.v.33.n.10.
V.52. Deposuit potentes de sede, &c. Do.16.post Pent.v.10. num. 9.
V.53. Esurientes implevit bonis, & divites dimisit inanes. Dom. 2. post Pent. v.21. num. 1. Et Dom. 6 post Pent.v.2.n.5.
V. 64. Apertum est illico os ejus & lingua ejus. Dom.11.post Pent.v.34.n.15.
V. 66. Etenim manus Domini erat cum illo, Dom.cit.v.32. num.27.
V.68. Benedictus Dominus Deus Israel, quia visitavit, &c. Dom.9.post Pent.v.44.n.7. & 10.
V.78. Per viscera misericordiæ Dei nostri, in quibus visitavit nos oriens ex alto. Dom.15. post Pent.v.16.n.8.

Cap.2.

Cap. 2. v. 1. Exiit edictum à Cæsare Augusto, ut describeretur universus orbis. Dom. 22. post Pent. v. 17. n. 1.
V. 2. Hæc descriptio facta est à Præside Syriæ Cyrino, & ibant omnes, ibid.
V. 14. In terra pax hominibus bonæ voluntatis. Dom. in Albis, v. 19 n. 30.
Cap. 3. v. 8. Facite dignos fructus pœnitentiæ; Potens est Deus, de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ. Dom. 3. post Pent. v. 10. n. 7. Dom. 5. post Pent. 20. n. 18. Dom. 10. post Pent. v. 9. n. 11. Et Dom. 12. v. 33. n. 7.
Cap. 4. v. 13. Diabolus recessit ab eo usque ad tempus. Do. 22. Pent. v. 19. n. 2.
Cap. 5. v. 6. Concluserunt piscium multitudinem copiosam. Dom. 4. post Pent. v. 2. n. 7.
V. 8. Exi à me, quia homo peccator sum Domine. Dom. 10. post Pent. v. 13. n. 2.
V. 19. Ascenderunt supra tectum, & per tegulas submiserunt eum ante JESUM. Dom. 11. post Pent. v. 33. n. 5.
V. 20. Quorum fidem ut vidit, dixit: homo remittuntur tibi peccata tua. Dom. 18. post Pent. v. 2. n. 7.
V. 24. Tibi dico surge, tolle lectum tuum. Dom. 18 post Pent. v. 6. n. 18.
V. 26. Stupor apprehendit omnes, & magnificabant Deum &c. Dom. 18. cit. v. 7. n. 2.
V. 19. Virtus de illo exibat & sanabat omnes. Dom. 13. post Pent. v. 12. n. 33.
V. 21. Beati, qui nunc esuritis, quia saturabimini; beati, qui nunc fletis &c. Dom. 14. post Pent. v. 33. n. 20. Et Dom. post Pent. vers. 41. n. 8.
V. 25. Væ vobis, qui nunc ridetis. Do. 3. post Pasch. v. 20. n. 7
V. 37. Dimittite, & dimittemini. Do. 21. post Pent. v. 33. n. 2.
V. 45. Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bona &c. Dom. 11. post Pent. v. 35. n. 13.
Cap. 7. v. 14. Adolescens tibi dico; surge. Dom. 11. post Pent. v. 33. n. 9.
V. 37. Et ecce mulier, quæ erat in civitate peccatrix. Dom. 17. post Pent. v. 37. n. 7.
V. 38. Lachrymis cæpit rigare pedes ejus. Dom. 3. post Pent. v. 3. n. 9.
V. 39. Hic si esset Propheta, sciret utique, quæ & qualis est mulier, quæ tangit eum. Dom. 13 post Pent. v. 12. n. 10.
V. 41. Duo debitores erant cuidam fœneratori. Dom. 21. post Pent. v. 24. n. 2.
Cap. 8. v. 5. Exiit, qui seminat, seminare semen suum. Do. 2. post Pent. v. 21. n. 3.
V. 11. Vobis datum est nosse mysterium Regni Dei. Do. 12 post Pent. v. 23. n. 3.
V. 28. Quid mihi & tibi, JESU fili Dei Altissimi. Dom. 22. post Pent. v. 19. n. 2.
V. 41. Cui nomen Jairus, &c. Dom. 23. post Pent. v. 18. nu. 1. Et n. 7.
V. 43. In medicos erogaverat omnem substantiam suam. Do. 23. post Pent. v. 20. n. 4. & 5.
V. 45. Ait JESUS: quis me tetigit, &c. usque ad v. 48. Do. 23. post Pent. v. 22. n. 1.
Cap. 9. v. 26. Qui erubuerit me, hunc filius hominis erubescet &c. Dom. 8. post Pent. v. 3. n. 16.
V. 31. Dicebant excessum ejus, quem completurus erat. Do. 9. post Pent. v. 41. n. 8.
V. 38. Respice in filium meum. Dom. 13. post Pent. v. 14. n. 1.
V. 46. Quis eorum videretur esse major. Dom. 5. post Pasch. v. 24. n. 4.
V. 55. Nescitis, cujus spiritus estis. Do. 5. post. Pent. v. 20 n. 15.
V. 56. Filius hominis non venit animas perdere, &c. ibid.
Cap. 10. v. 16. Qui vos audit, me audit. Dom. 12. post Pent. v. 24. n. 4.
V. 23. Beati oculi, qui vident, quæ vos videtis &c. Dom. 2. post Pent. v. 17. n. 16.
Cap. 11. v. 3. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Dom. 5. post Pasch. v. 23. n. 9. Dom. 6. post Pent. v. 2. nu. 7. Et Dom. 14 post Pent. v. 32. n. 8.
V. 8. Et si ille perseveraverit pulsans &c. Dom. 20. post Pent. v. 49. n. 1.
V. 20. Si in digito Dei ejicio dæmonia? Dom. 11. post Pent. v. 33. n. 15.
V. 24. Cùm immundus spiritus exierit, &c. ad v. 27. Dom. 21 post Pent. v. 28. n. 4.
V. 41. Quod superest, date eleemosynam. Dom. 8. post Pent. v. 2. n. 13.
Cap 12. v. 1. Attendite à fermento Pharisæorum. Dom. 7. post Pent. v. 15. n 4.
V. 19. Anima habes multa bona, reposita in annos plurimos. Do. 2. post Pent. v. 18. n. 16. Et Do. 14. post Pent. v. 27. n. 2.
V. 24. Considerate corvos, qui non seminant neque metunt &c. Dom. 14. post Pent. v. 26. n. 5.
V. 3. Quærite primum regnum Dei. Dom. 5. post Pasch. v. 24. n. 13. Et Dom. 4. post Pent. v. 4. n. 10.
V. 32. Nolite timere pusillus grex, quia complacuit patri vestro, dare vobis regnum. Dom. in Albis, v. 16. num. 15. Et Dom. 2. post Pasch. vers. 11. nu. 8. Dom. 5. post Pasch. v. 24. num. 13.
V. 40. Qua hora non putatis, filius hominis veniet. Dom. 15. Pent. v. 12. n. 18.
V. 42. Fidelis dispensator, quem constituit Dominus super familiam suam. Dom. 21. Pent. v. 23. n 5.
V. 47. Servus, qui novit voluntatem Domini & non fecit, plagis vapulabit multis. Dom. 8. Pent. v. 2. n. 13.
Cap. 13. v. 7. Succidite eam, ut quid etiam terram occupat, ibidem.
V. 14. Archisynagogus indignans, quod sabbato curasset JESUS. Dom. 23. post Pent. v. 18. n. 12.
V. 27. Discedite à me omnes operarii iniquitatis. Dom. 17. post Pent. v. 39. n. 6.
Cap. 14. v. 21. Pauperes, debiles, & claudos introduc huc. Dom. 19. post Pent. v. 9. n. 10.
Cap. 15. v. 13. Abiit in regionem longinquam. Dom. 6. post Pent. v. 3. n. 9.
V. 17. In se reversus. Dom. 8. post Pent. v. 3. n. 2.
V. 18. Surgam & ibo ad patrem meum. Dom. 5. post Pasch. v. 3. n 10.
V. 23. Occidite vitulum saginatum. Dom. 3. post Pent. v. 2. n. 9
V. 29. Ecce tot annis servio tibi, & nunquam mandatum tuum præterivi, &c. Dom. 3. post Pent. v. 7. n. 8.
V. 32. Epulari & gaudere oportebat, quia frater tuus hic mortuus erat, & revixit, ibid.
Cap. 16. v. 2. Redde rationem villicationis tuæ. Dom 8. Pent. v. 2. nu. 10.
V. 8. Filii hujus sæculi prudentiores sunt filiis lucis, ibid. n. 13.
V. 15. Vos estis, qui justificatis vos coram hominibus. Do. 12. post Pent. v. 29. n. 1.
V. 24. Extremum digiti. Dom. 17. post Pent. v. 38. n. 7.
V. 26. Magnum chaos firmatum est inter nos & vos. Dom. 4. post Pasch. v. 6. n. 3.
Cap. 17. v. 21. Regnum Dei intra vos est. Dom. 3. post Pent. v. 6. n. 4. Dom. 10. Pent. v. 11. n. 24. Et Do. 17. Pent. v. 38. n. 6.
Cap. 18. v. 1. Oportet semper orare & non deficere. Dom. 5. post Pasch. v. 23. n. 9.
V. 13. Publicanus à longè stans &c. Dom. 13. Pent. v. 12. n. 33.
V. 14. Descendit hic justificatus in domum suam. Dom. 1. post Pent. v. 37. n. 23.
V. 39. Et qui præibant eum, increpabant &c. Dom. 11. post Pent. v. 33. n. 5.
V. 41. Quid tibi vis faciam? Dom. 16. post Pent. v. 4. n. 4.
V. 42. Fides tua te salvam fecit. Dom. 13. Pent. v. 19. n. 2.
Cap. 19. v. 3. Quærebat videre JESUM, & non poterat præ turba. Dom. 11. post Pent. v. 33. n. 5.
V. 9. Hodie huic domui salus à Deo facta est. Dom. 3. Pent. v. 1. num. 12. Dom. 10. Pent. v. 13. num. 7. Et Dom. 16. Pent. v. 1. num. 3.
V. 10. Venit quærere & salvum facere, quod perierat. Do. 12. post Pent. v. 33. n. 11.
V. 14. Nolumus hunc regnare super nos. Dom. 2. post Pent. v. 18. n. 6. Et Dom. 19. post Pent. v. 3. n. 9.
V. 40. Si hi tacuerint, lapides clamabunt. Dom. 12. post Pent. v. 33 n. 7.
Cap. 20. v. 19. Quærebant mittere in illum manus &c. Do. 22. post Pent. v. 15. n. 3.
V. 20. Ut traderent illum principatui & potestati Præsidis, ibid. n. 6. Et ibid. v. 16. n. 3.
V. 26. Et non potuerunt verbum ejus reprehendere coram plebe. Dom. 22. post Pent. v. 15. nu. 5. Et Dom. 22. cit. v. 7. num. 1.
Cap. 21. v. 18. Capillus de capite vestro non peribit. Dom. 7. post Pent. v. 17. n. 6.
V. 19. In patientia vestra possidebitis animas vestras. Dom. 2. post Pasch. v. 14. n 14.
V. 20. Cùm videritis circumdari ab exercitu Jerusalem, tunc scitote, quia appropinquavit desolatio ejus. Dom. 24. post Pent. v. 15. n 6.
V. 32. & 33. Amen dico vobis: cœlum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt. Dom. 3. post Pasch. v. 20. num. 1.
Cap. 22. v. 27. Ego autem in medio vestrum sum, sicut qui ministrat. Dom. 14. post Pent. v. 25. n. 15.

V. 29.

V.29. Ego dispono vobis, sicut disposuit mihi pater &c. Dom.2.post Pent.v.16.n.4.
V.32. Confirma fratres tuos. Dom.6. post Pent.v.1.n.8.
V.44. Sudor ejus sicut guttæ sanguineæ. Dom.2.post Pasch. v.11.n.8.
V.55. Circumsidentibus illis, erat Petrus in medio eorum. Dom.in Albis, v.25.n.3.
Cap.23.v.2. Hunc invenimus subvertentem gentem nostram. Dom.22. post Pent.v.16.n.4.
V.28. Filiæ Jerusalem nolite flere super me. Dom 9. post Pent.v.41.n.8.
V.43. Hodie mecum eris in paradiso. Dom. 10. post Pent. v.9.n.11.
Cap.24. v. 19. Quibus ille dixit: quæ? Dom. 2. post Pasch. v.16.n.5.
V.26. Nonne oportuit pati Christum, &c. Dom. in Albis, v.20.n.7.
V.29. Et coegerunt illum, dicentes: mane nobiscum Domine. Dom.2.post Pent.v.23. n.16.
V.35. Cognoverunt in fractione panis, Dom. 16. post Pent. v.1.n.3.
V.39. Videte manus meas & pedes, quia ego ipse sum. Dom. in Albis v.20.n.2.
V.45. Aperuit illis sensum, ut intelligerent Scripturas. Dom. 5.post Pasch.v.26.n.2.
V.51. Reversi sunt in Jerusalem cum gaudio magno. Dom.4. post Pasch.v.6.n.2.

JOANNIS.

Caput 1.

V.5. Lux in tenebris lucet. Dom.3.post Pent. v.3.n.1.
V.9. Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem &c. Dom. infr. oct. Ascens. v.3.n.5. Dom.3. post Pent.vers.1. num.6. Et Dom.9.post Pent.v.42.nu.4. Et Dom.20.v.53. num.4.
V.12. Dedit eis potestatem filios Dei fieri. Dom. 18. post Pent.v.2.n.7.
D.17. Lex per Moysen data est, gratia per JESUM Christum facta est. Dom.12. post Pent. v.23.n.4.
V.26. Medius vestrum stetit, quem vos nescitis. Dom. in Albis, v.19.n.20.
Cap.2.v.16. Nolite facere domum meam, domum negotiationis. Dom.10.post Pent.v. 10.n.4.
V.35. Ipse sciebat, quid esset in homine. Dom.3.Pent.v.5.n.5. Et Dom.16.Pent.v.2.n.1. Et Dom.8.Pent.v.1.n. 13.
Cap. 3. v. 8. Spiritus ubi vult, spirat, & vocem ejus audis. Dom.11. post Pent.v.33. n.21.
V.16. Sic Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret. Dom.inf.oct. Ascens.v.26.n.30.
V.17. Non misit Deus filium suum, ut judicet. Dom.1. post Pent.v.38.n.2.
V.19. Dilexerunt homines magis tenebras, quàm lucem &c. Dom.9.post Pent.v.42.n.4. Et Dom.17.post Pent.v-41.n.1
V.20. Qui malè agit, odit lucem. Dom.9. cit. v.42.n.4.
Cap.4.v.6. JESUS fatigatus ex itinere. Dom.2. post Pasch. v.11.n.8.
V.9. Quomodo tu Judæus cùm sis bibere à me poscis? Do.13. post Pent.v.12.n.4.
V.14. Fons aquæ salientis in vitam æternam. Dom. 4. post Pasch.v.7.n.24. Et Dom.17.post Pent.v.37.n.6.
V.32. Cibum habeo manducare, quem vos nescitis. Dom.3. post Pent.v. 2.n.9.
V.34. Meus cibus est, ut faciam voluntatem ejus, qui misit me. Dom.6.post Pent.v.5.n.9.
Cap.5.v.3. Multitudo magna languentium, cæcorum, claudorum, aridorum, Dom.20.Pent.v.53. n.13.
V.6. Vis sanus fieri? Dom.6.post Pent.v.4. n.4.
V.10. Sabbatum est, non licet tibi tollere grabatum tuum. Dom.11. post Pent v.33.n.5.
V.11. Qui me sanum fecit. Dom.13.post Pent.v.13. n.6.
V. 14. Ecce sanus factus es, jam noli amplius peccare. Dom. 15. post Pent.v.15 n.23.
V.21. Sicut pater suscitat mortuos & vivificat; sic & filius, quos vult vivificat. Dom. 15. post Pent.v.14 n.25. Et Do. 20.post Pent.v.50.n.15.
V.22. Neque enim pater judicat quemquem, sed omne judicium dedit filio. Dom.24. post Pent.v.30. n.1.
V.25. Mortui audient vocem filii Dei; &, qui audierint, vivent. Dom.15. post Pent.v.15.n.1. Et Dom.24.post Pent. v.31.n.4.
V.35. Ille erat lucerna ardens & lucens. Dom.3. post Pent. v.8.n.7.
V.39. Scrutamini scripturas, in quibus vos putatis vitam habere. Dom.12.post Pent.v.26.n.1.
Cap 6.v.2. Sequebatur multitudo magna, quia videbant signa, quæ faciebat super his, qui infirmabantur. Dom.6. post Pent.v.1.n.2. Et Dom.19. post Pent.v.47.n.4.
V.26. Amen dico vobis, quæritis me, non quia vidistis signa, sed quia manducastis, &c. Dom.6. post Pent.v.1.n.2.
V.27. Operamini non cibum, qui perit, sed qui permanet in vitam æternam, ibid.
V.32. Non Moyses dedit vobis panem de cœlo, sed pater meus, &c. Dom.19 post Pent.v.2.n.2.
V.37. Eum, qui venit ad me, non ejiciam foras. Dom. 23. post Pent.v.22.n.5.
V.38. Descendi de cœlo, non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus, qui misit me. Dom. 7.post Pent.v.21. num.10.
V.39. Hæc est autem voluntas ejus, qui misit me, ut omnis, qui videt filium & credit in eum &c. ibid.n.11.
V.41. Ego sum panis vivus, qui de cœlo descendi. Dom. 6. post Pent.v.5.n.9.
V.44. Nemo potest venire ad me, nisi pater, qui misit me, traxerit eum. Dom.9. post Pentecost. vers. 42.num.5. Et Dom.11. post Pentec. vers.32.nu.2. Et Dom.18. v.2.n.4.
V. 48. Ego sum panis vitæ. Dom. 13. post Pent. vers. 25. num.15.
V.55. Qui manducat meam carnem, &c. Dom.17.post Pent. v.37 n.19.
V.64 Verba, quæ ego locutus sum vobis, spiritus & vita sunt. Dom.11. post Pent.v.32.n.7. Et Dom.22. post Pent. v.14.n.9. Et Dom.15. post Pent.v.15.n.1.
V.69. Domine ad quem ibimus? verba vitæ æternæ habes. Dom.3. post Pent.v.1.n.12. Dom. 4. post Pent.v.1.nu.10. ibid.v.10.n.6. Et Dom.12.post Pent. v.23. n.3. Et Dom.6. post Pent.v.3.n.4.
Cap.7.v.28. Me scitis, & unde sim, scitis, Dom.22.post Pent. v.6.n.10.
V. 39. Spiritus nondum erat datus, quia nondum JESUS erat glorificatus. Dom. 4. post Pasch. v. 7. n.14. Et Dom. infr.oct. Ascens.v.26.n.13.
V.46. Nunquam sic locutus est homo, Dom.9. post Pent. v.42.n.2.
V.48. Nunquid ex principibus aliquis credidit in eum, aut ex Pharisæis? Dom.18.post Pent.v.8.n.9.
V.49. Sed turba hæc, quæ non novit legem, ibid.
V.51. Nunquid lex nostra judicat hominem, nisi prius audierit ab ipso &c. Dom 8.post Pent.v.2.n.6.
Cap.8.v.7. Qui sine peccato est, primus in eam lapidem injiciat. Dom.1.post Pent.v.42.n.2.
V.12. Ego sum lux mundi. Dom.20.post Pent. v.52.n.4.
V.13. Tu testimonium perhibes de teipso, testimonium tuum non est verum. Dom.11. post Pent.v.36.n.1.
V.25. Principium, qui & loquor vobis. Dom.15.post Pent. v.14.n.16.
V.34. Omnis, qui facit peccatum servus est peccati. Do.21. post Pent.v.25.n.6.
V.39. Pater noster Abraham &c. Do.5.post Pent.v.20. n.18.
V 44 Vos ex patre diabolo estis, & desideria patris vestri vultis perficere. Cùm loquitur mendacium, ex propriis loquitur &c. Dom.22.post Pent.v.19.n.2. Dom. inf.oct. Ascens. v.26.n.18.
V.46. Quis ex vobis arguet me de peccato? Do.18.Pent.v.7. num.11.
V.47. Qui ex Deo est, verba Dei audit &c. Dom.11.post Pent. v.32.n.9. Et Dom.2.post Pasch.v.14.v.14.
V.48. Nonne bene dicimus nos, quia Samaritanus es tu, & dæmonium habes? Dom.22. post Pent.v.18.n.2.
V.49. Ego dæmonium non habeo, sed honorifico patrem, &c. ibidem.
V.52. Si quis sermonem meum servaverit, non gustabit mortem in æternum. Dom 6. Pent.v.3.n.4.
Cap.9.v.4. Venit nox, quando nemo potest operari. Dom.8. post Pent.v.2.n.14. Et Dom.7.post Pent.v.17.n.6.
V.16. Non est hic homo à Deo, qui sabbatum non custodit. Dom.16.post Pent.v.6.n.1.
V.31. Deus peccatores nō exaudit. Do.5.post Pasch.v.13.n.3.
V.35. Tu credis in filium Dei. Do.15.post Pent.v.15.n.23.
V.41. Si cæci essetis, non haberetis peccatum, nunc autem &c. Dom.4.post Pasch.v. 8.n.12.
Cap.10. v. 3. Proprias oves vocat nominatim. Dom. 2. post Pasch.v.11.n.9.

V.4. Ante eas oves vadit, & oves illum sequuntur, ibid. v.14.n.13.
V.10. Ego veni, ut vitam habeant, &c. Dom.20. post Pentec. v.47.n.8.
V.14. Cognoscunt me meæ. Dom.2. post Pasch.v.14.n. 14.
V.18. Potestatem habeo ponendi animam meam. Dom. cit. v.15.n.5.
V.27. Oves meæ vocem meam audiunt. Dom. 11.post Pent. v.34.n.17.
V.28. Ego vitam æternam do eis. Dom. 2. post Pasch. v.14. num.2.
V.33. De bono opere non lapidamus te, sed tu homo cùm sis, &c. Dom.17. Pent.v.42.n.2.
V. 37. Si non facio opera patris mei, nolite mihi credere. Dom. 20.post Pent.v.48.n.1.
Cap.11.v.4. Infirmitas hæc non est ad mortem, &c. Dom.18. post Pent.v.2.n.11.
V.11. Lazarus amicus noster dormit. Dom.23. post Pentec. v.24.n.11.
V.16. Dixit ergo Thomas, qui dicitur dydimus, eamus & nos &c. Dom. in Albis, v.24.n.1.
V.31. Vadit ad monumentum, ut ploret, ibid. Dom. 9. post Pent.v.41. n.16.
V.33. Infremuit spiritu, & turbavit semetipsum, ibid.
V.35. Lachrymatus est JESUS, ibid.
V.36. Ecce, quomodo amabat eum, ibid.n.13.
V.44. Solvite & sinite abire. Dom 15 post Pent.v.15.n.21.
V.48. Si dimittimus eum sic, venient Romani &c. Dom. inf. oct.Ascens.v.2. n.12.
Cap.12.v.31. Nunc judicium est mundi, nunc princeps hujus mundi ejicietur foras. Dom.4. post Pasch.v.11.n.2.
V.32. Et ego, si exaltatus fuero, omnia traham ad meipsum. Dom.4. post Pent.v.3.n.13.
Cap.13.v.1. Sciens JESUS, quia venit hora, ut transeat ex hoc mundo &c. Dom. 3.post Pasch.v.6.num.1 Dom.3.post Pasch.v.20.n.4 Do.2.post Pasch.v.16.n.10.Dom. 17. post Pent.v.37.n.19. Et Dom.24. post Pent.v.27.n.3.
V.13. Vos vocatis me magister & Domine, & bene dicitis. Dom. in Albis. v.28.n.1.Dom.4.post Pasch.v.8.num.1.Et Dom.13. post Pent.v.13.n.9.
V.31. Nunc clarificatus est filius hominis, & Deus clarificatus est in illo. Dom.3. post Pent.v.5.n.7.
V.34. Ut diligatis invicem, sicut dilexi vos. Dom. 17. post Pent.v.39. n.10.
V.35. In hoc cognoscent omnes, quòd discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem. Dom.2. post Pasch. v.14. n.14. Et Dom.17. Pent.v.39 n.6.
V.36. Domine, quo vadis. Dom.4.post Pasch. v.5. n.3.
Cap.14.v.2. In domo patris mei mansiones multæ sunt. Do.3. post Pent.v.6 n.1. Et Dom.2.post Pent. v.17.n.14.
V. 5. Domine nescimus, quo vadis, & quomodo possumus viam scire? Dom.4.post Pasch.v.5.n.3.
V.6. Ego sum via, veritas & vita &c. Do.5.post Pasch.v.23. n.13.Dom.22. post Pent. v. 8. n.2.
V.8. Domine ostende nobis Patrem, & sufficit nobis. Do. 5. post Pasch.v.24.n.1.
V.9. Philippe, qui videt me, videt & patrem meum. Dom.21. post Pent.v.20.n.10.
V.12. Majora horum faciet. Dom 4. post Pasch.v.7. n.20.
V.19. Adhuc modicum, & mundus me jam non videt. Do.2. post Pasch.v.16.n.2.
V.21. Ego & pater unum sumus. Do. 5.post Pasch. v.27.n.5.
V.27. Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis. Dom. in Albis, v.19.n.24.
Cap.15.v.1. Ego sum vitis vera, & Pater meus agricola est. Dom.7.post Pasch.v.16.n.15 Et ibid.v.17.n.8.
V.7. Quodcunque volueritis, petetis, & fiet vobis. Dom. 5. post Pasch.v.24.n.7.
V.8. In hoc clarificatus est pater meus &c. Dom.7.post Pent. v.17.n.8.
V.12. Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos. Dom. 17. post Pent.v.39. n.6.
V.13. Majorem hac dilectionem nemo habet, ut animam suã ponat quis pro amicis suis. Dom.2.post Pasch.v.11.n.20.
V.14. Jam non dicam vos servos &c. Dom. infr. oct. Ascens. v.2.n.5.
V.15. Vos autem dixi amicos. Dom.3.post Pasch. v.20. n.4. & Dom.4.post Pasch.v.13.n.6.
V.20. Si me persecuti fuerint, & vos persequentur; Non est major servus Domino suo. Dom.inf.oct Asc.v.1.n.4.
V.22. Nunc autem excusationem non habent de peccato suo. Dom.inf.oct.Ascens.v.2 n.18.
V.24. Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent. Dom.20.post Pent.v.48.n.1.
Cap.16.v.2. Absque synagogis facient vos. Dom. infr. octa. Ascens.v.26.n.5.
V.13. Docebit vos omnem veritatem. Dom.4.post Pent.v.3. num.20.
V.23. Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. Dom.13. post Pent.v.13.n.6.
V.27. Ipse enim Pater amat vos, quia vos me amastis. Dom. inf.oct.Asc.v.2.n.5.
V.32. Venit hora, ut dispergamini omnes, & me solum relinquatis. Dom.4.post Pasch.v.5.n.4.
Cap. 17. v. 3. Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum Deum verum &c. Dom.2.post Pasch.v.14.n.12.& Do.20. post Pent.v.53.n.3.& Dom.9.post Pent.v.44.n.9.& Do.12. Pent.v.22.n.3.& Dom.17.post Pent.v. 41.n.1.
V.12. Cùm essem cum eis, ego servabam eos in nomine tuo. Dom.12.post Pent.v. 35.n.4.
V.17. Sermo tuus veritas est. Dom.22.post Pent.v.15.n.8.
Cap. 18 v. 8. Si me quæritis, sinite hos abire. Dom.2. post Pasch.v.11.n.8.
V.36. Regnum meum non est de hoc mundo. Dom. 16. post Pent.v.11.n.1.& Dom.4.post Pasch. v.7.n 8.
Cap.19.v.15. Tolle, tolle, crucifige eum. Dom.9. post Pent. v.41.n.8.
V.37. Alia scriptura dicit: videbunt, in quem transfixerunt, Dom.24.post Pent.v.30.n.4.
Cap.20.v.22. Insufflavit, dicens: accipite Spiritum sanctum. Dom.22. post Pent. v.20.n.7.
V.29. Beati oculi, qui non viderunt & crediderunt. Dom.12. post Pent.v.23.n.1.
Cap. 21. v,6. Mittite in dexteram navigii rete. Dom. 4. post Pent.v.4.n.13.
V.11. Ascendit Simon Petrus, &c. & cum tanti essent, non est scissum rete. Dom. 19. Pent.v.9. n.10. Et Dom.4. post Pent.v.6.n.8.
V.16. Pasce oves meas. Dom.6.Pent.v.6.n.20. Et n.22.ibid.
V.17. Pasce agnos meos. Dom.2.post Pasch.v.11.n.3.Et Do. 17.post Pent.v.39.n.4.
V.18. Amen amen dico tibi, cùm esses junior, cingebas te, & ambulabas ubi volebas; cùm autem senueris &c. Dom.3. post Pasch.v.20.n.4.

ACTUUM APOSTOLORUM.

Caput 1.

V.1. Cæpit JESUS facere & docere &c. Dom.2. post Pasch. v.14.n.2.Dom.1.Pent.v.42.n.11.Et Dom 6.Pent.v.6.n.9.
V.3. Per dies 40, apparens eis & loquens de regno Dei, Do.2. post Pasch.v.11.n.1.Dom.3.ibid.v.16.n.1.Et Dom.4. post Pasch.v.12 n.1. Et Dom.5.ibid.v.25.n.7.
V.6. Quando restitues regnum Israel? Do.4. post Pasch.v.7. n.8.Dom.infr.oct.Ascens.v.1.n.3.
V.8. Accipietis virtutem Spiritus sancti, & eritis mihi testes in Jerusalem. Dom. in Albis. v.22.nu.7. Et Dom. 19. post Pent.v 9.n.4.
V.21. Oportet ex his viris, qui nobiscum sunt congregati in omni tempore, quo intravit &c. Dom.infr.octav. Ascens. v.27.n.5.
Cap.2 v.1. Erant omnes pariter in eodem loco. Dom. in Albis. v.19.n 11.
V.2. Repente de cœlo sonus, tanquam advenientis spiritus vehementis. Dom. in Albis. v.22.n.8.
V.3. Seditque supra singulos eorum. Dom.infr.oct. Ascens. v.2.n.15. Et Dom.4. post Pent.v.3. n.20.
V.32. Hunc suscitavit Deus à mortuis, & hujus nos testes sumus. Dom.inf.oct.Ascens.v.27.n.2.
Cap.3.v.13. Deus glorificat filium suum JESUM. Dom. 4. Pasch.v.14.n.4.
Cap. 4. n. 12. Non est aliud nomen sub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri. Dom. 13.post Pent. v.13.n.6.
Cap. 5. v. 29. Obedire oportet Deo magis quàm hominibus. Dom.14 Pent.v.24.n.6.Dom.22. Pent v.16. n.20. Et Do. 22.post Pent.v.21.n.1.
V.41. Illi ibant gaudentes à conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati. Do. 3. post Pasch.v.20.n.19. Et Dom. 19. v.6.n.1.
Cap.7.v.51. Dura cervice & incircumcisis cordibus & auribus &c. Dom.19.post Pent.v.3.n.8.
V.55. Ecce video cœlum apertum, & filium hominis stantem à dex-

à dextris virtutis Dei, dom. in Albis, V.19.n.17. & D.4. post Pasch. V.13.n.11
V.59. Obdormivit in Domino.dom.23.pent.v.24.n.12
Cap.9.V.1. Saulus adhuc spirans minarum & cædis,dom.inf. oct. Ascens.V.2.n.10.post pent.V. 9.11. & dom. 1. pent.v. 37. nu. 13
V.15. Vas electionis est mihi iste, dom. 10.pent.v.9.n.7
V.16. Ego ostendam illi, quanta oporteat eum pro nomine meo pati, dom.3.post Pasch.V.20.n. 4. & dom.infr.oct.Ascens.v.2.n.16
C.10.V.34. Quia non est personarum acceptor Deus, dom.in Albis,V.19.n. 19. & do 19.post pent.v.9.n.10
V.35. Sed in omni gente, qui timet eum &c.do.19.cit.
V.38. Unxit eum Spiritu sancto,qui pertransiit benefaciendo & sanando omnes, do.infr.oct.Ascens.v.26.n. 30. & do.19. post pent.v.47.n.1
C.13.v.46. Vobis oportebat primum loqui verbum Dei, sed quoniam repellitis illud &c.dom.19.pent.v.8.n.2
C.15.V.10. Jugum, quod neque nos neque patres nostri portare potuerunt, do.17.post pent. v.40.n.2
C.16.V. 14. Quædam mulier nomine Lydia, colens Deum, audivit, cujus Dominus aperuit cor &c.dom.4.pent.v.5.n. 5.& dom.20.pent.v.51. n. 14
C.17.V.18.Quid vult seminiverbius hic? dom.11.pent.v.33 nu. 20
V.28.In Ipso vivimus, movemur & sumus,dom.4.post Pasc. v.6.n.5.& dom.22.post pent.v.20.n.5
V.29. Genus ergo cum simus Dei, non debemus æstimare auro &c.dom.22.post pent.v.29.n. 8
Cap 20 V.28. Attendite vobis & universo gregi, do.7. pent. v.15.n.1
V.29. Ego scio, quoniam intrabunt post discessionem meam lupi rapaces &c.ib.
V. 30. Et ex vobis ipsis exsurgent viri loquentes perversa, ibid.
C.23.V.12.Devoverunt se,do.inf.oct.Asc.v.2.n.10
V.14. Devotione devovimus nos, ib.
C.27.V.24. Ecce, donavit tibi Deus omnes, qui navigant tecum, do.24.post pent.v.22.n.4

ROMAN.

Caput I.

V. 3. Qui factus est ei ex semine David, secundum carnem, dom.17.pent.v. 42. num. 5
V.7. Gratia vobis & pax, dom.9.post pent.v.42.n.9
V. 8. Primum quidem gratias ago Deo meo pro omnibus vobis, dom.6.post pent.v.6.n. 13
V.9. Testis mihi est Deus, cui servio in spiritu meo, dom.7. post pent.v.15.n. 13
V.16. Non erubesco Evangelium, dom.8. post pent. vers. 3. num. 16
V.17. Justus ex fide vivit, do.23.post pent.v.25.n.22
V. 21. Evanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum, do.22.post pent.15.n.8
V.22. Dicentes enim, se esse sapientes, stulti facti sunt, ib.
V.24. Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum.&c.do.19.post pent.v.6.n.5
Cap.2.V.1. In quo judicas alium,teipsum condemnas &c do. 1.post pent.v.37.n.19
V.4. An ignoras, quod benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? dom.12.post pent.v.29.n.4
V.13. Non enim auditores legis justi sunt apud Deum, sed factores justificabuntur, do.5.post pent.v.10.n.18.& dom.12 post pent.v.25.n.8
V.15. Testimonium reddente illis conscientia, dom.8.pent.v. 1.n.11
Cap.3. V. 22. Justitia Dei per fidem Jesu Christi in omnes & super omnes, qui credunt in eum, dom.4. post Pasch.v.8 num. 17
V.23. Omnes enim peccaverunt, & egent gratia Dei, D.16. post.Pent.v.5.n.5.& do.18. post pent.v.8.n.4
Cap.4.V.17. Qui vivificat mortuos, dom.15. post pent.v. 14. num. 18
V.25. Traditus est propter delicta nostra, &c.dom.in Albis, v. 23. n. 1
Cap.5.V.5. Spes non confundit, quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, dom. 4. post Pasch. v. 7. num. 24. domin. 5. post Pent. v. 23. num. 2. domin. 8. pent.v.2.n.13.do. 17. post Pent,v.37.n.3.do. 19. post Pent.v.12.n.9.& D.23. post Pent.v.22.n.10
V.10. Cum inimici essemus,reconciliati sumus Deo per mortem filii ejus, dom.2.post Pasch.v.11.n.20
V.12. Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, do.3.post Pent.v.4.n.9
Cap.6.V.9. Christus resurgens ex mortuis, jam non moritur &c.do.3.post Pasch.v.22.n.7
V. 21. Quem fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis, domin. 8. post Pentec. Vers. 3. numer. 16
Cap.7.V.14. Ego carnalis sum venundatus sub peccato,dom. 21. post Pent. v. 25.n.6
V.23. Video aliam legem in membris meis &c. dom. 8. post Pent.v.2.n.18
V. 24. Infelix ego homo,quis me liberabit de corpore mortis hujus? domin. 15. post Pent. v. 12. n. 7. & domin. 20.post Pent.v.47.n. 18
Cap. 8. V. 7. Sapientia carnis inimica est Deo, dom. 15. post Pent.v.12.n.9
V.15. Accepistis spiritum adoptionis, in quo clamamus Abba pater, dom.5.post Pasch. v.23. n. 10. & dom. 12. post Pent.v.23.n.4
V.16. Ipse enim spiritus testimonium perhibet spiritui nostro, &c.dom.inf.oct.Asc.v.26.n. 3
V.17. Si autem filii, & hæredes &c.ib.
V. 18. Existimo enim, quod non sunt condignæ passiones hujus temporis &c.dom.inf.oct.l.c.dom.3. post Pasch.v.16.n. 16. & dom.3.cit. v.21.n.2
V. 26. Spiritus adjuvat infirmitatem nostram, &c. dom. 6. post Pent. v. 4. num. 1. & domin. 10. post Pentec. v. 11. num. 7
V.28. Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum,do. in Albis v. 28.n.3
V.29. Quos præscivit & prædestinavit conformes fieri imaginis filii sui, dom.3.post Pasch.v.20.n.4.do. inf.oct.Asc.v.1. n.4.do.22.post Pent.v.20.n 6.& ib.n.10
V.32. Proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit eum, do.3.post Pent.v.4.n.10
C.9.V.16. Non est currentis, sed miserentis Domini, do.21. post Pent.v.27.n.1
V. 33. Omnis, qui credit in eum, non confundetur, dom.19 post Pent. v.9.n. 10
Cap. 10. V. 3. Ignorantes Dei justitiam & suam quærentes statuere, justitiæ Dei se non subjecerunt, dom.4.post Pasch.v.8.n. 15
V.4. Finis legis Christus ad justitiam omni credenti, ib.
V.6. Quis ascendet in cœlum, aut quis descendet in abyssum? D.18.post Pasch. v. 8. n. 6
V.8. Sed quid dicit scriptura? prope est verbum in corde tuo, ibid.
V.10. Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem, ibid.& D.2.Pasch.v. 12.num.7.D.3.post Pent.v. 1.num.3.D. 19.post Pent.v.12.n.14. & D. 23.post Pent.v. 21. nu. 2
V.12. Non enim est distinctio Judæi & Græci, nam idem Dominus omnium, dives in omnes, qui invocant illum, D. 19. post Pent.v.9.n.10
V. 13. Omnis enim, qui invocaverit nomen Domini, salvus erit, ib.
V.15. Quomodo prædicabunt, nisi mittantur? Dom.7.post Pent. v.15.n. 6
V.16. Non omnes obediunt Evangelio, D. 19. post Pent. v. 10.nu.7.
C.6.V.17. Fides ex auditu, D.11.post Pent.v. 33 n.21.
C.11.V.25. Cæcitas ex parte contigit in Israel, donec plenitudo gentium intraret, D.23.post Pent. v.20.n.2
V.29. Sine pœnitentia sunt dona Dei, D.21. post Pent. v. 34 num. 7
V. 31. O altitudo divitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, Do.4 post Pent.v.4.n. 3
C.12.V.1. Obsecro itaque vos fratres per misericordiam Dei, ut exhibeatis corpora vestra hostiam viventem &c. Do. 5. post Pent.v.23.n.9.& D.6.post Pent.v.8.n.2
V.3. Dico per gratiam, quæ data est mihi, omnibus, qui sunt inter vos, non plus sapere, quam oportet sapere, D.4.post Pasch.v.13. nu. 4
V.5. Multi unum corpus sumus in Christo, D. 5. post Pent.v. 23. n. 11
V.8. Qui miseretur in hilaritate, D. 5.post Pent. v.6.n.6
V.18. Si fieri potest, quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes, Do.5. post Pent.v.23 n 14
V.19. Non nosmetipsos defendentes, charissimi, sed dante locum iræ, D.5 post Pent.v.22.n.5

V.20. Si esurierit inimicus tuus, ciba illum, &c. dom.16. post pent. v.7.n.4
V.21. Noli vinci à malo, sed vince in bono malum, ib.
C.13.V.8. Nemini quidquam debeatis, nisi ut invicem diligatis; qui enim diligit proximum, legem implevit, Dom.5. v.12. n.28. dom.17.V.39.num.4. Ibid. n.6. & ibid. Vers.40. nu. 3
V.9. Si quod est aliud mandatum, in hoc verbo instauratur, ibid. n.6
V.10. Dilectio proximi malum non operatur; plenitudo ergo legis est dilectio, ib.n.6. &c. dom.12. pent.v.28.n 1
V.12. Abjiciamus opera tenebrarum, dom.3. post Pasch. v.1. n.6. & dom.9. pent.v.42.n.4
V. 14. Induimini Jesum Christum, domin. 14. pentec. v.25.nu.15
C.14.V.4. Tu quis es, qui judicas alienum servum? Domino suo stat aut cadit, dom. 1. pent.v.37.n.6
Cap.15.V. 1. Non debemus nobis placere, dom. 10. pent. v. 11. n.9

I. AD CORINTHIOS.

Caput 1.

V.26. Videte vocationem vestram fratres, quia non multi sapientes secundum carnem, & do.2. pent.v.21.n.14
V. 27. Quæ stulta sunt mundi, elegit Deus, ut confundat fortia, ibid,
C.2. V. 4. Non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritus & virtutis, dom. 2. pent.v.23.nu. 14. & dom.7.pent. v.16.n.16
V.8. Si cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent. D.2. post Pasch.v.11.n.10.& D.9.pent.v.44. nu.10.& D.17.pent.v.41.n.1
V.9. Quæ præparavit Deus iis, qui diligunt illum, Dom.17. pent.v.38.n.6
V.14. Animalis homo non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei, D.11.pent.v. 33.n.28
Cap.3.V.2. Lac vobis potum dedi, non escam, dom. 3. post Pasch.v.23.n.9.& D.24.pen.v.19.n.5
V.3. Cum sit inter vos zelus & contentio, nonne carnales estis &c.D.19.pen.v.11.n.5
V.7. Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus, dom.6.pent.v.5.n.4
V.19. Sapientia hujus mundi stultitia est apud Deum. do.22. pent. 19.n.10
Cap 4. V.2. Hic jam quæritur inter dispensatores, ut fidelis quis inveniatur, D. 8.pent.v.1.n.19
V.3. Mihi pro minimo est, ut à vobis judicer, aut ab humano die, D.1. pent.v.37.n.1
V.5. Nolite ante tempus judicare, quoad usque veniat Dominus &c.D.1.pent.v.37.n.1.& D. 3.pent.v.8.n.12. Do.8.v. 1.nu. 10
V.20. Non in sermone est regnum Dei, D.8.pent.v.3.n.6
Cap.6.V.20. Empti enim estis pretio magno, D. 15. pent. v. 24. nu. 1
C.7 V.29. Qui habent uxores tanquam non habentes sint, D. 2.pent.v.20.n. 1
C.8.V.1. Scientia inflat, D.4. post Pasch.v.13.n.4
V.6. Nobis unus Deus pater est, ex quo omnia, D.17.pent.v. 37.nu.14
V. 11. Peribit infirmus in tua scientia frater, propter quem Christus mortuus est, D.5.pent.v.21.n.3.
C.9.V.9. Nunquid de bobus Deo est cura? D. 14. pent.v.26. nu. 11
V.21. His, qui sub lege erant, D.2. post pent.v.23.n.2
V.22. Omnibus omnia factus sum, dom.2. post Pasch.v.14.n. 15.dom.2.pent.V.16.n.24
Cap.10.V.11. Non sumus, in quos fines sæculorum devenerunt, dom.2.pent. V.17.n.7
V.12. Qui se existimat stare, videat ne cadat, dom. 10. pent. v.14.n.2
V. 13. Fidelis Deus, qui non patietur vos tentari supra id, quod potestis &c.dom.2.post Pasch. v. 22.nu.3.do.infr.oct. Ascens.v.4.n.4.dom.8.pent.v.2. n.18
Vers. 22. Non potestis mensæ Domini participes esse & mensæ dæmoniorum, domin.14. post pent. vers. 24. num. 7
V.33. Non quæro, quod mihi utile est, sed quod multis, ut salvi fiant, dom.2.post Pasch.V.12.n.2
Cap.11 V.29. Qui manducat & bibit indigne &c. domin. 20. pent. V.47.n.9
V.31. Quod si nosmetipsos dijudicaremus, non utique judicaremur, dom.1. pent.V.37.n.1
C.12.V.3. Nemo potest dicere: Dominus Jesus; nisi in Spiritu sancto, dom. 7 pent.V.21.n.1
V.25. Pro invicem sollicita sunt membra, dom.19. post pent. V.12.nu. 11
V.26. Si quid patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra, ibid.
Cap. 13. V. 1. Si linguis hominum loquar & angelorum &c. dom. 17. pent.V.38.n.2
V. 3. Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, D. 10. Pent. V.12.n.9
V.4. Charitas patiens est, benigna est, non æmulatur, dom. 7. pent. V.17.n.3
V.5. Charitas non quærit, quæ sua sunt, dom. 6. pentec. V 6.n.22.& dom. 7. pent.v.17.n.4. dom.1.pent.V.37.n.16.& dom. 13. pent. V. 13.n.13
V.12. Videmus nunc per speculum in ænigmate, dom. 3. post Pasch. v.16.num.10.dom.12.Pent. V.23. nu. 4. & domin. 22. Pent.V.20.n.4
V. 13. Nunc autem manent fides, spes & charitas; major autem horum est charitas, dom.5. pent. v. 23. n.6.do.17. pent.v.38.n.4
C. 15. V. 10. Abundantius illis omnibus laboravi, dom.1 Pent. V. 11. n. 24
V.14. Si Christus non resurrexit, inanis est fides nostra, do in Albis, V.25.n.2
V.28. Est Deus omnia in omnibus, do.3. Pent.v.4.n.10
V.31. Quotidie morior, D.20.post pent. V.47.n.18
V.33. Corrumpunt bonos mores colloquia prava, Dom.11 pent.V.33.n. 6
V.52. In momento, in ictu oculi, canet enim tuba &c. Do. 24. pent. V.31.n.3.& 14
V.56. Stimulus mortis peccatum, D.15. pent. V.12.nu.16. & V.15.n.26 ibid.

II. AD CORINTHIOS.

Caput I.

V.5 Sicut abundant passiones Christi in nobis, ita & per Christum abundat consolatio nostra, Dom. infr. oct. Ascens. V.26.n.5
C.2.V.4. Scripsi vobis per multas lachrymas, ut sciatis quam charitatem habeam &c.D.9.pent. v.41.n.13
C.3.V.2. Epistola nostra vos estis, scripta in cordibus nostris, D.2.post Pasch. V.41.n.15
V.3. Non atramento, sed spiritu, D.6.pent.v.6.n.17
V.18. Nos revelata facie, gloriam Domini speculantes &c. D.4.post Pasch. V.7.n.8.
C.4. V. 7. Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus, do. 22. pent.V.20.n. 4
V.17. Momentaneum & leve tribulationis nostræ, æternum gloriæ pondus operatur in nobis, Dom. infr. oct. Ascens. v. 4. nu. 5
C.5.V.1. Quam ædificationem habemus ex Deo, non manufactam &c.dom. 3.pent.V.6.n.1.& do.18.pent.V.6.n.23
V. 10. Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, D.1. pent.V.37.n.19
V. 16. Et si cognovimus secundum carnem, Christum; sed nunc jam non novimus, D.4.post pasch.V.7.n.22
Cap.6.V.2. Ecce nunc tempus acceptabile &c. do 3.post Pasch.V.16.num.11.dom.9. pent. V. 42.num. 5. & dom. 15. pen.V.15.n.3
V.10. Quasi tristes, semper autem gaudentes, dom. 3.post pasch.V.22.n. 5
V.15. Quæ conventio Christi ad Belial? D.14.pen.V.24.n.7
Cap.7.V.4. Repletus sum consolatione, superabundo gaudio &c. dom. 2. post Pasch. V. 11. num.16. & dom. ibid.V.21 num. 10
V.5. Nullam requiem habuit caro nostra, supra modum gravati sumus &c.dom.3.post Pasch. V. 21.n.9
V.9. Gaudeo, non quia contristati estis, &c.domin.4 post Pasch.V.6. n. 6
Cap. 8. V.9. Qui propter nos egenus factus est, cum esset dives, dom.2.pent.V.21.n.12
Cap.9.V.6. Qui parce seminat, parce & metet, dom. 1. pent. V.38. n. 7
V.7. Hilarem datorem diligit Deus, dom.4.pent.V.3.n.12. & dom.6.V.6.n. 6
V. 8. Potens est Deus, omnem gratiam abundare facere vobis, Do.6 pent.v.5.n.4

Cap. 12. V. 4. Audivit arcana verba, Dom. 4. poſt Paſch. v. 13. nu. 4
V. 9. Virtus in infirmitate perficitur &c. Dom. 20. Pent. v. 47. nu. 8
V. 10. Cum infirmor, tunc potens ſum, Do. 20. Pent. v. 46. num. 7
V. 14. Non quæro, quæ veſtra ſunt, ſed vos, dom. 2. poſt Paſch. v. 12. n. 2. & dom. 4. pent. V. 10 n. 8.
V. 15. Ego autem libentiſſime impendam & ſuperimpendar pro animabus veſtris, dom. 2. poſt Paſch. V. 15 n. 7
Cap. 13. V. 13. An experimentum quæritis ejus, qui in me loquitur Chriſtus? dom. 7. pent. V. 16. n. 16

AD GALATAS

Caput 1.

V. 10. Si hominibus placerem, Chriſti ſervus non eſſem, do. 14. poſt pent. V. 24. n. 6
V. 13. Supra modum perſequebar Eccleſiam Dei, & expugnabam illam, dom. inf. oct. Aſc. V. 2. n. 20
V. 16. Continuo non acquievi carni aut ſanguini, do. 15. pent. V. 15. n. 3
C. 2. V. 9. Dextras dederunt mihi & Barnabæ ſocietatis, do. 4. pen. V. 7. n. 2
V. 20. In fide vivo filii Dei, qui dilexit me & tradidit ſemetipſum pro me, dom. 2. poſt Paſch. V. 11. n. 9. & dom. 3. poſt pent. V. 4. n. 10
C. 3. V. 24. Lex pædagogus noſter, dom. 23. pent. V. 24. n. 5
V. 27. Quicunque in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis, dom. 19. pent. V. 11. n. 5. & n. 10. ib.
C. 4. V. 3. Cum eſſemus parvuli, dom. 23. pent. v. 24. n. 5
V. 31. Non ſumus ancillæ filii, ſed liberæ d. 12. pent. v. 23. n. 4
C. 5. V. 6. Fides per charitatem operatur do. 19. pen. v. 11. n. 17.
V. 19. Manifeſta ſunt opera carnis, quæ ſunt fornicatio &c. do. 3. poſt Paſch. V. 20. 13. & dom. 7. poſt pent. V. 16. n. 4
V. 22. Fructus autem ſpiritus: charitas, gaudium, pax &c. do. 7. pent. V. 16. n. 19. & V. 17. n. 4. ib.
C. 6. V. 3. Si quis exiſtimat, ſe aliquid eſſe, cum nihil ſit, ipſe ſe ſeducit, dom. 10. pent. V. 11. n. 12
V. 4. Opus autem ſuum probet unuſquiſque, ib.
V. 10. Dum tempus habemus, operemur bonum, do. 7. pent. V. 17. n. 6

AD EPHESIOS

Caput 2.

V. 4. Propter nimiam charitatem ſuam, qua dilexit nos, do. 17. pent. V. 35. n. 5
V. 14. Ipſe eſt pax noſtra, dom. 5. pent. V. 23. n. 11
C. 3. V. 20. Ei autem, qui potens eſt omnia facere ſuperabundanter, quam fecimus, do 5. poſt Paſch. V. 23. n. 1
Cap. 4. V. 5. Una fides, unum baptiſma, dom. 2. poſt Paſch. V. 16. n. 7
V. 8. Aſcendens in altum, captivam duxit captivitatem, do. 3. pent. V. 6. n. 1
V. 18. Tenebris obcæcatum habentes intellectum, dom. 11. pent. V. 32. n. 19
V. 26. Sol non occidat ſuper iracundiam veſtram, do. 5. pent. V. 23. n. 23
V. 29. Omnis ſermo malus ex ore veſtro non procedat, do. 11. pent. V. 33. n. 26
V. 30. Nolite contriſtare Spiritum ſanctum, ib. & dom. 4. poſt paſch. V. 9. n. 3
C. 5. V. 5. Hoc autem ſcitote, intelligentes, quod omnis fornicator non habet hæreditatem in regno Dei, domin. 2. poſt pent. V. 20. n. 5. & dom. 8. pent. V. 9. n. 5
V. 8. Fuiſtis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino, &c. do 18. pent. V. 8. n. 8. & dom. 20. pent. V. 50. n. 16
V. 13. Quæ arguuntur, à lumine manifeſtantur, do. 4. poſt Paſch. V. 11. n. 2
C. 6. V. 1. Filii obedite parentibus veſtris in Domino; hoc enim juſtum eſt, dom. 15. poſt pent. V. 15. n. 21
V. 4. Vos patres educate filios in diſciplina & correctione, ibid.
V. 12. Contra ſpiritualia nequitiæ in cęleſtibus, do. 22. pent. V. 18. nu. 2

AD PHILIPPENSES.

Caput 2.

V. 6. Cum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt, eſſe ſe æqualem Deo, do. 2. poſt Paſch. V. 11. n. 10
V. 7. Semetipſum exinanivit, formam ſervi accipiens &c. ib. & n. 11. ib. & dom. 6. pent. V. 2. n. 2
V. 9. Propter quod Deus exaltavit illum &c. dom. 16. pent. V. 10. num. 1
V. 12. Cum metu & tremore ſalutem veſtram operamini, do. 10. pent. V. 14 n. 2
C. 3. V. 8. Omnia arbitror ut ſtercora, dom. 3. pent. V. 8. n. 14. & dom. 15. pent. V. 13. n. 12
V. 13. Fratres, ego me non arbitror comprehendiſſe &c. do. 10. pent. V. 11. n. 24. & 26
V. 14. Ad deſtinatum perſequor, ad bravium ſupernæ vocationis, ib. nu. 26
V. 15. Quicunque ergo perfecti ſumus, hoc ſentiamus, ib.
V. 20. Noſtra autem converſatio in cœlis eſt... do. 3. pent. V. 4. n. 11. dom. 12. pent. V. 23. n. 3. & do. 23. pent. V. 20. n. 17
C. 4. V. 6. Nihil ſolliciti ſitis, do. 14. pent. V. 25. n. 6
V. 12. In omnibus inſtitutus ſum, & ſaturari, & eſurire, & abundare, & penuriam pati, do. 14 pent. V. 33. n. 20
V. 13. Omnia poſſum in eo, qui me confortat, dom. 8. pent. V. 2. n. 18
V. 22. Salutant vos omnes ſancti, maxime autem qui de domo Cæſaris ſunt, dom. 11. poſt pent. V. 24. n. 6. & dom. 22. pent. V. 21. n. 6

AD COLOSSENSES

Cap. 1.

V. 10. In omni bono opere fructificantes, dom. 7. pent. V. 17. num. 8
V. 13. Eripuit nos de poteſtate tenebrarum, dom. 4. pen. V. 11 num. 4
V. 18. Primogenitus ex mortuis, do. 3. poſt Paſch. V. 21. n. 8
Cap. 2. V. 3. In quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ Dei, dom. in Albis, V. 25. n. 2. & V. 28. n. 3. ib.
V. 5. Etſi corpore abſens ſum, ſpiritu vobiſcum ſum, dom. 2. poſt Paſch. V. 12. n. 4
V. 13. Cum mortui eſſetis in delictis, convivificavit, donans vobis omnia delecta, do. 21. poſt pent. V. 25. n. 2
Cap. 3. V. 1. Si conſurrexiſtis cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt, quærite, non quæ ſuper terram, dom. 3. poſt Paſch. V. 16. num. 1
V. 3. Mortui eſtis, & vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in Deo, dom. 15. pent. V. 14. n. 26
V. 9. Exſpoliantes vos veterem hominem cum actibus ſuis, dom. 19. pent. 11. n. 5
V. 10. Et induentes novum eum, qui renovatur in agnitionem ſecundum imaginem ejus, qui creavit illum, ib.
V. 12. Induite vos ergo ſicut electi Dei &c. ib. n. 12
V. 14. Super omnia autem charitatem habete, dom. 5. Pent. V. 23. n. 6

I. AD THESSALONICENSES

Caput 1.

V. 5. Evangelium noſtrum non fuit ad vos in ſermone tantum, ſed in virtute & in ſpiritu &c. do. 2. pent. V. 22. nu. 14
V. 6. In tribulatione multa cum gaudio Spiritus ſancti, dom. infr. oct. Aſcenſ. V. 26. n. 3
Cap. 2. V. 19. Quæ eſt corona gloriæ meæ, nonne vos? dom. 3 poſt Paſch. V. 21. n. 9
Cap. 4. V. 1. Rogamus vos & obſecramus in domino, dom. 4. pent. V. 3. n. 10
V. 3. Hæc eſt enim voluntas Dei, ſanctificatio veſtra, Dom. 7 pen. 21. n. 10
V. 12. Nolumus vos ignorare fratres de dormientibus, ut non contriſtemini ſicut & cæteri, qui ſpem non habent, D. 15 pent. V. 13. n. 13
V. 13. Si enim credimus, quod Jeſus mortuus eſt & reſurrexit &c. ibid.
V. 15. In juſſu, & voce Archangeli, & tuba Dei &c. Dom. 15 pen. v. 15. n. 1. & D. 24. pent. v. 31. n. 3
C. 5. V. 3. Cum dixerint: pax & ſecuritas; tunc repentinus ei ſuperveniet interitus, D. 14. poſt pent. v. 12. n. 15
V. 17. Sine intermiſſione orate, D. 5. poſt Paſch. v. 23. n. 9

II. AD THESSALONICENSES

Caput 2.

V. 9. Cujus adventus est secundum operationem satanæ, in omni virtute, & signis, & prodigiis mendacibus, Do. 24. Pent. v. 21. n. 2

I. AD TIMOTHEUM.

Caput 1.

V. 5. Finis autem præcepti est charitas de corde duro &c. D. 5. post Pent. v. 23. n. 6. D. 12. Pent. V. 27. nu. 2. Do. 17. Pent. v. 38. n. 2

C. 2. V. 4. Omnes homines vult salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire, D. 2. Pent. v. 16. n. 24

C. 3. V. 2. Oportet Episcopum irreprehensibilem esse, Dom. 1. Pent. v. 42. n. 2

C. 4. V. 11. Præcipe hæc & doce l. c. n. 11

C. 5. V. 6. Quæ in deliciis est, vivens mortua est, D. 15. Pent. V. 11. nu. 4

V. 8. Si quis suorum, & maxime domesticorum curam non habet, fidem negavit, D. 20. Pent. v. 53. n. 11

V. 9. Vidua eligatur, non minus sexaginta annorum, quæ fuerit unius viri uxor, D. 15. Pent. v. 15. n. 22

C. 6. V. 8. Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti simus, D. 6. Pent. v. 8. n. 2. D. 14. Pent. v. 32. n. 10

V. 9. Qui volunt divites fieri, incidunt in laqueum diaboli, &c. D. 8. Pent. V. 9. n. 4

II. Ad TIMOTHEUM.

Caput 1.

V. 12. Scio, cui credidi, quia potens est depositum meum servare, D. 6. Pent. v. 6. n. 7

C. 2. V. 12. Si sustinebimus, & conregnabimus, Dom. in Albis v. 20. n. 7. & D. 11. Pent. v. 37. n. 1

V. 19. Cognovit Dominus, qui sunt ejus, D. 2. post Pasch. v. 14 nu. 4

Cap. 3. V. 1. In novissimis diebus erunt tempora periculosa, D. 4. Pent. v. 7. n. 6

V. 2. Erunt homines seipsos amantes, ibid.

V. 5. Habentes speciem pietatis, virtutem autem ejus abnegantes, D. 7. Pent. v. 15. n. 7

V. 7. Semper discentes, & nunquam ad scientiam veritatis pervenientes, D. 17. post Pent v. 35. n. 6

V. 12. Omnes qui volunt in Christo piè vivere, persecutionem patientur, D. inf. oct. Ascens. v. 1. n. 4

V. 16. Omnis Scriptura divinitus inspirata est ad docendum, D. 12. Pent. v. 26. n. 1

Cap. 4. V. 2. Prædica verbum, insta opportune, importune &c. D. 2 Pent. v. 23. n. 25. D. 16. Pent. v. 7. n. 3. & D. 18. post Pen. v. 1. num. 5

V. 4. A veritate quidem auditum avertent, ad fabulas autem convertentur, D. 11. Pent v. 33. n. 20

AD TITUM.

Cap. 1.

V. 16. Confitentur se nosse Deum, factis autem negant, D. 1. post Pent. v. 21. n. 5

Cap. 2. V. 15. Hæc loquere & argue cum omni imperio, D. 1. Pent. v. 42. n. 11

AD HEBRÆOS.

Caput 1.

V. 1. Multifariam multisque modis olim Deus loquens patribus in Prophetis, D. 12. Pent. v. 24. n. 3. & D. 12. Pent. v. 34. nu. 1

V. 2. Novissime diebus istis, nobis locutus est in filio, locis cit.

C. 2. V. 4. Contestante Deo signis & portentis &c. D. infr. oct. Ascens. V. 26 n. 28

V. 16. Nusquam Angelos apprehendit, sed semen Abrahæ &c. D. 2. post Pasch. v. 11. n. 17

D. 4. V. 12. Penetrabilior omni gladio ancipiti, & pertingens usque ad divisionem animæ ac Spiritus, Dom. 7. Pent. v. 16. num. 14

V. 13. Omnia nuda & aperta sunt oculis ejus, D. 8. Pent. v. 1. num. 10

V. 15. Non habemus Pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris, D. 2. post Pasc. v. 11. n. 17. & D. 6. post Pent. v. 2. n. 20

C. 5. v. 4. Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur à Deo, D. 16. Pent. v. 8. n. 6

V. 7. Cum clamore valido & lachrymis exauditus est pro sua reverentia, D. 9. Pent. v. 41. num. 5. & D. 20. Pent. v. 52. num. 9

V. 11. & 12. Non enim manufactum tabernaculum Christus introivit &c. D. 4. post Pasch. v. 7 n. 6

V. 24. Jesus introivit in cœlum, ut appareat nunc vultui Dei pro nobis, D. 5. post Pasch. v. 28. n. 3

Cap. 10. V. 26. Voluntarie peccantibus nobis, non relinquitur pro peccatis hostia, D. 4. Pent. v. 7. n. 6. D. 9. Pent. v. 41. n. 11 & D. 12. Pent. v. 30. n. 5

V. 33. Socii taliter conservantium effecti. D. 21. Pent. v. 31. n. 1

V. 24. Nam & vinctis compassi estis, ib.

C. 11. V. 1. Fides est substantia sperandarum rerum, argumentum non apparentium, D. in Albis, v. 29. n. 1

V. 6. Sine fide impossibile est placere Deo, D. 4. Pent. v. 5. n. 6 & D. 11. Pent. v. 33. n. 21

V. 24. Moyses negavit se esse filium filiæ Pharaonis, Do. 3. post Pasch. v. 20. n. 22

V. 25. Magis eligens affligi cum populo suo &c. ib.

C. 12. V. 2. Proposito sibi gaudio sustinuit crucem, D. 3. post Pent. v. 5. n. 7 & D. 9. Pent. v. 41. n. 8

V. 3. Recogitate eum, qui talem sustinuit contradictionem, D. 3. post Pasch. v. 16. n. 16. & D. 4. post Pasch. v. 5 n. 9

V. 6. Quem enim diligit Dominus, castigat; flagellat autem omnem filium, quem recipit, D. 4 Pasch. v. 8. n. 4. Do. 18 Pent. v. 2. n. 7

V. 8. Quod si extra disciplinam estis, cujus participes facti sunt omnes, ergo adulteri & non filii estis, D. 3. post Pasc. v. 20. n. 4

C. 13. V. 3. Mementote vinctorum tanquam simul vincti, & laborantium &c D. 12. Pent. v. 33. n. 12

V. 13. Exeamus ad eum extra castra, improperium ipsius portantes, D. 23. Pent. v. 25. n. 2

V. 16. Beneficentiæ & communionis nolite oblivisci, Do. 16 Pent. v. 6. n. 6

V. 17. Ipsi pervigilant quasi rationem pro animabus vestris reddituri, D. 21. post Pent. v. 23 n. 5

V. 20. Eduxit pastorem magnum ovium, D. 2. post Pasch. v. 11. n. 6

JACOBI

Cap. 1.

V. 4. Patientia opus perfectum habet, D. 2. post Pasch. v. 14. n. 14. & D. post Pent. v. 37. n. 27

V. 5. Qui dat omnibus affluenter, D. 14. Pent. v. 36. n. 2

V. 6. Postulet autem in fide nihil hæsitans, D. 5. post Pasch. v. 23. n. 1. Et ib. n. 18

V. 17. Omne datum optimum & omne donum perfectum de sursum est, D. 5. Pent. v. 23. n. 6. & D. 11. Pent. v. 34. n. 3

V. 19. Si autem omnis velox ad audiendum, tardus ad loquendum, D. 11. Pent. v. 35. n. 3. & n. 13. ib.

V. 20. Ira viri justitiam Dei non operatur, D. 5. Pent. v. 22. n. 7

V. 21. Suscipite insitum verbum, D. 4. Pent. v. 6. n. 1

V. 22. Estote factores verbi, & non auditores tantum, ib.

V. 23. Si quis auditor est verbi, & non factor, hic comparabitur &c. D. 4. Pent. v. 6. n. 1.

V. 25. Qui perspexerit in legem perfectam libertatis &c. Do. 12. Pent. v. 25. n. 8

C. 2. V. 10. Qui totam legem servaverit, offendit autem in uno, factus est omnium reus. D. 10. Pent. v. 11. n. 12. D. 17. Pent. v. 37. n. 27

V. 13. Judicium sine misericordia illi, qui non fecerit misericordiam, D. 1. Pent. v. 36. n. 11. D. 21. Pent. v. 34. n. 3

V. 19. Tu credis, quoniam unus est Deus, & benefacis, & dæmones credunt & contremiscunt, D. 19. Pent. v. 13. n. 3

V. 26. Fides sine operibus mortua est, D. 12. Pent. v. 25. n. 9. & D. 23. Pent. v. 25. n. 22

V. 5. Ecce quatenus ignis, quam magnam silvam accendit? D. 5. Pent. v. 22. n. 13

V. 6. Lingua universitas iniquitatis, D. 11. Pent. v. 34. n. 14

V. 8. Linguam nullus homo domare potest, ib. v. 33. n. 27

Cap. 4. V. 3. Petitis, & non accipitis, eo quod male petatis, D. 5. post Pasch. v. 23. n. 9

V. 6.

V.6. Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam, dom.16.Pent.V.10.n.4
V.8. Appropinquate Deo & ipſe appropinquabit vobis, dom. 3.pent.V 1.n.7.& dom 10.pent. V.13.n.5
C. 5. V. 7. Ecce agricola exſpectabat pretioſum fructum terræ, &c.dom.6.poſt pent.V.2.n. 15
V.8. Patientes igitur eſtote, & confirmate corda veſtra, ibid.
V.9. Ecce judex ante januam aſſiſtit, ib.
V.10. Exemplum accipite fratres exitus mali, laboris & patientiæ, dom.19 pent.V.4.n.7
V.11. Ecce beatificamus eos, qui ſuſtinuerunt, dom. 6. cit.
V.13. Triſtatur aliquis veſtrum, oret, dom. 4.poſt Paſch.V. 6. num. 6
V.16. Orate pro invicem, ut ſalvemini,do.13 pent.v.13.n.13

I. PETRI

Caput I.

V.3. Regeneravit nos in ſpem vivam &c. dom. 3. poſt Paſch. V. 22. n. 9.
V. 4. In hæreditatem incorruptibilem, & incontaminatam &c. ibid.
V.6. Modicum nunc ſi oportet contriſtari, ib. V.16.n.11
Cap. 2. V. 18. Servi ſubditi eſtote in omni timore Dominis, etiam diſcolis, dom 14.pen.V.24.n.6
V. 21. Chriſtus paſſus eſt pro nobis, nobis relinquens exemplum, dom.inf. oct. Aſcenſ.V.1.n.3
V.22 Qui peccatum non fecit, nec dolus inventus eſt in ore ejus, dom.18. Pent.V.7.n.11
V.24. Peccata noſtra ipſe pertulit, dom.3.pent.V.4.n.8
V. 25. Eratis ſicut oves errantes, ſed converſi eſtis nunc &c. dom. 2. poſt Paſch.V.11.n.3
C.3.V.8. Omnes unanimes, compatientes, fraternitatis amatores, miſericordes, dom. 21.pent.V.31.n.1
V.14. Si quid patimini propter juſtitiam, beati, dom.9.Pent. V.41.nu.8
Cap.4.V.8. Charitas operit multitudinem peccatorum, do. 3.Pent.V.4.nu.8
V.16. Si autem ut Chriſtianus, non erubeſcat, do. 23. Pent. V.25 n. 2
Cap.5.V.7. Omnem ſollicitudinem projicientes in eum, quoniam ipſi cura eſt de vobis, dom.6.Pent.v.6.n. 1.& dom. 14. Pent V.33. n.13
V.8. Adverſarius veſter diabolus, tanquam leo rugiens circuit dom.2.poſt Paſch.V.11.n. 7

II. PETRI.

Caput I.

V.18. Hanc vocem nos audivimus de cœlo allatam &c.dom. inf.oct.Aſcenſ.V.27 n.2
V.19. Quaſi lucernæ lucenti in caliginoſo loco, dom.2.Pent. V. 16.n. 6
Cap.2. V.21. Melius erat illis, non cognoſcere viam juſtitiæ, quam poſt agnitionem retrorſum converti, do. 13.Pent.v. 41.11.& dom.19.Pent.V.12. n. 6

I. JOANNIS

Caput I.

V.1. Quod audivimus, quod oculis noſtris &c. dom.infr.oct. Aſcenſ.V.27.n. 2
V.8. Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, dom.10 poſt pent.V.11.n.23
Cap.2.V.1. Advocatum habemus apud Patrem, do.12.Pent. V.23.nu.4
V.4. Qui dicit ſe noſſe eum, & mandata ejus non cuſtodit, mendax eſt, dom.2.poſt Paſch. V.13.n.12
V.11. Qui odit fratrem ſuum, in tenebris eſt, dom. 5. Pent.v. 23. num 30
V.11. Noviſſima hora eſt. D.24.pent.v.34.n.1
Cap.3.V.14. Qui non diligit manet in morte, Do.1. pent. V.37.num.16. & dom.5.pent.V.23.n.14.& dom.21.pent. V. 32.nu.6
V.17. Qui viderit fratrem neceſſe habere, & clauſerit viſcera ſua ab eo &c. dom.21. poſt pent. V.32.n.2
V.21. Si cor noſtrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum, dom. 5. poſt Paſch.V.23.n.4
V.22. Quidquid petierimus, accipiemus ab eo, ib.
Cap. 4 V. 12. Si diligamus invicem, Deus in nobis manet, dom.17. pent.V.39.n.6
V.16. Deus charitas eſt &c. dom. 27.pent.v.37.n.8
V.18. Perfecta charitas foras mittit timorem, dom.in Albis, V.24.nu. 4
V. 19. Nos diligamus Deum quoniam ipſe prior dilexit nos, dom.17. pent.V.37. n. 5
V.20. Si quis dixerit: diligo Deum; & fratrem ſuum oderit, mendax eſt, dom.cit.V.39. n.2
Cap.5.V.3. Hæc eſt enim charitas Dei, ut mandata ejus cuſtodiamus, dom.7. pent. V.21.n.7
V.13. Quodcunque petierimus ſecundum voluntatem ejus, audit nos, dom. 10. pent. V.32.n.22
V.14. Et ſcimus, quia audit nos, quidquid petierimus, ib.
V.15. Qui ſcit, fratrem ſuum peccare, peccato non ad mortem, petat & dabitur ei vita peccanti non ad mortem, ib.

APOCALYPSIS

Cap. I.

V. 5. Lavit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo, dom. 12. Pent.V.23. n. 4
V.7. Videbit eum omnis oculus, & qui eum pupugerunt, & plangent ſuper eum &c. D.24.pent.v.30.n.30.n.2. & 5
V.18. Habeo claves mortis & inferni, dom.15. pent. V.14. num. 16
Cap.2. V.17. Vincenti dabo manna abſconditum, dom.5.poſt Paſch.V.24.n.10.& dom. 6.pent.V.8.n.5
Cap.3.V.18. Suadeo tibi emere à me aurum ignitum, domin. 17.pent.V.38.n. 5
Cap.5. V.10. Feciſti nos Deo noſtro regnum, dom.3.pent.v. 6. num. 4
V.11. & 12. Et erat numerus eorum millia millium, dicentium voce magna &c.dom. in Albis V. 20.n. 4
C.6.V.8. Ecce equus pallidus, & qui ſedebat ſuper eum, nomen illis mors, dom.15.pent.v.12.n.16
V.12. Sol factus eſt niger, tanquam ſaccus cilicinus, & luna tota facta eſt ſicut ſanguis, &c.dom.24. V.29.n.9
Cap.7.V.3. Nolite nocere terræ & mari, neque arboribus, quoaduſque ſignemus &c.dom.20.pent.V.30.n.2
Cap.8.V.1. Factum eſt ſilentium in cœlo, quaſi media hora, ibid.V.29.n.1
Cap. 9. V.6. Quærent homines mortem, & non invenient eam, &c. ib. V. 21. n.2
Cap.12.V.12. Deſcendet ad vos diabolus, habens iram magnam, ſciens, quod modicum tempus habet, dom.3.poſt Paſch.V.16.n.12
Cap.14.V.13. Opera illorum ſequuntur illos, dom. 2. poſt Paſch.V.14.n.13
C.17.V.3. Abſtulit me in deſertum, dom.11. Pent. V.33.n.7
Cap.18.V. 7. Quantum glorificavit ſe & in deliciis fuit, tantum date illi tormentum & luctum, dom. 1. pent.V.38.n. 13.& dom.21.pent.V.28.num.13.& dom. 15. pent.V.13. num. 13
Cap. 19. V. 7. Venerunt nuptiæ Agni, dom. 19. pentec. V. 12. nu. 2
V.10. Conſervus tuus ſum, & fratrum tuorum, habentium teſtimonium Jeſu, dom.21.pent.V.31.n.3.
Cap.21.V.1. Vidi cœlum novum & terram novam, dom.24 Pent.V.35.nu.1
V.4. Abſterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum,& jam non erit amplius neque luctus & dom.3. poſt Paſch.v. 22. nu. 1
V.16. Menſus eſt civitatem de arundine aurea, domin. 17 Pent.V.38.n.6
V.27. Non intrabit in eam aliquid coinquinatum, ib.V.40.n. 3.& D.19.poſt Pent.v.12.n.9.

INDEX
MATERIARUM ET RERUM NOTABILIUM
Quæ in Tertia Parte continentur.

A

Abominatio

Quæ sit abominatio maxima, Dom. 24. post pent, v. 15. nu. 8
Diversæ abominationes, quibus Deus peccatores punit, ib.n.5

Absolutio

Qualiter absolutio sacramentalis tollat peccata, D. 18. post pent.v.6.nu.13

Acedia

Acediæ damnosi effectus, Dom.18.post pent. v.1.nu.12. Assimilatur paralysi, ibid.

Adulatio

Adulatio potentissima machina ad dejiciendas animas, Dom. 25. post pentec. v. 16. num. 14. Inimica Deo, Dom. 22. post pentec. v. 18. num. 2. Vitiis illaqueatos detinet, ibid. Vim habet incantandi, ibid. Fortissima armatura diaboli, ibidem v. 19. n. 2. Adulatorum proprietas, ibid. vers. 16. nu. 17

Advocatus

Advocati & Judices patrocinentur causis pauperum, Do. 11 post pent. 32. n. 24

Agricola

Messe non fruitur sine labore, D. 3. post pasch. v. 20. n. 18

Alchimia

Pretiosissima & securissima quæ sit, D. 8. post pent. v. 9. n. 9

Ambitio, Ambitiosus

Efficit, ne homo cæli gloriam æstimet, D. 2. post pent. v. 38 num. 14
Ambitiosi, exaltati, similes sunt currui Ezechielis, D. 16. post pen. v. 9. n. 5

Amicus, Amicitia

Amicitia Dei consistit in eo, quod faciat libenter tolerari ærumnas, D. infr. oct. Ascens. v. 2. n. 5
Amicitia pauperum utilior quam divitum, D. 8. post pentec. v. 9. nu. 1

Amor, Amare v. Charitas

Amoris Dei præceptum suavissimum est, à quo nullus se excusare potest, D. 17. post pent. v. 4. n. 3. & 4.
Est remedium facillimum ad se à peccati pondere exonerandum, ib. nu. 4
Amor erigit hominem ad ultimum finem, D. 12. post pent. v. 27. n. 2
Amor est mors peccatorum & vita virtutum, Dom. 17. post pent. v. 37. n. 7
Amor Christi singulariter in fine vitæ ejus manifestus fuit, D. 3 post Pascha, v. 20. n. 4
Amor Dei quam sit suavis & modici laboris, Dom. 10. post pent. v. 47. n. 4
Amor Dei est gemma, qua cælum comparatur, ib. n. 6
Amor Dei amantem unum cum Deo efficit, ib. n. 8.
Motiva ad acquirendum hunc amorem, ib n. 9. & 10. & 19
Amor noster Deo & non creaturis debetur, D. 5. post Pasch. v. 27. nu. 4
Amor proximi similis est dilectioni Dei, D. 17. post pentec. v. 39. nu. 4
Amor proximi præcipitur ab omnibus legibus, ib. n. 6
Amor proximi non debet dividi à divino, ib. n. 1
In hoc amore consistit etiam amor Dei ib. n. 4
Amor proximi est sacrificium Deo acceptissimum. D. 5. post pent. v 23. n. 2
Amor proximi est maximum donum, quod Deo fieri possit, D. 5. post pent. v. 23. n. 6

Angeli

Cur dicuntur amici Dei, D. 3. post pent. v. 6. n. 2
Erunt accusatores contra reos in judicio, D. 24. post pent. v. 31. nu. 2
Lætantur in conversione peccatoris, & quare, Domin. 3. post pent. v. 10. n. 2

Anima

Quanti apud Christum æstimetur, D. 2. post Pasch. v. 15. nu. 7
Est regnum Dei, D. 3. post pent. v. 3. n. 4
Offenditur à quolibet minimo peccato, d. 1. post pent. v. 41. n. 5
Difficilius curatur quam corpus, D. 18. post pent. v. 5. n. 4
Debet habere dominium in corpus, ib. v. 6. num. 14
Quando in culpa non est inveterata, faciliter resurgit, Do. 23 post pent. v. 24. n. 8
Quid facere debeat, ut Christum sequatur, Do. 4. post pent. v. 11. nu. 5
Existens in peccatis, quam sit miserabilis D. 12. post pent. v. 30. num. 13
Est imago Dei, D. 22. post pent. v. 20. n. 6. & 7
Tantum valet, quantum Deus, D. 3. post pent. v. 8. n. 15
Appellatur vagina flatus Dei, D. 23. post pent. v. 20. nu. 7. v. ibid. alia ejus nomina.
Ejus pretium, D. 3. post pent. v. 5. n. 5
Quanti constiterit filio Dei, ib.
A sanctissima Trinitate fuit creata, D. 22. post pent. v. 20. n. 4
Similitudo inter animam & sanctissimam Trinitatem, ib.

Anti-Christus

Appellatur nomine desolationis, D. 24. post pent. v. 15. n. 7
Est ramus arboris à Deo maledictæ, ib. v. 32. n. 2
Signa & miracula magna patrabit, ib. v. 24 n 1
Ejus sequaces eadem patrabunt, ib. n. 3

Anxietas

A Christo in evangelio prohibita quæ sit, D. 15. post pent. v. 25. n. 4. & 6
Circa bona temporalia, est Gentilium propria, D. 14. post pent. v. 32. n. 1

Apes

Præfigurant vindicativos D. 5. post pent. v. 23. n. 4

Apostoli

Sancti Apostoli, prius timidi, postea fortes facti sunt, D. 4. post Pasch. v. 13. n. 11
Converterunt idololatras, D. 2. post Pasch. v. 16. n. 4
Tristati sunt ob obitum magistri, D. 4. post Pasch. V. 6. n. 3

Arbor

Quales sunt arbores bonæ, D. 7. post pent. v. 7. n 8
Quales malæ, ibid. V. 18. n. 1. & 2
Bonæ cognoscuntur ex fructibus, ib. V. 16. n. 1. & 2

Arrogantia

Quam sit perniciosa, D. 10. post pent. V. 19. n. 3

Avarus, Avaritia

Ecclesiasticos fecit conspirare in mortem Christi, D. 19. post pentec. V. 5. n. 1
Avari differunt à divitibus, D. 14. post Pent. V. 24. n. 17
In quo hæc differentia consistat, ibid.

Aulici

Quid faciendo, in aulis consenescant, D. 8. post pentec. V. 8. nu. 16

Auxilium

Deus auxiliatur homini, quando minime cogitat, D. in Albis, V. 19. n. 5
Idipsum variis declaratur scripturæ exemplis, ib.

B

Bona

Animæ & corporis quæ sint & quomodo dissipentur, Dom. 8. post Pent. V. 1. n. 16. & 17
Quomodo de utrisque reddenda sit ratio, ib. v. 2. n. 13
Bona Ecclesiastica impendenda sunt in usus pios, ibid. vers. 1 num. 19
De his plus possidere non licet, quam quod ad victum & vestitum requiritur, ibid. V. 2. n. 17
Bona temporalia qualiter expendenda, ibid. V. 1. n. 3. & num. 16. & 17
Pauci in horum possessione finem illum assequuntur, propter quem Deus illa concessit, ib. V. 1. n. 18

Cantus
Lascivi laqueus sunt dæmonis, d.23.v.23.n.4
Sunt venenum, quod ex ore Christianorum egredi non debet, ibidem.
S. Carolus Borromæus
Genuflexus montem S Mariæ Majoris nocte ascendit, do.1. post Pentec. v.37.n.10
Qua sedulitate officium pastorale exercuerit, d.3. post Pent. v.4. n.17
Sæpe protestatus est, malle se ptesbyterum privatum agere, do.16. post Pent.v.10. n.3
Tempore pestis familiam suam panis egestatem pati fecit, d. 6. post Pent. v.6. n.22
S. Catharina Senensis
In fer. 5. ante do. Quinq. accepit annulum pronubum à Christo, do.3. post Pasc. v.20.n.14
Charitas
Fundamentum fabricæ spiritualis, d.17.post Pent.v.38.n.1
Per eam, opera minima efficiuntur maxima, ib. n.2
Regina virtutum, imperat omnibus, ib. n.4
Sine ea, quæ sunt maxima, fiunt minima, ib. n.2
Prima est in omni lege, ib. v.3
Comparatur sali, ib.
Sine ea nullum est opus Deo gratum, ib.
Assimilatur auro, ib.n.5.& 6
Ly *Charitas* unde derivetur, ib. n.6
Juxta mensuram ejus, obveniet mensura beatitudinis, ib.
Unica ejus scintilla posset infernum mutare in Paradisum, ibid. num.7
Excellentior est omnibus sacrificiis & holocaustis, d.17. post Pent. v.36. n.2
Christiani
Unde nominentur tales, d.23. post Pent.v.25. n.3
Ut tales pati, honorificum est, ib. n.2
Solo amore Deo deditum solvunt d.17post Pent. v.37. n.6
Christus
Quare expansis in cruce brachiis obierit, d.3post Pent.v.2.n8
Quanti fecerit ovem naturæ humanæ, d.2post Pas.v.11.n.12
Quantam ejus indesinenter providentiam habeat, ib. n.13
Quanta cum facultate & amore ei succurrat, ib. n.15
Solus dicitur Pastor bonus, ib. n.14.& 15
Ovem percutiendo, consolatur & fortificat, ib. v.16
Intimè penetrat ovium suarum necessitates, v.17. ib.
Oves mittendo in lupos, bonitatem suam demonstrat, ib. v.10
Diversis ex causis ad Patrem redire statuit, d.4pas.v.5 n.2
Quam utiliter à nobis ad Patrem transierit, ib.v.7.n.6& 7
Supremus Judex mortuorum & vivorum, ib. v.8. n.19
Gloria Christi est causa finalis nostræ justificationis, do.18. Pent. v.8. n.7
Quomodo intelligendum sit, quod mundum reliquerit cœlum ascendens, d.5.Pasc.v.28 n.4.&5
Ob varia mysteria Christus in corpore glorioso reservavit cicatricis, do.in Alb.v.20. n.2 V. *Crux*.
Claudi
Ad convivium Eucharisticum admissi, quinam sint, d.2 pent. v.21. n.22 23.& 24
Prius sanati sunt; quam ad cenam admitterentur, ib. n.28
Cælum
Cœlum empyreum, primum opus fuit Dei manibus formatum, & cur, d.14.pent.v.33. n.3
Celum
Appellatur gloria Paradisi, & cur? d.1 Pent. v.6. n.5
Significat incarnationem Verbi, ib. n.7
Item doctrinam evangelicam, ib. n.6
Et sanctissimum Sacramentum, ib. n.8
Colloquia
Prava corrumpunt mores bonos, d.11. pent.v.33. n.4
Columba
Inter omnia animalia dedita est charitati, d.17.pen.v.39. n.6
Communio
Quare fiat jejuno stomacho, do.6.pent. v.2. n.26
Qui hoc pane se reficit, res sæculi appetere desinit, ib.n.28
In via perfectionis novas vires confert, ib.v.3. n.5
Non modò dat gratiam, sed & fortitudinem ad superandum tentationes, d.23. pent.v.25. n.24
Concio Vid. *Prædicatio*.
Confessio
Peccatorum, est securissimum salutis remedium, d.19.pent. v. 12. num.14
Tribunal ejus totaliter diversum est à tribunali terreno, d.13. pent. v.14. n.5
Quot debeat habere conditiones, ib. v.14. n.13
Est pura hostia placans Deum, d.18. pent. v.8. n.6 in fine.
Regi gloriæ ornamentum adfert, ib. n.7
Quot fructus & utilitates ex ea resultent ib. n.8. & 10
Cur potestas absolvendi hominibus data sit? ib. n.11
Cur hæc potestas non sit collata Angelis, ib. n.12
Confessarii
Quid ante absolutionem facere debeant, d.15.pen.v.1. n.13
Sunt velut civitates refugii veteris testamenti, do. 18. pent. v.8. num.11
Confidentia
In Deum, ut patrem nostrum habenda est, d.14. post pent. v.32. num.8
Contemplativi
Significantur per aves, ib. v.26. n.6.& 7
Contritio
Sola, animam à peccatis mundat, d.13.post pent.v.4.n.17
Vide v. *Confessio*.
Conversio
Peccatorum quam grata sit Deo, d.3. post pent.v.7.n.2
Subitò fieri debet post agnitum peccatum, d.23pent.v.18.n.13
Convivia
Magnatum quantum differant à Christi convivio, d.19. pent. v.9. num.10
Sunt lapis Lydius, ad probandas convivarum virtutes & defectus, do.16 pent. v.1. n.6
Quo fine instituantur, ib. v.7. n.2
In iis ultimum locum quis ex superbia eligere potest, ib.v.8.n.1
Cor
Hominis non capit simul Deum & dæmonem, d.14. pent. v. 24. num.5
Deus illud totum desiderat, ib. n.7
Totum consignandum est Deo, in tributum servitutis, d.17. pent. v.37.n 11
Per cor intelliguntur cogitationes vel potentiæ animæ, do.12 pent. v.27. n.3
Cor solum ad Dei servitium sufficit, d.17.pent. v.38. n.5
Correctio
Fraterna primò corrigenti, deinde proximo fieri debet, do.1 pent. v.42 n.7
Creaturæ
Quam sint perniciosæ Creatori, d.14.pent v.33.n.8.& 9
Crux
Apparebit in die judicii, d.24.v.30.n.1.& 2
Erit currus triumphalis electis, ib.

D

Dæmones
Cur appellentur latrones, d.12. pent. v.30. n.8.& 9
Delectatio, v. Voluptas.
Desertum
Producit lapides pro fabrica civitatis cœlestis, d.6pen.v.4.n.6
Deus
Quam sit liberalis in remittendis nobis injuriis, d.21. pent. v. 28. num.7
Dicitur homo, dum reis miseretur, d.2.pent.v.16. n.1
Infert nobis violentiam, ut benefaciat nobis, d.7. pent. v.16. n.18. & 21
Cur odio sit peccatoribus, d.14. pent. v.24. n.11
Cur ab iisdem contemnatur? ib. n.15.& 16
Cur à creatura amandus? d.12.Pent.v.27. n.6
Dignitates
Quid sint sine merito, d.16.pent. v.9. n.5
Qui illas ambit, indignum se iis esse docet, ib. n.6
Non sunt ambiendæ, sed fugiendæ, ib. v.7. n.7
Ex seipsis malæ sunt, ib. n.9
Divitiæ
Nimis amatæ, cor servire faciunt, d.14.pen. v.24.n.17.& 18
Generant contemptum Dei, ibid. v.25. n.2
Cur inæqualiter possideantur, do.8. pent. v.9. n.6
Qualiter nobis damnosæ sint, ib. n.3
Impedimento sunt reprobis, justis autem subsidio, d.8. pent. v.9 num.7
Pariunt multos nobis amicos, ib. n.1
Divites
Anxii sunt pro bonis temporalibus, d.14. pen. v.31. n.4
De divitiis rationem reddere debent, d.8.pen.v.2. n.10. & 11.
Dives est, qui suis contentatur, do.14. pent. v.33. n.20
Unde opes suas accipiant, d.8. pent. v.9. n.6
Qualiter bona sua impendere debeant, ib.v.1.n.3& n.16.& 17
Pauci iis utuntur ad finem divinitus præfixum, ib. n.18
Doctrina
Evangelica, dicitur cœna, do.2. pent. v.16. n.6.

Domus
Divina, qualis sit, do.6. pent. v.46. n 2

E

Ecclesia
Cur una appelletur, do.2. Pasc. v.16. n.7
Instar matris, de filiorum suorum salute gaudet, do.3. Pasc. vers. 21. n.9
Quomodo fiat spelunca latronum, do.9. pent. v.46. n.1
Electi
Qua cognitione à Christo agnoscantur, dom.2. Pasch. v.15. num. 2. & 3.
Eleemosyna
De quibus bonis facienda, d.5. pent. v.23. n.9
Non de bonis, injustè possessis, do.8. pent. v.9. n.8
Reddit fructum copiosum, ib. n.9
Est alchimia quædam securissima & lucrosissima, ib.
Comitatur defunctos, ib. v.8. n.5
Quomodo fieri debeat, do.10. pent. v.11. n.24
Deum debitorem efficit, d.1 pent.v.38. n.3
Tribuit nobis regnum cælorum, d.4. Pasc. v.11. n.5
S. Elisabeth
Regina Hungariæ, quam libenter ægros summè nauseabundos visitarit, d.16. pent. v.4. n.8
Episcopatus
Cujus ponderis sit, & quomodo nominetur à Sanctis, ib.v.9.n.6
Episcopi
Qui sint similes pastoribus mercenariis, d.2. pasch.v.12. n.13
Quod sit proprium illorum officium, ib. n.18
Eucharistia
Nominatur cœna, d.2. pent.v.16. n.8
Excludit peccatores superbos, d.15. pent. v.15. n.6. & do.2. pent. v.21. n.11
Admittit pauperes humiles, d.2. cit. v.21. n.15
Ad eam invitantur omnes, ib. v.23.n.3. & 4 Vide *Libido*. *Præsentia*.

F

Fabiola
Romana, prima exstructrix hospitailum, do.16.pent.v.4.n.8
S. Felix
Capucinus reprehendit matronam Romanam, ob affectum in catellum, d.17.pent. v.37. n.6
Ferrum
Symbolum discordiæ, do.5. pent. v.23. n.4
Festivi dies
Non sanctificantur melius, quam per opera charitatis, do.16 pent. v.3. n.3
Prohibent abstinere à malis operibus, non à bonis, ib.v.4.n.4
Fides
Conditiones, quibus amplectenda est, d.2. pasc.v.16. n.7
Debet esse juncta obedientiæ, d.13. pent. v.19. n.1
Sola non mundat animam, sed juncta operibus, do.13. pent. v.15. num.5
Sola non sufficit cœlo comparando, sed sociata operibus, do. 19. pent.v.11.n.16.& v. 14. n.3. ib.
S. Franciscus
Se reputabat maximum mundi peccatorem, d.4.pasc.v.8.n.3
Fructus
Bonus in quo consistat, d.7. pent. v.17. n.6.& 7

G

Gloria
Paradisi quantam dulcedinem habeat, d.17. pent.v.38. n.7
Mundana similis est fumo, d.16.pent. v.9. n.4
Gratitudo
De illius merito, d.13. pent.v. 18. n.5

H

Hebræi
Implacabiles fuere contra S. Paulum, do. infr. oct. Ascens.v. 2. num.10
In fine mundi ad Christum convertentur, d.24. pen.v.31.n.2
Homo
Quot motivis teneatur servire Deo, d.14. pen. v.24. n.1
Procul à Deo consistens, crudelis est, do.21. pent.v.28. n.3
Ingratus est, dum cor suum Deo negat, d.17. pent.v.37. n.3
Cur caput sursum portet, d.14. pent. v.33.n.4
Cur nudus creatus sit, ib. v.26. n.7
Homicidium
Quotuplex sit, do.5. pent. v.21. n.3
Humilitas.
Triplex est, do.10. pent. v.14.n.6
Sine ea omnes virtutes damnosæ sunt, ib. v.11. n.18
Est radix omnium virtutum, d.7. pent. v.17. n 2
Latronem ante Apostolos in paradisum traduxit, d.10. pent. v.11. num.3
Sine ea nihil Deo placet, ib. v.9. n.5
Semper & ubique amplectenda, do 16.pent. v.7.n.5
Est vera via ad magnos honores, ib. v.11. n.4
Debet esse interna & voluntaria, ut sit vera virtus, ib.
Quam sit efficax apud Deum, d.10.pent.v.14. n.3
Quæ conveniat Prælatis & Prædicatoribus Ecclesiasticis, d.4 pent. v.8. n.4
Hydropici
Significant peccatores, do.15.pent. v.2. n.4
Eorum 7. proprietates peccatis mortalibus applicantur, ib. numer. 3
Hydropisis
Quale malum, & unde derivetur, ib. n.4
Remedium ad curandam hydropisin peccati, ib. v.4. n.6
Hyems
Significat peccatum, d.24. pent. v.20. n.2
Hypocritæ
Severè à Deo puniti, do.19. pent.v. 13. n.2
Eorum opera mala sunt, licèt bona appareant, do.7. pent. v. 18. num.5

I

Jacob
Patriarcha, typus vigilis pastoris, do.2.Pasc. v.11. n.8
Idololatræ
In bonis terrenis suam beatitudinem ponunt, d.15.Pent. v.8 numer. 12
Jerusalem
Ob quam Christus flevit, animam nostram significat, do.9. pent. v.41. n.15.& 16
A quo fabricata, & qualiter fornicata, ib.v.43.n.1.V.*Obsidio.*
S. Ignatius Loyola
Quid dixerit, cælum intuens, d.11. pent. v.34. n.5
Infernus
Ejus ignis duas habet qualitates, do.21. pent.v.34. n.4
Corpus Christi glorificatum, cedet damnatis in inferno ad majus tormentum, do.24. pent.v.30. n.1.& 2
In eo non est lux, aut si quæ est, in majus damnatorum cedet tormentum, d.19. pent. v.13. n.12
Infideles
Quomodo attrahendi sint ad fidem, d.20.pent.v.48. n.1
Infidelitas dicitur antonomasticè peccatum, dom 4. Pasch.v. 8. num.12
Infirmi
Ante omnia debent mundare animam, d.19.pent.v.2.n.11
Infirmitates
Necessariæ sunt ad pugnandum animam, d.20.pen. v.46.n.6
Ut plurimum à peccatis oriuntur, do.8.pent. v.2. n.8.& 9
Sunt ad instar ignis purgatorii, d.20.pent.v.46. n.6
Multæ origo utilitatis, ib.
Sunt flagella Dei ad nostrum bonum, d.18.pent.v.2. n.11
Ingrati
Apud Deum ignoti, d.13. pent. v.17. n.3.
Ingratitudo
Certo quodam modo reobligat ad debita semel dimissa, d.21 pent. v.34. n.8
Irritat Deum, d.13. pent. v.16. n.10
Causa, cur non puniatur à legibus, ibid. v.17. n.3
Inimici
Compassione & adjutorio nostro suffulciendi sunt ad exemplum Christi, d.9.pent.v.41. n.9
Injuria
Remittendæ sunt, d.5.pent.v.23. n.11.12. 13.& 14
Suadetur omissio sacrificii imperfecti, ut reconcilietur proximus, d.5.pent.v.23.n.16
Invidia
Venenum, quod difficile vincitur, d.17.pen.v.44. n.5
Invidi
Plus aliena gloria, quam proprio damno torquentur, do.17. pent. v.35. n.3
Joannes Eleemosynarius.
Quid clerico cuidam sibi indignanti fecerit, do.5. pent. v.23. numer. 23

Ira
Hominem ratione privat, do. 5. pent. v. 30. n. 1
Radix est homicidii, do. 5. pent. v. 22. n. 3
Moderata non est peccatum, ib. n. 5
Est perniciosa animæ & corpori, ib. n. 7
Janua omnium vitiorum, ib.
Habet tres gradus, ib. n. 18. & 24

Iracundus
Tardè reconciliatur cum suo proximo, d. 5. pen. v. 23. n. 23

Judices
Incognita judicare non debent, d. 8 pent. v. 2. n. 3
Non est ab iis præcipitanda sententia, ib.

Judicium temerarium
Fugiendum est, do. 1. pent. v. 37. n. 11
Nascitur à malevolentia & odio, ib. n. 18
Item à propria malitia nascitur, ib. n. 19
Quale sit, & qua ratione in judicando regulari debeamus, d. 1. pent. v. 37. n. 1. 2. & 3
Qualiter fugiendum sit, ib. n. 10. & 11
Est pestis quædam occulta, d. 1. pent. v. 37. n. 16
Judicio longè terribiliori judicabitur, d. 6. pent. v. 2. n. 5

Judicium universale
Tunc vicinum erit, quando Ecclesiæ in nulla deinceps reverentia erunt, d. 24. pent. v. 15. n. 3
Quanto tunc nobis subsidio futuri sint pauperes, quibus alias benefecimus, d. 6. pent. v. 5. n. 4
In eodem loco fiet, ubi passus est Christus, d. 24. pent. v. 30. numer. 2
Rigorosum erit, d. 8. pent. v. 2. n. 13
Magnæ confusioni reprobis erit, ib. v. 3. n. 14. 15. & 16

Justificatio peccatorum
Quantæ potentiæ sit, d. 3. pent. v. 7. n. 5

L

Lachrymæ
Inæstimabilis quidam thesaurus sunt, d. 15. pent. v. 13. n. 12
Quare effundi debeant, d. 9. pent. v. 41. n. 17
Cœlestia nobis gaudia impetrant, d. 11. pent. v. 34. n. 13

Lætitia
Vera ubi inveniatur, d. 3. Pasc. v. 22. n. 4
Non reperitur in rebus mutabilibus hujus mundi, ib. n. 9

Lectio
Sacræ Scripturæ, clavis est cœli, d. 12. pent. v. 26. n. 1

Lepra
Simbolum est peccati, d. 13. Pent v. 12. n. 1. & à n. 15. ad 25
Quid mali causer, ib. n. 17 & seq ad 25
Vestis leprosi cur in ignem projecta fuerit, ib. n. 25
Reddit hominem civiliter mortuum, ib. n. 28
Quotuplex sit, & quot colores habeat, ib. n. 12
Efficit hominem intolerabilem, ib. n. 16

Leprosi
Cur se Sacerdotibus præsentare debuerint, d. 13. pent. v. 14 n. 7. 8. 9. 10 & 11
Decem evangelici signant 10. peccatorum genera, ib. v. 12. num. 8

Lex Evangelica
Quomodo differat à lege veteri, d. 5. pen. v. 20. n. 16. 17. & 18

Lex Mosaica
In castigandis delictis severa fuit, ib. n. 15
Continebat triplicis generis præcepta, moralia, judicialia, cæremonialia, d. 17. pent. v. 36 n. 2
Qualiter denominata fuerit, d. 12. pent. v. 23. n. 4
Jugum erat insopportabile, d. 18. pent. v. 8. n. 6

Libido
Est ignis, quem Sacramentum Eucharistiæ extinguit, do. 2. Pent. v. 20. n. 8

Libri
Qualiter cum profectu legendi, d. 24. Pent. v. 15. n. 10

Lingua
Quam sit lubrica, d. 22. pent. v. 15. n. 7
Creata est à Deo, ut ipsum laudet, d. 15 pen v. 15. n. 14
Est flagellum ignominiosum & injuriosum, do. 5. pent. v. 22. num. 27
Cur binis muniatur repagulis, d. 11 pen. v. 35. n. 15
Est principale dæmonis instrumentum, ib. v. 34. n. 14
Est instrumentum, quo Deus & magis laudatur, & magis offenditur, ib. v. 33. n 27
Custodita, salutis est remedium, ib. v. 35. n. 13
Bona, evidens est signum bonitatis animæ, d. 15 pen. v. 15. n. 14
Mala, est instrumentum, quo dæmon ruinam nostram molitur, d. 5. pent. v. 2. n. 12. & 13

Lupi
Adhuc dum catuli, sanguine gaudent, d. 22. pen. v. 16. n. 3
Quando ipsi primò videntes pastores, vocem his eripiunt, d. 7. Pent. v. 15. n. 15
Gregi occultè insidiantur, d. 2. Pasc. v. 12. n. 6
Eum dissipant, pastore cõmoditati suæ vacante, ib. n. 18

Luxuria
A vera nos fide seducit, d. 2. Pasc. v. 20. n. 6

M

Magister
Malus similis est lupis rapacibus, d. 7. pent. v. 15. n. 14

Mammona
Nomen est dæmonis, qui tentat ad divitias acquirendas, d. 8. pen. v. 9. n. 2

Manna
Cur symbolum sit Sacramenti? d. 5. pen. v. 23. n. 11

Mansuetudo
Est pretiosissima gemma coronæ regiæ, d. 21. pen. v. 30. n. 2

Martyres
Cur tam voluntariè se tormentis exposuerint, do. infr. oct. Ascens. v 1. n. 3

Matres
Ex multis capitibus bene merentur de filiis, do. infr. oct. Asc. v. 2. n. 7. & 14
Majori quam patres amore feruntur in filios, do. 15. pent. v. 12. num. 17

Matrimonium
Licèt Sacramentum sit, multi tamen eo abutuntur, do. 2. pent. v. 20. n. 4

Medici
De ipsis, eorumque qualitatibus, d. 18. pen. v. 2. n. 8

Medicinæ
Qualiter usurpandæ, d. 20. pent. v. 47. n. 7. 8

Misericordia
Humana quotupliciter exerceri possit, d. 1. pen. v. 36. n. 5
Vult Deus à nobis eam exerceri, ib. n. 11
Nos Deo assimilat, ib. n. 12

Mors
Porta ad vitam æternam, d. 20. pent. v. 47. n. 18
Terribilis ante adventum Christi, ib.
Est portus salutis, d. 23. pent. v. 24. n. 5
Ejus memoria restaurat animam, d. 16. pent. v. 10. n. 5
Est frenum contra peccata, d. 15. pent. v. 15. n. 23
Ob eam lætandum est, ib. v. 13. n. 13
Dum vicina est, difficulter opera bona facere possumus, d. 17 pent. v. 35. n. 5

Mortui
Cur in sublimi portentur ad sepulturam, do. 15. pent. v. 12. num. 11

Mulier
Data in adjutorium, sæpè multorum malorum causa est, d. 2. pent. v. 20. n. 4. & 5
Laqueus venatorum, ib. n. 1
Se expoliendo, vultum deformat, qui est imago Dei, do. 22. pent. v. 20. n 12
Gravida signat eum, qui peccatis onustus est, do. 24. pent. v. 19. num. 2

Mundus
Meretur reprehendi multis ex causis, d. 3. Pasch. v. 10. n. 4. 5. 6. & 7
Signat sensuales, d. 3. Pasch. v. 20. n. 5

Mutus
Denotat peccatorem, qui de Deo nunquam loquitur, do. 11. pent. v. 32. n. 10. 11. 12. & 13
Peccator fit mutus ex mala consuetudine, ib. n. 15

N

Nativitas
Hominis principium infirmitatis, d. 20. pent. v. 47. n. 18

Navis
Quæ significet Ecclesiam gentilium, do. 4. pent. v. 3. num. 1. & 5. & 6

Nestorius
Ejus falsa opinio circa filium Dei, d. 18. pent. v. 6. n. 2

Nox
Legem Mosaicam denotat, d. 4. pent. v. 5. n. 2
Item statum peccati, ib.

Nubes
Earum conditiones, d. 22. pent. v. 30. n. 10. & 11

Ser-

Serviunt Christo pro Christo triumphali, ib. n.10

Nuptiæ

A Christo præparatæ, quales sint, d.19. Pent. v.2. n.6. 7

O

Obedientia

Nascitur ex humilitate, do.20. Pent. v.51. n.2
Qualem à nobis exigat Christus, do.4. Pent. v.11. n.5
Efficit opera nostra valde fructuosa, d.4. pent. v.5. n.9

Obligatio

Christiani in Deum solo amore solvitur, d.17. pent. v.37. n.6

Obsidio

Jerosolymitana quam terribilis fuerit, d.9. pent. 2.43. n.1

Oculi

Christi, eorumque virtus, d.15. pent. v.13. n.1

Oculus

Minimo offenditur, do.1. pent. v.41. n.5

Odium

Quam sit Deo abominabile, d.5. pent. v.23. n.4
Est ira quædam inveterata, ib. n.1
Nutrit impudentiam, d.17. pent. v.35. n.5

Oeconomus

Quid significet, do.8. pent. v.1. n.7
Evangelicus quo sensu laudetur à Christo ib. v.8. n.7

Oleum

Significat remissionem peccatorum, d.12. pen. v.34. n.16

Opera

Bona & mala secernunt filios Dei à diaboli, d.7. pen. v.16. n.3
Misericordiæ quomodo facienda, d.8. pent. v.6. n.3

Oratio

Quæ sit efficax, do.10. pent. v.13. n.24. & do.21. pent. v.26. n.1. & d.5. Pasc. v.23. n.11
Est remedium malorum nostrorum, d.11. pen. v.32. n.21
Plurium congregatorum quam potens sit, d.5. Pas. v.23. n.5
Quomodo facienda, d.10. Pent. v.11. n.7
Non debet esse intereßata, d.20 pent. v.53. n.7
Facta ab homine in statu gratiæ, efficacior est, do.5. Pasch. v.23. num.4
Etiam à peccatoribus facta exauditur, ib. n.3
Conditiones ejus, ib. n.9
Meritis Christi jungenda, ut efficax sit, ib. n.11
Nunquam fit frustra, ib
Quænam postulare debeat, ib. n.13
Conjuncta esse debet bonæ conscientiæ, ib.
Cur aliquando non exaudiatur, ib. v.25. n.6

Oves

Instinctu suo timidæ, d.2. Pasc. v.14. n.14
Obediunt ad quemvis nutum, ib.
Fertiliores omni alio animali, ib. n.15
A grege deviæ, peccatorem denotant, d.3. pen. v.4. n.4

P

Parentes

Obstringuntur dare bonum exemplum, d.20. pent. v.53. n.9
Incurii causa sunt perditionis filiorum, d.15. pen. v.15. n.22

Palatia

Magnatum vitanda, d.23. pent. v.19. n.5

Panis

A Christo in deserto mutatus, quid signet, d.6. pent. v.5. n.8
Conditiones cibandi nos illis panibus, ib. v.6. n.3
Desiderat Christus, ut omnes inde manducent, ib. n.18

Panis Eucharisticus

Nos pro tota vita confortat, d.6. pent. v.8. n.3
Non consumitur, nec per usum deficit

Paradisus

Factus pro nobis est, d.5. Pasc. v.25. n.3
Est desertum, d.3. Pent. v.4. v.11

Paralysis

Signat peccatum mortale, d.18. Pent. v.1. n.14
Quot causet mala, ib. v.6. n.5

Pastores

Quomodo se in officio suo gerere debeant, d.23. pent. v.18. n.15. & v.19. n.3
Pastor discretus similis est matri, d.3. pent. v.4. n.7
Est nomen expressivum humilitatis & amoris, do.2. Pasch. v.11. num.2.
Hac similitudine Christus olim expressus fuit, ib. n.4
Cui titulus boni Pastoris solum conveniat, ib. n.6
Quas debeat habere qualitates, ib. n.9
Quomodo animam pro ovibus ponere debeat, ib. n.22
Differentia inter eum & mercenarium, ib. v.12. n.2. & v.11. num. 2
In quo consistat bonitas boni pastoris, ib. v.14. n.2
In cognitione pastoris æterni, salus nostra consistit, ib.
Oves illos sequuntur & amant, etiam pelle lupina vestitos, d.7. pent. v.15. nii
Pastores Ecclesiastici quam diligentes esse debeant, d.3. pent. v.4. n.17

Patientia

In servis Dei, magnum perfectionis signum do. 2. Pasch. v. 14. num.14

Pax

Consueta inter Judæos salutationis forma, d.in Alb.v.19.n.24
Fructus est mortis & resurrectionis Christi, ib. v.19. n.30

Peccatores

Habituati difficulter resurgunt, d.15. pent. v.14. n.20
Conversi ferventiores sunt innocentibus, d.3. pent. v.7. n.4
Quot conditiones habere debeant, ut pœnitere censeantur, do.10. pent. v.13. n.6
Quotupliciter vocentur ad pœnitentiam, d.8. pent. v.2. n.5
A 4. elementis ad mortem portantur, d.15. pent. v.14. n.15
Quot sint eorum gradus, d.23. pent. v.18. n.13
Ad pœnitentiam reducti, cœli professores fiunt, d.3. pent. v. 1. num.9
Nutritores sunt diaboli, d.22. pent. v.18. n 2
Semper patiuntur remorsus conscientiæ, d.21. pent. v.24. n.6

Peccata

Animarum plagæ, d.12. pent. v.30. n.15
Patrata contra Dei cultum, graviter punita, d.9. pent. v.45 num. 3
Quare interna non habeant statutam pœnam in lege divina do.5. pent. v.20. n.13
Meliora sunt humilitate, quam innocentia cum superbia, d. 10. pent. v.11. n 2
Sacerdotalia causant ruinam populi, d.9. pent. v.45. n.2
Tres causant infirmitates, d.11. pent. v.32. n.19
Tollunt memoriam futuri judicii, do.4. pasc. v.11. n.6
Ob multas rationes reprehensibilia, ib. n.7
Pejora quibusvis infirmitatibus, d.18. pent. v.2. n.11
Occidunt animam, & vitam abbreviant, d.12. pen. v.30. n.15
Quomodo singula mortalia sint infinita, d.1. pen. v.38. n.15.

Peregrini

Non modò invitandi, sed & cogendi sunt, d.2. pent. v.23. n.16

S. Petrus

Negavit Christum, quia à longè sequebatur eum, do.22. v. 15. num.2
Christum negavit, quia nimis præsumpsit de se, d.10. pent. v.9. num.7
In conspectu Christi, humilem se & vilem judicavit, do.4 pent. v.8. n.6

Pharisæi

Maligni in interrogando, do.17. pent. v.35. n.2
Erant veluti inter nos Religiosi, d.10. Pent. v.10. n.5

Piscatores

Significant Prælatos Ecclesiæ, d.4. pent. v.2. n.2

Pisces

Quot eorum genera, d.19. pent. v.9. n.10
Parvi quid denotent, d.6. pent. v.7. n.3
Multiplicantur præ omnibus aliis animalibus, d.6. cit. v.7. n.6
Significant animas, per prædicationem conversas, d.4. v.10. num. 4

Planctus

Thesaurus quidam est, d.15. pent. v.13. n.12
Maximè si adhibeatur ab eo, qui peccatum agnoscit, d.9. post Pent. v.42. n.4

Pœnæ

Damnatorum quæ sunt majores, do.7. post Pent. v.10. n.1
Licet sint infinitæ, culpa tamen inferiores sunt, do.1. post Pent. v.38. n.15
Pœna damni, major est pœna sensus, d.21. post pent. v.34. n.4
Infernales quam graves sint, d.9. post Pent. v.43. n.1

Portæ

Animarum quæ sint, do. in Alb. v.19. n.8. & 9.

Prædicatio

Libenter audita, signum est prædestinationis, d.20 pen. v.5. n.14
Quæ sit fructuosior, d.12. Pent. v.26. n.3

Prædicator

Quod habeat officium, d.19. Pent. v.6. n.6
Non debent leviter omittere concionem, do.2. Pent. v.21. num. 3
Modus quo panem verbi Dei dispensare debet, do. 6. Pent. v.6. num.2

Prælati.
Ecclesiastici curent, ut plus amentur, quam timeantur, d.4 Pent v.3. n.11
Quam in subditos habeant obligationem, d.12. pent v.35. n.4
Quandoque animalia animabus præferunt, d.16.Pen.v.6. n 2
Honorandi sunt, & occultandi eorum defectus.

Præsentia
Dei, est frænum nos coercens à peccatis nostris, d.21. pent. v.28. n.2.& d.18. v.4.n.1.& d.20. pent.v.42. n.1
Corporalis Christi in Eucharistia, d.3. Pasc. v.16. n.7

Præsumptio
Et æstimatio propria hominem contemptum facit, d.10. pen. v.14. n.2. & v.12. n.2

Princeps
Defectus subditorum quandoque dissimulare debet, d.6. pent. v.4. n.2

Prosperitas
Oblivionem Dei inducit, d.13. pent. v.8 .n.2

Proximus
Quis sit, & quomodo diligendus, d.1. Pent. v.33. nu.12. & v.27. n.9
Diligi potest, licet sit in peccato, d.12. pent. v.27. n.9
Quis sit? do.12. v.36. n.1.2. & 3
Parentela non constituit proximum, d.12.pen. v.37.n.1,2&3
Motivum diligendi proximum, d.17.pent.v.39. n.9.

Providentia
Dei erga Religiosos, d.6. Pent.v.2. n.21
Etiam non invocata, ib. n.24
Cur nonnunquam differatur, ib. v.3. n.1

Publicani
Communiter malæ conscientiæ homines reputabantur, d.10. pent. v.10. n.5.& 6

Publicanus
Indignum se reputans qui cœlum aspiceret, cœlum ad se inclinari fecit, d.10. pent. v.13. n.13
Negotiationem terrenam in cœlestem commutavit, d.10.pen. v.13. n.22

R

Regnum cœlorum
Ante omnia alia procurandum est, do.14.pent.v.33. n.7.& 8

Religio
Quomodo alantur in religione, d.6.pent.v.4. n.3
Ad mundum per affectum non redeant, do.24. pen. v.18.nu. 1. 2. & 3
Caveant consortia mulierum, d.23. pent. v.5. n.9

Rete
Quo pisces capiuntur, significat prædicationem Evangelii, d.4. pent.2. v.2. n.3. 4 & 5

Risus
Appellatur error, do.3. Pasc. v.20. n.11

S

Sacerdos
Quantæ sit dignitatis, do.in alb. v.23. n.4. 5. & 6

Sacramenta
Cur instituta, d.11. pent. v.34. n.1

Sacramentum Altaris
Et varia ejus epitheta, do.5. pent. v.23. n.11
Digne receptum immortales efficit, d.23.Pent.v.22.n.13.
Cur appelletur panis juvenum, ib. v.25. n.26
Cur cæna, d.2. pent. v.16. n.8

Sacramentum Pœnitentiæ
Cur in die Paschatis institutum, d.in Alb. v.1. 23. n.2

Sacrificium
Digniſſimum, est gratiarum actio, d 13. pen.v.17.n.3.4.5&6

Saducæi
Hæretici negabant animæ immortalitatem, d.17.pent. v.35 num. 1

Sal
Secundum suas proprietates pastoribus adaptatur, d.3. pent. v.4. num.17

Saliva
Seu sputum divinam denotat sapientiam, d.11.pen.v.33.n.23

Salus
Animæ in uno consistit momento, à quo æternitas dependet, do.2. Pent. v.21. n.3

Samaritanus
Ejus salutaria dogmata, d.12. pent. v.33. n.4
Significat prædicatores & confessarios, ib. n.9

Scandalum
Unde derivetur, do. infr. oct. Asc. v.1. n.2

Sensuales
Quot mala patiantur, d.23. pent. v.20. n.6

Sensus
Exteriores significantur per quinque juga boum, d.2. pent. v. 19. n.3
Custodia cordis & sensuum conducit ad beatitudinem, d.13. pent. v.11. n.6

Servi
Pro qualitate Dominorum vel boni sunt vel mali, d.20.pent. v.53.n.10

Societas
Mala ad præcipitium ducit, d.15. pent. v.14. n.11
Mala multos periclitari facit, d.4. v.7. n 6

Solitudo
Causat puritatem cordis, d.1. pent. v.33. n.7

Sollicitudo
Divitiarum qualiter definiatur, d.14. pent. v.25. n.3
Cur sit verita, ib. n.7
Quæ sit licita vel illicita, ib, n.7. & 8

Spiritus sanctus
Cur missus post Ascensionem, d.4. Pasc. v.7. n.7
Quomodo ejus consolationibus frui possimus ib. n 25
Qualiter Apostolis datus, d.in alb. v.22.n.6,& 7. & v.23. n.1
Mundum arguet, ob Christi condemnationem, d.4. pasch.v. 11. num.2
Docuit, quod Christus ante tradidit, ib. v.13. n.6
Discipulos & Prophetas, doctores effecit, ib. n.9
Eos per infusam charitatem, fortes & constantes reddidit, ib. v.14. n.5
Tribus modis ejus persona describitur, d.inf oct. Asc. v.26.n.1
Quibus modis nos consoletur, ib. n.3
Ipsi tot obstinatorum conversio post mortem Christi adscribitur, ib. n.32
Ad ipsum recipiendum concordia & unio disponunt, d.in Alb. v.19. n.1

Sporta
Quid significet repleta fragmentis, d.6.pent.v.8. n.1. & 2

S. Stephanus
Cur gaudens susceperit lapides, d.4. Pasc. v.13. n.11

Superbia
Tyrannidem exercet in corde humano, d.10. pent.v.9.n.5
Unde nascatur in nobis, ib. v.11. n.26

Superbi
Seipsos pro objecto habent, d.6. pent.v.11. n.1
Ob dignitatem terrenam, nihil curant gloriam cœlestem, d. 19. pent.v.5. n.7

Superiores
Negligentes in correptione subditorum, sunt canes muti, d. 11. pent. v.32. n.13
Quem reprehendendi modum servare debeant, d.8. pent. v.2. num. 7
Consultant etiam quandoque superiores, dom. 6. pent. v.1 num. 8
Quando ipsi majores defectus habent, non corripiant inferiores de minoribus, d. 1. pent. v.2. n.1

Surdus
Significat peccatorem, d.11.pent. v.32. n.5
Fit peccator per malam consuetudinem, ib. n.15

T

Tempus
Quam pretiosum, d.8.pent. v.2. n.16
Quomodo à damnatis defleatur, ib.
Tribulationum quam sit breve, d.3.Pasch. v.17. n.3

Terra
Elementum infimnm, in centro continet infernum, d.14.pen. v.33. n.5

S. Thomas Apostolus
Quomodo clavium potestatem acceperit, siquidem cum daretur aliis ipse præsens non fuit, d.in Alb. v.24. n.3
Nobis infidelitas ejus est proficua, ib. n.6
In multos corruit errores, ib. v.25. n.2
In infidelitate per 8. dies perstitit, ib. v.26. n.1
Palpando vulnera Christi, optimus factus est Theologus, d. in Alb. v.28. n.1
Digito suo universum mundum docuit, ib. v.23. n.3
Innumeros populos convertit, ib.

Thomas Morus
Ejus de mundanorum stultitia Consideratio, d.2.pen.v.19.n.5

Timor Dei
Dispositio ad recipiendam gratiam Spiritus sancti, do. in alb. v. 19. n. 13
Fundamentum salutis, d. 10. pent. v. 9. n. 8
Titus
Et Vespasianus quale Judæis exterminium intulerint, do. 19. Pent. v. 7. n. 4
Tribulatio Anti Christi
Quam truculenta, d. 24. Pent. v. 21. n. 2
Quamdiu duratura, ib. v. 22. n. 3
Tuba judicii finalis
Qualis sit, d. 24. pent. v. 31. n. 4
Terrebit reprobos, lætificabit electos, ib. n. 1

V

Valerianus
Punitus à Deo, do. 17. v. 43. n. 4
Vana gloria
Odiosas reddit preces nostras, d. 10. pent. v. 11. n. 28
Diminuit merita, ib. v. 12 n. 10
Verbum Dei
Non est negligendum, d. 3. Pasc. v. 18. n. 2
Quos animæ fructus afferat, d. 4. Pent. v. 1. n. 10
Verba injuriosa
Transfigunt animam, d. 5. Pent. v. 22. n. 27
Sunt principium rixarum & inimicitiarum, ib. n. 13
Verecundia
Conciliat Dei gratiam, d. 10. pent. v. 14. n. 5
Mentiri nescit, d. 24. pent. v. 35. n. 2
Dicenda, licet displiceat, d. 4. Pasc. v. 7. n. 12
Vestis nuptialis
Mysteriosa, d. 19. Pent. v. 11. n. 12. 13. 14. 16. & 17
Viduæ
Quæ censeantur bonæ, do. 15. pent. v. 15. n. 22
Debent adjuvari ab aliis, &c. ib. n. 16
Vindicativi
Per preces quotidianas Deum irritant, d. 21. pen. v. 33. n. 12
Plus damni sibi, quam inimicis inferunt, ib. v. 34. n. 9
Exosi sunt Deo, ib. v. 34. n. 1. & 2
Vinum
Passionem Christi designat, d. 12. Pent. v. 34. n. 5
Vita humana
Continua mors est, d. 15. pen. v. 12. n. 7. & d. 20. v. 47. n. 18
Cui innitatur, & in quo consistat, d. 3. Pasc. v. 16. n. 11

Z

Zacbæus
Ob humilitatem suam ad beatitudinem est evectus, dom. 10. Pent. v. 13. n. 7
Zelus
Indiscretus improperatur, d. 1. Pent. v. 41. n. 6

Finis Totius Operis.

BSB Bayerische StaatsBibliothek
MDZ Münchener DigitalisierungsZentrum Digitale Bibliothek

Mansi, Giuseppe.

R. P. Josephi Mansi Congregationis Oratorii Romani Presbyteri Aerarium Euangelicum, Hoc Est Euangeliorum Totius Anni in omnes Dominicas, & Ferias Quadragesimae per singulos versus in Sensu Litterali, Morali, & Anagogico Elucidationes, .., Opus Omnibus Divini Verbi Praedicatoribus, Animarum Pastoribus ... perutile ac necessarium, & ex Italica Lingua in Latinam

Venetiis 1722

2 Hom. 328
urn:nbn:de:bvb:12-bsb10329979-0